שלחן ערוך

יורה דעה

חלק שלישי

סימנים רג - תג

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

דפוס י. בודנר - חברון
מהדורה מהודרת
עבור נחלת הספר

המעלות והחיבורים שנוספו במהדורה זו

א. הפרי מגדים נדפס באות מוגדלת מאירת עינים בתוספת השמטות מכת"י (בחלק ד') והגהות מהרש"ק.

ב. כן נדפס באותיות גדולות בחלק אורח־החיים החיבורים: אשל אברהם, הגהות ברוך טעם (ברוב החלקים), הגהות מקור חיים (לבעל הנתיבות) ועוד חיבורים אשר עד היום נדפסו באותיות זעירות וכעת הובאו באות גדולה.

ג. ספר בית מאיר לחלקים: אורח חיים, יורה דעה, אבן העזר.

ד. ספר חדרי־דעה לשלחן ערוך יורה דעה.

ה. ספר תפארת־ישראל (להגר"י אייבשיץ זצ"ל) עם הגהות ברוך־טעם על הלכות נדה.

ו. ספר שמן־למאור על הלכות גיטין.

ז. השלמות לפתחי־תשובה בחלק אבן העזר.

ח. הגהות נתיבות המשפט מכתב יד, על חיבורו.

ט. ספר אולם־המשפט על חושן משפט.

י. משובב־נתיבות, קונטרס־הספיקות, תרומת־הכרי, הגהות בן־אריה, והגהות יד־אפרים לחושן משפט.

ועל כל זה הדפסה חדה וברורה שנתקבלה אחרי השקעה רבה של טרחה וממון כאשר עיניכם תחזינה למישרים.

הוצאת י. בודנר
חברון

©
הזכויות - לרבות זכות צילום - למהדורה מהודרת זו
שמורות למו"ל ולב"כ
אשר השקיעו מיטב כספם וזמנם כדי לקבל הדפסה חדה וברורה
ושארית ישראל לא יעשו עולה

הפצה בלעדית
נחלת הספר — 08 - 580929

שלחן ערוך
מטור
יורה דעה

זה השלחן

שלחן הטהור אשר ערך האשל הגדול רשכבה"ג עין ישראל הגאון רבינו מרן **יוסף קארו** זצ"ל ר"מ בקרית צפת.
ומפה פרושה עליו **הגהות וחדושי דינים** מאת האשל הגדול רשכבה"ג הגאון רבינו **משה איסרליש** זצ"ל אבד"ק קראקא.

וסביב לשלחן גבוה הזה יעטרוהו

א) **טורי זהב** מהרב הגאון האשל הגדול רבינו **דוד** בהרה"ג מוהר"ר **שמואל הלוי** זצ"ל. אבד"ק אוסטרהא.
ב) **שפתי כהן** מהרב הגאון מאור הגולה רבינו **שבתי** בהרב הגאון מוהר"ר **מאיר הכהן** זצ"ל. מק"ק ווילנא.
ג) **נקודות הכסף** מרבינו הגאון כו' בעהמ"ס **שפתי כהן** הנ"ל.
ד) **באר הגולה** מהרב הגאון המובהק מוהר"ר **משה רבקש** זצ"ל מק"ק ווילנא.
ה) **כנסת הגדולה** מהרב הגאון הגדול מופת הדור מורינו **חיים בנבנשתי** זצ"ל רב בק"ק קושטנדינא ואיזמיר.
ו) **פרי חדש** מהרב הגאון הגדול נר המערבי מורינו **חזקיה די סילוא** זצ"ל מק"ק ליוורנו.

הכל כמו שנדפס בדפוסים הראשונים, ועתה נתקנו בהם תקונים רבים:

ואלה נוספו בו עליהם כמש"נ בדפוסים האחרונים, עם תוספות תקונים רבים.

ז) **הגהות הט"ז. וזהב מזוקק. ודף האחרון** לרבינו בעל הט"ז נגד הש"ך.
ח) **השלמת ההשמטות** מס' נקודות הכסף. והרבה **הוספות והשגות** על הט"ז **ותקונים בש"ך** מהגאון מו"ה **משה הכהן** זצ"ל בנו של בעל הש"ך זצ"ל. עם **קונטרס אחרון** מבעל הש"ך נגד הדף האחרון הנ"ל.
ט) **תורת השלמים** (על הלכות נדה) להרב הגאון הגדול המובהק כו' מוהר"ר **יעקב רישר** זצ"ל מפראג [בעה"מ שו"ת שבות יעקב].
י) **באור הגר"א** (ע"פ כי"ק) מאת רשכבה"ג הגאון החסיד המפורסם רבינו **אליהו** זצ"ל **מווילנא**. נדפס עתה ע"פ כי"ק אשר נעתק בדקדוק דב ע"י הרה"ג כו' מו"ה **אברהם אבא** קליינרמן **שליט"א** ע"פ כתב יד ההוא הוגהו ונתקנו שבושים ושגיאות לאלפים שנפלו בו בדפוסים הקודמים כן בתוכן ענייניו וכן בציוניו ופיסקיו. גם העיר עליו הרב הנ"ל הערות רבות, ונדפסו בתוכו פוקסות בהצאי עגול.
יא) **דגול מרבבה. ושלחן הטהור** להרב הגאון הגדול מופת הדור כו' מו"ה **יחזקאל הלוי לנדא** זצ"ל אבד"ק **פראג** [בעהמ"ס נ"ב וכו'].
יב) **פרי מגדים** להרב הגאון האמתי מוהר"ר **יוסף תאומים** זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק **פראנקפורט** דאדר.
יג) **חדושי רע"ק** להרב הגאון הגדול אור ישראל הסיד ועניו רבינו **עקיבא איגר** זצ"ל אב"ד ור"מ בק"ק פרידלאנד ובק"ק פוזנן והמדינה. **וההשמטות** שנשמטו ממקומם בדפוסים הקודמים השבנום עתה למקומותיהם.
יד) **חוות דעת** להרב הגאון המובהק המפורסם מו"ה **יעקב** זצ"ל אבד"ק ליסא. ועליו **אמרי ברוך** הגהות והערות [מבעהמ"ס ברוך טעם].
טו) **יד אפרים** להרב הגאון הגדול המפורסם מוהר"ר **אפרים זלמן מרגליות** זצ"ל **מבראדי** [בעהמ"ח שו"ת בית אפרים וכו'].
טז) **חדושי הגרשוני** להרב הגאון הגדול המפורסם מוהר"ר **גרשון אשכנזי** זצ"ל אבד"ק מיץ [בעהמ"ח שו"ת עבודת הגרשוני].
יז) **חדושי אבן העזר** להרב הגאון הנודע בשערים מוהר"ר **עזר** זצ"ל אבד"ק קלימנטוב.
יח) **אמרי ברוך** להרב הגאון החריף כו' מוהר"ר **ברוך תאומים פרענקיל** זצ"ל אבד"ק לייפניק [בעהמ"ס ברוך טעם כו'].
יט) **באר היטב** להרב הגאון המפורסם מוהר"ר **זכריה מענדל** זצ"ל אבד"ק בעלז.
כ) **פתחי תשובה ונחלת צבי** להרב הגאון מוהר"ר **אברהם צבי הירש אייזענשטאט** זצ"ל אבד"ק אוסיאן.

☜ וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה ☞

שמונה עשר מפרשים חדושים והגהות מגאוני ישראל
ועוד הוספות רבות, כלם נקובים מעל"ד.

ווילנא

בדפוס והוצאות
האלמנה והאחים ראם
שנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים לב"ע

ואלה ההוספות החדשות

אשר הוספנו ביורה דעה הזה על כל שלפניו

א) **מטה יהונתן** (כתב יד) להרב הגאון הגדול מופת הדור המפורסם מהור"ר **יהונתן אייבשיץ** זצ"ל אבד"ק אה"ו (בעהמ"ס או"ת וכו"פ כו').
[עד עתה היה ספון בכ"י תלמידו הגאון מוהר"ר **פנחס בהרב ר' עזריאל** זצ"ל (בעהמ"ס נחלת עזריאל) ומצאנוהו ביד הרה"ג המפורסם כו' מוהר"ר **יוסף** שליט"א במהור"ר **אברהם אבלי** ז"ל אבד"ק זבלודאווא].

ב) **ספר המדע** (על הלכות רבית) להגאון ר"י **אייבשיץ** הנ"ל. ועליו **הערות וחדושים** מהרה"ג מהור"ר **שמעון** ז"ל ד"ץ בקרומנוי.

ג) **לקט הקמח** (השלם) להרב הגאון הגדול כו' מו"ה **משה** בהגאון המפורסם מוהר"ר **יעקב האניז** זצ"ל [מעולם לא נלוה הספר הזה על יו"ד, ורק מעט מזער ממנו נדפס בשו"ע הקטנים].

ד) **פנים חדשות** להרב הגאון המפורסם כו' מוהר"ר **יצחק** בהרב ר' **אברהם חיים ישרון** זצ"ל.

ה) **אשל אברהם** להרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר **אברהם אופנהיים** זצ"ל.

ו) **דגול מרבבה תנינא** להרב הגאון הגדול מופת הדור כו' מוהר"ר **יחזקאל הלוי לנדא** זצ"ל הנז' מע"ל [יצא לאור פעם אחת בעיר אוגסבורג ע"י הרה"ג כו' מו"ה **ישכר בער** דיין דק"ק אוהעל. עם הערות מאת המו"ל].

ז) **חדושי הריעב"ץ** (כתב יד) מהגאון הגדול המפורסם כו' מו"ה **יעקב עמדין** זצ"ל. ובתוכם הרבה חדושים מאביו הגאון רבינו **צבי אשכנזי** זצ"ל בעהמ"ח שו"ת חכם צבי. נעתקו מגליון היו"ד שלו.

ח) **סדרי טהרה** עם **חדוד הלכות ושיורי טהרה** להרב הגאון חמובהק כו' מוהר"ר **אלחנן** בהגאון מו"ה **שמואל זנוויל אשכנזי** זצ"ל אב"ד ור"מ בק"ק שאטלאנד.

ט) **מחצית השקל** (על הלכות מליחה ונדה) להרב הגאון המפורסם מו"ה **שמואל הלוי מקעלין** זצ"ל [בעהמ"ח ס' מחצית השקל על שו"ע או"ח].

י) **עקרי דינים** (**עקרי הד"ט**) להרב הגאון המופלא כו' מוהר"ר **דניאל טירני** זצ"ל אבד"ק פיריצי.

יא) **לבושי שרד תנינא** להרב הגאון חמפורסם כו' מוהר"ר **דוד שלמה אייבשיץ** זצ"ל אבד"ק סראקא [בעהמ"ס ערבי נחל כו'].

יב) **ספר פלאים** להרב הגאון הגדול כו' מו"ה **רפאל מיזילש** זצ"ל אבד"ק פאריצק [בעהמ"ס תוספת שבת על שו"ע או"ח].

יג) **העזרות** (כ"י) רבינו **עקיבא איגר** זצ"ל ומבנו הגאון ר"ש **איגר** זצ"ל לס' פרי מגדים **והנהות והשגות רע"ק** זצ"ל לס' חוות דעת.

יד) **גליון מהרש"א** (ריבו מכתב יד) להרב הגאון המפורסם מוהר"ר **שלמה איגד** זצ"ל (בנו של רבינו עקיבא איגר הנ"ל) אבד"ק פוזנא [חדושיו מסימן א' עד סימן ס' ומסימן רס"ו עד סוף היו"ד לא נדפסו עור מעולם והרפסנום מתוך כי"ק].

טו) **חדושי רמ"ט** (כתב יד) להרב הגאון מופת הדור כו' מוהר"ר **משה טייטלבוים** זצ"ל אבד"ק אוהעל [בעה"מ שו"ת השיב משה כו'].

טז) **יד אברהם** (כתב יד) להרב הגאון המפורסם כו' מוהר"ר **אברהם משכיל לאיתן** זצ"ל מק"ק מינסק [בעהמ"ס משכיל לאיתן; כו'].

יז) **נמוקי הרי"ב** (כתב יד) להרב הגאון הגדול מו"ה **יהודה בכרך** זצ"ל אבד"ק סיגני [מעט מזער מנהם נדפסו כבר, ויתרם הדפסנו עתה מתוך כי"ק].

יח) **צבי לצדיק** (כתב יד) להרב הגאון נודע בשערים כו' מוהר"ר **צבי הירש קאלישער** זצ"ל [בעהמ"ס מאזנים למשפט וכו'].

גם גלוה עליהם קובץ **חדושי גאונים** נלקטו ונאספו מספר **שו"ת הרדב"ז**, **שו"ת המבי"ט**, מס' **בית הלל**, **לחם הפנים**, **בית לחם יהודה**, **ברכי יוסף ושיורי ברכה**, **בית מאיר**, **ישועות יעקב** **מקור מים חיים**, **עצי לבונה**, ועוד מהרבה ספרי פוסקים ושו"ת.

גם נוספו עליהם **חדושים והגהות** מהרב הגאון המפורסם מוהר"ר **בצלאל הכהן** זצ"ל מו"ץ בווילנא. ונקראים בשם **מראה כהן**. ומאחיו הרב הגאון מוהר"ר **שלמה הכהן** שליט"א מו"ץ בווילנא. ונקראים בשם **חשק שלמה**. והוא הגיה ותקן תקונים רבים והעיר הערות וחדושים רבים בספר **מטה יהונתן** ובספר **המדע** ובספר **מחצית השקל** הנ"ל. גם נלוו עמם חדושים יקרים לרב מופלא אחד (אשר צוה להעלים שמו) נקראים בשם **מלואים** רובם לתרץ קושיות הש"ך על העט"ז בעל הלבוש.

כל אלה נדפסו **בהגהה מדויקת ע"פ ספרים קדמונים ומדויקים**, וביותר הש"ך והט"ז אשר הוגהו מהם שבושים רבים ע"פ מפרשי הפוסקים וע"פ ספרים היותר מרויקים, ונתקנו בהם גם השבושים שנפלו בציוני המימנים מכל הספרים המובאים בהם. גם נתקנו **ציוני מראה המקומות** שנסמנו **בבאר הגולה** שנשתבשו מאד בדפוסים הקודמים. **התחלות הדבור** שבכל המפרשים הדפסנום באותיות מרובעות וגדולות למען ימצאן הקורא בנקל, אולם לא הצבנו ציונים בפנים השו"ע רק להמפרשים הראשונים שבבר זכו להם ברפוסים הקדמונים אבל לא להמפרשים הנוספים, כדי שלא לבלבל את הקורא ברבוי הציונים.

תודה וברכה.

היטיבה ה' לטובים אשר היטיבו לעשות לטובת היו"ד להרבות מעלותיו לתאריך ולהגדיל תפארתו, קשרו כתרים לראשו, ועשרוהו בעטרות תפארה. ה"ה:

א) הרה"ג המפורסם כו' מוהר"ר יוסף שליט"א במהור"ר **אברהם אבלי** ז"ל אבד"ק זבלודאווא, עפר את חיו"ר בס' **מטה יהונתן** הנ"ל אשר היה ספון באוצרו בכ"י.

ב) הרה"ג המפורסם כו' מוהר"ר **שלמה הכהן** שליט"א מו"ץ בווילנא, עשרוהו בהגהותיו וחרושיו (הנקראים בשם **חשק שלמה**) וסידר וחגיה את ס' **מטה יהונתן** וס' **המדע** וס' **מחצית השקל** הנ"ל והעיר עליהם הערות רבות וחרושים רבים.

ג) הרב הגדול מוהר"ר **ישראל** שליט"א בהגאון מוהר"ר **שלמה איגר** זצ"ל עשר אותו בחרושי מר אביו זצ"ל על היו"ר ועל סמ"ג. והערות א"ז רבינו **עקיבא איגר** זצ"ל על סמ"ג וחוות דעת, כלן מכי"ק.

ד) הרה"ג חתו"ב מוהר"ר **אברהם אבא קליינרמאן** שליט"א מביאליסטאק עמל ויגע יגיעה רבה מאר שנים רבות בהעתקת **באור הגר"א** וצ"ל מתוך כי"ק לבררו וללבנו מהשגיאות שנפלו בו בהגרפסים, גם תעיר עליו הערות נכוחות.

ה) הרבנים בני הגאון מוהר"ר **אברהם משכיל לאיתן** זצ"ל עשרוהו בחדושי מרן אביהם זצ"ל מכונים בשם **יד אברהם** אשר הגיה אותיו ברכה בכי"ק.

ו) הרה"ג כו' מוהר"ר **יהודה ליב קאלישער** שליט"א, עשר אותו בהגהות מר אביו הגאון זצ"ל נקראות בשם **צבי לצדיק**.

ז) הרב הגדול חו"ב כו' מוהר"ר **זלמן בער** שליט"א מפ"ק ווילנא (בעהמ"ח ספר מצב הישר אשר עודנו בכתובים) פתח לנו את אוצרו השוב אוצר הספרים היקרים אשר לו, והשאיל לנו כל הספרים יקירי המציאות לטובת הגהתו ולהעתיק מהם הרבה חדושים לחיו"ד. גם הרשה לנו להעתיק מיו"ד שלו הגהות יקרות אשר הגיה בו ע"פ שו"ת זפוסקים.

ח) בני הרב הגאון מוהר"ר **בצלאל הכהן** זצ"ל מו"ץ בווילנא, עשרוהו בהגהות וחרושי מרן אביהם זצ"ל, נקראים בשם **מראה כהן**.

ט) הרב המופלג בתו"י מוהר"ר **יצחק אייזיק בכרך** שליט"א, עשרהו בנמוקי הרי"ב מאו"ז הגאון כו' מוהר"ר **יהודה בכרך** זצ"ל.

י) הרב הגדול בתו"י כו' מוהר"ר **מנחם אליעזר מאהלער** שליט"א מק"ק צאנז, יגע ומצא העתקת כי"ק של רבינו **הריעב"ץ** זצ"ל מגליון היו"ד שלו, והגהות הגאון רבינו **משה טייטלבוים** זצ"ל ועשר בם את היו"ד. גם שלח לנו ספרים יקירי המציאות לצרכנו ולתועלתו.

את כל אלה זכרה להם אלוה לטובה ועל הטוב יזכר שמם. זכות הרבים יהי תלוי בם, ותהי משכרתם שלמה מאת ה'.

דברי המדפיסים. **האלמנה והאחים ראם.**

אזהרה מאת המדפיסים: כל כתבי חיר שנדפסו ביו"ד הזה בן הלקוטים מספרים שונים שנאספו בו כלם לנו הסה וקנינם הם, ואין רשות לאיש בלעדנו לחדפיסם או להוציאם לאור.

לוח סימני יורה דעה למצוא ההלכות והדינים

הלכות מאכלי עובדי כוכבים

קיב דין פת של עובדי כוכבים .
קיג דין בשולי עובדי כוכבים .
קיד דין שכר ושאר משקים .
קטו דין חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו וגבינה וחמאה .
קטז דין דברים האסורים משום גלוי .
קיז דין שלא לעשות סחורה מדבר איסור .
קיח דין חתיכת בשר או דבר מאכל הנשלח ע"י עובד כוכבים .
קיט דין החשוד לדבר איסור אין לסמוך עליו בדברים הנאכלים .
קכ דין טבילת כלים .
קכא סדר הכשר כלים הנקנים מן עובדי כוכבים .
קכב דין טעם לפגם .

הלכות יין נסך

קכג כמה דינים מיין נסך .
קכד דין מי הוא העושה יין נסך ודיני נגיעת העובד כוכבים בחבית .
קכה דין יין שלא מכח עובד כוכבים .
קכו דין יין שנתערב ביין נסך ודין ניצוק .
קכז דין אם נאמן האדם לאסור יינו של חבירו .
קכח דין מקום שיש בו יין ונתיחד עובד כוכבים שמה.
קכט דין המניח יין ביד עובד כוכבים וישראל יוצא ונכנס .
קל דין חתימת יין .
קלא דין יין כשר שנעשה ברשות העובד כוכבים .
קלב דין שלא ליהנות מיין נסך .
קלג דין שלא להשתכר ביין נסך ושלא לעשות ממנו סחורה .
קלד דין יין שנתנסך ונתערב .
קלה דין באיזה כלים יש לחוש משום נסך .
קלו דין השולח כלי יין ביד עובד כוכבים צריך לחתמו .
קלז דין יין כשר שהושם תוך כלי שלא נכשר .
קלח דין הכשר כלי היין .

הלכות עבודת כוכבים

קלט דין עבודת כוכבים ומשמשיה .
קם דין תקרובת עבודת כוכבים שנתערבה .
קמא דין הצלמים והצורות .
קמב דין שעבודת כוכבים ותשמישיהם אסורים בהנאה.
קמג דין שלא לבנות ביתו סמוך לבית עבודת כוכבים ובאיזו אופן מותר ליהנות מעבודת כוכבים .
קמד דמי עבודת כוכבים מה דינם .
קמה דין איזו עבודת כוכבים שמותרים בהנאה .
קמו איזו עבודת כוכבים יש לה ביטול ואיזו אין לה ביטול .
קמז שלא להשבע בשם עבודת כוכבים ודיני הזכרת שמה .
קמח דיני חגי העובדי כוכבים .
קמט דין יריד מעבודת כוכבים .
קנ דין להתרחק מדרך עבודת כוכבים ושלא לשמוע בשניה .
קנא דין דברים המוכרים לעבודת כוכבים אסור לישראל למכרם .
קנב דין שלא יאכל הישראל עם העובד כוכבים אף ע"פ שאוכל משלו .
קנג דיני יחוד ישראל וישראלית עם העובד כוכבים .
קנד דיני מילדת עובדת כוכבים וישראלית .
קנה דין אם מותר להתרפאות מעובד כוכבים .
קנו דין אם מותר להסתפר מהעובדי כוכבים .
קנז על איזו עבירות יהרג ואל יעבור .
קנח דין עובדי כוכבים אסור להצילם ממות .

הלכות רבית

קנט דין שמותר להלוות לכותי ולמומר לעבודת כוכבים בריבית .
קס דין גודל איסור הרבית ועד היכן צריך להזהר ממנו .
קסא דין אבק רבית ואיזו נקרא רבית דאורייתא
קסב דין שלא להלוות סאה בסאה .
קסג דין הפוסק חטים כשער של עכשיו .
קסד דין הממשכן שדה לא יאכלנו .
קסה דין המלוה על המטבע והוסיפו עליו .
קסו דין המלוה לחבירו לא יעשה מלאכה בעבדו ולא ידור בחצרו .
קסז דין באיזו אופן מותר להלוות בתנאי שיתעסק בו לריוח .
קסח קסט כמה דיני רבית הנעשים באמצעות העובד כוכבים .
קע דין שלא יוכל ישראל להיות ערב לישראל שלוה מן העובד כוכבים ברבית .
קעא דין עובד כוכבים שלוה ברבית ונתגייר .
קעב דין הממשכן בית או שדה על מנת שיאכל פירות .
קעג הרבה פרטי דיני רבית .
קעד דין המוכר לחבירו ע"מ להחזיר .
קעה דין הפוסק על הפירות כפי השער .
קעו דין איזה השכרה מותרת ואיזה אסורה .
קעז דין שלא לקבל צאן ברזל מישראל וכמה דיני מו"מ האסורים משום רבית .

הלכות חוקות העובדי כוכבים וכישוף

קעח שלא ללבוש במלבושי עובדי כוכבים .
קעט דין שלא לכשף לעונן ולנחש .
קפ איסור כתובת קעקע וקריחה על מת
קפא דין איסור גילוח הפיאות .
קפב דברים האסורים משום לא ילבש גבר שמלת אשה .

הלכות נדה

קפג אשה שרואה טפת דם צריכה לישב שבעה נקיים .
קפד דין שצריך לפרוש מאשה עונה קודם וסתה .
קפה דין אשה שאמרה טמאה אני ואחר כך אמרה טהורה אני .
קפו דיני בדיקת האשה בין לפני תשמיש בין לאחר תשמיש .
קפז דין אשה הרואה דם מחמת תשמיש .
קפח דיני מראות הדם .
קפט דין אשה שיש לה וסת קבוע ושאין לה וסת קבוע .
קצ דיני כתמים ובדיקות האשה .
קצא דין אשה שמצאה דם בהשתנה .
קצב דין כלה הנכנסת לחופה .
קצג דין דם בתולים .
קצד דיני יולדת ומפלת .
קצה דברים האסורים בזמן נדותה .
קצו דיני לבישת הלבון ובדיקתה .
קצז דין שלא תטבול אשה ביום .
קצח דיני טבילתה וחציצתה .
קצט שצריכה האשה לבדוק בית הסתרים ודיני חפיפה בשבת ובחול .
ר אימתי תעשה ברכת הטבילה .

הלכות מקואות

רא דיני המקוה ומימיו .
רב דין דברים החוצצים בטבילת הכלים .

הלכות נדרים

רג איזה נדרים משובחים ואיזה מגונים .
רד דין המתפיס בנדר .
רה דין האוסר דבר עליו באיסור תורה .
רו דיני ידות הנדרים .
רז דין כנויי נדרים .
רח דיני סתם נדרים והנודר בחרם (ודין העובר על נדרו) .
רט דין השומע שחבירו נודר ואמר אמן .
רי שצריך לפרש הנדר בשפתיו (והנודר בחלום והחוזר בנדר).
ריא דין המתנה שנדריו לא יהיו נדרים .
ריב דין הנודר בתורה .
ריג שאין הנדרים חלים על דבר שאין בו ממש .
ריד דין לעבור על מנהג צריך התרה (וקבלת הרבים) .
רטו דין שהנדרים חלים על דבר מצוה .
רטז דין חילוק בין האומר פירות אלו או לא אמר אלו והנודר (מהבשר והיין) וכיצד הולכין בנדרים אחר לשון תורה .
ריז דין הנודר מהמבושל מהמלוח ממעשה קדירה וכיצד הולכים בנדרים אחר לשון בני אדם .
ריח דין כיצד הולכים אחר כוונת הנודר .
ריט דין הנודר בלא קביעת זמן .
רכ דין חילוק שבין קונם יין להיום או לזמן ודין הנודר על דבר שאינו קבוע .
רכא דין המודר הנאה מחברו .
רכב דין שחתנו מודר הנאה ממנו ורוצה ליתן מעות לבתו .
רכג דין המדיר בנו לתלמוד תורה .
רכד דין מי שאמר נכסיך עלי בחרם (או אוסר בהנאה) .
רכה דין האוסר פירות פלוני על חבירו .
רכו דין שותפים שהדירו זה את זה .
רכז דין מי שאסר עצמו מכל ישראל .
רכח דין התרת נדרים והבדל שבין פתח לחרטה והיאך נקרא על דעת רבים .
רכט דין נדר שהותר מקצתו או מי שנדר על דבר אחד כמה פעמים .
רל דין מתירין שבועות ונדרים אפילו נשבע בהזכרת השם .
רלא דין הנודר על תנאי או מי שתולה נדרו בדעת אחרים .
רלב דין נדרי זרוזין והבאי ושגגות ואונסין .
רלג דין עונת נדרים לזכר ולנקבה .
רלד מתי האב והבעל מפירין ומתי מפירין שניהם יחד .
רלה דין המדיר אשתו מתשמיש או שלא תלך לבית אביה ודומיו .

הלכות שבועות

רלו דין מה היא שבועות בטוי ושבועת שוא .
רלז דין המשביע אם צריך לישבע בשם או בכינוי .
רלח דין שבועה שלא אוכל סתם או אם פירש .
רלט דין נשבע על דבר שאין בו ממש או לבטל המצוה .

הלכות כבוד אב ואם

רמ איזהו כבוד ואיזהו מורא .
רמא דין מכה ומקלל אביו ואמו .

הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם

רמב דין שלא להורות בפני הרב ודין רב שמחל על כבודו .

הלכות תלמיד חכם

רמג דין תלמיד חכם פטור ממס ומכירת סחורתו מוקדמת .
רמד קימה והידור פני חכם אפילו שאינו רבו .

הלכות תלמוד תורה

רמה חייב כל אדם ללמוד לבנו ולהעמיד תלמידים .
רמו שחייב כל אדם בתלמוד תורה והיאך לומדים בשכר .

הלכות צדקה

רמז גודל שכר צדקה ואם כופין עליה .
רמח דין מי חייב בה ומי ראוי לקבלה .
רמט דין כמה חייב ליתן וכיצד יתננה .
רנ דין כמה ראוי ליתן לכל אחד ואחד .
רנא דין למי נותנין הצדקה ואיזו קודם לחבירו .
רנב דין פדיון שבוים וכיצד פודים אותם .
רנג דין מי הוא הראוי ליטול צדקה .
רנד דין שלא לקבל צדקה מן העובדי כוכבים
רנה דין להרחיק מקבלתה .
רנו דין קופה ותמחוי ואיך גבאים ומחלקים .
רנז דין סדר גביית הצדקה ושלא לאחרה .
רנח דין המתפיס בצדקה .
רנט הנודר ואינו יודע מה נדר ודין אמירה לגבוה

הלכות מילה

רס מצות עשה למול את בנו .
רסא דין אם לא מל האב את בנו .
רסב דין זמן מילה לבריא ולחולי ולאנדרוגינוס .
רסג דין ילד שהוא אדום או ירוק ומי שבניו מתים מחמת מילה .
רסד דין מי ראוי למול ובמה מלין וכיצד מלין .
רסה סדר ברכת המילה ודין מילה ביום התענית .
רסו דין איזה מילה דוחה שבת .

הלכות עבדים

רסז דין הלוקח עבד אסור לקיימו ערל וטבילתו וברכתו ומילתו .

הלכות גרים

רסח כיצד היו מגיירים הגר והגיורת ודיני קדושת הגר .
רסט דין איסור עריות בגרים ודינן לענין עדות וחליצה .

הלכות ספר תורה

רע דין שכר מצות כתיבת ספר תורה .
רעא דין עור שנכתבת עליו ושרטוטו ודין הדיו .
רעב דין רוחב הדפין .
רעג שיעור הגליון וריוח בין שטה לשטה ובין דף לדף .
רעד דין שצריך לכתוב אותה לשמה ותקון האותיות וזיונן .
רעה דין צורת פרשה פתוחה וסתומה וצורת השירה .
רעו דין תלית הדילוג ודין הטועה בכתיבת השם .
רעז דין שלא יפסוק היריעה על שניה .
רעח דין תפירת ספר תורה .
רעט דיני הגהת ספר תורה ושלא ישהנו מוטעה .
רפ דין נקרעה היריעה לאחר תפירתה .
רפא דין מי כשר לכתיבת ספר תורה ודין אם אמר הסופר שלא כתב האזכרות לשמן .
רפב לנהוג כבוד בספר תורה ודין תשמישיה .
רפג דין שיכול לדבק תורה נביאים וכתובים כאחד .
רפד דין שלא לכתוב בלא שרטוט .

הלכות מזוזה

רפה שכר מצות מזוזה .
רפו דין מקומות החייבים במזוזה .
רפז דין איזו פתח חייב במזוזה .
רפח דין כמה והיאך נכתבת .
רפט דין מקום קביעותה וכיצד נקבעת וברכתה .
רצ שלא לכתוב אותה על גליון ס"ת .
רצא דין מזוזה מתי נבדקת ומי חייב בה .

הלכות שלוח הקן

רצב כמה דינים משלוח הקן .

הלכות חדש

רצג דיני חדש ומתי נוהג .

הלכות ערלה

רצד דינו ערלה באיזה מקום נוהג ובשל מי .

הלכות כלאים

רצה דיני הרכבת אילן .
רצו דיני כלאי הכרם וכלאי זרעים .
רצז דיני הרבעת והנהגת כלאי בהמה .
רצח דברים האסורים משום כלאי בגדים .
רצט דין באיזה מינים נוהג בהם כלאים .
ש דין איזו כלאים דאורייתא ואיזו דרבנן .
שא דין אם מותר להציע כלאים תחתיו ודין מרדעת ותכריכים :
שב דין בגד שאבד בו כלאים .
שג שמותר לפשוט כלאים מחבירו אפילו בשוק .
דש דין כלאי בגדים מותר לעשותן ולקיימן .

הלכות פדיון בכור

שה מי חייב בפדיון בכור ומתי ראוי לפדיון .
שו דין בכור בהמה טהורה באיזה זמן ובאיזה מקום נוהג .
שז דין שאינו יכול למכור הבכור ולא לשוחטו עד שיפול בו מום .
שח דין איסור עבודה בבכור ואיסור גיזתו .
שט דין בכור בזמן הזה .
שי דין בכור שנשחט שלא על פי חכם .
שיא דין החשוד למכור הבכור .
שיב דין הנוטל שכר לראות בכור .
שיג דין שלא להטיל מום בבכור .
שיד דין מי נאמן על הטלת מום בבכור .
שטו דין ספק בכור ויוצא דופן וטומטום ואנדרוגינוס.
שטז דין הלוקח בהמה מן העובד כוכבים ואינו יודע אם בכרה .
שיז דין בכור שנתערב ומת אחד מהבהמות .
שיח כמה ספיקות בדיני בכור .
שיט דין תמוך אחר הבכור .
שכ דין בכור בהמה טהורה ודיני שותפות העובדי כוכבים .
שכא דין בכור בהמה טמאה ובמי ובאיזה מקום נוהג ודין פדיונו ועריפתו .

הלכות חלה

שכב הפרש חלה שיש בין חלת א"י לחלת חוצה לארץ .
שכג חלה דרבנן היאך ניתנת ונאכלת ודין תערובתה בחולין .
שכד שיעור חיוב חלה ומינים המצטרפים ודין פת פטור שנתערב בחיוב .
שכה דין ב' עיסות שאין בהם כשיעור .
שכו דין אחד שלש ב' עיסות ואין בשום אחד מהן כשיעור ונתערבו .
שכז דין מתי חל על העיסה חיוב חלה .
שכח דין ברכת חלה ומי ראוי להפרישה .
שכט דין איזו פת חייב בחלה .
של דין עיסת עובד כוכבים ושותפין והפקר וכלב"ה

הלכות תרומות ומעשרות

שלא דין נתינת תרומות ומעשרות באיזה מקום וכיצד הכהן מקבלה ואם הם דאורייתא או דרבנן :

הלכות מתנות עניים

שלב דין מתנות עניים .
שלג דין ראשית הגז .

הלכות נדוי וחרם

שלד דין היאך היו נוהגין עם המנודה או המוחרם ועל מה היו מנדין ודין התרתן .

הלכות בקור חולים

שלה דין מתי מבקרים החולים ואיזה חולים מבקרין וכיצד מתפללין עליו .
שלו דיני הרופא .
שלז דין חולה שמת לו מת .
שלח וודוי החולה וכיצד אומרים לו .
שלט דיני הגוסס ומה הם הסימנים שיש .

הלכות קריעה

שמ ענין הקריעה שיעורה ומקומה ועל מי קורעין ובאיזה זמן קורעין .

הלכות אבילות

שמא מי שמתו מוטל לפניו בשבת או ביו"ט ודיני האונן .
שמב דין מי שהכין צרכי חופתו ומת לו מת שחייב עליו אבילות .
שמג מצות הלוית המת .
שרם חיוב ההספד וגודל שכרו וכיצד ועל מי מספידין .
שמה דין המאבד עצמו לדעת ומנודה והרוגי ב"ד והפורשים מן הצבור .
שמו מי שקרובו צלוב בעיר אל ידור בה .
שמז דין שלא לעורר על מתו תוך שלשים יום לפני הרגל .
שמח דין שריפה על המת והאומר אל תקברוני .
שמט איסור הנאה במת ובתכריכיו .
שנ דברים שעושים למת ואין בו משום דרכי האמורי .
שנא דין כלאים וציצית למת .
שנב דין באיזה בגדים קוברין ואין האיש מלביש האשה .
שנג היאך מוציאין מת גדול או קטן ובאיזה מטה .
שנד עיר שיש בה ב' מתים איזה קודם :
שנה דברים שמשנים באיש יותר מבאשה .
שנו גבו לצורך המת והותירו .
שנז דין איסור הלנת המת ומתי מותר להלינו
שנח נושאי המטה פטורים מק"ש ומתפלה (וזמן הוצאתו) :
שנט מקום יציאת המת והאבלים .
שס מת וכלה מת ומילה איזה קודם .
שסא בלוית המת ובטול תלמוד תורה ללויתו .
שסב לקבור בקרקע ואם קוברים שני מתים יחד .
שסג איסור פנוי המת והעצמות ממקומן .
שסד איסור הנאה של קבר והאבן והבנין (וקבורת הרוג ויולדת) .
שסה המסדר קבר פטור מק"ש וכמה מרחיקין הקברות מהעיר .
שסו דין המוכר קבר ואשה שירשה קבר ממשפחתה .
שסז קוברים מתי עובדי כוכבים ושלא יהלך בבית הקברות בתפילין וציצית :
שסח שלא לנהוג קלות ראש בבית הקברות .
שסט על איזה טומאה הכהן מוזהר .
שע דין מי הוא החשוב כמת אע"פ שעודנו חי .
שעא דין אהל היאך מביא הטומאה .
שעב דין היתר טומאה במקום מצוה ודין קברי עובדי כוכבים .
שעג איזה כהן מוזהר על הטומאה ואיזה מת מטמא ועד מתי מטמא .
שעד דין טומאת הכהן למת מצוה ולנשיא ולרבו ועל איזה מת מתאבלין .
שעה אימת מתחיל האבילות ולמי שמפנין ממקבר לקבר .
שעו מנהג המנחמין ודין מת שאין לו מנחמין .
שעז דין עבדים ושפחות ומנודה שיש להם אבלות .
שעח דיני סעודת הבראה לאיש ולאשה .
שעט דין ברכת המזון בבית האבל .
שפ דברים שהאבל אסור בהם .
שפא איסור רחיצה וסיכה לאבל .
שפב איסור נעילת הסנדל לאבל .
שפג איסור תשמיש המטה לאבל .
שפד האבל אסור בת"ת .
שפה דין שאלת שלום לאבל .
שפו עטיפת ראש באבל .
שפז דין כפיית המטה .
שפח דין אבל אסור להניח תפילין ביום ראשון .
שפט דין אבל אסור בכביסת כסותו ודין גיהוץ .
שצ דין גלוח וסריקה באבל .
שצא דין אבל אסור בכל מיני שמחה .
שצב דין איסור כל ל' יום לישא אשה .
שצג דין מתי האבל יכול לצאת מביתו .
שצד שלא להתקשות על המת יותר מדאי .
שצה דין מקצת יום השביעי והשלשים ככולו .
שצו דין אבל שלא נהג אבילותו כל שבעה .
שצז דין עדות לנהוג אבילות על פיהם .
שצח אבילות יום ראשון דאורייתא .
שצט דין אבילות ברגל בר"ה ויו"ט שני של גליות .
ת דין אבילות בשבת .
תא דברים הנוהגים בחול המועד .
תב דין שמועה קרובה ורחוקה .
תג דיני המלקט עצמות .

הלכות נדרים

רג איזה דברים משובחים ואיזה הם מגונים. ובו ז' סעיפים:

א א אל תהי רגיל בנדרים ב כל הנודר (א) אף ע"פ (א) שמקיימו נקרא רשע [א] ג ונקרא חוטא:

ב [ב] ד איחר אדם נדרו (ב) א (ב) פנקסו (°) נפתחת:

ג ה הנודר כאילו בונה במה בשעת איסור הבמות והמקיימו (°) כאילו הקריב עליה קרבן שטוב יותר שישאל על נדרו ב [ג] והני מילי בשאר נדרים ו אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן ולא ישאל עליהם אלא מדוחק: (ג) ג [ד] (וכן אם (ג) נשבע על איזה דבר לא ישאל עליו אלא מדוחק) (מרדכי פ"ג דשבועות בשם מוהר"ם וע"ס עב"י ס"ס ר"ל):

ד [ה] ז צריך ליזהר שלא ידור שום דבר [ו] ואפי' צדקה אין טוב לידור ח אלא אם ישנו בידו יתן מיד ואם לאו (ד) לא ידור עד (ד) שיהיה לו ט ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם ד (ה) (א) יאמר בלא נדר:

ה [ז] י בעת צרה מותר לנדור:

ו (ה) יא האומר אשנה פרק זה וירא שמא יתרשל בדבר ה שרי ליה (ו) (ב) למנדר לזרוזי נפשיה וכן יב אם ירא שיתקפו יצרו ויעבור על איזו מצוה ממצות לא תעשה או יתרשל מקיום מצות עשה ו מצוה (ז) לישבע ולנדור כדי לזרז עצמו:

ז [ח] יג מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח כיצד מי שהיה זולל ואסר עליו הבשר שנה או שנתים או שהיה שוגה ביין ואסר היין על עצמו זמן מרובה או אסר השכרות לעולם וכן מי שהיה רודף שלמונים ונבהל להון ואסר על עצמו המתנות או הניית אנשי מדינה זו וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בנזיר וכיוצא בנדרים כולם דרך עבודה לשם הם ובנדרים אלו וכיוצא בהם אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות יד ואע"פ שהם עבודה לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהם בלא נדר:

רד דין המתפיס בנדר. ובו ד' סעיפים:

א (א) [א] א עיקר נדר האמור בתורה הוא שיתפיס א בדבר (א) הנדור כגון שאומר ב ככר זה עלי (ב) כקרבן [ב] ב או שאומר ג יאסר עלי ככר זה

(*) נ"ל וכן הוא אם כו' וכמ"ש בהר"ן ריש נדרים. (מראה כהן).

טורי זהב

רג (א) יע"פ שמקיימו נקרא רשע. פי' כיון שאינו מבקש להתירו והאי דנקרא רשע הוא דברי שמואל בנדרים (דף כ"ב) והאי דנקרא חוטא הוא ברייתא (דף ע"ז) והטור הביא שניהם וקשה למה חזרה הברייתא דהוה חוטא והא אפי' רשע הוא והא"פ דיליף לה מפסוק וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא קשה אקרא גופיה כן דהא גם שמואל יליף מקרא דהוה רשע וכ"ש שקשה על הש"ע שהביא בלשון זה נקרא רשע ונקרא חוטא למה הזכיר כלל חוטא כיון שעשאו רשע וכ"ל דיש חילוק בדבר דאם יש לו פתח להתיר ואינו מתיר נקרא רשע ואם לא מצא פתח עדיין כדאשכחן בדף כ"ג דרבנן הוי מצטרי מאוד בשביל ר"ש בר רבי שלא מצאו לו פתח וע"ז אמר דמ"מ נקרא חוטא כל זמן שנדרו עליו כנ"ל נכון: **(ב) פנקסו נפתחת.** בטור בשם ירושלמי דרש לה מקרא דואחר נדרים לבקר ומביא קודם לזה דרשא אחרת כל שמתחיל לנדור פנקסו מתבקשת ואחר כך מביא דרשא זו שהעתיק כאן בשם דבר אחר ונראה דאיכא בין הנהו דרשות פלוגתא דר' מאיר ור"י ריש חולין דר' מאיר סבירא ליה טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר ור"י סבירא ליה טוב מזה ומזה נודר ומשלם דהדרשא הראשונה ס"ל כרבי מאיר על כן אמר תיכף שעושה נדר מבקשין בפנקס מעשיו אם הוא כדאי לכך דהיינו אם הוא בר הכי שיקיים מה שנדר והדרשא השנייה ס"ל כר"י דטוב שידור ואין עונש אלא על שאינו משלם תיכף וע"כ אמר איחר נדרו פנקסו נפתחת פי' פנקס שעונותיו סדורים שם נפתחים עכשיו לשלם גמולו כההיא דנפל תורא חדד סכינא: **(ג) וכן אם נשבע כו'.** שם במרדכי הטעם שיש גאונים סבירא להו דלשבועה אין מועיל התרה: **(ד) לא ידור עד שיהיה לו.** פי' דס"ד דכל שאין לו מ"מ יקבל עליו אם יהיה לו כדאשכחן בתענית בפסיקתא דגזרו גזרה ונזרו שלא לישב בתענית וקבלו עליהם בנדר כשיהיה אפשר להם להתענות יתענו וילפוה מדכיאל שנאמר מיום אשר נתת את לבך להתענות כו' אם כן הכא נמי כימא הכי קמ"ל דאינו כן ולא ידור אלא ימתין עד שיהיה לו ואז יתן בלא נדר והכי מסיק ב"י לעיקר דבשעה שיהיה לו אין צריך כלל לנדור ומו"ח ז"ל פירש הלשון לא ידור עד שיהיה לו כלומר שלא יעשה נדר אם יהיה לו כו' ולשון עד אינו מיושב לפירושו: **(ה) האומר אשנה כו'.** בטור קרי לזה מצוה דגופי' ונראה דזה החילוק בין צדקה למצוה דתלי בגופיה כי יצרו של אדם יותר מתגבר עליו בנתינת ממון כ:דבר התלוי בטורח גופי' ועל כן יש לחוש שמא יעבור על נדרו ולא יתן ויש מפרשים הטעם דבממון חיישינן שמא לא יהיה לו או שמא לא ירצה העני לקבל וזה אינו נכון דא"כ הוא פטור מן הנדר:

רד (א) עיקר נדר כו'. בטור כתוב או שאומר אסור עלי ככר זה דהוה נמי נדר והקשה ב"י דלשון נמי אינו מיושב דזה עיקר הנדר דבזה אין התפסה ודין הראשון הוא התפסה בנדר גם הר"ן בריש נדרים כתב דעיקר הנדר אם אומר זה עלי אסור וכ"כ בריש פרק ב' ומו"ח ז"ל כתב בשמו דזה לא הוה אלא יד ולא דק ונראה דדברי הטור נכונים דהקרא קאי דאמר איש כי ידור נדר ודרשינן על שידור בדבר הנדור דהיינו שיהלה איסור זה בדבר האסור כבר מכח נדר ומסתברא לומר לאורה דתלה ליה בנדר לשמים דהיינו קרבן ולא כי

שפתי כהן

רג א פנקסו כו'. כלומר מן השמים פותחין פנקס מעשיו ומדקדקים בהם: **ב והה"מ כו'** אבל אם נדר לצדקה או להקדש כו'. וע"ל ר"ס רכ"ח: **ג וכן אם נשבע.** פי' דבשבועה כתיב לא ינקה ולכך יש מחמירין בשבועה דאין לה התרה כדאיתא בטור וב"י לקמן סי' ר"ל וע"ש: **ד יאמר בלא נדר.** ר"ל שיאמר בפירוש בלא נדר אבל אין פירושו שיפסוק סתם ולא יאמר שהוא עושה משום נדר דאף אם פוסק סתם הוה נדר. פרישה. וע"ל סי' רנ"ז סעיף ג' ד': **ה שרי ליה למנדר כו'.** מיהו אפי' בדבור בעלמא שאומר אשנה הוי עליה חיוב נדר כדלקמן סי' רי"ג סעיף ב' וכ"פ רבי' ירוחם נ"ד ח"ג והסמ"ג דף ע"א סוף ע"ג ושאר פוסקי': **ו מצוה לישבע כו'.** אף על גב דשבועה אינו חל על דבר מצוה כדלקמן סי' רל"ט מ"מ שרי ליה לאיומי לזרוזיה נפשיה. ש"ס:

רד א בדבר הנדור. להפוקי בדבר האסור כדלקמן ר"ס ר"ס: **ב ככר זה עלי בקרבן.** וכ"ש (*) אם אמר קרבן עלי ככר זה וכן הוא בהר"ן ריש נדרים: **ג יאסר עלי כו'.** ולא אמרינן דהוי לדבר האסור משום לד איסור דלקמן סימן

באר הגולה

א ברייתא נדרים דף כ' פ"א ומסיים שם שמוסף למעל בשבועות דאמרי קפי: ב ממימרא דשמואל שם דף כ"ב ע"א ויליפלה מדכתי' וכי תחדל לנדור וכו': ג תנא דרב דימי אחוה דרב ספרא מפסוק הנזכר כתובות דף פ"ו: ד ירושלמי פ"ק דנדרים:(°)(פי' שכותבים בו העבירות שעשה): ה ברייתא דרבי נתן נדרים דף כ"ב ע"ב וכפי' הרא"ש והר"ן: (°) (פי' שחייב משום שתוסי חוץ): ו רמב"ם סוף הלכות נדרים ומביא ראיה שנאמר נדרי לה' אשלם וכ"כ סמ"ג: ז ברייתא שם דף ט' ע"א וכלישנא בתרא ריש דף י' כי קאמר ר' יהודה בנדבה בנדר לא אמר וכו' וכפי' הרא"ש: ח שם בגמ': ט הרא"ש שם: י תוספות בריש חולין דף ב' ע"ב מהא דוידר יעקב נדר וכו' וכדאיתא בבראשית רבה וידר יעקב נדר לאמר לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרה וכתבו סמ"ג כמל"ת סי' רמ"ב: יא מימרא דרב גידל אמר רב נדרים דף ח' ע"ב: יב הרא"ש שם בפסקיו וכתב וע"ז אמרו נדרים סייג לפרישות: יג הרמב"ם סוף הלכות נדרים מעובדא דשמעון הצדיק נזיר דף ד' ע"ב ומתמנה דאבות נדרים סייג לפרישות: יד כתב הכ"מ שם עלה טובה קמ"ל והם דברים ראויים אליו ז"ל:

א לשון הטור ממשנה נדרים ד' י' ע"ב וגמרא שם דף י"א ע"ב ומשנה ריש פ"ג וגמ' שם דף י"ד: ב כאוקימתא דרבה

ברכי יוסף

(סימן ר"ג של"ע סעיף ד') ואפילו צדקה אין טוב לידור וכו'. ואם הוא נודר כדי לעורר מעשה אחרים מצוה הוא. הרב מהר"י מקלחי בדרשותיו משם רבינו האר"י זצ"ל ע"ש דף קנ"ג ע"ב: הרדב"ז בתשו' דפוס פיורדא סי' תמ"א נדר דמותר לידור לצדקה ובפרט לזרוזי נפשיה וגם לומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני והאריך בזה עיי"ש באורך: מכלל הדברים יש סמך למה שנהגו רבים לנדור לרבי מאיר כדי שישיג דבר זה או ריוח זה וכיוצא ומ"מ יותר טוב ליתן מקודם: ואנב אומר שהי' הגאון הרמ"ע במה"ד סוף ח"א שיאמר אלהא דר"מ ענני ויכוין לכונה שכוון ר"מ כזה שנעשה שר בית הסהר פ"ק דעבודת כוכבים ע"ש באורך ובפירוש יד יהודה ואכמ"ל וע' בלקוטי בס"ד: (שם סעיף ה') בעת צרה מותר לנדור. בס' האגודה פ' ד' נדרים כתב הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע יש מפרשים אפילו בנודר בעת צרה דהא על כל נדרים מייתי לה עכ"ל. וכבר תמהו עליו דהא אמרינן מצוה לידור בעת צרה דכתיב וידר יעקב נדר לאמר לאמר לדורות. וכאמת שלא נחה דעתי הקלה בתירוצי האחרונים למה שתירץ הרב מהר"ם מינץ סי' ע"ט דבעת נדרו לא שם על לב דאסור לקיימו או לא ידע והוא מצוה אף דאח"כ אסור לקיימו לא ידעתי איך נתקיים הרב ז"ל דהרי גבי יעקב אע"ה אלולה לומר כן ועוד דנראה מרז"ל שקיים נדרו. ומה שתירץ הרב כנסת הגדולה דההיא בקרבנות אבל לצדקה מותר לא משמע הכי

ביאור הגר"א

רג [א] ונקרא כו'. נדרים ע"ז ב' (ובכה"ג ט"ס): **[ב]** איחר כו'. ירושלמי פ"א והביאו הרא"ש בפ"א: **[ג]** והנ"מ כו'. נ"ט א' וער"נ ד"ה תרומות כו': **[ד]** וכן אם כו'. ערא"ש רפ"ג ס"ב ועוד כתב דלא מזדקקי רבנן לשבועות כו' וכן היה מחמיר כו' ואף שאינו מצד הדין כמ"ש הרא"ש שם וכל אלו חומרות כו' וכ"כ המרדכי מ"מ כתב שיש להחמיר כמ"ש ס"פ המדיר זיל חזי אי אותשיל כו'. וכמ"ש נשבע להרע ולא יסיר ובפרק השולח (ל"ד ל"ה) נמנע להשביעה וכיוצא: **[ה]** צריך כו'. עבה"ג וכ"ה פתם מתני' שם כנדרי כו' כמש"ש: **[ו]** ואפילו כו' אלא כו'. בנ"ל וכמש"ש ר"י לטעמיה כו' וז"ש ואם פוסקין כו' וכן בהלל שם: **[ז]** בעת כו'. ב"ר פ' ע': **[ח]** מי כו'. עבה"ג וכמש"ז וכן מי שהיה מתנאה כו' וכמ"ש שם כמוך ירבו כו':

רד [א] עיק' כו'. נדרים י"ב א' י"ד א' מנח"ם כו' שבועות כ' ב' א"ל רבא תריץ כו' ורא"ש ריש נדרים ד"ה כל כנויי כו': **[ב]** או כו'. שם א' אטריה דאיסור כו':

חידושי רע"ק

סי' ר"ג סעיף ג') **אבל** נדרי הקדש מצוה לקיימן. ובנדרי צדקה ע' תשו' מהר"ם מינץ (סי' ד"נ): (שם ש"ך סק"ו) **אע"ג** דשבועה. שם לא נזכר רק דנשבע לבטל מצוה שנשבע שלא לישב בסוכה וכן בנשבע שלא יאכל נבילות לא חל דאין איסור חל על איסור אבל נשבע שאשב בסוכה חל דלא בעי' איתא בלאו והן אלא לענין קרבן אבל לענין הלאו לא. כ"כ הר"ן נדרים (ד"פ ע"א):

באר היטב

רג (א) שמקיימו. כתב הט"ז נ"ל דיש חילוק בדבר דאם יש לו פתח להתיר ואינו מתיר נקרא רשע ואם לא מצא פתח עדיין מ"מ נקרא חוטא כל זמן שנדרו עליו: **(ב)** פנקסו. פי' פנקס שעונותיו סדורין שם נפתחים עכשיו לשלם גמולו כההיא דנפל תורא חדד לסכינא: **(ג)** נשבע. דבשבועה כתיב לא ינקה ולכך יש מחמירין בשבועה דאין לה התרה כדאיתא בטור וב"י סי' ר"ל: **(ד)** שיהיה. פי' אפילו אם ירצה לקבל עליו שיתן לכשיהיה לו גם כן לא ידור אלא ימתין עד שיהיה לו ואז יתן בלא נדר. ט"ז: **(ה)** יאמר. ר"ל שיאמר בפירוש בלא נדר אבל אין פירושו שיפסק סתם ולא יאמר שהוא עושה משום נדר דאף אם פוסק סתם הוי נדר. פרישה: **(ו)** למנדר. מיהו אפילו בדבור בעלמא שאמר אשנה הוי עליו חיוב נדר. ש"ך: **(ז)** לישבע. אע"ג דשבועה אינו חל על דבר מצוה כדלקמן סי' רל"ט מ"מ שרי ליה לאיומי לזרוזי נפשיה ש"ס: **רד (א)** הנדור. לאפוקי בדבר האסור כדלקמן ר"ס ר"ס: **(ב)** בקרבן.

פתחי תשובה

רג (א) יאמר בלא נדר. עש"ך שכתב דר"ל שיאמר כן בפירוש וכ"כ בשל"ה דף ק"ח ע"ב וע"ש עוד איך שיש ליזהר: **(ב)** למנדר. עיין בה"ט בשם ש"ך דאפילו בדיבור בעלמא הויא עליה חיוב נדר ועיין בתשובת שמש לצדקה חלק יו"ד סימן כ' אם זה דוקא במצוה שמקבל עליו לעשות או גם בשב ואל תעשה בדין כן:

גליון מהרש"א

(סימן ר"ג סעיף ד') **צריך** ליזהר שלא ידור שום דבר ואפילו צדקה אין טוב לידור. ע' בחידושי רשב"א ריש חולין ד"ה רבי יהודא כתב בסוף הדיבור אבל נדר לעניים מצות חובה: (שם סעיף ו') **וירא** שמא יתרשל בדבר שרי ליה למנדר. דבר שיש בו איסור תורה תם על השאר איסור דרבנן אי רשאי לזרוזי נפשיה בנדר על איסור תורה לחוד יראה ללמוד ממ"ש התה"ד מובא בב"י א"ח סי' קפ"ג דריש להקפיד על המקבלים ע"ע קנס שלא ישיחו עד ברכה רביעית דאהו לזלזולי בברכת דרבנן: (שם סעיף ז') **וכן** מי שהיה מתנאה ביופיו ונדר בנזיר. בש"ך סי' דל"ם ס"ק כ"ח מנה כל המקומות שהוזכר דיני נזירות בש"ע: (סימן ר"ד סעיף א') **עיקר** נדר האמור בתורה הוא כו'. דברי תב"י סוף סימן זה תמה עליהן התוס' ירו' פ"א משנה ד' דנדרים ד"ה ר"מ אוסר ועי' בב"י סי' ר"ה והוא בש"ע שם ס"ב וע' שעה"מ פ"ט הל'

נחלת צבי

(סי' ר"ג סעיף ב') **איחר אדם נדרו כו'.** לא ידעתי אמאי מביא המחבר דרשה שניה שבירושלמי ולא הדרשה הראשונה מתחיל אדם לנדור כו' דכן הוא נמי בש"ם דידן רפ"ג דנדרים אילו הוה ידעת דפתחין פנקסך כו' וכמ"ש בב"י. ובטור הביא שני הדרשות. ובפרט לפמ"ש הט"ז סק"ב דהדרשה שניה ס"ל כר' יהודה דטוב מזה ומזה נודר ומשלם ע"ש וע"כ דהיינו כלישנא קמא בנדרים י"ט דר' יהודה בנודר איירי וא"כ לדידן דקיי"ל כלישנא בתרא דר' יהודה דוקא בנודב איירי ולא בנודר פשיטא דהו"ל להמחבר לנקוט בדרשה הראשונה ולע"ע כעת:

[ג] או שאמר ככר זה עלי איסור ג וכן אם אסר עליו ככר אחד ד שתלאו בדבר הנדור ואמר על אחר יהא כזה אסור ואפילו עד (ג) מאה כולם אסורים ד או שנדר ה על יום אחד להתענות בו או שלא לאכול בו בשר ואמר על יום אחר יהא כזה אסור ו (יש חלוקי (ד) לשונות בענין הנדר והרב לא כתבם ועיין בפנים):

ב ה לאו דוקא מתפיס בקרבן אלא ה"ה בכל דבר הקדוש בקדושת הפה כגון שאומר ככר זה (ב) ז כאימרא (ג) ו (°) כדירים כמזבח כהיכל (°) (ד) כירושלים או כאחד מכל משמשי מזבח הרי זה נדר:

הגה (ה) ח [ד] אם נדר בשלחן שבמקדש הוי נדר [ה] אבל אם אמר כשלחן (ה) סתם ולא אמר כשלחן הקדש אין זה כלום ומכל מקום בעם הארץ יש להחמיר (°) שלא יהא כרוך בנדרים. (הגהות מרדכי דשבועות בשם מוהר"ם) (°) מבואר ב"י בסי' רל"ז:

ג [ו] ז שמע חבירו ואמר אני כמותך בתוך כדי דבור הרי זה אסור במה שנאסר בו חבירו שמע הג' זה שאמר ואני ואמר ואני אפי' היו ק' וכל אחד אומר ואני בתוך כדי דיבורו של חבירו הרי כולם אסורים:

ד ט [ז] ח אדם אוסר (א) על עצמו דבר שלא בא (ו) לעולם לכשיבא לעולם:

שפתי כהן

סי' ר"ח: ד שתלאו בדבר הנדור. שאמר על ככר ראשון יהא זה כקרבן וה"ה אם אמר על ככר הראשון יאסר עלי וחזר ואמר על אחר יהא כזה אפי' עד מאה כולם אסורים וכן הוא בהרמב"ם פרק ג' מהלכות נדרים ומביאו ב"י ס"ס זה וכן הוא בסמ"ג ריש לאוין רמ"ב ופשוט הוא ואפי' אמר על אחר שאינו מינו של הראשון כגון שהראשון הוא ככר והשני הוא בשר והשלישי פירות וכן הוא ברמב"ם וסמ"ג שם וכן הוא בט"ז לקמן סי' רכ"ט סעיף ג' ע"ש: ה על יום אחד להתענות כו'. ע"ל סי' רע"ו: ו יש חלוקי לשונות. כגון אמר כקרבן בפת"ח או בשו"א או בציר"י או לקרבן ועיין בטור ובית יוסף והאחרונים: ז כאימרא. כשה של קרבן כדירים דיר של קרבן כירושלים דחומות העיר ומגדליה משירי הלשכה אתו. הרא"ש. והר"ן פי' כירושלים כקרבנות שבירושלים: ח אם נדר בשלחן כו'. דברי הרב אינם מכוונים והעולה מהגהת מרדכי הוא דאם אמר ככר זה עלי כשלחן שבמקדש או כאחד מכלי הקודש הוי נדר דהתפיס בדבר הנדור אבל אם נדר או נשבע בשלחן הקדש או בא' מכלי הקדש אינו כלום (כדלקמן סימן רל"ז ס"ו) אבל המתפיס או נודר בשלחן סתם ואין רצונו כשלחן שבמקדש שיצטרך התרה בע"ה אין לנו ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם כדלקמן סי' רי"ז ואולי משמע ליה להרב מדמסיים בהגהת מרדכי דבע"ה צריך התרה כדאיתא בפ"ב דנדרים גבי נדר בחרם כו' (כדלקמן סימן ר"ח סעיף ב') ולא מדמי ליה לנדר בתורה (לקמן סימן רי"ג) דמייתי שם ראייה דאין צריך התרה וקי"ל דבע"ה צריך התרה אלמא דבא לדמותו לגמרי לנדר (*) בתורה דיש במשמעותו ב' לשונות וצריך התרה בע"ה ה"ה הכא ודוחק וצ"ע: ט אדם אוסר כו'. וכתב הגהת אשר"י בכתובות פרק אע"פ דבר שלא בא לעולם יכול לאסור על עצמו ע"י קונם כמו שיכול לאסור פירותיו של חברו אבל בהקדש גמור לא ועל חבירו אינו יכול לאסור אפילו על ידי קונם דבר שלא בא לעולם מהרי"ח עכ"ל והוא מתבאר מתוך הסוגיא דפ' אע"פ (דף נ"ט) וע"ל סימן רכ"ז ס"ק ד' מ"ש בשם הר"ן ולקמן סי' רל"ד סעיף ע"א ובהגהות מהרש"ל ובדרישה סי' רע"ו. ובב"ח ס"ס רי"ו כתוב בשם תשובת מהר"מ מ"ץ באחד שנדר לתת מעשר מן הריוח הבא מחובו ואח"פ מטה ידו ונתחרט נראה שיכול לחזור

(*) נ"ל בחרס.

טורי זהב

כי מתפיס בו דבר אחר הוא אסור קמ"ל דהאי בדבר הנדור לאו דוקא במידי דנדור לשמים אלא אפי' באומר אסור עלי הוה נמי נדר וא"כ כי מתפיס ביה דבר אחר נמי אסור וזהו שסיים דהוה כמי נדר לענין שגם בו יכול להתפיס זה נ"ל כוונת הטור נכון: (ב) כאימרא. כשה לקרבן דסתם נדרים להחמיר: (ג) כדירים. כדיר של בהמות של קרבן או כדיר של עצים השייכים לקרבנות. (ד) כירושלים. פי' הרא"ש דחומותיה משירי הלשכה אתו. והר"ן פירש כקרבנות שבירושלים: (ה) אם נדר בשלחן שבמקדש כו'. אומר אני כבוד חכמים ינחלו אבל כאן לא נתכוין הרב על צד האמת בדברי המרדכי שמשם לקוח הג"ה זאת דזה לשון הגהות מרדכי פרק שבועות העדות שאלו למהר"ם מי שנשבע בשלחן הקודש או באחד מכלי הקודש או בשלחן סתם אם היא שבועה וחייב לקיים והשיב אם אמר ככר זה עלי כשלחן של מקדש או כאחד מכלי המקדש זו היא הנדר גמור דנדר בדבר הנדור כדאיתא בנדרים כאימרא כדירים כו' אם באחד ממשמשי המזבח ה"ז נדר אבל כה"ג שנדר בשלחן לא אמר כלום כההיא דנודר בתורה לא אמר כלום כי מנחא על ארעא אבל כי נקיט לה בידיה דעתיה אאזכרות שבה אלמא אע"פ שזה קלף שהתורה כתובה עליו קודש הוא אפ"ה לא אמר כלום אלא היכא דדעתיה אאזכרות דהוי ליה כנדר בשם ובשלחן ליכא אזכרות הלכך לא אמר כלום ומ"מ ע"ה ראוי לקנסו עכ"ל. הבין הרב דמ"ש המרדכי אבל כי נודר בשלחן לא אמר כלום היינו בנודר בשלחן סתם ולא אמר הקודש וזהו החילוק שבין הרישא לסיפא ועל כן כ"כ הג"ה זו לחלק בין שלחן הקודש לשלחן סתם וזה אינו דלמה יהיה קיל בשלחן סתם מבאימרא כדירים שבסעיף זה דלא אמרי' דאאימרא של חולין קאמר אלא סתם נדרים להחמיר הכי נמי בשלחן סתם. ובלבוש כתוב בזה דסתם שלחן שרגיל הוא בשלחן של חולין ואין פתח לדברים אלו דאטו אימרא ודירים של חולין לא שכיחי והוא לא עיין במקור הדין כלל בזה והדבר הפשוט שהשואל למהר"ם לא שאל הדין בשלחן סתם מה דינו אם דינו כמו שאומר הקודש או לאו שהרי כתב שאלתו גם בנשבע בפירוש בשלחן הקודש אלא דאם אמר בלשון שבועה דהיינו אני נודר בשלחן הקודש דהוה כנשבע בשלחן הקודש מה דינו בזה וה"ה דהוי מצי לשאול אם אומר אני נודר או נשבע באימרא ודירים של קודש אלא דלשון כזה שנשבע או נודר בשלחן הקודש הוא מצוי ע"כ נקט דבר זה וע"כ נקט בשאלה או בשלחן סתם כי פשוט דאם שלחן הקודש הוה שבועה ה"ה שלחן סתם כמו באימרא ודירים שזכרנו אלא דבתרווייהו מספקא ליה והשיב מהר"מ דדוקא באומר לשון התפסה כגון ככר זה עלי כשלחן הקודש אז אסור דמתפיס בדבר הנדור וכמלא דגם במתפיס בשלחן סתם שאומר ככר זה עלי כשלחן סתם הוה גם כן אסור כמו באימרא ודירים אבל בנודר בשלחן פי' שאומר לשון שבועה אני נודר או נשבע בשלחן הן קודש הן סתם

באר הגולה

שבועות דף כ' ע"ב וכ"כ הר"ן בריש פ"ב דנדרים: ג הרי"ף בפ"ב דשבועות ממשנה הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני וכו' ריש פ"ד דנזיר ד' כ' ע"ב וכ"כ התוספות בשבועות ד' כ' ע"ב: ד ברייתא שבועות שם ונדרים דף י"ב ע"ב וכדמפרש שמואל שם וכ"כ הרא"ש ברפ"ב דנדרים: ה שבועות דף כ' ע"ב יליף לה מדכתיב איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור: ו משנה נדרים דף י' ע"ב ופירוש כאימרא כשה של קרבן דסתם נדרים להחמיר. (°) (פירוש כדירים כדיר של בהמות לקרבן או דיר לשכת העצים) (°) (הרא"ש פירש כככר חומת העיר ומגדלותיה משירי לשכה באו והר"ן פי' כקרבנות שבירושלים) (°) (פירוש שצריך התרת חכם) (°) (נלע"ד אע"ג דמל' השאלה שם נראה דאיירי בשבועה מ"מ סמך הרב רמ"א על ל' התשובה שם שחילק בין נדר לנדר ולא הזכיר שבועה וצריך לפרש מ"ש אבל אם אמר כשלחן וכו' פי' שאמר שכוונת נדרו הי' בשלחן סתם וכמבואר בסי' ר"ח סעיף א' ומה שהביא ראיה בתשובה מהנודר בתורה כן פי' הראב"ד שאיירי בנדר וכ"כ הרמב"ם בספ"א וכמ"ש הר"ן שם בפירושו וע"ש): ז רמב"ם בפ"ג מהלכות נדרים דין ג' ממשנה וגמרא ריש פ"ד דנזיר וציינתיו לעיל: ח הרשב"א בתשובה:

ברכי יוסף

ס' האגודה שכתב דהא על כל נדרים מייתי ליה ומזה מוכח דעל הכל קאמר. ומה שתירץ עוד דהכבי י"מ כמדרש דנענש יעקב אבינו ע"ה כדכתיב מתה עלי רחל לא נהיר דההיא על שאיחר נדרו. ואם כונתו די"מ סברי על דרך המדרש מטעם אחר אינו מחוור כלל. ולכל התירוצים של מהר"ם מינץ

גליון מהרש"א

עצי לבונה

(סי' ר"ד סעיף א') שתלאו בדבר הנדור וכו'.

ביאור הגר"א

[ג] או כו' וכן אם כו' כזה אסור. ר"ל אף שלא הזכיר אכילת בשר ושתיית יין. הרא"ש רפ"ב דנדרים ורש"י בשבועות שם ד"ה תריץ כו' וה"ד מתפיס כו' ועתוס' שם ד"ה אלא כו' ועמ"ש בסי' רל"ט ס"ט: (ליקוט) וכן אם כו'. דלא כרש"י ועמ"ש בסי' רל"ט ס"ט שיטת הרי"ף (ע"כ): [ד] אם נדר כו'. כמש"ל בש"ע או כאחד מכל כו': [ה] אבל אם כו'. עמ"ז וש"ך וכ"ה בש"ע סי' רל"ז ס"ו וראייתו ממש"ש י"ד ב' דנודר בתורה לא אמר כלום כי מחתא אארעא ופי' דהאי נודר נשבע ח"ש בע"ה כו' וכמש"ש א': [ו] (ליקוט) שמע כו' ואני כמותך כו'. לשון הרמב"ם אבל הר"נ כתב בפ"ג דשבועות דאם אמר כמותך א"צ תכ"ד וכמ"ש בסי' רל"ט ע"ש וכן בריש נזיר אמרינן דאם אמר הריני כזה הוי נזיר ועלה"מ (ע"כ): [ז] אדם כו'. ער"נ נדרים מ"ח ב' ד"ה א"ל אביי כו' ומתא כו' (וכ"ס כגמ' שם פ"ז ה') והג"א בכתובות פ"ה נ"ט א' ד"ה והיכא. ואפילו רשב"ל כו' דעל עצמו נשאר דיוקא דרב יוסף [נדרים ל' ב' מן הנולדים כו']:

חידושי רע"ק

(סי' ר"ד סעיף א') על יום אחד להתענות בו. אפילו היה אותו יום צום גדליה דנדר חל על דרבנן וכן בנודר מגבינות עובדי כוכבים ואח"כ אמר זה כזה כדאיתא לקמן (סס"י רס"ז): (שם סעיף ג') ואני כמותך בתכ"ד. בר"ן כתב דדוקא באומר ואני הוא דבעי' תכ"ד אבל באומר ואני כמותך אפי' אחר כדי דבור חייל (דהוי בעצמותו דיבור שלם) וכ"כ המ"ל: (שם ש"ך ס"ק ט') נראה שיכול לחזור. ע' חוה"מ (סרי"ב ס"ו בש"ך שם) דבאתננו לכ"ע חייב לקיים דבריו מכח נדר וא"כ הכא דנדר ליתן מעשר מן הריוח א"י לחזור

באר היטב

וכ"ש אם אמר קרבן עלי ככר זה: (ג) מאה. כתב הש"ך ואפילו אמר על א' שאינו מינו של הראשון כגון שהראשון הוא ככר והב' הוא בשר והג' פירות: (ד) לשונות. כגון אמר כקרבן בפת"ח או בשו"א או בציר"י או לקרבן. ש"ך: (ה) סתם. הט"ז והש"ך כתבו שאין דברי הרב מכוונים אלא אם התפיס בדבר כגון שאמר ככר זה עלי כשלחן הקודש או אפילו כשלחן סתם הוי ג"כ אסור כמו באימרא ודירים אבל בנודר בשלחן ואינו מתפיס בשום דבר אלא שאומר בלשון שבועה אני נודר או נשבע בשלחן הן קודש או סתם אינה שבועה כלל ודברי הרב רמ"א כאן הם כשגגה היוצאת מלפני השליט עכ"ל: (ו) לעולם. כתוב בהגהת אשר"י דדבר שלא בא לעולם יכול לאסור על עצמו ע"י קונם כמו שיכול לאסור פירותיו של חבירו אבל בהקדש גמור לא ועל חבירו אינו יכול לאסור אפי' ע"י קונם דבר שלא בא לעולם. וע"ל סי' רל"ד סעיף א' וכ' בתשו' מהר"מ מ"ץ בא' שנדר לתת מעשר מן הריוח הבא מחובו ואח"כ מטה ידו ונתחרט נראה שיכול לחזור בו משום דהריוח לא בא לעולם ומיהו אם היה אומר כסף זה כל הריוח הבא ממנו אתן ממנו מעשר חל ההקדש כיון שהכסף הוא בא לעולם

פתחי תשובה

רד (א) על עצמו. אבל על חבירו אינו יכול לאסור דבר שלא בא לעולם ש"ך. ועיין בשער המלך פ"ג מהלכות נדרים הלכה יו"ד הביא משם תשובת בני יעקב על שוחט אחד שאסר שחיטתו על כל ישראל ודעת מהר"א אלפאנדרי דהוי דבר שלא בא לעולם והרב הנזכר חולק עליו דלא חשיב דבר שלא בא לעולם אלא האומר פירות דקל יהיו אסורים עליך דהפירות עדיין לא באו לעולם והאילן עצמו לא אסרו עליו וכן נמי בהקדיש מע"י כו' אבל הכא אינו אוסר עליו שום דבר העתיד לעשות אלא שחיטת עצמו הוא אוסר עליו והוא בא לעולם והביא ראיות לזה והרב בעל שעה"מ שם חולק עליו ודחה ראיותיו והעלה דיש לחלק היכא דאסר כל הנאתו על ישראל או על פלוני בין הנאת גופו בין הנאת נכסיו דאז חל איסורו על גופו ממש והא איתא בעולם אבל באוסר הנאה פרטית כההיא דהאומר הנאת תשמישי עליך אבל שאר הנאות לא אסר עליו דאז לא חל האיסור על גופו והוי דבר שלא בא לעולם ולכן כתב דדוקא באומר פירות דקל יהיו אסורים עליך אינו אסור בהם אבל אם אסר על חבירו הנאת דקל זה אסור בפירות היוצאים לאחר זמן דכיון שאסר עליו כל הנאת דקל חל האיסור על הדקל ואיהו הא איתיה בעולם וא"כ בנדון הרב הנזכר נמי דלא אסר על ישראל רק הנאת שחיטתו גרידא ולא שאר הנאות הוי דבר שלא בא לעולם וכדעת הרב מוהר"א אלפאנדרי ז"ל ע"ש באריכות:

סתם בכל מקום לא הוה שבועה דהא גם בנודר בס"ת דהיינו נמי לשון שבועה כמו שפירשו המפרשים בהדיא הביאן ב"י בסי' רי"ב לא אסר כי מנחא על ארעא כו' ובשלחן אפי' בקודש ליכא אזכרות ע"כ לא תמיר מקלף ס"ת ולא הוה כאן שבועה כלל נמצא שאין חילוק כלל בין שלחן הקודש בין סתם דבתרוייהו אסור בל' מתפיס בנדר ובשניהם מותר אם אומר לשון אני נודר או נשבע וכמ"ש לקמן בסי' רל"ז סעיף ו' מי שנשבע בשמים ובארץ או בשלחן המקדש כו' אינה שבועה כלל ודברי הרב רמ"א כאן הם כשגגה שיוצאת מלפני השליט ודברים אלו הראיתי לפני מו"ח ז"ל אחר שהדפיס חבורו והסכים לדברי ואמר בפירוש שרמ"א טעה בכך:

רה (א) ואין כאן נדר. לפי שכל אלו אסורין מצד עצמן ואם כן אי אפשר לומר על דבר היתר שיהיה כזה דהא א"א שיהא גם זה אסור מצד עצמו כמו זה: (ב) רק באוסר אשתו כו'. שלא יהא רגיל לומר עליה לשון איסור שמא יאסרנה ג"כ בדבר הנדור דהקפדה עם אשה מצוי

רה דין האוסר דבר עליו באיסור תורה.
ובו ב' סעיפים:

א [א] האומר פירות אלו עלי או מין פלוני עלי או מה שאוכל עם פלוני עלי א כבשר חזיר או כעבודת כוכבים או כנבלות וטריפות וכיוצא באלו ב וכן האומר לאשתו * הרי (א) את עלי כאמי או כאחותי או כערלה או ככלאי הכרם א הרי אלו (ה) מותרים (א) ואין כאן נדר ואם היה האומר עם הארץ ב צריך שאלה לחכם ומראין בעיניו שאשתו אסורה ג ושאותם פירות אסורים [ב] ד ומחמירים עליו ג שאין די לו בחרטה אלא צריך לפתוח לו (ב) פתח ממקום אחר ומתירים לו נדרו כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים:

הגה [ג] יש אומרים דבזמן הזה לכולי עלמא דיינינן להו כדין עם הארץ לפי שרובן אינן בני תורה (תשובת הרשב"א) ד [ד] ומיהו י"א דאפילו בעם הארץ אין צריך שאלה (ב) ה רק (ה) באוסר אשתו עליו אבל לא (ג) בשאר נדרים (טור ועיין ס"ק ד'):

ב [ה] ה האומר שיהא יינו ו יין נסך ופתו פת כותים ז (ד) לא נאסר בכך אבל אם אמרו בדרך קנס כגון שאמר אם אעשה כך או אם אעבור על כך יהיה פתי

לחזור בו משום דהריוח לא בא לעולם ומיהו אם היה אומר כסף זה כל הריוח הבא ממנו אתן מעשר חל הקדש כיון שהכסף הוא בא לעולם וכן אם היה מלוה לעובד כוכבים ב' זהובים בעד ג' לשנה וזקף עמו מיד וכתב לו כתב אפשר דמזה אין יכול לחזור בו ע"כ ושאני התם בנדר לתת מעשר דהוי הקדש והרי נמי לדידיה וע"ל סי' רנ"ח סעיף ז' ח':

רה א הרי אלו מותרים כו'. דמדכתיב איש כי ידור נדר לה' ילפינן עד שידור בדבר הנדור וזה לשון הרמב"ם ריש (פרק ג') [פ"א] מהלכות נדרים הנדר נחלק לשני חלקים החלק הראשון הוא שיאסר על עצמו דברים המותרים לו כגון שיאמר פירות מדינה פלונית אסורים עלי כל שלשים יום או לעולם או מין פלוני מפירות העולם או פירות אלו אסורים עלי בכל לשון שיאסר הרי זה נאסר בהן ואף על פי שאין שם שבועה כלל ולא הזכרת שם ולא כינוי ועל זה נאמר בתורה לאסור איסר על נפשו שיאסר על עצמו דברים המותרים וכן אם אמר הרי הן עלי איסור הרי אלו אסורים וחלק זה הוא שאני קורא אותו נדרי איסור והחלק השני הוא שיחייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו כגון שיאמר הרי עלי להביא עולה כו' האומר פירות אלו עלי קרבן או שאמר הרי הם כקרבן או שאמר לחבירו כל מה שאוכל עמך עלי קרבן או כקרבן או הרי הן עלי קרבן הרי אלו אסורים עליו מפני שאפשר שידור אדם קרבן ויעשה בהמה שהיתה חולין קרבן ותיאסר אבל אמר פירות כו' כבשר חזיר כו' הרי אלו מותרים ואין כאן נדר שאי אפשר שיעשה דבר שאינו בשר חזיר כבשר חזיר זה הכלל כל שמשים דברים המותרים כדברים האסורים אם אותו דבר איסור יכול לעשותו בנדר הרי אלו אסורים ואם אינו יכול לעשותו בנדר הרי אלו מותרים ע"כ: ב צריך שאלה כו'. כתב ב"י בשם תשובת הרשב"ץ על מי שנהגם לאסור אשה אחת והתפיסה בדבר האסור י"ל דבמקו' אונס לא אמרו רבנן להצריכו שאלה: ג שאין די לו בחרטה. בכדו תהיה כדלקמן סי' ר"ח דאם אינו מתחרט מעיקרו צריך לבקש לו פתח כדלקמן סי' רכ"ח אלא כאן מחמירין עליו דאפי' מתחרט מעיקרו לא סגי בחרטה ב"ח. וכתב הר"ן רפ"ב דנדרים דצריך שיהא ממקום אחר ואין פותחין לו בכבוד אמו כלומר אלו היה יודע שלא יהא כבוד לאמו בכך לא היה נודר דלא תימא כיון דליתא אלא מדרבנן פותחין בכך קמ"ל. הרשב"א ז"ל ע"כ: ד ומיהו י"א כו'. והב"ח חולק דהשתא כ"ע כע"ה הן אפי' בשאר נדרים ודברי הרב נראין עיקר לפי סוגית הש"ס מוכחת כן וכן דעת הרא"ש ור"ן ורבי' ירוחם: ה רק באוסר אשתו עליו. דכיון שילא לבטל מפריה ורביה החמירו. פרישה. והר"ן כתב ר"פ ב' דנדרים מפני שדרכו לאסור אשתו מתוך הקפדה כו' אבל שאר נדרים מתוך שאין מטייס כך לא החמירו כמתפיס בדבר האסור: ו יין נסך. ר"ל שאומר בפירוש כיין של עבודת כוכבים דאם לא כן יש לומר שנתכוון ליין נסך לשמים כדלקמן ריש סי' ר"ח. פרישה. ול"נ משום דלקמן סי' ר"ח ס"ק ד' יתבאר דאם אנשי המקום קורין ליין של עבודת כוכבים סתם יין נסך הולכין להקל לכך כתבו הרא"ש וט"ו בסתם יי"נ לפי שסתם יי"נ שקורין עכשיו הוא יי"נ של עבודת כוכבים כן משמע בהגה' פרישה לקמן ר"ס ר"ח: ז לא נאסר בכך. כיון שלא התפיסו בדבר הנדור. כ' הב"ח ואיכא למידק בלשון הרא"ש שכתב בכלל י"ב דין [ד'] דמי שאמר יאסר ייני

ביאור הגר"א

רה [א] האומר כו'. לשון הרמב"ם: [ב] ומחמירים עליו כו'. מתני' שם פותחין כו' וכפי' הרא"ש אבל במתני' שם כ' א' פותחין כו' ופי' הר"ן דאף בחרטה סגי דלא כר"מ וכ"כ הרא"ש בפסקיו וע"ל סי' ר"ח ס"ב: [ג] י"א כו'. עתוס' רי"ם ו' א' ד"ה והאירנא כו' ויש לחלק וירא"ש ד"ה הא כו' הא כו': [ד] ומיהו כו'. מרקתני בסיפא פותחין ול"ק כרישא. הרא"ש וכ"ה לחריא בגמ' שם וכ"כ הר"ן וכן תמה בכ"ם על הרמב"ם ואף שבלח"מ רחק עצמו דבריו מסותרין מעצמן אלא דגירסת הרמב"ם בגמ' דכינא כו' בעי שאלה והא קתני סיפא פותחין לו פתח ממקום אחר אלא מהוורתא כו':

[ה] האומר כו'. כמ"ש בס"א וע"ל סי' ר"ח ס"א ושם ואם דוב כו' ות"ח עכשיו לחייב.

חידושי רע"ק

לחזור וצריך לקיים דבריו וצ"ע: (בה"ד) משום דהריוח לא בא לעולם. ע' מ"ז לקמן (סרט"ו סק"ד): (בה"ד) כיון שהכסף הוא בא לעולם. ע' בת' הר"ם אלשיך (ס"ו) ובבני יעקב (דף ע"א ע"ג מאמר כ') ובת' מהרימ"ט (סקפ"ו) וע' מ"ש בגליון הח"מ (סי' ר"ס ס"ד): (סי' ר"ס סעיף א') הרי את עלי כאמי. ואם אמר את אסורה עלי כאמי י"ל דהוי נדר גמור ת' הרשב"א וע' מ"ל (פ"א מה"נ):

באר היטב

וכן אם היה מלוה לעובד כוכבים ב' זהובים בעד ג' לשנה וזקף עמו מיד ונתן לו כתב אפשר דמזה אינו יכול לחזור בו ע"כ וע"ל סי' רנ"ח ס"ז ח' ובט"ז סי' רט"ו סק"ד חולק על דין זה בנדר לתת מעשר וכו' וכתב דלא קיי"ל כן אלא כמ"ש בח"מ סי' רי"ב ס"ח באומר לכשאקנהו אקנו להקדש הוי עליו שם נדר וצריך לקיים נדרו עכ"ל ע"ש:

רה (א) מותרים. לפי שכל אלו אסורין מצד עצמן וא"כ אי אפשר לומר על דבר היתר שיהיה כזה דהא א"א שיהא גם זה אסור מצד עצמו כזה. ט"ז. (וזה הכלל כל שמשים דברים המותרים כדברים האסורים אם אותו דבר איסור יכול לעשותה בנדר הרי אלו אסורים ואם אינו יכול לעשותה בנדר הרי אלו מותרים. הרמב"ם): (ב) פתח. כתב הר"ן דאין פותחין לו בכבוד אמו כלומר אלו היה יודע שלא יהא כבוד לאמו בכך לא היה נודר דל"ת כיון דליתא אלא מדרבנן פותחין בכך קמ"ל וכתב ב"י בשם תשובת הרשב"ץ על מי שנהגם לאסור אשה א' והתפיסה בדבר האסור י"ל דבמקום אונס לא אמרו רבנן להצריכו שאלה: (ג) בשאר. והב"ח פוסק דהשתא כ"ע כע"ה הן אפילו בשאר נדרים ודברי הר"ב נראין עיקר. ש"ך: (ד) לא. כיון שלא התפיס בדבר הנדור והאי יי"נ

פתחי תשובה

רה (א) את עלי כאמי. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל שכתב בשם הרלנ"ח דאם אמר הרי את אסורה עלי כאמי הוי נדר ממש ועיין בזה בתשב"ץ ח"ב סוף סימן ל"ט שנסתפק בדבר זה בכ"ע ע"ש ועיין בספר מחנה אפרים סי' א' שהאריך בזה:

כנסת הגדולה

(סימן ר"ה סעיף א') כתב בשו"ת רדב"ז סי' ג' ומהר"י בן חביב סי' כ"ז הא דאמרינן דהרי עלי כאמי אינו נדר דוקא כשאמר הרי את כאמי או הרי את אסורה כאמי אבל כשאמר הרי את אסורה עלי כאמי נדר הוא. אמר המאסף דברי רלב"ח ז"ל שבתשובה זו לפום ריהטא כתומים ותתומים כי לא פורש בתשובה הרמתם מאיזה טעם לא חש לסיום דברי הנודר שתלה איסורא באמו דהוי דבר האסור משום שהכר אסרה באיסור גמור במה שאמר הרי את אסורה עלי ולכאורה נראה המדקדק בדבריו דרצונו ז"ל לומר דאפילו דלשון כאמי סותר האיסור במה שהוא מגלה דעתו שרצונו להתפיסה בדבר האסור דלא מהני על כל אלה האי איסורו איסור כיון דאמר לשון אסור בשלימות כמ"ש הרי את אסורה וא"ל כמה שסיים בלשונו לשון סותר הנדר הא לו הונח שבלשון כאמי לא נאסרה משום דהוי מתפיס בדבר האיסור מ"מ כל המועיל שאמר הרי את אסורה עלי סגי לאסרה שהוא לשון איסור גמור ושלם כן נראה רצונו ממה שסיים בלשונו הלא וז"ל ה"ז נדר והיא אסורה עליו ומשום דהשלים לומר כאמי לא פקע האיסור שקבל עכ"ל נראה מדבריו אלו שר"ל דכיון שבאותו הלשון הראשון יש במשמעותו איסור נדר וכבר נאסרה עליו באותו הלשון שוב לא חיישינן לאותו הל' האחרון הסותר האיסור דמשום אותו הלשון לא פקע האיסור שקבל תחלה ואסרה עליו כל המועיל ואם כוונת הרב ז"ל היא יש לי לדון בזה מדתנן בפ"ק דנדרים כנדרי רשעים נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה כנדרי כשרים לא אמר כלום ואוקמינן בגמרא באומר כנדרי רשעים הריני והיה נזיר עובר לפניו ואפ"ה כנדרי רשעים לא אמר כלום אע"ג דאמר הריני והיה נזיר עובר לפניו הא קמן דאע"ג דלשון הריני כשנזיר עובר לפניו הוי לשון נדר גמור מ"מ לשון כנדרי כשרים סותר הנדר שהוא לשון מורה שמגלה דעתו שאין רצונו להיות נזיר כיון שאין הכשרים נודרים ונראה דאפילו שאמר לשון נזירות בהחלט וכאותו לשון הוי נזיר גמור מ"מ כיון שבכלל נזירתו אמר לשון סותר הנדר לא הוי נזיר כנדון מהרלב"ח נמי נימא דלשון כאמי דהיינו מתפיס בדבר האסור סותר הנדר אע"ג דאמר לשון איסור שלם ונהי דלדעת רבותיו של הר"ן הביא דבריהם הר"ן שם אין ללמוד משם לנדון הלז שהם מפרשים דלשון הריני היכא דנזיר עובר לפניו לא הוי יד לנדר ולא מהני אלא היכא דאמר כנדרי רשעים הריני נזיר והיה נזיר עובר לפניו וא"כ לפי דבריהם היינו טעמא דכנדרי כשרים לא אמר כלום אף על גב דאמר הריני והיה נזיר עובר לפניו משום דכיון דלשון הריני לחוד לא הוי יד לנזירות אע"פ שנזיר עובר לפניו אם כן כיון דלשון כנדרי כשרים אין כמשמעותו לשון נזירות דהא אין הכשרים נודרין א"כ אין בלשונו לא בתחלה ולא בסוף לשון קבלת נזירות אבל לסברת הר"ן ז"ל דס"ל דאומר הריני לחוד כשנזיר עובר לפניו הוי נזיר א"כ אמאי כנדרי כשרים לא אמר כלום אע"ג דאמר הריני והיה נזיר עובר לפניו נימא דנהי דלשון כנדרי כשרים אין במשמעותו שום קבלת נזירות מ"מ הא סיים לשון נזירות בשלימות כמ"ש הריני והיה נזיר עובר לפניו דהוי יד לנזירות אילו לא היה אומר כנדרי כשרים ומכיון לשונו לחוד ליהוי נזיר אע"ג שיש בכלל לשונו לשון כנדרי כשרים שהוא לשון סותר הנדר וכנדון מהרלב"ח ומיהו לזה יש לדחות דס"ל למהרלב"ח דכל שאין בלשון הנדר לשון גמור ושלם כי הא דלא דאמר הריני והיה נזיר עובר לפניו דלא הוי אלא יד כל שנצטרף לו לשון סותר הנדר לא הוי נדר כלל משא"כ בנדון שלו דלשון הרי את אסורה עלי הוא לשון שלם ומשום שנצטרף לו לשון הסותר הנדר לא נתבטל אותו הלשון השלם אבל מה נעשה ביום שידובר בנו לשון הרא"ש שם כפי' שכ' גבי כנדרי כשרים לא אמר כלום דאפילו אמר כנדרי כשרים ככר זה קונם עלי לא אמר כלום דמה שתלה בכשרים בטל את הקונם דכשרים לא נדרי כלל עכ"ל וכ"כ הטור סי' ר"ט הרי דס"ל להרא"ש וכנו הטור דאפילו שאמר לשון נדר גמור ושלם לא הוי נדר כיון שתלה נדרו בכשרים דלא נדרי כלל דלשון זה מבטל את הקונם א"כ בנדון הרלב"ח גם כן לו הונח דלשון הרי את אסורה עלי הוי לשון נדר שלם מ"מ כיון שתלה באמו נימא דבטל את הנדר ודעתו להתפיס בדבר האסור דלא מהני ולא יהיה אסורו איסור וליכא למימר דע"כ לא קאמר הרא"ש דלא הוי נדר אלא משום שקדם לשון הסותר הנדר ללשון הנדר הגמו' כי הכא ס"ל ז"ל דלא מהני לשון הנדר כיון שהכר שקדים לגלות דעתו שכוונתו לנדור כנדרי כשרים דלא נדרי כלל אבל בדינו של הרלב"ח

גליון מהרש"א

(סימן ר"ה סעיף א') האומר פירות אלו עלי. לענין פירות אחרות מאותו מין ע' שבועות כ"ג ב' ודלמא אלו (יין שמן) הוא דלא שתינא אחרינא שתינא וכן שם ממין אלו דלמא מין אלו כו' אינהו שתינא והרא"ש שם לא דהרין כן ורשב"ץ כ' דהוי ספק נדרים להחמיר ולא ידעתי למה השמיט הר"ן בציר מהכי כו':

(שם) ומחמירים עליו. ע' סימן ר"ח ס"ב וכגליון:

עצי לבונה

(סי' ר"ה ס"א) האומר פירות אלו וכו'. כנבילות וטרפות וכו'. עי' בשאלת כנימין בשם רלב"ח באומר יאסר ככר זה עלי כנבילות וטריפות דאסור כיון דאמר יאסר עלי שוב לא לים לן בה כמה שמסיים כנבילות וטריפות כמ"ש המ"ל הטעם דמסקינן לדבוריה ומכיון שאמר יאסר עלי כבר נאסר. וצ"ל דהכא מיירי דלא אמר לשון איסור אלא סתם דיהא כנבילות וטריפות: וכן כתב בית לחם יהודה אם אמר לאשתו את אסורה עלי כאמי הוי נדר ממש וצריך מדינא התרה דכיון דאמר אסור עלי הרי אסורה עליו אפילו כמ"ח (אך הב"ח כתב דעכשיו דיש חרם ר"ג שלא לגרש בע"כ פשיטא שלא חל האיסור באשתו ע"ש) ועיין בט"ז סק"ד ובש"ך סק"ז בשם הב"ח שהקשה על הרא"ש כמו שאמר יאסר ייני על כל ישראל וכו' לא נאסר והא כיון דאמר לשון איסור הוי נדר אף שלא התפיסו בדבר הנדור. וכתב לחלק דה"י לאסור רק על נפשו אבל על אחרים לא מהני לשון איסור אלא בקונם דוקא ומ"ש הטור הטעם כיון שלא התפיסו בדבר הנדור הוא נ"מ בזה דמותר אף לדידיה. ולט"ז משמע דלא כנ"ל דהא לדידיה מ"מ אסור אף בהאי בדבר האסור כיון דאמר לשון אסור ייני כיי"נ נאסר כמ"ש הרלב"ח: ועיין בש"ך דמחלק בזה דאמר דרך קנס יאסר ייני אם אעשה דבר פלוני לא שייך לומר דמסקינן לדיבוריה דהרי תלה מילת יאסר בסוף דבריו אם תעשה דבר פלוני לכן אם אמר באמצע לשונו כיי"נ מותר בזה אף לדידיה משא"כ כאמר בסתם יאסר ייני כיי"נ אסור לדידיה דמסקינן לדיבוריה. ומ"ש הט"ז דהך תשובה לאו דסמכה ע"כ לא הביאה הטור אף דהטור הביא הך תשובת הרא"ש וכמ"ש הש"ך בשמו באמת. אף דר"ל דהטור העתיק סתם האומר ייני כיי"נ וכו' ולא העתיק מ"ש הב"י בשמו בזה"ל מי שאמר יאסר ייני על כל ישראל וכו' א"כ משמע דס"ל דהה"כ דבלשון איסור אסור אף על אחרים אף שהתפיסו ג"כ בדבר איסור שאמר ייני כיי"נ והיינו כהרלב"ח הנ"ל רק הטור מיירי שלא אמר לשון איסור כלל. ועו"ח שפיר כיון שלא התפיסו בדבר הנדור וא"כ מוכח דבלשון איסור אסור אף שהתפיסו בדבר האסור נאסר מאחלה דבורו ומשמע אף שלא אמר ככר זה אסור עלי כ.כד אלא אף כאומר יאסר אף על אחרים נמי אסור להט"ז אף כאומר כנבילות וטריפות כנ"ל וצ"ע

באר הגולה

א משנה ריש פ"ב דנדרים דף י"ג ע"ב: ב משנה וברייתא שם דף י"ד ע"א ובאוקימתא דרבא שם: ג כדעת הרמב"ם בפ"ב מהלכות נדרים והביאו הטור שסובר הא דקתני בסיפא ופותחין לו פתח ממקום אחר ק"ה לרישא וכ"פ הרשב"א (ומהרי"ל בתשובה סי' קל"ו): ד ל' הרא"ש שם בפ"ב דנדרים (°) פירש משום דהקפדה עם אשתו מצוי וחיישינן שמא יאסרנה ג"כ בדבר הנדור: ה הריב"ש בתשובה והרשב"א בתשובה והריב"ש בסי' ס"ג וסיים שם כמו שב"ד יכולין לענוש ולהחמיר לפעמים יותר

פת כותים ווייני (ג) יין נסך ועבר ח [ו] ט יש אוסרים (ד) ט ויש מתירים:

הגה (ה) י ואפ"ה בעם הארץ יש (°) (ה) להתירו וכל זה ביחיד שקבל על עצמו [ז] אבל רבים יכולים בזמן הסנהדרין לגדור המורדים והפושעים שיונם יהיה יין נסך ופתן פת כותים וכל מה שנוזרים בזה הי' קיים (תשובת הרשב"א) ע"ל סי' רכ"ח מי שאמר אם אעשה דבר פלוני לא אהיה יהודי:

רו דיני ידות הנדרים. ובו ה' סעיפים:

א [א] א ידות (פי' ידות שהתחיל לנדור ולא גמר הדבור ואעפ"כ הוא נאסר כאילו נדר כל הדיבור כאדם שאוחז ביד הכלי ועל ידי כך משמש בכלי כאילו אחז בו בעצמו) נדרים כנדרים [ב] ג והוא שיהו מוכיחות קצת על הנדר כיצד האומר לחבירו מודרני ממך [ג] שאיני אוכל לך או מופרשני ממך שאיני אוכל לך או מרוחקני ממך שאיני אוכל לך אסור לאכול עמו א [ד] (וי"א דאפילו אמר ב (א) שאני אוכל לך באלו לשונות אסור לאכול עמו) (הר"ן בשם יש גורסין ועס"ק כ') [ה] אבל אם אומר שאיני אוכל לך לבד בלא מודרני ממך לא הוי יד [ו] ואם אמר מודרני ממך או מופרשני ממך או מרוחקני ממך ולא סיים דבריו שאיני אוכל לך ג ד במודרני ממך אסור (ג) לדבר עמו ובמופרשני ממך אסור לשאת ולתת עמו ובמרוחקני ממך (א) אסור לעמוד בד' אמותיו:

ב ד אמר לחבירו מודר (ב) אני לך [ז] ה מאכילה או מהנאה (°) שניהם אסורי' לאכול או ליהנות זה

שפתי כהן

יוכי על כל ישראל אם אעשה דבר פלוני ועשאו לא נאסר דמ"ש מאומר ככר זה אסור עלי דהוי כמי נדר אף על גב דלא התפיסו בדבר הנדור אלא דאמר סתם אסור והכא נ"כ לא אמר אלא סתם יאסר יוכי על כל ישראל י"ל דשאני התם כיון דאמר ככר זה עלי הוי לשון נדר וה"נ אינו נאסר אלא א"כ אמר בלשון קונם יוכי על כל ישראל אם אעשה כך וכך אבל יאסר יוכי על כל ישראל אין זה לשון נדר מיהו מלשון הטור משמע דלא התיר הרא"ש אלא מטעם שהזכיר יו"כ ול"ע עד כאן לשונו כלומר דהטור כתב וז"ל כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה האומר יוכי יו"כ אם אעשה דבר פלוני ועשאו לא נאסר כיון שלא התפיסו בדבר הנדור עד כאן לשונו משמע דלהכי לא נאסר כיון דאמר יו"כ שהוא דבר האסור אבל אמר יאסר יוכי אף על גב שלא הזכיר עלי אסור ולי נראה דאף על גב דאם אמר ככר זה אסור עלי הוי כמי נדר היינו משום דכתיב לאסור איסר על נפשו אבל לאסור על כל ישראל אינו יכול לאסור אם לא בקונם ולזה כתב הטור דוקא משום שהזכיר יו"כ מותר שאם לא כן היה אסור לדידיה ודין זה הוא בתשובת הרא"ש שם דין ה'. ועי"ל דבתשובת הרא"ש דין ד' מיירי בשכוונתו במה שאמר יאסר יוכי ויהא יו"כ וזה נראה עיקר:

ח יש אוסרים. דאף על פי שאין הרחקות אלו מדין מכל מקום יכול הוא לקבל על עצמו שכמו שב"ד יכולים לעגום ולהחמיר לפעמים יותר מדינו כפי צורך השעה כן הוא על עצמו כמו ב"ד ויכול לקבל עליו כל אותן החומרות. ריב"ש: ט ויש מתירין. כיון שלא התפיסו בדבר הנדור: י ואפילו הכי בע"ה יש להתירו. כלומר להתיר נדרו על ידי שאלה והפתח כולן כע"ה דמי ונוהגין בו איסור. ב"י בשם תשובת הרשב"א:

רו א ויש אומרים דאפילו אמר שאני אוכל לך. בלא י' באלו לשונות אסור דה"ק מודרני ממך כשאוכל לך: **ב** שאני אוכל לך באלו הלשונות כו'. אבל אמר שאני אוכל לך לחוד או שאני טועם לך לחוד לא אמר כלום ואם מסרבין בו לאכול הוי הוכחה כיון (דלא) אמר לא אכילנא ואמר שאוכל לך ר"ל מה שאוכל לך קונם ואסור ואם אמר מודרני ממך או שאר הלשונו' ואמר אם אוכל לחוד ולא אמר לך יש מי שפסק דאסור דאף על גב דאם אמר שאני אוכל או שאני טועם בלא לך אינו כלום כאן שאמר מודרני ממך או שאר הלשונות עמו אף על גב דלא אמר לך אסור ויש מי שפסק דכיון דלא אמר לך אינו כלום וכן כתב הרמב"ן והרא"ש (וכן כתב הר"ן וכן נראה דעת הטור והפוסקים) ואם אמר שאיני אוכל אפילו אמר מודרני ממך או שאר הלשונות אינו כלום דאין לך יד לנדר אלא דוקא כשאוסר החפץ בנדר והוא אוסר [עלמו על החפץ] (החפץ על עלמו) וכ"ש אם אמר שלא אוכל לך אפי' אמר מודרני ממך ויש מי שכתב דאף על גב דעם שאר הלשונות אינו כלום אם אמר מודרני ממך שאיני אוכל או שלא אוכל לך לחוד אסור וכן נראה דעת הרמב"ם (וכן דעת הסמ"ג לאוין רמ"ב דף ע"א ע"ג) ומכל מקום לכ"ע שאיני אוכל לך לחוד או שלא אוכל לך (לחוד) לא אמר כלום דכל זמן שאוסר עלמו על החפץ לא הוי יד לנדרים דאפילו נדרים עלמן כל זמן שאומר לשון דמשמע שאוסר עלמו על החפץ אינו כלום כגון שאומר הרי עלי שלא אוכל ככר זה כקרבן או שאומר יאסר עלי שלא אוכל ככר זה וכן בירושלמי דאין שבועה בלשון נדר ולא נדר בלשון שבועה וכן כתב הרא"ש שאם אמר אני נודר שלא אוכל עמך או שאוכל עמך אינו כלום שזה הלשון לשון שבועה הוא שאוסר את עלמו בשבועה ולא לשון נדר אם לא שנדר לעשות מלוה ומיהו כיון שרגילין האנשים לידור בזה הלשון אין להקל ולריך התרה שלא ינהגו קלות ראש בנדרים (ונתבאר סוף סימן זה) עכ"ל ר' ירוחם ני"ד ח"ג והעתקתי דבריו מפני כמה חילוקי דינים שביאר וגם להורות שמ"ש הרב וי"א דאפילו אמר שאני אוכל לך כו' אינו מדוקדק כלל דאדרבה טפי אסור לכ"ע וכן הוא בתוס' ריש נדרים דשאני אוכל לך גרע טפי שכתבו וז"ל דשאני אוכל לך יש גורסין ביו"ד שאיני אוכל לך וקשה דהא אין נדרים חלים אלא על דבר שיש בו ממש כו' והכי ה"ל למימר וכ"ש אם אמר שאני אוכל לך כו' וכן הוא בתוס' ריש נדרים דמהאי טעמא שאוסר עלמו על החפץ לא הוי נדר אם אמר קונם שלא אוכל ככר זה אינו כלום ע"ש (ועי"ל סימן רי"ג ס"ק א') וכן מוכרח בר"ן גופיה שכתב אית דגרסי בלא יו"ד ואית דגרסי ביו"ד שאיני ויתבאר בס"ד עכ"ל וכס"ס ביאר המחלוקת כשאומר מודרני שלא אוכל לך דיש מתירין מהאי טעמא ע"ש וכן משמע בפוסקים בכמה דוכתי דשאני בלא יו"ד עדיף טפי: **ג** במודרני ממך אסור לדבר כו'. ל"ע על הרב שלא הביא דעת הרא"ש וטור והר"ן דס"ל דכל שלא

טורי זהב

מלוי: (ג) יי"נ כו'. דאין כאן דבר הנדור: (ד) ויש מתירין. הוא דעת הרא"ש שהביאו הטור כאן בסוף הסימן והבית יוסף הביא עוד תשובת הרא"ש וז"ל מי שאמר יאסור יוכי על כל ישראל אם אעשה דבר פלוני ועבר ועשאו אינו נאסר שאינו יכול לאסור אם לא שאסרו בקונם או בדבר הנדור עכ"ל ויש לתמוה הא כתב הטור ריש סימן ר"ד דלשון איסור הוי כמי נדר וכן כתוב בהדיא בסימן רכ"ד שאדם אוסר על חבירו בלשון איסור ואפשר דהרא"ש ס"ל דלשון איסור אינו מועיל כי אם על עצמו אבל לאחרים לא וכן הוא משמעות הפסוק לאסור איסר על נפשו וכמדומה דהך תשובה לאו דסמכא היא ע"כ לא הביאה הטור*):

(ה) ואפ"ה בע"ה יש להתירו כו'. פי' כיון שאמר דרך קנס וכמו שכתב ב"י בשם ריב"ש על כן הכריע רמ"א כאן להחמיר בעם הארץ:

רו (א) אסור לעמוד בד' אמותיו. נראה שיש כאן חסרון וכן צ"ל הג"ה וי"א דכל שלא סיים שאיני אוכל או שאני אוכל לאו כלום הוא והיינו דעת הרא"ש בטור וטעמו דכל שאמר מודרני ממך בלא סיום יש להסתפק אם לדבר עמו קאמר אם לאיסור הנאה וכיון שאין מוכיח לא הוי יד ולפי מה שהגהתי א"ש מה שכתב רמ"א בסעיף ג' וכבר נתבאר דיש חולקין כו' דלא נודע איכן קאי על כן נראה ברור כמו שהגהתי: (ב) אני לך כו'. משמע כלומר נכסי אסורים לך ומשמע מהלך מה שאין כן בממך. ר"ן: מנודה

חידושי רע"ק

(סי' ר"ו ש"ז ס"ק ה') **יש** להסתפק אם לדבר עמו קאמר. ובמסרבין בו לאכול ואמר מודרני ממך ודאי מוכח דבאכילה קאמר והוי כמו נזיר שבר לפניו כך מתבאר מדברי הרשב"א: (שם סעיף ב') **מאכילה** או מהנאה שניהם אסורים יש לי לחקור במודר אני לך מהנאת דאמרינן שניהם אסורים משום דמפרשי' לך הוא עליך וגם ממך אם הם על הנופות שזה יאסור ליהנות מזה ואינו כלל על הנכסים ונ"מ לדינא דסי' רכ"ח ס"ת ע"ש או דהוא רק על הנכסים ונ"מ דמותר לחמם זה בבשרו של זה או דמפרשי' מודר אני ונכסי עליך וגם ממך ומנכסיך ולכאורה מתוך הסוגיא נראה דתרווייהו במשמע ע' בר"ן בפירוש בס"ד דמודרני ממך שניהם אסורים משום דאני ונכסי מודר ממך ומנכסיך קאמר וא"כ נהי למסקנא אדתי דאין שניהם אסורים היינו משום דממך משמע רק הוא ממנו אבל במודר אני לך מהנאת דמשמע שניהם י"ל דעל הגופים ועל הנכסים קאמר וכן במודרני ממך בהנאת י"ל דאסור ממנו ומנכסיו ובר"ן ראיתי כתב בדינא דמודר אני לך שניהם אסורים וז"ל דלך משמע לך כלומר נכסי אסורים עליך וכו' ממתק לשונו נראה דרק הנכסים אסורים ובאמת צ"ע אמאי לא נפרש דמודר אני לך היינו עב"פ גם על הגופים וצ"ע. ואדרבה נ"ל ראיה דקאי על הגופים מדברי הר"ן ר"פ המדיר את אשתו מליהנות לו שכתב במדירה

ביאור הגר"א

ש"ך וכמ"ש במתני' י"ח ב' רי"א כו' בגליל מותרת כו': [ו] יש כו' ויש כו' ואפ"ה כו'. עש"ך ס"ק ח' ט' י': [ז] אבל כו'. רפ"ג דמ"ק ואע"ג האומר משמתנא לאו כלום הוא לד"ה לשיטת הרא"ש וש"פ והג"ה בסי' ר"ו ס"ג ובציבור יכולין:

רו [א] ידות כו'. מתני' וגמ' ג' א': [ב] והוא כו'. עמ"ש באה"ע סי' כ"ז ס"ד: [ג] שאיני. כ"ה גירסת הרמב"ם: [ד] וי"א כו'. כ"ה גירסת הרא"ש ועי"ש ר' ב' ד"ה שאני אוכל כו'. והר"נ כתב במתני' ד"ה שאני אוכל כו' שתי הגירסות וכתב בגמ' ד' ב' ד"ה א"ת דלס"ד דשאני אוכל לבד הוי יד לכאורה גירסת הרמב"ם ניחא דלגירסא שאני אוכל דאכילנא קאמר אבל תירץ דא"כ מאי שאני הל"ל אוכל לך יותר ניחא גירסא זו דלגירסא שאיני מנ"ל דיד לנדר דלמא לשבועה דא"א לומר דאמר קונם דא"כ נדר גמור הוא ודחק עצמו כגון דאמר ומ"מ הואיל ל"ק שאני לא הוי נדר גמור דלשון שבועה הוא. ומ"מ ודאי שאני יותר ניחא ולשיטת הרא"ש דוקא דאמר שאני ולשון הרב תמוה במ"ש דאפילו ואף לשיטת הר"נ הל"ל דכ"ש כו'. ועמ"ש בס"ה: [ה] אבל אם כו'. דלא כס"ד אלא כמסקנא כשמואל. הרא"ש. וצ"ע הא בברייתא שם מפורש בהדיא דשאני אוכל לחוד אסור כמ"ש ד' ב' ואין לומר דהברייתא ס"ל דא"צ ידים מוכיחות הא דיוקא רשמואל מלך שייך נ"כ אברייתא (עכתוס' ד"ה מתני' קשיתיה) ועמ"ש למטה: [ו] ואם אמר כו'. הרמב"ם ור"נ בשם א"ד וכפשטיה דגמ' מ"ש מודר אני כו' משמע כו'. ובזה ניחא הברייתא תנ"ל די"ל דה"ק שאני אוכל עם מודרני ומודרני לחוד ג"כ אסור לדבר כו' ובלא"ה ניחא לפי' הר"נ אליביה דאמר קונם כנ"ל: וי"א (עט"ז ס"ק א'. וש"ך ס"ק ג') דכל שלא סיים שאני אוכל או שאיני אוכל לאו כלום הוא הרא"ש בפירושו וחיבורו ודייק ממש"ש לימא קסבר שמואל משמע דלמ"ד הוי ידים אסור באכילה ומותר לדבר אלמא יותר הוי הוכחה לאכילה מלדבר: [ז] מאכילה או כו'. כשיטתם בתנ"ת ס"א:

באר היטב

ר"ל שאומר בפירוש כיין של עובד כוכבים דאל"כ יש לומר שנתכוון ליין נסך לשמים א"כ אם אנשי המקום קורין ליין של עובדי כוכבים סתם יו"נ הולכין להקל כמ"ש בסימן ר"ח. ש"ך: (ה) להתירו. פי' להתיר נדרו ע"י שאלה והפתח כולן כע"ה דמי ונוהגין בו איסור ב"י בשם תשובת הרשב"א וכתב הט"ז וז"ל והב"י הביא תשובת הרא"ש מי שאומר יאסר יוכי על כל ישראל אם אעשה דבר פלוני ועבר ועשאו אינו נאסר שאינו יכול לאסור אם לא שאסרו בקונם או בדבר הנדור ע"כ ויש לתמוה הא כתב הטור ר"ס ר"ד דלשון איסור הוי נמי נדר ואפשר דהרא"ש ס"ל דלשון איסור אינו מועיל כי אם על עצמו אבל לאחרים לא וכן הוא משמעות הפסוק לאסור איסר על נפשו וכמדומה דהך תשובה לאו דסמכא היא ע"כ לא הביאה הטור. עכ"ל:

רו (א) שאני. דה"ק מודרני ממך כשאוכל לך: (ב) לדבר. כ' הש"ך. ונראה דחסר

באר הגולה

מדינו כפי צורך השעה כן הוא על עצמו כמו ב"ד: ו טור בשם אביו הרא"ש בכלל י"ב(°) פירש כיון שאמרו דבדקדוקים יש להחמיר על עם הארץ שצריך להתיר הנדר:

א משנה ריש נדרים: ב כשמואל וכרבא שם דף ה' ע"ב שידים שאינם מוכיחות לא הויין ידים וכ"כ הרמב"ם בפ"א והרא"ש שם בפסקיו וכ' אע"ג דבשלהי נזיר גרסינן איפכא גירסא דהכא עיקר: ג טור בשם הרמב"ם כמסקנת הגמ' מקמיה דשמואל שם דף ה' סוף ע"א דברייתא ספיר אתיא כוותיה וכ"כ הר"ן בשם י"א: ד מסקנת הגמרא שם מקמיה דרבי יוסי בר חנינא: ה הרא"ש שם וכ"כ הר"ן ושכן דעת הרמב"ן אבל בסתם הויין ידים שאינן מוכיחות דלא הויין ידים דלא כדעת הרמב"ם בסעיף דלעיל (°) פי' הר"ן דלך משמע לך כלומר נכסי אסורים לך ומשמע

נקודות הכסף

(סי' ר"ה ס"ז ס"ק ד') **כבר** קדמו הב"ח ועיין מ"ש בש"ך ס"ק ו':

כנסת הגדולה

הרלב"ח שהקדים לומר בלשון שגמור תחלה וכבר נאסרה אפשר דס"ל ז"ל דמשום דהשלים לומר כאמי לא פקע האיסור שקבל תחלה שכבר נאסרה באותו הלשון דהא ודאי ליתא דמלבד שדינו של הרא"ש נראה דאיתיה ג"כ אפי' היכא דאמר קונם ככר זה עלי כנדרי כשרים שהקדים לשון המועיל תחלה דאל"כ לא הוי שתיק הרא"ש או בנו הטור ז"ל מלפרושי לחלק ביניהם עוד זאת לעד"נ הסברא מחייב הפך זה דכיון שכל הלשונות מותרין אדרבה היכא שהתחיל לשון הסותר תחלה יש פנים יותר לומר דליהוי נדר דכיון שדבריו קפין ריישא לסיפא יש לנו לומר דחזרה הוי ודעתו אסיום לשונו דהוי נדר שלם משא"כ היכא שהתחיל בלשון הנדר השלם תחלה וסיים בגנות בלשון מבטל הנדר דבהא אפשר דאזלינן בתר החזרה שדעתו בחזרתו לבטל הנדר וכיון שהרא"ש והטור ס"ל שאפילו התחיל בגנות וסיים בשבח אתי דבור שמתחלת דבריו ומבטל סיום לשונו שהוא לשון נדר שלם כ"ש היכא שהתחיל בשבח הנדר הנכון וסיים בלשון שמבטל דודאי כיון דחזרה הוי אזלינן בתר כוונתו האחרונה שרצונו לבטל נדרו וא"כ לו שקול ישקלו הסברות האלו ויבואו שניהן עלה דידיה דהרלב"ח תלונותיו מה בין נדון שלו לדינו של הרא"ש והטור ומאי אהני ליה במ"ש שם תחלה האסור כתקונו כיון שתוך כדי דבור גלה דעתו שכוונתו לבטל נדרו במה שאלו כאמו דהוי דבר האסור ולא

גליון מהרש"א

(שם ש"ך ס"ק ו') **אבל** לאסור על כל ישראל. עי' טור סימן רי"נ וד"ל וכ"ש שאם אומר יאסור עליך פי לדיבורי ובב"י שם בשם ת' הרשב"א האומר לחבירו אני אוסרך בית שתדור בו הוי שפיר דבר שיש בו ממש:

חידושי בית מאיר

(סימן ר"ה בש"ך ס"ק ז') **ולי** נראה וכו' אבל לאסור וכו'. נ"ב ככר דהה זה הט"ז כסונן כי שיין סי' רי"ג בטור כתב וכ"ש שאם אומר יאסן פי עליך וכן הוא שם בתשוב' רשב"א שבב"י שאם אמר אני אוסרך ביתי שלא תדור בו הוי נדר: (סימן ר"ו סוף סעיף א') **במודרני** ממך אסור לדבר **עמו**. נ"ב מדרבנן. ועיין סי' רי"ג סעיף ה':

עצי לבונה

(סימן ר"ו סעיף א' בהג"ה) **שאני** אוכל לך וכו'. עיין ש"ך סק"ב מ"ש ואם אמר שאיני אוכל וכו' אליו דוקא כשאוסר החפץ בנדר וזה אוסר עצמו על החפץ וכו' כנ"ל. ומ"ש להיפך וזה אוסר החפץ על עצמו הוא ע"ש:

מזה י אבל אם אמר מודר אני ממך (ג) מאכילה או מהנאה הוא אסור בחבירו ד וחבירו מותר בו:

ג ה [ח] אמר (ג) (ד) י מנודה אני לך או משמתינא ממך אם סיים דבריו שאני אוכל לך אינו נדר ומותר בכל ואם לא סיים דבריו ח אסור לעמוד בד' אמותיו ט אבל אם אמר (°) נדינא ממך וסיים בדבריו שאני אוכל לך אסור לאכול עמו י לא סיים דבריו שאיני אוכל לך אסור ליהנות ממנו:

הגה (°) ו [ט] וכבר (ה) נתבאר דיש חולקין וס"ל דכל שלא אמר שאיני אוכל לך או שאני אוכל לך לאו כלום הוא:

ד יא אמר (ד) כנדרי רשעים [י] ככר זה עלי [יא] או שאמר כנדרי רשעים הימנו [יב] והיה ככר מונח לפניו ז (ו) אסור בו [יג] אבל אם אמר ח כנדרי כשרים [יד] עלי או כנדרי כשרים ככר זה עלי אינו כלום [טו] ואפילו אמר כנדרי כשרים (ה) ככר זה עלי (ז) (°) קונם (פי' קונם אחד מכנויי הקרבן) [טז] אבל אם אמר כנדבת כשרים עלי או כנדבת כשרים ככר זה עלי הוי נדר:

ה ט [יז] יב הנודר שלא אוכל או שאוכל עמך אפילו יד לא הוי דלשון זה (ו) לשון שבועה הוא ולא לשון (ח) נדר [יח] אם לא שנדר (א) לעשות (ט) מצוה [יט] ומיהו כיון דהאידנא מרגלא בפומייהו דאינשי למינדר בהאי לישנא אין להקל וצריך התרה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים (ז) [כ] יג ויש מי שאומר דנדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה בלשון

טורי זהב

(ג) מנודה אני כו'. דזה אינו לשון נדר לגמרי מה שאין כן בנדירנא שהוא לשון נדר: (ד) כנדרי רשעים. שהרשעים דרכן לידור אבל כשרים אין דרכן לידור אבל דרכן להתנדב והטעם דנדר הוא בלשון הרי עלי כמלא שהאחריות על הנודר ושייך בזה תקלה דאם יאבד אותו שהפרים לא יתן אחרת מה שאין כן בנדבה שהיא בלשון הרי זו אין שום אחריות עליו: (ה) ככר זה עלי קונם. לפי שמה באמר תחילה כנדרי כשרים מבטל מה שאמר אחר כך לשון קונם: (ו) לשון שבועה הוא. דלשון נדר הוא שאוסר החפץ עליו ולשון שבועה הוא שאוסר את עצמו על החפץ: (ז) ויש מי שאומר כו'. הטור כתב בשם הרמב"ם וז"ל האומר פירות פלוני עלי אסורין בכל לשון שיאסור עליו הרי הם אסורין עליו אע"פ שאין שם שבועה כלל ולא הזכרת שם ולא כינוי ע"ז נאמר לאסור איסר על נפשו שיאסור על נפשו דברים המותרים וכן אם אומר הרי זה עלי איסור אסורין עכ"ל והאי בכל לשון פירושו לאו דוקא בלשון הקדש כמ"ש ב"י וגם הטור פירש כן אלא שמכל מקום למד מדכתב אע"פ שאין שם שבועה משמע דאמר לשון הנדר בלשון השבועה ולא שבועה ממש אפילו הכי אסור וצריך להבין מה דסיים וכן אם אומר הרי זה עלי איסור כו' שזהו מיותר לגמרי ונראה דהרמב"ם

שפתי כהן

שלא סיים דבריו אינו נדר כלל כיון דמשמע הכי ומשמע הכי לא הוי ידים מוכיחות בשלמא על המחבר לא קשיא שכן דרכו לדרוך בנתיב הרמב"ם אבל על הרב קשיא ונראה דחסר כאן הגהת הרב וכן נראה מבואר מדברי הרב לקמן סעיף ג' והב"ח מחמיר ביותר דידים שאינן מוכיחות הויין ידים והלכך אפילו לא סיים דבריו אסור אפילו לאכול עמו ואין זה עיקר בש"ס ופוסקים: ד וחבירו מותר כו'. ואם לא הזכיר לא אכילה ולא הנאה לא הוי נדר כלל עכ"ל טור והוא לשיטתו דלעיל אבל להרמב"ם והמחבר הוי נדר שאינו רשאי לדבר עמו וכ"כ הב"ח והפרישה ופשוט הוא ולזה השמיט המחבר סיום דברי הטור אלו ותימה על הע"ט שהעתיק כאן דברי הטור בסתם ובסעיף א' העתיק דברי המחבר בסתם: ה אמר מנודה. צ"ע דהמחבר מזכה שטרא לבי תרי דבאומר מנודה אני לך שאני אוכל לך פסק דמותר בכל והיינו כסברת הרא"ש וטור ור"ן דלשון מנודה או משמתינא לך לאו לשון נדר הוא ולדידהו כ"ש אם לא סיים דבריו דמותר בכל דהא לאו לשון נדר הוא וכמבואר בדבריהם להדיא ואי ס"ל להמחבר דמנודה אני לך לשון נדר הוא א"כ בסיים דבריו שאני אוכל לך נמי אסור לאכול עמו וגם הרמב"ם גופיה דאוסר בלא סיים דבריו לעמוד בד' אמותיו פסק בסיים דבריו שאני אוכל לך דאסור לאכול לו ואף למ"ש בב"י דס"ל להרמב"ם במשמתינא לך דאם סיים דבריו מותר ואם לא סיים דבריו אסור לעמוד בד' אמותיו דוקא במשמתינא אבל לא במנודה וגם במשמתינא י"ל דאינו מותר בכל אלא באכילה חוץ לד' אמות ודוק וכ"ש לפי מה שפי' הראב"ד דהרמב"ם משוה המנודה למשמתינא דבשניהם אם לא סיים דבריו אסור לעמוד תוך ד' אמותיו ואם סיים דבריו אסור לאכול תוך ד' אמותיו ולכל הפחות במנודה אני לך אפילו סיים דבריו שאני אוכל כהי די"ל מנודה לא שייך גבי דבר אכילה מכל מקום הוי כאלו לא סיים דבריו ואסור לעמוד בד' אמותיו למאן דאוסר לעמוד בד' אמותיו בלא סיים וכן כתב ר' ירוחם נתיב י"ד ח"ג וז"ל מנודה אני לך או משמתינא ממך אפילו סיים ואמר שאני אוכל לך מותר ומכל מקום אסור לישב בד' אמותיו אפילו אמר מנודה אני לך לחוד או משמתינא ממך לחוד כו' ויש לייסב בדוחק וצ"ע: ו וכבר נתבאר כו'. כ' הב"ח לא הבנתי דבריו הרי בסעי' א' פסק ג"כ כהרמב"ם כו' ולפי מ"ש בס"ק ג' לא ק' מידי ומ"מ יש לדקדק מאי ענין זה לזה הא הכא גרע טפי וכמ"ש התוס' בשם ר"י דהכא במנודה ונדינא ממך אפילו לא סיים דבריו אסור ליהנות וגם למאן דמתיר ליהנות מ"מ אוסר לישב בד' אמותיו כדכתב ר' ירוחם להדיא דגם להרא"ש דשרי לעיל לגמרי כיון שלא סיים דבריו אסר כאן לישב בד' אמותיו וכן נ"ל מוכרח מהרא"ש דבפירושו בש"ס (דף ז' ע"א) כתב דנדינא ממך משמע מתנודד אני ומובדל מנך והוי טפי ממרוחקני ממך אליבא דשמואל משמע להדיא דאפילו לא אמר שאני אוכל לך אסור וזה סותר למ"ש בפסקיו אלא ודאי בפסקיו קמ"ל דמותר באכילה ובפירושו קמ"ל דעדיף ממרוחקני ממך ואסור לישב בד' אמותיו אלא שנראה שהרב נמשך אחר דברי הטור דמשוה לגמרי מנודה ונדינא למרוחקני וצ"ע. ונראה דלענין הלכה אין להקל מטעם שכתבתי: ז אסור בו. דהוי כאומר ככר זה עלי כקרבן דהוה רשע חייב בקרבן: ח כנדרי כשרים כו' קונם כו'. דמה שתלה בכשרים בטל את הקונם דכשרים לא נדרי כלל אלא נודבין: ט הנודר כו'. דוקא באומר מודרני ממך אסר על עצמו הנאת חבירו ואע"פ שלא התפיס בדבר

ביאור הגר"א

[ח] אמר מנודה כו'. ר"ל כת"ק וכמ"ש הרא"ש והר"נ דאין הלכה כר"ע חדא דאין הלכה כר"ע מחבריו ועוד דאמר שם לית דחש כו' וכ"ז בשסיים שאני אוכל דקאי ארישא כמ"ש הרא"ש והר"נ אבל בלא סיים ס"ל דלעולם אסור דהטעם דמותר במנודה ומשמתינא משום דלשון שמתא הוא כמש"ש ורבנן סברי כו' והוא אמר שאני אוכל משא"כ בל"ק שאני אוכל דהוי שמתא ונדינא לשון הנאה: [ט] וכבר כו'. כשיטתו בס"א: (ליקוט) וכבר נתבאר כו'. דע"כ יותר מוכיח איסור הנאה מאיסור דיבור מדקאמר שם לימא קסבר שמואל ידים שא"מ כו' ואפ"ה מותר משום דהוי ידים שא"מ וכ"ש בדיבור וכיוצא שא"מ לגמרי. הרא"ש שם ד"ה אבל כו' והר"נ שם (ע"ב): [י] ככר זה. ערא"ש בפירושו שם ד"ה עלי בקרבן כו' וכ"כ תוס' שם ד"ה כנדרי. וקשה מי ידעינן כו' וי"ל כו': [יא] או כו'. משום שבועה. גמ' שם: [יב] והיה. רא"ש שם ותוס' שם ד"ה הימנו כו': [יג] אבל כו'. מתני' שם: [יד] עלי או כו'. הר"נ במתני' וע"כ בכה"ג מיירי כנ"ל: [טו] ואפי' אמר כו'. הרא"ש במתני' שם ותוס' בשם הר"א בד"ה כנדרי כשרים כו': [טז] אבל אם כו'. מתני' שם אבל הימנו לא כמ"ש בתוס' שם וכמ"ש הרא"ש ור"נ ורצ"ע מ"ש כאן דמהני עלי בלא ככר זה כנ"ל: [יז] הנודר כו'. כמש"ש ב' נדרים דמיתסר כו' לאפוקי כו' ועתוס' שם ד"ה נדרים כו' ולכן אמר במתני' מודרני ממך כו' ול"ק נודרני שלא אוכל כו' וכן שם ס"ז ב' מ"ש נדר כו' ועתוס' דשבועות כ"ה א' ד"ה חומר כו': [יח] אם לא כו'. רא"ש שם כשיטתו שכתב בפירושו ח' א' ד"ה נדר כו' ובמש"ל סי' רי"ג ס"ב אבל הר"נ פי' שם ד"ה והלא דלאו דוקא נדר אלא נשבע ע"ש וכמש"ש פ' ב' ואב"א כו' וכ"כ בפי' הרא"ש י' א' ד"ה במוהי בשם י"מ: [יט] ומיהו כו'. במש"ש רפ"ב ובסופו שם ועי"ל סי' ד"ח ס"א בהג"ה: [כ] ויש מי כו'. הר"נ בשם רמב"ן ב' ב' מ"מ בפ"ב ובפ"ג דשבועות איזהו איסר כו' הרי עלי שלא אוכל כו' ובשבועות כ"ב

חידושי רע"ק

במרירה מזה חלשון אין נאסר רק הנכסים אבל לא מתשמיש דאינו חל דמשועבד לה ע"ש. מבואר להריא במרירה בלשון מליהנות לו היינו מגופו כגון תשמיש רק תשמיש אינו חל מטעם שעבוד אבל מ"מ משמע דלי טולל מטני אף מגופי א"כ ה"ה במודר אני לך דכולל ממך מגופך בנלע"ד דאיח ברורה לדינא וע' בחי' הרא"ה (ר"פ המדיר): (שם סעיף ג' בהג"ה) וכבר נתבאר דיש חולקין ע' בש"ך (סק"ו) ומה שהקשה דהא מצינו דנדינא ממך חמיר ממרוחקני ממך לקצת שיטות דאסור אף באכילה בפשוטה יש לדחות דשאני זה דהנך שיטות סוברים דנדינא ממך משמע שיהיה נע ונד ממנו לגמרי אף באכילה וכמ"ש בתוס' אבל לענין ד' אמות סוף סוף הוי ידים שאין מוכיחות אולם באמת דברי ההג"ה תמוהים לי במ"ש וכבר נתבאר וכו' ובאמת יש לחלק שאני במרוחקני ממך דהוי ידים שאין מוכיחות דשמא באכילה קאמר כיון דשייך לומר מרוחקני באכילה אבל במנודה אני לך שאני אוכל דפסק

באר היטב

דחסר כאן הגהת הרב דעה א' דס"ל דכל שלא סיים דבריו לא הוי נדר כלל כיון דמשמע הכי ומשמע הכי לא הוי ידים מוכיחות וכ"כ הט"ז וכן מבואר מדברי הרב ס"ג דכ' וכבר נתבאר וכו' והב"ח מחמיר ביותר דידים שאינן מוכיחות הויין ידים ואפי' לא סיים דבריו אסור אפי' לאכול עמו ואין זה עיקר בש"ס ופוסקים ואם אמר שאני אוכל לך לא אמר כלום ואם מסרבין בו לאכול הוי הוכחה כ"ל מה שאוכל לך קונם ואסור ואם אמר מודרני ממך או שאר הלשונות ואמר אם אוכל לחוד ולא אמר לך יש מי שפסק דכיון דלא אמר לך אינו כלום ואם אמר שאיני אוכל אפילו אמר מודרני ממך או שאר הלשונות אינו כלום וכ"ש אם אמר שלא אוכל לך אפי' אמר מודרני ממך ומ"מ לכ"ע שאיני אוכל לך לחוד או שלא אוכל לך לחוד לא אמר כלום דכל זמן שאוסר עצמו על החפץ לא הוי יד לנדרים דאפי' נדרים עצמן אם אמר הרי עלי שלא אוכל ככר זה כקרבן אינו כלום וכ"כ הרא"ש שאם אמר אני נודר שלא אוכל עמך אינו כלום שהוא לשון שבועה ולא לשון נדר ומיהו כיון שרגילין האנשים לידור בזה הלשון אין להקל וצריך התרה שלא ינהג קלות ראש בנדרים עכ"ל רבי' ירוחם ולס"ז מ"ש הרב וי"א דאפילו אמר שאני כו' אינו מדוקדק כלל דאדרבה טפי אסור לכ"ע עכ"ל: (ג) מאכילה. ואם לא הזכיר לא אכילה ולא הנאה לא הוי נדר כלל. טור. אבל להמחבר הוי נדר שאינו רשאי לדבר עמו כ"כ הב"ח והפרישה ופשוט הוא ודלא כלבוש שהעתיק כאן דברי הטור בסתם וכס"ח העתיק דברי המחבר בסתם עכ"ל הש"ך: (ד) מנודה. כתב הש"ך דדברי המחבר צ"ע דאי ס"ל דמנודה או משמתינא לאו לשון נדר הוא א"כ כ"ש אם לא סיים דבריו דמותר בכל ואי ס"ל דהוא לשון נדר א"כ בסיים דבריו שאני אוכל לך נמי אסור לאכול עמו ורבי' ירוחם כתב וז"ל מנודה אני לך או משמתינא ממך אפילו סיים ואמר שאני אוכל לך מותר ומ"מ אסור לישב בד' אמותיו אפי' אמר מנודה אני לך לחוד או משמתינא ממך לחוד כו' ויש לייסב בדוחק וצ"ע עכ"ל: (ה) נתבאר. היינו לפי שהגיהו בדבריו כמ"ש בס"ק ב' ומ"מ יש לדקדק מאי ענין זה לזה הא הכא גרע טפי וכמ"ש התוס' בשם ר"י דבמנודה ונדינא ממך אפילו לא סיים דבריו אסור ליהנות אלא שנראה שהרב נמשך אחר דברי הטור דמשוה לגמרי מנודה ונדינא למרוחקני וצ"ע ונראה דלענין הלכה אין להקל עכ"ל הש"ך: (ו) אסור. דהוי כאומר ככר זה עלי כקרבן דהסם רשע חייב בקרבן. ש"ך: (ז) קונם. דמה שתלה בכשרים בטל את הקונם דכשרים לא נדרי כלל אלא נודבין. ש"ך: (ח) נדר. פי' דלשון נדר היינו שאוסר החפץ עליו ולשון שבוע היינו שאוסר עצמו על החפץ וכשאומר אני נודר שלא אוכל עמך הו"ל לשון שבועה ושבועה נמי לא הוי שלא נשבע בלשון שבועה עכ"ל הש"ך: (ט) מצוה. האומר הרי אני נודר רביע גופי הוה כאלו אמר הריני נודר לתת רביעית גופי וחייב לדקה רלנ"מ סי' ג':

פתחי תשובה

רו (א) לעשות מצוה. עבה"ט בשם רלנ"ח ועיין מה שכתבתי לקמן סימן רכ"ח ס"ק ג' עוד בשמו

באר הגולה

מסלך): ו שם בגמרא: ז משנה ריש נדרים וגמרא דף ד' ע"ב ועי"ב כרב חסדא שסע"ב דאמר בהא נמי פליגי וליה דחש לה ולא דר"ע הרא"ש והר"ן: ח למב"ם שם בפ"א כפי פירוש הראב"ד וכ"כ שהטור מפרש דבריו כן וכל' עקיבא במשנה מדפרש אביי למילתיה שם בגמרא: ט מימרא דרב ספל שם. (°) דזה לשון נדר אבל מנודה אני לך אינו לשון נדר: י הרמב"ם שם וכ"כ בתוס' שם: (°) כ' הרב ט"ז שנראה מכאן שיש חסרון למעלה וצ"ל בסוף סעיף א' הג"ה וי"א דכל שלא סיים שאיני אוכל לך או שאני אוכל לך לאו כלום הוא היינו דעת הרא"ש כטור עכ"ל ועיין במה שציינתי בסעיף ב': יא משנה וגמ' שם דף ט' ע"א. (°) שהרשעים דרכן לידור אבל כשרים אין דרכן לידור אבל דרכם להתנדב והטעם דנדר הוא בל' הרי עלי כמלא שהאחריות על הנודר ושייך בזה תקלה דאם יאבד אותה שהפרים לא יתן אחרת מה שאין כן בנדבה שהוא בלשון הרי זו ואין שום אחריות עליו. ט"ז: יב טור בשם הרא"ש בפסקיו בפרק א' דנדרים: יג הר"ן בריש נדרים בשם הרמב"ם וכן נראה

כנסת הגדולה

הוי נדר והגאהה לי דכוונת ד' הרב דס"ל דהתם ס"ל להרא"ש והטור דלא מהני מ"ש לשונו נזיר גמור כיון שאמר נ"כ לשון מבטל הנדר כמ"ש כנדרי כשרים דנדרי כשרים א"א לפרשו בשום פנים לתקן הנדר שלא יהא לשון הנזכר מנגדו משא"כ בנדון שלו דיש פנים לפרש דאין לשון כאמו מנגד לאותו הלשון הסלם שאמר בתחלת דבריו אלא רצונו במה שאמר כאמו לדוגמא בעלמא דכמו שאמו אסורה עליו כמו כן הוא אוסר אותה בלשון טוב ואין זה סותר לשון האסור כלל כמו כדיע של הרא"ש וכנו שלשון כנדרי כשרים סותר הנדר מכל וכל ולפי דרכנו זה מ"ש הרב ז"ל ומשום דהשלים הנדר לו' כאמי לא פקע האיסור שקבל רצונו ז"ל לומר דכיון שהלשון הא' הוא לשון נדר גמור שוב משום דהשלים לו' כאמי אין לאו לומר שכוונתו

גליון מהרש"א

(סימן ר"ו סעיף ה') הנודר שלא אוכל או שאוכל עמך. ושבועה. בל"ח נדר עי' סי' רל"ט סעיף יא ובש"ך שם

יד אברהם

(סימן ר"ו סעיף ה') הנודר שלא אוכל עמך כו' אפילו יד לא הוי דלשון זה לשון שבועה הוא ולא לשון נדר כו'. ומיהו [illegible]

מילואים

(סי' ר"ו סק"ד) ותימה על הט"ז [illegible]

נדר (ב) מהני מדין ידות [כא] י יד ומיהו בנזירות שהוציאו בלשון שבועה לדברי הכל אסור:

רז דין כנויי נדרים. ובו סעיף אחד:

א א (א) א כנויי נדרים כנדרים [א] כיצד (א) קונם קונח קונס שאם אמר קונם או קונח או קונס ככר זה עלי אסור בו [ב] ב וכן בכל מקום הולכים אחר הלשון שרגילין בו שאם יש להם כנוי לנדר ונדר בו הוי נדר [ג] (וכן אם אינו מכיר אלו הלשונות שנדרו בהם חכמים אע"פ שנדר בהם לאו כלום הוא (ב"י וכן נראה מדברי הרמב"ם פ"א דנדרים ודנזיר וס"ב דשבועות) ג אבל כינויי כינויים דהיינו כינוי ב (ג) שרחוק הרבה מהלשון אינו כנדר: (הנדר הוא בכל לשון שיאמר עליו מקרי נדר) (וכן משמע בב"י ורמב"ם רפ"א מה"נ):

רח דיני סתם נדרים והנודר בחרם. ובו ה' סעיפים:

א א א סתם נדרים (א) להחמיר כיצד אמר פירות אלו כבשר מליח או כיין נסך שיש במשמעו מליח של קדשים או יין נסך לשמים שהוא נדר שהרי הוא מתפיס בדבר הנדור ויש עוד במשמע בשר מליח ויין נסך לעבודת כוכבים שאינו נדר שהרי הוא מתפיס בדבר האסור אנו תולין אותו להחמיר ב ואם הוא אומר שרעתו כבשר מליח ויין נסך של עבודת כוכבים נאמן [א] ג ואין צריך שאלה **ב** ואפי' הוא (ב) עם הארץ (א) ג [ב] ד ואם רוב

שפתי כהן

בדבר הנדור יד מיהא הוי אבל אם אמר אני נודר זה הלשון לשון שבועה הוא שאוסר את עלמו בשבועה ולא לשון נדר. הרא"ש. כלומר דלשון נדר היינו שאוסר החפץ עליו ולשון שבועה היינו שאוסר עלמו על החפץ וכשאומר אני נודר שלא אוכל עמך הוא ל' שבועה ושבועה נמי לא הוי שלא נשבע בלשון שבועה ועיין בתשובת ר"מ אלשקר סימן ע"א כתב כיולא בזה בשם תשובת הרמב"ם ועי' בדברי רבי' ירוחם שבס"ק ב' ועי"ל סימן רל"ט ס"ק י"ז: י ומיהו בנזירות כו'. דבר זה אינו בב"י אבל מלאתי בתשובת מבי"ט חלק א' סי' ע"ב דף ל"ו ע"ג שכ"כ הרב מהר"ר דוד ן' זמרא דנזירות לכ"ע אם הוליאו בלשון שבועה חל דעיקרו לשון שבועה הוא דהא אתפוסי גברא הוא כמו שבועה שהרי הוא אומר הריני נזיר כמו הריני נשבע והמבי"ט חלק שם עליו בדברים שאין בהם ממש וכן נ"ל מוכח בריש נדרים גבי הא דמשני סתם איידי דתנא נדרים דמיתסר חפלא עליו תנא נמי חרמים כו' דנזירות דמי לשבועה בזה דמיתסר גברא ע"ש וכן משמע בפי' הרא"ש שם ועיין בתשובת מבי"ט סי' ע"ה דף קל"ד ע"א. שוב מלאתי בתשובת מבי"ט ח"ב סי' נ"ח דמ"ז שהרגיש בזה והאריך בדבר וכל דבריו אינם מוכרחים לדעתי ע"ש:

רז א כינויי נדרים כו'. ל' רמב"ם פ"א מהלכות נדרים דין ט"ז יש מקומות שמשנים עלגים ומפסידין את הלשון ומכנין על דבר בדבר אחר הולכים שם אחר הכינוי כילד כל כינוי קרבן כקרבן שאומר הרי הן עלי קונם קונח קונס הרי אלו כינויים לקרבן וכן כל כיולא בזה הולכין אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן ע"כ וכ"כ הסמ"ג לאוין רמ"א ורמב"ן וכ"כ הר"ן ריש נדרים בשם החכם הגדול ר"י בר רבי חסדאי דרבותא אשמועינן דלא מבעיא בלשונות עובדי כוכבים שהן לשונות גמורים הנודר בהן נדרו נדר אלא אפי' בלשונות שאינם גמורים כגון אלו דקונם קונח קונס ששם לשון הקדש אלא שנשתבש וס"ד אמינא שהנודר בהם לא יהיה נדר כיון שאינו לשון נדר גמור בפני עלמו קמ"ל דכיון שעובדי כוכבים מדברים בהן אעפ"י שאינו מעיקר לשונם אלא משיבוש שהוא בידם הרי הוא נדר גמור וכל שכן שאר לשונות העובדי כוכבים ע"כ וכך הם דברי הטור והרב ועי"ל ר"ס רל"ז בהג"ה: **ב** שרחוק הרבה מהלשון כו'. כגון דאמר מקנמנא מקנחנא מקנסנא. ש"ס:

רח א סתם נדרים להחמיר כו'. היינו כשלא פי' מה היה בלבו אלא אומר כך נדרתי כמו שפירשוהו חכמים אנו מפרשי' לחומרא ע"ל סי' רל"ו ס"ק א' הלא"ש וכן דעת הרמב"ם פ"ב מה"נ דין ז' וכן ר' ירוחם ני"ד ח"ג אחר שהביא דברי הרא"ש כתב וכן כ' הרמב"ם כו' ותימה על מ"ש בית יוסף שדעת הרמב"ם פרק ב' מה"נ אינו כן: כתוב בתשו' מבי"ט ח"ב סי' רכ"ו דף קי"ח ע"ג מי ששכח אם נדר או נשבע נותנין עליו חומרי שניהם חומרי דנדר ודשבועה וכ"ם אם שכח אם נשבע או לא דלאסור מספק וע"ש: **ב** ואפי' הוא ע"ה. כ' הב"ח ויש לתמוה דז"א אלא לדעת הרא"ש וטור אבל לדעת הרמב"ם דפסק המחבר לעיל ר"ס ר"ה כוותיה דלריך שאלה בע"ה במתפיס בדבר האסור ה"ה הכא ול"ע מיהו יש להחמיר כהרמב"ם וכאן נמי לריך שאלה בע"ה עכ"ל ול"נ דדעת המחבר דהכא גם הרמב"ם מודה דע"כ לא מחמיר התם אלא בשאינו יודע אם מתפיס בדבר האסור חשיב נדר או לא אבל כאן יודע שהמתפיס בדבר האסור לא הוי נדר אלא שאמר סתם יי"נ ויש במשמעותו של עבודת כוכבים או של מזבח וכל כמה דלא פירש דבוריה הולכין להחמיר אבל כל שפירש ואמר דעתי היה על יי"נ של עבודת כוכבים שלא יהא נדר נאמן ולא בא לכאן אלא לאשמועי' דאין לריך שאלה משום דבר הנדור ודו"ק: **ג** ואם רוב כו'. משמע דוקא רוב אבל בתר מיעוט לא אזלינן והקשה ב"י דלקמן סי' ר"ז סי"ז אזלינן בתר מיעוט לחומרא ותירץ דשאני התם כיון שמסתפקין מכניסם אלא שרוב סיפוקן מאחד ולא נהירא דהא התם טעמא הוא משום ספק נדרים להחמיר ועוד דלקמן סי' רי"ז סעיף ג' כתבו הרמב"ם והמחבר היו מקלא בני אדם קורין לו כך ומקלא כך אין הולכין אחר הרוב כו' אלא נראה עיקר כמ"ש בפרישה

טורי זהב

דהרמב"ם כתב זה דרך פירוש על הפסוק לאסור איסר על נפשו דמשמע לכאורה דבדבר איסור יאסור על עלמו דהיינו שיתפיס בדבר שהאיסור כמו ידור נדר לזה קאמר דפירוש הפסוק הוא לאדדין דלאסור היינו שיאסור על עלמו דבר המותר בלשון נדר והיינו בכל לשון ואיסור דקאמר קרא פירושו אם אומר ככר זה עלי איסור:

רז (א) קונם קונח כו'. פשוט במשנה ובגמרא פרק קמא דנדרים (דף י') דגם קונס הוי כינוי וכל הכינויים הם כנוי לקרבן ומה שזכר בנוסח כל נדרי וקונמי וקנסי וכינויי רלונו לומר קונמי הוא הכינוי היותר פשוט שכן הוזכר במשנה תחילה לכינויים ואח"כ הזכיר במשנה קונס והיינו וקנסי על כן אמר אחר כך וכינויי רלונו לומר וכל שאר הכינויים וכמה שכתב הטור ושולחן ערוך כאן וכן בכל מקום הולכים כו' כן נראה לי:

רח (א) ואם רוב אנשי כו'. הקשה בית יוסף ממה שכתוב סי' רי"ז הנודר מן השמן ואם מסתפקין בשניהם אסור בשניהם אע"פ שרוב סיפוקם מאחד מהם ותירץ דהתם כולם מסתפקין משניהם אלא שרוב סיפוקם מאחד מהם הלכך כיון שכולם מסתפקין משניהם אסור בשניהם עכ"ל ודבריו תמוהים דהא אנו משגיחין ברוב גם בזה נשגיח ברוב דמיעוט סיפוק של בני אדם לא ניזול בתריה ובאמת יש להקשות עוד על כך דהכא דאזלינן בתר רוב וכן בסי' ר"ך סעיף י"ד ואם המקום שנדר בו הוא קליר שעורים הולכין אחריו והיינו אפילו לקולא ובסי' רי"ז סעיף ג' כתב לענין ספק מה מיקרי כבוש דאין הולכין בנדרים אחר הרוב אלא אמרינן להחמיר. ומו"ח ז"ל כתב בסי' ר"ך לתרץ הקושיא דסי' ר"ח גבי מליח דקדשים דהולכין אחר הרוב היינו משום דהרוב קורין לו מליח סתם וכן בסי' ר"ך לענין קליר דהולכין אחר הרוב דהרוב קורין לקליר חטים ולשעורים קליר

ביאור הגר"א

[illegible]

חידושי רע"ק

דפסק המחבר דמותר בכל דל"ש מנודה לאכול וא"כ י"ל באומר סתם הוי מוכח דכוונתו לישב בד' אמותיו כיון דלאכילה לא הוי כלל לשון מנודה והרמב"ם דפסק מנודה אני לך שאני אוכל אסור באכילה ופסק ג"כ במנודה אני לך אסור לישב בד' אמותיו חיינו רק לטעמיה דגם במרוחקני לתוד אסור לישב בד"א אבל לשיטת המחבר דמנודה אני לך שאני אוכל מותר באכילה י"ל לכ"ע במנודה אני לך לתוד הוי מוכח דאסור לישב קאמר וא"כ לפי דברינו י"ל דמנודה אני לך חמיר מנדינא אני לך דבנדינא אני לך דמהני לאסור באכילה אם אמר שאני אוכל י"ל דנדינא לך סתם מותר אפי' לישב לחיש הולקים ובמנודה אני לך לחודית אסור לישב כנלע"ד: (שם ש"ך סק"י) דבר זה אינו בב"י. הוא בב"י בבדק הבית: (כת"ד) וכן משמע בפי' הרא"ש שם. והאריך בזה בת' מהר"ם אלשיך (סי' ק"נ וק"ד) וע' מהרים"ט (ח"א סנ"ג) שכ' דנזירות הוי כשבועה דמתסר גברא דק דבזה חלוק משבועה דבשבועה לא נתפס חגברא כלל ומש"ה מתפים כשבועה לא מהני ובנזירות נתפס חגוף בקרישה מש"ה מתפים בנזירות מהני ע"ש:

(סימן ר"ז סעיף א' בהג"ה) וכן אם אינו מכיר. משמע אף דבאותו מקום משתמשין בזה הלשון בכינוי לקרבן מ"מ כיון דהנודר לא ידע דמשמעות הלשון כן הוא אינו נדר אבל באמת בב"י לא דיבר מזה וז"ל הב"י ואם באותו מקום ובאותו זמן אין שום אדם מעם הארץ מכיר בלשון הכינוים שאסרו בהן חכמים לאו כלום הוא עכ"ל מבואר דאם באותו מקום מכיר באותן הכנויין נמצא שאין זה לשון קרבן באותו מקום מש"ה לאו נדר הוא דבב"ם כלפי הלשון של אותו מקום ואותו הזמן כמבואר בהרמב"ם אבל אם באמת אמר בכינויי הלשון של אותו מקום אף דהוא לא ידע המשמעות לשונו כן הוא י"ל דהוי נדר כיון שזה בלבו לנדור והוציא בפיו כינוים של אותו מקום הוי פיו ולבו שוים וכן משמע להריא בתרשב"א:

פתחי תשובה

כשמו: (ב) מהני מדין ידות. עיין בתשובת נודע ביהודה תניינא חלק יו"ד סי' קמ"ה שכתב דפלוגתא זו דוקא אם היה בדבר שיש בו ממש כמו לא אוכל שהמאכל יש בו ממש אבל אם היה בדבר שאין בו ממש דאפילו בנדר גמור אין כאן איסור תורה כדלקמן סי' רי"ג ס"א שומעין להקל כדעת הרא"ש ואפי' להרמב"ן. עכ"פ במקום קלא מנוה מתירין אפי' ע"ד רבים ע"ש:

באר היטב

רז (א) כנויי. הטעם כתב הרמב"ם דיש מקומות שמשנים עלגים ומפסידין את הלשון ומכנין על דבר בדבר אחר הולכים שם אחר הכינוי: (ב) שרחוקי. כגון דאמר מקנמנא מקנחנא מקנסנא. ש"ס:

רח (א) להחמיר. היינו כשלא פי' מה היה בלבו אלא אומר כך נדרתי כמו שפירשוהו חכמים אנו מפרשים לחומרא כ"כ הרא"ש וכ"ד הרמב"ם וכתב בתשובת מבי"ט מי ששכח אם נדר או נשבע נותנין עליו חומרי שניהם חומרא דנדר ודשבועה וכ"ש אם שכח אם נשבע או לא דלאסור מספק: (ב) עם הארץ. והב"ח כתב דיש להחמיר להצריך שאלה בעם הארץ כמו בר"ס ר"ה אבל הש"ך כתב

באר הגולה

גה' המחבר שמפרש ד' הרמב"ם כן: יד בבית יוסף לא מלאתי מקור מולא דין זה ונלע"ד שהוא משום מהא דתנן בריש נזיר האומר אהא הרי זה נזיר וכו' והוא לשון שבועה:

א משנה ריש נדרים: ב הטור וכן כ' הרמב"ם וש"ס וכרבי יוחנן דאמר לשון עובדי כוכבים שם שם דף י' ע"א: ג ברייתא שם דף י' ע"ב וכב"ה:

א משנה נדרים דף י"ח ע"ב: ב כפי' השני של הרא"ש על הא דתנן ופירושן להקל וכ"כ הטור וכ"נ מדברי הרשב"א בתשובה שכ' ואם סתם אסור כלו' אם סתם ולא ידע על מה נתכוין אסור: ג הרא"ש שם מדלא תנן בהו דצריך שאלה: ד טור ממשנה שסוכר"י וכ"ס הרמב"ם

כנסת הגדולה

נגלות דעתו שרולה להתפיסה בדבר האסור ולהפקיע את נדרו אלא יש לנו לכרכר ככרכורים לפרש דבריו שרלונו כדין ומה שכתוב כאמי לדוגמא בעלמא אית לן למימר דמקטיה כיון שהלשון סובל הפירוש וכנוכ"ומ"ת לענין מעשה עדיין סדבר אגלי ל"ע ועיין מהרי"ם מא"ה בסי' ס"ג ע"ש:

בית לחם יהודה

(סימן ר"ז סעיף א') קונח קונס וכו'. [illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

יד אברהם

[illegible]

אנשי המקום קורים ד לבשר מליח של קדשים בשר מליח (א) סתם וליין נסך לשמים יין [נסך] סתם ה (נ) (ב) אינו נאמן:

ב י נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא ו בחרמו של ים (פי' רשת שצדין בה דגים בים) בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות מלכים ז הרי עצמי קרבן ואמר לא נדרתי אלא בעצם שהנחתי להיות נודר בו קונם אשתי נהנית לי ואמר לא נדרתי אלא מאשתי הראשונה שגרשתי י אם הוא תלמיד חכם נאמן ואינו צריך התרה ח ואם הוא עם הארץ צריך (ד) שאלה (ג) שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ט [ג] י ומיהו (ה) בחרטה סגי (ב) וא"צ לפתוח לו פתח י ואם עבר על הנדר' אין (ו) קונסין אותו לנהוג איסו' כימים שעבר על הנדר ונהג בהם היתר ט אבל העודר נדר נמור דאורייתא ועבר עליו (במזיד) קונסין אותו ואין מתירין לו אלא א"כ ינהוג איסור כימים שעבר עליו ונהג בו היתר' ואם יש מכשול בדבר כגון שנדר בדבר שאינו יכול ליזהר בו כגון שאסר עליו כל הפירות שבעולם יא חוץ מדגן ועבר עליו מתירין לו מיד (ג) ואין קונסין אותו לנהוג איסור כימים שעבר עליו כדי שלא יבא לידי מכשול יא ויש מי שאומר שמ"מ יש להחמיר עליו שלא להתירו בחרטה אלא בפתח יב ומזה נלמוד למי שאסר על עצמו בשר ויין אם יעבור עבירה פלונית יב ועבר עליה ולא נזהר מבשר ויין ובא להתיר נדרו שמתירין לו מיד ואינו צריך לנהוג איסור בימים שנהג בהם היתר כיון שיש חשש מכשול בדבר:

הגה מיהו אם נראה לחכם שיוכל לעמוד על עצמו ולא (ז) יעבור עוד אין מתירים לו עד שינהוג איסור כימים שנהג בהן היתר (מרדכי ריש שבועות שתים ובתשובת הרמב"ן סי' רכ"ה):

ג [ד] יג במה דברים אמורים שצריך לנהוג איסור בימים שנהג בהם היתר יג בימים מועטים אבל (ח) במרובים דיו ל' יום:

טורי זהב

קליר סתם אבל גבי שמן בסימן רי"ז דאין הולכין אחר הרוב מיירי שקורין לשניהם שמן סתם אלא שהרוב הם מסתפקין מאחד מהם ואשתמיטתיה ההיא דסי' רי"ז סעיף ג' גבי כבוש דאמרינן שם היו מקצת בני המקום קורין לו כך ומקצתן אין קורין אין הולכין אחר הרוב אלא הרי זה ספק נדרים וכל ספק נדרים להחמיר אלמא שזהו עיקר הטעמא שאין הולכין בתר קריאת הרוב. והדרא קושיא לדוכתה ונראה לע"ד דהכל ניחא דודאי כל שיש ספק בגוף הנאסר אזלינן לחומרא ולא אזלינן בתר הרוב והיינו חומרא דנדרים כל שאפשר שנכנס באיסור אסור אפילו הוא מיעוט בשם ההוא אלא דאם הספק אינו בגוף הנאסר אלא נקטו לסימן אז ודאי אנו מפרשים ההוא סי' בתר לישנא דרובא דעלמא וכיון שבא לתת סימן ולפרש דבריו ודאי נתכוין בדבר ברור דלא מחית איהו נפשיה לספיקא מ"ה בההיא דסי' רי"ז גבי שמן וגם גבי כבוש שהוא גוף הנאסר אזלינן לחומרא אפילו בתר מיעוטא משא"כ כאן שתולה פירות אלו בבשר מליח וכן בסי' ר"ך לענין קליר שאומר דבר זה יהא אסור עלי עד הקליר הרי הספק במה שתלה בו גוף הנאסר ובא לברר במה שתלה בו אז אמרינן דלדבר ברור נתכוין והיינו הרוב וראיה ברורה לזה מקדושין פרק האומר (דף ס"ד) מי שיש לו ב' כיתי בנות ואמר קידשתי את בתי הגדולה ואיני יודע אם גדולה שבגדולות או גדולה שבקטנות כו' ר' יוסי אומר כולן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות וקיימא לן כוותיה ומפרשינן טעמא שם דלא מחית איניש נפשי' לספיקא פרש"י שיהא צריך לשאול איזה היא ואמרינן שם דגבי נדרים נמי הכי הוא הרי לפניך דכל שבא לתת סימן לדבריו דהיינו שאומר הגדולה אז אמרינן דלא מחית איניש לספיקא ואילו לא אמר רק בתי מקודשת סתם הויין כולן בספיקא ולא אמרינן דודאי נתכוין לגדולה כיון דרוב העולם משיאין הגדולה תחילה ואף על גב דכתב הרא"ש בפרק האיש מקדש וז"ל ועוד אומר ר"ת דאפשר להיות דלא אמרינן שאין מסורין לביאה אלא דוקא אחת מבנותיך אבל בתך מקודשת לי משמע דוקא לגדולה ולא להלכה למעשה אמר כן עכ"ל משמע להלכה בלא מעשה היה סובר אפילו בבתך מקודשת לי נתכוין על הגדולה שאני התם דאלים לר"ת הך סברא דאין אדם משיא הקטנה לפני הגדולה כיון דקרא כתיב לא יעשה כן במקומנו וגו' והוה כאומר בפירוש הגדולה ולדכתב שם הרא"ש לעיל מיניה בשמו דאם היה משודכת לו ודאי נתכוין לה אבל בשאר דוכתי דאין סברא חזקה לפנינו לאיזה נתכוין ודאי אזלינן לחומרא אפילו בתר מיעוט אלא דאם בא לברר דבריו ונקטיה לסימן אז אנו הולכין אחר הרוב וה"נ הך דהכא ממש כן נראה לע"ד נכון וברור ולאיתי בזה לאחרים דברים דמוקים במאד ומה שכתבתי הוא ברור בסייעתא דשמיא: (ב) ואין צריך לפתוח לו פתח. ענין פתח והתרה יתבארו בסי' רכ"ח: (ג) ואין קונסין אותו לנהוג כו'. כן כתב הטור בכל מידי דרבנן וכן הביא ב"י בשם ריב"ש דבנידוי שהוא דרבנן אין צריך לנהוג איסור כימים שזלזל באיסור בהנידוי וכ"כ בש"ע כאן סעיף ד' *) ותימה על הש"ע בסי' של"ד סעיף כ"ח שפסק אפי' בזלזל בנידוי צריך

שפתי כהן

בפירוש דשאני הכא כיון שפירש דבריו ואמר ליין נסך נתכוונתי מ"ה לא אזלינן לחומרא אם אין הרוב כנגדו אבל אם לא פירש דבריו רק נדר והלך לו אזלינן לחומרא וע"ל סי' ר"כ סעיף י"ד: ד לבשר מליח של קדשים כו'. וה"ה להקל כגון שהרוב קורין לבשר מליח של עבודת כוכבי' בשר מליח סתם וכן לי"נ של עבודת כוכבי' יי"נ סתם שהולכין להקל וכן ברמב"ם פ"ב: ה אינו נאמן. כתוב בהגהת פרישה דהיינו דוקא ע"ה אבל ת"ח נאמן בקל ומומר מלקמן סעיף ב' ופשט דברי הפוסקים לא משמע כן דדוקא לקמן הת"ח נאמן כיון שיש במשמעותו ב' לשונות אלא שפשוטו הוא להחמיר ולכך ע"ה אינו נאמן אבל הכא כיון שאנשי המקום קורין ליין נסך לשמים יי"נ אם כן אין משמעו אלא לשון א' שהוא ל' נדר ודוק: ו בחרמו של ים. פי' ברשתות של ים: ז הרי עצמי קרבן. דמשמע שהקדיש את עצמו ושוב אמר לא נדרתי אלא בעצם אחד כו': ח ואם הוא ע"ה כו'. וכבר נתבאר לעיל סי' ר"ס דבזמן הזה כולי עלמא דיינינן להו כע"ה: ט ומיהו בחרטה סגי. והב"ח פסק דלא סגי בחרטה אלא צריך לפתוח לו פתח ממקום אחר כדלעיל סי' ר"ס סעיף א': י אין קונסין כו'. כיון שאין צריך שאלה אלא מדרבנן: יא חוץ מדגן. אבל אם לא פרט חוץ מדגן הוי נדר שוא ואינו נדר כלל כדלקמן סי' רל"ב סעיף ה': יב ועבר עליה כו'. אבל אם רוצה להתיר כדי לעבור י"א דאין מתירין לו אפילו יש מכשול בדבר כדלקמן סי' רכ"ח סעיף ט"ו ס"ק כ"ז: יג בימים מועטים. כלומר שנהג היתר בימים מועטים אבל במרובים כלומר שנהג היתר ימים מרובים דיו ל' יום מיהו הייט למ"ש בב"י ולענין הלכה נקטינן כהנך רבוותא דהרי בל' יום אבל לא שת לבו לעיין בתוס' ספ"ב דנדרים ובהרא"ש שם ורבינו ירוחם כי"ד ח"ז שפסקו דאפילו בימים מרובים צריך לנהוג איסור ככל הימים שנהג היתר וכן נראה דעת הטור שכתב סתם צריך לנהוג איסור כימים שנהג היתר ולא חילק דלא כהגהת דרישה שפירש דבריו

ביאור הגר"א

יוסי דהלכה כוותיה נגד ד"י כמ"ש בפ"ד דעירובין (מ"ו מ"ז) וכ"פ הרמב"ם ואע"ג דיש לחלק דדוקא בנזירות דסתם נזירות ל' יום משא"כ בסתם נדרים דל"ל קיצתא במש"ש ד' ב' ושם ט"ו א' ושם כ"ח א' ואפשר דמודה ד"י מ"מ בתוספתא ספ"א דנדרים תני פלוגתייהו בנדרים. תוס' ר"ה ט' וכ"ב ש"פ דלא כריב"ש אבל הטור פסק כר' יהודה וצ"ל דרשתו לפסוק כר' יהודה לגמרי כמ"ש תוס' שם דאע"ג דלכאורה נראה דהלכת כר' יוסי מ"מ כיון דבנזיר ל"ב א'

והטעם חשביעי שכתב בשם זקנו התשב"ץ שמי שקיבל בשבועה או בחרם לחבירו לעשות

חידושי רע"ק

באר היטב

(א) סתם · כתב דנראה עיקר דעת המחבר כאן דע"כ לא מחמרינן שם אלא בשאינו יודע אם מתפיס בדבר האסור חשיב נדר או לא אבל הכא יודע שמתפיס בדבר האסור לא הוי נדר אלא שאמר סתם יי"נ ויש במשמעותו ב' דברים הלכך כשפירש א"צ שאלה עכ"ל: (ב) אינו · כתב בהגהת פרישה דהיינו דוקא עם הארץ אבל ת"ח נאמן בק"ו מלקמן ס"ב ופשט דברי הפוסקים לא משמע כן דדוקא שם הת"ח נאמן כיון שיש במשמעותו ב' לשונות אלא שפשוטו הוא להחמיר לכך ע"ה אינו נאמן אבל הכא כיון שאנשי המקום קורין ליין נסך לשמים יי"נ סתם א"כ אין משמעו אלא לשון מליח סתם וכן ליי"נ של עובד כוכבים יי"נ סתם הולכין להקל · והב"י הקשה דהא בכ כיון שפירש דבריו ואמר לי"נ של עובד כוכבים נתכוונתי מ"ה לא אזלינן לחומרא סי' ר"כ ס"ד עכ"ל הש"ך: (ד) שאלה · וכבר נתבאר לעיל סימן ר"ס דבזה"ז אלא צריך לפתוח לו פתח ממקום אחר כדלעיל סימן ר"ס ס"א: (ו) קונסין · כ"כ להתיר כדי לעבור י"א דאין מתירין לו אפילו יש מכשול בדבר וע"ל סי' רכ"ח

פתחי תשובה

נקודות הכסף

בית לחם יהודה

גליון מהרש"א

חדושי בית מאיר

יד אברהם

מילואים

ד יד [ה] יד מי שעבר על נידוי אין צריך לנהוג איסו' כימים שנהג בהם היתר (ד) (ד) מפני (ס) שנידוי הוא דרבנן:

ה טו ט״ו נשבע שלא ישא אשה תוך ג' שנים ועבר ונשא [ו] אם אמר לשון שמשמעו שלא יעשה נישואין עמה (ה) הוה ליה [ז] כנשבע על הככר ואכלה טז דנשאל ומתירין לו אבל אם אמר לשון שמשמעו שלא תהיה אשתו אין מתירין לו עד (י) שיגרשנה כימים שנהג בהם קלות ראש בנדרו. (וככל נתבאר דבשלשים יום סגי). (תשובת הרשב״א ותשובת הרמב״ן וריב״ש לענין הלכתא):

רמ השומע שחבירו נודר ואמר אמן. ובו סעי' א':

א [א] א אחד הנודר מעצמו או שהדירו חבירו א ואמר אמן [ב] ב או דבר שעניינו כענית אמן שהוא קבלת דברים אסור [ג] ג אבל כשחבירו מדירו משלו (א) ב אין צריך (א) (א) לקבל דבריו:

רי שצריך לפרוש הנדר בשפתיו. ובו ג' סעיפים:

א א אין הנדר חל עד (א) שיוציא בשפתיו ויהיו פיו ולבו שוים לפיכך היה בלבו לידור מפת חטים והוציא בשפתיו פת שעורים (ב) א [א] מותר (°) בשניהם אבל אם היה בלבו פת חטים [ב] (או פת שעורים) (ג) והוציא בשפתיו פת סתם ב אסור בשל חטים (א) (א) לבד (או בשל שעורים לבד)

שפתי כהן

דבריו בימים מועטים ואם כן כיון דכל הני רבוותא אוסרין וכן הראב״ד והריב״ש וכמבואר בב״י אין להקל: **יד** מי שעבר על נידוי בו'. תימה דלקמן סי' של״ד סכ״ח כתב אם אזלזל בנדויו ובחרמיו צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהן היתר קודם שיתירוהו עכ״ל וסב״ח שם תירץ דהכא מיירי כשעבר במזיד מפני שא״א לו לקיים נדרו כגון שנדר מן הדגן שא״א לו להיו' בלא דגן וכיוצא בזה דחשיב קצת כמו אנוס אבל בדבר שאפשר לו לקיים אלא שמזלזל בנדויו שאומר איני חושש לנדוי ולחרם החמירו בו שצריך לנהוג איסור עכ״ל ואי אפשר לומר כן דהא מדכתב בסעיף ב' בסיפא ואם יש מכשול בדבר כו' שאינו יכול ליזהר כו' וגם מדיהיב טעמא מפני שנידוי דרבנן מכלל דמיירי בדבר שאפשר לו לקיים דאם לא כן אפי' בנדר דאורייתא אין קונסין אותו לנהוג איסור כימים הראשונים אלא נ״ל לתרץ שהרי דין זה לקוח מהריב״ש שבבית יוסף וז״ל שאין צריך שינהוג נידוי כלל אפי' שעה אחת דקי״ל דבנדרים דרבנן אין קונסין וה״נ שהדברים שהמנודה חייב לנהוג בהן לאו מדאורייתא הן אבל להתיר לו דבר שנשבע עליו ושנשבע עליו בנידוי וחרם דבר ברור הוא שאין מתירים עד שינהוג איסור בדבר ההוא כימים שנהג בו היתר עכ״ל ור״ל דאם זלזל בדיני הנידוי שלא נהג בדברים שהמנודה חייב לנהוג בהן ליכא אלא מדרבנן אבל אם קבל עליו דבר בנדוי או בחרם ועבר על הדבר ההוא אם כן הוא מדאורייתא שהרי נידוי וחרם גופיה דאורייתא הוא והלכך אין מתירין אותו עד שינהוג איסור בדבר ההוא כימים שנהג בו היתר ואם כן בסימן של״ד סכ״ח מיירי כהך סיפא דהריב״ש דהיינו שזלזל בנדוי ועבר על אותו דבר שנתנדה עליו או שקבלו בחרם או בנידוי וזה דין אמת: **טו** נשבע שלא ישא בו'. והשבועה חלה בכה״ג אף על גב דמתבטל ממצות פריה ורביה כדלקמן סי' רל״ט סעיף ח' בהג״ה וע״ש שכתבתי בשם א״ז דאין השבועה חלה ולפי זה אפשר לסקל כאן שאין צריך לגרסה: **טז** דנשאל ומתירין בו'. ונפטר מידי שבועתו כדלקמן סי' רל״ח ס״ך:

רמ א ואמר אמן כו'. ע״ל סימן רל״ד סכ״ד וסימן רל״ו ס״ב: **ב** אין צריך לקבל דבריו. שהרי זה יכול לאסור נכסיו עליו בע״כ ואם כן מה צורך שיקבל עליו דבריו:

רי א מותר בשניהם. בחטים שהרי לא הוציא בשפתיו ובשעורים שהרי לא נתכוין לומר שעורים: **ב** אסור בשל חטים לבד. כשהיה בלבו פת חטים או בשל שעורים כשהיה בלבו פת שעורים לבד דהכניסם בכלל פת סתם כדלקמן סימן רי״ז סי״ט וכתב הב״ח דהיינו דוקא כשהוציא בשוגג פת סתם ולא נתכוין לאסור עליו פת סתם אבל אם הוציא בשפתיו פת סתם בכוונה ומתכוין שלא להוציא פת

טורי זהב

צריך לנהוג איסור כימים שנהג היתר ופסקיו סותרים אהדדי ומו״ח ז״ל בסי' של״ד הרגיש בזה ג״כ וכתב דכאן מיירי שעבר בענין שא״א לו לקיים נדרו כגון שנדר מהדגן שא״א לו לחיות בלי דגן וכיוצא בזה דחשיב קצת אונס. אבל לקמן מיירי שאפשר לקיים אלא שמזלזל בו ע״כ. והמוסיף דבריו דאם הוא אנוס אפי' בנדר דאורייתא אין צריך לנהוג איסור כמ״ש כאן בהדיא שיבוא לידי מכשול: (ד) מפני שהנידוי הוא דרבנן. אבל אם היה שם שבועה צריך לנהוג איסור כימים כו' ועמ״ש מזה בסעיף ב':

רמ (א) א״צ לקבל דבריו. בב״י פירש שיכול לאסור את שלו על חבירו בעל כרחו ואין צריך שיקבל חבירו את דבריו *) ופירושו תמוה דא״כ היה לו לכתוב רבותא אפי' שהוא מוחה בפירוש ומסרב מלקבל דבריו אפ״ה אל עליו בעל כרחו ולמה כתב שאין צריך לקבל דהיינו שהוא שותק ונראה דהכי פירושו דאם ראובן מדיר את שמעון שלא יהנה מנכסי עצמו אין צריך לקבל שמעון את דבריו וזה מבואר בסי' רל״ו שכתב הטור וז״ל וגם אין לו לישבע על חבירו שיעשה שום דבר כו' ואין חבירו מחוייב לעשותו אלא א״כ קבל שבועתו ובש״ע שם הוסיף מדברי הרמב״ם שאם קיימו את דבריו הם משובחים שלא הרגילו להוציא שבועה לשוא קמ״ל מצד הדין אין צריך זה לקבל דברי חבירו והטור כתב הדין הזה גבי נדר וגבי שבועה כן נראה לי נכון וברור:

רי (א) שיוציא בשפתיו. שנאמר לבטא בשפתים: (ב) מותר בשניהם. בפת חטים מותר דהא לא הוציא בשפתיו ובשעורין מותר דהא לא גמר בלבו ואנן בעינן פיו ולבו שוין: (ג) והוציא בשפתיו פת סתם. *) כתב הרא״ש והא דתנן נודרין לחרמין ולהרגין (לקמן סימן רל״ב סעיף י״ד) דדבריו שבלב הוי דבריו לגבי אנס משמע דבלאו אנס לא אזלינן בתר דברים שבלב תירץ בשם הרמב״ן דשאני התם שאין טעות בדבריו שכוון בלבו לומר בפיו יאסרו פירות לעולם אלא שמחשב בלבו באמת דוקא היום הלכך פיו עדיף דדברים שבלב אינם דברים אבל הכא שהוצאת פיו הוא בטעות דבלבו היה לומר פת חטין הלכך הוצאת פיו אינה כלום

חידושי רע״ק

(שם ס״ק סקי״ד) **אבל** אם קיבל עליו כו'. וכן העלה בת' הראנ״ח (ח״ב סי' נ״ח): (שם סעיף ה') **שלא** יעשה נישואין. ע' בנקה״כ לקמן (רס״י רי״ח): (סימן ר״י סעיף א') **מותר** בשניהם. וכן במתכוין לנדור ונשבע או מתכוין לישבע ונדר רמב״ם

ביאור הגר״א

א' תביא דר' יהודה סתם וקרי ליה רבנן הלכתא כוותיה וכ״פ בסי' של״ד סכ״ח ואע״ג דסתם נידוי ל' יום כמו בנזירות במ״ש בפ״נ רמ״ק (ע״ז א') : [ה] מי שעבר כו'. כמ״ש בנדר בחרם בס״ב כיון שהוא מדרבנן אבל בסי' של״ד שם לא פסק כן צ״ל משום דל״ד למתני' דמתני' אינו אלא חומרא בעלמא: [ו] אם אמר כו'. דשבועה אינה אלא על רגע הנישואין כשא״ב בסיפא: [ז] כנשבע על כו'. פ״ג דשבועות (כ״ח א'):

רמ [א] אחד כו'. מתני' רפ״ד דנזיר ונמ' דשבועות כ״ט ב': [ב] או דבר כו' כעניית כו'. כמש״ש ל״ו א' בו קבלת דברים ומזה הטעם בהוציא מפיו רשי בתוספתא פ״ב דנזיר האומר לחבירו הריני נזיר ואת אם אמר הן שניהן אסורין ואם לאו הוא אסור וחבירו מותר כו' ע״ש: [ג] אבל כו'. עש״ך וברפ״ה דנדרים ס״ו הא מינס וכו' ובפ״ז דכתובות (ע' א') המדיר את אשתו כו' ואי צריך לקבלתה לא פריך וכיון דמשועבד לה כו' וכן בנדרים רפ״ב (ט״ו ב') ועוד דא״כ היא נתנה אצבע כ':

רי [א] מותר בשניהם. כמ״ש בפ״ג דתרומות המתכוין לומר כו'. הרא״ש וער״ש שם וכ״כ הרמב״ם המתכוין לנדור בנזיר ונדר בקרבן בקרבן. ונדר בנזיר בשבועה ונדר בנדר ונשבע תאנים ואמר ענבים מותר בשניהם ואין כאן נדר והוא תוספתא פ״ה דנדרים: [ב] או פת שעורים. דהא נמי בכלל כמ״ש בסי' רי״ז סי״ט. ר״מ:

פתחי תשובה

ורוב הפוסקים משמע שטעם משום נאמנות דע״ה אינו נאמן ולפי דבריהם אפשר לומר דאם לנו יודע שהאמת אתו אין איסור אם יעבור בסתר עיין שם בהשמטות: (ד) מפני שנידוי. עיין בבאר היטב מה שכתב שהרי נידוי וחרם גופיה הוא דאורייתא ועיין בתשובת נו״ב תנא אבן העזר סוף סי' ע״ז שהוכיח ג״כ מדברי הר״ן שהחרם הוא דאורייתא ועיין בנודע ביהודה תניינא חלק יו״ד סימן קמ״ו שכתב דשוב נתן אל לבו דהחרם אף שאינו מדרבנן והוא חמור יותר אבל אינו דאורייתא ממש רק הוא מדברי קבלה ולענין ספיקא נראה לי דספיקו לקולא ושוב הוכיח כן מדברי הרמב״ן ע״ש וכ״כ עוד בחלק אה״ע סימן א' ע״ש: (ה) הוי לו כנשבע. עיין בשו״ת עבודת הגרשוני סימן ב' שהוכיח מזה דאם הטילו הקהל חרם שלא לקבל שום רב בעירם אשר יש לו קרובים שם ועברו וקיבלו רב אחד שיש לו קרובים בעירם דמותרים להחזיקו אצלם דכיון שלא החרימו שלא להחזיק אצלם שום רב שיש לו קרובים בעיר רק שלא לקבלו ועכשיו שכבר קבלוהו מה שעבר עבר ומותרים להחזיקו אצלם. וע״ש עוד לענין אם מתוייבים לנהוג איסור כימים שנהגו היתר ועיין בשו״ת זכרון יוסף חלק ח״מ סימן ב' שהוכיח ג״כ מזה אודות הש״ס דפוס זולצבאך שנדפסו במשך האיסור דמותר ללמוד מתוכם דכיון שלא גזרו רק שלא ידפיס איש אחר זולת המדפיסים באמשטרדם את הש״ס אין בכלל זה אלא מה שבספרם דהיינו ההדפסה אסור משא״כ אם עבר אחד והדפיסו מותר ללמוד מתוכו וכוונו עוד כתיב עתה להשביע יהושע שלא יבנה יריחו ואחד עבר על החרם ובנאה ואפ״ה היו ישראל דרים בה לאחר שבנאה כמבואר בש״ס בכמה דוכתי ע״ש:

רמ (א) לקבל דבריו. עבה״ט ועיין בתשובת אא״ז פנים מאירות ח״ב סי' קס״ו שנשאל במי שחטף פירות מיד חבירו ואמר חבירו הפירות האלו יהיו אסורים לך ולא השגיח ואכל אם צריך כפרה מצד שאכל דבר האסור לו וכתב דאף דאדם יכול לאסור פירותיו על חבירו והוי עליו כהקדש הני מילי אם היה אוסר עליו קודם שחטף אבל עכשיו שאינו בידו ואינו ברשותו שהרי חטף אדעתא למיגזל והגבהה קונה בכ״מ אינו יכול לאסרו מיהו אם חטף אדעתא לשלם לו יש חילוק אי קיי״ל דמייתו כדאיתא בפרק הספינה דף פ״ח מיהו אי אסרינהו עליו קודם שהגביהו אם אכל אף שרוצה לשלם אח״כ מ״מ צריך סליחה וכפרה כמי שאכל דבר איסור ע״ש:

רי (א) לבד. עבה״ט בשם ב״ח ועיין בתשו' חות יאיר סי' ט״ו שמספק בזה ודעתו דאפי' אם כוון להוציא פת סתם מותר בשל שעורים אלא דמסתפי לחלוק על כמה גדולים קמאי ובתראי בין בטעות בין בכוונה פשיטא דמותר בשל שעורים ואפשר דאפילו מוכח כוונת הנודר לא מהני אפי'

באר היטב

פוסקים דאפילו בימים מרובים צריך לנהוג איסור כימים שנהג היתר: (ס) שנידוי. כתב הש״ך תימה דלקמן סימן של״ד סכ״ח כתב אם זלזל בנדויו ובחרמיו צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהן היתר קודם שיתירוהו ונ״ל לתרץ דאם זלזל בדיני הנידוי שלא נהג בדברים שהמנודה חייב לנהוג בהן ליכא אלא מדרבנן אבל אם קבל עליו דבר בנידוי או בחרם ועבר על הדבר ההוא הוי מדאורייתא שהרי נידוי וחרם גופיה דאורייתא הוא וא״כ בסי' של״ד מיירי שזלזל בנידוי ועבר על אותו דבר שנתנדה עליו או שקבלו בחרם או בנידוי וזה דין אמת עכ״ל: (י) שיגרשנה. כתב הש״ך ולפי מ״ש בסימן רל״ט ס״ח בשם א״ז דאין השבועה חלה משום דמתבטל ממצות פריה ורביה אפשר להקל כאן שא״צ לגרשה גם מ״ש רמ״א דסגי בל' יום כבר כתבתי בס״ק ח' דאין כן דעת הש״ך ע״ש:

רמ (א) לקבל. הטעם איתא בב״י שהרי זה יכול לאסור נכסיו עליו בע״כ וא״כ מה צורך שיקבל עליו דבריו וכתב הט״ז דזה תמוה דא״כ ה״ל לכתוב רבותא אפילו אם מוחה בפירוש ומסרב מלקבל דבריו אפ״ה חל עליו בע״כ ולמה כתב שא״צ לקבל דהיינו שהוא שותק ונראה דהכי פי' דאם ראובן מדיר את שמעון שלא יהנה מנכסי עצמו א״צ שמעון לקבל את דבריו (ובנה״כ כ' שאין פי' זה מחוור דקשה היכא קאמר אבל כשחבירו מדירו משלו הא אינו יכול להדירו וכו' אלא הדבר פשוט כמו שפירש הב״י ולק״מ דכיון דנקט ברישא שהוא קבלת דברים וכו' ע״ש):

רי (א) לבד. דהיינו כשהיה בלבו פת חטים ואם היה בלבו של שעורים אסור בפת שעורים לבד דהכניסם בכלל פת סתם וכתב הב״ח דהיינו דוקא אלי ונתראה שדעתם כדברי הב״ח. וכתב עוד דאם היה מתכוין לסתם פת והוציא בפיו פת חטים מהני אפילו להתיר פת שאין במשמעות לשון הנודר כלל וצע״ג דלקמן בסימן רי״ח בנודר נצל ופשפים

באר הגולה

סימנו נדרים הרשב״א בתשובה שם וכן כתב בקונטרס משפטי החרם והנידוי (לרמב״ן): יד הריב״ש בתשובה: טו תשו' הר״ש בר צמח:

א מימרא דשמואל שבועות דף כ״ט ע״ב: ב רמב״ם בפ״ב מהל' נדרים ופ״ב מהל' שבועות וכ״כ הטור: ג טור ופשוט שהרי זה יכול לאסור עליו נכסיו בעל כרחו:

א מימרא דשמואל וכרייתא וכדמפרש לה שם בגמ' שבועות דף כ״ו. (°) ופילש הרא״ש

נקודות הכסף

(סימן ר״ם ט״ז סעי' קטן א') **ופירושו** תמוה בו'. לק״מ דכיון דנקט ברישא שהוא קבלת דברי כו' נקט בסיפא כן וא״כ דאפילו בע״כ יכול לאסור ולפירושו קשה היכי קאמר אבל כשחבירו מדירו כו' דהא אינו יכול להדירו ועוד דמה״ת יצטרך לקבל דבריו דהא כאן בנדר קמיירי ולא הרגיל להוציא שבועה ועוד היאך שייך דין זה לכאן ועוד מאי אבל אלא הדבר פשוט כמו שפירש הב״י: (סימן ר״י ט״ז ס״ק ג') **בבר** קדמו הב״ח בכל זה והבאתיו בש״ך ס״ק ב':

בית לחם יהודה

(סימן ר״ם סעיף א') **א״צ** לקבל דבריו. לאוכן הטביע את שמעון וענה אמן כגון שאמר לו משביעך אני אם לא אכלת היום ואמר אמן ואומר הנשבע לא היה בדעתי אם לא טעמתי כלום אלא אם אכלתי סעודת היום אזלינן בתר דעת הנשבע דבעינן פיו ולבו שוין ואם הוא שבועת העדות כגון שאומר לו שבועה שאתה יודע לי עדות שתבוא ותעידני וענה אמן שאין אני יודע לך עדות לא מהני למימר אלא עדות של שמעון אלא לא שום עדות. הרדב״ז: (סימן ר״י סעיף א') פיו ולבו שוין. וכגזילות שמעון יש

גליון מהרש״א

במזיר עי' לעיל סי' ר״ה ס״א ובתוספות יו״ט משנה ה' פ' ב' דנדרים ד״ה ופותחין: (שם ש״ך ס״ק י״ד) **שהרי** נידוי וחרם גופיה דאורייתא. עי' בגליון לקמן ר״ס של״ד: (שם סעיף ה') **נשבע** שלא ישא אשה. עי' בט״ז לקמן סי' רי״ח ס״ק ג': (סימן ר״י) **שצריך** לפרוש הנדר בשפתיו. עי' סימן רי״ח ס״ב דע״פ אומדנא מוסיפין על שבועתו וע״ש בט״ז ובגליון ועי' ת' דבר שמואל אבוהב סי' פ״נ בבן שחלה ונדר אביו דכשינצל ויגדל ישיאהו יתומ' בת טובים כ' אף דאין אב מדיר בנו כ״א בנזירות מ״מ כיון שגדל הנער ונודע לו נדר אביו קיימו בדבריו כאלו הוציאו עצמו בשפתיו ובעין זה בת' ב״ח כשקודין לפניו תקנם לא יפטור את החרם הוי בקיבל בפירוש החרם על עצמו: (שם סעיף א') **אין** הנדר חל עד שיוציא בשפתיו ויהיו פיו ולבו שוים. ובח״ר ריש נדרים ד״ה שבועות תמה להיפוך ועל דברי תוס' ריש פס' נזיר ד״ה נזיר שכתבו דבשלשה בנוים דנזיר דתני במתני' גם בלא כיון הוי נזיר כבר תמה בתוס' י״ט שם: (שם) **אבל** אם היה בלבו פת חטים. עי' ת' בן לב ספר ג' ס״ק י״ז ות' זרע אברהם עלה מ״ח ע״נ ד״ה שד ראיתי:

חידושי בית מאיר

ספרי שה שהכיא מקודם דהא זה ע״כ איירי בסתם דאילו במפרש למה לי רוב: (שם ש״ך סק״ב) **מסוים** וכמבואר בב״י אין להקל. נ״ב נ״ע למה לא קנס דרבנן הוא ובדרבנן הולכין אחר המקיל והיינו טעמא דהרמ״א שלא הגיה עליו אלא אדרכה סוף הסימן מסכים להיא:

(סימן ר״ם עיין ט״ז) **מסים** על פירושו כן נראה לי נכון וברור. נ״ב א״כ הקושיא לא

מילואים

ולכן סובר הרמב״ם וסיעתו כי מודרני פירושו לדבר עמדו אשר הדבור מקרי כידים

(דכן משמע בסימן רי"ז ס"ס) **ג** [ג] ג ואם נדר על דעת (ג) אחרים אינו תלוי בלבו אלא כפי מה שיאמרו אחרים שהוא דעתם כך יחול הנדר:

ב [ד] (ב) הנודר בחלום ג אינו כלום (ד) ואינו צריך שאלה [ה] ד ויש אומרים ד (ג) (ג) שיתירו לו עשרה דידעי למקרי (ויתירו לו בהרפה כאלו נדר בהקיץ) (תשובת הגאונים) ה ויש לחוש לדבריהם [ו] (מיהו אי לית ליה בקלות עשרה דידעי למקרי יתירנו בשלשה כשאר נדר) (רשב"א סימן תרס"ח):

ג [ז] ה הנודר וחוזר בו ו תוך כדי (ד) דיבור או שמיחו בו אחרי' תוך כדי דבור וקבל דבריהם (ה) ז[ח](תוך כדי דיבור (ה) לנדרו) (סברת הרב וכזה ייסב השגת הראב"ד על הרמב"ם ולא כב"י) לא הוי נדר [ט] והוא שאומר כך בפיו י אבל אם אמר חזרתי בלבי אינו כלום:

ריא המתנה שנדריו לא יהיו נדרים.
ובו ד' סעיפים:

א [א] א האומר נדר שאני רוצה לידור לא יהא נדר ונדר (א) א (א) אינו נדר ב בד"א שהוציא תחילה

טורי זהב

כלום דמן הדין גם מחשבתו תיבטל כיון שלא הוציא מחשבתו אלא דרבינן מפסוק לכל אשר יבטא דאזלינן בתר מחשבתו כל שפיו אינו מכחיש דפת חטין נמי פת שמים עכ"ל וכן נראה פירוש דברי הטור שכתב והוציא בשפתיו פת סתם דהיינו שלא במתכוין להוציא פת סתם דהא גמר בלבו בפת חטין ולמה יגמור בלבו לומר בפיו סתם דוקא אלא פשוט דשכח לגמור תיבת חטין והתוספות הקשו כן קושיא בפרק ג' דשבועות (דכ"ז) ותירצו בחד תירוצא דהכיא דנודרין להרגין מיירי בעם הארץ והכא בתלמיד חכם וזהו שכתב הטור כאן וי"א דהיינו דוקא ת"ח אבל א"ח הרא"ש ז"ל לא כ"כ עכ"ל והיינו כמ"ש בשם הרמב"ן שזכרנו גם במרדכי בשם ראבי"ה כתב כן והביאו ב"י אלא שכתב דפשט הגמרא אינו נראה כן ותימה עליו דא"כ היאך יתורץ קושיות התוספות והרא"ש שזכרנו וכך כתב רש"ל דוקא אם טעה במה שאמר פת סתם אבל אם אומר בכוונה פת סתם אזלינן בתר פיו ואסור גם בשעורין ודבריו שבלב אינם דברים: (ד) ואינו צריך שאלה. כ"כ הרא"ש דדוקא בנידוהו בחלום אמרו בגמרא דצריך הפרה בעשרה בני אדם כיון שהרחיקוהו מן השמים צריך קירוב אבל בנשבע אפילו בהקיץ בענין פיו ולבו שוין כ"ש בחלום שאין כאן לא פה ולא לב ויש אומרים הוא הרשב"א כתב דלחשש בעלמא יש להחמיר אפי' בשבועה בחלום ונראה לע"ד דאם אשה נשבעת בעינוי נפש שבעלה מפיר לה ביום שמעו הוך מעת לעת דלא תהא שבועה זו דהיא חומרא בעלמא עדיפא משבועה בהקיץ ואף על גב דלענין דצריך עשרה לכתחלה החמירו יותר מבהקיץ דהני בשלשה מ"מ אין ללמוד מהומרא אלא שמו"ח ז"ל כתב דאין הבעל יכול להפר כיון דמן השמים השביעוה ומצאתי למהר"ל מפראג שהשיב בתשו' הלכה למעשה כהרא"ש דאין צריך התרה כלל: (ה) תוך כדי דיבור לנדרו. פירוש שמחאת אחרים וקבלתו את דבריהם הכל הוא תוך כדי דיבור לנדרו דאי יש בהמחאת אחרים יותר מכדי דיבור מחשב הפסקה בין הקבלה ובין הנדר בשלמא אי הוה להמחאת אחרים שייכות להנודר לא מקרי הפסקה אבל באמת אין אחרים מזדקקין לנדרו וזה הקשה הראב"ד ועל כן תירץ רמ"א דהכל הוא תוך כדי דיבור לנדרו ולא כבית יוסף:

ריא (א) אינו נדר. בטור כתב בזה ודאי אינו נדר וכוונתו דבמשנה איתא הרוצה לידור חבירו שיאכל אצלו יאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטיל ופריך בגמרא כיון דשמע חבירו ודאי לא שמע ליה ולא אזיל לאכול ומשני חסורי מחסרא והכי קתני הרוצה שיאכל אצלו חבירו ומסרב בו ומדירו כדי זרוזין הוא והרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בר"ה השנה ויאמר כל נדרים שאני עתיד לידור יהיו בטלים פי' דהרי מילי קאמר התנא משמע מדברי המקשן שפשוט הוא שאין הנדר חל כיון שבתחלה אמר לבטלו ואע"ג דבסעיף ב' אמרינן אם הוא זוכר לתנאי בשעת הנדר נדרו קיים תירץ הר"ן הביאו בית יוסף דשאני הכא שההתנה בשעת הנדר וכיון שהוא אומר בפירוש שבטל התנאי הוא נודר על כן הנדר בטל אבל כאן שאין התנאי והנדר באים כאחד שייך למימר עקריה ונראה דלאו

שפתי כהן

פת חטין בשפתיו אלא לחשוב בלבו פת חטים אסור בכל פת דדברים שבלב אינן דברים כן משמע מכל הפוסקים וכן הוא דעת המרדכי בשם ראבי"ה ודלא כב"י עכ"ד וע"ם וע"ל סימן רל"ב ס"ק ל"ד: ג ואם נדר על דעת אחרים כו'. כגון שאמר שבועה שלא אוכל היום ועל דעתכם אני נשבע אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבו שלא נשבע זה על דעתו אלא על דעת אחרים וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים שנשבע על דעתם הייב מפני שלבם של אלו במקום לבו הם עכ"ל רמב"ם: ד שיתירו לו עשרה כו'. כדלקמן סימן של"ד סל"ה בנידוהו בחלום ונראה דלסברא זו אפילו חזרו והתירוהו בחלום אינו כלום כמו התם גבי נידוי דא"א לחלום בלא דברים בטלים ושמא הסיתר דברים בטלים: ה ויש לחוש לדבריהם. והכי נהוג ונראה דה"ה באשה שנדרה בחלום שצריכה י' כמו האיש ואין הבעל יכול להפר לה ביום שמעו דדין נדר זה כמו נדוי עכ"ל ב"ח וכן נוהגין: ו תוך כ"ד. היינו שלום עליך רבי. פרישה: ז תוך כ"ד לנדרו. אבל לא תוך כ"ד למחאתן ולא אמרינן מהאר שחזר תוך כדי דבור למחאתן והם מיחו בו תוך כ"ד לנדרו דזה יחשב תכ"ד וכה"ג אמרינן בפרק שבועות העדות לענין חוזר וכפירת עדים שכאן אין האחרים שייכים לנדרו שההאה מחאה שלהם סומכת נדרו לחזרה כמ"ש הראב"ד ודלא כב"י שלא ידע כוונתו ונראה דגם הרמב"ם והטור מודים לזה כ"כ בד"מ ומביאו הדרישה וכ"כ הב"ח וכן מסיק בכסף משנה גופיה סוף פ"ב מהל' שבועות:

ריא א אינו נדר. משמע אף על פי שזוכר התנאי בשעת הנדר דבהכאי נוהג הנדר קיים לקמן סעיף ב' הכא בטל מטעם שכתב הר"ן לפי באמר התנאי בשעת הנדר וכן משמע בטור וכמ"ש הב"ח ופסק כן וכן משמע באשר"י ושאר פוסקים אבל לקמן התנאי והנדר אינם באים כאחד ושייך לומר עקריה לתנאיה וכתוב בפרישה לכאורה נראה דאין הדבר תלוי באם מתנה עתה בשעת הנדר או קודם לכן אלא העיקר הוא באם מתנה ואומר בפירוש לומר או לאחר שנה אנדור שלא לאכול בשר והריני מבטלו מעתה ה"ז בטל דהרי התנה בפירוש על זה הנדר משא"כ כשהתנה סתם ואומר אם אנדור ע"כ

באר הגולה

אינו אסור בחטים שהרי לא הוציאו בשפתיו ולא בפת שעורים שהרי לא נתכוין לומר שעורים משא"כ כנתכוין לחטים והוציא פת סתם דפת חטים פת שמים: ב לשון הטור וכן כתב הרמב"ם בפ"ב מהל' שבועות: ג שם בשם אביו הרא"ש בתשו' כלל ה': ד ר"ן והרשב"א בתשו' סי' תרס"ח בשם תשו' הגאונים ותשובה זו כתובה בסוף ספר הכל בו ובתשו' להרמב"ן בסי' רס"ה: ה רמב"ם סוף פ"ב דשבועות וכן כתב הטור מהא דאמרינן בב"ב דף קכ"ט ע"ב ובנדרים דף פ"ז ע"א דהכל סתורה כולה תוך כדי דבור כדבור דמי בר ממגדף ומקדש ומגרש ותוך כדי דיבור הוא כדי שיאמר התלמיד לרב שלום עליך רבי רמב"ם שם וכרבי יוסי בב"ק דף ע"ג ע"ב: ו שם מהא דאמרי' דברים שבלב אינן דברים נדרים דף כ"ח ע"ב: א משנה כר"א בן יעקב נדרים דף כ"ג ע"ב: ב כפי' הר"ן שם אהא דמקשי בגמ' שם כיון דאמר כל נדר וכו' ולא אתי להדים:

בית לחם יהודה

פלוגתא בין האחרונים י"א דאין צריך פיו ולבו שוין וי"א דצריך וכתרס י"א דצריך שיוציא בשפתיו וי"א דא"צ להוציא בשפתיו. והסכמת הקצ"ל בעינן פיו ולבו שוין והסכמה בתרס אע"ם שלא הוציא אלא בכתיבה קבלה הוי וצריך לקיימו יש דברים שאפילו אין פיו שוה ללבו היכא דמוכחת מילתא אזלינן בתר כוונת הלב כהכ"צ בשם תשובה: (שם) ואם נדר על דעת אחרים כו'. כגון שאמר שבועה שלא אוכל היום ועל דעתכם אני נשבע אין זה יכול לומר כך וכך היתה בלבי ולא דוקא נודר על דעת אחרים אלא אפילו נשבע לבקשת חבירו והנאתו אפילו שלא ישבע על דעתו אז אינו תלוי בלבו מהרשד"ם מי שנשבע על דעת רבים ואמר שלא כוון לישבע על דעת רבים אלא אגב שיטפא אמר הכי לא מהימן. תומת ישרים. אם הוא מבוסק אם נדר על דעת רבים אם לאו הוי ליה ס"ס המתהפכת ואזלינן להקל משפטי צדק. מי שנשבע לחבירו שכל מה שיגבה מחוב פלוני יתן לו התאי או השליש ולא גבאו אלא מכרו לאחר בפחות מהכתוב חייב ליתן לחבירו כפי השבך. מהרלנ"ח:

חידושי בית מאיר

[illegible]

יד אברהם

[illegible]

מילואים

[illegible]

ביאור הגר"א

[ג] ואם נדר כו'. כוונתו לתרץ קושית המפרשים ממ"ש בנדרים כ"ח א' ואע"ג דקיי"ל כו' וכן אמרינן שם (כ"ה א') א"ל כי משתבע אדעתא כו' ואנן כו' אלא דשם אמרינן משמע מצות ציצית כו' ורוקא דבר שרחוק ממשמעות א"י לומר אבל באומר בפי' על דעתו אז אפי' כ"ד שבמשמעות א"י לומר ע"ש ובשבועות כ"ט א' ובכח"נ מיירי הרמב"ם ח"ל בפ"ב מה"ש מי שנשבע ואמר כו' ועל דעתכם אני נשבע אין זה י"ל כך וכך היה בלבי וכ"כ תוס' שם כ"ו ב' ד"ה נמר. ואי הוה אמרינן כו'. אבל בסתם י"ל תנאי וכמ"ש במסכתא כלה היה ר"ע נשבע בשפתיו ומבטל בלבו וכ"ש בנודר ע"י עצמו שי"ל תנאי היה בלבי כמ"ש בפ"ו דתוספתא דטהרות נאמן ע"י עצמו כיצד א"ל נדרת ואמר תנאי היה בלבי שומעין לו וכ"ה בת"כ (פ' ויקרא) א"ל נזיר אתה כו' (וע"ל סי' רל"ב ס"ק ל"ס): [ד] הנודר כו'. דאפי' בהקיץ בעינן פיו ולבו שוין כ"ש כאן דאין כאן לא פה ולא לב: [ה] וי"א כו'. כמ"ש פ"ק דנדרים (ח' א') נידוהו בחלום כו' וכגירסת הרמב"ם אלא דל"ג רק עד י' דידעי למקרי. וסברא הראשונה ס"ל דלא דמי לשם דשם סי' קללה הוא משמים וצריך קירוב: [ו] מיהו כו'. כ"כ הרשב"א דלא כהגאונים וראייתו ממ"ש בפ' הרואה (נ"ה ב') הרואה חלום כו' יטיבנו בפני שלשה. וכ"ש לגירסת הרמב"ם דאף בנידוהו סגי בהכי כמש"ל סי' של"ד סל"ה: [ז] הנודר כו'. עבת"נ וע"ל סי' רי"א ס"ב וי"א שאין כו' וכ"כ הרמב"ם בפירוש שם וע"ש: [ח] תוך כ"ד לנדרו. כן פי' בד"מ קושית הראב"ד וי"ל דאע"ג דבשבועות ל"ב א' אמרינן א"ל כ"א וא' כו' שם שייך א' לחבירו משא"כ כאן דהמחאת אחרים אינן כלום: [ט] והוא כו'. ע"ל סי' רי"א ס"ב שם ודוקא שהתנה בתחלה או מתני חזרתו אח"כ בלב תכ"ד אבל בלא"ה לא מהני ועבת"נ:

ריא [א] האומר כו' בד"א כו' וי"א כו'. כ"נ א' וכיון דאמר כל כו' וכתב הרא"ש בפסקיו וא"ת לימא שביטל בלחש ופי' הרא"ש כו'. וסברא הראשונה היא לדעת

חידושי רע"ק

רמב"ם: (סס סעיף ג') חזרתי בלבי אינו כלום. עמ"ש בסי' שאח"ז בש"ך (סק"ב) בששת

באר היטב

כשהוציא בשוגג פת סתם ולא נתכוין לאסור עליו פת סתם אבל אם הוציא בשפתיו פת סתם בכוונה ומתכוין שלא להוציא פת חטין בשפתיו אלא לחשוב בלבו פת חטין אסור בכל פת דדברים שבלב אינן דברים עכ"ל וכ"כ מהרש"ל: (ב) אחרים. כגון שאמר שבועה שלא אוכל היום ועל דעתכם אני נשבע (אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי) רמב"ם: (ג) שיתירו. כתב הש"ך דלסברא זו נראה דאפילו חזרו והתירוהו בחלום אינו כלום דא"א לחלום בלא דברים בטלים ושמא היתר דברים בטלים ועיין סי' של"ד סל"ה וכתב הב"ח דה"ה אשה שנדרה בחלום צריכה י' כמו האיש ואין הבעל יכול להפר לה ביום שמעו דדין נדר זה כמו נדוי עכ"ל וכן נוהגין והט"ז כתב שמצא בתשובה למהר"ל מפראג שהשיב הלכה למעשה כדעת הראשונה בש"ע דא"צ התרה כלל: (ד) דיבור. היינו שלום עליך רבי. פרישה: (ה) לנדרו. אבל לא תוך כ"ד למחאתן שאין האחרים שייכים לנדרו שההאה מחאה שלהם סומכת נדרו לחזרה ומחשב הפסקה בין הקבלה ובין הנדר ט"ז. וש"ך:

ריא (א) אינו. כתב הש"ך משמע אפילו זוכר התנאי בשעת הנדר דבהכה"ג הנדר קיים לקמן ס"ב הכא בטל מטעם שכתב הר"ן לפי שאמר התנאי בשעת הנדר אבל לקמן התנאי והנדר אינם באים כאחד ושייך לומר עקריה לתנאי

פתחי תשובה

ופשתים עולים עלי בממון והזית מותר ללבוש ואסור בממון אע"ם דלהרא"ש יש במשמעו ללבוש שאני התם דמ"מ דקך ב"א לומר בהזית לשון זה ועיין שם עוד: (ב) הנודר בחלום. עיין בתשובת שמש צדקה חלק יורה דעה סי' ה' שהאריך בזה [ועיין בתשובת הרדב"ז ח"א סימן נ"ס באחד שחלם לו שנשבע לפרוע חובו ביום פלוני והשיב דהכא אפילו הרא"ש מודה כיון דפריעת ב"ח מצוה א"כ משמים הראו לו לזרזו נפשיה למצוה וע"כ יפרע חובו באותו היום או יהשתדל שהמלוה יאמר לו הריני כאלו התקבלתי ע"ש ומשמע מדבריו דלזה לא מהני היתר נדרים דלאו מטעם נדר אתינן עלה אלא משמים הפילו עליו לזרזו נפשיה ועיין בס"ק שאח"ז]: (ג) שיתירו. עבה"ט בשם ש"ך ועיין בתשובת פנים מאירות ח"ב כלל ג' סימן ס' לענין מי שנדר בחלום ותכ"ד חזר בו אי נימא דהחזרה הויא חזרה או לא וכתב דלפי דברי ש"ך שרוצה ללמוד מנידוי לנדר דאף שהתירו לו בחלום צריך התרה ה"ה בכ"ד דחזרה אכ"ד לא מהני כיון דחיישינן שהחזרה הוא דברים בטלים אך באמת נראה דאין ללמוד מנידוי לנדר דדוקא גבי נידוי שמן השמים הרחיקוהו הוא דהחמירו בו כ"כ משא"כ גבי נדר דאיכא מ"ד שאין צריך התרה כלל והכו דלא נוסיף עלה כו' ע"ש · [ועיין בתשובת חתם סופר סימן רכ"ב בחי שחלם לו שנדר שלא לאכול מצה מבושלת בפסח הזה עד"ר ונסתפק השואל בג' דברים · א' אי פסח זה דוקא או כימא אין חלום בלא דברים בטלים ונאסר בכל פסח לעולם · ב' אי בכלל מצה מבושלת הוא אפילו בכלי שני כדמתמרין לענין שבת · ג' אם יש לו היתר כיון דהוא ע"ד רבים והשיב לענין ספק הא' ודאי דאין אסור אלא בפסח הראשון שלפנינו וא"ל דזה הוא דבר בטל דא"כ נימא בפסח דבר בטל ויהיה אסור בכל יום · וכן מבושלת דבר בטל ויהיה אסור בכל מצה אבל באמת דוקא ענין כש"ע שאינם צריכים זה לזה אמרינן אי בטל אבל בכאן הזה הוא בישול לפסח שאמר · ולענין הספק ב' פשיטא דלאסור אפילו בכלי שני ואפי' שרויה

כגון י"ל דאסור · ולענין הספק ג' הנה בתשובת הרשב"א דמייתי הרב"י מבואר אפילו עד"ר יש התרה · ואף דמתשובת הרדב"ז (שהובא בס"ק הקודם) משמע בנ"ד דמצוה הוא ופריצות שלא לאכול מצה שרויה בפסח לא מהני היתר אפינו בלא עד"ר כ"ל דהרדב"ז לא אמר זה אלא כמצוה גמורה כגון פריעת ב"ח אבל בנדרים שהם כעין חסידות לא דהאמת גם הגאונים שהתנו לנדר בחלום לא מיירי אלא בנדר מצוה ומטעם דאין מרחין לו לאדם אלא מהכהורי יומא וחששו שמא קיבל בלב בהקיץ דבר זה ולכן מחמירין להתיר הסכמה בלב לדבר מצוה (לא כבנתי לס"ז אמאי מתמירים להתיר בעשרה ולא סגי בג') ואפ"ה כתב הרשב"א מיגה לא בעי היתר אלא דיש לחוש לדברי הגאונים ש"מ דעכ"פ כשתירה סגי וע"כ צריכים להלק כהנ"ל וע"כ בנ"ד אם אין התולה חפץ בקיומו [illegible] יתיר לו בפני עשרה אנשים ע"ש]:

בשפתיו לומר שלא יהא נדר אבל אם חשב כך בלבו הוי דברים שבלב ואינם מבטלים הנדר שהוציא בשפתיו ב י וי"א דאפילו (ב) אמר (א) כן (ג) בלחש הוי דברים שבלב:

הגה ג והא דאמרינן כל נדרי בליל יום כיפורים הוי כאילו התנו בהדיא ומכל מקום לא סמכינן על זה להתיר בלא שאלה לחכם כי אם לצורך גדול (מהרי"ו סימן ב'):

ב [ב] ימי שהתנה ואמר כל נדרי שאדור עד זמן פלוני יהיו בטלים ונדר בתוך הזמן ח אם הוא זוכר לתנאו בשעת הנדר נדרו קיים שהרי מבטל תנאו בשעה שנודר ואם אינו זוכר לתנאו בשעת הנדר התנאי קיים והנדר בטל [ג] י ויש אומרים שאין התנאי מועיל לבטל הנדר (ג) ד אלא אם כן יזכרנו תוך כדי דיבור (ג) לנדר י ויאמר בלבו שהוא סומך על התנאי ויש לחוש לדבריהם:

ג יהתנה על קצת דברים שיהא נדרו בטל בהם ואינו יודע על מה התנה אם על אכילת בשר או שתיית יין (ד) אם אומר בשעת הנדר על דעת ראשונה אני נודר שאם אזכור על מה שהתניתי שאלך אחר התנאי ונזכר על מה התנה התנאי קיים (ב) והנדר בטל ואם לא אמר על דעת ראשונה אני נודר התנאי בטל והנדר קיים:

ש"ך

ע"כ: ב וי"א דאפילו אמר כן בלחש. הרא"ש בשם רא"מ וכ' הב"ח מיהו נראה דלא אמרינן אמירה בלחש הוי דברים שבלב אלא היכא דלחישו משמיע לאזניו אבל במשמיע לאזניו ספיר חשיב אמירתו הוליא בשפתיו לבטל הנדר והכי נקטינן כדין ק"ש ותפלה ע"כ ולא משמע כן בהרא"ש דא"כ הדרא קושיית הרא"ש לדוכתא דליתני בהשמיע לאזניו ותבירו לא שמע ע"ש גם מלשון שכתב הרא"ש אבל אם ביטל בפרהסיא הוי דברים שבלב דמוכחא ומועלת מחשבתו לבטל הנדר וכו' משמע דוקא בפרהסיא בעינן ומהאי טעמא לא דמי לק"ש ותפלה דהכא בשעת הנדר בעינן דברים שבלב דמוכחי לבטל הנדר וכשביטל בפרהסיא קודם לכן הוי בשעת הנדר דברים שבלב דמוכחי וכן משמע בד' ירוחם נ"י ח"ב וז"ל מבטל במחשבה בלבו כל נדר שעתיד לדור אחריו לא הוה ביטול והוי נדרו נדר אא"כ ביטל בקול רם בפרהסיא כ"כ הרא"ם על ההיא דר"א אומר אף הרוצה שידיר את חבירו שיאכל עכ"ל אלמא דוקא ביטול בקול רם בעינן: ג והא דאמרינן כו' הג"ה זו שייכא בסעיף ב' וכתוב בתשו' מהרי"ל בלקוטי סי' י"ח דה"ה בנזירות דינא הכי דכל נדרי מבטל הנזירות אע"פ שלא אמר נזירות הרי הוא בכלל נדרים ע"ש: ד אא"כ יזכרנו אחר הנדר תוך כדי דיבור לנדר

ט"ז

דלאו דוקא שיאמר בפירוש בשעת הנדר שעל תנאו הוא נודר דהא הטור לא זכר זה הדבר אלא כיון שסומך הנדר לתנאי הוה כאומר בפירוש ולכינו הטור חושב דין זה לפשוט כיון שהכל נעשה בפעם אחת ולא כתבו אלא משום דבעי למיתני סיפא דוקא אם הוליא כן בשפתיו וא"ל כיון שאומר כן בפעם אחת למה נודר כלל וי"ל דאומר התנאי בענין שאין חבירו שומע ומ"מ לא מוקמינן למתניתין בזה דמתניתין בעי למתני תקנתא מה יעשה שיסבור חבירו שמדירו ואין זה תקנה דשמא ישמע גם חבירו ומכל מקום קשה דהא א"ה לומר דהטור והש"ע מיירי כאן בגוונא דמתניתין שזכרנו ברולה להדירו לאכול דבזה הוה נדרי זרוזין כדאמרי' במסקנא בגמרא וע"כ בסימן רל"ב ס"ג ואם כן אפילו בלא תנאי תחלה אין כאן נדר ודלאוקמינן למתני' אלא על כרחך ברולה לעשות נדר גמור ומבטלו תחילה א"כ למה לו התנאי והנדר לשחוק מכל וכל כיון שבפעם אחת עושה שתיהן וי"ל דמיירי ברולה לנדור נדר גמור בפני חבירו להטעותו ומ"מ לא הוי נדרי זרוזין כמו שכתב רמ"א בסימן רל"ב דאין למידין מנדרי זרוזין למקום אחר שאין לך אלא מה שאמרו חכמים וזה רולה לבטל אותו הנדר צריך שיבטלו בפירוש דוקא וא"ל בגמרא דפריך אי דזכר לתנאי לא עקריה ולמה לא משני דעושה כן כדי להטעות חבירו י"ל דהתם קאי אמתניתין התם על מה שידור כל השנה וזה מוכרח ככר דתרי מילי קתני וע"כ אין שייך בזה להטעות חבירו משא"כ כאן שעושה כן דרך מקרה באדם שיש לו צורך לעשות נדר לפניו כן נ"ל ליישב דעת הטור. וכתוב בפרישה ולכאורה נראה דאין הדבר תלוי באם מתנה עתה בשעת הנדר או קודם לכן רק באם מתנה ואומר בפי' למחר או לאחר זמן אני נודר שלא לאכול בשר והריני מבטלו מעתה הרי זה בטלו דהרי התנה בפירוש על זה הנדר משא"כ כשהתנה סתם ואמר אם אדור עכ"ל *) ולא ידעתי מקום לדבריו אלו דודאי בזה שייך החילוק דאם זכר לתנאי כו' כמ"ש בסמוך דאם זכר לתנאי ונדר הרי עקריה להתנאי אלא דהכא מיירי כמ"ש הר"ן לעיל דמתנה בשעת הנדר וכ"כ בד"מ דהכא מיירי בשעת הנדר דוקא: (ב) אמר כן בלחש כו'. *) פי' שאין נשמע לאזנו וכ"כ מו"ח ז"ל והביא ראיה מק"ש ותפלה דאם השמיע לאזנו חשיב ספיר אמירה: (ג) אא"כ יזכרנו תוך כדי דבור לנדר. הטור כתב כן בשם הרמב"ם ואסיק עליה שהרא"ש לא חילק כן

*ובאמת יש כאן מקום עיון דהא בסעיף ג' כתב ונזכר על מה התנה והתם מבי אף אם נזכר לאחר זמן הרבה כמ"ש הר"ן ונזכר אח"כ ולמה צריך כאן הזכירה תוך כדי דבור לנדר ונעתיק לשון הרמב"ם והראב"ד ויתבאר כוונתם שאינו כן דזה לי הרמב"ם בפ"ב דנדרים ואם לא זוכר התנאי אלא אחר שנדר אע"פ שקיבל התנאי בלבו וקיים התנאי הרי הנדר בטל ואע"פ שלא הוציא עתה החזרה בפיו כבר הקדים החזרה לנדר והוציאה בפיו מקודם ויש שמורה להחמיר ואומר והוא שיזכור התנאי אחר שנדר בתוך כדי דיבור עכ"ל וכתב הראב"ד וז"ל יפה הורה זה ולא בזכירת התנאי כמו שהוא סובר אלא בקבלתו וקיומו שאם שהה כדי דיבור אחר שנדר ולא קיימו כבר בטל נדרו את תנאו לפי שצריך לומר בלבו על תנאי אני סומך והיה צריך לומר והוא שקיבל התנאי תוך כדי דיבור אחר שזוכר אותו עכ"ל מבואר כוונת הראב"ד דלא אכפת לן כלל בתוך כדי דיבור לנדר אלא כל שיזכור התנאי אפילו אחר זמן הרבה צריך שתוך כדי דיבור לאותו זכירה ישים על לבו לקיים התנאי ואף הרמב"ם כוון לזה בדעה זו שמחמיר ואומר והוא שיזכור התנאי אחר שנדר בתוך כדי דיבור לגוף לומר שיזכור לקיים התנאי אחר הנדר תוך כדי דיבור פירוש תוך כדי דיבור לזכירתו והא דסיים תוך כדי דיבור לא קאי על נדר דסמיך ליה אלא אזכירת תנאי שזוכר תחילה ולפי שהלשון מגומגם לפי זה דהא לא זכר מידי מקיום התנאי בלבו כתב הראב"ד שהיה צריך לומר בלשון זה שקיבל התנאי תוך כדי דיבור אחר שזכרו ובאמת יש לתקן גם לשון הרמב"ם דזכירה קרי לקיום התנאי כמ"ש קודם לזה שקיבל התנאי בלבו וקיים התנאי ואם היה דעת הרמב"ם כמ"ש הטור שמשמע מתוך כדי דיבור לנדר קאי לא היה הראב"ד כותב מה שכתב שהוא מודה לזה כמו שזכרנו אלא היה לו דעה אחרת לגמרי אלא על כרחך דסובר הראב"ד דגם הרמב"ם ס"ל כן אלא שלשון שלו אינו מדוקדק: כלל העולה דלא נפרש דברי הרמב"ם כמו שהבין הטור אין לו חיבור בזה מכל הפוסקים שלפנינו שגם הטור עצמו כתב שהרא"ש לא חילק ואנו רואים שהש"ע פוסק לא כתב כן והרא"ש כתב בפירוש דעה זו דבתוך כדי דיבור דזכירה תליא מילתא וכ"כ בד"מ בשם הראב"ד דלא אכפת לן כלל בתוך כדי דיבור דנדר ואם כן לא היה לש"ע לקבוע הלכה דבעינן תוך כדי דיבור לנדר מאחר שהוא עצמו כתב בבית יוסף דברי הראב"ד שכתב על הרמב"ם יפה הורה כו' ועל פי דברי הראב"ד כתב כאן הש"ע ויאמר בלבו שהוא סומך על התנאי ולפי זה אין צריך לתוך כדי דיבור לנדר דזכר תחילה לנדר וא"ל דהש"ע פוסק כדברי שניהם ובעינן גם בקיום התנאי תוך כדי דיבור ומה שכתב ויאמר בלבו כו' קאי גם על תוך כדי דיבור של נדר כן לא באמת לא בעינן הקיום לתוך כדי דיבור של נדר אלא תוך כדי דיבור של זכירה וצריך עיון: (ד) אם אומר בשעת הנדר כו'. פירוש ובשעת הנדר הוא זוכר התנאי רק שאינו יודע על מה התנה וכן

חידושי רע"ק

(סימן רי"א ס"ק ב') בשעת הנדר. דברים שבלב דמוכחי בענין נ"ל כוונתו דאף באמר תחלה מה שאדור יהא בטל ש"מ כשנדר אח"כ מהני רק לענין דבעינן בשעת הנדר כוונתו בלבו שיהיה בטל... [illegible]

ביאור הגר"א

[illegible]

פתחי תשובה

רי"א (א) כן בלחש. [illegible]

באר היטב

[illegible]

באר הגולה

ב הרא"ש שם בספקו לפי פירוש הרא"ש (ודעת הר"ן אינו כן): ד שם ע"ב באוקימתא דגמרא: ... ז טור בשם ר"ת בשם י"א ... ח היינו אוקימתא דרבא שם ופירוש

נקודות הכסף

(סי' רי"א ש"ך ס"ק א') ולא ידעתי מקום לדבריו אלו כו'. ... [illegible]

בית לחם יהודה

(סימן רי"א סעיף א') אמר כן בלחש. ... [illegible]

ברכי יוסף

(סימן רי"א סעיף ב') ויש אומרים שאין התנאי מועיל וכו'. ... [illegible]

גליון מהרש"א

(סימן רי"א ש"ע סעיף ב') מי שהתנה ואמר כו'. ואם אינו זוכר לתנאו בשעת הנדר התנאי קיים והנדר בטל. ... [illegible]

מילואים

[illegible]

ד [ד] ט אין דברים הללו אמורים ה אלא (ד) בשבועה או נדר שנשבע ונדר לעצמו אבל מי שהשביעו חבירו או הדירו אין ביטול זה מועיל לו כלום:

ריב דין הנודר בתורה. ובו סעיף אחד:

א [א] א הנודר בתורה ב כגון שאמר (א) פירות אלו עלי כזו א לא אמר (ה) כלום ואין צריך התרה אם הוא תלמיד חכם אבל אם הוא ב (ו) עם הארץ צריך התרה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ג ואם נדר במה (ג) שכתוב בה אסור ג [ב] שהרי כתוב בה איסור ד נטלה בידו ונדר בה כמי שנדר במה שכתוב בה דמי (ב) [ג] (הגה (א) הנשבע בתורה בכל ענין צריך התרה ועיין לקמן סימן רל"ז). (ב"י לענין מעשה):

ריג שאין הנדרים חלים על דבר שאין בו ממש. ובו ג' סעיפים:

א [א] א נדרים אין חלין על דבר שאין בו ממש ב כיצד אמר א קונם (א) (ה) שאני מדבר עמך [ב] ג שאני עושה לך שאני מהלך לך שאני ישן עמך אינו נדר [ג] וכן אם אמר דיבורי ועשייתי והליכתי אסורים עליך ושינה אסורה עלי אינו נדר ב ד ומיהו (א) מדרבנן ג צריך (ג) שאלה (פי' לשאול על נדרו ולמצוא פתח להתירו) ה לפיכך ראובן האוסר עליו שמיעת תפילת שמעון צריך שאלה מדרבנן [ד] ו אבל אם אמר קונם ד פי מדבר עמך קונם ידי עושות לך קונם רגלי מהלכות ז לך ה [ה] קונם עיני (ג) בשינה הוי נדר גמור מן התורה (ב) ח וכל

טורי זהב

וכן הוא ברמב"ם ובר"ן בהדיא ומ"ש צריך שיאמר על דעת רבים אני נודר דאל"כ לא היה לו לידור סתם כיון שזכר שיש הנאי אבל אם לא זכר בשעת הנדר כלל מתנאי פשיטא שדינו כמו בסעיף ב' דאמר רק כשיזכור התנאי בטל הנדר:

ריב (א) פירות אלו עלי כזו. דדעתו אגוילים שבה: (ב) אבל הנשבע בתורה כו'. זה לדעת הרמב"ם שבסעיף זה הוא דבריו אבל לפירוש התוספות והרא"ש וטור גם בנשבע י"ל דעתיה אגוילים כמבואר בטור וב"י ומ"מ בב"י קרא תגר על שראה בבני דורו איזה אנשים הנשבעים בתורה לשוא לשקר ומתגלגי' מהא דתניא הנודר בתורה לא אמר כלום דדעתיה אגוילים וקרא עליהם חכמים המה להרע וכ"ל דמי שנתחייב שבועה לא יתנו לו שבועה בלשון זה הריני נשבע בספר תורה כמו שראיתי למקצת דיינים דאפשר דאתי להורות לו היתר ויאמר דדעתיה אגוילים אא"כ שמניח ידו עליה ולא הוה דינו כאוחזה בידו שזכר כאן כן נראה לי:

ריג (א) שאני מדבר כו'. הא דאמרינן לעיל סי' ר"ו מודרני ממך שאיני אוכל לך כו' לא דמי לכאן דכאן אין ממש לא בדיבור ולא בשינה אבל התם מ"מ המאכל עצמו יש בו ממש והוא קונם המאכל עצמו בענין זה שאיני אוכל לך עכ"ל התוספות ריש נדרים ולא קשה נמי מ"ש כאן שאני עושה לך אע"פ דיש כאן מעשה שהוא ממש דבשעה שנודר אין כאן ממשות לפניו שיחול הנדר משא"כ במאכל שישנו בשעה שנודר ועליו חל הנדר: (ב) וכ"ש אם אמר יאסר עליך פי כו'. דבריה שאמר קונם פי

שפתי כהן

לנדר כו' [מ"ל]: ה אלא בשבועה. ובשבועה בנקיטת חפץ לא אתבריר לן דמועיל כל נדרי. מהרי"ו סי"ב:

ריב א לא אמר כלום. לפי שדעתו אגוילין ואינן כלום: ב ע"ה. וכבר נתבאר לעיל סימן ר"ס דבזמן הזה לכ"ע כע"ה דיינינן להו: ג שהרי כתוב בה איסור כו'. והראב"ד בהשגות פ"ב מה"ש והר"ן פ"ב דנדרים כתבו הטעם מפני שיש בה קרבנות ואזכרות שהן כדבר הנדור שע"י הכתיבה והכנה לקדושה הן קדושות ולפ"ז כ"ש אם אמר בפירוש אני נודר באזכרות שבה דהוי נדר אעפ"י שאין כוונתו על איסור ונדר הכתוב בה וכן אם נדר במקצת יריעות שבתורה אע"פ שאין כתוב באותן יריעות איסור או נדר כיון שיש בהן קרבנות או אזכרות הוי נדר:

ריג א קונם שאני כו'. ז"ל הר"ן בכולהו גרסינן שאני בלא יו"ד משום דבנדרים מיתסר תפלא אנפשיה תני בלשון שאני כו' והביאו הכ"מ פ"ג דנדרים ואסיק וכן יש להגיה בכל הני שאני בלא יו"ד ע"כ ולעיל בסי' ר"ו שאמר מודרני ממך או מופרשני ממך א"ש גם לשון שאיני אוכל שהם הגוף הוא החפץ אשר אוסר והרי הוא אומר מודרני או מופרשני על הגוף שהוא יהא מופרש או מודר ממנו שלא יאכל הוא עמו ודו"ק עכ"ל הגה' פרישה וכן מחלקין התוספות ריש נדרים: ב ומיהו מדרבנן כו'. וה"מ בין נדר דאורייתא לדרבנן לענין שצריך לנהוג איסור כימים שעברו עליהם כדלעיל סי' ר"ח סעיף ב'. ב"ח. א"נ כדלעיל סי' ר"ס ס"ק כ': ג צריך שאלה. אפי' בדבר שאין בו ממש ופותחין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו. רמב"ם וע"ל סי' ר"ח ס"ק ע':

ד פי כו'. דהרי פיו וידיו כו' יש בהן ממש וע"ל סי' רל"ד סעיף ע"ח: ה קונם עיני בשינה. היינו כשפירש יום או יומים אבל נדר סתם בשינה

באר הגולה

הרא"ש שם: ט הר"ן שם בשם התוספות שעל דעת חבירו הוא נשבע כדאמרינן בגמ' שם דף כ"ה ע"א וכמי שמבטל תנאו לגמרי דמי וכן כתב בתשובה להרמב"ן סי' רמ"ח וסי' ר"ף ורבינו ירוחם בנתיב ז' ונתיב י"ד וכ"כ בטור או"ח בסימן תרי"ט וס"ה אם נדר ונשבע לעבודת כוכבים אין מנדי' אונסין כדלקמן סי' רל"ב:

א ברייתא נדרים דף י"ד ע"ב: ב טור בשם הרמב"ם בסוף פי"ג מהל' נדרים דין כ"ז: ג מהרי"ו שם: ד שם וכפירושא בגמ' שם בגמ':

א ברייתא שבועות ד"כ"ט ע"א ונדרים ד' י"ד ע"ב: ב משנה נדרים דף י"ד ע"ב וכאוקימתא דרבינא שם דט"ו ע"א: ג לשון הטור: ד כאוקימתא דרבינא וזייננתי לעיל: ה הרשב"א בתשובה: ו משנה נדרים די"ג ע"ב: ז שם בגמ' דף י"ד ודף ט"ו: ח אוקימתא דרב יהודה

כנסת הגדולה

כתב בית יוסף (בסי' רי"ב) ודע שהרא"ש ז"ל הביא בפסקיו וכו' אמר שאוסף כמעט שעברתי בלשון זה של רבינו המחבר ז"ל נתקשתי סוגא שלפי סגיאה נתחלף לו למרן ז"ל לשון הר"ן ז"ל תחת לשון הרא"ש ז"ל שבפירושו מדספקיק ל' הרא"ש בזה הלשון הנודר בתורה כאומר שנשבע בתורה והרואה יראה שלשון זה אינו לשון הרא"ש אלא לשון הר"ן וכפי דעתו ז"ל כפי התחלוף הנז' נתיישב לו שכוונת הרא"ש לאו היינו משום שאין זה לשון נדר אלא משום דאורתיה דתנא כו' אבל מי שיראה לשון הרא"ש בפירושו כהכתבו וכלשונו יראה שאין מקום לפירושו זה של ר' שמחבר שאיר כ' וז"ל הנודר בתורה שאי נודר ל"ד אלא גם נשבע ותני לשבועה בלשון נדר כדתנן לעיל בס"ק מר במותא עכ"ל מלשון זה יראה דאפילו אם נראה נו' שכוונת הרא"ש כפי שטת מרן היינו דלאו נודר

בית לחם יהודה

גבי קריאת התורה בסי' קמ"א ומ"מ צריך לקרות עם הש"ץ כדי שלא תהא ברכה לבטלה אלא שצריך לקרות בנחת שלא ישמיע לאזניו עכ"ל. נמצא אי הוי משמיע לאזניו יש לחוש דהוי קולות לא משתמעי אע"פ שאמר בלחש ה"ה כאן גם הט"ז כתב ככ"ח:

(סימן רי"ב סעיף א') אבל הנשבע בתורה כו'. והאומר בזה הספר אפילו אחז בידו אין כאן שבועה והט"ז כתב כשמנית ידו עליה הוי כמי שנדר במ"ש בה. ספותא תומש ומניח ידו על מגלת הדברות ה"ז כאומר מה שכתב בה. ספרי עובדי כוכבים שכותבים בלשונם כתבי קודש שלנו יש להחמיר שלא ישבע בהם לשקר ריא"ז. מי שנטל ספר תחנונים ותפלות ושאר כתבי קודש ונשבע באותו ספר הוי כשבועת ס"ת שהרי ספר תפלות יש בו שמות של הקב"ה ופסוקים רבינו האי ורשב"א:

ברכי יוסף

מי שמורה ועוד שלא כתב יש מורים אלא יש מורה משמע דיחידאה הוא ועוד שכ' מורה להחמיר משמע דחומרא הוא ולא מדינא וכן שאר פוסקים לא חלקו בכך ואע"פ שהראב"ד ברכות ימכה מורה הכי השיא דעתו לדבר אחר וסי' הכר הוכחנו שלא חל כלל מטעם התנאי מכ"ע ויש נהרגים דהכא מרן גוסיה נקט בלשון רבים ויש אומרים כותב דיש לחוש לדבריהם. ומתש' לא תם לה רב ורורה להלכה למעשה כסתמת הפוסקים. ועמ"ש רבני מגרים בתש' הוכלאם ים לנסך וכוס רשפי במלתב לאחד

ביאור הגר"א

דרבא פליג אאביי וס"ל דוקא בשוכור אח"כ ועלח"ם שם: [ד] אין כו'. דאזלינן בתר דעתו של המדיר וכמ"ש בסי' ר"י ס"א וראיה ממ"ש (כ"ה א' ובשבועות) שמשביעין ע"ד ב"ד ולא חיישינן שמא יבטל קודם וכן בנדרי אנסין יבטל קודם לסברת הר"נ בלחש ואף לסברת הרא"ש דהא כאן דברים שבלב מהני וכן בפ"ד דגטין (ל"ד ל"ס) דמדרינן לאשה כו' ואמרינן (שם ל"ס ב') ל"ש אלא כו' ואם איתא שמא תבטל:

ריב [א] הנודר כו'. לשון הרמב"ם ומפרש דקאי אנודר ממש והביא הראב"ד ראיה לזה בפי"ב מה"ש מהירושלמי שמביא הרא"ש שם בתורת מותר כקדושת תורה ר"ל כמ"ש דאדעתיה אגוילים שנתקדש ע"י האותיות ואין כאן דבר הנדור במה שכתוב בה אמור בקרבנות הכתובים בה: [ב] שהרי כו'. בירושלמי אמר משום קרבנות כנ"ל אבל בגמ' אמר משום אזכרות וכן גירסת הראב"ד בירושלמי: [ג] אבל הנשבע כו'. כ"ד הראב"ד דגמ' לא איירי אלא בנודר כנ"ל אבל דעת הרמב"ם דה"ה לנשבע כמש"ש וראיה דבתוספתא תני לה בשבועה. כ"ם. ובתוספתא שלנו בפ"א דנדרים תני לה בנדרים ודעת הר"נ ורא"ש דוקא בשבועות ומ"מ כתב ב"י דאין להקל בשבועה שהרי חגאונים החמירו מאד בשבועה כמש"ל סי' ר"ג ס"ג. וע"ל סי' ר"ח ס"א בהג"ה י"א כו' ולפ"ז אף בנדרים אין להקל ואף לפי' הר"נ ורא"ש בחילוק בין ת"ח לע"ה מודי דאין חילוק דהא גמ' מייתי לה אנדרים דמתני' ואין חילוק אלא לענין בה ובמה שכתוב בה לת"ח. וס"מ דין של הרמב"ם אמת דקאי אנדרים דהירושלמי א"א לומר אלא בנדרים אלא דקשה להרמב"ם דגמ' נקט טעם דגוילין ואזכרות וע"כ גמ' מיירי בשבועה וירושלמי בנדרים וכן הרמב"ם בשבועות כתב לשון הגמ' וכאן כתב טעם של הירושלמי ולאו דוקא קרבנות אלא ה"ה לכ"ד איסור הנדור כגון תרומת הלשכה וכיוצא וז"ש ש"כ איסור ר"ל איסור הנדור ועכ"ז בר"נ והראב"ד דוחק עצמו לפרש גם תגמ' בנודר כנ"ל:

ריג [א] נדרים כו' י נדרים י"ג ב' ס"ו א' ופ"ב דשבועות: [ב] שאני עשה. כ"ם י"ג ב': [ג] וכן אם כו'. ממש"ש יאסר פי לדבורי כו' הא לא אמר פי כו' לא: [ד] אבל כו' וכ"ש כו'. כפי' הר"נ והרא"ש במסקנו נגשה כו': [ה] קונם עיני כו'. ס"ו א':

חידושי רע"ק

מקרי דברים שבלב והיינו ע"י שהיה בטול תנדר בקול רם אבל אם חזר אחר תנדר תכ"ד יוכל לבטל ברבור בלחש ואינו משמיע לאזניו דכל שמוציא הדבר מפיו לא מקרי דברים שבלב וכמ"ש להדיא הר"ן בפ"ב דקדושין בסוגיא דדברים שבלב בשם הר"ם ולפ"ז קשה לי בס"ש תוס' גיטין (דל"ה) דחיישינן שיפר לה בלחש מה מהני במדירה ברבים דלמא תחזור תכ"ד בלחש וזולת דנימא דהיכא דהב"ד משביעים או מדירים אותו לא מהני חזרת תכ"ד כמו דלא מהני ביטול מקודם כדאותא בסעיף ד' ופרט זה צ"ע לדינא:

(סי' רי"ב סעיף א') נטלה בידו ונדר בה. ע' בת' מהר"ם מינץ (סי' פ"ו) בארוכה: (סי' רי"ג סעיף א') ומיהו מדרבנן. דוקא באוסר על עצמו אבל לא כשאוסר דבר שאין

בשינה

באר היטב

הרבה שצריך תוך כ"ד לאותה זכירה להסים על לבו לקיים התנאי וכו' ע"ש (ובהג"ה השיג עליו ע"ש באריכות) וכאן שייך הג"ה דבס"א המתחלת והא דאמרי' כל נדרי וכו' וכתוב בתשובה מהר"ם גלאנטי דס"ה בנזירות דינא הכי דכל נדרי מבטל הנזירות אע"פ שלא אמר נזירות הרי הוא בכלל נדרים: (ד) בשבועה. ובשבועה בנקיטת חפץ לא אתבריר לן דמועיל כל נדרי כן כתב מהרי"ו סי"ב:

ריב (א) כלום. לפי שדעתו אגוילין ואינן כלום: (ב) עם הארץ. וכבר נתבאר לעיל סי' ר"ס דבזה"ז לכ"ע כע"ה דייניק להו. ש"ך: (ג) שכתוב. הראב"ד והר"ן כתבו הטעם מפני שיש בה קרבנות ואזכרות שהן כדבר הנדור שע"י הכתיבה והכנה לקדושה הן קדושות ולפ"ז כ"ש אם אמר בפי' אני נודר באזכרות שבה דהוי נדר אע"פ שאין כוונתו על איסור ונדר הכתוב בה וכן אם נדר במקצת יריעות שבתורה אע"פ שאין כתוב באותן יריעות איסור או נדר כיון שיש בהן אזכרות או קרבנות הוי נדר וכ' הט"ז וכ"ל דמי שנתחייב שבועה לא יתנו לו שבועה בלשון זה הריני נשבע בספר תורה דאפשר דאתי להורות לו היתר ויאמר דדעתיה אגוילים אא"כ שמניח ידו עליה דאז דינו כמו שאוחזה בידו:

ריג (ה) שאני. ז"ל הר"ן בכולהו גרסי' שאני בלא יו"ד משום דבנדרים מיתסר תפלא אנפשיה תני בלשון שאני כו' ולעיל בסי' ר"ו שאמר מודרני ממך או מופרשני ממך א"ש גם לשון שאיני אוכל שהם הגוף והוא החפץ אשר אוסר ע"כ לנהוג הגהת פרישה: (ב) שאלה. אפילו בדבר שאין בו ממש ופותחין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו הרמב"ם וכתב הט"ך וה"מ בין נדר דאורייתא לדרבנן לענין שצריך לנהוג איסור כימים שעבר עליהם וע"ל סימן ר"ח ס"ב: (ג) בשינה. היינו כשפירש יום א' או יומים אבל נדר סתם

פתחי תשובה

ריב (א) הנשבע בתורה. עיין בתשובת הר הכרמל חיו"ד סי' כ"א לענין מי שפסקו לו שבועה בס"ת שאמר בה תיבה או אות או יריעה אם בשביל זה אינו חשיב שבועה בס"ת וגם אם רשאי לעשות כך לכתחלה לאמר בה יריעה או תיבה או אותיות וכתב דאף אי מהני מעשין מ"מ אסור לעשות כן לכתחלה למתוק אותיות ומכ"ש לאמר יריעה בס"ת אך בלאמת לא מהני דמ"מ מקרי שפיר שבועה בס"ת וגם אין מיכת יותר במה שנשבעין בספרים כיון שכתובה אזכרות וכדיו אפילו מזכיר בפיו נשבע בס"ת זו נמי שפיר אומר כי דברי נביא מקרי ספר ומקרי תורה ומכ"ש כשאוחז ס"ת ממש אלא שחסר יריעה או פסוק דנקרא ס"ת ואפילו אם מסלק עשרת הדברות מתוכה ונשבע ואומר הריני נשבע בעשרת הדברות ג"כ שבועה מקרי ע"ש ועיין בתשובת ט"ב חי"ד סי' ע"א שנשאל ג"כ ע"ז מאלוף אחד להודיע דעתו ע"פ דין תוס"ק אם מותר לישבע על שקר אם בס"ת שאוחז בידו בשעת השבועה היה פסולה והשיב ע"ז באריכות והביא כמה ראיות. מסק"ל ומגמרא ורמב"ם שאסור לישבע בשקר אפילו בלא אזכרות ספר כלל ומה שהמעה ליתן ספר ביד הנשבע הוא רק לאיים עליו ולהזכירו עונש השבועה הכתובה בתורה ולאו דוקא ס"ת אלא ה"ה שאר ספרים שיש בהם שמות וא"כ פשיטא דלא גרע ספר תורה אף שיש בו איזה פסול לאכשי חשיב קדושתו מכל שאר ספרים עיין שם באורך:

ריג (א) מדרבנן צריך שאלה. ענכ"ע מ"ש ומ"ש כו' ולמש"ש לשל סימן ר"ו ס"ק כ' בשם תשובת ט"ב נסקא מינה נמי לאה:

לאחור

בשו"ת קול אליהו י"ד סי' ל"ד: (סימן רי"ג סעיף א') קונם פי מדבר וכו'. מרן בבית יוסף שם קדמיה להבאות דעת הרמב"ם לדעת הרא"ש והר"ן ועכ"ז אחר כך הכריע ודקדק מלשון הרמב"ם לפסק וכזה רשפי במלתב לאחד

גליון מהרש"א

(סימן רי"ב ש"ך סק"א) לא אמר כלום לפי שדעתו אגוילין. אבל הגליונין (דלא אפשום בר"ם כ"כ אם יש בהן קדושה ומצילין אותו מפני הדליקה) אין דעתו עליהן וקדושת גוילין אינו אלא מחמת הכתיבה וכל שנמחקה פרחה הקדושה ע"כ אינו דבר הנודר רשב"א בחידושיו: (שם ש"ך ס"ק ג') שעל ידי הכתיבה והכנה לקדושה. ת"מ דלטעם זה ס"ת לאו דוקא דה"ה בשאר ספר קודש וכן אזכרות לאו דוקא דשאר הכתובים נמי קדושים ע"י כונת הכתיבה. והשב"א בחידושיו דף י"ד כ' ד"ה ואכתי שאין הנדרים חלים על דבר שאין בו ממש. וע"ע בת' ג"ג ח"א חיו"ד כ"ב ס"ג שלה ק"ד ע"ב ושלה ק"ו ע"ד דגם אם התנאי דבר שא"ב ממש כגון הריני נזיר אם אדבר לא חייל ת"ש שלה ק"ח ע"ג ובעלה ק"ב ע"ב חיזק זה. מהרמב"ם מפ"ח מנדרים ומפי' המשנה פמ"א: (סימן רי"ג סעיף ה') ומיהו מדרבנן צריך שאלה. בח"ר ספ"ק דנדרים כתב דבאומר על חבירו דבר שאין בו ממש ודשלב"ל גם מדרבנן שרי וא"צ התרה(שם) מדרבנן צריך שאלה.וע"ע בהר"ן פ' ראשו ב"ד דדייק בלישני וכ' דבאומר שוני לתקיעתו עלי אסור הרי גם בתקיעתו עלי

חידושי בית מאיר

(סימן רי"ב בהג"ה) אבל הנשבע בתורה. כתב הט"ז זה לדעת הרמב"ם. נ"ב זה אינו כי נהרמב"ם מבואר דין שבועה ונדר אחד אלא שיש דעת הרמ"א פ"ש הלי שהחמיר לענין מעשה וכהשום בפנים: (סימן רי"ג ש"ך ס"ק א') וכן מחלקין התוס'. נ"ב פ"ש כי התוס' מחלקים כדמחלק הש"ז:

יד אברהם

[סי' רי"ג סעיף א') אמר קונם שאני מדבר עמך כו'. עיין בש"ך שכתב בשם הר"ן דגרסינן בכלהו שאני בלא יו"ד משום דבנדרים מיתסר תפלא אנפשיה תני בלשון שאני כו' ול"כ שהש"ס להגיה כן מדברי הרמב"ם בס' נדרים

ש"ך: בשינה הוי כנודר שלא יישן לעולם והוי נדר שוא וכן נדר שלא יישן ג' ימים הוי נדר שוא כדלקמן סי' רל"ו סעיף ד': **ו** י"א דהוי נדר מדאורייתא · ואע"ג דדבור וגטילה ליח בהן ממש מ"מ כיון שהזכיר החפץ ג"כ חל הנדר: **ז** או לעשות כו' · כלומר או כשאומר לעשות שאר מלוה דינו גם כן כאומר אשנה פרק זה והוי נדר ועיין לעיל סימן רכ"ח ס"ג: **ח** שמא ישכח תנאו ויישן למחר · וע"ל ס"ס ר"כ וס"ס רל"ט:

ט"ז: פי' מדבר יש ספק אי קאי קונם אפה או על הדבור אלא כיון דסתם נדר להחמיר אזלינן לחומרא וכ"ש כאן שבפירוש קאי איסור אפיו: **(ג) ישכח תנאו.** דהכא לא זכיר איגם אבל בסיפא דעיקר הנדר למחר ונדר לא משכח איגם:

שכן אם אמר יאסר עליך פי לדבורי וידי לעשייתי ורגלי להילוכי:

הגה [ו] האומר דבור פי עליך או נטילה אבן עלי **ו** י"א דהוי (ד) נדר הואיל והזכיר הפה והאבן (תא"ו ני"ד וכן משמע בר"ן בשם התוס' שבב"י ס"ס רל"פ):

ב [ז] ט האומר אשנה פרק זה הוי כאלו נדר לתת צדקה **ז** (או (ה) לעשות שאר מלוה ונדרו קיים) (וכן משמע בטור ורא"ש ופוסקים):

ג י אמר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר לא יישן היום **ח** שמא (ג) (ו) ישכח ויישן למחר יא אבל אם אמר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום יכול לישן היום ולא חיישינן שמא למחר ישכח נדרו ויישן:

ריד לעבור על מנהג צריך התרה. ובו ב' סעיפים:

א [א] א דברים המותרים והיודעים בהם שהם מותרים **א** (א) נהגו בהם איסור הוי כאילו קבלו עליהם בנדר ואסור להתירם בהם ב הלכך מי שרגיל להתענות **ב** תעניות שלפני ראש השנה ושבין ראש השנה ליום כיפורים ומי שרגיל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין ג מר"ח אב או מי"ז בתמוז ורוצה (א) לחזור בו (ב) מחמת שאינו (ג) בריא צריך ג' שיתירו לו [ב] י אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם ונהג כן אפילו פעם אחת [ג] צריך התרה **ד** ויפתח (ג) בחרטה שמתחרט שנהג כן לשם נדר ד לפיכך הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים לסייג ופרישות (ג) יאמר בתחלת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או בפעמים שירצה ולא לעולם [ד] ח אבל הנוהגים איסור בדברים המותרים **ה** מחמת (ד) שסוברים שהם אסורים לא הוי כאילו קבלום בנדר [ה] י ויש מי שאומר שאם טועה ונהג איסור בדבר המותר נשאל ומתירים לו בשלשה כעין התרת נדרים ואם יודע שהוא מותר ונהג בו איסור אין מתירין לו אפי' כעין התרת נדרים דהוי כאילו קבלו על עצמו כאיסורים שאסרתן תורה שאין להם היתר לעולם (והמנהג כסברא הראשונה):

ש"ך: **ריד א** נהגו בהן איסור · מחמת סייג ונדר ופרישות: **ב** תעניות כו' · מחמת שאינו בריא צריך שיתירו לו כו' ראיתי מי שהקשה דכאן סתם הרב כדברי המחבר דצריך התרה ובא"ח סי' תקס"ח סוף סעיף ב' כתב בהג"ה דתעניות בה"ב או י' ימי תשובה שאירע ברית מילה מלוה לאכול ואין צריך התרה כי לא נהגו להתענות בכה"ג כו' ואם כן הכא אמאי צריך התרה ה"ל נימא לא נהגו להתענות כשאינו בריא ולאו קושיא היא דהתם לא נהגו להתענות כשאירע ברית מילה ונהגו לאכול אם כן כל המתענה אדעתא דהכי מתענה דכשאירע ברית מילה יאכל אבל הכא לא אסיק אדעתי' דכשלא יהא בריא*) לא יתענה והלכך צריך התרה תדע דהא דברי הרב גם לקוחים מהגמ"יי בשם הר"מ ודברי המחבר כאן גם כן לקוחים מהמרדכי והגמ"יי בשם הר"מ אם כן בע"כ צריך לחלק כדפי' כדי שלא יסתרו דברי הר"מ אהדדי ובזה ניחא הא דכתב הרב בא"ח סימן תקנ"א סעיף י' דהנוהגין שלא לאכול בשר ולשתות יין מראש חודש אב ואילך מותרים בסעודת מלוה ומשמע אפילו בהתרה אין צריך אלא ודאי התם ה"ט משום דלא נהגו בכה"ג: **ג** מר"ח אב או מי"ז בתמוז · כמו שנתבאר בא"ח סי' תקנ"א סעיף ט': **ד** ויפתח בחרטה כו' · כתב מהרש"ל בתשו' סי' ו' גבי ענין חפיפה דאין שייך לומר להתיר בחרטה אלא מה שנהגו מקלת ההמון ולא כולו כדמשמע הלשון ואחרים נהגו בו איסור אבל מה שנהגו כל ישראל וקבלו עליהם א"א להתיר בכל ענין ופשוט הוא: **ה** מחמת שסוברים שהם אסורים · ועכשיו נתברר שהוא מותר ומהכגן היה בטעות שנסתפקו בדבר ועכשיו שנתברר שמותר לא הוי כאילו קבלום בנדר ונראה דה"ה אם היו סוברים שהוא איסור גדול ואח"כ נתברר שאין בו איסור כ"כ לא הוי נדר כדלקמן סימן רל"ב סעיף

באר הגולה: שם דף י"ד ע"ב ופי' הרא"ש והר"ן דנעשה כאומר יאסר פי לדיבורי וכו' ואם כן מכ"ש כשאמר בפירוש: ט מימרא דרב גידל א"ר האומר אשנה וכו' נדר גדול וכו' שם דף ח' ע"א וכפי' הרא"ש שם דלא אקרי נדר אלא שמתפיס כדבר הנדור אלא מתכוין ליה כאילו נדר לצדקה: י כמימרא דרב יהודה א"ר שם דף י"ד ע"ב הרא"ש והר"ן שם והרמב"ם בס"ד מה"נ:יא שם בגמ' דרב יהודה מודה בהא דכי לא מוזהר בהנאה אבל באיסורא מוזהר שם דף ט"ו ע"א:

א בריית' נדרים דף ט"ו ע"א ופסחים דף נ"א ע"א וכפי' התוס' שם: ב טור מרדכי הרא"ש שם בנדרים וכ"כ הר"ן בפרק בתרא והמרדכי בריש פ"ד דפסחים והגהמ"יי בסוף הלכות שבועות (וע"ש בשם תשובת הר"מ): ג שם המרדכי והגהמ"יי: ד ב"י: ה טור וכ"כ התוס' שם בפסחים בשם רבינו נסים גאון במגילת סתרים והכי איתא בהדיא בירושלמי: ו הרשב"א בתשובה

דגול מרבבה

(סימן רי"ד ש"ך ס"ק ב') דכשלא יהא בריא לא יתענה. דכיון דחוקים ולענ"ד נהי'דגבי ברית מיל' אינו חוזר בו ממנהגו לגמרי אלא שעתה בסעודת מלוה אוכל ולעתיד שוב חוזר למנהגו וה"ה אם אירע לו איזה מיחוש ורוצה לאכול היום ולעתיד שוב חוזר למנהגו ג"כ אינו צריך התרה אבל המחבר כאן מיירי שאינו בריא ורוצה לחזור לגמרי ושלא לשוב למנהגו לעולם לכך צריך התרה וכזה דברי המג"א בסי' תקס"ח ס"ק י"ב נכונים:

בית לחם יהודה

(סימן רי"ד ס"א) שסוברים שהן אסורים וכו'. וה"ה אם היו סוברים שהוא איסור גדול ואח"כ נתברר שאין בו איסור כל כך לא הוי נדר כדלקמן סימן רל"ב סעיף יו"ד:

ברכי יוסף

קדוש זלה"ה שהאריך להוכיח כמ"ש הרב לחם משנה זלה"ה: (שם סעיף ב') האומר אשנה פרק זה הוי כאלו נדר וכו'. דקדק לכתוב כאלו נדר דלא הוי נדר גמור ולדמוכח מלשון הטוש"ע לעיל סימן ר"ג אבל לי הטור כאן הוי נדר גמור וקשה ממ"ש סי' ר"נ ודו"ק. הנה"ה כ"י לאחד קדוש:

(סימן רי"ד סעיף א') דברים המותרים וכו'. הא דקי"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם לפניהם יש לחקור אם הוא מדאורייתא או מדרבנן וגראה דבר פשוט שאינו אלא מדרבנן והכי דייק לשון הטוש"ע שכתב דברים המותרים ונהגו בהם איסור הוי כאלו קבלו עליהם נדר ואסור להתירם להם ולשון כאלו קבלו עליהם הכי דייק ועוד קיי"ל כנדרים על שיוציא בשפתיו דכתיב לבטא בשפתים ובעינן פיו ולבו שוים ואפוקי אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו והדבר מבואר בהרא"ש בפסקיו פרק מקום שנהגו וז"ל כמה בעלי' איכא בסוגיא משמע הא לא אסתר בלא מחלוקת היה לו לעשות מגלה עמהם שגדול השלום ויש לו לעבור על מנהג מקומו כיון דלית ביה איסורא דאורייתא אלא שנהגו בו איסור להחמיר עליהם עכ"ל ונפקא מיניה לענין ספיקא אם הוא מנהג או לאו יש להקל דקיי"ל ספיקא דרבנן לקולא. הרב הגדול מהר"ר שלמה עמאר ז"ל אב"ד דק"ק מרואקוס בפסקי דינים כתיבת יד:

חידושי רע"ק

שאין בו ממש על חבירו וגם הא חדיבור והחליכה עדיין אינו בעולם וא"י לאסור דבר שלב"ל על חבירו רשב"א בחי' ע"ש והכי דייק לישנא דהרמב"ם (פכ"ג מהל' שבועות) הנודר מן הדברים וכו' הואיל ואסר על עצמו בהם עכ"ל: (שם בהג"ה) או נטילת אבן. אמר סתם קונם אבן עלי לא אסר עליו רק הנאתו ומותר ליטלו ולזרקו אא"כ אמר בפירוש קונם זריקת אבן זה עלי כ"כ הר"ן: (שם סעיף ג') אמר קונם עיני. י"ל דדוקא באמר קונם עיני אבל באומר קונם שלא אישן כיון דהוא אין בו ממש והוי נדר רק מדרבנן לא חיישינן שיישן למחר ויהיה למפרע איסור דרבנן: (שם) בשינה היום. ואם לא אמר היום לא נאסר בשינה עד אחר שינת מחר אבל אמר קונם ככר זה עלי אם אישן אסור מיד דבזה הוי כמעכשיו דאם תאמר שלא נאסר עד אחר קיום התנאי נמצא שיהיה מתקיים התנאי ולא יחול נדרו כלל דהיינו אם יאכל תחלה הככר ולא יהיה אחר קיום התנאי מקום לנדרו לזות אמדינן דעתיה דמעכשיו קאמר כ"כ הר"ן פ"ג דשבועות (דף רצ"ח ע"ב) וקשה לי מההיא דלקמן (סס"י ר"כ) וצ"ע: ולענין אם חכם יכול להתיר היום ע' מהרש"א (רפ"ג דמ"ק) בתוס' ד"ה ומנודה דנקט בפשיטות דא"י להתיר דזהו בכלל דאין חכם מתיר עד שיחול הנדר ע"ש וע' בת' הר"ן (סצ"א) דתלוה זה בדין ברירה ולדידן דקיי"ל דא"ב בדאורייתא לא מקרי חל הנדר: נדר משינת קבע נלע"ד דאסור לישן עראי דשמא ירדם אא"כ דמניח ראשו בין ברכיו ע' ש"ע א"ח (סמ"ד) ועי' בחי' רשב"א סוכה שכתב דיש שלמדו מכאן בנשבע שיעשה כך וכך בחצי הלילה דאסור לישן שינת עראי דשמא ירדם וכתב עלה דליתא דלא גזרו אלא היכא דאם ירדם יהיה האיסור בגוף השינה משא"כ כה"ג דאין האיסור בגוף השינה ע"ש וא"כ בכה"ג דנדר שלא לישן קבע דהאיסור בגוף השינה חיישינן לשמא ירדם: (שם ש"ך סק"ז) והוי נדר.ע' בת' מהר"ם פאדווה (סס"י ע"ג):

ביאור הגר"א

[ו] האומר כו'. כפי' דלכך פי מדבר אסור הואיל והזכיר הפה אבל לפי' הר"ג שם כה"ג לא: [ז] האומר אשנה כו'. עבה"ג אבל והר"ג פי' שם דבנדר לא חל אלא בשבועה וכ"כ הרא"ש י' א' ד"ה נדר בשם י"מ והכל לסברא דאין נדר בלשון שבועה וע"ל ס"ס ר"ו:

ריד [א] דברים כו'. נדרים ט"ו א' פ"א ב' ואע"ג דבפסחים נ"א א' אמרינן דוקא בכותאי היינו לנהוג תיתר בפניהם אבל במ"ש להתיר להן אין חילוק ועב"י: [ב] אם בשעה כו'. כמ"ש ואחרים נהגו כו' משמע לעולם. מרדכי: [ג] צריך התרה. דמ"ש אי אתה כו' היינו בלא התרת חכם דהוי כמו נדר: [ד] אבל כו'. וראיה מפ"ק דחולין (ו' כ') שר' התיר בית שאן ובירושלמי והביאו הרא"ש בפסחים שם ר"י בר בון אמר כ"ד שא"י בו שהוא מותר והוא טועה ונהוג בו איסור נשאל ומתירין לו ופי' בלא התרת חכם וכ"ד שידוע בו שהוא מותר ונהוג בו איסור נשאל ר"ל בהתרת חכם. ואין מתירין לו ר"ל בלא התרת חכם: [ה] ויש מי כו'. שפי' מתירים לו ואין מתירים לו בהתרת חכם שכך נראה לכאורה פשטא דירושלמי אבל ממ"ש בגמ' משום שנאמר לא יחל דברו משמע דהוי

פתחי תשובה

ריד (א) לחזור בו · עיין בדגמ"ר שכתב דהמחבר מיירי שרוצה לחזור לגמרי ושלא לשוב למנהגו לעולם לכך צריך התרה אבל אם אירע לו איזה מיחוש ורוצה לאכול היום ושוב לעתיד חוזר למ.הגו א"צ התרה ע"ש: (ב) מחמת שאינו בריא · עש"ך ועיין בתשובת מקום שמואל סימן פ': (ג) יאמר · עיין במג"א סימן קס"ח ס"ק י"ב:

באר היטב

בשינה הוו כנודר שלא יישן לעולם והוי נדר שוא וכן נדר שלא יישן ג' ימים הוי נדר שוא כדלקמן סי' רל"ו ס"ד ש"ך: (ד) נדר מדאורייתא. ואף ע"ג דדיבור ונטילה לית בהן ממש מ"מ כיון שהזכיר החפץ גם כן חל הנדר ש"ך: (ה) לעשות · פי' כשאומר לעשות שאר מלות דינו גם כן כאומר אשנה פרק זה והוי נדר וע"ל סימן רכ"ח ס"ג: (ו) ישכח. התנאי דביה לא זהיר איגש אבל בסיפא דעיקר הנדר למחר ונדר לא משכח איגש:

ריד (א) נהגו. מחמת נדר וסייג ופרישות: (ב) בריא · כתב הש"ך ראיתי מי שהקשה דכאן סתם הר"ב כדברי המחבר דאם אינו בריא צריך התרה ובא"ח סימן תקס"ב ס"ס ב' כתב בהג"ה דבעשרת ימי תשובה שאירע ברית מילה מלוה לאכול וא"צ התרה כי לא נהגו להתענות בכה"ג כו' א"כ ה"נ נימא לא נהגו להתענות כשאינו בריא. ולאו קושיא הוא דהתם לא נהגו להתענות כשאירע ברית מילה ונהגו לאכול א"כ כל המתענה אדעתא דהכי מתענה אבל הכא לא אסיק אדעתיה דכשלא יהא בריא לא יתענה והלכך צריך התרה: (ג) בחרטה · כתב מהרש"ל בתשובה דאין שייך לומר להתיר בחרטה אלא מה שנהגו מקלת ההמון ולא כולו כדמשמע הלשון ואחרים נהגו בו איסור אבל מה שנהגו כל ישראל וקבלו עליהם א"א להתיר בכל ענין ופשוט הוא עכ"ל הש"ך: (ד) שסוברים · (ועכשיו

חידושי בית מאיר

(שם סעיף ב') האומר אשנה פרק זה הוי כאילו נדר לצדקה. נ"ב לשון הרא"ש לאו היינו נדר גמור דלא אקרי נדר א.א כמתפיס בדבר הנדור אלא מחשבת לי' כאילו נדר לצדקה דאמרינן בכ"ס בפרק זה לצדקה. אבל אם נשבע לשנות פרק זה להר"ן הוי שבועה נגולם הואיל ויכול לפטור עצמו בקריאת שמע ועיין בו:

גליון מהרש"א

שב"ם מדרבנן אסור ועי' בר"ן נדרים סוף דמ"ו. שעה"מ פ"א משופר: (שם בהג"ה) ויש אומרים דהוי נדר. עי' ס' אבני מלואים ח"ב סימן פ"א סעיף ב' ועי' ת' ג"ו ח"א חיו"ד ס"ג: (שם ע"ז ס"ק א') דבשעה שנודר. ע' סימן רפ"ז בש"ך ס"ק ח': (סימן רי"ד סעיף א') דברים המותרים. עי' לקמן סי' רכ"ח סעיף כ"ח וש"ך שם ס"ק פ"ג וע' ת' חות יאיר סימן קכ"ו למנהג שקבלה כל המדינה צריך הרפת כל המדינה לא של עיר אחת: (שם) אבל הנוהגים איסור בדברים המותרי' מחמת שסוברי'. ומ"ם אם אינו בני תורה ע' בב"י ומשמע פרק מקום שנהגו דאם ת"ח לא ידע ממנהגם ועבר עליו טוב שלעשו עליו טלומר

יד אברהם

פ"ג הלכה י'. ולדידי אין צורך להגיה דהר"ן איזל לטעמיה דס"ל דמה שהוציאו בלשון שבועה לא מהני כנראה מדבריו ריש נדרים. אבל הרמב"ם דס"ל דנדר שהוציאו בלשון שבועה מהני וכדעת הרמב"ן שהביא הר"ן שם יכבוש הב"י בסי' ר"ן. וכ"כ הט"ז בסי' רל"ו ס"ק ז' לדעת הרמב"ם. א"כ א"ש ליטנא דאתיא גבי מדריס אמי וכן מהין דברי הרמב"ם בס"ו מהל' נדרים אי שנשבע או נדר שלא ידבר עם חבירו כו'. וכס"מ כתב נשבע או נדר שלא יהנה כיתו כו' וכן העתיק הש"ע לקמן סי' רי"ח. אלמא דנדר שאמר בלשון שבועה ושאר נסתו על החפץ מהני וגם דברי הטש"מ איגם מחוורין שכתב וה"נ להגיה בדברי הרמב"ם דקו.ם שאיני כו' ג"כ לשון נדר ולא לשון שבוע' כמ"ש התוס' בפ"ק דנדרים דלשון שבוע' הוא שאוכל או שלא אוכל אבל שאני או שאיני שייך לנדרים ע"כ ומשמע דאלו נדר שהוציאו בלשון שבועה ודאי לא מהני לשיטת הרמב"ם וכבר הוכחנו דזה אינו:

עצי לבונה

(סימן ר"ג ס"א בהג"ה) האו מר דבור פי עליך וכו'. עי' ש"ך סק"ו הטעם כיון שהזכיר החפץ ג"כ חל הנדר. ופי' בתשובת מהרי"ט סימן קל"ס שהקשה למה לא נאמר כן גבי ממון שהמשכיר לחבירו דירה בית כמו שמבואר בח"מ סי' רי"ב דלא מהני דהוי דבר שאין בו ממש. אף דהזכיר בית. עד שיקנה גוף הבית לדור בו ע"ס. וא"ל משום חומרא דנדרים מדרבנן שאני דו"ח דא"כ למה הוצרך הר"ן לומר דהוי כדבר שיש בו ממש כיון דהזכיר החפץ וכא נצא"ס מהני מדרבנן אף בדבר שאין בו ממש: ועיין בש"ב שהביאו ופי' הא כמ"ש הר"ן דהוי כאומר יאסר פי לדבורו אף דלא אמר הכי אמר הכי מהני וידוע נדרים הוי דנדרים. משא"כ גבי קנין לא מהני יד לכן לא מהני דירת בית עד שיקנה גוף הבית ע"ש דהאריך בזה ולפ"ז מש שכתב רמ"א שם באם כתב כתיקון חכמים י"ל שנתן לו באופן המועיל ר"ל דהקנה לו מאמה גוף הבית אף דלא כתב בשטר כן. אבל לא מטעם יד כלל דאין יד לקנין כלל:

רטו (א) חלים על דבר מצוה. שטעם דנדר כיון שהוא אוסר החפץ עליו שאומר קונם ישיבת סוכה עלי אינו כנודר לבטל המצוה שהרי לא קבל על עצמו כלום אלא אסר החפץ עליו ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו אבל שבועה אוסר עצמו מלעשות הדבר ולאו כל כמיניה לספקיע עצמו מחיוב מצוה:

(ב) ומתירין לו את נדרו. בפרישה כתוב מלשון הטור משמע שבזה לא מהני התרה מדכתב ומ"מ לא יצום כו' ולא כתב כן אריסא דהיינו סוכה שאני יושב ואין זה דקדוק כלל דודאי בכל נדר מהני היתר אלא דבתענית קמשמע לן דלא נימא דגם תענית הוא מצוה ויקיים נדרו וכתב עוד בפרישה שגם הסמ"ג שמביא הטור אחר כך ס"ל כן דאין היתר לנודר בתענית בי"ט וגם זה אינו ודברי הספר המצות

סעיף י': ו קבלת הרבים כו' · ע"ל סי' רכ"ח ס"ק פ"ב וס"ק ל"ב: ז וחייבים לעשות כתקנתן · מיהו היינו דוקא במנהג חשוב שנהגו כן ע"פ ת"ח אבל במנהג גרוע אינו חייב לעשות כתקנתן שלא בפניהן או בפני ת"ח רק בפני ע"ס חייב לנהוג כן כדי שלא יזלזל כ"כ התוספות והרא"ש פרק מקום שנהגו מיהו כ' הרא"ש דאם יש לחוש למחלוקת אסור בכל ענין שאין לשנות מפני המחלוקת וכ"כ רבינו ירוחם נתיב ג' ח"ה וכ"כ הט"ו בא"ח סימן תס"ח סעיף ד' וכ"כ הרמב"ם סוף הלכות י"ט והוא מהש"ס דפרק מקום שנהגו: וכתבו ההוס' דר"י מסתפק במנהג שאינו חשוב דיכולים להתיר בפני ת"ח אם יכול להתיר לגם עצמן והב"ח כתב דדעת הטור להחמיר וגם ס"ל כיון דהדבר ניתן לשיעורים איזהו מנהג הוא חשוב ואיזהו אינו חשוב אזלינן לחומרא ובכל המנהגים בפניהם אין לנהוג היתר ואין חילוק בין ת"ח לעם הארץ עכ"ד אבל בתוס' והרא"ש ורבינו ירוחם נתיב ג' ח"ה לא משמע הכי דכתבו דמנהג חשוב היינו שהוא ע"פ ת"ח ומנהג גרוע היינו שנהגו בני המדינה מעצמם א"כ לא נתנו הדבר לשיעורין בזה ועיין בא"ח ס"ס ת"ו

ב ו [ו] י קבלת הרבים חלה עליהם (ד) ועל זרעם ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנוהגין כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה [ז] וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם הרי הם כאנשי העיר ז וחייבי' לעשו' (ה) (ח) כתקנתן [ח] ואף בדברים שהיו אסורים בהם בעירם מפני מנהגם ואין מנהג העיר שבאו לדור בה לאסור ח הותרו בהם אם אין דעתם (ו) לחזור:

רטו שהנדרים חלים על דבר מצוה. ובו ו' סעיפים:

א א א נדרים (א) חלים על דבר מצוה כיצד אמר קונם ב סוכה ג (א) שאני (ה) יושב לולב שאני נוטל אסור לישב בסוכה וליטול לולב:

הגה ויש אומרים שהיו מלקין אותו על שנדר לבטל המצות (ב) ד (ב) ומתירין לו נדרו ומקיים המצוה (מרדכי ריש שבועות שתים בשם ר"ח) ה [א] וי"א דאין (ג) מלקות בנדר הוא רק גבי שבועה הוא (מרדכי מלא בשם ראבי"ה ור"ן ורא"ש בנדרים וטב"י סימן רל"ו) וכן עיקר:

ב ב נדר להתענות זמן ידוע ואירע בו שבתות וימים טובים ור"ח מתירין לו נדרו ופותחין לו בהם שאומרים לו אילו שמת על לבך שיפגעו בתוך הזמן הזה אלו הימים לא היית נודר ו (ז) והותר כל הנדר:

נתבאר כל חוץ לתחום אין נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם וע"ל ס"ס פ"ג: ח הותרו בהם אם אין דעתם לחזור · תימה דכאן כתב כדברי הריב"ש סי' ל"ט שהוליא כן מן הש"ס פ"ק דחולין (דף י"ח) גבי הא דמשני רבי זירא אין דעתו לחזור הוי והוא ע"פ שיטת התו' והרא"ש ר"פ מקום שנהגו וכן דעת הר"ן שם והטור בא"ח סי' תס"ח וכ"כ הט"ו בא"ח ר"ס תקע"ד ההולך למקום שאין מתענין ממקום שמתענין ודעתו לחזור צריך להתענות כו' אלמא דאם אין דעתו לחזור א"צ להתענות ובא"ח סי' תס"ח ס"ד העתיק המחבר דברי הרמב"ם שבסוף הל' יו"ט וכו' נראה מדבריו דאפי' אין דעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שילא משם והיינו על פי הסוגיא דר"פ מקום שנהגו וכן נראה מדברי הרב המגיד שם שכן דעת הרמב"ם ע"ש ולא הביא שם המחבר ולא הרב סברת הרא"ש וסייעתו כלל (ובב"י שם לא הביא רק סברת הרא"ש וסייעתו ולא זכר דעת הרמב"ם כלל) ואפשר דעת המחבר לחלק בין אין דעתו לחזור ומ"מ אין דעתו להשתקע בעיר שהלך לשם רק במקום אחר ובהך גוונא מיירי בא"ח סי' תס"ח ובין דעתו להשתקע במקום שהלך שם ובהכי מיירי שם סי' תקע"ד וכאן וא"ע ולענין דינא נראה כסברת הרא"ש וסייעתו דלעולם יש לו לעשות כמנהג המקום שדעתו להשתקע שם בין לקולא בין לחומרא (רק במקום שיש לחוש למחלוקת אל ישנה ממקום שהוא שם אפי' להקל) וכ"פ רבינו ירוחם נ"ב ח"ה וכן הלבוש בא"ח סי' תס"ח לא כתב דברי המחבר רק דברי הטור וא"ל לדחוק כמ"ש התו' פרק מקום שנהגו ובפ"ק דחולין דלגדין קתני אלא מתניתין לעולם מיירי בדעתו לחזור וכדאי' בחולין אבל באין דעתו לחזור אינו חייב בתומרי מקום שילא משם אלא בחומרי מקום שהלך לשם כי היכי דחייב בחומרי מקום שילא משם בדעתו לחזור משום דהוי כבן עיר שילא משם כיון שדעתו להשתקע שם ה"ה באין דעתו לחזור נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם כיון שדעתו להשתקע שם במקום שהלך והוי כמו בן עיר הסיא דחד טעמא הוא וא"כ פריך בפ' מקום שנהגו שפיר ומשני ה"מ היכא דאין דעתו לחזור הוא דשמע ממתני' דנוהג כמקום שהלך לשם מדינא אבל רבה בב"ח דעתו לחזור הוי וא"כ אינו חייב בחומרי מקום שהלך לשם אלא משום שלא ישנה מפני המחלוקת ולהכי נסייה וכ"כ הר"ן בפ' מקום שנהגו ועיקר:

רטו א נדרים כו' · דוקא נדרים אבל לא שבועה כדלקמן סימן רל"ט ס"ד וע"ש דין נדוי: ב סוכה שאני יושב כו' · אבל אם אמר הנאת סוכה עלי מותר לישב בסוכה דמצות לאו ליהנות נתנו וכ"כ הר"ן. ב"ח וכ"כ הט"ו בא"ח סי' תקפ"ו ס"ה גבי שופר ועיין בתשובת מנחם עזריה סי' ל"א: ג שאני יושב · ולא הוי דבר שאין בו ממש כיון דמזכיר שם החפץ הנאסר. ר"ן בשם התו' ומביאו הב"ח וע"ל סי' רל"ט ס"ד: ד ומתירין לו נדרו כו' · כתב הדרישה משמע שסובר שאפילו בסוכה או שנדר בפירוש להתענות בשבת וי"ט מתירין לו כו' שאומרים לו אלו היית יודע שאסור להתענות בשבת וי"ט כו' וכיוצא בזה וכן משמע בא"ח סי' תקע"ע וכן עיקר וכן משמע מדברי הב"ח: ה וי"א דאין כו' · מיהו נראה דהיו מכין אותו מכת מרדות כדכתב הרא"ש בנדרים ס"פ רבי אליעזר והוא ע"פ הירושלמי ובהכי נ"ל ליישב דברי הראבי"ה שאין סותרין זא"ז שכתב במרדכי ריש שבועות בשם ראבי"ה דאין מלקות בנדר ואחר כך כתב אבל במקומות אחרים מצאתי בשם ראבי"ה שהיו להלקות את רבי ישראל שנדר שלא יחזור ההלכה לאחיו למחר פתח לו בחרטה וצוה להלקותו לאחר שהותר לו נדרו עכ"ל דמה שצוה להלקות את רבי ישראל היינו מכת מרדות מדרבנן דהא מלקות אינו נוהג עכשיו. כן נ"ל: ו והותר כל הנדר · שמותר בכל הימים דנדר שהותר מקצתו

ביאור הגר"א

חידושי רע"ק

באר היטב

פתחי תשובה

כנסת הגדולה

גליון מהרש"א

יד אברהם

מילואים

ג (ג) [ב] במה דברים אמורים ג שצריך התרה כשקבלו בלשון נדר שאמר קונם אכילת ימים כך וכך עלי אבל אם לא הוציאו אלא בלשון קבלת תענית אינו דוחה לא שבת ויו"ט וראש חודש ז ולא חנוכה ופורים ואינו צריך התרה (ד) ח [ג] (ה) ד ואפי' לא קבל עליו להתענות אלא בשבת ויום טוב בלבד (ועיין בא"ח סימן תי"ח):

ד (ה) [ד] ה המקבל עליו בלשון נדר לצום בשבת ויו"ט ט (ו) חל הנדר וכן הנודר לצום יום ראשון או ב' כל ימיו ופגע בהם יו"ט או ערב יום כפור חייב לצום ואין צריך לומר ר"ח [ה] אבל אם פגע בהם חנוכה (ז) ופורים י נדרו בטל יא (ועיין בא"ח סי' תק"ע (ס) דלא פסק כן):

שפתי כהן

מקלתו הותר כולו ועי"ל סי' רכ"ט: ז ולא חנוכה ופורים · ע"ל סקי"ח: ח ואפי' לא קבל עליו להתענות אלא בשבת ויו"ט בלבד. אין לריך התרה אם לא הוליאו אלא בלשון קבלת תענית וכו' הב"ח קשה תרתי חדא מאי אפילו אדרבה כ"ש הוא דאין בקבלה זו ממש שקבל עליו להתענות בשבת וי"ט בלבד ועוד שהוא סותר דברי עלמו שבספרו הארוך (בב"י בא"ח סימן תי"ח) כתב דמדברי ה"ה והראב"ד נראה דכ"ש הוא וכאן כתב ואפילו ולא דק דלפי האמת כל שכן הוא עכ"ל · ואני אומר דשפיר קאמר אפי' ל"מ ברישא דלא נתכוין לשבת וי"ט אלא אפילו בסיפא דנתכוין לשבת וי"ט בהדיא שפגעו בהן דמה"ט בקבלו בלשון נדר חל בשבת וי"ט במתכוין לנדור בהן ובנדר סתם ופגעו בהם אין לריך שאלה להסמ"ק וא"כ הוה אמינא ה"ה בקבלו בל' קבלת תענית וכן בא"ח סימן תי"ח כתב משמע היכא דאמרינן שאם אירע יו"ט בתוך הימים שקבל עליו להתענות אינו דוחה יום טוב כ"ש היכא דקיבל עליו בפירוש להתענות באותו יום כו' וכן נראה מדברי הרב המגיד והראב"ד כו' אם כן הא דפגעו בהן מפורש בהדיא והא דקבל עליו להתענות בפירוש אף ע"ג דלפי האמת כ"ש הוא מכל מקום הולרך לומר כן ממשמעות כיון שאינו מפורש בהדיא והוה ס"ד למימר דגרע טפי וכמ"ש ודוק וכן מוכרח לייטב לשון אפי' שכתבו הרמב"ם והטו"ו לקמן סימן סי"ז ס"ב וכמ"ש שם בס"ק ו' ע"ש: ט חל הנדר כו'. מיהו יש להתיר כמ"ש בס"ק ד'. לקמן סימן רל"ט ס"ק י"ט כתבתי דאע"ג דחל הנדר ראוי לכופו שישאל על נדרו ולא יעבור על המלוה ע"ש: י נדרו בטל. מפני שהם מדבריהם ולריכין חיזוק: יא ועיין בא"ח סי' תק"ע דלא פסק כן. ר"ל דשם כתב יחיד שקבל עליו תענית כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וי"ט או ר"ח חנוכה ופורים או עי"כ כו' אם קבלו בל' הרי עלי שהוא לשון נדר לריך התרת חכם כו' ולהרמב"ם בכולן חייב לצום בהן אם לא יתירו לו חוץ מחנוכה ופורים כו' הרי שכתב סברא דאבונה בסתם וכאן כ' רק סברת הרמב"ם לבד בסתם ולי נראה לתרץ משום דבא"ח סי' תי"ח הקשה הב"י על הרמב"ם היאך יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה שאנו אומרים לו קום אכול ותירץ דמשום מיגדר מילתא הו משום שיש פנים וטעם לדבר שיש כח בידם לקיים דבריהם א"כ נ"ל להמחבר להכריע דדוקא

טורי זהב

המלות יתבאר לפניו בס"ד: (ג) בד"א שצריך התרה כו'. זהו דעת הרמב"ן בטור והנה נבאר דברי הטור בקלרה במה שהביא ספר המלות ואחר שמסך דבריו ע"פ מה שהביא הב"י בא"ח סי' תי"ח ד' הפוסקים ומתוך זה יתבאר*) שיש כאן מקום עיון על הש"ע בסעיף ד' דהטור כתב בשם ספר המלות לחלק בין קבל עליו להתענות בי"ט עלמו או אירע כך בתוך הזמן כו' דהפוסקים הוקשה להם אהרי דוכתי בתלמוד אהדדי דהיינו דבפרק קמא דתענית איתא דאם קבל עליו יחיד תענית שני וחמישי כל השנה ואירעו בהם ימים טובים הכתובים במגילת תענית יבטל גזירתו את נדרו וקשה על זה דהא אמרינן נדרים חלים על דבר מלוה ותו דהא אמרינן פותחין בכבוד שבת ויום טוב שמע מינה דהנדר חל ועל זה תירץ הרמב"ן דהסיא דנדרים חלין על דבר מלוה היינו באומר לשון נדר גמור הרי עלי אכילת יום פלוני אבל ההיא דפרק קמא דתענית מיירי מקבלת תענית בעלמא כגון שאומר הא בתענית למחר ובסמ"ק סי' פ"א *) והיינו ספר המלות שהביא הטור ולא כמו שהבין הב"י דהיינו סמ"ג ומשום הכי הקשה מה שהקשה אבל באמת היינו סמ"ק שכתב חילוק זה · דהיינו דהסיא דנדרים חלין על דבר מלוה מיירי בנודר בפירוש להתענות בי"ט והסיא דתענית מיירי שאירע כך בתוך הזמן שנדר להתענות דבזה אמרינן דאוהו הנודר להתענות לא נתכוין לבטל גזירות חכמים וכ"ש דין תורה ביום שלא להתענות אבל פשוט שגם לספר המלות מהני התרה בכל גווני ולא כמו שעלה על דעת בעל הפרישה שזכרתי בסעיף ח' והב"י בא"ח סי' תי"ח הקשה על הה"מ בזה דהא תנן אין גוזרין תענית על הלבור בר"ח ובחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין הרי שאע"פ שאירע ר"ח וחנוכה כו' בתוך הימים האלו שקבלו להתענות מתענין מ"מ אין מתחילין להתענות בהם ומשמע שאפי' גזרו להתחיל בהם אין גזירתם גזירה וכן נראה מדברי הרב המגיד והראב"ד שיותר יש לדחות התענית בנודר להתענות בי"ט עלמו מאם בא בתוך הזמן שנדר וזה היפך מדברי ספר המלות שבטור כאן · ולא ידעתי אפילו ריח קושיא בזה דודאי לענין איסור לקבל עליו תענית מתחילה אמיר בנודר על י"ט עלמו מאם הגיע בתוך הזמן שעבר שזהו עושה בכלל ובזה ב"ד אין גוזרין תענית על י"ט אלא דלענין אם כבר עבר אחד ועשה שנדר להתענות בי"ט עלמו חל הנדר טפי מאם הגיע בתוך הזמן דאפשר שלא חשב על זה וזה פשוט ועל זה דמתרץ הרמב"ן אחרי גמרות דלעיל הביא הטור דברי ספר המלות שהוא מחלק בענין אחר ממה שחילק הרמב"ן והא דכתב הטור וכתוב בספר המלות ולא כתב ובספר המלות כתב כדרך שכותב בלשון פלוגתא לפי שגם ספר המלות אינו חולק על חילוק הרמב"ן דהיינו בין קבלת תענית בל' נדר שחילוק נכון הוא וה"ל שהוא מוכרח דאלו אמר לשון קבלת התענית הרי אוסר נפשו על האכילה ודמיא לשבועה דאין חלה על דבר מלוה אלא דוקא נדר כדאיתא ריש סי' זה אלא שאין נראה לו לסמ"ק לתרץ הגמרות בכך כיון דבשניהם איתא לשון נדר ע"כ תירץ בחילוק אחר והרמב"ם עשה חילוק שלישי דהסיא דפ"ק דתענית מיירי בי"ט מדרבנן שהם עשו חיזוק לדבריהם שלא יחול הנדר בהם אפילו בנודר בפירוש להתענות בהם ועל זה מסיק הטור שמסקנת הרא"ש כרמב"ן וא"כ מאחר שפסק הש"ע כאן כדעת הרמב"ן למה פסק בסעיף שאחריו שאין הנדר חל בי"ט דדבריהם שהוא דעת הרמב"ם והם חולקים ובא"ח סי' תי"ח ס"ח עשה באמת פלוגתא וכאן כתב כדברי שניהם ויפה כתב רמ"א שבא"ח לא כ"כ ופסק הש"ע בא"ח שם סי' תי"ח שבי"ט דדבריהם חל הנדר אבל לא בדאורייתא ורמ"א בא"ח סי' תק"ע כתב שהמנהג דלא כהרמב"ם דכאן נמלא דלענין הלכה אין לנו שום חילוק רק בין לשון נדר ללשון קבלת התענית דבלשון נדר חל בכל גווני ולריך התרה ובלשון תענית לא חל כלל וא"ל התרה וזו היא דעת הרמב"ן: (ד) ואפי' לא קבל עליו להתענות אלא בשבת וי"ט · פי' לא מיבעיא ברישא דלא נתכוין כלל לשבת וי"ט אלא אפי' קיבל עליו בפירוש להתענות בשבת וי"ט מ"מ אין הנדר חל כיון שלא אמרו בלשון הרי עלי ובהגה כתב מו"ח ז"ל על לשון הש"ע כאן לא דק: מעשה באדם אחד שנדר לתת מן הריוח שבא ממונו מעשר וכן נהג כמה ימים ומטה ידו ונתחרט נראה דיכול לחזור בו משום דהריוח לא בא לעולם ואין מקדישין דבר שלא בא לעולם כדפרי' פרק שור שנגח ד' וה' ומיהו אם היה אומר כסף זה כל הריוח המגיע ממנו אהן ממנו מעשר חל ההקדש כיון שההקדש בא לעולם זה העתיק בדרישה בשם רש"ל בשם מעיל לדק ולא קיי"ל כן אלא כמ"ש בח"מ סי' רי"ב סעיף ט' באומר לכשאקחנו אתנו להקדש הוא עליו שם נדר ולריך לקיים נדרו כן נ"ל · עוד הביא הג"ה משמו דרש"ל הר"ר אלינזר ממי"ן בנדר להתענות חודש אומרים לו הרי בזה החודש שנדרת יש יו"ט ושבתות אמר להם לא נתכוונתי להם אין לריך אפי' התרה דדברים שבלב כי הני שמוכחים הוי דברים ע"כ וג"ל שזהו כדעת ספר המלות שזכרנו ולפי מה דקיימא לן כרמב"ן אף כאן לריך התרה כל שאמר בלשון נדר כדלעיל אלא דאם אמר שבפירוש היה עולה על דעתו שלא להתענות אלא בימי החול ודאי נאמן על זה דהא אינו סותר לשון נדרו שנדר להתענות חודש אחד ובזה נראה לקיים דברי הג"ה הנ"ל ודברי הש"ע בסעיף ב' דלריך היתר לא מיירי מזה אלא לא עלה של לבו ימי י"ט ושבת כלל בשעת נדרו · עוד הג"ה אחת משמו באשה שנדרה להתענות אחר פסח שני וחמישי ושני עד ר"ח ולאחר הפסח שאלה מתי תתחיל נראה דתתחיל אחר ימי ניסן אם מנהג בכל המקומות שאין אומרים תחנות כל ימי ניסן עד כאן וכתב מו"ח ז"ל דהיינו דוקא בלשון קבלת תענית בעלמא אבל בלשון נדר לריך התרה שהרי נדרה בפירוש להתענות אחר הפסח דלא עדיף מנדר להתענות ביום טוב: (ה) המקבל עליו כו' · כבר כתבתי בסעיף ג' מה שקשה על זה:

חל

חידושי רע"ק

עצמו תשובה שיושב בה אלא דהר"ן הוסיף אף באומר ישיבת סוכה עלי מקרי יש בו ממש כיון שמזכיר החפץ וא"כ אדרבה מדלא כתב המחבר גם כה"ג משמע דלא ס"ל כהר"ן וכן משמע בדעת המחבר (סרי"ג) אלא דהרמ"א בהג"ה שם הביא דעת הר"ן בשם י"א:

ביאור הגר"א

ילקה אינו שוא וכן הקשה ראבי"ה שם גם מ"ש שם שאין חל הנדר אינו מובן ואעפ"כ כתב שצריך שיתירו לו וכבר הקשה ראבי"ה עליו ומ"ש שם שמצא בשם ראבי"ה כו' עש"ך. ודברי סברא שניה עיקר: [ב] בד"א כו'. רא"ש שם בשם הרמב"ן מהא דפ"ק דתענית (י"ב א') אם גזירתינו כו' ועא"ח סי' תק"ע מש"ש: [ג] ואפי' לא קיבל כו'. דלא כמוד בשם מה"ם והוא בסמ"ק סי' פ"א שפי' דהא דאמרינן דנדרים חל כו' בקיבל בפירוש משא"כ התיא דתענית וליתא כמו שהקשה בהגהות שם דהא תנן פותחין כו' שבתות וי"ט ותמור נזהר מזה ופי' דברי סמ"ק על דברי רמב"ן דמיירי בשלא אסר אלא בלשון קבלת ח"ש וכתב בס"ח כו' ובב"י בא"ח סי' תי"ח סתר דבריו ואמר דאדרבה דכ"ש בשקבל בפי' דאינו חל משפגעו דהא אמרינן שם (בתענית רס"ב) אין גוזרין כו' ואם התחילו כו' וז"ש אפי' לסתור דעת הסמ"ק: [ד] המקבל כו'. כנ"ל דנדרים חלין על דבר מצוה: [ה] אבל אם כו'. כמ"ש הרא"ש בפ"ב בשם ירושלמי וכשיטת הרמב"ם לפסוק כמ"ד שנזכר באחרונה (דברו ל"ע ועמ"ש בא"ח ר"ס תק"ע) ואעפ"כ באומר בלשון

באר היטב

(ה) ואפילו. הקשה הב"ח מאי אפילו אדרבה כ"ש הוא דאין בקבלה זו ממש שקבל עליו להתענות בשבת ויו"ט לבד ותירץ הש"ך דשפיר קאמר אפילו. ל"מ ברישא דלא נתכוין לשבת ויו"ט אלא אפילו בסיפא דנתכוין לשבת ויו"ט בהדיא דמה"ט בפגעו בהן אם קבלו בלשון נדר חל בשבת ויו"ט אם מתכוין לנדור בהן ובנדר סתם ופגעו בהן א"צ שאלה להסמ"ק וא"כ הוי אמינא ה"ה בקבלו בלשון קבלת תענית קמ"ל ועיין בא"ח סי' תי"ח: (ו) חל. מיהו יש להתיר וראוי לכופו שישאל על נדרו ולא יעבור על המלוה ש"ך: (ז) ופורים. מפני שהם מדבריהם וצריכין חיזוק ומ"ש רמ"א דבא"ח לא פסק כן מתרץ הש"ך דנראה למחבר

באר הגולה

אם קבל עליו לצום בשבתות וי"ט לבד כדלקמן: ג טור בשם הרמב"ן וכ"כ שם הרא"ש בשמו (ור"ן פ"ק דתענית והראב"ד פ"ח מה"נ ורמב"ם): ד ב"י ואפילו לדעת הסמ"ג: ה טור בשם הרמב"ם בפ"ג מהל' נדרים דין ט"ו (ס) סי' ששם הביא ג"כ דעת הרמב"ן

נקודות הכסף

(סימן רמ"ו ס"ז ס"ק ג') שיש כאן מקום עיון כו'. עיין בש"ך ס"ק י"א ישובו של דברים: (שם) והיינו ספר המצות שהביא הטור ולא כמו שהבין הב"י כו'. כבר קדמו הב"ח והג"ה פרישה בזה:

כנסת הגדולה

שהדין הב' ליתיה בנדר דומיא דנדר במותא דתני התם לשבועה בלשון נדר אפילו שהדין הנזכר ליתיה בנדר וא"כ לפי סיומו של הרא"ש נראה דבריו סתרין אהדדי שהרי מדהעתיק הירושלמי בפסקיו נראה דס"ל כדעת הרמב"ם שדין זה איתיה בנדר וכמו שהכריח רבינו המחבר ואלו מלשונו שבפי' נראה דס"ל דליתיה בנדר מסיום לשונו והנזכר: הן אמת שאם לא היה קשה לנו בדברי מרן אלא זה בנקל היינו יכולין ליישבו דלעולם דכונת הרא"ש בלשונו שבפירושו היינו דנודר לאו דוקא אלא גם נשבע וכדעת הרמב"ם מדהביא הירושלמי בפסקיו ומה שכ' ותני לשבועה בלשון נדר כוונתו ז"ל דאע"ג דלא פי' בברייתא שהדין הנזכר שייך גם בנשבע סתמו כפירושו דתני לשבועה בלשון נדר דלשון נודר כולל בדין הזה לנדר ולשבועה וכהאי דד' נדרים שהביא רבינו המחבר ומה שסיים ז"ל כדתנן לעיל בפ"ק נדר במותא כוונתו ז"ל לדון בק"ו על עיקר דבריו דכיון דחזינן גבי מתניתין דנדר במותא דתנא לשבועה בלשון נדר אפילו שהדין הנזכר לא שייך בנדר כ"ש בכי האי שהדין הלז איתיה בנדר דודאי משום דלא תני גם ל' שבועה לא תנהו דתני לשבועה בלשון נדר וכמכל שכן דמתניתין ניחא נסקא כיון שהדין הלז איתיה בנדר כן היה נראה לפרש לשון הרא"ש ע"פ שטת רבינו המחבר: אבל מה נעשה שסיום לשון רבינו המחבר מנגדנו שכ' וע"כ לו' שמפרש כן מדהביא הירושלמי ועוד דאי איתיה שדין זה ליתיה בנדר היה התנא מוציאו בלשון שבועה ולא בלשון נדר עכ"ל כהגלות נגלות לנגד עינינו הלשון הלז היאך התייסב סיום לשון הרא"ש הנזכר דאם איתא שהכרת רבינו סברת דאם דין זה ליתיה בנדר היה התנא מוציאו בלשון שבועה ולא בל' נדר איך סיים הרא"ש ז"ל וכדתנן לעיל בפ"ק נדר במותא דנראה דס"ל להרא"ש שהתנא מוציא לשבועה בלשון נדר אפי' שהדין ליתיה בנדר שהרי הלא דנדר במותא ליתיה בנדר ואעפ"כ הנציאו לשבועה בלשון נדר כמ"ש הרא"ש גבי מתני' דנדר במותא וכ"כ עוד הרא"ש בפ"ד דנדרים גבי ההיא דאתיא לקמיה דרב אשי א"ל במאי נדרת כו' וא"כ דהרא"ש ז"ל ס"ל שהתנא תני לשבועה בלשון

גליון מהרש"א

עלי ואף לצד ב' רחייל מ"מ אם התפיס בו ד"א לא מקרי מתפיס בדבר הנדר:

חידושי בית מאיר

(סימן רמ"ו ס"ז סק"ג בא"ד) וז"ל שהוא מוכרח כו' דדמיא לשבועה. נ"ב אבל מ"מ שבועה גמורה לא הוי דאל"כ תחול בכולל. ועיין או"ח סי' תי"ח. ולי נראה שאינו אלא נדר מצוה שבסי' רי"ג סעיף ב' משא"כ אם התענית עבירה: (שם) וא"כ וכו' למה פסק בסעיף שאחריו. נ"ב לא מצ"ש לק"מ כדאיתא בסמ"ע שגם הרמב"ם מודה חילוק הרמב"ן להלכה. ומ"מ נראה לשון הסמ"ג דתענית לפרש בנדר משום ומשום דלדרבנן עשו חיזוק ופסק כהרמב"ם אלא מה שסותר עלמו

ה [ו] י הא דנדרים חלים על דבר מצוה דוקא במצות עשה בין שיש בה עשה גרידא [ז] בין שיש עשה בקיומה ולא תעשה בביטולה [ח] ואין הפרש בזה בין איסור הבא מאליו לאיסור הבא ע"י עצמו [ט] אבל על מצות לא תעשה דעלמא אינו חל בין בביטולו בין בקיומו יב כיצד הרי שאמר אכילת נבילה עלי אין הנדר חל עליו [י] והוא הדין לאיסור הבא ע"י עצמו [יא] כגון שאמר שבועה שלא אוכל ככר זה וחזר ואמר ככר זה עלי אינו חייב אלא אחת [יב] דהיינו משום בל יחל דשבועה וכן אם שבועה שלא אשתה וחזר (ב) ואמר הריני נזיר ושתה אינו חייב אלא אחת דהיינו בל יחל דשבוע' אבל דנזירות לא יג אא"כ (ח) נשאל על השבועה שאז חל הנזירו' עליו [יג] י והנדר (ו) חל על מי שנשבע (ט) שיישן או שישתה ואע"פ שיש בביטולו לא תעשה:

ו (ז) יד [יד] ח וי"א שאם נדר מדברים האסורים כגון

(ו) חל על מי שנשבע שיישן כו' · נראה פירושו שאם נשבע שבועה שאישן ואחר כך נודר קונם שינה עלי דחל הנדר כמו באומר לאשתו הנאת תשמישך עלי דחל הנדר כדלקמן אע"ג דבאומר תשמישי עליך לא חל דהוא משועבד לה מ"מ יכול לאסור הנאתו ממנה אע"פ שהוא משועבד לה הכי נמי כאן אף שהוא חייב לישן או לשתות יכול לאסור הנאת השינה עליו בלשון נדר ולא דמי למ"ש תחילה אם נשבע שלא לאכול ככר זה ואח"כ אומר קונם ככר זה עלי דלא הוה נדר דשם הוי הנדר ג"כ כמו השבועה משא"כ כאן הוי הנדר להיפך מהשבועה חל כמו בקונם הנאת תשמישך עלי: (ז) י"א שאם נדר כו' · נראה דיש לגרוס וי"א כו' בוי"ו וחולק על מ"ש לעיל דאין הנדר חל על לא תעשה ועל זה אמר וי"א דחל עליו והמסדר העתיק הבין שהך ו' של וי"א הוא רומז לסעיף ו' וע"כ סידר כאן ו' סעיפים ובאמת כל זה מסעיף ה' והוי"ו שייכא לתיבת וי"א:

פירות

דדוקא הכא בנדר לצום יום א' או ב' כל ימיו איכא מיגדר מילתא ופנים בדבר שהרי יצטרך להתענות כל ימיו בחנוכה א"כ מיעקרא מילתא דרבנן אבל בא"ח דמיירי בהדיא שקיבל עליו כך וכך ימים אם כן יתענה חנוכה ופורים פעם אחת או ב' ולא מיעקר מילתא דרבנן בכך ואין להקשות א"כ מנ"ל להמחבר שהרמב"ם סובר כן דילמא באמת דוקא בנדרי כל ימיו סובר כן שהרי לא כתב אלא כלשון המחבר כאן י"ל דע"כ הרמב"ם ס"ל דבכל ענין נדרו בטל דהא הוציא דין זה ממאי דאמרי' פ"ק דתענית יחיד שקבל עליו תענית ב' וה' של כל השנה ואירעו בהן ימים טובים הכתובים במגילת תענית נדרו בטל וכמבואר בבית יוסף סימן תי"ח והתם הא קאמר שקבל עליו ב' וה' של כל השנה משמע רק שנה אחת ולא כל ימיו ומה"ט גם כן נראה לו להכריע ולהביא סברת החולקים על הרמב"ם משום דהר"ן הקשה על סברת הרמב"ם מהירושלמי ומביאו ב"י שם ויש לומר שלא נדחה סברא זו אלא בנדר לזמן אבל בנדר כן כל ימיו נדרו בטל תדע שיש לחלק כדפירש' שהרי בסעיף ג' כתב המחבר אבל אם לא הוציאו אלא בלשון קבלת תענית אינו דוחה לא שבת ולא יום טוב ור"ח ולא חנוכה ופורים משמע דאם קבלו בלשון נדר דוחה חנוכה ופורים וזה סותר למ"ש כאן בסעיף ד' ואם כן יסתרו דברי המחבר גופיה מיניה וביה ודוחק לומר דחנוכה ופורים כדי נסבה אלא ודאי בסעיף ג' דמיירי בנדר לזמן ידוע שאני וכדפי' גם בא"ח סימן תק"ע כתב הרב והכי נהוג כסברא הראשונה ודלא כמו שפסק ב"י סימן רע"ו עכ"ל לא עלה על דעתו לחלק כן אבל לפי מה שחלקתי לא תמלא שום פוסק שחולק על הרמב"ם בזה (ועוד שבסמ"ג לאוין רמ"ב דף ע"א כתב ג"כ כהרמב"ם וגם ר' ירוחם נ"ד ח"ו כתב שכן עיקר וכ"פ בתשו' בנימין זאב סימן רס"ס) כן נ"ל · ולענין שבועה עיין מה שכ' המחבר בא"ח ס"ס תי"ח ותק"ע אבל בעל הלבוש כתב בס"ס תי"ח דאפי' נשבע בפירוש להתענות בר"ח לא יתענה אע"פ שר"ח דרבנן כיון שיש לו אסמכתא בדאורייתא עשו חכמים חיזוק לדבריהם דהוי כמו דאורייתא דאין שבועה חלה עליו כו' ע"ש שדבריו לא נהירין ולא ידעתי מנין לו זה ולמה לו זה (ואפי' למ"ש המחבר שם בשם הרמב"ם היינו משום דר"ח הוי דאורייתא) ואפשר כיון ליישב בזה מה שהקשה הב"י בטור א"ח ס"ס תי"ח על מ"ש הטור בא"ח סימן תק"ע גבי ר"ח אבל לא הועיל כלום בזה דס"ס אחנוכה ופורים קשיא אלא העיקר דבר"ח וחנוכה ופורים ועי"כ שהם מדרבנן השבועה חלה עליהם וכ"כ הב"ח בא"ח סי' תק"ע ועוד דאפי' להרמב"ם דנראה מדבריו דר"ח ועי"כ דאורייתא י"ל דמודה דשבועה חלה עליהם די"ל דס"ל כמ"ש הר"ן פ' שבועות שתים בתרא ופ"ק דנדרים (דף ח' ע"א) דאפילו דבר שהוא מן התורה כיון דליתא מפורש בקרא בהדיא אלא דאתא מדרשא חלה שבועה עליה וכ"כ הרב לקמן סי' רל"ו ס"ב והמחבר סי' רל"ט סעיף ו' וכ"כ הב"ח בסי' רל"ו ס"ס ד' שדעת הרמב"ם שכתב שנשבע לחבול בעצמו חל השבועה כיון דחבלה לא אתיא אלא מדרשא גם לקמן ר"ס רל"ט הביא ב"י תשובת הר"ן שכתב וסעד מלאתי לדברי מדברי הרמב"ם וזהו דלא כהמחבר בא"ח שם שכתב דלהרמב"ם אין השבועה חלה הלכך יש להתיר השבועה ואינו מתענה כמ"ש הרב שם: וכתבו האחרונים בשם תשובת מהר"מ דימי ניסן וכן שאר הימים שאין אומרים תחנון דינן כימים האסורים מדבריהם מיהו נראה דבנודר בלשון נדר אף להרמב"ם צריך התרה בהן דלא דמי לחנוכה ופורים דכתיבי במגלת תענית ולא בטלו עדיין וגם חשיבי טפי ועשו חכמים חיזוק מה שאין כן באלו אבל לשאר דברים כל דין ימים האסורים מדבריהם עליהם כן נ"ל: יב כיצד הרי שאמר אכילת נבלה עלי אין הנדר חל עליו כו' · כתב הב"ח ואיכא לתמוה דפסק בתחלה בסתם דלא חל הנדר וכדעת הרשב"א בתשובה ואחר כך כתב י"א דחל הנדר ולפענ"ד עיקר כפירש"י והתוספות והטור כו' ותימה לתמיהתו דהרי מתחלה כתב סברת הרשב"א ואחר כך כתב וי"א כו' והכי סוגיא דעלמא בכל דוכתי ואפשר שהיה כתוב בספרו י"א בלא וי"ו גם מה שכתב ולפענ"ד עיקר כפרש"י והתוס' כו' אומר אני באלו עיין בתשובת הרשב"א סימן תרע"ו שהאריך שם בכמה ראיות וטעמים לדבריו לא היה כותב כן ואם לא ישרו בעיניו ה"ל להביאם ולדחותם גם מה שכתב והתוספות נמשכו לשטתו במה שכתב דהך ומיהו לר"י ב"ב כו' שכתבו התוס' הוא עיקר אבל לפענ"ד אפילו להאי ומיהו דוקא לר"י ב"ב הוי הכי ולא לדידן דהל"כ כהאי ועוד דהא דנדרים כו' שכתבו התוס' לא קיימא כלל וא"כ אדרבה מסקנת התוס' כהרשב"א וכן הוא בפסקי תוס' פרק שבועות שתים סימן י"א להדיא ע"ש מיהו דעת הר"ן פ"ב דנדרים דף י"ח ע"א כהטור: יג אא"כ נשאל על השבועה כו' · כלומר כשנשאל על השבועה אחר שאמר הריני נזיר שאז חל הנזירות למפרע וע"ל סי' רכ"ט וס"ס רל"ט: יד וי"א שאם נדר מדברים האסורים כו' · וכן אם אמר שבועה שלא אוכל ככר זה וחזר ואמר קונם

ביאור הגר"א

קבלה מודה להרמב"ן ועבא"ח שם: [ו] הא כו' בין כו'. כמ"ש קונם סוכה כו': [ז] בין כו'. ממ"ש ס"ו ב' והא משתעבד כו' ולא פריך משה שנדר לבטל מל"ת: [ח] ואין הפרש כו'. במכ"ש לאיסור הבא ע"י עצמו דחל ועמ"ש למטה ולא הוצרך כאן אלא למטה: [ט] אבל על כו'. עתוס' דשבועות כ' ב' ד"ה דכי. ועוד דהא כו' ואמר בין בקיומו ר"ל קושית תוס' שם שכתבו ומיהו לריב"ב כו' [ועתוס' שם כ"ז א' ד"ה לקיים כו'] ואמרינן במכות כ"ב א' וליחשב כו' משבע כו' ואם איתא ליחשב בקונם: [י] וה"ה כו'. עתוס' בנדרים י"ז א' ד"ה יש נדר כו' וי"ל משום כו' ור"נ שם ד"ה שבועה וד"ה לרב הונא מ' ושם י"ח א' ד"ה הב"ע וראיתי לקצת כו' וכ"כ הר"נ בשם הרז"ה בפ"ג דשבועות שם וחילק בין איסור הבא מעצמו כו' וחזר ופי' כמ"ש כאן: [יא] כגון כו' וכן כו'. צ"ע שבירושלמי פ"א דנדרים חייב על כל שבועה ושבועה אר"י לא איתא אלא בה' ככרין אבל בככר א' מכיון שהזכיר עליו שבועה עשאו כנבילה מכאן ואילך כו' והביאו הר"נ שם והרשב"א סי' תרמ"ו תי' דנדר חל על שבועה משום איסור מוסיף דאיתוסף איסור חפצא עליה וצ"ע שכתב כאן להיפך בנזיר ניחא דהוא נמי מיתסר גברא כמש"ל ס"ס ר"ו: [יב] דהיינו כו'. עתוס' שם ד"ה קונמות כו': [יג] והנדר כו'. כנ"ל ולא חזר אלא לפי ששאלתו היה על זה: [יד] וי"א כו'. מירושלמי ודשבועות הנ"ל ס"ל כתירוץ ראשון של תוס' שם ת"ש אבל אם כו' ועראש שם ועבה"ג וכ"ה מסקנא בנזיר כ"ב ב':

חידושי רע"ק

(שם סעיף ה') וחזר ואמר הריני נזיר ושתה · קשה לי הא הוי כולל מגו דנאסר בחרצנים וזגים וצ"ע אח"ז רב מצאתי בשה"י בת' זכרון יוסף (סס"י כ"ו) שעמד בזה: (שם סעי' ו') וי"א שאם נדר מדברים האסורים ודעת הר"ן לחלק דעל דבר האסור בעצמותו כגון נבילה וכדומה אין נדר חל דאין איסור חל על איסור דמעיקרא היה האיסור על החפץ אבל בנשבע שלא יאכל ואח"כ אמר קונם האכילה עלי חייל דמעיקרא לא היה האיסור על החפץ אלא על גופו דלא יאכלנו וכן באומר אכילה דיוה"כ עלי קונם עי"ש והכי משמע דעת הרשב"א בת' (סי' תרמ"ז) אבל הב"י הביא בשם תשו' רשב"א דבכל ענין לא חייל כדעת א' דכאן:

באר היטב

להמחבר להכריע דדוקא הכא דנדר לצום יום א' או יום ב' כל ימיו איכא מיגדר מילתא ופנים בדבר שהרי יצטרך להתענות כל ימיו בחנוכה א"כ מיעקרא מילתא דרבנן אבל בא"ח דמיירי בהדיא שקיבל עליו כך וכך ימים א"כ יתענה בחנוכה ופורים פעם אחת ולא מיעקרא מילתא דרבנן בכך ובאמת דהרמב"ם ס"ל דבכל ענין נדרו בטל רק שהמחבר מכריע כן מדעתו ותדע שכן הוא שהרי בס"ג כתב המחבר אבל אם הוציאו בלשון קבלת תענית אינו דוחה וכו' ולא חנוכה ופורים משמע דאם קבלו בלשון נדר דוחה חנוכה ופורים וזה סותר למ"ש כאן בס"ד א"כ דברי המחבר גופיה יהיו סותרים זה"ז אלא ע"כ דיש לחלק דבס"ג מיירי בנדר לזמן ידוע כמ"ש ולענין שבועה עיין מ"ש המחבר בא"ח ס"ס תי"ח ותק"ע אבל בעל הלבוש כתב שם דאפי' נשבע בפירוש להתענות בר"ח לא יתענה אע"פ שר"ח דרבנן כיון שיש לו אסמכתא בדאורייתא וכו' ע"ש ודבריו לא נהירין כלל דהא כתב הר"ן פ"ק דנדרים דאפי' דבר שהוא מן התורה כיון דליתיה מפורש בקרא בהדיא אלא דאתא מדרשא חלה שבועה עליה וכ"כ הר"ב לקמן בסי' רל"ו ס"ב והמחבר בסי' רל"ט ס"ו וכ"כ הב"ח הילכך יש להתיר השבועה ואינו מתענה כמ"ש הר"ב שם בא"ח וכתבו האחרונים בשם תשובת מהר"מ דימי ניסן וכן שאר הימים שאין אומרים תחנון דינן כימים האסורים מדבריהם מיהו נראה בנודר לשון נדר אף להרמב"ם צריך התרה דל"ד לחנוכה ופורים דחשיבי טפי ועשו חכמים חיזוק משא"כ באלו אבל לשאר דברים כל דין ימים האסורים מדבריהם עליהם עכ"ל ובדליסה הביא הג"ה בשם מהרש"ל בנדר להתענות חודש אומרים לו הרי בזה החודש שנדרת יש י"ט ושבתות ואומר להם לא נתכוונתי להם א"צ אפילו התרה דדברים שבלב כי הני שמוכיחים הוי דברים עכ"ל והט"ז פוסק דצריך התרה כל שאמר בלשון נדר אלא דאם אמר שבפירוש היה עולה על דעתו שלא להתענות אלא בימי החול ודאי נאמן ע"ז · עוד הג"ה א' משמו באשה שנדרה להתענות אחר פסח בה"ב עד ר"ח ולאחר הפסח שאלה מאי תתחיל נראה דתתחיל אחר ימי ניסן אם מנהג בכל המקומות שא"א תחנות כל ימי ניסן וכתב הב"ח דהיינו דוקא בלשון קבלת תענית בעלמא אבל בלשון נדר צריך התרה שהרי נדרה בפירוש להתענות אחר פסח דלא עדיף מנדרה להתענות בי"ט עכ"ל: (ח) נשאל · פי' אחר שאמר הריני נזיר שאז חל הנזירות למפרע וע"ל סי' רכ"ט וס"ס רל"ט: (ט) שיישן. כתב הט"ז נראה פי' שאם נשבע שבועה שאישן ואח"כ נדר קונם שינה

פתחי תשובה

רלם סימן רי"א והגהות כסא דהרסנא שם: (ב) ואמר הריני נזיר · עיין בתשובת זכרון יוסף חי"ד ס"ס כ"ו שכתב דלא נקט בש"ע אלא לדוגמא בעלמא ומיירי שהיה כוסס או מתאבל או שיכור ואמר הריני נזיר מכוס זה כתר דנשבע שלא לשתותו דבכה"ג אין איסור רק בשתיית כוס זה כדאיתא במסכת נזיר דף י"א וליכא איסור כולל אבל אל"כ הלא נזירות איסור כולל הוא חרצנים וזגים טומאה ותגלחת וחייל על איסור שבועה ע"ש:

באר הגולה

והר"ן): ו הרשב"א בתשובה סימן תרע"ו: ז שם מהא דהאומר הנאת תשמישך עלי ולשיטתו לקמן בס"ב רל"ט: ח טור והר"ן מדקי' דנדרים

כנסת הגדולה

נדר אפילו שהדין ליתיה בנדר א"כ אין רבינו המחבר הכריח לדעת הרא"ש ז"ל דס"ל כדעת הרמב"ם שהדין זה איתיה בנדר דאל"כ היה התנא מוציאו כו' דהא ליתא וכמו שכתבתי לעיל:

ברכי יוסף

(סימן רט"ו סעיף ה') הא דנדרים חלים על דבר מצוה וכו'. הרמב"ן בתשובותיו היקרות חלק ראשון סימן ק' האריך הרמב"ן בדינים אלו ובסוף בכולל ומוסיף ועומד מהר סיני ממקום ודבן עדיין בסדר נכון הוא ז"ל לנדר עי' בדברי קדשו ולאורו נעלה:

גליון מהרש"א

(ש"ע סעיף ה') הא דנדרים חלים כו'. בין שיש עשה בקיומה ול"ת בביטולה. ודברי ת' מנחת נדרים ח"א היו"ד סימן ח' דהקשה בנדר שלא לישאל כלל שמותרו לו אלו ידעת שעבר על לא תקים כו' ות"ל דלדרשב"א (סעיף ה' כאן) אין נדר חל על לא תעשה ותירץ כיון דהתם איכא נמי עשה דואהבת לרעך חל צ"ע דקשיא גם דהא היכא דיש בביטולה ל"ת סתם השו"ע דגם לרשב"א חל ובמקום שאינו חל כגון אכילת נבילה גם שיש עשה אינו חל:

חדושי בית מאיר

עצמו קק"ק (ש"ך סק"י בא"ד) י"ל דע"כ הרמב"ם כו' ל"י א"י דל"ל לדעת הש"ע דלא ס"ל הכי בנודר לזמן הא ע"כ או דהסוגיות לדעת בה"ג יחיד בלא הוציא בנדר ממש או שהפי' נדרו נזירות · היינו ע"י התרה א"כ היכי מלא הש"ע סימן נדר הש"ע דכל ימיו עשו חיזוק · לכן נע"ד אין. תירוץ זה עיקר:

יד אברהם

(שם סעיף ו') שאם נדר מדברים האסורים כגון נבילה כו'. עיין כסף משנה פ"ג מהלכות נדרים דנ"ט במ"ש דחל איסור נדר על ע"ם לענין דהוי דשל"ה ולא בטל. ולי צ"ע דהא בנדרים (דף כ"ט) איתא דמ"ם הוי נדרים דבי"ל אתי מאי מוקמי להו כשאין לה כח נמי ולבתורתן לענין כגון הנודר לאו דברים מהני ולמקיימין כו' והיינו דוקא בנדר הדבות אבל בנודר לבטל מצוה אין מהנה בנדר דשפיר שבוד בנדר וא"כ כמ"ש ר"ש קונם יין ולא"כ לא הוי כהנ"ע דשל"ה · ומיהו יש לקיים דברי הכ"מ לפי מה שכתוב להלן:

מילואים

(סימן רט"ו ש"ך ס"ק י"א) ולא ידעתי מנין לו זה ולמה לו זה כו'. אבל בדבריו מוכח מה דאמרינן במנחות דף צ"ט ע"ב ר"ח דאורייתא הוא נמי חיזוק לנפו ולאחריו וכמו בשבתות וי"ט ולכן מותר להתענות בר"ח מדרבנן · ר"ח אף כי ר"ח הוא רק אסמכתא בעלמא וא"כ הוא כתורה

קונם ככר זה עלי חייב שתים וכן אם נשבע שיאכל ככר זה ואח"כ אסרו עליו בקונם אסור לאכלו לפי שהנדרים חלים ע"ד מצוה ושבועות וכ"כ הר"ן שם: **טו אבל אם כו'** · זהו אף לסברא האחרונה כדאיתא בטור ופוסקים: **טז דהוי ליה מתפיס בדבר האסור** · מיהו בע"ה י"א דבעינן שאלה אף במתפיס בדבר האסור כדלעיל סי' ר"ס: **יז אין מצה עשירה בכלל** · כלומר ומותר לאכלה בלא התרה אבל מ"מ בנשבע שלא לאכול מצה בליל פסח לוקה ואוכל מצה בליל פסח כמו שנתבאר בא"ח סי' תפ"ס ולקמן סי' רל"ו ס"ה:

רטז א בחילופיהן · היינו שהחליפן בדבר אחר אסור אותו הדבר אחר וכתב הרא"ש פרק הנודר מן הירק דוקא להמחליף אסורים אבל לאחר מותרים וכן אם החליפם אחר מותרים להנודר וכ"כ סמ"ג בשם ר"י והר"ן אוסר בכל ענין דמשוי ליה כהקדש (ומיהו היכא דלא אמר אלו כתב הר"ן דמותר בהחליפן אחר וע"ש) והתוס' פרק השותפין דף מ"ז כתבו כהרא"ש:

ב וכן אסור בגידולי גידוליהן · בדבר שאין זרעו כלה וכב"ח כתב דהרמב"ם והרא"ש וטור לא אסרי גידולי גידולין אלא בקונם מה שאני אוכל או טועם מהן לקמן סעיף ב' ולא כאן והכי נקטינן עכ"ל ולא משמע מידי בדבריהם דאי משום שכתבו כן בסיפא הא כמו שפירש הר"ן המשנה דסיפא אריישא נמי קאי כן יש ליישב דבריהם וכן משמע להדיא בכסף משנה שמכרע כן דברי הרמב"ם וכן פי' להדיא בדרישה דברי הטור וכן הוא בלשון המשנה שבהרא"ש האומר לאבתו קונם מעשי ידיך עלי קונם הן לפי קונם הן על פי אסור בחילופיהן ובגידוליהן אבל בדבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסור ואע"ג שבמשנתנו אין הלשון כן ואפשר דילוג סופר הוא בהשר"י מ"מ מאן מוכח וגם התוספות (דף נ"ה) כתבו והלכך גידולי גידולין אסורין בדבר שאין זרעו כלה אבל בדבר שזרעו כלה הגידולין אסורין וגדולי גידולים מותרים עכ"ל וע"כ באמר קונם פירות אלו מיירי מדכתבו בסיפא הגידולין אסורין הלכך אין להקל נגד דעת הר"ן והמחבר כיון שאין חולק בדבר וגם בתוס' משמע כן:

ג גידולי גידולים מותרים · אבל הגידולים עצמן אסורים וכב"י בשם הרמב"ם פ"ה ולמה לא יבטל איסור בגידולים שרבו עליהן שהוא דבר שיש לו מתירין ואינו בטל ברוב ולא כתב מאי הוליא כן גם בכסף משנה לא כתב דבר והוא ש"ס ערוך פרק הנודר מן הירק דף נ"ט

רטו (א) פירות האלו וכו' · ע"כ שרואה אותם מדאמר האלו אלא שמ"מ אינם מוכנים לפניו כמו בסיפא משום הכי נקט בסיפא לפניו: **(ב) אסור בחילופיהם** · באשר"י פ' הנודר מן הירק בפסקיו כתב בזה ואפילו בחילופי חילופיהן ובב"י בשם הר"ן כתב דבחילופי חילופיהן מותר כ"כ כאן בש"ע בסמוך *)ותימה על ב"י שלא ראה כך דהרא"ש: **(ג) וכן אסור בגדולי גידוליהן** · כ"כ הר"ן הביאו ב"י דכמו דבסיפא בסעיף ב' באומר שאני אוכל או טועם מהם אוסר אפילו בגידולי גידוליהן הכי נמי כאן ונראה דגם דעת הרא"ש כן שכתב בדף נ"ו שבגידולי גידוליהן אסורים בסיפא משום דהוה גוף האיסור כיון באין זרעו כלה וא"כ גם באומר פירות האלו עלי מ"מ הרי נהנה מגוף האיסור וק"ו הוא דהרי בסיפא שאומר שאני טועםדמותר בחילופיהן וגידוליהן בזרעו כלה אפ"ה אסור אפילו בגדולי גידוליהן באין זרעו כלה כל שכן ברישא דאסור בחלופיהן ובגידוליהן אפי' בזרעו כלה דיהיה אסור באין זרעו כלה אפילו בגידולי גידוליהןומטע' זה לא הולךהרמב"ם והטור לכתוב בהדיא ברישא דאסור בגידולי גידולין באין זרעו כלה דסמכו על ק"ו שזכרנו וע"כ יפה פסק כאן בש"ע בדין זה דגידולי גידולין אסורין באין זרעו כלה ומו"ח ז"ל כתב דזו היא דעת הר"ן לחוד אבל הרמב"ם והרא"ש והטור סבירא להו ברישא דגידולי גידולין מותרין והוליא פסק זה מהלכה ותמוה הוא מטעם שזכרנו ואדרבה הרא"ש כתב להדיא דאפילו חליפי חליפין אסורין כ"ש גידולי גידולין כיון שהוא ממש בעין שהרי לא כלה זרעו ע"כ ודאי פסק הטוב ברור וכ' ב"י בשם הר"ן דדוקא כאן שהוא פורט ואומר פירות אלו שויתנו כהקדש בחילופין וגידולין וכן באומר פירות מקום פלוני עלי אבל באומר קונם זיתים וענבים עלי כמ"ש בסוף סי' זה שלא נתכוין אלא מאכילת אותו מין ולא שויתנו כהקדש ומ"ה לא מיתסר בחילופיהן וגידוליהן ע"כ והך גידולין שכתב בסוף הוא שלא בדקדוק דהא על כל פנים אסור בגידוליהן דהא פירות אותו מין הם והוא אסר כל המין עליו אלא בחילופין לבד יש חילוק וכן כתב הרא"ש בהדיא שם במשנה דלא בעינן שיאמר האלו אלא אמר קונם

גבילות וטריפות חל הנדר ואם אוכל מהם (י) עובר בלא יחל **טו** ° אבל אם התפיס בהם דבר אחר (יא)אינו נתפס שאינו דעתו אלא בעיקר האיסו' **טז** דהוי ליה מתפיס בדבר האסור · אבל דבר שאסור מדרבנן ואסרו עליו בלשון נדר והתפיס בו דבר אחר נתפס בנדר ואסור:

הגה הנודר או הנשבע שלא לאכול מצה בליל פסח **יז** אין מצה (יב) עשירה בכלל אבל אם נדר שלא לאכול מצה כל השנה אפשר דמצה עשירה בכלל · (ריב"ש מביאו ב"י ס"ס רל"ו):

רטז חילוק בין האומר פירות אלו או לא אמר אלו ודין הנודר מהמבושל (וכיצד הולכין בנדרים אחר לשון תורה). ובו י"ב סעיפים:

א א קונם (א) פירות האלו עלי (ב) אסור **א** (א)בחילופיהם ובגידוליהם [א] ב ואין צריך לומר במשקין היוצאין מהן (ג) **ב** [ב] ג וכן אסור (ג)בגידולי גידוליהן [ג] אבל חילופי חילופיהן (ג) מותרים ואם הוא דבר שזרעו כלה **ג** גידולי גידוליו מותרים [ד] ד וכן הדין אם לא אמר האלו אלא היו לפניו ואמר קונם הם עלי:

באר הגולה

אליס על דבר מצוה וכ"כ מה' רש"י בריש נזיר: ט שם מהא דנדרים ד' י"א איבעיא בעיקרו קא מתפיס או בהיתירא קא קא מתפיס ופסקו הפוסקים דבעיקרו מתפיס: י שם מהא דריש פ"ג דשבועות דמשני כיון דמדרבנן הוא אסור וכו' וכגירסת הרא"ש בספרים: א משנה נדרים דף נ"ז ע"א: ב רמב"ם בפ"ה מה"נ ממשנה הנודר מן הענבים וכו' וגמרא שם דף נ"ב ע"ב: ג טור וכ"כ הר"ן דהא דתנן שם דף נ"ז אבל דבר שאין זרעו כלה אפי' גדולי גידולים אסורים קאי נמי ארישא קונם פירות אלו וכו' אע"ג דקיי"ל זה וזה גורם מותר שאני נדריםדדמי להקדש דחמיר טובא כמ"ש הר"ן א"נ שאני נדרים דדבר שיש לו מתירין הן ולהכי לא שרי בהו זה וזה גורם: ד הרא"ש שם:

נקודות הכסף

(סי' רט"ז ט"ז סק"ב) ותימה כו'. שגג בזה דהיאך אפשר לומר דחלופי חלופי אסורים והרי בש"ס פרק השותפין דף מ"ו ע"ב מוכח להדיא דשרי וכן מוכח להדיא באשר"י סוף פרק האיש מקדש ומה שכתוב בפסקי הרא"ש אסור בחלופיהן ובגידוליהן ובחלופי חלופיהן כו' טעות סופר הוא שהרי העתיק לשון המשנה ובמשנה אינו כן תדע דאל"כ לא ה"ל להפסיק בגידוליהן אלא הי' ליה למימר אסור בחלופיהן ובחלופי חלופיהן ובגידוליהן וזה פשוט:

גליון מהרש"א

דהל"ת מעכב מלתול: (ט"ע סעיף ו') שאין דעתו אלא בעיקר האיסור. תכא בלא [illegible]

חידושי רע"ק

(סי' רט"ז סעיף א') גידולי גידוליו מותרים. כך הוציא הר"ן מסוגיא דהשותפין ובעניותי לא זכיתי להבין ראיית הר"ן דהתם באוסר על חברו דא"א לבא עלה מדין דשוינהו הקדש [illegible] ראין אדשלב"ל על חברו אלא דהאיבעיא אם החליפים והגדולים אסור להמחליף הייט דהספק בכל א"ת אם אסרו חז"ל החליפים למחליף וא"כ מש"ה לא נאסרו גדולי גדולים דכולי האי לא החמירו חז"ל עליו אבל באמר קונם פירות אלו עלי דאפי' החליפם אחר אסור דמדינא אסורים דשוינהו עליו כהקדש כמ"ש הר"ן שם י"ל דגם גדולי גדולים אסורים כמו בהקדש וצע"ג ועי' במ"ש בתשו' (סי' רי"ט): (שם ש"ך סק"ג) וכב"י בשם הרמב"ם

ביאור הגר"א

רטז [א] ואצ"ל כו'. שם נ"ב ב' א"ר ת"ש כו' באלו לא קמיבעיא כו' ת"ש ואצ"ל דהא אף בשאני טועם קמיבעיא לתו ועס"ב: [ב] וכן אסור כו' ואם כו'. ר"נ במתני' הנ"ל ד"ה בדבר כו' ע"ש: [ג] אבל כו'. שם בא"ד ושם מ"ז ב' בד"ת ת"ש המקדיש כו' ונהנה נהנה דחליפין חליפי מותרין צ"ל דחליפי חליפין מותרין וכ"כ הרא"ש בספ"ב דקדושין נ"ו ב' במתני' שם וברא"ש כאן בפסקיו כתוב ובגידוליהן ובחלופי חילופיהן וניכר שהוא ט"ס וכן ברמזים לא כתבם: [ד] וכן הדין כו'. טור והוא מתני' שם קונם הן לפי כו' ור"נ שם ד"ה קונם כו' ושם מ"ז א' ד"ה קונם כו'. ובה"ג כתב שהיא מדברי

באר היטב

שינה עלי דחל הנדר (ונ"ד למ"ש מתלה אם נשבע שלא לאכול ככר זה ואח"כ אמר קונם ככר זה עלי דלא הוי נדר דשם האי נדר ג"כ כמו השבועה מה שא"כ כאן הוי נדר להיפוך מהשבועה): (י) עובר. והב"ח כתב דנ"ל עיקר כדעה זו אבל הש"ך כתב דעיקר כדעה לאסונה מיהו דעת הר"ן כדעה זו וכתב עוד הש"ך דלדעה זו ה"ה אם אמר בשבועה שלא אוכל ככר זה וחזר ואמר קונם ככר זה עלי חייב שתים וכן אם נשבע שיאכל ככר זה ואח"כ אסרו עליו בקונם אסור לאכלו לפי שהנדרים חלים ע"ד מצוה ושבועות וכ"כ הר"ן עכ"ל: (יא) אינו. זהו אף לסברא האחרונה כדאיתא בטור ופוסקים מיהו בע"ה י"א דבעינן שאלה אף במתפיס בדבר האסור כדלעיל סי' ר"ס ש"ך: (יב) עשירה. מותר לאכלה בלא התרה ועל גוף המצה לוקה ואוכלה בליל פסח כמו שכתב באורח חיים סימן תפ"ה ולקמן סימן רל"ו סעיף ה' עכ"ל הש"ך:

רטז (א) בחלופיהם · (והיינו שהחליפם בד"א אסור אותו הדבר אחר) כתב הרא"ש דוקא להמחליף אסורים אבל לאחר מותרים וכן אם החליפם אחר מותרים להנודר והר"ן אוסר בכל ענין דמשוי ליה כהקדש ומיהו היכא דלא אמר אלו כ' הר"ן דמותר בהחליפן אחר ע"ש: (ב) בגידולי. בדבר שאין זרעו כלה והב"ח כ' דהרמב"ם והרא"ש והטור לא אסרי גידולי גידולין אלא בקונם מה שאני אוכל או טועם מהן והכי נקטינן עכ"ל אבל הט"ז והש"ך הולקין עליו ופסקו כהמחבר: (ג) מותרים. כתב הט"ז דבאשר"י פ' הנודר מן הירק בפסקיו כתב ואפי' בחילופי חילופיהן אסור ותימה על הב"י שלא ראה קך דהרא"ש עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו וכתב דט"ס הוא בפסק הרא"ש ע"ש) פלוני

[illegible]

חידושי בית מאיר

[illegible]

עצי לבונה

[illegible]

הגה [ה] וכן אם אמר ד פירות (ד) פלוני או מקום פלוני הם קונם עלי הוי כאילו אמר פירות אלו. (ב"י בשם הר"ן):

ב ה אמר קונם מה שאני אוכל או טועם מהם אם הוא דבר (ד) שזרעו כלה ה [ו] כגון חטים וכיוצא בהם (ה) ו מותר בחילופיהם ובגידוליהם ואם הוא דבר שאין זרעו כלה כשזורעין אותו [ז] כגון שום ובצלים (ו) (ה) אפי' גידולי גידולין אסורים [ח] וכן משקים היוצאים מהם אסורים (ז) [ט] י וכן אם אמר קונם פירות האלו ז על פלוני (א) אסור בחילופיהם ובגידוליהם:

ג (ח) י אמר לאשתו קונם ח מעשה (ו) ידיך עלי אסור בחילופיהם (°) ובגידוליהם. ח אמר קונם שאני אוכל או שאני טועם ממעשה ידיך מותר בחילופיהן ובגידוליהן בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין:

ד ט אמר לחבירו קונם לביתך שאני נכנס שדך שאני לוקח מת ט או (ז) שמכרן [י] י או נתנן לאחר י מותר אבל כל שהוא ברשותו אסור [יא] יא אפילו מכרו ואחר כך קנאו [יב] או יב שנפל (ח) ובנאו יא [יג] יג ואפילו לא בנאו במקומו הראשון:

הגה [יד] אמר לו קונם בית אביך שאיני נכנס בו אע"פ שמת האב אסור יב דכל יוצאי (ט) חלציו קרויין בית אב (מרדכי ספ"ק דגיטין ובה"ע סי' קמ"ו ועמ"ק י"ב):

ה יד אמר קונם לבית זה שאני נכנס בו יג אסור בו (י) לעולם בין שמת או מכרו או נתנו לאחרים יד טו ואם נפל ובנאו אפילו במקומו ובמדרתו הראשונה מותר:

טורי זהב

קונם לחוד אלא משום חילופין לחוד דאין אוסרין אלא באומר אלו ואפשר שהר"ן מיירי באומר קונם זיתים וענבים של שנה זו עלי דאז מותר בגידולים שנגדלו אחר כן כל שלא אמר אלו וכזה חילופים וגידולים שוין: (ד) שזרעו כלה. זה קאי אגידולין אבל בחילופין אין חילוק דאפי' באין זרעו כלה מותר בהם: (ה) מותר בחילופיהן · דכי אכיל חילופיהן וגידוליהן לא טעים הנהו פירות דאסר עליה והוא אמר שאני טועם: (ו) אפי' גידולי גידולין · וא"ל יבטל האיסור בגידולין שרבו עליו שהרי הוא דבר שיש לו מתירין שהרי יש לנדר התרה בפתח או חרטה וכל שיש לו מתירין לא בטיל ברוב ב"י בשם רמב"ם ובזה מתורץ נמי למה לא יהא מותר מטעם זה וזה גורם כמו שהקשה ב"י בשם הראב"ד וכ"כ ב"י בסמוך: (ז) וכן אם אמר כו' · דבעיא היא בגמרא אם אסור בחילופיהן אם יכול לאסור דבר שלא בא לעולם על חבירו כיון שאין יכול לאסור פירות חבירו על חבירו מה שאין כן באם הוא אוסר על עצמו שכן יכול לאסור גם פירות חבירו על עצמו א"ד חילופיהן וגידוליהן לא שנא הוא לא שנא חבירו ואזלינן לחומרא: (ח) אמר לאשתו קונם מעשה ידיך כו' · כתב הר"ן קמ"ל רבותא דמייחד פירותיו של פלוני כי היכי דמייחד מעשה ידי אשתו כאומר האלו דמי ומיתסר בחילופים וגידולים וסיפא דשאני אוכל או טועם קמשמע לן רבותא דאפילו באומר פירות האלו שאני טועם הוה ליה כאילו לא אמר האלו ואזלינן בתר לשון שאני טועם דהא כאן הוי כאומר האלו כיון שמייחד כמו שכתבתי אלא דקשה לי כיון שיש כאן ב' לשונות הסותרים זה את זה דמלשון ממעשה ידיך הוה כאומר האלו דהא מטעם זה אסור בחילופיהן וגידוליהן וגם הטור ע"כ ס"ל כן דאל"כ ה"ל כאומר קונם זיתים וענבים דאין איסור בחילוף וגידול אלא ע"כ דהוי כאומר האלו כמ"ש הר"ן ומלשון שאני טועם משמע להיתר בחילוף ובגידול ויש לנו לילך לחומרא כמ"ש הטור אחר כך גבי לביתך זה בשלמא להר"ן לק"מ דס"ל לישנא בתרא עיקר בין לקולא בין לחומרא כמ"ש ב"י בשמו והר"ן סידר דין זה דלגבי אשתו שלא כסדר הטור אלא דנקט תחילה קונם מעשה ידיך ואח"כ שאני טועם ממילא יש לנו לילך אחר לישנא בתרא אבל להטור קשה וצ"ל דהטור ס"ל דאין שייך לומר דאזלינן לחומרא אלא במקום שאפשר להיות לשון אחד בלא חבירו דהיינו באומר ביתך זה דהיה אפשר לומר בית זה או להיפך לביתך לחוד ע"כ לא ידעינן הי מינייהו עיקר משא"כ באומר שאני אוכל ממעשה ידיך הוי לשון שאני אוכל עיקר לפי סידור דבריו דודאי לא סגי בלא"ה וכן לא סגי אם לא יאמר ממעשה ידיך א"כ אין כאן לישני דסתרי אלא ה"ק ממעשה ידיך לא יהא איסור אלא מה שאני אוכל כנ"ל

שפתי כהן

כ"ט ע"א: ד פירות פלוני · כלומר של איש פלוני אבל אם אמר פירות של מין פלוני כלומר קונם תאנים או ענבים עלי כיון שלא פרט ואסר עליו כל המין לא עשאם עליו כהקדש שלא נתכוין אלא מאכילת אותו המין ומ"ה לא מיתסר בחילופיהן ובגידוליהן כן הוא בר"ן ודלא כהעט"ז: ה כגון חטים · וה"ה פירות האילן הגהת דרישה בשם מהרש"ל: ו מותר בחילופיהן כו' · כתבו דרישה ופרישה דחילופיהן אפילו באין זרעו כלה מותר וכן הוא בהדיא בש"ע וכן מוכח ברא"ש והר"ן וכו' ולא משמע מידי וגם בטור משמע איפכא הלכך נראה דכיון שהגידולין אסורים השוו ואסרו גם בחילופין: ז על פלוני אסור · בכל אופן שנתבאר כמו שאסר על עצמו: ח מעשה ידיך כו' · לא תיקשי לך מעשה ידיך דבר שאין בו ממש הוא דהיכא לאוקמא באומר קונם ידיך למעשיהן (ע"ל סי' רל"ד ס"ק פ"ט) א"כ מעשה ידי אשתו לאחר שהעשה דבר שיש בו ממש הוא מיהו כתב הר"ב יונה דלא מיתסר אלא בכנגד מעשה ידיה שאם אשתו טחנה ואפאה ומכרה לחם להיות מעות שכנגד טחינה ואפייה שלה ודכנגד חטים שלו עכ"ל ר"ן: ט או שמכרן · דוקא לאחר אבל מכרו לנודר עצמו אסור שהרי הוא נהנה מביתו שמכחו בא לו כ"כ הריב"ש סימן שכ"ז וע"ל סימן רכ"ו ס"ק י"ג: י מותר · שהרי עתה אינו ביתו: יא ואפילו כו' במקומו הראשון · אלא שיבנו במקום אחר ומשמע אבל קנה לגמרי בית אחר מותר שלא היתה כוונתו אלא על בית שהיה לו בשעת נדר הן שיהיה כן או ישתנה אבל לא על בית אחר לגמרי: יב דכל יוצאי חלציו כו' · כלומר בית אביך שאמר היינו יוצאי חלציו ולפ"ז אם מכרו מותר אלא דמ"מ אסור לילך ליוצאי חלציו וכן כוונת התוס' בעירובין (דף ס"ו ע"ב) במ"ש וי"ל דכל יוצאי חלציו קרויים בית אביו כו' ר"ל ומה שאמר ה"ז גיטך ע"מ שלא תלכי לבית אבין ר"ל יוצאי חלציו שהם קרויים בית אביך כדכתיב שבי אלמנה בית אביך ודלא כמ"ש מהרש"א חידושיו שם שכתב וממכרו דגבי נדרים ל"ק להו דאין זה כריתות דאפשר שיקנה בית אחר עכ"ל גם התוספות פ"ב דגיטין (דף כ"ח ע"ב) והמרדכי הקשו שם בהדיא ממכרו דנדרים ג"כ אלא ודאי כדפרישית וע"ש ודו"ק · ומ"מ יש לגמגם על דברי הרב דבמרדכי ותוספות שם לא משמע אלא באמר ע"מ שלא תלכי לבית אביך אבל לשון קונם בית אביך שאני נכנס בו י"ל דאבית ממש קאמר דאיוצאי חלציו לא שייך לומר שאני נכנס בו אלא שאני הולך: יג אסור בו לעולם · כתוב בתשו' מהרי"ל סימן ר"ז על הבן שמדיר עצמו מנכסים אלו (אפילו) כבאמר לביתך זה אסור בו אפילו אחר מות הנודר מדקאמר זה מה לי אבוה ומה לי אחר אי משום דראוי ליורשו בחייו נמי צריך לו לכמה עניינים ליהנות משל אביו ע"כ: יד ואם נפל כו' · והב"ח השיג על הב"י דאע"ג דדעת הר"ן כן (וכן דעת הריב"ש בתשובה סימן שנ"ו) מ"מ מ"ש כן לדעת הרא"ש וטור ליתא אלא דעתם דאפילו בנפל ובנאו אסור ע"כ דבריו ולא ידעתי לסוף דעתו ועוד לדבריו קשיא מאי פשיט בירושלמי הא התם לא קאמר בית זה אלא גם דעת הרא"ש והטור כן וגם י"ל דהרא"ש מפרש הבעיא על ביתך אי אסור בנפל ופשיט לאיסור אבל בבית זה מותר וכן משמע להדיא ברבינו ירוחם ני"ד ח"ה ונראה ראיה

באר הגולה

ה שם במשנה דף כ"ז ע"א: ו בעיא דרמי בר חמא שם דף מ"ז ע"א ולא נפשטא: ז משנה שם דף כ"ז ע"א ולא הוי דבר שלא בא לעולם דאוסר מעשה ידי אשתו לאחר שתעשה דדבר שיש בו ממש הוא. (*) פי' אם נטעה אילן או נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה: ח שם במשנה: ט משנה שם דף מ"ו ע"א: י בית יוסף: יא הריב"ש בתשובה סי' שנ"ו: יב ירושלמי הביאו הרא"ש והר"ן שם: יג הר"ן שם וריב"ש שם: יד שם במשנה: טו הר"ן שם מהירושלמי וריב"ש

כנסת הגדולה

וסיום לשון הרא"ש יוכיח כו': ומה שנראה לעניות דעתי לומר על צד הדוחק הוא דלעולם דסבירא ליה לרבינו המחבר דכוונת סיום לשון הרא"ש הנזכר היינו על דרך הכ"ש כנזכר אלא שהכרת רבינו המחבר היינו כאופן זה דאם סבירא ליה להרא"ש ז"ל שדין זה איתיה בנדר כדעת הרמב"ם ובכוונת סיום לשונו היינו על דרך הכ"ש וכנזכר אתי שפיר

ברכי יוסף

(סימן רמ"ז סעיף ד') קונם לביתך שאני נכנס וכו'. אם נפל ובנאו כתב גאון עוזנו הרב משנה למלך פ"ח דגירושין כי מהר"ם קנג"י הביא ראיה לסתיר ממדרש קהלת דאם נפל ובנאו פנים חדשות באו לכאן כמ"ש במדרש למגוחה זו אינם באים וכו': ודע שהרב מל"מ עצמו בספרו הבהיר פרשת דרכים הביא ראיה זו משם הריטב"א בחידושיו. כן אמת דכעת לא מצאתי כן בחידושי הריטב"א הנדפסים שבידינו. אמנם נודע כי הריטב"א עשה שני מהדורות ואפשר דחידושי הריטב"א והמה בכתובי"ם אשר היו ביד הרב ז"ל היה מהדורא אחת ומה שבידינו הוא מהדורא אחרת. ונהירנא דבימי חרפי כשלמדתי ענין זה הוקשה לי דברי הריטב"א בחידושיו ממקום למקום כמו שרמזתי בעניותי במקום אחר: (שם) מת או שמכר כו' לאחר מותר וכו'. מדברי חידושי קידושין לחד מקמאי שנדפסו בקושטאנדינא נראה דאם אמר שאינו נכנס [illegible]

ביאור הגר"א

הרא"ש בפי' שם וכ"כ ב"י בתחלת דבריו ושגגה היא עברא"ש שם: [ה] וכן אם כו'. הר"נ בד"ה הנ"ל ובד"ה האומר לאשתו ע"ש: [ו] כגון חטים כו' · פ"ב דכלאים עד שתתליע וער"ם שם ובפ"ט דתרומות מתני' ו' ד"ה ור"י כו': [ז] כגון שום כו'. מתני' דתרומות שם וכת"ק: [ח] וכן משקים כו'. שם נ"ב ב' בעיא ולא אפשיטא ולחומרא ובזה אין חילוק בין זרעו כלה וכן בחילופיהם להיתרא דלא כש"ך: [ט] וכן אם כו'. עבה"נ והוא לשון הטור וכ"פ הרמב"ם ועמ"ש בא"ח ס"ס תמ"ג: [י] או נתנן כו'. ר"נ ס"ז א' ד"ה מת כו' וכן מפורש שם ל"ה א' שניתנה כו' וכמ"ש בס"ח: [יא] אפי' מכרו כו'. נלמד מנפל דלמטה ולא דמי למ"ש בפ"ד דב"ב (ס"ג א') גבי בן לוי מכרה ולקחה כו' וכמ"ש בח"מ סי' ר"ט ס"ז דהתם משום שיורא עריב"ש שם: [יב] או כו'. בר"נ שם וחסר שם בלשון הירושלמי ועברא"ש שם: [יג] ואפי' כו'. שם בר"נ: [יד] א"ל קונם

חידושי רע"ק

פ"ה, זה קאי על גדולי גדולין באין זרע כלה: (סעיף ב') היוצאים מהם אסורים. היינו מספק: (ש"ך סק"ז) שאסר על עצמו. ומ"מ יש חילוק דבאוסר ע"ע בלשון אלו אף החליפם על אתר אסור דיכול לאסור דשלב"ל על עצמו אבל באוסר על אחר אף בלשון אלו א"א לאסור החליפין מדינא דא"י לאסור דשלב"ל על חבירו והאיבעיא רק בהחליפין הוא והיינו דהספק בכל חלופי אסורי הנאה אם אסור על המחליף וה"נ האיבעיא באוסר על עצמו בלא לשון אלו אם החליפן הוא כך מבואר בר"ן: (שם ש"ך ס"ק י"א) מותר שלא היתה כוונתו. בש"ל (פ"ה מה' גירושין) כתב דמדברי ת' הריב"ש (סשנ"ז) ומת' הראנ"ח (ח"ב סע"ב

באר היטב

(ד) פלוני. כלומר של איש פלוני אבל אם אמר פירות של מין פלוני כגון קונם התאנים או ענבים עלי כיון שאסר עליו כל המין לא עשאם עליו הקדש שלא נתכוין אלא מאכילת אותו המין ומ"ה לא מיתסר בחילופיהן ובגידוליהן כן הוא בר"ן ודלא כהלבוש עכ"ל הש"ך: (ה) אפילו. כתב הט"ז וא"ל יבטל האיסור בגידולין שרבו עליו שהרי הוא דבר שיל"מ שהרי לנדר יש התרה בפתח או בחרטה ובזה מתורץ נמי למה לא יהא מותר מטעם זה וזה גורם עכ"ל: (ו) ידיך. כתב הש"ך וא"ל הא מעשה ידיך דבר שאין בו ממש הוא דאיכא לאוקמי באומר קונם ידיך למעשיהן א"כ מעשה ידי אשתו לאחר שמעשה דבר שיש בו ממש הוא מיהו כתב הר"ר יונה דלא מיתסר אלא בכנגד מעשה ידיה שאם אשתו טחנה ואפאה ומכרה לחם להיות מעות שכנגד טחינה ואפייה שלה וכנגד חטים שלו עכ"ל הר"ן: (ז) שמכרן. דוקא לאחר אבל מכרן לנודר עצמו אסור שהרי הוא נהנה מביתו שמכחו בא לו כ"כ הריב"ש: (ח) ובנאו. משמע אבל קנה לגמרי בית אחר מותר שלא היתה כוונתו אלא על בית שהיה לו בשעת נדר הן שיהיה כן או ישתנה אבל לא על בית אחר לגמרי ש"ך: (ט) חלציו. כלומר בית אביך שאמר היינו יוצאי חלציו ולפ"ז אם מכרו מותר אלא דמ"מ אסור לילך ליוצאי חלציו ומ"מ יש לגמגם על הר"ב דבתוס' ובמרדכי לא משמע כן אלא באמר ע"מ שלא תלכי לבית אביך אבל לשון קונם בית אביך כו' י"ל דאבית ממש קאמר דאילו איוצאי חלציו לא שייך לומר שאני נכנס בו אלא שאני הולך עכ"ל הש"ך: (י) לעולם. כתוב

פתחי תשובה

רמז (א) אסור בחילופיהן. בכל אופן שנתבאר כמו שאסר על עצמו ש"ך · ועיין בתשובת רבינו עקיבא איגר סוס"י ס"ה בשם בנו הרב מהר"ש איגר ז"ל שמען ע"ז דהא לאחד מן האוס: יש שנתבאר הוא דבאמר פירות אלו עלי אם הוא דבר שזרעו כלה גידולי גידולין מותרין אבל הגדולים עצמן אסורים והטעם דלא בטל האיסור בגדולים מבואר בש"ך ס"ק ג' דהוא דשיל"מ והרי זה נכון באומר קונם עלי דבידו להתיר אבל באומר קונם על פלוני דאין ביד פלוני להתיר מהראוי דגם גידולים עצמן מותרין דעתה אינו דשיל"מ (עיין לעיל סימן ק"ב

חידושי בית מאיר

(שם ש"ך סק"ז) ולא משמע מידי. נ"ב עיין סעיף ג':

גליון מהרש"א

(ש"ע סעיף ד') אפילו מכרו ואח"כ קנאו. משמע דבקנאו מחדש בית שלא היה תוך בשעת נדר מותר והמש"כ בש"ך ס"ק י"א אך מדברי המהרש"א שהביא הש"ך ס"ק י"ב לא נראה כן (מיהו הבית ליבא דעל ק' מהרש"א יל כיון דאפשר שיחזור ויקנה אותו בית שלא מקרי כריתות וכ"כ במל"מ פ"ה מגירושין הי"א) וכן כתב הפמ"ג שם ד"ה ודע דכתב בשם ת' הרשב"א ח"ב סי' שנ"ו ובשם ת' ראנ"ח ח"ב סע"ב דגם בקנה בית אחר אסור: (שם סעי' ה') ואם נפל ובנאו אפילו במקומו כו'. והח"ד פ"ב דגיטין דנים בלא חזר ובנאו אסור לכנוס בקרקע הבית בהל"ם שם ד"ה ודע:

ו [טו] טו אמר קונם לביתך זה שאני נכנס (ט) אסור בו לעולם טו יו בין שמת או מכרו או נתנו לאחר בין (יא) שנפל ובנאו טז יח ויש מי שמתיר במת או מכרו או נתנו ואוסר בנפל ובנאו יז יט ויש מי שאוסר בזו ומתיר בזו :

ז [טז] כ אמר ראובן לשמעון יח קונם בית זה שאתה נכנס ומת או שמכרו לאחר (יב) אסור יט שהאוסר דבר שהוא שלו על חבירו (י) אע"פ שיצא מרשותו הרי הוא באיסורו עומד [יז] כא אבל אם אמר לו קונם לביתי שאתה נכנס אם מת או מכרו או נתנו לאחר כ (יג) מותר כב האומר לבנו הרי אתה אסור בהנייתי או שנשבע שלא יהנה בו אם מת יירשנו שזה [יח] כאומר נכסי עליך אסורין אבל אם אסר עליו הנייתו ופירש בין בחייו בין במותו אם מת לא יירשנו שזה כאומר נכסי אלו עליך אסורים (וע"ל סימן רכ"ג) :

הגה כא [יט] קהל שנדרו כל מה שיגבו יהיה לצורך בנין בית הכנסת ובנין בית המדרש יתנו מחצה לזה ומחצה לזה אע"פ שלא גבו להספיק א' מהם (ב"י ס"ס רכ"ח בשם תשו' הרשב"א) (ס)[כ] מי שהשביע את בנו או חבירו שלא ילוה מעותיו לאחרים כב אם לא ברשות ראובן ושמעון ומת אחד מהם מותר להלוות ברשות הא' דכל מקום שנאמר פלוני ופלוני (יא) (יד) (ב) משמע אפי' א' מהם עד (ג) שיפרוט לך שניהם ביחד (ב"י סי' רכ"ח דף ע"ב ע"ד בשם תשובת הרשב"א) [כא] מי שנשבע לאשה המשודכת לו שלא ישא אשה עליה וקודם שכנסה נפלה לו יבמה מותר ליבמה דלשון עליה אינה במשמע אלא אם נשאה תחילה כג ולא יכנוס (טו) המשודכת אלא א"כ יתירו לו שבועתו (שם סוף דף רע"ג בשם תשובת רשב"א והיא בסימן תתי"ב) :

שפתי כהן

ראיה ברורה לזה דהא בירושלמי פשיט ליה מהאומר הנו בית כו' נפל חייב לבנותו כו' ובהמשכיר בית לחבירו קי"ל בס"פ השואל דאם אמר זה אין חייב לבנותו ומוסכם מכל הפוסקים וכמו שנתבאר בח"מ סימן ש"ב וגם מדקאמר ש"ס התם אי דקאמר זה נפל אזדא לה משמע דפשיטא דבכל דוכתי כיון דקאמר זה נפל אזדא לה ואפשר אסיק אדעתיה הך מתניתין דמייתי בירושלמי שהביא הר"ן: טו בין שמת כו' · דמספקא לן אי תפיס לשון ראשון או לשון אחרון הלכך יש להחמיר כשתי הלשונות: טז ויש מי שמתיר כו' · דלביתך לשון ראשון דייקא ולא זה: יז ויש מי כו' · דזה דייקא ולא ביתך: יח קונם בית זה כו' · משמע אע"פ שלא אמר בחיי ובמותי אסור ונראה דאם נפל וחזר ובנאו מותר כדלעיל סעיף ה': יט שהאוסר דבר שהוא שלו כו' · ודוקא כשמתחיל האיסור בעודנו ברשותו אבל אם אמר קונם לכשיצא מרשותי אינו יכול לאסרו · ב"ח ופשוט הוא: כ מותר · ונראה דאם נפל ובנאו אסור כיון שאמר ביתי ועדיין ביתו הוא כדלעיל סעיף ד': כא קהל כו' · ע"ל סימן רכ"ח סעיף מ"ט: כב אם לא ברשות ראובן ושמעון ומת אחד מהם כו' · לאו דוקא דה"ה שניהם חיים יכול לעשות ברשות אחד מהן כיון דטעמא הוא דקי"ל בפלוגתא דר"י ורבי נתן כרבי נתן שמשמע אפי' אחד מהם וכן משמע להדיא לקמן סימן רכ"ח סעיף מ' מיהו בתשובת ר' אליה מזרחי סימן כ"ב כתב דפלוגתא דר"י ור"ן לא שייך כאן דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם ופוק חזי מאי עמא דבר במי שקבל עליו ב' דיינים שאין דן יחידי מהם וכ"ש בנדון זה וע"ש: כג ולא יכנוס המשודכת כו' · וב"י בסי' רכ"ח ריש דף רע"ד כתב ומה שכתב ויזהר שלא ישא המשודכת ל"ע ומביאו הד"מ ואפשר דטעמא הוא דשמא היתה הכונה שלא תהא שום אשה נשואה

טורי זהב

נמצא דלשון שאני אוכל הוא כשאר עכ"פ עיקר כנ"ל נכון : (ט) אסור בו לעולם · דיש לנו ספק אם ניזול בתר לישנא דלביתך ויהיה מותר במכירה ואסור בנפל או ניזול בתר זה ויהיה איפכא ואזלינן לחומרא ואסרינן בשניהם ויש שמתיר במת כו' דס"ל דלביתך עיקר דבתר לישנא קמא אזלינן ויש שאוסר בזו דס"ל לישנא בתרא דהוא זה עיקר : (י) אע"פ שיצא מרשותו כו' · בטור כתוב בזה וכגון שפירש בחיי ובמותי קונם לביתי שאתה נכנס מת או מכרו לאחר מותר עכ"ל והוא ע"פ הרא"ש כמו שהביא ב"י ותמה ב"י על הסיפא דמותר ממ"נ אי מיירי בלא פירש בחיי ובמותי הא אפילו אומר בית זה מותר לפי דעת הרא"ש ואי בפירש למה יהיה מותר והביאו בפרישה בשם רש"ל דמיירי הסיפא שאמר בחיי ובמותי וכן מו"ח ז"ל כתב כן וכתב שאפ"ה מותר כיון שאמר תחילה לביתי לא מהני אח"כ בחיי ובמותי אף על גב דלעיל בסמוך כי אמר הנודר לביתך זה אזלינן לחומרא דהוה ג"כ לישני דסתרי אהדדי שאני התם דהנודר אומר כן דאפשר שלא יכנס לאותו בית לעולם אבל הכא דמדיר אומר לשמעון לביתי שאתה נכנס מה איכפת ליה לאחר שיצא מרשותו ולפיכך מותר ליכנס אחר מות המדיר אע"פ שאומר בחיי כו' וסברא זו כתב ריב"ש סי' שכ"ז עכ"ל וראיתי בריב"ש שם שלא חילק בין נודר למדיר אלא באין אומר בחיי ובמותי וכן הוא בר"ן דף מ"ו ד"ה בעי אביי כו' והוא פשוט אבל באומר בחיי ובמותי לא ידעתי אפי' התחלה לדבר זה דהא אין כאן לישני דסתרי כלל דהכי קאמר אותו שהוא ביתי עכשיו לא תכנס בו לעולם אפי' לאחר מותי ותימה מאד הא כתבו כאן הטור והש"ע בסמוך שאומר לבנו קונם שאתה נהנה לי בחיי ובמותי לא יירשנו כו' והא התם אמר תחילה שאתה נהנה לי דהוה ממש כמו לביתי ואפ"ה מהני מה שאמר אח"כ בחיי כו' וכן בגמרא דמבעיא ליה ככרי עליך ונתנו לו במתנה ככרי אמר לו כי היכא ברשותיה הוא דאסור א"ד עליך א"ל שוייה הקדש וב"י מביאה הרי דאע"ג דלשון ככרי מורה על ברשותו דוקא מ"מ אתי עליך ואסרו וכ"ש שאם אמר אח"כ בחיי וכו' והנלע"ד לפי דברי הרא"ש והטור הוא בדרך זה דהטעם שצ"ל בחיי ובמותי אע"ג דאמר קונם בית זה שאתה נכנס בו הוא משום דאין אדם משים אל לבו לאסור ביתו אחר מותו דלא קפיד איניש מסתמא אלא שלא ירצה שונאו בביתו וע"כ לעיל שאמר קונם לבית זה שאני נכנס דאסור אפילו מת כו' א"צ בחיי ובמותי דפשיטא דהאוסר עצמו כוונתו כל ימי חייו כיון דאמר בית זה ודאי יש לו איזה שנאה להבית עצמו משא"כ כאן דאוסר את שלו על חבירו אע"ג דאמר זה כוונתו שלא ירצה את שונאו נהנה מנכסיו ואחר מותו דרך עולם למחול לכל שונאיו ע"כ צ"ל בחיי ובמותי וע"פ זה נלע"ד עוד דאפילו שהצריכו הרא"ש והטור לומר בחיי כו' היינו לענין אחר מיתה מטעם שכתבתי אבל לאחר מכירה ודאי אסור אפילו בלא פירש לאחר מכירתו דחד טעמא הוא שלא ירצה שונאו נהנה מבית זה והדבר ברור בזה דאילו לענין מכירה קשה מה תיקן בלשון בחיי ובמותי אלא היה לו לומר בין אם יהיה בידי או ביד אחר וא"ל דלשון בחיי מורה על זה דהא זה הלשון אצטריך דאם לא יאמר אלא במותי יהיה היתר בחייו תיקף אלא ודאי דלא צריך תיקון אלא לענין מיתה אבל לא למכירה וכן משמע בסימן רכ"ו שכתב הטור אבל אם אמר אגר זו לא מהני כפייה שהרי אסור בו אף לאחר שימכור ועל פי זה מתורצות קושיות בית יוסף דסיפא שכתב הטור קונם לביתי שאתה נכנס כו' מיירי בלא פירש וקמ"ל דלענין מכירה מותר באומר לביתי ואין אוסר אלא באומר לבית זה דלגבי מכירה לא איכפת לן כלל אם אומר בחיי ובמותי ואגב מכירה נקט הטור גם מיתה כן נ"ל נכון לדעת הטור אבל להלכה כבר פסק הש"ע שא"צ כאן לומר בחיי ובמותי ומש"ה לא הזכירו אלא כל שאומר בית זה אסור אפי' מת או מכרו דכיון דאמר זה אסרו לעולם : (יא) משמע אפי' אחד מהם . בתשובת רשב"א הביאו ב"י סי' רכ"ח מביא ראיה לזה מדקי"ל פרק השואל כרבי יונתן דאמר אביו ואמו קלל משמע שניהם כאחד ומשמע כל אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו כדרך שפרט בשור וחמור ואף זה בהשביעו משמע שלא ילוהו כ"א ברשות שניהם או ברשות אחד מהם לבד עכ"ל ולפי זה אף אם שניהם חיים די לו אם עושה ברשות אחד

חידושי רע"ק

סע"ב) יראה דאפילו כה"ג אסור : (שם סעיף ו') אסור בו לעולם . ואם אסר עליו איזה ענין ותלה הדבר בתנאי אם אכנס לביתך זה יש לצדד דבמכרו או נתנו מותר ע' ת'

ביאור הגר"א

כו' . תוס' דגיטין כ"א ב' ד"ה שלא כו' ובקדושין ה' א' ועירובין פ"ו ב' רש"ם : [טו] אמר קונם כו' . הוא בעיא דירושלמי הנ"ל והרא"ש פי' שהם שני בעיות ופשיט הירושלמי לשניה דבלא אמר אלא זה בלבד נפל מותר אבל בעיא הראשונה לא נפשטה ותליא בפלוגתא דס"פ השואל ופ' בית כור וקי"ל שם דספקא הוא וכאן הוא לחומרא כמש"ש נ"ג א' ספק כו' וז"ש בין כו' אבל הר"ן מפרש דהכל בעיא אחת היא דפשיטא ליה דזה מותר בנפל אלא דמיבעיא ליה בביתך זה ונ"מ לנפל ופשיט דמשום זה ופירושו צ"ע דהיאך פשיט ליה ועב"י שישבו בדוחק וזהו וי"א הב' וכתב ב"י דמדברי הרמב"ם הביאו בש"ע ס"ח שכתב ככרי זה מ' משמע דפשיט הבעיא דמשום ביתך וזהו וי"א הראשון וכגירסתו בגמ' ככרי זה א"ב בגמ' שלנו אפשר דמשום ביתך אבל לח"מ כתב דאין ראיה מדברי הרמב"ם שי"ל דוקא במדיר אמרינן כן וכמו שחילק הר"ן מ"ב ב' (ומ"ז א') ד"ה בעי כו' ועס"ז : [טז] אמר כו' . דלא כרא"ש שכתב דוקא באמר בחיי ובמותי מדלא דחי כמו שדחו שם מ"ב ב' שאני כו' אבל הר"ן כתב דאמסקנא דשם סמיך ועבר"ן שם ד"ה בעי כו' ודברי הרא"ש צ"ע וכ"ש דברי הטור וכבר הקשה ב"י ועלח"ם : [יז] אבל אם כו' . שם מ"ב וכב"ל ס"ד : [יח] כאומר כו' כאומר כו' . שם אלא כי כו' : [יט] קהל כו' . כמ"ש בב"ב קמ"ג א' מתצה כו' : [כ] מי כו' דל"ם וכו' . כמ"ש בב"ם צ"ה ב' דרבא ס"ל כר' יונתן כו' אעש"ך ומ"ז בסי' רכ"ח ס"מ : [כא] מי שנשבע כו' . עש"ך :

פתחי תשובה

ק"כ ס"ק יו"ד מ"ש בזה) וא"כ אינו בכל אופן שנתבאר ע"ש ועיין בתשובת בית אברהם חיו"ד סימן ל"ז אות ב' ודו"ק · ועיין בספר בני אהובה ס"ס מהלכות אישות סוף הלכה כ' מ"ש בזה דלא תיקשי ממ"ש המחבר בא"ח סימן תמ"ב דחליפי חמץ מותרין ואפילו להמחליף דהתם בב"ם מדמה להו להדדי ע"ש : (ב) משמע אפילו אחד מהם · עבה"ט בשם הח"מ ועיין בתשובת רבינו עקיבא איגר זצ"ל סימן מ"ו שכתב דהיכא שהוא להקל כגון שנשבע שלא יעשה זאת וזאת או שלא יאכל זאת וזאת אין לסמוך על הרא"ש בזה להקל ולאסור אפילו באחד מהם וע"ש עוד : (ג) שיפרוט לך · עיין מה שהקשה על זה בסוף ספר מהר"מ ברבי מדלעיל סימן

באר היטב

כתוב בתשו' מהרי"ל על הבן המדיר עצמו מנכסים אלו אפי' כשאמר לביתך זה אסור בו אפילו אחר מות הנודר מדקאמר זה מה לי אבוה ומה לי אחר אי משום דראוי ליורשו בחייו נמי צריך לו לכמה ענינים ליהנות משל אביו עכ"ל : (יא) שנפל . דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון או אחרון הלכך יש להחמיר כשתי הלשונות והיש מי שמתיר וכו' ס"ל דלביתך ל' ראשון דייקא ולא זה והיש מי שאוסר כו' ס"ל דלישנא בתרא דהוא זה עיקר ט"ז וש"ך : (יב) אסור . (משמע אפי' שלא אמר בחיי ובמותי אסור) . ונראה דאם נפל וחזר ובנאו מותר כדלעיל ס"ה וכן אם אמר קונם לכשיצא מרשותי אינו יכול לאסרו דצריך להתחיל האיסור בעודנו ברשותו . ש"ך : (יג) מותר . אבל אם נפל ובנאו אסור כיון שאמר ביתי ועדיין ביתו הוא כדלעיל ס"ד ש"ך : (יד) משמע . כתב הש"ך לפ"ז לאו דוקא מת אחד מהם דה"ה שניהם חיים יכול לעשות ברשות אחד מהם (כיון דטעמא הוא דקיי"ל כרבי יונתן עד שיאמר יחדיו וכ"מ לקמן סי' רכ"ח סעיף מ' ובתשובת הרא"ם כתב שצריך דוקא רשות שניהם) דבנדרים אזלינן אחר לשון בני אדם ופוק חזי מאי עמא דבר במי שקיבל עליו ב' דיינים שאין דן יחידי מהם וכ"ש בנדון זה עיין שם ועיין בסי' רכ"ח ס"מ : (טו) המשודכת . כתב

באר הגולה

טו : מו לשון הטור : יו כ"כ הרא"ש מפורש וכתב דבעיא ראשונה בירושלמי ולא נפשטה ונראה דתליא בפלוגתא דאמוראי בתפוס לשון ראשון או לשון אחרון בב"מ דף ק"ב ע"ב וכתבו הרי"ף והרא"ש שם דספיקא הוא הלכתא כמאן וא"כ לגבי נדרים דאיסורא דאורייתא נקטינן לחומרא : יח ב"י לדעת הרמב"ם מדין ד' פ"ה מהלכות נדרים : יט הר"ן שם מהירושל' דנפשטא הבעיא: כ בעיא דאביי ופשטא רבא לאיסורא דף מ"ו ע"א ואפילו לא אמר בחיי ובמותי כדעת הר"ן וכדעת הרמב"ם שם : כא טור וכ"כ הרמב"ם בדין הנזכר לעיל : כב ל' הרמב"ם ממשנה בב"ק דף ק"ח וק"ט והובאה בנדרים שם (ס) דין זה כתבו הב"י לקמן סימן רכ"ח סעיף מ' ועיין במה

בית לחם יהודה

(סימן רמ"ו סעי' ז') האומר לבנו כו' . לאו בנדר שלא ליהנות מנכסי עזבון אביו ומת אביו ואחר כך מת אחיו אסור ליהנות מעזבון אחיו וכ"ש אם אחיו היה קטן הרש"ך ול"ד עזבון אחיו אלא אפילו חילופיהן אפילו שלא החליפו הנודר וכו' כה"ג וה"ה אם מת אחיו וירש אביו ומת אביו אסור ליהנות מעזבון אביו אפילו מה שירש מבנו כיון דהשתא מיהא עזבון אביו מקרי :

ברכי יוסף

באותו הה"כ . אך עתה שהכל נעשו הה"י ושתח א' סונר על הכל הרי הכל נקרא בשם ק"ק אליהו ז"ל . ואסור עכ"ל . ולי ההדיוט אין הנידון דומה לראי' כלל כמבואר למעיין ולענין דינא יש לצדד לכאן ולכאן וצריך לעת פנאי להתישב בדבר:

גליון מהרש"א

(שם ש"ך ס"ק י"ז) ויש מי כו' דזה דייקא ולא ביתך . עי' בב"י עלה קצ"ג ע"א פירוש הירושלמי אליבא דהר"ן וק"ק לי דל"ל למפשט מבית התנות הא מקנ' בית זה עצמו מוכר' גם כן דל"א דזה לטעם אחרי' בא דאלו אמר קונם בית (בלא זה) היינו מפרשים דאסר המין כמו קונם בצל שאיני טועם והיה אסור בכל בתים וי"א דבנפל ובנאו דשרי לא מדיוק מלת זה הוא דמשמע' נפל ובנאו : (שם ס"ק י"ח) משמע אע"פ שלא אמר בחיי ובמותי אסור . דלא כהטור והב"י (עלה קצ"ז ע"ב) תמה על הטור דא"כ מ"ש בקונם בית דמותר ע"כ היינו במפרש בחיי ובמותו (דאל"כ גם בבית זה מותר) ואמאי להוי אסור מספק תפוס לשון ראשון או אחרון כמו שפסק בדין שבכאן סעיף ו' ועל שיטת הטור יש לדקדק נהי דבחיי ובמותי מהני לענין מת מ"מ למה כתב דגם במכרו אסור ותא י"ל דבגמרא פשט רק מיהא חדא וצ"ל כיון דידעינן עתה דלא היה כוונתו לאסור רק כ"ז שהוא ברשותו ממילא אמרינן דגם במכרו אסור וי"ל דהוציא ס' זו מכח ק' מהרש"א שבש"ך ס"ק י"ב וס"ל דמה שיוכל לקנות בית או לחזור ולקנות (ע' גליון ס"ד) משום זה לא הוה כריתות עי' במל"מ פ"ח מגרושין הי"א וא"ת הא מוכרח הוא דאת"ל דזהו הוה כריתות אם כן הא אבתי אפשר שיפול הבית וע"כ צ"ל דמשום שיכול לחזור ולבנות לא מקרי כריתו' י"ל דבזה ס"ל לטור כרשב"א דנפולה לא שכיח עי' מל"מ שם אך אף דהכא יש סברא כיון דגילה דעתו דגם לכשיצא מרשותו נדר מ"מ אינו מעלה לישוב ק' מהרש"א דהכא י"ל שפיר דנודע דכוונת בית זה ע"כ גם לכשיצא אבל התם מה דלאחר מיתה הא בפירוש דבריו הוא כיון דאמר בית אביך ועדיין מנ"ל דאסור במכרו : (שם סעיף ז' בהג"ה) מי שהשביע את בנו או חבירו. עי' ת' בן לב ספר ג' סי' ס"ח ועי' ברתוס' יבמות י"א ע"ב ד"ה לאו תרוצי מתרי"ם ח"א סק"ו ובמ"ו

ח כג אמר לחבירו (יב) [כב] ככרי זו אסורה עליך אפי' נתנה לו במתנה כד או מכרה לו אסורה לו כה מת ונפלו לו בירושה או שנתנה לאחר והוא נתנה לו כד (טז) מותרת לו שלא אמר אלא ככרי ועתה אינו שלו:

ט כו אמר קונם בשר ויין עלי כה מותר (יז) בתבשיל שיש בו בשר ויין אע"פ שנותנין בו טעם [כג] כז ואם אמר קונם בשר ויין שאני טועם או שאני אוכל או שאמר קונם בשר או כח יין זה עלי כו אסור (ד) בתבשיל שיש בו (יח) טעם [בשר או] יין:

י [כד] כט נתערב יין זה שאסרו על עצמו (יג) ביין אחר אפי' טפה בחבית נאסר הכל מפני שיש לו להשאיל על נדרו נעשה כדבר שיש לו מתירין שאינו בטל במינו:

יא [כה] ל האוסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני דינו כדין האוסר על עצמו יין זה שאסור בתבשיל שנפל בו ויש בו טעם יין [כו] והוא הדין אם אותו יין נעשה חומץ אחר הנדר שהוא אסור עליו [כז] אבל מה שהיה חומץ בשעת הנדר מותר (דיין אסר עליו ולא חומץ) (כ"י בשם תשובת הרשב"א):

יב לא אמר קונם זיתים וענבים עלי מותר בשמן ויין היוצא מהם כז [כח] לב אפי' הוא חדש לג ואם אמר קונם זיתים וענבים שאני טועם או שאמר קונם זיתים אלו עלי אסור אף במשקים היוצאים מהם ובתבשיל שנותנין בהם טעם:

ריז דין הנודר מהמבושל מהמליח ממעשה קדירה ודומיהם וכיצד הולכין בנדרים אחר לשון בני אדם. ובו מ"ח סעיפים:

א [א] א נדר או נשבע מהמבושל אם דרך אותו מקום באותו לשון ובאותו זמן שקוראין מבושל (א) אפי' לצלי א (א) ולשלוק הרי זה אסור בכל ואם אין דרכם לקרות מבושל אלא לבשר שנתבשל במים ובתבלין הרי זה מותר בצלי (°) ובשלוק [ב] וכן ב המעושן והמטוגן והמבושל בחמי טבריא וביוצא בהם הולכים בו (א) אחר (ג) הלשון של בני העיר:

ב ג הנודר ממעשה קדירה אינו אסור אלא מדברים שמרתיחים אותם בקדירה [ג] ד כגון (ב) ריפות ולביבות וכיוצא בהם ה אסר עצמו מכל ב היורד לקדרה הרי זה אסור בכל המתבשלים בקדירה ו נדר מהיורד להוך התנור אינו אסור אלא בפת ואם אמר כל מעשה תנור עלי אסור בכל הנעשה בתנור:

טורי זהב

אחד מסס ומה שהוזכר שמת אחד מסס מעשה היה כך וכן כתב בהדיא בסי' רכ"ח סעיף מ' ועיין מה שכתבתי שם מדברי ריב"ש סימן תכ"ג והיאך קיי"ל להלכה: ומה שכתב אחר זה *) אלא אם כן יחזרו לו שבועתו הטעם דאפשר דהכי קאמר שלא תהא שום אשה נשואה לו אחר נישואיה ולפי מה שכתב בסוף סי' ר"ח סעיף ה' דאם אמר לשון שמשמעו שלא יעשה נשואין כו' הכי נמי הוה כן דבלשונו תליא מילתא כפי החילוק דלעיל כן נ"ל: (יב) ככרי זה אסורה כו'. גם בבית יוסף כתב שכן מלא הגירסא בטור אבל בטורים ישנים לא כתב אלא ככרי ולא זה וכן הוא בהדיא בהאשר"י בפירוש שלו בנדרים וכן עיקר דעיקר הטעם כאן דמותר במת ונפלו לו בירושה הוא מטעם שלא אמר זה דאלו אמר ככרי זה הוה דינו כמו לבית זה דבסעיף ז': (יג) ביין אחר · אבל בחומץ לא איכפת לן כיון שאינו מינו ונתבאר בסי' ק"ב סעיף א' דדבר שיש לו מתירין בטל באינו מינו:

ריז (א) אפי' לצלי ולשלוק · בטור לא כתוב ולשלוק אלא לצלי לבדו ומסיים בו אסור בו ובשלוק והוא תמוה למה לא כתב תחילה ולשלוק ונ"ל שהסר באמת תחילה תיבת ולשלוק קשה הי' לו לומר אסור בהם כמ"ש אח"כ מותר בהם ע"כ פי' בפירושה דכל שקורין מבושל מסתמא דגם שלוק בכלל ע"כ כ' שפיר שכל שקורין לצלי מבושל אסור גם בשלוק ונראה לי ראיה לזה מדאמרינן בגמרא סר' יאשיה אוסר מדכתיב ויבשלו את הפסח ור' יאשיה קאי גם אשלוק כדמשמע בסוגיא ולא הביא סמך אלא לצלי אלא צ"ל דהא בהא תליא דכיון דגם צלי קרי מבושל ק"ו לשלוק ושלוק הוא כאן בשיל ולא בשיל דכן הוא בלשון בני אדם אבל בעלמא הוא שלוק בשיל יותר מבישול: (ב) ריפות · מעשה חטין שכתשו ולביבות הם מעשה רוחשות

שפתי כהן

לו פתח מיהו בבדק הבית הגיה במקום ולא ישא המשודכת ולא ישא אחרת עליה משמע שכן מלא בתשובת הרשב"א וכ"מ מלשון תשובת הרשב"א שם ולפי זה מותר ליכנס המשודכת אלא שלא ישא אשה אחרת עליה וכ"מ בתשובת הרשב"א סי' תת"ב עיין שם וא"כ דברי הרב צ"ע: כד מותרת לו כו' · תימה דאמאי כתב סתם דמותרת לו כו' הא למ"ד לעיל סעיף ו' דמספקא לן אי תפיס ל' ראשון או אחרון אסור וכ"ש למ"ד תפוס לשון אחרון והיה נראה לומר דהכא שאני כיון שהמדיר אומר כן לאחר וכדמחלק הב"ח סעיף ו' בשם הריב"ש ור' ירוחם וטור אך בבית יוסף לא משמע כן שהרי מה שכתב לעיל סעיף ו' ויש מי שמתיר כו' ותפוס ל' ראשון כתב בבית יוסף שהוא הרמב"ם שכתב בלשון הזה שבסעיף ח' וכן כתב בעט"ז דאם אמר ככרי זה או ביתי זה דינו כמו גבי האומר ביתך זה בסעיף ו' שתופסין בו תמורות בו הלשונות עכ"ל וצ"ע: כה מותר כו' נראה דהיינו מסתמא אבל אם היה הטעם יין או בשר קשה לו וכה"ג אזלינן בתר טובתו כדלקמן סי' ר"ח ואסור בטעמן: כו אסור בתבשיל שיש בו טעם יין · ע"ל סי' ל"ח ס"ק ה' כתבתי דיש לסמוך אטעימת ישראל דהתירה אף בזמן הזה והלכך אם יש אחר ברשאי לטעום יכול לסמוך עליו ואם אין כאן אחר משערין בס' מיהו כל זה שלא במינו אבל במינו אפילו באלף לא בטיל כדבסעיף שאח"ז וע"ל סימן ק"ב: כז אפילו הוא חדש. שטעמו שוה דאזלינן בתר שמא:

ריז א ולשלוק. פי' בשיל ולא בשיל אבל בשיל יותר מדאי בכלל מבושל הוא בכל מקום כך כתבו התו' והר"ן וכ"פ הב"ח ועיקר: כתב ר' ירוחם בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ואם אין לשון בני אדם כגון שנדר בלשון הקדש ובאותו מקום אין מדברים בלה"ק הלך אחר לשון תורה כך פשוט בפ' השותפין עכ"ל ומביאו בית יוסף בסב"ס: ב היורד לקדרה כו'. ועיין בטור ופוסקים דיני קדרה ואלפס

ביאור הגר"א

[כב] ככרי זה. לשון הרמב"ם וכגירסתו בגמ' ומ"ש בס"ש אבל הרא"ש וש"פ לא גרסו זה וכתב הרא"ש בפי' שם ד"ה ככרי וכיון דלא אמר ככרי זה כו': [כג] ואם אמר כו' · שם ב' ת"ש אי"ה כו' כמ' מיבעיא כו' וכנ"ל: [כד] נתערב כו'. ירושלמי והביאו הר"ן שם א' בברייתא ביהושלמי כו' ושם הר"ן וש"פ ור"ה שם א' וכ"ה בש"ס: [כה] האומר כו'. כנ"ל ס"ג אמר לאשתו כו' וממנה למד הר"ן כמ"א שם וכן אם אמר כו': [כו] וה"ה כו'. דלא גרע מחילופיהן: [כז] אבל כו'. כמ"ש נ"ב ב' ובבר יצא כו': [כח] אפי' כו'. דקי"ל בפ"ח דעבודת כוכבים (ס"ו א') כרבא בתמרא חדתי ועינבי כו':

ריז [א] נדר כו'. מתני' מ"מ א' וגמ' שם לא דכ"ע כו' וער"ש בפירושו שם והעיקר שנודרים כו' ואמר או נשבע וכן בס"ג לאשמעינן דגם בשבועות הולכין אחר לשון בני אדם ועס"ג והרמב"ם וש"ע כתבו הולכים כו' כנ"ל: [ב] וכן כו'. ב"א שם בירושלמי ולא איפשטא והביאו הרא"ש שם. ולחומרא: [ג] כגון כו'. ירושלמי והביאו הרא"ש ור"ן שם:

חידושי רע"ק

מהר"ם אלשיך (סי"ג): (ש"ך ס"ק ל"ג) ואי"ב דברי הרב. צ"ע ע' בת' מהר"ם (ח"א סק"ח) ובת' מהרש"ם (הו"ד מצ"א): (שם סעיף ט') או יין זה עלי. ביין זה אסור בודאי ובשאני טועם אסור רק מספק וכן בזיתים וענבים לענין משקין היוצא מהם בסיפא: (שם סעיף י') אבל מה שהיה חומץ בשעת הנדר מותר. ואין דנין בזה שאין אנו בקיאים כמ"ש לעיל (סקכ"ג) ע' במג"א (סי' תקנ"א ס"ק כ"ז):

(סי' רי"ז סעיף א') נדר או נשבע מהמבושל. נשא אשה ונשבע לה שלא ישא עליה אם מותר לישא אותה שהיתה מקודשת קודם השבועה ע' תשו' גינת ורדים (חאה"ע סי' ה'):

באר היטב

כתב הש"ך דמלא בבדק הבית שהגיה במקום ולא ישא המשודכת ולא ישא אחרת עליה וכן משמע מל' תשובת הרשב"א ולפ"ז מותר להכניס המשודכת וא"כ דברי הרב צ"ע וכתב הט"ז ולפי מ"ש בסי' ר"ח ס"ה דאם אמר לשון שמשמעו שלא יעשה נשואין וכו' ה"נ הוי כן דבלשונו תליא מילתא כפי החילוק דלעיל עכ"ל: (טז) מותרת. כתב הש"ך תימה דאמאי כתב סתם דמותרת הא לעיל ס"ו דמספקא לן אי תפוס ל' ראשון או אחרון א"כ אם אמר זה יהיה אסור לעולם וצ"ע וכ' הט"ז כ' שבטורים ישנים לא כתב אלא ככרי ולא זה וכן הוא בהדיא בהאשר"י וכן עיקר דאלו אמר ככרי זה הוה דינו כמו לבית זה בס"ז עכ"ל: (יז) בתבשיל. כתב הש"ך נראה דהיינו מסתמא אבל אם היה הטעם יין או בשר קשה לו וכה"ג אזלינן בתר כונתו ואסור בטעמן כדלקמן סי' רי"ח: (יח) טעם. ואם יש אחר ברשאי לטעום יכול לסמוך עליו ואם אין כאן אחר משערין בס' מיהו כ"ז שלא במינו אבל במינו אפי' באלף לא בטיל ש"ך:

ריז (א) ולשלוק. פי' בשיל ולא בשיל אבל בשיל יותר מדאי בכלל מבושל הוא בכל מקום כ"כ התוס' והר"ן וכ"כ הב"ח ועיקר: (ב) הלשון. כתב רבי ירוחם ואם אין לשון בני אדם כגון שנדר בלה"ק ובאותו מקום אין מדברים בו הלך אחר לשון תורה עכ"ל (מי שנשבע שלא לשכור ושלא למשכן בית פלוני אין יכולה בכלל רשד"ם חלק ח"מ סי' רנ"ו ועיין לעיל סימן רס"ח ס"ק ז' מ"ש בשם הרלנ"ח הנשבע לעשות דבר כשיהיה נשוי או איפכא כל זה כשאסיה נשוי לא עבר על שבועתו כ"ז שלא נשא אשה בכתובה וקידושין וז' ברכות וכן לא נתחייב לעשותו אלא לכשיהיה נשוי בכתובה וז' ברכות כיון

פתחי תשובה

סימן ל"ח ועיין בתשובת את"ז פנים מאירות ח"ב סימן קי"ז: (ד) בתבשיל שיש בו טעם. עיין בתשובת תשואות חן סימן כ"ז שכתב דאסור גם כן בתבשיל שנתבשל בקדרה של בשר ב"י אם נתבשל אחר הנדר אבל אם נתבשל קודם הנדר מותר כדלקמן סימן רי"ז סעיף י"ב אפילו אם אמר קונם טעם בשר עלי דאז גם הטעם שיצא מבשר קודם שנדר בכלל זה מ"מ שרי לאכול התבשיל שנתבשל בקדרה של בשר קודם שנדר משום דהוי ל"פ בר נ"ט דהתירא דלא כספר גינת וורדים כלל ס"ה ע"ש · וע' בתשובת ברית אברהם חי"ד סימן י"ז שכתב בגזירת נכור שהבשר יהיה טרפה אין הכח לאסור הכלים אף דכל היכא דהוי תחילה דאיסורא גם הטעם אסור ויש לאסור גם הכלים מ"מ הא כאן גזרו שהבשר יהיה טרפה איט ענין לשויא ח"ד מדין נדר דהא א"א להיתר להעשות טרפה כדלעיל סימן ר"ה ואין ענין אף לדין תקנת הקהל שיש כח בידם לאסור המותר והכי כתב בתשובת הרלנ"ח ח"ב סימן ע"א דבתקנת הנכור אזלינן בתר לשון בני אדם והא קי"ל דבלשון ב"א אין הטעם בכלל בשר ע"ש: (ה) זה שאסרו על עצמו · [*עיין מש"ל סי' ק"ב ס"ק י' מזה]:

ריז (א) אחר הלשון · עיין בתשובת שבות יעקב ח"א סימן ע"ב לענין מי שנדר מטובב שבמדי בהמה אי מותר להתעטם בגופה בעודה מטובבת או לו משום דמוכר ירך אמו. ופסק אף דקיימא לן עובר ירך אמו היינו אם נדר מאמו אסור ליהנות אף מולד אבל לא להיפך ומביא ראיות על זה מש"ס דתמורה עיין שם ועיין בתשובת כו"כ תניינא חי"ד סי' ה' שכתב בקהל שגזרו בחרם על שוחט א' שמאל שחיטתו אסורה מותר לאכול משחיטתו אם ישראל אחר בדק סכין ונתן לו דלשון בני אדם שקהל שחיטתו

באר הגולה

שניות שם: כג בעיי דרב חייא בר אבין מרבה ומסקנא לאיסורא שם דף נ"ד ע"ב [illegible]

נקודות הכסף

(שם ס"ח סק"א) א"ב כו'. ועיין בט"ז ס"ק כ"ג דו"ל אלא מותר להכניס המשודכת:

כנסת הגדולה

[illegible]

חידושי בית מאיר

(שם ש"ך סקכ"ג) מסיים וכן משמע בתשובת רשב"א. כ"ל עיין בזה תשובה [illegible]

גליון מהרש"א

לקמן רכ"ח ס"ק מ"ש (ש"ע סעיף י') אמר קונם כו'. אלפ"ם שנתערב בו טעם ובקבלו עליהם איסור על הרב דמתא אי הוה כאותר בשר סתם או כבשר זה ונסתפק בת' נ"ב ס"ח הו"ד סימן ס"ח. (סימן רי"ז) דין הנודר מהמבושל כו' וכיצד הולכין בנדרים אחר לשון בני אדם. ובתקנות [illegible] גליון לקמן סי'

ג [ד] י נדר או נשבע מן המליח אם דרכם לקרות מליח לכל המלוחים הרי זה אסור בכל המלוחין אפי' אינו מליח אלא להתקיים לשעה ואם אין דרכם לקרות מליח אלא לדג מליח בלבד אינו אסור אלא בדג מליח (טור ורא"ש ור"ן בשם הירושלמי) ח נדר או נשבע מן הכבוש אם דרכם לקרות כבוש לכל הכבושים הרי זה אסור בכל ואם אין דרכם לקרות כבוש אלא לירק כבוש בלבד אינו אסור אלא בכבוש של ירק וכן כל כיוצא בזה [ה] ט היו מקצת בני המקום קורין לו כך ומקצתן אין קורין ג. אין הולכין אחר הרוב. אלא הרי זה ספק נדרים וכל ספק נדרים להחמיר:

ד [ו] י אמר קונם ד ירק עלי אינו אסור ה אלא בנאכלין (ג) חיים ואם אמר ירקי קדירה עלי ו אסור (ג) אף (ד) בנכבשים בה ואם אמר ירק המתבשל בקדרה אינו אסור אלא במתבשל בה ז [ז] ומיהו אסור בכל המתבשל בה יא אף בדילועין (פירוש מין ירק שעלין גדולות ביותר. ערוך) שכל דבר שהשליח נמלך עליו הוא בכלל המין ההוא (ד) ואם אמר לשלוחו קח לי ירק ואינו מוצא אלא דילועים הוא נמלך בו לומר תרצה דילועין [ח] יב אבל אם נדר מהדילועין מותר בירק:

ה [ט] יג הנודר מהירק (ה) אסור אפילו ביבש מאחר שאין לו גורן ומותר בפולין יבשים מאחר שיש לו גורן ואינם נקראים ירק אלא הלחים:

ו הנודר מהירק נסתפק יד בירושלמי אם הוא אסור ח בקולקס (פירש הערוך שהוא מין לוף ומונח בחרמילו ארוך ויש בו גרגרין הרבה):

ז ט [י] טו הנודר מהבשר [אסור] בגידין מהגידין מותר בבשר:

ח [יא] טז מקום שדרכם אם ישלח אדם שליח לקנות לו בשר אומר לו לא מצאתי אלא דגים אם נשבע או נדר במקום זה מהבשר (ו) נאסר אף בבשר דגים וכן כל כיוצא בזה ובכל מקום יז הנודר מהבשר אסור בבשר עופות ובקרבים ובראש וברגלים בקנה ובלב [יב] ומותר בחגבים (ז) [יג] יח ואם (ה) מראים הדברים בעת שנדר שלא נתכוון אלא בבשר בהמה בלבד [יד] יט [או לבשר עוף ובהמה בלבד] ה"ז מותר בבשר דגים ואפי' במקום שהשליח נמלך עליהם. י (ט) (ואפילו בבשר עופות נמי שרי (ב) דהא לא נתכוון רק לבשר בהמה) (כן משמע לשון הטור וכן משמע דברי הר"ן):

שפתי כהן

ואלפס ומביאם סמ"ג והמחבר השמיטם לפי שגם הרמב"ם השמיטם וכתב בבית יוסף מפני שפשוטים הם ולא הוצרך לכתבם: ג אין הולכין אחר הרוב כו' · ומיהו אם הוא אומר נתכוונתי כך כמו שקורין הרוב נאמן כדלעיל סי' ר"ח ס"ק ג': ד ירק כו' · ע"ל ס"ק ע"ו: ה אלא בנאכלים חיים· כלומר באותן ירקות שנאכלין גם חיים: ו אסור אף בנכבשים כו' · כלומר אף באותן שאין נאכלים רק בנכבשים אבל מ"מ אותן ירקות אסור לאכלן גם מבושלים וכן כתב מהרש"ל וז"ל אף בנכבשים פירוש וכ"ש דאסור בירקות המבושלים בין שהם נאכלים כמות שהם חיים בין אין נאכלים חיים אבל ירק ודאי מותר לאכול עכ"ל ובפרישה סעיף י' הקשה עליו מלשון הרא"ש ולק"מ דה"ק הרא"ש באומר ירק קדירה עלי אינו אסור בירק שהוא נאכל דוקא על ידי בישול כגון דילועין וכהאי גוונא אבל מה שנאכל ע"י כיבוש אסור בו בכל ענין וגם הב"ח מביא דברי מהרש"ל וכתב עליהם ופשוט הוא שוב ראיתי בקונטרס אחרון שהשיג על הפרישה בזה: ז ומיהו אסור כו'. אבל אינו בכלל סתם ירק או ירקי קדרה שמשמע בנאכלין חיים או כבושים ודילועין אינם נאכלין רק מבושלים וכן כתב בדרישה: ח בקולקס. בערוך ערך קרקס פירש שהוא מין לוף ועיין בערך לוף שהאריך בזה: ט הנודר מבשר מותר בגידים · כן הוא בכל ספרי המחבר ובטור אבל טעות הוא וצ"ל הנודר מהבשר אסור בגידים שהם טפלים לבשר וכן הוא בב"י ובירושלמי: י ואפי' בבשר עופות כו' · כתוב בתשוב' מבי"ט ח"ב סימן רכ"ח דף קי"ט

טורי זהב

רוחשות: (ג) אף בנכבשים בה כו' · כתב רש"ל וה"ה במבושל בין נאכל חי או אינו נאכל חי מכל מקום ירק חי מותר לאכול כ"ל עכ"ל. ומו"ח ז"ל הביא זה וכתב על זה ופשוט *) וקשה מדברי התלמוד עליו במאי דפריך על מ"ש במשנה הנודר מירק אסור בדילועין לר"ע והא ירק קאמר (פי' הרא"ש וסתם ירק בל' בני אדם הוא סתם ירק הנאכל חי) אמר עולא באומר ירק קדירה עלי ודילמא ירק הנאכל בקדירה קאמר (ופי' הרא"ש על ידי כבישת הקדירה ובלשון בני אדם יותר נקרא ירק מן ירק המתבשל בקדירה) ומשני באומר ירק המתבשל בקדירה קאמר פירוש על כן אסור בדלועין שאוכלין אותם ע"י בישול והרי לפנינו דבאומר ירק קדירה עלי מותר בדילועין דלא אמר ירק אלא דרך כבישה שכן הוא בל' סתם בני אדם ודילועין הוא דבר המתבשל ובפרישה הקשה קושיא זו עליו וכתב שנראה לו דמ"ש הטור אסור אף בנכבשים היינו לומר שכ"ש שאסור בהנאכלין חי אלא שצ"ע מנין לו לטור דבר זה עכ"ל. ונראה לי דבריו נכונים בדעת הטור ודבריו של הטור בנויים על ענין זה כפירוש דברי התלמוד דלשון ירק אינו יוצא מידי פשוטו דהיינו סתם ירק הנאכל חי עד שיהיה מבורר דלא נתכוון על זה וע"כ הקשה המקשן דילמא ירק הנאכל בקדירה קאמר דהיינו נכבש אם כן יהיה פירושו על כל פנים אינו מבושל ואע"פ שלענין הדין הוא כבוש כמבושל מ"מ בלשון בני אדם אינו כן וא"כ כשנפרש דבריו שאמר קדירה על הכבוש נראה בזה דירקי יהיה כפשוטו בדבר הנאכל חי וא"כ לאכלו חי פשיטא דאסור ואפי' דרך כיבוש גם כן אסור אבל על ידי בישול לא נדר כלל ומותר ומשני דאמר בפירוש ירק המתבשל בקדירה נמצא דלענין הלכה קיי"ל שפיר דאומר ירקי קדירה עלי אסור בחי ובכבוש ולא במבושל אלא א"כ אמר ירק המתבשל ואז נראה מותר בכבוש ובחי והאיסור בדילועין הוא גם כן אחר הבישול. ובדרישה כתב שאיסור הדילועין מחמת שאין נאכלין חי ולא דק דאיסור דילועין לא עדיף מאמר ירק שאינו אסור רק אחר הבישול ולא חי ה"נ בדילועין אע"פ שאפשר לאכלן חי כן נראה לי נכון דעת הטור ולא כדברי רש"ל שזכרנו. בטור כתוב והרמב"ם כתב שהולכין אחר לשון בני אדם לפי המקום והזמן והתיר ביצה מגולגלת ולא הזכירה עד כאן לשונו *בב"מ הבין שהטור כתב לא הזכירה על מה שכתב הרמב"ם שהולכין לפי המקום כו' ותמה על זה דבאמת לא בא הטור לחלוק רק על ביצה מגולגלת לחוד והוצרך לכתוב תחילה מה שכתב הרמב"ם לפי המקום כו' כדי שלא תתרץ מה שכתב הרמב"ם להתיר ביצה מגולגלת הוא מצד מנהג מקומו לזה כתב שא"א לומר כן שהרי הרמב"ם כתב תחילה שהולכין לפי המקום ובזה כ' סתמא שמותר ש"מ דמצד הדין אמר כן ולא הזכירה כן נראה לע"ד: (ד) ואם אמר לשלוחו כו'. פי' והא לך ראייה דאם אמר לשלוחו כו': (ה) אסור אפי' ביבש · פי' אע"ג דירק נקרא לחין מ"מ בזה אסור אפילו ביבש מאחר שאין עושין גורן לירק אפילו יבש לא נפיק מכלל ירק: ומ"ש מותר בגידים טעות סופר הוא וצ"ל אסור שכן הוא בירושלמי וב"י מביאו גם כן בנוסח אסור ובלבוש כתב לפרש שהוא מותר מטעם שהם שני מינים ושגגה היא: (ו) נאסר אף בבשר דגים. בסעיף ט' נעתיק דברי רש"ל דהאידנא מותר בדגים: (ז) ואם מראין הדברים כו' · בטור כתב ע"פ הגמרא דאם נדר בימי הקיץ אין דגים בכלל הנדר שבלאו הכי לא אוכל אותם ולא הוצרך לידור נדר והיינו ביום ראשון דהקיז דהא אמרו שני לדם דג. ופריך בגמרא דא"כ אפילו עופות נמי נימא הכי דהא אמרו מאן דמקיז ואוכל בישרא דציפורא פרח ליביה ומשני דאפשר לאכלו על ידי שליקה וע"כ שפיר קאי הנדר עלייהו וכתב הרא"ש דשמואל לא אמר דפרח ליביה אלא בצלי ובדרישה תמה דהא הטור ושאר הפוסקים

ביאור הגר"א

[ד] נדר כו'. עבפי' המשנה שם ולא תפשע כו' וה"ל מה שמחלק המתני' בין אמר בה"א או בלא ה"א היינו לפי מקומם וזמנם כנ"ל: [ה] היו כו' אין כו'. שם נ"ג א' וכמ"ש בס"ז: [ו] אמר כו'. כפי' הרא"ש שם בפי' אבל הר"נ פי' בע"א ע"ש: [ז] ומיהו כו'. ע"ל שם ד"ה ולענין כו': [ח] אבל אם כו'. ירושלמי שם הכל מודים בנודר מן הדלעת שמותר בירק כהדא דתניא הנודר מן העיקר אסור בפפילה מן הפפילה מותר בעיקר הנודר מן הבשר אסור בגידים מן הגידים מותר בבשר: [ט] הנודר כו'. רי"ו בשם הירושלמי (והוא שם): (ומותר כו'. מתני' שם): [י] הנודר כו'. ירושלמי הנ"ל: [יא] מקום כו'. דבימי הגמ' היו נמלכין בב"מ משא"כ עכשיו דאין נמלכין בב"מ וכ"כ הטור משא"כ בעופות דעדיין נמלכין בב"מ דלא כהר"ן שתמה על הרמב"ם: [יב] ומותר בחגבים. מדלא קאמר דגים וחגבים נמי כו'. ר"נ שם: [יג] ואם כו' ואפי' כו'. שם כגון שהקיז כו' א"ח כו' וכתי' דאביי וכמ"ש במעילה כ' ב' ועתוס' דחולין ק"ד א' ד"ה הנודר כו' והטור לא כתב כן: [יד] או לבשר כו'.

פתחי תשובה

שהיתה אסורה משמע כשחיטות מותר וכה"ג כשומר שכר כדלעיל סי' כ' ע"ש: (ב) דהא לא נתכוון · עיין בתשובת חות יאיר סימן ע"ו דאפילו אם לא היו מראין הדברים בעת שנדר אלא שאח"כ אמר כוונתי לבשר בהמה דקרינן ליה בשר סתם מותר בעופות ע"ש והוכחה

באר היטב

כיון דבין בלשון תלמוד ובין בלשון בני אדם לשון נישואין לחוד ולשון אירוסין לחוד כנה"ג והרדב"ז והרשד"ם אבל מהריב"ל ח"ג סי' ק"ז כתב דאירוסין בכלל נשואין ע"ש עיין בכנה"ג הנשבע שלא ישא אשה אחרת על אשתו אין אירוסין בכלל וה"ה במקום שנוהגים חרם דרבנו גרשום ז"ל דאין קידושין בכלל רשד"ם חי"ד סי' נ"ח ולפי דברי מהריב"ל ה"ל אף אירוסין בכלל עיין כנה"ג. הנודר מהלוזן ובניו ובני בניו מותר בדור רביעי כנה"ג וכ"כ בש"י חלק ח"מ סי' קע"ג ומהר"מ מפראג ח"ב סי' כ"ח כתב דהוי ספיקא: (ג) חיים. כלומר באותן ירקות שנאכלין גם חיים ש"ך: (ד) בנכבשים. פי' הש"ך אף באותן שאין נאכלים רק בנכבשים אבל מ"מ אותן ירקות אסור לאוכלן גם מבושלים אבל ירק חי ודאי מותר לאכול וכ"כ מהרש"ל אבל הט"ז פסק דאם אומר ירקי קדירה אסור בחי ובכבוש ולא במבושל ואם אמר ירק המתבשל אז מותר בכבוש ובחי ע"ש שמאריך בזה: (ה) מראים. בטור כתב עפ"י הש"ס דאם נדר בימי הקיץ אין דגים בכלל הנדר שבלא"ה לא אכיל אותם ולא הוצרך לידור נדר והיינו ביום א' דהקיז דהא אמרו שני לדם דג מיהו יש לתמוה דאמרינן התם בש"ס דהקיז דם לא יאכל ביצים והעולם נהגו לאכול ביצים תיכף אחר ההקזה ואפשר דהקזה דידהו היה קשה מפני שהיו מקיזים דם הרבה עכ"ל הט"ז (ובנה"כ מחלק בין גלויות

באר הגולה

ז לשון הרמב"ם שם פ"ט ממשנה שם ע"ב וכפי פירושו במשנה: ח שם ושם: ט הרמב"ם שם: י לשון הטור ממשנה וגמרא שם דף נ"ד ע"ב וכפי' הרא"ש שם: יא כר"ע שם בגמ' ופי' הר"ן אע"ג דלא הוי ירק אלא פרי ואית דמקרי להו ירק [illegible]: יב לשון הר"ן [illegible]: יג שם בשם הירושלמי: יד בפ"ו דנדרים: טו שם בירושלמי [illegible] [illegible]

נקודות הכסף

(סי' רי"ז ש"ך ס"ק ב') הקשה על מהרש"ל ולא ק"מ [illegible]

כנסת הגדולה

[illegible]

עצי לבונה

(סימן רי"ז סעיף ד') אסור אף בנכבשים [illegible]

מילואים

(סימן רי"ז ש"ך ס"ק ו') אבל [illegible]

ט [כ] הנודר (ח) מהקיפה מותר ברוטב מהרוטב מותר (°) בקיפה (ט) כא מהבשר יא מותר (ו) בשניהם (י) [טו] אם לא שאומר קונם בשר עלי שאני טועם או שאני אוכל :

י כב הנודר מהגריסין (יא) יב אסור במקפה (פי' מרק קפוי ועב) של גריסין מהמקפה מותר בגריסין כג מהמקפה יג אסור בשום מהשום מותר במקפה [טז] כד מהתבלין אסור בחיין ומותר במבושלין [יז] ואם אמר קונם (יב) יד תבלין שאני (ז) טועם אסור בחיין ומבושלין כה מהכרוב (°) [אסור] (ח) באספרגוס [פי' מין מים שבשלו בהם הכרוב למב"ם ורש"י פי' מין כרוב] (יג) מהאספרגוס מותר בכרוב כו מהכרישי' מותר (°) בקפלוטות מהירק טו מותר בירקות שדה מפני שהוא שם לווי (משנה ס"פ הנודר מן המבושל) (דבלשון בני אדם אינם קורין ירק סתם רק לירקות הגדלים (ט) בגנות) (ב"י ורש"י שם בפי' המשנה) :

יא כז הנודר מהחלב (יד) מותר טז (י) בקום (פי' מים המובדלים מהחלב כשמעמידים אותו הנקראת סור"ו) נדר מהקום מותר בחלב (רמב"ם פ"ט מה"נ ד"ח) יז [יח] (וי"א דאם קורין לקום על שם החלב כגון שקורין אותה קומא דחלבא אסור (טור וב"י בשם הר"ן). כח מהחלב מותר בגבינה מהגבינה מותר בחלב כט ואסור בה בין מלוחה בין תפילה ל בין לחה בין יבשה :

יב (טו) לא הנודר מן הדגים (טז) יח מותר (יא) בציר ומוריים של דגים (לשון הרמב"ם שם) :

יג [יט] לב הנודר מהתמרי' יט (ג) מות' בדבש תמרי':

הגה (יז) [כ] אע"פ ששם התמרים עליו ונקרא דבש תמרים הואיל

טורי זהב

הפוסקים סתמו מזה ועוד דעמא דבר לאכול תרנגולים ביום הקיזה וע"כ חילק בין בשר תרנגולים לציפורים ובחנם דחק בזה דדוקא בגלי אין לאכול אפילו תרנגולים ועל הטור לק"מ במה שסתם ולא חילק דמה היה לו לחלק כיון שאפשר שום אכילה בעופות חל עלייהו הנדר ואוסרים בכל גווני מיהו עכ"פ *)יש לתמוה במה דאמרינן הכא בגמ' דהקיז דם לא יאכל לא חלב ולא גבינה ולא ביצים כו' והעולם נהגו לאכול ביצים תיכף אחר ההקזה ואפשר דהקזה דידהו הוה קשה טפי שהיו מקיזים דם הרבה : (ח) מהקיפה . פי' פרורין דקין שנקפין בשולי הקדירה : (ט) שהבשר מותר בשניהם · כתב רש"ל נ"ל דהאידנא אסור בשניהם דאזלינן בתר לשון בני אדם ומ"ה שרינן שהם בדגים עכ"ל מבואר מדבריו דהאידנא הנודר מבשר סתם מותר בדגים דאין דרך האידנא דמימלך שליח עליה: (י) אם לא שיאמר קונם בשר עלי כו'. גם בטור כתב כן אבל האמת יורה דרכו שיש שם ובכאן ע"ש ונ"ל בשר זה כדמוכח בסימן ר"ז סעיף ט' : (יא) אסור במקפה של גריסין . מקפה הוא תבשיל עב וגבי היסור שום לא נקט מקפה של שום הטעם דאפילו שום בפני עצמו אסור דכיון שאמר כל מקפה אסור עלי ושום הוא שנותנין אותו בכל מקפה כמו שכתב הרא"ש בסוף פרק הנודר מן המבושל וז"ל דשום רגילין ליתן בכל מיני מקפה כי נותן טעם הוא והשום הוא המקפה אבל אין עושין מגריסין לבדן מקפה אלא מכמה מינים עושין מקפה עכ"ל והא דאמרינן דנודר מגריסין אסור אפילו במקפה של גריסין הטעם דקרי ליה מקפה של גריסין כמו שכתב בית יוסף בשם הר"ן אבל נודר ממקפה סתם אין גריסין בפני עצמן בכלל שהרי אין הגריסין הכרחיים למקפה משא"כ בשום שהם הכרחיים למקפה ע"כ אפילו בנודר ממקפה הוה שום בפני עצמו אסור שסתם מקפה היא של שום אבל נודר משום לא אסרו אלא בפני עצמו ולא כשנותנין אותו בהמקפה דמידי אחרינא הוא וג"כ אין נקרא שם השום על המקפה לקרותו מקפה של שום כמו שהוא בגריסין כן נ"ל טעם דינים אלו : (יב) תבלין שאני טועם . ה"ה שאני אוכל כ"כ רש"ל : (יג) מהאספרגוס . לשון הטור פירש"י אספרגוס הוא מין כרוב והרמב"ם פי' מין שלקות של כרוב עכ"ל וא"ל להרמב"ם למה אסור לנודר מכרוב מהאיספרגוס מ"ש מנודר מבשר דאמרינן בסמוך דמותר ברוטב דיש לומר דבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ובזמנם היו קורין גם לאספרגוס כרוב ולא לכרוב אספרגוס משא"כ בבשר ורוטב שמעולם לא היה נקרא בימים ההם לרוטב בשר כן נ"ל · ובנוסח השו"ע כתוב הנדר מן הכרוב מותר באיספרגוס והוא ט"ס וכן בבית יוסף נרשם מותר והוא ג"כ ט"ס אלא כנוסח הטור כן הוא במשנה ובכל הפוסקים ובלבוש סבר שהנוסחא של השלחן ערוך אמת ונתן טעם לפי שהם שני מינים ושגגה היא (*) : (יד) מותר בקום · פי' מי חלב הנבדלין ממנו : (טו) הנודר מן הדגים · בטור כתוב דגים שאני טועם אסור בין בגדולים בין בקטנים וכתב רש"ל וז"ל בי"ם דג דגה שאני טועם כו' ואמת שהאוסר עליו דג דגה אסור בשניהם דדג משמע גדול ודגה משמע קטנים בלשון בני אדם אבל דגים לבד נ"ל דלא צריך דג דגים שאף בדגים לבד נאסר הכל כי כן משמעותו וכן כתב הרא"ש אבל בדגה לבד לכ"ע דוקא קטנים ובדג דגה נאסר בשניהם לכולי עלמא עכ"ל : (טז) מותר בציר כו' · דבר פשוט הוא דהיינו בציר שיצא קודם הנדר אבל לאחר הנדר אסור כמ"ש בסי' רט"ז סעיף ט' לענין בשר ויין ממילא ה"ה נמי כאן דאם אמר דגים שאני טועם או אוכל או דגים אלו עלי אסור בציר היוצא מהם אחר הנדר וכן לענין קום החלב בסעיף י"א ולענין דבש התמרים סעיף י"ג כן נ"ל : (יז) אף על פי ששם התמרים כו' · תירוץ זה כתב ב"י בשם הר"ן

(*) בערוך ערך אספרגוס גורס מותר כמו בלבוש .

שפתי כהן

קי"ט ע"ג מי שנודר שלא יקנה לשבת אלא חצי חתיכה בשר נראין הדברים שלא נתכוין אלא לבשר בהמה הנמכר בחתיכה אבל בעופות מותר ע"ש : יא מותר בשניהם . כתב מהרש"ל דהאידנא אסור בשניהם דאזלינן בתר ל' בני אדם והביאוהו האחרונים : יב אסור במקפה של גריסין . שהוא תבשיל של גריסין : יג אסור בשום · דלשון מקפה כולל כל דבר קפוי ועב ושום נמי קפוי הוא שממחין אותו במעט מים ונאכל בכך ר"ן : יד תבלין כו' . דבר הבא ליתן טעם בקדירה כגון שומים ובצלים וכיוצא בהם הכל נכלל בשם תבלין ובהכי הוא דשייך לפלוגי בין חיים ומבושלים אבל בפלפלין וכיוצא בהן אין שייך לחלק בהן ב"י והאחרונים : טו מותר בירקות שדה . ונראה לי דעכשיו אסור בירקות שדה שגם הוא בלשון ירקות בלשון בני אדם : טז בקום . פרש"י והרא"ש והר"ן דהיינו נסיובי דחלבא וע"ל סי' פ"א ס"ה וסימן פ"ז ס"ח : יז וי"א דאם קורין כו' . לכאורה משמע דר"ל אם קורין לקום ע"ש החלב בין שנדר מהחלב בין שנדר מהקום אסור בשניהם וכמ"ש הר"ן וכן נרשם בש"ע ב"י בשם הר"ן אבל קשה כיון דב"י לחה דברי הר"ן בטוב טעם היאך פסקו הרב וגם דעת הטור ורש"י במשנה ושאר הפוסקים מוכח בהדיא דלא כהר"ן וכ"פ הב"ח וכן כתב בפרישה הלכך נראה דלהנודר מחלב קאי דאם קורים לקום קומא דחלבא אסור בקום וכמ"ש הטור והפוסקים אבל הנדר מהקום אף על פי שקורין אותו קומא דחלבא מותר בחלב וכן כתב בכס"ז בהדיא : יח מותר בציר ומוריים . היינו דוקא מה שכבר יצא מהם קודם שנדר אבל מה שיצא מהן לאחר שנדר אסור אם אמר קונם דגים שאני טועם (או שאני אוכל או קונם דגים אלו) כדלעיל סימן רט"ז ס"ט כ"כ הב"ח וכ"כ בפרישה בשם מהרש"ל ועיקר : יט מותר בדבש תמרים וכו' . כתב הב"ח ויש לעיין אמאי לא הניח באמר תמרים אלו או שאני טועם תמרים דאסור ביוצא מהן כדקתני בזיתים וענבים וכדלעיל ס"ס רי"ו וכן גבי ירק (לעיל סעיף י') ה"ל למיתני דאסור אף בירקות השדה ובדלועין כי היכי דתני בכבוש שאני טועם דאסור בכל הכבושים וכן בגלי ושלוק ומליח תני כשאומר שאני טועם דאסור בכל גלי ושלוק

ביאור הגר"א

שם ושם רכייבין כו' : [טו] אם לא כו' . שם במתני' וברייתא וה"ה לשאני טועם או אוכל דקי"ל להומרא כמ"ש בסי' רי"ז וחסר כאן וצ"ל בשר זה עלי או שאני כו' : [טז] מהתבלין כו' . תוספתא הביאה הרא"ש פ"ז סס"ב : [יז] ואם אמר כו' . טור אבל ברא"ש כ' בלשון אחר : [יח] וי"א דאם כו' . גמ' שם ל"ק מר כו' ומסתמות הרב משמע אף בסיפא וכמ"ש הרשב"א והר"ן במתני' שם ד"ה מן הקום כו' ומיהו כו' ובגמ' שם ד"ה ורמינהי כו' אבל בבר תמה ב"י עליהם דאין בגירסא שלנו ברייתא זו בגמ' וכ"ד הטור והרמב"ם וש"ע לכאורה י"ל דס"ל דהסוגיא כריב"כ שם נ"ג א' אבל בירושלמי מחלק בינתון ועמ"ש בסי' נ' בהג"ה אבל סמך על הירושלמי והביאו הרא"ש שם מ"ט דר"י בקום שם אבוי עליו ע"ד דר"י הנודר מן היין אסור ביין מבושל חמרא מבשלא קרו ליה ועברא"ש והרמב"ם בשיטתו לסמוך על הירושלמי : [יט] הנודר מהתמרים כו' . כת"ק וער"ג שם ד"ה ולענין כו' : [כ] אע"פ כו' ושד כו' . שם ד"ה וחכמים כו' אבל בירושלמי מחלק בע"א וז"ל מ"ט דר"י שם אבוי עליו מ"ט דריב"ב שם בנו עליו מסתברא ריב"ב יודה לר"י ור"י לא יודה לריב"ב ריב"ב יודה לר"י שם בנו לכ"ש שם אביו ר"י לא יודה לריב"ב לא אסר אלא שם אביו אבל שם בנו לא והביאו הרא"ש בקיצור שם במתני'

באר היטב

גלוים רכים למבושלים וקשים כדאיתא בפרק כיצד מברכין וכן ידוע לחכמי הרופאים עכ"ל) וכתב בתשובת מבי"ט מי שנדר שלא יקנה לשבת אלא חצי חתיכה בשר נראין הדברים שלא נתכוין אלא לבשר בהמה הנמכר בחתיכה אבל בעופות מותר (מהכ"מ מטרלאני ח"א סי' רכ"ח) : (ו) בשניהם . כתב רש"ל נ"ל דהאידנא אסור בשניהם דאזלינן בתר לשון בני אדם ומ"ה שרינן שהם בדגים עכ"ל מבואר מדבריו דהאידנא הנודר מבשר סתם מותר בדגים דאין דרך עכשיו דמימלך שליח עליה ט"ז וכתב עוד שהאי בשר עלי הוא ט"ס וצ"ל בשר זה : (ז) טועם . וה"ה שאני אוכל כ"כ מהרש"ל ודבר הבא ליתן טעם בקדירה כגון שומין ובצלים וכיוצא בהם הכל נכלל בשם תבלין ובהכי הוא דשייך לפלוגי בין חיים ומבושלים אבל בפלפלים וכיוצא בהן אין שייך לחלק בהכי ב"י והאחרונים : (ח) באספרגוס . כתב הט"ז וא"ל לדעת הרמב"ם דפי' שהוא מין שלקות של ירק למה הנודר מן הכרוב אסור באספרגוס מ"ש מנודר מבשר דמותר ברוטב די"ל דבזמנם היו קורין גם לאספרגוס כרוב ולא להיפך משא"כ בבשר ורוטב שמעולם לא היה נקרא בימים ההם לרוטב בשר : (ט) בגנות . ונראה דעכשיו אסור בירקות שדה שגם הוא בלשון ירקות בלשון בני אדם ש"ך : (י) בקום . פירש"י דהיינו נסיובי דחלבא ועי"ל סי' פ"א ס"ה וסי' פ"ז ס"ח : (יא) בציר . כתבו הט"ז והש"ך דהיינו דוקא מה שכבר יצא מהם קודם הנדר אבל מה שיצא מהן לאחר שנדר אסור

פתחי תשובה

ואיפכא נ"ע · עב"י וד"מ לעיל סימן ר"י לענין פת חטין ושעורין : (ג) מותר בדבש תמרים · [עיין ש"ך ס"ק י"ט ועיין בתשובות משכנות יעקב סי' מ"ט מ"ש בזה ועיין ט"ז ס"ק

שאני ציר דזיעה בעלמא הוא . והוא מיישב דר"י אדר"י כמ"ש ר"ת הא דידיה הא דרביה לכן מסני רבא וכבר יצא מהן אבל למה דקיי"ל דציר זיעה בעלמא ה"ל שלא כדרך הנאתן דמותר בנדרים כמ"ש לכן כתב הטור סתמא מותר . ומסיים חלילה להקל ע"ש . ובאמת הוא גופיה כתב בסימן רט"ו בשם ח"ל להיפך דבשאר איסורין דלא כתיב בו' שרי איסורים המשקין כגוף הפרי ולא שייך בזה שלא כדרך הנאתן . וכ"מ מהש"ך סקי"ט דבאמר תמרים אלו דאסור ביוצא מהן דשוה אנפשיה חתיכה דאסורה לדינא כמו בזיתים וענבים דהוי כשאר איסורים דאסור בכל ענין דהוי כגוף הפרי כמש"ל ע"ש: (שם סי"ג בהג"ה) אע"פ וכו' . ע' ש"ך סקי"ז וש"ך ס"ק כ' . ונ"ל דק"ל מקומ' דחלבא להי"א דכתב הרב בס"י"א דס"ל בנודר מחלב אסור בקום בזה. לכן כתב לחלק מדבש תמרים אבל לסמתבר שם מותר בקום בכל גווני :

באר הגולה

בסמה בלבד : כ בברייתא שם דף נ"ב ע"ב (°) הרא"ש והר"ן פירשו דהיינו דק דק של בשר שנודר לשולי הקדירה ומדברי הרמב"ם בפ' ה' מה"נ נראה דמפרש דקיפה היינו תבלין : כא משנה שם דף נ"ד ע"ב : כב משנה שם דף נ"ב ע"ב ונלע"ד הטעם כמו שאכתוב לפנ"ל בסעיף ז' בשם הירושלמי : כג ומשום שהן רגילים ליתן בכל מקפה שום : כד תוספתא בהגה הרא"ש בפ' הנודרים וכו' הכ"י כגון שומים ובצלים וכיוצא בהם שהם הבאים ליתן טעם בקדירה שגם הם נקראים תבלין דאלו בפלפלים וכיוצא בהם אין לחלק בהם בין חיים למבושלים : כה שם במשנה (°) כן הגיה הט"ז על פי המשנה וכן הוא בטור ודלא כלבוש שקיים גירסת הספרים שכתוב בהם מותר ע"ש : כו משנה שם ע"א (°) פי' מין כרישין שיש להם ראש כו' יון קורין לראש קיפאל ערוך : כז משנה שם דף נ"א ע"ב : כח בברייתא שם דף נ"ב ע"ב : כט שם משנה משמיה דהלכה שאול : ל טור : לא משנה שם ופי' הר"ן ציר הוא השומן היוצא מהם וקרבי דגים מטורפים בו וכו"ש שמותר במוריים שהוא שמנו של דג לבד : לב משנה דף נ"ג ע"א

נקודות הכסף

מסיק דקאי אבי"ה ס"ה : (שם סק"ז) יש לתמוה כו' והעולם נהגו לאכול ביצים כו' . לא קשה מידי דיש חילוק בינלגלים רכים למבושלים וקשים כדאי' בסוף פרק כיצד מברכין וכן ידוע לחכמי הרופאים :

חדושי בית מאיר

(סי' רי"ז ש"ך ס"ק י"ט)ומה שמסיק דבאמת אם אמר ירק שאני טועם אסור אף בירק שדה. לענ"ד ליתא ולהכי דייק התנא ואמר מפני שיש לו שם לווי וכן בשמנים שם משנה כולם ושמן שומשמין בכל שיש לו שינוי בהשם אפילו אומר שאני טועם אינו מרבה אותם ואין זה כלל בדמיון כבוש או

גליון מהרש"א

פ"ח : (שם סעיף יא) הנודר מהחלב מותר בקום לחר"א לעיל ספ"א דהקום אסור מיירי כאן לענין הנאה פ"ז שם ס"ק

עצי לבונה

סק"ו ולק"מ וכו' ר"ל דספיקה הקשה כמ"ש בט"ז סק"ג מה פריך הש"ס מדלועין כיון דלהר"א הוא כ"ש ממבושל לאסור . ועל זה כתב הש"ך דכוונת הרא"ש בסברת הש"ס כ"ש ממקק קדירה עלי כוונתו של מה שדרכו לאכול ע"י כבישה ובזה אסור ג"כ אף בבישול כמ"ש רש"ל דב"ש הוא אבל לא נתכוון על דבר שאין דרכו לכבוש כלל אלא ע"י בישול כגון דלועין לכן פריך שפיר דלהוי נאסר בזה כלל . והכלך לענוי באומר ירק המתבשל בקדירה וכו' דכולל גם דלועין: (שם סעיף י') ואם אמר קונם תבלין וכו' . עיין ש"ך ס"ק י"ד שכתב דבר הבא ליתן טעם בקדירה כגון שומים ובצלים וכו' אבל בפלפלין אין שייך לחלק [illegible] (שם ס"ב)הנודר מן הדגים וכו' . [illegible]

ונשתנה נוכחן ממה שהיו תחילה משא"כ בקומא דחלבא (ר"ן בשם רשב"א) ב ועוד דמה שנקרא דבש תמרים אינו אלא כדי להבדילו משאר דבש (הר"ן) [כא] לג מדבש תמרים מותר בתמרים (יח) כא לד מסתוניות (פי' ענבים רעים שאחרים בנסן ביחוד הסתיו ועושין מהם חומץ) מותר בחומץ היוצא מהם :

יד לה הנודר מדבש (יט) כב (יב) מותר בדבש תמרים מהחומץ מותר בחומץ סתוניות :

טו לו הנודר מהיין מותר ביין תפוחים [כב] לז ואסור ביין מבושל [כג] לח ומותר כג בקונדיטון (פי' משקה שיש בו דבש ויין ופלפלין) (כ) לט ויש מי שאוסר בקונדיטון (ודין חומץ עיין לעיל סוף סימן רט"ז סעיף י"א) :

טז [כד] מ הנודר (כא) מהתירוש כד (יג) לדידן אסו' ביין ומותר בכל מיני מתיקה :

יז מא הנודר מהשמן אם הוא במקום שמסתפקים בשמן זית אסור בו ומותר בשמן שומשמין ואם הוא במקום שמסתפקין בשמן שומשמין אסור בו ומותר בשמן זית ואם מסתפקין בשניהם כה אסור בשניהם (כב) אע"פ (יד) שרוב סיפוקן מאחד מהם :

יח [כה](ד) מב הנודר מהתבואה [כו] או מג הנודר (כג)(°) מעללתא אינו אסו' אלא כו(טו)בחמשת המינים (כד) מד והוא הדין לנודר מהדגן :

יט [כז] מה הנודר כז מפת סתם אינו אסור אלא בפת חטים ושעורים ובמקום שנוהגין לעשות פת מכל דבר ונדר מהפת (כה) כח [כח] מו או (טז) מהמזון אסור בחמשת המינין כט (ה) ואם אמר כל (יז) הזן עלי אסור בכל חוץ ממים ומלח :

כ [כט] מז הנודר מהחטים אסור בהם בין חיים בין מבושלים מח חטה חטים שאיני טועם אסור בהם בין קמח בין פת מט חטה שאיני טועם אסור בהם באפויה ומותר לכוס חטים שאיני טועם מותר באפויה ואסור לכוס חטה חטים שאיני טועם אסור בין באפויה בין לכוס :

הגה [ל] האומר פת חטים ושעורים וכוסמין עלי אינו אסור אלא בפת חטים ופת שעורים ופת כוסמין דפת דקאמר קאי על כולם (הר"ן פ' שבועות שתים) ויש מחמירין לאסור בשעורים וכוסמין לגמרי אלא אם כן אומר שלא היתה כוונתו רק אפת [לא] או שידוע לשון בני אדם שבאותו העיר דאז הולכין אחר לשון בני אדם (כ"כ הר"ן בשם הרמב"ן) :

כא [לב] נ גרים שאני טועם אסור לאכול מבושל ומותר לאכול חי גריסין שאני טועם אסור לאכלם חיים ומותר לאכלם מבושלים גרים גריסין שאני טועם אסור לאכלם חיים ומבושלים :

כב נא הנודר מפירות השנה (כו) אסור בכל פירות השנה (כז) ל ומותר בגדיים

שפתי כהן

ושלוק ומלוח (והוא בטור ע"ש) ומ"ש הכא דלא תני הכי ע"כ ונראה דלק"מ דאטו תנא כי רוכלא ליחשב וליזל אבל לקושטא דמילתא בכולהו דינא הכי : ב ועוד דמה שנקרא דבש תמרים כו' · אבל בקומא דחלבא כי קרו ליה קומא דחלבא מפני שעדיין תורת חלב עליו קרי ליה הכי ולא להפריש בין זה לאחר שאין נקרא קום אלא זה. שם : כא מסתוניות . פי' סופי ענבים שאין מתבשלין. טור: כב מותר בדבש תמרים . שסתם דבש אינו אלא דבש של דבורים . טור : כג בקונדיטון . פי' יין מבושל במיני בשמים טור . וכתשו' מהרי"ל סימן ק"ל כתב דהיינו (מבושל) [מבושם] במיני בשמים וע"ש : כד לדידן · דמשתעינן בלשון לע"ז לפ"ז אם נדר מן התירוש בלשון הקדש אסור ביין ומותר בכל מיני מתיקה דאכן לא קרינן תירוש אלא ליין בלשון תורה עכ"ל ר"ן וה"ה אם נדר מתירוש בל' לע"ז אינו אסור אלא ביין ולא בשאר מיני מתיקה דאינם בכלל לשון : כה אסור בשניהם כו' . ולא אזלינן בתר רובא דספק נדרים להחמיר וע"ל סעיף ג' : כו בחמשת מינים . הם ה' מיני דגן שהוא חטה ושעורה כוסמין שבולת שועל ושיפון : כז מפת סתם כו' · עיין לעיל סימן ר"י : כח או מהמזון כו' . כלומר אפי' במקום שנוהגים לעשות פת רק מחטים ושעורים ונדר מהמזון משמעו של המזון הוא ה' מינים : כט ואם אמר כל הזן כו' · ומיירי שלא אסר אלא לזמן שיוכל לעמוד בו דאל"כ הוי כנודר מכל פירות שבעולם דאינו נדר כלל כדלקמן סימן רל"ב (סעיף ה') ב"ח וכן כתב בפרישה סה"ע וכן יתבאר בסמוך : ל ומותר בגדיים כו' . ולא

טורי זהב

הר"ן ומלאתי למוהר"ר ליב מפראג שתירץ דשאני קום שהלב דהוה עדיין משקה כמו חלב משא"כ בדבש תמרים שתחלה היה אוכל ועכשיו נעשה משקה : (יח) מסתוניות . פירוש סופי ענבים שאינם מתבשלים : (יט) מותר בדבש תמרים . שסתם דבש הוא של דבורים : (כ) ויש מי שאוסר בקונדיטון ולא דמי לסעיף י' בנודר מירקות דמותר בירקות שדה מטעם שיש להם שם לווי והכא נמי יש לווי דמקרי יין מבושל שאני התם דמין אחר הוא משא"כ כאן דשייכא יין ומפני שנתבשל לא הפסיד . ר"ן : (כא) מהתירוש לדידן . דאין אנו קורין תירוש אלא ליין בלשון תורה : (כב) אע"פ שרוב סיפוקן מאחד כו' . עיין מ"ש מזה בסי' ר"ח סעיף א' : (כג) מעללתא . כל דבר מעולה ומשובח כ"כ הרא"ש שם : (כד) וה"ה לנודר מהדגן . בטור כתוב וז"ל מהדגן קאמר רבי מאיר שאוסר בכל מיני קטניות חוץ מחילקא וטיסני פי' רש"י חטה נחלקת לשנים או לשלשה או לארבעה חלקים ולהכי שרי שכבר נשתנית החטה וחכמים אומרים שאינו אסור אלא בחמשה מינים בלבד ונראה מדברי א"א שפוסק כרבי מאיר ומדברי הרמב"ן נראה שפוסק כחכמים והכי מסתבר וכן כתב הרמב"ם עכ"ל ויש לתמוה דהא בגמרא חשיב בדברי רבי מאיר חוץ מאורז וחילקא כו' ולמה השמיט הטור האורז וא"ל דחסרון הוא בטור דהא כתב חוץ מחילקא דאי חשב גם אורז הל"ל וחילקא ונלע"ד דהטור ס"ל דחכמים שמקילים טפי מר"מ וסבירא להו דשאר מינים שאינם מחמשה מינים מותר כ"ש דמקילין במה שמיקל ר' מאיר דהיינו בחטה הנחלקת חילקא וטירגים כו' שאע"פ שהחטה א' מה' מינים מ"מ מותר בו כיון שנשתנה וכן ראיתי בפרישה שהביא זו בשם רש"ל אך שכתב שא"כ היה לו לרמב"ם לכתוב דאלו מותרים מ"מ נ"ל דהטור סבירא ליה שפיר כן ולהכי הביא' בדברי ר"מ כיון שכוונתו לפסוק הלכה כחכמים קמ"ל דגם לחכמים יש היתר זה דחילקא וטירגים וכו' ולהכי לא הביא דאורז כי אין בזה צורך לדברי חכמים דהא בהדיא אמרו דוקא ה' מינים ואורז לא מהם הוא משום הכי הביא הטור אותן שיש בהן צורך לדבותא אליבא דהלכתא דהיינו כחכמים ואי הוה מביא גם אורז לא היה לנו שום הרגש בדבר דאתי לרבותא דחכמים כן נראה לי להלכה אבל לא למעשה להקל בחילקא וטירגים כיון שבעל הש"ע לא כתב כן בפירוש : (כה) או מהמזון . היינו דברים שמסעדים הלב וזה דוקא בה' מינים אבל הזן פירושו אע"פ שאינו סועד הלב מכל מקום משביע ומיזן . וכתב הר"ן דכאן מיירי באוסר על זמן מועט שיכול לעמוד בו אבל לזמן מרובה הוה ליה נדר שאי אפשר לקיימו ולא חל הנדר כלל והאי או מהמזון דקאמר פירושו אפי' במקום שעושין פת דוקא מחטים ושעורים מכל מקום דוקא חמשה מינים קאמר : (כו) אסור בכל פירות . פשוט דבכמהין ופטריות לאסור : (כז) ומותר בגדיים וטלאים · אף על גב דאמרינן ריש מרובה בבקר ולאן פרט מה הפרט מפורש פרי

חידושי רע"ק

(שם סעיף י"ד) **הנודר** מדבש . בנודר מדבר הבא מן החי אם אסור בדבש ע' בת' שער אפרים (סי' ס"ט) : (שם סעיף ט"ו) **מותר** ביין תפוחים . משמע דביין צמוקים אסור ת' תורת חסר (ס"נ) וחשינ מזה על ת' מהר"ש הלוי (חיו"ד סל"ב) שהתיר ביין צמוקים : (שם סעיף י"ח)**או** הנודר מעללתא. ע' בב"י ומ"מ קשה לי נהי דר"ל כן ברעת הטור הא מ"מ ממה דכתב הר"ן גבי שכר ספינה דבנדרים אזלינן לחומרא הרי דס"ל דגם בנדרים עללתא כל מילי משמע ואמאי לא חש המחבר לדעת הר"ן להחמיר בדאורייתא וצ"ע : (שם סעיף י"ט) **אסור** בחמשת המינין . קשה לי אמאי אינו אסור באורז דהוי נ"כ מזון דמברכים עליו במ"מ כדאיתא בא"ח (סי' ר"ח) וצ"ע : (שם) **חוץ** ממים וממלח אף אם המלח ומים מעורבים יחד מהרי"ק (שרש צ"ט) : ומים

ביאור הגר"א

רקום ועב"י: [כא] מרבש כו' . שם דלא כרשב"א : [כב] ואסור כו' . ערא"ש פ"ו ס"נ וכ"כ הרשב"א וער"נ נ"נ א' ד"ה אסור בירקות כו' אבל להרמב"ם דמתיר בקום כמ"ש בסי"א גם כאן מותר : [כג] ומותר כו' . ירושלמי שם ע"ד דר"י הנודר מן היין מותר בקונדיטון וכתב ב"י דכ"ש לרבנן אבל הרא"ש סס"ה כתב אבל לרבנן אסור וכ"כ הטור : [כד] הנודר מתתירוש כו' . ר"נ נ"ה כ' ד"ה תוספתא כו' והתוספתא הובאה בגמ' פ"ח דיומא (ע"ו כ') ע"ש : [כה] הנודר מהתבואות , גמ' שם הכל מודים כו' : [כו] או כו'.שם ופסק הר"נ כאביי ודבא אלא דלענין שכר בתים לא איפשטא וע"ש בר"ה ולענין כו' אבל הרא"ש כתב דמסתברא כרב יוסף וכ"פ הטור והקשה כ"י דהא הרא"ש כתב ומסתבר פו' כרי להוציא ממון ודחק עצמו בב"י אבל הלח"מ כתב הלאו דוקא והרא"ש לא כתב אלא לחוק דבריו ע"ש : [כז] הנודר מפת כו'. מתני' בפ"ק דחלה הנודר מן הפת כו' ואמרינן בירושלמי שם הא הנודר מן הפת ומן התבואה אסור בכל לרבנן ר"ח בשם ר' יוחנן כיני מתני' אף הנודר מן הדגן אינו אסור אלא מהן מה אנן קיימין אם באומר פת תורת מעתה אף האומר תבואת תורה יהא אסור בכל דכתיב ותבואת הכרם אי באומר פת סתם אין לך קרוי פת סתם אלא חטין ושעורין בלבד א"ר יוסי קיימינה במקום שאוכלין פת כל אין לך קרויה פת אלא ה' המינין בלבד והביאו הרא"ש בנדרים שם בקוצר : [כח] או מהמזון כו' . אע"ג דאיתותבו באורז (ברכות ל"ז א') מ"מ בלשון ב"א אינו נקרא מזון : [כט] הנודר כו' . דלא מתיר שם אלא באפויה במ"ש לממה וער"נ שם ר"ת חטה כו' : [ל] האומר פת כו' ויש כו' . כמ"ש בשבועות כ"ג א' ודלמא פת חטין לאכול כו' שכל אלו בכלל סתם נדרים כמ"ש בספ"ב דנדרים וז"ש אא"כ כו' אבל י"א דודאי פת מושך הכל אלא ראיהו טעה בהכי וכן כל הקושיות דשם : [לא] או שידוע כו' . כנ"ל בה"ם זה : [לב] גרים כו' . ברייתא

פתחי תשובה

ס"ק ט"ו וש"ך ס"ק י"ח] : (ד) הנודר מהתבואה. בגמרא דף נ"ה ע"א מבואר דאם אמר תבואת השדה אסור בכל הגדל שבשדה וצ"ע שהשמיטו הפוסקים · תפל"מ : (ה) ואם אמר

באר היטב

אסור אם אמר קונם דגים שאני טועם או שאני אוכל או קונם דגים אלו כדלעיל סי' רט"ז ס"ט (וכן לענין קום ודבש תמרים היוצאים מהם אחר שנדר אסור רש"ל) וכ' הרא"ם דאם אמר דגים או דג דגה נאסר בגדולים וקטנים ובדגה לבד אינו אסור אלא בקטנים לכ"ע : (יב) מותר . שסתם דבש הוא של דבורים (א' שנדר שלא לאכול זמן ידוע דבר הבא מן החי מותר לאכול דבש דבורים ולשתות מי דבש שקוריה מע"ד ה' ש"א סי' כ"ט ע"ש) : (יג) לדידן . דמשתעינן בלשון לע"ז ולפ"ז אם נדר מן התירוש בלשון הקודש אסור ביין ומותר בכל מיני מתיקה דאכן לא קרינן תירוש אלא ליין בלשון תורה עכ"ל הר"ן : (יד) שרוב . ולא אזלינן בתר רובא דספק נדרים להחמיר וע"ל סי' ר"ח ס"א : (טו) בחמשת . הם חטה ושעורה כוסמין שבולת שועל ושיפון : (טז) מהמזון . כלומר אפילו במקום שנוהגים לעשות פת מחטים ושעורים ונדר מהמזון משמעו של המזון הוא ה' מינים : (יז) הזן . ומיירי שלא אסר אלא לזמן שיוכל לעמוד בו דאל"כ הוי כנודר מכל פירות שבעולם דאינו נדר כלל כדלקמן סי' רל"ב ס"ה כ"כ הב"ח ופרישה

באר הגולה

לג טור ולמד כמכ"ש אם נדר מתמרים שהוא העיקר מותר בדבש היוצא מהם מכ"ש הנודר מהדבש וכו' : לד שם במשנה: לה משנה שם שסתם דבש הוא דבש דבורים : לו שם במשנה וסיים מפני שהוא שם לווי : לז ירושל' הביאו הרא"ש וכ"כ ש"ס דאמרא ואמרא מבשלא חד מינא הוא: לח כן הוא בירושל': לט הטור מדברי הרא"ש אביו שם איבעיא דרבנן : מ הר"ן שם ולא כהתוספתא הביאה הרא"ש והר"ן דתנא שם כהיפוך והביא הר"ן ראיה ע"ז מהירושלמי : מא לשון הטור ממשנה וגמרא שם בבבלי דף נ"ג ע"ב : מב משנה שם דף נ"ה ע"א : מג טור מהא דאמר שמואל פקיד וכו' וכמ"ש הב"י דהוי כנדר מן התבואה אלא שנדר בלשון תרגום (°)פי' כל דבר מעולה ומשובח כ"כ הרא"ש : מד שם במשנה וכחכמים ורמב"ן וטור בשם הרמב"ם שם דין ט' : מה בש"ס ירושלמי ממס' חלה הביאו הרא"ש פ"ו דנדרים : מו ממשנה וגמרא עירובין דף ל' ע"א : מז ל' הרמב"ם בפ"ט מהלכות נדרים וכ"כ הר"ן אברייתא דלקמן : מח משנה שם דף נ"ג ע"ב : מט ברייתא דרשב"ג שם וגירסתו כגירסת הרא"ש שם : נ שם בברייתא ופי' רש"י גרים משמע מבושל גריסים משמע חיים: נא ברייתא שם דף נ"ה ע"ב (וכפול לקמן

חידושי בית מאיר

מלוח ושלוק פ' כדף נ"ג ודוק אך כודאי הנודר מן התמרים לענין הדבש שוה לענבים שאני מוטעם שהוא איבעיא דלא איפשטא אם אסור ביין לכן עדיין צ"ע : (שם ש"ך ס"ק כ"נ) **ובתשובת** מהרי"ל וכו' . נ"ב ע"ש כי לא תידם תלומה כי אם שכתב שדעת הרא"ש לאסור וכדכתב הטור :

גליון מהרש"א

ו' ; (שם סעיף י"ד) **הנודר** מדבש מותר בדבש תמרים . דכל דבש שלת של דבורים יש לו שם לווי ובחולין פ"ח ס"ל לב"ש סברא זו דאפר שרפה אקרי אפר סתם לא אקרי אבל ב"ה לא ס"ל כן אך י"ל לשון בני אדם שאני אך גם בריש כיצד מברכין כרם זית אקרי כרם סתמא לא אקרי ועיין תשובת מוצל מאש סימן ח' בדעת מהרי"ק דכל שהוא מין א' אלא שהשם מחלקן אז רק קפרינן אשמא סתם ולא שם לווי וגם הכא כל מתיקות פרי נקרא דבש וכשחלוק גם במינו כמו עפר ואפר כיון דבלא"ה הוא חלוק לא חיישינן אשם לווי: (שם סעיף ט"ו) **הנודר** מהיין מותר ביין תפוחים. וכן ביין צמוקים נוטה דעת מהר"ש הלוי חיו"ד סימן י"ב דמותר ומ"מ לא הורה כן לודאי :

יד אברהם

(סי' רי"ז סעיף י"ד) **הנודר** מדבש מותר בדבש תמרים . פי' מפני שיש לו שם לווי כדאי' במתני' דסס"ו דנדלים ולפ"ז נראה' דה"ה דמותר בדבש גרעי' וגזין למאן דמתיר לעיל בס"ם ס"א דהא לא אקרו דבש סתם אלא י"ל שם לווי כדתניא

עצי לבונה

(שם סט"ז)**הנודר** מהתירוש לדידן וכו' . עי' ש"ך סקכ"ד מ"ש וה"ה אם נדר בלשון לע"ז וכו' . ר"ל דהטור כתב להיפך דמותר ביין ואסור במיני מתיקה והוא מהתוספתא . והיינו משום שבדלהם לקרות תירוש למיני מתיקה . והיה תלוי בזה אי אזלינן בתר לשון בני אדם או לא כמ"ש הר"ן בשם הירושלמי . אבל עכשיו אין דרכם לקרות תירוש למיני מתיקה אלא ליין בלשון תורה לכן כתב המחבר לדידן וכו' . כיון דלא קרינן תירוש אלא

מילואים

כמידי דממלך עליה שליח אם מקרי מינו בשביל זה או לא רק דתלי בעיקר וטפילה · אמנם לפי סוגית הבבלי וכן פסקו הפוסקים דתלי במידי

טורי זהב

פרי מפרי וגידולי קרקע כו' שמע מיניה דבהמות מקריין פרי י"ל דלענין נדרים שאני דהולכין אחר לשון בני אדם ובלשון בני אדם לא מקריין פרי וכתב הר"ן דלא מיירי כאן אלא בנודר לזמן כו' כמו לעיל בסעיף י"ט: (כח) ומותר בבמיהין ופטריות. לפי שאינם בכלל פרי הארץ דמאוירא יניקי אף על פי שגדילין מן הארץ: (כט) אסור בכולם. נראה דמכל מקום מותר בגדיים וטלאים דאף על גב דגם הם גידולי קרקע כמו שזכרתי בשם הגמרא היינו מרובה בסעיף כ"ב מכל מקום בנדרים לא כן הוא דבלשון בני אדם לא מקרי בהמות בשם גידולי קרקע כמו דאמרינן שלא מקרי פרי בסעיף כ"ב הכי נמי לענין גידולי קרקע ומו"ח ז"ל כתב בזה דאסור בבעלי חיים מדקריין גידולי קרקע בפרק ספולים ול"נ כמו שכתבתי דמ"מ גידולי קרקע מלשון פרי דלא אזלינן בתריה כיון דבלשון בני אדם לא מקרי כן הכי נמי כן דבלשון בני אדם לא מקרי גידולי קרקע אלא מה שהוא בגוף הקרקע ממש ועוד דאי לא תימא הכי היה לו לכתוב רבותא דאפילו בבעלי חיים אסור משום גידולי קרקע ק"ו בכמיהין ופטריות אלא כדפרישית וכן הוא הרבה פעמים בסי' זה דלא אזלינן בתר מה דמקרי בלשון חכמים אלא בתר לשון בני אדם: (ל) נדר מרואי החמה כו'. זה נמשך אחר דעת הטור שחילק בין אומר רואי חמה לרואים חמה ותמוה בחמת מה בין לשון זה לזה דאף א"ת שבלשון רואי חמה יש לפרשו שהחמה רואה אותן מ"מ פי' דמוק הוא וטפי ניחא לן לו' כפשוטו שהם רואים החמה וכמו דאיתא לעיל סעיף ד' לענין ירק דאזלינן בתר לשון הפשוט וטפי קשה מה שכתב רמ"א הואיל ובלשון ולאי כך הוא ובמשנה הכי איתא הנודר מן רואי החמה אסור אף בסומין

שולחן ערוך

וטלאים בחלב ובביצים ובגוזלות ואם אמר גידולי שנה עלי לא אסור (יח) בכולם:

כג (ו) נב הנודר מפירות הארץ אסור בכל פירות הארץ [לג] נג ובפרי העץ (כח) ומותר בכמיהין ופטריות ואם אמר גידולי קרקע עלי (כט) (יט) אסור בכולם:

כד נד הנודר מהקיץ אינו אסור אלא מהתאנים:

כה נה הנודר מהמים הנמשכים ממעין פלוני אסור בכל הנהרות היונקות ממנו ואין צריך לומר מהנמשכים ממנו (°) ואע"פ שנשתנה שמו ואין קורין אותו אלא נהר פלוני או מעין פלוני נו אם אמר מנהר פלוני או ממעין פלוני אינו אסור אלא בנקראים על שמו:

כו נז הנודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים לב אבל לא בימות (כ) החמה:

כז נח הנודר מהכסות לג מותר בשק ובירעה ובחמילה (פי' מיני בגדים גסים שאין דרך בני אדם להתכסות בהם):

כח נט הנודר מהבית לד אסור (כא) בעליה מהעליה מותר בבית:

כט ס הנודר מהעיר אסור ליכנס לה (כב) לעיבורה דהיינו תוך שבעים אמה ושירים:

ל סא הנודר מהבית אינו אסור אלא לו מהאגף ולפנים דהיינו מסתימת הדלת ולפנים אבל מסתימת הדלת ולחוץ על עובי המפתן מותר:

לא סב הנשבע לעמוד בבית א' אסו' מהאגף ולחוץ:

הגה הנודר לדור בשכונת היהודים צריך לדור בשכונה הגדולה וברחוב שלה דכן הוא לשון בני אדם ולא אמרינן [לד] דג' בתים מקרי שכונה (ב"י סי' רכ"ח דף רע"ד סוף ע"ב בשם תשובת הרשב"א) [לה] קהל שגזרו שלא לקנות בתים מעובדי כוכבים אסור להחליף עמהם דזה נמי מקרי קנייה ומכירה (מרדכי פרק המקבל):

לב סג נדר מיושבי העיר אסור במי שישב שם שלשים יום מבני העיר אינו אסור אלא במי שישב שם י"ב חדש:

הגה [לו] ואם נדר ממי שדר שם אפילו דירת ערלאי מקרי דירה (רשב"א סימן תרס"ז) מיהו הולכים אחר לשון בני אדם שאין נקרא דירה אלא בדר שם עם בני ביתו דרך קבוע אע"פ שהוא פחות מל' יום לז ואם (כג) לשון בני אדם הוא בדרך אחר הולכין אחריו אחר כוונת הנודר:

לג סד נדר מיורדי הים אסור בכל יורדי הים סה אפילו באותם שאין הולכים אלא מעכו ליפו [לז] סו ואפילו באותם שיורדים לטייל ומותר ביושבי יבשה:

לד סז נדר מיושבי יבשה אסור גם ביורדי הים סח ואפי' באותם שמפליגים בו הרבה שטפם לירד ליבשה:

לה [לח] סט אמר יורדי הים לאחר ל' יום (כד) עלי לט מי שהוא בשעת הנדר מיורדי הים אסור בו ומי שאינו מיורדי הים (כה) (ז) בשעת הנדר מותר בו אע"פ שלאחר ל' יום כשחל הנדר הוא מיורדי הים:

לו (ל) ע נדר מרואי החמה אסור אף בסומים שלא נתכוין אלא למי שהחמה רואה אותו עא לאפוקי דגים ועוברים:

שפתי כהן

ואף על גב דלעיל סי' קע"ז סעיף ל"ח אמרינן דהנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירות רשאי ליקח בהן כל מין שירצה ואפילו ב"ח שאני הכא כיון דאמר פירות השנה כן כתב הב"ח וכן מסיק בפרישה ועיקר: לא אסור בכולם. וכב"י בשם הר"ן דהיינו דוקא שלא אסרן עליו אלא לזמן שהוא יכול לעמוד בו אבל לעולם לא הוי נדר כלל שא"א לקיימו והביאוהו האחרונים. ומדכתבו הר"ן והאחרונים כן אסיפא דגידולי שנה משמע דרישא הוי נדר אפי' לעולם דכיון שמותר בגדיים וטלאים יכול לקיים נדרו וכן כתבתי לקמן סי' רל"ב ס"ק ח' בשם תשובת מיימוני וע"ש: לב אבל לא בימות החמה. דאיכא הנאת הגוף: לג מותר כו' ובחמילה. מיני בגדים גסים שם. טור: לד אסור בעליה. וכתב הרא"ש אבל חדר ויציע לא הוי בכלל בית דהמוכר את הבית לא מכר את החדר ולא את היציע אלמא לא הוי בכלל בית ע"כ ומביאו בית יוסף ועיין בח"מ סי' רי"ד: לה לעיבורה. ואף על גב דלענין שאר דברים תוך התחום דין עיר עליו כמו שנתבאר בא"ח ס"ס ת"ל ור"ס תקע"ד ולקמן סי' רכ"ח סוף סעיף ל"ג בהג"ה שאני הכא בנדרים דהלך אחר לשון בני אדם שאינו אלא תוך שבעים אמה ושירים. וכן כ' מהרש"ל פ' כל הבשר סי' ל"ג: לו מהאגף ולפנים כו'. עיין בא"ח סי' נ"ה סעיף י"ג: לז ואם לשון בני אדם כו'. כתוב בתשובת מבי"ט ח"א סי' ס"א דל"ב ע"ב ובמקומות אלו בזמנינו זה נראה שאינו נקרא דירה בלשון בני אדם במקום אחד פחות מו' חדשים: לח אמר יורדי הים עלי לאחר ל' יום. כלומר לאחר ל' יום יהיו יורדי הים אסורים עלי: לט מי שהוא כו'. דבתר שעת אמירה הולכים בנדרים לא בתר חלות הנדר וע"ל סי' רל"ד סעיף ל"ד ונראה דבכל שאר מילי נמי דינא הכי כגון אמר לאחר זמן פלוני יהו יושבי עיר פלוני אסורים עלי ובתוך כך עקר א' דירתו מאותו עיר אסור בו כיון שבשעת אמירת הנדר היה מאותו עיר וכן אם בשעת אמירה לא היה שם אף על פי שבשעת חלות הנדר הוא שם מותר וכן כל כיוצא בזה ואפילו

באר הגולה

ס"ס רכ"א): נב שם: נג לשון הטור מדברי אביו הרא"ש שם ופשוט הוא: נד בריית' שם דף ס"ב ע"א וכתנא קמא: נה מימרא דרב כהנא וכו' וממימרא דרב יהודה אמר רב וכו' בכורות דף נ"ה ע"א (°) פי' ואין אלו המעין הנדור לשם המעין הנדור כו' בפ"ש: נו פשיטותא דגמרא שם: נז ברייתא נדרים דף ל"ח ע"א: נח מתני' נדרים שם דף ס"ו ע"ב: נט משנה שם דף נ"ו ע"א וכתבים דעליה בכלל בית: ס משנה שם דף נ"ו ופי' שם: סא שם במשנה: סב ברייתא סנהדרין דף ק"י ע"א וכ"כ בה דף ח' ע"א וכתב הרא"ש וכו': סג משנה נדרים דף ל' ע"א: סד טור מהא דספקו הרמב"ם והרא"ש בלשונות דאמרא אמור קאי וכ"כ הר"ן: סה שם דבירושלמי נסתפקו בזה וכו' דאורי' הוא ונקטינן לחומרא וכ"כ הר"ן וכן נראה מדברי ירושלמי: סו שם במשנה: סז ברייתא שם בגמרא: סח בירושלמי תלוי דין זה בפלוגתא דרבי יהודה ור"ש בתוספתא נזירה: סט נדרים דף ל' ע"א: ע משנה שם דף ל' ע"ב: עא שם בגמ' מדלא קאמר מן הרואים לאפוקי

גליון מהרש"א

(שם סעיף ל"א בהג"ה) דזה נמי מקרי קנייה ומכירה נשבע שלא למכור כ"א לפלוני אסור להחליף בבגדניות ביתו דבעל בבגדי אשתו לוקח הוי ראנ"ח בח' מים עמוקים סי' צ"ז: (שם סעיף ל"ה) אמר יורדי הים לאחר ל' יום עלי מי שהוא כו' עיין מ"ש בגליון לקמן סימן רל"ד סעיף ס"ה:

יד אברהם

בכורות (דף ז') : (שם סעיף כ"ח) הנודר מהבית אסור בעליה. פי' בב"ח דהיינו דאיכא דחדר ויציע לא הוי בכלל בית ותמה לו דהא לגבי מוכר את הבית לא מכר את החדר ולא את היציע. ונחמרו להרמב"ם פ"ט מהלכות נדרים כתבתי דהא לחומרא דמתכוין מכירה נדרים דהוי תומלה לנזוקה בפל שפטר שידו על המתנות ובכה"ג הוא דהכהן כגמי פ' מכירת מכתב מכר גבי מבלים ס"ל דלא נמכר כי בית ולא נדיף יציע אלא נותן לו רק עליהם דהוי תומלה לנזוקה דיד בשמפר על המתנות כמ"ש בפ"ט מהלכות נדרים וכו' שם מ"ש בסוגיא דמכחוח. ואפי' אי ה"ל בחדר ויציע אין ראיה מכהונה לגבי מוכרת דתומלה לנזוקה בפל שהמכר על דלפשר בחדר ויציע. ונחמר לדבר דפלוג סוף ה"ם בחורם בכלל בית לדעת הרמב"ם ואפי' פוסקים נכ"ש מ"מ דלה הרא"ש ח"ח. וכן גבי נדרים בכלל בית ולא"כ ה"נ לחדר ויציע ואע"פ דבמכר לא הוי בכלל בית לענין נדרים בכלל כוה בכלל בית הוא. ואנכ"ם שם זייל לממעי דס"ל גבי מכר את בית דהיא חדר ויציע דלא הוי בכלל אפילו אם מכר לו מבוים חשובים. וכתב דבר כולם דלא גדלה שיורות כולם את בית נצ"ל ביתן ואם לוקח גבי כל"ה שם. וא"כ לדמי ליכלא דלשני דקבי לי' בית הבית מדבר דלמי היתומו נקבי פיעוטה דקבי לי' בית סים מהכי לשון זה כדאמרינן גבי מכר בית בבירה גדולה ומדלא מהגי ס"מ שאין כלל מי שיקרא לחדר ויציע בית ומש"ה גבי נדרים נמי מתיר. אבל לפוסקים התולקין שהובאו בח"מ שם ס"ב וי"א ור"ם רע"ו שס"א דס"ל דאם כתב לו קנאו חדר ויציע בכלל וע"כ ס"ל דאיכא אינשי דקרו להו בית וא"כ גבי נדרים אין לנו לסקל דלא גרע מעליים ובתגרי להרמב"ם האחרונים: (שם סעיף ל"ב) נדר מיושבי העיר אסור במי שישב שם ל' יום. ונראה שאמר

ביאור הגר"א

שם ופרא"ש בפירושו במתני' שם ד"ה ד"י כו' : [לג] ובפרי העץ . רא"ש ד"ה בכל כו' וראיה מדל"ק אלא כמיהין ופטריות . ב"י : [לד] דג' בתים כו' . כמ"ש בספ"ק דעבודת כוכבים : [לה] קהל כו' . כמ"ש בב' השואל (ק' א') המחליף פרה כו' עד שלא מכרתי כו' (נמ"ן כ"ה א' וש"מ) האחין שחלקו לקוחות כו' : [לו] ואם נדר כו' . כנ"ל דבנדרים הולכין כו' [לז] ואפי' באותם כו' . ר"נ ורא"ש בשם ירושלמי : [לח] אמר יורדי כו' . רא"ש ור"ן בשם ירושלמי ע"ש (כר"נ שכתב אבל נ"ל שאין הדין כו'

חידושי רע"ק

(שם סעיף כ"ח) הנודר מהבית אינו אסור אלא בבית שיש בו ד' אמות על ד' אמות תום' (פ"ק דסוכה ד"ג) בשם הירושלמי : (שם סעיף כ"ט) מדברי רש"י והרמב"ם בפי' המשניות והרע"ב והתוי"ט מבואר דס"ל דמיירי שיש איזה בנין תוך ע' אמה ושירים משמע דבאויר בעלמא אין דינו כעיר ומדמי לה לדינא דש"ע א"ח (סשנ"ח ס"ח) וכ"כ הב"י שם בחד תירוץ וכ"כ הה"מ (פכ"ח מה' שבת) בשם יש מי שדחה אבל דעת הה"מ שם דהכא שאני דהלך אחר לשון ב"א וכ"כ הב"י הנ"ל בתירוץ הראשון וע' באורים גדולים (סי' צ"ז צ"ח) : (ש"ך ס"ק ל"ה) תוך שבעים אמה ושירים ע' בספר תוספת שבת (סי' ת"ח סק"ז) : (שם סעיף ל"ב) נדר מיושבי העיר ע' במהריב"ל (ח"ב סס"י פ"ז) : (שם בהג"ה) אחר לשון בנ"א ע' תשו' מבי"ט (ח"ב סי' ס"א) : (שם סעיף ל"ה) ומי שאינו מיורדי הים תמיהני שסתם המחבר להקל כדעת הטור ולא חשש לדעת הר"ן (דף פ"ד) שהעלה דבין אם הוא מיורדי הים בשעת הנדר ובין אם הוא מיורדי הים בשעת חלות הנדר

באר היטב

ופרישה : (יח) בכולם . וכב"י בשם הר"ן דהיינו דוקא שלא אסרן עליו אלא לזמן שיכול לעמוד בו אבל לעולם לא הוי נדר כלל שא"א לקיימו ומדכתבו כן אסיפא דגידולי שנה ולא כתבו כן ארישא בפירות השנה משמע דשם הוי נדר אפי' לעולם כיון דמותר בגדיים וטלאים יכול לקיים נדרו וכ"כ לקמן סי' רל"ב ס"ה עכ"ל הש"ך : (יט) אסור . כ' הט"ז ונראה דמ"מ מותר בגדיים וטלאים ובשאר בעלי חיים ולא כב"ח ע"ש : (כ) החמה . דאיכא הנאת הגוף : (כא) בעליה . וכתב הרא"ש אבל חדר ויציע לא הוי בכלל בית (דהמוכר את הבית לא מכר את היציע ולא את החדר) ועיין בח"מ סי' רי"ד : (כב) לעיבורה . ואע"ג דלענין שאר דברים תוך התחום דין עיר עליו כמ"ש בא"ח ס"ס תל"ו ור"ס תקע"ד ולקמן סי' רכ"ח ס"ס ל"ג בהג"ה שאני הכא בנדרים דהלך אחר ל' בני אדם שאינו אלא תוך ע' אמה ושירים עכ"ל הש"ך : (כג) לשון . כתב בתשובת מבי"ט ובמקומות אלו בזמנינו זה נראה שאינו נקרא דירה בלשון בני אדם במקום אחד פחות מו' חדשים : (כד) עלי . פי' לאחר ל' יום יהיו יורדי הים אסורים עלי : (כה) בשעת . דבתר שעת אמירה הולכים בנדרים לא בתר חלות הנדר וע"ל סי'

פתחי תשובה

כל חוץ . עיין בנו"ב בבכורות דף ל"ס בד"ה אלא שראיתי מה שכתב בזה : (ו) הנודר מפירות הארץ . עיין בתשובת רדב"ז החדשות סוס"י תקס"ב שכתב דהנודר מפרי עץ ומפרי האדמה מותר לאכול הצוקר שאין זה פרי עיין שם : (ז) בשעת הנדר . עבה"ט ועיין בקצו' בגדי

שאסר מדעתו ליושב שם והתפקפק אסור ליהנות ממנו מיד דלא הוי בכלל יושבי העיר מיד כמ"ש בסי' רכ"ו גבי נדקה וה"ה לענין נדרים וכה"ג בסי' זה סעיף ל"ד דאזלינן בתר בסוף שעתידין להיות יושבי יבשה : (שם סעיף ל"ו) נדר מרואי החמה אסור אף בסומים שלא נתכוין אלא למי שהחמה רואה אותו . וכתב כנ"ס בשם הרא"ש ואפילו אמר לא נתכוונתי לכך לא מהני . ובס' תו"ח בפ"ג דשבועות הקשה על הרא"ש והג"ה כתן

עצי לבונה

לגבי לאסור כיון : אף הר"ן כתב דנדר בלה"כ מן התירוש הדין כך . לכן כתב הש"ך וה"ה אם נדר מתירוש בלשון לע"ז כיון שנקראו האי קורין למיני מתיקה תירוש כלל א"כ גם הלשון לע"ז מתירוש אין מתיקה על מיני מתיקה שם . לכן נ"כ אינו אסור אלא כיון : (שם סכ"ס) הנודר מהעיר וכו' . ע' ש"ך סקל"ה סכ' לענין שאר דברים תוך התחום דין עיר עליו וכו' ר"ל מדרבנן דמדאורייתא תוך התחום מקרי חוץ לעיר כמ"ש בנדרים דף נ"ו דכתיב ומדותם מחוץ לעיר ע"ש : (שם סל"ה) אמר יורדי הים וכו'. עיין ש"ך סקל"ט שכתב דבתר שעת אמירה הולכים וכו' . ועמ"ש שהקשה מלקמן סי' רל"ד סעיף ס"ה ע' גבי שאני

שפתי כהן

בזה: מ ואפי' אמר כו'. ע"ל ריש סי' ר"ח וסי' רל"ב סעיף י"ד סק"ל: מא ואם נדר מרואים החמה כו'. והב"ח כתב דאין חילוק בין נדר מרואי החמה לרואים החמה ואינו מותר בסומים אלא בנדר מרואים את החמה ע"ש: מב אסור לראות בחמה. כלומר אסור ליהנות מאור החמה וכן משמע בב"י שם ובד"מ:

כתב הטור הנודר מן הילודים או מן הנולדים אסור בין באותן שנולדו כבר בין באותן שיולדו אח"כ ואינו מותר אלא בעופות ודגים שמטילין ביצים ואין דרכן להוליד ע"כ · והוא מפרק ד' דנדרים וכתב הפרישה ואע"ג דהוי דבר שלא בא לעולם וכתבתי לעיל סימן רט"ו בדרישה לענין מי שנדר ליתן מעשר מן הריוח דליח בו מן הריוח כיון דהוי דבר שלא בא לעולם ואפשר דזה נקרא יותר בא לעולם כיון דודאי יבא דדרך העולם בכך עכ"ל ולהכנס דחק דאף על גב דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם מכל מקום אדם אוסר על עצמו דבר שלא בא לעולם כדלעיל

שלחן ערוך

הגה מ [לט] ואפילו אמר לא נתכוונתי לכך לא מהני (ב"י בשם הרא"ש) הואיל והלשון ודאי כך הוא [מ] ומותר (לא) בכל דבר שאינו בעל חיים אע"פ שהחמה רואה אותו (ב"י בשם התוספות):

מא [מא] ואם נדר (כו)מרואים החמה מותר בסומים:

לז עב נדר משחורי הראש (לב)אסור בקרחים ובעלי שיבה ומותר בנשים ובקטני' שאין נקראי' שחורי הראש אלא האנשים (°) עג ואם דרכם לקרות שחורי הראש לכל אסור [בכל] [מב] (הנודר מכל דבר שהוא אדום מב (ח) אסור לראות (כז) בחמה שגם כן היא אדומה) (נימוקי יוסף פ' המוכר את הספינה ותוס' שם דף ע"ד ע"א וחדושי רמב"ן שם):

טורי זהב

בסומין שלא נתכוין זה אלא למי שהחמה רואה אותן ואמרינן עלה בגמרא מאי טעמא מדלא אמר מן הרואין לאפוקי דגים ועוברין שאין חמה רואה אותן ופירוש הפשוט בזה דמיתור לשון דייק התלמוד מדהיה לו להזכיר מהרואין לחוד והיה מוליא בזה הסומין ולמה הזכיר כלל חמה אלא ודאי דנתכוין שהחמה רואה אותן לאפוקי דגים ועוברין וכמלא דאין חילוק בין רואה חמה לרואין החמה דגם בלשון רואין החמה יש יתור לשון החמה וכ"כ הר"ן וכן נראה מדברי הרמב"ם ורא"ש בפסקיו שלא הזכירו כלל להתיר בסומין כשאומר רואין החמה גם מל' התוס' נראה לי כן אלא שיש טעות סופר בדבריהם שז"ל מדלא קאמר הנודר מן הרואין כלומר מדלא אמר האיש הנודר שהוא נודר מן הרואים את החמה שאז ודאי הוי משמע למעט סומין וא"ת הא דלא קאמר מן הרואין משום דאז הוה דגים ועוברים בכלל והוא רוצה שלא יהיו בכלל י"ל דהשתא נמי כשאומר מרואי החמה כל כמה דלא נפרש שהחמה רואה אותן קאמר שהרי דגים רואין יפה החמה אבל החמה רואה אותם לא מקרי הואיל ומכוסין הם במים עכ"ל והנה לפי התחלת דבריהם משמע דיש היתר סומין אם אמר רואין את החמה וסוף דבריהם לא כן הוא שהרי כתבו וא"ת הא דלא קאמר מן הרואים משום דאז כו' משמע דההוכחה הוא מדלא אמר מן הרואים לחוד ותו דהיאך אפשר שיהיה הוכחה מדלא אמר רואין את החמה ולמה לא עשו הוכחה מדלא הוה להזכיר כלל חמה אלא מהרואין לחוד. גם קושית ואם תאמר כו' אין לה הבנה לפי הנחה זאת שתליא מילתא דהיתר סומין באומר מן הרואין את החמה והנה אנו רואין עין בעין שיש אחר כך טעות סופר בדברי התוס' בקושייתם ונראה דהגירסא הנכונה בדברי התוס' כן הוא כלומר מדלא קאמר האיש הנודר שהוא נודר מן הרואים בלא החמה שאז ודאי הוה משמע למעוטי סומין ואם תאמר הא דלא קאמר מן הרואין משום דאז הוה דגים ועוברין בכלל והוא לא רצה שיהיו בכלל יש לומר כו' וכוונתם להקשות כיון דעיקר הוכחה מדלא אמר מן הרואין לחוד דילמא הי קאמר כן היה דגים ועוברין בכלל והוא לא רצה בכך על כן הזכיר החמה להוליא דגים שאינם רואין החמה כיון שהם במים ותירלו דאם כן לא הועיל כלום במה שהזכיר החמה שהרי באמת דגים רואים החמה ולא נתמעטו הדגים אלא שאין החמה רואה אותן ונ"ל דגם בעוברים הוה כן שהם רואים את החמה והתוספות לא הולרכו להזכיר עוברים דממילא הוא מדגים ויש לזה ראייה מדאיתא בגמרא פרק ג' דנדה דהעובר מביט מסוף העולם אל סופו אלא שאין החמה רואה את העובר דהיינו שאין מגולה נגד החמה כמו שכתבו התוספות גבי הדגים דאם לא כן תקשה לך קושיית התוספות על העוברים כן נראה לי ביאור דבריהם ואל יקשה בעיניך שהגהתי בדבריהם שאותן התוספות מלאים טעיות לכל רגיל לקרותם אלא שדעת הטור צ"ע שכתב אם אמר מרואים החמה מותר בסומין מה חילוק יש בין לשון זה לרואי החמה ונראה כוונתו דגם הוא מפרש שיש כאן יתור לשון דלמה לו להזכיר החמה כלל אלא ע"כ דאיהו קאמר בלשון דחוק שהחמה רואה אותן דלשון רואי החמה הוא דיבוק והוה כאומר שיש להם ראיות חמה ואם כן ודאי נוכל לומר בזה המשמעות שהחמה רואה אותן מה שאין כן באומר מהרואים את החמה אף על פי שיש כאן קושיא דלמה אמר יתור לשון דהחמה מכל מקום אין לך תירוץ על הקושיא דאי אפשר לומר שהחמה רואה אותן דהרואים אינו סובל פי' זה דדוקא רואי החמה יש לפרשו כן על צד הדוחק ורולה לומר שיש בהם ראייה מן החמה שהוא לשון דיבוק מה שאין כן בתיבת רואין שהיא תיבה מוכרת בלי דיבוק לתיבה שאחריה ממילא פירושו רואין סתם דהיינו שהם הרואים יהיה מה שיהיה וכיון שאין לך שום תירוץ על היתור לשון אין אנו למידין מזה היתור לשון כלום והוה כאלו אמר מהרואים לחוד ע"כ מותר בסומין כן נראה לי כוונת הטור ומה שכתב רמ"א הואיל והלשון ודאי כך פירוש מכח קושיא דיתור לשון אנו מוכרחים לתרץ כן כיון שיש תירוץ לפנינו ומו"ח ז"ל כתב דמדברי התוס' הללו משמע שאין היתר אלא באומר מהרואים את החמה דהעיקר הוא לשון את החמה וע"כ מגיה בדברי הטור ג"כ את החמה ולא משמע כן בסוף דברי התוספות שהקשו ואם תאמר כו' גם בפירוש דברי הטור לא נראה כן דא"כ לא היה לו להטור לחלק בין רואי חמה לרואין את החמה אלא ברואים גופיה הוי ליה לחלוקי בהכי אם אמר את או לא גם לא ידעתי שום הוכחה מלשון את בזה כלל וכמו שבלא את תדחק לפרש הרואים החמה שנראים מן החמה ה"ג אם אמר את הוה במקום מן כמו הנני משחיתם את הארץ. כלאתי את העיר. והתוס' לא כוונו לזה עכ"פ כמבואר למעיין בדבריהם ואיך שיהיה פירוש דברי הטור נראה למעשה שאין לסמוך להתיר בל' רואים החמה בסומין כיון ששאר הפוסקים לא חילקו הוי ליה הטור יחיד בדבר זה וכן פסק מו"ח ז"ל שאין להתיר ברואין את החמה וזה אין נראה כלל אלא כמשמעות שאר הפוסקים דכל שיש יתור לשון דהיינו החמה אנו מפרשים כוונתו כל לשון שיאמר שהחמה רואה אותם כן נראה לע"ד: (לא) בכל דבר שאינו בעל חיים כו' · בתוספות הביאם ב"י פירשו כן וז"ל דכיון שהזכיר רואי החמה משמע דוקא בעלי חיים שעשויין לראות החמה עד כאן לשונו וקשה הא אנו מפרשים דבריו שהחמה רואה ולא שהם רואים ויש לומר דמכל מקום אין הלשון יולא מידי פשוטו שהם רואים הכי קאמר שהם רואים החמה בלי שום הפסק בנתיים והיינו שהחמה רואה אותם כלומר שאין הפסק ביניהם לאפוקי דגים שרואים דרך הפסק כמו שכתבו התוס' לעיל והטור דלעיל סבירא ליה דבלשון רואים החמה אין זה במשמעותו מדאמר מן הרואים החמה דתיבת הרואים אינו דבוק לתיבה שלאחריו כמו רואי חמה ממילא משמע דבלאו הכי הם רואים גם כן ולאפוקי סומין: (לב) אסור בקרחים ובעלי שיבה. הטעם בגמרא מדלא אמר מבעלי שער אלא ודאי דלא ממעט שער אלא מאותן שרגילין להיות שחורי הראש ונ"ל אכתי אין לנו הוכחה לאוסרו בבעלי שיבה ונאמר דממעט בעלי שיבה יש לומר כיון דע"כ זה מותר בקרחים מכח ההוכחה דהיה לו לומר מבעלי שער אלא ע"כ דנתכוין אף על גב שאין להם עכשיו שחורי הראש הוא הדין נמי לענין בעלי שיבה אמרינן כן. כן פירש הר"ן וקשה לי ממה נפשך אם יש סברא טובה לפרש הך שחורי ראש שיש לו פעם אחת שחור ראש כמו שיש סברא לפרש מי שהוא עכשיו שחור למה לו לתלמודא להוכיח מכח מדלא אמר מבעלי שער הא אפילו בלא הוכחה יש לנו להחמיר דסתם נדרים להחמיר כמ"ש סימן ר"ח ואי אין סברא כל כך קשה מנלן באמת לאסור בקרחין ובעלי שיבה נימא בתרווייהו להתיר כיון שסברא שפי לומר שיש להם

באר הגולה

דגים שהם ועוברים שבמעי אמן : עב משנה שם (ורמב"ם שם דין י"ט) (*) פי' שא"א לומר אותם לא כמכוסי הראש ולא כמגולי הראש דזימנין מכסי ראשייהו וזמנין מגלי ורובן שערן שחור מה שאין כן נשים שמסתירים אותן בכסוי הראש דלעולם מכסי והקטנים בגילוי הראש דלעולם מיגלי ר"ן שם מהגמרא: עג טור בשם הרמב"ם בפ"ט ופשוט הוא :

כנסת הגדולה

שהרמב"ם פירש גם בנדר מהסכרת סלו גופיה שכתב רבינו המחבר לדעת הרא"ש משום דאם דין זה ליתיה בנדר היה התנא מוליאו בלשון שבועה ולא בלשון נדר גם

יד אברהם

מהתוספתא דפ"ו דטהרות והביאה הכ"מ פ"ב דשבועות דקתני סתם נאמן אדם ע"י עצמו כיצד אמרו לו נדרת ואמר תנאי היה בלבי שומעין לו משמע בהדיא שאדם נאמן לומר כך וכך נתכוונתי וטעיתי בלשוני . וגם הרמב"ם שם פסק כן שאם נשבע אחד בפנינו שלא יאכל היום ואכל והתרו בו ואמר אני לא היה בלבי אלא שלא אאכל היום וטעה לשונו והוציא אכילה שלא היה בלבי ה"ז אינו לוקה . וכתב דעיקר לדעת הרמב"ם ודלא כהג"ה כאן . ואני אומר דאין דעת הרא"ש והג"ה כמו שהבין בעל תו"ח דלעולם אין אדם נאמן לומר שטעה בלשונו שהרי בפ"ג דשבועות מביא הרא"ש הא דנתכוין להוליא מפיו פת חטין והוליא פת שעורין מותר בשניהם שהרי לשעורים לא נתכוין אף שהוליא בפיו אלמא דמהמנינן לי' במה שאומר שטעה בלשונו לומר דבר שלא נתכוין וכ"פ בסי' ר"י ובסימן רל"ב סי"ב הביא בהג"ה דנאמן אדם לומר ששבועתו היתה באונס או בתנאי כך וכן הוא בתוספתא הנ"ל. ולפ"ד התו"ח יהיו דברי הרא"ש והג"ה סותרים זא"ז . אבל באמת ליתנהו להני דיוקי דדייק התו"ח מדברי הרא"ש דלא ס"ל כן דינא דהתוספתא דאדם נאמן לומר שטעה דמה שדייק ממ"ש הרא"ש בנדרים (דף טז) דקאמר התם רב אשי שאוכל לך דשבועה שאי אוכל לך קאמר מאי למימרא מ"ד ליסגא הוא דאתקיל לי' קמ"ל. ופי' הרא"ש וז"ל מהו דתימא דמהימנינן לי' אי אמר דהיה לו לומר שאוכל והיה מגמגם בלשונו ואמר שאי אוכל קמ"ל דכיון שהוליא בשפתיו שאי אוכל לא מהימנינן ליה במאי דקאמר בתר הכי · והא כתב התו"ח דמשמע דס"ל להרא"ש שאין אדם נאמן לומר כך וכך היה בלבי כשנדרתי ולא לכך נתכוונתי · ולדידי לכך דקדק הרא"ש בדבריו וסיים דלא מהימנינן ליה במאי דקאמר בתר הכי · שכוונתו בזה לומר דודאי אי מיד לנדרו ששאלו אמר הכי דגמגם בלשונו וטעה מהימן · רק אם מיד לנדרו כששאלו אותו לא אמר כן · אלא אח"כ לא מהימנינן ליה · וחילוק זה יש ללמוד מדברי הרמב"ם והג"ה בסי' רל"ב · ולפ"ז אין מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש · ודלא כנראה מדברי הרב בעל ספר מחנה אפרים ה' נדרים סי' ה' דהרא"ש חולק על הרמב"ם : גם מה שדייק התו"ח מדברי הרא"ש והג"ה כאן · אין הנדון דומה לראיה דשאני הכא דלא טעה בלשונו כלל והוליא בפיו מה שהיה בלבו להוליא. אלא שאומר שכוון בלשונו כוונ"אחרת שאין משמעות הלשון כך כלל אמנו נהכי לא ציתינן ליה ולא מהני ולא משום דלא מהימנינן ליה אלא משום דקי"ל שהולכין אחר לשון ב"א · וכיון שהלשון ודאי כך הוא והוא הוליאו בכוונה ובלא טעות אזלינן בתרי' · וקרוב לזה כתב בשו"ת חו"י · מש"כ בשטעה והוליא לשונו מה שלא נתכוין להוליא לא אזלינן בתר הלשון והמהמנינן ליה במה שאמר שטעה ולא נתכוין להוליא כן בלשונו כי עבידי אינשי למיטעי בלשונם · ודלא כמ"ש בשו"ת מבי"ט הובא בש"ך ס"ס ר"ח דאינו נאמן לומר תנאי היה בלבי והסכים לזה בשו"ת חו"י סי' מ"ן · וגם לידד שם לומר דלולי התוספתא הנ"ל י"ל דכל הפוסקים מודים דאינו נאמן לומר תנאי היה בלבי ולא קי"ל כהתוספתא שהוא נגד משמעות הש"ס שלנו וז"א :

חידושי רע"ק

אסור ע"ש וצ"ע גם נ"ל דכפי הוכחת הר"ן שם מההיא דקונם שאני נהנה לבריות מוח נשמע דאף שאינו תולה בזמן אלא שאמר סתם שאינו נהנה מיורדי הים והיה א' עכשיו מיושבי היבשה ואח"כ נעשה מיורדי הים דאסור ליהנות דכל שבשעת הנאה הוי מיורדי הים הוא בכלל איסור אח"ז מצאתי בספר קרבן נתנאל שתמה כן על תשמטת הש"ע והאחרונים דעת הר"ן הנ"ל : (שם סעיף ל"ז בהג"ה) אסור לראות בחמה. ואין נ"ל כן דלא משמע להו לאינשי חיותר אדומה והכל לפי מה שהוא ענין וכוונת הנודר עכ"ל מהריק"ש: (שם ש"ך ס"ק מ"ב) ולדעת הרי"ף והרשב"א שבטור שם הכא אסור בדגים טמאים ע' פר"ח (שם ס"ק כ"ה) שמטילין ביצים. ואף בדגים טמאים מותר ע' לעיל (ספ"ג ס"ח)

ביאור הגר"א

כו' וע"ש פ"ד ה') וכר"ע ועבה"ג : [לט] ואפי' אמר כו'. כמש"ש כ"ה א' א"ל כי קא משתבע כו' : [מ] ומותר בכ"ד כו'. מדקאמר דגים כו' נקט דוקא בע"ת ול"ק דברים הטמונים בארץ : [מא] ואם נדר כו'. גמ' שם : [מב] הנודר מכ"ד כו'. תוס' דב"ב

פתחי תשובה

בגדי כהונה חי"ד סי' ז' : (ח) אסור לראות בחמה. עי' בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סי' קמ"ה טעם למה שמיטו הפוסקים הך דינא המפורש בריש פסחים הנודר מהאור אסור באורן של

באר היטב

סי' רל"ד סל"ד ונראה דבכל שאר מילי נמי דינא הכי כגון אמר לאחר זמן פלוני יהיו יושבי עיר פלוני אסורים עלי ובתוך כך עקר אחד דירתו מאותה העיר אסור בו כיון שבשעת אמירת הנדר היה מאותה העיר וכן אם בשעת האמירה לא היה שם אע"פ שבשעת חלות הנדר הוא שם מותר וכן כל כיוצא בזה עכ"ל הש"ך : (כו) מרואים. והע"ז חולק ע"ז וכתב נראה למעשה שאין לסמוך להתיר בלשון רואים החמה בסומין כיון ששאר הפוסקים לא חילקו הוי הטור יחיד לגבייהו וכ"ס הב"ח שאין להתיר וכו' ע"ש באריכות : (כז) בחמה. כלומר אסור ליהנות מאור החמה כתב הטור הנודר מן הילודים או מן הנולדים אסור בין באותן שנולדו כבר בין באותן שיולדו אחר כך ואינו מותר אלא בעופות ודגים שמטילין בצים ואין דרכן להוליד ואף ע"ג דאין אדם מקדים דבר שלא בא לעולם (וכמ"ש לעיל לענין מי שנדר ליתן מעשר מן הריוח אפשר דזה נקרא יותר בא לעולם ועוד

עצי לבונה

שאני נהנה מן הבריות אי מתגרשת נאסרת אף בו אלמא דלאסור אף במה שנעשה אח"כ . דהא בשעת אמירה הבעל לא היה בכלל בריות ע"ש :

לח [מג] ‏יד הנודר משובתי שבת אסור (לג) אף בכותיים:

לט ‏יה נדר מעולי (כח) ירושלים אסור בישראל (לד) ומותר בכותיים:

מ ‏יו נדר מבני נח אסור באומות העולם ומותר בישראל. ‏יז נדר מזרע אברהם אסור בישראל (לה) ‏יח ובגרים ומותר באומות העולם (לו) ‏יט אפי' בבני ישמעאל ועשו:

מא ‏פ נדר מהערלים (לז) אסור (ט) במולי אומות העולם ומותר בערלי ישראל:

מב ‏פא נדר מהמולים אסור (כט) בערלי ישראל (י) ומותר במולי אומות העולם:

מג ‏פב נדר מישראל אסור בגרים מהגרים מותר בישראל:

מד נדר מישראל אסור בכהנים ולוים מכהני' ולוים מותר בישראל:

מה נדר מכהנים מותר בלוים מלוים מותר בכהני':

מו [מד] (יא) נדר מבנים מותר בבני בנים:

מז [מה] ‏פג מי שנדר או (ל) נשבע על דבר חוץ ממועדות וי"ט אם אמר שבדעתו היה להוציא (לח) (יב) גם חנוכה ופורים מהכלל נאמן. מג (ועיין בא"ח סימן תק"ע):

מח [מו] ‏פד מי שנדר או שנשבע מד (יג) שלא יצחוק שום צחוק אסור להטיל גורלות ולא שום אדם (יד) בשבילו וכן אסור (לא) (°) להמרות עם חבירו (לט) שקורין אפוסטאר. (תשובת חזה התנופה):

הגה נצור שנזרו שלא להתפלל במנין משום איזה דבר אסורים לקרות בתורה דכל דבר קדושה נקרא תפלה (תשובת הרא"ש כלל ג' סי' ס') [מז] מי שנדר שלא לקבל פקדון מה אסור להלוות על משכון לישראל (מהרי"ל) מיהו נראה (טו) דהולכין אחר (לב) (טז) כוונתו

להם עכשיו שחור ראש והא דלא אמר בעלי שער דאם כן הוה אסור בבעלי שיבה ולא היה מותר רק בקרחין ע"כ אמר לשון דממעיט תרוייהו להתיר ויש לומר דודאי אם נימא דניזול בתר פירוש היותר פשוט טפי מסתבר מי שיש עכשיו קושיא לפניכו דלמא אתי למשרי תרוייהו אלא דהאמת דאין שום משמעות לפרש דשחורי הראש אתי למעוטי קרחין דאין זה היפך משחורי הראש אלא היפך מבעלי שער על כן ודאי אינו ממעט קרחין וא"כ גם שיבה ממועט כיון דמוכרח דפירושו מי שהיה לו שחורי הראש וא"ל דלמא אם אמר בעלי שער הוי אמינא גם נשים וקטנים אסור דאם כן היה לו לומר מכל אדם על כן אמר לשון המובדל מהם: (לג) אף בכותים. לפי שהם מצווים על שבת ועושין כן אבל עובדי כוכבים אפי' אם שומרים שבת מ"מ אינם מצווים בכך. גמרא: (לד) ומותר בכותים. לפי שאינם עולים שם אף על פי שמצווים על זה וכתב ב"י שהכותים עולים להר גריזים במקום ירושלים ובפרישה בהג"ה כתב שאם נדר מעולי רגלים אסרו אף בכותים שהרי עולים להר גריזים ויפתקע הוראה כזאת שהרי אפילו אם היו עולים לירושלים ולא היו מצווים לא נתכוין להם דנתכוין דוקא למצוה ועוש"ק בזה דלא נתכוין להם ובודאי אין דברים הללו יצאו מפי הצדיק עצמו: (לה) ובגרים. לא נמצא לזה מקור ונראה דיליף לה מדמצינו לענין ברכה שהגר יכול לומר אלהי אבותינו שנאמר כי אב המון גוים נתתיך כמו שכתבו התוס' בפרק השפינה דף פ"ח: (לו) אפילו בבני ישמעאל ועשו. דכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק דהיינו למעוטי עשו וכ"ש ישמעאל: (לז) אסור במולי או"ה. לפי שהערלה נקראת במקרא על כלל או"ה דוקא וכן שם מולים על אומה ישראלית דוקא: (לח) גם חנוכה ופורים. לפי שגם ימים אלו בלשון בני אדם נקראים ימים טובים כמו הסיא דעבידנא יומא טבא לרבנן דהיינו כל שיש בו שמחה והכלל בכל סימן זה דהולכים אחר לשון בני אדם אלא דכאן הוה קצת דוחק שיהיו ימים אלו בכלל על כן הולך שיאמר הנודר כן בפירוש שנתכוין לזה: (לט) שקורין אפוסטר. בלשון

כדלעיל סוף סימן ר"ד: מג ועיין בא"ח סימן קע"ט. כן הוא בכל הספרים ובעט"ז, וטעות הוא וצ"ל סימן תק"ע: כתב הרמב"ם פ"ט אחר שכתב כל הדינים הכתובים בסימן זה ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן דין הנודר והנשבע אחד הוא ומביאו ב"י ופסוק הוא וע"ל סימן רל"ט נתבאר שדין השבועה הוא לכל דבר לנדרים חוץ מכמה דברים שנתבארו שם: מד שלא יצחוק כו'. עיין בדרישה ס"ס רמ"ו ובבית חדש ס"ס רע"ז מדיני לחוק. וע"ל סימן רכ"ח סעיף ט"ו וכ"ח: מה אסור להלוות כו'. מדקאמר בפרק שבועת הדיינים המלוה חבירו על המשכון כו' ומסיק שמא יוליא זה הפקדון עכ"ל לקוטי מהרי"ל שם. ולא ידעתי מאי ראיה היא זו ודאי דפקדון בכלל משכון הוא דהא משכון גופיה פקדון הוא אבל משכון אינו בכלל פקדון. ואם נדר שלא לקבל פקדון היינו ממה שאמרו חז"ל הרחק מן הפקדונות ואינו בכלל זה שלא ילוה על המשכון ונראה דאזלינן בתר טונת הנודר וכמ"ש הרב: כתוב בתשובת מהר"מ דפוס פראג סימן התקס"ה סופר של ראובן שנתן תקיעת כף לשמעון כשיגמור מלאכת ראובן שלא יכתוב לשום אדם כ"א לשמעון ואח"כ נשרפה העיר ונשרף קונטרס אחד של ראובן מה שכתב הסופר ועתה שואל הסופר אם יכול לכתוב אותו קונטרס כשיגמור מלאכתו טרם יכתוב לשמעון וכשנשרף הקונטרס עדיין לא גמר לראובן את הספר ודאי יכול לכתוב כי לא נגמרה מלאכת ראובן ודאי אם נשרף הקונטרס לאחר שסיים כל הספר אז ודאי היתה נגמרה מלאכתו ולא היה יכול לכתוב ורא"ה ממסכת כלים פ"ד

באר הגולה

יד משנה שם דף ל"א ע"א ומפרש בגמ' משני שהכותיים ג"כ מצווים ועושים דגרים הן: יה שם במשנה ומפרש בגמ' שם דכותיים מצווים ואינם עושין אלא עולין להר גריזים: יו משנה שם ומפרש בגמ' שם כיון דאיקדש אברהם איפקרו על שמיה: יז משנה שם: יח שם רמב"ם בפ"ט מהתוספתא פ"ב: יט שם בגמרא מפרש דכתיב ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא כל יצחק: פ משנה שם ע"ב ומפרש שם שאין הערלה קרויה אלא לשום עבודת כוכבים שנאמר כי כל הגוים ערלים וכו': פא שם במשנה: פב עד סוף סעיף מ"ו הוא מהתוספתא פ"ב הביאו הרא"ש ספ"ג דנדרים והרמב"ם סוף פ"ט מה"נ: פג תשובת הרשב"א סי' תרל"ש: פד רבינו ירוחם בשם רבי פרץ (°) פי' נתערבנו זה עם זה מי יזכה:

ברכי יוסף

(סימן ר"ז סעיף מ') נדר מזרע אברהם אסור בישראל ובגרים וכו'. כן כתב הטור והאחרונים נעלם מהם דהאי דינא דהטור מלוא לוקחו ואם הרא"ש כפירושו על הש"ס ועי' מ"ש בס' סקמן ברכי יוסף א"ח סימן קנ"ט בס"ד:

גליון מהרש"א

(ש"ע סעיף מ"ו) נדר מבנים מותר בבני בנים וכן הוא לענין נותן מתנה בש"ע חו"מ סימן רמ"ז סעיף ג': (שם סעיף מ"ח) מי שנדר או שנשבע שלא יצחוק שום צחוק. קהל שהסכימו שלא לשחוק בקוביא אף דהמ"ש רמב"ם פ"י מעדות מולא בקוביא לבד אלא אפילו המשחק באגוזי' וקליפי רמונים משמע דקוביא רק מין אחד ידוע מ"מ כיון דכוונו לכל שחוק וקוראין לכולן קוביא אסורים בכל שחוק ת' מים עמוקים סי' י"ד ועיין מהריב"ל ח"א כלל ו' סימן מ"ז ות' מהרש"ש הלוי סי' ח' דבתקנות אזלינן בתר הלשון ולא בתר כונת מתקני ההסכמה ולא נכנס בהסכמה מה שאין

עצי לבונה

(שם סעיף מ') אפילו בבני ישמעאל. פי' ט"ז ס"ק ל"ו שכתב ולא כל יצחק דהיינו למיעוטי ישמעאל ודבריו תמוהים דהא על ישמעאל מוכח מיפסקיה דקרא דא"ל הקב"ה גרש בן האמה וגו' כי ביצחק וגו' ולא ישמעאל. רק על מה שמותר באומות העולם הוצרך ללמוד מזה כי ביצחק ולא כל יצחק וכ"ש לסדיא בש"ס דנדרים דף ל"א דפריך והאיכא ישמעאל ומשני כי ביצחק וכו' ופריך והאיכא עשו ומשני כי ביצחק ולא כל יצחק והיאך כתב הט"ז דזה בא למיעוטי ישמעאל ואפשר דיש כאן טעות סופר: (שם סעיף מ"ח) מי שנדר וכו'. עט"ז ס"ק ל"ט דכתב דהולכין אחר כוונת הנודר אי משום הפסד ממון אסור אפילו אדם אחר בשבילו אבל בחנם מותר. ואי משום אבוד זמן אסור אפילו בחנם. וכתב כש"ב דבזה מותר לאדם אחר בשבילו ע"ש. ואינו מובן דלא שייך לאדם אחר לעשות מיני שחוק בחנם בשביל הנודר שהוא עצמו אינו רוצה לאבד הזמן בזה ואדם אחר יעשה בשבילו ומה בצע לו בזה אם הוא רוצה לעשות עכ"פ מה בשבילו שייך לומר בזה. והא מי שעושה לדעת עצמו הוא עושה בחנם. ואולי לא קאי זה על בחנם אלא מיירי דיש בזה הפסד ממון ושכר. רק הנודר אינו רוצה משום אבוד זמן ועל הממון לא חש. אם כן הוא עצמו אסור אפילו בחנם. ויש אחר רשאי לעשות בשבילו מחמת איזה ריוח. דלא נדר כלל מחמת הפסד ממון בכ"ל:

ביאור הגר"א

רב"ב פ"ד א' ד"ה האי כו': [מג] (ליקוט) הנודר כו'. השמיט מש"ש הנודר מן הילודים כו' שכ' הטור לפי שהלך בשיטת הרמב"ם והשמיט זה לפי פירושו דלא בהרא"ש ועבב"י (ע"כ): [מד] נדר מבנים כו'. פ"ט דב"ב (קמ"ג ב'): [מה] מי כו'. כמ"ש בפ"ב (י"ח ב') סתם נדרים להחמיר ופי' כו': [מו] מי כו'. כנ"ל: [מז] מי

חידושי רע"ק

(שם סעיף מ') ומותר באומות העולם ובנודר מזרע יצחק ע' מג"א (סי' תקצ"א סק"ז): (ט"ז ס"ק ל"ה) לא נמצא לזה מקור להדיא מפורש בהרא"ש שם בפירושו דאסור בגרים ומה"ט דנקראו זרע אברהם מדכתיב כי אב המון גוים נתתיך וע' בברכי יוסף (א"ח רס"י קצ"ט): (שם סעיף מ"א) ומותר בערלי ישראל. וכתב הב"י דדוקא במתו אחיו מחמת מילה אבל לא במומר לערלות והפר"ח בספר מים חיים השיג והעלה דכל שאינו לתכעיס בכלל מולים הוא: (שם סעיף מ"ג) נדר מישראל ע' בת' מהרי"ט (ח"ב סי' מ"ז): (שם סעיף מ"ו) מותר בבני בנים. וה"ה דמותר בבנות והיכא דאין לו בנים רק בנות ובני בנים כ' הנ"י פ' מי שמת דאסור בבני בנים ומותר בבנות מ"ל נדר מראובן ובניו ובני בניו נלע"ד דמותר ברוב רביעי ומדברי הר"ם מטראני (ח"ב סכ"ח) נראה דהוי ספיקא כנה"ג וע' ש"ך חו"מ (סי' רנ"ז סק"נ): (שם סעיף מ"ח) או שנשבע שלא יצחוק. ע' ת' הרא"ם (ח"ב סי"ד) דאף אם נשבע שלא לשחוק בקוביא כל מיני שחוק בכלל ואם נשבע שלא ישחוק

באר היטב

ועוד דלא"ג דאין אדם מקדיש דשלב"ל מ"מ אדם אוסר על עצמו דשלב"ל עכ"ל הש"ך: (כח) ירושלים. כתב הט"ז דבהגהת פרישה כתב שאם נדר מעולי רגלים אסור אף בכותים שהרי עולים להר גריזים ויפתקע הוראה הזאת וכו' ובודאי לא יצאו דברים הללו מפי אותו צדיק עצמו עכ"ל: (כט) בערלי. דשם מולים נקרא על אומה ישראלית דוקא ט"ז: (ל) נשבע. כתב הרמב"ם פ"ט אחר שכתב כל הדינים הכתובים בסימן זה ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן דין הנודר ונשבע אחד הוא ומביאו ב"י ופסוק הוא וע"ל סי' רל"ט עכ"ל הש"ך: (לא) להמרות. שקורין בל"א וועטי"ן וכתב ב"י בשם רבינו ירוחם בזה דעיקר כונתו היתה בשבועתו כדי להמנע מכל שחוק שמביא לידי הפסד ממון ע"כ משמע מזה דהנשבע סתם שלא לשחוק היינו בענין שיש בו הפסד ממון אבל בלא הפסד מותר לשחוק ומ"מ נ"ל שהולכין אחר כונת הנשבע בזה דאם בשביל הפסד ממון היה לו דאגה או בשביל שהיה מאבד זמן במיני שחוק שאז אסור אפילו לשחוק בחנם עכ"ל הט"ז: (לב) כוונתו. כתוב בתשובת מהר"מ. סופר של ראובן שנתן ת"כ לשמעון כשיגמור מלאכת ראובן שלא יכתוב לשום אדם כ"א לשמעון ואח"כ נשרפה העיר ונשרף קונטרס א' של ראובן מה שכתב הסופר ועתה שואל הסופר אם יכול לכתוב אותו קונטרס כשיגמור מלאכתו טרם שיכתוב לשמעון וכשנשרף הקונטרס עדיין לא גמר לראובן את הספר ודאי יכול לכתוב כי לא נגמרה עדיין מלאכת ראובן ודאי אם נשרף הקונטרס לאחר שסיים כל הספר אז היתה נגמרה מלאכתו ולא היה יכול לכתוב עכ"ל וה"ה בכל מלאכות הדין כן ש"ך (מי שנדר שלא לאכול בשום סעודת הרשות יכול לאכול בסעודת חינוך הבית בח"י ולא בח"ל באר שבע דף קי"ב. הסכימו הקהל שלא ללבוש בגדי משי אף שאבי"ע שרובו משי ומיעוט צמר בכלל הסכמה. הנודר מבגדים ומלבושים אין צמידים של זהב בכלל כנה"ג ע"ש):

פתחי תשובה

של כוכבים ע"ש: (ט) במולי או"ה. עיין בס' באר יעקב שכתב דה"ה במומר לעבודת כוכבים דאסור אע"פ שהוא מהול ובמומר לערלות נ"ע ע"ש: (י) ומותר במולי או"ה. כתב בס' באר יעקב דהוא הדין במומר לעבודת כוכבים ובמומר לערלות נ"ע. ואסור מספק. וכתב עוד דאם נדר מהמולים אסור בעבד מהול ע"ש: (יא) נדר מבנים. עיין בשאילת יעב"ץ ח"א סימן קס"ה שכתב דהמגדל יתום או בנו של אדם אחר וקורא לו אבי שנדרן זה מזה בשם בן ולא בכתב או שנתנו מתנה זה לזה בלי זכרון שם העצם ספיקא הוי ואזלינן לחומרא דהיינו בנדרים נאסרים זה ע"ז ובממון תוציא לתובע מיהו בים לו בנים לזה שמגדל נראה שאסי' בנדרים אין המתגדל נאסר דאמרינן לבניו ממש נתכוין אבן כים לו אב למתגדל אע"פ שהמגדל מחשיבו לבנו ונאסר בו מ"מ כשנדר הבן י"ל שלאביו האמיתי נתכוין וכיון שהדבר שקול כי ליכא הוכחה מדעת הנותן והנודר אזלינן הכא והכא לחומרא. ותורגו שאינו גדל אצלו ודאי דאינו בכלל כן לשום דבר ע"ש. [ועמ"ש בפ"ת לח"מ סי' מ"ב סט"ו בהג"ה בד"ה הואיל וגדלהו]: (יב) גם חנוכה ופורים. עיין בתשובת תפארת צבי חלק יו"ד סימן כ"ד מי שנשבע שלא ישתה יין שרף חוץ משבתות וי"ט מותר גם כן במוצאי יוה"כ אם אמר הנשבע שכוון לזה ע"ש: (יג) שלא יצחוק. ע' בתשובת הר"א מזרחי סימן י"ד שכתב דאם הסכימו הקהל וקיבלו עליהם שלא ישחוק שום אדם בקוביא בכלל כזאת הסכמה לאסור כל מיני השחוק שבעולם אף שהוציאו בלשונם בלשון קוביא כולם בכלל האיסור הן ע"ש ועי' בתשובת שמש לדקה חלק יו"ד סי' ל"ב לענין הנודר סתם שלא יצחוק אם נחוק האיסקאקאקי בכלל נדר זה ע"ש: (יד) בשבילו. ע' בתשובת רדב"ז החדשות סי' רי"ד הרבה טעמים לזה. ועי' בס' תפל"מ שכתב דס"ה הנשבע על שאר דברים דאסור לעשותו ע"י שליח דשלוחו כמותו כו'. מיהו י"ל דאזלינן בתר כוונת הנודר אי דרכו לעשות אותו דבר מעצמו או ע"י שליח כדלקמן סי' רי"ח ס"ה וצ"ע דלא מחלק הכא בשחוק כן עכ"ד ע"ש. [ועמ"ש בסי' רי"ח ס"ק ה' בשם תשובת הרהנ"ח סימן ט' ובשו"ע לקמן סי' רכ"ח ס"י ובש"ך שם]: (טו) דהולכין אחר כוונתו. לכאורה משמע דר"ל דאזלינן לגמרי בתר כוונת הנודר ולפ"ז אם אומר שדעתו היה בחומרו שלא לקבל פקדון היה כוונתו על משכון לבד אסור ללוות על משכון ומותר לקבל פקדון וע' בתשובת שב הכהן סימן פ"ט שדעתו שאין הולכין אחר כוונתו אלא לענין אם אומר שכוונתו היה רק על פקדון מותר להלוות על המשכון ולא להיפך ע"ש: (טז) כוונתו. עיין בט"ע ומ"ש מי שנדר שלא לאכול בסעודת הרשות יכול לאכול בסעודת חנוך הבית בח"י ולא בח"ל עיין בתשובת ברית אברהם שהלה ע"ז מ"ש בזה. ועיין בתשובת תות יאיר סי' ע' שנסתפק בזה אם סעודת חינוך הבית מצוה היא או לא (אף בח"י) אם לא שדורשין בו וע"י כך נעשה סעודת מצוה מפני שהדורש בא מחמת הסעודה וכל המסובים שם מקשיבים לקול הדורש אבל אם אין דורשין בו רק שמם קצת ת"ח שיש ביניהם ד"ת אינו מספיק. וע"ש עוד שהאריך לבאר מה הן הסעודות שנקראות סעודות מצוה לענין שיאל הנודר מסעודת הרשות מותר ליהנות מהם וכתב דסעודת ברית מילה וחתונה ודאי הוי סע"מ ואפי' בניבואין דבת ת"ח לע"ה דאין לנו ע"ה שדברו חכמים בה וכן סעודת ליל שבלונות שלפני יום החתונה אבל מה שעושין סעודה אחר כתיבת התנאים שקורין קנס מאל לא מיקרי סעודת מצוה וכן סעודת ליל שלפני המילה ויום שלישי למילה לא הוי סעודת מצוה שאינם רק מנהג. ונ"ל שבת של כן זכר פסק בח"ס סימן רס"מ (הובא ברמ"א לקמן סימן רס"ה סי"ב בהג"ה) שהוא ג"כ סע"מ ויש לסמוך עליו ומותר הנודר ליכנס לשם. דבלא"ה י"ל שבשם סעודה לא יכונה וכן נ"ל שסינהלא"ך כי בנדרים אזלינן בתר לשון ב"א ושם אין אוכלין בקבע רק אלו נכנסין ואלו יוצאין ועושין מעט מזעיר וכמה לא יטעמו דבר. וסעודת הסיום ודאי הוי סע"מ וכ"ש יום של אחריו כנהוג ואפשר דס"ה שאחר אחריו

בלבישתו

וכן

ריח כיצד הולכין אחר כוונת הנודר. ובו ו' סעיפים:

א [א] * כל הנודר [ב] או נשבע רואין דברים (א) שבגללן נשבע או נדר ולומדים מהם לאיזה נתכוין והולכין (ב) אחר הענין ולא אחר משמעות הדיבור [ג] כיצד היה טעון משא של צמר או פשתים והזיע והיה ריחו קשה ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר או פשתים לעולם הרי זה מותר [ד] ללבוש בגדי צמר או פשתים [ה] ולהתכסות ואינו אסור אלא להפשילן לאחוריו היה לבוש בגדי צמר (א) **א** [ו] ב ונצטער(א) בלבישתו ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר לעולם אסו' ללבוש ומות' לטעון עליו [ז] ומותר להתכסות בגיזי צמר שלא נתכוין זה אלא לבגד צמר וכן כל כיוצא בזה:

הגה **ב** [ח] וכל זה דוקא בנודר בינו לבין עצמו אבל בנודר לחבירו כל שלשון הנדר כולל הולכין אחריו [ט] אם לא (ב) (ג) באומדנא דמוכח (כך משמע בריב"ש וברמב"ן):

ב [י] ג מי שהעלילו עליו מפני שמכר יין לישמעאלים ומפני כך נשבע שלא יעשה יין

שפתי כהן

(פ"ד) [פכ"ז] בגד שארג בו ג' על ג' ט'. משם מוריא"ל בשם ר' אליעזר דרשן. ע"כ וה"ה בכל מלאכות הדין כן. וכן נראה מסרלי"ה שהביא ממסכת כלים: **מי** עולה לו כו'. וכן כתב המחבר באורח חיים סימן תקס"ח סעיף י' י"א ע"ש:

ריח א ונצטער בלבישתו כו'. אבל לא נצטער בלבישה ליכא הוכחה ואסור אפילו בטעינה וכיסוי. וכתוב בתשובת מבי"ט ח"א סי' קי"ז דף כ"ג ע"ד מי שנכנס בספינה עם אשתו לטייל בים וקם עליהם רוח סערה והיה מפייסה שלא תפחד כו' ונשבע שלא יכנס עוד עם אשתו בספינה לים ואח"כ הוצרך לילך בספינה כדי לדור בעיר אחרת נראה שלא היתה כוונתו אלא על הטיול וע"ש שהאריך בזה: וכתב עוד בח"ב סי' ס"א דף ל"ב ע"ב שנים שהיו דרים בבית אחד ואוכלים על שלחן אחד והיה להן עסק בשותפות והיו בחנות ועל פרעון שכירות הבית והחנות נפל ביניהם קטטה וקפץ אחד מהם ונשבע שלא ישב יחד בבית אחד ושלא נאכל ושלא נשתה ביחד לא נפרש אותו אלא לפי הסברא ולא יהיה אסור אלא לדור יחד בבית אחד כמו שהיה קודם ולאכול ולשתות בהוצאה א' בבית אבל הוא מותר לאכול בבית חבירו אחר שנפרדו איש מעל אחיו ומעל הבית וכל א' עושה הוצא' לבדו בביתו וא"צ"ל בבית אחר ובשמחת חופה וברית מילה ורא"יה מהיה טעון צמר כו' וכן בהיה לבוש כו' דאזלינן בתר הכוונה ולפי הענין שנעשה הנדר: **ב** וכל זה דוקא כו' אם לא באומדנא דמוכח כו'. כתוב בתשובת מבי"ט ח"ד סימן כ"ז דף מ"ו ע"ד דהא דמפלגי בהכי היינו במילתא דאית ביה דררא דממונא אבל היכא דליכא דררא דממונא אף על פי שהשביעו סתם אזלינן בתר אומדנא כו' ואין זה מוכרח. גם מסתימת דברי הרב ממילא נסתלק הנער לזה השיב הריב"ש שם כיון דבלשון קבלת הקהל משמע שלא תלאו זה בזה אין אנו אמרינן דניזול בתר אומדנא דהיינו שודאי נתכוונו כפי שביקש המבקש כמו דאזלינן הכא בתר אומדנא לענין דוקא בנודר בינו לבין עצמו הולכים אחר כוונתו משום דבעינן שיהיו פיו ולבו שוין אבל בנותן מתנה לחבירו כל שלשון המתנה כולל הולכים אחריו ואין הולכים בזה אחר אומדנא דמוכח אא"כ באומדנא כההיא דמי שהלך בנו למדינת הים והוא בחושן המשפט סי' רמ"ו סעיף א' עד כאן מבואר כוונתו דאם הלשון מורה על ענין אחר אף על פי שמצד כוונת הלב יש להבין שהיה איזה דבר בדעתו שעל ידו יתבטל משמעות הלשון הא לא אמרינן כיון שהוא לטובת חבירו זכה חבירו מצד לשונו של הנותן דבזה לא בעינן פיו ולבו שוין אא"כ הוה אומדנא דמוכח מה שאין כן בנודר בינו לבין עצמו אנן מבטלים הלשון לפי משמעותו ומפרשינן ליה על דבר אחר כההיא דרישא שלפי

וכלדך שיתבאר בסימן רי"ח (ד"ע). [מח] מי שנדר או נשבע להתענות סך ימים ואירע תענית חובה **מי** עולה לו למנין הימים [מט] וכן מי שנדר לילך לבית הקברות או למקום ואירע לו שהלך ע"י עסק שם יצא ידי נדרו (תשובת מהרי"ל סימן קי"ח) וע"ל סימן רל"ם עוד מזה:

טורי זהב

בלשון אשכנז ווטשי"ן וכתב בית יוסף בשם רבינו ירוחם בזה דעיקר כוונתו היתה בשבועתו כדי להמנע מכל שחוק שמביא לידי הפסד ממון עכ"ל משמע מזה דהנשבע סתם שלא לשחוק היינו בענין שיש בו הפסד ממון אבל בלא הפסד מותר לשחוק ומ"מ נראה לי שהולכין אחר כוונת הנשבע בזה דאם בשביל הפסד ממון היה לו דאגה או בשביל שהיה מאבד זמן במיני שחוק שאז אסור אפי' בשחוק בחנם. כן נ"ל:

ריח (א) ונצטער בלבישתו. זו היא דעת הרמב"ם דגם באיסור לבישה בעינן הוכחה דנתכוין ללבישה ולמד כן מברייתא דתנן היה לבוש והיצר לו וכתב ב"י שהרא"ש חולק וס"ל דבזה לא בעינן הוכחה דה"ה בנודר סתם שאין במשמע אלא ללבוש וברייתא דקתני היה לבוש גמר והיצר לו לאו דוקא. וכן הוא דעת הטור שכתב היה לבוש בהן ונדר כו' ולא כתב והיצר לו כמו דכתב ברישא אלא שצריך לתרץ למה יכתוב הטור היה לבוש בהן דגם הלבישה לא היה לו להזכיר כיון שגם סתם האומר כן דינא הכי לפי דעת הרא"ש ומו"ח ז"ל האריך לתרץ קושיא זו ואמר שלבישה בעינן עכ"פ. ולע"ד נראה דודאי לא בעינן מידי אלא דהטור כתב כן לרבותא דאע"פ שהיה לבוש בהן ולא היצר לו הסברא נותנת שלא נתכוין ללבישה שתהיה אסורה עליו כיון שאנו רואין שהוא לבוש בהן בשעת נדרו ואין לו שום צער מהם אפ"ה אמרינן נתכוין לאיסור לבישה וכ"ש בלא לבוש בהן כלל כנ"ל פשוט: (ב) באומדנא דמוכח. דברי הג"ה הזאת דברי ריב"ש סימן קל"ה וצריך שתדע דהתם קאי לענין שאחד היה מבקש מהקהל שיקבלו לסופר זקן אחד ועמו נער אחד וקבלו הקהל את שניהם בנדר בסתם ואח"כ סילקו הזקן שלא עשה כהוגן ורצו איזה יחידים לומר שגם הנער נסתלק כיון שעל ידי בקשת המבקש קבלום ובקשתו היתה שיהיה עם הזקן וכיון שנסתלק הזקן

באר הגולה

* לשון הרמב"ם בפ"ח מה"נ דין ח' ממשנה דנדרים דף כ"ה ע"ב וכרבי יהודה וכן כתב הרא"ש בשם הרמב"ן בשם רב גאון וכן המחבר: ב שם וכרבי יהודה בברייתא שם: ג הרשב"א ממשנה דלעיל וכרבי יהודה:

כנסת הגדולה

כפי הנראה מדברי הראב"ד בהשגותיו פ"א מהלכות נדרים משמע שהשיגו על הרמב"ם פרק י"ב מהלכות שבועות הוא משמע ליה בדעת הרמב"ם שהוא מפרש הדין הלז בנשבע ולא בנודר אלא שלבסוף חזר ופירש בנודר כמו שכתב שם ושאלה כפי הסברה זו של רבינו המחבר נמי אכן אמאי לא הקשה לו הראב"ד להרמב"ם מגמרא דידן כמו שהקשה לו מהירושלמי דמגמרא דידן נמי כן יש הכרח דדין זה איתיה בנדר דאל"ה היה מתנא מוציאו בלשון שבועה ולא בלשון נדר וההכרח רבינו המחבר ועוד דכיון ששינה רבינו המחבר רואות שהטור פירש דין הלז בנשבע משום שאין זה לשון

בית לחם יהודה

(סימן רי"ח סעיף א' בהג"ה) **אבל** בנודר לחבירו כו'. ראובן שהיה רוצה לשמעון ללמדו אומנות אחת ומפחדו שמא שמעון יקח מעות מאחר ויעשה האומנות בפני עצמו ויגע לו היזק עשו שטר בזה"ל נשבע שמעון שלא לעשות אומנות זו עם שום אדם זולתי עם ראובן א"י לעשות האומנות אפילו בפני עצמו אע"פ שלשון השטר מוכיח דהשבועה היתה עם אחר דבתר כוונה אזלינן מהר"ם אלשיך ומהר"ם מטראני חולק על זה ופסק דיכול לעשות בפני עצמו וכן נראה להלכה דהא כתב בח"מ סימן מ"ב דהולכין אחר הלשון שבשטר ועוד הא קי"ל המע"ה ואפי' באומדנא דמוכח דכתב מהר"ם מטראני בעצמו אפילו היכא דליכא דררא דממונא אזלינן בתר אומדנא נ"ל היינו דוקא אם הלשון של שטר סובל שני משמעות או הולכין אחר אומדנא דמוכח אבל אי מפורש בשטר כגון שטר זה דלעיל אין הולכין אחר אומדנא דמוכח דאם לא כן היאך מהר"מ מטראני פוסק דסתרי אהדדי דאין לך אומדנא

ביאור הגר"א

שנדר שלא כו'. כמ"ש בס"פ הדיינין מי נשבע כו': [מח] הי שנדר כו'. עבא"ח סי' תקס"ח סי"א: [מט] וכן מי כו'. ע"ש סעיף י':

ריח [א] כל כו'. לשון הרמב"ם: [ב] או נשבע. כמ"ש בס"פ מרובה (פ' א'): [ג] כיצד כו'. פסק כר"י דס"ל דר"י ל"פ את"ק אלא לפרושי כמו בפירקין דלעיל רי"א קונם נריס כו' (כ"ג ב') דל"פ וכן (כ"א ב') אבא שאול אומר הנודר מן הגבינה כו' ועוד דסתם תנא כדבריו בס"פ שלא נתכוין זה כו' ואמרו בירושלמי שם אר"י דר"י היא כו'. הרא"ש: [ד] ללבוש. שם בברייתא: [ה] ולהתכסות. במתני': [ו] ונצטער. שם בברייתא וסובר הרמב"ם דמתני' נמי בכה"ג אבל הר"ן כתב דמתני' פליג אברייתא וקי"ל כמתני' ועי"ש ד"ה תניא כו' והרא"ש כתב דלבוש דברייתא ל"ד וכמ"ש במתני': [ז] ומותר להתכסות כו'. במתני' שם: [ח] וכ"ז דוקא כו'. וראיה מדבעינן תנאי כפול יבפ"ב דקדושין (מ"ט ב') דדברים שבלב כו' ועסי' ר"כ סס"ו בהג"ה: [ט] א"ל כו'. כמ"ש בפ"ק דב"ב (קמ"ו ב') במי שהלך בנו למ"ה וכמ"ש בח"מ ר"ס רמ"ו: [י] מי כו'.

חידושי רע"ק

רק פירות בפירות ע' ת' הרשב"א (ח"נ סש"ח) מה בכלל פירות וע' בסי' זה סכ"נ: (שם בהג"ה) **וכדרך** שיתבאר בסימן רי"ח נשבע שלא למכור אם מותר ליתן במתנה או לנדן לבתו ע' ת' הראנ"ח (ח"ב סצ"ד) ובת' קול אלי' (סל"ו) חליפין בכלל מכירה ע' תשו' הראנ"ח (ח"ב סצ"ז) וע' לעיל (סעיף ל"א בהגה"ה): (שם ש"ך ס"ק מ"ה) **וכמ"ש** חרב ע' תשו' ושב הכהן (סי' ע"ט):

(סימן רי"ח סעיף א' בהג"ה) **אבל** בנודר לחבירו נשבע לאשתו שלא יוציאנה מעיר פלונית אם עשה מעשים המכריחים אותה לצאת חשוב מוציא ממש כי לא נשבע שלא להוציאה על כתפו ועוד דבתר דעתה אזלינן כיון דהשביעתו הריק"ש: (שם ש"ך ס"ק א') **אלא** על הטיול ע' ת' הריב"ש (סקצ"ח) ות' שער אפרים (סס"נ) ובת' חר"י לבית חלוי (כלל ה' סע"ח): (כה"ד) **ולפי** הענין שנעשה הנדר נשבע שלא ישב עם פלוני במקום אחד ובא אותו פלוני למקום שהיה הנשבע מקודם אין הראשון חייב לצאת משם דהשתא חבירו ישב

באר היטב

ריח (א) בלבישתו. אבל אם לא נצטער בלבישה ליכא הוכחה ואסור אפי' בטעינה וכיסוי וכתב בתשו' מבי"ט מי שנכנס בספינה עם אשתו לטייל בים וקם עליהם רוח סערה ונשבע שלא יכנס עוד עם אשתו בספינה לים ואח"כ הוצרך לילך בספינה כדי לדור בעיר אחרת נראה שלא היתה כונתו אלא על הטיול וכתב עוד ב' שהיו דרים בבית א' ואוכלים על שלחן אחד והיה להם עסק בשותפות בחנות ונפל ביניהם קטטה בענין פרעון שכירות הבית והחנות וקפץ א' מהם ונשבע שלא ישב יחד בבית אחד ושלא נאכל ולא נשתה יחד לא נפרש אותו אלא לפי הסברא שלא יהיה אסור אלא לדור יחד בבית א' ולאכול ולשתות בהוצאה א' בבית כמו שהיה מקודם אבל אחר שנפרדו איש מעל אחיו ומעל הבית וכל א' עושה הוצאה לבדו בביתו מותר לאכול בבית חבירו וא"צ"ל בבית אחר ובשמחת חופה וברית מילה וראיה מכאן דאזלינן בתר הכונה ולפי הענין שנעשה הנדר עכ"ל הש"ך: (ב) באומדנא. פי' הט"ז דאם הלשון מורה על ענין אחר אע"פ שמצד כונת הלב יש להבין שהיה איזה דבר בדעתו שעל ידו יתבטל משמעות הלשון הא לא אמרינן דכיון שהוא לטובת חבירו זוכה חבירו מצד לשונו של הנותן דבזה לא בעינן פיו ולבו שוים אא"כ הוי אומדנא דמוכח משא"כ בנודר בינו לבין עצמו

פתחי תשובה

וכן סעודה שעושה בעל הנס ביום שנעשה בו נס או סעודה שעושין מי שנתן ס"ת וכלי קדש לבהכ"נ. אבל יום המוגבל לחברה בכל שנה או סעודת בן שבעים שיש להסתפק אפילו זה הבן שבעים מבלך שהחיינו כי כן נראה לי מ"מ לא יתחייב שיהא סע"מ לכן ראוי לדרוש בהם. וכתב עוד דהמקבל עליו שלא לאכול בסעודת הרשות ואינו אומר בל"א איך וויל נים אויש הויז עסין. רק שאומר איך וויל אויף קיין סעודה גיין זולת סעודת מצוה שאין בכלל זה לסעוד עם חבירו ובני ביתו דבלשון ב"א לא נכלל במלת סעודה רק כשמזמנים שם קרואים ואם זימן ב"א אין מספיק מה שהוא שבת לומר שהוא סע"מ דאף דמצוה להרבות בסעודה

למכור והיה לו יין עשוי מקודם אסור למכרו: הגה ואף על פי שקאמר שלא יעשה (ב) אזלינן בתר (ג) (ג) כוונתו (ב"י בשם רשב"ץ) (ד) ג [יא] (ד) וכל שכן קהל שעשו תקנה כיוצא בזה שאסורין (ד) למכור אפילו מה שהיה להם קודם לכן (סברת הרב ממשמעות רשב"ץ ולא כת"ה סימן רפ"א):

ג ד היו מפצירין בו לישא בת אחותו ואמר קונם שהיא נהנית לי לעולם וכן המגרש את אשתו ואמר קונם שהיא נהנית לי לעולם הרי אלו מותרות ליהנות לו שלא נתכוון אלא לשום אישות:

ד ה היה מפציר בחבירו שיאכל אצלו ומיאן ואמר קונם לביתך שאיני נכנס וטיפת צונן שאיני טועם [יב] מותר ליכנס לביתו ולשתות לו צונן ד שלא נתכוון ו אלא שלא יאכל וישתה עמו [יג] בסעודה זו ובן כל כיוצא בזה ה (מי שנדר לדקה או שלא כשר מחמת (ה) חולה ומת עיין לקמן סימן ר"כ):

ה ז אמר לחבירו השאילני פרתך אמר ליה אינה פנויה אמר קונם שאיני חורש בה לעולם אם היה דרכו לחרוש שדהו בעצמו הוא אסור לחרוש באותו

טורי זהב

שלפי המשמעות משמע איסור לגיסה לפי דעת הרא"ם ולפי דעת הרמב"ם שהיסס במשמע כמ"ש בסעיף ח' מ"מ מתוך כוונתו אנו מפרשים דבריו שעל ספסלה לאחוריו קאמר שיהיה אסור ולא בלגיסה בזה דוקא הם חולקים אבל באמת אם נתן מתנה לחבירו ואמר לשון שיש לו שני משמעות ודאי הברירה ביד הנותן לפרשו בענין שטוב לו והמוציא מחבירו עליו הראייה ובדרך זה תדע להבין הג"ה זאת שהיא סתומה: (ג) אזלינן בתר כוונתו. דברים אלו הם דברי הרשב"ץ הביאו בית יוסף ואע"פ שדין זה נפתח בגדולים ונסתיים בגדולים מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך כי לא די שקשה עליו מדברי התלמוד אלא שקשה עליו דברי עצמו כמו שנבאר דמה שכתב שאזלינן בתר כוונתו הוא תמוה*) דהא קיי"ל כשמואל דבעינן פיו ולבו שוים כמ"ש לעיל סימן ר"י ומה אכפת לן בכוונתו כיון שאמר בפירוש שלא יעשה משמע שמה שכבר עשוי אינו בכלל ובהדיא איתא גבי לא תעשה לך פסל אין לי אלא לא תעשה העשוי כבר מנין שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך הרי שאין בכלל לא תעשה העשוי כבר ובת"ה סימן רע"ז כתב דדייניגן לפי כוונתו אפי' אם הוא נגד הולאת שפתיו כו' פשוט שנתכוין שלא נפרש הלשון כמשמעותו לפי פשוטו כמ"ש לעיל לענין איסור לגיסת למר לדעת הרא"ם אבל מכל מקום שפיר יתפרש לפי כוונתו מה שאין כן אם סותר לגמרי כמו כאן ומה שהביא רשב"ץ ראייה מהך דנודר למר לא יעלה עלי בסעיף ח' דאזלינן בתר הכוונה ל"ד לזה דהתם אינו סותר הלשון כלל משא"כ כאן ולא עוד אלא שסותר דברי עצמו שבסוף סימן ל"ח מביא ב"י בספרו דברי רשב"ץ באומר שלא ישא אשה תוך ג' שנים אם אמר לשון שמשמעותו שלא יעשה נישואין עמה והוא עבר ונשאה הוי ליה כנשבע על הככר ואכלו דנשאל ומתירין לו אבל אם אמר לשון שמשמעותו שלא תהיה לו לאשה תוך ג' שנים אין מתירין לו כו' ופסקו בש"ע שם הרי לפנינו דבתר משמעות הל' אזלינן ולא אמרינן דמה שאמר שלא יעשה נישואין ר"ל שלא תהיה לו לאשה ה"נ כן הוא באמרו לא יעשה יין אינו מכוין שלא יהיה לו יין דחד מלתא ממש הוא ולא עוד אלא ק"ו הוא כאן דמה התם דקרוב הדבר לומר על הנשואין קפיד דאין דרך האדם להקפיד על זמן הנשואין דמה לו בכך אלא דאין רצונו להיות לו קולר תלוי בצוארו ולהיות טרוד בצרכי אשתו ודבר זה כללו בעשיית נישואין כי הנישואין הם התחלה והתחלה כקצו אפ"ה אמרינן דבתר הלשון כפשוטו אזלינן ק"ו כאן דלא נתכוין להפסיד לעצמו בשביל מורא הסכנה במה שיש לו כבר יין אלא שלא יכניס עצמו בעשיית יין מחדש דהיינו מניעת הריוח וע"כ אמר שלא יעשה דוקא ק"ו שניזול בתר לישנא ולא יהיה אסור רק מה שילא מפיו והנו דאלו אם יהיו שני מינים בסכנה למכור לעובד כוכבים והוא נשבע על אחד מהם מי נימא דניזול בתר הכוונה שירא מפני הסכנה ונאסר עליו גם השני זהו ודאי אינו הכא נמי ב' מינים שהם מניעת הריוח והגלה מהפסד כמו שמלינו חילוק זה לענין דבר האבוד בח"ה ובאבילות סי' ש"פ סעיף ו' שאין דומה זה לזה והכא נמי דכוותיה: (ד) וכל שבן קהל כו'. הרב למד דבר זה מהך הוראה דהרשב"ץ שזכר הס"ע כבר ואני אומר אף אם לא ניתן מקום להוראה כמו שזכרנו מ"מ דין זה אמת והוא מפורש בדברי הרא"ש פ"ק דחולין בבעיא דמיבעיא לן בגמרא אברי נחירה שהכניסו ישראל לארץ ישראל מהו ופי' הרא"ש דנפקא מיניה לענין אם אדם אוסר על עצמו בא' מן המינים מזמן ידוע ואילך וכשהגיע הזמן היה לו מאותו המין שהיה אוכל עד שהגיע הזמן אם מותר לו מה שניתותר לו א"נ כגון שרצו ב"ד לאסור איזה דבר אם אסור מה שיש לו ממנו מאותו המין ביד ישראל עכ"ל וכיון שנשאר בתיקו קיימא לן להחמיר בשל תורה אלא שעדיין יש לנו לומר אדרבה משם ראייה להתיר כאן כיון שדבר זה נשאר בתיקו וכל תיקו דרבנן לקולא והכא נמי דרבנן הוא שהרי אין כאן איסור אלא מצד התקנה של הקהל וכן ראיתי בת"ה סי' רפ"א שהביא בשם אחד שבגדולים שהורה בענין שעשו הקהל תקנה שלא למכור בשר ביוקר מהערך שקצבו להם והיה לאחד בשר ששחט למכור ביוקר כיון שהיה בידו קודם התקנה והביא ראיה מבעיא זו וכ' בשם בעל ת"ה דהיינו כיון דהתקנה בעלמא היתה ולא בקללה אבל כל שעשו חרם הוה דאורייתא ואזלינן לחומרא וכ' אח"כ

שפתי כהן

הרב משמע דאין חילוק: **ג** וכ"ש קהל כו'. זהו סברת הרב שלמד בד"מ מדברי הרשב"ץ כן. ודלא כת"ה סי' רפ"א. ולע"ד אין במשמע דברי הרשב"ץ נגד דברי הת"ה שהרי בת"ה שם מסיק דאם תקנו הקהל כן בחרם פשיטא דהוי דאורייתא כמו שבועה ואסור אלא דמספקא ליה אם תקנו הקהל בתקנות דעלמא בלי חרם אי חשיבא דאורייתא או דרבנן ע"ש מבואר כך להדיא (והב"י העתיקו בקלרה) וא"כ הרשב"ץ הא מיירי להדיא בשבועה שהיא דאורייתא וכן מחלק מהרש"ל פ"ק דחולין סי' ל"ו בהדיא ועוד יש לו' דדוקא יחיד שנשבע הוא דקאמר הרשב"ץ לאסור משום דהולכים בהם אחר לשון בני אדם ולפי לשון בני אדם אסור משא"כ בקהל שעשו תקנה וכן מחלק מהרש"ל שם בהדיא וז"ל בעי ר' ירמיה אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהם לא"י מהו וקאי בתיקו וכ' הרא"ש (וכ"כ רבינו ירוחם נ"ד סוף ח"ו) נ"ל דנ"מ מבעיא זו לאדם שאסר עצמו בא' מהמינים מזמן ידוע ואילך וכשהגיע הזמן היה לו מאותו המין שהיה אוכל והולך עד שהגיע הזמן אם מותר לאכול מה שנותר בידו. א"נ כגון שרצו ב"ד לאסור דבר אחד כמו שאסרו גבינות של עובד כוכבים ושלקות וכיוצא בהן אם אסור מה שיש לו ממנו מאותו המין ביד ישראל ע"כ ואומר אני דלפי דבריו יראה מי שאוסר על עצמו איזה דבר שאומר הרי דבר זה אסור עלי או שהזכיר בנדרו קרבן או קונם דהוי נדר גמור מדאורייתא או בהזכרת השם דהיינו שבועה א"כ אסור לאכול מאותו המין שנותרו בידו דספיקא דאורייתא לחומרא שהרי הבעיא לא נפשטה אבל בהתם נדרים שלנו שאין מתפיס בשום דבר ואין אוסר עליו המין אלא אומר הריני נודר שלא אוכל או שלא אשתה ממין זה דהוי נדר מדרבנן מותר לאכול מאותו מין שנותר בידו דספיקא דרבנן לקולא אבל אין אני מודה לדבריו בזה דאין לדמות נדרים דהולכים בהן אחר לשון בני אדם לענין שאר איסורים דלפי לשון בני אדם אסור לאכול מאותו המין כשהגיע הזמן ע"כ נראה שנויה בתרא עיקר דאיכא נפקותא היכא שרצו ב"ד לאסור איזה דבר כגון גבינות כו' ומאחר דהבעיא לא נפשטה א"כ בכה"ג מותר דספיקא דרבנן באיסור דרבנן כי האי לקולא ומ"מ דוקא כשרצו ב"ד לאסור אבל אם גזרו ב"ד במקום בית דינם *) בחרם ומארה שלא לאכול דבר זה א"כ הוי דאורייתא דיש כח ביד ב"ד לקנוס (*) אפי' שלא מן הדין אם דעתן למיגדר מילתא וא"כ בכה"ג הוי ספיקא דאורייתא לחומרא עכ"ל והעתקתי כל דבריו לפי שיש בהן כמה חלוקי דינים ומ"מ מה שהשיג על הרא"ש אינו כלום דהרא"ש לא קאמר אלא דנ"מ לענין נדר לזמן אבל מענין הולכים בנדרים אחר לשון בני אדם לא מיירי דזהו פשוט בכל מקום שהולכים בנדרים אחר ל' בני אדם אלא מיירי במקום או בזמן שאין ל' בני אדם כן שהרי בנדרים הולכים אחר ל' בני אדם כפי המקום וכפי הזמן וכמו שנתבאר בסי' הקודם ומ"מ נתבאר מדברי מהרש"ל שיש לחלק בין תקנה בחרם לסתם תקנה ובין יחיד לקהל ושלא כדברי הרב: **ד** שלא נתכוין אלא כו'. הלכך אסור בסעודה זו ותו לא: **ה** מי שנדר כו' מחמת חולי. שהיה

(*) כ"ז איירי ביתיהם שנתנה להם רשות ע"ז מדינה דמלכותא.

ביאור הגר"א

למד מסעיף שקודם: [יא] וכ"ש קהל כו'. ועש"ך בשם רש"ל שחולק על זה ממש' פ"ק דחולין (י"ז א') וכדברי הרא"ש בתירוץ בתרא: [יב] מותר כו'. ר"ל אבל לאכול ולשתות אסור וכמ"ש בתוספתא פ"ד מותר ליכנס לביתו ולהושיט עמו בצונן ואסור לאכול ולשתות ומ"ש וצ"ל ולשתות עמו בצונן דלא כהרא"ש ומה שמתירין גם לאכול ולשתות כיון שאין פיו ולבו שוין כמ"ש בפ"ב דתרומות: [יג] בסעודה זו. עבר"נ שם

חידושי רע"ק

ישב עמו ולא הוא עם חבירו ריק"ש (לעיל מרש"ז): (שם ט"ז סק"ג) **אלא** שסותר דברי עצמו. ע' בתי עבודת הגרשוני (סי' ב'): (נקה"כ) **והכא** נמי דכוותיה. כן חכמים הריק"ש להתיר להלכה ולמעשה: (שם ש"ך ס"ק ג') **ולפענ"ד**. ע' ת' רשד"ם (חיו"ד סקל"ב): (שם ש"ך סק"ד) **ותו** לא ע' בת' מהר"א ששון (סקכ"ד) ובת' מהרי"ט (ח"א סנ"ז) וצ"ע: (שם סעיף ה') **אמר** לחבירו. ע' דרשות הראנ"ח (פ' ויחי):

באר היטב

עצמו אנן מקבלין הלשון לפי משמעותו ומפרשינן ליה על דבר אחר כההיא דהיה טעון וכו' אבל באמת אם נתן מתנה לחבירו ואמר לשון שיש לו ב' משמעות ודאי הברירה ביד הנותן לפרשו בענין שטוב לו והמע"ה (ובדרך הזה תבין הגהה זאת) עכ"ל: (ג) כוונתו. הט"ז חולק על דין זה ע"ש שמביא ראיות לדבריו (ובמה"כ השיג עליו ודחה ראיותיו ע"ש): (ד) למכור. והש"ך השיג על הר"ב בדין זה ומאריך מאד בראיות ומורף דבריו דבנדרים הולכין אחר ל' בני אדם כפי המקום וכפי הזמן גם נתבאר מדברי מהרש"ל שיש לחלק בין תקנה בחרם לסתם תקנה (דבסתם תקנה אינו אוסר מה שהיה לו קודם לכן ובין יחיד לקהל ושלא כדברי הר"ב. עכ"ל) וכ"כ הט"ז ע"ש באריכות: (ה) חולה. שהיה לו ואח החולה ע"ל סימן

פתחי תשובה

לו תשך חצי שנה זו והיה לו מלוה ישנה ונפדה תוך חצי שנה זו א"צ ליתן ממנה דהולכין אחר כוונתו וע"ש עוד. ועי' בתשובת שבות יעקב ח"א סי' כ"ד לענין אשה שקבלה על עצמה משום אבלה שלא להלביש בגדי י"ט אי מותרת ללבוש מלבושים שבעשות בידה ופסק דגם הם בכלל נדר זה ואין לה ללבוש שום מלבוש שהיתה רגילה ללבוש בזמן שמחתה אם לא ע"י התרה שבעל ביום שמעו או התרת חכם. וע"ש עוד שהשיג על תשובת שער אפרים שפסק דמי שמתחייב ללבוש לחבירו אינו מתחייב להנעיל לו. דליתא אך מ"מ אינו מחויב ליתן לו מנעלות אף שהוא בכלל מלבוש כיון שאינו צורך כל אדם ואין זה בכלל התחייבות כלל ע"ש: (ג) כוונתו. עיין בה"מ ועי' בתשובת מהרי"ט ח"א סי' ו' שגם הוא ז"ל חולק על הרשב"ץ ע"ש: (ד) וכ"ש קהל.

באר הגולה

ד משנה שם דף ס"ג ע"ב: ה שם במשנה: ו רמב"ם בפ"מ דין י' מהתוספתא פ"ד וכ"כ הר"ן (וסמ"ג דף ע"כ ע"ג): ז משנה שם דף מ"ג ע"ב

נקודות הכסף

(סימן רי"ח בט"ז ס"ק ג') הקשה על הרשב"ץ והמחבר ולא קשה מידי דלא קיימא לן כשמואל דבעינן פיו ולבו שוים אלא בגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורים אבל הכא הא קאמר שלא יעשה למכור אם כן קחזינן דאסילו בדבור קפיד אמכירה ואם כן אזלינן בתר כוונה ויעשה הוא לאו דוקא ובזה נדחה גם כן מה שהביא מלא תעשה לך פסל דשאני הכא דקאמר לא יעשה למכור ומה שהקשה מאומר שלא ישא אשה תוך ג' שנים לא קשה מידי דהא קאמר אם אמר לשון שמשמעותו שלא יעשה נשואין כו' רלה לומר

כנסת הגדולה

נדר ולא חש להכרת זה אם כן מה הכרח הוא שהרא"ש יסבור שדין זה אתיה בנדר ומאזכרה שנזכר נימא כמו שהסור לא חש לאותו הכרח גם אביו הרא"ש לא יחוש לו ומה הכרח זה יותר לדעת הרא"ש מבנו הטור ז"ל הכי הכרח זה שוה לשניהם דאם הוא הכרח לדעת הרא"ש יהיה

גליון מהרש"א

יישב זה: (שם ט"ז סק"ב) **ודאי** הברירה ביד הנותן לפרש בענין שטוב לו. ואף שהלשון סובל יותר כדברי התובע תשובת עבה"ג סימן ג': (שם סעיף ג' בהג"ה) **אזלינן** בתר כוונתו. עיין מהרי"ט ח"א ס"ז שהשיג ע"ז וכ' עוד דגם אם עשה בשביל עצמו מותר למכור ממנו וע' ש"ך סימן נ"ה ובת' עבה"ג סי' ב' דל"ק ממ"ש הרשב"ץ עצמו בב"י סימן ר"ח בנשבע שלא ישא אשה ועבר ונשא דרשאי לקיימה משום דנשבע רק על הנשואין דהכא שאני דידעינן דכוונתו על המכירה (ועיין ט"ז כאן ס"ק ג') וכתב בקהל שתקנו שלא לקבל רב שיש לו קורבה בהעיר אם עברו וקבלו רשאין לקיימו: (שם ט"ז ס"ק ג') **ואע"פ** שדין זה נפתח בגדולים ונסתיים בגדולים ופלוגתא דרבוותא הוא הרשד"ם ומהרד"ך ומהרי"ט ומהר"י טייציק ועיין תשובת שער אפרים סימן ס"ג ר"ח אך וע' גליון לעיל בסמוך: (שם ש"ך סק"ג) **אלא** אומר הריני נודר כו' דהוי נדר מדרבנן כדלעיל ס"ס ר"ו: (ש"ע סעיף ד') **ולשתות** לו צונן שלא נתכוין. עיין מהרי"ט ח"א סימן נ"ה:

עצי לבונה

(סימן רי"ח סעיף קטן ד') היה מפציר בחבירו וכו'. עי' כס"כ בשם הרא"ש דאף באכילה ושתיה מותר והיינו חוץ לביתו דתוך ביתו ודאי אסור כמ"ש מהרי"ט. ומ"ש הרא"ש דהנדר בטל לגמרי היינו מה שהוציא בשפתיו טיפת צונן וזהו בטל לגמרי דלא נתכוון על זה רק לאכול בביתו ע"ש:

מילואים

דממלך עליה. ובוודאי שהולך לקנות בשר לא ממלך עליה אם לקנות גידים דהא אין בגידין בנותן טעם לכן החזיקו בעיקר שבבלי דלא תלי בעיקר וטפילה רק במידי דממלך עליה ופסקו דמותר. וזה שסיים הסמ"ז דשני מינים הם הוי' ולא ממלך עליה עליו. וכמו שכתב בסעיף ד' שכל דבר שהשליח נמלך עליו הוא בכלל המין ההוא. ונולא דמיסתפינא הייתי אומר דהב"י והסמ"ע גרסו בירושלמי הנודר מהבשר אסור בדגים תחת בגידים ובשר דגים הוא טפילה לבשר בהמה אבל לא להיפרוכתו בורק ובדלועים (ומטעם זה לא הביא אחד מהאחרונים הדין דבשר וגידים) וכן נראה מספר המאמרים. ויש להאריך בזה:

שמים לו ומת בתוכה ע"ל סי' ר"ך סט"ו בסג"ה ומ"ש שם: ו הסכמה כו' - ט"ל סי' רכ"ח סעיף ט"ו: ז שלא ידור כו' - ע"ל סי' ריט סל"ב בסג"ה: כתוב בתשובת מבי"ט ח"ח סי' קפ"ח דף ע"ח ט"ג מי שנשבע שלא יכלכל מזון פלוני ולא במדינה פלונית אחרת זה לימד כי מה שכולכים אחר כוונת הגזר הוא במה שים בו ממעטות כ' לשונות כמו חרס (לעיל סי' ר"ח) לבל מי שגזר על חיזה דבר לימד נחמן לו', לא נתכוונתי להמר עלמי בדבר זה אלא בעיר זה ולא בעיר אחרת כי שם כלל שנבנתו הוא בכל מקום וכ"ל לפרט כו'. ועיין עוד שם כמה דיוקים. מיהו שם רוחים מדבר שנבללו כלל כגון שהיו לחשים דעים בתוכו עיר ודלי שלא יאכל בביתם וכיוצא בזה הולכים לחדיו:

ריט א מי שנדר כו'. ר"ל שהתפיס בדבר אחד שלמר דבר פלוני אסור עלי אם לא אתן למשל לחב"ב הוי לשון שבועה ואינו כלל כלל. פרישה. מיהו נראה דמהילתא בכל ענין הוי נדר כדלעיל ס"ס ר"ו (ע"ל סי' ר"ח ס"ק כ') וע"ש ד"ה ג"כ דמהני מדין יחוס אם הוליח לנדר בלשון שבועה: ב ולא קבע זמן כו'. ל"ל הלא ס"ס קבע זמן ליתא למשה תוך שנה וכ"ג אין מחייבים אותו ללא ליתא למשה הסגורה לו כ"כ בתשובת מבי"ט ח"ב סימן ק"ד דף ע' ע"ג: ג כל זמן כו'. שלא נשבע זה לשבור מלמד שהכם יוחר שיוכל לשבור וכל הנדרים חיום הולכים אחר כוונת שלב וכיון שבתחילה למוד כ"כ רלוי וסגון אף שלא הניע למדלגות הרבנות כמו ת' מגדולי הרבנים דלא נחכוין זה אלא לרלוי לו. שם: ד אסור בו לעולם כו'. כחוב בד"מ שגלחה מהגמ"י דשבועות דדוקא בנדר אמרינן הכי כיון דאסר חפלים עליו אבל בשבועה דאסר נפשיה אחפלא דמי לנזירות דשמשון ל' יום מיהו מסיק שם בשם הרמ"ם ס"פ שבועות שחים דגם בשבועה אסור לעולם וכן בהרמ"ם שם והשתא ניחא דל"ק מה שכחב הב"ח כ"כ הרמ"ם ס"פ שבועות שחים מהברא ולפע"ד דין זה מבואר בדברי הרמ"ם ס"פ ד' מנזירות הלכה ט' דבנזירו ל' יום אסור אפילו בשבועה ובכ"ל כו'. דבהם"ם אין מבואר רק בנדרים והרמ"ם מיירי בשבועות וכ"כ הרב לקמן סי' רל"ז ס"ד בשבועה לחם נשבע שחם לחסור לעולם:

מעל"ע

עלמו אינו ברור שלא ממה שנשחר בחיקו בגמרא ודין זה של ספק איסור שנחעורב ליחחר הוא ספק ספיקא נחבחר בסי' ק"י לעיל בדבריהו סוף סעיף ט' דבשניהן ג' חערובות מספ"ל שם הוא ממקור מדברי רבי"ן וסיה ודלי איסור לה הוה מקרי ספק ספיקא רק בג' חערובות כמ"ש בסי' ק"י שם ומחמת יורה דרכו שאין זה אלא ספק איסור כמ"ש הרמ"ם בפירוש משלע"ד ברור:

ריט (א) אסור בו לעולם. ומע"ג דגבי נזירות אמרינן שחם נזירות ל' יום שאני נדור שכולל בו נדרי שקדם ונדרי איסור וכשם שנזירות איסור מן חפלת כלך שברה הוא שלא יעשה עלמו כחלו לגבי נדרים חוסר מפלת שיוכל לבל נדרים חוסר מפלת עליו כלכך לא גמרינן מנזיר עכ"ל. *) וכחוב בד"מ וע"ש לפי זה אם חוסר עלמו בשבועה שחם נזירות ל' יום שאני נדור שכולל בו נדרי שקדם ונדרי איסור וכשם שנזירות איסור מן חפלת כלך שברה הוא שלא יעשה עלמו כחלו לגבי נדרים חוסר מפלת עליו כלכך לא גמרינן מנזיר עכ"ל. *) וכחוב בד"מ וע"ש לפי זה אם חוסר עלמו בשבועה שחים נזירות ל' יום שאני נדור שכולל בו נדרי שקדם ונדרי איסור וכשם שנזירות איסור מן חפלת כלך שברה הוא שלא יעשה עלמו כחלו לגבי נדרים חוסר מפלת עליו כלכך לא גמרינן מנזיר

(*) ס"ז פיוחיהם שחחה לסם בשנת ע"ז מדינת דמלכותא.

חידושי רע"ק

(שם) **אבל** אחרים מותרים. נשבע שלא לחרוש בפרה זו ומברה לאחר הלוקח יכול לחרוש מ"ו לעיל (סי' ריט סק"ח):

(פימן ר"ם סעיף ח') **אין** מחייבין אותו לישא. ע' חשובת חריב"ש (סי' של"ח) ובת' מהרי"ם (ח"א סימן קל"א):

ביאור הגר"א

ד"ח חספחא חיח כו' וח"ח כאן: [יד] הוא ולכ"ל כו': כנרסת ספרים שלנו והרחב"ם והר"ן דלא כהרא"ש ומור: [מז] קחל כו': בג"ל ס"א: [מז] ואם לאו כו' - כמ"ש (יומא י' ב') דיורת שראי בעינן ונקרא דיורה:

ריט [א] מי כו' שבועות ב"ם א' באומר יאסרו כו' וכחב הרא"ש שם ומש"ש ב"ח א' חכא דלא כו' ר"ל דאמר בהדיא יום א' ועיין מ' רל"ו ס"ד בחב"ח שנדרים פ"ג א' ואי דלא כו' ושם כ"ד ב' באומר כו' ושם כ"ח א' באומר יאסרו כו' כיון כו' ועיין ר"ן שם ד"ה היכי כו':

פתחי תשובה

עע"ז ושך ועי' בחשובת נגדי כחובה מי"ד סימן ז' מי שכחב בזה ועיין בחשובת מו"ב סימן ע"ו חניינת מי"ד סי' ס"ד ובחשובת בית חפכים מיו"ד סימן ל"ע ובחשובת שיבת ציון סימן ע"ן מ"ש בזה: (ח) אחרים מותרים לחרוש לו בה. עיין בספר מים עמוקים ח"ב בשו"ת סימן ר"ל כן חייט סי' ס' שלמד מזה דמי שנשבע שלא יגלה פודו לשמעון יכול להגיד לגוי ולזי יגלה לשמעון דהא הכא כוונת שלב יגלה בחנת שלא יהנה מאדרו ועכ"ז הוא נהנה ממנה ע"י אחר וכ"ל ממי דיכול על חיש לגלות סודו בעצמו ובשבשבע שלא יגלה חייסור חנת שלא יגלה הוא בעצמו ע"ש עוד:

ריט (א) עד שיעבא. [ע' בחשובת חתם סופר סימן רכ"ח שביא בשם מהרי"ט סימן קל"ח בשמעתא שבשבועו של הניסוחים ובחבו שרחוקן חייב לשמעון לך עשה לפרוע לו ואולם אם יפע אחו ימחל לו מובו זה. ושוב שחחייב אחחן לך עשה לחחלו. ואולם אם יפע אחו ימחל מובו. ובשבועו זה לזה על כל החמור ובשבועו מוחן עד אחד עדיין אין זמן לשמעון ולבעלון אמחין עד שבא סוכל ואחייב לה בשבועו שלא לבקר בדבר פלוני יכול להגיד לחחים מדחי אלו דחי לך בדבר מלוה גבון ניסא אחם לו ניקח בים ע"י מיד בשיזדמן הגבון לו כיסון חוחם לקיים בדבר מלוה הוי בחפכים ניקח מיד ולאלחר בשיזדמן ובשחחל בע"ד שבשעון שיקח שיקפם כמו"ש ושוב עלה של בעחים נחלים מחילים ממחון בחשובים מ"ו נדלי דיוקא ויכול לחחלו לך כיון שבכל עשה בשעה שבחים שיבוחים בה רק לשמחון לבשמר מחשמחת ב"ל בחשובים שבא המלוה חוק שיקר וזמן פירעון הקנה כזמן שבחים ליבא נוחנים לבוגרת ל' יום ושוב אף בחנו ודל בחנו חסור משבועחו ונוקא אחם אחרת עכת"ד ע"ש. (ובחה מ"ם בחבר הרשות יכול לחחלו לשע"ד ל"ש מכחה מקומות וגם מדברי הש"ם כחן שלא ליחא בחי"ט בגי נזיח ויש לעיין) ועמ"ש לקמן סימן רפ"ח ס"ק כד"ה ויש"ח ס"ק כ"ו] : (ב) שאסר. עכת"ש ועיין בחשובת חפלחת שבי חי"ד סוף סימן ג' בקבל שבפניהו להעניר משחם שבחים מחחת מיחם בבר ובעניהו ובח"ב לוים נחזור ונוקח חוחו לשחוח דבחים שם בכך הוא לא בקבו עליהם שיבא חלוי לחסור לעולם רק לשחוח בשבועה ולא שבעירוחו ובקיימו בדרם ע"ש:

נקודות הכסף

שחי חסבר לפרטו רק מלקוחין כגון דידהיכן כוונתו דקיוד רק לחשולין גם מה שמזמם פניות בירות ובפלא הסמבר לב' חיבים לא דמי כלל וק"ל: שוב מלחחי בחשובת ר' יוסף מטלחי סי' י' שהחה גם כן בשם הרמ"ל לדברי הרב"ן מכך דמשולל ע"ש ולעמ"ש ביחא וכמו"ש בחבו' מהרשד"ם סימן רכ"ם שהח"ם חולק על הרב"ן ע"ש ולעמ"ש ביחא וכמו שב' בשמו"ע ס"ק ב' ועוד הניח כהן סעיף קטן ב' ועוד הניח שם בחורי מהרי"ם ומהרשד"ם פלוני עיין ע"ש:

(סימן ר"ם ס"ק א') וכחוב בר"ם כו'. לח בשעיק יפה דרש"ל נוסיף מה שכחב דמבשיל ליש הלר פשבים ליש וכמ"ש בש"ך ס"ק ג':

חידושי הגר שוני

(סימן ר"ם בסי"ז ס"ק א') ומ"ש נראה ברור דגם בשבועה אסור לעולם מדהניא שוף פרק קמא דנדרים חומר בנדרים מבשבועה שחלין על דבר מצוה כרשות ואם איחא חיח לו לחשוב גם זאת דבנדרים אסור לעולם וכו'. ליו זה מוכחה כלל ועיין בר"ן ע"ג דבשבועות שכחב שו' דלא חני חלח דבדים שהנדרים חלים עליהם אבל בשבועה ליכא ליו כלל ע"ש אבל בשבועה לקמן סי' רל"ט ליו בשבועה חלוי על שבועה והיינו טעמא משום דיכון שאסר ככר זה אחם בשבועה אסור לו לעולם. ועיין בדבריהם שם דגם בשבועה אחם אסור לעולם ודו"ק:

כנסת הגדולה

שבלית לדעת הטור וכיון שביניהו רוחות שליהן שבלית לדעת הטור לדעת הרמ"ם ג"כ לא יהיה שבלית ואף אחרים לשבועה הטור לדעת הרמ"ם ואבל יהיה שבלית לדעת הטור: ונראה לע"ד נומר דש"ל נבינהו המחבר שחם שבלית אלו ליהו שבלית רק להרמ"ם ז"ל שאחם הירושלמי מדהכיניו בשמזה סוליד לן וכיון שהחבר שני שבלית דשבועה ליה להרמ"ם שדין זה ליחיה נגדי שגם שבלית הנני שהחב ועוד דאם ליחיה לו' חלוי גם בהשבלית לחשון שהחב שהחם ליחיה דמבשיל הירושלמי וכוונחו ז"ל הוה דמהכיל הרמ"ם בשבלית הירושלמי נרחה דשבלית ליה ז"ל דין זה שיחים בנדר ועוד דאפילו אם חמלא לומר שהשבלית זה ליחו שבלית ומחמת עלמך בדותך גדול דשבלית הירושלמי קאמר וליה לן ס"ל מסום דשבלית ליה דגמרא דידן פליגא הירושלמי מדשבלית שבבלית בשבועה ולא כנודר כמו שבלאם מלשון

בית לחם יהודה

(סימן ר"ם) **כתב** שבשם"ע (סימן ר"ם) לחזן ושמעון שבשבועו לקויים גזירת פלוני ואוחו פלוני גזר

עצי לבונה

(סימן ר"ם בסעיף ג') **אסור** בו לשלם · עט"ז ס"ק ל' דהבית רואים מסק"ק דנדרים דגם בשבועה אסור לעולם וכן כתב בש"ך סק"ד ועי' בס' ש"ב דשבית נמי רואים דקמני החם שבועה שלא לאכול ליחו מיב שלא אחת דשבית ליחו לה רוחחא למול ואי חיחת דשבועה ליחו אלא שבועה שלא לאכול ליחו מיב יום מקום ליחו לה ל' יחים ול"ש שבועה שלא לאכול כמו גבי נזירות דשבית ליחו אלא שבועה שלא יום אחם בשבועה אסור לעולם ע"ש:

רכ חילוק שבין קונם יין להיום או לזמן ודין הנודר על דבר שאינו קבוע. ובו כ"ג סעיפים:

א [א] קונם יין שאני טועם יום אחד או [ב] קונם יין שאני טועם יום אסור בו **א** מעת לעת [ג] ואם אמר קונם יין **ב** שאני טועם (א) היום אינו אסור אלא עד שתחשך [א] בין עומד בתחלת היום או בסופו **ג** [ד] וצריך (ב) שאלה לחכם [ה] גזירה שמא פעם אחרת יאסור עליו יום אחד ולא ירע להפריש בין היום ליום אחד ויבא לשתות בלילה [ב] [ו] וי"א שאם היה נדר של מצוה כגון ללמוד או לקיים שום מצוה אינו צריך התרה. [ג] (ומיהו בקבלת תענית בעלמא מותר לאכול מיד בלילה (°) **ד** ואין צריך התרת חכם). (ב"י בשם הר"ן):

ב [ד] [ז] אמר ביום שאעשה דבר פלוני **ה** לא אוכל אותו היום רינו כהיום שמותר בלילה [ה] ואם אמר אותו היום (ג) ולמחרתו אסור אותו היום ומחרתו (א) **ו** ולילה שבינתים:

ג [ח] היה עומד (ב) באמצע השבוע **ז** או קודם לו ואמר קונם יין שאני טועם **ח** **ט** שבוע זה אסור עד תשלום כל השבוע ויום השבת הבא אסור ג"כ (ג) **י** [ו] (ומותר אחר כך (ד) בלא שאלת חכם) (ר' ירוחם ני"ד) ואם אמר שבוע אחד [ט] או שבוע סתם **יא** אסור [ז] מעת (ה) לעת:

ד [י] היה עומד בתוך החדש או קודם לו ואמר חדש זה אסור עד תשלום החדש ומותר ביום ר"ח **יב** [ח] [יא] אפי' ר"ח שני ימים שהראשון לתשלום חדש שעבר אפילו הכי מותר בו כיון (ו) שבלשון בני אדם קורין אותו ר"ח (וכל שכן אם נדר לעשות (א) קודם ר"ח שצריך לקיימו קודם יום ראשון):

ה [יב] אמר חדש אחד [יג] או חדש סתם **יג** אסור מיום (ז) ליום:

ו [יד] היה עומד בתוך השנה או קודם לה ואמר

טורי זהב

רכ (א) ולילה שבינתים. ואם עמד בלילה והתחיל הנדר אסור בלילה וביום שלאחריו ובלילה שניה וביום שלאחריו. הרא"י בתשובה כלל י"ב: (ב) באמצע השבוע. לאו דוקא כמו שכתב אחר כך או קודם לו ולא אתי לאפוקי אלא עומד ביום השבת דלא אינו אסור אלא עד מוצאי השבת כמו בסעיף ו' בכ"ע באלול כן כתב הר"ן: ומ"ש שבוע זה בטור וברמב"ם ובר"ן וברא"ש כתוב שבת זה אלא שבעל הש"ע ס"ל דגם בלשון שבוע בכלל יום השבת דהא לשון שבוע הוא לשון שבעה דהיינו כל שבעת ימי השבוע עם השבת ומ"מ כל שעומד באמצע השבוע לא אסר על עצמו אלא עד כלות הז' ימי השבת. ונלע"ד *) דאם אמר בלשון אשכנז דיא וואך שאין יום השבת בכלל האיסור שלשון זה הוא כלשון ימות החול בלשון הקודש שהרי כשרוצים לומר שבת וחול אומרים בל"א שבת אונ' וואך ממילא נתמעט יום השבת לגמרי משא"כ בלשון שבוע זה דבלשון שבוע נכלל גם שבת דהוא תשלום השבוע אבל בלשון חול הוא עד השבת דלשון וואך הוא הפך דשבת אלא דנ"ל אם אומר לשון חול שלא אוכל בשר אין ה' או ו' וואכי"ן אז הכונה שלו דרך מספר ואז ודאי גם השבתות בכלל דכיון דאמרו דרך מספר הוה כאילו אמר ה' או ו"פ ז' ממילא שבת בכלל אבל זה שאומר דיא וואך אין כוונתו למספר הימים אלא כל זמן שימים הם וואך ולא שבת וכמדומה שכן המנהג מצוי בזה ומכ"ש אם עומד בשבת ואומר שיאסר עליו דיא וואך איזה מין דודאי לא נתכוין על אותו יום אלא על השבוע הבא כן נ"ל להלכה בזה אחר כלל שיש לנו דבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם: (ג) ומותר אח"כ וכו'. דחילוק שבין שבוע זה לשבוע סתם הוא הפרש גדול והכל יודעים ההפרש משא"כ בסעיף א' בין יום אחד להיום ואפילו הכי אמרי' בגמ' היום כיום אחד אתי למיחלף ויבא להתיר גם ביום אחד לכשתחשך אבל יום אחד בהיום לא אתי למיחלף לענין חשש שגם בהיום יבא להתיר בחצי יום ועל כן ברור בכל החילוקים שנמצאו בסימן זה לענין

שפתי כהן

רכ **א** מעל"ע · מאותה שעה שנדר: **ב** שאני טועם היום כו'. וה"ה אמר קונם יין שאני טועם יום זה דינו כאומר היום כדאיתא בסמ"ק וכתשו' מהר"ל ן' חביב סימן ע' דף כ' ע"ב ומביאם הב"ח: **ג** וצריך שאלה לחכם. אבל א"צ פתח משא"כ בנודר יום אחד עכ"ל פרישה. עוד נ"מ דכאן א"צ שאלה רק מדרבנן ובנודר יום אחד צריך שאלה מדאורייתא וע"ל סימן ר"ח ס"ב: **ד** וא"צ התרת חכם. ולא גזרינן משום יום אחד משום שהדבר ידוע שדינו של תענית כך הוא שאין איסורו כשאר נדרים שכבר קבעו לו חכמים זמן שלכך אפילו שרית ליה כשתחשך בלא שאלה לא אתי לאחלופי בנודר יום אחד שדיני תענית ונדרים חלוקים הם ולא אתי לאחלופי מש"ע כמי המקבל עליו להתענות א' בשבת אין מחייבין אותו שיתענה כ"ד שעות דודאי להתענות כמו שאמרו חכמים נתכוין דהיינו מקודם שיעלה עמוד השחר עד שתחשך. כן כתב הר"ן: **ה** לא אוכל אותו היום. ועשה אותו דבר ביום פלוני מותר בלילה וצריך שאלה לחכם: **ו** ולילה שבינתים. דכיון שהתחיל נדרו לא פקע ואם עמד בלילה והתחיל הנדר אסור בלילה וביום שלאחריו ובלילה שניה וביום שלאחריו כ"כ הרא"ש בתשובה וכ"כ הב"ח: **ז** או קודם לו. או אחר כך ואפילו היה עומד ביום השבת ונדר שבוע זו אינו אסור אלא באותו שבת לבד ולמחר מותר מיד וכן בחדש כדלקמן סעיף ו' גבי שנה וכן כתב מהר"ל ן' חביב שם: **ח** שבוע זה. או שבת זה כדאיתא בש"ס שהוא נמי שבוע: **ט** שבוע זה. וה"ה אמר קונם יין שאני טועם השבוע או החדש או השנה דינו כאומר שבוע זה או חדש זה או שנה זו כמו גבי יום באומר היום וכ"כ ר"ל ן' חביב בתשובה שם ועיין לקמן סס"ק ע"ו וכתוב בתשובת מבי"ט ח"ב סי' ק"ד דף כ' ע"ג דאם אמר זאת השנה נמי היינו עד ר"ה ופשוט הוא וכתב עוד שם וה"ה אם אמר עד שנה דינו כזאת השנה ואין זה מוכרח: **י** ומותר אח"כ. והב"ח פסק כהר"ף בסמ"ק וכהסברטורה דשבוע זה ובחדש זה נמי צריך שאלה בסוף השבוע והחדש ע"ש: **יא** אסור מעל"ע. כלומר שבעה ימים מעל"ע משעה שנדר: **יב** אפילו ר"ח ב' ימים כו'. כיון שבלשון כו'. ולפ"ז אם היה עומד בר"ח הראשון ואמר חדש זה אסור גם מר"ח הראשון ואילך דכיון שבלשון בני אדם קורין אותו ר"ח א"כ הוא בכלל החדש של הבא וכן פירש רש"י בש"ס דף ס' ע"ב וגם הרא"ש שם הביא פי' זה ואע"ג שפי' שם פי' אחר מ"מ לענין הדין הוא אמת וכ"כ מדברי הרא"ש ע"ש וע"ל סי' רכ"ח סמ"ח: **יג** אסור מיום ליום כו'. משמע משעה שנדר אסור מיום ליום כגון אם נדר בחצי יום ט"ו לחדש תמוז אסור עד חצי יום ט"ו לחדש אב אע"פ שאינו אלא כ"ט ימים שתמוז הוא חסר מ"מ הוא חדש שלם מיום ליום וכן פי' הרא"ש אם עמד בח' לחדש ואמר חדש עלי אסור עד ח' לחדש הבא אבל הרמב"ם פ"י מה"נ והסמ"ג לאוין רמ"ב ור' ירוחם ני"ד ח"ו כתבו אם אמר חדש א' אסור משעה

באר הגולה

א משנה נדרים דף ס' ע"א: ב בעיא שם בגמרא ע"ב ולא נפשטא ולחומרא: ג שם במשנה: ד מימרא דרב ירמיה שם: ה מימרא דרב יוסף שם: ו הרא"ש והר"ן שם מהא דאמר רבינא אמר לי מרי וכו' שם ע"ב וכן כתב הטור · (°)פירש בלילה שאחר התענית ואע"ג דאינו אלא מדרבנן לספיקא [illegible] והוי כמו היום לא גזרינן משום יום אחד כדלעיל: ז הרא"ש בתשובה כלל י"ב: ח שם במשנה: ט טור מבעיא דיום סתם ולייניתיו לעיל בסעיף א': י שם במשנה: יא שם בגמרא ע"ב: יב שם במשנה (ר"פ קונם ורמב"ם פ' י'): יג מבעיא דיום סתם שלייניתיו לעיל: יד שם

נקודות הכסף

(סימן ר"כ ס"ג ס"ק ב') כתב דאם אמר דיא וואך אין שבת בכלל · ואין דבריו מוכרחים דוואך הוא שבוע א"כ גם שבת בכלל ולשון דיא וואך מורה על כל השבוע ומ"ש וכמדומה שכן המנהג מצוי בזה אינה ראיה דנהי דהמנהג מצוי כמי שמקבל עליו שלא לאכול בשר דיא וואך שמותר בשבת היינו משום דלא היתה כוונתו רק על ימות החול ולא על השבת שחייב להתענג ולאכול בשר אבל שאר נדרים דשייכי גם כן בשבת גם שבת בכלל והנע עלמך שהרי העולם קורין שבעת ימים וואך אלמא דבלא שבת אינו

דלאכול בשבת בשר · אבל שאר דברים דשייכי גם בשבת גם שבת בכלל · כגון שלא לילך לבית פלוני והכל לפי הענין של הנודר עי' בש"כ. ולפ"ז מ"ש הט"ז ומכל שכן אם עומד ואמר שיאסר עליו דיא וואך איזה מין דודאי לא נתכוין על אותו יום אלא על השבוע הבא · ולנה"כ הוא לסיפך · דאותו יום השבת אסור ולמחר מותר מיד דלדידי' מה שאמר דיא וואך הוא דומה כמי שאומר שבוע זה : ובזה כתב הש"ך סק"ז בעומד ביום השבת

בית לחם יהודה

שיתן הראובן לשמעון סך ידוע תוך ג' ימים ומאין שמעון לקיים גזירת הדיין ונתן הראובן ביד הדיין כל אותו הסך שנגזר עליו והדיין עכב בידו המעות ימים אחדים לראות אם יתרצה שמעון וכשראה שלא נתרצה שמעון חזר המעות לראובן אפילו שירצה עתה שמעון לקיים גזירת הדיין נפטר ראובן משבועתו ואינו מחויב עוד לקיים גזירת הדיין:

(סימן ר"כ בשו"ע סעיף ג') באמצע השבוע. הט"ז פוסק דאם אמר בל"א דיא וואך שאין יום השבת בכלל כו' והנה"ך השיג עליו בלי שום ראיה וסברא. ויפה כיון הט"ז דבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם וכמדינתנו אומרים כן ונ"ל אם אמר בלשון די גאנצע וואך כוונתו על ימי חול דוקא. וכן נוהגין לומר כמוצאי שבת קודש הבדלה דיא וואך ולא קודמן

גליון מהרש"א

(סימן ר"כ ש"ע ס"א) קונם יין שאני טועם יום אחד עיין ר"ן לב ספר שני סימן כ"א ובספר צ"ל סימן צ"ג: (שם סעיף ב') אמר ביום שאעשה דבר פלוני ולילה שלפניו. עיין בגליון לקמן

ביאור הגר"א

רכ [א] בין כו' וצריך כו'. אפי' עומד בתחלת היום ול"ד לתענית וער"ג ד"ה ומה שנהגו כו': [ב] וי"א כו'. שם ר"ה כמאן כו' והרא"ש: [ג] ומיהו כו'. ר"ה ומה כו': [ד] אמר כו'. ראותו היום משמע כמו היום: [ה] ואם כו'. כיון שהתחיל שוב לא פקע: [ו] ומותר אח"כ כו'. מרל"ק בגמ' אלא על היום ועש"ך ש"ה ע"ז: [ז] מעת לעת. רמב"ם וטור ורש"פ: [ח] אפי' ראש חודש כו'. גמ' שם:

חידושי רע"ק

(סימן ר"כ סעיף א') יום אחד. לכתחילה מחויב לנהוג איסור תיכף משעת נדרו ואם אכל בו ביום שעבר על בל תאחר אבל מ"מ לא עבר על הנדר וצריך לנהוג איסור ביום אחר אבל בנדר יום זה ועבר ואכל עבר על נדרו ואין לו תשלומים ביום אחר כ"כ הרשב"א בחי' (דס"נ ע"ב) ר"ה קונם יין וברי"ן שם כתב אם פשע ואכל קרוב אני לומר דאין לו תשלומים דיום א' מתמא מסתפא דעתיה מיד: (שם) מעת לעת. הנודר שלא יאכל או שלא יעשה דבר זה ביום פלוני יש להסתפק אם מתחיל נדרו או שבועתו מן הלילה או מן היום ת' מוצל מאש (סי"ח) עד הביא שם ת' מבי"י קהל שעשו תקנה שלא לשחוק אלא ביום שא"א תחנון כתב מהרי"ל דהלילה שאחר חנוכה מותר לשחוק דעדיין לא הגיע ליום שאומרים בו תחנון: (שם) וי"א שאם היה נדר של מצוה. רנות רק בצירוף דלאו שפיר עביד דנודר דהוי כאלו בונה במה משו"ה דאם היה דבר נדר של מצוה לא נדרו כך מבואר בר"ן והרא"ש ואני מספק דלפ"ז י"ל דדוקא לנודר עצמו נדרו אבל במדיר פירותיו על חבירו שלא יאכל מהם היום י"ל דהמודר מותר משתחשך דהוא לא עביד איסורא ולא נדרו עליו וקצת לא משמע

באר היטב

רכ (א) היום. וה"ה אם אמר קונם יין שאני טועם יום זה דינו כאומר היום ש"ך: (ב) שאלה. אבל א"צ פתח משא"כ בנודר יום אחד. פרישה עוד נ"מ דכאן א"צ שאלה אלא מדרבנן ובנודר יום א' צריך שאלה מדאורייתא וע"ל סימן ר"ח ס"ב עכ"ל הש"ך: (ג) ולמחרתו. ואם עמד בלילה והתחיל הנדר אסור בלילה וביום שלאחריו ובלילה שניה וביום שלאחריו כ"כ הרא"ש בתשובה וכ"כ הב"ח: (ד) בלא. והב"ח פסק דבשבוע זה ובחודש זה נמי צריך שאלה בסוף השבוע והחודש ע"ש וכתב הש"ך ואפי' היה עומד ביום השבת ונדר שבוע זה אינו אסור אלא באותו שבת לבד ולמחר מותר מיד וכן בחודש ולקמן ס"ו גבי שנה וכ"כ מהר"ל ן' חביב עכ"ל וכן אם אמר שבת זה דינו כאומר שבוע זה וה"ה אמר קונם יין שאני טועם השבוע או החודש או השנה דינו כאומר שבוע זה או חודש זה או שנה זו וכתב בתשובת מבי"ט דה"ה אם אמר זאת השנה נמי היינו עד ר"ה ופשוט הוא וכתב עוד וה"ה אם אמר עד שנה דדינו כזאת השנה ואינו מוכרח עכ"ל הש"ך וכ' הט"ז וכ"ל דאם אמר בל"א דיא וואך שאין יום השבת בכלל האיסור ואם אמר לשון חול שלא אוכל בשר אין ה' או ו' וואכי"ן אז ודאי גם השבתות בכלל כיון דאמר דרך מספר אבל זה שאומר דיא וואך אין כוונתו למספר הימים אלא כ"ז שהימים הם חול ולא שבת וכמדומה שכן המנהג מצוי בזה ומכ"ש אם עומד בשבת ואמר שאוסר עליו דיא וואך דודאי לא נתכוין על אותו יום אלא על השבוע הבא עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו בזה אם אומר דיא וואך דמשמע גם השבת שהרי העולם קורין לשבעת הימים דיא וא"ך נמצא שגם השבת בכלל ומ"ש כמדומה שכן המנהג היינו אם קיבל שלא לאכול בשר דאז ודאי לא היה כוונתו על יום השבת שחייב להתענג אבל בשאר נדרים לא וע"ש): (ה) לעת. כלומר שבעה ימים מעל"ע משעה שנדר. ש"ך: (ו) שבלשון. כתב הש"ך ולפ"ז אם היה עומד בר"ח הראשון ואמר חדש זה אסור גם מר"ח הראשון ואילך: (ז) ליום. כגון אם נדר בחצי יום ט"ו לחודש תמוז אסור עד חצי יום ט"ו לחודש

פתחי תשובה

רכ (א) קודם ר"ח. עיין בתשובה לדב"ז החדשות סימן רע"ב שכתב דמי שנשבע לפרוע לחבירו קודם שיכנס חודש כסליו אם פרע לו ביום ר"ח הראשון אינו עובר שעדיין לא נכנס כסליו דנהי דקרו ליה ר"ח כסליו מ"מ לא קרו ליה מכלל כסליו אלא דמלשון הר"ן ז"ל לא משמע

עצי לבונה

(סימן ר"כ בהג"ה סעיף א') ומיהו בקבלת תענית וכו'. עי' ש"ך ס"ק ד' מ"ש ולא גזרינן משום יום אחד וכו' אך דהש"ך ס"ק ג' כתב דגם המקבל עליו להתענות יום אחד וכו' אין מחייבין אותו כ"ד שעות [illegible] גזירה [illegible] לאחלופי בנודר יום א' [illegible] אחר [illegible] אסור [illegible] גזירה [illegible] ונדרים כדמסמך דדיני תענית ונדרים חלוקים הם : ומה שכתב [illegible] הטעם דחשש גזירה [illegible] כוי מאריכין שאלה [illegible] בלילות [illegible] הנודר [illegible] כמ"ש [illegible] של מצוה [illegible] גזירה [illegible] (שם סעיף ג') היה עומד באמצע השבוע וכו'. [illegible] ס"ק ב' דאם אמר בל"א דיא וואך [illegible] ואינו [illegible] מותר בשבת [illegible]

השנה זו אסור עד תשלום השנה ומותר ביום ר"ה טו ושנה זו מונים מתשרי שאפילו אם עומד בכ"ט באלול כיון שהגיע תשרי מותר:

ז טז אמר שנה אחת [ט] יז או שנה סתם יד (ח) אסור מעת לעת טו [י] יח ואם נתעברה השנה אסור בה ובעיבורה [יא] יט ואם עומד בחורף ואמר שנה זו והיא מעוברת אסור עד תשרי ולא אמרינן שאדר שני יעלה לו במקום אלול:

ח כ אמר עד ר"ח אדר (ד) עד ר"ח (ב) אדר ראשון [יב] עד (ט) סוף אדר טז כא עד סוף אדר שני

יז [יג] (י) כב ולהרמב"ם אם ידע שהשנה מעוברת ואמר עד ר"ח אדר אסור (ה) עד ראש חדש אדר שני:

ט כג היה עומד בתוך השמיטה או קודם לה ואמר שמיטה זו אסור עד סוף השמיטה ואסור גם בשנה השביעית:

י כד אמר שמיטה אחת כה או שמיטה סתם אסור שבע שנים מעת לעת:

יא יח כו האוסר עצמו בדבר עד הפסח או שאמר [יד] כז עד פני הפסח

שפתי כהן

משעה שנדר עד תשלום ל' יום גמורים מעל"ע ונראה דהם מיירי בהתם חדש שהוא שלם וכמ"ש סי' קפ"ט ס"ק ל' ולכך לריך ל' יום אבל בחדש חסר מודים דסגי בכ"ט יום תדע שהרי במשנה מבואר אם אמר חדש א' אסור מיום ליום א"כ משמע דלעולם סגי במיום ליום אלא ודאי כדפי': יד אסור מעל"ע משעה שנדר: טו ואם נתעברה כו'. מדברי הסמ"ע בח"מ סי' ס"ב ס"ק כ"ב נראה מבואר דהיינו דוקא בעומד באמלע השנה או קודם אבל בעומד בר"ה ואמר שנה א' אינו אסור אלא יב"ח דאל"כ הל"ל שנה זו אבל כשאינו עומד בר"ה לא הוה מצי למימר שנה זו דא"כ הוה משמע רק עד ר"ה ובאמת ר"ל שנה תמימה ע"ש וכ"ל גם דעת הר"ן כן דבנדרים ריש דף ס"א כתב בפשיטות דאי אמר שנה א' ועומד בר"ה לא מיתסר בעבורה (וכדמוכח שם בש"ס הכי לפירושו ומשמע שם שאין לו פירוש אחר בש"ס רק זה ע"ש) וכן כתב אחר כן בדף ס"ג דעיקר רבותא דתנא דאפילו נזכר מתחלת השנה כיון דקאמר השנה לא אמרינן שנה אחת קאמר אלא אסור בה ובעיבורה דהיינו י"ג חדש כו' ומ"ש בסוף דבריו ואני חוכך עוד לומר דאפילו בנודר שנה אחת סתם אסור כו' מסתמא שנה זו משמע כו' קאי אעומד באמלע השנה דמיירי לעיל מיניה בסמוך ולאפוקי מדברי הרשב"א שהביא שם. כן נראה לי ברור בדברי הר"ן וע"ש בר"ן גופיה ודו"ק כי הב"י הביאו בקלרה ודלא כהסמ"ע שם שכתב אף על פי שבר"ן משמע שאינו מחלק בהכי כו' ודלא כהב"ח שכתב וכבר האריך הר"ן כו' הלכך אם עמד בר"ה בין אמר שנה זו בין אמר שנה אחת או שנה סתם או השנה אסור י"ג חדש כו' שוב מלאתי בתשובת רבי אהרן ששון ס"ס קנ"ב שפלפל בדברי הר"ן והניחם בקושיא ולפע"ד הדבר ברור כמו שכתבתי מיהו היכא דאמר שנה אחת מיום זה מונין י"ג חדש אפילו עומד בר"ה וכמו שכתב הר"ן (גם מ"ש הב"ח אבל עומד בחורף ואמר שנה תשרי ואסור גם כן בחדש העיבור ואם עמד בניסן פשיטא דכיון שעבר חדש העיבור בשעה שנדר אין חילוק בין שנה מעוברת ובין אמר שנה אחת או השנה או שנה אינו אסור אלא יב"ח עכ"ל) מבואר מדבריו דהשנה כשנה דמי וכ"כ אחר כך מיהו משמע ודאי דכשעמד בחורף ואמר שנה אחת או השנה או שנה אסור י"ג חדש אפילו לא ידע שהשנה מעוברת כו' עכ"ל דבריו ל"ע דודאי השנה כשנה זו דמי וכמ"ש בס"ק ט' וכ"כ הרא"ש והר"ן בנדרים ריש דף ס"א דבהשנה אינו אסור אלא עד תשלום השנה דהיינו עד ר"ס וכן מוכח בש"ס שם גבי אלמא שנה כהשנה דמי ויום נמי כהיום דמי כו' ע"ש (וכן הוא ברשב"א ור"ן בדף ס"ג ע"א ס"ה ח"א דף כ"ו: טז עד סוף אדר שני. בין ידע שהיא מעוברת או לא לכ"ע אסור עד סוף אדר שני דב' אדר חד ירחא דאם אמר עד חלי אדר דינו כאומר עד אדר דדוקא באומר עד סוף אדר משמעו עד סוף כל מה שנקרא אדר שני עכ"ל. ונראה לפ"ז דה"ס באומר עד כ' או כ"א אדר דינו כאומר עד אדר: יז ולהרמב"ם כו'. ול"ע דבח"מ ס"מ מ"ג סעיף כ"ח כתב בסתם ב' שטרות שנעשו בשנה מעוברת אחד כתוב בו אדר סתם ואחד כתוב בו אדר ב' ואין ללוה נכסים כו' שכתוב בו אדר סתם ע"כ ולא הביא סברת הרמב"ם כלל. וכן בח"מ ריש סימן תכ"ח ובא"ע סימן קכ"ו סעי' ז' כתב הרב בסתם דסתם אדר הוא אדר ראשון ובש"ס ס"פ קונם מדמי להדיא נדרים לשטרות. וכ"כ בעט"ז דלהרמב"ם גם בשטרות סתם אדר הוא אדר ב' ופשוט הוא ודאי דהתם עדים ידעי שהשנה מעוברת. וכ"כ הרא"ש בפירושו בנדרים ד' ס"ג בסוף ע"א כשהוא יודע שהשנה מעוברת סתם אדר אדר שני משמע וכל כותבי שטרות מכירין בעבור שנה כו'. ולענין דינא כיון דהב"ח פסק בא"ע סימן קכ"ו לענין גטין דהגט פסול מספק א"כ גם בנדרים יש להחמיר באיסורא דאורייתא כסברת הרמב"ם והו דדעת התוספות ס"פ קונס נראה גם כן כהרמב"ם וז"ל סיפא דידע דמעוברת ונדר עד אדר וקאמר דאדר סתם היינו אדר שני דחדש העיבור אדר ראשון הוא ולא אדר השני תדע שהרי אדר הראשון שלשים יום ושני כ"ט ועוד דמגילה ופורים בשני אלמא ראשון חדש העיבור עכ"ל מדכתבו תדע כו' אלמא דס"ל להלכה דסתם אדר הוא אדר ב' וכ"כ מהרי"ו בדינים והלכות סימן ה' דאמרינן בנדרים הנודר עד אדר אם לא ידע שהשנה מעוברת עד אדר הראשון ואם ידע שהשנה מעוברת עד אדר שני וה"כ הכא ידע עכ"ל וכ"כ בתשובת מהר"מ מינץ ס"ס ט' כשמזכיר אדר וידע בעיבור שתא אמרינן דאדר שני קאמר כיון דאדר ראשון הוא חדש העיבור כדפי' אמרינן האי גברא מדלא פירש סתמא קאמר דהיינו אדר ב' עכ"ל. עוד הביא שם לשון סימני א"ז בהמשכיר בית לחבירו עד אדר זה אומר עד אדר ראשון וזה אומר עד שני חולקים ביניהם ע"כ וכתב עלה דל"ע בסוף פרק קונס ולי נראה דהא"ז ספוקי מספקא ליה אי הלכה כרבי מאיר וכמ"ש הרמב"ם וסייעתו או כרבי יודא וכמ"ש הרא"ש וסייעתו ולכך פסק דיחלוקו והלכך בשני שטרות שנעשה בשנה מעוברת נמי נראה להלכה דאין נותנין למי שכתוב אדר סתם אלא יחלוקו וכדין שני שטרות שזמנם ביום אחד וכמו שנתבאר בח"מ סימן ק"ד סעיף י' גם בתשובת מהר"מ מינץ סימן ג' הביא דברי הרמב"ם וכתב כיון דאביי מתרץ הכי והגיה נמי הכי לכן נראה לי דטוב לכתוב בפירוש אדר א' כו' מיהו ודאי לכתחלה יש לכתוב בשטרות בפירוש אדר הראשון לכ"ע וכ"כ בתשובת מהר"מ מינץ שם וכן הוא בהגהת מנהגים גבי דיני ארבע פרשיות סימן מ"ד ודלא כנראה מדברי הרב והלבוש בא"ח ר"ס תכ"ח ולפ"ז כשמברכין החדש אדר הראשון יש לומר בפירוש אדר ראשון ולא סתם אדר כמו שנוהגים מקלת חזנים וכ"כ מהרי"ל בסוף הלכות פורים כשמברכים אלו שני חדשים בב"ה קורין לראשון אדר א' ולשני אדר ב' וכן כותבין בגטין וכתובות ושטרות עד כאן והכי נהוג: יח האוסר עצמו בדבר כו'. כתב הב"ח שדקדק הטור וכתב בדבר כו' והוי ליה למימר בקילור נדר עד פסח אלא דלפי שמתחלת הסימן ועד עתה מיירי בקונס יין

אבל

טורי זהב

לענין עד הפסח או עד שיהיה הפסח דהם אין לריכין שאלה *) ומו"ח ז"ל כתב מסברא דנפשיה לקמן דלריך שאלה דלא ליטעי אינשי ולא משמע כן מהפוסקים שלא הזכירוהו כלל שם: (ד) עד ר"ח אדר ראשון. דהלכה כרבי יהודה דסבירא ליה סתם אדר הוא אדר ראשון ומכל מקום בעד סוף אדר הוא אסור עד סוף אדר השני דשני אדרים כחד חשבינן להו כ"כ הרא"ש ופשוט שאם אמר עד חלי אדר דהיינו עד חלי אדר ראשון ולא אמרינן עד ר"ח אדר ב' קאמר דאין שם חלי נופל על ר"ח השני דדוקא לענין סוף אדר חשבינן להו כחד לענין שנתכוין עד כלות החודש הנזכר בשם אדר יהיה מי שיהיה וכן כתב מו"ח ז"ל: (ה) עד ר"ח אדר השני. דהרמב"ם פסק

ביאור הגר"א

[ט] או שנה כו'. שם ת"ש קונם כו'. ומונה דה"ח לשבוע וחדש סתם כנ"ל בסעיפים הקודמים: [י] ואם נתעברה כו'. ער"ן שם ד"ח אסור בה כו' בשם הרשב"א דכה"ג אין עיבור בכלל אלא שהר"נ כתב ואני חוכך כו' וכ"ס הרא"ש שם ושם ס"א א' משמע כדברי הרשב"א וער"נ שם ד"ה וש"מ כו' אבל הרא"ש שם ד"ה אלא פי' דאי הוה כו': [יא] ואם עומד כו'. הוא מתני' הנ"ל וכמש"ש ס"א ה"ד אילימא בו' לעולם כו' וכן בירושלמי תשרי ר"ח לנדרים של"ת ר"ח אדר יעלה במקום אלול והביאו הרא"ש שם: [יב] עד סוף כו'. שם נירמות חלוקות והכריח הרא"ש כגירסא זו דאל"כ ל"ל למימר ראש וסוף: [יג] ולהרמב"ם כו'. עבה"ג אבל הרא"ש ור"נ פסקו כסברא ראשונה דהלכתא כר"י וכן סתם בש"ע בכמה מקומות: (ליקוט) ולהרמב"ם כו'. אבל בשאר מקומות סתם כסברא ראשונה ועבא"ח סי' תכ"ז וסי' תקס"ח ס"ז בהג"ה ולקמן ס"ס ת"כ ובא"ע סימן קכ"ו ס"ז כתב"ח ובח"מ סי' מ"ג סכ"ח אבל בש"ע א"ח סי' תקס"ח ס"ז פסק כהרמב"ם (עמש"ש בליקוט) ומותר לכל חנ"ל (ע"כ): [יד] עד פני כו' וי"א כו'. ר"נ ד"ה ולענין כו' ועבח"נ:

חידושי רע"ק

(שם ש"ך סקי"ז) וצ"ע דבח"מ משמע כן מדלא הזכירו הר"ן והרא"ש חך נ"ס וצ"ע לדינא:

באר היטב

אב אע"ם שאינו אלא כ"ט יום שתמוז הוא חסר מ"מ הוא חודש שלם מיום ליום דבחודש חסר כ"ע מודים דסגי בכ"ט יום תדע שהרי במשנה מבואר אם אמר חודש אחד אסור מיום ליום א"כ משמע דלעולם סגי במיום ליום כדפרי' עכ"ל: (ח) אסור. מעל"ע משעה שנדר ומדברי הסמ"ע בח"מ סימן סי"ב ס"ק כ"ב נראה מבואר דאם עומד בר"ה ואמר שנה א' אינו אסור אלא יב"ח אף שהשנה מעוברת דאל"כ הל"ל שנה זו אבל כשאינו עומד בר"ה לא הוי מלי למימר שנה זו דא"כ הוה משמע רק עד ר"ה ובאמת ר"ל שנה תמימה ע"ש מיהו היכא דאמר שנה א' מיום זה מונין י"ב חדש אפי' עומד בר"ה וכן אם אמר השנה דינו כאומר שנה זו ודלא כב"ח ע"ש עכ"ל הש"ך: (ט) סוף. כתב הב"ח דאם אמר עד חלי אדר דינו כאומר עד אדר וה"ה אם אומר עד כ' או כ"א אדר וגם דין זה הוא בין שידע שהשנה מעוברת או לא לכ"ע אסור עד סוף אדר ב' דשני אדר חד ירחא חשיבי ש"ך: (י) ולהרמב"ם. (דס"ל דסתם אדר הוא אדר שני אלא דס"ל כל שלא ידע שהשנה מעוברת מסתמא נתכוין לאדר הסמוך לשבט) כתב הש"ך דל"ע דבח"מ סימן מ"ג סכ"ח ובא"ח ר"ס תכ"ח ובא"ע סי' קכ"ו ס"ז כתב הר"ב בסתם דסתם אדר הוא אדר ראשון ולא הביא סברת הרמב"ם כלל ולענין דינא

פתחי תשובה

(ב) אדר ראשון. עיין בתשובת לדב"ז משמע הכי והחושש לחומרת השבועה תע"ב ע"ש: החדשות סימן ק"ג שכתב דמי שנדר או נשבע לעשות דבר פלוני בחודש העיבור חייב לעשות באדר

באר הגולה

משנה: טו ברייתא ראש השנה דף י"ג ע"ב: טז שם במשנה: יז מבעיא דיום סתם שנייכתי לעיל: יח משנה שם דף ס"ג ע"א: יט ירושלמי בהכה הרא"ש שם: כ שם במשנה (והרא"ש וטור והר"ן): כא שם בירושת הרמב"ם והרא"ש: כב טור בשם הרמב"ם בפ"י מהלכות נדרים כאוקימתא דאביי אליבא דרבי מאיר שם בגמרא דסתם מתניתין ר"מ: כג משנה שם דף ס' ע"א: כד שם במשנה: כה מבעיא דיום סתם וזיינתין לעיל: כו שם במשנה: כז שם והרב דאמר מוחלפת השיטה והכי

נקודות הכסף

נקרא וט"ז: (שם ס"ק ג') ומו"ח ז"ל כתב מסברא דנפשיה כו' ולא משמע כן כו'. שלא כדת הסיג עליו דלאו מסברא דנפשיה כ"כ אלא שפסק כהכלבו' וסר"ף כמ"ש בש"ך ס"ק י':

כנסת הגדולה

רעתיה אחזכרות שבו כנראה דתלמודא דידן ס"ל שדין זה ליתא בנדר מכל מקום מאחר שהרא"ש ראה הירושלמי לא מיבה אית סברא בעולם שדין זה שייך בנדר דהיינו סברת הירושלמי ואם כן אם איתא דתלמודא דידן פליג וס"ל שדין זה ליתיה בנדר היה התנא מוציאו בלשון שבועה ולא בלשון נדר כי היכי דלא ניטעי שדין זה איתיה בנדר כסברת הירושלמי' אבל לדעת הטור סבירא ליה נר' המחבר ז"ל דלא חש לסברת זו משום דכיון שהוא לא ראה הירושלמי מדכתב והאי נודר לאו דוקא אלא נשבע שאין זה

גליון מהרש"א

סי' ר"כ סכ"ב: (שם סעיף ח') עד סוף אדר שני. עיין ט"ז ס"ק ח': (שם ש"ך ס"ק י"ז) ובא"ע סי' קכ"ו כו' דסתם אדר הוא אדר ראשון ובב"ש ס"ק י"ס שם כ' דיי"ל דהמחבר פסק כרוב הפוסקים דסתם הוא א"ר אף בנדרים

עצי לבונה

השבת ונדר שבוע זו דאינו אסור אלא ביום השבת ולמחר מותר מיד וכזה גם הט"ז מודה כמ"ש בתחלת ס"ק זה דאינו אסור בזה אלא עד מוצאי שבת · רק כאומר דיא ואו"ך לא נתכוין על אותו יום אלא על השבוע הבא · ולהש"ך אין חילוק כלל מאומר שבוע זו דנתכוין על אוה"ך דקאי ביה ולא על שבוע הבא כלל אך אם הוא דבר דשייך לאסור גם בשבת לפי ענין הנדר כלל: והבל"י הספים כהט"ז דהא אומרי' כמו"ש דיא ואו"ן זאל קומען לסרכסה וכו' והכוונה על ימי חול ע"ש. ולפי זה הוא סומרא בעומד ביום השבת דאסור בשבוע הבא ככ"ל: (ש"ע סעיף ח') אמר עד ר"ח אדר וכו' · עי' ש"ך ס"ק י"ז שהקשה מח"מ סימן מ"ג דלא הביא סברת הרמב"ם כלל וכתב בש"ב דרוב קורין סתם אדר אדר ראשון והמיעוט קורין אדר שני לסתם אדר לכן לענין שטרות דאין שם מוחזק הולכין אחר הרוב ובנדרים אין הולכין אחר הרוב לבנים לחוש לחומרא כהרמב"ם: ועיין במ"א סימן תקס"ח הקשה דשם פסק המחבר לענין יא"צ דלעולם הוא באדר שני וכאן הביא דעות בזה. ותירץ בש"ב דלאדר ראשון הוא התוספת כמ"ש התוס' בר"ה די"ט והשני הוא העיקר וכן כתב הש"ך כאן בשם מהר"ם מינץ דלאדר ראשון הוא החודש העיבור והוא מהירושלמי לכן לענין קביעות יא"צ קבעוהו באותו אדר שהוא העיקר

מילואים

(סימן ר"כ ש"ך ס"ק ט"ז) במגילת תענית פרק י"ב הובא ברייתא בזה"ל וכותבין בשטר אדר א' ולא שכותבין תניין · ר' יוסי אומר אין כותבין אלא תניין · ר' יהודה אומר אדר שני נכתב . ונדפס בדיהרנפורט שנת תק"ע וזולת זה עם רש"י ותוספות חדשים. וכתו"ח יגע למצוא מאי ביניהו ולא מצא והניח בצ"ע אמנם פשט הלשון מורה כי מחלוקתם הוא בזה לת"ק כותבין בשטר אדר ראשון. ואדר שני נכתב אדר סתם . ולמשל אם יבוא לפנינו שטר הנכתב בשנה אשר היתה מעוברת וכתוב בו אדר סתם ידעינן שנכתב באדר שני ורבי יוסי סובר להיפך כי אין כותבין אלא אדר שני ולאדר ראשון כותבין אדר סתם. ולפי"ז שטר הנכתב בשנה מעוברת וכתוב בו אדר סתם הוא אדר ראשון ור"י סובר כי גם אדר שני נכתב מסורס וקאי על הת"ק ולדבריו צריכין לכתוב באדר ראשון אדר ראשון ובאדר שני אדר שני. וזה דלא כדאיתא בבבלי נדרים ס"ג דר"י סובר

אדר

פסק כרבי מאיר דמכירת ליה סתם מדר הוא לדר שני אלא דסבירא ליה כל שלא ידע שסתם משובחת מסתמא נתכוין לגדר כסתמן לשבח: (ו) שאין זמנו ידוע. דלא ממית אינש נפשיה לאסור בשפיקא כן אין ידוע כאחלה כן אין ידוע מכך הזמן כמה יסיח כ"כ סי': (ז) שהלך למקום. נראה לי שצריך להיות ממקום וכן בסיפיה: (ח) קציר חטים. נראה לי דרוב דשיינו לענין אחלה אלא מתמר עד סוף מקיף דשיינו שיכלה כל הקציר לחלוטין של שעורין ודומה לעד סוף מאדר דכסופיה ח' וכבר כתבתי מזה בסימן רי"ז ס"ג ולתרגן מה שאין כולכים שם אחר סרוב וכמו כולכין אחר סרוב מיין שם בעוב שעם בס"ד: (ט) אם חשוב זמנו קבוע. פירוש כיון שנשיבו לדמות שחמוגה יש שברת דלא סוב זמנו קבוע: (י) צריך להתחין כו'. שם בח"ם מסיק בדין מוחר אלא מעשה גזירה שמא לקץ בלאו הכי אחי לסחיר: (יא) וכ"ש האומר אחן סלע כו'. כן ל"ל ופירושו וכ"ש שם אומר תנאי כפול: (יב) עד הגשם. מעמע זמן גשם ומעמע זמן רביעה אחרונה דסיינו ר"ח כשליו שלא כלו כבר ג' רביעיות הראשונה והאחרונה אלא שם ירד בשם גשם די ברביעה ראשונה שמיא י"ו חשוון זה דעת סימכו"ם ולא כאמור שכאב עד רביעה האחרונה

זה אסור עד שירדו הגשמים והוא שירדו מזמן רביעה שניה שהוא בארץ ישראל ומקומות הסמוכים לה מכ"ג במרחשון ואילך:

הגה (יד) לב [כה] (יח) ובגולה זמן הגשמים לג ששים יום אחר התקופה שמתחילין אז השאלה וזמן רביעה שניה שבעים יום אחר התקופה. (טור):

יט [כו] מא אמר עד שיפסקו הגשמים אסור עד שיעבור הפסח:

כ [כז] מב קונם יין שאיני טועם בחג (טו) לד אסור (ד) בי"ט (יט) האחרון:

כא מג האומר לאשתו מה שאת עושה קונם שאיני נהנה ממנו עד הפסח עשתה לפני הפסח (טז) מותר ליהנות ממנו אחר הפסח אבל אם אמר מה שאת עושה עד הפסח קונם שאיני נהנה ממנו (יז) אסור ליהנות לעולם במה שעשתה לפני הפסח:

כב מד אמר לאשתו קונם שאת נהנית לי מהיום עד פסח לה אם תלכי לבית אביך עד החג הלכה לפני הפסח לו אסור ליהנות ממנה עד הפסח (יח) מה ואפי' לא הלכה אסור ליהנות ממנה עד הפסח (יט) (כ) (ה) שמא תלך אח"כ ותעבור למפרע:

כג מו אמר לה קונם שאת נהנית לי עד החג אם תלכי לבית אביך עד הפסח לז אסורה ליהנות מיד

שפתי כהן

הרמב"ם אבל הרא"ש והטור פסקו כרבי יודא דרביעה ראשונה הוא שבעה במרחשון ושניה בי"ז בו ואם אמר עד הגשם אסור עד ז' במרחשון ואז מותר בין ירדו בין לא ירדו ואם אמר עד הגשמים או עד שיהא הגשמים אסור עד שירדו ברביעה שניה (וכן דעת ר' ירוחם כ"ד ח"ו אלא שיש שם ט"ס בלשונו ע"ש) והמחבר והרב השמיטו דעתם משום שתמה בב"י שהלך פסקו כר' יודא לגבי ר' יוסי אבל באמת תמהני על תמיהתו שהרי מבואר בש"ס בנדרים (דף ס"ג ע"א) למאי נ"מ לשאלה ולנדרים ולתענית ובשאלה קי"ל שהוא בשבעה במרחשון וכמ"ש הט"ו בא"ח ריש סי' קי"ז והוא מוסכם מכל הפוסקים וכ"כ רש"י רפ"ק דתענית (דף ו' סוף ע"א) כרוה לר' דס"ג אמר רב חסדא הלכה כרבי יודא דאמר ראשונה בז' במרחשון ואז מתחילין לשאול כדלקמן עכ"ל וכן מוכח שם בש"ס דאמר רב חסדא הלכה כר"ג דשואלין בז' במרחשון והכי קא פסיק הלכתא בש"ס (שם דף י') ואדרבה על הרמב"ם יש לתמוה שבפ"ב מהל' תפלה פסק דשואלין בז' במרחשון והיינו כר' יודא וכאן פסק דרביעה ראשונה היא בי"ז במרחשון וכן על המחבר אלא שיש ליישב בדוחק וצ"ע. וצ"ל שמטעם זה נהגו לברך בה"ב בשבת ראשון שאחר ר"ח מרחשון אע"פ שכתב מהרי"ו בדינין והלכות סי' י"ב שאין להתחיל להתענות בה"ב עד י"ז במרחשון דהוי רביעה ראשונה והכי איתא בספר אבי"ה וכן ראיתי ממהרי"ל ז"ל עכ"ל והביאו בהגה' מנהגים מ"מ כיון דקי"ל דרביעה ראשונה היא ז' במרחשון וכמ"ש אם כן יש לברך ברביעה ראשונה ואם כן לעולם אין פוסקין תענית בה"ב קודם ז' במרחשון: **לב** ובגולה כו'. וכן כתב הרא"ש וטור ונראה דלטעמייהו אזלי דס"ל דרביעה ראשונה היא בז' בחשון בא"י ושנייה בי"ז בו אם כן אזינן דשנייה מרוחקת מהראשונה י' ימים אם כן כיון דאמרינן בפ"ק דתענית (דף י' ע"א) ובגולה שואלין ס' יום אחר התקופה אם כן הרביעה השניה הוא ע' יום אחר התקופה דאל"כ מנין להם זה דבגולה הרביעה שנייה שבעים יום אחר התקופה ולפי זה הרמב"ם והמחבר דכתבו דהראשונה י"ז בו והשנייה כ"ג בו אם כן אין כאן אלא ו' יום בין א' לב' אם כן הרביעה ב' בגולה אינו רק ו' ימים אחר הרביעה ראשונה ואם כן קשה על הרב שכתב דברי הרא"ש וטור אחר דברי הרמב"ם והמחבר וצ"ע: **לג** ס' יום כו'. והכל לפי המקום שנדר בו כן כתב הרא"ש וטור ור' ירוחם: **לד** אסור ביום טוב וכו'. אף על גב דהוא חג בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב מ"מ בלשון בני אדם הוא בכלל החג: **לה** אם תלכי לבית אביך כו' - ע"ל סי' רל"ה ס"ב: **לו** אסור ליהנות ממנה עד הפסח. אבל לאחר הפסח מותר אפי' הלכה: **לז** אסורה ליהנות מיד

טורי זהב

ששני גשמים ירדו רביעה ראשונה ושניה. ומבואר במשנה דגם אם אומר עד שיהיו הגשמים אין אסור רק עד שיגיעו התחלת הגשמים והטעם לפי שאין זמן קבוע והוא כקליר דסעיף י"ב והיינו לפי שאין זמן להתחלת הגשמים שוה כ"כ ר"ן והרא"ש כתב לפי שאין זמן קבוע למשך ירידתן והטור לא הוצרך לכתוב דבר זה שסמך על מה שכתב בקליר בסעיף י"ב וילמוד זה משם וגם אם אמר עד הגשם שדינו עד זמן הגשם מ"מ לא מקרי זמנו קבוע כיון שמשך ירידתם אין להם קביעות כמה יהיו על כן בכל לשון אסור עד שיגיע ההתחלה: (יד) ובגולה זמן הגשמים כו'. פירוש אם אמר כן בגולה כו' וכמ"ש בסעיף י"ג שהולכין אחר מקום שעשה הנדר ובפרישה כתב שזה קאי אאם נדר בארץ ישראל וכוונתו נעלמת ממני: (טו) אסור בי"ט האחרון. מצאתי כתוב בשם מהר"ר ליב מפראג מכאן ראיה לו' בשמיני עצרת את יום חג שמיני עצרת הזה דהא מקרי חג עכ"ל ויש לדחות ראיה זו דבנדרים אזלי דהולכין אחר לשון בני אדם ובל' בני אדם מקרי חג ולא בשל תורה אבל נראה להביא ראייה ברורה מפרק אלו נאמרין (דף מ"א) ואי כתב רחמנא בחג הסכות הוה אמינא אפילו יום טוב האחרון כתב רחמנא בבוא כל ישראל הא קמן דאפילו בלשון תורה מקרי חג דהא אצטריך למעוטי ולכתוב קרא יתירה וזה ראיה ברורה שאין עליה תשובה: (טז) מותר ליהנות לאחר הפסח. ולא אמרינן דהכי קאמר מה שאת עושה עד הפסח יהא קונם עלי לעולם: (יז) אסור ליהנות לעולם. ולא אמרינן דה"ק מה שאת עושה יהא קונם עד הפסח: (יח) ואפילו לא הלכה. פי' שאינה רוצה לילך: (יט) שמא תלך כו'. בפרישה העתיק בשם רש"ל וז"ל דוקא בנדרים דקילי הוא דאמרינן בתנאי לא מזדהרי איניש אבל גבי גיטין פסק הרא"ש ברים המגרש דכל תנאי שיש בידה לקיימו מותרת להנשא מיד ולא חיישינן שמא תעבור על התנאי עכ"ל ועיין בח"ע סי' קמ"ג ולי נראה דלא דמי להתם כלל דהתם כל שתעבור תהיה אסורה ג"כ מהיום ושלאה לבעלה וע"כ מרתתה לעבור מה שאין כן כאן שאין איסור מכאן ושלאה דהיינו אחר הפסח אלא במה שעבר קודם הפסח ובשביל זה מורא לא יעלה על ראשה דמה שעבר עבר: הטור הביא כאן בשם הרמב"ם אף על פי שעבר הפסח כו' וכ' עליו ואיני מבין כו'. ונראה לפי עניות דעתי ליישב דברי הרמב"ם בפירוש מרווח דהיינו שהרמב"ם מפרש מדאמר האי נודר לישנא יתירא דהיינו עד החג כיון שאחר הפסח אין שום איסור וקושית הטור ולמה זכר כלל עד החג ויש על זה ב' תירוצים. הראשון שהוא מתכוין שלא תהנה עד הפסח שמא תעבור אח"כ וכמו שהוא הדין לפי האמת. ויש גם כן לומר שמה שאמר עד החג הוא דרך חזרה דהיינו שמתחלה עלה על דעתו לאסור עד הפסח לחוד וע"כ אמר קונם שאת נהנית לי עד הפסח אם תלכי לבית אביך ולא היה בדעתו לומר אח"כ שום דבר ואחר כך נמלך ואמר עד החג הן ההנאה הן ההליכה והך סברא דחזרה מצינו גם כן בסימן רכ"ב וע"כ כתב הרמב"ם שאם נהנית והלכה קודם הפסח לוקה דבזה ודאי יש איסור אבל עבר הפסח הוה מ"מ ספק איסור דשמא יש חזרה כאן והתם נדרים הולכין להחמיר אבל אין לוקין מספק כן נראה לע"ד נכון: ועוד נלע"ד טעם הרמב"ם עם מה שכתב הרמב"ם הביאו בש"ע סי' רל"ז סוף סעיף ח' אע"פ שלא קבלו האחרים השבועה אם קיימו דבריו הרי אלו משובחים שלא הרגילוהו לעשות שבועת שוא וה"נ כיון שעכ"פ נתכוין בשבועתו עד החג אע"פ שאין בה איסור הנאה אם תלך מ"מ יש ליזהר שתתקיים כל

חידושי רע"ק

(שם סעיף כ"ב) **אם** תלכי לבית אביך. עמ"ש לעיל (סס"י רי"ג):

ביאור הגר"א

ד' דלא מ"ל הכי: כו' ורבא אר"נ פליג וקי"ל כרבא שם ובחנם האריך ב"י (ועבח"מ סי' תכ"ג ס"ק ג'): [כה] ובגולה כו'. תענית י' וכמ"ש ראשונה לשאל: [כו] אמר כו'. ע' בתענית ד' ב' ורמינהי כו' תרי תנאי כו' ופסק שם כר"י דמתני' ראשונה (ומבואר בירושלמי דנדרים שם ר"מ כדעתיה ור"י כדעתיה דת"ת עד מתי שואלין כו' וכמ"ש המפרש במתני' דנדרים) אבל משו"ש ס"פ (י"ב ב') עד שיצא ניסן אתיא אליבא דכולי עלמא: [כז] קונם כו'. עיין ר"ן פ"ט א' ד"ה ירושלמי כו':

פתחי תשובה

למשה שכתב דר"ל שגם משך ימי המשתה יש להם ג"כ קביעות ז' ימים דאי לאו הכי אפי' הוי התחלתן זמנו קבוע אינו אסור אלא עד שיגיע ע"ש: (ד) בי"ט האחרון. [עבה"ט בשם ט"ז ועיין בא"ח סימן תרס"ח בט"ז סק"א כתב עוד בזה ועיין בתשובת חתם סופר ס"ס רכ"ב מ"ש בזה]: (ה) שמא תלך. [עבה"ט ועיין בט"ז ס"ק י"ט מ"ש ע"ז ועי' בתשובת חתם סופר סימן

באר היטב

ראשונה היא בז' מרחשון ושניה בי"ז בו ואם אמר עד הגשם אסור עד ז' במרחשון ואז מותר בין ירדו בין לא ירדו ואם אמר עד הגשמים או עד שיהא הגשמים אסור עד שירדו ברביעה שניה ויש לתמוה על הרמב"ם דבהל' תפלה פסק דשואלין בז' במרחשון וכאן פסק דרביעה ראשונה הוא בי"ז מרחשון אלא שיש ליישב בדוחק וצ"ע וצ"ל שמטעם זה נהגו לברך בה"ב בשבת ראשון שאחר ר"ח מרחשון אע"פ שכ' מהרי"ו שאין להתחיל להתענות בה"ב עד י"ז מרחשון דהוי רביעה ראשונה וכן איתא בהגהת מנהגים מ"מ כיון דקיי"ל דרביעה ראשונה היא בז' מרחשון וכמ"ש א"כ יש לברך ברביעה ראשונה ולעולם אין פוסקין תענית בה"ב קודם ז' במרחשון עכ"ל: (יח) ובגולה. והכל לפי המקום שנדר בו וכתב הש"ך ונראה דהרא"ש לטעמיה אזיל דס"ל דרביעה ראשונה היא בז' מרחשון בא"י והשניה בי"ז בו א"כ אזינן שהב' מרוחק מהא' עשרה ימים ובש"ס דתענית אמרי' ובגולה שואלין ס' יום אחר התקופה א"כ הרביעה שניה היא ע' יום אחר התקופה דאל"כ מנין להם זה דבגולה הרביעה שניה ע' יום אחר התקופה ולפ"ז הרמב"ם והמחבר דכתבו דהראשונה י"ז בו והשניה כ"ג בו א"כ אין כאן אלא ו' יום בין א' לב' א"כ הרביעה הב' בגולה אינו רק ס"ו יום אחר התקופה וקשה על הרב שכתב דברי הרא"ש אחר דברי הרמב"ם והמחבר וצ"ע עכ"ל: (יט) האחרון. אע"ג דהוא חג בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב מ"מ בלשון בני אדם הוא בכלל החג וכתב הט"ז מצאתי כתוב בשם מהר"ר ליב מפראג מכאן ראיה לומר בשמיני עצרת את יום חג שמיני עצרת הזה דהא מקרי חג עכ"ל ויש לדחות ראיה זו דבנדרים שאני ובלשון בני אדם מקרי חג ולא בשל תורה אבל נראה להביא ראיה ברורה מסוכה דף מ"ח ואי כתב רחמנא בחג הסוכות הוי אמינא אפי' יום טוב האחרון כתב רחמנא בבוא כל ישראל הא קמן דאפי' בל' תורה מקרי חג דהא איצטריך למעוטי ולכתוב קרא יתירה וזה ראיה ברורה שאין עליה תשובה: (כ) שמא. בפרישה העתיק בשם רש"ל וז"ל דוקא בנדרים דקילי הוא דאמרי' בתנאי לא מזדהרי איניש אבל גבי גיטין פסק הרא"ש דכל תנאי שיש בידה לקיימו מותרת להנשא מיד ולא חיישינן שמא תעבור על התנאי עכ"ל ועיין בח"ע סימן

באר הגולה

ם לפי זירא פי' דברי ת"ק: מא שם במשנה וכר' יהודה: מב ירושלמי הביאו הטור אע"פ שהוא רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב בנדרים הולכים אחר לשון בני אדם שבכלל החג הוא: מג משנה שם דף כ"ז ע"א: מד שם במשנה: מה אוקימתא דר' אבא אליבא דרב יהודה שם דף ע"ו ע"א וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מה"נ וש"ס: מו לשון הרמב"ם שם

כנסת הגדולה

לשון נדר אם כן תו לא אם לאידך הכרח שכתב ר' המחבר דס"ל לתנא להוציאו כו' וס"ל לטור דתני תנא לשבועה בלשון נדר אע"ג שהדין ליתיה בנדר כמו נדר במותא שכתב הרא"ש בפירושו ותו ליכא למימר דס"ל להוציאו בלשון שבועה כי היכי דלא ניטעי שדין זה איתיה בנדר דלדעת הטור ז"ל ליכא נטעות במידי דהא סבירא ליה שאין זה לשון נדר כלל ואם כן ליכא לטעות דלמא עסקינן בנודר דהא אין שום סברא שיהיה זה לשון נדר כיון שהטור לא ראה הירושלמי אבל הרא"ש שהביא הירושלמי נמצא דהא מילא עינו ראה דליכא סברא בעולם שדין זה שייך בנדר א"כ אם איתא דתלמוד דידן פליג וס"ל שדין זה ליתיה בנדר הוה מוציאו בלשון שבועה ולא בלשון נדר דלא ניטעי שדין זה איתיה בנדר כסברת הירושלמי דכיון שיש סברא בעולם שלשון זה הוא לשון נדר אינו מן הראוי לבריתא דנקט לשון היולי שיש במשמעותו לשון נדר ואיכא למיטעי וכיון שכן לפי דרכנו זה שכתבנו שהכרת רבינו המחבר לדעת הרא"ש תלוי ועומד בראיות הירושלמי נראה לע"ד דס"ל לרבינו המחבר דמשום הכי לא עשה לו עזר וסמוכות הר"ן להרמב"ם מגמרא דידן גופיה ומהכרח הנז דבלא הירושלמי לית הכרח מגמרא דידן דכיון שאין שום סברא שדין זה איתיה בנדר איכא למימר דתני לשבועה בלשון נדר ואף על גב שהדין לא שייך בנדר דליכא למיטעי במידי והאי דנדר במותא וכו' כי ע"כ היא שעמדה לו להר"ן [illegible]

בית לחם יהודה

לפרנסה וכו' אין זה גוזן [illegible] ביום השבת אין לו משא ומתן להרויח אלא כוונתו על שאר ימי חול:

ברכי יוסף

(שם סעיף כ') אסור ביו"ט האחרון. הטור מייתי ליה מירושלמי וכתב מר"ן בכ"י [illegible] דשמיני חג העצרת רגל בפני עצמו לענין קרבן פז"ר קש"ב בלשון בני אדם בכלל החג הוא [illegible]

גליון מהרש"א

נלד דעת לבד מתנאי שאינו בהלכתו דכיון שהתנה ולא התנה בהלכתו גילה בדעתו שאינו חושש בקיומו וכ"ה

גל הסבועה מה דאסור אבל הרחמן גרמה עיקר: (כ) הרי זה לוקה. פי' הרין דקלי על האסה דלעיל דלית בדרב לוקה מ"מ עברה על לא יחל פי' לא יוחל הדבר על נדר וכיון שהדם יכול לאסור על אחר הרי כאחר בלא יחל ולא כהרמב"ם שפירש לוקה אוא הם מכסה אותה ולא סיח:

רכא (א) אסור לעבור על שדה. *פרש"י ר"פ אין בין המודר דמיירי שמקנר דלכו בזה אבל ממה שכתב לקמן סעיף ד' דבין הם נכסי שמעון לאורין כו' משמע דבכל גווני אסור דיסת הרגל:

(ב) בכל דבר שמשכירין כו'. כיון שמוחל לו הסכירות בחותן סדמים הוא יכול לקנות אוכל בפס והוא סדינו מהשאה שמכיאה לידי מאכל. הרא"ש: (ג) להראות בו. שיהא נראה מקום ויתנו לו חלק טוב: (ד) וכן אסור לקנות לו צרכי סעודה. בטור כתוב שדבר זה הוא בעיא דירושלמי וצריך לתת טעם למה מספקא ליה בזה ולמה יסיה מוהר טפי מכל סנהו דמצוי עד הפס וגראה דיש סברת דשמעי כל הנהו שהוא שהם בדבר שאין לו לגאסר כגון כלים והם מה שאין כן בזה שיכול בעלמו לקנות שמאכל: ומ"ש וכן אסור לתפס ידיו כו' תמוה הוא דלמה יהיה זה אסור בהאומר שמביאה לידי מאכל וכן מוכח בירושלמי שכתב כ"י דבעיא היא זו בגודר מן שכבר בדזה דוקא מספקא ליה ובלבוש כתב הפי וכן אסור לתפס ידיו כו' דאפילו בהאומר שמביאה לידי מאכל אין אסור אלא בדבר שאין בו הנאה כלל אבל אם יש בו שיכות מאכל אסור וכן הוא: (ה) יכול לפרוע חובו. שהע"פ שעל ידי זה מפסד האי מחובו מכל מקום לא הוה לוה גרמה בעלמא הואיל שאינו מתויב לאזור לעלם לו: (ו) ואפי' היה לו מסכון המלוה ופרע זה בשבילו ונמצל המשכון ז (א) צריך (ו) להחזירו ללוה הנאסר (דעת רש"י

(כא) מיד ואם הלכה לפני הפסח ונמצא מהנה אותה (ב) [כת] (ו) הרי זה (*) לוקה בזמן הסנהדרין ואסורה בהנייתו עד הנץ החמה ומותרת לילך לבית אביה משהגיע הפסח:

רכא דיני הנודר הנאה מחבירו. ובו י"ד סעיפים:

א [א] א ראובן שאסר נכסיו על שמעון או שאסר עצמו מנכסי שמעון הנאסר (א) [ב] אסור (ב) לעבור על שדה האחר א [ג] ב אפילו בבקעה [ד] בימות החמה שאין בני אדם מקפידים על דריסת רגל שבה ג ואסור לשאול ממנו כלים שבעולם ד ואם לא נדר ממנו אלא מאכל אינו אסור אלא לאכול משלו. אמר הנאת מאכלך עלי אסור לאכול משלו ב ה ואסור ללעוס חטים ליתן על גבי מכתו אבל לשאול ממנו נפה וכברה מותר ו אמר הנאה המביאה לידי מאכל עלי אסו' לאכול משלו ו ומותר ללעוס חטים וליתן על גבי מכתו ח ואסור ליהנות (ב) ג בכל דבר (ג) שמשכירין כיוצא בו ומה שאין משכירין כיוצא בו מותר אם אין בו שיכות מאכל אבל אם יש בו שיכות מאכל ט בגון נפה וכברה ו ואפילו שק להביא בו פירות וחמור להביא עליו פירות יא וכן סוס לרכוב עליו לבית המשתה ושבעת (ג) (ד) להראות בו בבית המשתה יב ולעבור דרך שדהו לבית המשתה אף על פי שאין משכירין ביוצא בו אסור (ד) יג וכן אסור לקנות לו צרכי סעודה

ד [ה] (ה) וכן אסור (ג) לחמם ידיו בכבר שלו:

הגה ד [ו] קדושם שמקפיש בו עיש לבשל בו מאכל מקרי הגאה המביאה לידי (ד) מאכל לכל קדושם שמקבם בו מוחר לשחול לו. (ב"י בשם רבינו יהושם):

ב יד המודר הנאה מחבירו (ה) ו [ז] יכול לפרוע (ה) חובו (ו) [ח] טו ואפילו אם היה לו משכון ביד מיד. שמת חלך ותעבור למפרע: לח ומותרת לילך. ליסטות מצניע פסח וכתן לה תמר שתאורה לילך לפני הפסח שמת תהנה ממנו תחר הפסח דתדם מזכר בכדי ותיכו מזכר בחנתי נדר עכ"ל פרישה וכתי תתריכן לקמן ס"ם לע"ש עיש:

רכא א אפילו בבקעה כו'. לח על פי שתין תדם מקפיד עליו דקי"ל תפי' ויתור תאסר כמודר הגאה וכתב הכ"מ נראה דמיירי בשאר מקנר דדכו ליכא הגאה ומרי דלא גרע מפורש תוכו דבסמוך עכ"ל ול"ל דל"ד דבפורש תוכו לא מתכהי כלום ולא חוי ללא גרמת לבל הכא דמתכהי בעלמו בדריסת הרגל תאסר וכן משמע ממה שכתבו רם"י והרא"ם והר"ן לקמן גבי אדם מקפידים על דריסת רגל שבה לידי מאכל דתאסר לעבור דרך שדהו לקנר דדכו לוכה לבית המשתה ולא כתבו כן בריטת תמתי' דריסת הרגל לעבור בתוכו ולקנר דדכו נראה דלאו כמקנר דדכו מסוס דתל"ל ליכא הגאה המביאה לידי מאכל כמקנר דדכו מסרס לבל הכא דתאסר בכל הגאה ל"ל בדריסת הרגל ד"י פי' גם בתוכו דריסת הרגל לעבור בתוכו ולקנר דדכו נראה דלאו דוקא קאתר דכא לקמן סוף סעיף ד' מוכח דדריסת הרגל תאסר בכל ענין וכתב הכ"מ דלא כהרמב"ם ורא"ם ודו"ק: ב ואסור ללעוס חטים כו'. תע"ג דתיכו לוכל מ"מ נראה מגוף המאכל סיח: **ג** בכ"ד שמשכירין כו'. דכיון דדרך להשכיר כיוצא בהם וכוי מוחל לו הסכירות בחותן שדמים הוא יכול לקנות אוכל בפס וכוי מהשאה המביאה לידי מאכל. הרא"ש: **ד** וכן אסור לחמם ידיו בכבר שלו. תמיה לי מ"ל הא דבירושלמי לא מצינות לא בדר מן הכבר מהו לחמם בו ידיו ולא חיפשנות ולחומרא מסוס דכיון דהדר הנאה מהן הכבר מן הכבר שמת תאסר גם בחמוס אבל בחמר סגאה המביאה לידי מאכל עלי משמע דחותר דחמוס לתו הנאה לוכל מ"מ. שוב ראיתי בעט"ז שהשמיט זה ותולי טוין למ"ש: **ה** קרדום כו'. ותיתא בירושלמי ר"פ אין בין המודר דמותר להשתילו כוסות וקטרות וחממויים שתינן מכנין תת המאכל לבל מכבסין שתוכל לפסי' (כלומר לתלפסין) וקדרות תסור לטמון ולדרוך לקנר לריכה (כלומר מבעיא) ולבסוף לריכה ומביאו כ"י ול"ל דקודם שמבקעין בו גרע טפי לפי שהוא מהנה האוכל ומתקנו שת"ת לבשל בלא עשיס ר"ת הקודם שמבקעים בו עשיס מתקן המאכל לבל כוסות וקטרות וחממויים לתנם מכנין המאכל שבבר המאכל נתקן בכלבתו תלא שנותנו לקטרות וכוסות וחממויים והלבך לתלפסים וקדרות תסורים לפי שהמאכל מתבשל בהן וכן מתקנים המאכל הו ליתא התם בירושלמי דבי בון בדבי חייא מעתה תסור להשתיל לו משום שהוא בעותן לו משום ליקח בו בכר: **ו** יבול כו'. סיינו דוקא שלא מדעתו וכן כתב הר"ן והכיתו בית יוסף בסימן ריז וכן משמע בפוסקים שבבסי זה *) והב"ח פסק כר"ת והרא"ש ועול לתכור לפרוע מוכו בשהוא בשבר לו מבסון כיון שהוא תיב בדור דלא תמר תנן במזונות תמתו וביבו וכיוצא בו בתוב בע"פ וכן נראה דעת הסמ"ע בח"מ ר"ס קכ"ח ס"ק ג'. וכתב עוד הב"ח מיהו כשהמוב הוא שלא יכוח לתורו לפרוע בעדו ויחזיק המבסון לעלמו ולא יחננו לווה דיכי לא מבסון יכול לפרוע במודר במודר ונראה דבמבסון דומיא דשבר מייתי שיכול לפרוע בעדו ויחזיק המבסון לעלמו ולא יחננו לווה דיכי שהמוב שלא יכוח לתורו לפרוע מכל מקום תיכו תייב להחזיר לו מבטונו בחנם שלא שם המוב כן לו במודר לריך המדיר הפורע להחזיר לווה בחנם וק"ל ועיל סימן רכ"ג ס"ק ג': **ז** צריך להחזירו כו'. ואפי' סיס המלוה דוחקו לפרוע תמריץ לסיס

ביאור הגר"א

[כח] הרי זה לוקה. עיין ר"ס פ"ו א' ד"ה הלכה כו' ועיין בהגהת בה"ע:

רכא [א] ראובן כו' או כו'. ע"ש פ"ו א' איבעיא להו כו': [ב] אסור כו'. כר"א חואיל סתם מתני' כותתיה תר"ת ד"ה ולעניו כו': [ג] אפי' בבקעה כו'. תרא"ש בסמקני דבחצר אף לרבנן אסור דבב"ב נ"ו ב' אמרינן דוקא בשותפין לא קפדי ועיין תוס' שם ד"ה רבינא ובמגילה ח' א' ד"ה דריסת כו': [ד] בימות החמה. בפ"ק דשבת (ו' ב'): [ה] וכן אסור (לחמם) כו'. ירושלמי נדר מהכבר סחו לחמם בו ידיו ועשיש: [ו] קדושם כו'. ירושלמי וחביאו הרא"ש שם: [ז] יכול כו'. עיין רא"ש ד"ה חנן כו' וה"ח כו' ור"ן ד"ה ולעניו כו' ותוס' בכתובות ק"ח א' ד"ה חא כו' ודלא כר"ת: [ח] ואפי' כו'. שם ושם ועיין ח"מ ר"ס קכ"ח:

באר היטב

סי' קמ"ג: (כח) מיד. שמת חלך ותעבור למפרע וכתן לה תמר שתאורה לילך לפני הפסח שמת תהנה ממנו תחר הפסח דתדם מזכר בכדי ותיכו נזכר בחנתי נדר עכ"ל פרישה וע"ל ס"ם רל"ם:

רכא (א) לעבור. כתבו הם"י והם"ך תפילו תם תיט מקנר דדכו תא"ה תאסר בכל ענין ודלא כהב"ח: (ב) שמשכירין. כיון שמוחל לו הסכירות בחותן דמיס הוא יכול לקנות אוכל בפס. הרא"ש: (ג) לחמם. הם"ך דבירושלמי תיפס תאסר בתן ובלבוש כתב דקאי אדלעיל תגל הגאת מאכלך עלי וכן הוא נכון: (ד) מאבל. כתב הם"ך דבירושלמי תיפס דמוכר להשתילו כוסות וקטרות וחממויים שתינן מכנין תת המאכל פי' שבבר המאכל נתקן בהכלבתו תגל שנותנו לקטרות וכוסות וחממויים והלבך לתפסים וקדרות תסורים לפי שהמאכל מתבשל בהן וכן מתקנים המאכל וחו ליתא התם בירושלמי דבי בון בדבי חייא מעתה תסור להשתיל לו משום שהוא בעותן לו משום ליקח בו בכר: (ה) חובו. סיינו דוקא שלא מדעתו כ"כ הר"ן (וכתב הרדב"ז ס"ה תם יש לו תוב עליו יכול למהול לו פ"ם מ"ב סי' רם"ב ועי' בכנה"ג): (ו) להחזירו. ומפי' סיס המלוה

סוף פרק ד' מגדרים דהמוסר משמע דדוקא בלא הלכה לפני פסח אבל בהלכה לפני פסח אפילו תפסח אין יכול לחזור ולא כהרמ"ן בריף פ"ו בפירושא דאשי פתחי':

עיני לבונה

(סימן רכ"א סעיף א' בשו"ע) **אסור** לעבור דרך שדהו וכו'. עי' ס"ו סק"ח דמוכח מלקמן סי"ד דבכל גווני תסור דיסת הרגל וכ"כ הם"ך דמוכח כן מלקמן דתי לתו תסוס לומדנת כגון שהמוכר תסר פ"ם מנכסיו של תולה דלא יכתם לניתו כלל ותסור בהר"ן כמ"ש מקב"ה: ועיין ש"ך דמייתב פירש"י דבתתם בהיתו דס"ד דניכנס לניתו ממש לא תניח במקנר דדכו דוקא בשהוא לוכנס לפ לניכנס רק בכח דמייתי לפ שנכנס ניימת ממש לא תניח תלא כמו ויתור אתין תדם מקפיד עליו כמ"ש הש"ך. וזה לניכנס אבי רק קי"ל כר"ת דתפי' ס"ל דתפ כזה טוי ויתור לפ בתיו לפ מקנר דדכו ותפס הב"ח שפיר כרש"י ויניתו מתן דלא טוי ויתור כלל. רק הר"ן ס"ל דתפ כזה טוי ויתור לפ בתיו מקנר דדכו ותפס הב"ח שפיר כרש"י ויניתו מתן דלא טוי ויתור כלל. ועי' סימן רכ"ג ס"ק ב' מדבריהם משמע דאפי' בשאר מקנר דדכו ליכא גווני תסור כלל ותסור בהר"ן כמ"ש בסי' רכ"ג ס"ק ב'

(וריב"ש ורמב"ם) (ז) **ח** טז ויכול (ז) לזון את אשתו ובניו יז ועבדיו ואפי' הכנענים **ט** אבל (ח) אסור לזון (ח) יח בהמתו בין טמא' בין טהורה [ט] יט ואסו' ללמדו מקרא (ט) כיון שמות' **י** ליטול שכר עליה והוא מלמדו חנם נמצא שמהנהו אבל מלמדו מדרש הלכות ואגדות [י] כ והוא שלא יאמר הנאסר לאוסר שילמדנו (י) [יא] כא והאידנא שמותר ליטול שכר אף על המדרש הכל אסור כב אבל ללמד את בנו אפי' מקרא מותר [יב] כג ומותר לשמשו **יא** בכוס של בית האבל (יא) ובכוס של בית (°) (ע) המרחץ:

הגה **יב** [יג] ויש חולקין **יג** (י) ומתירין אפילו אמר לו שילמדנו (הרא"ש והטור) וה"ה **יד** בכל דבר (יא) מלוה ובלבד בדבר (יב) הצריך שליחות כגון לתרום תרומתו אסור להיות שלוחו. (ב"י בשם הרא"ש ורבינו ירוחם):

ג כד ראובן שאסר נכסיו על שמעון אסור להשיאו בתו **טו** קטנה או (יב) נערה לפי שעדיין היא ברשותו והרי מוסר לו שפחה לשמשו כה ואם נכסי שמעון אסורין עליו (יג) **טז** מותר (°) לישא (יג) בתו אע"פ שפטרו מחיוב מזונותיה כו ומחזיר לו אבידתו [יד] כז בין (יד) שנכסי בעל אבידה אסורין למחזיר בין שנכסי מחזיר אסורין לבעל אבידה כח ובמקום שנוטלין שכר על החזרת אבידה [טו] אם נכסי בעל אבידה אסורין למחזיר אסור לו לקבלו **יז** אלא (טו) מחזיר לו (יד) בחנם ואם נכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה אינו (טו) רשאי להחזיר לו בחנם ואם נכסי שניהם אסורין זה על זה אינו יכול לקבל השכר שאם כן הוא נהנ' ולא להניחו שא"כ הוא מהנה אלא יפול השכר להקדש:

ד [טז] כט ראובן (טז) שאסר הנאתו על שמעון וחלה שמעון (יז) יכול ראובן ליכנס לו לבקרו ובמקום שנותנין שכר למי שיושב אצל החולה

שפתי כהן

דהיה הלוה מפייסו ומוחל לו כך כתב המחבר בח"מ ר"ס קכ"ח: **ח** ויכול לזון כו'. אף על גב דמודר מתהני שאין צריך לתת להם מזונות ההיא הנאה דממילא היא ועוד שהיו יכולים לנמלם להתפרנס ממעשה ידיהם או לחזור על הפתחים: **ט** אבל אסור לזון בהמתו. אפילו במזונות יתירים כדי לפטמה אסור שהרי מעלה בדמיה וה"ל הנאה גמורה: **י** ליטול שכר עליה. כדלקמן סימן רמ"ו ס"ה: **יא** בכוס של בית האבל. והוא של המודר והשמוש אינה הנאה כל כך: **יב** ויש חולקין כו'. ואף על גב דהאידנא אף על המדרש אסור היינו בחנם אבל בשכר מותר וקמ"ל די"א דאפילו אמר שילמדנו מותר מיהו אם נכסי שניהם אסורין זה ע"ז אסור בכל ענין כדבסעיף שאח"ז וכ"כ העט"ז: **יג** ומתירים כו'. והב"ח פסק כסברא הראשונה דבכל מילי דהתירו חכמים לעשות למודר כדלעיל מתחלת סימן זה ע"כ אין זה אלא כשהמדיר עושה מעצמו א"נ שהמודר אמר כל הרוצה לעשות כך וכך יבא ויעשה אבל לעשות שלוחו בפירוש או לומר לו כל השומע קולי יבא וילמדני אסור כיון דשליחותיה קעביד וע"ל סעיף ח': **יד** בכל דבר מצוה. משמע דוקא דבר מלוה וכ"כ רבי' ירוחם ומביאו ב"י וד"מ וכתוב בעט"ז הטעם כיון דמלוה היא לא נהנה דמלות לאו ליהנות ניתנו: **טו** קטנה או נערה. אבל מותר למסור בו בתו בוגרת אף ע"פ שמשיאה ואינה עוברת על דעתו שרי. הרא"ש: **טז** מותר לישא בתו. אפילו קטנה ונערה: **יז** אלא מחזיר לו בחנם. וא"ל שתפול הנאה להקדש ואם בעל האבידה אינו רוצה לקבל בחנם תפול הנאה להקדש וכן כשנכסי מחזיר אסורים על בעל אבידה דצריך ליתן השכר

טורי זהב

משכון. משום דה"ל הייתי מפייס ליה ויהיב לי משכוני: (ז) ויכול לזון את אשתו כו'. בטור כתוב בשם ר"ת ובזה דוקא כשזן אותם לפניו ולא אמר כלום הוה דרך מתנה ויש מפרשים דמעגנ' במזונות יתרים כו' והקשה הטור על הרא"ש למה הביא זה דאינו אלא לרבנן כו' ונראה ברור דגם ר"ת עצמו לא כתב כן להלכה אלא לפרש דברי התלמוד דלא אמר דדין זה הוא אליבא דחנן דוקא אלא ודאי אהיא אפילו כרבנן כמו שכתב הרא"ש הביאו בית יוסף אבל להלכה ודאי סבירא ליה כחנן כדפסקינן בהדיא כוותיה בגמרא רק על הרא"ש יש לתמוה למה הביא דברי ר"ת אלו כיון שאינם להלכה וכמו שהקשה הטור ובבית יוסף תירץ דלענין נדר לא קי"ל כחנן והוא תמוה מאד כיון דפסקינן סתם בפרק בתרא דכתובות הלכה כחנן היאך נאמר דלאו בכל מקום קאמר ונראה לע"ד לתרץ גם דברי הרא"ש שמביא דברי רבינו תם בשביל היש מפרשים שמביא אחר זה דמיירי במזונות יתירים אע"ג דלדידן אין נ"מ מזה דבכל גוונא מותר מ"מ יש נפקותא לענין סיפא דקתני אבל לא יזון בהמתו דמיירי אפי' במזונות יתירים כמו הרישא וכן מבואר מדברי הרא"ש שאחר שכתב י"מ כתב דהסיפא דלא יזון בהמתו מיירי ג"כ ממזונות יתירים ודבר זה כתב הר"ן הביאו ב"י כן נ"ל טובא הרא"ש ובפרישה הקשה דברי ר"ת אהדדי דכאן כתב דוקא במזונות יתירים מותר ולעיל התיר לגמרי בריש הסימן וכן הקשה על דברי הרא"ש דמביא דברי ר"ת אהדדי ונכנס לתירוצים ואין כאן קושיא כלל דלעיל כתב הטור בשמו מה שהוא להלכה והיינו כחנן וכאן כתב לרבנן לפרש דברי המשנה בלחוד ולא להלכה וזה מבואר בקושיית הטור וכבר כתבנו ליישב הכל כנ"ל: (ח) אסור לזון בהמתו. כבר כתבתי דאפילו במזונות יתירים וכתב הר"ן אפי' בזנה ביותר מכדי פיטומה דנגרע לה דהא אינה עומדת לאכילה אלא למלאכה וכיון דמפטמי טפי לא עבדה שפיר ונמלא דאינו נהנה אפ"ה אסור: (ט) כיון שמותר ליטול שכר עליה. דשכר פיסוק טעמים הוא נוטל דהיינו שלומד עמו הטעמים לקרות דזהו לאו דאורייתא אבל כל שהוא דאורייתא לא דכתיב ואותי צוה ה' ללמד אתכם כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתם בחנם: (י) והאידנא שמותר כו'. כמבואר סימן רמ"ו: (יא) ובכוס של בית המרחץ כו'. פי' הרא"ש הוא מים חמים כדאיתא פרק כירה שהוא משום רפואה והנאה מועטת היא: (יב) הצריך שליחות. פירוש שאין לו רשות לעשות אם לא שילוה לו: (יג) מותר לישא בתו. פירוש שמעון מותר לישא בתו של ראובן וסיים בטור אע"פ שפוטרו מחיוב מזונותיה שחייב לפרנסה וקשה למה הוצרך הטור לכתוב דין זה שהרי בגמרא פריך על זה פשיטא שהרי גדולה מזו אמרו שמותר למדיר לזון בניו של המודר אף ע"פ שהם ברשות המודר כדלעיל. ונראה דהטור נזהר שלא נטעה לומר כיון דיש מצוה ליתן לבתו נדוניא כמבואר בא"ע סימן ע"א בהג"ה דהיא מצוה אלא דלא כייפינן עליה כמו דכייפינן למזונות היה לנו לפרש דלא התירו לשמעון המדיר ליקח בת המודר אלא במקום שאין דרך לתת נדוניא לבתו על כן לא מהנהו במידי אבל באם הדרך לתת נדוניא וזה לוקח בחנם אין לך הנאה גדולה מזו ואסור על כן כתב הטור דזה אינו דנלמד בקל וחומר ממה שאיתא בגמרא על זה לענין מזונות דהא המזונות הם חיוב עליו ואפילו הכי לא חשבינן ליה הנאה ק"ו לנדוניא שאינו אלא מצוה בעלמא וזהו שהאריך הטור וכתב שפוטרו מחיוב מזונותיה שחייב לפרנסה להורות אם פטרו מן החיוב לא אוסר ק"ו פטרו ממצוה בעלמא זהו נ"ל ברור ונכון: (יד) שנכסי בעל אבידה אסורין למחזיר. וקשה אמאי לאסור משום פריטי דרב יוסף דהיינו שבשעה שעוסק בהשבת אבידה פטור ליתן ריפתא לעניא דעוסק במצוה פטור ממצוה אחרת: (טו) מחזיר לו בחנם. פי' אם רוצה אבל אם אינו רוצה חייב ליתן השכר ויפול להקדש כדלקמן: (טז) שאסר הנאתו. בגמרא איתא בלשון שאסר נכסיו ואם כן למדנו שאף אם אומר הנאת ממוני עליך אסור ליהנות גם מגופו כמו כאן והיינו אם נותנין שכר מאותה הנאה מקרי מנכסיו דהוה כאילו קיבל ממנו השכר וחזר ונתנו לו: (יז) יכול ראובן ליכנס כו'. שהרי נכסי החולה אין אסורין

באר הגולה

טז משנה שם דף ל"ח ע"א: יז ברייתא שם ע"ב: יח שם במשנה ומפרש שם בגמרא דבהמה לפטומה עבידה וכל שמוסיף בבשרה [illegible]: יט משנה שם דף ל"ה ע"ב: כ טור בשם הרמב"ם: כא שם בשם אביו הרא"ש: כב מימרא דר' ירמיה וכו' [illegible] (ס) פי' הרא"ש כוס מים חמין שרפואה היא לו כדאמרינן [illegible]: כד ברייתא שם דף ל"ח ע"ב ובגמרא שם: כה [illegible] דברי הרא"ש שם: (ס) פי' שמעון מותר לישא בתו של ראובן: כו משנה שם דף ל"ב ע"ב: כז פלוגתא דרבי אמי ורבי אסי שם [illegible]: כח שם במשנה וכפי' הרא"ש: כט שם במשנה [illegible]

כנסת הגדולה

[illegible]

גליון מהרש"א

(סימן רכ"א סעיף ב') כיון שמותר ליטול שכר עליו עי' לקמן ש"ך ס"ק ג"ח (שם בהג"ה) ויש חולקין ומתירין אפילו אמר לו שילמדנו ובני שופר בש"ע א"ח סי' תקפ"ט סתם הרמ"א ולא הגי' על מה שכתב המחבר דבאר לתקוע אסור: (שם סעיף ג') ומחזיר לו אבידתו משמע לי (מהר"ן נדרים מ"א ב' ד"ה אלא רפואת נפש גופו) דאם יש כאן אחר להחזיר אינו רשאי להחזיר כמו בסעיף שאח"ז ברפואת בהמתו ועיין בזה בהרא"ש שם בפירושו ובפסקיו וג"ל דוקא ברפואה שיודעים הבעלים ויכולים לבקש אחר משא"כ באבידה הוי השתא מצוה המוטלת

עצי לבונה

[illegible]

חידושי רע"ק

(פ"ח הי"ד ממלוה): (שם סעיף ג') **ומחזיר** לו אבידתו דמצות קעביד ואף בזקן ואינו לפי כבודו מ"מ אם מחזיר מצוה קעביד ב"ב בחי' הרשב"א וע' בתוה"מ (סי' רס"ג): (שם) בין שנכסי בעל אבידה כך הוא לישנא דהש"ס וקשה לי במה דאמרינן שם אבל נכסי מחזיר וכו' וע' בהר"ן דס"ל דמהני לו בזה יותר מפורע חובו ומה בכך הא מהני לו רק בחפץ זה וזה מותר לו דהא לא נאסר עליו רק נכסי מחזיר ואין חפץ זה בכלל וצ"ע: (שם סעיף ד') **ובמקום** שנותנים שכר. ודעת הר"ן דאף במקום שאין נוטלים שכר אסור גזירה שמא ישהה בישיבה: (שם) **אבל** לא מיושב והר"ן כתב דמותר אף לישב: (שם ט"ז ס"ק ט"ז) דהוי כאלו קיבל ממנו השכר תמוה לי דמה בכך הא אף באמת מקבל שכר וחוזר ונותן לו [illegible]

ביאור הגר"א

[ט] ואסור ללמדו כו'. כר' יוחנן שם אף בגרול ועיין ר"נ ר"ה ור' יוחנן כו': [י] והוא כו'. כמש"ש ל"ה ב' א"א שלוחי דידן כו' ושם ל"ו ב' אלא לדעתו כו' באומר כו' אלמא דאע"ג דמצוה קעביד אפ"ה אסור בבה"נ: [יא] והאידנא כו'. הרא"ש שם ועתוס' דבכורות כ"ט א' ד"ה מה כו': [יב] ומותר כו'. בפי' הר"נ ד"ה מותר להשקות כו': [יג] וי"ח כו'. קאי אלמעלה והוא כו' וכמ"ש הרא"ש שם דדוקא בדבר שצריך דעת כגון קרבן ותרומה וכמש"ש ל"ו ב' וא"א צריך דעת כו' וזה שאמרו שם ל"ה ב' א"א שלוחי דידן כו' בית דצריך דעת וא"א שלוחי דשמיא כו' כיון שא"צ דעת ועבפי' שם ד"ה אלא מתוסף כו': [יד] בין כו'. ער"נ ד"ה איכא דמתני. ולענין הלכה כו' וכ"כ הרא"ש [illegible]: [טו] אם כו' ואם כו'. ערא"ש בפי' שם: [טז] ראובן כו' [illegible]

באר היטב

דוחקו לפרוע אמרינן דהיה הלוה מפייסו ומוחל לו כ"כ המחבר בח"מ ר"ס קכ"ח והב"ח פסק כהפוסקים דאסור לפרוע חובו [illegible] (ז) לזון. אע"ג דמודר מתהני שא"צ לתת להם מזונות הנאה דממילא היא ועוד שהיו יכולין לנמלם להתפרנס ממעשה ידיהם או לחזור על הפתחים. ש"ך: (ח) בהמתו. אפילו במזונות יתירים כדי לפטמה אסור שהרי מעלה בדמיה וה"ל הנאה גמורה ש"ך וכתב הר"ן אפילו זנה יותר מכדי פיטומה דנגרע לה דהא אינה עומדת לאכילה אלא למלאכה וכיון דמפטמא טפי לא עבדה שפיר ונמלא דאינו נהנה אפ"ה אסור ט"ז: (ט) המרחץ. שהוא משום רפואה והנאה מועטת היא ט"ז: (י) ומתירין. והב"ח פסק כסברא הראשונה [illegible] ש"ך: (יא) מצוה. [illegible] (יב) נערה. אבל מותר למסור לו בתו בוגרת אף ע"פ שמשיאה ואינה עוברת על דעתו שרי ש"ך: (יג) בתו. אפילו קטנה ונערה ש"ך: (יד) בחנם. ואם בעל האבידה אינו רוצה לקבל בחנם תפול הנאה להקדש ש"ך: (טו) רשאי. ואם המחזיר אינו רוצה [illegible] להקדש

טורי זהב

אסורין על המבקר אלא נכסי המבקר אסורין על החולה: (יח) לצוות לו. פי' לחבר עמו כמו צוותא בעלמא: (יט) אלא מבקרו מעומד. כיון שעל זה אין נותנין שכר: (כ) אפי' אם יש רופא כו'. דלא מכל אדם זוכה להתרפאות: (כא) ואפילו אם אין דרך ליטול שכר לרופא. דמ"מ מהנהו אבל נופיה מלוה קעביד גמרא: (כב) והוא יעשנה. ובלבד שיהיה הסם מבעל בהמה. ב"י: (כג) והיא תמות. דהוה ליה כמחזיר אבידתו: (כד) ואם מת כו'. דאין הנאה למתים: (כה) יכול ראובן ליכנס לו ולישב עמו ולבקרו. דלא אסר המבקר הנאתו אלא על שמעון ולא על בנו ולא אמרינן שגם זה הוה הנאה לאביו ובקלת ש"ע כתוב כאן מעומד והוא טעות סופר: (כו) ואם נכסי שמעון. פי' שנכסי החולה אסורין על המבקר נכנס ראובן לבקרו אע"פ שיש לו הנאה דריסת הרגל בבית החולה מ"מ החולה שאסר נכסיו על המבקר לא נתכוין להדירו במקום שחיותו תלוי בו דהיינו כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה כמו שאחז"ל. אבל מ"מ אסור לישב כיון שאפשר בעמידה. וכתב הר"ן דאם אסר המבקר על עצמו נכסי החולה אסור ליכנס כלל דהא לא שייך האי טעמא דלא אדריה מחיותיה: (כז) חלה בנו אינו נכנס כלל. דמחיותיה דבריה אפשר דאדריה שלא יכנס לבקרו: (כח) ולא ימכור וכו'. פירוש אם המוכר נדר מהלוקח שלא יהנה ממנו אם המקח הוא עם המעות יש הנאה לשניהם ואסור מן הדין לשניהם ואם יש זול במקח מתילא יש הנאה ללוקח המודר דוקא ואסור לקנות אלא משום גזירה אסור למכור שמא יבוא לקנות ואם הוא ביוקר גזרינן לקנות אטו למכור ואם הלוקח נדר מהמוכר הוא איפכא ועיין סי' רכ"ז: (כט) ולא ישאילנו כו'. דגזרינן לשאול אטו להשאיל לוות אטו להלוות:

תפיסת

(שולחן ערוך)

(יח) יח (פז) לצוות לו יט לא ישב אצלו (יט) אלא מבקרו מעומד [יז] י ואם אין דרך ליתן שכר לרופא יכול לרפאתו אפילו בידים (כ) כ [יח] יא אפי' אם יש רופא (יז) אחר שירפאנו [יט] אבל אם דרך ליתן שכר לרופא כא לא ירפאנו בחנם יב ולא ירפא לבהמתו (כא) כב ואפי' אם אין דרך ליתן (יח) שכר לרופא כג יג אבל יכול לומר לו סם פלוני יפה לה (כב) והוא (יט) יעשנה [כ] יד ואם אינו יודע לעשותו (כג) והיא תמות אם לא יעשנה (כ) מותר המדיר לעשותו (כד) טו ואם מת יכול להביא ארון ותכריכין [כא] טז ואם חלה בן שמעון (כה) כד (°) יכול ראובן ליכנס לו ולישב עמו ולבקרו (כא) (מעומד) (כו) [כב] ואם נכסי שמעון אסורין על ראובן כה שהדירו שמעון מנכסיו יז וחלה שמעון כו נכנס ראובן (כב) לבקרו (ר"ן) כז אבל לא מיושב (כז) כח [כג] יח חלה בנו אינו נכנס (כג) כלל אלא שואל עליו בשוק כט יט ויכול ראובן ל (כד) להעיד לשמעון הנאסר בין עדות ממון בין עדות נפשות:

ה [כד] ס ראובן שאסר הנאתו על שמעון יכול לישן (עמו) במטה קטנה בימות החמה אבל לא בימות הגשמים לא מפני שהוא מהנהו סא ובגדולה מותר בין בימות החמה בין בימות הגשמים סב ורוחץ עמו באמבטי גדולה אבל לא בקטנה מפני שמהנהו שמגביה עליו המים (כה) סג ומזיע עמו לב אף בקטנה לג סד ומיסב עמו במטה ואוכל עמו על השלחן סה אבל לא בקערה אחת שמא יאכל מחלקו לד [כה] ואם דרך שבעל הבית חוזר וממלא הקער' לאחר שאכלו כל מה שהיה בו מות':

הגה [כו] או שהיה מתחילה כל כך בקערה שהמותר חוזר לבעל הבית (כו) מותר (ב"י בשם הר"ן והרא"ד): סו אם היו שניהם חופרים בכרם ביחד לא יחפור בשורה הקרובה לו מפני שמהנהו לה שמרפה הקרקע לפניו אבל ברחוק ממנו מותר (כח) לו סז ולא (כז) ימכור לו ולא יקנה ממנו (כט) ולא ישאילנו ולא ילונו סח ולא ישאל ולא ילוה ממנו:

ו סט המודר הנאה מחבירו ויש לו מרחץ ובית הבד מושכרים בעיר ג אם יש לו בהם

שפתי כהן

השכר ואם המחזיר אינו רוצה בשכר יפול שכר להקדש. ב"י והאחרונים: יח לצוות לו. כלומר לחבר לו: יט לא ישב אצלו. שאם ישב אצלו המבקר בחנם מוותר היה לו שכרו ומהנהו אם לא יטול שכר. רש"י. משמע דוקא בחנם אבל אם יושב בשכר שרי וכ"כ הרא"ש והר"ן ופשוט הוא ודלא כהעט"ז שכתב דאפילו נותן לו שכר אסור: כ אפי' אם יש כו'. שלא מכל אדם זוכה להתרפאות: כא לא ירפאנו בחנם. אבל בשכר יכול לרפאותו אפי' יש רופא אחר מטעמא דלעיל וכ"כ העט"ז ופשוט הוא: כב ואפילו אם אין כו'. דמ"מ מהנהו אבל גופיה מלוה קעביד: כג אבל יכול לומר סם כו'. מיהו דוקא שיהא הסם מבעל הבהמה. ב"י בשם הר"ן: כד יכול ראובן ליכנס לו ולישב עמו ולבקרו ואם כו'. כצ"ל ור"ל אפילו במקום שנותנין שכר על הישיבה מותר לישב שם בחנם דלא אסר הנאתו אלא על שמעון ולא על בנו: כה שהדירו שמעון מנכסיו. והלכך אע"ג דהמודר הנאה אסור בדריסת הרגל מ"מ כאן אמדינן דעתיה דהחולה דמחיותיה לא אדריה אבל היכא שהמבקר אסר על עצמו נכסיו של חולה לא יכנוס לביתו כלל כיון דאסור בדריסת הרגל דבהכה"ג ליכא אומדנא. ר"ן: כו נכנס ראובן לבקרו. מעומד אבל לא מיושב כצ"ל: כז אבל לא מיושב. כיון דאפשר בעמידה: כח חלה בנו. של שמעון אינו נכנס לביתו של שמעון כלל. לפי שביתו אסור בהנאה על ראובן וקמתהני מדריסת הרגל ונהי דמחיותיה לא אדריה מחיותיה דבריה אפשר דאדריה: כט ויכול ראובן להעיד לשמעון. בין הדירו שמעון מהנאותיו בין אסר שמעון על עצמו הנאת ראובן כ"כ העט"ז: ל להעיד כו'. דמצוה שלא נכבוש עדותו באם לא יגיד כו' ואין נודרין לבטל לאוין כדלקמן סימן רל"ט עכ"ל עט"ז וקשה דא"כ מאי איריא עדות כל חייבי לאוין נמי ועוד דמשמע הכא יכול ואין איסור בדבר ואי איתא ה"ל למימר חייב אלא נראה דהכא שאני כיון שנדר הנאה ממנו דנדרים חלים על דבר מצוה כדלעיל סימן רט"ו ואפי' אם איכא חלה או בשבועה הכא כיון דנדר הנאה ממנו ה"ל איסור כולל דחיילא כדלקמן סי' רל"ט ס"ד א"כ מיירי שעכשיו רוצה להיות עד לראות המעשה כדי להעיד וס"ל דאינו רשאי משום שמהנהו קמ"ל דליכא בזה משום הנאה: לא מפני שהוא מהנהו. שהגוף נהנה מהגוף בימות הגשמים: לב אף בקטנה. דזיעה בעלמא ליכא תוספת חום: לג ומיסב עמו במטה. קטנה אפילו בימות הגשמים ולא חיישינן שמא יישן אצלו ויאכל עמו על השלחן ולא חיישינן שמא יאכל משלו דכיון דהדירו מסתמא שונאים זה את זה טפי מב' אכסנאים שאוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה. הרא"ש. ועיין לעיל סי' פ"ח ס"ק ב': לד ואם דרך כו' מותר. דאפילו יאכל יותר מחבירו אינו נהנה דבלאו הכי נותנים להם כל שבעם: לה שמרפה הקרקע לפניו. ונוח לו לחרוש אחריו: לו ולא ימכור כו'. דגזרינן אטו לא יקנה וכן לא ישאילנו ולא ילונו [כו'] גזירה אטו להשאיל ולוות. ד"מ. ופרישה כתב ולא ימכור ולא יקנה ממנו ר"ל זבינא מילעי ע"ד שנתבאר בר"ס רכ"ז עכ"ל וז"א דדוקא התם דאסר מכל ישראל לא מיתסר משום גזירה אלא בזבינא מילעא אבל הכא דאסור משום גזירה בכל ענין אסור וכ"כ הב"ח וכן משמע להדיא מהרמב"ם פ"ז מהל' ומביאו הטור לקמן סימן רכ"ז וכ"כ הר"ן להדיא ריש דף מ"ג ע"ש גם בעט"ז לא כוון יפה שכתב ולא ימכור לו שמא יוזל לו ויהנהו וכן לא יקח ממנו יוזיל לו או שמא יקח ביוקר [illegible]

באר הגולה

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

עצי לבונה

[illegible]

מילואים

[illegible]

ביאור הגר"א

ופסק כשמואל אבל הר"נ פסק כתי' ב' ואב"א כדרשב"א כו': [יז] ואם אין כו', רא"ש בפי' ובפסקיו וכמ"ש באבידה ובמקום שנוטלין כו' וכנ"ל בביקור: [יח] אפי' אם כו'. רא"ש בשם ירושלמי ועי"ג שם ד"ה אלא רפואת כו': [יט] אבל אם כו' ואפי' אם כו'. כנ"ל שם ברא"ש: [כ] ואם אינו כו'. שם ור"נ ד"ה הנ"ל ע"ש: [כא] ואם חלה בן כו' ולישא צ"ל ולישב כו' ועי"נ שם ד"ה אלא לשמואל כו' ומ"ש הרא"ש בפי' ד"ה מ"ש כו' וגם, הוא קושיא אחרת ואף לישב מותר: [כב] ואם נכסי כו'. כתי' דשלא ועי"נ ד"ה שלא ורא"ש ד"ה בשנכסי כו': [כג] חלה בנו כו'. שם מתבי כו': [כד] ראובן כו'. עי"נ ד"ה ר' יהודה כו' וד"ה תניא. ומהא כו' וכ"כ הרא"ש בפי' ופסק בפסקיו כר"י ומתני' איירי בקטנה: [כה] ואם דרך כו'. כפי' הרא"ש ד"ה תתמהוי: [כו] או כו'.

חידושי רע"ק

[illegible]

באר היטב

להקדש. ב"י והאחרונים: (פז) לצוות. פי' לחבר עמו כמו צוותא בעלמא. מבקרו מעומד כיון שע"ז אין נותנין שכר וכתב הש"ך משמע דוקא בחנם לא ישב אצלו אבל בשכר שרי ודלא כהלבוש שאוסר אפי' בשכר: (יז) אחר. דלאו מכל אדם זוכה להתרפאות: (יח) שכר. דמ"מ מהנהו אבל גופיה מלוה קעביד: (יט) יעשנה. מיהו דוקא שיהא הסם מבעל הבהמה. ב"י: (כ) מותר. דהוי כמחזיר אבידתו ובמת המעם דאין הנאה למתים. ס"ז: (כא) מעומד. הט"ז וש"ך מחקו תיבת מעומד שט"ס הוא ואפילו במקום שנותנין שכר על הישיבה מותר לישב שם בחנם דלא אסר הנאתו אלא על שמעון ולא על בנו ולא אמרינן שגם זה הוי הנאה לאביו: (כב) לבקרו. מעומד אע"פ שיש לו הנאה דריסת [illegible]

ממנו שמא יקח ביוקר ויסכנו טכ"ל וכתב ליה דלאפוקי לימו מכנסו במכירה לסור מסום גזרה וק"ל : לז תפיסת יד . דמקבל (בטיסקא) [בסמסקה] . ס"ם . ופירש"י והרמ"ם דסיימו שסכוכר קבלו לחת ממנו מם בכל סגם ושמח וכר"ן פירש שלימו טוטל חלק ידוע בריוח סמרחן חלת טוחן לו דבר קלוב בכל סגם .

(ל) לז (*) תפיסת יד אסור (לא) אם (כח) אין לו בהם תפיסת יד לח מותר לט [כז] נא אבל אם אסרו עליו בפירוש חל האיסור נם עליו : ז מ [כח] נב המשביר בית לחבירו ואח"כ הדיר השוכר מנכסיו מא לא חל איסור על הבית שהשכיר לו ואם פירש הבית בפירוש (לב) מב יש אומרים שחלה האיסור גם עליו מג נג וי"א שאפי' אם פירשו בפירוש ((לג)) (**) אינו יכול לאסרו

(ל) תפיסת יד . פירום מיזה כח בטלמת : (לא) אם אין לו בהם תפיסת יד מוחר . לשיטו ככלל נכסיו נכסיו לח סיה דטתו טל זה סמרחן : (לב) יש אומרים שחלה האיסור גם עליו . לפ"ם אסוה מסועבד להסוכר מכל מקום לחרינן בגמרת דסקדם מפקיע מידי סיעבוד וקנם סהקדם דמי וים לומרים הסני ס"ל דקונם חיטו ככלל סקדם וחיטו מפקיע סהעבוד ים להסוכר עליו לף על פי שחסר (**) ומ"ל סמפקיע ים לומרים הסני דכסמוך וסא דכתב הטור ים לומרים כרמ"ם בסם ר"ת *)סיינו ריטא לחד דסמשביר בית לחבירו כו' לף מ"ל סיסור טל בית לבל מה דסיים לחר כך ולם פירש כו' חין זה דעת ר"ת דלל"ב קסה מכחא דברי ר"ת להדדי ולעניו טלכה רלוי לחום לומרת ל"ל ברחמנן דבפי' יכול לאסור וממילא גם כאן בחלה יכול

נקודות הכסף

ביאה:(שם ס"ק ל"ב)לא כיוצ' טל נכון כמ"ם בשל"ן פ"ק ס"ב: (שם מקל"ג) דיינו ראשא לאחד כו' . זה לים מכחה סקשנים לפניהן בשוב . גם ס"ם לענין שלכה פ' בש"ך ס"ב: נחלוקי ספק שלכה טל נכון :

כנסת הגדולה

מפיסקי מהרא"ן על דביהו שמחבר שסכיר בדעת שסור וסרמ"ם מפרש בנדר מ"א כו' שכיון שסור בדעת כרמ"ם שאין דעתו לאפוקי חלת בידי נדר ולא בנסוב ממלבר בלי שעתו נדריהן אלו לשבול שסשור ז"ל לא נזכר שכחתם כרמ"ם לענין שבוע ערך "ב מלכות שבועות וכ"ם ר' מחחבר יגדל הכתב דלמ"ו מפסיק סלוגמא דלפנרת הא' שכתב סשור שדין אלו חיטים בשבועה ולא בנדר ולדעת כרמ"ם חיטים בנדר ולא בשבועה ולכרמ"ם חיטי בנדר ובשבוע, ואם כן דר' שבתות בדבר לוץ חם שסור לסניה ר' שבתות ולא חם לסכיל בשניטים פלוגתת במפרשים שדין בידר ובשבועה שניה דעת חניו ברמ"ם לפחות מן שסברות שכתב ושוד לפשילו אם נסבול שדוסק שכתב, לניהו שמחבר ז"ל שלא נזכר שסור שכתבה ברמ"ם לענין נסבע פי"ב מהלכות שבועות מכל מקום אם ישנו שפרי ברמ"ם לדעת השור בתוספת, שבע ר' מכל' שבועות שמפרש סדין הלו בנסבע וכמו שכתב מרן ז"ל פרק כ"ם ערך "ב מה' שבועות ופ"ח מה' נדרים ובפ' בדק בניה בסימן זה ובשלמת לדעת הרלב"ד שפיכא הדין הלו בנדר ולא בשבועה כמו שכתב בהגהותיו בסקופות בהוכר יש מקום לחת פיום סחום דלא חיקשי ניים וכמו שכתבתי לעיל אבל לדעת ברמב"ם סדמ"ל שהשבוע בשמים ובחרן אין זה שבועה לא למלקות ולקרבן ולא לענין לישורא אלא בפ"ם כדי שלא יקל בשבוע בשמים פרק ר"ב מה' שבועות ואם כן בשלוקי דלים בה לפילו לישורא קלת ובידון שכן ניתני לפי שם שהבין שסור בדעת כרמ"ם שלימו מפרש דבין אלו אלא בנדר נמלא בשבוע בשמים ואפילו ב"ל כרמ"ם לרוך מחייבב לדעת זה שחחחם, דלקמן בשבוע בחורה דלא כרי נדר אפילו לענין לישורא כה לדעת כרמ"ם לפי שם שהבין שסור ז"ל בשבוע בחורה אין שום מניחות דלא ליסור בשבוע

עיני לבונה

(שטיף י') תפיסת יד כו' . שין ש"ך סקל"ו ולסרי"ן חנוי בשלן דסר קונב דדוקא בשלן מלק בריום סחרחן לפי שם שפולה הן פחות לן כך לו לפי בלשכיר תפיסה יד בו . אבל בחיט נוטל שום מלק בריום רק סרבר קונב בכל שנב כפי לין לן תפיסת יד . ולף דסשביר בשמש נוחן שסם מהחרחן בכל שמם . וכ"ם לרמב"ם לחין לן רק דמי משבירתא וחיטו לנו בלל בשם . אבל לרש"י לף שכיו זה עד דבשביר בפי לף שניו נחת שם בשל שם בלל שם לף מקנה לין לו תפיסת יד לשכיר וכתב כש"ל דיש להחמיר כדעת רש"י :

חידושי רע"ק

משמע דס"ל לקושטא דמלתא דמחני' מיירי בסדיוט בלשון נבסי וצע"נ : (שם ט"ז ס"ק י"ב) אפילו אמר הקדש אינו מפקיע . נלע"ד פשוט דס"ם בקונם מפקיע דגם לדידן קונם קדושת הגוף ביון דאיסורו בחנאם ואין חילוק בין קונם דהש"ם לקונם שלנו הלא במו שראיתי בספר אשל אברהם להרב בעל פורת יוסף (סי' קצ"ב מק"ס) ; (שם ס"ק מ"ג) וזיינן אותו חלק שיש לו בבית . לעי"ד אינו כן דזהו החילוק שבתירוץ הא' ולזה אין צריך לחלק בין שכירות לחוב רחא בכתובות מיירי כשישהר חבוב אף בהדבר ברוב דבתירוץ הב' ס"ל חילוק אחר דבתירוצו מצי לחפקיע מם"ש דק"ד אינו מפקיע מידי שעבוד חיינו רק

יכול לאסור היותר על החוב משא"כ בקונם וכן תירצו נ"כ בכתובות שם רבבה"נ אתי שניא דאלו בו' ועד כאן דאינו על נוף השדה הני בקונם ותי' זה כתב חד"נ נ"כ בשם ר"ת דוקא בחקדש אבל לא בקונם פרמי דזקא חקדש מפקיע מידי שעבוד משא"כ בקונמות ראלבוה רבנן לשעבודיה כם"ש בכתובות ושתם שם ר"ה קונמות וא"ת בו' וא"ת כו' וכ"כ ריב"ש סי' שנ"ה וכתב דר"ת אזיל לשיטתו דס"ל דאף הקדש דמים מפקיע מידי שעבוד כם"ש (תוס') בב"ק ל"ג ב' ד"ה משום ות"ם אבל כל האחרונים דחי בדריו וס"ל כרש"י דדוקא קדושת הגוף מפקיע וכם"ש בח"ם ס"ם ק"ז ע"ש , שד תירצו בגרדים שם לחלק בין בע"ח ראין שפר לחזר אליו למשכיר דשפו לחזור אליו וכ"כ בב"ק נ"א ב' אף שבערכין פתרו זה חסברא וכ"כ תרא"ש בגרדים שם אלא שהרכיב ב' התירוצים אלו יחד הא דכתובות שם משום דבבע"ח והא דגרדים לאו משום דלא אסרו בפירוש אלא משום דקונם הוא . אבל בב"ק שם כתב לחלק בין בהמה דערכין לבית אדם בין בע"ח למשכיר וההיא דגרדים משום דלא אסרו בפירוש ודחה בזה סברת ריצב"א דס"ל כר"ת בב"ל ואח"כ כתב תי' הראשון הנ"ל לחלק בין שכנגד השכירות להמותר ופריך בערכין חיכי מצי דייר משום חלק חקרש וכתב ותתוך זה נ"ל דבחקדש שחל על נוף חקרקע יכול לאסור חלק שיש בו משא"כ באומד הנאתו ובזה מיתרצא חחיא דגרדים דאמרינן שם דאומרין ז"ש משום דחנאת שלו בב"ל ל להלבה למעשה ע"ש ות"ש וי"א שאפי' פירשו כו' . שד תירצו בגרדים שם לחלק בין הקדים לו שכרו או לא וכ"כ בערכין שם והביאו ראיה מתוספתא פ"ח דב"מ

(*) בפ"ק ג"י חין כלן מקומו ובייך להבין חלל מפיסת יד פבני כמבואר להמעיין בגמ' שם : (**) בפ"ק ג"ג חין כלן מקומו ו"ל בקונם בפ"ה : דלמי

ביאור הגר"א

בפי' הר"ן ר"ח אבל אוכל כו' : [כז] אבל אם כו' . כמברא ראשונה שבם"ז ויתבאר שם בכ"ב ש"ך סח"ח בתום' שם וש"ם ; [כח] המשביר כו' . ב"ב תום' בגרדים שם בשם ר"ת והוכיחו מהנ"ל בסיעה שקדם ורחו שברחו רוקא משום שלא אסרו בפירוש לא היה רשחו על מה שהשביר משא"כ באסרו בפירוש ובם"ש בערכין ב"א א' היכי מצי רייר כו' וחזו מ"ש כאן ובסיף שקרם ואם פירש כו' והקשו מהא דפ' אע"פ (נ"ע ב') דאמרינן דווקא לבשאפדנה תקדש ותירצו דוקא יותר על דמי חשכירות יכול להקדיש וכה"נ החיא דערכין דא"י לדחר משום חלק החקדש וחחיא דאע"פ בנגד החוב וכן תירצו בערכין שם ובכתובות שם וכ"כ הרא"ש בגרדים שם וכן הר"ן . עוד תירצו בגרדים שם דבחקדש נמור דוקא

באר היטב

מינו מהגהו במכירה לסור מסום גזרה וכן בימלינו ולינו גזרה לסו להסחיל ולנות . ס"ך : (כח) אין . דבמחסר נכסיו לח היה דעתו ע"י המרחן דלינו בכלל נכסיו

טורי זהב

יכול לאסור בפירוש: (לד) קודם שפרעו סותרת. דאפילו אם נאמר אומן קונה בשבח כלי היינו היכא שיש ממשות כגון עצים ועשאן כלי אבל כאן אומן לא עשה אלא מצייר בסמנים לחוד ואין בהם ממש כן כתב הרא"ש בתשובה הביאו בית יוסף: (לה) המודר הנאה מחבירו יכול המדיר כו'. בגמ' איתא דאין לו למודר מה יאכל וכתבו הרא"ש והטור דלאו דוקא אלא ה"ה אם יש לו הרבה לאכול: (לו) אם ירצה המדיר לפורעו. כן כתב הרא"ש והר"ן מטעמא דאם הוא חייב לשלם מן הדין הוה שלוחו ומשה ליה ואסיר והדבר ברור דגם בדין דאומר כל הזן אינו מפסיד דאין הדין דחייב לשלם דגם שם יש הוכחה זו דאין שייכות תשלומין אלא א"כ הוה שלוחו דאם לא כן יאמר לאו בעל דברים דידי את ולא הוצרך בעל הש"ע לכתבו שם דסמך על מה שכתב בשני בבות הראשונות וא"ל לא היה לו לכתבו אלא בבבא ראשונה לחוד וכלשון הטור באמת י"ל דרצה להורות שלא נטעה במה שכתב הטור ותוזרין וטעלין שכן היינו בדרך חיוב קמ"ל דה"ק שיש היתר ליטול שכר אם ירצה ובכל מקום ההיתר הוא דוקא מחמת שאינו חייב לשלם מדינא וכן כתב בלבוש סי' רל"ה באומר כל הזן אינו מפסיד דאין צריך לשלם רק אם ירצה אלא דבפריסה תלה עליו כאן ובסימן רל"ה ואמר דאין שייך שליחות אלא במדבר עם היחיד אבל במדבר עם רבים כל הזן וכו' אין שם שליחות ומכל מקום חייב לשלם מן הדין ונראה דלא דק כלל בזה דהא בגמרא פרק המדיר דף ע' אמרינן לא מבעיא באומר כל הזן אינו מפסיד פשיטא דמותר אלא אפילו אומר לחנוני איני יודע מה אעשה דכיון דלדידיה אומר הוה אמינא דשלוחו הוא קמ"ל

שולחן ערוך

בלשון קונם **מד** אם לא **מה** בלשון (כט) הקדש ממש **מו** [כט] (ב) יד ושוכר יכול לאסרו דהא פירותיו הם [ל] וממשכן דינו כמשכיר ובעל משכנתא דינו כשוכר:

הגה **מז** [לא] המשאיל בית לחבירו [(לג)] אין יכול לאסרו עליו כל זמן השאלה (הגהת מיי' פ"ו) והשואל יכול לאסרו על אחר כל זמן השאלה דכדידיה דמי (בית יוסף ס"ס זה בשם הרשב"א):

ח **מח** [לב] טו הנותן טבלא לאומן לצייר ואסרה על בעלה אחר שציירה (לד) קוד' שפרעו (ג) מותרת. (לה) טז המודר הנאה מחבירו יכול המדיר לומר לחנוני פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע (ג) מה (לא) אעשה והחנוני נותן לו וחוזר ונוטל מהמדיר (לו) אם ירצה המדיר לפרעו **מט** [לג] יז (אבל אינו מחוייב לפרעו) יח וכן אם היה למודר בית לבנות גדר לגדור שדה לקצור יכול לומר לפועלים פלוני מודר הנאה

שפתי כהן

דדמי להקדש מפקיע מידי שעבוד וכן נראה מדברי הט"ו שאין לחלק בזה. ולענין דינא נראין דברי הר"ן והריב"ש שהבאתי בס"ק ל"א נכונים ואע"פ שמדברי התו' דנדרים ושאר דוכתי נראה שאין לחלק בזה מכל מקום למקלת שינויי דתוספ' הרי בקונם בכל ענין וגם להרא"ש וטור מותר בקונם בכל ענין א"כ אפילו תימא להחמיר מ"מ כשאוסר על אחר כדאי הם רוב הפוסקים והר"ן והריב"ש לסמוך עליהם כיון שאינו אוסר על השוכר אם כן המדיר מהשוכר הוא נהגה כן נ"ל אבל בלאו הכי יש להחמיר בקונם אפי' אסר נכסיו המשועבדים למלוה וכדעת הר"ן והפוסקים דקונם כקדושת הגוף דמי ומפקיע מידי שעבוד ומיהו כתב הר"ן בכתובות ס"פ אף על פי ומיהו נראין הדברים דמשמתינן ליה עד דאיתשיל אנדריה ומביאו בית יוסף ס"ס זה ועיין בח"מ ס"ס קי"ז: **מד** אם לא בלשון הקדש ממש. אז יכול לאסור חלקו של הבית השוה יותר מדמי השכירות ולהכי אסור השוכר לדור בו וכן במשכונא דוקא כשהוא יותר מהחוב אבל כשאין שוה יותר וכ"ש אם אין לבעל חוב מקום לגבות את חובו אלא מזו אינו יכול להקדיש דאין קדושת דמים מפקיע מידי שעבוד כמו שנתבאר בס"ק שלפני זה והמחבר קיצר בדבר: **מה** בלשון הקדש. משמע דבהקדש לכ"ע יכול לאסור וגם בב"י לא הביא מי שחולק ע"ז אבל רבינו ירוחם כתב בני"ט ח"א בשם הרשב"א והר"ל יונה דבין בשכירות בין במשכונא אינו יכול להקדיש אפילו שוה יותר ודוקא המשכיר לו בית זה אבל המשכיר לו בית סתם יכול להקדישו ויתן לו בית אחר וכ"ד הר"ן פרק השותפין וכ"כ הריב"ש סימן שנ"ה שכן הסכימו האחרונים וכן נ"ל ראיה מהירושלמי דפ' מקום שנהגו דגרסינן התם תני המשכיר בית לחבירו ועמד והקדישו הרי זה דר בתוכו ומעלה שכר להקדש אימתי בזמן שלא הקדיש לו שכרו אבל בזמן שהקדיש לו שכרו ה"ז דר בתוכו חנם ע"כ והתוס' והרא"ש בנדרים הביאו שהירושלמי מחלק דכשלא הקדיש לו שכרו יוכל להקדישו וכשהקדיש לו שכרו אינו יכול להקדיש שאינו ברשות המשכיר כלל ולכך כתב הרא"ש על הירושלמי ותמיה לי מה תלוי בהקדמות השכירות דשכירות קרקע נקנה בשטר וחזקה וזוזי הוא דמסיק ביה עד כאן לשונו ותימה לפי הבנתם היאך קאמר אימתי כשלא הקדיש לו שכרו הוי הקדש וכיון דהוי הקדש היכי מצי דייר בה כדפריך בערכין (ד' כ"א ע"א) במעילה קאי ועוד מאי ענין דר בתוכו חנם דקאמר *) (ואולי גירסא אחרת היתה להם בירושלמי כמו שהביאו התוס' דערכין דף כ"א ל' הירושלמי בסגנון אחר ומכל מקום אף ל' הירושלמי שהביאו שם יש לפרשו כפי' מיהו בסמ"ג מביא גירסת הירושלמי וכמ"ש ומביא ג"כ ראיה ממנו ומחלק ג"כ בין הקדיש השכר ללא הקדיש השכר לענין אי הוי הקדש וליתא אלא כדפירשתי) אלא אדרבה הירושלמי בין בריפא ובין בסיפא מיירי שנקנה לו הבית להשוכר וכוונתו דל"ת דברייתא מיירי אפילו כשהקדיש לו שכר מעלה שכר להקדש דהקדש מפקיע מידי שעבוד דהא ליתא אלא אינו יכול להקדישו כיון שהשכירו והלכך כשלא הקדיש שכרו הוא דמעלה שכר להקדש דנהי דזה דר בתוכו מפום שאינו יכול להקדישו להפקיע שעבודו דשוכר מכל מקום שכרו שלו שמגיע לו יכול להקדיש אבל הקדיש לו שכרו הרי זה דר בתוכו חנם שהרי כבר נתן לו שכרו ושוב אינו יכול להפקיעו שילטרך להעלות שכר להקדש וכן מבמע בריב"ש סי' שנ"ה להדיא כדפי' וז"ל אבל אם השכיר לו בית זה אין מעלה שכר להקדש ואין הדר בו במעילה דלא חל ההקדש אלא לאחר זמן השכירות דאין הקדש דמים מפקיע מידי שעבוד השוכר ואפילו בלא הקדיש שכר דמכל מקום שעבוד יש לו על הבית ההוא ואין הקדש דמים מפקיע אלא שאם הקדיש לו שכר דר בו חנם ואם לא הקדיש שכר נותן השכר להקדש וכיון שהקדיש גוף הבית גם השכירות בכלל וכן אמרו בירושלמי דפסחים פרק מקום שנהגו עכ"ל וכן כתבו התוספות דערכין והריב"ש שם בשם התוספתא דהמשכיר אינו יכול להקדיש והביא הש"ס דילן בערכין יש לאוקמא בבית סתם כמו שכתבו רבינו ירוחם והר"ן והריב"ש עוד נראה לי דיש לומר דמיירי ביש למשכיר תפיסת יד בו ואין להקשות מנ"ל לש"ס להקשות יש לו' דליסנא דוהקדישו משמע ליה דחל ההקדש ולהכי פריך וכיון דהקדישו היכי מצי דייר בו וכן כתב הרב לקמן סי' רכ"ח ס"ז אם יש לו משכון ויש אומרים שאפילו המותר אינו יכול להקדיש והוא מדברי רבינו ירוחם נ"ט דלעיל ותימה שהשמיט כאן דיכול להקדיש וצ"ע: **מו** ושוכר יכול כו'. כן כתב הבית יוסף בשם תשובת הרמב"ן ושוכר נ"ל דיכול לאסור כו' והוא תוספתא ערוכה הביאוה התוספות בערכין דף כ"א ע"א ע"ש: **מז** המשאיל כו'. כלומר וכן המשאיל שוה למשכיר בכל ענין שנתבאר וכן משמע בטע"ז וכן משמע בהגמי"י שם שכתב על דין דמשכיר מכאן דקדק ר"ת דהמשאיל כו': **מח** הנותן טבלא כו' מותרת. כיון דקי"ל אין אומן קונה בשבח כלי הרי אין לו בגוף הכלי כלום ואין בו כח לאסור הכלי ואפילו היה אומן קונה בשבח כלי היינו כשיש ממשות בשבח כגון שנתן לו עצים ותקן כלי אבל הכא לא עשה האומן אלא צייר בסימנים ואין בהם ממש עכ"ל הרא"ש ועיין בח"מ סי' ש"ו כתבו הט"ו דקי"ל אין אומן קונה בשבח כלי ועיין בסמ"ע שם ס"ק ו': **מט** אבל אינו מחוייב לפרעו. דא"כ ה"ל שלוחו והיה חבירו אסור בו. והוא הדין נמי אם יש לחבירו הרבה לאכול דהרי אלא דאורחא דמלתא נקט. טור והרא"ש וכ' בתבו' מבי"ט ח"א סי' קט"ז דף קנ"ב ע"ג רב שנדר מנכסי פלוני

ביאור הגר"א

ומירושלמי דפ"ד דפסחים ע"ש וכ"כ הר"נ בשם אחרים אבל הריב"ש שם כתב דהירושלמי מחלק אם הקדים דר בחנם וא"ל נותן להקדש. והר"נ כתב דההיא דערכין בשוכר בית סתם משא"כ ההיא דכתובות שם והטעם דאין קדושת דמים מפקיע מידי שעבוד וכתב אלא ההיא דנדרים קשה דהא קנמות קדושת הגוף הוא כמ"ש בכתובות שם וכתב תי' ר"ת לחלק בין הקדש וקונם כללי לקונם פרטי ותי' הנ"ל בין הקדים ללא הקדים וכתב דעל הכל קשה מתני' דהשותפין אסרין וע"ז דהא קונם פרטי הוא וכהקדים דמי אלא צ"ל כתי' הראשון של תוס' דההיא דמודר הנאה במשכיר שאין דעתו לאסרו כי לא פירש ואחרים תי' דההיא שכירות לאו שכירות גמור היא דמקבל בטפקא כו' אבל הוא כתב דודאי המשכיר יכול לאסור על השוכר אפי' הקדים לו שכרו דקונמות מפקיע מידי שעבוד בין אסרו אב"ע בין על השוכר לבד אבל על אחר אין יכול לאסור דהא המודר אינו נהנה מן המשכיר אלא מן השוכר וכל דבריו כתב הריב"ש שם והסכים לדברי הר"ן: [כט] ושוכר כו'. תוספתא בפ"ח דב"מ עמד השוכר והקדישה ה"ז מקודשת עד שתצא מרשותו כו' והביאו תוספות בערכין שם וע"ש: [ל] וממשכן כו' ובעל כו'. ר"ל לא כתי' הנ"ל שמחלק בין בעה"ח למשכיר וע"ל סי' רנ"ח ס"ז בהג"ה: [לא] המשאיל כו' והשואל כו'. ר"ל נ"כ כמו משכיר ושוכר ת"ש: [לב] הנותן כו'. דאין אומן קונה בשבח כלי כמ"ש בפ"ט דב"ק (נ"ט) וכמ"ש בח"מ סי' ש"ו ס"ב ואף להחולקין מ"מ סמנין אין בהן ממש וא"י לאסור כמ"ש בספ"א דנדרים וש"ם והה"נ אפי' מדרבנן ליכא: [לג] אבל אינו כו'. עבה"ג והמש"ש ל"נ א'

חידושי רע"ק

רק שעבוד חוב דלא יחזיר לו ממילא אבל שכירות דמעצמו יחזור לו גם ק"ד מפקיע: (ש"ך ס"ק מ"ח) אבל הכא לא עשה האומן אלא כו'. ע' בת' בני יעקב (סי' נ'): דבזה

באר היטב

כנכסיו ס"ז: (כט) הקדש. כתב הש"ך משמע דבהקדש לכ"ע יכול לאסור ותימה דלקמן סי' רכ"ח ס"ז כתב הרב אם יש לו משכון י"א שאפי' המותר א"י להקדיש וכאן סתם דיכול להקדיש וצ"ע וכתב הט"ז ולענין הלכה כתוי לחוש למוחרא דכפי' יכול לאסור אבל הש"ך כתב דלאו כל כמיניה לאסור אותו על אחר וסיים ומיהו כ' הר"ן נראים הדברים דפ"מ היו משמתינן ליה עד דאיתשיל אנדריה וע"ש בהש"ך שמאריך בדין זה וכתב עוד דגם אינו יכול להקדיש אלא אותו החלק שיש לו בבית השוה יותר מדמי השכירות אבל כשאינו שוה יותר אינו יכול להקדיש והט"ז כתב ונראה דלדידן אפי' אמר הקדש אינו מפקיע שהרי כתב הרא"ש דהאידנא כל הקדש שלנו חולין הוא שאינו אלא לדקה וכו': (ל) מותרת. כיון דקי"ל אין אומן קונה בשבח כלי ואפי' היה קונה היינו כשיש ממשות בשבח כגון שנתן לו עצים ותקן כלי אבל הכא לא עשה כלום רק צייר בסמנים ואין בהם ממש עכ"ל הרא"ש ועיין בח"מ סי' ש"ו ובסמ"ע שם ס"ק ו': (לא) אעשה. וה"ה נמי אם יש לחבירו הרבה לאכול דהרי אלא דאורחא דמילתא נקט טור והרא"ש וכתב בתשובת מבי"ט רב שנדר מנכסי פלוני או איפכא יכול אותו פ'

פתחי תשובה

(ב) ושוכר יכול לאסרו. [עש"ך ס"ק מ"ו ועיין בתשובת חתם סופר סימן רכ"ט שהביא דהסלס"ל ביש"ש פ"ס דל"ק סימן ל"ד שדא ביה נרגא ממתני' דערכין ל"ע וכתב הלכה למעשה שאם אמר השוכר סתם הריני מקדישו אינו קדוש כלל אם לא פירש בהדיא שמקדיש כפי שיש לו כאותו בית והוא ז"ל האריך לתמוה עליו ומסיק דאין ספק שיכול להקדישו סתם ושוקדש עד זמן תשלום שכירות ושם האריך בענין רוב בתי כנסיות שבמדינתו שהיא רק מושכרת לסקהילה מסר שפיר דיש עליהן כל קדושת בהכ"נ כל משך זמן שכירותן ע"ש]: (ג) מה אעשה. עהכ"ש ומ"ש בשם תשובת מבי"ט רב שנדר כו' עיין בזה בתשובת מהרי"ט ח"א סי' כ' שכתב דבתשובת הרשב"ץ ז"ל ח"א סימן קל"ח השיב בזה לאיסור ומהרי"ט האריך לחלוק עליו ועיין בתשו' ישועות מאיר סימן י"ב שהאריך בזה וסתר דברי מהרי"ט ז"ל והעלה גם כן לאיסור

באר הגולה

נקודות הכסף

גליון מהרש"א

ממני ואיני יודע מה אעשה הם עושים עמו ובאים ונוטלין שכר מהמדיר אם ירצה המדיר לפרעם

נ ס״ט וכן מותר לומר נא כל(נג) הזן לפלוני או עושה עמו אינו מפסיד[לד] ס׳ אבל אסור לומר(לז) כל השומע (נג) קולי יזון לפלוני דכיון שהוא לשון ציווי הוי כשלוחו [לה] ס״א וכן אסור לומר לחבירו אם תזון לפלוני לא תפסיד דביון שאומר כן ליחיד (לח) נראה כשלוחו:

ט ס״ב היו מהלכין בדרך נב ואין לו מה (נד) יאכל נותן לאחר לשם מתנה והלה מותר בה ואם אין עמהם אחר מניח על הסלע ואומר נג הרי הוא (נה) מופקר לכל מי שירצה והלה נוטל ואוכל ס״ג במה דברים אמורים בנותן לאחר לשם מתנה בסתם אבל אם אמר לחבירו הסעודה נתונה לך במתנה ויבא פלוני שהוא אסור בהנייתי ויאכל עמכם בסעודה הרי זה אסור ס״ד ולא עוד אלא אפי׳ נותן לו סתם וחזר ואמר לו רצונך שיבא פלוני ויאכל עמכם אם הוכיח סופו על תחלתו שלא נתן לו אלא על מנת שיבא פלוני ויאכל אסור כגון שהיתה סעודה גדולה והוא רוצה שיבא אביו או רבו וכיוצא בהם שהם אסורים בהנייתו לאכול מסעודתו שהרי סעודתו מוכחת עליו שלא גמר להקנות וכן כל כיוצא בזה:

י ס״ה מי שנשבע או נדר (לט) שלא ידבר עם חבירו יכול לכתוב לו כתב נד (א) לדבר עם אחר והוא (נו) שומע:

יא [לו] ס״ו אם אסר ספרו על חבירו (מ) נה (ד) אסור לנאסר (נז) (ה) ללמוד בו:

יב ס״ז המודר הנאה מחבירו נו אסור בגחלתו (°) (מא) נז ומותר (נח) בשלהבתו ס״ח המודר הנאה מחבירו תוקע לו תקיעה של מצוה:

הגה המודר הנאה מחבירו (מב) [לז] מותר לשחוט לו נח (ו) בהמה (נט) בריאה (ז) אבל לא מסוכנת (כן משמע מב״י בשם אהל מועד):

שפתי כהן

פלוני או איפכא יכול אותו פלוני לתת לדקותיו ונדבותיו ליד גבאי הקהל אע״פ שגבאי הקהל יתנו להרב מכיס הקהל אשר שם מעורב נדבת אותו פלוני ועיין שם: נ וכן מותר לומר כל הזן. כתב ספרישה נראה דבזה צריך ליתן לו כל דמי מה שנתן לו דלא שייך לשון שליחות בלשון רבים וע״ל סימן רל״ה: נא כל הזן כו׳. כתב הב״ח דאפילו אמר ליחיד כל הזן אינו מפסיד שרי כיון דלא אמר בלשון יחיד אם תזון כו׳ ע״ש וע״ל סימן רל״ה ס״ק ב׳: נב ואין לו מה כו׳. הכא דוקא משום דאין לו מה יאכל התירו וכ״פ הרא״ש: נג הרי הוא מופקר כו׳. ואע״ג דמדברי סופרים אינו הפקר עד שיפקיר בפני ג׳ כמ״ש בח״מ סימן רע״ג ס״ז הכא כיון דאין לו מה יאכל העמידו על דין תורה ועי״ל דאף מד״ס אינו אלא לענין שיכול לחזור בו המפקיר עכ״ל הב״ח ועי״ל כמ״ש התוספות בס״פ אין בין המודר דוקא במקרקעי אבל במטלטלי אין צריך ג׳ וע״ש: נד או לדבר עם אחר כו׳. ואף על פי שחבירו שומע אין בכך כלום כיון שלא נתכוין להשמיעו אבל אם נתכוין להשמיעו אע״פ שיש אחר ביניהם שדבריו כלפי אותו האיש לא יפה עשה. כן כתב בית יוסף בשם תשובת הגאונים: נה אסור כו׳. ול״ד למודר הנאה משופר דלקמן דמותר בתקיעת מצוה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו דהכא כיון שיש להשכיר ספרו וזה לומד בו בחנם ה״ז נהנה: נו אסור בגחלתו. ע״ל סימן קמ״ח ס״ק י׳: נז ומותר בשלהבתו. פי׳ מותר להדליק נר בשלהבתו דאין בה ממש: נח בהמה בריאה. מפני

טורי זהב

קמ״ל דאפילו הכי מותר ואם איתא דבכל הזן אינו מפסיד צריך לשלם לו מן הדין ואפ״ה מותר מה שאין כן באומר לחנוני דאין היתר אלא מחמת שאינו צריך לשלם לו הרי רבותא גדולה היא בכל הזן אינו מפסיד ולמה עשה התלמוד ממנו לא מבעיא ומלבד כל הנ״ל אין שום התחלה לו׳ שלא יהיה שלוחו ויכול להוציא ממנו מעות דהא הוה כפורע חובו של חבירו שאין צריך לשלם לו כנזכר סי׳ קכ״ח בח״מ ועיקר איסור והיתר דכאן תלוי בחיוב ופטור לשלם לו ועל כן דברי הפרישה בזה אינם הלכה כלל: (לז) כל השומע קולי יזון לפלוני. כאן חייב לשלם אף אם לא סיים לא יפסיד כיון שהוא שלוחו ודאי לא יפסיד על ידו. ובפרישה כתוב שגם כאן צ״ל לא יפסיד ולא נראה כן: (לח) נראה כשלוחו. פי׳ וצריך לשלם לו מן הדין: (לט) שלא ידבר עם חבירו. *) זה קאי אנשבע דאילו בנדר אינו חל על דבר שאין בו ממש כמ״ש סי׳ רי״ג: (מ) אסור לנאסר ללמוד בו. כן כתוב בתשו׳ מיימון הביאו בית יוסף. והוא מטעם שהרי אין חיוב על האדם להשאיל ספרו לחבירו שלא לדעתו כמו שאין חובה עליו ליתנו שהרי מקלקלו בכך ומותר להשכירו ונמצא מהנהו השכר שהיה צריך ליתן. וכ׳ בתשובות מהר״ם שהקשה מההיא דסעיף (ג׳) [יג] המודר הנאה משופר מותר לתקוע תקיעה של מצוה. ותמה אני דאין כאן קושיא דהא בהדיא כתוב בתשו׳ מיימון שהטעם שאין משאילין ספרים מפני שמקלקלן שהקלקול מצוי בהן מה שאין כן בשופר אינו מתקלקל כשזה יתקע בו וכן ההיא דמודר ממעיין כו׳ וזה פשוט לע״ד ולפי מה שאכתוב בסמוך בלא״ה ל״ק מידי: (מא) ומותר בשלהבתו. נראה דכאן הוה הדין גם כן כמו לענין עבודת כוכבים בסי׳ קמ״ב סעיף א׳ וכפי מה שכתבנו שם: (מב) מותר לשחוט לו בהמה בריאה. הטעם שחשוב קלקול מדאיתא בשוחט בסכין של עובד כוכבים בסימן י׳ דלא חשיב הנאה ואף שאיני כדאי לחלוק על הרב בעל אהל מועד שהוא המציא דין זה כמבואר בבית יוסף *מ״מ אמרתי שאין לסמוך על הוראה זאת דזה פשוט דהנאה גדולה היא לו מה שישחוט לו ויתירנה לו לאכילה ובכל יום אנו שוכרים שוחט שישחוט ודוקא לגבי עבודת כוכבים אמרינן שאין בשביל איסור עבודת כוכבים איסור בסכין של עובד כוכבים וראיה מפורשת מדברי התוספות פרק הלוקח (דף ק״ו) שכתבו בד״ה חוץ מחובל כו׳ וז״ל אע״ג דכל שוחט מקלקל הוא כדאמרינן פ״ק דחולין סכין של עובד כוכבים מותר לשחוט בה מודה רבי יהודה לענין שבת דחייב ולא חשיב מקלקל דדוקא לענין עבודת כוכבים חשיב מקלקל דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ולא חשיב ליה נהנה כיון שקלקולו יותר על תקונו עכ״ל הרי מפורש לפניך דלא ילפינן לענין שבת מעבודת כוכבים בזה וה״ה נדרים כיון דאמרינן דוקא גבי ענין עבודת כוכבים גלי רחמנא ולא במקום אחר ואע״ג דבפ״ק דחולין (דף ח׳) כתבו התוס׳ דדוקא לענין שבת הוא הכלל כיון דמלאכת מחשבת אסרה התורה והוא נתכוין להנאה זאת אין מזה קושיא ואדרבה משם ראיה דהא גם בנדרים אנו הולכין אחר כוונת הנודר והוא מתכוין כאן להנאה ותו דק״ו הוא בנדרים מדמלינו בריס

חידושי רע״ק

(שם ס״ק ג׳) דבזה צריך ליתן לו. להדיא כתב הר״ן והרא״ש (ר״פ המדיר) דאינו חייב לשלם גם הש״ך בעצמו כתב כן בהוה״מ (סי׳ קכ״ח סק״ו): (שם סעיף ט׳) ואין לו מה יאכל בנ״י (פרק איזהו נשך) כ׳ בשם הרמב״ן דדוקא באין לו מה יאכל שרי וע׳ מ״ל (פ״ה הי״ד מטלה) מי שאסר נכסיו לפלוני יכול ליתן ביד הגבאי אע״ג דהגבאי יתן לפלוני כיון דביד הגבאי ליתן לאחר הוי כמו מתנה הר״ן נדרים (ס״ה ע״ב) ועי׳ ת׳ מהרי״ם (ח״א ס״י) : (שם סעיף י׳) לדבר עם אחר. ע׳ ת׳ חות יאיר (סס״ז) ואם נשבע שלא לגלות סודו לשמעון אם שרי להגיד ללוי ולוי יגיד לשמעון ע׳ ת׳ הרא״ח (סי׳ מ״ז):

ביאור הגר״א

מאן תנא כו׳: [לד] אבל אסור כו׳. שם והתנן מי כו׳ הכי השתא כו׳: [לה] וכן אסור כו׳. כמש״ש לא מיבעיא כו׳ ואם איתא אכתי י״ל ביחיד. תוס׳ שם ד״ה באומר כו׳: [לו] אם אסר כו׳. כמש״ש ל״ו ב׳ במקום שנוטלין כו׳ ה״נ דמשכירין כמ״ש בספ״ט דב״מ והא רבא אפיק ספרא דאגדתא כו׳: [לז] מותר לשחוט כו׳. כמ״ש בפ״ק דחולין ח׳

באר היטב

לתת לדקותיו ונדבותיו ליד גבאי הקהל אע״פ שגבאי הקהל יתנו להרב מכיס הקהל אשר שם מעורב נדבת אותו פלוני ש״ך (ראובן אסר הנאתו על שמעון וקבל עליו שלא ישא ויתן עמו שום מו״מ של הנאה ושמעון השתתף עם לוי וכל מה שהרויח חולק עם לוי אסור לראובן לישא וליתן עם לוי שכל מה שקנה לוי קנה שמעון כ״נ בשם הרא״ש כ״י מי שאסר נכסיו על פלוני יוכל להנהותו מנכסי אחרים מבי״ט ח״ג סי׳ קט״ז וקל״ט): (לב) הזן. כתב הב״ח דאפילו אומר ליחיד כל הזן כו׳ שרי כיון דלא אמר בלשון יחיד תזון וכתב בפרישה דבדין זה צריך ליתן לו כל דמי מה שנתן לו וע״ל סי׳ רל״ה ס״ק ב׳: (לג) קולי. כ׳ הט״ז כאן חייב לשלם אף אם לא סיים לא יפסיד דכיון שהוא שלוחו ודאי לא יפסיד על ידו ודלא כפרישה: (לד) יאכל. הכא דוקא משום דאין לו מה יאכל התירו ש״ך: (לה) מופקר. ואע״ג דמדברי סופרים אינו הפקר עד שיפקיר בפני ג׳ כמ״ש בח״מ סי׳ רע״ג ס״ז הכא כיון דאין לו מה יאכל העמידו על דין תורה עכ״ל הב״ח והש״ך תירץ דהפס דוקא במקרקעי אבל הכא במטלטלי א״צ ג׳:

(לו) שומע. כיון שלא נתכוין להשמיעו אבל אם נתכוין להשמיעו אע״פ שיש אחר ביניהם שדבריו כלפי אותו האיש לא יפה עשה. ב״י בשם תשו׳ הגאונים וזה קאי דוקא אנשבע דאילו בנדר אינו חל על דבר שאין בו ממש כמ״ש סי׳ רי״ג. ט״ז (ועיין כה״ג מ״ש בשם ריא״ז): (לז) ללמוד. ול״ד למודר הנאה משופר דמותר בתקיעה מצוה משום דמצות לאו ליהנות נתנו דהכא כיון שיכול להשכיר ספרו וזה לומד בו בחנם ה״ז נהנה והט״ז תי׳ דגבי ספרים יש לחוש שיתקלקלו שהקלקול מצוי בהם משא״כ בשופר אינו מתקלקל כשזה יתקע בו: (לח) בשלהבתו. פי׳ מותר להדליק נר בשלהבתו דאין בה ממש וע״ל סי׳ קמ״ח וקמ״ב: (לט) בריאה. כתב הט״ז וז״ל אף שאיני כדאי לחלוק מ״מ נ״ל שאין לסמוך על הוראה זאת דזה פשוט דהנאה גדולה היא לו מה ששוחט לו ויתירנה לאכילה ובכל יום

פתחי תשובה

לאיסור כדברי הרשב״ץ ז״ל ע״ש: (ד) אסור לנאסר ללמוד. עט״ז ס״ק מ״ג מ״ש הטעם בזה ועיין בתשובת פני אריה סימן מ״ז שהשיג על טעם זה: (ה) ללמוד. עבה״ט ועיין בשאילת יעב״ץ ח״א סימן ס״א: (ו) בהמה בריאה. עבה״ט ועיין בתשובת פני אריה סי׳ ס״ד שהעלה כהרמ״א ולא כט״ז אלא שכתב דמ״מ אינו מותר לשחוט לו בהמה בריאה אלא במקום שאין נותנין שכר בעד השחיטה או בנותן לו שכרו אבל בלא״ה אסור ואף בכה״ג לא שרי אלא כשלא אמר המודר שישחוט לו בהמתו אלא שזה בא ושוחט לו מעצמו או שאמר המודר כל השוחט בהמתי איני מפסיד או שאמר כל הרוצה לשחוט יבא וישחוט ויש שם ג״כ אחר שיודע לשחוט אבל אם אמר לו בפירוש שישחוט לו בהמתו באנו למחלוקת הב״י והרמ״א דלעיל סעיף ב׳. אמנם במקום מצוה כמו לכבוד שבת וכיוצא יש לסמוך בזה על הרמ״א שם. ועיין עוד בסי׳ ס״ו שם שכתב דמותר לנקר בשר מחוטי חלב ודם של מי שמודר הנאה ממנו שהרי אם לא המודר לעבור על המצוה יכול הוא לאכלו בלא ניקור ואין מעכב על ידו אלא חפצו לקיים המצוה כמאן שאינו נהנה אלא הנאת קיום מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו אמנם למלוח הבשר להוציא מידי דמו אסור דמלבד הנאת מצוה מהנהו ג״כ שמלח ממתיק הבשר ונותן בו טעם ונמצא מהנהו כמה שעושה להיות ראוי לאכול שלמתו ע״ש: (ז) אבל לא מסוכנת. עיין בתשובת זכרון יצחק סי׳ נ״מ שכתב דאם שחט בדיעבד לכאורה יש לאסור משום דקיי״ל כרבה

מ״מ ... יוס

נקודות הכסף

בית לחם יהודה

גליון מהרש״א

(ש״ע סעיף י׳) יכול לכתוב לו כתב עיין גליון הג״ה לקמן סי׳ רל״ב ס״ב במופו בשם תשובת חות יאיר וע״ש דמכאן יש לומר דהוא משום דבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ומ״מ תעלה דבכל מקום ל״א כדיבור דמי ובת׳ שב יעקב ח״א סימן מ״ט מביא חרבה תשו׳ דבכתב אינו שבועה כלל וכ״ח כת׳ נ״ב יו״ד סי׳ ס״ח ד״ה ועתה:

נדרים פרק לין בין סמוך נרבי מליעזר דס"ל לפלוגי ויפור לסור בסמוך דסיינו לס לסד מוכ לסבירנו דרך להוסיף ל' לו כ' ובמוכך סגלס קפדינן לפלוגי על סגלס מוענמ כמ"ש הרמ"ס שם והר"ן ומענמ זס לסבריכן רים סיכן זס לפלוגי דרים כרגל דלס קפדי ליכני כמ"ש שם סר"ן ק"ו שים לסמור סגלס גדולס כזגלס שמכשיר וממליצ לו לכילס מס שלס סיס יכול לזכול בלמו כבי ודלייס עוד ממס שכתב סרשב"ד בפ"ו דמגוסות וז"ל שלס נשבע כמוכל לו משמע שלס יסגס מבני סעיר ע"ד רבים דימול ויפמוט בסגס דמס מלוס ים בסברס ידרו לבל לס לריך למעשס ידיו ולס יסעסק במעשס ידיו לס יוכל למול ולפמוט יסיכו לו ולס נשבע על שלס יכול ממנו סרי יכול למול ולגמד בניסס בסגס עכ"ל סרי שסחמיל ב' פעמים בסילה ופסיפה ובסוף לס זכר פסיפה שיעשס להם בסגס שלס לסור כיון שסיכו מלוס עליו על כן נרלס ברור דסי רלס סרב רמ"ס דבריס שזכרנו לס סיס קובע כסן להלכס להקל *)ולסיכן נמור סוס כללע"ד : (מג) מוסר לסקוע בו תקיעה של מצוה ' בס"ס סימן מסקפ"ו בבית יוסף כסב בשם כל בו דדוקס לסכי יסקע לו לבל המודר עלמו לס יסקע בנלס מסי שברל סלס נסגס בשלמן מרוך ולפי זס ודלי לס קשס מידי מסטיק דסטיק י"ל שסור לגמוד בספר סגלסר עליו בנלס סלי שברל בסבירל שבסבחי שם שלס מעשס דסבל דודקי סאורס מעמס לב שברי לסור לגמוד בימי סבלו ס"ב לס דמיס סלי

רכב מי שהתנו מודר הנאה ממנו ורוצה ליתן מעות לבתו . ובו סעיף אחד :

א * המודר מחבתנו והוא (א) רוצה **א** לתת לבתו (°) מעות כרי שתהא נהנית בהם ומוציא אותם בחפציה הרי זה נותן לה ואומר לה הרי המעות הללו נתונים לך במתנה (פ) (א) ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא יהיו למה שאת נותנת לתוך פיך ב או למה שתלבשי ויוצא בזה [א] ב ואפי' אמר על מנת שאין לבעליך רשות בהם אלא מה שתרצי עשי בהם (ב) לא קנה הבעל ומה שתרצה העשה בהם אבל * אם נתן לה מתנה ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהם (ב) ולא פירש שתהא המתנה הזאת לכך ולכך או למה שתרצה העשה בהם הרי זה יקנה אותה הבעל לאכול פירותיה ודבר זה אסור (ג) שהרי הוא אסור בהנאית (ג) חותנו ג ויש אומרים (ג) דאפי' (ג) באומר לה על מנת שאין

(ח) סמ המודר הנאה משופר (מג) **נט** [לח] מותר (מ) לתקוע בו תקיעה של מצוה " המודר הנאה ממעיין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה . (כפול סי' ריי"ו סכ"ו) :

יד [לט] ** הנודר הנא' מחבירו ונתן לו לולב לצאת בו על מנת שיחזירנו (מד) ביום (מח) שני **ס** יצא [מ] אבל ביום ראשון לא יצא (°) :

מפני שהוא מקלקל לבל לא במסוכנת שהוא מחקן וע"ל סימן ו' ס"ק ד' : **נט** מותר לתקוע בו כו' . משמע לפילו הוא עלמו וחימה דבמ"ח סימן תקפ"ו ס"ס כתב המודר שנתה מעופר לדם לחר חוקע בו וזה יולה משמע לבל הוא עלמו לל שנתב שבבית יוסף בשם כל בו ופ"ע . ולעניו סלכס סביה בב"ח בח"מ סס מחלוקת ספוסקים בזה ופסק דבשעת סדחק יכול לתקוע לחר' סעלמו ועמ"ש : **ס** יצא . דמלות לו ליהנות ניתנו לל יהא דבעינן ולקחתם לכם מלחר וכן כתב סרב המגיד בח"ח סי' תרמ"ט ס"ב ס"ס . דין המודרים בהנאה שלא יתן להם מלכס ולל מבל לסורי סנאה וכן כתב סרב רמ"ס בפ"ג מהלכות נדרים ה"ב :

רכב א לתת לבתו מעות . מבל שם רולה לתת לה מזונות לין לריך לומר לה בלום לפי שאין לבעלה זכיות בהם שהרי לומר לה שתלבשי ויוצא בזה מדין מתנה ובניו במודר הנאה כדלמיל סי' רכ"ח ס"ב וסבזול סנאה דלמיל סי' **ב** או למה שתלבשי בו' . כתב ספריסה ס"ג לריך עיון מי לל לומר לה הלא סמעות שלנו יתונים לין על מנת שאין לבעליך רשות בהן אלא יהיו למה שאת נותנת לתוך פיך ב או למה שתלבשי וביולא בזה [א] ב ואפי' אמר על מנת שאין לבעליך רשות בהם אבל מה שתרלה העשה בהם הרי זה יקנה אותה הבעל לאכול פירותיה ודבר זה אסור (ג) שהרי הוא אסור בהנאית (ג) חותנו ג ויש אומרים (ג) דאפי' (ג) באומר לה על מנת שאין

(°) מעות כרי שתהא נהנית בהם ומוציא אותם הללו נתונים לך במתנה (פ) (א) ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא יהיו למה שאת נותנת לתוך פיך ב או למה שתלבשי ויוצא בזה [א] ב ואפי' אמר על מנת שאין לבעליך רשות בהם (ב) לא קנה הבעל אלא מה שתרלה העשה בהם ומה שתרלה בהם אבל * אם נתן לה מתנה ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהם (ב) ולא פירש שתהא המתנה הזאת לכך ולכך או למה שתרלה העשה בהם הרי זה יקנה אותה הבעל לאכול פירותיה ודבר זה אסור (ג) שהרי הוא אסור בהנאית (ג) חותנו ג ויש אומרים (ג) דאפי' (ג) באומר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהם אבל מה שתרלה העשה בהם הרי זה יקנה אותה הבעל לאכול פירותיה ודבר זה אסור (ג) שהרי הוא אסור בהנאית (ג) חותנו ג ויש אומרים (ג) דאפי' (ג) באומר לה על מנת שאין

(מג) מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה ' בס"ס סימן תקפ"ו בבית יוסף כתב בשם כל בו דדוקס לחר יסקע לו לבל המודר עלמו לס יסקע בנלס מסי שברל סלס נסגס בשלמן מרוך ולפי זס ודלי לס קשס מידי מסטיק דסטיק י"ל שסור לגמוד בספר סגלסר עליו בנלס סלי שברל בסבירל שבסבחי שם שלס מעשס דסבל דודקי סאורס מעמס לב שברי לסור לגמוד בימי סבלו ס"ב לס דמיס סלי

(°) מעות כרי שתהא נהנית בהם ומוציא אותם הללו נתונים לך במתנה (פ) (א) ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא יהיו למה שאת נותנת לתוך פיך ב או למה שתלבשי ויוצא בזה [א] ב ואפי' אמר על מנת שאין לבעליך רשות בהם (ב) לא קנה הבעל אלא מה שתרלה העשה בהם ומה שתרלה בהם אבל * אם נתן לה מתנה ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהם (ב) ולא פירש שתהא המתנה הזאת לכך ולכך או למה שתרלה העשה בהם הרי זה יקנה אותה הבעל לאכול פירותיה ודבר זה אסור (ג) שהרי הוא אסור בהנאית (ג) חותנו ג ויש אומרים (ג) דאפי' (ג) באומר לה על מנת שאין

מעות לבתו לסמרינן לה ליהנות ניתנו לל יהא בזה כמסך סנאה לחדם ול"ל ול"ב למה מוסר למדו מקרא בדליתה בספיף ב' סה יש לו בממה מזה יש לומר דסחם המיוב עליו ללמוד עמו מבא מה לני בחגם בו' ע"ב לה חבפה בן בהנאה ממ"ב בשלמה ספריס שלין עליו חיוב כמ"ם בחסובת מיימון לעיל בן ל"ל : (מד) ביום שני יצא . דמלות לה ליהנות ניתנו לבל לה ביום רלשון דכתיב ולקחתם לכם ולה מבל שלור סנאה לבעל לאכול פירותיה והוא לבור סנאה בהנאית (ג) חותנו ג ויש אומרים (ג) דאפי' (ג) באומר לה על מנת שאין

רכב (א) רוצה לתת לבתו מעות . דוקא מעות אבל אם רולה ליתן לה מזונות אין לריך לומר בלום לפי שאין לבעלה זכיות בהם ובניו במודר הנאה כדלמיל סי' רכ"ח ס"ב וסבזול סנאה דלמיל סי' **ב** או למה שתלבשי בו' . כתב ספריסה ס"ג לריך עיון מי לל לומר לה הלא סמעות שלנו יתונים לין על מנת שאין לבעליך רשות בהן אלא יהיו למה שאת נותנת לתוך פיך ב או למה שתלבשי ויוצא בזה [א] ב ואפי' אמר על מנת שאין לבעליך רשות בהם אלא מה שתרלה העשה בהם ומה שתרלה בהם אבל * אם נתן לה מתנה ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהם (ב) ולא פירש שתהא המתנה הזאת לכך ולכך או למה שתרלה העשה בהם הרי זה יקנה אותה הבעל לאכול פירותיה ודבר זה אסור (ג) שהרי הוא אסור בהנאית (ג) חותנו ג ויש אומרים (ג) דאפי' (ג) באומר לה על מנת שאין

(°) מעות כרי שתהא נהנית בהם ומוציא אותם הללו נתונים לך במתנה (פ) (א) ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא יהיו למה שאת נותנת לתוך פיך ב או למה שתלבשי ויוצא בזה [א] ב ואפי' אמר על מנת שאין לבעליך רשות בהם (ב) לא קנה הבעל אלא מה שתרלה העשה בהם ומה שתרלה בהם אבל * אם נתן לה מתנה ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהם (ב) ולא פירש שתהא המתנה הזאת לכך ולכך או למה שתרלה העשה בהם הרי זה יקנה אותה הבעל לאכול פירותיה ודבר זה אסור (ג) שהרי הוא אסור בהנאית (ג) חותנו ג ויש אומרים (ג) דאפי' (ג) באומר לה על מנת שאין

מעות לבתו לסמרינן לה ליהנות ניתנו לל יהא בזה כמסך סנאה לחדם ול"ל ול"ב למה מוסר למדו מקרא בדליתה בספיף ב' סה יש לו בממה מזה יש לומר דסחם המיוב עליו ללמוד עמו מבא מה לני בחגם בו' ע"ב לה חבפה בן בהנאה ממ"ב בשלמה ספריס שלין עליו חיוב כמ"ם בחסובת מיימון לעיל בן ל"ל : (מד) ביום שני יצא . דמלות לה ליהנות ניתנו לבל לה ביום רלשון דכתיב ולקחתם לכם ולה מבל שלור סנאה לבעל לאכול פירותיה והוא לבור סנאה בהנאית (ג) חותנו ג ויש אומרים (ג) דאפי' (ג) באומר לה על מנת שאין

גראה לי דנודר סנאה מחבירו אסור ליתן לו לעשות מלאכה בשכר שמקרי סנאה מה שסיית חבירם ושכרו וכמו שכתוב סי' ק"ם סעיף כ"ג :

וכיולו דמכן וון לה לשתו כו' כך כתב ר"ן . במקום שמותר לתת לבתו יכול גם ליהנות ממנה למשל לשתו נסנה כך כתב רש"י בשבועה : **(ב)** ולא פירש שתהא המתנה בו' . זה דעת סרמב"ם דדוקא שלא"ל ומה שתרלי חעשי בהם גילה דעתו' דגם לדידה לה יסיב לגמרי דניחא לשלחר זכה בהם כשעל שלא פירש כרי הוא כלומר לה כרי הם שלך לחוחו דבר שתרלי לעשות בו בכל שעה והוא כלומר שתעשי בו דבר פלוני בפרט חבל כל שלא פירש כלל שלא לומר לה

שאין לבעליך רשות בהן שהכל קנה אותה הבעל דיד אשה כיד בעלה ובח"מ סי' פ"ה סי"א סתם המחבר כסברא הראשונה ולא הביא דעת הי"א וכתב הב"ח דנראה בפלוגתא דרבוותא לענין נדרים הולכין לחומרא וגבי ממונא קולא לנתבע וחומרא לתובע ומי שמוחזק המע"ה:

אסורים עליו ותו דבהדיר עצמו אפשר לו להתיר נדרו ויוכל ליהנות ממנה ואם כן לא מהני כלל מה שהדיר עצמו וחוזר לאיסור מחמת נדר אמיו . ובפרישה כתוב וז"ל נראה ודאי דאם הבעל הדיר הנאה מאותן פירות דמותר ליתן לבנו אלא דלא איירי רבינו מזה עכ"ל . ולא דק כלל בהוראה זאת ואיסור גמור הוא כ"ז שלא אומר ע"מ שאין לבעליך רשות בהן אלא שתעשי בו דבר פלוני והיינו כי"א שהוא להחמיר :

לבעליך רשות בהם ומה שתרצי תעשי בהם קנה הבעל ואסור בהם :

רכג דין המדיר בנו לתלמוד תורה. ובו ד' סעיפים:

א [א] המדיר עצמו מהנאת בנו כדי שלא יתבטל הבן מלימודו בשבילו **א** מותר הבן (א) למלאות לו (א) חבית של מים ולהדליק לו את הנר [ג] ולצלות לו דג קטן **ב** [א] [ג] וכן מותר לקנות לו מהשוק מה שצריך אם הוא אדם שאין דרכו לקנות בעצמו או אם היא אשה שהדירה את בנה :

ב [י] האומ' לבנו הרי אתה אסו' בהנאתי או שנשבע שלא יהנה בו אם מת יירשנו אסור עליו הנאתו ופירש בין בחיי בין במותי אם מת לא יירשנו. (וע"ל סי' רס"ז) :

ג [ב] [ה] אסר בנו מהנאתו ואמר אם יהיה בן בני זה תלמיד חכם (ב) יקנה בני זה נכסי כדי להקנותם לבנו הרי זה הבן אסור בנכסי האב (ג) **ג** ובן הבן (°) מותר בהם אם יהיה (ב) תלמיד חכם כמו שהתנה :

ד [י] זה הבן האסור בירושת אביו **ד** אם (ג) נתן ירושת אביו (ד) [ג] לאחיו או לבנו הרי זה מותר (ה) וכן **ה** אם פרעם בחובו או בכתובת אשתו [ד] וצריך להודיעם (°) שאלו נכסי אביו שאסרם עליו :

רכג א מותר הבן כו'. דמסתמא ממילי זוטרי כי האי דליכא בהו ביטול תורה כל כך לא אדריה וכתב הפרישה דלסברא זו אפשר בהאב שהדיר הנאה מבנו מפני שאינו עוסק בתורה אסור לעשות לו אפילו דברים אלו דלא כהרמב"ם וכ"פ הב"ח דדינו כמדיר בנו מנכסיו סתם ולא הזכיר מפני שאינו עוסק בתורה ואסור לעשות לבנו שום דבר : **ב** וכן מותר כו'. דכיון שהוא אדם חשוב או אשה שאין דרכה לקנות בעצמה אנן סהדי דאדעתא דהכי לא הדירוהו : **ג** ובן הבן מותר כו'. משמע אם לא יהיה בן הבן ת"ח גם בן הבן אסור וכן הבין הראב"ד בהשגות וכן כתב הב"ח דס"ל להרמב"ם דכיון שאמר אם יהיה בן בנו ת"ח כו' ה"ל כאילו פירש שאם לא יהיה ת"ח שגם הוא יהא מודר מנכסיו כמו הבן אבל הכסף משנה ופרישה פירשו דהאי מותר ר"ל קנויים הם לו ולא יוכל אביו לתתם לאחרים אבל מותר בהן מכל מקום וכ"ד הראב"ד והטור דבן הבן מותר בכל ענין ומ"מ הרא"ש והר"ן פסקו דלא קנה בן הבן כיון שלא הקנה לבן כלום אלא לאחר שיהיה בן בנו ת"ח והויא שעתא הדרא הודרא למריה : **ד** אם נתן כו'. פי' הר"ן דלאו למימרא שינתנו להם ממש דאם כן מיתהני מטובת הנאה דידהו אלא שמראה להן מקום ואמר להם נכסים אלו אסר עלי אבא ואיני יודע מה אעשה בהם טלו לעצמכם ועשו מהם מה שתרצו וכן בחוב וכתובת אשתו מיירי שב"ד מגבין להם שלא מדעתו אבל מדעתו אסור כדלעיל סימן רכ"א ס"ק ו' עכ"ד והבית יוסף בסי' ר"ו כ' דבבניו ואחיו אפילו שיתנה להם ממש מותר כיון שמודיעם שממון זה אסור לו ומפני כך נותנו להם והם גם כן בניו ואחיו שיש להם שייכות בממון זה הלכך אין לו עליהם טובת הנאה ושרי ע"כ וכן כתב מהרש"ל פרק הגוזל עליה סימן ס' ועוד האריך שם ופסק דיכול ליתן בידים ממש ליורשי האב הקרוב קרוב קודם על פי הנחלה וצריך להודיען שזה ממון אבא שאסור לו ולבניו לא יתן כלל דאין לך הנאה יותר מזה ואם אין לו מה יאכל מותר לו ללוות וב"ח באין ונפרעים מחלקו מן הירושה אבל אם יש לו אסור אלא יתן ליורשי האב ואם אין יורשים יתן לצדקה ואין צריך להודיע לצדקה זה ממון אבא מיהו רשאי לאבדו ולהשליכו לים ומ"מ מצוה לכופו בזה ליתן לצדקה עכ"ד בקצרה ועיין בחושן משפט סימן שס"ז ס"ה והפרישה והב"ח כתבו דה"פ אם נתן או פרע כו' דוקא דיעבד מותר ולא קאי באיסור נדר אבל לכתחלה אסור עיין שם שהאריכו בזה : **ה** אם פרעם כו'. נראה דלמאן דאוסר לעיל סימן רכ"א ס"ק ו' בפריעת חוב ברור או משכון ה"ה הכא וכן משמע מדברי הר"ן הנ"ל דדמי להדדי ואם כן מיירי הכא בחוב בעל פה וכה"ג שאינו חוב ברור :

רכג (א) חבית של מים . דמסתמא למלאכות גדולות נתכוין שהם מבטלים הלימוד וזה דעת הרמב"ן בטור ולפי זה אם האב אוסר הנאתו על הבן מפני שאין עוסק בתורה אפשר שהאב אסור לעשות לבן אפי' דברים קטנים והטור הביא בשם רמב"ם בזה דהאב מותר לעשות דברים קטנים הללו מטעם דגם האב לא הדירו אלא מדברים גדולים וכיון שהשולחן ערוך הביא דעת הרמב"ן לחוד משמע דבדין השני שהאב הדירו אסור בכל דבר כמו שזכרתי ולא כרמב"ם : **(ב)** יקנה בני זה נכסי כדי להקנותם . פרש"י משום דאכתי לא הוה בן הבן בעולם והוי ליה מזכה לעובר ומזכה לעובר לא קני ע"כ הקנה לבנו שיקנה לבן בנו וכתוב בפרישה דמיירי שהקנה לבן בנו ע"י בנו מעכשיו בק"ס וכה"ג בח"מ סי' ר"י עכ"ל : **(ג)** ובן הבן מותר בהם אם יהיה ת"ח כו' . זהו דעת הרמב"ם בטור . רבים מקשים הא לא נדר רק מן הבן ולמה יהיה בן הבן אסור אם אינו תלמיד חכם . והטור מביא דעת הרא"ש דלא קנה בן הבן דהדר הודר למריה ומכל מקום בן הבן מותר ליהנות אף על פי שלא קנהו וכתב כי זה פשוט ואיני יודע מה מלמדנו . ונראה לע"ד דהרמב"ם ס"ל דמ"ש אם יהיה בן הבן ת"ח כו' היה תוך כדי דיבור למה שאסרו בהנאה ואם כן אנו רואין שמה שאסר בנו היה כוונתו שגם בן בנו לא יהיה לו היתר אם לא יהיה ת"ח ואף על פי שלא זכר בן הבן מכל מקום אין זכות לבן הבן בנכסי אבי זקינו כל זמן שאביו קיים על כן שפיר אמרינן שכוון לאסור כל מה שנמשך מצד בנו והיינו אפי' בן הבן ומשום הכי ס"ל לרמב"ם כהם שסוף דבריו מועילים שיקנה בן הבן לענין דיני ממונות ה"ה נמי מועיל לענין איסור והיתר שאם אינו תלמיד חכם אסור בהנאה אבל הרא"ש ס"ל דאין התנאי קיים כלל לענין קנין ומ"מ בן הבן מותר אפילו אם אינו תלמיד חכם דהוה כאילו לא אמר כלום רק האיסור הנאה ממילא בן הבן מותר אע"פ שלא קנה אותם מחמת אביו וגם בדין ירושה אין לו שהרי אביו קיים : **(ד)** לאחיו או לבנו . בח"מ סימן שס"ז כתב הטור דין כיוצא בזה לענין גזילה כתב שם דאחיו ר"ל אחי אביו ובניו ר"ל אחיו ורמב"ם לא פירש כן ואין המשנה משמע כדבריו : **(ה)** וכן אם פרעם כו' . כ"כ הרמב"ם והטור כתב על זה ואיני מבין את דבריו היאך יהא מותר לו לפרוע חובו מנכסים האסורים עליו הרי הוא נהנה מהם כו' וכתב בית יוסף דאישתמיטתיה לרבינו מתניתין בהגוזל קמא שאמרה בהדיא כמו שכתב הרמב"ם *) ולענ"ד נראה דשפיר מקשה דעיקר קושיית הטור על מה שכתב הרמב"ם שהנאסר עצמו אומר שפורע חובו בדבר האסור לו ולא אמרו במשנה אלא שהמדיר פורע חוב הנאסר בלי ידיעת הנאסר ורצונו ומה שתנינו במשנה ובאים בע"ח ונפרעים ממנו הייט בעל כרחו שכן משמע מלשון שאמרה המשנה ונפרעים משא"כ בלשון הרמב"ם זה שכתב אם פרעם משמע הוא עצמו והר"ן הביאו ב"י בסי' ר"ו מוקי גם לדברי הרמב"ם אלו באופן זה דאין הוא עצמו משלם לבעל חוב אלא מראה לו מקום שיכן הם והטור לא ניחא ליה לפרש בכך . עוד הקשה הטור על מה שכתב הרמב"ם כאן וצריך להודיעם כו' מאי נפקותא מיניה והר"ן שם תירץ דהך הודעה הוא שהוא כמו הפקר כמי שאומר אלו נכסי אבא איני יודע מה אעשה בהם טלו לעצמכם והיינו ג"כ לפי דרכו שפי' דהוא עצמו אינו פורע אבל הטור דמפרש דברי רמב"ם דהוא עצמו פורע על כן הקשה שפיר נמצא לדינא אין מחלוקת דכל שעושה הוא בעצמו הפרעון אסור ולא מהני מה שמודיע אלא שלענין נותן ירושת אביו לבניו סובר הר"ן גם כן דאסור כשהוא נותן בעצמו מפני שיש לו טובת הנאה מזה אלא מיירי שמראה להם מקום ואומר להם נכסים אלו של אבא אסורים עלי איני יודע מה אעשה בהם טלו לעצמכם ועשו בהם מה שתרצו והב"י כתב שם כיון שמודיעם שממון זה אסור לו ומפני כך נותנו להם והם בניו ואחיו שיש להם שייכות בממון זה הלכך אין לו עליהם טובת הנאה ושרי עד כאן לשונו . ומכל מקום משמע דדוקא דיעבד מהני אם נתן או פרע אבל לא לכתחלה אע"ג שמודיע :

כמו

חידושי רע"ק

(סימן רכ"ג ש"ך סק"ה) וכן משמע מדברי הר"ן לא ידעתי שום משמעות לזה דהר"ן כתב רק דבע"ח לא מדעתיה מפרע' דוזו אסור אף לחנן אלא דהב"ד בע"כ מגבי' ליה ובכה"ג י"ל דאפילו לרבנן דחנן מותר דהבע"ח צועק להגבות לו חובו ומגבי' לו הב"ד את חובו

ביאור הגר"א

רכג [א] וכן מותר כו' . ער"נ שם ד"ה ירושלמי במס' ביכורים כו' : [ב] אסר בנו כו' . ער"נ מ"מ א' ד"ה ולענין כו' אבל הרמב"ם כו' : [ג] לאחיו או כו' . עמ"ש בח"מ סי' שס"ז ס"ה : [ד] וצריך כו' . גמ' שם ועמש"ש :

באר היטב

רכג (א) למלאות . דמסתמא ממילי זוטרי כי האי דליכא בהו ביטול תורה כ"כ לא אדריה וכתב הפרישה ולפ"ז אפשר בהאב שהדיר את בנו מפני שאינו עוסק בתורה אסור לעשות לו אפי' דברים אלו דלא כהרמב"ם וכ"פ הב"ח : **(ב)** ת"ח . משמע אם לא היה בן הבן ת"ח גם בן הבן אסור דה"ל כאילו פירש שאם לא יהיה ת"ח שגם הוא יהא מודר מנכסיו כמו הבן וכ"פ הב"ח : **(ג)** נתן . כ' הב"ח דוקא בדיעבד אם נתן או פרע וכו' מותר ולא קאי באיסור נדר אבל לכתחלה אסור וכתב הש"ך נראה דלמאן דאסר לעיל סימן רכ"א בפריעת חוב ברור או משכון ה"ל דמיירי הכא בחוב בע"פ וכה"ג שאינו חוב ברור :

הקונה

באר הגולה

א מימרא דרבי יצחק נדרים דף ל"ח ע"ב וכפי' הרא"ש שם ובפי' הרמב"ן הביאו הרא"ש שם בפסקיו והוכיח כן גם מהתוספתא ומהירושלמי (וכ"כ הראב"ד והר"ן): ב מימרא דרבי יצחק שם: ג הרא"ש שם בפסקיו מהירושלמי: ד מיי' פ"ה מה"נ (דין ו') ממשנה בב"ק דף ק"ח ע"ב: ה טור בשם הרמב"ם בפ"ה מה"נ (דין ח') מעובדא דההוא גברא דהוה ליה ברא דהוה שמיט וכו' והכי נתמן שם נדרים דף מ"ח ע"א וכ"כ הר"ן שם: (ס) כלומר הוא מוכלא ליתן להם ולא יהיה לו טובת הנאה עליהם:

נקודות הכסף

[illegible]

כנסת הגדולה

[illegible]

רכד מי שאמר נכסך עלי חרם. ובו סעיף אחד:

א [א] ראובן שאמר לשמעון הריני עליך חרם [א] או הרי אתה אסור בהנאתי ראובן מותר בהנאת שמעון ושמעון אסור בהנאת ראובן ב ואם אמר לשמעון הרי אתה עלי חרם ראובן אסור בהנאת שמעון ושמעון מותר בהנאת ראובן ג הריני עליך חרם ואתה עלי שניהם אסורין ליהנות זה מזה ד ומותרים בדברים שהם בשותפות לכל ישראל כמו הר הבית והעזרות [ב] ה ואסורין בדברים שהם בשותפות לבני אותה העיר (א) א כמו בית הכנסת והתיבה והספרים ו ומה (ה) תקנתם שיקנו חלקם שיש להם בו לאחר ונמצא שאין אחד מהם נהנה משל חבירו (ב) ב [ג] (א) ז וי"א שהם מותרים בכל דבר שאין בו דין (ב) חלוקה:

הגה ג [ד] ומי שהשאיל ביתו לבית הכנסת יש בתקנת ר' גרשון (ג) שאינו רשאי לאסרה על א' מבני הקהל אא"כ יאסרנה על כולם: (ב"י בשם א"ח וכל בו סי' קי"ו):

רכה ובו סעיף אחד:

א [א] א האומר לחבירו פירותיו של פלוני אסורין עליך א אינו (ה) כלום אלא אם כן ב ענה הנאסר (א) אמן:

רכו שותפים שהדירו זה את זה. ובו ג' סעיפים:

א א שנים שהם שותפים בחצר ונדרו הנאה זה מזה א ב אם יש בו דין (ה) חלוקה ב חל הנדר ואסורין ליכנס בו [א] ג עד שיחלקו ויכנס כל אחד בשלו (א) וכ"ש ד אם אחד מהם הדיר לאחד מן השוק מנכסיו ג שאסור (ג) ליכנס

טורי זהב

רכד (א) כמו בית הכנסת כו'. הרמב"ן והר"ן כתבו שיש לתמוה על הרמב"ם לפי שדבריו סותרים זה את זה דברים פרק השותפין פליגי ראב"י ורבנן בשותפין שנדרו הנאה זה מזה דראב"י ס"ל שניהם יכולים ליכנס להחצר של שותפות דזה נכנס לתוך שלו וזה לתוך שלו ורבנן אוסרים ואמר רבה מחלוקה בית שיש בה דין חלוקה אבל באין בה דין חלוקה דברי הכל מותר אמר ליה רב יוסף והרי ב"ה דכאין בה דין חלוקה דמי ותנן ושניהם אסורין כמאן אתיא מתניתין אלא אמר רב יוסף מחלוקת באין בה דין חלוקה אבל יש בה דין חלוקה דברי הכל אסור וכתב הר"ן דף מ"ח ומתניתין דקתני שאסורין בב"ה רבנן הוא ולא ראב"י כדאמרינן לעיל דב"ה כחצר שאין בה דין חלוקה דמי הילכך כיון דאיפסקא הילכתא כראב"י דמתיר באין בה דין חלוקה ליתא למתניתין שאמרה שניהם אסורים בב"ה ויש לתמוה על הרמב"ם בפסק זה שפסק כראב"י ופסק נמי כמתניתין וכן השיגו רמב"ן שכתב היאך מזכה משרא לבי תרי עכ"ל והב"י הביא קושיא זו ואם כן יש לתמוה גם על הרא"ש והטור והשולחן ערוך שכולם כתבו כהרמב"ם דהיינו כאן כתבו שהם אסורים בב"ה ובסימן רכ"ו כתבו שהשניהם מותרים בדבר שאין בו דין חלוקה והרי ב"ה הוא אין בה דין חלוקה כמו שזכרנו וחלילה לומר שאלו הגדולים וגם הרמב"ם שגגו בזה ומו"ח ז"ל תירץ קושיא זאת ואמר דהיה קשה להם הילכתא אהילכתא דהלכה כראב"י והלכה כסתם מתניתין דאוסרם בב"ה הלכך תירלו דהאי ב"ה דאסור אפילו באין בה דין חלוקה כיון שיש בה תיקון שיקנו חלקם לאחר ויכול אח"כ לחזור להשתמש בו ולא מחזי כהערמה כיון שרבים משתמשים שם משא"כ בחצר של שני שותפין אם יתן חלקו לאחר וישתמש בו מחזי כהערמה והא דפריך רב יוסף לעיל מב"ה לא הוה ס"ל חילוק זה אבל אנן סבירא לן למסקנא כמו חילוק זה ע"כ ולא דק כלל דאטו בכל מידי שאין בו דין חלוקה לא שייך לומר שאחד מהם יקנה חלקו דודאי גם בחצר של שותפים לא מחזי כהערמה דמאי שנא מסימן רכ"א סעיף ע' דאמרינן נותן מתנה לאחר כו' ולא חיישינן דמחזי כהערמה וגם הוא עצמו מותר ליהנות אחר כך ממנו כיון שילאה מרשותו דאם לא כן היה לתלמוד ולפוסקים לכתוב דבר זה שהוא עצמו לא יהנה אחר כך ממנו משום הערמה שזה חידוש גדול אלא ודאי שאינו כלל וכמו שכתב הר"ן בפירוש שבכל מקום מהני נותן חלקו לאחר ואין חילוק בין בית הכנסת לשאר דברים שאין בהם דין חלוקה ותו דלאיזה דבר קרי מסקנא דהרי אין לפנינו רק סתם מתניתין שאוסרת בבית הכנסת ומי נתן לנו כח לחלוק על רב יוסף וכי רב יוסף לא ראה המשנה כמות שהיא ותו דאם נאמר דאזדא לה קושיא דרב יוסף אם כן נשאר מימרא דרבה שזכרנו דביש בה דין חלוקה מחלוקת והלכה כראב"י דמותר ואמאי פסקינן בסימן רכ"ו דאסורין ביש בה דין חלוקה אלא על כרחך דלית מאן דפליג על רב יוסף ואם כן הדרא קושיא לדוכתה: והנלע"ד דשפיר מתפרש' סוגיית התלמוד אליבא דהרמב"ם ושאר הגדולים שזכרנו והיינו שנדקדק לשון התלמוד הרי ב"ה דכשאין בה דין חלוקה דמי ולא אמר שאין בה דין חלוקה אלא נראה דתלתא מילי ניניהו. האחד יש בה דין חלוקה גמורה כמו חצר שיש בה כדי לזה ולזה וזה מסתבר שיהיו אסורים. והשני הוא אין בה דין חלוקה לגמרי דהיינו חצר שאין בה ארבע אמות שא"א לומר שיהיו אסורים. השלישי הוא אמלעי ביניהם דהיינו ב"ה וכיולא בה שזה אפשר בו קצת בחלוקה שזה יסתלק מן חלק זה וזה יסתלק מן חלק זה ויוכל להתפלל בחלקו אלא שאין דרך לחלקו כיון שרבים נכנסים לשם וכן התיבה ומשום הכי אמר אחר כך והספרים לשון רבים דהיינו שיש בה שני ספרים והוא יש שם כדי חלוקה אבל אי לא הוה רק ספר אחד הוה דבר שאין בה חלוקה ומותר. נמלא שקצת קרוי יש בה כדין חלוקה וקצת קרוי אין בה כדין חלוקה לפי שאין דרך לחלקם והשתא הוי שפיר דמעיקרא כי אמר רבה דפליגי ביש בה דין חלוקה היינו ביש בה דין חלוקה גמורה והוא בחצר דנקט' מתניתין פלוגתא דראב"י ורבנן דדרך לחלוק בזה דוקא ס"ל לרבנן דאסור אבל במילי מליעתא דהיינו ב"ה מודים דמותר ועל זה פריך שפיר והא תנן דשניהם אסורים בבית הכנסת והוא דלא כמאן ומשני רב יוסף דהכי קאמר דפליגי באין בה דין חלוקה כלל דהיינו בחצר דנקטה מתניתין בפלוגתא דראב"י ולפי זה במילתא מליעתא דהיינו בית הכנסת הוה בכלל יש בה דין חלוקה ולכולי עלמא אסור וא"כ אתיא מתניתין דשניהם אסורים בבית הכנסת לכולי עלמא ועל כן פסקו להלכה. כן נראה לע"ד לתרץ ברור וגכון הגם כי הרמב"ן והר"ן אסקוה בקושיא מכל מקום הרמב"ם והרא"ש והטור והשולחן ערוך לאו בני טועים ניהו ח"ו בפרט במילתא דמפורש בתלמוד ראוי להמליץ בעדם כפי מה שהוכל כל שכן במידי דרויחא בס"ד כמ"ש: (ב) ויש אומרים שהם מותרים כו'. זהו דעת הרמב"ן והר"ן שזכרתי בסמוך דס"ל ב"ה וכל הנך הוויין לגמרי כדבר שאין בו דין חלוקה: (ג) שאינו רשאי כו'. עיין בא"ח סימן קנ"ג סעיף י"ז מזה:

רכו (א) וכל שכן אם אחד מהם כו'. בטור כתב כאן אם לא לנורך א' מהשותפין בחצר ותמה בית יוסף על זה כיון דיש בו דין חלוקה

שפתי כהן

רכד א כמו ב"ה כו'. היינו מדינא אבל מלד התקנה כב"י בשם הא"ח שהורו הראב"ד וכל חכמי דורו שאין אדם יכול לאסור חלקו מב"ה ולא מספרים ואם אסר אין איסורו איסור וכן כתב הב"ח וכן כתב המחבר בא"ח סי' קנ"ג סט"ו: ב וי"א כו'. בכל דבר שאין בו דין חלוקה כלומר בב"ה וכה"ג אין בהם דין חלוקה ומותר כדלקמן סימן רכ"ו וכ"פ מהרש"ל פ' שור שנגח את הפרה סי' ל"ב וכן נראה עיקר בש"ס: ג ומי שהשאיל כו' עיין בא"ח שם בדברי הרב:

רכה א אינו כלום. שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו על חבירו וע"ל סימן ר"ט:

רכו א אם יש בו דין חלוקה. היינו ד' אמות על ד' אמות לכל אחד כמו שכתוב בחושן משפט סימן קע"א ס"ג: ב חל הנדר. ולא הוי מטעם ברירה כיון שיש לתקן בחלוקה: ג שאסור ליכנס בו. משמע אפילו לצורך אחד מהשותפין אסור

באר הגולה

א משנה נדרים דף מ"ז ע"ב: ב שם: ג שם: ד שם במשנה שהשקירום שוני בבל לכל ישראל: ה שם במשנה וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מה"נ: ו שם במשנה וכדמוקי לה רב יוסף שם בגמ': ז הר"ן שם והרא"ה בן יעקב דקי"ל כוותיה ותמה על הרמב"ם שבפרק הנז' פסק בדין השותפים שנדרו זה מזה כראב"י וכה"א דלעיל פסק כרבנן ובכלל השיגו הרמב"ן בזה וכ"כ רבינו ירוחם בשם י"א ועיין בסימן דלקמן ובמה שליינתי שם ועיין בט"ז במ"ש ליישב דברי הרמב"ם:

א לשון הטור וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מה"נ ממימרא דרב נחמן ורב עמרם וכו' דף מ' ע"ב: ב ממימרא דשמואל שבועות דף כ"ט ע"ב וגמרא דזבחים דף ק"ד ע"א:

א משנה נדרים דף מ"ו ע"ב: ב כאוקימתא דר' יוסף שם דף מ"ו ע"ב: ג כ"כ הרמב"ם בפ"ז מה"נ וכ"כ הטור: ד שם

כנסת הגדולה

הטור ז"ל יותר מרווח משיטת רבינו המחבר מ"מ גם לפי שטת הרבני' האחרונים הנזכרים לא מלטנו מן הדוחק הדא שכפי שיטתם לא נתיישב הדקדוק שדקדק רבינו המחבר להכריח מסברתו שהטור ז"ל אכב שאין דעתו של הרמב"ם לפרשה אלא בנודר דהיינו משום דאל"כ היה לו לכתוב והרמב"ם ז"ל מפרש גם בנודר כו' ולפי שטת הרבנים הנזכרים אם איתא שהטור ז"ל הבין בדעת הרמב"ם שמפרשה בנודר ובנשבע היה להם לכתוב כמו שכתב רבינו המחבר ז"ל והרמב"ם ז"ל מפרש גם בנודר כו' דהן אמת שבכלל דברינו שכתבנו לעיל בהרחבת פירוש דברי הטור ז"ל לפי שטת הרבנים הנזכרים יישבנו גם כן זה כמו שיראה הרואה המדקדק בדברי שכתבתי לעיל אך אמנם עם כל זה מידי דוחק לא נפקא ופשט לשון והרמב"ם מפרש וכו' משמע לעין הישר הולך כפי שיטת רבינו המחבר ועוד עדיין לא הונח לנו מידי דוחק דמלבד דממה שהעתיק הטור סברא האחונה בסתם נראה שהיא נקוטה בידו להלכה שלא כסברת הרמב"ם ז"ל שהביא לבסוף וכמו שהכבר כלל זה מסור בידינו דהיכא שפוסק א' מביא סברא אחת בראשונה סתם אע"ג שבסיום לשונו העתיק סברא אחרת בשם אומרה דעתו לפסוק כסברא הראשונה שכתב סתמא וכמו שכתבו הפוסקים ז"ל וכ"כ הרב בעל פרישה ודרישה ז"ל בסי' זה שדעת הטור ז"ל כסברא הראשונה וזה שלא כדעת אביו הרא"ש ז"ל אף גם זו אפילו אם המצא לומר כמו שנדדתי לעיל שדעתו לפסוק כסברא אחרונה מדהביאה במסקנתו ובסיום לשונו עם כל זה לא יצדק לו ז"ל לתלות הדין בהרמב"ם ולא בדעת אביו הרא"ש ז"ל או לפחות לסיים על דברי רמב"ם וכן היא דעת א"א הרא"ש ז"ל כמנהג הטור בכל המקומות וביותר נפלאתי על הרב בעל הפרישה ודרישה ז"ל במקום הנז' שכ' שהרא"ש ז"ל שפירש בלשון שבועה

בית לחם יהודה

(סימן רכ"ד שו"ע סעיף א') ראובן שאמר לשמעון כו'. אסר לעצמו שלא ליהנות לשמעון שמעון יכול ליהנות ממנו אם יוכל לאונסו שלא יהיה גזל כמו אם היה בידו נכסים או מעות מראובן ונושא ונותן בהם ומרויח שלא מדעת ראובן. מבי"ט:

עצי לבונה

(סימן רכ"ה שו"ע סעיף א') האומר לחבירו וכו'. עש"ך סק"א שכתב שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו על חבירו. ועיין ש"ך שכתב והי"ה אינו ברשותו אף שהוא שלו וכתב בשם תשובות מהר"ם א"ע המופקר דבר מחבירו אין הבעלים יכולים לאסרו עליו. כמו גזל ולא נתייאשו הבעלים דשניהם א"י להקדישו וה"ה לאוסרו ע"ש:

ביאור הגר"א

רכד [א] או הרי כו'. ע"ש מ"ו א' בגמ' ושו"ם: [ב] (ליקוט) ואסורין בדברים כו'. עבה"ג ס"ק ז' מה שהקשו על הרמב"ם והי"ם תירץ דרמב"ם מפרש דמתני' אתיא כב"ע כדאמרינן בר"פ דמודה ראב"י בדבר שיש בו דין חלוקה וכתב הרא"ש הטעם כיון דאפשר בחלוקה לא סמכינן אברירה וה"נ דכוותה כיון דאפשר למכתב חלקו לנשיא לא סמכינן אברירה (ע"כ): [ג] וי"א כו'. ער"נ שם ד"ה ולא כו' וכמש"ש מ"ו ב' וער"נ שם ד"ה א"ל ר"י כו': [ד] ומי כו'. ע' תקר"נ:

רכה [א] האומר כו'. שם מ"ז א' פ"ה ב' ובכתובות נ"ם א' ושו"ם:

רכו [א] עד שיחלקו כו'. עיין ר"נ מ"ו ב' ד"ה אבל סי':

חידושי רע"ק

בע"כ ואין חוששין למה דמתהני ממילא בכך גם תוספות בב"ק כתבו להריא דאף ר"ת דס"ל דדינא דחנן רק במזונות אשתו אבל לא בבע"ח דעלמא מ"מ הכי שרי:

(סימן רכ"ד סעיף א' בהג"ה) ומי שהשאיל ביתו דוקא השאיל בפי' אבל סתם שרבים נכנסו בו להתפלל לא ת' מהר"ם פאדווא (סס"ה): (שם) שאינו רשאי לאסרה ואם יש בהכ"נ אחרת באותה העיר יכול לאסרו חשב"ץ (ח"ד חוט המשולש שאלה ז'):

(סימן רכ"ו סעיף א') ויכנס כ"א בשלו והרשב"א אומר שלא מהני חלוקה כיון דקיי"ל אין ברירה והוי כלקוחות ודמי לקונם לביתך שאני נכנס דמותר רק במכרו לאחר אבל לא במכרו להנודר ע' ש"ך לעיל (סימן רט"ז סק"ם):

פתחי תשובה

רכד (א) וי"א שהם מותרים. [עט"ז וש"ך ועיין בתשובת משכנות יעקב סימן מ"ח מ"ש בזה]:

רכה (א) אמן. עיין בתשובת שתי הלחם סימן ל"ט שנשאל על דבר שבועת הרמב"ם ז"ל הכתובה בתחלת ספר המורה וז"ל ואני משביע באלקי ישראל כל מי שיקרא במאמרי זה וכו' אין תחול השבועה כשאין המשביע עונה אמן וכן הוקשה לו בדברי ה"ה הרח"ו ז"ל שגם הוא השביע כעין שבועה זו ע"ש מ"ש בזה דאף שהאריכו בלשון שבועה מ"מ אינה אלא גזירת אדם ונידוי וכמ"ש הרא"ש ז"ל כלל ה' סימן ד' על שבועה דפלגא בגבעה ולכן אסור לזלזל בשבועות אלו ע"ש:

באר היטב

רכד (ה) תקנתם. היינו מדינא אבל מלד התקנה כב"י שהורו הראב"ד וכל חכמי דורו שאין אדם יכול לאסור חלקו מבהכ"נ ולא מספרים ואם אסר אין איסורו איסור וכ"כ הב"ח עיין בא"ח סי' קנ"ג סט"ו עכ"ל הש"ך: (ב) חלוקה. כלומר בבהכ"נ וכה"ג אין בהם דין חלוקה דמותר וכן נראה עיקר בש"ס ש"ך אבל הט"ז כתב דבש"ס משמע דבבהכ"נ יש בו דין חלוקה ואסור כדעת ראשונה שכתב המחבר ע"ש ועיין בא"ח סי' קנ"ג סי"ז:

רכה (ה) כלום. שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו על חבירו וע"ל סימן ר"ט עכ"ל הש"ך:

רכו (ה) חלוקה. דהיינו ד' אמות על ד' אמות לכל א' כמ"ש בח"מ סי' קע"א ס"ג: (ג) ליכנס. משמע אפילו לצורך א' מהשותפים אסור (מדקדק

בו (ד"ע ומשמעות ר' ירוחם) ח ואם אין בו דין (א) חלוקה ד לא חל הנדר ומותרין ליכנס בו [ב] בין אם [ג] הדירו זה את זה או שהדיר אחד מהם לאחר מן השוק מנכסיו [ד] י ורוקא כשאותו מן השוק שהוא מודר נכנס לצורך השותף ה בין שהוא (ג) צריך לשותף בין שהשותף צריך לו אבל ליכנס בו שלא לצורך השותף אסור:

שפתי כהן

אסור וכן משמע מדנקט בסיפא נכנס לצורך השותף כו' משמע דברישא בכל ענין אסור וכן כתב הע"ז והטור כתב וכ"ש אם אחד מהם הדיר לא' מן השוק מנכסיו שאסור ליכנס בו לצרכו אם לא לצורך אחד מהשותפין בחצר ואם אין בו דין חלוקה לא חל הנדר ומותרים ליכנס בו בין אם הדירו זה את זה או שהדיר אחד מהם לאחד מן השוק מנכסיו עכ"ל. ובבית יוסף תמה דכיון דיש בו דין חלוקה כי נכנס לצורך א' מהשותפין מאי הוה כו' וכן נראה מדברי ר' ירוחם עכ"ל והב"ח חלק על הבית יוסף עיין שם שהאריך וכל דבריו תמוהים לי גם מה שכתב לדעת רבינו ירוחם תימה גדולה עליו שעיין בתחלת דברי רבינו ירוחם ולא עיין בסופם עיין שם שדברי רבינו ירוחם ממש כדברי הב"י והכי מוכח דברי הרא"ש וכן דעת מהרש"ל פרק שור שנגח את הפרה סי' ל"ב כהמחבר וע"ש וכן מוכח דעת הרשב"א והר"ן שכתבו במתני' דמתיר רבי אליעזר באחד מן השוק דוקא כשנכנס לצורך השותף הלמא דכשיש בו דין חלוקה אפילו לצורך השותף אסור דהא אמרי' בש"ס דכשיש בו דין חלוקה אפי' ר"א מודה ע"ש וכל זה ברור וחלילה להקל ולזוז מדברי המחבר: ד לא חל הנדר. דיש ברירה ופי' הרא"ש והר"ן בשם הרשב"א דכיון דעל כרחך שלחבירו קנוי לו החצר ללכת בכולו אין כח בידו לאסרו עליו דהוי כאוסר על חבירו את של חבירו והיינו יש ברירה דקאמרינן דכל עידן דעייל בחצר רואים כאלו מקום דריסתו קנוי לו לבדו דעל תנאי זה ניקנית להם החצר מתחלה כיון שאין חבירו יכול לכופו לחלוק וברירה זו מעיקרו קנייה היא דהוי כמאן דזכי להיות קנוי לכל אחד בפני עצמו בשעה שידרוך בה כף רגלו בשעת דריסתו וכן הסכים מהרש"ל שם ובזה יישבו הא דאמרינן בעלמא בכמה דוכתי דבדאורייתא אין ברירה אלא ודאי הך ברירה דהכא ל"ד לברירה דעלמא מטעמא דאמרן ומשמע דה"ה שאר כל תשמיש שאינו כמו תשמיש דרחיים ותנור וגידול תרנגולים מותר באין בו דין חלוקה מס"ט וכן כתב מהרש"ל שם: ה בין שהוא צריך לשותף כו'. והב"ח כתב בח"מ סימן ק"פ דמדברי הטור והרא"ש

טורי זהב

חלוקה חל הנדר וכי נכנס לצורך השותפין מאי הוה הא מכל מקום נהנה מדריסת הרגל וכדאמרינן גבי מודר הנאה מחבירו נכנס לבקרו וצריך עיון עכ"ל מ"ה שכתב כאן בשולחן ערוך סתם אסור והיינו אפילו לצורך אחד מהשותפין ובדין שבסיפא שאין בו דין חלוקה כתב הטור לא חל הנדר בין הדירו זה את זה ובין שהדיר אחד מהם לאחד מן השוק מנכסיו עכ"ל כתב בית יוסף אפשר שנתחלף לרבינו בין מקום למקום דכאן היה לו לכתוב שמותר דוקא שנכנס לצורך אחד מהשותפין שכן כתב הר"ן בשם הרשב"א ע"כ כתב בסיפא דוקא לצורך השותפין ולי נראין דברי רבינו הטור כמשמען והם נמשכין מדברי אביו הרא"ש שכתב וז"ל ורבינו שמשון כתב בשם ר"י דהלכתא בדאורייתא יש ברירה כדמוכח הכא כו' ולפום הך פיסקא שותפים שהדירו זה את זה מדריסת הרגל מותרין ליכנס לחצר ואם הדיר אחד מן השוק אסור ליכנס לחצר דויתור אסור ומשום ברירה אין להתיר בשותפין בשיש בה דין חלוקה דלא שרי ראב"י משום ברירה כיון שיש תקנה בחלוקה וכל שכן איכא דעלמא דלמה יכנס בחצר והא דשרי ראב"י במתני' לאיכא דעלמא נ"ל דמיירי לצורך אחד מבני חצר עכ"ל. מבואר מדבריו דדוקא ביש בה דין חלוקה הצריך שיהיה לאותו הנכנס לורך לאחד מהשותפין שהרי כתבו דוקא אדין זה וממילא באין בה דין חלוקה מותר אפילו לצורך עצמו ומ"ש תחילה ואם הדיר אחד מן השוק אסור כו' זה לא קאי אשותפין אלא אאיכא דעלמא ובא לאפוקי מפי' ר"ת שמביא לפני זה שהוי הפיסקא אם הדירו זה את זה מדריסת הרגל אסורים ליכנס בחצר ואם הדיר בעל החצר א' מן השוק מותר ליכנס לחצר דויתור מותר בהנאה ע"כ כ' דשני דברים הם להפך לפסק רבינו שמשון וזה מבואר למעיין שם. וכך הוא ברמזים שחיבר הטור וז"ל השותפין שנדרו הנאה זה מזה מותרים ליכנס לחצר דקיימא לן יש ברירה ודוקא אם אין בו דין חלוקה אבל יש בו לא וכ"ש אם היה אחד מן השוק מודר מהם שלא לכנוס אלא לצורך אחד מבני החצר עכ"ל הרי שכתב האיסור לאחד מן השוק אחר דין שיש בו דין חלוקה דא"ל דקאי אאי דאסיפא קאי וכך הם דבריו כאן בטור ונראה טעם לדינים אלו דכל שאין בו דין חלוקה אין כאן נדר לגמרי על חצר זה אפילו הדיר אחד מן השוק דיכול לומר לו לא לתוך שלך אני נכנס אלא לתוך של חבירך וכן כתב הרמב"ם בפ"ד דהלכות נדרים והוא דברי ראב"י במתני' והיינו באין בה דין חלוקה ובזה אמרינן יש ברירה אבל ביש דין חלוקה לא יכול לומר לתוך של חבירך אני נכנס כיון שיש מקום לחלוק אין הרשויות מעורבים וזה פשוט אלא דמ"מ כשהוא לצורך אחד מהשותפין יכול ליכנס מטעמא אחרינא שזכר הר"ן וז"ל כתב הרשב"א דוקא כשנכנס לצורך השותף בין שהוא צריך להשותף או שהשותף צריך לו לפי שהחצר קנוי לכל א' מהם ולכל מי שצריך להם אבל ליכנס לתוכו אחד מן השוק לעצמו אסור שאם הקנו זה את זה החצר לדריסת רגליהם ולכל מה שצריך להם לא הקנו אותו לכל העולם עכ"ל. וקצת מדברים אלו הביא גם הרא"ש בשם ר"ש בר אברהם לרפתי והוא הרשב"א מזה מבואר דכל שצריך לחצר אפי' לטובת עצמו על ידי השותף יש היתר שהחצר קנוי לו לזה אם כן אפילו ביש בו דין חלוקה יש היתר זה שיאמר לתוך שלי אני נכנס דהיינו בחלק חבירך יש לי זכות כדאמרינן דע"כ לא מתמרינן ביש דין חלוקה אלא מחמת שאפשר בתקנה אז לא אמרינן יש ברירה וזה דוקא בשותפין עצמן שנדרו זה מזה כיון שבידם לכוף כל אחד את חבירו משא"כ באחד מן השוק הברירה מועלת לו גם בזה כיון שהוא לאו בר חלוקה עם הנודר ממנו וא"כ מה לי יש בו דין חלוקה ומה לי אין בו דין חלוקה וזה ברור לכל מבין והשתא אתי שפיר מה שיש לכאורה להקשות בדברי הרא"ש שכבאתי דפריך והא דשרי ראב"י במתני' כו' דהיה לו לתרץ דראב"י מיירי באין בו דין חלוקה ובזה התיר דוקא לאחד מן השוק כמו ברישא דהשותפין שנדרו מיירי באין דין חלוקה כמו שזכרתי בסי' רכ"ד ובאמת לא קשיא דהרא"ש בא ללמדנו דהך בבא במתני' דהיה אחד מן השוק מודר הנאה מאחד מהם דראב"י מתיר מיירי בכל חצר אפי' ביש דין חלוקה כל שיש לורך לאחד מהשותפין דבזה הוה אפי' יש דין חלוקה כמו אין דין חלוקה דחד טעמא הוא שאין בידו לחלוק והחצר קנוי לו לזה. נמצאו דברי הטור מכוונים שפיר דביש בו דין חלוקה אסור לאחד מהשוק ליכנס לצורך עצמו שאין החצר קנוי לו לזה ואינו יכול לומר לתוך של חבירך אני נכנס דכשהוא נכנס לצורך עצמו יש לכל אחד מהם כח למחות מצד הדין עליו על כן יש לו גם כן כח לאסור עליו דהרי אין יכול לומר לתוך שלי אני נכנס משא"כ בלצורך אחד מהשותפין אין לו כח למחות על כן אין יכול גם כן לאסור עליו דהוה כאומר לתוך שלי אני נכנס משום הכי בנכנס לצורך אחד מהשותפין ויש בו דין חלוקה הוה דינו כאין בו דין חלוקה ונכנס לצורך עצמו ובתרווייהו אלו שרי דיכול לומר לגבי שלו של חבירך אני נכנס כמו שאמרנו ונסתלקה קושית בית יוסף מאי שנא מנכנס לבקרו דכאן ההיתר משום דיכול לומר לגבי של חבירך אני נכנס אבל הרשב"א ודאי סבירא ליה דגם באין דין חלוקה אין היתר רק בצריך לשותפים כמבואר בתשובת הרמב"ן סימן רמ"ב והם דברי הרשב"א כמו שכתב בית יוסף בהקדמת ספרו על כן פסק כאן שפיר בש"ע דבאין בו דין חלוקה מותר דוקא בנכנס לצורך אחד מהשותפין. ועדיין צריכין אנו למודעי בהיתר זה דלריך אחד מן השוק לאחד מן השותפין דנראה ברור דהיינו שצריך לאחד מבני החצר זולת הנודר אבל כל שצריך לנודר ודאי איסור גמור הוא וכן משמעות הלשון של רשב"א שזכרנו שכתב שהוא צריך לשותף ורלה לומר השותף השני והוא מילתא בטעמא דהא עיקר הטעם ברשב"א שהחצר קנוי לכל העולם שצריך להשותף בשבילו וזה לא שייך בנודר דנהי דהיה קנוי לו בשבילו מכל מקום הוא יכול לאסור את שלו על חבירו ומו"ח ז"ל ראיתי שכתב דאם נכנס לצורך המדירו דמותר דודאי מלרכו לא אדריה כו' איני רואה כלל דברים אלו דודאי המדיר חבירו מנכסיו מדירו אפילו מלרכיו באם יצטרך לו כמבואר בסימן רכ"א סעיף ד' אלא בנו איננו נכנס כלל כו' והרי אין לך ערך גדול מזה אלא דוקא מחויביה של עצמו אמרינן שם דלא הדירו אבל לא משאר לרכיו ובדברי הטור האריך גם כן מו"ח ז"ל לפרש מה שכתב באין בו דין חלוקה שמותר בהדירו לאחד מן השוק היינו גם כן דוקא בלריך לאחד מהשותפין ואין זה במשמעות הלשון כלל שהרי כתב לא חל הנדר לענין שאחד מהשוק אסור אם נכנס שלא לצורך אחד מהשותפין ואף ע"ג דכאן בש"ע כתב גם כן לא חל הנדר אין ראייה מזה שהוא נגרר אחר לשון הטור והוסיף אחר כך עליו והנלע"ד ברור בדברי הרא"ש והטור כתבתי ובמה שכתב תחילה ביש בה דין חלוקה בסתם לאיסור ולא מהני לריך לשותפין יש לסמוך להקל בלריך לאחד מהשותפין כיון שהרא"ש והטור כתבו כן בפירוש. *) ותימה גדולה על הבית יוסף שלא ראה אחרי דברי הרא"ש הללו ואלו ראה אותם לא היה

באר הגולה

במשנה: ח כרלב"י שם במשנה כאוקימתא דרב יוסף שם וכרב הונא ור"א דפסקו הלכה כוותיה שם וכ"כ הרמב"ם שם וכב"ק דף כ"ח ע"ב מוקי פלוגתייהו ביש ברירה ור"א סבר דיש ברירה: ו ר"ן בשם הרשב"א (ורא"ש

נקודות הכסף

(סימן רכ"ו בש"ך ס"ק א) האריך להשיג על הב"י ומסיק ותימה גדולה על הב"י שלא דאה אחרי דברי הרא"ש כו'. ונמשך במקלת אחר דברי חמיו הב"ח ז"ל ונ"ל דדבריהם אינם נכונים ולדרכם הב"י ראה ד' הרא"ש אלו ומשם ראיה לדברי הב"י ובתחלה אבא לסתור דברי הב"ח ואח"כ דבריו ומ"ש הב"ח ואני שמעתי ולא אבין דכיון דס"ל טב"י דבאין בו כדי חלוקה שרי לאחד מהשוק ליכנס לצורך אחד מהשותפים כמ"ש בשם הרשב"א אם כן למה יגרע ביש בו כד"ח שלא יכנס לצורך א' מהשותפים כו' דבריו תמוהין דלדבריו מה מקשי על מה שהביא ב"י בשם הרשב"א לקשי אש"ס גופיה דפסיק הלכתא כראב"י דשרי לו לא' מן השוק ליכנס וכ"פ כל הפוסקי' אלא ודאי התם הטעם כיון שאין בו כדי חלוקה אמר דשרי מטעם ברירה אבל ביש בו כ"ח הואיל ויש תקנה בחלוקה אסור א"כ שפיר קמקשי הב"י וכי עדיף האחד מן השוק מן השותף עצמו דהשותף עצמו אסור ביש בו לד חלוקה כ"ש אחד מן השוק דגרע טפי כיון שאין לו חלק בחצר דלא עדיף מגבלא דאתי מחמתיה וכ"כ בדרישה דכ"ש הוא דלא עדיף מהשותף (וכן משמע מתוספות ופי' הרא"ש ובהטרס ז"ל במתניתין קמייתא דהשותפין במ"ש דסיפא דא' מהשוק לרבי אליעזר איצטריךדאף ע"פ שאין לו חלק בחצר שרי וכן משמע מדברי הטור גופיה במ"ש וכ"ש אם אחד מהן הדיר לאחד מן השוק כו' אלמא דאחד מן השוק גרע טפי מהשותף עצמו) אם כן כיון דהשותף עצמו אסור ביש בו כ"ח כ"ש אחד מן השוק עוד כ' הב"ח דמדברי הרא"ש מוכח דלאיכא דעלמא אף באין בו כדי חלוקה לא שרי אלא לצורך אחד מן השותפים כו' ודאי דכן הוא ומ"מ ודאי דמוכח נמי דביש בו כדי חלוקה אפילו לצורך אחד מהשותפין אסור דהא קאמר בהדיא בש"ס ומביאה הרא"ש בשאין בו כדי חלוקה אבל בשיש בו כדי חלוקה אפי' ר"א מודה דאסור אלמא דאפי' בנכנס לצורך אחד מהשותפין דבכה"ג דוקא הוא דשרי באין בו כדי חלוקה אבל ביש בו כדי חלוקה אסור ודוחק גדול לומר דבש"ס לא קאי אלא ארישא דמתניתין בשותפים שנדרו ולא אסיפא דאחד מן השוק. עוד כתב דמהרמב"ם והסמ"ג משמע דבאחד מן השוק אין חילוק בין יש בו כדי חלוקה או לא אלא בין נכנס לצורך השותפים או לא. וליתא שהרי לא הוזכר בדבריהם שום דבר מנכנס לצורך השותפים או לא אלא סתמו דבריהם כלשון המשנה וכתו שמפרשים המשנה כך יש לפרש דבריהם. עוד כתב הב"ח אכן מדברי רבינו ירוחם נ"י ד' ח"ה משמע דגם לגבי א' מהשוק לא התיר אלא כשאין בו כדי חלוקה אבל ביש בו כדי חלוקה אסור כו' ואין שומעין למשמעות שאינו מפורש בדברי רבינו ירוחם שבוהר דברי הרא"ש והטור והמפרשים ואו דבאין בו כדי חלוקה משמע דמתיר רבינו ירוחם אפי' נכנס לצורך עצמו והרי אף ב"י נופיה כ' דאין בו כדי חלוקה לא שרי אלא כשנכנס לצורך השותפים הלכך ליתא להך דרבינו ירוחם אלא כהרא"ש וטור נקטינן הלכה

ביאור הגר"א

[ב] בין כו'. דמש"ש הלכה כראב"י אכולה קאי וכן מש"ש מחלוקת כר אכולה קאי וכ"ה בטור: [ג] הדירו כו'. אע"ג דשם איבעיא להו בנדרו כו' טניא דב"ק נ"א ב' דאין חילוק ועיא"ש שם בפסקי': [ד] ורוקא כו'. דהא קי"ל בדאורייתא אין ברירה אלא דכאן אסרי' ברירה דע"ד כן קנו החצר תחלה כו' כמ"ש הרא"ש והרשב"א בשם הרשב"א הצרפתי

פתחי תשובה

רכו (א) חלוקה. [עש"ך סק"ד ועיין בתשובת משכנות יעקב סימן מ"ז מ"ש בזה]:

באר היטב

כסיפא נכנס לצורך כו' מכלל דרישא בכל ענין אסור) ודלא כדעת הטור וזה ברור וחלילה להקל ולזוז מדברי המחבר עכ"ל הש"ך ודעת הט"ז דיש לסמוך להקל בצריך לא' מן השותפים ע"ש שמאריך בדין זה: (ג) צריך. והב"ח כתב בח"מ סי' ק"פ דמדברי הרא"ם והטור משמע דלא שרי אלא כשנכנס לצורך השותף

גליון מהרש"א

(סימן רכ"ו ש"ע סעיף ח') ואם אין בו דין חלוקה. אף דיש בו חלוקת גוד או אגוד או חלוקת זמנים ת' מהרש"ם די בושין סימן נ"ד בשם ת' רשב"א והטעם דנוד א"א קודם זמנו וע"ש דמה שהצריך בת' הרא"ש לטעם אין אומן קונה בשבח כלי ת"ל הכלי אין בו ד"ח ב"א לנא"א היינו דגם אלו אומן קבש"ל הזה רק משכן דשייך בו ד"ח היינו לפרוהו ע"ש עוד אף דהר"ן כ' הטעם דע"ד כן לקחו מ"מ גם ביורשים שותפים או מקבלי מתנה כן הוא דבאין בו ד"ח מותר:

הגה (ב) [ה] וכן הדין בשנים שהיה להם יחד ז (ד) מקום בבית הכנסת [ו] ואמר אחד לחבירו חלקי יהא לך הקדש דמאחר דקאמר לך הקדש ודאי כוונתו לאסרו עליו [ז] אבל אם אמר יהא הקדש ולא אמר לך (ג) ז לא (ה) כוון אלא שיהיה הקדש לעניים ומותר חבירו ליהנות וליסב עליה (ב"י סימן רכ"א בשם תשו' רשב"א) והוא הדין בכל כיוצא בזה [ח] וכן אם היו שותפין בדבר המטלטל אם יש בו דין חלוקה אסורין בו ואם אין בו דין חלוקה מותרין בו (סמ"מ סימן ק"פ):

ב י כשהדירו שניהם זה את זה ח (ו) אסורין להעמיד בו תנור וכירים וריחים ותרנגולים [ט] היה אחד מהם מודר הנאה מחבירו ט הוא אסור (ז) בהעמדת תנור וכירים וריחים ותרנגולים [י] ואסור ליכנס בו אם יש בו דין חלוקה וחבירו מותר בבל (ד) י [יא] (ח) יא והיו כופין יא את יב הנודר יג למכור חלקו (ה) אם נאסר יד בלשון חצרי שמותר בו לאחר שימכר:

ג [יב] מ בעל שאוסר הנאתו על אחרי' אסורין ליכנס בנכסי מלוג של אשתו (ו) טו ואינו דומה לשותף שהדיר את אחד מן השוק (°):

רכז דין מי שאסר עצמו מכל ישראל.

ובו ג' סעיפים:

א א מי שאסר עצמו מכל ישראל א אסור לקנות מהם ולמכור להם זבינא מציעא דאית ביה הנאה ללוקח ולמוכר אלא (א) לוקח ביותר ומוכר בפחות ב ב ואם אסר הנאתו עליהם לוקח מהם בפחות ומוכר ביותר [א] אם ישמעו לו (א) ג [ב] ג וזבינא (א) חריפא הוא הנאת הלוקח ולא הנאת המוכר הילכך אם אסר עצמו מהם ד (ב) יקננו מהם ביותר

טורי זהב

היה כותב דנחלף לרבינו בין מקום למקום כן נראה לע"ד וכן פסק מו"ח ז"ל להלכה: (ב) וכן הדין בשנים כו'. סדר הג"ה הזאת אינה מדוקדקת דדין זה הוא מתשובת הרשב"א שהביא בית יוסף סוף סימן רכ"א ושם כתב דבשותפות מקומות אלו אין בו חלוקה וכיון שכן אינו יכול לאסור כלל על חבירו אלא דבמקום שאדם יכול לאסור על חבירו יש חילוק בין אומר הקדש לך או לאו וכמו שכתב כאן רמ"א ואם כן צריך לומר דרמ"א מיירי כאן במקומות שיש בהם דין חלוקה וכל זמן שלא חלקו ואחד מהם הקדיש הוה חילוק בין לך או לא ואם כן מה לו לתלות חילוק זה בשנים שיש להם בשותפות כו' אלא היה לו לכתוב חילוק זה סתם במי שאוסר מקומו על אחד מן השוק ושותפות מאי בעי הכא: (ג) לא כוון אלא שיהא הקדש לעניים. שם בתשובה דמ"מ אחר פיו אנו הולכין אם אומר מה היה כוונתו דסתם נדרים להחמיר ופירושן להקל ולהחמיר עד כאן ונראה דהיינו בלא אומר לך אבל באומר לך לא מועיל מה שמפרש להקל דלשון לך הוי כמפרש להקדש ממש כמבואר שם: (ד) והיו כופין את הנודר כו'. דחיישינן שמא יכשל חבירו על ידי נדרו ובטור כתב בזה ב' דעות הרמב"ן סבירא ליה דלא חיישינן למכשול חבירו אלא למכשול הנודר והרמב"ם סבירא ליה אדרבה הנודר יזכור שנדר ויזהר משא"כ במודר שלא הוציא נדר מפיו אפשר שישכח לפיכך חייב למכור: (ה) אם נאסר בלשון חצירי וכו'. עיין מ"ש סי' רי"ו ס"ו: (ו) ואינו דומה לשותף כו'. דהתם הטעם משום ברירה שהוברר הדבר שנכנס לתוך חלק חבירו וזה אין שייך בנכסי מלוג כ"כ רשב"א הביאו ב"י ס"ס רכ"ח:

רכז (א) וזבינא חריפא. פירוש סחורה שהכל קופצים עליה ורמיה

שפתי כהן

והרא"ש משמע דלא שרי אלא כשנכנס לצורך השותף שהשותף צריך לו וכן משמע מדברי רבינו ירוחם: ו מקום בבה"כ כו'. היינו מקום גדול שיש בו דין חלוקה אבל אם אין בו דין חלוקה לא חל הנדר כלל כן כתב העט"ז וכן הוא בתשובת הרשב"א שם: ז לא כוון אלא כו'. ומ"מ אם פירש עכשיו למה נתכוון אם להקדש עניים או להקדש בדק הבית הכל לפי פירושו (וכדלעיל ר"ס ר"ח) רשב"א שם וע"ל ר"ס רכ"ח: ח אסורים להעמיד. אפילו אין בו דין חלוקה וכן כתב העט"ז דאע"ג דקי"ל דשותפין דרכן שאין מקפידין זע"ז מ"מ אי קפדי יכולין למחות (כמו שנתבאר בח"מ סימן קס"א ס"י) והכא גבי מודר הנאה ודאי קפדי ואסורים עכ"ל וכ"כ בהגהת פרישה ולא כוונו יפה דהתוס' והר"ן ס"ל כיון דאי קפדי יכולין למחות א"כ אפי' לא קפדי מהני ליה מחמת שלא עיכב ואסור ע"ש כך מוכח מדבריהם להדיא מיהו התוס' שם כתבו עוד טעם אחר בשם י"א דכשהעמיד רחיים באים רוב עם לשם וממלאים חלקו וחלק חבירו וכן לגדל תרנגולים דמתפשטים בכל החצר. ולפ"ז משמע דכל תשמיש בעולם שממלא כל החצר כגון להניח ולשטוח פירות בכל החצר וכה"ג אסור וכ"כ מהרש"ל שם: ט הוא אסור בהעמדת כו'. אפילו באין בו דין חלוקה: י והיו כופין את הנודר כו'. ואפילו באין בו דין חלוקה דאף ע"פ דשרי למודר ליכנס מ"מ חיישינן שמא ישתמשו תשמיש של אסור כגון העמדת תנור כו' וכ"כ הרא"ש והר"ן ומביאם ב"י וכ"כ דעת הרמב"ם פ"ז מה"נ והסמ"ג לאוין רמ"ב מיהו דעת רש"י ותוס' דהיכא דמותר ליכנס בחצר אין כופין ורבי' ירוחם נ"ד ח"ס כתב דאפי' באין בו דין חלוקה כופין וי"א דאין כופין ולשון נראה עיקר ע"כ ונראה דכשרוצים לחלק או כשרוצים בגוד או אגוד באין בו דין חלוקה אין כופין אלא יעשו כמו שירצו וכ"כ הב"ח איש בה בה דין חלוקה ומיהו באין בה דין חלוקה בגוד או אגוד: יא את הנודר כו'. כתב הר"ן דוקא הכא בנודר א' מהם כופין כיון דאיהו אסור וחבירו מותר חיישינן שמא יתקנא בחבירו אבל כשנדרו הנאה זה מזה דשניהם אסורין לא חיישינן דכל חד וחד מידכר באיסורי' עכ"ל וכ"כ בעט"ז אבל הרא"ש וטור ח"מ סי' ק"פ כתבו דאם נדרו הנאה זה מזה וא' מהן רגיל כופין את הרגיל למכור וכ"כ רבי' ירוחם (ומפרש בירושלמי דבתרי זימני מקרי רגיל ומביאו הר"ן) ונראה שטעמם הוא דאין כופין כשנדרו הנאה זה מזה משום דכיון דשניהם נדרו מאי אולמיה דהאי מהאי הלכך אין כופין: יב הנודר כו'. מסתימת המחבר משמע שפוסק כהרא"ש והטור דבין שהדיר עצמו מחלק חבירו בין שהדיר חבירו מחלקו כופין וכ"כ בעט"ז: יג למכור. כתב הב"ח ונראה דדוקא במוכר לאחר אבל לשותף אסור למכור אע"פ שלא אמר אלא חצירי וכ"כ הריב"ש בתשובה סי' שכ"ז דלנודר עצמו אסור שהרי הוא נהנה מביתו שמכהו בא לו עכ"ל *) ודבריו תמוהין דלמה לא ימכור לשותף שלא נדר והריב"ש שם לא כתב אלא דבאומר קונם מביתך אסור למכור הבית להנודר וכ"ל שגם הב"ח ה"ק אם אותו השותף שלא נדר רוצה למכור חלקו אסור למכור להנודר: יד בלשון חצרי. אבל אם אמר חצר זה מאי מהני כפייה למכור כיון שאסור גם לאחר שימכור וכדלעיל סי' רט"ז ס"ה ע"ש: טו ואינו דומה לשותף כו'. דשותף טעמא משום ברירה ולא שייך ברירה זו בנכסי מלוג. שם:

רכז א אסור לקנות מהם ולמכור להם. לעולם בכל ענין ואפי' שוה בשוה: ב ואם אסר הנאתו עליהם לוקח מהם כו'. אבל שוה בשוה אסור בכל ענין: ג וזבינא חריפא. הוא סחורה שקופצים עליה סוחרים: ד יקננו מהם ביותר. דוקא ולא שוה בשוה

ביאור הגר"א

ולכן דוקא בכה"ג ועי"נ שם ד"ה היה אחד כו' ועמ"ש בא"ח סי' תי"ג בליקוטים: [ה] וכן הדין כו'. היינו במקום שיש בו דין חלוקה כנ"ל: [ו] ואמר א' כו'. והו לא הלא בתנ"ל דאף בכולו שלו הדין כן ועמ"ו: [ז] אבל אם כו'. דסתם הקדש בוח"ו לעניים וכמש"ש י"ח ב' ר"א כו' בנליל מותרת כו' משא"כ ברישא דודאי דעתו לאסור דאל"כ הא הקדש לעניים מותר ליהנות ומה הועיל וז"ש במתני' הנ"ל תרינ' עליך חרם אסור לכ"ע ולא חילק בין יהודה לגליל וכתב ואע"נ דאין מעילה במתנבר מ"מ איסורא איכא ועד דאפשר התליש ולבסוף חיברו ובטלו לענין הקדש כתלוש דמי ועמ"ש בח"מ סי' צ"ח ס"א. ולשון הרב כך הוא וכן הדין כו' ואמר כו' דחילוק בין יש דין חלוקה או לא אבל אם כו' מותר בכ"ע ועב"י ס"ס רכ"א בשם הרשב"א: [ח] וכן אם כו'. עמ"ש בא"ח סי' תרנ"ח ס"ו בהגה"ה: [ט] היה אחד כו'. שור וכמו בשניהם טררין. ב"י: [י] ואסור כו'. כנ"ל ס"א: [יא] וכופין הנודר כו'. סתם בדעת הרא"ש בין בנודר בין במדיר אבל דעת הרמב"ם דוקא במדירו חבירו והרמב"ן והרשב"א והר"נ השיגוהו וכתבו להיפך וכמש"ש בגמ' ה"נ מסתברא כו' אלא שהרמב"ם סמך על הירושלמי כדרכו ועי"נ שם ד"ה אי כו' והרא"ש בפסקיו: [יב] בעל כו'. עבח"נ:

רכז [א] אם ישמעו לו. ב"ה הנירסא העיקרית במתני' ועי"נ ורא"ש שם: [ב] וזבינא כו'

באר היטב

שהשותף צריך לו וכ"מ מדברי ר' ירוחם ש"ך: (ד) מקום. היינו מקום גדול שיש בו דין חלוקה אבל אם אין בו דין חלוקה לא חל הנדר כלל כ"כ הלבוש וכן הוא בתשובת הרשב"א: (ה) כוון. ומ"מ אחר פיו אנו הולכין למה נתכוין אם להקדש עניים או להקדש בדק הבית שם בתשובה וכתב הט"ז ונראה דהיינו בלא אמר לך אבל באומר לך לא מועיל מה שמפרש להקל דלשון לך הוי כמו מפרש להקדש ממש: (ו) אסורים. אפי' אין בו דין חלוקה ומשמע דכל תשמיש בעולם שממלא כל החצר כגון לשטוח פירות בכל החצר וכה"ג אסור וכ"כ מהרש"ל: (ז) בהעמדת. אפילו אין בו דין חלוקה ש"ך: (ח) והיו כופין. כ' הש"ך ואפילו אין בו דין חלוקה דאף ע"פ דשרי למודר ליכנס מ"מ חיישיק שמא ישתמשו תשמיש של איסור כגון העמדת תנור וכו' ומיהו דעת רש"י ותוספות דהיכא דמותר ליכנס בחצר אין כופין ונראה כשרוצין לחלוק או בגוד וכו' יעשו כמו שירצו וכתב הר"ן דוקא בנודר א' מהן היו כופין אבל אם שניהם נדרו אין כופין דכל חד וחד מידכר באיסוריה אבל הטור ח"מ סי' ק"פ כ' דאם נדרו הנאה זה מזה וא' מהם רגיל היו כופין את הרגיל למכור ומפרש בירושלמי דבתרי זימני מקרי רגיל גם משמע דאין חילוק בין שהדיר חבירו מחלקו לעולם כופין למכור וכתב הב"ח וצריך למכור לאחר דוקא אבל לשותף אסור למכור אע"פ שלא אמר אלא חצירי ודבריו תמוהין וכו' (אבל בנה"כ חזר בו וכ' שדבריו נכונים ע"ש):

רכז (א) חריפא. פי' סחורה שקופצים עליה סוחרים ורמיא על אפיה היא סחורה דלא קפיץ עליה זבינא ודומה לו כמו שמונחת על פניו וכתב הר"ן דאם אסר

פתחי תשובה

רכז (א) לוקח ביותר. עיין בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סימן קמ"מ שכתב דאפי' בכה"ג לא שרי אלא בנותן דמים תיכף אבל ליקח בהקפה זה נופא הנאה היא שנותן לו בהקפה ונמצא נהנה באיסור ע"ש: (ב) יקננו מהם ביותר. עש"ך סק"ד בשם הר"ן ועיין בספר חמלך

באר הגולה

ורבינו ירוחם): ז שם במשנה ואע"ג דאמרינן בב"ב דף ג' ע"ב דשותפין אהעמדה כדי לא קפדי מכל מקום אי קפדי יכולים לעכב זה על זה: ח שם במשנה ולענ"ד שהוא פוסק שכופין האוסר ולא הנאסר וכדעת הרמב"ם שם והביאו הטור וכמו שפירש הב"י משום שמי שהוא נודר מסתמא הוא זוכר לנדרו ולא חיישינן דאתי לידי מכשול משא"כ בהדירו הבירו דלא הוציא נדר מפיו אפשר דמשתלי ויבא לידי מכשול וסמך על הירושלמי ואפשר שתלמודא דידן נמי הכי ס"ל אלא דלא נחת לפרושי קושטא דמלתא: ט תשו' להרמב"ן סי' רמ"ב: (°) פי' דטעם דראב"י דס"ל יש ברירה כמ"ש בסעיף א' ולא שייכא ברירה זו בנכסי מלוג: א משנה נדרים דף ל"א ע"א וכדמפרש שם בגמרא ע"ב: ב שם במשנה: נ שם בגמרא

נקודות הכסף

למעשה ודלא כש"ע עכ"ל ותימה גדולה שעיין בתחלת דברי רבינו ירוחם שכתב שם וז"ל השותפים שנדרו הנאה זה מזה מותרים ליכנס לחצר וכן הדין אם הדיר אחד לחבירו וכן אם היה אחד מהשוק מודר הנאה מאחד מהם מותר ליכנס לחצר ודוקא בחצר שאין בו דין חלוקה אבל בחצר שיש בו דין חלוקה הכל אסור עכ"ל. ע"כ כתב אכן מדברי ר' ירוחם משמע כו' ואין שומעין למשמעות שאינו מפורש בדברי ר' ירוחם כו' ותו דבאין בו כדי חלוקה משמע דמתיר רבינו ירוחם אפילו ליכנס לצורך עצמו כו' ואנו הספיק לעיין בסוף דברי רבינו ירוחם לא כ' כן. שכתב אח"כ אחר שהפסיק בדינים אחרים בינתים וז"ע והא דאמרינן היה אחד מן השוק מודר הנאה מאחד מהן מותר ליכנס לחצר דוקא כשנכנס לצורך חבירו אבל לצורך עצמו אסור עכ"ל הרי מפורש בהדיא ברבינו ירוחם דלצורך עצמו אסור וגם מפורש בהדיא בדבריו דבשיש בו כדי חלוקה אפילו לצורך חבירו אסור דהא מחלק בהדיא בין יש בו כדי חלוקה או לא ואם איתא דלצורך חבירו מותר היןחילוק. ואם כן דברי הטור ממש כדברי רבינו ירוחם ומ"ש הב"ח כהרא"ש וטור נקטינן כו' כבר כתבתי למעלה דאדרבה דברי הרא"ש מוכיחי' כרבינו ירוחם ובעל כרחך צריך לומר כמו שכתב ב"י דטעות סופר הוא בטור והאי אם לא לצורך השותפין צריך לגרור בסיפא באין בו כדי חלוקה ועוד נ"ל שאין צריך להגיה רק אות א'. וכן צריך להיות וכ"ש אם אחד מהן הדיר לאחד מן השוק מנכסיו שאסור ליכנס בו לצרכו אם לא לצורך אחד מן השותפים בחצר אם אין בו כדי חלוקה שלא חל הנדר ומותרים כו' ואם כן דבריו ממש כדברי ר' ירוחם. וכן מוכח בטור ח"מ סימן ק"פ וז"ל שותפין שנדרו הנאה זה מזה ויש להן חצר בשותפות אם יש בו כדי חלוקה אסורין ליכנס בו ואם אין בו כדי חלוקה מותרין ליכנס בו הדיר אחד מהן א' מהשוק אסור ליכנס בו לצרכו עכ"ל ודוחק גדול דהאי הדיר א' מהשוק כו' קאי ארישא. כל זה כתבתי כבר בספרי והספקתיו לכאן לפי שמתוך מה שכתבתי יש להקשות גם על הטורי זהב. גם מ"ש הטורי זהב לפרש בדברי הרא"ש ודאי ליתא לדבריו מ"ש הרא"ש ומשום ברירה אין להתיר משותפין בשיש בהן דין חלוקה דלא שרי ראב"י כו' אין לו הכנס כלל והכי הוה ליה למימר ומשום ברירה אין להתיר ליכנס בחצר השותפין שיש בה כדי חלוקה

דלא שרי ראב"י להשותפין משום ברירה כו' ועוד קשה דהא בכל ספרי הרא"ש איתא משום ברירה אין להתיר משותפין כו' כמ"ש ואיך המעתיק הוא בשותפין בבי"ת. ועוד קשה לדבריו למה ליה להרא"ש לומר כלל האי מילתא ומשום ברירה אין להתיר כו' דהיאך סלקא דעתך להתיר משום ברירה ביש בו כדי חלוקה דהא אפילו בשותפין גופייהו ביש בו כדי חלוקה ליכא ברירה. ועוד קשה מ"מ מנא ליה להרא"ש להקשות דילמא במתניתין היינו דוקא באין בו כדי חלוקה וכדעת הרשב"א אלא הדבר ברור דכך הם המשך דברי הרא"ש דמתחלה כ' בשם ר"י דאם הדיר אחד מן השוק אסור ליכנס לחצר והשתא קשי' ליה אמאי קתני מתניתין בחצר השותפין שהדיר אחד מהן לאחד מהשוק נאין בו כדי חלוקה דהא מתניתין באין בו כדי חלוקה מיירי ודקאמר בש"ס דבשיש בה כדי חלוקה אפילו ראב"י מודה וא"כ באין בו כדי חלוקה ברירה וקאמר דמשום ברירה אין להתיר באין בו כדי חלוקה משותפין כו' כלומר דילפינן משותפים בשיש בה כ"ח דלא שרי ראב"י משום ברירה כיון שיש תקנה לחלוק ולא יכנו דהיכא דאפשר בתקנתא לא שרי ר"א וכ"ש הכא באינש דעלמא באין בה כ"ת דאפילו תקנה לא צריך דלמא יכנס בחצר והא דשרי ר"א במתניתין באין בו כדי חלוקה בלא"ה דעלמא צריך לומר דמיירי לצורך כשמע פשט דברי הרא"ש. ומ"מ וכן הוא ברמזים כו' אדרבה ברמזים משמע כדפרישית דאל"כ הוה ליה לאשמועינן דבא' מן השוק מותר באם אין בו כדי חלוקה אפילו לצורך עצמו והכי הל"ל וכ"ש מהם שלא יכנס אלא לצורך אחד מבני החצר כשיש בו כדי חלוקה אלא ודאי הכי קאמר אבל יש בו כדי חלוקה לא דכיון דאפשר לחלוק יחלוק ולא יכנס וכ"ש אם היה אחד מן השוק כו' שלא יכנס אלא ח"נ לתקנתא דחלוקה ולמה יכנס בחנם אם לא לצורך אחד מבני החצר. וגם קשה לדבריו דהא בטור ח"מ סימן ק"פ משמע להדיא דאפילו אין בו כדי חלוקה לא שרי לצרכו וכמ"ש לעיל אלא ודאי דברי ה בן וכמ"ש למעלה: (סימן רכ"ו בש"ך ס"ק י"ג) ודבריו תמוהין כו'. עתה ראיתי שדבריו נכונים דעל כרחך מיירי הכא שהדיר את חבירו דהיינו שאמר יאסר חצרי עליך דאי כאסר עצמו מחלק חבירו ודאי אפי' באומר

באר הגולה

פ״א: ד טור בשם הרמב״ם בפ״ז מה״נ דין ז׳: ה משנה שם דף ס״ג ע״ב: ו הרמב״ם שם בפ״א:

א מימרא דרבא א״ר נחמן הלכתא פותחין בחרטה וכו׳ נדרים דף כ״ב ע״ב וכן פסק הרא״ש שם והרמב״ם בפ׳ ו׳: ב מימרא דרבי חייא בר אבא אמר רב עמרם בכורות דף ל״ו וכ״ז הביאו הרא״ש בפ״ד דנדרים: ג טור ממימרא דלעיל שם וכ״פ הרא״ש בפסקיו ודינו יוחס בשם הרמ״ה: ד שם מירושלמי:

נקודות הכסף

אבל זה כופין אותו כדי שיהיה כולו של חבירו ולא יכנוס בו כלל וכן משמע בא״ו דמיירי כשהדיר את חבירו ע״ש גם לשון אלי שכתבו הרא״ש וטור משמע כן וא״כ דכשמיירי שהדיר את חבירו אסור למכור להשותף כמ״ש הריב״ש וא״צ דהריב״ש קאי אהדיר עצמו מנכסי חבירו ה״ה בהדיר חבירו מנכסיו דחד טעמא אית להו וכן הר״ן מדמי להו להדיא להדדי ומביאו בית יוסף בסי׳ זה:

כנסת הגדולה

ס״ל דבמתפיס כמ״ש בה לא הוי נדר ובגם הטור ס״ל שאינו מדבר במתפיס אלא בשבועה וזה תימה שהרי הרא״ש ז״ל מפרש הדין הלז בנדר גם כן מדהביא הירושל׳ וכמ״ש רבינו המחבר ואיך כתב ז״ל דהרא״ש ס״ל דבמתפיס כמ״ש בה לא הוי נדר עד שמפני זה גם מה שכתב שדעת הטור לתפוס כסברא ראשונה והניח זה בהנחה אם כן לדידיה יהיה סברת הטור הפך סברת אביו הרא״ש וכנזכר ודוק היטב כי נכון הוא:

גליון מהרש״א

(סימן רכ״ח ש״ע סעיף א׳) ואם אין יחיד מומחה ילך. משמע אם יש חכם א״י ג׳ הדיוטות להתיר וא״כ גם

עצי לבונה

(סימן רכ״ז סעיף ג׳ בשו״ע) מי שאסר וכו׳. עש״ך סק״ח שכתב מפרש בש״ס דטעמא דסיפא משום טובת הנאה ממון וכו׳ ואף דהרמב״ם פסק בעלמא דטובת הנא׳ אינו ממון מ״מ בנדרים דלא כעינן הנאה במורה דאף ויתור אסור לכן אף טובת הנאה אסור ומחשב כממון כמ״ש בכ״מ וכ״כ הש״ך בח״מ סי׳ ש״נ: ועיין ש״כ דתלה בפלוגתא בירושלמי ר״י ור״ח אם יכול למכור את טובת הנאה של קדשיו לכהן היינו שיקח ממנו ממון כדי שיתן לו מתנותיו דמ״ד יכול למכור פשיטא דהוי ממון ומ״ד דאינו יכול למכור לא הוי ממון. והרמב״ם פסק דאינו יכול למכור ע״ע סי׳ ס״א. וא״ש בזה קושית הרשב״א אמאי נימא דהויא כעפרא בעלמא והא יכול למכרו לאחר טובת הנאה שלו והוא יתנם לכהן שירצה אבל אי נימא כמ״ד שא״י למכרו לא הוי ממון והוי כהפקר וא״ש וע״כ לגבי נדרים לכד הוי ממון ע״ש: ועיין בר״ן בחולין דף קל״א בגונב תרומה לא תשלם דטובת הנאה אינה ממון הוא דוקא כשאכלה ואינה בעין.

יד אברהם

(סימן רכ״ז) עיין בביאור הגר״א שתמה ע״ד הרי״ף והרמב״ם דדבריהם סותרי אהדדי שפסקו דטובת הנאה אינה ממון ופסקו דמ״כ נקנין אגב קרקע. והנה קושיא זו כבר ... ע״ש ... ואף ... נראה דלא קשה ... מלאתי שתירץ כן בס׳ חוט ... וכבר ... קנין ... שו״ת ... ע״ש בכ״מ ... לחו״מ בס״ד:

שפתי כהן

בשוה וכ״ש בפחות דאסור וכן באסרם עליו ימכרנו להם ביותר אבל לא שוה בשוה או בפחות דאע״ג דקי״ל אין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו ה״מ כשאוסר בפי׳ דבר שלא בא לעולם כגון פירות דקל או פירות שעתיד לקנות א״כ באומר נכסי עליך שאינו אסור אלא בנכסים שהיו לו באותה שעה אבל באוסר הנאתו על חבירו כיון דאיסור הנאה בדידיה תליא ואיהו הא איתא בעולם כמלא שאם ימכור למודרים נכסים שקנה לאחר מכאן הרי הוא מהנה אותם הלכך אסור. ר״ן. ומביאו הב״ח בקיצור ע״ל ס״ס ר״ד ס״ק ט׳: ה ואם אסרם עליו כו׳. ואם אסרם עליו ואסר מהם גם כן אסור בכן בכל ענין ויהנה לאומות אחרות כן הוא במשנה פ׳ אין בין המודר והרמב״ם פרק ו׳ דנדרים ופוסקים והוסיף הרמב״ם שם לא ישא ויתן עמהם ולא ישאו ויתנו עמו ולא ישאל מהן ולא ישאיל להן ולא ילוה מהן ולא ילוה אותן ופשוט הוא: ו וזבינא דרמי באפיה. היא סחורה שאין סוחרים קופצים עליה ודומה לו כמי שמונחת לו על פניו מיהו כל זה כשאסר הנאה אבל אם אסר נכסיהן עליו אפילו לוקח שוה ק׳ בר׳ אסור ליהנות ממקחו שנדרו כבר חל על נכסיהן. הר״ן. ומביאו הב״ח וכן אם אסר נכסיו עליהן אפי׳ מוכר שוה (ר׳ בק׳) [ק׳ בר׳] אסור מיהו באוסר נכסיו אינו יכול לאסור על אחרים אלא בנכסים שהיו לו וכמ״ש בס״ק ד׳ בשם הר״ן: ז ה״ז משאילן כו׳. ולא גזרינן אטו לא ישאל ולא ילוה וכן במכירה לא גזרינן אטו לקיחה כדלעיל סי׳ רכ״א ס״ק ל״ה דשאני הכא כיון שנדר מכל ישראל לא גזרו. רמב״ם פ״ז מה״נ ומביאו הטור וכ״כ הר״ן ובדברי הרמב״ם שם מבואר דלאו דוקא בנדר מישראל לא גזרו אלא ה״ה מן שאר אומה שלימה שאין גוזרין אלא בנדר מיחיד אבל לא מאומה שלימה כולה: ח באין ונוטלין כו׳. מפרש בש״ס (נדרים דף פ״ה) דטעמא דסיפא משום טובת הנאה ממון ולהכי אסור ורישא דאלים הכהנים ונוטלים בע״כ היינו טעמא כיון דתרומה לא חזיא אלא לכהנים כיון דקאתי למיסרא עלייהו שויה כעפרא בעלמא וזוכים מן ההפקר ועמ״ש הר״ן שם ד״ה מי שאסר נכסיו על עצמו שיכולין אחרים ליטלן בע״כ מהאי טעמא ומביאו מהרש״ל פרק הגוזל עצים סי׳ ס״ח ומסיק דלא דמי לתרומה דהכא דאין אחרים יכולין ליטלן ממנו בע״כ אלא יכול ליתנו לצדקה או שאר מצוה ולא עוד אלא אפילו כשלו מוציאין מידו ומכל מקום אם אכלו כבר פטורים מלשלם דהא ליכא ממון אבל אי איתשל עליו וכגון שנשאר מאותו דבר שנאסר דאם לא כן לא שייך ביה התרה מחוייבים לשלם מה שאכלו עכ״ד: ט וכן הדין במתנות עניים. כגון לקט שכחה ופאה ומעשר עני נוטלין ממנו בע״כ א״כ אם יש לו לצדקה מופרשת א״כ אפי׳ אינה מופרשת ב״ד שולחין וממשכנין אותו על הצדקה בע״כ ונותנים לעניים. ב״ח וב״י. ועיין בתוס׳ י״ט ר״פ בתרא דנדרים:

רכח א ואפי׳ נדר כו׳. כלומר נשבע דהא באלקי ישראל שבועה הוא. ב״ח ופשוט הוא: ב והוא דגמירי להו וסבירי. כלומר שלומדים עמהם הלכות ומבינים ומשמע אפילו לית בהו חד דגמיר מעצמו אלא כל דגמרי להו אחרים וסברי מתירין. ול״ד למ״ש בח״מ סי׳ ג׳ דבדיינים אי לית בהו חד דגמיר ויודע סברות בדינים פסולים דלגבי התרת נדרים לאו דין הוא כמו שיתבאר וזה הוא דלא כהדרישה בסימן זה והסמ״ע כ׳ והוא דגמרי להו וסברי קצת כדי שידעו מה שיתירו כו׳ משמע דא״ל שיהו סברי היטב אלא כל שסברי קצת כדי שידעו מה יתירו סגי וכן נוהגים: ג וגם יודעים כו׳. אע״ג דלא בעינן פתח לכל הדברים מ״מ איכא ראוים להתיר אפי׳ ע״י חרטה אם לא שיכולין להתיר

טורי זהב

ורמיה על אפיה פירוש עסק כיש דלא קפץ עליה זבינא ודומה לו כמונחת על פניו וכתב הר״ן דהא דשרי ליקח או למכור כל אחד לפי דינו היינו שאסר עצמו מישראל אבל אם אסר נכסיהם עליו אסור בכל גווני אפילו שוה מאתים במאה או איפכא שנדרו חל כבר על נכסיהם וכתב עוד דבאוסר הנאתו עליהם והמוכר בזבינא חריפא כפי דינו היינו אפילו בנכסים שקנה לאחר נדרו אע״ג דקי״ל אין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם שאני הכא דאיסורא בהנאה דידיה תליא ואיהו הא איתיה בעולם: (ב) שוה בשוה. כתב הטור בשם הרמב״ם ולא גזרינן ליקח אטו למכור (פירוש כדגזרינן בסי׳ רכ״א ס״ה) דהתם אם לא ישא ויתן עם זה ישא ויתן עם אחר אבל הכא א״א לו: (ג) במתנות עניים. פירוש לקט שכחה ופאה. וכתב ב״י ה״ה לענין צדקה שב״ד שולחין וממשכנין אותו בע״כ ונותנים לעניים כיון דקי״ל כופין על הצדקה:

רכח (א) דגמירי להו וסבירי. פי׳ שמבינים מה שלומדים עמהם אבל גמיר וסביר דמומחה פירושו שהוא כבר יודע בקבלה מרבותיו ויודע סברות גם מעצמו: (ב) לפתוח לו פתח. החילוק שבין פתח לחרטה הוא מבואר בסעיף ז׳ ומשמע כאן דאע״פ שהתרה זו שבא לפניהם היא ע״י חרטה מ״מ לא יתירו כל שאינם יודעים גם ההרס על

שולחן ערוך

ומוכר להם שוה בשוה ה ואם (ג) אסרם עליו ימכרנו להם ביותר אם ישמעו לו ויקננו מהם (ב) שוה בשוה ו וזבינא דרמי באפיה הוי הנאת המוכר ולא הנאת הלוקח הילכך אם אסר עצמו מהם ימכרנו להם בפחות ויקננו מהם שוה בשוה ואם אסרם (ג) עליו יקננו מהם בפחות אם ישמעו לו וימכרנו להם שוה בשוה:

ב [ג] ד אסר הנייתם עליו ז הרי זה (ד) משאילן ומלוה אותם אבל הוא לא ישאל ולא ילוה מהם ואם אסר הנאתו עליהם והנאתם עליו לא ישאיל ולא ילוה להם ולא הם ממנו:

ג [ד] ה מי שאסר הנאתו על הכהנים ועל הלוים ח באים (ג) ונוטלין (ה) תרומותיו ומעשרותיו בעל כרחו ואם אמר כהנים אלו ולוים אלו יתן לכהנים ולוים אחרים ט וכן הדין (ג) במתנות (ו) עניים לעניים:

רכח דין התרת נדרים וההבדל שבין פתח לחרטה והיאך נקרא על דעת רבים.

ובו נ״א סעיפים:

א [א] א מי שנדר ונתחרט יש תקנה ע״י חרטה א ואפילו נדר באלהי ישראל כיצד יעשה ב ילך אצל חכם מומחה [ב] דגמיר וסביר ואם (א) אין יחיד מומחה ילך אצל שלשה הדיוטות ב ג והוא (א) דגמירי להו (א) וסבירי ג [ג] ד וגם יודעים (ב) לפתוח לו (ג) פתח ויתירו לו

חידושי רע״ק

(סי׳ רכ״ז ס״א) ומוכר להם שוה בשוה. ועיין אף בזבינא חריפא אסור דהוי הנאת מוכר כדאי׳ (בכתובות) [בפסחים ק״ג] כל מילי זבין ותתהרש לבר מחמרא ע׳ ט״ז חוה״מ (סי׳ ע״ב סעי׳ מ׳):

ביאור הגר״א

כו׳. הרא״ש בפסקיו וסוד וכמ״ש בגמ׳ שם: [ג] אסר כו׳. גלמד מס״א וער״ג מ״ג א׳ ד״ה אביי כו׳: [ד] מי כו׳. עמ״ש בח״מ סי׳ פ״ז סל״ה: (ליקוט) מי כו׳ וכן הדין כו׳. לכאורה ממ״ש וכן כו׳ ס״ל דטובת הנאה אינה ממון (עמ״ש בח״מ ס״ק קי״כ) אבל ליתא דא״כ קשה קושית הגמ׳ דא״כ בכהנים אלו נ״כ יטלו ע״כ אלא ע״כ פסק כאן כרבא ומ״ש וכן כו׳ כתב כן ע״פ הירושלמי שם וז״ל הירושלמי שם ריב״ת אמר אדם נותן מעשרותיו בטובת הנאה ור״י אמר אין אדם נותן מעשרותיו כו׳ מתניתא פליגא על ריב״ת קונם כהנים ולוים נהנין לי יטלו ע״כ פתר לה באומר אי אפשי ליתן מתנה כל עיקר תדע שהוא כן דתנינן כהנים אלו לוים אלו יטלו אחרים אבל זה צ״ע שהוא סותר דברי עצמו בפ״ב מהל׳ גניבה הלכה ה׳ גנב תרומה ישראלים שהפרישו אינו משלם תשלומי כפל לפי שאין להם בה אלא טובת הנאה וט״ה אינה ממון (וכ״פ בפ״ה מהל׳ אישות) וצ״ע וגם צ״ע שסותר דברי עצמו שפסק כתירוצא קמא בב״מ י״א ב׳ מטלטלי אגב מקרקעי הקנהו לו ומוכח דט״ה ממון וכן קשיא דברי הרי״ף אהדדי הרי״ף פסק נ״כ כתירוצא קמא הנ״ל ובספ״ג דפסחים מסיק דט״ה אינה ממון וע״ש ברי״ף וצ״ע אך על קושיא ראשונה היה אפשר לומר (כמ״ש הכ״מ) דיש חילוק בנדרים דאפי׳ ויתור אסור דאע״ג דט״ה אינה ממון אפ״ה אסור ומשמעות הירושלמי כן דלא תלי בפלוגתא דט״ה ממון אלא אם יכול ליתן בט״ה אלא שמגמ׳ דידן לא משמע כן דתליא בפלוגתא דט״ה: אלא שהוא תופס להירושלמי כדרכו בכ״מ (ע״כ):

רכח [א] (ליקוט) מי שנדר ונתחרט כו׳ כיצד כו׳. דאין ניתר אלא בחרטה כמ״ש בגטין פ״ג ב׳ תא אר״י אין חכם כו׳ וכ״מ בכמה מקומות (ע״כ): [ב] דגמיר כו׳ והוא כו׳. כ״ר הרא״ש בפ״ג ס״ג וש״נ ח׳ ב׳ ד״ה ושמתא כו׳ כ״ג א׳ ד״ה והתרת כו׳ ע״ח א׳ ד״ה אמר כו׳ דלא כהרמב״ן דמצריך סמוך דוקא ודעת הרמב״ם דהדיוטות א״צ דמסברי כו׳ ועב״י: [ג] וגם

פתחי תשובה

המלך פ״ג מהלכות נדרים הלכה יו״ד מה שכתב בזה הבאתי קצת לשונו לעיל סימן ל״ד ס״ק ח׳: (ג) ונוטלין תרומותיו. [עבה״ט מ״ש וכתב הר״ן ד״ה מי שאסר נכסיו על עצמו כו׳ ועיין בתשובת משכנות יעקב סימן כ״ד מ״ש בזה]:

רכח (א) אין יחיד מומחה ילך. משמע דאם יש יחיד מומחה לא מהני ג׳ הדיוטות מיהו אין זה מוכרח די״ל דלהכי כתבו הפוסקים ואם אין כו׳ מפני שודאי טירחא מלתא בג׳ טפי מבאחד לכן אמרו באם אין מומחה צריך ג׳ דוקא ולעולם בג׳ סגי אפי׳ במקום יחיד מומחה מיהו בש״ס בכורות דף ל״ו ע״ב לענין היתר בכורות מפורש דאין ג׳ בני הכנסת יכולים להתיר במקום שיש מומחה ועיין בפירוש הרע״ב במשנה שם של׳ בהדיא דגם גבי נדרים אין שלשה מועילים כיש יחיד מומחה. ולפ״ז נראה דאף שכתבו הפוסקים דאין מומחה האידנא מ״מ ראוי לחוש לחומרא במקום שיש חכם או אב״ד שלא להתיר בג׳ הדיוטות רק לצרף ב׳ עם הרב ובפרט דיש לחוש לדברי הרמב״ם בס״ו מהל׳ שבועות דין ה׳ דכל חכם מובהק בדורו הוא יחיד מומחה לנדרים ומצאתי בתשובת חות יאיר סי׳ קפ״ט שהאריך בזה להוכיח דגם במקום שיש מומחה יכולים ג׳ הדיוטות להתיר ובסוף הביא דברי הר״ן בנדרים דף כ״ג שכתב בהדיא דלכתחלה אין יכולין משום כבודו של חכם אבל בדיעבד איתשרי ליה נדרא

באר היטב

נכסיהם עליו אסור בכל גווני אפילו שוה ר׳ בק׳ או איפכא שנדרו כבר חל על נכסיהם וכתב עוד דבאוסר הנאתו עליהם לאסור בזבינא חריפא היינו אפי׳ בנכסים שקנה לאחר נדרו אע״ג דאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם שאני הכא דאיסורא בהנאה דידיה תליא ואיהו הא איתיה בעולם: (ג) אסרם. ואם אסרם עליו ואסר מהם ג״כ אסור בכל ענין ויהנה לאומות אחרות כן הוא במשנה נדרים והוסיף הרמב״ם לא ישא ויתן עמהם ולא ישאו ויתנו עמו ולא ישאל מהן ולא ישאיל להן ולא ילוה מהן ולא ילוה אותן: (ג) עליו. מיהו אינו יכול לאסרו על אחרים אלא בנכסים שהיו לו ואז אפילו לוקח שוה ק׳ בר׳ אסור ש״ך: (ד) משאילן. ולא גזרינן אטו לא ישאל ולא ילוה וכן במכירה לא גזרינן אטו לקיחה כדלעיל סי׳ רכ״א ס״ה דשאני הכא כיון שנדר מכל ישראל לא גזרו הרמב״ם ומבואר שם דה״ה בנדר מן שאר אומה שלימה שאין גוזרין אלא בנדר מיחיד: (ה) תרומותיו. מפרש בש״ס דטעמא כיון דתרומה לא חזיא אלא לכהנים וקאתי למיסרא עלייהו שויא כעפרא בעלמא וזוכים מן ההפקר וכ׳ הר״ן ד״ה מי שאסר נכסיו על עצמו שיכולין אחרים ליטלן בע״כ מה״ט ומסיק מהרש״ל דל״ד לתרומה דהכא דאין אחרים יכולין ליטלן ממנו בע״כ אלא יכול ליתנו לצדקה או לשאר מצוה ולא עוד אלא אפי׳ כשלו מוציאין מידם מ״מ אם אכלו כבר פטורים מלשלם אבל אי איתשל עליו ונשאר מאותו הדבר שנאסר דאל״כ לא שייך ביה התרה מחויבים לשלם מה שאכלו עכ״ל: (ו) עניים. כגון לקט שכחה ופאה ה״ה לענין צדקה שב״ד שולחין וממשכנין בע״כ ונותנין לעניים כיון דקי״ל היו כופין על הצדקה כ״כ הב״י:

רכח (א) וסבירי. כתב הלבוש וסברי קצת כדי שידעו מה שיתירו כו׳ משמע שא״צ שיהיו סברי היטב אלא כל שסברי קצת כדי שידעו מה שיתירו סגי וכן נוהגין ש״ך: (ב) פתח. אע״ג דלא בעינן פתח לכל הנדרים מ״מ אינם ראוים להתיר אפי׳ ע״י חרטה אם לא שיכולין להתיר ג״כ ע״י פתח דשמא

ד (ג) ח והאידנא אין מומחה שיהא ראוי להתיר (ג) ביחיד:

ב ה י אין לאדם להתיר לכתחלה במקום (ד) רבו ולא במקום שיש גדול ממנו אלא א"כ נתן לו רשות. (רא"ש ור"ן):

הגה ומתירין ב' ג' נדרים ביחד לומר לו מותר לך וכן מתירין לב' או לג' אנשים ביחד ויכולו לומר מותר לכם (ב"י ס"ס זה בשם תשובת הרמב"ן סי' רע"ד) (ועיין לקמן סוף סימן זה סעיף מ"ו):

ג ח כיצד היא ההתרה יאמר לו ו [ד] (ה) ג' פעמים מותר לך [ה] ט או שרוי לך או מחול לך (ד) (בכל (ו) לשון שיאמר) (ב"י בשם הרמב"ם) (ה) ז [ו] י ואפילו מעומד (ב) ובקרובים ובלילה יא ובשבת אפי' אם יב היה אפשר לו מאתמול לישאל עליו [ז] ובלבד שיהיה לצורך השבת כגון שנדר שלא לאכול או ליבטל מעונג השבת (ו) ח [ח] יג וחרמי (ז) צבור נהגו להתיר אף על פי שאינם לצורך השבת:

ד [ט] יד במה דברים אמורים שמתירין מעומד כשמתירין על ידי חרטה בלא פתח אבל מי שאינו מתחרט מעיקרו וצריך למצוא לו פתח צריך להתיישב בדבר וצריך עיון גדול דמה שאינו מתחרט מעיקרו היינו מפני שהיו לו תועלת בנדר כגון שהיו אוהביו רוצים להעבירו על דעתו כגון שיאכל עמהם או שישיא בנו או בתו לפי דעתם וכיוצא בזה ובשביל הנדר נמלט מהם ולא היה רוצה שלא נדר (ז) הלכך צריך למצוא לו פתח שאלו היה יודע שיבא לידי כך היה נמנע מלידור אע"פ שהיה צריך לשמוע לקול אוהביו ולעבור על דעתו ואם הוא משקר לחכם אין התרתו כלום ט (ג) וכיון שצריך ישוב דעת צריך שיהיה (ח) מיושב:

ה י טו אסר על עצמו יא הניית בני העיר (ח) אסור להשאיל על נדרו יב לחכם

טורי זהב

על ידי פתח דשמא יזדמן שיצטרך לפתח : (ג) והאידנא אין מומחה. משמע שאפילו בדיעבד לא הוה היתר ומה שמסיים להתיר ביחיד בטור כתוב במקום שיחיד בפחות משלשה נראה כונתו למעוטי שנים דלא כמו שמצינו בדין אליבא דשמואל דשנים שדנו דיניהם דין הכא אינו כן דאפילו דיעבד לא מתכשר אפילו בשנים דלא עדיפי ממומחה בזמן הזה : (ד) בכל לשון שיאמר. פי' אפילו בלשון לעז מחילה והתרה שעניהם לעקור הנדר מעיקרא וסיים רמב"ם בזה אבל אם אמר מופר לך או נעקרה שבועתך וכיוצא בענין זה לא אמר כלום שאין מפיר אלא הבעל והאב אבל החכם אינו אומר אלא ל' התרה ומחילה ע"כ. והביא ב"י בשם רמב"ן דל' התרה ומחילה הוא כמתיר את הקשר שחוזר לענין שהיה כאדם שמתיר אבל קשור משא"כ בל' הפרה שהוא כדבר שישנו אלא שיש מעכב מלהשלימו כמו מפר מחשבו' ערומים כו' ע"כ פי' דבריו שמלד הנודר הוא קיים אלא שהמתיר שאומר בלשון הפרה כוונתו שאינו רוצה שיקויים הנדר ואין כח זה אלא לבעל עם אשתו : (ה) ואפילו מעומד. פי' לאפוקי ממה שמצינו בדין שפוסל בו מעומד וקרובים ושבת ולילה : (ו) וחרמי צבור נהגו להתיר. כך כ' רמ"א ג"כ בא"ח סי' (ס"ו)[ש"ו] סעיף י"ב דהוא כעסק רבים אבל לא מחרימין בשבת אם אינו מעסק השבת וה"ה אם הוא לדבר גדול על הכלל כמו שמצינו בתשובת רשב"א שהחרים בשבת יושבי פרובינצ"א שעסקו בלימוד הכמי הטבע כל ימיהם כמוזכר בתשובותיו : (ז) הלכך צריך למצוא לו פתח. פי' שצריך שיהיה באותו פתח סברא חזקה שבשבילה היה נמנע מלידור אע"פ דניחא ליה בנדרו שעשה בעת ההיא לולי הפתח הזה והוקשה לו על זה כיון דתלוי הדבר בפתח וכיון שאנו יודעים דעדיין ניחא ליה בנדרו מתחלה היאך נאמין לו בשלמא בחרטה הרי עכ"פ אנו רואין שהוא מתחרט ואין אנו רואים שום סברא שלא יתחרט מעיקרא משא"כ ע"י פתח ע"ז תירץ וכל שהוא משקר אין התרתו כלום ואנו מודיעים לו כן ע"כ ודאי יזהר מלשקר וכיון שענין הפתח הוא דבר שצ"ע וכמו שאמרנו שצריך סברא חזקה ע"כ יהיה המתיר מיושב אבל מענין הנודר עצמו שמתירין לו לא אכפת לן בעמידהו או ישיבהו דהא אינו כמו דין כמו שזכרנו כן נ"ל ביאור הדברים שזכרנו : (ח) אסור להשאיל על נדרו לחכם כו'. בירושלמי

שפתי כהן

ג"כ ע"י פתח דשמא יבא לפניהם נדר שצריך פתח ולא ידעו להבדיל בין נדר לנדר פרישה : ד והאידנא כו'. ואין להתיר אלא בג' דגמרי להו וסברי קלא כמ"ש וכל שאינו כן אפילו יש בהן אחד חכם גדול לא כלום הוא וכן כל שאינם ג' אפילו הם שניהם חכמים גדולים אין התרתם התרה ואפילו דיעבד וצריך לחזור ולהתיר בג' וכ"כ הב"ח ופשוט הוא : ה אין לאדם להתיר. אפילו בג' לכתחלה משום כבוד רבו או מי שגדול ממנו אבל בדיעבד התרתו התרה : ו ג' פעמים. לאו דוקא דבחד זימנא נמי סגי אלא עושין כן כדי לחזק הענין עט"ז ומשמע דבדיעבד סגי בפעם אחת וכ"כ הב"י והב"ח בשם הרמב"ם דא"ל שיאמר רק פעם אחת : ז ואפי' מעומד כו'. ובשבת דאע"ג דבכה"ג בדין אסור נדרים לאו דין הוא : ח וחרמי צבור נהגו להתיר כו'. מפני שבשבת כולם מקובצים ואם לא יתירו אז לא יוכלו להתיר שם וכן הוא בעט"ז וכ"כ בא"ח סימן שמ"א מי שנשבע לעשות דבר פלוני עד זמן פלוני ולא נזדמן לו לעשות עד יום האחרון של אותו הזמן ואותו יום בא בשבת וא"א לעשותו בשבת נשאל אפילו בשבת וכ"פ בש"ע שם וע"ל סימן רל"ד ס"ק ט' : ט וכיון שצריך כו'. צריך שיהיה מיושב אבל המודר אין צריך שיהיה מיושב כלל מיהו ודאי א"ל שיהא עומד כיון דלאו דיקוא ועכשיו נהגו שהמתירין יושבים והמודר עומד ונראה ראיה לדבריהם מהירושלמי דס"פ נערה המאורסה דאיתא התם אין נשאלין נדרים אלא עטופים ויושבים והנשאל יושב והשואל צריך להיות עומד כו' ע"ש ואע"ג דבש"ס דילן ופוסקים אמרינן דמתירים מעומד היינו בחרטה אבל בפתח צריך מיושב וי"ל דהירושלמי איירי בפתח ועכשיו נהגו להתיר הכל ע"י פתח כדלקמן ס"ז בהג"ה ובש"ס דערכין פ' הדר (דף ס"ד ע"ב) בעובדא דר"ג איתא דכי היכי דאסור לשכור לסורות כדלקמן סי' רמ"ב סי"ג ה"נ אסור להתיר נדרים וכן הוא בכריתות (דף י"ג ע"ב) גבי רב אחא ה"נ כדרא כו' מיהו י"ל דהיינו דוקא כשמתיר ע"י פתח שצריך עיון וישוב הדעת וכדמסיק בש"ס התם דעובדא דר"ג הכי הוה : י אסר על עצמו כו'. ואם אסר הנאתו על בני העיר כתבו הרמב"ן והטור והריב"ש סי' ת"ג דאסור להשאיל על נדרו לחכם מבני אותה העיר מפני שנוגע בדבר מיהו אם יצטרפו עוד שנים מעיר אחרת מותר דבכה"ג ליכא למיחש משום נגיעה ועיין בתשובת מהר"ל ן' חביב ביאר דעתם על נכון וכן בפרישה ובב"ח השיגו על הב"י ע"ש וכן עיקר להחמיר דלא כד"מ ועט"ז שנמשכו לדברי הב"י ע"ש : יא הניית בני העיר כו'. אבל אסר על עצמו הניית כל ישראל מותר להשאיל דהוי כדיעבד כ"כ בתשו' מהר"ל ן' חביב שם להרמב"ם וכן נלאה : יב לחכם כו'. אפי'

באר הגולה

ח שם והרא"ש בפסקיו מהא דאמרינן בבכורות דף ל"ז ע"א כגון מאן אמר רב נחמן כגון אנא ומי הוא בדורות הללו דגמיר וסביר כרב נחמן : ו מסקנת הגמרא לעובדא דרבינא שם דף ח' ע"ב : ז לרמב"ם בפ"ו מהלכו' שבועות מההוא עובדא דהא רבינא הוה תלמיד חבר לרב אשי כדאיתא שם : ח טור : ט הרמב"ם בפ"ו מה"ש דין ה': י מימרא דאביי שם דף ע"ו ע"א : יא מבואר שבת דף קנ"ז ע"א ונדרים דף ע"ז ע"ב : יב מסקנת הגמ' בנדרים שם : יג רבינו ירוחם כיון דבשבת כולם מקובצים ואם לא יתירו אז לא יוכלו להתירו (וב"י בא"ח סי' שמ"א בשם תשובת רשב"א ואגור) : יד לשון טור מדברי הרא"ש שם בפסקיו מבריית' דר"ג ירד מהחמור ונתעטף וישב והתיר לו נדרו ומפרש בגמ' דר"ג סבר אין פותחין בחרטה דמעקר נדרא בעינן ובעי עיונא אהכי ישב : טו לשון הרמב"ם בפ"ו מהלכות נדרים מהירושלמי פרק ה' דנדרים

גליון מהרש"א

בזמן הזה שאין מומחה (ולרמב"ם יש לענין היתר נדרים) ראוי שלא יהיו ג' מתירים עד שיצטרף חכם שיהיה אחד מהן ועי' מ"ש בגליון במסכת בכורות ריש דף ל"ו : (שם סעיף ב' בהג"ה) וכן מתירין לב' או לג' אנשים

עצי לבונה

ביאור הגר"א

יודעין כו'. תרא"ש שם ור"נ ע"ח א' בשם הירושלמי : [ד] ג"פ. טור והרמב"ם משמע שפ"א די, ב"י. ובפירושו ספ"י כתב ב"פ אבל דברי הרא"ש בסוף יומא כדברי הטור שכתב ומיהו נראה כו' ולכך כו' : (ליקוט) ג"פ. כמ"ש בס"פ ד' מיתות הותר הנדר כו' ואע"ג דשם ל"ק רק ב"פ ל"ד דב"פ ודאי לא מעלה ולא מוריד וכמ"ש

רק ב"פ הוא ג"פ כמו בפ"ג דפרה אזוב זה כו' ובמנחות פ' ר' ישמעאל (ס"ה א') ושאר מקומות אבל ב"פ לא מצינו לעולם (ע"כ) : [ה] או כו'. עמ"ש בסי' רל"ד סל"ז : [ו] אפי' כו'. עבה"ג ושם ב' אר"נ הלכתא כו' ור"נ סבר כו' וכנ"ל ס"א : [ז] ובלבד כו'. מתני' הנ"ל : [ח] וחרמי כו'. עבא"ח סי' ש"ו סי"ב : [ט] בר"א כו'. עבה"ג ועיא"ש

חידושי רע"ק

(סימן רכ"ח סעיף ג') ובקרובים. נלע"ד דאשה לא דדוקא קרובים דאין הפסול בגופו דראוי לדון למי שאינו קרובו וכן בלילה תלילה גורם וליכא פסול בגברא וכן קטן נלע"ד דלדעת תוספות (נדה ד' כ') דנראה דדעתם דגם קטן פסול לדון מכח כללא דמתני' דכל הכשר לדון וזה דעה א' בטור חוה"מ (ס"ז) ואף לדעת הטור וש"ע שם דקטן בן י"ג

אבל עכ"פ זהו אפשר דכוונת השר בא"י שהביא ב"ש וזהו אפשר רק דבדיני ממונות חקיר נדרו רק בפני א' והוא בן י"ג ולא בדקו על שערות דיכול לצרפו עם ג' מבלעדו דלענין צ שהמתירין. במהריק"ש כתב הנשאל צריך שיהיה עומד ובדיעבד אפילו יושב הרדב"ז (סי' תש

פתחי תשובה

באר היטב

דשמא יבא לפניהם נדר שצריך פתח ולא ידעו להבדיל בין נדר לנדר פרישה : (ג) ביחיד. אפי' ב' חכמים גדולים אין התרתם התרה ואפילו בדיעבד וצריך לחזור ולהתיר בג' כ"כ הב"ח ופשוט הוא ש"ך : (ד) רבו. כתב הש"ך אפי' בג' לכתחלה משום כבוד רבו או מי שגדול מהם אבל בדיעבד התרתן התרה : (ה) ג' פעמים. ובדיעבד סגי בפעם א' (אלא עושים כדי לחזק הענין) וכ"כ הב"י והב"ח בשם הרמב"ם דא"ל שיאמר רק פ"א ש"ך : (ו) לשון. פי' אפילו בלשון לע"ז מחילה והתרה אבל אם אמר מופר לך או נעקרה שבועתך וכיוצא בזה לא אמר כלום שאין מיפר אלא הבעל והאב הרמב"ם : (ז) צבור. מפני שבשבת כולם מקובצים ואם לא יתירו אז לא יוכלו להתיר וכתב הט"ז אבל לא מחרימין בשבת אם אינו מעסק השבת אם לא בדבר גדול כמ"ש בתשובת הרשב"א שהחרים בשבת יושבי פרובינצי"א שעסקו בלימוד חכמת הטבע כל ימיהם : (ח) מיושב. אבל המודר אין צריך שיהיה מיושב כלל מיהו ודאי דא"ל שיהא עומד כיון דלאו דין הוא ועכשיו נהגו שהמתירין יושבים והמודר עומד ומה

(ט) מבני אותה העיר [י] ואם נשאל (י) והתיר לו הרי נדרו מותר:

ו יג טו [יא] נשבע (ט) שלא יהיה (יא) גבאי או נאמן מהעיר אינו נשאל לחכם שבעיר:

ז [יב] יז מי שנתחרט בעיקר הנדר אין צריך פתח אלא שישאלנו החכם אתה חפץ בנדר זה והוא אומר איני חפץ בו מתחרט אני שנדרתי ומתיר לו [יג] יח ומיהו צריך שיתחרט בעיקר הנדר שהיה רוצה שלא נדר מעולם אבל אם אמר שעתה הוא מתחרט ועד עתה הוא חפץ במה שנדר לא הוי חרטה שצריך שיעקור הנדר מעיקרו יט ויזהר הנודר שלא יאמר שמתחרט מעיקרו אלא אם כן הוא ברור לו שהיה רוצה שלא נדר מעולם שאם לא כן אין ההתרה התרה והוא באיסור נדר כל ימיו. ואם אינו מתחרט צריך לבקש לו פתח לומר לו אילו היית יודע דבר זה לא היית נודר ונמצא הנדר נעקר מעיקרו וכיצד הוא הפתח כגון שנדר על דבר אחד כ ומפצירין בו הרבה שישאל עליו אומרים לו יד אילו ידעת (יג) שיפצירו בך כ"כ ולא תוכל להשיב פניהם לא היית נודר והוא אומר כן (י) [יד] (יג) (וי"א דחוזרין ושואלין לו אם מתחרט) (מרדכי פרק שבועות שתים) כא ואפילו פתח שמגוף הנדר הוי פתח כגון שהדיר פלוני מנכסיו אם יעש' דבר פלוני ועבר ועשאו פותחין לו אילו היית יודע שהיה עובר על דבריך לא היית נודר והוא אומר כן כב ויש מי שמצריך שניהם (יא) פתח וגם חרטה:

הגה ונהגו להחמיר ולעשות מן החרטה (יד) פתח שלאחר שאומר שמתחרט מעיקרא אומרים לו אילו ידעת שתתחרט כלום נדרת והוא אומר לא טז ואז מתירין לו:

שפתי כהן

אפי' בצירוף עוד שנים מעיר אחרת אליו אסור דמ"מ הרי הוא מהנהו. ב"י. וכתב בתשובת מ"ע ס"ס מ"ח ובשום אופן לא יהיו המתירים מבני המדינה שכולם נוגעים בדבר ולא מהני סילוק נפשייהו אלא בעדות ממון או לדון בו אבל בכה"ג הוי הנאה דמתא ואין סילוק מועיל דומיא דס"ת (בח"מ סי' ל"ז) הואיל ולשמיעה עביד ע"כ:

יג נשבע שלא יהיה גבאי או נאמן מהעיר. כ"ל שהוא נהנה בשררותא דמהא שהוא מן הדברים שאין מתמנים עליהם העובדי כוכבי' והגרים וגם הציבור נהנים ממנו שמלאכתן נעשית על ידו וכיון שהוא נהנה אין נשאל לחכם שבעיר עד כאן לשון תשובת רשב"א שבבית יוסף. וכתוב בד"מ דאע"ג שלא נדר אלא נדר זה שלא יהא גבאי או נאמן לחוד ולא אסר עליו הניית העיר אפ"ה לא ישאל לחכם שבעיר שהרי אסר עליו הגבאות והנאמנות הבאה לו הנאה מן העיר וטובתו על הנאות הגבאות והנאת הנאמנות והואיל ועל ידי התרת חכם בא לו הנאה זו הרי עבר על נדרו וכן נראה לו עיקר עכ"ל. ולפי זה הרשב"א קאי בשיטת הרמב"ם וכמו שכתב בב"י וכן כתב בעט"ז עיין שם בביאורו דלא כדכתב דרישה ודוק ומ"מ להנך פוסקים דאסרי משום נגיעה וכמו שכתבתי בס"ק ט' הכא בלא"ה אינו נשאל וק"ל: יד אילו ידעת שיפצירו בך כו'. ואין זה נולד דלקמן סי"ב שזה שכיח הוא: טז ואז מתירים לו. ר"ל אפילו בלא פתח אחר אלא בחרטה גרידא מתירין לו כשעושין מן החרטה פתח והטעם דהשתא אין לחוש שמא אינו בקי בחרטה זו ושמא היה חפץ בנדרו עד עתה ואע"פ שאומר שמתחרט אינו אמת דהלא אמרו לו אילו ידעת שתתחרט כלום נדרת והוא אומר לא השתא ודאי אפי' את"ל שהיה חפץ בנדר זה עד עתה מ"מ כיון שאומר אילו ידע שיתחרט אחר כך לא היה נודר אם כן נעקר הנדר מעיקרו ואין צריך

טורי זהב

בירושלמי פרק השותפין איתא כן והטור מביאו ומסיים אסר הנאת בני עירו עליו נשאל לחכם שבעיר אית תנא תני אפילו בקדמייתא נשאל לחכם שבעיר שאינו כמפר נדרי עצמו ומשמע מזה דה"ק דאוסר טעמו דהוא כמיפר נדרי עצמו וכ"כ ב"י בשם ריב"ש בסימן ת"ו והב"י הקשה עליו דאטו מיפר נדרי עצמו דכתיב לא יחל דברו ולא קשה מידי דהא לא קאמר דהוה באמת מפר נדרי עצמו אלא כמיפר בכ"ף הדמיון ופירושו שכיון שהחכם שבעיר נהנה מהיתר זה דאחר ההיתר יהיה מותר ליהנות מזה הוה כנוגע בדבר ויש חשש שלא יעיין יפה דהא כבר למדנו שצריך להיות מיושב בדבר שלא יהא כמי כן הוא והוה ממש כמו בדייני ממונות שכל שיש לדיין צד נגיעה לא ידון אותו הדין הכי נמי כאן במילתא זו הוה כדין וא"ל מן רבי עקיבא שהתיר לכלבא שבוע חמיו הנדר בפ' אע"פ תירץ ריב' דהוא לא התיר בעצמו אלא ע"י צירוף אחרים עמו אלא דמ"מ בדיעבד מותר דלא הוה נדר כדין ממש כמו שכתבנו בסמוך. *) ובמה שסיימו הירושלמי והטור אסר הנאת בני עירו נשאל לחכם דלשם הקשה ב"י דהא נהנה מהחכם שבעיר שמתיר לו הנדר ומש"ה פי' איפכא כמבואר בדבריו אבל הוא דוחק וא"ל לכך דלק"מ לפי ע"ד דמ"ש מסימן רכ"א סעיף ב' דהנאסר לומד מן האוסר הלכות ואגדות ואמאי לא אסרינן ליה דע"י זה שיוכל לידע לימוד הלכות מהו מותר ימשוך לו הנאה בדבר שהיה סבר תחילה שהוא אסור אלא פשוט דזה לא מחשיב הנאה במורה לו איסור והיתר והכא נמי הוה כן אלא דב"י הביא בסמוך דברי תשובת רשב"א בנשבע שלא יהיה גבאי כו' וכמ"ש בסעיף שאחר זה דאסור וזה נראה שחולק על הירושלמי והטור שהביאו: (ט) שלא יהיה גבאי כו'. בב"י בשם רשב"א מבואר שדבר זה הוא הנאה כיון שמינוי זה הוא פסול לעובד כוכבים וגרים נחשב לו לשררה ובסעיף הקודם כתבנו מזה. *) אבל באמת צריך עיון להבין דבר זה דבית יוסף העתיק זה בשם הרשב"א דבמה שאסר עלמו הגבאות אוסר בזה הנאה זו לו ולבני עירו וסיים וכיון שהוא נהנה אין נשאל לחכם שבעיר וקשה הא אף על גב דאסר עלמו מהם בהנאה פרטית דהיינו הגבאות מכל מקום שאר הנאות לא אסר על עלמו הא זה דומה לאוסר עלמו מיין של בני עירו וכי יהיה אסור להיות נשאל לחכם שבעיר על זה הכי נמי ממש כן הוא ואי נימא דאין נשאל לחכם שבעיר מלד שיש בזה הנדר איסור הנאה להם והוא נוגע בדבר ההיתר וכמ"ש אני למעלה בפירוש דברי הטור דקשה על זה.הא בבית יוסף לא סבירא ליה כך סברא ותו דלמה סיים הרשב"א וכיון שהוא נהנה הוי ליה למימר וכיון שהם נהנים ולפי הנראה לע"ד דטעות סופר יש בדברי הרשב"א וצריך להיות וכיון שהם נהנים כו' ול"ע. גם צריך עיון דלפי זה היה הרב שבעיר אסור להתיר שום נדר על כל מינויי הקהל באם נשבע אחד שלא ירצה לקבלו וכמדומה שאין נוהגין כן ועיין מה שכתבתי בסימן זה סעיף ל"ג: (י) ויש אומרים דחוזרין ושואלין כו'. הוא דעת רבינו יוסף בכור שור שהביא המרדכי ולא ידעתי למה הביא כך יש אומרים דהא הש"ע גופיה הביאו במה שכתב ויש מי שמצריך כו': (יא) פתח וגם חרטה. זהו שהביא ב"י בשם המרדכי בשם רבינו יוסף בכור שור שכתב במה שאמרו פרק ד' דנדרים ההוא דאתא לקמיה דר' אסי אמר ליה כדו תהית כלומר אתה מתחרט על כדריך א"ל לא פי' לשון בתמיה ושרייה דיש גדולים סוברים שלא אמר לו רק הך מילתא לחוד ומש"ה נהגו כשמתירין נדר אין ל"ל אלא מתחרט אתה והוא אומר כן ומתירין לו ומקשה שם על זה דהא רב אסי ס"ל אין פותחין בחרטה ע"כ פי' דהכי אמר ליה אותו שבא לשאול על נדרו הפתח ועם החרטה אלא שאח"כ שאלו כדו תהית כלומר הזהר שלא תשקר ובודאי אתה מתחרט ע"כ כתב שם שאין די בחרטה לחוד אלא צריך לחזור אחר טעם החרטה וכתב שם במרדכי בשם מהר"מ שאף על פי שרבותיו נהגו להתיר בחרטה לחוד וכן הוא אחריהם מ"מ אחר כך חזר בו לנהוג דוקא כרבי יוסף שלא להתיר שום נדר בלא פתח וחרטה ע"כ. וכיון שמהר"ם החמיר מי יקל בדבר ומה שמביא רמ"א כאן נהגו להחמיר לעשות מהחרטה פתח הוא נכון שמא עכשיו הוא מתחרט אבל לא מתחרט מעיקרא ע"כ מהני פתח באומר

באר הגולה

וטוספתא: מ׳ מתשו׳ הרשב"א וסיים שם כיון שהוא נהנה שהוא מן הדברים שאין מתמני׳ עליהם עובדי כוכבים והגרים וגם הציבור נהנין ממנו שמלאכתן נעשית ע"י וכיון שהוא נהנה אינו נשאל לחכם שבעיר: יז מסקנת הגמ׳ שם בנדרים דף כ"ז ע"א: יח הרא"ש והר"ן שם והכיאו כן מהגמרא: יט כ"כ הרא"ש בפ"ג דנדרים: כ מעובדא דההוא דאתא לקמיה דרבה בר בר חנא וכו׳ שם דף כ"א ע"ב וכו׳ שם הרא"ש דפתח זה לא הוי נולד כי מצוי הוא שמפצירין קרוביו ואוהביו על דבר שנדר: כא מעובדא דביתהו דאבוה דריהוא והבריתא מעשה באדם אחד וכו׳ שם דף כ"ה ע"א: כב בעירובין דף ס"ד ע"ב ובהגהות מרדכי בפ"ב דשבועות בשם מהר"ם ותוספות בשם ר׳ יוסף בכור שור שלא להתיר שום נדר

נקודות הכסף

(סימן רכ"ח ש"ך ס"ק ח׳) כבר קדמוני האחרונים בזה והאחרונים הקלה בש"ך ס"ק ט׳: (שם ס"ק ט׳) *אבל באמת צ"ע כו׳. ע׳ בטעמי ועיין מ"ש בש"ך ס"ק י"ב

חידושי בית מאיר

(סימן רכ"ח סעיף ה׳) ואם נשאל וכו׳ מותר. ויל"ע בנ"ד דזה אינו אלא לפי׳ הרמב"ם וביותר בב"י דלך הטעם משום ההנאה שמקבל בהיתר הנדר כמו שמבואר גם בט"ז לדולי איסורא דעביד והסיתר משום זה במקומו עומד. אבל לפי׳ הריב"ש שהוא כמיפר נדרי אחרים וכן לענ"ד שאם בני עיר אסורים בהנאתו לא יכול להתיר זקן שבעיר וכמבואר בהרא"ש משום דלא יכול להתיר וכיון שהוא נוגע חשוב כנדרי עלמו. ודאי משמע דאפילו בדיעבד אינו מותר. [אך י"ל] ע"ש הטור שמעתיק כלשון הרמב"ם שהעתיק לא לגמרי מוכח לפי׳ הריב"ש] ולכן מדויק לשון הריב"ש שכתב אינו יכול להתיר. ודלא כמו שכתב משום קושית הב"י שאינו אלא כ"ף הדמיון להתחילה ודחק למוקים כשמעו דשייך בעשית דעת והיינו בנדר שותף ע"י פתח ולא שייך בחרטה ובודאי אין סילוק כמבואר במהרי"ל. וע"ע ט"ז בשמו׳ כאן ז"ל מעיקלא אין סילוק לקושיתו שהרי כ"ז דף ע"ו הולך בזה על הרמב"ם שהרמב"ם מפרש בפ"ה דלא יכול להתיר ולא על המנודר והכ"ן מוכיח

גליון מהרש"א

ע׳ סעיף ל׳ (מ"ע סעיף ז׳) אלו היית יודע דבר זה לא היית נודר ונמצא הנדר. וע"ל מי שמתענה ע"פ נדר שנדר להתענות בימים ידועים אם לבסוף יצטרך להתיר יהיו כל ברכות עונג למפרע לבטלה ע"כ טוב שיקבל כל תענית ותענית בתפלת מנחה ת׳ זרע אמת ח"ב סי׳ קמ"ט: (שם ש"ך ס"ק ט"ו) מתירין לו בששיין מן החרטה פתח ע׳ ת׳ גינת ורדים ח"א בחיו"ד כלל ב׳ ס"ב ובסי׳

עצי לבונה

מבנים מעיר אחרת כמ"ש הש"ך בסק"י דבכה"ג ליכא משום נגיעה ומשום בס"ק י"ב בשם תשובת מ"ע דכולם נוגעים בדבר לא מהני סילוק דהוי הנאה דמתא. דומיא דס"ת דאין סילוק מועיל ומ"מ בדיעבד מותר. דלא הוי כדין ס"ת ממש. ולכן הירושלמי נשאל אלא דהתם דהנאה מתכם שמתיר לו הוי כלומד ממנו הלכות לכ"ע ואיסור והיתר דלא מיחשב הנאה. והש"ך הסכים לכ"י דהוה נמי אסור להתחלה וכמ"ש בסוף הסעיף ולפ"ז מאי קאמר שהוא מעיר אחרת גם הוא לא מהני כמו

חידושי רע"ק

(צ׳ ע"א) ההוא גברא דאתסר הנייתא דעלמא עליו או נסיב איתתא וכו׳ ושרקי׳ סינא ואתיה לקמית דר"ח והא כיון דמיתסר הנאת עלמא עליו האיך יכול למתשל עלה אע"כ דבכה"ג כיון דהנייית כל ישראל אסור עליו כדיעבד דמי כנלע"ד בעוה"י: (שם סעיף ז׳) ואפי׳ פתח שמגוף הנדר וכן באוסר על עצמו בתנאי באם יעבור עבירה פלונית ובא ואמר עברתי עבירה פלונית ומתחרט ואומרים לו אלו ידעת דעברת על נדרך מי נדרת ואע"פ שיש לחלק קצת בין תולה בדעת עצמו אף זה כתולה בדעת אחרים לתולה בר"א דיצרו תקפו ומש"ת מקרי נ"ב נולד המצוי ב"י בשם הרמב"ן: (שם) פתח וגם חרטה בת׳ מהר"ר בצלאל אשכנזי (סט"ו) כתב דבנדרי הקדש לכ"ע צריך פתח וחרטה:

ביאור הגר"א

ורא"ש שם וע"ל ס"ו: [י] ואם נשאל כו׳. הרמב"ם דבשביל שנהנה לא בטלה התרה כ"מ וח"ש בפ"ת דב"ב (ע"ד א׳) הל"ל מופר לך ועלח"מ שם: [יא] נשבע כו׳. כנ"ל בסעיף שקדם ועבה"ג ועב"י בפי׳ הירושלמי הנ"ל: [יב] מי כו׳. כנ"ל ריש הסי׳: [יג] ומיהו כו׳. דבעינן שיעקור הנדר מעיקרו כמ"ש בפ׳ המדיר (ע"ד כ׳) מה בין חכם כו׳ וש"ש שר"נ עצמו הטריח למצא פתח לרב סחורה וכן ממש"ש לבך עלך כדו תהית הרא"ש שם: [יד] וי"א דחוזרין כו׳ ויש מי כו׳ י׳ ע׳ מרדכי ספ"ג דשבועות שהאריך ח"ל בקיצור כתב ר"מ וז"ל פ"ג דנדרים מסקינן הלכתא פותחין בחרטה ומשמע כולה שמעתא שם בחרטה בעלמא כדו תהית כו׳ ולא כמ"ש רש"י פ׳ הדר שצריך למצוא פתח כו׳ וכ"מ שם כ׳ א׳ דפותחין קולא הוא דקאמר בשלמא כו׳ ועתוס׳ דעירובין ס"ד ב׳ ד"ה פותחין כו׳ וכתב שם ור"י בכור שור כתב וז"ל ג׳ חרטות הן א׳ בנולד ואין פותחין בו ב׳ שהיה בעולם אבל לא ידע בו ולכ"ע פותחין בו והג׳ דבר שלא בא לעולם אבל רגיל לבא בעולם ובהא פליגי אם פותחין בחרטה זו ומש"ש לבך עלך אחר שמצא פתח א"ל עדיין אתה עומד כמו בשעת נדר כלומר הזהר שלא תשקר ודייק בגמ׳ ממ"ש לבך עלך דמשמע

באר היטב

אסור להתיר נדרים היינו דוקא בשמתיר ע"י פתח שצריך עיון ויישוב הדעת עכ"ל הש"ך: (ט) מבני. אפילו בצירוף עוד שנים מעיר אחרת אליו דמ"מ הרי הוא מהנהו ב"י וכתב בתשו׳ מ"ע ולא מהני סילוק נפשייהו אלא בעדות ממון אבל בכה"ג הוי הנאה דמתא ואין סילוק מועיל דומיא דס"ת בח"מ סל"ז דלשמיעה עביד עכ"ל ואם אסר הנאתו על בני העיר כתבו הרמב"ן והטור דאסור להשאיל על נדרו לחכם מבני אותה העיר מיהו אם ימצרפו עוד שנים מעיר אחרת מותר דבכה"ג ליכא למיחש משום נגיעה והב"ח השיג על הב"י ע"ש וכן עיקר להחמיר ש"ך: (י) והתיר. וה"ה אם אסר על עצמו הניית כל ישראל מותר לו להשאיל דהוי כדיעבד כ"כ בתשו׳ מהר"ל ן׳ חביב: (יא) גבאי. הט"ז כתב דצ"ע דין זה דא"כ היה הרב שבעיר אסור להתיר שום נדר של כל מינוי הקהל וכו׳ ע"ש אבל הש"ך כתב בשם ד"מ דהטעם שהרי אסר עליו הגבאות והנאמנות הבאה לו הנאה מן העיר וכונתו על הנאת הגבאות והנאת הנאמנות וכיון שע"י התרת החכם בא לו הנאה זו הרי עבר על נדרו עכ"ל: (יב) שיפצירו. ואין זה נולד שזה שכיח הוא: (יג) וי"א. כתב הט"ז דצ"ע למה כתב הר"ב האי י"א הא המחבר עצמו כ׳ זה בסוף הסעיף ויש מי שמצריך וכו׳: (יד) פתח. ומ"מ צריך לידע טעם החזרה וכל הרוצה לעשות מן המובחר יעשה כן. ט"ז: מכסה

ח (יב) טז [טו] כג החרם (*) אינו צריך לא פתח ולא (טו) חרטה:

ט כד פותחין לו לאדם בכבוד עצמו כגון שנדר לגרש את אשתו פותחין לו אילו ידעת שלמחר יהיו אומרים מה ראה פלוני לגרש את אשתו אלא שמצא עליה שם רע ונמצאת פוגם בניך כה או שיאמרו לו אילו ידעת שאתה צריך לפרוע לה כתובתה לא היית נודר והוא אומר כן:

י [טז] כו נדר שלא להשאיל כליו לחבירו או שלא לשאול בשלומו פותחין לו אילו ידעת שאתה עובר יז על לא תקום או על לא תשנא אחיך בלבבך לא היית נודר (יג) יח כז אבל אין פותחין בכבוד המקום לומר אלו היית יודע שהיית מיקל בכבוד (טז) המקום [יז] כח שהנדר הוא כאילו נודר בחיי המלך [יח] או שיאמר לו אילו היית יודע שהנודר רע בעיני המקום (יד) [יט] שאין אדם חצוף לומר שלא היה נמנע בשביל כך והוא אומר שהיה נמנע אפילו אם אינו אמת ונמצא שאין הנדר נעקר מעיקרו כט ומטעם זה אין פותחין בההיא דאילו ידעת דפותחין פנקסך וממשמשין בעובדך (ד) ולא בההיא ל דכל הנודר ראוי לדקרו בחרב ולא בההיא דכל המקיימו כאילו הקריב עליו קרבן:

יא לא אין פותחין בכבוד אביו ואמו [כ] לומר אילו ידעת שיאמרו לאביך ולאמך ראו גידולים שגידלתם כמה בניכם קל בנדרים ונמצאת מזלזל בכבוד אביך ואמך מהאי טעמא שאינו חצוף לומר שלא היה נמנע בשביל כך לב ומהאי טעמא אין פותחין לו בכבוד רבו לג אבל פותחין לו בדברים שבינו לאביו ואמו (טו) יט כגון אם (י) הדירן מנכסיו שפותחין לו אילו ידעת שאתה חייב במזונותיהם לא היית נודר:

יב לד אין פותחין אלא בדבר (ה) ההוה ורגיל דשכיח מובא אבל אין פותחין (טז) במלתא דלא שכיח מובא כגון אם אמר קונם שאני נהנה לפלוני או שאני נכנס לבית פלוני (יז) ונעשה אותו פלוני כ תלמיד חכם שהכל צריכין לו או אותו בית

(*) בזמן הזה מותר מדין המלכות וכן בכל הסימן

טורי זהב

שאומר שאילו יודע דבר זה לא היה נודר כלל אבל לא ימלאנו בזה מהמחוברת דרבינו יוסף דלעיל שצריך דוקא לידע טעם החזרה וכל הרוצה לעשות מן המובחר יעשה כן: (יב) החרם אינו צריך כו'. פי' אם קבל עליו חרם ונידוי לעשות דבר פלוני מתירין לו בלא פתח וחרטה: (יג) אבל אין פותחין בכבוד המקום כו'. בטור כתוב לומר אילו ידעת שאתה עושה עבירה בנדריך לא היית נודר כו' והקשה ב"י מאי שנא מרישא שעובר על לא תקום כו' וע"כ תיקן וכתב כאן שהיית מקיל בכבוד המלך אבל א"צ לזה דלדברי הטור נכונים דיש חילוק בין עבירות שאדם מורגל בהם כגון אלו שלא להשאיל כליו שכמעט רוב העולם נכשל בהם ע"כ אינו בוש לומר שלא היה נודר אם אינו מתחרט באמת מה שאין כן בעבירה שאינה מצויה כל כך אפשר שהוא בוש לומר שאפ"ה היה נודר ועיין מ"ש בסעיף שאחר זה: (יד) שאין אדם חצוף כו'. נ"ל שהטעם משום שמא אין בלבו כן וע"כ לא מהני פתח זה אם אחרים פותחין לו כן שהוא בוש להשיב האמת אשר בלבבו אבל אם בא אדם אחד ואמר בעצמו אני מבקש שתתירו נדרי מפני שנתברר לי עכשיו שיש עבירה בנודר נדר או כשאין מתיר הנדר דהוה כבונה במה הוא פתח טוב ומועיל דהא אין שייך שהוא אינו חצוף לומר שלא היה נמנע דמגו דלאי בעי שתיק לגמרי ולשון התלמוד והפוסקים הכי דייקא שאמרו אין פותחין בכבוד המקום דמשמע אנן לא פתחינן אבל הוא בעצמו יכול לפתוח וכן בהגה' דאין פותחין אלא בדבר ההווה כו' שכתב בסעיף י"ב א"ל כן הוא שכן כתב בהדיא במיימ' פ"ו דהלכות שבועה וז"ל אין פותחין בנולד כו' וסיים שם אבל אם ניחם הוא מעצמו מפני הנולד והפכה דעתו מתירין לו עכ"ל וכן כתב רמ"א בסעיף י"ג אבל אם מתחרט מעיקרא כו' והאי עניינא הוא עם אין פותחין בכבוד המקום כן נלע"ד: (טו) כגון אם הדירן מנכסיו כו'. הטעם בגמ' כיון דאיתליף איתליף פי' דכיון דכבר התליף פניו להדיר לאביו גם בשעת חרטה אם אין לו חרטה גמורה יתליף לומר שלא היה מניח בשביל כבודם אלא ודאי שיש לו חרטה גמורה. וטעם דין זה הוא כמו הטעם שזכרתי בסעיף י' דהיינו כל עבירה שהיא מצויה לא אמרינן שהוא בוש לומר שאף על פי שהיה יודע האיסור היה נודר אלא אמרינן כיון שהוא מתחרט באמת ה"נ הך עבירה שפורק ממנו חיוב מזונות אע"פ שאינה מצויה מכל מקום כיון שאפי' בלא שום ציווי מן התורה על זה הסברא נותנת לכבד אביו כמו שעושין אומות העולם ונחשב לעבירה בעיני הכל וזה התליף ופרץ גדר העולם בזה בודאי לא יהיה עליו בושה גם עכשיו לומר שאלו ידע מה שאומרים לו שחייב במזונותיהם לא היה נודר זה ודאי לא יעשה מחמת הבושה שהרי אין לו בושה כבר אלא שמתחרט באמת. ומו"ח ז"ל תלה החילוק בדינים אלו דמצות לא תקום ולא תטור וכן כיבוד אב הוא כתוב בתורה בפירוש וכיון דכבר חליף לעבור על ד"ת יתליף גם עכשיו ולא יבוש משא"כ בפתח שעושה בו עבירה בנדר אינו גלוי לכל ותמוהים דבריו דהא ידע כבר האיסור דלא תקום או כבוד אב מה פתח שייך בזה להתיר לו הנדר מכח אלו ידעת כו': (טז) במילתא דלא שכיחא. זהו שקראוהו רז"ל נולד דלא שכיח פותחין בו ונעקר הנדר דהוה כנדר בטעות ומכל מקום לא הוה ממש נדר בטעות כההיא דסימן רל"ב בנדרי שגגות שאין צריך התרה כלל דהתם בשעת מעשה גופיה היה שוגג שטעה בהוה ענין מה שאין כן כאן כ"כ ב"י בשם תשובת רמב"ן: (יז) ונעשה אותו פלוני תלמיד חכם. התוספות פרק אף על פי הקשו הא ר"ע התיר לבן כלבא שבוע נדרו על ידי שאמר אדעתא דגברא רבא מי נדרת והא אין פותחין בנולד ותירצו כיון שהלך רבי עקיבא לבי רב ודרך הוא בהולך לבי רב ללמוד שנעשה אדם גדול ע"כ. ותירוץ זה דוחק דמשמע בסוגיא לכאורה דבן כלבא שבוע לא ידע בשעת נדרו שר' עקיבא הלך לבי רב אבל מדברי הסמ"ג ותשובה להרמב"ן שמביא ב"י יש תירוץ אחר שם שהם מפרשים הא דאין פותחים בנולד פותחין הוא דאין פותחין אבל פותחין בחרטה מחמת נולד וכן הביא רמ"א בסעיף י"ג משום הכי לא קשה מן ר"ע דשם היה חרטה גמורה על הנדר מעיקרא לבן כלבא שבוע מחמת הנולד שנעשה רבי עקיבא תלמיד חכם ובפירוש אמר כן שמתחרט על הנדר מעיקרא מחמת כן שלא אסרו בנולד אלא אם אחרים פותחין לו בזה כדי שיתחרט מחמת הנולד והוא אינו אומר כלום שמתחרט מעיקרא רק שאומר על דעת זה לא

שפתי כהן

צריך פתח אחר דבהכי סגי. ט"ס: טז החרם כו'. כלומר מי שקבל עליו חרם או נדוי לעשות דבר פלוני מתירין אותו בלא פתח ובלא חרטה וכך מבואר בהשב"ן שבבית יוסף אבל חרמי צבור פשיטא דאין צריך לא פתח ולא חרטה כדלקמן סכ"ה מיהו היתר צריך וע"ל סימן רכ"ט ס"ח: יז על לא תקום כו'. ובהא לא אמרינן אין אדם חציף דהכך לא אמירי כולי האי ומפני כך לא ימנע מלומר האמת. בית יוסף. והב"ח פי' דהנהו כתיבי בתורה ובודאי חליף: יח אבל אין פותחין בכבוד המקום כו'. וה"ה שאין פותחין לו לומר אילו היית יודע שאתה עושה עבירה בנדרך לא היית נודר וכדמשמע ממ"ש אחר כך וכ"פ הב"ח אלא שלא הבין כן דברי המחבר ומה שכתב אבל אין פותחין בכבוד המקום שהנודר הוא כאילו נודר כו' עיקר דינא דאין פותחין בכבוד המקום אתא לאשמעינן וכ"מ בעלמא כגון אם נדר על איזה ענין שהוא נגד כבוד המקום אין פותחין לו אילו היית יודע שאתה מיקל בכבוד המקום כו': יט כגון אם הדירן מנכסיו כו'. שהרי החליף פניו להדירן וא"כ גם עתה בשעת חרטה אמר האמת: כ תלמיד חכם כו'. ואם הולך אותו פלוני ללמוד לא הוי נולד

באר הגולה

כג בלא פתח וחרטה: בר הרמב"ן בתשובתו החרם והרשב"א בתשובה וש"פ מפורשת דרב הונא דאפקרה היא איתא בזכרת ה' וכו'ש בנדרים דף ז' ע"ב: כד משנה שם דף ס"ו ע"ב: כה משנה שם דף ס"ה ע"ב: כו משנה שם דף ס"ה ע"ב וכטעמיה דלאביי שם בגמרא דכללא הלכ' ככוותא לא איתמר אלא כי פליגי לענין דינא אבל לא היכא דפליגי בטעמא דמילתא ומשום דטעמיה מסתברא: כח [illegible] כט [illegible] ל [illegible] לא [illegible] לב [illegible] לג [illegible] לד [illegible]

חידושי בית מאיר

דלא יחל דבר קאמר וכמו שבורך שלאו קאי על דבר ס"ל סדרים דהוא עצמו לא יחל אבל אחרים מיחלין לו קאי נמי על הדבר והכי קאמר קרא הוא מאוד לא יחל דבר שהוא אסור בו ונגעית היינו דבר שהוא אסור לו והשוב מתיר לעצמו:

גליון מהרש"א

ב': (ש"ע סעיף י') אבל אין פותחין בכבוד המקום. בה' ג"י הנ"ל ב' בעבר על נדרו די"ל לו אילו ידעת שתהיה עובר (אף א"ת דות אינו קל כמו לא תקום) מ"ש לא שייך לחוש דחוצפה כיסופא יאמר לא דמסב"ל אם משקר אלא מ"ש היה נדר נמצא בכבל מעיקרו שלא היה בדעתו כשנדר לקיים ול"ע בכבוד המקום בהתקנים שההא נודרת ליתומים כל מה שירצו מן יהוה בדעתה מיד שלא לקיים ואי דיהיה עב"פ דר שוא בנדר אין איסור כשבועות שוא נ"ל ע' גיטא דלא שכיח שיעבור אדם על נדרו ואין פותחין בלא שכיחא

עצי לבונה

[illegible]

ביאור הגר"א

[illegible]

חידושי רע"ק

(שם סעיף י"ב) דשכיח מובא. ואם נדר לצום לזמן ואח"כ נחלש נעשה חולה אין פותחים [illegible]

באר היטב

(טו) חרטה. מיהו היתר צריך וע"ל סי' רכ"ט ס"ח: (טז) המקום. כתב הט"ז דהב"י הקשה מ"ש מרישא שעובר על לא תקום וכו' וי"ל דיש חילוק בין עבירות שאדם מורגל בהן כגון שלא להשאיל כליו שכמעט רוב העולם נכשל בהם ע"כ אינו בוש לומר שלא היה נודר אבל בעבירה שאינה מצויה כ"כ אפשר שהוא בוש לומר שאפ"ה היה נודר ודוקא אם אחרים פותחין לו חיישינן שהוא בוש להשיב האמת אשר בלבבו אבל אם בא אדם מ' ואמר בעצמו אני מבקש שתתירו נדרי מפני שנתברר לי עכשיו שיש עבירה בנודר נדר או כשאין מתיר הנדר דהוה כבונה במה הוא פתח טוב ומועיל דהא אין שייך שהוא חצוף לומר וכו' דמגו דלאי בעי הוי שתיק לגמרי: (יז) הדירן. הטעם בגמ' שהרי החליף פניו להדירן וא"כ גם עתה בשעת חרטה יאמר האמת וכ"פ חילק בדינים אלו דמצות לא תקום ולא תטור וכן כבוד אב הם כתוב בפי' בתורה וכיון דכבר חליף לעבור על ד"ת יחליף גם עכשיו ולא יבוש משא"כ בפתח שעושה עבירה בנדר אינו גלוי לכל והט"ז כתב שדבריו [illegible]

פתחי תשובה

[illegible]

נעשה בית הכנסת אין פותחין לו לומר אלו ידעת שיעשה פלוני (יח) תלמיד חכם או אותו בית נעשה בה"כ לא היית נודר לה לפי שע"י פתח נעקר הנדר מעיקרו ופתח כזה אינו עוקרו שאף אם היה מעלה אותו על לבו לא היה נמנע בשבילו מלידור כא כיון דלא שכיחא טובא:

הגה כב [כא] (ו) וכן (יח) מיתה לא (יט) שכיחא אבל עניות שכיח (ב"י בשם הגמרא פרק כ"ח והגהות מיימוני פרק ו') (וכן הריון אשה שכיח ולא מקרי נולד) (הגהות מיימוני פ"ו):

יג לו אע"פ שאין פותחין בנולד פותחין בתנאי נולד כגון מי שנדר בנזיר קודם שחרב הבית וחרב אין פותחין לו לומר אלו ידעת שיחרב הבית כלום היית נודר אבל פותחין לומר אלו בא אדם בשעת הנדר כג והיה משקר ואומר שבאותה שעה חרב הבית כלום היית נודר וכן כל כיוצא בזה:

הגה [כב] הא שאין פותחין בנולד היינו לעשות מן הנולד פתח כדי שיתחרט דודאי אינו מתחרט רק מן הנולד ואילך אבל אם מתחרט (ז) מעיקרו אע"פ שעושה מכח הנולד כד מיקרי (כ) חרטה ומתירין לו (מדברי רא"ס שהביא המרדכי פ' שבועות שתים וכן משמע בסמ"ג ובהגהות מיימוני פרק ו'):

יד קודם שיתירו לו (יט) לז צריך שיפרט להם הנדר כה [כג] (כא) לח והסיבה שבשבילה נדר [כד] לט ואם לא פרט אין התרתן התרה [כה] מ ומיהו כשיפרוט לאחד מהמתירין סגי:

שפתי כהן

נולד דדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול. סמ"ג בשם התוס': כא כיון דלא שכיח. ומימר אמר שמא לא יבא: כב וכן מיתה לא שכיח. אפי' היה חולה ביותר חשוב נולד משום דרוב חולים לחיים. ב"י בשם תשובת הרמב"ן. ונראה דאם היה גוסס לא חשיב נולד דרוב גוססים למיתה כדלקמן סימן של"ט: כג והיה משקר כו'. והוא היה עולה על דעתו דשמא אומר אמת אבל אם היה יודע שהיה משקר כגון שהיה דר בירושלים שודאי לא היה אפשר לומר לפניו שחרב אז אין פותחין וכל כיוצא בזה. פרישה ופשוט הוא: כד מיקרי חרטה ומתירים לו, דהא יכול להתיר בחרטה מעיקרא בלא פתח כדלעיל ס"ז ומה"ט נהגינן עכשיו לפתוח אפי' בנולד ולפ"ז צ"ל אלו ידעת שתתחרט כו' וכמו שכתב הרב שם: כה והסיבה שבשבילה כו'. ומהתימה *) דלא ראיתי נוהגין כן אפי' מרבנן דייקי ובאמת שבש"ס ופוסקים לא נזכר שצריך שיפרט הסיבה כו' אבל לרש"י ורשב"א וב"י דס"ל הכי קשיא ונראה משום דרוב הנדרים שבאים לפני חכם הן שנדר להתענות או שלא לאכול בשר ולשתות יין וכיוצא בהן דברים שהם לסגף נפשו וסבתן מסתמא ידוע שנדר בשביל להצדיק נפשו מ"ה אין רגילין לשאול על סבתן משא"כ כשנדר לדברים אחרים כגון שלא יהנה לחבירו שצריך שידע סבתן עכ"ל פרישה ומ"ש ובאמת שבש"ס ופוסקים כו' ליתא דמה דאיתא בש"ס ופוסקים צריך לפרט הנדר היינו שיפרש הסיבה כדמוכח בשולא (דף ל"ה ע"ב) ובבכורות (סוף דף מ"ה) ע"ש בש"ס ופוסקים גם ליישבו עדיין ק' דהא אין נוהגין לפרש הסבה בשום נדר ועוד לדבריו מכ"ם דים לפרט הסבה דדלמא לא היתה כוונתו להצדיק נפשו ואנו חושבין דכוונתו היתה להצדיק נפשו גם בש"ס ופוסקים משמע דבכל נדר צריך לפרט אלא נראה דמאי דאמרינן צריך לפרט הנדר חובת הנודר הוא ולא שהחכם צריך לשאול על זה ומי שאינו מפרט הסבה היינו משום שנדר בסתם מבלי סבה ומי שנדר מחמת סבה

טורי זהב

לא נדרתי דבזה אמרינן שאין מתחרט אלא מן הנולד ואילך ולא מעיקרא והוא הדין אם אחר אמירה של אחרים אומר הוא בפירוש שמתחרט מעלמו שעשה נדר מתחילה מועיל וכן מבואר מדברי רמב"ם שמביא ב"י כאן שכתב אבל אם ניחם מעלמו כו' אע"פ שכתב ב"י שמדברי ר' יוסף בכור שור דלעיל לא משמע כן מ"מ יפה פסק רמ"א כאלו הגדולים שהם רבים אבל לענ"ד נראה דגם בכור שור מודה בזה כיון שאומר בפירוש שעוקר הנדר מעיקרו' ומתחרט מעלמו: (יח) מיתה לא שכיחא. אפילו בחולה דרוב חולין לחיים. ב"י בשם תשובת רמב"ן: (יט) צריך שיפרט להם הנדר והסיבה. הטעם בפירוש הנדר פרש"י בגמרא גבי אשה אלמנה משום שמא נדרה ליתומים שיאסרו כל פירות שבעולם עלי אם נהניתי מכתובתי כלום ואם תבוא אח"כ בסתם להתיר לה נדרה שאוסרה פירות עליה ולא תסיים מה שאמרה אם נהניתי מכתובתי יבוא מכשול מזה אבל אם תסיים כל הנדר לא יתיר לה החכם ומזה אנו למדים לכל אדם שעשה נדר שצריך סיום לפני החכם כל דברי הנדר דשמא אם יסיים הכל לא יתיר לו החכם ועוד אמרו טעם בגמרא משום מילתא דאיסורא פירוש שמא עשה נדר באיסור כל הפירות אם יעבור איזה עבירה שהוא רגיל בה ואם לא יסיים בשעת התרה אם יעבור העבירה רק שיאמר איסור הפירות לחוד יבא מכשול מזה ובירושלמי הביאו עוד הטוב דאתא לקמיה דר' יודן אמר ליה התר לי נדר א"ל מאי נדרת אמר ליה נדרתי דלא מרווחנא אמר ליה וכי עבדין כדין אמר ליה לנחק בקוביא קאמינא אמר ליה ברוך שבחר בדברי חכמים שאמרו צריך לפרט הנדר דאי לאו דפרטית לנדרך התרתיהו לך ע"כ. וכתב בית יוסף דמשמע דלא מסתגי שיפרש הנדר שנדר אלא שיפרש גם כן על מה נדר כו' וכן כתב הרשב"א בתשובה שצריך לפרט הסיבה שבשבילה נדר שהוא העיקר כו' כההיא דפרק השולח דלא מרווחנא עכ"ל מבואר מזה דבעינן ליזהר מב' דברים הראשון שלא יחסר דבר מן הנדר אם היה בו תנאי כההיא קמייתא שזכרנו השני שאף אם לא היה שם תנאי מ"מ לא יחליף לשון הנדר בלשון אחר רק שיאמר אותו כמות שהוא כההיא דלא מרווחנא שנתכוין לשון נדר שאמר שלא ילחק בקוביא בלשון נקייה כדי שלא יבין החכם על מה נדר ונראה שזהו כוונת הש"ע כאן שכתב לפרט הנדר והסיבה שבשבילה נדר דהיינו מה שכתב לפרט הנדר הוא שלא יחליף הנדר בלשון אחר כההיא דלא מרווחנא ומה שכתב הסיבה שבשבילה נדר רצונו לומר שלא יקצר ממה שאמר בשעת הנדר אם אעשה עבירה פלונית אבל אם אומר (בשעת) הנדר ממש כמו שנדר ולא החליף ולא קיצר לא מצינו שום רמז בגמרא ובפוסקים שישאלנו המתיר מה טעם היה בלבו למה עשית הנדר זה ואדרבה מוכח בירושלמי שזכרנו איפכא דאי לאו דלא היה מרווחנא לר' יודן דבר תמוה בדברי הבא להתיר שאמר לא היה שואלו כלום למה נדרת כן ומכח שאלה וכי עבדין כדין בא לשבח דברי חכמים שאמר ברוך שבחר כו' כאילו נולד לו דבר חידוש במעשה ההוא ואי ס"ד דצריך החכם לחקור אחר הטעם שהיה בלבו מה חידוש היה שם אלא ברור הוא דע"י שהיה קשה לו קושיא שילטרך לחקור אחריה מכח מילתא תמוה משא"כ באחר נדר שלא מידי ועל ידי זה נולד שם חידוש בעינן לפרט הנדר שצריך לומר הלשון כמות שהוא אף על פי שלא יקצר שום תנאי וגם זה הוא בכלל שצריך לפרט הנדר. ומצאתי להדיא כדברי בתוספות בפרק שום היתומים (דף כ"ג) במה שאמרו במשנה המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה רבי אליעזר אומר כשיגרשנה ידור הנאה ממנה שלא יחזירנה לעולם דשמא משום ערמה מגרשה שתגבה כתובתה מן ההקדש ויחזירנה ורבי יהושע אומר אין צריך ואמרינן בגמ' טעמא דמיירי בנדר שהודר ברבים דס"ל לר"א דאין לו הפרה על כן מדרינן ליה ור' יהושע ס"ל יש לו הפרה ועל כן אין מועיל הנדר וכתבו התוס' על ר' יהושע וא"ת נהי נמי דיש לו הפרה מ"מ קיימא לן דלריך לפרט הנדר וא"כ אי אתי קמי חכם לא יתיר לו וי"ל דא"ל לפרט הנדר כי אם הלשון שנדר בו אבל אין צריך לפרש למה נדר ולא דמי לההיא דגיטין גבי כהן שנשא אשה בעבירה דאמרינן נודר שיגרשנה ועובד ואח"כ מגרש דאמרינן עלה דלריך לפרט ומ"ה לא מתיר ליה חכם שם שהוא נודר שלא יהנה מאשתו פסולה כשיבא לפני החכם ויפרט לו נדרו לא יתיר לו אבל הכא לא ימנע מלהתיר אפילו אם ישמע הלשון שנדר בו עכ"ל. הרי מבואר להדיא כמו שכתבתי והוא מוכח מדברי הגמרא בפירוש כדברי התוס' כן נלע"ד נכון הדברים ובפרישה כתב על הש"ע כאן ומהתימה דלא ראיתי נוהגין כן אפילו מרבני דייקי ובאמת שבגמרא ובפוסקים לא נזכר שיפרש הסיבה וגם אפשר לחלק דלא הלריכו לפרט הסבה כ"א בנדר התמוה כההיא דלא מרווחנא אבל בנדר השוה לא חיישינן לדבר איסור מיהו רש"י ורשב"א כתבו סתמא גם ראייתן מוכיח דבכל ענין קאמרי ולכן אין לסור מדבריהם מאחר שב"י ורמ"א כתבו סתמא כוותייהו ונראה משום דרוב הנדרים שבאים לפני החכם להתיר

באר הגולה

לה כפי' הרא"ש שם: לו טור מהימרא דרב נזיר דף ל"ב ע"ב וכ"פ הסמ"ג: לז הרב הונא ורב פפא גיטין דף ל"ה ע"ב תוספות שם והרשב"א וס"פ מהירושלמי בהשוא עובדא דאתא קמי דר' יודן וכו' א"ל לנחק בקוביא קאמינא: לח תפי' רש"י שם בגיטין וכן משמע מהירושלמי: לט הרשב"א בתשובה וכ"כ הרא"ש שם והריב"ש בתשובה: מ הרשב"א

דגול מרבבה

(סימן רכ"ח ש"ך ס"ק כ"ה) דלא ראיתי נוהגין כן כו'. ועיין א"ח סי' קכ"ח במג"א ס"ק כ"ח:

ברכי יוסף

(סימן רכ"ח סעיף י"ד בש"ע) ומיהו כשיפרוט לאחד מן המתירין סגי. שמעתי מהרב חביבי כמהר"ר אליהו ישראל שהקשה בזה דאמרינן ביבמות דף כ"ה ע"ב דצריך אדתנן חכם שאסר את האשה בנדר על בעלה הרי זה לא ישאנה הא התירו ישאנה במאי עסקינן אילימא בחד חד מי מצי מתיר וכו' אלא בתלת מי מחשדי והתנן מיאנה וכו' מפני שהוא ב"ד לעולם בחד וכדאר"ח, אר"י ביחיד מומחה והשתא לימא בחד ואף דאינו מומחה ול"ק פי מצי מתיר דלעולם מתיר בג' אבל הוא היודע הנדר יחבירין לא ידעי דהכי סגי ומשו"ה אסר לא ישאנה והתיר ישאנה דאיכא אחריני בהדיה אך הם לא ידעו הנדר ואמר שאלו זה לכמה רבנים. ואני הצעיר לפום ריהטא תירצתי לו דלא בעי הש"ס לשנויי הכי דמדקתני סיפא מפני שהוא ב"ד אלמא רישא בחד עסיק וכי קאמר אלא בתלתא מי מחשדי וכו' עדיפא מינה סריך. ועוי"ל דניחא ליה לאוקומיה ביחיד מומחה דמתוקמא שפיר מאי דקתני החכם שאסר זה תרלתי להרב הנזכר זה לי עשרים שנה מידי עברי בעיר נא אמון יע"א: ועתה נראה לי הדל דמעיקרא קושיא ליתא דכי מוקמת דיוקא דהא התירה בג' אלא דחד מינייהו לחוד ידע א"כ בסמ"ש החכם שאסר מיירי דהוו אחריני בהדיה כדמוקמי' תלוקת הדיוק הא התירה...

חידושי בית מאיר

ובין בתחלה ובין בכתא אפי' בדיעבד אינו מותר מנ"ל ודי לנו במה שהוכיח בכל היכא דליכא למתחשדי כגון בגינוך דלא בענין לא אמר לפני החכם בכתובה לא מצי היכא דליכא למתחשדי דחשיב

גליון מהרש"א

לקמן סעיף י"ב בהג"ה) וכן מיתה לא שכיחא אף דכתבו התוספות פ"ק דיומא ופ' ד' אחין דמיתה זמון מרובה חיישינן מ"מ כ"כ אפשר שימות זה בחייו של זה כמו זה בחייו של זה ד"ה ועיין שעה"מ סוף פרק ד' מהלכות סוכה דלמ"ש התוס' פרק הכותב דפ"ג דמיתה דאשה שכיחא מפני סכנת מיתת לידה וא"ש א"כ בתולה באשה מיתה דידה לא הוי נולד: (שם) אבל עניות שכיחא ועניות דתרי לבאורה י"ל דלשי"ע דאמרינן שכיחא א"כ לחלק בין מיתה דחד למיתה דתרי אך מנדרים ס"ד ב' משמע דגם עניות דבי' שכיחא דדדן

עצי לבונה

(שם ס"ב בהג"ה) וכן מיתה לא שכיחא. עי' דלכאורה קשה דהא פסק ח"מ סי' צ"ג הלואתו מלוה כמיון דלא מיתה שכיח וכו' ועי' ש"ך כתב דווקא דודאי מיתה שכיח בכלות העולם שעה מתה סבר כל יום וכו' אינו מיוחד לפנינו ... שכיח וכו' אלא דודאי לא אמרינן ... כנ"ע סימן י"ז כל ש"ס ס"ק

ביאור הגר"א

רא"ש שם: [כא] וכן מיתה כו' אבל כו'. גמ' שם ב' [ועיין רא"ש ד"ה אלא כו'] ועי"נ שם ד"ה ירושלמי כו': [כב] הא דאין כו'. רמב"ם וש"פ ... לתרץ בזה קושית תוס' דכתובות ס"נ א' ד"ה ארעתא כו' ועוד ... [כג] והסיבה כו'. בגמ' דשם: [כד] ואם לא פרט כו'. עי"נ בנדרים ס"ח א' ד"ה והיכא כו' וכ"כ הרא"ש שם ובגטין שם ש"ס שבכה"ג דכאן אפי' בדיעבד אינו כלום (ויש לדחות משום דמ"מ החכם לא יתיר לכתחלה. משא"כ למ"ד דא"ל לפרט הנדר דהחכם ... לתועלת היתומים ויתיר לכתחלה ולגבי דידה בדיעבד מותר. אבל ברשב"א מביא ראיה מדקאמר בגטין שם דאי אמלת צריך זימנין דנייז כו' ש"מ דמעכב בדיעבד): [כה] ומיהו כו'

חידושי רע"ק

פותחים דאלו ידע שיחלש מחמת התענית לא היה נודר דאינו רגיל ושכיח תשו' דדב"ז (סי' רצ"א): (שם בהג"ה) וכן מיתה לא שכיחא ע' בס' שער המלך (פ"ד מהל' סוכה) ובתשו' שהתירו בכדו תהית וכן כיוצא ולא שאלו אם מתחרט מחמת נולד:

פתחי תשובה

(ו) וכן מיתה. עיין במגן אברהם סימן תכ"ח ס"ק י"ח ובתשובת מהרי"ט ח"א סי' ק"ח ובתשובת מהרי"ל כלל כ' ועיין בתשובת ח"צ סי' מ"א ובס' שער המלך פ"ד מהלכות סוכה: (ז) מעיקרו. עיין

באר היטב

שדבריו תמוהים דאם ידע ככר האיסור מה פתח שייך בזה להתיר לו מכח אלו ידעת וכו' עכ"ל: (יח) ת"ח. ואם הלך אותו פלוני ללמוד לא הוי נולד דדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול סמ"ג בשם התוס'

סמ"ג הא דאין פותחין בנולד פותחין הוא דאין פותחין אבל פותחים בחרטה מחמת נולד ומש"ה התיר ר"ע לחמיו דשם היה חרטה גמורה מחמת ... ר"ע ת"ח ובפירוש אמר כן שמתחרט על הנדר דמעיקרא מחמת כן שלא אסרו בנולד אלא אם אחרים פותחין לו בזה כדי שיתחרט והוא אינו אומר שהוא מתחרט מעיקרא רק שאומר ע"ד זה לא נדרתי דבזה אמרינן שאין מתחרט אלא מן הנולד ואילך ולא מעיקרא וה"ה אם אחר אמירה של אחרים אומר הוא בפירוש שמתחרט מעצמו שעשה נדר מתחלה מועיל עכ"ל: (יט) שכיחא. אפילו היה חולה ביותר הוי נולד משום דרוב חולים לחיים ב"י בשם תשובת הרמב"ן ... גוסס לא חשיב נולד דרוב גוססים למיתה כדלקמן סי' של"ט עכ"ל הש"ך: (כ) חרטה. ומה"ט נהגינן עכשיו לפתוח אפילו בנולד ולפ"ז צ"ל ... שתתחרט וכו' ש"ך: (כא) והסיבה. כתב הש"ך ומהתימה שלא ראיתי נוהגין כן אפי' מרבנן דייקי וכו' פרישה ונכלה דמאי דאמרינן צריך לפרט הנדר חובת הנודר

טו סא אין מתירין נדר של דבר איסור[כו] אפי' אינו אלא איסור דרבנן (ח) כגון לשחוק ואם התירו נדר של(כג)שחוק [כז] סב יש מתירין כו סג ויש אוסרי':

הגה כז [כח] ואם יש מכשול בנדר זה כגון שיש לחוש שיעבור בלא התרה כח (כג) מתירין לו לכתחלה (הגהות מרדכי דשבועות בשם ר"ה והג"ה בסמ"ג) וכן מי שנדר שלא לשחוק ונתפשה לשעמים וכששוחק יכווח לו מתירין לו (תשובת הרמב"ן סי' רס"א) ועיין לעיל סוף סימן רי"ז הנודר שלא לשחוק מהו בכללו:

טז [כט] סד צריך הנודר לבא לפני המתירין כשיתירו לו (כ) ואינו עושה (כד)שליח לשאול (ט) על נדרו (ומתירין (כא) כט ע"י תורגמן) (ר"ן פ"ק דנדרים וב"י בשם הירושלמי וריב"ש סי' ש"ע):

יז ל [ל] סה אין מתירין הנדר עד שיחול סו כיצד הרי שנשבע שלא יאכל בשר ל' יום (כב) מראש חדש אייר וניחם לא אינו (כה) נשאל עד שיכנס אייר [לא] סז ואפילו במקום שיש לחוש למכשול הנודר אין מתירין לו עד שיחול לב[לב](וכ"ש נודר על תנאי שאין מתירין לו עד שיחול) (תא"ו ני"ד) לג והוא הדין למנדה עצמו על תנאי שאין מתירין לו עד שיחול הנידוי (כג) לד [לג] אבל בהפרת הבעל[לד]וכן(כד)בהתרת חרמי ציבור אינו צריך שיחול הנדר (תשובת רשב"א וריב"ש ועיין לקמן סי' רל"ד סכ"ח):

יח [לה] סח מי שנשבע או נדר שאם לא יפרענו חמיו קודם הפסח שלא יהיה חג העצרת בעיר והגיע פסח ולא פרעו ונתחרט אין מתירין לו נדרו עד העצרת (כה) לה ונראה לי שטוב שיתירו לו פעמים אחת אחר (כו) הפסח ואחת אחר העצרת:

טורי זהב

הן שנדר להתענות או שלא לאכול בשר וכיוצא בו לסגף נפשו ידוע מסתמא שעשה להצדיק נפשו ומש"ה אין רגילין לשאול על שבתן משא"כ כשנדר מדברים אחרים כגון שלא יהנה לחבירו צריך שידע שבהן ע"כ ולפי מה שכתבתי לא נתכוונו מעולם אלא להזכר מקילור התנאי דהיינו הסבה וחילוף לשון אבל אם אמר שנדר כמות שהוא אין צריך כלל לישאל מה היה בלבו באותה שעה בכל נדרים שבעולם דבזה אין שום מכשול בעולם אף אם לא נדע טעמו כיון דלא אלה נדרו בפירוש בשום דבר כן נראה לי ברור: (כ) ואינו עושה שליח. בב"י בשם הרשב"א כתב דאפילו למאן דסבירא ליה הכי מכל מקום ע"י כתב שרי דכתב ידו עדיף משליח ומסקנת ריב"ש שמביא ב"י מסיק כהרמב"ם דלעולם אין מתירין אלא בפניו ובת יפתח יוכיח עכ"ל משמע דאפי' בכתב אסור דאם לא כן בבת יפתח היה לו ליפתח ג"כ לשלוח כתב: (כא) ע"י תורגמן. פירוש כשנכנס הבא להתיר נדרו הוא שם בפני הב"ד עם תורגמן שלו: (כב) מר"ח אייר. זה לשון הרמב"ם ובגמרא פרק בתרא דנדרים (דף ס"ט) סבירא ליה לרב חסדא דל"ש אלא שנדר בימים דהיינו כמו שכתוב כאן בש"ע ול"ש תלה במעשה שאם אעשה מעשה פלוני יאסר עלי אכילת בשר בתרוייהו אמרינן אין מתירין עד שיבא האיסור דוקא ואביי סבירא ליה לחלק דבתלה בימים חל הנדר מיד כיון דממילא קאתי אלא שמחוסר זמן על כן יכול להתיר לו מיד ובתלוי במעשה אפשר שלא יבא כלל לידי איסור על כן אינו יכול להתיר אלא אחר שבא האיסור כן מפורש בתשובת הרמב"ן סי' רע"א פלוגתייהו ופסק הרמב"ם דאפילו בימים אין מתירין אלא עד שיבא האיסור אפשר דגם הוא מפרש הפלוגתא כן ופסק כרב חסדא ולא כהר"ן שמחלק בין ימים למעשה: (כג) אבל בהפרת הבעל. הטעם מפורש בגמרא דכתיב מפר מחשבות ערומים דמשמע דהפרה שייכא אפילו במחשבה בלא חלות הנדר מה שאין כן בשאלה דכתיב לא יחל דברו פירוש כל זמן שהוא דבור בעלמא ולא חל עדיין לא יחל אותו להתירו: (כד) בהתרת חרמי ציבור כו'. נראה לי הטעם לפי שאין התרה זו בכלל לא יחל שהרי הציבור עצמם שמחרימים והמתירים ולא יחל קאי על אחרים המתירים כדאמר שמוחל הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלים. בסימן זה לקמן מביא בית יוסף בשם רשב"א מפני שחרמים אלו כאלו יש בהם תנאי שיוכלו להתיר כל זמן שירצו ואפילו לא יחול הנדר וע"ד כן נודרים תחלה: (כה) ונראה לי שטוב כו'. טעמו מבואר בב"י כיון דאיכא איסורא בהסיח שעתא שנכנס חג העצרת לא ימתין עד העצרת כיון דאיכא

מאן

שפתי כהן

סבה ואינו מפרש בחמה עון הוא בידו ואין מביאין ראיה מן השוטים: כו ויש אוסרים כו'. כתב הב"ח סוף סימן זה תמוה היאך אפשר שלא הותר בדיעבד דאם כן קשיא לרב נחמן דאמר בפ' השולח בגיטין (דף ל"ה ע"ב) אין צריך לפרט הנדר אמאי לא חייש משום מלתא דאיסורא כו' עכ"ל ותימה לתמיהתו דלדבריו אמאי מקשה מר"נ דלית הלכתא כוותיה ליקשי מרב ספא גופיה דאמר צריך לפרט הנדר משום מלתא דאיסורא ואי אמרת דבדיעבד לא הותר בדבר איסור א"כ אמאי ניחוש משום מלתא דאיסורא דהא במלתא דאיסורא לא ילך כלל אלא חכם להתיר שהרי אינו מותר כלל ועוד דפריך בש"ס התם למ"ד א"ל לפרט ממתני' דנודר ועובד וליחוש דלמא שרי ליה חכם ומאי קושיא הא אינו מותר כלל אלא ודאי מוכח התם מכולה סוגיא דמותר בדיעבד אבל אינו ענין כלל לנדון שלפנינו דהתם מיירי בכולה שמעתא שהנדר אינו דבר מצוה או מלתא דאיסור אלא שהוא תלוי בדבר איסור כגון שאמר קונם עלי פירות אם עברתי או אעבור עבירה פלונית וכההיא דקונם עלי מזונות אם נהניתי מכתובתי וכדאיתא התם בסוגיא להדיא והלכך בכה"ג הרי אין אנו מתירין הדבר איסור אלא שאנו מתירים לו הנדר של מזונות שאסר עליו משא"כ הכא שהנדר הוא דבר איסור והלכך אנו מתירים לו הנדר לשחוק בקוביא או לעשות איסור. וכה"ג אין לנו ראיה כלל שיהא מותר בדיעבד. וכן נראה בתשובת ר"א מזרחי סי' נ' דנדר של קוביא וכה"ג אין לו התרה אפילו בדיעבד: כז ואם יש מכשול כו'. ע"ל סי' ר"ח סעיף ב' ס"ק י"ב: כח מתירים לו כו'. נראה שהרב לשיטתו אזיל שכתב בתשובה סי' ק"ג ולדעתי אין חולק על ר' טוביה בזה כו' אבל בתשובת ר"א מזרחי שם כתב דבמלתא דאיסורא אפי' אינו רק מדרבנן כגון שחוק בקוביא וכה"ג אין מתירין לו ואף על גב דאיהו צווח ואומר לא יכילנא למיקם אשבועתי לא משגחינן ביה ע"ש וכ"כ ב"י לקמן ריש דף רע"ב תשובת הרשב"א ורמב"ן סי' רנ"ב דחולקים על זה וכן הוא בסוף ספר הכלבו בשם תשובת הרשב"א וכתוב בדרישה ובב"ח ס"ס זה בשם מהר"ם מ"ץ דכל זה דוקא במשחק בקוביא שאין לו אומנות אחרת אלא הוא והוא פסול לעדות מחמת כן (כמ"ש בח"מ סימן ל"ד) אבל אדם שאין אומנתו בכך ולפעמים הוא שוחק יכולים להתיר: כט על ידי תורגמן. כיון שהבע"ד עומד שם: ל אין מתירים כו'. ואפילו בדיעבד אינו מותר כדאיתא בטור ופוסקים: לא אינו נשאל עד שיכנס אייר כו'. וכתב הר"ן בתשובה סי' ל' מי שנדר בבקר ביום ו' שלא יהא בשבת הסמוך בעיר זו ובעוד יום סמוך לשקיעת החמה נתחרט דיכול להתיר קודם השבת דמכלל שבועתו הוא מחויב שילא מהעיר קודם שבת ולפיכך ע"ש עם חשכה חל הנדר מיקרי וע"ש ומביאו ב"י וע"ל ס"ס רל"ט: לב וכ"ש נודר על תנאי כו'. עי' בתשובת מהר"מ מינץ סי' ע"ג: לג וה"ה למנדה כו'. ע"ל סי' של"ד סעיף ל"א מ"ש בזה: לד אבל בהפרת הבעל כו'. ע"ל סי' רל"ד סעיף כ"ח: לה ונ"ל שטוב כו'. דשמא חל הנדר

אחר

ביאור הגר"א

שפרושות הנדר אינו אלא מפני הרמאין לכן די בכך. שם: [כו] אפי' כו'. כמ"ש בספ"ק דר"ה: [כז] יש מתירין. וכן משמע בגב' שם תנן הנושא כו' ליחוש כו' ואי אין התרתו כלום מאי פריך כו': [כח] ואם יש כו'. ער"נ כ' א' ד"ה ולענין. ה' בהום' כו': [כט] צריך כו' ומתירין כו'. ער"נ שם ד"ה בעל מהו כו' [וכ"מ הריב"ש וכתב ועובדא דבת יפתח בב"ר פ' יוכיח]: [ל] אין מתירין כו' כיצד כו'. ער"נ שם ד"ה מידו. ולענין שאלה כו' ואיכא מ"ד כו' ופסק הרמב"ם וש"ע כסברא שניה: (ליקום) אין כו'. לשון ... התלוי בזמן אבל י"ח בזה וכמו שחילק אביי שם פ"ח א'. תשובת רמב"ן סי' רע"א אבל חשש שם לסברת רמב"ם וכתב דלמא קי"ל כר"ח שם ואף אביי לא קאמר אלא אפ"ה כו' והביא ראיה לזה הסברא ממש"ש צ' א' מחלוקת כו' אבל בשאלה ... ודלמא דוקא התלוי בזמן אלא דאין חילוק כו' ע"ש (ע"כ): [לא] ואפי' כו'. ולא כמ"ש בספ"ו ואם יש כו' דשם מדינא מותר רק משום נדר ועוד הטעם ... ואם יש מכשול אדרבה מצוה בהתרה משא"כ כאן ומדינא אינו מותר ... ע"ש בתשובה: [לב] וכ"ש נודר כו'. הוא הדינא דגמ' שם: [לג] אבל כו'. שם וכרבנן וער"נ שם ד"ה ולענין כו': [לד] וכן. דג"כ הפרה כמש"ש ... ומיפר לעצמו וכנ"ל: [לה] מי כו'. מסתפק בתשובה שם אי מקרי חל הנדר

חידושי רע"ק

באר היטב

הנודר הוא ולא שהחכם צריך לשאול פ"ז ומי שאינו מפרש הסבה היינו משום שנדר בסתם ומי שנדר מחמת סבה ואינו מפרש בחמה עון הוא בידו ואין מביאין ראיה מן השוטים עכ"ל: (כב) שחוק. כתב הש"ך נראה דנדר של קוביא וכה"ג אין לו התרה אפילו בדיעבד ... לשיטתו שכ' בתשובה שאין חולק בדבר זה אבל בתשובת ... דבמלתא דאיסורא אפילו אינו רק מדרבנן כגון שחוק בקוביא וכה"ג אין מתירין לו ואע"ג דאיהו צווח ואומר לא יכילנא למיקם אשבועתי לא משגחינן ביה ... אבל אדם שאין אומנתו בכך ולפעמים הוא שוחק יכולים להתיר ... (כג) שליח. כתב הט"ז דאפילו בכתב אסור ... בבת יפתח היה לו ליפתח ג"כ לשלוח כתב לפנחס. וע"י תורגמן פי' כשהבעלים עומדים שם ... (כד) נשאל. ... שלא יהא בשבת הסמוך בעיר זו ובעוד יום סמוך לשקיעת החמה ... ולפיכך ע"ש עם חשכה חל הנדר מיקרי וע"ל סימן של"ד סל"א: (כו) הפסח. ...

פתחי תשובה

(ח) כגון לשחוק. ... (ט) על נדרו. ...

באר הגולה

ברכי יוסף

גליון מהרש"א

חדושי בית מאיר

עצי לבונה

יט ספ מי שנשבע או נדר לעשות דבר פלוני תוך שנה (כו) לו (כז) מעתה חלה עליו השבועה ויכולים להתיר לו מיד:

כ (כז) לז [לו] י נדר על דעת (כח) חבירו לח אין מתירין לו (כח) לט אלא אם כן הודיעו לאותו שנדר על דעתו [לז] (וי"א דאפילו הודיעו אין מתירין אלא מדעתו (כט) ורצונו) (מהרי"ק שורש כ"ב וטור ורא"ש) (וכן עיקר) [לח] ודוקא שנדר על (י) דעתו מ בשביל שום (ל) טובה שעשה לו מא [לט] (בשביל השבועה) (ב"י בשם הריב"ש סי' קס"ו וש"ע) מב [מ] כמו משה שנדר על דעת יתרו בשביל שהשיא לו בתו מג [מא] (יא) והשבועה היתה (לא) להועלת

שפתי כהן

אחר הפסח ואם יהיה חג עלרת בעיר יעבור על נדרו ולהכי יתירו לו פעם א' אחר הפסח דהיינו קודם עלרת אפילו ערב עלרת ופעם א' אחר עלרת: לו מעתה חלה עליו כו'. אלא שאינו עובר על השבועה עד שתעבור השנה: לז נדר ע"ד חבירו כו'. כלומר בשביל רלון חבירו כדמפרש ואזיל. וכתב מהרי"ק שורש כ"ב דה"ה בנשבע לפני שלוחו אין מתירים לו אלא מדעת משלחו או מדעת השליח עלמו דשלוחו של אדם כמותו ומביאו ב"י וד"מ: לח אין מתירים לו אלא אם כן הודיעו כו'. משמע אפילו היכא דליכא משום חשד או בושה אסור וכן משמע בהרא"ש פ' השולח שכתב ולהכי טעמי (דירושלמי) אף לכתחלה מתירין הנדר שלא בפניו רק שמודיע לו ההיתר וטעמא דש"ס דידן עיקר ואין להתיר אלא בפניו פי' בידיעתו וכן משמע בשאר פוסקים: לט אלא אם כן הודיעו כו'. נראה שגם דעת המחבר דבעינן שיודיעו ויסכים ברלונו ודוק: מ בשביל שום טובה כו'. והמרדכי כתב בפ' השולח ה"מ כשאותו הכריחו ונדר לדעתו בין מחמת אהבה בין מחמת יראה כו' ודעת רוב הפוסקים דטובה דוקא בעינן וכן נראה דעת הט"ו. כתב ב"י כתב הרשב"ן פועל יכול לחזור תוך זמנו אע"פ שקבל חרס ונידוי לעשות מלאכה כל זמן הסוא יכול ליאל על קבלתו שלא ברלון הבעל הבית דהא דהמודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו פר"ת דהיינו דוקא שנשבע מחמת טובה שעשה עמו ע"כ ואין דבריו נכונים דהא אפילו לר"ת פועל עושה לו טובה בעל הבית שנותן לו מלאכה שיהיה פרנסתו עכ"ל. ואני אומר דדבריו נכונים דהא דסתם פועל עושה לו בעל הבית טובה היינו משום שיעשה לו מלאכה אבל אין הטובה מחמת שישבע לו ואנן טובה מחמת השבועה דוקא בעינן וכמ"ש הריב"ש סי' תס"א והרב. מיהו בתשובת ר"מ אלשקר סימן כ"ז משמע דהכס"נ מיקרי טובה שכתב על מי שהשכיר בית לחבירו לזמן ונשבע לו שלא יוליאנו תוך הזמן מיקרי טובה מחמת שנותן לו מעות השכירות וע"ש ול"ע: מא בשביל השבועה. אבל מה שהטיב לו מלד אחר לא נקרא בשביל זה מקבל טובה דאל"כ מה ראיה מייתי ר"ת מיוסף ליעקב שנשבע לו (וא"ל פרעה להתיר שבועתו כדאיתא בסוטה סוף דף ל"ו) והתם טעמא משום שלא היה מקבל טובה הרי אין מקובל טובה כמו שבן מן האב עכ"ל ריב"ש: מב כמו משה. דכתיב ויואל משה לשבת את האיש דהיינו שנדר ע"ד יתרו שלא לשוב למלרים: מג והשבועה היתה לתועלת כו'. לא ידענא מאי קאמר ואי אתא לאפוקי היכא דאין השבועה לתועלת חבירו אף בהשבה יכולים להתיר לסברא זו הא ליתא דבהרא"ש וטור ושאר פוסקים בשם ר"ת משמע דאין חילוק אלא לעולם כל שהוא מקובל טובה ממנו אין להתיר וכן משמע בריב"ש שם אלא שכתב שי"א דלהועלת חבירו אפילו שלא בהשבה אין להתיר ע"ש אבל

טורי זהב

מאן דאמר דסבירא ליה בנדר התלוי בימים דהיינו אחר שהגיע פסח ולא פרטו חל עליו ממילא האיסור בעלרת אף על פי שלא הגיע העלרת עדיין כיון שודאי יבוא כדלעיל כהר"ן על כן טוב שיתיר אחר הפסח ולא דוקא מיד אחר הפסח אלא אפילו ביום שקודם עלרת רק שיזהר שלא יעשה איסור בכניסת יום העלרת. ולפי זה ג"כ מאן דאמר דהיינו הרמב"ם דאין הנדר חל אפילו בימים עד שיגיע יום האיסור ע"כ יתיר לו שנים אחר שנכנס יום העלרת. ובלבוש כתב טעם שלריך להתיר אחר הפסח לפי שיש לומר שמא מיד אחר הפסח חייב ללאת מן העיר באופן שלא יהיה בעלרת בעיר ועל כן לריך להתיר מיד אחר הפסח ולא דק כלל במקור הדברים ואין שום איסור בעולם עליו עד עלרת על כן אין לריך להתיר מיד אחר הפסח אלא כל זמן שירלה רק שיהא קודם העלרת ונראה דטפי עדיף ליה להתיר סמוך לעלרת ממש ובעלרת גופיה שהרי בב"י מביא תשובת הר"ן בנשבע שלא יהיה בשבת תוך העיר הזאת דיש לספוקי אם חל הנדר סמוך לשבת ויתירו או או לא חל עד שנכנס קלת מיום השבת ואז דוקא יתירו וכתב שזה תלוי בפירוש הכתוב אך ביום הראשון תשביתו וגו' דהיינו כשנכנס יום הראשון קלת וכתיב שבעת ימים שאור לא ימלא וסתרי קראי אהדדי על כן אמרו דהאי יום ראשון קאי על ערב פסח ממילא כאן ג"כ אסור בכניסת יום השבת וי"א דאין משמעות יום הראשון כן ולא סתרי אהדדי קראי. ומסיק שם הר"ן שיתיר לו סמוך לחשיכה של כניסת שבת ולפי מה שפסק כאן בש"ע שלריך שיתיר לו ב' פעמים ה"נ יעשה כן שיתיר לו סמוך לשבת ובשבת עלמו וכן ראוי לעשות גם בההיא דעלרת שזכרנו שיתיר פעם הראשון סמוך לעלרת ופעם השני בעלרת ממש כנלע"ד נכון: (כו) מעתה חלה עליו כו'. אלא שאינו עובר על השבועה עד שתעבור השנה ואין ממתינין עד שיגיע הזמן שיעבור על השבועה: (כז) נדר ע"ד חבירו. פירוש וחבירו קיים הנדר והוא רולה להתירו ובפרישה כתב להקשות מסי' רל"ח ולדעתי לא ילאו מפיו אותן הדברים *) אלא תלמיד טועה כתבן: (כח) אא"כ הודיעו. הטעם בירושלמי מפני החשד כלומר שלא יחשדנו שמזלזל בנדרו ואיכא דאמרי מפני הבושה פי' שיתבייש מפניו ממה שנדר לו להנאתו ועכשיו מתחרט ומבקש שיתירו לו כן כתב

חידושי רע"ק

ואחר החיתר מתקדשת בזה באמת וצ"ע לדינא: (שם ש"ך ס"ק מ') ועי"ש וצ"ע י"א דאם תחזיר לו המשביע ממון שהיה גזול בידו לא מקרי עשה לו טובה כיון דגזול היה אתו ואין ג"ל וראיה מענין צדקיהו עם נ"נ עכ"ל מחריק"ש ודיעה א' הוא דעת רשב"ץ הובא בב"י וסיים

ביאור הגר"א

משהגיע פסח או בעצרת ופסק לחומרא שאין מתירין עד עצרת ואף שעבר נדרו בעצרת אין בכך כלום כיון שמתירין לו עוקר נדרו מעיקרו וכמ"ש פ"ט ב' ושבשיה כו' וער"נ שם ד"ה ושבשיה כו'. אבל הרא"ש שם ד"ה ושרקיה כתב כי הפשים כו' וז"ש בש"ע ת"ל ששוב כו': [לו] נדר ע"ד כו' עד והוא שפרש. הכל לשון הטור רק מ"ש בש"ע אא"כ הודיעו לאותו שנדר ע"ד כתוב בטור אלא מדעת אותו שנדר על דעתו וכמ"ש בהג"ה והוא

[illegible]

[מא] והשבועה היתה כו'. דכה"ג שייך מפני הבושה כמ"ש הר"ן שם איכא מ"ד

פתחי תשובה

[illegible]

באר היטב

טעם הב' והש"ך כתב ערב עלרת ואחר עלרת: (כז) מעתה. אבל אינו עובר על השבועה עד שתעבור השנה: (כח) חבירו. כ' מהרי"ק דה"ה אם נשבע לפני שלוחו אין מתירין לו אלא מדעת משלחו או מדעת השליח עלמו שלוחו של אדם כמותו וממה שלריך להודיעו משמע אפי' היכא דליכא משום חשד או בושה אסור וכ"מ בהרא"ש שכתב ולטעמו דהירושלמי אף לכתחלה מתירין הנדר שלא בפניו רק שמודיע לו ההיתר וטעמא דש"ס דידן עיקר ואין להתיר אלא בפניו פי' בידיעתו עכ"ל הש"ך והט"ז פי' ע"ד חבירו היינו שחבירו קיים הנדר והוא רולה להתירו והש"ך פי' בשביל רלון חבירו: (כט) ורצונו. כ' הש"ך נראה שגם דעת המחבר כן דבעי' שיודיעו ויסכים ברלונו וכ"כ הט"ז: (ל) טובה. ודעת רוב הפוסקים דטובה דוקא בעינן אבל אם הכריחו ונדר לדעתו בין מחמת אהבה בין מחמת יראה יכולים להתיר בלא דעתו וכ' הרשב"ן דפועל יכול לחזור תוך זמנו אע"פ שקבל בחרם ונידוי לעשות המלאכה כל זמן הסוא יכול לישאל על קבלתו שלא ברלון בעה"ב והב"י כתב עליו שאין דבריו נכונים דהא בעה"ב עושה לו טובה שנותן לו מלאכה שיהיה פרנסתו והש"ך מסכים עם הרשב"ן ודחה דברי הב"י משום דהטובה שעושה לו בעה"ב היינו שיעשה לו את המלאכה ואנן טובה מחמת השבועה דוקא בעינן וכמ"ש הריב"ש מיהו בתשו' ר"מ אלשקר משמע דבכה"ג מקרי טובה וצ"ע עכ"ל: (לא) לתועלת. כתב הש"ך לא ידע מאי קאמר אי לאפוקי היכא דאין השבועה לתועלת חבירו דיכולים להתיר הא ליתא

[illegible]

באר הגולה

ותשו' הרשב"א: ספ ריב"ש סי' קס"ו: ג כלייתא נדרים דף ס"ה ע"א וכ"כ המשנה שכתבתי גם מסקנת הדין וקלת

נקודות הכסף

ותרלה דלק"מ: (שם ס"ק כ"ז) *אלא תלמיד טועה כתבן ואני אומר דהרי הפרישה ברורים דהנדר ששוט דהכא

גליון מהרש"א

מהרי"ש ח"א ס"א: (שם טו"ע סעיף כ') נדר על דעת חבירו אין מתירין לו. ע' מהרי"ם ח"א ס"א ד"ה ועוד נרא' כו' שאותם פעמי' לא נאמרו אלא במודר הנאה מחבירו שכשיראוהו נהנה ממנו יחשדוהו וללישנא דבושה יתבייש דרוצה להתי' נדר ולהנו' ממנו דמאן דאכול דלאו דיליה כו' אבל אם אין החיתר נודע אליו ל"ש חשד דא"כ נחוש ג"כ שהעולם יחשדו אותו: (שם) ודווקא שנדר על דעתו בשביל שום טובה. ונתכוון לשובתו תשו' מהר"ש בח"א סי' פ"ח והביאו בתשו' מהר"ש הלוי חיו"ר ס"א וכ' אפוטרופוס שהשביע ליתום שלא לישא אשה כ"א אותה שיסכים פן ישא בת איש קשה לא מיקרי לטובתו מטעם אחר עוד כיון שיוכל לפטור עצמו בשבועה שלא נשאר בידו מאום מדמי

עצי לבונה

אף כאיסור דרבנן. וסיים בשם הדרישה דבאדם שאין אומנותו בכך ולפעמים הוא שוחק יכולים להתיר ור"ל דווקא בכה"ג שאומר לא יכילנא למיקם אשבועתא ויכול לבוא לידי מכשול דכאומנותו בכך אין מתירין לו אבל באין אומנותו בכך מתירין כדי שלא יבוא לידי מכשול ויעבור אנדר דאורייתא אבל היכא דליכא החשש שיבוא לידי מכשול אף בזה אין מתירין לו דנהי דאין פסול לעדות מ"מ עושה איסור דרבנן במה שמשחק כנ"ל ועי' בל"י ס"ה אם נשבע שלא לשחוק בשביל שהיה רגיל לבוא לידי איסור לשחק עם נשים ולדומה. אף שהוא לפעמים אסור אף בדיעבד ע"ש ומשמע אף שאין אומנותו בכך. כיון דלא אמר לא יכילנא למיקם אשבועתי לא מהני התרה אף בדיעבד. ואפשר בכה"ג שתלוי בזה שלא יבוא לידי איסור לשחק עם נשים אף כשאומר לא יכילנא למיקם אשבועתי נמי לא מהני בזה התרה כיון דעשה השבועה לסייג ולגדר עבירה כנ"ל: (שם סעיף כ') נדר על דעת חבירו כו'. עט"ז ס"ק כ"ז שכתב פי' וחבירו קיים הנדר וכו'. ר"ל דהפרישה הקשה מסי' רל"ח דהנדר על דעת חבירו אינו נדר עד שיקיימנו חבירו וע"כ הט"ז דמיירי נמי הכא שחבירו קיים הנדר אבל הש"ך בס"ק מ"ה פירש דהכא מיירי שנדר על רלון חבירו והיינו דיודע שחבירו רולה בהנדר וזהו על דעת חבירו ולכן אף שחבירו שותק ואינו מקיימו הוי נדר גמור מעתה דהא יודע שניחא לחבירו בזה ורולה בהנדר ואינו דומה להך דסימן רל"ח דהם מיירי דנדר על דעת חבירו היינו אם ירלה חבירו לכן לריך שיקיימנו ומלאתי בנה"ך שכ"כ להדיא ספי' כאן ע"ד חבירו הוא בשביל רלון חבירו ואינו תלוי בדעת חבירו כלל וא"כ כאן אף בשתיקה סגי והשיג על הט"ז כאן ע"ש: (שם) בשביל שום טובה וכו'. עש"ך סק"מ שמקיים דברי הרשב"ן דפועל יכול לחזור ולהתיר לו דמה שעשה לו הבעה"ב טובה הוא עבור שכר מלאכה אבל אין הטובה בשביל השבועה כמ"ש בס"ק מ"א ראיה מיעקב שהשביע ליוסף דלא מיקרי טובה בשביל השבועה וכן בהך דתשובת מהר"ם אלשקר דנשבע לו שלא יוליאנו סוקבנתו דפי' דמיקרי טובה שמשלם לו שכירות ולהש"ך לא מיקרי טובה אבשביל השבועה ועי' בפ' ש"ב שכתב בזה כיון שהוא

יחזרו) (ריב"ש סי' חס"א) (כט) מד אבל אם מה מעצמו נדר ע"ד (לג) חבירו יכולים להתיר לו בלא דעתו:

הגה מן [מב] וי"א שצריך שיודיע לו (לג) שהתיר לו כדי שלא יחשוד אותו שעבר על נדרו (מרדכי פ' שבועות שתים בשם הירושלמי ומהרי"ק שורש נ"ב וע"פ) [מג] ואם כבר מת שא"א להודיעו מתירין לו כך דשוב ליכא חשדא (תשובת רמב"ן סי' ר"ן):

מז [מד] נא ואפילו נדר על דעתו (ל) בשביל טובה שעשה לו אם (יב) בדיעבד התירו לו בלא דעתו הויא התרה [מה] נב והוא (לא) (לד) שפרט הנדר מח וידע החכם שלתועלת חבירו נעשה מט ומיד הבית דין שנזקק לכך ראוי (לה) ליסרו ולהוכיחו [מו] נג ויש אומרים דלא הוי התרה:

הגה מאחר שעשה לו טובה ונשבע לו משום זה נ אבל אם נשבע לחבירו לעשות לו איזה (לו) דבר ולא עשה כן משום טובה שעשה לו נא אע"פ שאין מתירין לו (לז) לכתחלה בלא דעתו מ"מ אם התירו לו בדיעבד הוי התרה (כן משמע במהרי"ק שורש נ"ב בחלוקה ב'):

[מז] נד ואם נשבע לחבירו שלא יזוז מעיר פלוני ועבר ויצא מתירין לו אפילו שלא מדעתו כיון שאין הנאה שוב למשביע בדבר (לב) נב [מח] נהוי"א שאין חילוק בין עשה לו טובה ללא עשה לו טובה (לח) לעולם אין מתירין לו אלא בידיעתו:

טורי זהב

כתב ריב"ש וה"מ בין הני ליתני דלטעם הבושה כל שאין הנדר לתועלת חבירו אלא שנדר בפניו מתירין לו שלא בפניו ולליטעמא דחשד אף שלא בפניו איכא חשדא וכן נמי לטעמא דבושה אין מתירין שלא בפניו אף אם יודיע ההיתר לחבירו ולטעמא דחשד די בכך שמודיע לו ולכ"ע כל שאין הנדר לטובת חבירו אלא בפניו לבד מתירין לו שלא בפניו ובלבד שיודיעוהו ההיתר וכן נמי בפניו אפי' בע"כ עכ"ל ונמלא בהם שיש להמשביע תועלת בשבועת הנשבע לריך שיתן משביע רלונו דוקא לזה וזהו טעם מ"ד מפני הבושה ואם אין תועלת א"ל רלונו לזה רק שיהיה לו ידיעה גרידא מזה וזהו לטעם מפני חשד וע"כ לריך להיות מ"ש כאן אח"כ הודיעו פירושו שיהיה רלונו בכך ומ"ש בסיפא יכולים להתיר בלא דעתו היינו בלא רלונו אבל עכ"פ לריך שיהיה לו ידיעה מזה מפני החשד ואע"פ שרמ"א כתב זה כאן בסיפא בשם י"א מ"מ נראה דגם הש"ע עלמו נתכוין לכך שהרי כתב בסיפא כל' הטור והוא עלמו כתב בב"י לדעת הטור שלריך בריכה דוקא רלונו כפי' הר"א ממי"ן: (כט) אבל אם מעצמו. אורחא דמילתא נקט שאין דרך להיות מושבע מפי אחרים כל שאין לו הנאה מהם בשבועתו אבל באמת גם אם השביעוהו אחרים וקיבל עליו כל שאין לו טובה א"ל לכך רק ידיעתו לחוד: (ל) בשביל טובה.*) מבואר בב"י דפועל שקיבל מלאכה מבעל הבית מקרי טובה ומבואר עוד בב"י בשם ריב"ש שאם נשבע אחד לרבים ונתגלה עתה שאין להם תועלת רק לאיזה יחידים והוא לא כוון עליהם לא מקרי קבלת טובה: (לא) שפרט הנדר וידע חחכם כו'. וכדלעיל ס' י"ד: (לב) ויש אומרים שאין חילוק. הוא דעת הרמב"ם שכתב הטור והרמב"ם לא חילק שכתב ראובן

לא הביא סברתם כיון דנחית להביא סברת המחמירים לענין לכתחלה אבל באמת דעת הרא"ש פרק השולח שהבאתי לעיל בס"ק ל"ו דאפילו לטעמא דמפני הבושה סגי כשיודיעו לו וכן משמע בתשובה הרמב"ן סימן רמ"ח שהביא ב"י וד"מ וכן משמע בתשובת הרשב"א שהביא ב"י וד"מ וכן משמע בתשובת רשב"א שהביא ב"י המתחלת ראובן שהשביע את חנוך בנו שלא ילוה מממונו כו' וכן משמע בסמ"ג לאוין רמ"ח דף ע' ע"א ע"ש ודוק וזה נראה דעת הרב מיהו יש פוסקים דלא שייך חשדא אלא כשנדר ממנו בפניו דוקא וכן הסכים הר"ן בתשובות סימן ס"ט ע"ש שהאריך ומביאו ב"י לקמן ריש דף רע"ג משמע דבנדר ע"ד חבירו אף כשחבירו מסכים בהתרתו לריך התרה וע"ל סעיף ל"ח: מז ואפילו נדר ע"ד בשביל שעשה לו טובה כו' הוי התרה. ומיהו היינו לענין דינא אבל היכא דאפשר למיתי לידי חלול השם יש לאסור שאין דבר חמור ממנו וכדאשכחן בלדקיה שנענש הוא והסנהדרין שהתירו לו אע"פ שהיה מלוה באותה התרה ב"י: מח וידע החכם שלתועלת כו'. הל' אינו מדוקדק דהריב"ש שם מיירי כשנדר לתועלת חבירו אבל המחבר לא מיירי בהכי. ונ"ל דה"ק אם נדר לתועלת חבירו לריך לפרט הכל כמו שנתבאר לעיל סעיף י"ד שלריך לפרט הסיבה שבשבילה נדר וכן מוכח בש"ס פ' השולח (דף ל"ה ע"ב) גבי קסבר לריך לפרט הנדר שלריך לפרט שנדר לתועלת חבירו שהרי התם נריכה לפרט שנדרה ליתומים שלא נהנית מכתובתה ע"ש: מט ומיהו הב"ד כו'. כיון שדעת רוב הפוסקים דלא הוי התרה אפילו בדיעבד מיהו בלא עשה לו טובה נראה אע"ג דאין להתיר לכתחלה כמ"ש הרב מ"מ אם עברו והתירו אין ליסרם כיון דהרבה פוסקים דאפילו לכתחלה יכולים להתיר. וכ"כ הב"ח: נ אבל אם נשבע לחבירו לעשות לו איזה דבר. כגון שנדר או נשבע ליתן לו מתנה או לפרעו לזמן פלוני. מהרי"ק שם: נא אע"פ שאין מתירים לו לכתחלה. הואיל וחבירו נהנה בנדרו והסכים בו ומשביעו אבל היכא שאין לחבירו שום הנאה במה שנדר זה כגון שהדירו בהנאתו או איפכא שאין שלה מסכים באותו נדר כלום ואין לו עסק בו בזה אפילו לכתחלה נשאל עליו לכ"ע רק שלריך שיודיעו שנשאל על שבועתו מפני החשד לדברי הרשב"א שם: נב וי"א שאין כו'. אלא לעולם

שפתי כהן

אבל בהטבה אע"ג שאין השבועה לתועלת חבירו ליכא למ"ד דמתיר ואפשר דמשום י"א דסיפא נקטיה דדוקא ביש תועלת לחבירו שייך חשדא דאל"כ לא שייך חשדא דיאמר מפני שאין לי בו תועלת לא הודיע לי והכי מוכח ממאי דפליך בהשולח ובסוף פ' מומין ע"ש ודו"ק: כתב ב"י בשם הריב"ש דכל שאין חבירו מדירו אע"פ שנשבע לתועלת חבירו לכ"ע א"ל דעת חבירו והוא בסימן תס"א ובד"מ כתב ע"ז וזהו כדעת המרדכי דלעיל דבעינן שהכריחם לכך אבל אין נראה כן דעת פוסקים אחרים עכ"ל ול"נ דכ"ע מודי בזה להריב"ש דהפוסקים לא מיירי אלא בקבל טובה וכמבואר בדבריהם להדיא והריב"ש מיירי להדיא באינו מקבל טובה ודו"ק: מד אבל אם מעצמו נדר ע"ד חבירו. כתב העט"ז כלומר שהלה נדרו ע"ד חבירו וחבירו לא הדירו אע"פ שהקדים עמו טובה יכולים להתיר לו בלא דעתו ול"נ דמעלמו היינו בלי הטבה אע"פ שחבירו מדירו כדמוכח בטור ופוסקים גבי מה שהקשו הא דפריך בהשולח (דף ל"ה) שרי לה חכם ובסוטה סוף דף ל"ז גבי יוסף שנשבע ליעקב ע"ש ולענין דינא נראה מדברי ד"מ שהבאתי בס"ק שלפני זה דבהכ"ג יכולים להתיר בלא דעתו: מה מעצמו נדר ע"ד חבירו. היינו שנדר בשביל רצון חבירו והנדר הוא נדר גמור מעתה אבל אם תלה הנדר בדעת חבירו אינו נדר עד שיקיימנו חבירו כדלקמן סי' רל"ח וע"ל סעיף ל"ז ול"ח: מו וי"א כו'. כלומר נהי דא"ל דעתו והסכמתו מ"מ לריך להודיעו משום חשדא כדאיתא בירושלמי ובירושלמי יש עוד טעם אחר מפני הבושה כלומר באותו שנדר יתבייש מפני הנודר וכתב הריב"ש דלטעם זה לא מהני מה שמודיעו אלא לריך להתיר דוקא בפניו כשהנדר לתועלת חבירו ומביאו ב"י וכ"כ הר"ן בנדרים דף ס"ה ולכאורה קשה על הרב למה

ביאור הגר"א

כו' מפני הבושה כלומר כו' וכזה תי' קושית תוס' דנמין הנ"ל שאין תועלת ליתומים באיסור אכילתה וכ"כ הר"נ בנדרים שם: [מב] וי"א שצריך כו'. כטעמא דחשדא ור"ל כשני הטעמים להחמיר וכמ"ש הר"נ שם וכן הכריע הריב"ש להחמיר כשני הטעמים: [מג] ואם כבר כו'. בזה מתורץ ההיא דסוטה (גבי שבועת יוסף ליעקב) לטעמא דחשדא (וגבי שבועת יוסף לפרעה משום דא"ל דעתו רק ידיעתו כמ"ש לקמן בס"ק מ"ח) אבל לטעמא דבושה אפי' מת וכמ"ש למטה: [מד] ואפי' נדר כו'. דאל"כ מאי אהני ליה לצדקיהו ונם הסנהדרין חיאך התירו לו הם צדקיהו היה צדיק גמור כמ"ש בפ' חלק (ק"נ א') מאי דכתיב בראשית ממלכת כו' וכזה תי' קושית תוס' דנמין הנ"ל: [מה] והוא שפרט כו'. כנ"ל מהא דנמין הנ"ל שצריכה לפרוש שנדרה מפורות לתועלת היתומים: [מו] וי"א כו'. דמצדקיהו מוכח להיפך דצא וראה מה עלתה בו ובסנהדרין והכתוב צוות ונם במלך נ"נ מרד אשר כו' וכמ"ש החכם הגדול הוא ששנותיו מפורים ועי"נ שם וש"פ וס"ם אינו מכרח דהענש שלהם הוא לפי שהתירו לכתחלה ועתוס' וד"נ שם שכתבו שמח שהתירו לכתחלה משום דלדבר מצוה מתירין ודבר מצוה היתה ע"ש וכתב הריב"ש שנענשו שהיה חילול השם וגם מה שהתירו לכתחלה שהיה נראה להם דבר מצוה שלא כתונן עשו ועילה מצאו ח"ש בש"ע ומיהו הב"ד כו' ושיב"ש סי' ש"עום מוכח דבדיעבד מותר דאל"כ מאי אהני לצדקיהו וכן לא אהני דבר מצוה אם לא היתה ההתרה כלום ועוד הביא מהרי"ק ראיה ממ"ש בשבועות כ"ט פי היכי דלא תיהוי הפרה אע"פ שהשביעם בפני השם שמכה"כ תכתיב אתם נצבים לפני ה' כו' לעברך בברית ה' ובאלתו כו' ובשביל שעשה לו טובה בשביל השבועה שע"ם כן הכניסם לא"י וכן י"ם היתה ע"מ כן ועבודה צורך גבוה: [מז] ואם נשבע כו'. שד"נ בנדרים שם בד"ה הנ"ל והוא דנמין נמי לאו כו': [מח] וי"א שאין כו'. כההוא טעמא דמפני חשדא דכ"ם בגמ' בנדרים דנם' דיזן אולא כהאי טעמא דמפני חשדא וכ"כ תוס' שם דקאמר המודר הנאה מחבירו כו' וכמ"ש

חידושי רע"ק

וסיים ול"ד לשבועת צדקיהו שהיה יכול להרגו בדין אם היה חושש שיגלה סודו עכ"ל: (שם סעיף כ' בהג"ה) אע"פ שאין מתירים לו לכתחלה. ע' תשו' שבות יעקב (ח"ב סי' פ'): (ש"ע סעיף כ') שאין הנאה שוב למשביע בדבר ולפ"ז במשביע לחבירו לעשות לו איסור דרבנן להטובדים דשבועה חלה על איסור דרבנן ובעי התרת כיון דאף אם לא יתירו לו מ"מ אסור לו לקיים שבועתו ולעבור איסור דרבנן בקום ועשה (וע' בש"ך לקמן

באר היטב

ליתא דכל הפוסקים ס"ל דבהטבה אע"ג שאין השבועה לתועלת חבירו אין להתיר ואפשר דמשום י"א דסיפא נקטיה דדוקא ביש תועלת לחבירו שייך חשדא דאל"כ לא שייך חשדא דיאמר מפני שאין לי בה תועלת לא הודיע לי וכתב הריב"ש דכל שאין חבירו מדירו אע"פ שנשבע לתועלת לכ"ע א"ל דעת חבירו ובד"מ כ' ע"ז שאין כן דעת הפוסקים ול"נ דכ"ע מודי בזה דהפוסקים לא מיירי אלא בקבל טובה והריב"ש מיירי להדיא באינו מקבל טובה עכ"ל: (לג) חבירו. כ' הלבוש כלומר שהלה נדרו ע"ד חבירו וחבירו לא הדירו אע"פ שעשה לו טובה יכולים להתיר בלא דעתו ול"נ דמעלמו היינו בלי הטבה אע"פ שחבירו מדירו ולענין דינא נראה מדברי הד"מ דלעיל דבהכ"ג יכולים להתיר בלא דעתו עכ"ל הש"ך: (לג) שהתיר. משמע דבנדר ע"ד חבירו אף כשחבירו מסכים בהתרתו צריך התרה ש"ך. ומבואר בב"י בשם הריב"ש שאם נשבע א' לרבים ונתגלה עתה שאין להם תועלת רק לאיזה יחידים והוא לא כוון עליהם לא מקרי קבלת טובה: (לד) שפרט. פי' שאם נדר לתועלת חבירו צריך לפרוש בשעת התרה כמ"ש בסי"ד שצריך לפרט הסיבה שבשבילה נדר: (לה) ליסרו. מיהו אם לא עשה לו טובה אע"ג דאין להתיר לכתחלה מ"מ אם עברו והתירו אין ליסרם כ"כ הב"ח וכ' הב"י מיהו כ"ז לענין דינא אבל היכא דאפשר למיתי לידי חילול השם יש לאסור שאין דבר חמור ממנו וכדאשכחן בצדקיה שנענש הוא והסנהדרין שהתירו לו אף על פי שהיה מצוה באותה התרה: (לו) דבר. כגון שנדר או נשבע ליתן לו מתנה או לפרוע לזמן פלוני מהרי"ק: (לז) לכתחלה. כתב הש"ך (דהיינו) משמע הואיל וחבירו נהנה בנדרו והסכים בו ומשביע) אבל היכא שאין לחבירו שום הנאה במה שנדר זה ואין לו עסק בו בזה אפילו לכתחלה נשאל עליו לכ"ע רק שיודיע שנשאל על שבועתו מפני החשד: (לח) לעולם. כל שהנדר הוא לתועלת חבירו אין מתירין לכתחלה בלא דעתו והסכמתו ואם אינו לתועלתו אלא שנדר בפניו צריך להודיעו משום חשדא כ"מ בריב"ש עכ"ל הש"ך. (אם נשבע א' לרבים ומגלה עתה שאין להם תועלת רק לאיזה יחידים והוא לא כיון עליהם לא מקרי קבלה טובה ט"ז. כתוב בספר מקור ברוך סי' כ' הא דנודר

פתחי תשובה

היכא שקיבל טובה ממנו כמו כל"ד שהלוהו בשעת דוחקו כו' כ"ד לא דמיא לדמשה ולא לדלקיהו לפי דהכא אין שום תועלת לחבירו בקיומא של נדר זה כו' וע"ש עוד מבואר מדבריו דכל שאין תועלת לחבירו בשבועתו אע"ג דקיבל טובה ממנו לכ"ע מתירין אותו בלא דעתו ספק ממ"ש הש"ך ע"ש. [וע' בתשובת חתם סופר ס"ס יו"ד]: (יב) בדיעבד ותרידו. עיין

באר הגולה

[illegible]

נקודות הכסף

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

עצי לבונה

[illegible]

הגה נג [מט] ואם מת אותו שנדר על דעתו יכול (למ) להתיר כך [נ] מיהו אם השבועה היתה לתועלת חברו כגון שנשבע לתת לו איזה דבר או שלא לעסוק בסחורה בלתי רשותו והיה לתועלת חבירו באי כחו ויורשיו הם במקומו (תשובת הרמב"ן סי' רמ"ט) כל מקום שהנשבע קבל טובה מן המשביע אע"ג שהמשביע קבל יותר טובה ממנו אפי' הכי מקרי הטבה שהרי יתרו קבל יותר טובה ממשה שנשא בתו ואפי' הכי מקרי הטבה (ריב"ש סי' ש"ע) נד [נא] י"א (לג) (יג) דלצורך (מ) מצוה מתירין נדר שנשבע על דעת חבירו אפי' בלא דעת חבירו (ב"י בשם התוס') נה [נב] איש ואשה שקבלו חרם או שנשבעו זה לזה (יד) לישא זה את זה אין מתירין לאחד בלא דעת חבירו דזה מקרי הטבה שכל אחד רוצה לישא חבירו (מא) ונשבעו משום כך זה לזה (הגהות מרדכי דשבועות ומהרי"ק שורש כ"ב ומהר"מ פדוא"ה סי' פ') אבל אם האשה אומרת שסונאה אותו ונהגה (טו) אמתלא טובה לדבריה מתירין לה שלא מדעתו נו דאפילו אם כבר נשאה האומרה מאיס עלי (לד) [נג] חייב (מב) להוציא (ב"י בשם מהר"י ווייל סי' קל"ז קס"ו) נז וע"ל סי' רל"ט מי שנשבע שלא לישא אשה על אשתו:

כא ט נדר שעל דעת רבים (לה) אין לו (מג) התרה נח [נד] בלא דעתם:

שפתי כהן

לעולם כל שהנדר הוא לתועלת חבירו אין מתירין לכתחלה בלא דעתו והסכמתו ואם אינו לתועלתו אלא שנדר בפניו צריך להודיעו משום חשדא כן משמע בריב"ש: **נג** ואם מת אותו שנדר כו'. משמע אפילו עשה לו טובה יכולים להתיר כך וכ"כ בעט"ז בהדיא ול"ע מנ"ל הא שהרי בתשובת הרמב"ן ליתא אלא דיכולים להתיר לו כך וליכא משום חשדא כיון שמת משמע דמיירי בשלא עשה לו טובה דאז ליכא אלא משום חשדא וכיון שמת לא שייך חשדא אבל בעשה לו טובה דאז אינו יכול להתיר אלא מדעתו והסכמתו מסתבר כיון שמת אין יכולים להתיר לו וכן מוכח בחידושי הרשב"א פ' השולח ובהרא"ש שם ובנדרים פרק ר"א ובסמ"ג לאוין רמ"א דף ע' ע"א ובריב"ש סימן ש"ע ממה שהוכיחו דמדה"ל פרעה ליוסף התר שבועתך שנשבעת ליעקב אביך דכל שאינו מקבל טובה יכול להתיר אלמא דאם מקבל טובה אינו יכול להתיר אע"פ שמת ואף על פי שיש לדחוק ולחלק ולסכל וצריך עיון: **נד** י"א דלצורך מצוה כו'. משמע דר"ל אפילו כשהנשבע קבל טובה ממנו וק"ל דאם כן למה אמר הקב"ה למשה שיתיר נדרו בפני יתרו והא היה צריך משה באותו פעם ללכת בשליחות הקב"ה לגאול את ישראל ואין מצוה גדולה מזו וצ"ע עכ"ל עט"ז ונעלם ממנו דברי הריב"ש סי' קפ"ז שמשם מקור דין זה שאחר שהביא שם דברי תוספות אלו הקשה עליהם קושיא זו בעצמה וז"ל ונ"ל סתירה לדברי התוספות שהרי אין לך מצוה גדולה מהליכת משה למצרים בשליחות הש"י ואעפ"כ הוצרך לשאול רשות מיתרו ולא הותר שלא ברצונו עכ"ל ומכל מקום יש ליישב דברי התוס' דהא כתב מהרי"ק שורש כ"ב והרב לקמן גבי מצוה לעל דעת הרבים דלא חשיב דבר מצוה אלא היכא שא"א למצוה לעשות אותה אם לא בהתרת השבועה אבל כל שאפשר לקיים בלא ביטול מצוה לא ואם כן במשה נמי הרי הרבה ריוח והצלה למקום והיה יכול לגאול את ישראל מבלי שיצטרך משה לשוב למצרים. עוד יש לומר דשהם רצון הקב"ה היה שלא ילך למצרים עד שיתיר הנדר אם כן כל שלא התיר אינו מצוה: **נה** איש ואשה שקבלו חרם כו'. כתב מהר"מ פדוא"ה בתשובה סימן ע' דוקא נשבעו שניהם אבל אם הא' לא נשבע לא מיקרי טובה בגילוי לבד וכתב שכן נשמע בתשובת הרשב"א גבי ראובן ששדך בנו חנוך עם בת שמעון וחנוך בנו נשבע כו' ומביאה מהרי"ק בשורש כ"ב ואף על גב שכתב מהר"מ פדוא"ה עוד שם ועוד נראה לחלק ולומר שדוקא במה שמתרצה האיש לקחת אשה מקרי טובה לאשה כנדון של מהר"מ אבל במה שנתרצית האשה כנדון של רשב"א לא מיקרי טובה כי אשה בכל דהו ניחא לה דטב למיתב טן דו כו' דעת מהרי"ק שם אינו נראה כן וכן עיקר שאין לחלק בזה וכן דעת הרב: **נו** דאפילו אם כבר נשאה כו' חייב להוציא. וכמו שנתבאר בא"ע סימן ע"ז ואפי' למאן דפליג התם היינו באשה הנשואה מה שאין כן הכא. מהרי"ו סי' קל"ז: **נז** וע"ל סי' רל"ט מי שנשבע כו'. כל"ל כי כן הוא שם בסעיף ח' גם בעט"ז כתוב בטעות: **נח** בלא דעתם והסכמתם. וכתב הריב"ש אם נדר ע"ד הקהל אף אם יסכימו הרוב לבעל נדרו אין מתירין בהן עד שיסכימו כולם שהרי

טורי זהב

ראובן שהשביע לשמעון וענה אמן אין מתירין לשמעון אלא בפני ראובן וכן אם נשבע ראובן שלא יהנה ממנו שמעון וניחם ונשאל לחכם אין מתירין לו אלא בפני שמעון ואפי' היה שמעון עובד עבודת כוכבים או קטן כדי שידע הנידר שהתיר זה נדרו ולכך יהנה עכ"ל. מבואר מדבריו דהרמב"ם לא איכפת ליה בקבלת טובה וכן לא איכפת ליה שתהיה השבועה על דעת חבירו אלא בכל גווני כן שמשביעין אותו או שנשבע מעצמו צריך להזהר מפני החשד וע"כ צריך להודיע להנידר והא דסיים כדי שידע הנידר זה קאי אסיפא דהנידר דהיינו שמעון ידע מזה ומזה נלמד לרישא שראובן דהוא המשביע צריך להודיע דחד טעמא הוא והבית יוסף הצריך לפרש בדברי רמב"ם אלו מה שאינו מוכרח בו אלא דמ"ש הרמב"ם בסיפא שלא יהנה ממנו שמעון וסיים וצריך שידע הנידר כו' קשה מה חשד יש בזה דהא כל כמה דאין הנידר יודע שהתיר המדיר את נדרו ודאי לא יהנה ממנו. וצריך לומר דהכי קאמר שהוא עצמו לא יעשה הנאה לשמעון ובזה שייך חשד משמעון אם יראה שראובן מהנה אותו על כן צריך להודיעו וכן מבואר בנוסחא האמיתית שמביא ב"י ברמב"ם שכתב שלא יהנה בשמעון כו': (לג) דלצורך מצוה כו'. תמהתי על הרב שהביא זה לפסק הלכה שסברא זאת היא מדברי התוס' והר"ן בפרק ר' אליעזר דנדרים לבקש טעם למה התירו הסנהדרין לצדקיה לפי שצדקיה היה מצטער ביותר על שלא היה מגלה הדבר והיה מתבטל ממלאכת שמים כו' מכל מקום הרי אנו רואים שנענשו על זה שנאמר ישבו לארץ ידמו וכן כתב הבית יוסף וז"ל ועכ"ז נענשו הוא והם מפני שהיה חילול השם בדבר עכ"ל ובאמת שבריב"ש סימן ל"ד זכר דברי התוס' האלו היינו לצרף את זה להיתרים אחרים למ"ש הוא שם בהדיא מביאו ב"י דמסיק שם דמן הדין אפילו היתר לא צריך דהיינו באשה שנשבעה שלא תינשא כי אם ברצון אמה ואמה אינה מודה בדבר מפני יראת קרוביה אבל בליבה היא מסכמת כו' אלא מצד האומרה מסיק שתצטרך היתר וכו' ובסימן ש"ע ובסימן קפ"ז כתב ריב"ש בהדיא על דברי התוספות דלעיל וז"ל עילה מצאו להתיר מפני אימתו שהיה מלך ושלא כהוגן עשו וזהו שלא מצאו תשובה לדבריהם לנבוכדנצר כו' עכ"ל ומסיק על זה וז"ל עלה בידינו שכל שנשבע לתועלת חבירו אין מתירין לו בשום צד שלא מדעתו כו' עכ"ל על כן אין להשגיח להקל בהיתר זה ואפשר שגם רמ"א נתכוין בזה שיש לעשות דבר זה סניף בשיש היתר בלאו הכי אע"פ שיש בו גמגום קצת כן נ"ל: (לד) חייב להוציא. היינו לדעת רמב"ם *)אבל לא קיימא לן כן באבן עזר סימן ע"ז: (לה) אין לו התרה בלא דעתם. פי'

ביאור הגר"א

שפסק כשני הטעמים לחומרא וכבר כתב רמ"א שם וי"א שצריך כו' ואם כבר מת כו' וקאי הכל שאם מעצמו נדר כו' משא"כ כאן לסברא האחרונה : [נ] מיהו אם כו'. וכה"ג גם ביורשיו וב"כ איכא חשדא : [נא] י"א דלצורך כו'. כנ"ל מצדקיהו שהתירו לו לכתחלה : [נב] איש ואשה כו'. כנ"ל ממשה ליתרו אף שהשבועה היתה בעת שהבטיחו ליתן לו עדיין : [נג] חייב להוציא. כ"ה דעת הרמב"ם ואף שכל הפוסקים חולקין מהא דר"פ הנזקין מ"ט ב' מאי ד"א וכ"ת כו' מ"מ אינה מחויבת להיות עמו וכ"ש דעדיין לא נשאה דמתירין לה : [נד] בלא דעתם. טור וכ"כ תוס' שם ל"ה ב' סד"ה אבל נשאת כו' וכ"כ המרדכי שם פר"ת הטעם דעד"ר אין לו הפרה משום דצריך דעתם להפר וסתמא אין

הרמב"ם כהאי טעמא וכ"ד ש"פ וכמש"ש ז' ב' לענין נידוי וער"נ שם ד"ה נרחו כו' וכמ"ש תוס' בשם ירושלמי דגם כאן דוקא שהדיר בפניו וכנ"ל וז"ש אלא בידיעתו כנ"ל דלטעמא דחשדא א"צ דעתו רק ידיעתו משא"כ לסברא ראשונה צריך דעתו וט"ס בש"ע בסברא ראשונה כנ"ל וכ"כ בט"ז וש"ך ובה"ג ורמ"א שכתב למעלה וי"א דאפי' הודיעו כו' וי"א שצריך כו' כתב כשני הטעמים לחומרא וסברא אחרונה עיקר לדינא ; [מט] ואם מת כו'. כנ"ל דליכא חשדא ודברי ש"ך בס"ק נ"ג הם בטעות ושגגה דלסברא זו אין חילוק בין עשה לו טובה לעולם א"צ דעתו והסכמתו והש"ך הביא ראיה מבעלי סברא ראשונה ונמשך אחר מ"ש בס"ק נ"ב ג"כ אותו הטעות מדברי ריב"ש שהוא דברי רמ"א בי"א הנ"ל

באר היטב

דנודר לדעת חבירו אין מתירין לו אלא מדעתו ומרצונו דוקא דבשעת ההתרה עדיין הוא תועלת חבירו אבל אם בשעת ההתרה אין שום תועלה לחבירו אע"פ כשנשבע היה לתועלת חבירו מתירין שלא מדעתו ע"ש) : (לט) להתיר. כ' הש"ך משמע אפי' עשה לו טובה יכולים להתיר כך וצ"ע מנ"ל הא שהרי בתשובת הרמב"ן ליתא אלא דליכא משום חשדא כיון שמת והיינו בלא עשה לו טובה אבל אם עשה לו טובה מסתבר שאם מת אין יכולים להתיר לו וכן מוכח וכו' וצ"ע ע"ש : (מ) מצוה. והט"ז חולק ע"ז וכ' שאין להשגיח להקל בהיתר זה ואפשר שגם רמ"א לא נתכוין אלא שיש לעשות דבר זה סניף כשיש היתר בלא"ה אע"פ שיש בו גמגום קצת עכ"ל (ע"ש בש"ך ובכנ"ג ובמהריב"ל ח"א כלל ה'): (מא) ונשבעו. כתב בתשובת מהר"מ מפדוואה דוקא נשבעו שניהם אבל אם הא' לא נשבע לא מקרי טובה בגילוי לבד וכו' עוד שנראה לחלק שדוקא במה שמתרצה האיש לקחת אשה מקרי טובה לאשה אבל במה שנתרצית האשה לא מקרי טובה כי אשה בכל דהו ניחא לה דטב למיתב וכו' ודעת מהרי"ק אינו נראה כן וכן עיקר שאין לחלק בזה וכן דעת הרב עכ"ל עש"ך : (מב) להוציא. כמ"ש בא"ע סימן ע"ז ואפי' למאן דפליג התם היינו באשה הנשואה משא"כ הכא. מהרי"ו : (מג) התרה. פי' דצריך התרת חכם וגם דעתם והסכמתם (אבל דעתם לחוד לא מהני כמ"ש סעיף ל"ז) כתב הריב"ש אם נדר ע"ד הקהל

פתחי תשובה

עיין בתשו' רל"א מזרחי סי' ח' מ"ש בזה : (יג) דלצורך מצוה. עבה"ט [ועיין בתשובת חתם סופר סי' רל"ו מבואר שם דהיכא שתקע כפו דהוא חמור טפי אפשר דכ"ע מודו דאפי' לצורך מצוה אין מתירין ובהכי מסולק קושית הט"ז ע"ש עוד] ועיין בתשובת נו"ב תנינא חלק א"ח סי' קי"ז שכתב דאף להחולקים דאפילו לדבר מצוה אין מתירים דוקא באם יש היזק לחבירו בהיתר זה דומיא דהליכת משה למצרים אף שהוא דבר מצוה היה בזה הפסד ליתרו שהרי היה רוצה לאתו אבל אח"כ כ"ע מודים דמתירים לו . אף שלענין עיקר הדין שאין להתיר בלי דעת חבירו דעת הש"ך בס"ק מ"ג שאף שאין השבועה לתועלת חבירו מ"מ לענין להתיר לדבר מצוה כ"ע מודו אם אין תועלת לחבירו בזה מתירין לו ע"ש : (יד) לישא זה את זו . [עיין בתשובת חתם סופר סי' רכ"ח שהאריך מאוד בנדון בחור ובתולה שנשבעו זל"ז שישאו זא"ז ושלא יכנסו לאחר ותוקף דבריו דזה פשוט שאין לחייב האב לתת להזווג שום נדן ופרנסה והביא תשובת מו"י סי' ס' בעשיר מופלג שתקע כפו לנער קצב שאם ישמש בתו כתליה במגפה ותרפא ישיא אותה לו ושוב חזר העשיר ואחרי שביאר שם כל החילוקים שאפשר שיפלו בענין זה כתב שראוי לחייב לבת ולאב לקיים שבועתם ואם יאמר האב שיקחנה בלי כסף אף כי אומדן דעת שהם אח"כ היה שיקחנה כדרך העולם עם נדן הראוי או עישור נכסי מ"מ יטעון האב די לו שכר שיקח בתי בחנם כו' ועוד אפי' אמר שבלבו היה לתת לו נדן ועכשיו חוזר בו אין לכוף על דברים שבלב וכ"ש אם היה נתנה ע"כ ולא האב שלא נוכל לחייב האב כלל לתת לה כמשפט הבנות רק על צד היושר והטוב עכ"ד המו"י . וק"ו הדברים התם לא היה שום פריצות וענין רע בדבר וברצון האב וידיעתו ועליה הוא נשא את נפשו לשמשה במגפה אפ"ה אין לחייב האב רק עלהיו"ט . מכ"ש בכ"ד דהדרכה מצוה לשלחה ריקם ויוסרו כל הנכנסים והבחורים שמתיחדים עם הבתולות והאיש לידי כך שישבע זה לזו . ע"כ אין שום אופן לחייב אבי הבתולה בשום דבר אפי' עלהיו"ט . כי הסיפק הוא היושר והטוב . אמנם עכ"ז מחייבין אותם לקיים שבועתם ויכנסה ערומה כי לא התנו ע"מ שיותן לה נדן וגם הדעת היה נותן מעיקרא שלא יתן להם האב ויקנוף עליהם ואח"כ נשבעו זל"ז אמנם אם היה התנאי בוא לעיני וגם נעשה שמחת נישואים ואם אינו רוצה היא פטורה ואם ירצה הוא ואף יהיה אונס שלא ימיתו לאשי הקהל או ע"י שום דבר הרי גם הוא פטור משבועתו וזה נלמד מתשובת רמב"ן שהובא לקמן סי' רל"ב סעיף ט"ז בהג"ה ועש"ך שם . ואם אולי תאבה האשה לנכח אחריו או הקהל לא ימתו הנשואים אך תאמר היא עוד חזון למועד ולא קבענו זמן לשבועתנו אין זה טענה כי בכל דבר מצוה הוי כדמפרש ליקח מיד ולאלתר כמו שביאר מהרי"ט סי' קנ"ח (הובא לעיל סי' רי"ט סק"ח) ולא שולחים לה התראה שהוא תבעה להנשא לו אפי' ערטילאי בעירה והוכחים לה זמן לפי הרגיל לתקן עצמה ולא בעבור הזמן הוא פטור והשבועה כרוך על עקבה אך יש מקום שתפטור גם היא משבועתה באופן שכתב הרשד"ם סי' ק"ד (יובא לקמן סי' רל"ב ס"י בד"ה בטעות) באם יתרע הכא דבר כעין זה אפשר שגם היא תפטור ומ"מ טוב שיעמדו באמונתם כעין מעשה הולדה וכזר אף אם ירצו וימחלו זל"ז שיתירו שבועתם ע"י שלהם אין אנו צריכים לחוש שמא אף מהם אנוס כיון שהוא אומר שרוצה בהיתר נדר חבירו שוב דברים שבלב אינם דברים וזהו הדרך היותר מחוור ע"ש] : (טו) אמתלא טובה . עיין בתשובת נו"ב קמא חלק יו"ד

באר הגולה

ור"ן וכדעת רשב"א דאמר בירושלמי מפני החשד : ט מימרא דאמימר גיטין דף

נקודות הכסף

פי' מדיוקי נראה כזה : (שם ס"ק ל"ד) אבל לא קי"ל כו'. ועי' בש"ך ס"ק נ"ו דהכא לכ"ע

גליון מהרש"א

באגוד משום שבועתו עד שלא לוה להבא א"כ עדן יש לחבירו טובה ואמאי מתירין שלא בפניו : (שם סעי' כ"א) נדר שעל דעת רבים . ובהקדש על דעת רבים צדד הש"ך חו"מ ס' רנ"ה סק"ו ד"ה ואי לאו דמועיל התרה דמסתמא ניחא ליהו בההתר' כי היכא דלהוי מותרים בו בהנאה : (שם) שעל דעת רבים . בערכין כ"ג א' פירש"י ע"ד רבים שאומרים לו נודר בפ' השולח ריש ד"ל"ו פירש"י כך יאמרו לו הרי אנו מדירים אותך על דעתינו אך מדברי הפוסקים כולם מבואר דגם כשהוא אומר ע"ד פלוני כו' כדלקמן בשו"ע סעיף זה : (שם) אין לו התרה בלא דעתם . עי' תשו' מהר"ש הלוי חיו"ד סי' ד' ד"ה עוד יש דהר"ן בתשו' דייק מרש"י בתרא דמכות דדוקא בנודר לקיום מצוה . ואולי כוונתו עמ"ש תוס' שם ט"ז א' ד"ה כגון וק"ק מסוגיא דנודרת דמשני דמדרי' לה ברבים וצ"ל דהתם מצוה שלא תגזול ליתומי' ואף דאם תחזיר מ"מ נראה דאסור' דהא אם נהנית אסורה ווא נהנית או י"ל שתחזור יתירו לה דאז מסתמא מסכימין הרבים וע"כ מה דאס' עתה סבה שתחזיר

עצי לבונה

א כתב במ"ל פ"ו מהלכות שבועות ע"ש: (שם בהגה"ה) ואם מת אותו שנדר ע"ד יכול להתיר כך וכו'. עש"ך ס"ק נ"ג שהקשה על רמ"א דמשמע דוקא אף לסי"א דאין חילוק בין עשה לו טובה או לא דזה אינו שייך אלא בנדר מעצמו בלי הטובה דכתב שם ב"כ רמ"א דצריך להודיעו משום חשדא לכן כתב שם אם כבר מת ליכא חשדא אבל בעשה לו טובה דצריך דעתו והסכמתו אף שאינו לתועלת חבירו וכיון שמת אין יכול [illegible]

מילואים

(פי' רב"ה ש"ך ס"ק נ"ד) ונעלם ממנו דברי הריב"ש כו'. [illegible]

שהרי פירש על דעת הקהל גדולים וקטנים שנראה שלא ע"ד רוב הקהל הוא סומך ואם הנודר אומר עתה שכוונתו היה על הרוב נאמן בת"ח כדאמרינן גבי נדר בחרם ואמר בחרמו של ים ע"כ ומביאו בית יוסף וד"מ ונראה אף למ"ש סי' ר"ח דהאידנא כ"ע כע"ה דמיא היינו לענין שצריך התרה אבל הכא דימא דלא סגי בהתרה לא מחמרינן טפי הלכי מיהו נראה דאם פרט ונדר ע"ד פלוני ופלוני ופלוני ודאי ע"ד שיסכימו כולם קאמר ואף באומר שכוונתו היה על הרוב לא משגחינן ביה : **נט** ויש מחמירין כו'. לפי שאין חרטתם שוה דזה מתחרט מטעם זה וזה מתחרט מטעם זה אבל לדבר מצוה כולם מסכימים ומתחרטין בחרטה א' כ"כ המחמירין ולפי זה אם מתחרטין בחרטה א' יש להתיר (ומי שקיבל עליו בחרם או בנידוי על דעת רבים כמי יכול להתיר עם דעתם לכ"ע דהא חרם אין צריך פתח וחרטה כדלעיל סעיף ח' וע"ל סכ"ה) וכ"כ הרמב"ן והמחבר סעיף ל' ועוד נ"ל דלכ"ע כל שהרבים באים ומתחרטין אע"פ שאין חרטתן שוה יכול להתיר לכל א' וא' כפי חרטתו ולא קאמרי המחמירין אלא שאין להתיר מן הסתם בחרטה אחת כן נ"ל ודוק וזהו דלא כמשמעות בית יוסף עיין שם מיהו בתשובת מיי' שבסוף ס' הפלאה משמע כהב"י דמספקא דבכל ענין אין להתיר על דעת רבים אם לא לדבר מצוה ע"ש ועיין בתשובת ר"א מזרחי סימן כ' שמחמיר ג"כ שלא להתיר לדבר הרשות אפי' דעת הרבים מסכמת : **ם** וכן נכון להחמיר כו'. מיהו הב"ד שהתירו אין לייסרם על ככה כיון דרוב הגדולים מתירין ודבריהם נראין עיקר. ב"ח : **סא** אא"כ יש מצוה כו'. שאז מתירין אפילו בלא דעתם דמסתמא ניחא להו בהתרה : **סב** שיבא חבירו להתפלל, ואפילו אין שם מנין. שם : **סג** וכן לעשות שלום כו'. וה"ה לבטל שאר המחלוקת דגדול השלום ואין ללמוד מזה למקום אחר שאין מצוה כ"כ ב"י בשם תשובת רשב"א : **סד** מיקרי דבר מצוה. וכתב ב"י בשם הריב"ש דלהסיר מכשול שבועות ונזקין מדרך הרבים אין לך דבר מצוה גדול מזה וכתוב בתשובת מנחם עזריה סי' מ"ח במי שנשבע שלא להיות ממונה אם אין במדינה ראוי להיות ממונה יותר ממנו הוי דבר מצוה וכב"י דשלא ליפרד מאשתו אלא יהיה באותו עיר שאשתו שם מיקרי כמי דבר מצוה ופשוט הוא וע"ל ס"ק ל"ה וס"ק ק"ד : **סה** מי שנשבע שלא ליהנות מאביו כו'. כתב בד"מ דמכאן משמע דאפילו נשבע על המצוה עצמו מתירין לו דלא כתשו' רמב"ן סי' אלף ר"ן עכ"ל וכן משמעות הפוסקים וכ"מ בש"ס פ' השולח ריש דף ל"ו גבי ההוא מקרי דרדקי דאדרי' רב אחא ע"ש ול"ד לנשבע ע"ד חבירו די"א דאין מתירין לו לדבר מצוה שנשבע עליה בלא דעתו וכמ"ש לעיל ס"ק נ"ב דמסתמא דעת רבים ניחא להתיר בכל דבר מצוה : **סו** אבל אם אמר סתם כו'. ודעת הר"ן והרשב"א וריב"ש שאפילו אמר סתם על דעת רבים אין לו התרה ונראה להחמיר לכתחלה : **סז** וי"א שאם נדר כו'. וכתב מהרי"ק בשורש כ"ב אם אותן הג' שייכי באותו הנדר לכ"ע הוי על דעת רבים דמסתמא הנך דשייכי בגוי' שעומדים לפניו קאמר ומביאו ב"י וד"מ ואם אמר להם על דעתכם אני נודר פשיטא דלכ"ע הוי על דעת רבי' ועדיף מאומר ע"ד פלוני ופלוני ופלוני : **סח** ארבעה שנשבעו יחד כו'. כ' בתשובת מבי"ט ח"א סימן ס"ט דף ל"ט ע"א שאם נשבעו ע"ד כ"א מהם לא מיקרי ע"ד רבים שאם היו נשבעים כ"א ע"ד כולם היה נראה ע"ד רבים אבל לא אמרו שלא נשבעו כולם אלא ע"ד כל אחד כו' ואין זה מוכרח : **סט** כ"א בשעת הדחק כו' וכתב הרב ע"פ מ"ש בבית יוסף וז"ל כתב מהרי"ק שורש נ"ב מ"כ בשם הר"ר אביגדור דהא דעל דעת רבים אין לו הפרה היינו לכתחלה אבל בדיעבד שבאו ג' בני אדם והתירוהו לו ה"ז מותר ע"כ ואף שזה שלא כשטת רוב הפוסקים מ"מ ראוי לעשות סניף לדעה הנזכרות כו' עכ"ל וכ"כ הרשב"א בתשובה דנדר שהודר ע"ד רבים אם התירוהו מותר בדיעבד ואף שיש מגדולי המורים חולקים כדאי ר"ת לסמוך עליו בשעת הדחק ע"כ עכ"ל ב"י ומביאו ד"מ ולפעד"נ דא"א לומר דתשובת רשב"א מיירי בכה"ג דהא לא מצינו לר"ת שום מקום שבדיעבד מותר ואדרבה ממ"ש כל הפוסקים וכן הרשב"א גופיה בפ' השולח בשמו למתרץ הא דפריך ש"ס התם דלמא אזיל לגבי חכם ושרי ליה דהיינו לענין דיעבד אבל לכתחלה אין מתירין לו אלא מדעתו א"כ מוכח דעל דעת רבים אפילו

פי' דצריך התרת חכם וגם דעתם אבל דעתם לחוד לא מהני וכמ"ש בסעיף ל"ו: (לד) ד' שנשבעו יחד. פי' על איזה ענין שהוא לטובת כולם כן

הגה **נט** [נה] ויש מחמירין דאפילו עם דעתם אין להתיר לדבר הרשות (ב"י בשם תשובת הרמב"ן והרשב"א וסמ"ג וריב"ש) **ם** וכן נכון (מד) להחמיר לכתחלה **סא** נו **אלא אם כן** (טז) **יש** (מה) **מצוה בהתרתו :**

הגה [נו] מי שנשבע שלא יכנס חבירו לביתו ויש בית הכנסת בביתו מקרי דבר מצוה ומתירין לו **סב** שיבא חבירו להתפלל (מו) ברבים (סמ"ג והגהות מיימוני והביאו מהרי"ק שורש כ"ב ותשובת ר"י) **סג** [נז] וכן (יז) לעשות שלום בין איש לאשתו (תשובת מיי') [נח] או משום (מז) צרכי רבים **סד** מקרי דבר מצוה להתיר בשבילם נדר שהודר על דעת רבים (ריב"ש סי' חס"א) [נט] וכן לצורך פרנסתו (רשב"ץ) [ס] ודוקא אם אי אפשר לקיים המצוה בלא התרת הנדר (שם במהרי"ק) [סא] ואם אותן הרבים אומרים שלא להתיר לו אפי' לצורך מצוה אין מתירין לו (ב"י בשם ריב"ב ומהר"מ פדוא"ה סי' ס"ב) **סה** [סב] מי שנשבע שלא ליהנות מאביו ומתחרט מקרי דבר מצוה ומתירין לו (ב"י בשם תשובת רשב"א)

נח **ואין נקראים רבים בפחות מג'** [סג] נפ **וכגון שיפרוט אותם על דעת פלוני ופלוני ופלוני** **סו** (יח) **אבל אם** (יט) **אמר** (מח) **סתם ע"ד רבים יש לו התרה** **סז** ס **ויש אומרים שאם נדר בפני ג' אפי' לא פרט אותם אלא אמר סתם על דעת רבים אין לו התרה** (מט) **דמסתמא על דעת רבים אותם שעומדים לפניו קאמר :**

הגה והוא הדין אם נשבע סתם וידענו על מי נתכוון כגון שנשבע על דעת הקהל או שאמר שנשבע על דעת ג' רבני העיר ואין שם אלא שלשה רבנים שבודאי לאלו נתכוון מקרי על דעת רבים (ב"י בשם ריב"ש) י"א (לה) **סח** ד' שנשבעו יחד מעשות דבר אחד (נ) מקרי על דעת רבים דכל א' נשבע לג' חביריו ועל דעתן נשבע (מהרי"ק שורש קס"ב) ועיין למטה סעיף ל' יש אומרים דנדר על דעת רבים שהתירו בדיעבד הותר (שם שורש נ"ב בשם הר"ר אביגדור) [סד] ואין לסמוך על זה **סט** כי אם (כ) בשעת (נא) הדחק ויש לצרף בדבר (ב"י בשם תשובת הרשב"א)

באר הגולה

[illegible]

חידושי בית מאיר

(סימן רכ"ח סש"ע סעיף כ"א) בלא דעתם כו' ואין נקראים רבים כו'. [illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

ביאור הגר"א

דעתם להפר אבל לדבר מצוה מסתמא ניחא להו כו' ואם הם לפניו ודעתם להפר יפרו ודוקא ע"ד רבים כו' : [נה] וי"מ כו'. כפי' הרשב"א וסמ"ג [illegible] ר"ת שכתב דלדבר מצוה אין להתיר דוקא אם אותן הרבים שייכי בנוה והביא ראיה ממש"ש מ"ז א' אריב"ל מ"מ דר"י כו' ואע"פ שיש מצוה בהריגתן וחלקו עליו דשם אין מצוה כמ"ש בסוטה ל"ה ב' הא למדת כו' וערש"י ותוס' שם ד"ה לרבות כו' שלא כתבו כן ונם ב' סד"ה אבל חילקו בין עד"ר להדיר ברבים שכתבו ועד דבעד"ר כו' תדע כו'] והביאו ראיה כו'. עספ"ט דנדרים ס"ו ב' ובמ"ר פ' נשא פ' ט' קע"ג ד' ר' זכריה כו' : [נח] או משום [illegible] וסי' צ"ג ס"ד : [נט] וכן כו'. כמ"ש ברפ"ג דמ"ק : [ס] ודוקא אם כו'. דאל"כ כל נדר יוכל לקיימם כמ"ש הרמב"ם בסוף הלכות נדרים ואם יבא אליהו ויאמר שיוכל לקיים אין מצוה דוקא מצוה גדולה כההיא שבדא דנס' וכיוצא : [סא] ואם אותן כו'. דהטעם דמסתמא ניחא [illegible] [סג] וכגון כו'. תוס' ל"ו א' ד"ה אבל כו' ורא"ש שם אבל ש"פ חולקין ועש"ך : [סד] [illegible]

חידושי רע"ק

[illegible]

מילואים

[illegible]

פתחי תשובה

[illegible] לו להנודר מקום אחר להתפלל ולהסמיך קולו בבואו אל הקודש ג"כ מיקרי דבר מצוה. אך צריך להתיר מג' אנשים שחוץ לקהלה כיון שאפי' בני הכנסת הגדולה מרויחין עי"ז שאותם נדחקים כולם נגעו בדבר ע"ש]: (יז) לעשות שלום בין איש לאשתו. עיין בתשובת שמן רוקח ח"א סי' מ"ה אות ז' ובהג"ה שם : (יח) אבל אם אמר. [כתב בס' נבוני שרד סי' נ"ו נראה לכאורה דאפי' נדר סתם רק דמחשבתו היה על דעת רבים נמי דינא הכי דכן משמע קצת בהרא"ש פ' השולח בסוף סוגיא דניסת אין מדירין וצריך להתיישב בזה ע"ש] : (יט) אמר סתם. עבה"ט בשם ש"ך ועי' בזה בתשובת שער אפרים סי' ע"ב דף כ"ג ע"ב ובתשב"ץ ח"א סי' קנ"ט ובתשובת שמש צדקה חלק יו"ד ריש סי' כ"ג : (כ) בשעת הדחק. עש"ך מה שהקשה על הר"ר אביגדור ומתוך כך כתב דאין להקל כלל אפי' בשעת הדחק וצורך בדבר ועיין בתשובת ישועות מאוסל סי' ל"ט שהאריך לתרץ דברי הר"ר אביגדור בטוב טעם ע"ש גם בספר [illegible]

באר היטב

אף אם יסכימו הרוב לבטל נדרו אין משגיחין בהם עד שיסכימו כולם ואם הנודר אומר עתה שכוונתו היה על הרוב נאמן בת"ח ונראה אף למ"ש סי' ר"ח דהאידנא כ"ע כע"ה דמיא היינו לענין שצריך התרה אבל לא מחמירינן בולי האי לומר דלא סגי בהתרה מיהו נראה דאם פרט ואמר ע"ד פלוני ופלוני ופלוני וכו' ודאי ע"ד שיסכימו כולם קאמר ואפילו אומר שכוונתו היה על הרוב לא משגחינן ביה עכ"ל הט"ז : (מד) להחמיר. מיהו הב"ד שהתירו אין לייסרם על ככה כיון דרוב הגדולים מתירין ודבריהם נראה עיקר ב"ח : (מה) במצוה. שאז מתירין אפילו בלא דעתם דמסתמא ניחא להו בהתרה ש"ך (ליקט ש"ן שקולו ערב הוי דבר מצוה הרשד"ם חי"ד סי' קי"ד כדי שלא ישתלשלו קטטות ומריבות דבר מצוה מקרי כה"ג בשם הרבה פוסקים להתיר לקהל שנשבעו שלא יקחו להם מרבין הורה דבר מצוה מקרי מהריב"ל ח"ג סי' פ"ח להתיר לחכם שנשבע שלא יהא חכם בקהל מצוה איכא הרלנ"ח ח"ב סי' כ"ג להתיר מי שנשבע שלא ישמע ד"ת מפי חכם א' דבר מצוה איכא מקור ברוך סי' כ' לישא אשה שלבו חפץ דבר מצוה איכא הכ"מ הלוי חי"ד סי' ח' ללמוד תורה עם מי שלבו חפץ דבר מצוה מקרי ש"י דף ר"ז. להיות לפני שרים ללמד זכות על ישראל ד"מ מיקרי הרלנ"ח ח"א סי' ע"ו) : (מו) ברבים. ואפילו אין שם מנין ש"ך : (מז) צרכי. וה"ה לבטל המחלוקת דגדול השלום ואין ללמוד מזה למקום אחר שאין מצוה כ"כ הב"י וכ' עוד בשם הריב"ש דלהסיר מכשול שבועות ונזקין מדרך הרבים אין לך דבר מצוה גדולה מזו וכן מי שנשבע שלא להיות ממונה אם אין במדינה ראוי להיות ממונה אחר יותר ממנו הוי דבר מצוה וכב"י דשלא ליפרד מאשתו אלא יהיה באותו עיר שאשתו שם הוי נמי דבר מצוה : (מח) סתם. ודעת הר"ן ושאר פוסקים שאפי' אמר סתם עד"ר אין לו התרה ונראה להחמיר לכתחלה ש"ך : (מט) דמסתמא. וכ' מהרי"ק אם אותן הג' שייכי באותו נדר לכ"ע הוי עד"ר ומכ"ש אם אמר על דעתכם אני נודר ש"ך : (נ) מקרי. וכתב בתשובת המבי"ט שאם נשבעו ע"ד כ"א מהם לא מקרי עד"ר ואין זה מוכרח ש"ך : (נא) הדחק. כ' הש"ך דהיינו אם אמר סתם עד"ר אבל אם פרטם אין להקל כלל אפי' בשעת הדחק וצורך בדבר וכ' הריב"ש דאפי' שכתוב בו עד"ר דינו כמו עד"ר המוזכר בש"ס והוא מוכרח ונ"ל דלכתחלה יש להחמיר שלא להתירו כיון שי"א שאפי' אמר סתם עד"ר אין לו התרה :

מעצמו

באר הגולה

בשם התוס׳ : סא טור מדברי התוס׳ שבועות דף כ״ט ע״ב ומדברי אביו הרא״ש שם מהא דגיטין וציינתיו בסעיף דלעיל מההיא דנזיר דף כ״ז ע״א : סב שם מהתוס׳ והרא״ש והר״ן והמרדכי על מימרא דאמימר וציינתיו לעיל ריש סעיף כ״א וסמ״ג בשם הגאונים והרשב״א בתשובה וכן נראה מדברי הרמב״ם: סג ר״ן בפ״ד דגיטין: סד מדברי התוס׳ והרא״ש בשבועות דף כ״ט ע״ב : סה שם : סו לשון הטור : סז הר״ן בתשו׳ וכ״כ הרשב״א בתשובה : סח שם בתשובה

חדושי בית מאיר

דאיכא לאשכוחי ביטלו כשהדירם על דעת הרבים וס״ל דמ״מ לא ביטל אם יסכימו אותן הרבים להתירן . ואם זה מ״מ חשוב ביטול מפני שמלדו לבד אין בידו להחזירה ותולה בדעת אחרים א״כ לבסוף תה קסבר ע״כ דמפני דלדבר מצוה יש לו התרה לא חשוב ביטול הא מ״מ חשוב ביטול כיון דתולה בדעת אחרים שהרי אם ירצו אותן הרבים ימחו אף בדבר מצוה מלהתיר וכהי דבסתם לדבר מצוה יש לו

גליון מהרש״א

(סכ״א בהג״ה)אם נשבע על דעת רבים בדבר שיש בו נדנוד עבירה . עמ״ש בגליון לעיל בסמוך הגה״ה שלפני (סם סעי׳ כ״א בהגה״ה)דבר פלוני כי אם ברשות . צ״ע בתשובת מהר״י בר רב ב״א בשבועה שלא תנשא כ״א ברשות פלוני ופלוני ופלוני כתב שתלוי אם יש מצוה להתיר ועיר שם דאם הרב א׳ מניא רקי״ל כו׳ יתנן דמשמע שניהם כאו ומשמע זה או זה : (שם סעיף כ״ה) נדריםוחרמים שמטילין הקהל עי׳ מהרי״ט ח״א סי׳ ס״ה ד״ה עוד כתב: (סס) אע״פ שאמרו על דעת המקום הרשב״א ... [illegible]

עצי לבונה

(שם סעיף כ״ג בש״ע) נדר שהודר ברבים כו׳ . עש״ך ... [illegible]

שפתי כהן

אפילו בדיעבד לא מהני התרה לר״ת דהא משני התם דמדרינן ליה על דעת רבים וכן דעת כל הפוסקים שאפילו בדיעבד אין לו התרה ובתשובת מהר״מ פדוא׳ סימן ס״ח חלק ג״כ על הר׳ אביגדור וכתב דלישנא דאין לו הפרה משמע אפילו בדיעבד וטוב טעמו אבל לפעד״נ להוכיח כן מסוגית הש״ס דפרק השולח וסוף פרק מומין אלו דאם איתא דמותר בדיעבד הדרא קושית הש״ס לדוכתה דלמא אזיל לגבי חכם או לג׳ הדיוטות ושרי ליה כו׳ ומפני זה נראה דאין להקל כלל אפילו בשעת הדחק ולורך גדול ותשובות הרשב״א מיירי כפשטיה דנדר שהודר על דעת רבים כלומר שאמר סתם על דעת רבים ולא פרטם דבכה״ג מותר בדיעבד כדעת ר״ת וכן הביא הב״י לעיל מיניה בסמוך תשובות הרשב״א וז״ל אע״פ שכתבנו בשם ר״ת שאין נקרא על דעת רבים אלא כשפורטם אין אנו עושים מעשה ע״ז כדבריו עכ״ל וקאמר הכא נהי דאין עושים מעשה כדבריו לכתחלה מ״מ בדיעבד כדאי הוא ר״ת לסמוך עליו בשעת הדחק וזה ברור : ע לא מקרי על דעת רבים . דדוקא כשנודר עד״ר שאומר על דעתכם או ע״ד פלוני ופלוני שסיתף דעת הרבים בעיקר הנדר הוי על דעת רבים משא״כ הכא . וכה״ג לקמן סעיף ל״ח : כתב ב״י בשם הריב״ש דשטר שכתוב בו עד״ר דינו כעד״ר המוזכר בש״ס ואינו מוכרח ומביאו ד״מ וכ״ל דלכתחלה יש להחמיר שלא להתירו כיון שי״א שאפילו אמר סתם עד״ר אין לו התרה וכמש״ל ס״ק ד׳ : עא שנדר מעצמו כו׳ . כלומר לאפוקי אם הדיר לחבירו בשביל טובה שעשה לו דאפילו ע״ד יחיד אין יכול להתיר בלא דעתו כדלעיל ר״ס כ׳ : עב דינו כנדר כו׳ . ואין לו התרה : עג אם נשבע לדבר הרשות . אבל אם נשבע על דעת המקום לעשות דבר מלוה אין לו התרה : עד נדר שהודר ברבים . כלומר שהודר במעמד רבים ולא אמר עד״ר : עה יש לו התרה בלא דעתם . וכתב ב״י בשם תשובות הרשב״א דא״צ להתיר בפניהם ושכן מוכח בכמה מקומות בפ׳ השולח ומשמע מדבריו שם דאפילו בלא ידיעת אותן רבים התירו לו דדוקא בנודר ע״ד יחיד הוא דאמרו כן עכ״ל ב״י וכן מוכח בהשולח ריש דף ל״ו ובבכורות ס״פ מומין אלו במאי דפריך התם אלא למ״ד נדר שהודר ברבים יש לו הפרה מאי איכא למימר דא״ל להתיר בפניהם ולא להודיע . מיהו נראה דהיינו דוקא כשאין להרבים תועלת בנדר ההוא הא לאו הכי לא גרעי מיחיד שאסור משום חסד וכדלעיל ס״ק מ״ח : עו בעל מפר כו׳ . דכיון דאינו תלוי בדעתה שהרי הבעל מפר אפילו בלא הרעה דידה כשם שאין דעתה מעכבתה להפר כך דעת הרבים אינו מעכבתה כ״כ הפוסקים . וכתב הרא״ש בפ׳ השולח דאפשר שאפילו אם יבטל הבעל דעתו ויתן לה רשות לידור ע״ד אחרים אינו כלום כיון דסתם אשה ע״ד בעלה נודרת ותלה הכתוב הפרתה בבעל יכול הבעל לחזור ממה שנתן לה רשות (וכ״כ ר׳ ירוחם נכ״ז ח״ב בשם י״מ) וכ״ל אעפ״י דכתב הרא״ש כך בל׳ אפשר מ״מ סובר שהדין כך ולכן כתב שם ברמזים כן בפשיטות דאל״כ תקשי לרב הונא אמאי ספסידה כתובתה יתן לה הבעל רשות דמס״ע הולכך הרא״ש והתוספות והר״ן התם לפרש דהפרה דבבעל מהני אפי׳ בעד״ר א״כ מוכח מהתוס׳ והרא״ש והר״ן דאפילו נתן לה בעל רשות לא מהני וכן מוכח מכל הפוסקים שפסקו כרב הונא דלא כהב״ח לקמן ר״ס, רל״ד שכתב משמע דמספקא להרא״ש ולפיכך לא כתבו הטור כו׳ גם אשתמיטתיה דברי הטור בא״ע ס״ס ל״ו בפשיטות שאפילו נתן לה הבעל רשות מפר ע״ש : עז הלכך נודרים ומתירים כו׳ . במה שהזכירו ע״ד המקום ושבועה לא הזכירו אלא כדי שינהגו חומרא יותר ולאיים עליהם שלא ינהגו בהן קלות ראש אבל הכל תלוי בדעת הקהל כמו שיסכימו : עח ואם החורם או הודר . אותו חרם שהוסיפו על מנהגם : עט או הודר עד״ר . כלומר שאמרו ע״ד קהלות הרחוקות דזה הוי עד״ר וכן הוא בתשו׳ הרשב״א שבב״י : פ וי״א דאפילו התנו כו׳ . דכל מעשה לבור

טורי זהב

כן הוא שם במהרי״ק : (לז) שנדר מעצמו . פי׳ בלא קבלת טובה וכמ״ש בסעיף כ׳ ג״כ ל׳ זה : (לח) אם נשבע לדבר הרשות . דלא נוה הקב״ה על זה להשביע כן ואין אומרים לשון זה דעל דעת המקום אלא שיהיה איום עליהם ול״ד לשבועת קבלת התורה דלוה הקב״ה להשביע כן : (לט) נדר שהודר ברבים . פי׳ שלא אמר ע״ד רבים אלא שעשה הנדר מעצמו במעמד רבים : (מ) בעל מפר כו׳ . שהרי אין תלוי בדעת׳ שהרי הבעל מפר אפילו בלא הרעה דידה כשם

[סה] אם נשבע על דעת רבים בדבר שיש בו נדנוד עבירה מותר להתיר לו בלא דעתם כי אין דעת רבים מסכמת בדבר שיש בו עבירה (ב״י בשם תשובת הר״ן סי׳ מ״ב) [סו] מי שנשבע שלא לעשות דבר פלוני כי אם ברשות שלשה אנשים נקובים בשמותם ע לא מקרי על דעת רבים דאדרבה אלו הרבים דנקט להקל עליו לעשות ברשותם בלא התרה וכן כל כיוצא בזה (גם זה בב״י ריש דף רע״ג בשם הר״ן סי׳ י״ז) :

כב [סז] סא נדר (לז) **עא** שנדר [סח] (נב) מעצמו [סט] על דעת אחד [ע] או על דעת שנים יש לו התרה אפי׳ בלא דעתם :

הגה מיהו אם נשבע או נדר ע״ד המקום **עב** (נג) דינו כנדר שעל דעת רבים (ר״ן פ׳ שבועות שתים וריב״ש סי׳ תל״ו בשם הרמב״ן והרשב״א) ויש מקילין (לח) **עג** אם נשבע לדבר הרשות (שם בהר״ן בשם י״א) :

כג (לט) **עד** [עא] סב נדר שהודר (נד) ברבים **עה** יש לו התרה מאחר שלא אמר על דעתם :

כד (מ) **עו** [עב] (כא) סג בעל (נה) מפר נדר שנדרה אשתו על דעת רבים ואפילו לדבר הרשות :

כה (*) [עג] סד נדרים וחרמים שמטילין הקהל לא מקרי על דעת רבים אעפ״י שאמרו על דעת המקום (וע״ד הקהל) (תוס׳ וע״פ) [עד] ויש להם התרה בלא פתח וחרטה סה ואין צריך לא יחיד ולא ג׳ הדיוטות סו שאינו אלא כעין [עה] גזירה ונידוי על כל מי שיעבור על גזירתם **עז** [עו] הלכך נודרין (כב) ומתירין הם בעצמם [עז] (אפי׳ הזכירו שבועה עם החרם) (תשובת הרא״ש) סז ואם התנו בפירוש שלא יוכלו להתירו או שאמרו על דעת הקהלות הרחוקות סח וכן אם הוסיפו בחרם על מנהגם הראשון כגון התרעות או נאדות נפוחים או כיבוי נרות וכיוצא באלו גליא דעתייהו דלהחמיר באו ואינו ניתר כשאר חרמות אלא על ידי שאלה **עח** ואם (נו) החורם **עט** או הודר על דעת רבים אין לו התרה :

הגה **פ** [עח] וי״א (כג) דאפי׳ התנו (נז) בפירוש שלא יהא לו התרה אפ״ה יכולין לחזור ולהתירו ואם החרימו שלא להתירו מתירין חרם האחרון תחלה ואח״כ מתירין חרם הראשון (תשובת הרא״ש כלל ה׳ סי׳ ז) וע״ל סי׳ רכ״ט :

(*) עניני קהל וחרם בזמן כעת מדינה דמלכותא

חידושי רע״ק

[illegible] ... (סח) ושאינו אלא כעין גזירה . ע׳ תשו׳ מהרי״ט (ח״א סס״ז) שהאריך בזה ועשה מחלוקת בין הרמב״ן ובין הרא״ש בעיקר טעם דהרמי׳ צבור א״צ התרה וכן האריך בזה בת׳ מהריב״ל (ח״ב סע״ב) וע׳ תשו׳ הר״ם אלשיך (סע״ה) אין שבועה חלה על חרם ת׳ תמים דעים (סרי״נ) רשר״ם (חיו״ד סכ״ז) משפטי שמואל (סס״ט) מהר״י אדריבי (ס״ט) אבל דעת הר״ם מטראני

ביאור הגר״א

ל״ה ב׳ ר״ה וליחוש. וא״ת בין כו׳ ותירץ משום דדיעבד התירו היתר כנ״ל בס״כ משמע דכאן אפי׳ בדיעבד אינו כלום : [סה] אם נשבע כו׳ כי כו׳ . כנ״ל : [סו] מי שנשבע כו׳ נ״ב כנ״ל דהטעם משום חרטתם כו׳ : [סז] נדר כו׳. כמ״ש בגטין מ״ו א׳ וכמת רבים כו׳ וקי״ל כר״נ וכמ״ש ברפ״ח דנזיר נ״ז א׳ : [סח] מעצמו . ר״ל כנ״ל ס״כ אבל אם מעצמו נדר כו׳ : [סט] ע״ר א׳ . וראיה מאשה דע״ר בעלה נודרת ואעפ״כ החכם מתיר. הרא״ש בגטין : [ע] או ע״ר כו׳ . שלא כדברי תוס׳ בגטין שם ר״ה רנבי״א שלשה נראת כו׳ וא״ת ע״ר כו׳ אבל בשבועות כ״ט ב׳ ר״ה כי היכי כתבו אין ללמוד כו׳ ועיין רא״ש שם והר״נ שם כתב וי״א דאף ע״ד המקום רוקא בתורה ומצות שאין חסקים ב״ח נסכם להתירם משא״כ לדבר הרשות וז״ש בהג״ה מיהו אם כו׳ ויש מקילין כו׳ : [עא] נדר שהודר כו׳ . עתוס׳ רגטין ל״ו א׳ ר״ה אמר כו׳ וכ״כ הרא״ש וש״פ : [עב] בעל כו׳ . עתוס׳ שם ל״ה ב׳ ר״ה אבל . וא״ת וידירוה (עד״ר) כו׳ וי״ל כו׳ וכ״כ הרא״ש והר״נ שם וש״פ : [עג] נדרים וחרמים כו׳ . תוס׳ בשבועות שם ע״ש : [עד] ויש כו׳ וא״צ כו׳ שאינו כו׳ . הכל ברא״ש שם וכ״ה בתוס׳ שם בקוצר : [עה] נזירה ונירוי . ע״ל ס״ח מש״ש : [עו] הלכך נודרין כו׳ . טור וכתב הרשב״ץ שאינו אלא כמו חרם כנ״ל ובחרם מתירין בעצמן שהרי השבטים כשמצאו יוסף התירו עצמם החרם [וכ״כ הריב״ש] וזה ראיה למ״ש בס״ח : [עז] אפי׳ הזכירו כו׳ . שאין רעתם ע״מ אלא להחמיר מי שיעבור על גזרתם וכמ״ש חרם בקרבך ישראל וכתיב וישבע יהושע כו׳ וע׳ בשבועות ל״ו א׳ וז״ש בתר״א כי השבועה הוא החרם ר״ל בכה״ג והטעם כתבו הר״נ והרשב״א וש״פ שכיון שנהגו כך ה״ה כמתנים להיות אסורים עד שיסכימו להתיר וה״ל כמו נדר אשה דאמרינן (שבת מ״ו ב׳ וס״מ) ע״ר בעלה נודרת ולכן דוקא במה שנהגו מקדם שנודרין ומתירין ע״ר הנהוג משא״כ אם מוסיפין בחומרא רבר חדש וז״ש ואם התנו כו׳ וכן כו׳ : [עח] וי״א כו׳ . כ״כ תשובת הרא״ש וע״כ פליג על סברא הראשונה דלסברא ראשונה

פתחי תשובה

מהל׳ שבועות הל׳ ז׳ כתב ליישב דעת הר״ר אביגדור הנ״ל ע״ש : (כא) בעל מפר . [עבה״ט ולענין אם חכם יכול להתיר לה לדבר הרשות עיין בספר לבושי שרד סי׳ ל״ז דיש להסתפק ע״ש] : (כב) ומתירין הם בעצמם . עי׳ בתשו׳ גבעת שאול סי׳ פ״ד שכתב דאם התנו שאם ירצו להתיר יהיה א׳ מהקהל יכול לעכב ואח״כ מת אחד יכולים להתיר בלי שאלה כיון שלא התנו שאם ירצו להתיר לא יועיל עד שירצו כולם ע״ש ועיין בתשובת זכרון יוסף חי״ד סי׳ י״ד : (כג) דאפי׳ התנו בפירוש . עיין בתשובת תורת יאיר סי׳ קכ״ז במעשה שהיה אז בהסכמת הקהל לקנוס פלוני מאה ר״ט וביקש אח״כ להקל על הקנס ונתפייסו בשמונים ר״ט ואחר ימים תזר והניע דבריו וכא בתחנה להקל מעליו עוד סך מזה ובאשר שהיה זה לטורח רב בעיני המנהיגים נמנו וגמרו שטרם ידברו עוד מזה יתן פלוני ת״כ שכל היוצא מפי המנהיגים יעשה וכן עשה והסכימו שלא יתן רק חמשים ר״ט ואחר ימים בא עוד פלוני לבקש על הרחבת זמני פרעון כי על זה לא תקע כפו רק על גוף הקנס אם יכול לעשות כן או לא גם אם יכול לבקש שימחלו לו הת״כ וכתב דאם בשעה שביקשו הקהל ת״כ מפלוני אמרו לו

באר היטב

(נב) מעצמו . פי׳ בלא קבלת טובה (דאם הדיר לחבירו בשביל טובה שעשה לו אפי׳ ע״ד יחיד אין יוכל להתיר בלא דעתו) : (נג) דינו ואין לו הפרה ויש מקילין בדבר הרשות דלא נוה הקב״ה ע״ז להשביע כן אבל אם נשבע ע״ד המקום לעשות דבר מצוה אין לו התרה : (נד) ברבים . כלומר שהודר במעמד רבים ומשמע דאפילו בלא ידיעת אותן רבים יתירו לו מיהו נראה דהיינו כשאין להרבים תועלת בנדר ההוא הא לא״ה לא גרעו מיחיד שאסור משום חסד ש״ך : (נה) מפר . וכ׳ הרא״ש דאפשר שאפי׳ אם יבטל הבעל דעתו ויתן לה רשות לידור ע״ד אחרים אינו כלום כיון דסתם אשה ע״ד בעלה נודרת ותלה הכתוב הפרתה בבעל יכול הבעל לחזור ממה שנתן לה רשות וכ׳ הש״ך אע״פ שכ׳ הרב בלשון אפשר מ״מ סובר שהדין כך וכ״כ ברמזים בפשיטות וכ״כ הטור בא״ע סי׳ ל״ו בפשיטות שאפי׳ נתן לה הבעל רשות וכו׳ ודלא כהב״ח שכ׳ דהרא״ש מספקא ליה : (נו) החורם . אותו חרם שהוסיפו על מנהגם ע״ד קהלות הרחוקות דזה הוי עד״ר ש״ך : (נז) בפירוש . וכ׳ הש״ך מיהו אפשר גם להרא״ש

כו פא [עט] סט אין נדרי צבור ניתרים אלא מכאן (נח) ולהבא אבל לא על מה שעבר :

כז [פ] ע אפי' לא בטלה הסבה שבשבילה תקנו והחרימו אם רצו להתיר פב מתירין ואפי' בתוך הזמן שקבעו להמשך התקנה [פא] עא ואפי' לא בא זמן הנדר ולא חל הנדר יכולים להתיר [פב] (ויכולין להתיר קצתו ולהניח קצתו) (ריב"ש סי' קנ"ה ורפ"ב) :

כח [פג] עב אם היתה ההסכמה נדר לרבים או סייג לתורה ולדבר מצוה (נט) אינם יכולים להתיר פג וכן (כד) בנדר של שחוק (שם וב"י בשם תשובה רשב"א) :

כט [פד] עג יש מי שאומר שאם קהל אחד עשו הסכמה בחרם למגדר מילתא והלכו קצתם לעיר אחרת לדור פד ואין דעתם לחזור אם הפרצה ההיא מצויה שם חייבין להתנהג בנדר שקבלו עליהם בעירם הראשונה ואם עברו הרי הם עבריינים :

הגה פה ולכן מי שיצא ממקום שנוהג חרם רבינו גרשון שלא לישא ב' נשים למקום שמקילין אסור לו לישא ב' נשים (ב"י בשם תשובת הר"ן סימן נ"ג) :

ל [פה] עד צבור שהסכימו על ענין אחד ונשבעו כל איש מהם עליו ואח"כ רצו להתיר אין להם תקנה עד שיתחרטו כולם וימצאו פתח לשבועתם כשאר שבועות דעלמא [פו] ויתירו להם ג' אנשים שאינם מבני העיר ואם פתחם וחרטתם שוה אחת לכולם [פז] יכולים המתירים להתיר לכולם יחד ואם לאו מתירים לכל אחד כפי פתחו וחרטתו :

הגה (מא) פו [פח] ועיין לעיל כתבתי פז דיש מי שאומר דכהאי גוונא מקרי נשבע על דעת (ס) רבים (מהרי"ק שורש קפ"ב) פח [פט] מיהו יש חולקים וסבירי להו דכל אחד מהם יכול להתחרט ולשאול על נדרו אעפ"י שאין חביריו מתחרטין (ריב"ש סי' תס"ב) :

לא [צ] עה קהל שרוצים להתיר הסכמה בחרם ויש מוחים פט (כה) הולכים אחר הרוב שאם (סא) הרוב מסכימים להתיר מתירין [צא] מי שלא הסכים בהתרה

טורי זהב

כשם שאין דעתם מעכב להפר כך אין מעכב דעת הרבים : (מא) וע"ל כתבתי כו'. מהרי"ק עצמו בשורש קפ"א הרגיש בזה וכתב שהרמב"ן הקשה על מה שמחרימין הקהל על דעת המקום ועל דעת הקהל היאך מועיל אפילו התרה לחכם הא על דעת רבים הוא והיה לו להקשות בלא"ה דהרי הוי על דעת רבים כיון שנשבעו ביחד ותירץ שם מהרי"ק דאין הכי נמי אלא דהרמב"ן עדיפא מיניה פריך וכיון שהבר הביא בש"ע בסעיף כ"ב דאמירה על דעת המקום ועל דעת הקהל לא משום על דעת רבים שאינו אלא כעין גזירה ונידוי וכו' גם בזה לא קשיא מידי דלצבור שאני שהם מחרימים מעיקרא אדעתא דהכי שיוכלו להתיר את החרם

שפתי כהן

לצבור הוי כאלו התנו כך מתחלה מיהו אפשר גם להרא"ש אם אמרו עד"ר או ע"ד קהלות הרחוקות אין להם התרה ודעת המחבר שגם הרא"ש אינו חולק אסברא הראשונה ומ"ש שאפילו התנו יכולים לחזור ולהתירו ר"ל דהיינו ע"י שאלה ולזה כתב דברי הרא"ש לקמן סי' רכ"ט ס"ד : פא אין נדרי כו'. כלומר לא כשאר נדרים שניתרים בהתרת חכם שנעקרים למפרע וכ"מ לענין הותר מקצתו הותר כולו כדלקמן סי' רכ"ט ס"ב: פב מתירין כו'. משום שחרמים אלו כאלו יש בהן תנאי שיוכלו להתיר כל זמן שירצו : פג וכן בנדר של שחוק. כב"י לקמן ריש דף רע"ב בשם תשובת הרשב"א דאם כללו בחרם שכל מי שיעבור יהא מנודה כל מי שכבר עבר יכולין להתיר כדרך שמתירין שאר המנודים וכן נראה שמתירין הנידויים אפי' מכאן ולהבא שאין היתר זה בגוף האיסור ממש כגון השתוק אלא הקנס הוא שמתירים והאיסור השתוק במקומו עומד ע"כ : פד ואין דעתם לחזור . כלומר אף ע"פ שאין דעתם לחזור אם הפרצה הסיא כו' אבל אם דעתם לחזור אף על פי שאין הפרצה מצויה שם חייבים להתנהג בנדר ההוא כמ"ש בא"ח סי' תקס"ד דחייב לנהוג חומרי מקום שיצא משם כשדעתו לחזור : פה ולכן כו'. הלשון אינו מדוקדק דהכא גרע טפי וכ"מ בב"י וטעמא דהכא הוי ב"ד הגדול שהחרם ההוא אינהמקום גורם אותו אלא אקרקפתא דגברא וע"ל סעיף י"ה ס"ק י"ב ובתשובת מבי"ט ח"ב סי' ק"ד דף כ' כמי שנשא אשה במקום תקנת ר"ג והתנה שלא ישא אשה עליה ואחר כך הלך למקום אחר ונאבדה כתובתה וכתב לה אחרת אינו יכול לישא אשה אחרת כיון שנשאה על תנאי תקנת ר"ג וכ"ש כשהיה כתוב בפירוש ההנאי בכתובה כו' ומשמע הא לאו הכי יכול לישא אשה ולא אמרינן שחרם ר"ג חל עליו גם במקום אחר וצ"ל דמיירי שלא היה דר במקום תקנת ר"ג רק שנשא אשה לשם והלכך לא חל עליו תקנת ר"ג ודו"ק : פו וע"ל כתבתי כו'. כלומר לעיל סכ"ה כתב די"א ארבעה שנשבעו יחד לעשות איזו דבר מיקרי נשבע עד"ר וס"ל להרב דבעד"ר אפילו מתחרטים כולם אין יכול להתיר להם כיון שאין חרטתן שוה וע"ל ס"ק כ"ז ודע דהרמב"ן לטעמיה אזיל וכמ"ש הריב"ש בשמו דמחלק בין חרם לשבועה אבל בריב"ש כתב עליו ואני אומר שהטעם שסמכו עליו להתיר חרמי הקהל בלא שאלה דהואיל וכך נהגו ע"ד מנהגם הם מחרימים אותו הטעם מספיק לשבועת הקהל שאף אם יאמרו מחרימים ומשביעים אנו יכולים הם עצמם להתיר בלא שאלה וחרטה משום דע"ד כן השביעו עכ"ל וכ"כ הרב לעיל סכ"ה אפי' הזכירו שבועה עם החרם וכאן סתם כדברי המחבר דאפי' יתחרטו כולם צריכים למצוא פתח לשבועתם ויתירו להם ג' אנשים דעלמא ונראה דס"ל להרב דדוקא כשהשביעו הקהל בסתם כל הקהל כמו שהש"ן אומר בשליחות הקהל אנו משביעין ומחרימין כו' ואפילו ענו כל הקהל אמן בכה"ג אמרינן דעל דעת מנהגם משביעין וכדאי' בריב"ש אבל כשכל אחד מהקהל בפרוטרוט אמר אני נשבע על ענין זה הוי עד"ר וצריך התרה וכך צריך ליישב דברי הטע"ז : פז דיש מי שאומר כו'. והטע"ז כ' דהכא גם היש מי שאומר מודה דלצבור שאני דכל מעשה הלבור כאלו התנו כו' : פח מיהו יש חולקים כו'. ל"ע לפי הבנת הרב יהיו דברי הרמב"ן סותרים זא"ז שהרי הי"א אלו הוא תשובת הריב"ש סי' תס"ה (וקפ"ה) וכתב שם שכ"כ הרמב"ן במשפטי החרם שלו ודברי המחבר הם תשובת הרמב"ן לכך נראה לחלק דהריב"ש לא קאמר אלא בנשבעו כל הקהל כאחד בסתם דבכה"ג לא הוי עד"ר כיון שכן דרכם לעשות כן ע"פ מנהגם אבל בתשובת הרמב"ן דמיירי שנשבע כל אחד ואחד בפרוטרוט הוי עד"ר ולכך אין יכולין להתיר עד שיסכימו כולם ול"ע : פט הולכים אחר הרוב . ובמקום שיש מנהג שלא לבטל ההסכמה עד שיסכימו כולם כל שיש מוחה אחד אי אפשר להתירו כ"כ ב"י בשם תשובה

ביאור הגר"א

צריך שאלת חכם שאינו כשאר חרמות כמ"ש בש"ע דלא כש"ך ולסברתו אפי' עד"ר מתירין בעצמן בלא התרת חכם ודעתו שכל שהוסיפו הכל היה דעתם כעין חרם אבל רוב הפוסקים חולקין וכמ"ש בש"ע ועב"י ומ"ש בש"ע סי' רכ"ט ס"ד וכן צבור כו' יתירו צ"ל לפ"ז ע"י התרת חכם : [עט] אין כו'. כנ"ל דהחרם הוא כהפרה וכמ"ש נ"כ בס"ח ובהפרה אמרינן ברפ"ד דנזיר דמינז נייז ושתוס' שם כ"א ב' ד"ה בעל כו' אבל בעל כו': [פ] אפי' כו' ואפי' כו'. כנ"ל דהחרם היה על דעתם וכאלו התנו מתחלה : [פא] ואפי' לא כו'. כנ"ל ס"ז : [פב] ויכולין להתיר כו'. ע"ל סי' רל"ד סל"ו והוא כדעת הש"ע דשם ועריב"ש סי' קפ"ח : (ליקוט) ויכולין כו'. וכ"כ הג"א בפ"ב דב"ב סי' י"ב בד"ה ובא"ו. ואין נראה לראבי"ה כו' וכ"כ בח"מ ס"ס קנ"ז בהג"ה ואם התירו לאחד כו' (ע"כ) : [פג] אם כו' וכן כו'. כנ"ל סס"ו : [פד] יש מי כו' ולכן כו'. ולא דמי למ"ש בפ"ק דחולין (י"ח ב') ה"מ היכא דדעתו לחזור כו' דהתם במנהג שנהגו במקום ואינו אלא להמקום ההוא אבל חרם שקבלו עליהם ועל זרעם הוי כנשבעו שאקרקפתא דגברי רמי וחייבין מדין תורה לעשות כן ולא תליא במקום והוי כה"נ. דפ"ג דשבת (מ"ו א' אך כלשון שכ' הוא ביבמות) ור' אבהו היכי כו' ועי"ן סי' נ"נ ועש"ך : [פה] צבור כו'. כתב הריב"ש לפי שלא היו נוהגים בזמניהם להזכיר בחרמיהם לשון שבועה ולכן כשנשבעו החרימו בלשון שבועה הוא דבר חדש לכן צריכין להתרת חכם וע"ל סכ"ה : [פו] ויתירו להם כו'. שאין א' מבני העיר יכולין להתיר דהוי כמו נדרי עצמו שאין מתיר כמ"ש בפ"ב דנגעים ובירושלמי קונם הנייתי על בני עירי אינו נשאל לזקן שיש שם וכנ"ל ס"ה וס"ז ואמרינן שם נדרה אשה ושמעה בעלה ולא הפר לה פשיטא שאין מפר לה שיפר לה לענין הזקן מה אנן קיימין אי בנדרים שבינו לבינה נדרי עצמו הן כו' : [פז] ויכולים המתירים כו'. דע"כ לא איבעיא לן בנדרים ע"ג א' בעל מהו כו' אלא משום דכתיב אותה כו' ועריב"ש סי' תס"א : [פח] וע"ל כתבתי כו'. ונראה להוכיח כמ"ש כאן ממ"ש בגיטין מ"ו א' מ"ט דר"י כו' ודבן כו' אע"ג שרבים נשבעו כמ"ש כי נשבעו כו' : [פט] מיהו כו'. שה"ת כיחידים כנ"ל ועריב"ש סי' קפ"ח ועש"ך ושנה כי ידוע שתשובת המיוחסות להרמב"ן הם תשובת הרשב"א : [צ] קהל כו'. כמ"ש בפ"ק דהעדיות ג' ב'. רשב"א : [צא] ומי כו'. ע"ל

חידושי רע"ק

מסראני (ח"א סצ"ח) דשבועה חלה על חרם : (שם סעיף כ"ז בהג"ה) להתיר קצתו . ע' מה שתמה בזה בת' שער אפרים (סי' ס"ג) : (שם סעיף כ"ח) נדר לרבים. היינו לדבר מצוה שלא תתבטל וכן נדר שלא יתירו דבר איסור אבל הסכמה לעשות דבר מצוה מחודש דינו כנודר דבר לצדקה דיש לו התרה כדלקמן (סעיף מ"ב) ולקמן (סי' רנ"ח ס"ז):

באר היטב

להרא"ש אם אמרו עד"ר או ע"ד קהלות הרחוקות אין להם התרה : (נח) ולהבא . כלומר דלא כשאר נדרים שניתרים בהתרת חכם שנעקרים למפרע ול"מ לענין הותר מקצתו הותר כולו כדלקמן סי' רכ"ט ס"ב ש"ך : (נט) אינם. כ' הרשב"א אם כללו בחרם שכל מי שיעבור יהא מנודה יכולין להתיר לכל מי שכבר עבר כדרך שמתירין שאר המנודין : (ס) רבים . כתב הש"ך משמע דעת הרב דבעד"ר אפי' מתחרטין כולם אין יכול להתיר להם כיון שאין חרטתן שוה ולעיל סכ"ה כתב הרב אפי' הזכירו שבועה עם החרם יכולים להתיר בעצמם בלא שאלה וחרטה ונראה דס"ל להרב דדוקא כשהשביעו בסתם שהש"ן אומר בשליחות הקהל אנו משביעין ומחרימין כו' ואפי' ענו כל הקהל אמן בכה"ג אמרי' דע"ד מנהגם משביעין אבל כשכל א' מהקהל נשבע בפרוטרוט על ענין זה הוי עד"ר וצריך התרה עכ"ל : (סא) הרוב . ובמקום שיש מנהג שלא לבטל

פתחי תשובה

לו דברים של טעם הנ"ל כאשר כבר היה להם מורת רב אזי ודאי מוכן כוונתם כי ע"ז היה לא בת"כ שלא יקרית עוד אותם ואסור לו לבקש בין להקל הסך בין להרחיב הזמן ואפילו כנמן ת"כ שהם לקיים דברי הקהל שהיה מקום לומר שאף שהקהל עשו זה להקל הפולח מ"מ הוא סבור שעשו זה למען יעשה ויקיים בלא כשיה ורוצה לחזור ולבקש אין שומעין לו כי אחר שכבר הקרית כמה פעמים אומדנא דמוכח היה לו דכוונת הקהל לבל יחזור להטריח ולבקש אמנם אם רוצה לבקש שימחלו לו הת"כ ויתירו לו לבקש על נפשו נראה דזה ודאי מותר אפי' נשבע בפירוש שלא יבקש עוד והאיש מנשבע וחוזר ונשבע שלא ישאל חל שבועתו כמ' רכ"ט ס"ד ומ"מ אע"ג דאין איסור לא נייתינן ליה כי היכא דלא ליטוי מילי דצבורא כחוכא ואטלולא ע"ש : (כד) בנודר של שחוק . עיין בתשובת שבת לצדקה חלק יו"ד סימן כ"ה מ"ש בזה : (כה) הולכים אחר הרוב . עי' בתשב"ץ ח"א סימן קל"ב שדעתו לחלק דאם רוצים לעקור התקנות

עצי לבונה

באר הגולה

סרשב"א בשם סרא"ה: סט תשו' הרשב"א וסיים שם דהיתר לצור מיגז בגיין לה והכפרת הבעל כדלקמן סי' רל"ד וכתבה מהרי"ק בשורש נ"א (ולקמן רל"ט סעיף ב') : ע תשובת הרשב"א וסיים שם שהרי הם כאלו התנו לעשות כן: עא שם מפני שכאלו התנו וכענין הפרת הבעל שא"נ למתין עד שיתאל : עב ריב"ש בת"ג סי' קע"ח מהירושלמי וציינתיו לעיל סעיף י"ד : עג הר"ר דוד כהן בתשובה : עד בתשובות להרמב"ן : עה הרא"ש בכלל ה' סי' ד' ובכלל ז' סי' ה' והריב"ש בת"ח סי' ע"ג :

ברכי יוסף

(שם סעיף כ"ח) אם היתה ההסכמה וכו'. אפילו למ"ד מוסיפין על ההסכמות אשר לא פורש מכח אומדנא דוקא דבר הדומה לו. הרב כנה"ג בתשובותיו א"ח ח"ב סי' א': (שם) בנדר של שחוק כו'. עמ"ש אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סי' א' ובמחב"ר סי' רל"ד בסא דוד דרוש ז' פתח עינים ריש מסכת שבת: פרשים כהסכמה שעשו על השתוק בשו"ת בני אברהם להרב מהר"א מיוחס בתחלתו: הסכימו הקהל שכל שטר שאינו מכתב יד הסופר לא יועיל ט דין שטר אין גם אנה בכלל.

גליון מהרש"א

(ש"ע סעיף כ"ז) אין נדרי צבור כו' אבל לא על מה שעבר.

תשובת הרשב"א וכתב עוד בשם הרשב"ץ שעכשיו המנהגים משתנים מדור לדור ומעולם לא נשמע שבביטול שום הסכמה הועיל מחאת יחיד אלא הולכים אחר רוב מנהיגי הקהלה וע"ש שהאריך: **צ** אם לא שהתנו כו'. ובב"י מסיים ע"ז והריב"ש כתב על מי שעבר על תקנת הקהל שכתוב בה וכל העובר יהיה מוחרם ומנודה אין ספק שמן הדין שינהגו בו דין מנודה כל מי שיודע בו שעבר אבל אחרים שלא נהגו בכך מעתה י"ל שעל דעת המנהג הם מתקינים שהעובר עונו ישא אבל הקהל או היודעים לא יתפשו במכשול עונו עד שיכריזו עליו והרי הוא כאלו כתבו כן בפירוש בהתקנה ע"כ ובתשובה אחרת כתב כן בשם הרשב"א עכ"ל משמע דהריב"ש והרשב"א חולקים בזה אהר"ן ונראה שלזה הסמיך המחבר סוף דברי הר"ן: **צא** הוי שבועת שוא. ובתשובת הרמב"ן סי' ר"פ דצריך לישאל על שבועתו ולקבל חרמי צבור ותקנתם ומביאו בית יוסף וכ"כ ב"י ס"ס זה בשם הריב"ש: **צב** ואפילו נשבע כו'. כלומר אפילו נשבע שלא לגלותו ואחר כך נתנו חרם כו' שבשעת השבועה עדיין לא נתנו חרם וכ"ש אם כבר נתנו חרם ונשבע אחר כך שחייב להגיד וכן משמע במהרי"ק שם שכתב הרי לך בהדיא דאע"פ שקדמה שבועתו לגזרתם אפ"ה לא הוילא כו': **צג** ואסור לעבור על חומרי מקום כו'. ע"ל ס"ס רי"ד ס"ק ז': **צד** אבל נידוי כו'. כתוב בתשובת ר"מ אלשקר סי' מ"ט דאם גזרו בחרם שיחול אפי' על מי שישנה מקומו וידור בעיר אחרת חל החרם ג"כ על הדורות הבאים אחריהם ועוד אפשר לומר דאפי' לא פירשו כן חל גם כן לל"ד למאי דאמרי (ע"ל סימן רי"ד ס"ק ו') כשאין דעתו לחזור אין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם דהכא חרם זה אקרקפתא דגברי מונח כו' עכ"ד בקצרה וע"ל סעיף כ"ט: **צה** דאין החרם כו'. כתוב בתשובת הרא"ש כלל ק"ח קהל שעשו תקנה או חרם באיסור כגון שילוו להם ברבית אין באותה תקנה וחרם כלום מביאו בית יוסף לקמן סי' רל"ט: **צו** ויש מחמירין כו'. כ"כ מפני שכתב בד"מ אבל בכלל ז' בסי' ד' כתב קהל שקבלו עליהם על כל שטר שלא יהא נעשה ביד סופר העיר שיהא

לדידיה לא הותר (תשובת הרא"ש כלל ז' סימן ה') (כו) [צב] (ואם נתנו רשות לטובי העיר הם במקום כל הקהל) (שם כלל ה'):

לב [ש] כיון (כז) שלא נהגו לנהוג עם העובר על הסכמת הקהל כדין מוחרם יש לנו לומר שעל דעת המנהג הזה הם מתקנים. **צ** (אם לא שהתנו בפירוש שינהגו בו דין מוחרם) (ב"י בשם הר"ן):

לג [צג] [ת] הנשבע (כח) שלא ליכנס בתקנת הקהל **צא** [צד] הוי שבועת שוא ועל כרחו חל עליו תקנת הקהל ואם אינו נוהג כמותם (מב) (סב) נכשל בחרם תקנתם:

הגה **צב** [צה] ואפי' נשבע על איזה דבר שלא לגלותו (סג) ואחר כך נתנו עליו חרם חייב להגיד (מהרי"ק שורש ק"י) [צו] ולא יוכל שום אדם לומר לא שמעתי החרם כי אף על פי שלא שמעו כלל אפילו הכי חל חרם הצבור על כל אדם (מרדכי ריש פ"ג דשבועות וב"י בשם הרמב"ן) וצבור שגזרו חרם על כל בני עירם כולם בכלל אפי' אותן שאין נותנין מסים (תשובת הרא"ש כלל ו' סי' כ"ט) **צג** [צז] ואסור לעבור על חומרי המקום כל זמן שהוא בתחום העיר (מרדכי פ' כל הבשר) וע"ל סי' של"ד מדין חרמי צבור:

לד [צח] [תא] אם מקצת הקהל מוחה בהסכמה כיון שהם מיעוט אינו מועיל המחאתן:

לה [צט] [תב] אי אפשר (כט) להשביע הנולדים אחר זמן (מג) **צד** אבל נידוי וחרם חל (ל) על דורות הבאים:

הגה [ק] קהל שגזרו (*) חרם על איזה דבר וקודם שהתירו חרם הראשון גזרו ותקנו איזה דבר שהוא נגד חרם הראשון יש אומרים **צה** דאין החרם השני חל כלל (הרא"ש כלל ה') (מד) **צו** [קא] (לא) ויש (סד) מחמירין (שם כלל ו') ועיין לקמן סימן רל"ח סעיף ט"ז:

(*) בזמן שהיה מותר מדין המלכות וכן בכל הסימן.

החרם והשבועה וכמ"ש ג"כ בסעיף כ"ז שמתירין אפי' לא חל הנדר כו': (מב) נכשל בחרם תקנתם. פי' וצריך לשאול על שבועתו ולקבל עליו חרם הצבור כן כתב ב"י בשם תשובה להרמב"ם ואם כן דומה לנשבע על מצוה דרבנן שפסק בסי' רל"ט סעיף ו' דחלה השבועה וכן יש בתשובת הריב"ש הביאה ב"י בסוף סי' זה באחד שנשבע שלא להיות א' מן הנאמנים שבררו הקהל להיות על המס והחרימו עליהם וכ' שם שאין היחיד רשאי להפטר ממה שהצבור עושים ואם נשבע על זה קודם לכן הרי זה אסור ואין לו ליסב עמהם עד שישאל על שבועתו ואם אינו מוצא פתח לשבועתו בטילה הברירה שבררו הצבור שלא קבלו אלא חמשה ואין כאן אלא ארבע עכ"ל וקשה לי ממה שכתב המרדכי בשם רש"י תחלת פרק שבועות שתים וז"ל ואותן ששמעו שהצבור ממשמשין לגזור גזירתם ונשבע שלא לקיים ואח"כ גזרו עליו אם צריך לקיים אם לאו כך ראיתי שהנשבע לעבור על גזירת צבור נשבע לשוא הוא ואלו התרו בו חייב מלקות דאורייתא שהרי נשבע לבטל את המצוה לסור מחוקי המצות ודבר זה מושבע ועומד מהר סיני הוא כו' עכ"ל משמע דלא חלה השבועה כלל כדין נשבע לבטל את המצוה שנזכר בסי' רל"ט דאם היא מן התורה אינה חלה כלל ונראה לתרץ שיש חילוק בדבר אם תקנת הקהל הוא למיגדר מילתא דעבירה כההיא דסעיף כ"ט אז אין השבועה שלו חלה כלל כי הכח והממשלה מן התורה ביד הצבור לעשות גדרים לעבירות שהרי כתיב ושמרתם את חקותי ודרשינן עשו משמרת למשמרתי ע"כ אין שבועתו של זה חלה כלל אבל אם הקהל עושים תקנה בשביל תועלת ממון כההיא דריב"ש בעניני מסים וכן בשאר מינויים שהם על עסקי ממון חלה השבועה ואין כח בתקנת הקהל לעקרה בלי התרה ועיין מה שכתבתי בסי' רי"ח בזה וע"פ זה מה שכתב רמ"א בנשבע שלא לגלות איזה דבר כו' דחייב להגיד על פי חרם שם א"ל התרה כיון שנשבע תחלה לעבור על החרם דהא מושבע ועומד הוא על זה אלא דקי"ל אפילו בלא נתינת חרם חייב להגיד כשזה צריך להעיד שהרי הוא עובר באם לא יגיד וגו' וצ"ל דקאמר בזה שלא תבעו להעיד ואז אינו עובר כמ"ש בח"מ סי' כ"ח אבל אם באמת תבעו להעיד חייב להגיד אף בלא חרם כן נ"ל ובסי' רל"ט סעיף ז' כתב רמ"א דין כיוצא בזה במי שנשבע שלא לגלות דבר שמציל חבירו מן הפסד כו' דל"ל דיפ להתירו כו' נראה טעמו שהם אינו מחויב כ"כ חיוב גמור דהא לאו אעדות קאי התם ע"כ החמיר שיש להתירו כן נראה לי בדברים אלו: (מג) אבל נידוי וחרם כו'. נראה הטעם דשבועה אוסר נפשיה אחפצים ואין בידו לאסור נפש אחד על שום חפץ אבל נידוי וחרם הוא קללה על כל מי שיעשה כך וכך ושום אדם לא יכניס עצמו בתוך הקללה: (מד) ויש מחמירין. כתב זה לפי מ"ש הרא"ש כלל ט' סימן ד' בקהל שעשו תקנה בחרם שכל שטר יהיה דוקא כתב סופר ואחר כך תקנו בחרם ששני מבוררים יכתבו כל שטר והסופר יכתוב שורה אחרונה וכתב קהל שהסכימו לעשות תקנה בחרם ושוב נמלכו לעשות תקנה אחרת לפי צורך הקהל הרשות בידם ובלבד שיתירו החרם ואם לא הזכירו בזה לא יפה עשו שעשו מכשול לקהל ומ"מ לא נפסלו השטרות שנעשו ע"פ התקנה השניה והתקנה השניה קיימת ולא דמי להא דאמר רבה בפ"ק דתמורה כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד אי

ברכי יוסף

גליון מהרש"א

עצי לבונה

צבי לצדיק

חידושי רע"ק

ביאור הגר"א

פתחי תשובה

באר היטב

לו [קב] פ מי (לב) שנדר צז לעלות לארץ ישראל יש לו (סה) (לג) התרה בשאר נדרים :

לז [קג] פא הנשבע על דעת חבירו שלא לעשות דבר פלוני אף על פי שנתן לו חבירו רשות לעשותו צריך שיתירו לו ג' הדיוטות צח [קד] אלא אם כן אומר שדעתו היה כשנשבע (סו) שיוכל אותו פלוני להתירו (ריב"ש ורמב"ן סי' רס"ח ור"ן פרק נערה המאורסה) (מה) (ועיין לקמן סי' רל"ח) :

לח [קה] פב נשבע שלא לעשות דבר פלוני שלא ברשות פלוני צט כיון (סז) שנתן לו (מו) אותו פלוני רשות הותר ואינו צריך התרה :

לט [קו] פג *)הנשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני יכול להתירו שלא על פי חכם (לד) שיאמר הריני

טורי זהב

אי עביד לא מהני ואם כן במה שעברו על החרם ראוי היה דלא מהני התקנה השנייה לא דמי דהתם קאי על המלות שאי אפשר לבטלן משא"כ כאן שאפשר לבטלה מודה רבא דמהני מה דעביד על כן מזה למד רמ"א שהרא"ש מחמיר ומקיים החרם השני ועל כן כתב כאן ויש מחמירין וכן כתוב בד"מ אבל באמת הוא תמוה מאד דודאי החרם השני לא חל כלל כמ"ש הוא עצמו באותו כלל דין ו' אלא דכאן קאי על השטרו' שעשו על פי התקנה השנייה ועל זה אמר התקנה קיימת אבל לא החרם דמכל מקום הם לא נפסלו דהא יש לב"ה כח לבנות ועל כן מה שעשו באיסור מ"מ המעשה קיים ודומה לנשבע שלא למכור ומכר דלא נתבטל' המכירה כמ"ש בח"מ סימן ר"ח דלא כמ"ש רמ"א לקמן סימן ר"ל וכבר כתבנו שם בח"מ העיקר בדברים אלו ועיין מ"ש בסימן ט"ז סעיף ו' מזה. אלא אי קשיא הא קשיא מתשובת הרא"ש כלל ה' דין ד' שכתב שתיקנו הקהל בחרם שלא יועיל שום מכר במקומות ב"ה אם לא מרצון הבעל דבר לא על פי ב"ד מחמת חוב ואחר כך תקנו בחרם שהב"ד יוכלו לעשות מכירה במקומות על כל מי שלא יתן הקלבה שעשו ועל פי תקנה השנייה נמכרו הרבה מקומות בב"ה על פי ב"ד ועכשיו באים לערער מכח התקנה הראשונה וכתב על זה אם בהסכמה השנית התירו החרם הראשון המכירה מכירה ואם לא בטלו החרם הראשון אין המכירה מכירה וצ"ל דבשעה שכתב תשובה שבכלל ה' היה סבירא ליה דהמכר בטל מכח הסיא דתמורה שזכרנו וכן ס"ל להגהת מרדכי שמביא רמ"א בסימן ר"ל לקמן אבל בכלל ע' הדר ביה וסבירא ליה דלא דמי לדרבא דתמורה וכמו שכתב שם בפירוש ובח"מ סימן ר"ח כתבתי העיקר לפי ע"ד ע"ש. עיין בח"מ סימן קס"ג דינים הרבה מתקנת הקהל : (מה) וע"ל סימן רל"א. פי' אם אותו הנדר על ידיעתו ביטל קודם שחל הנדר בטל *)ולא משמע כן בבית יוסף כאן דמדברי הר"ן שהביא מבואר דיש מי שלמד מהסיא דאמרינן כל הנודרת על דעת בעלה נודרת במי שנדר על דעת חבירו הרי יכול להתיר נדרו שלא ע"י חכם וזה אלא שגגת הוראה מיהו היכא דאתני בהדיא הריני נודר אם חבירי רוצה מלי חבריה למשריה ליה עכ"ל וכ"כ בשם ריב"ש בהאומר על דעת פלוני אין במשמע שיוכל הוא לבטל נדרו אפילו בשעת שמיעה אם לא התנה כן בפירוש ומכל מקום אם נשבע על דעת חבירו ועתה אומר שדעתו היה שיוכל אותו פלוני להתירו שומעין לו עכ"ל ונראה דגם רמ"א לא נתכוין כאן אלא שהמעיין יראה בסימן רל"ח אם אומר בפירוש שאותו פלוני יוכל לבטל נדרו מה דינו : (מו) אותו פלוני רשות. מבואר שם אפילו כתב לו בכתב ידו שנותן לו רשות מהני אם מכיר כתב ידו :

כאילו

שפתי כהן

שיהא פסול ואחר כך חזרו ותקנו שיהא כשר התקנה השנייה קיימת אף על פי שלא יפה עשו מה שעשו תקנה קודם שהתירו החרם הראשון ע"כ ולפי דעת הרב יהיו תשובות הרא"ש סותרים זה את זה אבל לי נראה דהתם מיירי בסדיא שנעשו שטרות אחרות שלא ביד הסופר קודם שהתירו החרם הראשון אחר שנעשה התקנה השנייה ואשמעינן דהשטרות לא נפסלו כיון שמן הדין הם כשרים הכל כתב יד אלא שמצד התקנה הראשונה הוצרך לפוסלן הלכך אף שעכשיו לא הותר החרם הראשון מכל מקום כשיותר אחר כך החרם הראשון תחול התקנה השנייה למפרע וכן משמע ממה שכתב שם ועוד חכם עוקר הנדר מעיקרו וכשיתירו החרם כאילו לא היה החרם מעולם הרי התקנה השנייה קיימת עכ"ל (אבל צ"ע על זה ממ"ש לעיל סכ"ו דחרמי צבור אין ניתרין אלא מכאן ולהבא ויש לומר דהכא מיירי שהותר על פי חכם ודוק) אבל כל שלא התירו החרם הראשון כלל ודאי דאין השני חל כלל וכמ"ש בכלל ז' סי' ו' וגם בכלל ה' סימן ד' כתב הלכך בנדון זה אם בהסכמה התירו החרם הא' נתבטל החרם והמכירה מכירה ואם לא הסכימו להתירו אין המכירה מכירה עד כאן לשונו. אלמא כל שלא התירו החרם הראשון אין המכירה מכירה ואין החרם השני חל כלל אלא ודאי כדפרישית. שוב מצאתי בתשובת ר"א ששון סימן ר"י שכתב וז"ל אפשר לחלק דהא"כ שאין התקנה השנייה כלום אבל מכל מקום לא מפני זה השטר יהיה פסול שהוא מה עשה כו' ועדיין צריך להתיישב בדבר עד כאן לשונו קיצר דבריו ואולי כוון למה שכתבתי : צז לעלות כו'. כתוב בתשובת מיימוני פרק ו' מה"ש דאפילו נדר על דעת רבים יש לו התרה כשאשתו הרה ויש סכנה להוליכה לארץ ישראל ואין אומרים יניח אשתו וכ"כ האחרונים בשם מהר"ם מ"ץ דאם אשתו אינה רוצה ללכת עמו אפי' נדר על דעת רבים ובעת צרה יש לו התרה במצוה רבה כזו : צח אלא א"כ אומר כו'. פירוש שאומר שדעתו היה כשנשבע על תנאי שחבירו יסכים בדבר ואם כן כשאינו מסכים לא הוי נדר כלל ומה שכתב שיכול אותו פלוני להתירו כלומר שלא יסכים בדבר וכ"כ הר"ן פרק נערה המאורסה סוף דף ע"ג וז"ל מיהו היכא דאתני בהדיא ואמר הריני נודר אם חבירי רוצה מלי חבירו למישרי ליה ואין צריך לשון מיוחד אלא כל היכא דאמר אי אפשי הגי עכ"ד ומביאו בית יוסף כלומר דכיון דהוי כנודר על תנאי אין צריך שחבירו יאמר בלשון מותר לך או מחול לך כו' וכן משמע לקמן סי' רל"ט ס"ב בהג"ה אבל בנודר נדר גמור שאינו תולה בהסכמת חבירו אלא שאומר שחבירו יכול להתירנו לו כמו חכם אינו כלום כדלקמן סימן רל"ח דמיד שנדר חל הנדר ואין כח בידו לעקור דבר תורה שהתורה אמרה דוקא חכם או שלשה הדיוטות מתירין הנדר. עי"ל דמ"ש שיוכל להתירו היינו התרה ממש ומהני כשמבטלו מיד בשעת הנדר כל זמן שלא חל הנדר כדלקמן סימן רל"ח בהג"ה כן נראה לי דעת המחבר והוא נכון על פי הדין (אלא שצ"ע קצת מ"ש בב"י דף רע"ב ריש ע"ד על דברי הריב"ש והר"ן הנ"ל והטור בסימן רל"ח החמיר ט') : צט כיון שנתן כו'. דכיון שלא נשבע ע"ד חבירו שלא שיתף את חבירו בעיקר הנדר אלא שלא לעשות אותו דבר שלא ברשות פלוני אם כן כשנותן לו רשות אין צריך התרה וע"ל סוף סעיף כ"ח ס"ק ס"ח וכב"י בשם תשובת הרשב"א ותשובת רמב"ן סימן רכ"ד מי שנשבע לחמיו שלא יוציא בתו שלא ברשותו ונתן לו חמיו רשות בכתב ידו

באר הגולה

נזירה ונידוי: פ תשובת הרא"ש כלל י"ב (מהגהת מיי') : פא תשובת הרשב"א ודוקא שלא היתה לתועלת חבירו אבל אם היתה לתועלת חבירו כגון שנשבע ליתן לו מנה די כשיאמר הרי אני כאלו התקבלתי ב"י והוכיח בראיות כדלקמן סי' רל"ב : פב תשובת הרשב"א וכתב שם שאע"ג רשות פה אל פה אלא אפילו בכתב ידו כל שהוא מכיר חותם ידו (ורמב"ן סי' רכ"ד) : פג הרשב"א בתשו':

נקודות הכסף

דינא הכי : (שם ס"ק מ"ה) ולא משמע כן כו'. ולי נראה דדעת הר"ן דאם נדר סתם ע"ד חבירו אין חבירו יכול להתירו דאין בלשון ע"ד חבירו שחבירו יתירו אבל אם אמר שכוונתו היה כן שחבירו יבטלו הוה כאילו התנה כן בפירוש דבנדרים הולכין אחר כוונת הנודר וגם דעת הריב"ש

כנסת הגדולה

(סימן רכ"ח שו"ע סעיף ל"ט) כתב מהר"ם טראני ח"א סי' נ"ח שהרי הוכוח שיש בהם שבועה לפרוע לזמן פלוני לא חייל שבועת ביטוי דהא כל זמן שיפרע עביד מצוה. אמר המאסף מורי הרב בנו של הרב ז"ל מקטי אקהייתא על סברא זו של הרב אביו ז"ל מהסיא תשובה דסוף ספר תום

ברכי יוסף

כ"ג נס"ד : (ש"ע סעיף ל"ו) לעלות לארץ ישראל וכו'. עיין תשובות הרב מהר"ם אלאריליין נדפסה בתחלת הס' תורת חסד ע"ש ותמה בהר"ם דברי האחרונים על זה : מי שבא לעה"ק ירושלים ואחד ליה ונפשם טובה ואחר זה רוצה ללכת להשתטח על קברי הצדיקים אשר בגליל. או רוצה לילך לחו"ל להשגיח על עסקיו יוכל לצאת אדעתא להסדר. הרב מהר"ם מוזתי זלה"ה בשו"ת פרי הארץ ח"ב כ"י י"ד סי' ו' וזו אינה צריכה לפנים ויש לדונכהם פרטי' והכמ"ל:

חידושי בית מאיר

החרם מ"מ משכחת ביטלו כגון שהדירם ע"ד הרבים שלשה בפניהם והם פיתו מיד מלהפרי' והוי הסיר ביטלו מדעתם בדעת אחרים עד שיתירו וירצו להתיר ולענ"ד מזה יש להוכיח שמה הב"י דלדבר מצוה לא מהני מתאהם ואולי יש לדחוק דוקא שלא במקום מצוה חשוב מבטל כיון דהתם נדרו אין לו היתר בלא דעתם מפורש. משא"כ לדבר מצוה כיון דהתם נדרו יש לו היתר אף כי מיתו הרבים לא חשוב הוא המבטל אלא הרבים שמיתו הם מבטלים ועכ"ז דחוק וצ"ע :

גליון מהרש"א

ר'): (ש"ע סעיף ל"ח) נשבע שלא לעשות דבר פלוני שלא ברשות פלוני. ע' תשו' זרע אברהם עלה פ"ח א' ד"ה אמנם ובדבור שאח"ז שתמה על הב"י ע"ש דנתקשה על תשו' הרשב"א במי שנשבע לחותנו שלא לצאת מחוץ לעיר ונתן טעם משום דהוה לחותנו רק מקצת הנאה ותמ' דבל"ז ניחא דהא הנאת הבת הוא וצריך שתאמר הריני כאלו כו' וכמ"ש דקתם שא"א נותן לבני מיירי במסורים על שולחנו דאינו סובת הבן ותו הא דוקא בקיום מעשה שייך הריני

עצי לבונה

(שם סעיף ל"ח) נשבע שלא לעשות ברשות פלוני כו'. הש"ך ס"ק צ"ט שכתב כיון שלא נשבע על דעת חבירו וכו' ר"ל דדוקא כאומר על דעת חבירו שהם אמרינן דנתכוון להיפך דאף שיתיר לו החכם שיסמך להודיע גם כן כמ"ש לעיל אבל בלא שיתף את חבירו בעיקר הנדר דלא אמר על דעת חבירו כלל רק נשבע בפ"ש שלא לעשות כ"א ברשות פלוני אז כיון שנתן לו רשות א"צ התרה כלל דהוי כמו שאומר בפירוש אם חבירו

ביאור הגר"א

תקנה נגד חרם הראשון וע"פ התקנה נעשו שטרות ואמר שלא נפסלו השטרו' ולא דמי למ"ש בפ"ק דתמורה (ד' כ' ה"ו) לרבא דאי עביד לא מהני דשם במצות דאורייתא דא"א לבטלן משא"כ כאן ועוד חכם עוקר הנדר מעיקרו וכשיתירו החרם כאלו לא היה מעולם כמ"ש בשבועות כ"ז כ"ח וכן נזיר שנטמא ושתה יין ואח"כ נשאל על נזרו אינו לוקה וכתב בד"מ שזה מותר למש"ש ס"ו שהוא סברא ראשונה הנ"ל אבל מל"מ כתב דמ"ש כאן מיירי לאחר התרת חרם שחל התקנה למפרע וכ"כ ש"ך . ומ"מ צ"ע במה שכתב שחכם עוקר כו' שזה אינו בחרמי ציבור כמש"ל סכ"ו וכן הקשה במל"מ ומה שתירץ בהגהת ש"ך דהכא מיירי שניתר ע"פ חכם לשון התשובה לא משמע כן וכן מ"ש דל"ד לההיא דתמורה כו' עבסי' ר"ל בהג"ה שלא כ' כן ועבח"מ סי' ר"ח מש"ש וע"ש בהג"ה : [קב] מי שנדר כו'. כמו נדרי הקדש די"ל התרה כמ"ש בערכין כ"ג א' וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד מה"נ וכן נדרי צדקה כמ"ש בסמ"ב : [קג] הנשבע ע"ד כו'. ז"ל הריב"ש בסי' קפ"ח בקוצר נשאלתי כו' ואני השבתי שהנשבע ע"ד יכול חבירו להתירו לעולם שלא ע"פ חכם כמו הבעל דאמרינן כל הנודרת כו' ולא נרע ספרש בחבירו מסתם בבעל וזו סברא קרומה הביאה הרמב"ן אבל אינה נכונה דא"כ דיו מן הדין להיות כנדון דאם שמע שתק קיים הנדר אע"פ שבבעל ביום שמעו גזירת הכתוב הוא משום שלום בית ואין נותנ באחר תדע דאמרינן שם ע"ב א' נירשת והחזירה כו' אע"פ שע"ד בעלה היתה וזו סברת הרמב"ן ז"ל ומיהו אף בזו יש לדון שאף בשעת שמיעה א"י לבטלו דמ"ש ע"ד בעלה נודרת ה"ק דאין בלבה שיתקיים נדר זה אם יקפיד בעלה אבל האומר ע"ד פלוני אפשר שדעתו להוציא מידי הערמה כמש"ש כ"ח א' כשהן משביעין אותו כו' ועוד דאין ללמוד מהפרת הבעל דא"כ הל"ל בבל לשון שמגלה דעתו הבעל שאינו רוצה לחוי בפל ואמרינן שם ע"ז ב' תניא האומר כו' ובעל שאמר כו' אלא ודאי גזירת הכתוב היא שהרי אפי' עומדת וצווחת שנדרת ע"מ שלא יוכל בעלה להפר אין בדבריה כלום כמ"ש התוס' וכן הבעל מיפר אפי' נדרה ע"ד רבים [ועד"נ ע"ב ב' ד"ה ואיכא דילפינן כו'] ואין דעת הרא"ש וטור כן כמ"ש סי' רל"א בש"ע והג"ה אבל אם כו' וכתב בתשובה שהטעם מ"ש כל הנודרת כו' הוא טעם עיקרי שהרי סמכו ע"ז בכמה מקומות כמ"ש בפ"ג דיבמות (כ"ט ב') ובפ"ג דשבת ובפ"י דנדרים ובנדרת ס"ז ב' ועתוס' שם ד"ה כדדב כו' א"נ משום כו' : [קד] א"כ כו'. כמ"ש בפ"ב (י"ח כ') סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל וע"ל סי' ר"ח ס"א : [קה] נשבע שלא כו'. דהוי כתולה נדרו בדבר וקבע זמן לנדרו : [קו] הנשבע כו' .

חידושי רע"ק

בשם מהרי"ל ע' הרא"ם (סי' י"ד נ"ז) ורשד"ם (סי' ק"ז) אם ההסכמה של עסקי ממון הולכים אחר רוב ממון ע' מהר"ל (ס"ם) רוב הקהלות טפין לקהל א' בהסכמתם הריב"ל (ח"ב סי' ע"נ) ועי' בארוכה בת' מהר"ם אלשיך (סי' נ"ם) : (שם ש"ך ס"ק נ"ז) **סותרים** זא"ז . ע' בת' מהר"י לבית לוי (סי' כ"ד) : (שם סעיף ל"ו) **לעלות** לא"י. ע' מהרי"ט (ח"ב חיו"ד סכ"ח) ובת' פני משה (ח"א סי' ה') ובת' תורת חסד להרב מ' חסדאי זצ"ל אשר נדפס בראש הספר בסוף המפתחות : (שם סעיף ל"ז) **ועי'** לקמן סי' רל"א המעלה חזקת חביר במקום שיש הסכמה בחרם ולא תועילו מעשיו ע' כנה"ג חו"מ (סי' ק"ם) בהגהות הטור (אות ק"ן) : (שם ש"ך ס"ק מ"ו) **מבואר** שם ומבואר עוד שם דאם כתב לו אם תרצה להוציא בתך מטוליטולא הודיעני ואני אוליכנה לך לא הוי נתינת הרשות דאפשר דבא רק לידע מחשבתו ולגנוב לבבו ועוד שמא לא נתן לו רשות רק להוציא על ידו דרך כבוד : (בא"ד) **אם** מכיר כתב ידו אף שאינו מכיר בשב"ע אלא ע"י דימוי לכתב

באר היטב

כנדון שכתב הרא"ש בתשובה דקהל שקבלו עליהם שכל שטר שלא יהא נעשה ביד סופר העיר שיהא פסול ואח"כ חזרו ותקנו שיהא כשר וקודם שהתירו חרם הא' אחר שנעשה תקנה הב' נעשו שטרות שלא ביד הסופר ע"ז כתב דהשטרות לא נפסלו דאף שעכשיו לא הותר חרם הא' מ"מ כשיותר אח"כ תחול תקנה הב' למפרע אבל כל שלא התירו חרם הא' כלל ודאי דאין השני חל כלל וכ"כ הט"ז ע"ש : (סה) התרה . כתוב בתשו' מיימוני דאפילו נדר עד"ר יש לו התרה כשאשתו הרה ויש סכנה להוליכה לא"י ואין אומרים יניח אשתו וכ"כ האחרונ' דאם אשתו אינה רוצה ללכת עמו אפי' נדר עד"ר ובעת צרה יש לו התרה במצוה רבה כזו ש"ך : (סו) שיוכל. פירש הש"ך שאומר שדעתו היה שחבירו יסכים בדבר וא"כ כשאינו מסכים לא הוי נדר כלל אבל בנודר נדר גמור ואינו תולה בהסכמת חבירו אלא שאומר שחבירו יכול להתירנו לו כמו חכם אינו כלום כדלקמן סי' רל"ח א"נ דמ"ש שיוכל להתירו היינו התרה ממש ומהני כשמבטלו מיד בשעת הנדר כ"ז שלא חל הנדר עכ"ל : (סז) שנתן. ואפי' כתב ידו

פתחי תשובה

ל"ו ועיין בתשובת נו"ב תניינא חלק אה"ע סימן קכ"ט אות ג' מה שהקשה עליו ומ"ש שוה כדברי תשובת הרא"ש ז"ל . [ועיין בתשובת חתם סופר ס"ס ו' מ"ש בזה] : (לב) שנדר לעלות לא"י . עי' בתשובת הרשב"ש סי' ב' שכתב שטעמו של הרא"ש ז"ל משום שהעליה עצמה אינה אלא מכשירי מצוה שאין המצוה אלא הדירה בארץ כדכתיב וירשתם אותה וישבתם בה כמ"ש הרמב"ן ואח"א הרשב"ץ ז"ל א"כ הנשבע לעלות לא"י יכול לשאל על נדרו ואינו כנשבע לקיים את המצוה שאינו יכול לשאל עליו אבל אם נשבע שידור בא"י ורוצה לשאל אז אין מתירין לו עכ"ד ע"ש ועבה"ט של רי"ם ז"ל לעיל סי' ר"ג סק"ב : (לג) התרה. עבה"ט בשם ש"ך ועיין בתשו' הרלב"ח בחלק ב' סימן מ"ד מה שכתב בזה : (לד) שיאמר הריני כאלו . עיין בתשובת פרי תבואה סימן ע"ב לענין החרם שיש בכמה קהלות לסלק הארחפסקא מהכשר למחזיקי

(מז) (סח) כאילו התקבלתי (מח) ק [קז] אבל קא להאריכו ושיעמוד בחיובו לאו כל כמיניה אלא אם כן התנה שיוכל (סט) (לה) להאריכו. (וע"ל סוף סימן רל"ב):

מ [קח] פד אב שהשביע את בנו שלא יוכל להלוות כי אם ברשות שמעון ולוי מותר להלוות (מט) (לו) ברשות (ע) אחד מהם. (וע"ל סי' רי"ז):

מא קב [קט] פה הנשבע לפרוע לחבירו (לז) לזמן פלוני או להזמין בתו לנשואין לזמן פלוני עובר (לאחר זמן) בכל יום על שבועתו (נ) פו (לח) (הואיל והיה (עא) מחויב בלא שבועה) (ובסימן [זה] בב"י תמצא מבואר) אבל

שפתי כהן

ידו שוליא אשתו לכשירצה הרי זה מותר ופטור משבועתו כל שהוא מכיר אותה יד אמיו דנתינת רשות אין צריך פה אל פה ע"כ: קא אבל להאריכו זמן ושיעמוד בחיובו. אם לא יפרענו לאותו זמן לא אלא אם התנו בשעת השבועה שיוכל להאריכו מיהו יש לתקן דבר זה שיאמר לו הריני כאילו התקבלתי ואח"כ ישבע שיפרענו לזמן שיסכימו ביניהם ואם המלוה חושש שאחר שיאמר הריני כאילו התקבלתי ישחוק בו הלוה ולא ירצה לישבע לפרוע לאותו זמן יאמר לו הרי כאילו התקבלתי ע"מ שתשבע לפרעני לזמן פלוני. ב"י: קא להאריכו ושיעמוד כו'. ובא"ח כתב נדר שהותר מקלתו הותר כולו והוא הדין בשבועה לפיכך אם ראובן חייב לשמעון מנה בשבועה תוך זמן ידוע ובאותו זמן ידוע בא ראובן לשמעון וביקש לו שיאריך הפרעון עד זמן אחר לא יהיה ראובן חייב עוד באותה שבועה וכן הורו חכמי הדור עכ"ל וכן נראה משמע תשובת הרא"ש שכתבתי לעיל בסמוך על מי שנשבע לאשתו שלא ילא ממנה בלי רשותה וכן נראה מתשובת הרמב"ן דלקמן ומכל מקום ראוי לחוש לדברי הרשב"א ע"כ לשון בדק הבית ועיין בתשובת הרמב"ן והרא"ש שם דלא משמע מידי וגם דברי הא"ח צ"ע דמה ענין זה לנדר שהותר מקלתו שהותר כולו דהא קי"ל בסימן רכ"ט ס"ב דבחרם ובהפרת בעל לא אמרינן הותר כולו כיון דמיגז בייז מססתא ואינו עוקר מעיקרו וה"נ חבירו ודאי אינו עוקר מעיקרו אלא דבדידיה תליא מילתא ותנאה הוא ויכול לעשות הכי כמו שירצה וכן משמע מרבינו ירוחם והמחבר לקמן סימן רכ"ט סוף סעיף ח' ובע"כ צ"ל דהא"ח מיירי כשא"ל הריני כאילו התקבלתי ולכך אינו חייב עוד באותה שבועה דבכהאי גוונא הותר כולו א"כ דינו של הרשב"א אינו חולק עליו: קב הנשבע כו'. ובתשובת מהר"מ

מהר"מ

טורי זהב

(מז) כאילו התקבלתי. מבואר בבית יוסף דכל שאינו לתועלת שלו ממש לא יוכל לומר כן כגון שנדר לחותנו ע"ד חותנו שלא ילך עם בתו בלי רשותו אע"פ שיש לו קלת נחת רוח מזה צריך דוקא התרת חכם ולא מהני מחילה שלו בזה אם לא שכתב שלא ילך בלי רשותו: (מח) אבל להאריכו. בזה נכשלים הרבה בני אדם שמתקשרים נגד אחרים לקיום (שם) [גם] בת"כ לזמן פלוני ובהגיע הזמן אומר לו הנני מרויח לך הזמן ואינו מוחל לו הת"כ נמלא שעובר על ת"כ וכתב ב"י תיקון זה שיאמר לו הריני כאילו התקבלתי ע"מ שתשבע לפרוע לזמן פלוני והוא ישבע לו: (מט) ברשות א' מהם. זהו מדברי תשו' הרשב"א שהביא ב"י כאן ויליף לה מדאיתא בפרק השואל (דף צ"ד) לרבי יונתן דקיי"ל כוותיה דס"ל אביו ואמו קילל משמע שניהם כאחד ומשמע כל אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו כדרך שפרט לך בשור וחמור ואפי' כשהשביעו לא השביעו אלא שלא ילוה כי אם ברשות שניהם או ברשות א' מהם עכ"ל *) וקשה לי כיון דיש לו שני משמעות מנא לן שאותו המשביע נתכוין לשניהם ולהקל לומר דאם מלוה ברשות אחד מהם סגי דהא קיימא לן בסימן ר"ח שהם נדרים להחמיר מכ"ש כאן דנימא שנתכוין לפירוש היותר פשוט דהיינו שניהם יחד ותו דמלינו בפירוש רש"י בפרש' בא על פסוק וה' הכה כל בכור שהוא לשון תוספת כמו שאומר פלוני ופלוני הרי לפניך שמשמעות הלשון לפי פשוטו הוא לשון תוספת נהי דבאם יש לך להחמיר ולומר דדרך או קאמר כיזול לחומרא מ"מ מנא לן להקל בשביל זה ותו דהא הטור ושאר פוסקים כתבו בסימן זה בדין נדר שעל דעת רבים וז"ל וכגון שפרט אותם על דעת פלוני ופלוני כו' ואמאי לא נימא גם שם דאו פלוני קאמר ולא היה על דעת רבים. ובכתבי מהרא"י סימן ע"ג ראיתי שכתב שם באם אומר או פלוני ואומר ג"כ לשון כולל כגון מה שיאמרו פלוני או פ' אתן לך ודאי לא בעינן אמירת שניהם אלא ודאי לא אמר או אלא פ' ופ' ואומר אח"כ לשון כולל ודאי בעינן אמירת שניהם אפילו לר' יונתן ומשמע שם דבמקום שלא אמר לשון כולל אלא פ' ופ' הוה מלי לאשתמוטי ולומר דוקא מה שיאמרו שניהם אני מתקשר כדכתב שם לעיל מיניה אבל אין לחייבו מלד שנאמר דהא קאמר דמזה לא מיירי שם או קשה ממה שאיתא בפ"ב דקדושין התקדשי לי בזו ובזו ובזו אם יש בכולן וכו' ואמאי לא נימא דאו בזו קאמר על כן נראה דהרשב"א לא התיר בזה להלוות ברשות א' מהם מכח משמעות הלשון לחוד דנימא בדרך או קאמר ולהקל מכח זה אלא לא בא אלא להשמיענו דיש עכ"פ משמעות זה לפרש או פלוני ונפקא מיניה אם מת אחד מהם מותר להלוות ברשות השני דלא עלה על דעת האב שיהיה אסור לעולם אם מת אחד וסברא כזו מלינו בתשובה להרמב"ן סימן רמ"ט הביאה רמ"א סי' זה סעיף ך' דאם מת אותו שנדר על דעתו כו' דבאי כאו שם במקומו אם הוא לתועלת שלהם וסיים שם בתשובה הטעם וז"ל ואפי' מת אותו שנדר על דעתו לא עלה על דעתו שיהא אסור זה לעולם עכ"ל הכא נמי אמרינן כן ולא שייך כאן באי כאו של המת דכאן אין הדבר לתועלת שלהם דאם יש להם תועלת אח"כ דבעינן דעת יורשיו בזה ויפה כיון רמ"א שכתב דין זה בסימן רע"ז סעיף ז' וכתב שם שמת אחד מהם כו' ואע"פ שכתב שם הטעם דכל מקום שנאמר פלוני ופלוני משמע אפילו לאחד מהם כו' ה"ק דיש אפשר לפרש כן ואין הכרח לומר דוקא ברשות שניהם ע"כ שפיר י"ל במת אחד מהם דרך או קאמר ולזה כיון רמ"א במ"ש כאן וע"ל סימן ש"ו ר"ל שם תמלא הפירוש על זה כן נראה לע"ד: (נ) הואיל והיה מחוייב כו'. לא עמדתי על דעת רמ"א בזה*) דז"ל תשובה להרמב"ן סימן רכ"ט הנשבע לפרוע לזמן פלוני או להזמין בתו לנשואין לפלוני ליום פלוני ולא עשה כן יש לדון ולומר שהוא מחוייב

מחוייב

אם הוא מחויב לעשות בלא כך או לא אלא שאם אחר נדרו וקליבת זמנו בפעם א' שדבר א' הוא ואם עבר הזמן בטל הנדר אבל כשנשבע לעשות דבר

חידושי רע"ק

לכתב אחור כך מבואר מדברי ט"ז חו"מ (סי' ס"ט ס"ב) ד"ה אם נתקיימו ע"ש: (שם סעיף ל"ט) לאו כל כמיניה ע' באה"ע (סי' ל"ח) בב"ש (סקל"ד): (שם ש"ך ס"ק ק"ח) ובא"ח כתב. וכ"ה בת' הגאונים (סי' שב"ו) ועי"ש (סי' רצ"ס) דכתב כדברי הרשב"א דלאו כל כמיניה להאריכו מזה משמע כדברי הש"ך: (בה"ד) סוף סעיף א' ע' תשו' משה יוסף (חיו"ד סי' ד'): (שם ט"ז ס"ק מ"ט) וקשה לי כיון דיש לו שני משמעות ע' תשו' חכ"צ (סי' ד') ובת' מהריב"ל (ס"ג סס"ח) ות' מהרי"ט (ח"א סכ"ז ובסי' קב"ו בסופו) ובת' בעי חיי להכנה"ג (חח"מ ח"א סק"ע) ות' לחם רב (סס"י קצ"א) ות' שער אפרים (סי' קל"ג) ומתריב"ל (ח"ג סי"ז) ובכתבי מהרא"י (סע"ג) ות' פרי הארץ להר"ם

ביאור הגר"א

כמ"ש בספ"ח: [קז] אבל כו'. כיון שרוצה בקיום תנאו ול"ד לרישא דשם כאלו נתקיים התנאי. שם אבל הרא"ש פסק שיוכל להאריך לו זמן ובא"ח כתב שאם האריך לו זמן פטור מכל השבועה דנדר שהותר מקצתו הותר כולו. וכתב בבד"ה ומ"מ ראוי לחוש לדברי הרשב"א: [קח] אב כו'. דקי"ל כר' יונתן דרבא ס"ל כוותיה בר"פ השואל. ועדא"ש בפ"ח דחולין ס"ב ולעיל סי' ס"ז ס"ב: [קט] הנשבע כו'. ז"ל בתשובת רמב"ן ורשב"א הנשבע כו' בכל יום כו' לפי שאלו ב' דברים הם א' שקבל לעשות דבר פלוני ולא תלה בזמן ב' שקבל לעשות בזמן פלוני ואין זה תלוי בזה אבל אם נשבע כו' הוי כנשבע על הככר לאכלה היום ולא אכלה שלא מהני לאכול אח"כ וא"צ לאכול אח"כ כמ"ש בריש שבועות ג' ב' רש"ם והחילוק זה הוא ד ומה למ"ש בירושלמי והביאו הרא"ש בפ"ק דשבת ופ"ק דתענית בין נדר להתענות יום סתם ליום זה עכ"ל וכתב מהרש"פ סי' ע"ב שהחילוק בין רישא לסיפא שסיפא אמר נדרו וקציבת זמנו בפ"א וכתב שם ואף שהרא"ש בכלל ח' ס"ו כתב אע"פ שלא תבעו בתוך הזמן השבועה במקומה עומדת כי הזמן נעשה לזרוז ועיקר השבועה על הפרעון וכ"ש לשון תשמר ול"ד לנשבע שיאכל ככר זה היום כו' דהתם אינו מחויב לאכול אותו ככר ועיקר השבועה על הזמן אבל הכא מחויב לפרוע ועיקר דעתם על הפרעון והזמן לזרוז כו'

פתחי תשובה

למחזיקי הקרקעות וכו' הכא לא שאין המחזיקים יכולים למחול שלוק הקרקעות לאיזה אדם המכיח בשל אם לא שיסלק שמעות שמגיע ממנו ליד המחזיקים והם יחזרו ויתנו לו במתנה המעות דדוקא במלוה די שיאמר הריני כו' מפני שמעות ההלואה היו שלו מתחלה משא"כ במחזיק הקרקעות דלא זכה עדיין במעות הנ"ל עד שיבוא לידו וא"י להקנותו לאחר ויצא לו כן מדברי הש"ך בכ"ק דף ק"י ע"ב והוא ז"ל חלק עליו דגם בכה"ג שייך למחול לאופן הנ"ל שיאמר הריני כו' ואני חוזר ונותן לך במתנה דכיון שהחוב ידוע וברור שמגיע לבעלי הקרקעות ולא לאיש אחר שייך בו זכיה ועוד דע"כ לא קאמר הרשב"א דאינו יוצא ידי שבועה במה שמוחל שכנגדו עד שיאמר הריני כו' אלא בשבועה משא"כ לענין החרם שמכריזין בעסק המסים ונתינות כו' ע"ש שהעלה דאף מי שרוצה להחמיר לחוש בספק די שיאמר הריני כאילו התקבלתי אף במקום שעונין אמן אחר ההכרזה: (לה) להאריכו. עבה"ט ומ"ש בשם ט"ז דבזה נכשלים כו' עמ"ש לקמן סי' רל"ב ס"ק ט"ו מזה. ומה דנקט הט"ז בלשונו ואינו מוחל לו הת"כ כו' משמע מדבריו דאם מוחל לו הת"כ או השבועה מהני ועיין בתשובת נו"ב חי"ד סימן ס"ז שהוכיח דאפילו מוחל לו הת"כ או השבועה לא מהני אלא אם כן מוחל לו החוב ואז ממילא נמחל התקיעת כף או השבועה ע"ש: (לו) ברשות אחד מהם. עי' בתשובת בשמים ראש סי' שע"ד ובהגהת כסא דהרסנא שם: (לז) לזמן פלוני. עיין בספר תפארת למשה שכתב דבזה אפי' אומר ביום פלוני עובר נ"כ בכל יום כיון דמחייב עצמו נגד חבירו הוי כנשבע ע"ד חבירו כו' ע"ש: (לח) הואיל והיה מחוייב. עט"ז סק"ב ועיין בתשובת בית יעקב סימן ל"ג:

מעשיו

באר היטב

מהני: (סח) כאילו. מבואר בב"י דכל שאינו לתועלת שלו ממש לא יוכל לומר כן כגון שנדר לחותנו ע"ד חותנו שלא ילך עם בתו בלי רשותו אע"פ שיש לו קלת נחת רוח מזה צריך דוקא התרת חכם ולא מהני מחילה שלו בזה. ט"ז: (סט) להאריכו. כתוב בבדק הבית בשם א"ח נדר שהותר מקלתו הותר כל הנדר וה"ה בשבועה לפיכך אם ראובן חייב מנה לשמעון בשבועה תוך זמן ידוע ובאותו זמן ידוע בא לראובן וביקש משמעון שיאריך הפרעון עד זמן אחר לא יהיה חייב עוד ראובן באותה שבועה וכו' הש"ך ע"ז דצ"ע דמה ענין זה לנדר שהותר מקלתו וכו' ובע"כ צ"ל דהא"ח מיירי בשא"ל הריני כאילו התקבלתי ולכך אינו חייב עוד באותה שבועה דבכה"ג הותר כולו והט"ז כ' דבזה נכשלים הרבה ב"א שמתקשרים לשלם לזמן פלוני בת"כ ובהגיע הזמן אומר לו המלוה הנני מרויח לך הזמן ואינו מוחל לו הת"כ נמלא שעובר על הת"כ וכתב ב"י תיקון זה שיאמר כאלו התקבלתי ע"מ שתשבע לפרוע לזמן פלוני והוא ישבע לו עכ"ל (ועיין בח"מ סי' ע"ג ס"ו בסמ"ע ובש"ך שם וק"ל): (ע) אחד. וט"ז כתב דדוקא כשמת אחד מהם אבל כ"ז שהן קיימים אינו רשאי להלוות כ"א ברשות שניהם ע"ש: (עא) מחויב. הט"ז והש"ך השיגו על הרב בזה שאין הדבר תלוי

באר הגולה

אר תשובת הרשב"א וכו' יונתן דאמר משמע שניהם כאחד ומשמע כל אחד בפני עצמו סנהדרין דף ס"ו ע"ב וכמה דוכתי: פה תשובת הרשב"א (וריב"ש לדעת הרא"ש ורמב"ן סי' רכ"ט וסוף ספר כל בו): פו כדעת הריב"ש בת"א בסי' ל"ט ובת"ג סימן קל"ח והסכימו

נקודות הכסף

כן ודו"ק: (שם ס"ק מ"ט) האריך [illegible]

כנסת הגדולה

[illegible]

ברכי יוסף

(שם סעיף מ') מותר להלוות ברשות אחד מהם. [illegible]

גליון מהרש"א

[illegible] בת' שער אפרים סימן ס"ב ד"ה וראיתי: (ט"ז ס"ק מ"ט) וקשה לי כיון דיש לו שני משמעות מנא לן שאותו המשביע. בת' ח"צ ס"ד כ' דאינו ספק אלא עיקר לשונו משמע שניהם ומשמע באחד עד שיפרש יחדיו וא"ל כיון דדי ברשות א' מהם ל"ל רשות שניהם די"ל דאם שניהם לפנינו וא' מהם אומר לא אז אינו רשאי אך אם אחד מת או אינו כאן סגי באחד מהם גם מ"ש הט"ז מכתבי מהרא"י סע"ג אדרבה שם משמע דוקא מחמת שאמר ל' רבים שיאמרו שהוא כאילו אמר יחדיו והבא אלו אמר כא' ברשותם דשמעון ולוי היה כאילו פירש יחדיו ומהתקדשי לי בזו ובזו אם אין בכ"א ש"פ א"מ שהקשה י"ל התם ת"ם כיון דא"א לפרש כב"ל בלל ופרט דהא דיניהם משונים וסותרות זה את זה להכי אמרינן דהוי כלל ואדרבה לחפ"ו דהוי מ' קדושין להוי קדושי ספק גם והיכא דליכא ספק משום שטא ש"פ במדי ע"ש: (ס"ע סעיף מ"א) הנשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני. ואם יש לו לשלם מקצת החוב ע' ט"ז סימן

יד אברהם

(סימן רכ"ח סעיף מ') אב שהשביע את בנו שלא יוכל להלוות כי אם ברשות שמעון ולוי מותר להלוות ברשות א' מהם. ועי' בט"ז שהקשה מ"ש הטור וש"פ בנדר ע"ד רבים כגון שפרט אותם על דעת פלוני ופלוני כו' ואמאי לא נימא גם שם דאו פלוני קאמר ולא היה ע"ד רבים. עוד הקשה מהא דאי' בפ"ב דקידושין התקדשי לי בזו ובזו ובזו אם יש בכולן ש"פ מקודשת ואמאי לא נימא דאו בזו קאמר. ועי' בשו"ת חכם צבי סימן ד' שמיישב קושיית הט"ז. והעיקר דס"ל להרשב"א דכל זמן שלא פרט כה יחדיו דבר עיקר משמעותו בין שניהם יחדיו בין כ"א בפ"ע. והכי א"ש בכי נדר ע"ד פלוני ופלוני כו' ובכי התקדשי בזו ובזו ה"נ דאמרי' דוקא כולם יחד דהתם ליכא למימר שני משמעות דהיינו בין כ"א בפ"ע בין כלם יחד. דא"כ יהיו סותרות זא"ז ולא לקיים ב' הפירושים כמו באמר

עצי לבונה

יסכים כדבר דמהני אפילו באומר על דעת חבירו וא"צ התרה בזה. ומכ"ש אם לא אמר ע"ד רק תלה ברשות חבירו א"כ הוא מקיים את שבועתו דאינו עושה כי אם ברשותו דע"ד הוא נשבע ומכיון דנתינת רשות פ"י כתב

מתוייב לעשות כן אחר זמן ובכל יום עובר על השבועה לפי שאלו שני דברים הם האחד שנשבע לעשות דבר פלוני ולא תלה אותו בזמן והשני שקיבל עליו לעשות בזמן פלוני ואין זה תלוי בזה אבל אם נשבע לעשות דבר ביום פלוני אם עבר ולא עשה שוב אין חיוב שבועה עליו ולוקה על שעבר על השבועה ופטור מלעשות לו ומביא ראיה על זה ממי שנדר להתענות ושכח ואכל דאם אמר יום סתם אבד תעניתו וצריך להתענות יום אחר ואם אמר יום זה לא אבד תעניתו אלא משלים אותו יום עד כאן והנה רמ"א עשה כאן הבדל בין רישא לסיפא דברישא חייב לעשות כן בלא שבועה מה שאין כן בסיפא והוא תמוה מאוד מהיכן רמוז חילוק זה דאי מלד הלשון שאמר בסיפא לעשות דבר ביום פלוני והיינו דבר אחר שלא נזכר ברישא זה אינו דהא גם ברישא כתב בתשו' שזכרנו לשון שנשבע לעשות דבר פלוני אלא ברור דאסכך דרישא קאי וקיצר בלשון וכ"ה בנוסח הב"י והש"ע דכאן שכתב לעשות הדבר בה"א הידיעה דקאי על מה שזכר כבר ברישא ותו דאם החילוק בזה כמו שעלה על דעת רמ"א לא היתה ראיה מתענית שייכה לדין זה וגם מלשון בעל השולחן ערוך יש לתמוה על רמ"א שהרי כתב שו"ע בסיפא שוב אין חיוב בשבועה והוסיף אחר כך לכתוב ואינו חייב מכח שבועתו דמשמע שיש עליו חיוב עכ"פ שלא מכח השבועה דאם לא כן הוה סך ואינו חייב כו' מיותר לגמרי. והיותר תמוה דהא תשובה לרמב"ן הם תשובת הרשב"א כמו שכתב ב"י בהקדמת ספרו ובהדיא איתא לדין זה בתשובת הרשב"א סימן פ"ד וכתב שם בלשון זה הנשבע לעשות דבר וקבע זמן להשלמה מה שאמר אף על פי שלא עשה כן באותו זמן מחוייב הוא עדיין לעשותו לפי שאלו שני דברים הם הא' שנשבע לעשות הדבר פלוני ולא תלה אותו בזמן והשני שקיבל עליו עוד לעשותו בזמן פלוני ואין זה תלוי בזה אבל אם נשבע לעשות דבר ביום פלוני אם עבר ולא עשה שוב אין חיוב שבועה עליו כו' עכ"ל. הרי לפניך דין זה ממש שכתב כאן השולחן ערוך מתשובת הרמב"ן וכתב ברישא שנעשו ב' דברים מיוחדים דהיינו שנשבע על גוף הענין ועל הזמן כמו שכ' בהדיא שנשבע לעשות דבר וקבע לו זמן כו' ובזה הוה שפיר רישא וסיפא בתנאי אחד ובמהר"ם פדווא"ה סימן ע"ב הביא תשובת רשב"א זאת וכתב עליה וז"ל הרי לך בהדיא אם אומר נדרו וקליבת זמנו בפעם אחת שדבר אחד הוא כו' משמע דברישא לא הוה נדרו וקליבת זמנו בפעם אחת ובהא תליא מילתא על כן נראה לע"ד ברור דגם בתשובה לרמב"ן נתכוין לזה וכוונתו הם באופן זה דאם אומר ליום פלוני בלמ"ד לא מקרי נשבע שבועה אחת גוף הפרעון והזמן דזהו שייך דוקא אם אומר ביום פלוני בבי"ת דהכי אסגרא דלישנא לומר בזמן פלוני אפרע לך אבל אין דרך לומר לזמן פלוני אפרע אלא ודאי דהוה בזה שתי שבועות האחת על גוף הפרעון בסתם ואח"כ נשבע שהשלמת הפרעון יהיה ליום פלוני וכמשמעות דברי הרשב"א שזכרנו על כן עובר גם אחר הזמן מכח השבועה ראשונה שהיא בסתם משא"כ בסיפא שאומר ביום פלוני ממילא עיקר השבועה היא על פרעון אותו יום והוה כיום זה בתענית דאם עבר יום זה אין עליו תו חיוב אבל ברישא דהווין שני דברים דהיינו שבועה ראשונה שהיא על הסתם הוה כמו יום סתם בתענית דחייב להתענות פעם אחר והרא"ש חולק דאפילו באומר ביום פלוני השבועה רבולה עליו תמיד שכתב בכלל א' דין ע"ז בנשבע ליתן לו מנה בניסן ואותו יום הוא שבת שאפ"ה חל עליו עונש השבועה אחר כך מהום הכי כתב השלחן ערוך ויש מי שחולק כו' שהוא הרא"ש. נמלא דעת הרשב"א דאם עשה ממנו שני דברים דהיינו שאמר שבועה שאעשה דבר פלוני ואעשה אותו לזמן פלוני הוה חיוב שבועה לעשות גוף הענין אפי' אחר אותו זמן ואם אמרו בפעם א' שאמר אעשה דבר פלוני ביום פלוני או ליום פלוני כיון שעבר אותו זמן אין חלה השבועה אחר כך. ולהרא"ש שהוא החולק שמביא כאן בסעיף זה סבירא ליה דאפי' אמר בפעם אחת שבועה שאפרע לך ביום פלוני אמרינן שהשבועה חלה על הפרעון והזמן הוא לזירוז בעלמא שכתב בכלל ח' דין ו' ולא דמי לנשבע שיאכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה שעבר על השבועה ואינו מחוייב עוד לאכול אותו ככר דהתם לא היה מחויב לאכול אותו ככר ועיקר השבועה על הזמן הוא אבל הכא מחוייב לפרוע ממון זה ועל דעת' נשבע לפרוע ועיקר דעתם על הפרעון והזמן לזרוז בפרעון כו' עכ"ל הרי דאף הרא"ש לא החמיר רק בפרעון שכבר הוא חוב עליו מה שאין כן במידי שאין עליו חיוב בלא שבועה בזה סבירא ליה (כהרא"ש) [כהרשב"א] וכן כתב מהר"ם מפדווא"ה בסי' ע"ב אלא דהוא לא הביא דברי תשובות לרמב"ן שהביא כאן בשלחן ערוך דמזה משמע לחלק בין אומר ליום ובין אומר ביום כן נראה לע"ד בזה ודברי רמ"א הם תמוהים בזה מטעמים שכתבתי. ותו דלפי הגהתו כן ברשב"א דהיינו דעה הראשונה בסעיף זה משמע שלפי החולק שהוא הרא"ש סבירא ליה אפילו במידי דלאו חיובא עליו בלא השבועה חלה עליו השבועה אפילו אחר כך וזה אינו דזה דומה לנשבע שיאכל ככר היום כמ"ש הרא"ש בפירוש בתשובה דלעיל. ולענין הלכה יש לנו לפסוק כהרא"ש שמחמיר דבדבר שיש עליו חיוב בלאו הכי חלה השבועה אפילו אחר הזמן ובמידי שאין חיוב בלאו הכי יש לחלק בין אומר ליום פלוני לאומר ביום פלוני ומשום הכי פסק מהר"ם מפדווא"ה שם בנודר בעת לרה לעלות לארץ ישראל בחודש אייר ונתהוה אז מלחמה שאחר כך אין עוד עונש שבועה אלא שהחמיר שם להתיר השבועה וכן יש לנהוג להחמיר: (נא) וה"ה אם המירה כו'. וזהו בתשובת

מהר"ם פאדווא"ה סימן ע"ב הביא תשובת הרשב"א שבסימן ע"ד וכתב עלה הרי לך בהדיא שאם אמר נדרו וקליבת זמנו בפעם אחת שדבר אחד הוא ואם עבר הזמן בטל הנדר אבל כשנשבע לעשות דבר וקבע זמן להשלמה ב' דברים הם ואין תלוי זה בזה ועיין שם שהאריך: קג או לצדקה כו'. ע"ל סימן רנ"ח ס"ז:

ולא היה מחוייב כדבר בלא שבועה זו והאחד

אם נשבע לעשות הדבר ביום פלוני [פו] (ולא היה מחוייב כדבר בלא שבועה זו) ועבר היום שוב אין חיוב שבועה עליו ולוקה. על שעבר שבועתו ואינו חייב לעשות אותו דבר מכח שבועה [פח] ויש מי שחולק ואומר שעדיין הוא חייב לעשותו מכח השבועה (ועיין בחה"מ סי' ע"ג):

מב [קי] [פט] נדר להתענות קג או לצדקה יש לו התרה על ידי פתח וחרטה והוא שלא באה הצדקה ליד גבאי [צ] ואם נתן מקצת יכול הוא להשאל על השאר:

מג [צא] נשבע לתת בתו לפלוני לאשה לזמן פלוני ובתוך הזמן קלקל המשודך (פי' המזדווגין עלמם יקראו משודכים מענין ומלאן מנוחה כי הרגוע והשקוט הארץ והדיפה מרעה) (לט) מעשיו פטור הלה משבועתו (נא) וה"ה אם המירה (מ) (עב) אחות המשודך:

הגה [קיא] וי"א דוקא אם נשאר בקלקולו או שבא לבית דין בעודו בקלקולו (מא) ואי אפשר להשיאו לו כגון שהמיר דתו אבל אם חזר בתשובה ואח"כ בא הנשבע לבית דין צריך התרה לשבועתו אעפ"י שפטור מן הקנס שפועבד עלמו אם יעבור מכל מקום צריך התרה לשבועתו (הגהות מרדכי דשבועות דלא כב"י ועיין בתשוב' הרב סי' ק' שאלה י"ד) אבל אם בא לבית דין בעודו בקלקולו אפי' התרה לא צריך דהא אי אפשר שתנשא למומר ומאחר דהותר באותו הזמן הותר לעולם אף אם יחזור בו אחר כך וכן נראה לי עיקר (שם):

ביאור הגר"א

ע"ש וכתב מהרמ"פ שהרא"ש אינו חולק כי דוקא שם שלשון השטר היה ככה. והריב"ש כתב בין שעבר הזמן פטור כמו נשבע על הככר כו' וכ"כ הרשב"א ואע"פ שהרא"ש כתב בהיפך אין דבריו נראין ואפי' לדבריו יש להקל כאן דשאני פריעת חוב כו' ובתשובה אחרת כתב לחלק כמ"ש בתנ"ח באן הואיל בו' משא"כ בנדון דידיה ולכן כתב הרב"נ"כ לחלק בין רישא לסיפא ודבריו תמוהין כאן ודאי א"א לחלק אלא כמ"ש מהרמ"פ או כמ"ש ט"ז לחלק בין אמר בלמ"ד או בבי"ת הנ"מ חלשון ויעד שהרי כתב וי"א כו' שהוא דעת הרא"ש וכן הקשה ט"ז: [קי] נדר כו' והוא כו'. כמ"ש בספ"ו דנדרים נ"ט א'. שם בתשובה: [קיא] וי"א דוקא כו'. בהגמ"ר דשבועות ושם אמר מחמת חרם הקהלות ואמר אם בא בשדו כו' בודאי דאין זה דעת הקהלות וכיון שהותר שעה א' הותרה שלמית ולא תצא מהתירה הראשון תדר שהותר מקצתו הותר כולו אבל אם בא אח"כ הוי כמ"ש ברפ"ם קונם לבית זה כו' דהוי נולד ושם ס"ח א' הנודר מהביות כו' וכנ"ל ס"ב איש ואשה כו' וכתב בד"מ ואפשר דאף הרשב"א בעל סברא הראשונה ל"ק אלא לפטור מהקנס אבל על השבועה צריך חרטה והתרה דאין פותחין בנולד ת"ש בתנ"ח אבל אם כו' ול"נ דאף אם בא בשדו בחמריתו צריך חרטה והתרה מטעם הנ"ל דאין פותחין בנולד ודוקא בחרם הקהלות אמר כן הראנ"ח בתשו' מים עמוקים סי' כ"א מסתפק דאפשר דין זה הכן הדין שבסימן רל"ב סעיף ט"ו הם דוקא שיעשה בשב ואל תעשה אבל בנשבע שלא לגרש ואח"כ נולד אומדנא אף דמוכח כולי האי אינו

חידושי רע"ק

לתר"ם מזרחי חיו"ד (ס"ס) ובחאה"ע (ס"ח): (שם סעיף מ"א) לעשות הדבר ביום פלוני. ע' כת' הראנ"ח (ח"ב סי' ס"ז) וכת' ת"ח למהרח"ש ח"א (סי' כ') וח"נ (סימן ס'): (שם ש"ך ס"ק ק"ב) שדבר א' הוא ע' בב"י לעיל (סק"ם) וצ"ע אח"כ מצאתי בעזו"י שהקשה כן בס"ל (פ"ד ח"ב סמלוה) ד"ה ודע שרבית כו' והגיה בצ"ע: (שם ט"ז סק"ג) וז"ל הרי לך בהדיא ע' כת' מהרח"ש (ח"א ס"נ) רמ"ס אם נתחייב תחלה לפרוע לזמן פלוני שמשמעותו מזמן ההוא והלאה נ"ב כשכתוב בסוף שנשבע לקיים כל הנ"ל משמעותו נ"ב שנשבע לפרוע מאותו זמן ונחלאה ע"ש: (כת"ד) בלא"ה יש לחלק ע' כת' בית יעקב (סי' ב"ג): (שם סעיף מ"ג בהג"ה) וכ"נ לי עיקר ע' בת' חרשד"ם (חו"מ סימן

באר היטב

וקבע זמן להשלמה ב' דברים הם ואין תלוי זה בזה ומסקנת הט"ז ולענין הלכה יש להחמיר ולפסוק דבדבר שיש עליו חיוב בלא"ה חלה השבועה אפילו אחר הזמן ובמידי שאין חיוב בלא"ה יש לחלק בין אומר ליום פלוני או אומר ביום פלוני דאם אומר ליום הוי ב' שבועות הא' על גוף הפרעון בסתם והב' להשלמה הפרעון שיהיה ליום פלוני ע"כ עובר גם אחר הזמן מכח שבועה הא' אבל אם אמר ביום פלוני ממילא עיקר השבועה היה על הפרעון אותו יום כיון שעבר אותו היום אין השבועה חלה אח"כ מ"מ יש לנהוג להחמיר להתיר השבועה עכ"ל: (עב) אחות. ומשמע דאם אירע כן באחות אבי המשודך לא הוי דינא הכי ואין לנו בזה אלא מה שמלינו מפורש דהוי פגם ט"ז (וכ' בה"י על ראובן שמידך את בתו עם שמעון ואח"כ המיר דתו אחיו של ראובן אין שמעון רשאי לחזור וחייב לקיים

פתחי תשובה

(לט) מעשיו. עיין בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סימן ר"ד שכתב דה"ל שהמיר דתו או שנעשה פרוץ בעבירות או באחר עבירות ונשמע עליו מעשים מכוערים הרבה אבל בשביל פעם אחת פדיין לא נוטל עליו שם מקולקל ע"ש עוד ועיין בתשובת דרכי נועם חלק יו"ד סימן למ"ד ובתשובת שמש לדקה חי"ד סי' מ"ג: (מ) אחות המשודך. עבה"ט ועי' בענין זה בתשובת כ"ח סימן ח' ובתשובת הר הכרמל חלק אה"ע סימן ג'. ועי' בתשובת נו"ב חלק יו"ד סימן ס"ט שכתב שהיר הרא"ש לבטל השידוך מחמת אחות המשודכת ק"ו כאבי אביה שאמרו"ל עד ג' דורות לא פסקה זוהמא וכתיב ועל רבעים וגם אמרו רז"ל בן סוטי כו' ע"ש: (מא) וא"א להנשא לו. לפ"ז נראה דאם המירה דתה אחות המשודך דאפשר להנשא לו לא נפטר משבועתו וא"כ חולק הרמ"א על עיקר דינו של המחבר באחות המשודך וכן בהמשודך עלמו דוקא אם המיר לדת אחרת שזו א"א להנשא לו אבל בשאר קלקולים לא מהני לענין השבועה ועיין בתשובת נו"ב חי"ד סי' ס"ט שהאריך בזה וכ' דגם הרמ"א מודה בהמירה דתה אחות המשודכת א"ל התרה דאיש דרכו לבקפיד והוי אומדנא דמוכח אבל איתתא בכל דהו ניחא לה ולהכי בהא"ע סימן נ"ן סעיף ה' שתק הרמ"א ולא כתב שיש חולקין. וכתב עוד דכל זה לפי סברת רמ"א בדברי מהר"ם אבל באמת זה אינו ע"ש שהאריך בזה וסעלה שאין כאן פלוגתא בין הפוסקים כלל וגם באחות המשודך או במקולקל בשחוק

יד אברהם

שלא ילוה כ"א ברבות שמעון ולוי דהיינו כשאחד מוחה כפי' אין בנתינת רשות השני כלום אבל כשאחד אינו מני ברבות השני. ולפ"ז יש לייעב מה שתמה הט"ז ע"ד שמביא בהגה"ה לקמן בסי' רכ"ח סעי' ה' וכמ"ש שם. ומה שהקשה בתשו' מהר"ם ע"ד הרשב"א וש"ע כאן שם' דא"ל או לחלק מדלשין סי' כ"ח דמשמע שם דמגריכין או לחלק גבי כסוי חיה או עוף תי' בספר פאר הלכה דהתם צריך או לחא דמל בר רב אשי כמולין (דף פ"ד):

באר הגולה

פה"ב ב"י בשם' זה: פו שם: פח שם לדעת הרא"ש ולדעת הריב"ש וכתב שם עוד שאפילו לדעת הרא"ש אם אין בשבועה תביעת ממון כיון שאין כאן חיוב ממון אין השבועה אלא עד הזמן ולא יותר: פט הרשב"א בתשובה וכנכתוב בתשובות להרמב"ן סי' רע"ה: צ שם בתשובות להרמב"ן וע"ש: צא תשובת הרשב"א מהא

כנסת הגדולה

לו ושוב נשבע לו לפרעו לזמן פלוני מה שחייב לו ועתה הגיע הזמן וטוען ראובן מעות אין לי לפרוע וכבר נשבעתי שלא למכור משלי כדי לפרוע לך. תשובה שתי שבועות כללו מכחישות זו את זו שהרי כשנשבע לו שבועה שניה לזמן פלוני היה בכלל שבועה זו שאם לא יהיה לו מעות לזמן פלוני למכור משלו כדי לפרוע לו כי בכך הוא מחוייב מן הדין והוא נשבע כבר שלא למכור כו' ופסק בנדון זה כך לא ימכור כדי לקיים השבועה הראשונה ועל שבועה שניה חייב מכת מרדות בשביל שנשבע לשוא ואם מתוך המלקות יתחרט וימצא פתח לשבועה הראשונה יתירוהו לו וימכור וישלם ויקיים שבועה שניה ודין זה אם קדמה שבועה ראשונה לחוב שממון כגון שנשבע בסתם שלא ימכור משלו בשביל שום חוב שיתחייב אבל אם קדם חוב שמעון לשבועת ראובן לא חלה עליו שבועה כלל דה"ל נשבע לבטל את המצוה דמושבע ועומד מהר סיני למכור את שלו ולפרוע חובות דפריעת ב"ח מצוה והיו מכין אותו עד שתצא נפשו אם אינו רוצה לפרוע ע"כ הרי דדברי הרמ"ט הם דברי הרא"ש בתשובה דאין שבועה חלה על פריעת ב"ח דאל"כ דדברי הרא"ש הם בנשבע שלא לפרוע ודברי

ברכי יוסף

או לזה או לזה ולא יניף מינה אלא דאמרינן מתנה לאהרן ומתנה לבנין בשוה ופכ"ל הרי דהרב מהרח"י עלמו נרגש וחילק בין גוואות ושטרו' לעלמא ואנ"ל דכללם כהנהו כמ"ש הרב נאמן שמואל ואפיקרא קשה דמאי קאמר דכללם דאמר יקנו וכו' הרי כל כת רבים ושפיר אמר יתנו ומאי כללא הוא. והנה כתב מהרא"ח בתשובה מ"ב סימן ל"ד ובתשובה כ"י שהביא הרב כנה"ג הגהם ב"י אות ס"ח דהתוס' והרשב"א ס' הספרים דף כ"ד פליגי על חילוק מהרח"י בהא דכללם וכו' ומ"ש לפי מה שסיים מהרח"י דבגוואות ושטרות לא שייך זכר' היה אפשר דהתוספות מודו בזה. ומיהו מתשובות הרשב"א נראה הפך דברי מהרח"י בגוואות ושטרות וצריך להתישב בדבר: כתבו הכל"י ואחיו רבינו פנחס והריטב"א דפלוגתא דרבי יונתן אינו אלא במניעה אבל במעשה יו"ן מוסיף לענין לחלון כמ"ש הרב בגלאל בשטה מקובלת מניעה על דף נ"ד ע"ש ונוסחא מוטעת נזדמנה לפני הרב נאמן שמואל סי' הנזכר בחידושי הריטב"א למניעה ושקיל וטרי לפי נוסחתו והיא מוטעת. והא מלתא דאמור רבנן נשיאי פלוים קלורית לעין ועמ"ש מהרח"א כמ' טהזהיר את דת ובכני חיים סי' תרל"ד וכמ' מענה לשון להרב החסיד מהר"י אלגאזי זלה"ה שקיל וטרי בהא ועמ"ש אני בעניי בעין זוכר מערכת ו' אות ז' ע"ש. ועמ"ש הרב כהונת עולם על דין זה וספר אסרים סימן קל"ג ושאר אחרונים ע"ש בארוכות:

גליון מהרש"א

רל"ח ס"ק י"א: (ש"ע סעיף מ"ג) ובתוך הזמן קלקל המשודך מעשיו פטור.

מד [קיב] צג שנים שנדרו ללכת יחד לארץ ישראל תוך שתי שנים קד והאחד (עג) מתעכב חבירו פטור (ועיין לקמן סוף סימן לג"ו):

מה [קיג] צג המנדה עצמו בעולם הבא אם יעשה כך קה יש מי שאומר שיש לו התרה [קיד] ויש צד מי שאומר שאין לו התרה לכן יש ליזהר מלנדות עצמו בעולם הבא על שום דבר: הגה [קטו] ואם כבר נדר כך אין להתירו אלא במקום מצוה [קטז] כדין נדר שהודר על דעת רבים (מהר"ם פסדואה סי' י') [קיז] וכן נדר קו שנדר (מב) בשעת צרה (מג) אין להתיר [קיח] אלא לצורך (עד) מצוה קז או לצורך גדול (מד) כמו נדר על דעת רבים (ב"י סימן רע"ו ותשובת מהרי"ל סי' רי"ג) קח ומיהו אם התירו (עה) בדיעבד מותר (ד"ע) כמו שנתבאר בנדר שעל דעת רבים:

מו [קיט] צה מתירים כמה נדרים לאיש אחר אפילו בהיתר אחד [קכ] ולכמה אנשים בהיתר אחד צו והני מילי דלאיש אחד סגי בהיתר אחד בנדרים מתחלפים קט [קכא] אבל מי שנשבע (נב) על דבר אחד (מה) פעמים ושלש קי צריך התרה לכל אחד (עו) ואחד:

מז [קכב] צז אם צוה השר שלא יחרימו שום חרם כי אם בהסכמת ראובן ואם החרימו שיהא מבוטל ואח"כ החרימו הקהל שלא בהסכמת ראובן חל החרם: הגה [קכג] ואם צריכין לעבור מכה גזירת הסר אין איסור בדבר ומ"מ החכם בתקנו כשיעבור גזירת הסר יש להם להשתדל בכל מאמצי כחם ולבקש לבטל האיסור (ב"י בשם ריב"ש). (וע"ל סוף סימן של"ד):

שפתי כהן

קד והאחד מתעכב. בין שהוא מתעכב כדין או שלא כדין חבירו פטור כי לא נדר אלא להיות בחבר' א'. שם: קה יש מי כו'. ע"ל סימן של"ד סל"ב: קו שנדר בשעת צרה כו'. ואם נדר להתענות ומבטל מלימודו מותר להתיר אותו נדר כי ת"ת כנגד כולם ואסור להתענות ולגרום הביטול וגם לשחוט ולבדוק ולהורות יכול להתיר כי בכולם יש מצוה אם אינו מצוי אחר כ"כ הב"ח סכ"ד בשם תשובת הרא"ש בקובץ ונראה דה"ה אם נדר על דעת רבים יכולים להתיר כיון דמיחשב דבר מצוה מיהו מי שהתעני' אינו מזיק לו להתבטל פשיטא שאינו יכול להתיר וכ"כ בבדק הבית בשם תשובת הרשב"א ה"כ מצוה שהכל מסכימים בה היא שאין המסגף יכול לעמוד על התורה ועל הסברא והכל לפי טבעו יש אוכלים פת במלח ומתענגים ויש מעונים כשאינם יושבים על סיר הבשר וכל א' יעשה לפי מה שימצא בטבעו ע"כ וע"ל ס"ק ל"ס: קז או לצורך גדול כו'. כגון אונס או שיראה לחכמי העיר שלא יכול להתקיים בנדר כן הוא בתשובת ב"ז שם וכ"כ הרב בתשוב' ס"ס ק"ג דנדר שנדר בעת צרה שאין לו היתר דהוי כנדר ע"ד המקום ולצורך מצוה או שלא יבא לידי מכשול דעתי מסכמת להתיר ע"כ אבל בלאו הכי אין להתיר כמו שנתבאר לעיל סכ"א בנדר שעל דעת רבים: קח ומיהו אם התירו כו'. לשיטתו אזיל לעיל סכ"א אבל כבר נתבאר שם ס"ק ט"ז בעד"ר שאין לו התרה אפילו בדיעבד ואם כן ה"ה הכא ומ"ש הרב הכא בסתם דבנדר בשעת צרה בדיעבד מותר ולעיל סכ"א בנדר שעד"ר כ' דאין לסמוך ע"ז כי אם בשעת הדחק ויש לומר בדבר הייני משום שכתב בד"מ על התשובת ב"ז וז"ל וע"ל ר"ס זה כתבתי דמשמע מתשובת הרמב"ן סימן רכ"ג דבנדר בשעת צרה יש לו התרה ולכן נראה דבדיעבד מותר עכ"ל ור"ל מ"ש לעיל וז"ל כתוב בתשובת הרמב"ן סימן רכ"ד על מי שהיה חולה ונדר שלא יאכל גבינה מפני שהיה רעה לחליו ועכשיו מתחרט אין לו היתר בחרטה לפי שאין פותחים בחרטה אלא אם היה חרטה דמעיקרא וזהו ודאי בשעה שנדר הולך לאסור הגבינה עליו מפני שהיה רעה לו אלא שעכשיו מתאוה לה ורוצה להתירה ולפיכך אין לו התרה אלא בפתחים אחרים עכ"ל ואיכא למידק טעמא דהגבינה היה רעה לו הא לאו הכי היה מתירו על ידי חרטה ואפילו בנדר גבינה עליו כתב דיש להתירו על ידי פתח (כלומר ועוד דמכל מקום התירו על ידי פתח ונדר בעת צרה פשיטא דאינו ניתר אפילו על ידי פתחים) משמע דיש היתר לנדר בעת צרה דהא נדר זה בעת צרה היה שהרי נדר בחליו אמנם סוגיא דעלמא אזלא שלא להתירו אם לא לדבר מצוה כמ"ש לקמן ס"ס זה עכ"ל ד"מ אבל בעיני יפלא מה ענין סך דתשו' הרמב"ן סי' רכ"ג לנדר בעת צרה דנדר שבעת צרה היינו כמ"ש בתשובת ב"ז סי' רס"ו דומיא דוידר יעקב נדר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה וגו' והאבן הזאת וגו' וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך או כמ"ש בתשובת מהר"ם פאדוואה סי' ע"ב באחד שנדר בעת צרה שאם יצא מבית האסורין ילך לא"י וכן בתשובת מהר"ם מ"ץ ושאר אחרונים באחד שנדר בעת צרה לילך לא"י או להתענות או כמ"ש הב"ח בשם קובץ בשם מהרי"ק באחד שהיה בסכנה גדולה בים אז נדר לה' שאם יצילנו מצרה יעלה לירושלים כו' משא"כ בנדר בחליו שלא לאכול גבינה מפני שרעה לו וכן משמע מהטעם שכתוב בתשו' ב"ז שם דנדר בעת צרה אין לו התרה משום דהנודר על דעת חבירו שעשה לו טובה אינו יכול להתיר בלא דעתו (וכדלעיל סעיף כ') ק"ו לגבוה שענהו בעת צרה דאין לך עשה לו טובה יותר מזה ומאן לימא לן דהקב"ה מסכים באותה התרה וזה לא שייך בנדר מגבינה בחליו דלעיל הלכך נראה דבגבינה דלעיל וכה"ג יכול להתיר אפילו לכתחלה אבל בנדר בעת צרה אפילו בדיעבד אינו מותר כן נ"ל (מיהו בתשובת ר"מ מינץ כתב דנדר בעת צרה יש לו התרה והוכיח כן מהאגודה פ"ד דנדרים ומשאר פוסקים ע"ש שהאריך): קט אבל מי שנשבע כו'. כתוב בדרישה ר"ס זה דוק בלשונו דמתחיל בנדרים וסיים בשבועות דנראה משום דאיכא פלוגתא בין רשב"א והרא"ש בנדרים אי אמרינן זה ע"ז (וכדלעיל ס"ס רט"ו) מ"ה לא סיים בנדרים רק בשבועה דהכל מודים דאין אמרינן ועוד ע"ל סי' רכ"ט (ס"ס ג') שאם אסר עליו הככר ב"פ והתירו אסור עד שישאל עליו פעם שניה משמע דאינו ניתר בהתרה אחת עכ"ל ואין ראיה מסי' רכ"ט דהתם מיירי שנשאל רק על הראשונה אבל אם בא לשאל על הכל בבת אחת סגי: קי צריך התרה לכל אחד ואחד כו'. ומהרל"ן חביב בתשובה בסי' קל"ט פסק דאף בנדר ושבועה על דבר אחד א"צ היתר לכל אחד ואחד אלא אם ירצה יתיר כולם בבת אחת ואם יתיר הראשונה לבד חל השניה והג' וצריך להתירן וכן אם יתיר הג' לבד חל הא' והב'

טורי זהב

בתשובת הרא"ש כלל ל"ד דין א' והב"י לא הביאו כאן והטעם דאין הסדר דלדעתא דהכי לא עשה השידוך שיהיה משפחתו פגום ומ"מ נשמע דאם אירע כן באחות אבי המשודך לא הוה דיכא הכי דאין לנו בזה אלא מה שמלינו מפורש דהוה פגם: (נב) על דבר אחד פעמים ושלש כו'. הטעם בב"י דהא כל שלא התיר הראשונה לא חלה השנייה ואין מתירין הנדר עד שיחול הלכך צריך התרה לכל אחד ועיין על זה סי' רכ"ט סעיף ג' שמהרל"ן חביב

באר הגולה

דאמרינן בב"ק לא נתכוונה זו אלא להנון לה ונייתיתיו לעיל ריש סי' רי"ס: צב הרא"ש בתשובה כלל ח': צג בתשו' להרמב"ן וכיה בתשו' הרשב"א וסיים שם וענין יהודה דאיתא (בב"ק דף נ"ב ע"א) מפני שהיה סובר דנדוי על תנאי אם נתקיים התנאי א"צ הפרה. וע"כ לא שאל על נדויו וכו' ואמרי' במכות י"א ע"ב נידוי על תנאי לריך הפרה מנ"ל מיהודה כו': צד מרדכי פ"ו דמציעא בשם ס"ה פרץ ורבינו ירוחם בנתיב י"ד שקבל מרבותיו ולפיכך לא התירו ליהודה לא יעקב ולא מרע"ה עד שהתפלל עליו משה רע"ה: צה בתשובת הרמב"ן סי' רע"ד: צו כן משמע מתשובה המכלת וכ"כ מתשובת הר"ן סי' י"ז מטעם דכל שלא התיר הראשונה לא חלה השניה ואין מתירין הנדר עד שיחול וכמ"ש בסי' רכ"ט סעיף ג': צז תשובת הרשב"א:

כנסת הגדולה

הכ"כ ז"ל הם כנשבע לפרוע אין בכך כלום דלהרא"ש אין שבועה חלה על הנשבע שלא לפרוע שום חוב דהוה נשבע לבטל את המצוה ה"ה דאין השבועה חלה על הנשבע לפרוע משום דנשבע לקיים את המצוה וכיון דדעת הרא"ש היא דנשבע לפרוע לב"ם אין שבועה חלה עליו כדברי מהרא"ע מה זו תשובה סי' מזה התשובה דס' מזה התשובה חולק על

גליון מהרש"א

ראשי לנרש:(ש"ע סעיף מ"ה) המנדה עצמו בשה"ב אם יעשה ק"ע' בב"י בשם הגהת מרדכי פ' האומנים באמר אם אשאל על נדר זה איני יהודי דאין להתיר הנדר שאם ישאל יהיה כמוציא עצמו מן הכלל בראיתא לקמן סימן רכ"ח סעיף ב' בהגה"ה ועיין תשובת מהר"ש הלוי חיו"ד סי' י"ח למה אין מתירין לו זה שנדר שאם ישאל אינו יהודי תחילה וכ' דבאמת אין זה נדר אלא שהוא נבלה ועי"ש דהאומר אם אוכל לא אהיה בן שה"ב דאינו נדר אלא נבלה וחצריך פ"ם תתרת וצריך כפרת על אפקרותיה: (ש"ך ס"ק ק"ח) מיהו בתשו' ר"ם מינץ כתב דנדר בעת צרה יש לו התרה והיכי דיש ספק בעיקר הנדר לכ"ע מתירין אותו לבתחלה מהר"ל בן חביב ועיין תשו' שה"ב סימן י':

עצי לבונה

כמי מהני. דלא בעינן רק גלוי דעת חבירו. ע"ש: (סעיף מ"ה) המנדה עצמו בשה"ב כו'. עש"כ כשהסב"י הטעם דזה אין לידינו כ"א ביד הקב"ה ובשם ס' כני חייא דזה לא מהני אפילו עשרה להתירן אף כנדוהו כאלום מהני עשרה ש"ס דמדחזינן דהודיעו לו כאלום מסתמא דכך עלה אמרן לו שיתירו לו וכי עשרה סכינתא שריא אבל הכא דהוא עצמו גרם לא מצי יימר דהשכינה מרוצה ומה שמקשים העולם במכות דף י"א גבי נדוי ע"ת צריך התרה דיליף לה מיהודה וכו' והא יהודה נידה עצמו כמוש"כ וה"ל הכי י"א דאין לו התרה מיישב זה כיון דהטעם בזה דהוי כעד"מ ודעת המקום הוי כעד"ר ושם אין אומר אלא כנדר שהוא חל אז כעד"ר אין לו התרה אבל כנדר שאינו חל כלל גם כעד"ר אינו חל וא"כ מוכח בנדוי ע"ש חל אז א"ש דיהודה היו עצמותיו מגולגלין לפי שבעה"ב הוא אבל אי אין הנדוי חל א"כ מאי רבותא דהיה בשוה"ב דהוי כעד"ר שם כשאינו חל לא מהני על דעת רבים ע"ש: (שם בהגה"ה) שנדר בשעת צרה וכו'. עש"ך ס"ק ק"ו מ"ש ואם נדר להתענות וכו' ד"ל כמת ארה דבל"ז ודאי מהני התרה אף דאינו מבטל מלימודו כמ"ש סמ"ב אלא כאן בשם צרה מיירי ומחלק מבטל מלימודו או אינו מזיק לו התענית להתבטל דאז אין יכול להתיר ומ"ש רמ"א דבדיעבד מותר חולק הש"ך כמ"ש ס"ק ק"ח דהוי כעד"ר דאין לו הפרה אף בדיעבד ומתשובת רמב"ן אין לראיה דשם נדר מגבינה דזה אין שייך לגבוה כלל רק לטובתו מתירין אפילו לכתחלה כיש לו פתח רק ע"י חרטה לא מהני כיון דלא שייך. בזה חרטה דמעיקרא דבשעת שנדר הולך לאסור עליו גבינה שרעה לו אבל בנדר איזה מצוה בעת צרה מודה הרמב"ן דאין לו היתר דמאן לימא לן דהקב"ה מסכים באותה התרה דהוי כנודר ע"ד שקבל טובה ממנו שהקב"ה יעשה לו טובה להצילו מצרתו וא"כ איך ייחל דברו ואיך נתיר לו כמ"ש בתשו' רמ"א דאין לך תועלת גדולה מזו ולא מהני אפילו דיעבד אם לא לצורך גדול שלא יבוא לידי מכשול שלא יכול:

חידושי רע"ק

סי' ו') ; (שם סעיף מ"ה) שאין לו התרה. ע' בת' יכין ובועז (סי' ב"ת דס"ז) רבתב טעם דלגבי שלם הבא הוי עתה קודם דחל הגדר דלא מהני התרה וע' בת' מהרי"ו לבית לוי (סימן י"ח וכ') וע' בת' שני המאורות הגדולים (סי"ר) : (שם בהג"ה) מהר"ם מפאדוואה סימן י' צ"ל סימן ע' וע' בת' מהר"ל ן' חביב (סימן ג') דיש פנים לומר ולהלק דדוקא באום' אם יצילני ה' כו' אבל בנדר סתם י"ל דיש לו התרה וע' בת' עבה"ג (סי' יו"ד): (שם) ב"י סי' רע"ו. צ"ל ב"ז סי' ג"נ רס"ו:

ביאור הגר"א

כנ"ל: [קיב] שנים כו'. עש"ך: [קיג] המנדה כו'. עבה"ג והטעם דמ"ד דא"ל הפרה דהוי בע"ד המקום דא"ל הפרה כמ"ש בספ"ג דשבועות כי היכי דלא ליהוי הפרת כו' וסברא ראשונה חולק גם בזה וכנ"ל סכ"ב בהג"ה: [קיד] (ליקוט) ויש מי כו'. דנידוי העה"ז הוא לבריות ונידוי העה"ב הוא למקום לכן העה"ז תלוי היתירו לבריות ועה"ב תלוי היתירו למקום ולכן עצמותיו של יהודה מגולגלים היו עד דשרייה רחמנא. מרדכי פ"ו דב"מ סי' תצ"ג (ע"כ): [קטו] ואם כבר כו'. דוודאי דעת הג"ה מסכים לזה: [קטז] כדין כו'. כנ"ל והטעם דרעת רבים מסכים לדבר מצוה כ"ש בהקב"ה: [קיז] וכן נדר כו'. דהוי כמו נודר לדעת חבירו משום טובה שעשה לו כנ"ל ס"כ: [קיח] אלא כו'. כמש"ש בהג"ה וכ"ש כאן כנ"ל דהוי כמו מדעת הקב"ה: [קיט] (ליקוט) מתירין כו'. כמש"ש פ"ב ב' דרך ת"ח כו' א"ל כל נדרים כו' וכן כו' וער"נ שם ע"ב בתוספתא ובכילתין כו' כיצד כו' ואפי' מאן דפליג בחפרה בסיפא משום דכתיב אותה (ע"כ): [קכ] ולכמה כו'. כמ"ש בפ"י (ע"ב א') בעל מדו שיפר לשתי כו' דוקא משום דכתיב אותה כו': [קכא] אבל מי כו'. כמ"ש צ' א' קונם כו' נשאל כו' קונם כו' ועבה"ג ודוקא בכה"ג דאין השניה חל עד אחד התרת ראשונה וכמש"ש ועש"ך: [קכב] אם צוה כו'. ז"ל שם שאין כח ביד ארם לבטל שבועות וחרמות אלא אב לבתו ואיש לאשתו כו': [קכג] (ליקוט) ואם צריכין כו'. דנדרי אונסין מותרין ואף בכה"ג סקרי נדרי אונסין כמ"ש בנזיר י"א ב' ואב"א בנדרי אונסין כו' וע' תשובת רמב"ן סי'

פתחי תשובה

סוי אומדנא דמוכח וא"צ התרה. אבל אחר התשובה טוב אין הפגם גדול כל כך וליכא אומדנא כולי האי ע"ש: (מב) בשעת צרה. עי' בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סימן קנ"ט שכתב בשם שאיסה מקשה לילד ונדרה המלכות שלה לבהכ"נ לעשות ממנה מעיל (עיין בתשו' מות יאיר סימן קס"א אי שרי לעשות מבגד אשה בגד קודש של בית הכנסת) [*ועי' לקמן ס"ס רס"ב בט"ז בשם מהרי"ל והובא גם בבה"ט שם] הבעל יכול להפר שהרי אפילו נדרה ע"ד רבים יכול להפר אלא שיש להסתפק אם צריך להפר כלל ואם חל הנדר כלל דאף שזה המלבוש היה לה מבית אביה מ"מ לא גרע מנכסי מלוג ופכ"פ יכול להפר שודאי שאם לא יהיה לה מלבוש זה ימעך לעשות לה מלבוש אחר וכיון שיכול להפר אין צריך לא שום פתח ולא שום חרטה עיין שם: (מג) אין להתיר. עיין בתשובת ר"ל בן חביב סי' ב' שכתב דנראה שיש חילוק בין מי שנדר בעת צרתו ופירש אם יצילהו השם הרי הוא נודר כך וכך אין להתיר אבל כשנדר סתם בלי שום תנאי בין יצילהו הש"י או לא יצילהו יכולים להתיר לו ע"ש ועי' בש"ך ס"ק ק"ח שמחלק כה"ג ומ"ש בשם תשובת מהר"ם מ"ץ באחד שנדר בעת צרה לילך לא"י כו' נ"ל דמיירי נמי בכה"ג שפירש אם יצילהו השם ילך לא"י : (מד) כמו נדר ע"ד רבים. [עיין בתשובת חתם סופר סי' יו"ד שכתב דמ"ש רמ"א נודר בעת צרה הוי כנודר עד"ר לדמיון בעלמא כ"כ דמה ענין זל"ז ועיקר הטעם כתב בתשובת בנימין זאב שם דהוי כנודר לדעת ותועלת חבירו וקבל ממנו טובה שאין מתירין אלא לרצונו וה"נ הנדר הוא לטובת כביכול כי כ"ד לפניו שאמר ונעשה רצונו ועשה לו טובה שהצילו מצרה ואין מתירין לו אלא מרצונו ית"ש ע"כ אין להתיר ע"ש אלא כיון שנודר ע"ד חבירו אפילו לדבר מצוה אין מתירין בלי רצון חבירו לקנות פוסקים וסד"א נודר בעת צרה נ"כ הדין כן קמ"ל דהרי ההיתר לדבר מצוה היינו תועלתו של נותן התורה ית"ש והרי זה כזה כנודר עד"ר דאמן הסדי שמסכימין למצוה כיון שאין לרבים תועלת מזה וה"נ נדר הכ"ל הקב"ה יסכים וע"ש עוד שכתב דמ"ש הש"ך להשיג על הרמ"א בנדר מגבינה חלילה לשוויה לרמ"א טועה בפשיטות אך ס"ל לרמ"א מלשון רמב"ן דהאי גברא אזיל בתר תאוותיו ולא היה מעצור ברוחו עד שאכל כ"כ גבינה ונחלה ממנו ועבר על מ"ע ונשמרתם מאוד לנפשותיכם ובחליו נדר כעדו כו' ע"ש]: (מה) פעמים ושלש. עיין בתשובת הרשב"א סי' תקמ"א בענין מי שנשבע על דבר אחד

באר היטב

שבועתו וקנסו ע"ש) : (עג) מתעכב. בין שהוא מתעכב כדין או שלא כדין חבירו פטור. ש"ך : (עד) מצוה. ואם נדר להתענות ומבטל מלימודו מותר להתיר אותו נדר כי ת"ת כנגד כולם כ"כ הב"ח ומיהו מי שאינו מזיק לו התענית להתבטל פשיטא שאינו יכול להתירו. ש"ך : (עה) בדיעבד. כ' הש"ך דרמ"א אזיל לשיטתו דס"ל בסכ"א בעד"ר דמותר בדיעבד אבל כבר בארתי שם שאין לו היתר אפי' בדיעבד וא"כ ה"ה הכא והאי נדר בעת צרה היינו דומיא דוידר יעקב נדר אם יהיה אלהים עמדי וגו' אבל הנודר בחליו שלא לאכול גבינה מפני שהיא מזקת לחליו ועכשיו מתחרט לא מקרי נודר בעת צרה ויכול להתירן אפי' לכתחילה עכ"ל: (עו) ואחד. הטעם בב"י דכל שלא התיר הראשונה לא חלה השניה ואין מתירין הנדר עד שיחול הלכך צריך התרה לכל אחד וע"ל סי' רכ"ט ס"ג דמהר"ל ן' חביב פסק דאף בנדר ושבועה על דבר

חביב חולק על זה ומה שכתבתי שם: (נג) ביום ראש חודש הראשון. כיון דבנדרים הולכין אחר ל' בני אדם ובלשון בני אדם נקרא גם הראשון ראש חודש ואף על גב דביום ראש חודש עצמו אין מחייבין אותו לשלם בתחילת היום שאני הכא ששני ימים מחולקים הם וספיקא דאורייתא לחומרא כ"כ ב"י בשם ריב"ש ונראה לע"ד לפי דעת הרמב"ם שמביא לעיל סי' ר"ך סעיף ח' אם ידע ששנה מעוברת דאסור עד ר"ח אדר השני הכא נמי אם ידע בשעת נדרו שיהיו שני ימים ר"ח אדר דאינו חייב עד השני והוא קל וחומר מהתם דהתם יש פלוגתא בין ר' מאיר לר' יהודה איזהו מקרי אדר סתם אלא שהלכה כרבי (יהודה) [מאיר] דאדר השני מקרי אדר סתם ומשום הכי מפרשינן לשונו על אדר שני אע"פ שהוא נגד לשון בני אדם שקורין אדר סתם לאותו שאחר שבט ק"ו הכא דכולי עלמא סבירא להו דראש חודש השני הוא עיקר הר"ח לכל דבר שכיוצא שכתבין עד ר"ח הב' ואין כאן ספק כנ"ל: (נד) מחצה לזה כו'. כן כתב ב"י בשם הרשב"א ויליף לה מהא דאמרינן מתנה לאהרן ומתנה לבניו *) ואילולי פה קדוש הייתי אומר שאינו דומה להתם דהתם דמתנה לאהרן הייתו הדין שנזכר בח"מ סי' רנ"ג סעיף כ"ד שכיב מרע שאמר נכסי לפלוני ולפלוני כו' והתם שאני שאנו אומרים שהנותן היה דעתו כך מתחלה שיתנו לזה מחצה ולזה מחצה מה שאין כן כאן שאמרו שיפרעו חובותיהם משמע כל חובותיהם וכן יבנו ב"ה הייתו בנין כל הב"ה דזה פשוט שמי שנשבע שיפרע חובותיו שכולם בכלל ואינו יוצא כשישלם מקצת מהם וראייה לזה ממה שכתב בש"ע סימן רכ"ט סעיף ה' אבל אם נדר לחבירו לפרעו והתיר לו חבירו מקצתו לא הותר השאר עכ"ל משמע דבלשון לפרעו משמע כל החוב והוא פשוט גם מלשון הנשבע לפרוע לחבירו בח"ה סימן ע"ג דלא סגי אם יתן לו קצת מן הפרעון ואלו היו אומרים שיהיו המעות לפרעון חובות ולבנין ב"ה הוה דומה להסיא שזכרנו והיה משמע שיהיה ממון זה לסיוע הפרעון ולא שכל הפרעון יהיה מזה וכן לבנין ב"ה משא"כ באמירה שיפרעו חובותיהם משמעו שזה יהיה הפרעון ולא מידי אחריכא וא"כ על כרחך לומר טעות היה אצלם שהיו סבורים שיכולים לפרוע מאותן מעות כל החובות ויכולים לבנות ב"ה מהם וכיון שאינו מספיק נמצא נודרים בטעות ובטל מעיקרא או לומר שעפ"כ יפרעו החובות ומה שיהיה נותר יבנו ממנו ב"ה ואף לפי דעת הרשב"א כאן דיחלוקו מ"מ נראה דאם הציבור אומרים שכוונתם היתה לכן כפי מה שאמרנו שומעין להם וכמ"ש בית יוסף בשם ריב"ש בסי' זה וז"ל ומכל מקום נ"ל ברור שהנשבע על דעת חבירו ועתה אומר שדעתו היה שיוכל אותו פלוני להתירו שומעין לו כדתנן סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל ונדון זה דמיא להנהו דרישא שאין משמעותו להחמיר יותר מלהקל כו' עכ"ל וכן כתב בית יוסף כאן סוף הסימן בשם ריב"ש ששומעין להקל בהרבה דברים לפרש אותם ק"ו כאן שיכולים לפרש דבריהם לפי הפירוש שאמרנו כן נראה לי דאף הרשב"א מודה בזה:

רכט (א) הותר כולו. דמעיקרא לא נדר אלא על דעת שיתקיים כולו והר"ן כ' בשם הירושלמי דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה דמשמע דוקא כשכולו קיים: (ב) שלא לאכול בשר. בטור לא כתוב אלא להתענות לחוד ופי' ב"י דס"ל בי"ט ושבת אפשר בלא בשר להתענג עצמו אבל להרא"ש הוא הדין כן גם בנודר מבשר לחוד והוא תמוה דהיאך יעלה על הדעה לומר דנודר מבשר לא יהיה ביטול עונג שבת אלא ודאי דהטור סבירא ליה גם כן כהרא"ש והדא מנייהו נקט וכן כתב מו"ח ז"ל: (ג) שאני נהנה לך לך כו'. בטור כתוב ולך בוא"ו

וסכ' וסוכיח כן מסרמב"ס פ"ו מס"ס ע"ש וכ"פ סב"ח וסר"ן בתשו' סי' י"ז (וכתבו סמחבר לקמן סי' רכ"ט ס"ס) מיירי דוקא שאמר שלא יסא סנדר סב' אלא לאחר שיסא נשאל על סראשון וכן על סג' לאחר שיסא נשאל על סב' וכל עוד שלא נשאל על סראשון אין סנדר סשני בעולם וכן סג' אבל מי שנשבע או נדר על ד"א פעמים ושלא כגון שאומר לא אוכל סיום לא אוכל סיום כיון שכל סשבועות הן בעולם ליכא למימר סכא אין מתירין את סנדר עד שיחול וסגי בסתרס א' עכ"ל וכן נראה עיקר אלא שיש לסחמיר לכתחלה כיון דאפשר. וגם מסר"ל ן' חביב גופיה כתב שם שראה מי שנסג לסתיר כל אחד בפני עצמה וגם בתשובת מ"ע סי' מ"ח נראה שסחמיר בזה: קיא הנשבע כו'. וה"ה בכל ר"ח שתחלתו ב' ימים ואינו דומה לנשבע לפרוע בראש חודש ניסן שהוא מלא שאי אתה מחייבו לפרוע בתחלת היום דשאני הכא שהימים מחולקים ואנו תופסים את היום בר"ח בפני עצמו וכיון שכן מסתברא לי שיש לחוש ולהחמיר דס"ל כספיקא דאורייתא ולחומרא כן כתב הרשב"א והעתיקו ג"כ הסמ"ע בסי' ע"ג ס"ק כ"ז בשם *)ולפעד"נ דבלאו משוספק להחמיר קי"ל הכי אלא כדאיתא בש"ס ר"פ קונם דאפי' לקולא אמרי' הכי משום דקרי ליה אינשי ריש ירחא ונתבאר לעיל סי' ר"ך ס"ד ואפשר דעת הרשב"א לחלק בדוחק אבל אין נ"ל לחלק וכן משמע בהרא"ש ר"פ קונם כמ"ש ע"ש כמ"ש הלכך בכתובות ובשטרות ביום ר"ח הראשון כותב ביום ר"ח כו' אלמא דין שטרות כדין נדרים בלשון בני אדם כו' ולפי זה אפילו בלא שבועה אם כתוב בשטר שמחויב לשלם לו ר"ח אדר או קודם ראש חודש אדר כיון שלשון השטר דכין אותן כמו בנדרים וכמ"ש רבינו ירוחם וכ"פ בש"ע בח"מ ס"ס מ"ב וכ"כ ב"י בח"מ סימן ע"ג מחודש ע"ו בשם תשובת הרשב"א גופיה אם כן חייב לפרוע לו קודם ראש חדש הראשון כן נראה לי: קיב יתנו מחצה כו'. ע"ל סי' רע"ז ס"ז בהג"ה: קיג וכן בשאר כו'. עיין בח"מ סי' קס"ג וס"ס רל"א מדיני תקנת הקהל: רכט א ואירעו בו שבתות וי"ט כו'. ע"ל סי' רע"ו: ב וכן אם אמר לחבורת כו'. ע"ל סי' רל"ב סעיף ז' ח': ג לך לך לך. וכ"ש לך ולך ולך בוי"ו דהוי כלל וכן אמר לזה לזה או לזה ולזה ולזה: ד הותרו כולם כו'. משמע דהכא אין צריך שיחליף

מח **קיא** [קכד] צח הנשבע (מו) לפרוע לחבירו מנה (מז) בר"ח (עז) אדר חייב לפרוע (נג) ביום ראש החודש הראשון:

מט צט קהל שהחרימו שיפרעו חובותיהם ויבנו בית הכנסת מהמעות שיגבו מהרבית שיחזירו להם העובדי כוכבים ועכשיו כשגבו הרבית מהעובדי כוכבים אין בו כדי לפרוע חובותיהם **קיב** יתנו (נד) (עח) מחצה לזה ומחצה לזה:

נ [קכה] ק לשון מסופק בהסכמה בחרם נידון כפי מה שיאמרו רוב הקהל (מח) שהיתה כוונתם בשעת החרם:

הגה **קיג** וכן בשאר דברים שהצבור מחולקים בו בענין תקנתם וחרם שלהם [קכו] ואם התנו שכל לשון המסופק יהא נידון על פי פלוני לא יוכל לדון על פי אומד דעתו אלא כפי מה שנראה לו מל' ההסכמה והתקנה (ב"י בשם הריב"ש בח"מ סימן ע"ו בשם תשו' רשב"א) [קכז] קהל שגזרו חרמות שאין הצבור יכולין לעמוד בהם אין צריכין לקיימם. (פסקי מהרא"י סי' רנ"ב):

נא [קכח] קא היתר שנעשה באונס אינו כלום:

רכט דין נדר שהותר מקצתו או מי שנדר על דבר א' שני פעמים. ובו ט' סעיפים:

א [א] א נדר (א) שהותר מקצתו (א) הותר כולו [ב] כיצד נדר להתענות או (ב) שלא לאכול בשר זמן ידוע **א** ואירעו בו שבתות וי"ט אומרים לו אלו נתת ללבך שיארעו בו שבתות וי"ט לא היית נודר והותר הכל (הא"ש ורמב"ם) **ב** ב וכן אם אמר לחבורת אנשים קונם שאני נהנה לכולכם [ג] ג או שאמר (ג) שאני נהנה **ג** לך (ה) ד לך לך הוי כלל (°) ואם הותר א' מהם **ד** הותרו כולם אבל אם

באר הגולה

צח תשובת הרשב"א: (וכתוב בח"מ סי' ע"ג סעיף ס"י) משום דבנדרים הולכים אחר לשון בני אדם והוי ספיקא דאורייתא ואזלינן לחומרא: צט תשובת הרשב"א מהא דמתנה לאהרן ומתנה לבניו ב"ב דף קמ"ג ע"א: ק הריב"ש בח"ב בסי' קמ"ה: קא שם בח"ב סי' נ"ו:

א משנה נדרים דף ס"ו ע"א וכר"ע: ב שם במשנה: ג שם במשנה וכר"ש במשנה שבועות דף ל"ו ע"ב הר"ן שם ושכן פסק ר"ת והרמב"ן וכ"כ הרא"ש: ד הר"ן שם אפילו בלא וי"ן וכ"כ הב"י (°) סי' בסי' רל"ב סעיף ח' דדוקא כשהתליף דבריו וכ"כ הב"י שם:

נקודות הכסף

ס"ק ק': (שם ס"ק נ"ד) הקשה על הרשב"א ויש לדחות כל דבריו וק"ל: (שם בש"ד סעיף קטן קי"א)

בית לחם יהודה

גליון מהרש"א

עצי לבונה

ביאור הגר"א

באר היטב

פתחי תשובה

נחלת צבי

שפתי כהן

שיחליף דבריו כדלקמן סי' רל"ב סעיף ח' דהכא כיון שאינו טעות בעיקר הנדר אלא ניתר ע"י התרה בכל ענין הותרו כולן וכן כתוב בד"מ סי' רל"ב וז"ל מיהו נראה מהטור דיש לחלק בין נדר שהותר מעצמו לנדר שהתיר החכם ע"כ לא כתב לעיל סימן רכ"ט שיחליף דבריו עכ"ל וכ"פ הב"ח ועיקר :

ה ולהרמב"ם כו' הותר הראשון כו'. דהוי כאומר לזה וזה הב' יהא כזה הא' וזה הג' יהא כזה הב' :

ו לזה לזה כו', בלא וי"ו דהוי כאומר קונם לזה קונם לזה שא"ל לו' קונם לכל א' וא' וכב"י בשם הריב"ש (והוא בסי' רנ"א) נדר או נשבע שלא יאכל ענבים ושלא ילבש בגדי משי ונשאל על א' מהם לא הותר השנייה להרמב"ם ונראה מדבריו דה"ה לאומר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה שאם נשאל על א' לא הותרה השנייה ונשבע שלא אוכל תאנים וענבים או שלא אשתה יין וחלב ודבש נשאל על אחד מהן הותרו האחרים אלא אם כן היה מסרב בו חבירו כשנשבע עכ"ל וכבר נתבאר דיש חולקים על הרמב"ם עכ"ל ב"י ומביאו ד"מ ונראה דאם אמר קונם ענבים עלי קונם תאנים עלי אף להחולקים על הרמב"ם הוי שני נדרי' כיון דאמר קונם קונם וכדלקמן סי' רל"ח סל"ו בהג"ה וכן מוקי בש"ס פ' בתרא דנדרים דף פ"ז ע"ב מתניתין דאמרה קונם תאנה שאני טועמת וענבים שאני טועמת הרי אלו שני נדרים כר"ש וע"ש וכתב הר"ן שם דאתיא כרבי שמעון דיאמר שבועה לכל אחד ואחד הכי נמי לא חשיב ליה ב' נדרים עד שתאמר שאני טועמת לכל אחד ואחד אבל אם אמרה קונם שאני טועמת לא תאנה ולא ענבה לרבי שמעון נדר אחד הוי כו' : ז צריך פתח כו' לאו דוקא והוא הדין חרטה : ח אלא כשניתר על ידי פתח, ה"ה בזה עד מאה כמו ברישא דכל אחד מתפיס בחבריה דדומה קצת לנדרי טעות וכיון שיש טעות בנדר בטל כולו : ט אם החרימו כו'. שאין החרם והפרת בעל עוקרים מעיקרו אלא מכאן ולהבא : י וכן בהפרת כו', משמע אבל מקצתו מיהא הותר כהפרת בעל וכן משמע יותר בעט"ז מיהו היינו לדעת המחבר לקמן סימן רל"ד סל"ו אבל לדעת הרב שם אפילו מקצתו לא הותר וק"ק למה סתם כאן כדברי המחבר ויש לומר שסמך אלקמן דשם עיקרי דינים אלו ובעט"ז דחק ליישב כן : יא כולם אסורים כו', אפילו כשאומר כן אחר כמה ימים על אדם אחר יהא כפלוני וכן בנדר מבשר והתפיס פת בבשר אבל כשחבירו אמר ואני הוא דבעינן שיאמר כל אחד בתוך כ"ד של חבירו ואז אפילו ק' אסורים כולם כשכל אחד אמר תוך כ"ד של חבירו אע"פ שהוא לאחר כ"ד של הראשון מפני שכל אחד נתפס בחבירו כדלעיל סימן ר"ד : יב וכן מי שנדר כו', כתוב בב"ה בשם רבינו ירוחם אשה שנדרה והתפיס בה אחר שאמר ואני כמותך והפר לה בעל

יורה דעה רכט הלכות נדרים

אמר קונם שאני נהנה לך קונם שאני נהנה לך כל אחד נדר בפני עצמו ואם הותר אחד לא הותרו כולם ה [ד] (ג) ה ולהרמב"ם אם אמר שאני נהנה לזה ולזה ולזה הותר הראשון הותרו כולם הותר האחרון האחרון מותר וכולם אסורים שאיני נהנה ו לזה לזה לזה ז צריך פתח לכל אחד ואחד [ה] י וי"א (ב) דלא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו ח אלא (ד) כשניתר על ידי (ג) פתח אבל על ידי חרטה לא י וי"א דאפילו ניתר בחרטה נמי [ו] ח ואין דברים אלו אמורים אלא בנודר לעצמו אבל אם נדר או נשבע לחבירו לפרעו או לעשות לו מלאכה (ה) (ג) והתיר לו חבירו מקצתו לא הותרו לו השאר והוא הדין אם היו שנים והותר האחד :

ב ט [ז] ט אם החרימו או נידו עשרה בני אדם (ו) והתירו אחד מהם הוא מותר וכולם אסורים י וכן (ד) בהפרת בעל אם הפר נדר אשתו במקצת לא הותר כולו :

ג [ח] י נדר מאחר ואמר על אחר יהא כפלוני יא (ה) כולם אסורים אפי' עד מאה הותר הראשון הותרו כולם הותר האחרון הוא מותר וכולם אסורין הותר האמצעי כל (ז) שקודם לו אסורין הוא וכל שלאחריו מותרים יב יא וכן מי שנדר ושמע (ו) חבירו ואמר [ט] תוך כדי דיבור ואני (ח) ושמע שלישי ואמר ואני ונשאל הראשון על נדרו והותר הותרו כולם נשאל האחרון והותר האחרון מותר וכולם אסורים [י] נשאל השני והותר השני והאחרון מותרים והראשון אסור [יא] יב וה"ה לנודר מבשר והתפיס פת בבשר (ט) והתפיס דבש בפת [יב] יג אסר עליו

טורי זהב

וכתב בית יוסף דלאו דוקא הוא דקי"ל כר"ש דאמר עד שיאמר לשון נדר לכל אחד אבל הרמב"ם פסק כרבנן דבווי"ן תליא מילתא דהיינו לזה ולזה אבל לזה לזה הוה כל אחד נדר בפני עצמו ובסעיף ד' משמע דקי"ל כרמב"ם כיון שפסק שם במה שאמר בלא התרה הוה נדר אחד ואף על גב דלא אמר פעם אחר לשון נדר אכל דבר ועיין מ"ש שם :

(ד) כשניתר על ידי פתח. לפי שע"י פתח דומה קצת לנדר בטעות וכיון שיש קצת טעות בנדר הותר משא"כ ע"י חרטה שאין שם טעות מעיקרא אלא שנהפכה דעתו עתה. וי"א בתרא ס"ל אפילו על ידי חרטה מהני דהא החכם עוקר הנדר מעיקרא : (ה) והתיר לו חבירו מקצתו. פי' שאומר הריני כאלו התקבלתי מקצת הפרעון דה"ל כאלו פרעו אותו מקצת מ"מ לא הותר השאר דלגבי אדם אחר לא אמרינן הותר כולו כיון שכבר נתחייב לו לפרוע הכל דוקא לא הפסיד במה שוויתר לו מקצת עיין מ"ש בסי' רכ"ח סעיף מ"ט דמשמע מזה בא' שנשבע לפרוע לחבירו לא יצא ידי שבועתו עד שישלם הכל. ובסי' רל"ב ס"ח יתבאר דלא אמרינן הותר כולו כשהותר מקצתו אא"כ משנה דבריו ממה שאמר תחילה וכן הדין כאן בכל מקום דאמרינן הותר כולו וכ"כ ב"י שם בשם רמב"ן ור"ן ע"כ אין להקל כלל נגדם בפרט שאין חולק בפירוש עליהם *)ותמוהין דברי מו"ח ז"ל שפסק להקל כאן גם בד"מ פסק כמ"ש : (ו) והתירו אחד מהם כו'. דבהיתר זה וכן הפרת הבעל לא אמרינן דנעקר מעיקרא אלא מכאן ולהבא : (ז) שקודם לו אסורין. בטור יש כאן ט"ס וצ"ל ולמטה אסורין ולמעלה מותרין : (ח) ושמע שלישי ואמר ואני. כמו ברישא דכל אחד מתפיס בחבריה הכי מסקינן בגמ' : (ט) והתפיס דבש בפת כו'. כלומר אם הותר האחרון הוא מותר וכולם אסורים ואם האמצעי כו' :

חידושי רע"ק

(סי' רכ"ט סעיף ג') והותר הותרו כולם כמ"ל (פ"ב ה"ד מהל' נזירות) כתב ראותו האחר שתלה נדרו בראשון א"צ להתיר לבד נדר הראשון וע' לעיל (סימן רכ"ח בש"ך סק"י) אולם

פתחי תשובה

(וה"ה אם אסרם עליו בקונם ונמצאת אחת מהם טמאה או טרפה לדעה קמייתא דלעיל סי' רט"ז ס"ה מיהו י"ל דכאן הוא איסור כולל וצ"ע בזה) מי אמרינן כיון דעל אותה בהמה לא חל הנדר אף על האחרת לא חלה דה"ל נדר שהותר מקצתו הותר כולו או דילמא ע"כ לא אמרינן נדר שהותר מקצתו כו' אלא כשחל הנדר מעיקרו וגוב הותר מקצתו ע"י פתח אבל אם מעיקרו אין מקום לחול על מקצתו כלל בכה"ג אפשר דקיינן ביה ככל היוצא מפיו יעשה והביא דדעת הריטב"א מבואר דלא חל כלל אמנם מדברי הר"ן בנדרים דף פ"ו נראה שחולק על סברת ריטב"א והאריך בזה ע"ש ועיין בכ"ל מ"ש בזה : (ב) דלא אמרי' כו'. כתב בתשובת חות יאיר סוס"י ט"ו הנודר להתענות ב' וה' המשך שנה ומפני אונס או שמחת מצוה או נער שאירע ביום אחד הגיע להתיר נדרו נהי דהותר כולו מ"מ לא הפסיד שכרו למפרע וגם להבא יכול לנהוג כמנהגו על קבלתו הראשונה וע"ש בהשמטות שכתב שכן נתפשט המנהג ונראה הטעם דס"ל כי"א בסי' רכ"ט דל"א נדר שהותר כו' אלא כשניתר ע"י פתח אבל ע"י חרטה לא וכ"פ בשו"ת דברי ריבות והתרת נדרי תענית אין ענין לטעות רק אינו ידע שיזדמן היה מתנה בעת הנדר חוץ מנכהאי גוונא רק מתחרט שלא התרה. ע"ש עוד ובסוף סי' קכ"ט דלמעשה יש להחמיר לחזור ולקבל להבא : (ג) והתיר לו חבירו מקצתו. [עיין בתשו'

באר היטב

לזה ולזה ולזה ש"ך) : (ג) ולהרמב"ם. (דהוי כאומר לזה וזה הב' יהיה כזה הא' וזה הג' יהיה כזה הב' וקי"ל כהרמב"ם) וכב"י בשם הריב"ש נדר או נשבע שלא יאכל ענבים ושלא ילבש בגדי משי ונשאל על א' מהם לא הותר השניה להרמב"ם וכתב הש"ך ונראה דאם אמר קונם ענבים עלי קונם תאנים עלי אף להחולקים על הרמב"ם הוי ב' נדרים כיון דאמר קונם קונם : (ג) פתח. דדומה קצת לנדרי טעות וכיון שיש טעות בנדר בטל כולו וכתב הט"ז דבסי' רל"ב ס"ח יתבאר דלא אמרינן הותר כולו כשהותר מקצתו אא"כ משנה דבריו ממה שאמר תחילה וכן הדין כאן בכ"מ דאמרינן הותר כולו וכ"כ ב"י בשם רמב"ן ור"ן ע"כ אין להקל בזה ודלא כמ"ש הב"ח להקל כאן והש"ך מסכים עם הב"ח וכתב שכ"כ בד"מ סי' רל"ב דהכא שאני כיון שאינו טעות מעיקר הנדר אלא ניתר ע"י התרה בכל ענין הותרו כולן וא"צ שיחליף דבריו : (ד) בהפרה. דבהיתר זה והפרת בעל לא אמרינן דנעקר מעיקרא אלא מכאן ולהבא וכתב הש"ך מיהו היינו לדעת המחבר בסימן רל"ד סל"ו אבל לדעת הר"ב שם אפילו מקצתו לא הותר בהפרת בעל ומה שסתם הר"ב כאן י"ל שסמך אלקמן דשם עיקרי הדינים : (ה) כולם. אפי' אמר כן אחר כמה ימים על אדם אחר יהא כפלוני וכן בנדר מבשר והתפיס פת בבשר אבל כשחבירו אמר ואני בעינן שיאמר כ"א תכ"ד של חבירו כדלעיל סי' ר"ד. ש"ך : (ו) חבירו. וע"ל סימן רל"ד סכ"א באשה שנדרה והתפיס בה אחר וא"כ הפר לה הבעל היא מותרת

בכר ב' פעמים או (ז) שנשבע עליו ב' פעמים יג אף על פי שנשאל עליו והתירו לו יד אסור (י) עד שישאל עליו ויתירו לו פעם שנית:

ד [יג] יי נשבע על דבר אחר ונשבע שלא ישאל על שבועתו נשאל תחילה על האחרונה שנשבע שלא יתירו לו ואחר כך ישאל על הראשונה טו וכן אם נשבע או נדר שלא לעשות דבר (ד) פלוני בלא התרה ולא הפרה נשאל תחילה (יא) על מה שאמר בלא התרה ואח"ב נשאל על עיקר טז הנדר (תשובת רשב"א וע"פ ב"י סי' רכ"ח דף ער"ב סוף ע"א) טו וכן צבור שהטילו חרם והתנו שלא יעשו התרה ולא התרה להתרה עד סוף העולם (יב) יתירו תחילה חרם (ח) האחרון שהחרימו שלא להתיר ואחר כך יתירו הראשון:

הגה [יד] מי שנשבע על דבר אחד ואמר שאם ישאל על נדרו (יג) אינו יהודי אסור לשאול על נדרו ואפי' אם נשאל עליו בדיעבד יש להוכיחו וליסרו שהלך אמונתו בנדרו וצריך כפרה וסליחה (מרדכי פ' האומנין) טז ודוקא בכהאי גוונא אין להתיר לו אבל אם אמר (ה) אם (ט) אעשה דבר פלוני לא אהיה יהודי אפי' (ו) היתר אינו צריך (פסקי מהרא"י סי'

טורי זהב

(י) עד שישאל עליו כו'. בטור סימן רל"ח בסופו כתוב בלשון זה שבועה שלא אוכל ככר זה שבועה שלא אוכל ככר זה אין השניה חלה ואם נשאל על הראשונה חלה השניה עכ"ל מדכתב שלא חלה השניה משמע שאין בידו להתיר השניה קודם שיתיר הראשונה כיון שעדיין לא חלה ודומה למ"ש סי' רכ"ח סעי' י"ז אין מתירין הנדר עד שיחול כו' וכן משמע מדברי הרא"ש בפ' שני דנדרים דף י"ח וז"ל אלמא כל כמה דלא נשאל על הראשו' ליתא לשני' כו' עכ"ל וכיון דליתא היאך יכול להתירה אלא דמדברי רמב"ם סוף פרק ו' דהלכות שבועות לא משמע כן שכתב שבועה שלא אוכל היום שבועה שלא אוכל היום ונשאל על הראשונה חייב משום שניה וכן נשאל על השניה חייב משום שלישית נשאל על השלישית בלבד חייב משום ראשונה ושניה נשאל על השניה חייב משום ראשונה אם כן למה אמרו אין השבועה חלה על השבועה שאם לא נשאל והלכה אין חייב אלא אחת עכ"ל משמע שיכול להתיר השנייה או השלישית אפי' קודם שהתיר הראשונה וא"כ צריך לומר דלא דמי זה להא דסי' רכ"ח סעיף י"ז שזכרתי דהתם לגמרי אין השבועה בעולם עדיין משא"כ בזה שיש לשבועה שניה ושלישית בעולם אלא שלא מצאו מקום לחול עדיין דבר זה המציא מהר"ר לוי חביב בתשובה סי' קל"ט לדברי הרמב"ם ומתוך כך המציא עוד קולא אחרת דהיינו כי היכי דאמרינן סימן רכ"ח סעיף מ"ו דמתירין כמה נדרים לאיש אחד אפי' בהיתר אחד הוא הדין בנשבע על דבר אחד הרבה פעמים סגי בהיתר א' לכולם דלא כמו שאמר הש"ע שם דבזה צריך התרה לכל אחד מטעם דאין השניה חלה קודם שיתיר הראשונה כמ"ש שם ולע"ד נראה דיפה פסק הש"ע שם אלא שסבר לדברי הרא"ש והטור שזכרנו לא חלה כלל וודאי פליגי על הרמב"ם בזה ואין יכול להתירה קודם שיתיר הראשונה וזה מוכח עוד מדבריהם מדלא חילקו בין לא חלה השבועה זאת לההיא דסימן רכ"ח שזכרנו והיה להם להשמיענו חילוק זה דהוא חידוש גדול *) אלא ודאי דלא סבירא להו כלל כרמב"ם בזה ותו דאפילו להרמב"ם דמיקל שמועיל היתר השניה קודם הראשונה מ"מ לא נראה דמיקל קולא האחרת של מהר"ר לוי חביב שיוכל להתירם בפעם אחת וטעם נכון יש בדבר דהא דיכול להתירה קודם לראשונה היינו שאין בהתרתו דבר הסותר התרה זאת שהרי אין מתיר אלא שבועה אחת משא"כ כשמתיר בפעם אחת גם הראשונה בזה מחזיק השניה שמעתה תהיה חלה והיאך נמשיך דיבורו של חכם שאומר מותר גם על השניה והם סותרים זה את זה דבשזה נופל זה קם ע"כ לא שייך נפילה אחת לתרוייהו וזה דבר שהשכל מחייבו וכל מי שירצה לעקם עליו עליו להביא ראיה ברורה ואין מדברי רמב"ם אלו שום ראיה להו כן נראה לע"ד נכון ואף קולא הראשונה דהיינו להתיר השניה קודם לראשונה נראה דאין לסמוך להקל בשל תורה כיון שהרא"ש והטור משמע דלא סבירא להו כן וכמ"ש ש"ע סי' רכ"ח ראיה עוד מתשובת הרא"ש סוף כלל י"ב מי שאמר בשעת נדרו שלא יוכל שום חכם להתיר זה הנדר גם זה הוא נדר והוה כמו נדר בתוך נדר תחילה יתירו לו אותו שנדר שלא יתיר כו' עכ"ל הרי דדימה נודר שלא יהיה נשאל דהיינו מה שנזכר בסימן זה סעיף ע' למה שנזכר סימן רכ"ח סעיף מ"ו לנדר בתוך נדר והיינו שנדר על דבר אחד ב' פעמים שמוזכר פ"ב דנדרים דף י"ז וכתב על זה דצריך להתיר תחילה שהוא אל עכשיו ומו"ח ז"ל כתב מכח דברי מהר"ר לוי חביב הנ"ל שהגה יוצאת מלפני ב"י והדברים ברורים כמ"ש ובתשובת מהר"ר לוי חביב שם כתב גם הוא שהרא"ה מי שפסק שלא אחלק עליו כדבריו אלא שחלק עליו: (יא) על מה שאמר בלא התרה. שדבר זה הוא כשבועה בפני עצמה כ"כ ב"י בשם רשב"א והרא"ש וקשה הא פסק בסעיף א' לדעה קמייתא דלא הוה נדר אחר עד שיאמר קונם פעם שנית והיינו כר' שמעון בגמרא שזכרנו שם ואם כן גם כאן יהיה די בהיתר אחד כיון שאמירת בלא התרה הוא שבועה א' עם התחלת השבועה וכ"כ ב"י ס"ס רכ"ח דף רע"ג ע"א בשם תשובת הר"ן דהא דצריך היתר מיוחד בנשבע על דבר אחד ואומר שלא אהיה נשאל על השבועה היינו לר' יהודה אבל לר"ש צריך שיאמר פעם אחרת שבועה שלא אהיה נשאל כו' ונ"ל דבעל דעה קמייתא דסעיף א' ס"ל דדוקא לענין הותר מקצתו הותר כולו ס"ל לר"ש דכל שלא אמר שבועה פעם אחרת הוה כלל אחד אבל כאן שאמר בלא התרה הוה כאילו נשבע ב"פ על דבר אחד דהא כפל לשון הוא בענין אחד ע"כ צריך ב' התרות כנלע"ד: (יב) יתירו תחילה חרם האחרון כו'. נראה דבחרם האחרון גופיה צריך ב' התרות דהיינו תחלה על מ"ש ולא התרה להתרה ואח"כ על מ"ש שלא יעשו התרה ואח"כ על עיקר החרם הראשון וראיה לזה ממ"ש ב"י בשם הר"ן סימן רכ"ח ומביאו כאן בש"ע בסעיף ה' במי שאמר בשעת נדרו שאם יתיר הנדר אז יחול עליו איסור אכילת פירות וכן בכל פעם ופעם וכן לעולם וכתב הר"ן שם דכל פעם שהזכיר פעם (אחת) הוה שבועה בפני עצמו וכתב שם וז"ל והתרנוהו מהאיסורים פעמים רבות כמו שיערנו שאמר כן וכן בכל פעם ופעם כו' מעתה אין חשש אפילו אם יודה אח"כ שאמר אלף פעמים כן כיון דבשעה שנשאל לא היה סבור שיהיה נמשך איסור הפירות מזה אין חשש עכ"ל ומבואר עוד דאע"פ שאמר וכן לעולם כוה לאין תכלית מ"מ לא נחשב רק לפעם אחת: (יג) אינו יהודי אסור לשאול כו'. במרדכי שם מסיים בזה פן יכפור וכתב מהרא"י בפסקיו סימן קל"ב דבאמת אין בזה לא

שפתי כהן

או אב היה מותרת והמתפיס אסור עכ"ל ולא ידענא למה כתבו בשם רבינו ירוחם הרי ש"ס ערוך הוא ומוסכם מכל הפוסקים כדלקמן סימן רל"ד סעיף נ"ח ע"ש: יג אע"פ שנשאל עליו כו'. פירוש שאין כוונתו רק לשאול על הראשונה אבל אם נשאל על כולם בבת אחת הגי בהיתר אחד כדלעיל סימן רכ"ח סמ"ו: יד אסור עד שישאל כו'. דלע"ג דאין שבועה חלה על שבועה כדלקמן סי' רל"ט סי"ג מ"מ כשהותרה הראשונה חלה השניה למפרע: טו וכן צבור כו'. ע"ל סימן רכ"ח סכ"ה וכ"ו: טז ודוקא בכה"ג כו'. כלומר דוקא בכה"ג שנדר מתחלה ואח"כ אמר על הנדר שאם ישאל עליו לא יהא יהודי אין להתיר משום שאין מתירין נדר שיש בו נדנוד עבירה אבל אם אמר אם אעשה דבר פלוני לא אהיה יהודי או אפי' אמר בפירוש אם אעשה דבר פלוני יכפור בהש"י אין זו לא שבועה ולא כינוי ולא יד הואיל ואינו מוציא שום רמז שבועה או נדר מפיו וכך מבואר בפסקי מהרא"י סימן קנ"ב וכן בד"מ ודלא כהעט"ז שפירש דכשאומר איני יהודי שזה הלשון משמע שאם ישאל לא יעשה מעשה יהודי לפיכך אסור לישאל לו על נדרו שעושה עצמו לכופר אבל אם אמר אם אעשה דבר פלוני לא אהיה יהודי אפי'

באר הגולה

וכדמפרש רבא שם דף י"ח ע"א וכמ"ש בסימן דלעיל סוף סעיף מ"ז: יר למב"ם בפ"ה מה"ל ופירש הכ"מ שם. טו פשוט שאם היה נשאל על הראשו' תחלה נמצא שעבר על שבועה שניה: טו ריב"ש בת"א סי' קנ"א: טז הרא"ש

נקודות הכסף

שם:(שם ס"ק י') רוצה לומר דהטור והרא"ש הם חלוקים אהרמב"ם ולפע"ד לא מוכח מידי דהא הטור לא כתב אלא בלשון הש"ס דכפ"ב דנדרים דאין השניה חלה וכמו שפירש הרמב"ם שם דהיינו דלא חלה לענין דאינו חייב אלא אחת כן יש לפרש דבריהם. גם מ"ש הרא"ש ליתא לשניה כו' קאי אש"ס דהתם דהיינו דאינו חייב אלא אחת ע"ש. וגם דברי מהר"ל ן' חביב נראין נכונים דכיון דהשבועות הן בעולם יכול להתירם בבת אחת ואין לומר כאן דבשזה נופל זה קם אדרבה אינו מניחו לקום אלא מיד מתירו גם מה שהביא מתשו' הרא"ש כלל י"ב לאו ראיה היא דהתם נדר שלא יוכל להתיר לו שום חכם להתירו ויפה כוונב"ח שהשיג על הב"י דאין להוכיח כלל מדברי הר"ן ע"ש ומכל מקום יש להחמיר בדבר וכמ"ש בש"ך

כנסת הגדולה

לקיים את המצוה אין שבועה חלה עליו כמו שכ' דהא נשבע שלא לפרוע אין שבועה חלה עליו וקושיא זו בעצמה קשיא לי למה שכתב כך כ.דון זה לא ימכור כדי לקיים שבועתו הראשונה ומצאתי השניה שבועת שוא ולמאי אצטריך לזה כיון שהשבועה שניה לא חלה אפי' שלא היה נשבע שבועה הראשונה דהוי נשבע לקיים את המצוה ודאי שיקיים שבועה ראשונה כדי שלא יעבור על שתיהן על שניה משום שבועת שוא ועל הראשונה משום שבועת ביטוי ובלאו הכי קשיא לי דמאחר שנשבע שלא לפרוע הרי מיד עבר על השבוע' שניה משום שבועת שוא ומוטב שיעבור על שבועת שוא משיעבור ג"כ על שבוע' ביטוי כדאיתא בירוש' פ"ג דשבועות

בית לחם יהודה

באכילה או בשתיה הואיל והן חלוקות בלאו והן הותר מקצתו לא הותר כולו וכתב עוד אם מפרש שרוצה להתיר הנקנית דפשיטא דלא אמרינן נדר שהותר כולו. וכתב עוד הדמי נבור לא אמרינן הותר מקצתו הותר כולו. וכתב עוד נדר שנדחה מקצתו לא נדחה כולו כיצד ראובן נדר להתענות עד ר"ה וחלה בכל התענית ולא יכול להתענות קצת ימים והבריא קודם ר"ה מתענה כל אותן הימים שנשארו עד ר"ה. הדכ"ז:

ברכי יוסף

והכי נקטינן: (שם סעיף ד' בהג"ה) שאם ישאל על נדרו אינו יהודי וכו'. מה שנהגו הטפשים לומר כמו שהקב"ה אמת כן הוא אמת דבר זה הוא עון פלילי וקרוב לכפירה ולאוי לגעור באומר זה וללמדו שהוא עון ואם ישנה ליסרו על כך כפי ראות ב"ד עד שישוב. ואם מבטיח לחבירו כשאומר כן חייב לקיים דבריו ולאמתם. הרדב"ז בתשובות החדשות סימן ט"ב: האומר על נפשי לעשות דבר זה וכן המודה נגד כותל המערבי דבר זה ואפילו אמר בחיי נפשי או בכותל מערבי אף שאין ראויה לומר כן מכל מקום איסור שבועה ליכא. מהר"ר יעקב עולכו בתשובה כ"י סי' ק"ו:

ביאור הגר"א

[יג] נשבע כו' וכן כו' וכן כו'. ע"ל סי' רכ"ח סמ"ו וכתב הר"ן דמ"ש עד לעולם ניתר בהתרה א' כיון שהוא דיבור א' ועל ס"ש התרה ולא התרה להתרה צריך ע"ב א' וא' וכנ"ל שם וראיה דכ"ז מועיל התרה מדלא אשכחנא בפ"ד דגיטין (ל"ו א') ובפ"ג דמכות שלא יוכל להתיר אלא ע"ד רבים ורש"ם נמי ראף עד לעולם ניתר בפ"א ראל"כ אין תכלית ואינו ניתר והנ"ל בכה"ג. ח"ש בס"ח אסר כו': [יד] מי כו' ודוקא כו'. עס"ז ורש"ך: שבועה

באר היטב

והמתפיס אסור. ש"ך: (ז) שנשבע. כ' הש"ך אע"ג דאין שבועה חלה על שבועה מ"מ כשהותרה הראשונה חלה השניה למפרע וכ"ז אם אין כוונתו רק לשאול על הראשונה אבל אם נשאל על כולם בב"א סגי בהיתר א' כדלעיל סי' רכ"ח סמ"ו אבל הט"ז כתב שבשבועה א"י להתיר בב"א אפי' להתיר השניה קודם הראשונה אין להקל ע"פ מילתא בטעמא (ובנה"כ השיג עליו ודחה ראיותיו ומ"מ סיים דיש להחמיר ע"ש): (ח) האחרון. כתב הט"ז נ"ל דבחרם האחרון גופיה צריך ב' התרות דהיינו תחלה על מ"ש ולא התרה להתרה ואח"כ על מ"ש שלא יעשו התרה ואז אפילו אמר וכן לעולם שהוא לאין תכלית מ"מ לא נחשב רק לפעם א': (ט) אעשה. דדוקא בנדר מתחלה ואח"כ אומר על הנדר שאם ישאל עליו

פתחי תשובה

אתם סוסר סי' י' דה"ה הנודר ויש בו קצת לתועלת חבירו וקצת שאינו לתועלתו מתירין את שאין בו תועלת אפי' שלא לרצון חבירו ואת שיש בו תועלת לא יותר ויישב בזה דברי ר"ח בס' המקנאות ממה שהפליא עליו בתשובת מהרל"ם מינץ סי' ע"ש ע"ש]: (ד) פלוני בלא התרה. [ועיין בתשובת ח"ס ס"ס רכ"א דמי שאמר הריני נודר עד"ר שאין לו התרה כשמתירים לו לדבר מצוה אין צריך להתיר לו פעמים ע"ש]: (ה) אם אעשה. עבה"ט ועיין בת' רדב"ז החדשות סי' י"ז על מה שנהגו הטפשים לומר כמו שהקב"ה אמת כן הוא אמת דבר זה הוא עון פלילי וקרוב לכפירה לפי שאין להשות אמיתת מציאות הבורא ית"ש לאמיתת שום נברא מהנבראים ורא‍וי לגער בכל מי שאומרו ולהענישו וליסרו עד שישוב מדרכו הרעה אבל לענין שבועה אם מבטיח את חבירו כשאומר כן נראה שהוא חייב לקיים דבריו ואפי' תימא דאין כאן שבועה גמורה לא גרע מידות. ועי"ש עוד בסי' נ"ה: (ו) היתר א"צ. ע' בתשובת שבת הלוי ח"א סי' ע"ו:

עצי לבונה

כולו אלא דוקא כאן דמיירי דהותר הראשון ע"י חכם דעוקר למפרע אז הותרו כולם ומה שתמה עמ"ש זה בשם ר"י עם"כ דמיישב דהש"ס מיירי באומר ואני ככר זה ואני כמותך אז יש פלוגתא בין הרמב"ם והתוס' וס' רבינו ירוחם כהרמב"ם דאף בזה המתפיס אסור ע"ש: (שם סעיף ר') ואח"כ יתירו הראשון כו'. עיין ט"ז ס"ק י"ב שכתב דצריך ג' התרות ועפ"ש שכתב דלא נראה כן אלא סגי ג"כ ב' התרות דבזה א"ש דא"א בענין אחר כלל דלסגי בהתרה א' דלאי נתיר מקודם גוף החרם הא החרימו שלא להתיר ואי נתיר רק מה שאמר שלא להתיר אלא הוא הותר א"כ לא הוי הותר אלא להתיר וצריך עוד להתיר ולכן ה"א בהיתר א' דלשון מותר לך אינו סובל ב' דברים אלו שיהא מותר להתיר ושיהא מותר גוף החרם אבל בזה דבפ"א שאומר מותר לך סובל שני התרתים היינו התרה והתרה להתרה שהם אינם עניינים נפרדים כמו שהתרה והחרם עצמו דהם עניינים נפרדים כנ"ל הלכך די בזה ב' התרות ע"ש: (שם בהג"ה) שאם ישאל על נדרו אינו יהודי אסור לשאול וכו'. עט"ז וש"ך הספק דבזה שנדר מתחלה כדין ואמר כזה אין להתיר דתנו שלא יבוא לידי מכשול פן יכפור ח"ו אבל בלא נדר מקודם רק בזה הלשון אפי' אמר אם אעשה זאת יכפור בהש"י אין זו שבועה כלל ול"ל לטעם שכתבו הלבוש שהרי משנה סידוע שהרי רוצים שהוא יהודי דז"א דאפי' אמר שיכפור מ"מ לא הוי שום רמז שבועה בזה ועבל"י ס"ס רכ"ח בשם הר"ש הלוי דאי דמהני נמי התרה כשנשאל תחלה על מה שאמר שאם ישאל על נדרו אינו יהודי ואח"כ ישאל על הנדר וגם מי שנדר ואמר אם אוכל בשר לא אזכה להיות עוה"ב דמתירין לו ויבקש מחילה ואם נדר שלא ללבוש מנעלים הותר מקצתו הותר כולו ע"ש: אלא

גליון מהרש"א

(שם סעיף ד') וכן אם נשבע או נדר כו' ובלא הפרה נשאל תחילה. קהל שהסכימו שיחיד יכול לעכב לבטל הסכמה שנעשה לשבאים לבטל אח"כ יחיד מעכב אין אומדים יבטל תחלה זו ההסכמה עצמה שתקנו שיחיד

קנ"ב) ומ"מ נראה לי דלא טוב עשה מי שנשבע ויש להוכיחו על זה :

ה י אסר על עצמו מין מאכל אם יעשה דבר פלוני ואמר שיהא באיסורו בכל פעם ופעם שישאל (יד) ויותר מהאיסור שיחול עליו פעם אחרת וכן לעולם יתירו לו פעמים רבות כמו שישערו שאמר וכן בכל פעם ופעם וכו' יז ועוד יתירו לו על מה שאמר וכן לעולם :

ו יח אם נשבע על דבר אחד והתנה שלא יוכלו להתיר לו אלא (טו) [טו] פלוני (י) ופלוני שהם בארץ מרחקים יתחרט על אותו תנאי ויתירוהו לו אחרים ואח"כ יתירו לו אחרים הדבר שנשבע עליו . (הגו' מיי' ב"י סי' רכ"ח דף ער"ב סוף ע"א והיא בתשב"ז סימן ח' ובסמ"ק) :

ז יט אם התנה בשעת שבועתו שלא תהא ניתרת לעולם (טז) אין תנאו (יא) כלום דדברים בעלמא הם כיון שלא כלל בשבועתו שלא ישאל על שבועתו יח דאם כן מתירין תחילה הב' ואחר כך הראשונה כאמור :

ח כ קבל עליו חרם ונדוי לעשות דבר פלוני בלי שום פתח וחרטה מתירין לו כא שאין החרם צריך לא פתח (ולא) חרטה [טז] כב ואם אמר בלי שום פתח היתר וחרטה יש לחוש (יז) למלת (יב) היתר שאמר ומתירים לו תחילה הב' ואחר כך הראשונה :

ט [יז] כג נשבע שלא ידבר עם פלוני ונשבע אחר כך שאם ידבר עמו שיאסר בבשר יט נשאל על הראשונה ואחר כך על השניה שאין מתירין לא נדר ולא שבועה כל זמן שלא (יג) חלו כד וכן אם נשבע שלא יהנה לפלוני או לחכם שישאל לו על השבועה נשאל תחלה על הראשונה ואח"כ על הב' של חכם כה וכן אם נשבע שלא יהנה לפלוני והרי הוא נזיר אם ישאל על שבועתו זו ישאל על שבועתו תחלה ואח"כ על נזירותו וכן כל כיוצא בזה :

רל ובו סעיף אחד :

א א [א] א מתירין שבועות ונדרים (*) [ב] אפילו נשבע (א) בהזכרת השם . (כן נהגו על פי, פ"ס ופוסקים עיין בית יוסף) :

(*) פי' שאדם עושה בינו לבין עצמו .

שפתי כהן

אפי' היתר אין צריך שזה לשון משמע אם יעשה דבר פלוני שאינו יהודי בעלמותו והיאך ישנה את הידוע שהרי רואים אותו שהוא יהודי עכ"ל ולא כוון יפה: יז ועוד יתירו על מה שאמר וכן לעולם. שאע"פ שלשון וכן לעולם כולל לאין תכלית אי אפשר שיתרבה הנדר מטעם זה ולפיכך כל שהותר שנה ושלש אי אפשר שיהא כאן נדר א' שלא חל אלא כל נדריו חלים וחכם יכול להתירן ואע"פ שמקלא איסורו עתיד עדיין לחול החכם עוקר הנדר מעיקרו . ר"ן : יח דאם כן מתירין כו' . כלומר כשכלל בשבועתו כן מתירין תחלה הב' כו' : יט נשאל על הראשונה כו' . דאין השניה חלה עד שידבר עמו והרי הוא אסור לדבר עמו נשאל תחלה על שנדר לדבר עמו ואז כשידבר עמו אל השניה וכן בנשבע שלא יהנה לחכם כו' ועיין לעיל סי' רכ"ח סי"ז וע"ל סי' רל"ט סעיף י"ג ס"ק כ"ז :

רל א מתירין כו' . כתב בתשובת מהר"מ מינץ סימן ע"ג ומ"מ מתי שיבא לידי כה"ג להתיר להמון עם הפרוצים בנדרים אני משים עליהם להתענות בה"ב וכה"ג לפי האדם ולפי הנדר וכן ליתן מעות לדבר מלוה זהוב או כהאי גוונא לפי עשרו כדי שלא יזלזלו בנדרים שאומר מאי אכפת לי אם אשבע כל מה שארצה אלך אצל חכם ויתיר לי וכן שמעתי מרבותי עד כאן לשונו וכן נכון

טורי זהב

שבועה ולא נדוי אלא דלענין להתיר נדר חשו חכמים במקום שיוכל לבוא לידי מכשול כההיא דאין מתירין נדר של שחוק מש"ה פסק שם דאם אמר אם אעשה כו' כמו שהעתיק כאן בסיפא דאינו נדר כלל דשם לא מיירי לענין שאלה : (יד) ויותר מהאיסור . פירוש שהיה ניתר על ידי שאלה מן הנדר וכבר זכרנו לשון הר"ן בסעיף ד' מה ששייך לזה : (טו) פלוני ופלוני . פירוש דוקא שנים אבל אם הזכיר ג' הוה על דעת רבים ודינו מבואר בסימן רכ"ח סעיף כ"א : (טז) אין תנאו כלום . פי' דהוה אמינא כיון דהתנה תנאי זה לא יועיל לו שום שאלה זה לא אמרינן דמוכח בגמרא שאין לך שום נדר בעולם שלא יועיל לו שאלה כן כתב בית יוסף בשם ריב"ש ומלשון דאם כן מתירין תחילה שכתב כאן בסיפא משמע דכל שלא אמר שלא ישאל עליו אלא סתם שלא יהיה ניתר לעולם אין צריך רק היתר א' דהיינו מה שמתיר עיקר השבועה ואין צריך היתר על מ"ש שלא יהא ניתר לעולם *)ותמיה לי מה בין זה לאומר בלא התרה דסעיף ד' והנלע"ד דריב"ש בעל סעיף זה ס"ל גם באמירה בלא התרה א"ל רק היתר אחד מטעם שלא הזכיר נדר בפעם אחרת וכר"ש שזכרתי בסעיף ד' על פי הר"ן או מטעם דכל שאינו זוכר שום דבר על עצמו שהוא לא יהיה הנשאל אין זה כמו שבועה אחרת או אפשר דכשאומר בלא התרה הוה כאלו הזכיר את עצמו שהוא לא יהיה המתיר מה שאין כן באמירה שלא יהיה ניתר לעולם ולענין מעשה נ"ל דאף כאן יעשה ב' היתרים אחד על מה שאמר שלא יהיה ניתר לעולם וא' על עיקר השבועה דאין הפרש בין זה לבלא התרה דסעיף ד' כן נ"ל : (יז) למלת היתר כו' . פי' שזה מורה על לשון שבועה *)ותימה לי הא איתא בסי' רכ"ח סעיף כ"ה אפילו הזכירו בפירוש שבועה עם החרם *) לא הוי בו דין שבועה :
ים

באר הגולה

בתשובה כלל ח' סימן ט' : יז הר"ן בתשובה סימן י"ז והביאו הב"י בס"ס רכ"ח דף רע"ב סוף ע"א : יח נ"ז שם : יט הריב"ש בח"א סי' קכ"ב הביאו הב"י בס"ס רכ"ט : כ רשב"ץ ב"י סי' רכ"ח סוף דף רס"ז : כא שם והכ"כ הרמב"ן והרשב"א וציינתיו לעיל סעיף ח' : כב שם : כג לשון הטור בס"ס רכ"ט וכרב ספא שם בנדרים דף נ' ע"א הסכמת הפוסקים:כדלשון הרמב"ם בפ"ו מהלכות שבועות דין ט"ז מברייתות שם ע"א וע"ב : כה שם ושם :
א ציינתיו לעיל בריש סימן

הגהות הט"ז

(סי' רכ"ט ט"ז סוף ס"ק י"ז) לא הוי בו דין שבועה . וי"ל דהם אומר בפי' שבועה אז מורה שאין החרם שבועה מה שא"כ כאן שמלת היתר יש להבין שהחרם עצמה הוא דין שבועה :

נקודות הכסף

סימן רכ"ח ס"ק ק"י : (שם ס"ק ט"ז) *ותמיה לי מה בין זה כו' . לק"מ דבסעיף ד' מיירי שכלל כן בשבועתו כלומר שהשבועה היתה ג"כ ע"ז שלא יהא לו התרה אבל הכא אמר כן בשעת שבועתו ולא כלל בשבועתו : (שם ס"ק י"ז) *ותימה לי כו' . תימה לתמיהתו מה ענין זה לזה דהתם בקהל קמיירי שלא הוזכרו אלא לאיים יותר הלכך הם נודרים בעצמם ומתירים בעצמם וזה לא שייך הכא . וגם בלאו הכי לק"מ דמ"ש סי' שזה מורה לשון שבועה וע"ס זה כתב ותימה לי כו' לא דק אלא רצה לומר שהחרם צריך התרה שלשון היתר שייך בחרם ואם כן הרי קבל עליו שלא יתיר חרמו וצריך התרה לזה מתחילה וכן מבואר להדיא ברשב"ץ שממנו מקור דין זה ומביאו ב"י בסימן רכ"ח סוף דף רס"ז וכמדומה שלא ידע מקור הדין ע"כ נסתבך בזה :

כנסת הגדולה

וכתבוהו הרי"ף והרא"ש והטור ז"ל וא"כ תרי תמיהי איכא במלתיה חדא דלמה הוצרך לומר דיקיים שבועתו ולא יעבור משום דמוטב שיעבור על שבועה א' ולא על שבועה דלחשונה וכו' בשב ואל תעשה משיעבור בשבועת ביטוי בקום עשה תיפוק לי' דמוטב שיעבור על ראשונה ולא על שתי שבועות כדאיתא בירושלמי דכתבינן ותו איך כתב ומוטב שיעבור על שבועת ביטוי בשב [illegible]

ביאור הגר"א

רל [א] מתירין כו' . ר"ל אפי' שבועות וכמש"ש כ"ח א' ובח"א כו' ושם י"ח א' ובשבועות כ"ז כ"ח ושם כ"ד ב' ובמכות (כ"ב א') ובפ"ק חמדיר : [ב] אפי' נשבע

[טו] פלוני ופלוני . עסי' רכ"ח סכ"ב : [טז] ואם כו' . עט"ז : [יז] נשבע כו' . כמ"ש למטה ובן כו' ועסי' רכ"ח סי"ז ומש"ש :

באר היטב

לא יהא יהודי אין להתיר משום שאין מתירין נדר שיש בו נדנוד עבירה אבל אם אמר אם אעשה כו' לא אהיה יהודי או אפי' אמר בפי' אם אעשה דבר פלוני יכפור בהש"י אין זה לא שבועה ולא כינוי ולא יד הואיל ואינו מוציא שום לשון שבועה או נדר מפיו . ש"ך (וכ"כ לעיל סי' רכ"ח . נדר שלא ללבוש ושלא לנעול מנעלים הותר מקצתו הותר כולו כדב"ז ח"ב סימן רנ"א) : (י) ופלוני . דוקא ב' אבל אם הזכיר ג' הוי עד"ר ודינו מבואר בסימן רכ"ח סכ"א . ט"ז . (יא) כלום . והט"ז חולק ע"ז וכו' ולענין מעשה נ"ל דאף כאן יעשה ב' התרות א' על מה שאמר שלא יהיה ניתר לעולם וא' על עיקר השבועה דאין הפרש בין זה לסעיף ד' (ובנה"כ השיג עליו דל"ד לס"ד דשם השבועה היתה גם ע"ז בכלל שלא יהא לו התרה אבל הכא לא כלל בשבועתו רק שאמר כן בתנאי בעלמא) :

(יב) היתר . כ' הט"ז תמיה לי הא אי' בסי' רכ"ח סכ"ה אפי' הזכירו בפי' שבועה עם החרם לא הוה בו דין שבועה (ובנה"כ כתב דלק"מ דהתם מיירי מקהל שלא הוזכרו אלא לאיים יותר הלכך הם נודרים בעצמם ומתירים בעצמם וזה לא שייך הכא) : (יג) חלו . דאין השניה חלה עד שידבר עמו והרי הוא אסור לדבר עמו נשאל תחלה על שנדר לדבר עמו ואז כשידבר עמו חלה השניה וכן בנשבע שלא יהנה לחכם כו' וע"ל סימן רכ"ח סי"ז ובסי' רל"ט סי"ג :

רל (א) בהזכרת . כתוב בתשובת מהר"מ מינץ ומ"מ מתי שיבא לידי כה"ג להתיר להמון עם הפרוצים בנדרים אני משים עליהם להתענות בה"ב וכה"ג לפי האדם ולפי הנדר וכן ליתן מעות לדבר מלוה זהוב או כה"ג לפי עשרו כדי שלא יזלזלו בנדרים שאומר מאי איכפת לי אם אשבע כל מה שארצה אלך אצל

[illegible]

גליון מהרש"א

יכול לעבור ואח"כ יבטלו החכמים שרוצי' לבטלה והוא מעבר על' ח' חות יאיר סימן קכ"ו : (שם סעיף ט') אם ישאל על שבועתו זו ישאל כו' . בת' חות יאיר סימן ס"ו למד מכאן להאומר אם אשאל

ברכי יוסף

(סימן ר"ל סעיף א' בש"ע) אפילו נשבע בהזכרת השם . שנהגים שיו מתירים הרבה בזמנם בשבועות . כמבואר בדברי הרא"ש והביאו הטור . ועמ"ש לקמן סי' רל"ד בס"ד :

עצי לבונה

[illegible]

רל (א) יש אומרים כל מי שנשבע כו'. הטעם דכיון שעבר על השבועה אין במכירתו כלום כההיא דפ"ק דתמורה כל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מידי וכבר נתבאר דלא קיס לן הכי בח"מ סי' ר"ח בדברינו ולעיל בי"ד סימן רכ"ח סעיף ל"ה:

רלא (א) ושוב נשאל על הקיום. פירוש אותו פלוני שתלה בדעתו הסכים שיהיה נדר ואחר כך נתחרט והלך לחכם והתיר לו הסכמתו בזה לא בטל הנדר: **(ב)** אבל אם לא קיימו כו'. יש תמיה בהג"ה זאת דמשמע דאע"פ שאינו אומר בפירוש שהיה דעתו שיוכל לבטלו תלוי הדבר באותו שנדר על דעתו שהוא יוכל לבטלו וצריך לומר דגם הכא מיירי שאומר שהיתה דעתו תחלה לכך ועי"ז כתב אחר כך וכ"ש אם אומר בפירוש בשעת הנדר שיוכל לבטל: **(ג)** וכ"ש אם התנה בפירוש כו'. פירוש תיכף שישמע יוכל לבטלו אבל לא אחר כך ומ"ש ברישא שאפילו פירש והתנה כו' אימת שירצה יבטלנו פירוש אחר השמיעה לא תכף באופן שכבר חל הנדר בשעה ששתק ועי' מה שכתבתי בסימן רכ"ח סעיף ל"ז: אחד אמר לאשתו תנה לי תקיעת כף שלא תנשא לאיש אחר אחר מותי וגם אני אדור לך שלא אשא אחרת אחר מותך אין נדרו חל אפי' כבר קיים פריה ורביה בשעת נדר ומעתה גם נדרה אינו חל כי לא נדרה אלא על דעת אם הוא יקיים נדרו ותקיעת כף יש לו התרה ולרווחא דמילתא יתירו לה. תשובת א"ז רס"ל ועיין מה שכתב רמ"א סימן רל"ב סעיף י"ז:

רלב (א) או בפחות מעט. זה לדעת הר"ן שמביא ב"י *)ואיני יודע למה כתב דוקא מעט דהרי כתב הר"ן וז"ל שאע"פ שדעתם היה לשלש דינרין מוכר יכול ליתנו בפחות משלש ולוקח יכול ליתן בו יותר כיון שמשמעות הנדר לא היה אלא לזרז אע"ג שהסכימו בלבם לשלש דינרין לא הוה אלא דברים שבלב ומיהו אין המוכר רשאי ליתנו בשקל ולא הלוקח בסלע שהרי עיקר משמעות נדרם לא היה אלא לכך והיכא מצן דאמר דאפי' בכה"ג לא חל נדרייהו עכ"ל הרי שלא אסר אפילו לדעת המחמיר אלא בשקל או סלע ממש כיון שע"ז הקפידו בפירוש אבל כל מה שלא פירשו מותר אפי' הוא הרבה משלשה · ונראה שרמ"א מפרש דהא דמחמיר בסלע ושקל ממש לאו מכוון קאמר בזה אלא קמשמע לן דאין היתר אלא בסך ממוצע בין שניהם שיהא קרוב לזה כמו לזה דהיינו שלשה וכן פחות או יותר מעט נחשב בכלל סך ממוצע מה שאין כן בסך מרובה לא נקרא ממוצע אלא קרוב לזה יותר מלזה: **(ב)** שכן דרך התגרים כו'. פירוש שדעתם מתחלה היה על ג' דינרין אלא שכל אחד נתכוין בנדרו שלא יעמוד על דעתו דוקא ומשום הכי לא חייל נדרם דבעינן פיו ולבו שוין וכאן אין לבו שוה לפיו בשעה שאמר הנדר: **(ג)** וי"א אף על גב כו'. נתבאר טעמם בדברי הר"ן בסמוך: **(ד)** ויש מקילין. כתב מו"ח ז"ל כמדומה

נכון לעשות: **ב** אלא מדוחק. או לצורך מצוה כן הוא בריב"ש בשם הרמב"ן שמביא בית יוסף ס"ס זה והוא פשוט: **ג** נדנוד עבירה כו'. ע"ל סימן רכ"ח סט"ו: **ד** י"א כו'. ובח"מ סי' ר"ח כתב הרב בשתם דמכירתו מכירה והסמ"ע שם פסק כהי"א דהכא שאני ע"ש שהאריך אבל הב"ח שם פסק דספיקא לדינא הוי והמע"ה וכן עיקר לפי שגם מתשובת הרא"ש כלל ז' סי' ד' נראה שחולק ע"ז שכתב דהא דאמר רבא בריש תמורה דאי עביד לא מהני היינו במלות שאי אפשר לבטלן ככל הנהו דמייתי התם אונס שגירש ותורם מן הרעה על היפה כו' אבל התקנה וחרם וכה"ג שאפשר לבטלו בהא מודה רבא דמהני כו':

רלא א או שתלה באחר שיבטלנו כו'. כלומר שיתירנו כמו ג' הדיוטות אבל אם נדר על תנאי שיסכים חבירו או על תנאי שלא יבטלנו יכול חבירו לבטלו בכל לשון כמו שכתבתי בסימן רכ"ח ס"ק ל"א עיין שם: **ב** וכ"ש אם התנה כו'. דיכול חבירו לבטל הנדר כל זמן שלא חל דהיינו מיד בשעת הנדר הוא מבטלו או שהתנה שהנדר לא יהא נדר עד שישמענו חבירו ולא יתירו א"כ לא חל הנדר עד שישמענו ומיד בשומעו הוא מבטלו א"כ לא חל הנדר כלל:

רלב א יש נדרים כו'. ע"ל ר"ס רל"ט מדין שבועות כאלו: **ב** או בפחות מעט. היינו להי"א אבל להיש מקילין אפי' בשקל יכול ליתנו: **ג** ויש מקילין. וכמדומה

הגה [ג] ומ"מ לא ישאל עליו לכתחלה **ב** אלא מדוחק ועיין לעיל סימן ר"נ (הגאונים וע"פ) [ד] כל נדר שיש בהתרתו **ג** נדנוד עבירה אין להתירו (הר"ד כהן וריב"ש סי' תל"ג) (°) **(א) ד** [ה] י"א כל מי שנשבע שלא לעשות איזה דבר כגון שנשבע **(א)** שלא למכור חפץ פלוני ועבר ומכרו אין במכירתו (ג) **(ב)** כלום הואיל ועבר על שבועתו. (במרדכי הגהות דשבועות):

רלא הנודר על תנאי או מי שתולה נדרו בדעת אחרים. ובו סעיף אחד:

א [א] [א] אין הנדר והשבועה ניתרים אלא על פי מומחה או בג' הדיוטות [ב] שאפילו פירש והתנה בשעת הנדר או השבועה אימתי שירצה שיבטלנו מעיקרו **א** או שתלה (באחר) (א) שיבטלנו אימתי שירצה אינו כלום דמיד כשחל הנדר אין לו התרה [ב] אלא על ידי מומחה או ג' הדיוטות [ג] ואפילו אם תלאו בדעת אחר וקיימו **(א)** ושוב נשאל על הקיום אינו מועיל:

הגה **(ב)** [ד] אבל אם לא קיימו ומיד ששמעו אמר שלא יהיה נדר הנדר בטל (כן משמע מדברי הרא"ש כלל י' סי' ג' ומל' הטור) (ג) **ב** [ה] וכ"ש אם התנה בפירוש שחבירו יוכל לבטלו דיוכל חבירו לבטל כל (ב) זמן שלא חל הנדר (ריב"ש סי' תס"ו וקפ"ב) ועיין לעיל סי' רכ"ח סעיף ל"ז ול"ח:

[ו] [ג] ומיהו אם נדר לזמן אין צריך התרה אלא לכשיגיע הזמן בטל ממילא:

רלב דין נדרי זרוזין והבאי ושגגות ואונסין. ובו כ' סעיפים:

א א [א] [א] יש נדרים שאין צריכין התרה נדרי זרוזין נדרי הבאי נדרי שגגות נדרי אונסין [ב] [ב] והתולה בדבר ולא נתקיים:

ב [ג] *) נדרי זרוזין כיצד היה מוכר חפץ לחבירו ואמר [ג] קונם עלי ככר זה אם אפחות מסלע ואמר הלוקח קונם ככר זה עלי אם אוסיף על שקל ונתרצו שניהם בג' דינרים **(א) ב** [ד] (או (א) בפחות מעט או יותר מעט (ר"ן)) לא נאסר שום אחד מהם **(ב)** שכן דרך התגרים לידור או לישבע כדי לזרז חבירו ואין בלבו לשום נדר **(ג)** (וי"א אף על גב דאמרינן לזרוזי נתכוונו מכל מקום לא יוכל המוכר ליתנו בשקל ולא יוכל הלוקח לקנותו בסלע) (שם בשם י"א) **(ד) ג** (ויש (ג) מקילין) (שם) [ה] [ד] ודוקא כשאין

ביאור הגר"א

כו'. כמ"ש רפ"ג דנדרים וכ"ז שלא כדברי הגאונים שהחמירו הרבה ועיין רא"ש שם: [ג] ומ"מ כו'. כ"מ ס"פ המדיר: [ד] כל נדר כו'. כמ"ש סי' רכ"ח סט"ו: [ה] י"א כו'. מהא דפ"ק דתמורה (ד' ב') כל מידי דאמר כו' ובפרק האשה שנפלו (פ"א ב') כיון דאמור רבנן לא, לזבון כו' וכ"ש בשבועה דאורייתא ועמ"ש בח"מ סי' ר"ח ולעיל סי' רכ"ח סל"ח:

רלא [א] אין כו'. כמ"ש ר"ס רכ"ח: [ב] שאפי' כו'. דאל"כ מאי פריך בפ"ג כ"נ ב' אי זכור עקרית כו': [ג] ואפי' אם תלאו כו'. כמ"ש בבעל דאם קיימו שוב א"י להפר וה"ש לעיל דמיד כשחל הנדר כו' ודוקא גבי בעל בעי רבא ברפ"י אם יש שאלה בהקם משום שהאשה סומכת לגמרי ע"ד בעלה משא"כ באחר אחרי שעשה מה שעליו לעשות וקיים את נדרו אינו נסמך עליו יותר וה"ש ואפי' כו' ושוב כו': [ד] אבל אם כו'. כמ"ש בבעל ודוקא מיד דבבעל גזירת הכתוב הוא ביום שמעו. ריב"ש ועסי' רכ"ח סל"ז מש"ש ושהפוסקים חולקים ע"ז: [ה] וכ"ש כו'. בזה כ"ע מודי כמש"ש:

[ו] ומיהו אם כו'. כמ"ש בפ"ח דנדרים בכולה פרקין לשם ס' ב' א"ל א"ת לנזור כו' וכמש"ל סי' ר"כ ס"ג בהג"ה. וכן הדין בחרמות ב"ד כמ"ש תוס' בפ"ק די"ם ח' א' ד"ה ב"ד כו' ובסנהדרין נ"ט ב' ד"ה לב"ד והעידו שרש"י חזר בו ממש"ש בד"ה לב"ד וכ"כ א"ח שכ"כ רש"י בתשובה אלא שנסתפק דאפשר רש"י בפי' שם חזר בו ונעלם מכנו דברי תוס', הנ"ל שרש"י חזר בו ממ"ש בפי' וכ"ז בחרמות ב"ד אבל בנדרים דכ"ע א"צ התרה כנ"ל:

רלב [א] יש נדרים כו'. כשמואל שם כ"א ב' שכ"ם לישנא דמתני' ועוד דרב יוסף מתני לישנא אחרינא וכן אמרו בירושלמי ר"א בשם ר"ח ורשב"א בשם ר"י ורב ושמואל כו'. רא"ש שם: [ב] והתולה כו'. כמש"ש ס"ח א' ועד"נ שם ד"ה נעשה כו' וכ"כ הרא"ש שם ובפסקיו ועמ"ש בסי"ם: [ג] קונם עלי ככר כו'. רא"ש שם ד"ה קונם כו': [ד] או בפחות כו' וי"א כו'. ר"נ שם ד"ה גרסינן בירושלמי כו': [ה] ודוקא כו' ואם כו'. פור מהירושלמי הביאו הר"נ שם והרא"ש בפסקיו ובגי' הרא"ש היה זה טעמיד

באר היטב

הכם ויתירנו וכן שמעתי מרבותי עכ"ל וכן נכון לעשות. ש"ך: (ב) כלום. ובח"מ סי' ר"ח כתב הר"ב בסתם דמכירתו מכירה ובסמ"ע פסק שם כהי"א דהכא ע"ש שהאריך והב"ח פסק שם דספיקא דדינא הוי והמע"ה וכן עיקר. ש"ך:

רלא (א) שיבטלנו. אבל אם נדר על תנאי שיסכים חבירו או ע"ת שלא יבטלנו יכול חבירו לבטלו בכל לשון כמ"ש בסי' רכ"ח סל"ז. ש"ך: (ב) זמן. דהיינו מיד בשעת הנדר הוא מבטלו או שהתנה שהנדר לא יהא נדר עד שישמענו חבירו ולא יתירו א"כ לא חל הנדר עד שישמענו ומיד בשומעו הוא מבטלו א"כ לא חל הנדר כלל ש"ך. כתב הט"ז א' אמר לאשתו תנה לי ת"כ שלא תנשא לאיש אחר אחר מותי וגם אני אדור לך שלא אשא אחרת אחר מותך אין נדרו חל אפילו כבר קיים פ"ו בשעת נדר ומעתה גם נדרה אינו חל כי לא נדרה אלא ע"ד אם הוא יקיים נדרו ומ"כ יש לו התרה ולרווחא דמלתא יתירו לה תשו' א"ז רס"ל ועיין מ"ש רמ"א בסי' רל"ב ספי"ז עכ"ל הט"ז:

רלב (א) בפחות. כ"כ לאפוקי שקל וסלע דאינם רשאים ליתן כך לדיעה זו. ש"ך בנה"כ: (ג) מקילין. וכמדומה שהעולם נהגו קולא בדבר זה. ב"ח:

פתחי תשובה

רל (א) שלא למכור. עיין בתשובת נו"ב תניינא חלק אה"ע סי' קכ"ט אות ד' שכתב דע"כ לא קאמר המרדכי אלא בנשבע לחלוטין שלא למכור דבר זה שאז א"א בשום אופן שימכור כ"א שיעבור על השבועה הרי גוף המקח נעשה באיסור אבל אם נשבע שלא למכור כ"א בידיעת פלוני ועבר ומכר עד שלא שאל את פלוני א"כ המקח היה יכול להיות בהיתר רק מה שעשה בלי ידיעת פלוני עשה הוא איסור והרי זה דומה לשוחט בשבת ויוה"כ כו' ע"ש: **(ב)** כלום. עבה"ט ועיין בתשובת מהר"ם לובלין סימן ע"ב ובשו"ת ארבעה טורי אבן סימן כ"ד ובתשובת נו"ב תניינא חלק או"ח סימן קל"ט ובחלק יו"ד סוף סימן ט' ובחלק אבן העזר סימן קכ"ט אות ד' ואות ז' [בתשו' חתם סופר סי' ו' מ"ש בזה]:

הוי

זכו'. משמע דקאי ע"ז דנשבע בהזכרת השם אך ממ"ש ועל"ל סי' ר"נ משמע דשום שבועה לא ישאל אלא מדוחק כמ"ש שם ס"ג וכש"ך שם דיש מחמירין בשבועה דאין לה התרה דכתיב לא יחל כו' כריב"ש דכ' שהם הזהרו בהיתר השבועות ואף בנדרים כזה"ז שאין ראוי להתירם אלא לדבר מצוה או משום עשיית שלום. וכ"מ מהש"ך בשם מהר"ם מינץ בס"ק א' דמחמיר על המון עם הפרוצים בנדרים (ומכ"ש בשבועות) להתענות בה"ב או ליתן צדקה לפי עשרו ואז מתירין לו משמע דבכלל גוונו כ"ה ועש"כ בשם בית יעקב דנדרים הוי דשיל"מ דמלוה לאתשולי אבל שבועות אין נכון לאתשולי דלא הוי מצוה ולא הוי דבר שיש לו מתירין ע"ש: (שם) נדנוד עבירה אין להתירו. עש"ך סק"ג שכתב על סימן רכ"ח ר"ל דנדר של שחוק אין להתיר וכ"כ לעיל סי' רכ"ט ס"ק ט"ז על מ"ש שם רמ"א באומר שאם ישאל על נדרו אינו יהודי דאסור לשאול מטעם זה דהוי נדנוד עבירה כמ"ש ס"ט וכו' שם שמא יכפור ח"ו: (שם) י"א וכו' כגון שנשבע שלא למכור וכו'. עש"ך ס"ק ד' דהסמ"ע פסק כי"א דהכא שאני ר"ל דה"א למכור כלל רק באיסור ע"י שיעבור על השבועה משא"כ במכר בשבת דאין האיסור שבת גורם המכירה דאפשר למכור בלא"ה ומסיק הש"ך דהוי ספיקא דדינא שגם מתשובת הרא"ש נראה שחולק ע"ז כיון דאפשר לבטלו וכו'. אף דלעיל סימן רכ"ח ס"ק ל"ז החזיק הש"ך שם בתירוץ הב' של הרא"ש שם לעיקר מ"ש ועוד אכה עוקר הנדר מעיקרו ומסיק שם דדוקא כשהתירו תרם הראשון הוי מכירה וכשלא התירו אין המכירה מכירה ובזה מיושב שם דברי תשובת הרא"ש דלא פליגי אהדדי היינו בח"מ סי' ר"ח הסכים להסמ"ע שם אבל מ"מ מסיק גם התם דהוי ספיקא דדינא וגם התוס' דיש תמורה כתבו דבזה דבדה האיסור מלבו מודה רבא דמהני ועי' מ"ש שם באריכות מזה:

באר הגולה

רכ"ח (ס) וכ' הריב"ש בתשו' בא"ח סימן ס"ה הזכרו בהיתר השבועות והנדרים שאין ראוי להתירם בזמן הזה כי אם לדבר מצוה כגון מילתא דאית בה תקנתא או עשיית שלום בין איש לאשתו וכגון שאלה דליכולה בשם הגאונים:

א לשון הטור מתשו' אביו הרא"ש כלל י' והביאו הב"י בסוף סימן רכ"ח עם שאר תשו' בענין דין זה: ב ליינתיו לעיל ריש סימן רכ"ח ומ"ש: ג שם ושם בתשובה וכ"כ התו' בכולה דף ה' ע"א ובתשובת להרמב"ן סימן רע"ז:

א משנה נדרים דף כ' ע"ב: ב לייניתיו לקמן בסעיף י"ם: ג שם במשנה: ד לשון הטור מדברי הרא"ש בפסקיו שם

נקודות הכסף

(סימן רל"ב ס"ק א' בט"ז) *ואיני יודע כו'. ול"נ דכוונת רמ"א לאפוקי שקל וסלע:

כנסת הגדולה

עיין בתשובת הריב"ש סימן קנ"ם וכנ"ח סי' י"א:

סימן רל"ב בשו"ע סעיף ב') נדרי זרוזין שלא נדר אלא לזרז את חבירו כו'. נ"ב ראובן שרצה לדרוש ושמעון לא היה מניחו וקפץ ונדר שיהיה נזיר אם אדבר עם שמעון מכאן ועשרה שנים אם לא אדרוש למחר ועתה אומר כי לא נתכוון אלא שיאמם חבירו עצמו וירכ' עליו ליעשהידרוש יש מי שירצה לומר דהוי נדרי זירוזין ומורי הרב בתשו' א"ח סימן כ' כתב דלא הוי נדרי זירוזין וצריך התרה במקום דמהני התרה ועיין כנ"ח

ברכי יוסף

(שם בהג"ה) **שנשבע שלא** למכור וכו'. עמ"ש מור"ם נוסים בח"מ סי' ר"ח ומ"ש שם האחרונים ועמ"ש בספר חזון נחום מס' תמורה בקונט' מהר"ל אכהכם הארו שהביא שם בענין כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני אי לא עיין שם באורך: (סימן רל"א ש"ע סעיף א') ומיהו אם נדר לזמן וכו'. כתב מרן בבדק הבית סימן זה מי שקבל עליו שבועה או חרם שלא ידבר עם פלוני זמן הוי לעולם וכו' ע"ש וכן פסק לשון בשו"ע כמ"ש שם בהג"ה. כמ"ש במ"ש הרב ר"מ אלשיך בתשובה סימן קל"ב:

גליון מהרש"א

אהיה נזיר שמשון וראיתו אינו מובן דבזה ל"ש ואח"כ על נזירות רג"א ע"ש היתר (סי' רל"ב) דין נדרי זרוזין והבאי ושגגות ואונסין. בחור שנידד עצמו בשבועה והאשר שמעה האם צעקה ובתה וניזמה להעבירו מגבפות הוי ש' שגגה ת' רשד"ם בוי"ד סימן ק"ד ועי' ת' זרע אברהם יו"ד סימן ט' נשבע להשכים קודם אור הבוקר לבה"כ הוי ש' שגגת כיון שא"י לבוא משומף בסו"ת בא"ה א"ח

עצי לבונה

מתלה ע"ז לא ע"ש ודו"ק: (סימן ר"ל סימן א' בהג"ה) ומ"מ לא ישאל עליו לכתחלה

מעמידים דבריהם אלא שניהם נתרצו בשלשה דינרים אבל אם לא נתרצו אלא זה בסלע וזה בשקל ונתבטל המקח ודאי לנדר גמור נתכוונו וחל הנדר וכל מי שיעבור על נדרו ד הרי (ג) חילל דבריו ה ואם האחד העמיד דבריו והשני לא העמיד מתוך שנתבטל לאחד נתבטל גם לשני [ו] י וכל זה מיירי בסתם אבל אם אומרים שלנדר גמור נתכוונו (א) הוי נדר ה י ואם המוכר אמר קונם (ה) אם אפחות מיותר מסלע או שאמר הלוקח קונם אם אוסיף לך על מעט פחות משקל ונתרצו בג' דינרים הרי זה נדר שאין דרך לזרז (ד) כשמפליגין כל כך ולנדר גמור נתכוונו:

הגה ו [ז] נדר לשנים שרוצים לקנות ממנו ואמר לאחד מהם לנדר גמור כוונתי ולאחר לזירוזין כיון שהנדר בטל לגבי אחד בטל לגבי שני הואיל ונקרא נדר אחד לשניהם. (ב"י בשם הר"ן בפי' הירושלמי):

ג [ח] ח המזמין את חבירו שיאכל עמו ומסרב ומדירו אם אינו אוכל עמו ט או שאומר לו קונם שאני נהנה לך אם אין אתה מתארח עמי ואוכל פת חמה ושותה כוס של צונן וזה מסרב ה"ז נדר של זרוז י אבל אם זימן ראובן לשמעון לאכול עמו והיו מזמינים אותו גם במקום אחר וחפץ לאכול יותר עם ראובן ואומר לו (ו) (ה) הדירני מנכסיך אם לא אוכל עמך כדי שלא יפצירו בי במקום אחר הרי זה נדר גמור.

הגה [ט] ואין למדין מדיני נדרי זרוזין למקום אחר שאין לך בהם אלא מה שאמרו חכמים. (ב"י בשם רבינו ירוחם):

ד ז יא נדרי הבאי כיצד כגון שאמר [י] קונם ככר זה עלי אם לא (ו) ראיתי (ז) כיוצאי מצרים (או) אם לא ראיתי נחש (ח) כקורת בית הבד [יא] יב או חומה גבוהה לשמים (אינו נדר) שכן דרך העולם להפליג ולא כוון לשם נדר [יב] (ואם מעמיד דבריו שאמר שכוון לשם נדר הוי נדר). (תא"ו ני"ג וכן משמע לקמן בטור סימן רל"ט גבי שבועה):

שפתי כהן

וכמדומה שהעולם נהגו קולא בדבר זה. ב"ח: ד הרי חילל דבריו כו'. דוקא כשמוכרו אחר כך לזה הלוקח אבל אם מכרו לאחר אפשר שיאמר המוכר לפלוני אוזיל ולא לך. פרישה: ה ואם המוכר אומר כו'. אם אוסיף לך מעט כו' שאין דרך לזרז כשמפליגים כ"כ כו'. דדוקא כשאין ביניהם אלא חצי שקל במקח השוה ג' דינרים או דרכם לידור לזרז אבל כשהם מופלגי' זה מזה ביותר לא כן פירש הרא"ש ושאר מפרשים הא דבעי בש"ס (דף כ"א) אמר ליה טפי מסלע והלה אומר בציר משקל מהו ולחומרא ולי נראה דהכי פירושו דכיון דדייק ואמר טפי מסלע אם כן כוונתו דעל כל פנים פחות מסלע לא אם כן אמרינן האי טפי זירוז הוא אבל סלע נדר הוא או דלמא כולה זירוז הוא וכן בפחות משקל והכי משמע מדקאמר התם בש"ס מי דמי כו' הכא ספיקא הוא דלמא פחות מסלע ויותר על שקל קאמר ודוק לפי זה אפי' אינן מרוחקים כל כך כגון שזה אומר טפי מסלע וזה אומר פחות מג' דינרין יש להחמיר: ו נדר לשנים. שרוצים לקנות ממנו ואמר קונם שאיני פוחת לכם מן הסלע והיה בדעתו לא' מהם לנדר גמור כו': ז נדרי הבאי כו'. כ' הר"ן דב' מיני נדרי הבאי הן חד דשייך ביה גוזמא דהיינו כעולי מצרים וחד דלא שייך ביה גוזמא כמו נחש שיש בו בקעים כגבו כקורת בית הבד ומותר ג"כ מטעמא דאמדינן לדעתיה שלא לאסור נתכוין שאילו כן לא הוי ליה לתלות איסורו בתנאי שא"א אלא נתכוין לומר דברי הבאי וכ"ל שהתולה איסור פירות בדבר שיש בו גוזמא (כלומר לאפוקי בדבר דלא שייך ביה גוזמא דאפי' ודאי ליתא מותר דמ"מ הבאי הוא) כגון דאמר יאסרו פירות עולם עלי בשבועה או בקונם אם לא ראיתי בדרך כעולי מצרים ולא ראה כ"כ אנשים שיהא ראוי לומר מהם דרך גוזמא כעולי מצרים הפירות אסורי' עליו עכ"ל וכב"י ואיני יורד לעומק דעתו דאטו קלבה יש לדבר הא יש אדם שכשירא' מאה אנשים ואומר דרך גוזמא שהם כיוצאי מצרים וכן משמע מדתני בתוספתא דנדרים פ"ב נדרי הבאי אם לא כמניתי על פסח שאליה שלו שוקלת י' ליטרין אם לא שתיתי יין שלוגו שוה דינר זהב עכ"ל ולק"מ דה"ק הר"ן דוקא כשראה אנשים רבים וגם להחזיק דבריו לו' עם רב ראיתי כיוצאי מצרים כיון שראוי לו' גוזמא על עם רב אמרינן לגוזמא נתכוין אבל אם לא ראה עם רב אין כוונתו על גוזמא אלא על האמת נתכוין שיהא פירותיו אסורים ומהתוספתא אין ראיה דהתם נמי דרך גוזמא הוא שאומר על אליה כבדה כמניתי ומגזם שהיה משקלה י' ליטרין וכן יין טוב שתיתי משא"כ כשלא ראה רק מתי מספר דבכה"ג לא שייך גוזמא וכן משמע ממה שמסיים הר"ן וכן תנן בנדרים דנדרי הבאי מותרים באומר אם לא ראיתי בדרך זה כיוצאי מצרים דוקא כשראה מנין רב של אנשים שאפשר לומר

טורי זהב

(ה) אם אפחות מיותר מסלע. בגמרא (דף כ"א) איתא בלשון זה אמר ליה טפי מסלע והלה אומר בציר משקל נדר הוה או זרוזין הוה האי והלה אומר פירושו או הלה אומר דבחד מנייהו הגי וכמ"ש הטור והש"ע וכתב הר"ן וז"ל כלומר שא"ל קונם שאני פוחת לך מן סלע פרוטה והלוקח אומר קונם שאני מוסיף לך על שקל פחות פרוטה דאיכא למימר כיון דנחית כולי האי לדיוקא נדר הוי לישנא אחרינא אמר ליה טפי מסלע שא"ל שלא יפחות מה' דינרין ואמר ליה אידך שלא יתן לו יותר מדינר כיון דמרחקי כולי האי נדרא הוה עכ"ל ומדברי הרא"ש שם משמע כלשון השני אבל מדברי הטור והש"ע נראה כלשון הראשון שהרי כתבו מעט פחות משקל ופשוט שמחמת אותו מעט לא מיקרי הרחקה כולי האי אלא ע"כ כלשון הראשון והטעם כיון שאומר לשון המורה על הקפדה בדוקא ופירוש. מסתבר הוא דהכי מלינו גם בח"מ סימן פ"ג סעי' א' שכתב שם ואפילו דקדק בחשבונו לגרך פחות משוה פרוטה לא אמרינן כיון שדקדק כל כך קושטא אמר עכ"ל והטעם שם דקא מערים לו' כן שיאמינו לו הדיינים ומספקא להתלמודא גם בנדר בלשון זה אם נאמר דכל זה היה מן הזירוז שחבירו יסבור שדוקא קאמר או לא אבל בלשון השני הוא תמוה מה לי כשהם מחולקים תחילה בשקל אחד או ביותר קלא על כן העיקר כפי' הראשון נראה לי: (ו) הדירני מנכסיך. וכן אם שמעון עצמו נדר שיאכל עם ראובן דלא הוה בזה זרוזין: (ז) כיוצאי מצרים. בגמרא ובטור כתוב אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים ונראה דמוכרח לגרוס כן מדפריך בגמרא על קורת בית הבד והא הוה בשבור מלכא כמו שנעתיק בסמוך ולא פריך על כיוצאי מצרים והא אפשר שראה כן דהא איתא בח"מ סי' רכ"ד סעיף ה' הרואה ששים רבוא מישראל ביחד וכו' אלא על כרחך לו' דמה שהוא אומר בדרך הזה היינו שמפורסם הוא שלא היו שם ס' רבוא באותו דרך אבל לגירסא דכאן קשה מגמרא שזכרנו: (ח) כקורת בית הבד. בגמרא פריך ולא והא הוה חיוויא בימי שבור מלכא רמו עליה תליסר ארוותא תבן ובלע יתהון אמר שמואל בטירוף מגבו קאמרינן כמו קורת בית הבד ויש בזה הרבה פירושים מה קרי לה טירוף אלא דקשה למה לא כתב הטור ג"כ דמיירי בטירוף וכן הרא"ש בפסקיו לא הביא הך טירוף ונראה דהך מפרשים בגמ' דלא אמר הנודר בפירוש שראה נחש ערוף בגבו אלא ה"ק שמואל דכוונת הנודר במה שאמר נחש כקורת בית הבד לענין טירוף קא מכוין בזה וזה מוכח מל' הגמרא שאמר טירוף מגבו קאמרינן ולא אמר הכא במאי עסקינן דאמר נחש טירוף מגבו אלא ודאי כמו שכתבתי על כן פסק הטור לקולא דדי באמירת נחש כקורת בית הבד לחוד שהכל כלל במה שאמר כקורת בית הבד לגדלות ומה שנהגו התנא במתניתין הוא דקמ"ל מילתא אגב אורחיה לענין מקח וממכר כדמסיק שם בגמרא כן נראה לי לדעת הטור ולענין הלכה קי"ל כר"ן דאפילו תלה הנדר במידי דלאו גוזמא אלא שקר מוחלט בעיני כל העולם הנדר מותר דזה לא נתכוין לאיסור דלא אשכחן מאן דפליג בפירוש על הר"ן ולפי זה אפי' לא ראה שום נחש מותר ונראה לי דגם הר"ן מודה דאם לא ראה רבוי עם כלל דאסור דדוקא גבי נחש טרוף מגבו לידוע שליתי' כלל לפי דעת הר"ן על כן בשעת הנדר אין מקום לדבריו כלל וידוע שעם אדם הוא לא ישגיח בדבריו ואין מבקש שיאמינו לו מה שאין כן בעם רב שהוא רוצה שיאמינו לו שראה רבוי עם על כל פנים ושהוא מפליג בקריאת שמם כיוצאי מצרים והוא לא ראה באמת כלל על כן

באר הגולה

בשם הירושלמי: ח שם ושם בשם הירושלמי: ו גם זו שם ושם בשם רא"ש בפירוש הירו' וכן פי' הר"ן: ז בעיא דרבינא מרב אשי שם בבלי בנדרים דף כ"א ע"א וע"ב ולא נפשטא וכתבו הרא"ש והר"ן דלחומרא נקטינן: ח משנה שם דף כ"ז ע"א וכדמפרש שם בגמרא: ט ברייתא שם דף כ"ד ע"א: י שם בגמ' ומינה אדריה לתזמנא וכפי' הרא"ש שם (ולא כב"ח לדעת הרא"ש): יא משנה שם ע"ב ופי' הבאי גוזמא ושפת יתר: יב לשון הרמב"ם בפ"ג מהלכות שבועות:

כנסת הגדולה

ובפרישה ודרישה. כ' מהר"ם פדאווה סימן ע"ב אף שיש דברים שאין צריכין התרת חכם כגון נדרי זירוזין כו' אבל כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים אין חשש איסור בהתרתן. כתב רבינו ירוחם בשם המפרשים שאין למידין הלכה זו של נדרי זירוזין למקום אחר וכו' נ"ב וכ"כ בספר המפה בסימן זה וע' בתשובה למורי הרב ח"ב חי"ד סימן ד' וכח"א סימן א' ומצאתי בתשובת כ"י מהר"ד ן' שושן דסיינו דוקא דלא אמדינן דעתיה מן הסתם כמו בכל נדרי זירוזין שאמורין בגמרא אבל כשהנודר אומר שלזרז נתכוון ולא לשם נדר אם הוא תלמיד חכם נאמן ונראה מדברי מורי הרב בתשובה ח"א סימן א' שחולק על זה:

גליון מהרש"א

ס"ק כ"ה סק"ב: (שם סעיף ג' בהג"ה) ואין למדין מדיני נדרי זרוזין. עיין ת' גינת ורדים ח"א ביו"ד כלל ב' סי'

עצי לבונה

(סימן רל"ב שו"ע סעיף ד') נדרי הבאי וכו'. עט"ז סק"ח מ"ש משא"כ בעם רב שהוא רוצה שיאמינו לו שראה רב עם עכ"פ. והוא לא ראה באמת כלל ע"כ אסור הככר עליו. וכ"כ בש"ך סק"ז לחלק בזה דדוקא היכא דשייך לומר גוזמא הוי נדרי הבאי משא"כ בלא ראה רק מתי מספר דבכה"ג לא שייך גוזמא וכו' ומ"ש כלומר לאפוקי בדבר דלא שייך גוזמא דאפילו וודאי ליתא מותר וכו' ר"ל היינו בקורת בית הבד וכמ"ש הט"ז דהוי שקר גמור ואינו מבקש שיאמינו לו לכן לא נתכוון לאסור כלל אלא לדברי הבאי. ואפילו לא ראה כלל מותר דמ"מ הבאי הוא ועש"כ דמיישב בזה מה שקשה מגיטין דף פ"ד בתנאי שא"א לקיימו איזה אלא במפליג בדברים ותנאי בטל והגט קיים וא"כ ה"ה כאן כתב הר"ן בנדרי הוא מתנה כתנאי הנמנע במציאות וא"כ התנאי עם הנדר בטל ואמאי לא נימא ג"כ דהתנאי בטל והנדר קיים כמו התם. אך צ"ל דהכא דהנודר בעצמו הוא התנאי שכל כוונתו לאמת דבריו שיאמינו לו דבריו כזה. ומתנה ואומר אם יאמר שקר יאסר בככר כו' אמדינן לדעתיה דהוא רק על דברי הבאי וגוזמא ואין דעתו לנדר כלל. ואם כן ממילא הכל בטל משא"כ התם הבעל הוא העיקר לכן הגט קיים ובטל התנאי ועוד מתחלק בכמה גווני ע"ש:

חידושי רע"ק

(סימן רל"ב סעיף ב') אבל אם אומרים שלנדר גמור וכו' הר"ן (דכ"ג ע"ב) דמ"מ פותחין לו פתח לומר אלו היית יודע שהלוקח לא יתן סלע כלום היית נודר ואם אמר לא. מתירין אותו ע' לעיל (סימן רכ"ח סס"ז): (שם סעיף ג') ומסרב ומדירו וכו' הר"ן (דכ"ג) כה"ג דאין אכילת חבירו קפידא כ"כ שידירנו בשביל כך ומוכח הענין דהוי רק זירוז בעלמא משא"כ בההיא דלעיל (סי' רכ"ח) שמדירו במקום שיעשה לו טובה וקפידא לו בדבר אמרינן דבדוקא הדירו ובעי' היתר ע"י פתח דאם היה יודע שחבירו לא יעשה כן לא היה מדירו: (שם סעיף ד') כיוצאי מצרים וכן באמר אלף איש וראה עם רב י"ל דקרי להו אלף איש כ"כ הרשב"א: (שם ט"ז ס"ק ח') דדי באמירת נחש קשה לי לפ"ז איך פרכינן ולתני טרוף הא זהו גופא אשמועינן דאומר כקורת בית הבד מפרשים דבריו דלענין טרוף קאמר ולא דגדול כקורת בית הבד וצ"ע: (כה"ד) ולפ"ז אפילו לא ראה שום נחש. ודעת רשב"א (נדרים) ותוספת (נדרים ושבועות) והרא"ש דגם בנחש טרוף כקורת בית הבד מטעם גוזמא אתי' עלה דראה נחש משונה משאר נחשים ולפ"ז בעי'

ביאור הגר"א

מעמיד וזה כו': [ו] וכ"ז כו'. כנ"ל הר"נ בירושלמי היה מעמיד אצל זה ואצל כו' וכפי' שם: [ז] נדר לשנים כו'. כנ"ל לפי' הר"נ: [ח] המזמין כו' או כו'. שם כ"ד ב' הלכה כראב"י וסתמא משמע אפי' כבתרייתא וער"נ שם סד"ה ולענין: [ט] ואין למדין כו'. כנ"ל שגמ' נסתפק בפפי מעט מסלע כו': [י] קונם ככר כו'. כמ"ש בגמ' שם בשבועות ועיין ברא"ש שם ד"ח איגימא כו': [יא] או חומה כו'. כמ"ש ברפ"ז דחולין ורפ"ב דתמיד: [יב] ואם מעמיד כו'. ירושלמי הביאו הרא"ש שם ע"ש ומשמע לכאורה שם דוקא גבי שבועת הבאי וכ"כ הטור בסי' רל"ט גבי שבועת הבאי אבל רי"ו מפרש דה"ה כן

פתחי תשובה

רלב (א) הוי נדר. כתב הר"ן בפ' ארבעה נדרים דף כ"ג ע"א בד"ה ומי שרי הכי דאפשר שאף כמעמידין דבריהם (ר"ל שאומרים שלנדר גמור נתכוונו וכמו שפירש

באר היטב

(ג) חילל. ודוקא כשמוכרו אח"כ לזה הלוקח אבל אם מכרו לאחר אפשר שיאמר המוכר לפלוני אוזיל ולא לך. פרישה: (ד) כשמפליגין. והש"ך פסק דאפילו אינן מרוחקין כ"כ כגון שזה אומר טפי מסלע וזה אומר פחות מג' דינרין יש להחמיר: (ה) הדירני. וכן אם שמעון עצמו נדר שיאכל עם ראובן לא הוי נדר זרוזין ט"ז: (ו) ראיתי. כתב הט"ז דגירסא הנכונה היא שנ"ל

ה [יג] יג אמר קונם ח כל פירות (ז) שבעולם עלי אינו נדר כיון שאי אפשר לו להיות בלא כל הפירות הוי ליה נדר שוא וכן אם אמר קונם כל פירות שבעולם עלי יד אם לא (ח) עשיתי דבר פלוני ט אינו נדר :

הגה י [יד] אבל אם אמר (ט) בלשון עתיד אם (ט) אעשה דבר פלוני יאסרו כל פירות עלי י"א דאסור (ב"י בשם סמ"ג ותוס' פ' המדיר ריש דף ע"א והג"א מהרי"ח) [טו] וכן אם אסר עליו כל פירות חוץ מהפין י"א דהוי נדר (סמ"ג ומרדכי פ' ג' דשבועות) יא ויש חולקין. (תשובות מיימוני סוף הל' נדרים) :

ו טו נדרי שגגות כיצד אמר קונם עלי ככר זה אם אכלתי ושתיתי ונזכר שאכל ושתה יב או אם אוכל ואשתה ושכח ואכל ושתה [טז] כיון שהוא שוגג בשעת הוצאת הנדר מפיו או בשעה שיש לה לחול ואם היה יודע שהוא כן לא היה נודר אינו נדר וכן אם אמר קונם אשתי נהנית לי (י) יג שגנבה (ב) כיסי או שהכתה בני ונמצא שלא גנבה ושלא הכתה טו וכן אם אמר קונם שאיני נושא פלונית שהיא כעורה והיתה יפה בשעת הנדר שאם היה יודע שהיא נאה לא היה נודר אבל אם היתה (יא) כעורה יד (י) ויפוה חל הנדר :

הגה (יב) טו [יז] וכן האומר אם היה פלוני אצל זה הדבר אתן אלף זוז לצדקה והיה שם פטור (ג) דהוי נדר (יא) בשוגג. (מהרי"ו בדינים והלכות סימן ל"ם) :

ז יו וכן אם ראה מרחוק אנשים אוכלין פירותיו ולא הכירם ואמר הרי הם עליכם כקרבן וכשקרב אליהם ראה שהם אביו או אחיו שלא היה רוצה לאסרם עליהם אינו נדר (יג) טז [יח] אע"פ שלא פירש כיון שהדבר (יב) מוכיח שאין אדם אוסר

טורי זהב

כן אסור הככר עליו ובד"מ ראיתי שתמה למה הולרך במה שראה עכ"פ עם רב ובנתם אפילו לא ראה וכמו שכתבתי כן נראה לי נכון : (ט) בלשון עתיד כו'. לפי שאפשר שלא יעבור על התנאי : (י) שגנבה כיסי. דוקא שאמר בפירוש כן ע"כ אין צריך התרה אבל אם לא אמר בפירוש כן אף על פי שדעתו היתה בשביל זה צריך התרה ועי' בסמוך סעיף ז' : (יא) כעורה ויפוה חל הנדר. לפי שאין דרך הכעורה להעשות יפה מה שאין כן לקמן בסעיף י"ט במת אביה או עשה תשובה : (יב) וכן האומר אם היה פלוני כו'. וכן אם המרו שנים באיזה דבר באיזה ענין היאך הוא שזה אומר כן וזה אומר לא כן ונתנו ת"כ זה לזה שמי שיהיה כדבריו יתן לו חבירו איזה סך ממון פטור אותו שמפסיד מטעם זה דהוה שגגה אללו ולאיס ממה דאיתא בשבועות (דף כ"ו) דתרי תלמידי דרב היו חלוקים היאך אמר רב וכל אחד אמר הכיני חייב בקרבן אם לא אמר רב כמותי ושאלו לרב ואמר כאחד מהם אמר ליה השני א"כ אני חייב בקרבן אמר ליה רב לבך אנסך פי' אנוס היית בדעתך שטעית בלבך וכתיב האדם בשבועה פרט לאנוס וה"ה בכל דבר שהאדם טועה בדעתו קרוי אונס ופטור במה שמתחייב עצמו ואע"ג דבח"מ סימן ר"ג ס"י אמרינן לענין שנים שקנו זה מזה להחליף י"א שקנה כו' התם מתחלה גמר והקנה מספק מה שאין כן כאן דתלה החיוב באיזה דבר שהוא כן לדעתו ולא היה לו אז ספק בלבו על זה וחילוק זה מלינו גם כן בח"מ סימן ר"ז לענין אסמכתא : (יג) אע"פ שלא פירש כו'. פי' שלא הזכיר בשעת נדרו שהוא אוסר עליה מחמת שהיא קרובים שלו ואם כן אפשר שאסר אפילו על אביו וכמו שאמרנו בסעיף ו' שדוקא אם אמר שגנבה כיסי כו' וכתב הר"ן טעם לזה דלעיל שמכל מקום להדיר את אשתו נתכוין ליכא טעות בעיקר הנדר אבל כאן שלא נתכוין להדיר את זה מעולם הרי הנדר בטל מאיליו עד כאן לשונו מטעם זה למדתי במעשה שבא לידי בא' שהיה סובר שמחר הוא יום ה' בשבוע

שפתי כהן

עליהם דרך גוזמא כעולי מצרים דאי לאו הכי קושטא קאמר ורחוי שיהא הפירות אסורים עכ"ל : ח כל פירות כו'. כתוב בתשובת מיימוני סימן כ"ה דאף על גב דאמרינן הנודר מפירות השנה אסור בכל פירות השנה ומותר בגדיים וטלאים (כדלעיל סימן רי"ז סעיף כ"ב) מכל מקום כשאומר כל פירות שבעולם עלי אסור בכולן דלא חשיב פ"ג דשבועות שבועת שוא כשאומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בשבועה כו' ועוד דיכול להיות שכל דבר הגדל בעולם הוי בכלל פירות שבעולם כגון דגים ופשתן וקנבוס צמר ומשי ועלים וכמה דברים הנולדים וגדלים זה מזה ובהמה וכמה דברים נקראים פרי מפרי וגידולי קרקע עכ"ל ומשמע דל"ד אמר מלת שבעולם אלא הכל תלוי במלת כל וכן משמע מהראיה שהביא משבועות דלא כדמשמע לכאורה בטע"ז שתלוי במה שאומר פירות שבעולם אף שלא אמר כל וכתב הב"ח ואיכא לתמוה דזה סותר מה שכתב בסוף סימן קע"ו (סעיף ל"ח) דכסות וכלים לא הוי בכלל פירות והלא כסות וכלים אינן אלא מצמר ופשתן וקנבוס ומשי ולמקצת נוסחאות דגרסי נמי עלים קשה נמי עלים עכ"ל ולא ידענא מאי קשיא דהא התם לא קאמר כל וכן מחלק בפרישה ועי"ל סימן רי"ז ס"ק ל' : ט אינו נדר. ואם אומר שבדעתו היה על יום או יומים נאמן דאכן הסדי הודאי דעתו לכך מאחר שאי אפשר לקיים נדרו ואין צריך לומר בשבועה דנאמן דאם לא היה בלבו היה נשבע לשוא אבל באסר עליו רק מקצת פירות אינו נאמן אם לא באנס לקמן סעיף י"ד ב"ח ס"ס ע"ז ועי"ל סי' ר"ו : י אבל אם אמר כו'. ואח"כ עשה אותו דבר פלוני י"א דאסור כיון שיכול להיות שלא היה עובר התנאי מיהו הטור כתב דאפילו בכה"ג הוי נדר שוא וכן כתב הרא"ש ר"פ המדיר בשם ר"ת ונראה דמה שכתב הרב ויש חולקין קאי גם ע"ז ומכל מקום נראה דיש להחמיר דכן גם כן דעת התוספות פרק המדיר ריש דף ע"א כהסמ"ג וכן כתב הג"א ממהרי"ח שם בשם ר"י : יא ויש חולקין. דהוי נדר שוא אבל אם אמר חוץ מבשר לא הוי נדר שוא דבשר מיישב דעתו של אדם ואפשר כבשר וגבינה וחלב תמו' מיי' ומביאו בית יוסף וד"מ וכן כ' לעיל סימן רי"ז ס"ק ל"א לדעת הר"ן והאחרונים ונראה דכ"ש אם אמר חוץ מדגן דלא הוי נדר שוא כיון דדגן כולל חמשת המינים כדלעיל סימן רי"ז ס"ח וכן משמע לעיל סי' ר"ח ס"ב עיין שם : יב או אם אוכל כו'. ע"ל סימן רל"ט : יג שגנבה כיסי כו'. ע"ל ס"ק מ"ה : יד ויפוה חל הנדר. ע"ל ס"ק ט"ז : טו וכן האומר כו'. משמע נמי דוקא מטעמא דשכח שהיה פלוני שם ואחר כך נזכר שהיה שם וכן משמע במהרי"ו שם ועיין עוד לקמן ס"ס רל"ט מנדרי שגגות : טז אף על פי שלא פירש כו'. דכיון שהוא מוטעה בעיקר הנדר שלא היה דעתו מעולם על אביו וכל שיש בעיקר הנדר טעות אין פיו ולבו

באר הגולה

יג טור בשם ר"ת וכ"כ הרא"ש כשמו בפסקיו בפ"ז דכתובות ובפ"ג דשבועות וכתב בתשו' מיימוני בסוף ס' הפלאה דיכול להיות דכל דבר הגדל בעולם הוי בכלל פירות עולם כגון דגים ופשתן וקנבוס וצמר ומשי ועלים וכמה דברים הנולדים וגדלים זה מזה וכו': יד מרדכי המדרכי בפרק ג' דשבועות וסמ"ג : טו משנה נדרים דף כ"ה ע"ב: טז משנה שם דף ס"ו ע"א : יז משנה

בית לחם יהודה

(סימן רל"ב סעיף ו' בהג"ה) וכן האומר כו'. מי שנדר שלא לישא פלונית ואח"כ גילה דעתו כי הוא לא נדר אלא מפני שהיה סבור שרצון אביו שלא יקחנו אבל עתה שרואה שרצון אביו שיקחנה לא היה נודר נגד אביו נדר טעות מיקרי. רא"ח: (שם סעיף ז') אע"פ שלא פירש וכו'. עי' ט"ז שכ' מעשה באחד שהיה סובר וכו' עד ע"כ צריך היתר. ולי נראה דדמיא לדין זה וכמ"ש הר"ן הטעם דכיון שהוא מוטעה בעיקר הנדר וכל שיש בעיקר הנדר טעות אין פיו ולבו שוין ובטל מעצמו ע"כ כן נדון זה מ"ש הט"ז דלא דמיא שהרי כתב כאן שהדבר מוכיח שאין אדם אוסר פירותיו על אביו משמע דבעינן שיהא ידועה לכל הטעות שלו תמה"ל

גליון מהרש"א

ב' וסימן ג' : (ש"ע סעיף ו') נדרי שגגות כיצד אמר קונם עלי בת' פני משה ח"ב סימן ק"כ רצה לבטל נ"ש בתנאי שלא כפלי' דמכיון דתנאי בטל ומעשה קיימיהוא רצה רק בתנאי א"כ הוי נדר שוגג ועמ"ש עליו בת' גינת ורדים ח"א בחיו"ד כ"ב סימן ב' : (שם בהג"ה) וכן האומר אם הי' פלוני כו' אלף זוז לצדקה נדר לחברת תלמידי חכמים ונמצאו אח"כ הולכים בדרך לא טוב אינו נדר בשוגג כי פן אח"כ קלקלו דרכם ואז אף אם תלה בפי' שנודר היותן צדיקים אינו דומה לאומר שאביה רע וא"ל מת או עשה תשובה כיון דל"ש דמבא יהי' בישא אדיכול להתיר ע"י חכם דאפשר הוה כפתח לנדר ואפשר צריך פתח אחר דאין פותחין בנולד דל"ש ת'שבו"י

יד אברהם

(סימן רל"ב סעיף ו' בהג"ה) האומר אם היה פלוני אצל זה הדבר אתן אלף זוז לצדק' והיה שם פטור דהוי נדר בשוגג. וכתב בס' כס"י בשם מ"ב שנים שהמרו זא"ז בקנס לצדקה פטורים וכ"ה הלכה למעשה. וצריך לחלק בין זו לדין אסמכתא דקני בצדקה כמ"ש סי' רנ"ח וכח"מ סי' ר"ז. ומצאתי שהרגיש בזה בשו"ת מ"ב סי' ס' וחילק בזה בין שנים שהמרו לנדון אסמכתא דקני בצדקה דאסמכתא לאו טעות הוא אלא משום דלא גמר ומקני וצדקה א"צ קנין אבל ב' שהמרו הוי טעות שכל א' סבור שהדין עמו :

עצי לבונה

(שם ס"ו בהג"ה) וכן האומר וכו'. עט"ז ס"ק י"ב שכ' וכן אם המרו שנים וכו' ונתנו ת"כ דפטור אותו שמפסיד דקרוי אונ' במה שטוע' בדעתו ופטו' במה שמתחייב א"ע ומחלק מהך דח"מ סימן ר"ג בשנים שקנו זה מזה להחליף וכו' דהתם גמר והקנה מספק וכו' ר"ל דווקא היכי דיש ספק בלבו והכניס א"ע בספק ואגב דבעו לקנות גמר ומקנה ג"כ ומהני קנין ע"ז כמו כמונח על הדף כח"מ סי' ר"ז דלא הוי אסמכתא אבל בזה דברור הוא בדעתו שהדבר הוא כן בלי ספק כלל א"כ לפי דעתו לא נתחייב א"ע נגד חבירו כלל רק אמר אם לא יהיה כן אז מתחייב א"ע וזהו מחמת שוגג שבכח אם יכול להיות שהדבר אינו כך א"כ לא התחייב א"ע כלל מחמת שיש ספק בלבו רק ע"י טעות אבל כפי שהוא סבור שהוא כך לא התחייב א"ע בכלום ולא מהני בזה קנין כלל שהוא בטעות שבאמת לא נתכוין להתחייב א"ע כלל שסובר בדעתו שבוודאי הדבר הוא כמו שהוא אומר לכן אף ת"כ לא מהני לזה דכתי' האדם בשבועה ולא טעות ואונס ילפינן נדרים משבוע' דחמור' וכתיב לא ינקה מכ"ש בנדרים שכ"ה ועי' בתוס' דשבועו' דף כ"ח ד"ה בשם וכו' ובנדרים דף י"ח ובש"ך מזה : (שם סעיף ז') אע"פ שלא פירש וכו'. עט"ז ס"ק י"ג מ"ש דאפילו לא אמר כלום כשראה שטעה וא"ל שיחליף דהם וכו' ר"ל דווקא אם רוצה גם עתה שיאסרו אחרים וא"ס כן אמרינן דהותר במקצת הותר כולו אז בעינן דווקא כשהחליף וסיינו כמ"ש הר"ן דיש לכ"א קפידא כשיודע לו שאביו ביניהם נותר בלשון אחר כמ"ש בס"ק י"ד וא"כ אמרינן בזה מדהחליף דהורע כח הנדר פי"ו וכולם מותרין אבל כשאינו מקפיד

ביאור הגר"א

בנדרים וכמו בנדרי זרוזין : [יג] אמר קונם כו'. כמ"ש בשבועות כ"ט א' באומר כו' ואינו נדר כלל כמ"ש בנדרים ט"ו א' מי שבקינן כו' וערא"ש שם ד"ה מי שבקינן כו' ובזה מתורץ קושית תוס' שם בשבועות ד"ה באומר ומ"ש בנדרים כ"ד ב' יאסרו פירות כו' דוקא משום גוזמא הלא"ה אסור וכמ"ש בירושלמי שם חביאו הרא"ש שבמעמיד דבריו אסור וכמש"ל סי' רל"ם ס"א וכ"ש להגירסא שבועות הבאי אסורות תירץ הרא"ש שם בשם ר"י דשם לא אמר כל והו"ה דהמ"ל בשבועות שם שבועות שוא כו' שבועה שלא אוכל כל פירות אלא אשמעינן לאפוקי מקושית הגמ' שם ובנדרים ודלמא האי גברא כו'. וה"ש כאן אמר קונם כל וכן כו'. וכן מ"ש שם בנדרים כ"ח א' באומר יאסרו כו' נ"כ בלא אמר כל ומש"ש כיון דאמר כו' כל פירי כו' ל"ג כל וכן בגטין ל"ה א' וכ"כ תוס' שם ד"ה ונדרה דל"ג כל אלא שדעת תוס' שם דמ"מ עובר מיד כמו בשבועת שוא (וע"ל ר"ס רט"ו) : [יד] אבל אם כו'. כ"כ תוס' בכתובות ע"א א' ד"ה שלא מהא דסוף נדרים דאמר תיתסר כו' וכ"כ הג"א שם אבל הרא"ש שם כתב שם דאף כה"ג לא חל. והמרדכי בשבועות מסתפק בדבר : [טו] וכן אם כו'. כמ"ש בספ"ג דב"ב אפשר בפירות כו' : [טז] כיון כו' או כו'. ער"נ שם ד"ה נדרי כו' : [יז] וכן כו'. כנ"ל ברישא וכמש"ש בגמ' ה"ד שבועת שגגות כו' וע"ש בר"נ סד"ה ה"ד ובתוס' דשבועות כ"ז א' ד"ה את כו' : [יח] אע"פ שלא כו'. ער"נ ד"ה ובת"א כו' :

חידושי רע"ק

דוקא שראה נחש משונה ואם אמר כגמל פורח יש לדון לדידהו כיון דל"ש גוזמא לא הוי בכלל נדרי הבאי או אפשר דשייך נזים דראה נמלא פרחא וקרי ליה פורח באויר ובעי' עכ"פ שראה נמלא פרחא ובלבוש סתם דבעי' ראה נחש טורף : (שם סעיף ה') אינו נדר ואם נדר לזמן יום או יומים הוי נדר ואשה שאמרה יאסר כל פירות שבעולם כ"ז שאין בעלי מגרשני עתוס' פ"ז דכתובות (דף ע"א א') ד"ה שנדרת ובמהרש"א שם : (שם ש"ך ס"ק ח') אלא הכל תלוי במלת כל וכן מוכח בתוספות פ"ז דכתובות (דף ע"א א') ד"ה שלא תטעום : (כש"ד) אף שלא אמר כל וזהו נסתר מדברי תוספות גיטין (דף ל"ה) ד"ה ונודרת: (שם ש"ך ס"ק י') דאפילו בכה"ג הוי נדר שוא נראה פשוט דדוקא כה"ג דגוף האיסור הוי דבר שאי אפשר להתקיים מש"ה אף בתלאו בתנאי ס"ל לר"ת דהוי שוא אבל בהיפוך באמר אם לא אישן ג"י או שלא אטעום א' מכל פירות שבעולם יאסר עלי לילך למקום פלוני חל הנדר דמה בכך דהתנאי הוי בדבר שא"א להתקיים מ"מ האיסור יכול להתקיים ובתומים (סס"י כ"ו) לא כ"כ וכ' בפשיטות דגם בזה הוי שוא ולעג"ד אינו כן : (שם סעיף ו') ונמצא שלא גנבה ואם מעמיד דבריו ואמר אעפ"כ דעתו היה שלא תהנה ממנו

באר היטב

שנ"ל אם לא ראיתי בדרך הזה כיולאי מלרים דר"ל שהוא מפורסם שלא היו בתוכו הדרך ס' רבוא דאל"כ הא איתא בח"מ הרואה ס' רבוא מישראל ביחד וכו' משמע שהוא דבר אפשרי : (ז) שבעולם. כתב הש"ך דכתשו' מיימוני משמע דל"ד אמר מלת שבעולם אלא הכל תלוי במלת כל דהוי בכללן דגים ופשתן וקנבוס וצמר ומשי ועלים וכמה דברים הנולדים וגדלים זה מזה ובהמה וכמה דברים נקראים פרי מפרי וגידולי קרקע : (ח) עשיתי. ואם אומר שבדעתו היה על יום או יומים נאמן דאכן הסדי הודאי דעתו לכך מאחר שא"א לקיים נדרו אבל באסר עליו רק מקצת פירות אינו נאמן אם לא באנס לקמן סי"ד. ש"ך : (ט) אעשה. ואח"כ עשה אותו דבר פלוני י"א דאסור כיון שיכול להיות שלא היה עובר התנאי ונראה דמ"ם הרב ויש חולקין קאי גם ע"ז ואם אמר חוץ מבשר לכ"ע לא הוי נדר שוא וכ"ש אם אמר חוץ מדגן דלא הוי נדר שוא כיון דדגן כולל חמשת המינים עכ"ל הש"ך : (י) ויפוה. לפי שאין דרך הכעורה להעשות יפה (משא"כ לקמן סעיף י"ט במת אביה או עשה תשובה) ובגנבה כיסי צ"ל שאמר בפירוש כן ע"כ א"צ התרה דאל"כ אפילו היה דעתו בשביל זה צריך התרה. ט"ז : (יא) בשוגג. הטעם דשכח שהיה פלוני שם ואח"כ נזכר וכתב הט"ז וכן אם המרו ב' באיזה דבר איך הוא זה אומר כן וזה אומר לא כן ונתנו ת"כ זה לזה שמי שיהיה כדבריו יתן לו חבירו איזה סך ממון פטור אותו שמפסיד מטעם זה דהוי שגגה אללו ועיין בח"מ סי' ר"ז מדיני אסמכתא וע"ל סימן רל"ם : (יב) מוכית. אבל בקונם אשתי בעינן שיאמר בפי' שגנבה כיסי

פתחי תשובה

ברלש הספק הכוא) פותחין פתח לומר אלו היית יודע שהלוקח לא יתן לו סלע כלום היית נודר אם אמר לאו מתירין אותו וכדפתחינן הכא (היינו מ"ש לעיל סי' רכ"ח סעיף ז' ואפילו פתח שמגוף הנדר כו') עכ"ל : (ב) כיסי. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל ועיין בשו"ת רלש יוסף תשובה ה' דף י"ג שדעתו כדעת הש"ך דכל שיש הוכחה כמפרש דמי ולא כט"ז ע"ש : (ג) דהוי נדר בשוגג. [עבה"ט בשם ט"ז מ"ש וכן אם אמרו ב' באיזה דבר כו' ועיין בתשו' משכנות

פירותיו על אביו ואחיו [יח] ואפי' נמצאו עמהם זרים דכיון שבטל הנדר אצל אביו ואחיו בטל גם אצל (יג) אחרים:

ח [יט] [יט] במה דברים אמורים **יז** כשהחליף את דבריו שאמר תחילה כולכם אסורים ולבסוף אמר אלו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר [כ] או כשאמר תחלה כשראם מרחוק ולא הכירם יהו אסורים לזה ולזה ואחר כך (יד) החליף דבריו לומר אלו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא אבל אם בשעת האיסור אומר כולכם אסורים וגם בשעת חזרה אומר הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא [כ] או שאמר בשעת האיסור יהו אסורים לזה ולזה ובשעת חזרה אומר הייתי אומר פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר שלא (יד) החליף לשון הנדר בין שעת איסור לשעת חזרה לא הותרו האחרים:

ט [כא] אמר היין עלי קרבן מפני שהוא רע למעים אמרו לו הרי המיושן יפה למעים אמר אילו הייתי יודע לא הייתי נודר [כא] ואפי' אמר אילו הייתי יודע (טו) הייתי אומר החדש אסור והישן מותר מותר בישן ובחדש [כב] אבל אם אמר אילו הייתי יודע הייתי אומר כל היינות אסורים עלי חוץ מן המיושן **יח** הרי זה מותר במיושן (טו) בלבד וכן כל כיוצא בזה:

י [כג] [כב] נשבע שלא יעשה כך (טז) מפני שהיה סבור שהוא איסור גדול ואח"כ נודע לו שאין בו איסור כל כך לא חלה השבועה כלל (ד) כי היתה (טז) בטעות:

יא [כג] [כד] מי שאמר לחבירו שהשר בלל אותו בפשרה שלו וע"י כך נשבע לתת לו כך וכך מעות ואיגלאי מילתא שהשר פטרו לזה אין ממש באותה שבועה כיון שהטעהו:

יב [כה] נדרי אונסין כיצד **יט** הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה או שחלה בנו **כ** או שעכבו נהר

שפתי כהן

ולבו שוים ובטל מעלמו ומ"ה בקונס אמתי בעינן שיאמר בפירוש שנגנבה את כיסי דאל"כ אע"פ שהיה דעתו בשביל כך מכל מקום כיון שלהדיר אשתו נתכוון ליכא טעות בעיקר הנדר. הר"ן: **יז** כשהחליף את דבריו כו'. דבכה"ג הורע כח הנדר מיהו אם אינו מחליף ולא מעמיד אלא סתם דבשקרב אליהם ולאה את אביו ואחיו אומר אלו הייתי יודע שאבי ואחי ביניהם לא הייתי נודר כל שכן שהנדר כולו בטל. ב"ח וכן משמע בסעיף ט' וע"ל סימן רכ"ט ס"ק ד': **יח** ה"ז מותר במיושן לבד. כיון שלא החליף לשונו דבתחלה אמר גם כן סתם יין וכל היינות בכלל: **יט** הדירו חבירו שיאכל אצלו כו'. ומיירי בענין דלא הוי נדרי זרוזין כדלעיל סעיף ג': **כ** או שעכבו נהר. כתב ב"י בשם רבינו ירוחם פי' שגדל הנהר ממי שלגים דאונסא דלא שכיח הוא דאי הוה דבר מצוי ה"ל לאסוקי אדעתיה ולאתנויי ואם לא התנה ה"ל בכלל הנדר עכ"ל ומביאו ד"מ והכי מוכח בש"ס (דף כ"ז ע"ב) גבי הא דקאמר התם והא מינס אניס אונסא דמיגלי' שאני פירש"י ההוא דפסקי' מברא אונסא דמיגליא הוא דזימנין דלא משתכחא בהאי גיסא ומבעי ליה לאסוקי אדעתיה כו' וכן כתב הרא"ש שם אבל בדין עכבו נהר דמתניתין היינו שגדל הנהר ממי גשמים וספשרת שלגים דאונסא דלא שכיח הוא ולא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה עכ"ל ונראה דה"ה באונס דשכיח ולא שכיח הוי אונס לענין נדרים וכן הוא (בתשובת הרשב"א סי' תשע"א) דהא בש"ס (וכן בפוסקים) מדמי התם נדרים לממון ובממון קי"ל דהוי אונס וכמו שכתבו התוס' והפוסקים רפ"ק דכתובות ונתבאר בח"מ סימן כ"ד ואף על גב דמדברי התוספות בנדרים שם לא משמע לכאורה כן היינו לפי מה דמדמי התם בש"ס ממון לגיטין ובגיטין קי"ל דאפילו שכיח ולא שכיח לאו הוי אונס כמו שכתוב בא"ע סימן קמ"ד אבל אנן קיימא לן כליבנא קמא דרבא דממון

טורי זהב

בשבוע וקבל עליו ביום שלפניו להתענות למחר ונודע לו אחר כך שטעה שבאמת יהיה מחר יום ד' אם צריך היתר אם לאו. נראה לי לכאורה דזה דומה להך דלאביו שבסעיף זה ואף על פי שלא אמר בשעת הנדר הריני בתענית למחר ביום ה' מכל מקום כיון שלא נתכוון על יום ד' כלל הרי יש טעות בעיקר הנדר ובטל אלא דיש לומר דלא דמי לכאן שהרי כתב כאן שהדבר מוכיח שאין אדם אוסר פירותיו על אביו כו' משמע דבעינן שיהא ידועה לכל הטעות שלו משא"כ בדין זה דהרבה רגילין להתענות גם בשאר ימים ולא סגי במה שהוא טעה בדעתו כיון שאין הטעות מורגש מפי אחרים ע"כ דמיא להא דסעיף ו' דבעינן שיאמר בפירוש שנגנבה כיסי ודעתו לחוד לא מהני הכי נמי בזה דנודר להתענות ע"כ צריך היתר דוקא כן נראה לע"ד ועיין מה שכתבתי בסעיף י'. ונראה לי עוד מדברי סעיף זה דאפילו לא אמר אחר כך כלום כשראה שטעה בדבר בשעת הנדר אלא שרואה שעותו מותר בכל ואין צריך כאן שיחליף לשון הנדר כמו בסעיף שאח"ז דשם הוא אומר עכשיו ג"כ לאסור על האחרים ע"כ בעינן שיחליף משא"כ בזה דאינו אומר כלום וכי היכי דמותר לגבי אביו הותר לכולם דהא אין כאן נדר לגמרי: (יד) החליף דבריו. בר"ן בנדרים דף כ"ו נתן טעם לחילוף זה דאיכא אינשי דקפדי כשיודעים שאביו ביניהם לומר פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר ולא לומר כולכם אסורים חוץ מאבא שלא יהיה אביהם נכלל בכלל הנדר אפילו רגע דהיינו בכלל כולכם קודם שיסיים חוץ מאבא הוי אבא בכלל ואיכא אינשי דקפדי איפכא לומר כשאביו ביניהם דוקא לשון כולכם חוץ מאבא ולא פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר לפי שמי שאומר פלוני ופלוני כו' הוא סבר שלבסוף יזכור גם את אביו ולפיכך הוא בוחר לשון כולכם כדי שיאמר לאלתר חוץ מאבא מ"מ כל שהוא מחליף בלשונו יש טעם להחליף ומדבר זה שכתב הר"ן דכשאומר כולכם הוה אביו בכלל לאותה הרגע קודם שיסיים למדתי שבנוסח הברכות שאחר ברכת המזון דהיינו כשאומרים יברך אותנו כולנו יחד בני ברית ולהוציא את שאינן בני ברית שיסכן שם שא"ל כן דא"כ הויין עכ"פ בכלל כולנו יחד כל זמן שלא יסיים בני ברית אלא יאמר אותנו בני ברית כולנו יחד כן נ"ל: (טו) הייתי אומר החדש אסור כו'. פי' דבזה הוא מחליף לשון הנדר ע"כ הותר כולו מה שאין כן אם אומר הייתי אומר כל היינות אסורות עלי חוץ כו' דמעמיד לשון הנדר דמעיקרא אלא שמוסיף עליו האי חוץ כו' נאסר בשאר היינות וכעין הא דסעיף הקודם לזה: (טז) מפני שהיה סבור שהוא איסור כו'. משמע שלא אמר כן בפירוש אלא הוא אומר עכשיו שבשעת הנדר היה סבור

באר הגולה

שם דף כ"ה ע"ב: יח שם במשנה וכב"ס: יט כאוקימתא דרבא שם בגמ' ולאומרא וכ"ש הרמב"ם בפ"ח מה"נ וכ"כ הרא"ש והר"ן ובשם הרמב"ן ובפי' התוס' והרא"ש שם דכיון שהחליף דבריו הורע כח הנדר ואמרינן הואיל והותר מקצתו הותר כולו: כ שם: כא לשון הרמב"ם שם ממשנה דנדרים דף ס"ו ע"א (ורבינו ירוחם): כב שם מאוקימתא דגמ' שם דכ"ו ע"ב ואע"ג שהיא אליבא דרבה כתב הר"ן שגם אליבא דרבא צריך לאוקמי הכי ומשם למד הרמב"ם לדין זיין: כג רבינו ירוחם: כד תשו' הרא"ש כלל ח': כה משנה שם

בית לחם יהודה

בדין זה עכ"ל. זה אינו דהא כתב הר"ן בזה"ל וכל שיש בעיקר הנדר טעות אין פיו ולבו שוין ובטל מעלמו משמע מטעם זה אין נדר ובפרט לפי מה שכתבתי לעיל בשם שכ"ג שמביא תשובות הרבה דכל שיש הוכחה דבשביל זה נשבע אפי' נשבע לאחר זמן ולא פירש כמפרש דמיא מכ"ש באים זה שידוע לכל שאינו יושב בתענית רק בה' ואם איירי בכהם אדם שאין ידוע שיושב בתענית בה' מ"מ אם אמר שטעה הוי אנוס וכתיב האדם בשבועה פרט לאנוס ומ"מ כיון שבנדרים הולכין לחומרא בטלתי דעה שלי נגד הט"ז וצריך התרה גם לט"ז הט"ז בס"ו דנשבע וכו' שהיה סבור כו' פסק ג"כ שצריך התרה. ולפי פשיטת המשמעות הט"ע משמע כמו שכתבתי מתחלה שא"צ התרה: (שם סעיף י"א) שהשר בלל אותו כו'. מי שנשבע ליקח אשה לוית ואמו אינו רוצה הוי נדרי שגגות וא"צ התרה. רשד"ם. נדר שלא ישתתף עם פלוני מפני שהוא תחבולן ולאיד כשיו ומבקש רעתו ולהמשך הימים ראה שכוונתו לש"ש נדר טעות הוי וא"צ התרה. גם זה הוכחה לנ"מ על הט"ז בס"ק מ'. כ' מהר"ם מלובלין קבלו עליהם בנדר ובקנס בקשר אמיץ להוזיד ולשבח בכל בוקר בתהלות זולת אם יהיה לא' מהם אונס ויש ביניהם א' שמתנהג ע"פ זוהר שלא לגאת מביתו בלתי לבוש טלית ותפילין ובימות החורף שמשכימין להבכ"נ קודם שיאיר היום א"י לעשות כן נדר בטעו' הוא וטעו' מהקנס וכ"כ בשו"ת שבות יעקב ודלא כתשו' נחלת שבעה שחולק על מהר"ם הנ"ל וכ'. עוד מי שנדר ליתן סך מסוים בכל שנה ושנה להכורת ת"ח אשר נתפרסם שמם בעולם לחסידים ואחר זה כמו שנה אתגלי בהם שלא היו תוכם כברם ורובם ככולם אלכו כדרך לא טובה רק מעט מהם אשר נשארו בתמימותם שאל השואל אם צריך לקיים כל נדרו מה שנדר או יתן רק לפי

גליון מהרש"א

ח"נ סימן ב':(ש"ע סעיף י"ב) נדרי אונסין כיצד אם בעלה בחליו הפציר בה לישבע ושועת שכרי שלא תמרף דעתו עשתה כן הוי ש' אונסין רר"ך בית י"ז סימן י"נ: (שם ש"ך ס"ק כ') **ונראה** דה"ה באונס דשכיח ע' ב"ש ס"נ

עצי לבונה

מקפיד והוא מעמיד גם עתה באותו לשון שאמר מתחלה או לא הותרו אחרים אבל אם או כשראה הטעות לא אמר כלום אלא אמר לא הייתי נודר דכל הנדר בטל וכמ"ש הש"ך ס"ק ע"ז בשם הב"ח דאינו מחליף ואינו מעמיד דכ"ש שכולו בטל ומ"ש וע"ל סי' רכ"ט ר"ל דשם דהותר ע"י חכם אף במעמיד דבריו ורוצה לאסו' את האחרי' דמ"מ הותרו כולו דנעקר הנדר מעיקרו אבל הכא דהוא בטל מאליו ע"י טעות והוא רוצה לאסור את האחרים אסורים במעמיד לשון הראשון כמ"ש הד"מ ועש"ך דמחלק דלעיל מיירי באיכא פתח ושרי נמי מעמיד כדעת הרמב"ן וכאן

חידושי רע"ק

ממנו הוי נדר וצריך התרה ד"נ (דף כ"ב ע"ב) בשם הרשב"א: (שם סעיף ח') **כשהחליף** את דבריו. וכ' הרא"ש וצ"ע אדם שנדר מב' דברים בשר ויין שלא היה לפניו ומצא חרפה על א' מהן מי אמרינן דהותר כולו כיון דל"ש כאן החלפה או דל"א הותר כולו אלא היכי דשייך עכ"ל הובא בב"י כאן ועי' בש"ך לעיל (סי' רכ"ט סק"ו) בשם הריב"ש: (ט"ז ס"ק ט"ו) **צריך** שיאמר בשעת. והמהריק"ש כתב דאפשר לומר לסברת הר"ן הובא בט"ז (סק"ג) הוי נ"כ טעות בעיקר כי לא היה רוצה לאסור עליו דבר המותר וחשיב דבלא"ה אסור לו: (סעיף י"ב) **נדרי** אונסים כיצד. עי' בב"י שהביא דברי הריב"ש ה"ל כ' הריב"ש (ה"א סשפ"ז) ולענין טענת אונסין וכו' ואין זה אונס אלא בשעת חלות הנדר וכו' ע"ש ומעיין בגוף התשובה יראה דמחלק בב' חילוקים דהתם הוי אונס הגוף שחלה בנו גם התם שייך האדם בשבועה פרט לאנס ע"י עקירת התנאי הוא אנוס וגם שייך ארעתא דהכי לא אדר' וצל"ע רא"כ מה מייתי הש"ס בנדרים ראיה מהך מתני' להא דאתפיס זכוותי' מנ"ל דטעמא דמלתא דארעתא דהכי לא אדר' דלמא מטעם האדם בשבועה ובפשטא דסוגיא הוי מקום לומר דבאמת חלה בנו הוי רק אונס ממון דיכול לשכור משמשים וגם באונס ממון לא מטעם מהארם בשבועה ושפיר מוכח ממתני' הסברא דארעתא דהכי לא אדר' אבל לדברי הריב"ש תמוה: (שם ש"ך ס"ק כ') **דלא** שכיח הוא, הרבה אונסים דשכיחי המצטרפין מקרי לא שכיח מהריק"ש (כל"ד) **ומבעי** ליה לאסוקי אדעתי. ואפ"ה לא התנה מש"ה אי מיתנים בהאי זמן נמר ומקני דלהוי

ביאור הגר"א

[יט] בד"א כו'. כרבה ולחומרא. הרא"ש והר"נ: (ליקוט) בר"א כו'. טור ולא כ"כ בר"ם רכ"ם בנדר שהותר כו' וכסברא ראשונה שכתב הר"נ שם כ"ו ב' ד"ה לרבא כו' מיהו איכא מ"ד כו' ומ"מ סתיא דנמ' שם כהרמב"ן ועבר"נ (ע"ב): [כ] או כשאמר כו' או כו'. ערא"ש שם ד"ה אלו הותי כו' וד"ה חיתי כו': [כא] ואפי' אמר כו' אבל כו'. כ"ו ב' ועיין הרא"ש בפי' שם: [כב] נשבע כו'. כמו שנגנבה את כיסו כו' וצ"ל כן בפירוש כמו בנגנבה וכמ"ש הר"נ בד"ה וב"ה כו' וכ"כ ט"ז: [כג] מי שאמר כו'. כמש"ש ובשבועות שם

פתחי תשובה

משכנות יעקב סי' ס' כמעשה דשותף א' חשד את חבירו שטעלים ממנו איזה דבר ושלא מכחישו ונתעצמו בזה זה אומר שקר הוא ולא קניתי מסחר הלז והבירו מתאמץ שאמת הדבר והמכו זא"ז בקנס מאה זהובים לצדקה והקנו בקנא"ס ונתנו הרשאה מעולה לאיש חשוב אשר מעותם ת"י שיקח המאה זהובים לצדקה על חשבון מי שיתחייב והוציא האיש את המעות ע"ד מגוה ואח"כ נתברר שהחשד הוא שקר ונפל מחלוקת בין הלומדים אם בדין הוציא האיש המעות ויש מספקקין דאין בנדר זה ממש דהוי נדר טעות שהיה סבור שהאמת אתו וסמכו בזה ע"ד הט"ז דשניס שהמכו זא"ז כו' פטור אותו שמספיד והוא ז"ל האריך לבאר דאין בדבר זה שום ספק וספקוק כלל דודאי חייב החושד לקיים נדרו לצדקה ואין בזה כלל משום נדר טעות ולא דמי כלל סך מילתא לדין הט"ז דע"כ לא כתב הט"ז רק כשב"א ברור לפי דעתו שכן הוא כדבריו רק שבאמת טעה או שכח דלבו אנסו כדמייתי ראיה מהגהו תרי תלמידי ובודאי לא היה התלמיד נשבע אם היה איזה ספק בלבו אבל בכ"ד איזה בירור היה לו שאמת כדבריו ומי התיר לו להאמין כל כך למספרי לה"ר וכי נתיר לו לישבע על חשד בעלמא הגם שנדמה לו כדברים הניכרים אינו רק דלמיחש מיבעי ואף דמצינו דאושתבע ר"נ טבע חמה היינו לפי דכל הטבעים רובה דרובא למיתה ויורשים יורדין לנחלה והוא מה"ת כחזקת מת רק מדרבנן אסורה אשתו ליבנא לכתחלה דחששו למיעוט נמלטים ומהיכי תיתי לא יהא נשבע ע"פ רובא דאורייתא אטו נאסר אדם לישבע שזה בנו של פלוני הגם שזה אינו יודע רק מכח רובא אבל לישבע ע"פ דמיון ודאי דאסור מה"ת וחייבין עליו משום שבועת שוא וא"כ בנ"ד מדמחת נפשיה לספיקא גמר ומקני ואין בזה נדר טעות כלל ואם באנו לחוש מטעם אסמכתא כבר הלכה רווחת בישראל דבצדקה והקדש אסמכתא קניא כו' ובפרט בנ"ד שהיה קנין בדבר וגם המעות היה מושלש ת"י אחר מתחלה והוי כאתפיס זכוותיה בודאי זכה הקדש במעות הללו ושפיר הוציאם והאריך בזה להביא ראיות מדברי הרמב"ם ומדברי הש"ס בכמה מקומות ע"ש] : (ד) כי היתה בטעות. [עבה"ט בשם ס"ז ובכה"ג של מהרי"ט ז"ל הביא בשם ת' מ"ל ח"א סי' ד' וס' כנה"ג דכשים הוכחה מהני ג"כ ועמ"ש

באר היטב

דכיון שלהדיר אשתו נתכוון ליכא טעות בעיקר הנדר משא"כ כאן שהיה מוטעה בעיקר הנדר ש"ך וכתב הט"ז ומטעם זה למדתי במעשה שבא לידי באחד שהיה סובר שמחר הוא יום ה' בשבוע וקיבל עליו ביום שלפניו להתענות למחר ונודע לו אח"כ שטעה שמחר הוא באמת יום ד' אם צריך היתר או לאו וכ"ל שהוא דומה יותר להא דס"ו דבעינן שיאמר בפירש נגנב כיסי ודעתו לחוד לא מהני כיון שאינו מוכח שדעתו לכך הכי נמי דהא הרבה רגילין להתענות גם בשאר ימים ואין הטעות מורגש לאחרים ע"כ צריך היתר דוקא עכ"ל: (יג) אחרים. ואפילו לא אמר אח"כ כלום כשראה שטעה בדבר בשעת הנדר מותר בכל וא"צ כאן שיחליף לשון הנדר כמו בסעיף שאח"ז דהא אין כאן נדר לגמרי. ט"ז: (יד) החליף. כתב הש"ך מיהו אם אינו מחליף ולא מעמיד אלא סתם כשקרב אליהם ורואה את אביו ואחיו אמר אלו הייתי יודע שאבי ואחי ביניהם לא הייתי נודר כ"ש שהנדר כולו בטל ב"ח וכ"מ בס"ט וע"ל סימן רכ"ט ס"ח: (טו) בלבד. כיון שלא החליף לשונו דבתחלה אמר ג"כ סתם יין וכל היינות בכלל אלא שמוסיף עליו אח"כ האי חוץ וכו': (טז) בטעות. כתב הט"ז דנס

כא הרי אלו כב נדרי (יז) אונסין: הגה כג [כד] ואם אירע לו אונס והיה אפשר לסלקו (יז) על ידי (יח) ממון הרבה שיתן מקרי אונס (ריב"ש סי' קפ"ו) [כה] וכן אם גזה עליו השר שלא לקיים שבועתו ונדרו אפי' לא הוי הקנס רק ממון מקרי אונס (שם וב"י בשם תשובת הרשב"א) [כו] מ"מ אם בנקלה יכולים להשתדל לא מקרי אונס (שם ותשוב' הרשב"א) ועי"ל סימן רכ"ח סעיף מ"ז בדין חרם שנגזר המוטל לעבור עליו [כז] מי שנשבע או נדר (יח) לעשות דבר ביום פלוני ונאנס כגון שנשבע לשלם וכשהגיע הזמן (ה) אין לו לשלם (יט) פטור משבועתו [כח] ואם יכול לקיימה אח"כ דינו כאילו עבר על שבועתו במזיד (ב"י סי' רכ"ח דף רע"ג ע"ד בשם תשובת הרשב"א) וכבר נתבאר דינו לעיל סי' רכ"ח סעיף מ"ט ואם כשהגיע הזמן לפרוע הכריח השר למלוה להרויח הזמן ללוה או שפטרו לגמרי השבועה קיימת (ב"י בשם תשובת הרשב"א ורמב"ן סי' רמ"ו) ולכולי עלמא צריך לפרוע לו אחר כך ועיין בח"ה סי' ע"ג מדינים אלו [כט] וקהל שעשו חרם על ה' שנים (*) וקבעו זמן שיתחיל החרם ובאותו הזמן היו אנוסים או שוגגים ולא התחילו לקיים הנדר צריכין לקיימו אחר כך כי אינו בטל משום זה (תשובת הרא"ש כלל ז'). [ל] מי שנשבע או נדר לעשות דבר תוך שנה או ביום פלוני יש לו לעשותו מיד או בשחרית כשיגיע אותו היום שמא ישכח אחר כך ולא יעשנו ויעבור על נדרו ושבועתו [לא] ואם לא עשהו מיד כי אמר עדיין יש לי פנאי לעשותו ושכח או נאנס אח"כ ולא עשהו י"א (כ) דמקרי אונס (הר"ן פ' כילד הרגל) (יט) וי"א אומרים (ו) דלא מקרי אונס (חידושי אגודה פרק מי שאחזו) [לב] ולא מקרי אונס בשבועה אלא א"כ היה מגיע לו איזה רעה אם לא היה נשבע כד אבל אם לא היה מגיע לו (כא) טובה ונשבע כדי שיהא לו טובה מזה אין מקרי אנוס בשבועה (מהרי"ק שורש קס"ז ופסקי מהרא"י סי' ע"ג). [לג] כל שהוא אנוס בשבועה אע"פ שאמר על דעת רבים או על דעת המקום אינו כלום (ב"י בשם רשב"ץ).

(*) כבר אמור שעניני קהל וחרם בטלים כעת מדינא דמלכותא.

טורי זהב

סעור כך ותימה על זה מה מסיים בזה לא חלה השבועה דמשמע יותר לא צריך ומאי שנא מסעיף ו' דבעינן שיאמר בפי' הסבה שנדר דהיינו שנגנבה כיסו כו' ולא סגי מה שהיה בדעתו כן וכפי מה שכתבתי בסעיף ז' וא"כ גם כאן צריך שיאמר בשעת הנדר שנודר בשביל שהוא סובר שיש בזה איסור אבל אם נודר סתם שלא יעשה דבר פלוני ואח"כ אומר שהיה סבור שהוא איסור צריך היתר דוקא כן נראה לפע"ד: (יז) ע"י ממון הרבה. מו"ח ז"ל הקשה על זה ממה שכתב רמ"א בא"ח סימן תרנ"ו אם לא תעשה יתן כל ממונו קודם שיעבור ולפיכך עקרה כאן מהלכה ולא קשה מידי דהכא לא עבר כלל דאמרינן דעל דעת זה לא נשבע כלל שיבזבז ממון הרבה והרי הלה בנו דהועיל כאן וזה ודאי דלא מועיל לבטל שום לא תעשה בשביל הלה בנו: (יח) לעשות דבר ביום פלוני כו'. לכאורה קשה מזה על מה שפירשתי לעיל סימן רכ"ח סעיף מ"ח שיש חילוק בין ליום פלוני ובין ביום פלוני דביום אין שום איסור אח"כ מחמת השבועה לא קשה מידי דבב"י העתיק דין זה כאן בשם הרשב"א ושם כתוב בלמ"ד ליום אלא שרמ"א דלא ס"ל חילוק בזה על כן לא דקדק לכתוב כאן לשון ביום: (יט) וי"א דלא מקרי אונס. זה מדברי האגודה פרק מי שאחזו ויליף לה ממה שמביא התם בדף ע"ד בראשונה היה נטמן הקונה בית בעיר חומה יום שנים עשר חודש שלא ימלאנו המוכר לתת לו מעותיו כדי שיהא חלוט לו דכתיב ואם לא יגאלנו עד מלאות לו שנה וגומר התקין הילל הזקן שיהא זורק המעות לחדר שהוא מיוחד לכך ושובר הדלת של ביתו ונכנס לשם מזה יליף בעל האגודה במי שנדר לעשות דבר תוך ל' יום ונאנס ביום האחרון דסוף הל' יום לא קרי אונס מדהוצרך הילל לתקן דהא הכא נאנס ביום האחרון ע"כ. *) ואיני רואה מכאן ראייה כלל ודאי אם היה ידוע לב"ד שזה הטמין עצמו ביום האחרון לא בטל וכוחו של מוכר בזה אלא שלא יוכל לברר זה והיה צריך להעמיד שם עדים כל היום ולחפש אחריו בכל העיר אם אינו מצוי בבית אחר דהא יוכל למחר לומר בבית אחר הייתי עמך וזה מן הנמנע ע"כ תיקן הילל שיזרוק מעותיו ביום אחרון לחדר מיוחד לכך וזה דבר קל. ותו דהמעיין שם בגמרא יראה דעיקר תקנת הילל היתה שלפי שבלאו הכי הייתי אומרים נתינה בעל כרחו לא הוה נתינה או מטעם דשלא בפניו היה ונתינה שלא בפניו ודאי לא הוי נתינה וכ"ת אכתי קשה אי הוה אונס למה לי תקנה כיון שהוא מוכן ליתן אלא שאין המלוה כאן לא איבד זכותו הא לאו מילתא היא שזה רוצה ליכנס לביתו מיד ע"כ תיקן שהכניסה לחדר הוה כנותן לו עצמו ויוכל ליכנס תיכף לביתו בלא ידיעת הלוקח ע"כ נראה כדברי דעה הראשונה שהוא דעת ה"י בפרק כילד הרגל בשם הרמ"ה ויש לו ראייה ברורה מן התלמוד שם והוא מסתבר דהא עיקר זמן הפירעון הוא ביום האחרון וכאילו לא היה שם רק אותו יום וכיון שיש בו אונס פטור ודאי משבועתו ובכל

מה

שפתי כהן

דממון לא הוי כעין וכמו שכתבו הפוסקים רפ"ק דכתובות ובפרק מי שאחזו תדע דהא כתבו כל הפוסקים שם דחלה הוי אונס דשכיח ולא שכיח והכא קאמרינן בנדרים דחלה הוא אונס אלא ודאי כדאמרי' ודוק: כא הרי אלו נדרי אונסין. משמע אע"פ שלא התנה בשעת הנדר על כל אונס שיולד אמרינן דאאונס כה"ג לא נדר וזה פשוט ודלא כנראה מתשו' מבי"ט ח"א סי' כ"א דף קנ"ב ע"ד: כב נדרי אונסין כו'. כתוב בתשובת מהר"מ גלאנטי סימן פ"ט מי שקבע זמן לפרוע לחבירו לזמן פלוני ואם לא יפרענו אז יאסר בבשר ויין וירד מנכסיו קודם הזמן פטור משבועתו וע"ש שהאריך ופשוט הוא: כג ואם אירע לו אונס כו'. נראה שהרב מיירי שהענין מוכח או שאומדין הדברים שלא היה רצונו מתחלה על כך שיתן ממון הרבה כזה לקיים שבועתו וכן כתב בפסקי מהרא"י סימן רכ"ד וז"ל וא"ת ימכור תייריס בק' מנה וילך ויטוב לבסח אלא כמי חשוב אונסא כדאיתא בפרק כל הנגע אטו הרקבי דדינרי בעי למיתב לה כו' ומביאו בס' ב"ה וכן כתב הרשב"א בתשובה סימן תשע"א בהדיא אבל אם אינו בענין זה יתן כל ממון שבעולם ולא יעבור על שבועתו אלא יתיר שבועתו היכא דאפשר וכן מבואר בריב"ש בסימן שע"ז ובזה נסתלקה תמיהת הב"ח על הרב ע"ש: כד אבל אם לא היה מגיע לו טובה כו'. זה פשוט ומהרי"ק אשמועינן דאפילו מסר מודעא קודם לכן על שבועה זו לא אמרינן הואיל וגלה בדעתו שאין חפצו בשבועה דיהא בטלה ומביאו

ד"מ

נקודות הכסף

(שם ס"ק י"ט) הקשה על האגודה. ונראה דדעת האגודה דכיון שהיו רגילין להטמין פעמים הוי אונסא דמוכח:

בית לחם יהודה

ערך האנסים אשר הולכין כתוס לכנס ומסיק דיכול להתיר לו הנדר ע"י פתח וחרטה ויתן רק לפי ערך אותן האנסים הסוגים עכ"ל. בעל דין שאמר לו המשפט שאין דעתו לגזור יותר מסך פלוני וע"ז קיבל עליו כל מה שיגזור המשפט וגזר יותר מהסך שאמר לו פטור מהשבועה. רשד"ם:

גליון מהרש"א

ס"ק ס"ו: (ט"ז ס"ק כ"ג) וע"ש שהאריך ופשוט הוא וכ"כ מהרי"ט ח"א ס"א: (שם בהג"ה) ואם אירע לו אונס והיה אפשר לסלקו ואם בשעת שבועת אנסו הפסד ממון זה עיין אחר ואפליני בי' למוהרש"ך ח"ב סימן קצ"ו אין האונס פוטר ולרשד"ם יו"ד סימן ק"פ אינו שבועה ועיין מהר"ש הלוי חיו"ד סי' א' וסע"ד דעת רשב"ם מסעי' י"ד לקמן וכו' אף דבעי שיהא בלבו היום מ"מ כיון דכ"ע לאו דינא נמירי הוה נדרי שגגות ושכ"כ רד"ך בית י"ז ועיין ת' זרע אברהם סימן ט' ביו"ד ד"ה ולעיקר דמחלק באונס ממון שאח"כ בין אם הוא בעיקרו של נדר או לא ועיין לעיל סימן קכ"ד הגהת ש"ע ס"ט: (שם בהג"ה) ויש אומרים דלא מקרי אונס. (חידושי אגודה פ' מי שאחזו) עי' מ"ש המ"א סק"ח ס"ק י"א ועיין בס' קצה"ח סימן נ"ה סק"א: (שם) אא"כ היה מגיע לו איזה רעה ואם הפחידו י"א דלאו כלום הוא הגהת ש"ע חו"מ סימן ר"ה ס"ז: (שם ש"ך ס"ק כ"ד) דאפילו מסר מודעה קודם לכן עיין תשובת מהרמ"ל סימן י"א: (שם) ונשבע כדי שיהא כו' אין מקרי אנוס בשבועה עיין בת' בן לב ספר ג' סכ"ח:

עצי לבונה

בלא פתח הוא דמעמיד אסור ע"ש ומסיק הט"ז דבכריתת יאמר בני ברית כולנו יחד כדי להוציא את שאינן בני ברית ולא יאמר תחלה כולנו וכו' כמו דיש קפידא שלא לומר כולכם חוץ מאחת שלא יהיה בכלל אפילו רגע א' כמ"ש הר"ן וה"נ לענין זה ועי' במ"א סי' קפ"ט סק"א שהביאו וסיים הטעם לפי שאסו' לברך העובד כוכבים דכתי' לא תחנם ע"ש: (שם סעיף י"ב בהג"ה) ואם אירע לו אונס וכו'. עש"ך ס"ק כ"ג דהרב מיירי דאומדן דעת הוא שלא היה רצונו וכו' ובזה נסתלק' תמיה' הב"ח ע"ש כמ"ש הט"ז ס"ק י"ז דהכא לא עבר כלל על שבועתו דע"ד זה לא נשבע כלל כמו כאלה בנו דלא' לבטל שום ל"ת משום זה מ"מ אמרינן דכאן אינו עובר דלא היה דעתו ע"ז לאונסין שיקיים שבועתו אבל אם כופין אותו לעבור על ל"ת מחויב ליתן כל ממונו וה"נ בשבועה בלא אונסין דכפשא גם ע"ז מחויב נ"ג ליתן כל ממון שבעולם ולא יעבור אלא יתיר לו השבועה ועי' במ"א ס"ק סק"ל דפירש בזה דברי הרשב"א שאין ראשי לעבור דאומדין הדברים שלא נשבע ע"ד כן כאן מיירי באונסין דאינו עובר כלל דלאדעתא דהכי לא נשבע מתחלה שיתן ממון הרבה ע"ז דזה הוי נמי אונס ועפ"ב בשם המ"ל ריש שבועות שכתב דווקא דאונס

ביאור הגר"א

שם ה"ד שבועת כו' ובנ"ל: [כד] ואם אירע כו'. כמ"ש בגטין ל' א' יחידי תרקבא דדינרי כו' למ"ד יש אונס כו' ומיהו לפירש"י שם דוקא באין לו וכ"כ הריב"ש בתשובה אחרת והביאו ב"י דאונס ממון אינו אונס [וכ"כ בתה"ד ובפ' מהרא"י דאינו אונס אלא אונס נפשות ע"ש שהאריך וכ"כ המרדכי בפ"ג דשבועות וכ"כ הנמ'] ואף אם יאמר אדעתא דהכי לא נדרתי לא מיבעיא שאינו מיחל לעצמו כמ"ש בפ' בתרא דנדרים (פ"ח ב') לא יחל כו' אלא אף החכם אין מיחל לו בכה"ג דנולד הוא ועסי' רכ"ח סמ"ג: [כה] וכן אם צוה כו'. כמ"ש בפ"י דב"ק (קי"ז א') כתוא מכמר כו': [כו] מ"מ כו'. כמ"ש בגטין שם דוקא תרקבא כו': [כז] מי כו' פטור כו'. כנ"ל דאין לו לד"ה אונס כמ"ש רש"י בגטין שם: [כח] ואם יכול כו' ואם כשהגיע כו' לכ"ע כו' זה ע"פ שיטתו שכתב בסי' רכ"ח סמ"א שחילק בדברי הרשב"א שם בין אם מחויב כו' וס"ל כי"ח שם ולכן פסק כאן מי שנשבע כו' ואם יכול כו' ובדין השני כתב ולכ"ע כו' דמיירי שהיה חייב לו בלא"ה אלא שאם פטרו המלוה היה פטור מלשלם אף מכח השבועה כמ"ש בסי' רכ"ח סל"ט אלא שא"י להרויח לו זמן ובאונס אפי' פטרו אינו כלום כמו תלאו ויהיב וכמ"ש בתשובת הרמב"ן הביאו ב"י בס"ס דרכ"ח דף רי"א ב' כתוב בתשובה להרמב"ן סי' רמ"ו מי שנשבע לחבירו לפרעו לזמן פלוני והכריח האדון למלוה להאריך לו זמן כו' והיינו שנתחייב לו בכבר ושם הביא ב' תשו' הרשב"א שפטור ושם מיירי שלא היה חייב לו וכתב שם ע"ג ומ"ש אפי' אם פטרו היינו האריכו כנ"ל דהארכת זמן לא מהני א"נ אפי' פטרו ממש אם אנסו המלך וכנ"ל בתשובת הרמב"ן וז"ש כאן ואם כו' או כו': [כט] קהל כו'. כמ"ש (שבת ל"א ב' וש"מ) מי שאכל כו' בי אין ניתר בלא התרה: [ל] מי שנשבע כו'. כמ"ש בנדרים ג' ב' ועיר"ש שם ד"ה לא אפטר כו': [לא] ואם לא כו' י"א כו' וי"א כו'. עמ"ש בא"ח סי' ק"ח ס"ח ועט"ז: [לב] ולא מקרי כו'. דאל"כ שבועת משה ליתרו ליתשיב נ"כ מחמת אונס שהרי ברח מחמת מדין והושיבו אצלו ונתן לו בתו ועי"ל סי' רכ"ח ס"כ וא"ל שבועת צדקיהו היתה מחמת אונס סכנת מיתה שאני כמ"ש (גטין נ"ה ב') גבי סקריקן דאגב אונסיה דמיתה גמר ומקני. פ' מהרא"י שם ועי"ל סי"ד בהג"ה תי' ע"ז בע"א ולשיטתו אזיל שפסק בסט"ו דלא כוותיה: [לג] כשהוא כו'. כמ"ש בפ"ם דשבת (פ"ח א') מכאן מודעא רבה לאורייתא ואע"ג שהיתה ע"ד המקום כי היכי דלא תיהוי תפרה כמ"ש בספ"ג דשבועות והקשה ר"י אמאי לא אמר הדר קבלוה בערבות ותי' דשם ניכ מחמת אונס שלא יניעם במדבר ואע"ג דבעשיית רצונו שכר גדול כ"ש באונס אדם ול"ד לט"ש בנדרים כ"ח א' כיון

חידושי רע"ק

גם אפי' עכבו שום אונס אבל בעלמא אי איתנים פטור עכ"ל רש"י מלשון זה משמע לי די"ל דהיכי דיש מברא ושכיח דזמנין דלא משתכחא בהך גיסא ואנו דנין מדלא התנה דעתיה דאף דיפסקיה מברא וכיון דרוצה לשעבד עצמו אף שיהיה אונס ממילא אף דאירע אונס אחר לא נפטר דודאי אי אסיק אדעתיה עליו היה מחייב עצמו דמה חפרש לו בין אונס זה לאונס אחר אבל בעלמא היינו היכא דליכא מברא ואין לפנינו ענין אונס דשכיח בזה יש טענת אונס וצ"ע לדינא: (שם ס"ק כ"ג) ופשוט הוא. ובת' מהרי"ט (ח"א ס"ב) חוכך להחמיר: (שם בהג"ה) מי שנשבע או נדר. עי' מג"א (סי' ק"ח סקי"א) ותי' בת' מהרי"ט

באר היטב

דגם כאן צריך שיאמר בשעת הנדר שנודר בשביל שסובר שיש בזה איסור אבל אם נודר סתם שלא יעשה דבר פלוני ואח"כ אומר שהיה סבור שיש בו איסור צריך היתר דוקא: (יז) אונסין. כ' הש"ך משמע אע"פ שלא התנה בשעת הנדר על כל אונס שיולד אמרינן דאאונס כה"ג לא נדר וכתב ב"י בשם ר' ירוחם דהאי עכבו נהר פירש שגדל הנהר ממי שלגים דאונסא דלא שכיח הוא דלאי הוה דבר מצוי ה"ל לאסוקי אדעתיה ולאתנויי ואם לא התנה הוי בכלל הנדר עכ"ל ונראה דה"ה באונס דשכיח ולא שכיח הוי אונס לענין נדרים דהא הלה אמרינן בש"ס דהוי אונס דשכיח ולא שכיח ואפ"ה בנדרים הוי אונס: (יח) ממון. הב"ח הקשה ע"ז ממ"ש רמ"א בא"ח סי' תרנ"ו שיתן כל ממונו קודם שיעבור ולפיכך עקר דין זה כאן מהלכה ולק"מ דהכא לא עבר כלל דאמרינן דעל דעת זה לא נשבע כלל שיבזבז ממון הרבה עכ"ל הט"ז וכתוב בתשו' הרא"ם גלאנטי מי שקבע זמן לפרוע לחבירו לזמן פלוני ואם לא יפרענו אז יאסר בבשר ויין וירד מנכסיו קודם הזמן פטור משבועתו: (יט) פטור. כ' הט"ז לפי מ"ש בסי' רכ"ח סמ"א שיש חילוק בין אומר ביום פלוני לאומר ליום פלוני צ"ל דבכאן נמי ליום: (כ) דמקרי. וכתב הט"ז דנ"ל עיקר כדעה ראשונה דהוי אונס: (כא) טובה. וכ' הש"ך בשם מהרי"ק אפי' מסר מודעא קודם לכן על שבועה זו

פתחי תשובה

בסק"כ. עוד הביא שם בשם הרשד"ם סי' ק"ד מי שנשבע לישא אשה פלונית ואמו אינו רוצה הוי נדרי שגגות וא"צ התרה עכ"ל וע' בתשובת חתם סופר ס"ס רכ"א שכ' עליו שנתן מכשול בהעתקתו שהם היה המעשה בן אלמנה נשבע לא' שישא בתו ולכלכד השבועה קבל נזירות שמשון וכשנודע לאמו עשתה מעשה תעתועים והרעישה כל העיר ונשבעה שתאבד בידה כל הונה ורכושה עד שהאותן והבת לא יכלו לסבול ונתנו לו רשות להתיר שבועתו אך נזירות שמשון אין לו היתר ע"ז נדד הרשד"ם דצעקת והרעשת האם נאמן הכ"ל י"ל אנן סהדי אלו היה יודע לא היה נשבע שהרי קמן שאפילו שכנגדו מוחלים לו ודמי לתשובת הרא"ש כמי שנשבע לתת נדן לבתו ושוב נתיאשו מוכותיו כו' (שהובא בש"ע לקמן סעיף ס"ז ובפמ"ש שם) וא"צ היתר וכולי האי ואולי אם יסכימו עמי ב' בעלי תורה עכ"ש]: (ה) אין לו לשלם. עיין בזה בת' מהר"ם גלאנט"י סימן פ"ט ובתשובת מהרי"ט ח"א סימן א' ובתשובת חות השמולע ח"ד מספר התשב"ץ כמור הראשון סימן מ"ב: (ו) דלא מקרי אונס. עי' במג"א סימן ק"ח ס"ק י' דהא דמבואר בשו"ע שם כמי שלא התפלל בזמנו לפי שהיה סבור שישאר לו זמן כו' חשוב כאונס כ' ע"ז דביו"ד סי' רל"ב ס"ק יש מחלוקת בזה. וצ"ל דגבי שבועה חמש לחומרא. ועש"ז הכריע כמ"ש שם בשו"ע דהוי אונס וכ"ת כתו"מ סי' כ"א מלשון הרמב"ם וכ"י. ולהלחיות האגודה שהביא הב"י בחו"מ סימן כ"ד. כ"ל דאינה ראיה דהתם לא מהני אונס. מידי דהוה אהלוהו על שדהו והתנה לפדותו תוך ב' שנים ולהרעו אונס ולא שהלו שהוא חלוט לו כמ"ש

ממון הוא אאותו ענין שנשבע עליו כגון שכבו סמר ונריך לסור עליו ממון לעבור בו דזה הוי אונס אבל אם האונס ממון היה על ענין אחר וממנו נמשך לעבור על השבוע' לא מיקרי אונס ממון ע"י דבר אחר אונס כלל ע"ש: (שם) ולא מקרי אונס בשבוע' כו'. ר"ל די"ש ב' מיני אונסין א' דהוא אונס בשעה שיש לקיים השבוע' כגון לזמן פלוני וכמ"ש מקוד' בס"ז דנשבע שלא יאכל ונאנס ואכל דהוי מדר שגגות דשכחה או אונס דהא בשעת השבוע' כגון דכופין אותו שישבע ובזה מחלק דלא מקרי אונס אלא באם לא היה נשבע הי' מגיעין לו אבל אם לא היה מגיע לו שום רעה אף באלא ירצה לישבע רק לא היה מקבל טובה אלא על ידי השבועה זה לא הוי אונס בשבוע' כלל אף שמסר מודעא ג"כ מקודם כמ"ש הש"ך ס"ק כ"ד דלא אמרינן בזה דגילה בדעתו שאין חפצו בשבוע' כלל וא"כ יהיה בטלה דהא חזינן דהוא מוכרח לזה ואין פיו ולבו שוין דמ"מ כיון דלא היה מגיע לו רעה עי"ז לא אזלינן בתר דעתו אף שבלבו אינו מסכים על השבועה אמרינן דהוי דברים שבלב וכיון דקבל מתנו טובה ע"י השבוע' בוודאי הוי ממחשבתו ונשבע לו באמת שיקיים לו השבוע' כנ"ל ועי' מ"מ בסי' ר"י וסי' רי"ח מזה ועש"ך ח"מ סי' ר"ס סק"ה בשם תשובת רשד"ם בא' שנשבע לתת מתנה לא' ובשעת מתנה מסר מודעא שעושה מפני השבועה שאין מתנתו מתנה וכ"ל דבשעת שבוע' אמר שאינו נותן לו ברצון נפשו שמוכרח ליתן מפאת השבועה וסיים ולע"ע לדינא ע"ש וכיינו כמ"ש כאן דאף שמסר מודעא מקו' לא מהני דיהא בטלה דמ"מ צריך לקיים שבועתו וצריך עיון שלא ציין הש"ך שם לכאן דיש ראיה דלא אמרינן כן כמ"ש בס"ק כ"ד בשם

(כ) כה [לד] (כב) נאמן אדם לומר ששבועתו היתה באונס כו [לה] או על תנאי כך וכך (שם) ודוקא קודם שעבר על שבועתו כז אבל אם כבר (כג) עבר אינו נאמן לפטרו ממלקות (בסי' רכ"ח דף רע"ד ע"א בב"י בשם הרשב"א) [לו] וכן מי שהודה ברבים כח או (כד) (ז) כתב עליו שטר והודה בו שנשבע ואומר אחר כך שלא נשבע (כא) ונותן טעם למה אמר שנשבע (ח) נאמן וכ"ש אם האמת שלא נשבע שאין עליו איסור שבועה משום הודאתו (ת"ה סי' שכ"ו) (°) :

יג (כב) [לז] כו אע"פ שארבעה נדרים אלו אינם צריכים התרה כט אסור לידור בהם ל אם לא שרוצה לקיים דבריו :

יד הנודר לא [לח] או הנשבע לאנס לא הוי נדר ולא שבועה לפיכך כז נודרין (כג) להרגים ולמוכסים כח אם הוא מוכס העומד (כד) בלא צווי המלך כט או שבא ליטול ממנו יותר (ט) מקצבתו

שפתי כהן

ד"מ וכן הוא בטע"ז : כה נאמן אדם לומר ששבועתו היתה באונס כו' . נראה דהיינו דוקא בנדר או נשבע לעצמו אבל בנשבע לחבירו כגון בשט"ח וכה"ג אינו נאמן ול"ד למ"ש ר"י בן הרא"ש דאם אמר קיימתי השבועה שנשבעתי לך נאמן דהתם שכן דרך לקיים השבועה אבל הכא אונס לא שכיח ועוד דלעולם כל א' יאמר אנוס הייתי אבל קיימתי אין אדם חצוף לשקר כיון שהלה יכחישו ומ"ש הב"י ס"ס רכ"ח דף רע"ד ריש ע"ב בשם תשובת הרשב"א ומכל מקום הנידון שלפנינו שא"ל השבע על דעתינו אינו בכלל מה שאמרתי דיש בזה לד היתר אחר והוא האונס וכמ"ש ואע"ג שאמר בפני העדים שהיה נשבע ונודר מדעת כל זה מתוך אונסו אמר כן לפי שאחותו חולה ומתרת עצמה למיתה אם לא ידור ואין לך אונס חזק וגלה מזה עכ"ל משמע דאף בנדר לחבירו מתיר מטעם אונס דהתם שאני שידעו באונסו ולכך אע"פ שאמר שהיה נודר ונשבע מדעת אמרינן שמתוך אונסו אמר כן אבל אם לא הכרנו באונסו כלל אין נאמן בנשבע לחבירו לומר אנוס הייתי מיהו היכא דיש רגלים לדבר נראה דנאמן . כן נ"ל : כו או על תנאי כך וכך . וטולאתיו בפי דדברים שבלב אינם דברים כ"כ הכסף משנה ס"פ ב' מה"ש בשם הראב"ד וכ"כ הכ"מ שם : כז אבל אם כבר כו' . כתוב בתשובת רשב"א שם מבואר דה"ה בהתרו בו ולא חשש לומר להם בשעת התראה ואכל וכ"ש כשאמר אעפ"כ אינו נאמן ע"כ וכן הוא ברמב"ם פ"ב מהלכות שבועות דין י"ב וכתב עוד שם וכן אם התרו בו ואמר מטולם לא נשבעתי או לא נדרתי על דבר זה ואחר שהעידו עליו שנשבע או נדר אמר כן היה אבל לא היה פי ולבי שוים או תנאי היה בלבי על הנדר אין שומעין לו ולוקה כיוצא בדבר אמרו לו אסחך נדרה כו' כדלקמן סי' רל"ד סמ"ב וטעמא דהוי כאומר לא לויתי דכאומר לא פרעתי דמי כמו שנתבאר בח"מ סי' ע"ט ולפי זה אפי' יש עדים כדבריו האחרונים אינו כלום דאדם נאמן על עצמו יותר מק' עדים : כח או כתוב עליו שטר כו' . כתוב בסמ"ע סי' ע"ב ס"ק ע"ז וז"ל כתוב בת"ה סי' שכ"ו אם נכתב בכתב ידו שנשבע לשלם לחבירו ואח"כ אומר שלא נשבע אלא שכתב כך אם התובע מודה פשיטא שאין לחוש לשבועה זו כלל ואם אינו מודה לענין ממון דינו כשאר שטר דלית ביה שבועה וע"ש ד"מ ונראה דאם כתב בכ"י שנשבע בפועל לא מצי להתגלגל ולו' שלא נשבע והוא הדין אם עדים כ"כ בשטר עכ"ל ונראה דמ"ש אם כ' שנשבע בפועל קאי אהיכא שאין התובע מודה אבל כשהוא מודה אין לחוש כלל מיהו ל"ע מ"ש כן בשם ת"ה בסתם דהת"ה ל"ק סתם אלא כשהנתבע יכול לברר ולהסביר לב"ד שמן הדין הוא טוען לפטור מהתובע או שנותן אמתלא לדבריו אבל כשאינו נותן אמתלא לדבריו אלא טוען בסתם לא נשבעתי ולא אקיים כן אע"פ שהתובע מודה שלא נשבע בפניו מ"מ אפשר שנשבע שלא בפניו הואיל והודה ושוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא וכשהתובע אומר נשבעת בפני צריך לדקדק אפילו כשנותן אמתלא לדבריו אי טענתיה טענה כל זה מתברר בת"ה שם ע"ש וכ"כ בד"מ סי' זה ועיין בתשובת ר"א מזרחי סי' ע"ב ובתשו' מבי"ט ח"א ס"ס ט' ריש דף א' ובח"ב סי' ר"מ דף קי"ד ע"ג וע"ל סי' רל"ד סכ"ד : כט אסור לידור בהם כו' . ואין להקשות בנדרי אונסים מאי ה"ל למיעבד כדכתב בדרישה ע"ש : ל אם לא כו' . ע"ל סי' ר"ג ס"ג : לא או הנשבע כו' . כתב ב"י ואע"ג דמתני' לא קתני אלא נדרים בירושלמי קאמר דה"ה בנשבעים ותימה והא קתני במתניתין בפלוגתא דב"ש וב"ה שבועה עכ"ל ב"ח ולק"מ דבמתניתין לא קתני אלא שבועה דומיא דנדר דהיינו שאומר שבועה שלא אוכל פירות לעולם אם אין אני מבית המלך דהשתא בשעה דאשתבע לאו לשיקרא קא משתבע שהרי יכול לקיים שבועתו והכי משמע מדקתני במתניתין בכל נודרים חוץ מבשבועה וב"ה אומרים אף בשבועה דקשה מאי נודרים שייך לו' בשבועה והכי הל"ל נודרים אבל לא נשבעים וב"ה אומרים אף בנשבעים אלא ודאי כדפירשתי וה"ק בכל נודרים לאסור פירות עליו חוץ מבשבועה אין נודרין לאסור פירות עליו ודו"ק . אבל בירושלמי מוכח דאפילו בשעה שנשבע לשקר שרי דקאמר בפ"ד דנדרים הלכה ד' הוון בעי מימר בנדרים הא בשבועות לא אשכח תני ר' ישמעאל אומר לא תשבעו בשמי לשקר נשבע את להרגין ולחרמים ולמוכסים ע"כ אלמא דאפי' בכה"ג שרי דאל"כ בלא תני דבי ר' ישמעאל הלא מתני' היא וב"ה אומר אף בשבועה ועוד דקרא דלא תשבעו בשמי לשקר משמע דבכה"ג נמי מיירי (שוב מצאתי און לי*) בתו' י"ט

ע"ש

טורי זהב

מה שנתקשר בקנס אם לא יתן באותו יום פטור מן הכל כן נראה לע"ד: (כ) נאמן אדם כו' . בב"י סוף סימן רכ"ח כתב כן בשם הרשב"א וז"ל ואע"פ שהוציא בפיו הנדר סתם ואפילו תלה לאחר מכאן בדברים שהיתה כוונת השומעים בהיפך מה שאומר ואפילו היו השומעים חושבים ומכירין בו שהי' נודר מדעת ומרצון בלי שום אונס כו' ורא"ה מנודר בחרם ואומר אח"כ בחרמו של ים נדרתי כמ"ש לעיל סימן ר"ח עכ"ל : (כא) ונותן טעם למה אמר שנשבע כו' . עיין מ"ש מזה בח"מ סימן ע"ג סעיף ו' : (כב) אע"פ שד' נדרים כו' . אע"ג דנקט כולהו ד' נדרים מ"מ הא דסיפא שאסור לידור בהם לא שייך רק על ג' דהא על נדרי אונסין לא שייך לו' כן דמתחלה כשנדר ודאי לא ידע שיהיה אח"כ אונס וא"כ מה איסור שייך בעת שנדר : (כג) להרגין ולמוכסין . במתניתין קתני עוד אחד דהיינו לחרמין ולא זו אף זו קתני לא מבעיא הורגין אלא אפי' שוללין בעלמא ואפי' מוכסין דאין שם גזלן עליו מ"מ נודרין לו כו' והטור והש"ע לא נקטו אלא רבותא היותר גדולה דהך לא זו אף זו : (כד) בלא צווי המלך . דאל"כ אין

כאן

באר הגולה

דפכ"ז ע"א:(ס)ע"ב שהמעשה שהרא"ש היה במלוק ושמעון היה מתעסק עבורו והוציא הנאה על הדבר ואע"פ שחסדו לראובן לשמעון בלבו מ"מ הואיל והשביע כרצונו לשרוש לו כל אשר יחשוב לו ונתקבע הודאי על זה שנשבע בשבועת התורה שלא יטעון כנגדו וכו' וכ' שם שהוא ממון לא מקרי אונס ומ"ש רמ"א וכ"ש אם האמת שלא נשבע פירושו שגם התובע מודה שלא נשבע רק כתב וכן הוא שם בתשובה ודין מי שנשבע בכתב ידו ולא הוציא בשפתיו ראיתי בתשו' הר"מ מודינא סוף י"ד בשאלה פ' בשם ר' יוסף הלוי על אחד שנשבע בכת"י שלא יתקוטט עם חבירו ועבר שהשיב שחייב הוא לקיים מה שנשבע ואע"פ שלא הוציא מפיו ואם לא קיים דינו מסור לשמים אבל אין לחייבו דבר בדיני אדם : כו רמב"ם בפ"ד מה"כ והיים שם ת"ל לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין והוא מהתוספתא פ"ד וכתבה הרא"ש בפרק ג' דנדרים וגם סמ"ג כתבה וכ' דהכי נמי איתא בירושלמי פ"ב דנדרים : כז משנה נדרים דף כ"ז ע"ב : כח כאוקימתא דהכי רבי ינאי שם בגמ' דכ"ח ע"א: כט כאוקימת' דרב חיננא וכו'

דגול מרבבה

(סימן רל"ב ש"ך ס"ק ל"א) שוב מצאתי און לי בתו"י"ט ע"ש . במחילה מכבודו הגיה דלאו לסתור והתוספות י"ט לא פירש כלל דברי הירושלמי שהשבועה היא שקר בשעה שמוציא מפיו אבל התוספות י"ט פי' החילוק בין הירושלמי להמשנה הוא דהמשנה מיירי באומר יאסרו כל פירות עלי בשבועה דלאסור חפצא עליו דהוה שבועה בלשון נדר והירושל' הוסיף אף שיאמר אני נשבע שלא אוכל פירות אם אין באמת שכדבריו כן הוא שהוא לשון שבוע' שהוא' נשבע לאסור נפשו ועי' לעיל סימן ר"ו בש"ך ס"ק כ' ואף דבאמת גם שבועה שאמר בלשון נדר הוה שבועה ועי' בש"ך ס"ק י"ז מ"מ היה מקום לחלק וקמ"ל הירושלמי

גליון מהרש"א

(שם ש"ך סקכ"ה) אבל בנשבע לחבירו. כגון בשט"ח עיין ש"ע אה"ע סוף סימן פ"ז : (שם סק"ו) אבל אם כבר עבר אינו נאמן לפטור ממלקות משמע לכאורה דלענין אחר נאמן וכן מסתבר כיון דאדם נאמן באיסורים וכי משום שכבר עבר נשתנה דינו וא"ת א"כ מאי נ"מ לדידן שהביא דין זה י"ל דנ"מ שיהיה פסול לעדות וכן דעבר עבירה שיש בה מלקות ובת' ב"ב חיו"ד סימן פ"ח ד"ה אף משמע דלא כן כו בכונת הש"ך : (שם) או כתב עליו שטר עיין ת' בן לב ספר ב' סימן ג' בחלק ג' סימן ע"ו צ"ע ק"ז ועיין מהרי"ט ח"ב סי' י"ד דאף אם ב' עדים מעידים שהוציא השבועה מפיו נאמן הוא לומר שלא הוציאה: (שם ש"ך ס"ק כ"ח) כתב בסמ"ע סימן ע"ב ס"ק ט"ו צ"ל סימן ע"ג ס"ק י"ח : (שם) והודה בו שנשבע כו' אם הודה שנשבע והוא טוען שיודע שלא נשבע אבל בכ' הרינו נשבע י"ל כתיבה כדבור דמי . ת' חות יאיר סימן ל"ב ודחה שב מלעיל סימן רכ"א ס"ט : (שם ש"ך ס"ק ל"א) דהדשתא בשעה דאשתבע כו' . שהרי יכול לקיים שבועתו ועוד דבזה שייך שיחשוב בלבו היום

עצי לבונה

פוסקים:(שם סעיף י"ג) אע"פ שארבעה נדרים אלו א"צ התרה כו' . ומ"ש בש"ך סק"ל

חידושי רע"ק

מהרי"ק (ח"א סקל"א) : (שם ש"ך ס"ק כ"ה) התם שאני שידעו באונסו . בת' מטה יוסף (ח"ב מיו"ד סי' ד') תמה ע"ז דהא בת' הרשב"א שם כתב ולא עוד אלא אפי' הכרנו באונסו : (שם ש"ך ס"ק כ"ח) פשיטא שאין לחוש . עי' ת' הראנ"ח (ח"א סי' נ"ח כסופו) : (בהג"ה) וע"ל סי' רל"ד סנ"ד ועי' ת' הרמ"א (סי' פ"ט) ות' ב"ח (סכ"ג) ובת' הר"ם גלאנטי (סי' ע"ד וקנ"ב) ובמהרשד"ם (ח"פ וקי"א) ובמהר"י אדריבי (סס"ו וקמ"ד) ובמהרי"ט (סכ"א) בת' מהחכ"צ שנדפסו בת' בית אהרן (ס"א) : (בש"ע סעיף י"ד) לא הוי נדר . בתוס' שבועות (דכ"ו ע"ב) כתבו ואי הוי אמרינן דבאונסים אפי' הדירו על דעתו שרי

ביאור הגר"א

דאמר יאסרו כו' דשם אינו אלא אונס ממון . הג"מ סוף ה' שבועות ומרדכי פ"ג דשבועות ע"ש ושם : [לד] נאמן כו' . כמו שמאמינים לו שע"ד זה נדר כדו תחית ולבך עלך וש"ד וכל הפתחים והרטות ואמרינן (ספ"ב דנדרים) סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל נדר בחרם ואמר בחרמו כו' ובנזיר י"א א' יודע אני שהנזיר כו' : [לה] או על כו' אבל אם כו' . שם ברשב"א כתב דוקא אם התרו בו ולא חשש לומר בשעת התתראה ואכל וכ"ש כשאמר אעפ"כ אינו נאמן כו' וכ"ה ברמב"ם פ"ב הלכה י"ב אם נשבע שלא יאכל ואכל והתרו בו ואמר לא היה בלבי אלא שלא אצא ומעיתי ה"ז אינו לוקה עד שיודה קודם שיאכל שעל אכילה נשבע או שקבל עליו התראה ולא טען בעת התראה או שהוחזק כפרן ע"ש וכ' בכ"מ שהוא תוספתא פ"ו דטהרות נאמן ע"י עצמו כיצד נדרת ואמר תנאי היה בלבי שומעין לו נדרת וא"ל לא נדרתי ומשתגיע אמר תנאי היה בלבי אין שומעין לו [וכ"ה בת"כ פ' ויקרא בפ' אשר נשיא כו' פ"ז] . והקשה הראב"ד הא אמרינן בנדרים כ"ח א' דדברים שבלב אינן דברים ותירץ הכ"מ דה"ק שהוציא בשפתיו בלחש והג"ם תי' דגמ' מיידי בע"ה והכא בת"ח וכמש"ש (כ' א') בנדר בחרם כו' וראיה ממסכת כלה שר"ע נשבע ובטל בלבו [אבל המרדכי ריש שבועות כתב דר"ע היה מוציא בשפתיו ועוד תי' דכעין אונס היה וסמ"ג תי' בע"א ע"ש] : [לו] וכן מי כו' . הייט כשמברר בעדים שלא נשבע ונותן אמתלא שנאמן וכמ"ש בכתובות כ"ב א' : [לז] אע"פ כו' . עי"ג כ"א א' סד"ח גרסינן כו' : [לח] או הנשבע . ר"ל אפי' לישבע לשקר ממש כמ"ש בירושלמי הוון בעי מימר בנדרים הא בשבועות לא אשכח תני רי"א לא תשבע בשמי לשקר נשבע

פתחי תשובה

כמ"ש הב"י שם סעיף י' : (ז) כתב עליו שטר . עש"ך ס"ק כ"ח ועיין בתשובת נו"ב חלק יו"ד סימן ס"ז וחלק ח"מ סימן ל' אות י"ג מ"ש בזה : כתב כאשל אברהם לאובן הסריז כדן לבת לוי ונתן סבלונות גם עשה שבועה כנהוג ורוצה ליתן סחות כי לא פסק מעולם כסך זה והשדכן מכחישו וכן ראובן אמר שאם לא יקיים התנאי פטור אני משבועתי ואם אבי הכל כי אפ"ס מה איכפת לי עיין תשובת פני משה ס"ג דנאמן הבן . ועיין תשובת הרא"ש ומהר"א ששון בתשובה סימן יו"ד וסמבי"ט סי' נ"ח . ואפשר לומר מכיון דלא שאל הבן את פי השדכן ודאי דלא תם לממון ויש לסברא זו קצת ראיה עיין תשובת ריב"ן סימן ע"ז הביאו ב"י ח"מ סי' מ"ח אבל ז"א דממון מאיסורא לא ילפינן דאדם בשבועה נאמן לומר שע"כ נשבעתי וע"ש באריכות ועי' בתשובת א"י סימן מ"ב ומ"צ שהעלה אם הבע"ד מודה שלא נשבע ממש ודאי דמהני ולא מהני אמתלא כאשה שאמרה א"א אני וחזרה כו' ואם טען באמת נשבעתי לו יש לומר א"א הודאת בע"ד כקע"ד ולדעת פר"ת מחויב הבע"ד להזהירו אולי נשבע שלא בפניו ולדעת רשב"א דינו מסור לשמים ועיין תה"ד ותשובת ד"מ וכס"ג מש"כ בשם תנא דבי אליהו : (ח) נאמן . [עיין באשל אברהם בשם שב יעקב סימן מ"ע שעלה בחזן שהתקשר עצמו לנגד קהל בכתב וז"ל והנני מקבל עלי בח"ח ובשד"א כו' עד עשרה שנים אין אני רשאי לזוז מכאן בלתי רשות כו' . והש"ך טוען שמעולם לא נשבע ולא קיבל בחרם גם לא כתב כל זאת אלא אתם כת"י . וכן מה שהסכיר עצמו לק"ק אחרת היה ע"פ רשות . ואב"ד דשם התיר לו להסכיר ואמר שאין כאן לא נדר ולא חרם כאשר לא הוציא השבועה מפיו וכמבואר ברשד"ם סימן פ"ח בשם ר"י הלוי כו' . והנה לסברא זו הסכים הרא"ש בתשובה סימן ע"ב ובתשובת מבי"ט ח"א סי' ט' ובח"ב סימן ר"מ ובת"ס סי' שכ"ו . והביאו סמ"ע ח"מ סי' ע"ג . ומ"מ יש לתמוה אמאי התיר לו לכתחלה ודאי מה שהתמיר בתו"י סימן קל"ד דמחלק בין אם כתב כל הכ"ל קבלתי בשבועה כו' ובין שכתב הריני מקבל עלי בשבועה לשלם כו' יש לתמוה עליו . ועיין שם בתשובה הנזכר שדחה כל ראיות שלו בענין זה באריכות . אמנם בנ"ד כ' הרב בתשובה מ"ג ס"ת קהל שקבלו עליהם מורה והוא קבל עליו בשבועה שלא לזוז ממקומו זה עשר שנים ובעו"ה הכל נגף בעם וכאשר ראה אביו של המורה שהדבר בעו"ה הולך ומתגבר שלא אליו איך אחותו ילדה ב"ז וימהר ויחיש מעשיהו לבוא ולמול את הילד ובאמת לא ילדה משלם ומעשה לב הת"ח ירא והחרד נכשל בעון השבועה כשיתעכב שם . וכן דינים הרבה לענין ממון ושכירות ע"ש באריכות]. ועי' עוד בת' שבות יעקב ח"ג ח' סי' ו'. [ובתשו' ח"ס סי' רכ"ו ורכ"ז ועמש"ל סימן רל"ו סק"ח] : (ט) מקצבתו . עיין בת' חכם צבי סי' ע"ב דאם יש לחוש שיענישוהו יותר [illegible]

באר היטב

לא אמרינן הואיל וגלה בדעתו שאינו חפץ בשבועה זו דיהא בטלה ומביאו ד"מ וכן הוא בלבוש : (כב) נאמן . נראה דהיינו דוקא בנדר או נשבע לעצמו אבל בנשבע לחבירו כגון בשט"ח וכה"ג אינו נאמן אם לא שידעו באונסו אבל אם לא הכרנו באונסו כלל אינו נאמן בנשבע לחבירו לומר אנוס הייתי מיהו היכא דיש רגלים לדבר נראה דנאמן עכ"ל הש"ך וכ' הרשב"א ואע"פ שהוציא בפיו הנדר סתם ואפי' תלה לאחר מכאן בדברים שהיתה כוונת השומעים בהיפך מה שאומר ואפילו היו השומעים חושבים ומכירין בו שהיה נודר מדעת ומרצון בלי שום אונס כו' ורא"ה מנודר בחרם ואומר אח"כ בחרמו של ים נדרתי כמ"ש לעיל סימן ר"ח : (כג) עבר . וכ' בתשובת הרשב"א דה"ה בהתרו בו ולא חשש לומר להם בשעת התראה ואכל וכ"ש כשאמר אעפ"כ אינו נאמן : (כד) כתב . בסמ"ע בח"מ סי' ע"ב ס"ק ט"ו כ' בשם ת"ה אם נכתב בכת"י שחייב לשלם ונשבע על כך ואח"כ אומר שלא נשבע אלא שכתב כך אם התובע מודה פשיטא שאין לחוש לשבועה זו כלל ואם אינו מודה לענין ממון דינו כשאר שטר דלית ביה שבועה עכ"ל וכ' הש"ך ונראה דהיינו כשנותן אמתלא לדבריו אבל כשאינו נותן אמתלא לדבריו אלא טוען סתם לא נשבעתי אע"פ שהתובע מודה שלא נשבע בפניו הואיל והודה ושויה אנפשיה חתיכה דאיסורא וכשהתובע אומר נשבעת בפני אפי' כשהנתבע נותן אמתלא לדבריו אין טענהו טענה ועי'

יכול לידור [לט] או לישבע כדי ליפטר ממנו ואומר (כח) יאסרו עלי לב [מ] כל פירות (כה) שבעולם [מא] אם איני מבית המלך ליפטר מן ההרג או אם אין מה שאני מביא מבית המלך ליפטר מן המכס לג (י) וחושב בלבו (יא) יאסרו עלי רק (כו) היום אף על פי שמוציא מפיו סתם וקיימא לן דברים שבלב אינם דברים לד גבי אנס שרי [מב] (ובלבד שלא יוציא בפיו דבר שהוא בפירוש נגד מה שבלבו) (בתוס' בנדרים ובפ' הגוזל בתרא ועוד הרבה פוסקים) לא ואפילו לא בקש ממנו שידור והוא נודר מעצמו או הוסיף לידור יותר ממה שביקש כגון שאמר לו אמור קונם שתהנה מאשתך אם אינו כדבריך והוא אומר קונם אשתי ובני נהנים לי או שבקש ממנו שידור והוא נשבע אינו כלום שכל מה שעושה אינו עושה אלא מחמת האונס ולחזק דבריו נגד האנס :

הגה [מג] ודוקא כשנשבע לו בפיו אז צריך (כו) לבטל בלבו באיזה תנאי ודרך שלא יסתור מה שהוציא בפיו אבל אנסין שלוו להחרים על איזו דבר שלא כדין אין באותו חרם כלום ואפי' במול בלב אינו צריך (הגהות מיי' פ"ב מהל' שבועות בשם הגאונים וכ"כ רבינו ירוחם) [מד] וכל זה לא מיירי אלא כשאפשר לעבור על שבועתו ונדרו שלא יודע להאנסין לה אבל אם יודע להאנסין (כז) אסור מפני חלול השם לו ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר (ד"ע) אע"פ שהיה בדרך אונס (תשובת הרא"ש כלל ט' ותשו' מ"ע סי' מ"ט ומהרי"ו סי' נ"ג) לז [מה] מיהו אם הודיע לאנס מיד שיצא מאנסו שהיה לו תנאי בלבו ולכן יעבור על שבועתו ליכא למיחש הואיל והיה אנוס מתחילה (כך משמע בפ"ב דיומא) מיהו הכל לפי צורך הענין (ד"ע) [מו] (יב) אנסין שלוו לישבע להגיד על אחד אם בא על הכותית כדי להענישו מיתה מקרי שבועת אונס (ב"י בשם הרא"ש כלל ה') (כז) ויש (כח) לבטלה בלבם וכן אם ראובן הפקיד ממון ביד שמעון ולוה הגמון אנס להחרים על מי שיודע ממון של ראובן אם העובד כוכבים רוצה ליקח ממון של ראובן באונס שלא כדין אין החרם כלום וכן יוכל הנפקד לישבע שאין לו משל ראובן (הכל בב"י בשם תשובת הרא"ש כלל ה' וט') ובלבד (כח) שלא יהא (כט) חלול השם בדבר (שם בתשובה) כמו שנתבאר לח ב' יהודים שהכו זה את זה וגזר הגמון אחר עדות אם יענישו המכה לט יותר מדינו נקרא (ל) אונס ואם אין יכולים להשמט וצריכין להגיד יעידו [מז] וישלמו לניזק נזקו ואל יצילו עצמן בממון חביריהם (חידושי אגודה פ' הגוזל בתרא ושם הג"ה במרדכי בשם מהר"מ) ועיין לקמן סי' רל"ט עוד מדינים אלו :

טורי זהב

כאן גזל דדינא דמלכותא דינא ואמאי יבריח המכס : (כה) יאסרו עלי כל פירות שבעולם. אין להקשות הא כתב בסעיף ה' באומר קונם כל פירות שבעולם עלי אינו נדר וא"כ מה צריך כאן לו' בלבו היום י"ל דמ"מ נדר שוא הוא כמ"ש הטור והש"ע שם וכ"כ בפרישה ואע"ג דכתב ב"י בסוף סי' רל"ז דיש דעות שאין לוקין על נדר שוא איסורא מיהו איכא על כן צריך כאן תיקון שלא יהיה אפי' איסור כלל ודבר פשוט באם אוסר עליו מקצת פירות ולא אמר בלבו היום שחלה השבועה עליו וצריך היתר משא"כ באוסר כל הפירות דא"צ היתר בדיעבד : (כו) לבטל בלבו דרך תנאי. כגון שיחשוב כל זה אעשה אם לא אניח תפילין וכיוצא בזה : (כז) ויש לבטלה בלבם. לא עמדתי על דעת רמ"א מאי שנא ממ"ש סעיף ט"ו דכל שהוא באונס יסורין וכ"ש באונס מיתה דאין בנדר ממש וא"צ ביטול בלב וגם כאן פשוט שאם לא ישמע לגזירת ההגמון שיש עליו אונס יסורין ומיתה ואין זה דומה לנודר להרגין כו' דההורג ומוכס אינן הורגין אלא תופסין ממון כמו שכתוב ב"י בשם הג"ה מיימון לחלק בדין הנזכר בסעיף ט"ו וכן משמע בתשובת הרא"ש בזה שהביא ב"י שכתב וז"ל תשובה שזה דומה לנשבע שיאכל חזיר ע"כ ופשוט שהנשבע לאכול חזיר א"צ אפי' ביטול בלב *) וגם לא ידענא היאך שייך כאן ביטול בלב הא צריך שלא יחשוב בלבו היפך מה שמוציא בפיו אלא תנאי וזה לא שייך אלא כההיא דבסמוך שאומר יאסרו כל פירות עלי וחושב היום או בדרך אחר כמ"ש בסמוך אם לא אניח תפילין אבל זה שנשבע שאינו יודע שפלוני בא על הכותית וכיוצא בזה מה תנאי שייך בדבר כיון שבאמת הוא יודע וא"כ יהיה לבו סותר את פיו ואפשר בזה לו' דבלבו חושב איני יודע אם בפעם אחר בא עליה אחר שלוה האנס להחרים על שיודע הממון לראובן כו' כתב שיבטלו בלבם והוא מדברי ב"י שכתב שכן נ"ל ומדמיהו לנודרין להרגין כו' ובאמת לא דמיין מטעם שכתבתי וצריך עיון : (כח) שלא יהא חלול השם כו'. זהו בנדון זה שתלוי בממון מה שאין כן בדין הקודם שיעידו בדבר שיגרום לו מיתה לא מחלקינן בזה : ומ"ש וגזר הגמון אנס אחר עדות פירוש שיתנו חרם על כל מי שיודע להעיד כן הוא שם באגודה פרק הגוזל (בריש) [בתרא] וז"ל נמצא בשם הר"מ

שפתי כהן

ע"ש) וכ"כ הב"י והר"ב לקמן דאפי' בשבועה דנשבע בה עכשיו לשקר שרי ע"י שמבטל בלבו : לב כל פירות שבעולם כו'. היינו כשאומר בלשון שאין כל פירות העולם בכלל דאל"כ בלא"ה אין הנדר חל כדלעיל ס"ה אלא שאוסר על עצמו פירות האילן ופירות הארץ : לג וחושב בלבו יאסרו עלי רק היום. ואם מפרש לו המושל בפי' לעולם יחשוב כל זמן שאני באימה תחתיך אם לא יהיה לו צורך או שאר תנאי כיוצא בזה כ"כ הפוסקים וכ"כ ב"י בשם הרשב"ץ שיכול לכוין בלבו שום תנאי כגון אם לא אלך לבהכ"נ היום או השבוע כו' : לד גבי אנס שרי. אבל בשאר דוכתי דברים שבלב אינן דברים והא דלעיל סימן ר"י בגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורים אינו כלום ואם הוציא פת סתם אסור בפת חטים שאני הכא שאין טעות בדבריו שהרי בלבו לו' בפיו לעולם אלא שמחשב בלבו היום הלכך פיו עדיף מדברים שבלב אינן דברים אבל התם דהוצאה פיו הוא טעות דבלבו היה לו' פת חטים הלכך הוצאת פיו לאו כלום הוא דמן הדין גם מחשבתו תבטל כיון שלא הוציא מחשבתו בשפתיו אלא דרבינן מקרא דאזלינן בתר מחשבתו לפי שפיו אינו מכחיש את מחשבתו דפת חטים נמי פת שמיה. הרא"ש פ' שבועות שתים בשם הרמב"ן ושאר פוסקים : לה אבל אם יודע האנסין כו'. כתב מהרש"ל פ' הגוזל בתרא סי' י"ז ומ"מ נראה שאם הוציא התנאי בשפתיו בלחש שרי דנהי דאיכא ג"כ חילול השם לא מחמרינן כולי האי מאחר דיש לו אונס גדול ומוכרח לכך ע"ש מיהו ביטול בשפתיו ל"מ אלא תוך כדי דבור כדאיתא בהג"ה מיימוני בשם סמ"ג ומביאו ב"י וד"מ : לו ולכן נענש צדקיהו כו'. לטעמיה אזיל לקמן סעיף ט"ו בהג"ה אבל למ"ד דבמ"ש אל הנדר בלא"ה א"ש דנענש וכן מבואר בפסקי מהרא"י סי' ע"ג וכן למ"ש לקמן ס"ק מ' בשם מהרי"ו דשלא לגלות הדבר אל החרם ניחא נמי בצדקיהו וק"ל : לז מיהו אם הודיעו כו'. בתשובת מהרי"ו שם משמע לכאורה דאפי' בכהאי גוונא אסור מדלא התיר בכי האי גוונא. וכן הבין הרב בד"מ דבריו אלא שכתב עליו ולי נראה דל"ע דהא בהדיא אמרינן בפרק בתרא דיומא (דף פ"ד ע"א) דאם הודיעו שהיה בלבו על ערמה בדבר ליכא משום חילול השם ולכן נראה לי דהכל לפי ענין הצורך ולפי ענין האונס עד כאן לשונו. ול"נ דאין ראיה משם דהתם אמרינן דרבי יוחנן אשתבע למטרוניתא לאלקא דישראל לא מגלינא כפק דרש בפרקא והא אשתבע לה לאלקא דישראל לא מגלינא הא לעמו ישראל מגלינא והא איכא חילול השם דמגלי לה מעיקרא ע"כ ושאני התם כיון שהלשון בעצמו יש לפרש כן וק"ל : לח ב' יהודים שהכו זא"ז ונזר הגמון אחר עדות. ולוה להקהל לגזור חרם אין להם לגזור להציל עצמם בממון חביריהם אם יכולים בשום פנים להתפשר וכו' כן הוא לשון האגודה והגמ"ר שם : לט יותר מדינו. אבל אם יעניש כדינו יכולים להגיד ע"פ החרם כך הוא דעת הרב ועיין

באר הגולה

שם : ל שם בגמ' : לא שם במשנה וכדמפרש שם בגמ'

נקודות הכסף

(שם ס"ק כ"ז) הקשה על רמ"א וכ' ודבריו תמוהים דהיאך יעלה על הדעת שישבע לכתחלה לשקר ובהג"מ ומרדכי כדין הנזכר בסעיף ט"ו דמתניתין קאמרי אלא דהשבועה אינה שבועה אם נשבע כבר אע"פ שלא ביטל בלבו אבל לכתחלה פשיטא דצריך לבטל בלב ולא ישבע לשקר וגם הגהת מיימוני ורבינו ירוחם ס"ד סוף חלק שלישי כתבו אבל אם כשמשביע הגמון את הקהל להחרים בשבילו צריכין אותן חרם אינו כלום אבל שבועה אסור לישבע לשקר עד כאן לשונו ומביאם ב"י ופשיטא דאלתם וכגמגמון אינה עונש מיתה אם לא ישבעו לו וכמ"ש הוא גופיה לחלק על ידי ביטול בלב שרי וכמ"ש

גליון מהרש"א

משא"כ בנשבע שקר:(שם) או אם אין מה שאני מביא מבית המלך. עיין בד"מ אות י"א מ"ש בשם המרדכי פרק אלמנה ניזונת סימן רנ"ד : (שם) ליפטר מן המכס עיין ש"ך ריש סעיף י"ב: (שם) וחושב בלבו יאסרו עלי רק היום ואם מפרש ואם אומר לו אל דעתי אני משביעך עתשקם בתו' שבועות כ"ג ב' ד"ה נמר : (שם) יאסרו עלי רק היום זה מדרבנן אבל מה"ת גם בלא חשב אבל מה"ת אין שבועת מהר"ל בן חביב סי' כ"ו מובא בת'בית שלמה לרש"ק סוף סי"ז: שרי שמבטל בלבו וחושב בלבו איזה תנאי : (שם ס"ו סק"ז) ויש לבטלה בלבם לא עמדתי על דעת רמ"א עי' בגליון לקמן בהגהות ש"ע סעיף י"ז : (שם בהג"ה) וכן יוכל הנפקד לישבע שאין לו משל ראובן ובכלל ח' סי' י"ג בעובד כוכבים שמשכנן ליהודי בתנאי שאם לא יפדהו לזמן פלוני שיהיה חלוט לו כ' בזה"ל לישבע שלא משכן לו להכחיש הדבר אינו מורה היתר אבל לישבע שאין לו בידו כלום מותר כי ברינו שעובדי כוכבים אסמכתא קניא וע"ת

עצי לבונה

ע' סי' רל"ב ס"ג ט"ז דהמקיימו כלאו הקדש ... יותר שיטאל על נדרו כך דל"מ לעניננדרי הקדש דמזה לקיים ולא ישאל עליהן ע"ש : (שם בהג"ה) ודוקא כשנשבע לו בפיו וכו' . היינו אף לגבי אונס דהוי מוכרח לישבע ולנדור כדי להציל א"ש ממנו ע"מ לא מהני אלא בלא שבטל בלב קצת כאיזה ... אי הבטל אז הכבושה לבו חומרות מדבקתא כמו באונס שלא ינן לב"ה ... תפילין ולהוין וכו' ... שהוציא מפיו וכן סוי דברים שבלב דברים ... אבל בסוטר לגמרי ... בלבו מכל וכל ... נבי אונס ... וכוי נדר גמור או שבועה כיון שהוציא מפיו בלבונו אף שהיה נגד אונס אך ... הוציא מפיו ... רק השר לא ... כדיזקפי' ... באותו ... אמר בפיו ... כשהיה לו ... שאל במקלת ... לגבי אונס ... שיהי' שיודע ... מפני ח"ה ... מותר לאכול ... דאינו אל ... ע"מ העובד ... ומוכר ... כשראהו ... ועש"ך ס"ק ... דאם הוציא ... בלחש כו' ... הש"כ ולא ... ואין להקל ... כוכבים א"ח ... לבטל ויש ... וישלמו לניזק

ביאור הגר"א

את להרגין ולהרמין ולמוכסין ור"ל אף בכת"ג דאל"כ מתני' היא ועש"ך : [לט] או לישבע. שם : [מ] כל פירות. ע"ל ס"ה והתוס' ורא"ש וש"פ ל"ג כל : [מא] אם איני כו'. מוד לפרש להרגין וא"צ לזה כמ"ש הרא"ש בפי' שגם ההרגין אינן מתכוונין אלא לממון וכנ"ל בס"ב בהג"ה דלאתם נפשות א"צ לבטל בלבו : [מב] ובלבד כו'. עד"נ שם ר"ת היכי נדר לישנא כו' כלומר כו' : [מג] ודוקא כו' אבל כו'. דדוקא לגבי הוצאת פיו דברים שבלב כו' אבל בתשובת הג"מ ומרדכי הנ"ל משמע אף לגבי חרם דוקא שמבטל בלבו ע"ש : [מד] וכ"ז כו' ולכן כו'. כמ"ש בסי' רכ"ח ס"ב ע"ש וכן אצל הגבעונים כמש"ש וכ"כ הרא"ש בפ' בתרא דב"ק ס"י וכ"כ בתשובה כלל ט' וכמ"ש לסמוך : [מה] מיהו כו'. כמ"ש בפ' בתרא דיומא (פ"ד א'): [מו] אנסין כו' ויש לבטל כו' וכן כו' ובלבד כו'. הכל לכתחלה לרווחא דמילתא כמ"ש הג"מ שם דמשום אונס תנקי א"צ לבטל כנ"ל : [מז] וישלמו לניזק

חידושי רע"ק

שרי וכו' : (שם) וחושב בלבו. בת' מהרי"ט (ח"ב חח"מ סנ"ב) כתב דמכ"ש דמתני אם ביטל מקודם ואמר כל מה שאדור לאנס זה יהא בטל ראתי דיבור ומבטל דיבור ע"ש וכ"כ בת' הרדב"ז (ס' נ"ד) : (סי"ד בהג"ה) ויש לבטלה בלבם. עי' בת' עבה"ג (סי' י') :

באר היטב

בח"מ סי' ע"ג ס"ו (עיין לעיל סימן ל"ח) : (כה) שבעולם. היינו כשאמר בל' שאין כל פירות העולם בכלל דאל"כ בלא"ה אין הנדר חל כדלעיל ס"ה אלא שאוסר על עצמו פירות האילן ופירות הארץ. ש"ך : (כו) היום. ואם מפרש לו המושל בפי' לעולם יחשוב כל זמן שאני באימה התמיך אם לא יהיה לו צורך או שאר תנאי כיוצא בו ש"ך : (כז) אסור. כתב מהרש"ל ומ"מ נראה שאם הוציא התנאי בשפתיו בלחש שרי דנהי דאיכא ג"כ חילול השם לא מחמירי' כולי האי מאחר דיש לו אונס גדול ומוכרח לכך ע"כ מיהו במול בשפתיו לא מהני אלא תוך כדי דבור. ש"ך : (כח) לבטלה. והט"ז כ' שדברי הרמ"א תמוהים וצ"ע דמ"ש סט"ו דכל שהוא באונס יסורין א"צ ביטול וכו' ע"ש (ובנה"כ הש"ג עליו וכתב דל"ד לסט"ו דהתם לא קאמר אלא דאם נשבע כבר אין שבועתו כלום אע"פ שלא ביטל בלבו אבל לכתחלה פשיטא דצריך לבטל בלב ולא ישבע לשקר ע"ש) : (כט) חלול. זהו בנדון זה שתלוי בממון משא"כ בדין הקודם שיעידו בדבר שיגרום לו מיתה לא מחלקינן בזה. ט"ז : (ל) אונס. פי' שההגמון גוה

פתחי תשובה

עיין שם ועיין בתשובת בשמים ראש סימן של"ג : (י) וחושב בלבו יאסרו עלי רק היום. ע' בספר בני אהובה פרק י"ז מהלכות אישות הלכה י' בענין אם לא חשב בלבו שום תנאי אם יש לו סתרה או לא מאחר דהאי כאן תרסה על עצם הנדר שהרי היה צריך לעשות כן וכתב דלדעת הרשב"א והרשב"ץ שהביא ב"י לעיל סימן רכ"ח על מי שהוצרך לישבע לאשתו שהבריחה נכסיו שיגרש אשתו עניה ועכשיו מבקש התרה ואין לו תרסה מעיקרו כי באותה שעה היה אנס במרון רק עכשיו מתחרט והשיב דהרשב"א לא בעינן תרסה מעיקרו כלל ולהרבה פוסקים ז"ל דנודרים להרגים ולמוכסים דבלאו הכי יש לו התרה רק כל מה דמגיע למנוע התרה מבדיקן ע"כ צריך שיבטל בלבו או אפשר דמיירי היכא שהדירו ע"ד רבים דלית ליה התרה ע"כ אמרינן שיבטל בלבו ושוב הוכיח דהתוס' לא ס"ל כוותייהו כדין זה ע"ש : (יא) יאסרו עלי רק היום. עיין בתשובת בית יעקב סי' ק' ועיין ט"ז ס"ק כ"ה ודו"ק : (יב) אנסין כו'. עיין בשאלת יעב"ץ ח"ב סימן ס' בשנים שנתקוטטו עד הכאה ונטל א' סכין ותקעו בלב חבירו והמיתו ועל זה נתפס בדיני א"ה ובסוף יצא פטור על פי המלכות בתנאי שישבע שבועה חמורה שלא היה הוא הרוצח אלא איש אחר היה ונרה והורה לו מורה אחד

אע"פ דבח"מ סי' שפ"ב ס"ב כ' דמראה ממונו של חבירו מחמת אונס אינו חייב לשלם וה"נ הרי העובד כוכבי' כופה אתו שעד שילך ויעיד והוי כמו אונס והוי רק כמראה ממון חבירו דפטור כיון דלא כשם ... שם דוקא באונס נפשות הוא דפטור אבל אונס ממון לא הוי אונס וחייב אפי' במראה ח"ש כאן דמיירי נמי בכופהו בממון אם לא ירצה להעיד והוי אונס ממון וא"כ להש"ך שם ס"ק כ"ב שכ' דז"ל קים לי כ... והרא"ה דאפילו באונס ממון אינו חייב במראה א"כ גם כאן א"י להוציא ממנו לשלם לו היזקו דהוי רק כמראה א"כ כשא ונתן ביד פ"ש א"כ גם כאן ח"י להוציא ממנו ע"י עדותו שהוא מוכרח ע"י אונס ע"ש ועש"ך ס"ק ל"ט דאם יעניש

מו [מח] לב מי (יג) שאנס את חבירו ויסרו במיני יסורים עד שנשבע לתת לו כך וכך מעות (כט) מ אין באותה שבועה או נדר או חרם (לא) ממש: מא [מט] (וכל שכן אם קבל חרם או שבועה עליהם מכח אונס (לב) מיתה דאינו כלום) (כן משמע במרדכי פ' הניזקין וכ"כ מהרד"ך בית י' חקו' י"ג ולא כתשו' מהרי"ו סי' כ"ג ופסקי מהרא"י סי' ע"ג):

מז [נ] לג מי ששידך בתו ונדר לתת עמה סך מעות (ונשבע) ואחר כך נתקלקלו החובות שהיו חייבים לו אם אין לו ממה לפרוע לא חובות ולא קרקעות וחפצים מב [נא] חוץ (יד) מבית (לג) דירתו וכלי תשמישו פטור דאין לך אונס גדול מזה:

הגה [נב] ראובן ושמעון (טו) שהיו דרים בעיר (לד) אחת ונשבעו שניהם להשיא בניהם זה לזה ואחר כך יצא ראובן ובנו מן העיר שמעון פטור ואין צריך להוליך בתו אחריו וכן ראובן פטור אם הולך לגלות דמקרי אונס וכן אם נשבע הבן ואביו הולך לגלות ואין לבן פרנסה זולת אביו (ב"י סי' רכ"ח דף רע"ד ע"ב בשם הרמב"ן סי' רע"ח) ועיין בח"מ סימן ע"ג סעיף ח':

יז לד מי שנשבע שידור במקום חמיו אם לא יעכבנו אונס אם סיבב הוא או אחרים בשביל איום עליו שלא ילך למקום חמיו אין זה אונס:

הגה (ל) [נג] אשה (לה) שנדרה לבעלה בחליו שלא תנשא אחרי מותו או להפך (כ"ד בית י"ז והרמב"ן סי' מ') או מי (טז) שנדר לחולה איזה דבר (תשובת הרשב"א) (יז) אם עשו זה משום הפצרת החולה שלא תטרוף דעתו עליו הוי כנדר אונס אבל אם לא עשה כן מפני זה אלא מפני דבר אחר הוי כנדר על דעת חבירו (שם) ועיין לעיל סימן רכ"ח:

יח [נד] לה שותפים שבררו דיינים בכח חרם לקיים מה שגזרו עליהם ואחד מהם מסר מודעא שלא קבל עליו הנבררים אלא כדי שיתאמת מה שחייב לו שהיה ירא שמא יכחיש שהתחיל לומר שאין בידו כלום ואחר שגזרו הנבררים הראה מודעא זו ואמר שאינו רוצה לקבל אלא מה שידין עליו דיין הקהל בדין תורה (לא) כיון שקבל עליו בחרם מד אסור לו (לו) לסתור דינם:

יט [נה] לו (יח) מי שפירש בשעת נדרו על מה נדר הרי זה (לב) כתולה נדרו באותו דבר ואם לא נתקיים הדבר שנשבע בגללו מותר כגון שאמר

שפתי כהן

ועיין בחשן משפט ר"ס רכ"ח: מ אין באותה שבועה כלום. אף על פי שלא בטל בלבו. שם. וכתוב בתשובת מהרי"ו ס"ס כ"ג דוקא אנסו ליתן לו שום דבר אבל נשבע לו שלא לגלות דבר אל החרם. ועיין שם: מא וכ"ש כו'. ול"ע להקל במיתה שהוא אונס מבורר די"ל ביה אגב אונסיה גמר ומקני כמ"ש בפסקי מהרא"י סימן ע"ג ומהרי"ו בתשובה סי' כ"ג וכ"מ מפשט תשובה מהר"מ דפוס פראג סי' תתקל"ח והיא בתשובת מיימוני ובמרדכי פ' הניזקין גם בד"מ מסיק ומ"מ טוב להחמיר להתיר החרם: מב חוץ מבית דירתו כו'. וא"ל אם הפסיד חובותיו אף אם יש לו קרקעות וחפצים אדעתא דהכי לא נשבע למכרם אלא כסבור היה לפרוע מחובותיו כי דבר הוה הוא שאדם מוכר מקרקעותיו וחפציו להשיא בתו אבל ביתו וכלי תשמישו אפי' עני המתפרנס מהצדקה אין מחייבים אותו למכור ביתו וכלי תשמישו הלכך אינו מחויב למכרן לקיים שבועתו דאדעתא דהכי לא נשבע ללון ברחוב ולמות ברעב שם: מג שהיו דרים בעיר א' כו'. ל"ע דבתשובת הרמב"ן שם איתא אין לשמעון להוציא בתו ממקומו אפי' אם היה הבעל ממקום אחר וכ"ש הכא שהיו שניהם דרים במקום א' כו' ומביאו כן בב"י וד"מ ועיין בא"ע סימן ע"ה: מד אסור לו לסתור דינם. שאין זה בכלל נדרי אונסים כיון שלא היו מכריחים אותו לקבל פסק דינם וכנודרים למוכסים ע"י שיאמר בלבו היום אבל בנדון זה אפי' היה לו אונס שאמר כיון שהם (כיון)[קיבל]עליו החרם או הנדוי אל עליו אם לא יקבל פסק דינם עכ"ל רשב"ץ וכוונתו דאפילו היה נודר ואמר בלבו היום אינו מועיל כיון שאין אנו רואים שום אונס ודוק ובתשובת מהר"ם מלובלין סימן י"א כתב דכוונתו כיון שלא היה ההכרח על השבועה ממש ולא היה בלבו היום כו' ולא משמע כן מדברי רשב"ץ וגם בתשובת רשב"ץ שהביא ב"י בסי'

טורי זהב

סר"מ שני יהודים כו' וסלק האנס לב"ס ולוה לקהל לגזור חרם אין להם לגזור להציל עצמם בממון אחרים אם יכולים בשום פנים להתפשר ואם אינם יכולים יעידו ויפרעו לניזק כל היזקו עד כאן לשונו ולזה נתכוין גם רמ"א במה שכתב נקרא אונס פירוש שהחרם אינו חל ואין צריך להעיד אלא אם יש הכרח להעיד כגון שהכותי יודע שזה יודע עדות שהכותי יעיד וישלם ונראה שאם האנס אינו פורע להעד רק על ידי גזירת הקהל בכלל שיודע הסגמון שיש מהם מי שיודע עדות אז ישלמו הקהל אותו הניזק: (כט) אין באותה שבועה כו'. ואע"ג דגבי נודרין להרגין כו' בסעיף י"ד מצרכינן דלימא בלבו היום שאני התם דההורג והמוכס אין מייסרין ומכין את האדם כלל אלא רוצה לחטוף מידו הפירות אבל הכא דאיכא יסורין והכאות שאין להם קצבה בטל השבועה לגמרי ואפי' אמרו על דעת המקום ב"ה לא מהני כו' כן כתוב בתשובת הר"מ בב"י: (ל) אשה שנדרה כו'. עיין מה שכתבתי בשם רש"ל סוף סימן רל"א: (לא) כיון שקיבל עליו בחרם כו'. שהרי הם לא הכריחוהו לזה: (לב) כתולה נדרו כו'. בפרישה הקשה למה לא כתב דין דסעיף ו' בכלל דין זה ולא ק"מ דהתם מה שתולה בו הנדר הוא שקר כגון שגנבה כיסי ע"כ הוה נדר טעות אבל כאן הוא אמת אלא

שנתבטל

באר הגולה

לב תשו' הגמיי' ומרדכי בסוף ספר הפלאה בשם הר"מ וסיים שם אף ע"פ שקבל עליו החרם ע"ד המקום וע"ד הקהל חלילה שתהא דעת המקום מסכמת זולתי לטובה ולא לרעה ואע"פ שתלו דעתן בדעת אחרים כיון דאנוסין היו בטלו דעתן: לג הרא"ש בתשובה כלל ס' סי' ד': לד בתשובו' להרמב"ן סי' ער"ב וסיים שם ואם הרופאים מוחי' בו שהאויר שם סכנה לו אם הוא מדרך האמת הוי אונס. לה הרשב"ץ וסיים שם שאין זה בכלל נדרי אונסין כיון שלא היו מכריחים אותו לקבל פסק דינם: לו משנה

בית לחם יהודה

(שם סעיף ט"ו) אין באותה שבועה כו'. עי' ש"ך ס"ק מ' מה שכתב בשם תשובת מהרי"ו. אונס של נדרים אינן כשאר אונסין כשאר איסורין דאמרינן בהו אונס רחמנא פטרי' שצריך שיהא אונס גדול שא"א לו בענין אחר אבל בעניני נדרים שם איסור הבא מאליו אנו הולכין בשם אחר אומד דעתו ואין לנו אלא מקומן ושעתן הרא"ש והר"ן. ואפילו נדר ע"ד רבים ממש בנדרי אונסין אין כאן נדר אבל בדבר שמכריחין והגבו' לישבע מפני מיגדר מילתא לא מקרי אונס. ואונס בנדרים ל"ש היכא שהאונ' בשעת חלות הנדר ל"ש היכא שהאונס קודם חלות הנדר כגון ששמו בנו בתפיסה או הכהו הכאות ופצעוהו וטוב רצו לתפסו או להכותו ונשבע האב לגלם כדי שלא יכו את בנו או ישימו אותו בתפיסה. הרס"ך. הנודר לעלות לא"י לא היה בדעתו שילך שם ויצטרך לבריות הר"ש הלוי אונס כניסת בית הסוהר כגון שהאנס רצה ליכנס בבית הסוהר ואיכא סכידא לנאנס

גליון מהרש"א

הרא"נ"ח סימן ב' ד"ה אם החפץ דיכול לישבע ולחשוב בלבו היום או תנאי אחר דכמו דנודרין להרגין ולמוכסין כן נשבעין ואין מורין כן בפני עם הארץ ועיין רש"י בב"מ ד"ו ע"א ד"ה אביי אמר ובשיטה מקובצת שם בשם מהר"י כ"ץ אדם שתפס חפץ משל חבירו לפי שפטר עצמו בשבועת שקר שכפר לו ממון יכול זה לישבע דחפץ זה שלו ואפשר גם להר"מ יכול לישבע וראיה משבועה שאינה ברשותו משום מלוה ראשונה עכ"ל וי"ל דספק דהא ק' ישעון מלוה ישנה ותי' הר"ן דנתן עיניו בהחפץ וא"כ עכ"פ אינו אנוס: (ש"ע סעיף י"ז) אם לא יעכבנו אונס אם סיבב הוא עיין מהרי"ט ח"א סי' כ"א ועיין בתוס' שבת דף ד' ע"א ד"ה קודם: (שם בהג"ה) שלא תטרף דעתו עליו הוי כנדר אונס ואונס גדול מקרי לענין דנם בלא חשב בלבו היום אינו נדר ומ"ש הרמ"א לעיל סעיף י"ד ויש לבטלה בלבם (והט"ז לעיל ס"ק כ"ז תמה ע"ז) ר"ל דטוב שיבטל אבל אינו מעכב גם אי לא ידעינן שהיה מחמת אונס נאמן והעדר ועיין ת' עבה"ג סימן י' גם יש לחלק בין אונס גדול שיגיע לאדם אחר כהאי דהכא לאונס דהרגין ומוכסין: (ש"ך ס"ק מד) ובתשובת מהר"ם מלובלין סימן י"א כתב ועיין ת' עבה"ג סי' ל"א כ' ע"ז ולא יהיה אלא פלגתא דרבוותא אזלינן לחומרא בשבועה:

קידושי רע"ק

(שם סט"ז) דאין לך אונס גדול מזה. עי' ת' הר"ם אלשיך (סי' פ"ו) ות' מהר"א ששון (סי' ס"א): (שם סי' י"ז בהג"ה) משום הפצרת החולה עי' ש"ע אה"ע (סי' צ' ס"י בהג"ה) שאביה

ביאור הגר"א

זה

כו'. כמ"ש בב"ק ס' ב' ועתוס' שם ד"ה מהו כו': [מח] מי כו'. דאפי' תלוה ויתיב אינו כלום ול"ד למ"ש בפ' הנזקין (נ"ה ב') דאגב אונסיה גמר ומקני כיון דקטלי דשם מסור בידם להרגם וכבר היו הורגין בהן אבל הכא עביד דגזים כו' כמ"ש בפ"ז דשבועות (מ"ו א') ואמרינן (שם כ"ו א') האדם בשבועה פרט לאונס וה"נ בכה"ג כמ"ש בפ"ג דנדרים (כ"ז א') ולנערה לא תעשה דבר ואפי' לא בטלו בלבו כו' כנ"ל: [מט] וכ"ש כו'. דלא כמ"ש בפ' מהרא"י ומהרי"ו ומצדקיתו אין ראיה כמ"ש בסי"ד בהג"ה אבל בתשובת הנ"מ הנ"ל משמע כדבריהם: [נ] מי כו'. כנ"ל סי"ב בהג"ה מהא דפ"ג דגטין: [נא] חוץ כו'. דאפי' עני המתפרנס מצדקה א"צ למכור כמ"ש בסוף פאה: [נב] ראובן כו'. עמ"ש בח"מ שם: (ליקוט) ראובן כו' שמעון פטור כו'. דאדעתא דהכי לא נשבע וקפידא היא כמ"ש בקדושין נ' א' האומר לשלוחו כו' וכמש"ש בגמ' בהאי אתרא רחמו כו' וכן בגירושין מטעמא אחרינא בהאי אתרא ניחא כו' כמש"ש. וכן אם נשבע כו'. דאתם ממון אונס כנ"ל סי"ב בהג"ה. שם (ע"ב): [נג] אשה כו'. עבא"ה סי' של"פ ס"ד ובח"מ סי' רנ"ד ס"א: (ליקוט) אשה שנדרה כו' אם עשו כו'. אע"ג דמתני' ל"ק נדרי אונסין אלא שאירע אונס אח"כ מתני' לרבותא קאמר אבל כ"ש בעת הנדר וכמ"ש בנזיר י"א ב' ואב"א בנדרי כו' וכ' והא דצדקיהו לא מחמת אונס עשה אלא שיכבדנו יותר ועסי"ד (ע"ב): [נד] שותפין כו'. עש"ך: [נה] מי שפירש כו'. כתב הרא"ש דהלכה כר"ה דר"י איתותב ואינו מוכרח

פתחי תשובה

לעשות כן להציל עצמו ממיתה ע"י שבועת שקר ונתלה בהגהת רמ"א הנ"ל וכתב שטעות הוא בידו דהרמ"א מיירי אם הוא בעלילה ואפילו תימא דאיירי נמי בבא על ארמית באמת מ"מ הרי אינו חייב מיתה אלא ע"י קנאין בשעת מעשה ואחר שפירש הרי שהורגו נהרג עליו משא"כ בהורג נפש מישראל במזיד ואפי' אם עשה תשובה. עון דשפיכת דמים אין לו כפרה בשום תשובה כ"א בדם שופכו. וכתב עוד דאפילו בדרך היתר אסור להצילו מהמות בשום אופן אם לא היכא שהנהרג התחיל במריבה תחלה והכהו שמא אין לו דין מיתה כלל דרודף הוא אפילו לא הכהו אלא באגרוף יש בעלי זרוע שאגרופן ממית ע"ש: (יג) שאנס את חבירו. ע' בתשובת שבת מטה אהרן ח"א סי' י"ז וסימן י"ח שהעלה דהיכא שאנסו ע"י גיזום ואיום נסכיאו בעכו"ם לדון בפניהם לא הוי אונס כלל דלא כל המביאים בעכו"ם נוצחים אבל אם גזמו שימסור אותו ביד האנסים ומאי עביד הוי אונס לדעת כל הפוסקים זולת אבי העזרי ומהר"ם דלא חשיב אונס לדעתם משום דגזים ולא עביד ומיהו אף לפי סברתם דווקא בסתם אינשי דלא הוחזקו למסור מעולם אבל מי שכבר פרץ והוחזק למסור אפילו בפעם אחת לכ"ע הוי אונס גמור ואין צריך שיחשוב בזה איזה ערמה בשעת השבועה ע"ש שהאריך בזה: (יד) מבית דירתו. (עכה"ע ועיין בתשובת חתם סופר ס"ס רכ"ח מ"ש בשם הרשד"ם ומבואר שם דהרא"ש לאו מטעם נדרי שגגות פטר ליה מאחר שלא היה השגגה בגוף הנדר וגם לא מטעם נדרי אונסין מאחר דהעניות שכיח ולא התנה רק פטר ליה מטעם אנן סהדי והוי כאילו התנה בפירוש שאם יארע לו כך פטור משבועתו ובזה לא הוי דברים שבלב שהרי זה מבואר לכל ולא התנה ע"ש): (טו) בעיר אחרת. [עכה"ע ועיין בתשובת חתם סופר שם מ"ש בזה ועמ"ש בפ"ת לאה"ע סימן ע"ה]: (טז) שנדר לחולה. עיין בזה בתשובת שבות יעקב חלק ח"מ סו"ס קס"ח. ועיין בספר תפארת ישראל על משניות מהגאון אב"ד מדעסא סוף פ"ג משנה ז' מ"ש בזה: (יז) אם עשו זו משום הפצרת החולה. עיין בתשובת שבות יעקב ח"ב סימן ס"א באחד שנדר לאשתו הראשונה קודם מותה שיקבוץ אליו אנשים ללמוד עמהם כל שנה לאשונה אחר מיתתה בביתה ואחר שמתה קשה עליו לעשות כן בשביל ההכילות שצריך ליתן להם אם יש התרה לנדרו וגם כמה אנשים צריך לקבץ אליו שיהא יוצא ידי נדרו וכתב דאף אם נעשה הדבר ע"פ הפצרת אשתו בחליה הוי נדר גמור ול"ד לדברי הרמ"א מאחר שהוא דבר מצוה וקרוב הדבר דאפילו התרה לא מהני כמ"ש כיון שנדר כן על דעתה והוא תועלת לנשמתה הוי כנדר ע"ד חבירו לתועלתו דלא מהני התרה אף אחר מותו בלתי רצונו (וכר מן דין נראה דהוי כנודר בעת צרה דאין להתירו אא"כ יראה לחכמי הדור שהנדר לא יכול לקיימו שהוא אנוס או שבהתרתו יהיה דבר מצוה כמש"ל סימן רכ"ח סמ"ס בהג"ה ולפמ"ש שם ס"ק ל"ט בשם תשובת לב"ח וש"ך אין זה מיקרי נודר בעת צרה) ולענין בכמה אנשים יוצא ידי נדרו כיון שלא פירש ליקח מנין סגי שיקבץ שנים ע"ש: (יח) מי שפירש. ודעת הגאון מהרי"ו אשקאפא בשו"ת ראש יוסף תשובה ה' דף י"ג דה"ה אפילו לא פירש אלא שיש

באר היטב

לקהל לגזור בחרם אחר עדות אין להם לגזור להציל עצמן בממון חבריהם אם יכולים בשום פנים להתפשר וכו' כן הוא באגודה: (לא) ממש. אע"פ שלא בטל בלבו. ט"ז וש"ך וכ' מהרי"ו דוקא אנסו ליתן לו שום דבר אבל נשבע לו שלא לגלות דבר אל החרם: (לב) מיתה. ונ"ע להקל במיתה שהוא אונס מבורר די"ל ביה אגב אונסיה גמר ומקני גם בד"מ מסיק ומ"מ טוב להחמיר לבטל החרם ש"ך: (לג) דירתו. הטעם כי דבר הוה הוא שאדם מוכר הקרקעות וחפציו להשיא בתו אבל ביתו וכלי תשמישו אפי' עני המתפרנס מן הצדקה אין מחייבים אותו למכור ביתו וכלי תשמישו הלכך אינו מחויב למכור לקיים שבועתו דאדעתא דהכי לא נשבע ללון ברחוב ולמות ברעב: (לד) אחת. והש"ך הגיה דברי הרמ"א בל"ע דבתשו' הרמב"ן משמע אפי' היה הבעל ממקום אחר וכו' ע"ש ועיין בא"ע סי' ע"ה: (לה) שנדרה. עמ"ש בסי' רל"א ס"ק ב' בשם הט"ז: (לו) לסתור. כ' הש"ך אפי' היה נודר ואמר בלבו היום אינו מועיל כיון שאין אנו רואים שום אונס ובתשובת מוהר"ם מלובלין כתב כיון שלא היה ההכרח על השבועה ממש ולא היה בלבו היום וכו' ולא משמע כן מתשובת הרשב"ץ אלא דאפילו הוא אנוס על הנדר ושבועה עצמו צריך להתנות בלבו איזה תנאי ואם לאו

צריך

עצי לבונה

יכולים להגיד ע"פ חרם אפילו בלא אונס כלל דדוקא שלא כדין אין החרם חל כלל כמ"ש רמ"א לעיל: (שם סעיף ט"ז) מי ששידך בתו וכו'. עש"ך ס"ק מ"ב דאם יש לו קרקעות אי"ל דלא נשבע אדעתא דהכי למכרם דזה הוי שמוכר קרקעות להשיא בתו אבל ביתו אינו מחוייב למכור לקיים שבועתו ועמש"ל בסי"ב בהג"ה בנשבע לשלם ביום פלוני ואין לו לשלם פטור משבועתו וכש"ך שם ס"ק כ"ב מזה: (שם סעיף י"ז) מי שנשבע. עי' באר הגולה שכתב אם הרופאים מוחים שהאויר שם סכנה אם האמת כן הוא הוי אונס. אבל אין לסבב האונס ע"י שמאיימין עליו: (שם בהג"ה) אשה שנדרה לבעל' וכו' או להיפך וכו' משום הפצרת החולה הוי כנדר אונס וכו' הוי כנדר עד"ח. ומשמע דאם לא היה מפני הפצרת החולה אז אף בנדר הבעל שלא ישא אשה אחר מותה דחל הנדר שפיר וצריך לקיים ונ"ע מדברי רש"ל שהביא הט"ז לעיל סי' רל"א באומר לאשתו תני לי ת"כ שלא תנשאי לאיש ואני אדור לך ג"כ אין נדרו חל אפילו קיים פ"ו ומעתה גם נדרה אינו חל שלא נדרה אלא ע"ד שהוא יקיים נדרו ומסיק דיתירו לה הט"כ ע"ש סק"ג ולא אבין לה דלמה אין נדרו חל כיון דשם לא איירי שעשו מפני שלא תטרף דעת החולה ואין לומר משום דהוי ע"ד מצוה אפילו קיים פ"ו משום לשבת דמצוה לישא אשה כמ"ש הש"ך סימן רל"ט ס"ק כ"ג דהא נדרים חלין אף ע"ד מצוה כמ"ש סי' רט"ו ומדקאמר שם דאין נדרו חל משמע דדוקא מפני הטירוף דעת אינו חל דהוי כנדר אונס אבל בלא"ה הוי כנדר עד"ח ונ"ע דאפשר דזה כוונת הט"ז שציין שם לכאן וכתב ועל מ"ש רמ"א סימן רל"א כ"ב ועיין בסק"ע ציין להתם על דברי רש"ל שהביא סי' רל"א ור"ל דק"ל מהכא להתם דהא כאן מוכח דהנדר שפיר חל אף לגבי הבעל כנ"ל נ"ע ומ"מ נ"ל דכאן מיירי בלשון נדר ושם מיירי בנודר בלשון שבועה וכ"מ מהש"ך בסי' רל"ט ס"ק כ"ב שכתב כיון שנשבע לבטל המצוה דמצוה לישא אשה אפילו קיים פ"ו וקאי שם על אך תשובת ח"ו הנ"ל א"כ מול' שם דמיירי בשבועה ע"ש וא"ש: (שם סעיף י"ט) מי שפי' בשעת נדרו וכו'. עט"ז ס"ק ל"ב שכתב דבפרישה הקשה למה לא כלל הך דס"ו שגנבה כיסי ג"כ בכלל זה. ופי' הט"ז דשם א"צ הטעם דהוי כתולה נדרו בדבר ע"ש דבלא"ה הוי נדר טעות דנתברר דבשעת הנדר לא גנבה כלל ולא היה חל אפילו שעה א' אבל כאן בשעת הנדר היה אביה רע וחל הנדר אז וקמ"ל דאפ"ה בעשה תשובה או מת ע"ת כ"ז שאביה יהיה רע. וז"ש בס"ק ל"ב אין רצונו שמת קודם הנדר דבלא"ה בטל הנדר דהו"ל טעות אלא אף שמת אח"כ כיון שתלה בכך והוי כאומר ע"ת כ"ז שאביה יהיה רע ונתבטל התנאי בטל גם הנדר בלא התרה ולכן א"ש בס"ו בהיתר כעורה וייפוה דחל הנדר שפיר דהא אז היתה באמת כעורה וליכא טעות בעיקר הנדר ולא הוי שם כתנאי דווקא כ"ז שהיא כעורה. כמ"ש הט"ז שם ס"ק י"א דאין דרך לפורה

שאיני נושא את פלונית שאביה רע מה ושמעו (לג) שמת או (יט) שעשה (לז) תשובה אין צריך התרה דהוה כאלו פירש שנודר על זה התנאי וכיון שנתבטל נתבטל הנדר. (ועי"ל סי' ר"כ ססי"ו בהג"ה):

כ [ל] ועוד יש נדר שא"צ התרה כגון שאמר לחבירו קונם שאני נהנה לך אם אין אתה נוטל ממני כך וכך ה"ז יכול להתיר נדרו שלא ע"פ חכם (כ) שיאמר לו (לד) כלום נדרת אלא (לח) לכבדני וזהו כבודי שלא אטול ממך [נו] [לח] ואפילו אין המדיר אומר בפירוש שכך היתה כוונתו מו אלא מן (לט) הסתם [לט] וכן אם אמר לו קונם שאתה נהנה לי אם אין אתה נותן לי כך וכך יש לו היתר בלא שאלת חכם שיאמר לו הרי הוא כאלו קבלתי:

הגה ועי' לעיל סי' רכ"ח סעיף ל"ט מז [נז] וי"א דוקא בדבר קיום מעשה יכול לומר כאלו עשית אבל בביטול מעשה כגון שיאמר קונם נכסי לך אם תלך למקום פלוני לא יוכל לומר לך והוי לי כאלו לא הלכת (ר"ן בשם רשב"א) וי"א דאין חילוק (ב"י בשם הר"ן ס"ד דנדרים ות"ה סי' שי"ח ור"ל ן' חביב סי' קל"ז) [נח] וכל תנאי שהיא לטובת הנודר יכול לומר הרי לי כאלו קיימת התנאי מי שאמר קונם אתה נהנה לי אם אין אתה נותן לבני כך וכך אם הבן סומך על שלחן אביו א"כ האב מתכוין לטובתו ויוכל לומר כאלו התקבלתי ואם לאו אין האב יכול לומר כך רק הבן. (ב"י שם בשם הר"ן):

רלג עונת נדרים לזכר ולנקבה. ובו סעיף אחד:

א [א] א קטן בן י"ב שנה ויום אחד וקטנה בת י"א שנה ויום אחד אם יודעים לשם מי נדרו ונשבעו נדריהם נדר ושבועתם שבועה [ב] ב אע"פ שלא הביאו ב' שערות א ובודקין שנת י"ג לזכר ושנת י"ב לנקיבה וקודם שיש י"ב לזכר וי"א לנקיבה אפילו יודעים לשם מי נודרים אינו נדר:

הגה [ג] וגוערים בהם ומכין אותן שלא ילמדו לשום בנדרים ובשבועות ואם הוא דבר קטן וקל ואין בו עינוי נפש אומרים להם שיעמדו בנדרם ובשבועתם כדי שלא ירגילו עצמם בזה. (רמב"ם פי"ב מהל' שבועות סמ"ג וכל בו):

ב [ד] ג ומי"ג ויום אחד ואילך לזכר ומי"ב ויום אחד לנקיבה (א) אע"פ שאין (א) יודעים לשם מי נודרים נדריהם נדר:

רלד מתי האב והבעל מפירין ומתי מפירין שניהם יחד. ובו ע"ב סעיפים:

א א א האב מפר ב נדרי (א) בתו [א] כל זמן שהיא קטנה או ג נערה ד ב אפי' נדרה על דעת רבים ה [ב] ג בגרה (פי' כשהשה עברה שתים עשרה שנה ויום א' אז אם הביאה ב' שערות נקראת נערה עד ו' חדשים אח"כ אז נקראת בוגרה כלומר מלאה שער כי תרגום ירושלמי של איש שעיר גבר בנר) [ג] או נשאת שוב אינו יכול להפר:

ב י הבעל מפר נדרי אשתו לברו [ד] משתכנס לחופה ו [ה] עד שתתגרש

טורי זהב

שנתבטל אח"כ ועיין מה שכתבתי בסעיף ז' בדין סיתה כעורה ויפוה כו': (לג) שמת. אינו רלונו לומר קודם הנדר דא"כ הוי ליה טעות אלא רלונו לומר אחר הנדר ותלה בכך נתבטל והנדר בטל בלא היתר: (לד) כלום נדרת אלא לכבדני כו'. בגמ' דף ס"ג פריך הא בלאו האי טעמא לא הוה נדר דהוה נדר זרוזין כהסיא דסעיף ו' ומשני דלא הוה נדר זרוזין דאמר ליה לאו כלבא אנא דמתהנינא מנך ולא מתהנית מנאי וכתב הרא"ש דכיון שהוא רולה שיקבל ממנו מתנה מרובה מסתמא גם הוא נהנה ממנו הרבה וכן בסיפא שיאמר לו כאלו קבלתי אמר בגמרא דאמר לאו מלכא אנא דמהנינא לך ולאת לא מתהנית לי וכתב הרא"ש דמסתמא מהנהו הרבה מאחר שתובע ממנו מתנה מרובה הרי לפניך דהאי דינא מיירי דוקא באופן זה שזכרנו בשם הרא"ש שהוא רגיל ליהנות ממנו וכן בסיפא שרגיל להנות אותו ואף על פי שלא זכרו הטור והש"ע אין בזה כלום דמסתמא כל שנודר כן הוא רגיל בזה כמשמעות לשון הרא"ש ובלבוש *)אשתמיט מיניה דברי הגמ' שזכרנו ועשה מזה קושיא מסברא דנפשיה ותירץ בחילוק בין מקבל מתנה למזומיני לאכול והוא שלא כהלכה ע"פ הגמרא שזכרנו:

שפתי כהן

זה בחלקה שכשה פניה כו' משמע דאפילו אנוס על הנדר ושבועה עלמו לריך להתנות בלבו איזה תנאי ואם לאו לריך לקיים נדרו וגם מה שהביא מהר"מ שם ראיה ממהרי"ק אינו מוכרח ואף על פי שהביא שם בשם מהרד"ך לחלק בכך נ"ע לדינא דמדברי הפוסקים משמע דאין חילוק וע"ל סעיף י"ד: מה ושמעו שמת. אפילו מת או עשה תשובה אחר הנדר א"צ התרה ול"ד לדלעיל סעיף ו' בהיתה כעורה וייפוה דחל הנדר לפי שאין אשה כעורה עשויה להיות נאה לכך לא היה בדעתו שתהא מותרת לכשתהא נאה אבל הכא עשוי הוא לעשות תשובה או למות הלכך אומדים דעתו דכי אמר שאביה רע כל זמן שהוא רע קאמר כ"כ ב"י לעיל בשם הריב"ש בשם הרשב"א וכן כתב הר"ן ועמ"ש בס"ס רל"ט: מו אלא מן הסתם. אבל אם המדיר אומר לא כי אלא לכבודי נתכוונתי כדי שאתכבד שתקבל מתנה אסור הר"ן בשם הירושלמי וכן נראה לי דעת הרא"ש שלא התיר אלא בסתם ודלא כב"י: מז י"א דוקא כו'. עיין לקמן סימן רכ"ח סעיף י"א:

רלג א ובודקים שנת י"ג כו'. שאפילו בדקם בתחלת השנה ונמלאו שיודעים לשם מי נדרו אם נדרו אחר כך בסוף שנה אינו נדר עד שיבדקם פעם אחרת טור וב"י: ב ומי"ג ויום א' ואילך כו'. אע"פ שלא הביאו ב' שערות:

רלד א האב כו'. האב והבעל מפירים דוקא דברים שיש בהם עינוי נפש או בינו לבינה כדלקמן סעיף כ"ה וכ"ח אבל החכם מתיר כל נדריה: ב נדרי כו'. וה"ה שבועת בתו ואשתו וכדלקמן סעי' ל"ז: ג נערה. היינו בת י"ב שנה ויום אחד והביאה ב' שערות: ד אפילו נדרה וכו'. וכן בעל מפר נדרי אשתו אפילו נדרה עד"ר ואפילו ביטל הבעל דעתו ונתן לה רשות לדור עד"ר. הרא"ם ומשמע דה"ה אם נתן האב רשות לבתו לדור עד"ר וכ"כ בדרישה וע"ל סימן רכ"ח ס"ק ע"ד: ה בגרה. היינו ששה חדשים אחר שהביאה ב' שערות כשהיא בת י"ב שנה ויום א': ו עד שתתגרש מו'. כתב הב"ח דלאשמועינן דכל שלא הגיע הגט לידה אע"פ שמסר הגט לשליח ואינו יכול לבטלו

ביאור הגר"א

כמ"ש הרשב"א כב"ב נ"ג ב' בשם ר"ח כיון דלא קאמר אלא' קשיא לא איתותב וכ"כ הרי"ף ורא"ש ברפ"ד דברכות וכ"כ הערוך וכ"ר ש"פ ודלא כרשב"ם אלא כאן משום דבירושלמי איתמר נ"כ כר"ה כמ"ש הר"נ והרא"ש. ועדא"ש בפסקיו דנדסינן וחכמים מודים לו: [נו] ואפי' אין המדיר כו'. ער"נ כ"ר א' ד"ה כלום כו' ואמרינן בירושלמי כו': [נז] י"א דוקא כו'. וי"א כו' מי שאמר קונם כו'. ער"נ שם ד"ה הריני כו': [נח] וכל תנאי שהוא כו'. זה שייך לסברא השניה דבכל תנאי אף שאינו בקיום מעשה וער"נ שם ב' ד"ה ולענין הלכה וז"ש וכל כו':

רלג [א] קטן כו'. עתום' שם ד"ה אלו כו' וכן סתם מתני' כוותיה וקי"ל בפ"ר ריבמות (מ"ב כ') סתם במתני' כו': [ב] (ליקוט) אע"פ כו'. ממש"ש ולא היא רב המנונא מגופא כו' ואם איתא ל"ל לרקרק מריוקא וטעמא דלאחר זמן כו' לירוק מגופא דהא רישא נ"כ בראייתי ואפ"ה אינו כלאחר זמן. אבל מ"ש הרמב"ם ראף לאחר י"נ נ"כ אף ברלא הביא דבריו תמוהין דהא בהריא אמרינן שם דוקא שהביא (ע"כ): [ג] ונוערין כו'. עבא"ח ס"ם שם"נ ומש"ש: [ד] (ליקוט) ומי"ג כו'. אע"נ שלא הביא ב"ש. רמב"ם וכן משמע מלשון שו"ע שסתמו וקאי אמש"ל אע"פ כו' אבל הלח"ם ומש"ל תמהו עליו וכ"כ הרע"ב במתני' שם ותי"ט וע"ת (ע"כ):

רלד [א] כ"ז כו' או נערה. מתני' פ"י דנדרים ע' א': [ב] בגרה. שם ומתני' בפ"ה דנדה מ"ז א': [ג] או נשאת. מתני' בפ"ד דכתובות מ"ח וע"ש ס"ם א' דתדר"י כו' ופשוט בכמה מקומות ועיקרה בספרי ואם היו תהיה לאיש כו' לא בא הכתוב לחלק אלא רשותו שכ"ז שהיא בבית אביה אביה ובעלה מפירין נדריה נישת אין אביה מפר נדריה: [ד] משתכנס לחופה. מתני' בנדרים ע"ג ב' וער"נ שם ד"ה עד שתכנס כו' וע"ש בגמ': [ה] עד שתתגרש. מפורש בתורת ונדר אלמנה כו':

חידושי רע"ק

(סעיף י"ט) שאביה רע ע' מהרים"ם (ח"ב חו"ר סי' ס"ם): (שם) או שעשה תשובה ואם חזר לסורו ע' רמב"ם (פ"ח ה"ב מהלכות נדרים) וע' לעיל (סי' רס"ז ס"ח):

(סימן רל"ג ש"ך סק"ג) אע"פ שלא הביאו ב"ש כ"כ הרמב"ם אבל תמוה לי דהא להדיא אמרינן בסוגיא דנדה (מ"ח ע"ב) אי דלא אייתי ב"ש קטן הוא אח"כ ראיתי שתמה כן הכ"ל ואולם לדינא נראה דאף דלא הביא ב"ש נדרו נדר והיינו מטעם דחיישינן שמא נשרו כרקי"ל בש"ע אה"ע (סקנ"ה ס"ב) והא דפרכינן בסתייא אי דלא אייתי ב"ש קטן הוא אלא לאו דאייתי וטעמא דלאח"ז וכו' דלמא מיירי דלא אייתי ולאח"ז חיישינן דלמא נשרו אבל בתוך זמנו ל"ח לנשרו צ"ל דמדקתני במתני' נדרן נדר והקדשן הקדש משמע דהוי ודאי נדר ואם אכלו אחרים לוקים עליו ואי דלא אייתי הוי רק ספק שמא נשרו כנלע"ד: (סי' רל"ד ט"ך ססק"ד) וע"ל סי' רכ"ח ע' בשכנה"ג בפוד (אות ב') ובמ"ל (פ"י מה"נ):

סלה

באר היטב

צריך לקיים נדרו וע"ל סי"ד: (לז) תשובה. אפי' מת או עשה תשובה אחר הנדר א"נ התרה ול"ד לדלעיל ס"ו בהיתה עכורה וייפוה דחל הנדר לפי שאין אשה עכורה עשויה להיות נאה לכך לא היה בדעתו שתהא מותרה לכשתהא נאה אבל הכא עשוי הוא לעשות תשובה או למות הלכך אומדין דעתו דכי אמר שאביה רע כ"ז שהוא רע קאמר כ"כ ב"י בשם הרשב"א: (לח) לכבדני. כתב הס"ז דמיירי כאן שהוא רגיל ליהנות ממנו וגם בסיפא מיירי שרגיל להנות אותו ודלא כלבוש שמחלק בין מקבל מתנה למזמינו לאכול והוא שלא כהלכה כדמוכח מש"ם (ובנה"כ השיג עליו ומסכים עם הלבוש דאדרבה כן מוכח מש"ם ודלא כמו שהוא מחלק ע"ש): (לט) הסתם. אבל אם המדיר אומר לא כי אלא לכבודי נתכוונתי כדי שאתכבד שתקבל מתנה אסור הר"ן והרא"ם ודלא כב"י:

רלג (א) יודעים. אע"פ שלא הביאו שתי שערות. ש"ך:

רלד (א) בתו. האב והבעל מפירין דוקא דברים שיש בהם עינוי נפש או בינו לבינה כדלקמן סכ"ה ונ"ח וה"ה שבועת בתו ואשתו כדלקמן סל"ז.

פתחי תשובה

הוכחה ע"ש: (יט) שעשה תשובה. עבה"ט של הרב מהריל"ש ז"ל שכתב בשם הרלנ"ח דאם עשה תשובה וחזר לרעהו אסור כו' ע"ש וכ"כ בתשובת פני משה ח"ב סימן כ"ד ועיין במשנה למלך פ"ח מהלכות נדרים דין ב' שחולק עליהם ודעתו שמותר שכבר נתבטל הנדר ע"ש: (כ) שיאמר לו כלום נדרת. כתב בספר בני חיי הנה חזינן בזמנינו דכל שבועות שמשביעים הן לענין ממון הן לענין דברים. אחרים כשיאמר המשביע אני מוחל השבועה או מוסר ובדומה הם פטורים ולא מצינו מי שערער ע"ז (עמ"ז לעיל סימן רכ"ח סעיף ל"ם) ואמאי הרי ע"פ הדין בעינן בממון שיאמר הריני כאלו התקבלתי ובכבוד זהו כבודי אלא ודאי הטעם כמ"ש מורינו דכיון דנהגו כן כל העולם עכשיו כשהם משביעים אדעתא דהכא משביעים שאם אח"כ יאמר הוי פטור או מחול לך די בכך והוי כאילו התנה ופירש כן בשעת השבועה עכ"ד מהר"ם קלעי הובא במקור ברוך סי' ל' ע"ש:

רלג (א) אע"פ שאין יודעים. [עב"ש ועיין בספר לח"מ ופלא"ם פי"א מהלכות נדרים ועיין בתשובות משכנות יעקב סימן כ"ז מ"ש בזה]:

כיום

באר הגולה

נדרים דף ס"ח ע"א: לו משנה שם דף ס"ג ע"ב: לח לשון כמחבר מדברי הרא"ש אביו בשם הירושלמי שם: לט שם במשנה: א משנה נדה דף מ"ה ע"ב: ב משמעות המשנה שם: ג שם במשנה:

א משנה נדרים דף ס"ז וכפי' הרא"ש שפשוט בכמה דוכתי: ב נ"ל ממה דלעיל סי' רכ"ח ספי' כ"ד: ג שם במשנה: ד לשון הטור ממשנה נדרים דף ע"ב ע"ב ובחכמים וכ"כ הרמב"ם

נקודות הכסף

כ"י: (שם ס"ק ל"ד) השיג על הט"ז וכו' דלא שתמיטתיה הש"ס ולפי עניות דעתי נראה שהט"ז ראה הש"ס זו שהרי הב"י מביא כהלכתא וכמשמעות אלא דקשיא ליה כעין קושית הר"ן דא"כ ר' אליעזר נמי דס"ל דהוי נדרי זרוזין אמאי לא נימא דלנדר גמור מכוין כדי שתכרו יאמר לו כלום נדרת אלא לכבדני הרי כאלו קבלתי ומתרץ דהתם ליכא למימר הכי ע"ש ודוק ואדרבה נראה שהוא לא עיין בש"ס שכתב בש"ס דף ס"ג פריך כו' והרא"ש מייתי לה התם אמתני' דף ס"ב והאמת אינה שם אלא בדף כ"ד ואפשר טעות הוא בלשונו גם מה שאמר דכשינן דוקא שרגיל להנות ממנו צ"ע אי קי"ל הכי לדינא כיון שהרמב"ם והטור והשלחן ערוך כתבו כן בסתם דה"ל כמ"ש הוא דמסתמא כו' דהא כ"מ אם ידוע בבירור שאינו רגיל בכך וגם בדבריו לא משמע כן ודו"ק:

בית לחם יהודה

הוי אונס הרל"א שטון ובמדע בזמן הזה שאלה מסירות הוי וודאי אונס. פי' בעטרת זקני שלי בשו"ת סי' ר"ח: (שם סעיף כ') וכל תנאי שהוא לטובת הנודר וכו'. ואם הוא אף לתועלת המשביע לא מהני כשיאמר הרי כאלו התקבלתי. מקור ברוך. ראובן שהשביע לבקשת שמעון שיתן מנה ללוי ואח"כ אמר שמעון הריני כאלו התקבלתי לא נפטר ראובן משבועה:

גליון מהרש"א

(סי' רל"ד) מתי האב והבעל מפירין. אף נדרה ע"ש מפר הבעל כיון דעל"ד נודרת ת' מהרי"ט ח"א ס"ד ות' מהר"ם די בוטין עלה קל"ב: (סעיף א' בהג"ה) נקראת נערה עד ששה חדשים אח"כ לדעת תחלקת מחוקק סימן ד' ס"ק י"ב ר"ל ו' חדשים ושני ימים משני חדשים ראשון ואחרון משום דנם בזה שיפורא גרים

יד אברהם

(סי' רל"ד סעיף א' בהג"ה) עד ששה חדשים אח"כ כו'. ואף אם השנה מעוברת מ"א ס"ס תקע"א. ויש להר"ר מכתובות (דף ל"ט):

עצי לבונה

להעשות יפה ולא עלה על דעתו שהא מותרת כשתהא נאה. וכמ"ש גם הש"ך בס"ק מ"ה ולא אסיק אדעתיה תנאי זה כלל אבל כאן עשוי לעשות תשובה או למות. ועלה כדעתו תנאי זה דאומדין דעתו דנתכוין בנדר כ"ז שיהיה רע. אבל כנתבטל ואת יתבטל גם הנדר בלא התרה וה"ה כאומר שאינו נכנס לבית פלוני רשע. אע"ג דלא אמר כשי"ן שהוא רשע מ"מ הוי תלוי בדבר אחר ומהני תשובה אלא תירוץ הא' של הר"ן והכך דכעורה אף שאמר כשי"ן שהיא כעורה לא מהני. כמ"ש הש"ך הטעם דאין חילוק בזה כנ"ל. ועבל"י בשם הרלנ"ח שכ' היכא דעשה תשובה וחזר לרעתו דאסור ואפילו תימא דמותר אבל כל שלא הספיק לישא אותה עד שחזר לרשעו ודאי אסור וכן אם נדר שלא יהיה עמה אף שכבר נשאה אסור וגם לא

מהני עשה תשו' אלא כשהנדר היה בדבר העבר כגון שאמר מפני שהיה אביה רע לא מהני ע"ש. ועי' במ"ל פ"ח מהלכות נדרי שהביא נ"כ דברי הרלנ"ח שאם חזר לסורו שחזר האיסור למקומו כמ"ש הריב"ש קונם לביתך שאיני נכנס ומכרו לאחר דמותר. ושוב חזר וקנאו דחזר האיסור למקומו אף המ"ל שם חולק עליו דהתם אע"פ שמכרו עדיין לא נתבטל הנדר. אלא שאין כאן דבר האסור שאין זה ביתו ולכן כחזר וקנאו השמיא הדבר האסור. ופשיטא דאסור בו וא"ש דברי הריב"ש. אבל גבי שאביה רע כשעשה תשובה נתבטל הנדר לגמרי והותר שכבר אין כאן נדר שכבר נתבטל ס"א ואת"כ שוב לא נדר כלל ומותר גם אח"כ לישא אותה ע"ש. ועמש"כ-בסי' רכ"ח שהביא דברי המ"ל הנ"ל ועמש"ל שם בהליכות נזה ובסי' רכ"ט ע"ש:(סימן רל"נ שו"ע סעיף ב') ומי"ג ויום א' ואילך לזכר וכו'. עש"ך ס"ק ב' מ"ש אע"פ שלא הביא ב' שערות ועש"ב שכתב שאין זה פשוט כ"כ ויש מחלוקת בזה בפירש"י בנדה דף מ"ה מסיק דתלוי בזה אי נימא דמופלא סמוך לאיש הוא דאורייתא אז יש תרי מופלא א' בן י"ב ויודע לשם מי נדר והב' שהוא סמוך לאיש בשנה' דהיינו בן י"ב אף שלא הביא ב' שערות וכ"ז אי הוא מה"ת אבל אי נימא דמופלא סמוך לאיש הוא דרבנן ודאי אין סברא שיתקנו רבנן כל הני גווני דמופלא אלא מדה דמופלא דהיינו בן י"ב ויודע

(א) והגיע הגט (ב) לידה ו היתה מגורשת מספק ז לא יפר לה :

ג י נתן לה גט על (ג) תנאי או לאחר זמן ח לא יפר לה בימים שבנתיים :

ד ' שמעה שמת בעלה ונשאת והרי הוא קיים אין בעלה ראשון ושני מפירים נדריה ט [ו] וכן ח כל מי שנשאת (ב) (ד) באיסור כרת :

ה [ז] ט נשאת לאיסורי לאוין או (ג) לחייבי (ה) עשה י והפר לה בעלה הרי זה י מופר. [ח] משתתארס [ט] עד שתכנס לחופה אין הבעל מפר לבדו יא אפילו אם הוא (ד) חייב במזונותיה ולא האב לבדו מפר יא אלא שניהם מפירים בשותפות יב [י] יב ואפילו נדרים שהיו עליה (ה) (ו) קודם שנתארסה [יא] יג ואם הפר א' בלא שני אינו מופר [יב] ומיהו חלקו של שני נשאר קלוש והקל איסורו שאין בו מלקות [יג] יד וצריך שישמעו (ו) שניהם ביום א' אבל אם שמע א' היום והפר ושמע השני ביום אחר אינו יכול להפר יג [יד] טו ויש (ז) אומרים שכל א' מפר ביום שמעו אף על פי שלא שמעו ביום א' [טו] (ואם נתארסה ואין לה אב יד אין הארוס יכול (ח) להפר). (רשב"א סימן קס"ו) :

ו טו [טז] טז אם קיים האחד טז אפי' חזר (ז) (ט) ונשאל על ההקמה [יז] אינו יכול להפר עם השני :

ז [יח] יז שומרת יבם (ח) יז אין היבם מפר אפילו

שפתי כהן

שלא בפניו אפילו הכי כיון שעדיין לא הגיע הגט לידה ויכול לבטלו בפניה ה"ל אשתו ומיפר הנדרים שבנתיים: ז לא יפר לה. ומשמע דאפי' דיעבד אינו מופר וכ"מ בב"ח: ח לא יפר לה בימים שבנתיים כו'. דכשיתקיים התנאי או כשיגיע הזמן הויה מגורשת למפרע מעכשיו ונראה דאם הפר לה ולא נתקיים התנאי בענין שנתבטל הגט מופר בדיעבד: ט וכן כל מי שנשאת באיסור כרת. כיון דאין קידושין תופסין בהן וכמו שנתבאר בא"ע סי' מ"ו אבל חייבי לאוין ועשה וכ"ש ערוה דרבנן קידושין תופסין בהן כמ"ש בא"ע סי' י"ח ובסי' מ"ד וע"ש: י והפר לה בעלה כו'. כ' הב"ח ואע"ג דיכול להפר לכתחלה דהא קידושין תפסי בה מכל מקום כתב והפר לה בעלה כו' בלשון דיעבד משום דנשאת באיסור עכ"ל וק"ל דמ"מ הל"ל כשנשאת באיסור יפר לה לכתחלה אבל הכ"מ פ"א מה"נ דין א' כתב בלשון הזה דכתב רבינו הפר נדרה בל' דיעבד משום דנישואיה באיסור עכ"ל משמע דרלה לומר דמשום דנישואיה באיסו' לא יפר לכתחלה דהא כל שעתא בעמוד והולא קאי וכ"כ העט"ז בהדיא לא יפר לה לכתחלה כיון שהיא אצלו באיסור כו': יא אפילו אם הוא חייב במזונותיה. באופן שנתבאר בא"ע סימן נ"ה ומה שכתב הטור ל' יום אחר הקידושין היינו כשתבעה מיד בשעת קידושין ולא ירד כאן לדקדק בכך דעיקרי דינים אלו דחיוב מזונות כתב בא"ע שם ובזה נסתלקה תמיהת הב"ח עליו וע"ש: יב ואפי' נדרים שהיו עליה קודם שנתארסה. מפירים עכשיו בשותפות: יג וי"א כו'. כתב הב"ח דנקטינן לחומרא והכי משמע ממ"ש ב' דעות ולא הכריע גם ממ"ש דעת הרמב"ם בסתם ודעת הרמב"ן בל' י"א ע"כ וע"ל ס"ק כ"ב: יד אין הארוס יכול להפר. דלעולם אין הארוס מפר אלא בשותפות ואפי' מת האב אחר שנתארסה דינא הכי כדלקמן סעיף ט"ו: טו אם קיים האחד כו'. כתב בית יוסף בשם תשובת רשב"א דוקא קיים אב אבל לא בעל ומביאו ד"מ ולא משמע כן מדברי הפוסקים והט"ו ומה שדחקו להרשב"א לזה מ"מ מהמקדש אשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים והלכה אצל חכם והתיר לה הרי זו מקודשת כמו שנתבאר בא"ע סימן ל"ט סעיף ב' כבר תירצו הר"ן בנדרים דף ס"ז ע"א ע"ש: טז אפי' חזר ונשאל כו'. ונ"ל אפי' נשאל על ההקמה בו ביום של שמיעה שניהם אינו יכול שוב להפר כו': יז אין היבם מפר כו'. דמאמר אינו קונה ביבמה אלא מדרבנן וע"ל

טורי זהב

רלד (א) והגיע הגט לידה. ב"י פירש דקמשמע לן כיון שהגיע גט לידה אף על פי שעדיין אינה מגורשת כגון שנתנו לה על תנאי או לאחר זמן אינו יכול להפר עד כאן לשונו וקשה דדבר זה כתוב בהדיא בסעיף שאחר זה ונראה לי דקאי אעושה שליח להולכה שמפורש באבן עזר סימן ק"מ שיכול לחזור כל זמן שלא הגיע הגט לידה ואז יכול להפר דעדיין אשתו היא כיון שיכול לבטלו : (ב) באיסור כרת. כיון דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות ואין בכלל זה מי שנושא באיסור נדה אף ע"פ שיש בה כרת כשבא עליה מ"מ קידושין תופסין בה וזה פשוט : (ג) לחייבי עשה. כגון מצרי ואדומי בתוך שלשה דורות וקידושין תופסין בהם : (ד) חייב במזונותיה. בטור כתוב כגון בוגרת ששהתה י"ב חודש ונתקדשה או אלמנה ונתקדשה ושהו אחר הקידושין שלשים יום כו' לפי שהבוגרת אף על פי ששהתה כבר י"ב חודש להכין תכשיטיה מ"מ צריך עוד שלשים יום אחר הקדושין כמבואר באבן עזר סי' נ"ג אלא ששם כתוב מיום התביעה שתבעה להנשא וכאן ג"כ הכוונה כך היא שאחר הקידושין צריכה שלשים מן התביעה ולהכי לא כתב כאן מיום הקידושין אלא אחר הקידושין וסמך על מה שכתב בגוף הדין בא"ע ומ"ש ולא האב מפר לבדו על כרחך לא קאי אבוגרת דהא בבוגרת אין לאביה שום זכות בה אלא קאי אקטנה ונערה שנתארסה ולא הכניס בוגרת אלא לענין שאין הבעל יכול להפר לה : (ה) קודם שנתארסה. דהכי משמע לשון הפסוק ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה דארוס מיפר בקודמין משום שותפות דאב אבל אחר כניסה אין הבעל מפר נדרים שהיו עליה דאין הבעל מפר בקודמין דכתיב ואם בית אישה נדרה כ"כ הרא"ש ריש פ' נערה : (ו) שניהם ביום אחד. כ"כ הטור בשם רמב"ם וטעמו מדכתיב גבי ארוסה ושמע אישה ביום שמעו והאי ביום שמעו אין לו פירוש דפשיטא שישמע באותו יום שישמע אלא ודאי דקאי אדלעיל מיניה ושמע אביה וגו' על זה אמר שגם הבעל ישמע ביום שמעו דאב דוקא והי"א הוא הרמב"ן סבירא ליה דביום שמעו קאי אדבתריה דכתיב ביום שמעו והחריש לה וגומר דלענין החרישה תלוי בכל היום אבל לענין הקמה תיכף סגי דאם מקיימו לא מועיל תו הפרה דאב כלל וכמ"ש בסעיף ו' כן נראה לי טעמו ולענין הלכה כתב הטור על דברי הרמב"ן והכי מסתבר אבל מדברי הש"ע משמע להחמיר כרמב"ם דספק דאורייתא הוא : (ז) ונשאל על ההקמה. אף על גב דבסעיף כ"ג מבואר דמועיל שאלה על ההקמה היינו בנשואה שהכל תלוי בבעל לחוד אבל כאן בארוסה שצריך שותפות האב צריך שלא יהא מפסיק שום הקמה ביניהם שכיון שיש שעה אחת שלא תועיל הפרת השני דהיינו אחר הקמה של הראשון שוב לא תועיל לעולם אף על פי שיהיה נשאל על ההקמה וב"י בשם הרשב"א הקשה מ"מ ממקדש אשה ע"מ שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים והלכה לחכם והתיר לה דמקודשת דנעקר הנדר מעיקרא ה"נ נעקרה ההקמה וכאלו לא היתה דמי ודחק לתרץ שמ"ש וקיים א' מהם קאי על האב דוקא והוא תירץ שאינו מספיק וכל הפוסקים לא חילקו בזה וקושיתו תירץ הר"ן דף ס"ז דשאני כאן דכשהפר הראשון נשאר חלק ב' קלוש ולא מהני ביה לאצטרופיה להפרה הקודמת כיון דבטל שעה אחת : (ח) אין היבם מפר. בטור כתוב לבדו ולרבותא לומר כיון שהוא לבדו ונתרוקן רשות האב כבר ממנה בשעת

ביאור הגר"א

[ו] וכן כל כו'. אפי' בשניות תניא בתוספתא פ"ב דיבמות דאין מיפר נדריה (וכלישנא דם תניא בעריות) : [ז] נשאת כו'. (בתוספתא שם) ספרי ונדר אלמנה וגרושה כו' או אפי' נתאלמנה מזה וניסת לזה קורא אני עליו ונדר אלמנה וגרושה לפי שמצינו באלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכ"ה ת"ל ואם בית אישה נדרה מכל מקום וש"ס אלו ב' תיבות לפי שמצינו וצ"ל ומצינו או צ"ל כגון וכ"ה בספרי זונא אשת כו' מת"ל בכל הפרשה לרבות אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכ"ה ולממזר ולכותי ולחלל וקלות הן משניות כמו בכתובה ופירות ובלאות כמ"ש בפ"מ דיבמות פ"ד פ"ה (ועתוס' דיבמות פ"ט ב' קד"ה כיון) : [ח] משתתארס כו'. אין כו' ולא כו'. רפ"י דנדרים : [ט] עד כו' אפי' כו'. שם ע"ג במתני' וגמ' : [י] ואפי' נדרים כו'. גמ' שם ס"ז ב' וסוגיה ארוס כו' : (יא) ואם הפר כו'. שם רפ"י ס"ח א' : (יב) ומיהו חלקו כו'. שם ס"ח ס"ט : (יג) וצריך שישמעו כו'. כתב סמ"ג דב"ם שם ע"ב א' בשלא שמע ארוס ושמע האב דבו ביום כו' ודבריו צ"ע וכבר דחאו לח"מ ע"ש אבל לכאורה משמע שם ס"ח א' או ששמע והפר ומת כו' משמע תא ביום שלאחריו לא כיון שאם היה חי לא היה יכול להפר האב ה"נ לאחר מיתתו אבל תר"נ דחאה שם ע"ש בד"ה ת"ש כו' וכן נודם הרא"ש שם בפסקיו או שמע ושתק ומת בו ביום כו' וכתב שם ומיפר האב ביום שמועה וא"צ כו' וכ"ה ברמב"ם נ"כ בפי"א הלכה ט"ז או ששמע גם הארוס והפר או ששתק ומת בו ביום ומיהו מזה אין ראיה להיפך דשאני התם שמת הארוס ונתרוקנה רשות לאב וכ"כ לח"מ . אלא הרמב"ם למד מן המקראות כמש"ש שנאמר ואם הניא אביה אותה ביום שמעו ואם היו תהיה לאיש כו' ביום שמע הא למדת שאחר שהפר האב ושמע הארוס ת"ז מפר ביום שמוע האב וה"ה אם שמע הארוס והפר כו' ופי' פשטא דמקראות אלו שביום שמע קאי שישמעו שניהם ביום א' ולא פי' על יום שמע משום דקשיא ליה הספרי דתניא שם ואם הניא אביה כו' לימד בבעל שעשה שמיעה והרישה ביום נדר לתקם באב מנין כו' ת"ל אלה החקים כו' מקיש האב לבעל כו' ואע"ג דבאב נופית כתיב ואם הניא אביה אותה ביום שמעו וכן אמר שם בספרי ואם ביום שמוע אישה יניא אותה כו' לימד בבעל שעשה שמיעה והרישה ביום נדר ולא למד מהמקרא הראשון ושמע אישה ביום שמעו וזה שהביא הרמב"ם במקום זה ראית מהמקראות : [יד] וי"א כו'. כ"כ הטור בשם הרמב"ן וכתב והכי מסתבר ומ"ש הב"י שכ"כ הרא"ש ל"נ כמש"ל וכן דחאה לח"מ כנ"ל ולכן לא הביאו הטור בשם אביו : [טו] ואם נתארסה כו'. מתני' וגמ' פ"ם ב' : [טז] אם קיים כו'. דבריו תמוהין דבגמרא לא קאמר אלא אם הפר א' מהן בתחלה שהפסיק בין החפרות הקמה וער"נ ורא"ש שם ודברי ש"ע מועתקין מדברי הטור והטור קאי אמ"ש למעלה ואם הפר א' בלא ב' לא הותר כו' ואם קיים כו' וכן הרמב"ם כתב בפי"ג שקיים לה והפר האחר ואח"כ נשאל והיתה נירסתו בגמ' להיפך דקיים א' והפר א' מהן וחזר המקיים כו' ונירסתו נכונה דלגירסא שלנו ל"ל וחזר הסקיים תא בדידיה קמשתעי : (יז) א"י להפר כו'. כדברי הרמב"ם הביאו הר"נ שם ד"ה וחזר וכן הסכים הרא"ש שם בפי' ובפסקיו : [יח] שומרת כו'. ער"נ שם ע"ת א' ד"ה כשם כו' :

באר היטב

ש"ך (אבל החכם מתיר כל הנדרים) : (ב) לידה. כתב הט"ז נ"ל דקאי אעושה שליח להולכה דקי"ל בא"ע סימן ק"מ שיכול לחזור כל זמן שלא הגיע הגט לידה ואז יכול להפר דעדיין אשתו היא כיון שיכול לבטלו ובנדרה עד"ר כתב הרא"ם דאפילו ביטל הבעל דעתו ונתן לה רשות לידור עד"ר ומשמע דה"ה אם נתן האב רשות לבתו לידור עד"ר אפ"ה יכול להפר. ש"ך. וכתב עוד דבמגורשת מספק אפילו בדיעבד אינו מופר : (ג) תנאי. דכשיתקיים התנאי או כשיגיע הזמן הויה מגורשת למפרע מעכשיו ונראה דאם הפר לה ולא נתקיים התנאי בענין שנתבטל הגט מופר בדיעבד עכ"ל הש"ך : (ד) באיסור. כיון דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות ואין בכלל זה מי שנושא באיסור נדה אף על פי שיש בה כרת כשבא עליה מ"מ קידושין תופסין בה וזה פשוט. ט"ז ועיין בא"ע סימן י"ח ומ"ד : (ה) עשה. כגון מצרי ואדומי בתוך ג' דורות וקדושין תופסין בהם וכתב הש"ך מ"מ המחבר לשון דיעבד והפר לה היינו משום דנשואיה איסור לא יפר לכתחלה דהא כל שעתה בעמוד והולא קאי ועיין בא"ע סי' נ"ה : (ו) קודם. מפירין עכשיו בשותפות אבל אחר כניסה אין הבעל מפר נדרים שהיו עליה דאין הבעל מפר בקודמין כ"כ הרא"ש:(ז) וי"א. וכתב הב"ח דנקטינן לחומרא והכי משמע ממ"ש ב' דעות ולא הכריע גם ממ"ש דעת הא' בסתם ודעת הב' בל' י"א : (ח) להפר. ואפי' מת האב אחר שנתארסה דינא הכי כדלקמן סט"ו. ש"ך : (ט) ונשאל. כ' הש"ך ונ"ל אפי' נשאל על ההקמה בו ביום של שמיעת שניהם

באר הגולה

בפי"א מהלכות נדרים : ה שם ושם ממשמעות ברייתא ניקין דף ע"ג ע"ב : ו שם ושם ממשמעות הברייתא הנזכרת: ז משנה יבמות דף פ"ז ע"ב : ח שם כרמב"ם כיון דקי"ל דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות נמצא שאינה אשתו : ט שם וטעמו משום דכיון דקידושין תופסין בה מקרי אשתו ודוקא בדיעבד כיון שנישואי' באיסו': י משנה שם בנדרי' ד' ע"ג ע"ב וכחכמים : יא משנה שם דף ע"ב וש"ס : יב תוספות שם מהא דארוס מיפר בקודמין שם: יג בעיא שם דף ס"ח ע"א ונפשטה שם דס"ט ע"א וכב"ס: יד טור בשם הרמב"ם בפי"ב ולמדו מן המקראות וסמ"ק וסמ"ג כתב דה"ל משמע מן הגמ' וכן ביום מיפר הארוס וכו' שם מברייתא דף ע"א ע"א: טו שם בשם הרמב"ן ולזה הסכים הרא"ש בפסקיו בפרק בתרא דנדרים . כ"כ הטור והכי מסתבר : טז מסקנת הגמרא דף ס"ז ע"א מיתורא דמתני' : יז משנה שם דף

נקודות הכסף

(סימן רל"ד ס"ק ג') אין דבריו מוכרחים :

עצי לבונה

ואי לא ידע צריך להיות גדול ממש כני"ג והביא כ"ש ומיטב הסוגיא דנדה אתיא כמ"ד דרבנן וא"כ ודאי אינו אלא כדעת רש"י משא"כ הרמב"ם דס"ל דאורייתא יש לקרוס לשניהם מופלא סמוך לאיש כי כי מינייהו מספקות ע"ש : (סימן רל"ד סעיף ג') נתן לה גט ע"ת או לאחר זמנו כו'. עש"ך סק"ח מ"מ כשיתקיים התנאי הויה מגורשת למפרע מעכשיו וכו'. ועש"ך שכתב אינה תנאי אבל לאחר זמן דכ' הרמב"ם דאינו גט עד שיגיע הזמן עי' א"ע סי' קמ"ו א"כ אמאי לא יפר בימים שבינתיים והא עדיין לא גירשה. כלום אלא כך אלא הוא מסברא דהעיקר הוא דמפר דנודרת ע"ד בעלה ומשנתן לה גט לידה אף שאינו מגרש עד לאחר למ"ד יום מ"מ כיון דלמיפסק קאי שוב אין דעתה עליו וא"י [illegible]

כאן דכנסים אידי וכלה"פ פסולין לעדות ועי' בשלם בנימין מ"ש ישוב ע"ז : (שם סעיף ו') אפי' חזר ונשאל על ההקמה וכו'. עש"ך ס"ק ט"ז אפילו נשאל על ההקמה בו ביום של שמועה א"י שוב להפר

אין שם אלא יבם אחד יח ואפי' עשה בה (י) מאמר (פירוש שקדשה בכסף) :

ח [יט] יט הלך האב או שלוחיו עם שלוחי הבעל להביאה לו להכניסה לחופה עדיין היא ברשות שניהם להפרה [כ] כ מסרה האב או שלוחיו לשלוחי הבעל יח (יח) יצאת מרשות האב (ר"ן ותוספות) [כא] כב וי"א דמכל מקום אין הבעל מפר לה (ט) עד שתכנס לחופה. (טור) :

ט [כב] כג נערה מאורסה יט שלא שמעו אביה ובעלה את נדרה עד שבגרה שיצאה מרשות האב אין הארוס (פי' המקדש וכא הפעול במקום אחר ע"ד הוי סקוד ללמוד תורה) יוכל להפר (יג) לבדו :

י [כג] כד נדרה [כד] ושמע אביה והפר חלקו ולא שמע בעלה (י) עד שכנסה כ אינו (יג) יכול להפר לכך דרך תלמידי חכמים לומר לה קודם שיכניסנה כל נדרים שנדרת (יא) כא (יד) משארסתיך יהו מופרים וכן יאמר האב לבתו קודם שתצא מביתו כל נדרים שנדרת יהו מופרים :

יא [כה] כה מת הארוס בעודה נערה חוזרת לרשות האב ומפר [כו] ט אפילו מה שנדרה בחיי הארוס ושמע ומת (יב) מפר האב לבדו ביום שמעו [כז] כז ואפילו יש לה יבם [כח] ועשה בה מאמר מפר האב לבדו [כט] כח ודוקא שמת הארוס קודם שמעו או שמת ביום שמעו ולא קיים הנדר וכן אם הפרו צריך האב לחזור ולהפר אבל אם קיים הנדר קודם שמת כב או שמת (טו) אחר יום שמעו אין האב יכול להפר (יג) כג [ל] (טז) כט ולהרמב"ם שמע ארוס והפר לה ומת [לא] ואחר כך שמע האב אין האב יכול להפר :

טורי זהב

בשעת הנשואין שוב אין לה הפרה כלל אפי' בשותפות האב : (ט) עד שתכנס לחופה. זהו דעת הטור אלא שהב"י תמה עליו וכתב שהמסקנא בפוסקים אינו כן אלא מסירה לבעל הוה במקום חופה להפרת נדרים וכדעה ראשונה דהכא וכ"ל שדברי הטור הם ע"פ דברי הרא"ש ז"ל שכ' בפ' נערה שנתפתתה דקי"ל כשמואל דאמר לירושתה מהני המסירה אבל לא לתרומה והטעם דאמרינן דבזה מודה האב על הירושה כמו שפי' רש"י בגמ' שם דף מ"ח משמע דהפרת נדרים שהוא איסור דומה לתרומה ולא נכנסה לרשותו עד החופה ואע"ג שהתוס' כתבו דלאו דוקא ירושה דה"ה לכל שאר דברים כמו שהביא ב"י מ"מ כיון שהרא"ש כתב לחלק בין ירושה לתרומה לחוד משמע דדוקא ירושה קאמר וכפי' רש"י כן נ"ל לדעת הטור ולפי דעה זאת נ"ל דאפילו הנדרים שנדרה בין מסירה לחופה נ"כ לא יוכל להפר כיון שמרשות האב יצאה בעת ההיא ולרשות בעל לא נכנסה ממילא אם ירצה להפר אחר החופה הוה מיפר בקודמין ואין הבעל מיפר בקודמין אלא דקשה ממה דאיתא בפרק בתרא דנדרים דף פ"ט זה הכלל כל שיצאה מרשותו שעה אחת אין יכול להפר ומפרש בגמרא דאתא לאתויי דאם מסר האב לשלוחי הבעל שאין הבעל מפר בקודמין ופירש הרא"ש דהיינו אם נדרה ונירשה והחזירה שאין הבעל מפר בקודמין עכ"ל משמע מזה דנירשה בינתיים אין יכול להפר אפי' אחר שהחזירה ונשאה בעלה אבל בלא גרושין בינתיים מפר מה שנדרה אחר המסירה לשלוחיו וע"כ נראה לדעת הטור דסבירא ליה מלך תומרא בעלמא אינו מפר אחר המסירה לשלוחיו עד שתכנס לחופה אבל מ"מ ודאי כאשתו היא מאוחה שעה שאחר שהכנס לחופה מפר ביום שמעו אפי' מה שנדרה בין המסירה לכניסה לחופה ואין זה נקרא מפר בקודמין כיון שאף אותה שעה הקודמת היתה כאשתו אלא שלכתחלה לא יפיר לה אז כן נ"ל להכריע מאחר שבאמת כל הפוסקים סבירא להו דבמסירה לשלוחיו מהני להפרת נדרים כמ"ש ב"י וכ"כ בפסקי הרא"ש שחיבר הטור עצמו בפרק נערה שנתפתתה דלכל מילי מהני מסירה לשלוחיו חוץ מתרומה : (י) עד שכנסה אינו יכול להפר. דבשעה זו יצאה מרשות האב מחמת נישואין שלה ואין הבעל מפר בקודמין : (יא) משארסתיך יהו מופרין. אע"ג דגם מה שנדרה קודם האירוסין מפר לה הארוס בשותפות האב דהארוס מפר בקודמין כמ"ש בסעיף ב' מכל מקום נקט כאן משארסתיך דמסתמא כבר הפר לה האב קודם האירוסין שאז היה הוא לבדו מפר לה : (יב) מפר האב לבדו. דקי"ל דמת הארוס נתרוקן רשותו לאביה מה שאין כן במת האב או שיצאה מרשותו ע"י בגרות לא נתרוקן הרשות לבעל כמ"ש בסעיף ט' : (יג) ולהרמב"ם שמע ארוס כו'. דבריו תמוהים לע"ד דהא תלמוד ערוך דנתרוקן רשות לאב ובהדיא כתבו הרמב"ם שם דאם (הפר) [שמע] הארוס וגם האב ומת הארוס (דהבעל) [דהאב] יכול להפר דנתרוקן רשות לאב ואין לומר דזה דוקא בהכבר (הפר) [שמע] גם האב אבל אם לא שמע עד אחר מיתת הבעל אין יכול להפר דהא ילפינן בגמרא דף ע' דטעם נתרוקן הרשות לאב מהיו אהיה מקים קודמי הויה

שפתי כהן

וע"ל סעיף י"א : יח יצאה מרשות האב . והבעל מפר לבדו הנדרים שנדרה אחר שנמסרה דמסירה כניסה לחופה דמיא אבל לא מה שנדרה קודם שנמסרה לפי שאין הבעל מפר בקודמים וכ"כ דעת רבינו ירוחם נתיב כ"ז סוף ח"ג : יט שלא שמעו כו'. ל"ד דאפילו הפר האב קודם שבגרה ולא הפר לה הבעל אינו יכול שוב להפר כשבגרה ואפי' להי"א לעיל סעיף ה' שכל אחד מפר ביום שמעו היינו כשהאב יכול להפר ביום שמיעת הבעל מה שאין כן הכא ובגרות דמי למיתה דלקמן סעיף ט"ו הלכך כיון שיצאה מרשות האב אין הארוס יכול להפר וכ"כ הב"ח וה"ה נדרה אחר שבגרה אין הארוס יכול להפר בין שאירסה קודם שבגרה או אחר כך דכיון שבגרה ויצאה מרשות אב שוב אין הארוס יכול להפר דאינו מפר אלא בשותפות וכדלקמן : כ אינו יכול להפר . שאין הבעל יכול להפר נדרים שנדרה קודם לכן. טור. כלומר אף על גב דארוס מפר נדרים שנדרה קודם לכן כדלעיל סעיף ה' היינו משום שמפירים שניהם בשותפות אבל בעל כיון דיצאה מרשות אב אם כן אין הבעל יכול להפר לבדו : כא משארסתיך כו'. ואף על גב דארוס יכול להפר אפילו הנדרים שנדרה קודם שנתארסה כדלעיל סעיף ה' מכל מקום אינו מועל על הח"ח אלא לבטל מה שנדרה אחר שנתארסה אבל קודם לכן מסתמא הפר לה אביה כיון שהיה בידו להפר לבדו. פרישה. וכ"כ הב"ח ותירץ עוד דדוקא כשמע נדרה יכול הארוס להפר בקודמין מה שאין כן הכא שלא ידע ולא שמע על איזה דבר נדרה וכן לכיש חולקים דלקמן סעיף כ"ה מהני הפרה לכשישמע אף על גב דלא שמע עכשיו והכא בנדרים שנדרה קודם שנתארסה ל"מ עיין שם : כב או שמת אחר יום שמעו אין האב יכול להפר כו'. משמע הא כל שלא מת יכול להפר אפילו אחר יום שמעו. ול"ע דז"א אלא לסברת הי"א דלעיל סעיף ה' אבל לא לסברת הרמב"ם שם והרמב"ם אשמועינן הכא דמת אפילו ביום שמעו של בעל אינו יכול להפר ודו"ק : כג ולהרמב"ם כו' ואחר כך שמע כו'. משמע דוקא שמע אח"כ אבל שמע בחייו אף על פי שלא הפר בחייו יכול להפר אחר כך וכ"כ

באר הגולה

דגול מרבבה

יד אברהם

עצי לבונה

ביאור הגר"א

[יט] הלך כו'. גמ' פ"ט א' זה הכלל כו' : [כ] מסרה האב כו'. שם לאתויי מסר כו' וער"ן שם וכן בכתובות מ"ח א' דתדר"י כו' כיון שיצאתה כו' : [כא] וי"א כו'. טור וכ"כ רש"י בכתובות שם מ"ח ב' ד"ה שמואל כו' ותו"ש ד"ה תיובתא כו' אבל תוס' שם ד"ה ושמואל הולקין עליו וכן משמע שם מ"ט א' דוקא שנתארמלה כו' וכן משמע שם בנדרים לפי' הר"ן שם ד"ה זה הכלל והר"ל הך מסירה כו' אבל כו' וכ"ה ברמב"ם פי"א מסר האב כו' שאין הבעל מיפר בקודמין משמע הא בנדרים שנדרת אחר שנמסרת יכול להפר כדברי הר"ן וכ"כ בכ"מ ובבדה"ה : [כב] נערה כו'. מתני' פ"ט ב' נערה בוגרת ואביה קיים תנמ' שם ע' ב' ה"ד כו' ועש"ך וה"ה נדרה כו' : [כג] נדרה כו'. מתני' שם ששתכנס כו' אע"ג שהאב א"ל כל נדרים שנדרת כו' : [כד] ושמע אביה. כן אוקים בגמ' שם לפי שמע ועיר"נ שם ד"ה אורחיה כו' : [כה] מת הארוס כו'. מתני' שם ע' א' : [כו] אפי' מה כו'. גמ' שם ב' : [כז] ואפי' יש לה כו'. טור ועיר"נ ע"א א' בד"ה כשם. מיהו מסתברא כו' : [כח] ועשה כו'. כנ"ל פ"ז : [כט] ודוקא כו' אבל כו'. שם מ"ח איתמי כו' ועיר"נ שם ד"ה ת"ש כו' : [ל] ולהרמב"ם כו'. שמפרש סש"ש פ"ט א' אר"נ ה"ה כו' קאי אבל הבבי דסיפא שבין הפר הבעל בין הפר האב א"י האב להפר עד דמקלש קליש כיון דהפר הא' דהא עיקר הבעיא בהופר הבעל אלא שה"ה בהפר האב כמש"ש הרא"ש והר"נ וכן שם ע"א א' פליגי ב"ה וב"ש אי מיגו או לא ושם בהפר בעל אלא דשם מ"ם דפלוגתייהו גם בהפרת הבעל חש"ש ס"ח ב' שמע בעלה והפר לה כו' זו היא ששנינו כו' ולא כייל בהדי רישא איתמי אמרו כו' אבל דעת הרא"ש והר"נ שם דבהך בבא ל"פ ועי"נ שם ד"ה שמע בעלה כו' זו היא ששנינו כו' ובראש ס"פ א' ד"ה הן הן כו' : [לא] ואח"כ שמע כו'. הא שמע קודם ל"פ והרמב"ם דהוא רישא או ששמע והפר כו' דכות ל"פ ב"ה דשם כללינהו גם לא שמע

חידושי רע"ק

(ש"ע סעיף י') יאמר האב לבתו קודם ולדעת היש חולקים לקמן (סכ"ה) צריך שישמע קודם שתצא מביתו דבעי' דבשעת שמיעה תהיה ברשותו ובהפרת הבעל אפשר דאף אם השמיעה תהיה אחר שכנסה מהני ג"כ ולא הוי בכלל אין הבעל מיפר בקודמין כ"כ הר"ן : (ש"ע סעיף י"א) מפר האב לבדו והר"ן מסתפק דאפשר דאפילו בצירוף יבם א"י להפר :

באר היטב

אינו יכול שוב להפר וכתב הט"ז אע"ג דבסעיף כ"ג מבואר דמועיל שאלה על ההקמה היינו בנשואה שהכל תלוי בבעל לחוד אבל לא בארוסה שצריך שותפות : (י) מאמר. דמאמר אינו קונה ביבמה אלא מדרבנן וע"ל סי"א : (יא) יצתה. והבעל מיפר לבדו הנדרים שנדרה אחר שנמסרה דמסירה ככניסה לחופה דמיא אבל לא מה שנדרה קודם שנמסרה דאינו מיפר בקודמין וכ' הט"ז דאף לדעת הי"א דאינו מיפר עד שתכנס לחופה. נ"ל דלאז אף אותן הנדרים שנדרה בין המסירה לכניסה לחופה יכול להפר ואין זה נקרא מיפר בקודמין כיון שאף אותה השעה הקודמת היתה כאשתו אלא שלכתחלה לא יפר לה אז עכ"ל : (יב) לבדו. ואפי' הפר האב קודם שבגרה ולא הפר לה הבעל אינו יכול שוב להפר כשבגרה ואפילו להי"א לעיל ס"ה שכל א' מיפר ביום שמעו היינו כשהאב יכול להפר בלא שמיעת הבעל משא"כ הכא ובגרות דמי למיתה (דלקמן סעיף ט"ו) וה"ה נדר אחר שבגרה אין הארוס יכול להפר בין שאירסה קודם שבגרה או אח"כ דכיון שבגרה ויצאה מרשות האב שוב אין הארוס יכול להפר דאינו מפר אלא בשותפות עכ"ל הש"ך : (יג) יכול. שאין הבעל יכול להפר נדרים שנדרה קודם לכן ואף על גב דארוס מפיר נדרים שנדרה קודם לכן כדלעיל ס"ה היינו משום שמפירים שניהם בשותפות אבל בעל כיון דיצאה מרשות האב א"כ אין הבעל יכול להפר לבדו. ש"ך : (יד) משארסתיך. ואע"ג דהארוס יכול להפר אפי' הנדרים שנדרה קודם שנתארסה מ"מ אינו מוטל על הח"ח אלא לבטל מה שנדרה אחר שנתארסה אבל קודם לכן מסתמא הפר לה אביה כיון שהיה בידו להפר לה לבדה. פרישה וב"ח : (טו) אחר. כתב הש"ך משמע הא כל שלא מת יכול להפר אפילו אחר יום שמעו ול"ע דז"א אלא לסברת הי"א דלעיל ס"ה אבל לא לסברת הרמב"ם שם : (טז) ולהרמב"ם. והט"ז חולק על המחבר וכתב דכוונת הרמב"ם אינו אלא כגון דיש לה ארוס שנתארסה בו ביום קם ליה תחת הראשון ולא אין רשות לאב להפר בלי שותפות הארוס האחרון אבל אם אין שם ארוס שני שפיר מיפר האב לבדו

יב כד [לב] י כנסה כה או יא שמסרה לו האב או שלוחיו להכניסה ומת בעודה נערה (יד) אינה (יז) חוזרת לרשות האב:

יג כו [לג] יב נדרה והיא ארוסה ונתגרשה וחזרה

שפתי כהן

וכ"כ בבית יוסף אלא שאחר כך מסיק בסיפך ובב"ח חזר בו ממסקנא זו עיין שם: **כד** כנסה. היינו שעשה נישואין עמה והכא לכולי עלמא אינה חוזרת לרשות האב גם בנדרים שנדור אחר מיתת הבעל אלא היא ברשות עצמה: **כה** או שמסרה לו כו'. אינה חוזרת לרשות האב אלא לענין נדרים שנדור לאחר מיתת הבעל. טור. והבית יוסף השיג עליו דאף לה"ה דלעיל סעיף ח' היינו לענין שאין הבעל יכול להפר אבל כיון שיצאת כבר מרשות האב אין סברא לומר שתחזור עוד לרשותו אפילו לנדרים שנדור אחר מיתת הבעל ע"כ והב"ח השיג עליו ופשט דברי הש"ס פרק נערה שנתפתתה (דף מ"ט ע"א) משמע כהב"י וכן מוכח בתוספות שם בד"ה ואימא ובד"ה היאך עיין שם וגם מפשט דברי רש"י שם משמע דדמי לנשואים ומה שכתב וזו שנדרה בדרך לישנא דברייתא נקט ור"ל לאפוקי נכנסה לחופה ונדרה אחר מיתת הבעל נמי בדרך הוא. ועוד דנדר אלמנה וגרושה דאמר קרא יקום מיירי בנדרה כשהיא אלמנה ועלה קאי ברייתא דרבי ישמעאל והכי מוכח התם פשט מילתא דרבא דמייתי ראיה מנדרים לסקילה ותרומה וקאמר ההוא כבר פסקה תנא דרבי ישמעאל עיין שם ודוק: **כו** נדרה והיא ארוסה ונתגרשה. חזרה לרשות האב והאב לבדו מפר אפי' נדרים שנדרה בעודה מאורסת כמו במת הארוס לעיל ר"ס י"א ולהלכך כשחזרה ונתארסה הארוס מפר אפי' הנדרים שנדרה קודם שנתארסה בשותפות האב כדלעיל סעיף ה' והיכא דמסרה להכניסה ונדרה ולא שמע בעל וגירשה חזר וארסה אין הבעל יכול להפר מה שנדרה תחלה כיון שנכנסה לרשותו פעם אחת. טור. והשיג עליו הבית יוסף דאפילו מה שנדרה עכשיו אינו יכול להפר כלומר דמסירה הוי כנשואין ולהלכך שוב אין לאביה שום רשות בה ולהלכך גם הארוס אינו יכול להפר דלעולם אין הארוס מפר אלא בשותפות והוי כנתגרשה מן הנשואין דלקמן סעיף י"ד ולפי זה אם חזר ומסרה לכנסה יכול הבעל להפר נדרה שאחר המסירה כיון דהוי כנשואין אבל אין לסמוך ע"ז להקל כיון שדעת הטור והב"ח אינו כן וגם מדברי המחבר גופיה לעיל סעיף ח' נראה להחמיר בזה וגם בכאן הלך הב"ח לשטתו והשיג על הב"י שלא כדת (וגם הד"מ והפרישה הביאו דברי הב"י בסתם) מיהו כל זה כשלא שמע הבעל קודם הגירושין אבל שמע קודם הגירושין ה"ל כהקמה כדלקמן סעיף כ':

ולא

טורי זהב

הויה שנייה לקודמי הויה ראשונה מה קודמי הויה ראשונה דהיינו קודם שנתארסה בתחלה האב מפר לבדו אף קודמי הויה שנייה דהיינו אחר שמת הארוס מפר לבדו ומזה נלמד דאף אם לא שמע רק אחר מיתת הבעל דבכל גווני מפר האב וכ"כ הטור בפירוש לא מיבעיא מה שנדרה אחר מיתת הבעל אלא אפילו מה שנדרה בחייו דמשמע אפילו לא שמע עד אחר מיתת הבעל והא דהביא להבית יוסף לכתוב כן בשם הרמב"ם כאן הוא ממה שהעתיק בית יוסף בשמו. ואומר אני אילו העתיק אותם כהווייתן לא היה כותב כן שז"ל שמע הארוס והפר לה ומת ואחר כך שמע האב או ששמע האב והפר לה .מת הבעל קודם שישמע אין האב יכול להפר לבדו נדרים אלו שנראו לארוס ראשון אלא בשותפות ארוס אחרון אם נתארסה בו ביום כמו שביארנו עד כאן לשונו ומפרש הבית יוסף דאילו אין לה ארוס אחרון אין שום תקנה לאב להפר לה ולענ"ד נראה דלא נתכוין רמב"ם לזה אלא כוונתו כיון דיש לה ארוס שנתארסה בו ביום קם ליה תחת הראשון ואז אין רשות לאב להפר בלי שותפות האחרון כמו שאין לו רשות בלא ראשון אבל באמת אם אין שם ארוס שני שפיר מפיר האב לבדו כי אז נתרוקן רשות הבעל לו וכבר כללו רמב"ם במה שזכרנו בשמו כמלא שאין כאן מחלוקת בין רמב"ם לטור כנלע"ד נכון: (יד) אינה חוזרת לרשות האב. בטור כתוב בזה אלא לענין שתדור אחר מיתת הבעל והוא תמוה מאד דבכניסה ממש שהתחיל בה פשיטא שיצאה כבר מרשותו לכל דבר כדתנן בהדיא בפרק בתרא דנדרים נתארמלה מן הנשואין נדריה קיימין ואפילו למה שרצה בית יוסף ליישב דעת הטור בתחלה דהך מילתא קאי אחלוקה השנייה דהיינו שמסרה לשלוחיו והטור אזיל לטעמיה דלא הוה כחופה ממש שכתב לפני זה מכל מקום לא תיקן כלום דהא הטור נקט תרווייהו תחילה והיאך יקיים באחד מהם ותו דבהדיא איתא בפרק נערה שנתפתתה (דף מ"ט) תנא דבי ר' ישמעאל ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקום מה תלמוד לומר והלא מוצאה מכלל אב ומוצאה מכלל בעל פירוש מי יפר לה והלא אין עליה רשות אב ולא רשות בעל אלא הרי שמסר האב לשלוחי הבעל ונתארמלה או נתגרשה בדרך היאך אני קורא בה בית אביה או בית בעלה אלא לומר לך כיון שיצאה מרשות אביה שעה אחת שוב אין יכול להפר ופרש"י שעד עכשיו לא פירשו הכתובים אלא משפט נודרת בבית אביה ומשפט נודרת בבית אישה וזו שנדרה בדרך שמסרוה לשלוחין בא הכתוב הזה ולמדך שלא תקרא בה בית אביה אלא בית אישה ולא נתרוקנה רשות לאב במיתת הבעל ולא הדרא למילתא קמייתא כו' וכתבו התוספות מתוך פרש"י משמע דאיצטריך למגמר אם היא ברשות האב או לא וכשהיא בדרך וקשה לר"י דהא מלזנות בית אביה נפקא וגמרינן נדרים מהתם ונראה דלענין חזרה כשנתאלמנה או נתגרשה איצטריך למילף מהכא עכ"ל הרי מבואר לפנינו דאף לאחר מיתה או גירושין אינה חוזרת לאב כלל במסרה לשלוחיו ואין לטעות בדבריהם דדוקא מה שנדרה בחיי הבעל קאמרינן דאינה חוזרת לאב אחר מיתת בעל דבזה מיירי גם לפרש"י שהרי כתב בהדיא שלא נתרוקנה רשות לאב אחר מיתת הבעל וקרא קאמר בפירוש בזה דאחר שהיא אלמנה אינה חוזרת לאב ומה חידשו התוס' על פירש"י אלא פשוט דהתוס' אמרו דבריהם שגם מה שתדור אחר מיתה או גירושין אין כח באב להפר לה ועל כן נקטו התוספות לשון חזרה לאב דזה קאי על מה שנדרה אחר מות בעלה מה שאין כן בלשון רש"י דנקט שלא נתרוקן רשות בעלה דזה שייך על מה שנדרה בחיי בעלה והיה לבעלה שייכות זכות בהן ועל זה אמר דאותו זכות לא נתרוקן לאב ועל זה הקשו התוס' דאין צריך קרא לזה ודבר ברור דאף רש"י לא נחלק בזה לדינא דהא גם הוא כתב שקרינן בה בית אישה ולא נתרוקן רשות לאב מדכללו כדין בית אישה שמע מיניה דכנשואה ממש חשבינן לה לענין שלא תתרוקן רשות בעל לאב אחר מותו של בעל ותו דהא מפורש בפסוק זה ונדר אלמנה משמע שהיא נודרת בשעת אלמנותה אלא שלרש"י הוא החידוש גם במה שנדרה בדרך קודם הגירושין והתוס' ס"ל דזה לא הוה חידוש כאן דהכבר יש לו לימוד אחר ועוד יש להביא ראייה ממה ששנינו בנדרים (דף פ"ט) באשה נשואה נדרה בו ביום נתגרשה בו ביום והחזירה אינו יכול להפר זה הכלל כל שיצאת לרשות עצמה שעה אחת אינו יכול להפר ואמרינן דזה הכלל אתי לאתויי מסר האב לשלוחי הבעל שאין הבעל מפר בקודמין ופירש הרא"ש שאם נדרה וגירשה והחזירה אין לה הפרה דמרשות האב יצאה ואין הבעל מפר בקודמין עד כאן לשונו והנה מבואר בפי' דהתנא השוה מסר לשלוחיו כדין הרישא דהיינו נשואה ממש ובתרווייהו אמר כיון שיצאה שעה אחת מרשות האב כו' שמע מיניה דגם במסר לשלוחיו אין לאביה רשות בה אחר כך לגמרי והוה כמו נשואה ממש שנתגרשה ועל כן יפה הקשה הב"י שאף לנדרים שתדור אחר מיתת הבעל אין חוזרת לרשות האב ותמה אמר שאין הבעל מפר בקודמין דהיינו בכל הקודמין וכך הם דבריו כאן בשלחן ערוך ונראה לע"ד ברור שיש טעות סופר בדברי הטור ונתחלף תיבת אפילו במקום אלא וכן צריך להיות אפילו לענין שתדור אחר מיתת הבעל והוא על פי דברי התוס' ממש שזכרנו כי הטור פוסק תמיד כדברי התוס' כ"ש כאן שאפילו רש"י סבירא ליה הכי לדינא ומו"ח ז"ל תלה עצמו בדברי רש"י שזכרנו דדוקא במה שנדרה בדרך קודם מיתת בעל קאמר וחולק על פסק השלחן ערוך שפסק דלגמרי אינה חוזרת לרשות אב ולי נראה שגם רש"י לא ס"ל כן וכמו שהוכחנו וגם אשתמיטתיה דברי התוס' שזכרנו ע"כ אין לנו אלא פסק השלחן ערוך דלגמרי יצאת מרשות האב והרי גם הטור השוה כאן מסירה לשלוחיו לכניסה לחופה דהא כתב כנסה ומת אפילו לא כנסה ממש כו' ומו"ח ז"ל רוצה לפרש דהאי כנסה דקאמר הטור לאו כניסה לחופה קאמר אלא כניסה לרשותו כלומר לא מבעיא הכניסה לרשותו אלא אפילו מסרה כו' ואינו נכון דודאי הוה בכל סתם כניסה בדברי הטור בסי' זה במקומות שלפני זה ובמקומות אחרים ובגמרא פרק המדיר כנסה על מנת שאין עליה נדרים כו' בכל מקום הוה פירושו לחופה ותו דא"כ למה כתב הטור או אפילו לא כנסה ממש אלא שמסרה לו האב כו' ואי כניסה לרשותו לחוד קאמר ברישא אמאי קרי ליה טפי כניסה ממש ממסירה לשלוחיו והא אלו תרווייהו שוים הם כדאיתא פ' נערה שנתפתתה (דף מ"ח) מסרה האב לשלוחי הבעל או שהיתה לו חצר בדרך ונכנסה עמו לשם נישואין כו' בעלה יורשה ולשון זה משמע דטפי הוה כניסה במסרה לשלוחיו מנכנסה עמו בחצר שהרי דרך התנא לומר לא זו אף זו אלא פשוט דזה דבר בטל לפרש דברי הטור כך והטור כנסה לחופה קאמר והשוה לזה מסירה לשלוחיו על כן צריך להגיה כמו שזכרנו ואף אם ירצה המתעקש לו' שאין להגיה וידחוק עצמו לפרש דברי הטור מ"מ לענין הלכה אין לנו אלא פסק השלחן ערוך שאף במסירה לשלוחיו אינה חוזרת כלל לאביה בשום דבר בעולם כנשואה ממש שדבריו נכונים ע"פ רש"י ותוס' שזכרנו ובפרט שהוא איסור דאורייתא וכבר כתב ב"י שרוב הפוסקים סבירא להו דמסירה לשלוחיו הוה כחופה לכל דבר ואף שהטור מחמיר שאין לו להפר עד אחר החופה היינו מצד החומרא כמו שכתבנו לעיל אבל להקל בשביל זה ולו' דבזה חוזרת לרשות האב ויפר לה נדרים מכאן ולהבא ודאי לא אמרינן כן כלל ועיקר כן נראה לע"ד:

האחרון

ביאור הגר"א

הבעל או שמע ושתיק ולכן חילק בסיפא שמע בעלה כו' משום פלוגתייהו כנ"ל: [לב] כנסה או כו'. כתובות מ"ט א': [לג] נדרה כו' לארוס זה כו'. ע"א ב' איבעיא להו כו' ודיקא ששמע

באר היטב

לבדו עכ"ל והב"י כתב דאף לדעת הרמב"ם דוקא אם שמע אח"כ אבל שמע בחייו אע"פ שלא הפר בחייו יכול להפר אח"כ ע"ש : (יז) חוזרת. אלא לענין נדרים שתדור לאחר מיתת הבעל. טור. והשיג עליו הב"י וס"ל דאפי' נדרים שנדרה אחר מיתת הבעל אין האב יכול להפר וכתב הש"ך דעיקר כדעת הב"י וכן משמע בש"ס

באר הגולה

דף ע"א ע"א : י משנה נדרים דף ס"ט ע"א : יא טור מברייתא דרבי ישמעאל כתובו' דף מ"ט ע"א : יב משנה

יד אברהם

שהרי טומאת עבודת כוכבים ילפי' בפ' ר"ע מד"ק. אך דבר זה אינו לפמ"ש השאגת ארי' בספרו טורי אבן פ"א דמגילה דד"ק כד"ת הוו ואולי' בספיקו לחומרא והביא ראי' מהא דאי' בפ"ד דפסחים דט"כ ספקו אסור. וכ"מ ממ"ש בח"כ בשבת (דף י"ד). וכן נ"ל לה"ר מהא דאמר במגילה קטן הייתי ואין מביאין ראיה מהקטן גבי קריאת מגילה ואי איתא דד"ק הוו כד"ת אמאי אין מביאין ראיה מעדות קטן הא בדרבנן קיי"ל דנאמן להעי' בגדלו. מה שרצה בקטנו כדאי' בפ"ב דכתובות אלא ש"מ דד"ק הוו כד"ת וא"כ מחמירין בספיקו. וכן יש לה"ר מהא דבכמה דוכתי בש"ס קרי לקראי דד"ק דאורייתא כדאיתא בכתובות (דף נ"ב) וגיטין (דף ל"ו) וחולין (י"ז) וכ"מ בב"ב (דף ק"ס ע"ב). ונדרי' (דף ל"ז ע"ב) ובעבוד' כוכבים (דף נ"ב ע"ב) ור"ה (דף י"ט) ומה"ט מחמירין בספיקן ומיהו היינו דוקא שמפורש בד"ק בהדיא ולא מאי דנלמד מדרשא. והא דשבת לא הוי רק אסמכתא ואינו מפורש בדברי קבלה. ומה שהקשה על זה הכ"מ בה' מגילה מדברי הרמב"ם שם בפ"ג שכתב דמצות קריאת מגיל' היא מדברי סופרי' והלא זה דברי קבלה מפורשים כבר יישבתי בחי' להרמב"ם שם דקריאת המגילה נ"כ אינו מפורש אלא מדרשא דגביאים גופייהו שתיקנוה ילפי לה בק"ו ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממיתה לחיים לא כ"ש כדאי' במגילה (דף י"ד) ודמי לכל מילתא דילפי' מדאורייתא בק"ו ומקרי ד"ס. וכן כל דבר הנלמד בי"ג מדות קרי להו ד"ס כדמבואר ברמב"ם ריש ס' אישות ולא עדיפא קריאת מגילה דילפי בק"ו מאחד י"ג מדות. ועוד דאיכא למ"ד דלא ניתנה לכתוב. אבל הניתן לכתוב לכ"ע י"ל דהוי כד"ת. ועוד דאף השירה גופה שאמרו על הים משה בעצמו שלה כלבו וכפירש"י בחומש אבל לא מצינו שנצטוה ע"ז וא"כ לא עדיפא שירה מאלו תקנות דמשה שלא נקראו ד"ת רק תקנות משה כדאי' שלהי מגילה ובס"פ מרובה. והה"ג כתב ג"כ הרמב"ם בריש ס' אבל. וא"כ דין לבא מה"ד להיות כנדון ולא עדיפא קריאת מגיל' משיר' דמשה. והא דקרי הרמב"ם ד"ס לעונג וכבוד שבת בה' שבת אעפ"י דמפורשין הן בנביא י"ל דמ"מ לא נתפרש מה הן הכבו' ועונג רק מד"ס:

ובענין נדרים או שבועו' אי חיילו ע"י שליח כגון שאמר לשליח דור או השבע בעבורי אי חל על המשלח. הנה בנ"ב מ"ק כתב שלא מצא מפורש אלא דמוכח דשפיר אמרי' בזה דשלוחו כמותו דאל"כ קשה אמאי מצינו תנאי בשבועה הא ממשפטי התנאים שיהי' המעשה ביכול ע"י שליח ואם א"א ע"י שליח בטל התנאי א"ו שיכול לאסור בשבועה ע"י שליח. ובס' בית מאיר על אה"ע סי' ק"כ השיג על הנ"ב שנעלם ממנו מ"ש הרמב"ן בב"ב בפסקיו' דנזירו' א"א ע"י שליח ואפ"ה שייך בו דין תנאי ולע"ג דל"ד לתנאי דג"ג וב"ר שאפשר ע"י שליח דהיינו דוקא בין אדם לחבירו משא"כ בדבר שבינו למקום בכל ענין הוי תנאי וא"כ ה"ה נדרים ושבועות אין ע"י שליח והטעם אי משום דהוי כמו שליח לד"ע דהא הנשבע והנודר נקרא חוטא והתוספות בפ"ק דב"מ כתבו דגבי שליח לד"ע בטל השליחות א"כ הטעם דנדר ושבועה א"א ע"י שליח משום דכתיב מוצא שפתיך תשמור וכתיב לבטא בשפתים והוי כמצוה שעל גופו כמו הנחת תפילין שא"א ע"י שליח. וגם בהגהת מרדכי דכתובות

ונתארסה לארוס זה [לד] או לאחר אביה וארוסה (טו) (יח) האחרון מפירין לה :

יד [לה] לג כנסה ונדרה (טז) כז [לו] ולא שמע הבעל כח וגירשה (יז) ואחר כך אירסה אינו יכול להפר אותו (יט) נדר משום דאין ארוס מפר אלא בשותפות האב והכא כיון שהאב אינו יכול להפר לפי שכיון לד שכנסה יצתה מרשותו (הארוס) נמי אינו יכול להפר :

טו [לז] לה מת האב משנתארסה אין הארוס יכול להפר [לח] לו אפי' אם (כ) שמעו הארוס והאב יחד (יח) כט והפר האב קודם שמת [לט] לז וכן אם שמע הארו' והפר לה ל ולא הספיק האב (כא) לשמוע עד שמת (יט) אין הארוס יכול להפר חלק האב :

טז [מ] לח שמע אביה והפר לה ולא הספיק הארוס לשמוע עד שמת (כ) לא אין (כב) האב יכול להפר חלקו של ארוס לב לט ודוקא שמת (כא) אחר יום (כג) שמיעה אבל אם מת ביום שמיעה חוזר ומפר הכל ביחד (כב) לג [מא] ואם (כד) מ חזרה ונתארסה בו ביום אע"פ שמת הארוס הראשון אחר יום שמיעת האב חוזר ומפר עם הארוס השני (כג) [מב] מא ויש חולקין בזה לומר שאין האב חוזר ומפר עם הארוס השני :

יז [מג] מב נדרה והיא ארוסה ומת הארוס בין קודם שמיעה (כד) בין (כה) לאחר שמיעה ושמע

לד ולא שמע הארוס כו'. אבל שמע סוי גירושין כהקמה כדכסמוך: **לה** אפי' לא כוון בשתיקתו אלא לצערה אינו יכול להפר. סוב כיון שעבר היום ואם בותח ע"מ לקיים לאלתר סוב לימו יכול להפר לפילו בו ביום כר"ן ובביאור כ"י וד"מ וכן הוא לקמן סעיף מ"ח דקיום בלב סוי קיום: **לו** הפרתו. לאפוקה שספר ביום שמעו קודם שהקמה הפיר ול"ל לחזור ולהפר כיון שהחכם עוקר הנדר מעיקרו כרי הקמה כראפוקה כמי שלא היה: **לז** והחריש לה יכול חכם כו'. וכ"ם אם לא שמע הבעל הלכך יחיר לא עדיין ריכול חכם

האב וחזרה ונתארסה בו ביום אפילו כמה פעמים האב והארוס האחרון מפירין נדריה ואם לא שמע האב בו ביום ונתארסה לאחרים ושמע אחר כך אפילו אחר כמה ימים האב והארוס האחרון מפירים ביחד ביום שישמעו:

יח [מד] מג נדרה והיא ארוסה ושמע אביה לד ולא שמע הארוס ונתגרשה בו ביום ונתארסה לאחר בו ביום אפילו למאה אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה שנדרה בפני ארוס ראשון מפני שלא יצאתה לרשות עצמה שעה אחת שעדיין היתה ברשות האב מפני שהיא נערה:

יט [מה] נערה המאורסה שנדרה מד ולא שמע אביה ולא בעלה ונתגרשה ונתארסה לאחר אפילו לאחר כמה ימים כשישמע האב והארוס האחרון מפירין נדרים שנדרה בפני הארוס הראשון הואיל ולא שמע אותם הארוס הראשון:

כ [מו] מה האמרינן שחוזרת לרשות האב לכטל מה שנדרה תחת הארוס והוא שמעון דוקא בשמת הבעל מן האירוסין אבל אם גירשה לא דמספקא לן אי גירושין בהקמה דמי הילכך אם שמע נדרה וגירשה אין האב יכול להפר לא לבדו ולא בשותפות עם ארוס אחר ואפילו עם הראשון נמי לא אפי' החזירה ביום השמיעה אבל אם לא שמע הארוס נדרה וגירשה דינה כמו לא שמע ומת לכל דבר:

כא [מז] אין האב מפר נדרי בתו ולא הבעל נדרי אשתו אלא (א) מו ביום שמעם [מח] מו ודוקא כל היום ולא מעת לעת [מט] שאם שמע בתחלת הלילה מפר כל הלילה ויום המחרת ואם שמע סמוך לחשיכה אינו מפר אלא עד שהחשך ואם עבר היום ושתק לה מח אפילו לא כוון בשתיקתו אלא (ב) לצערה אינו יכול להפר מט ואם שתק מפני שאינו יודע שיש ביד הבעל להפר או אפילו יודע נ אלא שנדרה נדר שסבור שאינו יכול להפר כגון שסבור שאינו עינוי נפש יכול להפר אפילו לאחר כמה ימים ולא הויא שתיקתו קיום [נ] ושעת ידיעתו כאילו היא שעת הנדר או יום שמיעה ויפר לה כל אותו היום:

כב [נא] נא נדרה אשתו וקיים לה באחד מלשונות של הקמה וכסבור שאינן לשון הקמה ובו ביום הפר לה (כה) הקמתו (כו) הקמה [נב] והוא הדין למי שיודע שיש בידו להפר אותו נדר שנדרה אבל לא ידע שצריך להפר ביום שמעו ביון שעבר יום שמיעה אינו יכול להפר [נג] ואם נשאל על ההקם לו הפרתו שהפר הפרה (°) ואינו צריך (כח) לחזור ולהפר:

כג [נד] נב בעל שקיים נדרי אשתו והלכה לפני שלשה הדיוטות והתירו לה מותר הגה (כו) [נה] ו"ת לחין חכם חו ג' הדיוטות יכולין להתיר אחר הקמה של (כם) בעל (מהרי"ו סי' ט"ו ומהרלבי ג' הדיוטות להתיר (מהרי"ק שורש ל') ומוב להחמיר לעניו חם קיים לה הבעל שימחל הבעל על ההקם (ויחיר) [ויפר] לה

ומח דנקט סוחיל ולח שמע הרחמן דסיינו כדין שהטחיק כסמוך סעיף י"ם סחם מיירי בגירושין ומספקא לן לי סוס גירושין הקמה לחבל מ"מ לח יהח ידי חובתו הכ"י כזה שהרי גם גבי מיחה כחב רמב"ם דוקא בלח שמע הרחמן כמו שהטחקתי לשונו בסעיף ט"ו ומו"ח ז"ל כחב לפרש דברי הרמב"ם דס"ל שים חוקן בדבר דחם הפר חחד חלקו חחלה דקנים חלק הרחום הרחמן בעיון שלח יעמע הרחמן חבל חחלה לפילו שמע הרחמן מפר החד עם החרון ולח נרחה כן חדח דמ"מ ליה להרמב"ם לפלוגי בהכי ומו דלהדיה מוכח בפי' שמ"ח לומר כן דהח חמר שמוחל בדקדק היו חסיה לחי דלחרון קחי במקום רחמן ומ"ל דלפילו נדרים להרחמן להיינו שמעם חפ"ה מפר חב ולחרון ח"ל עליה קרח יחידה הוח ול"ב דבפר החב חחילה לח הוה בכלל קרח דעליה לרבויי שחפי' נרחו להרחמן מני מפר ממילה לח היה נמי בכלל דספסוק דסיו חסיה דהה עליה קחי חסיו חסיה ול"ב מיה לך דיהיה להחרון במקום הרחמן כלל חלה ט"ב דיעמו בכלל היו חסיה ל"ב יעמו גם בכלל רבוי דעליה ומהו דבר בדור. ולע"ד פשוט דהרמב"ם לח פסיק כשמוחל בהחי דיוק ומעמו מדחיבעיה לן בגמרא חי גרוסין עוסה הקמה חו שחיקה ובעיין לח פשיע ממחניחן דלרום להחרון מפר עם החב ומח ליחח בגירושין בהקמה היינו שעמעם הוה שעשה לה פרחיה להחיר חלה ודחי דלח קי"ל כשמוחל בזה ובכר סביו הרי"ן דף ע"ב הוכחה זחה להרמב"ם דס"ל דבחמת נפעמת הבעיה מהח דשמוחל והרמב"ן ס"ל דחיוה נפעמת ונרחה לדידיה לח קי"ל כשמוחל ל"ב גם הרמב"ם דפוסק דהבעיה חיוה נפעמת כ"ל דלח קי"ל כשמוחל וכמו שכחבנו וים מזה קושיה על דברי הטור ביון שגם הוח ס"ל דהבעיה לח נפעמה למה פסק כשמוחל דלפילו נדרים שעמע הרחמן מפר החב עם החרון סיינו דבריו סוחרים זח"ז וע"ל דדברי שמוחל חיוה פלכה לעניו מה שחמר דבריו על החניה דסיינו בגירושין דבזה לריך דוקה שלח נרחו להרום רחמן חבל בנרחו כבר"ל כוחיה חפי' בנרחו ול"ע ואין להקשות על מ"ם הרמב"ם שמע להרום רחמן וספר ומח וחמ"ב שמע החב וחחרסה לחחר בו ביום חביה ונחמרן מפירין נדריה ומ"ש לחקשות לן בשמע הרחמן סחם שחני דביון שעמע הרחמן ועשה לה שלו שספר לה מקרי כלל נדריה שנרחו להרום רחמן דכמן נסחלק הרחמן ועשה לה שלו ומהרחוי סיה שהחב עלמו יפר לחר מיחח הרחמן דלחרוקן לו רשות הבעל חלה ביון שים עכשיו הרום לחרון לריך החב לנחקף לוחו ולח יפיר זולחו מפ"ב נשרחו לרחמן דהיינו שעמע ונחק דעד מיקחו ליחה לספרה חלויה בו ולח הפרו יש לנו לומר ביון שלח הפר בוה פלו קיים בפירום ולח יועיל הפרת לחחרון במקומו חלה דשמוחל יליף דמהכי מקרח בעליה והרמב"ם לח ס"ל כן בדהשה דעליה מעעם שכחבנו והכל נכון לדעת הרמב"ם וע"ב יש להחמיר להלכה כדעת הרמב"ם דלה מועיל הפרת הרום לחחרון שה החב חלה בלח שמע הרחמן כ"ל: (כה) הקמתו הקמה. ביון שעל כל פניה יודע שים דין נדר ודין הפרה בוה שפיר שמיעם ולח דמי להסיה דסטיף כ"ח מחיו יודע שים ביד הבעל להפר בו': (כו) וי"א דאין חכם כו'. בעעם דכל חסה חיש נודרת רק על דעת בעלה:

כלח

ביאור הגר"א

כו': [מד] נדרה והיא כר. שם ת"ש נדרה כו' הב"ע בו' וי"ש ולא שמע אבל בסי"ז אפי' שמע גם הארוס לכן כתב שם ומת ום"ש ושמע האב לישנא דנם' נקט:[מה] נערה המאורסה כו'. שם קושיות הב"ע בשלא שמע כו' וס"ד דנם האב לא שמע בכסי"ש ובסי"ו אבר שני הבבות בבת ובאן בסי"ח וסי"ם אבר בנתגרשה: [מו] הא דאמרינן כו'. בעיא שם ולאחסרא. והרא"ש בפסקיו יב"ד הרמב"ן אבל הרשב"א חולק עבר"נ ד"ה ולענין בו':[מז] אין כו' ולא כו'. פשוט שם ע"ב א' ושי"ם ועיקרה בספרי ואם ביום שמוע אישה יניא אותה כו' ליפר כו' שם למעלה סזה ואם הניא אביה אותה כו' באב מנין כו' ת"ל אלה החקים אשר צוה ה' את משה ע"ב

חידושי רע"ק

(סם ע"ו ס"ק כ"ד) **כג** ל"ל לדעת הטור ויצ"ע לעני"ר לק"ם דאף דלא קיי"ל כשמואל בפ' המדני דלא סיירי מתני' בשמע הארוס ס"ם בעיקר חדין קיי"ל בשמואל דנראה לארוס ראשון אחרון סצי ספר ובפרם דהא אסרינן עלה ת"כ דשמואל **אלא** ביום שמעם ע' ת' ראש יוסף (פימן ז') בנדרה שיחול תנדר לאחר ל' יום ושמע הבעל ביום שנדרה ושתק דא"י להפר ביום שחל הנדר וע' בב"י (מ' זה מ"ח) ודוק וע' ב"ח (מקמ"ו) שכתב המעם דבעל יכול להפר קודם שיחול ביון דצריך להפר ביום שמעו משא"ה אתה מקש את האב לבעל כו': [מד] ונקוא כר'. פתוס' רשבת קנ"ז א' ד"ה והלכתא כר' וכן מסקנת הרא"ש בנדרים שם ב' ושי"ם: [מה] נערה המאורסה כו'. מתני' שם קושיות הב"ע בשלא שמע כו' וס"ד דנם האב לא שמע בכסי"ש ובסי"ו אבר שני הבבות בבת ובאן בסי"ח וסי"ם אבר בנתגרשה: [מו] הא דאמרינן כו'. בעיא שם ולאחסרא. והרא"ש בפסקיו יב"ד הרמב"ן אבל הרשב"א חולק עבר"נ ד"ה ולענין בו':[מז] אין כו' ולא כו'. פשוט שם ע"ב א' ושי"ם ועיקרה בספרי ואם ביום שמוע אישה יניא אותה כו' ליפר כו' שם למעלה סזה ואם הניא אביה אותה כו' באב מנין כו' ת"ל אלה החקים אשר צוה ה' את משה ע"ב

פתחי תשובה

רלד (א) ביום. עיין כמשובת רלם יוסף תשובה ו' דף י"ד שנשאל מאה שמדלג לאחר ל' יום ושמע בעצם היום שנדרה ולא הפר לה (דלפ שמדעין לא חל הנדר יכול להפר כדלקמן סעיף ס"ע) אם יכול להפר לה ביום שחל הנדר או נאמר ביון שלא הפר היום שמעו שוב לא יכול להפר לה ובעצה דבתר יום שנדרה חלוק וביון שלא הפר היום שמעו חיינו יכול להפר ולפ חם זה הבעל לא הפר לה ביום שמעו משום שסיום שבוע שלא יכול להפר חלא בשחל

באר היטב

(כו) לצערה. ומם שותק ס"מ לקיים לאלתר סוב חיינו יכול להפר חפילו בו ביום. סר"ן וע"ל סמ"ח: (כז) הקמה. כיון שעכ"ם יודע שים דין נדר ודין הפרה חי שיר שמיעם ול"ד להסיה דסכ"ח דשם חיינו יודע שים ביד הבעל להפר כו'. ע"ו: (כח) לחזור. כיון שהחכם עוקר הנדר מעיקרו: (כם) בעל. הטעם

סם"ו: סא לעון הרמב"ם כפי"ו מהלכות נדרים דין י"ו וכקנ ולח שמע משום דכשי למינקט וכתב"כ ומשעם שהתבתי בסעיף דלעיל: סד לעון הרמב"ם שם בפי"ו דין י"ב ונלמד מדין בלאנין וכיון שלח שמע יכול להפר לפילו לאחר כמה ימים כשישמע: סה לעון סעור מסת דאמרי' לי גירושין סוס כהקמה וליינימו לעיל בסעיף י"ו: סו מבואר בכתוב: סז משנה נדרים דף ע"ו ע"ב וביבמות הרמ"אור"ח ובכי"פדבכתי לתיין הלכ' כהני תנאי דסכרי משע נעת וכ"כ הרמב"ם בפרק י"ב מהל' י"ב: סח מה שנ"ב דף מקוקת הגמרא עם דף ע"ח וע"ש ובכותח ע"ש לקיים לאלתר סוב ליינו יכול להפר ועיין בסעיף ט"ו: סם עם מעמ שם דף פ"ו ע"ב: נ שם במשנה ובחכמים ובכי' הרמ"ן ובכ"ן שם וכ"כ הרמב"ם בפי"ב: נא הרמב"ן בתשובות (°) ויפיים שם ביון דחכם עוקר מעיקרו הרי עקר הקמה משקרת ונמלח הספרה במקומה עומדת: נב הרמב"ן:

ברכי יוסף

(פימן רל"ד סעי' כ"ג בהג"ה) ויי"א דאין חכם וכו'. וכ"כ הרדב"ז בתשובה כ"י שאם כתבים לה ושתה תפך ביתיהם מתירים לה ואם קיים לה הבעל ועדיין עומד בקיומו ואינו תפך ביתיהם לא תמלך לומר שהתירוה בלב ואם קיים לה ומפלפלתיר ל"ב שוחק לי נמי דליחת קמן פלוגתת דרבוחתא ועדתי להחמיר חלת מתירין הקמתו לפי' לחת כמה ימים ומפר לה בו ביום ובשעת הדחק כגון דליחת לבעל וסיל מלטערת מנדתך ומתארסת סומכין על המקילין ומתירין לה. וזהו תוכך דבריו בתשובה כ"י סימן שני תלטים קפ"ז:

יד אברהם

שיש. ובשעת הקידון ליחת ע"י שיש למיר המלת ול"ב לחבי קשה דה"ל נרים למילף מקדון מעדות ס"ו דגם שבושה מיסול ע"י שיש סכ"ד ול"מ:

לח [נו] ואם אינו ביום שמעו יתיר ג"כ לט חכם או ג' הדיוטות (ת"ה סי' רע"ט) וע"ל סעיף מ"ט וכל זה לכתחלה לחוש לסברת המחמירים אבל העיקר כסברא (ל) הראשונה דחכם או ג' הדיוטות מתירים אחר הקם הבעל כסברא הראשונה (היא סברת הגהות מרדכי דשבועות ודשבת ורשב"ם בשם ר"י ורא"ש ב"י בשם רשב"ץ ות"ה) :

כד נג מפירין נדרים בשבת מ [נז] נד אף על פי שאינם (לא) לצורך השבת נה ולא יאמר לה מופר ליכי כמו שאומר בחול [נח] אלא מבטל בלבו מא ואומר לה טלי אכלי וטלי ושתי וכיוצא בזה (רמב"ם וטור לקמן סימן זה) :

כה נו הבעל [נט] (או האב) [ס] יכול להפר (כז) בלא שמיעה אם הוא פקח מב אבל אם אינו (לב) שומע [סא] והוא מדבר אינו יכול להפר :

הגה [סב] (ב) ויש חולקין דאף פקח אינו יכול להפר עד שישמע (הטור והרא"ש וסמ"ק) מג [סג] ומיהו אם הפר (לג) ואח"כ שמע הוי הפרה (ר' ירוחם ועס"ק ת"נ) :

כו [סד] נז השוטה אינו מפר :

כז נח קטן אינו מפר מד [סה] לפי שאין לו (לד) אישות :

כח נט אין האב והבעל מפירין (כח) קודם שתדור [סו] ס אבל משנדרה מפירין אף על פי שלא חל הנדר [סז] ואפילו שלא בפניה :

הגה מה [סח] וי"א דוקא נדר שתלוי בזמן דממילא חייל אבל אם תלוי במעשה לא יוכל להפר עד (לה) שיחול (רבינו ירוחם סוף נכ"ז בשם רבינו יונה) :

כט [סט] סא הבעל מפר לשתי נשיו כאחת [ע] וכן האב לב' בנותיו (כט) מו (ג) סב ויש (לו) חולקין:

ל [עא] (ד) סג אין יכולים (ל) לעשות שליח [עב] לא להקמה ולא להפרה :

טורי זהב

(כז) בלא שמיעה. זה דעת רמב"ם וטעמו כיון שעכ"פ ראוי הוא לשמיעה כמו שאמרו כל הראוי לבילה כו' ע"כ יכול להפר בלא שמיעה שיאמר כל נדרים שנדרת יהיו מופרים ולא שמען ובגמרא הוי [דין] זה איבעיא להו ולא איפשטא רק שבדרך אח"ל אמרו שמפיר והרמב"ם פוסק בכל מקום כפי האח"ל ופרכינן בגמרא ממ"ש לעיל סעיף י' דרך ת"ח כו' והא לא שמע ומשנינן דמפר כדי לבדוק בה אם יש שם נדר וכשהספר לפניו אז ישמע ויפר לה והיש חולקין הוא הרא"ש דאינו פוסק כהאי אמלי לומר ובפרישה כתב טעם הרמב"ם דשמע אביה כתיב ולא כתיב בבעל ושמע ואיזה תלמיד טועה כתבו דבהדיא כתיב ושמע אישה אלא דבגמרא מיבעיא אי ושמע אישה דוקא או לאו דוקא וברמב"ם כתוב בהדיא בזה דבעל ואב שוין : (כח) קודם שתדור. שהטעם דכתיב אישה יקימנו ואישה יפרנו את שלא בא לכלל הקם שלא בא לעולם לא בא לכלל הפר : ומ"ש שתלוי בזמן כו' אבל בהתרת חכם מבואר בסימן רכ"ח סעיף י"ז דאפילו בכה"ג לא יתיר עד שיחול : (כט) ויש חולקין. דכתיב אותה ולא חברתה עמה כדדריש רבי יהודה אותה גבי סוטה ודעה ראשונה ס"ל דחכמים חולקין על רבי יהודה בדרשה דאותה : (ל) לעשות שליח. דכתיב אישה יקימנו וגו' ולא שלוחו ואע"ג דבכל מקום שלוחו של אדם כמותו הכא שאני דגלי קרא ובטור סיים כאן אפילו בנדרים שנדרה כבר וקשה פשיטא וכי ס"ד שיהא השליח עדיף

שפתי כהן

חכם להתיר: לח ואם אינו ביום שמעו כו'. כלומר כיון דיש פוסקים לקמן סמ"ט דאין הבעל יכול לשאול על ההקם אלא ביום שמעו : לט חכם או ג' הדיוטות. מיהו אף לאחר יום שמעו ישאל הבעל תחלה ויתיר לה גם כן די"ל דהבעל יכול לשאול על ההקם אף לאחר יום שמעו ושמא אין חכם או שלשה הדיוטות יכולים להתיר לה אחר הקמה של בעל הלכך לכתחלה להוציא נפשיה מפלוגתא יש לעשות כל מה דאפשר אבל העיקר כסברא הראשונ' כו' והלכך היכא דאין הבעל בפניכו יש להתיר לה על ידי שלשה הדיוטות ועיין בתשובת מהר"מ מינץ סי' י"ח וסי' קי"א שהאריך הרב בזה ולבסוף מסיק גם כן הלכה למעשה ראיתי דאיתא בי"ד שיש להתיר לבעל הקמתו אפילו אחר יום שמעו ואחר כך מפר הבעל לאשתו ואחר שהתיר לה הבעל יתיר החכם גם כן לאשה וע"ש : מ אף על פי שאינם כו'. אף על גב דחכם אינו מפר אלא לצורך כדלעיל סימן רכ"ח ס"ג בעל שאני כיון דאינו מפר אלא עד שתחשך ואם לא יפר היום לא יוכל שוב להפר : מא ואומר לה טלי כו'. ע"ל סעיף ל"ח : מב אבל אם אינו שומע כו'. דראוי לשמוע בעינן לאפוקי חרש שאינו שומע כלל: מג ומיהו אם כו'. הכי מוכח בש"ס (דף ע"ב) מיהו מסיק הרא"ש שם בפירושו שצריך לומר הרי הם מופרים לכשאשמע ובע"א לא תועיל הפרה ובאב צריך שתהיה בתו ברשותו לכשישמע וכ"כ מדברי הר"ן שם : מד לפי שאין לו אישות. כמו שנתבאר בא"ע סי' מ"ג : מה וי"א כו'. כמאת הב"י והרב קצרו מאד בדבר ולדבריהם צ"ע דהא לקמן סעיף ס"ט אע"ג שתלוי במעשה יכול להפר אבל דברי ר' ירוחם (סוף נכ"ז) מכוונים וז"ל וי"מ דכי אמרינן שהבעל או האב יכולים להפר אפילו לא חל הנדר דוקא כשתלתה הנדרים בדבר שיש בו עינוי נפש או בדבר שבינו לבינה כגון שהיא שאני נהנה לאבא ולאביך אם אני עושה לפיך או נטולה אני מן היהודים אם אני משמשך אבל אם תלתה בדבר שאינו עינוי נפש ואינו בינו לבינה כגון קונם יין אם אלך למקום פלוני אינו מפר עד שיחול הנדר (כלומר אף על גב שעיקר הנדר הוא מעינוי נפש כמו קונם יין כיון שלא תלתה בדברים של עינוי נפש או בינו לבינה אינו יכול להפר עד שיחול) וכן כתב הר"י בשם רבותיו ול"ד להיא דאמרי' קונם יין לאחר ל' יום מפר אע"פ שלא חל הנדר דהתם חייל ממילא עכ"ל ולענין דינא אע"ג דמדברי הרמב"ם פי"ב מה"נ דין י"ב שכתב אמרה היין הזה אסור עלי אם אלך למקום פלוני ה"ז מפר אף על פי שעדיין לא הלכה כו' וכן כתב הסמ"ק סימן ק"ו וסמ"ג דף ע"ג ע"ב והטור נראה דלא כר"י מכל מקום יש להחמיר באיסור דאורייתא ועוד שהרי ר"י גופיה מביא שם דברי הרמב"ם וכתב עליה וי"מ דכי אמרי' כו' ועוד דלקמן ס"ק פ"ד כתבתי דגם דעת הטור כן והלכך י"ל דמה שכתב כאן אם אלך למקום פלוני מיירי כשיש בהליכה זו דבר של עינוי נפש ועוד שכן דעת הר"ן ר"פ בתרא דנדרים (דף פ' ע"א) שהוכיח כן מהסוגיא וז"ל והקשה הרב ר' יונה כו' י"ל דכי אמרי רבנן דמפר אע"פ שלא חל הנדר ה"מ היכא שא"א לה להגלגל אפילו כי מזדהרה בתנאה מעינוי נפש או מדברים שבינו לבינה כגון נטולה אני מן היהודים אם משמשתו שאינה יכולה להגלל מדברים שבינו לבינה א"נ כגון שתלתה תנאי בדבר שהיא עשויה לעבור עליו כגון שאני נהנה לך אם אני עושה ע"פ אבא או ע"פ אביך דטריחא לה מלתא לזהר שלא לעשות על פיהם אבל היכא דתלתה נדרה בדבר שאינו לא מעינוי נפש ולא מבינו לבינה והוא דבר שאפשר לעמוד בו אינו מפר עכ"ל מיהו מה שהוסיף הר"ן להקל דאפילו באינו עינוי נפש או בינו לבינה ותלתה תנאה בדבר שהיא עשויה לעבור עליו נראה אף על גב דמדברי ר"י נראה שאין מחלק בזה מכל מקום אין להחמיר ואף על גב דנראה דהר"ן כתב כן משום הך דאני נהנית לך אם אני עושה ע"פ אבא או ע"פ אביך ויש לומר דהתם נמי דברים שבינו לבינה הוא וכמ"ש לקמן ס"ק פ"ד בשם הטור מכל מקום כיון דבלא"ה נראה מדברי הרמב"ם ושאר פוסקים דבכל ענין יכול להפר אין להחמיר : מו ויש חולקים. אטולה מילתא קאי :

באר הגולה

נג משנה שבת דף קנ"ז ע"א ונדרים דף ע"ז ע"ב : נד שם בגמ' דף ע"ז ע"א : נה ברייתא שם ע"ב : נו טור בשם הרמב"ם בפי"ב מה"נ וסמ"ג וכ"כ הר"ן בשם הרמב"ן מבעיא דדמי כל תמא וכו' דקאמר אח"ל בעל מפר בלא שמיעה שם דף ע"ב ע"א וכו' וס"ל מדקאמר אח"ל ומסמיך לה אדרבי זירא משמע דהכי קי"ל : נז שם והרמב"ם שם : נח שם ושם : נט משנה שם דף ע"ט ע"א והחכמים הסכמות הפוסקים : ס הרמב"ם שם בפי"ב וכן בטור פי' כגון שאמרה קונם דבר זה עלי אם אלך למקום פלוני ה"ז מפר וכו' והחכמים בברייתא שם דף פ"ט ע"ב ועיין בסימן רכ"ח סעיף י"ח ובמה שציינתי שם : סא טור בשם הרמב"ם שם בפי"ב מה"נ מאבעיא שם בגמ' דף ע"ב ע"א ופשטא דבינא מהספקות הכוונה וכו' וס"ל דמדרבנן פשוט דלא משמע להו אותה דוקא : סב הרא"ש וטור והר"ן בשם הרמב"ן דת"ק נמי לא פליג אדוקיא דאותה ולזה הסכימו : סג ברייתא שם דף ע"ב ע"ב

גליון מהרש"א

רמב"ם פי"א הלכה י': (ש"ך ס"ק ל"ט) דהבעל יכול לשאול על ההקם כו' ושמא אין חכם ובס' אבני מילואים על אה"ע סימן ע"ד ס"ק ג' ד"ה שוב עיינתי הביא ת' מהרי"ק דכיון ששאל הבעל על הקמתו ונעקרה ההקמת ולא נשארה אלא השתיקה (ומש"ה הבעל אינו יכול להפר עוד) בהא כ"ע מודים דהחכם יכול להתיר דדוקא אחר ההקמה סוברים דאין החכם מתיר אבל לא אחר שתיקה לחוד: (ש"ע סעיף כ"ח) אין האב והבעל מפירין קודם שתדור. עיין פ"ז ומת דא"י להקים קודם שתדור כתב הרא"ש נדרים דע"ב ע"ב וכ"כ בסונין דע"ת ע"א דקים לן שלא היה בלבו לקיים שמא תדור דברים שהוא בוש מהם והוי כמו טעות וכ"כ הרע"ב פ"י מ"ז מנדרים ולפ"ז במפרש אם תדור מכבר זה יהיה קיים הסברא דמועיל אולם לטעם הר"ן דבהקמה אינולמוד קודם מן אחר שכבר נדרה מסברא גם במפרש אינו הקם וק"ל מסעיף נ"ד לקמן דהקמתו קודם לעניית אמן : (שם בהג"ה) וי"א דוקא נדר שתלוי בזמן ואם תלתה הנדר בשב וא"ת כגון קונם אם לא אלך לזמן פלוני אף דמ"מ אין הנדר ודאי מ"מ יכול הבעל להפר ע' ת' מהרי"ט ח"א ס"א : (ש"ך ס"ק מ"ה) מיהו מה שהוסיף הר"ן להקל כו' ותלתה הנאה בדבר עי' ספר אבני מילואים על אה"ע ח"ב סימן ע"ד ס"ק ג' :

עצי לבונה

(שם סעיף כ"ה בהג"ה) ומיהו אם הפר וכו'. עש"ך ס"ק מ"ג שכתב הכי מוכח בש"ס דף ע"ב מיהו מסיק הרא"ש שצ"ל הרי הן מופרין לכשאשמע וכו' ועי' בסוף דגיטין דף ל"ה שהקשו היאך נמי נדירנה ותאכל מיד ולר"א ניחא דמצי מפר קודם שתדור ע"ש ולפי סוגיא הנ"ל דצריך והא לא שמע ומשני דאמר לכי שמענא וא"כ לר"א נמי קשה דא"כ הפר לה מקודם הא לא חייל עד שישמע והיא כבר עברה על הנדר והלכך וצ"ל כשישמע חייל הפרה למפרע או אפשר דהתוס' סוברים דבעל מפר בלא שמיעה ועיין ש"ך שהאריך בזה : (שם סעיף כ"ח) אין האב והבעל מפירין וכו'. עט"ז ס"ק כ"ח ומ"ש שתלוי בזמן וכו'. זה שייך לדברי רמ"א שכתב וי"א וכו' על זה כתב הט"ז אבל בהתרת חכם וכו' דשם אפילו בתלוי בזמן לא יתיר עד שיחול רק בבעל בתלוי בזמן מפר קודם הזמן דאתי ממילא ובתלוי במעשה אף הבעל א"י להפר ועש"ך ס"ק מ"ה בשם ר"י שמחלק גם בזה שתלוי במעשה דיכול להפר ודוקא בתלוי בדבר של ע"נ או בינו לבינה אבל תלתה

חידושי רע"ק

יכול להפר קודם שחל הנדר דאם לא יפר עתה שוב א"י להפר ע"ש : (סעיף כ"ג בהג"ה) היא סברת הגהות מרדכי. וכן יש לדייק דהכי הוא דעת הרא"ש בפירושו ודעת תוס' נדרים (דף ח' ע"ב) בעובדא דרבינא דהה"ל נדרא לדביתהו דפירשו תוספות והרא"ש דקיים לה בעל ע"ש וע' בש"ע אה"ע (סימן י"ב ס"ב) ובב"ח שם : (שם ש"ך ס"ק ל"ט) לכתחילה להוציא נפשיה מפלוגתא בפשוט י"ל דע"י ששואל על ההקמה והחכם מתיר לה אין עוד פקפוק כיון דמה דלא מהני שאלת הקמה אם אינו ביום שמעו משום דאף דהתקמה נעקר מ"מ אין ביום שמעו וכיון דעכ"פ ההקמה נעקר הוי כלא קיים אלא כשתק ביום שמעו דמהני התרת חכם ודוק : (ש"ך סקמ"ה) ואע"ג דנראה דהר"ן כתב כן לענ"ד דברי הר"ן הם סוגיא ערוכה (ר"פ המדיר) ולא תתקשט ולא תאסר א"כ קרי לה מנוולת הרי דאף לר' יוסי וקישוט לא הוי ע"נ מ"מ כיון ע"י דקורים לה מנוולת עשייה לעבור ותתסר בתשמיש יכול להפר מיד והיינו ממש כסברת הר"ן הנ"ל : (שם בשו"ע סעיף ל') אין יכולים לעשות שליח וכן הוא לשון הטור וכ' עלה הב"י פלוגתא דר' יאשיה ור"י (פ' נערה) ופסק שם הרא"ש הלכה כר' יאשיה דמחמיר ע"ש ותמוה דהא לענין הקמה הוי

ביאור הגר"א

וי"א כו' אבל כו' וטוב כו' : [נו] ואם אינו כו'. עש"ך : [נז] אע"פ כו'. גמ' שם וכנ"ל סכ"א : [נח] אלא כו'. שם : [נט] או האב. רא"ש ד"ה מהו ור"נ שם וכמש"ש בגמ' א"ר ת"ש דרך כו' : [ס] יכול כו'. ער"נ שם ע"ג א' ד"ה משום כו' : [סא] והוא כו'. ר"נ ד"ה בעי ורא"ש ד"ה חרש כו' ע"ש : [סב] וי"ח כו'. הרא"ש בפסקיו כתב דלא איפשיטא וכתב הטור ולחומרא : [סג] ומיהו כו'. הרא"ש ד"ה ומשני כו' אבל מסיק שם דוקא שאמר בפי' לכי שמענא וכ"ד הר"נ שם וע"ש ד"ה ת"ש וד"ה ה"נ כו' : [סד] חשוטה כו'. וכ"כ הרא"ש ד"ה חרש כו' : [סה] לפי כו'. כמ"ש בפ"י דיבמות ורפי"ד שם וה"ה לשוטה כמש"ש ושם : [סו] אבל כו'. ער"נ שם ד"ה ולענין כו' ורא"ש בפסקיו שם : [סז] (ליקוט) ואפי' שלא בפניה. ממ"ש (נזיר כ"ג א' וש"מ) הפר בעלה ולא ידעה כו' (ע"ב) : [סח] וי"א כו'. הב"י והרב קצרו בדברי רי"ו ונתנו מכשול למעיינים דהלח"מ טעה וכתב דהר"ר יונה פסק כר"נ אלא שסובר כסברא הראשונה שכתב הר"נ צ' ב' בד"ה מיהו.וא"ד כו' ולדבריו ה"ל להרב לחניה לקמן סעיף ס"ט ובסי' רכ"ח סי"ז אבל המעיין ברי"ו ששם כתב להדיא כרבנן אלא שכתב דוקא שתלתה בדבר שיש בו עינוי או בינו לבינה כו' ול"ד לאומר אחר ל' יום דהתם חייל ממילא וכ"כ הר"נ שם פ' א' ד"ה ור' יוסי כו' ותקשה כו' וי"ל כו' אלא שהוסיף הר"נ וכתב א"נ כגון כו' ולמד ממש"ש פ"ם ב' קונם שאיני כו' וכ"כ שם צ' א' ד"ה מיהו כו' אבל רי"ו לא מחלק בזה דס"ל כדעת הטור והרא"ש בפי' שם ד"ה קונם כו' דהוי דברים שבינו לבינה וכמ"ש רי"ו שם להדיא וכמ"ש בש"ע בסעיף ס"ט ודברים כו' : [סט] הבעל כו' וי"ח. ער"נ שם ד"ה לא כו' ולענין כו' : [ע] וכן כו'. הרא"ש ור"נ שם : [עא] אין כו'. עבת"נ וכמ"ש בפ"ק דעבודת כוכבים (ז' א') דבשל תורה הלך אחר המחמיר הרא"ש שם ורש"ם : (ליקוט) אין כו'. לא כ' כלשון הגמ' האומר לשליח כל הנדרים כו' משום דבכה"ג לכ"ע א"י להפר דפלוגתייהו הוא אליבא דר"א כמ"ש בנזיר י"ב ב' ואנן קי"ל כרבנן ועיא"ש בנדרים שם (ע"ב) : [עב] לא להקמה .

באר היטב

דכל אשה אינה נודרת אלא ע"ד בעלה. ט"ז : (ל) הראשונה. והלכך היכא דאין הבעל בפניו יש להתיר לה ע"י ג' הדיוטות. ש"ך : (לא) לצורך. (אע"ג דהכם אינו מתיר אלא לצורך בעל שאני) דאם לא יפר עד שתחשך לא יוכל שוב להפר. ש"ך וע"ל סל"ח : (לב) שומע. דראוי לשמוע בעינן : (לג) ואח"כ. ומסיק הרא"ש שצ"ל הרי הם מופרים לכשאשמע ובענין אחר לא מועיל הפרה ובאב צריך שתהיה בתו ברשותו לכשישמע : (לד) אישות. כמו שנתבאר בא"ע סימן מ"ג : (לה) שיחול. כ' הש"ך דדין זה צ"ע דהא לקמן סס"ט אע"ג שתלוי במעשה יכול להפר אבל דברי ר' ירוחם המה מכוונים וז"ל דכי אמרי' שהבעל או האב יכולים להפר אפילו לא חל הנדר דוקא כשתלתה הנדר בדברים שיש בהם עינוי נפש או בדבר שבינו לבינה אבל אם תלתה בדבר שאין בו עינוי נפש ואינו בינו לבינה כגון קונם יין אם אלך למקום פלוני אינו מיפר עד שיחול הנדר עכ"ל ולענין דינא נראה דיש להחמיר באיסור דאורייתא שאינו יכול להפר עד שיחול אם לא תלתה בדבר עינוי נפש או בינו לבינה מיהו אם תלתה הנאה בדבר שהיא עשויה לעבור עליו נראה דאין להחמיר עכ"ל (ובהתרת חכם לעולם לא יתיר עד שיחול אפילו נדר שתלוי בזמן) : (לו) חולקין. אכולה מילתא

פתחי תשובה

הנדר או שהיה יודע שיכול להפר אלא שיש לו זמן וא"כ מה שלא הפר היה משום שטעה בדין אם"ה אינו יכול להפר דזה דמי למ"ש המחבר בסעיף שאח"ז וה"ה למי שיודע כו' ע"ש : (ב) ויש חולקין. [עיין בתשובת משכנות יעקב סימן נ"א מ"ש בזה] : (ג) ויש חולקין. עיין בתשובת משכנות יעקב סימן נ"ב מ"ש בזה : (ד) אין יכולים כו'. כך לשון הטור וכ' הב"י עלה פלוגתא דרבי יאשיה ור' יונתן ופסק הרא"ש הלכה כר' יאשיה דמחמיר וע' בתשו' מאור

כי

שולחן ערוך

לא (לא) סד צריך שיכוין לשם האשה שהפר לה ולשם הנדר שהוא מפר כיצד נדרה אשתו (לז) וסבור שנדרה בתו **מז** [עג] (כי כן אמרו לו) (אליבא דחד שנוייא בגמרא) או איפכא **מח** נדרה מהתאנים וסבור שנדרה מהענבים (כי כן אמרו לו) או איפכא והפר לה על דעת זה לא הוי הפרה סה אלא א"כ נודע לו תוך כדי דבור **מט** [עד] (לח) ורצה גם בהפרה זו:

לב סו כשנודע לו אחר כדי דבור דלא הוי הפרה יש לו להפר כל יום ידיעה שניה [עה] ואם קיים בידיעה קמייתא **נ** לאו (לט) כלום הוא ואם רצה להפר בידיעה שנייה מפר:

לג סז אמרו לו נדרה אשה בתוך ביתך **נא** וסבור שהיא בתו והפר לה ונמצא שאשתו היא שנדרה אע"פ שלא נמצא אלא לאחר כדי דבור הרי זה מופר והוא שרוצה בהפרת אשתו:

לד [עו] סח כל ההפרה תלויה בשעת הנדר כיצד אם בשעת הנדר היא נשואה אע"פ שלא יחול עד שתתאלמן כגון שאמרה קונם ככר זה עלי לאחר ל' יום והפר לה ונתאלמנה בינתיים מופר סט וכן אם אמרה קונם עלי ככר זה **נב** לאחר שתתאלמן הרי זה מופר:

לה ע היתה אלמנה בשעת הנדר **נג** אינו (מ) מופר (לב) אע"פ שנשאת קודם שיחול לא שנא אמרה קונם עלי לאחר ל' יום ונשאת בינתיים עא לא שנא אמרה קונם עלי לאחר שאנשא **נד** [עז] עב והוא הדין אם היתה ארוסה בשעה שנדר' וחל הנדר אחר שנשאת לו אינו יכול להפר:

לו [עח] עג אסרה עצמה בתאנים וענבים בין בנדר בין בשבועה בין שאסרה עצמה בכל המין בין שאמרה תאנים וענבים אלו וקיים לתאנים והפר לענבים או שקיים לענבים והפר לתאנים מה שקיים קיים ומה שהפר מופר וכן כל כיוצא בזה (לג) ואין אומרים בהפרה נדר שהופר מקצתו הופר כולו:

הגה [עט] ויש חולקין וסבירא להו (לד) דאם קיים קצתו קיים כלו ואם הפר קצתו אינו מופר כלל (טור והרא"ש ורמב"ן ור"ן)[פ] ודוקא בנדר אחד **נה** אבל אם אמרה קונם ענבים עלי קונם תאנים עלי ב' נדרים הם ואין שייך אחד לחבירו. (ב"י בטור):

שפתי כהן

מז כי כן אמרו לו. כלומר וזה הוי כמפרש לאפוקי אמרו לו סתם אשה נדרה בביתך שאע"פ שהוא סבור שהיה בתו הוי הפרה בסעיף ל"ג וזהו כדעת הר"ן והרא"ש ור"י אבל הב"ח פסק דאם סבור בדעתו שהיא בתו נמי דינו כמפרש ולא מיקרי סתם אלא כשאמרו לו נדרה אשה בתוך ביתך והוא הפר בסתם למי שהוא ויש להחמיר באיסור דאורייתא כיון דבלא"ה דעת הרמב"ם והרמב"ן והטור נראה דסתם דינו כמפורש וע"ל סי' ש"מ סעיף כ"ד: **מח** נדרה מהתאנים כו'. ק"ק פשיטא דאיכא הפרה דהא צריך לפרט ודוחק לו' דבדיעבד הוי הפרה אפי' בלא פירוש וי"ל דא"ל לפרט אלא משום דנדע דלא נדרה דבר כדי לאפרושי מאיסורא וכדלעיל סי' רכ"ח וא"כ בהאי פירושא דבין תאנים וענבים אין חילוק בזה. דרישה. והאי דוחק וא"א לאמרו וכמש"ל סי' רכ"ח ס"ק כ"ד והאי י"ל נמי ליתא וכמ"ש שם דבכל מילי צריך לפרט הנדר. ועוד דהכתי תקשה דהא כתבו הרמב"ם והמחבר לעיל סעיף כ"ה דבעל מפר נדרים אע"פ שלא שמען אלא הדבר פשוט דא"ל לפרט הנדר אלא בהתרת החכם משום מילתא דאיסורא ואילו הוה ידע חכם שים בו נדנוד איסור לא היה מתירו או היה מתירו בחרטה או בפתחים אחרים אבל הבעל מפר לרצון אשתו אפי' מילתא דאיסורא והכי משמע פשטא דסוגיא בפרק השולח (דף ל"ה ע"ב) והיינו דלא אשתמיט חד מהפוסקים דכתב שצריך לפרט הנדר גבי בעל כנ"ל: **מט** ורצה גם בהפרה זו. אע"פ שלא חזר והפר לה בפירוש הוי הפרה: **נ** לאו כלום הוא. כיון דבטעות הוי: **נא** וסבור שהיא בתו כו'. ע"ל ס"ק מ"ז: **נב** לאחר שתתאלמן. והפר לה ואחר כך נתאלמנה הרי זה מופר: **נג** אינו מופר. במה שמפר אחר הנשואין: **נד** וה"ה אם היתה ארוסה. בתולה שלא היתה לאיש מעולם בשעה שנדרה כו' עט"ז. וכ"ש אם היתה ארוסה לאחר שנתאלמנה אלא בבתולה ה"א כיון דהיה יכול להפר או בשותפות הבעל. כדלעיל סעיף כ' יפר גם עכשיו בשעת חלות הנדר: **נה** אבל אם אמרה קונם ענבים עלי כו'. ע"ל סי' רכ"ט ס"ק ו' וס"ק י':

טורי זהב

עדיף מעלמו שאינו מפר עד שתדור שתדור אפתי עד שאבוא ממקום פלוני מופרין ת"ל איסה יקימנו ואישה יפירנו דברי ר' יאשיה א"ל רבי יונתן מלינו בכל התורה שלוחו של אדם כמותו משמע דע"כ לא אסר ר' יאשיה אלא באם השליח עושה ב' דברים דהיינו שמיעת הנדר וגם ההפרה אבל בא' מהן לא קמ"ל הטור דאינו כן וה"ק ל"מ אם יעשה השליח ב' דברים דהיינו שמיעת הנדר ואחר כך יפר אותה אלא אפילו אם שמעו הוא עלמו והשליח לא יעשה רק ההפרה וברייתא דנקט ב' דברים הוא להודיעך כחו דר' יונתן דמתיר אפילו בזה:

(לא) צריך שיכוין לשם האשה. דיניא אותה דוקא הוא אותה: ומ"ש כי כן אמרו לו בגמרא דף ס' אמרינן למימרא דיניא אותה דוקא והא גבי קריעה דכתיב על שאול ועל יונתן בנו ותניא א"ל מת אביו וקרע ואחר כך נמצא בנו יצא ידי קריעה לא קשיא הא בסתם הא במפרש סתם היינו שלא על בנו ולא על אביו וכן גבי הפרה שלא נתכוין לא לאשתו ולא לבתו אלא סתם למי שהוא ומפרש היינו שהפר בפירוש לשם בתו שהיה סבור שהיא בתו כן הוא לפירש"י ותוספות שם אבל הר"ן והרא"ש פירשו דגבי סתם ג"כ סבר שהיא בתו אלא שלא פירש בפירוש בפה שעושה כן לשם בתו ומדברי הטור כאן מבואר כרש"י ותוספות שזכרנו פ"כ לא כתב בסמוך אח"כ גבי סתם דסבר שהיא בתו אלא כתב א"ל נדרה אשה בתוך ביתך סתם והפר הוה הפרה משמע דלא סבור שהיא בתו וכן לקמן סימן ש"מ לגבי קריעה השוה להדדי אמרו לו מת אביך וקרע או שא"ל מת סתם וסבור שהוא אביו ונמצא שהוא בנו דלא יצא אם הוא לאחר כדי דבור והיינו כמו שכתוב כאן ולכאורה קשה למה כתב שלא כדעת אביו שזכרנו וכ"ל כוונתו לפי שאחר שמתרץ שם בגמ' הא בסתם הא במפרש אח"כ גרסינן רב אשי אמר כאן בתוך כדי דבור כאן לאחר כדי דבור ופירש הר"ן דרב אשי לא בא לחלוק על תירוץ הראשון בסתם כו' ויש מפרשים דרב אשי בא להלוק על חילוק דסתם ומפרש כמו שהביא ב"י סי' ש"מ להרי"ף והרא"ש על כן הכריע רבינו דלפי אותן שמפרשים שרב אשי מחול

חולק היינו אם נפרש בפירוש הרא"ש שזכרנו דבסתם הוא הפרה אפילו אם סבור שהיא בתו דזה לא נראה לרב אשי אבל אם נפרש הא בסתם כפירש"י ותוספות שזכרנו שנתכוין למי שהוא וזהו מסתבר דמועיל ורב אשי ודאי לא פליג עליה ואם כן אין הטור חולק על הרא"ש דהרא"ש אזיל לטעמיה שרב אשי חולק על תירוץ הא בסתם כן נראה לי אבל מדברי הר"ן לא משמע כן שמפרש כפירוש הרא"ש דוקא באמירה בפירוש תליא מילתא ולא כדעת הטור נראה שהכריע כן כיון דלקמן סי' ש"מ פסק כן בש"ע סעיף כ"ד דבאמירה תליא מילתא ולפי הנראה יש לחלק לענין הלכה דלענין הפרה שהיא דאורייתא יש להחמיר דלא הוי הפרה אפילו בלא אמירה אלא אם הוא טועה שהיא בתו הוי כמפרש אלא אם כן מפר סתם למי שהוא נודר אבל גבי קריעה שהוא דרבנן יש לסמוך להקל כמו שכתב בש"ע לקמן כן נראה לע"ד: (לב) אע"פ שנשאת כו'. במתניתין יליף לה מקרא דנדר אלמנה וגרושה וגו' דפשיטא דקיים וכי מי יפר לה אלא דקמ"ל כה"ג דלא מצי מפר אחר הנשואין ויש לתמוה הא אוקימנא האי קרא לעיל בסעיף ח' למסר הא לשלוחי הבעל כבר תקנו התוספות כן בכתובות ואסיקנא בתימה: (לג) ואין אומרים בהפרה כו'. דדוקא גבי התרת נדר אמרינן כן דחכם שמתיר עוקר הנדר מעיקרו אבל בבעל מגיז מכאן ולהלאה. ר"ן: (לד) דאם קיים קצתו כו'. דגבי קיום כתיב כל מקיימנו משמע מקצתו אבל יפירנו ליכא למידרש הכי אלא יפירנו יפירנו

חידושי רע"ק

ר' יאשיה להקל דע"י שליח לא הוי הקמה גם בנ"י (פ"ח דב"מ) בסוגיא דשאלה בבעלים כתב בשם הר"ן כיון דליכא הכרע בפלוגתא קי"ל לחומרא ובגבי נדרים לא מצי מפר ע"י שליח ובגבי שאלה בבעלים פטור דהמע"ה וכן הביא בש"ע ח"מ (סימן שמ"ח סעיף ג' בהג"ה) א"כ ... והשתא יד אליהו (סנ"א) שהקשה על הש"ך ... ע"י שליח כדהביא דעת החולקים לענין שאלה בבעלים ובאמת התמיה נופלת על הרא"ש דכ' בפשיטות דר' יאשיה הוא המחמיר ... שליח וצ"ע: (שם סעיף ל"ו בהג"ה) **אינו** מופר כלל. ע' ת' שער אפרים (סי' ג'):

ביאור הגר"א

כמש"ש אישה יקימנו כו': [עג] כי כן כו'. ר"ל כמ"ש בסל"א א"ל נדרה כו' וער"נ שם ד"ה רב אשי כו' וקי"ל כרב אשי וכ"פ הרא"ש שם: [עד] ורצה כו'. כב בסל"ג והוא שרוצה כו': טור וכ"כ הרא"ש בפסקיו שם: [עה] ואם קיים כו'. תוספתא הביאה הר"ן במתני' שם ד"ה וסבור כו' ור"ש דשתיקה אינה כלום ר"ל כשנודע כו': [עו] כל ההפרה כו'. ע"ב שם ד"ה לענין כו': [עז] וה"ה כו'. כמש"ש במתני' ע"ב ב' שמשתכנס כו': [עח] אסרה כו'. עבה"ג אבל גירסא אחרת לרמב"ן ורא"ש ור"נ שם: [עט] וי"א כו'. ... דסתם במתני' דסתם ומחלוקת בברייתא כר' (כמ"ש ביבמות מ"ב ב') ופי' אחר להר"ן דאינו גורסין ספרים שלנו ע"ב אבל חכ"א כו': [פ] ודוקא

פתחי תשובה

מאור הגולה רבינו עקיבא איגר זצ"ל סימן מ"ז כתב ... (ח) ... (לט) כלום ...

באר היטב

קמי. ש"ך: (לז) וסבור. לאפוקי אם אמרו לו סתם אשה נדרה בביתך אע"פ שהוא סבור שהיא בתו הוי הפרה אבל הב"ח פסק דאם סבור בדעתו שהיא בתו נמי דינו כמפרש ולא מקרי סתם אלא כשאמרו לו נדרה אשה בביתך והוא הפר בסתם למי שהוא ויש להחמיר באיסור דאורייתא כיון דבלא"ה דעת הרמב"ם ושאר פוסקים דסתם דינו כמפורש וע"ל סי' ש"מ סעי' כ"ד. ש"ך: (לח) ורצה. אע"פ שלא חזר והפר לה בפירוש הוי הפרה. ודע דא"צ לפרט הנדר גבי בעל דלא א"צ לפרט אלא בהתרת חכם משום מילתא דאיסורא אבל הבעל מפר לרצון אשתו אפילו במילתא דאיסורא. הלכך א"צ לפרט הנדר לגבי בעל. ש"ך: (לט) כלום. כיון דבטעות הוי: (מ) מופר. במה שמפר אחר הנשואין ול' הט"ז דבמתני' יליף לה מקרא דנדר אלמנה

באר הגולה

זכרכי אושעיא כיון דמתמעט ... ולא השליח: סד משנה שם דף ס' ע"ב: סה משנה שם ... סו שם בפי': סז הרא"ש שם ... סח שם ... סט שם ... ע שם ... עא ... עב ... עג ...

גליון מהרש"א

ש"ך ס"ק מ"ז) וע"ל סימן ש"מ סעיף כ"ד ועיין לחם משנה פ"ח מה' אבל הל"ח: (ש"ע סעיף ל"ג) אמרו לו נדרה אשה בתוך ביתך וסבור שהיא בתו. עיין סימן ש"מ וש"ך ס"ק ל"ח: (סעיף ל"ה בהג"ה) ויש חולקים וסבירא להו כו' ואם הפר קצתו אינו מופר כלל עיין ש"ך ס"ק ע"ג ועיין גליון לעיל סימן רכ"ח ס"ק כ"ט דסותר לכאן דהא צריך נמי מינה נייז ומתיר מקצתו ת' שער אפרים סימן

עצי לבונה

אם אלך למקום פלוני אף ...

לז יד מפר אדם או מקיים נדרי אשתו ובתו בכל לשון [פא] ואע"פ שאינה מכרת (לה) [פב] (וכל לשון שיאמר שמורה שקיים לה [פג] אפי' עשה כדי לצערה הוי קיום) (ב"י בשם תשו' הרשב"א ומהרי"ק שורש ל' אלא דמביא שם ראיה מנודרין להרגין דדברים שבלב אינם דברים ולדעתי פשוט כן מלעיל סכ"א והוא ש"ס ס"פ נערה המאורסה ודוק) וכיצד מפר אומר טו ג' פעמי' מופר [פד] טז או בטל [פה] יז או אין נדר זה כלום וכיוצא בדברים [פו] שעניינם (לו) יח עקירת הנדר מעיקרו בין שלא בפניה [פז] בין בפניה יט אבל אמר לה אי איפשי שתדורי או אין כאן נדר הרי זה לא הפר וכן האומר לאשתו או לבתו נו [פח] מחול ליך או (מח) מותר ליך או שרוי ליך וכן כל כיוצא בענין זה לא אמר כלום נז [פט] פ ויש מי שחולק ואומר דאומר אין נדר זה כלום לא הוי הפרה. (הרא"ש וטור):

לח פא חשב לשון הפרה בלבו ולא הוציאו בשפתיו אינו כלום [צ] פב בד"א שלא אמר לה טלי ואכלי אבל אם אמר לה טלי ואכלי וחשב לשון ההפרה בלבו הוי הפרה:

לט [צא] פג כל זמן שלא הפר הנדר לאשתו אינו יכול לכופה שתעבור על הנדר [צב] אלא אם כן אמר לה טלי ואכלי ויחשוב בלבו לשון הפרה [צג] פד ולהרמב"ם המבטל נדרי אשתו ובתו א"צ לומר כלום ונתבטלו כל הנדרים ומהו הבטול שיכוף אותה לעשותה דבר שאסרה אותו אבל ההפרה אינו כופה אותה אלא מפר לה ומניחה אם רצתה עושה ואם רצתה אינה עושה כיצד נדרה או נשבעה שלא תאכל או שלא תשתה ואמר לה מופר ליך הרי זה מופר ומותרת לאכול ולשתות. נטל ונתן לה ואמר לה טלי אכלי טלי ושתי הרי זו אוכלת ושותה והנדר בטל מאליו:

מ [צד] פה המפר נדרי אשתו ובתו צריך להוציא בשפתיו ואם הפר בלבו אינו מופר אבל המבטל אינו צריך להוציא בשפתיו אלא מבטל בלבו בלבד וכופה אותה:
הגה כל זה הוא סברת הרמב"ם אבל לסברא הראשונה אין חילוק בין הפרה לביטול ובשניהם אינו מופר או בטל (טור והרא"ש ותוס' ור"ן והראב"ד) רק כשמפר או מבטל בלבו (°) ואמר לה טלי ואכלי וכן עיקר:

מא פו המקיים בלבו הרי זה קיום והמפר בלבו אינו מופר נח [צה] לפיכך אם הפר בלבו הרי זה יכול לחזור ולקיים ואם קיים בלבו אינו יכול לחזור ולהפר [צו] אלא אם חזר בתוך כדי דבור:

מב [צז] פז אמרו לו אשתך נדרה ואמר בלבי היה להפר לה והפרתי לה שומעין לו. אמרו לו נדרה והוא אומר לא נדרה נט וכיון (מב) שרואה אותם העידו עליה אמר בלבי היה להפר אין שומעין לו:

מג פח אמר לה קיים ליכי ומופר ליכי ולא תחול ההקמה אלא אם כן חלה הפרה (לז) [צח] הרי זה מופר ס [צט] (וי"א דהוי (מג) קיום) (טור בשם י"א ומסקנת הרא"ש):

מד [ק] פט אמר לה בבת אחת (לח) קיים ומופר ליכי סא (או שאמר לה קיים ליכי ומופר בבת אחת) (ר"ן הביא נוסחאות) סב אין כאן לא הקמה ולא הפרה [קא] צ ולהרמב"ם קיים:

מה צא אמר לה (לט) קיים ליכי היום הרי זה קיים לעולם:

טורי זהב

יפירס משמע טלו: (לה) וכל לשון שיאמר שמורה שקיים כו'. הטעם בב"י בשם הרא"ש כיון שאם שתק ביום שמעו הוי מקיים מועיל בו לשון כל דהו לשלא יוכל להפר עוד אפי' בו ביום עכ"ל: (לו) עקירת הנדר מעיקרו יש להקשות ממה שכתב בסי' זה סעיף כ"א שאין הבעל עוקר הנדר מעיקרו וכן הוא תלמוד ערוך בפרק נערה דבעל מיגז גייז ונראה דכאן אמר שהבעל אומר בלשונו שיהיה מכאן ולהבא כאילו לא נדר מעולם דהיינו שיהיה לה רשות לעשות מה שתרצה וזה יש לו כח לעשות אבל לא יועיל למפרע כאילו לא נדרה מעולם כמו שהוא בהתרת חכם: (לז) הרי זה מופר. כיון דלא חלה ההקמה אלא א"כ חלה הפרה תחלה על מה תחול ההקמה וי"א ס"ל דחלו שניהם ולא ידעינן אם הוקם ואם הופר ואזלינן לחומרא דבעיא ולא איפשטא היא: (לח) קיים ומופר ליכי. כן צריך להיות גם בטור ולא כיש נוסחאות קיים ליכי ומופר ליכי דכן כתב הרא"ש וז"ל כיון שלא אמר ליכי אלא פעם אחת הרי זה בבת אחת והר"ן כתוב שלאותה גירסא בגמרא שתי פעמים ליכי צריך לומר שאמר בפירוש בלשון זה קיים ליכי ומופר ליכי בבת אחת שאמר לשון כולל את שתיהן שיהיו אחד וכיון דהטור כתב אמר בבת אחת קיים ליכי ומופר ליכי אי אפשר לומר שהבעל אמר האי ליכא של בבת אחת וא"כ במאי כוללן להיות אחד אלא על כרחך דבטור צריך להיות חד פעם ליכי ודבר זה הוא בעיא בגמ' ופירש הרא"ש דמספקא ליה אי אזלינן בתר ל' ראשון או דלמא כיון שאמרן בבת אחת חלו שניהם ולא ידעינן אי הוקם אי הופר ופשטינן מהא דאמר רבה כל שאינו בזה אחר זה אינו אפילו בבת אחת פירוש המקדש ב' אחיות בפעם אחת אין אחת מהן מקודשת כיון דלא מצי לקידושינהו בזה אחר זה ה"נ כיון דהפרה ליתא בתר הקמה גם בבת אחת ליתא ע"כ משמע מזה דלגמרי אין כאן הפרה ולא הקמה אלא יכול להפר או לקיים עדיין ולא אזלינן לחומרא ולומר דהוה הקמה כי ההיא דלעיל דהא כאן מדמינן לה להא דרב' ושם בטלו דבריו לגמרי ואפי' לחומרא אין אחת מקודשת וכן כתב בפרישה דכאן יעשה מה שירצה כן נ"ל לדעת הטור אבל לרמב"ם דהוה קיום נראה דעתו דעדיפא הכא ממקדש אחיות כיון דאמר תחילה קיים ואחר כך מופר אלא דליכי קאי על שניהם ע"כ קיום ודאי לא בטיל אלא דמבעיא אי יש כח במופר לבטלו אי לא ועל זה פשיטא דל' מבטלו כמו בזה אחר זה מה שאין כן בשתי אחיות שאפילו אומר רחל ולאה מקודשות לי כיון שלשון מקודשות הוא לשון רבים וקאי על שניהם אין אחת מהן מקודשת מה שאין כן בלשון ליכי שאינו לשון רבים לומר דקאי על תרווייהו ולא מייתי ראייה מקודשי אחיות אלא למה שאמרו דכל שאינו בבת אחת כו'. אבל מכל מקום אין בבת אחת דנדרים דומה ממש לבת אחת דקדושי אחיות ובזה ניחא מה שהוקשה לבית יוסף על הרמב"ם: (לט) קיים ליכי היום. בגמרא מספקא ואמר מי אמרינן כמאן דאמר לה מופר ליכי למחר או דלמא הא לא אמר לה אם תמצי לומר הא לא אמר לה והוי קיום מופר ליכי למחר מהו מי אמרינן למחר לא מצי מפר כיון דקיימיה היום או דלמא כיון דלא אמר בפירוש קיים ליכי היום מופר לך למחר מהיום קאמר ואם תמצי לומר כיון דקיימו היום למחר כמאן דליתיה דמי ומחר אינו זמן הפרה קיים ליכי

שפתי כהן

נו מחול לך או מותר לך כו'. דבכה"ג מהני גבי חכם לעיל סי' רכ"ח ס"ג בבעל ל"מ אף בפתח וחרטה: נז ויש מי שחולק כו'. אבל באומר בטל מודה: נח לפיכך אם הפר בלבו. ולא אומר טלי ואכלי כדלעיל סעיף ל"ט: נט וכיון שראה כו' בלבי היה להפר כו'. ונראה דה"ה אם אומר הפרתי לה קודם לכן אבל אם אומר הפרתי לה עכשיו אחר שהעידו עדים נאמן ואע"ג דבכה"ג לענין ממון אינו נאמן כמו שנתבאר בח"מ סי' פ"ט סעיף ה' היינו משום שהוחזק כפרן לאותו ממון וזה לא שייך בנדרים אבל באומר הפרתי קודם לכן על כרחך אינו נאמן כיון שאמר תחלה לא נדרה ודו"ק ועיין לעיל סי' רל"ב ס"ק כ"ה: ס וי"א כו'. כלומר דלא ידעינן אם הוקם או הופר ולחומרא הוי קיום וכן לקמן סעיף מ"ו וי"א דהוי קיום מספק: סא או שאמר לה קיים ליכי ומופר בבת א'. עד כאן לשונו ורוצה שיחולו שניהם בבת אחת: סב אין כאן לא הקמה כו'. ויכול לעשות אח"כ מה שירצה הקמה או הפרה וכתב הטע"ז ואע"ג דאמרינן לעיל סעיף מ"א דאם קיים בלבו יכול לחזור ולהפר תוך כ"ד שאני התם דקיים בלבו אבל הכא הא הוציא הקיום בשפתיו כו' ואין דבריו נראין

ביאור הגר"א

כו'. מתני' שם וכר"ש וע"ל ר"ס רכ"ט: [פא] אע"פ שאינה מכרת. בקיים דהא אפי' קיים בלבו סגי כמ"ש בסמ"א. ובהפרה נמי דהא אפי' שלא בפניה סגי כמ"ש למטה וכן בכל לשון: [פב] וכל לשון כו'. ע"ז ב' יפה עשית כו' וכ' הרמב"ם והטור וא"י למה השמיטו בש"ע וער"נ שם סד"ה תניא. ונראה בעיני כו': [פג] אפי' עשה כו'. ק"ו משתיקה שם ע"ם א': [פד] או בטל. נס' שם לא יאמר כו' בטל כו' וירושלמי הביאו הרא"ש שם בפסקיו: [פה] או אין כו'. גירסת הרמב"ם היתה בברייתא שם א"א שתדורי לא אמר כלום אין זה נדר יפה עשית כו' דבריו קיימין: [פו] שעניינם עקירת כו'. ער"ם בפירושו בפ' עשירי על מתני' הפרת נדרים כל היום ולשון ספרי כו' לפי שענין הפרה כו' וברפ"ד דנזיר מתני' א' וממה שצריך שתדעהו כו' והוא מ"ש בזאת כו' ועב"מ ולח"ם: [פז] בין כו'. כמ"ש בנזיר כ"ג א' הפר לה בעלה כו': (או אין כאן נדר. ירושלמי והביאו הרא"ש ור"נ. וגירסת הרמב"ן ולא"ש בברייתא שם כן): [פח] מחול כו'. כמש"ש בעל שאמר כו' וכ"ז הוא לשון חכם כמ"ש בסי' רכ"ח ס"ג וער"נ שם ד"ה א"ר יוחנן כו' ודרשינן כו' וכ"ש מחול שהוא מ"ש אבל אחרים מוחלין ושרוי הוא לשון מותר נ"ב. ולשון ספרי חכם מתיר ואין בעל מתיר כו': [פט] ויש מי כו'. כגירסא שלנו וכ"ה בתוספתא: [צ] בד"א כו'. ערא"ש ע"ז ב' ד"ה ואר"י. א"נ פלונתא כו' וכ"כ הר"נ שם ד"ה אחד כו' וכ"כ בשם תוס' וכ"כ שם ע"ם א' ד"ה הפר: [צא] כ"ז כו'. מתני' ר"פ בתרא דנזיר והביאה הרא"ש שם בנדרים: [צב] אא"כ כו'. כנ"ל ולאפוקי דעת הרמב"ם: [צג] ולהרמב"ם כו'. לתרץ קושיא הנ"ל של הר"נ והרא"ש ומש"ש דאף בטלי ואכלי צריך שיבטל בלבו חיינו באינה אוכלת אבל באוכלת א"צ לומר וז"ש בברייתא שם ובה"א אחד כו' ושר"ם בפי' לנדרים שם אבל הם אמרו לא יאמר אדם לאשתו כו' וז"ש ח"ז אוכלת כו' וכ"כ לח"מ: [צד] המפר כו'. זה שייך לסברא שלמעלה שכתב ולהרמב"ם כו' וכמ"ש בהג"ה כ"ז כו': [צה] לפיכך כו'. כ"ה גירסת הרמב"ם שם קיים א"י להפר הפר יכול לקיים: [צו] אלא כו'. כמש"ש פ"ז א': [צז] א"ל כו'. מתוספתא הביאה הכ"מ שם וע"ל ס' רל"ב ס"ב בהג"ה: (ליקוט) א"ל כו'. תוספתא דטהרות והביאה הר"ש שם בפ"ה מתני' פ' עד תניא בתוספתא כיצד כו' א"ל כו' וע"ל סי' רל"ב סי"ב בהג"ה נאמן כו' (ע"כ): [צח] ה"ז מופר. כגירסא שלנו דהפרה חיילא וכ"כ הר"נ שם וכ"כ הרא"ש שם ובפסקיו בשם הרא"ם: [צט] וי"א כו'. כפי' השני ברא"ש שם ושם וכתב הטור ולחומרא: [ק] א"ל כו' או כו'. ער"נ ד"ה בעי רבה קיים מופר כו': [קא] ולהרמב"ם כו'. צ"ע דגם הר"נ תמה עליו

באר היטב

אלמנה וגרושה וגו' ויש לתמוה הא אוקימנא לעיל בס"ח למסר האב לשלוחי הבעל כבר הקשו כן התוס' בכתובות ואסיקנא בתימה עכ"ל: (מא) מותר. דבכ"ג מהני גבי חכם אבל בבעל לא מהני אפי' בפתח וחרטה ש"ך: (מב) שרואה. ונראה דה"ה אם אומר הפרתי לה קודם לכן אבל אם אומר הפרתי לה עכשיו אחר שהעידו עדים נאמן וע"ל סי' רל"ב סי"ב בהג"ה עכ"ל הש"ך: (מג) קיום. כיון

פתחי תשובה

לקיים ע"י שליח דמהני תנאי כו' ולס"ז יצא לנו דין חדש כאם הפר תחלה בתנאי ואחרי שעה שניה ע"י שליח בסתם בלא תנאי בזה אף בלא קיום התנאי אל ההפרה כממ"נ אם הדין דיכול

באר הגולה

דכחכמים ק"ל: עד רמב"ם ריש פי"ג מה"נ: עה טור מדין ספרת נדרים לעיל סי' רל"ח סעיף ג' ולעיננתיו שם: ע שם בשם הרמב"ם ריש פי"ב מה"נ וכ"כ הרא"ש בשם הירושלמי: עז מדלא מיעטה בברייתא דלקמן: עח עיין בכ"מ מה שהקשו' מהא דמסקינן במסכת נזיר דף כ"א ע"ב דחכם עוקר הנדר מעיקרו ובעל מיגז גייז ובנדרים דף ס"ט ע"א וכמה שתירץ שם ועיין בנדרים: עט ברייתא נדרים דף ע"ז ע"ב: פ שם בשם רא"ש: פא ברייתא שם דף ע"ט ע"א: פב ברייתא שם דף ע"ז ע"ב ובדמפרש ר' יוחנן שם: פג הטור מהא דלעיל: פד שם בשמו בפי"ג מה"נ דין ה' ו': פה ג"ז שם דין ז'. (ס) סי' ושיחשוב בלבו לשון הפרה כן הוא ל' הטור והראב"ד בהשגתו: פו לשון רמב"ם שם בפי' י"ב מברייתא דנדרים דף ע"ט ע"א: פז ג"ז שם בפי"ב דשבועות דין י"ב ולמד זה מהתוס' פ"ז דטהרות שהביא הכ"מ שם לעיל מזה: פח בעיא דרבה נדרי דף ס"ט ע"א וכפי' הרא"ש שהביא הרא"ש וכן פסק הרמב"ם בפי"ג מה"נ ובא"ע: פט ג"ז בעיא דרבה שם ע"ב ונפשטא מהא דאמר רבה כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו כגירסת הרא"ש והר"ן והרמב"ן: צ שם בפי"ג כפי פירושו של הכ"מ וכב"י: צא מדברי הרמב"ם פ' הנזכר עד סוף סעיף מ"ג ולמד מהאבעיות בגמ' שם וכד' ע' ע"א ולטעמיה אזיל שדרכו לפסוק

גליון מהרש"א

ס"ג ד"ה אמנם: (ש"ע סעיף ל"ז) וכיוצא בדברים שעינם עקירת הנדר וצ"ע בפירוש המשנה לרמב"ם משנה אחרונה בפרק עשירי:

עצי לבונה

(שם סעיף ל"ט) ולהרמב"ם המבטל בלבו וכו'. ובסעיף מ' בהג"ה כ' דכ"ז הוא סברת הרמב"ם וכו'. ר"ל דלהרמב"ם במבטל בלבו סגי בטלי ואכלי וא"צ לומר הפרה בשפתיו אבל טלי ואכלי לחוד לא סגי ומ"ש ואמר לה טלי ואכלי וכו' והנדר בטל מאליו לאו כאמירי' לחוד בטל דהא בס"ם קאמר והוא שיבטל בלבו אלא קאי אתחלת דבריו דמבטל בלב א"צ הפרה אלא לשון כפי' ומפרש לה דסגי בטלי ואכלי והיינו היכי דביטל בלב אע"ג דאינו אומר לשון הפרה משום דהביטול הוא ענין חזק יותר אבל הפרה בלב אפילו אמר טלי ואכלי לא מהני כמ"ש בסעיף מ' ולרמ"א דהוא כסברא ראשונה אין חילוק בזה דבשניהם אם אמר טלי ואכלי מהני אבל טלי ואכלי לחוד בלא ביטול או הפרה בלב ודאי אינו תוס' וע"ש דכ"כ וא"כ לרמב"ם יש חילוק בין מחשב בלבו ול' כפי' דהוי ביטול ובין מחשב בלבו לשון הפרה וצ"ע לחלק בזה: (שם סעיף מ"ב) אין שומעין לו. עש"ך ס"ק נ"ט אם אומר הפרתי לה עכשיו נאמן וכו'. וע"ש סכ' דכיום שמעו נאמן כמגו דאי בעי מיפר לה השתא ע"ש. וצ"ע דמשמע מיניה אף דאמר הפרתי קודם לכן דנאמן במיגו וז"א דהא אף אם הביא עדים לא מהני כמ"ש הש"ך בסימן רל"ב ס"ק כ"ז הס"ג מטעם דאדם נאמן על עצמו יותר מק' עדים והוא אמר מתחלה שלא נדרה כלל והוי כאומר לא הפרתי לה מקודם והוי דינו כמ"ש בח"מ סי' פ"ט וכולהו אינו לא עדיפא מעדים וצ"ע:

מו אמר לה מופר ליכי למחר (מ) אינו מופר [קב] (מד) (וי"א דהוי קיום) (טור ורא"ש) :

מז [קג] אמר לה קיים ליכי שעה אחת ועבר היום ולא הפר הרי זה קיים :

מח צב אמר לה קיים ליכי שעה אחת (מא) וכשעברה השעה אמר לה מופר ליכי הרי זה ספק :

מט צג המקיים נדרי בתו או אשתו וניחם (מב) הרי זה נשאל לחכם סג ומתיר לו הקמתו וחוזר ומפר לה בו (מה) ביום אבל אם הפר לה וניחם אינו יכול להשאל לחכם כדי שיחזור ויקיים [קד] (ה) צד וי"א שאינו יכול להשאל על ההקם אלא ביום השמיעה (ויש להחמיר כסברא האחרונה (ר"ן והתוספות וכ"כ ר' ירוחם ובת"ה בשם סמ"ק) ויתיר לה חכם ג"כ כדלעיל סעיף כ"ג):

נ צה אמר לה קיים ליכי שתי פעמים ונשאל על הראשון (מג) חל השני :

נא האשה שנדרה (מד) סד (מו) צו והתפיס אחר בנדרה או שאסרה עליה ככר בנדר ואחר התפיס בו והפר לה הבעל או האב היא מותרת והמתפיס בה אסור (מה) סה שאין הבעל והאב עוקרין הנדר מעיקרו כמו החכם :

נב צז נדרה היא והתפיס בה הבעל או האב שוב אינם יכולים להפר דהוי כקיום :

נג צח נדר הוא והיא התפיסה בו מפר שלה ושלו קיים :

נד צט נדר לעצמו והדירה כמותו וגמר בלבו להדירה ואמרה סו אמן הרי זה אינו יכול להפר ואם נדר והדירה דרך שאלה לידע מה בלבה כגון שאמר לה התרצי בנדר זה להיות כמותי או לא ואמרה אמן הרי זה מפר לה [קה] כיצד אמר לה הריני נזיר ואת כלומר ואת נזירה כמותי ואמרה אמן אינו יכול להפר לה אמר לה הריני נזיר ומה תאמרי האת נזירה כמותי ואמרה אמן הרי זה יפר *) ואם הפר לה שלו (מז) בטל שזה כמו שתלה נדרו בנדרה ק אמרה לו הריני נזירה ואתה ואמר אמן אינו יכול להפר :

נה קא אלו נדרים (ו) שהבעל מפר נדרים שיש בהם עינוי נפש סז קב ודברים שבינו לבינה קג אלא שנדרים שיש בהן עינוי נפש כשמתירים לה מותרת בהם סח לעולם ודברים שבינו לבינה אין ההתרה אלא לעצמו קד כל זמן שיש לו בו תועלת דהיינו

דהא ודאי קי"ל תוך כ"ד כדבור דמי אפילו הוליא בשפתיו לבד ממקדש ומגרש ומגדף ועובד עבודת כוכבים שאומר אלי אתה וכדמוכח בהמה דוכתי והוא פשוט אלא הכא אין כוונתו לחזור ממה שאמר בתחלה קיים ליכי אלא אומר קיים ליכי וגם מופר ליכי : סג ומתיר לו הקמתו. אפי' לאחר כמה ימים ולא אמרינן דהוי כשתיקה דכיון שאינו יכול להפר הוי כמו שאינו יודע שיכול להפר (דלעיל סעיף כ"א) שאין שתיקתו קיום ומפר אפילו לאחר כמה ימים ומכל מקום צריך שיפר ביום שאלה שהוא לו כיום שמיעה. טור : סד והתפיס אחר בנדרה. משמע אחר יאמר ואני כמותה וע"ל סימן רכ"ט סעיף ג'. וכתב הב"ח תימה רבה דבסעיף ל"ז כתב כל' הרמב"ם דהבעל מפר בנדרים שנכנס עקירת הנדר מעיקרו כו' וכאן כל' הטור שאין הבעל והאב עוקרים הנדר מעיקרו כמו החכם והלשונות חולקים וסותרי' זה את זה ומי שאמר זה לא אמר זה וצריך עיון עד כאן לשונו ותימה רבה לתמיהתו דא"כ לדבריו קשיא אהרמב"ם גופיה דהא מבעיא בש"ס איבעיא להו בעל מעקר עקר או מיגז גייז למכ"מ להתפיס אחר בנדר כו' ופשט ש"ס דמיגז גייז אבל בחכם פשוט במשנה וש"ס דמעקר עקר וכ"פ הרמב"ם גופיה בפ"י מה"נ דין ח' דבהתרת חכם הותר הראשון הותר כולו. ובפי"ג דין ט"ו גבי בעל דלא הותרה אלא הראשונה שהפר לה עיין שם אלא ודאי כדכתב הכ"מ רפי"ג וז"ל ועקירת הנדר שהזכיר הרמב"ם גבי בעל היינו שאל הנדר והבעל בהפרתו עוקרו ומבטלו (כלומר לאפוקי אומר אי אפשי שהדורי או אין כאן נדר כדלעיל סל"ז שאין כוונתו שלא היה רוצה בנדר מעיקרו אלא מפירו מעכשיו) ומאי דאיבעיא לן בעל אי מיעקר עקר אי מיגז גייז על ההקדמה מ"ש הרמב"ם שהבעל עוקר הנדר מעיקרו ומפירו שייך למבעיא הכי אי אמרינן דעקירה ממש עקרה ליה כיון שעל ידי שמבטלו משוי ליה כאלו לא היה או דלמא כסי דעוקרו מעיקרו ע"י הפרתו מיהו לא משוי ליה כאלו לא היה אלא כאלו חל הנדר והוא מבטלו ועוקרו ולזה קורא מיגז גייז עד כאן לשונו וא"כ מאי דאמרינן הכא שאין הבעל עוקר הנדר מעיקרו

שעה מי הוה כאומר מופר לאחר שעה או דלמא הא לא אמר אם תמצי לומר הא לא אמר והוי קיום מיהו אם אמר לה מופר ליכי לאחר שעה מהו מי אמרינן כיון דקיימו שעה הוי קיום לעולם או דלמא כיון דכולי יומא בר הקמה ובר הפרה כי אמר לה מופר ליכי לאחר שעה מהכי ולא אפשיטא ואזלינן לחומרא דהוי קיום בכולהו ובטור לא העתיק הבעיא השלישית דהיינו קיים ליכי לאחר שעה כיון דאחר כך בבעיא רביעית אמרינן אפילו אמר בפירוש ומופר לאחר שעה לא מהני כל שכן אם לא אמרו ומו"ח ז"ל כתב שיש להגיה גם הך מילתא בטור ולא דק. אבל הרמב"ם חשיב גם בעיא השלישית דהיינו מה שהעתיק כאן בש"ע בסעיף מ"ז כי הוא מחלק בין השלש בעיות ראשונות להאחרונה דבכל הראשונה פוסק גם כן כטור דהוי קיום אלא דלאו מטעמיה דהטור לא פוסק כן אלא מכח חומרא דלא אפשיטא ורמב"ם פוסק כאת"ל שזכרנו והוה כאפשיטא כי כן דרכו בכל מקום אלא בבעיא בתרא דלא אפשיטא כתב ג"כ דהוה ספק כמו הטור ע"כ הוצרך הרמב"ם להביא בעיא השלישית להורות שאין בה ספק כמו ברביעית זה נראה פשוט : (מ) אינו מופר. היינו כמו האם תמצי לומר שזכרנו ודברי רמ"א שהגיה וי"א דהוה קיום *) תמוהים מאד דהלא גם דעה הראשונה ס"ל כך דהא דכתב אינו מופר אין פירושו שיכול על כל פנים עוד להפר היום בפעם אחרת דהא בהדיא אמרינן בגמרא אם תמצי לומר כיון דקיימיה ביום כמאן דליתא דמי וממילא לא מהני ליה או שום הפרה וכ"כ הר"ן והרא"ש בהדיא א"כ במה פליג הר"א שהוא סתור על דעת האחת שהיא דעת רמב"ם וכ"כ ב"י בהדיא בשם רמב"ם דבכולהו הוי קיום כו' ונראה דלא דק בזה : (מא) וכשעברה השעה כו'. היינו בעיא רביעית דלעיל דלא אפשיטא אף על גב דשם אמרינן דבחד זימנא אמר ג"כ ומופר ליכי לאחר שעה מ"מ חד טעמא הוא עם דין זה שלא אמר ההפרה אלא אחר כך : (מב) הרי זה נשאל לחכם. פירוש אפילו אחר יום ההקמה דכיון שאינו יכול להפר הוה כמי שאינו יודע שיכול להפר שאין שתיקתו קיום ומפר אפילו אחר כמה ימים רק שיפיר ביום שהשאלה

כל זמן שהיא תחתיו ולאחר שתתגרש כל זמן שלא תנשא שאפשר שתחזור אליו **סט** אבל לאחר שתנשא חל הנדר גם לדידיה ונדרים שאין בהם עינוי נפש ואינם בינו לבינה אינו יכול להפר:

נו (מו) **ע** [קו] קו הבעל נעשה (מח) שליח להשאל על נדרי אשתו ובלבד שמצא (מז) שלשה מקובצים **עא** אבל הוא לא (מט) יקבצם:

נז [קז] קי אין הבעל מצטרף עם ב' להתיר נדרי אשתו בלשון התרה [קח] אבל האב מותר להתיר נדרי בתו בלשון התרה כשאר חכם:

נח **עב** [קט] קי יש אומרים (מח) שגם האב אינו מפר נדרים שאין בהם עינוי נפש [קי] (ז) קי ויש מי (י) שמתיר [קיא] קט ויש מי שחילק שקודם שנתארסה מפר כל נדריה אבל נתארסה ומת הארוס וחזרה לרשותו אז אינו מפר אלא נדרי עינוי נפש:

נט [קיב] קי איזו הם דברים שיש בהם עינוי נפש כגון רחיצה וקישוט [קיג] כיחול ופרכוס [קיד] כגון שנשבעה שלא תרחץ או שלא תתקשט או שאמרה הנאת רחיצה וקישוט עלי אם ארחץ או אתקשט [קטו] אפילו לא תלתה אלא ברחיצה וקישוט של (ח) היום ואפש' שלא תרחץ ולא תתקשט היום ולא תאסר הוי עינוי נפש אע"פ שאין חל הנדר אלא ליום א' (מט) **עג** [קטז] קיא וי"א [קיז] (נא) דרחיצה וקישוט הוי דברים שבינו לבינה. (עיין ס"ק ע"ג):

הגה [קיח] וכל זה לא מיירי אלא בקישוט הפנים אבל קישוט של מטה לכולי עלמא לא הוי דברים שבינו לבינה. (ב"י בשם הרב רבינו נסים):

טורי זהב

(מו) הבעל נעשה שליח. הטעם שאשתו כגופו וכאילו היא עצמה שם אבל אדם אחר לא דצריך הנודר לבוא לפני ב"ד כמ"ש בסי' רכ"ח סעיף י"ז: (מז) שלשה מקובצים. הטעם בר"ן דף ח' כיון דמתורתא דצריך שיהיה הנודר בפני ב"ד אלא דגבי בעל הקילו לא הקילו אלא אם כן כבר מקובלים אבל לעשות מעשה כולי האי שיקבלם מתחלה בשביל זה לא שרי ובטור הביא תחלה דעת הרא"ש ממי"ן טעם אחר על ג' מקובלים לפי שיטתו שם: (מח) שגם האב כו'. דהכי איתא בספרי מדכתיב בין איש לאשתו ובין אב לבתו מקיש אב לבעל ויש מי שמתיר הוא הרמב"ם שכתב דלא קי"ל כהך ספרי כיון שבתלמוד בבלי וירושלמי לא נזכר מזה ופשוטו של פסוק משמע דדוקא בבעל צריך עינוי נפש ולא שאר נדרים ולא באב. ויש מי שחולק הוא רבינו יחיאל בטור וטעמא דעושה פשרה בין תלמוד לספרי דבספרי מיירי אחר שנתארסה שכיון שאין האב מפר אז עם הבעל אלא עינוי נפש ע"כ אפי' נתגרשה וחזרה לרשותו אינו בדין שיפר האב מה שלא היה יכול להפר קודם לכן ונראה פשוט דה"ה בדברים שבינו לבינה הוי כעינוי נפש גם גבי אב דהא בספרי מקיש אב לבעל ואין היקש למחצה ולא כמ"ש בפרישה דדוקא בעינוי נפש קאמר וטרח למצא טעם על זה ולי נראה כמו שזכרנו והא דנקט רבינו יחיאל עינוי נפש אמתניתין דר"פ בתרא דנדרים קאי דלא נקט גם גבי בעל רק עינוי נפש ובאמת ה"ה בבינו לבינה וכ"כ הב"ח בהדיא שם: (מט) וי"א דרחיצה וקישוט כו'. במתניתין פליגי בזה ת"ק ס"ל דהויין עינוי נפש ורבי יוסי ס"ל דהויין דברים שבינו לבינה ופסקו הר"ן והרא"ש כת"ק והרמב"ן הביא הרא"ש משמו דפסק כר' יוסי וגם הרמב"ם פסק כר' יוסי

שפתי כהן

סט אבל לאחר שתנשא. לאחר: **ע** הבעל נעשה שליח כו'. אף על גב דאמרינן לעיל סי' רכ"ח סעיף ט"ו דאין אדם יכול לעשות שליח לשאל על נדרו בעל שאני דאשתו כגופו דמיא ומה"ט אין הבעל מצטרף עם ב' להתיר נדרי אשתו והאב מצטרף להתיר נדרי בתו: **עא** אבל הוא לא יקבצם. דשמא היא אינה רוצה שיתפרסם הדבר על ידי שיקבלם וכתב הט"ז לפיכך אם נתנה לו רשות גם לקבצם ולהתיר יעשה וע"ב: **עב** י"א כו'. הב"ח פסק להקל דנקטינן כיש מי שחולק בלא טעם וראיה ואשתמיטתיה דברי הרב בב"ה ובכ"מ שפסק כהי"א שבתו שוה לאשתו והאריך בדברים נכוחים והשיג על המזרחי ע"ש וכן כתב בספר לדה לדרך פ' מטות וכן דעת רבינו ירוחם סוף נתיב כ"ז וכן עיקר: **עג** וי"א כו'. כתב הב"ח ט"ס הוא וצ"ל וי"א דבכיחול וקישוט כו' דברחיצה ליכא למאן דאמר דלא הוי עינוי נפש ונראה דאינו ט"ס (גם בט"ז כתב כן) וזהו דעת הרמב"ן שהביא בבית יוסף שהזכירו הרא"ש עיין שם מיהו צ"ע על הבית יוסף גופיה (ואחריו נמשך התוי"ט ר"פ בתרא דנדרים ע"ש) דנראה דכיון למה שכתב הרא"ש ר"פ בתרא דנדרים אבל הרמב"ן ז"ל כתב דקישוט ותשמיש הוי דברים שבינו לבינה כו' ואפשר דסבירא ליה דהלכה כר' יוסי כו' וע"כ ט"ס הוא. וצ"ל הרמב"ם דהא כתב שם לעיל מיניה בסמוך דהרמב"ן פסק כרבנן ושהאריך בראיות עיין שם ואם כן דעת הרמב"ן להדיא דרחיצה הוי עינוי נפש ומבואר גם בבית יוסף ובתוספת י"ט שם וכ"מ בהרא"ש שם וצריך

באור הגר"א

[illegible]

חידושי רע"ק

[illegible]

באר היטב

[illegible]

פתחי תשובה

[illegible]

עצי לבונה

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

באר הגולה

[illegible]

נקודות הכסף

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

ס קיט אמרה קונם (נ) פירות (נ) העולם עלי [קיט] או אפילו קיט פירות מדינה אחת או אפי' אסרה עליה פירות של איש אחד לבדו הוי עינוי נפש [קכ] ואפי' אינו חנוני עד [קכא] קיד ולהרמב"ם אינם אלא דברים שבינו לבינה:

סא קטו אפי' נדרה ממין (נא) שהוא (נג) רע לה (נב) ולא טעמה אותו מעולם הוי עינוי נפש:

סב [קכב] קטז נדרה שלא תלך עה לבית האבל או לבית (יד) המשתה או לבית אביה ואמה קיז או שלא תלך במחול או שלא לשורר או שלא לשמוע קול שיר הוי נדרי עינוי נפש:

סג קיח נדרה משתי ככרות ביחד עו על (°) אחד מצטערת אם לא תאכלנו ועל השני אינה מצטערת (נג) עז והפר לשתיהן על אותה שמצטערת חלה (יה) ההפרה ולא על אותה שאינה מצטערת:

סד אמרה קונם(נד) עח(ט) שאיני נהנה (טו)לבריות [קכג] קיט יש מי שאומר דהוי נדרי עינוי נפש [קכד] קכ ויש מי שאומר שאינם (נה) אלא דברים שבינו לבינה:

סה [קכה] נדרה שלא ליהנות לבריות ולא הפר לה קכא מותרת ליהנות מהבעל כל זמן שהיא תחתיו שאינו בכלל הבריות עט [קכו] ולאחר שתתגרש (נו) חל הנדר גם עליו ואי אפשר לה ליהנות פ אלא מלקט שכחה (יז) ופאה:

סו קכב נדרה מתשמיש וביוצא בו דברים שגורמים איבה בינה לבינו הוי דברים שבינו לבינה:

סז קכג הא דחל נדר מתשמיש דוקא פא שאמרה

שפתי כהן

ולריך עיון: **עד** ולהרמב"ם. אם אמרה קונם פירות עולם עלי ודאי הוי נדרי עינוי נפש אבל בפירות מדינה או של איש אחד לא הוי אלא דברים שבינו לבינה כן משמע ברמב"ם שם וכן הוא בעט"ז: **עה** לבית האבל או לבית המשתה כו'. ע"ל סימן רל"ה ס"ק ט"ו די"א דלא הוי עינוי נפש: **עו** על אחד מצטערת כו'. כגון שהא' פת נקיה והב' פת קיבר ואף על גב דאפי' נדרה ממין רע ולא טעמתו מעולם מפר כדלעיל סעיף ס"א שאני התם דלא נדרה אלא מאותו מין בלבד מה שאין כן הכא שנדרה בבת א' גם מדבר שמלטערת א"כ שאני התם שנדרה מהמין כולו מה שאין כן הכא דלא נדרה אלא מככרות אלו לבד וזה נראה יותר: **עז** והפר לשתיהן. להרמב"ם והמחבר לעיל סעיף ל"ו אין לריך שיפר לשתיהם ביחד אלא בכל ענין מה שהופר הופר אבל להיש חולקים שם לריך הכא שיפר סתם לשתיהם דאז אותה שמלטערת הופר אבל אם הזכיר בפירוש א' שמלטערת לא הופר כיון דלא הפר רק קלתו כן כתב הטור (וכ"כ בעט"ז) והבית יוסף והאחרונים לא כתבו מאין הוליא הטור כן ונראה לי שילא לו כן ממה שכתב הרא"ש בפירושו לנדרים סוף דף פ"ב ובפסקיו שם וז"ל דהא דתנן במתניתין הפר לתאנים אינו מופר עד שיפר אף לענבים התם כשפירש שהפר דוקא לתאנים אבל הכא מיירי שהפר סתם עכ"ל. אבל באמת נראה לי דהרא"ש לא כ"כ אלא לשמואל דסבירא ליה דמפר אף לשאינה מלטערת עיין שם מבואר כך להדיא בהרא"ש ואשמועינן דאף לר' יוחנן דפליג עליה דאינו מופר לשאינו מתענה אפילו הפר בסתם אינו מופר אבל לרבי יוחנן דסבירא ליה דאין בידו להפר לשאינה מתענה וקי"ל כותיה אפי' פירש והפר למתענה בלבד מופר ול"ד להפר לתאנים דיש בידו להפר גם לענבים וה"ל הופר מקלתו אבל הכא כיון שאין בידו להפר אותה דאינה מלטערת אם כן הרי הפר כל מה שבידו להפר והפרה דאידך אינו מעלה ומוריד כיון שאין בידו להפר והכי משמע ליפנא דרבי יוחנן מפר למתענה ואינו מפר לשאינה מתענה דמפר למתענה בלבד וכ"כ הר"ן להדיא במה שכתב וז"ל ונראה בעיני דשמואל ורבי יוחנן בהכי פליגי משום דקרא כתיב ואישה יפירנו ומפקינן מהאי קרא לקמן דלריך הבעל שיפר כל הנדר דיפירנו כולה משמע ואם הפר מקלתו אפילו מה שהפר אינו מופר שכך היא עיקר הגירסא בההיא שמעתא דלקמן (גבי נדרה מתאנים וענבים) כמו שנכתוב בס"ד מ"ה קאמר דכיון שנדרה משתי ככרות הרי הנדר א' ואי אפשר לחלאים דיפירנו כתיב ומ"ה זמתוך שהוא לריך להפר ויכול להפר למתענה משום עינוי נפש מפר גם כן לשאינה מתענה דאי אמרת לא מצי מפר כמלא שאף הפרתו למתענה אינו כלום וכיון דרחמנא יהיב ליה רשות להפר נדרים ע"כ מפר אף לשאינה מתענה דמתענה בשאינה מתענה תליא ואי אמרת לא מלי מפר איכא עינוי נפש ורבי יוחנן אמר מפר למתענה ואינו מפר לשאינה מתענה דס"ל דנהי דיפירנו אמר רחמנא דמשמע כולו ולא פלגא היינו לומר שלריך להפר כל הנדר שהוא יכול להפר דיפירנו דקרא אעינוי נפש קאי הלכך כל שהפר כל מה שיש בו עינוי נפש בהכי סגי ויפירנו קרינן ביה ומש"ה מפר לשאינה מתענה עכ"ל וכ"כ מדברי רבינו ירוחם סוף נכ"ז שכתב בסתם מפר למתענה ואין מפר לשאינה מתענה וגבי נדרה מהתאנים וענבים הביא דעת הרא"ש במסקנא וכ"נ עיקר ועוד דהא בלא"ה דעת הרמב"ם וסמ"ג והמחבר לעיל סל"ו דגם בהפר לתאנים בלבד למה שהפר מופר וכתב רבינו ירוחם שם שכן דעת רוב הפוסקים (גם בפרישה כתב שבספרים מדוייקים בטור ליתא להאי מלתא ולפשר שבכוון השמיטוהו ע"ש): **עח** שאיני נהנה לבריות. כלומר שאיני נהנה מן הבריות וכן בסעיף ס"ה: **עט** ולאחר שתתגרש חל הנדר כיון שלא הפר לה וע"ל סעיף כ"ה: **פ** אלא מלקט כו'. ונראה דה"ה בכל דבר הפקר: **פא** שאמרה הנאה

טורי זהב

יוסי אלא שחילק בינייהו דברחילה פסק כת"ק ובקישוט פסק כר"י והוא תמוה וטרח בית יוסף לתרץ אליביה בדוחק ע"כ לא הביא כאן כדבריו אלא כדעת הרמב"ן. ומו"ח ז"ל הוקשה לו על מה שכתב הש"ע דרחילה וקישוט שוין לפי ה"א והוא דלא כמאן וכתב שיש ט"ס כאן בש"ע ול"נ דהש"ע לא נתכוין אלא להביא דעת הרמב"ן וכן בסעיף ס' פליגי בפלוגתא זאת אי הלכה כת"ק או כר"י: (נ) פירות העולם כו'. היינו ליום אחד דאל"כ לא הוה נדר כלל כדאיתא בסי' רל"ב סעיף ה': (נא) שהוא רע לה. נראה לי פירושו שהוא מזיק לה בבריאותה אבל מ"מ יש לה חשק לאכלו ודומה לזה איתא לגבי בהמה בפרק כילד הרגל (דף כ') לפיכך אכלה חטין או דבר הרע לה פטור והתם קאי אבריאות שלה וה"נ כן הוא אבל דבר שהוא רע בעיניה לאכלו מלד שאינה חפצה בו למה יקרא עינוי נפש וע"כ כ' בסעיף ס"ג ועל השני אינה מלטערת כו' והבית יוסף דחק לתרץ הסיא אהדדהכא בשני תירולים ולפי מה שכתבתי ליכא קושיא כלל: (נב) ולא טעמה כו'. ברמב"ם כתוב או שלא טעמה וכן משמע בתוספות שהביא בית יוסף בזה וכן יש לפרש גם לשון זה דולא טעמה פי' או לא טעמה: (נג) והפר לשתיהן. בטור כתבו והפר סתם והיינו הך דהא איתא בסעיף ל"ו בשם יש חולקין דהופר מקלתו לא הופר כלל וכבר כתבתי בסעיף הקודם לזה שלא תקשה משם לכאן במה שכתב אינה מלטערת כו': (נד) שאיני נהנה לבריות. פי' מן הבריות והדעה הא' ס"ל כמו דעה בסעיף ס' דאם אסרה פירות של איש אחד דהוה עינוי נפש דהלכה כת"ק. ודעה הב' דכאן ס"ל כרמב"ם דסעיף ס' דהלכה כרבי יוסי אלא שיש לתמוה דהא דעה השניה היא דעת הרא"ש בטור והרא"ש ס"ל כדעה הראשונה דסעיף ס' ול"ע ובפרישה מחלק בין מזכיר פירות להנאה סתם ולא עיין בגמ' דף פ"ב דפריך מאומר פירות פלוני עלי לאומר הנאת פלוני עלי כו': (נה) אלא דברים שבינו לבינה. בטור סיים לפי דעה זאת ואינו מפר אלא בעודה תחתיו וקשה הא כתב לעיל סעיף כ"ה דבנדרים שבינה לבינו הוי הפרה אפילו לאחר שתתגרש כל זמן שלא ניסת ובפרישה תירץ דהאי בעודה תחתיו פירושו אפילו אחר הגט כל שראויה להיות תחתיו ולא נ"ל כן אלא גם לו אסורה וכעין שנפרש בסעיף ס"ט ה"נ כן הוא: (נו) חל הנדר גם עליו. דאז הוה הבעל בכלל בריות דהכי נדרה שאיני נהנה לכל אדם דמתקרי בריות בשעת הנאה והפרה מהני בזה דאף על גב דהשתא לא הוי עינוי נפש הואיל ויבוא לידי עינוי נפש לכשתתגרש כן כתב הרא"ש ופשוט דההפרה מהני אפי' לאחרים כדין

באר היטב

(נ) הט"ז והש"ך כתבו דאין כאן מ"ש רק דהמחבר הביא כאן דעת הרמב"ן שם ס"ל כן והזכירו הרא"ש ע"ש: (נ) העולם. פי' הט"ז היינו ליום א' דאל"כ לא הוי נדר כלל כמ"ש בסי' רל"ב ס"ה והש"ך כ' אם אמרה קונם פירות עולם עלי משמע להרמב"ם מודה דהוי נדרי עינוי נפש אבל בפירות מדינה או של איש א' לא הוי אלא דברים שבינו לבינה: (נא) רע. פי' שהוא מזיק לה לבריאותה אבל מ"מ יש לה חשק לאכלו דאל"כ למה יקרא עינוי נפש. ט"ז: (נב) המשתה. ע"ל סי' רל"ה ס"ק ט"ו דמשמע דלא הוי נדרי עינוי נפש. ש"ך: (נג) ההפרה.

ביאור הגר"א

פתחי תשובה

ברכי יוסף

גליון מהרש"א

עצי לבונה

(נז) הנאת תשמישך עלי אבל אמרה הנאת תשמישי עליך פב אינו צריך (נח) (י) להפר שהיא משועבדת לו [קכז] וכן הוא שאמר [הנאת] תשמישי עליך אינו נדר אבל אם אמר הנאת תשמישך עלי הוי נדר :

הגה בעל שנדר (נח) שלא לקרב אל אשתו עד זמן פלוני אם עשה (יא) ברצון אשתו חל הנדר ואם לאו אינו חל (ב"י בשם הגהות מיי' פ"ד מהלכות אישות בשם הר"מ) האשה שבקשה מבעלה שלא לשמש עמה ובעלה כעס ונשבע שלא לשמש עמה וכראות האשה שבעלה כועס ורצה לישבע מיחתה בו אל הנדר דכיון שבקשה ממנו שלא לשמש עמה הרי מחלה לו שעבודו ומה שמיחתה בו (יב) לא עשתה רק שלא יכעוס (מהרי"ו סי' א'):

סח (נט) פג קכד אסרה עליה תשמיש כל אדם שבעולם (ס) יפר (נט) חלקו ותהא משמשתו וכשימות או יגרשנה הרי היא (סא) אסורה בתשמיש (°) כל אדם וכן כל כיוצא בזה :

(ל' רמב"ם פ' י"ב מהל' נדרים דין נ') :

סט קכה אמרה קונם שאיני נהנית לאבא ולאביך אם אני עושה לך או פד קונם שאיני נהנית לך אם עושה אני לאבא ולאביך יכול להפר אע"פ שלא חל הנדר עדיין פה [קכח] קכו ודברים אלו הוי דברים (סב) שבינו לבינה :

ע קכז אמרה קונם שאיני עושה על פי אבא ואביך או על פי אחי ועל פי אחיך אינו יכול להפר שאינה משועבדת להם :

עא קכח אמרה פו קונם (יג) שאני עושה על פיך יפר אע"פ שהיא משועבדת לו (סג) (יד) שמא יגרשנה ואז יחול הנדר (טו) ולא יוכל להחזירה

טורי זהב

כדין כל עינוי נפש : (נז) הנאת תשמישך עלי. דאין מאכילין לאדם דבר האסור לו ודוקא באומרת גופך להנאת תשמיש עלי דאל"כ אין הנדר חל כיון שאין בו ממש כן סוף דעת הרשב"א אבל התוס' כתבו דאף על גב דלא אמרה בפירוש כן אנו מתרלים הלשון לאומרת וכאלו אמרה גופך כו' כן כתב בית יוסף בשם ריב"ש ומלשון הש"ע משמע לאומרת כדעת התוס' : (נח) שלא לקרב אל אשתו. פי' שאומר בלשון שאין הנדר חל כיון שמשועבד לה כמו שכתב סעיף הקודם אלא דכאן שמחלה לו שעבודה מהני שהנדר קיים : (נט) אסרה עליה תשמיש כל אדם. בטור כתוב בזה ואם אמרה קונם תשמישי על כל העולם כו' והקשה בית יוסף דאיפכא הל"ל קונם תשמיש כל העולם [עלי] דהא ל' קונם תשמישי כו' לא מהני כיון שמשועבדת לו כדלעיל ועוד הקשה במה שסיים הטור עד שתתגרש ואז אסורה לו גם כן הא כתב לעיל דברים שבינו לבינה מותר אפילו לאחר שהתגרש עד שתנשא לאחר וכתב רש"ל על קושיא השניה וז"ל ולא דק דדוקא שבינו לבינה לבד אבל הכא שאסרה כל העולם עליה אלא שהוא נכלל ביניהם מש"ה אפילו הוא מפר חלקו אינו מופר אלא בעודה תחתיו ומיד שתתגרש הרי הוא כשאר כל אדם עכ"ל וכתבו בפרישה ומו"ח ז"ל דבזה מתורץ גם קושיא הראשונה דשפיר חל הנדר אע"פ שהיא משועבדת לו מטעםשהוא כולל *) ואני אומר שלא דקו רבנן אלו בהא מילתא (*) דלזה לא מהני מה שהוא כולל וראייה מפורשת מפ' בתרא דנדרים (דף פ"ט) במה שמהני נדר בדבר שלא בא לעולם אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע באומרת יקדשו ידי לעושיהן דידיה איתנהו בעולם ופרכינן מי מקדשי והא משעבדי ידיה לבעל ומשנינן באומרת לכי מגרשת הרי לפניך דמה שאמרה יקדשו ידי כו' הוא לשון כולל שלא יהנה שום אדם בעולם ממעשה ידיה ואפ"ה פרכינן עליה דהא הם משועבדים לבעל ואף לפי ב"י שכתב לקמן סימן זה דהאי יקדשו ידי לעושיהן היינו שאומרת על פיך יהיו אסורות כהקדש מדנקט תחילה שאני עושה על פיך מ"מ מוכח מדברי הרמב"ם כמו שכתבתי שסברי הביא בית יוסף בשמו וז"ל יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה ממעשה ידיה אינו נאסר ממעשה ידיה מפני שהם משועבדים לו עכ"ל הרי כתב בפירוש שגם אם אמרה לשון זה לאחר יקדשו ידי כו' שהוא לשון כולל ולא זכר שום דבר יותר ואפ"ה כתב שהם משועבדים לו ועוד ראייה ממה שאמרו בנדרים (דף פ"ה) האומרת הנאת תשמישי עליך הא משועבדת לו כו' הרי לפניך שאמרה לשון כולל איסור תשמיש על כל עולם ואפ"ה אינו נדר בלשון תשמישי עליך דאם לא כן ה"ל לתרוצי בכך ולומר דכיון שאמר לשון זה שהוא כולל מבטל השעבוד אלא פשוט דלא מהני לשון כולל לבטל שיעבוד שלו ובכוונה כתב רש"ל תירוץ שלו דוקא על קושיא השנייה של הבית יוסף ולא סביא לתרץ הראשונה ועל כן יפה עשה הש"ע כאן שלא העתיק כאן כלשון הטור ונ"ל פשוט שגם הטור לא נתכוין שאמרה דוקא לשון זה קונם תשמישי כו' אלא לסימנא בעלמא נקטי' כלומר שאמרה בענין שתשמישה נאסר על כל העולם וכן כתבו הרא"ש והר"ן בפירוש בזה שאסרה הנאת תשמיש כל העולם עליה : (ס) יפר חלקו. א"ל הא אמרינן בסעיף ס"ה דבעל אינו בכלל סבריות בגמרא (דף פ"ג) פריך לה ומשני שאני הכא שמוכחא מילתא דלאהתירא קא מתכונה פי' דהא בלא"ה אסור עליה תשמיש שאר אדם אלא אבעל מיכונה : (סא) אסורה בתשמיש כל אדם. משמע אפילו מבעל וכמו שכתוב הטור בפירוש וכמו שכתבתי בסמוך בשם רש"ל דלאחר שגם הוי בעלה בכלל כל אדם ולא הוה כשאר דברים שבינו לבינה וכן מבואר מלשון המשנה שאמרה יפר ותהא משמשתו ותהא כמולה מן היהודים דאי הוה כשאר בינו לבינה הוי ליתנא יתירא במשנה שאמרה ותהא משמשתו דככר שמעינן לה מיפר אלא על כרחך דאיסורא קמ"ל שאין לה היתר תשמיש אלא בעודה תחתיו וא"כ תהא נטולה מן היהודים ובעלה בכלל ומטעם [זה] יפה כתב הטור בדין אוכר הש"ע סעיף ס"ה ואינו מפר אלא בעודה תחתיו כי אחר כך נכלל באיסור עם שאר הבריות ובעל הפרישה לא דק שם כמו שכתבתי שם : (סב) שבינו לבינה. בטור סיים ואינו מפר לעולם אלא בעודה תחתיו פי' בית יוסף כל זמן שראויה תחתיו אפילו גירשה ואין זה לשון דחוק דהא כפל לשונו וכתב ואינו מפר לעולם דהיינו שלא מהני ליה לעולם כשתנשא לאחר אלא כל זמן שתוכל להיות תחתיו : (סג) שמא יגרשנה כו'. בפרישה הקשה אמאי לא נימא הכי גם בסעיף ס"ז באומרת הנאת תשמישי עליך אין צריך לספר אמאי לא נימא גם שם שמא יגרשנה ויחול הנדר וכן קשה בסעיף ע"ג בנדרה שלא לרחוץ כו' ותירץ דבאמת גם שם הוה דינא הכי אלא דשם מיירי באינו מקפיד על מה שיהיה אחר הגירושין והטור נקט זה כאן כיון דבגמרא איתא כן לענין זה *)ולא ניחא לי בכך דהא בנדרים (דף פ"ה) איתא ושלא אשמש מעתי יפר ופריך היכי דמי אילימא דאמרה הנאת תשמישי עליך למה לי הפרה הא משעבדא ליה כו' משמע דאין צריך כלל הפרה בזה על כן נראה דלא מהני גירושין אלא במעשה ידיה דוקא דהא בגמרא דנדרים (דף פ"ו) פרכינן על מה דאמרינן באומרת יקדשו ידי לעושיהן דמהני לכי מגרשה הא אין בידה שיגרשה בעלה ומשני רב אשי קונמות קאמרת שאני קונמות דלקדושת הגוף דמיין כדרבא דאמר הקדש

(*) ע' בספר שער המלך פ' י"ב מהלכות נדרים שמיישב דברי הפרישה (מראה כהן) :

שפתי כהן

הנאת תשמישך עלי. ואע"ג דהנאת תשמיש דבר שאין בו ממש הוא ואין נדרים חלים על דבר שאין בו ממש מתרלים דבורה כאלו אמרה גופך להנאת תשמישך עלי עט"ז והוא מדברי ריב"ש שהביא בית יוסף וע"ל סימן ר"ג : פב אין צריך להפר שהיא משועבדת כו'. ומיהו יש להפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לו כדלקמן סעיף ע"א וכן כתב בפרישה סוף סימן זה : פג אסרה עליה תשמיש כו'. אבל אמרה קונם תשמישי על כל העולם דעת הבית יוסף דאין צריך להפר דמשועבדת ליה אבל הטור כתב דיפר וכתבו הב"ח והפרישה הטעם דמגו שחל על כל העולם חל נמי לדידיה : פד קונם שאיני נהנית לך. כלומר שאיני נהנית ממך : פה ודברים אלו הוי דברים שבינו לבינה. שנראי הוא לו שנאסרה בהנאת אביה ואביו אם עשה לו וכן מה שאינה רשאי לעשות לאביה ולאביו כדי שלא תאסר עליו ע"כ לשון טור וכן כתב העט"ז וקשה לי לאיזה צורך הוצרך לומר דזה הוה דברים שבינו לבינה מה שאינו רשאי לעשות לאביה ולאביו כדי שלא תאסר עליו תיפוק ליה דמה שתאסר עליו הוי מדברים שבינו לבינה או עינוי נפש אפילו יהיה אותו דבר שתלתה בו נדרה משאר דברים ונראה דהא"כ דבכל ענין יכול להפר אלא דאשמועינן דיכול להפר לה אע"פ שלא חל הנדר ובזה צריך דוקא שתלתה הנדר בדברים שבינו לבינה וכמש"ל ס"ק מ"ה בשם ר"י והר"ן : פו קונם שאני עושה על פיך כו'. כתבו התוס' בכתובות פרק אע"פ ריש דף נ"ט אפילו אי גרסינן שאיני לא הוי דבר שאין בו ממש דהא תנן בפרק בתרא דנדרים (דף פ"ה) קונם שלא אתן תבן לפני בקרך אין יכול להפר עד כאן לשונם ול"ע דהא תנן בספ"ק דנדרים האומר לחבירו קונם פי מדבר עמך ידי עושות עמך רגלי מהלכות עמך אסור ופריך בש"ס הא הוי דבר שאין בו ממש ומשני באומר יאסר פי לדבורי

דף פ"א ע"ב : קכד משנה נדרים דף נ' ע"ב : (°) פי' ונם בתשמיש בעלה הראשון אף על פי שלא נישאת לאחר כמ"ש הטור וכ"כ מהרש"ל וכדלעיל סעיף ס"ה : קכה משנה שם דף פ"ט ע"ב וכת"ק בברייתא שם וכתב הר"ן וה"ה אם תלתה בדברים אחרים שעשויים לעבור עליו דהוי כאלו עשתה אבל בדבר שאינה עשויה לעבור עליו אינו מפר אא"כ חל הנדר וכמ"ש הרמ"א לעיל בסעיף כ"ח בהג"ה : קכו הרא"ש שם שגנאי הוא לו מה שתלתה נדרה או שתלתה בו: קכז משנה שם דף פ"ה ע"א : קכח שם

נקודות הכסף

(שם ש"ז ס"ק נ"ט) הקשה על הפרישה וב"ח ול"ק מידי דמה שהקשה מיקדשו ידי לעושיהן הא פירש ב"י גופיה דהיינו באומרת יקדשו ידי לעושיהן על פיך דהא ש"ס מתרץ הכי אהך דקונם שאני עושה לפיך והבאתיו בש"ך ס"ק ס"ו ומה שהקשה מהרמב"ם נמי לק"מ דגם בריטא לא מיירי בכולל אלא כדפרישי' אלא דבריטא מיירי כשאומר בלשון הקדש ובסיפא מיירי אף ע"פ שלא אמר בל"ה וכמו שהבינו הר"ן והב"י מדבריו תיכו מה שתמה הר"ן על הרמב"ם הנ"ל והניח בתימה נראה לי דדברי הרמב"ם נכונים וכמו שאבאר . ומה שתירץ ב"י דלמסקנא יכול לאסור דשלב"ל על חברו נראה לי דא"א לומר כן אדא דהא קאמר בש"ס קונמות קאמרת שאני קונמות וכדרבא כו' ורבא הא לא

גליון מהרש"א

פ"ד א' : (ש"ע סעיף ס"ז) אבל אמרה הנאת תשמישי עליך א"צ להפר עיין בתוס' בנדרים דף פ"ה ד"ה הנאת כו' [illegible]

ביאור הגר"א **חידושי רע"ק** **מפקיע**

הר"ן שם ד"ה ד"ג ט' : [קכז] וכן הוא כו'. שם פ"ז ב' : [קכח] ודברים כו'. (סעיף ס"ט) אע"פ שלא חל הנדר עמש"ל (סעיף ב"א) : (ס"ו ס"ק ס"ג) ולא ניחא לי

באר היטב **פתחי תשובה**

ונראה דה"ה בכל דבר הפקר ש"ך : (נח) להפר . ומיהו יש להפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לו : (נט) חלקו . דודאי לבעלה מתכוונה דהא בלא"ה אסור

ל"ד מה שתמה על הפרישה ועיין בתשובת בגדי כהונה חלק יורה דעה סימן ו' באתענ התשובה מה שתמה על הט"ז בזה : (י) להפר . עיין בש"ע מ"ש מיהו יש להפר כו' והוא דעת הפרישה והש"ך [illegible]

הלכך קרינן ביה השתא דברים שבינו לבינה : (סד) פז [קכט] ודוקא שאמרה פח [קל] יקדשו פט (ס) ידי לעושיהם) (בית יוסף וטור וש"ס ופוסקים צ ועיין באבן העזר סי' פ"א) :

עב קכט נדרה שלא תתן [קלא] לפני בקרו וכיוצא בדברים אלו שאין בהם עינוי נפש ואינם מדברים שבינו לבינה צא ואינם (סח) ממלאכות שהיא חייבת בהם אינו יכול להפר :

עג (סה) קל נדרה שלא לרחוץ פניו ידיו ורגליו או שלא למזוג לו הכוס ושלא להציע לו המטה צב (טז) אינו צריך להפר לפי (סג) שמשועבדת לו :

עד [קלב] קלא אשה שנדרה לשתות סם להתעבר (סו) צג אין הבעל יכול להפר ·

רלה המדיר אשתו מתשמיש או שלא תלך לבית אביה ודומיו . ובו ו' סעיפים :

א א המדיר את אשתו מתשמיש המטה א [א] שאמר (א) [קונם] תשמישך עלי (א) ב יקיים אותה (ה) שבעה ימים [ב] ג בין שהדירה בפירוש לשבעה

שפתי כהן

לדבורי ידי למעשיהן רגלי להלוכן משמע להדיא הא אי לא אמר הכי הוי ידי עושות עמך נמי דבר שאין בו ממש ואף שהר"ן והרא"ש פירשו לשם דהא דמשני באומר היינו דנעשה כאומר וכ"כ הט"ו לעיל סי' רי"ג מכל מקום דוקא התם הוא דאמרינן הכי משום דקונם פי מדבר קאי אדבור ומשמע נמי דקאי אפה הלכך כיון דסתם נדרים להחמיר אמרי' דאפה קאי וכמבואר בהר"ן לשם אבל היכא דאמר קונם שאני עושה לפיך ודאי דליכא למימר הכי דהא לא אמרה קונם ידי עושות לפיך ועוד דהא רב הונא ב"ר יהושע הוא דמסיק התם בכתובות באומרת יקדשו ידי לעושיהן משמע דעד השתא לא אסיק אדעתא דנימא דנעשה כאומרת יאסרו ידי לעושיהן. ועוד דאפילו אמרה קונם שאני עושה לפיך בלא יו"ד דהא התם קאמר קונם ידי עושות עמך ואפ"ה אי לאו דנעשה כאומר יאסרו ידי לעושיהן משמע דעד השתא לא אסיק אדעתא דנימא דנעשה כאומר יאסרו ידי למעשיהן והוי דבר שאין בו ממש וכ"כ הט"ו לעיל סימן רי"ג דאם אמר דבורי ועשייתי והליכתי אסורים עליך אינו נדר משום דהוי דבר שאין בו ממש (אלא שיש לומר בזה כיון שאמרה שאני עושה קאי אהדבר שתעשה ממש) ול"ק מהא דקונם שלא אתן תבן לפני בקרך דאף על גב דדבר שאין בו ממש הוא מ"מ חייל מדרבנן כדמסיק בפ"ב דנדרים ונתבאר לעיל סימן רי"ג ונראה דהכא בקונם שאני עושה לפיך נמי מיירי מדרבנן ולמאי דמסיק ש"ס באומרת יקדשו ידי לעושיהן כמ"ש הרב א"כ דחייל מדאורייתא כן נראה לי וצריך עיון בתוספות ספ"ק דנדרים : פז ודוקא שאמרה יקדשו ידי לעושיהן . דידים איתנהו בעולם דאל"כ אינה יכולה לאסור עליו דבר שלא בא לעולם וע"ל ס"ס ר"ד : פח יקדשו ידי כו' . לאו למימרא שהיא מקדשה מעשה ידיה לגמרי דא"כ מאי קונם שאני עושה לפיך דקתני שאני עושה הקדש מבעי ליה אלא הכי פירושו שאמרה יקדשו ידי לעושיהן על פיך כלומר שידיה יהיו אסורות על פיו כהקדש . ב"י : פט ידי כו' . כב"י לקמן סי' רל"ט בשם הר"ן בשם התוספות דהיינו שהזכירה הידים כגון שאמרה קונם מעשה ידי עליך דנעשה כאמרה יקדשו ידי לעושיהן וע"ש : צ ועיין בא"ע סי' פ"א . שם העתיק המחבר דברי הרמב"ם דכתב בב"י דס"ל דאין צ"ל יקדשו ידי לעושיהן והרב לא הגיה שם דבר ועמ"ש שם : צא ואינם ממלאכות כו' . כמו שנתבאר בא"ע סימן פ' סעיף ו' עיין שם איזו מלאכות שמחוייבת לעשות : צב א"צ להפר כו' . מיהו יש להפר שמא יגרשנה כדלעיל סעיף ע"א . פרישה : צג אין הבעל יכול להפר . דלא הוי עינוי נפש ולא דברים שבינו לבינה :

רלה א שאמר תשמישך עלי . אבל אמר הנאת תשמישי עליך אין אינו חל כלל כיון דמשועבד לה כדלעיל סי' רל"ד סעיף ס"ז · כתוב בתשובת הרשב"א סי' תשל"ד כתב רב האי גאון ז"ל בתשובה שאפילו נשבע שיולאנה לאשתו אינה שבועה כאילו נשבע שלא יפרע לבעל חוב שאין בדבריו כלום עד כאן ונראה לי דבתשובת מהר"מ דפוס פראג ובמרדכי פרק שבועות שתים מביא תשובת רב האי גאון דאפילו התרה אינו מועיל לשבועתו וצריך לגרשה ונהי דבהא לא קיימא לן הכי אלא מתירין כל שבועות כדלעיל סי' ר"ל מ"מ מבואר מדבריו דשבועה היא וכ"מ להדיא מדברי הרמב"ם פרק ו' מה"ש דין י"א ושאר פוסקים גבי נשבע שיגרש את אשתו שפותחים לו בכבוד בניו ע"ש וכ"כ להדיא מתשובת מהר"מ מינץ סי' י"ח שאלה ב' ובפסקי מהרא"י סי' כ"ח ושאר תשובות האחרונים : ב יקיים אותה ז' ימים . שכן דרך אשה נדה להיות ז' ימים בלא תשמיש

טורי זהב

מפקיע מידי שעבוד פי' הר"ן כגון אם עשה שורו אפותיקי לבעל חובו והקדישו אח"כ למזבח מפקיע אותו הקדש שעבוד המלוה וגובה חובו ממקום אחר והוא כשר לקרבן ולא הוי גזל כיון דלא הוי קנוי לו אלא לגובינא בעלמא עכ"ל מבואר דדוקא במידי דאין לו עליו אלא שעבוד גובינא בעלמא אתי הקדש ומפקיע והכי נמי במעשה ידיה שאין קנוי לו אלא לגובינא בעלמא דזה ודאי שהאשה יכולה ליתן לבעלה ממעות ממה שיש לה בעד המלאכה שחייבת לו לעשות ולא תעשה מלאכה ותו דהא יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה ע"כ אתי הקדש ומפקיע אותו שעבוד וכן אם אמרה ל' קונם שהוא כהקדש מה שאין כן במה שגופה משתעבד לבעל לתשמיש או לרחוץ פניו ידיו ורגליו שהם חיוב משום חיבה וא"א לה להסתלק מזה בשום אופן ודאי לא מהני לשון הקדש או קונם להפקיע חוב שלו עליה וכן מבואר עוד בתוס' פרק השולח (דף מ') כתבו באם הקדיש המזיק את השור שהזיק אינו קדוש מצד הדין כיון שאינו יכול לסלוקי בזוזי ע"כ אין ההקדש מפקיע שעבוד כזה וכ"ש כאן באשה בדברים דלא שייכא במעות שאין הקדש וקונם מפקיע אותו ע"כ אפי' מגרשה לא חייל הנדר כיון דאין בידה להתגרש הוה דבר שלא בא לעולם ולא אסרי' בגמ' אלא במעשה ידיה דאפי' בעודה תחתיו מתחיל האיסור מן הדין דהקדש מפקיע השעבוד אלא דאלמוה רבנן לשעבודא דבעל כדאיתא בפרק אע"פ ע"כ מהני לכל הפחות אחר שתתגרש מה שאין כן בדבר התלוי בגופה שאין ההקדש מפקיע כלל בעודה תחתיו גם לאחר הגירושין לא חל דהוה דבר שלא בא לעולם ול"ד למ"ש בסעיף ס"ד לפי דברי הטור להרא"ש אחר הגירושין אסורה לבעלה דהתם שאני שהוא נכלל עם שאר כל אדם ומהיום מתחיל האיסור לכל אדם אלא שהוא אינו נכלל עמהם עד אחר הגט וכמ"ש בסעיף ס"ט ובזה ניחא שלא זכרו בגמרא ובפוסקים להך שמא יגרשנה אלא במעשה ידיה בלבד כן נ"ל : (סד) ודוקא שאמרה יקדשו כו' . כ"כ הטור דאל"כ אינה יכולה לאסור מעשה ידיה שלא באו לעולם ובסימן רל"ט מביא ב"י בשם הר"ן דלאו דוקא שתאמר כן אלא צריך שתזכיר הידים דהידים איתנהו בעולם וב"י בשם רמב"ם כתב כאן דגם בנדרה שלא יהנה ממעשה ידיה הוה דינה כמו באומרת יקדשו ידי לעושיהן ונתן בו טעם נכון וכ"פ בא"ע סימן פ"א ולא כפסק רמ"א כאן : (סה) נדרה שלא לרחוץ . כתבתי מזה בסעיף ע"א שזה דומה להנאת תשמישי עליך : (סו) אין הבעל יכול להפר . אף על פי שהסם קשה לגופה והעיבור מכחיש יפיה :

רלה (א) יקיים אותה ז' ימים . פי' כשהדירה לז' ימים בפירוש

באר הגולה

במשנה וכר"י בנורי דאיפסקא הלכתא כוותיה שם : קכט ל' הרמב"ם בפי"ב מס"נ מברייתא נדרים דף פ"א ע"ב וכפי גירסתו וכפי גירסת הרי"ף והם בברייתא בכתובות דף ס"א ע"ב דנותנת תבן לפני בהמתו וכמ"ש בפכ"א מהלכות אישות: קל שם בברייתא דנדרי' וכת"ק : קלא הרשב"א בתשובה סימן תק"ם וסיים שם אף על פי שהעיבור מכחיש יפיה והסם קשה לגופה :
א משנה כתובות דף ס"א ע"ב: ב כשמואל שם הרי"ף והרא"ש וכ"נ מדברי הרמב"ם בפי"ד

נקודות הכסף

אוסר דשלב"ל על חברו ואי תימא דאוסר על חבירו דשלב"ל אם כן אפילו דיעבד אסור ועוד דהרמב"ם גופיה הביא הך בעיא בסוף פ"ה דהלכות נדרי' ופסק דהכי הוא ספק ואם עבר ונהנה נהנה ואם איתא דס"ל דאוסר על חבירו דשלב"ל אם כן ליכא ספיקא ופסיקא דאסור אפילו לא הוי כנדולין וגם אמאי עבר ונהנה נהנה ולענין קושית הר"ן נראה לי דדעת הרמב"ם נכונה וכוון למ"ש התוספות ומביאם הר"ן גופיה בפ' ב' דנדרים דף ט"ו ע"ב ומביאו ב"י בר"ס רל"ט דאע"פ שלא אמרה בלשון הקדש כיון שהזכירה הידים נעשה כאומר יקדשו ידי: [לס"ק ס"נ מע"ל] ולא ניחא לי כו' . ולפעד"נ דברי הפרישה נכוני' דלא מצינו בפוסקים לחלק בין מעשה ידיה לרחיצה ועוד דהרמב"ם והסמ"ג לא הזכירו ברחיצה דאין צריך להפר ואם איתא כדבריו הוה ליה לאשמועינן הך דינא דהא אפי' לכי מיגרשה לא חייל נדרה אלא ודאי סמכו עצמם אמ"ש במעש' ידיה דא"צ להפר משום דמשעבדא ליה והוא הדין ברחיצה וכה"ג ומ"ש מדפריך הא משעבדא ליה משמע דאין צריך הפרה כלל לא משמע מידי דהכי פריך דע"כ הא דזכרי' הפרה היינו אפי' בעוד' תחתיו דהא קתני בסיפא שלא תרחץ אין צריך להפר והיינו על כרחך בעודה תחתיו ומשום דמשועבדת ליה ואם כן אפילו בלא אשמע נמי הא משעבדא ליה ומשני כאומרת הנאת תשמישן עלי ומשום שאין מאכילין לאדם דבר האסור גם יתר הראיות שהביא אינם כלום למבין ודו"ק :

גליון מהרש"א

בסעיף שקודם לזה וכבר תמה כן אבא מארי נ"י בחלק ראשון מכתביו סימן קס"ח : (ש"ך ס"ק צ') והרב לא הגיה שם דבר ועמ"ש שם . עיין ספר אבני מלואים על אה"ע ח"ב ספ"א ס"ב ר"ח ובש"ע י"ד :

עצי לבונה

(ש"ע סעיף ע"ב) לפני בקרו כו' . עש"ך בשם הר"ן דאף דבזה היא משועבדת לו רק מיירי בהכניס' לו שפחו' ובשם המ"ל פכ"א מהלכות אישות בשם הרא"ש דעיקר הטעם דאלמוהו רבנן לשעבודו דהא קונמות מפקיעין באמת אי לאו דאלמוהו ובדבר קטן כגון ליתן תבן לפני בקרו לא אלמוהו ואין חילוק בין הכניסה לו שפחות או לא גם הביא מש"ס דנזיר באשה שנדרה שגילח ראשה דלא הוי דברים שבינה לבינה דמצוי ליקח שאר נכרים וא"י להפר :

מילואים

(סימן רל"ד פתחי תשובה ס"ק ט"ז) ע"ש מה שמסתפק באשת כהן . ובאמת יש עוד טעם למה צריך להפר שתאמר איני ניזונית ואיני עושה . והתוס' בכתובות נ"ט ד"ה שמא יגרשנה הקשה למה לא אמר ריב"נ הטעם הזה דהא יכולה אשה שתאמר איני ניזונית כו' והתוס' תירצו דזהו מילתא דלא שכיח והתירוץ הזה סובל ב' כוונות או דהכוונה כיון דהוא מילתא דלא שכיח לכן אין חוששין לזה או דהפי' הוא דריב"נ תפס הטעם השכיח יותר ועזב את הטע' דלא שכיח

חידושי רע"ק

בכך כל דברי הט"ז אלו כתב המהרי"ט (ח"א) סי' נ"ה) : (ש"ך ס"ק פ"ו) הוי ידי עושות עמך כו' ע' ש"ך לעיל (סי' רט"ז סק"ח) ולק"מ ועתי"ט (ריש נדרים) ובנתיבות המשפט (נכ"ז ח"ח דף ר"י) :

ביאור הגר"א

הרא"ש שם ד"ה קונם כו' וד"ה ר"נ כו' : [קכט] ודוקא שאמרה כו' . הרא"ש שם בפסקיו ובכתובות שם וכמש"ש אלא אר"ה בדר"י באומרת כו' . והרמב"ם כתב דוקא בהקדישה צ"ל יקדשו (כו') אבל בקונם א"צ וכ"כ בש"ע א"ע סי' פ"א ס"ב וטעמו דס"ל כי מתרצינן במסקנא שאני קונמות כו' א"צ לתי' הראשון באומרת כו' דאע"נ דבהקדש בדק חבית אין אדם מקדיש דשלב"ל כמ"ש הרמב"ם בהלכות זכיה מ"מ בקדושת תנוף מקדיש כמ"ש ברפ"ה דתמורה כ"ד ב' מבכרת כו' ושם כ"ה א' קסבר רשב"ג ולדות כו' ואעפ"כ מודה ברישא ויעובר הוי דשלב"ל וכמ"ש בקדושין ס"ב ב' ובפ"ם לב"ב(קמ"ג)ומ"מ דוקא במעוברת וכמ"ש בקדושין כמאן אזלא כו' וז"ש שאני קונמות כו' אבל הרא"ש והטור ס"ל דמ"ש שאני קונמות כו' לא תי' אלא קושיא והא משעבדן ידיה לבעל אבל אבל דשלב"ל צ"ל יקדשו כו' וער"נ שם ד"ה אא"ר אשי כו' וכ"מ ממ"ש ביבמות צ"נ א' ובקדושין ס"נ א' האיתמר עלה כו' משמע דמסקנא הכי אבל תוס' בקדושין שם ד"ה וידים כו' וה"ה כו' וכדברי הרמב"ם . ומ"מ דברי הרמב"ם צ"ע באומרת יקדשו ובלא קונם קשה קושית הגמ' והא משעבדן ידיה לבעל : [קל] יקדשו כו' . ואצ"ל לכי מגרשה דכי משני שאני קונמות מתירץ קושיא והא משעבדן כו' . ב"י ועתוס' בנדרים שם : [קלא] לפני בקרו כו' ואינם כו' . עיא"ש שם ד"ה שלא אתן כו' יהא כו' והר"נ שם ד"ה שלא כו' והר"נ כתב כגירסת הרי"ף שם והרא"ש כתב כגירסת רש"י שם ועיא"ש פ"ה דכתובות סכ"ו ולתוס' גירסא אחרת ויע"ש בכתובות ס"א ב' ד"ה לא כו' והרמב"ם גורס בנדרים שם מים לפני בהמתך ותבן לפני בקרך וכתב ב"י משום דסובר כגירסת הרי"ף וסובר דוקא תבן חייבת ולא מים דסתם השקאה בנהר וכל כבודה כו' ובש"ע כאן לא נקט אלא בקרו וכדי"ף וכמ"ש בא"ע סי' פ' ס"ו ובב"ע אפי' לא הכניסה כו' : [קלב] אשה כו' . עש"ך :

רלה [א] שאמר כו' . נדרים פ"ו ב' וכמש"ל סי' רל"ד סעיף ס"ז וכ"כ רש"י במתני' שם : [ב] בין כו' . ר"ל אז א"צ להוציא כלל אבל יותר או סתם יתתין ולאחר ז' כו'

פתחי תשובה

בלא"ה אינו יכול להחזירה ומהאי טעמא אינו יכול כלל להפר דלא הוי דברים שבינו לבינה וצ"ע : (טז) אינו צריך להפר . עיין בשו"ת דברי אגרת סימן א' באמצע התשובה שהקשה דהא בנדרים דף פ"א איתא מאן תנא דברים המותרים כו' ר"ג הוא וא"כ כיון דפסקינן הלכה כרבנן דר"ג דא"צ להפר איך פסקו לעיל סימן רי"ד דדברים המותרים וכו' ובאמת הרמב"ם ז"ל לא הביא כלל רק דינא דדברים המותרים ע"ש על מה שיישב על זה :

רלה (א) קונם תשמישך עלי . עיין בשער המלך סוף ס"ג מהלכות איסורי ביאה שנסתפק כמי

באר היטב

אסור עליה תשמיש כל אדם ע"ז וכ' הש"ך אבל אם אמרה קונם תשמישי על כל העולם דעת הב"י דא"צ להפר דמשועבדת ליה אבל הטור כ' דיפר וכתבו הב"ח והפרישה הטעם דמגו דחל על כל העולם חל נמי לדידיה (ובנה"כ הסכים עם הב"ח והפרישה והשיג על הט"ז ודחה קושייתו מה שהקשה עליהם עיין שם באריכות) : (ס) ידי . דידים איתנהו בעולם דאל"כ אינה יכולה לאסור עליו דשלב"ל וכתב ב"י בשם התוס' דהיינו שהזכירה הידים כגון שאמרה קונם מעשי ידי עליך דנעשה כאמרה יקדשו ידי לעושיהן ועיין בא"ע סי' פ"א דשם כתב המחבר דעת הרמב"ם דא"צ יקדשו ידי לעושיהן והרב לא הגיה שם כלום וכתב הט"ז דדוקא בכאן צריך הפרה משום שמא יגרשנה וכו' אבל בסעיף ס"ז באומרת הנאת תשמישי עליך וכן בסעיף ע"ג בנדרה שלא לרחוץ א"צ להפר דלא מהני גירושין אלא באומרת יקדשו ידי לעושיהן שאינה קנויה לו אלא לגובינא בעלמא ואין גופה קנויה לו ע"ז דהא אם נתנה לו מעות בעד מלאכתה היא פטורה וגם יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה וע"כ אתי הקדש ומפקיע מידי שעבוד לכן כשמגרשה חל הנדר משא"כ במה שגופה משתעבד לבעלה כמו תשמיש ורחיצה דלא מהני לשון הקדש וקונם להפקיע חובו שיש לו עליה אפילו מגרשה לא חל הנדר ולכך א"צ להפר עכ"ל : (סח) ממלאכות . כמ"ש בא"ע סי' פ' ס"ו איזה מלאכות שחייבת לעשות ע"ש : (סג) שמשועבדת . מיהו יש להפר שמא יגרשנה כדלעיל סעיף ע"א פרישה וע"ל ס"ק ס' שם כתבתי דהט"ז חולק ע"ז :

רלה (א) שבעה . שכן דרך אשה נדה להיות ז' ימים בלא תשמיש וכתב הש"ך דכ"ז לא מיירי אלא כשעומד בנדרו אבל ודאי יכול להתיר ע"י חכם

ימים ג או יותר או שהדירה סתם ד [נ] ולאחר שבעה ימים (°) יוציא [ד] ויתן כתובתה:

ב הדירה (ב) שלא תהנה ממנו ג אינו חל (ב) שהרי הוא משועבד לה ואם י אמר לה צאי [מעשה] ידיך במזונותיך ה׳ והיא מספקת בהם לדברים גדולים ו ואינה מספקת לדברים קטנים [ה] אם כל משפחתה רגילין באותם דברים קטנים אינו חל שהרי הוא משועבד לה גם בהם ואם אין כל משפחתה רגילים בהם אלא העשירים ואביה עשיר ורגיל בהם ובעלה אינו עשיר ואינו רגיל בהם חל הנדר שהרי אינו חייב לה בהם ז ומכל מקום כיון שהדירה ממנו והיא חוזרה לבית אביה הוא מתחייב לה עתה בהם הילכך (ג) עד ל׳ יום י יפרנסנה באלו הדברים הקטנים על ידי פרנס י שיאמר ח כל הזן אינו מפסיד ויזון אותה אחר (ד) (נ) (ג) ויקח מהבעל [ו] לא שנא הדירה שלשים [יום] או יותר או שהדירה (ג) סתם ט אחר שלשים יום י יוציא ויתן כתובה:

ג [ז] ח הדירה שלא תתקשט או שלא תאכל אחד מהמינים ט אפילו הוא רע ולא טעמתו מעולם (ה) יא [ח] ותלאו בתשמיש שאמר קונם תשמישך עלי אם תתקשטי או תאכלי מין פלוני יא או שאמר קונם הנאת תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך (ו) יותר (ז) מחדש אם הוא דר עמה בעיר יב או [ט] יותר מרגל אם הוא דר בעיר אחרת יקיים יב ז׳ ימים

טורי זהב

אין לריך להוליא כלל אבל אם הדירה סתם או יותר מז׳ ימים בפירוש אז חייב לתת לה גט אם לא יתיר הנדר אלא שנתנו לו זמן ז׳ ימים כיון דבלאו הכי מלינו שהאשה שוהה בימי נדותה ז׳ ימים בלא תשמיש ומ״מ כאן לאחר שבעה ימים יוליא כו׳ קאי דוקא אנודר סתם או יותר מז׳ בפירוש ולא אנודר על ז׳ בפירוש וכן מבואר ברש״י במתני׳ פ׳ אע״פ (דף סא) במתניתין המדיר את אשתו מתשמיש לב״ש אם הדירה ב׳ שבתות יתמין ואם יותר יוליא ויתן כתובה על כל מבואר דבנודר ב׳ שבתות וכן לב״ה שבת אחת אין כאן שום חיוב להוליא כלל וכן כתוב בהגהות אשר״י פ׳ המדיר דלאשה שנדרה ותלתה בתשמיש שבת א׳ לא יוליא ואביאנו בסעיף ג׳ וכן לקמן לענין תלך לבית אביה חודש אחד כמ״ש בסעיף ג׳: (ב) שהרי הוא משועבד לה. בתוס׳ ריש פ׳ המדיר דבור המתחיל ה״ל כו׳ הקשו הא מלינו דאין משועבד לה כלומר אומר לאו מעשה ידיך כו׳ כגון שתלה בתשמיש שאמר יאסר תשמישך אם אזונך וי״ל דא״כ לא הל״ל יתר מל׳ יום יוליא אלא לאחר שלשים תהנה ותיאסר פירוש ולא יצטרך להוליא עד אחר ז׳ ימים לאחר ל׳ וליכא למימר כמי דאמר יאסר תשמישך עלי מעכשיו אם תהנה ממני דאז אסורה ליהנות כהיות דקונם עיני בשינה היום אם אישן למחר דלא מזדהר איבה בהאי כמ״ש לעיל סימן ר״ב ס״ג ולקמן סעיף ב׳ יתבאר דמה שכתבו התוספות בתולה בתשמיש סימתין ל׳ היינו דוקא בזה שעד שלשים יום יש אפשרות להדירה מהנאה בלא תליה בתשמיש כיון שאפשר לזונה ע״י פרנס אלא שכיון שלאחר ל׳ יום א״א לו כן ע״כ לא חל הנדר אח״כ כלל אלא כיון שתלאו בתשמיש חל איסור תשמיש עליו והוא כנודר מתשמיש לחוד ויתמין אז ז׳ ימים ויוליא וזה לא דמי למ״ש כאן אח״כ בסעיף זה הלכך עד ל׳ יום כו׳ דמשמע דחל הנדר אח״כ בלא תליה בתשמיש וע״כ יוליא דהסתם הנדר חל לגמרי לענין הדברים הקטנים בלא תליה בתשמיש שאין עליו חיוב בהם כל זמן שהיא אללו אלא לאחר שחל הנדר הולרכה ללכת לאביה ואז נולד חיוב דברים הסם בזה נתנו זמן שלשים יום שאפשר ע״י פרנס לאחר ל׳ יוליא תכף משא״כ כאן שהחיוב הוא מעתה לפרנסה ע״י עלמו ולא ע״י פרנס אלא שתוך ל׳ יום היא מותלת על זה ע״כ לא חל אחר ל׳ יום אם לא שתלאו בתשמיש ממילא לריכה עוד ז׳ ימים אחר הל׳ כדין נודר מתשמיש: (ג) עד שלשים יום כו׳. דעפי משלשים שמעי בה אינשי וזילי בה מילתא אבל עד שלשים יום אפשר לה בלינעה על כן המתינה לה שמא תוך זה ימלא פתח לנדרו וכן בכל מקום שאפשר לשהות בסימן זה משהינן לה מטעם זה: (ד) ויקח מהבעל. פירוש אם ירלה ישלם לו ואסור להיות לדך חוב וכבר כתבתי מזה סי׳ רכ״ח סעיף ח׳ דלא כמ״ש כאן: (ה) ותלאו בתשמיש. דאם לא כן אין בידו להדירה על זה ומן הראוי היה להוליא מיד דאי אפשר לאשה להיות אסורה בזה וכן בלא קישוט אפילו שעה אחת כמ״ש התוס׳ ריש פרק המדיר מכל מקום כיון שתלאו בתשמיש דינו כנודר מתשמיש לחוד שאפשר לה ז׳ ימים בלא תשמיש כמ״ש בסעיף א׳: (ו) יותר מחודש. דאלו זכר בפירוש חודש אחד אין כאן חיוב להוליא כלל כמו הנודר על ז׳ בתשמיש סעיף א׳ אלא דכאן שנודר בפירוש על יותר מחודש וזה אי אפשר לה וכיון שתלאו בתשמיש דינו כנודר מתשמיש לחוד ודבר זה ברור הוא דגם בנודר סתם שלא תלך לבית אביה ותלאו בתשמיש דדינו הכי דכל סתם הוא כמפרש לעולם שעיקר הנדר הוא איסור תשמיש שהאיסור עליו כיון שתלאו בדבר שאי אפשר לה לעשות וכן כתב הטור בהדיא בסמוך קונם תשמישך עלי אם תלכי לבית האבל יוליא לאחר ז׳ וכן בכל דבר שמדירה ואי אפשר לו להדירה בלי תלית איסור תשמיש הוא כנודר מתשמיש לחוד אם תלה הנדר הליכה לאביה באיסור הנאה ממנו הוא כאלו נדר הנאה לחוד דינו כבסעיף ב׳ דזהו עיקר הנדר ובזה מתורץ דלא

שפתי כהן

תשמיש: ג או יותר או שהדירה סתם כו׳. ולא יוליא מיד שמא ימלא בתוך כך פתח לנדרו ומשמע דבכל הכי לא מיירי אלא כשעומדים בנדרן אבל ודאי יכולים להתיר ע״י חכם כדלעיל סי׳ רל״ד סעיף כ״ג וסמ״ע: ד ולאחר ז׳ ימים יוציא כו׳. היינו כשהדירה בסתם או כשהדירה בפירוש ליותר מז׳ ימים אבל לא הדירה רק לשבעה ימים יקיים: ה והיא מספקת כו׳. דאל״כ פשיטא דלא חל הנדר כיון שמשועבד לה: ו ואינה מספקת כו׳. משמע אבל אם היא מספקת גם לדברים קטנים חל הנדר ולא יוליא וכהגהת אשר״י ר״פ המדיר כ׳ דל״ע: ז ומ״מ כיון שהדירה כו׳. כלומר כיון שהדירה ואינה אוכלת עמו מחייב בהן מיד ואסור לפרנסה בעלמו כיון שהדירה הלכך יעמיד פרנס ועיין בא״ע סי׳ ע׳: ח כל הזן אינו מפסיד. כתב הפרישה ולריך אח״כ לשלם לפרנס וכן לעיל סי׳ רכ״ח ס״ח כאומר כל הזן אינו מפסיד לריך אח״כ לשלם לו ודוקא בהולך אלל חנוני הרגיל אללו אינו מחויב לפרעו אח״כ ירלה דרלה כשלוחו ודלא כהסמ״ע שכתב גם בכאן שאינו מחויב לפרעו וכ״ל דעת הב״ח שחייב לשלם לו ע״ש ועיין סימן רכ״ח ס״ח: ט אחר ל׳ יום יוציא כו׳. היינו כשהדירה בסתם או ליותר משלשים יום אבל הדירה בפירוש לשלשים יום יקיים: י יוציא כו׳ משום דעד ל׳ יום איכה מקפדת להתפרנס ע״י פרנס עפי לא זילא לה מלתא בפני סבריות והלכך יוליא ויתן כתובה: יא ותלאו בתשמיש. יב או יותר מרגל. היינו ברדופה אבל באינה רדופה לילך לביתו נ׳ רגלים סתם יוליא ב׳ יקיים. טור ועיין

באר הגולה

מהלכות אישות: (ס) טור. בסתם או כשהדירה בפי׳ ליותר משבעה ימים אבל לא הדירה רק לשבעה ימים יקיים. ס״ד: ג שם דף ע׳ ע״א מסקנא דגמרא ד שם ה כאוקימתא דגמרא שם ע״א ה כאוקימתא דגמרא שם ומפרש שם דעד שלשים יום לא שמעי בה אינשי ולא זילא בה מלתא ...

עצי לבונה

(סימן רל״ה ש״ע סעיף ב׳) שהרי הוא משועבד לה ...

באר הגולה

יג מתנה שם דף פ' ע"א וכדמוקי לה שם בדף ע"א ע"ב אליבא דשמואל וכדמפרש שם דכיון דנדרה איהי ושתיק לה סברה מדאשתיק מסנא הוא דסני לי פירוש ואינה סבורה שיתפייס עוד לא תקנו שתמתין שיוציא וקשה לה מאח"כ לעיל דלהדרה איהו דסברה מירתח רתח עלי והשת' מייתב דעתי': יד כסוף פי"ב מהלכות אישות

שולחן ערוך

ואז יוציא ויתן כתובה (ז) יג [י] יג ואם היא נדרה שאמר' קונם מין פלוני עלי או קונם שלא אתקשט בקישוט פלוני או שאמרה יאסר תשמישך עלי אם אוכל מין פלוני או אתקשט בקישוט פלוני או יד אם אלך לבית אבי והוא שמע (ח) ולא הפר לה יוציא (ה) מיד ויתן כתובה [יא] יד ולהרמב"ם בנדרה היא וקיים לה הוא אם רוצה לישב ולא תאכל מאותו המין תשב ואם הוא אומר אי איפשי באשה נדרנית יוציא ויתן כתובה [יב] והוא הדין אם נדר' שלא תלך לבית אביה שאמרה קונם תשמישך עלי (ט) אם אלך לבית אבי (י) ושמע הבעל ולא הפר [יג] וכן אם אמר' טו קונם תשמישך עלי (יא) אם אלך לבית האבל או לבית המשתה (ו) ושמע ולא הפר לה [יד] והוא הדין אם אמרה קונם תשמישך עלי אם אעשה (יב) שום מלאכה ושמע ולא הפר לה [טו] והוא הדין אם אמרה קונם תשמישך עלי (יג) אם אשאל משכני כלום או אם אשאיל כלי (ד) ושמע ולא הפר :

שפתי כהן

ועיין בבדק הבית: יג ואם היא נדרה כו'. באסרה עליה פירות וקישוט ולא תלאו בתשמיש נ"ל דהדירה בפירות כל זמן שהיא תחתיו ומש"ה דוקא יוציא מיד דלאחר שיוציאנה תהיה מותרת בפירות וקישוט והא דצריך להוציאנה מיד לא מטעם מסנא סני לה דטעם זה לא שייך כ"א כשתלתה נדרה בתשמיש אלא היינו טעמא כיון שא"א לה להיות אפילו יום אחד בלא פירות וקישוט והוא לא הפר לה נתן אצבע בין שיניה ולכן הדין נותן שצריך להוציאה מיד וליתן לה כתובה אבל כשהדירה נפשה מפירות וקישוט ותלאו בתשמיש אלא שלא פירשה דבריה שנודרת כל זמן שהיא תחתיו מ"מ צריך להפר מיד מטעם מסנא סני. פרישה. וע"ש שהאריך ובא"ע סימן ע"ד נתבארו דינים אלו כי שם ביתם: יד אם אלך לבית אבי. ע"ד שנכתאת חדש א' כשהוא בעיר ורגל כשהוא בעיר אחרת: טו קונם תשמישך עלי אם אלך לבית האבל כו'. הוא מדברי הטור ומשמע הטעם דכל שלא תלתה בתשמיש לא יוציא ויתן כתובה דאין בידו להפר דאין זה נדר עינוי נפש מה שלא תלך לבה"א או לב"המ וכ"כ הב"ח וצ"ע דלעיל סי' רל"ד סעיף ס"ב פסק המחבר דהוי עינוי נפש וצ"ל דכאן אגב גררא נקט ל' הטור וכן נ"ל

טורי זהב

דמי למ"ש בסעיף ב' בשם התוס' באוסר הנאתה ממנו ותלאו בתשמיש דנותנין לו שלשים ושבעה יום דשאני התם שיכול לעשות נדר הנאתה עד שלשים יום בלא תליה בתשמיש כיון שאפשר על ידי פרנס על כן לא מתחיל נדר התשמיש רק אחר הזמן שאפשר בפרנס ואז תהנה ממנו ותאסר בתשמיש ז' יום ושם גם כן אין חילוק בין אומר סתם שלא תהנה ותלאו בתשמיש או מפרש יותר משלשים יום ותלאו בתשמיש בשניהם נותנין לו שלשים ושבעה יום זה נראה ברור אחר העיון ומו"ח ז"ל כתב על דין זה דקונם תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך יותר מחודש וז"ל מיהו ודאי היכא דלא הדירה אלא לחודש א' ימתין חודש אחד ואחר כך תאסר ז' ימים מתשמיש ויוציא ויתן כתובה כמו שכתבו ההוספות דבור המתחיל הכי נמי עכ"ל והיינו התוס' שזכרתי בסעיף ב' וטעות נזדקר בקולמוסו בזה דבנודר בחודש אחד ודאי נדר גמור הוא וקיים והיא לא תלך חודש אחד לאביה ולא תאסר בתשמיש לעולם ולא יוציא כלל ודברי התוס' אינם ענין לזה אלא התם מיירי בנודר סתם שלא תהנה או מפרש יותר משלשים יום ודינו בשלשים ושבעה מטעם שכתבתי ובפרישה פירש גם כן כמו שחילקתי אלא שכתב דמשום הכי חל הנדר בשלא תהנה אף בלא תשמיש כיון שבידו לאסור את שלו על כל אדם אף שמשועבד לה מכל מקום חל הנדר מקרי והוא נגד הסוגיא בגמ' לגמרי והתימה שהרי טעם מרווח יש כאן שהרי שלשים יום מותר ע"י פרנס ופשיטא שהנדר חל בזה על שלשים יום אלא שאח"כ לא חל אלא מטעם תליה בתשמיש ועל כן ימתין אח"כ ז' יום : (ז) ואם היא נדרה כו'. הטעם בזה בגמרא (דף ע"א) דהיכא דנדר עליה הבעל סברה מרתח רתח עילואי והשתא מיתב דעתיה על כן נותנין לו זמן שמא ימצא פתח לנדרו אבל נדרה איהי ושתק לה סברה מדאשתיק ולא הפר מסנא הוא דסני לה ואינה יכולה לגור אללו כלל אפי' עד שתאסר וטעם זה הוא שייך לכל מה שכתב כאן הן אם תלאו באיסור תשמיש [הן אם לא תלאה בתשמיש] נמצא שאסור עליה אותו דבר לעולם אף אחר שתתגרש מה תרויח בגירושין דהא אין הבעל השני לא יוכל להפר לה מה שנדרה כבר י"ל אפ"ה יכולה למימר לא בעינא גברא דמקיים לי נדרי וכ"כ הר"ן בהדיא בזה ואע"פ שהתוס' פ' המדיר (דף ע"א) כתבו בזה דלא תלאה בתשמיש את נדרה שלא תטעום אחד מהפירות דצ"ל היינו כל זמן שהיא תחתיו דאם נדרה לעולם מה תרויח בזה שיוציא כו' היינו קודם דאסיקנא התירוץ של מסנא סני לי שהעתקתי בסמוך אבל אחר המסקנא שייך לומר כן אף בלא תלאו בתשמיש בפרישה האריך כאן לומר דדין זה דבלא תלאה בתשמיש מיירי גם כן באמרה בעודה תחתיו דוקא וכתב עוד דטעם זה דמסנא סני לי שבגמ' לא שייך אלא בנדרה מתשמיש והוכחתו מדלא זכרו התוס' טעם זה דסני לי וכל זה לא נייח לי דאין שום הוכחה מן התוס' דברו מזה קודם המסקנא וכמו שכתבתי והדברים כפשוטן : (ח) ולא הפר לה יוציא מיד כו'. הטעם דהוא נתן אצבע בין שיני' להסיכה על כן הוא חייב בדבר ואין נותנין לו זמן אפילו שבעה יום כיון דסברה מסנא סני לי כמו שהעתקתי בסמוך (*) והרמב"ם לא סבירא ליה כאותו תנא דס"ל הוא נתן אצבע בין שיניה אלא כתנא דס"ל דהיא נתנה אצבע בין שיני' ואיהו לא חייב מידי : (ט) אם אלך לבית אבי. דכיון שאמרה סתם פירושו לעולם והוה כמפרש לעולם ואילו עביד איהו כן היינו נותנין לו שבעה יום כדלעיל אבל כיון שנדרה היא ושתק הוא סברה מסנא סני לי כדלעיל על כן יוציא מיד ופשוט הוא דאם נדרה בפירוש שלא תלך חודש אחד דנדרה קיים ומותרת בתשמיש ולא תלך כדלעיל ולא הוצרך לכתבו ובטור כתבו ובאמת גבי דידה דנדרה חודש אחד יקיים שנים או שתים יוציא מיד כו' ומו"ח ז"ל כתב להקשות מאי שנא מנדרה שלא תטעום אחד מכל המינים ותלאו בתשמיש דלא אמרינן כשלא הפר דימתין וכאן בנדרה שלא תלך אמרינן שימתין ותירץ דשם מיירי בנדרה סתם דלעולם משמע וה"ה בנדרה שלא תלך סתם אבל הכא מיירי שנדרה בפירות על חודש אחד כו' ולפי זה גבי אמרה הנאת תשמישך עלי אם אוכל פירות פלוני או אם אתקשט וקיים לה אם פירשה שאוסרה עליו הנאת תשמישו שבת אחת לא יוציא אלא ימתין אפילו קיים לה איהו אלא ימתין שבעה ימים ואחר כך יוציא וכן כתב בהגהות אשר"י פרק המדיר עכ"ל כבודו במקומו מונח ושגגה יש בדבריו אלא דודאי כאן אם נדרה על חודש אחד בפירוש אין כאן שייטות גט דהא אפשר לה לקיימה נדרה ולא תאסר כמ"ש אלא דהטור מיירי באם נדרה על יותר מחודש או סתם אז יוציא מיד ולא מצינו בנדרה היא ושתיק הוא שום אופן שימתין איזה שיעור ואח"כ יוציא אלא אם הוא באפשר לקיימו ולא תאסר ואם אי אפשר לקיימו יוציא מיד ויתן כתובה וכן איתא שם בהגהת אשר"י וז"ל ואם פירשה תשמיש כמטה שבת אחת לא יוציא אפי' קיים לה איהו ומיהו ממין אחד שבפירות אינה יכולה לסבול אפילו פירשה פחות משבת אחת וקיים לה איהו יוציא עכ"ל הרי לפניך דבהתשמיש שבת אחת לא יוציא כלל וכן כוונת הטור והש"ע במה שכתבו חודש אחד יקיים דלא יוציא אותה כלל דלמה יוציא כיון שאפשר להתקיים בלי שום איסור עליו או עליה מאי שאי אפשר ולא כמו שעלה על דעת מו"ח ז"ל דהאי יתקיים פירושו ואחר כך יוציא : (י) ושמע הבעל ולא הפר. דכיון שתלתה בתשמיש היה יכול להפר מה שאין כן אם לא תלתה בתשמיש ודבר פשוט שכל מה שכתב בסעיף זה בנדרה היא ולא הפר הוא שחייב להוציא הוא דלא כרמב"ם שזכר כאן הש"ע : (יא) אם אלך לבית האבל. נדר זה יוכל הבעל להפר בלא תלתה בתשמיש כמ"ש בש"ע בסי' רל"ד סעיף ס"ב אלא דנקט כאן תלתה בתשמיש דאפי' הכי חייב להוציא מיד ואין נותנין שבעה ימים בנדר תשמיש כיון שהיא נדרה והוא קיים מפני דסברה סני הוא לי כדלעיל אבל נדר הוא שלא תלך לבית האבל או משתה ותלה בתשמיש דיוציא אחר שבעה יום וכ"כ הטור והטעם דנועל דלת בפניה שאם תצטרך למחר לזה לא תבוא שום אדם אליה : (יב) שום מלאכה. לפי שהבטלה מביאה לידי שעמום וע"כ במלאכה כל דהו סגי לביטול זה : (יג) אם אשאל משכני. דנדר זה רע הוא לה והוא לא הפר לה אע"פ שתלתה בתשמיש על כן יוציא מיד וכן אם

(*) ועי' בב"ש סימן ע"ד סק"ג מה שתמה ע"ז. ואף דהגה"ה ס"ל כפי' אע"פ דהיא נתנה כו' מ"מ ס"ל כאמת דתצא בלא כתובה וע"ע בב"ש סימן ס"ב. (מראה כהן) :

נדר

חידושי רע"ק

דבהר"ן והרא"ה מבואר להדיא כהעט"ז : (ש"ך ס"ק י"ג) לא שייך כ"א כשתלתה נדרה. ע' בהר"ן שכתב להדיא דגם בתלתה בהנאת מזונות לא אמרינן דתמתין ל' יום דאמרינן

ביאור הגר"א

כר"י. אבל הטור פסק כתי' דרבה בר עולא. והרי"ף והרא"ש השמיטו כ"ז : [י] ואם היא כו'. כאן השמים הליכת בית אביה כנ"ל שא"י להפר ועבא"ע שם ס"ד: [יא] ולהרמב"ם כו'. ר"ל דהרמב"ם חולק בזה עם ש"פ דלהרמב"ם א"צ להוציא אלא דקמ"ל שאינה יוצאת בלא כתובה כמו למ"ד היא נתנה כו' וכ"מ שם ואם אמר אי אפשי כו' אבל הר"ן פי' דה"ק אי אפשי ולהכי לא הפרתי יוציא ויתן כתובה: [יב] וה"ה כו'. הרמב"ם לא כתב אלא בשלא תטעום א' מכל הפירות כתב המדיר כו' שמתינין לו עד ל' יום כו' נדרה היא כו' אם רצה כו' ור"ל המדיר שהדירה מנכסיו וכמ"ש בירושלמי והשסים מסקנא דגמ' דתלנהו כו' משום דההיא אליבא דר"ה אליבא דר' יוסי כנ"ל אבל בכל הבבי דסיפא לא כתב אלא המדיר ה"נ שהדירת מנכסיו כנ"ל ותמתין ל' יום אלא דסמיך על מ"ש ברישא בלא תטעום וכן לא כתב דין דנדרה היא בכולם אלא שלמד המחבר מהנ"ל : [יג] וכן כו'. במתני' שם: [יד] וה"ה כו'. מתני' שם נ"מ ב': [טו] וה"ה כו'. שם ע"ב א' ובזה מתורץ קושית תוס' שם ד"ה המדיר דהכא שתלנהו בתשמיש שא"י להפר לכן תצא בלא כתובה שרישא הוא נותן כו' וסיפא היא נותנת ובכל אלו

פתחי תשובה

נדרים דף ל' ע"ב בסוף ד"ה הכי נמי דכתב בפירות דאינו חייב לעולם דלא שויא שליח כלל וכן העלה הרב שיטה מקובצת על כתובות בשם גדולי האחרונים ע"ש : [*וכן נראה דעת הש"ך עצמו בח"מ סי' קכ"ט סק"ו ועיין בתומים ובנה"מ שם דכן עיקר דהטור ע"ש] : (ד) ושמע ולא הפר. עיין בספר בני אהובה פרק י"ג מהלכות אישות הלכה י' בד"ה והנה

באר היטב

בסתם דינו כיותר מחדש והא דאם דר בעיר אחרת שהשיעור יותר מרגל כתב הטור היינו ברדופה אבל באינה רדופה נולך לביתו אז כשהדיר בסתם או ג' רגלים יוציא. ב' יקיים: (ה) מיד. דסברה מדאשתיק ולא הפר מסנא הוא דסני לה ואינה יכולה לגור אללו כלל וזה הטעם שייך בין תלאו בתשמיש או לא כ"כ הט"ז והפרישה כתב דזה הטעם לא שייך כ"א כשתלתה נדרה בתשמיש אבל באסרה עליה פירות וקישוט ולא תלתה בתשמיש נ"ל דהדירה בפירות כל זמן שהיא תחתיו ומש"ה יוציא מיד דלאחר שיוציאנה תהיה מותרת בפירות וקישוט וכשהדירה נפשה מפירות וקישוט ותלתה בתשמיש אלא שלא פי' דבריה שנודרת כ"ז שהיא תחתיו מ"מ צריך להפר מיד מטעם מסנו סני וע"ש שהאריך : (ו) ושמע. כתב הש"ך ומשמע דכל שלא תלה' בתשמיש לא יוציא ויתן כתוב' דאין בידו להפר דאין זה נדר עינוי נפש מה שלא תלך

עצי לבונה

שלשים ושבעה וכו' ר"ל דכאן בקשוט או שלא תלך לבית אביה אין מקום שיחול הנדר כלל דא"י לאסור עליה אפי' יום א' אי לא תלאו בתשמיש דלענין זה הוי אשתו כאדם אחר שלא יוכל לאסור עליה קישוט או לילך למקום פלוני רק מחמת דתלאו בתשמיש חל הנדר ודינו כנודר מתשמיש לחוד דימתין ז' ימים משא"כ בהך דמיירי התוס' דהדירה ממזונות אף דהדירה יותר משלשים יום נ"כ אינו חל דמשועבד לה רק ע"י תליה בתשמיש חל על יותר מל' יום וע"ז שפיר כתב אמאי יוציא אותה אחר ל' הא יצטרך להמתין ב' זמנים ל' וז' והיינו כיון דעל ל' יכול להדירה אף בלא תשמיש דאפשר בפרנס ואינו משועבד לזונה בעצמו בודאי חל הנדר ולאחר ל' שוב אינו חל משום דמשועבד לה רק הוא חל על תשמיש וצריך להמתין עוד שבעה ימים לאחר ל' ופריך הש"ס שפיר על הא דקתני לאחר שלשים יוציא והא ממ"נ אי לא תלאו בתשמיש א"כ הוא משועבד לה ואינו חל לאחר למ"ד כלל ורשאי לקיימה ולזונה ואי בתלאו בתשמיש א"כ יצטרך להמתין עוד שבעה לאחר שלשים ואמאי קתני דיוציא תיכף אחר שלשים ומשני דלומר לה גלי מעשה ידיך במזונותיך ... בקישוט וכה"ג דא"י לאסור עליו אפילו שעה אחת רק ע"י תליה בתשמיש והוי כמדירה מתשמיש וסגי בז' ימים [illegible]

נדר הוא אותה בזה ותלה בתשמיש ימתין ז' ימים ויוליא: (יד) אינו יכול להפר. כיון שלא תלאה בתשמיש: (טו) אינו כלום. שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו על חבירו ולא מלינו נדרים כאלו דחיילי עליה אלא אם כן תלאן בתשמיש:

נ"ל בא"ע סי' ע"ד סעיף ה': טז או שתהא ממלאה עשרה כו'. מפרש בש"ס הטעם משום שנראית כשוטה וכ"כ בא"ע סי' ע"ז סי"ב ע"ח שתעשי מעשה שוטים כגון שתמלאי כדים כו' ומשמע הא כל שאומר לה דבר שהוא ראוי לעשות לא יתן כתובתה: יז אינו כלום. דאין אדם אוסר דבר של חבירו על חבירו ודוקא בתולה בדבר שבידו עליו לאסור כגון לעיל סעיף ג' קונם הנאת תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך או קונם שאת נהנית לי אם תלכי לבית אביך לעיל סי' ר"ך סכ"ב:

ד [טז] יט נדרה נדר מדברים שבינו לבינה או של עינוי נפש והפר לה על מנת שתאמר לפלוני דבר יט של קלון יו או שתהא מתהפכת אחר התשמיש כדי שלא תתעבר טז יח או שתהא ממלאה עשרה כדי מים ותשפכם (ז) לאשפה והיא אינה רוצה לעשות אחד מאלו הדברים ונתקיים הנדר יוציא ויתן כתובה:

ה [יז] יט אסרה כלי שכניה עליה כדי שלא תשאל מהם או שנדרה שלא לארוג בגדים נאים לבנה (יד) אינו יכול להפר ואסורה לשאול משכניה ולארוג בגדים הילכך תצא בלא כתובה שמשיאו שם רע בשכניו:

ו [יח] כ בעל שאמר לאשתו אוסר אני [עליך] שלא תלך לבית אביך או שאמר לה קונם עליך בית אביך (טו) יז אינו (ח) כלום. (ועיין חילוקי דינים שבסימן זה בא"ה סימן ע"ד):

ש משנה שם דפ"ב וכפירוש הטור: פו כדמפרש רב יהודה וכו' שם דף ע"ב ע"א: יז שם במשנה כדמפרש רב יהודה וכו' שם: יח כדמפרש בברייתא שם וכדמפרש רבי יוחנן מפני שנראית כשוטה: יט ברייתא שם: כ הרשב"א בתשובה סי' תרס"ו ומטעם שאין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו ולא על אחרים כדלעיל בסימן רכ"ה:

עצי לבונה

אחרים אף בלא נזים ועביד כמ"ש בח"מ סימן ר"ו ג' חילוקי דינים בזה רק אם מדירה שלא תאכל פירות שלא תוכל לסבול כלל שלא תאכל זמן רב הוי כמו דבר שאינו ביד אחרים ג"כ דגמר ומקנה וה"נ שא"א בשום אופן מבלי פירות הוי כמו דבר שאינו בידו לשולי וגם אינו ביד אחרים דגמר ומקנה ע"ש שזה דבר חדש ולדינא הסכים גם הכ"ש סי' ע"ד סק"ב כדירה סתם או פי' יותר משנה שלא תמתין אלא כשיעור תשמיש שנדר ולא אמרי' שתמתין חודש א' שתוכל להיות בלא אביה או בקישוט בענין דיכולה לסבול שנה א' ואח"כ תמתין ז' רק בנדירה בפירוש על שנה א' או שלא תלך לבית אביה חודש א' אפילו בנדרה היא וקיים לה איהו ותלאו בתשמיש כיון דיכולה לסבול לא אמרינן לכ"ע מסני סני וכמ"ש הב"ח בנדרה בתשמיש שבת א' וקיים לה לא אמרינן מסני סני משום דיכולה לסבול וצריכה לקיים הנדר ואח"כ מותרת לו וא"צ להוציאה וכמ"ש הט"ז סק"ט דבנדרה היא וקיים לה הוא לא מצינו שום אופן שימתין איזה שיעור אף אם אפשר לקיים הנדר או התנאי לקיימו ולא התסר ובא"א לקיימו יוליא מיד והביא שם על הב"ח בזה ואף דבאסרה עליה קישוט וא"י לסבול או בנדרה ממין פירות דא"י לסבול אפילו יום א' ובתנאי היה אם אשמש שבת א' זה יכולה לסבול התנאי ואסורה שבת א' מלשמש כמ"ש הב"ש סק"ה אבל במדירה יותר משנה בקישוט או יותר מחודש א' הליכה לבית אביה דא"י לסבול ותלאו בתשמיש די בז' ימים אף מ"ש הכ"ש שם דסתור והפוסקים לא ס"ל כתוס' הנ"ל דצריך ב' זמנים והשיג על הט"ז שם סק"י דמחלק בזה משום איסור הנאה יכול לאסור והעמיד פלגם וכו' עליו דל"ד דהא כתב ואם למקטן דקשה וכיון דמשועבד לה הוכי מצי מדיר לה וע"ז הקשה אף שא"י לידור ע"י פרנס מ"מ אל מתמת איסור תשמיש ולמש"ש ולאחר ל' יוליא ופריך והא משועבד לה ואינו אל הנדר לאחר שלשים וא"נ להוליאה וע"ז הקשו התוס' דהא מ"מ אל מתמת דתלאו בתשמיש ותירץ דבזה צריך ב' זמנים דעל שלשים יום שפיר אל הנדר של הנאה אף בלא תשמיש דאינו משועבד לה דלא יוכל לפרנסה ע"י פרנס ע"י שלים א"כ יכול להיות ע"י פרנס שלשים יום והכ"ש הבין מה דפריך והא משועבד לה קאי אף על תוך שלשים דאינו אל הנדר וז"א אלא דעיקר הפירכא הוא עד אחר שלשים כנ"ל לכן שפיר כתבו התוס' דצריך בזה ב' זמנים מש"כ גבי קישוט והילוך לאביה דא"י לאסור עליה כלל דאין אדם יכול לאסור של חבירו על חבירו כמ"ש כאן ס"י ואף דיכולה לסבול איזה זמן היינו דווקא אם הדירה בפירוש על זה הזמן אבל בהדירה סתם או במפרש יותר מה שא"י לסבול א"י לאסור רק על ידי תלייה בתשמיש ודינו כו' כמו במדירה מתשמיש מיהו לפמ"ש בספר הפלאה הטעם דאין מתירין הנדר עד שיתאל ולא שייך שימלא פתח לנדרו כ"ז שלא עברה על תנאי של קישוט וכה"ג א"כ עיקר הנדר הוא על תשמיש ודי בשיעור תשמיש שימלא פתח לנדרו וא"כ זה שייך בכל התנאים ואין לחלק ביניהם כלל ע"ש ודו"ק וכתב עוד הכ"ש שם אם אמר יאסר עלי תשמישך מעכשיו אם תלכי לבית אביך אף חודש א' אף דיכולה לסבול מ"מ אסורה מיד בתשמיש שמא תלך לאביה כי בתנאי לא מזדהר א"כ הוי כאלו מדירה מתשמיש ודינו בז' ואם נדרה היא יאסר עלי תשמיש מעכשיו אם אלך חודש אחד וקיים לה איהו דע"פ הדין היא אסורה בתשמיש מיד א"כ נ"ע אם י"ל מסני סני בזה דלא הפר לה וחייב לגרשה מיד אף דאפשר שלא תלך חודש אחד מ"מ היא אסורה בתשמיש ע"ש:

ביאור הגר"א

חבבות לבר מרישא הכל בתלנהו בתשמיש כשיטת הטור דלאו ע"נ ולא דבר שבל"ב ועבסי' רל"ד סעיף ס"ב: [טז] נדרה כו'. אלו ב' סעיפים לשון הטור וכנ"ל ואע"פ שאפשר לפרש גם כאן דנדרה ותלנהי בתשמיש וכמ"ש הר"נ מ"מ מדל"ק המדיר ואמר א"ל ע"מ כו' משמע כפי' הטור: [יז] אסרה כו' והיינו שאסרה כו' דנדרים הוא מיתסר תתצא כמ"ש בריש נדרים: [יח] בעל כו': כנ"ל בס"ג ועתוס' שם ד"ה המדיר:

חידושי רע"ק

מסני סני לה הרי להדיא דאף בלא תלהה בתשמיש אמרינן מסני סני: (בש"ע סעיף ה') אסרה כלי שכניה עליה בברייתא איתא שלא תשאיל נפה וכברה רחים ותנור. ובתשו' הרי"י מינש (סי' כ"ח) כתב דדוקא נקט הני מילי משום דאורח עלמא הוא דלשלינהו נשים להדדי אבל בגדים ומצעות שלא רגילי נשים לשלינהו להדדי אין בזה הוצאת ש"ר בשכנותיה:

באר היטב

לבית האב או לבה"מ וכ"כ הב"ח וכ"ע דלעיל סי' רל"ד סעיף ס"ב פסק המחבר דהוי עינוי נפש וכ"ל דכאן אגב גררא נקט לשון הטור וכן נ"ל בא"ע סי' ע"ד ס"ה והט"ז כתב דבאמת כאן מיירי אף בלא תלאה בתשמיש אלא דנקט בתלאה בתשמיש דאפ"ה חייב להוציא מידו ואין נותנין ז' ימים כיון שהיא נדרה והוא קיים: (ז) לאשפה. משום שנראית כשוטה. ש"ס. וכ"כ בא"ע סי' ע"ו סי"ב: (ח) כלום. דאין אדם אוסר דבר של חבירו על חבירו ולא מלינו נדרים כאלו דחייל עליה אלא א"כ תלאן בתשמיש עכ"ל הט"ז:

פתחי תשובה

והנה בטור שכתב דמכאן קשה להש"ך לעיל סימן רל"ד ס"ק ס"ד שכתב דדעת הטור כדעת הרי"ו דהיכא דתלאה נדרה בדבר שצריך מעשה ואינו מדברים שיש בהם עינוי נפש או דברים שבינו לבינה אינו יכול להפר עד שיחול הנדר וא"כ איך יכול הבעל להפר תלוי התשמיש כיון דעדיין לא השאילה הכלים ועדיין לא חל הנדר דתשמיש ונראין לדחוק ולומר דמיירי דהכל ביום שמעו השאילה את הכלים ואם כן חל איסור תשמיש כו' ע"ש:

מילואים

ולפי זה באשת כהן גם אם אין החשש שמא תאמר איני ניזונית ואיני עושה. ובאמת פי' התוס' דחוק קצת אבל קושיתם מתורצת ברוחבה דריב"נ תפס הטעם שמא יגרשנה גם אם אמרה הנאת תשמישי עליך דכתב הש"ך ס"ק ס"ב דיש להפר שמא יגרשנה או אם נדרה שלא לרחוץ פניו בסעיף ע"ג דצריך להפר שמא יגרשנה כמ"ש בש"ך ס"ק נ"ב. ומתשמיש ורחיצת פניו לא תוכל האשה למנוע מהם ועוד כדומה לזה מהדברים שאינה יכולה להתפטר משיעבודה. ובברייתא איתא על קונם שאני עושה לפיך רק משום שמא תאמר איני ניזונית וכו' אתנם באשת כהן אם אמרה הנאת תשמישי או שלא לרחוץ פניו כו' באמת אינו צריך להפר כיון דהיא אינה יכולה למלט נפשה מזה ויש להאריך בזה:

השמטות מחידושי יד אברהם (מסימן רי"ח עד סימן רכ"ב)

(סימן רי"ח סעיף ה') אמר קונם שאיני חורש בה לעולם כו'. בספר יד המלך נסתפק מי שנשבע שלא למכור איזה דבר אי מותר למכור ע"י שליח. ונראה דיש לדמותו להך דתנן גבי קונם פרתך שאני חורש בה דאם דרכו לחרוש בעצמו הוא אסור ואחרים חורשין לו בה ומשמע אף בשליחותו דאמרי' דכוונת הנודר לא היה רק שלא לחרוש בעצמו אא"כ שאין דרכו לחרוש בעצמו אז אחרים נמי אסורים דמסתמא היתה כוונתו ג"כ ע"י אחרים. וה"נ גבי מכירה י"ל דכוונתו היתה כפי דרכו למכור איזה דבר בעצמו או ע"י אחרים. ואם דרכו למכור בעצמו לא אסר בנדרו למכור ע"י אחרים דהולכין בזה אחר כוונת הנודר לפי דרכו. ולא דמי למודר הנאה שאסור להנותו ע"י שליח דמ"מ מהנהו ועובר על נדרו. אבל היכא דלא אסר עליו ההנאה רק עשיית איזה דבר תליא בדרכו לעשות אותו הדבר ואם דרכו לעשותו בעצמו לא היתה כוונתו לאסור עשיית הדבר רק ע"י עצמו ולא ע"י שלוחו ואע"ג דשלוחו של אדם כמותו שאני הכא דתליא בכוונת ולשון הנודר ולא היה על שליח כלל. וכ"מ בס' הפלאת למשה. ועי' ריב"ש סי' קנ"ה. ואין זה תימא דהא מלינו דשלוחו לא הוי כבעל דבר בעצמו דקיי"ל דשליח נעשה עד וה"נ לא אמרינן דאסר ע"י שליח כשאין הלשון מוכיח. וכן יש לדקדק מדברי הרמב"ם שמסיים גבי קונם פרתך וכו' דה"ה לכל כיולא בזה. אך אם דרכו למכור ע"י שליח אף שלא אמר בפירוש אסור למכור ע"י שליח דשלוחו של אדם כמותו. ואע"ג דאשלד"ע מ"מ אסור בכה"ג כדמוכח בכילה גבי מי שלא הניח ע"ת דצריך להקנות קמחו לאחרים ובלא"ה אסורים לבשלן ופי' הר"ן דשלוחו ש"א כמותו. ובס' שעה"מ האריך בטעם הדבר. והא דכתב בח"מ סי' ע"ג גבי נשבע שלא למכור משלו לפרוע שום חוב ואח"כ נשבע לפרוע לשמעון לזמ"פ כו' אם השבועה קדמה לחוב הוי השניה שבועת שוא כו' ולא אמרי' דימכור ע"י שליח אם דרכו למכור בעצמו. די"ל דהתם מוכחא מלתא דכוונתו היתה ג"כ ע"י שליח דאומדן דעת הוא שאינו רוצה להיות מפסיד חפציו בשביל שום חוב ומה לו ע"י עצמו ומה לו ע"י שליח. משא"כ בעלמא היכא דליכא אומדן דעת אמרי' דכוונת הנודר לא היתה רק כפי דרכו כמ"ש. ולא שייך בזה לומר דכיון דלא מצי עביד בעצמו לא מצי עביד שליח למכור. דאיהו נמי הוי מצי עביד אלא שאסר על עצמו ושליח לא אסר ושייך לו כח לעשות שליח. ובלא"ה גבי שבועה לא אמרי' דכ"מ דאיהו לא מצי עביד ל"מ שליח כיון דאין איסור מצד עצמו רק מחמת שבועתו. וגם לית לן בה משום אין שליח לדבר עבירה והוי שליחות עכ"פ בדיעבד כמ"ש בס' מחנה אפרים הלכות שלוחין:

(סימן ר"כ סעיף ג') מי שאסר דבר אחד עליו בלא זמן אסור בו לעולם. ונראה דאין חילוק בין אם אסר עליו בין אם קבל עליו שיעשה בקום ועשה. ודלא כספר מחנה אפרים בהל' שבועות סי' ו' שכתב לחלק בזה דדוקא במי שבא לאסור על עצמו שלא לאכול או שלא לעשות דהוא לשוא"ת הוא דאמרי' דהנודר סתם לעולם משמע. אבל בקום ועשה סגי ביום א'. וי"ל להביא ראיה לזה מנדרים (דף ד' ע"ב) דאמרי' התם דלמא גבי נדרים הוא דמפר אב ובעל משום דלא אית לה קיצותא אבל נזירות כו' ולפי דברי ס' מחנה אפרים תקשי מאי קאמר דלמא גבי נדרים הוא דמפר משום דלא אית לה קיצותא הא איכא נדרים דקום ועשה דאית להו קיצותא ומפר. ואין לומר דאב ובעל אינן מפירין אלא נדרים של עינוי נפש או בינו לבינה כגון שלא תאכל וכו' או שלא תתקשט וכו' והיינו רק בשוא"ת. הא ליתא דמשכחת עינוי נפש גם בקום ועשה כגון שתרחץ כמו מסרה כדמשמע בנדרים (דף פ' ע"ב) וכן פירש"י והר"ן בהדיא. וכ"מ בטוא"ח הו"י סי' כ"ד. וכן מבואר מדברי מהרי"ט ח"ב ח"מ סי' א' דבכל החיובים שאדם מחייב סתם משמע לעולם והיינו אף בקום ועשה:

(סימן רכ"א סעיף ז') המשכיר בית לחבירו אינו יכול לאסרו בלשון קונם אם לא בלשון הקדש ממש. ותמה הש"ך בס"ק מ"ה על בעל הגה"ה דכאן סתם דיכול להקדיש ולקמן כו' רכ"ח ס"ו כתב דאם יש לו משכון ביד חבירו י"א דאפי' המותר על חובו א"י להקדיש. והקרבן נתנאל פ"ה דנדרים כתב להרך דהרמ"א מחלק בין שכירות למשכונא. וליתא דהא הש"ע כאן איירי גם במשכונא ואפ"ה כתב דיכול להקדיש. אך נראה דאין סתירה כלל בדברי הגה"ה ע"פ מ"ש מהרש"ל ביש"ש ס' הפרה דהא דמשכיר או משאיל יכול להקדיש היינו דוקא בית דקרקע ברשות בעלים עומדת אבל מטלטלין א"י להקדישן כשמשאילן או משכירן ואינן ברשותו. לפ"ז א"ש דכאן גבי בית סתם דיכול המשכיר להקדיש. והתם בסי' רכ"ח איירי במשכון דמטלטלין. והכי דייק לישנא שכתב אם יש לו משכון ביד חבירו כו' דמשמע משכון המטלטל מיד ליד וזה אין ברשות הבעלים וע"כ יש אומרים דא"י להקדיש. וא"כ גם למכור אינו יכול משכון של מטלטלין ודלא כמ"ש הש"ך בח"מ ס"ס ר"ח דיכול למכור היתר לכ"ע ואין מחלק בין קרקע למטלטלין וז"א דיש לחלק ביניהם כנ"ל. וכ"כ דעת הב"י שכתב בח"מ סי' רמ"ו דא"י לזכות בשום המושכר לעובד כוכבים. והקשה עליו בס' מחנה אפרים דהא אין לעובד כוכבים אלא קנין פירות ולא קנין הגוף. ובספר מקור חיים סי' תמ"ח הקשה ממ"ש תוס' בב"מ דיכול להקדיש מה שמושכר ביד אחר. ולפמ"ש לק"מ דהתם בקרקע איירי אבל במטלטלין אסור דמודו ואע"ג דאינו אלא קנין פירות ולאו כקה"ג דמי מ"מ אינו ברשותו כמ"ש מהרש"ל. ונהי דמדברי התוס' בכ"ב (דף פ"ז ע"ב) משמע דלא מחלקי בהכי כמ"ש בחידושי שם מ"מ מדברי התוס' דב"מ אין ראיה דלית להו לחלק בכך. ועוד דבלא"ה אין תפיסה על הב"י מדברי התוס' כיון דאיכא פוסקים דמחלקים בכך. ועיין בטו"ם פ"מ ח"ב סי' קס"ו שכתב דכמו שא"י להקדיש דבר שגזלו ואינו ברשותו ה"ה שא"י לאסור עליו בקונם ונדר. ועיין ס"ק דב"מ (דף ו' ע"ב):

(סעיף ט) היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל נותן לאחר לשום מתנה כו'. וכתב הש"ך בשם הרא"ש דדוקא כשאין לו מה לאכול מותר והביאו בס' מקור חיים סי' תמ"ח כאלו הוא מוסכם וז"א דהתוס' בכתובות (דף ע') הוכיחו דאפי' יש לו שרי. וכ"מ ממ"ש הר"ן בנדרים (ריש דף מ"ח) גבי כותב חלקו לנשיא. וכ"מ בתוס' דב"ב (דף קל"ג ע"ב) וכ"כ מהרש"ל ביש"ש פ' הגוזל סי' ס' דהא דקתני ואין לו מה יאכל אורחא דמלתא קתני אבל אפי' יש לו שרי דהיכן מלינו איסור בזה שנותן לאחר ואין מתנה כנוס הא כבר נסתלק רשות המדיר מיניה מאחר שנתן במתנה לאחר. ומשמע דלא ס"ל לאסור משום הערמה. ומזה יש ללמוד היתר למכור בהמות לעובד כוכבים כדי שיוכלו לאכול חמץ בפסח ודלא כס' מקור חיים והארכתי בזה בהל' פסח. ונראה דאף התוספות לא אסרו רק מטעם הערמה וכנראה ממ"ש תוס' בנדרים (מ"ג) וא"כ אין לאסור רק כשנותן לו בשביל כמודר אבל כשנתן המדיר במתנה לאחר שלא בשביל שיהנה המודר ודאי שרי ליהנות מהאחר וכ"מ בנדרים (דף ס"ח) וע"ש ברא"ש:

(סעיף י"ב) עיין בט"ז שחולק על הג"ה ואוסר לשחוט המודר הנאה ומדמה לה לסכין של איסור הנאה. ול"נ דאין כאן הנאה מה שמכשיר הבשר לאכילה מאיסור אמ"ש דלא גרע ממעין ביומו הנעשים שמכשיר גופו מאיסור טומאה ואפ"ה שרי כיון שאינו אלא גרמא ואינו מתהני מגופו של איסור כמ"ש הר"ן פ"ג דסוכה. וכן גבי חליצת הסנדל של עבודת כוכבים מכשירה להבמה:

(סימן רכ"ב סעיף א') המודר הנאה מחתנו והוא רוצה לתת משות לבתו אומר לה הרי המעות הללו נתונים לך במתנה על מנת שאין לבעליך רשות בהן אלא יהיו לך למה שאת נותנת לתוך פיך כו' ואם אמר לה ע"מ שאין לבעליך רשות בהם ומה שתרצי תעשי בהם מביא פלוגתא בזה אי לא קנה הבעל ושרי או קנה ואסור. וכתב הש"ך דנ"ל פשוט מלשון המשנה והפוסקים דכל שלא אמר לו ע"מ שאין לבעליך רשות בהן פשיטא דזוכה בהם בעל ואסור וכ"כ הט"ז ודלא כספריסה שכתב על זה של"ע. ובס' שעה"מ תמה על הש"ך דמלשון המשנה אינו ראיה לפמ"ש הר"ן בפ"ק דקידושין דהיכא למימר דאתא לאשמועינן דע"מ שאין לבעליך רשות גרידא לא מהני עד דלימא מה שאת נותנת כו' והא"כ דמה שאת נותנת גרידא מהני. ועוד אני אומר דנעלם מהש"ך והט"ז מ"ש הריב"ש בתשובה סי' רס"ו וז"ל אע"ג דמתני' משמע דבעי' ב' ליסני אתיא כר"מ דאמר יד אשה כיד בעלה אבל קיי"ל כרבנן דלא ס"ל הכי ומהני חד ליסנא. גם מסיק דהעיקר כהפוסקים דמהני ע"מ שאין לבעליך רשות בהו או מה שתרצי עשה בהן כלמוד ע"כ. ובגם מזה נ"ב מ"ש הש"ך שכ"מ להדיא בפי' הרא"ש לנדרים (דף פ"ח ע"א). ולפ"ד הריב"ש לא משמע מידי דהרא"ש התם אליבא דרב קאי דמוקי מתני' כר"מ ולדידיה הוא דלא מהני בחד אבל למאי דקיי"ל כשמואל ואליבא דרבנן בחד מינייהו סגי. וכ"מ ג"כ מדברי הר"ן בנדרים (דף פ"ח ע"ב). וכן דקדק בתוי"ט שם מדברי הרמב"ם בהל' זכיה דמהני כשאמר לדבר מיוחד בלבד בלא על מנת שאין לבעלך רשות בהן:

הלכות שבועות

רלו מה היא שבועת ביטוי ושבועת שוא.

ובו ו' סעיפים:

א א נפש כי תשבע (א) לבטא בשפתים היינו שנשבע [א] ב בין על דבר שעבר [ב] כגון *) שנשבע שאכל ולא אכל או שלא אכל ואכל בין על דבר שהוא להבא כגון שאוכל ואינו אוכל או (א) (א) שלא אוכל ואוכל [ג] וכן כל דבר אפילו אין בו לא הרעה ולא הטבה כגון (ב) שזרקתי לים ולא זרקתי או שאזרוק ולא אזרוק (°) ואפילו בדבר שאין בו ממש כגון שישנתי ולא ישנתי או שאישן א ולא (ג) אישן ואפי' בדבר שאינו יכול לעשותו אלא ע"י אחרים כגון שנתתי לפלוני או שלא נתתי (ב) או שאתן לפלוני או שלא אתן [ד] ואפי' נשבע על אחרים כגון שזרק פלוני צרור לים או שלא זרק כל אלו (ג) שבועות ביטוי הן ואם שיקר בשבועתו ב חייב קרבן:

ב ג יש דברים שאפי' שיקר בשבועתו אינו חייב קרבן כגון שנשבע (ד) לקיים (ג) המצוה ולא קיים ד או שנשבע להרע לפלוני כגון להכותו או לקללו ג [ה] (אבל אם נשבע להכות עצמו [ו] אע"פ שאינו רשאי חיילא שבועה) (ב"י בשם הר"ן ס"ג דשבועות) [ז] ה ונשבע (ג) שיעשה חבירו דבר פלוני כגון שיזרוק פלוני צרור לים או שלא יזרוק וכיוצא בו ד [ח] ו אבל (ד) עבירה איכא בכל דבר שמשקר בשבועתו ה וגם אין לו לישבע על חבירו שיעשה שום דבר שאינו ברשותו שיעשנו על כל פנים ואין חבירו מחויב לעשותו [ט] ז אלא אם כן יקבל שבועתו דהיינו שיאמר אמן [י] או דבר שעניינו כענין אמן כגון שאמר הן או מחויב אני בשבועה זו או קבלתי עלי שבועה זו וכן כל כיוצא בזה [יא] ח ואע"פ שלא קבלו אותם האחרים בשבועה אם קיימו דבריו (ה) ו הרי אלו משובחים:

הגה ז [יב] וכל שכן שהנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו אם אפשר אע"פ שבתחילה היה שבועת שוא כגון שנשבע ליקח אשה פלונית ושמא לא תתרצה ואיכא שבועת שוא (ו) מ"מ כשהיא רוצה צריך לקיים שבועתו (מהרי"ק שורש כ"ב) ח [יג] וי"א דבכי האי (ה) גוונא לא מקרי שבועת שוא רק שבועת ביטוי דהנשבע ליתן דבר לחבירו והוא אינו רוצה לקבלו פטור משבועתו והוא הדין אם אינה רוצה להנשא לו ולכן לא הוי רק שבועת ביטוי (כן משמע מתשובת ריב"ש סי' שפ"ז הביאו הב"י):

שפתי כהן

רלו א ולא אישן כו'. היינו במפרש יום או יומים אבל ג' ימים או בסתם הוי שבועת שוא כדלקמן סעיף ד' וכן בלא אוכל וכ' הב"ח נראה דאפי' בסתמא אם אומר שבדעתו היה היום נאמן דלא הוי שבועת שוא וא"ת א"כ נשייליה מה היה בדעתו י"ל כגון שאמר שבדעתו היה כל מה שיהיה משמעות לשוני אי נמי כגון ששכח מה היה בדעתו וכדכתבו התוספות רפ"ג דשבועות דף כ' ע"ב וע"ל ר"ס ר"ח וסי' רל"ב ס"ק ל': ב חייב קרבן. ע"ל סימן רל"ט סעיף י"ז ס"ק ע"ז: ג אבל אם נשבע כו'. כלומר אף על גב שהוא מן התורה כיון שאינו מפורש בתורה אלא דאתיא מדרשא הוי כדבר שהוא מדרבנן ושבועה חלה עליו וכדלקמן סימן רל"ט ס"י וע"ל סי' רע"ו סוף ס"ק י"א: ד אבל עבירה איכא. ומלקות נמי איכא וזהו שבועת שוא: ה וגם אין כו'. כלומר אף שקרוב הדבר שחבירו יעשנו ולא הוי שבועת שוא ללקות עליו מכל מקום אין לו לישבע כיון שביד חבירו לעשות כמו שירצה וכן פי' הב"ח: ו הרי אלו משובחים. שלא הרגילו להוציא שבועה לשוא: ז וכ"ש שהנשבע כו'. עיין בתשוב' מבי"ט ח"ב סימן פ"ה דף מ"ב ע"ג מי שנתחייב בשבועה להשיא בתו לפלוני והיא לא נתרצית להנשא לו כמה חילוקי דינים: ח וי"א דבכה"ג כו'. צריך עיון דהריב"ש לא קאמר אלא דלא הוי רק שבועת ביטוי ואם אינה רולה

טורי זהב

רלו (א) שלא אוכל. פי' על זמן שאפשר בלא אכילה דאל"כ הוה ליה תיכף שבועת שוא כיון דלא אפשר וכמ"ש סימן רל"ב סעיף ה' אמר כל פירות שבעולם עלי כו' וכ"כ הרא"ש סוף פ"ג דשבועות: (ב) שזרקתי לים ולא זרקתי. פי' או לא זרקתי ועבר על שבועתו כפי מה שהיא: (ג) שבועות ביטוי. פי' שאלו נכללים בכלל נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' והיינו כל דבר שבידו לעשותו דכתיב ביה להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות דהיינו לעצמו כגון שלא אוכל משא"כ דבר שביד אחרים שכ' אחר כך וכן הרעה לאחרים אינה בפסוק של ביטוי אלא נכללים בשבועת שוא ואין שם קרבן אלא עבירה היא בידו: (ד) לקיים המצוה. שבזה אין בידו לעבור עליה והואיל וליתא בלאו ליתא בהן: (ה) הרי אלו משובחין. שלא הרגילו להוציא שבועה לשוא: (ו) מכל מקום כשהיא רוצה כו'. ואם אינה רוצה הוא חייב משום שבועת שוא שבשעה שנשבע שישאנה נשבע לשוא שהרי אין בידו לכופה לכך ונראה למודה דעה זאת באתן מנה לפלוני שאין שם שבועת שוא שהרי יש בידו הנתינה עכ"פ ואם לא ירצה חבירו לקבלו הרי הוא לא נשבע על הקבלה משא"כ בשבועה שישאנה שאי אפשר לו כלל לקיים הנשואין כל שהיא מעכבת והי"א ס"ל דגם שבועה שאשאנה לא הוה לשוא דהוא דומיא לאתן רק שחייב להשבע שתנשא לו ואם לא תרצה לא נתבטלה שבועתו כלל ואין עליו עונש כי לא נתחייב אלא להשיאה המפליג בו שיתן לו מנה או שיקח את האשה הזאת ואם הם אינם רולים נקי הוא כן הוא תוכן דברי ריב"ש סימן שפ"ז שהוא בעל היש אומרים כאן ואם אמר שבועה שלא אשא שום אשה זולת פלונית ואחר כך לא רלתה לישאנו להאורה יכול לישא אחרת בלא התרה שהרי מלוה לישא אשה והוא נשבע לבטל את המצוה דלא חיילא אבל מדברי הר"ן שהבאתי בסימן רל"ז סעיף ו' נמדתי שלריך התרה דחיילה השבועה מחמת כולל דהא כל שהיא תרלה להנשא חל עליו איסור אחרת משום הכי גם עכשיו שהיא אינה רולה מכל מקום השבועה חלה ולריך התרה כן נראה לי ואע"ג דבלאו הכי יש כולל כיון שחל על נשים שלא יוכל

באר הגולה

א משנה שבועו' דף כ"ה ע"א: ב כל"ע שם: (°) ופירשו התוספות שם דלשון שבועה לא שייך אלא על עלמו לכך תלה השבועה על השינה דאסר נפשו עליה משא"כ בנדר כמ"ש לעיל בסימן רי"ג: ג משנה וברייתא שם דף כ"ז ע"א: ד שם בברייתא שם: ה משנה שם בגמרא דף כ"ט ע"א: ו לשון הטור והרמב"ם בריש פ"ה מהלכות שבועות כתב שהנשבע שבועה שאין בידו לא לקיים ולא לבטל היו מכין אותו מכות מרדות: ז ליינתיו לעיל בסי' רכ"ח: ח ל' הרמב"ם שם וסיים שם שלא ירגילו להוציא

כנסת הגדולה

(סימן רל"ו בש"ע סעיף א') *שנשבע שאכל ולא כו'. אמר המאסף כתבו התוספות בפ"ג דשבועות וז"ל ור"י מפרש דודאי שב ואל תעשה מאיירי הכא לא חיילא דקאמ' שבועה שאוכל ולא אכל אבל אתם בנשבע שלא לאכול ואכל דהוי בקום עשה ודאי חיילא ע"כ וברור הוא שדברי ר"י ז"ל הם דברי הרמב"ן והר"ן אע"פ שלשון להאורה אינו מיושב אך מתפרש ור"י מפרש דודאי שב ואל תעשה כדמיירי הכא לא חיילא דקאמ' שבוע' שאוכל ולא אכל ואם אינו אוכל עובר

גליון מהרש"א

הלכות שבועות שבועה על ידי שליח עי' תוס' נזיר י"א א' ד"ה והוי מתנה כו' וא"ת ותיפוק לי' כו' ועי' ת' כשמים ראש וכסא דהרסנא סימן ר"ד באורך ועי' בפסקים וכתבים למהרא"י סס"י רנ"ד דהוכיח מגיטין ס"ו א' דיש שליחות לשבועה ועמ"ש עליו בגליון הגמרא שם ובגליון רמב"ם פ"ה משבועות ה"נ קטן שהגיע לעונת נדרים שבועתו שבועה כ"ם ברמב"ם ר"פ נ' ה"פ י"א מנדרים אף שבסוף הלכות שבועות סתם דבריו: (סימן רל"ו ס"ע סעיף א') כגון שנשבע כו' שלא אכל ואכל. נשבע שלא אכל עד היום ואכל בו ביום קודם שנשבע עי' גליון סימן ר"ך ס"א נשבע שיאכל ככר זה ואכלו בשהיות רבות מעט מעט נסתפק בת' מוצל מאש סימן ס"ז אולי ל"ם אכילת כמו באיסורים דבעי שלא ישהה

ביאור הגר"א

רלו [א] בין כו'. עבה"ג וכן תסוניא שם כוותיה איתמר שבועה כו': [ב] כגון כו'. הכל במתני' שם כ"ה א' ולישנא דמתני'

חידושי רע"ק

באר היטב

רלו (א) שלא אוכל. פי' על זמן שאפשר בלא אכילה דאל"כ ה"ל תיכף שבועת שוא כיון דלא אפשר וכמ"ש בסימן רל"ב ס"ה באמר כל פירות שבעולם ט"ז: (ב) אישן. היינו במפרש יום או יומים אבל ג' ימים או בסתם הוי שבועת שוא כדלקמן ס"ד וכ' הב"ח נראה דאפי' בסתמא אם אומר שבדעתו היה היום נאמן דלא הוי שבועת שוא וא"ת א"כ נשייליה מה היה בדעתו י"ל כגון ששכח מה היה בדעתו וע"ל ר"ס ר"ח וסי' רל"ב סי"ד: (ג) המצוה. שבזה אין בידו לעבור עליה והואיל וליתא בלאו ליתא בהן ט"ז: (ד) עבירה. ומלקות נמי איכא וזהו שבועת שוא. ש"ך: (ה) גוונא. כתב הש"ך צ"ע דהריב"ש מרא דדין

פתחי תשובה

רלו (א) לבטא בשפתים.

עצי לבונה

ג [יד] ט במה דברים אמורים שנשבע על דבר שאינו ברשותו כגון שנשבע על שמעון שלא ילך בסחורה וכיוצא בזה [טו] אבל אם משביעו על דבר שהוא (ו) שלו כגון שלא יכנס לביתו וכיוצא בו (ז) ט [טז] י צריך ליזהר בשבועתו :

ד יא נשבע לשנות את הידוע לאדם כגון י על איש שהוא אשה או על אשה שהיא איש חייב משום שבועת שוא וכן אם נשבע לאמת האמת על דבר שהוא ידוע לכל כגון על (ח) יב שנים שהם שנים וביוצא בו או על דבר שאי אפשר לעשותו יג כגון שלא אישן ג' ימים או יד שנשבע שלא יאכל ז' ימים או טו שנשבע שלא יאכל יא מכל פירות שבעולם הוי שבועת שוא ומלקין אותו ויישן לאלתר (ט) ואוכל לאלתר :

הגה [יז] נשבע (ז) סתם שלא יישן ושלא יאכל הוי כאילו נשבע שלא יעשה לעולם והוי שבועת שוא (ב"י וד"מ ס"ס רי"ג בשם ר' ירוחם וכ"כ הרא"ש פרק ג' דשבועות וסמ"ו ס"ס רי"ט) :

ה טז נשבע שראה גמל פורח באויר הרי זה שבועת שוא אפילו אומר שראה לעוף גדול פורח יב יז והוא (ח) מכנהו גמל [יח] (הנשבע על דבר (י) שהוא גוזמא קצת כדי (ע) להחזיק דבריו יג לא הוי שבועת שוא) (מרדכי פרק שבועות שתים) יח אמר שבועה שלא אוכל מצה (יא) (י) אסור לאכול מצה בליל פסח שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח לוקה ואוכל מצה בליל פסח שבועה שלא אשב בצל אסור לישב [יט] בצל סוכה יד שבועה שלא אשב בצל

ט"ז

על לקיום מצות פריה ורביה כמ"ש רמ"א סי' רל"ט סעיף ח' מ"מ נפקא מיניה אם נשבע בפירוש מכל אשה שהיא בת בנים : (ז) צריך ליזהר בשבועתו . כ"כ רמב"ם והטור כתב על זה ואיני מבין דבריו שהרי אין אדם אוסר את שלו על חבירו אלא בקונם כו' וכן נראה ליישב דהרמב"ם סבירא ליה כרמב"ן סוף סי' ר"ו דנדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה שאמרו בלשון נדר מהני ע"כ הוא ודאי ידע שאין חבירו חייב לקבל שבועתו אלא דנתכוין לאסור את שלו על חבירו בלשון נדר אלא שהוציאו בלשון שבועה ע"כ צריך חבירו ליזהר וסיים הרמב"ם ואם נכנס אז הוא עובר והנשבע הוא אנוס: (ח) שנים שהם שנים . בב"י מביא עוד שאם היה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול לוקה משום שבועת שוא מפני שדבר ידוע לכל הוא : (ט) ואוכל לאלתר . הטעם שנשבע שלא יאכל שבעה ימים הוא כנשבע להמית עצמו והוי ליה נשבע לבטל מצוה : (י) שהוא גוזמא קצת בו'. אין לדברים אלו הבנה דכל שאינו אמת גמור היאך ישבע להחזיק אותה *)ולבוש כתב בזה לפי שדרך העולם להחזיק דבריהם בקצת גוזמא גם זה אינו מכוון דמכל מקום היאך ישבע על זה כיון שאינו אמת ומקור דין זה הוא ממרדכי פרק שבועות שתים והכי איתא התם בירושלמי אמר חזקיה הדין דמשתבע על תרין שהן תרין לוקה משום שבועת שוא והקשה רשב"ם דמתני' אמרה דוקא כשנשבע על דבר שאינו אמת אבל על דבר אמת אין כאן שוא ותירץ דהיכא דהוה קצת גוזמא להחזיק דבריו אין זה שבועה שוא אבל נשבע על תרין דאינון תרין שמאמת מה שא"צ הרי זה שבועת שוא עכ"ל הרי שלא בא להתיר רק מי שנשבע על דבר שהוא אמת רק בעיני בני אדם הוא קצת גוזמא ואין מאמינים לו אין בזה שבועת שוא שהשבועה היא צריכה לו וכ"ש אם הוא יותר גוזמא שיכול לישבע שהוא אמת דאין שבועה זאת בחנם אא"כ נשבע על מה שהוא פשוט בעיני הכל שהוא אמת שהשבועה היא בחנם ואם נתכוין גם רמ"א לזה לא הוצרך לכתבו דהא כבר כתב המחבר בסעיף ד' על דבר שהוא ידוע לכל ונכללו בו דברי המרדכי ותו דלא היה לו לרמ"א לכתוב זאת בסעיף זה דמיירי מדברים שהם שקרים בעיני העולם ועל כן אין ללמוד שום קולא מן הג"ה זאת להשבע על דעתו שהוא קורא שם על איזה דבר שלא כדרך העולם ובהדיא אסיקנא בריש פרק שני דשבועות דלא אזלינן בתר דעתיה דהוא מכנה שם זה דכיון דכ"ע לא קרי ליה גמלא בטלה דעתו אצל כל אדם והוי ליה שבועת שוא ע"כ אלמא לא מהני מה שחושב בדעתו אלא כשכל עולם או רוב קורין אותו השם לאותו דבר שקורא הוא אותו אבל אם מקצת קורין אותו כך בטלה דעתו ג"כ דדוקא לענין ממון אמרינן ריש פרק המניח דרובא קרי לכדא כדא כו' דלא אזלינן בממון בתר הרוב אבל לא בשבועה החמורה כן נ"ל פשוט והרוצה ללמוד קולא מהג"ה זאת אין לו שורש ועיקר וכמדומה לי שרמ"א לא עיין בדברי המרדכי עצמו רק בסימני המרדכי על כן כתב כן: (יא) אסור לאכול מצה. דחייל עליו שבכלל כל מלה בשבועתו אפי'

ש"ך

רוצה להנשא לו נפטר מידי שבועתו שכך היתה שבועתו שישאנה כשתרצה ואם לא רצתה אין כאן שבועה אבל אם היה רוצה אח"כ מזה לא הזכיר דבר ויש לומר דמודה למהרי"ק ואף על גב דנשבע ליתן דבר לחבירו והוא אינו רוצה לקבלו אפשר למשמע מדברי הריב"ש דנפטר לעולם מידי שבועתו שיכול לומר כאילו התקבלתי היינו דוקא התם דשייך לומר שיכול לומר כאילו התקבלתי משא"כ בנשבע לישאנה ועוד נראה דאפי' תימא דלהריב"ש נפטר לעולם מידי שבועתו היינו בגונא דמיירי בתשובה שם דנשבע לבקשת קרובה של האשה וכדיהיב טעמא התם שהרי להנאתה נתכוין וסתמא כפירושו נמצא שאם לא רצתה לקבל הרי הוא פטור גמור לא מדין אונס אלא שלא נתבטלה שבועתו כו' הלכך מיד שאמרה שאינה רוצה הרי כאילו מחלה לו מה שאין כן בנדון דמהרי"ק וכ"מ בתשובת מהר"מ פדו"א סימן פ"ו במהרי"ק שכתב אף כי עבר הזמן ומעכב וממאן לקיים אשר נתקשר מכל מקום שכעדו באיסורו קיים כי אולי ישוב בו ויחזור בתשובה להשלים החפץ מה שאין כן כשכבר נשא כו' וצ"ע: ט צריך ליזהר בשבועתו . לאו מטעם שהשבית נאסר עליו שאינו יכול לאסרו עליו אלא בקונם שהוא חל על החפץ אבל לא בלשון שבועה שהיא חלה על האדם: י על איש שהוא אשה כו'. לא שאומר בפי' זה האיש אני נשבע שהוא אשה אלא אפי' אומר סתם אני נשבע שזו אשה ובאמת הוא איש: יא מכל פירות שבעולם כו'. ע"ל סימן רל"ב סעיף ס': יב והוא מכנהו גמל. שאנו הולכים אחר לשון בני אדם ואין קורין לעוף גמל ובטלה דעתו אצל כל אדם: יג לא הוי שבועת שוא. כדלעיל סי' רל"ב ס"ד ע"ש: יד שבועה שלא אשב בצל סוכה כו'. משמע דעת המחבר כמ"ש הר"ן וז"ל אע"ג דגבי מלה מקרי כולל כי אמר שבועה שלא אוכל מצה סתם אין הדבר כן בסוכה לפי שבנדרים הולכים אחר לשון בני אדם וכל לאם שהוא

באר הגולה

[illegible]

חידושי הגרשוני

(סי' רל"ו ס"ק י') שהוא גוזמא קצת [illegible]

כנסת הגדולה

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

ביאור הגר"א

[illegible]

חידושי רע"ק

[illegible]

באר היטב

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

יד אברהם

[illegible]

עצי לבונה

[illegible]

(יו"ד ח"ג)

שהוא מלה קרוי מלה סתם ואין סוכה סתם אלא סוכת מלוה עכ"ל הובא בבית יוסף אבל הטע"ז כתב כדברי הטור הנשבע שלא יאכל מלה בליל פסח לוקה ואוכל מלה בליל פסח וכן הנשבע שלא ישב בצל סוכת מלוה לוקה ויושב בד"א במפרש כמ"ש אבל אם אמר סתם שלא אוכל מלה או שלא אשב בסוכה אסור ועי"ל ס"ס רט"ו בהג"ה: **ט"ז והא דשבועות כו'**. לכאורה משמע מלשון זה דהכל תלוי במלות עשה ול"ת וא"א לומר כן כמו שאבאר גם בריב"ש ומהר"מ פדאו' שם איתו כן אלא כתב דבקום ועשה איכה חלה כגון שנשבע לאכול נבילות ושחוטות איכה חלה שאין אומרים לאדם עמוד וחטא כדי לקיים שבועתך (ועי"ל ר"ס רל"ט ס"ק י"ט) כו' אבל בשב ואל תעשה חייל כמי אל"ת בכולל וכן כתב הרמב"ם פ"ה מה"ש דין י' שבועה שלא אוכל המריס ונבלות וטרפות ואכל כזית נבלה וטריפה חייב אף משום שבועת ביטוי שהרי כלל דברים האסורים עם דברים המותרים עכ"ל וכן כתב הט"ו לקמן סי' רל"ח סעיף ז' והוא מן הש"ס פ"ג דשבועות: **ט"ז אלא בשנים שנשבעו זה לזה**. דהוי כמו כריתת ברית כשבועת אברהם לאבימלך שנשבעו זה לזה להיות שלום ביניהם ואחר כך עברו הפלשתים על השבועה ונפטרו גם ישראל משבועתם ונלחם שמשון עמהם: **י"ז השני חייב לקיים שבועתו כו'**. ומזה משמע דלא כתשובת מבי"ט

אפילו שאינו של מלוה: **(יב) דוקא במצות עשה**. פירוש שיש מלות עשה לעשות איזה דבר ונשבע עליו בכולל שלא יעשה גם המלוה אבל אם נשבע על לא תעשה שהוא יעשנה וכללו בדברים אחרים שיעשה לא מהני שאין אומרים לאדם עמוד וחטא *)כדי שיזכה חבירך: **(יג) השני פטור משבועתו**. הב"י כ"כ בשם רבינו ירוחם והסר משא"ז *) וכתב שהביא רבינו ירוחם ראיה מפ"ק דסוטה וכ"ל שהראיה היא מדאמרינן סוף פ"ק דסוטה שאמר משה ליוסף הגיע השבועה שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם *) והגיע השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עלמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך כו' וכ"ל מראיה זו להבנים דבר כללי בדין זה דקשה לי למה האריך משה לומר שהגיע השבועה שנשבע הקב"ה שיגאל אותנו והיה די לו לומר הגיע השבועה שהשבעת אותנו אלא ברור הוא שהקדים בזה כיון שרולה לסיים ואם לאו אנו מנוקין משבועתך דמשמע לעולם ואי לאו הקדמה זו הי' מוכרח לילך לשם פעם אחרת אחר עלמותיו דאע"פ שאמר יוסף בשעת השבועה והעליתם את עלמותי מזה אתכם מי יימר דאתכם דוקא דלמא הכי קאמר אם יהיה אפשרות ליקח אתכם תקחו אתכם ואם לאו תבאו פעם אחרת אבל כיון שאמר יוסף פקד יפקוד אלהים אתכם והעליתם וגו' שהוא לשון מיותר לכאורה אלא ודאי שעיקר השבועה תלוי בפקידה זאת ועל כן הקדים משה שהגיע זמן הפקידה שיהיו נגאלין על כן אנו מנוקין לגמרי אם לא תראה עלמך ומזה נלמוד לכל כיוצא בזה שאם יש תנאי בשבועה ועיקר הדבר תלוי בו אז לריך להתקיים התנאי ואם לא נתקיים *) אפי' הוא מחמת אונס מ"מ אין כאן שבועה כגון מי שעושה מקח עם חבירו שיעמיד לו סחורה פלונית ליריד שאז זמן מכירתה ולא בתר הכי ואירעו אונס להמקבל שלא יוכל להעמידה לאותו זמן אלא אחר זמן פשיטא דפטור אח"כ מלקבלה נהי דאונס מהני להמקבל בענין שאם קבל עליו לתת איזה קנס אם לא יעמידה לאותו זמן כיון שהוא אונס אדעתא דהכי לא חייב עלמו מ"מ זה העושה מקח גם כן לא התקשר אלא אם יבוא לאותו זמן כיון שהזמן גורם זה והוא עיקר בו משא"כ אם התנאי אינו דבר עיקר כל כך ואירע אונס שלא יוכל לקיימו באותו זמן ודאי לא בטיל המעשה בשביל זה וכן מלינו לענין מכירה שמוכר אדם לחבירו לזמן ועייל ונפק אוזי באותו זמן ולא נתן לו דבטל המקח כדאיתא בח"מ סימן ק"ל סעיף ט"ז ומבואר שם סעיף ט"ו דהיינו בדידעינן דלא זבין אלא משום דלריך לדמי אבל בלאו הכי לא וכן הרבה כיולא בזה שהתנאי שהמעשה תלוי בו דוקא אז אם לא נתקיים התנאי בטל המעשה ואם אינו תלוי בו לא נתבטל המעשה משום הכי נמי באיש ואשה שעשו שבועה לישא זה את זו והגבילו זמן לנשואין באותה שבועה ואירע אונס באותו זמן שלא יכול אחד מהם לעשות הנשואין ודאי לא בטלה עיקר השבועה לישא זה את זו כיון שאין עיקר הזווג תלוי בזמן ההוא ויש עוד ראיה ממה שכתוב בסימן רכ"ח סעיף מ"א בשם הרא"ש דאף שעבר הזמן חלה השבועה וכפי מה שהבאתי שם לשון הרשב"א ותשובת רמב"ן מבואר לכ"ע שאין שבועת הנשואין בטלה בשביל ביטול הזמן דודאי אם עיכב אחד מהם במזיד ועובר על השבועה לישא באותו זמן אז השני פטור לגמרי ממנו אפי' אח"כ כשירלה השני דהשבועה לא חלה אלא באופן שכל אחד יקיים מה שנשבע ואם יעבור אחד מהם על שבועתו אפי' על דבר קטן כל השבועה של זה שכנגדו בטלה משא"כ אם שניהם מוכנים רק שהאונס מעכב לאחד מהם ודאי לא בטלה השבועה וחייב לישא אחר האונס ואם יהיה לו אונס שנראה שעל דבר כזה לא נשבע יתיר שבועתו על פי חכם וזהו דבר ברור ועל כן כתב מהרי"ו סימן קל"ו ומביאו רמ"א בסמוך דבאם העביר המועד דפשיטא דאם הוא באונס לא בטלה שבועה והוסיף מהרי"ו לומר דכל שלא בא לזמן המוגבל ואינו ברור שהיה אונס הוי לי' כאלו הוא לפנינו ואומר שאינו רולה לישא אותה בו בזמן אלא שמכל מקום ילך זה ויתיר שבועתו ונראה דאף על פי שכתב שם מהרי"ו דהיתר זה אינו אלא לרווחא דמילתא נראה דדין גמור הוא דהא חזינן ברים כתובות דתקנו רבנן משום לנושות ומשום פרולות דסייני דלמא אגים הבעל

(יא) **הסוכה לוקה ויושב בצל סוכה** ט"ז [כ] (והא דשבועות חלין על דבר מלוה בכולל היינו (יב) דוקא במלות (יג) עשה אבל מלות לא תעשה לא) (מהר"ם מפדוואה סי' ע"ד וכ"י בשם הריב"ש והי"ף ותוס' פ"ג דשבועות דף כ"ד ע"א בשם ר"י):

ז [כא] יא **שנים שנשבעו לעשות דבר אחר ועבר אחר מהם על השבועה (יג) (ד) השני (יג) פטור ואינו צריך התרה לפיכך** כ **איש ואשה שנשתרכו זה לזה וקבלו חרם לינשא לזמן קבוע מי שיעכב והעביר המועד אסור לינשא לאחר והלה מותר ואינו צריך התרה וגם המעכב עצמו מותר בלא התרה לאחר שנשא שכנגדו:**

הגה [כב] ואפילו אם ספק זה העובר המועד שהיה אנוס אינו נאמן שיתחייב שכנגדו עדיין בשבועתו [כג] ומ"מ אם רלה זה לפטור משבועתו ילך אלל חכם ויתיר לו שבועתו שמא יביא זה שכנגדו עדים שהיה אנוס בדבר שהעביר המועד ונמלא עבר זה על שבועתו אם נשא בלא התרה (תשוב' מהרי"ו סי' קל"ז) [כד] וכל זה לא מיירי **ט"ז** אלא בשנים שנשבעו זה לזה אבל שנים שנשבעו יחד לעשות דבר כגון שלא לדבר עם פלוני ועבר אחד מהם **י"ז** השני חייב לקיים שבועתו ואפי' אם נשבעו זה לזה והם ב' או יותר שאף אם עובר האחד השבועה השני

חידושי רע"ק

(סעיף ז') **שנים** שנשבעו הרב מ' חיים אלפנדרי זצ"ל בספרו אש דת על התורה כתב בפ' קרח דנראה דה"ה אם ישראל נשבע לעשות דבר עם העובד כוכבים כיון דהעובד כוכבים ליתא בשבועה פטור הישראל מאותה שבועת עכ"ל ולדינא צ"ע: (שם) **והעביר** המועד ע' ת' מהר"ם פאדווה (סי' ס"ז) ובת' פני משה (ח"א סי' ע"ו):

ביאור הגר"א

עש"ך. אבל הנירסא בכל הספרים בשם הירושלמי כמ"ש בש"ע: [כ] והא כו'. ב"ד א' ר"ה אלא. יר"י כו' וכ"כ הריב"ש בשם הרמב"ן וכ"כ הר"ן רש"ס: [כא] ... כו' לפיכך כו'. כמ"ש בסוטה י' א' ופרש"י שם ד"ה הוחל כו' ועבב"ד ס"פ ... [כב] ואפי' כו' דאינו אף בע"א כיון שנוגע בדבר: (ליקוט) ואפי' אם טען כו'. ... הוי אפי' כע"א כיון שנוגע בעדותו לאו כל כמיניה ואף לענין איסורא ועתוס' דקד... ס"ג ב' ד"ה וכן כו' ה"ל כו' (ע"ב): [כג] ומ"מ כו'. כמ"ש רש"י מ"נ א' ד"ה ויוציא כו' ואף תוס' לא הקשו אלא וכי עבדינן תקנתא לרשיעי משא"כ כה"ג: [כד] וכ"ו ... ש"נ בנדרים כ"ו א' סד"ה לרבא כו'. ודוקא בהתרת חכם כו' אבל כו' וכ"ש בכה"ג וראיה ממ"ש בנזיר כ' ב' הריני כו' רשלי קיום אע"ג דנשבעו יחד אף לאוקימתא דנמ' ... מאי כ"ש לס"ד דאמר ואת לגמרי ונמ' ל"ק אלא משום דתלי הא לא תלי מיתוקמא שפיר. שם:

פתחי תשובה

רולה אם מחויב לרלותה עד שתרלה עיין בתשובת הרב המבי"ט ח"א סי' ס"ה: (ד) **השני פטור**. עבה"ט ע"ש ועי"מ נ"ע במה שכותבין כו' וכח"מ סי' רמ"ה בסמ"ע ס"ק כ' מבואר דאסי' כתב בסירוש והקנס לא יפטור אה"ח אינו חל. דנמ"ר. ועיין בזה בספרי תשובת נו"ב חלק יו"ד סי' ס"ח שהאריך הרבה בזה ע"ש:

באר היטב

מעולם לא מיקרי לבטל המלוה. הכ"י הלוי סי' י"א אבל הכס"ף ח"כ סי' ... והלאג"ח כתבו דהוי נשבע לבטל המלוה. נשבע שלא יאכל מלה ופירוש ... פסח מינו דחייל אפירוש חייל נמי אמלה. כ"נ): (יא) **הסוכה**. והלבוש ... דנ"ל בפי' מלת מלוה וסוכה של מלוה אבל אם אמר סתם שלא אוכל מלה או ... אשב בסוכה אסור (ועי"ל ס"ס רס"ו בהג"ה): (יב) **עשה**. כ' הש"ך לכאורה משמע מל' זה דהכל תלוי במלות עשה ול"ת וא"א לומר כן אלא החילוק דבקום עשה איכה חלה כגון שנשבע לאכול נבילות ושחוטות איכה חלה שאין אומרים לאדם עמוד וחטא כדי לקיים שבועתך אבל בשב ואל תעשה חייל אל"ת בכולל וכ"כ הרמב"ם נשבע שלא אוכל תמרים נבלות וטרפות ואכל כזית נבלה וטרפה חייב אף משום שבועת ביטוי שהרי כלל דברים המותרים דברים האסורים עכ"ל והוא מהש"ס פ"ג דשבועות: (יג) **פטור**. כ' הט"ז ומזה נלמד לכל כיוצא בזה שאם יש תנאי בשבועה ועיקר הדבר תלוי בו אז צריך להתקיים התנאי ואם לא נתקיים אפי' הוא מחמת אונס מ"מ אין כאן שבועה כגון מי שעושה מקח עם חבירו שיעמיד לו סחורה פלוני ליריד שאז ...

נקודות הכסף

חידושי הגרשוני

כנסת הגדולה

דגול מרבבה

בית לחם יהודה

עצי לבונה

גליון מהרש"א

רלז הנשבע אם צריך לישבע בשם או בכינוי.

ובו י"ב סעיפים:

א [א] א האומר אני נשבע שאעשה דבר פלוני או שלא אעשנו א הרי זה (א) שבועה אע"פ שלא הזכיר לא שם ולא כינוי:

הגה [ב] ואין חלוק אם הוציא השבועה בלשון הקודש ב או בכל לשון שיאמרנה (תשובת הרשב"א סימן תתמ"ב ומרדכי פ' שבועות שתים והרמב"ם פי"ב מהלכות שבועות):

ב [ג] ג השביעו אחר שאמר לו אני משביעך שתעשה דבר פלוני או שלא תעשנו ג וענה אמן או דבר שנשמע ממנו שמקבל שבועתו כגון שאמר הן או קבלתי דבריך הוי כאלו נשבע בעצמו [ד] ואפילו השביעו (א) עובד כוכבים או קטן:

ג ד אמר אהא באלה או באדוד ד אם לא אעשה דבר פלוני [ה] או שאמר ליה אחר בן ו וקבל דבריו הוי כשבועה [ו] אף על פי שלא הזכיר לא שם ולא כינוי:

ד (ב) ה האומר ה מבטא שאעשה דבר פלוני או שלא אעשנו הוי באילו אומר שבועה:

ה ו י האומר פעמים על דבר אחד אעשנו או לא אעשנו (ג) הוי שבועה ז [ז] י והוא (ג) שיתכוין (ד) לשם שבועה [ח] ח במה דברים אמורים כשאמרם זה אחר זה בלא הפסק אבל אם מבקשים אותו עליו והוא אמר לא אעשנו ובקשוהו עוד ואמר לא אעשנו לא הוי שבועה:

ו [ט] ט מי שנשבע (א) בשמים ובארץ ושמש וכיוצא בהם [י] אע"פ שאין כונתו אלא למי שבראם אינה שבועה ח [יא] וה"ה לנשבע בנביא מהנביאים ט (או באחד מכתבי הקודש) (הרמב"ם) (ה) י [יב] או (ג) בשלחן המקדש או באחד מכלי הקדש [יג] ואף ע"פ כן מאיימין עליהן ומראין להם שזו שבועה כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות ומתידים להם:

טורי זהב

הבעל במה שלא בא והברה שלא אנים ה"ג שמא אנים הוא על כן צריך להתיר השבועה. וכתבתי זאת לפי שמו"ח ז"ל הקשה על מהרי"ו והלא הדבר ידוע דלא קבל עליו חרם או תקיעת כף אלא על תנאי זה שיבוא למקום פלוני למועד שקבעו ביניהם וכיון שלא בא אפילו הוי ליה אונס אין על האחר שום עונש ומותר לישא אחרת לכן נראה דקבלת הסר מהא"ן עיקר וא"ל התרת חכם אלא לרווחא דמלתא ולא כהרב בהגהות ש"ע עכ"ל ודבריו אלה דברי תימה הם כמו שנתבאר ובודאי גם הסר מהא"ן לא הקיל באונס שהרי כתב לשון המעכב דמשמעותו שהוא המעכב במזיד ולא דיבר כלל מאונס אלא באונס לכ"ע אין נקי משבועתו וכפסק רמ"א הוא עיקר וכן דין בכל יום עוד כתב מהרי"ו שם דחזינן כמה זמנין דתוזרין בשידוך ונותנין הקנס בלא התרה וליכא מאן דפליג להיות פולה פה שנוגע הדבר בחרם הקדמונים עכ"ל ומ"מ צ"ע במה שכותבין בנוסח התנאים שהקנס לא יפטור את החרם כו' דמשמע שעכשיו מקבלים עליהם חרם מחדש זולת חרם הקדמונים על כן נראה שצריך התרה לזה*) החרם על פי חכם כן נראה לי:

רלז (א) עובד כוכבים או קטן. ורא"ה מנבוכדנצר שהשביע לצדקיה ויתרו למשה וקטן לא גרע מעובד כוכבים: (ב) האומר מבטא. הוא לשון הפסוק יבטא בשפתים: (ג) הוי שבועה. נלמד ממה דכתיב אשר נשבעתי על מי נח ולא מלינו שעשה שבועה רק מה שאמר שני פעמים לא אוסיף ומדלא לאו הוא שבועה הן הן נמי שבועה: (ד) לשם שבועה. פי' כשם שהקב"ה כפל לשם שבועה וזהו שכתב הראב"ד לכן הן שאמר סבורה שתמה הסור עליו: (ה) או בשלחן המקדש. עיין מה שכתבתי בסימן ר"ד סעיף ב' מה שיש לתמוה על רמ"א שם מכאן: ומ"ש כנדרי רשעים כיון דרשעים רגילים לישבע הוה כמוציא שבועה מפיו במה שקבל עליו כנדר רשעים: ומ"ש שאיני אוכל לך כן הנוסחא גם במקלת טורים אבל הוא טעות סופר דאם כן פשיטא וצ"ל שאי אוכל לך דהכי אמרינן בגמרא בהדיא בתירוץ

שפתי כהן

מבי"ט ח"ב סימן רס"ד ד' קכ"א ע"ד בעשרה שנשבעו שלא להסכים ושלא לחתום על איזה דבר ומת א' מהם נפטרו כולם וע"ש: רלז א ה"ז שבועה. לדיש פוסקים איסורא איכא ולים פוסקים מלקות נמי איכא דלא גרע מידות שבועה: ב או בכל לשון כו'. כתוב בתשובת מהר"מ דפוס פראג סי' ו' בשם ריב"א דאם הזכיר השם בל' לעז כגון דיו"ו (או גאט) אפילו לא הזכיר בתחלת דבריו לשם שבועה מועיל מטעם יד וע"ש בארוכה: ג וענה אמן כו'. ע"ל סימן ר"ס: ד אם לא אעשה דבר פלוני. או אם אעשה דבר פלוני: ה מבטא כו'. דכתיב כי יבטא בשפתים: ו האומר פעמים כו'. דכתיב ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול וגו' ולא יהיה עוד המים למבול וגו' וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מדלאו לאו שבוע' הן הן נמי שבועה: ז והוא שיתכוון כו'. משמע ואע"פ שלא הזכיר שבועה קודם לכן ותמיהני על מ"ש הרי"ף בהגהת השב"ן סימן ת"א דהיינו דוקא שהזכיר שבועה קודם שאמר לאו לאו או הן הן כו' דא"כ אפילו אמר פעם אחת לאו או הן הוי שבועה דלא גרע מידות ואפשר מיירי שהזכיר מקודם לזה שבועה ואח"כ הפסיק בנתיים בענין דלא הוי יד: ח וה"ה לנשבע בנביא כו'. אף על פי שאין כוונתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שצוה בכתב זה: ט או בשאר כתב מכתבי הקודש. אבל הנשבע בתורה בכל ענין צריך התרה כדכתב הרב לעיל סי' ר"ב: י או בשלחן כו'

הגהה הגאונים צריכין (יד) לקיים שבועתן (מהר"ם פאדווא סי' כ"ו ובריב"ש סי' תכ"ג) ונראה הא דאם נשבעו שנים ביחד ולא נשבעו זה לזה ועבר האחד השני חייב לקיים שבועתו היינו דוקא שאינן תלוין זה בזה אבל אם תלוין זה בזה ואי אפשר לאחד לקיים שבועתו בלא חבירו כגון שנשבעו לילך ביחד לארץ ישראל והאחד עובר וקשה לשני לילך לבד פטור גם כן וכמו שנתבאר לעיל סימן רכ"ח סעיף מ"ד (תשובת הרא"ש כלל ח'):

באר הגולה

א טור בשם הרמב"ם בפ"ב מהל' שבועות ובשם הרא"ש אבי דלא גרע מידות שבועה שהם כשבועות. וכתב הרמב"ם שם דלא מתחייב קרבן עד שיזכיר שם מן השמות המיוחדים או כינוי מן הכינויין: ב שם מדברי הרמב"ם שם ממימרא דשמואל שבועות דף כ"ט ע"ב: ג ברייתא שם דף ל"ו ודף ל"ו ממימרא דרבי אבהו: ד מכלא דשמואל הנזכר לעיל: ה ברייתא שם דף כ' ע"א: ו מימרא דר"א וכדמפרש רבא שם בשבועו' דף ל"ו ע"א: ז הרא"ש שם וכ"כ הר"ן שם בשם הראב"ד והביאו הטור: ח נ"י מדברי הרא"ש שם ויליף לה מתרי לאוי דאמר הש"ס לגת דהוי זה אחר זה בלא הפסק: ט לשון הרמב"ם בפי"ב מה"ש דינ' ממתני' שם דף ל"ה ע"א: י הגהת מרדכי דשבועות שם

נקודות הכסף

והראיה שהביא ממשה אין ענינה לכאן דהתם יוסף לא נשבע כלל אלא משה אמר שיהיו מנוקים מטעם שיהיו אנוסים כיון שאינו מראה את עצמו. גם הקושיא שהקשה למה האריך פסה כ"כ לא קשה מידי דלהכי קאמר הגיע השבועה דאם לא הגיעה השבועה לא היו מנוקים משבועתם כמה שאינו מראה את עצמו שהרי לא הגיע זמן הפקידה ויוסף השביע פקוד יפקוד והעליתם את עצמותי והיו עוברים שבועתו של יוסף שהיה להם להמתין עד שיפקדם הש"י ויקחו עצמותיו ואז יראהו את עצמו:

גם במה שמחלק בין תנאי שהעיקר תלוי בו לתנאי זמן והש"ך והט"ז השיג על הבית חדש כל דבריו תמוהין בזה וכבר הוכחתי בחיבורי כתבן משפט סי' כ"ח מן הירושלמי דקדושין פרק האומר ומן הר"ן שם דאפילו בתנאי זמן וכהאי גוונא פטור דהא איתא התם על מנת איכנסך ליום פלן ואין אתא יום פלן ולא כנסתיך כו' לא יהיה כלום ואירעו אונס וקי"ל כרבי יוחנן דאונס כמו דלא עבד ואינה מקודשת ע"ש אם כן פשיטא כיון דקדושין דאיסורי ערוה דאורייתא בענין בהכי כל שכן שבועה דנמחלין ותנאי ממון וכה"ג. וגם אין סברא כלל לחלק בהכי דמה בכך שעיקר הזיווג תלוי בזה סוף סוף כיון שתלה התנאי בזה ולא נתקיים התנאי אין תכרן מתחייב שלא חייב עצמו אלא על התנאי זה יהיה מי שיהיה. ודברי הב"ח נכונים בזה לענ"ד מטעם שכתבתי

ושלא כדת השיג עליו אף מה שהשיג הב"ח על הר"ב בהגהת ש"ע אינה השגה מטעם אחר וכת"ש לקמן. ומ"מ וכן מינן לענין מכירה כו' כדאי' בח"מ סימן ק"צ כו' לא דמי כלל דהתם לא מהרה שתוכר על תנאי זה מה שאין כן הכא שמוחרת כן. ומה שכתב ויש

דגול מרבבה

(שם) שצריך התרה לזה החרם ע"פ חכם כן נ"ל. ובסמ"ע בח"מ סי' רמ"ה ס"ק ב' מבואר דאפילו כתב בפירוש והקנס לא יפטור אפי' הכי אין החרם חל:

גליון מהרש"א

(סימן רל"ז) הנשבע אם צריך לישבע בשם. הנשבע בחלום כתב רשב"א בשם גאונים דצריך התרה והרא"ש חולק מ"מ בנשבע בחלום לשלם תבו ביום פלוני גם להרא"ש צריך התרה כיון דמצוה הוא משמים זרזו לו ת' רדב"ז

עצי לבונה

(סימן רל"ז ש"ע סעיף א') האומר אני נשבע וכו'. ה"ז שבועה וכו'. עש"ך סק"א דלים פוסקים איסורא איכא ולא מלקות הואיל דלא הזכיר השם ולי"פ מלקות נמי איכא ובסק"ב מביא בשם תשו' מהר"ם לע"ז אם אמר דיו"ן או גא"ט שלא

ביאור הגר"א

רלז [א] האומר כו'. אע"ג דאמרינן שם ל"ח ב' דבעינן שם ואף דבנן ל"פ אלא דא"צ שם אבל כינוי בעי כמש"ש במתני' וכן שם ל"ח ב' אפ"ת דבנן היינו לחייב קרבן אבל איסור שם לשלם איתא. רמב"ם פ"ב. וראיה ממ"ש בריש נדרים דכינוי שבועות כו' ושם י' א' שבותה שקוקה כו' ושם ע"כ בלא שם כמש"ש כינויין כו' לשון כו' דלמא אמר קרבן לה' ובשבותה לי' א' לאו לאו שבועה ואי בשם אפי' בחד זימנא כמ"ש בסוף יומא (פ"ד א') לאלקי ישראל לא מגלינא וברפ"ג דנדרים מארי כולה לא פעימנא וער"נ שם ד"ח ואי נדרת כו' אלא דע"כ לא הזכר שם וכינוי אלא לקרבן ולמלקות וער"נ בנדרים ב' א' ד"ה ושבשות ותרא"ש פ' שבועת העדות סכ"ד. וחשובה המחוורת שבכולן הוא שיטת הרמב"ם וכ"כ הר"נ בשבועות שם: [ב] ואין חילוק כו'. כמ"ש בנדרים שם. שבותה כו' נדר במותי כו' ואמרינן שם רי"א לשון נכרים הן וע"ל פ"ס ד"ז ושם מארי כולא לא פעימנא: [ג] השביע כו'. כמ"ש בסי' רל"ו ס"ב ע"ש: [ד] ואפי' כו'. כמ"ש (סוף ד"ס) בצדקיהו אשר השביעו באלקים וה"ה לקטן. ב"י: [ה] או שא"ל כו'. כנ"ל בס"ב וכמ"ש במשנה תורה אחד אשר כו' ואמר כל כו': [ו] אע"פ כו'. לענין מלקות וקרבן דוקא בשם או כינוי אלא [אי]ן איסורא. רמב"ם שם וכנ"ל: [ז] והוא כו'. כנירסת הרא"ש שם תרי לאוין היינ[ו]א אוסיף ולא אוסיף כו' שאמרן חשי"ת לשם שבועה אבל הנך לא יכרת ולא יהיה עוד ולא יהיה עוד לא לשם שבועה אמרן אלא סיפור והבטחה דא"ל מנלן דלמא בעינן נ"מ לאו. הרא"ש שם: [ח] בד"א כו'. וכן משמע שם כ' א' בברייתא כו' וקאמר לא כו' יאם איתא בלא"ה כבר נשבע: [ט] מי שנשבע כו'. רמב"ם אבל הראב"ד כתב דמ"ש במתני' פטורין היינו לקרבן ולמלקות דוקא: [י] אע"פ כו'. דהוא דרישא משביעני כו' בשבועה כו' יסופא באל"ף דל"ת כו' ואע"ג דבנמ' שם ב' א"ל דבא א"ח כו' הכי תשתא כו' היינו שאין משמשת בהרצאת שפתיו: [יא] וה"ה לנשבע כו'. כמ"ש בנדרים י"ד ב' וער"נ ודא"ש שם ד"ה הנודר ח"ש בהג"ה וכ"ו ס' וה"ה אם לא כו' וכמש"ש ועם"ש ר"ב בהג"ה שהתמיד הרב בנשבע בתורה עצמו וח"ש כאן בהנ"ח או בשאר כו' ולא בתורה: [יב] או בשלחן כו'. דאפילו בתורה לאו כלום כנ"ל. תנמ"ד שם: [יג] ואעפ"כ מאיימין

פתחי תשובה

רלז (א) בשמים ובארץ. עיין בספר חכמת אדם כלל ע"ט שכתב דזה מיירי שלא אמר הריני נשבע אלא אמר בשמים כו' אבל אם אמר הריני נשבע בשמים למה יגרע לשון שבועה

באר היטב

עיקר מפה"כ אם התנאי אינו דבר עיקר כ"כ ואירע אונס שלא יוכל לקיימו באותו זמן ודאי לא בטיל המעשה בשביל כך וכן מלינו בח"מ סי' קס"ע דמי שמוכר לזמן ועייל ונפיק אזוזי באותו זמן ולא נתנו דבטל המקח ומבואר שם הס"ו דהיינו בידעינן דלא זבין אלא משום דצריך לדמי אבל בלא"ה לא מה"ס נמי באיס ואשה שנשתדכו וכו' וקבעו זמן לנישואין ואירע אונס שלא יכול אחד מהם להאשא באותו זמן ודאי לא בטל' עיקר השבועה כיון שאין עיקר הזיווג תלוי באותו זמן דוקא. דודאי אם עבר אחד מהם במזיד ועבר על השבועה לישא באותו זמן אז השני ספור שוב לגמרי מפה"כ אם האונס מעכב לא'מהם ודאי לא בטלה השבועה וחייב לישא אחר האונס ואם יהיה לו אונס שנראה שעל דבר כזה לא נשבע יתיר שבועתו ע"פ חכם וע"כ כ' מהרי"ו ומביאו רמ"א כאן בהג"ה דאם הוא באונס לא בטלה השבועה והוסיף מהרי"ו לומר דכל שלא בא לזמנו ואינו ברור שהי'אונס הוי כאלו הוא לפניו ואומר שאינו רוצה לישא אלא שמ"מ יקלחכם ויתיר שבועתו ונראה דלע"פ שכ' שההיתר אינו רק לרווחא דמילתא נראה דדין גמור הוא וכ"מ ברים כתובות דתקנו רבנן משום לנועות כו' ודלא כב"ח שכ' דודאי לא מלה השבועה אלא על תנאי שיבא למועד שקבעו וכיון שלא בא אפילו ה"ל אונס אין על האחר כלום ומותר לישא אחרת וא"צ התרת חכם אלא לרווחא דמילתא ודלא כהגהת רמ"א עכ"ד ודבריו אלה דברי תימה הם אלא כמ"ש דבאונס לכ"ע אין נקי משבועתו וכפסק רמ"א הוא עיקר וכן דינין בכל יום עכ"ל הט"ז (ובנה"כ השיג עליו ודחה כל ראיותיו ומסכים עם הב"ח ע"ש שמאריך בזה) וכתב הט"ז עוד בשם מהרי"ו דחזינן כמה זמנין דתוזרין בשידוך ונותנין הקנס בלא התרה וליכא מאן דפליג להיות פולה פה שנוגע הדבר בחרם הקדמונים ע"כ ומ"מ צ"ע במה שכותבין בנוסח התנאים והקנס לא יפטור את החרם וכו' דמשמע שעכשיו מקבלים עליהם חרם מחדש זולת חרם הקדמונים ע"כ נראה שצריך החרם לזה החרם ע"פ חכם עכ"ל ולע"ד צ"ע דאם צריך התרה אם מהני ההתרה בלי דעת חבירו שהרי נשבע ע"ד חבירו וצ"ע לדינא: (יד) לקיים. כ' הש"ך מזה משמע דלא כתשובת מבי"ט שכ' בעשרה שנשבעו שלא להסכים ושלא לחתום על איזה דבר ומת א' מהם נפטרו כולם:

רלז (א) שבועה. לים פוסקים איסורא איכא ולים פוסקים מלקות נמי איכא דלא גרע מידות שבועה וכתוב בתשובת מהר"מ דאם הזכיר השם בלשון לע"ז כגון דיו"ו או גא"ם אפי' לא הזכיר בתחלת דבריו לשם שבועה מועיל מטעם יד עכ"ל ש"ך: (ג) שיתכוין. כ' הש"ך משמע אף על פי שלא הזכיר שבועה קודם לכן ותמהני על מ"ש הר"ף ודוקא שהזכיר שבועה קודם שאמר הן הן וכו' דא"כ אפי' אמר פעם א' לאו או הן הוי שבועה דלא גרע מידות ואפשר דמיירי שהזכיר מקודם לזה שבועה ואח"כ הפסיק בינתים בענין דלא הוי יד: (ג) בשלחן. ע"ל סי' ר"ד

דאם הזכיר השם בלשון לע"ז אפילו לא הזכיר מתחלה לשם שבועה מועיל מטעם יד והיינו כמו דמלינו בפרק אין מעמידין לאלהי ישראל לא מגלינא ואף דלא אמר כלל אני נשבע וה"ה בלשון לע"ז אם אמר אלה וכדומה נמי הוי שבועה וכ"כ בהגהת מרדכי דשבועות ס"ו בשם יוסף אמר אבא אבא נמי הוי שם לענין מלקות ע"ש ועש"ך דמלקות מהרמב"ם דהזכרת השם לחוד לא הוי אלא איסורא כמו שבועה בלא שם וכו' ועמש"ל סימן קע"ע ס"ח בשם התומים אלא היה מחייב בהזכרת השם בלחוד אלא צריך להזכיר ג"כ שבועה או לשון שבועה דמיירי לענין מ... דהכתבי יש עונש מלקות עליו והיינו שבועה ע"ז ואח"כ היכא דליכא מלקות אלא איסורא תו לא מצי מקשה עלה כי הכלה כולה נעשית לאיסורא דהא נתחייב שום עונש עליו ע"ש:

ז יג [טו] יג הנשבע בעשרת (ה) הדברות שבועה גמורה היא (ועיין לעיל סימן רי"ב):

ח יג ימין שבועה וכן שמאל דכתיב נשבע יי' בימינו ובזרוע עזו יד [טז] (והוא (ו) שיכוין ג"כ לימין ושמאל שאמר הקב"ה) (טור בשם הראב"ד):

ט [יז] יד ידות שבועה כשבועה כיצד ידות אמר **טו** טו כנדר רשעים [יח] שלא אוכל ככר זה:

י טז טז כינוי שבועה כשבועה יז כיצד שבותה או שבוקה שלא אוכל ככר זה [יט] יח או מומי אומי אבל אמר באומתא או באומי בבי"ת אינו כלום יט ואלו הכנויים הם כפי זמנם לבני אדם שלא היו בקיאים בטיב לשון הקדש והכל לפי הזמן והמקום להוסיף בכינויים אלו או לגרוע מהם (ר"ע בנ"י):

הגה יז [כ] אותן שרגילין לומר בלשון הקודש אמונה אעשה או לא אעשה אף על פי שהן כנדרי זרוזין מ"מ בעי התרה. (הגהות מיימוני פ"ד דנדרים בשם מהר"מ):

יא [כא] כ אמר לחבירו שבועה שאיני אוכל לך או כא השבועה לא אוכל לך [כב] או (ו) (ז) כב לשבועה לא אוכל לך אסור לאכול עמו:

יב כג אמר השבועה שאוכל לך נשבע שיאכל עמו [כג] כד ואין חילוק (ז) בין הפציר בו תחלה שיאכל עמו או לא הפציר [כד] כה ויש מי שאומר שאם הפציר בו תחלה שיאכל עמו ואמר שבועה שאוכל לך אסור לאכול עמו.

הגה וכל זה שלא נטל בידו **יא** אבל אם נטל בידו (ב) כתב יא אשורית [יד] אפילו אינו רק חכמה חיצונית או אל"ף בי"ת שאין בו רק אותיות אם נשבע בהן והן בידו הוי שבועה (סברת הב"י) וע"ל סי' רי"ב וה"ה אם לא אחזן בידו והיו מונחים לפניו **יב** ואמר במה (ד) שכתוב בהן:

רלח דין שבועה שלא אוכל סתם או אם פירש. ובו כ"ג סעיפים:

א [א] א שבועה שלא אוכל סתם (א) א אסור בכל שהוא [ב] ב אבל אינו (א) חייב אלא על כזית ואם ב פירש כל שהוא ג או שאמר שלא אטעום חייב בכל שהוא:

ב ד נשבע שלא לאכול ג אסור אף (ב) לשתות דשתיה בכלל אכילה ה אבל אם נשבע שלא לשתות ד מותר לאכול:

ג ו שבועה שלא אוכל [ג] או שלא אשתה ואכל או שתה מאכלים או משקים רעים שאינם ראויים לאכילה ולשתיה פטור אבל אסור:

ד ז אמר שבועה שלא אוכל נבילות וטריפות ואכל ה אינו חייב משום שבועה שהרי מושבע (ג) ועומד מהר סיני הוא [ד] ח ואם אמר שבועה שלא אוכל

שפתי כהן

כו'. ע"ל סימן ר"ד ס"ב בהג"ה: **יא** אבל אם נטל בידו כו'. וכתוב בתשובת מהר"מ מינ"ץ סימן ע"ו דאם הניח ידו עליהן דינו כנטלם בידו דא"ל הגבהה אלא אחיזה בעלמא וע"ש שהאריך: **יב** ואמר במה שכתוב בהן. כתוב בתשובת מהר"מ מינ"ץ שם דאם פתחן ונשבע בהן הוי כאומר במה שכתוב בהן ואע"ג דמיירי שם בעשרת הדברות נראה דה"ה לכל ספרי הקדש דחד טעמא אית להו: **יג** הנשבע בעשרת הדברות כו'. משמע דאם אמר רק אני נשבע בי' דברות אע"פ שאינו אוחז בידו שבועה גמורה היא ובתשובת מהר"מ מינ"ץ סימן מ"ו כתב דבעינן נוחז בידו מיהו נראה דהיינו מדינא דגם בנשבע בתורה בעינן נקיט ליה בידיה מדינא אבל לפי מ"ש הב"י והרב לעיל סימן רי"ב דבנשבע בתורה בכל ענין צריך התרה כיון שיש נאונים מחמירים דאפילו התרה אינו מועיל א"כ גם בי' דברות מחמירים התם הנך גאונים א"כ בכל ענין צריך התרה וכן משמע בתשובת מהר"מ מינ"ץ שם ע"ש: **יד** והוא שיכוין כו'. כלומר שכוונתו לישבע בימין ושמאל של הקב"ה וכן משמע בל' הראב"ד שבטור וז"ל אם נתכוין לימין ושמאל הבורא הוי שבועה עד כאן וכ"כ העט"ז והוא שיכוין לימין ושמאל שאמר הקב"ה דהיינו ימינו ושמאלו יתברך ע"כ וכן משמע בפרישה אבל הב"ח נראה שלא הבין כן כתב תימה כי נתכוין לימין שאמר הבורא מאי הוי כיון דאיכא מידי אחרינא דמקרי ימין ושמאל ומ"ש מהנשבע בשמים ובארץ ועוד דלא עדיף משאגר בפירוש שבועה דלדעת הרמב"ם צריך שיזכור שם או כינוי בפירוש לענין קרבן הלכך נ"ל עיקר דאף בימין ושמאל צריך שיזכור השם והכינוי ואעפ"כ צריך לכוין לימין ושמאל שאמר הקב"ה דאל"כ לא הוי שבועה לענין קרבן ולמלקות וכדין לאו לאו עכ"ל גם מ"ש דאף בימין ושמאל צריך שיזכיר השם והכנוי ואעפ"כ צריך שיכוין לימין ושמאל כו' לא עמדתי על סוף דעתו דכיון דמזכיר השם והכינוי למה לימין ושמאל אין לך שבועה גדולה מזה אלא ודאי שאין מזכיר לא שם ולא כינוי ואפ"ה הוי שבועה ול"ד לנשבע בשמים ובארץ דשמים וארץ לאו כינויים הן אבל ימין ושמאל כינויים הן והוי כאילו נשבע בהקב"ה עצמו שהרי הקב"ה נשבע בימינו ובזרוע עוזו והלכך כשנתכוין לימין ושמאל הבורא הוי שבועה גמורה: **טו** כנדר רשעים כו'. דכיון דרשעים רגילין לישבע הוי כמולית שבועה מפיו וע"ל סימן ר"ו ס"ד: **טז** כינוי כו'. ע"ל סימן ר"ז: **יז** אותן שרגילים לומר בין ליהודים בין לעובדי כוכבים בלשון אמונה שלא אעשה כו'. כן הוא בהגהת מיי' שם ואינו שם מלשון הקדש וכן הוא בד"מ ר"ס רל"ב:

רלח א אסור בכל שהוא. דחצי שיעור אסור מן התורה: **ב** אבל אינו חייב. קרבן או מלקות: **ג** אסור אף לשתות. וחייב קרבן ומלקות על השתייה: **ד** מותר לאכול. ואפילו איסורא ליכא: **ה** אינו חייב. נראה דה"מ אף האידנא לענין הולה שמותר להאכילו

טורי זהב

רב אשי ופריך פשיטא מהו דתימא מיתקיל ליש:א הוא דהיה לו לומר שאוכל לך ונתקל בלשונו לומר שאי קא משמע לן כיון שהוציא בשפתיו שאי אוכל לא מהימנינן ליה במה שאמר שהיה מגמגם כן כתב הרא"ש פרק שני דנדרים: (ו) לשבועה לא אוכל לך. פי' כמו לא שבועה מה שלא אוכל הא מה שאוכל הוה שבועה ואע"ג דבסי' ר"ז קיי"ל לענין נדרים דלא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן שבועות שאני כ"כ רש"י פרק שני דנדרים: (ז) בין הפציר כו'. פי' אפי' אם הסיב תחלה לא אוכל והפציר בו ואמר השבועה שאוכל לך אפי' הכי שאוכל משמע:

רלח (א) אסור אפילו בכל שהוא. דקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה רק קרבן או מלקות אינו

באר הגולה

תשובת הר"מ: יא הרא"ש והמרדכי שכתבו בשם רב האי ולזה הסכים הב"י: יב תשובת מהר"מ הביאו המרדכי פ"ג דשבועות: יג טור בשם הרמב"ם בפ"ב מה"ש מברייתא דנזיר דף ג' ע"ב: יד משנה ריש נדרים: טו משנה דף ח' ע"א משום דרשעים רגילים לישבע הוי כמוציא שבועה מפיו: טז שם במשנה: יז משנה שם דף י' ע"א: יח שם במשנה וברייתא שם ע"ב לגירסת הרא"ש והר"ן שם: יט מדברי הרמב"ם פ"ב מה"ש וס"א מה"נ וס"א מהלכות נזיר וכרבי יוחנן שם דף י' ע"א דאמר לשון השמים הם כלומר שאינם בקיאים בלשון הקדש: כ משנה שם דף ט"ו ע"א: כא פשוט שם בגמרא: כב שם במשנה והלמ"ד נפתח דהוי כמו לא שבועה לא אוכל ויש דגרסי הכי במשנה דאיכא למישמע מיניה הא מה שאוכל לך יהא אסור בשבועה: כג משנה שבועות דף י"ט ע"ב כד כאוקימתא דרב אשי שם דף כ' ע"א ובנדרים שם הרמב"ן והרא"ש שם: כה הרמב"ם בפ"ד מה"ש וכ"כ הר"ן וכאביי משום דלאוקימתא דרב אשי צריכין לשבש מתני':

א משנה שבועות דף י"ט ע"ב וכרבנן דפליגי ארבי עקיבא ולא אפליגו אלא לענין חיוב קרבן אבל לענין איסור כל שהוא כ"ע מודו דקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה: ב מימרא דרבא שם דף כ"ג ע"א לד"ה משום דמפרש נמי כבריה דמי: ג גם זו שם: ד מימרא דשמואל שם ע"ב: ה שם בגמרא דף כ"ג ע"ב: ו משנה שם דף כ"ג ע"ב: ז שם בגמרא דף כ"ג ע"ב: ח לשון הרמב"ם בפ"ה מה"ש דין ז' כאוקימתא דרים לקיש שם:

נקודות הכסף

עוד ראיה ממ"ש בסי' רכ"ח כו' וכמו שהבאתי שם לשון הסב"א ותשובת הרמב"ן גם כן לא דמי כלל דודאי הוא עצמו שנשבע מחויב לעשות כן אף שככר עבר השבועה אבל חבירו שכנגדו לא נתחייב דוקא אלא על תנאי זה כו'. ומ"ש ודבריו אלו דברי תימה כו' ככר הוכחתי דאדרבה דבריו תמוהין ודברי הב"ח נכונים ומוכרחים וכמ"ש ומ"ש וכן דנין בכל יום אינו כלום דבתנאים שלנו אינו כתוב תנאי שהשידוך נעשה ע"מ שהנשואין יהיו לזמן פלוני ואם לא יבא לזמן פלוני יבטלו הנשואין דודאי אי הוי מתנין כן או הוה כתוב כן היו התנאים בטלים אף שה"ל אונס אך בתנאי' שלנו מתחלה נעשה השידוך בסתם ואח"כ מתנין ומפרשין זמן הנשואין וכה"ג

חידושי רע"ק

(סי' רל"ז סעיף ט') **כנדר** רשעים שלא אוכל בכר זה מבואר דבאומר כנדבת כשרים שלא אוכל ככר זה לא מהני כוון דאין כשרים נשבעים והוא דינא דמתני' (דף ט' ע"א) ויש לעיין כמו דאמרינן לעיל (בסי' ר"ו) דבאומר כנדבת כשרים ככר זה עלי הוי נדר והיינו ע"כ דהוי כאמר ככר זה עלי כקרבן ומכוונת הקרבן בשם נדבת כשרים א"כ ה"נ נפרש כנדבת כשרים שלא אוכל היינו כאומר כקרבן שלא אוכל ככר זה דהוי נדר בלשון שבועה דמתני מדין יד לדעת הרמב"ן הביאו הר"ן ריש נדרים (דף ב' ע"ב) אף דכקרבן לא אוכל לך לא מהני עי' ב"ח (סי' ד"ד) ובמ"ל ע"כ בלא אוכל בלא שי"ן דהוי דבוק וכאומר שלא אוכל קרבן אבל בשלא אוכל ע"כ דמתני וצ"ל דשאני ככר זה עלי דניכר שבא לדור ומוכח בדבריו אבל באומר כנדבת כשרים שלא אוכל יותר ניכרים הדברים שנשבע כיון דאוסר בלשון (נדר) [שבועה] וא"ב אף אם בדעתו בתורת נדר הוי רק דברים שבלב כיון

ביאור הגר"א

כו'. כמש"ש בנדרים א' ושם כ' א' בנדר בחרם כו': [יד] אפי' כו' או א"ב כו' י עבראי"ש פ"ג דנדרים ס"ב וששאלתם מי שנטל ספר תחנונים כו' ולא עור כו' וכ"ה במרדכי וא"כ ה"ה לחכמה חיצונית. ב"י: [טו] הנשבע כו'. מרדכי בשם ר"ח גאון וכ"ב הר"נ שם כ"ב ב' ר"ה אמר רבא בשמו ע"ש ודוקא דנקיט בידיה וכנ"ל וכמ"ש הרא"ש שם וכל אלו חומרות הן דהא אמרינן לעיל הנשבע בתורה כו' וכ"ב מהר"מ סינץ אלא דלפי מ"ש בס"ס רי"ב להחמיר בתורה ה"ה כאן ועבר"ן שם וברא"ש שם: [טז] והוא שיכוין כו'. כמ"ש בפ"ב דנדרים (י"ח כ') אם בחרם כו' וכ"ש כאן דיי"ל ימין של אדם וע' כשבועות ל"ח ב' הכי חשתא כו' אלא דכאן שאני כיון שנזכר אצל שבועה ומ"מ צ"ע ושיטת הראב"ד דלעיל ס"ו נכונה דאפי' שם אסור וה"ה כאן ל"ק אלא לאיסורא וכמש"ש כלאו לאו בנ"ל ס"א: [יז] ידות כו'-מתני' ונמ' נדרים פ' א' ועראי"ש ור"ג ד"ה כנדרי כו': [יח] שלא כו'. נמ'

פתחי תשובה

שבועה בזה כיון דכוונתו למי שכראה ע"ש: (ב) כתב אשורית. עיין בתשובת חות יאיר סימן ק"ז שכתב דכ"ז מיירי בכתבן ישראל ובכוונה כו' אבל במכסה הקולמוס וכתב א"ב אשורית וכן ספרי אקלידוס ואכן סיני של רפואות וכה"ג בכתב אשורית בדפוס שאין בהם קדושת תומר ולא פועל במחשבתו ולא תכלית לנפש אף כי יש למנוע מלנשבע בהם בזיון מ"מ אין בהם קדושת ספרים לגלגם מפני הדליקה בשבת ונשבע בהם אינו שבועה: אינו

באר היטב

ס"ב מה שיש לתמוה על הרמ"א בכאן: (ד) שכתוב. וכתוב בתשו' מהר"מ מינץ דאם פתחן ונשבע בהן הוי כאומר במה שכתוב בהן ואע"ג דמיירי שם בעשרת הדברות נראה דה"ה לכל ספרי הקדש דחד טעמא אית להו. ש"ך: (ה) הדברות. כ' הש"ך משמע דאם רק אמר אני נשבע בי' דברות אע"פ שאינו אוחז בידו הוי שבועה וצריך התרה: (ו) שיכוין. כלומר שכוונתו לישבע בימין ושמאל של הקב"ה ואז הוי שבועה אע"פ שלא הזכיר לא שם ולא כינוי ודלא כדעת הב"ח. ש"ך: (ז) לשבועה. כמו לא שבועה מה שלא אוכל הא מה שאוכל הוה שבועה ואע"ג דקי"ל לענין נדרים דלא אמרינן מכלל לאו כו' שאני שבועות כ"כ רש"י:

רלח (א) חייב. קרבן או מלקות: (ב) לשתות. וחייב קרבן ומלקות על השתיה: (ג) ועומד. נראה דה"מ אף האידנא לענין חולה שמותר לבטל את המצוה דמצוה לאכול משום פ"נ אך מ"מ יש להחמיר ולהתיר לו וכש"ך כתב דה"מ לענין מתפיס במאן נכי שבוע' דקיי"ל בסימן רל"ט דעכ"פ הוי איסורא אבל נכ' עלייהו כלל כי מתפיס בהו כבשר כשר אפילו איסורא ליכא כמש"ל סי' ר"ה דלאו מתפיסין בדבר האסור ע"ש:

חין לחלה בכזית: (ב) שהרי אינו מושבע בו'. תע"ב דלמאר מ"מ חין מושבע עליו הכי ס"ל לרמב"ם: (ג) שתי הפי' לפי' הסמיך דחמיס משום כולל דטעניס: (ד) שהרי אינו מחויב בו'. כ"כ בניח יוסף בשם הר"ן וכחב בל' זה ממכח שבועה הל' חינו מחויב לקדשה חלה כשיבקש ממנו לחזו פלוגי ואפי' לחר בקשה פלוגי חינו מחויב לקדשה חלה עד לחר הפסח וגמלה שבועה הסניה חלה עליו לחר הפסח וגם קודם הפסח כל זמן שלה יבוקש מחזחו פלוגי חלה גם כן בשבועה מושבע לקדשה כו' חלה שחיני הוקע עלמי בזה מפני שנרחה שהשבועה הרחשונה היחה להנחת מביכו לחר שלחר כל זמן שיבקשנו פלוגי וגם נרחה שחזחה שבועה היחה על חנחי שידוכין שהיה בינו לבין החשה ולח כל חימנו להפקיע זכות לחרים לפיכך יהיה נשחל על הסניה כו' עכ"ל. ורמ"ח שכ' לחועלת החשה דין שידוכין חינו מדוקדק דחדרוייהו חדא ניהנו משמ"כ בר"ן שכחב להנחת מביכו שהפקיר בו שיקדש החשה זחת וגם חועלת החשה דניחח לה בכך וחמנה לי בדעת הר"ן למה חלה בשעשה ע"י שידוכין הח חפילו בלח שידוכין יש לה מ"מ זכות שחייב הוח לקדשה חם חרלה היח ול"ל דבלח שידוכין לח סמכה דעתה דשמח יחיר לו שבועתו על פי חכם לבל פל ידי שידוכין מקשר עלמו בקנס חם יעבור דשח מדעתה זכות של החשה לזכות של חותו פלוגי שביקש ממנה שיקדשנה ועל חותו פלוגי לח היה שום קנס רק השבועה לבד היח נחשב לו לזכות שבשעה רלתה שיקדש לעכ"ל דלרווחח דמילחח נקט הר"ן שבשעה ע"י חנחי שידוכין שמבורר בפירוש שניחח לה בל בלתו שכי נמי ניחח לה שים לה שבירה וחף על פי שבעיני הטולם חין שידוך זה קנין לה מ"מ לשבר שהוח טוב בעיניה לחשה דעב למיחב מן דו כדליחח בכמה דוכתין נרלה לי: (ה) חשתי נהנית לי. ים לפרש לקמן זה שלח חשה ממני וכפי הדרך שכחב בסי' רל"ה סעיף כ' וטוד ים לומר דשחני לח חשה ממנה ועל כן סיים בשחה לשחו לחורה על שני סדרים החלו: (ו) דהא אחשביה אבילה. דוחלי כדי לקיים שבועתו עשה כן ונרלה לחם כבר חלל היום עפר ולחר קונם דבר פלוני עלי חם חכלתי היום לח נחשר בדבר פלוני להם לח חפקיעם חכילה וכן מוכח מדקנקט בסעיף ז' בקונם לחחי כו' דוקח נבלות וטריפות דסם בחמת בר חכילה חלח לחיסורה רניט עלייהו חמחמ לבל עפר לח וזה פשוט: (ז) ובפחות מבזית פטור. קמה

בחוכלנה לח נחחייב חלח לחכול כולה לבל ל"ע מכ"ל לחלק בכך דוחלי ל"ד לחני שיעור דהחם כיון דחשר עליו בחם חמריגן חע"ב דלעניו מלקות לח

ביאור

[ה] וכן כו'. כ"ה א' ורש"י שם ד"ה בשלמא כו': [ו] נשבע כו' בין כו'. כחש"ש פרשבע ושמך כו' ושם כ"ש א' וחשניה ש"ש חכלה כו' ושם ב' חני חף על כו' וכ"ש בשמ"ז ז: [ז] שבועה שלא חוכל לו' וכו'. ריט"ם ורמב"ם חבל לשיטת רש"י דוקח בהחם בשמ"ש דיש"ה בהחם כו' פשיט כו' חלח כרחבה כו' חבל הר"ן כחב דבכל הסניה הנירסח הנירסה משכחת לה בדרבה ול"ג חלח ושד דרשיון בדרבה שבועה שחוכל ואכל עפר פשוי ופי' הר"ן דה"ק בין דמשכחת לקן בחוכל סחם מני חייב בלחו חפי' חי חפשיטח הביחו חוס' שם ד"ה חלח שבועה שחוכל ואכל חוכלין חסורין כגון פיגול נותר וטמח פשוי וכ"ח חמחי פשוי הח חפרינן ברישה דסחני' שבועה שלא חוכל ואכל חוכלין חסורין כ' דחין נבלות בכלל ל"ד דנשבע שלא חוכל חין כוונתו חלח לדברים ראויין דשחינן

באר היטב

להחכילו נבלה פמ"ג להחיר שבועתו מיכו היינו כשנשבע כשהוח בריח שכי' לח חשוד בנבלות וטרפות לבל לח נשבע כשהוח מולה כיון פמ"ח מותר לו לחכול פ"ב כל חלה השבועה ים להחמיר ולהחיר לו בע"ל הש"ך: (ד) פחות. ודעת הרשב"ם בחמו' לחין השבועה חל על חני שיעור דחוריחח מיהו בריחח נשנשבע שלח לחכול כל שהוח מנבלה וטרפה נרלה לחייב על השבועה ולח נשבע ועל"ל שי' ס"ג דלחין מ"מ בכולל חיילא: (ו) שידוכין. והש"ך כ' דלפי' בלח שידוכין יש לה זכות ואע"פ שבעיני העולם חין שידוך זה הנון לה מ"מ חפשר שהוח טוב בעיניה לחשה בכל דהו ניחח לה דעב למיחב בן דו כדליחח בכמה דוכתי עכ"ל: (ז) אחשביה. דוחלי כדי לקיים שבועתו עשה כן ונרלה לחם כבר חלל היום עפר ולחר קונם דבר פלוני עלי חם חכלתי היום לח נחשר בדבר פלוני להם לח מחשבי' חכילה. ס"ז: (ח) אבל. והש"ך כ' שדין זה ל"ע ולח ידע מע"ל הח ונרלה לחין בזה

חם יחכל לחר שבועה חלח חם נשבע שלח יחכל ונקיים מקרח וחכלן חיכה לה עכ"ל ומביחו ס"ו ונרלה דכל זה חייך כמי שנרלה לעיני קונם כשחלה בדבר בחוכל ולח חוכל: י פטור חבל חסור. משום דמספקח לן כיון דמייני דלח חלני להו חיכפי בכל שהוח קלחר חו לח חלכך פטור ממלקות' שחין לוקין מספק וחיסורח מיהח חיכח וכן בחרלן: יא שבועה שלא חוכלנה כו'. כחב הרב כין שחמר שלח חוכלנה לכבר זה: יב חבל חסור חפי' שהוח בבל שהוח. כ"כ הטור ולח ידעתי מע"ל הח וגם לקמן סעיף ס"ו בשבועה שחוכלנה ומפרש מקלחה למריגן שחין לריך לחכול המותר ומשמע דחפילו חיסורח ליכח חם לח יחכל המותר ומדברי הב"ח סעיף ח' נרחה מבותר דמדמי לה לחני שיעור לחסור חפי' בחי שיעור ולפי זה י"ל דדוקח בשבועה שלח חוכלנה חסור חפי' בחי שיעור חבל (בחידושיו) שחירץ בע"ח חבל לשיטת הגחונים הבל ניחח: [ח] חסור כו'. בני' חנחונים בע"ל: [ט] ראה אחשביה כו'. חע"ן דנם' דחי חלא הבא כו' דחיינ הוח ד"ר לחחשביה דשם ולחר"ם: [י] שבועה שלא כו'. כ"ב ב': [יא] שבועה כו' על כו'. כחש"ש כ"ח א' מינו דחפי' כו': [יב] ואסור כו' חבל חסור כו'. כע"ל פ"א:

פתחי תשובה

רלח (א) אינו מושבע מה"ם על ח"ש. עיין בספר רכ פנינים ס' נח שכחב דיש להסתפק חם שבועה חלה ע' מ"ם נשבר בחלב ונלחלי הכרם דלח כחב כהו חפילה דכמו ח"ח כחיב לח חעבול וכמ"ש כחיב בן חקדם פ"י ר"ל דכ"ש יש לחו חס"ם יש לחו חס"ם בלח לקו דשוערין הנל"ם דשחות מבזית לח לקו פ"י חין שבועה חלה עליו חו דיומח בלל"פ עקריט לקרא ממשמעותו

עיני לבונה

(שם ט"ו) אסור קונם אשתי נהנית לי וכו'. עט"ך סק"ם מ"ם וכשבועו' נמי דינא הכי וכו' ר"ל דכאן מיירי דלסר חשתו עליו בקונם דלסר מחקן עליו שלח יהנה ממנה חם חלכל היום דה"ם נשנשבע שלח חלכל היום חפילו דלסר נפשו עליה ומכיון דלים מחמ"ם כחב כשבועה שלח חלכלני וחלכל נבילות וטריפות דחייב דשמח לכיון דלמא דלף כשבועה כ"ש ומסיק ונמלח דפ"ו וכו' דלף דינו של הרמב"ם שייך נמי בל' קונם כשחלה בדבר כחוכל חו

כל שהוא מנבילות וטריפות ואכל פחות מכזית חייב על השבועה (ב) שהרי (א) אינו מושבע מהר סיני על חצי שיעור ו (ה) וכן אם אמר שבועה שאוכל (ז) פחות מכזית נבילה וטריפה חייב על השבועה. (רמב"ם פ"ה מה"ם דין מ'):

ה [ו] נשבע שיאכל נבילה וטריפה וביוצא בהן מאיסורי הורה ה"ז לוקה משום שבועת שוא ' בין אכל בין לא אכל:

ו [ז] שבועה שלא אוכל נבילה ושחוטה או אפי' אמר שבועה שלא אוכל סתם ז חלה השבועה גם על הנבילה יב וכן אם אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבי' חלו (ג) (ה) שתי השבועות על התאנים:

הגה הנשבע לקדש חשה פלוגים סם מכלה עד הפסח וחמר כך נשבע שלח לקדשה שבועה סניה חלה על ידי כולל (ד) ח שהרי חינו מחויב לקדשה רק כשמכלה עד הפסח (י) ובללו הכי חינו מחויב וחם שבועה רלשונה היחה לחועלת החשה לו ע"י (ו) שידוכין חין לו כח להפקיע זכותה לפיכך לריך להחיר הסניה ולקיים הרלשונה: (כית יוסף בשם חסונת הר"ן סי' פ"ב):

ז [ח] יג אמר ט קונם (ח) אשתי נהנית לי אם אכלתי היום ואכל נבילות וטריפות אשתו אסורה דהשיב שפיר אכילה:

ח [ח] יד אמר שבועה שאוכל היום ואכל עפר יצא ידי שבועה (ו) [ט] דהא (ז) אחשביה אכילה:

ט [י] טו שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור שאינו בכלל אכילה סתם טו ואם פירש שלא אוכל עפר ואכלו חייב בכזית (ז) ובפחות מכזית פטור אבל אסור וכן טז שבועה שלא אוכל חרצן ' פטור אבל אסור על פחות מכזית:

י [יא] יח שבועה שלא אוכל כבר זו חייב על כל כזית וכזית שיאכל ממנה [יב] ואסור אפי' בכל שהוא יא שבועה שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה יב (ח) אבל אסור אפי' בכל שהוא

להחכילו נבלה פמ"ג להחיר שבועתו מיכו היינו כשנשבע כשהוח בריח שכי' לח חשוד בנבלות וטרפות לבל לח נשבע כשהוח מולה כיון פמ"ח מותר לו לחכול פ"ב כל חלה השבועה ים להחמיר ולהחיר לו בע"ל הש"ך: (ד) פחות מכזית נבילה וטריפה חייב על השבועה (ב) שהרי (א) אינו מושבע מהר סיני על חצי שיעור ו (ה) וכן אם אמר שבועה שאוכל (ז) פחות מכזית נבילה וטריפה חייב על השבועה. (רמב"ם פ"ה מה"ם דין מ'):

ה [ו] נשבע שיאכל נבילה וטריפה וביוצא בהן מאיסורי הורה ה"ז לוקה משום שבועת שוא ' בין אכל בין לא אכל:

ו [ז] יא שבועה שלא אוכל נבילה ושחוטה או אפי' אמר שבועה שלא אוכל סתם ז חלה השבועה גם על הנבילה יב וכן אם אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבי' חלו (ג) (ה) שתי השבועות על התאנים:

ז [ח] יג אמר ט קונם (ח) אשתי נהנית לי אם אכלתי היום ואכל נבילות וטריפות אשתו אסורה דהשיב שפיר אכילה:

ח [ח] יד אמר שבועה שאוכל היום ואכל עפר יצא ידי שבועה (ו) [ט] דהא (ז) אחשביה אכילה:

ט [י] טו שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור שאינו בכלל אכילה סתם טו ואם פירש שלא אוכל עפר ואכלו חייב בכזית (ז) ובפחות מכזית פטור אבל אסור וכן טז שבועה שלא אוכל חרצן ' פטור אבל אסור על פחות מכזית:

י [יא] יח שבועה שלא אוכל כבר זו חייב על כל כזית וכזית שיאכל ממנה [יב] ואסור אפי' בכל שהוא יא שבועה שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה יב (ח) אבל אסור אפי' בכל שהוא

נקודות הכסף

המבואר כתוב ומחוס כו' ואולי ר"ל שלח שמחה כן רק שנשנשבע זה נכחב כן ודוחק. ולפשר דנם בשל סטורי אכ מיירי בשנין כזה שלח נתכוון מחחלה שבועה כן על חנחי זה לכל לון שנם דבריו מוכין כן. גם פכל מקום לחותיו לון כלוס וכמו שכחבתי רק לענין דינם נלחה עיקר כמו שכחבתי ודו"ק:

גליון מהרש"א

בנסח ע"ע פ"ם מ"ש רמב"ם פ"א מחל' חו"ם ה"ו גם ריא"ע לדעת ר"ח בסל"ם שם ריל"ח אביחה כל דהו וחלכה אפיקתי ולפי"ז רק לענש א"כ לחסדר נשחר חל המרוב ומשבש הוח מהר סיני וחמחי חלה: (בשו"ע סעיף ו') שבועה שלח חוכל נבילה ושחוטה. ורחוקה בבה"ג ראין השנולות חלוקות חבל כשחפשולות חלוקות כגון שנשבע שלח חוכל סנה ושלח חפלה לנג לח היו כולל הריב"ש בת' וחראנ"ח בת' סים עשקים סי' ל"ג כחב בר"ח נראה לפ"ד דמחשו' ריב"ש חחרת סוכה ראם לח פירש השנולות חלח נשבע סהם לקיים כל הכחוב לעיל חע"פ שנבחב לעיל פשולות מחלוקות מקרי כולל ובבחרי"ם ח"ב חלק יו"ד סמ"ו חלה דינו של הריב"ש בפלוגחת חשחקים לעיל סימן רכ"ם פ"א דלמאן דפוסק בר"ש עד שיחמר שבועה לכל חחד חשר חמר נמי מקרי כולל ולדבנן גם לח חכל נבילות ולח חוכל שוחטות חשר לח מקרי כולל וכולל ל"ל רק שלח חוכל נבילות ושחוטות כן משמע לי מדבריו וכדברי ראי"ח כחב נם בח' זרע חברהם ירי"ד סי' ח' וע"ש רכן נדר שחורחר מקצחו ב' חלי בכך ובנשבע על פשולות חלוקות והוחר א' לח הוחר השני דכל חד שבועה לעלמו חיינ פ"ש בחירושי לנדרים דף ח': (סם נסנ"ה) שהרי אינו מחויב לקדשה רק לשחרצה. בסחרי"ם ח"ב חלק יו"ד סמ"ן כחב ואל"ל נמו דחל חחר שישא בה בנים חל נמי קודם דיכון בלרוך ליישא ב"ב כבר נעקרה שבועתו ותו לח חהילא דחל"ב נימא נמי לעיל סימן רל"ו סעיף ה' מחוך שחלת חחר שבועת שחכל כיות מצה כו' ע"ש בד ומ"ל הר"ן ש בחב"ת לח משמע לכחורה כדבריו דהא חברינן מחוך שחל חחר הפסח וגבי מצה לכחור בל"ו קשה ניחא מחוך שחל

אם יחכל כיות בכוונה שלא לצחת חף שיחבלנו חחלה חל נמי כו' ואפשר כמו דחין בלשון סיכה סחם חלה סוכה של סוף סימן רל"ו סעי"ר נהי דסחם מצה חינו כן מ"ם סחם מצה של ליל פסח חינו חלה של מצוה ואוקא נ"ב חשכחת סרחי"ם ופיין לעיל סוף סימן רס"ו ומובא בב"י סימן רל"ו ובסימן ד"ם ב' חחומר שבועה שלא חכל מצה בליל פסח לא נחבטין חלה בזה

יג [יג] יט ומכל מקום אם (ט) שייר ממנה פחות מכזית חייב כאילו אכלה כולה כ הלכך אם אמר שבועה שלא אוכלנה ואחר כך אמר שבועה שלא אוכל ככר זו גם השניה חלה שמתחילה לא נשבע אלא על כולה אבל מקצתה יכול לאכול ואח"כ נשבע על קצתה וכשאוכל כזית ממנה עבר על השניה וכשגומר לאכלה מתחייב בראשונה:

יא כא אמר שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה יד אין השניה חלה טו שאי אפשר לו לאכול כולה אם לא שיאכל (י) מתחילה מקצתה:

יב כב שבועה שלא אוכל ט' וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר (ח) טז אין השניה חלה [יד] אמר שבועה שלא אוכל ט' אלו שבועה שלא אוכל עשר גם השניה חלה ואם אכל ט' אלו (ט) (יא) ועוד אחד עובר על ב' השבועות:

יג כג שבועה שלא אוכל עשר שבועה שלא אוכל ט' יש כאן שתי שבועות ואם אוכל ט' עובר על השניה וכשאוכל העשירית עובר גם על הראשונה יז [טו] כד והני מילי שלא נדר מככרות ידועות אבל אם נדר מככרות ידועות אינו חייב אלא אחת שהרי בשבועה ראשונה נאסר בכל אכילה ואכילה שבהם:

יד (י) [טז] כה שבועה שלא אוכל ככר זו יח מקצתה נמי במשמע שנשבע על כל כזית וכזית ממנה שיאכלנה לפיכך נשרף מקצתה חייב לאכול המותר שהרי יוצא בו ידי שבועתו שנשבע על כל כזית וכזית ממנה שיאכלנה [יז] ומיהו (ב) כשהיא לפנינו צריך לאכול כולה:

טו כו שבועה שאוכלנה לא יצא ידי חובתו עד שיאכל כולה לפיכך נשרף מקצתה (יא) אין צריך לאכול המותר שלא יצא בו (ג) ידי (יב) חובתו:

טז כז שבועה יט שאוכל ככר זו ואח"כ אמר כ שבועה שלא אוכלנה הראשונה

שפתי כהן

לא לקי אלא בכזית לענין איסורא אפי' חצי שיעור אסור מה"ת אבל הכא לא נשבע אלא שלא יאכלנה כולה ודמי למי שנשבע בפירוש שלא יאכל כזית דהכא דודאי לא מיתסר בחצי שיעור וכ"מ מלשון רש"י והר"ן דכתבו דשלא אוכלנה משמע כולה אבל מקצת לא אסר עליו כו' ומכ"ש למ"ש הב"ח לעיל סעיף ד' דדעת הטור דאף בנשבע שלא לאכול פחות מכזית נבילה לא חיילה השבועה כיון דאיכא איסורא בחצי שיעור א"כ אם איתא דנשבע שלא יאכלנה איכא איסורא בחצי שיעור אמאי באמר אח"כ שבועה שלא אוכל ככר זה חלה השניה וצ"ע: **יג** ומכל מקום אם שייר כו'. ובספר תורת חיים פ"ג דשבועות דף פ"ו ע"ב כתוב דנ"ל דאינו חייב עד שיאכל כולו: **יד** אין השניה חלה כו'. ומ"מ אם נשאל על הראשונה חלה השניה דלא גרע מלקמן סעיף כ"א: **טו** שא"א כו'. הלכך אין מקום לשניה לחול שכבר הוא מושבע על כל כזית וכזית ממנה: **טז** אין השניה חלה. והרי אט' וי' דעלמא נדר ואם כן א"א לו לאכול י' שלא יהיה בהן ט' שנדר חלה עליהם ובכל י' שאכל י"ל שעל ט' מאלו נשבע בראשונה ממילא יש כאן ב' שבועות על ט' ואין שבועה חלה על שבועה משא"כ כשאומר ט' אלו ושבועה שלא יאכל י' דעלמא דהנהו י' דעלמא א"א שיהיה בהן הני ט' שנשבע עליהם תחלה שהרי מאלו ט' נשבע כמלא דאם היה אוכל ט' אלו וי' דעלמא פשיטא שהיה חייב ב' הלכך אם אוכל ט' אלו וא' דעלמא האי א' יש לו לצרף לט' דעלמא דאם היה אוכל עוד ט' דעלמא הוי חייב עליה בשביל שבועה ומגו דחיילה אי' דעלמא חיילה נמי אט' אלו שיצטרף האי א' לט' אלו בענין שיעבור על ב' שבועות א' על י' וגם יש לו כבר שבועה על ט' אלו כמלא שעובר על ב' שבועות והוי דומיא דנשבע שלא לאכול תאנים וחזר ונשבע שלא לאכול תאנים וענבים דחייב ב' על תאנים ואפשר דאם אכל ט' אלו וי' דעלמא דחייב ג' שבועות דומיא דתאנים וענבים דאם אכל ג"כ שענבים פשיטא שחייב ג' ב' אתאנים וא' אענבים. פרישה: **יז** וה"מ כו'. ז"ל הר"ן וקשה היכי אמרינן דשבועה שלא אוכל ט' וי' אינו חייב אלא א' משום דכיון דמיתסר בט' בשבועה ראשונה כ"ש דמיתסר אי' ובשבועה שלא אוכל י' וט' אמרינן דחייב ב' משום דמשבועה קמייתא לא איתסר אלא י' ובשבועה בתרא איתסר אפילו בט' איפכא הל"ל דבשלא אוכל ט' וי' חייב ב' לפי שמכח שבועה ראשונה לא נאסר בכר ט' ועשירי ומעכשיו אסור דהא אמרינן (לעיל סעיף י') דמי שאמר שלא אוכל ככר זה על כל אכילה ואכילה נשבע ובשבועה שלא אוכל י' וט' הל"ל אינו חייב אלא אחת שהרי בשבועה ראשונה נאסר בכל אכילה ואכילה שבהן י"ל דהכא מיירי כשלא נדר מככרות ידועים אלא בנשבע סתם על מנין ככרות הלכך באומר שבועה שלא אוכל ט' וי' משבועת ט' איתסר בי' דאי ט' לא אכל י' ודאי לא אכל ומשום הכי אינו חייב אלא אחת ובאומר שלא אוכל י' וט' משבועת י' לא איתסר בט' די' הוא דלא אכיל הא ט' אכיל ומשום הכי חייב ב' אבל נדר מככרות ידועים ואמר שבועה שלא אוכל ט' וי' אינו חייב אלא אחת שהרי בשבועה ראשונה נדר בכל אכילה ואכילה שבהן עכ"ל ועי' בדרישה: **יח** מקצתה כו'. לשון הרא"ש סוף פ"ג דשבועות אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זה כיון שאכל ממנה כזית חייב שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה הלכך כיון שאכל ממנה כזית חייב דמקצתה נמי במשמעות השבועה ומיהו כולה נמי בכלל השבועה הוא ואכל אכילה ואכילה דידיה נשבע דה"ק שבועה שלא אוכל שום אכילה ממנה וכן הדין באומר שבועה שאוכל ככר זה מקצתה נמי במשמע וחייב לאכול את כולה ואם נשרף מקצתה חייב לאכול את השאר כדי לקיים שבועתו עד כאן לשונו וכ"כ הר"ן ובזה א"ש דל"ק מ"ש התוס' ספ"ג דשבועות דף כ"ט ע"ב תימה דהכיס שבועות בטוי הם דשבועה שאוכל דלעיל (סעיף י') שלא אוכל היינו כזית כמו שבועה שלא אוכלנה כולה ושמא יש לחלק בין אוכל ולא אוכל עכ"ל דודאי אין לחלק בין אוכל לשלא אוכל אלא דאוכל משמע נמי כולה וזה דעת הט"ז בסעיף י' וע"ז ולא כהגה' דרישה שהכניס דברי התוס' בדברי הטור: **יט** שאוכל ככר זו כו'. ע"ל ס"ק י"ח: **כ** שבועה שלא אוכלנה. רבותא נקיט דכל:

טורי זהב

קשה פשיטא אפילו אכילה טובה פטור כדאיתא לעיל י"ל דהוה אמינא כיון דמידי דלאו בר אכילה היה דעתיה שלא יאכל כדאיתא בגמ': (ח) אין השניה חלה. שאי אפשר לאכול עשרה אא"כ אוכל תחילה תשעה והוא נשבע כבר על תשעה: (ט) ועוד אחד כו'. דמינו דחיילא אעשר חיילא אתשעה אלו כמו בתאנים וענבים דלעיל: (י) שבועה שאוכל ככר זה. כצ"ל: (יא) אין צריך לאכול המותר. דעל אכילה כולה נשבע ולא יצא באכילת מקצתה כ"כ הרא"ש והטור והר"ן *) ומזה נ"ל ללמוד במי שנשבע לחבירו לפרוע לו מנה ביום פלוני ואירע אונס שלא היה לו כל המנה לא כסף ולא שוה כסף באותו יום שהגביל לו שפטור מן השבועה כיון שלא יכול לקיים כמו שנשבע עוד יש ללמוד מזה במי שנשבע לפרוע מנה ביום פלוני ואם יעבור על השבועה יתן קנס י' זהובים ופרע לו המחצה שחייב לו הקנס כולו כיון שהשבועה היתה על כל הסך דוקא ואם אמר בלשון זה שבועה שאשלם לך מנה ביום פלוני ואם לא אשלם לך המנה אתן לך הקנס י' זהובים ונתן לו המקצת נותן לו הקנס לפי ערך מה שעבר ובח"מ סימן ע"ג סעיף י"ח הבאתי

ביאור הגר"א

[יג] ומ"מ כו'. שם ואבו"א שלא אוכלנה כו' ופי' הרמב"ן דאי לא שייר כזית כבר עבר על שבועתו ולפיכך אינו נשאל וכ"מ בירושלמי דאמרינן שם נבי פלוגתא דר"ע ורבנן בריש פרקין באכל כ"ש. גרסינן שם מה מפקינן מבניהון שבועה שלא אוכל ככר זו ואכלה חסר כ"ש ע"ד דר"ע פטור ע"ד דרבנן חייב ור"ל שאמר שלא אוכלנה. הר"ן: [יד] אמר שבועה כו' אלו כו'. כמש"ש כ"ד כ' בתאנים וענבים דחיילא שניה וכמ"ש בס"ו ועתוס' כ"ט א' סד"ה שבועה: [טו] וה"מ כו' שהרי כו'. כמ"ש בס"י שחייב ע"ב כזית: [טז] שבועה כו'. כנ"ל ס"י: [יז] ומיהו כשהיא כו'. כמש"ש דע"כ כזית ממנה חייב אפי' אבתרא ובזה מתורץ קושית תוס' שם כ"ט ב' ד"ה שבועה כו':

חידושי רע"ק

דשיעורו ברביעית ועי' בבית הלל: (שם סעיף י"א) **שלא** אוכלנה. וכן אם אמר שבועה שלא אוכל היום וחזר ונשבע על הככר שלא אוכלנה ואכלה כולה באותו יום אינו חייב אלא א' עכ"ל הרמב"ם והראב"ד סובר דשבועה שניה חלה שבתחלה לא נשבע אלא ליומי ולבסוף נשבע על אותו ככר לעולם והכ"מ כתב דמ"מ לגבי אותו יום אין כאן תוספת ואינו חייב אלא א' ע"ש: (ט"ז ס"ק י"א) **כיון** שלא יכול לקיים. ע' בת' הרדב"ז (סימן ס') שהעלה שצריך ליתן לו מה שבידו ע"ש אח"ז ראיתי בתפארת הגרשוני שהביא כן בשם הרדב"ז וכתב שכן עיקר: (שם סעיף ט"ז) **שבועה** שאוכל ככר זו. נשבע לחבירו שלא יצא מדיבורו וקודם שיגיע דבר חבירו נשבע הוא על איזה דבר בסתם שהוא נגד מה

פתחי תשובה

ממשמעותא וליכא כ"א איסור לחוד עכ"ד ע"ש ועיין בספרו תיבת גמא פרשה תולדות שכתב בפשיטות דהנשבע על חצי שיעור מכבר"ה אין שבועה חלה דבכ"ש נמי יש לאו ע"ש: (ב) כשהיא לפנינו. עיין בזה בתשובת הרדב"ז ח"א סי' ס': (ג) ידי חובתו. עבה"ט מ"ש בשם הט"ז ומזה נ"ל ללמוד כו' ועיין במשנה למלך פ"ה מהלכות שבועות דין ך' מה שהעיר

באר היטב

איסור וצ"ע ע"ש ובסעיף ס"ו: (ט) שייר. ובספר תורת חיים כתב דנ"ל דאינו חייב עד שיאכל כולו: (י) מתחלה. הלכך אין מקום לשני' לחול שכבר מושבע על כל כזית וכזית ממנה ומ"מ אם נשאל על הראשונה חלה השניה וע"ל סכ"א. ש"ך: (יא) ועוד. דמינו דחיילא אעשר חיילא אתשע אלו ואפשר דאם אכל ט' אלו וי' דעלמא דחייב ג' שבועות דומיא דנשבע שלא לאכול תאנים וחזר ונשבע על תאנים וענבים דחייב ג' שבועות ב' אתאנים וא' אענבים. פרישה: (יב) חובתו. (דעל אכילה כולה נשבע ולא יצא באכילת מקצת ומזה נ"ל ללמוד מי שנשבע לחבירו לפרוע לו מנה ביום פלוני ואירע אונס שלא היה לו כל המנה לא כסף ולא שוה כסף באותו יום שהגביל לו שפטור מן השבועה כיון שלא יוכל לקיים כמו שנשבע ועי' תשובת רדב"ז סימן ס' שלא פסק כן) כ' הט"ז מכאן יש ללמוד מי שנשבע לפרוע מנה ביום פלוני ואם יעבור יתן קנס י' זהובים ופרע לו המחצה שחייב ליתן הקנס כולו כיון שהשבועה היתה על כל הסך דוקא ואם אמר בלשון זה שבועה שאשלם לך מנה ביום פלוני ואם לא אשלם לך המנה אתן לך הקנס י' זהובים ופרע לו המקצת נותן לו הקנס לפי ערך ועיין בח"מ

באר הגולה

דנלה שם דף כ"ו ע"ב: יט ככי משמע שם אליבדרמיתאלה דרבלה: כ נתלה שם ודייק לה ממשנה: כא שם במשנה: כב שם מהא דפיסקא תני שבועות כי רבה ונשבע בזה אכימי שם וכו': כג דף כ"ב ע"א וממשמעה דלעיל: כד שם: כה כר הר"ן שם: כה הרא"ש והר"ן שם ממשנה וגמ' שציינתי לעיל בסעיף י': כו שם ושם: כז מתנה שם

חידושי הגרשוני

(סי' רל"ח בט"ז ס"ק י"א) ד"ה ומזה נ"ל ללמוד במי שנשבע לחבירו לפרוע לו מנה ביום פלוני וארע אונס שלא היה לו כל הממון לא כסף ולא שוה כסף באותו יום שהגביל לו שפטור מן השבוע' כיון שלא יכול לקיים כמו שנשבע וכו'. בתשובת כ"ד ן' זמרא סי' ס' פסק להיפך שמחויב לשלם מה שידו משגת ונלענ"ד שהדינים ע"פ שבכיה ראיות נכונות:

בית לחם יהודה

(סימן רל"ח סעי' ט"ו בש"ע) **א"צ** לאכול המותר. כתב הט"ז ומזה נ"ל ללמוד במי שנשבע לחבירו וכו' שפטור מן השבועה כיון שלא היה יכול לקיים כמו שנשבע. ובתשובת רדב"ז זמרא סימן ס' פסק להיפך שמחויב לשלם מה שידו משגת ויפה כוון להלכה וכתב עוד הט"ז במי שנשבע לפרוע וכו' ועיין זה בעטרת צבי

גליון מהרש"א

ידי חובתו ומותר במצת עשירה עכ"ל ועמ"ש בגליון לעיל סימן רל"ו על הש"ך בס"ק ו' ובגליון חנ"ה סוף סי' רמ"ו: (בש"ע סעיף י') ומ"מ אם שייר ממנה פחות מכזית חייב. עי' מ"ש בגליון ש"ע ח"מ ריש סימן שמ"ח: (שם) **וכשאוכל** כזית ממנה עבר על השניה. לכאורה דוקא אם היה ככר זה ב' זיתים אבל בפחות תנה גם בכזית ממנו כבר יש שבועה ראשונה כיון דמה ששייר יהיה פחות מכזית הרי חייב כאלו אכלה כולה כמ"ש המחבר בסמוך: (ש"ך ס"ק י"ג) **ומשמע** דאפילו איסורא ליכא אם יאכל המותר. עי' מל"מ סוף הלכה ו' מה' חמץ ומצה: (שם) **אמאי** באמר אחר כך שבועה שלא אוכל ככר זה חלה השניה וצ"ע. י"ל דלא חייב אח"ש אלא בעוד כל הככר קיים אבל בנשרף מקצתו לא דל"ש חזי לאצטרופי וא"כ הוסיף בשבוע' ב' (גם בעודו קיים כל הככר) לאסור עצמו בכזית אם גם יהיה נשרף כזית ועי' לעיל ס"ו בהג"ה ולחלק בין מחוסר זמן למחוסר מעשה לא משמע כן מקושית מהרי"ט שם בגליון: (ש"ך ס"ק י"ז) **לפי** שמכח שבועה ראשונה לא נאסר בכר ט' וי' ומעכשיו אסור. בהר"ן שלפני הגירסא לא נאסר בכר עשירי כלל: (ש"ע סעט"ו) **לפיכך** נשרף מקצתה אין צריך לאכול המותר. עי' ש"ך לעיל ס"ק י"ב וי"ל דה"ל אם האי מקצת שנשרף בעי' דוקא שיהיה כזית כדלעיל סעיף י' ויש לחלק בין שיור שבסוף אכילתו לבין ניקח ממנו קודם ע"פ התוספות שבועות כ"ג סוף

עצי לבונה

השבועה הואיל מושבע ועומד דמ"ש אסור מה"ת וה"כ בכר נאסר במ"ש ממתה שבועה הראשונה ואין השניה חלה ובש"ך מייישב דזה דוקא אם לא אמר אח"כ שבועה שלא אוכל אבל היכא דאמר אח"כ לא אוכל גלי דעתיה דמעיקרא שלא אוכלנה כולה קאמר לכך חיילא השניה כמ"ש בב"ש שם כה"ג גבי שבועה שלא אשתה דמחייב שתים אף דשתיה בכלל אכילה ואותסר ליה בשתיה מכח שבועה שלא אוכל אמרינן דהשתא גלי דעתא כה"ג בזה ומ"מ תסיק הש"ך דעיקר הטעם כ' הרמב"ם דדעתיה אשיעורא דאורייתא למלקות בכזית ולאיסורא בכ"ש וכ"ז בשלא אוכל אבל בשלא אוכלנה אין דעתו אשיעורא דאורייתא דדעתיה למלקות בכולה א"כ כולה דוקא ומקצתה מותר לגמרי כמו בפירוש כזית דמותר בפחות מכזית ע"ש: (ש"ע ס"י) ומ"מ אם שייר כו'. עש"ך ס"ק י"ג בשם ת"ח דאינו חייב עד שיאכל כולו וחולק על התוס' ומש"ך דמחלק דשם אי"ח בלי"ז אבל מה שמתאחר ברצונו אף פחות מכזית לא הוי כאכלו כולו כמ"ש בא"ח סימן תמ"ב דפחות מכזית צריך ביעור ובסירוכין מאליהן בטלי אך יש שם חולק על זה דגם פחות והביא בשם אביו ז"ל רחיה לזה ממתניתין דפליגי ב"ש וב"ה אי בכזית או בככותבת ולמאי נ"מ אי למלקו' הא אין לוקין על כל יראה ואי לאיסורא הא ח"ש נמי אסור אע"כ לענין ביעור הוא נ"מ דח"ש מ"מ אין ענין לכאן דשם הטעם משום ספקר דפחות מכזית לא חשיב ומפקר ליה אבל לענין שבועה כל ששייר כ"ש לא מקרי אכלי כולו רק בפירורין הנופלים מאליהן מסתמא לא היה דעתו עליהן כלל י"ח כתב הרל"ב מ"ש סוף וצ"ע כתב הר"ן וכו'. עש"ך ס"ק כ"ב כ' מ"ש רבותא נקיט וכו' ר"ל דר"ל שאוכל כזית משמע ושלא אוכלנה משמע כולה ושניהם

טורי זהב

שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא שנשבע לבטל את המצוה לעבור על שבועתו ועבר מיד אפי' אם לא יאכלנה ואם יאכלנה קיים שבועתו הראשונה ואינו עובר אלא על השניה [יח] כח הלכך מוטב שיאכלנה כדי שלא יעבור גם על הראשונה ואם אמר שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שאוכלנה מיד עבר על השניה ואם יאכלנה יעבור גם על הראשונה (יב) כט הלכך מוטב שלא יאכלנה כדי שלא יעבור גם על הראשונה [יט] ל צבור שהחרימו על דבר ואחר כך החרימו על הפכו אם לא התירו החרם הראשון קודם שהחרימו השני אין השני כלום (יג) כא (ועיין לעיל סי' רכ"ח סעיף ל"ה):

יז [כ] לא מי שנשבע על דבר וחזר ונשבע לבטל שבועה הראשונה ונשאל על שבועה ראשונה כב יש (יג) להסתפק אי אמרינן שנפטר מידי שבועת שוא ותחזור שבועה שניה משבועת שוא לשבועת ביטוי כיון שמצאה (יד) מקום לחול:

יח [כא] לב הנשבע לפרוע לפלוני מנה בחדש אדר ואחר כך נשבע לפרוע לאחר באותו זמן וכתוב בשטר הראשון (טו) (°) כל זמן שיתבענו וכן בשני ועכשיו בא השני לתובעו כל זמן שלא תבעו הראשון כג חייב לפרוע לשני (°) שהרי מצאה השבועה מקום לחול אך אח"כ יש לו לקיים הראשונה אם יכול:

יט [כב] לג נידוי או איסור חל על השבועה והאומר קונם אשתי אסורה לי אם לא אוכל היום נבילות וטריפות אם לא אכל אשתו אסורה לד וכן אם אמר הרי הוא מנודה אם לא יאכל היום נבילות וטריפות אם עבר היום ולא אכל הרי הוא מנודה לה ואין זה מתנה על מה שכתוב בתורה שאומרים לו לא תאכל ותתנדה:

כ לו נשבע על ככר זה שלא יאכלנו ואכלו אפילו כולו כד (ד) (*) נשאל עליו (יד) ונפטר משבועתו:

כא לז שבועה שלא אוכל ככר זה שבועה שלא אוכל ככר זה (טז) כה אין השניה חלה (ה) לח ואם (טו) נשאל על הראשונה כו חלה השניה:

כב לט הרי שאכל באותו היום ואמר שבועה שלא אכלתי היום שבועה שלא אכלתי היום כז יש כאן עונש שתי שבועות לשקר:

כג [כג] מ מתנה על מנת להחזיר (ו) שמה מתנה אפי' בשבועות לפיכך אם נשבע כח ליתן שום מתנה יכול ליתנה כך (°):

טורי זהב (המשך)

הכלתי רחוק ברורה לזה מהסיק דהמקבל דף ק"ד אי מוכרחה לה כו' עיין שם: (יב) הלכך מוטב שלא יאכלנה. עיין בח"מ סי' ע"ג סעיף ה' מ"ש מזה אסך דסתם: (יג) ועיין לעיל סימן רכ"ח סעיף ל"ה. כן לריך להיות ועיין מה שחדשנו שם בעזה"י: (יד) מקום לחול. או כימא מיד שנשבע השניה עובר משום שבועת שוא ושוב אינו נפטר אח"כ בשאלה על הראשונה ואין בשניה חיוב משום ביטוי: (טו) כל זמן שיתבענו כו'. עיין בח"מ סי' ע"ג סעיף ו' שלמדתי מזה מי שנשבע לפרוע לחבירו חייב אף על פי שלא תבעו לפרוע מדהולרך כאן לומר שכתוב בפירוש כל זמן שיתבענו ועוד הארכתי שם בראיות ממהר"ל חביב סימן קל"ז עיין שם ודלא כסמ"ע שם: (טז) אין השניה חלה. עיין מה שכתבתי בסי' רכ"ט סעיף ג' מזה:

שפתי כהן

וכל שכן אם נשבע אחר כך שלא יאכל ככר זה דלעולם כל שהשבועה האחרונה נגד הראשונה יקיים הראשונה ולא האחרונה: **כא** ועי"ל סימן רכ"ח סל"ה. ועמ"ש שם בס"ק ל"ד: **כב** יש להסתפק כו'. מתשובת הרשב"א שהביא בית יוסף בקצרה וכוא בתשובת הרשב"א סימן ס"ב ומדמי שם להדיא דין זה לשבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ונשאל על הראשונה אלא דמסתפק בזה גופה אי השבועה הב' חלה אח"כ או לא כיון דנראה מדברי הרי"ף שדחה לכך דרבה משבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל ונשאל על הראשונה דחלה השניה וכן הוא בתשובת מהר"ל ן' חביב סימן קל"ז ואם כן תימה על המחבר דלקמן סעיף כ"א וכן לעיל סימן רכ"ט סי"ג פסק כהך דרבה וכאן כתב דיש להסתפק בדבר ואפשר דעת המחבר לחלק דשאני הכא כיון דהשבועה הב' היא נגד השבועה הא' וצ"ע. ועי' דבח"מ סימן ע"ג ס"ה העתיק תשובת הרא"ש בנשבע שבועה שניה לפרוע לבטל הראשונה אם ימצא פתח לשבועה הראשונה ויתירוה לו ימכור ויקיים שבועה שניה עכ"ל משמע דאחר כך חלה שבועה ב' למפרע וכ"כ מהר"ל ן' חביב שם וי"ל בזה דה"ק יקיים שבועה ב' מטעם שמחויב לפרוע לא מטעם שבועתו וצריך עיון. ומ"מ לענין דינא נראה דאם התיר הראשונה יש להתיר השבועה שניה גם כן וכ"פ מהר"ל ן' חביב שם וזהו דלא כהעט"ז: **כג** חייב לפרוע לשני. אע"פ שאין בידו אלא כדי לפרוע לא' ועיין בח"מ סימן ע"ג: **כד** נשאל עליו ונפטר. שהחכם עוקר השבועה מעיקרה וכאילו לא היתה: **כה** אין השניה כו'. ע"ל סימן רל"ט סי"ג ס"ק כ"ז: **כו** חלה השניה. שהחכם עוקר הנדר מעיקרו וכאילו לא היתה השבועה הראשונה כלל ונמצא שניה חלה למפרע ומשמע דבהפרת הבעל דמיגז גייז ואינו עוקר הנדר מעיקרו אף שהפר הראשונה אין השניה חלה וכ"כ בתשובת מהר"מ מינ"ץ סימן מ' עיין שם: **כז** יש כאן עונש כו'. דלא אמרינן אין שבועה חלה על שבועה אלא בשבועת ביטוי דלהבא שחוזר ואוסר עליו את האיסור וה"ל נשבע לקיים את המצוה אבל בשבועה שלעבר משנשבע שבועה הראשונה ילאה מפיו לשקר והלכה לה והשניה שבועה אחרת היא לעצמה וחייב עליה: **כח** ליתן שום מתנה. דוקא לעשיר אבל לעני או לצדקה לא כדלקמן ס"ס רכ"ח:

באר הגולה

דף כ"ט ע"א: כח ירושלמי כתובות כרי"ף והרא"ש שם וכדמפרש רבי ירמיה שם דבבלי והא דלא אמרינן דשניה שבועת ביטוי דשבועה שאוכלנה היינו כזית ושבועה שלא אוכלנה היינו שלא אוכלנה כלה כדאי' לעיל סעיף י"ח כמבואר בתוספות שם ובפמ"א יש לחלק כין אוכל לשלא אוכל: כט שם בירושלמי: ל תשובת הרא"ש כלל ו' סימן ו': לא תשובת הרשב"א סי' ס"ב: לב הרשב"א בתשובה אחרת סימן תקמ"ט: לג שם הרא"ש... לד שם: לה שם... לו שם...: לז ... לח שם: לט שם: מ ...

דגול מרבבה

(סי' רל"ח סעיף כ') נשאל עליו ונפטר משבועתו. היינו אם היה טועה נפטר מקרבן ואם היה מזיד נפטר ממלקות אבל אם היה מזיד ולא התרו בו לא שייך שאלה כלל:

בית לחם יהודה

על ח"מ מזה בסי' ע"ג: (שם סעיף כ"ג) מתנה על מנת להחזיר כו'. (עט"ך ס"ק כ"ח) וכתב הריב"ש הא דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה היינו בשהמקבל מחזיר ... אבל על מנת שלא להחזיר לא קיי' כנותן שבועתו:

גליון מהרש"א

ע"ב: (ב"ע סעיף ט"ו) הלכך מוטב שיאכלנה כדי שלא יעבור גם על הראשונה. עי' ת' הרא"ש כלל ו' סימן ב' ... (ש"ך ס"ק כ"ו) חלה השניה שהחכם עוקר הנדר מעיקרו וכאילו לא היתה ... אף שהפר הראשונה אין השניה חלה ...

ביאור הגר"א

[יח] הלכך כו' ואם כו' הלכך כו'. הכל בירושלמי הביאו הרא"ש שם: [יט] צבור כו'. נלמד מתה"ל: [כ] מי כו'. דיש לדמות למש"ש כ"ז ב' שאם נשאל כו' והספק הוא של הרשב"א שנסתפק אם תהיה א"כ ... [כא] הנשבע כו'. כנ"ל ס"ו הלכך אם כו' ... [כב] נידוי כו'. כמש"ש ואין זה כו' ... [כג] מתנה כו'. כמ"ש בקדושין ו' ב' ...

חידושי רע"ק

שצוה עליו חבירו אח"כ ע' תשו' הראנ"ח (ח"א סי' צ"ח):(ס"ע סס"ז) אם לא התירו החרם. וכן שבועה על חרם ... (ס"ע סעיף כ') נשאל עליו ... ואמ' הגאון זצ"ל בספרו משנת דר"א בגיטין (דל"ה) ... [עי' לעיל ... כ"ב] ... יש לחלק ... דעים דבמזיד שם ... ואתרו בו אינו נשאל עליו ...

כן מלשון רש"י כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו ולענ"ד אינו ראיה עפ"מ שכ' הר"ן נדרים (ח' ע"א) ... ע"ש ואולם זהו דוקא בנשבע לקיים מ"ע לישב בסוכה וכרומת אבל בנשבע לקיים מצות ל"ת כגון ש... (כ"ב ע"א) במה דפרכינן שם ולחשוב נמי שבועה שלא אחרוש בי"ם ומשני התם לא חלה השבועת ... איסור כמו בעלמא וממילא אפילו לאו ליכא אבל בנשבע לקיים מ"ע דל"ש בזה אין אחע"א בזה כת... בתירא דמחייב בנשבע לקיים ולא קיים דס"ל דא"צ להיות בלאו והך דמ"מ מודה בנשבע שלא לאכו...

באר היטב

סי' ע"ג: (יג) להסתפק. בתשו' רשב"א מדמה דין זה לשבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ונשאל על הראשונה אלא שנסתפק בזה גופא אם השבועה הב' חלה אח"כ או לא וא"כ תימה על המחבר דלקמן סכ"א וכן לעיל סימן רכ"ט סי"ג פסק דאם נשאל על הראשונה חלה הב' וכאן כתב דיש להסתפק בדבר ועוד קשה דבח"מ סי' ע"ג ס"ה פסק אם נשבע שבועה ב' לפרוע לבטל הראשונה אם ימצא פתח לשבועה הראשונה ויתירוה לו יקיים שבועה שניה משמע דאח"כ חלה שבועה ב' למפרע וי"ל בזה דה"ק יקיים שבועה ב' מטעם שמחויב לפרוע לא מטעם השבועה וצ"ע ומ"מ לענין דינא נראה דאם התיר הראשונה יש להתיר השבועה שניה ג"כ עכ"ל הש"ך: (יד) ונפטר. שהחכם עוקר השבועה מעיקרו וכאילו לא היתה. ש"ך: (טו) נשאל. כתב הש"ך משמע דוקא נשאל לחכם שעוקר הנדר מעיקרא אבל בהפרת בעל דמיגז גייז ואינו עוקר מעיקרו אף שהפר הראשונה אין השניה חלה עכ"ל:

פתחי תשובה

(ד) נשאל עליו ונפטר. עי' בתשובת ... (ה) ואם נשאל. ... (ו) שמה מתנה. עיין בכתובות ... [עיין בתשובת חתם סופר ...]

עצי לבונה

ובנשבע שבועות ביטוי בקונמות ... (שם סעיף כ') ואכלו אפי' כולו נשאל עליו ...

יד אברהם

(סי' רל"ח סעיף כ"ג) אם נשבע ליתן שום מתנה כו' עיין בתשובת ... בשם ריב"ש ... להחזיר אלא ... כל נותן את שבועתו ... :

רלט נשבע על דבר שאין בו ממש או לבטל המצוה . ובו י"ז סעיפים :

א [א] א דין השבועה כדין הנדר לכל דבר א [ב] בין לענין שצריך שיוציא בשפתיו בין לענין ב שנתכוין לומר פת חטים ואמר פת שעורים או פת סתם ב ג בין שהולכין בה אחר לשון בני אדם ג ד בין לענין הקמתה וביטולה ד ה בין לענין תנאי [ג] ו וי"א ה שכשם שנדרי זרוזין והבאי ואונסים ז ושגגות מותרים הוא הדין לענין שבועה ו [ד] ח והוא שכשנשבע שבועת הבאי ז לא יהא מעמיד דבריו לומר (א) שודאי ראה באותו דרך כיוצאי מצרים דאם כן אסור הוא (א) ט וי"א דשבועות הבאי בכל גוונא אסורות ח י ומדברי הרמב"ם נראה דשבועות זירוזין אסורות ט [ה] וגם בשאר שבועות נראה מדבריו שאף על פי שפטור מקרבן י איסורא מיהא (ב) איכא :

הגה [ו] יהודי שגנב לעובד כוכבים ומייבוהו לישבע במעמד שאר היהודים ויודעים שנשבע לשקר יכופוהו שיתפשר עם העובד כוכבים ולא ישבע לשקר יא אפי' אם היה (ג) אנוס על השבועה הואיל ויש חילול השם בשבועתו (תשובת מהר"מ והגהות אשיר"י ריש פ' שבועת העדות) יב ואם היה אנוס וליכא חילול השם בדבר (ב) (ד) מבטל השבועה בלבו הואיל והוא אנוס בשבועה כדלעיל סי' רל"ב . (ד"ע) (*) :

ב [ז] יא תקיעת כף דינה כדין שאר שבועות ויש לה התרה (ולכתחלה לא יתירה רק במקום שמתירין שבועה) (טור והתוס' בשם ר"ת מחמירים בת"כ יותר משבועה) (וע"ל סימן ר"ג ור"ל) [ח] יב והני מילי כשהיא דרך שבועה אבל כשהיא כדרך הסוחרים שתוקעים כפם זה לזה לקיים המקח יג אין לה דין שבועה כלל :

הגה [ט] הגביה ידו ואמר אני תוקע כפי לשמים או לנכרי צריך התרה (במרדכי פ"ג דשבועות ותשובת מיימ') . [י] הנותן תקיעת כף לחבירו יד ותלה בדעתו יכול למחול לו ואם לא תלה בדעתו רק עשאו דרך שבועה לא יוכל למחול לו ובעי התרה . (גם זה שם) :

ג (ג) טו יג שבועה חלה על דבר שאין בו (ה) ממש כגון שנשבע שלא יישן או שלא ידבר :

הגה טז [יא] נידוי יש לו דין שבועה (ב"י ס"ס ר"ו בשם ילמדנו) [יב] וי"א דדינן (ו) לחומרא שחל על כל דבר שחל עליו השבועה ועל כל דבר שחל עליו הנדר . (שם בשם רשב"ץ) :

שפתי כהן

רלט א בין לענין שצריך שיוציא בשפתיו בין לענין כו' . כדלעיל סימן ר"י : ב בין שהולכין כו' . לעיל סימן רי"ז וכן שהולכין אחר כוונת הנודר כדלעיל סימן רי"ח וכן לכל שאר דברים : ג בין לענין הקמתה וביטולה . כדלעיל סימן רכ"ד ורל"ד : ד בין לענין תנאי . לעיל סימן רי"ח : ה שכשם שנדרי כו' . כדלעיל סי' רל"ב : ו והוא שכשנשבע כו' . גם בנדרים הדין כן כדלעיל סי' רל"ב סעיף ד' בהג"ה ועפ"ר : ז לא יהא מעמיד דבריו . כגון שיאמר יאסר ככר זה עלי בשבועה אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים ואומר בפירוש שאינו מתכוין להבאי בדרך הפלגה אלא שודאי ראה אז הככר אסור : ח ומדברי הרמב"ם כו' . ולעיל סי' רל"ב כתבו המחבר והרב בסתם שלא כדברי הרמב"ם : ט וגם בשאר שבועות . משמע דגם בשבועות אונסים איסורא איכא וצריך התרה אם נשבע לאנס שיאסרו עליו פירות פלוני אם אינו מביא המלך יש להתיר ולא יעבור וכן משמע יותר בטע"ז ולפע"ד לא נראה מדברי הרמב"ם כן ואדרבה מדכתב גבי שבועת אונסים ה"ז מותר ובשבועות הבאי ושגגות פטור עליהם משמע דבאונסים אפילו איסורא ליכא והכי משמע מדתנן בפ"ד דנדרים ובה"א אף בשבועה ובירושלמי שהבאתי לעיל סי' רל"ב ס"ק כ"ט דשבועות אונסין הרי כמו נדרי אונסין וכן פשוט בכל הפוסקים וט"ו לעיל סי' רל"ב סי"ד והכי הוה סוגיא דעלמא : י איסורא מיהא איכא . כלומר וכשנשבע יש להתירה אבל אין ר"ל לאסור לכתחלה לישבע דזה פשיטא דגם בנדרים אסור כדלעיל סימן רל"ב סי"ג : יא אפילו אם היה אנוס כו' . פי' שהוא אנוס מחמת ערכאותיהם שאם לא ישבע ידונו אותו במיתה כדיניהם מ"מ כיון דיש לו ויוכל להתפשר יעשה פשרה וכן כתב בהג"ה שם כפינן ליה לגופו כיון דיש לו שלא יתחלל ש"ם כו' אבל אם אין לו במה להתפשר אנוס גמור הוא ואף בדאיכא חילול השם ישבע ומבטל השבועה בלבו כך כתב הב"ח ואין מחויב להרג ולא לעבור בכה"ג כדלעיל סימן קנ"ז ומיהו נראה שיש לסייעו בכל מה דאפשר גם בשל אחרים כדי שלא יתחלל ש"ש : יב ואם היה אנוס וליכא חילול השם כו' . כלומר שהוא אנוס מחמת ערכאותיהם וליכא חילול השם אע"פ שיש לו ויוכל להתפשר מבטל השבועה כו' : יג אין לה דין שבועה כלל . כמ"ש בח"מ סימן ר"א : יד ותלה בדעתו כו' . ע"ל סימן רכ"ח סל"ז וסימן רל"א ומ"ש שם : טו שבועה חלה כו' . אע"ג דנדרים אין חלין על דברים שאין בהם ממש אלא מדרבנן כדלעיל סימן רי"ג שבועה חלה מדאורייתא מפני שהשבועה חלה על גוף האדם ומטעם זה אינה חלה אף על דבר מצוה אף על גב דנדרים חלים על דבר מצוה כדלעיל סימן רט"ו שאין לו לישבע שלא יעשה המצוה כגון שלא ישב בסוכה וכה"ג שהרי הוא חייב לישב בה : טז נידוי כו' . ומבואר ברשב"ץ שם דשמתא חרם ונידוי הכל

טורי זהב

רלט (א) וי"א דשבועת הבאי כו' . דכתיב בשבועה לא ינקה : (ב) מבטל השבועה בלבו . *) עמ"ש סי' רל"ב סעיף י"ד מה שיש לתמוה על זה : (ג) שבועה חלה כו' . שהשבועה חלה על גוף האדם והגוף יש בו ממש אבל הנדר חל על החפץ וזה הטעם כמי

נקודות הכסף

(סי' ר"ם ס"ז ס"ק ב') *) עמ"ש סי' רל"ב כו' .

חידושי רע"ק

דפטור משום דליתא בלאו ואן חייב לענין קרבן אבל לענין מלקות יש חילוק בין לקיים מ"ע בין לקיים מצות ל"ת ...

תשניה בכזית הראשון שאכל קודם שנשאל ממילא לא היה חייב על האכילה דלאחר שנשאל דלא אכל כולה באיסור ובזה בא רש"י ליתן טעם דחכם עוקר הנדר מעיקרו ועבר למפרע על חשניה ובכה"ג בהפרת בעל לא חייל אבל מה שאכל אחר החפרה י"ל דחייל כמו בעלמא דכי משכח רווחא חייל ודו"ק :

(סימן רל"ט סעיף ב' בהג"ה) ובעי התרה . בד"מ כתב דמלשון המרדכי משמע דת"כ מחשב כשבועה ממש אם נתנה דרך שבועה דלא כמהרי"ו שכתב בסי' קל"ז אי לא דסתפינא אמינא דלא החמירו בת"כ אלא כשנתן לאדם לעשות דבר לאותו אדם עצמו אבל אם ראובן נתן ת"כ לשמעון לעשות דבר ללוי אין להחמיר כולי האי וסברא גדולה היא הואיל והטעם משום כריתות ברית עכ"ל וע' בקצות החושן (סי' קפ"ז ססקכ"ם) דמחלק דת"כ לשעבר לא הוי כמו שבועה עי"ש ואם אמר תהלה אני נותן ת"כ י"ל דהוי ענין שבועה וע' ת' שבות יעקב (ח"ב סי' קכ"ב) ועי' בת' שי למורא בסוף הספר בחידושים

ביאור הגר"א

רלט [א] דין כו' . ממ"ש כ"ח א' ת"ר חומר כו' משמע אבל בכל שאר דברים שוין ובנדרים י"ח א' ומאי חומרא כו' נדר נמי כו' אלא כו' ואמרינן שם ... בשבועות אע"ג דלא כתיב אלא בנדרים ונזירות כמש"ש ג' א' וער"נ פ"ג ... בכמה מקומות קרי לשבועות נדרים . ומביא ראיה משבועות לנדרים בין לקולא ...

... לקיים שבועתו כמ"ש בח"מ סי' ר"ז סי"ט אע"ג דיש לדחות כמש"ש בסי' ר"ם ... ס"מ כמש"ש למי שפרע משמע דא"צ לקיים : [ט] הגביה כו' . שהוא שבו... וכנ"ל : [י] הנותן כו' ואם כו' . עסי' רכ"ח סל"ז : [יא] נידוי כו' . כמ"ש ב... החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם וכל כו' והביאו ילקוט ביהושע ... תדע-לך כח החרם כו' שנאמר כי השבועה הגדולה היתה וכי שבועה נשבע ... אלא להודיעך שהחרם היא השבועה והביאו ילקוט סוף שופטים סי' ע"ו : ... כו' . דחומרא דנדרים משבועות דחל ע"ד מצוה משום דמתסר חפצא עליה ...

באר היטב

רלט (א) שודאי . כגון שאומר בפי' שאינו מתכוין להבאי בדרך הפלגה אלא שודאי ראה אז הככר אסור ש"ך : (ב) איכא . כלומר וכשנשבע יש להתירה אבל אין ר"ל דאסור לכתחלה לישבע דזה פשיטא דגם בנדרים אסור כדלעיל סי' רל"ב סעיף י"ב ומשמע מלשון המחבר דגם בשבועות אונסים איסורא איכא וצריך התרה אבל לא נראה כן מהרמב"ם כלל ואדרבה משמע מדבריו דבאונסין אפי' איסורא ליכא ואין חילוק בין נדרי אונסין לשבועת אונסין והכי הוא סוגי' דעלמא עכ"ל הש"ך : (ג) אנוס . פי' שאם לא ישבע ידונו אותו במיתה כדיניהם מ"מ כיון דיש לו ויוכל להתפשר יעשה פשרה אבל אם אין לו במה להתפשר אנוס גמור הוא ואף בדאיכא חילול השם ישבע ומבטל השבועה בלבו ומיהו נראה שיש לסייע בכל מה דאפשר גם בשל אחרים כדי שלא יתחלל ש"ש עכ"ל הש"ך : (ד) מבטל . אפי' אם יש לו ויוכל להתפשר אפ"ה נמי וכו' ש"ך : (ה) ממש . מפני שהשבועה חלה על גוף האדם והגוף יש בו ממש אבל הנדר חל על החפץ וזה הטעם נמי בחילוק לענין דבר מצוה דאין חיוב לקיים המצות (ומש"ה חל הנדר על המצוה) ט"ז : (ו) לחומרא . כתב

ד יד שבועה אינה חלה על (א) דבר מצוה בין שהוציאה בלשון שבועה שאמר שבועה שלא אשב בסוכה יז [יג] בין שהוציאה בלשון (ז) נדר יח שאמר (ד) ישיבת סוכה (ה) עלי בשבועה:

הגה ודוקא כשנשבע על המצוה לחוד אבל אם נשבע עליה בכולל חלה גם כן על דבר מצוה וכמו שנתבאר לעיל סימן רל"ו וסימן רל"ח:

ה [יד] טו מלמד שנשבע שאם לא יפרעוהו תוך ו' שבועות יבטל הילדים מלמודם עד שיפרעוהו השבועה חלה דמצוה לאו עליה רמיא אלא על אבות הנערים:

ו [טו] טז הנשבע (ו) על דבר מצוה דרבנן כגון (ז) שלא להדליק נר של חנוכה או שלא לקרוא המגילה (ב) השבועה (ח) חלה [טז] וכן אם נשבע לקיים מצוה דרבנן חייב משום שבועה אם מבטלה יט [יז] יז והוא הדין לדבר שהוא מדרש חכמים שאינו מפורש בתורה [יח] במה דברים אמורים בנשבע שלא לעשות מצוה דרבנן או לעשות כ יח אבל אם נשבע לעבור על מצות (ס) לא תעשה (ג) אפילו היא (ד) דרבנן לא חלה עליו שבועה:

ז כא [יט] יט הנשבע (י) לחלוץ ליבמתו אין זה נשבע לבטל את המצוה דבדידיה תלה רחמנא אי ניחא ליה ליבם אי ניחא ליה לחלוץ:

הגה [כ] י"א שהנשבע (ח) שלא לגלות לחבירו דבר שיצילנו מן ההפסד הוה נשבע לבטל מצוה ואינו חל (ב"י בשם הרא"ש כלל י"א) ומ"מ נראה לי דיש להתירה תחלה ואח"כ יגלה לו דלא עדיף ממה שהוא מדרש חכמים. [כא] קריאת התורה בצבור אינו אלא מדרבנן ושבועה או נדר חל עליו (ב"י בשם רשב"ץ):

ח כ אם נשבע לדור במקום שנשא אשה אע"פ שע"י כך הוא מתבטל מכיבוד אב ואם לא הוי נשבע לבטל את המצוה כיון שלא היו נותנין לו אשה עד שישבע כן:

הגה כב וכל שכן אם נשא אשה זקנה ונשבע לה שלא ישא אשה אחרת אע"פ שלא קיים פריה ורביה דחלה השבועה כג שהרי כלל בזה דברים שהשבועה חלה בהם על נשים כד שלא יוכל (יא) לקיים מצות פריה ורביה:

טורי זהב

במילוק לענין דבר מצוה בסעיף ד' דאין על החפץ חיוב לקיים המצות: (ד) ישיבת סוכה עלי. אין להקשות הא הוה ישיבת סוכה דבר שאין בו ממש תירצו התוס' דלא מקרי אין בו ממש אלא כשאינו מזכיר החפץ שאינו מדבר ממש אבל כשמזכיר החפץ הנאסר דבר שיש בו ממש הוא ולפי זה לעיל בסי' רל"ד סעיף א' באומרת יקדשו ידי לעושיהן לאו דוקא באומרת אלא נעשה כאומרת קאמרי' כיון שהזכירה הידים כ"כ הר"ן: (ה) עלי בשבועה. כתב רש"ל מכאן משמע דמהני לשון שבועה כשאומרו בלשון נדר והוה מהני אי הוה חל על דבר מצוה עכ"ל ורצונו לומר אע"ג דבסוף סימן ר"ו איכא פלוגתא בזה והטור בשם הרא"ש כתב שם דלא מהני נדר בלשון שבועה שאומר אני נודר שלא אוכל מכל מקום כאן בשבועה בלשון נדר מהני וכ"פ בסמוך סעיף י"ח: (ו) על דבר מצוה דרבנן. עיין מ"ש בסי' רכ"ח סל"ג: (ז) שלא להדליק כו'. כתב רש"ל *) ואין שאר רבותינו מסכימים לזה אלא כופין שישאל על נדרו וכן עיקר עיין לקמן בסימן רמ"ו עכ"ל: (ח) שלא לגלות כו'. עיין מה שכתבתי על זה בסימן רכ"ח סעיף ל"ג:
אף

שפתי כהן

שכל אחד הוא ונראה דאין לחלק דבריה נדרים קאמר אידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה תנא חרמים דמיתסר חפצא עליה לאפוקי שבועה דקאסר נפשיה אחפצא אלמא דחרמים דין נדר להם הלכך שעיקר דיהבינן ליה תומר שבועות ותומר נדרים: יז בין שהוציאה בלשון נדר כו'. ואע"ג די"א לעיל ס"ס ר"ו דנדר שהוציאו בלשון שבועה לא מהני מודה בשבועה שהוציאה בלשון נדר דמהני אי הוה חל ע"ד מצוה כ"כ האחרונים ועיין ב"ח: יח שאמר ישיבת כו'. והב"ח כתב דיש להחמיר לענין מעשה באומר ישיבת סוכה עלי כפירוש הראשון שבאשר"י והסמ"ג עיין שם: יט וה"ה לדבר שהוא כו'. ע"ל סימן רל"ו ס"ק ג': כ אבל אם נשבע לעבור על מצות דרבנן כו'. תמיה לי דלעיל סימן רל"ח ס"ד פסק כרמב"ם דכשנשבע לאכול פחות מכזית נבלה חייב בשבועה אף על גב דחצי שיעור אסור מן התורה כיון שאין לוקין עליו מה"ת וכאן פסק דאפילו באיסור דרבנן לא חלה השבועה ואפשר ר"ל דאין השבועה חלה שיעבור עליה אלא יש להתירה וכן בסימן רל"ח ר"ל חייב על השבועה לענין שצריך התרה עוד יש לומר כמ"ש בתשובת מהר"ל ן' חביב סימן ק"ג לדעת הר"ן דדבר דרבנן חמיר טפי מחצי שיעור שאסור מן התורה דכשהוא אסור מן התורה הוי מרבוי' דכל דוקא וליכא לאו מיוחד לאיסורו וכל שאין איסורו מפורש חל עליו שבועה (כמו דבר שהוא מה"ת שאינו אלא מדרש חכמים ואינו מפורש בתורה) מה שאין כן כשהוא אסור מדרבנן דאיכא לאו דלא תסור ועוד דדבר שהוא מדרבנן איכא למימר שהעמידו דבריהם כשל תורה עכ"ד ולענין דינא בתשובת ן' חביב שם האריך וכן בתשו' מבי"ט ח"ב סימן כ"א ומהרש"ל והב"ח פסקו דכשנשבע לעבור עבירה דרבנן דאף על גב די"א דהשבועה חלה לענין קרבן ומלקות מכל מקום כופין אותו שישאל על שבועתו ולא יעבור וכ"כ הטע"ז ומשמע דאפילו נשבע בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים לא יעבור אלא יתיר שבועתו וכן מבואר בתשו' הר"ן גבי כלל הקרן והרבית ועמ"ש מהרש"ל על דברי הטור בשם הרא"ש וז"ל ואין שאר רבותינו מסכימים לזה אלא כופין אותו שישאל על נדרו וכן עיקר עכ"ל ומביאו הב"ח במסקנתו נראה מבואר דאפילו נשבע לבטל מצוה דרבנן כופין אותו ואע"פ שלא ידעתי מאן רבותינו גם מפשט דברי כל הפוסקים וכן לעיל סימן רט"ו לא נראה כן מ"מ יש להחמיר ועי"ל דהא לא מיירי אלא מעיקר הדין אבל ודאי דראוי לכופו שישאל על נדרו: כא הנשבע לחלוץ כו'. ואם נשבע הגדול שלא לייבם ושלא לחלוץ עיין בח"מ סימן קס"א ס"ד בהג"ה: כב וכ"ש כו'. קשה מאי ענין זה לזה ונראה דדעת הרב דבנשבע לדור במקום אשה השבועה חלה משני טעמים חדא כיון שלא היו נותנין לו אשה עד שישבע כן א"כ מוכרח הוא לישבע ליקח אשה ומצות כבוד נדחית מפניה כדלקמן סימן ר"מ ועוד דכיון שלא היו נותנים לו אשה א"כ אין כונתו בשבועה אלא בשביל האשה ולא לעקור מצות כבוד והוי נשבע בכולל וכ"ש אם נשא אשה זקנה כו' דהוי כולל וכן משמע בטע"ז: כג שהרי כלל בזה כו'. צ"ע בתשובת א"ז קטן שהביא הב"ח ס"ס רכ"ח דכתב שם דלא חלה השבועה אפי' קיים כבר פריה ורביה ומשמע שם דלא הוי כולל דכיון שנשבע שלא ליקח אשה א"כ נשבע לבטל המצוה שהוא מצוה ליקח אשה אלא דמסיק שם ולרווחא דמלתא יתירו לו ע"ש ובתשובת מהר"ר אהרן ששון סי' ס"ד מביא ג"כ רק תשובת ריב"ש בזה וע"ש: כד שלא יוכל לקיים כו'. כגון זקנה קטנה ואיילונית:
ועי"ל

ביאור הגר"א

רש"ע וכמ"ש בנדרים ט"ז ב' וה"ה לחרמים כמש"ש ב' ב': [יג] בין כו'. עתוס' דשבועות כ"ה א' ד"ה מה. ור' אלחנן כו' ור"ת כו' והוא בפלוגתא דלעיל ס"ס ר"ו וכ"כ תוס' בר"ת כ"ח א' ד"ה המודר כדעת ר' אלחנן וכ"ה מסקנת הרא"ש בשבועות שם וכ"כ הר"נ שם וכתב דשבועה בלשון נדר אף למ"ד דחל אינו אלא משום יד וכמ"ש בס"ס ר"ו ולא עדיף מינה. ועבר"נ ריש נדרים ב' ב' ד"ה אידי כו': [יד] מלמד כו'. כמ"ש בב"ב כ"א א': [טו] הנשבע כו'. עבה"ג (עיין בתשובת הרשב"א סי' תרי"ד שכתב דהוא דרים גזיל לא מוכחא מידי דס"ק וכי אתיא אורייתא לרבות דבר שהוא מדרבנן. ונראה כוונת הרא"ש מלשון הגמ' וכי מושבע כו' משמע אף לאחר תקנת רבנן חיילא) וגמ' ערוכה היא ביומא ע"ד א' וכ"ת כו' שאני התם כו' (ובשבועות כ"ד א' בשלמא לר"ל כו'): [טז] וכן כו'. דאל"כ ליתיה בלאו והן (ר"ל אף לדברי הרא"ש שהביא לחיים מההיא דנזיר כמ"ש כה"ג) ועתוס' כ' ב' ד"ה דכי כו' וה"ה כאן: [יז] וה"ה לדבר כו'. כזה תירץ הר"נ קושית תוס' כ"ג ב' ד"ה דמוקי וא"ת לימא כו' אבל בזה ניחא אע"ג דדריש לה מקרא ביומא ע"ד א' ולר"י לאו אסמכתא היא מ"מ חייל עלה שבועה וכתב הר"נ בחידושיו ולכן פ' הרי"ף והרמב"ם דנשבע להרע לעצמו חייל אע"ג דפ' כסתם מתני' דפ' החובל (צ' ב') דאינו רשאי לחבול בעצמו ויליף שם (צ"א ב') ממ"ש וכפר כו' ועי"ג בנדרים ח' א' ד"ה הקמ"ל כו': [יח] בד"א כו' אבל כו'. דלא אמרינן ליה קום עבור כדי לקיים השבועה כמ"ש ביבמות צ' ב' הר"נ דאפי' במדרש חכמים חלה כגון נשבע להרע לעצמו ולאכול נבלות וטרפות חצי שיעור ובהדיא אמרינן ביומא ע"ד א' דבדדרבנן חיילא בל"ת כנ"ל ועי"ל סי' רל"ח ס"ד וכ"כ בהרבה מקומות אלא דצריך להתיר השבועה ולא יקיים השבועה וכ"כ ש"ך ומשום הוא: [יט] הנשבע כו' דבדידיה כו'. כמ"ש ביבמות ל"ט ב': [כ] י"א שהנשבע כו'. ערשב"ם בב"ב נ"ג א' ד"ה האי מבריח כו' וכמ"ש בב"מ ל' א' ראה סים כו' לכל אבידת כו' וז"ש ומ"מ נ"ל בו': [כא] קריאת כו'. ב"ק פ"ב א' ועתוס' דמגילה י"ז

חידושי רע"ק

לטור ח"מ (סי' קכ"ט ס"ח) ד"ה כתב מהרי"ק"א ועי' בש"ך ח"מ (סי' ר"ז סקכ"ז) ותי' בת' תשב"ץ ח"א (סצ"ד) ובח"ב (סי' קמ"א): (ש"ע ס"ו) **שהוא** מדרש חכמים. וכן בנשבע שלא ללמוד דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית ושאר חיוב הלימוד אינו מפורש בקרא. ר"ן (פ"ק דנדרים דף ח'): (שם ס"ז) **אי** ניחא ליה לחלוץ. ע' ת' מהרי"י בי רב (סי' י"ב): (ש"ך ס"ק כ') **ומהרש"ל** והב"ח פסקו. ובספר בני יעקב על העישור בסוף הספר בשו"ת (סי' א'): (סעיף ח' בהג"ה) **ונשבע** לה שלא ישא. ומותר לארס דלשון שלא ישא היינו נשואין ממש ולא ארוסין. ת' מהרשד"ם (חיו"ד סי' צ"א): (שם בהג"ה) **שלא** ישא אשה אחרת. אף אם אח"כ אמרה שנותנת לו רשות לישא אחרת י"ל דיכולה למהדר ביה ולא נפטר משבועה זו באמירה דידה ת' רשד"ם (תאה"ע סי' צ"א) ואם היא מורדת והוא רוצה לישא אחרת עליה בטעה דאדעתא דהכי לא נשבע ע' בת' מהריב"ל (ח"ב סימן

באר היטב

הש"ך דשמתא וחרם ונידוי יהבינן להו תומר שבועות ותומר נדרים: (ז) נדר. ואף ע"ג די"א לעיל ס"ס ר"ו דנדר שהוציאו בלשון שבועה לא מהני מודה בשבועה שהוציאה בלשון נדר דמהני כ"כ הש"ך בשם האחרונים וכ' הב"ח דיש להחמיר לענין מעשה באומר ישיבת סוכה עלי: (ח) חלה. ומ"מ מחייבין אותו שישאל על שבועתו ולא יעבור מהרש"ל וב"ח וכן דעת הלבוש והש"ך: (ט) לא תעשה. כתב הש"ך תמיה לי דלעיל סי' רל"ח ס"ד פסק דנשבע לאכול פחות מכזית נבלה חייב בשבועה אע"ג דחצי שיעור אסור מן התורה כיון שאין לוקין עליו מן התורה וכאן פסק דאפי' באיסור דרבנן לא חלה השבועה ואפשר ר"ל דאין השבועה חלה שיעבור עליה אלא יש להתירה ומשמע דאפי' נשבע בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים לא יעבור אלא יתיר שבועתו: (י) לחלוץ. ואם נשבע הגדול שלא לייבם ולא לחלוץ עיין בח"מ סי' קס"א ס"ד בהג"ה: (יא) לקיים. כגון זקנה קטנה איילונית וכ' הש"ך דצ"ע דבתשו' א"ז קטן שהביא הב"ח ס"ס רכ"ח כתב שם דלא חלה השבועה אפי' כבר קיים
פריה

פתחי תשובה

רלט (א) דבר מצוה. עיין בתשובת בית אפרים חלק יו"ד סימן נ"ד במי שנשבע שלא ישבע שלא יאכל בשר ועבר ע"ז ונשבע שלא יאכל בשר אם השבועה שניה חלה עליו ואסור לאכול בשר או לאו משום דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני א"כ לא חלה כלל השבועה שניה ע"ש מ"ש בזה. ועיין בשער המלך פ"ז מהלכות א"כ סוף דין ח' שנסתפק בנשבע שלא יאכל פירות אלו וכיוצא והיו פירות אלו של הקדש או של נטע רבעי דקיי"ל דאין שבועה חלה עליהם משום דמושבע ועומד מה"ס הוא. לכשיפדם אותם מיד גזבר מי אמרינן דחלה שבועה עליהם דכיון דטעמא דאין שבועה חלה ע"ד מצוה הוא משום דאין אתפ"ח א"כ הכא מיהא איסור הקדש אתי איסור שבועה וחייל וכהסיא דאחות אשה דפ' ד' אחין או דלמא שאני התם כו' וכן לא דמי להא דאמרינן (לעיל סימן רל"ח סעיף כ"א ולקמן סעיף י"ב) שבועה שלא אוכל נשאל על הראשונה חלה השניה דלכי משכחת רווחא חייל דשאני התם כיון דהחכם עוקר הנדר מעיקרו נמצא דלמפרע משעה שהוציא שבועה שניה מפיו מצאה מקום לחול משא"כ בנדון דידן ושוב העלה כי להלכה דאין שבועה חלה עליהם אפילו לאחר שפדאן ע"ש: (ב) השבועה חלה. עיין בהגהת אברהם מ"ש וס"ס שנשבע שלא לילך לבהכ"נ כו' וכן כתב בתשובת הרשב"א סימן כ"ד וסימן קכ"ס ע"ש: (ג) אפי' היא דרבנן. עש"ך מה שהקשה מלעיל סימן רל"ח סעיף ד' ועיין בתשובת בית אברהם שהאריך מ"ש בזה: (ד) דרבנן. עיין בתשובת רדב"ז ח"ב סימן תשל"ד על אותם שקיבלו עליהם

באר הגולה

דף כ"ה ע"א: יד משנה שם דף כ"ז ע"ב: טו הרשב"ן (ותשובת מ"ע סימן מ"ח): טז טור בשם אביו הרא"ש מדברי התוספות אסא דאיפא בגמ' מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות נזיר דף ג' ע"ב: יז הרשב"א בתשובה ושכן מצא שמה מד' הרמב"ם: יח תשובת הרשב"א וכיוצא בתשובות להרמב"ן: יט שם תשו' הרא"ש כלל י"א: כ שם תשובה

נקודות הכסף

ועמ"ש שם דלק"מ: (שם סק"ו) העתיק ד' מהרש"ל ולא הרגי' כמ"ש בנ"ן (סקי"ט) [סק"כ]:

בית לחם יהודה

(סימן רל"ט סעיף ד' בש"ע) ישיבת סוכה וכו'. (עש"ך ס"ק י"ח מ"ש בשם הב"ח). נשבע שלא לומר קידוש ביין שבועה חל עליו דאפשר בפת נשבע שלא לקדש ביין ובפת לא חלה הרשב"ם. שנשבע וה"ה במחרים שלא לעשות השתדלות לאנשי קהל אחד מישראל לפני השר נשבע לבטל המצוה הוא דמחויב בזה דלא תעמוד על דם רעך ולא חל

גליון מהרש"א

(ש"ע סעיף ה') **מלמד** שנשבע שאם לא יפרעהו כו' השבועה חלה. וכן הנשבע שלא יהיה פרנס על הצבור ת' מ' עזריה סימן מ"ח: (שם סעיף ו') הנשבע על דבר מצוה דרבנן כגון שלא להדליק נר חנוכה. נראה דכ"ש לקיים כגון שלא לאכול שומן הגיד ת"ם שברשת כ"ג דר"ל מוקי במפרש חצי שיעור והא ח"ש לר"ל מדרבנן אסור (וגם להתוס' שם בתירוץ א' דלר"ל דח"ש אסור מה"ת חל ובפסק הש"ע לעיל סי' רל"ח ס"ד ס"ם לר"ל יחיה גרע כיון דאיכא לאו דלא תסור עש"ך כאן סק"כ): (ש"ך ס"ק כ') עוד י"ל כמ"ש בתשובת מהר"ל ן' חביב סי' ק"ג. ע' מ"ש בגליון ש"ע ח"מ סימן ל"ד סעיף ב' ועיין מל"מ פ"ד מטלות ולוה ה"ב ד"ה עוד כ' הרשב"א: (ש"ע סעיף ח' בהג"ה) **שהרי** כלל בזה דברים שהשבועה חלה בהם. וקשה על הרא"ש בת' במי שנשבע שלא לישא אשה אחרת עליה דכ' דלא הוי נשבע לבטל כו' דדלמא תשהה י' שנים ולא תלד משום דמ"מ צריך להוציא הראשונה וליתן לה הכתובה

עצי לבונה

בשם רשב"א אף כל"ת דבשבוע' ונדר ממ"נ עובר עבירה אבל נדוי חל בכל גווני ואומרים לו אל תעשה דבר פלוני ותתנדה ומקיים שניהם: (שם סעי' ד') ישיבת סכה עלי. סט"ז סק"ד דלא מקרי אין בו ממש אלא כשאינו מזכיר החפץ שאינו מדבר ממש וכו' ר"ל דקאי אשבוע' שאינו מדבר ממש כגון קונם שינה עלי או נ"ל שהוא מדבר ממש וקאי על החפץ שאינו מזכיר החפץ שהוא ממש אבל כאן שהזכיר הסוכה שהוא ממש לכן חל אפי' כנדר רק כיון שהזכיר שבועה אז אוסר את עצמו עליה ואינו חל לבטל את המצוה ומסיק גם בהך דסימן רמ"ד שאסרה המצוי על בעלה דאמ"ל יקדשו ידי לעושיהן רק כיון דהזכירה הידים נעשה כאומרת דהנאסר הוי יש בו ממש ועש"ך ס' דשבועה מהני אף בלשון נדר רק כאן מחמת שהוא על מצוה מש"ה אינה חל והיינו אפדנדר בלשון שבוע' לא מהני והטעם משום דשבועה חמיר ועש"כ עוד טעם בשם הר"ן ועט"ז סקי"ח דהב"ח החמיר בישיבת סוכ' עלי דמ"מ נאסרה הסוכה עליו: (שם ס"ז בהג"ה) **הנשבע** שלא לגלות וכו'. עט"ז סק"ח דציין על סי' רכ"ח וכ"ל דכאן מיירי שיגיד בת"ע לפני ב"ד דבזה

מילואים

(סי' רל"ט סעי' ד') **ישיבת** סוכה כו'. ראיתי להעיר פה על דעת קצת פוסקים דאומרים כי אם ימצא לו מקום וסכה

[כב] והוי כנשבע על דעת חבירו (ב"י סימן רכ"ח ולל"ב וריב"ש ורשב"ז) כה (ועיין לעיל סי' רכ"ח דינו) :

ט [כג] כא מתפיס בשבועה כגון שנשבע שלא יאכל ככר זה ואמר על אחר יהא כמוהו (ט) כו אף על פי שפטור (יג) ממלקות ומקרבן על הככר המותפס [כד] כב איסורא מיהא איכא :

י [כה] כג שמע חבירו שנשבע ואמר אני כמותך הרי הוא אסור :

יא כז [כו] כד שבועה שהוציאה בלשון נדר כגון שאמר אכילת ככר זה עלי שבועה אסור :

יב כח [כז] כה אמר הריני נזיר הריני נזיר (ה) חלו שניהם וצריך לנהוג (י) (ו) שתי (יג) נזירות :

יג (יא) כט כו אין שבועה חלה על שבועה שאם אמר שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכל ככר זו אין (יד) השניה חלה כז אבל אם נשאל על הראשונה חלה השניה :

יד [כח] כח אמר שבועה שלא אוכל בשר עשרים יום וחזר ואמר שבועה שלא אוכל בשר כ"ב יום יש מי שאומר (יב) שאסור בבשר שנים וארבעים יום [כט] כט ואינו נראה לי אלא אינו אסור בבשר אלא (טו) כ"ב יום :

שפתי כהן

כה וע"ל סי' רכ"ח. ס"כ מה דינו של הנשבע לדעת חבירו : כו אע"פ שפטור כו'. ולא דמי למתפים בנדר דלעיל סימן רכ"ט סעיף ג' דנדר חל על הגוף החפץ משא"כ שבועה : כז שבועה שהוציאה כו'. ע"ל ס"ק ס"ז : כח אמר הריני כו'. פי' אף שאומר הריני נזיר היום צריך לנהוג ב' נזירות דהיינו ב"פ ל' יום משום דקי"ל אפילו אמר הריני נזיר רק ליום א' צריך לנהוג נזירות שלשים הלכך כיון דקי"ל שהנזירות חל על הנזירות צריך לנהוג ב"פ ל' יום זה אחר זה ודע דנזירות נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית בין בארץ בין בח"ל כדמוכח בספ"ג דנזיר אלא שהרמב"ם כתב בספ"ב דנזיר דמי שנדר בזמן הזה בח"ל כופין אותו לעלות לא"י ולהיות נוהג שם נזירות וכל זמן שהוא בח"ל ה"ז אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח וכל דקדוקי נזירות עליו ואע"פ שאין ימים אלו עולים עכ"ל וכ"כ הסמ"ג לאוין רמ"ג דף ע"ד ריש ע"ג והראב"ד שם השיג על הרמב"ם בזה דאין כופין אותו לעלות לא"י דאין טומאה וטהרה בינינו והלא כולנו טמאי מתים ואין כאן הפרש בין א"י לח"ל עכ"ל ועיין בכסף משנה שם ובתוס' י"ט ספ"ג דנזיר שהאריכו בזה ומ"מ פשוט שהנזירות חל בכל מקום ובכל זמן וכן משמע ממ"ש המחבר דין נזירות כאן ולעיל ס"ס ר"ג וס"ס ר"ו וסי' רט"ו ס"ה וס"ס רכ"ט וסי' רל"ד סכ"ד והא דלא כתב שאר דיני נזירות משום שהטור ושאר פוסקים ג"כ לא כתבו אותם ועיין ברמב"ם ובסמ"ג חילוקי הדינים וגם תלמוד מסס כמה דינים לנדרים ובמקום שאמרו ספק נזירות להקל קי"ל ספק נדרים להחמיר ומ"מ נראה שהרמב"ם והסמ"ג לא קאמרי דכופין אותו לעלות אלא בנזיר סתם משום טומאת ארץ העמים וכדמשמע בכסף משנה שם אבל נדר בנזירות שמשון כיון דמותר בטומאה רק דאסור ביין ובתגלחת נוהג נזירות בח"ל ולכך לא כתבו הרמב"ם וסמ"ג שם דין זה רק קודם דין דנזירות שמשון מיהו מהני שאלה בנזירות כמו בנדרים כמ"ש המחבר לעיל ס"ס רכ"ט וכ"כ הרמב"ם רפ"ב מהל' נזיר מי שנדר בנזיר ונחם על נדרו ה"ז נשאל לחכם ומתירין לו נזירתו כדרך שמתירים שאר נדרים עכ"ל ובכ"מ שם לא כתב מאין הוציא כן והוא ש"ס פ"ב דנדרים דף י"ז י"ח כ' ופ' בתרא דנדרים דף ל' ופ"ה דנזיר דף ל' ל"א ובדוכתי טובי ואולי לרוב פשיטותו לא הוצרך הכ"מ לכתבו מיהו הם נזירות שמשון לא מהני שאלה כמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' נזיר דין י"ד והוא ש"ס פ"ב דנזיר דף י"ד ומכות דף כ"ב ופשוט הוא שהבעל מפירים נזירות בתו ואשתו נמי כבנדרים וכמ"ש המחבר לעיל סימן רל"ד סכ"ד וכ"כ הרמב"ם סוף הל' נדרים ופ"ט מהל' נזירות והוא הש"ס כמבואר בכ"מ שם מיהו בנזירות שמשון כתוב בתשובת מבי"ט ח"ב סימן מ"ה דף כ"ב ע"ד תשובת ר"י בי רב שאין הבעל יכול להפר ועיין בתשובת האחרונים כמה תשובות מדיני נזירות ומנזירות שמשון : כט אין שבועה כו'. כתב בתשובת מהר"מ דפוס פראג סי' קפ"א אדם שנדר שבכל פעם שיעשה דבר שיפרע פסוק מה תקנה יש לו כי אין להתיר לו עד שיתחייב הפסוק ואם כן בכל פעם ופעם יצטרך שאלה לחכם או שמא י"ל כשהותר הראשון הותרו כולם כיון שאינם יכולין לחול עד שיחול הראשון תחלה ול"ע ריב"ש עכ"ל וכתוב בתשובת מהר"ם מינ"ץ דהכי מספקא ליה דאי כהם שמי שאמר שבועה שלא אוכל ככר זה שבועה שלא אוכל ככר זה אינו חייב אלא א' דאין שבועה חלה על שבועה ואם הותרה הראשונה חלה שבועה שניה וה"נ כיון דאמר בכל פעם שיעשה דבר כו' הוי כאלו נשבע כמה שבועות

טורי זהב

(ט) אף ע"פ שפטור ממלקות. דכיון דהשבועה אוסר עלמו על החפץ כדלעיל כמלא דאין איסור על החפץ על כן אין איסור במתפיס בו דבר אחר מה שאין כן בנדר שהחפץ נאסר עליו ע"כ שייך בו התפסה : (י) שתי נזירות. פירוש בזה אחר זה : (יא) אין שבועה. דין זה כפול לעיל סימן רל"ח סעיף כ"א : (יב) שאסור בבשר שנים וארבעים יום. הוא דעת הטור והבית יוסף הקשה עליו דמאי שנא מאומר שלא אוכל תשעה אלו כו' בסימן רל"ח סעיף י"ב דאם אכל עוד אחד עבר על השבועה על כן סיים גם כאן ואינו נ"ל כו'. *) ולע"ד נראה דדברי הטור אתיין שפיר דהא באמת יש שני פירושים לשבועה השניה דהיינו באפשר שעל אותן עשרים יום שנשבע כבר חזר ונשבע עליהם בכולל עכשיו עם שני ימים הנוספים ואפשר שעל אחרים לגמרי קאמר ועל כן אמרינן דעל שניהם נתכוין בכל גווני דים לומר כל כך יום יהיה אסור בהם וכן לעיל בכל גוונא שיהיה עשר לא אוכל דהא קיימא לן בסימן ר"ח סתם נדרים להחמיר על כן חייב לעיל באוכל עשר וכאן בארבעים ושנים יום אמנם נראה פשוט דאם אומר בפירוש כוונתו היאך היתה אין כאן מחלוקת דהכל מודים דאזלינן בתר

באר הגולה

לרמב"ן סי' רע"ב: כא כרבה בשבועות דף כ' ע"ב : כב טור בשם ה"ר יוסף אב"ן מיגאש וכ"כ הרא"ש בשמו ובשם הרשב"א וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מה"ש : כג טור וכ"כ הר"ן בתוכן בזה להחמיר : כד שם בשם ר"י לדעת הרמב"ן וכ"כ הר"ן וכ"ף בדנדרים בשם הרמב"ן ובכן נראה דברי השו"ע (פ"ב דשבועות וכ"כ מטור והר"ן) : כה משנה נדרים דף י"ז ע"א : כו שם בשמעתא כו מימרא דרבא שם דף י"ח ע"ב ועיינתיו לעיל סימן רל"ח סעיף כ"א : כח טור : כט בב"י הס"ל דכ' יום עולים לכאן ולכאן דכיון הנשבע על מעשה כמכות ואמר ונשבע על ו' כדלעיל סי' רל"ח סעיף י"ב

נקודות הכסף

(שם ס"ק י"ב) ולענ"ד דדברי הטור כו'. ועי' בש"ך ס"ק ל' דדברי ב"י נכונים :

כנסת הגדולה

לאכול הרי משכחת לה ולפי דברי ב"י כפי פירושו של בעל משפטי שמואל אין דלאכול משכחת לה דמיילא שבועה כיון דקיום שבועה הוי קום עשה וקיום המלוה הוי שב ואל תעשה ועוד הוא מתרץ ירושלמי שאומר דשבועה שלא אוכל מלה מיילא עליו שבועה שלא הם הוי קיום השבועה שב ואל תעשה וקיום המלוה בקום עשה ועוד שלכאן ל"י הוי אוספה שבועה מה שהבין הרב ז"ל שלכאן ל"י נ"ל כך הוא ודאי שב ואל תעשה כדמיירי הכא לא מיילא דקאמר שבועי שאוכל ולא אכל סתם דנשבע שלא

בית לחם יהודה

השבועה. משפטי שמואל. הנשבע להתענות בר"ח ונולד על מועד שבועה חל עליו. הנשבע להתענות עוי"כ חנוכה ופורים וה"ה להוגש דהנשבע על דבר דלכתן שבועה חל עליו ולי נראה דהנשבע יוה"כ לאחר שהטור כתב שהוא מדאורייתא לא חל עליו ועי' בא"ח סי' תק"ע :

גליון מהרש"א

ובם זה נשבע רק שלא לישא עליה משמע דאם היה נשבע סתם שלא לישא אשה לא היה חייל : (ש"ך ס"ק כ"ח) מיהו המקבל עליו נזירות שמשון לא מהני שאלה כמ"ש הרמב"ם . עיין בן לב חלק א' ס"ם ובח"ב סי' נ"ב וע' מהרי"ט ח"א ס"ד סימן י"ט ובהלק ב' חלק יו"ד סי' כ"ד וסימן ל"ו ובח"א סי' (שם) כתוב בת' מבי"ט ח"ב סי' מ"ה דף כ"ב ע"ד תשובת ר"י בי רב שאין הבעל יכול להפר. ולא כן כ' במהר"ם ח"א סי' ד' : (ש"ע סעיף י"ג) אין שבועה חלה על שבועה. בת' מהר"ל חביב סימן ק"מ והביא בתשובת מנחם עזריה סימן מ"ח דקדק מל' רמב"ם דזה רק לאפוקי מנדר שיש נדר בתוך נדר גם להוביא אבל לאיסורא חל שבועה על שבועה ולפברהם אם מתיר שבועה שניה ואח"כ הראשונה נמי שפיר דמי משא"כ זולת מברהם דא"כ לא חלה גם לאיסורא עד שיתיר ראשונה א"א להתירה קודם : (שם) אבל אם נשאל על הראשונה חלה השניה. עש"ך לעיל סימן

עצי לבונה

מוי נשבע לבטל מנו' המפורסם לכולם אם לא יגיד וכו' וודאי מה שנשבע שלא יגיד הטעות אינו חל כלל וא"צ התרה רק אם מייר בכהם להודיע להבירו דבר שיולגלו מן הספר ואף דהוא נמי מלוה מ"מ השבועה חלה כמו שהוא מדרש חכמים ולריך התרה : (שם סעיף י') אני כמותך הרי הוא אסור. והיינו דבזה אף מלקות איכא דדווקא במתפיס בכנן שבועה ליכא אלא איסורא כמ"ש ש"ס כיון דאין איסור על גוף החפץ כמו נדר אבל במתפיס באדם הנשבע חל כל דין שבועה על חבירו

חידושי רע"ק

כ"ב) ובת' רשד"ם (חיו"ד סי' ק"מ) ובת' פני משה (ח"א סי' נ"ה וח"ג סימן י"ט) : (שם) ב"י וט' ורשב"ץ. ברשב"ץ (ח"א סי' צ"ג) מבואר דס"ל דאין השבועה חלה בזה אלא דהריב"ש חולק עליו. אח"כ ראיתי בב"י (סימן דל"ב) שכתב עלה דהרשב"ץ הנ"ל דעת הריב"ש הנ"ל וכ' עלה דנראה כן לדינא וגם להרשב"ץ עצמו מצאתי כן בת' אחרת : (ש"ך ס"ק כ"ח) מיהו המקבל עליו נזירות שמשון. ע' בת' חו"י (סימן ס"ו דס"ג ע"ב) : (ש"ך ס"ק כ"ט) וכתב בת' מהר"ם מינ"ץ. (סי' ע"ג) :

ביאור הגר"א

ב'ד"ח כל כו': [כב] והוי כנשבע כו'. כמ"ש בסי' רכ"ח ס"כ בהג"ה איש ואשה כו' : [כג] מתפים כו' כרבא ומ"מ מתפים בנדר כנדר וכמ"ש בר"ס ר"ד וכן אם מסר כו'. רי"ף. אבל רש"י פי' דנם, מתפים בנדר לאו כלום לרבא וע"ש ד"ת והוא שנדור כו' וד"ה תריץ כו' אבל מיתפים כו'. אבל הרי"ף מפרש לה דס"ד דמפרש איסר שהוא מתפים וכיון דאיסר דקרא מתפים הוא ע"כ גם בשבועה הוא דהא עיקרה כתיב בשבועה כמ"ש או אסרה איסר על נפשה בשבועה ומשום דילפינן לנדר ותנא בנדר לרבותא וז"ש בשלמא לאביי כו' אלא לרבא קשיא שהוא אמר דאיסר לאו מתפים וכאן אמר שהוא מתפים ועוד דא"כ בשבועת נמי כנ"ל ומשני תריץ כו' דלאו באיסור עסקינן אלא ת"ק איזהו דבר שהוא אסור כנדר הרי עלי כו' ר"ל מתפים בנדר ה"ה כנדר אבל מתפים בשבועה לא דהתפסה לא גמרינן מאיסר אלא ממ"ש איש כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור כמ"ש בפ"ב דנדרים (י"ד א') דממעטינן דבר האסור וה"נ י"ל דממעטינן ג"כ בדבר הנשבע כ"כ הר"נ בשם הרמב"ן וכ"כ הרא"ש ועתוס' שם ר"ה אלא כו' והר"ן תריץ הכי כו' כפירש"י דאעיקר נדר קאי ראיה עד שתלאו בדבר הנדור ולכן מתפים ג"כ הוא כנדר כיון דעיקר נדר הוא בהתפסה משא"כ בשבועה ומ"מ מתפים בנדר הוא כנדר דלא כרש"י ובמו שהוכיחו תוס' והרי"ף מרפ"ד דנזיר מי שאמר כו' ואע"ג דאמרי' שם דוקא תכ"ד ומתפים הוא אפי' לאחר כ"ד כמש"ש כיום שמת גדליה כו' שאני התם דלא אמר ואני כמוך אלא ואני לחוד ולא משמע לאחר כ"ד וכ"ת דלמא משום דאמר ואני תכ"ד הוי כאלו אמר ואני נזיר ולאו משום מתפים ז"א דהתני סיפא הותר הראשון כו' ותנן נמי הריני כשמשון כבעל דלילה כו' וכמוהו הרבה. ר"נ : [כד] איסורא כו'. ממש"ש לאו כמוציא שבועה מפיו דמי ולא אמר לאו כלום היא וער"נ : [כה] שמע חבירו כו'. הר"נ כתב דנ"ל דכה"ג מתפים הוא שהקשה שם כיון דילפינן התפסה בנדרים לילף נמי בשבועות כה"ג לאו כמוציא שבועה מפיו דמי ואפי' איסורא ליכא לפ"ד דכן ס"ל ג"כ בככר אבל הר"נ כתב כי היכי גבי ידות אע"ג דלא כתיב אלא בנדרים אמרינן ג"כ בשבועות ולאביי נמי ילפינן התפסה דנדרים משבועות ושד הקשה למה לא תנן חומר בנדרים מבשבועות דוקא בככר לא מהני התפסה דשאני נדרים דמיתפס חפצא יכול ג"כ להתפים חפץ אחר משא"כ בשבועה דאדם הוא הנאסר ולכן ליכא למילף מהתם משא"כ בכה"ג בשבועה מהני ולכן לא תני חומר כו' ולכן ג"כ אמר לאו כמוציא שבועה מפיו דמי ול"ק לאו כלום משום דאיכא נוני דמהני אמר לאו כמוציא כו' דמהני בכ"ע ע"ש : [כו] שבועה כו'. ע"ל ס"ם ר"ו : [כז] אמר כו'. כשמואל שם דרבא פליג ג"כ עליה כמש"ש ר"ח לא ס"ל הא דרבא וקי"ל כרבא כמ"ש בסי' רל"ח ס"ו וגם פשטא דסוגין כשמואל וער"נ שם במתני' ד"ה יש נדר כו' ובנמ' שם ד"ה כיון דאמר כו' ובתוס' ד"ה יש נדר כו' : [כח] אמר שבועה כו'. כמ"ש בסי"ב בהריני נזיר וער"נ במתני' שם ד"ה שבועה שלא כו' משא"כ כה"ג דהכל תליא אם יכול לחול השניה או לא וכן בנדרים וכמ"ש בסס"ו : [כט] ואינו נ"ל כו'. וז"ל ב"י תימה ע"כ ל"ק אלא בנזירות דסתם נזירות ל' יום אבל בכה"ג לא ודמי לאומר שלא אוכל ט' אלו וחזר ואמר שבועת שלא אוכל י' שאם אכל ט' אלו ועוד א' שעבר על ב' חשבועות עכ"ל ודבריו תמוהין ס"ש ע"כ ל"ק אלא בנזירות כו' היינו לר"ח אבל לשמואל אפי'

פתחי תשובה

עליהם תקנת רגמ"ה שלא יגרש את אשתו שלא מדעתה ונשבע שיגרש מי חלה השבועה וכ' דלכולי עלמא חייל השבועה דלא אלים תקנתא דרגמ"ה כאיסורי דרבנן ע"ש ובשו"ת הר"ן סימן ל"ח כתב להיפך ע"ש : (ה) חלו שניהם. [עיין בתשובת משכנות יעקב סי' כ"ח מ"ש בזה] : (ו) שתי נזירות. עבה"ט בשם ש"ך מ"ש בדיני נזירות סתם ונזירות שמשון ועיין מדינים אלו בתשובת מהרי"ט ח"א סי' י"ט וכ' וכ"ח וסי' ל"ג וסימן פ"ט וסימן קל"ה ובח"ב מסימן ל' עד סימן ל"ז ובתשובת מהר"י לבית הלוי כלל ד' סימן כ"ד ובתשובת ר"ל בן חביב סימן כ"ו ובתשובת רדב"ז החדשות סימן מ"ב וסימן קל"ג וקל"ו וקס"ח וסימן תק"ו ובתשובת רחם יוסף להגאון מהר"י אשקאפ"א סוף תשובה ה' דף י"ג ע"ב ובתשובת חוות יאיר סימן ט"ו דף כ"ב. ודע דמה שכתוב בנוסח התרת נדרים שאנו נוהגין בגלילות אלו לאמרם בעי"ה וכל מיני נזירות שקבלתי עלי ואפילו נזירות שמשון כו' נוסחא מוטעת היא שהרי נזירות שמשון אין לה התרה כלל כמ"ש בבה"ט והוא ש"ס ערוך והלכה פסוקה וכנזכר בש"ך. איתא בש"ס דעירובין דף מ"ג האומר הריני נזיר ביום שבן דוד בא אסור לשתות כל ימות החול וכ"כ הרמב"ם פ"ד מהלכות נזירות דין י"א וקי"ל דהא בש"ס דר"ה דף י"א אמרו בתשרי עתידין לגאל אחיה שופר שופר ולר' יהושע בניסן עתידין לגאל ע"ש א"כ נר"א לא יהא אסור אלא בתשרי ולר"י אלא בניסן ומצאתי בשו"ת תשובה מאהבה ח"ה

באר היטב

פריה ורביה ומשמע שם דלא הוה כולל דכיון שנשבע שלא לישא אשה לבטל המלוה שהוא מצווה לישא אשה ולרווחא דמלתא יתירו לו עכ"ל : (יג) ממלקות. דכיון דבשבועה אוסר עצמו על החפץ נמצא דאין איסור על החפץ ממלקות וקרבן במתפיס בו ד"א משא"כ בנדר שהחפץ נאסר עליו ע"כ שייך בו התפסה. ט"ז : (יג) נזירות. כתב הש"ך ודע דנזירות נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית בין בארץ בין בח"ל כן מוכח בש"ס נזיר אלא שהרמב"ם כ' שמי שנדר בזה"ז בח"ל כופין אותו לעלות לא"י ולהיות נוהג שם נזירות וכל זמן שהוא בח"ל ה"ז אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח וכל דקדוקי נזירות עליו ואע"פ שאין ימים אלו עולים והראב"ד השיגו דאין כופין אותו לעלות לא"י דאין טומאה וטהרה בינינו ומ"ש המחבר דיני נזירות כאן משמע פשוט שהנזירות חל בכל מקום ובכל זמן ומ"מ נראה דאף הרמב"ם לא קאמר שכופין לעלות אלא דוקא בנזיר סתם משום טומאת ארץ העמים אבל בנדר נזירות שמשון כיון דמותר בטומאה רק לאסור ביין ובתגלחת נוהג נזירות בח"ל מיהו מהני שאלה בנזירות סתם מהני שאלה כמו בנדרים אבל נזירות שמשון ליתי' בשאלה וגם האב והבעל מפירים נזירות סתם של בתו ואשתו ובנזירות שמשון כתב הש"ך בשם ר"י בי רב שאין הבעל יכול להפר עכ"ל : (יד) השניה. כתוב בתשו' מהר"ם אדם שנדר שבכל פעם שיעשה דבר שיפרע פסוק מה תקנה יש לו כי אין להתיר לו עד שיתחייב הפסוק וא"כ בכל פעם ופעם יצטרך שאלה לחכם או שמא י"ל כשהותר הראשון הותרו כולם דכיון שאמר הכל בפעם אחת הוי הכל שבועה אחת : (טו) כ"ב. והש"ז כתב דלענין הלכה יש להחמיר כדעת הראשונה והיא דעת הטור שאסור מ"ב יום וקי"ל סתם נדרים להחמיר אמנם נראה פשוט דאם אומר בפירוש

שבועה ואין שניה חלה עד שהותרה הראשונה וא"כ בכל פעם צריך שאלה או שמא י"ל כו' פי' שאמר הכל בשבועה אחת הוי הכל חד שבועה ול"ד להא דנשבע שבועה על שבועה לכך אמרינן הותר הראשון הותר כולם וכן דוק בלישנא בשאלה דנקט אדם שנדר אדנקט ל' נדר משמע דעשה נדר גמור ואמר הרי עלי שלא אעשה דבר זה ואם אעשה דבר זה אהא גם פשוע ולא ניתק הנדר ובטל האיסור בל יחל בנתינת השבוע ולכך לא מתחיל חיוב השבוע עד אחר שעבר הנדר (כלומר ול"ד להכיבה דלעיל סימן רכ"ח ס"ק ל"א ע"ש ודוק) ודומה להא (דלעיל ס"ס רכ"ט) דנשבע שלא ידבר עם פלוני וא"כ נשבע שאם ישאל על השבועה יהא אסור בבשר וניחם הרי זה נשאל על השבועה ראשונה שאין מתירין שבועה ב' שעדיין לא חלה ה"נ לא חייב השבוע עד אחר שעבר וע"ז מסופק בעל השאלה כיון דלא מצי להתיר השבוע עד אחר שעבר הנדר אם כן בכל פעם צריך שאילה לחכם או שמא כו' ע"כ: ל ודוקא כו' אבל אם אמר שתי פעמים כו'. כן דקדק הרב בד"מ מסוגית הש"ס פ"ב דנדרים דף י"ז דקי"ל כשמואל דאם אמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום צריך לנהוג ב' נזירות וה"ה לנדרים ושבועות אלא שהמרדכי כתב סוף הל' אבילות והתוס' פרק הריני נזיר דאין נזירות חל על נזירות אלא בנודר שניהם ביום אחד דוזהו ודאי דעתיה על ב' דאם לא כן נדר ב' למה לי ומשמע אבל נדר נזירות שלשים יום וא"כ נדר נזירות ארבעים יום שלשים יום הראשונים עולים למנין כו' מאחר דמוסיף בנדר השני נזירות וא"כ ה"ה בנדר אם הוסיף בנדר הב' דעולין לו לימי נדר הראשון למנין שני ודוקא בנדר הב' נדרים ביום א' אבל אם מנה מקצת נדר הראשון תחלה ואחר כך נדר השני אינו עולה לו כך משמע שהם בתוס' ומרדכי ע"ש עד כאן לשון ד"מ אבל לפענ"ד אין ראיה דדוקא בנזירות הוא דקי"ל כשמואל וכדמשמע במתני' דקתני יש נדר בתוך נדר כיצד אמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום כו' ולא נקט הכי בנדר גופא (והא דפתח בנדר וסיים בנזירות היינו משום דנזיר נמי נדר מקרי כמ"ש התוס' שם) אלא דוקא בנזירות דיכא הכי וכדכתב הר"ן שם דנפקא לן מקרא בש"ס מנזיר להזיר דנזירות חל על נזירות וקרי להאי גוונא נדר בתוך נדר לפי שהנזירות שניה חלה בתוך זמן הראשונה אלא שא"א לו שימנה אותה עד שימנה את הראשונה דאם איתא דלא חיילה בשעת נדר היאך תחול לאחר מכן והרי אינו נודר באותו זמן וכיון דלא חיילה השתא לא חיילה נמי בתר זימנא אלא ודאי מהשתא הוא דחיילה עד כאן לשונו. אבל בנדרים ליכא למימר הכי. א"כ כמ"ש התוס' שם וז"ל ק' אמאי שבק סתם נדר דפתח ביה וי"ל משום דבנדרים לא משכח נדר בתוך נדר כו' דבשלמא התם בנזירות כו' י"ל דשאני נזירות הואיל ואית ליה קיצותא ל' יום כו' וזה נראה דעת הב"י במה שהשיג על הטור וז"ל משמע לי דהכ"ב יום הגי דע"כ לא אמרו באומר הריני נזיר הריני נזיר דמונה ב' נזירות אלא משום דאין נזירות פחות מל' יום כו' כלומר אבל בעלמא אין נדר בתוך נדר ודלא כהרב בד"מ שכתב ודבריו צ"ע מה בכך דאין נזירות פחות מל' יום מ"מ למה לא יעלה מנין הא' לב' נזירות ואפשר דדעתם דאין נזירות חלים זה על זה רק במוסיף יום א' כגון שאמר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר והוא דעת רב הונא בש"ס אבל הוא דלא כהלכתא דהא שמואל פליג התם וכוותיה פסק שם האשר"י עכ"ל והדבר פשוט שאין דעת הב"י כן מכמה טעמים ואין להאריך אלא כוונת הבית יוסף כמ"ש והוא נכון גם בטע"ז הסמיך מ"ש הרב דאם אמר שתי פעמים עשרים יום אסור בבשר מ' יום והדרכה כתב שגם הטור סבירא ליה דדוקא כשהוסיף ימים בשניה על הראשונה אומרים כן אבל אם אינו מוסיף דהוי ממש דומיא דנזירות וזהו מה שמעטיה רחמנא בנזיר להזיר דדוקא בנדר (כלומר בנזירות) אמרי' כן ולא בשבועה (או נדר שאינו של נזירות) עכ"ל ואפילו אם נפסך לומר דדוקא באומר הריני נזיר היום או הריני נזיר ל' יום וחזר ואמר הריני נזיר שלשים יום אלו הוא דמחלקים התוס' שם בין נדר לנזיר כדמשמע פשט לשונם שם אבל באומר הריני נודר מבשר כ' יום וחזר ואמר הריני נודר מבשר כ' יום יש לפרש דעתו דהכ' יום אחרים קאמר ולפי זה נצטרך לדחוק ולומר דהכה"ג לא קשה להו להתוס' אמאי שבקא סתם נדר דפתח ביה משום דהכא לא משכח יש נדר בתוך נדר אסור במ' יום אלא דהוי כאומר הריני אסור בבשר מ' יום ודוק מכל מקום היינו מטעם כוונתו דודאי אם כוון לאסור ארבעים יום דאזלינן בכל דוכתי בתר כוונת הנודר אבל אם נדר סתם כמו שפירשו חכמים או שכוונתו שיחול הנדר השני על הראשון ויהא עליו שני נדרים ודאי אינו אסור אלא עשרים יום כמו באומר הריני נודר מבשר עשרים יום וחזר ואמר הריני נודר מבשר כ' יום אלו דאינו אסור אלא עשרים יום דדוקא בנזירות כשאומר הריני נזיר שלשים יום וחזר ואמר הריני נזיר שלשים יום אלו חייב שני נזירות וכמ"ש התוספות שם וכ"כ הרשב"א בתשובה סימן תרע"ו מה שאין כן בנדרים ומכל מקום אין דברי הרב מוכרחים וכמ"ש: לא רק אם נדר ב' הנדרים ביום א' כו'. כתב הב"ח ולא נסירא אלא הכא דמי למי שאמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום דלשמואל מונה ב' נזירות ויש לחוש לאסור מ"ב יום גם כשב' הנדרים ביום אחד כו' כדפי' עד כאן לשונו ותימה דהרי במרדכי ותוס' שם משמע כהרב וכמ"ש בד"מ גם מה שנראה מדבריו דדין נדרים ונזיר אחד הוא נמשך אחר דברי הרב אבל כבר כתבתי בסמוך שאינו כן: לב יש מי כו'. לפי שהבית יוסף לא הביא רק הר"ן שכתב כן לכך כתב בלשון יש מי שאומר אבל באמת כן הוכיחו גם התוס' פרק ב' דנדרים (דף י"ז) וכן משמע מפירוש רש"י והרא"ש מדפירשו יש נדר בתוך נדר לענין שני נזירות ולא לענין מלקות וכן הוכיח הרשב"א בתשובה סימן תרע"ו: לג אם נשבע שלא אוכל כו'. כתב הדרישה סי"ג ק"ק דאם כן היאך מלינו שבועת ביטוי דהא כתב הטור (והמחבר) לעיל ר"ס רל"ו דבין נשבע על דבר שעבר או לשבא חייב קרבן ויש לומר דודאי אם נשבע על דבר שזה כן והוא לא בודאי חייב קרבן שהרי נשבע לשקר כגון שאמר שבועה שאכלתי היום והוא לא אכל אף על גב שטעה מכל מקום הרי הוא שוגג וחייב קרבן אבל כאן לא נשבע על דבר שהוא כן אלא נשבע על תנאי אם אמר פלוני דבר זה ונמצא שאמרו הרי זה שגגה ומותר לאכלו שאין השבועה חלה כלל כיון שעל תנאי כן נשבע וכן בתולה ככר זה בחבירו עכ"ל ותימה דאשתמיטתיה ש"ס ערוך שהוא להדיא נגד דבריו דגרסינן בפרק שבועות שתים (דף כ"ו ריש ע"ב) בעא מיניה רבא מרב נחמן איזה שגגת שבועת ביטוי לשעבר אי דידע מזיד הוא אי דלא ידע אונס הוא אמר ליה באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבים עליה קרבן או לאו וכ"כ הרמב"ם פרק ב' מה"ש כיצד שבועות שגגות כגון שנשבע שלא אכל ונזכר שאכל כו' אם כן איזה שבועות שגגות ביטוי שחייבים עליה קרבן לשעבר כגון שנשבע שלא אכל והוא יודע שאכל ושבועה שקר זו שנשבע אסורה אבל לא ידע שחייבים עליה קרבן זו היא השגגה שחייבין עליה קרבן בשבועות ביטוי לשעבר עד כאן ומכל מקום נראה לענין איסור בתלה בתנאי ולא הוי שבועות שגגות אלא כשבשעת השבועה היה ברור לו שכדבריו כן הוא כגון כשנשבע שלא אוכל ככר זה אם אמר פלוני דבר זה היה ברור בדעתו שלא אמרו וכן משמע בש"ס

הגה ל [ל] ודוקא במוסיף בנדר שני על נדר ראשון אבל אם אמר (טז) ב' פעמים עשרים יום ודאי לא כוון לימים הראשונים דאם כן נדרו למה לי ואסור בבשר מ' יום (כן דקדק מסוגית הגמרא פ"ב דנדרים) ואפילו אם מוסיף על נדרו י"א דאין עולים לו ימים הראשונים **לא** רק אם נדר ב' הנדרים ביום אחד (סברת התוספות פ' הריני נזיר ומרדכי סוף הל' אבלות) (ז) אבל אם כבר התחיל למנות עשרים יום הראשונים ואח"כ נדר כ"ב יום אין מנין הראשון עולה לו כלל ואסור בבשר מ"ב יום וראוי לחוש לזה וע"ל סוף סימן רי"ז עוד מזה:

טז לב [לא] ל יש מי שאומר שאם אמר קונם ככר זו עלי וחזר ואמר קונם ככר זו עלי אינו חייב אלא אחת:

יז [לב] לא כיון שנדרי שגגות מותרים לג אם נשבע שלא אוכל ככר זו אם פלוני אמר דבר זה ונמצא שאמרו (יז) מותר בככר [לג] לב וכן אם תלה ככר באחר שאמר שבועה שלא אוכל ככר זו

ביאור

באומר הריני נזיר הריני נזיר צריך ב"פ וס"ש כאן וכבר תמה בד"מ וכנ"ל סי"ב ומה שהקשה מש' וי' דסי' רל"ח סי"ב לא דמי לשם דשם כשאמר שבועה שלא אוכל אסור בכל עשר שבעולם וחל נ"כ אם' אלו ועוד א' ע"י מינו וע"י כולל משא"כ כאן ודבריו תמוהין הרבה ופסק חטור נכון מאוד: [ל] ודוקא כו' ואפי' כו' אבל כו'. דברי הרב ג"כ תמוהין דזה למד מהמרדכי פ"ג דמ"ק בא' שמת לו מת בתוך ז' ימי אבילות ופסק הרמ"ם דאינו עולה לכאן ולכאן והביא המרדכי ראיה ממ"ש בנזיר י"ג ב' במתני' הריני נזיר כו' הריני נזיר כו' ועתוס' שם ד"ה הריני כו' וד"ה הריני כו' וכתב המרדכי ואמר במתני' התחיל דוקא שהתחיל אבל אם נולד קודם שהתחיל עולה לשתיהן ולא דמי להא דנדרים דצ"ל הריני נזיר דמונה שתים דשאני התם אילו נפטר בא' מהן. למאי קיבל שתים אבל כאן לא נתכוין אלא אם יולד בזמן שימשוך נזירות בנו יותר מנזירותו אבל אם יכול להיות קובלע מבליעו ויוצא ידי שניהם וה"ה באבילות כו' ולמד משם הרב לכאן וכתב וכ"ה בתוס' דנזיר שם ודבריו תמוהין דלדברי המרדכי אינו עולה אא"כ יכול להיות כולו מובלע א"כ אדרבה במוסיף א"י להבליע וא"כ דין זה בטל לגמרי במוסיף כנ"ל וב"פ עשרים נמי לא ומ"ש בסופא שכתב אבל אם כבר התחיל מפני שאינו יכול להבליע א"כ ברישא נמי ובלא"ה א"א ללמוד משם דבנזיר כמש"ש שלא נתכוין אלא אם יולד בזמן שימשך כו' משא"כ כאן תם קי"ל

הגר"א

דבאבילות לשלם עולה לכאן ולכאן כמ"ש בסי' שע"ה ס"י ולא עיין הרב בתוס' דנזיר דמשם משמע איפכא דעל מתני' דשם ט"ז הריני כו' פי' תוס' שם י"נ ב' ד"ה הריני כו' וה"ה לעיל כי אמר כו' דמשם נלמד אם התחילו שניהם בבת אחת שיכול להבליעו שלה לשניהם כמו עד שבעים אבל כתבו תוס' ודוקא כי קביל נזירות דבנו ברישא כו' אבל כו' וראיה לדבריהם מכה שלא דברה המתני' שם אלא בקיבל נזירות דבנו ברישא כו' עד שבעים והטעם הוא כיון שע"כ זקוק להפסיק אם מובלע עולה ואם נשתייר אפי' יום א' כיון דאין נזירות פחות מל' יום צריך למנות נזירות אחרת משא"כ כאן דמי לקבל נזירות שלו ברישא כיון דא"צ להפסיק וע"כ דברי הטור שרירן וקיימין דלשלם מנה מ"ב יום וכן משמע בתוס' דנדרים שם ד"ה יש נדר כו' וי"ל משום כי' י"ל דשאני כו' וה"ל דבנדרים כיון שאמר בשניהם היום ע"כ אותו היום במשמע משא"כ בנזירות דבא להוסיף ל' על ל' אע"ג שאמר היום ע"כ היום ל"ד אלא דלא תיהוי הפסק משא"כ אם לא אמר היום כגון כאן אף בנדרים משכחת לה וה"ה בשבועות כמ"ש הר"נ דטעמא דשבועות משום דא"א לחול. ולכן לא תני לה בחומר בנדרים מבשבועות שיש נדר כו': [לא] יש כו'. ער"נ י"ח א' ד"ה הב"ע כו' וד"ה הלכך כו' וכ"כ תוס' בד"ת תנ"ל: [לב] כיון כו'. כ"ח ב' נדרי שגגות כו' ותני כו' ועתוס' שם ד"ה כשם כו': [לג] וכן אם

באר היטב

בפירוש כוונתו איך היה הכל מודים דאזלינן בתר פירושו: (טז) ב' פעמים. והש"ך כתב שאין דברי הרב מוכרחים שהוא למד זה מדין נזיר אבל אינו ענין לשם דדוקא בנזירות נפקא לן בש"ס מקרא דנזיר להזיר אבל בנדרים לא שייך זה וע"ש באריכות: (יז) מותר. וכתב הש"ך ונראה לענין איסור בתלה בתנאי לא הוי

פתחי תשובה

סימן רי"א שהביא דבספר טורי אבן בר"ה שם הקשה זה ונתלק ינא ע"ש מה דהרז"ל זכו אחישנה לא זכו בעתה והוא כתב ליישב עפמ"ש הרמב"ם פרק י"א מהל' מלכים דביום שב"ד בא אז לא תהיה הנבואה ע"ש: (ז) אבל אם כבר התחיל. עיין בס' מתנה אפרים סימן י"ט שכתב דדברי הרמ"א בזה אין נראים לו דמה לי אם נדר ב' הנדרים ביום אחד או ביום אחר ולא נמצא שום רמז בתוס' ולא במרדכי מזה ע"ש:

באר הגולה

ולזיינתיו שם: ל הר"ן שם בפירושו: לא הטור שהוא דאיתא בנדרים דף כ"ח ע"ב היכי דמי שבועות שגגות כגון רב כהנא ורב אסי וכו' וכפי' הרא"ש והר"ן שם: לב ממרא דרבא שבועות דף כ"ח ע"א וכתבו התוספות והרא"ש שם מעובדא דהכיא אשה שאמרה יהנה שם המות וכו' גיטין דף ל"ה ע"א אע"ג דאנוסה היתה שהיתה סוברת לישבע באמת

גליון מהרש"א

רל"ח סקכ"ב:(ש"ע סעיף ט"ז) **אם** נשבע שלא אוכל ככר זו אם פלוני אמר דבר זה. כתב רדב"ז בת' סי' י"א וכן תמצא בשבועות ונדרים שכתב (הרמב"ם) שבועה על תנאי ונדר על תנאי ולא הזכיר תנאי כפול וכן בדין דלא נדר או נשבע והקדיש כ"א על התנאי זה וכן דקדקתי במ"ש בפ"י מאישות ה"א וכן בקדושין כו' ולא הזכיר

עצי לבונה

ג"כ ועש"ב שכתב כיון דלדידן ליכא מלקות אין נ"מ כלל דלענין איסור אף בחפץ אסור ול"ל להמחבר לכתוב זה וי"ל דנ"מ כמ"ש הש"ך לעיל סי"ו ס"ק י"ז לענין פסול לעדות ולענין קדושין ע"ש: (שם י"ד בהג"ה) ודוקא במוסיף וכו'. עש"ך ס"ק כ"ח בשם הד"מ אין נזירו' חל על נזירות אלא בנדר שניהם ביום אחד וכו' אף דפשיטא דאם לא היו שניהם ביום אחד והתחיל למנות דודאי אין מניןהראשון עולה אף במוסיף וא"כ בכ"ם בשתם נזירות ל' יום דשניהם שוין ודאי אף היה ביום אחד צריך לנהוג ב' נזירות ומה דנקיט לשון אלא וכו' נ"ל דאין ס"ל דקאי רק את"ם דבעוף לחלק בין מוסיף לאינו מוסיף ולזה כתב אלא בנודר שניהם ביום א' אז יש לחלק דבשניהם שוין מ"מ חייב לנהוג ב' נזירות אבל במוסיף והי' ביום אחד עולין לו ימי הראשון נמי למנין שני וכמו דמסיק הד"מ גופי' דאם מנה מקצת הראשון אז אף במוסיף אינו עולה לו ולזה נתכוין גם מתחלה ונקט לשון אלא וכו' אבל בשניהם שוין ואינו מוסיף אף דהיה ביום אחד אינו עולה לו דא"כ נדרו למה ליה והש"ך חולק עליו דיש חילוק בין נזירות לנדרים כמ"ש הר"ם דיליף שם מקרא נזיר להזיר או כמ"ש שם התוס' לחלק ביניהם וא"כ אם אמר בפירוש כ' יום אינו אסור אלא כ' לבד דמעטי' רחמנא רק במוסיף היה הסברא להיפוך דאף ביום א' אלו שניהם וכמ"ש בס"ק כ"ט בשם הב"ח והש"ך ס"ל שם בזה כרמ"א דביום א' נמי אינו מונה אלא כ"ב רק בהתחיל למנות צריך מ"ב אבל באינו מוסיף אף די"ל דהתוס' מיירי באומר אלו דבנזיר אף שאומר אלו הוי ב' נזירות ולא בנדר דיש חילוק בין נזירות לנדרים אבל באומר סתם יש לומר דנתכוין על ימים אחרי' ונתכוין לאסור מ' יום ועכ"פ היכי דנתכוין שיחול נדר הב' על הא' ודאי אינו אסור אלא כ' יום ומ"מ מסיק דאין דברי הרב מוכרחים וא"כ אף באומר בסתם כ' יום היו שניהם ביום א' אינו מונה אלא כ"ב וס"ל בזה כהרמ"א אבל הט"ז בס"ק י"ד כתב להחמיר כדעת הטור דאסור מ"ב יום אף היה ביום א' דאפשר שעל אחרים נתכוין וסתם נדרי' להחמי' רק במפרש כוונתו היאך היה הכל מודים דאזלינן בתריה ועמ"ב דהשיג על הש"ך דהעיקר דזה נמי בסברא דאל"כ נדר ב' ל"ל ולכך במוסיף אח"כ ליכא יתור לשון ס"ל להפוסקים דימים הראשונים עולין וכיון דהוא מסכת ש"ס נדרים ושבועות והחזיק בזה כמ"ש הרמ"א דאסור מ' יום שבאומר בפירוש כ' ימים דאיכא יתור לשון ע"ש:

יד אברהם

(סי' רל"ט סעיף ט"ו) יש מי שאומר שאם אמר קונם ככר זו עלי וכו'. הר"ן בפירושו והרשב"א בתשובה סי' תרע"ו:

אם אוכל זו ושכח ואכלה לא חלה עליו השבועה [לד] לג ויכול לאכול של תנאי תחילה, לד ולא חיישינן שישכח ויאכל האיסור אחר כך לה יד אבל של איסור אסור לאכול שמא ישכח ויאכל של (יח) תנאי [לה] ואם אכל של תנאי תחלה (יט) בשוגג מותר בשניה ואם אכלה במזיד חייב על השניה:

יז (יג) [לו] לח אם (כ) תלאן זו בזו שאמר לא אוכל זו אם אוכל זו ולא אוכל זו אם אוכל זו לו אסור לאכול כל אחת מהן דחיישינן שמא יאכל השניה [לז] ואם אכל האחת אם נזכר לשבועתו בשעה שאכלה אסור בשניה לז לא נזכר לשבועתו מותר בשניה (°)

שפתי כהן

בס"ם גבי את לבך אנסך אבל אם לא היה ברור לו אלא שהיה מסתפק בדבר או שאינו יודע כלל הן או לאו ונשבע אם אמר פלוני דבר זה לא אוכל ככר זה אין זה שבועת שגגות ואסור בככר ודוק: לד ולא חיישינן שישכח כו'. דבאיסורא מזדהר אינש אבל בתנאי לא מזדהר כדלעיל ס"ס רי"ג ור"כ ועיין שם: לה אבל של איסור אסור כו'. ואם אכל האיסור תחלה אפילו בשוגג אסור לאכול אחר כך אחר התנאי כן כתב הט"ז ועיין בס"ק כ': לו אסור לאכול כל אחד כו'. דהא כל אחד ואחד של איסור כמי מיקרי והוי ליה כאוכל האיסור דלא מזדהר תו בתנאי: לז לא נזכר כו'. והט"ז תמה בזה דאפילו לא נזכר בשבועתו מכל מקום איסורא איכא בשניה והאריך בזה ע"ש גם הב"ח תמה בזה וכתב דלר"י אסור לאכול השניה ובפ"ד כתב דמיירי דכשתלאן זו בזו היה דעתו דהראשונה שיאכל יהא תנאי דכך הוא סדר שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו והב' היא איסורא ולא היה בדעתו שכל אחד מהן יהיה איסור ותנאי ודאי קודם שאכל אחד מהן כל אחד מהן יש עליה שם איסור ותנאי הואיל שבידו לאכול תחילה איזה שירצה ומיד שאכל אחד מהן דעתו שהוא התנאי וממילא לא נשאר אלא האיסור ולכן אף אם יאכלנו במזיד אין כאן שוב חיוב שבועה אפי' לר"י דדוקא אם אוכל התנאי במזיד חלה השבועה וע"ש שהאריך:

טורי זהב

בתר פירושו ולענין הלכה יש להחמיר כדעת הטור ואסור מ"ב יוס: (יג) אם תלאן זו בזו כו'. נמצא דעל כל אחד הוי שם איסור ושם תנאי וע"כ אם לא נזכר בשבועתו מותר בשניה ואפילו לדעת ר"י בטור דבתנאי תליא מילתא שאז צריך שיהיה נזכר לשבועתו הרי גם כאן יש שם תנאי על מה שאכל לכתחלה אסור לאכול שתיהן אע"ג דיש שם איסור על הנשארת אם יאכל אחד מהן ובאיסור זהירי אינשי מכל מקום הרי גם שם תנאי עליו:

באר הגולה

שאני התם שפשעה מתחלה דה"ל למידק בשמירתה לפי שסופה לבא לידי שבועה אם תאבדנו: לג מסקנת הגמרא נדרים דף ט"ז ע"א: לד שם בשבועות: לה נ"ז שם ע"ב: (° דין נשבע לפרוע לחבירו בשבעה בניסן ואירע אותו יום בשבת ע' בח"מ סימן ע"ג ודין קהל שעשו תקנה באיסור רבית קצוצה שאין בתקנה שלהם וחרם שהחרימו עליהם כלום הביאו ב"י בסימן זה בשם תשובת הרא"ש כלל י"א):

כנסת הגדולה

לאכול ואכל דהוי בקום עשה ודאי חיילא ולפי דברי הרב הוי איפכא דשבועה שאוכל ולא אכל חיילא ושבועה שלא אוכל מצוה זו בכלל לא חיילא סוף דבר לא ירדתי לסוף דעתו:

גליון מהרש"א

נדר כו': (סט"ז) **ואם** אכל של תנאי תחלה בשוגג מותר בשניה ואם היה התנאי בשב וא"ת כגון אם לא אוכל זו לא אוכל זו והיה שוגג או אנוס שלא הי' יכול לאכול הראשו' אסור בשניה מהרי"ט ח"א סי' א' והביא ראיה ע"ש (ואף אם הביא עצמו לידי אונס מ"מ כיון דבחאי שעתא שאכל התנאי היה אונס לא חלה עליו מהרי"ט ח"א סימן כ"א) והראיה שם מ"א הוא מר' נדרים שהתירו חכמים ואחד מהן נדרי אונסין והיינו בהדירו שיאכל אצלו וחלה הוא או בנו ול"ל התירן של חכמים תיפוק ליה דהיה אנוס בשעת עבירת התנאי ואינו מבין הא כ' שם הר"ן (נדרים כ"ז) דאף דאינו אונס גמור מ"מ אמרינן דלא ע"ד כן נדר וא"כ מקרי אדם בשבועה ואדרבה כבר היה מקום לומר דמכח קושיא זו הוכיח הר"ן דלא בעי אונס גמור אבל באמת משמעו' דבריו מיתורא דחלה בנו דייק לפרש כן וט"ם אין לראית מהרי"ט מקום:

מילואים

להסתר ממלוה לא מקרי נשבע לבטל את המצוה דהא יכול לקיים את שניה' להסתר ממלוה ולקיים את שבועתו דא"כ למה מקרי שלא ליתב בסוכה נשבע לבטל את המצוה הלא יכול לעסוק במצות כמו לשמש את החולי' וכדומ' ויפטור מישיב' סוכה כדין העוסק במצוה וגם פן יחלה הוא ויפטו' מסוכה וא"כ לא יצאה השבועה מפיו לשוא. אע"כ כיון דבשבועתו הוא מיקל עתה במצות מקרי נשבע לבטל את המצוה דהא הוא משועבד לה ואם סכה תלוני' תסתרנו ממלוה אטו בשביל זה לא מקרי נשבע לבטל את המצות וגם בשביל זה כיון דהוא משועבד לה נוכל לומ'כי השבועה יצאה עתה מפיו לשוא:

חידושי רע"ק

(בש"ע סעיף ט"ז) **אם** אוכל זו ושכח. אפשר דוקא בבת"נ דתולה נדרו בדבר שהוא בקום ועשה אבל בתולה בדבר שהוא בשב וא"ת כגון שאמר אם לא אוכל זו לא אוכל זו ונאנס ולא אכל להתנאי חלה השבועה מתרי"ט בת' (ח"א סי' א'):

ביאור הגר"א

כו'. שם ועלה קאמר אף אנן נמי תנינא כו' ועמ"ש למטה: **(לד)** ויכול כו' אבל כו'. נדרים י"ר כ' וע"ש פ"ו ב' בר"נ ר"ה ולענין כו' וכמ"ש בס"ס רי"ג: **[לה]** ואם אכל כו'. ע' בסוגיא שם ושיטת רש"י דהכל תלוי באכילה הראשונה בין שאכל התנאי ראשון בין אכל האיסור ראשון אם אכלה במזיד חלה השבועה ואם בשוגג לא חלה ואף לכתחלה מותר לאכול השניה כמ"ש הר"נ וכמש"ש בגמ' אף אנן נמי תנינא קונם כו' מותר מותר לכתחלה באשתו ותני עלה כו' וכמ"ש למעלה כיון שנדרי כו' מותר בככר וכ"ש שאכל האיסור ראשון שמותר בתנאי כיון שלא חלה השבועה ופי' מ"ש שם ראשונה התנאי קרי ראשונה ואכלת בראשונה ומ"ש ראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור ה"ה אם אכל לאיסור תחלה בשוגג ואח"כ התנאי במזיד דפטור ואגב סיפא נקטה כן ובשניהם פטור ומותר כנ"ל וכ"ב הר"נ. ומש"ש ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב דוקא דאכל תנאי ראשונה אבל אכל לאיסור בראשונה במזיד ואח"כ התנאי בשוגג לא מחייב כלום קרבן לא דשגגה באיסור בעינן ומלקות נמי לא בין שאח"כ אכל התנאי בשוגג ועתוס' שם ד"ח אמר כו' וכאן דוקא קאמר ראשונה במזיד כו' ולכן אמר נ"כ ברישא ראשונה בשוגג כו' כנ"ל ושתיהן בשוגג פטור בין אכל תנאי ראשון ומילתא דפשיטא היא דאפי' שניה במזיד פטור שתיהן במזיד חייב מלקות בין שאכל התנאי ראשון בין שאכל האיסור ראשון דקי"ל כר' יוחנן. ושיטת ר"י בתוס' שם דהכל תליא באכילת התנאי אם אכלה במזיד חלה השבועה בין שאכלה תחלה או אח"כ ואם אכלה בשוגג לא חלה נ"כ בין שאכלה בתחלה או בסוף וראשונה היינו התנאי כפירש"י אלא שדוקא קאמר ראשונה כו' פטור ראשונה כו' חייב שהכל תליא באכילת ראשונה אלא של"ד שאם אכל הראשונה שהיא התנאי קודם לשניה שהיא האיסור או אכל השנית קודם נמצא אכל התנאי בשוגג והאיסור במזיד פטור בין אכל התנאי קודם או האיסור קודם וזהו רישא ראשונה בשוגג והשניה במזיד פטור אכל התנאי במזיד ואיסור בשוגג חייב בין אכל תנאי קודם או האיסור קודם נ"כ וזהו סיפא ראשונה במזיד ושנית בשוגג חייב כו' שתיהן בשוגג שתיהן במזיד כנ"ל נמצא החילוק בין רש"י לר"י אם אכל האיסור תחלה בשוגג ואח"כ התנאי במזיד שלר"י חייב ולרש"י פטור וכ"כ הטור שאין חילוק ביניהם רק בזה אבל כתב ואין נפקותא רק לענין קרבן כו' אבל לענין איסורא אין חילוק ביניהם ויכול לאכול כו' אבל של איסור כו' ואם אכל כו' כמ"ש כאן בש"ע ודבריו צ"ע דהרי נ"ם נ"כ לענין איסורא בזה הנ"ל נ"כ שאם אכל האיסור תחלה בשוגג שלרש"י יכול לאכול התנאי אח"כ אף לכתחלה ולר"י אף קרבן חייב כנ"ל. נמצא מ"ש כאן ואם אכל של תנאי תחלה כו' הוא לר"ה אבל אם אכל האיסור תחלה הוא בפלוגתא אבל בסי"ז שם פסק כרש"י ויתבאר שם. ושיטת הראב"ד נ"כ כר"י וכן נ"כ הוא שיטת ר"ח אלא דקרי לאיסור ראשונה ולתנאי שניה ונריס בהיפך בבבא ראשונה חייב ובבבא שניה פטור. ושיטה אחרת להרמב"ם רנדים נ"כ כגי' ר"ח ומפרש כפי' תוס' רהתנאי קרי ראשונה ומפרש חייב היינו מלקות ומפרש דהכל תלוי בשעת אכילת איסור ולא איכפת באכילת התנאי בשוגג או במזיד ועבכ"ם שם ודבריו צ"ע דמייתי סייעתא קונם אם אכלתי ואם שתיתי כו'. ושיטת ר"ת כרש"י אלא שמפרש ראשונה היינו אותה שאוכל תחלה קרי ראשונה בין התנאי או האיסור בין ברישא בין בסיפא ופליג על רש"י בזה דאם אכל האיסור במזיד תחלה ואח"כ אכל התנאי בשוגג חייב נ"כ קרבן דלא בעינן שגגה באכילת איסור אלא בשעה שעובר על השבועה וחשונא הסוגיא פשוטה דבין ברישא בין בסיפא אין חילוק בין אכל תנאי ראשון או אסור ולרש"י צריך לחלק ועמ"ש למטה בסי"ז: **[לו]** אם תלאן כו'. טור וצ"ע דהא אמרינן בנדרים שם כי לא מוזהר בתנאה כו' וכי משום שניתוסף בככר נ"כ תנאה יהא קל בעיניו וצ"ע: **[לז]** ואם אכל כו'. שם בשבועות תלאן כו' וכאן ודאי אין חילוק אם אכל זה ראשון או זה ראשון דשניהם הן תנאים וכן שניהם הן איסורין וכאן אין חילוק בין שיטת רש"י לר"י אלא בבבא שניה דברישא אין חילוק בין שיטת רש"י לר"י דלרש"י אם אכל כאן בזדון עצמה ושגגת חבירתה פטור דעל הראשונה לא מחייב אע"ג שאכל בזדון וחלת השבועה מ"מ לא מיחייב לא קרבן ולא מלקות כנ"ל וזה הכריח לרש"י לפרש דלא כר"ת דלר"ת ליחייב על הראשונה ועתוס' שם שדחקו עצמן לר"ת וכתבו ודוחק וגם לא רצה רש"י לפרש כדברי ר"י דראשונה קרי לתנאי לעולם דא"כ בסיפא אמאי קאמר אכליה לתנאיה כו' ולא קאמר נ"כ לראשונה והדר לשנית ואמאי משני הלשון ועתוס' שם ועל השניה נ"כ פטור כיון שאכל לראשונה בשגגתה וכן לר"י פטור על שניהם כיון רבכ"א אכל לתנאה בשוגג ואם אכל כל א' בשגגת עצמה ובזדון חברתה לרש"י אינו חייב רק על השניה אבל על הראשונה לא כיון שאכל בשגגת עצמה לא חל השבועה עלית אבל לר"י חייב על שתיהן כנ"ל שאפילו אכל האיסור בשוגג תחלה ואח"כ התנאי במזיד חייב למפרע שתיהן בשוגג פטור שתיהן במזיד חייב על שתיהן כר"י לר"ה פטור על שניהן וחייב על שניהן וכתב הטור גם כאן שאין נ"ם אלא לקרבן אבל לענין איסורא אסור לאכול כ"א מהן כו' ואם אכל האחת כו' אם נזכר כו' כמ"ש בש"ע ודברי תימה הן דזה דוקא לרש"י אבל לר"י אף אם אכל הראשונה בשוגג לגמרי ואכל אח"כ השניה במזיד חייב קרבן על הראשונה והוא אמר שמותר לכתחלה וע' בפרישה שרחק עצמו מאד אבל האמת שזהו לשיטת רש"י ואפשר שסתם כרש"י וכמ"ש הר"נ (בחידושיו) ששיטת רש"י היא המחוורת שלדברי כולן קשה כנ"ל וכן מ"ש בסס"ז וכן אם תלה ככר כו' ושכח ואכלה בין שאכל להתנאי או להאיסור אלא שצ"ע דא"כ אמאי ואם אכל של תנאי תחלה דה"ל רבותא יותר אפי' של האיסור תחלה וכמ"ש כאן בסי"ז [וכן לשון אכלה משמע להתנאי ונמצא בסס"ז סתם כתוס' ובסי"ז סתם כרש"י] וכן מ"ש הטור דאין נ"ם במחלוקתן לענין איסורא וכ"ש מ"ש כאן שאין נ"ם במחלוקתן וכתב לא נזכר כו'. ונירסא אחרת כאן להרמב"ם ועב"ם. ומ"ם נראה לפע"ד ששיטת ר"י היא המחוורת אף שקשה מ"ש אכליה לתנאיה כו' לא דק כמ"ש תוס' דלרש"י צריך לחלק בין בבא דרישא אכל את הראשונה בשוגג ובין בבא שניה ראשונה במזיד כו' כנ"ל ולר"י א"צ ובסיפא תלאן זו בזו בבבא שנית זו בשגגת עצמה כו' צ"ל דחייב לא קאי אלא על השניה לבד וה"ל לפרש ועוד דלא הוי דומיא דרישא פטור ועוד מדקאמר בסיפא שתיהן במזיד אשנית כו' מכלל דבבבא שניה חייב אשתיהן לר"ת:

באר היטב

שבועת שגגות אלא אם בשעת השבועה היה ברור לו שכדבריו כן הוא כגון כשנשבע שלא אוכל ככר זה אם אמר פלוני דבר זה והיה ברור כדעתו שלא אמרו וכן משמע בס"ם גבי את לבך אנסך אבל אם לא היה ברור לו אלא שהיה מסתפק בדבר או שאינו יודע כלל הן או לאו ונשבע אם אמר פלוני דבר זה לא אוכל ככר זה אין זה שבועת שגגות ואסור בככר עכ"ל: (יח) תנאי. דבאיסורא מזדהר איניש אבל בתנאי לא מזדהר כדלעיל ס"ס רי"ג ור"כ וע"ש ס"ך: (יט) בשוגג. ואם אכל האיסור תחלה אפי' בשוגג אסור לאכול אח"כ את התנאי כ"כ הלבוש: (כ) תלאן. נמצא דעל כל א' הוי שם איסור ושם תנאי וע"כ אם לא נזכר לשבועתו מותר בשניה אבל הלבוש והב"ח חולקים ע"ז וס"ל דאף אם לא נזכר בשבועתו מ"מ איסורא איכא בשניה:

פנים חדשות — הלכות נדרים ושבועות — לקט הקמח

פנים חדשות

בענין הנשבע שלא ליקח אשה על ארוסתו ואם יעבור ישלם סך כך אין כח ביד חכם להתיר שלא מדעת המשביע וחייב בקנס אם נעשה בפני ב"ד חשוב ובקנין וע"ש בח"ב סי' ת' ובסמוך. (מסרל"א מזרחי ח"א כ"ז): **בדין** הנשבע שלא לבחק בקוביא אין לו פתרס ודין הנשבע בתורה וע"ב. (שם כ'): **שוחט** שנשבע שלא לשחוט ושלא לבדוק עוד כ"א ברשות ב' חכמים פלוני ופלוני וכו' והרשוהו לילך לבית המטבחים ומת א' מהם חקר הרב ד' חקירות כענין מדין נדר שהותר מקצתו וכו' ואם יש כח ביד שהלכם הנשאר וכו' מפלוגתא דר"י ורבי נתן. ודין הנשבע לדעת רבים שאין לו פתרס עולמים לדבר הרשות אפילו לדעתם שלא כדעת הטור ז"ל. ואם יש להתיר שבועה שלא בפני הנשבע ודרך היתר שבועת השוחט. (שם נ"ב): **בדין** הנשבע או מקבל נזירות ע"י כתב אם נאמן לומר שלא הוציא שבועה מפיו ועיין בתשובת ישרים סי' ט' וס"ם י"ז ובמהריב"ל בח"א סי' מ"א ובמהררמ"ט בח"א סי' ר"מ ובח"ב דף ו' וקל"ד ובמהררל"ס גאלנטי סי' ע"ד וקנ"ב ובמהררשד"ם סי' ס' וק"יא ובד"ר סי' ס"ו קמ"ד קנ"ז. ובבני שמואל סי' י"א ובמוהריק"ש סי' כ"ח. (שם פ"כ): **מי** שאמר הריני נזיר כשמשון הוי נזיר עוד שם סמוך לו פסק שני כנדון זה ונראה שהוא מרב אחר וע"ב. (שם דף ס"ו): **שמש** שידוכין שנעשה בקנס ובסוף שטר שבועה לקיים כל הכתוב לעיל אם כשיתן הקנס נפטר מהשבועה. ועיין במהריב"ל ח"ב ס"ם פ"ת ובמהרר"ח ן' חיים ח"א סי' ס"ו וח"ב סי' כ"ז. ובתורת אמת ס"ם ס"ד ובמהררל"ס פרלאני בת"ב דף י"נ. (מהר"ם מינץ י"ו): **הפותח** ס"ת והניח ידו על עשרת הדברות ונשבע עליהם שלא יעשה דבר פלוני נראה דהנחת יד הוי כהגבהה ופתיחת הספר כנשבע בכתוב בה ועיין במשפט צדק סי' א'. (שם מ"ו): **האומר** מתי שארכוב על סוס אתן ק' זהובים לצדקה מתירין את נדרו קודם שירכוב. יש לסמוך על טעם הפרושים בנדרים להסתפקות או ליתן איזה דבר לצדקה בשעת ההתרה הכל לפי מה שהוא אדם ולפי סנדל ודקדוקי נדרים. (שם ע"נ): **בדין** הנודר בעת צרה ונדרי מלוה. (שם ע"ט): **אשת** איש שנדרה לקיים בנדוניית אחותה עניה מה כח בעלה בזה. (שם ז'): **אשה** שנשבעה ב' פעמים על דבר עינוי נפש כגון שאמרה שבועה שלא אוכל בשר זה שבועה שלא אוכלנו והפר לה בעלה שבועה ראשונה כנגד מותרת בבשר. (שם מ'): **על** אשה שהשביעה בעלה סמוך למיתתו שלא תנשא לאחר ונשאלה על השבועה

לקט הקמח

אנשי קהלה שנתקשרו ועשו הסכמה ביניהם בכל תוקף בשבועה בנקיטת חפץ ע"ד רבים שלא לחקים ביניהם חכם סרבי"ץ תורה כנהוג בקהילות למשך שלש שנים ובלי התרת כלל ומלבד השבועה קבלו עליהם נזירות שמשון בכל תנאיו אם יעברו על הסכמה ובחומר כל הקללות שבתורה ככתוב שם בתופס השטר ע"ש ותחתמו בו ב"ת אנשים והן בעת אחר עבור ג' שנים שעברו בלתי חכם בקהל דאו קצת מהמושבעים כי היא לא תצלח וכי טוב להם אז מעתה ושתקהל תיה נחלק לב' כיתות על כן הלכו בפני ג' ת"ת והתירו להם בטענה שהי' לדבר מצוה ואז סינו עליהם את הת"ח אשר בחרו בו להיותו ראוי להנהיג את הקהלה והנה מיעוט הנשאר מהמושבעים עומדים בסברתם ומוחים בהתרת באמרם כי בשטר כתוב שאף שיסכימו הרוב אל ילכו אחריהם צרר המחבר כל הצדדים להקל ולהחמיר הן בפרטות השבועה והן בפרט הנזירות והן ברכר התנאי שעשו שלא להטות אחרי רבים והן בעיקר הסכמה שכמעט היתה לבטל את המצות ובנת מגדל בראש דבריו להיות הנידון ספק ספיקא ספק אם אלו המתקשרים לא נחשב אותם כמקבלי טובת הנאה בעבור השבועה כדעת הר"ן ואת"ל שנחשבם כמקבלי טובת הנאה כדעת הרשב"א שמא הלכה כדעת התוס' וסיעת' שסוברים שלכתחלה מתירין לדבר מצוה וסוף רבר העלה דשבועה ליתא ונזירות ליתא מכח שלא באו על החתום כי אם כ"ת איש ולא שאר הק"ק רודאי י"ל דארעתא שיחתמו כל חק"ק נחתמו אלו הכ"ת ולא לעשות הסכמה בפני עצמה שא"כ עשו זו רעה תולה להתקשר נגד רוב הקהל וכמ"ש בנוסח ההסכמה שהתנו שלא לחוש לרוב ודאי דהרי אלו עוברים וסתנים עמ"ש בתורה אחרי רבים להטות והי"ז קשר שאינו מן המנין כיון שהם מתנים לילך נגד הרוב וטסח נפשך הם נפטרים ויכולין להתיר את שבועתם לכתחלה ע"י שאלת חכם מאחר שיש צדדים להתיר להם אפילו בלתי התרה וכיון שאין כאן שבועה שכבר מתירים להם נזירות נ"כ אין כאן דהתא כהא תליא ואותם שכבר התירו בלי ספק נפטרו מידי שבועתם ובוראי שתית צריך להתיר להם תחלת סה שנשבעו שלא להתיר ואח"כ להתיר שבועת ההסכמה. ונשא ונתן באמונת סברת כל הראשונים והאחרונים וצירף ועשה אגודת סניפין דתנ"ש תית בלשון כל דאי. רכתבו הראשונים דלא מהני גם מטעם אסמכתא. גם שלא ניתנה נזירות אלא

אשל אברהם

(סימן רח סעיף ב') ויש אוסרים וי"ם. בתשובת בני יעקב סי' ו' נשאל בשותף שאחד מהם בח"ש איך שקיבל בנדר כו' שלא יוכל לשתוק יחידי כ"א בהשתתפות א' משותפי פירש ואם אמביל שחיטתו פסולה ועבר על נדרו ועשן מאחר שלא ביקש בפניו אין סנדר חל ע"ם דרלם לסתירו מאחר שלא כתב כך אלא מדרך קנס אך שסלו שהרי הקהל צריכים לתקנה זו. כדי שלא יצא תקלה מתי"ו. וכיון שכן ה"ס כמשוד לאותו דבר. ומכל מקום סעלם דלכתן ולהכא שחיטתו כשרה בהשתתפות עמו א' משותפי הקהל. ועיין לעיל סי' א' ס"ו ועיין תשובת תומת ישרים סי' י"ו וסי' ל"ו ומהריב"ל סימן מ"א ומסריט"ס סי' ר"מ וגלאנטי סי' ע"ד:

(סימן רו סעיף ח') **אם** לא שנדר. וכשמסתפק אי אמר בלשון שבועה או נדר אזלינן לקולא. תשו' ס"ס סי' ע"ז ועיין תשובת מהרי"א סי' ש"ב ומהריב"ל ח"א כלל ו' דס"ל דהוי פלוגתא דרבוותא אי נדר בלשון שבועה מהני ואזלינן לחומרא תשובת שמואל גאון סי' ד' דאזלינן בכה"ג לקולא ע"ש:

להפלאה ועוד דאפשר דאף שחתמו וכת' דכל או"א פתח בפיה בשפתיו הנזירות והשבועה דלא כן היה המעשה ע"ש. ובחלק שני ס"א ומוהריב"ל ח"א ל"ו ל"ח וס' וח"ג פ"ח ונ"ב. ומוהרש"ך ח"א ל"ו וס"ו וקי"ב וח"ב צ"ה וח"ג ע"ו. ומהרשד"ם י"ד פ"ח ורצ"א וח"ב ע"א ובני שמואל כ"ת דמיקל בנדון כזה להתיר השבועה אפי' שהיתה עד"ר היכא דאיכא טעם מצוה בהתרה ועיין חות יאיר סימן ט"ו ומשפט צדק ח"א דף י"ב וח"ב סימן פ"ה והראנ"ח ח"ב כ"ט וח"א צ"ח ע"ש ולחם רב רב"ר ומקור ברוך כ' התיר שבועות הרבים שנשבעו עד"ר מפורשים שלא לשמוע ד"ת מפי ראובן החכם אח"כ רוצין להקימו עליהם לחכם מטעם מצוה הורה להתיר ע"ש. ועוד עיין בדף מ"ב ממקור ברוך דהעלו בהסכמת רבים דחתימה אינה כביטוי שפתים. אבל בענין נזירות אם חתם במורה אני נוטה להחמיר ע"ש ובתשובה שלי בכתב יד שכתב החכם החסיד השלם כמה"ד משה הכהן יצ"ו תושב דיניצאה לדיפופארו"ס ר"ל ניש"ו שרצו להשליכו מן החדר שהיה בה והוכרח לכתוב להם כתב ידו שהיה מוזכר בו לשון שבועה והאמת היה שהעידו בפני שלא נשבע וגם הוא טען שלא נשבע העלתי בהסכמת דהח"ר משה היה נאמן לומר שלא ביטא בשפתיו ולא היה בלבו לשבועה כלל כי אנוס היה ע"ש כי מתמתי מיהן של המפשים שרברו על צדיק זה עתק בגאוה ובוז ומחמת חסרון ידיעת שרשי אמתית דיני תורתינו הקדושה מחמירין במקום שיש להקל ומקילין להיפך ולעולם החומרא היא על אחרים ומקילין על עצמן תמיד עי"ש תוכחת מגולה ואפס קצהו תראה שמסרתי ביד החכם הנז' אך אצלי באו הדברים באורך. ופרח מ"א ח"א ק"ו. (פני משה כ"א כ"ב): **ראובן** ושמעון שהיו משרתים בבית המכס ולסבה שנתרעם ראובן על שמעון העבירו מבית המכס לשמעון וכשרצו להחזירו היה בתנאי שיעשה חברה ושותפות עם ראובן לכל ימי עולם אף אם ראובן לא יהיה במכס כאשר נכתב ונחתם בשטר שביניהם עשו בכל חוזק וביטול כל המודעות ומ"ד ומודעי דנפקי מנו מודעי עד סוף העולם ופיסול עדיתן וקנין גמור וש"ח בנקיטת חפץ ע"ד המכ"ה ועו"ד ראובן לקיים כל התנאים שנתפרשו ביניהם ועוד נשבע שלא מסר מודעה ע"ז וקבל עליו נ"ש בביטוי כל פרטיו ותנאיו אם לא יקיים כל התנאים או א' מהם והעיר על עצמו איך לא היה לו שום אונס. ולעת עתה ויבא ראובן אל שמעון לשאול ממנו חלקו במה שהרויחו ויענהו שמעון שאינו חייב לו כלום יען השותפות היה באונס ויש לו מודעא. ואחר שנשא ונתן בכל פרטי המודעות והשותפות והראה פנים לכאן ולכאן העלה דחייב שמעון לתת לראובן מחצית בחלק אשר הרויח כאשר היו התנאים מטעם השבועה שנשבע בשטר השותפות ובטל המודעות הקודמות כיון דאיכא כמה רבוותא דסברי דהשטר קיים והמודעות בטילות יש לחוש לסברתם ויש לב"ד לכוף מפני חומר השבועה כי הרי לא חשב בלבו בעת השבועה אונס הכתוב במודעה אך אם במודעה כתוב שאמר שמעון לחשוב ביטולה אם יצטרך לישבע ויאמר שכן עשה וביטל שבועתו בחשאי אזי יהיה נאמן ופטור אך בטעם הנזירות לא החלים הדיבור מטעם דצדד בו ספק ספיקא ע"ש כמה פרטי דינים ומהריב"ל ח"ג כ"ה וכ"ח חילוק בין אונס ממון לאונס הגוף באונס דחרם'. והראנ"ח ח"א ס"ג. ורשד"ם י"ר ע"ז וק"ב וא"ח קנ"ח ומהר"י אדבי ס"ז ומהר"ם אלשיך. ומשפט צדק א'. ולחם רב ס"ט. (שם כ"ו):

יורה לחקל בנ"ש שנזר ראובן כשנתקוטט עם אחיו ומתוך הקטט ושברות קפץ ונזר ואמר בלשון לעז מקבל אני עלי נ"ש בער עשר שנים אם אעשה חבר עם אחי וצדד צדדים להקל מטעם השכרות שהיה בו בשעה שנזר ושהיה בתוך כעס וקטטה ואנן פיו ולבו שוין בעינן וליכא והן מטעם שלא שיער בדעתו שלאמו תתרה אפה כ"כ על הדבר ומטעם שלא הזכיר שום א' מהכינויים ומטעם אסמכתא דאיתא מ"ד דיש אסמכתא בנדרים ובשבועות ובפרט בנזירות דלר' טרפון לא ניתן נזירות אלא להפלא' ע"ש כי על כל פרט ופרט האריך בביאורו להקל ולהחמיר ע"ש. ועיין משפט צדק סי' ב' דף י"ב מוהריב"ל ח"ג כ"ח מוהר"א נ"ח ח"ב נ"ט תורת אמת פ"ו קנ"ט מהרי"ט ח"א נ"ג דף ס"ג וסי' קל"ח והרב המבי"ט ח"א סי' ן' תשובת מוהר"י בי רב. ועיין בלקט הקמ"ח דף כ"ה וכ"ו כי שם באו בפרטות רובם ככלם של הפוסקים הנושאים ונותנים בפרטים אלו דנזירות איש על מקומו ע"ש. (שם ל"ו): **שנים** שנשבעו ללכת יחד לארץ ישראל אם עבר הא' נפטר הב' משבועתו דלא נשבע אלא אדעתא להתחבר. ושזה דווקא משום דנתבטלה הכוונה אבל היכא דלא נתבטלה לא נפטר הב' משבועתו. וכל שאין התיוב אלא מכח שבועה ארם נאמן על עצמו ואפי' שהוא לתועלת חבירו. והא דאמרינן דאם עבר הא' נפטר ג"כ הב' היינו בשבועה אבל בחרם לא והיינו חרמי צבור אבל חרם יחידים שוה לשבועה. ע"ש באורך כי דין זה בארו שם דרך אגב. ועמ"ש ח"א סי' ה' במי שנדר בעת צרה שבצאתו ממנו ילך לו לא"י. ובעת צאתו נשתבשו הדרכים בחזקת סכנת רבה הורה לחקל דה"ל נדרי אונסין ואין צריך התרה ואם לא היה משום חשש היות הנדר בעת צרת היה מורה לו להתיר לו ע"י שאלה אם נתחרט עיין בבית חדש סי' רכ"ח והריב"ש רצ"א כתב דאם הפעולות הם חלוקות לא אמרינן תותר מקצתו והכ"י כתב דיש חולקים עיין שם במחבר הבפ"ם סי' הנז' ועיין מוהרי"ט ח"א י"ט כ' כ"א וכח"ב י"ר כ"ח ומורש"ך ח"ב מ"א ד"ל. ומשפט צדק ח"ב שאלה ב' בפרטי דינים שנמשך בדין הנשבע עד"ר ע"ש באורך ועוד ע"ש סי' מ"ח דף קל"ג שהאריך בחלוקים על דין זה מב' שנתקשרו בשבועה ועבר א' אם הותרו השנים ועיין חות יאיר סי' ט"ו ופרח מטה אהרן ח"א י"ו ח"ב. (שם כ"ה):

קהל שנשבעו שלא לקבל עליהם שום חכם עד שלש שנים ואח"כ נחלק הקהל לב' כיתות וזאת אומרת להקים ח"א שלא להקים כי אם לקיים השבועה ולהיות כי גברה הכת האומרת להקים והקימו הכת הב' נתקשרו מחדש עוד בשבועה שלא למנות חכם עד זמן הנז' נשאל אם יכול א' מהכת שנתקשרו ונשבעו לילך ולהתפלל בבהכ"נ אשר מינו בו את החכם. ופסק דיכול אפילו בלא התרה ובלבד שלא יקבל עליו נזירת ומרות החכם עד משך זמן הנזכר והוכיח דמעיקרא דדינא שבועה אין כאן שלא להתפלל בבהכ"נ ההוא ע"ש ובח"א כ"א וכ"ב (שם מ"א):

ראובן שיצא מהקהל שלו ולא רצו לקבלו אנשי הקהל שהלך לשם אם לא ישבע שלא לשוב עוד אל הקהל הא' והוא השיב שאינו רוצה לישבע כי אם שיקח קנין ובתוך הדברים קם א' מיחידי הקהל והלך אצל ראובן ופרש לו טליתו וא"ל קח פה שבועה שלא לצאת עוד מזה הקהל וראובן שתק וכעת רוצה לחזור באמרו שלא נשבע לא בשם ולא בכינוי ולא בנק"ח כי אם בסודר העשוי לקנות ושמעון טוען שתקע לו כפו ולא טליתו וראובן מכחיש ועוד טוען שאפי' תימא שנשבע שכבר שמעון עצמו התיר לו בפני עדים השבועה מפני חשש עונש הח' ונסתפקו אם יש חשש שבועה ואי התרת היחיד שמה התרה מאחר שהוא השביעו ואם ב"ד של ג' התירו לו אי מהניא שלא מדעת הקהל ההוא והאריך ברוחב פרטי הדינים ע"ש ולבסוף העלה דיפה עשה ראובן לחזור לקהלתו הא' אבל הב"ד לעולם אינם יכולים להתיר לכתחלה דבר הרשות התלוי בדעת אחרים אם לא בדיעבד ובדבר מצוה אם התירוהו מותר ודבר זה חשיב ליה דבר מצוה ע"ש. (שם נ"ג):

ראובן ששדך לו אשה בסבלונות כנהוג במקומו ונשבע שלא לישא א"א עליה ולכנוס עמה לחופה בקדושין ואחר זמן מה המיר דתו אחי המשודכת לרצתו ועובר על דת להכעיסו לזה ראובן אומר שהוא פטור משבועתו ורשאי לישא אשה אחרת כי מעולם לא נשבע להשחית את נחלתו בפגם משפחה כזה ואחר שבירר הדברים פסק דאם היא רוצה להתגרש וודאי שיגרשנה ולאו כל כמיניה לישא א"א עליה אך אם היא לא תרצה לקבל גטה אזי יתירו לו לישא א"א וכל זמן שתתבע גטה יתחייב לגרשה. ועיין רדב"ז א' בדין ראובן שנשבע לאשתו שלא לישא אשה אחרת ומרדה בו וכן אם שהתה עשר שנים ולא ילדה ואינה רוצה ליתן לו רשות דהעלה שאם נשבע שלא ישא עליה אשה ראויה לבנים אין שבועתו שבועה ואם היה נדר הרי אמרו נדרים חלים על דבר מצוה ואם אמר שלא לישא שום אשה חלה השבועה בכולל ואם פייסה ולא נתפייסה אנוס הוא ומתירין לו אעפ"י שהיתה לרעתה ולתועלתה ע"ש ועיין בית הלל רכ"ח. (שם קי"ז): **יורה** שמנה טעמים וסניפים להקל לראובן שמינו אותו קהלו למעריך וסבר וקבל המינוי ואח"כ מחמת דברי קנטורין שעברו בינו ובין גביר א' ע"ע הערכה בחמה עזה קפץ ראובן ואסר בלשון לעז הריני מקבל עלי בנ"ש ב"ם ב"ד שר"ע שלא לחיות מעריך עכ"ל ומפני זה גם קצת מהמעריכים מסתלקים ונמשך נזק לכללות העיר ע"כ הורה לו להקל בסי' ק"ב והסכים עמו רב וגדול בישראל ע"ש (שם ק"נ): **מי** שנדר לשם ירושלים שכשיהיה לו סך כך וכך יפריש ממנו המעשר ובשעת ההפרשה אחר שה' ית' ברך את מעשה ידיו בסך ההוא הי' לו אחות מאב שהגיעה לפרק הנשואין אין ספק שחייב לקיים נשואי אחותו המוטל עליו ושיתן לה הסך הראוי להשיאה לפי כבודה כאשר כן הדין אפי' למי שנשאת מקופת הצדקה אך אם מן המעשר יערף על הסך הנצרך לנשואיה ודאי שהוא חייב לשלחו לירושלים ת"ו ושם יבאר ענין וצורך הפרשת המעשר מכל ממנו וריוחו ע"ש ובחות יאיר סי' רכ"ד ודב"ש כ"ז ופ"נ ח"ב דף קפ"ו. (משפט צדק ס"א): **אנשי** סבילי"א נוהגים שלא לאכול בשר בימי האבילות והנה לא' מהם שאירע לו אבל והוא חולה ונשאל אם יש למנהג זה היתר אף שלא יהיה חולה והעלה שלהיותו חולה יתירו לו כדרך כל התרות ואם כולם ירצו להתיר מאחר שהדבר מותר אליבא דכ"ע והם נהגו בו איסור ודאי שיכולים להתיר ע"ש ועיין בחלק"ם ח"א ק"נ. (שם מ"ז):

ראובן ששידך את רבקה וקדשה לו ע"י שמעון אשר בא בכח הרשאת רבקה לקבל הקדושין ושמעון נדה לראובן סך נדוניא ע"ש נוסח שטר הנדר והקדושין שנעשה בק"נ וש"ח עד"ר והן כעת ראובן תובע את שמעון שיתן לו הנידר. והנידב לו בחיוב וש"ח ושמעון מסרב מלתת לו דבר באמרו שהוא התנדב ונדר לתת לו בשם רבקה ושכך א"ל שידור ויתנדב לו, וכזה טענות רבות בין הכתות ע"ש וסוף דבר לפי לשון השטר העלה ששמעון חייב לשלם הנדר מכיסו אף שאין לה לרבקה אכן אם יש לה תתן היא וע"ע השבועה כתב שאם כנים הדברים אין לעשותו חשוד והנם שעבר זמן השבועה חייב לשלם מכח השבועה דרבי עליה ובפרט שהיא עד"ר מפורשים ובטובת הנאה שקבל מהארוס ואם היו לו מעות משלו בזמן החופה ולא נתן שגדול עונו מנשוא ע"ש עיקר מעשה היאך היה דף קנ"ו. (שם נ"ג):

קהל שקבלו עליהם ת"ח להיות להם למרביץ תורה בשכר וכתבו וחתמו לו שטר עשוי בכל תיקוני חז"ל בש"ח ואחר זמן יש קצת מן החתומים שרוצים לפטור עצמם ואו' שהיו אנוסים כשחתמו. העלה דלאו כל כמיניהו לומר אנוסים היינו לחתום ולהתחייב מאחר שכתוב ונחתם ברצונם ושחייבים

והתירו לה בלי שתודיע שהשביעה בעלה ונשאת גם אמר לה לעשות אפוטרופוס על כל נכסיו ואם מנשאת תגבה כתובתה ושאר נכסיו ישארו ליתומים. הויא הפרה מחמת כמה טעמים. הפרת הנדר שלא בפני המשביע דינו וטעמו ודבר מצוה ואונס. ואם צריך לפרש מי הוא המשביע. (מהר"ר כהן ב' י"ז):

במקום דאיכא אומדנא לא אזלינן בתר לשון בני אדם ויכול להוסיף על הנדר מאומד הדעת ועיין בהלכות בהסכמות ותקנות. (שם ל"ב): **עני** שבחליו אמר שנודר לבית גופו לאדוננו שמואל ע"ה נדרו נדר ויש לו הפרה. וחילוק בין נודר בעת צרה ופירש אם יצילהו ה' שיתן כך וכך לנודר סתם. האומר דמי רביע גופי עלי או שהיה מקדיש רביע גופו שמין אותו כעבד ונותן דמי כולו כפי מה שהוא בשעת השומא לא בשעת הנדר המקדיש בזמן הזה גופו או קרקעו דמיו לעניים ויש ספק אם צריך שישומו אותו עשרה ואחד מהם כהן ואזלינן לחומרא. (מהר"ע ן' חביב ג'): **ויש** שאלה להקדש ולצדקה ואין אסמכתא נוהגת בה וע"כ והאומר שאם ישאל על נדרו יתן כך וכך לצדקה והמתרעם יתירו לו בתחלה אם נדרו ואח"כ נדר הב' גם ואם הוא דבר מועט אין ראוי להתירו וישלם. (שם ד'): **הנודר** בעת צרה אעפ"י שלא פירש נדרו כראוי חייב. מידור לגבי כסות אשתו ובניו. (שם ג'): פי' פ"ע וס"י מהלכות נדרים להרמב"ם ז"ל. (שם ט'):

בענין מי שהיו לו ב' נשים וגרשם ונשא אשה אחרת בתנאי שלא יחזור ליקח את מגרושתיו והוא קידש את שתיהן יש שהורה שאם אשתו האחרונה לא תדור עמו מדין כמורדת והרשות ביד בעלה לישא מי שירצה. ויש שהורה לעשות איסור על הנאת תשמיש גרושותיו ואינו נראה כפי דקדוק לשון שטר הכתובה שאין בה שבועה. והלשון בעצמו אינו מורה איסור כ"כ. האומר לאשתו הרי את אסורה עלי כאמי הוי נדר. (שם כ"ו כ"ז): **האומר** קונם הנייתי על בני העיר שאינו נשאל לזקן העיר. אם יצטרפו עמו שנים מתוך העיר נראה דהוי התרה. (שם נ"ו נ"ז): **נשבע** למכור בקום עשה בין בגל סוחר בין בגל סופרים אפי' בכולל אין בשבועתו כלום וע"כ. (שם ק"ד): **אופן** היתר השבועה למי שנשבע לנדם ולמי שנדר להתענות סך ימים והתחיל להתענות בקלאם ובתוך הזמן הוכרח להתיר. (שם קכ"ד): **שנים** שבוררו דיינים בקנין ובשבועה לקיים כל מה שיגזרו ואחר פסק הדין נתכא א' מהם עד שנתחברו שניהם במדינה אחרת ובררו דיינים אחרים ונשבעו שבועה שניה בלתי סתרם הראשונה. הראשונה קיימת וטוב לישאל על השניה. שבועת שוא לא שייכא בה הפרה כגון שנשבע לעבור על המצות ופעמים דשייכא כגון שנשבע שבועה נגד שבועה אחר'. הקובע זמן לחבירו לפרוע לו חובו ונשבע לו אין חילוק להרשב"א אם נשבע מעצמו או שהשביעו חבירו ולהרא"ש יש חלוק ועיין במהרד"ם אלשקר סי' נ"ח ובתורת אמת סי' ר"ל. (שם קל"ו): **הנשבע** על דבר אחד ד' או ה' פעמים והתחרט על כולן מתירין לו בבת אחת ואע"ג שמתירין בבת אחת כמה שבועות על עניינים חלוקים. (שם קל"ט): **א' שאמר** י"ו ריסיכו נ"ש ק"י כון איבניאי אם מי סינ"ו אם מילרא' קון איספי חכם ונתחרט מיד ואמר שלא היה יודע מה היה נ"ש אלא שחשב שהיא שבועה גדולה טענתו טענה. גם אופן קבלתו נראה שמורה לשיקך כוונתו אם יש להסתפק בזה. ומטעם שלא הזכיר אלא שמשון לבד הרוב אומרים דהוי נ"ש בכך. האומר קונם הנייתי על בני עירי שאיני נשאל לזקן העיר אם יצטרפו עמו שנים מחוץ לעיר נראה דהוי התרה. גם בנדון זה לא אסר ממש הנייתו על החכם כי אם שליחות בנו ללמוד עמו וע"ש. (שם נ"ו נ"ז). **המשכיר** בית לחבירו ונשבע לו שלא יוציאנו עד זמן פלוני והוב ספיר השבועה שלא מדעתו אינו כלום. (מהרד"ם אלשקר נ"ו):

בדין שבועה שאלה בכולל ופירו' אין שבועה חלה על שבועה. (שם ק'): **שלשה** קבלו עליה' בנדר ושבועה על דבר אחד ואחד מהם עבר לא הותרו השנים חילוק בין ב' לג'. ובין דברים שבינם לבינם לחוץ מהם. ובין עובר ובין ניתר. ואם כאולי ישוב שעובר. ועיין במהר"י טראני בח"מ סי' ק' ובמהרשד"ם ח"מ סי' י' ובמהרש"ך ח"ב סי' נ' ובשמו' במהר"א ן' חיים ח"ב סי' פ"ט וע"כ. (מהר"ם פדואה ס"ו): **בענין** שבועה עד"ר אם היתר מועיל בדיעבד לצורך מצוה. (שם ס"ה):

רב שקבל עליו בשבועה ובחרם ונזירת נזיר עולם אם ידרוש בקהל וע"כ. (שם פ"א): **אחר** קבל עליו בנדר בעת צרה שהיה במאסר שאם יצא מן המאסר חמשי שילך לא"י אחר ב' שנים וכו' ובהגיע הזמן היה שעת חירום ומלחמה על הים. ילך אצל חכם ויתיר לו. (שם פ"ב): **התוקע** כפו לאשתו קודם חופה שלא ישא אשה אחרת עד שיעשה א' מבנותיו והיו לאיש בן ובנות ומת הבן ילך אצל חכם ויתיר לו. (שם מ"ט): **בחור** נשבע לאמו שלא יקח אשה בלתי רשותה ואח"כ תקע כפו וי"א שאף נשבע לקחת אשה בלתי רשות אמו הוי שבועת שוא. (שם ע"ד): **מי** שנתחייב לחבירו ונשבע לו לשל' דבר קצוב בכל שבת ונתן בידו משכון אף על פי שהמלוה החזירו לו חייב לילך ולשלם כפי תנאו. (תומת ישרים ק"ו): **על א'** מבני חברה אחת שהיו רוצים הממונים לסלקו וקדם ונשבע בפניהם על כך ואמר אני נשבע על דעתכם. (שם ק"מ): **עשרים** חלוקות מגויירות בדמות אילן לנשבע או נודר לדעת חבירו. למוהר"י מיטאנק ז"ל. גם שם נדר שהודר עד"ר ודין חרמי הקהל והתרתם. (שם רי"ג): **האומר** לאשתו אם תעשי דבר פלוני אהא נ"ש אם אשב עמך. (שם ס"ג ס"ד): **בענין** הנשבע לאשתו שלא ישא אחרת עלי' בחייה ואם יעבור ח"ו ויתן לה הנדוניא ותוספת ומתו כל בניו ונפלה לו יבמה חלה השבועה גם עליה וע"כ. (מהר"י ן' לב ח"א דף י"ח):

קהל שנשבעו להחזיק למגידה לאחר דהוה ליה דינא יעשו הפרה ואם יש לסתור לדבר מצוה כשקבל טובת הנאה. ואי תקרי טובת הנאה מה שמתחייב ונקשר אחד עם חבירו. וע"כ דף ס"ט ע' ובס"ג סי' פ"ח. ובתורת אמת סי' קע"ד. (שם פ"ח): **שליח** צבור שהיה מושבע עם קהל ולא היו פורעים לו שכרו ונכנס לקהל אחר בשבועה ובחרם השני' אלה ובני הקהל הא' נוגעים בעדות. הסיא דנאמן אדם על עצמו יותר מק' עדים. ל' הרא"ש בכלל עשירי כיון שלא האמינה עליו וכו'. (שם ס"ו):

שבועה עד"ר שיש בהתרה מצות רבות מתירין לכתחלה ואם אדם נאמן לומר נתנו לי רשות להתיר והם מכחישים. (שם ס"ט): **בענין** הנשבע לאשתו שתתן לו רשות לישא אשה אחרת וכשיהיו לו שני בנים ממנה יגרשנה והיו לו. אם התירוהו בדיעבד מותר. ולכתחלה נראה דבנדון זה ובפרט אם לא ידעה מהתנאי יש להתיר ועיין בתורת אמת סי' קע"ד. (שם ע'):

ראובן בא לעיר שמעון ומכר לו כל סחורה שהיתה לו באוצרו בקנין ובשבועה לשלוח לו בספינה ידועה וכן עשה ראובן אלא שכתב שהחצי היה הולך לחשבונו והאלו שאחר לחשבון שמעון ושמעון שתק ולא הודיעו חיובו ושוב טען. הדין עמו וזוכה בכל הסחורה ההיא. (שם ע"א): **הנשבע** לאשתו שלא יוציאנה למדינה אחרת ואינו מרויח במקומו חייב לקיים שבועתו ועיין במהרלנ"ח בח"ב דף ל"ב. ובמהרש"ך בח"ב סי' ל"ו. (שם ל"ז):

ראובן נשבע לשמעון לשלם לו כל מה שיתן ללוי נראה דיכול לומר קי"ל כהרמב"ם ופטור והקשה עליו מהרש"ך בח"ג סי' ל"ד ובני שמואל בסי' י' ל' ועיין במהרי"ט ביו"ד סי' כ"א. (שם ק"א):

דבר אסמכתא או שלא בא לעולם או שלא היה בו קנין ונשבע עליו חייב לקיים שבועתו. (שם שם): **הנודר** והמזיר עצמו אם יוכל לומר לזה נתכוונתי ואם יש לחלק בין דברים שבינו למקום לדברים שבינו לבין חבירו שנים שנתקשרו עצמן בחומרות ובנזירות לדעת היותר מחמירים אם יש תקנה לדבר ועיין בבני שמואל סי' כ"ה. (שם קל"ב): **בענין** הנשבע לאשתו שלא ישא וכו' ונולד לה חולי אם יכול לישא אחרת ברשותה ואם צריך ליטול רשות מב"ד. ועיין במוהרלנ"ח מזרחי סי' מ"ו. ובמהרר"ם טראני בח"מ סי' ק"א וכח"ב סי' רכ"ב. ובמהר"שדם סי' ק"מ. ובמהר"א ן' חיים בח"מ סי' ע"א ובתורת אמת סי' רכ"ח. (שם ח"ב כ"ב): **ב' שנשבעו** לעשות דבר א' ועבר האחד אם יש לחלק בין שבועה לחרם והעובר על החרם ולא נענש אי צריך התרה וע"כ. (שם ט"ל): **בענין** הנשבע לאשתו גם קבל עליו חרם שלא ישא אחרת עליה וכו' ואם ח"ו יעבור יתן לה כתובתה מיד ואחר עשר שנים נשא אשה בלתי רשותה ואמר שלשם שמים נתכוין. איך ינהיג נידוי בימים שעבר וע"כ. (שם פ"ח): **נדר** דאפקיה בלשון שבועה. והנזירות אי נדון כנדר וכשבועה. הא והא פלוגתא דרבוותא הוי ולא אמרינן בפלוגתא דרבוותא ספק נזירות לחקל וע"כ. אין להקל בנ"ש אלא היכא דלא אמר נ"ש בן מנות ב"ד וגם דאפקה בלשון שבועה קושיא להרמב"ם וסמ"ג למה פסקו כר"י ולא כר"ש. ועיין בפליטת כ"י סי' ט'. (שם דף ע"א ע"ד):

מי שאמר אם פלונית תכנס בחצר הזה הריני לוקח נ"ש אמר לא אשב עם אשתי בבית אח' ואמר שהתנה בה"ס שכל נדר או שבועה שיעשה באותה שנה שיהיה בטל אם לא יזכיר התנאי והוא לא זכר. גם דאפקיה בלשון שבועה מותר וע"כ. ולישנא דהרי לוקח נ"ש לישנא מעלייתא הוי. (שם ע"ג): **מי** שקבל עליו במקום פלוני נ"ש וכה אמר אם אלך לקוסטנטינ"ה שלא לשבת שם ג' שנים ונסתפק אם הוסיף לומר מבלי שאחזור בכאן גם אם נתכוין לחזור לאותו מקום דווקא או לצאת מקוסטנטינ"ה הסי כשילך לו לארץ אחר' קודם תשלום הג"ש וישב שם ל' יום ואחר כך יכול לחזור. (שם ח"ב פ"ז): **אחר** שקבל עליו נ"ש בכל פנאיו ואמר שלא נתכוין להיות נזיר אלא שחשב שהיתה שבועה גדולה שאין לה התרה טענתו טענה כדלעיל מחמת כמה ספקות נזירות דאפקי' בלשון שבועה. (שם ח"ב נ"ב):

בן שקבל נזירות בעבור אמו שלא ישא אשה כ"א בעיר פלוני ועכשו רוצה לישא אשה בעיר אחרת ואמו מתרצה בכך אי מהני רשותה וענין הריני כאלו הקבלתי. (שם ח"ד דף ס"ט):

ראובן ושמעון מכרו סחורה לד' סוחרים ושנים מהם נשבעו לסלק אחד מהשותפות ולשים ללוי תחתיו והשותף לא רצה להסתלק והם טוענים כי נשבעו לשוא ולוי טוען שלא נשבעו כ"א לתת לו ה"ד מסריות אם אין עדים ללוי הסוחרים נאמנים ואם יש מיגו בתולה דבר באחרים לתולה בעצמו עם אחרים. (שם ח"ג ע"ו):

ראובן שידך את לאה שאינה בת דעת ואמה שהיתה אפוטרופסת השביעה לאביו שיכניסה לחופה מיום השידוכין עד שנה תמימה והיא גם היא נשבעה כמו כן והשבועה היתה עד"ר מפורשים אם יתברר לב"ד שיש בהתרה צורך לדבר מצוה הרשות בידם להתיר וענין הריני כאלו הקבלתי וע"כ. (שם ע"ח):

שני בעלי דינים קבלו עליהם בקנין ובשבועה דיינים ע"מ שלא יעברו ג' חדשים שלא יגזרו עליהם והיה התנאי בתוך סיום י' לסיון וי' לאלול קודם שקיעת החמה פסקו שלא מחלוקות איכא בדבר ואי טעין אחד מהם שנתכוין לא' מהמתירים נאמן וע"כ וכח"ב סי' נ"ב. (שם נ"ו): **בענין** הנשבע לאשתו שלא ישא אשה אחרת עליה ונפלה לו יבמה ועשה בה מאמר הרי זו לא יכנוס. (מהר"י קאלו ד'): **הנשבע** לשיא בתו לפלוני והיא לא רצתה להנשא לו יש חילוק בדבר. (מהר"ם טראני ח"א פ"ה): **מ"ש** לחבירו שילך וילמוד בישיבתו ועכשו טוען שסבור היה שפלוני החכם היה שם ראש ישיבה ונמצא שאינו ואינו רוצה לילך הרי זה נאמן וע"ל. (שם נ"ז): **נשבע** על איסור והיתר בבת אחת והנשבע לבטל איסור דרבנן וע"ל במהרלנ"ח ובסמוך במהר"א ן' חיים בח"ב סימן כ"א ס"ב ובמהר"י טראני ביו"ד סי' מ' ובבני שמואל

אשל אברהם

(סימן רי סעיף ב) ויש לחוש לדבריהם. עיין בבאר היטב ס"ק ו' וכ"ת כ"י ס"ח מוסיף אין הבעל מצטרף לעשרה ע"ש טעמו ותענית שהוכרז לסיבה שנראה בחלום לקצת מחכמי קהלות שנתבקשו בישיבה של מעלה שיכריזו להתענות ושיכריזו להתענות כי צרה קרובה ח"ו כו' שעלה בכתבו' וח"א סי' כ"ח שהלוי לסבנית עליו דהוי נדר שהודר מהמים ואין לו הפרה. ופ"ש בחולם להתענות בשבת ויום טוב מה דינו:

(י"ד ח"ג)

סי' מ"ב. (שם כ' כ"א) : **השבועה** חלה על ההסכמה דלא עדיפא מאיסור דרבנן דחיילא עליו שבועה. (שם רמ"ו) : **מ"ש** עליו שלא לעשות דבר פלוני ועבר ועשה ונתחרט ונסתפק אם הקבלה היתה דרך נדר או שבועה ונזירות ואם הוציא בשפתיו צריך התרה. (שם רכ"ו): **עשרה** שנשבעו שלא לחתום בשום הסכמ' מהקהלות אלא מדעת רובם ומת אחד מהם נתבטלה השבועה וע"ש בח"ב דף ק"ס. (שם רס"ד) : **מ"ש** שלא יקנה לשבת אלא חצי חתיכה בשר מותר לקנות בשר עוף ביותר מחצי חתיכה או אפילו עוף שלם אחר שיקנה שתי חתיכה בשר. (שם רכ"ח) : **מ"ש** לעלות לא"י ואביו ואמו אינם רוצים גם אשתו טוענת שתנאי כתובתה הוא שלא יוציאנה לדור במקום אחר הרי זה חייב לקיים את נדרו. (שם קל"ט) : **מ"ש** שלא ידבר עם אחיו אם לא יחלוק השותפות שיש לו עם פלוני קודם שיצא מן העיר ויצא בשביל המגפה ב"מ ואח"כ חלק. (שם ח"ב נ"א) : **בני ישיבה** שנשבעו ע"ד כולם שלא לקבל ביניהם חבר שממועתו רעה ואח"כ סב בתשובה ובני הישיבה התירו שבועת' חוץ משנים שהאחד איננו עמהם והאחר מוחה בידם. (שם ח"ב דף ל"ד) :

שמעון נשבע לקיים אשר יגזור עליו ראובן בהפרשותיו עם אשתו ופסק עליו לילך לקחתה ולהביאה לעירו וטוען שיש לו נ"ש שלא לצאת מעירו כמה שנים יקיים שבועתו ויסיים נ"ש. (שם נ"א) :

בענין ההונה אשה ונשבע שלא ישא אחרת בחייה ואח"כ נסמית מפתי עיניה מותר ע"י התרה וכ"ל מהרר"ם אלשיך סי' פ"ו וע"ב במהרר"א ן' חיים כח"ב. (שם קכ"ב) : **בענין** המקבל עליו בשבועה ובנ"ש שלא לשדך ושלא לקדש שום אשה עד הכנסו לחופה עם ארוסתו פלונית ועכשיו רוצה לחזור בו ומוען כי הוא כבן י"ח שנים והיא עדיין כבת ח' אם אביה שקבל קידושיה יאמר שאינו רוצה לתת לו בתו או יאמר אם תרצה ליכנס לחופה תכנס ואם לא תרצה אני נותן לך רשות שתשדך או תקדש אחרת פטור מן הנזירות ומהרר"ם אלשיך כתב בסי' י"ג שאם יכנס עם ארוסתו לחופה בעת שלא תהיה נדה וינרשנה תפס"י שלא בעל או אם תאמר היא שאינה רוצה בו רשאי לישא אחרת אבל אם היא ואביה מושבעים ג"כ לבלתי חזור בהם צריך לסתיר שבועתם ג"כ וכו' וע"ב במהרי"ט סי' מ"ו. (שם קנ"ד) . **אשה** שאסרה על נפשה כל שום כסף שינתן לה בתורת קידושין שלא תדעת אמה בלי שום סיתר ותרמה והתירו לה הנדר ולא התנאי. (שם ח"א של"א) : **מי** שנדר בנזירות שמשון שלא יהיה ממונה ואח"כ החרימו הקהל שמי שיפול עליו הגורל יהיה ממונה ונפל עליו אין ראוי לעכבו להיות ממונה ויש להתיר לו החרם. (שם מ"ד) : **מ"ש** הריני נ"ש עד שתלד אשתי וכו' ע"ש. (שם נ') : **מ"ש** בנ"ש שלא ישב ושלא יאכל וישתה יחד עם אחיו מותר לאכול בבית אחיו והנ"ל בבית אחר שנפרדו מהונאה אחת. (שם ס"א) : **מי** שקבל חרם ונדר בנ"ש בן מנות ולא הזכיר בעל דלוים אם יכנס בבית הכנס' מותר ליכנס במעבר ב"ס ואם נכנס במזיד יכולים להתפלל עמו וכו' ושבועה וחלם ונדר חלין זה על זה וכשיתחרט עליהם מתירין לו את כלם בבת אחת ועיין במהרר"ל ן' חביב סימן קל"ס. (שם נ"ב) : **מ"ש** הריני מקבל נ"ש בן מנוח ב"ד שלא אכנס עוד לב"ה זו ועתה מתחרט. לדל הרב להתיר. ודין נדר כל' שבועה או איפכא ומה דין הנזירות בזה וענין חרטה להרשב"א והריטב"א ז"ל וע"ש בח"ב דף קכ"ב ג' מ"ז ובמהרר"י סרלוני בי"ד סי' כ"ס : (שם נ"ה ל"ט ס"ך) : **בענין** מ"ש נ"ש בשעת נישואין שלא ישא אשה אחרת על אשתו אם היא נותנת לו לשות נר' שמותר אעפ"י שלא אמר כ"א לרצונה וע"ש בח"ב דף ק"ג ובמהרר"יב"ל בח"א סי' כ"ב בהלכות שבועות. (שם ק"א) : **בענין** מי שהוא נשוי במקום שנוהג תקנת ר"ג והלך למקום אחר ונאבד' הכתובה וכתב לה אחרת בסתם ושוב קבל עליו נ"ש לישא אשה אחרת תוך זמן ידוע הכתובה הראשונה קיימת ויהיה נזיר וע"ש. (שם ק"ד) : **מ"ש** נ"ש סתם ולא פירש הכינויים. (שם קל"ד) : **בדין** שאומר כל נדר שאני עתיד לדור הרי הוא בטל נ"ש בכלל וע"ב. (שם קנ"ב) : **נזיר** עולם יש לו התרה וכ"ש נזיר סתם בזמן הזה ועיין במהרלב"ל ח"א דף ק"ל. (שם קע"ד) : **מ"ש** בנזיר אם יעשה דבר פלוני שהו' אסור מדרבנן ועבר ועשה צריך התרה וענין אסמכתא (שם רכ"ז) : **האומר** הריני ⁁מסרל עלי נ"ש וכו' שבתוך זמן פלוני שיבא פלוני למשק שאתן לך גט מה טיבו של לשון זה. שם ח"ב דף ג' : **הנושא** אשה וקבל עליו נזירות שמשון שלא להוציאה מעיר שדר בה אביה וגרשה ופרע לה כתובתה ושוב החזירה וכתב לה תנאים מחדש ותנאי הנזירות לא כתב יש לו לדור במקום שירצה ואפי' שגירש בערמה לדעת כך וכ"כ מהרר"ם אלשיך סי' ס"ח ומהרר"ם גאלנטי סי' ע"ח פ"ו. (שם ל"א) : **נזירות** אי הוי כנדר או כשבועה. (שם ל"ו) : **מ"ש** עליו נ"ש שלא ישב תחת גג עם אשתו יש להקל בו וע"ש. (שם מ"ג) : **מ"ש** עליו נזירות שלא לאכול עם אנשים רק בביתו והלך מעירו הנדר במקומו עומד וכמה שאלות בענין. (שם ע"ח) :

ראובן כתב לבנו אם תבוא עם אמך הרי היא באיסור עמי כשהיתה ואם לאו קונם עלי בנ"ש שתהא אסורה עלי ונאנסה הבן והלכה היא כלתו אין כאן קבלת נ"ש וצריך התרה לתה שאסר אשתו עליו. (שם ק"ח) : **מי** שקידש אשה על אשתו וערערו קרוביה ואסרה עליו בנזירות ומתה אשתו יכול לכנוס המקודשת. (שם ק"ו) : **מ"ש** נזירות אם לא תרצנו אשתו לישא אחרת יגרשנה תוך ל' יום ושלא יקח כ"א פלונית ולבוא נקדם אותה תוך שנה וכו' מהו המכוון. (שם קל"ח) : **על** מי שנשבע בנ"ש לעשות כך וכך אין כאן נזירות. (שם קל"ז) : **מ"ש** י"ו שיהא נ"ש אם אדור בבית זה אינו קבלת נזירות וע"ש. (שם קנ"ח) : **ראובן** קבל נ"ש אם יגרש ארוסתו תוך י' שנים יש דרך לתת לה גט זמן. (שם קנ"ד) :

ראובן קבל עליו נ"ש ורצה שבנו יקבל ג"כ והוא נדר בתנאי וכו' ושוב חזר ונדר וחילק לאוסר דבר בתנאי או בלי תנאי. (שם קס"ד) : **כמה** ספקות במי שקבל עליו נ"ש אך נקל לקיימו ואין להתירו. (שם קע"ד) : **איש** ואשתו נכנסו בספינה אחת קטנה לטייל בים ועמד עליהם רוח סערה והאשה נעקה עד שקבל עליו האיש נ"ש שלא ליכנס עוד עמה בים ועתה נצרך מזונותיו סוככת ללכת למקום אחר עמה דרך ים מותר. (שם נ"ג) : **אין** הבעל יכול להפר נזירות שמשון שנדרה אשתו. (שם מ"ס) :

בדין הנשבע לדעת חבירו והלך והתיר שלא מדעתו לדבר מצוה. (מהרר"ם גאלאנטי מ"ז) : **על** מי שנשבע לעלות לא"י נחלוץ יבמתו והוא נשוי אשה אין בזה משום ביטול עונה ועוד שיכול לכונסה אף בזמן הזה לעלות עמו לא"י וכ"ש בשביל השבועה או שתמחול לו ותרשנו עד שילך ויחזור או יגרשנה ואינו יכול לטעון טענת אונס ואין יכולין להתיר לו וכל יום ויום עובר על שבועתו גם טענת שודדי הים אינה כלום וכ"כ מהררמ"ט בח"ב דף קנ"ט ומהרר"ם אלשיך חולק בסי' נ' ועיין במהרר"ם סדונה סי' ע"ב. (שם ס"ו) :

מודעא יש לה כח ג"כ כנגד השבועה כשהיה על דבר שיש בו הפסד ממון אבל על מניעת הטוב לא ועי"ב במהררשד"ם סי' ק"ב ובסוף הלכות הללו. (שם פ"ג) : **המלוה** לחבירו ע"מ שיפרעו לזמן פלוני ואם לאו שיהיה אסור בבשר ויין עד שיפרענו וקודם הזמן העני הרי זה מותר בבשר ויין ומהר"ר בנאחל בסי' ל"ה כתב דאסור. (שם ס"ט) : **מי** שאמר הריני מקבל עלי נ"ש בן מנות בכל תנאיו אם אזדווג עם אשתו כל ימי אין לו התרה אלא אם כן ביטל ר"ה או אימת שעשה כל נדריו ולא נזכר בשעה שנזר וע"ל ומחלוקת הרבנים ז"ל בנזירות שמשון. (שם י"ח קי"ב) : **מ"ש** אהיה נ"ש בכל תנאיו אם אשב בבית זה ט"ו יום אחר הפסח ובהגיע י"ד יום יצא ממנה ודר בבית אחר ב' שנים נראה שיכול לשוב ולדור בבית ההוא. (שם קי"ב י"ח) :

ראובן היה חייב לשמעון סך מעות בשטר ובשבועה לזמן קצוב ובתוך הזמן ירד מנכסיו ומצאו לו סחורה וקפצו עליה הנושים וגם שמעון קפץ וחלקוה ביניהם ונתרצו הב"ח בחלק ההוא. ושמעון לזמן הקצוב תובע יתר ההוא הדין עמו כי אין לראובן טוען שמחל לו בפירוש אלא שאומר כי מן הסתם מחל (מהרר"ם אלשיך ל"ב) : **אשה** שהיתה יודעת אומנות מיוחדת וגלתה סודה לאחר בשבועה שלא יעשה האומנות עם שום אדם זולתי עמה גם הוא לבדו לעצמו אסור ועיין במהררי"ט ח"ב דף פ"ו. (שם כ"ז) : **האומר** בנדר שלא אעשה דבר פלוני אינו נדר ואם היה ע"ם פותחין לו פתח ממקום אחר. (שם ע"ח) .

קהל שגזרו חרם וקנס שלא ימכר היין ביותר מחמש' דינרין המדה ועבר א' ומכר בז' וקנסוהו אם לא נתן הלוקח ז' לא יתן אלא ה' וגם אם כבר נתן יחזיר לו המוכר הב' העודפות וענין הנשבע שלא למכור ומכר וע"ב בתורת אמת סי' פ"ט. (שם ע"ה) : **האומר** לאשה נשואה מקבל אני עלי נ"ש שלעולם לא אשא אשה כ"א אותך. בלשון לע"ז. ואחר ימים נשא אשה ושוב נתאלמנה האשה ההיא והלכה והיתה לאיש אחר יש התרים לנדר ומחלוקת בנדר שהוציא בלשון שבועה או איפכא. ונזירות בלשון שבועה. שם מ"ז ק"ג :

ראובן נדר למשודך עם אחותו סך מעות בכניסתו לחופה ונתן לו קצתם ונכנס ישלים השאר. (מהרר"ם מדינה י"ד ע"ט) : **ג' שותפים** שעשו שטר לזמן י' שנים בשבועה ונ"ש ונפל ספק במשמעות השבוע' וגם אם בשביל שעבר א' נפטרו הב'. ואם היו השבועות ב' וג' ענינים וע"ל במהרר"ם סדונה סי' ס"ו. (שם פ"ח ק"ג ס' י"א) : **בענין** לוי שיבם את יבמתו ונשבע לה שלא ישא עליה בחייה בתוך י' שנים ולאחר י' שנים אם ירצה לקחת לו אשה ולא תרצה היא לעמוד עמו נשבע שיגרשנה ויפרע לה כתובתה ולאחר ח' שנים התיר את שבועתו הותרה השבועה אפי' לאחר י' שנים ואינו מחוייב לגרש. (שם נ"א) :

ראובן נשבע עם ט' בני אדם וכל א' ע"ד כולם לכל דבר אשר יסכימו רובם וכשנתייחדו היה על דבר מסים אחר ימים נפלה מחלוקת על קיום בעל תורה ורוב מהמושבעים יצאו מהקהל ומכריחים לראובן על זה. (שם נ"ב) :

ראובן תבע לשמעון סך מעות ויאמר לו שלפני הקהל יעמוד או לפני דיינים מותרים ושמעון היה בורח עד שניזמו לראובן ובירכו לו אנשים בשבועה לקיים וכו' ופסקו נגד שמעון ורוצה לחזור בו צריך לידע אם שמעון חשב איזה דבר בלבו בשעה שנשבע דיני אונסים. (שם ק"ח) :

ראובן מכר לשמעון ובנו סחורה בהקפה והרשהו לילך למ"ה וכשראה שנתעכב לבוא נתפשר ועשה שטר מחילה בשבועה וביטול כל מודעי ועכשיו טוען כי אנוס היה ומסירת מודעה לא מהני וע"ב בתורת אמת סי' פ"ו. (שם ק"ב) : **בענין** בחור יתום שנשתדך עם בת ראובן בשבועה אם יעבור שיקבל נ"ש ולנעקת אמו התיר לו לראובן השבועה גם הנ"ש מותר. (שם ק"ד) :

ראובן מת ושמעון אחיו רוצה לייבם נגד כ' שבועות. יכופו אותו לחלוץ או יפעוהו בנדרים או יחלימוהו פעם. (שם ק"ו) : **בענין** ראובן שנשא אשה בתנאי שלא ישא אחרת אלא אחר י' שנים ומחילתה בטלה מעכשו וכל זה בשבועה ועד"ל ולדון כדברי הראב"ד ז"ל ולאחר ימים חלתה חולי ארוך גם לא השלימו לו לפרוע והרשוהו והתירו לו השבועה הרי זה מותר. (שם ק"ו) :

כולם לקיים ולשלם לו בכל מכל כל אשר נתחייבו לו אפילו שלא היה מתחייבים בש"ח וכ"ש ששבועת ח' היתה ביניהם והיא מחייבתם בלי ספק ע"ש דף רי"א (שם ס"ז) :

ראובן ששרך את בתו לשמעון בתנאי שלא יוכל לצאת שמעון לקצת מקומות ונתחייב שמעון בקנין ושבועה ושאם יצא שיפרע קנס לת"ח נ"ז מהנכסים שהם מופקדים כעת ביד לוי ושעבדם לכך ולהיות ששמעון חלף הלך לו למקום שלא היה לו לילך באו הגזברים והוציאו מיד הנפקד מעות הקנס עד אשר ישאלו עליהם לחכם והעלה שאין ספק דשמעון חייב בקנס מאחר שעלה כבר ובא ביד הב"ד ושלפני' משורת הדין יניחו לו מהם קרוב לשליש וראובן חמיו פטור מקנס והשבועה שעליו בשטר השידוכין מאחר ששמעון התנו קדם להפר ברית השבועה ע"ש דף רע"ד ע"ב. (שם ע"ה): **יבאר** הראית שהובאה בפסקים וכתבים סי' רנ"ד ספ' השולח ע"ד שיוכל השליח להקים איסור על המשלח וכו' עיין שם. (אמונת שמואל ס"ו) : **יחיד** שתקע כפו בשבועה לק"ק לחזור ולהיות אצלם בקהלה אחר כלות ששה חדשים והנה אחר צאתו משם נשתבש ונסגר הדרך לפניו מחמת הגייסות אין יוצא ואין בא כי חסירא סכנתא ושאל מאת יחידי הק"ק הנזכר ע"י כתב שיאריכו לו עוד הזמן וכן עשו והן עוד היום לא יכול לשוב אל ביתו וכתב להם והם כתבו לו שישלח להם כ"כ מעות לעזר חמסים והוא שלח והנה סגירת הדרכים מתמדת והק"ק אצים אותו לקיים שבועתו ובא יבוא והוא רוצה להפטר בטענת שכבר מחלו לו ובטלו לו הזמן הא' והשבועה אחת וסמך אמה שהובא בסימן רכ"ח סל"ס ע"ש. וטוען אונס סכנת הדרכים. סוף דבר העלה שלא נפטר משבועתו ועדיין היא רובצת עליו לפי שמשמעות אחר כלות ששת חדשים הוא כל יום ויום כשיתוקן הדרך הוא אחר כלות הששה חדשים אם לא מפני הסכנה שע"ז הוא יחוש לנפשו אם אונס אמיתי הוא לעכבו שלא יבא ע"ש ועיין בתורת אמת ר"ל ומהר"ל נ"ח קל"ו והריב"ש רצ"א ודנ"ם וקנ"ם ובב"י תה"ם סי' ע"ב והט"ז והרב בעל פני משה ח"א חילקו בין כשאמר ביום בבי"ת או ליום בלמ"ד ע"ש החילוק שבלמ"ד מורה ומוכיח שני דברים ושני חלוקות הא' היא שבועת הענין מצד עצמו והב' הוא לקביעות הזמן לורז הפרעון וא"כ אם קביעות של הזמן עבר עדיין שבועת הפרעון מצד עצמו קיימת אבל כשנשבע לפרעו או לבוא ביום פ' בבי"ת הכל דבר א' הוא ושבועתו אינו אלא על עצומו של יום כי הבי"ת מורה על כך ע"ש ובה"ב פרח מטה אהרן צ"ג בדין ראובן שאמר לשמעון שיריק לו את ביתו והוא ענהו שאינו רוצה להיות ימי חורף אך שבר"ת ניסן יריק אותה ונשבע לו ע"כ ש"ח ע"ד ראובן והמב"ה ובהגיע הזמן חלה פני ראובן שיניחהו לדור עוד ד' חדשים אחרים וראובן נתרצה לו וא"ל שאדעתא דשבועה קמייתא קא מנח ליה ויהי כאשר עברו הד"ח שמעון טען שבאריכות זמן האחרון שהאריך לו כבר פטרו משבועתו ואינו חייב לצאת והעלה דחייב לקיים שבועתו ולצאת עכשיו מאחר שראובן לא א"ל כשהאריך לו הזמן הרי אני כאילו התקבלתי עדיין הוסר שבועתו עליה רידיה רמיא לקיימה והיו כופין אותו ב"ד לצאת ולקיים עי"ש ועיין מהרשד"ם י"ד ע"ט ופ"ג וקמ"נ וקכ"ב וקי"ד ומהראנ"ח ח"ב פ"ש מ"ג וכ' ע"ש ודרכי נועם י"א. (שם י"א) : **מי** שנשבע לאשתו שלא לישא א"א עליה ומרדה בו ואינה רוצה לשמשו העלה דספיים לה ואח"כ דמתרינן בה ואם עדיין עומדת במרדה יתירו לו שבועתו שלא מדעתה וישא א"א שהרי לא נשבע ע"ם לבטל מפ"ו וקי"ו הדברים אם מסה שחייבתו התורה ע"י מרידתה נפטר כ"ש בסה שנתחייב הוא מעצמו וכן העלה הדין כמי ששחת עמה י"ש ולא ילדה ואפילו שנשבע לה אחר שכבר שהה י"ש וכללא כייל ותני דכל זה מיירי בשלא כלל דברים המותרים עם דברים האסורים אבל אם כלל דברים המותרים עם דברים האסורים מנו דחיילא השבועה אאסורים חיילא נמי אמותרים בכלל ובשב ואל תעשה ולפיכך אם נשבע שלא לישא אשה בת בנים אין שבועתו כלום ואם היה נדר הרי אמרו נדרים חלים על דבר מצוה. ואם נשבע סתם שלא לישא שום אשה חלה השבועה בכולל. ועכ"ז דעתו נוטה שאם פיוסה ולא נתפייסה שהוא אנוס ומתירין לו ע"ש ועיין לחם רב סי' נ"א הולך מסכים בדין זה. (רדב"ז א') : **מי** שנשבע לתת לחבירו סך כך וכך ולא השיגה ידו אלא למקצת אותו הסך לכ"ע שבועה חלה על הכל ועל המקצת ואין לומר דכיון שלא יכול לקיים את כולה לא יקיים מקצתה אלא חייב לתת מה שידו משגת ודעתו נוטה למי שנשבע ואסר לאכול ככר זה דפטר נפשיה באכילת כזית ממנה ונ"ם להיכא דאמר איני יודע מה היה בלבי או שאמר כוונתי היתה לסה שיהיה מובן מלשוני וכיוצא ראוי בכזית פטר נפשיה ע"ש ועיין מהרי"ם ח"א א'. (שם ס') : **יבאר** במס' שבועות דבור אחד בתוס' פ' כל הנשבעים ל"ה אי הכי אפי' עבר זמנו נמי אע"ג דאין שייך כאן אא"כ אין לחוש שעדיין לא פי' שום טעם ואעפ"י שפי' רב נחמן משום כדי חייו לא משמע דקאי אהא אי הכי עכל"ה עי"ש פי' בארוכה. (שם ס"ד) : **הא** דאמרינן אין מתירין את הנדר והשבועה עד שיחול היינו דוקא היכא דתולה שבועתו ונדרו בדבר א' או בזמן כגון שבועה שלא אוכל ככר זה ואם אשאל על שבועתי לא אוכל בשר או שנשבע שלא לאכול בשר מפסח הבא ראשון דאין כאן שבועה כלל עד שיגיע הזמן או עד שיקיים התנאי שתלה בו שבועתו אבל מי שנשבע על דבר א' שתי' או ג' שבועות ונתחרט ומצא פתח לשבועתו ודאי ששתיהן שבועות וראויות לחול בזמן א' אלא שאין שבועה חלה על שבועה ולפיכך מתירין את כולם בפעם א' כנהוג בלשון רבים מותרים לך מ"ל שרויים לך ש"ל מ"ל מ"ל אין כאן נדרים וכו' וכן מוכח מהרמב"ם פ"ו מה"ש ע"ש והלק"ם ח"א קי"ח. (שם צ"ח) : **כיון** דפריעת בעל חוב מצוה מי שנשבע בחלום לפרוע לחבירו ליום פ' יש לחוש ולקיים שבועתו וצריך הרטה והתרה כדין נדרים ושבועות של הקיץ וכמ"ש תרשב"א הלכה למעשה בשם הגאונים ועיין הלק"ט ש"ב גדו"ה מ"ש על הנשבע לפרוע לחבירו אם עובר משום ש"ש ובסי' רל"ו יבאר מ"ש ש"ש אין לה התרה ע"ש. (שם צ"ט) :

ראובן שנדר בנ"ש שיגרש את אשתו והוא קרוב לפסח ואמר בלשון ערבי אהיה נ"ש אם תהיה לחשבוני במועד כיון דנ"ש אינו בשאלה והתרה ואפילו שיתחרט או שימצא לו פתח ובין שהוציאו בלשון נדר או שבועה חייל ואין לו תקנה אלא שיגרש אותה קודם המועד ותשאר מגורשת כל המועד ואח"כ אם ירצה יחזירנה ויברך לה ברכת אירוסין וז"ב ואם נתקדשה לאחר תפסי בה קדושין ואין זה גם מעושה ובאונס כיון שע"י גם זה נפטר מסזונותיה ואינה כאשתו לשום דבר ואין זה אונס גמור שהרי ברעתו ורצונו נדר והביא עליו את האונס ומה שהצריכו האחרונים להתיר כל נדר ושבועה שיש לו לכל הבא לגרש הוסרא בעלמא הוא. אך אם אינו רוצה להחזירה הצריכה גם אחר להתירה לכתחילה לשוק מפני חשש אונס הנזירות דאיתא בגם ראשון עיין שם. (שם קכ"ו) : **אם** השבועה שהשביע אדם לחבירו וענה אמן אזלינן בתר כונת המשביע או הנשבע העונה אמן. יש הפרש אם השבועה שהשביע היא שבועת בטוי כגון אם אכלתי היום אם לא הנחתי תפלין היום משביעך אני ואמר אמן חייב ואם אמר לו משביעך אני אם לא אכלתי היום ואמר אמן והמשביע אמר שבדעתו היה אם לא טעם כלום והנשבע אומר שלא היה בדעתו אלא אם לא אכלתי סעודה היום לעולם אזלינן בזה בתר דעת הנשבע דפיו ולבו שוין בעינן אבל בשאר שבועות שמשביעין הדיינים או שמשביע אדם לחבירו לפרוע לו חובו וכיוצא בודאי בתר המשביע אזלינן ראל"כ לא שבקת חיים לכל ברי' עי"ש. (שם קכ"ז) : **עיין** מ"ש בהלכות רבית משם רדב"ז סי' רע"ח בדין מי שנשבע לבטל איסורין דרבנן בקום עשה כגון שנשבע לאכול שומנו של גיד או לשתות סתם יינם שלא חלה שבועתו ומוטב שיבטל השבועה בשב ואל תעשה אף שהיא של תורה ולא יעבור על איסורא דרבנן בידים ותמהו עליו שהרשב"א סי' כ"ד כתב היפך מזה ושכ"כ בתשו' תרי"ד והכריח שדעתו נוטה לדעת הריטב"א מהפעמים שכתב שם סימן רע"ה עיין שם (שם קצ"ה) : **העלה** דלחייבו קרבן בעינן שבועה בשם אבל לעבור אפילו בלא שם מחייב ולענין נדר שהוציאו בלשון שבועה וכן להיפך אף על גב דרוב מפרשים דלאו כלום הוא אבל מאחר דאיכא נמי מאן דס"ל דידות שבועות כשבועות והאידנא כבר נהגו להוציא הנדר בלשון שבועה והשבועה בלשון נדר הכי קי"ל בנדרים הלך אחר לשון בני אדם והוי נדר. (שם רנ"ג) : **אחד** מהרבנים המלמדים שכעס על תלמידו שהיה מתרשל בלימוד ולהיות שהתריז התלמיד כנגדו קפץ חרב ונדר בנ"ש שלא ילמוד עוד אצלו ועתה רוצה להחזירו יען הוא משתדל בלימוד כעת ויש ספק אם אמר שלא תלמד אצלי או א"א אם תלמוד אצלי ועוד שבשעת הנזירות אסדו החברים זה יהיה אם יתמיד התלמיד להתרשל בלימוד והוא ענה כן יהיה כל זמן שיהיה מתרשל ויש ספק אם דברים אלו היו תוך כדי דבור לנדר או אח"כ. עוד יש להסתפק מאחר שהרב זה רגיל לומר בליל יוה"כ כל נדרי בלשון עבר ועתיד ומכוין לשנה שעברה ולשנה הבאה. ועוד יש לצדד דכיון שהיה מוכיחו על התרשלותו בלימוד אי הוי כאילו פירש בשעת הנדר הסיבה שבשבילה נדר או דלמא בעינן שיפרש ממש בשעת הנדר שלא היה מסיבה שהתריז כנגדו. וסוף דבר מפני התנאי שהיה נוהג להתנות בכל נדרי של יוה"כ גם על מה שעתיד לידור ולישבע בשנה ההיא שיהיה בטל ולא יהיה בו ממש העלה בצירוף שאר הטעמים שעשאם סניפים פסק דתנאו תנאי ואם לא היה זכור לו בשעת הנדר הנדר בטל והתנאי קיים וצירף לו ג"כ דהשתא שרגילין כל העולם להוציא הנדר בלשון שבועה ובפרט בלשון הלעז דיש פוסקים שלא חל בעיקר תנאי הכל נדרי נפה לתקל בפרם וזה ע"ש. (שם רע"ם) : **מי** שנשבע לחבירו לפרוע לו לזמן קצוב וחל להיות בשבת רוב הפוסקים פסקו שחייב לפרוע בשבת דאתי שבועה דאורייתא ודחי איסורא דרבנן והיינו דוקא לגבי הלוה ולא גבי המלוה שיקבל המעות אלא יניחם הלוה ברשותו. ודעתו ז"ל כא' מהם אך אם אפשר להתיר לו אין לך צורך שבת גדול מזה ויתירו לו ואם לא יאמר לו המלוה הרי אני כאילו התקבלתי ואם אינו רוצה ימנה לו מעותיו ויניחם בביתו או ברשותו סדעתו ולא יביאם דרך ר"ה ולא יחלל עליהם שבת בדבר שאסור מן התורה דלא התירו אלא דוקא אסור טלטול המעות שהם במוקצה מדרבנן אבל איסור תורה לא התירו דמאי חזית ובפרט דאיסור השבועה אם יעבור הוא בשב ואל תעשה ולהביא המעות דרך ר"ה הוא חילול שבת בקום עשה. ועיין לחם רב ר"ב במי שנשבע לפרוע סתם ונתן משכון נפטר משבועתו. והרלנ"ח קל"ד ובסישרי"ם ח"א נ"ו. והלק"ם סי' ש"ב גדו"ה בח"ב. (שם רפ"א) : **האומר** הרי עלי או אני נשבע שסכאן ועד ל"י אקבל עלי כך וכך

אשל אברהם

(סימן ריד סעיף ב) **ועל** זרעם. ואי רבים הסכימו לדבר א' אי דינו כנדר ושבועה. וכן אי יש לחלק אי סקבלה נעשה ע"ם או בכתב; וכן אי צריך רוב בני עיר לבטלה או סגי בדעת החתומים על התקנה. וס"ה אי המיעוט יכולים למחות בהביטול או כשהחכם עיר אינו מסכים בהביטול. עיין תשובת ב"י סי' ס"ז בארוכות ובטור ס"ס רכ"ז. ובינם ולדים כלל ג' וש"ע סי' רכ"ב ורכ"ח ס"א ורכ"ח סל"א. ועכ"ם כשנעשה בפומבי ובפרסום יש להמחות בביטול. ועיין בריב"ם סי' קע"ח שהיך מתירין חרמי ציבור כיון דא"א מתיר נדרי עצמו. ועיין בת' מהרמ"ג סי' ע"ד שהורה שבועה בכתב אינו כלום ולא המתנדבים נוגעים בעדותן כמה. ועיין תשו' מהלם ליהושע סי' ב' דשלא בדעבד סו"ל לתקנת ציבור התרה ובתשובת מהלב אמנני ס"ו וסי' ק"ב דבמנהג תשובה ע"ם ח"ת אפי' בלמעה א"י לבטל מנהגם ובאינו חשוב אם אינם בני תורה אסור להקל בפניהם ובלמעה מותר מאח"כ בשהסה כ"ת כשאי להקל לפניהם; ובסור שכתב סתם דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור דצריך התרה חכם בפתח ותחטה ולא חילק בין ב"ת או לא ע"ש בדברי הרב הנ"ל וכן סעלה דאחוני מקום שלא אכלו בשר בכניסתת היאה והלכו למקום שמקילין בו דמותרים המה לאכול שם לפיוח לא קבלו מלד סדין אלא דבמקום דירתם א"נ לכך דים להם בשר בשפע ועי' שם סי' ס' מ"ם בשם הרב מוהר"ח שבתי ובסי' ח' ובסי' ז' מ"ם תוס' דניחא אשטעדוה ובתשו' הרב מהרשד"ם ובסי' יו"ד שם דבסתגון א' עולים כדעת הרא"ש באוכן שמקרלים את דברי הר"ן שגם הוא מסכים לדבריו ועיין סר"ח א"ח סי' תנ"ה בארוכות ותשובת מעם אשר דף ק"ל עד גמירא : (שם) **וסיוב** לתורה. **עיין** תשובת בית יהודה אי דוקא לדבר איסור או למצוה שלא התבטל אבל בהסכמה לדבר סייג ל"ח סכי ועי' ש"ע סי' רכ"ח סל"ל :

תעניות או אקבל עלי לתת כך וכך לצדקה ובאר הימים ולא קבל עליו כלום והנדר לא הי' אלא שיקבל ולא קבל שאלו אי עבר על בל תאחר או על לא יחל או על תרווייהו קאי או לא עבר כלל והעלה דאם עבר הזמן אשר קבל לקבל עליו התעניות או נתינת הצדקה עבר על לא יחל ובל תאחר ובכל שעה קאי באיסור שני הלאוים דהא קיימי עניים ובידו להתענות . אבל אם אמר סתם או שאמר לא אפטר מן העולם עד שאקבל עלי כך וכך או אתן לצדקה כך וכך מחייב לאלתר לקיים מה שנדר לעשות אבל אינו עובר לאלתר וכן משמע לישנא דקאמר וצדקה מחייב עליה לאלתר וכו' ולא קאמר עובר על לאו וזהו דעת הרשב"א. והרמב"ם כתב האומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר ה"ז נזיר מיד שמא ימות עתה ואם איחר נזירתו ה"ז עובר בבל תאחר ואין לוקין על לאו זה ומיהו א"א הרי עלי לנדור צדקה כך וכך ועברו ג"ד עובר בבל תאחר דצדקה הוקשה לקרבנות לבל תאחר . אבל לענין תעניות לא ראינו שהוקשו לקרבנות הלכך אינו עובר בב"ת וכו' ע"ש . (שם רפ"ד) :

ראובן שדך את בת שמעון בקנס נסור וש"ה כל א' ע"ר חבירו ואח"כ כעס שמעון לסיבה ושלח כתבים לשותפו שהיה במקום ראובן שיעשה באופן שימחול לו ראובן השבועה וכן היה . אחר זה נזדמן לו לראובן אירוסין אחרים לקחת את בת לוי והתנה עמו שיאסור עליו את בת שמעון כי ירא שמא יחזור ויפתנו לשוב לקחתה וכן נעשה לאסרו עליו וכאשר דימה לוי כן היה ששמעון פתה את ראובן והב"ד הנמצא שם התירו לו והפקיעו השבועה והקנס אשר היה לו עם אחי הכלה שניה בת לוי באופן שכתבו לו שטר מחילה . ואחר שנשאה נתגלה הדבר שהמחילה היתה באונס ובמסירת מודעה . ועל זה נפל מחלוקת אם יש לו התרה והסכמת הרב והרוב היתה להעמידה באיסורא ושלא עלתה לו התרה שהתירו לו כי אם דוקא ע"י שעוד פעם אחרת במעמד כולם יפרע הקנס משלם לאחי הכלה בת לוי ומרצון נפשו ימחול לו כדי שלא להכשילו וכן נעשה גם ויזהר על האיסור שאסרו על בת שמעון ונתן רשות לב"ד שיתירו לו הכל נעשה ברצוט הטוב ע"ש . (דרכי נועם ח' ו') : נ"ש דאפקי' בלשון שבועה כתוב שם דכל מצדקי' דמצינ' למעבד ולומר דלא חל עברינן ובמעשה שהיה עשה סניף משום שע"י קיום הנזירות היה בא לידי קטטה בביתו והו"ל כעין פתח וחרטה. וזהו אוסרן דעתא דעבדינן ביה עוברא אפי' במקום שבועה ונזירות באשר האריך וביאר פרטי האוסרנות שם בחה"ם מסי' מ"ז עד נ"ר ע"ש ויאירו עיניך . וגם בי"ד סי' ל' ועיין פ"ם ה' וס"ב ח"א . ועיין מהרי"ם ח"א י"ט גם צידף שלא היה ידע בהסכמה שהיה עובר כל הנודר בנ"ש ולכן כתב דלא חייל וכדי שלא להקל שיתירו לו ויאיימו עליו לבל ישוב עיין מהר"ל סי' נ"ו ועיין במחבר עצמו כ"נ בדין זה דכתב דהיכא דאיכא תרתי למיבותא בגון דאפקיה בלשון שבועה ושלא הזכיר אלא שמשון רדיינינן להקל אליבא דכ"ע . ושם יבאר טעם דנ"ש ליתיה בשאלה ודין הזכרת התוארים שבמקום מצוה יש לעשות מסנו סניף ויבאר חילוק דאיכא בין נודר דניחא ליה באותו נדר לנודר משום קנס . ועוד שם אם יש בנ"ש דין אסמכתא ועיין מהרי"ם ח"נ י"ד כ"ר דהאריך לבאר פרטי נ"ש וחומרו . ועיין בהלכות קטנות פרטי ההלכות שנכתבו ממוהריק"ש ומאתי הצעיר ע"ש למצא דברי חפץ . ועיין הר"ם אלשיך מ"ז הסבי"ם קל"ד ש"כ. (שם י'): מי שנשבע לחבירו על דבר א' מחמת סבה ואח"כ אירע שפטרו חבירו מהשבועה מחמת ביטול הסיבה ואח"כ חזרה אותה הסיבה וצריך חבירו לקיים אותה השבועה שנסתפק אי אמרינן כיון שהותר שעה א' בינתיים הותר או נימא כיון שהסיבה שבשבילה נשבע חזרה להתקיים חייב חבירו לקיימה והעלה דכיון שהותרה שעה א' הותרה לעולם ובנדון ההוא חעלה דבלא שבועה חייב לקיים התנאי שהתנו לפי שיש בו משום אל תעמוד על דם רעך עי"ש וח"ב מפרח מטה אהרן צ"נ נכתב לעיל באמונת שמואל מ"א. (שם י"א): מי שנשבע לאשתו בכתובה שלא לישא א"א עליה בחייה ואח"כ הוצרך להרחיק נדוד עם מושל עיר שהלך למרחקים ונכשל זמן רב בחולי האפוקונדרי"ש דהיינו מאל"ה אינקוניי"א שר"ל שגוברת עליו המרה שחורה ודואג אל לבו ונלאו הרופאים למצוא תרופות למחלתו ולא מצאו יען כולם כא' הסכימו שהחולי הזה היה בא לו מחמת מניעת ההרקה ושאם לא ישא אשה שבודאי יתגלגלו הדברים בחולאים עד שלא יהיה לו תקומה וימות ושכך נמצא כתוב בס' הרפואות ומשום דחמירא סכנתא דנפשות מאיסורא דשבועתא הוכיח כראיות להתיר לו שבועתו שלא מדעת אשתו וישא אשה אחרת ויחיה ולא ימות כאשר כן נעשה ונתברר שחזר לבריאותו. (שם כ"ו) :

ראובן ששדך את בנו עם בת שמעון וקבעו זמן לנשואין ובמשך הזמן לקחה הכלה בחולי העפולים וכהתה עיניה . העלה דאין מקום לחייב לראובן בקנס הכתוב בשטר השידוכין אף עפ"י שיש בו שבועה מאחר שיתברר שהוא מקום קבוע שאין לו רפואה ע"ש וכבר נכתב בא"ה דיני קנסות ע"ש ורדב"ז קכ"ד. (שם ל') : ראובן שנתחייב לפרוע לשמעון סך מעות לזמן ידוע ואסר ע"ע אם לא יפרעם באותו הזמן שלא לאכול בשר ויין והן כעת שהגיע הזמן מטה ידו ואין לו אחר שחילק וסתר את דברי מי שהורה שהוא דומה לחא דתנן חלה הוא או בנו או שעכבו נהר הרי אלו נדרי אונסין . וביאר מ"ש אנוס ד"ם וחילק בין אונסא דמגלינא ושכיחא לאנוס דלא שכיחא ושעניות הוא מלתא דשכיחא ושלכן צריך לפרשו . וביאר עוד היכא דתל' הנדר בימים ואפשר שבבוא הזמן לא יחול ע"י שיקיים התנאי אין חכם יכול להתירו סוף דבר העלה מאחר דהאיש הזה הוא ת"ח ומדין התורה הוא פטור מן החוב שהרי אין לו לשלם אחר הסידור שתקנו חז"ל שאין ביד שמעון לאסוף את לבבו שלא להתיר לו דקא עבר על לאו דלא תנוש ובכן מותר לו שישאל על נדרו בפני ג' ויתירו לו אפי' שלא מדעת שמעון כיון דתועלת שמעון עבר מחמת שאין לראובן לשלם לו ע"ש ועיין רדב"ז פי' פ' דאם יש לו כדי מקצת חובא לא אמרינן כיון שאינו יכול לקיים שבועתו כולה לא נקיים מקצתו דהשבועה חלה על כל פרוטה וחייב לשלם הנמצא בידו מכח השבועה ע"ש ח"א . (מהרי"ם א') :

חכם שעברו בינו ובין רעהו דברי ריבות וקינטור יען היה רוצה לדרוש והאחד היה מקניטו שלא ידרוש וקפץ בנ"ש ואסר אהא נזיר אם אדבר עמך מכאן ועד י"ש אם לא ארבר למחר והן כעת אומר כי לא נתכוין אלא כדי שחבירו ירבה עליו ריעים שידרוש הנה שם סתר דברי המתיר נ"ש זה מכח שדימהו לנדרי זרוזין וביאר מהו נ"ז ושם ביאר שלשון בני אדם כמ"ש אם אדבר ר"ל אם אדרוש ודחה שתי ראיותיו. (שם ב'): נשאל באשה שנזרה בנ"ש אם הלך לבית פ' אם יכול הבעל להפר נזרה כיון דנ"ש ליתא בשאלה ואין בו התרת חכם והוכיח והעלה דבעל מפר בין נדר שיש לו התרה ובין נדר שאין לו תתרה דע"ד בעלה היא נדרה . והוכיח דנדע כח החכם מכח הבעל וביאר טעם לסה נ"ש ליתיה בשאלה שהרי לא בא ע"י עצמו אלא עפ"י מלאך ולא מצד שהוא חסור מצד עצמו ע"ש . גם הביא תשובת רדב"ז כ"י אלף פ"ה על אשה שאסרה שאם תתפור עוד שום בגר לבעלה שתהא נזירה בנ"ש והפר לה בעלה וא' מהג' פעמים שהתיר הוא דהפרת הבעל שנדר הנזירות הוא של עינוי נפש ויכול להפר וחלק בין אשה שנדרה בנזיר לנדר ע"ד רבים ע"ש. (שם ד'): הורה להתיר לחכם ודיין העיר שהריר הנאה משמעון ליטול פרס מכים הציבור אף שמעותיו ש"ש תוך קופת הצדקה והנדבות של הק"ק כל זמן ששמעון נותן סתם ושאחר שנתן אינו יכול לחזור בו וליקח חלקו ה"ל חלק שמעון שאינו מבורר ומותר . ועוד הוכיח דראובן שהוא מודר הנאה משמעון אפילו שלא היה שם שום נותן ומקבל אלא ראובן ושמעון יכול הגבאי לתת לראובן תחלה וליקח אח"כ משמעון . וביאר למי שאסר בקונם הנאת חוב שיש לו אצל אחרים ומת שהבנים נוטלין החוב . ושם שהלוה יכול לאסור חפץ א' על ב"ה אבל לא לאסור כל נכסיו . ואם הדיר לוה למלוה שאמר קונם הנאתי עליך לא חייל עליו דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"ש . עוד ש"י דהנוטל מיד הגבאי אין כאן טובת הנאה לבעלים ולפיכך חכם זה יכול לקבל הפרס שלו מאת הגבאי אעפ"י שמודר הנאה משמעון ע"ש דיש אוסרין . (שם ה') : הורה פנים להתיר למי שנשבע שלא יעשה יין למכור לא ליהודי ולא לארמי מפני שהעלילו עליו שמכר לישמעאלי ויש לו קצת יין עשוי מקודם שנשבע שבעת התחיל להחמיץ שמותר למכרו שהרי הוא לא הוציא בשפתיו שלא למכור אלא שלא לעשות למכור ופיו ולבו שוין בעינן וכיון שכן מטה שעשה בשבילו ג"כ יכול למכור ודלא כרשב"ל דאסר משום דאזלינן בתר דעת הנודר עיין בש"ע סי' רי"ח דאסר ע"ש . (שם ז') : שלשה שהסכימו בדבר א' וכתבו ותתמו שנשבעו ש"ח והן כעת א' מהם הוא אומר שהן אמת שחתם אך שלא הוציא בשפתיו נסתפק אם הב' חביריו נאמנים עליו להעיד שבימה ונסתפק בדבר וכמעט דעתו נוטה דאין לכוף אותו עפ"י עדותם אפי' שלא היה חב' נוגעין בעדותם כיון דלדידיה הוא בריא לו שלא הוציא שבועה מפיו ועיין הסבי"ם ח"א סי' ד"ם ובתשובה שלי קי"א . (שם י"ד) :

ראובן שבעת צרה נדר ואמר ז"ל אהא נזיר כשמשק ב"ם ב"ר שד"ע ובכל דקדוקי הנ"ש אם אכנס עוד לפרוש בים לעולם אח"כ נתגלגלו הדברים שהוכרח ללכת ולהיות שראובן סמך על מי שהורה לו להתיר וגם שאוהבם ביורעם ענין הנ"ש שהיה סוכרח לילך אנסוהו ע"י עובדי כוכבים בחוקה והכניסוהו לספינה והפלינה הרי זה לא חל עליו הנ"ש ובנה יסודו בהיות שהדבר יש בו ס"ס ואין צריך התרה ושם הוכיח דנ"ש לא הוי מדרבנן ושנ"ש בלשון אסמכתא הוי נ"ש . וסוף כל סוף יחזיק במעוז דברי הגאון אביו הסבי"ם ז"ל שכל נדר הותר ע"י פתח דאדעתא דהכי לא נדר אין צריך שום היתר מדאורייתא אלא מדרבנן דהו"ל נדרי טעות . וע"י דלא כל הפתחים שוין פתח דעכשיו צריך התרה מדאוריתא אבל פתח דמעיקרא א"צ אלא מדרבנן דה"ז נמצא מוטעה בנדרו . ושם יבאר היכי הוי פתח דעכשיו כמה דפתח ה' ית' למשה כי מתו כל האנשים ופתח דמעיקרא הוא כעין ההיא דהנן פ' ר"א קונם שאיני נושא את פ' כעורה והרי נאה וכו' ע"ש פרטי דינים רבים גם בהות יאיר ס"ו בנדון דומה לזה האריך הדיבור והביאור בחידושי דינים ושקיל וטרי עם דברי הפוסקים ויסה להקל ולהתיר לו נדרו ע"י חרטה או פתח עי"ש . (שם י"ט ד' כ"א) : יקוים ויאשר נ"ש שקבל עליו חכם קהלה א' בהיותם ראובן ושמעון מתריינים לפניו ואמר א' מהם לחכם ספני מה אתה עורך הטענות לפני בעל ריבי א"כ נבקש חכם אחר שירין אותנו או קפץ ואמר הריני מקבל עלי נ"ש ב"ד בכל

ראובן ושמעון היו מסקוטטים ולוי הכה שמעון והלך שמעון לשופט העיר והסרו בו סיבות לדין מורס ולא רצה ולוי נשבע כדי שלא יכוהו ואמר בפני עדים אם היה בלבו אין עליו עונש שבועה . (שם ק"ט) : בענין ראובן שנשא אשה בשבועה שלא ישא אחרת ועברו י"ב שנים ולא ילדה והתירו לו את שבועתו מותרת גם לענין הכתובה ולשון הרא"ש ומהרי"ל . (שם ק"ס) :

ראובן ושמעון בררו להם דיין א' בשבועה וחזר בו וחוב נתרצה וחייב כנתבע אף ע"פ שנסתלק דינו דין . (שם קי"ו) : שנים שבררו להם דיינים בקנין ובשבועה אפי' שלא יצא א' מהם מן העיר עד שיפסק הדין וא' מהם יצא למלאכתו גם לא הוי גזרת הדיינים הוי זה עבר וענין סילוק הדיינים אחר ששמעו הטענות . (שם ק"ל) : רב שהלה ומנו אחר והיה עליו עד שנשבע שלא לעשות דבר בלתי רשותו ושוב הלה הוי הרב שיתיר לו את שבועתו ולא רצה והלך לפני ג' והתירו לו הרי זה מותר . (שם קל"ב) : בענין בחור שנשתדך עם בת פ"ה בשבועה ועד"ר שלא לקדש אשה אחרת בעולם ועבר על שבועתו וקדש אשה אחרת הרי זה יגרש . (שם קל"ג) : בענין ראובן שנשתדך עם בת שמעון בשבועה שלא לקדש אחרת והלך ונשתדך עם בת נפתלי והתירו לו השבועה ונשבע וקבל ח"ש שלא לקדש את בת שמעון ואכיו טוס דבר לפני מותו שרלוי לקדשה והתיר השבועה השניה פטור גם מהנזירות וע"ב . (שם קל"ו) :

ג' שותפים נמכה שהניס פסה נתפשרו עם הקהל בשבועה והשלישי אינו רוצה כולם פטורים ועיין שם . (שם קל"ח) : בענין מורדת בבעלה ושמעה מאיש עלי' ונר' שקר ואם שמדה כך י"ב חדש מותר לישא אחרת אפילו כשנשבע לה מקודם ע"ר ב"ד שלא ישא אחרת ויתירו לו השבועה וע"ע במהרי"ל בת"כ סי' כ"ב . (שם ק"מ) : שותפין בעסק אחד בשבועה שלא ליפרד איש מעל אחיו ואם יגרשו האחד שילך לו השני והשר גירש את שניהם אין אחד מהם יכול לחזור ולעסוק לבדו. (שם קמ"ב) : הנוהג איסור בדבר שיש בו מחלוקת אינו יכול לנהוג אח"כ כדברי המתיר . ועיין בד"ר סי' כ"ב . ובמהרש"ך ח"א סימן פ"ח . ובמוסר"ש לורית' סי' ו' ובמוסרי"ס איסרלה סי' כ"א . (שם מ' קכ"ט) :

שמעון קידש את בת ראובן בשבועה שלא להוציאה מן הארץ הסיא ועושה לה סקנות גדולות כדי שתלך אחריו לעיר אחרת הרי זה עובר על שבועתו ועיין במ"ש סי' ס"ל . (שם קמ"ו) : חכם שנשבע שלא ליטפל לא בצרכי ציבור ולא בצרכי יחיד מלוה שיסירו לו שלא מבני העיר וע"ב . (שם קמ"ח) : שותף שנשבע להשתתף וכתב נאמנות אינו נאמן לומר שהתיר לו השבועה . (שם ק"ס) : רב שנשבע ללמד לבני עיר א' זמן פס ואחר כך חזר בו מכמה טעמים מספיקים מסדין עמו . (שם ר"י) :

ראובן ושמעון עשו שטר בירורין לברר כל אחד דיין ביריד פלוני לראובן בירר ושמעון טוען שאלו שבירר אינו רוצה להיות דיין וראובן טוען שיבור לו אחר חייב לברר ולסדר טענותיהם לפניהם . ועיין במוהרש"ך ח"א סי' קס"ד . (שם ק"ב) : המתחייב עצמו בעד חבירו בקנין ובשבועה בסך מה אם לא יתן את בתו לפלוני ושוב כשלא רצו להתיר את השבועה שלא מדעתו חייב לשלם . וכ"כ מהרש"ך בח"א סי' ס' . (שם א"ס כ"ו) : אב לוה לבנו שלא יתחתן בנדוניית ג' בטסין מע"ס אלפים לבנים לכל אחת ונשבע ללוי ליתן לו קי"ך וטכשיו טוען מחמת נוולתו אביו הדין עם לוי . (שם נ"ס) : בענין מי שנשבע שלא ישא על אשתו ומתו כל בניו ורוצה לישא אחרת באמרו שאשתו התירה לו השבועה גם ג' אנשים נאמן לענין השבועה אבל לא לענין הממון ואם תרצה לגאם יתן לה הכל . ומהרש"ך בח"א סי' כ"א כתב שאינו נאמן אפי' לענין השבועה . (שם קנ"ח) : על שטר בירורין בשבועה לעמוד על פיהם בין בדין בין בפשר ושוב אחד מבעלי דינין טוען שאח"כ נתפשרו ביניהם ומאלו זה לזה ענין הפשרה ולא ירדו אלא לדין תורה הדין עמו ואם טען שמעולם לא נשבע אלא לעמוד בדין תורה נ"ע . ועיין בד"ר סי' נ"ת . (שם ח"מ ח') :

ראובן ושמעון עמדו לדין וגזרו עליהם הדיינים שכל אחד מהם יפרע מחצית החוב שחייבים ללוי ועוד גזרו על ראובן שיתן לשמעון מנה תוך חדש ימים ונשבע ראובן על הדבר ושוב חושש על ממונו שאם עכשיו יתן המנה לשמעון אולי כשיבוא לוי לגבות חובו לא ימצא לגבות ממנו וישלם הוא הכל . צריך הוא לחוש לנפשו מחמת השבועה אם לא שכבר הגיע זמן פרעון חובו של לוי . (שם נ"ז) : מותרין העיר שנשבעו למוכס אחד שלא יתנו המכס לזולתו מהו הכובה . ודין הסיג גבול רעהו . (שם ס"ד) : הנשבע לשלם בגדים לחבירו פטור אם ישלם לו במעות ולענין הפרעון יש לספר . (שם סק"ב) : מי שנתחייב עלמו בדבר שאינו קלוב ויש חשש לשבועה. (שם פ"ב): האומר הרי אני מקבל עלי נ"ש כ"ש בעל דנילה שלא לדבר עם פלוני נראה דיש להקל וענין נדר בלשון שבועה. ונזירות דין נדר יש לו. (שם י"ד ע"ה קל"ח): שמעון נשבע לאחיו ליקח את אחות אשתו ואח"כ רצה לישא אחרת וקבל עליו אחיו כ"ש אם כה יעשה. הו' עליו . (שם פ"ו) : בענין בחור יתום שנשתדך עם בת ראובן בשבועה ואם יעבור שיקבל נ"ש ולפקם אמו הסיר לו ראובן השבועה גם הנ"ש מותר . (שם ק"ד) : לא בכל ספק אמרינן להקל. וע"ל אמון לבוא הייתו ביאה הייתו חזרה . (שם קנ"ם) : שליח נבחר שיבא מב"ה שלו לב"ס אחר וקבל נ"ש שלא לחזור ועשו ב' ב"ה ביניהן שלום ורעות ושני החזנים ילכו להתפלל איש שבוע אחד בב"ס אחר הרי זה מותר . (שם קנ"ד) : מי שנדר בנ"ש ואחר סבור הייתי דיתנו כשאלה אין להקל להתיר . (שם קנ"ז) : לא אמרו נדר שהותר מקלתו הותר כולו אלא כשניתר מאליו בלי שאלה היה בעיקר הנדר מעות או בשאלה ע"י פתח אבל בחרטה לא . (דברי ריבות נ"ס רל"ח) : שנים נתחייבו בשבועה לעשות עופפות וחלה א' מהם חולי תמיד וכל עסקיו נעשים ע"י אחרים השני פטור . (שם ס"א) :

ראובן שאמר אני נשבע לדעת חכמי ארץ ישראל שלא ישב עוד שמעון אתי עמי ולא יהיה עוד עוסק בנכסי יש לו הפרה . (שם ס"ד) : על שטר חיובים ושבועות שהיו בין שני אנשים על לקיחת מכה הקהלה : (שם ס"ה) : על שטר חתום בשבועה מקהלה בני קהל פ' שלא ליקח בן חכם מרבין תורה ביניהם לדורם ולא לחכם קבוע כל זמן שהחכם אביו יהיה קיים וכו' שרלוי להתירה . (שם ס"ח) : אחד היה עובר על שבועתו וטוען שתנאי היו דבריו והוציא שטר מקום בעדים על כך שנשמר שמירה לא הוזכר תנאי אינם נאמנים . (שם ס"ו) :

ראובן נתחייב בקנין ושבועה לתת סך עולו' לשמעון לזמן פלוני ואז לא היה בידו ובשעת הפרעון ישנה חייב ליתנם לו . ועיין במהרשד"ם ח"מ סי' כ"ח . (שם פ"ד ק"ח) : שנים שנשבעו זה לזה ועבר האח' . (שם קל"ח קמ"ה קס"ה) : בענין רבים כשנשבעים איש לאחיו אי מהיר כמושה לו מוכה וע"ב . (שם רס"ה) : אם הופר השבועה מוסיף חיוב או הוי זירוז בלבד . וע"ב במוסר"א ך חיים ח"ב סי' ס"ו . (שם פ"ד קס"ש שנ"ד) : על מ"ש שנשבע לגרש בקהל פ' ה' שנים ובתוכם יצא ואין בממונותיו כלום . (שם רנ"ס) : הנשבע לחבירו לפרוע לו חובו לסוף ג' חדשים מכ"כ בגדים שהיה ממתין להם כל אמה לערך כך הינו יוסר מהשער הקלוב בשביל פשרה שעשו ביניהם ולא באו הבגדים והוא רוצה ליתן מיד מעות בעין לערך שהיו שוים בשעת הפשרה ומבירו אינו רוצה הדין עם הנשבע וע"ש אופן הפרעון . (שם סי"ט) : ראובן נתחייב בשבועה להרביץ תורה בקהל א' ונתנו לו מעות להוצאת הדרך להביא את ביתו לשם ותזר בו אין בחזרתו כלום וחייב להחזיר המעות. (שם שמ"ו): בענין ראובן שנשבע ליקח את בת שמעון בעבור טובה שהוא מקבל ממנו והלך והסירה מחמת מענה שהוא שהולך שעבר עליו ושוב נשבע עד"ר ליקח את בת לוי ולא שוב אשה עליה גם קבל נ"ש שלא יתיר שבועה זו חייב לקיים השבועה השניה וע"ב . (שם סע"ח) : בענין שנשבע לאשתו שלא ישא עליה וכו' . (שם שנ"ם) : נזירות שמשון שהוליאו בלשון שבועה גם לא אמר א' מג' כינויים טוב להתיר את נדרו . (שם ק"ם שנ"ב) : ראובן קבל נ"ש אם יאכל בבית אביו כל זמן שהשר משרת יהיה עמו אין לו הפרה. (שם ס"א) : הגוזל את חבירו והיה עליו שלא יגלה הדבר והשביעו על כך ומת הגזלן ונמצאו מעות שלו בידי הנגזל ונשבע בערכאות של עובדי כוכבים שאין בידו כלום של זה יש לגמגם ומ"מ הוא פטור משבועתו ומהנזירות שקבל עליו ואי תמה שלא נעדים נאמן במנו וכו' . (משפטי שמואל י"ט) : נשבע לעבור על מצות אם יש חילוק בין מפורשת לשאינה מפורשת : (שם ס"ג) : בענין ראובן שנשבע לאשתו שלא ישא אחרת עליה ועבר ונשא ונשבע לנשים שלא יכוף אשל הראשונה מהו . ואין כר' דחייב להשקיחה בעד הכוש לכונהם וע"ב . (שם פ"ח) : מי שנשבע שלא לישא אשה על אשתו ונתגד עם אשתו שנייר' וכו' אין ראוי לסיום ממונה . (שם ס"נ) : בדין כולל דברים המותרים עם דברים האסורין . (שם ק"י) : מ"ש הליני עקבל עלי נ"ש כ"ד אם אלך בחוסה יסודה לא ילך וע"ב במהר"י לח וכפליסה ל"י סי' ט'. (שם ז'): ראובן לא רצה לעמוד עם שמעון בדין מוה ושמעון מתמה זה עבר עמו על שבועתו שמחלו זה לזה ותכשו בערכאות של עובדי כוכבים נקרא עליין בין על השבועה בין על הסביעה.(מהר"ר גגלח מ'): בדין הכיש שנשבעו לסדדי וע"ב . (מהר"ם איסרלס ע"ג ס"ג) : יורש שנתרצה בלוואה מורישו וקבל עליו בח"ס לקיימה אינו יכול לחזור בו . וע"ש בסי' כ' . (שם נ"ג) : מי שנדר עליו ועל בנו בעת צרה עד שיהיה כן י"ג שנה וירא שמא יעבור שלו נדר ועל בנו אינו נדר . (שם ק"ג) :

ראובן נתן מסך לבן שמעון ע"מ שיסתלק בזיווג א' וקרת ועשה ושוב ראובן תובע לשמעון בערכאות של עובדי כוכבים לו' שמקדון הוא ביד בנו יכול שמעון לישבע שלא נתן ביד בנו ממון למקדון או שאין ביד בנו כלום משלו וע"ש . (מהר"לח ן' חיים ח"א ג') :

ראובן שהיה דרכו ללוות מקראי ברבית קלולה ופורע לו הרבית והקרן והאר ולוה ממנו וכו' ונא הקראי לתבוע חובו יש להסתפק אם יכול לישבע ספה שאינו חייב לו אלא סך כך אחר שיתשוב וינכה הרבית שנתן לו ואם מת ויורשיו תובעים חוב אביהם נראה שאינו יכול לישבע וע"ש . (שם קי"ג) : מוכר שקבל עליו בחרם ושבועה שלא יערער על המכירה וערער על דמי המכירה שהיה בהם קצת אונאה אין עליו עונש שבועה . (שם ס"א) : בענין שנשבע לאשתו וכו' ושלא יגרשנה בלתי רשות ב"ד והיא מורדת וע"ל במהרי"ל ח"ב סי' כ"ב . (שם מ"א) : מי שנשבע וקבל חירום שלא לבטל מודעה שעשה

אשל אברהם

(סימן ריו סעיף כ') בכל המתבשלים . ראובן שהנדר עלמו בשס"ב אם יאכל חמין עד פורים . אס"ה מותר בפת חם וחמין שאמרנו דאינו נכלל בלשון כ"א לקרות אותו חמין . ואם סנהר צריך פסח את שיקיימו עיין סי' בנ"ל ותשובת בית יוסף סי' י"ח : (שם סעיף ט"ו) מותר ביין תפוחים . ופשיטה דלא נאסר ביין נמוקים . אלא א"ב בלאו"ה דאימלך עליה בפליו . ואפשר כאן לא בעי טעמה דאימלך לאסור לפי מ"ש נש"ע דאם מספקים מתנו מיעוטין כי הסיר את בשמן שומשמים אסור . ועיין תשובת מהר"ם הלוי קי"ד סי' י"ב ותשובת פ"ס סי' פ"ו :

(סימן ריח סעיף א') והולכין אחר הענין . כהן וזקן אחד נדב לבו ונשבע להיות בחברת ג"ח ומלו היו נותנים לו הסקדימה שיעבור לפני ראובן שהיה עובר לפניו מקדם מתנה . ולאחר שהיה בא זקן לידי מריבות עם א' מבני החבורה והעבירוהו מהקדימה ועכשיו רצה להספיד מהטענה דהלעפסיה דהכי שיורידוהו מגדולתו לא נשבע אין בשבועותיו ממש עיין תשובת ג"ב סי' י"א מי שנדר שמן לנדקה ואח"כ שמן שטוב לבו"ש ושאל שבגאה ממנו שמן טעוה ואמר לא נתכוונתי אלא שמן עיין תשו' ז"ח סי"ג : (שם ר' בהג"ה) ואם לאו הכל אסור . אם הקהל הסכימו בחרם מי שאינו פורע מס מסך מס ולמעלה לא יכול לחם לחתנו כ"א סך הקרוב ונולד ספק בגזרה מרבנן או רופא אינם פורעים מסים בכלל אי נכנסים גם כמה בסוג התקנה סי' רשב"ן והרפמ"ס ח"א סי' ז' ומקור ברוך סי' כ"ם ועיין תשובת כ"מ סימן ל"נ דסעלה לחומרה ועיין עוד שם סי' ל"ד :

(סימן רכ"א סעיף יו"ד) יכול לכתוב לו כתב . ומכח זה כעלה בס' משפטים ישרים סי' פ"א על קהל שהסכימו בחרם שלא יסעד א' מהם לסקל אחים כתבו וחתמו אדבר בכ"י ואח"כ נפל קטטה עם יחיד א' מהם על לא חתם בכסו לספרו משבועתו דהכינה אינו כהוליה בשפתיו דמי . ועי' סי' רל"ב סי"ב בהג"ס :

(סימן רכג סעיף ב) אם מת יורשנו . ראובן קבל עליו נזירות שמשון שלא יהא בנו עוד ממוך על שולחנו ויהיה ריקם ואין לו להספרנס ומתפלפים ברעב ומשה מתחרט אלא שאלמי היה אי יש לו היתר לנזירתו . אי יתן לבנו כלי היתר להחיות את נפשו . הנה מדברי ריבעי"ח ח"מ סי' סמ"ך משמע לכאורה דלשון על שלחנו לאו דוקא . ומשמה עומד באיסור אלא נדר להתיר מטעם דהוליאו בלשון שבועה וקי"ל דנדר שהוליאו בלשון שבועה לאו כלום הוא ופ"ם נזירות . רשד"ם סי' פ"ס והריב"ל בכלל ו' דנזירות ונמום ונדרים י"ד כלל כ' א' ועיין תשובת פ"ס סי' י"ג :

על נתינת גט ושוב בשעת נתינת הגט ביטל כל המודעות מהו. (שם נ"ז) : מי שנשבע שלא לגלות סודו לשמעון האם יוכל לגלותו ללוי ולוי יגלנה לשמעון. (שם ת"ב ח') : בענין הנשבע לאשתו וכו' ויצא קול עליה שזנתה. (שם כ') : חכם מ"ת בקהל א' שנשבע שלא להיות עוד חכם בקהל יש לו התרה וע"ב. (שם כ"ג) :

ראובן אסר איסור על נפשו שאם הק"ק לא יעשו לו דין נגד שמעון שביזהו לא יכנס להתפלל בתוך הקהל ההוא ונתוועדו טובי הקהל וגזרו על שמעון שהוא בתוך זמן כך יבקש מחילה מהק"ק ישאר בכבודו ואם לאו יורידוהו נראה שלא יוכל ראובן לבוא בתוך הזמן הזה להתפלל בקהל. (שם כ"ח) :

בענין ראובן שאירס לו אשה בשבועה וקודם שכנסה נסמית עיניה א' והשנים קצובה לכך והוא במקום שמשום תקנת רגמ"ה ועוד יש חרם בהקהל שלא יקח אדם אשה אחרת כל שיש לו ארוסה הוא פטור מלכנסה ויש להסתפק אם יש לכופה לקבל גט או שיתנו לו רשות לישא אחרת וע"ל הכונס אשה ונשבע וכו'. (שם נ"ח) :

ראובן נדר לעלות לא"י בספינה הראשונה ההולכת לשם ואח"כ הרתה אשתו ונתחרט וגם היא מעכבת וע"ב. (שם מ"נ) :

ראובן נתחייב בשטר לפרוע לשמעון י"ח אלפים לבנים בג' שנים ג' אלפים בכל ו' חדשים ואם לא יפרע בסוף ששה חדשים הג' אלפים יפרע בסוף שנה ו' אלפים וכן בזה האופן עד שבג"ש יפרע משלם ונשבע על זה. אם יכול שמעון להכריח לראובן לפרוע בכל ו' חדשים השלשה אלפים מכח השטר והשבועה או אם הכוונה הוא אל תשלום פרעון הי"ח אלפים לבנים בסוף הג' שנים. (שם מ"ו) :

חברת קצת אנשים שקבלו עליהם בחרם ונידוי לבלתי הפרד אחד מהם ללכת אל חברה אחרת ואח"כ תקע איש אחד כפו ונשבע להיות בחברה אחרת ואף ששאלוהו אם היה מושבע לת"ח השיב שמעולם לא נשבע לת"ח. ישתדל עם החברה הראשונה מהמתרימים שיתנו לו רשות להתיר את עצמו ע"י שאלה לחכם. שבועה על נידוי וחרם או איפכא אי אמרינן בזה אין שבועה חלה על שבועה חרם ונידוי אי הוי דאורייתא או דרבנן. בדין הנשבע לעבור על ד"ת או ד"ס וע"ל נשבע על איסור והיתר וכו'. (שם ס"ב) :

בענין הנשבע לאשתו שלא ישא אחרת עליה גם לא יגרשנה וכו' בדין שבועה וקנס בהדה וע"ל במהר"ם מינץ סי' י"ו שבועה על שבועה אימתי יש לה תלות. דבר שאין אדם חייב עליו מן הדין לא אמרינן תיהוי אין כאן שבועה אין כאן וע"ב בבני שמואל סי' י' ל'. (שם ס"ז) : דין נדר בטעות והתולה נדרו בדבר הצריך הרב בפירושיה. (שם ע"ב) : בדין הנשבע כנגד תקנת הקהל וחילוקים שיש בדבר. (שם ע"ח) :

ראובן נשבע לקרובי כלתו בעת האירוסין להשיאה עם בנו בהסחת הפסח הראשון ונתנו לו קרובי הכלה מעות הנדוניא להכין צרכי הכלה לזמן הנ"ל והגיע זמן המועד מיהתרע ראובן משבועתו באמרו כי עדיין אין לו הכנת בית וכל צרכי הכלה אין להתירה בלתי רצון הקרובים והאשה. וע"ש זמן היתר השבועה מתי הוא. (שם ס') : מי שהיה חייב לחבירו מנה ונשבע לפרעו לזמן פלוני והגיע הזמן נתן לו משכון כעד החוב והרשהו למכרו נראה שהפטר בזה וע"ש. (שם ס"א): בענין הנושא אשה והתנה עמה שלא ישא אחרת ולא יגרשנה וכו' ונשבע ותלה וגרשה בתנאי אם מתי וקודם זה התירו לו השבועה ומתי מתליו ועמד עשר שנים ולא זכה לבנים ועתה רוצה לגרשה ותושם לשבועה גם לתקנת רגמ"ה ועיין במהרש"ך כת"א סי' ק"ד. (שם ס"ט) : הנשבע כנגד כיבוד אב ואם מה דינו. ועיין במהרש"ל לוי סי' כ"א. (שם ק"ב) : בענין ראובן בהסחת קטטות שהיו לו עם אשתו נשא אחרת וקבל עליו נ"ש שלא להתייחד עם אשתו הראשונה והוציאה מביתו והיא צועקת על בעלה והוא מתחרט ורוצה להחזירה אך הנ"ש עומד בפניו יש להסתפק. (שם ת"ב נ"ט) : מרביץ תורה בקהל א' שאלוהו יחיד מהם בפני קצת מאנשי הקהל ההוא ולבן קטן ונדר בנ"ש כ"ת וכו' שלא לשרת עוד בקהל ההוא על שמעו חרפתו ולא השיבו ואסר על עצמו הספרים אשר היו פורעים לו ועכשו הקהל חפצים בו ורוצים בכבודו גם הוא רגיל לבטל נדריו בה"ס הכי זה מותר ופ"ש דין נדר בטעות והתולה נדרו בדבר הצריך הרב בפירושו. (שם ע"ב) : אלמנה שנטלה קנין ושבועה לקיים צוואת בעלה ושוב רוצה לחזור בה ולגבות כל הכום כתובתה ואומרת שעשרה מודעא אין הדין עמה. (מהרר"ש כהן ח"א מ"א) :

ראובן נשבע לשרת את שמעון כתנאו כך וכך שנים ובתוכם הלך אצל לוי ונשבע לו לשרתו ג"כ כך שנים מהיום ההוא והלאה. נראה דכיון שלא חלה השבועה על משך הזמן שהוא מושבע עם שמעון ה"ל לא חלה מהם ואילך. וחילוק בזה לאומר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שאוכל תאנים וענבים דחיילא אענבים וע"ש ובסמוך בתורת אמת סימן קנ"ז ובמהרר"י"ט סי' כ' נ"א. (שם פ"ב) :

שמעון נשבע לראובן לפרוע לו בעד לוי והוציא ראובן כתב שאינה ראיה מספקת על חיובו שמעון הפטור משבועתו. (שם פ"ו) : יחיד שהלך לקהל אחד בכעס ונשבע שלא לזוז משם ואח"כ נתחרט וי"א שהיה מושבע שלא לצאת מקהל שיצא ממנו. (שם פ"ח) : המתנה אחרי מות אביו שלא יהנה מנכסי עזבון אביו ושוב מת אחיו שירש אין לו חלק ונתלה בנכסים שירש אחיו מאביו או בתולדותיהן. (שם נ') : בענין כנושא אשה והתנה עמה וכו'. (שם ק"ד קע"ד) : בענין ראובן שהידך את בתו לשמעון ונשבע וכו' ורוצה לפטור עצמו שאין בשמעונתיו כלום וע"ש טענת אונס ומודעא ובת"נ סימן ע"ב ובמהרר"י"ט ת"מ ס"ס נ"ב וע"ב. (שם קנ"ס) :

ראובן ושמעון בררו דיינים מותרים בשבועה ונסתלק א' מן הדיינים ועכשו ראובן רוצה לברור בעלי תורה שהשבועה במקומה עומדת. (שם קס"ד) :

ראובן רצה לגרש את אשתו ואמר שנו לי כך וכך ואם תמתדו שאחזור בי הרי מעתה ומעכשו אשתי זאת אסורה עלי כאסרה עליו אם לא יגרשנה יוכל לישאל על נדרו אפי' בלא רצון האשה וקרוביה. (שם דף נ"ם) : בענין הנשבע שלא לגרש את אשתו עד עשר שנים ועברו ד' ולא בא לה הורת בנים ורוצה לפטור עצמו ג"כ מתנאי ששם להחזיר ט"ו אלפים לבנים שנתן לו חותנו מירושת אביו וטוען שאונס היה בשעה היא כי לא היו שם ב"ד. (שם מ"ב ס"נ) : מה הם נדרי אונסים. הנזרסות אונסים רבים נראה דמהנו אע"פ שהיו קלים. הנשבע לעלות לא"י ואם היו רבים הנשבעים ועיין בת"א סי' פ' פ"א. (שם מ"א ס' קי"ט) : בענין הנושא אשה והתנה עמה וכו' ואם נשבה ונשא עם אשה. (שם ע"ט) : אחד שנשבע בשטר אירוסין ורוצה לעשות אחר בשבועה אין לעשותו. (שם קמ"ד) :

שמעון הם ללוי בנים הספר ותאימת הדבר ב"מ נשבע לשלם לו בתוך ג' חדשים אי נבוא ממקומו לשם ועכשו טוען שאונס היה. (שם קנ"ב) : בענין הנשבע לאשתו שלא ישא אחרת עליה ויש לו שפר מזונות ואין לו ממנה כי אם בן אחד ורוצה לילך לארץ מולדתו והיא אינה רוצה יש להסתפק אם יכול לישא שם אשה אחרת אבל אם אין שם שבועה אלא תקנת רגמ"ה בלבד הרי זה מותר. (שם ל"ו) : הנשבע ואומר שלא תהיה התרה לשבועתו אלא אם יתירו אותה פלוני ופלוני ופלוני ואפילו שהשיה השבועה על עלוי רבה אין מקום להתירה עד שהם יתירוה. (שם ת"נ פ"ט): הנשבע ע"ד הנשבעים בהמת השבר להתמיר וכו' דמיקרי הפיר נשבע לדעת רבים. (שם שם) : מי שנשבע עד"ר וקבל עליו נ"ש שלא להוציא אשתו ממקומה אינו יכול להוציאה. (שם קע"ה) : יחיד להנצל עצמו ממלשינות קצת אנשי קהל א' קבל נזירות להיות תקהלם ושוב טען כי אונס היה צריך היה לחשב בלבו וכו' כדלעיל בהלכות נדרים. (שם קכ"ב) : בדין התרת נדר לדבר מצוה. (שארית יוסף דף נ"ב) : בדין מ"ש הריני נזיר כשמשון בן מנוח ולא הזכיר א' מן הכינויים וע"ב. (שם דף ס"נ) : אחד שנשבע שלא להיות הרנס אם לא יתנו לו מנה הראוים להתכבד השבועה חלה ואינו חשוב למנה המותר שמלמדים כמזונותיו שמקבל עם ליפיו מהקהל ודרך ההפרים. (מהררח"ש מספתו מ"ח) : חברה שעשו קנס ביניהם לפי שלא יקום בהשכמה לילך לבה"כ לומר סליחות ותחנונים וטען א' שבימות החורף א"א לו לפי שהוא יוצא מוכתר בתפילין מביתו ועדיין הוי לילה אין כאן נדר ולא קנס. (מהרר"ם מלובלין ל"ד) : נתבע שנשבע להתדיין לפני חכמי עיר פלוני ביום פלוני ועד זמן פלוני ובתוך הזמן מצאהו בעיר אחרת וציוו ובעד התובע ולא רצה לבוא לשם נראה שפטור. אם נאמן אדם לומר שדעתו בשבועתו היה על דבר פרטי. (תורת אמת מ"ד) :

ראובן שמתוך כעסו ושכרותו אמר לאשתו הריני מקבל עלי נ"ש כ"מ וכו' שלא אשכב עמך במטה אחת ושלא אוכל כאחד עמך על שלחן א' מהיום עד שנה אחת בלי היתר וכו' מותר בתשמיש המטה וגם באכילה נראה להתיר. (שם קנ"ד) : אין אדם יכול לישבע שאינו חייב מטעם ק"ל. או לפי שעבר השמיטה ואם יש הפרש בזה בדיני ישראל לעכ"ג. (שם מ"ו): מה הם נדרי אונסים וכו' וע"ל. (שם ס' ס"א): שותף שאין יכול לישבע לפטור מהמכס חלק חבירו הלך בעיר אחרת. ועיין בח"מ מהלכות גזלה. (שם ס"נ) : בענין הנשבע לאשתו שלא ישא אחרת עליה וכו' נראה דלא דמיא תנאי לשבועה לענין מנו דחייל אתנאי חייל אהני. (שם ס"ד קנ"ו) :

ראובן היה חייב לשמעון בשטר הך מעות בעד שנה א' בקנין ובשבועה ונתפשרו ביניהם לפרוע לו בתוך הזמן בכל כך עוסרה וכן עשה ראובן ובקש לתבוע השטר משמעון השיב לו כי לחשבון אחר קבל העוסרה והגיע זמנו ויפרע ממנו ורבו הקטטות עד שנמצא לוי מכריע ביניהם שיעמדו לפני שני סוחרים ישראלים ונשבעו שניהם על זה שוב טען שמעון כי אין רצונו לעמוד כ"א בדין תורה ושעל זה נשבעו וראובן אומר בפני סוחרים ולוי העיד כדבריו נראה שהדין עמו וע"ש. (שם ע"ד) : הנשבע לחבירו לפרעו כך מעות לזמן פלוני ושוב נתפשרו שיהיה הפרעון בסחורה מהו שתחול השבועה

תנאיו אם אהיה עוד חכם מהקהל וכת עדים אומרים שא' שלא לשבת בזה הבית וישקול ופרי עם גאון א' בפרטי דין הנזירות אי הוי איסור חפצא או איסור גברא ע"ש באורך מדף ס"א עד ס"ו ובהלכות קטנות דף כ"ח סעיף כ' כ"א וכ"ב. ועיין מקור ברוך כ' וכ"ט ול'. (שם נ"ג) : איש א' שקבל בנ"ש שלא לדבר עם אשתו ועד א' מעיד לו שעשה הפרה בערב יוה"כ דלא מהימן כיון דאתחזק איסורא בנדר ונשא ונתן עם רב א' שרצה להתיר מב' טעמים וכו' ע"ש. (שם פ"ט) : משרת שהיה אצל לאה ושני בניה אתה בבית א' ויהי היום כעס הבן הגדול עליו ואמר אני נשבע בהשם שלא תכנס בבית זה לעולם ועוד אמר אח"כ אני נשבע כה' שאם תכנס עוד בבית זה אפציע את מוחך והאם והאח רוצים בישיבת המשרת בבית הוכיח בראיות שהרי זה נשבע ע"ד שאינו בידו שאין כאן שבועה. ועל שבועת ריצוץ המוח ג"כ כתב שאין בה ממש דהרי זה נשבע להרע לאחרים וכל המרים ידו על חבירו נקרא רשע דאסור ע"ש. (שם ק"י): ראובן תושב א"י שנשא אשה בח"ל ע"מ לחזור אחר נ"ש אם לא מחמת אונס גדול ושתחיה ע"ק צפת בנויה כאשר כן נדר בנ"ש בכל תנאיו ע"ד אוהביו הבחורים הה' פו"ם ושלא יוכלו כל חכמי העולם להתירו ולא יהיה לו פתח ולא חרטה אלא הם בלבד יוכלו להתירו בפניו. ויקר מקרה כי חמיו נהרג ולא נתן לו הנדן שנדר לו ונשאר עליו עול פרנסת חמותו ותשלום חנ"ש אשתו היתה מינקת והדרכים בחזקת סכנה ובדרך ים לא נסה ובצפת נשמע קול נהי המס ונפטר א' מהב' אוהביו הנז' העלה להקל שאין כאן נדר וצדד בכל מה דחוה לצדד והעלה תרופה למחלת נ"ש זה ע"ש ועיין סי' שלאחריו קל"ה דנושא ונותן בדין זה עם רב א' בפרטים רבים אי נדר בלשון שבועה חנני ע"ש. (שם קל"ד): קהל שהסכימו בש"ח ע"ד המב"ח וע"ד הג"ב וכל או"א ע"ד חבירו בעד ב"ש שלא יוכלו להועיל לת"ח המרביץ תורה בק"ק אחר שבחוץ עירם וגם שלא יוכלו שום א' מהם ללכת להתפלל בקהל ההוא אלא אם יש בו שמחה או ח"ו אבל ושלא יוכלו לצאת מחק"ק אשר הם בו עד כלות אותו הזמן ושלא יוכל שום א' מהן לבקש התרה על שבועתם ושזה היו עושים לכבוד הקהל שלהם והשואל התרה שיהיה מוחרם ומנודה ולחיות כי פירוד הלבבות מרבה המחלוקת כאשר נתרבו ולא חונת להם אף שהחכם הלה פניהם פעמים רבות ישובו מדרכם הרעה יש מהם שלבם קשה כאבן ויש מהם שהיה למים וחזרו בהם ורוצים לעקור מערת המחזיקים במחלוקות הפירוד וללכת להתפלל בק"ק אשר הה' הנז' בו ונשאל אם יש התרה לאלו שחזרו בהם ואומדים דארעתא דהכי להחזיק במחלוקת לא נשבעו כי אין לך עון גדול מזה ושאין זה כבוד הקהל ואדרבה איפכא מסתברא ועוד שהמחזיקים במחלוקת שלא ברצון אותם שחזרו בהם הביאו חכם א' על אפם ועל חמתם ועוד שכשנשבעו היה בהיותם סבורים שהחכם העומד בק"ק הא' היה מחזיק ביד היחידים של קהלתו נגדם אבל עכשיו שרואים להיפך ושנכנע לפניהם רוצים לחזור בהם. צדד להחמיר שלא לבטל את שבועתם כל עיקר אך ע"י התרה להיות דבר מצוה ולחיות שראה שאי אפשר להם לקיים השבועה נסמך עמ"ש הטור י"ד סי' ר"ל וכתב שמאחר שע"י קיום השבועה נמשך מזה איסורין רבים כאשר בא מבואר שם בנוסח השאלה לכן שיותר להם ע"י שלשה אנשים שלא מבני העיר ראשונה על מה שנשבע שלא יוכל שום א' מהם לשאול התרה ובכלל ההתרה הזאת יסירו מכשול הטלת החרם והנידוי שהטילו על השואל להתיר ואח"כ שיותר להם ע"י הפרה אחרת על עיקר השבועה שנשבעו עיין הר"ש הלוי ח' ולחם רב ס"ח על נדון זה עצמו דכתב להתיר ע"ש ומקור ברוך כ' ועיין קונטרס האחרון מח"ב. (הרש"ך י') :

שותפים שנשתתפו בשבועה חמורה בתפילין לקנות העורות ביחד ויתחלק הריוח ביניהם ככתוב שם ועוד נשבעו שלא יוכל שום א' מהן לשלוח שליח לקנות עורות בלתי רצון חבירו ויהי היום א' שהם דבר באזני חביריו שיתירו לו שבועתו ולא רצו והוא שלח שליח לקנות בעדו עורות ביאר שם דפשיטא לר"ת והרא"ש דהוי פסול וחשוד אבל מילי דעדות ואפילו לשבועה ואף למ"ד שהעובר על שבועת בטוי דלהבא כנ"ר דלא הוי חשוד על שבועת שקר מודה דהוי פסול לעדות ולפיכך צריך להכריזו ולהודיעו לרבים שהוא פסול לעדות מלבד עון השבועה דרביץ עליה עד אשר ישוב ושיתרצו בו חביריו ע"ש. (שם כ"ה) : ראובן ששדך את בתו עם שמעון בקנס וקנין ושבועה כנהוג והנה אח"כ המיר דתו אחיו של ראובן הנז' העלה שאין שמעון רשאי לחזור בו וחייב לקיים את שבועתו וקנסו שהרי אין ראובן נקרא רשע מפני שהמיר אחיו כי הרי אינו לא בנו ולא בתו שיאמרו לו ארור שזה ילד ורשיעא בר רשיעא ואם יתן שמעון קנס בדין בושת אז יהיה פטור מהשבועה אפי' שבתנאים יהיה כתוב שהקנס לא יפטור את השבועה עכ"ז ע"י קנס הבושת יפטר ע"ש י"ד ס"י ועיין פני משה ח"ב קי"ז. (בית חיל רכ"ח): מי שקבל להתענות חצי שנה שני והו"ב אם לא יהיה לו חולי או אונס אחר ואירע ששתה בשני תרופת משקה המשלשל אם ירצה לאכול מפני חולשת גופו בתרופה צריך התרה דאין זה אונס ומאחר שלא הי' חולה ממש היה יכול לשתותו ביום אחר ע"ש ד' ס"ם. (חקי דעת): מעשה בא' שנדר לתת מן הריוח שירויח בממונו המעשר וכן נהג כמה ימים וממה ידו ונתחרט נראה דיכול לחזור בו משום דהריוח לא בא לעולם ואין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם כדאי' וכו' ע"ש. ובחות יאיר סי' רכ"ד בדין ראובן שהיה מפריש מעשר כספים מכל הרווחים שה' ית' היה מזמין לו שהמורם מהם מה שיוציא הוצאות הדרך תחלה מקיצת הריוח ואח"כ יעשר וחבריה וביאר האב"ד שבפראג מהר"ר דוד אופנהיים יצ"ו שם ובספרו ס' נשאל דוד דודאי מנכה דמי ההוצאות כי הן נקראין קרן דאם אינו מוציא הוצאות ליסע בממע העם כדי להרויח מהיכן יזכו העניים במעשר ולכן אחר ניכוי ההוצאות והקרן מה שיעלה רווחים יפרוש א' מעשרה ופשוט הוא ע"ש ובדף רי"ב ע"ב מה שהשיג עליו הגאון האמיתי המחבר ולא בעיקר הדין. ועיין שער אפרים ס"ד בדין מי שהיה לו ריוח בעסק א' והפסד בעסק אחר דתלות הדבר אם בשעה שהו"ל ההפסד ה"ל חשבון שהי"ל להפסיד א"כ משהי"ל לו ריוח אח"כ הוא ענין בפני עצמו ואינו ממלא הריוח את ההפסד וצריך להפריש מכל הריוח ולאפוקי כשהיה לו הפסד לא הו"ל מן ההפסד חשבון ובסוף השנה עשה חשבון מהריוח וההפסד של כל השנה אז ינכה תחלה מן הריוח מה שהפסיד ואח"כ יפריש המעשר מהמותר ע"ש. (טורי זהב רמ"ו): ראובן שנתחייב ונתקשר בשבועה לשמעון ב"ה לשלם לו העשרה זהובים שחייב לו ביום פ' וא"ל אם לא אפרעם לך אתן קנס לצדקה י"ז. והנה ביום המועד לתשלומין לא קיים את כל דבריו ופרע לו רק הז' וכשתבעו ממנו הקנס השיב שלא נתחייב אלא באם לא יפרע כלל אבל מאחר שפרע מקצתו נפטר הורה פנים לכאורה לחייבו בכל הקנס דהא התקשרותו הוה קאי על כל החוב כההוא דנשבע לפרוע לזמן והגיע הזמן בשבת דחייב ליתן משכון שוה כל החוב וסוף דבר הוכיח והעלה דלא דמי האי דינא לההיא דשבת דבא דרך חיוב וא"ל אפרע לך חוב זה אבל כאן שא"ל דרך שלילה אם לא אפרע לך הי' זהובים אתן קנס י"ז מצי לפרושי דבריו ולומר דמאחר שהקנס היה סך בנגד חובו דהיינו ש' זהובים היה חייב לו וי"ז נתחייב לקנס שכוונתו היתה שכפי מה שיחסר מהפרעון יהיה חיוב הקנס שיחול עליו ולכן א"צ לשלם אלא חצי הקנס או כפי הערך שהפחית מלשלם אבל אם אמר שבועה שאפרע לך מנה ביום פ' ואם אעבור אתן קנס מנה ולא נתן רק המקצת אז חייב בכל הקנס דהא השבועה היתה על פרעון כל החוב עי"ש ובסי' ס"נ מח"מ ומ"ש בטור זה סי' רל"ח סס"ו וכמדומה לי שנכתב בה' קנסות נ"ב ע"ש (בחושן המשפט ע"נ) : ראובן שנשבע לדודו שלא לישא אשה כי אם אותה אשר יישר בעיני דודו ונשבע על כך להיות שהיה לו ממון עזבון אביו בידו וירא ממנו שיכפור לו בנכסים כאשר כבר התחיל להכחיש במרודים והנה אח"כ ראובן התיר שבועתו בב"ד של שלשה. העלה אחר סברתו דכיון דשבועה היתה שלא לתועלת חבירו וגם ראובן אינו מקבל שום טובת הנאה בשביל השבועה הזאת ואדרבה יש לו היזק בקיומה שהרי אם יקח אשה שאינה הוגנת לו כפי דעת דודו הוו להו הבנים אשר יוליד בני שנואה ולאו כל בסיניה דדודו לחייבו על כך ולכן היה אפשר לומר דמתירין לו לכתחלה כ"ש שא' התירו לו מותר ושם הוכיח דלא מיקרי טובת הנאה מה שהרויח על ידי השבועה שדודו נתן לו נכסי אביו ע"ש בהסכמת מהרח"ש דהסכים להתיר לו אפי' לדעת המחמירין מכח ספק ספיקא ספק אם אונס ממון הוי אונס ואת"ל דלא הוי דלמא הלכתא כמ"ד דאם התירוהו מותר וכ"ש דאיכא צד מצוה דהיכא דאיכא איכא מ"ד דאפי' שקבל טובת הנאה מתירין לו לכתחלה ע"ש הריב"ש תנ"נ לחם רב ס"ז הרש"ך ח"ב ס"ח קצ"ו קי"ם וח"נ ק"ד וח"א פ"ח וקכ"נ וקל"ה רשד"ם ד' צ"א ק"ם קם"ד דיב"ל ח"ד דף פ"נ וח"א כלל ה' וח"ב סי' פ"ח וח"נ כ"ח וחות יאיר ס"ו ודב"ש פ"ע. (הר"ש הלוי א"ב) : ראובן ושמעון שנשבעו בנק"ח ע"ד המב"ח ולדעת כל החברים להיות בחברת גומלי חסדים והן בעת להיות שמעשה החברים אינו לש"ש שאלו מאת החברה שיתירו להם לפי שהם נשבעו ע"ד דבר מצוה ולא לדבר הרשות ורוצים להתחבר בחברה אחרת שמעשיהם מרוצים לשמים והחברים לא רצו להתיר להם נשאל אם יכולין להתיר היפך רצון חברתם מאחר שכוונתם רצויה לשמים ואם יתמידו עם החברה יתרבו המחלוקות והנה אחר שביארו חלקי ופרטי דין זה אם שבועה זו שהיתה ע"ד המב"ח וע"ד החברים מקרי שבועה ע"ד רבים שאין לה התרה ואם ההתרה מקרי דבר מצוה ואפי' תימא דאיכא מצוה אי הוו כמקבלי טובת הנאה מה שנשבעו זה לזה דאפי' לדבר מצוה יש להסתפק אם יכולים להתיר סוף דבר העלו דיכולין להתיר להם מאחר דאיכא מצות הבאת שלום שלא יבואו לידי מחלוקת וראוי לדבר על לב החכמים שיתירו להם מרצונם כי זו היא דרך ישרה לקיום המצות מבלי שבועה ובמקום שכל א' חפץ אך אם לא יתרצו יתירו להם כך העלו אך בסוף דברי המחבר דאיתיו מגמגם לענין מעשה

אשל אברהם

(סימן רכח סעיף יא) שבינו לאביו ואמו. ראובן נשבע לעשות דבר ותוהה בו אביו ונפטר משבועתו ואח"כ נתרצה בדבר יש להסתפק אי הדרה שבועה למקומה או דלמא כבר אזדא לה עיין תשובת פ"ם סי' י"ד דספקא לקולא : (שם יז) אין מתירין הנדר עד שיחול. עיין בי' של"ד דפסק לסיפך ועיין בט"ז וש"ך ובה"ס דמסקי להלכה כמ"ע שם : (שם כ) לאותו שנדר על דעתו. משרת הבא לסדר תוך זמן שבועתו עיין תשובת מהרח"י ח"ו סי' מ"ח ותשובת מ"ע מסימן נ"ט עד סי' נ"ע הרבה דעות מחולקים והמשתעשעים מהם : (שם בהג"ה) וכן עיקר. ראובן נימנה לגבאי מה מתרפה עם שארי ברורים שיגיע לו מזה הפסד ומה ראו על ככה ויתיישב עמהם שמעון (שאינו מבורר מקהל) ואמר תן לי הסך כך וכל הפידא שיגיע לך עלי דידי הדרא ואני אגבה שמם ואמסרנו לידך ואתה עתיד ליתן דין וחשבון עם ברורים כי אין לי עסק עמהם ונתרצו שניהם וקנו איש מאת רעהו ונשבעו שבועה כ"א לדעת חבירו ראובן הסך תוף עבודתו ושמעון שיעשה שליחתו. ושארי ברורים ענו ואמרו כטוב יהיה קנינך. ולמחרתו חזרו הברורים העלה בתשובת ת"י סי' נ"ח דאין חיוב שבועה על ראובן מגד שמיתן שהבוררים ולא עשה עבודתו ואפי' תערומות אין כאן ועיין חשן משפט סי' של"נ ובתשובת הרא"ש כלל ת' סי' ד' בא' שנשבע לתת סך נדן לבתו ונתקלקלו תובותיו דפטור ועוד שלא עדיין לא נמן הפירוס כלל לשמעון. ואל תאמר מכיון שנעשה השבועה עד"ת דיחול ע"ש הרבה טעמים דלים ביה משם כלל עד דהיים אלא דעל גד סותר טוב יתיכו לו ג' ומתירין לו לכתחלה : (שם) והוה לתועלת חבירו. עיין תשובת כ"י סי' ט' : (שם) דלצורך מצוה מתירין. שמעון היה ממונו ביד ראובן. ואין לאל ידו להוציאו עד שמעון היה אונס ונשבע שלא ישא אשה כ"א מדעתו ורצה ליתן לו אשה א' מקרוביו. אך ה' הקרה לפניו. בת ת"ת נאה ותשודה ובא שמעון לפני ג' והתירו לו העלה בתשובת מהר"י בא"ח דבדיעבד מותר ועיין כ"י סי' רל"ב וריב"ש תנ"נ : (סעיף ל') עד שיתחרטו כולם. ק"ק אחד קבלו עליהם נ' ת"ת למנהיגים בשבועה ונתחרטו אח"כ וקבלו ת"ת אחר שהתירו שבועתם ע"פ פתח ותלטם כי דבר א' לדור כו' הטורים ועוחרים הפס כדיעבד תשובת מהרי"ג סי' מ"ח ועיין תשובת ריב"ש סי' קס"ו : (שם סעיף לד) אינו מועיל. עיין תשובת משפטים ישרים סי' ע"א אם רוב הקהל רוצים לחזור מהסכמה מה דינו : (שם סעיף לו) ישש לו התרה. עיין תשו' מהר"י בא"ח סי' יו"ד דסוכית מדינה דל"א פתח נזירות להקל בפלוגתא דרבוותא : (שם) שיוכל אותו פלוני להתירו. תרה עשו הסכמה ביניהם בשבועה ויחידים רוצים לבטל התנאי עיין תשובת עבו"ש סי' ד' דיש להתירה הואיל דבטלה הסיבה ע"ש וכך כתב הריב"ש כמו חרם השבטים שלא לגלות מכירת יוסף וכשמלאוהו התירו את החרם. ובפרט במקום דאיכא לעיקם לתקלה ומחלוקת שאינו לש"ש :

(סימן רלב סעיף י"ב בהג"ה) נאמן אדם לומר. ראובן השרה נדן לבת לוי ונתן הכלונות גם עשה שבועה כנהוג ורוצה ליתן מחוס כי לא הספיקה מעולם כסף זה והשדכן מכחשו ובן ראובן אמר שאם לא יקיים התנאי פטור אני משבועתי ואם אבי כתל כי אפ"ס מה איכפת לי עיין ס' פני משה ס"נ דנאמן הבן. ועיין ת' הרא"ש ומהר"א ששון בס' סי' יו"ד והמבי"ט סי' נ"ח ואף א"ל מכיון דלא שאל הבן את פי השדכן ודאי לא חש לממון

לסמוך ע"ד הריב"ש שמחמיר ואין להם התרה ע"ש ועי' ריב"ל ח"א כלל ל"ה ובח"נ פ"ח ומהרי" אדרבי ס"ד רשד"ם י"ד פ"ה וקנ"ו הרא"ם נ"ב ע"ש וחוות יאיר פ"ו ובסוף התשובה יתקשה לסה אין התרה בנ"ש ובנודר ע"ד רבים עי"ש אורך דברי חכמתו וח"א מספר פרח מטה אהרן ק"ז. (שם נ"ד):

ראובן ביום כניסתו לחופה בהיותו כועס קפץ ואמר הרי עלי נ"ש ב"ם בעל דלילת שלא לילך לבהכ"נ פלוני ועתה מתחרט כי כבר ידוע כי המנהג לילך החתנים ואם יתבטל תתרבה המחלוקת עם חמיו והבושה עם הבריות העלה דנ"ש זה דהוי נדר ואפקות בלשון שבועה די"א דאפילו יד לא הוי ועוד כי אמר בר דלילת ולדלילה לא מצינו לה בן נזיר ואנן פיו ולבו שוים בעינן והכא ליכא לא נדר ולא נזירות . ועוד הוכיח דנדר שמשון זה היה על דבר שאין בו ממש ואין הנדרים חלים אלא על דבר שיש בו ממש כמו שכתב הרמב"ם פ"ג והטור סימן רי"ג ואין לנו לפרש דבריו שר"ל שלא ללכת להתפלל מאחר שמה שהוציא מפיו היו דברים שאין בו ממש אין לנו להלך אחר כוונתו דהוי דברים שבלב דאינם דברים ובפרט כי הכא איכא פעם שלום ונדול כבוד הבריות ואין כאן נדר. עוד ביאר שם הלכה למעשה בהסכמת מוהרח"ש רבו באחד שאמר הריני לוקח נ"ש ב"ם שלא לשבת בעיר הזאת ואח"כ כשלא היה יכול לצאת מכמה סבות חזר בו העלו ואמרו שאין בדבריו ממש והתירו לו כמ"ש ריב"ל ח"א סימן אחרון מכלל ו' דכיון שלא הזכיר כל הכנויים ואפקיה בלשון שבועה סמך על זה להקל ע"ש ועי' בכלל הנז' ל' סימן א"ב נ"ד וח"ב כ"ז וח"נ נ"ב ורשד"ם י"ד ע"ה קל"א . (שם ה"ו) : **אנשי** אמת נועדו יחדיו לתקן חברת נוטלי חסדים ונתקשרו כולם כאחד וכתבו וחתמו בס' בשבועה ע"ד המב"ה וע"ד הנ"ב וכל א' ע"ד חבירו וע"ד היותר מחמיר ולקיים ולאשר כל הכתוב עד משך י"ש ואפילו שיפול איזה הפרש ביניהם שלא יוכלו להתפרד ואפילו שהק"ק ירצו לבטלם שלא תתבטל עד כלות זמן הי"ש ומעתה ומעכשיו אנו מקבלים אותה עלינו לקיימה בכל אלות ותוחרות שיש בתורת מרע"ה ולא תהיה מבוטלת עד כלות הזמן הי"ש . והנה אחר עבור שתי שנים יש מהם והנם מעטים שיצאו מתיקון החברה ותהו על הראשונות ללא סיבה בי אם לרצונם ורצון יוצרם . צדד והורה פנים הכל להחמיר על האנשים אשר הוציאו עצמם מן הכלל להורות להם שהם מקושרים בחבלי ברזל השבועה החמורה ואלות התורה ושאין להם התרה אפילו אילו היתה יציאתם לדבר מצוה והוכיח ששבועה זו שנשבעו הוו לה כמקבלי טובת הנאה דראוי להחמיר בה ובפרט שהיא עד"ר דאין מתירין אלא מדעתם והכא דיש שיתוף השכינה דכן נשבעו ע"ד הסב"ה והוי לדבר מצוה דהסכים הקב"ה על ידם ושאר בני החברה אין רוצים בביטול המצוה ומוחים בפנינו דודאי הם חייבים לחזור ולהתחבר יחד כאחים ולא יתפרדו ולא תהיה זאת להם לפוקה ולמכשול לעבור על השבועה והחרם ע"ש ועיין ריב"ל ח"א כלל ח' סוף סי' ל"ח ומ' ובח"נ פ"ח ובח"ד דף פ"ב ורשד"ם י"ד פ"ה קנ"ו ורצ"א הרש"ך ח"א ל"ו ופ"ח ולחם רב רכ"ד (שם י"א) :

מי שנשבע סתם בכולל ש"ח שלא לשתות יין לסיבה כי היה מתפתה ביינו ללכת אחר עיניו ומשתכר ויוצא מן הכלל ולכן הזיר עצמו מהיין כאמור ונשאל בדת מה לעשות בליל פסח כי ירא הוא שאם יתחרט ויתירו לו יחזור להיות נלכד ברשתו . צדד פנים והורה דהשבועה חלה עליהם מאחר שהיתה בכולל ושהיה אפשר לו לצאת י"ח במי צמוקים דלענין ברכה נקרא יין אבל לענין נדרים ושבועות אינו יין דאזלינן בתר לשון בני אדם אך להיות ששמע מרבו מוהרח"ש שדעתו היה נוטה שאינו יוצא י"ח ארבע כוסות במי צמוקים משום דחז"ל תקנו הד' כוסות לשמחה ומי צמוקים אין בהם שמחה אף שביטול מענה זו מכח שהדין דין אמת שהיכא דליכא שבועה ודאי דלא יצא ידי חובת מצוה מן המובחר אבל היכא דאיכא שבועה הוה אפשר דזה וזה יתקיימו בידו מ"מ לא רצה להורות לו אלא שיתחרט ויתירו לו שבועתו ואח"כ יחזור וישבע שלא לשתות עוד יין כי אם יין של קידוש והבדלה וד' כוסות ע"ש והלק"ט ח"ב סי' רפ"ט ור"ק ורצ"א דין מי שנשבע שלא להניח תפילין עד הלילה אם עבד משום שבועת ביטוי . (שם י"ב) : **מי** שאמר אם אוכל בשר בבית זה לא אזכה לחיי עוה"ב הורה לדעת שאע"פ שמוציא עצמו מכלל ישראל דיש להם חלק לעוה"ב לא דמי לנידוי והו"ל כמקלל את עצמו ועכ"ז צריך התרה והזהיר על כך שלא יהא אדם רגיל בזה ע"ש . (שם י"ח) : **הנשבע** לפרוע לחבירו לסוף ניסן אינו דוחה אותו ליום א' של ר"ח אייר דר"ח אייר מקרי ולא ניסן אא"כ פירש כן בפירוש וסוף ניסן היינו יום כ"ט ולא קודם ע"ש ונכתב בח"מ הלכות יד בעל השטר ע"ת . ולחם רב סימן ר"כ והר"ם מינץ י"ח והרש"ך ח"א י"ג ורדב"ז רפ"א . ועי' בפורי זהב חח"מ סי' ע"נ בדין ראובן שקבע זמן פריעת ב"ת בחנוכה ונשבע ע"ז אם יש לשפו שישלם לו ביום הראשון של חנוכה כמ"ש בשו"ע חח"מ סי' ע"ג ס"ט מי שנשבע לפרוע בר"ח אדר חייב לפרוע ביום ראשון של ר"ח . דהוכיח והעלה דלא דמי דין זה לזה והכא כל שמונת ימי חנוכה כיומא אריכתא נינהו דהא כולהו חד ענינא הוי משא"כ בר"ח אדר כי אין ענינם שוה דהא יום א' של ר"ח שייך לתשלום החודש שעבר ויום השני הוא התחלת החודש הבא ולפיכך מפני חומר השבועה אפילו שהיה הדבר ספק ראוי להחמיר עליו אבל הכא דאפי' תיסא נשבע יש מקום לומר שאין זה עובר על שבועתו אם יפרע ביום אחרון של חנוכה דהוי כמו

על פרעון בסחורה או לא . (שם שם) : **שנים** שהא' נטל חפץ מהאחר וסוף דבר החזירו בקנין ובשבועה וביטול מודעי בתנאי שיהיה הוא נדון כמוחזק בסך כך ושוב טען בעל החפץ שהיה אונס כדבר לפי שהיה מאיים עליו שיכנס בבית הסהר והיה לו עדים שעשה מודעה על זה מ"מ חייב לקיים את שבועתו . אונס ממון הוי אונס אפי' לענין שבועה היכא שהאונס היה בשעת השבועה בתנאי שיאמר בלבו היום או בתנאי אחר וכו' ואי מסר מודעה לא מהני ואף שיטעון חשבתי בלבי וכו' נראה דאינו מהימן . ע' מהרר"א מזרחי בח"א בסי' מ"ב וע"ב . (שם ס"ו) : **אחד** נשבע שלא ימכור שדהו למלכן ועבר ומכרו זכה המלכן ועיין בב"י ח"מ סי' ר"ח ובס' מאירת עינים . ובמהרש"ך ח"א סימן קנ"ז. ובמהרר"ם אלשיך סימן פ"ס . (שם פ"ט) : **המקבל** טובת הנאה מחבירו והדירו לעצמו יש לו התרה כדבר מלוה כמו בנודר עד"ר והיכא דאיכא תרתי טובה ועד"ר ל"ע וע"ל . (שם קע"ד) : **בדין** שבועה על שבועה כשותף שנשבע לחבירו ושוב בתוך זמן השותפות הלך ונשבע לאחר וע"ל במהרש"ך ח"א סי' פ"ב . (שם קל"ו) : **שנים** שבוררו להם אחד בקנין ושבועה ונזר ביניהם ונתן הנזרים ביד הזכאי והזכאי שחבירו היה מסרב מלקיימה אמר לו אם תרצה שנעמוד בדין תורה נעמדה יחד ועתה טוען חבירו שכיון שאמר לו כך שכבר נפטר מהשבועה וכו' וע"ל בס' פרלנ"ח סימן קל"ז . (שם ר"ל) : **מי** שנשבע לשקר אינו נכשר למנוהו על ידי קהל שקנסוהו . (משפט צדק כ"ז) : **בדין** נדר עד"ר ונשבע ע"י כתב . (שם ל"ד ל"ז) :

ראובן שמכר שטר עיסק' לקרובו המקבל בתנאי שאם יערער הוא וכו' . מחמת טענת גניבה שהיתה לו עליו ישלם לו כל מכו' שסטר וגם עשה שטר מחילה למקבל על זה בשבועה וכ"ש ושוב ערער חייב בכל . כמה דקדוקים מליצה יתירה בשטר ועדים קרובים תאומים ועניינים רבים . (שם נ"ם ו') :

תלמידים שנשבעו ללמוד תורה עם רב אחד כל זמן שיהיה בעיר ולא עם רב אחר . אין בזה משום נשבע להרע ולבטל את המצוה . ואפי' התירו שבועתם בדיעבד לא עשו כלום . (שם מ' מ"ם) :

בדין נודר לדעת חבירו . (שם ס') : **מי** שנשבע עד"ר מפורשים בלי התרה ולא בהרה להתרה וכו' ואת אחד מהם . גם נשבע ע"ד המקום ב"ה ויש בהתרה משום שלום ומשום חתן וכלם יתירו לו וע"ש . (שם ע"א) : **על** שבועה בטענת אונס . (שם ע"ב) : **בדין** נזירות שהוציאו בלשון שבועה. (שם ל"ד ל"ז): **מי** שנדר שלא ילך לסעודת הרבות מותר לילך לסעודה שעושין לחינוך הבית בארץ ישראל אבל לא בח"ל . (באר שבע דף ק"נ) : **בנדרים** ושבועות אזלינן בתר אומדנות דמוכיחות וע"ל במהרר"ך סי' ל"ב ואי בכל דוכתין בעינן תנאי כפול . (בני שמואל ח') :

ראובן שנתחייב עצמו בדבר שאינו קצוב ונשבע עליו חייב לכ"ע לקיים שבועתו שלא כדלעיל . (שם ל') :

מי שנשבע שלא לישבע ואח"כ הסכימו הקהל שכל היחידים ישבעו בעד ערכם פטור מלישבע ודין שנשבע לבטל את המצוה וע"ב . (שם כ"נ) : **שבועה** עד"ר מפורשים ולדעת היותר מחמיר וכ"ש לדעת חבירו על דבר מלוה יש לו התרה . (שם כ"ה) : **בענין** שבועה חלה על שבועה . ושנשבע על דבר מדבריהם או על דבר שאינו מפורש בתורה האריך ז"ל בזה וע"ל נשבע על איסור והיתר וכו' . (שם מ"ג ד' ס' ו') : **בהיתר** מי שנדר לעלות לא"י וע"ל . (מהרר"י טראני י"ד כ"ח) : **בענין** בחור בכן ל' שנים שאירס בת קטנה כבת חמש ונשבע לאותנו שלא לקדש את שום בת ישראל עליה בחייה ושלא יגרשנה חלה עליו השבועה וע"ב . (שם מ"ו) : **שוחט** שהשביעוהו ליפרד מעל אחיו ושוב טוען טענות ליפטר מהשבועה שאין בטענותיו כלום . (שם מ"ח) : **בענין** שמלך אשה ונשבע לה וכו' ושוב שמע שיצא עליה שם רע ושהיה בת זרה יפסה סחרה . (שם מ"ט) :

ראובן נשכר למלמד לחברה אחת לב' שנים ובתוך הזמן נשכר לחברה אחרת ונשבע להם בתקיעת כף לא עשה כלום וע"ל במהרש"ך א"ח סי' פ"ב . (שם נ' נ"א) : **שוכר** שנשבע שלא לפריק סכים תוך י"ב חדש ואם יפריק ישלם השכירות ובתוך הזמן מתוך מריבה אמר לו המשכיר תריק ני הבי' לא הוי לשון מחילה והשבועה קיימת . (שם ח"מ קי"ח) : **מי** שקבל נ"ש שלא ליקח אלמנה לאשה ודעתו היתה להקניט את חבירו וכו' מותר וע"ש . (שם י"ד כ') : **מי** שנדר בנ"ש ע"י קנאת אשתו בנערה אחת שהיתה בביתו שלא להיות לו עוד משא ומתן ודיבור עמה ואח"כ מתה אשתו ורוצה לקחתה לו לאשה אסור בה . ואם אמר שלא היה בלבו אלא מה שלפניו וכו' ע"ש . (שם כ"ב) : **מי** שקפץ ונדר בנ"ש ובתוך כדי דיבור חזר בו ביטל את נדרו . (שם כ"נ) : **ד'** חקירות במי שנדר בנ"ש . הא' בעיקר חומר שלו שאין לו שאלה ומה טעם . (שם כ"ד) : **הב'** אי שייך בנדרים ונדבות דין אסמכתא ועיין במהר"י טראני ח"א. (שם כ"ה): **הג'** אם יש פתח לנ"ש . (שם כ"ו) : **הד'** בדין נדרי שגגות שיש שהתירו חכמים לגאלי ויש שהצריכו התרת חכם . (שם כ"ז) : **ק"ק** שעשו הסכמה על סוחר עובד כוכבים שלא לשאת ולתת עמו ועם חביריו ושוב נתפרדו ממנו וחלקו השותפות מותר לשאת ולתת עמהם כי בשבילו נעשה החרם ועיין במהרר"א ן' חיים בח"ב סי' מ"ד . (מהרר"י לוי כ"ה) : **מ"ש** הריני נ"ש אם אלך בבית ראובן אין לו הפרה ולא שאני לן בין הקדים הנדר לתנאי או התנאי לנדר וע"ל . (שם כ"נ) : **בדין** המוסר מודעה ושוב' נשבע עיין בח"מ מהלכות אונס ומכירת מודעה :

סוף היום מאחר דחד ענינא הוא אין לכופו שישלם אלא עד יום האחרון מה גם שכתב סתם זמן הפרעון בחנוכה ע"ש . ומה שהניה במקום ואין תו פסין את יום הראשון שצריך להיות ואנן תופסין את יום הראשון עי"ש . (שם י"נ ר') : **ק"ק** שנשבעו ונדרו בנ"ש לקיים דבר א' אם לא שיהיה שם אונס ניכר ישא ויתן בם"ש מהרש"ך אי מיירי אפי' באונס דשכיח או אפילו באונס דשכיח ולא שכיח ואי בעינן אונס הגוף או אפילו אונס ממון ע"ש ועי' ריב"ל ח"נ ב"ה וכ"ח שחילק בין אונס ממון לאונס הגוף ואונס חרפה והראנ"ח ח"א . מ"נ ורשד"ם י"ד ע"ז וק"ב וא"ת קנ"ח ודברי ריבות ס"ז ומהר"ם אלשיך סי' ומשפט צדק א' ופ"מ ב"ו . (לחם רב ס"ט) : **ק"ק** שתעמידו עליהם חכם למרביץ תורה לזמן קצוב וכתבו לו שטר ומפורש בו שקבלו עליהם כדי שיודיעם חוקי האלהים ותורותיו יורה יורה ידין ידין וילבישם בגד ישועת נפשם וכתוב בו שקבלו הכל בכל האלות וחומרות התורה ושבועות ונ"ש בכל תנאיו ותנאיו והחתומים בו כי רוב הקהל ורבים מהם מצוה לחתום וכתוב מב' עדים שכל הנז' קבלו עליהם ובישא כל אחד ואחד בפיו הנ"ש והשבועה ועוד שהאמינו להחכם כשני עדים כשרים והן כעת חזרו בהם וסלקוהו תוך זמנו ובטענה כי אין בו ידיעת לדון ולהורות ושהוא כבר מחל להם השבועה ושלא חתמו על הנאמנות וכי נכתב לשופרא דשטרא ושרבים מהם אינם יודעין לקרות הכתיבה ושחתמו באונס מדיין העיר שהכריחם בהכאות ושהם לא ביטו הנ"ש והשבועה והב"ד שחקרו לא' מהעדים מודה שרבים לא ביטו וכל אחד אומר אני הוא מהרוב שלא ביטו ואפי' אותם שביטו טוענים שמאחר שלא ביטו כולם הם פטורים ועל זה בחרו להם הצד היותר טוב והתירו לעצמם ע"י נת"ח והלכו ונתקשרו כולם בקשר אמיץ וחזק עם ת"ח אמיתי והן כעת החכם הראשון מכחיש בכל טענותיהם ויש אומרים על הק"ק שת"ו עברו על נ"ש הראשון . הוכיח והעלה דבל דברי הק"ק הן שרירין וקיימין הן מטעם האונס ולהיות שאינו ראוי להוראה ולהרבצת התורה וביאר כל פרטי הדינים שבאו בטענת הק"ק ודבר הנאמנות ומי שצ"ל ואינו יודע לקרות עיין שם בהסכמת רשד"ם וגאוני צפת ומרבני אשכנזים ומשפטי שמואל סי' ק'. (שם ע' וע"א) :

הורה שמה שטענו אנשי הקהלה שאמת הדבר שחתמו אך שלא הוציאו מפיהם השבועה ככתוב בשטר קבלת המרביץ תורה . דנאמנים הם ופטורים מכח השבועה ע"ש שכתב שכך נעשה מעשה וע"פ הוראת מוהריב"ל כלל ו' סי' מ"א ממכו ובפרט היכא דאיכא אמתלאה ועי' מוהרי"ט ח"א י"ד והרא"ם ע"ב ופני משה כא"ב ובתשובה שלי להחכם החסיד מהר"ר משה הכהן סופר יצ"ו מויניציא (שם ע"ב):

עיר גדולה שקבלו עליהם בש"ח לחכם מרביץ תורה והנה אחר י"ש קם אחד מתלמידיו מיחידי ק"ק א' מהר' קהלות שיש בעיר ורצה לדרוש בשבתות שאין רבו דורש בהקהל ההוא כדי שלא יהיה אנשי הקהל בטלים משמוע ד"ת ג' שבתות בכל חודש. הורה שהשבועה חיילא בכולל ומגו דחיילא נמי אהאי דאין להניח לשום אדם לדרוש בלתי רשותו וכ"ש הכא דכולם תלמידיו. הם וזה הרוצה לדרוש הוא מזלזל בכבוד רבו דאינו יכול לדרוש באתרא דרביה אפילו שלא למד רוב חכמתו הימנו ואפי' שהוא יותר גדול או שוה לו אין לזלזל בכבודו והרוצה לשמוע ד"ת ילך לו לכל שבת לקהלה ההיא שהרב דורש בה ועי' הרד"ך בית כ"ב ומהר"ם מינץ ל' ושארית יוסף י"ם ומהרי"ו לוי נ' ומשפט צדק ע"ת . (שם ע"נ) : **חכם** שנשבע ע"ד רבים מפורשים לבלתי היות מרביץ תורה על תנאי וכו' ואח"כ נתחרטו בני הקהל ורצו למנותו קודם זמן המוגבל של חד"ש והמיעוט מוחים בקבלתו . הורה פנים שלשה דאין להתיר שבועה זו כי היא לתועלת חבירו ושקבל טובת הנאה מהם מקרי ושהוא עד"ר מפורש דאין לה היתר כי אם לדבר מצוה ושאין זה דבר מצות כי יכולה היא להתקיים ע"י אחרים במה שיקחו הם חכם אחר שידרוש להם . ואח"כ צדד והעלה שהשבועה היא בטלה מעיקרא כיון שהיתה על תנאי ולא נתקיים ע"ש דלא בעינן בה תנאי כפול ובגילוי דעת לבד סגי (שם ע"ד) :

חכם שחייב בדין לשמעון שישבע לתת מנת לראובן בסוף ל' יום ובתוך הזמן בא שמעון לפני החכם להתירה אע"פ שהוא השביעו מאחר שהיה לדעת ראובן ולתועלתו ועוד כתב שאפילו היתה לדעת החכם כיון שהיתה לתועלת ראובן אין התרתו התרה ומחוייב החכם לומר לשמעון שאל יסמוך על התרתו כי אין בה ממש אך אם התירוהו לשמעון ב"ד ש"נ צדד פנים לומר דמאחר שהוא מחלוקת והם ראוים למוסר דאפשר דאם התירו מותר לדעת ר"ת והרא"ש והטור ודלא כהראב"ד והרשב"א דסברי אם קבל טובת הנאה אינו מותר ע"ש. (שם ע"ח): **ש"ת** לזמן שבתוב בק"נ ובשבועה ובנאמנות שהאמין הלוה למלוה. העלה דאין הלוה נאמן לומר חמלוה פטרני מהשבועה וחייב לפרוע בזמנו ולא יעבור ע"ש וכבר נכתב בהלכות שטרות . (שם ע"ט פ') : **שטר** שכירות ראובן למשרת בחנות שמעון לעשר שנים שנכתב בשבועה עד"ר ולא פורש בו סך מעות השכירות אך הסרסורים הבטיחו לראובן במתנות רבות ובשעת מעשה ונשם אין ורוצה ראובן לצאת מאצלו . צדד צדדים להתיר השבועה מטעם כי לי בני ישראל עבדים וזה השכיר עצמו יותר מג' שנים כדכתב מוהר"ם. אך העלה שיתפשרו ביניהם להיות כי ראובן דחוק ושם יבאר כמה סעיפי דינים בנשבע לבטל את המצוה וכיוצא וכבר נכתבו בהלכות שוכר ע"ש . (שם פ"א) : **יחידים** שלאהבת השלום נדרו ונשבעו בכתב ובעדים שלא יוכל שום אחד מהם להיות מר"ת בקהלתם ואח"כ פרשו מהם רבים והקימו להם חכם אחד ונתרבו הקטטות ובכן טוען ראובן שהוא לא נדר אלא לאהבת השלום אבל עכשיו נפל פיתא בבירא והוא עצמו מותר להיות מרביץ תורה בהקהל ההוא . העלה דהדין עמו ואין בו חשש הנזירות והשבועה כל עיקר ע"ש ורשד"ם ח"ב ע"א ורצ"א והש"ך ח"א ל"ו. (שם רכ"ד): **ראובן** שמעון ולוי שנשתתפו לזמן וקודם תשלום הזמן קבל לוי נ"ש שאחר כלות הזמן לבל יהיה עוד שותף עם השנים יחד רק עם א' מהם וכאשר הגיע הזמן שיועד לוי לנזירותו לא נמצא ראובן בעיר כדי לחלק השותפות. העלה דכיון דיכולין לחלק ע"י ב"ד אע"ג דראובן אינו בנמצא כאן חשבינן ליה כאלו עמנו עומד היום ואין לו תקנה להאריך הזמן ולהכשל בחומר הנזירות אלא יחלוק הכל ע"י ב"ד דווקא ע"ש וכבר נכתבו לקמן הלכות שותפות ומתעסק . (בני אהרן ל"ח) : **ראובן** שקנה כ"כ ככרים של צמר ואח"כ כמו שקנאום סבלי שישלח בהם יד פכרם לשמעון וא"ל שיקבלם כך על אמונתו שהוא היה יודע שבוודאי יהיו יותר במשקל ממה שקנאם הוא ושמעון לא נתרצה ורצה שישקול אותם לו ונמצאו באמת קצת משקלים יותר ממה שהיה כתוב תוך פנקסו ש"ר בשעה שקנאם כמו הדבר אשר דבר אתו ראובן והנה אחר המשקל ראובן רצה להתפרע אותם המשקלים שנתוספו מאחר שלא האמינו והיה נ"כ באפשר שיהיו פחותים א"כ טוען שמולו גרם שלא יאמין שמעון לדבריו ושמעון מסרב ואומר לא כי אלא אקחם כפי הדבור שא"ל ועל זה בררו להם דיינים ע"ד זבל"א וזבל"א ובתוך ויכוח חבע"ד קפץ הדיין שברר שמעון ונשבע שאם ראובן יראה לו בפנקס שלו שהוא רשם המשקלים כמ"ש שהוא מתחייב מכח השבועה לפרוע לו את כל היתר והנה ראובן פתח הפנקס בפניו והראה לו שכדברו כן הוא . הורה פנים לחייב את הדיין מכח שבועתו אך מסיק שישתדל לרצות לראובן שימחול לו ואם לא יתרצה מאחר שהדיין לא השביעו לראובן אלא שהוא מעצמו נשבע מתירין לו שבועתו שלא מדעת ראובן כמ"ש הריב"ש תס"א ע"ש ויודיעו לו שמצד הדין הוא שיש לו צד ההיתר כדי שלא יחשוד אותו דהוא כנדרי שגגות ואונסין דלביה אנסיה במה שחשב שהיה משקר לו וכו' עי"ש . (מקור ברוך מ"ם) :

מי שאמר לאשתו בלשון לעז אני מקבל נזירות שמשון ב"ם בכל תנאיו שלא לשבת עמך תחת גג אחד . הוכיח והעלה שאין בדברי נדר זה ממש דנדר שהוציאו בלשון שבועה לבטל את המצוה לא מהני ונזירות נדר הוא וכוונת דבריו היו על התשמיש אלא שהוציא בלשון נקיה ומאחר דהוא מושבע ועומד ומשועבד לה משעת הנשואין במצות עונתה לא יגרע אין שבועתו באופן זה חלה עליו ואפילו התרה לא בעי ע"ש ובמי' רצ"א וריב"ל ח"א ומ' ומ"א מחלק הנ' ודף כ"ח סעיף נ"ם בהלק"ט . (מהרימ"ץ מ"ה) : **מי** שבא לדור בא"י וצר לו המקום הורו שמותר לצאת לח"ל והאיסור אינו חל אלא בפי שדר בא"י ועוקר דירתו לח"ל אבל זה שמתחלה היה דר בח"ל אין איסור ונזרו על המוציא לעז על איש הזה דוחי בהם א"ר ועי' הרא"ש כלל י"ב ומהרי"ם י"ד כ"ח ובפני משה סימן ה' ומהרש"ך ח"ב דף למ"ד מ"א והמבי"ט ח"א קל"ט . (שם פ"ה) : **הורה** להתיר לראובן שהיה דר בבית שמעון ומחמת קטטה שנפלה ביניהם קפץ ראובן ואמר אהיה נ"ש בכל תנאיו אם אשב בבית זה מ"ו ימים אחר הפסח ובהגיע י"ד ימים אחר הפסח יצא לו מהבית ההוא מחמת הנזירות ודר בבית אחר ב' שנים דה"ז קיים נדרו מאחר שלא נתעכב מ"ו ובאר שם משמעות הלשון שאינו לאסור דירת הבית ההוא כל ימי עולם והתירו לו לחזור ולדור בה עיין שם . (שם ק"א) : **חיוב** נוסף שנתחייב ראובן לשמעון שאם יזדמנו לו מעות קודם הזמן המוגבל לפרעון שיפרע לו וכה אמר גם זה בכלל השבועה (דהיינו התקיעת כף שתקע לו בתחלה) ודברים אלו היו אחר שעה א' שתקע לו כפיו . הורה לדעת דכשנשבע בשם או בכינוי ואמר אח"כ בכלל השבועה ולא היה תוך כדי דבור שיש בדבר להקל ולהחמיר והדבר שקול וצריך הכרע אך בנדון זה שהוא תקיעת כף בוודאי דלא מהני בכלל השבועה לאסור אם לא בשעת מעשה ממש או לכל הפחות תוך כדי דבור אבל זה שעבר עליו שעה א' ודאי לא חל עליו ואינו נכלל בכלל השבועה ע"ש . (שם ק"ו) :

ראובן שנתחייב בשטר בכל חוזק לבנו בשעת השידוכין לתת לו סך אלף זהובים במשך פ"ו שנה ומסר השטר ביד מחותנו לוי והנה תיכף ומיד הפריש ראובן מממונו סך אלף זהובים שנתחייב לבנו ואחר ש"ש לנשואין בא זמן העריכה והשביעוהו לראובן על נכסיו ונשבע עליהם אך השאיר מבחוץ סך האלף זהובים הנז' ונתגלה שיש לראובן יותר ממה שנשבע עליו בשעת העריכה דהיינו סך האלף זהובים הנזכר ולכך קורין אותו עבריין על שבועתו . הורה לדעת שאם בוודאי ראובן לא שלח יד באלף זהובים להתעסק מהם בוודאי שהוא פטור עליהם מהטס ויפה נחו בשבועת אמת שהרי אינם שלו . אך כאחד

אשל אברהם

לממון יש לסברא זו קצת ראיה עיין תשובת ריב"ן סי' ע"ז הביאו ב"י ח"מ סי' מ"ח אבל ז"א דממון מאיסורא לא ילפי' דאדם בשבועה נאמן לומר שע"כ נשבעתי וע"ם באריכות ועיין תשובת א"י סי' מ"ב ומ"ג שהעלם אם הב"ד מודה שלא נשבע ממש ודאי דמהני ולא מהני אמתלא באשה שאמרה א"א אני וחזרה כו' ואם טען באמת נשבעתי אני יש לומר א"א הודאת ב"ד כקע"ד . ולדעת פר"ח מחויב הב"ד להזהירו אולי נשבע שלא בפניו ולדעת רשד"ם דינו מסור לשמים ועיין תה"ד וכה"ג מש"כ בשם תנא דבי אליהו (שם) אחר שנשבע נאמן . עיין בה"ט היסב ס"ק ט"ז ובת' שב יעקב סי' מ"ע סעלה בחזן שהתקשר עצמו לנגד קהל בכתב וז"ע והנני מקבל עלי כח"ח ובשד"א כו' עד י' שנים אין אני רשאי לזוז מכאן בלתי רשות כו' . וש"ן טוען שמעו:ם לא נשבע ולא קיבל בחרם גם לא כתב כל זאת ולא חתם בח"י . וכן מה שהשכיר עצמו לק"ק אחרת היה עפ"י רשות ואכ"ד שם הטיר לו להשכיר ואמר שאין כאן לא נדר ולא חרם כאשר לא הוציא השבועה מפיו וכמבואר ברשד"ם סי' פ"א בשם ר"י הלוי כו' . והנה לסברא זו הסכים הכה"ם בת' סי' ע"ב ובת' מבי"ט ססי"י ט' ובח"צ סי' ר"ם ובת"ה סי' שכ"ו . והביאו סמ"ע ח"מ סי' ע"ג . ומ"מ יש לתמוה אמאי היתר לו לכתחלה ודאי מה שהסכים בת"י סי' קנ"ד דמחלק בין אם כתב כל הנ"ל קבלתי בשבועה כו' ובין שב' הריני מקבל עלי בשבועה לשלם כו' יש לתמוה עליו . ועיין שם בס' הנזכר שדחה כל ראיות שלו בענין זה באריכות . אמנם בכ"ד כ' הרב בתשו' מ"ג ס"ח קהל שקבלו עליהם גזרה והוא קהל עליו בשבועה שלא לזוז ממקומו זה עשר שנים ובעו"ה החל נגף בעם וכאשר ראה אביו של המורה שמדבר בעו"ם הולך ומתגבר שלא אליו איך אחותו ילדם ב"ז וימסר ויחיש מעשיהו לבוא ולמול את הילד ובאמת לא ילדם מעולם ומעשה לב סת"ח ירא ותרד פן יכשל בעון השבועה

שבידאי נתעסק בהם ובערמה הוא עשה להפרישם כדי לפטור עצמו וודאי דלאו כל כמיניה להערים על השבועה וחייב לפרוע הסם והא בהא תליא לקרותו עבריין . אך צרך לומר שמאחר שהוא מופלג בדין זה ולא במרד עבר על השבועה שאין ראוי לקרותו עבריין דלאו כולי עלמא דינא גמירי (ועי' ריב"ש איטתי אמרינן אטו כ"ע דינא גמירי) אך אם יש מנהג בעיר הולכין אחר המנהג וכן הדין . שייך להלכות מסים ופלטו הקולמוס כאן דמצד השבועה נגע בה . (שם קמ"ז) : ישא ויתן כרבא דעמית בדין שמעון שהוחזק לאיש רשע ורע מעללים אם ראובן שיש לו דין עמו יכול להיות נשבע שלא בפניו כיון שאינו בעיר ומהימנינן ליה לגנות בשבועתו או לא ע"ש . (שם קס"ט) : הורה להתיר בעשרה לראובן שאמר אחא נ"ש בכל תנאיו אם אתפלל בבהכ"נ שלי דמאחר שלא הזכיר בעל דלילה או שעקר דלתות עזה או שנקרו פלשתים את עיניו כדעת רש"י והתוספות והרא"ש דסברי דאינו נזיר ובהצטרפות טעם הויות דבר מצוה אפשר שגם הרמב"ם דסבר דהוי נזיר לא יחלוק ויסכים להתיר לו בשעת הדחק ע"ש והר"י בי רב סי' ל"ה . (שם קצ"ד) : ראובן שנדר בנ"ל אני נודר לשלוח ליד פלוני החכם סך כך וכך שיחלקם כפי ראות עיניו לנ' ת"ח. הורה שאחרי מות החכם יכול לשנות סדר החלוקה ואפי' לבטל שליחת המעות שהרי במיתת החכם נתבטל הנדר מעיקרו ובודאי שלא נדר אלא בעודו חי ולא אחרי מותו הלכך אם ירצה לבטלו הרשות בידו ומכ"ש לשנות סדר החלוקה אך אם אמר הריני נודר לשלוח סך כו"כ מעות לארץ ישראל ושיתחלקו ע"פ החכם אז הו"ל שני נדרים א' לשלוח המעות לארץ ישראל בין בחיי החכם ובין במותו . אמנם בחייו לא היה יכול לשנות סדר חלוקתם שלא מדעת החכם אמנם אחרי מותו יכול לחלקם כמו שירצה ע"ש . (שם ר"ל) : הורה דחייב ראובן לקיים את נדרו אשר נדר לשלוח מדי שנה בשנה לקרובו החכם שבא"י סך ידוע לצורך פרנסתו ואין לו מקום פטור לומר שמאחר ששלח לו שנה או שנתים יצא י"ח כי משמעות מדי שנה בשנה ר"ל בכל שנה כל ימי חייו דומיא דמעביר אשמתינו בכל שנה בשנה שהוא נאמר על כל שנות דור ודור אשר האדם חי על פני כל הארץ ע"ש כי אפילו בדברים הוכיח דחייב לקיים את נדרו וכמ"ש הטור סימן רנ"ח ועי' רדב"ז קל"ד . נכתב בהל' צדקה. (שם רפ"ד): יבאר דין אם הבן מחוייב עכ"פ לנהוג חסידות ופרישות שנהג אביו . ושם יבאר דין קק"י שנחרב ונתפזרו הבע"ב אם עדיין עליהם כל חומרות מקום ההוא שנחרב ע"ש וסימן קפ"א ועיין הלכות קטנות סי' ק"נ דבעיקר הדין בכלל דבריו דברי שכתבתי שם וכעת שמחתי שמחה רבה כשבא הספר הנחמד הזה לידי וכשלמדתי בו עד שהרוה צמאוני מצאתי לי חבר עיר ורב גדול שנטה דעתי לכוין אחר דעתו דעת קדושים להלק בין יחיד לרבים דוודאי יחיד קיל טפי להתיר לו נדרי אביו שהיה נוהג אכן בק"ק שנהגו דברים כהנהו בני בישן ודאי לא ע"ש ובתשובה שלי סימן כשחזרתי על למוד זה אחר שהגיע הספר הנז' לידי הארכתי להיות כי הוא דין נצרך לי והתגלגל ממקום למקום עד ישקיף וירא ה' משמים ויניח לי בארץ הקדושה אמן ע"ש כי רבים צריכין לו . (חוות יאיר קכ"ו) :

הנודר מחבית יין ונשבע עוד שלא יתירו נדרו ונתערב שיורי קנקן א' בחבית העלה דהוי דבר שיש לו מתירין דהרי יכול להתיר השבועה תחילה ואח"כ הנדר כמ"ש הטור והב"י סי' רכ"ה סעי' ד' ע"ש בסי' קכ"ט וק"ל . (שם קל"א) : ובאר דהא דאסרו נודרים להרגים ולמוכסים שיאמר יאסרו כל פירות שבעולם עלי ויחשוב בלבו היום וכו' דלאו דוקא כל היום כולו אלא אפי' שעה או רגע סגי עי"ש דישיב על הט"ז בזה . (בית יעקב ק') : דנדרים לא הוי דבר שיש לו מתירין אם לא דאיכא מצוה בהתרתן וחילק בזה אם ההיתר הוא על זמן שישלים נדרו וכו' עי"ש . (שם ק"י) : יבאר דין שנים שנשבעו לאכול ככר זה ואכל א' חצי הככר והניח החצי לחבירו ועבר השני ולא אכלו אם הראשון עובר על השבועה . וכן נמי שנים שנשבעו לעלות לא"י ויבאר ענין שבועת יוסף בעליית עצמותיו . ודין מי שנשבע לפרוע לחבירו ביום פלוני ומה הפרש יש בין כשאומר ביום פ' בבי"ת או ליום פלוני בלמ"ד וישיב על הט"ז עי"ש ובסי' כ"ג וס"ס סי' ח' והרבה סעיפי דינים איכא בהאי שאלתא היכא דנשבע ונותן קנס דנפטר מהשבועה וכו' עי"ש . (שם קי"א) : יבאר לישנא דהרמב"ם דהא דאסרו נדרים שנדרה האשה שיש בהן עינוי נפש שהבעל מפר היינו בעינוי נפש דיום אחד שלם אבל עינוי שעה אחת וכיוצא לא הוי עינוי ויורה פנים לומר איפכא עי"ש . (שם קנ"ב) :

ראובן שו"ל שהיו דרים בכפר א' ורו"ש היו מתעסקים במכירת בשר וכל א' היה מפציר בלוי שיקנה ממנו ובכן עלה בדעתו של לוי ונדר שלא יקנה בשר מראובן מהיום עד ח"י ואח"כ שלא יאכל בשר משמעון ח"י ונתערב בשר רו"ש ונסתפק באיזה יום נדר אם ביום א' נדר וא"כ ביום א' הבא נשלמו הח' ימים ש"ר וביום ב' חל אסור בשר שמעון או אם היה הנדר יום ב' ונמצא דאסור בש"ר ומותר בשל שמעון. הורה פנים לו' דביום ב' מותר לאכול משניהם ממ"נ של התערובת והוי ס"ס ואח"כ יורה פנים לאסור שלא יאכל משניהם וממ"נ איכא איסורא והוי ס"ס דסתרי אהדדי ואפי' אצל א' אסור לאכול כ"ש אצל השנים ומכל מקום כתב דאם התיר הנדר אחר שנדר שלא לאכול משל ראובן אז לא הוי ס"ס דסתרי אהדדי ומותר לאכול ביום שני אצל שמעון בלא התרה דאז הוי ספק ספיקא דלא סתרי אהדדי עי"ש בדין ספק מחמת חסרון ידיעה והחפרש שיש בין נדר לשבועה ובסי' קס"ז ידבר מס' מחמת חסרון ידיעה ע"ש . (שם קנ"ד) : יבאר דין אם נדר לעני הגון ומחל לו העני ואח"כ התהרס העני ותובע ממנו מה שנדב לו יורה פנים לומר דכיון דצדקה אינו כהקדש מהני מחילה וכיון שמחל לו שוב אינו יכול לתבעו ועוד יורה פנים לומר דכיון דהצדקה מכפרת עון נראה מדברי התוס' פרק הגוזל דף ק"י ע"ב ד"ה כסף מכפר מחצה וכו' ע"ש ויתארך בפלפול הסוגיא ודברי הרמב"ם ע"ש . וכתב דאם אמר פרשת אשם במקום הקרבה ולא החזיר הגזילה שבירו לא יצא י"ח וכו' ע"ש . (שם קס"ד) : יבאר דין אשה שנדרה צדקה כשהיתה אלמנה ואח"כ נשאת דאם נדר הוי כמו קרבן חייב הבעל לשלם וכתב דיש סברא לחייב יותר קודם שנשאת . ואם נדרה קרקע לצדקה ואח"כ נשאת אי הוי קדושת דמים אינו מפקיע מידי שעבוד ויקש' על מהר"ם מינץ בזה ועל הרמ"א בדין אם עברה האשה על תקנת שעשו הקהל דחייב הבעל לשלם ע"ש . (שם קע"ג) : יתיר לאכול דבש דבורים ולשתות משקה העשוי ממנו לא' בעל תשובה שנדר לענות את נפשו שלא לאכול עד משך ש"א מדבר הבא מן החי ואף שלכאורה היה נראה שדבש דבורים נקרא דבר הבא מן החי ולאסרו לזה שנדר סתם עכ"ז הוכיח דלא דמי כלל הדבש דבורים לא לחלב ולא לביצים והביא שם מחלוקתם של הפוסקים תכריע להתיר לו לאכול ולשתות מי דבש הנז' ע"ש ובלק"ט ח"ב סי' רע"ח דיבאר הא דנודר מן הבשר מותר ברוטב ע"ש (שער אפרים ס"ט) : ראובן נשבע לשמעון כשאשתו היתה עומדת ללדת ליתן לו למול הבן אשר תלד לו והנה אחר שילדה חלה פניו שימחול לו כעת השבועה לפי שרוצה לכבד את גיסו במצות המילה ונשבע לו מחדש שהבן הראשון אשר יולד לו לתתו שימלנו ואח"כ מתה אשתו ונשא א"א וילדה וטוען שאשתו אינה רוצה ליתנו לשמעון כי רוצה לכבד את קרוב שלה ועוד שמאחר שמתה אשתו הא אזלה לה שבועה . הורה צדדים ופנים לומר דחייב לקיים את שבועתו ושלא יועילו לו טענותיו אכן מסיק דבמיתת אשתו פנים חדשות באו לכאן ונפטר משבועתו והרשות בידו ליתנו לכל מי שירצה שימול אותו עי"ש דמהדרין שמעתיה . ועי' בסי' ע"א מש"ל הגאון מ"ת מ"ז ז"ל על מה שנתקשה בדברי הרא"ש פ' הנושא ותילוף הנרסאות ע"ש . (שם ע') : יבאר דין האוסר ספרו על חבירו דלמ"ד ויתור מותר המודר הנאה אם אינו נוגע בספר שיוכל ללמוד בתוכו ע"י הרהור ע"ש ח"א. (הלק"ט ו') : עיין שם דבר של שכל בשאלת מאן דהו אם יש שאלה לחכם בקדושין אך מראה פנים וצדדים לשאלה זו שהן בה ממש ע"ש . (שם כ"ט) : מי שהיה נדור בדבר מצוה וחלה ולהיות שהיה סבור שצריך התרת חכם נשאל על נדרו ואח"כ נודע לו שלהיותו אנוס מחליו לא ה"צ התרה ולכן אמר אילו הייתי יודע כך לא הייתי נשאל לעולם יטה דעתו לומר דהו"ל התרה בטעות ולאו כלום היא ושאפשר דלא גרע מידות נדרים ע"ש . (שם ס"ב) : מסתברא ליה דמי שנדר לקרות כמה פסוקים של תהלים שלא יעלו לחשבון התחלת המזמורים כגון למנצח מזמור לדוד וכיוצא שכפי הנראה אינו מכלל המזמור ועיקרו אלא הודעת מי היה המוסר והמתנבא על העתידות הרמוזות באותו מזמור והדרשות שדרשו בהן הדרשנים לא יעשו אותן עיקר המזמור להכחיש את המוחש שבאמת אינם מעיקר המזמור ע"ש . (שם ס"ט) : דלא גרע מידות שבועה האומר על נפשי לעשות ר"פ אבל האומר חי נפשי אין כאן שבועה ע"ש ובסי' קכ"א דין האומר לכן אי הוי קבלת שבועה . (שם ק"ר) : שאמירת החכם מחול לך בלבד אפשר לומר דעו"א הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו אבל באומר אין כאן נדר ס"ל דאין לך חכם עוקר הנדר מעיקרו גדול מזה עי"ש . (שם ק"ח) : כשם דאמרינן האדם בשבועה כן להפסר מסנה צריך כונה ולפיכך מי שנדר להיות בתענית אם לא ילמוד פרק פלוני וקראו שלא במתכוין תוך המסכתא שהיה לומר לא יצא י"ח נדרו ע"ש ובח"ב סי' רצ"ב ונדו"ה דביאר ההיא דאסרו נשבעים לקיים את המצות . (שם ק"י) : יבאר דין הנשבע על דבר א' ב"פ וא"ל החכם מותרים לך ע"ש ובסי' ע"ב ויכולין להתיר לו על שבועותיו בהתרה א' בלשון רבים מותרים לך אין כאן נדרים וכו' אע"ג דאין שבועה חלה ע"ש ולא קרינן ביה אין מתירין הנדר עד שיחול כן כתב רדב"ז צ"ח והרלנ"ח קל"ט . (שם קי"ח) : יבאר על כמה פנים יתכן להתיר הנזירות ע"ש ובסוף ח"א כמה פרטים מהלכות אלו ע"ש . (שם קס"ו) : נטה להחמיר במי שנדר בעת צרה לינשא ליתומה אחת וסתם דבריו שאינו יוצא ידי חובתו במה שישא יתומה א' שיש לה מעות לנדונייתה שהרי סתמו כפירושו שהנדר היה להגן בעד יתומה עניה בגופו ובממונו ולא על אותה יתומה שיש לה ממון שרבים קופצים עליה וכן נמי מי שנדר להשיא יתומה אחת מכיסו ונזדמנה לו א' שהיה לה רוב נדונייתה להנשא לראוי לה אינו יוצא י"ח נדרו במה שיוסיף לה סך מה לתשלום הנדן ע"ש . וכן העלה בסי' פ"ג באב שהדיר את בנו הקטן בעת חליו להשיאו בזמנו ליתומה א' בת טובים דאע"ג שכפי שורת הדין אין כח האב יפה להשביע ולהדיר את בניו הקטנים כי אם בנזירות עם התנאים הנצרכים מכל מקום עם הבן הזה אחר שהגדיל וידע נדר אביו שתק וקיימו בדבריו הוי כאילו הוא עצמו ביטא מתחלה בשפתיו וחייב מן התורה לקיים את נדר זה ולבקש לו יתומה עניה בת טובים אשר תיטב בעיניו ומהר ימהרנה לו כי הרי זה הבן עושה מצות חבילות חבילות . קיום הנדר . וכבוד אב ואם . ופריה ורביה וגמילות חסדים בגופו וממונו . (דב"ש כ"ז) :

ראובן שנשבע להפצרת שמעון שהפציר בו שלא יקח אשה פלונית ונשבע ונדר על זה בנ"ש וקודם לזה מסר מודעה בפני עדים כשרים באמור להם שהיה אונס ומוכרח לישבע ולדור בנ"ש על זה ושכל מה שהיה עושה היה על פי האונס הנמסר ואח"כ נשבע ונדר בנ"ש כאמור ולאחר ימים שאל התרה על השבועה וקדש את האשה ורוצה לכנסה בטענה שכל מה שעשה היה ע"פ האונס . ואחר חקירת האונס הזה מה היה נודע כי היה יכולת ביד שמעון שידו תקיפה למסור את ראובן ביד א"ה להרע לו גם נודע שכרתו ברית ביניהם להיותם לאחדים באהבה כל הימים ושמעון הפר את בריתו והלשין לראובן כמנהגו ונשאל הגאון רבו של המחבר אם יש היתר לראובן לישא אשה זו . והנה על פי הצעת שאלה זו כתוב שידוע הוא כי הנזירות שמשון אין לו התרה אלא אם כן היה בו אונס דאז אין ממש בנזירות ובשבועה . ושצריך לברר והוא ז"ל בירר מציאות האונסים תחלת המועילים לבטל בהם השבועה והנזירות . ומביא ההיא דכתב מוהריק"ו סי' קפ"ו דאיכא פלוגתא דרבוותא באונס דאיום וניזום בדבר שבידו לעשות וברי היזקא דלדעת קצת גדולי ישראל רבינו האי גאון ור"ח הוי אונס ולדעת קצת גדולי ישראל אבי העזרי ומהר"ם לא הוי אונס דעביד איניש דנזים ולא עביד ולכ"ע כל אונס דנזים להביאו בעש"ג לא הוי אונס דכל המביאים חבריהם בעש"ג לא לעולם הם נוצחים דהרי הרבה עשו ולא הצליחו . ואם על אונס כזה מסר המודעה מהני לבטל המתנה ואם נשבע לקיים המתנה נראה דהוי דינא דמכירת קרקע דאם אין שם אונס גמור לא מהני לבטל השבועה . ועוד כתב דיש חילוק בין איום וניזום דלמסור למלך או ביד א' משרי הצבא דהוי אונס למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה . אבל איום וניזום להביאו לעש"נ לא הוי אונס כמ"ש מוהריק"ו דכ"ע מודו ליה . עוד שם יתקשה עמ"ש הרשד"ם בי"ד סי' ק"א במ"ש לבי נוקפי דלא אמר מוהר"ם אלא כשהיו בבין ומוסרין . ע"ש דלפי מ"ש מוהריב"ל ח"נ סי' כ"ח דסברת הגאון ור"ח היא מוסכמת דאיום וניזום ביד שרי א"ה הוי אונס ואמר הכי לאפוקי ממונא והוא הדין לענין איסורא . ויקשה על מוהרש"ך ח"א סי' קכ"נ במ"ש מילתא דפשיטא דלענין מקח וממכר כתבינן מודעה וכו' כסברת ר"ח ומתוך דברי עצמו בחלק הנזכר סי' ע"א נראה דמותר . דלענין איסורא אזלינן לקולא אפי' בנ"ש כסברת הגאון ור"ח כיון דהיא מוסכמת מרוב הפוסקים . דאפילו לדעת ראבי"ה ומהר"ם מודו בנדון זה דכיון שכבר הוחזק שמעון למסור לראובן הוי אונס גמור ולא אמרי' נזים ולא עביד ומייתי מ"ש התוס' בפרק רבי עקיבא ד"ה מכאן מודעה דבא והא דאמרינן בנדרים וכו' שקיל וטרי על דברי התוס' מההיא דסקריקון וכו' גם על מ"ש הב"י במחה"ם סי' ר"ה סי"ב ועם מ"ש מהר"ם בתשובה שכתב המרדכי פרק הנזקין . חזר לקיים דבריו הראשונים דבנ"ר כ"ע מודו כיון שהוחזק בכך וגם שמסר מודעה ואמר שהוא אנוס בגופו וממונו . ואדם נאמן על עצמו במילתא דאיסורא כל שאין עדים מכחישין אותו . דלדעת ראבי"ה ומהר"ם אפילו מסר מודעה ובטל בלבו דעת השבועה לא מהני אם לא הוציא בשפתיו . ויקשה על מ"ש המרדכי פרק שבועת העדות וההיא דרבי עקיבא שהיה מבטל בשפתיו וכו' ויש מפרשים דבלחש דבר ולא שמעה ולא נשבע על דעתה אלא לדעתו דנראה משם דאם היה נשבע על דעתה אפילו היה מבטל בשפתיו בלחש לא הוה מהני והדבר קשה דהרי בהגוזל בתרא כתבו התוס' ד"ה נשבעין ונודרין להרגין ולמוכסין דמבטל בשפתיו בלחש הוי ביטול גמור עי"ש דהניח בצ"ע אף דכתב ואפשר דגבי אונסים קאמר . עוד כתב טעם להקל מאחר שנשבעו שניהם להיות באהבה ואחוה ושמעון הפר חק וברית ה"ז נשאר ראובן פטור מהשבועה . עוד חקר אם היה הנזירות דאפקיה בלשון שבועה דהוי פלוגתא דרבוותא ויש טעם להקל . ומייתי ראיה מתשובת הרשב"א בסי' רכ"ג דהיכא דאיכא ספק פלוגתא דרבוותא אפילו באיסור תורה אזלינן לקולא . ובכן העלה דוודאי נפטר ראובן מהשבועה ומהנזירות והגאון תלמידו המחבר הסכים על ידו ונשא ונתן בכל פרטי ההלכות האלו ויתר מהן שאין צריך שיאמר בלבו היום ולא שום דבר ע"ש ובמהראנ"ח ס"נ ח"א ומוהרי"ט ח"נ נ"ב ח"א . (פרח מטה אהרן יז"ח) : בני עיר א' שנשבעו רוב אנשי העיר על דעת המקום וכל א' על דעת חבירו שלא לתת לחכם הקהל הפרס שלו אם לא עד שיקבל על עצמו לעשות כך וכך גם נשבעו על קצת אנשים שלא להתחבר עמהם באבלם ושמחתם אם לא עד שיקבלו עליהם כך וכך או עד שיתירו להם ב"ד הגדול שבעיר ואם בישראל שאלוניקי יע"א או שליח מארץ ישראל תוב"ב ואח"כ נפל המחלוקת ביניהם עד שבעונות הגיעו ללכת לעש"ג ולפזר ממון רב ומתוך כך באו להתדיין לפני חכם הקהל שלהם והתיר להם שבועתם נסתפק השואל אם התרה זו מועלת ומותרת השבועה ואם לא הותרה כיצד יעשו להתירה . והשיב דאם לא היה התנאי שהטילו על שבועתם שתהיה ההתרה ע"י ב"ד שאלוניקי היה אפשר לומר דמהני אותה התרה . אע"ג דאיתא בירושלמי קונם הנייתי על בני עירי אינו נשאל לזקן שבעיר וכו' על פי פירוש הריב"ש מכל מקום בדיעבד מהני . ועוד דכיון דצירף החכם שני חכמים עמו בעת ההתרה מהני . אלא דלפי התנאי שהתנו שתהיה ההתרה על ידי ב"ד שבשאלוניקי הדבר קשה שאי אפשר לכולם לבא כאיש א' לפני ב"ד וביני ביני תבער אש המחלוקת בעדתם . וא"ת שישלחו שליח או כתב לשאול ההתרה . וי"ל דזה אי אפשר דדין זה הוא שנוי במחלוקת כמו שביאר שם והביא לשון הרמב"ם פ"ו מהל' שבועות וז"ל זה שנשבע צריך לבא לפני חכם להתיר לו בין איש בין אשה ואינו עושה שליח לחשאל לו על נדרו והבעל נעשה שליח לחרשת אשתו ומתירין לה ובלבד שיהיו הג' מקובצים אבל לא יקבץ אותם להתיר לה לכתחילה ואינו נעשה שליח להתיר נדר לאשתו עכ"ד שנתחכמו בהם הראשונים איך סיים דבריו ואמר ואינו נעשה שליח להתיר נדר לאשתו והוא ז"ל שקיל וטרי בדברי הרמב"ם ודבריהם וסוף דבר כתב דכיון דהוי פלוגתא דרבוותא אזלינן לחומרא ואין מתירין אלא בפני הנודר וכן כתב הריטב"א בחידושיו והרא"ש בפסקיו ע"ש . ולנדון שנשאל עליו כתב דכיון דתלו בהתרה לרבני שאלוניקי א"א להם להתיר על ידי שליח אך מכח האומדנא יש היתר דודאי לא היתה כוונתם שילכו כל בני העיר לשאלוניקי . וא"ת שזו היתה כוונתם להחמיר כדי שלא יתירו והוה להו כנשבע על דעת שלא להתיר . י"ל דאף לזה יש תיקון וכמ"ש מהר"ם שיתירו תחילה השבועה דעל תנאי ואח"כ יתירו עיקר השבועה ומתמצית דברי מהר"ם למדנו שלשה דברים . האחת שהנשבע על דעת פו"פ אם הוא לדבר מצוה יש להתיר בלא ידיעתם . והשנית שראוי להתיר התנאי ואח"כ עיקר השבועה ובזה יש תיקון להתיר למי שנשבע על דעת שלא להתיר ועוד בה שלישיה והיתה לבאר דלהשקיט את המריבה חשיב ליה דבר מצוה ואם נשבע ע"ד רבים יש להתיר בנדון כזה ומה גם אם יסכימו בהתרה יושבי ב"ד ולא יהיו מהנשבעים ולא החכם של הקהלה ויתירו תחילה שבועת התנאי ואח"כ עיקר השבועה ע"ש מ"ש על דברי הרש"ך ח"נ פ"ט ומוהריק"ו שורש נ"ב . (שם ק"ז) :

ראובן שארס את בתו לשמעון וקבל ממנו הקדושין וקבעו זמן הנשואין אך לא נכתב בשטר התנאים והנה ראובן הלך הלך לו לביתו ולארצו ואינו מכניס את בתו לחופה עם שמעון ואינו משיב לו אפילו תשובה על הכתבים שכתב לו . העלה דיכול שמעון לישא אשה אחרת אפילו תימא שהיה מעדת האשכנזים שנהגו להחמיר וקבלו תקנת רגמ"ה דהחרם לא היה אלא אחר שישא אותה בכל משפטי הנישואין וכמ"ש מהריק"ו שורש ק"א ורשד"ם אה"ע ע"ה ומכח השבועה שנשבע נ"כ אין חשש מאחר שהיה קצבה בשעת השבועה ואם ירצה להתיר השבועה על צד היותר טוב גם ברוך יהיה עי"ש ולחם רב קי"ט ובני שמואל כ"ח ומהר"ם אלשיך י"נ ח"ב . (שם צ') :

ראובן שהיה נשוי עם אשת מדנים גלוי ומפורסם לכל באי שער עירם אשר לסיבה זו ניתן לו רשות מאת חכם הקהל לישא א"א עליה בחייה אולי תתקנא בירך חבירתה ותשוב להיות כפופה לבעלה כחק ומשפט הנשים והיא לא כן זממה לעשות ואדרבה הוסיפה על חטאתה פשע גולה איש גולה נכסי בעלה והבריחה והטמינה אותם והנה בתוך בילבול זה מתה אשתו השנית שאמרו עליה שהאכילה צרתה סם המות ועכ"ז עוד היתה ידה נטויה על בעלה ולא רצתה להשלים אתו עמו וכראות ראובן צרתו צרה כדי שתחזור לו הגזילה הודה בפיו ובשפתיו אך לבו לא נכון עמה ונתחייב לה בקנס לעניי א"י ושבועה שלא לישא עוד א"א עליה בחייה וקודם עשות חיוב זה מסר מודעא ובשעת החיוב פירש דבריו בתנאי קודם למעשה שאם האשה לא תשוב מדרכה הרע שאין כאן שבועה והנה היא עמדה ברשעתה כקדם ומאז והוסיפה לחטוא עוד להיותה מתייחדת עם העובד כוכבים לעיניו עד שהגיעו הדברים שהכתה אותו מכה אכזרית והוכרח לצאת מן המקום להיותו רדוף רדיפת ממון וגוף מאת העובדי כוכבים הרגליים מאהביה ועם היות שכתב לה כמה פעמים דברי שלום לאסר היא היתה משיבה לו דברי מרד ועזות עד שהראת כתביה לחכם ונתן לו רשות לישא א"א ויען לבו של ראובן היה נוקפו פן ואולי היה נכשל בדבר הקנס לעניי א"י ודבר השבועה שנשבע לה בע"כ בתנאי מפורש כאמור נשאל לחכם אם יש עליו חטא משפט הדברים אשר קיבל עליו והיתה תשובת הגאון המחבר שאין כאן לא חשש קנס ולא חשש שבועה כל עיקר דעל דעת צרה כמכבירה זו לא נשבע ודאי ואין כאן שבועה לדעת והנאת חבירו והמודעה שמסר קודם השבועה שרירא וקיימת מחמת אונס הגוף והממון הסובבים אותו ע"ש ורשד"ם י"ד ק"ס . והראנ"ח ח"א וח"ב כ' (נ"ל שכבר כתבתיו בהלכות מודעא) . (שם ק"ז) :

אשל אברהם

בשבועה כשיתעבר שם . וכן דינים הרבה לענין ממון ושכירות ע"ש באריכות : (סעיף יד) הנודר או נשבע לאנס . שמעון תבע לראובן ממון בערכאות . והב"ד התרו בו שיקריבהו לד"י ולא השגיח בו' עד כי ראובן הוכרח לשבע אך אין לו ידיעה משביעה לא מקרי עבריו' כלל אלא דיכוין בלבו באופן והערמה שלא יצא השבועה מפיו לשקר דלגבי אונס דברים שבלב הוי דברים עיין תשובת מהר"י באזאן סי' מ"ו ובת' בי"ד סי' קמ"ג : (שם סעיף טו) או חרם ממש . עיין תשובת פ"מ סי' ג' בחכם שקבלו לדון ביניהם בשבועה . ומחמת שהעלילו עליו מוחל על הרבנות כשהעבר שאונס מזרה השבועה הרב מוהר"ש בנכנסתי שעלה דשבועה לא אלא מכיון שלא נעשה הקבלה עפי"ר אנין ובנין וע' ת' רשב"א ר"ן ותשב"ץ ושני משה סי' נ"ח : (שם סעיף יז) אין זה אונס . עיין תשובת מהרמ"ג סי' כ"ה . ראובן נשא אשה בעודו נער ואיננו בקי בסחורה אלא מתפרנס משולחן אביו . ולאחר שהגדיל והגלית במקום אחר רצה לדור באותו מקום . אלא אשתו מיאנה בו ושבה אל בית אביה והשיב דכייפינן לה לילך אחרי בעלה וכשעומדת על דעתה אין לה כתובה ולא תוספת ובלאות ע"ש : (שם סעיף יח) בגללו מותר . ראובן נדר בפת נדר כשיעלוהו ה' לעלות לא"י עם שמעון אחיו ושמעון מיאן לקחת עמו ואין ידו משגת לעלות לבדו אי צריך התרה עי' פ' מ"ע סי' כ"ז ובנימין זאב סי' רס"ו העלה לכוונה למילתא יתירנו כסף ג' : (שם) וכיון שנתבטל נתבטל הנדר . מוחטי עיל עמו שבועה שלא להתחבר עם ראובן במלאכת שמים באתרם ראובן מבקש רעתם ונמשך זמן ראו איך כל מעשיו היה לש"ש ומתחרטים יש להם התרה ת' פ"מ סי' כ"ז :

(סימן רל"ד סעיף כ"ח בהג"ה) לא יוכל להפר עד שיחול . עיין תשובת בית יהודה סימן ז' הרבה חלוקים במתפעפים מיניה :

(סימן רל"ו סעיף ו') נשבע סתם . ובת' בי"ד סי' קפ"ו העלה דאין הכרת כדברי טול אלא דבדבר שאי"א הוי נדר שוא ע"ש :

(סימן רל"ט סעיף ד') אינה חלה על דבר מצוה . ראובן נשבע שלא ישא אחרת חוץ מארוסתו והיא והוא גדול ושונן הרבה לקיים מצות פ"ו וא"י להמתין . וכן מעשה כי הביא אלא שטוען טענות בעלי מום וטענות אונס אי נפטרו משבועתו עיין תשו' רב יוסף סי' ד' וסי' יו"ד וציין לקמן ס"ת בהג"ה : (שם סעיף ו') השבועה חלה . וס"ה השבע שלא ילך לבהכ"נ להתפלל עם הצבור דתפלה עם צבור היא דרבנן תשובת ב"י סימן ל' : (שם סעיף ח' בהג"ה) שלא קיים פריה ורביה חלה השבועה . ואף שיבמה בכלל הוה מ' מהר"י באזאן סי' ק"ס :

טורי זהב

רמ (א) אין ב"ד כופין וכו'. בפרק כל הבשר איתא הכי דהוא גברא דלא הוה מוקיר אבוה אתיוה לקמיה דרב חסדא כפתיה להלקותו כדאיתא במלות עשה שאין אדם רולה לקיים מכין אותו עד שתלא נפשו ואיקלע שם רב מרי ואמר שבקוהו דתניא כל מלות עשה שמתן שכרה בלדה אין ב"ד של מטה מוזהרין עליה ויש להקשות מירושלמי שהביא בתשובה להרמב"ן סימן פ"ח בשמו הביא' בית יוסף בח"מ סי' ל"ז גבי השבת עבוט דאם לא רלה לקיים אע"פ שאין ב"ד מוזהרין עליה כיון שיש מתן שכרה בלדה מ"מ היינו שאם העלימו הב"ד עיניהם מזה אין עליהם עונש אבל ודאי אם רולים לכוף הרשות בידם וכן פסק רמ"א בהג"ה וקשה ממה שאמר רב מרי כאן לרב חסדא שבקוהו דהא אם רולה שפיר כופהו ובמרדכי פ' נערה שנתפתתה מביא ירושלמי הזה וכתב עליה ולפי זה לא קשה הא דאמרינן בירושלמי דפ"ק דקדושין הלואי יהיו כל שמועותי ברירין לי כהדא דכופין הבן לזון האב ובפרק כל הבשר אמר שבקוהו מכ"ל הרי שלא הוקשה רק הני תרי מילי דסתרין אהדדי דהיינו בירושלמי אמר שכופין הבן לזון האב והיא מלות עשה שמתן שכרה בלדה ובפרק כל הבשר אמר שבקוהו ותירץ על זה דההיא דכופין הבן היינו מלד רלון הב"ד אבל על מה שהקשינו לא תירץ כלום דמה הביא רב מרי מהא דתניא לחלוק על רב חסדא ובתוס' פ"ק דב"ב דף ח' כתבו בשם ריצב"א וכן המרדכי שם גם כן הביא הירושלמי דלעיל וכתבו דאין כופין כפייה גדולה לענין להכותו עד שתלא נפשו כשאר מלות עשה אבל קלת כפייה עושים ומש"ה אמר שבקוהו כלומר לפי שכבר עשיתם לו ביוש בכפייה על העמוד נראה דהכי קי"ל אע"ג שהביא הב"י לקמן סימן רמ"ח דלא קי"ל כריצב"א אלא כהחולקים עליו היינו לענין לדקה שעושין אפילו כפייה גדולה מטעם שמביא שם אבל בדבר זה שיש לעשות קלת כפייה כשאר מלות עשה שמתן שכרה בלדה אין חולק על הירושלמי וכן עיקר וע"כ גם כאן לענין כיבוד אב ואם רלו ב"ד עושין קלת כפייה עד שיקיים ואע"פ שלא כתב כאן רמ"א כלום מזה אין זה כדאי לעשות חילוקים בדבר המפורש כנ"ל ברור ובסמ"ע בח"מ סימן ק"ז כתב דלא קי"ל כירושלמי דלעיל דאם רלו כופין אלא לענין השבה עבוט שכופין אותו כיון שהמשכון הוא בחזקת הלוה משא"כ לענין כיבוד לא נכון לחלק בכך כלל כיון שאין כאן הוכחה אלא מלד שהשמיט רמ"א מלכתוב כאן כמו שכתב בח"מ דרמ"א גופיה אין לו מקום לחלק בזה אם היה נתכוין אליו אלא דגם כאן הוא דינא הכי דאין שום חולק על הירושלמי : (ב) במקום המיוחד כו'. בזה אפילו העמידה אסורה לו כיון שאביו משתמש שם ג"כ בעמידה משא"כ בסיפא במקום המיוחד להסב כו' מותרת לו העמידה ומשמע כאן באיסור עמידה ברישא היינו אפי' הוא רולה לעמוד או לישב לבדו בלא שום אדם עמו בדרך עלה כדרך שאביו רגיל לעשות וכן בסיפא בישיבה אפילו אם אין רולה אז לאכול אלא העמידה והישיבה לחוד הם אסורים : (ג) נראין דברי אבא. בטור סיים שנראה כמכריע דברי אביו אלא אם יש לו תשובה להשיב על החולקים ישיב עכ"ל והא דמלינו בטור ח"מ שהטור חולק עם אביו כמה פעמים היינו שלא בפניו כמו שכתב כאן דוקא בפניו אסור ומ"מ נ"ל דאם הוא חולק על אביו ויש עוד אחר שאומר כאביו והוא רולה להוכיח ולכתוב דעתו כדעת החולק על אביו לא יזכיר שם אביו אלא שם האחר כיון שיוכל לעשות דרך כבוד יעשה וזה למדתי מדברי הטור בח"מ סימן ק"ז במה שכתב כי לא קלקלו בגוף כו' ובזה הוא חולק על אביו ורמז הפלוגתא על בעל התרומות בסימן ק"ד ובזה נשא פנים לאביו וכמו שכתבתי בס"ד : (ד) אם הוא שם פלאי כו'. משמע דברישא לענין לקרותו בשמו אסור שלא בפניו אפילו באינו פלאי ועיין מה שכתבתי בסימן רמ"ב סט"ו : (ה) שלא בפניו. כן הוא ברמב"ם בהדיא והוא דבר מבואר מעלמו דבפניו אסור בשל אחרים אפי' באינו פלאי דיסבור אביו שקורא אותו וכן מי שעומד לשם יסבור כן ואין שום חילוק בזה אם הוא פלאי או לא ואע"פ שבהעתקת הטור לרמב"ם לא נזכרה שלא בפניו אין בכך כלום כי סמך על פשוטו ובדרישה האריך כאן לחלוק על רמ"א במה שהגיה שלא בפניו ולא דק כלל כמו שיתבאר בסי' רמ"ב בס"ד : (ו) כפי מה שהוא יכול. פי' בתורת לדקה לפי עשרו כ"פ הבית יוסף ומה שכתב רמ"א על זה בשם י"א *)הוא תמוה דגם דעה הראשונה סוברת כן. והא דכופין

שפתי כהן

רמ א לא יעמוד כו'. אבל מותר לעמוד במקום שאביו רגיל לישב בביתו דלית ביה זילותא כלל. בית יוסף : ב ולא סותר את דבריו. בין שחולק עליו בין שאומר להחולק עליו נראין דבריך הוי סותר את דבריו ונראה דסותר דבריו אסור אף שלא בפניו וכן משמע בדרישה ס"ד וכן כתוב בהדיא בפרישה לקמן סי' רמ"ב ס"כ: ג שלא בפניו כו'. והדרישה כתב דלאחרים אפילו בפניו אם אינו פלאי שרי וכן בפלאי שלא בפניו וע"ש שהאריך והב"ח כתב בפני רבו ליכא איסורא מיהו יש ליזהר מפני הכבוד וע"ל סי' רמ"ב סעיף ט"ו : ד וקרעו בגדיו כו'. מיהו מותר לתבעו בדין כדלקמן סעיף ח' בהג"ה וכ"כ בפרישה לקמן סוף ס"ו : ה אינו חייב לחזור כו'. והוא הדין דאין לריך לכבדו משלו ויצטרך הוא לחזור על הפתחים וכמו שכתב הרא"ש וכן

הלכות כבוד אב ואם

רמ איזהו כבוד ואיזהו מורא ודיניהם. ובו כ"ה סעיפים :

א [א] א צריך ליזהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם :

הגה [ב] ומ"מ (א) אין ב"ד (א) כופין על מלות כבוד אב ואם דהוי ליה מלות עשה שמתן שכרה בלדה שאין ב"ד כופין עליה. (בית יוסף בשם הגמרא ובתא"ו נתיב א') :

ב ב איזו מורא א לא יעמוד במקומו (ג) ג המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו ד או מקום המיוחד לו להתפלל ה ולא ישב (ב) במקום המיוחד לו להסב בביתו ב (א) ו ולא (ג) סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו [ג] בפניו [ד] ז אפילו לומר (ג) ח נראין דברי אבא (ב) ט ולא יקראנו בשמו [ה] לא בחייו [ו] ולא במותו אלא אומר אבא מארי [ז] היה שם אביו כשם אחרים (ג) י משנה שמם (ד) אם הוא שם שהוא פלאי שאין הכל רגילים לקרות בו. [ח] אבל שם שרגילין בו מותר לקרות אחרים (ה) ג (ד) שלא בפניו יא (טור):

ג יב עד היכן מוראם היה הבן לבוש חמודות ויושב בראש הקהל ובאו אביו ואמו ד וקרעו (ה) בגדיו והכוהו על ראשו וירקו בפניו לא יכלים אותם אלא ישתוק ויירא מן מלך מלכי המלכים שציוהו בכך :

ד יג איזהו כבוד מאכילו ומשקהו מלביש ומכסה מכניס ומוציא יד ויתננו לו בסבר פנים יפות שאפי' מאכילו בכל יום פטומות והראה לו פנים זועפות נענש עליו :

הגה וכן להיפך אם מטחין אביו ברחיים וכוונתו לטובה כדי שינלל אביו מדבר קשה יותר מזה ומדבר פיוסים על לב אביו ומראה לו שכוונתו לטובה עד שיתרלה אביו לטחון ברחיים נוחל עולם הבא (גמ' ורש"י פ"ק דקדושין וירושלמי) [ט] וישמשנו בשאר דברים שהשמש משמש רבו :

ה [י] טו זה שמאכילו ומשקהו משל אב ואם אם יש לו [יא] ואם טז אין לאב ויש לבן (ו) כופין אותו (ד) וזן אביו (ו) כפי מה שהוא יכול יז ואם אין לבן ה אינו חייב לחזר על הפתחים להאכיל את אביו :

ביאור הגר"א

רמ [א] צריך כו'. שם ת"ר נאמר כו' ת"ר שלשה כו' תני תנא כו' בעו מיניה כו' כי אתא כו' ושתוס' שם ד"ה כבד כו' וד"ה ר"ש כו'. [ב] ומ"מ כו'. עח"מ סי' צ"ז סט"ו בהג"ה : [ג] בפניו. דהא מצינו שחולקין על אביהם ורבם ר' עם רשב"ג והרבה כיוצא וכן מכריעין : [ד] אפי' לומר כו'. דאי בפירש"י חייט-סותר. טור בשם הרמ"ה ועב"י שישבו : [ה] לא כו'. שם ת"ר חכם כו' : [ו] ולא כו'. שם במותו כו' : [ז] היה שם כו'. כפי' הערוך דשם אביי היה נחמני ורבה קרא אביי בשביל אביו וכולם קראו כן בשביל כבודו של אביי רק רבא שהית חבירו קראו בשמו נחמני : [ח] אבל שם כו'. כמ"ש (שבת קמ"ז ב' וש"מ) א"ר כשלמדתי אצל ר' שמען בקדושין וכנ"ל אף לאחר מותו : [ט] וישמשנו כו'. כמ"ש בנדרים ל"ח ב' : [י] זה כו' ואם כו'. תוס' ד"ה אורו כו' ורי"ף ושמ"ס : [יא] ואם כו' אבל כו'. עתוס' ל"א א' ד"ה כבד כו' ופי' הרא"ש בסה"ג דהא אמרינן משל אב אלא היכי דאמיד מתורת דכופין

חידושי רע"ק

(סימן ר"מ ס"א) צריך ליזהר מאד. מה שאין מברכין על מצוה זו ע' בתשובת הרשב"א (סי' י"ח) ובבנימין זאב (סי' קס"ט): (שם ס"ב) ולא סותר את דבריו. ע' בבאר שבע פ' חלק (רק"י) ד"ה כל החולק על רבו : (שם) ולא יקראנו בשמו. קשה לי הא בברכות (י"ח ע"ב) א"ל בעיא אבא וכן שבת (קמ"ז ע"א) אר"י מעשה באבא חלפתא:(שם) משנה שמם.

באר היטב

רמ (א) כופין. וסמ"ע כתב בשם התוס' דאין כופין כפייה גדולה לענין להכותו עד שתלא נפשו כשאר מלות עשה אבל קלת כפייה עושין ועיין בח"מ סי' ל"ז גבי השבת עבוט דאם לא רלה לקיים הרשות ביד ב"ד לכופו ע"ש : (ב) המיוחד. כ' הט"ז בזה אפי' הוא רולה לעמוד או לישב לבדו בלא שום אדם עמו בדרך עלה כדרך שאביו רגיל לעשות אפ"ה אסור וכן בסיפא בישיבה אפי' אינו רולה אז לאכול אלא העמידה והישיבה לחוד הם אסורים : (ג) סותר. בין שחולק עליו בין שאומר להחולק עליו נראין דבריך הוי סותר את דבריו ונראה דסותר את דבריו אסור אפי' שלא בפניו עכ"ל הש"ך : (ד) שלא. והדרישה כתב דלאחרים אפי' בפניו אם אינו פלאי שרי וכן בפלאי שלא בפניו והב"ח כתב דשלא בפני רבו ליכא איסורא מיהו יש ליזהר מפני הכבוד וע"ל סי' רמ"ב סעיף ט"ו וכ' הט"ז הא דמלינו בטור ח"מ דפליגי הטור עם אביו הרא"ש כמה פעמים היינו שלא בפניו ומ"מ נ"ל דאם הוא חולק על אביו ויש עוד אחר שאומר כאביו והוא רולה לכתוב דעתו כדעת החולק על אביו לא יזכיר שם אביו אלא שם האחר כיון שיוכל לעשות דרך כבוד יעשה עכ"ל : (ה) בגדיו. מיהו מותר לתבעו בדין כדלקמן ס"ח בהג"ה. ש"ך : (ו) כופין. כ' הט"ז אע"ג דהוא מ"ע שמתן שכרה בלדה דכתיב בלדקה למען יברכך וגו' תירלו התוס' דשאני לדקה דכתיב בה נמי לאו לא תקפוץ את ידך וכתב הש"ך וה"ה דאינו מחויב לכבדו משלו ויצטרך הוא לחזר על הפתחים (כתב בתשובת ש"י שאלה ע"ה אם הבן הרוה ספורים מאב

פתחי תשובה

רמ (א) ולא סותר את דבריו. עיין בספר עצמות יוסף קדושין דף ל' שכתב דהבן עם האב יכולים להקשות ולתרץ ולהסיק מסקנת ההלכה ואין בזה משום סותר את דבריו ע"ש : (ב) ולא יקראנו בשמו. ונראה לי דאם אחרים שואלים ממנו בן מי אתה מותר לומר להם בן ר' פלוני אני ונראה לזה ממ"ש מהרש"ל ביש"ש פ"ק דקדושין סי' ס"ה דהא דהרא"ש הזכיר רבו מהר"מ בשמו מפני שהיה לו שאר חכמים שהיו רבותיו הולרך להזכירו כו' ובאביו לכ"ע אסור מפני שאין לו אלא אב אחד והא דהטור הזכיר את אביו מפני שהזכירו בלשון כבוד הרא"ש כלומר ראש לכל ישראל עכ"ד א"כ כשהולרך להזכירו שאין יודעים אותו גם באביו שרי : (ג) משנה שמם. עיין ברש"י גיטין דף ל"ד ע"ב גבי אביי ודוק : (ד) זן אביו. עיין בתשובת הרדב"ז ח"ב סימן תרס"ג שכתב דאם יש לו לבן. כמו שחייב

באר הגולה

א בברייתא קדושין דף ל' ע"ב: ב בברייתא שם דף ל"א ע"ב: ג כפי' רש"י שם ועור: ד כפי' רבינו יונה בשם הרמ"ה: ה כפי' הטור בשם הרמ"ה: ו שם בברייתא: ז מדברי הרמב"ם [illegible]

נקודות הכסף

(סי' ר"מ ש"ך ס"ק ו') *הוא תמוה כו'. לישתמיטתיה דברי ד"מ שהבאתי בנקה"כ ס"ק ו':

גליון מהרש"א

(סימן ר"מ סעיף א') צריך ליזהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם. קטן שהכה אביו בילדותו טוב לו [illegible]

עצי לבונה

(סימן ר"מ שו"ע סעיף ה') ואם אין לבן אינו חייב לחזר על הפתחים וכו'. [illegible]

הגה ן וי"א דאינו חייב ליתן לו רק מה שמחוייב ליתן (ז) לצדקה (כן כתב הב"י דנראה כן מדברי הרי"ף והרא"ש וכ"כ הר"ן פ"ק דקידושין) [יב] ומ"מ אם ידו משגת תבא מארה ז למי שמפרנס אביו ממעות צדקה שלו (הגהות מרדכי דב"ב ובהגהות פ"ק דב"מ ובחידושי אגודה) [יג] ואם יש לו בנים רבים מחשבים לפי ממון שלהם ואם מקצתן עשירים ומקצתן עניים מחייבים העשירים לבד. (תשובת מיימוני הלכות ממרים בשם מוהר"ם והביאה הבית יוסף):

אבל חייב לכבדו בגופו אע"פ שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזר על הפתחים [יד] יח ודוקא דאית לבן מזונות לאיתזוני ההוא יומא אבל אי לית ליה (ז) לא מחייב לבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים:

ו יט היה צריך על שום דבר בעיר ח (ח) ויודע שישלימו חפצו בשביל אביו אע"פ שיודע שגם כן יעשו בשבילו (ה) לא יאמר עשו לי דבר פלוני בשבילי (ח) אלא יאמר עשו בשביל אבא ט כדי לתלות הכבוד באביו:

ז כ חייב (ו) לעמוד מפני אביו [טו] ואם האב תלמיד בנו י כל אחד מהם עומד מפני (ס) השני. (טור בשם הרא"ש):

הגה [טז] ואם הבן רוצה למחול על כבודו לשמש אביו הרשות בידו [יז] דהא הרב שמחל על כבודו כבודו מחול ודוקא בצנעא או אפי' בפרהסיא ודם בעירו שהכל יודעים שהוא אביו אבל אם הבן גדול בתורה ואין אביו דם בעירו איכא למיחש לבזיון התורה אם ישמש הבן לפני האב ויש להם להרחיק זה מזה שלא יקל שום אחד בכבודו לפני חבירו (הכל סברת הרב לדעת ב"י) וכן עשה (ט)(י) מוהר"ם עם אביו:

ח [יח] כא עד היכן כיבוד אב ואם אפי' נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעוס כנגדם אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק:

הגה [יט] ויש אומרים דאם רוצה לזרוק מעות של בן לים דיכול למונעו יא דהא אינו חייב לכבדו רק משל (יא) אב אבל לא משל בן (טור בשם ר"י) ואין חילוק בין לכבדו או לצערו (ת"ה סי' מ') [כ] ודוקא קודם שזרקן דאפשר דממנע ולא עביד אבל אם כבר זרקן אסור לאכלומיה אבל יוכל לתבעו לדינא (טור בשם הרא"ש) [כא] ודוקא אם רוצה לזרוק כיסו לים דאית ביה חסרון כיס אבל אם רוצה להעביר ממנו (י) ריוח בעלמא אסור בכל ענין (ר"ן פ"ק דקדושין) יב בן שיש לו דין עם אביו והאב הוא תובע הבן צריך לילך אחר אביו אע"פ שהבן הוא נתבע ודר בעיר אחרת שזהו כבוד אביו אבל האב חייב לשלם לבן הוצאות דאינו חייב לכבדו משל בן (כמהרי"ק שורש נ"ח) כמו שנתבאר:

ט כב חייב לכבדו אפי' אחר מותו *) כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו אומר כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו אם הוא תוך שנים עשר חדש

שפתי כהן

וכן כ' הב"ח: ן וי"א כו'. בבית יוסף כ' דהכי דייק לישנא דהרמב"ם והטור שהוא כלשון המחבר ולפי זה לא הוי ליה למימר בלשון וי"א אבל הרב לטעמיה אזיל שכתב בד"מ וז"ל ולשון אין הבן חייב לשאול על הפתחים לא משמע הכי דמשמע הא אם אין צריך לשאול על הפתחים חייב לפרנסו אע"ג שבודאי בכה"ג לא מחויב כ"כ לטרוח וליתן מדין לדקה ול"ע עכ"ל ועב"ח מה שכתב בשם הסמ"ג והסמ"ק שמחמירין ג"כ מיהו בפירוש דברי רמב"ם והטש"ו גם דעת הב"ח כמו שכתב הבית יוסף וכ"כ בפרישה דבזה א"ש דל"ת מה שכתב כופין אותו וזן דהא אין ב"ד כופין אכבוד אב ואם שהוא מלות עשה שמתן שכרה בלדה אלא כופין אותו מדין לדקה דאית בה גם כן מלות ל"ת כדלקמן ר"ס רמ"ח: ז למי שמפרנס אביו ממעות צדקה. ע"ל סימן רנ"א ס"ק ה': ח ויודע שישלימו כו'. וכשהוא מסופק בדבר הרשות בידו לעשות כמו שירלה. פרישה: ט כדי לתלות הכבוד באביו. אבל אם יודע שלא ישלימו חפצו בשביל אביו ובשביל עצמו ישלימו לו לא יבקש בשביל אביו שאין זה אלא גנאי לאביו כיון שלא יעשו בשבילו ע"כ לשון עט"ז והוא מדברי הטור ורש"י ובבית יוסף כתב על זה ורבי' ירוחם כתב בשם רמ"ה שאפי' אינן חולקין באותו מקום כבוד לאביו כלל יתלה באב שיעשו בשביל הבן אע"פ שתלה באביו עכ"ל ומביאו ד"מ: י כל אחד כו'. ודעת הרמב"ם ור"ח שאין האב עומד בפני הבן אלא אדרבה הבן עומד בפני אביו ועיין בתשובת מנחם עזריה סי' ע"א כתב שכהרמב"ם עיקר: יא דהא אינו חייב כו'. והב"ח כתב דגם הסברא ראשונה ס"ל דאין לחלק בין לכבדו או לצערו אלא שטעמו דכיון שצריך אחר כך לשלם כל הפסדו לכן אין לו להכלימו בשביל כך והי"א ס"ל דכדי שלא לטרוח למיקם בדינא ודיינא יכול למנעו עיין שם: יב בן שיש לו דין כו'. עיין בח"מ ר"ס י"ד:

טורי זהב

דכופין כאן אע"ג דהוא מתן שכרה בלדה דהא בלדקה כתיב למען יברכך וגו' תירלו התוס' פ"ק דב"ב דשאני לדקה דכתיב בה נמי לאו לא תקפוץ את ידך: (ז) לא מחייב לבטל. הטעם דגמרינן מכבוד המקום שאינו חייב לבטל ממלאכתו כדי לנחם אבלים ולבקר חולים ולחזור על הפתחים: (ח) אלא יאמר עשו בשביל כו'. בטור סיים אבל אם יודע שלא ישלמו לו חפצו בשביל אביו יבקש בשביל עצמו ולא בשביל אביו שאינו אלא גנאי לו כיון שלא יעשו בשבילו ע"כ ואיכא למידק סתמא מאי דמרישא משמע דבעינן דוקא יודע בבירור יבקש בשביל אביו ובסיפא משמע איפכא מדיוקו וא"ל דרישא מלוה וסיפא איסור ובספק רשות בידו כפי שירלה שזה אינו דגם בספק מלוה. ואנו יש להקשות דהא כבודו בכלל בקשתו בשביל אביו דכל שיעשו בשבילו יעשו ג"כ כשיזכיר כבוד אביו וכ"כ ב"י בשם רבינו ירוחם בשם הרמ"ה שאפילו אינם חולקים כבוד באותו מקום לאביו יתלה באב שיעשה בשביל הבן אע"פ שתלה באביו עכ"ל וקשה על הרמ"ה למה אמרו בגמרא הנשמע בשביל אביו יבקש בשביל אביו כו' ונראה דודאי כן הוא דבכל גווני יבקש בשביל אביו אא"כ שיש באותו מקום שנאה על אביו וממילא כשיזכירו שנאה תעורר מדנים וגם בשביל עצמו לא יעשוה אז יבקש בשביל עצמו נמצא דלא קיימי הדיוקים בטור דה"ק אם הוא יודע שיעשו בשביל אביו דהיינו בבקשה זו שמבקש בשביל אביו שלא יקלקל במה שהוא מזכירו אז יבקש בשביל אביו ויתלה בו הכבוד וכן כוונת הגמרא כמו שכתבתי הנשמע בדברי אביו אבל אם יודע שיקלקל בזה מחמת שנאתם עליו אז לא יזכירנו כלל כן נראה לי נכון: (ט) מוהר"ם עם אביו. כתבו עליו שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו: (י) ריוח בעלמא. והיינו הסיא מעשה דעובד כוכבים באשקלון שהפסיד ריוח בשביל כיבוד אביו:

באר הגולה

יח שם בשם הרמ"ה וכ"כ רבינו ירוחם משמו וביאר הטעם משום דגמרינן מכבוד המקום דאינו חייב לבטל ממלאכתו לבקר חולים ולנחם אבלים ושיחזור על הפתחים: יט ברייתא שם בבבלי בקדושין דף ל"א ע"ב: כ מהא דרב יוסף כד שמע קל כרעותי דאמיה וכו' שם וממשמעות הסוגיא בנו והוא רבו וכו' שם דף ל"ג ע"ב: כא ל' הרמב"ם שם בפ"ו מהל' ממרים מברייתא משמיה דר"א שם דף ל"ב ע"א וס"ל דהא דקי"ל דוקא משל אב ס"מ לכבדו אבל כדי שלא לצערו יש לו לאבד כל ממון שבעולם וכו' ב"י: כב שם

כנסת הגדולה

(סימן ר"מ שו"ע סעיף ט') כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו. לא יאמר כך אמר אבא מארי אלא כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו בד"א תוך י"ב, אבל לאחר י"ב אומר ז"ל כו'. כ"ב אמר המאסף מן התימה על ספר חסידים סי' תשמ"ו שכתב כשמזכירים ת"ח אין ז"ל כמו שאין אומרים כשאנו קורין בתורה על משה ואהרן ז"ל וכ"ש כשאדם מזכיר טענה מת"ח שאין כותבין ז"ל שהרי מר בר

ברכי יוסף

(סי' ר"מ סעיף ח' בהג"ה) בן שיש לו דין עם אביו וכו'. ובספר חסידים סימן תקפ"ד כתב דלא יתבע לאביו לדין אף שחייב לו וכו' ע"ש והכנה"ג למד מדברי מהריק"ו דה"ה תלמיד ולא ימנע מלבאול תביעתו ולא זכר דברי ס' חסידים כי אורחיה שתמיד מביא דבריו: (שם סעיף ט') חייב לכבדו אפילו לאחר מותו כו'. כשמתפלל על אביו או על רבו נראה דאין לומר

גליון מהרש"א

ע"ח: (בס בהג"ה) ומ"מ אם ידו משגת תבוא מארה למי שמפרנס כו'. ע' בגליון לקמן ס"ח: (ש"ע סעיף ז') חייב לעמוד מפני אביו. עיין לקמן סימן רפ"ב ס"ב בהג"ה השומע קול כו' וזהו נלמד מדברי פרפון כד הוי שמע כו' וא"כ משמע שהוא מן הדין לעמוד מפני אביו בשמע קולו ועיין סימן רמ"ד סעיף ט': (סעיף ח' בהג"ה) וי"א דאם רוצה לזרוק כו' דיכול למנעו דהא אינו חייב לכבדו כו'. בת' דשב"א הביאו הב"י חו"מ ריש סימן ק"ז כתב דאף בלא הניח אביו כלל חייב לשלם חוב אביו מדידיה ועיין סמ"ע שם סוף סק"א וכן הביא הב"י שם בשם הגהות אשירי שזה תלוי אם כיבוד הוא רק משל אב או לא: (שם) דהא אינו חייב לכבדו רק משל אב אבל לא משל בן. בש"ע חו"מ סי' ק"ז סוף ח"א לענין דא"צ היורש לשלם חוב אביו אם לא ירש מיהו ואפילו מצוה נמי ליכא: (ש"ע סעיף ט') חייב לכבדו אפילו אחר מותו. ויכולים למחול שלא לנהוג בהם אבילות י"ב חודש סימן שד"מ ש"ך סק"ם ועי' סוף סי' שפ"ד:

עצי לבונה

ואם אין להם מחויב הוא לחזר על הפתחים בשביל אביו וזהו שהעדיפו על כבוד המקום דשם אין נותן לו כלל אף כיס לו רק הכל הוא משל הקב"ה ממה שחננו הוא"ש כנ"ל ביאור דבריו אבל לדינא הוא כמ"ש הפוסקי' דאין צריך לחזר על הפתחים ושוה לכבוד המקום ועיין בהרא"ש שם ולפי דברי מהרש"א הנ"ל יש לפרש הירושלמי אף דאינו צריך לחזר על הפתחים מ"מ העדיפו על כבוד המקום דשם אף ממה שיש לו אינו שלו אלא הכל משל הקב"ה ממה שחננך אתה נותן לו ונגד האב אם יש לבן מחויב לזונו משלו דהוא משל עצמו ולא משל האב כלל אבל באין לו י"ל דא"צ לחזר על הפתחים כנ"ל ועיין בל"י דאף שהלכה פטורים מאב ולפי' נשבע אין השבועה חלה ולריך להתיר לו השבועה וזהו מה שמחויב ליתן לדקה ולא יותר ומקהל מחייבים אותו אף יותר שכנה פוסקים ס"ל שאף מן הדין מחויב ליתן יותר מהלדקה רע"ש עוד כמה דינים בשם פ"ת

חידושי רע"ק

ע' בבאר שבע סוף הוריות: (סעיף ז') מפני אביו. אף אם אביו סומא. ת' שער אפרים (סי' ע"ח): (שם בהג"ה) ואם הבן רוצה למחול ע"כ, ע' בס' תוספת כתובות (דק"נ)

ביאור הגר"א

צדקה כנ"ל וכמש"ש ל"ב א' נ"מ לביטול כו' וא"ל דבל"ל לאב חייב משל בן דא"כ לוקמי התם בכה"ג וער"ש בפ"ק דפאה וז"ש וי"א כו' וגם סברא ראשונה מודה לזה: [יב] ומ"מ אם כו'. נמ' שם: [יג] ואם יש כו'. כנ"ל דדוקא דאמיד: (ליקוט) ואם י"ל כו'. הג"א שם (ע"כ): [יד] ודוקא כו'. הוא תמוה וכאמת דהרמ"ת פליג על הנ"ל וכמ"ש ברי"ו בשמו דירושלמי ס"ל כיבוד משל בן ועוד דמנמ' דילן משוה לכבוד המקום כמ"ש נאמר כבד כו' דלא כירושלמי דאמר יותר: [טו] ואם האב כו'. שם בעית ולא אפשיטו וספיקא דאורייתא לחומרא. הרא"ש: [טז] ואם הבן כו'. כמש"ש בר"ם ועתוס' ד"ה ר"ם כו': (ליקוט) ואם כו'. כ"מ בעובדא דר"ם שם ועתוס' שם ר"ה ר"ם כו' ועי"נ שם וצ"ע (ע"כ): [יז] דהא הרב כו'. שם: [יח] עד היכן כו'. גירסת רי"ף ורמב"ם שם ת"ש עד ואינו מכלימו לחכלימו שאני וכי הא דרבה כו': [יט] וי"א כו'. כגירסא שלנו: [כ] ודוקא כו'. דמאי דהוה הוה ועכשיו אין חסרון כיס: [כא] ודוקא אם כו'.

פתחי תשובה

לזונו חייב לפרוע עליו את משמ המוטל על הרלא ע"ש עוד: (ה) לא יאמר עשו לי. עיין בכ"ל מה שכתבתי בזה: (ו) לעמוד מפני אביו. יש להסתפק סומא אי חייב לעמוד מפני אביו ואמו ורבו כשיודע שהם לפניו או לא. וכנ"ל הארכתי בזה והוכחתי מן הש"ס דיש חילוק בין חכם לאביו ואמו ורב מובהק. דבחכם ורבו שאינו

באר היטב

מעסה ועד עולם אפ"ה חייב הבן לפרנס את אביו אפילו כתוב בת"כ ע"ש): (ז) לצדקה. כתב הט"ז דדברי רמ"א תמוהים הם דהא גם דעה הראשונה סוברת כן דכפי מה שהוא יכול פי' בתורה לדקה לפי עשרו עכ"ל (ובנה"כ כתב דאשתמיטתי' ליה לשון הד"מ והביאו הש"ך שכ' דלשון אין הבן חייב לשאול על הפתחים לא משמע כן דמשמע הא אם אין צריך לשאול על הפתחים חייב לפרנסו אע"ג שבודאי בכה"ג לא מחויב כ"כ לטרוח וליתן מדין לדקה עכ"ל): (ח) ויודע. בטור סיים אבל אם יודע שלא ישלימו בשביל אביו יבקש בשביל עצמו ולא בשביל אביו שאינו אלא גנאי לו כיון שלא יעשו בשבילו ובב"י כ' בש' ירוחם כתב בשם הרמ"ה שאפי' אינן חולקין באותו מקום כבוד לאביו כלל יתלה באב שיעשו בשביל הבן אע"פ שתלה באביו עכ"ל ובט"ז מחלק דלעולם יאמר בשביל אביו אא"כ שיש באותו מקום שנאה על אביו וממילא כשיזכירו שנאה תעורר מדנים ויקלקל בזה מחמת שנאתם על אביו שלא יעשו בשביל עצמו ג"כ אז לא יזכירנו כלל: (ט) השני. ודעת הרמב"ם ור"ח שאין האב עומד בפני הבן אלא אדרבה הבן עומד בפני אביו ובתשו' מנחם עזריה כתב שכהרמב"ם עיקר ש"ך. (כתב בס"ח סי' ל"א בן הקם מפני אביו לאחר קומו יחזור וישב אפי' היה בדעתו ללכת שאם ילך לו לא ירלה שקם בשביל אביו וה"ה לכבוד רבו יעשו כן): (י) מוהר"ם. כתבו עליו שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רלה שאביו יבוא אליו. ט"ז: (יא) אב. והב"ח כתב דגם סברה הראשונה ס"ל דאין לחלק בין לכבדו או לצערו אלא שטעמו דכיון שצריך

נחלת צבי

(סימן ר"מ סעיף ו') לא יאמר עשו לי וכו' בשבילי. נ"ל דדוקא כשאומר עשו לי דבר פלוני בשבילי בזה יש קפידא שצריך לתלות הכבוד באביו ולא בעצמו (וכן משמע לשון הברייתא קדושין דף ל"א ע"ב לא יאמר שלחוני בשביל עצמי וכו' וכן מלשון הפוסקים עשו לי בשבילי) אבל אם אינו אומר ג"כ עשו בשבילי אלא מבקש סתם א"כ שיאמר עשו בשביל אבא ורלוים לזה מהא דאיתא בברכות פרק תפלת השחר במעשה דר"ג ור' יהושע שהלך ר"ג אצל ר' יהושע ואמר לו מחול לי לא רצה א"ל עשה בשביל כבוד אבא ומחל לו פיין שם דהל"כ קשה אמאי לא אמר מתחלה עשה בשביל אבא א"ו דבכהאי גונא אין קפידא והוא פשוט: (שם שו"ע סעיף ז') חייב לעמוד מפני אביו. יש להסתפק סומא אי חייב לעמוד מפני אביו ואמו ורבו כשיודע שהם לפניו או לא. והנה זה פשוט דסומא חייב בכל המצות כמ"ש המג"א בסימן נ"ג ס"ק ע"ז אלא דכאן יש ספק דלא מחייבינן סומא במצות אלא באותם שאינם תלוים בראייה אבל כאן מה שמחויב לקום מפניהם הוא משום הידור וכדאיתא בש"ס דקדושין ד' ל"ב ע"ב יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור ופרש"י שיש הידור בעמידתו דהיינו תוך ד' אמות דמוכחא מלתא שמפניו הוא עומד ע"ש. וא"כ כאן י"ל דמאחר שאינו רואה אותם אף אם יעמוד לא יהיה הידור אלא יהא נראה כעומד לצרכו ולכן יש לפטרו כיון דליכא קימה שיש בה הידור וכן משמע בש"ס שם דף ל"ג ע"ב דאמר יכול יעצום עיניו כמו שלא ראהו אמר קרא תיראו הא אינו יכול יעלים עיניו מקמי דלימטי זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה ת"ל תקום ויראת וסירש"י דלימטי זמן חיובא כד' אמותיו ע"ש אלמא דאם בשעה שהגיע עובר לפניו עיניו סגורים ואינו רואה אותם אינו חייב לקום מפניהם אף שיודע שהם לפניו דהא שם יודע שהוא לפניו דמתחלה היה חוץ לד' אמותיו ועכשיו הוא ודאי בתוך ד"א אלא דלכתחלה אסור לעשות כן לעלום עיניו מקמי דמטי זמן חיובא וא"כ הכא בסומא שכל שעה עיניו עצומות א"ח לקום מפניהם אף שיודע שהם לפניו כ"נ לכאורה. מיהו א"כ קשה דבש"ס שם ד' ל"א ע"ב איתא רב יוסף כי הוה שמע קל כרעא דאימיה אמר איקום מקמי שכינה דאתיא ע"ש ומזה למדו הפוסקים דחייב לעמוד מפני אביו ואמו כמ"ש בב"י והא רב יוסף סומא הוה כדאיתא שם ע"א ובכמה דוכתי ואמאי הוי קאים מקמי אימיה ואין לומר דאין ראיה מרב יוסף שהרי אמר שם מרים ה"א מאן דאמר לי הלכה כר"י דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא כו' ע"ש וא"כ אזינן מקיים כל המצות אף שלדעתו היה פטור ואם כן לעולם יש לומר דסומא אינו חייב לעמוד מפני אביו ואפילו הכי רב יוסף היה מחמיר ועומד והא דלמדו הפוסקים מזה דחייב לעמוד הכי פירושו בעלמא אי כל אדם חייב יש לומר שרב יוסף היה מחמיר על עצמו להיות ככל אדם. אבל אי גם כל אדם אינו חייב. אין סברא לומר שהיה מחמיר על

יג [כג] ואם הוא לאחר שנים עשר חדש אומר זכרונו (יג) לברכה:

הגה (יא) ואין חילוק בין אם לאב בכל זה (מהרי"ל סי' כ"ז) יש אומרים דאם כותב תוך שנים עשר חודש דבר ומזכיר אביו א"צ לכתוב הריני (יב) כפרת משכבו (יג) אלא זכרונו לברכה דהא כתיבתו מתקיימת לאחר שנים עשר חודש (הג' באלפס ס"פ דקדושין) [כב] ויש מחמירין אפי' בכתיבה (בנ"י ושאר מחברים וכ"מ בב"י סוף סי' רמ"ב בשם רשב"ץ ותשובת ן' חביב רס"ד) וכן נוהגין:

י [כד] מי שנטרפה דעת אביו או אמו משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהם ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתנו ביותר ילך לו ויניחם (יד) (יג) ויצוה לאחרים לנהגם כראוי:

יא [כה] ראה אביו שעבר על דברי תורה לא יאמר לו עברת על דברי תורה אלא יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך [ט] כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו והוא יבין מעצמו ולא יתבייש [י] ואם היה אומר שמועה בטעות לא יאמר לו לא תתני הכי:

יב [כח] אמר לו אביו השקני מים ויד ויש לפניו לעשות מצוה [כט] עוברת [כג] כגון קבורת מת או לויה אם אפשר למצוה שתעשה ע"י אחרים יעסוק בכבוד אביו (ז) (ואם התחיל במצוה תחלה ינמול דהעוסק במצוה פטור מן המצוה) (ב"י בשם הר"ן) ואם אין שם אחרים לעשות יעסוק במצוה ויניח כבוד אביו. [כד] (מיהו אם אין זמן המצוה עוברת יעסוק בכבוד אביו ואח"כ יעשה המצוה) (רבינו ירוחם נתיב א' בשם רא"ש):

יג (טו) טו (ח) [ל] תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם:

יד [לא] אביו אומר לו השקני מים ואמו אומרת השקני מים טז (יד) (ט) מניח אמו (י) ועוסק בכבוד אביו [כה] [לב] ואם היא (יא) מגורשת מאביו שניהם שוים ולאיזה מהם (יב) שירצה יקדים:

טו [כו] [לג] אמר לו אביו לעבור על דברי תורה בין מצות עשה בין מצות לא תעשה [לד] ואפילו (יג) מצוה של דבריהם יז (יד) לא ישמע לו:

טז [כז] [לה] האב שצוה את בנו שלא ידבר עם פלוני ושלא ימחול לו עד זמן קצוב והבן היה רוצה להתפייס מיד לולי צוואת אביו (טז) יח אין לו לחוש לצוואתו:

טורי זהב

(יא) ואין חילוק. עיין מה שכתבתי ע"ז סעיף י"ח: (יב) כפרת משכבו. פירש רש"י עלי יבוא כל דבר רע הראוי לבוא על נפשו אבל לאחר שנים עשר חודש כבר קיבל מה שקיבל שאין משפט רשעים בגיהנם יותר משנים עשר חודש עכ"ל וקשה לי מזה על מה שכתב רמ"א בסי' שע"ו נהגו שאין אומרים קדיש יותר מאחד עשר חדשים שלא להחזיקו כרשע ולמה יחוש כאן הריני כפרת משכבו כל י"ב חודש וצריכין לומר דשאני לענין הכ"מ כיון דלאחר י"ב חודש צריך לומר ז"ל וכן אומרים אפילו על אדם אחר שמת נמצא דבחודש הי"ב דאי אפשר לומר ז"ל דשמא לא זכה עדיין לעולם הבא ויש כאן שקר ואם לא יאמר כלום אלא אבא מורי יהיה זה זלזול שיודעים שמת ממילא אי אפשר להיות בשב ואל תעשה על כן מוטב להזכירו בשם הכ"מ שאין זה זלזול וגם כן אינו שקר דהא אומר אם יש עליו דין הריני מקבלו דהא אפי' על צדיק גמור אומרים כן ואפשר שלא ראה פני גיהנם וזהו הדרך היותר נכון מה שאין כן לענין קדיש הדרך היותר נכון שלא לומר כלום ואין ריעותא כלל בזה הואיל והבן הוא בשב ואל תעשה דהא אם אינו זוכה עדיין מ"מ אין שקר יוצא מפיו כן נ"ל נכון: (יג) אלא זכרונו לברכה. בגמ' איתא זכרונו לברכה לחיי עולם הבא וכן הוא נדפס בקצת טורים ואותן שחותמים ז"ל ה"ה מחסרים למ"ד וצריכין לחתום זללה"ה: יד ויצוה לאחרים לשמרם. בטור הביא השגת הראב"ד בלשון זה אין זה הוראה דאם הוא יניחם וילך לו למי יצוה לשומרם עכ"ל ותמהו הר"ן וב"י שזה תלמוד ערוך במעשה דרב אסי עם אמו שנטרפה דעתה כו' ונראה שעיקר תמיהתו על שילוה לשמרם דזהו ליתיה בגמרא וע"ז תמה הראב"ד מה חשב הרמב"ם שהוסיף ליווי לאחרים לשמרם כיון דע"כ לא מהני לה שמירה דאי מהני למה ילך ויניחנה הלא אפשר לה בשמירה ואם א"א לשמור מה מהני ליווי לאחרים בשמירה וכן ראיתי בדרישה וכן עיקר: (טו) תלמוד תורה גדול כו'. נלמד מיעקב שנענש בשביל שלא היה מקיים כיבוד אב בהיותו בבית לבן ועל אותן י"ד שנים שלמד אצל שם ועבר לא נענש. ספ"ק דמגילה: (טז) אין לו לחוש לצוואתו. שאסור לשנוא לשום יהודי אם לא שראהו עובר עבירה נמצא שהאב מצוה אותו לעבור על

שפתי כהן

יג ואם הוא לאחר כו' אומר ז"ל. גם תוך י"ב חודש יכול לומר ז"ל רק דלאחר י"ב חודש לא יאמר הכ"מ משום דמשפט רשעים בגיהנם רק י"ב חודש וכן נוהגין: יד ויש לפניו לעשות כו'. ע"ל סי' רמ"ו סי"ח: טו ת"ת כו'. הכי ילפינן מיעקב בכל אותן שנים שלמד תורה בבית שם ועבר לא נענש עליהן אע"פ שביטל מצות כיבוד: טז מניח אמו. שגם אמו חייבת בכבוד אביו: יז לא ישמע לו. דכתיב איש אמו ואביו תיראו אני ה' כולכם חייבים בכבודי: יח אין לו לחוש לצוואתו. שאסור לשנוא לשום יהודי אם לא שיראהו עובר עבירה

באר הגולה

[illegible]

כנסת הגדולה

[illegible]

בית לחם יהודה

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

ביאור הגר"א

במש"ש ל"א א' צאו וראו כו' ושם ל"ב א' נ"מ לביטול כו': [כב] (ליקוט) ויש מחמירין כו'. גדולה מזו מצינו להיפך ברשעים במ"ר של אסתר על פ' אשר הגלה מירושלים וש"ס וירושלמי (פ"ג דמגילה) כד הוי כמי ר' יונתן ורבנן לחאי פסוקא אשר הגלה נ"נ הוו אמרין נ"נ שחיק עצמות ולמה לא הוה אמרין כן בירמיה אלא שכל נ"נ שבירמיה חי הוה ברם הכא מת הוה וכן כאן אפי' מזכיר אחר יב"ח מה שכ' בתוך יב"ח א"ל זלה"ה אלא הכ"מ וכ"ש בעת הכתיבה (ע"כ): [כג] כגון כו'. רש"י שם: [כד] מיהו אם כו'. דאף אם אפשר כו' כנ"ל כ"ש ע"י עצמו אח"כ: [כה] ואם הוא מגורשת כו'. ערש"י שם ד"ה שבן כו': [כו] (ליקוט). א"ל אביו כו'. אע"ג שאמרו שחוט לי בשל לי כו' ומשמע ברישא יבמות דוקא ל"ת שיש בה כרת. סמך על המ"ר שאמר פ' נשא פי"ד יכול אפי' יאמר לך לעבור כו' ודכוותיה איש אמו כו' משמע דתמת המלך וכ"ש הוא דהא מלך חסור מאביו ואמו כמ"ש בפ"ק דקדושין (ל"ב) והעובר על מצות מלך חייב מיתה ובאביו עשה בלבד ואמרינן בספ"ו דסנהדרין כל איש כו' יכול אפי' לדברי תורה כו' (ועתוס' יבמות ו' א' קד"ס ניגמר וד"ה והא וכד"ה שכן) (ע"כ): (ליקוט) א"ל כו'. בתד"א פכ"ז יכול אפי' א"ל אביו עבור על א' מכל המצות האמורות בתורה כו' ת"ל אומר על הכל ישמע לו חוץ מעל עבירה ונו"ל והדבר מכוער לכך נאמר הכהנים בזו כו' (ע"כ): [כז] האב כו' (ע"כ)

באר היטב

לשם אח"כ כל הספדו לכן אין להכלימו בשביל כך והי"א ס"ל דכדי שלא לפרוח למיקם בדינא ודיינא יכול למנעו עכ"ל: (יב) לברכה. גם תוך י"ב חודש יכול לומר ז"ל רק דלאחר י"ב חדש לא יאמר הכ"מ משום דמשפט רשעים בגיהנם רק י"ב חודש וכן נוהגין. ש"ך וכ' הט"ז קשה לי ממ"ש רמ"א בסי' שע"ו נהגו שאין אומרים קדיש רק י"א חדשים שלא להחזיקו כרשע ולמה יחוש הכ"מ כל י"ב חודש וצ"ל דשאני לענין הכ"מ כיון דלאחר י"ב חדש צ"ל ז"ל ובחודש הי"ב א"א לו' ז"ל דשמא לא זכה עדיין לעה"ב ויש כאן שקר ואם לא יאמר כלל יש כאן זלזול שהכל יודעים שמת. ממילא א"א להיות בשב וא"ת ע"כ מוטב להזכירו בשם הכ"מ שאינו זה זלזול וגם אינו שקר דהא אומר אם יש עליו דין הריני מקבלו דהא אפי' על צדיק גמור אומרים כן ואפשר שלא ראה פני גיהנם משא"כ לענין קדיש יותר נכון שלא לומר כלום ולהיות בשב וא"ת דאף אם אינו זוכה עדיין מ"מ אין שקר יוצא מפיו וכ' עוד בש"ס איתא שיאמר זכרונו לברכה לחיי העוה"ב ואותן החותמין זלה"ה מחסרין ל' וצריכין לחתום זללה"ה עכ"ל: (יג) ויצוה. בט"ז כתב שהראב"ד השיג ע"ז דממ"נ אי מהני להם שמירה למה ילך ויניחם אם א"א לשמרם מה מהני צווי לאחרים בשמירה וכן כתב בדרישה וכן עיקר עכ"ל: (יד) מניח. שגם אמו חייבת בכבוד אביו

פתחי תשובה

[illegible] דפ"ק ביאליסטאק זצ"ל) ואף אם ירצה הבן לשמוע לאביו ולא יחוש לת"כ אינו רשאי. מאחר דבכה"ג ליכא מצוה לשמוע לאביו (כדלעיל ס"ה) ממילא צריך לשמוע לאמו והשיב לו ע"ז לכאורה נראה דאף אם לא היה בצוואת האב ת"כ י"ל דדמי לאם נתגרשה אמו דשניהם שוים ולאיזה שירצה יקדים ה"נ במתה אמו כי המות יפריד ביניהם. אמנם דבר זה נסתר מדברי הב"י לקמן סימן שע"ו בענין לומר קדיש על אמו בחיי אביו ע"ש ועכ"פ בנ"ד מאחר דיש ת"כ לאיזה שירצה ישמע אבל מה דכתב הרב השואל דממילא צריך לשמוע לאמו ולא לאביו. ז"א כיון דבעצמותו אין עליו חיוב דכבוד אב אלא דהתורה לא חייבתו בת"כ ומ"מ אם עושה כן לא מקרי בכלל אינו מצווה ועושה דהמצוה בעצמותו מקיים כדינו אלא דאינו חושש לת"כ ע"ש שהביא ראיה לסברתו. ועיין עוד בענין מי שמצווה לבניו דרך צוואה ליתן מממון ירושתם לפלוני כן וכן אם צריכים לקיים הצוואה מדין כבוד ע"ש מ"ש בזה: (יא) מגורשת מאביו שניהם שוים. עיין בתשובת נו"ב תניינא חלק אה"ע סוף סימן פ"ה שכתב דהא דהברירה ביד הבן לשמוע למי שירצה דוקא במגורשת אבל באלמנה אם אביו צוה לו איזה דבר לעשות אחר מותו ואמו האלמנה מצוה לו להיפך יניח כבוד אב ויקיים כבוד האם דלעולם כבוד חי עדיף מכבוד המת ואף דאמרינן מכבדו בחייו ומכבדו במותו מ"מ עיקר הכבוד הוא בחיים וא"כ מניח כבוד אביו המת ועוסק בכבוד האם שהיא בחיים ע"ש ועיין בתשובת רבינו עקיבא איגר סימן ס"ח שכתב דדבר זה נסתר מדברי הב"י לקמן סימן שע"ו בענין לומר קדיש על אמו בחיי אביו דאם אביו מקפיד כבוד אב עדיף מכבוד אם ע"ש ולא קאמר משום דכבוד מחיים עדיף מכבוד לאחר מיתה ויהיה נ"מ לדינא דאפי' בהיפוך אם אביו מת וצוה לו לומר קדיש לאחר אביו ואמו מקפדת דישמע לאמו ע"ש: (יב) שירצה יקדים. ומהרש"ל ביש"ש פ"ק דקדושין סימן כ"ב פסק כר"י דלא יקדים אחד לשני ע"ש. עוד כתב שם דדוקא לענין כבוד הוא כן אבל לענין לפדות מן התפיסה האם קודמת ע"ש ונראה לי דה"ה אם באו לשאול מזון וכסות יקדים לאמו כמ"ש לקמן סימן רנ"א סעיף ח' דבזה אשה קודם לאיש ע"ש: (יג) מצוה של דבריהם. עיין בתשובת כנסת יחזקאל סי' ל"ב הובא בכנה"ג של מהרי"ט סימן רמ"ג סק"ג: (יד) לא ישמע לו. עיין לקמן סי' שע"ו בהג"ה באם אביו מוחה שלא יאמר קדיש על אמו לא ישמע לו וכ"כ ביש"ש פ"ק דקדושין סי' [illegible]

נחלת צבי

[illegible]

יז אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ובמורא של אב ואם אלא שהאשה אין בידה לעשות שהיא (טו) משועבדת לבעלה יט לפיכך היא פטורה מכבוד אב ואם בעודה נשואה לז ואם נתגרשה או נתאלמנה חייבת:

יח לח ממזר חייב בכבוד אביו ובמוראו (יז) [כח] אפילו הי' אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתירא ממנו: הגה כ [כט] וי"א (טו) דאינו מחוייב (טז) לכבד אביו רשע אא"כ עשה תשובה (טור ומרדכי פ' כיצד ובהגהות מיימוני פ"ו דהלכות ממרים):

יט [ל] לט אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם שלא יביאם לידי מכשול אלא ימחול ויעלים עיניו מהם מ שהאב (טז) שמחל על כבודו כבודו מחול:

כ מא המכה לבנו גדול היו מנדין אותו שהרי עובר על לפני עור לא תתן מכשול [לא] ולא מקרי גדול לדבר זה רק (יז) אחר כא כ"ב שנה או כ"ד שנה) (בקונטרס פ"ק דקדושין וב"י ס"ס של"ד):

כא מב חייב אדם (יח) לכבד אשת אביו אף ע"פ שאינה אמו כל זמן שאביו קיים וחייב לכבד בעל אמו כל זמן שאמו קיימת אבל לאחר מיתה אינו חייב בכבודם מג ומכל מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה:

כב מד חייב אדם (יח) בכבוד (יט) אחיו הגדול בין שהוא אחיו מאביו מה בין שהוא אחיו מאמו. (ואפי' הקטן הוא ת"ח וגדול בתורה יותר מן הגדול) (כן משמע לו מתשובת הרא"ש שבסעיף שאח"ז וסמ"ג ודלא כוס חולקין בזה) (כ"י):

כג מו אח גדול שחירף וביזה לאחיו שהוא ת"ח וקטן ממנו בשנים ונידה הקטן לגדול יפה עשה שנדוהו דכיון שאינו נושא פנים לתורה אינו עושה מעשה עמך ואינו חייב לכבדו:

כד כב [לב] מז חייב אדם (יט) לכבד (י) (כ) חמיו:

הגה [לג] י"א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק שורש מ"ד) [לד] ואינו כ"ל כג (כא) אלא (יח) דחייב (כ) בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו (ולאיה ממדרש גבי ויזבח זבחים וגו'):

כה מח אם האב רוצה לשרת את הבן מותר לקבל ממנו אלא א"ב האב בן תורה:

שפתי כהן

עבירה: יט לפיכך היא פטורה כו'. ונראה דאם אין בעלה מקפיד חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש: כ וי"א דאינו כו'. מיהו אע"פ שאינו מחויב לכבדו אסור לצערו כדלקמן סימן רמ"א ס"ד ה': כא כ"ב שנה או כ"ד כו'. פירוש י"א עד כ"ב וי"א עד כ"ד וכן מוכח להדיא מהקונטרס שהביאו ב"י וד"ה ס"ס של"ד שממנו מקור דין זה ע"ש: כב חייב אדם כו'. כתב הב"ח דהיינו שסמכו במקלת לכבוד וחייב לכבדו כמו שאר זקנים חשובים: כג אלא דחייב כו'. וכתב הב"ח ולפי זה נראה דאם אין לו לאב ויש לבן כייפינן ליה לבנסבן כפי אשר יכול (כדלעיל ס"ס בבן אלא האב):

בכיוי

טורי זהב

על דברי תורה: (יז) אפילו היה אביו רשע. נלמד מהא דאיתא פרק הנחנקין לכל אין הבן נעשה שליח להלקות לאביו חוץ ממסית והיש אומרים הוא הטור הקשה על זה מהסיא דפרק איזהו נשך בהניח להם פרה גזולה פירוש של רבית (וגם ברש"י שם קרי רבית גזל) וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם ופרכינן שם ומי מחייב מפני כבוד אביו והא כתיב ונשיא בעמך לא תאור והאי לאו עושה מעשה עמך הוא ומשני בשעשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת ש"מ בלא עשה תשובה אין חייב בכבודו ותירץ ב"י דבעשה תשובה חשב בדעתו להחזיר הפרה כמלא דהוה כאילו כבר נתנה ולא ירש הבן כלום ואין הבן יכול לומר שלי הוא ואיני חייב לכבדו משלי משא"כ בלא עשה תשובה הוה הממון של הבן מלך ירושה והאריך בזה וקשה דא"כ ל"ל למקשן להקשות מכח לאו עושה מעשה עמך תיפוק ליה דהממון של הבן כיון שלא עשה תשובה ותו דאי תליא מילתא במה שחשב להחזיר למה אילכן בדבר מסוים דוקא הא אפילו באינו מסוים חייב כיון שחשב להחזיר ע"כ יפה הקשה הטור והסיא דהנחנקין מוקי לה הטור בעשה תשובה כמ"ש בתוס' הביאם ב"י. ועי"ל דהטור מחלק בין הכאה וקללה לכיבוד דהיינו אע"פ שלהכותו ולקללו אסור מ"מ אין חייב לכבדו וא"ל הא דאמרינן באינו עושה מעשה עמך אינו בכלל לא תאור ש"מ דמותר לקללו דהיינו לפטור אם עשאו אבל מ"מ איסור יש בדבר וא"ל מה פריך המקשן מכח מעשה עמך דהא עכ"פ יש איסור בדבר י"ל דכיון דלקללו אין שם רק איסור ממילא לכבדו אין חיוב כלל גם הר"ן פ"ק דקידושין לאחד תירוץ מחלק בין לצערו ובין לכבדו*) ולא כמ"ש רמ"א סעיף ח' דאין חילוק בין לצערו או לכבדו גם מד' התוס' פ' הכותב דפ"ו ד"ה פריעות מחלקים בין כיבוד לקלון אב: יח לכבד אשת אביו. בגמ' יליף דאת אביך לרבות אשת אביך ואת אמך לרבות בעל אמך וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול: יט לכבד חמיו. דכתיב אבי ראה גם ראה ודוד אמר לשאול כן שהיה חמיו וקראו אבי וכ' מו"ח ז"ל ה"ה חמותו וכ"כ בספר לדה לדרך ע"כ: (כ) בכבוד אביו יותר. *)כן פרש"י בחומש על ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק ותימה על דעה הראשונה שהוא מהרי"ק דנעלם ממנו פירוש רש"י בחומש:

באר הגולה

שירלהו עובר עבירה: לו משנה כדמפרש שם בגמ' ובברייתא שם דף ל' ע"ב: לז מימרא דרב אידי וכו' שם: לח טור בשם הרמב"ם בפ"ו מה' ממרים משנה יבמות דף כ"ב ע"א: לט שם וכ"כ הרמב"ם שם מדין מכה לבנו הגדול בסעי' הסמוך: מ קידושין דף ל"ב ע"א: מא מ"ק די"ז ע"א: מב כתובו' דף ס"ג ע"א: מג מהא דצוה רבינו הקדוש לבניו שם: מד שם: מה הרא"ש בתשובה: מו שם בתשובה: מז טור מהא דדוד אמר לחמיו שאול אבי ראה גם ראה: מח ב"י מהא

נקודות הכסף

(שם ט"ז ס"ק י"ז) ולא כמ"ש רמ"א סעיף ח' כו'. שלא כדת כתב עליו כן דהא רמ"א נוסיף סתם בסי' רמ"א סעיף ד' ה' דאסור לצערו אלא ודאי מ"ש בסעי' ח' היינו לענין ממון וק"ל: (שם ט"ז ס"ק כ') כן פירש"י כו'. והוא מדרש גם מ"ש ותימה על דעה הראשונה כו' אינו קושית רמ"א כד"מ ונדחם במראה מקום בש"ע ולא ידעתי מה חידש בזה והאמת משמע ליה דפירש"י בחומש רגיל יותר ממדרש משום שכתבו קצת פוסקים דרש"י הוא במקום תרגום שחייב אדם לקרות שני' מקרא ואחד תרגום:

בית לחם יהודה

לשמוע לו: (ש"ע סעיף י"ז) לפיכך היא פטורה. (עש"ך ס"ק י"ט) אם האם נוח לגנה לעבור דבר ובועל האב מי אמר לך שתעשה דבר זה אם יודע שאם יאמר שאמו גוה. יכעוס עליו ויקללנה לא יאמר לו שאינו גוה. ס"ח: (שם סעי' כ"ב) בכבוד אחיו הגדול. היינו גדול שאחים שנכנס במקום האב ולא לכל הגדול מחבירו. כוונת האר"י ז"ל וכ"ש לא לאחותו מנ"ם כ"ל: (שם סעיף כ"ד בהג"ה) בכבוד אביו יותר כו'. כ' הב"ח ולפ"ז נראה דאם אין לו לאב ולבן ויש לבן הבן כייפינן ליה לבן הבן כפי אשר יכול עכ"ל. ולי נראה דלאף דלאוי ונכון זה אבל לפי הדין אין יכול לכופו דהא כ' הרמב"ם דהמקלל אבי אביו כמקלל אחד משאר ישראל נמצא שיש חילוק בין אביו לאבי אביו והאיך יכול לכופו זהו מן הדין אבל באשר שקרוי' קרוב קוד' ובפרט בזמן הזה הדין זה שייך להקהל ולקהל עושים לפסים מעורת הדין ומתחייבים אותו כפי אשר יכול:

ברכי יוסף

שמזיקו אבל ודאי דליכא סכנה ישמע לו. ובן ... ספר החסידים סימן של"ד ... דכמידי דסכנה לא ישמע לו ומוכח הא אי ליכא סכנה אף שמזיקו ... הרב החסיד מהר"ר יעקב מולכו בתשובה ... (שם סעיף כ' בהג"ה) ולא מקרי גדול וכו' ... לדבר גדול ... (שם סעי' כ"א) חייב ... אביו ומשו' אורחא דמלתא דבגדול שכיח כי הא נקטו גדול: (שם סעי' כ"א) חייב לכבד אשת אביו וכו'. נשאל הרב הגדול מהר"ם ן' חביב בתשובותיו כ"י מהו לכבד אשת אב במקום דאיכא קפידא דאם האריך כראוי והעלה דחייב לכבד אשת אביו אף דאמו מקפדת ע"ש סימן ל"ט ועי' הלכות קטנות ח"א סי' כ"ח: (שם) בין שהוא אחיו מאביו וכו'. וס"ה דחייב לכבד אחי אביו ואחי אמו. רבינו יונה בספר היראה וספר התלמידים: (שם סעיף כ"ד) חייב אדם לכבד חמיו. ה"ה דחייב לכבד חמותו כ"כ בלידה לדרך וכ"כ הרב בית חדש וכ"כ הרב טורי זהב. וכן האשה חייבת לכבד חמיה וחמותה כמה שתוכל דאיש ואשה שוו בשיעוריהן אלא שאשה רשות אחרים עליה אבל כמה שתוכל חייבת ויגדל חיוב האשה שהיא חייבת יותר בכבוד בעלה וזהו כבודו: (שם סעיף כ"ה) אא"כ האב בן תורה וכו'. ואפילו יקפיד הרבה לא יקבל משום דלא שני דלא אלמא דעתיה. הרב פרי חדש בליקוטי י"ד דף כ"ח ע"ב:

חידושי רע"ק

ר"ה הזהרו בכבוד אבותם: (ש"ע סי"ט) כבודו מחול. ע' ת' הרדב"ז (ח"א סי' תקכ"ד) בשם חרם"ח כזה לענין ראין הבן נענש אם אינו מכבדו אבל אם מכבדו עושה מצות כיבור ע"ש: (סעיף כ') המכה לבנו גדול. אל יראה אדם לתינוק באזנו אלא מלקהו מיד או ישתוק ולא יאמר לו כלום דיש לחוש דמחמת אימה יאבד התינוק עצמו לדעת מס' שמחות (פ"ב ה"ו) וז"ל מהריק"ש חבכה בנו קטן יותר מדאי היו מנדין אותו פסקי תוס' מ"ק פ"ג עכ"ל: (ט"ז ס"ק י"ז) מחלקים בין כיבוד. ואולם כפי דעת תוספות שם דההוא דאיזהו נשך הוי בכלל קלון א"כ מוכח רבלא עשה תשובה אינו מוזהר על קלונו וע' במ"ל (פ"ד ה"ד ממלוה) דמחלק בין קלון דמעשה לקלון דממילא א"כ הכל ניחא וע' בדרשות הראנ"ח (פ' תולדות): (סעיף כ"ד בהג"ה) יותר מכבוד אבי אביו. באליהו זוטא בסוף הספר כת' (סי'

ביאור הגר"א

(קי"נ כ') : [כח] אפי' היה כו'. עתוס' שם ר"ה בשעשה כו' וא"ת כו' אבל הרי"ף ורא"ש כתבו רנס' לא פריך אלא על חיובא אבל איסורא איכא : [כט] וי"א כו'. ממ"ש בב"ק צ"ר כ' נ"כ בשעשה תשובה והא רסנהדרין לצערו שאני. הכ"ם וטור (וע"ל סימן רמ"א ס"ק ו') : [ל] אסור כו'. קדושין ל"ב א' ועבת"נ : [לא] ולא מקרי כו'. שם ל' א' : [לב] חייב אדם כו'. עבח"נ וע' ילקוט שם : (ליקוט) חייב כו'. עבה"נ וכ"ח בשוחר טוב על פ' הזה והביאו בילקוט שם ועי"ש מחלוקת ר"י ורבנן מ"מ לדינא משמע רלא פליגי (ע"כ): (ליקוט) ע' בילקוט ר"פ יתרו ע"פ וישתחו וישק לו (ע"כ): [לג] (ליקוט) י"א כו'. מכות י"ב א' ל"ק הא בבנו כו' ועירש"י שם (ע"כ) : [לד] ואינו נ"ל. ומגמ' דסוטה מ"ט א' ראיה למהרי"ק וכ"ל דלאבי אמו פטור וכמ"ש בב"ר פ' צ"ד אע"פ

פתחי תשובה

מפני שאביו עובר על והסכת לרעך כו' וכתב עוד אמן מה שנהגו האבלים ללכת לכבוד המת שאינו מן החיוב פשיטא שיכול למחות ע"ש : (טו) דאינו מחויב. ומ"מ לא נקרא אינו עושה מעשה עמך לענין שיהא פטור מלכבדו אלא אם שינה באולתו ולא בפעם א'. כ"כ הס"י בכ"ק דנ"ד ע"ש. ובזה מתורץ קושיית ספר המקנה בקדושין דף ל"ב בד"ה מנית ע"ש ועיין מ"ש לעיל סי' רכ"ח ס"ק ל"ה בשם תשובת נו"ב : (טז) שמחל. עיין בתשובת רדב"ז ח"א סימן תקכ"ד שכתב דהא דכבודו מחול היינו שנפטר הבן מעונש אם לא כבדו אבל מ"מ אכתי מצוה איכא ע"ש : (יז) אחר כ"ב. כתב מהרש"ל פ"ק דקדושין סימן ס"ח שאין לנדותו עד שיעבור כ"ד אבל מ"מ אסור מכ"ב. וכל זה בלא נשא אבל אם הוא נשוי נקרא גדול בעיני הבריות וכפי לשון בני אדם ע"ש : (יח) בכבוד אחיו הגדול. עיין בתשובת כנסת יחזקאל סימן כ"ה ד' ל"ו ע"ב שהביא דיש פלוגתא בין הרמב"ם והרמב"ן בספר המצות אם חייב בכבוד אחיו הגדול אף לאחר מיתת אביו ואמו עוד טעם הכבוד הוא רק משום כבוד אביו ואמו כמו באשת אביו ואינו חייב לכבדו רק כל זמן שאביו ואמו קיימים ע"ש ועיין בד"ם סק"ז : (יט) אחיו הגדול. עכה"ם של הרב מהרי"ט ז"ל ועי' בשבו"י שם שכתב עוד דדוקא לאחיו הגדול חייב לכבד ולא לאחותו הגדולה רק מדרך ארץ שלא לדבר בפני מי שגדול ממנו ע"ש : (כ) חמיו. עבה"ט דה"ה חמותו וכן מבואר בס"ע לקמן סי' שע"ד ס"ז שכתב משום כבוד חמיו וחמותו ע"ש. ומ"ש עוד והיינו דמחויב לכבדם כמו שאר זקנים כ"כ הש"ך בשם הב"ח ונראה דזה מוכרח מדלעיל סעיף י"ז שהאשה נשואה פטורה כו' דהל"כ היאך חייבת כיון שגם בעלה חייב בכבוד אביה שהרי הוא חמיו וכמו בסעיף י"ד ועי"ש : (כא) אלא דחייב. עיין בש"ס סוטה דף מ"ט ע"ב דאיתא שם אטו בכך אנא בר ברתך אנא ובפירש"י שם ועיין עוד במכות דף כ"ב גבי בן בנו נעשה לו גואל הדם ובפירש"י שם

באר היטב

אביו: (טו) משועבדת. ונראה אם אין בעלה מקפיד חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש. ש"ך: (טז) לכבד. כ' הש"ך מיהו אע"ס שאינו מחויב לכבדו אסור לצערו כדלקמן סי' רמ"א ס"ד וה' (וכ' בס"ח המעשה שהיה מפתח תחת מראשותיו של אביו ולא ניערו כו' דוקא כשהאב אינו מצטער על שלא הקיצו אבל אם האב שמח ביותר אם הקיצו מצוה להקיצו ומקיצו ללכת לבהכ"נ או לדבר מצוה ע"ש סי' של"ז) : (יז) חמיו. כתב הב"ח דה"ה חמותו והיינו דמחויב לכבדם כמו שאר זקנים וסמכו במקלת לכבוד אב ואם : (יח) דחייב. וכתב הב"ח ולפ"ז נראה

גליון מהרש"א

(ש"ע סעיף כ"א) חייב אדם לכבד אשת אביו אף על פי שאינה אמו. משום כבוד אביו וכן פעם כיבוד אחיו הגדול וצ"ע אם האב יכול למחול ע"ז ר"מ סימן זה אות י' וברסב"ן בהשגתו על מנין המצות לרמב"ם תחלת שורש ב' נסתפק אם חייב בכבוד אחיו הגדול דוקא בחיי אבותיו ובמגילת אסתר שם דהרמב"ם שלא כ' כמ"ש בכבוד אשת אב משמע דחייב גם לאחר מותו: (שם סעיף כ"ב) חייב אדם בכבוד אחיו הגדול. היינו אח הראשון ולא השני אף שגדול ממנו בשנים תשו' חלק"ם ות' שבו"י ח"ג סימן ע"ו: (שם סעיף כ"ג) אח גדול שחירף וביזה לאחיו שהוא ת"ח. כפול לקמן סימן שכ"ד סמ"א : (סעיף כ"ד בהג"ה) י"א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו. עיין ש"ך לקמן סימן רמ"ת ס"א ועיין בהגהות ש"ע סוף סימן רמ"ה ועיין בחוו"ם סימן ר"י סעיף א' יבן בנו כאחר רמי ועיין לעיל סימן דכ"א ס"ד חלת בנו כו' ועיין בחו"מ סוף סי' ק"כ וסימן דנ"ז סמ"ע סק"י ועיין ת' שתי חלחם סמ"ג ועיין הגהות ש"ע חו"ם סי' דע"ם : (ט"ז ס"ק כ') ותימה על דעה הראשונה שהוא מהרי"ק דנעלם ממנו פירוש רש"י בחומש. לענ"ד זהו בכלל אין לפרים מהמדרש כיון דלהיפוך איתא ברש"י בהלכה בפ"ב דמכות דף י"ב ע"א ד"ה הכי גרסינן דמשו"ה בן הבן נעשה גואל הדם לזקנו

יד אברהם

(סי' ר"מ סעיף כ"ד בהג"ה) י"א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו מהרי"ק שורש מ"ד. ע"ס וצ"ל שורש ל' : (שם) ואינו נ"ל כו'. ובס' אליו' זוטא כא"ת פסק דאין חייב בכבוד א"א. וס"ר מגמרא דסוטה (דף

עצי לבונה

בעניני כבוד ע"ש: (שם סעיף י"ח) אפי' היה אביו רשע וכו' וי"א וכו'. ט"ז ס"ק י"ז מ"ש דהטור מחלק דאע"ג דלהכותו אסור מ"מ אינו חייב לכבדו וכ"כ הש"ך ס"ק כ' דלצערו אסור ועמש"ל סי' קס"א בשם הרמב"ם דלא מקרי אינו עושה מעשה עמך אלא כעובר איסור תורה אבל בעבירה דרבנן הוי עושה מעשה עמך א"כ נ"מ אף להי"א כאן מחוייב לכבדו בזה אף בלא עשה תשובה לכן כתבתי שם דלהלכה רבית חייבי' ביורשים להחזיר בדבר מסויים אף בלא עשה תשובה מפני קלון אביהם ונ"ע בזה הסוגיא דפרק איזהו נשך דף ס"ב ע"ש : (שם סעיף כ"ד בהג"ה) אלא דחייב בכבוד אביו יותר וכו'. עש"ך בשם הב"ח דאם אין לאב ויש לבן כו'

נחלת צבי

בשם ספר ארבעה טורי אבן לענין קימה בכיס המרחץ ע"ם) עכ"ם ראינו דברנו מובהק חייל אפילו חוץ לד"א אף דלא מנכר כ"כ שמפניו הוא עומד וכן באביו משמע כאן בש"ע דאף חוץ לד' אמות חייב לקום וצ"ל דהוא מטעם הש"ך כיון דחייבינן אף ביותר מד' אמות איכא הידור א"כ גם לענין סומא י"ל כן דהא מה שיש לפטור לסומא הוא משום שזה הוי כמו חוץ לד"א כנ"ל. וא"כ ניחא דלא קשה דברי הגמרא אהדדי דהכי הא דאמר שם דל"ג יכול יעלים עיניו כו' דמובח משם דסומא פטור מיירי ברבו שאינו מובהק דהא בברייתא הנ"ל קתני יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק כו' וזה ודאי ברבו שאינו מובהק ולהכי כיון שאינו חייב לעמוד חוץ לד"א כמו כן בסומא פטור דהא בהא תליא כנזכר אבל הא דרב יוסף קאים מקמי אימיה כיון דשם חייב אף חוץ לד"א גם סומא חייב כנלענ"ד לכאורה. שוב ראיתי בבאר היטב של הרב מהרי"ט ז"ל לקמן סי' רמ"ד שכתב בשם בה"י דאפילו סומא חייב לעמוד מפני ת"ח ועיינתי בספר בית הלל ולא נמצא שום דבר רק שם כתב דאם הש"ך סומא אעפ"כ חייבים לעמוד לפניו ע"ש. ועכ"ם לפמ"ש אין דינו של הבאה"ט אמת דדוקא לפני רבו מובהק או אביו ואמו חייב לעמוד הסומא ולא לפני חכם דעלמא ועמ"ש נ"ע בזה : (שם סעיף י"ח בהג"ה) אא"כ עשה תשובה. והא דלא חיישינן שמא עשה תשובה כדחיישינן לענין קדושין כדאיתא בש"ס דקידושין דף מ"ט וכש"ע אה"ע סימן ל"ח סעיף ל"א נראה משום דכתב הבית שמואל באה"ע

רמא (א) אע"פ שיוצאים ליהרג. בגמרא ובטור איתא דאחר שהכה וקלל למי שנגמר דינו אף על פי שעשה תשובה פטור מטעם דאו הואיל והולך למיתה אבל בנו חייב אף לאחר מיתה בקללה ואף בהכאה דפטור בלאחר מיתה הוא מטעם דאין חייב בהכאה אלא בעושה חבורה ואין חבורה לאחר מיתה אבל כאן שייך חבורה על כן חייב: (ב) מי שנתחייב שבועה כו'. בתשובת הגאונים סי' ט' שאלה אם יכול הבן לתבוע מאביו. תשובה לא מצינו ראיה להפקיע תביעתו של בן שלא להשביע אביו אלא רגילין ב"ד לומר לבן הקנה תביעתך לאחר שלא תבא לידי מקלל אביו וכי סווייהו לאחר לא אתי הבן לאתי מילתא עכ"ל: (ג) בנו מהשפחה כו'. דכל במעי השפחה או במעי כותית כבמעי בהמה דמי:

רמא א בבינוי. כגון שדי צבאות חנון ורחום וע"ל סי' רע"ו סעיף ט': ב כמו המקלל אחד מישראל. עיין בח"מ סי' כ"ז: ג אף על פי שיוצאין ליהרג. כמה דברים אמורים בבנו אבל באחר שבא והכהו וקללו אחר שנגמר דינו אף על פי שעשה תשובה פטור הואיל והולך למיתה ואם ביישו חייב קנס המביים.

[לה] תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר (כב) שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים (כג) אינו צריך לשמוע לאביו בזה: טור ורמב"ם:

הגה [לו] וכן אם האב מוחה בבן ליקח איזו אשה שיתאוה בה הבן א"צ לשמוע אל האב (מהרי"ק שורש קס"ז):

רמא דיני מכה ומקלל אביו ואמו. ובו ט' סעיפים:

א א המקלל אביו [א] או אמו ב אפילו לאחר מיתתן חייב סקילה אם הוא בעדים והתראה ג אחד האיש ואחד האשה שקללו ד במה דברים אמורים שקללום בשם מהשמות המיוחדים אבל קללם א (א) בכינוי אינו חייב אלא בלאו ב [ב] כמו המקלל אחד מישראל:

הגה ה וכן המכה אביו או אמו [ג] בחייהם בין איש בין אשה חייבים חנק ו ודוקא אם עשו בהם חבורה אבל אם לא עשו חבורה אינו אלא בלאו [ד] כמו מי שמכה אחד מישראל (טור):

ב ז הכהו על אזנו וחרשו חייב מיתה שא"א שיעשה חרש בלא חבורה דטפת דם יוצא מבפנים באוזן ועל זה נתחרש:

ג ח היה קוץ תחוב לאביו לא יוציאנו שמא יבא לעשות בו חבורה ט וכן אם הוא מקיז דם או רופא לא יקיז דם לאביו ולא יחתוך לו אבר אף על פי שמכוין לרפואה:

הגה [ה] יבד"א בשיש שם אחר לעשות אבל אם אין שם אחר לעשות והוא מצטער הרי הוא מקיזו וחותכו כפי מה שירשוהו לעשות (גם זה בטור ורמב"ם פ"ה מה' ממרים):

ד [ו] י היו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי עבירה אפי' נגמר דינם להריגה ויוצאים ליהרג אסור לו להכותם ולקללם [ז] ואם הכה אותם או קללם פטור ואם עשו תשובה ה"ז (ב) חייב ונהרג עליהם (א) ג אע"פ שיוצאים ליהרג:

ה יב עבר אביו או אמו עבירה שלוקים עליה והיה הבן שליח לדיינים לא יכה אותם וכן אם נתחייבו נידוי לא יהא שליח לנדותם ולא ירדוף ולא יכה אותם בשליחות בית דין [ח] אע"פ שראויים לכך ולא עשו תשובה:

ו יג כל המבזה אביו ואמו אפי' בדברים אפי' ברמיזה הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה שנאמר ארור מקלה אביו ואמו ויש לבית דין להכות על זה מכת מרדות ולענוש כפי מה שראוי:

הגה (ב) מי שנתחייב שבועה לבנו בבית דין אינו משביעו בשבועה שיש בה אלה שהרי זה בא לקלל אביו אלא משביעו שבועה שאין בה אלה (טור בשם הרמב"ם):

ז [ט] יד שתוקי (פירוש שתוק לקרוא את אביו בשם כמו שאמרו בפ' י' יוחסין איזהו שתוקי כל שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו) חייב על הכאת וקללת אמו ואינו חייב על אביו אע"פ שנבדקה אמו ואמרה בן פלוני הוא אינו נענש על פיה:

ח (ג) טו בנו מהשפחה או מהכותית אינו חייב לא על אביו [י] טז ולא על אמו יז וכן מי שהיתה הורתו שלא בקדושה אף על פי שלידתו בקדושה:

ט יח גר אסור לקלל אביו העובד כוכבים ולהכותו ולא יבזהו שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה [יא] יט אבל עבד שנשתחרר אין לו יחוס והרי הוא כמי שאינו אביו לכל דבר:

באר הגולה

דא"ר יעקב נאביי כגון אנא וכו': שם פה"ד סי' ע"ד: א משנה סנהדרין דף נ"ג ע"א ויליף לה שם מקרא: ב משנה שם דף פ"ה ע"ב: ג ברייתא שם: ד משנה שם דף ס"ו ע"א ושבועו' דף ל"ה ע"א: ה משנ' שם בסנהדרין דף פ"ה ע"ב: ו שם במשנה: ז מימרא דרבא בב"ק דף פ"ו ע"א: ח לשון הרמב"ם מהא דרב לא שביק לברי' וכו': ט מהא דרב פפא לא שביק ליה לבריה וכו' וכ"כ ר"י בשם הרי"ף: י הרמב"ן בספר תורת האדם לדעת הרי"ף וכ"כ הטור: יא רמב"ם בפ"ה מהלכות ממרים מברייתא דסנהדרין דפ"ה ע"א: יב שם מימרא דרבה בר רב הונא ותנא דבי רבי ישמעאל וכו' שם ע"ב: יג שם: יד שם: טו משנה יבמות דף כ"ב ע"א: טז הרמב"ם שם ויליף לה שם מקרא דכל שאינו חייב על אביו אע"פ שהוא ודאי אביו אינו חייב על אמו: יז אמו דרב מרי בר רחל שהיתה לידתו בקדוש' ולא ירש את אביו ב"ב דף קמ"ט ע"א: יח שם סוגיא דאיתא ביבמות דף כ"ב ע"א דלא אסרו ערוה לגר אלא כדי שלא יאמרו וכו' כמ"ש המחבר ים גם זה שם:

כנסת הגדולה

ועוד הוא כתב בפירוש בתוך י"ב חדש שמת האב מזכיר אותו ז"ל ולאחר י"ב חדש אינו אומר כלום ובברייתא תניא דבתוך י"ב חדש אומר הריני כפרת משכבו ולאחר י"ב חדש אומר ז"ל וסבור הייתי לומר דספר חסידי' מודה דכשמזכירו אומר הריני כפרת משכבו בתוך י"ב חדש ולאחר י"ב חדש אומר ז"ל ולא אמר שאנ"ל ז"ל אלא כשמזכיר בכתב אבל אין זה כלום חדא שהוא הביא ראיה ממה שאין אומרים שקורין בתורה על משה ועל אהרן ז"ל וזה הוא בהזכרה על פה ועוד שהוא כתב וכ"ש כשאדם מזכיר שעני' מת"ח שאין כותבין ז"ל משמע דעד השתא בהזכרה על פה מיירי וכן מ"ש בתוך י"ב חדש אם מזכיר אותו אומר ז"ל וזה מבואר דבהזכרה של פה מיירי וצ"ע ומה שהביא ראיה ממה שאין אנו אומרים על משה ואהרן ז"ל כשאנו קוראין בתורה לא מכרעת דתורה שבכתב שהוא חמשה חומשי תורה ונביאים וכתובי' דבכתובתן אין להוסיף עמה

ברכי יוסף

(סי' רמ"א ש"ע סעיף ד') היו אביו ואמו רשעים גמורי' ושוברי עבירה וכו'. זה לשון הרמב"ם פ"ה דממרים. וכתב הרב המופלא חסידא קדישא כמהר"ח ן' עטר זלה"ה בספר לחם פנים דף נ"ו דדקדק לכתוב רשעים גמורים וכו' לומר דאם הם רשעים גמורים ועוברי עביר' אין להכותם אבל אין לכבדם ולזה דקדק ושינה הלשון פ"ו ופסקו מרן לעיל סימן ר"ס דין י"ח דשם כתב רשע ובעל עבירו' מכבדו דוקא אם עבר ועשה תשובה ואינו עושה וכו' ע"ש באורך ואין דבריו מוכרחים ואמרו בהגדה על אברהם אבינו שיצא מתרח אביו שא"ל ה' לך לך מארצך ולך אני פוטר מכבוד אב ואם ואיני פוטר לאחר:

שיורי ברכה

(סי' רמ"א בש"ע סעיף ד') היו אביו ואמו רשעים גמורים וכו' אסור לו להכותם

כו'. אמרו בזוהר ח"א סוף דף קס"ד דרחל אמנו ע"ה נענשה על שליערה ללבן אביה אף שנתכוונה להפרישו מעבודת כוכבים ולכן מתה ולא זכתה לגדל לבנימין ע"ש. ועמ"ש אני בעניי בספר וקמא פ"ט ושם בקונטרס שומר הסתם ע"ש: (שם סעיף ו') כל המבזה אביו ואמו אפילו בדברים אפילו ברמיזה וכו'. ובכלל זה אם מכזהו בלבו. הרב ספר חרדים דף כ' דפוס וויניציא וכו' נורא שאירע בימיו ז"ל ע"ש: ב"ן עובד אלהים ימכר לבקש מעו מאביו בכלל על מה שחטא ככר ויתודה ויבכה על חלק גבוה ויזהר מאד בזה כי ילד סמוך ואינו נראה הוא ירה ...

ביאור הגר"א

בני בנות כו': [לה] (ליקוט) תלמיד כו'. דאמרינן בספ"ק דמגילה גדול ת"ת כו' ואמרינן בפ"ד דעירובין (מ"ז) רי"א אף כו' שאין מן הכל כו' ואפי' משום כל מצוה שא"א להעשות ע"י אחרים נדחה כבוד או"א כמ"ש בסי"ב (ע"כ): [לו] וכן אם כו'. כמ"ש בסט"ו וכמש"ש מ"א א' א"ד בהא כו' ועמ"ה זה כו' וכ"ש צערא דגופא ועוד דלא אמרו אלא מאבילו כו' דשייך בית אבוה ועתוס' ל"ב א' ד"ה ר"י. ונראה לר"י כו' וכ"ש לדידן כב"ל ס"ח: (ליקוט) וכן כו'. עתוס' דיבמות ו' א' ד"ה שכן כו' ונראה לר"י כו' אלמא אין השליחות מצוה רק מה שמאכילו כו' וכ"ש כה"ג ועמש"ש (ע"כ): (ליקוט) וכן כו'. עתוס' יבמות ו' א' בד"ה שכן. ונראה כו' וז"ל הרמב"ן והרשב"א שם אחר שהרבו לחקשות על פירש"י שם כתבו ונראין דברי ר"ת דלאו דמחמר קאי כו' ואע"פ שא"ל האב לחמר אחר הבהמה לפי שאין עיקר כיבוד אלא במה שי"ל הנאה כמ"ש בקידושין (ל"א ב') איזהו כיבוד כו' אבל א"ל לעשות דבר שאין לו בה הנאה כו' ומ"ש יכול א"ל אביו היטמא לא לחנם אלא להביא פירות מבית הקברות וכיוצא וכן אל תחזיר כדי שלא יבטל סלתאבילו וכן מחמר דבנין בית המקדש כו' וע"ש ברשב"א שמשמע מדבריו שדוקא לדחות לאו ע"ש (ע"כ):

רמא [א] או אמו. שם פ"ה ב': [ב] כמו המקלל כו'. שם ס"ו א' אזהרה מנין כו' ועח"מ סי' כ"ז: [ג] בחייהם. ודוקא כו'. מתני' שם פ"ה ב': [ד] כמו כו'. שם א' וש"מ ועתוס' שם ד"ה הא בבנו כו': [ה] בד"א כו'. כמ"ש רב מתנא אמר כו' וכן ר"ד פטור ומותר קאמר ומש"ש רב כו' לכתחלה כיון דאיכא אחד דאל"כ אסור לרופא לרפאות דפעמים כו'. תה"א: [ו] (ליקוט) היה כו'. כ"כ הרי"ף בפ"ב דיבמות מהא דסנהדרין אבל תוס' ביבמות שם ד"ה בשעשה כו' פי' החיא דסנהדרין נ"ב בעשה תשובה וכ"כ המרדכי ביבמות שם בשם ר"ת דבעיא דשם בעשה תשובה דאל"כ לא היה אומר רב ששת ואחר מי התירו כיון דלאו עושה מעשה עמך וברייתא היוצא ליהרג דמחייב בעשה תשובה כבר מוקי לה התם בשאין מסרבין לצאת אבל בלא עשה תשובה אין לחלק בין איסור לחיוב דהא עשה מעשה עמך לא כתיב אצל חיוב דצריך נמ' מינה אלא אצל איסור וקושית הגמ' באמת דאפי' לכתחלה מותר (ע"כ): [ז] ואם כו' ואם כו'. יבמות כ"ב ב' ומנהדרין שם ת"ש היוצא כו' אלא אחר כו': [ח] אע"פ כו' ולא כו'. כנ"ל: [ט] שתוקי כו' (אע"פ כו'). כמ"ש בחולין י"א ב' דלמא לאו כו' (עמ"ש רבינו באה"ע סי' ד' ס"ק כ"ז): [י] ולא על אמו וכן כו'. כמ"ש ביבמות כ"ב א' השתא כו' גר שנתגייר כו'. ח"ש בס"מ גר כו' וכמו לענין ערוות שם: [יא] אבל עבד כו'. כמש"ש ס"ב א' הכל מודים בעבר כו':

חידושי רע"ק

א') כתב דהיינו דוקא לענין אם יש לו לכבד לאביו ולאבי אביו אבל בלא"ה חייב בכבוד אבי אביו בכל מילי כמו שחייב לאביו ע"ש שחולק על דעת המהרי"ק דאינו חייב כלל בכבוד אבי אביו וע' בת' שבו"י (ח"ב סי' צ"ד):

(סי' רמ"א סעיף ט') באנו מקדושה חמורה. היינו בנימוסיהם הנאן פורת יוסף בספרו אשל אברהם באגרת הנדפס בשער הספר (אות כ'):

באר היטב

נראה דאם יש לבן ואין לו לאב כייפינן ליה לבן הבן כפי אשר יכול כדלעיל ס"ה בבן אצל האב:

רמא (א) בכינוי. כגון שדי צבאות חנון ורחום וע"ל סי' רע"ו ס"ט. ט"ז: (ב) חייב. בד"א בבנו אבל אחר שבא והכהו וקללו אחר שנגמר דינו אע"פ שעשה תשובה פטור הואיל והולך למיתה ואם ביישו חייב המביים בקנס. טור ורמב"ם עכ"ל הש"ך:

פתחי תשובה

ודוק. ועיין בתשובת שארית יוסף סי' י"ט (הובא לקמן סי' רמ"ב סכ"א בב"ע שם) ובספר אמרי שפר להגאון מוהר"א בן חיים פרשת תולדות ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן קפ"א ובתשובת שתי הלחם מ"ש בזה: (כב) שהוא בוטח שיראה. כתב בס' תמודי דניאל כ"י נראה דה"ה אפילו ספק לו שמא יראה סימן ברכה מותר. וכתוב עוד אחד שיה רוצה להתפלל בבהכ"נ שמתפללין שם יותר בכוונה ואמו מוחה בזה אין צריך לשמוע לה: (כג) א"צ לשמוע לאביו. עיין בתשובת חוות יאיר סי' ק"ד שנשאל באשה שצותה בחליה קודם פטירתה לבנה שלא ישכיר ביתו להבא לשום אדם. ודר בו בשכירות שנה זקן ת"ח ובעל מעשים אם הבן מחוייב לקיים צוואת אמו בזה וכתב דלכאורה אינו מחוייב לתת לו אחר שהת"ח מתמיד בתורה וקיי"ל גדול ת"ת מכבוד או"א ואמרז"ל יכול א"ל אביו היטמא כו' וקיי"ל אפילו איסור דרבנן והלא אין כבוד ה' יותר מלמוד תורה והרי איתרבי ת"ת מאת ה' ועוד כי הת"ח רוצה ללמוד בכל יום בחבורה כדי לזכות נשמתה ובלי ספק ניחא לה בהאי עלמא מ"מ אין כל זה מספיק שיעבור הבן על צוואת אמו כי לא דמי להיטמא או אל תחזיר או מיתה לא ימחול לפלוני או לא יסע ללמוד למקום שלבו חפץ או שלא ישא פלונית לת"ח ללמוד בביתו אף כי ודאי טוב וישר הוא מ"מ אינה חובה ולא מצוה דרמיא עליה כלל ועוד אחרי שצואתה היה דרך כלל שלא ישכיר ביתו לשום אדם מאחר דתלה הצוואה על שאר בני אדם תלה ג"כ על ת"ח וכו' ולכן אפילו לא היה להת"ח שום בית לדור בו אינו רשאי הבן להשכיר לו להבא כ"ש עתה שאפשר לו לשכור בית אחר ע"ש:

גליון מהרש"א

משום דא"ח על כבודו וא"א דחייב לכבדו קצת על כל פנים איך יהא גואל הדם ממנו: (סימן רמ"א ש"ע סעיף א') המקלל אביו או אמו אפילו לאחר מיתתן. והמקלל אבי אביו או אבי אמו דינו במקלל א' משאר הקהל חינוך פרשת קדושים מצוה ר"ס ומצות פו"ר לקיים בבני בנים ע' יבמות ס"ב ריש ע"ב ושם ע' א' ובקדושין דף ד' א' זרע זרע' ל"צ קרא דבני בנים הם כבנים:

יד אברהם

מ"ט) כב אתא ב"י אטפל בי' ברב יעקב בר ברתי' כי גדל א"ל אשקיין מיא א"ל לאו בריך אנא כו'. ואין לאי' משם דבן בנו א"א בכבוד א"א דדילמא דוקא בן בבת א"א דאמר דרב יעקב ס"ל כמ"ד הובא בת"ר ויסב דבן בתו לא חשוב כבנו רק בן בנו חשוב כבנו. אלא יש לה"ר דאף בן בנו א"א בכבוד א"א ממ"ש תוס' ביבמות (דף כ"ב) וכב"ב (דף קט"ו) דהיכא דכתיב בנים ממעטין בני בנים והכי איתא בקדושין (דף ל') ולמדתם בניכם ולא ב"ב וה"נ גבי כבוד כתיב בן יכבד אב וא"כ ממעטין בני בנים. וכן בפרש"י במכות (דף י"ב) מבואר דא"מ בכבוד אבי אביו ולאיה זו מצאתי בס' בה"ש. אך י"ל דכתבו' ר"ע איגר סי' ס"ח מביא בשם ס' לוית חן דדוקא לאחר מיתת אביו א"א אבל בחיוו חייב כיון דאביו גופי' חייב. והתם איירי שנהרג האב: (סימן רמ"א סעיף ד') היו אביו ואמו רשעים גמורים אפי' נגמר דינם להריגה ויוצאים ליהרג אסור לו להכותם כו'. בס' ברכי יוסף הוכיח מדכתבו הטו"ז זה ש"מ דנוהג אף בזמן הזה: (שם סעיף ט') גר ביחס הקדמונים אסור לקלל אביו עובד כוכבים ולהכותו ולא יבזהו שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקלה. בס' כה"י הקשה דלא שייך לומר כן רק גבי ערוה דגם קודם גרו' היו אסורים משא"כ בכבוד ע"ז. וי"ל דלע"ג דל"מ בהדי ז' מצות שבנ"נ הרב מ"מ מצינו שנענשו ב"ש על זה שם וכניו שלא כיבד לנח אביו כדאיתא ברבה פ' נח וס' משפטים ובחי' להרמב"ם האלכתי:

עצי לבונה

והוא ס"ס ונ"ל אם אין לאב ולבן כייפינן ליה לבן הבן כו' וכ"ה בבל"י דאם יש לבן הבן כייפינן ליה אך כתב דמן הדין אין לכופו רק בזמן הזה שייך להקהל והם עושים לפנים משורת הדין ומחייבים אותו כפי אשר יכול ע"ש:

נחלת צבי

סי' מ"ב ס"ק כ"ב דלא חיישינן אלא היכא דאיכא רגלים לדבר כמו התם שאומר הוא בתשובת לדב"ז בהדשות סימן ק"מ ע"ש להכי כאן אינו מחוייב לכבדו אא"כ אם יש רגלים לדבר כן נ"ל ועמ"ש דודי הרב הגדול מהר"ח ז"ל בספר ...

הלכות כבוד רבו ות"ח

רמב שלא להורות בפני הרב ודין רב שמחל על כבודו. ובו ל"ו סעיפים:

א [א] א חייב אדם (א) בכבוד רבו ויראתו (א) יותר מבשל אביו:

הגה א [ב] אביו שהוא רבו מובהק קורא אותו בדברו רבו [ג] אבל ברבו שאין מובהק קורא אותו (א) אבא. (סברת הרב ממשמעות הטור ותש"ס ר"פ הזהב):

ב ב כל החולק על רבו כחולק על השכינה וכל העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה וכל המתרעם עליו כאילו מתרעם על השכינה וכל המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה:

ג [ד] ג איזהו חולק על רבו ב כל (ב) שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד [ה] ד שלא ברשות רבו ורבו קיים ה אף ע"פ שהוא במדינה אחרת:

הגה ג [ו] אבל (ב) מותר לחלוק עליו באיזה פסק או (ג) הוראה אם יש לו ראיות והוכחות לדבריו שהדין עמו. (פסקי מהרא"י סי' רל"ח):

ד ו אסור לאדם להורות (ג) לפני רבו [ז] לעולם וכל המורה לפניו חייב מיתה:

הגה ד ואפילו נטילת (ד) רשות לא מהני תוך (ב) שלש פרסאות אם הוא רבו מובהק (ב"י בשם תוס' פ"ק דסנהדרין ומהרי"ק שורש ק"ע ואגודה שם וסמ"ק סוף עשין י"ג בשם ר"י ופרק אע"פ):

באר הגולה

א משנה ב"מ דף ל"ג ע"א ובסוף כריתות: ב מימרות דאמוראי סנהדרין דף ק"י ע"א: ג לשון הרמב"ם בפ"ה מהלכות תלמוד תורה שסובר שזה פי' חולק על רבו: ד ברייתא שם דף ה' ע"ב: ה ברייתא שם: ו מימרא דרבא עירובין דף ס"ג ע"א:

שפתי כהן

רמב א אביו כו'. ז"ל ד"מ ולרבו יותר כו' יש ללמוד מזו דמי שאביו הוא רבו קורא אותו רבי ולא אבא מורי וכן מוכח ר"פ הזהב דקרי ליה ר"ש לרבי אביו ר' ונראה לי דהיינו דוקא אם הוא רבו מובהק כו' עכ"ל ולריך עיון שאין נוהגין כן הלכך יש לומר דאע"ג דחייב בכבוד רבו יותר משל אביו מכל מקום יותר יש לקרותו בשם אב המיוחד לו מילדותו וגם מסתמא האב מוחל על כבודו בזה כמו שנתבאר בא"ח סימן תע"ב סעיף ה' דבן אצל אביו אע"פ שהוא רבו מובהק צריך הסיבה אע"ג דתלמיד אצל רבו א"צ הסיבה משום דמסתמא אביו מוחל על כבוד רבו בזה וה"ה הכא ורבי שאני דהא אמרינן מימות משה עד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד: ב כל שקובע לו מדרש. כתוב בכסף משנה דר"ל דהיינו דוקא כשקובע עצמו להורות הוראות אבל מדברי הב"ח אינו נראה כן שכתב דר"ל דכיון שהוא קובע לו מדרש הרי הוא חולק על שררתו של רבו ותדע שהרי אפי' לבדוק סכין של שחיטה שאינו שום הוראה כלל אסור משום כבוד של רבו כו' (בזמן הב"ס) ועיין בתשובת מהרי"ך מקראקא ר"ס י"ט: ג אבל כו'. ומדברי מהרי"ק שורש ק"ע לא נראה כן שכ' שם להוכיח אפילו היה תלמידו אם אח"כ נתחכם יכול לחלוק עליו ולהורות בפניו אפילו להלכה ממה שחלק ריש לקיש על רבי יוחנן ודוחק לומר דקים ליה דר"ל לא היה חולק אלא מסברא ולענין מה שהביא מהרא"י שם ראיה שכך היה דרכה של התורה מימות התנאים והאמוראים וגאונים בכמה מקומות י"ל דהיינו בנטילת רשות או שמת וכדלקמן ס"ד וצ"ע: ד ואפי' נטילת כו'. ודעת הראב"ד והרשב"א בתשו' סי' ק"א והריב"ש סימן רע"א דנטילת רשות מהני אפי' תוך ג' פרסאות:

טורי זהב

רמב (א) יותר מבשל אביו. הטור סיים שאביו מביאו לחיי עוה"ז ורבו מביאו לחיי עולם הבא ואין לך כבוד מכבוד רבו ומורא כמוראו ואמרו חכמים ומורא רבך כמורא שמים והקשה בפרישה אם כן מאי יותר מאביו הא גם באביו כתב רבינו ריש סימן ר"מ דכבודו ומוראו ככבוד ומורא השם ותירץ דכל המוקש אינו שוה לגמרי אל המקיש מה שאין כן מורא רבך כמורא שמים דדרשוהו מן את ה' אלהיך תירא לרבות רבו הרי נכתבו שני המוראות במקרא א' להודיע שהם שוים לגמרי עכ"ל. ולא נהירא דודאי כל מידי דהוקש לחבירו אין ביניהם חילוק כלל והטור לא נתכוין בזה להוכיח שמורא רבך יותר ממורא אב שזהו הוכיח כבר במה שאמר שמביאו לחיי עולם הבא אלא דכאן קשה לו על מה שאמר שאין מורא כמורא רבו והלא איפכא הוא דמורא אב הוא יותר שהרי הוקשה למורא המקום ממילא נסתר המעלה שאמר כבר ברב ותירץ דגם ברב מצינו זה שהרי א"ח מורא רבך כו' וממילא שפיר נשארה המעלה של הרב מצד שאמר כבר מצד שמביאו לחיי עולם הבא: (ב) שלש פרסאות. כלמד ממחנה ישראל שהיה כשיעור זה וכתיב והיה כל מבקש ה' יצא אל מחנה: וזיל

כנסת הגדולה

שנאמר למשה בסיני וכן בנביאים וכתובים גם בקריאתם אין אנו מוסיפין בה דבר יותר ממה שהוא בכתיבתן ומה שהביא ראיה ממר בר רב אשי אינה ראיה שבעל התלמוד לא הביא ממר בר רב אשי אלא לומר שהוא היה תנה שם אביו והמתורגמן לא היה משנה אבל אם היה אומר הכ"מ או ז"ל בזה לא דבר התלמוד ולא הוצרך לבארו דודאי היה עושה כדין כדתניא בברייתא איברא דאפשר לומר דלא הביא ממר בר רב אשי ממה שהיה אומר למתורגמן אבל ראייתו היא שהרי מר בר רב אשי כשהיה כותב התלמוד מימרות של אביו לא היה אומר ז"ל אלא אמר רב אשי וגם זה אינו כלום דאם כן היאך היה מזכירו בשמו אלא שהוא היה מזכיר את אביו בשם אבא מארי וגם היה אומר ז"ל אלא שמסדר התלמוד כתב רב אשי במקום מה שהיה אומר בנו אבא מארי ומיהו אין זו דחיה שמסדר התלמוד והחותמו היה רב אשי ועוד אם ראייתו הוא ממ"ש בתלמוד ליתי מכל החכמים ומרבינא ורב אשי שהיו מזכירי' לחכמי' שקדמום ולרבם ולא היו אומרים ז"ל ובאמת

ברכי יוסף

(סימן רמ"ב סעיף ב' בשו"ע) וכל המהרהר אחר רבו וכו'. לדברי הרב מופת הדור מהר"ח אבולעפיא בספרו הנורא עץ החיים פרשת בהעלותך על פסוק ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה מוכח דהבין הרב ז"ל דהא דאמרינן כל המהרהר אחרי רבו וכו' היינו במחשבה לבד כאשר יראה המעיין בדבריו וק"ק דהא דאמרינן בפרק חלק דף ק"י כל המהרהר אחרי רבו כאלו מהרהר אחר השכינה מסיים בה שנאמר וידבר העם באלהים ובמשה והרי דלאו הרהור במחשבה קאמר דהא יליף לה מדכתיב וידבר העם וזכור רש"י פירשה מהרהר מתפה עליו דברים וכן פירש התם מהרש"א בחגדתוס: וכפי זה לא קשיא מה שהקשה מעיל שמואל בהגהות הרמב"ם פ"ה דתלמוד תורה דמהרהר פירש מדבר ומתפה עליו דברים ובספר מרכבת המשנה שם הבין דמקשה שני קושיות ותירץ עם מה שאמרו רז"ל עס"ב ולפי הלשון שהביא נראה דאינו מקש' אלא קושיא אחת מהרהור לדבור ע"ש ודו"ק: (שם סעיף ג') איזהו חולק על רבו וכו'. הא דאמרינן שאין תלמיד יכול לחלוק על רבו מהו שיחלוק כשיש לו ראיה ברורה. תשובה. הראשונים היו חולקים על רבם וכן בכל דור ודור ויכול לחלוק עליו כשיש לו ראיו' ברורות דרך משא ומתן אבל לא לקבוע ישיבה ולדרוש ברבים. ואנ"ל שאם עמדו למנין שלא ימנה כנגד רבו עם החולקים עליו בכלל זה שלא יחלוק עליו כדרך החולקים לגנות את רבו אלא אומ' ראיותיו ואם ישרו בעיניו מוטב ואם לאו ישתוק ובכל זה הוא שלא יאמר לאחרים רבי מתיר ואני אוסר אבל לכתוב לעצמו ראיותיו אף שהם כנגד רבו מותר. ולכתוב פסק או הוראה לאחרים נגד רבו אסור. והי מותר לחלוק עליו אחר מותו ולפסוק כפי סברתו ולעשות מעשה אף שהוא כנגד רבו אבל לא יאמר רבי היה אומר כך ואני אומר כך שזה מבזה את רבו אבל לכתוב סברת רבו וראיותיו ולכתוב עליו דברי עצמו וראיותיו מותר אף שהם סותרים. כי הרואה דבריהם יבחר וכן עשו כל הראשוני' ועל הכל יהיו דבריו לשם שמים. הרדב"ז בתשובותיו כ"י סי' אלף תקל"ב בקיצור. ולכאורה ק"ק על מ"ש דאחר מותו לא יאמר רבי היה אומר וכו' דהרי בראש השנה דף י"ח תניא אמר רבי שמעון ארבעה דברים היה דורש ר"ע ואין אני דורש כמותו וכו' ונראין דברי מדבריו כו' ע"ש ורבי שמעון תלמיד רבי עקיבא וי"ל דהגד' שאני ודברי הרדב"ז בהלכה למעשה שעושה נגד רבו וזה זלזול לרבו ופשוט ועי' לקמן סעיף ד' בהגה"ה ובאחרונים ובספר כנה"ג שוב ראיתי שנדפסה תשובות הרדב"ז בתשובות החדשות סי' תנ"ה: (שם סעיף ד') אסור לאדם להורות לפני רבו וכו'. יש ליזהר לעיין בספרים קודם שיורה ולא יסמוך על הרשום בזכרונו ואמרו שהשמועה בעל

ביאור הגר"א

רמב [א] חייב כו'. מתני' סוף כריתות: [ב] אביו כו'. רפ"ד דב"מ: [ג] אבל כו'. קדושין ל"א ב' כי הא דמר בר"א כו': [ד] איזהו כו'. כמ"ש בפ"ד דברכות (כ"ז ב') והחולק על ישיבתו כו' והיינו בכה"ג: [ה] שלא כו' אע"פ כו'. כמ"ש בס"ד בש"ע אפי' הוא בסוף כו' או עד כו': [ו] אבל כו'. דבכמה מקומות מצינו שהיו חולקין על אביהם ורבם כמ"ש בקדושין ס"ב א' ור"נ כו' וכן רבי עם רשב"ג: [ז] לעולם. ר"ל

פתחי תשובה

רמב (א) בכבוד רבו. עיין בתשובת רדב"ז החדשות סימן ד"ש שכתב במי שעלה רבו שלישי לקרות בתורה אינו רשאי התלמיד להיות הוא המשלים דאיכא זילותא לרביה ואפי' אם קראוהו לא יעלה דמוטב שיבא עשה דכבוד תורה וידחה מה שאמרו מי שקורין אותו לקרות ואינו עולה עליו הכתוב אומר כו' דכיון דמשום כבוד רבו עביד הכי ליכא בזיון התורה ואם מה שקראו לרבו שלישי היה לכבוד הרב כמו שירש היה וכיוצא שהיטא דשרי ואם רבו נתן לו רשות בכל גוונא חייב לעלות עכ"ד ע"ש: (ב) מותר לחלוק. עיין בתשובת רדב"ז החדשות סימן תנ"ה. ועיין בשאלת יעב"ץ ח"א סימן ה' שהאריך הרבה בזה והתאיה עשרה פרטים בענין זה. ועיין בתשובת תום השני סימן ד' שגדול אחד התרעם עליו על השגתו על גדולי הקדמונים ומה גם לומר דאישתמיט להו דברי הש"ס והפוסקים והשיב לו שאין ע"ז להתרעם כי כן מצינו במחברים שבכל דור ודור שלא נמנעו להשיג על גדולים שלפניהם וזה הלשון אישתמיטתיה הוא לקוח מהש"ס שכן מצינו כמה פעמים שאמרו על גדולי האמוראים והוא לשון נקיה ודרך כבוד לומר דבאותה שעה נשמט ממנו הדבר ההוא. כי השכחה היא טבע אנושית כוללת כל האישים ואין חילוק בין רב למעט ע"ש שהאריך בזה ושם תמצא בקיאות נפלאות. ועיין בספר שתי ידות להגאון מהר"ם די לונזאנ"ו באצבע הרביעי שכתב בזה ענין מושכל: (ג) לפני רבו. עיין בתשובת שבות יעקב ח"ב סימן ס"ד שכתב דלכן ראוי לכל מי שהגיע להוראה שלא יורה שום הוראה בלתי עיון תחלה

באר היטב

רמב (א) אבא. כתב הש"ך וצ"ע שאין נוהגין כן עכשיו אם אביו הוא רבו לקרוא אותו בשם רבי ונראה לי דמסתמא האב מוחל על כבודו בזה כמו שכתוב בא"ח סימן תע"ב ס"ה גבי הסיבה ע"ש: (ב) שקובע. הטעם כתב הב"ח דכיון שהוא קובע לו מדרש הלא הוא חולק על שררתו של רבו: (ג) הוראה. כתב הש"ך דמדברי מהרי"ק לא משמע כן כי מה שהביאו ראיה לדין זה שכך הוא דרכה של תורה מימות התנאים והאמוראים וגאונים בכמה מקומות י"ל דהיינו בנטילת רשות או שמת כדלקמן ס"ד וצ"ע עכ"ל: (ד) רשות. ודעת הראב"ד והרשב"א

גליון מהרש"א

(הלכות כבוד רבו ות"ח) אין חילוק בין ת"ח לשם החכמים דהחכמים גדולים בשם ת"ח מקרי ואינו יוצא מגדר חכם אלא שם תלמיד לחוד כ"מ מלשון רמב"ם הל' ת"ת ועי' ת' מהר"ש הלוי יו"ד ס"ס: (סימן רמ"ב ס"א) חייב אדם בכבוד רבו. כבוד קרובו של חכם הוא מדרבנן בב"י חו"מ ר"ס מ"ו בשם הריטב"א חא דעשה דכבוד התורה עדיף משאר מצות עשה משמע במ"ז ח"מ ריש סי' פ"ו דדוקא אם תרתה מ"ע דכה"ת לגמרי אבל לאחר אותה ולאקדומי לה מ"ע אחרת רשאי. עי' ת' רש"ך חו"מ ססי' פ"א מובא גם בתשובת מהר"ש הלוי סימן ח' דקושית הש"ס גיטין דף ס' ע"ב והא האי שיפורא כו' היינו דאע"פ שמת הרב צריך לנהוג בו כבוד לאחר מותו ולא היה ראוי להסיר השיפורא מבית אלמנתו והרב השני שמלך תחתיו היה לו ללכת לקחת משם המעות לחלק לתלמידים: (ש"ע סעיף ב') כל החולק על רבו. אם מחמיר בפני רבו ורבו מקיל מנדין אותו ואפילו עביד לשם שמים ואפי' אינו פשוט כ"כ להתיר אם לא שיש לו ראיה לסתור. יש"ש ב"ק פ"ו סמ"א מובא במג"א סי' ס"ג סק"ב: (סעיף ג') איזהו חולק על רבו כל שקובע לו מדרש ויושב

שיורי ברכה

(סימן רמ"ב ש"ע ס"ד) אסור לאדם להורות לפני רבו וכו'. תלמיד קטן שאין מחשיבין דבריו ואין אדם סומך עליו אפילו הכי אסור להורות לפני רבו והראיה ממה שאמר עלי לשמואל. הרב הגדול מהר"ר זרחיה גוטה ז"ל בתשובותיו כ"י: תלמיד בפני רבו אם באה שאלה בשם לאובן ושמעון ואינם נודעים קרוב הדבר שיהא מותר

עצי לבונה

(סי' רמ"ב ס"ג בהג"ה) אבל מותר וכו'. עש"ך סק"ג שכ' ומד' מהרי"ק כו' אם אח"כ נתחכם וכו' ר"ל דדוקא אם נתחכם אח"כ והוא שוה לרבו כמו ר"ל לגבי ר"י אבל כלא נתחכם לא יוכל לחלוק אף אם יש לו ראיות שהדין עמו

פנים חדשות | הלכות כבוד אב ואם וכבוד רבו ות"ח | לקט הקמח

אב שלא רצה ליתן לנשואי בנו כראוי לו גם הבן לא שתנהג עם אביו כשורה וזלזל בכבודו. (מהר"ס מינץ (ל"ח ל"ב): **בדין** תלמיד אל יורה בפני רבו ושלא להחליט דעתו בשום דבר. (שם ל'): **ראובן** נזה את בנו שלא ישא אשה פלונית כשרה הרי זה מותר לישא אותה. (מהר"ם מדינה י"ד נ"ס): **איך** יתנהגו כותבינו זה הכתובים בתורתם ואם יש חילוק בינו לזמן הגמרא. (שם ח"מ ה'): **הנשבע** כנגד כבוד אב ואם מה דינו. (מהר"א ן' חיים מ"ב ק"כ): **באיזה** ענין יש לחוש ללעז הראשונים ולאיזה ענין אין לחוש. (שם י"ח): **האומר** לבנו שיתן שטר מלוה לאחיו בחנם אם לא יתן אינו עובר משום מצות כבוד אב ואם. (מהר"ם מלובלין קל"ו): **המקדש** את האשה ואביו אינו רוצה שיכנסנה מה יעשה לתקנת הנמ"ס. (מהרי"ל לוי כ"א): **על** דבר הסמיכה שנוהגים לסמוך לאיזה בחורים בתנאי שלא יועיל הסמיכה עד שיגיעו לשנת כך וכך נראה דלא מהני. (שם קט"ו): **האידנא** חכם שמת עבדינן ליה כגיותיים מאי דלא ס"ל כחיוו אם הוא דבר מוסכם. (מהר"ל ן' חביב ס"ג): **ק"ק** קבלו עליהם בן החכם שלהם גם אחרי מות אביו וקצתם שלא תתמו ממאנים בו אין הדין עמהם. (מהר"ס טראני ח"ב דף קפ"ו): **המועה** בדבר אחד אם מנים אם ראוי להורידו מגדולתו בעבורם. (משפטי שמואל ק'): **בענין** רב שהעמיד את בנו לשרת במקומו שהדין עמו. (דברי רבות קי"ו): **אין** לתלמיד לחלוק במקום רבו של רבו וע"ב. (מהרי"ט יוסף י"ט): **בענין** שתוקי שהעלוהו לגדולה. (מהר"ס אלשכר ב' ד' ו' ס"ט): **בענין** העמדת רב אל בשלכתו. (מהר"ס כהן מ"ג מ"ו): **תלמיד** חכם שקבלוהו לרב ב' שנים חייבים לנהוג בו כבוד אחר כל' שנים כבתחלה ודין המכוין לבוש. והרבה דברים בענין וכ"כ מהר"י לוי סי' נ'. (משפט צדק ע"ח):

אם אמו נשואה לאחר נ"ל דיתעסק בכבוד אשת אביו שהוא כבוד אביו הקודם לאמו אף שאמו מקפדת. אך אם אמו מגורשת כבוד אמו דאתמר בפירושא דקרא קודם לכבוד אשת אביו דאתיא מרבויא דאת ע"ש ח"א. (הלק"מ כ"ח): **יבאר** הא דאמרו את לרבות אחיך הגדול דסתברא דהיינו גדול האחים שנכנס במקום האב ולא לכל הגדול מחבירו ע"ש ובספר כוונת האר"י דף כ"ו. (שם קכ"ג):

אשל אברהם

(סימן ר"מ סעיף טו) **לא** ישמע לו. נשבע לילך לא"י ואביו מוחה בו א"צ לשמוע אליו תשובה כ"י סי' נ"ד ע"ש: (סימן רמ"ב סעיף ל) **שרוב** חכמתו ממנו. עיין תשובת ז"א דמסיק דמי שלמד רוב חכמתו ממנו אסור להורות לפניו ומחויב לכבודו והשבת אבדתו וקרע עליו מתאבל. וא"ל אלא שעסק עמו בגורות תלמיד חייב בכבודו וקימה והידור ושלא להורות תוך ג' פרסאות שלו אבל אבידת אביו קודמת ואם לא למד לפניו אלא במקראי מותר להורות לפניו אלא שנוהג בו כבוד וא"ק עליו קרע שאינו מתאחה אלא כשעושה מדרך חסידות ע"ש:

(ד) [ח] ז ואם הוא רחוק מרבו י"ב מיל ושאל לו אדם דבר הלכה בדרך מקרה יכול להשיב אבל לקבוע עצמו להוראה ולישב ולהורות אפילו הוא בסוף העולם אסור להורות עד שימות רבו או עד שיתן לו רשות:

הגה ה וכל זה ברבו מובהק אבל בתלמיד חבר אפי' תוך שלשה פרסאות שרי (רי"ף ורמב"ם כדאיתא בב"י) ו [ט] וי"א דמ"מ לפני רבו (ה) ממש אסור (ריב"ש סי' רע"א) ואפי' שלא בפניו ממש ח אם התחילו בכבוד הרב לומר שישאלו לרב או ט שהרב מופלג בחכמה וזקנה אין להורות בעירו (בב"י מגמרא בפ' הדר):

ז י וי"א דתלמיד גמור תוך י"ב מיל חייב מיתה אם הוא מורה יא חוץ לי"ב מיל פטור אבל אסור:

הגה ח [י] וי"א דדוקא (ו) ברגיל לבא לעירו של תלמיד ט אבל אם אינו רגיל לבא שם רק בדרך אקראי מותר כל שהוא חוץ לג' פרסאות (מרדכי בשם ריב"א):

יב תלמיד חבר תוך י"ב מיל פטור אבל אסור י וחוץ לי"ב מיל (ז) מותר יא [יא] יג אע"פ שנטל רשות מרב (ח) אחד לא סגי עד שיטול רשות מכל רבותיו המובהקים:

הגה יב והאי מובהקים לא מיירי כשאר רבו מובהק שרוב חכמתו ממנו דא"כ לא אפשר להיות לו הרבה רבותיו מובהקים (ט) אלא ר"ל תלמיד גמור לאפוקי תלמיד חבר [יב] דהיינו שנתגדל בתורה ונעשה חבר לרבו דהיינו שהוא קרוב להיות גדול כרבו (מהרי"ק שורש ק"ע וב"י בשם

שפתי כהן

ה וכל זה ברבו מובהק. כל זה נמשך לסברא זו דהרמב"ם אבל י"א דאפי' תלמיד חבר אסור תוך ג' כדלקמן: ו וי"א כו' ממש כו'. הני ממש לא קאי ארבו אלא אלפניו כלומר דלפניו ממש אפילו תלמיד חבר אסור: ז וי"א דתלמיד גמור כו'. וי"א אלו אין מחלקים בין דרך מקרה לקבע כדמוכח מדבריהם ע"ש וכן משמע בטור: ח וי"א דדוקא ברגיל לבא. שם לקלים כגון ביום השוק או בב' וה' שם ונראה דיום השוק דומיא דב' וה' היינו יום ראשון דשבוע אבל יום השוק דשנה כגון יריד לא מיקרי רגיל: ט אבל אם אינו רגיל כו' מותר כל שהוא חוץ לג' פרסאות. אפי' הוא רבו מובהק כן הוא במרדכי שם: י וחוץ לי"ב מיל מותר כו'. משמע אפי' בלא נטילת רשות וכן מוכח בתוספות רפ"ק דסנהדרין דף ה' ע"ב שכתבו דבפרק הדר דלא אורי רב המנונא בחרתא דארגיז בשני דרב הונא רביה איירי שלא נטל רשות אע"פ שהיה חוץ לג' פרסאות והתם בפרק הדר (רים דף ס"ג) אמרינן דדוקא בשני דרב הונא לא אורי אבל בשני דרב חסדא אורי משום דתלמידו חבר היה ודוק אבל בהגמי"י פ"ה מהלכות ת"ת כתב דמכל מקום צריך נטילת רשות ועיין במהרי"ק סימן ק"ע האריך ליישב דבריהם: יא אע"פ שנטל רשות כו'. אתלמיד גמור קאי וכדמסיים עד שיטול רשות מכל רבותיו המובהקים אבל בתלמיד חבר כתב גם מהרי"ק דסגי בנטילת רשות מרבו ומשמע עוד במהרי"ק שם דאם יש לו רב א' מובהק והאחרים אינם מובהקים צריך שיטול רשות מרבו המובהק: יב והאי מובהקים כו' אלא ר"ל כו'. נראה מדברי הרב דלסברא זו אפילו לא למד רוב חכמתו ממנו כל שלא נתגדל להיות קרוב לרבו מיקרי תלמידו וכן נראה ממ"ש דא"כ לא אפשר כו' אלמא דבלא למד ממנו רוב חכמתו מיירי ואפ"ה מיקרי תלמידו וכן משמע ממ"ש אח"כ וי"א דכל שאין כו' אלמא דלסברא הראשונה אפילו אין רוב חכמתו ממנו מיקרי תלמידו אבל לפע"ד אין הדבר כן אלא הרמב"ם ומהרי"ק לא פליגי שהרי מהרי"ק גופיה כתב בריש התשובה וז"ל אמנם דוקא בתלמיד מובהק לדברי רב אחאי גאון ור"י ור"מ בן מיימון ור"י מטרני והרא"ש והטור שפסקו כולם כר' יודא דסוף אלו מציאות דבעינן שיהא רבו מובהק שרוב חכמתו ממנו אבל אין רוב חכמתו ממנו א"צ לנהוג בו שום כבוד רק לענין קריעה שקורע עליו כעל מי שמתאבל עליו ועומד מפניו כמ"ש הרמב"ם וטור י"ד (כדלקמן ס"ל) אבל להורות לפניו או לקבוע לו מדרש לעצמו וכן הני שכ' הרמב"ם כגון המתרעם על רבו והמהרהר אחר רבו כו' עכ"ל כל הדברים האלו אין נוהגין כיון שאין רוב חכמתו ממנו כדמשמע בהדיא מתוך דברי הרמב"ם שהרי בפ"ה מהל' ת"ת כתב אמרו חכמים מורה רבך כו' לפיכך אמרו חכמים כל החולק על רבו כו' כל המתרעם על רבו כו' כל העושה מריבה עם רבו כל המהרהר אחר רבו כו' אסור להורות בפני רבו וכן מונה והולך ומונה באותו פרק כל דין תלמיד לרבו ומסיים בסוף וז"ל ברבו מובהק שלמד רוב חכמתו ממנו אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו הרי הוא כתלמיד חבר ואינו חייב בכבודו בכל הדברים האלו אבל עומד לפניו וקורע עליו כו' הרי לך בהדיא שלא נאמרו הדברים שאין לקבוע מדרש וכן להורות בפניו אלא דוקא ברבו מובהק כו' ואפילו לר"ח וראבי"ה בפסקו כר' יוסי דאמר התם אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת נראה דלא א"ר יוסי אלא דוקא לענין קריעה ושיעמוד מפניו אבל לא לשאר מילי עכ"ל מהרי"ק שם ומ"ש בסוף התשובה דאם נתחכם אח"כ להיות גדול קרוב לרבו הוי תלמיד חבר שם הוציא דין חדש דאפילו למד רוב חכמתו ממנו אם אח"כ נתחכם כמותו הוי תלמיד חבר וי"ל גם הרמב"ם מודה לזה וז"ל שם ולא עוד אלא אפילו למדו וגם סמכו אם לבסוף נתחכם הנסמך יכול לחלוק עליו ולהורות בפניו אפי' בהלכה. למעשה שהרי דבר פשוט שר"ל היה תלמיד גמור דרבי יוחנן לרש"י ור"י היה רבו מובהק וכל חכמתו ממנו היה וגם סמכו ואפ"ה חלק עליו עכ"ל הרי להדיא כמו שכתבתי וכן משמע להדיא בד"מ שכ' וז"ל וצ"ע מה הקשה ב"י על דברי מהרי"ק שכ' דאם למד רוב חכמתו ממנו כי נתחכם ונעשה גדול כרבו מאי הוי דהא מהרי"ק הביא ראיה לדבריו מריש לקיש שהיה תלמיד גמור לר' יוחנן ור' יוחנן רבו מובהק היה וסמכו ואפ"ה היה חולק עליו והורה בפניו בכמה דוכתי הואיל ונתחכם לבסוף ונעשה גדול ודברי ריב"ש סי' רע"א כדברי מהרי"ק עכ"ל אבל כשלא למד רוב חכמתו ממנו אפילו לא נתגדל להיות כמותו לא מקרי תלמידו גם למהרי"ק וכמ"ש ועוד ראיה ממ"ש הרב גופי' בד"מ ודברי ריב"ש סימן רע"א כדברי מהרי"ק (ומשמע ליה להרב שם לאו דוקא חכם כמותו ממש בשוי כו' ע"ש ואינו מוכרח ודוק) והרי הריב"ש שם כתב להדיא ופי' תלמיד חבר ר"ל שאין רוב חכמתו ממנו וכ"כ הרמב"ם בד"א ברבו מובהק שלמד ממנו רוב חכמתו כו' עכ"ל ולענין מ"ש הרב דא"כ לא אפשר לו להיות הרבה רבותיו מובהקים אינו כלום דהרי פירש"י בס"פ אלו מציאות רוב חכמתו אם מקרא מקרא אם משנה משנה ואם ש"ס ש"ס וכ"כ הט"ו לקמן ס"ל וא"כ יש לומר שלמד אצל זה רוב חכמתו במקרא ואצל זה רוב חכמתו במשנה ואצל זה רוב חכמתו בש"ס ואצל זה רוב חכמתו במדרש ואגדות ואצל זה רוב חכמתו בקבלה וכיוצא

ביאור הגר"א

ד"ל אפי' באקראי וכמש"ו: [ח] ואם כו'. דבסנהדרין ה' ב' אמרינן ותניא תלמיד אל יורה כו' ושם א' רב ורבב"ח לא היו יכולין לתורות בלתי רשות ומפרש הרמב"ם דשם בקביעות כעובדא דרב ורבב"ח וע"ז אמרו באותה שעה גזרו כו' ועובדא דתנחום באקראי היתה כמש"ש איקלע כו' לכן הקשו לו ותניא כו'. ואמר עד שימות כמ"ש בעירובין שם לא אורי בשני כו' ותוס' בסנהדרין שם ד"ה אלא הקשו נ"כ קושית הרמב"ם מרפ"ו דעירובין דרב המנונא לא אורי בחרתא דארגיז בשני דרב הונא משום דרבו מובהק הוי ור"ח הוי רחוק משם יותר מג' פרסאות וכן מרבינא דהוי סכינא בבבל וא"ל ת"ח אנא חלא"ה אסור ובבל רחוק הרבה מר"א וכן דפריך שם מתלמיד דר' אליעזר שנתחייב מיתה חוץ לג' פרסאות משמע הא מאיסור ל"ק מידי ותירצו בסנהדרין שם דתוך ג' פרסאות אפי' רשות לא מהני [וז"ש בהג"ה ואפי' נטילת כו'] . ובכתובות ס' ב' ד"ה כי כתבו דמהני אלא דלא מסתייעא מילתיה ואפשר משום דרב יוסף לאו רבו מובהק היה דרבה רבו מובהק היה. אבל בעירובין שם תירצו בד"ה דב חסדא כו' דבל ג' פרסאות חשוב בפניו וע"ז אמרו בפניו אסור וחייב מיתה ולכך לא הקשו מתלמיד דר"א רק מחמת שהיה רחוק ג' פרסאות ומ"ש שלא בפניו אסור ואין חייב מיתה היינו חוץ לג"פ ותלמיד חבר תוך ג"פ אסור וזהו דאמרינן בסנהדרין ותניא תלמיד אל יורה אא"כ רחוק כו' וחוץ לג"פ מותר כנ"ל וכמ"ש בעירובין שם ומ"מ אף תוך ג"פ בת"ח פטור דמיתה גמרינן ממשה שרבו מובהק ועברא"ש שם וז"ש בש"ע וי"א דתלמיד גמור כו' ת"ה כו'. אבל הרשב"א סי' קי"א פתר דבריהם דהא בסנהדרין שם ותניא תלמיד כו' משמע סתם תלמיד ואפי' תלמיד גמור וכן הקשו תוס' שם בעצמן דהא ממשה גמרינן כנ"ל אלא החוץ לג' פרסאות מותר מדינא ומ"ש בעירובין שם בפניו ממש שלא בפניו תוך ג"פ וקושית תוס' אינה מוכרחת דלרבותא קאמר דחוץ ג"פ ומ"מ משום גזירה אסור אף חוץ לג"פ כמש"ש ברב ורבב"ח ה"ש שם וכיון דגמיר ל"ל דרשותא משמע דמדינא היה מותר אע"ג דתלמידים גמורים היו ונ"מ דתוך ג"פ דאסור מדינא אע"ג דנטל רשות מרבו אחר לא מהני אבל חוץ לג"פ דרק משום גזירה מהני מרב אחד וכ"כ הראב"ד וכ"כ הריב"ש בשמם בסי' רע"א וכ' דת"ח אפי' בתוך ג"פ מותר לגמרי ומוכרח הוא לשיטתו דהא בעירובין מדינא קאמר וקאמר דר"ח לא אורי בחרתא כו' וע"כ תוך ג"פ הוה ואפ"ת אורי בשני דר"ח וכ' שם וז"ש רש"י בסנהדרין כ"ג א' ד"ה בי דינא כו' דר"ח ת"ח הוה כמ"ש בעירובין שם ור"ת אורי כו' ותוס' בסנהדרין שם ד"ה כגון חלקו על רש"י כשיטתם וז"ש בהג"ה וכ"ז ברבו כו' שגם לשיטת הרמב"ם כן הוא דמפרש בפניו ממש כמ"ש וכל המורה כו': [ט] וי"א דמ"מ כו'. בעירובין שם רבינא הוה יתיב כו' ורבינא ת"ח הוה וכתב וי"א דב"י כתב דמדברי הרמב"ם שכתב בד"א כו' דת"ח אף בפניו מותר וליתא כנ"ל ואף שריב"ש שם רצה לתרץ דאפשר דשמתא שאני שהוא שרדות יתירתא ועוד כו' דבריו דחוקים: [י] וי"א דוקא ברגיל כו'. כן תי' שם קושית תוס' הנ"ל מהא דעירובין דשם מיירי ברגיל. אבל מ"מ ההיא דסנהדרין דרב ורבב"ח לא מיתרצא: [יא] אע"פ כו'. דמסתמא ר"ח ורב המנונא ורבינא ה"ל רשות כו' ע"ש: [יב] דהיינו שנתגדל כו'. ערשב"ם

באר היטב

והרשב"א והריב"ש דנטילת רשות מהני אפי' תוך ג' פרסאות. ש"ך: (ה) ממש. האי ממש לא קאי ארבו אלא אלפניו כלומר דלפניו ממש אפי' תלמיד חבר אסור. ש"ך: (ו) ברגיל. היינו בב' וה' או ביום השוק של כל שבוע אבל ביום השוק דשנה כגון יריד לא מקרי רגיל. ש"ך: (ז) מותר. משמע אפי' בלא נטילת רשות אבל בהגמי"י כתב דמ"מ צריך נטילת רשות ועיין במהרי"ק סימן ק"ע שהאריך ליישב דבריהם עכ"ל הש"ך: (ח) אחד. כתב הש"ך דאתלמיד גמור קאי אבל בתלמיד חבר כ' מהרי"ק דסגי בנטילת רשות מרבו ומשמע עוד שם דאם יש לו רב א' מובהק והאחרים אינם מובהקים צריך שיטול רשות מרבו המובהק: (ט) אלא. כתב הש"ך דמדברי הרב נראה דלסברא זו אפי' לא למד רוב חכמתו

פתחי תשובה

בספר. כי רבותינו הן הן הספרים אשר נתפשטו בקרב ישראל וסמך לדבר אז לא אבוש בהביטי כו' וכבר מן דין ראוי לעשות כן במקום שאין בני תורה שלא יתמדו כו' ע"ש וכ"כ הגאון בעל פני מגדים בהקדמה ספרו על או"ח וע"ש סדר הנהגות הוראות או"ה באריכות: (ד) ואם הוא רחוק מרבו. עיין בתשו' בית יעקב סי' קמ"א שנסתפק בדין שאסור להורות לפני רבו תוך ג' פרסאות אם היה רבו חוץ לג"פ והורה הוראה להכשיר בהמה ואח"כ בא רבו תוך ג' פרסאות והבהמה קיימת אי חייב לשאול את רבו אם מסכים להוראתו ואם אינו שואל אי נימא דהוי כמורה הוראה לפני רבו או נימא כיון שכבר טיהר הוראתו כדין כיון שרבו היה אז חוץ לג"פ א"צ לשאול והביא ראיה מדברי התוספות בסנהדרין דף פ"ט דאם גמר ההוראה כשהיה רבו חוץ לג"פ א"צ לשאול אבל אם באמצע הוראה כגון שהוא נושא ונותן בהוראה עדיין אף שיודע להיכן הדין נוטה נודע לו שבא רבו תוך ג"פ אסור להורות בלי שאלה לרבו ושוב צידד להתיר בזה לפי הטעם שאמרו בגמ' משום דלא אסתייעא מלתא להורות כהלכה ובכה"ג לא שייך זה שיודע הדין על בוריו קודם שנודע לו שבא רבו אסתייעא מלתא ולע"ד אין זה מחוור דמה שאמרו בפ' אע"פ אמר אביי כו' לא משום דמיחזי כאפקירותא אלא משום דלא אסתייעא מלתא. הכוונה דלא משום מיחזי כאפקירותא לחוד הוא אלא גם
כ"י הנז': כתב הריטב"א בחידושיו לעירובין דהאין שואלין מהתלמיד אלא פסק הלכה לבד אבל לעשות מעשה באותה שעה מותר ע"ש וכ"ל בתוס' ובאחרונים: למד קבלה מאחר אסור להורות לפניו הרב זקן אהרן סי' ס"ל ע"ש

באר הגולה

ז טור בשם הרמב"ם (פ"ה מה' ת"ת דין ג') מברייתא שם וכפי' הרמב"ם שם דלא הקשו מהך ברייתא דמשמע אפי' לא נטל רשות מותר חוץ לשלש פרסאות אלא דרב הונא לא אורי בחרתא דארגיז וכו' שם והתוספות תירצו כמ"ש הרב רמ"א בהג"ה: ח בסירובלא קמא שם דף ס"ג ע"א: ט בתירוצא בתרא שם: י שם בשם אבין הרא"ש ממימרא דרבא שם דף ס"ג ע"א דומיא דבני אהרן והכוהו תלמיד שהורה לפני רבי אליעזר שם והגהות מיימוני: יא ממימרא דרבא שם וכמ"ש התוספות שם ובסנהדרין דף ה' ע"ב: יב מעובדא דקמא' בריה דרבי אמי וכו' שם והפירוש התוספות שם בעירובין דף ס"ב ע"ב ואפי' נטל רשות משום דלא מסתייעא מלתא הואיל ורבו אחאי מעובדא דאריסיה דאביי דאתא לקמיה דאביי וכו' כתובות דף ס' ע"ב והפירוש רש"י והתוס' שם ומשמע דתוך ג' פרסאות משום רבו אחאי וכ"כ מהרי"ק בשורש קע"ב דדוקא חוץ לג' פרסאות מועיל רשות וכמ"ש הרמ"א בהג"ה לעיל: יג מהרי"ק

כנסת הגדולה

שדבר זה צריך תיקון לסברת הברייתא והפוסקים דבתוך י"ב חודש אומ' הריני כפרת משכבו ואחר י"ב ז"ל אומר אני דס"ל דהך ברייתא מיתניא באביו ורבו אבל לא בשאר חכמים ואה"נ שבעלי התלמוד כשהיו מזכירים לאביהם ולרבם היו מזכירים אותם כמו דתנית בברייתא ומסדר התלמוד שלא נתחייב בזה שלא היו אביו או רבו סדרם כשמם ובלא ז"ל אך קשה שא"ת שמסדר התלמוד לא אמר דבר בשם רבו ואין לא כתב הכ"מ אם היה תוך י"ב חדש או ז"ל לאחר י"ב חדש ואם נאמר דס"ל דהך ברייתא מיתניא דוקא באביו ולפסד

ברכי יוסף

שם באין פותח הספר שלפניו קרוב ליכנס בסוג מורה הלכה במקום רבו. הרב שבות יעקב בתשובה בח"ב סימן ס"ד וכתב שכך קבל מרבותיו שראוי לכל מורה שלא יורה בלתי עיון תחלה בספר: אפילו חכם מופלג הסומך על הוראתו נסקל אפי' בהוראה שקבל לאחר היכא שיש חילוק בין הנושאין והורה ואיש ליה רבה למשאל ולא שאל נזוף בידי שמים ויש לחלק וכו' מהרש"ל בספר ים של שלמה פרק הזרוע סי' י"ג והביאו הרב כנה"ג. ועמ"ש בעניותנו על זה בח"מ סימן י' אות ד': כשיש חכמים בעיר אף שאינם חכמי הקהל צריך לימלך עמהם כי היכי דלימטי שיבה מכשורה מהר"ם ן' חביב בספר עזרת נשים בביאורו ס"ק קי"ט ומדבריו משמע דזה לפנים משורת הדין דהכי כתב כי היכי דנימטי שיבה וכו' אבל אנא בריש קנה ירא' לי דחיובא הוא וככי הכטי דהכי הריב"ש בתשובה סי' שע"ח כמ"ש שם: כתבתי שם דכי איתיה במתא בין דינא דמתא ראויה להוראה ומתונים כדין לא צריכי מהורס חייב לימלך בשאר חכמי העיר כנ"ל: וזה מנהג פשוט בכרכי' ועיירות גדולות וראיתי למרן בב"י בסי' זה דמייתי ירושלמי פרק כל היד דרבי חנינא היה מורי' ולא הוי מנרף לרבי יוחנן ור"ל עמיה חד זמן ארכון עמיה אמרי' מה אמא רבי מכנתא פלן יומא דין אמר לנוייתי עלי אם לא כל מעשה ומעשה שהייתי מוציא אם לא שמעתי אותו מרבי להלכה בשערות ראשי ולמעשה ג' פעמים וכך עובדא לא אתא קומי רבי אלא פרין זמנין כגין כן נדסתכון

שיורי ברכה

אליבא דכ"ע להשיב כהתב דעתו ואין בו משום מורה הוראה ועדיין צריך להתישב בדבר. הרב הנזכר בתשובה

גליון מהרש"א

ודורש וכן כשיש רב קבוע אסור לרב אחר לדרוש באתריה בהג"ה לקמן ס"ס דמ"ת קבלת רב ברוב מנין ורוב בנין ת' כנסת יחזקאל:

עצי לבונה

וזה"כ ודוחק לומר דר"ל לא היה חולק אלא מסברא לכך בעי נתחכם דווקא אבל במגיע לראות יכול לחלוק אף בלא נסתכם אח"כ ומסיק דא"י לחלוק אלא בנטילת רשות או סמכו ואף במגיע לראות לא מהני ועש"ך י"ב שהאריך בזה:

וכיולא בזה במאמר חכמות התורה תדע שהרי הריב"ש נ"כ ס"ל דכל שאין רוב חכמתו ממנו [לא] מקרי רבו וכמ"ש והרי הריב"ש כתב שם דא"ל נטילת רשות רק מרבו מא' וכמ"ש וגם הרב בד"מ בשמו אלמא דים לו הרבה רבותיו מובהקים אלא ודאי כדפירש' וכן נראה דעת המחבר דלקמן סעיף ל' כתב דכל שאין רבו מובהק דהיינו שאין רוב חכמתו ממנו אין חייבים באלו הדברים וכאן כתב אע"פ שנטל רשות מרב א' לא סגי עד שיטול רשות מכל רבותיו המובהקים אלא ודאי כדפי' ודו"ק: **יב** מהני להורות. חוץ לג' פרסאות אבל תוך ג' פרסאות לא מהני ליה רשות מרב א' עכ"ל ענו"ן ומשמע הא מכל רבותיו אם אין לו רק רב אחד מהני והוא נמשך לסברא זו דהרשב"א וסייעתו אבל יש חולקין דתוך ג' לא מהני נטילת רשות כדלעיל ס"ק ד': **יד** כיון שאינו כו'. אבל אם מורה על מעשה שבא לפניו אפילו שאלו הלכה כדברי מי אסור לומר כדברי פלוני ולכך כפלו התוס' והפוסקים וט"ז ומזרו וכתבו כיון שאינו מורה כו': **טו** לא מיקרי כו'. מדברי הר"ן נראה [דלאו] דוקא כה"ג אסור שכ' ביעתא בכותחא בילים גמורות כו' דבר פשוט כו' ועם כל זה לא רצה להורות בעוד שהיה רבו חי ולגמותו היה מתכוין השואל אם יורה במקום רבו עכ"ל והתוס' ופוסקים הולכים לומר דביעתא בכותחא מיירי בדבר שיש בו חידוש לשואל עיין שם: **טז** יש מי שכתב כו'. כתוב בהגהת דריסה ותימה דהא איתא בעירובין פרק הדר (דף ס"ב ע"ב) אמר לי ר' יעקב בר אבא כגון מגילה תענית דכתיב ומגלת מהו לאורויי באתרא דרביה אמר ליה הכי אמר רב יוסף אפילו ביעתא בכותחא בעי מגלי דרב חסדא כולהו שני דרב הונא ולא אורי ופירש"י מגלת תענית דלא היה דבר הלכה כתוב בימיהם אפילו אות אחת חוץ ממגילת תענית ולהכי קרי מגלה עכ"ל ש"מ אפילו דברים הכתובים בספר אסור להורות בפני רבו ואפילו תלמיד חבר דרב הונא דרב חסדא תלמיד חבר דרב הונא היה ואפשר לומר דדוקא בפניו אסור כמ"ש מהו לאורויי באתריה אבל שלא בפניו מותר ועי"ל דהסיפא דמגילת תענית מיירי בדבר שנראה חידוש לשואל הוא לאסור וכמ"ש התוס' שם בסדיה ומהר"מ בא לומר בכגון שאין נראה לו דבר חידוש לשואל ואשמועינן דאפילו הכי אינו מותר אלא בכל שכתוב בספרים כו' וק"ל עכ"ל והא ודאי ליתא דודאי מהר"מ מיירי שיש חידוש לשואל כדאיתא בהגמ"יי שם וז"ל כתב מורי רבינו בשם ר"י דדוקא בדבר שיש בו חידוש אפילו ביעתא בכותחא ומגלת תענית שהזכיר הספר בכה"ג איירי אבל בדברים שהשואל יודע מנהגו של דבר כגון נטל"פ וכיולא בו דכשמתירין לו אין נראה בעיניו דבר חידוש שרי עוד הורה מורי רבינו שכל פסק שאדם רואה בפירוש בספר מספרי הגאונים כו' וכ"מ להדיא מדברי המחבר שאפילו יש בו חידוש לשואל שרי וגם תירוץ הראשון אינו מחוור דאם כן הוי ליה לחלק הכי בהדיא ועוד דבהתחלה משמע שלא בפניו אלא במקומו דאם לא כן הל"ל קמיה דרב הונא ואח"כ כיון דשלא בפניו אסור מה לי במקומו או לא אלא נראה דמהר"מ סבירא ליה הך דמגלת תענית מיירי כשבא לדמות מלתא למלתא בדבר הכתוב במגלת תענית וק"ל: **יז** שאסור לחכם כו'. נראה דהיינו דוקא אם מתיר בפתח וכן נראה מהראיות שהביא בהגמ"יי שם מרפ"ק דסנהדרין (דף ח') גבי רב דבקי במומי וס"פ כל היד דף כ' סוף ע"א גבי ר' חנינא דפלי קורטו דגרגישתא וריש בכורות גבי כל חיותא דרב מרי בר רחל אבל אם אומר לשואל טעם בדבר ומראה לו פנים או שמביא ראיות מתוך הספר מותר: **יח** ולא כל מי שמת כו'. הב"ח א"ל בריש סעיף י"ג ולא כל מי שמת רבו מותר לישב ולהורות אלא אם כן הגיע להוראה וכל תלמיד שלא הגיע להוראה כו' כן ל"ל וכן הוא בטור בשם הרמב"ם טוב מלאתי כן בספרי ס"ע הישנים ולקמן ס"ק מ' יתבאר עד כמה מיקרי לא הגיע להוראה: **יט** כשהוא שתוי יין. כתב הרמב"ם פ"א מהלכות ביאת מקדש דהיינו דוקא רביעית יין חי שאינו מזוג בפעם אחת כדי רביעית בלבד והיה בה מים כל שהוא או ישן מעט או הלך כדי מיל כבר עבר הייןומותר להורות אבל שתה יותר מרביעית אפילו מזוג או ישן או הלך או שהה מעט ומוסיפין בשכרותו אלא ישהה לפי השכרות עד שלא ישאר משכרותו שום דבר שבטולם עכ"ל והוא מהש"ס ובדאיתא בכסף משנה שם וכ"כ הב"ח וכ"כ הסמ"ק סימן קל"ג וכתב עוד הב"ח ואין חילוק בין מהלך ברגל ובין רכוב ותימה דהא בש"ס פרק הדר (דף ס"ב ע"ב) אמרינן דרכוב שאני דלאו מפיג אלא בג' מילין ואפשר סבירא ליה כשנויא קמא דש"ס ומ"מ גם לשנויא קמא יש חילוק בין מהלך לרכוב בפתח יותר מרביעית דברכוב לא אמרינן

מהר"מ מיירי שיש חידוש לשואל כדאיתא בהגמ"יי שם וז"ל כתב מורי רבינו בשם ר"י דדוקא בדבר שיש בו חידוש אפילו ביעתא בכותחא ומגלת תענית שהזכיר הספר בכה"ג איירי אבל בדברים שהשואל יודע מנהגו של דבר כגון נטל"פ וכיולא בו דכשמתירין לו אין נראה בעיניו דבר חידוש שרי

רשב"ם פ' יש נוחלין) [יג] מיהו יש חולקין וסבירא להו דאי קבל רשות מרבו אחד **יב** מהני להורות חוץ לג' פרסאות (תשובת הרשב"א סי' קי"א וריב"ש סי' רס"א) אבל תוך ג' פרסאות (י) לא מהני ליה [יד] וי"א דכל שאינו רבו מובהק דהיינו שאין רוב חכמתו ממנו תלמיד חבר הוא (ב"י בשם הרמב"ם):

ו [טו] **יד** אין תלמיד יכול לסמוך אחרים במקו' רבו: **ו** **טו** אם לא קבל הנסמך הסמיכה מיד הרב ההוא הסומך אלא ע"י רבנים אחרים [טז] והוא נעשה להם סניף אין לאותו הרב להשתרר עליו כלל אם אינו רבו:

הגה [יז] אבל אם סמכו לבדו נהגו שהנסמך כפוף קצת לסומכו (מהרי"ק שורש קי"ז וקי"ג) וכן מי שלומד בישיבה זמן א' נהגו לומר שהוא תלמיד בעל הישיבה אע"פ שאפשר שבעל הישיבה שמע יותר חדושים ממנו ויש למנהגים אלו עיקר על מה שיסמוכו (בפסקי מהרא"י):

ז [יח] **טז** לא מקרי הוראה אלא כשמורה על מעשה שבא לפניו אבל אם שאלו לתלמיד הלכה כדברי מי יוכל לומר מה שבדעתו **יד** כיון שאינו מורה על (יא) מעשה שבא לפניו:

ח **טו** [יט] **יז** לא מקרי הוראה אלא בדבר שיש בו חדוש לשואל אבל בהוראה ידועה שהיא פשוטה לכל כגון נותן טעם לפגם או לבטל איסור בששים וכיוצא באלו מותר:

ט **טז** [כ] **יח** יש מי שכתב שכל הכתוב בספרים מפסקי הגאונים יכול להורות בימי רבו רק לא יורה דבר מלבו ולא יסמוך על ראיותיו לדמות מלתא למלתא מעצמו:

י [כא] **יט** יש מי שכתב **יז** שאסור לחכם להתיר דבר (יב) התמוה שנראה לרבים שהתיר את האסור:

יא **כ** לאפרושי מאיסורא כגון שרואה אדם שעובר עבירה מפני שאינו יודע שהוא אסור או מפני רשעתו מותר להפרישו ולומר לו שהוא אסור בפני רבו שבכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב:

יב [כב] (ה) **כא** אם בני ביתו של תלמיד הוצרכו להוראה ושאלו לו לא יורה להם במקום רבו:

יח [כג] (יג) (ולא כל מי שמת רבו מותר לישב ולהורות אא"כ הגיע להוראה) (טור בשם הרמב"ם):

יג **כב** תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה [כד] הרי זה שוטה רשע וגס רוח [כה] ועליו נאמר כי רבים חללים הפילה:

הגה־[כו] ותלמידים הקטנים הקופצים להורות ולישב בראש להתגדל בפני ע"ה מרבים מחלוקת ומחריבים העולם ומכבין נרה של תורה (טור מרמב"ם) [כז] ויזהר כל אדם (ו) שלא יורה **יט** (ז) כשהוא שתוי יין

בשם ר"י דדוקא בדבר שיש בו חידוש ... לשואל הוא לאסור וכמ"ש התוס' שם בסדיה ומהר"מ בא לומר בכגון שאין נראה לו דבר חידוש לשואל ואשמועינן דאפילו הכי אינו מותר אלא בכל שכתוב בספרים כו' וק"ל עכ"ל והא ודאי ליתא דודאי

שם: יד שם בשורש קי"ז וכ"כ התוספ' בסנהדרין דף ה' סוף ע"א מהא דא"ל חייא לרבי כו' אמי יורד לבבל וכו': טו בתשובות מהרי"ק שם מהא דרבה בר רב הונא כי הוה מנצי בהדי ריש גלותא: טז שם בסוף והרא"ש בה עירובין וש"ס: יז שם בה' בתוספות והרא"ש שם וש"פ: יח הגהמי"י בשם סה"ת: יט שם ג' שם בשמו: כ מימרא דרבא שם בעירובין דף ס"ג ע"א: והרא"ש שם: כא טור שם בשם הרמב"ם בפ"ה מהא שמימרא דרבי עבודת כוכבים דף י"ט ע"ב:

כנסת הגדולה

שמסדר התלמוד לא אמר בשם אביו והדוקא שמסדרי התלמוד היו רבינא ורב אשי ואמר כמיה דרב אשי ואזיל אמר בר רב אשי לא אמר הלכה בשם אביו ולכן נראה דהא דתניא בברייתא דבתוך י"ב חדש אמר הכ"א ולאחר י"ב אומר ז"ל היינו דוקא בדבר בעלמא ובדבר הלכה לא דהא זוקא במאמר חכמי' ואלכיון ודברי ג"כ דוקא כשמזכירין על מה שאמרו בכתב אבל לא כתבו אינו אומר כלום ולכן מסדר התלמוד שהיה מסדרו בכתב לא היה כותב אלא שמו לבד בלא ז"ל ולא"ע הרב"ם ... הכי הי' מבזוק ... שהיה כתב כ"ל בעוד זה ... חדש ...

ברכי יוסף

ספי וכתב על זה כן מכלן יש ללמוד כמה יש ליזהר מלהורות בדבר שאינו ברור לו אלא עד שיהיה ...

שיורי ברכה

שאסור לחכם להתיר דבר התמוה וכו'. כתב ...

גליון מהרש"א

(שם סעיף ט') יש מי שכתב שכל הכתוב בספרים. עיין בחו"מ ר"ס מקום שנהגו שהביא בריתא כאן ... (בא"ר סעיף י"ב) אם בני ביתו של תלמיד. להורות לעצמן במקום רבו ...

ביאור הגר"א

ס"ח כ' ד"ח תלמיד חבר כו' וכן פי' המפרשים שנתחכם אח"כ כמותו ... ומ"ש חוץ לג' פרסאות כו' ... [טו] אין תלמיד כו' ... [טז] והוא נעשה כו' ... [יז] אבל אם כו' ... [יח] לא מקרי כו' ... [יט] לא מקרי כו' ... [כ] יש מי כו' ... [כא] יש מי כו' ... [כב] אם ב"ב כו' ... [כג] ולא כו' ... [כד] הרי זה שוטה כו' ... [כה] ועליו כו' ... [כו] ותלמידים הקטנים כו' ... [כז] ויזהר כו' ...

פתחי תשובה

... (ה) אם בני ביתו. עיין ... (ו) שלא יורה כשהוא שתוי ... (ז) כשהוא שתוי יין ...

באר היטב

חכמתו ממנו כל שלא נתגדל להיות קרוב לרבו מיקרי תלמידו ... (י) לא. לשון הלבוש לא מהני ליה רשות מרבו א' ... (יא) מעשה. אבל אם מורה על מעשה שבא לפניו אפילו שאלו הלכה כדברי מי אסור לומר כדברי פלוני. ש"ך: (יב) התמוה. כתב הש"ך דהיינו דוקא אם מתיר בפתח ... (יג) ולא. כתב הש"ך ...

וכן נראה ... כ"ל

(ג) וזיל קרי בי רב הוא. כגון מרן לפרדע טהור דס לחסור מכל שאר הורמה לפילו נוהן טעם לפפם ובטל בשפעים לף ע"ג דמותר להורות בהם בפני רבו שהויי יין לחסורים בהם דהא לאו זיל קרי בי רב סוף וכ"כ הרמב"ם דלחסור להורות בשכרות מלא בדבר שהלדוקים מודים בו וכמו ולמי לין הלדוקים מודים בו ע"כ לשון תרומות הדשן סי' מ"ב: (ד) אם הוא שם פלאי. הרמב"ם הלכות ת"ת וטעמיהן הסור כתב בלשון זה לסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו והוא שיהיה שם פלאי שכל השומעו יודע שהוא פלוני ואפי' שלא בפניו ולא יהיה שמו בפניו ואפי' רבו לסור שלא יאמר לו שם אפי' לאחר מותו ע"ל והקשה בכסף משנה מזה על מ"ש הרמב"ם הלכות ממרים שעתיקו הסור והסמ"ע סימן ר"מ ולא יקראנו בשמו כו' דהתם משמע דדוקא לאחרים מותר כשהיו שם פלאי שלא בפניו אבל בפניו אסור ואפי' לאחרים דמותר סייעו דוקא שלא בפניו אבל בפניו לא ואפי' לרבו מותר בפניו וכ"ם לאחרי' ושד קשה דבשם פלאי משמע אפי' לאחרי' שלא בפניו לסור שהרי כתב שאם אין בפניו הם פלאי קורא לאחרים שלא בפניו הא הוא פלאי שלא בפניו לסור ואפילו שלא בפניו יזכיר שמו בפניו ע"ל בשם שכתב דבמקום שנהגו שלא לקרות לרבו בשמו לא בחיין ולא במותו (לד) יה ואפילו לקרות לאחרים ששמם כשמו אסור (ד) אם הוא שם פלאי שאין הכל רגילין לקרות בו:

הגה (לה) אבל שם שרגילין בו (מז) מותר (מז) להזכיר שלא בפני רבו (ב"י בשם הרמב"ם) (לו) וכל זה דוקא כשאינו מזכיר רק שמו לבד כד אבל מותר לומר (י) ר' מורי פלוני (כן משמע מפיהם"י פ' חלק):

ב (בח) ומ"ש אחר דברים המשכרים [כסא] אפי' בדבר פשוט בא שם לא שהות דבר (יד) בדוד בפוסקים (ג) וזיל קרי בי רב הוא (ה"ה מ"ב ובמהרי"ק שורש קע"ב ועס"ק י"ם) ועיין במוה"מ סי' ר':

יד (ח) גי כל חכם שהגיע להוראה (ט) ואינו מורה הרי זה מונע תורה ונותן מכשולות לפני רבים ועליו נאמר ועצומים כל הרוגיה:

הגה (ל) עיין הסמיכות שנהגו בזמן הזה כדי שידעו כל העם שהגיע להוראה ומה שמורה הוא בדעות רבו הסומכו [לא] ולכן אם כבר מת רבו ס"ל לסמיכות וכן בתלמיד חבר כדרך שנתבאר לעיל במקום שם"ל דשות ס"ל סמיכות (ריב"ם סי' רע"ח ולא כמחלת מהוש ס' שנו מכמים) [לב] וי"ל דמי שלימו מומחה למורינו ונוהן נימין ומליצות לין במעשינו כלום ויש לחוש לנימין ומליצות שנתן אם לא שידוע לכל שמומחה לרבים הוא רק שמצד ענוה ושפלות לימו מנקש נדולות (מהר"ל כהן סי' כ' ומהרי"ו סי' פ"ב וקב"ב) וים חולקים ומקילין (תשובת ריב"ש סי' ס"ג) ובמקום עגון ים להקל אם כבר נהן נימין ומליצות לפבל לא בדרך תחב כי מתכון על ישראל תורה כן ל"ל ועוד ל"ל שמותר לחת מורינו לחתר שיסבר נימין כב ותף על פי שמדין (מו) הסמיכה שבימים שלחשבונים לא הוי סמיכה דיוק הכי מ"מ עכשיו לימו חלת נעילה רשות בעלמא ומכי:

דכהן משמע לפי' לרבו בפניו מותר בהין אפם פלאי לין זה מוכח כלל דים לומר דהא דנקט דבעינן דוקא פלאי הוא סתך למה שהחריו דהיינו לפילו שלא בפניו אבל בפניו לא בעינן פלאי ולסור בכל נווני. גם קושית הסניף דבשם פלאי משמע לטיל דלסור לפילו שלא בפניו לפילו לאחרים וכתן כתב ולא יזכיר שמו בפניו לא ידענא מאי קושית דילמא כך ולא יזכיר כו' לקי לבפניו דלא לסור לפי' כלא פלאי ובפרישה תירץ קושית הסניף דהטור לא נרס בדברי הרמב"ם שם בסיפא קורא לאחרים שלא בפניו דהא הטור לא זכרו שם ועל כן כתב דס"ל להרמב"ם לטיל דאין לסור בשם אחרים אלא דוקא כשהוא פלאי וגם בפניו אבל בהדא לריעותא דהיינו בפניו והדא לטיבותא שאינו פלאי או לפיפא פלאי ושלא בפניו מרי ולא לסור שלא בפניו בפלאי אלא לקרות לרבו ע"כ ומתחומם על המלחא דלא נרסים בטיקר הקושית וגם על הכסף משנה ים להמות למה לי הקשה כן בקיצור דהכא משמע דלפילו בקריאת רבו ים עכ"פ סיבר לם לינו פלאי דהא על קריאת כבו אבל בקריאת אחרים שאינו בשמו לא אלא בפניו והוא שיהא פלאי נמלא דאילן פלאי מותר ע"פ שלא בפניו והשם כתב דלסור לקרות לאביו בשמו לא בחייו ולא לאחר מותו ומיירי שלא בפניו אבל בפניו ואם מיירי בחייו פלאי דהא לא מחלק אחר קי בשם פלאי אלא בקריאת אחרים והוא דבר פשוט בעלמו בפשט הסלכה דאסם הדורם משמע שם אביו ויאחר אבל אחרי דודאי לישור נמור לקרות לאביו או לרבו בשמו שלא בפניו לף בחייו פלאי גם מו"ח ז"ל בא לחרץ מה שהקשה לאבדי לקריאת אחרים לפי דרכו אבל בקריאת עלמו

בעלמא ולמה שרלוו ליתי ד"מ ועיין בסוף חשובת מהר"ל ן' מביב דמה קוטרטי' בפניני הסמיכה: כב מותר להזכיר בו'. כלו' לקרות בו לאחרים ועל"ל סימן ל"מ סעיף ג' ס"ק ג': כד אבל מותר לומר בו'. נרשה דוקא שלא בפניו

ביאור הגר"א

ר"ם (ל' מ' ותשובות ריד ב' וזזיר ל"ת ל'): [בח] או ש"ד בו'. בסמ"ש בשאן אולא בו' וכ"ם הרמב"ם כר"י ותבראשי"א שהאריך בזה והביאו כ"ם שם (ומ"מ דינו דבכל פשוט ממילא דלא בתשובות יו"ד ב' אבל אחרים אל יורה ועשום) שם וכבירושלמי שם. ולפשר דמכח קושית הסוס שכיחיו הרמב"ם בהפוך מר"י לף דקי"ל כר"ח): [בט] אפי' בי אם לא בו'. (במ"ם) בשאן בו' ושאני הבא דיולי בו': [ל] ענין הסמיכות בו'. כי מסיכה לדין דיני קנסות דוקא בא"י בסמ"ש בפ"ק דסנהדרין (י"ד מ"ו) וש"ם ובשאיו אפי' בא"י לא בסמ"ש הנם, וראי"ש דבעינן סמוך מפי סמוך ובסמ"ש (י"ג ב') ברם זכור בו' וגם לפשור אם משה דוקא פריש נלוחא או מנשיא ואין לנו ב"ד אלא הוא בסמ"ש (פ' ב') תלמיר אל יורה בו' ז"ל סורינו: [לא] ולכן בו'. בסמ"ש בפ"ר: [לב] וי"א

באר היטב

ס"ל בריש סי"ג קודם תלמיד שלא הגיע וכו' כי שם מקומה: (יד) ברור. והסך כתב דמדברי הרמב"ם נלמה מבואר לפפי' הוא דבר ברור בפוסקים כל שהיו מפורש במקרא שהלדוקים מודים בו לסור להורות וכ"כ הב"ח ותמיהני על הרב שמביא בדבר ברור בפוסקים פ"ם הוא ופ"ל בפוסקים עכ"ל וכתב הרשב"ם בהשובה גדולה כגון מילה ונטילת ופורים וכיוצא בזה במקומות שנוהין הכאה לסור להורות כל היום על לפתר והיינו בתלמיד אבל שם ברור לו בספר ייעו מפליו מוכר וכ' הרמב"ם מוכר לעיכור ללמוד תורה ואפי' הלכות ומדלשות ואם היה חכם וקבוע להורלה לא יעמד שלמודו הורלה היא וכ"כ הב"ח וכ' עוד ומי שמילד ואין לעמו מיושבת עליו לא יורה בשעה שהוא מילד דכיתב בבר מל יורה ואפי' בדבר פשוט שכל שיכול לפרש דבר פשוט כגון ביומא דרחמנא מר בה בתן ברגלו לו ביתא לחיים היה שכרה לו הרשות לכל אבל אין שם שהות לפרש אלא ימיד ולא להורות בחיסור ואיתר לו יתן לו רשות בחיסור ואיתר ולא לדון דיני ממונות כו' שמיכה שבזמן הזה אינו אלא נטילת רשות

פתחי תשובה

(לד) כל חכם כו'. עיין במרכ"ת בח"מ ס"ם דשומה שכתב ובדוחות שלנו אותם שהיה שלשה מתוך הס"ע ושכי שם יודעים שאם שניון על כל דבר שם לא יקבלנו אחלה בדבר מתוך שהלמוד שהוא שיומם ח"ת מעות כל כהולמנו ושכי הן בכלל אבני שולם ולכן יש לנעור בהן ס"ם. ותשכר דדוקא בזמן הזה מכ"ש שלא היה מיושן שום מיכוד של ס"ם אבל בזמנינו שהתחברו ס"ם ו"ם ומ"ש ושלחי אחתונים וכל דין מבואר שהעם בזמנינו שפיר דמי לשורות מתוך שיש ס"ם ומחתונים: (לה) ואיני טורה. עיין בס' שנות חכמים בי' ב' דשות ס"ל שלא ז' שכתב דיש להסתפק בכל שלחתרגן בזמננו שכבר בא לעולם על שיעור סדין ושות דוקא שיעור דין שדיני ממונות לו לף שורלות לו"ח כללל שלא ידחה בלך ושוב ושכיח דבני סנלי"ה דשום ס"ל דף קפ"ד ס"ב שכתב לאחר שהשורלות כשורה לניו לף יחמיין שוב אח שהורלה דף יפיר מיד להשוחל דכשם שאחות לעניות דין מל"ם ס"ב בכל שהורלות ע"ם ושות ז"ל שלא כזה וכתב דזה תלוי במחלוקת רש"י ורמב"ם דלדעת רש"י בכל אדם אסור לעשות מלאכה אלא מפעם כל שיעור במשפט לף שיעור שורלות לו"ח לף לדעת הרמב"ם דס"ל דלמלחא ויעשה דוקא לכל כל אדם יליף מלאכה שוב לעבד הורלה לסתור לפני ים דיני ממונות ודין שורלות לו"ח. ובתב שוב דלכ"ע אסור לעבד הורלה לעשות בשבת אפי' בשלישות: (י) רבי מדרי. עכ"ם בשם ס"ד דוקא שלא בפניו ועיין בספר לגל יעקב ובילקוטי פרי מגדים שחולקים

בפניו

כג שם ומשם: כר כרכ נחמן וכדלמר רבי יוחנן מפני מה נתנה נימוי כו' סנהדרין דף ק' ע"ח: כה רמב"ם שם: כו לשון הרמב"ם שם וכתב טכ"ם שם נם לריך לגזות שם המתרי' פניע דלריך לגזות שם המתרי' כש"ו מהלכות ממרים כ' שכן

ברכי יוסף

כ"ג ומ"ם כרכ נם פשוט בכללים ומ"ם כשם הגדולה תום ל"ב הגהת כ"י: עיד שבשכיתו נלכת אחר כך סעיר שלילו בלילה ולף אם ילחקו עניו וכו' לף יפר עכו וכו'. סו"ם נחמן שמואל מ' ל"ף ומ' בשבועת מהר"ל שמואל דווין שכתן שלשם בשו"ם ריש סדר סיון כ': (שם סעיף ל"ד בהגה"ח) ענין הסמיכות הכו'. עמ"ם בח"מ סימן ל' דמ"ל בכ' בח"מ פ' כ"ם כ"ב גלה דעתו שבכר במהר"י בי כ' בשנין שסמיכה שנתלק שם הלל"ח כתוב: לאחר שימלר נישין ותש"ם שמדין שסמיכה וכו'. לומר שיש לריך שיהיה לפני לכל לף שתין מעיט שלחו שלח על דבר שבשו במ"ם דתלמוד תורה שכתב על ד' לם"י ד"ם: חלק שתשם מקום שם"ם זו ומקרא מפיישו תדוש מפה שלחם ע"ל ותשם בשנין סוה. ותחר זמן לריפי להכרע פ"ק בלקוטים שהביא על פ"ק מדפתיב תדוש מפה ע"ש: לא"ש הלא כשלומר מורי ס' לחבל לסור עומר פ' מוכי. ברכ מוס' הרו' מהר"י ווזחנים כם' שרשם דבריהם דף ל"ו וזזכורני בספר תור יקוני שרשם ממדם שקשה על מילוק זה ממ"ם בניעין דף י"ד מ' נתן לינלי לחבל פ"ם וכן יש לדקדק ממ"ם בשמים דקי"ב לגי לומר ליומלי לחבל ושפכך בשלות ממעלה לחבל כני שמעון חלבי וכן כיוצא בזה בסוגיא שבת ל"ם ולפ"ם ז"ל ברכ"י ס"ם וזה כוונת תחלת ד' שבמ"י כשבולר ע"ם ודו"ק

גליון מהרש"א

(סעיף י"ד בהגה"ם) ענין חסמיכות שנהגו בזמן הזה. עיין תשוב' דבר שמואל לר"ש אבוהב ז"ל סימן ר"ו ועיין סנהדרין ח' ב' אי נמיר בו' למה ליה לשמשל בו' באותה שעה נזרו בו' אא"כ נמל רשות' סרבו וכי יזיב לי' רבו רשותא מידך דייק שיהא לשהו פתוח ולא יפשו חשמשים את דבריו רש"י שם ד"ה א' כל כך דין שמוכו לנא לא חשמכו לנא"כ לא מסרסיפין ולא מסרסיפין: (ס"ם סעיף ס"ו) אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו. עיין בת' אחל יעקב לר"י ששפחרט בתלמידי' המהיהורי' לפני רבם בפי' ס' וסימן ס"א

יד אברהם

(סי' רמ"ב סעיף ס"ו בהגה"ח) אבל מותר למר"ר מורי פלוני. נרשה דלפ"ר פלוני בו' ברי לסור ובכי תוכה בבירכות (דף ס"ב) ושוד נרשה דס"ם בשב ברי ובפ ל"ם בח דברכות (דף ס' ומ"ח) דלמר ר' תבא ברי' דרמב"ם בכי למר רמב"ם ובקצה בם' תי"ט ס"ב) ובשלחן ערוך לסניה (בדף ס') סכי למר תבא. וגם"ו ל"ל לסניה בם בדף ת"ח ולפ"ם ל"ם ול"ל לסניה בשום מקום:

שולחן ערוך

טז [כז] לא יתן שלום לרבו ולא יחזיר לו שלום [לז] כדרך שאר העם אלא שוחה לפניו **כה** ואומר לו (ה) ביראה ובכבוד [שלום עליך רבי [לח] ואם נתן לו רבו שלום אומר לו] שלום עליך מורי ורבי. (וכן נוהגין [לט] וי"א (יא) דאין לתלמיד לשאול בשלום רבו כלל שנאמר ראוני נערים ונחבאו) (ירושלמי הביאו הגהת מיימוני פ"ה וכ"כ תא"ו נתיב ב' וב"י בשם רבינו יונה) (ו) **כו** [מ] [כח] ולא יחלוץ תפיליו לפני רבו [מא] ולא [כט] יסב לפניו אלא יושב כיושב לפני המלך. [מב] (היה רבו יושב בסעודה עם אחרים **כז** נוטל רשות מרבו ואח"כ מאחרים) (רוקח סי' של"ה) **כח** [מג] [ל] ולא (יז) יתפלל לפניו (ז) **כט** ולא לאחריו ולא בצדו [מד] ואין צריך לומר שאסור להלוך בצדו: אלא יתרחק לאחר רבו ולא יהא מכוון כנגד אחוריו אלא יצדד עצמו לצד אחר בין כשמתפלל עמו בין כשהולך עמו **ל** [מה] [לא] וחוץ לד' אמות הכל מותר (ח) (ועיין בא"ח סי' צ"ד) [לב] ולא יכנס עמו למרחץ אא"כ הוא צריך לו:

הגה **לא** [מו] ואם היה התלמיד במרחץ קודם לרבו ובא רבו לשם א"צ (יח) לצאת (מהרי"ו בדינין) [מז] וכל זה לא מיירי אלא במקום שהולכים ערומי ערוה במרחץ אבל במקום שהולכים במכנסים מותר (אגודה פ' מקום שנהגו) **לב** וכן המנהג פשוט ליכנס עם רבו ואביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו למרחץ [מח] אע"פ שבגמ' אסרו כולם והכל הוא מטעם דעכשיו הולכים במכנסים [מט] [לג] ולא ישב לפניו עד שיאמר לו שב ולא יעמוד עד שיאמר לו עמוד או עד שיטול רשות לעמוד [לד] וכשיפטר מלפניו לא יחזיר לו אחוריו אלא נרתע לאחוריו ופניו כנגד פני רבו:

הגה (ט) והנפטר מרבו ונטל ממנו רשות ולן בעיר צריך לחזור וליטול ממנו רשות (ש"ס פ"ק דמ"ק וכ' ירוחם) **לג** [נ] ודוקא שלא אמר לו מתחלה שרוצה ללון בעיר אבל אם (יט) הגיד לו בשעה שנטל רשות א"צ לחזור וליטול ממנו רשות (הר"ן שם):

שפתי כהן

בפניו וכן בד"מ שהוציא כן מרש"י דפרק חלק גבי אלישע מיירי שלא בפניו אבל בפניו אין להזכיר שמו כלל רק יש לקרותו רבי וכן נוהגין: **כה** ואומר לו ביראה וכבוד. שלום עליך רבי ואם נתן לו רבו שלום אומר לו שלום עליך רבי ומורי כן צריך להיות וכן הוא בטור ורמב"ם וכן הוא בספרי המחבר הישנים: **כו** ולא יחלוץ תפיליו כו'. עיין בספר באר שבע דף ע"ב עמוד ד' ובב"י ובב"ח בא"ח סימן ל"ח שהאריכו בזה ועיין בא"ח ס"ס כ"ז: **כז** נוטל רשות מרבו כו'. ונראה דה"ה אם היה אביו יושב בסעודה עם אחרים נוטל רשות מאביו ואחר כך מאחרים וכן הוא בנוסחאות ברכת המזון וכן נוהגין ואם אביו וגם רבו מובהק שלמד עמו בהכנס מסובים נוטל רשות מרבו ואחר כך מאביו כדלקמן סל"ד: **כח** ולא יתפלל כו'. הטעם בכל זה שלא ישוה עצמו לרבו והתוספת כתבו דאחורי רבו טעמו דנראה כמשתחוה לרבו. והר"ר יונה כתב הטעם משום הפסקה. וכ' בית יוסף בשם שבולי לקט סימן מ"ג בשם רב האי דהא דאסור להתפלל כנגד רבו (היינו אצל רבו כדפירש"י וטור) לא אמרו אלא ביחיד אבל בצבור אין לו לחלוק כבוד לרבו ומותר להתפלל כנגדו ע"כ ומביאו ד"מ וכ"כ הבית יוסף בא"ח סי' צ' בשם מהרי"י אבוהב וספר אוהל מועד וכ"כ הרב שם סכ"ד: **כט** ולא לאחריו כו'. אמרי' בש"ס פ' תפלת השחר דתלמיד חבר מותר וכ"כ המחבר בא"ח סימן צ' סכ"ה ובבית יוסף שם דלהתפלל ואחוריו לרבו אפי' תלמיד חבר כמי לא דביזוי גדול הוא: **ל** וחוץ לד' אמות הכל מותר. כתב בית יוסף בא"ח ס"ס צ' ומיהו משמע דלא מהני ריחוק ארבע אמות אלא להתפלל אחורי רבו כנגדו אבל להתפלל ואחוריו לרבו אפי' רחוק כמה לא אבל מדברי הטור שם נראה דברחוק ד' אמות אפילו אחוריו לרבו שרי וכ"כ הב"ח שם דס"ל רשות אחרת בפני עצמו: **לא** ואם היה כו'. כן למד מהרי"ו בדינים והלכות סימן ל"ז מהא דכתב המרדכי (ונתבאר לעיל סימן קנ"ג ס"ג) דאם היה הישראל קודם במרחץ ואח"כ באו עובדי כוכבים שם אין צריך לצאת וצריך עיון דיש לחלק דדוקא התם דעטמא הוא כדכתב המרדכי שהוא בא בגבולו וזה לא שייך בכבוד רבו: **לב** וכן המנהג פשוט כו'. וכן כתב הרב בא"ע ס"ס כ"ג: **לג** ודוקא שלא אמר כו'. זהו מהר"ן שכתב כן ממאי דאיתא בריי"ף וז"ל כתיב (במלכים א' ח') ביום השמיני שלח את העם וכתיב (בד"ה ב' ז') ביום עשרים ושלשה שלח את העם מכאן לתלמיד שנפטר מרבו ולן באותה העיר שצריך ליפטר ממנו פעם שניה עד כאן. וכתב הר"ן פי' שמיני של חג הוא כ"ב בחודש הרי שלקחו רשות לפי שהיה דעתם לשוב לבתיהן ביום כ"ג ומפני שנשארו שם היום ההוא ולנו בעיר הוצרכו לקחת רשות פעם שנית ביום כ"ד אבל ביום כ"ג אף על פי שלנו הלילה אחר כ"ב לא היו צריכין לקחת רשות משום דאדעתא דהכי שיסעו למחר שהיה כ"ג לקחו רשות עכ"ל ותימה גם אהר"ן גופיה דהדבר פשוט דמ"ש הוא בהרי"ף וצ"ל וכתיב ביום כ"ג לחודש

טורי זהב

עצמו יש איסור אפי' שלא בפניו כמ"ש גם הוא עצמו נמצא הקושיא שזכרתי נסתרה בקושיא על כן נראה לע"ד דבדברי רמב"ם דכאן יש היפוך וכן צריך להיות ואסור לקרות לרבו בשמו ולא יזכיר שמו בפניו ואפילו לקרות לאחרים ששמם כשם רבו אסור והוא שיהיה השם פלאי כו' וכמו שכתב כאן בש"ע וכן כתב הר"ן פ"ק דקדושין בשם רמב"ם דדוקא אם שם אחרים כשם רבו אסור כשהוא פלאי משמע דברבו עצמו אין חילוק אפילו שלא בפניו עיין שם. נמצאו דברי הרמב"ם מכוונים כאן עם הך דלעיל והכי קאמר הרמב"ם לא יזכיר שמו בפניו כו' פי' אפי' אינו קורא אותו ואפי' אינו פלאי ואפילו לקרות לאחרים אסור אם הוא פלאי ואז אסור אפי' שלא בפניו ואפי' לאחר מיתה אביו או רבו וכמ"ש הטור כאן אפי' לאחר מותם פירש בדרישה רצונו לומר של אחרים וע"ש הוא וכוונתו לפרש מה שכתב שלא יקרא שמם ר"ל של אחרים אבל אחר מותם ודאי קאי אאביו ורבו שהוזכרו שם ברמב"ם וזה פשוט, כל מה שכתבתי נראה לי ברור ונכון בזה: (ה) ביראה ובכבוד שלום עליך רבי. ואם נותן לו רבו שלום יאמר לו שלום עליך רבי ומורי כצ"ל וכן הוא ברמב"ם ובטור והטעם דכל שמשיב שלום דרכו להוסיף קצת כמ"ש סימן קס"ט: (ו) ולא יחלוץ תפיליו. מבואר בא"ח סי' ל"ח: (ז) ולא לאחריו. רש"י פי' הטעם דיוהרא הוא והתוס' כתבו דנראה כמשתחוה לרבו והר"ר יונה פי' משום הפסקה דשמא יצטרך רבו לפסוע ג' פסיעות לאחוריו בעוד שזה מתפלל ולא יוכל לפסוע ומלידו אסור דנראה כמשוה עצמו לרבו: (ח) ועיין בא"ח סי' צ'. כצ"ל: (ט) והנפטר מרבו ונטל רשות כו'. לכאורה יש לאן גמגום על מקור דין זה דהוא מדברי הר"ן דהיינו דאיתא בריי"ף פ"ק דמ"ק וז"ל כתיב ביום השמיני שלח את העם פי' הר"ן כתיב ביום השמיני פי' שמיני של חג הוא יום כ"ב בחודש הרי שלקחו רשות משלמה לפי שהיו בדעתיהם לילך ביום כ"ג וכתיב וביום כ"ד לחודש השביעי שלח את העם מכאן לתלמיד הנפטר מרבו ולן באותו עיר שצריך ליפטר ממנו פעם שניה כתב הר"ן ומפני שנשארו שם ביום ההוא ולנו בעיר הוצרכו לקחת רשות פעם שניה ביום כ"ד אבל ביום כ"ג אף על פי שלנו הלילה אחר יום כ"ב לא היו צריכים לקחת רשות משום דאדעתא שיסעו למחר שיהיה כ"ג לקחו רשות עכ"ל והנה בפסוק לא כתיב וביום כ"ד שלח אלא וביום כ"ג שלח וכן הוא בגמרא על כן ט"ס הוא בריי"ף ואם כן מהיכן למד הר"ן שלקחו רשות ביום כ"ד וממילא לא נלמד דין זה דכתב שאם הודיעו לרב שילין דא"צ ליטול רשות שנית וצ"ל דודאי בריי"ף יש שם ט"ס וצריך להגיה וביום כ"ג שלח את העם ומכל מקום דברי הר"ן נכונים*) דקשה לו לאיזה צורך נטלו רשות פעמים אחת ביום השמיני שהוא יום כ"ב דהיינו שיסעו ביום כ"ב דהא א"א ליסע ביום כ"ב שהוא י"ט ולמה להו ליטול רשות שנית ביום כ"ג אלא על כרחך שביום כ"ג חזרו מדעתם ליסע בו ביום אלא ליסע למחר ביום כ"ד וזהו שכתב הוצרכו לקחת רשות

באר הגולה

כ"ל לדעתו: כז כברייתא דר"א ברכות דף כ"ז ע"ב: כח ל' רמב"ם שם בפ"ה מהלכות ת"ת ... [illegible]

נקודות הכסף

(סימן רמ"ב ש"ך ס"ק פ') דקשה לו לאיזה צורך נטלו רשות פעמים כו' ... [illegible]

ברכי יוסף

(שם סעיף מ"ו בהג"ה) ויש אומרים דאין לתלמיד לשאול בשלום רבו כלל וכו' ... [illegible]

גליון מהרש"א

... [illegible]

חידושי רע"ק

(סימן רמ"ב ש"ך ס"ק כ"ד) אבל בפניו אין להזכיר ... שלום עליך רבי ... [illegible]

ביאור הגר"א

... [illegible]

פתחי תשובה

(יא) דאין לתלמיד לשאול ... [illegible]

באר היטב

בפניו אבל בפניו אין להזכיר שמו כלל רק יש לקרותו רבי וכן נוהגין ע"ד: (ז) יתפלל. כתב בשבולי לקט בשם רב האי דהא דאסור להתפלל כנגד רבו לא אמרו אלא ביחיד אבל בצבור אין לו לחלוק כבוד לרבו ומותר להתפלל כנגדו ... (יח) לצאת. ... (יט) הגיד. ... [illegible]

[נא] לח ולא ישב במקומו לד [נב] ולא יכריע דבריו בפניו (י) ולא (כ) יסתור דבריו לי וחייב (יב) לעמוד מפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו לה עד (כא) שיתכסה ממנו שלא יראה קומתו לי ואחר כך ישב לח ואפילו היה רכוב צריך לעמוד מפניו (יא) דחשיב (כב) כמהלך :

הגה לו [נג] י"א דאין אדם חייב לעמוד לפני רבו רק (יב) שחרית וערבית (טור בשם הרמב"ם) [נד] (°) ודוקא בבית הרב לז אבל בפני אחרים שאין יודעים שעמד לפניו (כג) חייב לעמוד (ב"י בשם התוס' ומרדכי בשם ר"י וע"ס) :

יז לט שלשה שהיו מהלכים בדרך הרב (כד) באמצע לח הגדול לימין והקטן לשמאל :

הגה והא דאין מכבדים בדרכים אלא בפתח הראוי למזוזה היינו שכל א' הולך לדרכו ואינן בחבורה אחת אבל אם הם בחבורה אחת מכבדים בדרכים (הגהות מיי' פ"ו דהל' ת"ת ובתוספות פרק ט במה בהמה) [נה] ובמקום סכנה א"צ לכבד כלל (מרדכי בשם ראבי"ה פ' ג' שאכלו) :

יח סא אם קראו לרבו לקרות בתורה בצבור אינו צריך לעמוד כל זמן שרבו עומד :

הגה וכן כשהרב עומד למעלה בבית והתלמיד על הקרקע א"צ לעמוד לפניו ואפי' (יג) כשהס"ת על (כה) הבימה אין צבור שבבהכ"נ צריכים לעמוד דהספר ברשות אחרת (ב"י בשם תשובת הרשב"א) :

יט סב כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו ואם הוא במקום שאין מכירין אותו ואין לו תפילין בראשו וחושש שמא יאמרו עליו שהוא עבד אינו נועל לו מנעל ולא חולצו :

כ סג כל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד סד ופורק ממנו יראת שמים סה וכל תלמיד שמזלזל דבר מכל כבוד רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל :

כא סו אין חולקין כבוד לתלמיד בפני רבו לט אלא אם כן רבו (כו) חולק לו בבוד :

הגה [נו] ואפי' תלמידו של התלמיד או בנו של התלמיד אין להם לעמוד לפני הרב נגד רבו או אבי התלמיד (יד) אלא אם כן הרב חולק לו כבוד מ (כז) (יג) ודוקא אם הרב הוא גם כן רבו של זה היושב לפניו (ב"י בשם שבולי לקט) :

טורי זהב

רשות פעם שניה ביום כ"ד פירושו בשביל נסיעות יום כ"ד ואם יראה לך דוחק לפרש כן יש להגיה על יום כ"ד לפי זה נלמד הכל שפיר דהגמרא דיליף דהלן בעיר צריך ליטול רשות שנית הוא כיון שהולרכו ליטול רשות ביום כ"ג בשביל נסיעת יום כ"ד ולא היה די בנטילת רשות של יום כ"ב ומדנטלו רשות ביום כ"ב על יום כ"ג ש"מ דאותה לינה של לילה אחר כ"ב לא היה מחייב אותם ליטול רשות שנית דאל"כ לא היה שום לורך בנטילת רשות של כ"ב על כ"ג אלא ודאי כיון דהיה קבוע שיסעו בכ"ג די ברשות של כ"ב אלא דאחר כך ביום כ"ג נתחרטו ללון עוד לילה אחת הולרכו שנית בשביל כ"ד כמלא הכל נכון בס"ד : (י) ולא יסתור דבריו. כאן אסור אפילו שלא בפניו ונ"מ לענין פסק שרי כמו שכתב רמ"א סעי' ג' ע"ש: (יא) דחשיב כמהלך. מזה למדנו שאותן שנוסעין בדרך על העגלה ויושבין לפעמים בגילוי ראש לפי שסוברים שאין בזה איסור כיון שאינו הולך ד' אמות דלאו שפיר עבדי דיושב על העגלה הוא כיושב על החמור וכמהלך דמי : (יב) שחרית וערבית. דלא יהיה עדיף מכבוד שמים בקריאת שמע: (יג) כשהספר תורה על הבימה. נראה דה"ה כמו על השלחן שהוא גבוה מי' טפחים ורוחב ארבע שגם הוא רשות בפני עלמו שאין לריכין לעמוד וגם בזמן שהס"ת מונחת בארון הקודש אע"פ שהוא פתוח אלא שהעולם עושין כן דרך כבוד לעמוד כל שהארון הקודש פתוח ואין חיוב בדבר : (יד) אלא א"כ הרב חולק כו'. ואפילו אם אין הרב חולק כבוד לתלמידו אם הוא מתכבד במה שאחרים חולקים לו כבוד פסק רבינו שמחה שחולקים לו כבוד במקום רבו דמשום כבודו של כ"ג חולקין כבוד לסגן ע"כ במרדכי פ"ק דקדושין. עשה דכבוד תורה לענין אשת חבר שמא אין שייך לאחר מיתה כן כתבו התוספות בשבועת העדות דף ל"ו אבל בתשובת מהר"ם מינץ כתב אשת חבר שניסת לעם הארץ אין חייבין לכבדה כבראשונה עכ"ל משמע דבעודה אלמנת תלמיד חכם חייבים לכבדה כבראשונה ע"כ מלאתי. וז"ל מו"ח ז"ל מלאתי כשמזכירין רבו של אדם בפניו כאילו הוא חבירו אין צריך למחות ולומר אינו חבירו אלא הוא תלמיד חכם גדול מאד אמנם חזינא למ"ר שעשה הידור לתלמידו ואפילו לאותן שאינן חשובים כולי האי הגמ"יי וכן כתב הרב לקמן סימן רמ"ד ס"ח : מ ודוקא אם הרב הוא גם כן כו'. ובתשובת מהר"י כהן מקראקא סימן י"ט כתב שכבוד רבו של רבו אפילו לא למד לפניו כלל גדול מכבוד רבו וכשלמד גם כן קלת לפניו יש לדחות

שפתי כהן

שכן הוא בד"ה ב' ו' ובש"ס מ"ק דף ט' סוף ע"א וברש"י והרא"ש שם ובפירוש רש"י ורד"ק בד"ה שם אם כן לפי מה שכתב הר"ן ולפי מה דמשמע פשטא דקרא שלקחו רשות משלמה ע"ד לשוב לבתיהן ביום כ"ג מוכח דבכל ענין צריך לחזור וליטול רשות ואפילו תימא דלא מוכח בקרא מידי מ"מ מנ"ל לחלק ול"ע : לד ולא יכריע דבריו כו'. וע"ל סימן ר"מ ס"ב : לה עד שיתכסה ממנו כו'. או עד שישב כדלקמן סי' רמ"ד ס"ט : לו י"א דאין אדם חייב כו'. ואף ע"ג דברמב"ם וטור ופוסקים איתא דאין אדם רשאי פירש הרב דהיינו דאין חייב וכן כתב הב"ח וכן הוא בסמ"ג סוף עשין י"ב : לז אבל בפני אחרים כו'. וי"א כיון שהשוה מוראו למורא שמים חייב לעמוד אפי' מאה פעמים ביום דאטו אם אדם מקבל פני שכינה כמה פעמים ביום אינו חייב לעמוד עכ"ל עט"ז והוא מדברי הרא"ש וטור : לח הגדול לימין. לאחוריו ומלדד עמו ללדדין והקטן ללד שמאל וחוץ לד' אמות הכל מותר. טור : (*) ולקמן ר"ס רפ"ב מסיים הבית יוסף בשם תשובת הרשב"א שמקרוב ראו קלת מגדולי הליבור שיש לעמוד גם בשעה שס"ת זוקפו ומראה הכתב לעם ואמרו לי שכל זה מכבוד הס"ת ושכן נהגו ברוב המקומות עכ"ל וכן כתב הרמב"ן פ' כי תבא על פסוק ארור אשר לא יקים את התורה הזאת ע"ש ועיין בא"ח סימן קמ"ו : לט אא"כ רבו כו'. ואפילו אין הרב חולק כבוד לתלמידו אלא הוא מתכבד במה שאחרים חולקים לו כבוד אפי' בפני הרב חולקים לו כבוד כן כתב הדרישה והב"ח בשם ר' שמחה וכן הוא בהגמי"י פ"ה מהל' ת"ת וכן כתב הד"מ והגהת דרישה בשם המרדכי פרק קמא דקידושין וכתבו עוד הב"ח והדרישה בשם רבי שמחה אין הרב צריך לעמוד בפני תלמידו אפי'

באר הגולה

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

שיורי ברכה

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

עצי לבונה

[illegible]

ביאור הגר"א

[illegible]

חידושי רע"ק

(*) זה שייך לקמן ס"ס י"ח בהג"ה.

[illegible]

באר היטב

[illegible]

פתחי תשובה

[illegible]

נחלת צבי

[illegible]

שפתי כהן

רבו ולא לכבדו בפניו וע"ש : **מא** אומר לו . דרך כבוד למדתני רבינו כך וכך : **מב** צריך למחות בידו . הואיל וברור לו שעומד על האיסור ובת"ה שם מגמגם דאפילו בספק לו יש למחות בידו ומאי דאמרינן בפרק הדר (סוף דף ס"ז) באיסור דרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן היינו כשבא להורות הלכה למעשה ומסתמא מחיישב שפיר להורות כדת משא"כ כשרואה שרבו שולח יד לעשות דבר איסור וכן היה נראה עיקר אלא שהרב כמשך אחר מה שמסיק בת"ה שם דאין לדקדק כולי האי : **מג** לא יאמר כו' . שסתם מה שהתלמיד אומר סוברים השומעים שמפי רבו שמע ואם לא שמעו מפיו צריך להודיעו מפי מי שמע אבל שמועה ששמע מרבו רשאי לאומרו בסתם וכתב הב"ח מיהו נראה דוקא שבידוע שלא למד לפני רב אחר אבל אם למד לפני שנים צריך להזכיר שם אומרו מיהו עכשיו סתם מה שהאדם אומר סוברים העולם שהוא מפי עצמו והלכך הדין משתנה ומ"מ ודאי דאסור לומר בסתם וכ"ש משם עצמו דבר ששמע מאחרים דהוי מתעטף בטלית שאינו שלו : **מד** ואינו מאחה כו' . וזהו אליבא דר"ע : **מה** אינו אוכל בשר כו' . ע"ל סימן שמ"א ס"ס א' בהג"ה וסי' שע"ד ס"י : **מו** כשמזכיר כו' . וכן ראה הרשב"ץ למקלת חכמים כשמזכירין רבם בספריהם אומרים כך כתב מורי ר' פלוני הכ"מ עכ"ל ב"י מזה מבואר דאפי' בכתיבה המתקיימת לאחר י"ב חודש צריך לומ' כן כמו שאביו דלעיל סימן ר"מ ס"ט בהג"ה : **מז** ודוקא כיחו כו' . כן פי' ר' ירוחם אמאי דאמרינן בש"ס כיח ורק קאמרינן כו' אבל רש"י פי' שם כיח ורק קאמרינן שרק אותו בפני רבו והיה לו להסתלק משם או להבליע בכסותו עכ"ל ומביאו ב"י משמע אפילו רוק בעלמא אסור לרוק בפני רבו אלא יסתלק משם או יבליעו בכסותו . ובנדרים ריש פ' הנודר מן המבושל אמרינן כל מידי לא תפלוט קמיה רבך לבר מן קרא ודייסא שהן דומין לפתילה של אבר ופרש"י כל מידי לא תרוק רוק בפני רבך כדאמרינן במס' עירובין הרק לפני רבו חייב מיתה שנאמר כל משנאי אהבו מות אבל אם אכלת דלעת ודייסא ונזדמן לך הרוק בפיך פלוט בפני רבך וזרוק אותו לחוץ שיש בו סכנות נפשות ע"כ : **מח** אבל עומד מלפניו כו' . ושני ת"ח הלומדים ביחד ומקשים ומפרקים זה לזה יש פוסקים דדינן כרבן מובהק לענין עמידה וקריעה ויש חולקין וכדאיתא בבית יוסף וכתב הרב שתי הסברות לקמן סי' ש"מ ס"ח : **מט** עד מ' שנה . משמע ארבעים שנה משנולד וכן פירש"י והר"ן אבל בתוספות דסוטה דף כ"ב ע"ב פירש משנה שהתחיל ללמוד עד מ' שנה ולא משנה שנולד : **נ** אם יש גדול ממנו . משמע הא אם שניהם שוים מותר אע"פ שלא הגיע לארבעים שנה והיינו כפירש"י והר"ן אבל התוס' שם פי' בשוים הא דאמר שאין להורות עד ארבעים שנה היינו בשוה לגדול הטיר בחכמה וגדול הטיר הגיע להוראה הלכך כיון שיש חכם כמותו שהגיע להוראה בשנים והוא לא הגיע לשנות הוראה אין להורות בפניו אבל אם גדול הטיר הוא בחכמה אע"פ שלא הגיע לשני הוראה מורה ורבא גדול הטיר בחכמה היה עכ"ל ובזה נ"ל ליישב מה שתמה הר"ן על הרי"ף שלא הביא הא וסא רבא אורי בשוין משום דס"ל כפי' התוס' ולכך סתם דאפי' בשוים אסור ולא הוצרך לפרש דכשהוא גדול הטיר יורה דפשיטא הוא דאם הוא לא יורה מי יורה וגם הרא"ש השמיטו וא"כ נראה דעת הרי"ף והרא"ש כדעת התוס' ויש להחמיר : **נא** גדול ממנו . או זקן ממנו בעיר כן פירש"י

שולחן ערוך

כב [מי] ראה רבו עובר על דברי תורה **מא** [נז] אומר לו למדתני רבינו כך וכך :

הגה [נח] ואם רלה לעבור רק על איסור דרבנן אפ"ה **מב** לריך למחות בידו (ת"ה סי' מ"ג). הרואה רבו עושה מעשה ויש לו להקשות על זה אם הוא איסור דאורייתא יקשה לו קודם המעשה ואם הוא איסור דרבנן יניחו לעשות המעשה ואח"כ (יד) יקשה לו הואיל ואינו יודע ודאי שעובר אלא שיש לו להקשות על זה (מא"ו נתיב ב') :

כג [נט] [מח] כל זמן שמזכיר שמועה בפניו אומר לו כך למדתני רבינו :

כד **מג** [מט] לא יאמר דבר שלא שמע מרבו (טו) [ס] עד (כח) שיזכיר שם אומרו :

כה [סא] [נ] כשימות (טו) רבו קורע עליו כל בגדיו עד שמגלה לבו [סב] [נא] ויש אומרים שאינו קורע אלא טפח **מד** [סג] [נב] ואינו מאחה לעולם [סד] [נג] ומתאבל עליו בחליצה וכל דיני אבילות [נד] מקצת יום המיתה או מקצת יום השמועה :

כו [סה] [נה] אפי' בשמועה רחוקה קורע על רבו כשם שקורע על אביו . (וע"ל סי' ש"מ וסע"ד) :

כז [סו] [נו] מי שרבו מת מוטל לפניו **מה** אינו אוכל בשר ואינו שותה יין כדין מי שמתו מוטל לפניו :

כח **מו** [נז] כשמזכיר רבו תוך י"ב חודש צריך לומר (כט) הריני כפרת משכבו :

כט [נח] רק בפני רבו הוא בכלל כל משנאי אהבו מות :

הגה **מז** [סז] ודוקא כיחו שהוא דבר שילא מגופו בכח אבל רוק בעלמא מותר (ל) דאנוס הוא לרוק (מא"ו נתיב ב') :

ל [סח] כל אלו הדברים שאמרנו שצריך לכבד בהם את רבו [נט] לא אמרו אלא ברבו מובהק דהיינו שרוב חכמתו ממנו אם מקרא מקרא אם משנה משנה אם גמרא גמרא :

הגה וכימים אלו עיקר הרבנות אינו תלוי במי שלמדו הפלפול וחילוקים שנוהגים בהם בזמן הזה רק במי שלמדו פסק ההלכה והעיון והעמידו על האמת והיושר (מהרי"ק שורש ק"ע) [ס] אבל אם לא למד רוב חכמתו ממנו אינו חייב לכבדו בכל אלו הדברים **מח** [סט] אבל עומד מלפניו [סא] משיגיע לארבע אמותיו (לא) וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים (טז) שהוא מתאבל עליהם [סב] אפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד בין קטן בין גדול עומד מלפניו וקורע עליו . (ועיין לקמן סי' ש"מ סעיף ח') :

לא [סג] כל תלמיד חכם שדעותיו מכוונות אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה אע"פ שלא למד ממנו כלום :

הגה [ע] ואין לאדם (טז) להורות **מט** עד (לב) ארבעים שנה **נ** אם יש **נא** גדול ממנו בעיר אף על פי

טורי זהב

רבו ורחיה מפ' קמא דבילה דאמרו ליה לרבי אליעזר כבר כמנו עליך חבירך כו' מאן חבירך רבי יוחנן בן זכאי והוא היה רבו ע"כ. עוד מלאתי יש לי להוכיח כשאדם כותב סתם לאדם גדול או מדבר עמו פעם אחר פעם אין לריך לומר לו בכל פעם בל' מר ואם לפעמים מדבר בלשון אתה אין בכך כלום ומביאין ראיה מהא דאמר ליה אביי לרב דימי כו' עכ"ל ובתלמיד חבר אין מוטל עליו להזכירו בשם מר כשמדבר עמו כדאיתא בפ' תפלת השחר שאני ר' ירמיה בר אבא דתלמיד חבר הוה לרב והיינו דא"ל ר' ירמיה לרב מי בדלת ולא אמר מי בדיל מר עכ"ל מדברי מו"ח ז"ל : (טו) עד שיזכיר שם אומרו . דכל מה שמזכיר סתם סבורים שהם מדברי רבו . ואם למד לפני שנים לא יזכיר דבר שלמד מא' מהם בסתםדהא לריךלומר דבר בשם אומרו ובזה לא ידעו ממי קיבל מו"ח ז"ל : (טז) שהוא מתאבל עליהם . היינו קרע שמתאחה ולא כדין רבו מובהק כמו בעמידה שהוא כאן דוקא תוך ארבע אמות ולא כהטור שהחמיר כאן לענין קריעה שאינה מתאחה

ביאור הגר"א

קדושין ל"ג ב' שאני רב יחזקאל כו' ח"ק ליה כו' : [נז] א"ל למדתני כו' . כמ"ש בסב"ג ע"ש ועמ"ש בהג"ה : [נח] ואם רצה כו' . בת"ה מסתפק בזה מהא דפ"ו דעירובין (ס"ז ב') דא"ש בדרבנן עבדינן כו' ודחה דשם א"נו ידע ודאי שעובר כו' וכמש"ו הרואה רבו כו' הואיל כו' ומתני' ערוכה היא בספ"ב דברכות א"ל למדתנו רבינו כו' וכ"ש לפי' תוס' דכל אבילות מדרבנן ערא"ש וכן אין מקבלין כו' : [נט] כ"ז כו' . סנהדרין צ"ט ב' וז"ש בפ"ק דמ"ק (ז' כ') וכפ"ב דחגיגה (י"ד כ') למדתנו רבינו אע"פ שלא למדו ממנו זה וכן בחלק (ק"א א') וש"מ : [ס] עד שיזכיר כו' . עבה"ג וכ"ח בירושלמי דברכות הנ"ל א"ל הכא ר"מ יתיב ודרש ואמר שמעתא משמיה דר' ישמעאל ולא אמר שמעתא משמיה דר"ע א"ל כ"ע ידעין דר"מ תלמידו דר"ע כו' : [סא] כשימות כו' . כמש"ש באביו כ"ב ב' ועבה"ג : [סב] וי"א כו' . כדין שאר מתים שם וכמש"ש לא הושוו כו' ועריש"י שם : [סג] ואינו כו' . ברייתא שם כ"ו א' : [סד] ומתאבל כו' . שם כ"ה ב' אפי' רבו כו' ואמרינן שם כ' ב' וש"מ מקצת כו' : [סה] אפי' כו' . כמו באביו וכנ"ל ס"א חייב ס' ומ"ש לא הושוו כו' לענין דברים השנויים בברייתא איתמר אבל קריעה בשמועה רחוקה לא תניא . שם : [סו] מי שרבו כו' . בירושלמי פ"ג דברכות כר דסך ר' ייסא קביל ר' חייא בר ווא אבילייא ואייכלון בשר ואשקון חמר כד דסך ר' חייא בר אבא קביל ר' שמואל בר רב יצחק אבילייא ואייכלון בשר ואשקון חמר כד דסך ר' שמואל בר רב יצחק קביל ר"ז אבילייא ואייכלון טלופחין מימר כמה דהוא מנהגא : [סז] ודוקא כיחו כו' . גמ' שם : [סח] (ליקוט) כל אלו הדברים כו' . סוף כלה רא"א הנותן שלום לרבו כו' ואיזהו רבו כל שלמדו כו' דר"מ רי"א כל שרוב חכמתו כו' (ע"כ) ; [סט] אבל עומד מלפניו כו' . שם ת"ח שבבבל כו' ופי' רש"י ותוס' ורא"ש דדין רבו מובהק להם דאל"כ בלא"ה חכם הכל קורעין עליו אבל רמב"ן כתב משגיע כו' וקורע כו' כמ"ש כאן וכ"ת מאי רבותיה כנ"ל דעל חכם אינו קורע אלא על גדול ממנו וכן לעמוד לפניו משא"כ ברבו שאינו מובהק אפי' קטן ממנו : (ליקוט) אבל עומד כו' . אבל רש"י שם ד"ה עומדין כו' והרא"ש שם פי' כדין תלמיד לרב וכן משמע בדברי עולא דקאמר ולענין אבידה כו' משמע אבל לענין עמידה וקריעה הלכה כר' יוסי וכ"כ רש"י שם ד"ה קרע כו' ותוס' שם ד"ה ומקרעין כו' וכ"כ בהג"ה בסי' ש"מ וה"ה לענין עמידה מלפניו (ע"כ) : [ע] ואין לאדם כו' . עבודת כוכבים י"ט ב' וסוטה כ"ב ב' וכפירש"י והסכים ר"י

פתחי תשובה

תשובת מהרי"כ : (יד) יקשה לו . עיין בספר יוסף תלועה דף יו"ד ד"ה אמר : (טו) רבו . עיין בתשובת שער אפרים סימן נ"א שכתב במי שגייר גרים (בא"י) והכניסן תחת כנפי השכינה ואח"כ מת מחוייבים לקרוע עליו כדין רבו ע"ש עוד : (טז) להורות עד מ' שנה . עיין בתשובת שבו"י ח"א סימן ק"מ שהעלה דדוקא הוראות או"ה קאמר אבל מותר לדון דיני ממונות

באר היטב

מינך כתב אשת חבר שניסת לעם הארץ אין חייבין לכבדה כבראשונה מזה משמע דבעודה אלמנת ת"ח חייבים לכבדה עכ"ל וכתב הב"ח מצאתי כשמזכירין רבו של אדם בפניו כאילו הוא חבירו א"צ למחות ולומר אינו חבירו אלא רבו . עוד מצאתי כשאדם כותב סתם לאדם גדול או מדבר עמו פעם אחר פעם א"צ לומר לו בכל פעם בלשון מר ואם לפעמים מדבר עמו בלשון אתה אין בכך כלום ובתלמיד חבר אין מוטל עליו להזכירו בשם מר כשמדבר עמו עכ"ל : (כח) שיזכיר . כתב הש"ך אבל שמועה ששמע מרבו רשאי לאומרו בסתם מיהו עכשיו סתם מה שהאדם אומר סוברים העולם שהוא מפי עצמו והלכך הדין משתנה ומ"מ ודאי דאסור לומר בסתם וכ"ש משם עצמו דבר ששמע מאחרים דהוי מתעטף בטלית שאינו שלו עכ"ל : (כט) הריני . ואפי' בכתיבה המתקיימת לאחר י"ב חודש צריך לכתוב כן כמו באביו לעיל סי' ר"מ ס"ט בהג"ה . ש"ך : (ל) דאנוס . ואם אכל דלעת ודייסא ונזדמן לו רוק בפיו ישלוט אותו בפני רבו משום שיש בו סכנת נפשות . ש"ס פ' הנודר : (לא) וקורע . היינו קרע שמתאחה ולא כדין רבו מובהק . ט"ז . ושני ת"ח הלומדים ביחד ומקשים ומפרקים זה לזה יש פוסקים דדינן כרבן מובהק לענין עמידה וקריעה ויש חולקין וע"ל סי' ש"מ ס"ח . ש"ך : (לב) ארבעים שנה . משמע מ' שנה משנולד וכ"פ רש"י והר"ן אבל התוס'

באר הגולה

והרא"ש בפ"ק דקידושין : מז רמב"ם שם בפ"ה מדין אביו בסי' ר"מ בסעיף י"א וציינתיו שם וכמ"ש לעיל סעיף ע"ז : מח רמב"ם שם : מט שם מברייתא דר"א ברכות דף כ"ז ע"ב וכפירשו שכל מה שהתלמי' אומ' סוברי' השומעי' שמרבו שמע ואם לא שמעו מפיו צריך להודיע מפי מי שמע : נ רמב"ם שם ובפ"ט מהל' אבל (וטור בשם י"א) מדמשוי רבו כאביו במ"ק דף כ"ו ע"א בברייתא דאלו קרעים שאינם מתאחים כך בטור קריעה השנוי עמהם : נא טור בשם הרמב"ן בספר תורת האדם מהא דא"ר חסדא וכן לנשיא וכו' ודמתני' כן בגמ' ובפסי' רש"י שם דף כ"ו ע"ב ומהירושלמי וכו' ולזה הסכי' הרא"ש ועיין בכ"מ ליישב דעת הרמב"ם : נב בא טור בשם הרמב"ם שם מדמשוי ליה בברייתא לאביו וציינתיו לעיל: נג טור בשם רא"ש ורמב"ן ופירש בהלכה תלויה במנהג: נד טור והכא דאמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן אפי' רבו וכו' שם דף כ"ה ע"ב : נה רמב"ן בתורת האדם: נו ג"ז שם מסוגיית הירושלמי: נז הרשב"ץ בתשובותיו מדין אביו וציינתיו בסי' ר"מ סעיף ט' : נח מימרא דר"ל ערובין דף צ"ט ע"א : נט כרבי יהודה בברייתא וכר' יוחנן דפסק כוותיה שם בב"מ דף ל"ג ע"א כ"כ הרא"ש שם והרמב"ם בפ"ה : ס ג' הרמב"ם שם ממימרא דעולא בב"מ שם : סא ל' הטור וכ"כ הרמב"ן בס' תורת האדם והביאו הב"י בשמו : סב מהא דשמואל דקרע מאניה על ההוא מרבנן דאסברי' וכו' שם בב"מ: סג משנה פ"ה דמסכת אבות:

ברכי יוסף

בס"ד: (שם סכ"ד) עד שיזכיר שם אומרו . עמ"ש בעניותי בקונטרס שם הגדולים סוף אות ז' בס"ד . ואמר בגמר דף ס"ג קמאי ובתראי אמרינן מלישנא לא אמרינן וכו"ל דאם לא להזכיר מזכיר וזכור לטוב וכן מתלא דפס"מ מזכיר לפעמים אכנע ותמכה בשמיתה אתה והיינו דאמרי' בירושלמי דשבת אם אתה יכול לגלגל השמועה עד משה רבינו גלגל ואם לאו לראשון ולאחרון (כנ"ל) וכמ"ש בשער יוסף דפ"ב ע"ג בס"ד: אם מכיר באותה שמועה שהיא הלכה ואין מקבלים אותה ממנו אומרה משם רבו כדי שיקבלו ממנו ואם אין ברור לו שהלכה היא אל יתלה ברבו . תשובות הגאונים כ"י סימן קכ"ד ובפסחים דף ק"ז אמרו אם בקשת ליתנהג הלכה כאלון גדול וע"ש בפירש"י ורשב"ם : (שם סעיף ל') כל אלו הדברי' שאמרנו שצרי' לכבד בהם את רבו לא אמרו אלא ברבו מובהק וכו' . תלמיד חכם שלמד עם רבו מקרא בקטנותו מלא"פ עד מקרא כי לא ידע רבו יותר ואח"כ למד עם רב אחר גמ' והלכות נסתפק הרב מהר"ר ישעיה זיין בתשובותיו שערי ישועה כ"י י"ד שער ז' סי' א' . אם חייב לנהוג עם רבו הראשון כל דין תלמיד והעלה מתוך תשובה דרדב"ז כ"י סימן שני אלפים ק"ן שנשאל על כיוצא בזה והשיב דכל דין תלמיד לרב לענין הוא למד ממנו תלמוד ורוב תלמודו ממנו ואם לא תימא הכי אין נקים לפני אותם שלמדונו פרשה . ויכול לדון בפניו בלי נטילת רשות ותנה שמעינן בנדון שלנו דאין עליו דין רבו אלא אהדרב"ז כ' דאינו חייב לקום מפניו ואינו מוספם דמצן פסק דאף רבו שאינו מובהק חייב לקום תוך ארבע אמות וא"כ כמ"ש פ"ק דקדושין וכן משמע לשון הרמב"ם והסמ"ג . זהו תורף דברי הרב המכבר . ולי ולאה דהעיקר כדברי הרדב"ז דהא דכתבו הפוסקי' דין רבו שאינו

עצי לבונה

פתחים דעלמא דאין מכבדין ביניהם כלל רק בעטת סכנים מדלא פי' הכ"מ דקאי על שמח בכפ"ל דלאו למזוזה דוקא דאין מכבדין ביניהם אלא משמע כל"דאיןחילוק כלל ע"ע דהאחרונים לא העירו בזה כלל:

מתחלה כרבו מובהק וכבר הקשה עליו ב"י מ"ש מתמידה : (יז) ולכן אין איסור לשאול לשני. כן צריך להיות : (יח) ואפילו אם התיר הראשון וכבר כו'. אפילו להחמיר לא יורה השני והיינו דוקא כשכבר חלה הוראת הראשון לקולא קודם שנחלק השני עליו אבל אם לא חלה עדיין יכול לחלוק להחמיר ולשון רמ"א אינו מכוון שהיה לו לכתוב אם חלה ולא וכבר חלה והך חלה *) נראה לי דהיינו שנעשה איזה מעשה להקל כגון שאכלו קצת ממנו או נתערב בין דבר היתר אבל משום קבלת ההוראה ממנו לחוד לא מהני ולא יהא השני רשאי לחלוק להחמיר משקול הדעת. ופירוש שקול הדעת עיין בח"מ סימן

פירש"י בסוטה מיהו נראה שהזקן צריך להיות שוה לו בחכמה וכ"ש שהגדה פ' היה נוטל כי רבים חללים הפילה זה ת"ח שלא הגיע להוראה ומורה ויש זקן בעיר היודע כמותו ע"כ: **נב חכם שאסר כו' אין חבירו כו'**. היינו כשכבר חלה הוראתו אבל אם שניהם בבית המדרש יכול להתיר כדכתבו הפוסקים שהביא לקמן ס"ק כ"ה: **נג אין חבירו כו'**. ואפי' הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין כ"כ הר"ן בפ"ק דעבודת כוכבים בשם הראב"ד וכ"כ הריב"ש סי' שע"ט וכתוב בספר מ"מ פ' א"ע דף קכ"א ע"ב שכן נראה דעת הרב אבל מדברי מהרי"ק שורש קע"א נראה שסובר בפשיטות דדוקא חבירו אמרו אבל כל שהוא אינו חבירו שהוא

(לג) שאינו רבו (ב"י בשם הר"ן ומה"ק ורש"י פרק המגניקין). **נב** [עא] חכם שאסר **נג** אין חבירו רשאי **נד** להתיר [עב] משקול (לד) הדעת **נה** אבל אם יש לו **נו** קבלה שטעה (ר' ירוחם בשם י"א) [עג] או שטעה **נז** (יז) בדבר משנה (יח) יוכל (לה) להתיר (הר"ן פ"ק דעבודת כוכבים בשם הראב"ד והרשב"א והרמב"ן ז"ל והתוס' והרא"ש ור' ירוחם סוף נתיב ב') **נח** [עד] (יט) ואפילו אם טעה (לו) בשקול הדעת יכול לישא וליתן עם המורה עד שיחזור בו (סברת הר"ן) (יז) [עה] ולכן אין איסור לשואל [לשאול] לשני (שם במרדכי והגהות ותוס' ורא"ש ור' ירוחם שם) [עו] ובלבד שיודיע אותו שכבר הורה הראשון לאסור (רבינו ירוחם נתיב ב' ותוס' ורא"ש) **נט** (יח) [עז] ואפי' אם התיר הראשון וכבר חלה הוראתו (כ) אין לשני (לז) לאסור מכח שקול הדעת

גדול ממנו רשאי להתיר מה שאסר הראשון עכ"ל וכן דעת הר"ן שם וכ"כ ר' ירוחם נתיב ב' ח"ה דכל זה מיירי בשניהם שוים דאם הא' גדול מחבירו בחכמה יכול להתיר מה שאסר חבירו אפי' במידי דתליא בסברא ע"כ: **נד להתיר כו'**. ואפי' התיר אינו מותר כ"כ הר"ן שם בשם הראב"ד וכ"כ הריב"ש סימן שע"ט : **נה אבל אם יש לו קבלה כו'**. היינו על פי מ"ש בד"מ בשם ר' ירוחם בשם י"מ ובשם רש"י אבל לא שם לבו לעיין בתוס' פ' אלו טריפות דף מ"ד ע"ב ובהג"א ממהרי"ח שם שחולקין ע"ז וס"ל דאפילו יש לו קבלה אינו יכול להתיר וכ"פ מהרש"ל שם סי"ח וכתב שכן המסקנא בפסקי תוס' ובפסקי מהר"מ וכן נראה עיקר בש"ס שם ובסוף פרק כל היד וכן דעת הר"ן פרק א"מ וכ"כ בחידושי הרשב"א שם בשם דעת רבותינו בעלי התוס' ועוד אפילו ר' ירוחם שכתב שי"מ להתיר היינו משום שנמשך על פי דברי התוס' פרק א"ט שם שכתבו כן בשם רש"י דס"פ כל היד וכ"כ הרשב"א בחידושיו שם בשם רש"י ולפע"ד משמע ברש"י ס"פ כל היד איפכא שהרי פי' אגמריה סמיך דפשיטא ליה דטהור והא דהוי מטמא מעיקרא משום כבודו דרבה בב"ח אבל אי הוי מספקא ליה לא הוי סמיך עליה עכ"ל אלמא דלא סמיך אגמריה להתיר נגד כבודו של רבה בב"ח אלא משום דסמיך עלה דרבה בב"ח נמי כל יומא ויומא מטהר כו' וצ"ל שגירסא אחרת היה להם ברש"י ומ"מ כיון שלפי גרסתנו דעת רש"י נ"כ הכי אין לזוז מזה ועוד דכן נראה נ"כ דעת התוס' פ"ק דעבודת כוכבים והסמ"ג עשין קי"א שכתבו דהא דאמרי' בפ' אין מעמידין נפקי שיפורי דרב ואסר ושיפורי דרב הונא ושרי וכן הך עובדא דפ' אלו טריפות (דף מ"ט) במחט שנמצאת בשמפון הכבד דרב הונא טריף ורב אדא מכשיר מיירי כגון שהיו יחד בב"ה ונחלקו שם ולא נתפשט לא דברי זה ולא דברי זה ע"כ והיינו כמסקנת התוס' פרק אלו טריפות ולא כמו שכתבו שם בתחלה לדעת רש"י דהך עובדא מיירי דאגמריה סמיך וגם הרא"ש אע"פ שכתב בפ' א"ט כמ"ש התוס' לדעת רש"י מ"מ נראה מדבריו דלא ברירא ליה הכי להלכה אלא נמשך אחר דברי התוס' שם שהרי בפ"ק דעבודת כוכבים כתב דלא מתוקם הא דנפקי שיפורא כו' אלא כגון שבא הדבר לפני שניהם יחד בבית המדרש ואי איתא הא מיתוקם דאגמרייהו סמכי וגם מדברי ר' ירוחם מפיס סוף נתיב ב' נראה שכן עיקר : **נו קבלה שטעה כו'**. כלומר שיש לו קבלה שאין הדין כן וא"כ זה טעה : **נז בדבר משנה**. עיין בח"מ ר"ס כ"ה מהו טעה בדבר משנה : **נח ואפי' אם טעה בשקול הדעת**. נראה דוקא טעה בשקול הדעת דהיינו דפליגי תרי תנאי או אמוראי או פוסקים ופסק האוסר כחד מינייהו וסוגיין דעלמא כאידך כמו שנתבאר בח"מ סי' כ"ה וכ"כ התוס' פ"ק דעבודת כוכבים חכם שאסר אין חבירו יכול להתיר אלא א"כ יכול להחזירו כגון שטעה בדבר משנה או אפי' בשיקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך כו' אבל אם אינו יכול להתברר שטעה בשיקול הדעת אע"פ שהוא נושא ונותן עם המורה עד שהוא חוזר אינו יכול להתיר וכדמשמע מתוס' הנ"ל וכן משמע בהגהש"י שם בשם ר"י וברבינו ירוחם סוף נתיב ב' שכתבו אם יראה לשני שטעה הראשון ילך ויתווכח עמו אם יכול להוכיח שטעה בדבר משנה יחזירהו ואם הולך עליו בשיקול הדעת שסברתו נוטה להתיר מה שאסר הראשון ואין יכול להוכיח מתוך המשנה או מדברי המורה יאמר אני אומר כך אבל איני מתיר מה שאסרת מאחר שיצא מפיך לאסור ושויה חתיכה דאיסורא ואין בידי להחזירך מתוך דבר משנה או אמורא עכ"ל אלמא דכל שאינו יכול להחזירו מתוך משנה או אמורא אע"פ שחוזר ומודה לשקול הדעת שלו אינו יכול להתיר כיון דשוי' חתיכה דאיסורא (וכ"כ במעדני מלך פ' א"ט דף קכ"א ע"ג לדעת הרא"ש) ודוקא כשמברר שהוראתו היתה טעות בדבר משנה או שיקול הדעת בטעות כה"ג ליכא למימר שויא חתיכה דאיסורא דהא בטעות היה ועוד דאי מיירי כשאינו חוזר ומודה לדבריו ל"ל לטעמא דאינו מתיר מה שאסרת מאחר שיצא מפיך לאסור ושויתיה חתיכה דאיסורא תיפוק ליה דאינו יכול להתברר האמת עם מי ואסור ועוד לאיזה צורך חזרו וכתבו ואין בידי להחזירך ועוד לאיזה צורך חזרו וכתבו מתוך דבר משנה או אמורא אלא ר"ל אע"פ שאני מחזירך כיון שאין בידי להחזירך מתוך משנה או אמורא איני יכול להתיר וכדפי' וצ"ל שזהו גם כן דעת הראב"ד והרשב"א שהביא הר"ן רפ"ק דעבודת כוכבים שכתבו והני מילי בדבר שאין בו מחלוקת אלא בשיקול הדעת אבל אם טעה בדבר משנה חוזר ומטהר ומתיר כו' אבל בשיקול הדעת ודאי לא מפני שנעשית כחתיכה דאיסורא עכ"ל ומיירי דליכא טעות בשיקול הדעת דבדאיכא טעות ודאי דלא שייך לומר דשויה חתיכה דאיסורא והא דלא מחלקי בשיקול הדעת גופיה היינו משום דסתמא דמלתא בשקול הדעת יכול להיות שאי אפשר להתברר אבל בטעה בדבר משנה יוכל להתברר טעותו במשנה וכן כתב מהר"מ מטיקטין בגליון האלפסי על אבל בשיקול הדעת ודאי לא כו' פירוש בשיקול הדעת שאין יכולים לעמוד עליו שלא נפלה עליו הסכמה לכאן או לכאן אבל שיקול הדעת וסוגיא דעלמא כהאי הוי כדבר משנה הכי איתא בתוס' עכ"ל ואע"פ שזה דוחק קצת בלשונם מ"מ עדיף טפי להשוות דבריהם עם דברי התוס' והרא"ש וגם ניחא בהכי מ"ש דשויה חתיכה דאיסורא ועוד דבהא נמי ניחא דל"ק עלייהו מה שהקשה הר"ן שם עליהם מפרק אחד דיני ממונות (דף ל"ג) דמשמע התם דבטעה בשיקול הדעת מחזירים הוראתו בהסכמתו ומסיק שם הר"ן כן להלכה אלא שכתב אבל למעשה אין בידי כח לחלוק על אבות העולם ז"ל ולפמ"ש גם אבות העולם סוברים כן ול"ק מ"מ לוקמא ש"ס התם בפ' אד"מ הא דמה שעשה עשוי וישלם מביתו ואין מחזירין הוראתו בשיקול הדעת דליכא טעות דא"כ אמאי ישלם מביתו כיון דאי אפשר להתברר שטעה וכל זה הוא דלא כנראה מהסמ"ע דאפי' בשיקול הדעת דליכא טעות יכול להחזירו דליתא אלא כדפירשתי : **נט ואפילו אם התיר הראשון וכבר חלה הוראתו**

ביאור הגר"א

ר"י בתוס' שם : [עא] חכם כו'. בפ"ב דחולין (מ"ד ב') וש"מ : [עב] משקול כו' אבל כו'. תוס' בנדה כ' ב' ד"ה אגמריה כו' פי' רמ"ש אגמריה סמך הדר משינויא קמא והוכיחו מפ"ג דחולין מ"ט א' תנא כו' וכ"כ הרא"ש כו' טריף רב אדא בעבודת כוכבים (ז' א') תירצו תוס' בלא דשניהם בבה"מ היו : [עג] או שטעה כו'. תוס' בעבודת כוכבים שם וכ"כ הר"ן שם מהא דפ"ד דבכורות מעשה בפרה כו' ובא מעשה כו' ואמרינן בפ"ד דסנהדרין (ל"ג א') אילו איתא לפרה הדרא : [עד] ואפי' אם כו'. ממ"ש בסנהדרין שם דאף בשיקול הדעת אם לא נשא ונתן ביד מחזירין וכן בטומאה וטהרה טמא הטהור דאגע ביה שרץ וכתב דמ"ש אינו רשאי להתיר בלא הסכמתו של ראשון אבל תוס' בע"ז שם כתבו דהיכא דסוגיא דעלמא כאידך יכול להתיר וכה"ג הוא דסנהדרין וכמש"ש : [עה] ולכן אין כו'. תוס' בעבודת כוכבים שם ובנדה שם מילתא תיכי שאלה כו' : [עו] ובלבד כו'. כמ"ש בע"ז שם הנשאל לחכם כו' : [עז] ואפי' אם התיר כו'. ירושלמי פ"ב דשבת וקשה סמ' דעבודת כוכבים נ"ז ב' נפקי שיפורי כו' וכן שם מ'

חידושי רע"ק

(ש"ך ס"ק נ"ח) גם אבות העולם סוברים כן. בש"ך חו"מ (סי' כ"ה ס"ק י"ד אות ס"ז) חזר

באר היטב

שהוספות (ס"ק דסוטה דף כ"ב ע"ב) פ' משנה שהתחיל ללמוד עד מ' שנה ולא משנה שנולד עכ"ל הש"ך : (לג) שאינו. כ' הש"ך משמע אבל אם שניהם שוים מותר אע"פ שלא הגיע למ' שנה אבל התוס' פי' הא דאמר שאין להורות עד מ' שנה היינו בשוה לגדול העיר בחכמה וגדול העיר הגיע להוראה הלכך כיון שיש חכם כמותו שהגיע להוראה בשנים והוא לא הגיע לשנות הוראה אין להורות בפניו אבל אם הוא גדול העיר בחכמה אע"פ שלא הגיע לשני הוראה מורה ונראה שדעת הכ"מ והרא"ש כדעת התוס' ויש להחמיר עכ"ל : (לד) הדעת. ואפי' התיר אינו מותר ואפי' הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין כ"כ הראב"ד והריב"ש והיינו כשכבר חלה הוראתו אבל אם שניהם בבה"מ יכול להתיר מיהו יש פוסקים דס"ל דאם הא' גדול מחבירו בחכמה יכול להתיר מה שאסר חבירו אפי' במידי דתליא בסברא עכ"ל הש"ך : (לה) להתיר. והט"ז חולק ע"ז ומביא כמה ראיות מש"ס ופוסקים דמוכח אף שיש לו קבלה שאין הדין כן אפ"ה אינו יכול להתיר ע"ש באריכות : (לו) בשקול. כתב הש"ך נראה דוקא טעה בשקול הדעת דהיינו דפליגי תרי תנאי או תרי אמוראי או פוסקים ופסק האוסר כחד מינייהו וסוגיין דעלמא כאידך כמ"ש בח"מ סי' כ"ה אבל אם אינו יכול להתברר שטעה בשקול הדעת אע"פ שהוא נושא ונותן עם המורה עד שהוא חוזר אינו יכול להתיר : (לז) לאסור. והט"ז חולק ע"ז דהא כתבו הפוסקים שטעם לעיל

פתחי תשובה

מגוגות אף שלא הגיע להוראה ומ"מ לדון כיחידי דלוי להחמיר אם לא שאין גדול ממנו בעיר מהא"כ להצטרף לשלשה כו' ע"ש : (יז) בדבר משנה. [כתב בספר לבושי שרד סי' ק"ח וז"ל חכם שאסר איזה דבר ויש בדבר שהוא ב' טעמים להטריף וטעם א' נסתר מדבר משנה וטעם הב' נסתר משיקול הדעת דסוגיין דעלמא נ"ל דאם ידע החכם מטעמים ולא הטריף רק מטעם הב' אין זה כ"א טעות בשיקול הדעת ואין חבירו יכול להתיר אבל היכא שידע מסוגיין דעלמא והטריף מחמת הטעם אשר הוא טעות בדבר משנה הוי טועה בד"מ ויכול אחר להתירו והיכא דטעה בשניהם יש להסתפק מה דינו ונלמד מסברא נראה דאין דינו רק כטועה בשקול הדעת עכ"ל] ועיין בתשובת שבו"י ח"א סימן ס"א בהאי שאלה שאלוהו אל המורה והורה לו לאסור כנראה וזרק שלומו אם משאכל לאיבוד ואח"כ נודע שטעה בדבר משנה אם המורה חייב לשלם ופסק דבכה"ג פטורים ע"ש : (יח) יוכל להתיר. [עבה"ט דהש"ך חולק ועיין בתשובת מקבצות יעקב סימן נ"ט שהאריך להשיב על דעת הש"ך ומסיק שדברי הרמ"א נכונים אך כתב דברה ברור מלשון הרמ"א דהך דינא לא שייך רק אם חכם הראשון מודה להודות לקבלתו כשישמע ולא יחלוק על רבותיו אבל אם אחר שיודע לו יתעקש גם על רבותיו דרב גוברי' ודאי שאין רשאי להתיר. ושוב מצא בש"ג ס"ק דע"א שכתב כהדיא כדעת רמ"א ז"ל והוסיף תיבה א' שכתב אם יש לו קבלה מאותיות כו' לשון אמיתית מכוון למ"ש דבעינן שחבירו יודה לקבלתו ע"ש : (יט) ואפילו אם טעה. עש"ך ס"ק נ"ח ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"א סימן ב' שהשיג על כל דבריו [ועיין ש"ך בח"מ סימן כ"ה ס"ק י"ד וגם] : (כ) אין לשני לאסור. עבה"ט ועיין בתשובת לדב"ז

נקודות הכסף

(שם ט"ז ס"ק י"ח) נ"ל דהיינו שנעשה כו'. לא רק דהיינו שחלה והתפשטה לאפוקי כשניהם בבהמ"ד כמבואר בהרא"ש שממנו מקור דין זה להדיא : (ובכמ"ג רמ"ג רמ"ז ורמ"ז לא כ' דבר ובאשר סימנים דבריו מגומגמים ומעוקמים) :

בית לחם יהודה

(סי' רמ"ב סעיף ל"א בהג"ה) חכם שאסר אין חבירו כו'. בסעיף זה יש מחלוקות גדולות בין הראשונים גם בין האחרוני' וכמה תשובות ובסכ"ג הביא כל הפוסקים ודעתו לפסוק כש"ך דאפילו יש לו קבלה אין רשאי להתיר היינו כשכבר חלה הוראתו אבל אם שניהן בב"מ יכול להתיר : (שם) עד שיחזור וכו'. ודוקא שיכול לברר שטעה בשיקול הדעת כגון דפליגי תרי תנאי או תרי אמוראי ופסק האוסר כחד מינייהו וסוגיין דעלמא כאידך אבל אם אין יכול לברר שטעה בשיקול הדעת אע"פ שהחזיר לראשון מסברתו א"י להתיר ונראה דדוקא בטעה בשיקול הדעת אבל בטעה בדבר משנה לא מבעיא שחבירו רשאי להתי' אלא אפילו הוא עצמו גם להתיר משום גזירה כלא הוא משום מה שהפוסקים אמרו שלא לגזור טועה בדבר משנה מקרי כו"ס. כתב הרמ"ע סינו דין זה חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר אינו נוהג בזמנינו ונ"ל אף שהבכ"ג הביא שחולקין ע"ז אבל בשו"ת זמנינו שהמורי' יודע כבן סורר ומורה ואין להסתכל הדעת אלא כסומא בארובה בודאי אם אוסר רשאי להתיר כי בוודאי לא יתיר אא"כ יש לו ראיה ברור' וכל האוסר הוא עושה רק שאינו בקי בדינים ולכן הוא מתמי' כלא הוא טעם אבל באמת כשם שאסור למורה להכשיר את האיסור כן אסור לאסור את המותר וכתב הש"ך אפי' בעל עובד כוכבים ואפי' במקום שאין הפסד שעל ספוק יש בו צד הקל במקום א' מתחם שנאסר והוי חומרא דאתי לידי קולא ובסכ"ג כתב טעם אחר דלשיטתו דבר המות' אולי אחר זמן יתיר במקום אחר זה הדבר עצמו ולא יזכור שאסר כבר והיכא תהא למור' ע"כ ובפרט בזמן הזה שנוהגין לאסור שהולכין אחר המחמיר די לנו מה שמחמירין האחרונים אבל לאסור מספק באסר שאינו בקי בדיני' מפסיד ממונן של ישראל ומפורש אם על ממונן של ישראל ורשאי להתיר אבל אם חכם הראשון אסר מחמת חומרא או גדר וסייג אינו יכול להתיר ואפילו במעשה אחר. מהרש"ל. ומל"ם אם החכם שאוסר נתן טעם וקבלו טעם שראוי לסתור ס"ס שאדוהו. וחכם שאסר בספק שמתירה זו אלג וכלה רעסו וזקקו ונעלא שהוא בזמן רשאי להתיר. כהר"ם. ולא אמרינן חכם שאסר כו' אלא בהוראה חדשה אבל דבר שאוסר כבר ע"פ חכמי' והנהגו בו הוי' כמה ימים לחכם א' אוסר יכול אח"כ להתיר. פוסקים: (שם) ואפי' אם התיר הראשון כו'. כתב בספר פלגי מים שמעתי

ברכי יוסף

מובהק היינו שהוא ת"ח אבל אינו רבו מובהק שרוב חכמתו מרבו אמר אבל כגון זה דזה שלמדו מקרא לא שנה ולא שמש ולא ידע אלא פרשה וקרוב לטעמא דאורחא כוה לא איירו הפוסקים דחייב לקום מקמי רבו שאינו מובהק דזה שלמד מקרא עמו חכם ובעל הוראה ואין יקום לפני ע"ש ואם גם דזה בעל מקרא לא בשכרו על למוד התינוקו' וכבר ליה יקרים כמ"ש מוהר"ס לקמן סל"ד ומיהו יש לנהוג בו איזה כבוד. והכי הוי סוגיין דעלמא:

עצי לבונה

(שם סעיף ל"א בהג"ה) חכם שאסר וכו'. עש"ך ס"ק נ"ה דאפילו יש לו קבלה א"י להתיר וכשטעה בשיקול הדעת וא"י להתברר שטעה אע"פ שהוא נושא ונותן עם המורה עד שהוא חוזר א"י להתיר כמ"ש ס"ק נ"ח והיינו דר"ל כגון היכי דסוגי' דעלמא לא כהסכמת כאידך לא הוי [illegible]

(כן משמע באשירי פרק קמא דעבודת כוכבים) [עח] וכל זה באותה הוראה עצמה ם אבל (כא) במעשה (לח) אחר פשיטא שיכול להורות מה שנראה אליו (מהרי"ק שורש קע"ב וחדושי רשב"א וע"ס) :

לב סד הרב המובהק שמחל על כבודו בכל הדברים האלו או באחד מהם לכל תלמידיו או לאחד מהם כבודו מחול סה ואף על פי שמחל מצוה על התלמיד להדרו [עט] (ואסור לבזותו) (פסקי מהרא"י סימן קכ"ז) :

לג סו יהי (כב) כבוד תלמידך חביב עליך כשלך :

לד סז אבידת אביו סא ואבידת רבו סב [פ] (המובהק) (כ"י וטור ופוסקים מסס"ס) אבידת רבו (לט) קודמת סח ואם *)היה אביו סג [פא] שקול כנגד רבו אבידת אביו קודמת היה אביו ורבו נושאים משאוי מניח של רבו ואח"כ מניח של אביו היה אביו ורבו עומדים בבית השבי פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו ואם היה אביו תלמיד חכם סד פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו :

הגה סה וכן (מ) (כג) מפרק משאו קודם לרבו ואע"פ שאינו שקול בחכמה כרבו (יט) אבל אין מחזיר אבידת אביו קודם עד שיהא שקול כנגד רבו (טור בשם הרא"ש והגה"מ וב"י הוכיח כן ע"ש) י"א הא דרבו קודם לאביו היינו שלומד עמו בחנם סו אבל אם אביו (מא) שוכר לו רבי ומלמדו אביו קודם לכל דבר (ספר החסידים) וכן נראה לי עיקר :

לה סז סט אבידתו קודמת לשל אביו ושל רבו :

לו [פב] י האומר לחבירו איני מקבל ממך אם היית (מב) כמשה מלקין אותו (כ) משום בזיון (°) :

הגה [פג] ותלמיד חכם שאמר דבר הלכה [פד] בדבר השייך לדידיה (תוס' בשם ר"ת ונ"י) אם אמרה קודם מעשה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו (ס"ס פ' הערל ריש דף ע"ז ותוס' ונ"י שם ד"מ ס"ס רמ"ה) [פה] ודוקא שאמר כך קבלתי אבל אם אומר דבר מסברא ומראה פנים לדבריו והוא נראה שומעין לו (נ"י בשם הריטב"א) (כא) אבל אין שומעין (מג) לדידיה דלמא מדמי דברים להדדי שאינן דומים סח אבל אם הוא (מד) פשוט שומעין לו (רבי' ירוחם סוף נתיב ב' ובשם הרא"ש):

שפתי כהן

כו'. ד"מ מהרא"ש שכתב שם כן בשם הירושלמי אבל לא שת לבו דהתוס' שם והסמ"ג עשין ק"א והגמ"יי ספ"א מהל' ממרים חולקים דדוקא להתיר מה שכבר אסר אינו יכול אבל יכול לאסור מה שהתיר אף שכבר חלה הוראתו ופירשו כן הירושלמי וכ"כ מהרש"ל פא"ש סימן י"א בשם מהר"מ ופסק שם וכן נראה מהרא"ד והרשב"א והר"ן דלעיל שכתבו דלא משום כבודו של חכם נגעו בה אלא משום דהוי חתיכה דאיסורא משמע דיכול לאסור מה שהתיר חבירו וכן בריב"ש סימן סע"ע : ם אבל במעשה אחר כו'. ואם החכם הראשון אסר מחמת חומר או גדר וסייג אינו יכול להתיר אפילו במעשה אחר כ"כ מהרש"ל שם לדעת המרדכי : סא ואבדת רבו. לפניו להשיב ואינו יכול להשיב כי אם אחד מהן ועי' בח"מ ר"ס רס"ד: סב המובהק. אבל אינו מובהק אביו קודם אפילו אינו חכם כלל. בית יוסף ופשוט הוא: סג שקול כו'. אבל אם אינו שקול כנגד רבו אף על פי שהוא ג"כ חכם אבדת רבו קודמת : סד פודה את אביו כו'. ע"ל סימן רנ"א סוף סעיף ט' וסימן רנ"ב סעיף ט' : סה וכן מפרק כו'. ובבית יוסף מסתפק במפרק אפילו כשהוא שקול נגד רבו כיון דאין שם סכנת גוף ולא הפסד ממון ומשמע דאם אינו שקול פשיטא ליה דרבו קודם ובאמת שבאשר"י לא מכרעת מידי: סו אבל אם אביו שוכר לו רבי כו'. לשון ספר חסידים ס"ס תקפ"ה אבידת רבו קודם לאבידת אביו דזהו כשאין אביו מכיר לבנו רב אבל כשאביו מכיר לבנו רב והרב לא היה מלמדו בחנם אז אבדת אביו קודמת ואם הרב לא היה רוצה ללמדו אלא בשכירות ויהודי או יהודים נותנים לו השכירות ללמדו אז אבידת בעל הנותן קודם ע"כ : סז אבדתו כו'. ובח"מ ר"ס רס"ד כתב אף על פי כן יש לו לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק ולומר שלי קודם אם לא בהפסד מוכח כו' ע"ש : סח אבל אם הוא פשוט. בש"ס או בפוסק אחד שם :

טורי זהב

סימן כ"ס: (יט) אבל אין מחזיר אבידת אביו כו'. הטעם דבפדיון ופירוק מצה דיש צער הגוף מועיל לאביו כשהוא חכם אע"פ שאינו שקול כרבו אבל לענין אבידתו שהוא ממון אין מועיל להקדימו עד שיהיה שקול כרבו : (כ) משום בזיון. כתב בית יוסף וז"ל דמשום הכי אמרו בגמ' אלו אמרה יהושע בן נון לא לייתיבא ליה ולא אמרו אלו אמרה משה עכ"ל נראה שמפרש הבזיון הוא למשה רבינו ע"ה שהוא אומר אלו היה אדם אחר כמותו והוא בלתי אפשר שהרי כתיב לא קם כמשה. ובספר רש"ל על פרק החובל סי' כ"ג מביא וז"ל וכתוב בתשובות אדם שמתקוטט עם חבירו ואמר איני מקבל ממך אפילו היית כמשה רבינו ע"ה מלקין אותו משום בזיון עכ"ל. ואדרבה הוא בעיני כי הרגל הלשון הוא וגם אינו בזיון כ"כ למשה רבינו ע"ה ועוד בהסתמא לא כוון לגנאי רק שהפריז על מדותיו שאינו רוצה לקבל ממנו מחילה או פיוס ולכן מאידום לא ילפינן מ"ה לאוי להחמיר עליו בתענית שני וחמישי ושני שיזהיר בלשונו עכ"ל ולפי דבריו אם אומר כמו יהושע גם כן מלקין אותו דמאי שנא אבל יותר נראה כמ"ש בשם בית יוסף שהרי מביא ראיה מגמ' וכן ביבמות (דף מ"ח) אלו ליהוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברתא : (כא) אבל אין שומעין לדידיה. לכאורה אין פירוש לדברים אלו ובלבוש כתב וז"ל והוא דבר נכון שומעין לו לגבי אחרים ואין שומעין לו לגביה דידיה דחיישינן שמא מטעה אותנו ומדמה דברים שאינם דומים להדדי ואין אדם רואה חובה לעצמו אבל אם הוא דבר פשוט שומעין אפי' לגביה דידיה עכ"ל ואין זה נכון שהרי ברישא מיירי גם כן מדידיה דאלו לגבי אחר נאמן בכל גווני לומר שקבל כן הדין שהרי אינו נוגע בדבר וכ"כ להדיא נימוקי יוסף פרק הערל ונראה לע"ד לפרש דברי רמ"א כיון דהכי קאמר דמה שמהני אם אמר דבר מסברא היינו בלי סמיכה כלל עליו אלא שנראה מעצמו לומר כן ע"כ אמר אבל אין שומעין לדידיה כלומר לסמוך על סברת אותו החכם בזה שהוא מדמה מילתא למילתא דשמא טועה בזה הדמיון אלא אם כן הדמיון הוא פשוט בעיני כל אז סמכינן על הדמיון ולא על המורה ואין להקשות אם כן פשיטא שסומכין על זה יש לומר דקא משמע לן דאין חוששין שמא הוא מראה פנים בדבר ובאמת אינו כן ובגמרא איתא בפרק הערל דאם אומר שמועה בשם חכם והוא חי עדיין אפילו בשעת מעשה שומעין לו דאיתא שם הא שמואל חי ובית דינו קיים ופירש נימוקי יוסף דכשאינו חי אמרינן דטועה לומר בשבילו כן והוכר שכן הוא אומר אבל כשהוא חי דייק שפיר ותימה על רמ"א שלא הביא זה :

באר הגולה

סד לשון הרמב"ם שם בפ"ה והרב יוסף והדדל אמר רבה שהס דליה היא וכו' עירובין דף ל"ג ע"א ע"כ: סה מעובדא דרבא דהוה מסקי כי הגולא דבריה וכו' שם: סו משנה י"ב פ"ד דלכות: סז משנה בב"מ דף ל"ג ע"א: סח שם במשנה וכ"כ הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות גזילה ואבידה וכן טור וכס"ה מהלכו' ת"ת סעו' סופר: סט שם במשנה: ע בסוף ספר אורחות חיים (ס פירוש בזיון לכבוד משה רבינו ע"ה : עא ממימרא דרבי אבהו וכפי' התוס' יבמו' ריש ד' מ"ז צ"ה:

כנסת הגדולה

(סימן רל"ב בש"ע סעיף ל"ד) *)ואם היה אביו שקול כנגד רבו כו'. נ"ב כ' הטור בשם הרמב"ם וכן אם הי' אביו חכם אע"פ שאינו שקול כנגד רבו משיב אבידתו ואחר כך אבידת רבו וכב"י דבריו תמוהי' שהרי הרמב"ם כתב בפי"ב מהלכות גזילה ואבידה פעם באבידת רבו עם אבידת אביו אם היה אביו שקול כנגד רבו של אביו קודם ואם לאו של רבו קודמת וגם במתני' בהדיא קתני ואם היה אביו שקול כנגד רבו

בית לחם יהודה

משם מורי הגאון מהרש"ק שהי' אומ' רבי' מן החכמי' והגדולי' שהי' שכיחים פסקים ע"פ כח ספריהם והפלפול ולא כן היה המדה כי הפסקים צריך להיות נעשים על פי טעם והיושר והסיקם לדמות מלתא למלתא בדברים ישרים ופשוטים ולא בדיוקים ופלפולים בהלכות עקלקלות: (שם סל"ב) שמחל על כבודו. ואפילו בדבור בעלמא כבודו מחול ודווקא שמחל בפירוש אבל שתיקה לאו כמחילה דמיא. משפטי שמואל: (שם סעי' ל"ו בהג"ה) אבל אין שומעין לדידיה. והיכא דאיכא אחרים דקאי כוותיה מהימן והיכא שאמר שמוע' מפי חכם אם אותו חכם קיים מהימן שכ"ג. כל מקום

עצי לבונה

אבל סיכי דסוגיא דעלמא הוי כאידך אף דמ"מ אין חבירו יכול להתיר מחמת זה אבל אם נשא ונתן עם המורה עד שיחזור בו מהני חזרה שלו להתיר ואם התיר הראשון יכול חבירו לאסור אף שכבר חלה הוראתו [illegible]

גליון מהרש"א

(ש"ע סע"ב) הרב המובהק שמחל על כבודו. יראה דכל ת"ח יכול למחול רק על כבודו אבל לא להרשות לזלזל בעצמו [illegible] עיין ש"ך לקמן סי' רנ"א ס"ק י"ז:

חידושי רע"ק

חזר מזה והעלה דאין מחזירין הדין זולת במומחה וקיבל עליו ע"י גדול ממנו : (שם ס"ק נ"ט) אבל לא שת לבו. ע' תודת שלמים ח"ב נקרא לחמי תודה. תשו' מו"ה ישעיה באסאן זצ"ל (סימן ג' דמ"ג) שהעלה בכוונה דבתחילה כתב חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר חיינו דאין בכחו להתיר ואף דיעבד לא מהני דכבר נעשה חתיכה דאיסורא אבל כאן ואפילו התיר וכו' אין לשני לאסור ולא בתב אין רשאי אלא דאין מהראוי לעשות כן מפני כבודו של הראשון: (סעיף ל"ד) אבידת אביו. ואם אביו משכיר לו מלמד אביו קודם וכן אם אחר נותן השכירות לרבו אבידת הנותן קודם כ"כ בספר חסידים (סי' תקפ"ה) וכ' בס' באר שבע דסברא נכונה היא אלא שלא חילקו הפוסקים שכנה"ג :

ביאור הגר"א

א' וע"כ צ"ל שם להיפך דשל היתר יצאו תחלה ותי' דוקא בחלה הוראתו משא"כ באסר דהטעם משום דשויא חתיכא דאיסורא אבל תוס' שם בע"ז כתבו דרשאי לאסור ופי' הירושלמי להיפך וכ"ד ש"פ וכן איתא להדיא בגמ' סוף ברכות : [עח] וכ"ז באותה כו'. כמ"ש בספ"ג דעירובין בדודו של ר"נ כו' ובכמה מקומות : [עט] ואסור לבזותו. במכ"ש : [פ] המובהק. גמ' שם ולענין אבידה כו' : [פא] שקול. כ"ה גירסת הרי"ף וכ"ה בירושלמי וכתב הרא"ש מדנרים ברישא לבד שקול ש"מ דוקא ברישא לבד בעינן שקול וז"ש בהג"ה וכן מפרק כו' ואצ"ל בסיפא לענין פדיון שמפורש במתני' ואם היה אביו ת"ח : [פב] האומר לחבירו איני כו'. שלכן אמרו בכ"מ אילו אמרה יהושע ב"נ כו' ול"ק מרע"ה : [פג] ות"ח כו'. יבמות ע"ז א' וש"ם : [פד] בדבר השייך לדידיה. תוס' שם ד"ה אם כו' : [פה] ודוקא כו'. ערש"י שם ד"ה דהא כו' ולא משקר וכתב נ"י שבתוס' חקשו ע"ז וכי ח"ו יחשדו לת"ח שישקר אלא שיאמר בדדמי שסבור שכן קיבל מרבו אבל בשרבו קיים דייק ולא אמר בדדמי ח"ש אבל אין שומעין כו' :

פתחי תשובה

המדשום סימן סס"ב שחולק ג"כ על זה אלא אם טעה בשיקול הדעת והתיר מחזירין הוראתו והוסרים אפילו בעל כרחו דאין חכמה ואין עצה נגד ה' (וכן עשה מעשה בעצמו בסימן סג"ג שם) ואפילו שמתיר בעצמו אינו רשאי לנהוג קולא בדבר כיון דלדעת הרוב טעה בשיקול הדעת ע"ש : (כא) במעשה אחר. עיין בשו"ת שיבת ציון סי' כ"ה שכתב דזה דוקא אם השאל החכם השני עליו או רשאי לפסוק מה שנראה אליו במעשה אחר וכעין עובדא דמהרי"ק שם אבל להיות קופץ מאליו להתיר מה שאסר חכם אחר לא שמענו ע"ש : (כב) כבוד תלמידך. עיין בתשובת חות יאיר סימן קכ"ב בענין מה שמצינו לפעמים כמה קנטורים וזלזולים כמו ביבמות דף ע' דא"ל רבי ללוי כמדומה לי שאין מוח בקדקדו וכן כד נייס ושכיב אמר להא מלתא והנהו רבים ע"ש מ"ש בזה : (כג) מפרק משאו . עיין בזה בתשובת הרדב"ז ח"ב סימן תשכ"ה בהנהגת הוראות או"ה אות כ' וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים כו' עיין בשאלות יעב"ץ ח"א סימן קנ"ו שחקר כמה שפוסקי הלכות סומכים לילך אחר רוב דעות הפוסקים כמבואר לרוב בספריהם והלא הכתוב בספר הוי קבוע וא"א לבטלו ברוב וכן אין לבטל דעת היחיד ברוב מנין והרי אמרו דבר שבמנין אפילו כאלף לא בטיל ונראה ליה דהכא לאו מסורת ביטול אתיק עלה. ע"ש שהאריך בזה ועיין בתשובת אחיו רב מעולם סי' ס' [עוד שם אות ז' אם אין הרבים מסכימים כו' עיין בתשובת ש"א סימן פ"ח שחולק עליו והסכים לדעת רמ"א בח"מ סימן כ"ה ס"ב דנקראו רבים לכל דבר ע"ש והביאו ג"כ בס"ס לעיל סימן קפ"ח ססק"ד ומשמע שמסכים עמו ע"ש] :

באר היטב

לעיל דלא משום כבודו של חכם נגעו בה אלא משום דהוי חתיכה דאיסורא משמע דיכול לאסור מה שהתיר חבירו אף שכבר חלה הוראתו ובס"ז מחלק בענין זה דאם כבר נעשה איזה מעשה מחמת הוראת הראשון כגון שאכלו קצת ממנו או נתערב בין דבר היתר אז אין השני יכול לאסור משא"כ בקבלו ההוראה לחוד יכול השני לחלוק ולהחמיר (ובנה"כ כתב עליו דלא לק-דבהדיא איתא בהרא"ש שממנו מקור דין זה דחלה הוראתו היינו שנתפשטה הוראה זו לאפוקי כשנכנסים בבית המדרש) : (לח) אחר. ואם החכם הראשון אוסר מחמת חומר או גדר וסייג אינו יכול להתיר אפילו במעשה אחר כ"כ מהרש"ל : (לט) קודמת. היינו כשניהם לפניו להשיב ואינו יכול להשיב כי אם א' מהן ועי' בח"מ ר"ס רס"ד : (מ) מפרק. ובב"י מסתפק במפרק אפילו כשהוא שקול נגד רבו כיון שאין שם סכנת גוף ולא הפסד ממון ומשמע דאם אינו שקול פשיטא ליה דרבו קודם ובאמת שבהרא"ש לא מכרעת מידי עכ"ל הש"ך : (מא) שוכר. ואם הרב לא היה רוצה ללמדו אלא בשכירות ויהודי או יהודים נותנים לו השכירות ללמדו אז אבדת בעל הנותן קודם עכ"ל ספר חסידים וע"ל סי' רנ"א ורנ"ב ס"ט : (מב) כמשה. כתב הט"ז אבל אם אמר כיהושע אין מלקין אותו דמלינו בש"ס יבמות אלו ליהוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברתא עכ"ל : (מג) לדידיה. כתב הט"ז לכאורה אין פירוש לדברים אלו דהא ברישא מיירי ג"כ מדידיה ונראה לפרש דה"ק דמה שמהני אם אמר דבר מסברא היינו בלי סמיכה כלל עליו אלא שנראה מעצמו לומר כן ע"כ אמר אבל אין שומעין לדידיה כלומר לסמוך על סברת אותו החכם בזה שמדמה מילתא למילתא דשמא טועה בזה אא"כ הדמיון הוא פשוט בעיני כל אז סמכינן על הדמיון ולא על המורה וא"ל א"כ מאי קמ"ל די"ל דאיצטריך לומר דאין חוששין שמא הוא מראה פנים בדבר ובאמת אינו כן עכ"ל : (מד) פשוט. פי' בש"ס או בפוסק אחד ובש"ס איתא דאם אמר שמועה בשם חכם והוא חי עדיין אפי' בשעת מעשה שומעין לו ופי' נ"י דכשאינו חי אמרינן דטועה והוכר שכן הוא אומר אבל כשהוא חי דייק שפיר ותימה על רמ"א שלא הביא דין זה . ט"ז :

כתב הרב בח"מ סימן כ"ה כל היכא דאיכא ספיקא בהוראת איסור והיתר והוא דבר דאורייתא ילך לחומרא ואי דבר דרבנן ילך אחר המיקל ודוקא אם הב' החולקים הם שוים אבל אין סומכין על דברי קטן נגד גדול ממנו בחכמה ומנין אפילו בשעת הדחק אא"כ היה בו ג"כ הפסד מרובה וכן אם היה יחיד נגד רבים הולכים אחרי רבים בכ"מ עכ"ל וכתב כך על פי תשובת הרשב"א סימן רנ"ג שהביא בד"מ והב"ח תמה עליו על מ"ש אפילו בשעת הדחק אלא אם כן היה גם כן הפסד מרובה כו' ולא ידענא מאי קשיא ליה דהרי מפורש ברשב"א שם דדוקא בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה שרי ועוד דהא הב"ח גופיה אסיק דנקטינן כהרשב"א ודלא כהתו' דמתירין אפי' בשאר שעת הדחק דליכא הפסד מרובה עכ"ל א"כ ודאי דברי הרב פשוטים ור"ל דאין סומכין עליו אפילו בשעת הדחק היכא דליכא הפסד מרובה אלא אם כן היה ג"כ הפסד מרובה וכשיש הפסד מרובה שרי דהיינו שעת הדחק:

עוד האריך הב"ח בכמה דקדוקים להוכיח שהרשב"א לא התיר בשעת הדחק שיש בו הפסד מרובה אלא ביחיד נגד רבים אבל לא בקטן נגד גדול ממנו בחכמה ובמנין ודלא כהרב והוציא דברי הרשב"א שם מפשטן וכל מעיין בצדק ישפוט שדברי הרב ברורין ואין צורך להאריך בדברים פשוטים:

גם מה שכתב משום דביחיד נגד רבים אשכחן בדוכתי טובי דפסק הש"ס כדברי יחיד נגד רבים אבל בקטן נגד גדול לא אשכחן כו' ליתא דהא אשכחן נמי בדוכתי טובי דפסק הש"ס הלכתא כקטן נגד גדול כריש לקיש בהנהו תלת נגד ר' יוחנן כדאיתא בפרק החולץ (דף ל"ו) ובאשר"י פ"ק דב"ק חשיב נמי טובי דקי"ל הלכתא כר"ל נגד ר' יוחנן ע"ש וקי"ל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן אע"ג דרב גדול היה מרבי יוחנן כדאיתא באלו טריפות (דף נ"ד ע"א) דא"ר יוחנן עליו כל אותן שנים ששימש את ר' בישיבה אני שמשתיו בעמידה ומאן גבר הוא גבר בכולה ובפ' ג"ה (דף צ"ה ע"ב) כולי שני דרב כתב ליה ר' יוחנן לקדם רבינו שבבבל כי נח נפשיה הוה כתב לשמואל לקדם חבירנו שבבבל אמר לא ידע ליה מידי דרבים אנא כתב שדר ליה עיבורא דשתין שנין ותליסר גמלי דספק טריפתא ובפ"ק דכתובות (דף ח' ע"א) אמרי רב תנא ופליג אתנא דברייתא ור' יוחנן לאו תנא הוא שיחלוק אתנא כמ"ש התוס' שם וכ"כ מהרי"ק שורש ק"ע דרבי יוחנן דהוי פליג יקרא לרב משום שהיה גדול ממנו. רב חסדא הוא תלמיד חבר דרב הונא כדאיתא בעירובין פרק הדר ובס"פ אלו מציאות וכן הוכיח מהרי"ק שם בארוכה שרב הונא היה גדול מרב חסדא כל ימיו ואפילו הכי כתבו התוס' פרק מי שמת (דף ע"ב) והרא"ש שם בשם ר"ח וא"ז דהלכה כרב חסדא דאף על גב דהיה תלמידו אזלינן לחומרא וכ"כ שאר פוסקים שם וכה"ג אשכחן טובי בש"ס ופוסקים הלכתא כקטן נגד גדול עצמו מספר:

ועוד תימה על דבריו כיון דביחיד נגד רבים סומכים בהפסד מרובה אע"ג דהלכה כרבים דאורייתא הוא וכדאיתא בפרק הזהב גבי יצאת בת קול הלכה כר' אליעזר בכל מקום ולא אשגחו ביה שכבר כתבת בתורה אחרי רבים להטות וכן הוא בדוכתי טובי וכל הש"ס ופוסקים מלאים מזה כ"ש בקטן נגד גדול והיאך יעלה על הדעת דגדול נגד קטן שלא הוזכר בתורה ולא במקומות ידועים בש"ס ופוסקים יהא עדיף מרבים נגד יחיד. ועוד דהא הרמב"ם וסמ"ג ושאר פוסקים שאביא לקמן ס"ל דאין חילוק בין קטן נגד גדול ועפ"כ הם מודים ביחיד נגד רבים הלכה כרבים א"כ ע"כ זכות הרבים עדיף:

ועוד תימה על דבריו דע"כ האי גדול ממנו בחכמה ובמנין פירושו חכמה או מנין כמ"ש בהג"ה רפ"ק דעבודת כוכבים מא"ז וז"ל אם זה גדול בחכמה וזה גדול במנין הולכין אחר גדול במנין פי' תלמידים הרבה אי נמי שרוב התלמידים אומרים כמותו עכ"ל ומביאו ד"מ והסמ"ע סימן כ"ה ס"ק י"ז ונ"ל שיצא לו כן ממאי דאמרינן בש"ס פ"ק דיבמות (דף י"ד ע"א) לא עשו ב"ש כדבריהם דב"ה רובא אף על גב דב"ש מחדדי טפי ואפילו מ"ד עשו כדבריהם מודה דלאחר בת קול לא עשו ע"ש אם כן כשסומכין על יחיד נגד רבים בהפסד מרובה כ"ש דסומכין על קטן נגד גדול ממנו בחכמה או במנין וזה ברור:

ואע"ג דהראב"ד כתב בריש עדיות הא דתנן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין דמנין היינו שנים יש לומר דדוקא בב"ד תלוי בשנים לבטל דברי ב"ד חבירו אבל לא בב' חכמים ועוד שהרי הרמב"ם רפ"ב מהל' ממרים והסמ"ג עשין קי"א מפרשים מנין היינו מנין חכמי הדור:

ואולי גם הב"ח לא כתב כן אלא כנגד גדול ממנו בחכמה וגם במנין או אפשר שחשב מנין היינו שנים ומ"מ נראה דאפילו גדול בשנים דינא הכי ומהני טעמי דלעיל ועוד דודאי רבים עדיף וכמו שהוכחתי:

אבל הדבר ברור כדפי' וא"כ דברי הרב ברורים ולא ידעתי לסוף דעת הב"ח שהשיג עליו ע"ש:

עוד נראה מבואר מדברי הב"ח דהא דמתיר הרשב"א בהפסד מרובה ביחיד נגד רבים היינו אפי' באיסורא דאורייתא וכתב וה"ה בש"ס הערל (דף פ"א) גבי אתיכא חטאת כו' ותימה והרי הא דיחיד ורבים הלכה כרבים דאורייתא הוא וכמ"ש לעיל והיאך אפשר לעקור דבר תורה בהפסד מרובה והלא כך הוא גזרת המקום לילך אחר הרבים ומה בכך שהוא הפסד מרובה ועוד שהרי הורגין נפשות ומחרימין ומפקירין ומאבדין ביד ע"פ הרוב ועיר הנדחת נדונין ע"פ הרוב והרי אין לך הפסד מרובה גדול מזה ועכ"פ דהיאך אפשר דהרשב"א בא לומר דאפילו באיסור דאורייתא דינא הכי והלא ממקום שלמד כן מהך דפ"ק דנדה (דף ט') דאמר ר' כדאי הוא רבי אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק אינו אלא דרבנן דגזירות מעת לעת אינו אלא דרבנן והכי אמרינן בערובין (דף מ"ו ע"א) אמר ליה רב פפא לרבא ובדרבנן לא שני לך בין יחיד ורבים כו' עד אלא רבים פליג עליה אמר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק לכך נראה דה"ק הרשב"א הלכה פסוקה היא שאין סומכים על הקטן נגד הגדול ולא ביחיד נגד רבים אא"כ שיש הפסד מרובה משכחת לה דסומכין עליהן וכמ"ש פ"ק דנדה כו' והיינו הך דנדה דהוא איסור דרבנן וטעמא דהם אמרו והם אמרו לסמוך על היחיד בהפסד מרובה וכה"ג אשכחן טובי דלא העמידו דבריהם במקום ממון וכמו שכתבתי ג"כ בסימן קי"ט ס"ק כ"ז כ"ש במקום שיש מי שמתיר והיא דפרק הערל אין ראיה כלל (אף לפירוש רש"י וכ"ש לפי' התו' שם שפי' בע"א) דהתם לא אמרינן דבהפסד מרובה סמכינן אקטן או איחיד אלא דרבנן סבירא להו התם מין במינו בטיל ובהפסד מועט לא חששו ובהפסד מרובה אוקמוה אדינו עיין שם מבואר כך להדיא ועוד דהתם אף על פי שעיקר הדבר הוא איסור דאורייתא מכל מקום הוא מדרבנן דמדאורייתא חד בתרי בטיל כדאיתא בסי' ק"י וכן נראה מדברי הרב דמדמסדר האי אא"כ יש בו גם כן הפסד מרובה אסיפא מכלל דברישא באיסור דאורייתא אין סומכין אקטן כלל וכ"ש איחיד נגד רבים:

מיהו כל זה לדעת הרב וב"ח שנמשכו לדעת הרשב"א אבל לא שמו לבם לעיין בפוסקים אחרים שהרמב"ם ספ"א מהל' ממרים כתב בהדיא ב' ת"ח או ב' בתי דינים כו' בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל ולא חילק בין קטן לגדול משמע דסבירא ליה דר"י בן קרחה אריפא נמי פליג וכמו שכתב הכסף משנה שם אי נמי מספקא ליה להרמב"ם אי פליג נמי אריפא ופסק בספיקא בשל תורה לחומרא ובשל סופרים לקולא ואם כן אין חילוק בין קטן לגדול וכן דעת הסמ"ג עשין קי"א וכ"ד הגמי"י שם:

מיהו נראה דדוקא בשאין הגדול רבו אבל אם הוא רבו גם להרמב"ם וסייעתו אין סומכין על הקטן דהלכה פסוקה היא בכמה מקומות בש"ס שאין הלכה כתלמיד במקום הרב וחזר הדין הזה להיות כדין קטן אצל גדול לדעת הרשב"א:

ואין להקשות לדעת הרמב"ם וסייעתו דהא ודאי הולכין אחר רבים וא"כ אמאי אין הולכין כאן אחר הגדול במנין שהוא תלמידים הרבה וכמש"ל בשם הג"ה יש לומר דסבירא ליה כפירוש הראשון שבהג"א שיש תלמידים הרבה ופירושו שיש לו תלמידים הרבה ואפי' אינם אומרים דעתם מכל מקום הוא גדול בתלמידים ומכל מקום סבירא ליה להרמב"ם וסמ"ג נמי האי דינא שבהג"א שרוב התלמידים אומרים כמותו ולא הוצרכו לכתבו כאן דודאי פשוט הוא דהולכין אחר רבים בכל מקום אלא דהס"א דהתלמיד אין מכריע וכבר כתב הרמב"ם פי"א מהל' סנהדרין דלענין טומאה וטהרה ואיסור והיתר הרב ותלמידו מונין אותם בשנים וכ"כ הסמ"ג עשין צ"ח והוא מהש"ס פ' אחד דיני ממונות דף ל"ו ונתבאר בח"מ ס"ס י"ח:

ודאי דאין להקל באיסור דאורייתא נגד דעת הרמב"ם וסמ"ג והגמי"י דלעיל ובדרבנן היה נראה לכאורה גם כן כהרמב"ם וסייעתו דבשל סופרים הלך אחר המיקל אך כיון דהב"ח מחמיר וגם הרב כתב דאין סומכין על הקטן נגד הגדול קשה להקל ועוד שמצאתי בר"י סוף נתיב ב' ובריב"ש סימן שע"ט ובתשו' מהר"מ אלשקר סימן כ"ד שסוברים כהרשב"א וכ"נ דעת הג"א מא"ז ספ"ק דעובד כוכבים שכתבתי לעיל ועוד שהרי יש כמה ספיקות דרבנן להחמיר כמו שכתבתי בדיני ס"ס דין י"ש וגם במרדכי פרק החולץ כתב תשובת רבינו ברוך דאשכחן דפליגי בספק דרבנן ופסקינן להחמיר ועוד דיש כמה דברים שהם דרבנן ונוהגים באיסור דאורייתא ומי יפריש ביניהם:

ומתוך מ"ש נתבאר דמ"ש הב"ח וז"ל יש מקום עיון בשלחן ערוך במקומות שלא הכריע הרב ב"י לפסוק כדעת א' מהפוסקים ולפעמים כותב בתחלה בסתם לאיסור ואחר כך אומר יש מי שמתיר או ויש חולקים ולפעמים כותב בספק כו' עד שהוכתב בהגהת שלחן ערוך דעת מי שחולק על מה שפסק בש"ע בדוכתא שלא נתפשטה הלכה כדברי הא' ויש לו דין זה דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עד כאן לשונו ל"ע דמ"ש ביחיד נגד רבים סומכין על היחיד בהפסד מרובה כבר נתבאר דז"א אלא באיסורא דרבנן ולא באיסורא דאורייתא:

וב"ת א"כ למה כתב המחבר או שאר פוסקים בכמה מקומות אפילו באיסור דאורייתא דעת היחיד החולק יש לומר דהא תנן בריש עדיות למה מזכירין דברי היחיד בין המרובים שאם יאמר אדם כך אני מקובל אומרים כדברי פלוני שמעת ועוד תנן התם שאם יראה ב"ד דברי היחיד ויסמוך עליו כו' ופי' הראב"ד לומר שאם יראה לב"ד האחרון שהלכה כדברי היחיד הראשון ויסמוך עליו כלומר ויקבע הלכה כמותו כמו שמצינו באמוראים שקבעו הלכה כיחידים

אבידת אביו קודם ע"כ נראה כהגהות מיימוני שכתב מה שכתב בהלכות גזילה ואבידה הוא עיקר שהוא מסכים להלכה ומ"ש בהל' ת"ת כמו שהעתיק רבינו בעל הטורי' בשמו טעות סופר הוא ע"כ לשון הטור וב"י. נ"ב יש מי שהיה סבור לומר בהל' גזילה יש ט"ס ומה שאומר בהלכו' ת"ת הוא העיק' והר"ש מטראני ת"ח סי' ס"ג הכריח כדברי הגהות דבהל' ת"ת ט"ס וכ"כ מהרדב"ז ח"ב סי' ר"ב. אמר המאסף קצת קשה לי כפי דברי הגהות דבהל' ת"ת נפל ט"ס איך לא השגית הרב בעל הטורים בטעות זה שכתב כתב הרמב"ם וכו' ולא הקשה עליו שהם הפך דברי הגמרא והפך דבריו בהלכות גזילה ולכן נ"ל דלא נפל ט"ס בהל' ת"ת ומידי אביל הדופי' הרמב"ם ז"ל יצאו דברים הללו מ"ש בהל' ת"ת וא"ת משנתנו הפך דבריו לא קשיא מידי דבמשנה יש נוסחאות חלוקות יש גורסים ואם היה אביו שקול כרבו והיא גירסת הרי"ף והרא"ש ורוב הפוסקים ויש גורסים דאם היה אביו חכם והיא הגירסא הנמצאת אצלנו בדפוס ווינילייא ולפי גירסא זו אע"פ שאביו אינו שקול כנגד רבו אביו קודם והרמב"ם בהל' ת"ת כתב הדין כפי זאת הגירסא או משום שלא נתגלה גירסא אחרת או משום שנראתה לו גירסא זאת עיקר וכשהגיע להלכות גזילה ואבידה נתגלה לו גירסת רבנו הרי"ף וכ"כ הרדב"ז בח"ב סי' ר"ב ועיין

בית לחם יהודה

שדברי ראשונים כתובים על הספר והם מפורסמי' והפוסקי' האחרוני' חולקין עליה' הולכי' אחר האחרונים אבל אם נמצא לפעמי' תשובת הגאון ולא עלה זכרונו על הספר ונמצא אחרוני' חולקין עליו אין צריך לפסוק כהאחרונים שאפשר שלא ידעו דברי הגאון ואי הוי שמיע הוי הדרא בהו ויש חולקין שאין שומעין לאחרונים נגד גדולי ראשונים ויש להחמיר מ"מ אם האחרון מביא דברי ראשון וחולק עליו אם הוא מפורסם בכך שראוי לחלוק יכול לסמוך עליו ומ"מ אין לחלוק על הגאונים הקדמונים ומקודם הרי"ף כבר פסקו דורות הגאונים. ועי' בע"ג שלי בח"מ סי' כ"ה ס"ק י"ז מענין זה הכל מפורש:

גליון מהרש"א

בפלפול בהנהגת הוראת איסור והיתר וכן אם היה יחיד נגד רבים הולכים אחר רבים בכ"מ בהגהת אשיר"י פ' זה בורר סימן ל"ז דייק מהש"ס שם דכל דאתמר הלכתא כדברי היחיד ולא איתמר בפירוש אין הלכתא כדברי המרובים אי עבר ועשה כדברי המרובים לא מהדרינן שכרא והראב"ן חולק על זה. כתב רדב"ז סוף סימן נ"ח ואין דרכי להתיר לפני ע"ה דבר שנראה אסור בהבטה ראשונה. להחמיר על עצמו משום ספק ולהתיר לבני ביתו לא נכון ת' יד אליהו סי' נ"ה ויש לו להחמיר ע"ע רבים אף אם בביתו אינו מחמיר עיין גליון ריש הלכות טריפות ועיין בב"י א"ח סימן תצ"ח:

יד אברהם

(שם בש"ך) בהנהגת הוראות איסור והיתר. מה שחלק על הג"ה שהביא בשם מהרי"ק שורש ע"א דאפי' אין הרבים מסכימים מטעם אחד מקרו רבים וכתב שאין הפי' כן במהרי"ק שם. נעלם ממנו מ"ש מהרי"ק עצמו בשורש נ"ב ושם פי' כן בפירוש בשם קבלת רבותי. והביא ראיה לזה מחולין (דף ל"ו) ובס' תפארת למשה כ' הראי' מדנפשי' וגם הוא לא זכר שכ"כ מהרי"ק. ושוב מצאתי שהשיג על הש"ך בשו"ת שער אפרים. ומ"מ הראי' מחולין י"ל דהתם איירי בהכשר דלגעת של תרומ' ותרומת ירק דרבנן ומצאתי שכ"כ בשו"ת נ"ב מ"ת חלק ח"מ ואם כן בדאורייתא אפשר דא"מ וכדע' הש"ך. אמנם יש סמיכה לדבר

כיחידים הראשונים בכמה מקומות ואף על פי שהמרובים חולקים עליהם ואם לא שמלאו דברי היחיד הראשון לא היו האחרונים יכולים לדחות דברי הראשונים כו' עד כאן לשונו וה"נ אלו היו כותבים המחבר והפוסקים דעת רבים בסתם הייתי אומר שהוא תורת משה או מוסכם במשנה וש"ס ולא היה שום אחרון רשאי לחלוק אפילו בראיות לכך כותב דברי היחיד שאם יביא שום אחרון ראיות ברורות לדבריו יחנו עדיהן ויצדקו אי נמי משום שמצינו בכמה הלכות ומקומות מחולקים בדינים ונהרא נהרא ופשטיה לכך כתבו דברי יחיד כי אולי יש מקום או מדינה שמורים כן שיש להם על מה שיסמכו וכ"כ בתשו' מנחם עזריה ר"ס ל"ז וז"ל דע כי המחבר ההוא רבן של בני הגולה זה דרכו בש"ע הקבוע להוראה להביא תחלה דעת היותר מוסכמת והיכא דאיכא למיחש לסברא אחרת מייתי לה בשם י"א (א) א"כ מה שסתם תחלה (בס"ס כ"ו) כדעת הגאונים להתיר הוא פסק גמור ומוחלט לפי סברתו ולא זכר הסברא הב' אלא לחלוק כבוד לבעלה שגם גדולים ורבים הם ובהרבה מקומות פשט המנהג לאסור כוותייהו (כמ"ש הרב שם שכן עיקר וכן נוהגין ע"ש) עכ"ל א"כ כשהמחבר תופס א' בחזקת גדול נגד קטן ולא ברירא ליה מילתא שהוא גדול נגד קטן אי עביד להחמיר כדברי הקטן לא מהדרינן עובדא וכדכתב ג"כ הב"ח א"כ משום שאולי יזדמן הדין ההוא במקום אח' שיהיה שם עוד איזה צד היתר (כדאיתא בס"ס כ"ז ע"ש) וכה"ג אשכחן טובי בפוסקים דמצטרפים כמה צדדים להיתר א"כ משום שאפשר שימצא בחבורים אחרים ג"כ כדעת היחיד בענין שיהיו שקולים או היחיד יהא רבים וכמו שמצינו כן הרבה פעמים או אפשר לענין שבעל נפש יחמיר לעצמו כדברי היחיד או הקטן דאע"ג דהלכה פסוקה דהלכה כרבים מ"מ בספרי הפוסקים אולי יש לאותו יחיד ראיה ברורה מן הש"ס או תוספתא או ירושלמי או אולי ימצא עוד בספרים אחרים כן :

ומ"ש דאי עביד עובדא כו' שנראה מדבריו דוקא בדעבד עובדא אבל לכתחלה לא אפילו בהפסד מרובה וכ"כ עוד שם

בביאור דאפילו באיסורא דרבנן אין לעשות כן לכתחלה ולא משמע כן בתשובת הרשב"א וכן נראה מדברי הרב דאפילו לכתחלה סומכין בהפסד מרובה מיהו היינו באיסור דרבנן וכמו שכתבתי למעלה :

ומשמע דדוקא להקל סומכים בהפסד מרובה על היחיד או על הקטן אבל לא להחמיר דהיינו אפילו עביד כדברי היחיד או הקטן לחומרא מהדרינן עובדא בין באיסור דאורייתא בין באיסור דרבנן כיון דלא עביד כהלכתא והא דמותר בהפסד מרובה היינו משום דלא העמידו דבריהם במקום ממון והא אמרו במקום הפסד מרובה לסמוך איחיד לאוקמא אדין תורה וכמ"ש לעיל וכן משמע מדברי הב"ח שכתב דאי עבד עובדא לחומרא כהיש מי שחולק לא מהדרינן עובדא כו' כיון דלא ברירא לן בודאי דגדול הוי כו' משמע אי ברירא לן בודאי מהדרינן עובדא וכ"ש ביחיד נגד רבים וכמ"ש לעיל :

וכתב עוד הרב בח"מ סימן כ"ה ואפילו אין הרבים מסכימים מטעם א' אלא כל אחד יש לו טעם בפני עצמו הואיל והם מסכימים לענין הדין מקרי רבים ואזלינן בתרייהו והוא ממהרי"ק שורש מ"א ובאמת מהרי"ק שם לא ברירא ליה דין זה וגם לא כתב שם כן אלא ליישב מנהג האשכנזים בהדס וגם מסיים שם ומכל מקום כל זה רחוק בעיני וכן משמע מדברי האגור בשם מהרא"י ומביאו בית יוסף וד"מ בסימן ל"ב דאין להקל בכה"ג באיסור דאורייתא בנדון דידן בחלב שנתערב בשומן וספק אם יש בשומן ס' מן החלב ואחר כך הוסס מן השומן לקדרה לא אמרינן הכ"ג בלא להא"ז אע"ג דמוכח בהגש"י דלית ליה האי סברא לחלק בין לא ליבש מכל מקום אין להחמיר בשביל כך דלכ"ע האי סברא דהכ"ג אינו אלא מדרבנן וכ"ד בין למר בין למר שרי לדעת הא"ז משום דדבר לא הוא ולהרא"ש משום שאין אומרים הכ"ג אלא בב"ח עכ"ל (ב) אלמא אי הוי דאורייתא לא הוי שרי כיון שאין מסכימים מטעם א' כ"ש היכא שיש גם כן חולק על ב' הטעמים ודו"ק :

קיצור בהנהגת הוראות איסור והיתר העולה מכל הש"ס והפוסקים אשר אסף הרב המחבר יזיי"א ורוחו הוא קבצם :

א חכם שאסר והלה הוראתו ונתפשטה מותר לשאול לשני רק שיודיעוהו שאסר הראשון ואם מברר שהראשון טעה בדבר משנה או שטעה בשקול הדעת ועל דרך שנתבאר בח"מ סימן כ"ה יכול להתיר אבל אם אינו יכול לברר שטעה רק שיש לו קבלה להתיר או שהוא חולק עליו בשקול הדעת אפילו הראשון חוזר ומודה לדבריו אינו יכול להתיר ואם התירו אינו נותר דשויה חתיכה דאיסורא. ויש אומרים שאפילו השני גדול ממנו בחכמה ובמנין אינו יכול להתיר ויש מתירים בגדול ממנו. ואם התיר הראשון יכול השני לאסור. ואם שניהם יושבים בבה"מ ולא חלה עדיין הוראה הראשון יכול השני להתיר. וכל זה באותו דבר עצמו אבל במעשה אחר יכול להורות היתר אם לא שהראשון אסרו משום תומרא או משום סייג וגדר :

ב שני ת"ח שחלוקים זה עם זה בטומאה וטהרה או באיסור והיתר אם הוא דבר תורה הלך אחר המחמיר אפילו הוא קטן ממנו בחכמה ובמנין פירוש שאין לו כל כך תלמידים כמו חבירו ואם הקטן הוא תלמידו אין הלכה כתלמיד במקום הרב אף על פי שהוא מחמיר באיסור תורה ואם נתחכם התלמיד כרבו שוה הוא לו ואם הוא דבר דרבנן אם שניהם שוים שלא נודע איזה מהן גדול הלך אחר המיקל ואם אחד מהן גדול בחכמה או במנין והוא מיקל אפילו עשו מעשה להחמיר כדברי הקטן מהדרינן עובדא ואם הגדול מחמיר סומכין על הקטן בשעת הדחק ואם אחד מהן גדול בחכמה והשני במנין דהיינו שיש לו תלמידים הרבה אפילו אינם אומרים דעתם וכ"ש אם רוב תלמידים אומרים כמותו נקרא זה שגדול במנין גדול נגד חבירו. ואם אחד מהם גדול בשנים לא נקרא גדול בשביל זה וכן סומכים על התלמיד במקום הרב באיסור דרבנן אם הוא שעת הדחק וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים אם עשה כיחיד להחמיר מהדרינן עובדא ואם הרבים מחמירים סומכים על היחיד באיסור דרבנן ושעת הדחק :

ג ושעת הדחק היינו דוקא במקום הפסד מרובה או בהפסד מועט לעני בדבר חשוב או לעשיר לכבוד שבת ויום טוב או לכבוד אורחים. ובכל האיסורים חוץ מיין נסך אם יכול למכרו לעובד כוכבים ואין הפסד מרובה לא מיקרי הפסד מרובה אף על פי שמפסיד כל הריוח כיון שאין מפסיד בקרן :

ד וכל זה שכתבו היינו בסתם אבל אם תמצא לפעמים עוד צד היתר אחר הן מן הש"ס או שקול הדעת וכיוצא בזה יש לעשות כפי מה שיראה בעיניו ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות אם הוא בר הכי שיודע להכריע ולהבין ולהורות. ומטעם זה אם תמצא באיזה מקומות בש"ס ופוסקים דברים הסותרים לכללם אלו הוא מפני שיש שם איזה צד או טעם אחר :

ה זה שתמצא בכמה מקומות בדברי המחבר והרב או שאר אחרונים שמביאים בתחילה סברא אחת בסתם ואחר כך יש מי שמתיר או יש מי שאוסר או יש מתירין או יש אוסרים או יש מי שחולק או יש חולקים הוא מפני שנראה להם עיקר כהסברא שכתבו בסתם והסברא האחרת היא טפלה בעיניהם ועל כן צריך עיון וישוב הדעת מפני מה היא טפלה אם מפני שהוא כקטן נגד גדול או תלמיד נגד הרב או יחיד במקום רבים ועל הדרכים שאמרנו ואם הוא דבר דרבנן יש לסמוך על הטפלה להתיר בשעת הדחק ואם היא טפלה מחמת שהיה בעיניהם בחזקת קטן נגד גדול כיון שאינו בבירור קטן נגד גדול לא מהדרינן עובדא אם עשה להחמיר באיסור דרבנן ואם הוא איסור תור' אין להורות כסברת הטפלה לא להחמיר ולא להקל אפי' בשעת הדחק ויש לבעל נפש להחמיר לעצמו באיסור תורה :

ו אם הרב והתלמיד מסכימים לדעת א' מונים להם שנים באיסור והיתר אפילו הוא צריך לסברת הרב ובשעה שמלמדו הרב הדין הוא סומך על פיו :

ז אם אין הרבים מסכימים מדעת א' אלא כל אחד יש לו טעם בפני עצמו והם מסכימים לענין הדין אין לסמוך עליהם להתיר באיסור תורה ובאיסור דרבנן :

ח כל מקום שדברי הראשונים כתובים על ספר והם מפורסמים והפוסקים האחרונים חולקים עליהם הולכים אחר האחרונים. אבל אם נמצא לפעמים תשובת גאון ולא עלה זכרונו על ספר ונמצא אחרים חולקים עליו אין צריך לפסוק כהאחרונים שאפשר לא ידעו דברי הגאון ואי הוי שמעי הוי הדרי בהו ויש חולקים שאין שומעים לאחרונים נגד גדולי הראשונים ויש להחמיר ומכל מקום אם האחרון מביא דברי הראשון וחולק עליו אם הוא מפורסם בכך שהוא ראוי לחלוק יכול לסמוך עליו וצריך להתישב בדבר מיהו אם יש ביד המורה להכריע יכול לפסוק כאיזה שירצה ומכל מקום אין לחלוק על הגאונים הקדמונים. ומקודם הרי"ף כבר פסקו דורות הגאונים :

ט כשם שאסור להתיר את האסור כך אסור לאסור את המותר אפילו בשל עובד כוכבים ואפילו במקום שאין הפסד מפני שעל הרוב יש בו צד הקל במקום אחר מחמת שנאסר והוי חומרא דאתי לידי קולא ואע"פ שלפי הנראה לא יבא מזה צד קולא אסור שאפשר שיתגלגל ויבא קולא עד אחר מאה דברים. לפיכך אם הוצרך לאסור מחמת ספק או מחמת חומרא בזה שאין האיסור ברור כשמש צריך המורה לומר שאין האיסור ברור אלא שאנו מחוייבים להחמיר וכל שכן אם המורה מתיר בשעת הדחק וכיוצא בו שיאמר לו כן :

י בית דין אחד בעיר אחת שנחלקו בדבר אסור להורות מקצתן כך ומקצתן כך משום לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות ודבר זה גורם מחלוקת בישראל והתורה נעשית כשתי תורות וכן אסור לעשות

חידושי רע"ק

(א) **א"כ** מה שסתם תחלה ע' במנחת יעקב (כמ"ז סקי"ג) : (ב) **אלמא** אי הוי דאורייתא. בתשובת שער אפרים (רס"י ס"ח) דחה זה והעלה לעיקר כדברי הרמ"א (חו"מ ס' כ"ה) דמקרי רבים אף דאין מסכימים לדעת א' וע' בת' הרא"נח (ח"ב סס"י ל"ד) וע' בס' נפ משום להל' גיטין (סימן קכ"ב סק"ח) ד"ה איברא ראיה למהרי"ק וע' בס' בית אפרים בק"ה (סי' ל"ם אות י"ג) וע' בת' מהרי"ם (ח"ב סי"ט) ובת' נ"ב (ח"ב חח"מ סי"ג)

כנסת הגדולה

בספר תי"ט או ראה כדעתו שגירסא זאת עיקר וכתב ואם היה אביו שקול כרבו ומשנה א' שנה' פ"ח לא זזה מתקומה כיון שהם גירסאות ולזה בעל התורי' לא הקשה עליו מהמשנ' ומדבריו בפי"ב מהל' גזילה ולולא שראיתי שהסכמת הפוסקי' דגירסת ואם היה אביו שקול כרבו היא עיקר הייתי אומר דגירסתנו שנורסת ואם היה אביו חכם אביו קודם היא העיקר שהרי לשון המשנה כך הוא אבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העוה"ב ולפי זה כל שאביו חכם מביאו לחיי העוה"ב וכ"ת מה לי שיהיה חכם אחר שלא למדו לא הביאו לחיי העוה"ב א"כ תיקשי אהאי לגירס' שגורסת ואם היה אביו שקול כרבו אביו קודם מה לי שיהיה אביו שקול כרבו כיון שלא הביאו לחיי העוה"ב מאי אית לך למימר דמיירי כאביו שלמדו הכא גם כן כפי גירסתנו מיירי גם כן כאביו שלמדו וזה היה דעת חכם אחד שהובא בתשובות הר"ם מטראני ח"א סימן ס"ג ולא עלו דבריו לפני הר"ם מטראני חלק ג' סי' פ"ג וכמו שכתבתי ועיין בש"ג פס"ב דמציעא :

גליון מהרש"א

קיצור בהנהגת הוראת איסור והיתר כו' : (אות ה') **או** יש חולקים הוא מפני שנראה להם עיקר כהסברא בהגהת רמ"א נ"ב נוהג זה הכלל כשהביא דעה א' וא' בשם יש מי כנה"ג בטור סימן ק"ה אות ד': (אות ו') **אם** הרב והתלמיד מסכימים לדעת א' עיין ש"ע חו"מ סימן י"ח סעיף ה' :

יד אברהם

זה ממ"ש בס' המאור שם בשם יש מפרשים דמש"ה קאמר רב אשי שם כגון זאת תולין כו' משום דלדעת תולין הוא וה"ק דכהלומה דגן כה"ג דמדאורייי' תולין. אך רש"י שם כתב דגירסא דלא גריכה היא. אלא דק"ל דמפרש"י בב"ק (דקט"ז) מוכח דמב' טעמים לא הוי רוב כלל ואף בדרבנן. ומיהו בדיני ממונות לכ"ע מגרסינן לדעת רבים אף למחולקים בטעמם כמו עדות מיוחדת שכשרם בד"מ וכ"כ הכ"ב שם. והארכתי בזה בחיבורי להרמב"ם פ"ח מהל' סנהדרין ומוספין הלכה פ"ו. עוד כתבתי בזה בספרי משכיל לאיתן יומא:

כל כת וכת מהם כדבריו או לנהוג כן אף על פי שאין מורין כן להדיא אף על פי שביניהם שוים בחכמה ובמנין אלא ישאו ויתנו בדבר הרבה עד שיסכימו כולם לדעת אחת ואם אי אפשר בכך אם הוא דבר תורה יעשו הכל כדברי המחמירים ואם הוא דבר דרבנן יעשו הכל כדברי המקילים ושתי בתי דינים בעיר אחת יכולים להורות אלו כך ואלו כך ודוקא בשני בתי דינים ידועים אבל אם אין ידועים שני בתי דינים בעיר אסור לנהוג מקצת העיר כך ומקצת העיר כך ואף על פי שעל ידי מחלוקה זו נעשו שני בתי דינים אסור מכל שכן שדבר זה מרבה מחלוקת ואם ב"ד א' גדול מחבירו דינן כשני ת"ח החולקים בדבר וא' מהן גדול מחבירו ועל דרך שנתבאר למעלה :

רמג א ואח"כ. נתפשרו הקהל ונמלכו לשכור אחרים כו'. כן הוא בתשובת מהר"מ שם : ב אבל דבר כו'. עיין בח"מ סי' קס"ג ס"ד ה' : ג ולכן פטורים. כתב הרמב"ן בחידושיו פ' קמא דב"ב (דף ח') דהא דאמרינן בש"ס שאמרו הע"ה נברח מכאן והניחם רבי לברוח היינו היכא שאין הרב יכול לכופן אבל אם היה יכול לכופן דין הוא לכופן דמאחר דשדי מלכא רמי כלילא נתחייבו כולם ליתן ואקרקפתא דגברי ואנכסייהו מנחא ע"כ וכן הוא בב"י שם : ד מכל מיני מסים. וה"ה מכל מיני מכסים כן הביא מהר"מ אלשקר בתשובה סימן י"ט תשובת הר"ר נחמיה שהשיב להרב יודא והר"י בעל הטורים בני הרא"ש וע"ש בארוכה : ה ואם החרימו הצבור כו'. ואפילו הכריחוהו וקבל החרם ה"ז כנודרים להרגין ולחרמין כו' כן הוא בתשובת הר"ר נחמיה שם : ו משא ומתן. ואפילו הוא מלוה ברבית כ"כ מהר"מ אלשקר ותשובת ר' נחמיה שם : ז כדי חייו. לאו דוקא כדי חייו בצמצום אלא כל שיהא מתעסק כדי להחיות נפשו כדי חייו קרינא ביה ודוק דכתב ולא להתעשר ולא כתב ולא ליותר מכדי חייו ודבר פשוט הוא שיבואו על האדם פתאום כמה מקרים מחלאים וזולתם שיצטרך בהם להוצאה מרובה ודבר שאין קצבה הוא ודוגמת זה כתבו התוס' במציעא גבי רבית דעובד כוכבים ואף ע"ג דלגירסא קמא לא הותר לע"ס אלא בכדי חייו אפילו הכי יש להתיר לפי שיש עלינו מס מלך ושרים והכל הוא כדי חייו כו' כללא דמלתא דת"ח שעושה תורתו קבע ואינו מתבטל מלימודו כ"א לזון את בניו ובני ביתו ולפרנסם ולהלבישם ולכל הדברים הצריכים לאדם ואף על פי שהוא עשיר הוא פטור מכל מיני מסים וארנוניות כ"כ מהר"מ אלשקר בתשובה שם ובת"ה סימן סמ"ב כתב ואם לחשך אדם לומר דהאידנא הכל מקרי כדי חייו כל מה שעוסק תמיד להרויח כמו שמפרש ר"ת באיזהו נשך דמהאי טעמא שרי האידנא רבית דעובד כוכבים אפילו יותר מכדי פרנסתו אמור לו משנך דטעמא מאי שרי ר"ת משום שאין לו קצבה למסת מלך ושרים וכיון דבעי האי ת"ח להיות פטור מכל מיני מסים ותשחורת ולא אצטריכליה להרויח אלא כדי פרנסתו עכ"ל. וזה סותר לכאורה לדברי מהר"מ אלשקר אכן לא כתב בת"ה שם קנאלא לטעם מנהג מקומות שלא נהגו לפטור רק ת"ח היושבים בראש הישיבה משום דשאר ת"ח אינזהרין יפה שיהא תורתן אומנתן גם משמע שם מדבריו שנושאים ונותנים כדי להתעשר ואין חוזרים לתלמודם תמיד כשפונין מעסקיהן ע"ש ועיין בתשובת מהר"מ גלאנטי סימן קי"ז: ח רק שיהא מוחזק לתלמיד חכם כו'. וכן כתב בתשובת בנימין זאב סימן רכ"ב וכתב עוד שם דאפי' שלא יהיה כ"כ חשוב בין תלמידים חכמים אחרים שאינן בעירו מ"מ מאחר שביניהם ת"ח הוא ראוי לפוטרו מכל מס ע"כ וע"ש באריכות: ט תלמיד חכם כו'. עיין בח"מ סי' קנ"ו סעיף ה' בהג"ה : י שיש לו דין כו'. עיין בח"מ ר"ס ט"ו : יא ומושיבין אותו שאע"פ שבעלי הדינים צריכים

הלכות כבוד תלמיד חכם

רמג תלמיד חכם היה פטור ממס ומכירת סחורתו מוקדמת. ובו ט' סעיפים :

א א תלמידי חכמים לא היו יוצאין בעצמם עם שאר העם לעשות בבנין ובחפירות העיר וכיוצא בזה שלא יתבזו בפני עמי הארץ [א] ג וכיון שהם פטורים אפילו אחרים במקומם אין שוכרין :

ב ג במה דברים אמורים כשכל אדם יוצא בעצמו אבל אם אין יוצאין בעצמם אלא שוכרים אחרים במקומם או גובים ממון מבני העיר לעשותו אם דבר שצריך לחיי האדם ד כגון בארות מים וכיוצא בהם חייבים לתת חלקם [ב] (ואם בתחלה הלכו בעצמן א (א) ואח"כ נמלכו לשכור אחרים ת"ח חייבים ליתן חלקם) (תשו' מהר"מ במרדכי פ' השותפין) ב אבל דבר שהוא צריך לשמירת העיר כגון חומות העיר ומגדלותיה (א) ושכר השומרים ה לא היו חייבין לתת להם כלום שאין צריכין שמירה שתורתן שמירתם ג (ב) ולכן ו היו פטורים ד מכל מיני (ג) מסים [ג] בין מסים הקצובים על כל בני העיר בין מס שהוא קצוב על כל איש לבדו בין הקבועים בין שאינם קבועים [ד] ז וחייבים בני העיר לפרוע בשבילם ח אפילו הקבועים על כל איש ואיש :

הגה ואפי' אם אמר ההגמון שת"ח עצמם יתנו חייב הצבור לתת בעדם ה [ה] (ג) ואם החרימו הצבור על ת"ח*) ליתן אין בחרם שלהם כלום ות"ח היה יכול להחרים ולשמא הצבור שיתנו בעדו דמיו (ב"י בשם ת' ה"ר נחמיה במלשקר סי' י"ט) ואין חילוק אם הת"ח עשיר או עני (ב"י בשם הרמב"ם ורמ"ה ור"י הלוי) :

[ו] ט ודוקא תלמידי חכמים שתורתם אומנותם אבל אין תורתם אומנותם חייבין [ז] ומיהו אם יש לו מעט אומנות או מעט ו משא ומתן (ד) להתפרנס בו ז כדי חייו ולא להתעשר ובכל שעה שהוא פנוי מעסקיו חוזר על ד"ת ולומד תדיר נקרא תורתו אומנותו :

הגה ואין חילוק בין שהוא תופס ישיבה או לא ח רק שהוא מוחזק לת"ח בדורו שיודע לישא וליתן בתורה ומבין מדעתו ברוב מקומות התלמוד ופירושיו ובפסקי הגאונים ותורתו אומנותו כדרך שנתבאר (ת"ה סי' סמ"ב) [ח] ואע"ג (ג) דאין בדורינו עכשיו חכם למנין שיתנו לו ליקרא דהאי אם מבייש מ"מ לענין לפטרו ממס אין מדקדקים בזה רק שיהא מוחזק לת"ח כמו שנתבאר (שם סי' סמ"א) ומ"מ יש מקומות שנהגו לפטור ת"ח ממס ויש מקומות שנהגו (ד) שלא לפטרן (שם סמ"ב) :

ג [ט] י ותלמיד חכם המזולזל במצות ואין בו יראת שמים הרי הוא כקל שבצבור :

ד ט יא תלמיד חכם שיש לו סחורה למכור לא היו מניחין לשום אדם למכור מאותה סחורה עד שימכור הוא תחלה את שלו [י] יב ודוקא דליכא עובדי כוכבים דמזבני אבל אי איכא עובדי כוכבים דמזבני לא דהא לית דווקה לצורבא מרבנן ואפסודי להנך בכדי לא מפסדינן :

ה יג תלמיד חכם י שיש לו דין עם אחד ועומד לפני הדיין ויש שם בעלי דינים אחרים שקדמו לפניו תחלה מקדימים דינו של ת"ח יא יד ומושיבין אותו :

ביאור הגר"א

רמג [א] וכיון שהם כו'. מדמחלק בין נפקי כו' : [ב] ואם בתחלה כו'. מרדכי שם ע"ש : [ג] בין מסים כו'. כמו ארנונא. בין כו'. כמו כסף גולגלתא. בין כו'. כנ"ל וכמ"ש מנדא כו'. בין כו'. כמ"ש בההוא כלילא : [ד] וחייבים כו' אפילו כו'. ראל"כ מי פרע בשבילן למלך והלא כר"נ ת"י שכתבו במס הקצוב על כל איש ואיש חייבין וראיה מפ"ג דסנהדרין (כ"ז ב') דבר חמא קבל כו' וליתא דבאמת שלא כדין היו נותנין וכמו שבאר ע"ח בההוא כלילא ולכן לא חש ר"פ לשוחדא דלא הוה אלא כמבריח ארי מנכסי חבירו. ב"י בשם מהר"ם וכ"כ הרא"ש בסנהדרין שם ועבח"מ סי' ל"ד סי"ח בהג"ה דיין שדן כו' : [ה] ואם החרימו כו'. דחרם היא שבועה ואין נשבעין לעבור על המצות : [ו] ודוקא כו'. כמש"ש אלו ת"ח שמכתתים כו' : [ז] ומיהו כו'. כמ"ש (ס"ב דאבות) כל תורה כו' וכמ"ש ברפ"ז דברכות ת"ר ואספת כו' ראשונים שעשו תורתן קבע כו' : [ח] ואע"ג כו' לענין כו'. ירושלמי והביאו הרי"ף והרא"ש בפ"ח דב"ק המבייש את הזקן כו' ומשמע דוקא זקן שמופלג בחכמה וכמש"ש בר"י בר חנינא ואין לנו עכשיו כיוצא משא"כ כאן כל שלומד בקביעות וכמש"ש בכ"ב : [ט] ות"ח המזולזל כו'. דע"ז לא נאמר כל קדושיו כו' ועבפ"ז דיומא ע"ב ב' : [י] ודוקא כו'. כ"כ הר"י מיגש שם ורשב"ם :

חידושי רע"ק

(סימן רמ"ג סעיף ב') בין שאינם קבועים. עיין מהרי"ט (ח"ב חח"מ סימן נ"ט) :

באר היטב

רמג (א) ואח"כ. נתפשרו הקהל ונמלכו וכו' וכן הוא בתשובת מהר"מ : (ב) מסים. וה"ה מכל מיני מכסים. ש"ך. וכתב הרמב"ן דהא דאמרינן בש"ס שאמרו הע"ה נברח מכאן והניחם רבי לברוח היינו היכא שאין הרב יכול לכופן אבל אם היה יכול לכופן דין הוא לכופן דמאחר דשדי מלכא דמי כלילא נתחייבו כולם ליתן ואקרקפתא דגברי ואנכסייהו מנחא עכ"ל : (ג) ואם. החרימו ואפילו הכריחוהו וקבל החרם ה"ז כנודרין להרגין ולחרמין וכו' כן הוא בתשובת ר"מ אלשקר שם : (ד) להתפרנס. ואפילו הוא מלוה ברבית כללא

פתחי תשובה

רמג (א) ושכר השומרים. עיין בתשובת הרדב"ז ח"ג סי' תשל"ב : (ב) ולכן פטורים. עיין בתשובת הרשב"ש סימן קי"ב : (ג) דאין בדורנו עכשיו חכם. עש"ך בח"מ סוף סי' ח' שכתב דבתשובת מהרי"ט ס"ס ח"ז חולק ע"ז ודחה בשתי ידים וס"ל שיש דין ת"ח לענין ליקרא דהכא ע"ש. ועיין בתשובת כנסת יחזקאל חלק ח"מ סימן ל"ט שהשיג על הסמ"ע סימן ט"ו סק"ד שכתב דאין ת"ח בזמנינו לענין להפך בזכותו דליתא כי הרמב"ם לא דיבר כ"א לדון ביחידי או להתיר נדרים (אישתמיטתיה דברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות שבועות דין ס' שכתב בהדיא דכל חכם מובהק בדורו הוא יחיד מומחה לנדרים רק אנן לא קי"ל כן כמש"ל סימן רכ"ח ס"א) או ליקרא דהכא בזה אין ת"ח בזה"ז וכן לפטן למיעבד דינא לנפשיה כו' אמנם אם אין ת"ח עכ"פ צורבא מרבנן מיהא איכא כו' ובסוף דבריו כתב שקיבל

מרבותיו דבזה"ז שת"א נוטל הרבה לעצמו כו' ומכ"ש שכל הספרים בדפוס וכל מי שיש לו סכנה כ"ש נותר מתוך ספר ואומר מנהגי כל תפלי אין שום דין צורבא מרבנן וק"ו ת"ח ולא שלוב הדבר בין למדן ללמדן ומה"ט מנהגו ידינו שאין כל הלומדים פטורים ממס כ"א לפי כהות עיני טובי העיר אמנם מי שהוחזק לרבים ורבים קבלוהו עליהם להיות להם לרב וקובע מדרש וישיבה ודאי דין ת"ח גמור יש לו ואף לענין שיהא דן כיחידי בסמכותו רבים רשאי לדון ע"ש : (ד) שלא לפטרן. עיין בתשובת דרכי נועם חלק ח"מ סימן כ"ז גדולים [illegible]

*) בזמן שהיה החרם נוסר מדין המלכות וכן לקמן

באר הגולה

א לשון הרמב"ם בפ"ו מהלכות ת"ת ממימרא דרב יהודה ב"ב ד"ח ע"א וכדמפרש שם בגמ' [illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

שיורי ברכה

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

יד אברהם

[illegible]

ו [יא] עון גדול הוא לבזות תלמידי חכמים [יב] או לשנאותן וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא והוא בכלל כי דבר ה' בזה:

הגה [יג] ואסור לשמש במי ששונה הלכות (°) וכ"ש במי ששונה תלמוד שהוא הגמ' ויקדים לשמש במי ששונה הלכות קודם שישמש במי ששונה גמ' (רבינו ירוחם נתיב ב'):

ז מי שהעידו עליו שביזה ת"ח אפי' בדברים [יד] (אפי' שלא בפניו) בית דין יב (ה) היו מנדין אותו [טו] ואין מתירים לו יג עד (ס) שירצה החכם שנדוהו בשבילו ואם ביזה את החכם לאחר מותו בית דין היו מנדין אותו והם מתירים לו משיחזור בתשובה:

הגה [טז] אבל אין דין ת"ח בזמן הזה לענין שיתן לו המבייש ליטרא דדהבא (מהרי"ק שורש קס"ג ומהרי"ו סי' קס"ג) ומ"מ יקנסו הב"ד יד המבייש לפי המבייש והמתבייש (ריב"ש) [יז] ובלבד שלא יתחיל החכם מבריה לבזות בני אדם שלא כדין ויגרום בזה שיבזוהו ויחרפו נגדו (נ"י שם) ומ"מ אף אם התחיל החכם קצת אין רשות לכל אדם להחציף נגדו לענות לו בעזות (הגהות מרדכי דקדושין) טו והכל לפי ראות הדיינים:

ח החכם עצמו היה מנדה (ו) לכבודו לעם הארץ שהפקיר כנגדו ואין צריך לא עדות ולא התראה [יח] ואין מתירין לו עד שירצה החכם ואם מת החכם באים שלשה ומתירין לו ואם רצה החכם למחול לו ולא נידהו הרשות בידו:

הגה [יט] י"א שבזמן הזה אין ת"ח יכול לנדות לכבוד עצמו ולא לעשות דינא לנפשיה (מהרי"ק ומהרי"ו שם ובפסקי אשכנזי"י סי' כנ"ה) ויש חולקים ובלבד שיהא מוחזק (ז) וראוי לכך*) (ריב"ש ומהר"ד כהן) (ועי' לקמן סוף סי' של"ד):

ט [כ] אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבח לת"ח שינהיג עצמו בדבר זה בד"א שחירפוהו בסתר [כא] אבל אם חירפוהו בפרהסיא אסור לו למחול על כבודו אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו:

רמד קימה והידור בפני חכם אפילו אינו רבו. ובו י"ח סעיפים:

א מצות עשה לקום (א) מפני כל חכם (א) [א] אפי' אינו זקן אלא א (א) יניק וחכים [ב] ואפי' אינו רבו ב [ג] (רק שהוא (ב) גדול ממנו וראוי ללמוד ממנו) (טור בשם (°) הרמב"ם ור"ן ס"ק דקדושין) [ד] וכן מצוה לקום מפני שיבה [ה] דהיינו בן שבעים שנה (ב) [ו] (ואפילו הוא ע"ה ובלבד שלא יהיה רשע) (ב"י בשם התוס' והגהות מיי' פ"ו ומרדכי פ"ק דקדושין ור' ירוחם ור"ן ור"ח):

ב מאימתי חייב לקום מפניהם משיגיע לתוך (ג) ארבע (ב) אמותיו [ז] עד שיעברו מכנגד פניו ורכוב כמהלך דמי:

ג אסור להעצים עיניו ממנו קודם שיגיע לתוך ארבע אמותיו כדי שלא יצטרך לקום מפניו כשיגיע לתוך ארבע אמותיו:

רמד (א) אפילו אינו זקן

דזקן דקרא דריש איסי בן יהודה זה שקנה חכמה והאי יניק פי' בית יוסף בשם שיבולי הלקט שלא הגיע לכלל מלוה: (ב) אפילו עם הארץ. זהו זקן אשמאי בגמ' לפי' ר"ת ולא כהרי"ף דמפרש שהוא רשע: (ג) ארבע אמותיו. דבעינן קימה שיש

באור הגולה

ברכי יוסף

ביאור הגר"א

מיורי

פתחי תשובה

באר היטב

שיורי ברכה

גליון מהרש"א

יד אברהם

שיש בה הידור והיינו בתוך ארבע אמותיו שמוכחא מילתא שמפניו הוא עומד. רפ"י: (ד) ואינו חייב לעמוד מלא קומתו. כיון שהוא ילד חכם וצריכין לנהוג בו ג"כ כבוד אין לו להתבזות לקום מפני הזקן אלא יעשה לו הידור אבל שאר אדם צריך לעמוד מפני הזקן מלא קומתו כמו מפני החכם. טור: (ה) הרואה חכם כו'. פי' שהוא גדול ממנו וראוי ללמוד ממנו כמו שכתב רמ"א בסעיף ח': (ו) רשאי לעמוד. פירוש ואין בזה איסור משום זקן ואינו לפי כבודו ובטור כתב בזה צריכין לעמוד מפניו והביא

מיירי כמי מופלג בחכמה משאר העם והוא גדול מהחם בני אדם דאל"כ ע"ס או מי שהוא קטן בתורה יהא חייב לעמוד בפני כל אדם וזהו דבר שאין לו שאר ועוד דהא לא חייבה התורה לעמוד אלא מפני החכם ונראה שמפני כך לא כתב הטור בריש הסי' וכן בשאר מקומות בסימן זה שהחכם צריך שיהא מופלג דפשיטא הוא שצריך שיהא מופלג משאר העם ודוק ועל פי הדברים האלה מפרש דברי הרב חדש שהרי הר"ן כתב ג"כ כדברי הרמ"ה (וכ"כ בד"מ שדעת הר"ן כדעת הרמ"ה שכתב הטור לקמן) ומסיק וז"ל ואפשר שאפילו בשוים נמי פטור שאינו חייב לעמוד מפני חכם אלא בגדול ממנו כו' אלמא דמיירי שהוא חכם מופלג יותר משאר העם דאל"כ פשיטא דבשוין פטור ומאי ואפשר כו' דאל"כ כל אדם יהא חייב לעמוד בפני חבירו השוה לו אפילו אינו חכם כלל אלא ודאי כדאמרן אלא דבהא חולק הרמ"ה אהר"ף דבאינו מופלג מהחכמים שבדור ואינו רבו כלל משמע דסבירא ליה להר"ף אפילו גדול ממנו פטור ולהרמ"ה חייב דראוי ללמוד הוי כרבו מיהו היינו ברבו שאינו מובהק וכ"כ ר' ירוחם בהדיא: ג אבל בבית החיצון של מרחץ כו'. משמע דאפילו בבית האמצעי של מרחץ עומדים כיון דיש שם שאילת שלום וכמ"ש בא"ח סימן פ"ד: ד אין ראוי לחכם שיטריח כו'. נראה דהיינו דוקא בזמן הש"ס או במקומות שעוד היום יושבים על הקרקע וכדלקמן סעיף ט"ו וה"ה בכל מקום שיש טירחא אבל במקום שיושבים על הספסלים ואין טירחא בדבר אין קפידא מכל מקום לא יכוין לעבור לפניהם כדי שיעמדו מפניו: ה ואינו חייב כו'. כלומר ילד שהוא חכם יותר מהזקן אינו חייב כו' אבל אם אינו חכם יותר אף שהוא שוה לו בחכמה חייב לקום מפני הזקן וכן הוא בתוס' בקידושין סוף דף ל"ב: ו אינו עומד כו'. משמע דאסור לעמוד עד שיגיע לתוך ד' אמותיו דאי לאשמועינן דאינו חייב כבר נתבאר לעיל סעיף ב' ואע"ג דבכה"ג ואב ב"ד ורבו מובהק עומד כמלא עיניו אלמא דאיכא הידור אפי' במקום רחוק התם ודאי כיון דמחייבינן לעמוד מפניו כמלא עיניו איכא הידור אבל בחכם דעלמא כיון דליכא חיובא לא מוכחא מילתא שמפניו הוא עומד אלא נראה כאלו עומד לצרכו. ב"ח: ז וכיון שעבר מלפניו כו'. והרא"ש ורש"י גורסים ואינו יושב עד שיעבור ממנו ד' אמות השניות וכ"כ הב"ח: ח מלא עיניו. כתוב בסמ"ק סי' כ"ב ברבו מובהק כמלא רום עיניו וכמה הוא רום פי' רש"ו אמות: ט מופלג בחכמה כו'. ע"ל ס"ק ב': י רשאי כו'. ואין בו משום זקן ואינו לפי כבודו והטור והר"ן כתבו דחייב לעמוד מפניו וכ"כ הב"ח: יא אב"ד כו'. כתוב בסמ"ק סימן ל"ב ודין נשיא ואב ב"ד אין אנו צריכין עתה עכ"ל משמע דר"ל דאין בזמנינו נשיא

ד (ג) י אין עומדים מפניהם לא בבית הכסא ולא בבית המרחץ דכתיב תקום והדרת קימה שיש בה הידור [ח] (ודוקא בבית הפנימי של מרחץ ג אבל בבית (ג) החיצון עומדים): ח(ב"י בשם הגמ' ורי"ף ורא"ש ור' ירוחם ואגודה וסמ"ג סכ"ב):

ה [ט] ט אין בעלי אומניות חייבים לעמוד בפני תלמיד חכם בשעה שעוסקים במלאכתן י ואם הוא עוסק במלאכת אחרים ורוצה להחמיר על עצמו לעמוד מפניו אינו רשאי:

ו ד יא אין ראוי לחכם (ד) שיטריח על הצבור לכוין לעבור לפניהם שיעמדו מפניו אלא ילך לו בדרך קצרה כדי שלא ירבו לעמוד יב ואם יוכל להקיף הדרך כדי שלא יעבור לפניהם זכות הוא לו:

ז [י] יג אפי' חכם שהוא ילד עומד בפני הזקן המופלג בזקנה ה (ד) [יא] ואינו חייב לעמוד מלא קומתו אלא כדי (ה) להדרו [יב] יד ואפילו זקן עובד כוכבים מהדרים אותו בדברים טו ונותנים לו יד לסומכו:

ח [יג] טז שני חכמים ושני זקנים אין אחד צריך לקום מפני חבירו אלא יעשה לו הידור [יד] (ואפי' הרב לתלמידו יעשה לו הידור קצת) (מהגהת מיימוני פ"ה דת"ת בשם רמ"ך):

ט (ה) יז הרואה (ו) חכם עובר ו אינו עומד עד שיגיע לתוך ארבע אמותיו ז [טו] וכיון שעבר מלפניו יושב יח ואם הוא רבו מובהק עומד מלפניו ח מלא (ז) עיניו יט ואינו יושב עד שיתכסה מעיניו [טז] או עד שישב במקומו:

י כ אם הוא ט מופלג בחכמה אפי' אינו רבו דינו כרבו מובהק (פי' שהוא גדול הדור ומפורסם בדורו בכך נקרא מופלג בחכמה) (ת"ה סימן קל"ח ותוס'):

יא כא אפילו בשעה שהוא עוסק בתורה צריך לעמוד מפניו:

יב כב חכם אפי' הוא מופלג בחכמה (°) (ו) י (ח) רשאי לעמוד בפני מי שהוא בעל מעשים (ר"ן בשם הרמב"ן):

יג כג ראה יא (ט) אב בית דין עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו עד שיעבור מלפניו ארבע אמות:

יד כד ראה את הנשיא עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו [יז] או עד שיתכסה מעיניו כה וכולם שמחלו על כבודם (ד) מחול [יח] ואעפ"כ מצוה לכבדם ולקום מפניהם קצת:

טו [יט] כו כשהנשיא נכנס לבית המדרש עומדים ואינם יושבים עד שיאמר להם

באר הגולה

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

ביאור הגר"א

[illegible]

באר היטב

[illegible]

פתחי תשובה

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

שיורי ברכה

[illegible]

(יו"ד ח"ג)

באר הגולה

י"ב ע"כ וכפי' התוס' והרא"ש שם בפרק קמא דקידושין: כו שם בברייתא: כח רשב"ם שם בפ"ו: כט כרבא דאמר הלידנא דהלכתא עלמא ואפילו לגדולים שם: ל שם בברייתא הנזכרת: לא מימרא דרבי אמי וכדמפרש רב אשי בב"ב דף ק"ך ע"א: לב הרמב"ם שהוכחתו הרא"ש בפ"ק דקידושין וכדמפרש הרמב"ם שם הטעם דבשביל שהבחור חכם קנה יותר ממנו אין לנו לבייש את הזקן והחכם אינו בוש בכך מאחר שהזקן ממנו יודע הוא שבשביל זקנתו חולקין לו כבוד:

שפתי כהן

כשיה ואב ב"ד ואע"פ שמקבלים בקהלות ראשי ישיבות ואב ב"ד אין להם אלא דין חכם ומה"ט לא נהגו עכשיו לעשות שורה לאב ב"ד כדלקמן סעי' ט"ו ועכשיו נהגו שלא לקום אלא מפני ראש ישיבה ואב"ד ואפשר שלא לחלק בין חכם לחכם השוו מדותיהם שכל שהוא תופס ישיבה או אב"ד נקרא חכם לעמוד מפניו ועדיין צ"ע: **יב** בני חכמים ות"ח כו'. ר"ל בנים של חכמים ושל ת"ח שבני קאי אתרווייהו או י"ל דס"ק בן חכם או תלמיד של חכם ועד"ר שהאריך בזה: **יג** או של נשואים כו'. כתב הב"ח נראה דהאי של נשואים הכי פירושו אם אחים או אחיות יעשו להם נשואים אע"ג שא' גדול מחבירו בחכמה לא יקדימו לעשות נשואים לקטן בשנים מפני שהוא גדול בחכמה אלא יקדימו לעשות נשואים לגדול בשנים כו': **יד** הזקן קודם בכל מקום. נ"ל ג"כ והוא שיהא חכם קצת וכל שכן הוא ומיירי כמי שהבחור חכם ממנו דאל"כ פשיטא. מהרש"ל ופרישה. והר"ן כתב שיש חולקים דהיכא דאין אחד מופלג הוי ליה כאילו תרווייהו מופלגים ובישיבה הלך אחר החכמה ובמסיבה הלך אחר הזקנה:

שולחן ערוך

שבו כשאב בית דין נכנס עושים לו שורות עומדים מכאן ומכאן עד שישב במקומו כשהחכם נכנס כל שיגיע לו בארבע אמותיו עומד מלפניו אחר עומד ואחר יושב עד שנכנס במקומו:

טז יב. (ז) [כז] בני (י) חכמים ות"ח בזמן שהרבים צריכים להם מפסיעים על ראשי העם ונכנסים למקומם [כ] [כח] ואין שבח לתלמיד חכם (ח) שיכנס באחרונה [כט] יצא לצרכיו נכנס וחוזר למקומו:

יז [ל] בני חכמים שאבותיהם ממונים פרנסים על הצבור בזמן שיש בהם דעת לשמוע (ט) נכנסים ויושבים לפני (יא) אביהם והופכים פניהם כנגד אביהם ואם אין בהם דעת לשמוע הופכים פניהם כלפי העם:

יח [לא] היו ביחד חכם שמופלג בחכמה והוא בחור וזקן שמופלג בזקנה והוא חכם קצת בישיבה של דין או של תורה הולכים אחר החכמה להושיב החכם בחור בראש ולדבר תחילה ובמסיבה של משתה יג או של (יב) נישואים הולכים אחר הזקנה להושיבו בראש [כא] [לב] ואם החכם מופלג בחכמה והזקן אינו מופלג בזקנה בכל מקום הולכים אחר החכמה ואם הזקן מופלג בזקנה והחכם אינו מופלג בחכמה בכל מקום הולכים אחר הזקנה הואיל והוא חכם קצת [כב] ואם אין שום אחד מהם מופלג לא זה בחכמה ולא זה בזקנה (י) יד הזקן (יג) קודם בכל מקום:

טורי זהב

והביא ב"י דעות בזה וכ' מו"ח ז"ל להחמיר כדעת הטור: (ז) בני חכמים כו'. זהו בתוספתא סוף מס' הוריות ונראה פירושו ע"פ שאמרו בפ' מצות חליצה גבי מעשה דרבי ישמעאל ברבי יוסי ואבדן דתחילה היה ר' ישמעאל מפסיע על ראשי עם קודש ואמר הטעם אני ישמעאל בר' יוסי באתי ללמוד תורה מרבי ואחר כך באה יבמה לפני רבי ואמר לאבדן צא ובדקה אם גדולה היא לבתר דנפק אמר רבי ישמעאל בשם אביו אין צריכין דבאים בעינן דוקא שיהא גדול אבל אשה בין גדולה בין קטנה וכשחזר אבדן הוה מפסיע על ראשי עם קודש אמר רבי ישמעאל מי שצריך לו עם קודש יפסיע על ראשי עם קודש ומי שא"צ לו עם קודש לא יפסיע על ראשי עם קודש כו' מבואר מזה דחכם עצמו יפסיע על ראשי עם קודש כיון שצריכים לתורתו אע"פ שיש אדם גדול אחר שם וזהו טעם לפסיעות ר' ישמעאל כו' להורות ברמז שגם הוא חכם ורבים צריכים לו אף ע"פ שבאתי ללמוד מרבי. ואבדן לא היה לו מעלה זאת אלא מעלתו היה שהלך בשליחותו של רבי לדבר מצוה ועל כן היה רוצה לפסוע ואמר לו רבי ישמעאל ששליחותו היתה בחנם שאין האשה צריכה בדיקה ועל כן אין לו רשות לפסוע והורה לו רבי שם וע"כ אמרו התוס' שאם הבנים של החכמים או התלמידים של החכמים הולכים באיזה עסק אז אם אותו עסק הוא לצורך רבים יש להם רשות לפסוע ובזה אין חילוק בין אם היה העסק ההוא קודם כניסתן לבית המדרש שיש להם רשות ליכנס ולפסוע והן אם היו כבר שם ויוצאין לעסק זה וחוזרין שיש לפסוע ומ"ש אחר כך יצא לצרכיו כו' דמשמע אע"פ שהוא חכם אינו מפסיע אא"כ בויצא לצרכיו זהו כיון שכבר היה שם ויצא ובגמרא מחלק דיוצא לקטנים דוקא מיירי אבל ביוצא לגדולים הוה פושע דאיבעי ליה למבדק נפשיה תחלה ורבא אמר האידנא דהלכתא עלמא אפילו לגדולים ובתוספות פ' מצות חליצה (דף ק"ה) הקשו מההיא דפרק קמא דסנהדרין אזהרה לדיין שלא יפסיע על ראשי עם קודש ותירצו היינו שלא יצא לצורך עם קודש אי נמי אפילו יצא לצורך עם קודש יש לו לקצר כפי מה שיוכל כדאמרינן בזקן מנין שלא יטריח כו' עכ"ל ככ"ל בדברים אלו: (ח) שיכנס באחרונה. ואע"ג דפרש"י באלה הדברים בפסוק ראשיכם עליכם שהרשות בידו לעשות כן והקהל מחויבים לסבול דבר זה ממנו אבל הוא עצמו ימנע מלעשות כן דוגמא דקימה אע"ג דמצוה היא אפילו הכי אמרינן שלא יטריח הצבור: (ט) נכנסים ויושבים כו'. הך נכנסין אין פירושו שיפסיע על ראשי עם קודש דלא התירו זה אלא בשביל צורך עם קודש אלא ה"ק שיש לאביהם רשות ליקח בניהם עמהם בשעת כניסתן ולהחזיק בניהם אצלם במקום מושבם וכן אמרו עוד בגמ' דאף במשתה מושיבין הבנים בצד הזקנים משום כבוד אביהם. כן נראה לי: (י) הזקן קודם בכ"מ. צריכין לומר גם כן והוא שיהא חכם קצת כמו ברישא וכ"ש הוא ומיירי כמי שהבחור חכם ממנו דאל"כ פשיטא וכן איתא להדיא בהגהות אשר"י ואין להקשות א"כ אמאי הוצרך לומר היכא שהזקן מופלג והחכם אינו מופלג שהזקן קודם הא כל שכן הוא מכח דין זה דיש לומר דקא משמע לן דאפ"ה בעינן שיהא הזקן חכם קצת. בשם רש"ל. ומשמע מדברי רשב"ם פרק יש נוחלין גבי בנות צלפחד דבשניהם אינם מופלגים הולכים אחר השנים דהיינו למי שיש לו יותר שנים ואפי' אינו זקן בן ע' שנה. וטעם שהזקן קודם בזה שאין בזה פחיתות להחכם שאינו מופלג במה שחולקין כבוד להשנגדו בשביל שנותיו:

ביאור הגר"א

ר"ל כל תנ"ל בשוק וכאן בבה"מ: [כ] ואין שבח כו'. ספ"ו דברכות (מ"ג ב'): [כא] ואם החכם כו' ואם הזקן כו'. מדקאמר והוא דמופלג והוא דמופלג כו' משמע דבא' מופלג והשני לא הולכין הכל אחר המופלג: [כב] ואם אין שום כו'. ר"ל שיהיה שוה לשניהם מופלגים דא"כ אמאי קאמר והוא דמופלג כו' הל"ל כה"ג אלא ודאי הולכין בכ"מ אחר אחד מהן ולא ידעינן מנו וכתב הרשב"ם דמסתבר אחר הזקן ועבה"ג ששמו וכ"ז כתב הרא"ש ג"כ:

פתחי תשובה

היודע נגן בכמה מיני כלי זמר אם הרשות בידו לנגן בכנור לפני חתן וכלה או אסור לבזות עצמו מפני כבוד תורתו ואין יכול למחול על בזיונו וכתב דלכאורה זה תלוי בפלוגתא שבין הרמב"ם והרא"ש גבי זקן ואינו לפי כבודו הובא בח"מ סימן רס"ג ס"ג דלדברי הרא"ש שם דאף אם רוצה להחמיר אינו רשאי ה"ה כאן ושוב כתב דבזה לכ"ע שרי ומצוה עביד אחרי שהכל יודעים שאין לו שכר בעמלו ושהוא עושה לש"ש דדברי הרא"ש אינם רק בדבר מצוה שהיא בין אדם לחבירו דמצוה תורה לזקן ואינו לפ"כ ככלל שאמרו כל שהיה מטפל באבידה שלו וטוען ה"נ בשל חבירו דלא נותה תורה רק ואהבת לרעך כמוך ואם ירצה להחמיר מעשה כמבזה תורתו ליטפל בממון עצמו שאין ראוי לבזות פליה משא"כ במצות שבין ישראל למקום כ"ש מצוה שהזמן גרמא אין בו משום ביזוי כבוד זקנה ותורה וכל הנוהג קלות בעצמו לצורך גבוה ומצות ה' אף שאינה מצות עשה ממש רק גמילות חסד שולפינן מוהלכת בדרכיו הרי זה משובח ותבא עליו ברכה ע"ש:

באר היטב

אלא דין חכם ועכשיו נהגו שלא לקום אלא מפני ראש ישיבה ואב"ד ואפשר שלא לחלק בין חכם לחכם השוו מדותיהם שכל שהוא תופס ישיבה או אב"ד נקרא חכם לעמוד מפניו ועדיין צ"ע עכ"ל: (י) חכמים. פי' בני של חכמים ושל ת"ח או י"ל דס"ק בן חכם או תלמיד של חכם: (יא) אביהם. פי' הט"ז שיש לאביהם רשות ליקח בניהם עמם בשעת כניסתן ולהחזיק בניהם אצלם במקום מושבם וכן אמרו עוד בש"ס דאף במשתה מושיבין הבנים בצד הזקנים משום כבוד אביהם עכ"ל: (יב) נישואים. כתב הב"ח דהכי פי' אם אחים או אחיות יעשו להם נשואים אע"ג שאחד גדול מחבירו בחכמה לא יקדימו לעשות נשואים קטן בשנים מפני שהוא גדול בחכמה אלא יקדימו לעשות נשואים לגדול בשנים כו': (יג) קודם. נ"ל והוא שיהא ג"כ חכם קצת כמו ברישא וכ"ש הוא ומיירי כמי שהבחור חכם ממנו דאל"כ פשיטא. כ"כ מהרש"ל ופרישה:

ברכי יוסף

מפני בעל מעשים אלא דכשהוא בעל מעשים אין כאן משום זקן ואינו לפי כבודו ושכן כתב הר"ן משם הרמב"ן פ"ק דקידושין דהרמב"ן רצה לקיים דברי הרי"ף שפסק כת"ק דפליג ביניק וחכים ומאי דרהטא תלמודא שעומדי' בפני ת"ח ה"מ בזקנים דוקא וכ"ת א"כ תכמה למה ה"ט שאין חכם ראוי לעמוד בפני ע"ה דהו"ל זקן ואינו לפי כבודו והיינו דאמרי' בגמ' כרב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפי' מר שמואל קאים מקמיה ולא אשכחן קימה מפני בעל מעשים אלא נוטר שאין בו משום זקן ואינו לפי כבודו ומש"ה חייב לעמוד מפני שיבה שלו וכתב עליו הר"ן ואין זה מחוור דבעיין היינו משום דמספקא ליה כיון שחייבה תורה לקום מפני חכם ולקום מפני אביו שקולים הם ואין אחד מהם חייב לקום מפני חבירו ומאן דדחי ואמר שאני רב יחזקאל בעי למימר דשקולי' הם ואם איתא דבעל מעשים אין עומדין מפני מעשיו אלא מפני שיבה שלו מאי דחי דבעל מעשים הוה אפ"ה לא היה חייב לעמוד מפניו דזקנה אין כאן ואי משום דאבוה הוה כא למאי דדחי שקולים הם ולפיכך נ"ל דכל שמוחזק כבעל מעשים ואין ספק בעניננו כרב יחזקאל עומדין מפניו וכו' עכ"ל: ואיבא מאן דקשיא עליה דהר"ן דמאי דקאמר דמאי דחי בעל מעשים דזקנה אין כאן וכו' הרי הרמב"ן קאמר דהיה זקן ואיכא כרב יחזקאל תרתי שהוא אביו וזקן וזה מבואר בדברי הרמב"ן שכתב דבעל מעשים אפני דלא ליהוי זקן ואינו לפי כבודו ומאי קשיא ליה להר"ן על דברי הרמב"ן ואין בפסיעות קאמר זקנה אין כאן ומנ"ל שלא היה זקן. ובאמת דדברי הר"ן צריכין ישוב ולסוף ריסתא אינם מובנים: ונראה דאין כוונת הר"ן לחלוק על הרמב"ן ולומר דרב יחזקאל לא היה זקן דבמה כתו גדול ומה ראיה יש לו דרב יחזקאל לא היה זקן כדי לחלוק על הרמב"ן אך נראה דכוונת הר"ן לחלוק בסברא לבד דהרמב"ן סבר דחכם אין עומד בפני זקן ע"ה וגם אין חייב לשום אדם לקום מפני בעל מעשים אלא דכשהוא זקן ובעל מעשים החכם עומד מפניו ואינו זקן שאינו כבודו. ובזה פליג הר"ן וסובר דכיון דהחכם אינו עומד בפני זקן ע"ה וגם אין עומדין מפני בעל מעשים הגם כי יקרא זקן אחר שהוא בעל מעשים אין לחכם לעמוד מפניו דאין החכם עומד לפני זקן ע"ה ובעל מעשים דאי אמרת בשלמא דחובת רמיא לקום מקמיה בעל מעשים ניחא מאי דמשני דרב יחזקאל בעל מעשים כלומר ועומדין מפניו בלי שום לווי לא משום זקנה ולא משום חכמה רק מפני שהוא בעל מעשים אך אי אמרת דאין עומדין מפני בעל מעשים מאי משני הרי זקנה אין כאן כלומר תוב מפני זקנה אין כאן דחיוב לקום מפני זקן ליתיה בחכם וא"כ זקנה אין כאן ומגד בעל מעשים אין חיוב לעמוד ומאי משני כלומר דמה שסבר הרמב"ן דבעל מעשים אפני שאין בו משום זקן ואינו לפי כבודו לא נתקיים הר"ן בזה ופשיטא ליה דכי אמרת דבעל מעשים אין עומדין מפניו לא אבני לחייב לחכם לעמוד מפני זקן בעל מעשים: ומעתה נקוט לדברי מר"ן בדין זה דממ"ש רשאי לעמוד וכו'. מוכח דאין חיוב לעמוד מפני בעל מעשים כסברת הרמב"ן וכן מוכח מדברי מר"ן וכ"י דנטה לדעת הרמב"ן שכתב דבהרמב"ן נראה דעת הפוסקים שלא כתבו דין בעל מעשים וכ"כ הרב ב"ח דמר"ן פסק כהרמב"ן. אך ק"ק דהרמב"ן בפירוש כתב דזקן בעל מעשים חייב החכם הגדול לעמוד מפניו דאין כאן זקן ואינו לפי כבודו וא"כ אמאי מר"ן כתב רשאי לעמוד דמשמע דאינו חייב. וי"ל דמכן לא איירי בזקן רק בחכם ולכלוי שהוא פסק לעיל דאפי' יניק וחכים א"כ אם זה החכם הוא בעל מעשים אף חכם מופלג רשאי לעמוד מפניו מצד מעשיו אף שלפי חכמתו אינו קם דהוא חכם מופלג אהכי מעשיו דרשאי לקום ועדיין צריך ישוב:

גליון מהרש"א

(ס"ע סי"ח) הולכי' אחר החכמה להושיב החכם בחור בראש. ראש ישיבה או פרנס שעבר מתחת אונס ומינו אחר תחתיו כשעבר האונס חוזר הראשון לשררותו והנוהגים כבוד גם בהשני תו' ביומא ריש ד"ג חבחום ריש דמ"ח

אשל אברהם

(סימן רמ"ג סעיף ב) בין שאינם קבועים. וכ"ה הרמב"ם דת"ח פטור ככהן הפטור ממתלים שקל אבל הרמב"ן והר"ן סברו דאמם אין ת"ח פטורים אלא מהורה הבטיחם שאין. כמגן ישראל עסם דבר כי הוא של חסד מגון עליהם. כמ"ש הקרא אף חובב עמים כל קדושיו בידיך ועיין תשובת כ"י סי' א': (שם בהג"ה) שיהיה מחזק לת"ח. וכתשובת בני יעקב סי' א' כאריך למעיינו וכסלה דאפי' לאו בעל הורחה הוא פטור ועיין תשובת מהר"א מלך דף נ"ז וכן כתב הרא"ש. ועיין תשובת מהרי אלכן מגנ ז"ל. והש"ך וכו' ד"ר ומהרשד"ם סי' שם"ח ומהרי"ט ללון סי' פ"ס: (סימן רמ"ד סעיף ז) ואפילו זקן גוי. ומכ"ש לפני הכפת תשובת ב"י סי' ל"ח:

רמה א חייב כו' לבנו. כתב מהרש"ל דה"ה לבן בנו ומביאו הפרישה וכ"מ ריש פרק ח' מהלכות ת"ת. כתב גם כן ז"ל ואפשר דגם לבן בנו חייב להשכיר לו מלמד והוא הדין לבן בן בנו אבל הא מספקא ליה אי בן בתו קודם לבן חבירו דאפשר דאין קודם לחבירו אלא היכא דנתחייב באביו אבל גבי בת דליכא למימר הכי לא עכ"ל. ולי נראה דקודם לבן חבירו: ב ואם לאו יורדים כו'. וכמו שנתבאר בח"מ סימן ק"ו לענין ב"ח: ג או כבן שבעה. היינו בכחוש לגמרי אבל בכחוש קצת מכניסין אותו כבן שש שלימות כדלקמן סעיף ח' וכ"כ התוס' ומביאם בית יוסף: ד שכר כו'. ע"ל סימן רמ"ו סעיף ה': ה תורה שבכתב כו'. משמע כל תנ"ך וכ"פ הב"ח וכתב דשלא כדין נוהגין העולם שלא ללמד את בניהם תנ"ך ע"ש ואני אומר מנהגן של ישראל תורה היא שהרי כתבו התוס' ספ"ק דקידושין והסמ"ג עשין י"ב בשם ר"ת וכ"כ הגהמ"יי והר"ף בהגהת סמ"ק סימן ק"ה שאנו סומכין אהא דאמרינן בסנהדרין ש"ס בבלי שבלול במקרא ומשנה וש"ס אלמא דמשום הכי אינו חייב לשלם את שכותיו במקרא ואינו חייב ללמד עם בנו מקרא כיון שלמדו ש"ס וכ"מ בטור לקמן סימן רמ"ו וכ"מ להדיא ברבינו ירוחם ריש נתיב ב' וכ"מ מדברי הרב לקמן סי' רמ"ו ס"ד: ן ואינו חייב ללמדו בשכר כו' אבל אם אפשר כו'. וכל פרנסותיו של אדם קצובים לו מר"ה חוץ מהוצאות שבתות ויו"ט והוצאות בניו לתלמוד תורה שאם מוסיף מוסיפין לו כדאיתא (בראש השנה) [בביצה] (דף ט"ז): ז ועיין בחשן המשפט סימן קס"ג סעיף ג'. שם בסוף הסעיף כתב הרב שכר מלמד שקבלו הקהל היאך נגבה: ח מכניסים התינוקות. כתב הכל בו סי' ע"ד מתחילין לו מספר ויקרא שכן אמרו רבנן ז"ל מתחילין לתינוקות מספר ויקרא לפי שאמר הקדוש ברוך הוא יבואו טהורים ויתעסקו בטהרות וכן נהגו עכשיו ועוד כתב שם בכל בו וברוקח סימן רל"ו מנהגים שנהגו כשמכניסין התינוק ע"ש. ולא נהגו עכשיו באותן מנהגים ובמקום שנהגו אין לשנות כמ"ש ברוקח שם: ט וערב יום טוב. והרמב"ם

רמה (א) לא יבטל הוא. פי' שלא ילמד הכל עם בנו אלא קצת עם עצמו: (ב) תורה שבכתב כולה. משמע בכלל זה גם נביאים וכתובים ורש"י פירש דוקא החומש ולא נביאים וכתובים גם בסימן רמ"ו כתב שנביאים וכתובים בכלל תורה שבכתב: (ג) בן ג' שנים שלימות. ורמז לדבר ג' שנים ערלים יהיו וגו': (ד) ועיו"ט. ב"י כתב שמדברי רמב"ם נראה דגם ביו"ט מבטלין:

הלכות מלמדים

רמה חייב כל אדם ללמד לבנו ולהעמיד תלמידים. ובו כ"ב סעיפים:

א מצות עשה על האיש ללמד את בנו תורה [א] ואם לא למדו אביו חייב ללמד לעצמו (וע"ל סי' רמ"ג סעיף ו'):

ב [ב] היה הוא צריך ללמוד ויש לו בן ללמוד ואין ידו משגת להספיק לשניהם אם שניהם שוים הוא קודם לבנו [א] [ג] ואם בנו נבון ומשכיל מה שילמד יותר ממנו בנו קודמו [ב] [ד] ואף על פי כן (א) לא (א) יבטל הוא:

ג [ג] כשם שמצוה ללמד את בנו [ה] כך מצוה ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך [ד] [ו] ולא לבן בנו בלבד [ה] אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים שגם הם נקראים בנים [ו] אלא שמצוה להקדים בנו לבן בנו (א) ובן בנו לבן חבירו:

ד **א** [ז] [ז] חייב להשכיר מלמד (ב) לבנו ללמדו אבל לבן חבירו אינו חייב להשכיר:

הגה [ח] והיו כופין ליה לשכור לבנו מלמד [ט] *) ואם אינו בעיר ויש לו נכסים אם אפשר לאודועי ליה מודיעים ליה **ב** ואם לאו יורדים (ג) לנכסיו ושוכרים מלמד לבנו (הגהות מיימוני פ"א דת"ת בשם הר"מ):

ה [י] [ח] מאימתי מתחיל ללמד לבנו משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו תורה צוה לנו וגו' ופסוק ראשון מפרשת שמע ואח"כ מלמדו מעט מעט [יא] עד שיהא (°) כבן ששה **ג** או כבן (ד) שבעה ואז מוליכו אצל מלמדי תינוקות:

ו [יב] [ט] היה מנהג בעיר שלוקח מלמד תינוקות **ד** שכר [יג] חייב ללמדו בשכר עד שיקרא (ב) **ה** [יד] תורה (ה) שבכתב כולה **ו** ואינו חייב ללמדו בשכר משנה וגמרא [טו] [י] והני מילי דלא אפשר דרחיקא ליה שעתא אבל אם (ו) אפשר ליה מצוה לאגמוריה (ב) משנה וגמרא (°) הלכות ואגדות:

ז [יא] מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר [יב] וכל עיר שאין בה מלמד תינוקות היו מחרימים אנשי העיר עד שיושיבו מלמד תינוקות ואם [יג] לא הושיבו מחריבין העיר [טז] שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן **ז** (ועיין (ז) בחושן המשפט סימן קס"ג סעיף ג'):

ח **ח** [יז] [יד] מכניסים (ח) (ג) התינוקות להתלמד בן חמש שנים שלימות ובפחות מכאן אין מכניסין אותן [יח] ואם הוא כחוש מכניסין אותו בן ו' שנים שלימות:

הגה [יט] ומ"מ מיד שיהיה (ג) בן ג' שנים שלימות מלמדין אותו אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה (הרב אברבנאל בפירוש לאבות):

ט [טו] אפילו תינוק שאינו מבין לקרות לא יסלקוהו משם אלא ישב עם האחרים אולי יבין:

י [טז] לא יכה אותו המלמד (ד) מכת אויב מוסר אכזרי לא בשוטים ולא במקל אלא ברצועה קטנה:

יא [כ] יושב ומלמדם כל היום וקצת מהלילה כדי לחנכם ללמוד ביום ובלילה:

יב [כא] (ה) [יז] לא יבטלו התינוקות כלל [כב] חוץ מערב שבת (ד) **ט** וערב יום טוב בסוף היום:

אין

ביאור הגר"א

רמה [א] ואם בנו כו'. כר"י דרב אחא ב"י עבד עובדא כוותיה שם. הרא"ש שם: [ב] ואעפ"כ כו'. שכשם שמצוה עליו ללמד את בנו כך הוא מצווה ללמוד עצמו כנ"ל ס"א. רמב"ם: [ג] כשם כו'. בשמואל וכמש"ש הוא ראמר כו': [ד] ולא לבן כו'. ספרי ושננתם לבניך אלו תלמידים וכן אתה מוצא בכ"מ שהתלמידים קרויים בנים כו': [ה] (ליקוט) אלא מצוה כו'. עבה"ג ואמרו (תמורה ט"ז א') עשיר ורש נפגשו עשה כו' ואמרו (סנהדרין צ"ב ב') כל המונע הלכה כו' ובתד"א פכ"ו ר"א הלא פרס לרעב לחמך ואין רעב אלא הרעב מן ד"ת ואין לחם אלא ד"ת שנאמר הנה ימים באים נאום ה' והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם כו' מכאן אמרו אם יש אדם שהוא מכין בד"ת יפרנס מתורתו ג"כ כדי שתרבה חכמתו לו ומוסיפין לו עליה ואל העושה כן אינו נמנע מן הטובה כו' ע"ש בארוכה ושם באותו הפרק כי תראה ערום וכסיתו כיצד אלא אם ראית אדם שאין בו ד"ת הכניסהו לביתך ולמדהו ק"ש ותפלה ולמדהו פסוק אחד בכל יום או הלכה אחת וזרזיהו במצות לפי שאין לך ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצות כו' כמ"ש ואת עירום ועריה כו' ובאדר"נ ובגמ' בהרבה מקומות (ע"כ): [ו] אלא שמצוה כו'. לשון הרמב"ם א"כ למה נצטוה על בנו ועל בן בנו להקדים כו': [ז] חייב כו'. רמש"ש כ"ט א' במילה והיכא דלא מהליה אבוה מחייבא ב"ד כו' לא אמרו כן אצל ללמדו דהא הכל מצווין כנ"ל אלא בשכר קא מיירי וכ"ש שם ל' א' למדו מקרא כו' דמשנה אין מלמדין בשכר כמ"ש בנדרים ל"ז א' ושדמב"ם וש"ע ס"ו: [ח] וכייפינן כו' כמ"ש בפ' הכותב (ס"ו) בד"א בסל"ת כו': [ט] ואם אינו כו'. כיון שמחויב הוי כבל חוב וכמ"ש בח"מ סי' ק"ו ע"ש: [י] מאימתי כו'. ספ"ג דסוכה ובספרי לדבר בם מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לה"ק ומלמדו תורה כו' שנאמר ולמדתם אותם את בניכם כו': [יא] עד שיהא כו'. ב"ב כ"א א' ועס"ח: [יב] היה מנהג כו'. ר"ל בס"ו בנדרים ל"ז ל"ו: [יג] חייב כו'. קדושין ל' א' וכמ"ש בס"ר: [יד] תורה כו'. דלא כפירש"י שם חומש לבד ומש"ש תורה זו מקרא ר"ל דל"ת מדרש תורה כמ"ש בפ"ב (מ"ס ב') שם: [טו] וה"מ כו'. במו שמחוייב עצמו כמ"ש בבכורות כ"ט א': [טז] שאין העולם כו'. שם: [יז] מכניסים כו'. בב"ב שם ופי' ב"י בר שית ובר שבע ר"ל התחלת שש ושבע דל"ת החיא דאבות בן ה' כו' אבל תוס' שם ובכתובות נ' א' כתבו בע"א ע"ש: [יח] ואם הוא כו'. ד"ש כבר שית כבר כו' וכ"כ תוס' שם וכמ"ש בכתובות שם הא רכחיש כו': [יט] וה"מ מיד כו'. איני מבין שיהא רהא סיד שמתחיל לדבר חייב כנ"ל: (ליקוט) וס"מ כו'. תנחומא פ' קדושים וערלתם ערלתו וגו' הכתוב מדבר בתינוק שלש שנים יהיה לכם ערלים שא"י לא להשיח ולא לדבר ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש שאביו מקדשו לתורה חלולים לה' שמהלל להקב"ה. ובשנה החמישית כו' והעיקר כמ"ש בגמ' משעה שמתחיל לדבר כו' (ע"כ): [כ] יושב ומלמדם כו'. כמ"ש בסוף תענית וב"ב קכ"א ב' התוספ כו' ולשון תקבריה אטיה לא שייך אלא בתינוקות: [כא] לא יבטלו כו'. כמ"ש בסי"ג: [כב] חוץ כו'. שאז זמן סעודה כמ"ש בריש ברכות:

באר היטב

רמה (א) יבטל. פי' שלא ילמוד הכל עם בנו אלא קצת עם עצמו. ט"ז: (ב) לבנו. כתב בכסף משנה וז"ל ואפשר דגם לבן בנו חייב להשכיר מלמד וה"ה לבן בן בנו אבל הא מספקא לי אי בן בתו קודם לבן חבירו דאפשר דאין קודם לחבירו אלא היכא דנתחייב באביו אבל גבי בת ליכא למימר הכי עכ"ל ולי נראה דקודם לבן חבירו. ט"ז: (ג) לנכסיו. וכמו שנתבאר בח"מ סי' ק"ו לענין ב"ח: (ד) שבעה. היינו בכחוש לגמרי אבל בכחוש קצת מכניסין אותו כבן ו' שלימות כדלקמן ס"ח. ש"ך: (ה) שבכתב. כתב הש"ך משמע כל תנ"ך וכ"כ הב"ח וכ' דשלא כדין נוהגים העולם שלא ללמד את בניהם תנ"ך כו' ע"ש ואני אומר מנהגן של ישראל תורה הוא שהרי כתבו התוס' בקידושין ספ"ק וגם שאר פוסקים שאנו סומכין אהא דאמרינן ש"ס בבלי שבלול במקרא ומשנה וש"ס אלמא דמש"ה אינו חייב לשלם את שכותיו במקרא ואינו חייב ללמד את בנו מקרא כיון שלמדו ש"ס וכ"מ מדברי הטור ומדברי הרב לקמן סי' רמ"ו ס"ד עכ"ל: (ו) אפשר. וכל פרנסותיו של אדם קצובים לו מר"ה חוץ מהוצאות שבתות ויו"ט והוצאת בניו לת"ת שאם מוסיף מוסיפין לו. ש"ס ביצה: (ז) בחוה"מ. שם בסוף הסעיף וכתב הרב שכר המלמד היאך נגבה: (ח) התינוקות. כתב הכל בו מתחילין לתינוקות מספר ויקרא לפי שאמר הקב"ה יבואו טהורים ויתעסקו

פתחי תשובה

רמה (א) ובן בנו לבן חבירו. עש"ך דה"ה בן בתו ועיין בתשובת חכם צבי סוף סי' ע' שכתב בפשיטות דכל הקרוב קרוב קודם כמו שאמרו בענין מזון וקל וחומר הוא: (ב) משנה וגמרא. עי' בתשו' חו"י סי' קכ"ג סדר הלימוד לבן שילך בלימודו והכתקה מלמוד תינוקות ועיין בשל"ה דקס"א שדיבר ג"כ מרורות על לימוד תינוקות ע"פ סדר הלימוד ועי' בסו"ת תשובה מאהבה ח"א בהקדמתו שהאריך מאד בענין זה בגופם לשונו ע"ש. אמרי' בפרק ע"פ דצריך ללמד את בנו בספר מוגה דשבשתא כיון דעל על: (ג) התינוקות. עבה"ט ועיין בספר לוית חן פרשה ויקרא טעם אחר למה מתחילין לו מויקרא ע"ש: (ד) מכת אויב. עיין בשו"ת קרית חנה סי' ב"ב בדין מלמד שהכה לתלמידו ושבר את רגלו חייב בתשלום דכיון ומנדין אותו עד שיפייס להגתכל ע"ש: (ה) לא יבטלו. וכה דלעיל סימן

[illegible] ל"ב אי כא חד מאן דאמר דכעון ביטול תור' בנים מתים דכתיב למען ירבו וקאי אלפני פניו של ולמדתם את בניכם ע"ש ולפ"ז הוי מ"מ שמתן שכרה בצדה שאין כופין עליה כדלעיל סי' ר"מ וכמו מספק הא יכול לומר קים לי כהאי מ"ד ובהסקש' לאשונה תירלתי בזה דהרמ"א לשיטתו אזיל שכ' בח"מ סי' ג"ו סס"ו בהג"ה מלות השבת שעבוט הוא מ"ע שמתן שכרה בצדה ולכן אין ב"ד מוזהרים הכשות בידם ע"ש והוא שיטת הריב"א בתוס' ב"ב ד' ח' ע"ש א"כ כאן לא יכול לומר קים לי דהא אף בודאי מ"ע בצדה אם רצו כופין וגם הב"ד מחוייבין לכוף מספק דלמא הלכתא כמ"ד ד[illegible] מ"ע בצדם. אך לפמ"ש הט"ז בסי' ר"ת סק"א דאף אם רצו אין יכולים רק כפיה קצת קשה דכאן מממש שעושין אסי' כפיה גדולה כמו בכל מ"ע וכמ"ש בהגמיי' וצ"ע ועיין בש"ס חולין דף קי"[illegible]

א מסקנת הגמרא קידושין דף כ"ט ע"ב: ב גמרא שם: ג שם בגמרא ודברי יהודה: ד רמב"ם בפ"א מהלכות ת"ת: ה גמרא שם דף ל' ע"א ומימרא דרבי יהושע בן לוי כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני ויליף לה מקרא וכו' שם: ו רמב"ם שם: ז ג"ז שם מגמרא דמלמדו מקרא ואין מלמדו משנה וכפי' רש"י שם ומשמע ליה בשכר כיון שמותר ליטול שכר על המקרא כדאיתא בנדרים דף ל"ו ע"א וכתב מהרש"ל וה"ה לבן בנו: ח גמרא סוכה דף מ"ב ע"א: (°) ע"ל סעיף ח': ט לשון הרמב"ם שם מהא דזייתי לעיל בסעיף ד': י טור בשם הרמ"ה: (°) נלע"ד פסקי הלכות שידע לפסוק כמי מהם: יא מתקנת יהושע בן גמלא ואילך וכו' ב"ב דף כ"א ע"א: יב מימרא דר"ל משום רבי יהודה נשיאה שבת דף קי"ט ע"ב: יג טור וכיוצא בזה כתב הרמב"ם שם פ"ב כדי לקיים הב' לשונות דאמרי לה מחרימין ואמרי ליה מחריבין: יד ב"י מתשובה ספ"ה דאבות ומה שאמר שם בב"ב דף כ"א ע"א ומכניסין אותן כבן שש וכבן שבע וכ"כ הרמב"ם שם וחילק בין כחוש לבריא וכמו שכתבו התוספות שם ומפרש הב"י לדעת הרמב"ם דבר שית היינו בר חמש שנכנס בשנת שש וכו': טו מימרא דרב שמואל בר שילת שם: טז גם זו שם: יז הרמב"ם שם רפ"ב: יח שם ולא כתב

נקודות הכסף

(סי' רמ"ה סעיף ד' בהג"ה) ואם אינו בעיר ויש לו נכסי' אם אפשר לאודועי לי' מודיעי' ליה ואם לאו יורדים לנכסיו ושוכרין מלמד לבנו. ובט"ג כתב בסי' רמ"ח בש"ע סעיף א' לענין צדקה וז"ל ויורדין לנכסים בפניו וכו' וכתבתי בש"ך ס"ק ד' בב"ח נראה שהבין דר"ל אפילו בפניו וכו' ונ"ל דס"ל דווקא בפניו לאפוקי אשלא כאן כו' ע"ש שוב מצאתי ראיה ברור' לדברי ממה שאמר הרמב"ם גופיה פרק י"ב מהל' אישות דין י"ז דאפילו בניו ובנותיו היתירים על שש אין זנין אותן מנכסיו שלא בפניו אף על פי שהוא אמיד וכן כתב המחבר גופיה בא"ע סימן ע"א סעיף ב' וכן כתב הרב המגיד שם שינא לו להרמב"ם כן מהאי דאמרינן בפרק נערה שנתפתתה מי שהלך למדינת הים כו' ב"ד יורדין לנכסיו וכו' ולא ד"א מאי ד"א אמר רב חסדא זו צדקה ומשמע דאפילו תוך ו' יוס דכשב"ג נפרעים ממנו אלא מוד שלא בפניו כמו שנתבאר לעיל ר"ס ר"פ שלא לצדקה אין מגבין אבל הכא אין חילוק בין חוב לצדקה ולא הוי צריך כו"ם לומר דמ"א סייע

גליון מהרש"א

(בה' מלמדים) סדר הבנים ע' תשובת חות יאיר סימן קכ"ג: (סימן רמ"ה ס"ק ח') אבל הא מספקא ליה אי בן בתו קודם לבן חבירו. במדרש רבה בראשית פרשה צ"ד א"ר אלעאי בנות בנים הרי הן כבנים ובני בנות הרי הם כבנים ועיין מ"ש בגליון סימן רנ"א סעיף ג': (ש"ך ס"ק ה') תורה שבכתב כו' משמע כל תנ"ך וב"ח הב"ח. ול"ל דגם אם ת"ת פ"א ה"ו חייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה ובקדושין ל' א' א"ר מקרא זו תורה וכ"כ ר"ל ה' א' א"ר מקרא זו תורה נביאים וכתובים וכבר עמד על זה בספר מים חיים:

נחלת צבי

(סימן רמ"ה ס"ד בהג"ה) והיו כופין ליה לשכור לבנו מלמד. דין זה הוא מהרמב"ם ונשה כתב בפסקה דלא נרע האי מ"ע דולמדתם מכל מ"ע דעלמא שכופין אותו לקיימה והקשה ל' רש"י ב"ק דף [illegible] עקרה

והרמב"ם כתב דגם ביו"ט מבטלין וכן כתב בית יוסף בשמו ומביאו בדרישה: י היו יותר על כ"ה כו'. והרא"ש והטור פירשו דעד ארבעים אין צריך אחר לסייע וממ' עד נ' צריך אחר לסייעו וכ' צריך שני מלמדים וכ"כ רבינו ירוחם נ"ב ח"א ונראה שהולכין בזה אחר המלמד ואחר הנערים ואם הם לומדים מעט או הרבה והכל לפי הענין: יא אין בני העיר חייבים כו'. כלומר אין כופין זה את זה לשכור מלמד: יב מי שאין לו כו'. עיין בא"ע ס"ס כ"ב: יג אין שכניו יכולים כו'. עיין בח"מ סימן קנ"ז ס"ג: יד יכול חכם אחר כו'. אפילו חכם הראשון זקן ממנו כן משמע בפסקי מהרא"י וכן כתב בד"מ: טו אפי' מקפח קצת. כגון בשכר חופות וקידושין וכ"כ בפסקי מהרא"י שם וז"ל ואי משום דיש קפוח פרנסה בדבר מחמת ספרים שהפול לכיס המנהיגים מגיטין וחליצה והשבעת נשים ושכר ברכת אירוסין ונשואין וכה"ג כמה טלדקי על קבול פרס זה אנו בושים ובטורח למצוא היתר לרובן והיאך נחזיק אותו כולי האי להחשיבו פרנסה ומחיה לבלתי ישיג אחר בהם עכ"ל ומשמע דפרס שהוא בהיתר ברור אין לו לקפח הפרס ההוא וז"ש הרב מקפח קצת פרנסת כו' מיהו כל זה מדינא אבל מצד המנהג אפשר שיש למחות בזה: טז אבל אם בא כו'. כלומר דוקא

(ה) בפחות מזה חייבים. דהא דאמרו בגמ' סך התינוקות כ"ה היינו לענין שלסך הזה אין צריך להושיב אחר לסייע לו: (ו) שמדקדק יותר. דשבשתא כיון דעל על פירוש ולא יפסוק ממנו: (ז) שמביאים בניהם. ברמב"ם סיים הטעם בזה ומתייחדי' עמהם

יג יט אין מבטלין התינוקות אפי' לבנין בית המקדש:

יד כ אין קורין לתינוקות בשבת מתחלה מה (ו)שלא למדו משום טורח שבת אבל (ז) מה שקראו פעם אחת שונים אותו להם בשבת:

טו [כג] כא כ"ה תינוקות מספיק להם מלמד אחד י היו יותר על כ"ה עד מ' מושיבין אחר (ס) לסייעו בלימודם:

הגה [כד] ואפי' שכרו הקהל מלמד לכל תינוקות שהם הוא מושיב אחר לסייע בעדו והם יתנו לו שכרו (נ"י פ' לא יחסור) [כה] וי"א דאם אין בעיר כ"ה תינוקות יא אין בני העיר חייבים לשכור להם מלמד (הגהות מיי' פ"ב דת"ת ותוס' ור' ירוחם) [כו] וי"א (ח) דאפי' (ה) בפחות מזה חייבים (שם בנ"י) היו יותר מארבעים מעמידים שנים:

טז כב מוליכים הקטן ממלמד למלמד אחר שהוא מהיר ממנו בין במקרא בין בדקדוק במה דברים אמורים כשהיו שניהם בעיר אחת ואין נהר מפסיק ביניהם אבל מעיר לעיר או מצד הנהר לצדו באותה העיר אין מוליכים אותו אלא אם כן היה גשר בנין בריא שאינו ראוי ליפול מהרה:

יז [כז] כג מלמד תינוקות שמניח התינוקות ויוצא [כח] או שעושה מלאכה אחרת עמהם [כט] או שמתרשל בתלמודו הרי זה בכלל ארור עושה מלאכת ה' רמיה לפיכך אין להושיב מלמד אלא בעל יראה מהיר לקרוא ולדקדק:

הגה [ל] ואין למלמד לנעור בלילה יותר מדאי שלא יהיה עצל ביום ללמוד וכן (ט) לא יתענה או לעצור במאכל ומשתה או לאכול ולשתות יותר מדאי כי כל אלו הדברים גורמים שלא יוכל ללמד היטב [לא] וכל המשנה ידו על התחתונה ומסלקין ליה (מרדכי פ' האומנין מהירושלמי) ושאר דיני מלמד עיין בח"מ סי' של"ד ושל"ט:

יח [לב] כד אם יש כאן מלמד שמלמד לתינוקות ובא אחר טוב ממנו (י) מסלקין הראשון מפני השני:

יט כה אם יש כאן שני מלמדים האחד קורא הרבה ואין מדקדק עמהם להבינם על נכון ואחד אינו קורא כל כך אלא שמדקדק עמהם להבינם לוקחין אותו (ו) שמדקדק יותר:

כ יב [לג] כו מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות מפני שאמותיהם מביאות בניהם כז ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו:

כא כח לא תלמד (י) אשה תינוקות מפני אביהם (ז) שמביאים בניהם:

כב כט אחד מבני החצר או מבני מבוי שביקש ליעשות מלמד תינוקות יג אין שכניו יכולים למחות בידו, וכן מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח בית ללמד תינוקות בצדו כדי שיבואו לו תינוקות אחרים או כדי שיבואו התינוקות שאצל זה לזה אין יכולים למחות בידו שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

הגה [לד] רב היושב בעיר ולומד לרבים יד יכול חכם (יא) אחר לבא וללמוד ג"כ שם טו [לה] אפילו (יא) מקפח קצת (יב) פרנסת הראשון כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונוטל פרס מהם על זה אפי' הכי יכול השני לבא לדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר כמו הראשון אם הוא גדול וראוי לכך (מהרי"ו סי' קנ"א ומהרא"י בפסקיו סי' קנ"ח ע"ש תשו' הגדולים) טז אבל אם בא חכם אכסנאי לעיר אין לו לקפח שכר הרב הדר שם לעשות חופות וקידושין וליטול השכר הבא מהם הואיל והוא פרס הרב הדר שם אבל מותר (יב) לעשות החופה ולתת השכר לרב הקבוע וכן מותר לו לדון בין שני בעלי דינין שבעיר הבאים לפניו לדון דדלמא הרב שבעיר אין ממונע להם [לו] אבל אין לו להורות איסור והיתר או לדרוש לנהוג שררה באתריה דחבריה (מהרי"ק שורש ק"ע ומהר"ד בתשובה כ"ב) [לז] מי שהוחזק לרב בעיר אפי' החזיק בעצמו באיזה שררה אין להורידו מגדולתו אע"פ שבא לשם אחר גדול ממנו (ריב"ש סימן רע"א) [לח] אפילו בנו ובן בנו לעולם קודמים לאחרים כל זמן שממלאים מקום אבותיהם ביראה והם חכמים קצת (רמב"ם פ"א מהלכות מלכים) ובמקום בים

ביאור הגר"א

פתחי תשובה

באר היטב

באר הגולה

בכ"מ ולא בב"י מוצא דין זה ונלענ"ד נראה מברייתא אמרו עליו על ר"ע וכו' פסחים דף ק"ט ע"א ע"ש דמשמע שר"ע החמיר בזה ושאר חכמים עשו כן בכל ערב יו"ט וע"ש וכתב הב"י ומדבריו נראה שביו"ט נ"כ מבטלין ובנוסחאו' שלפנינו יש כן בדברי הרמב"ם ונלפ"ד שלא היה גירסת הב"י והטור כן: יט מימרא דר"ל משום ר' יהודה נשיאה שבת דף קי"ט ע"ב: כ ברייתא נדרים דף ל"ז ע"א וכפי' הר"ן שם: כא מימרא דרבא ב"ב דכ"א ע"ב וכפי' הרמב"ם שם בפ"ב ומה דאיתא שם ואי איכא ארבעין וכו' היינו אפילו אי איכא מ' ינוקי בריש דוכנא וכו' וכן מאי דאמר ואי איכא חמשין מותבינן תרי היינו לומ' עד חמשין סגי להו בתרי וכן פי' הב"י פרק לא יחסור בשם הר"י ז"ל: כב מימרא דרבא שם: כג רמב"ם שם בפ"ב מהא דשקל יואב ספסירא למקטל להוא מלמד דאקריי' לתלמידיו תמחה את זכר עמלק (בקמ"ץ)

נקודות הכסף

גליון מהרש"א

נחלת צבי

עמהם ומשמע דלא מהני כאן אם יש לה בעל בעיר אא"כ הוא דר עמה בתוכו בית דאז אין איסור יחוד ורבים מקשים מאי שנא מאיש דמהני אם יש לו אשה בעיר כמ"ש בסמוך. ונ"ל שהחילוק הוא מטעם זה דבאיש מהני אם יש לו אשה בעיר ויש לו פת בסלו ועל כן אם ילבישנו ההרהור יכול לבוא אצל אשתו כדאשכחן בפ' (מציאות האשה) [אע"פ דף ס"ה] גבי רבא שישב בבית המדרש ובאה חומה אלמנת אביי ונתגלה זרועה והלך רבא לביתו ותבע את אשתו מה שאין כן באשה לא שייך לומר כן דתלך לבית שאישה שם כי אין דרך נשים בכך לתבוע בעליהן לתשמיש ועל כן יש לחוש שמא יזדמן אצלה רווק שיבוא

בנו ללמוד אצלה כמצא שמכיאם אין להם פת בסלם ויבואו לידי יחוד על ידי זה. כן נראה לי טעם נכון :

שיש מנהג לקבל רב על זמן קצוב או שמנהג לבחור במי שירצו הרשות בידם (כל בו) [למ] אבל כל שקבלו הקהל עליהם [מ] וכל שכן אם עשו (יג) ברצון הסררה אין לשום גדול בעולם להשתרר עליו ולהורידו (שם בריב"ש) :

דוקא כשהתחכם אחר בא לדור שם בקביעות אבל בא דרך עראי אכסנאי אין לו לקפח כו' :

חלוי ס"ת ביו"ד אדם שממני אותו על הצבור אין הצבור רשאי למנות אחר לסייע ב"א מי שירצה בו האדם המנוי תשובות דברי ריבות סי"ו וקי"ו וע"ש שיעמוד אחר לדרוש הוא פגיעה בכבודו ע' תשובת שער אפרים סימן ס"ר במי שדרש דרשות של רופי רמ"ם אין מנרין אותו אם לא התרו בו הבית דין : (ס"ז ס"ק ז') ורבים מקשים מאי שנא מאיש. עיין בב"ש ובח"מ ס"ס ב"ב :

ביאור הגר"א

הוא ובניו שאם מת בנו עומד תחתיו ואין לי אלא זה בלבד מנין לכל פרנסי ישראל שבניהן עומדין תחתיהן ת"ל בקרב ישראל כל שהוא בקרב ישראל בנו עומד תחתיו ובתוספתא דשקלים שבל חקרים בנחלה קודם לשדרה ובלבד שינהג מקום אבותיו וכן בפ"ב דכתובות (ק"ג ב') שמעון בני חכם גמליאל בני צריכא למימר כו' וז"ש ב"ז כו' : [למ] אבל כל כו'. כמ"ש בפ"ד דברכות (כ"ח א') מעלין בקדש כו' מאן דלבש מרא

כו' ובפ"ק דסנהדרין (ס' ב') משום בכודו דרבה בר הנא אע"ג שרב גדול ממנו ביון שירד רב"ה קודם לו לבבל : [מ] וכ"ש אם עשו כו'. כמ"ש בסנהדרין שם (א') רחבא שבפ כו' ופירש"י שהיה לו הרמנא ממלך פרס לפיכך הוא גדול מהנשיא שבא"י וערש"י בהוריות י"א ב' ר"ה א"ל חרי כו' ועת"מ סס"ג :

באר היטב

ומשמע דהרם שהוא בהיתר ברור אין לו להאחר לקפח מיהו כל זה מדינא אבל מצד המנהג אפשר שיש למחות בזה עכ"ל הש"ך :

פתחי תשובה

אכסנאי שסידר קדושין אחר שהמתינו עליו ולא בא ואיו הוא לעונש על עבירה לענוש שלא כדת ע"ש : (יג) ברצון חשררה. עיין בה"מ סימן ב' וע' באורים ותומים שם שצוות בכרוביא על הרבנים שעושים בלי רשות הסבור ע"ש :

נחלת צבי

אכרסם אבל וז"ל הראי דכתו' קדושין דף ל"ט כתבו לחד תירוצא דהא דאמר בשכת דקרא קאי גם אלפני שניו אסמכתא בעלמא הוא ע"ש ועוד האריך בפלפול בענין זה. והן עתה נראה לי דבקשיות ניחא דלא מקרי מ"ע שמ"ש בגדה אלא

אם השכר כתוב בגדה דוקא דסיינו מיד אחר סמנוס דהוא מיותר וע"כ לאורויי שלא לכופו כמש"ל אבל הכא איכא למימר שהמ"ש נכתב בשביל מזוז' ואף דנדרש גם על מ"מ מ"מ לא עקרי בשביל זה מע"כ כ"כ פשוט :

רמו א ובשעת הדחק כו'. וכ"ה בסמ"ג עשין י"ב ומסיים בה ודבר זה אסור לומר לפני ע"ה *) מיהו בהגמיי' לא מייתי האי סיומא ואחריו נמשך הרב ונראה שטעמא דגרסינן במנחות (דף צ"ט ע"ב) אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי אפי' לא קרא אדם אלא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש ודבר זה אסור לאמרו בפני ע"ה ורבא אמר מצוה לאומרו בפני ע"ה. ופירש"י דסבר משום ק"ש נוטל שכר גדול כזה אם היה עוסק כל היום כ"ש שכרו גדול ומרגיל בניו לת"ת. ל"א סברי הכך רבנן מלי פטרי נפשייהו בק"ש ויתבי כולי יומא וגרסי ש"מ שכר גדול יש ע"כ. אם כן כיון דרבא אמר מצוה לאמרו נקטינן כוותיה וכ"ש לפי גירסת הילקוט ברים יהושע דגרסינן לייט עלה אביי האומרו בפני ע"ה ורבא אמר מצוה כו' אם כן נקטינן כרבא לגבי אביי גם במדרש תהלים איתא סתמא משום ריב"י אפילו לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים ובתורתו יהגה יומם ולילה ומייתי ליה הילקוט ברים תהלים ע"ש : **ב** ויחלוק עמו בשכר. כלומר שכר תורה ושכר מה שירויח זה יהיה בין שניהם ביחד : **ג** אבל כו'. אין יכול למכור חלקו כו' כצ"ל : **ד** ואחר כך ישא אשה כו'. עיין מדיקים אלו ברים א"ע : **ה** ויש אומרים שבש"ם כו'. כתב הדרישה יש בעלי בתים נוהגים ללמוד בכל יום גפ"ח ולא שאר פוסקים

רמו (א) אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור כו'. כן צריך לסיים : וגמרא

הלכות תלמוד תורה

רמו שחייב כל אדם בתלמוד תורה והיאך לומדים בשכר. ובו כ"ו סעיפים :

א [א] א כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו ב בין בעל יסורים [ב] בין בחור בין זקן גדול ג אפי' עני המחזר על הפתחים [ג] אפילו בעל אשה ובנים [ד](א) חייב (ב) לקבוע לו זמן לתלמוד תורה [ה] ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה. **א** [ו] (ובשעת הדחק אפילו לא קרא רק (ה) ק"ש שחרית וערבית לא ימושו מפיך קרינן ביה) (הגהות מיימוני פ"א וסמ"ג עשין י"ב) [ז] ד ומי שא"א לו ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו יספיק לאחרים הלומדים :

הגה ותחשב לו כאילו לומד בעצמו (טור) [ח] ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה **ב** ויחלוק עמו בשכר **ג** אבל (א) אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו (ג) חלקו בשביל ממון שיתן לו (תא"ו נתיב ב' מש"ס דסוטה) :

ב ה ילמוד אדם תורה **ד** ואח"כ ישא אשה שאם ישא אשה תחילה א"א לו לעסוק בתורה [ט] מאחר שרחיים בצוארו ו ואם א"א לו בלא אשה מפני שיצרו מתגבר עליו ישא אשה תחילה :

ג [י] ז עד אימתי חייב ללמוד עד יום מותו [יא] שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וכל זמן שלא יעסוק בתורה הוא שוכח :

ד ח חייב אדם לשלש למודו שליש בתורה שבכתב [יב] דהיינו הארבעה ועשרים שליש במשנה [יג] דהיינו תורה שבעל פה ופי' תורה שבכתב בכלל זה שליש בתלמוד [יד] דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מתוך דבר וידמה דבר לדבר וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה דברים שלמד מפי השמועה כיצד היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה קורא ג' מהם בתורה שבכתב ובג' תורה שבעל פה ובג' יבין דבר מתוך דבר [טו] ט במה דברים אמורים בתחילת לימודו של אדם אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו ויישוב דעתו :

הגה **ה** [טז] וי"א שבתלמוד (ג) בבלי שהוא בלול במקרא במשנה וגמרא אדם יוצא ידי חובתו בשביל הכל (טור בשם ר"ת ועפ"פ ע"ל סי' רמ"ה ס"ו) [יז] ואין לאדם ללמוד

ביאור הגר"א

רמו [א] כל כו' בין כו'. פ"ג דיומא (ל"ה ב') ת"ר עני כו' : [ב] בין בחור כו'. כמ"ש בפ"ט דשבת (פ"ג ב') לעולם לא ימנע א"ע כו' וע"ל סי' רמ"ה ס"ח וע"ל ס"ג : [ג] אפי' בעל כו'. פ"ב דעירובין (כ"ב א') שחורות כו' במי שמשים עצמו אכזרי כו' כי תא כו' : [ד] חייב לקבוע כו'. כמ"ש בפ"ב דשבת (ל"א א') קבעת עתים כו' ופי' בבעל אומנות ועס"ד כיצד כו' : [ה] ביום ובלילה כו'. מנחות צ"ט ב' שאל בן דמה כו'. כר' יוחנן שם ובנדרים ח' א' ואין דעת הר"נ כן שם ת"ל דס"ל דסתיין תוא כר' יוסי במתני' כמש"ש מדבריו כו' ; [ז] ומי שא"א כו'. בב"ר פצ"ט זבולן לחוף ימים ישכן הרי זבולן קדם לישכר ולמה כן אלא שהיה זבולן עסק בפרקמטיא ויששכר עסק בתורת חזבולן בא ומאכילו לפיכך קדמו עליו אמר הכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה כו' וכן משה אומר שמח זבולן בצאתך למה שיששכר שלך הן שאתה מסייעו לישב בהן כו' ובויקרא רבה פכ"ה עץ חיים כו' אילו נאמר עץ חיים היא לעמלים בה כו' כי בצל החכמה כו' עתיד הקב"ה לעשות צל ואהפה לבעלי המצות אצל בני התורה בג"ע ואית לן ג' קריין הרא כי בצל כו' ב' אשרי אנוש יעשה זאת והדין עץ חיים כו' שמעון אחי עזריה כו' אמר משמו הלא שמעון היה גדול מעזריה כו' ורכוותה ולזבולן אמר שמח כו' ועבפ"ר רפסחים (נ"ג ב') : [ח] ויוכל אדם כו' אבל כו'. סוטה כ"א א' : [ט] מאחר שרחיים כו'. ר"ל דוקא כה"נ משא"כ אם א"צ למרוח וכמש"ש ולפ חא כו' וכפי' הר"נ שם ועמ"ש בא"ע סי' א' ס"ג : [י] עד אימתי כו'. פ"מ דשבת וכנ"ל : [יא] שנאמר כו'. מנחות שם ופ"ג דאבות : [יב] רהיינו כו'. בס"ש בקדושין מ"ם קרא אנא בו' : [יג] דהיינו כו' ופי' כו' : [יד] רהיינו שיבין כו'. שם שאני חכם כו' וערש"י בסוכה כ"ח א' ר"ה נמרא כו' : [טו] בר"א כו'. ממ"ש בספ"ב דב"מ העוסק במקרא כו' וז"ש במס' סופרים פט"ו דתני רשב"י העוסק כו' גדולה מזו ע"מ שקרא ושנה כו' אבל אמרו במשלה כו' אבל אשרי אדם כו' ע"מ שילמד כו' ע"ש ; (ליקום) בר"א כו'. עבה"נ אבל הר"נ בפ"ק דעבודת כוכבים כתב דישליש ל"ד אלא שיתן זמן לב"א וא' כפי הראוי לו ע"ש (ע"ב) : [טז] וי"א כו'. ממ"ש במנחות שם שאל בן דמה כו'. כמ"ש בסנהדרין כ"ד א' בבל כו', תוס' שם ושם : [יז] ואין לאדם כו'. ובספרי ודברת בם עשה אותם

חידושי רע"ק

(סימן רמ"ו סעיף א' בהג"ה) **תא"ו** נתיב ב' מש"ס דסוטה. וכתב שם ומסתברא שהעוסק אבד שכרו שכבר בישל חלקו ב"ב המפרשים עכ"ל וע' בתשובת מהר"ם אלשאקר (סי' ק"א) בשם רבינו האי גאון וע' בס' אש דת להרב מו"ה חיים אלפאנדרי (פ' וילך) :

באר היטב

רמו (א) ק"ש. בסמ"ג מסיים ודבר זה אסור לאמרו בפני ע"ה אבל הש"ך כתב בשם הרבה פוסקים דיש לפסוק כרבא דאמר מצוה לאמרה ע"ש : **(ג)** בבלי. כתב הפרישה יש בעלי בתים נוהגים ללמוד בכל יום גפ"ח ולא

פתחי תשובה

רמו (א) חייב לקבוע לו זמן. עיין בספר משנת חכמים הלכות ת"ת דף פ"ד שהביא בשם אביו הגאון ז"ל שנסתפק במי שיש לו שיעור קבוע ללמוד כל יום איזה דפין ולסיבת איזה אונס נתבטל יום או יומים אי מחויב להשלים ליומא אוחרא ללמוד יותר בכל יום כפי יכלתו בכדי להשלים נדרו או נימא דדמי ממש כאילו נדר בזום זה דוקא וכקרבן הקבוע לו ומן דלאו עבר יומו בטל קרבנו. הדר פשיט לנפשיה דדוקא בלילה שלאחריו חייב להשלים חובת היום ולא ליומא אוחרא והוא ז"ל פקפק בזה ודעתו נוטה דחייב להשלים אף ליומא אוחרא וצריך ללמוד דבר זה קודם שאר למודו כדי שלא יתרגל ויבא לעבור על נדרו ע"ש : (ב) לקבוע לו זמן. עיין בס"ח בג"ת סימן קנ"ט סק"א שכתב דבכב"י כתב בשם מז"ם דן את סדין בלא נטילת שכר עולה לקביעת עתים אבל בשכר וכן מלמד תינוקות בשכר אינו עולה · וע"ש שמסופק מי שלומד כישיבה בעת קבוע ומקבל פרס אם עולה . וע"ש שמה שאמרו כל השונה הלכות כו' מיעוטו הלכות שתים . ועיין במג"א סימן רמ"ו סק"ה שכתב דבשעה שלומד הברכות בגמרא יאמר בלי אזכרת השם ועיין בשאילת יעב"ץ ח"א סימן פ"א דעתו שיכול לומר כשזוכרם השם ועיין בב"ש שם בשם בר"י דרבנן קשישי שבא"י נהגו שלא להזכירו וכ"כ במח"ב בשם מהר"ם ע"ש : (ג) חלקו. עש"ך וס"ס אלק כל דשו אינו יכול למכור . פר"ח בליקוטים :

באר הגולה

א לשון הרמב"ם בפ"א מהת"ת: ב מהא דרבי אליעזר ברבי שמעון ב"מ דף פ"ד ע"ב : ג מהא דרבי חנינא בן דוסא תענית ריש דף כ"ה ע"א ורבי יהושע בברכות דף כ"ח ע"א והלל ביומא דף ל"ה ע"ב וכתב עוד שם גדולי חכמי ישראל היו מהם חוטבי עצים ומהן שואבי מים ומהן סומים ואעפ"כ היו עוסקים בת"ת יומם ולילה והם מכלל מעתיקי השמועה איש מפי איש מפי משה רבינו ע"ה וזה' הכ"מ שם חוטבי עצים הוא הלל שואבי מים רב הונא בכתובות דף ק"ה ע"א וסומים רב יוסף ורב ששת : ד טור מספרי : ה ברייתא שם קידושין דף כ"ט ע"ב כר' יוחנן שם : ו שם בברייתא כדי שלא יבא בהרהורי עבירה: ז הרמב"ם שם בפ"א: ח לשון הרמב"ם שם (ומכילתא פסוק) שמימרא דרב ספרא וכו' קידושין דף ל' ע"א וכפי' התוספות שם : ט ולתב הכ"מ שם זה דבר פשוט דלגמ' צריך זמן רב משא"כ למקרא ולעמ"ה ואמרו מוסבין העולם שאין

ברכי יוסף

(סימן רמ"ו סעיף א' בהג"ה) ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה וכו'. עמ"ש מהר"ם אלשקאר בתשו' סימן ק"א והרב מעשה חייא בת' סי' ס"ו ומהריט"ץ בתשובה על אחד שעבר תלקו בנותן הניאה בס' אש דת: (שם סעי"ד) בתחלת למודו של אדם וכו'. עמ"ש הרב תוס יאיר סימן קכ"ג סדר הלמוד לנער ענין : (שם) כל ימיו לתלמוד וכו'. למוד הגמרא ורש"י ותוספות מיוב כמו הנחת תפילין . הגאון מהר"ר שעטיל בגווהת הובאה בסוף ספר יש נוחלין : רוב העם מקיין אחר הלכות קטועו' ואמרו מה לנו לקושיי התלמוד ולא יפה הם עושין ואסור לעשות כן שהם מפסקין בתורה וכתיב יגדיל תורה ויאדיר ולא עוד שגורעין ת"ו לתור' שתשתכח ולא נתקנו הל' קטועות לבנן בהם אלא למי שלמד תלמוד כולו ועוסק ואם יסתפק איזה דבר ואינו יודע לפרשו מעיין בהם · תשובות הגאונים ל"י סי' שלי"ג ועת"ם באגרות הרמב"ם : ליסור מס'

גליון מהרש"א

(סימן רמ"ו ש"ע סעיף א') כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה. ואם אינו מוצא ללמוד בעירו או שאין במקומו ספרים ורוצה לילך לרב במקום אחר ואביו ואמו מצטערין בפירודו ומוחין בו א"צ לשמוע להם ת' מים רבים חלק יו"ד סמ"ם:

מראה כהן

(סימן רמ"ו ש"ך ס"ק א') מיהו בהגמי"י לא מייתי האי סיומא כו'. אמנם בהגמי"י שלפנינו ס"א אות ז' מייתי הך סיומא דדבר זה אסור לאמרו בפני ע"ה. בסם סמ"ג ג"כ וע"ש בנמ"צ :

פוסקים ומביאים רליה מהא דלתמיהין סוף (נדרים) [נדה] תנא דבי
תליהו כל השנה כלה בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא לחבל ל"ע
ים ללמוד ספרי הפוסקים דיני התורה כמו הרי"ף ומרדכי והרא"ש
ודומיהן דזהו עיקר ושורש לתורתנו ואינם יוצאים כלל בלימוד גמ"ח
דהא דתנא דבי תליהו הו' כבר כתב
רמ"י שם השנה הלכות פירוש
הלכות פסוקות ומ"ש ר"ח כתן ש"ס
בבלי כלול הו' קאי למש"ה לפני זה
תלימוד ע' שעות ביום דכיון שים לו
פנאי גדול ילמוד בש"ס לחבל הך
בעלי בתים שאינם לומדים רק ג'
ד' שעות לא ילמדו בש"ס לחוד כנ"ל
ע"כ: ן אבל לא בלימוד שאר
החכמות. כגון ספרי הפילוסופים
ותכונה וחכמת הקבלה וכיולא בהן
ואין לומר הרב מתוקן שכתב וזהו
נקרא בין החכמים טיול בפרדס הו'
משמע שכל שאר החכמות זולת
הש"ס נקרא טיול בפרדס ואינו כן
שהרמב"ם כתב בספ"ד מהל' יסודי
התורה שעיניו מעשה ברתיעת
ומעשה מרכבה הם שחכמים קורלים
לתוכו פרדס כמ"ש (בפ' אין דורשין)
ארבעה נכנסו לפרדס ולפ ע"פ
שגדולי ישראל וחכמים גדולים היו
לא כולם היו בהן כח לידע ולהשיג
כל הדברים על בוריין ואני לומר
שאין רלוי לטייל בפרדס הלא מי
שנתמלא כריסו לחם ובשר ולחם
ובשר הוא לידע שחסור והמותר
וכיולא בהם משאר המלות ולפ ע"פ
שדברים הלו דבר קטן קרלו חוקן
חכמים שהרי אמרו (נדבה בחרא
דף קל"ד ע"ח) דבר גדול מעשה
מרכבה דבר קטן הוויות דתניי ורבא
תע"פ כן רלויין הן להקדימן שהם
מייקרים דעתו של לחש שחלה ושוד
שהם הטוב הגדולה שהשפיע הקב"ה

(ב) וגמרא והפוסקים. כתוב בדרישה יש בעלי בתים עוסקים ללמוד
בכל יום גמ"ח ולא שאר פוסקים ורליתים מסוף(נדרים)[נדה]תנא דבי
תליהו כל השנה כלה בכל יום מובטח לו בו' אבל לי נראה לדרוך
לעסוק בספרי הפוסקים כגון לחפסי מרדכי לחצ"י ודומיהם ואינם
יולאים כלל בלמוד גמ"ח לחוד דהניח
דתנא דבי תליהו כל השנה כלה
פרש"י הלכות פסוקות כו' עכ"ל:
(ג) מפני שאינה מצווה ועושה.
הטעם שכתבו התוס' שהמצווה דולג
תמיד לבטל ילמו ולקיים מלות בורלו
פירוש שילרו מסיחו שלא לקיים הליווי
מה שאין כן בלימו מלווה: (ד) אבל
תורה שבכתב. בעור כתוב ליפכח
וכתב בית יוסף בע"ס יש שם
והעיקר כמו שכתוב כאן והוא נכון
בטעמו דמליכו בפרשת המלך הקהל
לת הטף התנשים וכגשים והמלך
היש לומד ספר מצנה תורה ויש
להקשות הש כן לפי' לכתחלה הרי

(ב) וגמרא והפוסקים המשנים מחבריהם וכזה
יקנה העולם הזה ועטו"ב ך' אבל לת בלמוד (ד) אלר החכמות (ריב"ם
סי' מ"ה וחלמידי רבב"ם) [ירח] ומ"מ מוחר ללמוד בחקרלי בשאר חכמות
[ים] ובלבד שלא יהיו ספרי מינים וזהו נקרל בין החכמים טיול בפרדס
ומין לאדם לעיין (ג) בפרדס רק לאחר שמלא כריסו בשר ויין והוא לידע
מיסוד והיחר ודיני המלות (רמב"ם סוף מדע פ"ם ה' מהל' יסודי התורה):

ה ' מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר מותר
ללמד בשכר אבל תורה שבע"פ אסור ללמד
בשכר יא לא מצא מי שילמדנו בחנם ילמוד בשכר
ואע"פ שהוצרך ללמוד בשכר לא יאמר כשם
שלמדתי בשכר כך אלמד בשכר אלא ילמד לאחרים
בחנם [ב] יב ומה שנהגו האידנא ללמד הכל בשכר אם
אין לו במה להתפרנס שרי ואפי' יש לו אם הוא שכר
בטלה דמוכח שמניח כל עסקיו ומשאו ומתנו שרי
[כא] (וכל מידוטי סופרים דהיינו מה שמקבץ מדבנן מוכח ליפול שכר ללמדו) (הגהות מיימוני פ"ת):

ו [כב] יג אשה שלמדה תורה יש לה שכר [כג] אבל לא כשכר האיש (ג) ז מפני
שאינה מצווה ועושה ואע"פ שיש לה שכר [כד] צוו חז"ל יד שלא ילמד אדם את
בתו תורה מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד ומוציאות דברי תורה
לדברי הבאי לפי ענויות דעתן אמרו חכמים כל המלמד את בתו תורה כאילו
מלמדה תיפלות (פי' דבר עבירה) [כה] בד"א תורה שבע"פ (ד) אבל תורה שבכתב לא
ילמד אותה לכתחלה ואם מלמדה אינו כמלמד'תיפלות(רמב"ם וסמ"ג ולת במקלת ספרי המצוה):
הגה [כו] ומ"מ מייכח המסה ללמוד דיוים המייכים למסה (מגוד בשם סמ"ג) [כז] ומסה מיוה מייכח ללמד לת בנה
תורה [כח] ומ"מ לם עוזרת לבנה לו לבעלה שיעסקו בחורה מולקה שכר בהדייהו (הגהות מיי' פ"ת ה"ח וסמ"ג):

ז יד אין מלמדין תורה לתלמיד שאינו הגון אלא מחזירין אותו למוטב ומנהיגין
אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו:
ח טו הרב שאינו הולך בדרך טובה אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכים לו
ח אין למדין ממנו עד שיחזור (ז) למוטב:

ט "כיצד מלמדין הרב יושב בראש והתלמידים לפניו מוקפים כעטרה [כט] כדי
שיהיו כולם רואים את הרב ושומעין דבריו [ל] יו ולא ישב הרב על הבסא
ותלמידיו על הקרקע אלא או הכל על הארץ או הכל על הכסאות:

ברכי יוסף

ערכות עין גדול. מכבת
מנת עין מפולר. כתונות
כולל כל שלמלות. מולין.
מבודת כוכבים. עיין.
גדול. סנהדרין מכ"ם בגמולם
נדפס בפולבסר יש מולין. ומי'
בגמולות המסיד מכ"ר יוסף
פרד שלימודובלתי"ז ספרי הגו'
יעיין קודם ויבינל בשם:
(שם פעיף י') כל המלמד
את בתו תורה כו'. כ' מרן
בכ"י פלוגתת דבן עזלי וכ'
לעיזר ופסק כר' לעיזר
שכ"כ ולף דקי"ל דלין הלכה
כר' לעיזר דשמותי הוא ו"כ
סו"ל לפסוק כבן עזלי ומה גם
דתלמודא נקט לה בלשון רבנן
דתמרו בפרקא דף כ"ת מ"ם
דר' לעיזר דפיקיד לבי חכמה
וכו' ובבן מלי לבי חכמה מלי
עבדי ליה וכו' ברי דהם"ם
בפכרם בן עזלי קרי עלה
פכרת רבנן פ"ם פסקו הרמב"ם
וסמור ומיעסקם כר' לעיזר
משום דסכרי דר' יהושע דתמר
בפיעמו דוקא תשא וכו' ועוד
מסך פכרת ר' לעיזר וכ"כ
רש"י בדף כ"ת וביבינו עובדיה
בפירושו על דברי ר' יהושע
ליפיכך לין פוך שלמוד פורש
ועוד דבירושלמי שם תמרו
דבן עזלי דלמ' כר' לעיזר
בן עזרי דתמר לם שנים
בלוח לשמוע וכו' ולא עוד
אלא דהכ"ע דבש"ם לרי
בפכת אלו במוצ' זקיפ
ומפיעמו דמשם דכלהו נוקמ
טרי סברי ממנו לכי פסקו

שיורי ברכה

(סימן רמ"ו פעיף י') כל
המלמד את בתו תורה יכו'.
תמרו בירושלמי פ"ג דסוטם
ובמדבר רבה פ"ט יבכתו ד"ה
ולל ימסרו לגשים ועי' בסוף
קונטרס תחר במדבר: אמרו
בתגיגה דף י"ב ע"ת תמר רבי
תמי מין מוסרין ד"ה לעובד
כוכבים ומלמד לת עסה כן
לכל גוי ומפקפים כל ידעום
ע"ם בתום': אפילו ללמדו
תע"ם כ"ת עון גדול הוא. כבר
דבר שמואל סימן ע"ה והמ"ל
כזה ע"ם ובכלטי גבורים פ"ג
דעבודת כוכבים: יש מי שכ'
דנקט ר' תמי מין מוסרין ד"ה
לעובד כוכבים לרמוז לשמור
למכור להם ספרי הקודש וזהו
מין מוסרין והגם שאין כאן
דקדוק לכתב לדיק יעמן ע"מ
סדין דין תמת:

גליון מהרש"א

(ב"ע סעיף ו') צוו חז"ל שלא
ילמד אדם את בתו תורה.
אין מיסרים תורה לעובר
כתבים הגיגה ר"ג ע"א ור"ן ת'
יד אילרי סימן ס"ח ות' רבר
שמואל אבוהב סימן ע"ח
ובדבב"ם פ"י מהל' מלכים
דב"ע השוסק בתורה כו' אילא
למלמדה משום לפני עור לת"ס:
(ב"ח ס"ק ל"ת) וקשה דבפ"ק
דתגיגה. עיין ת' אהל יעקב
למהרי"ו ששפורש סי' ע' ד"ה
יתיסה שם באחת תשובה
דמשמע פוב שנתקן ע"י רשע
אין לנהוג בו: (סה) דף ל"ב
ע"ב. צ"ל פרק ב' רמ"ו ע"ב:

באר הגולה

(ד) שאר חכמות. עיין בהשמוטת חות יאיר סימן ר"י שיש לנהק לימוד הקבלה כי ידיעתנו
קלוקה ולוהם המשל פעליה פ"ם בתוך ושיין כזה בהשמוטת מהרלש"ם סימן מ' ובהשמוטת שמש
צדקה מי"ד סימן פ"ת בתשלע שהשמוטה והבו"ת תשובה מהבהב מ"ת ושיין בעי"ד סי' ע"ג:

פתחי תשובה

(ד) שאר חכמות. עיין בהשמוטת חות יאיר סימן ר"י שיש לנהק לימוד הקבלה כי ידיעתנו
קלוקה ולוהם המשל פעליה פ"ם בתוך ושיין כזה בהשמוטת מהרלש"ם סימן מ' ובהשמוטת שמש
צדקה מי"ד סימן פ"ת בתשלע שהשמוטה והבו"ת תשובה מהבהב מ"ת ושיין בעי"ד סי' ע"ג:

ביאור הגר"א

גוזרי כו' ובבבורות שם ר"ה מה כו' וז"ש ואפי' יש לו כו' והביא הרא"ש שם ובנדרים שם
ירושלמי בנדרים שם וכן חמי מתניין נסבין אנריהון אר"י בר"י שבר בסילה חן טפלין:
[כא] וכל הירושי כו'. בע"ר נבדרים שם ור"י פ"ם לא כו': [כב] אשה כו'. רל"ג
מגרני בפ"ש בב"ק ל"ח א' וש"ם: [כג] אבל לא כו'. סוטה כ"א א': [כד] צוו
חז"ל כו'. כר"א ור"י והלא כב"ע וכן ראב"ע בפ"ק דתגיגה דאמר אנשים באין כו' וכפ"ש
תום' שם בשם ירושלמי: [כה] (ליקוט) בר"א כו'. ממ"ש בפ"ר דנדרים (ל"ח ב') אבל
מלמד תיא את בנין ואת כו' ואף שהרמב"ם לא חעתיק בטחיו משום דלכתחלה פ"ם
אמור (ע"כ): [כו] ופ"ם כו'. ממ"ש נשים באות כו' ושתום' דסוטה שם ב' ד"ה בן
עזאי כו' ותראה כו': [כז] ואשה אינה כו'. פ"ק דקדושין (כ"ע): [כח] וכ"ם כו'.
נע' דסוטה שם: [כט] בני שיחיו כו'. כפ"ש בפ"ק דסרימות (ו' מ'): [ל] ולא ישב
כו'

מסמע

באר היטב

סתר פוסקים ומביאים רליה מהא דלתמיהי' סוף(נדרים)[נדה]כל השנה הלכות בכל
יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב אבל בל"ע שים ללמוד ספרי הפוסקים דיני התורה
כמו הרי"ף ומרדכי והרא"ש ודומיהן דזהו עיקר ושורש לתורתנו ואינם יולאים
כלל בלמוד גמ"ח דהא דתנא דבי תליהו כל השנה כלה בכל יום מובטח לו בו' אבל
לי נראה לדרוך לעסוק בספרי מרדכי לחצ"י ודומיהם כגון לחפסי
יולאים כלל בלמוד גמ"ח לחוד דהניח
דתנא דבי תליהו כל השנה כלה
פרש"י הלכות פסוקות כו' עכ"ל:
(ג) מפני שאינה מצווה ועושה.
הטעם שכתבו התוס' שהמצווה דולג
תמיד לבטל ילמו ולקיים מלות בורלו
פירוש שילרו מסיחו שלא לקיים הליווי
מה שאין כן בלימו מלווה: (ד) אבל
תורה שבכתב. בעור כתוב ליפכח
וכתב בית יוסף בע"ס יש שם
והעיקר כמו שכתוב כאן והוא נכון
בטעמו דמליכו בפרשת המלך הקהל
לת הטף התנשים וכגשים והמלך
היש לומד ספר מצנה תורה ויש
להקשות הש כן לפי' לכתחלה הרי

כמו כהם גרסה לי דכהם לא דרש כמלך כי אם פשוטי סדברים וסם בהמת מותר אף לדיוק לכהחלה כמו שהות כמהגה בכל יום מה שאין כן בלימוד פירוש דברי תורה דרך סהחכמות וסכונה לסכרו לכהחלה וזה מובן בלשון סהלמוד לנשים ללמוד ולנשים ללמוד דסיינו שנשנים לה יסיגו לב רק בפשוטי סדברים לשמוע תוכן סכל לה בחלק סלימוד כמו שזכרנו כן נרחה לי : (ה) אחד שאל כענין כו' . רבינו נסיס כתב להרץ מה שהמרו בפ' בני העיר שוחלין בכל' פסח בפסח כו' דל"מ דלתוחו תלמיד שמואל ל' יום קודם פסח בכל' פסח חביב שוחל כענין שנזקקין לו חחלם . ואני כתבתי בח"מ סימן של"ו דיש נפקותא גדולה לחריתא לדיני ממונות על פי מה דלימא בפרק השואל לחמרו ליש רבנן לרבה שחיל לן מר פירש רש"י רבינו נשחל לכו למלאכתיהו ללמוד תורה כל היום וחם נשחל ממנו בשמח ומחם ניפטר דהוה ל"ל לחפקועי בעבלים ליקפד רבה ל"ל לחפקועי ממוגח קא בעיתו לדרבה לחון שהילחן לי למלאכתי דהלו חבא מני לחשחמועי לכו ממסכחא למסכחא כשהני חפץ להחתיל במסכחא חחרת שלא חשתכה ממני אין לחם יכולים למחות בידי לחון לה ליה ליחו שחיל לן לחשחמועי ולה ליה ליחו כשדורסים ברגל כלכות ביומא דלכה כשדורסים ברגל כלכות

הגה ט [לא] וי"ל דוקא כשהגיעו החלמידים לכלל סמיכה (סר"ן פ"ב דסנהדרין) וכ"כ כלומד על ידי מחורגמן ודיניו מחבחרו בפנים י ולפ"ז כחבן שכב כי לימן שכימין :

י [לב] יס הרב שלימר ולא הבינו החלמידים לא יבעום עליהם [לג] אלא שונה וחוזר הרבר כמה פעמים עד שיבינו עומק ההלכה [לד] ולא יאמר החלמיר הבנתי והוא לא הבין אלא שואל וחוזר ושואל כמה פעמים ואם יבעום עליו רבו יאמר לו רבי תורה היא וללמוד אני צריך ורעתי קצרה :

יא [לה] כ ולא יהא החלמיר בוש מחבירו שלמר בפעם ראשונה או שניה והוא לא למד אפי' אחר כמה פעמים שאם נתבייש מרבר זה נמצא נכנם ויוצא לבית המררש והוא לא למר כלום כא ועל כן אמרו לא הביישן למר ולא הקפרן מלמר [לו] בר"א שלא הבינו החלמירים הרבר מפני עמקו או מפני רעתן שהיא קצרה אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלים בדברי תורה ומתרפים עליהם ולפיכך לא הבינו חייב לבעום עליהם ולהבליגם בדברים כרי לחדרן ועל זה כב אמרו זרוק מרה בתלמידים [לז] לפיכך אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש בפני התלמידים ולא לשחוק בפניהם ולא לאכול ולשתות עמהם כרי שתהא אימתו מוטלת עליהם וילמדו ממנו מהרה :

יב [לח] כג אין שואלין את הרב בשיכנם לבית המררש מיד עד שתתישב רעתו עליו ואין התלמיד שואל בשיכנם עד [שיתיישב] וינוח ואין שואלים שנים כאחר [לט] כר ואין שואלים את הרב מענין אחר אלא מאותו ענין שהם עוסקים בו כרי שלא יתבייש [מ] כה ויש לרב להטעות את התלמידים בשאלותיו [מא] ובמעשים שעושה לפניהם כרי לחררם וכרי שירע אם הם זוכרים מה שלומרים ואין צריך לומר שיש לו רשות לשאול אותם בענין אחר שאין עוסקים בו כרי לזרזם :

יג [מב] כו אין שואלים מעומד ואין משיבים מעומר יא [מג] (וי"ח כשמואלים דבר הלכה לגיך (ה) לעמוד) (תוספתא פרק פסולי המוקדשין בשם הירושלמי) ולא מגבוה ולא מרחוק ולא מאחורי הזקנים ואין שואלים אלא (ס) בענין ואין שואלים אלא מיראה ולא ישאל בענין יותר מע' הלכות :

יד כז שנים ששאלו (ה) אחר שאל בענין ואחר שאל שלא בענין נזקקין (ו) לבענין מעשה ושאינו מעשה נזקקין למעשה הלכה ומרדש נזקקין להלכה מרדש ואגרה נזקקין למרדש יב אגרה וקל וחומר נזקקין (ז) לקל וחומר קל וחומר וגזרה שוה נזקקין לקל וחומר :

טו כח היו השואלים אחר חכם ואחר ת"ח נזקקין לחכם תלמיר חכם ועם הארץ נזקקין לת"ח שניהם חכמים שניהם תלמידים שניהם עמי הארץ שאלו שנים בשתי הלכות או בשתי שאלות שתי תשובות שני מעשים הרשות ביד המשיב למי שירצה יקרים . יג (ממזר ת"ח קודם יד לכהן עם הארץ) (לשון הטור בשם סה מז"ל) :

קס"ב סוף דף ר"ו : יד לכהן עם הארץ . כתוב בספר מגר עבע דף כ"ח ע"ב ולה דוקא ע"ס ללא שליו שום בהמתה ליסרחל כו' ומיסו לפסבר לומר דדוקא ליסיבה ולברך רחמון וכל כיולא בזה חיקון בה מידי מפני דרכי שלום אבל לה לענין לפתוח רחמון בתורה שחקנו מפני דרכי שלום כו' ועיין שם שהאריך ובתורה מיים סימן קל"ם ס"ד נחבחר בהמנהג שבשום שחפילו כהן ע"ס קודם לקרות לפני חכם גדול יסרחל והוה שבכהן יודע לקרות עם הם"ן מלה במלה ועיין עוד בספר בחר שבע שבהאריך וכתב בהסקנה נמלה שים ס' חלוקים בדבר שלין מלוה מן התורה להקדים לח הכהן מכח וקדקחו לגלי דוקא חכם גדול ממנו יסרחל חכם גדול ממנו מעליותא הוה להקדים לח הכהן בגלל הכהונה בדבי פרידה ולינו לחסור מקום ומנהגי לחבבו מות כיון דלהו עם הארץ הוה לבל לח הכהן עם הארץ היו רגלי יסרחל תלמיד חכם להקדימו לברך לפניו דרך חוק ומשפט בגלל הכהונה מקום ומנהגי לחבבו מות לבל לח יסרחל תלמיד חכם יתן רשות לכהן עם הארץ לברך ברכת המזון אלא יברך הוא ברכת המזון לין כהן ביח מימות דשם חכם יכול ליתן רשות לפני ליסרחל השחות ממנו לברך ברכת המזון כדלי' בברכות דל' לחמר לרב קדוש מני יהך ואם הכהן תלמיד חכם ולין יסרחל חכם גדול ממנו יכול הכהן ליתן רשות ליסרחל לברך לפניו בסעודה ולפילו בסעודת ברית מילה ושמוחים דשכיחי כה רגיש כיון

דמסיק

ביאור הגר"א

טי : [לה] אין שואלין כו' ואין התלמיד כו' . תוספתא פ"ו דסנהדרין . [לו] ואין שואלין . שם : [מ] ויש להרב כו' . כס"ש וריבה לחדודי כו' (ברכות ל"ב ב' ום"ם) לא אמר ר"ע אלא לחדד כו' (ירושלמי י"ג ה') בדיק לן רבא (שם ל"ת ה' וס"ם) וביצה : [מא] ובמעשים כו' . רס"ג דחולין וריבה לחדודי כו' : [מב] אין שואלין כו' שנים ששאלו כו' היו השואלים כו' . הכל בתוספתא שם : [מג] ר"א כו' . סס"ש בפ"ד דברכות (ל"ו ב') ובבבורות ל"ו א' עמד השואל כו' וירחשלמי פ"ה דברכות וחביאו חוס' בבבורות שם ר"ח עמד כו' . ודברי הרב צ"ע ודחא כ' שם חלמת חגרדת רצ"ל דפליגי על התוספתא ודברי ש"ך תמוהין שכתב שלאחרי ר"ג חוא דאבתי מאי אין שואלין :

באר חיטב

כיסרחל וכו' ע"ם עכ"ל : (ס) לעמור . וסמ"ך כתב דהכהום לה כ"כ חלה מחעסה דל' לדוק דחמר ר"ג להשמואל וכו' וסיינו ודחי מדינא שר"ג סיה קודם חורבן הבית ובהא חך הכהב"ם מודים כמ"ם רפ"ד מהל' ת"ח ובדחכהונה סיה הכא יוסב וסחלמידים עומדים חבל מסמח ר"ג יכד מולי לעולם והיו לומדים תורה מיוסב

דף ס"ו ע"ב: יש שם ממשמ' הבריחתא פירוזין דף כ"ד ס"ב: ב שם: כא מעבה כ' ס"ב דמ"ד תנוח: כב בתוזפות ד' ק"ב ע"ב: בב ג"ו שם בפ"ד מהתוספתא המעדנין פ"ג : כד שכתב ד"ו ריש ע"ב : כה שכתב מקומות בגמ' וכיב לחדודי לחני הוח דשבר וכרכות דף ל"ת ע"ב : כו שם כמ"ש : (ס) פי' שחם סיו שסוקים בדיני סוכלות שבת מרבות לרבות אל ישחלנו דין מבים ת"ש:שבכה בשבת ולמעלה ממר אלא ישחל בעבות לחמר שחם סיו שסוקים בשבת לא ישחלנו בדיני י"ש : בו שם : כח שם : כפ מעשה סוף סוריות (ורמב"ם רפ"ב

ברבי יוסף

בסיסוקים כר' אליעזר דר' אליעזר ור' יסושע ור' אלעזר בן עזריה ורבנן דעמיים בכי שבבי ום"ם בם"ם דיוק ורבנן סבי חני מכמה וכו' לא דוקא ועמ"ם בם"ב סרב סוי :

יד אברהם

(סימן רמ"ו פסיף י"ב בחב"ח) וי"א כשטואלין דבר הלכה צריך לעמור . ועיין ש"ך סבימ בס"ע דלין למד כן משמבחת דל' לדוק ור"ג שעמד ושלל אר"ב קודם מורבן כבים סיה וכיומו בל כ"ב פיו לומדים תורה משומד בדלמר' בסגילה מימות משה עד כ"ב לה היו לומדים בלא משומד ומשמת ר"ג בטל כבוד תסורה ול"ב בוה"ו ליכה למ"ד שיהא צריך לעמוד . וכפ"ק ב"ב שם מייבב קוביים בס"ך של סב"ב דשל תלמ' בשוקא בשמת ר"ג בטל כבוד תסורה ומשמת ר"ג בטל כל ב"ח בזקן וכן בל כת"ח סות ר"ג בזקן וכן הא דלמר בסגילה עד יומת ר"ג גב סיו לומדי' בלא משומד סות ר"ג בזקן ומובדת דל' בזדוק ור"ג שעמד בשואל סיה לחמר שמת ר"ג והות בן בנו של ר"ג בזקן וכבר פיו לומדי' מיובב ותפ"ה עמד בשואל ושמיר יש לחי' דבשואלין דבר סלבה לריך לעמוד חף בזה"ו ושוב מלחתי שב"ב בשל יד מהרן בם' מרבבת בשמים . ובפ' בהרי יוסף . אבל אין זה מובבת דשל בהרי"ן ובתי' הבשב"ם בהפ"ד דמגילה מובחת בהדיח דשל דעד יומת ר"ג סיו לומדים משומד הוא ר"ג דיב' ועי"ב דלא בהרי' בשתי' דשבר' דשובה משמת ר"ג הזקן בשל בהפ"ם ובשב"ם בהפ"ק ר"ג הזקן ר"ג שעמד בשואל בשב"ם בהפ"ק ר"ג הזקן ר"ג ועיין עוד בספר בחר שבע שבהאריך וכתב בהסקנה נמלה שים ס' חלוקים בדבר שלין מלוה מן התורה להקדים לח הכהן בגלל הכהונה בדבי פרידה ולינו לחסור מקום ומנהגי לחבבו מות לבל לח יסרחל תלמיד חכם גדול ממנו יכול הכהן ליתן רשות ליסרחל לברך לפניו בסעודה ולפילו בסעודת ברית מילה ושמוחים דשכיחי כה רגיש כיון

באר הגולה

כיסרחל וכו' ע"ם עכ"ל : (ס) לעמור . וסמ"ך כתב דהכהום לה כ"כ חלה מחעסה דל' לדוק דחמר ר"ג להשמואל וכו' וסיינו ודחי מדינא שר"ג סיה קודם חורבן הבית ובהא חך הכהב"ם מודים כמ"ם רפ"ד מהל' ת"ח ובדחכהונה סיה הכא יוסב וסחלמידים עומדים חבל מסמח ר"ג יכד מולי לעולם והיו לומדים תורה מיוסב

טז [מד] י אין (ח) ישנים בבית המדרש יא וכל המתנמנם בבית המדרש חכמתו נעשית קרעים שנאמר וקרעים תלביש נומה:

יז לב אין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה אפילו מי שנתעטש (ו) טז אין אומרים לו (ט) רפואה בבית המדרש יז לג וקדושת בית המדרש (י) חמורה מקדושת בית הכנסת:

יח [מה] לד ת"ת (יא) שקול כנגד כל המצות

יח [מו] לה היה לפניו עשיית מצוה ות"ת אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו:

יט לו תחלת דינו של אדם על ת"ת ואחר כך על שאר מעשיו:

כ לז לעולם יעסוק אדם בתורה יט אפי' (יב) שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה:

כא [מז] לח אין דברי התורה מתקיימים במי שמתרפה עצמו עליהם [מח] ולא בלומדים מתוך עידון [מט] ומתוך אכילה ושתייה [נ] אלא במי שממית עצמו עליה ומצער גופו תמיד [נא] ולא יתן שנה לעיניו ותנומה לעפעפיו:

הגה [נב] ולא יחשוב האדם לעסוק בתורה ולקנות עושר וכבוד עם הלמוד כי מי שמעלה מחשבה זו בלבו אינו זוכה לכתרה של תורה [נג] אלא יעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי וימעט בעסק ויעסוק בתורה [נד] ויסיר תענוגי הזמן מלבו [נה] ויעשה מלאכה כל יום כדי חייו אם אין לו מה יאכל ושאר היום והלילה יעסוק בתורה [נו] ומעלה גדולה למי שמתפרנס ממעשה ידיו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל וגו' [נז] כל המשים על לבו לעסוק בתורה ולא לעשות מלאכה להתפרנס מן הצדקה הרי זה מחלל השם ומבזה התורה [נח] שאסור ליהנות מדברי תורה [נט] וכל תורה שאין עמה מלאכה גוררת עון [ס] וסופו ללסטם הבריות (לשון הטור) (°) [סא] וכל זה בבריא ויכול לעסוק במלאכתו או בדרך ארץ קצת ולהחיות עצמו (רבינו יונה ורבינו ירוחם נתיב ב' וכ"כ הרמ"ה) אבל זקן או חולה מותר ליהנות מתורתו ושיספקו לו (לכ"ע) כ [סב] ויש אומרים דאפילו בבריא מותר (בית יוסף בשם (ה) תשובת רשב"ץ) ולכן נהגו בכל מקומות ישראל שהרב של עיר יש לו הכנסה וספוק מאנשי העיר כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון (אברבנאל בפירוש מסכת אבות) [סג] ודוקא חכם הצריך לזה אבל עשיר אסור [סד] ויש מקילין עוד לומר דמותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה שעל ידי זה יכולין לעסוק בתורה בריוח [סה] ומ"מ מי שאפשר לו להתפרנס היטב ממעשה ידיו ולעסוק בתורה מדת חסידות הוא ומתת אלהים היא אך אין זה מדת כל אדם שא"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה ולהתפרנס בעצמו (גם זה בתשובה הנזכרת) וכל זה דשרי היינו שנוטל שכר מן הצבור או הספקה קבועה כא (ז) [סו] אבל אין לו לקבל (ו) דורונות מן הבריות [סז] והא דאמרי' כל המביא דורון לחכם כאלו מקריב בכורים היינו בדורונות קטנים

שפתי כהן

דמסיק בש"ס פ' הנזקין דדרכי שלום דקתני במתניתין היינו לכדמר דאמר ל"ש דחולק כבוד למי שגדול ממנו אלא בסעודה אבל בבה"כ לא וכיון דמסיק דאבית הכנסת נמי לא אמרן אלא דוקא בשבתות ויום טוב דשכיחי רבים ממילא ידעינן דבסעודה מותר אפי' שכיחי רבים משום דלא אתי לאינצויי שבעל הבית נותן לברך לאשר ייטב בעיניו עד כאן: טו אין ישנים בבית המדרש כו'. בבית יוסף מייתי על זה הא דאמרינן בפ' בני העיר שאלו את ר' זירא במה הארכת ימים א"ל כו' ולא ישנתי בב"ה לא שינת קבע ולא שינת עראי וצריך לומר דשינת עראי משום מדת חסידות נהג כן אבל מדינא מותר כמו שנתבאר בא"ח סי' קנ"א ס"ג: טז אין אומרים לו רפואה. מפני ביטול ב"ה וכתב הפרישה אפשר דזהו דוקא בימיהם שלא רצו מספריהם לחוץ כל שכן שלא היו משיחים אבל עכשיו דבלאו הכי אין נזהרים אומרים רפואה ע"כ: יז וקדושת בה"מ חמורה כו'. היינו בה"מ של רבים דומיא דבית הכנסת אבל יחיד הקובע מדרש בביתו לצרכו י"א שאינו קדושה כל כך כמו שנתבאר בא"ח סימן קנ"א סעיף ב' ועיין עוד שם מדיני קדושת בית הכנסת ובית המדרש: יח היה לפניו וכו'. ע"ל סימן ר"מ סעיף י"ב ובא"ח סימן תרפ"ז: יט אפילו שלא לשמה. היינו ע"מ שיכבדוהו וכה"ג אבל הלומד על מנת לקנטר נוח לו שלא נברא כן כתבו התוס' בברכות ס"פ היה קורא ובר"פ מקום שנהגו כתבו קלא בע"א: כ ויש אומרים דאפילו בבריא כו' מותר ולכן נהגו כו'. עיין בכסף משנה פ"ג מהלכות תלמוד תורה האריך לדחות דברי הרמב"ם והאריך להביא ראיות להמתירין והב"ח כתב גם הבית יוסף סתם דבריו ולא פירש הדחיות לראיות הרמב"ם גם לא הראה מקום הראיה כו' ובאמת אע"פ שלא ביארו בבית יוסף כתבו בביאור בכ"מ וסיום דבריו שם הכלל העולה שכל שאין לו ממה להתפרנס מותר ליטול שכרו ללמד בין מהתלמידים עצמם בין מהצבור. אחרי הודיע ה' אותנו את כל זאת אפשר לומר שכוונת רבינו כאן הוא שאין לאדם לפרוק עול מלאכה מעליו כדי להתפרנס מן הבריות כדי ללמוד אבל ילמוד מלאכה המפרנסת אותו ואם תספיקנו מוטב ואם לא תספיקנו יטול הספקתו מהצבור ואין בכך כלום ואפילו נאמר שאין כן דעת הרמב"ם אלא כנראה מדבריו בפירוש המשנה הא קי"ל כל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג וראינו כל חכמי ישראל קודם זמן רבינו ואחריו נוהגין ליטול שכרם מהציבור וגם כי נודע שהלכה כדברי רבי' בפי' המשנה אפשר שהסכימו כן כל חכמי הדורות משום עת לעשות לה' ספרו תורתך שאלו לא היה פרנסת הלומדים והמלמדים מצוים לא היו יכולין לטרוח בתורה כראוי והיתה התורה משתכחת חס ושלום ובהיותה מצויה יוכלו לעסוק ויגדיל תורה ויאדיר ע"כ וגם מהרש"ל פרק אלו טרפות סי' ט' כתב להחזיק המנהג ומסיק ואמת שאם לא כן כבר היתה בטלה תורה מישראל כי אי אפשר לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה וגם להתפרנס ממעשה ידיו ועוד אני אומר מי שהוא בעל ישיבה ומרבין תורה ברבים וצריך עתים קבועים מחולקים אליה לו ואליה לאחרים ואי אפשר לו שילך מביתו כי אם לדבר מצוה עון הוא בידו אם לא יקבל מאחרים אפילו יודע מלאכה וחכמה שיוכל ליגע בה ולהרויח כדי לפרנס את ביתו בוז יבוזו לו באהבת התורה ולומדיה כי אי אפשר שיבטל מלמודו אכן אם יש לו ממון כבר המספיק לו להחיות את עצמו ולהלות ברבית והדומה לו שאין ביטול תורה כלל אז עון הוא בידו ליהנות משל צבור אלא יגיע כפו יאכל ומה שמקבל מהצבור יוליא להוצאות תלמוד תורה גם מחויבים הקהל ליקח מן החכם את מעותיו ולהרויח בהם ע"כ. וכן הב"ח האריך בהתרות אלו: כא אבל אין לו לקבל דורונות כו'. ובכסף משנה שם משמע דאפילו דורונות מותר לקבל וכ"פ מהרש"ל שם שאין הכרע בדבר ומאן דקפיד קפיד שהרי לא כתיב בקרא ולוקח מתנות

טורי זהב

הרגל דלא מלי לאשתמוטי למסכתא אחריתא ואיכא שאילו ליה בשאר יומי על פי גמרא זו יש כ"מ בזה שהרב חייב ללמוד עם תלמידיו ל' יום קודם פסח הל' פסח ממילא תוך אותן ל' יום אם שאלו ממנו איזה דבר והלכה הם פטורים דה"ל שאלה בבעלים וזה דבר נכון לפי ע"ד:

(ו) אין אומרים לו רפואה כו'. כתוב בפרישה ואפשר שזהו דוקא בימיהם שלא רצו מספריהם לחוץ כ"ש שלא היו משיחים אבל עכשיו דבלאו הכי אין נזהרין אומרים רפואה עכ"ל ולא היה לו לכתוב דבר זה לבדות קולא מלבו דהא דמליצו בא"ח סימן (פ') [ע'] סברא כזו לענין חתן שקורא ק"ש עכשיו כיון שגם שאר בני אדם אינם מכונים היינו משום שנמשך מזה דבר טוב שיקרא ק"ש מה שאין כן כאן שימשך מזה דבר מגונה שהשומע סבר מדהותרה עכשיו לומר רפואה הותרה הרלועה וישיח גם כן שיחה בטלה וכבר אנו מוזהרין בזה בעונש גדלי רחמים ח"ו ע"כ אין להשגיח בזה להקל ואדרבה יהיה הרב מזהיר ע"ז וילמדו ק"ו לאיסור שיחה בטילה והמרבה בכבוד התורה ה"ז מכובד ומשובח: (ז) אבל אין לו לקבל דורונות מן הבריות. והא דאמרינן הכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו ומייתי לה בפ' אלו נאמרים דף מ' בהסיה דאותיב ר' אבהו את רבי אבא דמן עכו לרישא כדי שיתנו לו מנות ויעשרוהו כדפירש רש"י שם היינו

באר הגולה

וסמ"ג עשין י"ב): ל ג"ז שם ברמב"ם מתשובתו דרבי זירא על ששאלו אותו במה הארכת ימים מגילה דף כ"ח ע"א: לא מימרא דרבי זירא סנהדרין דף ע"א ופירש רש"י קרעים שכח תלמודו ואינו נזכר אלא בסירוגין: לב שם מברייתא ברכות דף כ"ג ע"א: לג כרב ספי ומימרא דרבי יהושע בן לוי מגילה דף כ"ו כ"ז: לד שם פ"ג ממשנה ריש פאה ות"ת כנגד כולם: לה מירושלמי פ"ג דפסחים ובריש חגיגה כעובדא דרבי אבהו דשלח ברי' לטבריה וכו' ומהא דאמרו נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה קדושין דף מ' ע"ב ובפירוש התוס' שם ובשם רש"י וממשנה ה' פ"ב דאבות: לו שם בברייתא דקדושין וסנהדרין דף ז' ע"א: לז מימרא דרב פסחים דף נ' ע"ב וסוטה דף מ"ז ע"א: לח מימרא דר"ל שבת דף פ"ג ע"ב וברכות דף ס"ג ע"ב (°והמה מדברי הרמב"ם בס"ג)

ברכי יוסף

(שם סעיף כ') לעולם יעסוק אדם בתורה אפי' שלא לשמה וכו'. ה"ד כדי להתכבד וכיוצא אבל לקנטר נוח לו שלא נברא כ"כ התוס' ומדברי [illegible]

גליון מהרש"א

(סעיף כ"א בהג"ה) כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה. עיין לקמן סימן רנ"א ס"ט בהג"ה: (שם) שאי אפשר לכל אדם לעסוק בתורה כו'. ע' תשובת דבר שמואל אבוהב בסי' קל"א:

חידושי רע"ק

(סעיף י"ח) ויחזור לתורתו. ע' בת' קול בן לוי בחי' על לשונות ברמב"ם (פ"א ח"ב מה' ת"ת):

ביאור הגר"א

[מד] אין ישנים כו'. פ"ב דסוכה (כ"ח א') ופ"ג דתענית (כ' ב') ופ"ד דמגילה: [מה] ת"ת שקול כו'. ספ"א דקידושין ומתני' פ"א דפאה וירושלמי שם הביאו הר"ש שם: [מו] היה לפניו כו'. גמ' פ"א דמ"ק (ט' ב'): [מז] אין ד"ת כו'. כמ"ש בעירובין נ"ד א' וערש"י שם ד"ה כאבן כו': [מח] ולא בלומדים כו'. סנהדרין ק"א א': [מט] ומתוך כו' ומצער גופו כו'. כמ"ש (פ"ו דאבות) פת במלח כו' וחיי צער כו' ובסוף ברכות כתתו עצמיכם כו' ומיץ חלב יוציא המאה במי כו': [נ] אלא במי שממית. פ"ט דשבת (פ"ג ב' וס"מ): [נא] ולא יתן שינה כו'. כמ"ש (פ"ו דאבות) במיעוט שינה ובפ"ב דחגיגה (י"ד א') אשר קומטו כו' ובפ"ח דיומא (ע"ז א') כן יתן לידידו כו' וכמ"ש (משלי ו' כ"ד) מעט שנות מעט תנומות כו' ובא כו': [נב] ולא יחשוב כו'. עירובין נ"ה א' דבא אמר כו': [נג] אלא יעשה כו'. רפ"ו דברכות: [נד] ויסיר כו'. עירובין נ"ד א' וערש"י שם ד"ה שדורסת כו' ופי' זה עיקר וש"ש עושה סעודה כו': (ליקום) ולא יחשוב כו' ויסיר תענוגי כו'. כמ"ש בחלק (ק"א א') לא תמצא בארץ כו' ובאבות דר"נ פכ"ח ר"י הנשיא אומר כל המקבל עליו תענוגי העוה"ז מונעין ממנו תענוגי העוה"ב וכל שאינו מקבל עליו תענוגי העוה"ז נותנין עליו תענוגי העוה"ב (ע"כ): [נה] ויעשה מלאכה כו'. רפ"ב דברכות ת"ר ואספת כו'. פ"א שם (ח' א') גדול הנהנה כו': [נו] ומעלה גדולה כו': [נז] כל המשים כו'. כמ"ש באבות (פ"ד) ר' צדוק אומר אל תעשם כו' הא למדת כו' ובנדרים ס"ב א' כל המשתמש כו' שלא יאמר כו': [נח] שאסור ליהנות כו'. שם בעובדא דר"ט: [נט] וכל תורה כו'. פ"ב דאבות: [ס] וסופו כו'. פ"א דקידושין (כ"ט א') רי"א כל שאינו מלמדו כו': [סא] וכ"ז בבריא כו' אבל כו'. ירושלמי סוף פאה והביאו הר"ש שם כל מי שצריך כו' ופי' כח"ג ע"ש: [סב] וי"א כו' ולכן כו'. כמ"ש רפי"ג דכתובות גוזרי גזירות כו' מלמדי כו': [סג] ודוקא חכם כו'. כמ"ש בעובדא דר"ט הנ"ל: [סד] ויש מקילין כו'. כמ"ש (כתובות ק"ח ב') וברכות י' ב' (ל"ד ב') ס"ג ב') והמהנה ת"ח מנכסיו כו' ובחולין קל"ד ב' ואב"א אדם חשוב כו' וערש"י בסוטה מ' א' ד"ה א"ר אבהו כו' ובהוריות י' א' ד"ה נתן כו': [סה] ומ"מ כו'. כמ"ש בפ"ב דחולין (מ"ד ב'): [סו] אבל אין לו כו'. כמ"ש בחולין שם ובפ"ד דמגילה כי שררי ליה כו' דכתיב כו': [סז] והא דאמרינן כו'. בכתובות שם:

פתחי תשובה

(ה) תשובת רשב"ץ. הוא בא"ח ע"ש מסימן קמ"ב עד סימן קמ"ט שהאריך בזה: (ו) דורונות. עיין בתשובת כ"ח סימן נ"ב ובתשובת אא"ז פנים מאירות ח"א סימן פ"ט:

באר היטב

והש"ך מביא גירסא אחרת דמזקקין להגדה ע"ש: (ח) ישנים. בב"י מייתי מה שאמרו בש"ס גבי ר' זירא שהשיב לא ישנתי בב"ס לא שינת קבע ולא שינת עראי וצ"ל דשינת עראי משום מדת חסידות נהג כן אבל מדינא מותר כמ"ש בא"ח סימן קנ"א ס"ג עכ"ל הש"ך: (ט) רפואה. בפרישה כתב אפשר דזהו דוקא בימיהם שלא רצו מספריהם לחוץ כ"ש שלא היו משיחים אבל עכשיו דבלא"ה אין נזהרין אומרים רפואה והט"ז חולק עליו דאדרבה מזה ימשך דבר מגונה שישיחו ג"כ שיחה בטלה וכבר אנו מוזהרין בזה בעונש גדלי רחמים ח"ו ע"כ אין להקל והמרבה בכבוד התורה הרי זה מכובד ומשובח עכ"ל: (י) חמורה. כ' הש"ך היינו בה"מ של רבים דומיא דבהכ"נ אבל יחיד הקובע מדרש בביתו לצרכו י"א שאין לו קדושה כ"כ כמ"ש בא"ח סימן קנ"א ס"ב ועיין עוד שם מדיני קדושת בהכ"נ ובה"מ עכ"ל: (יא) שקול. ע"ל סימן ר"מ סי"ב ובא"ח סימן תרפ"ז: (יב) שלא. היינו ע"מ שיכבדוהו וכה"ג אבל הלומד ע"מ לקנטר נוח

שכן דרך בני אדם להביא דורון (יג) קטן לאדם חשוב אפי' הוא עם הארץ (רבינו ירוחם בשם רבינו יונה) ושרי לתלמיד חכם למעט מידי מהוראתו כדי לברר הוראתו [סח] אבל ליקח מתנה דבר חשוב ממה שהתיר אסור (הגהות אשיר"י פ"ק דעבודת כוכבים) כב [סט] ודאשתמש (יד) בתגא חלף (הג"מ וסמ"ג) כג [ע] וי"א דזהו (ז) המשתמש בשמות (שם בשם אבות דר' נתן) [עא] ומותר לצורבא מרבנן לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה לט (בנדרים דף ס"ב וסמ"ג והג"מ שם ות' רשב"א סי' פ"ד) אם צריך הוא לכך:

כב מ ברית כרותה (ח) כד שכל הלומד בבית (טו) הכנסת לא במהרה הוא משכח מא וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים שנא' ואת צנועים חכמה מב וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו מתקיים בידו [עב] אבל הקורא בלחש במהרה הוא שוכח:

כג [עג] מג מי שרוצה לזכות בכתרה של תורה כה יזהר בכל (טז) לילותיו ולא יאבד אפי' אחת מהן בשינה באכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהם אלא בדברי חכמה ותלמוד תורה:

הגה כי אין אדם לומד רוב חכמתו כי אם בלילה (לשון הטור מרמב"ם) ויש לאדם להתחיל ללמוד בלילה מט"ו באב ואילך ומאן דלא מוסיף כו (יז) יסיף (כ"י פרק יש פר נוחלין וש"ס ורמב"ם *) שם דף קכ"א ע"ב וסוף תענית ע"ש):

כד מד כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו:

כה מה כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק [עד] או שקרא מו ושנה ופירש להבלי העולם והניח תלמודו וזנחו הרי זה בכלל כי דבר ה' בזה [עה] (ואסור לדבר בשיחת חולין (הגהות מיימוני פ"ד בשם חז"ל) ועיין בא"ח סימן ס"ז סעיף י"ז):

כו מח כל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני וכל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר:

הגה כז [עו] כשמסיים מסכתא (ט) מצוה (יח) לשמוח ולעשות סעודה (ח) ונקראת סעודת מצוה (כ"י פ' יש נוחלין ומימרא דאביי פ' כל כתבי) [עז] ואסור לעסוק בדברי תורה במקומות המטונפים [עח] ולכן אמרו שאסור לתלמיד חכם לעמוד במקומות המטונפים מפני שלא יהרהר בדברי תורה (בסוף פ' מי שמתו) כח [עט] ומ"מ (ט) מותר ליכנס

*) ליתא ברמב"ם.

טורי זהב

הייתו דרך חוק רבנות שכן היה דרך חיוב ביהיסס לתת מנות להרלאם וזה הוה כמו שכירות שלו ועד"ז מתפרש גם ההיא דאילפא ור' יוחנן במסכת תענית דמנוהו לר' יוחנן לרישא מן כלל הקהל אבל ליקח מתנות מיחיד אינו בכלל זה אלא עיקר ההיתר שעל ידי זה תתקיים התורה אבל לומדים שלא יצטרכו לבטל מלימודם בשביל טרדות המזונו' ואף אותם שיש להם איזה סך ממון מ"מ יש התגללות דאנו אין לנו לומר שיש שיעור לסיפוק כדי חייו כמ"ש התוס' פרק איזהו נשך דף ע' לענין רבית מעובד כוכבים דשרי אפי' לליסנא קמא דהתם משום כדי חייו לפי שיש עליו משא מלך ושרים מיקרי הכל כדי חייו ואף אותן שאינם נותנים מס מ"מ לרכי ישראל מלובים להוצאה בנים לת"ח ולהשיא בנותיו לת"ח וכבר האריך רש"ל בפ' אלו טריפות בהיתר דברים כיוצא בהאו לת"ח ליהנות מן הבריות מי שהוא צריך לכך ונראה לי דודאי מי שאינו עשיר גדול יוכל ליהנות אף בהנאה מרובה שעל ידי זה נעשה עשיר כדאיתא בפאה היו לו מאתים חסר דינר נוטל אפי' אלף דינר כו' והיינו ההיא דר' אבא ור' יוחנן שזכרנו אבל אחר שנעשה עשיר שירצה בדעתו שיש לו קרן שיוכל להתקיים על ידו אין לו ליהנות כלל משל אחרים דרך מתנה ומו"ח ז"ל מסיק דלאב"ד שרי ליקח מתנות להתעשר שיהיו דבריו נשמעים נגד הבריות ובאמת יצא שכרו של זה בהפסדו דנמשך מכשול מזה שמי שיש לו דין לפני האב"ד מקדים איזה אמן ונותן לו מתנה כדי לקרב לבו אליו ואין לך שוחד מוקדם יותר מזה ולא עוד אלא שמקבל שכר הורתו בזה וגדולה מזו אנו מוצאין ברבה בר אבהו בפ' המקבל שהיתה שעה דחוקה לו ואפילו הכי לא רצה ליהנות מן מה שנותנים לו מן השמים דשמע דקאמר מאן הוא דאכל בעלמי' כרבה בר אבהו ק"ו במה שניתן לו לאדם על ידי אדם אחר כמותו ע"כ כל שאינו מוכרח לזה ודאי ירחיק מכיעור זה וכיוצא בו וק"ו מכיעור הגדול שקלתן להוטים אחר הממון ותובעים בפיהם ליתן להם מתנות הם מבזים התורה ולומדיה דאפילו במתנות כהונה אסרו לשאול חלקו ק"ו בזה שעון גדול הוא ולדיק באמונתו יחיה: (ח) שכל הלומד בבית הכנסת. נראה שזה אמר בשעה שאין בית המדרש קבוע בעיר ובני העיר לומדים כל אחד בביתו על כן טוב שילך לבית הכנסת ללמוד שזה ודאי שבכל קהלה יש בית הכנסת אבל לא נתכוין שאע"פ שיש בית המדרש יניחוהו וילכו ללמוד בבית הכנסת שאין טעם וריח לומר כן וכן כתוב בפרישה דכל שכן בית המדרש קאמר: (ט) מצוה לשמוע כו'. כתב רש"ל סוף פרק מרובה דאפי' אחרים שלא סיימו מצוה לשמוח עם זה שסיים:

שפתי כהן

מתנות ימות כו' ע"ש וגם הב"ח האריך בזה דמותר לראש הישיבה או אב"ד לקבל מתנות עד שיתעשר שהוא כמו נשיא וכהן גדול עיין שם וכן נהגו: **כב** ודאשתמש בתגא חלף. אלעיל קאי מי שעושה תורתו קרדום לאכול ומשתמש בכתרה של תורה חלף מן העולם: **כג** וי"א דזהו המשתמש כו'. ובש"ס במגלה פרק בני העיר (דף כ"ח ע"ב) גרסינן תנקהם ודאשתמש בתגא חלף תני ריש לקיש זהו המשתמש במי ששונה הלכות והביאה הרי"ף והרא"ש שם והסמ"ג עשין י"ב וכן רבינו ירוחם נ"ב והרב כתבו לעיל סי' רמ"ג ס"ו דאסור לשמש במי ששונה הלכות: **כד** שכל הלומד בבית הכנסת כו'. לאו דוקא שהרי קדושת בה"מ חמור' מבהכ"נ כדלעיל סי' ז' גם מצינו בברכות (דף ח' ע"א) ברבי אמי ורבי אסי אע"ג דהוי להו תליסר בי כנשתא לא הוו מצלי אלא היכא דהוי גרסי ולא קאמר דהיו לומדים במקום שהיו מתפללים. פרישה: **כה** יזהר בכל לילותיו כו'. כתב הפרישה נ"ל כל לילותיו כמשמעו דאפי' בלילי תקופת תמוז הקצרים גם כן ילמוד אחד המרבה ואחד הממעיט מכל מקום ילמוד מעט ומ"ש (בערובין ד' ס"ה ע"א) לא איברא לילה אלא לשינתא ומוקמא לה (תוס' שם) בלילי תקופת תמוז נראה לי שר"ל דאז יהיה לו עיקר הלילה לשינה ועל דרך שאמרו לא איברא סיהרא אלא לגירסא ומוקי לה בלילי תקופת טבת האריכו' ובודאי אז גם כן צריך ליישן ולא ילמוד כל הלילה אלא רצה לומר העיקר יהיה לו אז ללמוד מחמת אריכות הלילות ועיין בא"ח סימן רל"ח: **כו** יסיף. כלומר ימות בלא עתו: **כז** כשמסיים מסכתא כו'. וכתוב בסוף תשובת מהר"ם מינץ דכשבאין לסוף מסכתא ישייר מעט בסוף עד שעת הכושר יומא דראוי לתקן בו סעודה כו' ולכך נהגו כל הבעלי בתים לילך על הישיבה בתחלת הזמן ולכך מנהג להודיעם כשבא הרב לסיים המסכתא כדי שיבואו הב"ב גם כן לשומחה ואז יהיו שמה תחלה וסוף ויחזרו אחר מנין לומר קדיש דרבנן ועשרה בני רב פפא והיא סעודת מצוה דאפילו אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו יכול לסעוד שם כו' ועיין שם גם מהרש"ל כתב בפ' מרובה סי' ל"ז דסיום מסכתא סעודת מצוה היא ואסיק דמכל מקום אין לברך שהשמחה במעונו ובסוף הפרק כתב דאפי' מי שלא סיים מסכתא מצוה רבה שישמח עם המסיים ואפילו יחיד שסיים מחויבים אחרים לסיים עמו כו' עיין שם ובתשובות מהרי"ל סימן קע"ב דביום שמת בו אביו או אמו דנהגו עלמא להתענות אסור לאכול בסיום מסכתא דהוי כמו דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור (כדלעיל סימן רי"ד ועיין שם): **כח** ומ"מ מותר ליכנס כו'. גם בת"ה סי' מ"ח כתב דמותר ליכנס לבית הכנסת ולבית המרחץ אף מתוך הלכה שאינה פסוקה ודוקא גבי תפלה (בא"ח סי' צ"ב) אסור משום דאי אפשר לו לכוון יפה ממ"כ דודאי הרהורי ההלכה ירחיקוהו למעיין בה ואם כן ע"כ יהא לבו טרוד אם עיין הוא בהלכה לא יוכל לכוון בתפלה ואם יכריח מחשבת לבו לסלק עיון ההלכה הויא גופא טרדא היא לו שצריך להסיר מלבו מה שהוא חפץ לחשוב ויפסיד על ידי כך כוונת התפלה ותו יש לחלק דדוקא גבי תפלה חיישינן פן יהרהר בה בדברי תורה

באר הגולה

לט מימרא דרבא מלומי' דקראי דכתיב ומנכך ירא את ה' מנעוריו וכתיב יהלנך זר ולא פיך ומשני הא באתרא דלא ידעין ליה וכו': מ ירושלמי פ"ה דברכות: מא גם זו שם: מב ברייתא מעשה בתלמיד אחד שהי' שונה בלחש ושכח תלמודו עירובין דף נ"ד ע"א: מג שם ומימרא דר"ל חגיגה דף י"ב ע"ב ועבודת כוכבים דף ג' ע"ב: מד ברייתא ב"ב דף קכ"א ע"ב: מה מימרא דרבי אלעזר סנהדרין דף צ"ב ע"א: מו שם דף צ"ט ע"א וכרבי נהוראי: מז שם כר"י בן קרחה ותניא' ר"מ ע"א וע"ב: מח משנה פ"ד דאבות:

בית לחם יהודה

(שם סעיף כ"ה) כל שאפשר כו'. כתב הסמ"ג הפורש מן התור' עובר בלא תעשה ובפרק שתי הלחם אמרינן שעובר בשני לאווין ומסתברא שבכל יום ויום הוא עובר. הסב בתשובה ומסנף בסינופים ותענית ושק ואפר ונזיפה ונדוי אסור ללמוד בד"ת: (שם סעיף כ"ז בהג"ה) מצוה לשמוח וכו'. (עמ"ש

ברכי יוסף

כדמשמע מהירושלמי וממדרש קהלת ומספקי מהר"ם ריקאנטי שהבאתי בסמוך ומ"ש מהר"ש הנזכר בשם ריא"ז דדורון שרי אינו מחוור. ומה שהקשה מהאלשיך ככר ישבתי בספרי הקטן שער יוסף דף נ"ב ע"ג ע"ש: (סב"א בהג"ה) וי"א זה המשתמש בשמות וכו'. הסמ"ג עשין י"ב מאבות דר' נתן כ' המשתמש בשם המפורש וכן כתב גם מור"ם בד"מ וכן הוא באבות דר"נ סוף פ' י"ב ואל"כ מ"ש מור"ם הכא בשמות לאו דווקא אמנם ראיתי למהרח"ו ז"ל כתב בספרי קדושה חלק שני שער ו' וז"ל המשתמש בשמו' הקודש אחז"ל ודאשתמש בתגא חלף ונעקר מהעולם ויעשמד הוא או בניו או ימות הוא או בניו או יעני הוא או בניו עכ"ל וכתב עוד בחלק ו' סוף שער ו' אסור להשתמש בקבלה מעשית כי בהכרת ידבק ברע וכו' וחושב לטהר נפשו ומטנף' וכו' שמלבד שמשחית נפשו יעני' בגיהנם ואף גם בעוה"ז קבלה בידינו כי יעני או יחלה בחלאי' או ישתמד הוא או זרעו וכו' עש"ב ובס' חסידים סימן ר"ו כתב אם תראה שמתנבא אדם על מנין דע כי היו עסוקים בכשפים או במעשה שם המפורש וכו' ע"ש: (שם סעיף כ"ו בהגה"ה) ומ"מ מותר ליכנס למרחץ וכו'. והוא הדין לבית הכסא וכמבואר בש"ך וכן הסכים הרדב"ז בתשובותיו החדשו' סי' שמ"ב:

גליון מהרש"א

(ש"ע סעיף כ"ב) לא במהרה הוא משכח. סוף הוריות י"ג ע"ב חמשה דברים משכחים את הלימוד האוכל ממה שאכל עכבר ומהשאכל חתול והאוכל לב בהמה (וע' לעיל סימן ע"ב ש"ך ס"ק ב' דיש ליזהר גם בלב עוף כו') והרוחץ רגליו זו ע"ג זו וי"א אף המניח בליו תחת מראשותיו ה' דברים משיבין את תלמוד כו' והאוכל ביצה מגולגלת בלי מלח והדגיל ביין ובשמים:

יד אברהם

(שם סעיף כ"ו) בבאה"ט בשם באר שבע דהוי סעודת הרשות. ובשם יש"ש דסעודת חנוך בית הוי סעודת מצוה. ובאמת לא כתב כן ביש"ש ס"ו דב"ק רק דהיכא שקובע תחלה מקום לתורה לדרוש בו הוי סעודת מצוה. ולפ"ז אין סתירה על המהרש"ל מהא דאיתא להדיא בירושלמי פ"ט דסוטה והובא בלח"מ ה' מלכי' דבחונה לארץ לא הוי מצוה רק בא"י והבאה"ט עשמו הביא חלוק זה בשם ס' כ"ש ואינו כעת ת"י ולאיתיו מפורש בירושלמי כמ"ש. ולפ"ד שכאה"ם יהיו ד' המהרש"ל נגד הירושלמי. אבל לפי מה שבאמת מחלק היש"ש דהוי סעודת מצוה רק בשקובע תחלה מקום לתורה א"ש:

ביאור הגר"א

[סח] אבל ליקח מתנה כו'. בחולין שם: [סט] ודאשתמש כו'. קאי אלמעלה שאסור להנות מן התורה וכמ"ש בפ"ד דאבות וכן היה הלל אומר כו': [ע] וי"א כו'. באדר"נ פס"ב ודאשתמש כו' ובחלק (ק"ו א') אוי מי יחיה כו': [עא] ומותר כו'. בנדרים שם: [עב] אבל הקורא כו'. שם: [עג] מי שרוצה כו' ולא כו'. כמ"ש בפ"ו דעירובין (נ"ד א') לא אברי כו' ובאבות והניעור בלילה כו' ועבה"ג תעסכ"ד (ובתמיד ל"ב ב' תנא ר"ח כו'): (ליקוט) מי שרוצה כו' כי אין כו'. לשון הרמב"ם אמרו ז"ל אין רנה של תורה אלא בלילה הוא במדרש חזית בפסוק קוצותיו תלתלים ר' יוחנן ור"ל ר"א אין רנה של תורה אלא בלילה מ"ט ותקם בעוד לילה ר"ל אמר ביום ובלילה ע"ש שנאמר והגית בו יומם ולילה אר"ל יפה למדני ר"י שאין רנה של תורה אלא בלילה אר"ל כד הוינא לעי באורייתא ביממא בלילא הות מנהרא לי כו' ובסוף מנחות שיר המעלות הנה ברכו כו' ע"ש ועברמב"ם (ע"כ): [עד] או שקרא ושנה כו'. שם מי שאינו משגיח על המשנה: [עה] ואסור כו'. פ"א דיומא (י"ט ב'): [עו] כשמסיים כו'. פפ"ו דשבת (קי"ח א'): (ליקוט) כשמסיים מס' כו'. כמ"ש בב"ב קכ"א ב' וערשב"ם שם ד"ה מניכן כו' לפי שבאותו יום כו' ועבא"ח סי' תרס"ט בהג"ה ובהג"א סוף סוכה (ע"כ): [עז] ואסור כו'. פ"ג דמגילה (כ"ח א') וש"ם: [עח] ולכן כו'. פ"ג דברכות (כ"ד ב'): [עט] ומ"מ כו'. ערש"י בקדושין ל"ג א' ד"ה לאנסיה כו':

חידושי רע"ק

(ש"ך ס"ק כ"ז) דנהגו עלמא להתענות בא"ר א"ח (סי' תקס"ח) דקדק מזה דמשום דהתענית אסור וא"כ בליל' הקודמת לתענית מותר לאכול בסעודת סיום אבל לא על סעודת ברית מילה ע"ש:

באר היטב

לו שלא נברא כ"כ התוס' בברכות: (יג) קטן. ובכסף משנה משמע שמותר לקבל דורונות וכ"ש מהרש"ל גם הב"ח האריך בזה דמותר לראש הישיבה או אב"ד לקבל מתנות עד שיתעשר שהוא כמו נשיא וכ"ג ע"ש וכן נהגו. ש"ך (רק שיזהר שלא לקבל מאותן אנשים שיש להם דין ומקדים לשלוח מתנה להרב) וכתב הט"ז ודאי יש להרחיק מכיעור הגדול שקלתן להוטים אחר הממון ותובעים בפיהם ליתן להם מתנות הם מבזים התורה ולומדיה דאפי' במתנות כהונה אסרו לשאול חלקו ק"ו בזה שעון גדול הוא ולדיק באמונתו יחיה עכ"ל: (יד) בתגא. ובש"ס מגילה אמרינן דזהו המשתמש במי ששונה הלכות: (טו) הכנסת. כ' הט"ז נראה שזה אמור באם אין בה"מ קבוע בעיר אלא שבני העיר לומדים כל א' בביתו אבל בה"מ קבוע עדיף וכ"כ הפרישה דמצינו שקדושת בה"מ חמור מקדושת בהכ"נ דהא ר' אמי ור' אסי אע"ג דה"ל תליסר בי כנישתא לא הוי מצלי אלא היכא דהוי גרסי ולא קאמר דהיו לומדים במקום שמתפללים: (טז) לילותיו. כתב הפרישה נ"ל כל לילותיו כמשמעו דאפי' בלילי תקופת תמוז הקצרים ג"כ ילמוד אחד המרבה ואחד הממעיט מ"מ ילמוד מעט: (יז) יסיף. כלומר ימות בלא עתו: (יח) לשמוח. כ' מהרש"ל דאפי' אחרים שלא סיימו מצוה לשמוח עם זה שסיים. ובתשו' מוהר"מ מינץ כתב דכשבאין לסוף מסכתא ישייר מעט בסוף עד שעת הכושר יומא דראוי לתקן בו סעודה ולכך נהגו כל בעלי בתים לילך על הישיבה בתחלת הזמן. והמנהג להודיעם כשבא הרב לסיים מסכתא כדי

פתחי תשובה

(ז) המשתמש בשמות. עיין לעיל סי' קע"ט סט"ו בהג"ה: (ח) ונקראת סע"מ. עיין בתשו' חות יאיר סימן ע' שכתב דה"ה יום של אחריו כנהוג שהיה שלמה המע"ה עשה משתה ז' ימים ולפסר שגם שלאחר אחריו כמ"ש גבי ז' ברכות מחמת הלולא כו' ע"ש. [*והוכח ג"כ לעיל סימן רי"ז ס"ק ט"ו: (ט) מותר ליכנס למרחץ. עיין בתשובת רדב"ז החדשות סי'

ש"ך ס"ק כ"ז מ"ש בשם תשובת מהר"ם. מיהו דאפילו אבל תוך י"ב חודש לאביו ולאמו יכול לסעוד שם). אולם הב"ח אוסר לאבל אביו ולאמו לאכול על סעודת סיום מסכת. ונראה לחלק אם הוא בעצמו למד המסכת וסיים אותה בוודאי מותר דהוי כמו מוהל אבל בכה"ג דכתב מהר"ם מיירי דלא למד בעצמו רק תחלה וסוף בוודאי אסור לילך על סיום מסכת כמו שכ' הב"ח. ת"ח הדורש ברבים לא יהא שמח מגד הדרשה. פ"ח:

תורה משום דתרוייהו דברים של קדש הם אבל לא חיישינן שיהרהר במקום הטנופה כגון בבית המרחץ ובבית הכסא ע"כ אלא שאח"כ כתב אמנם הדבר ידוע שקשה מאד להסיר מלבו הרהורי תורה אפי' במקום הטנופת מי שלבו נכסף ולהוט לעיין בפלפול הלכה ואף כי אמרינן פרק מי שמתו אמר רב הונא ת"ח אסור לעמוד במבואות המטונפות נפקי שא"א לו בלא הרהורי תורה אלמא דחיישינן להכי צ"ע ע"כ וכתב על זה בד"מ ונראה לי דע"כ צריכין לחלק בין מבואות המטונפות למרחץ דאל"כ לא יהא ת"ח מותר ליכנס למרחץ לעולם כמו שאסור ליכנס למבואות המטונפות אלא ע"כ צ"ל דאינו מהרהר במרחץ כלל ונזהר טפי ממה שנזהר במבואות המטונפות ואם כן אפילו מתוך הלכה שאינה פסוקה נמי שרי עכ"ל ולא לומר כיון דבכוון הולך לבית המרחץ לרחוץ שם אם כן פונה ממנו טרדת הלמוד עד שילא מבית המרחץ וכן בבית הכסא ונראה דגם דעת מהרא"י כן שהרי האריך שם בתשובה דמותר והוכיח כן מהסוגיא ספ"ק דקידושין ולא כתב שאי סיומא דאמנם הדבר ידוע כו' אלא להזהיר לתלמידי חכמים כשנכנסים לבה"כ או לבית המרחץ יפנו מחשבתם ממחשבת תלמוד וכ"כ בספר מעדני מלך פרק מי שמתו דף כ"ו ע"א בהשמטה בשם ח"ה דמותר ליכנס לב"ה אף מתוך הלכה שאינה פסוקה ועיין בא"ח סימן פ"ה:

למרחץ אף מתוך הלכה שאינה פסוקה (ת"ה סי' פ"א) ולא חיישינן (י) שיהרהר דבמרחץ שומר עצמו מהרהור תורה (סברת הרב דלא כמסקנת ת"ה שמגמגם בזה):

פתחי תשובה

סע"ב: (י) שיהרהר. עיין בש"ת בא"ח סימן ג' סק"א שכתב סגולה שיגל שלא יהרהר בד"ת בבית הכסא בשם האר"י ז"ל שיאמר תחלה התכבדו מכובדים כו' אף שכתב בש"ע שם דעכשיו לא נהגו לאמרו מכל מקום יש לאמרו בשביל זה כדי שיגלל מהרהור דברי תורה ע"ש ואולי לא נאמרו הדברים אלא ליחידים אשר פורשם אומנתם ולא לזולתם דמחזי כרמות רוחא עכ"ד. ולענ"ד נראה דלא שייך מיחזי כיוהרא אלא בדבר שעושה בפני רבים משא"כ בזה. [*כעת ראיתי שגם הבי"ע בא"ח שם בשם האבודרהם כתב ג"כ דמחזי כיוהרא ע"ש]:

באר היטב

שיבואו הב"ב ג"כ לסיומא ואז יהיו שמה תחלה וסוף ויחזרו אחר מנין לומר קדיש דרבנן ועשרה בני רב פפא והיא סעודת מצוה דאפילו אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו יכול לסעוד שם ובתשובת מהרי"ל כתב דביום שמת בו אביו ואמו דנהגו עלמא להתענות אסור לאכול בסיום מסכתא דהוי כמו דברים המותרים ואחרים נהגו בו אסור כדלעיל סי' רי"ד וע"ש עכ"ל הש"ך:

הלכות צדקה

רמז גודל שכר צדקה ואם כופין עליה.

ובו ד' סעיפים:

א [א] מצות עשה ליתן צדקה כפי השגת יד וכמה פעמים נצטוינו בה במצות עשה ויש לא תעשה במעלים עיניו ממנה שנאמר לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך א וכל המעלים עיניו ממנה נקרא בליעל וכאלו עובד אלילים ומאד יש ליזהר בה כי אפשר שיבא לידי שפיכות דמים שימות העני המבקש אם לא יתן לו מיד [ב] כעובדא א (א) דנחום איש גם זו:

ב [ג] ב לעולם אין אדם מעני מן הצדקה ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום:

ג ג כל המרחם על העניים הקב"ה מרחם עליו:

הגה [ד] ויתן האדם אל לבו שהוא מבקש כל שעה פרנסתו מהקב"ה וכמו שהוא מבקש שהקב"ה ישמע שועתו כך הוא ישמע שועת עניים [ה] גם יתן אל לבו כי הוא גלגל החוזר בעולם וסוף האדם שיבא הוא או בנו או בן בנו לידי מדה זו וכל המרחם על אחרים מרחמין עליו (מלשון הטור):

ד [ו] ד הצדקה דוחה את הגזירות הקשות ב (ב) וברעב תציל ממות כמו שאירע לצרפית (ס):

הגה [ז] והיא מעשרת ואסור לנסות הקב"ה ג כי אם (א) בדבר זה שנאמר ובחנוני נא בזאת וגו' (טור מגמרא פ"ק דתעניות) וי"א דוקא (ב) בנתינת מעשר מותר לנסות הקב"ה אבל לא בשאר צדקה (ב"י דכך משמע מפ"ס שם):

רמח מי חייב בה ומי ראוי לקבלה. ובו ח' סעיפים:

א א כל אדם חייב ליתן צדקה א אפילו עני (א) המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו ומי שנותן פחות ממה שראוי (לו) ליתן ב [א] ב בית דין היו ג כופין אותו [ב] ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן [ג] ויורדים לנכסיו ד (א) (ג) בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן:

שפתי כהן

רמז א דנחום איש גם זו. בפ' ג' דתענית (דף כ"א ע"א) ע"ש. בירושלמי פ' אלמנה ניזונית ובמדרש רבה סדר בראשית פרשה י"ז איתא שר' יוסי נתן לדקה ופרנסה לאשתו המגורשת ע"ש ומבשרך לא תתעלם: ב וברעב תציל ממות. וה"ה משאר מיני מיתה מלבד כדאיתא בסוף שבת כמה עתדי ועוד מוספת לו אורך ימים כדאיתא בפ"ק דב"ב גבי בנימין הצדיק: ג כי אם בדבר זה. שודאי יבוא כמו שאמרו חז"ל עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר:

רמח א אפילו עני המתפרנס מן הצרקה כו'. היינו כשיש לו פרנסתו בלאו הכי דאם לא כן אינו חייב ליתן לדקה כדלקמן סימן רנ"א ס"ג ומכל מקום מותר לו להתפרנס מן הצדקה אם אין לו קרן שיוכל להתפרנס מן הריוח כדלקמן סימן רנ"ג ס"ב: ב ב"ד כופין כו'. זה לא קאי אעני דעני אין מחייבים אותו כדלקמן סי' רנ"ג סעיף ח' וכן כתב בדרישה ולפי מה שכתבתי בסמוך לא מוכח מידי די"ל דאם יש לו פרנסתו מחייבים אותו ולקמן סימן רנ"ג מיירי כשאין לו פרנסתו והשתא ניחא נמי מה שהקשה בדרישה מאי קמ"ל דמקבלים ממנו הא אפילו חייב ליתן כמ"ש כאן ונכנס בדוחק ולפי מ"ש לק"מ וק"ל: ג כופין. ואף ע"ג דהוי מצות עשה שמתן שכרה בלדה דכתיב למען יברכך מכל מקום כיון דאיכא בה נמי לאוין לא תקפוץ ולא תאמץ כופין. כן כתבו הפוסקים: ד בפניו כו'. בב"ח נראה שהבין דר"ל אפילו בפניו ואין ממתינין עד שיתן הוא בעצמו אלא כיון שלא רצה ליתן

באר הגולה

א בריית' כ"ב דף י' פ"א וכתובות דף ס"ח ע"א: ב ג' הרמב"ם בפ"י מהל' מתנות עניים: ג שבת דף קנ"א ע"ב: ד לשון הטור מעובדא דשמואל ואבלט שבת דף קנ"ו ע"ב: (ס) כתב הרוקח בסימן רי"ז מה שפוסקים לדקה עבור המתים בי"ה יש להם אסמכתא שכתו' בס' תנא דבי אליהו אחת באשה שמתה בעובדה וכו' ובה סמך הבן אפי' להגדיל שפת כפר כפרו ונתן בדמיו לדקה כו' מה מועיל למת שהחי נותן לדקה בעבורו וכתב שאם נתן בעבור רשע אינו מועיל ועיין בא"ח ס"ס תרכ"א במ"ש והביאו ג"כ הרמ"א בש"ס רמ"ט א עיקרא דרב יוסף גיטין ד' ז' ע"ב: ב לשון הטור מדברי הרי"ף והרא"ש ממתניתין דכתובות יהא בעיר וכו' וברייתא ל' יום לתמחוי וכו' ב"ב דף ח' ומהא דרבא אכפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה וכו' שם ובכתובות דף מ"ט ע"ב וכתירוצא בתרא שם בתוס' וכ"כ הרמב"ם בפ"ז

בית לחם יהודה

(סימן רמ"ח שו"ע סעיף א') כופין אותו. היינו לעשירים אבל אם מעשה למי שאינו יכול להתפרנס כאלו גוזלו. ס"ח: (שם) בפניו. אבל שלא בפניו לא נחתינן לנכסיו. הרש"ך והרשד"ם. והאי שלא בפניו היינו כיוצא לדעת אבל אם איש העשיר לא היה מעולם במקום קרובו ראוי להסכים ולפסוק שיכופו ב"ד לשלוח שמנא כאן שיתן מה שירא בעיני הדיינים. הרש"ך והרשד"ם. חולק עליו ועכשיו אנו נוהגים שהקהל עושין הערכה בין הקרובים הן לענין הצדקה וה"ה להשיא בנות קרוביו העניות ולכן הוא כתב הש"ג שנים שעשו עבירה אחת אפי' שלא היה יכול לעשות עבירה לבדו לריך כ"א מהם לתת לצדקה לכפרת נפשו כל מה שהי' נותן כ"א מהם לבדו:

ברכי יוסף

(סימן רמ"ז שו"ע סעיף א') מצות עשה ליתן צדקה יכו'. יש ליזהר לקיים מצוה זו בכל יום כפי השגת ידו שהוא מיוחד משם הנכבד כמשז"ל: רבינו האר"י זצ"ל היה נותן לדקה לגבאי בתפלת שחרית ובתפלת מנחה ולא בתפלת ערבית וכ' הרב החסיד מהר"ר יעקב צמח דגם בלילה הצדקה מועלת אף שאין הפסוקים והכוונות שוות והבאתי סמוכות לזה מהירושלמי דשקלים פ"ה הלכה ט"ו כדכתיבנא בעניותין בא"ח סי' רל"ה בס"ד: (שם) וכל המעלים עיניו ממנה נקרא בליעל וכאלו עובד עבודת כוכבים יכו'. וגם כאלו שופך דמים ומגלה עריות. בית הלל: (שם ס"ג) הקב"ה מרחם עליו. ומכלל מעלות הצדקה שהופכת מדת הדין למדת הרחמים כמשז"ל ע"פ השקיפה ממעון קדשך וברך וגו': שכר הצדקה הוא מפורש במקרא הלוה פרוס וגו'. או מקרא וס' יענה וגו' וכתיב כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך וכתיב מתן בסתר יכפה אף ולדקה תציל ממות וכתיב ולדקתו עומדת לעד ואין עבירה מכבה אותה כשאר מצות וגורמת חיים לאדם כמעשה בנימין הצדיק. לשון מהרח"ו זצ"ל בשערי קדושה: מצות הצדקה מאירה לאדם בכל השבוע כמו ולדקתו עומדת לעד אף מצוה אחרת אינה מאירה כי אם יום אחד. כתבי האר"י ז"ל:

ביאור הגר"א

רמז [א] ס"ע כו' וכמה פעמים כו'. נתון תתן פתח תפתח והחזקת וכיוצא הרבה: [ב] כעובדא כו'. בפ"ב דתענית (כ"א א'): [ג] לעולם כו'. עס"ד יאמרו (כתובות ס"ו ב') מלח ממון חסר ובפ"א דנזיקין (ו' ב') לא אענך כו': [ד] ויתן כו'. כב"ל ובמ"ש (משלי כ"א) אוטם אזנו כו': [ה] גם יתן כו'. שבת שם: [ו] הצדקה כו'. פ"א דב"ב (יו"ד א') וסוף שבת: [ז] והיא כו' ואסור כו' וי"א כו'. בפ"א דתענית (ט' א'):

רמח [א] ב"ד כופין כו'. הרי"ף ורא"ש אמ"ש בב"ב ח' א' לתחתוי כו' לפסי העיר כו' ופסי העיר תנן במתני' שם דכופין ישם ב' כי הא דרבא כו' יעתוס' שם ד"ה אכפייה. ולד"י נראה כו': [ב] ומכין כו'. כמ"ש בפ' חכותב (פ"ו) בר"א כו': [ג] ויורדין כו' בפניו.

משכנים

פתחי תשובה

רמז (א) בדבר זה. עיין בספר משנת חכמים הל' יסוה"ת דף י"ז ע"א שכתב דהא דשרי לנסות במצות מעשר היינו אם עושה ע"מ להתעשר אבל בשביל טובה אחרת כמו בשביל שיחיו בניו וכדומה אסור לנסות ע"ש. ועיין בזה בספר פרשת דרכים בדרך האתרים דרוש ג': (ב) בנתינת מעשר. עיין בתשובת יעב"ץ ח"א סימן ג' שהשיג על הרמ"א דמדבריו משמע דבמעשר כספים דנהוג עלמא האידנא קאי ובאמת ז"א שלא נאמר זה על מעשר כספים דלא שרי לנסויי ביה דאינו אלא לדקה ע"ש וכ"כ הגאון בעל של"ה והוא בדפוס א"ד דף רמ"ב דדוקא במעשר תבואה הוא דשרי לנסוי אבל לא במעשר כספים ע"ש ופן תסכים בספר משנת חכמים הלכות יסודי התורה דף י"ז ע"א ע"ש:

רמח (א) בפניו. ענה"ט בשם ש"ך דדוקא בפניו כו' עד דמודעינן ליה אם אפשר. ומשמע דאם א"א לאודועי יורדין לנכסיו שלא בפניו ועיין בספר בית מאיר סימן ע"א

באר היטב

רמז (א) דנחום. בפ"ב דתענית דף כ"א ע"ש ובמדרש רבה סדר בראשית איתא שר' יוסי נתן לדקה ופרנסה לאשתו המגורשת ע"ש ומבשרך לא תתעלם: (ב) וברעב. ה"ה משאר מיני מיתה מלבד ועוד מוספת לו אורך ימים כדאיתא בפ"ק דב"ב גבי בנימין הצדיק. ש"ך:

רמח (א) המתפרנס. כ' הש"ך היינו כשיש לו פרנסתו בלא"ה דאל"כ אינו חייב ליתן לדקה כדלקמן סי' רנ"א ס"ב ומ"מ מותר לו להתפרנס מן הצדקה אם אין לו קרן שיוכל להתפרנס מן הריוח כדלקמן סי' רנ"ג ס"ב עכ"ל: (ב) בפניו. ר"ל דוקא בפניו לאפוקי אם אינו כאן דאין יורדין לנכסיו עד

נליון מהרש"א

(הלכות לדקה סימן רמ"ז) גודל שכר צדקה. אף דאין נותנין לאכול אלא למי שיודע בו שיברך מ"מ לעני מותר ליתן א"ח סי' קס"ט סעיף ב' בהג"ה יבמ"ז משום דמצות צדקה ודאי וזה ספק: (סעיף ד' בהג"ה) ואסור לנסות. בשל"ה ענין צדקה ומעשר עלה רמ"ב דיש העלה השיג ודעתו דאפילו במעשר כספים מותר לנסות ע' בפסחים בתוס' ח' ריש ע"ב וע' מהרש"ל בביאורו לסמ"ג חלק ל"ת מנין ד' ובס' סדר המשנה פרק יל"ד מיסה"ת ה"ה (עלה כ"ז ע"א) דלמהרש"ל במעשר גם בתהא מותר לנסות:

(סימן רמ"ח בש"ע סעיף א') ויורדים לנכסיו. ויש להסתפק אם הוא אינו רוצה ליתן כלל יבא עני ותפס אם מוציאין מידו. ס' מחנה אפרים דין זכיה ומתנה סימן ח': (ש"ך ס"ק ג') דאיכא בה נמי לאוין. ואם הלאו ניתק לעשה משמע דאין כופין על השבת העבוט. והוא כתב בת' רשב"א דאין כופין על השבת העבוט.

יד אברהם

(סימן רמ"ח סעיף א') כל אדם חייב ליתן צדקה וכו' ומי שנותן פחות ממה שראוי לו ליתן ב"ד כופין אותו. מדברי המשנה למלך פ"ז מהלכות מתנות עניים משמע דאין בזה חיוב על הב"ד לכוף כזה דאם אינו אלא רשות לב"ד. ונראה דלא קי"ל הכי אלא היכא דאיכא דאיכא חיוב על הב"ד לכוף ואע"ג דאיכא אפי' מ"ע שמתן שכרה בלדה. וראיה ממ"ש בח"מ סי' רל"א גבי מדות דאיכא חיוב על הב"ד והתם נמי הם מ"ע שמתן שכרה בלדה כדאיתא בירושלמי הביאו בהגמ"י שלהי הל' גנבה ואף"ה אמר דב"ד מוזהרין עליו מ"מ דהיכא דאיכא לאו גמור מוזהרין ומחוייבין ב"ד. והכיא דמ"מ סי' נ"ז גבי השבת העבוט שכ' דאינו אלא רשות היינו משום דאינו לאו גמור אלא לאו הניתק לעשה. ועיין בס' כה"י שכתב דאם רוצה ליתן לדקה לעני והוא אינו רוצה לקבל יצא כמ"ש גבי שלוח מנות בא"ח: (שם) ויורדין לנכסיו בפניו.

נחלת צבי

(סימן רמ"ח סעיף א') אפי' עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן. כתב הש"ך (והובא בבה"ט) היינו כשיש לו פרנסתו בלא"ה כו' ומ"מ מותר לו להתפרנס כו' עד כדלקמן סי' רנ"ג ס"ב ותמיהני דהם כתב המחבר יכלא

ליתן שוב אין שומעין לו ויורדין לנכסיו אף בפניו . ול"נ דר"ל דוקא בפניו לאפוקי אם איכו כאן דאין יורדין לנכסיו עד דמודעינן ליה אם אפשר דלא גרע מחוב וכמו שנתבאר בח"מ סי' ק"ו וכן לעיל סימן רמ"ה ס"ג בהג"ה: ה אלא א"כ כו' כדי שיצא להם שם . כתב הב"ח דמדברי הרמב"ם וטור נראה דדוקא בי"ש להם ממון הרבה שהם עשירים מופלגים ומהסמ"ג נראה דאף ע"פ שאין להם ממון הרבה כיון שהם בכלל עשירים פוסקים לשום להם שם ול"ע ע"כ. ונ"ל דהא דפוסקים עליהם לעשות להם שם היינו שמותר לעשות כן ואין הדיין מוציא ממון בזה שלא כדין וכ"מ מלשון הרמב"ם וטור שכתבו ואם פסק הדיין עליהם לעשות להם שם מותר וכן כתב הסמ"ג עשין קס"ב ואם כוונת הדיין להחשיבם לעשות להם שם מותר לפסוק להם עד כאן משמע דר"ל דכשאין כוונתו לעשות להם שם מוציא ממון שלא כדין ואיסורא קא עביד אף שהיתומים סומכין על דבריו לפי שהם סוברים שהם מחוייבים בכך וכשכוונתו לעשות להם שם מותר אבל אם האפוטרופוס של יתומים עומד לפניו ואומר שאינו חפץ שיצא להם שם אין כופין אותן. כן נ"ל: ו כדי שיצא להם שם. כתב הב"ח נראה דוקא ביתומים בני בלי שם ועכשיו ע"י שפוסקים להם צדקה מטים להם שם אבל ביתומים בני בעלי שם טוב אין פוסקים בהם להחשיבינהו יותר ע"כ: ז ודוקא כו'. כלומר דוקא צדקה שאין לה קצבה או מלוה אחרת שיש לה קצבה ויכולין להמתין כו': ח והיה להם קצבה מאביהם כו'. נראה דוקא בהיה להם קצבה מאביהם הא לא"ה אין לעשות קצבה לקרוביהם דאל"כ לעולם יתחייבו ליתן ע"י קצבה והיינו דאמרינן דפטורין ליתן צדקה אפי' לפדיון שבויים דיש להם קצבה לפי מה שהן השבויים עכשיו וכזה נסתלקה השגת הב"ח על מהר"י מינץ :

ב י ממשכנים על הצדקה אפילו בערב שבת :

ג י יתומים אין פוסקין עליהם (ב) צדקה אפי' לפדיון שבויים [ד] אפילו יש להם ממון הרבה ה ח אא"כ פוסקין עליהם לכבודם ו כדי שיצא להם (ג) שם :

הגה ז [ה] ודוקא צדקה שאין לה קצבה או שיש לה קצבה על נכסי יתומים ויכולין להמתין עד שיגדלו כגון שיש להם סגל ואינן צריכין לאכול עכשיו אבל אם צריכים לאכול עכשיו מעשרין ותורמין להם וה"ה בצדקה שיש לה קצבה כגון שהיו להם קרובים עניים ח והיה להם קצבה (ד) מאביהם כל שנה ושנה ואין להם לאכול רק זו או יחזרו על הפתחים ט ויהיה גנאי ליתומים האפוטרופוס שלהם נותן מנכסיהם הקצבה לקרוביהם (תשובת ר"י מינץ סימן א'):

ד י גבאי צדקה אין מקבלין (ג) מהנשים ומהעבדים ומהתינוקות אלא (ד) דבר מועט אבל לא דבר גדול שחזקתו גזול או גנוב משל אחרים וכמה הוא דבר מועט , הכל לפי עושר הבעלים ועניותם והני מילי בסתמא ה אבל אם הבעל מוחה אפילו כל שהוא י אסור (ה) לקבל מהם :

ה ט אם האשה השכירה מלמד לבנה אם ידע הבעל ושתיק יא ודאי ניחא ליה במה שעשתה אבל אם מוחה יב (ו) לאלתר אין במעשיה כלום יג (ואפי' אם נושאת ונותנת תוך הבית יוכל למחות בה) (ב"י בשם תשובת הרא"ש כלל י"ג) :

ו [ו] י בן שאוכל אצל אביו ועבד האוכל עם רבו נותן פרוסה לעני או לבנו של אוהבו ואינו חושש משום גזל שכך נהגו בעלי בתים :

ז יא אדם שוע שנותן צדקה יותר מהראוי לו או שמיצר לעצמו ונותן לגבאי כדי שלא יתבייש אסור לתובעו ולגבות ממנו צדקה והגבאי שמכלימו ושואל ממנו עתיד הקב"ה ליפרע ממנו :

ח [ז] יב הרוצה לזכות לעצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו וכל דבר שהוא לשם שמים יהיה מהטוב והיפה. אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב יאכיל מהטוב והמתוק שבשולחנו. כיסה ערום יכסה מהיפה שבכסותו. הקדיש דבר יקדיש מהיפה שבנכסיו וכן הוא אומר כל חלב לה' :

ט ויהיה גנאי ליתומים כו'. לכאורה קשה אפילו אין להם קצבה נמי דהא שרי לפסוק עליהם לכבודם כדי שיצא להם שם וכן קשה למה לא הזכיר מהר"י מינץ שם הטעם זה כיון שכתב שם שפגם וגנאי והיזק הוא להם בכמה דברים ולמה הוצרך לטעם דס"ל קצבה ולפמ"ש בס"ק ה' דבשביל שם אין כופין אותן י"ל דהכא ביש להם קצבה כופין אותן וגם לפי מ"ש הב"ח דמדברי הרמב"ם וטור משמע דבשביל שם אין פוסקין אלא בעשירים מופלגים י"ל דהכא אפילו אינם עשירים הרבה פוסקים עליהם אבל לא משמע כן מדברי הרב ואע"פ שלענין הדין נראה דהכא פוסקים עליהם בכל ענין אפי' אינם עשירים הרבה וכופין אותן מ"מ היה להם להרב ולמהר"י מינץ בתשובה לבאר זה אלא נראה עיקר דדוקא כדי לעשות להם שם הוא דפוסקים משום דע"י נתינה זו נעשה להם שם טוב אבל כשנותנים לקרוביהם שלא יתבזו אין פוסקים עליהם בדבר שאין לו קצבה כיון שלא נעשה להם טובה מיד בנתינה זו אלא שע"י כן מסלקים הפגם שיגיע להם אח"כ וכל זה הוא דלא כהב"ח ע"ש : י אסור לקבל מהם . וקנס שקנסוה חייב בעלה לשלם בעדה כמ"ש הרב בח"מ סי' נ"ב ס"ד והוא מה"ס סימן רפ"ב וכתב שם טעמא דדמי לכפרה ומביאו בד"מ סי' זה : יא ודאי ניחא ליה כו' . לכאורה משמע מטעמא דלעיל דמסתמא אינו מקפיד באשתו על דבר זה וכמ"ש בח"מ סימן פ"ח סעיף ז' כתב הרב מי שהתנה עם אחד ללמוד עם בן חבירו בפני אבי הבן ואבי הבן שתק שתיקה כהודאה דמיא אע"פ שלא דבר אבל כלום דהוה ליה לאסוקי אדעתיה ולמחות כו' והוא מדברי המרדכי פ' זה בורר וא"כ לכאורה קשה מאי איריא הכא אשתו אפילו אחר נמי ואין לחלק ולומר דהתם מיירי דוקא שאמר אבי הבן ישלם לך דאם כן פשיטא בלא טעמא דה"ל לאסוקי אדעתיה דהוה כהודאה ונראה דדוקא התם שכרו בפני אבי הבן אמרינן דה"ל לאסוקי אדעתיה שכוונתו שהוא ישלם בעד בנו ולהכי חייב לשלם משום שתיקה כהודאה דמי אבל אם לא השכירו בפניו אע"ג שידע שהשכירו לא אמרינן מסתמא ניחא ליה וישלם הוא והכא אשמועינן באשתו דאף ע"ג שלא השכירה בפניו כיון דידע ושתק מסתמא ניחא ליה במה שעשתה והכי מסתבר: יב לאלתר. נראה דר"ל מיד שמשמע אפי' אחר כמה ימים אחר שהשכירה ואם שתק כששמע אפי' אחר כמה ימים נשתעבד למפרע גם במה שלמד עמו דאמרינן איגלאי מילתא למפרע דניחא ליה במעשיה . פרישה: יג ואפי' אם נושאת ונותנת כו'. דאף אם הניחה לישא וליתן אינה אלא כמו אפוטרופוס בעלמא ויכול לחלק כל זמן שירצה . שם :

כפי

באר הגולה

מסקנ"ס דין ו' וש"ס : ג מימרא דר"נ ב"ב שם ופי' רש"י אפי' שיש לו פקדון שם לגבל כבית לומר פרוד אני : ד שם רב שמואל בר יהודה וכו' שם : ה מסוגיא דהלא שם : ו כסוף ב"ק : ז מסוגיא דהלכתא שם : ח טור בשם תשובת אביו הרא"ש : ט שם כלל י"ג סי' א' ושם : י תוספתא הביאה הטור והמרדכי הביאה בפ"ק דב"ב : יא לשון הרמב"ם שם בפ"ו ממימרא דרב ינאי בר שמואל וכו' מפסוק והקדמתי על כל נותניו וכדמוקי לה שם בגמרא ב"ב דף ח' ע"ב : יב לשון הרמב"ם בסוף הל' איסורי מזבח וכתב הב"ח שם שם דברי רבינו ראויים אליו:

בית לחם יהודה

(ש"ע סעיף ג' בהג"ה) והיה להם קצבה כו' . ומיהו אם נדר האב בחייו חייבים הבנים לשלם ממעון שהניח האב . משפטי שמואל: (שם סעיף ד') אסור לקבל מהם . והיינו דוקא ממה שגדלה בעודה תחתיו אבל מה שנדרה בעודה פנויה א"י לעכב על ידה וחייבת ליתן . הר"ם מינ"ץ . גם קנס שקנסוה חייב בעלה לשלם עיין עטרת זבי שלי בח"מ מדינים כללו ואפילו בעודה תחתיו אם היא בעלת צדקה ורגלה ליתן לקרובים דבר נכון לפי ערכה כדרך נשים עשירות אין הבעל יכול למחות בידה . מהר"ם מינץ :

ברכי יוסף

(סימן רמ"ח ש"ע סעיף ד') אסור לקבל מהם . כתבו האחרונים בשם מהר"ם מינץ סימן ז' דוקא מה שנודרת תחת בעלה אבל מה שנדרה בעודה פנויה אין יוכל לעכב וחייבת ועיין מה שכתבתי אנכי הדל בא"ע סי' נ"א בס"ד : אשה שנדרה ממון לצדקה בהיותה אלמנה ואח"כ נשאת אם הבעל חייב לשלם מה שנדרה קודם נשואין עי' בתשובות בית יעקב סי' קמ"ג ובאה"ע סימן הנזכר האר כתי על דבריו בס"ד : (שם סעיף ח') הרוצה לזכות לעצמו וכו' . פירוש שכל אשר יעשה לשם שמים יהיה לעצמו שאם אינו עושה כן מרבה הונו לאחרים ולא לו יהיה : (שם) וכל דבר שהוא לשם שמים יהיה מהטוב כו'. אמרו בהגד' אם עושה אדם מנוה יעשנה בלב שלם אלו היה יודע ראובן שיכתוב עליו ויצבט לה קלי עגלים מפוטמים היה נותן לה : (שם) מהטוב והיפה כו' . ויהיה בזריזות וזריזות יותר ממה שעוש'בצרכי עצמו על דרך שאמרו פ' חלק שביתי בנם כו' שני'וכיתו בסה בו"ג שני' עש"כ:

גליון מהרש"א

משום דמתן שכרו כתוב בצדו והרי שם איכא לאו דלא תשכב בעבוטו ועיין בהל"מ פ"ג מעבדים הל' י"ד: (ש"ך ס"ק ד') עד דמודעינן. תמוה דבאה"ע סי' ע"א מבואר דלא נתחנין כלל שלא בפניו אלא השיב בפ' בית מאיר שם על הש"ך : (ש"ע ס"ב) ממשכנים על הצדקה. מכאן תימא על הרשב"א שכ' שגם בפניו לא נתחנין לצבור וע' בס' בית מאיר סס"א סל"ב :

יד אברהם

כתב הש"ך דאם אינו כאן אין יורדין לנכסיו עד דמודעינן לי' אם אפשר דלא גרע מחוב וכו'. ומשמע דאם א"א לאודועי' יורדין לנכסיו שלא בפניו ולדידי ז"א דאין יורדין לנכסיו שלא בפניו לגבות צדקה אפי' היכא דלא"א לאודועי דהכי משמע בכתובות (דף מ"ח) ושם (דף ק"ז) וגדולה מזו דאפי' בבניו ובנותיו שהן יתר על שם מבואר מדברי הרמב"ם בפ"ב מהלכות אישות דאין אמיד משום שהן ניזונין מתורת צדקה ואין יורדין שלא בפניו לצדקה וכ"כ הט"ס שם וכ"ס בש"ע אה"ע סי' ע"א . וכ"ש כשאחר לצדקה שהרי אפשר שהוא עושה צדקה כאשר הוא שם וכמ"ש הכס"מ סוף הל' נחלות עיי"ש . ולפ"ז קושטא דצדקה לא דמי לחוב . ועיין בריב"ש הובא בח"מ סי' ר"ע : שוב ראיתי שגם הש"ך חזר בו בספר נקודות הכסף והביא ראיות הנ"ל . ובחיבורי להרמב"ם הלכות מתנות עניים הארכתי עוד בזה : (ש"ע סעיף ג' בהג"ה) והיה להם קצבה מאביהם . כתב הבאה"ט וכן אם נדר האב בחייו חייבים הבנים לשלם מעזבון אביהם . והוא נגד מ"ש הב"ח בח"מ סי' רכ"ב וצ"ע : (שם סעיף ד') אין מקבלים מהנשים . וכיו"ש בב"ק בשם הרא"ן כ' דהאידנא מקבלין מן הנשים אפי' דבר מרובה משום דרגילות לישא וליתן והלוו מגו אותן בעניין שלוחין . וכ"ה לענין שבועה . ותביעה בב"ד . וכה"ב בח"מ סי' נ"ו :

ביאור הגר"א

ע"ל סי' רמ"ה ס"ד בהג"ה ועס"ב : [ד] אפי' יש כו'. כמש"ש ביתמי דבי מריון : [ה] ודוקא כו' אבל כו'. בגטין נ"ב א' האפטרופסין כו' ולא כ"ד כו' וערש"י שם ד"ה לחניה כו' וז"ש וה"ה בצדקה כו' : [ו] (ליקוט) בן כו'. תוספתא הביאה הרשב"ם בב"ב מ"ג ב' ד"ה זה שייך ומרדכי בפ"ק דב"ב רש"ש (ע"כ) : (ז) הרוצה כו'. וכמ"ש בקין והבל וכמ"ש בספרי זוטא משל לבע"ה שהיה מלוה לכל בני העיר חטין טובות והיו נותנין לו חטין טובות כו' וע' בילקוט סי' התצ"ח :

באר היטב

דמודעינן לו אם אפשר דלא גרע מחוב וכמ"ש בח"מ סי' ק"ו ולעיל סי' רמ"ה ס"ג בהג"ה עכ"ל הש"ך : (ג) שם . וכתב הב"ח דאם המה כבר בעלי שם טוב אין פוסקין להם להחשובינהו יותר והש"ך כתב דאם האפוטרופוס של יתומים עומד לפניו ואומר שאינו חפץ שיצא להם שם אין כופין אותם : (ד) מאביהם. כתב הש"ך נראה דוקא בהיה להם קצבה מאביהם הא לא"ה אין לעשות קצבה לקרוביהם דאל"כ לעולם יתחייבו ליתן ע"י קצבה אלא נראה עיקר דדוקא כדי לעשות להם שם הוא דפוסקים אבל כשנותנים לקרוביהם שלא יתבזו אין פוסקים עליהם בדבר שאין לו קצבה כיון שלא נעשה להם טובה מיד בנתינה זו אלא שע"י כן מסלקים הפגם שיגיע להם אח"כ : (ה) לקבל . וקנס שקנסוה חייב בעלה לשלם בעדה כמ"ש הרב בח"מ סי' נ"ב ס"ד וטעמא דדמי לכפרה. ש"ך : (ו) לאלתר . נראה דר"ל מיד שמשמע אפי' אחר כמה ימים אחר שהשכירה ואם שתק כששמע אפי' אחר כמה ימים נשתעבד למפרע גם במה שלמד עמו דאמרינן איגלאי מילתא למפרע דניחא ליה במעשיה . פרישה :

פתחי תשובה

ס"א וס"ב שהשיג עליו : (ב) צדקה . עיין בתשובת מהרי"ם ח"א סימן קכ"ו שנשאל ביתום שחלה ונפל למטה והיה לו ד' אפוטרופסין וכשראו הנער הגדול הקדישו לנטוס כך מה לצדקות אולי בזכות זה ירפאהו הש"י מחליו ואח"כ מת היתום אם יכולין היורשים לערער על האפוטרופסים על המתנות שנתנו ויכולים להחזירם מן המקבלים או לא והשיב דכדין עשו האפוטרופסים ורשאים הם בכך מכמה טעמים והאריך בזה והעלה שכל שהוציאו הצדקות ברשות אחי היתום ונתנו לעניים או לגזברים כבר זכו בהם עניים וגם אם לא הוציאו מן רשותם אם אמרו אנו זוכים בעד העניי' או שהיו הם בעצמם הגזברים זכו העניי' על ידיהם כל שהסכימו הרבעתם בכך אבל אם לא אמרו כן בפירוש אלא דעתם היה לתתם לגבאים אחרים או שהם אמרו לשלחם לעניים ונתרפס שעה שמת הילד הרי אלו לא יתנו ואם נתנום לאחר מיתה אם הודיעום שהם נכסי היתום מוציאין מן העניים ואם נתנו סתם ישלמו האפוטרופסים מביתם ע"ש : (ג) מהנשים . עיין בתשובת נו"ב קמא חי"ד סי' ע"ב שכתב דאם אמרה שנתנה בשליחות בעלה וברשותו נאמנת ע"ש וכ"כ בתשובת בשמים ראש סימן קס"ו ע"ש ועיין [illegible] על התורה פרשת ויקהל בפסוק ויבואו האנשים על הנשים . ועיין בתשובת נו"ב תניינא חלק יו"ד סי' קנ"ח שנשאל אשה שיודעת שבעלה מקמץ בנתינת צדקה ואינו נותן לפי ערכו והיא נו"נ תוך הבית ומחלקת צדקה לפי העושר ויודעת שבעלה מקפיד אם מותר לקבל ממנה והשיב דגזל גמור הוא ואגילה לקבל ממנה ואף שב"ד כופין על הצדקה מ"מ מי שם האשה לשוטרת והאשה פסולה לדון וגם לב"ד אין רשות ליקח ממנו בלי ידיעתו גם נהתיל לה ביתי ציבורה ליתן חלק לעניים להתפלל עבורה ולעשות לה פדיון ג"כ אינו נכון דאין זה בכלל רפואה רק אם היו כל בני משפחה נוהגים כך אפשר לומר שמחוייב גם הבעל לעשות לה כן וכופין אותו על כך אבל לא שהיא תעשה זאת בלי ידיעתו בגניבה ע"ש . [*ועמ"ש בפ"ת לאה"ע סימן נ"א סק"א] : (ד) דבר מועט . עיין בתשובת בית יעקב סימן י"ב ובסימן ל"ז דדוקא בצדקה לוקחין מהם דבר מועט לפי שאין דרך הבעל להקפיד על דבר מועט לדבר מצוה אבל בהאינה דבר מצוה אפילו דבר מועט אסור ע"ש :

נחלת צבי

דהא דאסור להספרנס מן הצדקה כשיש לו פרנסתו בלא"ה כפי הענין המבואר בסעיף ח' שם הוא דוקא בימיהם אבל בזמה"ז יכול ליטול עד שיהא לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובני ביתו מהריוח ע"ש וא"כ בזמן הש"ס אסור ודין זה דאפילו עני כו' הוא דינא דגמרא בגיטין דף ז' ועוד דבגמרא שם משמע דאפילו אין לו פרנסתו בלא"ה חייב ליתן דאמר התם מאי דכתיב אם שלמים וכן רבים אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה מהם צדקה ואח"ז אמר אפי' עני כו' משמע אפילו אין לו מזונות בצמצום ואלמלא דברי הש"ך יותר נראה לומר דכאן מיירי כאין לו פרנסתו וא"ה חייב לתת שיעור המבואר בסי' רמ"ט ס"ב ובסי' רנ"א מיירי בצדקה מרובה כמו לפרנס אביו ואמו פרנסתו קודם . שוב מצאתי בט"ז א"ח סי' תרנ"ו סק"א שהעתיק לדברי ע"ש :

רמט כמה חייב ליתן וכיצד יתננה.

ובו ט"ז סעיפים:

א [א] א שיעור נתינתה אם ידו משגת יתן א כפי צורך העניים ואם אין ידו משגת כל כך ב יתן עד חומש נכסיו מצוה מן המובחר [ב] ואחד מעשרה מדה בינונית פחות מכאן עין רעה ב [ג] ג וחומש זה (ה) שאמרו שנה ראשונה מהקרן מכאן ואילך חומש (א) שהרויח בכל שנה:

הגה ד ואל יבזבז אדם יותר מחומש שלא יצטרך לבריות (ב"י בשם הגמ' פ' נערה שנתפתתה) ודוקא כל ימי חייו אבל בשעת מותו יכול אדם ליתן לצדקה כל מה שירצה (ב"ז שם ס' מציאת האשה ה ומייתי לה רי"ף ורא"ש ור"ן ומרדכי) ג [ד] * ואין לעשות ממעשר שלו דבר (ב) (ב) מצוה (°) כגון נרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה (א) רק יתננו לעניים (מהרי"ל הל' ראש השנה):

ב ו לעולם לא ימנע אדם עצמו פחות ד משלישית (ג) השקל לשנה ואם נתן פחות מזה לא קיים מצות צדקה:

ג [ה] ז צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב ומתאונן עם העני בצערו ומדבר לו דברי תנחומין [ו] ח ואם נתנה בפנים זועפות ורעות ה הפסיד (ד) זכותו:

ד [ז] ט אם שאל לו העני ואין לו מה יתן לו לא יגער בו ויגביה קולו עליו אלא יפייסנו בדברים ויראה לבו הטוב שרצונו ליתן לו אלא שאין ידו משגת:

הגה ואסור להחזיר העני השואל ריקם אפילו אין נותן לו רק גרוגרת אחת שנאמר אל ישוב דך נכלם (לשון הטור לקמן סי' ר"ן בשם הרמב"ם):

שפתי כהן

רמט א כפי צורך העניים. וכדלקמן סימן ר"נ: ב וחומש זה שאמרו כו'. ונראה דה"ה במעשר לבינוני שנותן שנה ראשונה מעשר מהקרן ואח"כ מעשר מהריוח וכן משמע בפרישה ס"ג: ג ואין לעשות ממעשר שלו כו'. מהרש"ל והדרישה כתבו בשם תשובת מהר"מ דכל מצוה שתבא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה וכה"ג וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה יכול לקנות מן המעשר ע"כ וכתשו' מהר"מ מרוטנבורג דפוס פראג סי' ע"ה כתב ולפזר מעשרותיו לעניים (נ"ל לבניו) הגדולים שאינו חייב לטפל בהם מותר דאפי' לאביו מותר לתת אם הוא עני משום כבוד אביו אבל (נ"ל וכ"ש) לבניו דמותר במקום שאין בעיר תקנה לתת לכיס של צדקה עכ"ל ומשמע דמותר אפי' יש בידו יכולת לפרנס ממקום אחר דזה הוי צדקה כדלקמן סימן רנ"א ס"ג: ד משלישית השקל. והוא שתות אוקיא של כסף. טור. והיינו למ"ש לקמן ר"ס ש"ה דה' שקלים הייני ב' אוקיות וחצי לרש"י ולמ"ש הרב שם שהוא בערך ב' זהובים רייניש (וכתוב בהגהת דרישה דהיינו ה' זהובים בזמן הזה) א"כ השקל הוא שלש רייני"ש טאליר והיינו זהוב פולים וא"כ חיוב הצדקה הוא עשרה גדולים כו' וע"כ נהגו בארצות האלו שהגבאי לצדקה הולך בבהכ"נ שני וחמישי לגבות מעות לצדקה מכל אחד ואחד ואפי' נותן מספחות שבמטבעות הוא נותן יותר משלישית השקל לשנה ומנהג נכון הוא. ואע"ג דבא"ח של הרא"ש הנדפס בסוף הסדורים כתב שיתן בכל סוף שנה זהוב ואלי היינו למדת חסידות אבל מדינא אין חייב אלא בשלישית השקל לכל השנה כדמשמע בש"ס ופוסקים: ה הפסיד זכותו. אפילו נתן לו הרבה ועובר על ולא ירע לבבך:

טורי זהב

רמט (א) רק יתננו לעניים. וכ"ש לפרוע בהם מסים דאסור אע"ג דאיתא בפ"ק דבתרא שאפילו מה שא"ה נוטלין בזרוע נחשב לצדקה מכל מקום מיקרי זה פורע חובו מן הצדקה תדע דהא גם במה שאדם זן בניו הקטנים אמרינן בפרק נערה שנתפתתה דהוי בכלל עושי צדקה בכל עת וכי ס"ד שיוציא אדם מעשר שלו לזון בניו הקטנים. ולענין לקנות מצות בבית הכנסת במעות מעשר נ"ל דאם בשעת קניית המצות היה דעתו על זה שרי דהא המעות לצדקה אזיל ואף שהוא נהנה במה שמכבד לקרות אחרים לס"ת אין זה איסור שהרי בכל מעשר יש טובת הנאה לבעלים מה שאין כן אם בשעת קניית המצות לא נתכוין ליתן ממעשר ואח"כ רוצה לפרוע ממעשר ה"ל כפורע חובו ממעשר כנ"ל בזה. וכתב בדרישה בשם תשו' מהר"ר מנחם שמותר ליתן מן המעשר להיות בעל ברית או להכניס חתן לחופה או לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם אם לא

חידושי רע"ק

(סימן רמ"ט סעיף א' בהג"ה) כל מה שירצה. ובשאלתות (פ' תרומה) וכ"ת דתלתא ולא יותר ע"ש והביאו במש"ז א"ח (סי' תרנ"ו): (ט"ז ס"ק א) היה דעתו ע"ז שרי. ובשל"ה (דרס"ב) כתב דמ"מ אם הוא מוסיף ליתן יותר מחבירו א"י ליתן ממעשר שלו רק כשיעור מה שהוסיף אבל לא כפי מה שרצה גם חבירו ליתן דהא בזה לא הועיל לקופה של צדקה כלום:

ביאור הגר"א

רמט [א] שיעור כו'. כמ"ש ר"ס ר"נ ע"ש: [ב] וא' מעשרה כו'. תוס' דתענית ט' א' ד"ה עשר תעשר הכי איתא בספרי עשר כו': (ליקוט) וא' מעשרה כו'. בירושלמי אתמר שמעשר עני נוהג אפי' בכספים ויליף מהונך ומראשית כל תבואתך. מרדכי פ"ק דב"ב (ע"כ): [ג] וחומש כו'. תוס' ורא"ש שם והר"ש בפ"ק דפאה: (ד) ואין לעשות כו'. כמ"ש [ה] צריך כו'. כמ"ש בסוף כתובות טוב המלבין כו' וכמ"ש (משלי ט"ו) טוב ארוחת ירק כו' וכמ"ש בשחר טוב שם: [ו] ואם נתנה כו'. שעובר משום ולא ירע לבבך כו' ובספרי לא תאמץ כו' יש ב"א שמצטער כו': (ליקוט) צריך כו' ואבות דר"נ ספי"ג והוי מקבל כו' מאד כו' (ע"כ): [ז] אם שאל כו'. שם כי בגלל הדבר כו' אמר ליתן ונתן נותנין לו שכר אמירה ושכר מעשה כו' לא אמר ליתן לאחרים תנו אבל סח לו בדברים טובים מנין שנותנין לו שכר על כך ת"ל כי בגלל הדבר הזה יברכך כו' וכ"ה בתוספתא סוף פאה וכב"ב שם הנותן כו' והמפייסו כו' ועתוס' שם ד"ה והמפייסו:

פתחי תשובה

רמט (א) שהרויח. ואם היה לו בעסק אחד ריוח ובעסק אחד הפסד עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל שכתב בשם שער אפרים סימן פ"ד שאם בשעה שהיה לו הפסד היה לו חשבון שהיה לו הפסד ואם כן מה שהיה לו ריוח אח"כ הוא ענין אחר ואינו ממלא הריוח את ההפסד אבל אם לא היה לו חשבון עד תום השנה וחשב כל החשבונות הריוח וההפסד מכל השנה אז ימלא ההפסד מן הריוח ע"ש וכיוצא בזה כתב בתשובת חות יאיר בהשמטות לדף רי"ג ע"ש ועיין בתשובת נו"ב תניינא סימן קצ"ד שלא פסק כן אלא אם הריוח וההפסד היה בשנה אחת לעולם ינכה זה בזה אבל בשתי שנים לא ינכה וע"ש בסב"ס מכן המחבר ועיין עוד בתשובת חוט השני סוף סימן נ' מזה. ומ"ש הבה"ט בשם חו"י אם הוא נוסע לשוק כו' גם הוצאה בכלל קרן יחשב ועיין בשאילת יעב"ץ ח"א סימן ו' שמפקפק בזה ודעתו שאין מנכה ההוצאה בכל ענין. וכתב עוד במעות נדוניא שנוהגים האבות לחלק המעשר כפי היושר בעיניהם שפיר עבדי והבנים יוצאים בזה י"ח והם מרויחים בכך שאינו נקבע בחובה לספרים מעשר מכאן ואילך דאילו עשו כן מעצמם נעשה נדר ומיהו פ"מ כשהאבות מתחייבים במעות מעושרים אבל אם הכניסו סתם כך וכך מעות לזוג ואח"כ בהגיע זמן החתונה נוטלין שמעשר י"ל דאין זכות לאבות במעשר אם לא מדעת הזוג דמצוה דידהו היא ושמא כיון דהכי נהוג אדעתא דהכי נתחייבו מעיקרא להיות להאבות טובת הנאה שבהן ע"ש. ועיין בשל"ה דף רס"ב ע"א שכתב דגם מירושה שירש מאביו צריך ליתן מעשר אף שאביו היה נזהר כל ימיו במעשרות מ"מ צריך הוא ליתן מחדש ע"ש. ועיין בתשובת נו"ב קמא חי"ד סי' ע"ג שנשאל במי שנהג מעשר כספים כל ימיו והיה לו פנקס מיוחד לזה כתוב בו כל הכנסות שלו כמה מעשר מגיע וכמו כן רשום חלוקת הצדקות ממעות מעשר ולפעמים הוא מקדים ליתן לעניים ואח"כ כשהרויח מנכה מן המעשר. ואחר מותו נמצא החשבון שהמעשר חייב לו איזה סך אם יש ביד היורשים לנכות זה ממעשר שלהם והשיב שאפי' אביהם היה חי בחיים לא בריר כולי האי שיכול לנכות מה שכבר הקדים לעניים ודברי הרמ"א לקמן סי' רנ"ז ס"ס הם במלוה ולעני דרך הלואה ולא בדרך נתינה. אמנם הואיל ונהגו כן י"ל שאמת כפירושו שנותן לו בענין שיפרע ממעשר שלו וכל זה בעודו חי אבל בניו לא. אכן להם יש להקל גם בזה אבל עכ"פ צריך היורש להפריש המעשר ואח"כ יעכב לעצמו ע"ש ועיין בספר משנת חכמים סוף הלכות יסוה"ת מ"ש בענין זה. ועיין עוד שמסתפק באשה שמכנסת לבעלה מעות שיש לה בעצמה שירשתו וכה"ג באופן שאין רשות אביה שולטת בה אם מחויב הבעל לעשר מעות נצ"ב ונכסי מלוג שלה דמסתייעא דעביד בהו מידי דמצוה אבל אינו מחוייב לתת מעשר לעניים מ"מ המחמיר תע"ב. וכתב עוד דאם מתה האשה ויורש הבעל את כתובתה בעי עישורי נכסי לא ילית רק כתובה דאורייתא אינו מחויב לעשר ושם בהשמטות כתב דאולי יש להחמיר במה שהיתה שוה להמכר בטובת הנאה שלפי שומא זו יעשר ע"ש. ועיין בשו"ת חבצלת השרון סי' ו' שנשאל באחד שהפריש מעות מעשר שלו אצלו עד דאיתרמי ליה לעניים הגונים או קרוביו שיתן להם וביני ביני הוציא המעות לצרכו ואח"כ כתב אליו אחד מקרוביו שישלח לו איזה סך לסיועת נשואי בתו וזה לא היו לו מעות מזומנים ושלח לו סחורה ע"י איש נאמן ונגזל הסחורה בדרך אם המשלח חייב באחריות או לא והשיב דאילו לא השתמש האיש בזה במעות לצרכו רק אותם המעות שהפריש לשם מעשר היה שולח לעני ונאבד בדרך ודאי דאינו חייב באחריות ואף אם היה קונה סחורה באותם המעות לשלוח לעני כדי להרויח היה ג"כ פטור ולא אמרינן דפשע בקניית הסחורה אבל מאחר שנשתמש במעות לצרכו וכאן בא האונס מחמת השליחות שאילו שלח מעות קרוב לודאי שלא היה נגזל שהיה יכול להטמין א"כ משלח חייב עכ"פ מדיני שמים ליתן מעות אחרים לעני זה ע"ש: (ב) מצוה. עבה"ט (ולכאורה נראה דמהרי"ל ומהר"מ פליגי אהדדי אך לסמ"ם בבאר הגולה אות ה' דוקא מצוה שחייב בלא"ה כו' י"ל דלא פליגי כלל ועיין בתשובת חתם סופר סימן רל"א שכתב דבאר הגולה שגה בזה דבמהרי"ל הלכות ר"ה ובתשובה סימן נ"ו כתב להדיא הטעם משום דמעשר שייך לעניים כו' אך מ"מ אין כאן מחלוקת דמהרי"ל ורמ"א מיירי שהנהיג ג"פ להפריש מעשר מריוח שלו ולתתו לעניים ושוב כל מה שיפריש הוי ממילא לעניים ולאו כל כמיניה לקנות ממנו נר לבהכ"נ אפילו אינו מחויב בהם אבל אם מיד בתחלת הנהגות להפריש מעשר כספים התנה שיכול לעשות ממנו דבר מצוה מודה מהרי"ל (מהר"ם) (ע"ש בסימן שאחריו שלא כתב כן רק דמהרי"ל ס"ל דמעשר כספים הוא ממש דאורייתא כו') וכתב שם בדבר השאלה בא' שהשיא בנו לבת ת"ח והתחייב ליתן להת"ח בכל שבוע ג' זהובים שיזון הזוג על שולחנו שם שנים כדי שילמד הבן אצל חותנו הת"ח הנ"ל והן עתה כבד עליו הדבר ורוצה ליתן זאת ממעות מעשר. והעלה דאם מיד בשעת נישואין היה דעתו לשלם ממעות מעשר ש"ד ומ"מ מסיות טוב יחלק המעשר ויתן חציו לעניים דעלמא וחציו לבנו דוגמא להא דתנינן פ"ח דפאה מ"ו היה מציל כו' אך אם בשעת חיובו לא היה דעתו לזה אין אדם פורע חובותיו ממעשר (וזה מכוון לדברי הט"ז) ע"ש וכו' עוד בש"ך יש ע"ש מ"ש דאפילו לאביו כו' משום כבוד אביו וז"ל ולא משום כו'. ושם בסימן רל"ב נדון מי שמת והניח ספרים שכתוב עליהם שהם ממעות מעשר מקרוביו וישאילם לאחרים כל ימי חייו והאפוטרופסים של יתומיו העניים המחוסרים לחם רוצים למכרם לפרנסת היתומים וטוענים שלא כתב אלא כל ימי חייו ואחר שמת יכולים למכרם והאריך בזה והעלה דהדין עם האפוטרופסים ע"ש. ומ"ש וכן לקנות ספרים כו'. עיין בספר משנת חכמים הל' יסוה"ת דף י"ט ע"א שכתב בשם אביו הגאון ז"ל דאם קנה בהם ספרים אסור למכרם אפי' ללמוד תורה ולישא אשה ואף שהתירו בס"ת למכור ללמוד ולישא אשה היינו בס"ת של יחיד כמבואר בא"ח סימן קנ"ג והספרים הללו זכו בהם רבים ומצוה להשאילם לאחרים א"כ אין לו רשות למכרם וכתב הוא ז"ל על זה דאם התנה עם הקונה שהוא ישאילם לאחרים ואינו מוכר לו כי אם טובת הנאה שיש לו בהם נ"ע אם מותר למכרו בענין זה ע"ש. ועיין בתשובת שבו"י ח"ב סימן פ"ה שנתן טעם למנהג בחתן וכלה שמשלמין ממעות מעשר הכלי זמרים ומשרתי סעודת נישואין. וכ' דמ"מ אסור ליקח ממנו

באר היטב

רמט (א) שאמרו. ונראה דה"ה מעשר לבינוני שנותן שנה ראשונה מעשר מהקרן ואח"כ מעשר מהריוח. ש"ך: (ב) מצוה. מהרש"ל והדרישה כתבו בשם תשובת מהר"מ דכל מצוה שתבא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה וכה"ג וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילם לאחרים ללמוד בהם אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה יכול לקנות ממעשר וכן לפזר מעשרותיו לבניו הגדולים שאינו חייב לטפל בהם מותר דאפי' לאביו מותר לתת אם הוא עני משום כבוד אביו (וכ"ש לבניו דמותר במקום שאין בעיר תקנה לתת לכיס של צדקה ואפי' יש יכולת בידו לפרנס ממקום אחר דזהו הוי צדקה) וכתב הט"ז כ' דאסור לפרוע בהם מסים ולענין לקנות מצות בבהכ"נ במעות מעשר נ"ל דאם בשעת קניית המצות היה דעתו על זה שרי דהא המעות לצדקה אזיל ואף שהוא נהנה הא בכל מעשר יש טובת הנאה לבעלים משא"כ אם בשעת קניית המצות לא היה דעתו ואח"כ רוצה לפרוע מהמעשר ה"ל כפורע חובו ממעשר וגם כשקונה ספר בעד המעשר צריך לכתוב עליו שזהו מן המעשר למען ידעו בניו דבר זה ולא יחזיקוהו להם עכ"ל: (ג) השקל. כ' הש"ך שלפי החשבון לקמן סי' רס"ה ס"ה הוא עשרה גדולים פולים ע"כ נהגו בארצות האלו שהגבאי לצדקה הולך בבהכ"נ שני וחמישי לגבות מעות לצדקה מכל אחד ואחד ואפי' נותן מספחות שבמטבעות הוא נותן יותר משלישית השקל לשנה ומנהג נכון הוא: (ד) זכותו. אפי'

באר הגולה

א ל' הרמב"ם בפ"ז מהמ"ע מבריתא כתובות דף ס"ז ע"ב: ב ממימרא דרב אלעי באושא התקינו וכו' שם דף נ' ע"א ומשמע ליה דמצוה מן המובחר לבזבז חומש וכ"כ מהירושלמי דריש פאה: ג גם זו מהירושלמי שם: ד שם דף נ' ע"א: ה שם דף ס"ז ע"ב (°פי' שבלאו הכי מחויב על כל פנים לעשות מצוה זו ורוצה לפטור ממנה במעשר אינו רשאי אבל אי רוצה לעשות בו מצוה שאינו כבר מחויב רשאי): ו מימרא דרב אסי ב"ב דף ט' ע"א ומייתי לה מקרא: ז לשון הרמב"ם בפ"י מהמ"ע ממימרא דר' יצחק שנותן פרוטה לעני וכו' שם ע"ב: ח לשון הטור וכ"כ הסמ"ג: ט ממימרא דרבי יצחק לעיל ומדרש משלי על פסוק טוב ארוחת ירק:

כנסת הגדולה

(סי' רמ"ט ס"א בהג"ה) ואין לעשות ממעשר כו'. נ"ב לפי שיש אנשים שמפרישי' ממונם מעשר ולא כראוי כי מתחלה אין מפרישין מן הקרן עד שירויחו ואחר שירויחו מפרישין מהריוח לבד רק ממה שירויחו יותר על הוצאתם מאכיל' ושתי' ושאר הדברים הצריכים להם ומהמותר יפרישו לזה אני אומר כי אינם יוצאים בזה י"ח כי צריך בתחלה כדי שיהא מותר לנסו' לש"י ושיזכה בזה למעלת העושר שיעשה חשבון מכל אשר יש לו ומכל עשרה יפריש אחד לא פחות ולא יותר ואם ישאר איזהו מותר שלא יגיע לחשבון עשרה יניחנו בכיס לבדו ולא יערבנו עם השאר ואחר שהפריש מן הקרן יסחור במעותיו ובכל חצי שנה יעשה חשבונו ויראה מה שירויח יותר על אשר פזר בדברים הצריכים לבי' ויקח המעש' כמו שאמרתי ואם ירצה עוד לעשות יותר ימתין לעשות חשבון עד סוף השנה ויפריש מהריוח כאתיש' וכ"כ בהדיא בירושלמי דמעשרו' שנה אחת לקרן מכאן ואילך בכל שנה ושנ' חומש לריוח והם שני עשרונים כענין שאמר יעקב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ונראה שהתלמוד שלנו סובר כן בפרק מציאות האשה המבזבז אל יבזבז יותר מחומש סוף דבר תעשה כאחד מאלו האופנים הנזכר הוא הטוב ומה' יבוא הטוב ויבוק ברכה עד בלי די ועל האחרים נאמר אולת אדם תסלף כו' ויזהר שלא יוסיף מהמעשרות וגם לא ימעט כי כל המוסיף גורע כי

בית לחם יהודה

(סימן רמ"ט סעיף א' בהג"ה) ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה כו'. (עט"ז ס"ק א') ומ"ש בענין קניית המצות בבהכ"נ במעות מעשר ועיקר שיש לנהוג במעשר שיהיה לו פנקס מיוחד למעשר והנכון לקנות מ"מ עד ע"כ [illegible] לו פנקס וקנה מצוה בזה וכו' [illegible] אם בתחלה קנה סחורה [illegible] להמצוה אך קנה [illegible] עד שיעור מעשר יכול [illegible] מעשר מיד [illegible] לעשות מצוה [illegible] מ"כ [illegible] ע"ש דלא יכול [illegible] ולקנות ספרים ללמוד בהם [illegible] לתת בעד המצוה [illegible] לדבר המצוה וכו'

ברכי יוסף

(סימן רמ"ט סעיף א' בהג"ה) בנון נרות לבית הכנסת וכו'. כל הדברות אין כונה להקל שאם הוא צריך במעשרו לקנות מה שצריך להוציא בצדקות [illegible] מעשר [illegible] למוסב ולא [illegible] ומהר"ש קפי [illegible] כדי דודאי לא. הרב [illegible] וכו' ועם דברים שבועים: (שם) אין עושין דבר מצוה וכו'. אינו מחוייב להפריש ממעשר אלא אחר שיעור המס ודמי לפאה שפטורה מהמעשר וכו'. הרב מהר"ח ן' עטר בס' ראשון לציון בסימן [illegible] קצת בדמיונו דשאני פאה דילפינן מקרא כמבואר בירושלמי ריש מעשרות ופ"ק דחלה ועי' ברש"י סוטה דף מ"ג. והרב הנזכר בסוף דבריו נדד דהמס מני לנכותו מהמעשר ע"ש: אדם שנדר בעת [illegible] ואמר תתן לי עשר אעשרנו לך ורוצה לשאל כי מזונותיו מצומצמין וכו'. מתירין לו ע"י פתח שבתחלה שכח ועבר על נדרו כנדוני או מרשה. הרשב"ץ בתשובותיו ח"ב סימן קל"א ע"ש באורך:

טורי זהב

לא היה יכולת בידו ולא היה עושה המלוה עכ"ל ונראה לי דהשקונה בפלו ספר צריך לכתוב עליו שזהו מן המעשר למען ידעו בניו דבר זה ולא יחזיקוהו לשם: (ב) משכר הנותן. כ"ה בגמ' גדול המעשה יותר מן העושה ואין פירושו ששכרו יותר מן העושה ע"י כפיה דהא זה העושה ע"י כפיה הפסיד זכותו כמ"ש בסעיף ג' אלא פירושו יותר משאר עושי צדקה אפילו ברצון ובטור כתוב כשכר העושה ופשוט שט"ס הוא וכן ראיתי בס"א ובפרישה רוצה לייסב דבגמרא קאמר יותר מן העושה ע"י כפיה והוא תמוה ממה שכתבנו: (ג) ונותן לו מתנה. בטור כתוב המתנה ונראה שנוסחא של טור עיקר דהא חשיב כאן הדרך המעולה יותר ונותן לו מתנה הוא דרך שאינה מעולה כל כך כמ"ש אח"כ וב"י פירש שכאן שלא העני לגמרי אינו מתבייש כל כך והוא דחוק ולפי גירסת הטור אתי שפיר דה"ק דנתינת המתנה באופן היותר מועיל שיהיה נזכר אחר כך יהיה קודם שהעני לגמרי ע"כ אמר המתנה בה"א הידיעה: (ד) וראוי לעשות כן. *) ונראה הטעם דמ"מ מזה שאז לא יוכלו הגזבר לשנות אותו דבר למידי אחרינא וכמו שכ' רמ"א סי' רנ"ט סעיף ג': (ה) ומהני לנשמותיהם. בהלכות יום כפור סי' תרכ"א הביא בית יוסף בשם הרוקח הטעם משום שהוא יתברך בוחן לבבות אם היה אותו המת בחיים היה נותן לצדקה אם היה לו ממון כו' אבל אם נותן בעבור רשע אינו מועיל כו' עכ"ל:

שפתי כהן

לבבך כו'. סמ"ג: ו ונותן לו מתנה. דכיון שעדיין לא העני לגמרי אינו מתבייש שכן דרך האוהבים לתת מתנה זה לזה. בית יוסף: ז או עושה שותפות. והוא עדיף מהמלוה כדאיתא בס"ס וכב"י הטעם מפני שהמלוה מעות לחבירו בלא ריוח הלוה בוש שהוא נהנה מחבירו בדבר שאין חבירו נהנה כלל אבל בעושה שותפות אינו בוש כלל מאחר ששניהן נהנין: ח נאמן כו'. ע"ל ר"ס רנ"ז: ט שיתן לו בעצב. והיינו שצר לו בנתינתו אבל עכ"פ אינו מראה לו פנים זועפות דא"כ לא נחשב בשמונה מעלות דהא הפסיד זכותו ועובר על משום לא ירע לבבך כדלעיל ס"ק ה': י לעני כו'. וכ"ש אם נותן לקופה של צדקה קודם תפלה שעדיף טפי וכן כתב הטור בא"ח ס"ס צ"ב טוב לתת צדקה קודם תפלה: יא בתולות עניות כו'. ובתשובת הר"מ אלשקר סי' ע"ב כתב דדוקא יתומות אבל לא ידעתי אם יכולים הקהל להשיא עניה שאין לאביה יכולת להשיאה בדבר של הקדש שהם בעליו עליו ואם נקרא זה דרך של מצוה כו' וע"ש: יב עבור מתים כו'. עיין מזה בא"ח סוף סימן תרכ"ח: אבל

שלחן ערוך

ה אם יכול לעשות לאחרים שיתנו שכרו (א) גדול (ב) משכר הנותן:

ו [ח] שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו מעלה הגדולה שאין למעלה ממנה המחזיק ביד ישראל המך (ג) ו ונותן לו (ו) מתנה או הלואה ז או עושה (ז) שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק ידו שלא יצטרך לבריות ולא ישאל ועל זה נאמר והחזקת בו:

ז [ט] פחות מזה הנותן צדקה לעני ולא ידע למי יתן ולא ידע העני ממי מקבל וקרוב לזה הנותן לקופה של צדקה ולא יתן אדם לקופה של צדקה אלא אם כן יודע שהממונה עליה ח [י] נאמן ויודע לנהוג בה כשורה:

ח [יא] פחות מזה שיודע הנותן למי נותן ולא ידע העני ממי לוקח כגון גדולי החכמים שהיו הולכים בסתר ומשליכים המעות בפתחי העניים [יב] וכזה ראוי לעשות ומעלה טובה היא אם אין ממונים על הצדקה נוהגים כשורה:

ט פחות מזה שיודע העני ממי נוטל ולא ידע הנותן למי נותן כגון החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהם ומשליכים אותם לאחוריהם ובאים העניים ונוטלין כדי שלא יהיה להם בושה:

י [יג] פחות מזה שיתן לעני בידו קודם שישאל:

יא [יד] פחות מזה שיתן לו כראוי אחר שישאל

יב [טו] פחות מזה שיתן לו פחות מהראוי בסבר פנים יפות:

יג [טז] פחות מזה ט שיתן לו (ח) בעצב:

הגה [יז] ועל כל פנים לא יתפאר האדם בצדקה שנותן ואם מתפאר לא די שאינו מקבל שכר אלא אפילו מענישין אותו עליה (סמ"ג מביאו ב"י סי' רמ"ז) [יח] ומ"מ מי שמקדיש דבר לצדקה מותר לו (ג) שיכתוב שמו עליו שיהא לו לזכרון (ד) (ט) וראוי לעשות כן (תשובת רשב"א סימן תקפ"ב):

יד טוב ליתן פרוטה י (י) לעני קודם כל תפלה שנאמר אני בצדק אחזה פניך:

טו [יט] גבאי צדקה שיש בידם מעות צדקה ישיאו בהם יא (יא) בתולות עניות שאין צדקה גדולה מזו:

טז [כ] יש מי שאומר שמצות בית הכנסת עדיפא ממצות צדקה ומצות צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים עדיף ממצות בית הכנסת:

הגה [כא] מה שנוהגין לפסוק לצדקה יב עבור מתים בשעת הזכרת נשמות מנהג ותיקין הוא (ה) ומהני (יב) לנשמותיהם (רוקח סי' רי"ז):

באר היטב

אפי' נתן לו הרבה ועובר על לא ירע לבבך וגו'. סמ"ג: (ה) גדול. פי' יותר משאר עושי צדקה ברצון. ט"ז: (ו) מתנה. דכיון שעדיין לא העני לגמרי אינו מתבייש שכן דרך האוהבים לתת מתנה זה לזה. ב"י. ובטור כתב המתנה וכ' הט"ז דלפי גירסא זו אתי שפיר דה"ק דנתינת המתנה באופן היותר מועיל יהיה קודם שהעני לגמרי ע"כ אמר המתנה בה"א הידיעה: (ז) שותפות. והוא עדיף מהמלוה וכב"י הטעם מפני שהמלוה מעות לחבירו בלא ריוח הלוה בוש שהוא נהנה מחבירו בדבר שאין חבירו נהנה כלל אבל בעושה שותפות אינו בוש כלל מאחר ששניהם נהנין: (ח) בעצב. והיינו שצר לו בנתינתו אבל עכ"פ אינו מראה לו פנים זועפות דא"כ לא נחשב בשמנה מעלות דהא הפסיד זכותו. ש"ך: (ט) וראוי. שאז לא יוכלו הגזבר לשנותו לדבר אחר. ט"ז: (י) לעני. וכ"ש אם נותן לקופה של צדקה קודם תפלה דעדיף טפי. ש"ך: (יא) בתולות. ובתשובת הר"מ אלשקר כתב דדוקא יתומות אבל לא ידעתי אם יכולים הקהל להשיא עניה שאין לאביה יכולת להשיאה בדבר של הקדש שהם בעליו עליו ואם נקרא זו דבר של מצוה עכ"ל: (יב) לנשמותיהם. בא"ח סי' תרכ"א הביא בשם הרוקח הטעם משום שהוא ית' בוחן לבבות ויודע שאם היה אותו המת בחיים היה נותן לצדקה אם היה לו ממון כו' אבל אם נותן עבור רשע אינו מועיל עכ"ל

ביאור הגר"א

פתחי תשובה

באר הגולה

נקודות הכסף

כנסת הגדולה

בית לחם יהודה

נליון מהרש"א

ברכי יוסף

רנ כמה ראוי ליתן לכל אחד ואחד. ובו ה' סעיפים:

א א כמה נותנין לעני די מחסורו אשר יחסר לו כיצד אם היה רעב יאכילוהו היה צריך לכסות יכסוהו אין לו כלי בית קונה לו כלי בית ואפי' אם היה דרכו לרכוב על סוס ועבד לרוץ לפניו כשהיה עשיר והעני קונה לו סוס ועבד [א] וכן לכל אחד ואחד לפי מה שצריך. [ב] ב הראוי לתת לו פת נותנים לו פת · עיסה נותנים לו עיסה. מטה נותנים לו מטה, הראוי ליתן לו פת חמה חמה, צונן צונן. להאכילו לתוך פיו מאכילין, ג אין לו אשה ובא לישא משיאין לו ושוכרים לו בית ומציעים לו מטה וכלי תשמישו ואחר כך משיאין לו אשה:

הגה [ג] ונראה דכל זה בגבאי צדקה או רבים ביחד א (א) אבל אין (א) היחיד מחוייב ליתן לעני די מחסורו אלא מודיע צערו לרבים ואם אין רבים אצלו יתן לו היחיד אם ידו משגת (ב"י ודלא כמשמעות הטור) וכמו שנתבאר סימן רמ"ט:

ב ד אשה שבאה לינשא ב לא (ג) יפחתו לה ג מנ' זוז ואם יש בכיס מפרנסים אותה לפי כבודה (ועיין לקמן סי' רנ"ז אם הגבאים צריכים ללוות):

ג (ב) ה עני המחזר על הפתחים אין נותנין לו ד [ד] (ג) מהקופה מתנה מרובה אלא מתנה מועטת (רש"י והרא"ש והפוסקים כדאיתא בבית יוסף):

ד ו אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון (הרמב"ם פירש שמשקל הפונדיון הוא מ' גרעיני שעורה) מד' סאין בסלע ואם לן נותנין לו [ה] ז מצע לישן עליו וכסת ליתן מראשותיו ח ושמן וקטנית ואם שבת נותנים לו מזון ג' סעודות ושמן וקטנית [ו] ודג וירק [ז] ט ואם מכירין אותו נותנין לו לפי כבודו:

ה. עניי העיר מרובים והעשירים אומרים יחזרו על הפתחים והבינונים אומרים שלא יחזרו על הפתחים אלא תהיה פרנסתן מוטלת על הצבור לפי ממון הדין עם הבינונים:

הגה [ח] כי עיקר חיוב הצדקה לפי הממון (תשובת הרשב"א הביא הב"י) ויש מקומות נוהגין ליתן לפי הנדבה ויש לפי הממון והנותן לפי ברכתו ראוי יותר לברכה (גם זה תשובת הרשב"א הובאה בב"י):

רנא למי נותנין הצדקה ואיזה קודם לחבירו. ובו י"ד סעיפים:

א [א] א מי שהוא א עבריין במזיד על אחת מכל מצות האמורות בתורה ולא עשה תשובה אינו חייב להחיותו ולא להלוותו [ב] (ומפרנסים עניי עובדי כוכבים ב (א) עם עניי ישראל מפני דרכי שלום) (טור בגמרא (°) פ' הניזקין):

ב ב מי שהוא עבריין להכעיס אפילו למצוה אחת כגון שאוכל נבילה היכא דשכיח בשר כשרה (א) ג אסור (ג) לפדותו אם נשבה. (כ"מ בש"ס ס"פ השולח וטור ס"ס רנ"ב) (אבל עבריין לתיאבון אין איסור בדבר אם רוצים לפדותו (א) אבל אין מחויבים בכך) (ב"י דקדק מלשון הרמב"ם וספר יראים סימן מ"ז):

שפתי כהן

רנ א אבל אין היחיד כו'. והב"ח כ' דגם היחיד מחויב ליתן לו כל די מחסורו אם ידו משגת וכדלעיל ר"ס רמ"ט וכ"כ הרמב"ם פ"ז מהל' מ"ע ליתן צדקה כו' לפי מה שחסר העני אתה מצווה ליתן לו אם אין לו כסות כו' בפרק מציאת האשה (דף ס"ז) ת"ר אמרו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים סוס לרכוב עליו כו' אלא ע"כ כל אדם שידו משגת מצוה ליתן לעני שאינו מחזר על הפתחים לפי מה שחסר העני ואין מכל זה הכרח וי"ל דכל זה מיירי בשאין רבים אצלו או שאין יד הרבים משגת לסייע לו: **ב** לא יפחתו לה מנ' זוז. ומחייבין את הגבאים ללוות ואם ישנן בכיס אפי' יותר מנ' כמי נותנין לפי כבודה ר"ן ומביאו ב"י וד"מ ופרישה ומשמע דיותר מנ' אין מחויבים ללוות: **ג** מנ' זוז. נראה דשיעור זה וכן כל השעורים שבסעיף ד' אינו אלא בימיהם אבל בזמן הזה נותנים לו כפי הראוי וכדלקמן סי' רנ"ג סעיף ב': **ד** מהקופה כו'. וה"ה מכל יחיד ויחיד שמחזר אצלו א"צ לתת לו מתנה מרובה וכ"פ הב"ח לדעת הרמב"ם וטור:

רנא א עבריין. לשון עבריין משמע שהוא רגיל לעבור וכן בלשון הטור וסמ"ק הוא מומר לתאבון כו' לשון מומר משמע שרגיל בכך כדלעיל סימן ב' ס"ק כ' וכן כתב הרב ס"ב אבל מומר לתאבון כו' וכן בדין שאם עבר עבירה לתאבון פעם אחת לא יצא מכלל אחוה בזה: **ב** עם עניי ישראל. לאו דוקא אלא אפילו עניי עובדי כוכבים לחוד מפרנסים מפני דרכי שלום ר"ן ומביאו ד"מ וכ"כ לעיל סימן קנ"א ס"ק י"ט: **ג** אסור לפדותו. ומשמע דה"ה דאסור לזונו ולפרנסו ובטור ובסמ"ק משמע דאינו חייב אבל איסורא ליכא וכתב הב"ח דמחלקין בין פרנסה לפדיון ולא נהירא ועוד שהרי כתבו כן בשם הרא"מ ודברי הרא"מ הם בס' יראים סימן מ"ז ומשמע התם להדיא דאין חילוק בזה ע"ש והיה נ"ל לכאורה דמ"ש כאן מיירי בשאינו מומר להכעיס דהיינו רגיל בכך והיינו שלא כתבו רק מי שעבר עבירה להכעיס ולקמן ס"ס רנ"ב כתב הטור מי שהמיר אפי' למצוה אחת כגון שאוכל נבילות להכעיס אסור לפדותו לישנא דהמיר משמע שרגיל בכך וכ"כ בפרישה אלא שדוחק לחלק במומר להכעיס בין רגיל בכך או לא דמה בכך ס"ס מיד עושה להכעיס וכ"כ לעיל סימן ב' ס"ק ט"ז דמומר להכעיס אפילו בפעם אחת דינו כעובד כוכבים וכ"נ בדברי הרמב"ם והמחבר לעיל סימן קנ"ח ס"ב דאפי' עשה עבירה פעם אחת להכעיס הרי זה אפיקורוס ומורידין אותו ואין מעלין והיה נ"ל לומר דהטור מיירי כאן באינו מומר להכעיס ולא

טורי זהב

רנ (א) אבל אין היחיד כו'. נמשך אחר הבית יוסף שחולק על הטור במ"ש דדוקא במחזר על הפתחים אין האחד צריך ליתן לו די מחסורו משמע באין מחזיר צריך האחד ליתן די מחסורו וחלק הבית יוסף דלמה לא יודיע צערו לרבים כו' ולפי מה שכ' הבית יוסף דלהרא"ש הוי כדי סעודה מתנה מרובה לק"מ על הטור דודאי כל מחסורו אין על האחד לבד ליתן לו אבל כדי סעודה חיוב על כל אחד ליתן לו אא"כ מחזר על הפתחים דאין על היחיד ליתן לו אפילו כדי סעודה וכן מודה לזה לדינא הבית יוסף ורמ"א. ויש עוד פלוגתא בעני המחזר על הפתחים לפי דעת הטור בין רמב"ם להרא"ש וכתבו כאן בש"ע סעיף ג' על מי קאי אין נזקקין לו למתנה מרובה דלהרמב"ם קאי איחיד הנותן ולהרא"ש קאי על גבאי צדקה ונראה דעת הטור דכ"מ להרמב"ם צריך הגבאי ליתן אפי' למחזר על הפתחים כדי סעודה שהגבאי במקום רבים הוא והב"י כתב דגם לרמב"ם קאי אגבאי צדקה ומשמעות הלשון דהרמב"ם לא משמע אלא כדעת הטור דלא מיירי שם מגבאי כלל ומכל מקום לדינא נראה דכ"ע מודים דהגבאי נותן כדי סעודה אפילו למחזר על הפתחים אלא דהבית יוסף לא פירש דברי הרמב"ם שכתב מתנה מרובה על כדי סעודה: (ב) עני המחזר כו'. נתבאר בסמוך:

רנא (א) אסור לפדותו. בטור כתוב בזה עני העובר על אחת מכל המצות כו' אינו חייב ליתן לו צדקה כו' ומיירי בלהכעיס דאלו לתאבון הרי נקטיה אחר כך בסיפא אלא ע"כ בלהכעיס והקשה בית יוסף דמלשון אינו חייב משמע דאין איסור אם יתן לו ועובדא דרבי אמי מבואר דאסור להחיותו ותירץ בפרישה דבלהכעיס בחד זימנא לא מיקרי מומר ואין איסור בלהחיותו וכן במומר שעושה הרבה פעמים ואפילו לתאבון הוא כן אבל במומר להכעיס דהיינו בהרבה פעמים יש איסור להחיותו ולא נהירא לע"ד דגם בפעם א' כשעושה להכעיס יש איסור כמשמעות לשון הרמב"ם שמביא ב"י שכתב שהיה אוכל נבילה להכעיס וכן לשון הטור סימן רנ"ב ואפ"ה יש איסור לפדותו ומשמע בפעם אחת וכן מוכח בגמרא בפרק השולח דקאמר והא זמנין דאיכא היתרא ואיסורא קמיה ושביק היתרא כו' *)ולשון זמנין משמע פעם אחת דבפ' הכותב (דף פ"ה) אמרינן זמנין הוה יתיב קמיה רב פפא כו' והיינו פעם א' כדמוכח שם *)ומ"ש בפרישה דבפעם אחת לא מיקרי מומר אמת שכ"כ התוס' בפ"ק דחולין לחד תירוצא במשנה דהשוחט בשבת וביה"כ כו' ואינו ענין לכאן דשם מיירי אם נפסול שחיטתו מבוס

חידושי רע"ק

(סי' רנ"א סעיף א') **אינו** חייב להחיותו. ע' בס' חות דעת לעיל (סי' קנ"ט באורים סק"ג):

ביאור הגר"א

רנ [א] וכן לכ"א כו'. כמש"ש במה אתה סועד כו': [ב] הראוי לתת לו כו'. ספרי ותוספתא פ' בתרא דפאה: [ג] ונראה דכ"ז כו'. וב"ח חלק ע"ז ממש"ש אמרו על הלל כו' ודברי ש"ך אין נראין: [ד] מהקופה. עתוס' שם ד"ה לא כו': [ה] מצע כו'. ב"ב שם ופמ"ז דשבת: [ו] ודג כו'. שם בתוספתא: [ז] ואם מכירים כו'. שם ובכתובות שם מעשה שלקחו לעני כו': [ח] כי עיקר כו'. כנ"ל ר"ס רמ"ט:

רנא [א] מי שהוא כו'. לשון סמ"ג ור"ל מומר לתיאבון כמש"ש ומ"ש בספ"ד דנזיקין (מ"ז א') שר' אמי רצה לפדותו לפנים מש"ה דעבד וטעמו כיון שהוא עבריין אינו אחיך ואינו מצוה על מאחד אחיך ועל וחי אחיך עמך עד שילקה וכמ"ש במכות כ"ג א' כמתני' וכ"כ סמ"ק וכמ"ש בס"ב וכן דייק הב"י מלשון הרמב"ם שכתוב בס"ב מי שהוא עבריין להכעיס כו' משמע דלתיאבון אין איסור אבל ג"כ אין חיוב וכמש"ש בהג"ה אבל עבריין כו' ואין מוכרח ותוס' בעבודת כוכבים כ"ו ב' ד"ה אני כתבו דמחוייבין לפדותו ולהלוותו וכן עיקר: [ב] (ליקוט) ומפרנסים כו' עם כו'. נראה שדעתו כדעת מרדכי שדוקא עם עניי ישראל ודלא כהר"ן שם שכתב דעם לאו דוקא ועד"מ אבל בש"ע ס·

פתחי תשובה

רנא (א) אבל אין מחויבים בכך. עט"ז דכאן מיירי במומר לתאבון הרבה פעמים ומשמע דהכא אפילו כמקפסים לערגו וכן מבואר בתשובת מהר"ם לובלין סי' פ"ו ותמיהה לי על תשובת חות יאיר סימן קל"ט שכתב בדבר יהודי גנב מפורסם שנתפס ויסרוהו יותר מדי דודאי צריכין להשתדל בהצלות ולהצילו ואין לומר הואיל שדרכו בכך הוי מומר לדבר אחד דמה בכך הא לא הוי מומר להכעיס ומה שקצת אומרים מאחר שהוא גנב מפורסם ה"ל מסכן רבים שרשאים למסרו בידי עובדי כוכבים אין זה ברור לומר שבזה מסכן רבים כי אם יתפסו הוא בעונו ימות ואף כי יש חילול השם כאשר קצת מרשיעים על כלל ישראל בשביל כך אין אלו רק דברי המון ולא החכמים שבהם כי גם בהם ימצאו לאלפים ולא דברו הפוסקים שרשות

באר היטב

רנ (א) היחיד. והב"ח כ' דגם היחיד מחויב ליתן לו כל די מחסורו אם ידו משגת וכדלעיל ר"ס רמ"ט וראיה מהלל הזקן שלקח לעני בן טובים סוס לרכוב עליו וכו' והש"ך כ' שאין מזה הכרח די"ל דמיירי בשאין רבים אצלו או שאין יד הרבים משגת לסייע לו: (ב) יפחתו. כ' הש"ך נראה דשעור זה וכן כל השעורים שבס"ד אינו אלא בימיהם אבל בזה"ז נותנים לו כפי הראוי וכדלקמן סי' רנ"ג ס"ב: (ג) מהקופה. וה"ה מכל יחיד ויחיד שמחזר אצלו א"צ לתת לו מתנה מרובה. ש"ך:

רנא (א) עם. לאו דוקא אלא אפי' עניי עובדי כוכבים לחוד מפרנסים מפני דרכי שלום. הר"ן: (ב) לפדותו. ומשמע דה"ה דאסור לזונו ולפרנסו.

באר הגולה

א ברייתא כתובות דף ס"ז ע"ב: ב טור בשם ספרי: ג ברייתא בכתובות שם ע"ב: ד משנה שם ע"א: ה הטור בשם הרמב"ם פ"ז מהלכות מ"ע מעובדא דההוא עניא דהוה מחזר על הפתחים דאתא לקמיה דר' פפא [ב"ב דף ט' ע"א]: ו ג"ז שם ושם ממשנה ז' פ"ח דפאה: ז שבת דף קי"ח ע"א: ח תוספתא דסוף פאה: ט גם זה שם בתוספתא ובכתובות דף ס"ז ע"ב: י תשובת הרשב"א: א טור ולשון סמ"ג בשם רא"ש דכיון דעבר כמזיד יצא מכלל האחוה ע"ש הכתוב וחי אחיך עמך ומה שמשמע בגיטין דף מ"ז ע"א שרב אמי היה רוצה לפדות מומר אוכל נבלות לפנים משורת הדין הוא דעבד: (°ברייתא גיטין דף ס"א ע"א: ב הרמב"ם פ"ה מהלכות מתנות

חידושי הגרשוני

(סימן רנ"א בט"ז ס"ק א') ולשון זימנין משמע פעם אחת דבפרק הכותב דף פ"ה אמרינן זמנין הוה יתיב קמי' דרב פפא והיינו פעם אחת וכו'. וכן מוכח בפרק ב' דכתובות דף כ"ה ע"ב וכן בפ"ק דמכות דף ס' ע"ב וכן בפ' גט פשוט דף קס"ד ע"ב: (שם) ומ"ש בפרישה דפעם אחת לא מיקרי מומר. אמת שכ"כ התוספות בפ"ק דחולין לחד תירוצא וכו'. ועי' בת' מהר"מ מלובלין שלא כתב כן בסי' ט"ו אבל דבריו צריכין עיון:

כנסת הגדולה

מאי דקאמר נמנו באושא שיהא אדם מפריש חומש למצות דבחומש מן הריוח איירי מ"מ הא דקאמר חומש בכל שנה לחמש שנים הוא מפסיד כולו א"א לפרושי אלא בקרן ועלה קא משני בתחלה לקרן מכאן ואילך לשכר ונ"ל דהרב ז"ל מפרש בתחלה לקרן כלומר שנה א' לקרן וכדינו א' מעשרה מכאן ואילך חומש לריוח וזהו תקנת אושא להפריש חומש לריוח בכל שנה אבל המקשה היה סבור דחומש מן הקרן קאמר ועיין כיפה מרלה פ"ק דפאה סי' א' ג':

בית לחם יהודה

בקופה של צדקה ממעות שקוני' המצות רוצים לעשות כלי קודש כגון פרוכת ומכסאות ומעילים לס"ת נראה דאם הוא צבור או טובי העיר רשאין לשנות ובאם לאו שהם יחידים אסור לשנות וצריך ליתן לעניים. נחלת שבעה. וכתב עוד אם רצו מקצתם לעכב מעות המצות מה שהם קונים ביד עצמם ליתן לעניים שהם רוצים אין הדין עמהם אלא צריך ליתן להגבאים:

גליון מהרש"א

נתגלה שרצונך שהמצוה יהיה לך לבדך דאל"כ מה שייכות לך לחתום שמך ע"כ אין אנו רוצים ונחזור לך הדמים. ת' צ"צ סי' נ' וע' נקה"כ כאן:

(סימן רנ"א בש"ע סעיף א') עבריין. ע' מ"ש בגליון ש"ך לעיל סי' קנ"ט סק"ד:

צבי לצדיק

(סימן רנ"א סעיף ב' בהג"ה) **אבל** אין מחויבים בכך. תימא לי הא ברמב"ם פ"ד מה' רוצח כתב דלתאבון מצוה להציל ואיך הב"י דקדק מרמב"ם דאין מחויבין. מיהו למש"כ הש"ך סק"א והפרישה לחלק בין פעם א' או שרגיל בכך. י"ל דכאן מיירי ברגיל ורמב"ם מיירי בלא רגיל. מיהו הט"ז דחה זה בכמה ראיות וכן מה דס"ל לט"ז דלהכעיס הוי בפעם א' לומר כן דאם שביק היתרא ואכיל איסורא יהי' מיד אסור להצילו. והא בעבודת כוכבים כ"ו באכל ספסם או יתוש דלמא לטעום טעמא דאיסורא קא מכוין. אלא אפי' בכה"ג לא מקרי להכעיס. כש"כ אם פעם א' שביק התירא די"ל לידע טעמא דאיסורא ולא הוי מין. וכ"מ מרש"י גיטין מ"ז ד"ה ולא הוי מין ויהודים מינים כו' אבל אפיקורוס אמרי' סמי מכאן כו' עכ"ל. אלמא דצריך דוקא מין. ואי קשי' קושית ט"ז דנקים זמנין י"ל דשם שמכר עצמו לנכרי הגלאי למסרע דמין הוא:

ג י הנותן לבניו ובנותיו הגדולים ד שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד את הבנים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה [ג] וכן הנותן מתנות ה (ג) לאביו והם צריכים להם הרי זה בכלל צדקה [ד] ולא עוד אלא שצריך להקדימו לאחרים ואפילו אינו בנו ולא אביו אלא (ב) י קרובו צריך להקדימו לכל אדם ח ואחיו מאביו קודם לאחיו מאמו ועניי ביתו קודמין לעניי עירו ועניי עירו ו קודמין לעניי עיר (ד) (ג) אחרת (כ"מ בסמ"ג וסמ"ק וטור):

הגה [ה] והקבועים בעיר קרויים עניי העיר והם קודמין לעניים אחרים הבאים לשם ממקומות אחרים (טור דלא כב"י בר ברוך)

(ד) י ויושבי ארץ ישראל קודמין ליושבי חוצה לארץ:

הגה [ו] פרנסת עצמו קודמת לכל אדם ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו ואח"כ יקדים פרנסת אביו ואמו אם הם עניים והם קודמים לפרנסת בניו ואח"כ בניו (ב) ז והם קודמים לאחיו והם קודמין לשאר קרובים והקרובים קודמים לשכיניו ושכיניו לאנשי עירו ואנשי עירו לעיר אחרת והוא הדין אם היו שבוים וצריך לפדותן (הכל בטור):

ד [ז] י כופין האב לזון בנו עני ואפילו הוא גדול כופין אותו יותר משאר עשירים שבעיר (וכן שאר קרובים וע"ל סי' רנ"ז סעיף י') (מרדכי פ"ק דב"ב):

ה [ח] ח מי שנתן ממון לגבאים לצדקה אין לו ולא ליורשיו שום כח בהם והקהל יעשו הטוב בעיני אלהים ואדם:

הגה [ט] אבל קודם שבאו ליד גבאי ח אם נדר לדקה סתם (ג) נותנין (ה) לקרוביו העניים ט [י] (ה) דאומדין דעתו דכוונתו לקרוביו [יא] ודוקא אם היו לו קרובים עניים בשעת הנדר אבל אם היו עשירים אז והעני אין נותנין להם [יב] וכל זה בפוסק לדקה לבד אבל אם פוסק לדקה עם בני העיר על דעת בני העיר נדר והם יעשו מה שירצו (הכל במרדכי בפ"ק דב"ב תשובת מהר"ם):

ו (ד) י ט יהיו עניים בני (ו) ביתך:

טורי זהב

משום שחיטת מומר לחלל שבת דנימא דהוה מומר לכל התורה וכזה אמרינן דמשום פעם אחת לא מקרי מומר לשאר דברים אבל כאן היכא שעשה עבירה להכעיס אפי' בפעם אחת נכנס בכלל הפושעים ומומרים בזה לענין עונש של אותה עבירה ועונשו הוא שלא יעלנו שום בר ישראל עד שיעשה תשובה והלא גם במסור מבואר בגמרא פרק הגוזל בתרא ובח"מ סימן שפ"ח שאפי' בשביל פעם אחת מותר להרגו וזה העושה עבירה להכעיס דינו נ"כ בשביל פעם אחת לעונש שלם כמו מסור והנה בר מכל זה יש לי תימה רבה על בעל הפרישה בזה דהא יש להקשות דברי רמב"ם אהדדי דכאן כתב בית יוסף בשמו במומר לתיאבון במלוה אחת דאין חיוב בדבר לפדוהו והנה בסוף סי' קנ"ח כתב בית יוסף דברי הרמב"ם דבמומר לתיאבון מלוה יש להצילו ואסור לעמוד על דמו ועל כן צריך לתרץ על פי דברי כסף משנה בסוף פ"ד דהל' רוצח במה שכתב רמב"ם בפוקרים בגזל דאסור להצילם והקש' כסף משנה דהא אין זה רק מחמת הנאת עצמו ומ"ש מסיפא בעובר לתיאבון דחייב להצילו ותירץ וזה לשונו וי"ל דאע"פ שאלו ואלו עושין לתיאבון רישא עומד ברשעו תמיד וסיפא אינו עומד ברשעו תמיד והנה בסיפא תיאבון לאפוקי באם אוכל נבילה להכעיס אע"פ שאינו עומד ברשעתו תמיד הרי הוא בכלל אפיקורוס עכ"ל הרי מוכח לפניך דבלהכעיס יש איסור להצילו אפילו בשביל פעם אחת דלא כדברי בעל הפרישה ובזה מתורץ מה שהקש' דברי רמב"ם אהדדי שזכרתי דדבריו כאן הם במומר לתיאבון הרבה פעמים וכן צריך לומר מה שזכר הטור בשם הר"ר אליעזר לענין תיאבון וע"כ נראה לתרץ גם קושית בית יוסף דהא דכתב הטור אין חייבין לפדוהו לאו למידק דאין איסור אלא קמשמע לן דאף על פי שרואין ממנו שמתחרט והולך לעשות תשובה דאז ודאי אין איסור להצילו מכל מקום אין חיוב עדיין עד שיהיה ידוע לנו שעשה תשובה וקיבל דינו וכמ"ש בית יוסף בשם סמ"ק זהו כוונת הטור בשם הר"ר אליעזר ומיירי כאן במומר ממש הרבה פעמים דומיא דסיפא דתיאבון ובזה אתי שפיר הא דכתב הטור עד שידעו כו' דלכאורה הוא מיותר . ומו"ח ז"ל חילק בין הלוה דלפדותו דוקא אסור בלהכעיס אבל לזונו אין איסור ואין חיוב בדבר ואיני מרגיש בחילוק הזה מאי בין פדיה למזונות ודברי רמ"א כאן הם עיקר להלכה : (ב) והם קודמים . בספרי איתא דלאחיו מאב קודמין לאחיו מאם : (ג) נותנין לקרוביו . כתב בית יוסף בשם מרדכי שהמעשר יכול ליתנו לקרוביו עניים : (ד) יהיו עניים בני ביתך . פירוש שמוטב שיקח מהם להשתמש בהם

שפתי כהן

לתיאבון אלא שאינו חושש בדבר בין אוכל האיסור או ההיתר דבכה"ג אין איסור בדבר (ובכה"ג מחלק הר"ן פ"ק דחולין ומביאו ב"י לעיל סי' ב') בין מי שאינו חושש ובין להכעיס ע"ש ואף שהרא"ש שם כתב דדינו כלהכעיס היינו משום דאינו חושש לזבוח וחשיב להכעיס לענין שחיטה וכדאיתא בב"י שם משא"כ הכא ודוק) ומשמע הכי כדברי הרא"ש בספר יראים שם מדכתב דהא דר' אמי דאסור לפדות במומר מיירי להכעיס דהוי מין ואמאי לא מוקי לה כפשוטו וכדאיתא בש"ס דחזי ליה ישראל דשביק היתרא ואכיל איסורא אלא ודאי משום דבכה"ג אין איסור בדבר דשמא אינו עושה להכעיס ומ"ש הטור בסיפא וכן מומר לתיאבון אשמועינן רבותא דאפילו לתיאבון אינו חייב לפדותו א"כ ברישא מיירי באינו רגיל בכך והוא עושה שלא לתיאבון ושלא להכעיס ובסיפא מיירי במומר לתיאבון שהוא רגיל בכך וישוב זה היה נ"ל נכון ליישב דברי הטור והיינו שלא הזכיר ברישא להכעיס אך בסמ"ק כתב ברישא להכעיס ואפשר טעות סופר הוא : ד שאינו חייב כו' . דהיינו שהם יתירים על שש : ה לאביו כו' . ואם ידו משגת תבא מאירה למי שמפרנס את אביו ממעות לדקה כדלעיל סימן ר"מ סעיף ה' : ו קודמים לעניי עיר אחרת . משמע אפי' עיר אחרת של ארץ ישראל וכ"כ הב"ח : ז והם קודמים לאחיו כו' . ואיתא בספרי ומייתי לה הסמ"ג ומרדכי דאחיו מן האב קודם לאחיו מן האם ומביא' בית יוסף וד"מ : ח אם נדר צדקה סתם כו' . בשעת מותו דאומדין דעתו כו' וכל שכן שיוכל ליתנו בחייו לקרוביו ואם פוסק לדקה עם בני העיר אינו יכול ליתנו לקרוביו : ט דאומדין דעתו כו' . כתוב בתשובת ר"א מזרחי סי' כ"ג דבכל דיני נדרים והקדשות סומכין על פי האומדנא ועל פיהם הם דנים בהם וכן הולכים בתר אומדנא דעניים וע"ש באריכות : י יהיו כו' . פי' הרמב"ם פ"י ממ"ע דין י"ז והטור דהיינו שמלוה שיהיו בני ביתו

באר הגולה

עניים : ג לשון הרמב"ם שם פרק י' ממ"ע בכתובות דף נ' ע"א עושה לדקה בכל עת זה הזן בניו ובנותיו כשהם קטנים וכו' : ד מהא דנדרים דף ס"ה ע"ב : ה ספרי מספוק אחיו זה אחיך מאביך כאחד שצריך וכו' : ו שם בספרי והוא בסמ"ג ומרדכי פ"ק דב"ב : ז הרשב"א בתשו' מהא דנדרים דף ס"ק ע"ב כל הנופל אינו נוטל ליד גבאי תחלק ומהא דב"ב דף קע"ד ע"ב גבי משה בר עצרא : ח מרדכי בפ"ק דב"ב נשאל ר"מ על ראובן וכו' ושכן נראה מדברי הרא"ש והביאו הטור בסי' רכ"ט ומדברי תשובות להרמב"ן סי' רס"ח : ט משנה ה' פ"ח דהלכות וכ"מ דף ס' ע"ב :

ברכי יוסף

(סימן רנ"א סעיף ג' בהג"ה) ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו וכו' . מי שחייב לבני אדם לא ירבה בצדקה . ס' חסידים סי' תנ"ד ע"ש באורך :

גליון מהרש"א

(ס"ג) להקדימו לאחרים . וכתב בס' מחנה אפרים הל' זכייה ס"ח דאם חפם אפשר דמהני כיון דא"י לומר לעני אחר אני רוצה ליתן : (שם בהג"ה) ואח"כ בניו . בן מוטר מוטל יוהר על אחי המוטר מעל אבי האם שהרי בירושה תליא מלתא (עי' בעין יעקב סוף פס' מעשר שני במהרש"א באמו מישראל שפיר קורא אשר נשבעת לאבותינו מחמת אבי אמו דבני בנים הרי הם כבנים) גם את"ל בני בנים הרי הם כבנים לענין מזונות מ"מ בני בנות לא שהרי האם עצמה א"ח לזון את בניה יא"ל ראוב שאני כיון דמקיים בהו פו"ר אבל האם א"ח בפו"ר ז"א דאמו בפו"ר תליא מלתא . ת' חוט השני סי' ח' ועמ"ש בגליון ריש סימן רמ"ה בשם המהרש"א : (סעיף ה') מי שנתן ממון . ע' ת' בן לב ספר ג' סי' קכ"ב :

מילואים

(סימן רנ"א ש"ך ס"ק ז') והם קודמים לאחיו כו' ואיתא בספרי כו' . וכן הביא סמ"ע ס"ק כ' דברי הספרי הזה להשלים את דברי הרמ"א . ולכאורה שניהם לא הוסיפו מאומה על דברי המחבר דכתב בסעיף זה ואחיו מאביו קודם לאחיו מאמו וראיתי בגליון יו"ד מאחד מגדולי הדור שהעיר בזה . אם לא דנאמר כי המחבר מיירי ממצות לדקה בכלל . והרמ"א מדבר מחובת הפרנסה לכלכל את כל צרכיהם . וחובת הלדקה יוצא האדם גם אם לא יתן לו כל צרכו . אבל חובת הפרנסה הוא לתת לו כל צרכיו וזה שאמר הרמ"א כי כל עוד שאין לאדם פרנסתו הנחוצה לו אינו מחויב לפרנס גם את אביו ואמו . ופרנסת אביו ואמו קודמת לפרנסת בניו . וכל עוד שלא מלא כל צרכי אביו ואמו הנחוצים אינו מוטל עליו לכלכל בניו וכן הבנים קודם בפרנסתם לפרנסת אחיו וכאו הש"ך והסמ"ע להשלי' את דברי רמ"א כי גם בחובת פרנסה אחר זה בא הרמ"א להוסיף בדבריו על המחבר ופרט את מדרגות חיובה גם בזה יש חילוק בין אחים מן האב לאחים מן האם וכמו בלדקה :

חידושי רע"ק

(סעיף ג') צריך להקדימו לכל אדם. אפי' לת"ח שאינו רבו ש"ך בסי' זה (סקי"ז) ואף דמשם ליכא ראיה רק אביו קודם לתלמיד חכם מ"מ נראה דהם בשארי קריבים הכי הוא ועיין בתשובת חכם צבי (סימן ע'): (סעיף ה') מי שנתן ממון לגבאים. אם נתן והקדיש סך ידוע שיהיה הקרן לעולם קיימת ליתן מהרווחים כך וכך לשנה לפלוני ופלוני עניים אם אין הרווחים מספיק כדי סיפוקם אפ"ה אין ליתן להם יותר ואין זה דומה לתניא דהוח"מ (סי' רנ"ג סי"ז) וע' בת' מהרי"ט (ח"ב חיו"ד סס"ח וח"א סי' קט"ז) וע' בס"ל (פ"ד הי"ד סהל' מלוה) ברי"ה עוד כתב הרב: (שם בהג"ה) דאומדין דעתו. ע' ת' תשב"ץ (ח"ג סי' רפ"ט) ובת' נכדו יכין ובועז (סי' א') ובת' פנים מאירות (ח"א סי' קי"ג):

ביאור הגר"א

קנ"א ט"ב פסק כדעת הר"ג ע"ש (ע"ב) : [ג] וכן הנותן כו' . עתוס' דקדושין ל"ב א' ד"ה אורו כו' : [ד] ולא עוד כו' ואפי' כו' . ספרי אחיך זה אחיך מאביך מאחד אחיך זה אחיך מאמך מלמד שאחיך מאביך קודם לאחיך מאמך באחד שעריך מלמד שאנשי עירך קודמין לאנשי עיר אחרת בארצך יושבי א"י קודמין ליושבי ח"ל ויושבי ח"ל מנלן ת"ל אשר ה' אלקיך נותן לך לרבות כ"ם . ובתד"א ר"פ כ"ז הלא פרוס לרעב לחמך כו' ומבשרך לא תתעלם הא כיצד אלא אם יש לאדם מזונות בתוך ביתו ומבקש לעשות מהן צדקה כדי שיפרנס אחרים משלו כיצד יעשה בתחלה יפרנס את אביו ואמו ואם הותיר יפרנס את אחיו ואחיותיו ואם הותיר יפרנס את בני משפחתו ואם הותיר יפרנס את בני שכונתו ואם הותיר יפרנס את בני מבוי שלו מכאן ואילך ירבה צדקה עם שאר בני ישראל כו' ועבב"ם ע"א א' : [ה] והקבועים כו' . כמ"ש בפ"ק דב"ב (ז' ח') כמה יהא בעיר כו' ובירושלמי שם לחשי דפסחא יב"ח בין לישא בין ליתן : (ליקוט) והקבועים כו' . סוד ע"ש ובמ"ש בתוספתא סוף פאה קופה לאנשי אותה העיר אם שחה שם ל' יום הרי הוא כאנשי העיר (ע"ב) : [ו] פרנסת עצמו כו' . כמ"ש ברפ"ה דב"מ דריש בן פטירא כו' ובספ"ב דב"מ אבירתי כו' ובתד"א הנ"ל אם יש לאדם מזונות כו' כנ"ל : [ז] כופין כו' . ממ"ש בכ"ב קע"ד ב' בנו שאני ר"ל שמחויב לפרנסו יכופין על הצדקה כנ"ל סי' רמ"ח ס"א וקרוביו עניים מוטל על האדם כמ"ש בנדרים ס"ה ב' ח"ש יכן כו' יכ"ש בני שקודם לשאר קריבים כנ"ל ואמרינן (כתובות נ' א') עשה צדקה בכל כו' : [ח] מי שנתן כו' . כמ"ש בתוספתא פ"ב דמגילה יחיד שפסק צדקה בעירו נותנין לעניי עירו בעיר אחרת נותנין לעניי עיר אחרת כו' הפוסק צדקה עד שלא זכו בה הפרנסים רשאו לשנותה לד"א משזכו בה הפרנסים אין רשאין לשנותה לד"א אלא מדעת הפרנסים יבן בגמ' פ"ק דערכין (ו' א') : [ט] אבל קודם כו' . כנ"ל : [י] דאומדין כו' . דעליו מוטל כנ"ל וסתמא דעתי ג"כ כמו שציותה תורה וכמ"ש בקדושין ס"ד ב' לא שביק אינש כו' : [יא] ודוקא כו' . דהפוסק צדקה אין דעתו אלא לחלק תיכף : [יב] וכ"ז כו' . כמ"ש בפ' בתרא דמגילה

באר היטב

ש"ך : (ג) לאביו . כתב הש"ך ואם ידו משגת תבא מאירה למי שמפרנס את אביו במעות לדקה כדלעיל סימן ר"מ ס"ה : (ד) אחרת . משמע אפילו עיר אחרת של ארץ ישראל . ש"ך וכ"כ הב"ח : (ה) לקרוביו . כב"י בשם מרדכי שהמעשר יכול ליתנו לקרוביו עניים ואם פוסק לדקה עם בני העיר אינו יכול ליתנו לקרוביו . ש"ך : (ו) ביתך . פי' הרמב"ם דהיינו שמלוה שיהיו בני ביתו העניים ויתומים ומוטב להשתמש בהם משישתמש בעבדים ויתחשב לו לדקה

פתחי תשובה

למוסרו רק כמוסק כזיופים כי כל הנוגע בזה יסמא ומטבעות הללו יתפשטו בקרב ישראל ובמה נפשות נקיים יבואו מזה לידי סכנה משא"כ בגב כזה עכ"ד ולא זכר כלל דברי הב"י והרמ"א בכאן דאף במומר לתיאבון אין חייבים לפדותו וזה נ"כ תימה על תשובת כנ"י סי' ל"ט בנאים אחד שישב בתגר המסרה קרוב לסכנת נפשות ואיש ההוא היה מפורסם דרכיו לא טובים נאף וגנב והאריך אם צריכין לפדותו יותר מכדי דמיו וכמו שאכתוב בשמו לקמן סי' רנ"ב ס"ד ולא נשא על שפתיו כלל לומר שא"צ לפדותו אפי' בכדי דמיו מחמת שדרכיו לא טובים . אמנם שוב ראיתי בספר בכור שור בחידושיו למסכת גיטין דף מ"ז שתמה על הב"י והאחרונים שלא הביאו דברי התוספות בעבודת כוכבים דף כ"ו דמשמע שם דאפי' עביד כמה פעמים לתיאבון אפ"ה מחויבים לפדותו והעלה דלדינא יש להחמיר אפילו ברגיל שלא לעמוד על דמו ולהחיותו כפשטן דדברי התוס' בעבודת כוכבים הנ"ל וכפשט דברי רמב"ם המובא לעיל סי' קנ"ח דאוכל נבילות לתיאבון מלוה להצילו ואסור לעמוד על דמו דאין לדחות דבריהם כדאורייתא ע"פ דברי הסמ"ג בשם ר"ת דה"ל יחיד לגבייהו עכ"ד וצ"ל שזהו דעת בעלי התשובות הנ"ל ואעפ"כ תימה שלא דברו כלל מזה . וכתב עוד בספר בכ"ש שם דמשמע בשמעתין דאפילו ספק לתיאבון מלוה להחיותו דקאמר אימור לתיאבון כו' שהוא לשון ספק ע"ש . ועיין עוד בחות יאיר סוס"י קמ"ו שכתב שאי שהרג נפש אינו רק כעובר לתיאבון ליתוני יצריה הרע וכדאמר בגמרא דשבת גבי קורע בחמתו ואם אחר זה נתפס בשביל גניבה או דבר אחר כ"ש אם בא לידי סכנה מצוה להשתדל בעדו אם אינו ברשעו תמיד עיין שם עוד ועיין בשאלות יעב"ץ חלק ב' סימן ט' הבאתיו לעיל סי' רל"ב סק"י : (ב) קרובו צריך . עיין בתשובת מהר"ם זוסקינד סימן י"ט שכתב בשם מהרי"ם מינץ סימן ז' שקרובי אשתו יש להם דין עניי עירו ולכן כתב דאין לכוף לבעל לתת לקרובי אשתו כ"כ כמו לקרובי עצמו רק שליש אחד ד"מ אם יתן לקרוביו ג' כ"ט א"צ ליתן לקרובי אשתו רק כ"ט אחד ע"ש ויש להתפלא אם קרובי אשתו הם ג"כ עניי עירו וביותר כזה מה דינם : (ג) אחרת . עכס"ט ועיין בתשובת שמש לדקה חו"ד סי' י"ט שכתב דעניי עירו אפילו הם עמי הארץ קודמים לעניי עיר אחרת שהם ת"ח והא דאיתא לקמן סעיף ט' דכל הקודם בחכמה קודם לחבירו היינו דוקא אם שניהם מעיר אחת ע"ש : (ד) ויושבי א"י . [עיין בתשובת חתם סופר סימן רל"ג ורל"ד שהאריך מאוד דיש להקדים יושבי ירושלים על יושבי שאר העיירות א"י וכל הקדימות אינם אלא להקדים ולא לדחות נפשות וע"כ אם שניהם שוים שצריכים להחיות נפשם בלחם צר נאמר זה קודם אבל כשיש לאנשי ירושלים אפילו רק לחם צר שוב אין להם שום תביעה עד שיגיע לכל א' מהעיירות אחרות ג"כ כשיעור הזה ושוב מהמותר שיצטרכו לכסות ומותרות יש הקדמה למוקדם עד שיהיו שוה בשוה בזה כו' ע"ש . ושם בענין ל"ג בעומר שהמנהג בין יושבי א"י אשר מתרחק יבואו לעה"ק צפת ועושים יום שמחה להדלקה אין דעתו נוחה בזה ע"ש] : (ה) דאומדין דעתו . כתב בס"ט של הרב מהרי"ט ז"ל בשם תשובת פמ"א ח"א סימן ק"ג באיש א' שהניח עשירות ליורשיו גם סך לירושלים ולשאר לדקות דהיינו שיהא הקרן קיימת ונחלק כל שנה ברווחים ולפה זו אחד מהיורשים יש לו דוחק ויש לחוש שילך בדרך שאינו הגון . יתנו מהרווחים מפום אומדנא דודאי דעתו דאם יהיו בניו עניים שיתנו להם אבל לא מן הקרן כאשר שבאו

ליד

ז (ה) [יג] יחייב להקדים להאכיל הרעב מלכסות הערום:

ח [יד] יא איש ואשה שבאו לשאול מזון יב (ז) מקדימין אשה לאיש [טו] וכן אם באו לשאול כסות וכן אם באו יתום ויתומה לינשא מקדימין (ו) להשיא היתומה:

ט יב היו לפניו עניים הרבה ואין בכיס לפרנס או לכסות או לפדות את כולם מקדים הכהן ללוי יג והלוי לישראל [טז] והישראל לחלל והחלל לשתוקי יד והשתוקי לאסופי והאסופי לממזר והממזר יג לנתין והנתין לגר והגר לעבד משוחרר במה דברים אמורים בזמן שהם שוים בחכמה אבל אם היה ממזר ת"ח טו (ח) וכ"ג עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם טז [יז] (ואפילו חכם ,(ט) (ז) לכסות ועם הארץ להחיות ואשת חבר כחבר) (ב"י מהירושלמי) [יח] יד וכל הגדול בחכמה קודם לחבירו [יט] טו ואם היה אחד מהם רבו או אביו אע"פ שיש שם גדול מהם בחכמה רבו יז או אביו (י) שהוא תלמיד חכם קודם לזה שהוא גדול ממנו:

י טז מי שבא ואמר האכילוני אין בודקין אחריו אם הוא רמאי אלא מאכילין אותו מיד היה ערום ובא ואמר כסוני בודקין אחריו אם הוא רמאי [כ] ואם מכירין אותו מכסין אותו מיד:

יא [כא] יז רבי שהיה מצטער שנתן פתו לעם הארץ משום דהוו שני בצורת ומה שהיה אוכל עם הארץ יחסר לתלמיד חכם הא לאו הכי חייב להחיותו אבל אם בא לפנינו מת ברעב חייב להחיותו אע"פ שהוא ספק אם יחסר לתלמיד חכם אחר כך:

יב [כב] יח שני עניים שחייבים ליתן צדקה יכול כל א' מהם ליתן צדקה שלו לחבירו: הגה ודוקא לדקה אבל אם חייבים כל אחד קנס לצדקה שעברו על איזה דבר אינם יכולים לתת אחד לחבירו דאם כן אין כאן קנס (הגהות מרדכי דכ"ב):

יג יט צבור שצריכין לשכור רב ושליח צבור ואין ספוק בידם ליתן לשניהם אם הוא רב מובהק ובקי בהוראות ובדינים הוא קודם ואם לאו שליח צבור קודם: הגה [כג] ואין להכנס הרב שבעיר מכים של לדקה דגנאי הוא לו וגם לבני העיר אלא יעשו לו ספוק ממקום אחר (גם זה שם) אבל כל יחיד יוכל לשלוח לו מלדקה שלו וזהו דרך כבוד:

יד [כד] כ יכולים לשנות אפי' מתלמוד תורה לצורך שלשים פשיטים להגמון בכל שנה לפי שהוא הצלת נפשות שאם לא יתפשרו עמו יש כמה עניים שאין להם ליתן (ו) (יא) ויכום ויפשיטום ערומים:

שפתי כהן

ביתו העניים ויתומים ומוטב להשתמש בהם משישתמש בעבדים ויתחשב לו לצדקה: יא שבאו לשאול מזון כו'. והא דתנן בסוף הוריות האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבידה והאשה קודמת לאיש לכסות כו' צריך לומר דלהחיות היינו להצילם אם הם טובעים בנהר וכה"ג אבל אכילה לאו בכלל להחיות הוא אלא דינך כדין הכסות ותנא כסות והוא הדין אכילה עד כאן לשון בית יוסף וכ"כ בספר באר שבע דכ"ג ע"ב: יב מקדימין אשה כו'. מפני שדרך האיש לחזור על הפתחים ואין דרך האשה בכך ואפי' היא מחזרת עתה על הפתחים מ"מ כיון שאין דרכה בכך יש להקדימה שלא תחזור על הפתחים אי נמי שמא תתביים לחזור גם אצל אחרים וכ"מ בפרישה: יג והלוי לישראל כו'. עיין בא"ח סימן ר"א: יד והשתוקי כו'. עיין בא"ע סי' ד' מהו שתוקי ואסופי וממזר: טו וכהן גדול ע"ה כו'. וכתוב בספר באר שבע דף כ"ג ע"ג לאו דוקא ע"ה אלא שאינו שוה בחכמה לישראל וע"ל סי' רמ"ו ס"ק ע"ו: טז ואפי' חכם לכסות כו'. נראה דהיינו מדינא אבל בזמן הזה שאין ת"ח אפילו לענין ליטרא דדהבא וכדלעיל סימן רמ"ג סעיף ז' כל שכן דאין לדחות פקוח נפש מפניו וה"ל כאיש לכסות ואשה להחיות או איפכא דאמרינן בירושלמי דאוהו שלהחיות קודם: יז או אביו שהוא תלמיד חכם כו'. כן הוא גם כן בטור והרמב"ם ספ"ח מהמ"ע ולא ידעתי מאין הוציאו זה שאביו צ"ל ת"ח ואדרבה מדתנן ס"פ אלו מציאות היה אביו ורבו עומדים בבית השבי פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו ואם היה אביו תלמיד חכם פודה את אביו ואח"כ פודה את רבו וכן כתב הרמב"ם רפ"ה מהלכות תלמוד תורה והט"ו לעיל סי' רמ"ב סל"ד משמע דבריש' מיירי כשאין אביו חכם ואפ"ה דווקא רבו קודם ממנו דאי לאו הכי אע"פ שהוא גדול מאביו אביו קודם וכ"מ ברמב"ם שם ובבית יוסף ובדברי הרב שדוקא רבו מובהק הא לאו הכי אפילו אביו אינו חכם כלל אביו קודם וכן בדין דכיון שאינו רבו למה יקדים לאביו שהוא מן התורה ונראה דמה שכתב כאן אביו שהוא תלמיד חכם היינו לומר דבכהאי גוונא קודם אפילו לרבו שגדול בחכמה מאביו דלענין פדיון נפשות לא בעינן שיהיה שקול כרבו כדלעיל סי' רמ"ב:

טורי זהב

בהם משישתמש בעבדים: (ה) חייב להקדים להאכיל כו'. כצ"ל: (ו) ויכום ויפשיטום כו'. רש"ל הקשה על זה ותימה הלא מסקינן סוף פ' קמא דמגילה גדולה תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות עכ"ל. ואין כאן קושיא דודאי אין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש אלא דהתם אומר דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות ממי שבא לידו הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפש ויליף לה ממרדכי בלשן שתחילה שלא בא לידו עסק של הצלת נפשות היה חשוב בעיני חכמים יותר ממה שאחר כך בא לידו המצוה של הצלת נפשות והולרך לבטל תורה כדאי' שם שלא מנאו אותו חכמים כמו תחלה וא"ל ממה דאיתא שם גדול תלמוד תורה מבנין בית המקדש שכל זמן שברוך קיים לא עלה עזרא לבנין בית המקדש דהתם עלה זרובבל לבנות בית המקדש ולא נתבטל בנין בית המקדש בשביל שלא עלה עזרא אלא שעזרא לא רלה להלטרף עמו כי תלמוד תורה גדול מזה ומלא הוה זה ממש כהסיא דלעיל ויותר תימה על בעל הדרישה שכתב בתירוץ קושיא זאת דאם הוא בענין שאין יכול לקיים שניהם אז תלמוד תורה קודם כו' וזה ודאי אינו:

באר הגולה

י ממימרא דרב יהודה בודקין לכסות ואינבודקי' למזונו' ב"ב דף ט' ע"א: יא כרייי' כתובו' דף ס"ז ומפלפסינדקתי בכריי' היינו בין מזונבין כסו' דטעמא מפני שהאיש דרכו לחזר וכו' דשייך בין במזון בין בכסות וכ"כ הרמב"ם בפ"ח הא דתנן בסוף הוריו' האיש קודם לאשה להחיות צ"ל דלהחיות היינו להצילם אם הם טובעים בנהר ומאי דתנן האשה קודמת לאיש לכסות וכו' תנא כסות וה"ה לאכילה דחד טעמא הוא: יב טור בשם הרמב"ם בספ"ח ממשנה דסוף הוריות ומפרש שם בגמרא טעמא: יג ומפרש הרמב"ם שם שהכתין גדול ממנו בקדושה וגר לעבד משוחרר לפי שהיה בכלל ארור מגמרא דהוריות שם:ירנם ז"ע הרמב"ם שם:טו ממשנה סוף פ' ג' דב"מ דף ל"ג ע"א: טז כרב יהודה דתניא כוותיה ב"ב דף ט' ע"א: יזהריטב"א מעובדא דרבי שהי' מצטער על שנתן פתו לע"ה שם דף ח' ע"א: יח הגהות מרדכי פ"ק דב"ב ממשנה ס' פרק ה' דפאה ומהירושלמי שם תני אב ובנו אשתווקרובו וכו'. יט טור בשם תשובת הרא"ש בתחלת כלל ו' (וכפול בא"ח סי' נ"ג) וכ"כ רבינו ירוחם בשם גאון: כ שם בשם תשובת הרא"ש ושם:

ברכי יוסף

(ש"ע סעיף י"א) רבי שהיה מצטער וכו'. משום דהוי שני בצורת וכו'. כ"כ מרן בב"י משום הריטב"א בחידושיו ע"ש ובחידושי הריטב"א לבתרא כ"י שבידינו לא ראיתי שכתוב מ"ש מרן בשמו אך כתוב שם דהא דר' היינו כשימלא במקומות אחרים ואפילו בעיר אחרת ולא ימות ברעב הא לאו הכי מלוה לסחיותו דכתיב וחי אחיך עמך עכ"ד וכבר טדע דהריטב"א חיבר מהדורא בתרא:

גליון מהרש"א

(סעיף י"ג) צבור שצריכין. כפול בש"ע א"ח סימן נ"ג סעיף כ"ד:

מילואים

(שם ט"ז ס"ק ו') ויכום ויפשיטום כו'. רש"ל הקשה על זה ותימה הלא מסקינן סוף פ"ק דמגילה גדולה ת"ת יותר מהצלת נפשות עכ"ל. והנה מלבד מה שאחז"ל אין למדין הלכ' ממדרשו' ומאגדו' במקו' אשר הם נגד כללי התורה. ואחרי כי כללא רבתא הוא אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אין משיבין על זה מדברי אגדה שנאמרים רק למקום וזמן ידוע. ולתכלית הנעלמה מאתנו. יש ליישב קושיא זו כי בוודאי יש חילוק בין הצלת נפשות דרבים דנפישי זכותייהו ובוודאי לא יעשם ה'. להצלת נפשות דיחיד. דאם לא ימהר להושיע אולי יגוע באין מציל שלא גם מרדכי אמר לאסתר כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודי' ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו. כי הוא בטח בדבר ה' אשר אמר ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם. וכן ע"י ירמיה ואותך לא אעשה כלה ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך ועוד פעמים רבות. ובמכילתא בשלח פרשה ב' על פסוק ה' ילחם לכם ואתם תחרישון איתא לא לשעה זו בלבד ילחם לכם אלא לעולם ילחם כנגדן של אויביכם ר"מ אומר ה' ילחם לכם כשאתם עומדין ושותקין ה' ילחם לכם ק"ו כשאתם נותנין לו שבח כו' ע"ש. ולפ"ז היה לו למרדכי לבטוח באלהי ישראל המושיע להם בכל עת צרה וצוקה. והרבה עמו פדות. וכל זה לא שייך בדין אשר לפנינו המדבר מהצלת אנשים פרטיים:

ביאור הגר"א

(כ"ז א') ויחיד שהלך לעיר אחרת כו' וכ"ש בבני עירו וכנ"ל יחיד שפסק צדקת בעירו נותנין לבני עירו כו': [יג] חייב כו'. בירושלמי סוף הוריות האיש קודם לאשה כו' עד כדון את לחתיות וזת להחיות זת לכסות וזת לכסות הרי שהיה זה להחיות וזה לכסות נשמעינה מן הרא ראריב"ל בשם ר"ת בן אנטיגנוס כסות אשת חבר וחיי ע"ה כסות אשת חבר קודם לחיי ע"ה מפני כבורו של חבר לא אמרו אלא כסות אשת חבר לחיי ע"ה אבל אם זת לחתיות חות לכסות אותו שלהחיות קודם: [יד] איש כו' וכן אם באו יתום כו'. כתובות ס"ז: [טו] וכן אם באו לשאול כסות. הוריות י"ג א' ועבח"נ: [טז] והישראל לחלל כו'. כמו שחשיב אותן רפ"ר דקרושין רבת ישראל כשרה לכהונה משא"כ בבת חלל ושתוקי ספק ממזר ואסופי הוא ספק גר ג"כ: [יז] ואפי' חכם כו'. ירושלמי הנ"ל: [יח] וכל הגדול כו'. ירושלמי שם תני חסדרן קודם לפלפלן כו' ע"ש: [יט] ואם היה כו'. כמ"ש בב"מ ל"ג א' ולענין אבירה במקום אביו כו' הלא"ה אביו קודם אע"פ שאינו חכם כלל וכ"ש בת"ח קצת וכ"ש רבו שחמור מאביו כנ"ל: [כ] ואם מכירין כו'. בתוספתא סוף פאה ובירושלמי שם אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון מד' סאין בסלע לן נותנין לו פרנסת לינה שמן וקטנית שבת נותנין לו מזון שלש סעודות שמן וקטנית דג וירק בר"א בזמן שאין מכירין אותו אבל בזמן שמכירין אותו אף מכסין אותו: [כא] רבי שהיה כו'. מש"ש בהוריות שם אימתי בזמן שכולן שוים כו' ובירושלמי הנ"ל כסות אשת חבר כו' דוקא שחבר לפנינו: [כב] שני עניים כו'. בקדושין ל"ב א' שני שותפין כו' וכן בירושלמי רפאה ובכתוב' שם פ"ה שנים שקבלו כו': [כג] ואין לפרנס כו'. בתוספתא (פ"ו) דנרה כל הנוטל צדקה נוטל מעשר עני ויש שנוטל מעשר עני ואין נוטל צדקה ופי' בתנס"ר בשם אז"ק דחיינו כה"ג שגנאי הוא לו ולהם אבל מ"ע ששולחין מן הגורן לא מינכרא וכמ"ש בתוספתא פ' בתרא (דפאה) מ"ע נותנין לחבר בשובה: [כד] יכולין כו'. כמו שמצינו במקרא שהיו נותנין קרשי ב"ה להמלכים של א"ח וכ"ש בצדקה:

פתחי תשובה

ליד גבאי ע"ש. [*וכן העתק בס' בל"י וכתב על זה וב"ל דהיינו מה ששייך לשאר לדקות אבל מה שאמר לירושלים בודאי א"י לשנות ליתן לבנו כו'] ע"ש וכמח"כ העתיק שלא כדת דבתשובת אא"ז שניס מאירות שם מבואר דאפילו לא באו ליד גבאי אסור מהקרן ואם באו ליד גבאי אפילו מלוותיס אסור ע"ש [*שכתב וז"ל ומעשה כיוצא בזה הביא הב"י בשם המרדכי על ראובן שנתן ממונו לצדקה ואמר זה הממון יתנן בריוח כו' והשיב דאחר שבא ליד גבאי אין לבניו וליורשיו שום כח יותר משאר עניים וגדולה מזו כתב אפילו בחייו אם הודיע כבר להקהל שהוא נודר כך וכך לתת ביד גבאי ושוב העני אפי' הוא גופיה לא מצי לעכובי לעצמו דאגן יד עניים אנן. וא"כ בנ"ד נמי אם לא בא ליד גבאי וגם לא אמר בפני הקהל. יכולים ליתן כל הרווחים ליד יורשיו עניים אבל ליקח מקרן לא תגע בו יד דכאן אומדן דעתו בהיפך שכוונתו היה שיהיה צדקתו עומדת לעד ואם יכלה קרנו יבוטל כוונתו אבל ליתן לבניו מהריוח בזה שפיר אמרינן אומדן דעתו דאם יהיו בניו עניים שיתנו להם ואולי ילכו בדרך טובים עכ"ל] ועיין בשו"ת ראם יוסף תשובה ד' דף י"ב. ועיין בתשובת אדני פז סי' ל"ח שכתב באחד שצוה לפני מותו לחלק מעזבונו לקרובין ואח"ז בא אחד מבניו לידי עניות ותבע שיתנו לו הכל כי הוא קרוב לכולם אין בדבריו כלום ע"ש ועיין בתשובת הר הכרמל חי"ד סימן י"ט: (ו) להשיא היתומה. עיין בתשובת שבות יעקב ח"א סימן ע"ז לענין ת"ח שנדב לו אחד מהקצינים סך מה להשיא בהם בנו הבחור אם מותר לשנות להשיא בו בתו הבוגרת והעלה דא"י לשנות כיון שזיכה לבנו ע"י האב וזכין לאדם שלא בפניו כבר זכה בו הבן אם לא שהת"ח הוא עני מאד שא"א לו להשיא בתו אלא בממון זה אז גם על הבן מוטל הדבר אפשר דגם הבן ימחול ויאמר כאילו התקבלתי ואז ודאי מותר לשנות ע"ש: (ז) לכסות. עבה"ט בשם ש"ך דבזה"ז כו' ועיין בתשובת יד אליהו סי' מ"ג שחולק עליו:

באר היטב

לצדקה: (ז) מקדימין. מפני שאין דרך האשה לחזר על הפתחים ואפילו היא מחזרת עתה על הפתחים מ"מ כיון שאין דרכה בכך יש להקדימה שלא תחזר על הפתחים א"נ שמא תתביים לחזר גם אצל אחרים וכ"מ בפרישה עכ"ל הש"ך: (ח) וכ"ג. וכת' באר שבע כתב דלאו דוקא כ"ג ע"ה אלא שאינו שוה בחכמה לישראל ע"ל סימן רמ"ו: (ט) לכסות. כ' הש"ך נראה דהיינו דוקא מדינא אבל בזה"ז שאין ת"ח אפילו לענין ליטרא דדהבא כ"ש דאין לדחות פקוח נפש מפניו ואותו דלהחיות קודם: (י) שהוא. כ' הש"ך ולא ידעתי מנ"ל שאביו צ"ל ת"ח דאדרבה משמע מהש"ס דדוקא רבו קודם מאביו כשאינו ת"ח אבל לאחר שאינו רבו אע"פ שהוא גדול מאביו אפ"ה אביו קודם ונראה דמ"ש כאן אביו שהוא ת"ח היינו לומר דבכה"ג קודם אפי' לרבו שגדול בחכמה מאביו דלענין פדיון נפשות לא בעינן שיהא שקול כרבו כדלעיל סימן רמ"ב: (יא) ויכום. כתב הט"ז דמהרש"ל הקשה ע"ז הא מסקינן בפ"ק דמגילה גדולה ת"ת יותר מהצלת נפשות ואין זה קושיא דודאי אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא דהתם אמר דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות וע"י כן צריך לבטל ת"ת ולעסוק בהצלת נפשות ולא כדרישה שכתב דאם הוא בענין שאינו יכול לקיים שניהם אז ת"ת קודם וכו' וזה ודאי אינו עכ"ל:

בגאוהו

רנב דין פדיון שבויים וכיצד פודין אותם.

ובו י"ב סעיפים:

א (א) א פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן [א] (ב) ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים הילכך לכל דבר מצוה שנבו מעות בשבילו יכולים לשנותן לפדיון שבויים (א) ג ואפי' אם גבו לצורך בנין ב"ה ג ואפי' אם קנו העצים והאבנים והקצום לצורך הבנין [ב] שאסור למכרם בשביל מצוה אחרת מותר למכרם לצורך פדיון שבויים (ב) [ג] (ג) אבל אם (ה) בנאוהו כבר לא ימכרו אותו (ג) ב [ד] (ג) (*ומ"מ הנודר סלע לצדקה אין פדיון שבויים בכלל ואין לפדות בסלע זו

טורי זהב

רנב (א) ואפילו אם גבו לצורך בנין ב"ה. זה מותר לשנותו אפילו למצוה אחרת בלאו פדיון שבויים כמ"ש בית יוסף בשם הרמב"ם וכ"פ בשלחן ערוך דא"ח סי' קנ"ג ולא נקטיה כאן בפדיון שבויים אלא משום סיפא שקנו העצים והקצוס: (ב) אבל אם בנאוהו כו'. בגמרא אמר רב חסדא אסור לסתור בית הכנסת אא"כ בנו אחרת דלמא יבא לידי כך שלא יבנכו דיוליאו סמעות ואף ע"ג דכבר קנאו הלבנים וקצו אותן מ"מ דילמא איתרמי ...

שפתי כהן

רנב א ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים. וכתבו התוס' הא דאמרינן בפרק בני העיר אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה ולא קתני פדיון שבויים שמא מלתא דפשיטא היא ולא לריך למיתני ובית יוסף הביאם בסימן זה (וכ"כ הלגודה פ"ק דב"ב וכ"כ הרב לקמן סימן ע"ר) ול"ע דלא משמע הכי בא"ח סימן קנ"ג (והוא מגמרא פ' בני העיר) דמשמע התם דקדושת ס"ת חמורה מקדושת ב"ה וכיון דאין מוכרין ב"ה לצורך פדיון ...

באר הגולה

א לשון הרמב"ם בפ"ח מהמ"ע ממסקנת הגמרא ב"ב דף ח' ע"א וע"ב ומפרשים שם דשבי כולהו איתנהו ביה שהוא ביד העובדת כוכבים לעשות בו כל חפצו אם למות אם לרעב: ב ממימרא דרב אשי נרבינא שם דף ג' וכתב הרמב"ם דה"ה אם בא להם דבר מצוה אחרת מוציאים בו המעות: ג שם

נקודות הכסף

(סימן רנ"ב סעיף א' בהג"ה) הנודר סלע לצדקה. אין פדיון שבויים בכלל ואין לפדות בסלע זו רק מדעת בני העיר מהרי"ק שורש ז'. כ' בט"ז סי' רנ"ו ס"ק ד' ראייתו של מהרי"ק מהא דערכין דף ו' ת"ר סלע זו לצדקה עד שלא באה ליד גבאי מותר לשנותה כדי משלמה לאחר זמן משבאה ליד ...

ביאור הגר"א

רנב [א] ואין כו'. שם: [ב] שאסור למכרם כו'. משא"כ ברישא שמותר אפי' בשביל מצוה אחרת. רמב"ם וכג' בגמרא ברישא דלמא מתרמיא להו מילתא דמצוה

באר היטב

רנב (א) בנאוהו. כתב הט"ז דמשמע מדברי הרמב"ם דאם לא גמרו הבנין רק התחילו בו דמותר למכור אותו חלק שבנאו ונראה פשוט דכ"ש בית המדרש לענין זה גם דבר ברור שמוכרין ס"ת לפדיון שבויים אפילו לשאר שטים שלא כדברי בעל הדרישה עכ"ל: (ב) ומ"מ. והב"ח חולק על

פתחי תשובה

רנב (א) פדיון שבויים. ...

ע"ש ועיין בשו"ת חו"ב ... ע"ש ועיין בהרדב"ז ח"ג סי' תרכ"ט שהאריך לעיל סי' קנ"ז ס"ק ט"ז ועיין בחות יאיר בהשמטות ... פ"ד במי שנדר לפני מותו מעות לפדיון שבוים ויש רעש דבר בעולם ר"ל ונמצאו הרבה מישר... בש"ס דשבי גרע מדבר זה דוקא בזמנים שקודמים אבל עכשיו בשו"ה כשיש דבר בעולם הם נ"ל ...

ב [ה] י המעלים עיניו מפדיון שבויים עובר על לא תאמץ את לבבך ועל לא תקפוץ את ידך ועל לא תעמוד על דם רעך ועל לא ירדנו בפרך לעיניך ובטל מצות פתוח תפתח את ידך לו ומצות וחי אחיך עמך ואהבת לרעך כמוך והצל לקוחים למות והרבה דברים כאלו:

ג ח כל רגע שמאחר לפדות השבויים היכא דאפשר להקדים הוי כאילו שופך דמים:

ד ד י אין פודין השבויים (ד) יותר (ה) מכדי (נ) דמיהם מפני תיקון העולם

ה [ו] שלא יהיו האויבים מוסרים עצמם עליהם לשבותם [ז] י אבל אדם יכול לפדות את עצמו בכל מה שירצה [ח] י וכן לת"ח או אפי' אינו ת"ח אלא שהוא תלמיד חריף ואפשר שיהיה אדם גדול פודים אותו בדמים מרובים (ואם אשתו כאחר דמי או לא עיין בטור אבן העזר סי' ע"ח):

ה (ו) ט אין מבריחין השבויים [ט] מפני תיקון העולם שלא יהיו האויבים מכבידים עול עליהם ומרבים בשמירתם:

ו י מי שמכר עצמו לעובד כוכבים או שלוה מהם ושבו אותו בהלואתו פעם ראשונה ושניה פודים אותו ושלישית אין פודים אותו ו אבל פודים את (ז) הבנים לאחר מיתת אביהם יא ואם בקשו להרגו פודין אותו מיד אפילו אחר כמה פעמים [י] (ושבוי שהמיר אפי' למצוה אחת כגון (ה) אוכל נבילות (ה) להכעיס אסור לפדותו יב (טור) וע"ל רים סי' רנ"א):

ז [יא] יג עבד שנשבה הואיל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות פודים אותו כישראל שנשבה:

ח יד פודים האשה קודם האיש [יב] ואם רגילין במשכב זכור פודים האיש קודם (הגהת מרדכי) (ך) ז [יג] (ואם שניהם רוצים לטבוע בנהר (ז) הצלת האיש קודם) (ס) (כ"ה סי' רנ"א וכן משמע סוף הוריות):

ט טו הוא ואביו ורבו בשבי הוא קודם לרבו ח ורבו קודם (ו) לאביו ט אמו י קודמת (ז) לכולם (וע"ל סי' רמ"ב סעיף ל"ד):

י [יד] טז אם איש ואשתו שבויים אשתו קודמת לו ובית דין יורדין לנכסיו

יא ופודים אותה [טו] ואפי' עומד וצווח אל תפרוה מנכסי אין שומעין לו:

יא [טז] יז מי שנשבה ויש לו נכסים ואינו רוצה לפדות עצמו פודים אותו בעל כרחו:

שפתי כהן

לורך לומר כן דאפי' מיירי ביחיד שהתנדב ובאתם לידי גבאי יכולין לשנותה מדעת טובי עיר או חבר העיר. ומה שכתב ואין דבריו כלפע"ד אלא דוקא בסתירת בית הכנסת כו' לאו מילתא היא דדברי מהרי"ק ברורים בטעמן והכי קאמר אי איתא דסתם לדקה הוא פ"ש א"כ הכהו זוזי נמי של פ"ש הן כמו שהן של שאר עניים והיאך יכול לשנותן לדבר הרשות דלמא קיימי הנך שבויים דמעות דידהו נינהו דהא ש"ס פריך מר' ינאי ולא מלי לשנויי אלא משום דניחא להו לעניים וזה לא שייך בפ"ש וכ"ת פ"ש מלתא דלא שכיחא היא והא אפי' בבית הכנסת חשו דלמא מתרמי כל שכן הכא שאין להוליא מעותיהן לדבר הרשות א"כ כי היכי דבבה"כ אסור לסתור משום דלמא מתרמי פדיון שבויים ונמלא שלא יוכלו להתפלל בבית הכנסת כ"ש הכא היאך יהא מוטל במעותיהן של הני שבויין דלא ניחא להו בהכי שיוליא מעותיהן דלמא מתרמי פ"ש אלא ודאי סתם לדקה לאו פ"ש הוא בכלל וא"כ אינו מוליא אלא מעות של לדקה של שאר עניים וניחא להו בהכי משום הרווחה ומה שכתב ותדע דאי הוי חיישינן להכי היה לחוי שיהא מעות מוכן כו' אינו כלום דאטו משום כך יהא מן החיוב להיות מוכנים אלא דאנן קאמרינן דהיאך יוליא מעות של השבויין דלמא אתי פ"ש דהא פריך ש"ס מר' ינאי אמעות עניים והכי נמי איכא לאקשויי אי הוי להאי מעות שייכות לשבויים בגוה אלא ודאי אין שייכות לשבויים בגוה אלא מדעת טובי העיר או חבר העיר וסתמא לעניים הוא והכי אמרינן בבית הכנסת דאסור לסתור עתה בית הכנסת דלמא אתי פ"ש וה"נ איך יוליא עתה מעותיהן דלמא אתי פ"ש דלא ניחא להו בהא ואתי לידי מעילה ומה שכתב גם דברי רבינו כפשטן משמע דמוליאין כל דבר כו' ודאי דלפי פשטן משמע כן ומיהו היינו מדעת טובי העיר או חבר עיר וכדפי' והא שלא ביאר כן היינו משום דלא מיירי בסימן זה מדיניס אלו רק לקמן סימן רנ"ו מיירי מזה הלכך עיקר כדברי מהרי"ק והרב: **ג** רק מדעת בני העיר כו'. ואין להקשות דהא מדעת אנשי העיר אפי' לדבר הרשות יכולין לשנות כדלקמן סימן רנ"ו ס"ד י"ל דהיינו דוקא בדבר שהוא קבוע שאם יחסור יחזור כמ"ש שם בס"ק ז' בשם הרא"ש והטור אבל כשלא יפרעו אסור לשנות אם לא לעלוי כדלקמן סי' רנ"ט ס"ב ס"ק ה': **ד** אין פודין את השבויים כו'. משמע אפי' קרובו אין לפדות ביותר מכדי דמיו מפני תיקון עולם וכן משמע מדמסיים אבל יכול לפדות את עצמו כו' משמע דוקא עלמו אבל הב"ח פסק דרשאי לפדותו יותר מכדי דמיהן בין לבנו וקרוביו וכל אדם ואין מוחין כיון דליכא דוחקא דלבורא דאין מוחים כשבא לפדות את אשתו אלא דאין מחייבין לפדות את אשתו ביותר מכדי דמיה וכן עמא דבר ע"כ: **ה** שלא יהיו האויבים כשעתידין לשבות עוד אחרים: **ו** אבל פודין את הבנים. שלא יטמעו בין העובדי כוכבים ובחיי אבוהון ליכא למיחש להכי דמינטר להון אבוהון. רש"י פ' השולח ריש דף מ"ז ומשמע שאביהן הוא עמהן בשביה אבל כל שא"א שישמור אותן פודים אותן מיד: **ז** ואם שניהם רוצים לטבוע בנהר כו'. ע"ל סי' רנ"א ס"ק י"א: **ח** ורבו קודם לאביו כו'. ואם אביו חכם אפילו אינו שקול כרבו אביו קודם כדלעיל סי' רמ"ב סעיף ל"ד: **ט** אמו קודמת. משום דאית לה זילותא טפי: **י** קודמת לכולן. פי' אפילו לדידיה אע"ג דחייו קודמים לחיי אביו ורבו כדאיתא בס"פ אלו מציאות אפס כי לא יהיה בך אביון שלך קודם לשל כל אדם וה"ל מכ"ש לחיי אשו דגרע טפי כדאמרינן בפ"ק דקדושין גבי מורא וכבוד אפ"ה להוליא מבית השבי אמו קודמת לכולן משום דלמא עבדי בה איסורא כ"כ בספר באר שבע דף כ"ב ע"ג ומשמע דאין בשביה זו משום סכנת נפשות אבל אם יש סכנת נפשות חייו קודמין לשל אמו: **יא** ופודים אותה ואפי' כו'. היינו

טורי זהב

שכתבתי על זה סימן רנ"ו סעיף ד': (ד) כדלקמן סי' רנ"ו סעיף ד'. כן נ"ל: (ה) אוכל נבילות. נתבאר בסי' רנ"א דאפי' בשביל פעם אחת שעשה כן להכעיס הוא מומר שלא להחיותו ולפדותו ע"ש בדברינו. הגודר שום דבר למלוה רבה יתנהו לפדיון שבויים כדאיתא פ"ק דבבא בתרא אמר רב יוסף מאי מלוה רבה פדיון שבויים: (ו) ואם שניהם רוצים לטבוע כו'. פי' שאיש ואשה הם בסכנת טביעה בנהר וגלמד ממתני' סוף הוריות האיש קודם לאשה להחיותו ממילא לכל סכנה של מיתה וג"ל הטעם שאיש חייב טפי במלות:

מהתמהתוי

ג רק מדעת בני העיר (מהרי"ק שורש ז') (ד) כדלקמן סי' רנ"ו סעיף ד'):

חידושי רע"ק

(סימן רנ"ב סעיף ט') **ודבו** קודם לאביו. עיין מה שכתבתי בסימן רמ"ב (סעיף ל"ר):

ביאור הגר"א

הגודר כו'. עש"ך בשם מהרי"ק ואין דבריו מוכרחים: [ה] המעלים כו'. כמש"ש כל המאוחר כו' שבי כולהו כו' ובנדרים ס"ה ב' אילו כו': בעיא דלא איפשיטא שם אבל מדפליגי בכתובות נ"ב א' באשתו משמע משום דלא ליגרבו: [ז] אבל אדם כו'. מדפליגי באשתו ועתוס' דגטין שם: [ח] וכן כו' [illegible]: [ט] מפני כו'. כת"ק: [י] ושבוי כו'. שם: [יא] עבד כו'. גטין ל"ז ב' לרשב"ג יח"ה לרבא אף לת"ק: [יב] ואם רגילים כו'. שם: [יג] ואם [illegible] וכפי' ב"י ע"ל סי' רנ"א בבה"ג ס"ק י"א: [יד] אם איש כו'. כנ"ל ס"ח וס"ט ראשה קודמת וביון דחייב בפרקונה איהי קודמת. שם: [טו] ואפי' כו'. כמש"ש בכתובות מ"ח א' מ"ש כי כו': [טז] מי שנשבה כו'. כמש"ש אלא חאומר כו' ועבהג"א שם ר"ה מכאן כו' ובפ"י דכתובות (ס"ז כ') יש לו ואינו כו'.

פתחי תשובה

ס"ק כ' ועיין בתשובת בגדי כהונה חלק א"ח סימן ח' מ"ש בזה: (ד) יותר. עי' בתשל אברהם בשם שו"ת נחלה ליהושע דבמקום דאיכא למיחש לקטלא פודין ועיין בתשובת יד אליהו סימן מ"ג שלא כתב כן אלא דאפילו בעומד להריגה אין פודין יותר מכדי דמיו דתירולא קמא שבתוספת פרק הניזקין לא קאי אליבא דאמת ע"ש וכ"כ בתשובת מהר"ם לובלין סימן ט"ו כא' שהיה נתפס בתפיסה בטענה שזינה עם זונה אם לריכין להפריז עליו מעות הרבה להציל נפשו והשיב שע"פ הדין אין לריכין שאין פודין את השבוים יותר מכ"ד אך מפני חילול השם יפזרו עליו ממון הרבה ע"ש. ועיין בספר בה"י סק"ב כ' בשם הגאון מהרש"ק שנעלם ממנו דברי תוספת בגיטין הנ"ל דאם ביקשו להרגו פודין ע"ש (ומ"ש הב"י שם דאיש לזה דהרי המעלים עיניו מפדיון שבוים עובר על לא תעמוד על דם רעך והרי כ' בא"ח סוס"י תרנ"ו דבמלות לא תעשה חייב ליתן כל ממונו ע"ש נאו דאיש היה לפמ"ש לעיל סי' קנ"ז ס"ק ד' בשם הסמ"ג ותשו' חות יאיר דדוקא בלא תעשה שיש בו מעשה ע"ש) אך בתשובת כנסת יחזקאל סימן ל"ת השיג עליהם משום דהאי תירולא דסכנת נפשות לא שייך אלא אם טעמא משום דוחקא דלבורא אבל לטעמא דלא לגרבי ססברא להיפך דאם בס"ג פודין ירצו להרוג [illegible]

באר היטב

על הג"ה זו אבל הש"ך כתב שעיקר כדברי הרב עיין שם באריכות: (נ) דמיהם. כתב הש"ך משמע אפילו קרובו אין לפדות יותר מכדי דמיו אבל הב"ח פסק דרשאי לפדותו יותר מכדי דמיו בין בנו וקרוביו וכל אדם ואין מוחין כיון דליכא דוחקא דלבורא וכ"ש דאין מחייבים לפדות את אשתו ביותר מכדי דמיה וכן עמא דבר עכ"ל: (ז) הבנים. שלא יטמעו בין העובדי כוכבים ובחיי אביהן ליכא למיחש אבוהון לש"י פ' השולח ומשמע כל שאי אפשר שישמור אותן פודים אותן מיד. ש"ך: (ה) להכעים. נתבאר בסי' רנ"א דאפי' בשביל פעם אחת שעשה כן להכעים הוי מומר שלא להחיותו ולפדותו. ט"ז: (ו) לאביו. ואם אביו חכם אפילו אינו שקול כרבו אביו קודם כדלעיל סימן רמ"ב ס"ד: (ז) לכולם. פי' אפי' לדידיה משום דלמא עבדי בה איסורא כ"כ בס' באר שבע

באר הגולה

בגמ': ד ל' הרמב"ם שם: ה מהרי"ק בשורש ז': ו משנה גיטין דף מ"ה ע"א: ז תוס' והרא"ש מבריתא דכתובות דף נ"ב ע"א: ח שם מההוא עובדא דתנוק דפרקיה רבי יהושע בן חנניה גיטין דף נ"ח ע"א משום שאמר שיהא אדם גדול ומכל שכן מי שהוא כבר אדם גדול: ט משנה גיטין דף מ"ה וכת"ק [illegible] י משנה שם דף מ"ו ע"ב וכדמפ' שם בגמרא: יא שם: יב [illegible] יג שם [illegible] יד משנה בסוף הוריות: טו [illegible] טז [illegible] יז [illegible]

ברכי יוסף

(סימן רנ"ב שו"ע סעיף ט') אבין קודמת לכולם [illegible]

שיורי ברכה

(סימן רנ"ב שו"ע סעיף ד') אין פודין את השבוים יותר על כדי דמיהן [illegible]

מראה כהן

(סימן רנ"ב ש"ך ס"ק ה') שלא יהיו האויבים בשעתידין לשבות עוד אחרים [illegible]

רנג (א) מהתמחוי. קערה גדולה היא ונותנין בה גבאים מאכל מבעלי בתים ומחלקים לעניים ב' סעודות ליום מיום ליום ועיין ר"ס רנ"ו: (ב) י"ד סעודות לא יטול מהקופה. בפ' כל כתבי פרכינן מני אי רבנן המסרי הוויין פירוש דבשבת צריך שלש סעודות ואי רבי חדקא דס"ל ד' סעודות בשבת שיתסרי הוויין ומשני הא מני רבי עקיבא היא דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ופירש רש"י דלענין שבת במאן דאפשר ליה יעשה סעודות שבת או כרבנן או כרבי חידקא ומיהו הוי דצריך לבריות יעשה שבתו חול ולא יטיל על אחרים כבוד שבתותיו עכ"ל ובפרישה הביא זה בשם פי' הר"ם דאמרינן עשה שבתך חול כו' וכתב על זה דזהו דוקא לר' חידקא אבל לרבנן לק"מ. *) ולא עיין בסוגיא שהבאתי דאף לרבנן אמרינן כן וא"ל ממ"ש ס"ס ר"ן דאמרינן שבת נותנים לו מזון שלש סעודות הילכו התוס' על זה דבשביל סעודות שבת אין לו להתחיל ליטול אבל אם כבר נטל נוטל גם כדי לסעודות שבת: (ג) או שממושכן לכתובת אשתו. פי' שעשה על זה אפותיקי לכתובת אשתו: (ד) אבל מגרדה או עלי. פירוש כלי שכותשין בו חטין ומ"מ אין נקרא כלי אכילה שאין מקרבין העלי לפניו בשעת אכילה. ובטור כתב במנורה ושלחן של כסף חייב למכור. והקשה ב"י דבגמ' איתא דרב זביד משני הכי ואיתותב משום דיכול לומר לא מיקבל עלי כשאינו של כסף ותירצו רבותי דבגמרא לא מיירי משלחן ממש אלא ממפה הפרוסה על השלחן ואין נראה בעיני אלא נראה לי דיש חילוק בין שלחן שלהם לשלחן שלנו דבזמן התלמוד היה

דוקא בכדי דמיה וכדלעיל ס"ק ד' וכן בסעיף י"א וי"ב מיירי בכדי דמיו אע"פ שהוא ג"כ בשביה יכול לפדות אשתו ביותר מכדי דמיה ולא עצמו: יב וה"ה קרוב כו'. ע"ל סי' רנ"ז ס"ח: יג וצריך לשלם לו מיד. ונפרעים בזה אפי' מנכסי יתומים קטנים דאע"ג דקי"ל אין נזקקין לנכסי יתומים וכמו שנתבאר בח"מ סי' ק"י התם טעמא הוא משום דאין מקבלין עדות אלא בפני בע"ד ויתומים קטנים כשלא בפניהם דמי והכא א"צ לקבלת עדות כיון דמדאורייתא מחוייב להציל ועוד כו' ה"נ אם צריך להמתין מעותיו עד שתגדיל היתומה אין לך אדם שמציל שום יתום בממונו כ"כ מהרי"ו ס"ס קמ"ח:

רנג א לא יטול כו'. כך היה דרכם לחלק תמחוי בכל יום וקופה מע"ש לע"ש ולפיכך מי שיש לו מזון יום א' לא יטול מהתמחוי ומי שיש לו מזון י"ד סעודות לא יטול מהקופה וכ' הסמ"ק ס"ס רס"ז דדין קופה ותמחוי אינו נוהג בימינו עכ"ל. ונראה דר"ל כל דיני קופה ע"פ מה שיתבאר לקמן סי' רנ"ו אבל ודאי דכל קהל מישראל יש להם קופה של צדקה וכמ"ש הרמב"ם והמחבר לקמן ר"ס רנ"ו: ב והוא עליו בחוב. ר"ל שחייב לאחרים: ג לכתובת אשתו. פי' רבינו שמשון אפי' נשואה וכ' הב"ח דהיינו לו' שהבעל ייחד לאשתו נשואה קודם חופה כלים ותכשיטין ושמום כך וכך וכתב שויים בכתובתה: ד אבל מגרדה כו'. ובטור כתב דה"ה מנורה ושולחן של כסף צריך למכור ועיין בדרישה וב"ח כתבו טעם לדבריו וכ' הב"ח שכן עיקר דשלחן ומנורה וכיוצא בהן שאין גופו ממש נהנה מהן מחייבין אותו למכור וע"ש ועוד כתבו הרא"ש וטור ושאר פוסקים בשם ר"ת דאם לאחר שכבר נטל נזדמנו לו כלים הללו (פי' כגון שנפלו לו בירושה או במציאה) אין מחייבין אותו למכור ועוד כתב רש"י ומביאו הרא"ש (ורבינו ירוחם נ"ט) דאם לאחר שנטל נודע שעשיר היה והיה לו ר' זוז ב"ד באים וגובין ממנו מה שנטל ואם אין לו כדי לשלם

יב [יז] יח האב חייב לפדות את הבן אי אית ליה לאב ולית ליה לבן:

הגה יב (ח) וה"ה קרוב אחר קרוב קרוב קודם דלא כל הימנו שיעשירו עצמם ויטילו קרוביהם על הצבור (מרדכי פ' השוכר) [יח] הפודה חבירו מן השביה חייב לשלם לו אם אית ליה לשלם ולא אמרינן דהוא מבריח ארי מנכסי חבירו (מרדכי פ' הכונס ופ' דייני גזירות וח' מהרי"ו סי' קמ"ח קמ"ט וב"י בשם מ"כ) יג [יט] וצריך (ט) לשלם לו (ח) (י) מיד ולא יוכל למימר אני לייט לך דין ואם אית ליה אח"כ טענה עליו יתבענו לדין דבלא זה אין אדם פודה את חבירו (מהרי"ו סי' קמ"ט וכ"כ הב"י):

רנג מי הוא הראוי ליטול צדקה. ובו י"ב סעיפים:

א א מי שיש לו מזון שתי סעודות א לא יטול (א) (א) מהתמחוי מזון (ב) י"ד סעודות לא יטול מהקופה ואם יש לו ר' זוז ואינו נושא ונותן בהם או שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם ב לא יטול צדקה ואם יש לו ר' זוז חסר דינר ואינו נושא ונותן בהם, ג אפי' נותנים לו אלף זוז בבת אחת הרי זה יטול:

הגה [א] ומי שהולך מביתו ונוסע מעיר לעיר לקבץ כל הדרך שהיה בדעתו ליסע כשהלך מביתו (א) נקרא פעם א' ואפי' נתנו לו ר' זוז בעיר א' יכול לקבל יותר ומכאן ואילך אסור (מרדכי ס"ק דב"ב בשם א"ז) (ב) ד ואם יש לו הרבה ב והוא עליו (ב) בחוב (ג) או שממושכן ג לכתובת אשתו הרי זה יטול ואם יש לו בית וכלי בית הרבה ואין לו ר' זוז הרי זה יטול ואין צריך למכור כלי ביתו ואפי' הם של כסף וזהב במה דברים אמורים בכלי אכילה ושתיה ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן (ד) ד [ב] ה אבל מגרדה או עלי שהם של (ג) כסף מוכרם ולא יטול מהצדקה ו והא דאין מחייבים אותו למכור כלי תשמישו של כסף וזהב דוקא כל זמן שאינו צריך ליטול מהקופה אלא נוטל בסתר מיחידים אבל אם בא ליטול מהקופה של צדקה לא יתנו לו עד שימכור כליו:

הגה [ג] *) וכן במקום דאיכא תקנה שלא ליתן צדקה למי שיש לו דבר קבוע אין חושבין לו בית דירה וכלי תשמישיו (מרדכי ריש פ"ק דב"ק) [ד] וכל מי שהוא עשיר אסור ליתן לבניו אע"פ שהם גדולים אם הם סמוכים על שולחן אביהם (מרדכי פ"ק דב"מ בב"י סי' רנ"ב) וכל זה דרך צדקה אבל דרך דורון וכבוד יכול לקבל אדם [ה] כדאמרי' הרוצה ליהנות יהנה כאלישע (°) (מרדכי מהגהות דב"ק):

ביאור הגר"א

ועסי"ב וכ"ש עצמו: [יז] האב כו' וה"ה קרוב כו'. ממ"ש בקדושין י"ח א' א"ה נכפינהו כו' ופרש"י שם ד"ה בע"ב דאב כו' וכ"ש בכה"ג: [יח] הפודה כו'. עתוס' דב"ק נ"ח א' ד"ה א"נ כו': [יט] וצריך כו'. עח"מ סי' י"ד ס"ד בהג"ה:

רנג [א] ומי שהולך כו'. ע"ש וצ"ע: [ב] אבל מגרדה. כפי' הרי"ף שם: (ליקוט) מגרדת. עתוס' דב"מ קי"ג א' סד"ה ואת כו' (ע"ב): [ג] וכן כו'. גלמד מתנ"ל: [ד] וכל מי כו'. דקי"ל כר' יוחנן בב"מ י"ב ב' דכה"ג מציאתו לאביו והוי כנותן לאביו: [ה] כדאמרינן כו'. בפ"ק דברכות (יו"ד כ') והגה"א שם:

חידושי רע"ק

(סימן רנ"ג ש"ך ס"ק ד') דאם לאחר שכבר נטל. והרא"ה כתב בהיפוך דבכלים שהיה רגיל כבר לשמש לא ימכור אבל מה שנפלו לו בירושה אחר הגבי' ימכור:

באר היטב

שבע ומשמע דהיינו כשאין בשביה זו סכנת נפשות דאל"כ חייו קודמין לשל אמו ש"ך: (ח) מיד. ונפרעים בזה אפי' מנכסי יתומים קטנים ואע"ג דקי"ל אין נזקקין לנכסי יתומים כמ"ש בח"מ סי' ק"י התם טעמא הוא משום דאין מקבלין עדות אלא בפני בע"ד ויתומים קטנים כשלא בפניהם דמי והכא א"צ לקבלת עדות כיון דמדאורייתא מחויב להציל ועוד אם יהיה צריך להמתין עד שיגדיל היתום אין לך אדם שמציל שום יתום בממונו כ"כ מהרי"ו ס"ס קמ"ח (עוד כתב דאין האשה חייבת בפדיון בעלה מנכסי נדונייתה). מי שחייב ממון לעובד כוכבים או כסף גולגולת הוא בכלל פדיון שבויים וחייבין הצבור לפרוע בשבילו אלא שצריך לדעת בודאי שאין ידו משגת אבל אם הוא רמאי או שרגיל ללות מעובדי כוכבים כדי שיפדו אותו אין פודין אותו הרדב"ז ח"ב סי' קמ"ג (כ' מהר"ם מלובלין סימן מ"ו באחד שנתפס בתפיסה במענה שזינה עם זונה אע"פ שמן הדין אין פודין אותו הקהל אבל מחמת שלא יהא חילול השם בדבר יש לפדותו ודוקא שלא בקשו להרגו אבל אם בקשו להרגו מחויבים מן הדין לפדותו וכ"כ בי"ה ע"ש):

רנג (א) מהתמחוי. היא קערה גדולה ונותנין בה גבאים מאכל מבעלי בתים ומחלקים לעניים ב' סעודות כל יום ויום וקופה מתחלקת מע"ש לע"ש וכתב הט"ז דבש"ס פרכינן הא בשבת צריך ג' סעודות לרבנן והוי ט"ו סעודות ולר' חידקא הוי ט"ז ומשני הא מני ר"ע היא דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ופרש"י דלענין שבת במאן דאפשר ליה יעשה סעודת שבת או כרבנן או כר' חידקא ומיהו היכא דצריך לבריות יעשה שבתו חול ולא יטיל על אחרים כבוד שבתותיו ובפרישה הביא זה וכ' דזהו דוקא לר' חידקא אבל לרבנן לא קשיא מידי ולא עיין בסוגיא שהבאתי דאף לרבנן אמרי' כן עכ"ל (ובנה"כ כ' דדברי הפרישה נכונים הם דלרבנן בלא"ה לק"מ דמאי דבעי למיכל באפוקי שבתא אוכל בשבת וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה סוף פאה להדיא) וכתב הסמ"ק דדיני קופה ותמחוי אינו נוהג בימינו ופי' הש"ך דר"ל כל דיני קופה ע"פ מה שיתבאר בסי' רנ"ו אבל ודאי דכל קהל מישראל יש להם קופה של צדקה וכתב עוד הט"ז וא"ל ממ"ש ס"ס ר"ן שבת נותנין לו מזון ג"ס כבר תירצו התוספות דבשביל סעודות שבת אין לו להתחיל ליטול אבל אם כבר נטל נוטל גם כדי לסעודות שבת עכ"ל: (ב) בחוב. פי' שחייב לאחרים ופי' לכתובת אשתו שעשה זה אפותיקי לכתובתה: (ג) כסף. בטור כ' דה"ה מנורה ושלחן של כסף צריך למכור והקשה הב"י דהא אותו מ"ד שס"ל כך איתותב בש"ס ותירץ הט"ז דיש חילוק בין הזמנים דעכשיו שלחן אחד לכל המסובין ודאי חייב למכור אם הוא של כסף אבל בזמן הש"ס שכל אחד היה לפניו שלחן קטן ה"ל כמו כלי אכילה וכ' הרא"ש ושאר פוסקים דאם לאחר שנטל נזדמנו לו כלים הללו כגון שנפלו לו

פתחי תשובה

בשאלות יעבץ ח"א סימן ס"ח שנשאל אם עובד כוכבים אלם נושא בא לקחת שני ילדים מישראל ולהעבירם על דתם ויש ספוק בידינו לפדות אחד מהם בכסף ממון אשר יושת עליו ואי זכר וא' נקבה מי קודם דלכאורה יש לחוש לנקבה שלא תטמע בין השבוים כיון שזרעה כשר ויש לו דין ישראל לכל דבר והשיב דודאי הזכר קודם דאם להחיות הגוף קודם הזכר לנקבה להציל נפשו עאכ"ו ולא היה לן למיחש לזרעה מכמה טעמים ואע"ג דלכאורה מצינו דשביה אשה קודמת היינו כגדול וידוע שלא יעבירוהו על דת ובשאין לחוש שיטמע הזכר בין העובדי כוכבים ע"ש: (ח) וה"ה קרוב. עיין בתשובת פרח מטה אהרן ח"ב סימן נ"ח שכתב דצריכים ליתן לפי הממון ואם קרוב אחד נתן יותר אין יכול לתבוע מקרוב האחר וכ"ש אם נתן יותר על כדי דמיהן אפילו שהתחיל הקרוב האחר ליתן יותר מכדי דמיהן ע"ש: (ט) לשלם לו. ע' בתשובת בית יעקב סימן קמ"ח באם מיתה שלא לפדותו כי רצה לקדש שם שמים ולא השגיחו בו אם חייב לשלם עיין שם ועיין בתשובה יד אליהו סוף סימן ע"ד מה שכתב בזה: (י) מיד. עיין באר היטב בשם מהר"ם לובלין ובמחילת כבודו העתיק שלא כדת דאדרבא כתב מהר"ם שם דבכדי דמיו מחוייבים מן הדין לפדותו אף אם אין מבקשים להרגו ואין טענה לפטור מחיוב פדיונו מטעם שהוא פושע בעצמו שאין פושע בעצמו יותר ממוכר עצמו לעובד כוכבים ואפ"ה פעם ראשון ושני פודין כדלעיל ס"ו וגם אין לומר דהוא דמי למומר לאכול נבלות לתיאבון שאין חייבים לפדותו כדלעיל סימן רנ"א ס"ב זה אינו דאף אנ"ל שהעובדי כוכבים תופסים עליו אמת מ"מ משום הא לא נקרא מומר וכ"ש כשהוא בלגטא ונשלם כזמננו זה כמו"ש שרבים נכשלים בעבירה זו שאין להחזיקו כמומר לתיאבון וכ"ש שאין עדים בדבר והם מוחזקים לבעליו ולשקר לכן אין לפטור כלל מהחיוב לפדותו אך כתב דיותר מכ"ד אין חייבים לפדותו מצד הדין מטעם שאין פודין את השבוים יותר מכ"ד אף אם מבקשים להרגו אך לפי שיש לחוש פן יצא מכלל ח"ו יש לפדותו ע"ש ועל זה חולק הבה"י דאם ביקשו להרגו מחויבים מן הדין לפדותו אף ביותר מכ"ד ובתי' כ"י חולק עליו והסכים לר"מ לובלין וכמו שכתבתי לעיל ס"ק ד' באריכות ואכ"ל דברי הנב"ש הפוסקים:

רנג (א) נקרא פ"א. עיין בתשובת הרדב"ז ח"ג סי' תשי"ד שכתב עוד איכא טעמא אחרינא דלא אמרינן מי שיש לו ר' זוז לא יטול מן הצדקה אלא מקופה של צדקה או מיחידים בתורת צדקה שהרי בעל הבית הנותן לעני זה לא יתן לעני אחר ונמצא גוזל את העניים אבל בנ"ד שהכל יודעים שיש לו יותר ממאתים זוז והוא מחזר משום הכנסת אשתו ובניו נותנים לו בתורת מתנה ולא בתורת צדקה ולכן צריך להזהיר את גבאי צדקה שלא יתנו להם מקופה של צדקה שנמצאו גוזלים את העניים ואם אין לו מאתים זוז ורצו הגבאים ליתן לו אפילו מתנה מרובה מותר ומ"מ צריך לדקדק בדבר שלא ידחקו את שאר העניים אשר בעיר עכ"ד ע"ש: (ב) ואם יש לו הרבה. [עיין בתשובת חתם סופר סי' רל"ט בענין אם זה קאי גם אחלוקה דחמשים זוז ונו"נ בהם. וגם מהו הפירוש ממושכן לבע"ח וכתובת

יח שם בפרק ז' דב"ת ובס הר"ן ממשמעו' פ"ק דקידושין: א משנה בסוף פאה פי' תמחוי מתחלק בכל יום ולפיכך אם יש לו מזון שתי סעודות שהוא מזון יום אחד לא יטול וקופה מתחלקת מערב שבת לערב שבת ולפיכך מי שיש לו מזון י"ד סעודות שהוא מזון שבוע אחד לא יטול ודין קופה ותמחוי עי' לקמן סי' רנ"ו: ב לשון הטור ואף ע"ג דבמשנה לא אמרו אלא לא יטול לקט שכחה ופאה משמע ליה דכל שאינו נוטל את אלו אינו נוטל שום צדקה כ"כ המרדכי בפ"ק דב"ב בשם רבינו אפרים וכשם א"ז מהירושלמי: ג שם במשנה: ד שם במשנה: ה כאוקימתא דרבא ובריה דרבה כתובות דף ס"ח ע"א ופי' מגרידה היא שמגירה שמגרדין בו במרחץ והעלי הוא שכותשין בו הריפו' ואינו בכלל כלי אכילה מפני שהריפות חיין וגם אין מקרבין לפניו העלי לאכול בו: ו כאוקימתא דרב פפא שם וכפי' הרי"ף שם ופסק הרמב"ם בפ"ט מהלכות מ"ע כתרווייהו וכ"כ דעת הרי"ף והרא"ש שכתבו להנך תרי אוקימתא: (°ומיים שם אע"פ שהיה לו הרבה יותר מק"ק זוז ועי"ל סי' רמ"ו סעיף כ"א שכתב דוקא

נקודות הכסף

(סימן רנ"ג בט"ז ס"ק ב') ולא עיין בסוגיא כו'. נהפוך הוא שהוא לא עיין בסוגיא רק בדברי הב"ח שמעתיק כן הסוגיא בקצרה אבל המעיין בשבת דף קי"ח מבואר שם להדיא כדברי הפרישה דלרבנן בלאו הכי לא קשה מידי דמאי דבעי למיכל באפוקי שבת אוכל בשבת וכמ"ש הפרישה וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשנה דסוף פאה להדיא:

כנסת הגדולה

(סימן רנ"ג סעיף א' בהג"ה) שאלה בעירנו זאת עיר פו לנו טיריא יע"א יש לנו הקדשות מהם שהקדישו אותם בעלים מיוחדים שיהיו קרן קיימת לעולם ומהפירות יושלחו לא"ח שבה"י כישיבה המיוחדת להם ומהם שהקדישו אותם כוללות הקהל שיהיה הקרן קיים לעולם והפירות יושלחו לא"ח וגנוזים שבה"י ומהם שהקדישו דעירנו זאת לא"ח שבטבריה ולא"ח ומעות ההקדש שאלו נותנין אותן לפ"ו לשלח בריות לשנה ליחידי ספ"ק וכה מנהגינו בכל שנה ושנה בהגיע תור שרטון טריות מתקבלין סמכינן תורה ואנשי המעמד

ברכי יוסף

(סימן רנ"ג שו"ע סעיף א') ואם יש לו מאתים זוז וכו'. דורשי רשומות אמרו כי צדקה בגימטריא מאתים חסר א' כי עד כאן יכול ליטול אבל מאתים לא:

שיורי ברכה

(סימן רנ"ג שו"ע סעיף א') אפילו נותנין לו אלף זוז בבת אחת וכו'. ראובן צוה לתת לעני פלוני במתנת ש"מ מאתים דינרין וקודם שנתנו לו צוה שמעון לתת לעני זה עצמו מאתים דינרין והספק אם יתנו של ראובן צריך לידע אם יתנו של שמעון תחלה ויכנסה בבת א' או יתנו של ראובן ולא של שמעון ובספר מנחת כהן על הש"ס שיש מהם רבו מדברי התוס' בקדושין דף כ"ו ואני בעניי כתבתי בספת שני' פ"א דשאני דיש לדחות לאיוקו יעויין שם והגם דיש לנדד כמו שכתבתי שם מ"מ דעתי הקצרה נוטה דיתנו לו שניהם בבת אחת ויכול ליטלם ודוק היטב:

גליון מהרש"א

(סי' רנ"ג ש"ע סעיף א') מי שיש לו מזון. עניים שבנים בחצר אם יוכלו ליטול מן הצדקה לעשות כותל [שלא יזיקו זה לזה בהיזק ראיה] הרי הם עשירים. סמ"ע סי' קנ"ז סק"א בשם הטור:

יד אברהם

(סימן רנ"ב סעיף י"ב בהג"ה) הפודה חבירו מן השביה חייב לשלם לו כו'. ודוקא בכדי דמיו אם לא על עסק נפשות רש"ל ביש"ש:

לו

לשלם מוכר כלי תשמישו סיקרים ומשחתם בפחותים ומע"פ שממון שחתן לו תוכשים הוא משום קנס נוסיף ממנו עכ"ל וכתב הב"ח דנראה הכא להלכות בפירות"י אין מהנדזין לותו : ה מי שהיו לו קרקעות כו' . ממחבר משתיק ל' הרמב"ם ולשטתו מבואר דס"ל כגירסת הריי"ף ומיירי בעשיר שאף אם ימכרם לפי הזול יהא לו סיעור ר' זוז דאילו אין קונין אין לך לפי הזול ר' זוז לכ"ע נותנין לו לפי' אלא בימיהם אבל בזמן הזה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובני ביתו מהריוח ודברים של טעם הם :

ב [ו] ' ויש אומרים שלא נאמרו השיעורים הללו אלא בימיהם אבל בזמן הזה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובני ביתו מהריוח ודברים של טעם הם :

ג ה [ז] ח מי שהיו לו ו קרקעות ואם ימברם ביומות הגשמים ימברם (ז) בזול ואם יניחם עד ימות החמה מוכרן בשויין אין מחייבין אותו למכור ט אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהם ולא ירחוק עצמו וימכור שלא בזמן מבירה (ל' הרמב"ם פ"ט מהל' מ"ע דין י"ז) (י ויש חולמים שאין מחייבין אותו לך עד שיכול למכור קרקעותיו כתני דמיטן) (עור ומאיר הכיה פוסקים) יא היו שאר האדם לוקחים ז (ה) ביוקר והוא אינו מוצא מי שיקח ממנו אלא בזול מפני שהוא דחוק ומרור אין מחייבים אותו למכור ה אלא אוכל מעשר עני וחולך עד שימבור בשוה וידעו הכל שאינו דחוק למכור :

ד יב בעל הבית החולך ממקום למקום וכלו מעותיו בדרך ואין לו מה יאכל יטול (ו) צדקה וכשיחזיר לביתו ט אינו חייב [לשלם] [ח] (דהוה ליה כעני והעשיר דמיהו חייב לשלם) (טור) (י) :

ה [ט] יג מי שפירנס יתום והיה מבוין למצוה וכשהגדיל תבע ממנו מה שפרנסו פטור :

הגה אפי' היה לו ליתום בתוכה שעה אם לא שפירש שדרך הלוואה פרנסו ודוקא יתום [י] אבל אחר אפי' בשעה כמו אחי' שדרך הלוואה עשה מאחר שיש לו נכסים (מהר"ו) ועיין בתוכן המשפט סי' כ"ן סעיף כ"ה :

ו יד עני שגבו לו להשלים לו די מחסורו והותירו על מה שצריך המותר שלו ואם גבו לעניים סתם והותירו ישמרו לעניים אחרים [יא] וכן מותר שבוי לאותו שבוי ואם גבו לשבויים סתם והותירו ישמרו אותם לשבויים אחרים וכן ' מותר המת ליורשיו מותר מתים למתים [יב] טו ואם ראו הפרנסים שיש צורך שעה ורצו לשנות הרשות בידם :

ז מעות שגבו לפדיון שבוי ומת קודם שנפדה [יג] טז יש מי שאומר שהם של יורשיו [יד] יז ויש מי שאומר שלא זכו בהם יורשיו ולזה הרעת נוטה בזמן הזה דאמדינן דעתייהו שלא התנדבו על דעת כן והוא הדין לנמצע (פי' נפטן ונאבד כי גם הממע מ"י טעמא שמפת) השבוי בין העובד כוכבים קודם שנפדה :

הגה ועיין בתו"ת סוף סי' רפ"ג [טו] והוא הדין אם נדר ג' ליזומה מעות להפדותה (ג) ומתה גלח שזכו בהם יורשים (מלבדי פ' אף על פי בסם ס"ב סיים והרמ"ם כלל כ') [טז] ומיהו כל זמן שלא מיחה הם אם לא היזומה ולריך לתת לה מיד ואין ממחיצים עד שנותים ואם מתה המעות חוזרין ועיין בתוכן המשפט סי' כ"ן סעיף י"ו (ד) ויש חולקין :

ח יא עני שנתן פרוטה לצדקה מקבלין ממנו ואם לא נתן אין מחייבין אותו ליתן נתנו לו בגדים חדשים והחזיר הישנים מקבלים ממנו ואם לא החזיר אין מחייבים אותו :

ט יח עני שאינו רוצה ליקח צדקה מעדימים ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה :

י כ עשיר המרעיב עצמו ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו אין משגיחין בו :

יא [יז] כא תלמיד חכם חייבים לתת לו לפי כבודו ואם אינו רוצה לקבל כב מתעסקין למחור לו סחורה שקונים לו סחורה בזול וקונים ממנו סחורתו ביוקר ואם יודע להתעסק בפרקמטיא מלוין לו מעות למחור בהם :

סיס לפני כל לחד שלחן קטן בפני עלמו כמ"ם סחוס' פ' ע"פ דף ק' ד"ה שחין מביחין חת השלחן וסוס השלחן כמו כלי תכילה שמיוחד לו דגם נבי כלי תכילה נרחה דסייגו מס שמיוחד לו חבל מס שמשתמש עם בני ביתו הוא כלי גדול ודלי חין לחייב לו חל כסף בשביל בני ביתו דחפי' גבי סידור ב"מ חמריגן לו ולח לחשתו וכיון חלח לחשתו ודלי מס שמיוחד לו קחמר וה"ס גבי שלחן שמיוחד לו חבל בעבדים שלחן חחד לכל המסובין ודלי חייב למכור חס הוח חל כסף ומ"ס לח זכר גם הרמב"ם חת השלחן משייבין לו כ"ל כלי תכילה שמשייבין לו כרוך וכבון : חסור

ביאור הגר"א

[ו] י"א ט' . שהשיעור הזה על שנה אחת שלקח ש"ם מצוי בכל שנה : (ליקוט) י"א כ' . ל"ל הרשב"א פי' תתע"ב אומר אני הכל לפי פרנסתו דהא אמרינן בפ"ו דכתובות (ס"ז ב) שייענהו ושדד ד' מאות כו' (ע"כ) : [ז] מי כ' . כפי' הרי"ף שם וכפי' הרמב"ם שיתנו לו מ"ע עד מהצה דמיהם אבל תום' פי' עד שיכול למכור עד מחצה דמיהם ועתום שם ה"ה אי אי' ו"ש ו"א פ' : (ליקוט) י"א כ' . לפי' התום' שם וכן פירש"י שם ל"א אלא שהגירסא מוטעכת לפירושו ולפירושא קמא דרש"י פי' כפי' הרמב"ם וש"ע אלא דפי' אעני וע"כ הני' מוטעכת ומש"ש אלא דאיקור כו' דוקא משום שמשפ אבל בלא"ה אפ' שוה יותר ממאתים כו' תום' שם בא"ד ועהג"א שם ד"ה מי כ' ונמצא בזה ד' שיטות ב' פי' רש"י וב' פי' לחרי"ף והגי' מהוטכת כ"ל (ע"כ) : [ח] ל"ל כו' . כמש"ש וחכ"א אע"ג כו' : [ט] מי כ' אפי' כו' . כמ"ש בפ' בתרא דכתובות (ק"ו ב') הניח מעותיו כו' ובב"ב וכפותב שמשו ונם בעניו דנרי פ"ז מבניה בבפ"ע סק"ג נעניו שלחן של כסף ושם מבוכה מרוכה בעניו תוכות לי"ת ובילקו בניעה בניעה בי"ל . ובמניה סדר נכון בהמלוקה קרוב לי"ת ובילקו משמה פרישים כזה ס"ק] : (ע) ושחתה . עיין בפסר בני מרוכה פכ"ב מהלכות לימות בלבה כ' כ"ה וכה קניל בפחב דלם מפה לחר שהשיחה כ"פ מודיע שכו בסם היוכלים וכ"ע בחשחת נעימין לפדיון וקקה בה מו כנדוניות מתנים ב"ת פ"ד היכול לומר לה מתניתי חלח ע"מ שחשהה כתי כו (ובמ"ם בחש"ע סימן ב"ת פ"ד הסג"ה) ול"ל דוקח בחר כתוב כן ס"ק : (ד) דיש חולקין . [ושם בפרישה כתב"ל בדפה שרחשונה ובהגהות מהגי"ל מ"ב סימן מ"ו מפיה דלמ"ל חפסח ושכשו היוכלה מפקינן מיניה דלח מני זו פחות דיכר לפי' חלף זו בבח לחת לו כ' זו לפי הזול לריך למכרן ולח יפול מהלדקה . עור ופוסקים : (ו) צדקה . וכ' כ' יכוסה בלמו חלוקה נוסל מקופה על נדקה

ביאור הגר"א

[י] ל"ל הרשב"א פי' תתע"ב אומר אני הכל לפי פרנסתו דהא אמרינן בפ"ו דכתובות (ס"ז ב) שייענהו ושדד ד' מאות כו' (ע"כ) : [ז] מי כ' . כפי' הרי"ף שם וכפי' הרמב"ם שיתנו לו מ"ע עד מהצה דמיהם אבל תום' פי' עד שיכול למכור עד מחצה דמיהם ועתום שם ה"ה אי אי' ו"ש ו"א פ' : (ליקוט) י"א כ' . לפי' התום' שם וכן פירש"י שם ל"א אלא שהגירסא מוטעכת לפירושו ולפירושא קמא דרש"י פי' כפי' הרמב"ם וש"ע אלא דפי' אעני וע"כ הני' מוטעכת ומש"ש אלא דאיקור כו' דוקא משום שמשפ אבל בלא"ה אפ' שוה יותר ממאתים כו' תום' שם בא"ד ועהג"א שם ד"ה מי כ' ונמצא בזה ד' שיטות ב' פי' רש"י וב' פי' לחרי"ף והגי' מהוטכת כ"ל (ע"כ) : [ח] ל"ל כו' . כמש"ש וחכ"א אע"ג כו' : [ט] מי כ' אפי' כו' . כמ"ש בפ' בתרא דכתובות (ק"ו ב') הניח מעותיו כו' ובב"ב וכפותב שמשו ונם בעניו דנרי פ"ז מבניה בבפ"ע סק"ג נעניו שלחן של כסף ושם מבוכה מרוכה בעניו תוכות לי"ת ובילקו בניעה בניעה בי"ל . ובמניה סדר נכון בהמלוקה קרוב לי"ת ובילקו משמה פרישים כזה ס"ק] : (ע) ושחתה . עיין בפסר בני מרוכה פכ"ב מהלכות לימות בלבה כ' כ"ה וכה קניל בפחב דלם מפה לחר שהשיחה כ"פ מודיע שכו בסם היוכלים וכ"ע בחשחת נעימין לפדיון וקקה בה מו כנדוניות מתנים ב"ת פ"ד היכול לומר לה מתניתי חלח ע"מ שחשהה כתי כו (ובמ"ם בחש"ע סימן ב"ת פ"ד הסג"ה) ול"ל דוקח בחר כתוב כן ס"ק : (ד) דיש חולקין . [ושם בפרישה כתב"ל בדפה שרחשונה ובהגהות מהגי"ל מ"ב סימן מ"ו מפיה דלמ"ל חפסח ושכשו היוכלה מפקינן מיניה דלח מני זו פחות דיכר לפי' חלף זו בבח לחת לו כ' זו לפי הזול לריך למכרן ולח יפול מהלדקה . עור ופוסקים : (ו) צדקה . וכ' כ' יכוסה בלמו חלוקה נוסל מקופה על נדקה

פתחי תשובה

בר"ם בסי' ר"נ . ובני ביתו . ע' ת' דבר שמואל אבוהב סי' ל"ב ד"ה ועם כי משמעות מרדכי פ' החוהב דנם האידנא יש לדון מהגי' מי שיש לו ר' זוז כו' : (סעיף ד') ובשיחזור לביתו . דומה לזה בחו"ם סי' רנ"ו ס"ו בחב"ד :

(סס ס"ב) ובני ביתו . ע' ת' דבר שמואל אבוהב סי' ל"ב ד"ה ועם כי משמעות מרדכי פ' החוהב דנם האידנא יש לדון מהגי' מי שיש לו ר' זוז כו' : (סעיף ד') ובשיחזור לביתו . דומה לזה בחו"ם סי' רנ"ו ס"ו בחב"ד :

ברכי יוסף

(ש"ע סעיף ו') המבותר שלו וכו' . מה שעושים בכפרים לעניים המסבבים שמתנדבים הבעלי בתים ובאבתי מקבלהבל ונותן לעני הבות שהמנדבו לאחו עניי אחות . לא יפה בס עושים . ויש לחתן שהבאתי קודם שם העני קנוד קנוד שלם הנדבה תעלה אחות יפליט הבאתי ואם יותר יהי' לעיס הנדקה . סרב מהר"י מלוניש בשו"ת סי' ע' :

נליון מהרש"א

(סס ס"ב) ובני ביתו . ע' ת' דבר שמואל אבוהב סי' ל"ב ד"ה ועם כי משמעות מרדכי פ' החוהב דנם האידנא יש לדון מהגי' מי שיש לו ר' זוז כו' : (סעיף ד') ובשיחזור לביתו . דומה לזה בחו"ם סי' רנ"ו ס"ו בחב"ד :

בחר היטב

לו ביזמה לו במילה לין מחייבין לותו למכור ועוד כ' רס"ו לסס נודע שעשיר היה בעבה שנעל ב"ל בחים וגוביו ממנו מה שנעל ותע"פ שממון שחין לו מוכיין הוח ס"ח נלה לפלי שהכל חייבים לין לדקה חפי' עני המחפרנס מן הלדקה וכלעיל ר"ס רמ"ח לכך סולרכו

לפרש

קס"ד ב' אבל השולה כו' ועפה"ת שער ס"ה ס"ב ועה"ם סי' ר"ב סב"ה : [י] אבל אחר כו' . עפש"ש ס"ם רס"ה : [יא] וכן מותר כו' . כת"ק שם : [יב] ואם ראו כו' . ירשלמי שם תני אין פודין שבוי בשבוי ואין עכן פלית בפלית ואין מסחין ביד הפרנסן בכך : [יג] יש מי כו' . כנ"ל מותר הפת כו' : [יד] ויש מי כו' . דדוקא היכא שנעשית הפצוה שנבית חממן בשבילה ותותר משא"כ כה"נ דאמרינן דעתייהו כו' וכמו שבאינו כמה אופנים בגמ' בב"ב קס"ו ב' מי שהלך בנו לס"ה כו' וביוצא בו . שם . וכ"ה בירושלמי שם מותר עניים לעניים נבו לו בחוקת שאין לו ונמצא שיש לו סבר ר' ירמיה לפיטר מוהר הבת לירושיו א"ל רב אדא דחסרי הגע עצמך דלא כיון אלא לו : [טו] והא"ה אם כו' ואם מתת כו' . עפ"ש בת"ם סי' ר"נ סט"ו : [טז] ומיהו כ"ז סי' . כפ"ש בירושלמי והביאו הר"ף ורא"ש בפ"ד דב"ם סי"ב רב מפקיד לשפעיה כו' : [יז] ת"ח כו' . כפ"ש בירושלמי

לפרש

קס"ד ב' אבל השולה כו' ועפה"ת שער ס"ה ס"ב ועה"ם סי' ר"ב סב"ה : [י] אבל אחר כו' . עפש"ש ס"ם רס"ה : [יא] וכן מותר כו' . כת"ק שם : [יב] ואם ראו כו' . ירשלמי שם תני אין פודין שבוי בשבוי ואין עכן פלית בפלית ואין מסחין ביד הפרנסן בכך : [יג] יש מי כו' . כנ"ל מותר הפת כו' : [יד] ויש מי כו' . דדוקא היכא שנעשית הפצוה שנבית חממן בשבילה ותותר משא"כ כה"נ דאמרינן דעתייהו כו' וכמו שבאינו כמה אופנים בגמ' בב"ב קס"ו ב' מי שהלך בנו לס"ה כו' וביוצא בו . שם . וכ"ה בירושלמי שם מותר עניים לעניים נבו לו בחוקת שאין לו ונמצא שיש לו סבר ר' ירמיה לפיטר מוהר הבת לירושיו א"ל רב אדא דחסרי הגע עצמך דלא כיון אלא לו : [טו] והא"ה אם כו' ואם מתת כו' . עפ"ש בת"ם סי' ר"נ סט"ו : [טז] ומיהו כ"ז סי' . כפ"ש בירושלמי והביאו הר"ף ורא"ש בפ"ד דב"ם סי"ב רב מפקיד לשפעיה כו' : [יז] ת"ח כו' . כפ"ש בירושלמי

יב [יח] כג מי שצריך לבריות ושם אחר פרנסתו ונתנו לו צדקה (ה) אין בעלי חובות יכולים להפרע ממנו ממה שגבה בצדקה:

הגה אם לא שכתוב בקבלתו שחייב לאחרים דאז נתנו לו אדעתא דהכי שישלם (כך משמע מהגהות מרדכי דב"ב):

רנד שלא לקבל צדקה מאחרים * ובו ב' סעיפים:

א (א) א א אסור לישראל ליטול צדקה מן העובד כוכבים בפרהסיא ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטלה מהעובד כוכבים בצינעא ב הרי זה מותר.

ב [א] ג שר עובד כוכבים ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירין אותו משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו ב (ב) ויתן לעניי עובדי כוכבים בסתר כדי שלא ישמע השר:

הגה ג (ג) וי"א (א) ריעשה בהן מה שצוה לו המושל (כך משמע מפירש"י ותוס' ר מעובדא דאימיה דשבור מלכא) [ב] וכל זה דוקא כשנותנין מעות לצדקה (ד) אבל אם מנדבין דבר לבית הכנסת ד (ב) מקבלים מהם (ב"י בשם התוספות סי' רנ"ט בשם מ"כ והוא בדינים והלכות מהרי"ו סי' ס"ז וכן הוא בהג"ה בא"ח סי' קנ"ד סי"א) ה אבל לא מן (ג) המומר (ג"ז שם) ועיין לקמן סי' רנ"ט סעיף ד':

רנה להרחיק מקבלתה. ובו ב' סעיפים:

א לעולם ירחיק אדם עצמו מהצדקה ויגלגל עצמו בצער שלא יצטרך לבריות וכן א צוו חכמים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ב ואפי' היה חכם מכובד והעני יעסוק באומנות ואפי' באומנות מנוולת ואל יצטרך לבריות:

ב ג כל מי שאינו צריך ליטול מהצדקה ומרמה העם ונוטל אינו מת עד שיצטרך לבריות [א] ד וכל מי שצריך ליטול ואינו יכול לחיות אלא אם כן יטול כגון א (א) זקן או חולה או בעל יסורין ומגיס דעתו ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ומתחייב בנפשו ואין לו בצערו אלא עונות וחטאים ה וכל מי שצריך ליטול ומצער עצמו ודוחק את השעה וחי חיי צער כדי שלא יטריח על הצבור אינו מת עד שיפרנס אחרים ועליו הכתוב אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה':

טורי זהב

רנד (א) אסור לישראל כו'. משום חילול השם: (ב) ויתן לעניי עובדי כוכבים. אבל לישראל לא דכתיב ביבוש קצירה תשברנה פירוש כשיכלה לחלוחית זכות של עובדי כוכבים אז ישברו. וקשה דברישא התירו לקבל בצינעא ולא איכפת לן במה שיהיה לעובד כוכבים זכות בזה ובדרישה הקשה זה ותירץ שיחיד המקבל כיון שהוא נהנה מותר אבל גבאי שאין לו הנאה אסור לגרום זכות לעובד כוכבים בשביל הנאת אחרים והוא תמוה דהיאך נתיר לו להאריך הגלות בשביל הנאתו ונראה לי שאין שייך ביבוש קצירה אלא כשהעובד כוכבים מכוין דוקא לעניי ישראל ובזה מייקר שם ישראל בזה יש זכות גדול כגון הכא וכמעשה דאימיה דשבור מלכא בגמ' ששלחה לחלק לישראל ואע"ג דכתב רש"י שהיא ידעה גם כן שמפרנסין ג"כ עניי עובדי כוכבים עם ישראל דאם לא כן הוי ליה גניבת דעת וכמו שנעתיק בסמוך מ"מ העיקר בשביל עניי ישראל בזה הקפידו משום ביבוש קצירה משא"כ ברישא שהעובד כוכבים אין כוונתו דוקא על ישראל אלא הוא מלך טבעו רחמן על כל הפושט יד אין זה זכות גדול ולית ביה משום ביבוש קצירה כן נ"ל עיקר. ונותנין לעניי עובדי כוכבים בסתר. א"ל מזה על מה שכתבתי דעיקר כוונת העובד כוכבים היה על ישראל דכאן נותן הכל לעניי עובדי כוכבים וה"ל גניבת דעת י"ל דלא שייך גניבת דעת אלא אם הוא עושה מעשה בדרך גניבה דהיינו אם הנותן נתכוין לתת לישראל ולא לעובד כוכבים נמצא דבשעת נתינה לעובד כוכבים עובר על דעתו של העובד כוכבים הנותן משא"כ כאן דיש עכ"פ היתר בנתינה לעובד כוכבים אלא במה שאין נותן לישראל כלום הוא עובר על דעתו בשב ואל תעשה אין בזה איסור גניבת דעת כנ"ל נכון וע' מ"ש עוד בסי' ק"כ מענין גניבת דעת עובדי כוכבים: (ג) וי"א ריעשה בהן כו'.*) לא ירדתי לסוף דעת רמ"א ותמוהים דבריו דבגמ' פ"ק דב"ב איכא תרי עובדי חדא בדף י' דאימיה דשבור מלכא שדרה ארבע מאה זוזי לרבא וקבלינהו משום שלום מלכות ופלגינהו לעניי עובדי כוכבי' והיינו הך דסעיף זה שזכר הטור והש"ע ואיכא תו בדף ח' דאיפר' הורמיז שדרה ארנקי דדינרי לרב יוסף ליהוי למצוה רבה נתנן רב יוסף לפדיון שבויים שהוא מצוה רבה וכתבו רש"י ותוס' בהך עובדא דרב יוסף לא חש לכך דביבוש קצירה משום שהלא ליהוי לפדיון שבויים וא"א לחלקם ע"כ הוכרח ליתנם לפ"ש ישראל דאלו לפ"ש דעובדי כוכבים היה עובר משום גניבת דעת אבל גבי רבא דשלחו לו מעות ואפשר לחלקם לעניי עובדי כוכבים אין כאן גניבת דעת דאינהו נמי ידעי דמפרנסים עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל. נמצא לפ"ז שאם שלחו לפ"ש צריך לקיים מאמר הנותן משום גניבת דעת אבל במעות המתחלקות לעניים יתנם לעניי עובדי כוכבים וכתב בית יוסף מדלא חילקו הפוסקים בזה ש"מ שאף רב יוסף פלגינהו לשבויי עובדי כוכבים פירוש דביבוש קצירה שייך בכל מקום אפילו לפ"ש וכ"כ התוס' לחד תירוץ בדף ח'. וע"כ יש לתמוה על רמ"א שכתב בשם י"א דבמעות יעשה מה שצוה המושל והא תלמוד ערוך הוא אינו כן בעובדא דרבא וליכא פלוגתא אלא לענין פ"ש. ובלבוש ראיתי שאינו מביא רק וי"א כולה אלא כתב ואם אומר העובד כוכבים בפירוש שלא ליתנם לעניי עובדי כוכבים יעשה כדבריו משום גניבת דעת ומכל מקום קשה דהוא נגד סתימת הפוסקים שכתב בית יוסף דלא חשו כאן לגניבת דעת ומ"מ נראה שיש כאן ט"ס: (ד) אבל אם מנדבין דבר וכו'. דהוה במקום קרבן ודרשינן איש איש לרבות עובדי כוכבים שנודרים נדרים ונדבות כישראל. וכתוב

שפתי כהן

לפרש דאם לא נתן אין מחייבים אותו ליתן וטעמא דמילתא משום דהעני יכול לצאת ידי חובתו כשיתן לעני חבירו וחבירו יחזור ויתן לו כדכתב בית יוסף סוף סי' רנ"א בשם הגמ"ר (וכתבו המחבר בסי' רנ"א סי"ב) עכ"ל וקשה לפי זה מאי קאמר מקבלין ממנו פשיטא דהא אפילו חייב ליתן אלא נראה דהכא מיירי בעני שאין לו פרנסתו דודאי אינו חייב ליתן לצדקה עד שיהיה לו פרנסתו כדלעיל סי' רנ"א ס"ג בהג"ה ולעיל ר"ס רמ"ח מיירי ביש לו פרנסתו וכמ"ש שם הלכך בהא אין מחייבין אותו:

רנד א אסור לישראל כו'. משום דאיכא חילול השם דמבזי נפשיה בפרהסיא: ב ויתן לעניי עובדי כוכבים כו'. אבל לא לעניי ישראל משום דכתיב ביבוש קצירה תשברנה כלומר כשיכלה זכות שביד עובדי כוכבים ויבש לחלוחית מעשה צדקה שלהם אז ישברו: ג וי"א ריעשה בהן כו'. גם הי"א מודו דאם שלחם סתם יתן לעניי עובדי כוכבים בסתם כדאיתא בש"ס פ"ק דב"ב סוף דף י' אלא דס"ל דאם המושל צוה כך וכך יעשה כן משום שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים כדלעיל ס"ס ס"ה ובהגה משפט ר"ס רכ"ח שכתבו אמאי דשדרה התם איפרא דשבור מלכא ח' דינרים למצוה רבה דקבלם רב יוסף לפ"ש של ישראל ולא אפשר לחלק לעניי עובדי כוכבים דאסור לגנוב דעת הבריות אפי' דעת של עובדי כוכבים אבל מעות המתחלקות לעניים אין בהן גניבת דעת דאינהו נמי ידעי שהישראלים רגילין לפרנס עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל עכ"ל. והסברא הראשונה איננה מחלקת בכך והב"ח פסק כהי"א אלו וכתב דאסור לפדות בהן שבויי עובדי כוכבים משום גניבת דעת ומשום דעובדי כוכבים מורידין ולא מעלין אותן: ד מקבלין מהן. כדלקמן סי' רנ"ט ס"ב והטעם משום דהוי כמו קרבן שמקבלין קרבנות מן העובדי כוכבים ובהג"ה פ"ק דב"ב כתבו טעם בדבר מפני שהצדקה מכפרת ע"כ אין מקבלין מהן אבל נדרי' ונדבות אין באין לכפר: ה אבל לא מן המומר כו'. ובתשובת מבי"ט ח"ב סימן רי"ד דף קע"ד נראה שמקבלין מן המומר שכתב שם אע"ג דאמרינן אדם כי יקריב מכם להוציא את המומר היינו בקרבן ודמי ליה אבל בהקדש לעניים או הקדש בית לב"ה כנדון דידן מקבלין כו' וע"ש:

רנה א זקן או חולה כו'. או שיש לו בנות רבות ואינו יכול להשיאן ולפרנסן אלא אם כן יטול. סמ"ג וסמ"ק סי' רמ"ז:

חייבים

ביאור הגר"א

סוף פאה ותכל לפי כבודו ושם דראב"י על חד סבי נהורא לביתיה ויתיב ליה ראב"י לרע מיניה אמרין אילולי רתוא ב"נ רבא לא הוה יתיב ליה ראב"י לרע מיניה עברין ליה פרנסה דאייקר כו': [יח] מי שצריך כו'. עבה"נ אבל בהגמ"ר חולק ע"ז וכתב רהחיא ברייתא קאי על בע"ה וכן עיקר וז"ל התוספתא סוף פאה מ"ע אין פורעין ממנו מלוה ואין משלמין ממנו את הגמולים ואין פודין בו שבויים ואין עושין בו שושבינות ואין נותנין ממנו דבר לצדקה אבל משלחין ממנו דבר של גמילות חסדים וצריך להודיע ונותנין אותו לחבר בטובה והחריא שנינו במתני' סוף ביכורים ולמה אמרו כו' ובע"ח גובה בחובו ב"ש במ"ע ושש"ש דאומדן דעתא שלא נתנו לו ע"מ כך גם זה אינו דמ"מ זכה בה העני כבר והרי יכול לשנות לכל דבר כמ"ש בפ' תאומנין (ע"ח כ') וכ"ש שזוכה בזה בע"ה וע' במרדכי שם שהרבה חולקים על זה:

רנד [א] שר כו'. עתוס' שם ח' א' ד"ה יתיב כו'. וכתב ב"י בסתימת הפוסקים משמע כתי' הראשון אבל הרא"ש כתב שם כתי' השני וז"ש בהג"ה וי"א כו': [ב] וכ"ז כו'. שם בתוס' משום דהוה כו' ואמרינן כו'. ובפ"ק דחולין (ס' א' י"ג ב') מכם להוציא כו' וז"ש אבל לא כו':

רנה [א] וכל כו' כגון כו'. לשון הרמב"ם וער"ש סוף פאה בירושלמי כו' ריש לשיש כו'.

באר היטב

אלא אפי' מאדם בעלמא שפרנסו שהוצרך לדרך חסד ונתן לו סיפוקו כיון שלא היו לו נכסים באותה שעה אמנם אם היו לו נכסים או קרקעות אפי' ביד אחר חייב לשלם אם חבירו תובעו זולת ביתום עני אם לא שכתב שבתורת הלואה זן אותו אבל בסתמא לא וכמ"ש הרב בס"ס:

רנד (א) ריעשה. כתב הש"ך דגם הי"א מודו דאם שלחם סתם יתן לעניי עובדי כוכבים בסתר כדאיתא בש"ס ב"ב אלא דס"ל דאם צוה המושל כך וכך יעשו כן משום שאסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעתו של עובד כוכבים והסברא הראשונה איננה מחלקת בזה והב"ח פסק כהי"א אלו וכתב דאסור לפדות בהן שבויי עובדי כוכבים משום גניבת דעת. עכ"ל: (ב) מקבלים. והטעם משום דהוי כמו קרבן שמקבלין מהן ומפני שהצדקה מכפרת ע"כ אין מקבלין מהן אבל נדרים ונדבות אין באין לכפר. ש"ך: (ג) המומר. כתב הש"ך ובתשובת מבי"ט נראה שמקבלין מן המומר לעבודת כוכבים שכתב אע"ג דאמרינן אדם כי יקריב מכם להוציא את המומר היינו בקרבן ודדמי ליה אבל בהקדש לעניים או הקדש בנין לבהכ"נ מקבלין כו' ע"ש עכ"ל:

רנה (א) זקן. או שיש לו בנות רבות ואינו יכול להשיאן ולפרנסן אא"כ יטול. סמ"ג וסמ"ק:

פתחי תשובה

למומר קיי"ל כרלב"ח ועיין בתשובת ח"ס סימן רל"ה מ"ש בזה]: (ה) אין ב"ח יכולים להפרע. עיין בתשו' בשמים ראש סימן נ"ג ובכנסת הגד' שם מ"ש בזה:

באר הגולה

דף נ"ג ומעובדא דשבחא בר מרינוס וכו' כיולם דף ל"ב ע"ב: כג מרדכי פ"ק דב"ב בשם אבי העזרי מתוספתא דפאה מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה וחוב ואין משלמין ממנו גמולין וכו':

א מימרא דרב נתן סנהדרי דף כ"ו ע"ב וכפי' התוספות והרי"ף והרא"ש והרמב"ם משום דהוי חילול השם: ב שם בגמ': ב עובדא דאיפרא הורמיז אימי' דשבור מלכא דשדרה ת' דינרי לקמיה דרבא ומפרש שם טעמא משום דביבוש קצירה תשברנה כשתכלה זכות שבידם וייבש לחלוחית מעשה הצדקה שלהם אז ישברו ב"ב דף י' ע"ב: ד שם דף ח' ע"א דשדרה ארנקי דדינרי לקמיה דרב יוסף ואמרה להוי למצוה רבה וכו' כתבו התוספות שם ורש"י ריש דף י"א דכיון שאמרה ליתן למצוה רבה א"א לשנות וליתנם לעניים עובדי כוכבים דאסור לגנוב דעת הבריות אפילו דעת העובדי כוכבים אבל מעות המתחלקים לעניים אין בהם גניבת דעת דאינהו נמי ידעי שישראל רגילים לפרנס כדתניא בגיטין דף ס"א ע"א ומה שאמר הרב רמ"א הדין בשם י"א משום שכ' הבית יוסף שנראה מדברי הפוסקי' שלא חילקו בדבר שהם סוברים דרב יוסף נמי שבויי עובדי כוכבים פדה מהם ח גם זה שם:

א פסחי' דף קי"ג ע"א: ב שם וב"ב דף ק"י ע"א: ג לשון הרמב"ם סוף הלכות מ"ע ממשנה סוף פאה: ד שם מהירושלמי כל מי שאינו נוטל שופך דמים וכפירוש הרמב"ם דלא תקשי ממשנה דלקמן אהירושלמי: ה משנה שם וכפי' הרמב"ם וכמ"ש לעיל:

נקודות הכסף

(סימן רנ"ד ס"ז סק"ג) לא ירדתי כו'. עיין בש"ך ס"ס ג' דלא קשה מידי:

כנסת הגדולה

ומדינא חייבים לפרוע מה שלוה לפי השבון השנים אחר שמעות בידם כמו שאמר והנה בהקדש עניים אם יכולין להלוותן ברבית קוצה איכא פלוגתא בימי רבותא שלדעת הרשב"א מן הדין מותר מטעם שמעות אלו אין להם בעלים ידועים ונזכר לא בכל ענין הוא מלוה ונמצא שאין רבים זה בא מלוה למלוה והרא"ש ז"ל כי אלא מצא סיסר להלוות ברבית קוצה אלא בהקדש של בדק הבית אבל בהקדש עניים דין הדיוט יש לו ואסור להלוותו ברבית קוצה זולת ברבית

ברכי יוסף

(סימן רנ"ה ש"ע סעיף א') עשה שבתך חול וכו'. יש מפרשים שיאכל שתי סעודות כחול ולא יקח מהצדקה לצורך סעודה שלישית: (שם) ואל תצטרך לבריות וכו'. הקשה של דברי רז"ל הוא שלא יהנה מהבריות כלל אף אם הוא שלא בדרך צדקה אלא בדרך מתנה והוא אומרם ואל תצטרך לבריות לשון כולל לפחות בריות טפסין ופושין צדקה. באמנם ראו חכמים הראשונים משום עת לעשות והפירו ליהנות כמו שכתבנו ז"ל ועוד כתבו דכל מה דהוי נהנו מגלי והמתחלי שלא ליהנות הי' מתורת חסידות: (שם) ואפי' היה חכם מכובד והעני יעסוק באומנות וכו'. ואם הי' דיין אסור לעשות מלאכה בפני ג' כמ"ש פ' עשרה יוחסין ובירושלמי פ"ב דסנהדרין רב

שיורי ברכה

(סימן רנ"ה ש"ע סעיף א') ואל תצטרך לבריות וכו'. כבר כתבנו בעניותנו שכוונת רז"ל שלא יהנו הלומדים אפילו דרך מתנה. ובהגם כן כשון אחכו"ר דרי ומשום עת לעשות הפירו ליהנות והפריז פתיחו. מ"מ רבנן ותלמידיהון עיניהם יהיתו לכבוד ה' ותורתו שלא לזלזל עצמם ולעשות השתדלות ליקח ממון מהעשירים ואם אמרו מתנות להועיל חלקם שאלו בפיהם והצנועין מושכין את ידיהם. איך יתירו מה

רנו קופה ותמחוי היאך נגבים ומתחלקים.

ובו ו' סעיפים:

א [א] א כל עיר שיש בה ישראל א חייבים להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים ונאמנים שיהיו (א) מחזרים לגבות מכל אחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו ב והם מחלקים המעות מערב שבת לערב שבת ונותנים לכל עני מה שיספיק לו לשבעה ימים וזו היא הנקראת קופה וכן מעמידים גבאים שלוקחים בכל יום ויום מכל חצר וחצר פת ומיני מאכל או פירות או מעות ממי שמתנדב לפי שעה ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים ונותנים ממנו לכל עני פרנסת יומו וזהו הנקרא תמחוי מעולם לא ראינו ולא שמענו קהל מישראל שאין להם קופה של צדקה אבל תמחוי יש מקומות שלא נהגו בו:

הגה [ב] ולכן מי שיש לו מזון שבעה ימים לא יקח מן הקופה ומי שיש לו מזון יום אחד לא יקח מן התמחוי כמו שנתבאר לעיל סי' רנ"ג [ג] (ס) וצריכים הגבאים שיהיו נאמנים וחכמים [ד] וידקדקו על העניים ב שלא יהיו (א) רמאים וכל שהגבאי אינו נאמן ג אסור ליתן צדקה על ידו (הכל בטור):

ב ג בתענית מחלקים מזונות לעניים ד וכל תענית שאכלו העם ולנו ולא חלקו צדקה לעניים הרי אלו כשופכי דמים ד במה דברים אמורים (א) בשלא נתנו להם הפת והפירות אבל אם אחרו המעות או החטים אינם כשופכי דמים:

ג ה הקופה אינה נגבית (ב) בפחות משנים ה שאין עושים (ג) שררה על הצבור בממון בפחות משנים אבל לאחר שנגבית [ה] ו אחד נאמן עליה להיות גזבר ו וכן ז יכולים למנות שני אחים להיות גזברים ח ואינה מתחלקת אלא בשלשה לפי שהיא כדיני ממונות לעיין על כל עני ועני כמה ראוי ליתן לו ט ותמחוי כמו שמתחלק בשלשה כך אינו נגבה אלא בשלשה [ו] לפי שאינו דבר קצוב (ג) וצריכים לעיין על כל אחד ואחד כמה ראוי שיתן:

ד י התמחוי נגבה בכל יום והקופה מערב שבת לערב שבת התמחוי לעניי עולם והקופה לעניי אותה העיר בלבד יא רשאים בני העיר (ס) לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותם ז לכל מה (ג) שירצו [ז] מצרכי צבור [ח] יב ואע"פ שלא התנו כן בשעה שגבו יג ואם היה במדינה חכם גדול שהכל גובים על דעתו והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה ה"ז יכול לשנותו לכל מה שיראה לו מצרכי צבור:

הגה ח [ט] וה"ה לגבאי (ד) הממונה מבני העיר (מהרי"ק שורש ה') [י] וה"ה ביחיד (ב) שהתנדב צדקה ט ונתנה לגבאי (ב"י בשם הר"ן ומהר"ם ורא"ש ומהרי"ק) אבל אם אינה בעצמו גבאים אין בני העיר יכולים לשנותה דלא על דעתם התנדב [יא] וכן אם פירש הנותן ואמר שיתנו לעניי העיר או לעני פלוני (ד) י אין להם (ה) לשנות אפילו

שפתי כהן

רנו א חייבים להעמיד כו'. והיו כופין זה את זה להכניס להם אורחין ולחלק להן לדקה. מרדכי פ"ק דב"ב בשם הר"מ: ב שלא יהיו רמאים. חוץ מי שביקש שיאכילוהו שאין מדקדקים אחריו. טור. וכבר נתבאר לעיל סי' רנ"א סעיף י': ג אסור ליתן צדקה על ידו. אלא יעשה כמו שנתבאר לעיל סימן רמ"ט ס"ח: ד וכל תענית כו'. רגילין היו בליל תענית לעשות לדקה והיו עיני העניים נשואות לכך ואם ילינו כמלאו עניים רעבים שהשענו על כך אבל מעות וחטים לא נשענו עניים עליהם אותו הלילה ולית לן בה עד למחר עכ"ל רש"י: ה שאין עושין שררה כו'. והגבאות שררה הוא שממשכנים על הלדקה (כדלעיל סי' רמ"ח ס"ב). ש"ס: ו וכן יכולים למנות כו'. כיון שא"ל ב' אלא משום שררה: ז לכל מה שירצו. אפי' לדבר הרשות (וכ"כ מהרי"ק סוף שורש קכ"ח בשם הרבה פוסקים והסכים כן) ודוקא דבר שהוא קבוע ואם יחסר להם יגבו פעם אחרת אבל אם אירע מקרה שהוצרכו לגבות לצורך עניים כגון שהוצרכו לגבות לצורך כסות או שבאו עניים הרבה וגבו לשמם לא ישנו לצורך דבר אחר ולא אפילו לצורך עניים אחרים הרא"ש וטור. וכן נראה דעת מהרי"ו סימן כ"ו ועיין בתשובת מהר"א מזרחי סימן ט' ותשובת מהר"מ אלשקר סי' י' ונראה דלצורך פדיון שבויים אפילו כה"ג יכולין לשנות כדלעיל ר"ס רנ"ב: כתב ב"י נראה שדעת הרא"ש לומר דהסיא דירושלמי דשקלים בבאין לשנות לדבר שהוא צורך עניים דוקא הוא אבל לדבר הרשות אין רשאין לשנותם לא הפרנסים ולא הציבור עכ"ל ובד"מ כתב ע"ז ול"ע דהא הטור כתב דאפילו לצורך עניים אחרים אסור עכ"ל ולק"מ דהא בהדיא כתב הרא"ש וגרסינן בירושלמי מותר עניים לעניים כו' ואין ממחין ביד הפרנסים כלומר אם ראו שיש צורך בדבר ובאו לשנות אין ממחין בידם עכ"ל והא הך דמותר עניים לעניים מוקי לה הרא"ש התם בהדיא באירע מקרה שהוצרכו לגבות לצורך עניים כו' אלא ודאי בירושל' קאמר כשרואין הפרנסים שיש צורך בדבר והיינו הכ' הרא"ש כלו' אם ראו שיש צורך בדבר כו' ר"ל אע"ג דאינן יכולים לשנות באירע דרך מקרה כו' אפי' לדבר מלוה מ"מ כשרואין הפרנסי' שיש צורך בדבר יכולים לשנות לדבר מלוה ועל זה כ' הב"י נראה שדעתו לומר דהסיא דירושל' דשקלים בבאין לשנות לדבר שהוא צורך עניים דוקא הוא ולקדיכולים הפרנסי' לשנות כשרואין שיש צורך בדבר אבל לדבר הרשות לא וזה ברור: ח וה"ה לגבאי הממונה כו'. אין לשון הרב מתוקן דמשמע דגבאי שוה לכל דבר לציבור ואינו כן כשהציבור יכולין לשנות אפי' לדבר הרשות כמו שהסכימו הרבה פוסקים וכתבו בסמ"ק דכן עמא דבר ולדבריהם הסכים מהרי"ק שורש ה' וקכ"ח אבל הגבאי אינו יכול לשנות אם לא לדבר מלוה כדאיתא באשר"י פ"ק דב"ב וכן כתב מהרי"ק שורש ה' בשם הפוסקים והכי אמרינן בפ"ק דערכין משבא ליד גבאי אסור לשנותה ול"ד לחבר עיר דרשאי לשנות לדבר הרשות כמו הציבור כדמשמע מדברי הרמב"ם וט"ו דחבר עיר היינו חכם גדול שהכל גובין על דעתו והכל סומכין לעשות כמו שירלה וכן כתב הב"ח דדווקא חבר עיר אבל גבאי אין רשאי לשנות למה שירלה כי לא נתמנו בסתם להיות הרשות בידם לעשות מה שירלה אם לא שנהגו בכך מקודם על פי תקנותם עכ"ל ואולי הרב מיירי בגבאי דומיא דחבר עיר והיינו במקום שהמנהג כן שהגבאי עושה מה שירלה ועיין על זה במהרי"ק וב"י כמה חילוקי דינים בזה: ט ונתנה לגבאי. הממונה על הציבור דכיון דליד ממונים שלהם נתן על דעתן התנדב: י אין להם לשנות כו'. דכיון שאמר לעניי העיר מיד זכו בה אותם

טורי זהב

בהגה' אשיר"י פ"ק דב"ב שאלתי מ"מ לדקה דלא מקבלינן מינייהו ופירש לי מורי רבי אברהם לפי שהדרים ונדבות אין באין לכפרה עכ"ל:

רנו (א) בשלא נתנו להם הפת והפירות. שזהו דבר המוכן לאכול ורגילין העניים להשען על זה אבל בחלוקת המעות והחטים אין מוכן לאכילה אין סומכין על זה לאכול היום: (ב) בפחות משנים כו'. השררה היא שממשכנין האנשים על הלדקה מי שידו משגת ליתן: (ג) וצריכים לעיין על כל אחד. לפי שתמחוי נגבה בכל יום לפי צורך השעה לאכילה מה שאין כן בקופה שהוא דבר קלוב תמיד בשוה: (ד) אין להם לשנות אפילו לת"ת. במהרי"ו סי' כ"ו שם ביאר הטעם דאע"ג דבשאר דוכתי מותר לשנות מ"מ בזה שאומר שיתנו מעותיו לעניים לקצבה בכל שבוע כבר זכו בו עניים דמתא ומביא ראיה ממה שכתב הרמב"ם פ"ה דהלכות שומרים אבל אם היה אומר לעניים אלו או לשבויים אלו הרי הוא קנוי להם והוי ממון שיש לו תובעין עכ"ל ועיין בסי' רנ"ט סעיף ו' שהוכחתי שכן מוכח לשון הטור בשם הרא"ש דהא דיכולים לשנותה אפילו לדבר רשות דוקא בקופה ותמחוי

באר הגולה

א לשון רמב"ם ריש פ"ט מהל' מ"ע ממשמעות הגמרא ב"ב דף ח' וממשנה דסוף פאה וכ"כ המרדכי בפ"ק דב"ב בשם ר"ת דס"ה להכניס אורחים ולחלק להם לדקה: ב ממשנה דסוף פאה: (ס) כתבו הב"י לעיל בסי' רמ"ט בסעיף ז' ולייננתיו שם): ג גם זה שם ממימרא דר' אליעזר אמר רבי יצחק כל תענית וכו' סנהדרין דף ל"ה ופירש רש"י רגילין היו בלילי תענית לעשות לדקה והיו עיני העניי' נשואות לכך וכו' אבל במקום שאין דרך לחלק כך לא נשענו העניים עליהם ואין אלו כשופכי דמים: ד שם בגמ': ה ברייתא ב"ב דף ח' ע"ב: ו מפירוש רש"י שם וכן כתב הרמב"ם בפ"ט מהלכו' מתנות עניים: ז מימרא דרבי חנינא מעשה ומינה רבי ב' אחים וכו' שם: ח שם ברייתא: ט שם בברייתא ובפי' הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם שם: י שם בברייתא: יא שם בברייתא: (ס) פירוש לשנות מקופה לתמחוי: יב לשון הרמב"ם שם ופ"ט: יג ממימרא דרב אשי

כנסת הגדולה

דרבנן ומלתא דפסיקא דנקטינן כהרא"ש דספקא דאורייתא לחומרא וכ"ש שהרשב"א עלמו כתב להלכה אמרתי ולא למעשה וכ"כ מורי הרב ז"ל בתשובה ח"ב חלק י"ד סי' ל"ט ומ"ה וזו אינה לריכה לפנים: אמנם ראיתי לבעל בניתין זהב ז"ל בתשובותיו סי' שס"ו שהתיר כקיולא לנדון דידן לגלוות ברכית קנויה מטעם שיוא הקדש ולדברי הרשב"א ושנה אחת שקשה מאד הדבר האיך שהתיר כשפום במקום שכל גדולי פולס חולקי' על הרשב"א ואף הרשב"א ז"ל לא התיר למעשה ודעה עוד מוזאת שלא שוזכר בדבריו מחלוקת הרשב"א והרא"ש ז"ל אלא יושב ודורש כמעט מפי הגבור' וכבר מ.אחי לרש"ל בספר ים של שלמה בב"ק פרק החובל דף פ"ב תפס עליו הרבה והאריך בבימונו של דבר ואשר אני אחזה לי שדינו של בעל בניתין זהב ז"ל בנדון שלו שריר וקיים והלכתא כותיה ולא מטעמיה אבל הטעם הנכון בזה להתיר הוא מטעם שכתב מורי הרב בתשובה הנזכרת וז"ל איברא דבמעות שהוקדשו ע"מ שיהיה

ברכי יוסף

אמא בר חגיגא חוי בר סיסא דפלע קיסי אמר לית דין כבודך אמר מה אעביד לית מאן דמשמש לי אמר ליה אי לית לך מאן דמשמשך לא הוית מקבל מתמניא. ומיהו נראה דאפילו דיין אי עביד בגנעא שרי וכדאשכחן בר' יהושע דהוה שמשי אף שהיה אב"ד. שוב ראיתי שכ"כ הרשב"ץ בתשובותיו ח"א סימן קמ"ב וע"ש מה שלדד עוד בענין ר' יהושע:

שיורי ברכה

שאינו אלקם לשאול כשיהם. ומלבד עונשם זהו הריסת התורה ותלול ה' אשר הלומדי' יתנו עשירי העם לתת להם. ודין גרמ"א אשר אינם מאמינים בחכמי הזמן וילחיכו פיהם נגד לומדי התורה. הוא ברחמיו יאיר עינינו ללמוד תורה לשמה ושלא יתחלל שמו יתברך ותורתו הקדושה על ידינו כי"ר ועמ"ש מו"ס לעיל בהגה"ה סי' רמ"ו סעיף כ"א:

גליון מהרש"א

(סימן רנ"ו ש"ך ס"ק ה') והגבאות שררה וע"כ אסור למנות גר שאין אמו מישראל כדאית' בפ' החולץ שאין מעמידין שום שררה מגרים וכן א"י להיות ממחלקי צדקה דהוה כמו דין וע"כ בעי ג' וגר פסול אף לד"מ בש"ע חו"מ סי' ז' ובירושלמי דפאה פ"ח איתא דחלוק צדקה הוי כד"נ ופריך ולבעי כ"ג ומשני עד דמצמית לחון הוא מסכן. מיהו גזבר (קאסירער) רשאי להיות דאינו שררה כ"א הימנותא. תשו' אהל יעקב לר"י ששפורט סוף סי' ו':

ביאור הגר"א

רנו [א] כל עיר כו'. כמ"ש בפ"ק דב"ב (ח' א') לתמחוי כו' לקופה כו' ובתוספתא שם כופין בני העיר זא"ז לבנות כו' וה"ה כ"ד הצריך להם וכמ"ש בח"מ סי' קס"ג ס"א בהגה"ה: [ב] ולכן מי כו'. מתני' בפ"ב דפאה: [ג] וצריכים כו' וכל מי כו'. ב"ב י' ב': [ד] וידקדקו כו'. כמש"ל סי' רנ"א ס"י: [ה] אחד נאמן כו'. גמ' שם: [ו] לפי שאינו כו'. כפי' הרי"ף ורמב"ם וש"פ ועתוס' שם ד"ה ותחלקת כו' אבל בירושלמי דפאה אתמר כפירש"י ר"ה אמר תמחוי בג' מפני שהוא על אתר: [ז] מצרכי צבור. ר"ל אפי' לדבר הרשות כפיר"ת שם ולא כהר"י מינש שכתב דוקא לדבר מצוה והביא הרא"ש ראיה לדברי ר"ת מפ"ק דערכין (ו') דמשנשתקע מותר לשנותה אפי' לדבר הרשות ועבס' רנ"ט ס"ג ומירושלמי דספ"ב דשקלים ואין ממחין ביד הפרנסים ע"ש אבל אין ראיה משם דשם נמי לצורך מצוה אחרת והתיא דערכין נמי אין ראיה כמ"ש הר"י מינש דשאני שם דכל המתנדב לב"ה ע"ד ציבור מתנדב דבה"כ עצמו יכולין למכור אפי' למשתי ביה שיכרא כמ"ש רפ"ד דמגילה: [ח] ואע"פ שלא כו'. כמש"ש א"ר אשי אנא אתנויי כו' וכ"ש בצבור עצמן: [ט] וה"ה לגבאי כו'. דבריו תמוהים דגבאי ודאי אסור לשנותה כמ"ש בב"ב שם מריש הוה עביד מר כו' ובערכין שם משבאת ליד גבאי כו' אינו כו' אלא מיירי שנתנו לו רשות הקהל וכמש"ש כיון דשמעה להא דא"ל שמואל כו': (ליקוט) וה"ה לגבאי כו'. כמ"ש בירושלמי פ"ג דמגילה הלכה א' ר"ח בר בא אזל לחוץ ויהבו ליה פריסין למפלגת ליתמייא וארמלתא ונפיק ופלגין לרבנן סהו שיהא צריך להפריש אחרים תחתיהן ר"ב בר ממל אמר צריך להפריש תחתיהן ר"ז אמר צריך להפריש תחתיהן ר' אילא אמר א"צ להפריש תחתיהן ר' יוסא בשם ר"א אמר א"צ להפריש תחתיהן כו' וכן פי' נאון דמ"ש בפ"ק דב"ב (ח' ב') ולשנותה כו' דצריך אח"כ ליתן אחרים תחתיהן לאותה דבר ועברא"ש בכלל י"ג ס"ה אבל מ"מ מסקנא דירושלמי דא"צ להפריש תחתיהן (ע"כ): [י] וה"ה ביחיד כו'. כמ"ש בתוספתא פ"ב דמגילה הפוסק צדקה עד שלא זכו כו' אלא מדעתן וכמ"ש בסי' רנ"א ס"ה ע"ש: [יא] וכן אם פירש כו'. כמ"ש בספ"ח דב"ק עניי הפומבדיתא

פתחי תשובה

רנו (א) מחזרים לגבות. עיין בתשובת יד אליהו סימן נ"ד שכתב דצריך לעמוד מפני הגובה לדקה בשעה שהולך וגובה מאחר לאיש כמו מפני כל עושי מלוה (עבה"ט סימן רמ"ה סק"ג) אכן אם זה הגובה מקבל שכר על טרחתו אינו בכלל זה ע"ש: (ב) שהתנדב. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל ועיין בתשובת מהרא"ם גלאנטי סי' קכ"ג באחד שהקדיש מעות והרווחים יהיו במקום פלוני בא"י להחזיק שמה הישיבה וביני ביני גרם העון ונחרב המקום ההוא והפקיד הגבאי והזר חיל והשיב המקום לאיתנו וקבץ מחדש הישיבה ועתה מוזר בו המקדיש ורולה לשנותו למקום אחר ופסק דאין יכול לשנותו כיון שפירש לאותם הקובצים ישיבה באותו מקום ע"ש:

באר היטב

רנו (א) רמאים. חוץ מי שביקש שיאכילוהו שאין מדקדקין אחריו כמ"ש לעיל סימן רנ"א ס"י וע"ל סימן רמ"ט ס"ח: (ב) שררה. והגבאות שררה הוא שממשכנים על הלדקה כמ"ש בסי' רמ"ח ס"ב: (ג) שירצו. אפי' לדבר הרשות ודוקא דבר שהוא קבוע ואם יחסר להם יגבו פעם אחרת אבל אם אירע מקרה שהוצרכו לגבות לצורך עניים כגון שהוצרכו לגבות לצורך כסות או שבאו עניים הרבה וגבו לשמם לא ישנו לצורך דבר אחר ולא אפי' לצורך עניים אחרים ונראה דלצורך פדיון שבויים אפי' כה"ג יכולים לשנות. ש"ך: (ד) הממונה. כתב הש"ך דלשון הרב אינו מתוקן דמשמע דהגבאי שוה לכל דבר לצבור ואינו כן שהצבור יכולים לשנות אפי' לדבר הרשות אבל הגבאי אינו יכול לשנות רק לדבר מצוה ואפשר שהרב מיירי בגבאי דומיא דחבר עיר והיינו במקום שמנהג כן שהגבאי עושה מה שירצה עכ"ל: (ה) לשנות. דכיון שאמר לעניי העיר מיד זכו בה

ותמחוי שהוא דבר קבוע ואם יחסר להם יגבו פעם אחרת אבל אם אירע מקרה שהוצרכו לגבות לעניים כגון לצורך כסות או שבאו עניים וגבו לשמם לא ישנו לצורך דבר אחר אפי' לצורך עניים אחרים עכ"ל. כתב מהרי"ק שורש ז' בשנים שהתפשרו לתת כל אחד בשוה לצדקה ואירע להם פדיון שבויים ורוצה האחד שיגבהו לפי ממון והאחר טוען שכבר התפשרו לתת בשוה לצדקה ופדיון שבויים נ"כ בכלל צדקה ופסק שיש לצדד אם הוא בכלל לשון צדקה סתם אלא דמ"מ בלשון בני אדם אינו בכלל וצדקה הוי נדר ובנדרים הולכין אחר לשון בני אדם דבלשון בני אדם קורין צדקה לצרכי עניים כמאכל ומשתה וכסות וכיוצא בו ומזה נמשך לו עוד דין אחר שהביאו רמ"א סי' רנ"ב סעיף ח' במי שאומר סלע א לצדקה דאין פדיון שבויים בכלל ואלו נזדמנו פ"ש אין לפדותם מסלע זו אם לא מדעת כל הקהל או חבר עיר או ז' טובי עיר במעמד אנשי העיר ומביא ראיה מריש ערכין (דף ו') ה"ר סלע זו לצדקה עד שלא באה ליד גבאי מותר לשנותה כדי לשלמה לאחר זמן משבאה ליד גבאי אסור לשנותה ופרכינן הא איני והא רבי ינאי דגבאי הוה יזיף ממעות הצדקה לצרכו ופרע ומשני שאני רבי ינאי דניחא להו לעניים דכיון דמשהה להו מעשה ומייתי להו פירש"י דכי לית ליה למיפרע היה אומר להקהל שאין מעות לחלק לעניים וכופה אותם לצדקה ואיכא רווחא לעניים עכ"ל. ואי ס"ד דבכלל צדקה הוה פ"ש היאך היה ר' ינאי לוה לעצמו ניחוש דילמא מתבעו להו זוזי לפ"ש דבכה"ג ליכא למימר דניחא להו לשבויים חדא דלא שייך טעמא דהרווחה שהרי אין להם אלא כדי פדיונם ועוד אדרבה משהכים אם יבוא לידי שהייה ודיחוי עד אשר יכופו הצבור להוציא המעות וכל רגע שמאחרים הוא כשופך דמים ואמאי מותר אם נימא דבכלל סלע זו לצדקה גם פ"ש וכ"ת לא חיישינן לפ"ש דמילת' דלא שכיחא היא זה אינו דהא אמרינן דלא ליסתור בי כנישתא אפי' גבו זוזי ומכחי דילמא מיתרמי פ"ש ומפיק ליה כו' כ"ש לדבר הרשות דחייבינן לפ"ש אלא ע"כ דאין פ"ש בכלל צדקה סתם ע"כ דבריו ואף כי ממקום קדוש באו מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך כי לא נראין דברי הרב בזה דהא בלאו הכי יש להקשות על ר' ינאי שהלוה לעצמו ממעות צדקה וסמך על מה שיכוף הצבור לכשיתרמי צורך עניים והלא משנה שלימה מביאה בכתובות דף ק"ו ע"ב מותר שירי לשכה מה היו עושין לוקחין בהם יינות שמנים וסלתות והשכר להקדש דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אין משתכרין בשל הקדש אף לא בשל עניים הקדש מ"ט לא אין עניות במקום עשירות בשל עניים מ"ט לא דילמא מיתרמי להו עניא וליכא למיתבא ליה ופסוק דהלכה כר"ע מחבירו כהסיא דפרק הכותב בפלוגתא דר"ע ור' טרפון במשנה דמי שמת והניח כתובת אשה וב"ח כו' והו דכאן אפשר דר' ישמעאל אינו חולק על בשל עניים דלא מיירי מזה וא"כ אמאי לא חש רבי ינאי לחששא זו דילמא מתרמי עניא והא אף במתניתין איכא רווחא לעניים על ידי השכר שיהיה ביינות שמנים וסלתות ע"כ צ"ל דרבי ינאי היה ברור לו בלי ספק שתכף שיבואו עניים יוכל להוציא מן הקהל בלי עיכוב וא"כ אזלא לה הוכחתו של מהרי"ק גם לענין פ"ש וחד מילתא היא עם צדקה דודאי ניחא להו לשבויים דעלמא גם בזה דכשיצטרכו קצתם יגבה מן הקהל תכף ואח"כ יתן ג"כ את שלו ויהיה הרווחה לשבויים אחרים וגם לאותן שבויים עצמם כי מי יודע עד כמה תכבד העבודה בפדיון דמיהם ועוד נלע"ד דאין פתחון פה לומר שפ"ש אינו בכלל צדקה דהא דכתב מהרי"ק דבלשון בני אדם קורין צדקה למאכל עניים וכסות וכיוצא בו והנה שבי כולהו איתנהו ביה חרב ורעב כדאיתא פ"ק דב"ב ואם כן זה שפודה אותו הוא מאכילו וגם מכל דין דכשאומר סלע זו לצדקה דעתו אצדקה שבאותו קהל שביד הגבאי והגבאי יעשה מה שלבו חפץ כדרך שעושה בשאר צדקה שבקהל שמוציאה לכל דבר מצוה שירצה לו וא"ל ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אא"כ רוצים לשנות בדבר שהנודר אומר בפירוש לאיזה דבר הוא נודר כהנהו דסימן רנ"ט משא"כ בכך שאומר לצדקה הוא שם כולל ושייך לצדקה דמתא כנלע"ד ברור וראיתי למו"ח ז"ל שכתב על דברי מהרי"ק הללו שלא נראים בעיניו אבל טעמו אינו מבורר לי ומ"מ הדין האחד שכתב מהרי"ק שכתוב בשטר שיתנו לצדקה בשוה נלע"ד דיפה דן מטעם שאף פ"ש בכלל צדקה דלא שכיחא כי האי פ"ש לא עלה על דעתם בשעת תנאי כמו דאמרינן בפרק מי שאחזו ובח"מ סימן רכ"ה שכל אונס דלא שכיח לא סלקא על דעתיה הכא נמי כן הוא וע"כ אם נתרמי פ"ש חוזר הדבר לעיקר הדין שיתן לפי ממונו ואע"ג דבענין סתירת בנין בית הכנסת חיישינן שמא אתרמי פ"ש כמו שכתבתי לעיל זה אינו דומה לתנאי שבין אדם מתנה עם חבירו דלענין היתר סתירת בית הכנסת לא רצו חז"ל להתיר כיון דאיכא בעלמא חד צד שיבא המעות לידי הוצאה וכן בכל גווני דתלוי בהוראת חכמים להתיר ודאי חשו לכל דבר מה שאין כן בתנאי בני אדם לא הוי התנאי אלא במידי דשכיח ומידי דלא שכיח לא עלה על דעתו וזה ברור לע"ד:

שפתי כהן

אותם עניים והוי כאלו בא הממון לידם ועיין עוד לקמן סי' רנ"ט מדינים אלו: יא וכן בני עיר חדשה כו'. כלומר דהבאים לדור בעיר חדשה כיון שהם יודעין שדעתן להשתקע כופין מיד לכל דבר: יב ודוקא בצדקה שלא היו נותנין כו'. ז"ל המרדכי בשם א"ז דוקא שגזרו עליהם תענית מפני הבצורת או מפני משלחת חיות רעות או מפני הגרה וגזרו על עצמן צדקה וגזרו נמי על בני העיר דאתו לגבייהו ליתן צדקה לבטל הגזרה בתשובה ותפלה וצדקה או צריכין ליתן לגבאי העיר מפני החשד וצריכין נמי ליתן לחבר העיר היכא דאיכא חבר עיר אבל צדקה שרגילין ליתן כל שעה וכן קבוע בכל מקום שאפי' היו אותם בני העיר שבאו הכא בעירם לא היו מונעין מלתת אותו אע"פ שעתה באין כאן אין צריכים לגבאים ולא לחבר עיר אלא מוליכין אותם לביתם הלכך אותן בני ישובים שבאין לקהלות לראש השנה ויום הכפורים ומזכירין נשמות ונודרין צדקות אין כאן חשד כלל כי בודאי יתנוה וגם אין נותנין אותם לחבר עיר כי אין צדקה זו באה מכח אותה העיר אלא מכח חק ומנהג הלכך מוליכין הצדקה שלהם לישוביהן ועושין בהם כרצונם עכ"ל בית יוסף וד"מ מיהו נראה דאם לקחו בעיר זו מצות או גלילה וכדומה להם חייבים ליתן לעיר זו ואין יכולים לחזור וליקחם להביאם לעירם דהא קנו מצות בבית הכנסת זו ועוד שאל"כ תהא פסידא לצדקה זו שהיו אנשי אותה העיר קונים מצוה זו וכן נוהגין. שוב מצאתי כן בתשובה מבי"ט ח"א סי' ס' דף קכ"ט וע"ש. כתב הכלבו סי' ק"ו שיש תקנות קדמוניות אנשי כפרים שאין להם מנין שבאין במקום קהלות ומביאין נרות של שעוה שמדליקין ביום כפור יניח המותר באותו בית הכנסת שהיו נדלקים ביוה"כ ואם יעשו שנים האחד יניחו במקום שנדלק והא' ידלק בעירו במקום שמתפלל שם ביחיד ע"כ: יג מי שיש לו מעות אחרים כו'. לשון הר"ר טוביה שבסמ"ג אתה

(ה) ישב שם ג' חדשים כופין אותו ליתן לתמחוי ישב שם ו' חדשים כופין כו'. כן צריך להיות: (ו) הרי זה נותן לעניי אותה העיר. הטעם נראה דכיון שהוא יחיד נגרר אחר העיר ההיא מה שאין כן ברבים שחשיבת קהל עליהם אף בעיר אחרת רק מפני החשד צריכים תחלה ליתן באותה עיר: (ז) למחצית שכר כו'. הלשון משמע שגם במחצית שכר יתן המעשר כולו לבעל

שולחן ערוך

לת"ת (כן משמע במהרי"ו סי' כ"ו) בני העיר שמינו גבאי והפרדה החבילה ונפרדו זה מזה ועדיין מעות צדקה ביד הגבאי אם היה רשות ביד הגבאי בתחילה לעשות מה שירצה גם עתה יעשה מה שירצה ואם בתחילה הוצרך לימלך בבני העיר גם עכשיו יעשה כן [יב] ואם א"א לו לימלך או שאין יכולין להשוות יעשה הגבאי מה שירצה ובלבד שיעשה בו דבר מצוה (מהרי"ק שורש קכ"ג) וע"ל סימן רנ"ט סעיף ב':

ה [יג] יד מי שישב במדינה ל' יום היו כופין אותו ליתן צדקה לקופה עם בני המדינה. (ה) ישב שם ג' חדשים היו כופין אותו ליתן [לתמחוי. ישב שם ו' חדשים היו כופין אותו ליתן] צדקה בכסות שמכסים בה עניי העיר. ישב שם ט' חדשים היו כופין אותו ליתן צדקה לקבורה שקוברים בה את העניים ועושים להם כל צרכי קבורה [יד] טו במה דברים אמורים בבא לגור ואומר שאינו רוצה להשתקע אבל אם בא לעיר כדי להשתקע היו כופין אותו מיד יא [טו] (וכן בני עיר (ו) חדשה היו כופין זה את זה מיד (מהרי"ק שורש י"ז) וי"א דבזמן הזה מטעים לכל בשלשים יום) (סמ"ק וכל בו):

ו טז מי שהלך בסחורה ופסקו עליו אנשי העיר שהלך שם צדקה (ו) הרי זה נותן לעניי אותה (ז) העיר ואם היו רבים ופסקו עליהם צדקה נותנים וכשבאים מביאים אותה עמהם ומפרנסים בה עניי עירם:

הגה [טז] והא דצריכין ליתן מפני החשד לכן חוזרים ולוקחים אותם ומביאים לעירן (מרדכי פ' בני העיר) יב ודוקא בצדקה שלא היו נותנין אלו כשהיו בעירן ולכן איכא חשדא אבל צדקה שאף בעירן היו נותנין (°) אין צריכין ליתן כלל דודאי יתנוה (ח) בעירן (מרדכי פ"ק דב"ב) יג [יז] מי שיש לו מעות אחרים (ז) למחצית שכר או בדרך אחר

ביאור הגר"א

דפומבדיתא מיקץ כו' וכתב הרשב"ם וכבר קנו להם כו' אלמא שא"י לשנות. שם ובתוספתא תביאה הרשב"ם בב"ב מ"נ ב' והרא"ש שם סנ"ו תאומר תנו כו': [יב] ואם א"א לו כו'. כמ"ש בב"ק קי"א א' הב"ע כגון דנפיק כו' והקמ"ל כו' ח"נ כיון שיצאו ולא ציוה אחולי אחיל לדידיה שיעשה כרצונו. שם: [יג] מי שישב כו'. כגי' הרי"ף רש"פ וכ"ח בתוספתא דפאה שם ובירושלמי: [יד] בר"א כו'. ממה דפריך שם מתמרות ובמלת כו' ועבח"מ סי' קס"ג ס"ב בהג"ה: [טו] וכן בני כו'. כיון שדעתן להשתקע: [טז] והא דצריכין כו'. רש"י ד"ה נותנין כו'. וח"ש ודוקא כו': [יז] מי שיש כו'. כמ"ש במתני' פ"ד דדמאי כהן ולוי שקבלו כו':

באר היטב

אותם עניים והוי כאלו בא הממון לידם. וכתב מהרי"ק שנים שהתפשרו לתת כל א' בשוה לצדקה ואירע להם פדיון שבויים ורוצה הא' שיגבהו לפי הממון והא' טוען שכבר התפשרו לתת בשוה לצדקה ופ"ש ג"כ בכלל צדקה ופסק שיש לצדד אם הוא בכלל צדקה סתם אלא דמ"מ בלשון בני אדם אינו בכללו ובנדרים הולכין וכו' וכ' הט"ז דבזה יפה דן משום דבשעת התנאי לא עלה על דעתם שיבוא לידם פ"ש והוי כמו אונס דלא שכיח כמ"ש בח"מ סי' רכ"ה אך שנמשך מזה עוד דין א' הביאו הרמ"א בסי' רנ"ב ס"ח במי שאומר סלע זו לצדקה דאין פ"ש בכלל וכו' בזה לא נראו דבריו ומאריך בכמה ראיות להוכיח שפ"ש בכלל צדקה הוא ע"ש (ונה"כ דחה דבריו וכ' שאין כדאי לדחות דברי מהרי"ק בסברות בעלמא): (ו) חדשה. כלומר הבאים לדור בעיר חדשה דכיון שהם יודעים שדעתם להשתקע כופין מיד לכל דבר. ש"ך: (ז) העיר. הטעם נראה דכיון שהוא יחיד נגרר אחר העיר ההיא. ט"ז: (ח) בעירן. כ' ב"י ואותן בני ישובים שבאים לקהלות בר"ה ויו"כ ומזכירין נשמות ונותנין צדקות אין כאן חשד כלל ואין צריך ליתן הצדקה לחבר עיר כי אין זה מכח אותה העיר רק מכח

באר הגולה

שם דף ס' ע"א: יד ברייתא שם דף ח' ע"א וכגירסת הרי"ף והרמב"ם שם בפ"ט דין י"ב וכ"כ סמ"ג ונתן טעם לגירסא זו מהרי"ק בשורש י"ז והביאו הכ"מ שם: טו מהרי"ק שם: טז לשון הרמב"ם שם ס"ז מהמ"ע בבריי' מגילה דף כ"ז ע"א: (ספי' שרגילין ליתן כל שעה וחק קבוע בכל מקום כ"כ שם:

כנסת הגדולה

הקרן קיים לעולם ומהפירות יעשו מהם צדקה או יתחלקו לעניים או לת"ת או לבקור חולים בזה ראיתי שנהגו היתר בא"י בפני רבותינו ז"ל ולא מטעם דממון עניים הוא אלא דהכי עניים לא בעלי הממון מיקרי כיון שאין להם בגוף הקרן כלום ואינם זוכים אלא בפירות העתידים לבא אחר שיבואו לעולם והפקיד שהופקד להשגיח בזה לאו שלוחו של בעלי' מיקרי אלא לזכות העניים הוא משגיח ואלו אמר שלוה אני אתן לך מנה של פלוני שילוה לך ותתנו' עשרים דינרי' היה מותר כי הא דאמרינן לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה ללוה אף כשאמר מנכו לעניים ס"ד דהכי בעלים לאו בעלים מיקרי ואף הרח"ש יודע בזה שהוא לא מלא ממון עניים שיהא מותר אלא ממון צדק היא וכן הדבר דהקדש עניים כהדיוט דמי אבל זו אפילו להדיוט כ"ש הרי כו' ומיהו כו' מ"מ היכא דאין עניים מיוחדים דזה זוכה היום וזה זוכה למחר וכ"ש היכא דלא קייץ להו מידי אלא מחלקים להם כפי השעה וכפי השעה' לפי השני' ולפי רוב העניים אין כאן אדם מיוחד שיזכה בגוף המעות לפירותיו ואין להם אלא לשעתן מה שנוטלין ונותנין לתוך פיהם ולאו בעלים מיקרי כו' ומעיד אני עלי שמים וארץ שבא"י בעיר צפת תוב"ב בהיות' יושבת על תלה בפני הרבנים ז"ל היו נוהגין כן לתת מעות שהוקדשו ללומדי תורה בישיבה ומעות שהוקדשו בתלמוד תורה בריות כ"כ למלאה וסרב מוה"ר אברהם [illegible]

גליון מהרש"א

(ש"ע סעיף ה') אם בא לעיר. ע' ת' בן לב ח"ג סי' א': (ש"ע סעיף ו') מי שהלך. ע' ת' הנ"ל ספר ג' סי' קכ"ב:

מילואים

(סי' רנ"ו ש"ך ס"ק י"ג) מי שיש לו כו'. [illegible]

ואומנין מעשר מן הריוח צריך ליתן הריוח (ס) לבעליו והוא יתננו למי שירצה אם לא שיש תקנה בעיר ליתן מכל מה שמרויח אפי' עם מעות אחרים (מרדכי פ' הגוזל בתרא תשו' ה"ר טוביה ובהגהת מרדכי פ"ק דב"ב).

י ואם יש שם חבר עיר יתנו לחבר עיר והוא מחלקה כפי שיראה לו:

רנז סדר גביית הצדקה ושלא לאחרה.

ובו י"א סעיפים:

א א גבאי צדקה (א) א אינם רשאים (ה) לפרוש זה מזה בשוק ב אלא כדי (שיראו זה את זה (טור) כגון) שיהא זה פורש לשער וזה פורש לחנות וגובים ג מצא הגבאי מעות בשוק לא יתנם לתוך כיסו אלא לתוך ארנקי של צדקה וכשיגיע לביתו יטלם היה הגבאי נושה בחברו מנה ופרעו בשוק לא יתנם לתוך כיסו אלא לתוך ארנקי של צדקה וכשיגיע לביתו יטלם ד ולא ימנה מעות הקופה (ב) שנים שנים אלא אחד אחד ב מפני החשד שנא' והייתם נקיים מה' ומישראל (ל' רמב"ם פ"ט מהל' מ"ע):

ב ה גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק מצרפים המעות דינרים לאחרים אבל לא לעצמם וכן אם צריכים למכור מה שגבו מהתמחוי ימכרו לאחרים (א) אבל לא לעצמם מפני החשד ו ואין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה ולא בהקדש עם הגזברים שנאמר ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי באמונה הם עושים (רמב"ם שם):

הגה [א] ומ"מ כדי שיהיו נקיים מה' ומישראל טוב להם ליתן ז חשבון (טור) [ב] וכל זה בגבאים הכשרים (ב) ג אבל מי ח שאינו כשר [ג] או שנתמנה באלמות וחזקה צריך ליתן חשבון וה"ה בכל ממונים על הצבור (מהרי"ו סי' קע"ג) ד [ד] וכשרוצים הצבור יכולין (ג) לסלק הגבאי ולמנות אחר ואין כאן משום חשד וה"ה שאר ממונים (כל בו):

ג ט הצדקה הרי היא בכלל הנדרים לפיכך האומר הרי עלי סלע לצדקה או הרי הסלע זו צדקה י חייב ליתנה (ג) לעניים מיד ואם איחר עובר (ד) בבל תאחר שהרי בידו ליתן מיד ועניים מצויים הם [ה] יא ואם אין שם עניים מפריש ה [ו] (ג) ומניח עד שימצא עניים:

הגה [ז] וכל זה בצדקה שיש בידו לחלקה בעצמו אבל כשנודרין לצדקה בבית הכנסת ליתנה ליד גבאי או שאר צדקה שיש לו ליתן לגבאי אינו עובר עליה אע"ג דעניים מצויים אא"כ תבעו הגבאי ו ואז עובר עליה מיד אי (ד) קיימי עניים והגבאי היה מחלק להם מיד ואם אין ידוע לגבאי ז צריך הוא (ה) להודיע לגבאי מה שנדר כדי שיוכל לתבעו (מרדכי פ"ק דב"ב ופ"ק דר"ה) ולא מקרי עניים מצויים אלא עניים הצריכים לחלק להם אבל אם אין דרך לחלק להם מיד לא מקרי עניים מצויים (ג"ז במרדכי בב"ב) ח ואם אמר אתן סלע לצדקה (ו) לפלוני אינו

שפתי כהן

אתה אינך מושבע עליו אחרי אשר אין לך חלק בשכר ואפי' קדמה תקנת מקומך לתקנת מקומו הייתי אומר לך לשלחו לו והוא יביאהו אל בית האוצר אם לא פירשו בתקנתן שיפרישו מעשר מכל מה שירויחו בין יבא לידם בין יבא ליד אחרים והכי נמי נראה לי במלוה מעות למחצית השכר שיש לו לשלם חצי המעשר לבעל המעות והוא חייב להביאו אל בית האוצר הואיל ומחצית השכר שלו עכ"ל ומביאו בית יוסף בסימן רנ"ח והרב כתב דבריו על פי הבנתו ואחריו נמשך הט"ז אבל באמת אין הדבר כן והדבר פשוט דמה שכתב ואם לא פירשו בתקנתן וכו' רצה לומר ואף אם לא פירשו בתקנתם של מקום המלוה וכן פירש מהר"מ מטיקטי"ן בגליון המרדכי פרק הגוזל בתרא וכ"כ בספר גדולת מרדכי שם שבס"א כתב בהדיא אפי' אם לא פירשו כו'. א"כ העולה מהמרדכי והגמ"ר הוא דמי שנתעסק עם מעות אחרים אם כל הריוח למלוה ואין לו חלק בשכר ישלח הכל ליד המלוה והוא יתן שם המעשר אפי' קדמו תקנת מקום המתעסק לתקנת מקום המלוה ואפי' לא פירשו במקום המלוה שיפרשו מכל מה שירויחו אחרים מממונם ואם מלוה למחצית ישלם החצי שכר למלוה ומחצית שכר יתן המתעסק בעירו ודו"ק:

רנז א אינם רשאים לפרוש. כשגובים לדקה משום חשד וכן במלאו מעות או פרעו חבירו הטעם משום חשד: **ב מפני החשד.** שלא יחשדוהו שנוטל אחד מכל מנין: **ג אבל מי שאינו כשר כו'.** אפי' נתמנה מדעת הצבור אם קוראים עליו תגר שלא נהג כשורה וחושדין אותו בדבר שראוי להסתפק בעיני הדיין פשיטא שצריך לתת חשבון לפני כל מערער עליו דידוע שכמה דברים צריכים להוציא ממעות צבור שאין לגלות אלא לצנועים. מהרי"ו שם ומביאו ד"מ: **ד וכשרוצים הצבור כו'.** בכל בו כתב דכיון שנהגו למנות אנשים ידועים לזמן ובהגיע זמנם יצאו אלו ונכנסים אחרים תחתיהם א"כ אחרי שנהגו בכך ליכא משום חשד ומביאו ד"מ ומשמע בתוך הזמן אין הצבור יכולים לסלקו משום חשד ואין זה מבואר כל הצורך בדברי הרב: **ה ומניח עד שימצא עניים.** וא"ל לחזר אחר עניים אפילו עברו ג' רגלים אלא ימתין עד שיזדמנו לו עניים כן דעת הר"ן וכן נראה דעת הב"ח: **ו ואז עובר עליה מיד אי קיימי עניים כו'.** אין רצונו לומר שצריך לידע דקיימי עניים דהא כיון שהגבאי תובעו מחויב לאלתר דשמא צריך הגבאי לשלם לעצמו או לאחרים מה שהלוה לצורך עניים א"כ אפי' לא קיימי עניים מחויב אלא אתא לאפוקי אם ידוע לו שהגבאי יניחנו אצלו ואין לו בו צורך כלל שאז אינו עובר וכן משמע במרדכי שם ע"ש ודו"ק: **ז צריך להודיע לגבאי כו'.** וכתב המרדכי פ"ק דב"ב והיכא שנדר [ע"י] ש"ץ בבית הכנסת ליתן לדקה הואיל ויודע שהגבאי שחייב לדקה לא עבר עד שתבעו ליה הגבאי ע"כ: **ח ואם אמר אתן סלע כו'.** וכתב המרדכי פ"ק דב"ב דהיכא שנדר

טורי זהב

לבעל המעות ותסיה טובת הנאה שלו ולא ידעתי למה לא יהיה לו טובת הנאה מן חצי הריוח למקבל העיסקא דהרי חצי הריוח שלו והלא גם לענין מס הוא הדין כן כמו שכתב רמ"א בח"מ סימן קס"ג ונראה דאין ליתן המעשר לבעל המעות בזה רק החצי. וכן יש לכוין דברי המרדכי פרק הגוזל בתרא בשם רבינו טוביה דכתב תחלה במי שיש בידו מעות של אחרים ומלוה אותן לטובת אחרים שיתן המעשר לבעליו כיון שאין לו חלק בריוח ואחר כך סיים שם וז"ל והכי נמי נראה לי במלוה להביא המעשר בית האוצר שבעירו הואיל ומחצית שכר שלו עד כאן לשונו רצה לומר בסיפא במלוה למחצית שכר יתן החצי לעירו דאי כולו קאמר קשה הא אמר ברישא הואיל ואין לו חלק בריוח ע"כ יתן כולו ש"מ בזה שיש לו חלק בריוח לא יתן לו רק מחלקו. וכן העתיק בית יוסף בסי' רנ"ח דברי המרדכי האלו במלוה שיתן חצי המעשר כו'. ומה שכתב רמ"א צריך ליתן הריוח לבעליו נראה שהוא ט"ס וצ"ל צריך ליתן מעשר הריוח וכן הוא במרדכי ור"ל כפי חלקו וכמו שכתבתי:

רנז (א) אינם רשאים לפרוש. פירש"י שלא יאמרו שזה הגובה יחידי דעתו לגנוב נראה כוונתו אף על גב דבאמת אין א' גובה יחידי כדאיתא סימן רנ"ב סעיף ג' משום שררה מכל מקום הרואה סבור שכיון שפירש מחבירו והוא עושה שלא כדין שהרי צריך לגבות בשנים אלא ודאי דעתו לגנוב ובזה מתורץ הא דקשה דהא כ' בסעיף ב' דאין מחשבין עם גבאי צדקה ולפי מה שכתבתי ניחא דכאן יש ריעותא שהוא עושה שלא כדין במה שפירש מחבירו וזה המביאו לידי חשד: **(ב) שנים שנים.** שלא יאמרו שנים הוא מטיל ואינו

באר הגולה

ח בברייתא שם ריש ע"ב: א ברייתא ב"ב דף ח' ע"ב: ב שם בפירש"י: ג שם בברייי': ד ברייתא שם ופירש רש"י שן יאמרו שנים הוא נוטל ואינו מונה אלא אחת: ה שם בברייי' פורטין ופירש"י פרוטות נחושת שגבו מחליפין על דינרין לפי שהן מתלידות: ו ברייתא שם דף ט' ע"א: ז טור: ח כן דקדק הב"י מלשון הטור: ט לשון הרמב"ם ריש פ"ח מהל' מ"ע מברייתא ר"ה ד' ו' ע"א: י מימרא דרבא שם: יא כ"כ הטור בשמו ותמה עליו והב"י תמכו שם מהא דאמרינן שם בגמ' חד דאמר ולא אפריש וחד דאפריש ולא אקריב:

כנסת הגדולה

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

ביאור הגר"א

[illegible]

פתחי תשובה

[illegible]

באר היטב

[illegible]

ד [ח] ודוקא במפריש צדקה סתם (ג) אבל כל אדם יכול להפריש מעות לצדקה שיהיו מונחים אצלו ליתנם מעט על יד על יד כמו שיראה לו (טור בשם הרא"ש) [ט] וכן אם התנה בשעה שנדר בצדקה או התנדב אותה שיהיו הגבאים רשאים לשנותה ולצורפה בזהב הרי אלו מותרים (רמב"ם) :

ד [י] י צריך ליזהר מלידור ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם ט יאמר בלא נדר :

ה [יא] כשחסר בכיס של צדקה י צריך הגבאי להלוות [יב] וכשימצא בכיס לאחר זמן נפרע ממנו ואין צריך ליטול רשות מהמתנדבים בכיס :

הגה [יג] מי שמפריש יא (ז) מעשרותיו יב (ה) והלוה לעני משלו יג מפריש מעשר שלו ומחשב על זה שהלוה לעני (ח) ומעכב לעצמו מה שהפריש (ב"י בשם רש"י ס"פ כל (ס) הגט) ודוקא שהעני שהלוה לו עדיין חי *) אבל (ו) אם מת יד או (ט) נתעשר אין צריך לשלם שהרי עני היה באותה שעה ואין מפרישין עליו דאין מפרישין על האבוד טו ואין לחוש במה נתעשר אלא (י) בידוע (בהגהות מרדכי דב"ב ובסוף כל הגט בשם הירושלמי ושם ח' שער ס"ה) :

ו [יד] יד הגבאי שאומר בעודו גבאי כך וכך הלויתי לכיס של צדקה נאמן בלא שבועה (ד) טז אך יז לא לאחר (יא) שסלקוהו :

ז [טו] טו גבאי צדקה אם יחרפוהו העניים אין לו לחוש כי יותר זכותו גדול :

ח טז עני שיש לו קרובים עשירים שיכולים לפרנסו יח אין גבאי העיר חייבים לפרנסו אע"ג דקרוביו ג"כ נותנים בכיס :

ט [טז] יז לא יתן אדם כל צדקותיו יט לעני אחד בלבד :

י [יז] יח המחלק צדקה צריך ליזהר (ה) שלא ירבה לקרוביו יותר משאר בני אדם :

הגה [יח] ודוקא גבאי אבל כל אחד מותר ליתן לדקה שלו או מעשר שלו למי שירלה (ס) מקרוביו והם קודמין כמו שנתבאר לעיל סי' רנ"א (מרדכי פ"ק דב"ב) :

טורי זהב

ואינו מוגה אלא אחד: (ג) אבל כל אדם יכול להפריש כו'. בטור בשם רמב"ם אם אין עניים יפריש ומניח עד שימלא עני ואם התנה שלא יתן עד שימלא עני א"ל להפריש והקשה הטור עליו עיין שם ונראה כוונת הרמב"ם דבשעה שנודר לדקה כולל בזה הנתינה וההפרשה באופן שאם לא אפשר בנתינה עכ"פ יקיים ההפרשה אבל אם התנה שלא יתן עד שימלא עני אז אומדי' דעתיה דבא ליפטר גם מההפרשה דאל"כ תנאי ל"ל פשיטא שלא יתן כשאין עני דלמי יתן אלא ודאי שבא להפטר גם מהפרשה ובזה מתורץ קושיית הטור שהקשה עליו יראה שאין תנאי מועיל אלא כשאין עניים ולא נהירא עד כאן לשונו דגם הרמב"ם סבירא ליה דתנאי מועיל אף ביש עניים ומתנה שלא יתן אלא מעט על יד על יד והוא פשיטא אלא דקמ"ל דבזה התנאי של הרמב"ם אפילו הפרשה אין צריך ובלא תנאי צריך הפרשה וכ"כ עיקר להלכה: (ד) אך לא אחר שסלקוהו. מו"ח ז"ל כתב שבמרדכי מוגה מגדול כתוב אף לאחר שסלקוהו וכן ראיתי במהרי"ו ווי"ל סי' קכ"ד שהעתיק כן דברי המרדכי ומשמע מדבריו שהנה ע"ז יסוד להלכה למעשה ומכל מקום יש להשוות הנוסחאות דודאי לגמרי אחר הסילוק אינם נאמנים כיון שלא אמרו בשעת הסילוק וזה בא למעט לפי הנוסחא של השלחן ערוך והנוסחא של מהרי"ו ווי"ל מיירי שאמרו כן תכף אחר הסילוק וכן נראה להכריע מסברא: (ה) שלא ירבה לקרוביו. וע"ז א"ר יוסי יהא חלקי עם גבאי לדקה ולא עם מחלקי לדקה:

אבל

שפתי כהן

שנדר לתת לעניים למי שירלה עובר עליו לאלתר דהא קיימי עניים ויש בידו ליתן להם דלאו כדי ליתן לגבאי נדר ואין לומר שאינו עובר משום שיכול לומר איני רוצה לאלו אלא לאחרים שיבואו דא"כ בכך יפטור עצמו לעולם עכ"ל ומביאו בית יוסף וד"מ: ט יאמר בלא נדר. ע"ל סימן ר"ג ס"ק ד': י צריך הגבאי להלוות כו'. ע"ל סימן ר"נ ס"ב: יא מעשרותיו כו'. וה"ה שאר לדקה וכן הוא בסה"ת ושאר פוסקים: יב והלוה לעני משלו כו'. כלומר שהלוה לעני על מתנותיו שעתיד לקבל ממנו שיפרע לו בהם שלכך מפריש המעשר או לדקה שלו עליו ומחשב זה כאלו נתנו לעני והוא משלם לו בהם והלכך מעכבם לעצמו בתשלומין והילכך כיון שמת או נתעשר א"ל לשלם שהרי לא הלוה כדי שישלם לו מממונו ואינו יכול להפרישם עליו דהא עכשיו אינו יכול לזכות בהן שהרי הוא מת או נתעשר ואין להפריש למפרע כשהיה חי ועני דאין מפרישין על האבוד: יג מפריש מעשר שלו. וצריך לזכות בהן העני על ידי אחר ואח"כ יפרע ממנו חובו כדי לקיים מלות נתון תתן ואם רגיל ליתן לזה ה"ז בכלל מכירי כהונה ולויה וא"ל כ"כ בס' התרומות סוף שער פ"ה וברטנורה ספ"ג דגיטין והרמב"ם פ"ו מהל' מעשר דין ו' ולכאורה ק' דהא בש"ס ס"פ כל הגט (דף ל') משני עולא הא מני ר' יוסי היא דאמר עשו שאינו זוכה כזוכה וא"כ לפי זה א"ל לזכות לו כלל ואע"ג דקאמר התם כולהו כעולא לא קאמרי כיחידאה לא מוקמינן היינו כמ"ש התוס' שם דמסתברא ליה לאוקמי מתניתין אפילו כרבנן אבל להלכתא קי"ל כר' יוסי כדפסיק שמואל גופיה בפ' קמא דב"מ (דף י"ב) ואפשר שזה דעת הרב שכתב בסתם שיכול להפריש עליו ולא ביאר שצריך לזכות ע"י אחר ונראה דהסה"ת וברטנורה והרמב"ם סבירא להו כמ"ש בחידושי הרשב"א בשניה בתרא וז"ל אי נמי י"ל דס"ק כיחידאה לא מוקמינן דס"ל דר' יוסי בכה"ג לא אמר עשו את שאינו זוכה כזוכה כו' וכן מתרלים התוס' פ"ק דב"מ דדוקא בהך דב"מ פסק הלכתא כותיה ולא בהך דגיטין ע"ש: יד או נתעשר כו'. וכתב בסה"ת שם בשם הרמב"ן בשם הירושלמי דאם הלוה לקהל אף שיש בהם עשירים או שמתו מקלתם מ"מ מסתמא יש בהן קלת עניים וסומך על עניים שבהן וכ"מ בהגמ"ר פ"ק דב"ב: טו ואין לחוש שמא נתעשר. וכן אין לחוש שמא מת הסה"ת שם מהגמ"ר דגיטין (דף ל'): טז אך לא כו'. מהמרדכי ומהר"מ מטיקטין הגה במרדכי דאיתא בה"א אף לאחר שסלקוהו וכ"כ הב"ח שגירסא זו עיקר ואפשר דאף לפי נוסחא זו ה"פ דאע"פ דמקמי הכי לא אמר כלום שהלוה לכיס של לדקה אלא לאחר שסלקוהו אמר כך וכך הלויתי נאמן ומיהו דוקא כשאמר כך בשעה שסלקוהו אבל אם לא אמר כלום בשעה שסלקוהו אלא לאחר יום או יומים כשאין הכיס של לדקה בידו שוב אינו נאמן אלא דלשון אף לאחר שסלקוהו בסתם משמע דבכל ענין נאמן מדלא כתב לחלק בכך ולענין מעשה לריך עיון מיהו בגבאי כשר ומפורסם בלדקתו יש להורות דנאמן בלא שבועה אף לאחר שסלקוהו ואין הכיס בידו ע"כ: יז לא לאחר כו'. היינו כשבשעה שסלקוהו לא אמר כלום שהלוה *) אבל אם אמר כן בשעה שסלקוהו אף שעדיין לא גבה מעותיו עד לאחר שסלקוהו נוטל בלא שבועה וכן נראה מב"ח ע"ש: יח אין גבאי כו'. ע"ל ס"ס רנ"ב: יט לעני א' בלבד. או לקרוב אחד

באר הגולה

יב טור בסי' ר"נ: יג בהגהות מרדכי דב"ב בשם א"ז ממשמעות הירושלמי:(ס)ממשנה גיטין דף ל' ע"א וגם דין מת או נתעשר: יד ג"ז שם בשם סה"ת שפסק כן וכן אם אמרו תיכף ומיד אחר הסילוק נאמן וע' כסף: טו ג"ז שם מהירושלמי פ"ק דב"ב: טז ג"ז שם מדברי ר"ת ממיץ בפי' מסכת נדרים אהא דכל הטופל אינו נופל ליד גבאי תחלה שם דף ס"ה ע"ב: יז ג"ז שם מהא דאמר רב כהנא כל הנותן מתנותיו לכהן אחד וכו' עירובין דף ס"ג ע"א: יח מהא דא"ר יוסי יהא חלקי מגבאי לדקה כו' וכפי' רש"י שם שבת קי"ח ע"ב: (ס) אבל ת"מ לא יתן כל לדקותיו לקרובו אחד והגיה שאר קרובים כ"כ המרדכי כמ"ש

נקודות הכסף

(ש"ך סקי"ז) אבל אם אמר כן בשעת שסלקוהו כו'. שוב מלאתי כן מבואר להדיא בתשו' מהר"מ דפוס פראג סי' תתרי"ב דאם אמר כן בשעה שסלקוהו נוטל בלא שבועה אף לאחר שסלקוהו ע"ש וע"פ זה נראה יותר לייטב הנוסחאו' במרדכי לא פליגי דאותה נוסחא שכתוב בה אף לא לאחר שסלקוהו כו' היינו רלה לומר אם אמר כן אחר שסלקוהו ולא אמר כן בשעה שסלקוהו ולפירוש זה אפשר דאפילו אמר יום או יומים אחר כן לאחר שסלקוהו אינו נאמן אלא דמתשו' מהרי"ו סי' קכ"ד שכ' מס"ק דב"ב דכ' מהר"מ דגבאי לדקה נאמנים אף לאחר שסילקו לומר שהלוו לכיס של לדק' כו' משמע דאסי' אומר אח"כ נאמנים למהרי"ו דהא דכ' בתשו' מהר"מ שאומר כן בשעה שסלקוהו לאו דוקא אלא ה"ה יום או יומים אח"כ כו' מסברא שלא יפסיד דינו בשביל מה שלא אמר מיד והרי אומר יום או יומים אח"כ והיינו כדברי הבית חדש שהבאתי בס"ק ט"ז :

כנסת הגדולה

מהסירות ממון שיש לו תובעין מקרי לענין הרבית והוי רבית הבאה עלוה למלוה אבל בסי' ת"ה שמתיר להלוות ברבית קצוצה מטעם דהני עניים לא [illegible]

דגול מרבבה

(סי' רנ"ז סעיף ה' בהג"ה) אבל אם מת או נתעשר כו'. [illegible]

מתחלה לא עלה על דעתו שאם ימות יקבל רשות מן היורש שאין השני נתלה ולא הלוה מתחלה על דעת כן ולכך אינו מפריש על היורשים אפילו אם הם עניים ואפילו ברשות כיון שאין נוטל עליהם לזכות רשות :

ביאור הגר"א

אותו ויודע שהוא חייב מותר לשנותו כיון שאין הפסד לעניים ובפש"ש והא ר' ינאי יזיף ופרע כו' וז"ש ואם אין כו' ולא פסקי כו' ואם אבד כו' והכל כנ"ל דכל שבידו לחלקם כו': [ח] ודוקא כו'. הרא"ש וכמי הגבאי דא"צ לחלק מיד וכנ"ל וכפש"ש והא ר' ינאי כו' שאני כו' ואם איתא הרי צריך לחלק מיד: [ט] וכן אם התנה כו'. דהכ"ם ופשוט דהכל אחר התנאי ועבא"ח סי' קנ"ד ס"ח: [י] צריך כו' ואם כו'. ע"ל סי' ר"ג ס"ד: [יא] כשחסר כו'. ירושלמי פ"ו דכתובות הלכה ח' וכן המשיא את היתומה כו' א"ר חנינא זאת אומרת שאומרין לפרנסים ללוות דו פתר לה בשאין בכיס לווין עד חמשים אבל אם יש בכיס סוסף א"ר יוסי זאת אומרת שאין אומרים לפרנסים ללוות דו פתר לה בשיש בכיס אבל אם אין בכיס פוחת כהדא בילדה א' ביומיה ודר' אמי אמר ישת לסועדא א"ל ר"ז כו' יתכול דמריה דמועדא קיים ואתיא דר"ח כר"ז ודר' יוסי כר' אמי. ומשמע שר' אמי קבל דבריו של ר"ז: [יב] וכשימצא כו' וא"צ כו'. שם פ"נ דנפשין הלכה ז' המלוה את כו' אילין דר' נחמיא אשאלין לצבורא פריטין אתא עובדא קומי דרבנן אמרין ליה לית צבור בולא עתיר לית צבור כולא מעני: [יג] מי שמפריש כו' ודוקא כו' ואין לחוש כו'. מתני' ונס' דגטין ספ"נ ל' א' המלוה כו' ואינו חושש כו' ושם ב' העשיר העני כו' אלא דשם אמרינן דוקא במכרי או במזכה להם ע"י אחר וכ"פ הרמב"ם [ועש"ך ס"ק י"ג] ועוד אמרינן שם דאם מתו נוטל רשות מן היורשים אבל הרמב"ן כתב דוקא בבהן ולוי אבל בעני לא סתני וכמ"ש בירושלמי שם ר' חייא בר עוקבא בשם דיב"ח ביורשי כהונה ולויה היא מתני' אבל ביורשי עני אין לעני נחלה תני בר קפרא אין לך אדם שאינו בא לידי מדה זו אם לא הוא בנו כו' ועפה"ת סוף שער ס"ת ועוד אמרינן בגמ' שם שאם הלוה בב"ד ספריש בחזקת עניי ישראל ועתוס' שם ד"ה א"ב שדוקא בחזקת עניי העיר : [יד] הגבאי שאומר כו'. כמ"ש בפ"ק רב"ב (ח' כ') הא היפוני מהימן כו'. שם : [טו] גבאי כו'. בירושלמי פ' בתרא דפאה ר"א הוה פרנס חד זמן נחית לבייתיה א"ל מאי עבדיתון א"ל אתא חד סיעה ואכלין ושתין וצלין עלך א"ל ליכא אגר טב נחית זמן תניין א"ל מאי עבדיתון א"ל אתא חד סיעה חורי ואכלין ושתין ואקלונך א"ל כדין איכא אגר טוב ר' עקיבא בשן ממניתיה פרנס א"ל נמלך גו בייתיה הלכין בתריה שמעון קליה דאמר ע"ם מתקל ע"ם מבזייה: [טז] (ליקוט) לא יתן כו'. עתוס' דכתובות כ"ו א' סד"ה אין ובקדושין כ"ז א' ד"ה נתן כו' (ע"ל) : [יז] המחלק כו'. עבה"צ ובפ"ב דשבת (כ"נ א') שלא יראה שעה פנויה ויאמר לקרובו כו' : [יח] ודוקא כו'. ע"ל סי' רנ"א ס"נ ואף דתנן בפ'

באר היטב

נדר וא"ל שאינו עובר משום שיכול לומר איני רוצה לאלו אלא לאחרים שיבואו דא"כ בכך יפטור עצמו לעולם. עכ"ל המרדכי: (ז) מעשרותיו. וה"ה שאר לדקה. כ"כ סה"ת ושאר פוסקים: (ח) ומעכב. וצריך לזכות בהן העני ע"י אחר ואח"כ יפרע ממנו חובו כדי לקיים מלות נתן תתן ואם רגיל ליתן לזה ה"ז בכלל מכירי כהונה ולויה כ"כ בס' התרומות והרמב"ם מיהו בש"ס ס"פ כל הגט משמע דא"ל לזכות ואפשר שזה דעת הרב שכתב בסתם שיכול להפריש עליו ולא ביאר שצריך לזכות ע"י אחר עכ"ל הש"ך: (ט) נתעשר. וכ' בסה"ת בשם הירושלמי דאם הלוה לקהל אף שיש בהם עשירים או שמתו מקלתם מ"מ מסתמא יש בהן קלת עניים וסומך על עניים שבהן: (י) בידוע. וכן אין לחוש שמא מת. סה"ת שם: (יא) שסלקוהו. ויש נוסחא אחרת דנאמן אף לאחר שסלקוהו וכתבו הב"ח והמ"ז והש"ך דיש להשוות הנוסחאות דאם אמר כן תיכף אחר הסילוק נאמן אבל אם בשעה שסלקוהו לא אמר כלום רק אחר יום או יומים כשאין הכיס של לדקה שוב בידו אינו נאמן וסיים הש"ך דאם אמר בשעה שסלקוהו

פתחי תשובה

הרדב"ז ח"ב סי' תרל"ח : (ה) והלוה לעני משלו. עיין בתשובת ט"ב קמא חי"ד סימן ע"ג הבאתיו לעיל סימן רמ"ט סק"ח. ועיין כנ"כ שניינא סימן קל"ט שכתב דאם מתחלה כשהלוה לעני לא הלוה לו ע"ד כן הוא פלוגתא דאמוראי בירושלמי דגיטין והכריע כר' זעירא דיכול להפריש עליהן אבל רשות מהעני לריך וגם דוקא אם בלא"ה היה ג"כ נותן המעשר לזה העני וכפי אותו אומד יחשוב עמה על חלקו ולא יותר ע"ש [ועיין בספר לבושי שרד סי' קל"ד מ"ש בזה] : (ו) אם מת. וכתב הכ"י דאפילו ירשו היורשים ונתנו רשות להפריש לא מהני ע"ש וע' בדגמ"ר שכ' דזה מיירי שהיורשים הם עשירים אבל אם הם עניים מהני רשות שלהם ושוב הקשה בזה ע"ש :

שיורי ברכה

(סימן רנ"ז סעיף ה' בהג"ה) ומעכב לעצמו וכו'. היינו כשנותן דרך הלואה ומסה שנהגו כן שתמו כשירושו. הרב עודע ביהודה בשו"ת י"ד סימן ע"נ : וכל זה היינו כשודו מו [illegible] אביהם שלים המעשר נשאר חייב לו אינם יכולים לזכות ממעשר שלהם הרב הנז' שם :

יא [יט] יט המניח מעות להרויח לתלמוד תורה וממנה אשתו עליהם לתת הריוח למי שתחפוץ כ אינה יכולה להפקידם ביד אחר אפי' הוא כרבי חנניה בן תרדיון (ו) [כ] כ אבל אם המתנדב מינה עליהם (יג) חבר עיר יכול החבר עיר להפקידם ביד אשתו :

רנח דין המתפים בצדקה. ובו י"ג סעיפים :

א [א] (א) א המתפים בצדקה הרי זה א כמתפים בנדר כיצד היה סלע של צדקה מונח לפניו ואמר על אחר הרי זה כזה (הרי זה) צדקה :

הגה [ב] אל יאמר אדם סלע זה להקדש אלא לצדקה (מרדכי ריש פ"ק דעבודת כוכבים וב"י ס"ס רכ"ט בשם הג"א שם וכל בו) [ג] (ב) ומ"מ ב אם אמר (ג) להקדש סתם כוונתו (ד) לצדקה לעניים (ב"י בשם הרמב"ן ותשו' רשב"א סי' תשס"ג) מיהו אם אמר שכוונתו להקדש ממש ג אין לו (א) תקנה ליהנות ממנו [ד] וצריך לשאול לחכם ד ומתירין לו בחרטה כשאר נדר (הגהות אשיר"י שם) :

ב ב המפריש סלע ואמר הרי זה צדקה ואמר על אחר וזה (א) גם השני צדקה [ה] (ואם רצה לומר על סלע זה והוציא בשפתיו על אחר הוי (ב) טעות (ב) ה ואינו כלום) (שם בהגהות אשיר"י) :

ג ג הנודר (ה) צדקה ואינו יודע כמה נדר מרבה ליתן עד שיאמר לא לכל כך נתכוונתי :

ד [ו] ד האומר תנו ק' ק' זוז או ספר תורה לבית הכנסת יתנו לבית הכנסת שהוא רגיל ה בעיר שהוא דר שם :

הגה ואם רגיל בשתים ו יתן לשתיהם (טור) ז [ז] האומר ליתן שמן למאור (ג) יתן לבית הכנסת ולא לבית המדרש (ב"י בשם תשובת הרמב"ן סימן רס"ח) :

ה ו האומר תנו ק' זוז לעניים יתנו ח לעניי אותה העיר שהוא (ג) דר בה :

הגה ועיין לעיל סימן רנ"א סעיף ה' [ח] וכל זה מן הסתם אבל במקום שיודעים כוונתו שלא כיוון לעניי אותה העיר לבד כגון במקומות שדרך עשירים ליתן צדקה הרבה בשעת מיתתן ודרך לחלוק אותן הצדקות לכל עניים הולכים אחר זה [ט] ואפילו נדר סתם הולכים אחר המנהג ויחלקו יורשים הצדקה לכל עניים הטובים בעיניהם אפילו אינם בעירן ט [י] ואפילו היתה אותה צדקה מונחת (ד) (ד) ומופקדת ביד אחר יתנו אותה ליורשים ויודיעום שכך נדר

שפתי כהן

א' ולהניח אחר הקרובים. שם: כ אינה יכולה להפקידם כו'. דאין רצונו שיהא פקדונו אלא ביד אשתו דוקא דכל היכא שהשליח משנה מדעת המשלח בטל השליחות מכל וכל. שם:

רנח א כמתפים הנדר. דלעיל סימן רכ"ט ס"ג: ב אם אמר להקדש סתם כו'. ע"ל סי' רנ"ו ס"ח בהג"ה: ג אין לו תקנה. בפדיון ונאסר על כל העולם. שם מיהו היינו דוקא בהקדש מטלטלין אבל קרקע יש לו פדיון וכן הביא בתשובת ר"א מזרחי בסימן כ"ג דברי הא"ז וכתב עוד שם דדעת הרי"ף והרמב"ם דאפי' מטלטלים יש להם פדיון בדבר מועט וע"ש: ד ומתירין לו. נדרו ע"י פתח וחרטה ואומרים לו אילו ידעת שבדבורך יהא נאסר על כל העולם היית נודר וכשאומר לאו מתירין לו מיד. שם. ואם אומר ידעתי ואף על פי כן נדרתי מתירין לו בחרטה או בשאר פתחים וכדלעיל סימן רכ"ח ובתשובת רבי בצלאל סי' ע"ו האריך להוכיח שדעת קצת הפוסקים דנדרי צדקה אין ניתרין אלא בפתח דמשוי ליה לנדר טעות מעיקרו ולא בחרטה וע"ש: ה ואינו כלום. פי' ואותו שהוציא בפיו בטעות אינו לצדקה אבל אותו שחשב בלבו חייב ליתן לצדקה כדלקמן סי"ג בהג"ה ואפשר דהכא מיירי שגמר בלבו שאותו סלע שחשב לא יהא לצדקה עד שיוציאנה והוציא אחר בפיו דשניהם אינם כלום: ו יתן לשניהם ביחד. ק' לזה וק' לזה: ז האומר ליתן כו'. כתוב בתשובות להרמב"ן סימן רס"ח ראובן קנה מטובי העיר גן סמוך לב"ה והתנה בשטר המכר שיתן קיתון שמן למאור בכל שנה ואחר כך נפלה מחלוקת בין בני העיר שי"א שיתן לב"ה הסמוך לגן וי"א שיתן לב"ה היותר גדול יתחלק בין ב' הבתי כנסיות לפי הראוי להם הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו עכ"ל ב"י וכתוב בד"מ ול"ע אמאי לא יתן לבהכ"נ הרגיל עכ"ל ולא ידענא מאי קשיא ליה דמיירי ברגיל בשתיהן: ח לעניי אותה העיר. כגון שהוא דר באותה עיר אבל אם אינו דר שם חוזרין ומביאין אותם עמהם לעירם כדלעיל סי' רנ"א ס"ו וכ"כ המרדכי ומביאו ב"י וד"מ והב"ח כתב במי שאין לו קביעות דירה בשום עיר אלא לפעמים בעיר זו ופעמים בעיר זו ולפיכך יתנו לעניי אותה העיר שהיה בה בשעה שנדר וכמ"ש בח"מ סימן רנ"ג סכ"ג יתנו לעניי אותה העיר ואם רגיל בשתיהן כו' ונראה שגם המרדכי מודה בזה לדינא: ט ואפי' היתה אותה צדקה מונחת כו'. ואפילו יש לו מיגו להיות נאמן על ידו שנדר לצדקה זו ואפי'

טורי זהב

(ו) אבל אם המתנדב כו'. משמע שיש חילוק בין אשתו לחבר עיר דבענין ההוא שאשתו אינה יכולה להפקיד ביד אחר החבר עיר יכול להפקיד וזה אינו גם מה שסיים להפקידם ביד אשתו משמע הטעם ע"פ מה שאמרו דכל המפקיד ע"ד אשתו ובניו הוא מפקיד וזה ג"כ אינו דמהרי"ק כתב שם באשה שהפקיד בעלה איזה סך בידה ומן השבח תעשה כפי שתרצה והפקידה הממון ביד אחר שעשתה שלא כדין כי לא השליט הבעל רק אותה דוקא והקשה ע"ז ממעשה דרב יוסף שנפלה לו ממון פלאי' בס"פ הזהב במעשה דפומבדיתא ור"י היה שם חבר עיר והפקיד' אצל אחר והטעם כיון דאתי הממון על דעת רב יוסף יכול לעשות בו מה שיהיה רוצה כ"ש להפקידו ביד אחר וא"כ ה"נ הרי פירש הנותן שהכל תלוי בה ואדעתא דידה מסר ל"ד כלל דהתם כל דאתי ע"ד דרב יוסף אתי אבל הכא נהי דהשליטה המת על השבח מ"מ על הקרן לא השליטה לעשות כן ואין רצונו שיהיה הקרן אלא ביד אשתו אפילו אם האחר הוא חסיד גדול וכיון שהניחה בטל אותו המינוי שמינהו לאחר כך הם דברי מהרי"ק שם נמצא שאין חילוק בין אשתו לחבר עיר אלא דאם השליט שום אדם על הקרן ויעשה מה שירצה בריוח אין כח בידו להפקיד הקרן ביד אחר כי אם הריוח אבל אם השליט אותו שיעשה גם עם הקרן מה שירצה כ"ש יש לו רשות להפקיד ביד מי שירצה לשום אדם בעולם ובהא לחוד תליא מילתא *) ודברי השו"ע כאן שלא בדקדוק ובלבוש נמשך אחריו וכתב הטעם בחבר עיר לפי שהוא טרוד ובודאי לא יעסוק הוא בזה וברור הוא שלא עיין בתשובת מהרי"ק סי' ז' שהוא המקור לדין זה:

רנח (א) גם השני צדקה. דין זה מיבעיא אי יש יד לצדקה או לא דדילמא מה שאמר וזה ר"ל זה יהיה להוצאה שלי ומספיק' לתומרא: (ב) ואינו כלום. אפילו אותו שנתכוין עליו א"ל ליתן דומיא דפת חיטין ושעורים בסימן ר"י: (ג) יתן לבהכ"נ. דבלשון בני אדם סתם מאור הוא לבית הכנסת: (ד) ומופקדת ביד אחר. במרדכי הביאו ב"י שאשה אחת נפטרה ואמר

חידושי רע"ק

(סי' רנ"ח סע"א) המתפים בצדקה. דין הקדש בזה"ז ופדיונם ע' בהרמב"ם (פ"ח מהל' ערכין) והעתיקם בתהריק"ש (יו"ד סי' רל"ח): (סעיף ב') ואמר על אחר וזה. ע' בסי' שאח"ז

ביאור הגר"א

בתרא דפאה היה מציל כו' דוקא במעשר עני: [יט] המניח כו'. כמ"ש (גטין י"ד א' וש"מ) אין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר: [כ] אבל אם כו'. כמ"ש בפ"ג רב"ם (נ"ו מ"ב) כל המפקיד ע"ד אשתו ובניו הוא מפקיד:

רנח [א] המתפים כו'. שצדקה הוא כהקדש וכמ"ש בנדרים ז' א' כיון דאתקוש כו' א"ר כו' את"ל כו' ופסקו הגאונים והרמב"ם כאת"ל וכמ"ש הר"ן שם וכמ"ש בס"ב: [ב] אל יאמר כו'. כמ"ש בעבודת כוכבים י"ג א' וש"ס אין מקדישין כו' ואם הקדיש כו' וי"ש מיהו אם כו': [ג] וי"מ אם כו'. דעכשיו דעת המקדיש הוא לצדקה כיון שאין הקדש כ"ה עתה וכמ"ש בספ"ב דנדרים סתם נדרים כו' ר"א סתם כו' שאין אנשי גליל כו' ובפ"ג דתענית (כ"ד א') ה"ה עליך הקדש ואין לך בהן כו': [ד] וצריך כו' ומתירין כו'. דקי"ל דנשאלין על ההקדשות כמ"ש בערכין כ"ג א': [ה] ואם ר"ל כו'. כמש"ש ובפ"ה דנזיר דהקדש טעות אינו הקדש ואמרינן בפ"ג דתרומות התפסין לומר כו' ובנזיר שם דינר זהב שיעלה כו': [ו] האומר תנו כו' ואם רגיל כו' האומר תנו כו'. תוספתא פ"א דב"ק והביאה הרשב"ם בב"ב מ"ג ב' (והרי"ף שם) והרא"ש שם מנ"ט: [ז] האומר ליתן כו'. דבנדרים הולכין אחר לשון ב"א כמ"ש בנדרים בכמה מקומות וכלשון ב"א הוא לבה"כ. שם: [ח] וכ"ז כו'. דלעולם הולכין אחר כוונת הנודר כמ"ש בנדרים נ"ה ב' ס"ג ב' וש"מ: [ט] ואפי' נדר כו'. דדעת הנודר על המנהג מסתמא וכמש"ש נ"ג א' מ"ס א' וש"מ: [י] ואפי' היתה כו'. דהמן שא"ל תובעים וא"י להוציא מידן ושובת הנאת

פתחי תשובה

רנח (א) המתפים בצדקה. עיין בתשובת מהרי"ט ח"ח סימן קכ"ז כד"ה מיהו אין הדברים. שכתב דאין אדם יכול לעשות שליח שיקדיש איזה דבר להקדש דדיבור של הקדש מילי נינהו ולא מימסרי לשליח ע"ש ועיין בתשובת נו"ב תניינא חיו"ד סימן קמ"ז בתשובה מבן המחבר שהאריך לתמוה עליו דמה דאמרינן מילי לא מימסרי לשליח היינו שאין השליח יכול לעשות שליח אחר במקומו אבל השליח הראשון יכול להיות גם לדברים בעלמא ע"ש ועי' בספרו שו"ת שיבת ציון סימן נ"ד ונ"ה מ"ש עוד בזה ועיין בשער המלך סוף פ"י מהלכות אישות מה שתמה עוד על מהרי"ט הנ"ל: (ב) וי"מ אם אמר. עיין בתשובת הרא"נ"ח חלק ב' סי' נ"ט מה שכתב בזה: (ג) להקדש. עיין בתשובת הרשב"ש סי' שס"א שכתב בשם אביו הרשב"ץ ז"ל דאפי' כאומר הקדש לשמים הוא לעניים וראיה מעובדא דר' אלעזר בן ברתותא ע"ש: (ד) לצדקה. ע' בתשו' ר"ל בן חביב סימן ג' שנסתפק על מי שמקדיש גופו או שאמר דמי עלי בזמנינו זה או שמקדיש קרקע סתם שמשמעות הם לעניים או שמקדיש גופו או קרקע בפירוש לעניים אם יהיה דינו שוה בכל למי שמקדיש בזמן הבית וכמו שאז כששמין אותו כמה הוא היה צריך שישומו אותו בעשרה וא' מהם כהן כזה"ז או לא והעלה דדוקא אז היה צריך עשרה משום גזה"כ דכתיב עשרה פעמים כהן אבל בהקדש עניים או מצוה אחרת א"צ רק ג' דומיא דדיני חבלות אך לפי שלא מצאתי עדיין ראיה ברורה לזה איני סומך לענין מעשה ואם דבר כזה היה בא לידי הייתי מחמיר והייתי שם הקרקע או האיש בעשרה וא' מהם כהן. ולענין איך יהיה האיש נישום העלה דאומדין אותו כפי מה ששוה בשעת השומא לא כפי מה שהיה שוה בשעת הנדר. וכ' עוד במי שאמר דמי רביע גופי עלי או שהיה מקדיש רביע גופו חייב לפרוע דמי כל גופו שישומו אותו כעבד. ואפי' לא אמר הרי עלי רביע גופי אלא הריני נודר לתת רביע גופי ואפילו לא אמר לתת (דבר זה כ' הכנה"ג בשמו לעיל סי' ר"ו סק"ט) חייב לקיים נדרו כיון שהוא נדר למצוה ובפרט אם נדר בעת צרה ע"ש: (ה) צדקה ואינו יודע. [עיין בתשובת חתם סופר סימן ר"מ בח' שעלה לס"ת ונדר סך מה לצדקה אחת מהח"ק שבעיר ויש בעיר כמה מיני צדקות כגון של עניי עיר ושל ת"ת ושל קברנים ושל הכנסת כלה ושל ביקור חולים והוא נדר לא' מהם ושכח לאיזה מהם פרט ואחר אריכות פלפולו מסיק דמשום ספק איסורא צריך לשלם לכל הצדקות כולם עד שלא ישאר לו שום ספק והיינו שאנו מודים לו כך אבל שעיטא שא"א לכוונו ע"ז אלא אם ירצה מנים ביניהם ומסתלק ע"ש ועמ"ש סימן רנ"ט סק"ח]:

באר היטב

אף שעדיין לא גבה מעותיו עד לאחר שסלקוהו נוטל בלא שבועה וגם אם הוא גבאי כשר ומפורסם בצדקתו יש להורות דנאמן בלא שבועה אף לאחר שסלקוהו ואין הכים בידו עכ"ל: (יג) חבר. והט"ז כתב שאין חילוק בין חבר עיר לאשתו אלא דאם השליט שום אדם על הקרן ויעשה מה שירצה בריוח אין כח בידו להפקיד הקרן ביד אחר כי אם הריוח אבל אם השליט אותו שיעשה גם עם הקרן מה שירצה כ"ש שיש לו רשות להפקיד ביד מי שירצה לשום אדם בעולם ובהא לחוד תליא מילתא ודברי הש"ע כאן שלא בדקדוק הם עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו וכ' דבמהרי"ק משמע להדיא שיש חילוק בין חבר עיר לאשתו ע"ש):

רנח (א) תקנה. אפי' ע"י פדיון ונאסר על כל העולם מיהו היינו דוקא בהקדש מטלטלים אבל קרקע יש לו פדיון ודעת הרי"ף והרמב"ם דאפילו מטלטלים יש להם פדיון בדבר מועט עכ"ל הש"ך: (ב) טעות. פירש הש"ך דאותו שהוציא בפיו בטעות אינו כלום לצדקה אבל אותו שחשב בלבו חייב ליתן לצדקה כדלקמן סי"ג בהג"ה ואפשר דהכא מיירי שגמר בלבו שאותו סלע שחשב לא יהא לצדקה עד שיוציאנה והוציא אחר בפיו דשניהם אינם כלום עכ"ל: (ג) דר. כ' הב"ח ואם אין לו קביעות דירה בשום עיר אלא לפעמים בעיר זו ופעמים באחרת יתנו לעניי העיר שהיה בה בשעה שנדר: (ד) ומופקדת.

הגהה

באר הגולה

לעיל בסעיף ט': יט מהרי"ק בשורש ו' והביא ראיה לדבר דאין רצונו שיהא פקדונו אלא ביד אשתו וכו' ואינה במינוי שלה וכו': כ שם:

א לשון הטור וכ"כ רמב"ם ריש פ"ח מפשיטותא דגמרא שם בנדרים דף ו' ע"א: ב שם ושם מבעיא דרב פפא ונפשטא כאת"ל כדעת הרמב"ם והרא"ש כ' שם בפסקיו כיון דלא נפשטא אזלינן לחומרא וכ"כ הר"ן בשם הרמב"ן ושכן נראה דעת הרשב"א והקשה על זה מכמה גמרות והוכיח בראיות דממון עניים לא מקרי ספיקא דאיסורא אלא ספיקא דממונא ולקולא: ג שם בשם הרמב"ם ושם ממשנה מנחות דף ק"ו ע"ב לענין נודר להקדש: ד תוספתא בפ"ק דב"ק ובפ"ג דב"ב וכתבו עוד הטור והמחבר בח"מ סי' רנ"ג: ה מרדכי בפ"ק דב"ב: ו שם

נקודות הכסף

(סי' רנ"ז ט"ז ס"ק ו') השיג על המחבר שלא כדת דלשון מהרי"ק שם כך הוא פשיטא שהיה יכול להפקידו ביד אחר שהרי הוא חבר עיר דכל דאתי אדעתא דידיה הוא דאתי כו' וכ"ש שהיה יכול רב יוסף להפקיד האלנקי ביד כל מי שהיה רוצה כיון דכל מה דבעי הוה מצי למעבד ביה וזה דבר פשוט וכ"ת הכי נמי הכא פי' בעלה הנותן שהכל תלוי בה ואדעתא דידה מסר ונתן ואם כן הכא היא יכולה להפקיד ביד מי אשר תחפוץ כו' פשיטא דלא דמי דהתם כל דאתי אדעתא דרב יוסף הוא אתי אבל הכא נהי דהשליטה המת על השבח מהמאה פרחים מכל מקום על הקרן לא השליטה כלל ואית לן למימר דאין רצונו שיהיה פקדון דק' פרחים ביד אחר זולת אשתו עכ"ל. הרי להדיא דמחלק בהדיא בין אשתו לחבר עיר דבחבר עיר עשאה דעתו שיעשה בו כל מה שירצה אבל באשתו בסתמא לא אמרי' הכי וזה דעת המחבר דמיירי בסתם ובזה יש חילוק בין אשתו לחבר עיר ומ"ש בסיפא יכול להפקיד ביד אשתו סירכא דרישא קאמר וה"ה ביד אחר שהרי בב"י כ' להדיא דיכול החבר עיר להפקידם ביד מי שירצה וכ"כ ג"כ בעט"ז להדיא:

כנסת הגדולה

[illegible]

גליון מהרש"א

(סימן רנ"ח סעיף ב') המפריש סלע. [illegible] (ש"ך ס"ק ט') חייב ליתן לצדקה. ע' בגבא"א סימן [illegible]

טורי זהב

ולמר רבינו אליעזר ממי"ן שהדירה ב' דברים לצדקה ולאחר פטירתה הזיק רא"ם בממון שלה כי היה גבאי והיורשים אומרים לא ידענו מזאת הצדקה כלום ופסק ר"י כיון שלא השליטתו על כך אין כאן מצוה לקיים דברי המת אלא יתן ליורשים ויודיעם שכך נדרה ע"כ א"כ הך ביד אחר דנקט רמ"א כאן ר"ל שאחר מיתה של הנותן בא לידו או בחיים ודרך פקדון בעלמא אבל אם אומר שבא לידו באופן זה שיתננו לצדקה ודאי נאמן ומצוה לקיים דברי המת וכמ"ש בח"מ סימן רנ"ב: (ה) ומת אחד מהם כו'. זהו מתשובת הרשב"א הביאה ב"י בסימן רנ"ט בסופו בענין שאחד מינה שני אפוטרופסים על בניו וצוה לחלק לעניים בכל חנוכה ואחריהם בניו כו' ומת אחד מהאפוטרופסים ורצו הקהל להושיב אחר במקומו והשיב ע"ז שאם לא היה דעת המצוה שיחלקו אם לא שיהיו דוקא שנים א"כ יחזור החילוק אל הגיסולא אלא הקהל ומ"מ אני רואה בכל המקומות שכל שהיחיד ממנה אפוטרופסים או אפילו הקהל ממנים גזברים או גבאים או נאמנים אפילו אם ימות אחד מהם או ילך למה"י אין המינוי בטל אלא הנשארים יכהנו במינויים כו' והדין כן שאילו לא כן אם הלך האחד לדרכו קלת ימים לעסקיו ולא היה כאן לזמן חנוכה המינוי בטל כו' ואין זה דעת הצבור ולא יחיד המצוה ע"כ ותמוה היא דכיון דהמצוה מינה שנים אפשר שלא האמין לאחד מהם אם לא בצירוף חבירו ולמה יהיה נאמן עכשיו לבדו הרי בטל המינוי ולפי הנראה שהרשב"א לא החליט לומר שלא ימנו אחר עמו אלא שאמר שאם נאמר שלא יהיה האחד נאמן מכל מקום אין לקהל עסק בזה אלא הנשאר הדבר לבניו וכמו שלוה וכתב אחר כך שמ"מ אין המינוי בטל לגמרי בשום פעם שלא לחלק לעניים כיון שאין כאן אלא אחד זהו אינו אבל לא החליט שלא ימנו הקהל אחר עמו וישאר זה לעולם לבדו ואיך שיהיה נראה שאין להעמיד הממון תחת יד אחד מהם אם מת חבירו שהרי כתב הרשב"א

שולחן ערוך

(מרדכי פ"ק דב"ב) [יא] המחייב עצמו בקנס לצדקה ועבר צריך ליתנם לעניים שבעיר ולא יוכל לומר שיתנם לעניים אחרים ויוכל הגבאי לתבעו דמקרי ממון שיש לו תובעים (מרדכי פרק בני העיר בשם מהר"ם) [יב] אבל מי שהקדיש ממון הרבה ומינה עליהם יורשיו לחלקו כפי הטוב בעיניהם אפי' לעניי עיר אחרת מקרי ממון שאין לו תובעים ואין גבאי העיר יכולין לכוף אותן ולתבען שיקיימו צוואת המת ואע"ג דעוברים וגוזלים העניים מכל מקום מקרי ממון שאין לו תובעים הואיל ויכולין לחלק לכל מי שירצה (ב"י בסי' רנ"ט בשם תשובת הרשב"א) [יג] ואפילו היו האפוטרופסים שנים (ה) ומת אחד מהן אין הקהל יכולין למנות אחר אלא הנשאר יעשה מה שירצה וכמו שצוה הנותן (שם ושם) (°) ועיין בח"מ סי' ש"ח [יד] ואפי' בצדקה של בני עיר אין אדם יכול לתבוע צדקה אלא אם כן יש לו (ו) הרשאה מן הגבאי או טובי העיר [טו] המקדיש מנה לצדקה ואין לו לשלם י מסדרין לו כמו לשאר בעל חוב (ב"י בשם ס"ה שער א'):

ו יא י הנודר צדקה (ז) אינו יכול לחזור בו [טז] ח אלא א"כ (ח) נשאל לחכם והתיר לו [יז] ט ואם הגיע (ט) ליד הגבאי אינו יכול להשאל עליו:

ז [יח] י אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו כיצד היה לו פקדון ביד אחר וכפר בו זה שהוא אצלו אין הבעלים יכולין להקדישו יב [יט] יא אבל אם לא כפר בו הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום שהוא [כ] יב בד"א במטלטלין אבל קרקע שגזלה אחד וכפר בה אם יכול להוציאה בדיינים הרי זה יכול להקדישה ואע"פ שעדיין לא הוציאה שהקרקע עצמה הרי היא ברשות בעליה [כא] יג הגוזל את חבירו ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו וכן כל כיוצא בזה:

הגה [כב] אם יש לו משכון ביד חבירו מה שהוא נגד הלואתו יג אינו יכול להקדיש והמותר יכול להקדיש (מרדכי פ' השוכר) וי"א דאפילו המותר אינו יכול להקדיש (תא"ו נ"ט) [כג] המקדיש שטר חוב צריך כתיבה ומסירה יד כמו (ה) בהדיוט (ב"י סי' רנ"ט בשם תשובת הרשב"א):

ח [כד] יד אם יש לו חוב על אחד ואומר יהיה להקדש או לצדקה טו (י) אינו (ו) כלום

שפתי כהן

ואפילו הוא גבאי וידו יד עניים יתנו אותו ליורשים ויודיעם שכך נדר כו'. מרדכי שם: י מסדרין לו כמו לשאר ב"ח. וכמו שנתבאר בח"מ סימן צ"ז: יא הנודר כו'. עיין בתשובות מהרי"ל בגליל סימן ע"ו ובתשובת מהר"ל ן' חביב סי' ר' ובתשובת מ"ע סימן ס"ב ובתשו' ר"א ן' חיים סי' ק"ז בעניינים אלו: יב אבל אם לא כפר בו כו'. דדוקא פקדון דכל היכא דאיתא ברשותא דמרא איתא אבל מלוה אפילו לא כפר בו כיון דמלוה להוצאה ניתנה ה"ל כדבר שאינו ברשותיה ואינו יכול להקדיש כן משמע בסרי"ף ופוסקים וכן משמע מדברי הסמ"ע בסעיף שאחר זה: יג אינו יכול להקדיש כו'. ע"ל סימן רכ"א סוף ס"ק מ"ד: יד כמו בהדיוט. וכמו שנתבאר בח"מ סימן ס"ו ונראה שהמקדיש ש"ח וחזר ומחלו מחול כמו במוכר ש"ח להדיוט שם סעיף כ"ג וע"ש: טו אינו כלום. כיון שאינו ברשותו ומשום נדר לא מחייב דהא לא אמר שמקדישנו לכשיבא לידי אלא אומר יהיה הקדש ר"ל עתה יהיה הקדש ועכשיו אינו ברשותו להקדישו ואם אמר שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנו ממך תקדש הוי הקדש כשיקחנה ממנו הואיל ובידו להקדישו מעכשיו אבל אם כבר מכרה וא"ל שדה זו שמכרתי לך לכשאקחנה ממך תקדש ולקחה ממנו אחר כך לא הוי הקדש שלא היה בידו להקדישו או ואם אמר זו שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תקדש הוי הקדש הואיל ובידו לפדותה ואפילו אומר שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנה ממך תקדש הוי הקדש לכשיפדנה אבל אם אמר תקדש מעכשיו לא הוי הקדש שהרי היא משועבדת למלוה כל זה מתבאר בש"ס דכתובות פרק אע"פ (דף נ"ט) כתבו הרמב"ם ספ"ז דערכין ורבינו ירוחם בני"ע ועיין עוד שם כמה חילוקי

ביאור הגר"א

שלחים ותוס' דחולין קל"א א' ד"ה יש כו': [יא] המחייב כו'. כנ"ל בש"ע האומר כו' ובפ"ד דמגילה (כ"ז א') יחיד שפסק כו' ואפי' בבני העיר כו' אמרינן דמביאים כו' והשפרנסים עניי עירם דוקא ובנ"ל סי' רנ"ג ס"ו: [יב] אבל מי כו'. כמ"ש בחולין שם ובשם"ד דב"ק: [יג] ואפי' כו'. כנ"ל ס"ם רנ"ז: [יד] ואפי' בצדקה כו' דממון של"ל תובעין הוא הגבאי תובע הוא וכמ"ש בב"ק שם עניי כו' וה"ה בגבאי העיר ועיין בח"מ ש"א ס"ם דוקא הגבאי או המורשה: [טו] המקדיש מנה כו'. כמו בהקדש בב"מ קי"ד א': [טז] אא"כ כו'. כנ"ל ס"א: [יז] ואם הגיע כו'. כמ"ש בתרומה בנדרים: [יח] אין אדם כו'. ב"ם ו' א' את"ל תקפה כו' את"ל כו' ושם ז' א' מאי הוה כו': [יט] אבל אם לא כו'. רי"ף ורא"ש שם וש"פ ועבה"ג ועתוס' שם ד"ה הקדישה כו' ובב"ק ע' א' ד"ה לא כו' ובשבועות ל"ג ב' ד"ה היכא דלא כו' ד"ה ה"מ כו' וש"מ: [כ] בד"א כו'. שם ז' א': [כא] הגוזל כו' אם יש כו' ו"א כו'. הס"ש בפ"ח דכתובות שדה זו שמשכנתי לך כו' ועי"ל סי' רכ"א ס"ו וממשכן כו' ומש"ש: (ליקוט) אם יש כו' ו"א כו' מהתיא דסוף נדרים שדה זו כו' דאית סברא ראשונה מתהיא דערכין כ"א וב"מ ע"ג ב' ועתו' ד"ה השתא כו' (ע"כ): [כג] המקדיש שט"ח. דגוף השטרות אינן ממון והחוב א"י להקדיש כמ"ש בפ"ח. שם: [כד] אם יש כו' דב"ק ל"ו ב' ד"ה יד כו' ובב"ב שם הרי"ף וש"פ:

חידושי רע"ק

שאח"ז (ש"ך סקי"ד):(ס"ע ס"ו) א"י לחזור כו'. אם אמר סלע זו לצדקה לאחר ל' אם יכול לחזור תוך ל' ע' בר"ן (פ"ג דנדרים דכ"ח) ובחי' רשב"א (שם): (שם) אא"כ נשאל לחכם. ומנדים לחכם המתיר שמפסיד העניים תשו' הרדב"ז (סימן קל"ד) וכתב עוד שם דאם אמר התרתי נדרי בפני פלוני ופלוני והלכו למדה"י אינו נאמן וכופין אותו ליתן: (ש"ך סקי"ח) ובת' ר"א ן' חיים סי' ק"ז ובסי' צ"ם. וע' בש"ך וזה"ם (רס"י ס"ז) וע' בת' מהר"א ששון (סי' קנ"ב) מענינים אלו: (ס"ע ס"ז) לפי שאינו ברשותו. אם הגזלן הודה ורוצה להחזיר דעת תום' (פ"ק דבב"ם) בסוגיא דתקפו כהן דיכול להקדיש וכן דעת הרז"ה (פ"ד דבב"ק) והרמב"ן במלחמות (שם) חולק עליו וע' בשיטה מקובצת בב"ק (דף ל"ג) ד"ה מתני' מני שהביא בשם הרמ"ה דבגזל דק כ"ז שלא הוציאו בדיינים אבל אם הקדיש ואח"כ העמידו בדין והוציאו מידו בב"ד חל ההקדש:(ש"ך ס"ק ס"ו)הואיל ובידו להקדיש. עיין

באר היטב

כ' הש"ך ואפי' יש לו מנו להיות נאמן על ידו שנדר לצדקה זו ואפי' הוא גבאי וידו יד עניים יתנו אותו ליורשים וכו' והט"ז כ' דהך ביד אחר שכתב רמ"א ר"ל שאחר מיתה של הנותן בא לידו או בחיים ודרך פקדון בעלמא אבל אם אומר שבא לידו באופן זה שיתננו לצדקה ודאי נאמן ומצוה לקיים דברי המת וכמ"ש בח"מ סי' רנ"ב: (ה) בהדיוט. וכמ"ש בח"מ סי' ס"ו ונראה שהמקדיש ש"ח וחזר ומחלו מחול כמו במוכר ש"ח להדיוט שם סכ"ג וע"ש עכ"ל הש"ך: (ו) כלום. כיון שאינו ברשותו ואם אמר שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנו ממך

פתחי תשובה

(ו) הרשאה. בספר חכמת אדם כלל קל"ג כתב דזה דוקא לתבוע צדקה שנהוג ליתן אבל המשתדל אצל אנשים שיתנדבו ליתן לידו אין הגבאים יכולים למחות אפילו אם אומרים שע"י זה ימעטו ליתן לצדקה בסתר ע"ש: (ז) א"י לחזור. עיין בתשובות ושב הכהן סימן י"ח שנסתפק מי שנדר דבר לצדקה אם יכול לחזור בו תוך כדי דבור או לא והעלה דגם גבי צדקה הוי אמירתו כמסירה להדיוט ממש ולכן א"י לחזור תכ"ד כמו גבי הקדש ע"ש ובסימן ס"ס ובספר פתח הבית סימן ל"ג כלאריכות ועיין בתשובות פני אריה סי' מ"א שנשאל במי שנדר מתנה לעני ואח"כ נתעבר העני קודם שבא המתנה לידו אם יכול לחזור בו והשיב דאם שלח המעות ביד אחד שיתן להעני והוא זכה בו רגע אחד לשם המקבל כעודו עני שוב א"י לחזור בו בשום אופן אבל אם לא שלח המעות עדיין ואפילו נדר לאחר שיתן לו תשלום עבורו יכול לשאול על נדרו ע"י חרטה נמורה כעיקר הנדר אבל על ידי פתח שיאמר אילו ידעתי ... דר אין מתירין לו דהוי נולד אך אם הנודר לא ישאל על נדרו צריך ליתן כל מה שנדר ליד פלוני המקבל ואפילו נתאמר שאינו רשאי אמנם המקבל לא יהנה מאותה מתנה ... ה"ג ניטול ונוטל אלא יתנהו לעני אחר אמנם יכול ליתנה לאיזה עני שירצה או לאחד מקרוביו העניים ע"ש. ובסימן מ"ב שם כתב דאם בעשה שנדר אמר שהוא נודר סך ... עניי ח"ג התרה שזה דומה למ"ש לעיל סימן רל"ב סעיף י"ט ע"ש [ועיין בתשובת חתם סופר סימן רל"ז שאלה כיוצא בה בנדון יתומים שהתנדבו יחידי סגולה ליתן להם ... ך ג' שנים וכן עשו כדבריהם עד סוף שנתים ימים שאז נשאו אחם של היתומים לאיש אמיד באופן שהיתומים אינם נצריכים לנדבת היחידים ע"כ ממאנים לתת עוד קצבתם ... ינם רוצים לחזור ממנה אפשר שפתם לצדקה אך רוצים ליתן לקרובים עניים אחרים אם נצריכים התרה. והאריך בענין מחלוקת הרשב"א והרא"ש בגבו לצורך שבוי ומת (הנזכר ... העלה דעכ"פ היכא דלא נתנו רק נדרו ליתן והעשיר או מת לית דין ולית דיין דאפילו התרה א"צ ע"כ בנ"ד אע"פ שכבר נתנו על ב' שנים מ"מ השנה הג' שעדיין ... תן שרוצים ליתן הסכומם לעניים קרוביהם דשפיר עבדי אלא אפי' אותן שאינם רוצים ליתן כלל נמי אומדנא הוא דאדעתא דהכי לא נדרו כו' ע"ש]: (ח) נשאל לחכם. עיין ... קל"ד שכתב שהחכם המתיר נדר זה היה חייב נידוי מפני שמפסיד את העניים ומ"מ הנדר מותר. וכ' עוד שם דאם אמר הנודר התרתי את נדרי אין כח בב"ד לכופו ומ"מ ... מעידים מחייבין אותו ליתן ואומרים לו בפני מי התרת נדרך אם אמר בפני פלוני שואלין אותו ואם אמר בפני פלוני והלך לו למדה"י יש לחוש נותן דלאחזוקי איכשי ברשיעי ... מחזקינן ע"ש עוד: (ט) ליד הגבאי. עיין בח"מ סימן קכ"ה בסמ"ע ס"ק כ"ה ובש"ך ס"ק כ"ו מבואר שם דאם הוציאו מידו ונתנו לאחר אף שאינו גבאי צדקה קבוע ... עליו ועיין באורים ותומים שם סק"ח שהוא מסופק בזה וכתב מאחר דבי"ד סימן רנ"ח נקט הטור והמחבר שבא ליד גזבר אולי דוקא בגזבר שמחשב כיד עניים אבל ... דמלי למיתפס הואיל ולא אמר זכי הוי זה רק כשלוחו של טתן וידו כיד הנותן ע"ש ועיין בתשובת נו"ב תניינא חלק ח"מ סי' כ' מ"ש על דבריו וכתב שם ... אי לאחר דוקא אם הנותן קורא בשם ואומר שולך מנה זו לפלוני העני בזה יש מקום לספיקו של האו"ת אבל אם מסר מנה לאדם אף שאינו גבאי קבוע ואמר הן מנה זו ... ה בחמת נעשה כגבאי צדקה למעות אלו כיון שיש לו טובת הנאה לחלק לעניים כפי רצונו ואין לו דין שליח אלא דין גבאי ממש. וע"ש עוד שכתב דזה פשוט אם אומר ... הסלע מתוך מעותיו והניח לתוך מעות צדקה אשר יש לו ולא הוציא מרשותו דודאי יש לו התרה בשאלה ולא אמרינן הואיל ועשה מעשה שהניח הסלע בין מעות ... מבטל מעשה ע"ש ועיין בנו"ב תניינא חי"ד סי' קנ"ד שנשאל באחד שמסר לאחד סחורה בעד מאה זהובים למכור וליתן המעות לצדקה ואח"כ החזיר לו המקבל הסחורה מפני ... ת הסחורה ואח"כ נעשה זה הנותן עכ"פ ורוצה לשנות וליתן סך מאה זהובים לצדקה אחרת אם יכול לשנות כן והאריך להוכיח שדבר זה שהמצלית הרשב"א שהצדקה ... לשאול עליו אינו מוסכם וחולקים עליו גדולי הראשונים ואעפ"כ קשה עלינו לעבות מעשה נגד הרשב"א ומ"מ יש למצוא היתר בנ"ד אפילו לדעת הרשב"א דהנה ... מה משום דכל שאלה ופתח הוא שהנודר אומר אלמלי הייתי יודע דבר זה לא הייתי נודר ואמנם אם הוא הפקר ואף אם יודע היה נודר אין לו התרה אלא שאין ... ן הגבאי שנמסר לידו לצורך עניים אינו מחוייב להאמינו ולהפסיד לעניים ומש"ה א"י לשאול עליו ולפ"ז בנ"ד אם זה שנמסר לידו הסחורה החזירו ליד הנודר בלי ... "ת נאמן לומר אמת החזרת לי אבל אני מתחרט מעיקרו או מלאתי פתח כמנו דלסד"מ ושפיר יכול לשאול על נדרו ע"ש שהאריך בזה: (י) אינו כלום. ע' בתשו' הרדב"ז

באר הגולה

בתוספתא: (°) כ' הרב ע"ש והכר נכנו בקבלות קדומות למצות אבי יתומים ולספת בעסקי אפוטרופסים ע"כ גם כוס יספקו ויראו שאין להשאיר הממון ביד א' מהם: ו הרי"ף מבריתא בפיך זו לדקה נב"ק ריש ס"ד וכ"כ בש"ע וכתב הרשב"א בתשו' ע"ז דאע"ג דממון שאין לו תובעין הוא דכי תבע ליה האי עני אמר למי אחרינא יהיבנא ליה מ"מ מיכי מחייב לשמים ליתן משום כפיך זו לדקה: ח טור בשם י"א מדברי הרא"ש אביו בתשו' כלל י"ג: ט שם ושם: י לשון הרמב"ם בפ"ו מהלכות ערכין משוכלת דסהוא מפותא כ"ע דף ו' ע"ב: יא משוכלת דהשוא גברא דאייתי קרי וכו' ב"ב דף פ"ח ע"ב: יב מימרא דרב ודמפרש בגמ' שם בכ"מ: יג מימרא דרבי יוחנן שם: יד טור וכ"כ נ"י בשם הר"ן אבן מימרא דרבי יוחנן:

כנסת הגדולה

סקקן מיקרי ותא חזי מאן גברא רבא מסהיד שנהגו היתר כא"י בפני רבותינו ושמהר"ר אברהם גבריאל ז"ל מצוה אומן בעניין זה וקובע שנים ומחשב חדשים כעיר נפת בפני הרבנים בהיותם יושבת על תלם ולא נחלק אדם מעולם מעתה מאן ספין ומאן רקיע להורו' איסור בדבר ומה גם בנכסי הקדש אם לא בראיה ברורה וכו' חכמי הדור אף רש"ל שחלק כנימין זאב לא חלק עליו אלא מטעם שהתירו הי' מפ' היותו הקדש אבל אי הוי שמיע ליה טעם מורי הרב ז"ל דאף בהדיוט הרי יודה הרב ז"ל דמותר להדיוט וכ"ש להקדש וכ"ם שכל זה מפ.ם שאינה צריכה לגד שלא הוצרכנו ללמוד מדברי מורי הרב ז"ל אלא שמותר לפלוותם ברבית קצוצה אבל ברבית דרבנן כבר הסכימו רוב הפוסקים וכמעט כולם דשרי וכן הסכים הרב בבית יוסף ז"ל ומהרש"ך ז"ל בח"ב סי' קי"ח ואפילו לפי פסיקה של הרשב"א שנסתפק אם כל רבית דרבנן מותר בנכסי היתומים וה"ה בהקדש עניים כה"ג שהוא דרך קנס שטר אליבא דכ"ע והכא כהוא: אם לא אפרעך לזמן פ' הריני חייב לך מעכשיו ולזמן הפיכות כ"כ דיינין כ' הרב בב"י בשם הר"י בן מיגש וכעל התרומות דשרי ונראה ברור מדבריהם דס"ל דאפילו משום הערמת רבית אין כאן כדעת הריב"ש והרא"ש בתשו' סוף כלל ע"כ הכיאם הרב בעל

גליון מהרש"א

(ס"ז בהג"ה) צריך כתיבה ומסירה. ע' קצות סימן ס"ו סק"ב וסי' קכ"ג סק"א:

יד אברהם

(סימן רנ"ח סעיף ח' בהג"ה) ואפי' היו אפוטרופסי' שנים ומת אחד מהן אין הקהל יכולים למנות אחר אלא הנשאר יעשה מה שירצה וכמו שצוה הנותן. דין זה מתשו' הרשב"א. והט"ז תמה עליו דכיון דהמ:וה מינה שנים אפשר שלא האמין לאחד מהם אם לא בצירוף חבירו ולמה יהיה נאמן עכשיו לבדו. ונר' דלק"מ דהרשב"א לשיטתו אזיל שכתב בתשו' אחרת דכ"ע שאמר פלוני ופלוני משמע אפי' אחד מהם עד שיפרוש שניהם ביחד. ומטעם זה פסק דאם הבליע בנו או חבירו שלא ילוה מעותיו כ"א ברשות ראובן ושמעון ומת א' מהם מותר להלות ברשות האחד. וכמ"ש הג"ה לעיל בסי' רמ"ז והמחבר בסי' רכ"א כ' הדין ב"כ נשעניהם חיים. אלא דהש"ז שם הקשה דמ:"ל להקל דניחא שנתכוין לפי' היותר פשוט דהיינו שניהם יחד ועוד הקשה שם ופי"ם שם דברי הרשב"א בפ"א. אך אין דבריו מוכרחים כמש"ם והעיקר כדברי הרשב"א כשטען דאף להקל פוסק כן דמשמע אפי' א' מהם וא"כ א"ש דברי הרשב"א דכאן: (שם סעי' ו') הנודר צדקה א"י לחזור בו אא"כ נשאל לחכם. כ"ע בתשו' הרשב"א סי' תרנ"ו:

טז [יז] אבל אם אמר חוב שיש לי (יא) על פלוני כשיבא לידי אקדישנו או אתננו לצדקה יז חייב להשלים דבריו להקדישו וליתנו (ז) כשיבא לידו [כה] [טו] ואפי' האומד חוב שיש לי ביד פלוני יהיה לצדקה אם אמר כן בפני ב"ח יח ובפני הגבאי [כו] [יז] או בפני טובי העיר (או אדם חשוב שבעיר) (ב"י בשם ר"י) זכה בו הגבאי יט מדין מעמד שלשתם והרי הוא צדקה ואינו יכול לחזור בו כ [כז] ואסור (ח) לשנותו:

ט [כח] [יח] המכה את חבירו או חרפו בענין שחייב לפי תקנת העיר ה' זהובים ואמר בפני הגבאי או בפני טובי העיר איני חפץ בקנס אלא יהיה לצדקה ואחר כך פייסו עד שמחל לו אין מחילתו כלום וזכו העניים בקנס:

י כא [כט] [יט] *נדר (ט) לצדקה (יב) באסמכתא כגון אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה ועשאו (ו) חייב ליתן:

יא [ל] [כ] איש ואשה שקבלו עליהם חרם להתגרש והעמידו קנסות על ככה לצדקה ואח"כ נתפייסו שלא להתגרש כב יש מי שאומר (ז) כג שפטורים

שפתי כהן

חילוקי דינים בהקדש ולדקה וע"ל סי' רכ"ח ס"ו ובמ"ש שם: טז אבל אם אמר כו'. והוא הדין אפילו אומר כן על דבר שלא בא לעולם חייב לקיימו כמו שנתבאר בחשן משפט ס"ס רי"ב ס"ז בהג"ה: יז חייב להשלים דבריו כו'. משום נדר ועיין בח"מ ס"ס רי"ב: יח ובפני הגבאי כו'. דאכן ידי עניים אכן והוי כאילו בא ליד עניים ומשמע דמהאי טעמא אינו יכול לחזור בו ואפילו בשאלה וכן משמע להדיא בתשובת הרשב"א סי' תרכ"ו שכתב ועוד שבענין זה אפילו נתחרט ובא ונשאל על ההקדש אינו רשאי לפי שכבר מסר הממון ליד שני האנשים האלה ובמעכשיו ואין אחר מסירה כלום דאכן ידי עניים אכן וכל מה שכבר מסר ביד הזוכה בו או ביד אחר שיזכה בשביל עניים אינו יכול לחזור בו כו' ע"ש וכן משמע בתשובת רבי בצלאל סימן ט"ו ואין להקשות לפי זה מאי הקשו הרי"ף והתוס' בפרק ד' דב"ק (דף ל"ו ע"ב) גבי ההוא דהדר ואמר ניתביה לעניים דאמר רב יוסף אכן ידי עניים אכן תיפוק ליה דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ותירצו דהאי התם שאותו סלע לא היה ברשותו ולפיכך הוצרך לזכות להם מדין מעמד ג' וקאמר פוסקים תירצו בע"א ואמאי לא מתרצי דאי משום אמירה לגבוה כו' היה יכול להתיר על ידי שאלה אבל משום דאכן ידי עניים והוי ליה כאילו בא ליד עניים אין יכול להתיר יש לומר דהתם כיון שאותו סלע לא היה ברשותו אפילו לא הוי אכן ידי עניים לא היה יכול ועוד דהתם לא איירי בהתרה אלא שצריך עיון מה שכתב הרא"ש בתשובה כלל י"ב סימן ב' ומה שהקשה לך על פי' ר"י ז"ל שפירש דנדר לעניים יש לו התרה ולא ידענא מאי קשיא לך כו' והסיא דב"ק לא בא לידו עדיין הלכך זכו בו עניים וגם לא איירי בהתרה אלא בחזרה לחזור בלא התרה אינו יכול עכ"ל ומביאו מהר"ל ן' חביב סימן ד' משמע דבא לומר אמאי לא התיר האי גברא בב"ק ומתרץ דלא איירי בהתרה כו' משמע דיכול להתיר אע"ג דיד עניים אכן ונראה לי שגם דעת הרא"ש דאינו יכול להתיר ומ"ש והסיא דב"ק כו' ה"ק הסיא דב"ק דפשיטא לן התם דזכו עניים אפילו אי לאו דיד עניים אכן הייתו משום דהסיא פלגא דזוזא לא הוי ברשותיה וכמ"ש הרי"ף והתוס' ושאר פוסקים וכ"כ הרא"ש גופיה בפסקיו לב"ק דהתם לא בא לידו עדיין כו' וגם לא איירי בהתרה כו' ואפילו אם נפסך לומר שזה דוחק בלשון הרא"ש מכל מקום הא בשנויא קמא כתב לא בא לידו עדיין משמע להדיא דאינו יכול להתיר וכן נראה עיקר: יט מדין מעמד שלשתם. וכמו שנתבאר בחשן משפט סימן קכ"ו ע"ש ועי' בח"מ סימן קכ"ה ס"ה: כ ואסור לשנותו. דהוי ליה כאילו בא ליד גבאי דלקמן ר"ס רנ"ט: כא נדר לצדקה כו'. וה"ה בשאר נדר חייב לקיים דאין בנדר ושבועה משום אסמכתא כמו שנתבאר בח"מ סי' ר"ז סי"ט: כב יש מי שאומר כו'. לשון הטע"ז י"א אע"פ שקבלו קנין ע"ז פטורים מהקנס כיון שהקנין בטל לענין גירושין אין הקנין מועיל דלא הוי אלא קנין דברים בעלמא ואינו על דבר שיש בו ממש וכל קנין שאינו על דבר שיש בו ממש אינו כלום וכיון דלענין גירושין אין בו ממש גם בענין הקנס לצדקה אין בדברים אלו ממש ועוד אפילו שהיה בו ממש לא נדרו בזה לצדקה הלא אם כן יתבע אחד מהן את חברו כגון שהאחד יחזור והב' לא יחזור בו אבל אם שניהם מתרלים ואין אחד מהם תובע למה יתחייבו עכ"ל ואין דבריו נראין ונסתבך בדברי הבית יוסף דלא כתב ב"י בשם מהרא"י דכשהקנין אינו כלום גם הקנס אינו כלום אלא בהעמידו קנסות זה לזה ולא לצדקה דלצדקה מה בכך שהקנין אינו כלום לא יהא אלא בלא קנין אמירה לגבוה קני ולא פטר מהרא"י בת"ה סימן ש"א בהעמידו קנסות לצדקות אלא מטעם שנתפייסו זה לזה וכך כתב הטח"מ סימן כ"ו בשם בה"ת על הלוה שחייב עלמו בקנין לילך לדון עם מלוה בדיני עובדי כוכבים אינו כלום כאינו אלא קנין דברים וכמו שהקנין אינו כלום גם הקנס שהתנה על עלמו אינו כלום אלא שאם התנה על עלמו להתחייב כך וכך לעניים כו' וכך כתב המחבר שם ס"ג משמע דבקנס לצדקה חייב אפילו הקנין אינו כלום וברור הוא: כג שפטורים מהקנסות. מדלא העמידו הקנסות אלא משום דלא יעכבו זה את זה וכיון שאין אחד תובע את חבירו מה לקהל עליהן שהרי נתקיימו דבריהם וראיה ממתני' פ' ה' דנדרים קונם שאתה נהנה לי אם אין אתה נותן לבני כור חטים כו' הך מתני' מייתי לה בפרק מי שאחזו וסיום המשנה רבי מאיר אוסר וחכמים אומרים יכול זה להתיר נדרו שלא על פי חכם ואומר הריני כאילו התקבלתי ופריך התם מהך מתניתין דדברי חכמים אמילתא דגיטין ודחי דלגבי גיטין לצערה קא מכוין ולכך לריך להתקיים התנאי ממש כמו שהתנה אבל בכל מילי דמתכוין בהנאי להרויח הואיל ונתפייס הרי הוא כאילו נתקיים לו התנאי ממש דמחילה כקבלה היא כדפירש"י התם ובנדון דידן נמי לא הוו מכווני רק להרויח אם כן הוא הדין והוא הסברא אבל אי הוי אמרינן דטעמא הוא משום דאי בעי מקבל הוא ממנו כור חטין וחוזר ונותנו לו כיון דמלי למיעבד הכי אפוכי מטרתא למה לי דאם כן התינח בתנאים שהן בממון אבל כגון הא דלעיל שהעמידו קנסות לצדקה לעשות נירושין ואם היה הוא כהן ליכא למימר אי בעי יעשה גירושין ואחר כך יחזרו וינשאו דכהן אסור בגרושה וכן אם העמידו קנסות לצדקה שישאו זה את זה ונתרצו אחר כן שניהם לפטור זה את זה אין לנו לומר גם כן דאי בעי יעשו נשואין ואחר כך יחזרו

טורי זהב

הרשב"א דאף במינוי הקהל הוה כך ואנו רואים מנהג הקהילות כשממנים ג' גבאים על זמן מה ומת אחד מהם שמושיבין אחר במקומו וכן בשאר מינויים א"כ כ"ש בממון שאין להאמין לאחד מהם וכ"ש במה שאנו רואין שברבות השנים הנאמנים מעוטים וכמה וכמה יתומים שנתמוטטו נכסים שלהן ע"י האפוטרופסים אע"פ שהיו בחזקת כשרות ודאי ראוי להקהל לפקח בזה וכבר נהגו בקהילות קדושות למנות אבי יתומים ולפקח בעסקי אפוטרופסים ע"כ גם בזה יפקחו ויראו שאין להשאיר הממון ביד אחד מהם כנלע"ד: (ו) חייב ליתן. דבצדקה אסמכתא קניא כהכרעות מהר"ר איסרלן שהביא בית יוסף ומכל מקום מביא בד"מ בשם תשובת הרשב"א סימן רפ"א באחד שאמר אם אשחק אתן לשר כך וכך ולהקדש כך וכך הואיל דהוי אסמכתא לגבי הדיוט הוה אסמכתא גם להקדש ונראה שזה דומה לקני את וחמור דלא קנה כדאיתא פרק מי שמת ובחשן משפט סימן ר"י: (ז) שפטורים מהקנסות. לפי שלא העמידו הקנסות אלא משום דלא יעכבו זה את זה וכיון שאין אחד תובע חבירו מה לקהל עליהם שהרי נתקיימו

באר הגולה

פו שם וכ"כ התוספות והרא"ש והרשב"א בב"ק דף ל"ו ע"ב דאלא דיד עניים אכן וכ"כ הרמב"ם בפרק ז' מה' ערכין: פז מעובדא דההוא גברא דתקע לחבריה וכו' שם בב"ק: יז רבינו ירוחם וכ' הב"י שכן נראה מברייתא דהיתומים אינם צריכים פרוזבול וכו' שם דף ל"ו ע"א: יח הרא"ש בתשובה כלל י"ג וכ"כ רבינו ירוחם בשם ה"ר דוד כהן מעובדא דלעיל: יט בתשו' הרא"ש שם ושכן כתב הר"מ בתשובה והוא במרדכי ריש פ"ד דב"ק וכ"כ בת' להרמב"ם סי' קפ"ג וכן הכריע מהר"ר איסרלן בכתביו ובשם שאר פוסקים ועיין בח"מ סי' ר"ז סעיף י"ט: כ ת"ה סי' ש"א

נקודות הכסף

(סימן רנ"ח ש"ך סעיף י') *נדר לצדקה באסמכתא כגון אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה וכו'. (וכן כ' רמ"א בהג"ה בח"מ סי' ר"ז סעיף י"ט וכן רשמתי בספתי כהן ס"ק כ"א ור"ל רבקש בש"ע שלו) מדכתב סתם ולא כ' בפירוש אם אעשה דבר מצוה דוקא ולא דבר הרשות משמע דלא פלוג בין אם אמר מה שאעשה הוא דבר מצוה או דבר רשות ובאמת שב"י מביא שני דעות בסי' זה אתו' הר"מ ותשו' הרמב"ן והג"א והכריע מהרמא"י בכתביו כד' מהר"מ ולעיל מיניה בסמוך מביא בית יוסף רי"ו שכ' שאם התנה

כנסת הגדולה

סעודים בח"מ סי' ע"ב אות י"ד ובסי' ר"ז אות כ"ג וכן כ' הרלב"ח סי' ק"נ וכ"ש בהקדש עניים דשרי ואף למ"ש הרשב"א בתשובה סי' תרכ"א וכמיוחסת להרמב"ן ז"ל סי' רכ"א וקע"ה ורבינו ירוחם

גליון מהרש"א

(ס"י) אם אעשה. עשה וחזר ועשה משמע בת' מוצל מאש סי' י"ז דאינו חייב ליתן רק פעם א' לצדקה דהא רק נתפסק בנשבע שלא לעשות ואם יעשה יתן לצדקה כו"כ וכתב דלהראנ"ח דהנתינה תיקון השבועה ודאי חייב בכל פעם שיעבור אלא דלמהריב"ל ראף דיתן ס"מ גם אשבוע' עבר מספקא ליה אי נימא דמ"מ בלשון השבועה נ"כ לחיוב: (שם) דבר פלוני. וברא"ש בת' שבב"י כאן עלה רל"ג ר"א ע"ב ד"ה כתב עוד הרא"ש דתרווייהו בעי שורין א"ע לדבר מצוה ואמר אתן לדבר מצוה: (שם) חייב ליתן. ע' מהרי"ם ח"א סי"ם ברף ס' ע"ג ובחלק ב' חיו"ד סק"ח עמג"א סוף סי' תקס"ב שהקשה למה בתענית הביא י"א דאינו מתיל באסמכתא. עתוס' קדושין דף כ"ט רע"א דבמוכר להקדש בשוי' ואינו מכוין לותר ל"ש אמירתו לגבוה ועתוס' קדושין פ"א משנה ו' : (ט"ז סק"ו) הואיל דהוי אסמכתא. לדעתי הוא פלוגתא בין הרי"ף והרא"ש וע' בב"מ פ' המקבל דף ק"ד ס"ז ובב"י ח"מ סי' שכ"ח וע' מ"ש בגליון ח"מ סי' ש"פ ס"א בהג"ה על תיבת וי"א רפטור. וע' סמ"ע סע"ג ס"ק מ"ח ובת' הרשב"א בב"י חו"מ סי' נ"ד ר"ה וכ' עוד ועיין תו"מ סי' רי"ב ס"ג בהג"ה: (ש"ך ס"ק כ"ג) בדלא העמידו הקנסות. ע' סמ"ע סי' ר"ס סק"ג:

מילואים

(סימן רנ"ח ש"ך ס"ק כ"ב) יש מי שאומר כו' לשון הטע"ז י"א כו'. מה שהקשה הש"ך על הטע"ז מה בכך שהקנין אינו כלום לא יהא אלא בלא קנין אמירה לגבוה קני. י"ל דהטע"ז סובר דאמירה לגבוה קני רק במקום מצוה דנמיל ומקני נפשי' באמירה לכד וכאן הוא לסיפך דמצוה הוא לעשו' שלום ושלא נגרש את אשתו לכן באמירה זו לא אמרינן דאמירה לגבוה קני. ובפרט כי יש פוסקים הסוברים דדין אמירה לגבוה אינו נוהג בעניני לדקה:

חידושי רע"ק

ע' ש"ע אה"ע (סי' מ' ס"ז) ובח"מ (שם): (סעיף י') כגון אם אעשה דבר פלוני. אם כשעשה הדבר שכח לנדרו פטור מליתן לצדקה כההיא דלעיל (סימן רל"ח סס"ז) ת' חר"ן (ס"א בסופו): (שם) חייב ליתן. ומ"מ יכול לישאל על נדרו אפי' שלא מרוחק ת' מהרלב"ח (ס"ד): (ט"ז ס"ק ו') אסמכתא קניא. ע' תומים (סי' כ"ז סק"י): (בא"ד) הוה אסמכתא. ע' ת' רמ"א (סי' מ"ח) ד"ה השאלה השלישית וע' במ"ל (פי"א ח"ב מהל' מכירה) וע' באורים (רס"י ס"ו) ובתומים (סי' כ"ז) ובת' כ"ח (סי' ל"ז):

ביאור הגר"א

[כה] ואפי' האומר כו'. גמ' שם: [כו] או בפני כו'. ממש"ש דאר"י א"ש יתומים כו' ר"ג וב"ד כו': [כז] ואסור לשנותו. שם בתוס' ור"ת פי' כו': [כח] המכה כו'. לסד מהג"ל: [כט] נדר כו'. עבח"מ סי' ר"ז סי"ט משש"ש: [ל] איש כו'. עש"ד ס"ק

פתחי תשובה

הרדב"ז ח"ב סי' תשל"ח באמצע התשובה שכתב דאם המקדיש הוא שכיב מרע הקדשו הקדש ע"ש: (יא) על פלוני כשיבא. [עבה"ט ועיין בתשובת חתם סופר סי' רמ"ג נדון ישוב א' שנדבה רוחם לבנות בהכ"נ ונדבו סך מה ומסרו ליד גזבר ועוד הסכימו שאם יעלה בידם לעשות מקח עם השר על עורות יסיה הריוח לצורך בהכ"נ והצליחו והרויחו סך רס"ו זהובים ונמסר ליד הגזבר שוב אח"ז בלי שום שאלת חכם חזרו ולקחו הריוח מהגזבר וחלקו ביניהם אם יש ממש בנדרים אלו הואיל והוי דבר שלבו"ל ואם יש היתר ע"י חרטה ושאלה, והאריך בזה ותורף דבריו בענין ספק הראשון אם יש לחוש כזה לנדר דבר שלב"ע לכאורה זה תליא במחלוקת הרמב"ם והרא"ש (עיין בטוח"מ סימן רי"ב ובסמ"ע וש"ך וט"ז שם) דלהרמב"ם הוי נדר ולהרא"ש לא הוי נדר. אך באמת אינו נוגע כלל לכאן דלא נדר הראשון מהגא הרי אחר שכבר בא לעולם מסרוהו לגזבר תוספת דבנין בהכ"נ והיינו נדר חדש. ובענין ספק הב' אם מועיל התרה לכאורה יש מקום לפקפק ע"י היתר אע"ג דלהרמב"ם הנ"ל הוי נדר ולמהרי"ק שורש קפ"א אם היה זה בתוספה ובהסכמה א' ונדרו כן הוי בענ ד"ל שאין לו התרה. אמנם הריב"ש סי' תס"ב פליג על רמ"א סימן רל"ח סעיף ל' ולעומת זה פליגי כעד"ר אם יתחרטו כל הרבים הסם להריב"ש לא מהני ולש"ס מהני עיין רמ"א שם סל"ח וש"ך ס"ק י"ט וא"כ הוה כאן ג' ספיקות לטקל דלמא הלכה כהרא"ש הנ"ל דלא הוי נדר כלל ואת"ל כהרמב"ם דלמא כהריב"ש דלא מיקרי עד"ר ואת"ל כמהרי"ק דלמא כפוסקים דמהני התרה אם יתחרטו כולם. וא"ל כיון שעברו על נדרם אין מתירין להם כמבואר בסימן ר"ח ס"ב ז"א כי לא עברו על נדרם וכבר קיימו י"ח נדרם למסור המעות לגזבר לצורך בנין בהכ"נ ומה שמעלו בהקדש אחר כך זה הוא מילתא אחריתא. אך באמת מטעם זה עצמו שכבר קיימו נדרם אין היתר לנדרם ע"ל ס"ו ובסימן רכ"ח סעיף מ"ב ואף דבנ"ד לאו לצדקה יהבו אלא לגבוה ולא שייך דין זה מכל מקום אין מועיל התרה מטעם התוספות בכריתות י"ג ע"ב ד"ה ארבע כו'. וסיומא דפיסקא דאין היתר לנדרם והגזבר חטא ואם א"א לגבות המעות מיד הבעלים חייב הוא לשלם ע"ש: (יב) באסמכתא. עיין בזה בשו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תת"כ ובספר ספת הבית סי' ל"ג בארוכות. [ועיין במג"א סימן תקס"ב ס"ק

באר היטב

ממך תקדש הוי הקדש כשיקחנה ממנו הואיל ובידו להקדישו מעכשיו אבל אם כבר מכרה וא"ל שדה זו שמכרתי לך לכשאקחנו ממך תקדש ולקחה ממנו אח"כ לא הוי הקדש שלא היה בידו להקדישה אז ואפי' אומר שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנה ממך תקדש הוי הקדש לכשיפדנה הואיל ובידו לפדותה אבל אם אמר תקדש מעכשיו לא הוי הקדש שהרי היא משועבדת למלוה כל זה מתבאר מש"ס דכתובות. ש"ך: (ז) כשיבא. וה"ה אפי' אומר כן על דבר שלב"ל חייב לקיימו כמ"ש בח"מ סי' רי"ז ס"ז בהג"ה. ש"ך: (ח) לשנותו. וכ' בתשו' הרשב"א ואפי' נתחרט ובא ונשאל על ההקדש אינו רשאי דה"ל כאילו בא ליד גבאי: (ט) לצדקה. כ' הש"ך וה"ה בשאר נדר חייב לקיים דאין בנדר ושבועה משום אסמכתא כמ"ש בח"מ סי' ר"ז סי"ט והסמ"ז כ' וז"ל ומ"מ מביא בד"מ תשו' הרשב"א בא' שאמר אם אשחק אתן לשר כך וכך ולהקדש כך וכך

טורי זהב

נתקיימו דבריהם. ע"כ בבית יוסף בשם ת"ה סימן ש"א:

רנט (א) כדי לעשות. פי' לכוף אחרים שיאמר בפניהם שאין מעות בצדקה: (ב) שמא יבואו עניים ולא יהיה להם לחלק. לעיל סי' רנ"ו סעיף ד' כתבתי שאין להקשות מזה על רבי ינאי שלוה מעות צדקה בשביל שנמשך להם טובה וכמו שהביא כאן הש"ע ברישא דאם היה הנאה לעניים בעיכוב המעות כו' מיירי שהוא במוא מאד שיוכל לגבות מן הצבור היקף שיצטרך לעניים לחלק בלי מניעה: (ג) אבל לא מת"ת לב"ה. דמעלין בקודש ואין מורידין ואף ע"ג דהרא"ש ס"ל כר"ת דיכולין בני העיר לשנות אפי' לדבר הרשות כמ"ש בסי' רנ"ו מ"מ הא כתב שם דדוקא בדבר קבוע אמרי' כן כמו שהעתקתי בסי' רנ"ו סעיף ד' בשם הטור

שולחן ערוך

מהקנסות כד (וכן הדין בשאר (י) דברים כיוצא בזה):

יב [לא] כא אמר ליתן לחבירו מתנה כה אם הוא (יג) עני הוי כנודר לצדקה ואסור (יא) לחזור בו:

יג [לב] כב האומר חפץ פלוני אני נותן לצדקה בכך וכך והוא שוה יותר אינו יכול לחזור בו [לג] (דכל אמירה שיש בה רווחא לצדקה אמרי' ביה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט) (ר"ן פ"ק דקדושין ובהגהות אשיר"י) [לד] אבל אם לא היה שוה יותר באותה שעה ואחר כך הוקר כו יכול לחזור בו כיון שלא משך ולא נתן הכסף:

הגה כז [לה] אם (יד) חשב בלבו ליתן איזה דבר לצדקה חייב (טו) לקיים מחשבתו ואין צריך אמירה אלא (טז) דאם אמר היו כופין אותו לקיים (מרדכי פ"ק דקדושין ובפ"ק דב"ב ובהגהות ובמהרי"ק שורש קפ"ה ומה"ר פרץ ובהגהות סמ"ק ורא"ש פ"ק דתענית) [לו] וי"א דאם לא הוציא בפיו אינו כלום (הרא"ש כלל י"ג) והעיקר כסברא הראשונה ועיין בחושן המשפט סי' רי"ב:

רנט הנודר ואינו יודע מה נדר ודין אמירה לגבוה (ודין אם מותר לשנות צדקה והנהגת הגבאי עם הצדקה או הממונה עליה). ובו ו' סעיפים:

א א האומר סלע זו לצדקה או שאומר הרי עלי סלע לצדקה והפרישו עד שלא בא ליד הגבאי (א) יכול לשנותו בין ללוותו לעצמו בין להלוותו לחבירו ויפרע אחר תחתיו:

הגה וכן אם הקדיש (ב) כלים (ג) יכול למכרם לפני ג' בקיאים בשומא ונותן דמיהם לצדקה (ב"י בשם הגהות מרדכי דכתובות):

א משבא ליד גבאי (ד) אסור ללוותו בין לו בין לאחר בין לגבאי ב ואם היה הנאה לעניים בעיכוב המעות ביד הגבאי (א) כדי (ה) לעשות לאחרים ליתן הרי גבאי מותר ללוותם ולפרעם:

הגה [א] דאין הצדקה כהקדש ומותר ליהנות ממנה (טור) (°) [ב] ואין נושאין ונותנין בצדקה העומדת לחלק לעניים כי אם כסף בכסף וכיוצא בו (ב) [ג] שמא יבאו עניים ולא יהיה להם מעות לחלק אבל צדקה שאינה עומדת לחלק רק הקרן יהא קיים ויאכלו הפירות שרי (ב"י בשם הס"ת שער מ"ו והגהות מיימוני) וכן נוהגין:

ב [ד] ג צדקות שהתנדבו לצורך בית הכנסת או לצורך בית עלמין ב יכולין בני העיר לשנותם ג לצורך בית המדרש ד או ת"ת [ה] אפילו אם הבעלים מעכבים (ג) ה [ו] ד אבל לא (ה) מתלמוד תורה לצורך בית הכנסת:

שפתי כהן

יחזרו ויעשו גירושין דאם היו עושין כן נמצא הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ודילמא לא ניחא להו כלל בזה אלא ודאי הטעם הוא משום דכל התנאים שכן כה"ג אין הכוונה רק שלא יעכב האחד את חבירו נגד רצונו אבל כשנעשה רצונו או שהתנאים נעשו לרצונו ולטובתו אם כן נתבטל התנאי עכ"ל ת"ה ומפני שיש בו כמה דברים מבוארים יפה העתקתיו: כד והוא הדין בשאר דברים כיוצא בזה. כשמחלו זה לזה פטורים מהקנס וע"ל ס"ס רל"ב: כה אם הוא עני כו'. כתב ר"י יש אומרים דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה לפיכך אם נשבע ליתן כך לצדקה יכול ליתנו על מנת להחזיר ואינו נראה לי שכבר זכו בו עניים עכ"ל ומביאו בית יוסף וד"מ ונראה דה"ה אמר ליתן בלא שבועה אינו יכול ליתנו על מנת להחזיר מהאי טעמא ודוקא לצדקה או לעני אבל נשבע ליתן לחבירו שאינו עני יכול ליתן על מנת להחזיר ויצא ידי שבועה כדלעיל ס"ס רל"ח: כו יכול לחזור בו. דכיון שאין הדבור חל בשעתו הואיל וליכא רווחא להקדש אי אפשר שיחול לאחר זמן: כז אם חשב בלבו כו'. עיין בח"מ סימן רי"ב סעיף ח':

רנט א משבא ליד גבאי כו'. אבל לדבר מצוה יכול הגבאי לשנות כן דעת הרא"ש וטור וכ"כ התוספות ונראה מדברי מהרי"ק שורש ה' שכן עיקר: ב יכולין בני העיר לשנותה. ואם קרובי נותני הצדקות קראו תגר על השנוי לא חיישינן להו. שם: ג לצורך ב"ה כו'. דאפשר למעליותא דקדושת בית המדרש היא יותר מקדושת בית הכנסת ויכול לעשות מבהכ"נ בית המדרש כמו שנתבאר בא"ח סי' קנ"ג ועיין בתשובת מהר"מ גלאנטי סי' ע"ו: ד או ת"ת. וכתבו' הרא"ש עלמו כלל י"ג סי' י"ד מסיים ומשום הזמנה אין לאסור דאפילו מ"ד הזמנה מילתא היא ה"מ באורג בגד למת אבל האי כתוי לאריג דמי דלכ"ע לאו מלתא היא עכ"ל ול"ע דאפי' הוי הזמנה מעליותא מ"מ הא מקדושה קלה לקדושה חמורה שרי דהא מותר לעשות מבהכ"נ גופיה בית המדרש כדאיתא בש"ס ונתבאר בא"ח סי' קנ"ג ועוד דהא ודאי בכה"ג שהכינו המעות הוה ליה הקדש מעליותא דהא"כ אפי' לקדושה קלה שרי וכדמשמע בא"ח סי' קנ"ג וכ"כ בתשו' הרא"ש סי' כ"ג דף ע"ז ע"ג וז"ל וא"ת כשגבו מעות לבנות ב"ה או בה"מ או לקנות ס"ת אמאי אין משנין אותו [אלא] מקדושה קלה לחמורה והרי עדיין לא השתמש בהן הקדש וכן הא דאמרינן משהגיע ליד גבאי אסור לשנותה הרי אין שם אלא הזמנה לבד י"ל דגביית המעות לכנסת או למדרש מעשה ממש הוא ולא הזמנה כו' עכ"ל ועי"ש וכ"כ הב"ח בא"ח סי' קנ"ג ס"ג ובאמת הטור וב"י לא הביאו סיום דברי תשו' הרא"ש אלו ול"ע: ה אבל לא מת"ת לצורך ב"ה. ואע"ג דלעיל סי' רנ"ו ס"ק ז' כתבו הרא"ש וטור דיכולין לשנות בני העיר אפי' לדבר הרשות היינו

ביאור הגר"א

ס"ק כ"ג: [לא] אמר ליתן כו'. ירושלמי פ"ד דב"מ הלכה ב' ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר ליתן לחבירו מתנה ובקש לחזור בו חוזר כו' הדא דתימר בעשיר אבל בעני נעשה נדר רב מפקיד לשמעיה אי איטור לך תתן מתנה לב"נ אין הוה מסכן הב ליה מיד ואין עתיר אמליך בי תניינות והביאו הרי"ף והרא"ש ושו"פ שם ובח"מ סי' רמ"ג ס"ב: [לב] האומר כו'. ב"ב קל"ג ב' לא תשיימי את כו': [לג] (ליקוט) דכל כו'. שהר"נ הקשה בקדושין כ"ח ב' ל"ל לרשות הגבוה בכסף ואמר גזבר שנתן מעות בבהמה כו' הא בלא"ה אמירתו לגבוה כו' ותירץ דלא אמרינן אמירתו לגבוה כו' אלא בדאיכא רווחא להקדש וכמ"ש ברפ"ח דערכין חזר בו של חמשים כו' חוזר בו כו' אבל על השאר לא דל"ל רווחא להקדש וכן משמע כל הסוגיא שם ע"ש ובזה מתורץ קושית תוס' דקדושין שם ד"ה משכו כו' וא"ת כו' אבל לפי מ"ש ניחא כיון דבשעתו לא היה רווחא להקדש וכ"כ הר"נ שם דה"ש שם פדאו במאתים ולא כו' דדוקא פדאו כו' אבל בדיבורא בעלמא לא וכמש"ו בש"ע אבל כו' וכ"ה תירוץ השני בתו' שם ולמדו צדקה מהקדש כמ"ש הר"נ שם דהוא אמרינן בפיך זו צדקות ובפ"ק דנדרים (ז' א') אתמ"ל יש יד כו' ופסקו הראשונים כאת"ל (ע"כ): [לד] אבל כו'. קדושין כ"ט א' משכו במאתים כו' לא יהא כח כו' דוקא משכו ומשום לא יהא כו' ועתוס' שם ד"ה משכו כו' א"נ י"ל כו': [לה] אם חשב כו'. כמ"ש בפ"ג דשבועות (כ"ו ב') ור"פ דקדושין ומ"ש בפ"ק דקדושין (כ"ח ב') שם אמירתו לגבוה דוקא אמירה וכן בברייתא שם כיצד האומר כו' משום דהתם מיירי שכופין אותו ב"ד לתת ואין אנו יודעין מחשבתו עד שיאמר. מרדכי פ"ק דקדושין ח"ש הרב אלא דאם כו' ואיני יודע למה כתבו: [לו] וי"א כו'. דדוקא בתרומה וקדשים וכמש"ש ושם וסברא ראשונה ס"ל דצדקה ה"ה כקדשים וכמש"ל ס"א ועבח"מ סי' רי"ב ס"ח ומש"ש: (ליקוט) וי"א דאם כו'. עח"מ סי' ש"א ס"א וס"ו דאין צדקה כהקדש ולעיל סי' ק"ס סי"ח דריבית קצוצה אסור ועמש"ש (ע"כ):

רנט [א] דאין הצדקה כו'. גמ' שם: [ב] ואין נושאין כו'. פ"ד דשקלים: [ג] שמא כו'. רפ"ג דכתובות (ק"ו ב') וח"ש אבל כו': (ליקוט) ואין נושאין כו' אבל כו'. דאמרינן בב"מ ע' א' א"ל רבה לרב יוסף כו' א"ל מותיבנא כו' ור"ל דמעות יתומים והקדש דין א' להם כמ"ש ברפ"ה דב"ק אנן יד כו' דאר"י א"ש יתומים כו' וכי היכי דאין משתכרין בשל עניים ה"נ בשל יתומים א"ל בדקינן כו' דהוא כסף בכסף אלא אר"א חזינן סי' ור"ל שנותנין לו שיהא הקרן קיים ויאכל מהריוח וה"ה בעניים ועסה"ת שם"ו (ע"כ): [ד] צדקות כו'. כמ"ש ברפ"ד דמגילה סבי כנישתא כו' כותיה דר"מ מסתברא כו' וכ"ש לת"ת כמ"ש ת"ש דארבב"ת כו' דלמא לימוד שאני כו': [ה] אפי' אם כו'. כמ"ש בס"נ ישראל כו' אבל לדבר כו' ועבא"ח סי' קנ"ג ס"ד: [ו] אבל לא כו'. כנ"ל בגמ' שם:

חידושי רע"ק

(סי"ב) ואסור לחזור בו. ע' בחו"מ ובהגמי"י (פ"א מה' זכיית) דא"י לתנו לעני אחר וע' בת' מהרדב"ז (סי' קל"ד) ובת' מהרימ"ץ (סרס"ד) דמסתפקי וע' בת' קול אלי' (האח"ע ס"ח) ובקצות החשן (סי' רי"ב סק"ד) בת' מהרי"ק (שרש קל"ג) כתב אפשר היכא דאיכא מירתא דגופא לא אמרינן דהוי נדר אפי' לעני ע"ש: (סעיף י"ג בהג"ה) וע' בחוה"מ סי' רי"ב. שם בחו"מ כ' הרמ"א ויש להחמיר כסברא הראשונה היינו דכאן ביו"ד לא מיירי רק לענין הדין אם עליו חוב לקיים נדרו משה"כ דהעיקר כסברא הראשונה דמחוייב לקיים נדרו אבל בחו"מ מיירי לענין אם מוציאים ממנו בדיינים אם הודה שחשב כן בלבו מש"ה כ' ויש להחמיר להורות דאין כופין אותו כמו כל ספק ממון. תשו' ושב הכהן (סי' ד') וע' בת' דת אש (סי' י"ד) באורך:

(סימן רנ"ט סעיף א') יכול לשנותו בין הוא בין יורשיו ריב"א בהגהת מרדכי (סי' כ"ב) ת' בש"ע אה"ע (סוסי' ק"ז): (ש"ך ס"ק א') שכן עיקר ע' לעיל (סי' רנ"ו ס"ד) ובדרישה

כסיחזרו

באר היטב

הוא יל דהוי אסמכתא גבי הדיוט הוי אסמכתא לגבי הקדש נ"כ ונראה שזה דומה לקני אם ותנור דלא קנה כמ"ש בח"מ סי' ר"י עכ"ל: (י) דברים. כשמחלו זה לזה פטורים מהקנס ועי"ל ס"ס רל"ב: (יא) לחזור. כ' הס"ד דבצדקה אינו מועיל מתנה ע"מ להחזיר שכבר זכו בו העניים רק אם נשבע ליתן מתנה לחבירו שאינו עני יכול ליתן ע"מ להחזיר ויצא ידי שבועה כדלעיל סוף סימן רל"ח:

רנט (א) לעשות. פי' לכוף אחרים שיאמר בפניהם שאין מעות בצדקה. ט"ז:

פתחי תשובה

ס"ק ס"ו ועיין בתשובת חתם סופר סימן רמ"ב באריכות]: (יג) עני. עיין בכנה"ג לתו"ע סימן קכ"ה סעיף כ"ג שכתב דה"ה אם המקבל בעל תורה ומשום מצות דעץ חיים היא למחזיקים בה אין יכול לחזור בו ע"ש ועיין בתשובת שבו"י ח"ב סימן קנ"ט שהשיג עליו דאם אינו עני דהיינו שיש לו פרנסה אפילו הוא ת"ח יכול לחזור בו ע"ש: (יד) חשב בלבו. עיין בתשובת ושב הכהן סימן י"ח באריכות בתשובה לענין אם לא נדר בפיו אלא חשב בלבו ואח"כ חזר בו מיד תוך כ"ד אם יכול לחזור בו וע"ש בסימן כ' וכ"א וכ"ב: (טו) לקיים מחשבתו. עיין בתשובת דת אש סימן י"ד שהאריך בזה והעלה דודאי כשהאדם לא הוציא מפיו כלום אף שהיה במחשבה שלו ליתן שום דבר לצדקה אין שום חיוב עליו כמו בכל נדר ושבועה דאינו כלום אם לא הוציא בשפתיו אך אם הוציא מפיו ליתן לצדקה ולא הוציא מפיו מהו שרוצה ליתן או כמה וחשב במחשבתו על דבר או סך הידוע או צריך לקיים מה שחשב וכהאי גוונא אם חשב ש... לא אם חשב שיהיה לצדקה הידוע אע"פ שנתן ליד הגבאי כפסק כוי כמו שפירש ואינו רשאי לשנותה ע"ש: (טז) דאם אמר מחייבין. [עיין בת' חתם סופר סי' רמ"ג שכתב דהל' מגומגם כאן וכנ"ל ו... ליתן וכנ"ל ותה"נ אמירה אלא אם אמר שחשב מחייבין אותו לקיים מחשבתו עיין שם]:

רנט (א) יכול לשנות. עיין בתשובת ... בשם מהר"ם גלאנטי סי' ע"ו. ועי"ש שכתב עוד דאם ת"ו יתפרש כאן ולא ירצה ללמוד יחזור הנדר למקומו ע"ש: (ב) כלים. שכה"ס של הרב מהרי"ט ז"ל בשם שבו"י ועיין בתשובת בית אפרים חיו"ד סימן נ"ו שנשאל על ענין כיוצא בו כמי שהיה חולה ונדר לבני ביתו ליתן בגדיו לפלוני עני קרובו ואח"כ הבריא ורוצה להחזיק הבגדים וליתן שוויים לאותו עני בלא דעת העני ודעתו להחמיר שצריך ליתן גוף החפץ לעני ולא מהני נתינת דמים ע"ש מ"מ על דברי השבו"י הנזכר: (ג) יכול למכרם. עיין בתשובת בית אפרים שם סוף התשובה שכתב דהכנה"ג מבואר דדוקא לדבר מצוה יכול למכור הבגדים ולחלק הדמים הא לא"ה לא. ותימה על הכנה"ג שהם וכתב דיכול למכרם ולא הזכיר דבעינן דוקא לדבר מצוה ע"ש: (ד) אסור ללוותו. כתב בספר חמודי דניאל כ"י בזמנינו נהגו להקל בזה אפשר כיון שנהגו כן לב ב"ד מתנה עליהן: (ה) מת"ת לצורך בהכ"נ. עיין בתשובת הר הכרמל חיו"ד סימן כ"ד לענין אם רשאי הגבאי ליקח ממעות ת"ת לצורך מסים מלבוש לספר אחד הגון שאין לו במה להתכסות כדי

ניזן

באר הגולה

וסי' שם דלא העמידו הקנסות אלא שלא יעכבו זה את זה וכיון שאין אחד תובע חבירו מה לקבל עליהם והביא ראיות לדבריו: כא מרדכי פ"ק דכ"ב מהירושלמי(וכ"י ורא"ש ושו"פ) כב הגהו' אשיר"י בפ"ה דכ"ב: א לשון הטור ממימרא דרב נחמן אמר רבה בר אבהו וברייתא שם בערכין דף ו' ע"א וכפי' רש"י והתוס' שם: ב ל' הרמב"ם בפ"ח מהמ"ע מאוקימתא דגמרא שם הא דר' ינאי דיזיף ופרע ע"כ: (°) נ"י שם מהגמרא שם: ג טור בשם אביו הרא"ש כלל י"ג סי' י"ד: ד שם ושם וכ"כ

נקודות הכסף

לדבר הרשות כגון שאמר אם לא אלך למקום פלוני אשב בתענית או אתן כך לצדקה הוי אסמכתא כיון דהלוכה היתה דבר הרשות מדלא הביא הש"ע חילוק שכ' בין אם התנאי היה דבר מצוה או דבר

כנסת הגדולה

בנ"י דאסור לעשות כן לכתחלה מפני שערמת רבית בהקדש עניים יודו דשרי לכתחלה כי הדבר ידוע נכסי יתומי' והקדש עניים שוין כן בדיני הרבית

בית לחם יהודה

(סימן רנ"ח סעיף י"ג בהג"ה) אמרינן בית אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ועמ"ש גבי ס"מ לצדקתיכנה ומסירה ונראה דלענין זה נאמר שיש מחלוקת

גליון מהרש"א

(שם ש"ע סעיף י"ב) אם הוא עני. ואם העשיר מכחישו נשבע היסת ש"ך חו"מ סימן פ"ז ס"ק נ"א. ומוכח דא"י לשנות ליתן לעני אחר וע' קצות שם ועי' לו סי' רי"ב סק"ד: (סעיף י"ג) שוה יותר. ע' ש"ע חו"מ סי' רי"ב סוף סעיף ח' וסי' צ"ח ס"א דחלוק צדקה מהקדש לענין אם גמר בלבו ולא הוציא בפיו ולענין שבועה דצדקה דין חולין יש לו וא"כ מנ"ל ללמוד דין דהכא לצדקה מהקדש ועי' תוי"ש קדושין של מתני' דף כ"ח ב' רשות הגבוה בכסף ועי' בהג"ת לקמן: (שם בהג"ה) איזה דבר לצדקה. וע' ת' דת אש סי' י"ד עלה כ"ו ד"א ע"ב מפרש שאמר בפה ליתן ובלבו חשב ליתן דבר זה והוה כנשבע על פת סתם וחשב בלבו על של שעורים ח"ש כאן אם חשב כו' איזה דבר וכן כוונת הש"ע א"ח סי' תקס"ב שאם הרהר בלבו להתענות למחר וה"ל דאמר בפיו להתענות סתם:

(סי' רנ"ט) אם מותר לשנות צדקה. אמר ליתן לעני זה בש"ך חו"מ ספ"ד ס"ק נ"א מוכח דא"י לשנות ליתן לאחר ועמ"ש שם בגליון. וחבר עיר עי' סי' רנ"ו ס"ד: (שם) והנהגת הגבאי. בת' מהר"י מינץ סס"י ז' צוות כברוביא על גבאים שתקנו שהעניים יוציאו בעצמן ההתקאות כדי שיבושו ויפתו קצתן מלבא: (ס"א) האומר סלע זו. משא"כ גבי תענית בש"ע א"ח סי' תקס"ח דשם דוקא בנוון השני שכ' כאן לות ופורע דהיינו שאמר תחלה לצום סתם ובירר אח"כ היום. ועי' בזה שם בב"י בשם הר"ן שבת דף י"א: (שם) משבא לידי גבאי. ואם מתנה אפוטרופס של כל נכסיו וכן על המעות שהקדיש אזי יכול האפוטרופס לשנותו דרשהו ברשות היורשים והוי כעדיין לא בא ליד הגבאי וכן מי שמונה לעסוק ולהשתכר במעות הצדקה דינו כבני עיר ועדיף מיניה. עי' מהר"ם ח"א סס"ג: (ש"ך סק"ב) ל"ח להו שם. ובת' רשב"א המיוחס לרמב"ן סי' רע"ו:

יד אברהם

(שם סעיף י"ג בהג"ה) דאם לא הוציא בפיו אינו כלום. ומ"מ ירא שמים יקיים ודובר אמת בלבבו. וכ"ה בריטב"א וכ"מ בספיות (דף כ"ב):

הגה [ז] (ו) ודוקא בדאיכא למיחש שלא יהיה להם ספוק לתלמוד תורה אבל במקום שבני העיר מספיקים לתלמוד תורה ואם יוציאו אלו המעות לצורך ב"ה יתנו מעות אחרים לתלמוד תורה כשיצטרכו מותר (מהרי"ק שורש קכ"ח)[ח] ואפי' אם הוא במקום שאסור לשנות אם אין צריכים לדבר שנדר כגון שהקדיש קרקע לבנות עליה בהמ"ד ואין יכולין לבנות מיד אין המתנדב יכול לחזור בו (ז) אלא יהיה עומד כך עד שיבנו עליה (מרדכי פ' בני העיר) ז [ט] וכל זה במקום שאין מנהג ידוע בעיר ז אבל במקום שנוהגים שהגבאי או בני העיר משנים לכל מה שירצו או אפי' במקום שנוהגים שאדם מניח איזה דבר בבית הכנסת כגון ספר תורה או כלי (ג) כסף וכדומה וכשירצה חוזר ולוקחו וכשיורד מנכסיו מוכרו לאחרים ח הולכים אחר המנהג דכל המקדיש אדעתא דמנהג הוא מקדיש [י] ולב ב"ד מתנה על זה[יא]ובלבד שיהיה מנהג קבוע (כן משמע מהב"י ממהרי"ק שורש קס"א) ומ"מ אם התנה המקדיש בפירוש שלא ישנו הקדשו ולא יהא כח בזה ספיקא שאסור לשנותו ועי"ל סי' רנ"ו סעיף ד':

ג ה ישראל שהתנדב נר או מנורה לביהכ"נ [יב] אם (ח) נשתקע שם בעליה מעליה שאינה נקראת על שמו (ד) ט יכולים (ג) הצבור לשנותה אפי' לדבר הרשות [יג] (ואפילו אם מוחה י המתנדב) (מהרי"ק שורש קכ"ג קכ"ד ובשם רשב"א ותשו' רא"ש) ואם לא נשתקע שם בעליה מעליה (ה) י אין יכולים לשנותו לדבר (ד) הרשות יא אבל לדבר (ט) מצוה יכולים (ה) לשנותו

שפתי כהן

כשיחזרו ויגבו פעם אחרת אבל הכא לא יפרעו שוב וכ"כ בתשובת מבי"ט ח"א סי' ע"ו דף ק"ח ע"א דאם רוצה לשנות למצוה אחרת עד שיגבו לאותה מצוה אחרת ויפרעו לצדקה הראשונה לכ"ע מותר כו' וע"ש: ז וכל זה במקום שאין מנהג ידוע כו'. ואז אפילו טוען המקדיש טענת ברי שלא הקדישו לאו כל כמיניה לאפוקי מחזקת הקדש אלא א"כ התנה ברבים או בפני עדים בשעה שהקדיש כ"כ מהרש"ל בתשובות סי' ע"ו ומביאו הב"ח וכתבו שם כן גם בס"ת ולמדו כן מדברי מהרי"ק שורש קס"א גבי כלי כסף של הקדש ע"ש אבל בתשובת מהר"י כהן מקראקא סי' כ"א כתב שחלוקים הם כי ס"ת שדרך ומנהג העולם להניח בבה"כ וידוע דשם האב נקרא על הס"ת א"כ מי יוציאה מחזקת האב כי מה שהניח הס"ת לשם אין ראיה שהיא של הק"ק כי בזמנים אלו עיקר כתיבת ס"ת להניח לקרות בס"ת ברבים וגם קדושתה גדול ואין ראוי בכל מקום להניח ס"ת ולכן אין ראיה כי אף שהניחו הוא לשם בב"ה אין ראיה שהקדישו אבל הכלי כסף אין המנהג להניחם בב"ה ובאם לא הקדישוהו לא היו מניחים אותם בב"ה רק היו משתמשים בב"ה בשעת הצורך ואחר כך היו לוקחים לביתו וכתב מהרי"ק בשורש קס"א שכלי כסף הנ"ל שהניחוהו שם הם בחזקת הק"ק וגם בס"ת כתב בשורש ע' שהוא בחזקת הבעל שנמו נקרא עליו ר"ל על מי שאומרים זה ס"ת של פלוני מטעם הנ"ל והאריך שם בענין מי ראוי להעיד כי בני העיר נוגעין בעדות אם לא יסתלקו וגם שיהא שם גם כן ס"ת אחרת וכן כתב הטור סי' ל"ז שכולן נוגעים בעדות וסברותיו נכונים מתיישבים על הלב וגם במה שחלק בין כסף לס"ת סברא נכונה היא כי קשה להוציא דבר מחזקת בעליו אם לא בהוכחה מבוררת שהארכתי בדין ס"ת כי שמעתי שרב אחד פסק גם בס"ת שהיא של הקדש לכן הוצרכתי להביא ראיה ולהאריך בראיות וטעמים דלא כוותיה ע"כ: ז אבל במקום שנוהגין כו'. כתב הב"ח ונראה דלפי מנהג אותם מקומות גם ב"ח גובה חובו מס"ת שבהיכל דכיון דבידו למכרו בשעת דחקו אף ב"ח יכול לגבות ממנו ודבריו צ"ע דלקמן סי' רע"ד סוף ס"ב פסק דאינו גובה חובו מס"ת כיון דרשאי להתפרנס מן הצדקה וא"ל למכור ס"ת א"כ גם ב"ח אינו גובה ממנה דלא עדיף ב"ח מחייו עכ"ל הרי דבריו סותרים זא"ז ולענין דינא נראין דבריו שבכאן עיקר וכ"כ הטח"מ סי' ל"ז בשם הר"י ברצלוני וכ"פ בש"ע סוף סכ"ג דב"ח גובה חובו מס"ת וכן כתוב בתשו' מבי"ט ח"ב סי' קל"ח דף ס"ו ע"ד מי שהיה חייב לחבירו בשטר וה"ל ס"ת מונח בב"ה כמנהג ולא מלא ב"ח מקום לגבות מן הלוה יכול ליקח ס"ת כו' ע"ש: ח הולכים אחר המנהג דכל המקדיש כו'. צ"ע דהוא ממהרי"ק ובמהרי"ק שם משמע דמגמגם בזה ונוטה לאסור שכתב ואשר כתבת שמשנים בכל יום באותן הגלילות כו' ומאחר דפשיטא שחלה קדושה על הכלים מכח דיני הש"ס ואתה באתה להפקיע מכח המנהג הלא ידעת שאין מנהג מבטל הלכה אלא א"כ הוא מנהג קבוע על פי חכמי המקום ולא ע"פ המון בעלי בתים כמ"ש המרדכי בשם א"ז בר"פ הפועלים וגם כתב שם וצריך שיהא המנהג קבוע קודם שיבטל דין הש"ס ועוד כתב ר"פ הפועלים דבעינן שיהא מנהג ותיקין אבל מנהג שאין לו ראיה מן התורה אינו אלא כטועה בשיקול הדעת כמה מנהגים גרועים דלא אזלינן בתרייהו כו' וגם לפי דעתי שאינו מנהג קבוע כלל עכ"ל וצריך לומר דמשמע ליה להרב מדמסיים וגם לפי דעתי שאינו מנהג קבוע כלל משמע דהעיקר תלוי שיהא מנהג קבוע וגם הב"ח נמשך אחר דברי הרב וצ"ע: ט יכולים הצבור כו'. דוקא צבור אבל גבאי לא וכבר נתבאר זה בסי' רנ"ו סק"ח: י אין יכולים לשנותו כו'. כתב המרדכי פ"ק דב"ב בשם מהר"ם דל"ל שכבר נשתמש בהן והדליקו בב"ה דאי לא הדליקו בב"ה אפי' לדבר הרשות מותר לדידן דקי"ל הזמנה לאו מלתא וגבי הנודר אינו יכול לחזור בו ולעכבו לעצמו משהקנהו להדליק בו בב"ה דנעשה נדר מכל מקום הציבור רשאין לשנות אפי' לדבר הרשות עכ"ל ומביאו ב"י וד"מ וצ"ע בזה כי שאר פוסקים לא חילקו בכך ואדרבה מדפליגו בין נשתקע משמע דבלא נשתקע בכל גווני אסור לשנות ואפשר לזה השמיטו המחבר והרב הא דינא ונראה דהמרדכי מיירי כשהבעלים מסכימים בדבר וקמ"ל דמדקתני אסור לשנות משמע דלאיסורא איכא במלתא אפי' הבעלים מסכימים והיינו דוקא בנשתמש בהן דאל"כ הזמנה לאו מלתא היא ודוק: יא אבל לדבר מצוה יכולין לשנות. כתב המרדכי בשם מהר"ם אפילו לדבר מצוה דפחותה מיניה דדוקא גבי תשמיש קדושה אמרי' מעלין בקודש ולא מורידין ולא לגבי תשמישי מצוה. ובד"מ כ' ע"ז וז"ל וכ"ל דהרא"ש (והטו"ר ס"ב) פליגי אהא דהא כ' שאסור לשנות מעות ת"ת לצורך ב"ה וכ"כ מהרי"ק בשורש קכ"ח בשם הרשב"א עכ"ל ומביאו בהגהת דרישה סכ"ו אבל באמת דמהרי"ק שם כתב ז"ל לפי הנלע"ד לא יוכל שום פוסק לחלוק על

טורי זהב

הטור ועיין מ"ש בסעיף ג': (ד) יכולים הצבור לשנותה. דוקא צבור יכולים לשנות אפי' לדבר הרשות אבל לא גבאי כ"כ הרא"ש בפ"ק דב"ב ואע"ג דלעיל סי' רנ"ו סעיף ד' כתב רמ"א והוא הדין גבאי הממונים מבני העיר היינו לדבר מצוה דוקא הוה גבאי דבני העיר: (ה) אין יכולין לשנותה לדבר הרשות. וא"ל דגם גבי לדקות שהתנדבו לבית עלמין שהוזכר בסעי' ב' הוה לא נשתקע שם הבעלים מינייהו דאל"כ מאי שנא מהכא בנשתקע דיכולים לשנות לדבר הרשו' וא"ל ממ"ש הטור בסי' רנ"ו סעיף ד' העתקתיו שם לחלק בין דבר קבוע לדרך מקרה כו' ואמאי מותר לשנות כאן אם נשתקע הא אין זה דבר קבוע וי"ל דדוקא בממון השייך לעניים חילק כן דכשהוא דרך מקרה אמרינן דזכו בו אותן העניים בתוספת ממה שיש להם בלאו הכי ואתו לידי עניים אכן ע"כ אין להפסיד להם משא"כ במקדיש כלי שאין כאן מי שיזכה לאותו דבר ע"כ תלוי הכל בנשתקע או לא נשתקע ואפילו בדרך מקרה כנ"ל. וראיתי במהרי"ק שורש ה' שהרגיש בקושיא זאת ותירוצו שם אינו מתיישב לי כלל ומה שכתבתי הוא

באר הגולה

מהרי"ק בשורש קכ"ח דכן משמע מתשובת הרשב"א: ח כרייתא ערכין דף ו' ע"ב וכדמפרש שם: ו הרא"ש בתשו' כלל י"ג ומהרי"ק בשורש קכ"ג בשם תשו' הרשב"א: ז שם בגמרא:

נקודות הכסף

רשות ס"ת דסובר כמהר"ם דלא פלוג בין רשות לדבר מצוה ופימא דבא"ח סי' תקס"ב בש"ע סעיף י"ט מביא דברי הרי"ן דלעיל וז"ל יש מי שאומר שמי שנדר ואמר אם לא אלך למקום פלוני אתן כתענית מאחר שמה שהתנה הוי דבר רשות דהוי אסמכתא ואם כן דבריו סותרים זה את זה דהכא משמע דלא פלוג בין דבר מצוה לדבר רשות כמש"ל ושם בא"ח מחלק כנ"ל וליכא למימר דשאני בין תענית לצדקה דהא הרי"ן מזכיר שניהם וגם ליכא לחלק דהתם בא"ח אמר אם לא אלך ולא הלך משום הכי הוי אסמכתא דלא עשה כלום משא"כ כאן דאמר אם אעשה ועשה כיון שעשה מעשה לא הוי אסמכתא וכן ליתא דהרי במהרא"י הנ"ל איתא להדיא דבין אם אמר אם לא אעשה דבר פלוני ובין אם אמר אעשה דבר פלוני משמע דלא שנא ותן סתירה על הפוסקים האחרונים שלא הרגישו בקושיא זו וצ"ע:

כנסת הגדולה

וכ"כ מהור"ר אהרן ששון בתשו' סי' קס"ב וזכורני שבהיותי בקונסטנטינו' רבתי יע"א ראיתי בתשובה כ"י למהרש"ל מקאן סלוני ז"ל נדד לומר שבנדון הרשב"א אם עבר ועשה אם לא גבה לא יגבה אפי' במעות יתומים ע"כ עכ"ז אין כאן בית מיחוש שהרב ז"ל יחיד הוא אלא הגדולי' שהזכרתי ואין דבריו עומדים בפני הנך רבוותא דשרו ואפילו לומר שמוחזק קים ליה כהרב ז"ל דככל השריבנו הגאון מהר"י קולון דאין לומר קים ליה כפסק הגאון היכא שהוא יחיד לגבי שאר רבוותא כ"ש שהרב הנז' לא תקע עצמו לדבר הלכה כדבר פוס אלא שנדד לומר כן ואין ספקו של הרב ז"ל מוציא מידי ודאי הרבנים הנזכרים ואפי' קימא שדעת הרב לאסור כהלכה שהערמת רבית בנכסי יתומים מאן לימא לן דלא ס"ל דבהקדש עניים רבית קצו' מותר כדברי מורי הרב ורבני א"י תוב"ב וכ"ש הערמת רבי' דלא אשכחן מלא שיתמי' תרי תומרי שיאסור' הקדש עניים בר"ק ובהערמת רבית על דרך מה שאמרו בכתובות פ' האשה שנפלו לא אשכחן מלא דמתמור תרי תומרי בכתובה ודוק שוקב כי נכון הוא:

בית לחם יהודה

גדולות בידי רבוותא המוציא מחבירו עליו הראיה וכ' בספר מגן אברהם דאפילו אם הוא ס"מ דדברי ס"מ כהתובין ובמכורין דמיא לא קנה הקדש אם אינו מוחזק אמירת אדם לס"מ שאינו נכרך לאו כמכירתו להדיום דמיא הרא"ן. הא דאמירתו לגבוה כר' היינו בפה אבל בכתב בלי הזכירה בפה אינן כלום. הר"ש גאלאנטי. חע"ם שיש מי שחולק ע"ז נראה לי שיפה כוון הר"ם דהא כ' מהרי"ם מטרלאני ז"ל אדם שנמצא בכיתו אחר מותו כתב שהיה מקדיש בית פלוני אפי' שכתב בכתב שמקדישה מעכשיו אפשר שאין כוונתו אלא לכשיתמסור הכתב ביד הגזברי' וכל עוד שלא מסר לא חל ההקדש מטעם המצ"ס כ"ס כאן. כתב הרשב"א אפילו הקדש מתוך הכעס הקדשו הקדש:

ביאור הגר"א

[ז] ודוקא בדאיכא כו'. כמ"ש ורשאין בני העיר כו' ולשנותה כו' וכמש"ל סי' רנ"ו ס"ד וכתב הרא"ש וטור שם והביאו ג"כ בש"ך ס"ק ז' והא דתנן בפ"ב דשקלים מותר עני לאותו עני וא"י לשנותה דשם לא יתנו לו דבר אחר אבל בקופה ותמחוי שהוא קבוע אם יחסר להם יגבו פעם אחרת ועש"ך שם ועמהרי"ק: [ח] ואפי' אם כו'. עמש"ל סי' רנ"ח ס"ו: [ט] וכ"ז כו' אדעתא דמנהגא. עמש"ל סי' רנ"ח ס"ה בהג"ה: [י] ולב ב"ד כו'. עבא"ח סי' קנ"ד ס"ח: [יא] ובלבד כו'. דבלא"ה שמא לא ידע שהמנהג וכמ"ש הרמב"ם (בטע"ז מס' אישות) בכתובה שנבית ממטלטלין דוקא שידע שהתקנה או שהוא מפורסם ע"ש: [יב] אם נשתקע כו' בזה מתורץ קושית תוס' שם ד"ה אילימא כו' וכ"ה בתוספתא פ"ב דמגילה העושה מנורה ונר לבה"כ עד שלא נשתקע שם בעליו מהן רשאי לשנותן לד"א משנשתקע שם הבעלים מהן אסור לשנותן לד"א וע"כ צ"ל דמיירי לשנותן לדבר הרשות דשם בישראל תניא ע"ש וכ"ה בירושלמי פ"ג דמגילה העושה נר ומנורה לבה"כ עד שלא נשתקע שם הבעלים מהן אתה רשאי לשנותה למקום אחר אם משנשתקע כו' ר"ח בר בא בשם ר' יוחנן אם היה שם הבעלים חקוק עליהן כמי שלא נשתקע שם הבעלים מהן: [יג] ואפילו אם כו'. כנ"ל ס"ב אפי' אם כו':

חידושי רע"ק

כתב לחלק דלעיל בנבנו בשביל כך גרע מהכא דלא נבו רק דא'. נתן סלע לגבאי וע' בת' רש"ך (ח"ב סי' ל"ח): (ש"ך ס"ק ז') ולענין דינא נראין דבריו, וע' בתשו' מהרים"ש (ח"ב חלק יו"ד סי' ה'):

פתחי תשובה

ליגך נבית רבו ללמוד וכתב דרשאי דהלבשה זו עצמה מקרי ת"ת כיון דגורם לה ואם לא הלבשה לא מקיים ת"ת בנער זה ואין כאן שינוי כלל אם לא כשיש כאן עוד נער אחד שצריך ללמוד וא"צ להלבשה ואם נלביש לזה ע"כ ידחה זה מת"ת בכה"ג שפיר יש להקדים לזה הצריך מיד לת"ת ע"ש. ועיין בתשובת שמש צדקה חי"ד סימן יו"ד שנשאל אודות פרנסי ת"ת שלשעבר בשניו מלבישים התלמידים ממעות הקופה נהגו להלביש מאותם המעות גם המלמדים אי שפיר עבדי או לא והשיב דאסור לעשות כן דזה הוי הורדת קדושה ולאו שפיר עבדי ע"ש: (ו) ודוקא בדאיכא. עיין בתשובת שמש צדקה חי"ד סימן כ' בתשובת הרב מהר"ם אלגזי ע"ש: (ז) אלא יהיה עומד כך. [עיין בש"ע א"ח סימן קנ"ג סעיף י"ד ובאחרונים שם ועיין בתשו' חתם סופר סי' רמ"ב בעיר שהתנדבו היחידים נדבות לצורך בנין בהכ"נ ומהם אשר הגיעו נדבתם ליד הגבאים ומחמת נזק העתים א"א להם לעת כזאת להשלים הבנין ועתה איזה מהיחידים מערערים כי אדעתא דהכי לא נדרו רק חשבו כי ימהרו יחישו מעשה הבנין והאריך בפירוש דברי המרדכי ר"פ בני העיר וסיומא דפיסקא דלא מצי הדרי בהו מאחר שלא נתבטל הבנין לחלוטין אלא שא"א לפי עת להזדרז בזה עד זמן ועידן ע"ש היטב. ובעיקר פירושו בדברי המרדכי הנ"ל צ"ע שלא הזכיר לשון הש"ע א"ח שם ול' הרמ"א שם דנראה שלא פירשו כן]: (ח) נשתקע. עיין בשו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תרמ"ד וסימן תשל"ח: (ט) מצוה יכולים לשנותו. [עבה"ט ועיין בתשובת חתם סופר סי' רמ"ד נדון אי שחלה ומסר כל ספריו לאיש מהימן להביא אותם לבהכ"נ ושם יעמדו לכל הרוצה ללמוד מתוכם ונתעכב הדבר שנים הרבה שלא נתקיים צוואת המת מחמת גניבה ואבידה כבהכ"נ ועתה נתקנו הצבור לבנות מקוה ורוצים למכור הספרים אם אסור לשנות מדעת המצווה. והאריך בכל פרטי דין זה וסיומא דפיסקא העלה שאפילו לדעת המקילין היינו דוקא בנשתקע שם בעליו וגם שלא יתבטל הדבר מצוה לגמרי דבלא"ה נמי יש נרות בבהכ"נ וכדומה אבל אם חסר אחד מאלו אינם רשאים לשנות לדבר מצוה. פחותה ומכש"כ לדבר הרשות ממש. ומעתה

באר היטב

(ג) כסף. ובתשו' שארית יוסף כתב דיש חילוק בין ספר תורה לכלי כסף כי ס"ת דרך ומנהג העולם להניחה בבהכ"נ א"כ מי יוציאה מחזקתו כי מה שהניח הס"ת לשם אין ראיה שהיא של הק"ק כי בזמנים אלו עיקר כתיבת ס"ת להניח לקרות בס"ת ברבים וגם קדושתה גדולה ואין ראוי בכל מקום להניח ס"ת ולכן אין ראיה שאף שהניחו בבהכ"נ אין ראיה שהקדישו אבל הכלי כסף אין המנהג להניחם בבה"כ ובאם לא הקדישוהו לא היו מניחים אותם בבה"כ רק היו משתמשים בהם בבה"כ בשעת הצורך ואח"כ היו לוקחים לבית לכך אם הניחוהו שם הם בחזקת הק"ק עכ"ל וכ' הב"ח נראה דלפי מנהג אותן מקומות גם ב"ח גובה חובו מס"ת שבהיכל כיון שבידו למכרו בעת דחקו (גם ב"ח יכול לגבות חובו) והש"ך הסכים עמו שדבריו בכאן הם עיקר ודלא כמה שסותר דברי עצמו בסוף סי' ע"ד ס"ב דפסק דאין ב"ח גובה מס"ת ועיין בח"מ בסי' ל"ז ס"ס כ"ג: (ג) הצבור. דוקא צבור אבל לא גבאי כ"כ הרא"ש ואע"ג דבסימן רנ"ו ס"ד כתב רמ"א וה"ה גבאי הממונה מבני העיר היינו לדבר מצוה דוקא אבל לא לדבר הרשות עכ"ל הט"ז: (ד) הרשות. כ' הש"ך משמע אפי' עדיין לא הדליקו בבה"כ אף דקי"ל הזמנה לאו מילתא היא מ"מ בלא נשתקע שם בעליה אסור בכל גונא לשנות לדבר הרשות אם לא כשהבעלים מסכימים בדבר אז מותר לשנות כשלא נשתמש בהם. ואם נשתמש בהם אף שהבעלים מסכימים אפ"ה אסור לשנות: (ה) לשנותו. כ' הש"ך ואם יכולים לשנותו למצוה קלה יותר

יב [יד] ח ואם היה (ו) המתנדב עובד כוכבים אסור לשנותה אפי' לדבר מצוה יג כל זמן שלא (ו) נשתקע שם בעליה מעליה (וכל זמן ששם בעליה חקוק על הכלים שנתן לא נשתקע שם בעליה) (ירושלמי פ' בני העיר):

ד ט עובד כוכבים שהתנדב מנורה או דבר אחר לבית הכנסת מקבלים ממנו והוא שיאמר בדעת ישראל הפרשתי אותה ואם לא אמר כן (ז) טעון גניזה (ועיין לעיל סי' רנ"ד):

ה [טו] י מי שיש בידו מעות והוא מסופק אם הם של צדקה חייב ליתן אותם לצדקה:

הגה יד (י) אבל מי שהקדיש דבר (ח) בלשון (ז) שמסופקים בו ומת שאין לידע כוונתו נקראו היורשים מוחזקים וההקדש שבא להוציא מהם עליו הראיה וכל זמן שאינו מביא ראיה הנכסים בחזקת היורשים (רשב"א סי' תרכ"ו ופסקי מהרא"י סי' ע"ג) ועיין בח"מ סי' ר"ן סעי' ג' (°):

טורי זהב

הוא ברור לפע"ד והוא מכוון עם דברי מהרי"ו שהבאתי סי' רנ"ו סעיף ד': (ו) המתנדב עובד כוכבים אסור כו'. דהטעם עובד כוכבים מפעי פעי וצועק תמיד שטעמו שלא כהוגן ויש חילול השם בדבר אבל בישראל לייט לדברי חכמים ואפי' אם אינו לייט מכל מקום אין כאן חילול השם כ"כ הרא"ש שם בתשובה: (ז) טעון גניזה. שמא בלבו יחשוב לעבודת כוכבים וב"י הביא בשם רמב"ם הטעם שמא בלבו היה לשמים כלומר להקריב בשם קרבן דוקא מה שלא עלה ע"ד ישראל: (ח) בלשון שמסופקין בו כו'. בח"מ סימן ר"ן כתבתי שצריך עיון ליישב דעת רמ"א דבסי' רנ"ח סעיף א' פסק גם השני לצדקה והוא מידי דתליא בלשון המסופק פסק להחמיר וכאן פסק להקל *) וגם בח"מ סעיף ג' פסק ג"כ להחמיר וצ"ע ומהרא"י בכתביו סימן ע"ג פסק דבהקדש ונדרים כל היכא דאיכא למימר הכי או הכי לא אמרינן להחמיר אלא אוקי ממונא בחזקת מריה וה"ה לענין בעל השטר ידו על התחתונה ע"כ *) ושוב התבוננתי ליישב דעת רמ"א וראיתי שדבריו נכונים דבכל מידי דהוא ספק שא"א להתברר בשום פעם כההיא דסי' רנ"ח שאם נאמר יש יד לצדקה הוה כאלו אמר בפירוש וזה יהיה ג"כ לצדקה ונמצא אפילו אם הוא אומר שכוונתו היתה שזה יהיה להוצאה שלי אינו נאמן וכן בכך דהכא שזכר הש"ע שהממון מסופק אם של צדקה הוא בזה ודאי אזלינן לחומרא מה שאין כן בנדון זה שהשכיב מרע אמר איזה לשון שאנו מסופקים בכונתו ואלו היה קיים והיה מגלה כונתו היינו מאמינים לו כדאי' בסי' ר"ח סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל על כן מצי לומר אלו היה אבא קיים היה מגלה כוונתו שיהיה שלו ע"כ לא מפקינן מחזקת יורשים. ובלבוש ראיתי שחילק כאן בין רישא לסיפא דברישא לא היה לו שום חזקה להממון שיהיה שלו ואין התחלה לחילוק זה שגם ברישא הוא בחזקתו דהרי מספק לקט ילפינן לה בב"י והוא מונח תוך שדהו וכאשר כתבתי נראה נכון בס"ד:

שפתי כהן

על זה שכתב המרדכי כו' דאי לא תימא הכי לפלוג וליתני בדידה כולה לדבר מצוה וליתא לא שנו אלא לדבר מצוה דחשיב כמותה אבל לדבר מצוה דגרע מיניה לא כו' ואע"ג שנשאל הרשב"א אם מעות של צדקה מותר לשנות לב"ה והשיב וז"ל מותר לשנות לעילוי כגון לבנות בית הכנסת או לקנות ספר תורה כו' משמע דוקא לעילוי וכן בטור י"ד כתב וז"ל כתב א"א הרא"ש ז"ל כו' עד אבל לא מא"ת לצורך ב"ה נראה לפע"ד דהתם בדלא ספקי אנשי הקהל לתרווייהו ואם יתנו המעות לצורך ב"ה יתבטל הא"ת וכן לעיל בהא שהשיב הרשב"א אבל היכא שאין המצוה האחרת בטל כו' פשוט שהוא מותר לכ"ע כו' עכ"ל וכן בפרישה העתיק דברי המרדכי אדברי הטור משמע דלא פליגי ומדברי הב"ח נראה דמחלק דהך דהרא"ש תשמישי קדושה הוא שכתב אדברי הרא"ש ז"ל ומיהו גבי נר ומנורה שהתנדבו לבהכ"נ אפילו נשתמשו בה מותר לשנותה לדבר מצוה אפילו למצוה דפחותה מינה דדוקא גבי תשמישי קדושה אמרינן מעלין בקודש ואין מורידין אבל לא גבי תשמישי מצוה כ"כ המרדכי פ"ק דבתרא בשם מהר"מ וקרי לנר ומנורה תשמישי מצוה משום דלא נתנו בבית הכנסת אלא כדי להאיר למתפללים בתוך הסידור התפלות והמחזורים ואין זה אלא תשמיש מצוה לאדם עצמו וכה"ג כתב מהרא"י בכתביו דהפסים שעל הספר תורה אינן תשמישי קדושה כיון שלא נעשו אלא לסימנים בעלמא לצורך בני אדם שלא יטעו להוציא ספר תורה שלא הוזמנה לקריאה לחובת היום וה"ל כדי שלא יטעו בתפלה כשאין מאור בבהכ"נ עכ"ל ואין נראה כן דעת מהרי"ק ונראה דס"ל דמעות שהתנדב לצורך בית הכנסת עדיף מתשמישי מצוה כיון שאין שם קדושה על המעות: כתב בית יוסף בשם מהרי"ק שורש קכ"ח שכתב בשם תשו' הרשב"א דהא דאמרינן ישראל שהתנדב נר או מנורה כו' היינו דוקא בשיש מנורות ונרות כדי הצורך לבית הכנסת אבל אם אין סיפוק אין הציבור רשאין לשנות עכ"ל ועיין במהרי"ק שם סוף השורש שהוא דמביא תשובה אחרת להרשב"א בסותרת תשובה זו וכתב דנ"ל שהתשובה היא תשובה הרשב"א וע"ש דמסיק שאף אם המאור מתרבה ומדליק בריוח יותר מפני נדבתו של זה הנודב מכל מקום אם לא יחסר המזג מכדי הספוק אף בלא נדבתו של זה נראה לע"ד דיכולים נמי לשנותה אך אם אין קבע למאור אלא על פי יד הנודר ולפעמים לא יספיקו הקהל שמן למאור די הסיפוק הראוי בזה נראה שאין כח לשנותה ע"כ: יב ואם היה המתנדב עובד כוכבים כו'. משום דעובד כוכבים מיפעי פעי ויאמר הקדשתי דבר לב"ה של יהודים ומכרוהו אותו וכתוב בתשובת הרא"ש אבל ישראל אפילו הוא לא לייט לדברי חז"ל ופעי על תקנתם לא חיישינן לפעייתו דליכא חילול השם בזה ומביאו בית יוסף ולד"מ ועי' בתשובת מהרא"ם מזרחי סי' כ"ג מזה ועוד שאר דיני הקדש ע"ש: יג כל זמן שלא נשתקע שם בעליה. משמע אבל נשתקע שם בעליה מותר לשנות אפילו לדבר הרשות ואע"ג דהתוס' כתבו בערכין (דף ו' ע"א) אילימא לדבר הרשות מאי אריא עובד כוכבים אפילו ישראל נמי ה"מ למימר מאי אריא נשתקע אפי' לא נשתקע נמי עכ"ל ובע"כ ע"ש הוא למעיין שם בכמה סוגיות וצ"ל מאי אריא לא נשתקע אפי' נשתקע נמי ומשמע להו הכא מדקתני התם בברייתא סתמא אסור לשנות משמע אפי' נשתקע והיינו לדבר הרשות כדמוקי לה התם בש"ס אם כן משמע מדברי התוס' דאפי' נשתקע אסור לדבר הרשות ראיה דאיכהו סבירא להו דאפילו בישראל אסור לדבר הרשות אפילו בנשתקע דהא הך ברייתא דמשמע להו דבכל גווני אפילו בישראל מיירי והפוסקים וט"ו לא ס"ל הכי אלא ס"ל דבנשתקע אפי' לדבר הרשות שרי א"כ גם בעובד כוכבים שרי דאין לחלק בזה בין עובד כוכבים לישראל לומר דעובד כוכבים מיפעי פעי כיון דנשתקע שם בעליו מעליו ובהכי מתיישב קושית התוס' שם שכתבו דא"כ ה"מ למימר מאי אריא נשתקע כו' דלא הש"ל הכי משום דבנשתקע שרי אפילו לדבר הרשות בין בעובד כוכבים בין בישראל וכן עיקר: יד אבל מי כו'. צריך עיון דנראה דהרב מבוה דדברי תשו' הרשב"א לטגמ"ר פ"ק דב"ב בשם א"ז קצר ומחלק בין מה שנקראו היורשים מוחזקים ולא שייך ספק איסורא לחומרא גבי יורשים אבל לא משמע כן מתשובת הרשב"א ס"ס תרכ"ו שכתב שם וז"ל ואם נסתפק אם היה דעתו לחזור או לא מסתבר שהולכין בו להקל אצל היורש לפי שהממון בחזקת בעליו והיורשים כבעלים דממילא הם יורשים וזה לא הקדיש אלא בתנאי והעניים שאמרו שנתקיים התנאי עליהם להביא ראייה וודאי זה כאותו ששנינו בברי' דפרק מי שמת הוא מוציא מידן בלא ראייה ואף על פי שזה ספק הקדש אין אומרים בו ספיקא דאיסורא לחומרא חדא דהקדש עניים ממון בעלמא הוא ואמרינן להו אייתי ראייה ושקולו וכאותו שאמרו בפ' אותו ואת בנו (דף פט) גבי מתנות של כלאים כו' ומעתה בין בהקדש עניים בין בהקדש בית הכנסת הכל שהוא ספק בתחלתו אם של אם לאו ויש חזקת ממון כנגדו

ביאור הגר"א

[יד] ואם היה כו' כ"ז כו'. אבל נשתקע שוה לישראל שמותר אפי' לדבר הרשות כנ"ל שלכן לא פריך מאי אריא כו' כקושית תוס': [טו] מי שיש כו'. כמתני' ספ"ד דפאה וכמ"ש בירושלמי ות"כ והביאן הר"ש שם ועבה"ג אבל בחולין קל"ד א' מוכח להיפך דאזלינן לקולא וכמו בכל ספק ממונא אא"כ ה"ל חזקת חוב מקודם וכ"ה בירושלמי דפאה שם שספק לקט כו' אר"י דר"י בן חגרא היא דתני גר שנתגייר וה"ל קמה נקצרת עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ואם ספק פטור ר"י בן חגרא מחייב רשב"ל אמר ד"ה חייב ישראל שעיקרו חייב ספיקו חייב ושבר כוכבים שעיקרו פטור ספיקו פטור והיינו כמ"ש בגמ' הת"ל ואת"ג דר"י פליג עליה מ"מ סתמא דידן כר"ל וכ"ש לר' יוחנן דבב"ע פטור

באר היטב

יותר מזו איכא פלוגתא בין הפוסקים ומדברי הב"ח נראה דמחלק דגבי נר ומנורה שהתנדבו לבהכ"נ אפי' נשתמשו בה מותר לשנותה לדבר מצוה אפי' למצוה דפחותה מיניה משום דלא נתנו לבהכ"נ אלא כדי להאיר להמתפללים מתוך הסידור התפלות והמחזורים ואין זה אלא תשמיש מצוה לאדם עצמו ודוקא גבי תשמישי קדושה אמרינן מעלין בקדש ולא מורידין והרשב"א כ' דכל זה דוקא בשיש מנורות ונרות כדי הצורך לבהכ"נ אבל אם אין סיפוק אין הצבור רשאין לשנות: (ו) נשתקע. כתב הש"ך משמע אבל אם נשתקע שם בעליה מותר לשנות אפילו לדבר הרשות והטעם דבעובד כוכבים אסור לשנות משום דמפעי פעי ויאמר הקדשתי דבר לבהכ"נ של יהודים ומכרו אותו ויש חילול השם בדבר משא"כ ישראל דלייט לדברי חכמים ואפי' אם אינו לייט מ"מ אין כאן חילול השם כ"כ הרא"ש בתשו': (ז) שמסופקים. כ' הט"ז שצ"ע ליישב דעת רמ"א דבסי' רנ"ח ס"א פסק דגם השני לצדקה והוא מידי דתליא בל' מסופק ופסק להחמיר וכאן פסק להקל ובח"מ סי' ר"ן ס"ג פסק ג"כ להחמיר ונ"ל ליישב דעת הרמ"א שדבריו נכונים דבכל מידי דהוא ספק שא"א להתברר בשום פעם כההיא דסי' רנ"ח שאם נאמר יש יד לצדקה הוי כאלו אמר בפירוש וזה יהיה ג"כ לצדקה ונמצא אפילו אם הוא אומר שכוונתי היה שזה יהיה להוצאה שלי אינו נאמן ובזה ודאי אזלי' לחומרא משא"כ בנדון זה שהשכיב מרע אמר לשון מסופק ואלו היה קיים ומגלה כונתו היינו מאמינים לו ע"כ מצי לומר אילו היה אבא קיים היה מגלה כונתו שיהיה שלו הלכך לא מפקינן מחזקת יורשים עכ"ל

פתחי תשובה

בנ"ד אין לך מצוה רבה מלהמציא ספרים ללומדי תורה ואין מוצא בזה בקבלה סגולה ואפי' היה מספרים מנותיו לכך אסור לשנות אא"ס דלא שייך נקרא שמו עליו אכ"ש בספרים שנקרא שמו עליו ולא נשתקע שמו א"א בשום אופן לשנותו להחליף באחר מים באחר מקום מים הגם כי צרכי צבור מצוה הוא מ"מ מצוה זוטא הוא לגבי מ"ת ואין שום מקום להתיר ומה שטענו שאין הספרים משומרים בבהכ"נ מפני הגנבים אין זו טענה מכמה טעמים ע"ש]: (י) אבל מי שהקדיש. עבה"ט ס"ק י"ד ועיין בתשובת בית אפרים חלק יו"ד סימן ז' ובתשובה בית אפרים חלק יו"ד סימן נ"ט מה שכתב בזה [ועיין בתשובת חתם סופר סי' ר"מ שהאריך בפרט הזה דספק צדקה אי הוי ספק איסורא או ספק ממונא ומסיק כיון דרמב"ן ורשב"א והרא"ש פ"ק דנדרים ומרדכי בשם מהר"מ. והגמ"י בשם א"ז מסכימים דספק צדקה ספיקא דאיסורא הוא וכהני נקטינן ממילא מחשבינן לעני מוחזק מדכתיב צדק מצלך ותן לו ודלא כהר"ן ונ"י נגד כל הני רבוותא. אך כ"ז אי אין הבע"ד טוען ברי אבל אי הבע"ד טוען ברי כמו שכל מקום שעמד לא מהני בהתם צדקה דהממון שאין לו תובעין הוא אלא אפי' בהקדיש דבר מה לחברה ידועה והגבאים עומדים ותובעים מ"מ אין אחר כי של כלום. ודלא כהרא"ש פרק מי שמת אתנם אם מת ונפל ליד היורשים בזו פליגי המרדכי פ' מי שמת בשם מהר"ם ס"ל אכתי הוי ספק איסורא ולחומרא וכת' רשב"א סי' תרכ"ו ס"ל דלדידהו ליכא אלא ספק ממון וממילא ליכא נמי משום צדק מצלך דמצי אמרי קים לן כאידך ליטנא דחולין דקמה קמה קדמית וס"ל לכך ליטנא כמ"ד בירושלמי דלא שייך צדק מצלך אלא במתנות עניים ולא כשאר צדקות והקדשות וכן פסק רמ"א כהרשב"א עש"ב ועי' בספר

באר הגולה

ח מימרא דר"ל אמר ר' יוחנן כדמפרש בגמרא שם ואע"ג דאין בזה טעם משום שלום מלכות כנזכר לעיל ס"ס רנ"ד מקבלין מהם משום דהוי כמו קרבן דאמרינן מאיש איש מוסיפות בנ"ב דף ח' ע"א והביאו רמ"א בקיצור לעיל סי' רנ"ד: ט טור בשם הרמב"ם בפ"ח מהמ"ע מברייתא עובד כוכבים שהתנדב קורה וכו' ערכין דף ו' ע"ב: י הגהמ"ר בפ"ק דב"ב בשם א"ז מברייתא דת"כ ספק לקט לקט וכו' ובירושלמי יליף לה עני ורש הצדיקו הצדיקוהו במתנותיו: (°) וע"ל בסי' רנ"ח סעיף א' (ובמ"ש שם):

נקודות הכסף

(סי' רנ"ט בט"ז ס"ק ח') ושוב התבוננתי כו'. לא ירד לסוף ענין זה כמ"ש בש"ך ס"ק י"ד:

חידושי הגרשוני

(סימן רנ"ט בט"ז ס"ק ח') בלשון שמסופקי' בו וכו' בח"מ סימן ר"ן כתבתי שצ"ע ליישב דעת רמ"א דבסימן רנ"ח סעי' א' פסק גם השני צדקה הוא מידי דתלי' בלשון המסופק פסק להחמיר וכאן פסק להקל. קושי' זו לא קשה כלל כי מה שפסק שם לחומרא היינו משום הכעי' נפסקה כאת"ל כי כן ס"ל להרמב"ם וכ"כ להדיא בכ"מ ריש פ"ח מהלכות מתנו' עניים. ועיין בר"ן פ"ק דנדרים ועיין בב"י בטור א"ח סי' קס"ב קודשים וא"ל וכו' בעי' לא תבעיא ותו לא ומו"מ ז"ל חולק עליו וע"ש. ועיין בפ"ק דבכורות דף ו' ע"א בענין אבעיא הרה שילדה מין תמור וכו' ודוק:

בית הלל

(סי' רנ"ט ש"ע סעיף ו' טע"ל) אין להקהל לתבוע מהם הארגוניות ממשת צדקה. וז"ל הגהות מרדכי בב"ב הוא סובר אין משלם בגידולין וכן הוא פלוגתא דפלוגתא הוא במעילה ולהכי מ"ד יש משלם בגידולין ומכאן נ"ל דאין להקהל לתבוע מהם הארגוניות מעות של צדקה והנה מצאתי כתוב במרדכי בגליון ממש' שהלויתו במעות של הקדש דהייתו כמו גידולין עכ"ל הטותב ובתשובו' הרא"ש כלל י"ג ס"ו כתב ג"כ דין זה וז"ל שאלה גזבר שהטילו תרס כל מי שבידו מעות שמתעסק בהן הן שלו הן משל אחרים שיתן כך וכך לקופה של צדקה ולאוצן הקדים מעו' נת"ם ומתעסק בהן לצורך תורה ואינו נהנה מהם לעצמו אם חל עליו לתת מהם כמו משלו. תשובה יראה לי כי מעות שהוקדשו למצוה אינו בכלל של אחרים כי דעת הקהל הוא על מעות של אחרים שחייבים ליתן מה מהם שהבעלים עצמם אם היו בידם היו צריכין ליתן מהם

גליון מהרש"א

(סעי' ג' בהג"ה) ששם בעליו חקוק. עמ"ש לעיל סי' רמ"ט סק"ד:

מילואים

(סימן רנ"ט בט"ז ס"ק ח') ובלבוש ראיתי שחילק כאן כו'. כבר הראיתי לדעת לעיל בהלי' רבית סי' קס"ח קס"ט על ש"ך ס"ק ע"ס דהטעם"ו מחלק בין אם הי"לו חזקת ממון קודם שנולד הספק ובין אם הספק והחזקה נולדו יחד. כי זה גרוע יותר ולא מקרי רק תפיסה ולא חזקה. והחילוק הוה נכון וקיים גם כאן. כי ברישא לא הי' על הכסף חזקת בעלים קודם שנולד הספק והניסם נולדו יחד. וכן גבי לקט כיון דיש על הקמה חזקת חיוב וכמ"ש בחולין קל"ד ומובא בש"ך ס"ק י"ד. אלא הספק וחזקת בעלים באה שמונח תוך שדהו נולדו יחד. משא"כ בסיפא במי שהקדיש דבר בלשון שמסופקים כו' שהספק נולד אח' חזקת בעלים שבאה להורשי' מאביהם לכן הנכסים בחזקת היורשים:

ו יאין לקהל לתבוע מסים וארנוניות ממעות צדקה: הגה [טז] מי שמצא כיס מלא מעות בתיבתו וכתוב עליו צדקה (יא) סמכי' אכתיבה והרי הן צדקה (הגהות מרדכי פ"ק דב"ב) [יז] וכן אם אמר אחד לבניו מעות אלו צדקה הם אם נראה להם שעשה זה כמוסר דבריו (ס) (בלשון צוואה דבריו) קיימים. ואם עשה זה שלא יקחו כלום או שלא יחזיקו אותו לעשיר אין בדבריו כלום (שם) וכן (יב) אם אמרו (ח) בחלום טז אלו המעות שהטמין אביך של צדקה הם אינו כלום דדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין (שם) אבל אם אמר להם כן אחר אם הם במקום שהיה יכול ליטול אלו המעות וליתנם לצדקה נאמן במגו שהיה נותנם לצדקה ואם לאו אינו נאמן (במרדכי פ' זה בורר בשם א"ז) [יח] המשתמש (יג) בתיבה מעות הקדש וחולין זה אחר זה ומצא אחר כך מעות אזלינן בתר בתרא (הגהות מרדכי פרק ק' דב"ב) ואם המשתמש בבת אחת בשתיהן אזלינן בתר רובא ואם מצאן [יט] בגומא דאיכא למימר שהיו מונחים שם זמן ארוך ולא ראה אפילו בזה אחר זה אזלינן בתר רובא (שם):

שפתי כהן

כנגדו אמרינן אוקי ממונא בחזקת מאריה דאמרינן בפרק מי שמת בעינן ש"מ שעמד שחזר במתנתו אבעיא להו הקדיש כל נכסיו מהו הפקיר כל נכסיו מהו חלק נכסיו לעניים מהו תיקו ותיקו דהתם לקולא וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואפילו לדברי מי שפוסק שם לחומרא מסתבר דהכא לקולא דהתם הוא שההקדש הקדש בודאי אלא שאנו מסופקים להשיעמוד אם חוזר בו אם לאו אבל כאן דמסופק אם חל ההקדש כלל מספק אין מוציאין מיד בעליו עכ"ל ואם איתא מאי ראיה מייתי ממתנות כהונה וכן מעמד חוזר דהתם לאו יורשים הוא אלא אין חילוק ולעולם ה"ל ספק ממון לקולא וגם מדברי מהרא"י בפסקיו ס"ס ע"ג משמע להדיא שאין חילוק אלא בכל ענין ה"ל ספק ממונא לקולא שכתב שם גבי הקדש באסמכתא וז"ל אבל אין לחייב מטעם דגזול לחומרא בפלוגתא דרבוותא במידי דלצדקה דבפ' מי שמת (דף קמ"ח ע"ב) בעי ש"מ הקדיש נכסיו הפקיר נכסיו חלק נכסיו לעניים מהו ופסק בא"ז התם (כדאיתא בהגא"ה שם) דאוקי ממונא בחזקת מריה ולא זכו עניים והקדש כיון דסלקא בתיקו ואבי"י דפסק התם דזכו עניים היינו מטעם אחר וכדמוכח התם עכ"ל וגם בתשו' הריב"ש סי' ק"ט מבואר להדיא שאין לחלק בהכי ע"ש. וגם דברי הסמ"ג צריך עיון שהביא מברייתא דת"כ וירושלמי גבי לקט ושכחה ופאה דספק לחומרא לצדקה והך ברייתא הא מייתי לה בש"ס דידן פ' הזרוע והלחיים (דף קל"ד ע"א) ומפרש רבא התם טעמא משום דקמה בחזקת חיוב קיימא משמע הא לאו הכי ה"ל ספק ממונא לקולא וכן מדפריך התם אביי והרי עיסה הנעשה עד שלא נתגייר פטור מן החלה שנתגייר חייב ספק חייב א"ל ספק איסורא לחומרא ספק ממונא לקולא אלמא ספק עניים ספק ממונא הוא ולא ספק איסור דאל"כ לא ה"ל לרבא לשנויי מעיקרו טעמא דקמה בחזקת חיוב קיימא תיפוק ליה דהוי ספק איסורא ולחומרא ובזה מצאתי בר"ן רפ"ק דנדרים (דף ז' ע"א) גבי הא דבעי ש"ס יש יד לצדקה או לא כגון דאמר הדין זוזא לצדקה והדין וז"ל ובפאה ולצדקה כתב הרשב"א ז"ל דאזלינן לחומרא כיון דסלקא בתיקו וכ"פ הרמב"ן ז"ל בהלכותיו דקי"ל כל תיקו דאיסורא לחומרא כו' ותמהני שהרי סוגיא מפורשת היא בה"פ הזרוע ולחיים שספק ממון עניים הרי הוא ספק ממון דאזלינן ביה לקולא לנתבע כו' ועוד דאמרי' בפ"ק דיומא (ריש דף ע') כו' עד אלא ודאי ספיקא דממון עניים לא מיקרי ספק דאיסורא כלל אלא ספק דממונא ולקולא ולפיכך איני מתחוור מדבריהם ז"ל עכ"ל ול"ע שהרי דעת הרשב"א בתשובה הנ"ל ג"כ דה"ל ספיקא דממונא ולקולא גם ל"ע מ"ש מהרא"י ואבי"י דפסק התם דזכו עניים היינו מטעם אחר דמשמע דמודה הרא"ש דספקא דעניים ה"ל ספקא דממונא ולקולא והא ליתא כמ"ש הרא"ש בריש פ"ק דנדרים אהך בעיא דאומר והדין ולא איפשטא ותיקו דאורייתא לחומרא עכ"ל והא דהולך הרא"ש פ' מי שמת לטעם אחר נ"ל משום הפקר דפשיט' דלכ"ע הוי ספק ממונא לקולא כמ"ש הר"ן שם וגבי הפקר אין ספק דהו"ל ספקא לקולא ע"כ שוב מצאתי בתשו' רבי בצלאל סימן ט"ו מביא תשו' הר"ן סי' א' ותשובת ריב"ש סי' ק"ס דפסקו דהוי ספק ממונא ולקולא ומשמע התם בפשיטות דהכי קיימא לן וכן פסק המחבר בפשיטות והרב בח"מ סי' ר"ן סעיף ג' גבי הך בעיא דפ' מי שמת בהקדיש נכסיו כו' דאם עמד חוזר (ואפי' תפסו העניים מוציאין מידם והיינו על פי דברי הריב"ש דבתיקו שבש"ס לא מהני תפיסה ועיין ביש של שלמה פ"ק דב"ק סי' ה') שוב מצאתי בתשובת מהרי"ו ס"ס קצ"ג שכתב וז"ל ואם יש נפשך לומר ולהשיב דכיון שאמרה האשה לתת לצדקה א"כ הוי כמו איסור וספק איסורא לחומרא כדאמר בפ' מי שמת ש"מ שהקדיש כל נכסיו מהו וסלקא בתיקו וכתב הרא"ש דמספק לא מבטלין ההקדש התם דהקדיש כל נכסיו בהתם איכא לספוקי דדעתו היה בין יחיה בין ימות ומחיים התחיל ההקדש ולא לאחר מיתה אבל הכא כ"ד דפירשה האשה לאחר מותה בהדיא איכא למימר שלא התחיל הצדקה מעולם דהנכסים בחזקת יורשים ודמי להא דאמר רב כל ממון שאינו יכול להוציאו בדיינים והקדישו אינו קדוש והכי נמי כשמתה הרי הן ברשות היורשים עד כאן והדברים צ"ע: טז אלו המעות שהטמין אביך כו'. פירוש שאינו יודע היכן המעות שהטמין אביו ומראה לו בעל החלומות המעות ואומר לו אלו המעות שהטמין אביך וכן הוא בסנהדרין (דף ל' ע"א) שבא בעל החלום ואמר ליה כך וכך הן במקום פלוני הן של מעשר שני הן זה היה מעשה ואמרו חכמים דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין והשתא הוי שפיר רבותא:

באר הגולה

יא טור בשם הרא"ש כלל י"ג סימן ד' ממשנה י' פ"ד דמעשר שני (ובגמ"ל שם): (ס) כן הוא בח"מ סי' רנ"ח):

בית הלל

מהם אבל מעות של מצוה אינם בכלל כי פטורים הם מהמס עכ"ל. ולפ"ז זהו פי' הגהות מרדכי הנ"ל דלכאורה הוא תמוה מאד אדרבה כיון דאין מועלין בגידולין א"כ חייב ליתן מהם מס אבל לפי מה שכתבתי הוא ניחא וזהו פירושו כתב שהוא סובר אין מעילה בגידולין וכן הוא האמת דפלוגתא הוא במעילה ואיכא מאן דאמר יש מעילה בגידולין ומהכאן נ"ל דאין להקהל לתבוע מסים או ארנוניות ממעות של הקדש או נדק' ב"ל דהכי קאמר דאין להקהל לתבוע לכתחלה אבל אם כבר גבו מהם המסים אינם צריכין להחזיר משום דאין מועלין בגידולין וכמו שכתב שם במשנה במסכת מעילה והביאו במסכת ב"ב דף ע"ט שדה ואינן מועלין בגידולין ור' יוסי אמר אין מועלין בגידולין מפני שהרשי אילן לא נהנין ולא מועלין ופירש"י בתחלת הפרק לא נהנין לכתחלה ואם נהנה אין מועלין ולכן כתב דאין להקהל לתבוע היינו לכתחלה הוא אסור אבל אם גבו אין צריכין להחזיר ואלו עמ"ד מועלין בגידולין צריכין להחזי' הסיפא אם גבו כבר כן היה כו' לדחוק ולפרש דברי הגהות מרדכי אף שהוא דוחק. אבל קשה דא"כ יהא סותר דין זה מה שכתב מור"ם ז"ל בח"מ בסימן קס"ג ס"ג בהגה"ה ראשונה בסופו וכן אינם נותנים ממעות מיוחדים למצוה או לצדקה אם אין לו הנאה ממנו אבל אם יש לו הנאה מן הריות או לזרעו אחריו נותנין כפי הנאה שבהן עכ"ל. א"כ משמע בהדיא דאף הריות אין נותנין אפילו אם כבר נתן צריכין להחזיר משום דכל הדינים הנזכרים שם מיירי אפילו בדיעבד צריכין להחזיר ועוד קשה על הגהות מרדכי שכתב וסבור אין מועלין בגידולין וכן הוא האמת. והנה הרמב"ם ז"ל בהל' מעילה פסק דיש מעילה בגידולין מפו' דפליגי בזה ר' יהודה ור' יוסי והלכה כר' יוסי כ"כ שם בכ"מ ודברי הגהות מרדכי צריכין עיון ודו"ק:

גליון מהרש"א

(ש"ך ס"ק י"ד) וצ"ע שהרי דעת רשב"א. במהרי"ט ח"ב סי' קכ"ד כ' ישוב נכון:

ביאור הגר"א

וכ"כ הר"ן בנדרים ז' א' מכמה סוגיות שבגמ' וכ"כ הרשב"א בתשובה וכמ"ש בהג"ה והרב מחלק בין יורשים כו' וליתא: [טז] מי שמצא כו' סמכינן כו'. כמו דסמכינן בפקדון כמ"ש בח"מ סי' ש' ס"א וצ"ע דהא תנן בספ"ד דמ"ש אר"י אפי' מצא כו' ועתוס' דיבמות קט"ו ב' ד"ה איתמר כו' ומפקדון הנ"ל אין ראיה ופשוט: [יז] וכן אם כו' וכן כו' אבל כו'. סנהדרין ל' א': [יח] המשתמש בתיבה כו' ואם כו' ואם כו'. פסחים ז' א': [יט] בגומא דאיכא כו'. ר"ל דוקא בגומא שהוא כה"ג ועתוס' דנדה נ"ו ב' ד"ה בגומא כו'. שם:

פתחי תשובה

(יא) סמכינן אכתיבה וה"ה צדקה. עי' בספר אורים ותומים סימן פ"א מה שהקשה ע"ז דזה סותר למ"ש שם בח"מ אם נמצא כו' אמרינן שלא להשגיח עפה כן ע"ש מה שכתב בזה ועיין בתשו' בית אפרים חיו"ד סימן נ"ס שתירץ באופן אחר ועיין בתשובת חתם סופר סי' רל"ב שכתב דלכאן מיירי שיודע שיש לו כיס צדקה וא"י איזהו. בזה סמכינן אכתיבה כיון דודאי יש לצדקה כיס כאן אבל אי לא ידע כלל שיש לו שום כיס אז לא ברירא אי מוציאין מהמוחזק ע"י כתיבה ותליא בפלוגתא אי ספק צדקה כזה"ז דומה לאיסורא כו' ע"ש: (יב) אם אמרו בחלום כו'. והא דלא תיפשין ממה שהוא כדלעיל סימן ר"י ס"ב בנודר בחלום ולקמן סימן של"ד סעיף ל"ה בנידוי בחלום עיין בזה בתשב"ץ ח"ב סימן קכ"ח ובתשובת שיבת ציון סי' נ"ב שהאריך מאוד בזה ועמש"ל סימן ר"י סק"ב בשם תשובת חתם סופר סימן רל"ב: (יג) בתיבה. מ"ש ההגה"ה של הרב מהרי"ם ז"ל מי שהיו אצלו מעות צדקה ומעות שלו כו' עד ההיזק לפי החשבון כן כתב בתשו' שבות יעקב ח"א סי' ע"ה ע"ש. ועיין בתשובת נו"ב תניינא חיו"ד סימן קנ"ס שנשאל גבאי צדקה שלא שליח ליקח מעות ממתן בסתר והשליח הביא המעות ופירכס בכיס מעות חולין של הגבאי בלי מנין ומספר והגבאי אינו יכול לברר חשבונו כמה היה מעות חולין שלו מה דינו והשיב כיון שהשליח ודאי לא עשה כהוגן ואדם מועד לעולם וא"כ הגבאי שעלה עליו זה מיחשב כשומר שמסר לשומר ומתחייב השומר כראובן בפשיעת השני ולכן חייב הגבאי כדי לצאת י"ש שיעיין בפנקס הצדקה כמה רגיל בחודש להיות הכנסת המתן בסתר ויראה כמה שנים זה אח"ז ויתפוס ערך היותר גבוה ובזה יוצא גם י"ש דלמיחש למידי דלא שכיח כלל ודאי א"צ. וכתב עוד דאם אירע דבר זה בין איש ובין רעהו במעות שלהם שאינו של צדקה כיון שהוא לא פשע כלום א"צ זה שחבירו עירב מעותיו עם מעותיו להחזיר לחבירו רק מי שברי לו שיש בכיס עודף על מעותיו אבל כל כמה שהוא מסופק אולי זהו שלו א"צ להחזיר אפילו לצאת י"ש ע"ש:

באר היטב

עכ"ל הט"ז והש"ך הניח הדבר בצ"ע ע"ש שמאריך בזה: (ח) בחלום. פי' שאינו יודע היכן המעות שהטמין אביו ומראה לו בעל החלום המעות וא"ל אלו המעות שהטמין אביך של צדקה הם אפ"ה אינו כלום והשתא הוי שפיר רבותא עכ"ל הש"ך:

פנים חדשות — הלכות צדקה והקדש (ועיין הלכות נדרים) — לקט הקמח

מי שהוא עשיר וקרובי אשתו עניים אם יש לכופו לפרנסם ואם יכול למחות בידה שלא תתן להם. (מהרמ"ס מיגן ז'): מי שהוא עשיר ומהנו מקופל מהו לכופו וכו'. (שם ס"ס): יש רשות לאפוטרופוס ליתן לעניים מהם קרובי היתומים קצבה ידועה שהיתה להם מאביהם מדי שנה בשנה. (מהרמ"י מיגן א'): בענין המוכה לעניים אחינם מיוחדים ודברי מהרבי"ן בזה. (מהר"ל ד' כהן ל'): הנודר להקדש ומה דינו כדין הדיוט ליפרע מן היתומים. (מהרמ"ל לוי קי"ח): מעות פדיון שבוי שבאו ליד הגבאים ומת השבוים פדוסו יכולין לגבות ואין ליורשים בהם דבר. ומי שמת ויש כתב ידו שהופקדו בידו מעות נדבה מענין לבניו מאי דאבוכון הוה מאי למיטען. (מהר"ם אלשקר פ' מ"א). יש להסתפק אם יכולין הקהל להפיא עמה שאין לאכיס לפשיאה עובר על הקדש בשם בעליו עליו. (שם ע"ב): המקציב עונש לצדקה והפליגו שמעות אם יצא מן העיר בלי רשות הדיינים וילא מסלך יום אחד ושב הרב הוא כבעל דינו יעשו דרך פשרה לטובת הצדקה. (מהרמ"ס פדואה נ'): מי שמת ומינה ג' אנשים ליטפל בנכסי צדקה שהניח ומת א' מהם ולא נמנא פי שיכנס במקומו השנים חייבים ליטפל בהם כאשר בתחלה וע"ב. (תומת ישרים ס"ו): בענין הנחת מעות לפירות להקדשות. (שם נ"ס ל"ו): המחלק נכסיו ליורשיו ולהקדשות ולא נמצא אלא ספק שחלק. (שם נ"ו נ"ח): ש"מ שהקדיש מן מעות לפ"מ אין יכולים לשנותם להשיא יתומה קרובה לו ממה שסכרות בפי' ברית דרשאין בני העיר לעשות קופה ממנו. ועיין במהרמ"ס מזרחי כח"א סימן נ"ג ובכנבי שמואל סימן ל"ס ובסמוך. (מהרמ"י ז' נב ח"א מ"ע): בדין המקדיש דבר שלא בא לעולם כגון האומר יזכו כרות אגר זה. דברי הרמב"ם והס"ם וע"כ. (שם נ"ס): על ראובן שנשא אלמנה והיה לה ילד קטן והכניסו לביתו והיה מאכילו ומלבישו ומעמידו בבית הספר עד שנתגדל ונפטר הנער ונמצא כל נכסיו ביד ראובן ועתה טוען שרוצה ליפרע מכל מה שהוציא עמו נראה שהדין עמו אף כי לשמים מוקדים היה נמסר ממנו בחיוב מירוס ופ"ב. (שם ע"ס): אלמנה שרוצה ליכנס והיתה לה בת אחת ומסרה קצת מעות ביד פלוני לנשואי בתה ושוב נשאת היא והבת מתה ויורשי הבת שואלים המעות ההם הרי אלו יחזרו לאמה ואפי' הוי השלים יורש כדיני תפיסה. ועיין קים לי דלא הוי כטענת ברי. (שם ח"ב ס"ו): השבוי חייב לפרוע לפודהו. (שם ח"ג ז'):

העלה דבהקדש אין צריך תנאי כפול והאומר על תנאי כאומר על מנת ע"ש. (רדב"ז י"א): ראובן שאמר לשמעון העני אתן לך צדקה כך וכך רובם וכולם של הפוסקים פסקו דלא כהרשב"א והדבר ברור דאינו יכול לחזור בו. ואם נשאל והתירו לו הוא מותר ומי שהתיר לו חייב נידוי מפני שהפסיד את העני. ואם רואים ב"ד שהוא מערים לומר שנשאל והותר היו כופין אותו ליתן או שיאמר בפני מי נשאל והתיר נדרו ושואלין לאותו פ' ואם אמר מעולם לא התרתי נדר זה היו כופין אותו ליתן. וכן אם אמר בפני פלוני שהלך למ"ה דאחזוקי אנשי ברשיעי לא מחזקינן שהתירו נדר זה. ואם אומר לעני אחר אני נותן אם הוא כמשתמש היו כופין אותו. ואם אומר יבא פ' העני ואתן לו בזה מסתפק אם קנה ראשון או לא ויש מי שכתב דלא קנה א' ויכול הוא ליתן לעני אחר והוא ז"ל דעתו לומר דמאחר דאמר אתן לך דזכה ואינו יכול לשנותה והיו כופין ליתן לו. אבל אם אמר אתן מתנה לעני אז יכול ליתן לכל עני שירצה. ואם נגמר בלבו ולא הוציא בשפתיו ס"ל דחייב ליתן משום קרא דכתיב כל נדיב לב עולות אבל אין כופין אותו על כך עי"ש וריט"ץ רפ"ד ובית יעקב קס"ד. (שם קל"ד): ראובן שיש לו קרובים עשירים אם חייבים הצבור לתת לו מן הצדקה אעפ"י שהקרובים נותנים לקופה של צדקה. וסוף דבר העלה דהיכא דלא אפשר למכפינהו לעשירים שיפרנסו את קרוביהם כגון שהם בעלי זרוע אין ספק דמפרנסין אותם מקופת הצדקה כשאר עניי העיר שאינו בדין שימותו ברעב מפני שיש להם קרובים עשירים אכזרים עי"ש. (שם קט"ז): ראובן שאמר שהוא עני ועשר הפרנס מדעתו ופרנסו בכלל העניים ואח"כ נודע שהי"ל. מוציאין מידו כיון דאיגלאי מילתא למפרע דאית ליה. ואם פרנסו מדעת הצבור הוא מחלוקת וסוף דבר העלה דאם המתנה מרובה מפקינן מיניה ואם היא מועטת לא מ"מ. ואם טוען העני שאח"כ הרויח או מצא מציאה משביעין אותו. והוי יודע שאם הוא עשיר וא"א להתפרנס מנכסיו כגון שהם בפ"ח או מטושכני מתפרנס מן הצדקה. ופטור מלשלם שהרי עני היה באותה שעה עי"ש. (שם קנ"ח): ראובן שהוא עני ונוטל מקופת הצדקה כך וכך בשבוע ויש עליו ב"ח והמחה את הב"ח על הגבאי שיקח הצדקה מחובו. במחלוקת היא שנויה אם הגיע הצדקה ליד העני דאס"ר דאין לב"ח

אשל אברהם

(סימן רמ"ו סעיף ח) מותר ללמוד בשכר. קהל קבלו אדם גדול לסיום פרקין תורה וללמוד עם ו' תלמידים על ג' שנים וקבעו לו אגרא טוב על זמן הנ"ל מסך ידוע וכמלאת שתי שנים מתו בעו"ה תלמידיו ולא נשאר מהם עד א' והרב תובע שכירות שלו משלם והגבירים אמרו ליקח המורשה אחרים אך הוא מאן בדבר שלא רצה ללמוד עם קטנים שלא התחייב א"ע כ"א בתלמידי ישיבה. הרשב"א בת' סי'. תתרמ"ב המחייב לקהל בכל הנזכר ועיין תשובת מ"ע סי' י"ז:

(סימן רנ"א סעיף ג) ועניי עירו קודמין. ראובן הקדיש קרן פירות לקרן קיים ואחיו ישתדל להרויח בהם על משכנות ויניחם בארגז שעומדים בבה"ח. ועבר זמן מה שלא הניח שם דבר. עד כי תבעו פרנסי עיר ממנו חשבון ועכו מחלוקת ביניהם הי אמר ראובן הן בעודנו חי שמכם מקניטים אם אחי כו' ואמר אמת הפרשתי סכך למ"ח אבל לא היתה דוקא לת"ח כאן. ואמר הלוי אמר לאחיו המעות יטא בידך ותוליא רוחים

לישלח אבל בנדון זה שעדיין הם ביד הגבאי אין כ"ח גובה מהם ובפרט שכפי הנראה היא פרנסתו ואיך יעלה על הדעת שיסות ברעב ייפרע לב"ח ואם הוא מרויח פרנסתו למה יטיל מן הקופה הלכך פ"ל רבנ"ד אפילו הגיע ליד העני לא יטול הב"ח ומעשה היה וחייב להב"ח להחזיר לקופת הצדקה מה שלקח במשך שנה . וביאר שם לדעתו שאפי' שהיתה הצדקה מרובה והגיע ליד העני שלא יגבה ב"ח מסנה דאמרינן דעת הנותן ועוד יש שם ראיות ע"ש . (שם קנ"ט) : **ובאר** דין ראובן שהיה גזבר הקהל ויש עדות שא' פגע בו וא"ל לאן אתה הולך והשיבו אני הולך להשלים פרעון חלק הבית שקניתי להקדש קודם שיסות הסוחר וכן מעידים ששמעו ממנו כמה פעמים שקנה הבית להקדש והערים חלקו וכותם קודם הערות מחלק ההקדש והער הא' מת וכשנסתלק ראובן מהגזברות שואלין ממנו הבית והוא טוען שקנה לעצמו מסעיתיו ע"ש כי יבאר ג"כ אופן הסילוק כיצד יהיה ואם התוראה בפני כל אחד כפני עצמו היא הוראה ואי מצי למיסר מטעה ומשטח הייתי בך ואם משמעות להקדש ר"ל במעות ההקדש ואם יועיל הסילוק אפי' לאפוקי ממונא ע"ש עוד כמה פרטי דינים אם הער יעשה פי' לדבריו . ועיין להם רב סי' קל"ח וקל"ו מה שנוגע לדין זה דאין מחזיקין בנכסי ההקדש כלל היינו שיש עדים כשרים על ההקדש עיין שם . (שם קע"נ) : **מותר** המת ליורשיו ואין האשה וב"ח גובין אותו ובפרט שהוא נצרך לבנות לו מצבה ע"ש . (שם רמ"נ) :

ראובן שנתחייב בשטר וש"ח לתת לאחותו מחלקו בחצרו כשיסכרנו סך כך יכך והנה אחר חיוב זה ראובן הקדיש חלקי בחצר וטוען לפטור את עצמו מחיוב אחותו שהרי הוא לא מכר אלא הקדיש ואחותו טוענת שמי הבריחו להקדיש ושכוונת חיובו היתה שכשיצא החצר מידו ורשותו לתת לה וכבר יצא . הורה ותלה דבר הדין בבירור גופא דהאי עובדא שצריך לברדו אם חיוב זה שנתחייב ראובן לאחותו היה כדי להפטר מסנה מחכת איות תביעה שהיתה תובעת ממנו בודאי שחייב לתת לה מה שנתחייב בו ולאו כל כמיניה להקדיש ואם לאו פטור . גם שיעשו חקירה אם היה התנאי כשיצא החצר מרשותו ודאי שזכתה אחותו ואם לא היה אלא כשיסכור . הדבר בספק וצריך לפשר ביניהם ע"ש . (הריט"ץ כ') : **החזיק** וקיים ההקדש שעשה ראובן מנכסיו אם יכנם בנו לחופה עם ארוסתו אשר ארש שלא ברצון אביו ופרש הדבר שאמר מעכשיו ולאחר מותו שר"ל הקרן מעכשיו והפירות לאחר מיתה ואינו אסמכתא כמ"ש הרסב"ם פ"א מהל' מכירה ע"ש . (שם ס"ב) :

ראובן שהקדיש ס"ת על תנאי שיוכל להוליכו עמו לכל מקום שילך ונפטר אין הבן ולא הב"ח ולא הק"ק שמת בו יש להם זכות בס"ת אלא הק"ק שהקדישו שם בתחלה עפ"י תנאי זה והרי קיימו תנאי ולפיכך חוזר. ע"ש וח"ב מס' פרח מטה אהרן צ"ה. וכנראה שכבר רשום אצלי בח"מ הל' תפיסה . (שם ר"י) : **והזוק** הקדש אשה א' שהקדישה לק"ק א' מנכסיה סך מה וכתבה שטר ובאו על החתום סבני הקהלה עצמה וסמך על הוראת אבי התעודה מרנא מוהריק"א סי' ל"ו סכ"ב ע"ש. אך שדעתו היה נוטה כפי הנראה מדברין דאין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר דהוא דינא דתלמודא וסמך דעתו על הגאון הנז' ע"ש ודרב"ז י"א . (שם רנ"ט) : **וישא** ויתן בדין אשה שהקדישה רמונים לק"ק ע"ק ת"ו ואח"כ טוענת שההקדש היה בטעות ובאונס . העלה דאם האמת כן הוא אפי' שלא מסרה סודעא אם גלתה דעתה שהיא מקדשת שלא מרצונה אינם קדש ואח"כ יזכה בדין לק"ק ספרדים נגד ק"ק אשכנזים מכח אמרן דעתא ופליק מענת האונס ויקיים ההקדש ע"ש ומהר"ד סנ"ן סימן ת' וח"ב מנ"ש פ"א וכח"ב מס' פרח מטה אהרן צ"ח בדין דאר"ש שנשאר להם מאביהם רמוני כסף קדש רק היו בחזקתם וחזקת אביהם והיו מוליכין אותן לב"ה ומת שמעון והגבו לאשתו אותם הרמונים בכלל כתובתה הורה דלא יפה עשו ואף אם האלמנה רוצה ליתנם לב"ת אחר אינה יכולה ע"ש . (שם רע"ו) : **שטר** צואה שכתוב בו שיתנו להקדש ת"ת סך מה ועבר זמן רב ולא תבעו הגבאים כלום כי לא בא לידם שטר הצואה והן כעת שתובעים מהיורש משיב להם שמא האפוטרופום שלו פרע להם או להרוטים להם וממנו נפל ומצאוהו . פסק דמספיקא לא מפקינן מהיורשים ושהתקדש בזמן הזה הרי הוא כהדיום בכל דבריו . ושם נשאל אם יהיה הדין שהיורש יפרע אם יכולים לתבוע לו מה שהרויח במשך הזמן . ופסק דאף בעלמא אינם חייבים ליתן ריוח אפי' שיתחייבו בקרן ע"ש ואמונת שמואל ב"ם . (דרכי נועם ב"נ) : **ובאר** מ"ש מהרי"ו קולין בשורש ס' בדבר אם יכולין לשנות מעות ההקדש מדבר לדבר והוכיח וחילק סנדין דידיה לנדון מוהרי"ק הנז' והעלה דבאופן ההוא אינו נק' שינוי כ"א תום' והערמה להחזיק כלימוד התורה ושלכן הרשות בידם לשנות משא"כ בנדון מוהרי"ק ע"ש ובח"ב מנ"ש נ"ח דהיו קצת יחידים שרצו לסחות ביד הגבאים מליתן לעניים מעות הצדקה הנודדים והעוברים בבה"כ בי הם היו רוצים אותם לב"ה עצמו לעשות פרוכת וביוצא ולעניים היו אומרים שינבו להם ועוד היו רוצים לעכב בידם משת קניית המצות כדי לחלקם לעניים אשר ישבו בעיניהם ולא ליתנם ליד הגבאי וכשתיהן הורה דאין בדבריהם ממש ואין בידם לעשות כזאת ע"ש ולהם רב י"ו ור"נ . ורשד"ם ח"א כ"ת וכ"ש . וי"ד קס"ו וקע"נ ומהר"ם גלאנטי קכ"נ . ובתשובה שלי ע"ע הקדש סבריא הרמוז בח"ם הלכות צוואות ע"ש ועיין שדי אפרים ס"ז בענין ההקדש שעשו ראובן ושמעון לע"ק ירושלם ת"ו ועברו כמה שנים עד שכמעט נשתכח שם ההקדש ותחזיקו בו קצת אנשים ואנשי ע"ק לא ידעו אתם דבר וכשנתגלה להם רצו לגבות הקרן כדי לפרוע לב"ת השברי כוכבים ולהעמיד מצב הקהלה ואנשי מצרים היו מעכבין מליתן הקרן כי אם הפירות ועמד ליסין צדקם של אנשי ירושלים חיפש בזכותם בחיפוש מחיפוש בנר התורה עד שהוציא הדין לאורה דודאי יכולין לשנות מדעת המתנדבים כם"ש הרא"ם שבכל הצדקות וההקדשות אזלינן בתר אומדנות ע"ש דכתב דאין לך אומדנא גדולה מזו שאילו היו יודעין רו"ש המתנדבים הצער הגדול והלחץ זה הדחק ששרוים בו אנשי ירושלם לעת עתה עד שכמעט יש סכנת נפשות בודאי שהיו מסכימים ליתן בידם הקרן להעמיד מצב העיר דאם אין העיר בישובה אין אנשים שיזכו בתקדשות וכם"ש מוהריק"ו שורש ה' ע"ש . וסוף דבר כתב שאנשי ע"ק הלוקחים הקרן לפרוע התובות לרווחא דמילתא יתחייבו לחלק הרווחים המגיעים מהמעות בכל שנה כפי צוואת ראובן ושמעון המתנדבים שבזה אין שום צד נדנוד ופקפוק כל עיקר ע"ש לעת מצוא לזכות בני ירושלם האומללים ועמוסי התלאות ואין דורש ואין מבקש מוור למהלתם ה' ירחם על נחלתו ויושביה ותשובה זו היתה לי ליד ימין ותאידה עיני בכמה דברים שכתבתי בתשובותי בסי' על ענין הקדש הסגר המנוח וינה נ"ע וביוצא בו על הקדש אברהם נתן שהחזיקו בו בני בליעל כלי עולה של תורה דאף כי יגעתי באנחתי בעשר אצבעותי לדרום ולהוציא לאור משפטם ודינם של הת"ח אנשי ירושלם הם אחי ורעי לא עלתה בידי כי רפו ידי בהיום עד יערה עלינו רוח ממרום והרשעים שקלקלו וחזרו וקלקלו להפך והסכו צנורות השפע שפע הקרושה קרושת הארץ לבורות נשברים אשר לא יכילו המים מיטת של תורה שרדנא להו למותא הרבנן והוכח על כל גדולי ישראל לקללם ולארר אותם ישוב עמלם בראש' וברעתם יצסיתם ה' אלהינו ובספר התשובות וס' חיי משה תמצא ביאור דיני ההקדשות הללו וסיפור המעשים אשר עשו הני רשיעי דיד"ם בטפל באורך אם ינזור ה"ת בחיים אנס"ו . (מהר"ם מ"נ) :

ראובן שהי"ל שט"ח על שמעון מת"ק זהובים וא"ל בפני שני ת"ח מאותן הת"ק והו' שאתה חייב לי בשטר זה הקדשתי מהם מאה ותמסרם ביד אלה התכמים שהם המשתדלים בעד ההקדש כו אני סלקתי ידי מהם וכשתעשה שטר בפני עצמו מחוב הק"ז ע"ש הקדש הת"ת של א"י או תפרעם ביד הת"ח האלה אני אנכה אותם לך ואכתוב אחורי השטר הזה קבלתם ואם לאו ישאר לעולם שעבוד ההקדש לשטר זה יען כוונתי היא שאפי' דנע א' לא יהיה מלוה על פה . ושמעון סבר וקבל במעמד כולם שתחייב לתת הק"ו ביד הת"ת כאסור והם נתפשרו עמו שיחזיקם בידו ויתן בערם ריוח להתקדש בדרך היתר כ' למאה וקבעו זמן לעשות שטר ע"ז ושאשתו תהיה ערבנית וקבלנית ושמעון א"ל שצריך לדבר על לב אשתו כדי שתתרצה בדבר ויהי מה הלך שמעון דרך אניה בלב ים ולא שב עוד אל ביתו ונטוה שמו ועתה בכח השטר שביד ראובן לשאול הגיעו והת"ח נזברי ההקדש מהיתומים ומאשתו היורשת אמותן של דבריס והיא טוענת שלהיות שיש לה בן קטן שימתינו עד אשר ינדל . העלה דנזקקין לנכסים אי מפעם' דרבית אוכלת עמהם ואי ממעמא דליכא עדי סביעה בים אלא קול ובפרט אם נזברי התקדש יתרצו לוותר רבר מה כדי לגבות עתה שודאי נזקקין ע"ש ובח"ב חחכמת שני גדולי הדור בשאלה קל"א וקל"ב . ותשבי"ם ח"ב רי"ד . ורלנ"ת צ"ת ורשד"ם קצ"ו הראנ"ח ח"א כ"ם וח"ב פ"ו ריב"ל ח"נ ס"ד . בני שמואל מ"ם ע"ש ח"א . (פני משה ס') : **ובאר** לשון הר"ן בסם' גיטין אין פודין את השבוים יותר מכדי דמיהם וכו' אבל נראה שדעת הראשונים דכיון דלא סמשמא ואיכא למיחש וכו' ע"ש ובת"ב מס' פרח מטה אהרן סי' ח' שנשא ונתן כלשון הר"ן זה ובדין מעשה שהיה פלסמים שנגבו בני אדם ותבעו מהם ממון פדיון נפשם דצריכין הקרובים לפדותם וליתן לפי הממון . ואם קרוב א' נתן יותר אין יכול לתבוע מהקרוב האחר וכ"ש אם מה שנתן יותר היה יותר על בדי דמי השבוי ואפילו שאותו הקרוב האחר נתן בתחלה יותר מכדי דמיו לא מפני כך יתחייב לתוסיף ליתן על מה שתוסיף קרובו השני ע"ש תוכן המעשה וריב"ל ח"נ פי' ז' ותורת אמת ע"ת וע"ו יורה דעה . (הרש"ל י"ז) : **במחלוקת** שנפלה בין גבאי חברת ההקדש לגבאי חברת ת"ת על דבר הבתים ע"ש העלה דמאחר שבעיקר הדין איכא פלוגתא דרבוותא סוקמינן ארעא אחזקת מרי קמא דבמעשה שהיה היו גבאי חברת ההקדש אם יש להם עדים ברורים שהקרקע שלהם אבל אם אין שם עדים בתיבת והתנ"ם בערכאות אינה כלום כמו שהוכיח ע"ש דמוקי ארעא אחזקת גבאי ת"ת ואפי' שאנשי הק"ק ירצו לשנותו אין בידם יכולת דת"ת חמירא סהקדש עניים ואם לא בסכנת נפשות אין לשנות מת"ת לשום דבר . עוד שם מי שנדר בעת צרה לעניי א"י דכיון שלא בא ליד הגבאי להיות מצות ת"ת כל כך גדולה וחביבה שאין כמוה בערכים הורה צד היתר לשנותו ע"ש דהעלה דלא מהניא חזקת בנכסי ההקדש וכסי' ר"נ התיר לגזברים לשנות וליתן לקרובו של מת שהוא ת"ח עני ומסופל מההקדש

המקדיש נכסיו ומנה עליהם אשה כרגלי שבמותה יחפשו בכם אחים בשאים ועמם ושוב עם א' מהם כנשאר לבדו יהיה אפוטרופום ועיין בח"מ בהלכו' אפוטרופום . (שם י"ו) :

ראובן נפל למשכב וסמוך לפטירתו כתב בכתב ידו שקוט כל ממונו והו שיש מחלק קצת מנכסיו לבניו ולפורר כשיגא לאויר העולם ולאשתו וכו' ושוב בתוך ומי חליו גלה הדבר בפני עדים קרובים וקודם פטירתו כמו ד' או ה' שעות שלא בעד בניו וזרום על פבודת קונם ותזר והזכיר הסך שהיה מניח להם והתחיל להתנדב לצדקות ופרט ב' ג' פרטים ונתבלבלה דעתו ונפטר לעולמו ונמצא ממונו מרובה מהכתב שיעורו . הדין הוא שעל מה שפירש לצדקה יש להסתפק ועל היותר שלא פירש פשיטא דהוי של יורשין : (שם ל"ו) : **מי** שנתן במתנת בריא מה שהיו חייבים לו על כאשר א' במשכנתא להסקת ושוב אחד מהם"י שאין המעות נקנין בחליפין ולכ"ב . המתנה קיימת . (מהרד"ם סלאגי ח"א קס"ט) : **האומר** למכירו מליוה מתורה זו תתן כך וכך לפלוני העני ולא הספיק למכור כל הסחורה עד שמת העני וכתב למצלא והשיב לו שיתן המותר לעני אחר מעתה אינו יכול לשנותו לאלמנת העניה . (שם קנ"ט) : **בדין** מי שנדר לצדקה ורוצה לשנותה לצדקה אחרת וע"ב . (שם ח"ב דף ק"ז) : **מעות** שסולחין לחלק בין בעלי פורים של קהל אחד הרי אלו יתחלקו בין בלומדים בבית הכנסת בין בלומדים חוץ לב"ס . (שם קנ"א) : **ש"ם** שהקדיש מנכסיו ופירות לא"י ושוב בא בנו הגיעה לדוחק והוא היא הפירות וע"ב . (שם קל"ו) : **מי** שמת והניח לבתו בתים שקנה מפלוני ונמצא כתוב שהפלוני הסוא הקדיש הבתים שלא יוכלו להמכר . (בס קמ"ו ז' ס') :

ראובן במותו הקדיש ריוח סך מעות לישיבת עיר פלוני למשך עשר שנים שיהיה בנו פקיד עליה ונשאר בנו לומד בישיבה ונותן לו הריוח ואחר כ' שנים רוצה לעשות ישיבה אחרת בחדרו ולתת לכם פירות הסוא אינו רשאי . (שם קמ"ח) : **בתים** שנמכרו ונעשו הקדש ממושכנים לזקנם שהיתה לאשה נכרם . (שם נ"א) : **מי** שהקדיש סמולקי שלו ופירות לו ולבנותיו . (שם נ"ד) : **לאה** נתנה קרקע במתנה לבנה לאחר מיתה ועל זה השיאו לו אשה ומת בחייה והיא הקדישה הקרקע . האלמנה טובה בתחלה משלום כתובתה . (שם פ"ת) : **מי** שהקדיש חצי נכסיו עד ה' דורות ואם יפסוק זרעו תצים יהיה לק"ק פלוני . (שם קנ"ת) . **מי** שמת והניח בנים והיה לו פרדס והוציאו קול שעשאו הקדש ומכרוהו . (שם קנ"ב) : **על** ראובן שתובע מזונות שהוציא עם אחות אשתו אחר שנפלה לו ירושתה וממה וע"ב . (שם ק"כ) : **מי** שמת ונמצא כתוב בכתב ידו צוואה שעשה ליתן כך וכך לעניים לא מפקינן לה מיד היורשים ושוב לשם שיניתו דעת אביהם . ועיין במהריב"ל ח"ב סי' ל"ו במהרשד"ם בי"ד סי' ק"ת . (מהרד"ם גלאנטי י"נ) : **אב** שמסר קודם פטירתו סך מעות ביד בנו ליתן מהם פירות לעניים ונתברר שאינו מעלית בנכסיו מסלקין אותו אפי' יהיה כשר . (שם כ"ם) : **המלוה** על המשכון ונתנו ביד איש אחר ושוב בפני עד אחד אמר לו שלגונו יהיו מעות הבלואה הסיה לשון המאור וכשעה מיתתו חלקם באופן אחר לא קנה ההקדש שאין משכון כפקדון כ"ם שלא הקדיש מעלשו אלא מהמת מיתה וכו' . (שם נ"ד) : **מי** שהקדיש מעות לת"ת והוא היה מתעסק בהם ושוב נכנס רוח שהרם בבנו ללמוד בנו קודם הוחיל ולא באו ליד גבאי ואם בנו יסתכם ולא ילמוד חוזר הנדר למקומו וע"ב . (שם ע"ז) : **המקדיש** סך מעות לישיבת מקום פלוני ולאחר זמן נחרב המקום ההוא ושוב נתיישב אין יכול לשנותם למקום אחר הוחיל ופירש לאותם הקובעים ישיבה במקום ההוא . (שם קכ"נ) : **על** פי שהכניס לביתו יתום בן אחיו ופרנסו וכלכלו מסתמא אין לו עליו כלום . ותלוקים בדבר ועיין בתשרדמ"ם ח"ב דף י"ו ובסמוך. (מהרד"ם אלשיך פ') : **ש"ם** שנתן מחמת מיתה מתנה לבנו ואחריו להקדש אין להקדש כלום באין לה הפסק . (שם קי"ד) : **בדין** המקדיש דבר שלא בא לעולם . (שם שם): **מי** שחלה ונוה על נכסיו ושוב קם מחליו ואחר ד' או ה' חדשים נפטר לעולמו ולא נגע בדבר המלוהם כהלכות אלא בתלק ממנה נכסים בחזקת היורשים ואלו מתנות שהיה נותן לעניים . (שם ק"ס) : **מי** שמת והניח תביה מלאה מעות ונסתפקו אם הם של הקדש ולאיזה הקדש נתנו וכו' הרי אלו ינתנו להקדש חברת תלמוד תורה שבשאלוניק יע"ם ואם יש להוציא מיד האפוטרופום חלק הקטנים וע"ב ועיין בדברי ריבות סי' רכ"ג . (מהרד"ם מדינה י"ד קנ"ח) : **אלמנה** נוחה מ"מ שאם ימות לוי בנה תנחם כל שכר לתובתה לאחותה והקדישה בית אחד שהיה בעלה אין בכל דבריה כלום : (שם קנ"ם) : **המצוה** לתת מנכסיו ש' פרחים בכל שנה לעבודים עוכים בבה ראום ורצון אשתו ויורשיו וכן עשו ושוב הלכו ממקום ההוא למקום אחר יעשו כרצונם וכ"כ רד"ל סי' ק"ם . (שם קס"ב) : **ד'** חלוקים יש בדין כוסין על הצדקה . ופי' באחת התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו . (שם קס"ו) : **מעות** שהתנדבו לחברת ת"ת אחד ושמעו שתבטלה החברה ורצון כל הקהל ליתנם לחברת ת"ת שבשאלוניק"ו הרי אלו יתנו . (שם קס"ז) : **איש** א' מת חוץ לעירו גם אחיו לא היה שם וצוה שיתן סך מה ליתומות וליבום שבא"י ורוצים לחייב לאחיו ליתנם במקומו והוא טוען שהניחם ברצונו הדין עמו כזה . וע"ב שילך יתחלקו הנכסים לקרובים שמת או לבנות השיר ועיין בד"ר סי' ע"ב . (שם קס"ח) : **מי** שמת והניח בית לחלק פירות לעניים בעניי שמתם אין יכולין לשנות לצרכיהם ותילוקים . (שם קס"ט) : **המקדיש** סך מעות לישיבת פלוני וכו' אם ישתלק הרב או יעוקם בישיבה של מעלה יוצאים לחולין וחוזרים ליד המקדיש . ואם יש מחלוקת בין הגזברים עם המקדיש . (שם ק"ס קע"א) : **המקדיש** בית ונתנה מתנה לת"ת ונשטר וקם מערער א' ואמר שהוא חוב ונתנה לו . (שם קע"ב) : **צוואה** אחת בענין הקדש שטוענים עליה היורשים שכוונתו להקנות בשטר וסיומא מתנה סמירתא . ושהקדיש דבר שלא בא לעולם הדין עמהם : (שם קע"ג) : **המפריש** סך מעות לת"ם וכתב ש"ת עליו ונפטר וגם אחיו אחריו עשה שטר על עצמו ושוב רצה ליתנם לא"י אינו רשאי . (שם קע"ד) : **חברה** שהסכימו שלא יקנה שום פרנס הגר ממנה ולא קנה בפל הסכר . (שם קע"ה) : **מי** שהקדיש סך מעות מהם וכשתבעום ממנו נשבע שאלחם לעיר אחרת כי נשכר בכך . (שם קע"ח) : **חולה** שהקדיש ב' חנויות אח"כ דאם שאין לו לכלכל את ביתו ולפרוע כתובת אשתו אם ימות וגם עמד וגם התירו לו ס"ו יכול לחזור בו . ועיין בד"ל סי' מג"ו . (שם ק"ס) : **או** שמשכחא קניא לצדקה וע"ב . (שם קכ"ה קמ"ד) : **עיר** שהיו בה ד' ק"ק הנ' מעדינים אחת ושא' מעדינים אחרת וקידם א' מהג' מעות לת"ת אין לק"ק הא' בהן כלום . (שם קס"ט) : **שפחה** שהיתה לאיש אחד ונסבר הדבר שילדה הימנו וכו' ובחייו הניחם מעות לסקדשו וחזרה בה במותה ואמרה שיתנו הכל ליורשי רבה אין כח בידם להוציא מיד הגזברים . (שם קל"ת) : **בשם** שאין אדם יכול להזיק להקדש ה"ם הקדש להקדש . (שם ר"ו) : **על** מי שצוה שאם יקח בנו אשה פלונית שלא יתנו לו אלא כ' פרחים והשאר להקדש . (שם ר"ת ר"ם) : **בדין** מי שהלך לעיר אחרת ופסק שם לצדקה ואומר שכוונתו היתה ליתנם בעירו הדין עמו וע"ב . (שם א"ם קנ"ב) : **אלמנה** אינה חייבת להניק את בנה בחנם והיא קודמת לכל המיניקות . ואם לא הניח המת נכסי הקרוב קרוב קודם לשלם השכר וכ"כ ד"ל סי' מג"ב . (שם קנ"נ) : **שבויים** שמתעכבים בשבי בשביל מסי ראובן שלקחוהו השוללים וכמוד שאינו רוצה שישלחום אינם מתירים היהודים השבוים כופין אותן שיניח את ידו מתביעתו . (שם ח"מ סר"ס) : **על** מי שהרגם אחיו וגברו ממנו שנים בשתם והם היו כבעלי מלאכה ותרויחים לעצמם ושוב מעם ידו ותובע הגלאתיו הדין עמו אחר שיקבל תרם שהם שמעולם לא מחל וע"ם סי' ר"ב ושע"ב וכא"ם סי' קנ"נ . (שם שמ"ה) : **חולה** שצוה שאחר פטירתו יתנו מנכסי שוכונו סך ידוע לחברת תלמיד תורה ונכנס אחיו פלב ומתוך אורך חליו ירד מנכסיו ומת ולא השאיר אחריו כלום הפרה סטור . (שם שנ"ו) : **בדין** מי שהלך לעיר אחרת ופסק שם צדקה שקבל עליו כשם נזכה לפסוק ואמר שמתחלה היתה שהפסים לשני פלוני הדין עמו וע"ל . (דברי ריבות ס"ב) : **עיר** שיש בה כמה בתי כנסיות ונהגו שכל המקדיש מעות לת"ת יתחלק לכל קהל וקהל כפי ערכו ועתה קם קהל א' ועד וטוענים על קנת הקדשות נומ' שהמקדישים היו מקהלם והם הזוכים במעות אין הדין עמהם . (משפטי שמואל ס"נ) : **בדין** שינוי קופה של צדקה לצדקה אחרת ו' ע"ל . (שם ס"ם) : **אשה** שצותה ש"מ ליתן מנדונייתה סך מה להקדש אין בדבריה כלום וע"ב . (שם ע"ז ס"ז) : **פדיון** שבוים שאין בו משום סכנת נפשות אכולי עלמא מגוס רמיא ולא אמרי' עידם דוחקא . (שם נ"ט) :

ראובן היתה לו חזקת מנוס אחת וכמותו עמדו גזברי הקהל ואמרו שהקדישה בחייו והביאו עדים מהקדש ע"ו . דין הפדיון והסילוק . והקדש בזמן הזה . ואי בהקדש עניים אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וע"ב . (מהרל"א ן' חיים ח"א ב' ס' ל' ק"ז) : **ראובן** צוה ש"מ יתנו אגרת לאחיו בתורת ירושה ושאר ממונו למעשים טובים ואחר שהאריך נאבד ליורש ושאר דברי הצוואה קיימים . (שם ל"ח) : **על** אחד שגואלים ממנו מעות ת"ם ואומר שהוציא בעד מקום הכ"א קוף ושוחדות וכו' הדין עמו . (שם ס') : **בענין** אחד שהיה חייב סך מעות להקדש והפקידו של גבאי נתן להקדש המעות ע"ד שיגרע מהחייב ושמכיר אם תתוב לרשות הגבאי והשטר בידו הרי זה נוכה בו ועיין בתורת אמת סי' ק"ת . (שם ק"ח) : **בות** של הקדש שהיו בו מתאים שנים וחליפים ונשרף ובנוהו התברים ולהבני הקהל יש ביניהם מחלוקת על החזקה . ועיין במהרל"ר בגאלא סי' י"ד : (שם ס"ד) :

שמעון חולה שאמר הבי בנית לישיבת עירי וכו' ושוב עמד זמן ולא נתן המעות ומת ובניו באים לבטל ההקדש. נראה שזוכה ההקדש. כמשלים את בניו על ממון שהקדיש ולאחר הבנ טוען שלא היתה כוונת אביו אלא עליו גם אחיו הקטן יזכה עמו ואם א' מהם רוצה לעקור דירתו מזה ועיין במהרמ"ך בח"ב סימן קע"ג . (שם ח"ב ל"ד) : **בית** של הקדש שהושכר לראובן וקדם ופרע שכירות של שנה א' ובתוך שנה זו סוקרו הבתים והק"ק רוצים להוסיף לו בשכירות הבית או שיחזרו לו מעותיו כפי הזמן הנשאר משנה ויצא מהבית ההוא . (שם ע"ז) : **המקדיש** ספר בזמן הזה מה דינו ועיין במהרל"א מולחי ח"א סי' נ"ג הסיא דהקדש חמץ והגרור מפקיעין מידי שעבוד . (שם ק') : **אשה** שכתבה עם בעלה שלא תמות בחייו שיחזיר סך כך ליורשיה והיא נותה מחמת מיתה שיהיה חציו להקדש וכם שהקדש ועי"ם וע"ל ובכל"ית ב"י סי' י' . (מהל"ר בגאלא י"ח) : **אשה** שבעלותה ליורושלם הקדישה בתים שלה ולא כתב לה

אשל אברהם

לת"ם וכשיאמרו הן משכון הריני נותן לך רשות מנכסיו שמעשה כשם כמוב כעינייך עיין תשובת מ"ג סי' כ"פ . (שם) כופין אותו . ראובן מסר קודש מותו סך מעות ביד בנו שיהא הקרן קיים ופירות לקופת עניים ואח"כ ירד בנו מנכסיו אי פב"ד רשאים להוציא מידו הקרן לקופת עניים הפלה בת' מס"מ גאוני דים לחלק אם ירד מחמת שאינו יודע בטיב פו"מ או אינו יכול לשמור הנכסים או לפרנס הקרקעות כראוי ע"ם ראיה מסימנא מפלק סמקין ממעבם דעמרם נכפ ע"ם דינים הרבה :

(סימן רנ"ב סעיף ד) **עליהם לשבותם** . עיין בא"ר סוסב ס"ק ג' ובתשובת גאון ניהושע סי' פ' מסיק דבמקום שיש לחוש שיסמעו בין העובדי כוכבים פודין . וכ"ם בתקום דאיכא למיחש לקלא ול"ת לדוחקא דצבורא בכלל . וסכיא לזה כמה ראיות ברורות עיין שם :

(סימן רנ"ו סעיף ד בהג"ה) **אפילו לת"ת** . הכרם שהסכלנו לכרם כשם ס' בגופם ומאודם לכל מגלם ופני בקהל ישנו לו די מחסורו עד כי יקום והמהלך בחוץ , וכן כשינים אנו יכינו לו כל צרכיו וקהל החזיקו אם ידם לקבל ככל יום פרוסות. וכן שמתנדבים לזה מעם מדי פעם לקרום בפורס . ועכשיו בקשי פרנסי פיר להוציא מה שבאמר בידם במעות שצריכים לחזק בדק הבית. ולמקן כמאות כביס"כ עי' תשובת ז"א סי' כ"ו :

(סימן רנ"ו סעיף יוד בהג"ה) **והם קודמין** . מי שהניח מעות להכרות והרומים יהיו לעניים א"י . ואח"כ העני נכלו והיה לו ב"כ כתו גדולה . וכן הניח מעות להשיא יתומים . נשאל פ"ז בתשובת מ"י אי ראוי לתמת מעות א"י ככס"ב ליתן לנכדו וכן אי מסרלאו לנכדו משארי יתומים וסעלה דיד א"י ודאי על העליונים ולענין הסיפסם אין סדבר ברור ע"ם :

(סימן רנ"ח סעיף ו' בהג"ה) **אם יש לו משכון כו' והמותר יכיל** . וכסמקדים המלוה מה שראובן חייב לו על משכון אין ההקדש חלה עליו דדמי לחוב ולא לפקדון ועדיין מחוסרא גוביינא הוא. עי' תשובת מהרמ"ב סי' כ"ס :

שבר ההקדש ושוב בשעת מיתתו כירושלמי שיתנו ההקדש וקיימו הצוואה האחרונה . (שם ס"ו) : מי שנתחייב ... (שם ס"ז) : שנים שעשו ...

שעשה להקדש עיי' צמח צדק עי"ש ורשד"ם ח"א כה"ת ... : במעשה שהיה בשנת תכ"ו לפ"ק שהיו עיני כל ישראל מצפות לתשועת ה' ...

אשל אברהם

שפתי כהן — יורה דעה רס הלכות מילה — טורי זהב

רס א משאר מצות עשה . לפי שיש בה לד כרת כשיגדיל ולא ימול כדבסימן שאחר זה :

רסא א ואין מלין כו' . ואם עבר ומלו שלא מדעתו היכא שהאב הוי מוהל חייב ליתן לו י' זהובים כמו שנתבאר בח"מ סוף סי' שפ"ב :

רסב א ואפילו מילה שלא בזמנה . כגון חולה ושאר דברים שיתבארו לקמן : **ב** עבר ומל כו' ומלו תוך ח' כו' . היינו ע"פ מ"ש בד"מ דהגהמיי' והרא"ש לא פליגי דאפשר דעדיף תוך ח' מאלו נימול בלילה עכ"ל אבל לדעתי א"א לומר כן כדמוכח להדיא במנחות ס"פ רבי ישמעאל (דף ע"ב ע"א) גבי הא דקאמר התם ר"א בר' שמעון בשטת ר"ע רבו אמרה כו' עד ואי ס"ד

רסב (א) שתנץ החמה . פעמים שאז ... ובסור לא זכר ... מטעם דכתיב וביום ... כלומר בשעה ... לילה:(ב) צריך לחזור ולהטיף כו'. תמוה הג"ה ...

הלכות מילה

רס ובו סעיף אחד :

א [א] מצות עשה לאב למול את בנו [א] (א) וגדולה מצוה זו **א** משאר מצות עשה :

רסא ובו סעיף אחד :

א [א] אם לא מל האב את בנו חייבים ב"ד למולו [ב] ואם לא מלוהו ב"ד חייב הוא (א) כשיגדיל למול את עצמו [א] ואם לא מל חייב כרת :

הגה [ב] ובכל יום עוברים בעונשים אלו (ס) (טור ובכל בו) [ג] **א** ואין מלין בנו של אדם שלא (א) (ב) מדעתו אלא אם כן עבר ה... אותו בעל כרחו (טור בשם סמ"ג"ם) [ד] (ג) ואין האשה חייבת למול את בנה (טור). [ה] האב שאינו יודע למול ויש כאן מוהל ... בשכר יש לב"ד לגעור במוהל זה [ו] כי אין זה דרכן של זרע אברהם ואדרבה המוהלים מהדרין שיתנו להם למול ואם עומד במנלדו ... לו שכרו הוי כמי שאין לו אב שב"ד חייבים למולו [ז] ולכן ב"ד כופין אותו מאחר שאין אחר שימול (רשב"א סי' ...) :

רסב זמן מילה לבריא ולחולה ולאנדרוגינוס . ובו ז' סעיפים :

א [א] [א] אין מלין (א) עד (א) שתנץ החמה [ב] ביום השמיני ללידתו [ג] (ומשעלה עמוד השחר יצא) (ב"י ממשנה פ"ב דמגילה) [ב] וכל היום כשר למילה אלא (ב) שזריזין מקדימי' למצוה ומליןמיד בבקר **א** [ג] ואפי' מילה (ג) שלא בזמנה אינה אלא ביום :

הגה **ב** [ד] עבר ומל בלילה (ב) צריך לחזור (ד) (א) ולהטיף ממנו דם ברית (ב"י ממשנה שם והגה' מיי') [ה] מלו תוך ח' וכיום יצא ... דמילה ושכ"כ מתשו' הרשב"א) ועיין לקמן סי' רס"ד :

באר הגולה

א משנה וברייתא קידושין דף כ"ט ע"א ומייתי לה בגמ' שם מדכתיב וימל אברהם וגו' כאשר צוה אותו ולא אותה : א שם ומייתי לה מהמול לכם כל זכר : ב שם ויליף לה מדכתיב וערל זכר אשר לא ימול ונכרתה: (°) פי' עובר באיסור כרת וכדעת הראב"ד שמיום שגדל ולא מל הוא חייב למות בקיצור שנים :

א משנה מגילה דף כ' ע"א ושבת דף קל"ב ע"א ודרש לה מקרא : ב ברייתא פסחים דף ד' ע"א : ג ברייתא יבמות דף

ברכי יוסף

גליון מהרש"א

ביאור הגר"א

רס [א] וגדולה כו' . מתני' נדרים ל"א ב' ותני' שם ל"ב א' תניא ר' אומר כו' ברכה אתה כו' : [ו] כי אין כו' . בפ' הערל ... וכ"ש כה"ג : [ז] ולכן ב"ד כו' . כי מוטלת עליו שמצוה ... ובמ"ע כופין כמ"ש בפ' הכותב (פ"ו) כר"א בטל ...

רסא [א] ואם לא כו' . ... [ב] ובכל יום כו' . ... [ג] ואין ... רשפך כו' אזהרת ... כו' אבי חבן כו' : ... בחולין שם כוס של

רסב [א] אין מלין כו' . מתני' פ"ב דמגילה (כ' א') ... בתורה : [ג] ומשעלה כו' . מתני' שם : [ד] ... יצא מכלל דקודם לכן לא יצא : [ה] מלו כו' . ממ"ש בש... כגון ס' דלא כו' ובב"י כתב דשני דינים אלו סותרין זא"ז ...

פתחי תשובה

רסא (א) כשיגדיל . ... זכרון יוסף סימן ... בשם מהר"י עמדין ... ועכ"פ לא מסקינן ... שס"ב ע"ש בקמ"ע ... למול את בנו בשבת ... מן סי' רס"ו דאין ... דהוא מכוין לתקן ...

באר היטב

רס (א) וגדולה . לפי שיש בה לד כרת כשיגדיל ולא ימול כדבסימן שאחר זה . ש"ך :

רסא (א) מדעתו . כתב הש"ך ואם עבר ומלו שלא מדעתו היכא שהאב הוא מוהל חייב ליתן לו י' זהובים כמ"ש בח"מ ספ"ב :

רסב (א) ולהטיף . כתב הט"ז תמוה הג"ה זאת ...

יד אברהם

נחלת צבי

(סימן רס"א) ... אלא שזריזין מקדימים ...

רסב (א) עד שתנץ . ... (ב) שזריזין ... (ג) שלא בזמנה ... (ד) ולהטיף ...

ב ד חולה אין מלין אותו (ג) עד שיבריא ח וממתינים לו מעת שנתרפא מחליו שבעה ימים י מעת לעת (ג) ואז מלין אותו במה דברים אמורים ו שחלצתו חמה וכיוצא בו שהוא חולי שבכל הגוף ח אבל אם חלה באחד מאיבריו כגון שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיוצא בזה ג ממתינים לו עד שיבריא ולאחר שיבריא מלין אותו מיד [ו] (אבל כאבו לו עיניו ד כאב (ג) גדול הוי כחולי שבכל הגוף) (כ"י ס' הערל) :

ג ה [ז] (ח) ט אנדרוגינוס ומי שיש לו ו (ד) שתי ערלות ויוצא דופן נימולים לשמונה :

ד י נולד ז בין השמשות מונים לו מהלילה ונימול לתשיעי שהוא ספק שמיני יא ואם הוציא ראשו (ו) חוץ לפרוזדור מבעוד יום או ששמעו אותו (ז) בוכה אפילו נולד אחד כמה ימים מונה לו יב ח' ימים מיום שיצא ראשו או מיום ששמעו אותו בוכה :

הגה וי"א דוקא בספק אבל אם אמו אומרת שהתינוק היה מונח בבטנה כמו בשאר פעמים ולא היה לה חבלי לידה כלל אע"פ ששמעו בוכה מונין לו מיום הלידה דאע"ג דלא שכיח שיבכה בלא הוצאת הראש חוץ לפרוזדור מ"מ [ח] האם נאמנת לומר שהיה מונח כמו בשאר פעמים ובכה (בא"ז בשם תשו' ר' יואל הלוי והוא במהרי"ו סי' כ"ה) :

ה יג אם נולד כשהיו נראים ברקיע ט [ט] כוכבים (ח) קטנים מאד יש לסמוך על הכוכבים לספק למול למחרת כיון שלא היה לא שבת ולא יום טוב ואע"פ שהיה הרקיע מזהיר כעין אורה של יום :

ו יד אם לאלתר כשהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינונים יש לסמוך עליהם שהוא לילה אפילו הוא למחר שבת אבל אם שהו אחר כך אם לפי השיהוי נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש אין להם אלא מה שעיניהם רואות ויהא נימול לח' אפילו אם יארע בשבת :

ז [י] טו אין דבר זה תלוי בתפלה אם התפללו מבעוד יום לא להקל ולא להחמיר :

טורי זהב

דמשמע דחיוב הוא ואם כן אפילו בשבת יחזור ויטיף כו' וזה אינו דלא מלינו שסובר שיחזור ויטיף כו' אלא הגה' מיימוני' ושאר פוסקים לא ס"ל הכי כמ"ש הב"י וא"כ פשוט שאין כאן אלא חומרא ובשבת לא יעשה כן*) ותו במ"ש כאן בסיפא מל תוך ח' וביום יצא משמע שאין צריך לחזור ולהטיף כו' מאי שנא מרישא דודאי לא עדיף תוך ח' מבלילה וכן מוכח בסי' רס"ד דתוך ח' לא הוה מילה כלל : (ג) עד שיבריא. ראיתי בספר בדק הבית שחיבר הב"י שכתב בשם הרשב"א דמ"מ אין מלין אותו ביום ה' לפי שביום הג' יש צער לנימול ואין לגרום צער ביום השבת*) ולפי"ז נראה כ"ש שאין למולו ביום ו' דאיכא צער טפי כמו שכתוב בסי' רס"ו בשם הרשב"א והרמב"ן : (ד) שתי ערלות. פירש"י שני עורות זה ע"ז ואמרי לה ב' גידים :

רק

שפתי כהן

ס"ד נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי שבת כו' ע"ש בש"ס ורש"י גם מ"ש מהרש"ל והב"ח והפרישה דנימול בלילה בדיעבד כשר וגם מ"ש הרא"ש פ' ר"א דמילה בשם ר"ם דנימול תוך ח' כשר וא"צ להטיף דם ברית קשיא עלייהו הך ש"ס דהתם דמוכח דלא יצא דאם איתא דכשר אמאי דחי מילה שבת לימהליה מע"ש ע"ש (ויש ליישב בדוחק) והראיה שהביא שם הר"ם מדקאמר פרק רבי אליעזר דמילה (דף קל"ז ע"א) דהיכא דקדם ומל של שבת בע"ש דלא ניתנה שבת לדחות אלמא דא"צ להטיף ממנו דם ברית כיון דלא נתנה שבת לדחות לאו ראיה היא לפע"ד די"ל דנהי דלא יצא מ"מ לא ניתנה שבת לדחות אלא על מצות מילה ממש ולא על הטפת דם ברית אבל באמת נימול בלילה לא יצא אפי' דיעבד כדאיתא בש"ס התם מדדחי שבת אלמא אפילו דיעבד פסול (גם מ"ש הב"י וד"מ דמדברי תשובת הרשב"א דלקמן סי' רס"ד משמע כהרא"ש ליתא דלא משמע שם מידי ע"ש וע"ל סי' רס"ד ס"ק ו') וגם מ"ש הרמב"ם פרק ז' מהל' תמידין ומוספין דין ו' גבי עומר מצותו להקצר בליל ששה עשר בין בחול בין בשבת וכל הלילה כשר לקצירת עומר ואם קצרוהו ביום כשר עכ"ל הוא תמוה כדאיתא להדיא בש"ס דמנחות שם דדחי שבת נקצר ביום שלא כמצותו פסול ורבי דאית ליה התם נקצר ביום כשר סבירא ליה דלא דחי שבת ומבואר כך להדיא בכולה סוגיא וצ"ע ולענין דינא נראה מתוך מ"ש דבין נימול בלילה ובין נימול ביום תוך ח' לא יצא וצריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית וכ"פ הב"ח אלא שכתב כן מפני שיש לתפוס לחומרא ולפי מ"ש כן הוא עיקר ע"פ הדין : **ג** ממתינים לו עד שיבריא. דמשום צער והולי כל שהוא מכין אותו למול עד שיבריא כדי שלא יבא לידי סכנה וכ"כ הגאון דכל תינוק שהוא מצטער בין מחמת חולי בין מחמת ד"א אין מוהלין אותו עד שיבריא עכ"ל כ"י והביאו ב"י וד"מ : **ד** כאב גדול כו'. נראה דהיינו באופן שנתבאר בא"ח סימן שכ"ח ס"ט וכן משמע בב"י ע"ש ובראיה שהביא ודוק : **ה** אנדרוגינוס כו'. ע"ל סימן רס"ו סעיף י' : **ו** שתי ערלות. זה על זה וי"א ב' גידין. רש"י : **ז** בין השמשות כו'. ע"ל סי' רס"ו ס"ט : **ח** האם נאמנת כו'. דאי היה חוץ לפרוזדור היתה מקשה לילד מיד. שם : **ט** כוכבים קטנים מאד כו'. דוקא משום שהם קטנים מאד אין לסמוך עליהם למול בשבת אבל בכוכבים בינונים בסעיף שאח"ז יש לסמוך עליהם למול אפי' בשבת :

באר הגולה

ע"כ ע"א וכת"ק : ד משנה שבת דף קל"ז ע"א : ה מימרא דשמואל שם : ו בעיא שם ולא נפשטא בשבת אבל ביבמות דף ע"א ע"ב פשוט שם בגמ' וכ"כ הרי"ף ופ"ס : ז שם בברייתא ופי' רש"י שהיה חולה ונתרפא ונתחלה וכשחלצה ממנו החולי : ח מאוקימתא' דרב ספא שם ע"ב : ט שבת דף קל"ה ע"ב פלוגתא דאמוראי ולא איפסקא הלכה כמאן גם הרי"ף לא הכריע הלכה כדברי מי ומשמע שדעתו לחומרא וכ"כ הרא"ש שם וש"פ וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות מילה : י משנה שם דף קל"ז ע"א : יא מעובדא דהוה גברא דאתא לקמיה דרבא וכו' שמעית ולד וכו' נדה דף מ"ב ע"ב וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפ"ט דשבת : יב ר' ירוחם מעובדא הנזכרת ושכ"כ הרמ"ה שהרי בהיותו בבטן האשה פיו סתום : יג מרדכי פ"ב דשבת : יד בהגהת מיי' פ"א מהלכות מילה בשם סמ"ג תשו' ד"י : טו שם ושכ"כ הר"מ והגהות

נקודות הכסף

(סי' רס"ב ט"ז ס"ק ב') **אין** דבריו נכונים וכמ"ש בש"ך ס"ק ג' : (שם ס"ק ג') **פסק** דאין למולו ביום ה' וו' וליתא כמ"ש בש"ך ס"ס רס"ה :

ברכי יוסף

אבל אם ידו משגת ונדר למוהל חייב לתת ואין כופין למוהל כדין הרופא כמ"ש הרמב"ן והרשב"א גופיה שמתשובתו סימן תע"ב ליקח מוד"ס דין זה הסכים להרמב"ן כמ"ש הה"מ פי"ב מהל' גזילה הרב מהר"ש סרימו בדרשותיו פרשה ספתם עש"ב :

(סימן רס"ב ש"ע סעיף ב') **עד שיבריא וכו'** · פיטק בכור שחלה ולא נתרפא פד

שיורי ברכה

(סימן רס"ב סעיף ב' בש"ע) **עד שיבריא וכו'**. תינוק בכור חולה שלא נימול והגיע זמן הפדיון ועדיין הוא חולה שהמילה מתעכבת איזה זמן עד שיבריא יעשו הפדיון בזמנו ועד שיבריא יעשו המילה. כן כתבתי אני הדל בקונטרס חיים שאל סי' ל"א ושם כתבתי שכן כתב בשו"ת נחמ לדק בנו של הרב המחבר בנדון שלנו ע"ש באורך :

גליון מהרש"א

בספר מקרים שלי עיקר אונן (ט"ז ס"ק ב') ... ע' מ"ח כנסת יחזקאל סי' מ"ב : (ש"ע ס"ב) **ואז מלין אותו**. אף ביום ה' ולא שאחרים משום חשש שיצטרך לחלל שבת (בדעת רשב"ץ) אלא כל שמשהה עושה איסור. ולדעת הראב"ד ... ח' הרא"ה והשו"ב שאין להשהות לרצון קרובי ... לא חל ס"ל לרמב"ם דמלין ביום ב' מילה שלא בזמנה ... (ט"ז ס"ק ג') **ביום ה'**. ע' ש"ך סוף סימן רס"ו

יד אברהם

... כרם מ"נ שנה גבי מילה . וי"ל דל"מ כשמת דלא עונשין אותו אף קודם כ' כמ"ש בשו"מ ל"כ מ"ח . ומיהו כשאר מ"ע אינו לוקה על העבר גם בח"כ כמ"ש סמ"ל דסי"ח מהל' סנהדרין :

(סימן רס"ב בש"ך ס"ק ב') **הקשה** דאי איתא דכשר תוך ח' אמאי דחי שבת. ולאחיך כס' מגודת דוד שכ' ליישב דהא קיי"ל דעשה דוחה ל"ת וא"ב ל"ל קרא ביוסשמו :

נחלת צבי

כמו בכסילה לולב וכיוצא וכן לעשות כל המלאכות הנזכרות בא"ח סימן רנ"ב ואפילו אם התחיל מפסיק כדמסקינן בסוכה דף ל"ח דבמידי דאורי' מפסיק וכן הוא בשבת דף ט' ע"ב מפסיקין לק"ש כו' ולענין טעימה עיין במג"א סי' רל"ה ס"ק ד' וסימן תרנ"ב סק"ד ואפי' אם יעמיד אחר שיזכירו לא מהני כמש"ב בפ"ת סימן י"ח ס"ק כ' דדוקא במידי דמצוה מהני מיהו הא פשיטא דאמו של הילד מותרת לאכול כיון דאינה חייבת למול את בנה מיהו כל זה כשאב מוהל בעצמו אבל אם אינו מוהל בעצמו וככר כיבד למוהלים ועשאם שלוחים נראה דמותר לאכול ולעשות כל המלאכות ע' במג"א סימן רל"ה סוף סק"ה ובספר המוהלי' אסורי' לאכול ואם המילה שלא בזמנה י"ל דמותר ויש לעיין בזה וה"ה לענין פדיון הבן :

ביאור הגר"א

ס"ק י'): [ו] אבל כאבו כו'. כמ"ש בעבודת כוכבים כ"ח ב': [ז] אנדרוגינוס ומי כו'. שבת קל"ה ב' איני והא כו' הא בהא תליא כתנאי כו' וכתב הרא"ש דבה"ג נסתפק כמאן הלכה הלכך נימול לשמנה ואין מחללין עליו את השבת וכתב ב"י וה"ה לאנדרוגינוס ודבריו תמוהין דאנדרוגינוס לכ"ע נימול לשמנה דל"ל ביה הא בהא תליא דמה שאין מחללין השבת משום ספיקא אבל לשמנה ודאי שמא זכר הוא ואפשר לדברי תוס' והרא"ש דספ"ח דיבמות דס"ל דהוא זכר ודאי כתב כן ועתוס' דשבת שם ד"ה ולא ספק כו' : [ח] האם נאמנת כו'. עש"ך : [ט] כוכבים קטנים. דוקא ועש"ך : (ליקוט) אם נולד כו'. רא"א בקיאין בשיעור הכוכבים ועתוס' דשבת ל"ה א' בד"ה תרי כו' אבל קשה כו' והשתא פליגי כו' ולפיכך העיקר תליא בהכסיף ; ואע"פ שהיה הרקיע מזהיר כו'. דלא תליא באור הרקיע אלא בכוכבים וכשחרית להיפך בעמוד השחר כשהרקיע מתחיל להאיר כמ"ש בירושלמי (ריש ברכות) תרין קרנין דנהורא כו' אע"פ שכל הכוכבים עומדין וכמ"ש בירושלמי ריש ברכות ר' חנינא חבריהון דרבנן בעי כמה דתימא ערבית נראו ג' כוכבים אע"פ שהחמה נתונה באמצע הרקיע ויימר אף בשחרית כן א"ר בא כתיב השמש יצא על הארץ וכתיב ובא השמש וטהר מקיש יציאה לביאה מה ביאה משיתכסה מהבריות אף יציאתו משיתודע לבריות א"ר בא כתיב הבקר אור התורה קראה לאור בקר תני ר' ישמעאל בבקר כבקר ליתן תחום לבקרו של בקר כו' א"ר חייא נלפניה סדרך ארץ שרי מלכא כו' והרשב"א בספ"ב דשבת נתקשה בהירושלמי שסובר שהירושלמי מיירי בהתחלת השקיעה ולפיכך כתב שצ"ע אבל ליתא אלא בצ"ה כנ"ל ובזה מתורץ קושית תוס' דשבת שם בד"ה תרי תילתא מיל קשה דהכא כו' ואור"ת דהתם מיירי כו' אבל תימא כו' וי"ל דאמרינן לקמן כו' ולפ"ר אינו לילה עד הילוך ד' מילין אחר השקיעה וכן הקשו שם וע"ק דניחזי אנן באדם בינוני כו' וכ"כ הרמב"ן והר"ן דמתחלת השקיעה עד בה"ש הוא שיעור ג' מילין ורביע וכמ"ש בא"ח סי' רס"א וא"כ מע"ה עד הנץ שוה כמן השקיעה עד צ"ה וליתא כמ"ש בירושלמי הנ"ל וההוש מכחיש לכל רואה שמע"ה הוא שיעור גדול הרבה מאד על צ"ה אחר השקיעה ובמדינות הנוטים לצפון שע"ה מתחיל בקיץ בחצי הלילה א"כ אין צ"ה כלל בקיץ וכבר ביארתי שאינן שוין כי בע"ה עדיין כוכבים עומדים זמן הרבה ודאי שיציאת הכוכבים וביאתם שוין וכן ביאת האור ויציאתו שוין שלכן במדינות הנוטים לא בא האור כלל בקיץ אבל כוכבים עומדים אבל צ"ה דפסחים היינו כל הכוכבים שאין כל הכוכבים נראין עד שיהא לילה ממש וטהר האור לגמרי מחמת קטנות הכוכבים וז"ש בשבת (ל"ה ב') ולא כוכבים קטנים שאין נראין אלא בלילה ר"ל אחר ביאת האור והן אינן נראין בקיץ כלל וצאת הכוכבים דאמרו בכ"מ שהוא לילה הוא בג' כוכבים לבד ובינונים כמ"ש בשבת והוא חלק בתרתי והם נראין בהכסיף עליון והשוה לתחתון ולפי שצריך בקיאות גדולה בזה לידע ג' כוכבים לבד ויהיו בינונים וכמש"ש בתוס' לכך נתנו שיעור בהכסיף כו' וכן אביי ורבא ראו כו' שם וכזה מתורץ קושיתם האחרונה ג"כ שהקשו וע"ק ניחזי אנן באדם כו' וליתא כנ"ל ומלבד זה ל"ק מידי שהשיעור הזה של ד' מילין אינו בכל זמן ובכל מקום שידוע שבכל זמן וזמן משתנה וכן בכל מקום ומקום בכל זמן חמן וגם תי' שתירצו שם י"ל דמספקא כו' הוא תמוה דכבר הוא משער בפסחים שם אבל למ"ש הכל ניחא וא"צ לשתי שקיעות דכל השקיעות חדא הן והשיעור לפ"ז מן השקיעה עד הלילה אינה אלא ג' רביעי מיל ואף שבמדינתינו יותר הוא כנ"ל לפי שינוי האופקים ושינוי הזמן והזמן של הד' מילין ושל ג' רביעי מיל הכל על אופק שלהם בא"י ובבל אבל כאן מארכת יותר וכן הזמן הוא על הימים השוים ביום תקופת ניסן ותשרי שבהן הכל משתער ובזה מתורץ שלא תוכחש מ"ש הרמב"ם וא"ע ששיעור הנשף הוא כ' מעלות שיעור שעה ושליש ולפ"ר הגמ' הוא שעה ומחצה (או שעה ותומש ועמ"ש בא"ח סי' תנ"ט) וגם ה"ו דברי הגמ' מוכחש בחוש שלפ"ז לא יהיה לילה ד' חדשים במדינותינו אבל שיעור הרמב"ם וא"ע על קו השוה ודברי הגמ' על אופקם . ולפי מ"ש מתחיל בה"ש תיכף בשקיעת החמה וזהו בין השמשות בין ביאת השמש להתחלת ביאת האור שהוא בהכסיף שאז נשקע אורה מלתאדים וכן דם נפסל בשקיעת החמה (זבחים נ"ו א' וב"מ) וכן אין להתפלל מנחה אז וז"ש (ברכות כ"ט ב') לייטי במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי החמה כו' ואלו לדברי התוס' שדי היום גדול וכן אז מתחיל שבת וז"ש (במתני' דשבת י"ז ב') ב"ה מתירין עם השמש ותוס' שבת ל"ל כמ"ש תוס' בפ"ק דר"ה ס' א' ר"ה ור"ע כו' (ע"כ) (ועמ"ש בכ"י בא"ח סי' רס"א) : [י] אין דבר כו'. ממה דמספקא להו בברכות כ"ז ב' אומר קדושה כו' אומר הבדלה כו' ודוקא תנך דתליא בתפלה :

חידושי רע"ק

(סי' רס"ב ט"ז ס"ק ג') **שכתב** בשם הרשב"א. שם איתא בשם התשב"ץ ובבדק הבית סיים ממתינין עד למחר הרי דלמחר ביום ו' מותר ואיך כתב הט"ז דכ"ש שאין למולו ביום ו' גם בעיקר הטעם דאין מלין ביום ה' דיש צער לינוקא במקור חרין בתשב"ץ הטעם כיון דביום ג' סכנה לתינוק ויצטרכו לחלל שבת והוי כההיא דאין מפליגין בספינה תוך ג"י סמוך לשבת ולזה דברי הט"ז בדיבור זה תמוהים מאד. ברכי יוסף (א"ח סי' רמ"ח): (סעיף ג') **נימולים** לשמונה. וכן בתוספות שנקרע ונמצא זכר חשבינן מיום הלידה ב"י. וז"ל מהריק"ש טומטום אין חיוב לקרוע ולמולו ופשוט : (סעיף ד') **או** ששמעו אותו בוכה. וכן עושה שום מעשה בפיו דלעולם כ"ז שהוא במעי אמו פיו סתום: (ש"ך ס"ק ט') **אבל** בכוכבים בינונים. בלקוטי הפר"ח כתב וז"ל ואין לדבר הזה טעם דאי מתני כוכבים בינונים כ"ש כוכבים קטנים וכדאיתא בפ' ב' דשבת אלא דשאני הכא כיון דהרקיע מזהיר מש"ה איכא ספיקא ודוק עכ"ל: (ש"ע ס"ז) **תלוי** בתפלה. ע' בתח"ד (סי' רמ"ח) :

באר היטב

הוא וא"כ אפילו בשבת יחזור ויטיף כו' וזה אינו דלרוב הפוסקים לא ס"ל הכי וא"כ פשוט שאין כאן אלא חומרא ובשבת לא יעשה כן ותו במ"ש כאן בסיפא מל תוך ח' וביום יצא משמע שא"צ לחזור ולהטיף וכו' מאי שנא מרישא דודאי לא עדיף תוך ח' מבלילה וכן מוכח בסי' רס"ד דתוך ח' לא הוי מילה כלל עכ"ל ובדין זה אם מל תוך ח' הסכים ג"כ הש"ך ופסק דצריך מדינא לחזור ולהטיף וכו' ובזה לא ניתנה שבת לדחות אבל אם מל בלילה לא יצא אפי' דיעבד י"ל דצריך להטיף וכו' אפי' בשבת ע"ש : (ג) ואז. כ' הט"ז ראיתי בס' בדק הבית שכ' בשם הרשב"א דמ"מ אין מלין אותו ביום ה' לפי שביום הג' יש צער לנימול ואין לגרום צער ביום השבת ולפ"ז נראה כ"ש שאין למולו ביום ו' דאיכא צער טפי כמ"ש בסי' רס"ו בשם הרשב"א והרמב"ן עכ"ל אבל הש"ך בס"ס רס"ו חולק על זה וכתב דמוכח מש"ס ופוסקים דמילה שלא בזמנה מותר ביום ה' וכן נראה עיקר ע"ש : (ג) גדול. כ' הש"ך נראה דהיינו באופן שנתבאר בא"ח סימן שכ"ח ס"ט וכן משמע בב"י ע"ש. עכ"ל :

פתחי תשובה

לא עשה כלום ואפי' בדיעבד לא יצא ומ"מ א"צ לחזור ולהטיף דם ברית ע"ש . ועיין בספר נוסף נופים פ' לך לך ובתשובת ידיעות האוהל סי' י"ג [ובתשובת כנסת יחזקאל סימן מ"ב] ובשאילת יעב"ץ ח"א סי' ל"ד מה שכתבו בענין זה : (ה) אנדרוגינוס. עיין בשאילת יעב"ץ ח"א סימן קע"א במעשה שאירע בקהלה אחת בזה : (ו) חוץ לפרוזדור. עיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"א סי' ד' מ"ש בזה. [להשיב על שלפו! אצרך שהזכיר בסוף שו"ת דרכי נועם מהו הפרוזדור האמור בענין זה . ועיין מזה בספר סדרי טהרה סי' קי"ד ס"ק כ"ו באורך] : (ז) בוכה. עיין מ"ש לעיל סימן קצ"ד ס"ק ח' בשם תשובת נו"ב . ומשם נלמד לענין זה דאם היתה ישנה ושמעו קול הולד בוכה לא אמרינן דחשוב כילוד לקולא ואם אירע יום הח' בשבת אין מוהלין אותו דאמרינן אילו הוציא ראשו אגב נעדם היתה מתעטשת ומתעטשת לא הוציא ראשו ואף דהולד ולדתו אין בוכים קודם הוצאת הראש מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ואף בחול יש לומר ג"כ דאין למולו עד שמיני ללידתו ממש : (ח) קטנים. עיין ש"ך ועיין בליקוטי פר"ח ליו"ד שהשיג עליו ע"ש גם בשאילת יעב"ץ חלק ב' סימן נ"ז השיג עליו ע"ש :

רסג ילד שהוא אדום או ירוק ומי שבניו מתים מחמת מילה. ובו ה' סעיפים:

א [א] קטן (א) שהוא ירוק סימן שלא נפל בו דמו ואין מלין אותו עד שיפול בו דמו ויחזור מראהו כמראה שאר הקטנים וכן אם נמצא אדום סימן שלא נבלע דמו באיבריו אלא בין עור לבשר ואין מלין אותו עד שיבלע בו דמו [א] ג וצריך ליזהר מאד באלו הדברים א שאין מלין ולד שיש בו חשש חולי [ב] דסכנת נפשות דוחה את הכל שאפשר לו למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם:

ב [ג] ד אשה ב (א) שמלה בנה ראשון (ב) ומת מחמת מילה ג שהכשילה כחו ומלה גם השני ומת מחמת מילה הרי הוחזקה שבניה מתים מחמת מילה ד לא שנא מבעל אחד או משנים ולא תמול (ג) השלישי אלא תמתין לו (ד) עד (ה) שיגדל ויתחזק כחו ה והוא הדין אם איש אחד מל בנו ראשון ושני ומתו מחמת מילה לא ימול השלישי בין שהיו לו מאשה אחת בין משתים [ד] (ו) (ויש חולקין וסבירא להו דלא שייך בהיש (א) רק בהאשה (חידושי אגודה פר"א דמילה ונראה) (ז) דספק נפשות להקל:

ג [ה] והוא הדין (ח) אם אשה מלה בנה ומת מחמת מילה וגם אחותה מלה בנה ומת מחמת מילה ו גם (ט) שאר האחיות לא ימולו בניהן אלא ימתינו עד שיגדלו ויתחזק כחם:

ד [ו] ז נולד כשהוא מהול ד (י) צריך (ג) להטיף ממנו דם ברית [ז] ומיהו בנחת וצריכ' מילתא (ב) למבדקה יפה יפה בידים ובמראית עינים ה ולא בפרזלא דלא לעייק ליה ורואים ונזהרים היאך מליאותו [ח] וממתינים לו הרבה ואין חוששין ליום שמיני שלא יביאוהו לידי סכנה:

ה [ט] ח תינוק שמת ו (ג) (יא) קודם שיגיע להיות בן ח' [י] מלין אותו על קברו בצור או בקנה ט ואין מברכין על המילה אבל משימים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים:

הגה ז *) ואין עושין כן (יב) אפי' בי"ט שני של גליות [יא] דאסור לקבור ביו"ט הנפלים [יב] דאפי' לטלטלו אסור (הגהות מרדכי פר"א דמילה והג"א פ"א)

ח [יג] (יג) ואסור למול (יד) עובד כוכבים (ג) שלא לשם (ד) גרות אפי' בחול (ב"י בשם ר' ירוחם ס"ם רס"ו):

שפתי כהן

רסג א שאין מלין ולד כו'. כדלעיל סימן רס"ב ס"ק ד': **ב** שמלה את בנה כו'. כלומר שנתנה למול את בנה: **ג** שהכשילה כחו. כלומר שנראה שהמילה הכשילה כחו ודלא כפירש שפירש שהאשה הכחישה כחו: **ד** צריך להטיף וכו'. ואין מברכין על המילה אא"כ נראית לו ערלה כבושה. טור. וכתב הב"ח דהא אם היה ודאי ערלה כבושה היה דוחה שבת א"כ עכשיו דאינו ודאי אלא נראית לו וקרוב לודאי שהיא ערלה כבושה אע"ג דאינה דוחה שבת מ"מ צריך לברך על הטפת דם ברית ע"כ וע"ל סי' רס"ב ס"ק ז': **ה** ולא בפרזלא כו'. אבדיקה קאי שיש שנולד מהול בודקין אותו אם לא נמצא ערלה כבושה או שאר שום יתר ועז"א דהאי בדיקה תהיה בנחת בידים במראית עינים ולא בפרזלא גם ע"ז מסיים אח"כ ורואין היאך מלין כו'. פרישה: **ו** קודם שיגיע כו'. כלומר קודם שנימול וה"ה הגיע לבן ח' אלא שלא נימול בחיים מחמת איזה סיבה: **ז** ואין עושין כו'. כבר כתבו המחבר בא"ח סי' תקכ"ו ס"י: **ח** ואסור למול לעובד כוכבים כו'. לכאורה משמע מדברי הרב דמשום איסור מילה בעובד כוכבים

טורי זהב

רסג (א) רק באשה. לפי שהדם בא מן האשה: (ב) למבדקה יפה. פי' שמא יש שם ערלה כבושה דהיינו שהעור נדבק אחד בבשר: ומ"ש ולא בפרזלא כתוב בפרישה אבדיקה קאי שלא תהיה בברזל ולא כ"מ שהמילה קאי שיעשה תריץ בצפורן: (ג) שלא לשם גרות. *) נ"ל הטעם כיון שאמרינן דאברהם אבינו עומד ומבחין מי הוא שנימול שאינו מניחו לגיהנם וזה שמל את העובד כוכבים מבטל סימן המילה בישראל: ועדל

באר הגולה

אמוראים דמרדכי ריש פרק ר"א דמילה: א מימרא דאביי וברייתא דרב נתן שבת דף קל"ד ע"א: ב לשון הטור וכ"כ הרמב"ם ספ"א מהל' מילה: ג ברייתא יבמות דף ס"ד ע"ב וכרבי דתרי זימני הוא חזקה דספק נפשות הוא וספק נפשות להקל הרי"ף והרא"ש: ד רמב"ם שם ספ"א ממ"ש מלה ראשון וכו' ולא אמרו מל ראשון בלשון זכר למד רבינו בין מבעלה הראשון וכו' כ"מ שם: ה ס"ל מנות: ו הרא"ש שם בפסקיו ממימרא דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן מעשה בד' אחיות וכו' שם ביבמות (ורבינו ירוחם ובשם רמ"ה): ז טור בשם הרי"ף שכן כ' רב אחי גאון ורבינו קמאי וכו' והכהן תנאי ואמוראי דסברי דצריך להטיף ממנו דם ברית שבת דף קל"ה ע"א וכ"כ הרא"ש שם דחייב ובסי' רס"ה סעיף ד' נתבאר שאינו צריך ברכה: ח שם בשם גאון וכל בו וסיים שם להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו כי חרפה היא לו ובהג' מיי' פ"א מה"מ כתב טעם אחר: ט הרד"א בשם רב נחשון גאון וכ"כ בשם הרא"ש בסוף מ"ק:

הגהות הט"ז

(סימן רס"ג בשו"ע סעיף ה') ואין עושין כן אפי' ביו"ט שני של גליות דאסור לקבור. ובספר כדק הבית של ב"י כ' דזה דוקא בידוע שלא כלו לו

נקודות הכסף

(סי' רס"ג ט"ז ס"ק ג') נ"ל הטעם כו'. לא דק כמ"ש בש"ך ס"ק ח':

חידושי רע"ק

(סי' רס"ג סעיף ב') ולא תמול השלישי. ואם מלה הג' וחי אפשר דנתבטל חחזקה קמייתא ותמול מכאן ולהבא ול"ד לוסתות ושור חמועד דהתם בקביעות וסת תלי' מלתא עכ"ל מהרי"ט בת' (חיו"ד סי' ל"א): (סעיף ה') מלין אותו על קברו. ואם שכחו וקברו אותו פותחין קברו כדי למולו. בכור שור בסנהדרין (דף מ"ז) וע' בת' נ"ב (ח"ב סי' קס"ד):

ביאור הגר"א

רסג [א] וצריך כו'. כמ"ש בסי' רס"ב ס"ב: [ב] דסכנת כו'. דגדולה מזו שלשלם נדחה מפני חשש סכנה כמ"ש בס"ב: [ג] אשה כו'. כמו בנשואין דאיפסיק שם כר' וחד טעמא לתרוייהו ועבה"ג: [ד] וי"ח כו'. מדקאמר מלה באשה ובפ"ג דנדה (ל"א א' כגי' השאלתות שם) דהדם מן האשה. אגודה: [ה] וה"ה כו'. נמ' שם: [ו] נולד כו'. אע"ג דאיפליגו רב ושמואל שם והלכה כרב בזה הלכה כשמואל דרבה ורב יוסף דבתראי אינון וס"ל כוותיה והלכה כרבה כדקי"ל רבה ור"י כו' הלכך אין מחללין את השבת ואין מברכין עליו רי"ף והגאונים ודלא כתוס' וה"ג שם שפסקו כרב: (ליקוט) נולד כו'. ועסי' רס"ח ס"א שה"ה לגר שנתגייר כשהוא מהול וכ"פ הגאונים והרי"ף ופעמם טמ"ש בירושלמי ובב"ר פ' מ"ו המול ימול להביא את שנולד כשהוא מהול תני רשב"א אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית ע"ם נחלקו על גר שנתגייר כשהוא מהול שבש"א צריך להטיף ממנו דם ברית ובה"א א"צ ר"א בנו של ר"א הקפר אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה ע"ז וע"ז שצריך להטיף ממנו דם ברית וע"ם נחלקו על שנולד מהול וחל יום שמיני שלו להיות בשבת שבש"א מחללין עליו את השבת ובה"א אין מחללין והלכה כדברי התלמיד (ע"ל סי' רס"ה ס"ק ט"ו) (ע"כ): [ז] ומיהו כו'. הרא"ש שם בשם רה"ג: [ח] וממתינים כו'. כנ"ל ס"א: [ט] (ליקוט) תינוק כו'. הרא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"ח בשם ר"נ גאון (ע"כ): [י] מלין בו' ומשימין כו'. עבפ' חלק ק"י ב' אבל מדינא א"צ מילה כמ"ש ספק בן ז' כו' (ל"ע) וז"ש ואין מברכין כו': [יא] דאסור. עבא"ח סי' תקכ"ו: [יב] דאפי' כו'. שבת שם: [יג] ואסור כו'. עבודת כוכבים כ"ז ב' וע"ל סי' רס"ח ס"ם:

פתחי תשובה

רסג (א) שהוא ירוק. כתב בספר תמודי דניאל כ"י תינוק שלא קשרו את הטבור כראוי ויצא ממנו דם הרבה נראה דאין למולו עד שיתחזק ויבוא לו דם אחר ע"כ [ועיין בספר לבושי שרד שכתב בשם מהרי"ע דכל מין ירוק בכלל כזהב או כהרתי או כעין הכחול]: (ב) ומת מחמת מילה. [כתב מהרי"ט דנראה כל שלא הבריא אחר המילה ומת מיקרי מחמת מילה ע"ש]: (ג) השלישי. עיין בתשב"ץ ח"ג סוף סי' ר"ו שכתב לאו דוקא השלישי אלא ה"ה רביעי וחמישי ע"ש: (ד) עד שיגדיל ויתחזק כחו. עיין כפלתי סי' ל"ח שהקשה

באר היטב

רסג (א) שמלה. כלומר שנתנה למול את בנה. ש"ך: (ב) להטיף. ואין מברכין על המילה אא"כ נראית לו ערלה כבושה. טור. וכתב הב"ח דהא אם היה ודאי ערלה כבושה היה דוחה שבת א"כ עכשיו דאינו ודאי אלא נראית לו וקרוב לודאי שהיא ערלה כבושה אע"ג דאינה דוחה שבת מ"מ צריך לברך על הטפת דם הברית (ועיין לקמן סימן רס"ה) עכ"ל: (ג) קודם. וה"ה הגיע לבן ח' אלא שלא נימול בחיים מחמת איזה סיבה. ש"ך. (ואם קברו התינוק תוך שמונה ימים בלתי נימול בצור מותר לחטט ולמולו בצור. ת' כנסת יחזקאל שאלה מ"ד): (ד) גרות. כתב הט"ז נ"ל הטעם כיון דאמרינן שאברהם אבינו עומד ומבחין מי שהוא נימול אינו מניחו לגיהנם וזה שמל את העובד כוכבים

ברכי יוסף

שיורי ברכה

גליון מהרש"א

יד אברהם

רסד מי ראוי למול ובמה מלין וכיצד מלין.

ובו ו' סעיפים:

א הכל כשרים (א)למול [א] אפי' עבר [ב](ב) א אשה [ג] וקטן (א) [ד] וערל ישראל **א** שמתו אחיו מחמת מילה (ג) ואם יש ישראל גדול שיודע למול הוא קודם לכלם (ב) [ה] (וי"א דאשה לא תמול (סמ"ק והגהות מרדכי) **ב** [ו] וכן (ד) נוהגין (א) להדר אחר איש) (ה) ב אבל עובד כוכבים אפי' הוא מהול לא ימול כלל ג ואם מל (ג) אין צריך לחזור ולמול פעם שנית:

הגה **ג** [ז] וי"א (ו) דחייבים לחזור ולהטיף ממנו דם ברית (טור בשם סמ"ג) וכן עיקר. [ח] מומר (ז) לכל התורה כולה [ט] או שהוא (ח)מומר לערלות **ד** דינו כעובד כוכבים (כ"מ בש"ס פ"ב דע"א ובטור וב"י בשם הר' מנוח וב"ה וד"מ בשם הג"ה מספקא). [י] תינוק שהוצרכו למולו תוך ח' מפני הסכנה **ה** (ט) אין חילוק בין ישראל לעובד כוכבים דכל תוך ח' לא (ס) מיקרי מילה **ו** מיהו (ד) אם (ב) נשארו ציצין המעכבין המילה או שמל ולא פרע יגמור ישראל המילה לח' או לאחר שיתרפא (רשב"א) [יא] ויש לאדם לחזור ולהדר אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב וצדיק [יב] (א"ז) (י) ואם(יא) נתנו לאחד (ה) אסור לחזור בו מיהו אם חזר בו

טורי זהב

רסד (א) וערל ישראל. *) פי' והוא קטן שא"א לו להיות נימול אבל אם אפשר לו להיות נימול עכשיו אע"פ שבקטנותו לא היה אפשר ודאי אין לו למול אחרים: (ב) וי"א דאשה כו'. בגמרא פליגי בטעם דעובד כוכבים לא ימול רב אמר משום ואתה את בריתי תשמור ורבי יוחנן אמר דכתיב המול ימול המל הוא ימול מאי בינייהו א"ב אשה לרב ליכא דאשה לאו בת מילה היא ולר"י איכא דאיתא כמאן דמהילא דמיא ופסק הי"א כרב: (ג) אין צריך לחזור כו'. דלא מצינו בתורה *)מילה לשמה: (ד) אם נשארו ציצין כו'. זהו מתשובת הרשב"א בבית יוסף ומשמע שאם לא נשארו ציצין אין צורך לישראל לעשות שום דבר אחר כך ביום ח' והיינו כדעה שפסק בעל הש"ע בהא מל העובד כוכבים לישראל אין צריך לחזור ולמול פעם שנית והיינו שאפילו להטיף א"צ *) וזהו עיקר רבותא של רשב"א דאם לא כן למה לו לרשב"א לכתוב האי מילתא דהא אם נשארו בו ציצין פשיטא הוא אלא דאתי לדיוק דבלא נשאר אין צריך כלום ואם כן כיון שפסק רמ"א כי"א דחייבים לחזור ולהטיף כו' גם כאן צריך להטיף דם ברית ביום הח' אפילו בלא נשארו ציצין ולא היה לו לרמ"א לכתוב האי מילתא דאם נשארו ציצין כו': (ה) אסור לחזור בו. משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ומותר לקרותו רשע כ"כ בית יוסף בשם

שפתי כהן

טכבים נגעו בה וכן משמע בב"י ס"ס רס"ו וכ"כ בהע"ז להדיא הטעם דכיון דאין טונתו לגייר למה נסיר חרפתו ממנו ולהחתימו בחותם ברית קודש עכ"ל אבל א"א לומר כן דבש"ס פ"ב דע"א בסוגיא דמורידין ומעלין (דף כ"ו ע"ב) גרסינן א"ר ישראל מל העובד טכבים לשום גר לאפוקי לשום מורנא דלא ופירש"י תולעת שיש לו בערלתו דלא דאסור לרפאותו בחנם דהא אמרן לא מעלין ולא מורידין וכ"כ התוס' שם דטעמא הוא דאסור לרפאותן בחנם אבל בשכר שרי וכ"כ הרמב"ם סוף הל' מילה וז"ל עובד טכבים שצריך לחתוך ערלתו מפני מכה או שאין בנולד בו אסור לישראל לחתוך אותו שהעובד טכבים אין מעלין אותו מידי מיתה ולא מורידין אותו אליה אע"פ שנעשה מטה ברפואה זו שהרי לא נתכוין למלוה מכל הרי דלא אסור אלא משום רפואה הא לאו הכי ליכא איסורא משום מילה ושרי אפי' שלא לשם גירות כגון בשכר וכה"ג. וכ"כ המחבר והרב *) והעט"ז גופיה לקמן סימן רס"ח ס"ט וכן משמע בר' ירוחם גופיה מדלא כתב דין זה בנתיב א' גבי דיני מילה רק בנתיב י"ז כתבו גבי דיני דהעובד כוכבים לא מעלין ולא מורידין ושאסור לרפאותן וא"כ צ"ל מ"ש הרב כאן בסתם שאסור למול עובד כוכבים שלא לשם גירות היינו משום שסמך עלמו אלקמן סי' רס"ח אבל דברי העט"ז א"א ליישב כן שהרי בפירוש כתב הטעם משום שלא להחתימו בחותם ברית קדש וזה אינו כמו שכתבתי:

רסד **א** שמתו אחיו כו'. אבל מתכוין לספר ברית לא: **ב** וכן נוהגין כו'. לא ידענא מאי קאמר דהא גם להמחבר ישראל גדול קודם לכולם מש"ה נוהגין להדר אחר איש ואם דעתו לומר דאפי' היכא דליכא ישראל גדול אין נותנין לאשה למול ונוהגין להדר אחר גדול משום דאשה אינה כשרה למול וכמ"ש הב"ח שזהו דעת הסמ"ק והגמ"ר דאפילו דיעבד במקום שאין איש אין אשה מלה אם כן לא שייך בזה לומר וכן נוהגים דדבר שאינו מלוי אין בו מנהג וכמ"ש לעיל סי' ק"ל ס"ק ג' ועוד אפילו נהגו כך היינו משום שאין הנשים יודעות למול וצריך עיון: **ג** וי"א כו'. ובבית יוסף כתב שגם הסברא הראשונה מודה בזה ע"ש: **ד** דינו כעובד כוכבים. כלומר לענין מילה דינו כעובד טכבים אבל לשאר דברים מומר לערלות לא הוי כעובד כוכבים דמומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה. כדלעיל סימן ב' וקי"ט: **ה** אין חילוק כו'. כלומר ואפי' עובד כוכבים יכול למולו תוך ח': **ו** מיהו אם נשארו ציצין כו'. פי' דאם נשארו ציצין כו' צריך שיגמור כהלכתו דהיינו ליטול הציצין או לפרוע אבל היכא דלא נשאר כלום צריך להטיף דם ברית דמילה דתוך ח' אף שהיה על ידי

באר הגולה

א כרבי יוחנן דיליף בע"א דף כ"ז ע"א מהמול ימול דמילה בעובדת כוכבים לא פסולה וכמסקנת הגמרא שם דלדידיה איתא כמאן דמהילא דמיא ועבד ידוע דדינו כאשה וקטן עדיף מעבד ואשה שהרי עתיד לבא לכלל מצות: ב שם כנזכר: ג טור בשם הרמב"ם ממשמעות הגמ' דקאמר מידי הוא קשמת אלא לרב וכו' מנחות דף מ"ב ע"א כ"מ שם ובב"י כ' בשם ה"ר מנוח דטעמא משום דלא מצינו בתורה מילה לשמה וכתב עוד שאפשר שגם הרמב"ם מודה שצריך להטיף ממנו דם ברית אלא שאין צריך לחזור ולחתוך ושכ"כ ה"ר מנוח: (ס) פי' לענין חיוב למולו על ידי ישראל דוקא אבל אם מלו ישראל תוך ח' כראוי יצא כמ"ש רמ"א סי' רס"ב סעיף א' ואם מלו עובדי כוכבים כראוי תוך

הגהות הט"ז

מדשיו או שלא נגמר שערו ונפרניו אבל בלא"ה קוברין אותו כ"ש:

נקודות הכסף

(סי' רס"ד ט"ז ס"ק א') פי' יהוא קטן כו'. כא:ם רתק דיי"ל דמיירי בשנם עכשיו שהוא גדול מתיירא שמא ימות כאחיו כשימול את עלמו וכמ"ש בש"ך ס"ב סקב"א בשם רבינו ירוחם: (שם ט"ז ס"ק ג') מילה לאשה. טעות סופר הוא וצ"ל מילה לשמה:(שם ט"ז ס"ק ד') וזהו עיקר רבותא של רשב"א כו'. ז"א כמ"ש בש"ך סק"ו ע"ש:

ברכי יוסף

נברך לא ברכת להכניסו ולא ברכת שהחיינו. הרב החסיד מהר"ר יעקב מולכו בתשובותיו כ"י סימן מ"ח ועמ"ש הרשב"ץ בתשובותיו ח"ג סי' קס"ג וח"ב סי' מ"ב ועמ"ש באחרונים: אם הוא ספק אם מכוסה רוב העטרה נמי אין מברכין. הרב מהר"י מולכו בתשוב' כ"י סנו':

שיורי ברכה

כנסת הגדולה בדין זה ס' בתשובות להרמב"ן סימן שכ"ט נ"ל עי' בתשו' הרשב"א ח"א סימן שכ"ט ונפל ט"ס בדפוס:

גליון מהרש"א

לאפוקי מי שלא ניטול ס' חולי ומת אחר שעברו לו יום ע' בנ"א תקנ"ח סעיף ו' [illegible]

יד אברהם

(סי' רס"ד ס"א בהג"ה) מומר לכה"ת אף אם לא לערלות הוי כעובד כוכבים [illegible]

מילואים

(סימן רס"ד ש"ך ס"ק ח') והעט"ז גופיה לקמן כו'. [illegible]

ביאור הגר"א

רסד [א] אפי' עבד. לד"ה דלא איפלגו אלא באשה: [ב] אשה כו'. דרב ור"י הלכה כר"י כמ"ש בפ"ק די"ט (ד'): [ג] וקטן. שא"צ לשמה. שם בגמ': [ד] וערל כו'. גמ' שם לד"ה: [ה] וי"א כו'. עתוס' שם ר"ה אשה כו': [ו] וכן נוהגין כו'. דבריו תמוהין דאף סברא דאשונה מורה בזה כמ"ש ברי"ף ורא"ש ספי"ט דשבת: [ז] וי"א דחייבין כו'. כמש"ש פסולה: [ח] מומר כו'. כיון שהפר ברית וכמ"ש בתורת בהגים ד"פ ויקרא מכם להוציא את המומרים כו' יצאו מומרים כו': [ט] או כו'. ואפי' לר' יוחנן ולהכי קאמר דוקא שמתו אחיו כו'. בעל העיטור אבל תוס' שם ר"ה א"ב כתבו להיפך: [י] תינוק שהוצרכו כו'. דלא כמ"ש בסי' רס"ב ס"א בהג"ה וכ"כ ברשב"א להדיא דהוי כחתיכת בשר בעלמא ואף ע"י ישראל דינו כנמול ע"י עובד כוכבים וחוכחת הרא"ש ממ"ש כשבת דלא ניתנת שבת כו' אינה מכרעת דכיון שנימול כבר מה יעשו בו וכמ"ש כאן מיהו אם נשארו כו' ובשביל הטפת דם ברית אין מחללין את השבת דאף מאן דס"ל בנולד כשהוא מהול דמחללין את השבת הטעם משום דודאי ערלה כבושה היא מדברי הרשב"א משמע דאף הטפת דם א"צ וכדברי הרמב"ם וש"ע בעובד כוכבים וטעם דהוא כמו נולד כשהוא מהול ואף למאן דמצריך שם היינו שמא ערלה כבושה משא"כ כאן: [יא] ויש לאדם כו'. עש"ע סי' רס"ח סי"א: [יב] ואם נתנו כו' מיהו כו'. כמ"ש בב"מ מ"ט א' ח"נ מסתברא כו' נתנו לבן לוי כו' ועיש"י שם:

חידושי רע"ק

(סי' רס"ד סעיף א') **שמתו** אחיו מחמת מילה. משמע דמומר לערלות אף שאינו להכעיס פסול למול והפר"ח בספרו מ"ח (בת' ג') השיג בזה ודעתו דכל שאינו להכעיס כשר למול כמו דמיקרי בר זביחה לעיל (סי' ב' ס"ב) וע' ת' בית יעקב (סי' ק"ד) וע' באבן העוזר (א"ח סי' קפ"ט): (שם בהג"ה) **מומר** לערלות דינו כעובד כוכבים. תמוה לי דהא מרברי תוס' משה דהקשו דאסאי לא אמר רא"ב מומר לערלות דלאו בכלל לשמור ברית הוא כדאמרינן בגיטין דמומר לאו בר קשירה הוא ולמ"ד המול ימול איכא הרי דמשמע דמומר לערלה הוי כמאן דמהילי ולר"י כשר וכיון דאנן קיי"ל דאשה כשרה למול כמ"ש הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור משום דקיי"ל בליכא איש כשירה ועכ"פ אם מלה א"צ להטיף דם ברית ומשילא ה"נ במומר לערלות ולומר דהתוספות מיירי בלתאבון והרמ"א מיירי בשלא לתאבון דבזה לא כמהילי הוא דז"א דהא גם התוס' ע"כ מיירי בשלא לתאבון דבתאבון הא מקרי בר קשירה כמו דמקרי בר זביחה ולומר דהתוס' בשלא לתאבון ושלא להכעיס אלא דאינו חושש למול והרמ"א מיירי בלהכעיס אף דלישנא דהרמ"א דחוק לפרש ס"מ מלשון הש"ך (סק"א) שכתב אבל מתכוין לחפר ברית לא משמע דדק במתכוין להפר ברית הוא דפסול אבל לענ"ד א"א לומר כן דאי הרמ"א מיידי בלהכעיס מאי אי' במומר לערלות אף בדבר אחר הא להכעיס הוי מין ומומר לכה"ת וכדאיתא בש"ע לעיל (סי' ב' ס"ד) וביותר דאף במומר לכה"ת נדאה דדעת תוס' להכשיר דלפי תירוצם דוקשרתם היינו במקום קשירה (וצ"ל דלתאבון מקרי מקיים קשירה וזביחה כיון דבאם לא ימצא מניעה יקשור ויזבח) אבל מקרי לשמור ברית אם יחפוץ שמילא גם במומר לכה"ת הכי הוא כיון דמצווה בכך ואם ירצה ישמור מקרי בכלל שמירת ברית וא"כ משילא מוכח דמקרי נ"כ כמאן דמהילי דאל"כ יקשה בהיפוך דלימא א"ב מומר לכה"ת דבכלל לשמור ברית הוא ואינו בכלל המול ימול אע"כ דמקרי נ"כ בכלל המול (ויש נ"מ מובא בהחיא דש"ע לעיל (סי' די"ז) בנרד מערלים ובב"י שם רדייק מלשון רש"י רדוקא מתו מחמת מילה כמאן דמהילי וזהו תמוה דהא עכ"פ לתאבון הוי בכלל מהילי) וא"כ תמוה לי על הרמ"א דעת תוס' בזה (אח"כ ראיתי בביאור הגאון ד"א מווילנא שכתב על הרמ"א מלות קצרות אבל דעת תוס' בהיפוך והיינו דמדברי הרמ"א מוכח דאפילו לר"י פסול דלאו כמהילי ולדברי תוספות אף לרב כשר) עכ"פ כיון דדברי תוספות ברורים דמומר לכה"ת כשר ובא"ז הביא בר"ס מסופק במומר ואם ממה דקיי"ל אשה כשרה ה"נ במומר לכה"ת א"כ עכ"פ בדיעבד בטל דדעת הרן דאפילו בעובד כוכבים א"צ להטיף ר"ב יש לסמוך עכ"פ ע"ז במומר ואפשר דגם הרמ"א מדלא כתב תחלה מומר לכה"ת דינו כעובד כוכבים ואח"כ וי"א דחייבים לחזור ולהטיף ד"ב אפשר דלא מכרע' להרמ"א כן במומר ומ"ש דינו כעובד כוכבים היינו במה דעובד כוכבים לב"ע פסול אבל לענין עבר ומל לא וצ"ע: (שם) **חזר** בו הוי חזרה. בישו"ש ב"ק (פ"ח סי' ס') כתב דאם דניל כבר ליתן לו המצוה וגם נדר לו ליתן לו לכ"ע א"י לחזור דהוי כמו אסמכתא אלא א"כ נדר לו

באר היטב

מבטל סימן המילה מישראל עכ"ל אבל הש"ך פירש דעושה כן משום רפואה כגון שצריך העובד כוכבים לחתוך ערלתו מפני מכה וכיוצא בו ואסור לרפאותו בחנם אבל בשכר שרי ע"ש:

רסד (א) להדר. כ' הש"ך לא ידענא מאי קאמר דהא גם להמחבר ישראל גדול קודם לכולם ואם דעת רמ"א לומר דאפי' היכא דליכא ישראל גדול אין נותנין לאשה למול משום דאינה כשרה למול א"כ לא שייך לומר בזה וכן טהגים לדבר שאינו מלוי אין בו מנהג ול"ע עכ"ל: (ב) נשארו. פירש הש"ך

פתחי תשובה

דדעת הרמב"ם שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבאו אחר ישמעאל ויצחק חייבין במילה והואיל ונתערבו היום בני ישמעאל בבני קטורה נתחייבו הכל במילה א"כ מותר ומצוה למולן אך דעת רש"י דהא דב"ק נתחייבו במילה היינו דוקא אותן ששה עממין שנולדו לאברהם ולא זרעם והאריך הרבה להוכיח דהעיקר כדעת רש"י ותמה מאוד על הרמב"ם דאפילו לפי דעתו דב"ק וזרעם נלטוו על המילה מ"מ לאחר שבלבל סנחריב את כל האומות הכל פסורים מן המילה ולכן סגלה דהסגריים אין מצות מילה נוהג בהן כלל ע"ש ועיין בתשובת ט"ב תניינא אה"ע סימן ט"ו בתשובה מבן המחבר שכתב לתרץ קושיית הש"ח הנ"ל על הרמב"ם משום דהא אזלינן בתר רובא היינו דוקא בישראל כדילפינן בחולין ד' י"א אבל לגבי ב"נ לא ידעינן דניזל בתר רובא וכ"כ הפמ"ג בריש שער התערובות חקירה ג' (ע"ן את"ה שנתבטל חד בתרי וא"כ גבי יהודה גר עמוני וכן נבי מצרי ואדומי שנתגיירו מותרים לישא בת ישראל הואיל ובלבל סנחריב כל האומות ותנינן בתר רובא דכיון דכבר נתגיירו יש לנס כל דין ישראל משא"כ לענין חיוב מילה כו':

רסד (א) למול. עכה"ס של הרב מהרי"ט ז"ל בשם מהר"ם ריקאנטי. וכלמת כ"כ הש"ך בח"מ סוף סי' שפ"ב דאינו רשאי ליתן לטוהל אחר והעושה כן מבטל מ"ע כו' ע"ש עיין בתשובת יד אליהו סימן נ"א שכתב דלדעת הש"ך צריך למול את בנו בעצמו ולא לאחרים עמו כן בחיתוך או בפריעה וע"ש שהאריך בזה והשיג על הש"ך והעלה שיכול האב המוהל ליתן למוהל אחר ע"ש וכ"כ התב"ש לעיל סימן כ"ח ס"ק י"ד דרשאי לכבד לאחר במצות מילה וכיסוי וכ"כ הפמ"ג שם ועיין בשו"ת בית אפרים חלק או"ח וכש"ת כא"ח סימן תרכ"ח ועיין בס' נחלת עזריאל בחולין דף פ"ז מה שכתב בזה: (ב) אשה וקטן. עיין בספר תיבת גמא פרשת וירא סוף אות ב' מה שכתב בענין אנדרוגינוס אי כשר למול: (ג) ואם יש ישראל גדול. עיין בתשובת בית יעקב סימן ק"ד שכתב דאפילו אם התחילו אנו למול בעוד שלא היה שם גדול וכשהתחילו לנמול בא גדול שיודע למול מחוייבים להפסיק באמצע החיתוך ויגמור הגדול. וכתב עוד דכל הפסולים למול אם לא נמרו החיתוך רק התחילו לחתוך ונומר הכשר למול כשיר דמי ע"ש: (ד) נוהגין להדר. עיין ש"ך ועיין בספר המקנה קדושין דף כ"ט בד"ה וכזה ועיין בתשובת בית יעקב שם: (ה) אבל עובד כוכבים. עיין בשער המלך פי"ב מהלכות ע"א בהגהת סעם המלך שם שכתב בפשיטות דלדעת הרמב"ם פ"י מהלכות מלכים [illegible]

[illegible]

*) ולמנו הגהנו את דבריו סוף הל' מילה.

סוי חזרה (מרדכי ס"פ כל הגט) ז (ו) [יג] ואין מועיל בזה קבול (נ) (יב) קנין (°) (הגהות מרדכי דשבת ותשובת הרא"ש כ"ב) [יד] אבל אם נשבע לו (ז) היו כופין אותו שיקיים (שם בשם הרא"ש) [טו] ואם נתנו לא' ולא היה בעיר ואחר היה שם סבור שלא יהיה שם בזמן המילה ושלא אחר אחר ובתוך כך בא הראשון ימהלנו הראשון דודאי לא חזר מן הראשון (ב"י בשם תשו' ר"מ ומהרי"ק שורש ע"ו) [טז] אשה אינה יכולה ליתן לאחר למול ח דהרי אינה שייכה במצות למול את בנה (שם בתשובה בשם ר"מ):

ב י בכל מלין ואפילו בצור ובזכוכית ובכל דבר הכורת ה חוץ מבקרומית של קנה לפי שקסמים נתזים ממנה ויבא לידי כרות שפכה [יז] ומצוה מן המובחר למול בברזל בין בסכין בין במספרים ונהגו למול בסכין:

ג [יח] ו כיצד מלין חותכין את הערלה (יג) כל העור החופה העטרה (ח) [יט] עד שתתגלה העטרה ז ואח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה מהעור בצפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה ואח"כ מוצצין המילה עד שיצא הדם מהמקומות הרחוקים כדי שלא יבא לידי סכנה ט וכל מוהל שאינו מוצץ מעבירין אותו [כ] ואחר שמצץ נותן עליה אספלנית או רטייה או אבק סמים העוצרים הדם:

הגה [כא] ויהיה נזהר אם יש לאספלנית שפה שיהפכנו לחוץ ולא לפנים שלא לדבק במכה ויבא לידי סכנה (ר' ירוחם נתיב א'):

ד י מל ולא פרע כאלו לא מל

ה יא יש ציצים המעכבים המילה ויש שאינם מעכבים אותה כיצד אם נשאר מהעור עור החופה את רוב (יד) גובהה של (ד) עטרה ט יב אפי' במקום א' זהו המעכב את המילה וכאלו לא נימול ואם לא נשאר ממנו אלא מעט ואינו חופה רוב גובהה של עטרה אינו מעכב המילה [כב] (ומ"מ י (טו) אם הוא בחול לכתחלה יטול כל הציצים הגדולים אף שאינן מעכבים) (טור):

ו [כג] יג קטן שבשרו רך ומדולדל או שהוא בעל בשר הרבה עד שנראה כאילו אינו מהול רואים אם בעת שמתקשה נראה מהול אינו צריך למול פעם שנית [כד] ומ"מ משום מראית העין יא (ט) (טז) צריך (ס) לתקן רבוי הבשר שמכאן

שפתי כהן

ידי ישראל לא חשיב מילה כלל אבל אין רוצה לומר דאם לא נשארו ציצין כו' דאין צריך אפילו להטיף דהא תוך ח' לא מיקרי מילה וגם לעיל סי' רס"ב ס"ק ב' העליתי דצריך להטיף אם נמול תוך ח' ותדע דהרי גם בנמול על ידי עובד כוכבים קיימין הכא ובעל ידי עובד כוכבים אף להרב צריך להטיף אלא ודאי לא בא לומר שאין צריך להטיף ודו"ק: ז ואין מועיל בזה קנין. דקנין דברים בעלמא הוא תשובת הרא"ש ואפשר דהרא"ש לא קאמר אלא דהב"ד לא יוכלו לכופו אבל מ"מ מודה להר"מ דאית ביה משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ומותר לקרותו רשע ואף על גב דכתב שם וז"ל ואף ע"ג דכתב מהר"מ בתשובה שיש לילך אחר המנהג לא נראה לי כו' היינו דלא הוי קנין משום מנהג כמו שמשמע במרדכי דלעיל בשם מהר"מ דס"ל דמכח מנהג הוי קנין ולא יוכל לחזור בו דומיא דסטימתא דקניא אבל מודה להר"מ שאסור לחזור בו לכתחלה וכן משמע לשונו בתשובה עכ"ל ד"מ: ח דהרי אינה שייכה במצות למול את בנה. כדלעיל סי' רס"א: ט אפילו במקום אחד כו'. כן הוא בכל ספרי הטע"ו וכ"כ המחבר לקמן סי' רס"ו ס"ב ואינו מכוון יפה ונראה לי דהכי פירושו אפי' במקום אחד וכ"ש אם רוב גובהה חופה בכמה מקומות ויותר נראה דהאי אפילו מהופך הוא וכך צ"ל אם נשאר מהעור עור החופה אפילו את רוב גובהה במקום אחד ור"ל כ"ש רוב היקפה וכ"כ רש"י ל"ת מתני' רוב היקפה אלא אפי' רוב גובהה במקום אחד עכ"ל וכן הוא הלשון ברמזים ואפילו בשר החופה את רוב גובה העטרה מעכב המילה עד כאן וכ"כ המחבר בא"ח ר"ס של"א ואלו הן המעכבין בשר החופה אפילו רוב גובהה של עטרה במקום אחד עד כאן וכתב בית יוסף בשם חכם אחד ספרדי דעטרה דלגבי מילה הוא הבשר אשר בראש הגיד כולו ועיקר מצותו לגלות כל העטרה עם החוט הסובב שהיא עיקרה ואית בה תרי גווני עיכוב חד בשר החופה רוב היקפה אע"ג דליכא רוב גובהה ורוב גובהה נמי אע"ג דליכא רוב היקפה ונראה שבין שהציצין חופין רוב גובה ראש הגיד במקום אחד או שהבשר או ציצין ממנו חופה רוב היקפו של חוט שהוא עיקר העטרה אע"פ שלא יכסה רוב גובה ראש הגיד הרי הוא ערל כמות שהיה וצריך למולו שנית עד כאן ומביאו ד"מ וכ"כ הב"ח: י אם הוא בחול. ואם הוא בשבת ע"ל סי' רס"ו ס"ב: יא צריך לתקן ריבוי הבשר כו'. משמע לכאורה דהיינו דמתקנו וחותך משום רבוי הבשר אבל

טורי זהב

בשם ר"ת ונראה לי דאם הוא בענין שנזדמן לו אחר כך מוהל שהוא אומנו או לדיק ואכן שהדי דהלו היה שם בשעה שנכן להראשון למול היה טוען לזה אין כאן משום דבר כזב ומותר לחזור בו ומכל מקום אם נשבע להראשון לא סמכינן על סברא זאת אם לא שיתירו לו השבועה ומיהו היתר ודאי מהני. כן נראה לי: (ו) ואין מועיל בזה קנין. דקנין דברים הוא ואינו חל: (ז) כופין אותו לקיים. מכל מקום אם יש לו היתר על השבועה ודאי יכול להתיר שבועתו על ידי שלשה כשאר היתר שבועות. כנ"ל פשוט: (ח) עד שתתגלה העטרה. בב"י מביא בשם חכמי ספרד מחלוקת איזה מיקרי עטרה אם הבשר אשר בראש הגיד כולו או אם הוא לבד החוט הסובב אשר בין אותו הבשר והגיד ומסיק לענין מצות מילה צריך לגלות שניהם רוב הבשר ורוב חוט הסובב: (ט) צריך לתקן רבוי הבשר. פירוש ע"י שימשך העור כו' וכמ"ש אחר זה ואותה הג"ה היא פירוש לדברי השולחן ערוך שלפניה והטעם הוא דמן התורה כיון שנימול פעם אחת כהוגן שוב אין צריך למולו שנית אפילו אם אח"כ חזרה ונתכסה אפילו כולו אפילו בשעת קישויו אלא מדרבנן הוא דהצריכו למול שנית והיינו דוקא באם נראה עכשיו כערל לגמרי אז צריך לחתוך העור המכסה אבל אם נראה עכשיו מהול קצת אף ע"פ שלא נראה מן העטרה אלא בראשה כמו שליש אפילו כשמתקשה אין צריך לחתוך אחר כך כלום אלא מתקנו ע"י דחיקת העור לאחוריה ולא כמשמע מפרש"י שגם בזה צריך לתקן על ידי חיתוך העור כ"פ בת"ה סי' רס"ד ועיקר ראייתו מדכתב הרמב"ם אם בעת הקישוי לא נראה מהול חוזרין וקוצצין מהבשר המדולדל כו' דהיינו אם לא נראה מהול כלל *) ואין מזה הוכחה דכל שלא נימול כדינו מיקרי אינו מהול ועוד מביא ראיה מדלא נקטו הה"ג והסמ"ק והאשר"י הך מילתא דצריך לתקן

באר הגולה

ש לדעת שבעת הפ"א צריך להטיף ממנו דם ברית: (° פי' משום דהוה קנין דברים בעלמא אבל ת"כ מועיל כמו שבועה וכמ"ש אח"כ בשם הרא"ש: ד טור בשם הרמב"ם פ"ב מהלכות מילה: ה מימרא דרב חסדא חולין דף ע"ז ע"ב: ו שם ברמב"ם: ז שם מרדכי הרמב"ם שם: ח ממשנה שבת דף קל"ג ע"א ודף קל"ז ע"א: ט מימרא דרב ספא שם דף קל"ג ע"ב: י שם במשנה דף קל"ז ע"ב: יא שם במשנה וכדמפרש רבי אבינא שם: יב כפי' רש"י שם: יג כמימרא דשמואל שם וכ"כ הרמב"ם שם בשם וכ"פ בעל העיטור [וכ' דשמואל הלכה למעשה אתא לאשמעינן לאפלוגי אברייי'] וכ"כ הטור [ודלא כרבינו ירוחם שפסק כרשב"ג]:

נקודות הכסף

(שם ט"ז ס"ק ט') הקשה על הת"ה וכ' *) ואין מזה הוכחה כו'. לא דק דהת"ה שם לא דייק כלום מזה אלא כ' שם דנראה מסברא כן כיון שכבר מהול כהלכתו מן התורה הוי מילה ולא דייק מהרמב"ם אלא דבנראה מהול דצריך לתקן הבשר מכאן ומכאן משום מראית העין דאותו כמספי מראית היינו שיש לדחוק העור לאחוריו ולקשרו שם וא"צ לחתוך העור דהא כ' הרמב"ם א"צ כלום כו' וגם מדכתב בסיפא באינו נראה מהול דצריך לחתוך העור משמע דברישא בנראה מהול אין צריך לחתוך העור ולא כנראה מפירש"י דמפני מראית העין צריך לחתוך העור. כך הם דברי מהרא"י בת"ה שם ע"ש מבואר כך להדיא. גם מ"ש גם זה צ"ע דהא באשר"י כו' לק"מ דס"ק פת"ם דבאשר"י לא כתב הך תיקון אנראה מהול אלא כ' בסתם ואם נראה מהול א"צ למולו משמע דא"צ לחתוך עור כלל וא"כ בע"כ צ"ל דס"ל להרא"ש דמתניתין קאי אתרומס ע"ש משמע כך בת"ס להדיא. גם דברי הטור וש"ע יש לפרש כדעת הת"ס דהאי תיקון היינו שידחוק העור מאחוריו וכ"כ הב"ח: אמנם לפענ"ד נראה דהרמב"ם ורש"י לא פליגי בדינא רק בפירושא דמשנה' דהרמב"ם מפרש המשנה דמיירי דומיא דמוהל וכן משמע להדיא מדבריו בפי' המשנה ולכך

גליון מהרש"א

(סי' רס"ד סעיף א' בהג"ה) הוי חזרה. בת' דבר שמואל אוהב נסתפק אם גם במי שמוחזק במצוה וקהל נתנוה לאחר מועיל בדיעבד ע"ש סי' פ"ו ד"ה חן:(סעיף ב') בצור ובזכוכית. עי' במ"א לעיל ס"ו ס"ק א': (סעיף ג') מוצצין המילה. והמזלפין יין ואח"כ מוצצין טועין כ"א להיפך יש לעשות כדי להוציא תחלה העלול לצאת ואח"כ לעצור ע"י היין ת' דבר שמואל אוהב סי' צ"ח:(ש"ך סק"ט) ואינו מכוון. עי' ס' תבואת שור בחדושיו שבסוף הספר קראו בכור שור. פ"ש שבת קל"ז ע"א:

חידושי רע"ק

קודם שנולד הולד פ"ש:(ס"א בהג"ה)ומהרי"ק שורש [illegible] ומבואר שם אף דלא נתן להדיא להראשון אלא שהיה רגיל למול את בניו: (ש"ך סק"ט) ואינו מכוון יפה. ע' תבואות שור

ביאור הגר"א

[יג] ואין מועיל כו'. דקנין דברים הוא כמ"ש בריש ב"ב: [יד] אבל אם כו'. שח"ס סי' ר"ל ס"ט וסי' רס"ד בהג"ה: [טו] ואם כו' דודאי כו'. כנ"ל דודאי לא עבר על שארית ישראל כו' ולא שלא לאחר אלא באפסית הראשון: [טז] אשה כו'. כנ"ל סי' רס"א ועתוס' דעבודת כוכבים שם ד"ה אשה כו': [יז] ומצוה מן כו'. כמ"ש ברפ"ם דשבת ועד אר"א כורתין כו': [יח] כיצד כו' ואח"כ כו' ואח"כ כו'. מתני' שם: [יט] עד שתתגלה כו'. כמ"ש בס"ח וס"ו: [כ] ואחר כו'. מתני' שם: [כא] ויהיה נזהר כו'. גמ' שם: [כב] ומ"מ אם כו'. ר"ל אף אם פירש משא"כ בשבת וכדברי רש"י קל"ג ב' ד"ה המל בשבת וכ"כ הטור ודלא כהרמב"ם שמפרש אף בחול דא"צ וליתא ממש"ש מאן תנא פירש כו' ועוד שם אבל הכא דבעינן זה כו': [כג] קטן כו'. כשמואל לחוטרא: [כד] ומ"מ משום כו'.

פתחי תשובה

מוהל וגם תקע לו כפו ע"ז לבל יחזור בו כי אמר שחושש פן יתן המעות לחברה סנדק והאיש המוהל הוא דר בריחוק מקום ונסע ממקומו ובא ביום המילה לבהכ"נ לקיים מצותו ותמהו בעל הברית אינו נאמן בבריתו אחר כרת את המוהל וחזר בו ביני וביני ונתן המעות לחברה הנ"ל והמוהל הזה טוען כי כרוכלא על מצותו וטרחתו וכסתו וקסן א' מהמורים ופסק שיתילו ג' את הש"כ לבעל הברית ושוב אין לחוש לכל טענותיו של המוהל הנ"ל. והשיב דהמורה הזה לא טב הורה כי הט"ז לא כתב אלא אם מצא בין כך מוהל טוב ממנו דלא אסיק אדעתא כו' והטעם פשוט דקיי"ל בתרי פרשי לית ביה משום מחוסרי אמנה ולא קאי באבל וה"נ כתרי פרשי דמי ומש"ה אפי' כשנשבע יש היתר לשבועתו דהיינו פתחו וחרטתו שמצא טוב ממנו אבל הכא דמעיקרא אסיק אדעתיה חברה סנדקאות לית כאן מצא יותר טוב ממנו ויש כאן מחוסר אמנה ואם נשבע אין היתר. ותו דהכא שנשבע ע"ד חבירו וקיבל ממנו טובה שיתן לו שכירות ס' זהובים אין היתר לשבועה א כ"א מרצון המוהל לדעת ר"ת אלשקר דמייתי ש"ך סימן רכ"א ססק"מ (אין זה מוכרח לפמ"ש הוא ז"ל בעצמו בסימן רכ"ו שהאתיו בסימן רכ"ח שם בד"ה שום טובה) ועוד לדעת גדולי הראשונים ה"כ הוא כריתות ברית ותמורה משבועה ואין להתירו כ"כ בנקל. ועוד תינח אם היה מודיע זה להמוהל יום או יומים קודם ולא גרם לו הוצאה וכילוי זמן ליסע ממקומו כו' ותו אפילו היה דר פה בעיר ולא הגיד לו קודם יומו וזה היה מתכיים ברבים אחר שעלה אין ירד ותלילה מזה לא דבר הט"ז כו' ע"כ אומר אני כי המורה הזה הגיס לבו בהוראה ע"ש: (יב) קנין. עבה"ט ועיין בת' חכם צבי סימן ע"א דאחיו של הילד קודם לאפוטרופס ע"ש ונראה לי משום דס"ה קרוב אחר. ועיין ב"י מ"ש בשם הכ"כ יקותיאל דאם הוא מתנה בעודה מעוברת יכול לחזור כו' ועיין בתשו' רדב"ז התדשות סימן רע"א שפסק ג"כ כדעת הכ"ל יקותיאל ע"ש. [*ועמ"ש בזה בס"ת לח"מ סימן ל"א ס"ב בד"ה וכן כל דבר]: (יג) כל העור התופה. כתב בספר תמודי דניאל כ"י יש מוהלים שאין חותכים רק מעט מעור העלה ומתקנין זה ע"י הפריעה וצ"ע מניין להם זה דמשמע בש"ע דלא מהני זה רק שצריך לחתוך כל העור: (יד) גובהה של עטרה. עבה"ט ועיין בתשובת חתם סופר סימן רמ"א באריכות: (טו) אם הוא בחול. עיין בשו"ת שאגת אריה סי' כ' שהאריך להוכיח דהעיקר כדעת הרמב"ם שאין צריך לחזור אפי' בחול על ציצין שה"מ לאחר שפירש ולא כדעת הטור והיים דיפה עשה הרב"י שהשמיט בש"ע דעת הטור אע"פ שהרמב"ם מביאו מ"מ בתינוק חלש קצת אע"פ שאין בו משום סכנת נפשות אלא חשש חולי בעלמא כאוי לסמוך ע"ז שלא לחזור ע"ז שה"מ את המילה אפילו בחול לאחר שפירש ע"ש: (טז) צריך לתקן. עבה"ט ועיין בתשובת חתם סופר סימן רמ"ח שהסכים לדעת החכם

באר היטב

דאם נשארו ציצין וכו' צריך שינמול כהלכתו דהיינו לימול הציצין או לפרוע אבל היכא דלא נשאר כלום צריך להטיף דם ברית וע"ל סימן רס"ב: (ג) קנין. ומ"מ אית ביה משום שארית ישראל לא יעשו עולה וכו' ומותר לקרותו רשע כ"כ הש"ך: (ד) עטרה. בב"י מביא מחלוקת איזה מקרי עטרה אם הבשר אשר בראש הגיד כולו או אם הוא לבד החוט הגבוה הסובב אשר בין אותו הבשר והגיד ומסיק לענין מצות מילה צריך לגלות שניהם רוב הבשר ורוב חוט הסובב. ע"ז. וכתב הש"ך ונראה בין שהציצין חופין רוב גובה ראש הגיד במקום א' או שהבשר או ציצין ממנו חופה רוב היקפו של חוט שהוא עיקר העטרה אע"פ שלא יכסה רוב גובה ראש הגיד הרי הוא ערל כמות שהיה וצריך למולו שנית אם הוא בחול ואם הוא בשבת ע"ל סימן רס"ו ס"ב: (ה) לתקן. כתב

יד אברהם

בכלל ק"ב דמותר לחזור ואין בזה משום מחוסר אמנה ואפשר שלא נדבקה עדיין [illegible]

כי המרדכי פ' סבוב בשם דה"מ לקנות דסכל:(ס"א בהג"ה) אבל אם נשבע לו היו טפק אותו שיקיים. כ' סע"ז מ"מ אם יש לו היתר על השבועה יכול להתיר ע"י ג'. ועי' בח"מ סי' ר"ס:

עצי לבונה

(סימן רס"ד סעיף א' בהג"ה) ואין מועיל בזה קבול קנין. עש"ך סק"ז מ"ש היינו דלא הוי קנין משום מנהג [illegible] כמ"ש הט"ז בא"ח סי' פ"נ רק דפ"ש ספי' דשכירות בשמר כמ"ש בתשובת רש"ל וממקור חיים הביאו ע"ש בסימן [illegible]

ומכאן ואם אינו נראה נימול בעת הקישוי צריך לחתוך כל הבשר המדולדל עד שיהיה נראה כנימול בשעת קישויו:

הגה [כה] ואינו לריך שיהא נראה בעת קישוי רוב העטרה יב (יז) הואיל ונימול פעם אחת כהוגן אפי' אינו נראה (יח) רק מיעוט העטרה שנימול שני ואין לריך למולו שנית ומ"מ אם אפשר יתקן ע"י שימשוך העור וידחקנו לאחוריו ויקשרנו שם עד שתעמוד ולא תחזור למטה (ת"ה סי' רס"ד):

רסה סדר ברכת המילה ודין מילה ביום התענית. ובו י"ג סעיפים:

א (א) א המל מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה (א) (ב) ב ואבי הבן מברך (א) א [א] בין חתיכת הערלה לפריעה אשר קדשנו במצותיו וצונו ב להכניסו בבריתו של אברהם אבינו:

הגה [ב] (ג) ואם אין אבי הבן אצל המילה יש מי שאומר שאדם אחר מברך ברכה זו דכל ישראל מצווין למולו (רמב"ם בשם י"א) ונוהגין שמי שתופס הנער מברך ברכה זו (טור ובשם רא"ש והגהת מיי' בשם סמ"ק) [ג] וכן אם האב כאן ואינו יודע לברך (רבינו ירוחם נתיב א' וכ"כ ב"י בשם אבודרהם). [ד] האב והמוהל כשמברכים לריכים לעמוד (טור וב"י בשם ר"ה) אבל התופס הנער כשמברך נוהגים שיושב ומברך [ה] וי"א שכל העם שהם אצל המילה יעמדו שנאמר ויעמוד העם בברית (מרדכי פר"א דמילה וכל בו ור' ירוחם ואבודרהם ותניא) וכן נוהגין מלבד התופס הנער שהוא יושב ג ואם אחרים עומדים שם

טורי זהב

לתקן מפני מראית עין אם נראה מהול כשמתקשה אלא ודאי דאותו תיקון לא קאי אלא לענין תרומה אבל לענין מילת קטן א"צ שום תיקון אם נראה מהול קלת גם זה צ"ע דהא באשר"י וטור וש"ע סבירא זה משמע דבעינן תיקון באיזמל מפני מראית עין וגם לפי דעת ת"ה יש חשש שאפשר נ"ל לחוש הרבה פעמים שהמוהל טעה בשעת המילה וסובר שכבר מל כראוי ופרע כראוי ובאמת לא פרע כראוי כי יש מקום לטעות לפעמים שיש בנמלא עור דק מאד אחר החיתוך כמו שלימל בל"א והוא כמו ליחה בעלמא ופורע אותו השלימל ועיקר הפריעה קיימת ולאותי מוהלים שטעו בזה וע"כ לריך שבכל מילה יעיינו שם עוד מוהלים אחרים שיראו היטב הפריעה אם היה כהוגן ונ"מ לענין אם אחר כך חזר ונתכסה אם נימא שכבר ילא ידי מילה כראוי מן התורה כמו שזכרנו ומסתפקא לי דלאם נולד מהול והטיפו ממנו דם ברית ואח"כ מכה שמנו נתרבה ונמשך העור למעלה ולא נראה כל העטרה אפי' אחר הקישוי מי נימא שלריך לחתוך העור באיזמל ולתקנו כראוי דכאן אין שייך לומר שכבר היה נימול כראוי מן התורה דבאותה שעה לא היה לו ערלה כלל ודמי לכיסוי הדם דאמרינן בפרק כיסוי הדם דכסהו הרוח וחזר ונתגלה חייב לכסות דאין דיחוי אלל מלות ה"נ ממש כן הוא דלא אכפת לן במה שלא היה ראוי לימול בשעתו דמ"מ החיוב בא עליו אחר כך אפילו מן התורה א"ד דשאני הכא דמן התורה אין חיוב רק בערלה בתולדה ולא מה שנמשך אח"כ אבל אם היה נולד מהול קלת פשיטא לי שאחר כך אם נמשך העור שלריך לחתוך אותו כיון שלא נימול שום פעם כראוי עדיין:

רסה (א) בין חתיכת הערלה כו'. ובטור כתוב שרשב"ם חידש להנהיג לברך להכניסו קודם המילה דוקא כי להכניסו משמע להבא ועוד דלריך לברך בכל המלות עובר לעשייתן ור"ת כתב שא"ל לשנות המנהג וטעמו כתב הרא"ש דדוקא אם העושה המלוה הוא מברך או לריך להיות עובר לעשייתן משא"כ כאן שנעשית על ידי אחר ורב שר שלום ס"ל ג"כ כר"ת אלא שהחמיר ואמר שיש איסור לברך עד לאחר המילה כיון שנעשית על ידי אחר והב"י כתב דגם ר"ת ס"ל כהוראה דרב שר שלום שהרי כתבו התוס' והרא"ש בפרק ר"א דמילה שר"ת החזיר המנהג לקדמותו לברך אחר המילה כו' ול"נ דאדרבה משם ראיה שהרי כתבו שמתחילה היו נוהגים לברך אחר המילה אלא שבא רשב"ם ושינה המנהג וע"ז הקפיד ר"ת ואמר שאין לשנות המנהג וע"ז הולכים לשם כל ראוהו לייסב המנהג משמע דאי לאו שינוי מנהג לא היה מקפיד ומסקנת הרא"ש כמ"ש כאן דכיון שעושה הברכה קודם הפריעה הוה ג"כ עובר לעשייתה דמל ולא פרע כאילו לא מל ונראה שבזה ילא ידי שניהם כיון שאפשר בכך אבל במקום שלא אפשר בזה ודאי יעשה עובר לעשייתו וכפי מה שכתבתי בסימן א' סעיף ז' וכן משמע לשונו שכתב שזה מיקרי עובר לעשייתו משמע דגם בנעשה על ידי אחר ראוי לעשות עובר לעשייתו כל מה שאפשר ונ"ל דהאב המל את בנו יעשה כדעת רשב"ם שיברך תחילה שתי הברכות דהיינו על המילה ולהכניסו ואחר כך יחתוך דאילו בין החיתוך לפריעה א"א לו כיון שהוא טרוד באמלע עשיית המלוה היאך יפסיק אז בברכה להכניס והו דיש לער לתינוק שיפסיקו בין חיתוך ופריעה ויתמלא החיתוך דם ובדוחק ימלא הפריעה אח"כ ע"כ נראה לדוה ודאי אין לעשות בין חיתוך לפריעה מאי איכא לך לומר שיאמר להכניסו אחר הפריעה הרי אף לר"ת ולרב שר שלום

שפתי כהן

אבל מדברי הרמב"ם פרק ב' מהלכות מילה נראה שאין לריך לחתוך כלום כיון שנראה כמול בעת הקישוי אלא שיש לתקנו דהיינו לגרוה עם הקטן ולדחוק העור לאחוריו ולקשור אותו שם סביב הגיד שלמעלה מן העטרה אם אפשר שתעמוד ולא תחזור למטה ואם אי אפשר בדרך זה אין לריך לחתוך כלום וכ"כ בת"ה סימן רס"ד וכ"פ הב"ח: יב הואיל ונימול פעם אחת כהוגן. כלומר ול"ד לדלעיל סעיף ה' דלריך שיהא רוב העטרה מגולה משום דהתם עדיין לא נימול כהלכתו אבל הכא כבר מהול כהלכתו מן התורה אפילו לא היה נראה מהול כל עיקר אף כשמתקשה לא היה נקרא ערל רק מדרבנן הואיל ונראה מהול רק כראש העטרה ולמטה קלת נראה מהול קרינן ביה וכך כתב בת"ה סי' רס"ד וכתב הב"ח מיהו היכא שנולד מהול אבל לא לגמרי שהעור חופה העטרה רוב גובהה או רוב היקפה אפי' כבר הטיף ממנו דם ברית ביום ח' ללידתו כיון שאחר כך אף כשמתקשה אינו נראה אלא מהול קלתו שעדיין חופה רוב גובה עטרה או רוב היקפה לריך למולו ולחתוך כל הבשר מכאן ומכאן עד שיהא נראה נימול לגמרי בעת קישוי ודא"ל לחתוך כלום אלא כשנימולו תחלה כהלכתן אבל זה שלא נימול כלל דינו כתינוק שנמול ויש ציצין החופין את רוב גובהה של העטרה דמעכבין את המילה דכך לי זה שנולד כך כמו אם נתכסה הערלה בשעת המילה והלילין חופין רוב גובהה אזה וזה לא נחתך עורו בשום פעם כהלכתו. וכב"י בשם חכם ספרדי נראה שהחמיר יותר שכ' שבדיקת הקישוי לא נאמר אלא לבני המסורבל והמדולדל שנימולו תחלה כהלכתן אבל לכל השאר לריך שתהא העטרה מגולה אף שלא בשעת הקשוי כו' הרי שהחמיר דבמי שלא נימול תחלה כהלכה לריך לחתוך הבשר עד שתהא העטרה מגולה אפילו שלא בשעת הקשוי וכך הורתי הלכה למעשה ע"כ ולי דברי החכם זה צ"ע דגרסינן בירושלמי פרק ר"א דמילה אמתניתין דאלו הן ציצין המעכבין את המילה ר' אבינא בשם ר' ירמיה אמר בחופה רוב גובהה של עטרה כו' ר' עבי בשם ר' שמואל אומר בודקים אותו בשעה שמתקשה ע"כ אלמא דבלא נימול כהלכתו נמי אמר שמואל בודקים אותו בשעה שמתקשה וצ"ע:

רסה א בין חתיכת הערלה כו'. משום דיש פוסקים לברך קודם המילה משום דכל מלות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן ויש פוסקים לברך אחר המילה דשמא ימלך המוהל ולא ימול והוי ברכה לבטלה הלכך מברכים אחר המילה קודם הפריעה וחשיב שפיר עובר לעשייתן דמל ולא פרע כאילו לא מל ולשמא ימלך לא חיישי' כיון דכבר מל מיהו אם בירך קודם חתיכת הערלה או אחר הפריעה ילא בדיעבד וא"ל לחזור ולברך: ב להכניסו כו'. כתב בב"ח בשם הרשב"ץ כשהאנוסים מולין עלמן מברך אקב"ו להכנס בבריתו

ביאור הגר"א

מתני' שם: [כה] ואינו צ' כו'. דאף משוך לנכרי אינו רק מדרבנן כמ"ש בפ"ח דיבמות (ע"ב): רסה [א] בין חתיכת כו'. כגי' שלנו שם המל כו' ואח"כ אבי הבן כו' ועתוס' שם ד"ה אבי כו' והר"ב כתב דכל ברכת שבת והודאה א"צ עובר לעשייתן וזהו הטעם לברכות השחר והרא"ש כתב שיש לברך קודם פריעה שעדיין עובר לעשייתן כמש"ש מל ולא כו' ועתוס' דפסחים ז' ב' ד"ה על. מיהו כו': [ב] ואם אין כו'. והרבה חולקים על זה ועב"י (וע"ל גס"ק י"ב): [ג] וכן אם כו'. זהו לכ"ע כמ"ש בסמ"ג דר"ה כל הברכות כו': [ד] האב כו'. דכתיב ימול לכם כמו בשמר וכמ"ש בא"ח ר"ס ח': [ה] י"א כו'.

חידושי רע"ק

בחי' לשבת (דף קל"ז ע"א):(ש"ך ס"ק י"ג) בשום פעם כהלכתו. ע' ת' ב"ח (סי' ק"ב): (סי' רס"ה ס"א בהג"ה) כשמברכים צריכים לעמוד. וכן המילה עצמה צריכה להיות

באר היטב

הש"ך דהיינו שיש לגרות עם הקטן ולדחוק העור לאחוריו ולקשור אותו שם סביב הגיד שלמעלה מן העטרה אם אפשר שתעמוד שם ולא תחזור למטה ואם א"א בדרך זה א"צ לחתוך כלום וכ"פ הב"ח וכתב עוד מיהו היכא שנולד מהול ולא לגמרי כגון שהעור חופה העטרה רוב גובהה או רוב היקפה אפילו כבר הטיף ממנו דם ברית ביום ח' ללידתו כיון שאחר כך אף כשמתקשה אינו נראה אלא מהול קלתו שעדיין חופה רוב גובה עטרה או רוב היקפה לריך למולו ולחתוך כל בשר מכאן ומכאן עד שיהא נראה נימול לגמרי בעת קישויו וכב"י בשם חכם ספרדי שבדיקת הקישוי לא נאמר אלא לבני המסורבל והמדולדל שנימולו תחלה כהלכתן אבל לכל השאר לריך שתהא העטרה מגולה אפילו שלא בשעת הקישוי ע"כ ולי דברי החכם צ"ע דבירושלמי משמע דבלא נימול כהלכתו נמי בודקים אותו בשעה שמתקשה וצ"ע עכ"ל הש"ך ובנה"כ כתב ג"כ שמלא ראיה לדבריו מדברי הרמב"ם בפי' המשנה ס"פ ר"א דמילה ע"ש וכתב הט"ז באשר שהרבה פעמים יש לחוש שהמוהל טועה בשעת המילה וסבר שמל כראוי ופרע כראוי ובאמת אינו כראוי ע"כ לריך שבכל פעם יהיו שם עוד מוהלים אחרים שיראו היטב הפריעה אם הוא כהוגן כי יש מקום לטעות שלפעמים נמלא עור דק מאד אחר החיתוך כמו שלימ"ל בל"א ופורע אותו העור והפריעה קיימת לכך לריך ליזהר כנ"ל עכ"ל:

רסה (א) ואבי. כתב הט"ז ונ"ל דאם האב מל את בנו יברך תחלה ב' הברכות דהיינו על המילה ולהכניסו ואח"כ יחתוך הערלה (דאילו בין חיתוך לפריעה א"א לו כיון שהוא טרוד באמלע עשיית המלוה ואיך יפסוק בברכה להכניסו) וכן נהגתי כשמלתי את בני והוא אליבא דכ"ע ואח"כ מלאתי כנס מהרי"ל

פתחי תשובה

ספרדי דכל שמעיקרא לא נימול כראוי לא מצרכינן כמתקשה ודלא כש"ך ע"ש: (יז) הואיל ונימול פ"א כהוגן. כתב הט"ז ומסתפקא לי כאם נולד מהול והטיפו דם ברית ואח"כ מכה שמנו נתרבה ונמשך העור למעלה ולא נראה כל העטרה אפילו אחר הקישוי מי נימא שלריך לחתוך העור באיזמל ולתקנו כראוי דכאן ל"ש לומר שכבר היה נימול כראוי מן התורה דבאותה שעה לא היה לו ערלה כלל כו' אבל אם נולד מהול קלת פשיטא לי שאם אח"כ נמשך העור שלריך לחתוך אותו כיון שלא נימול שום פעם כראוי ע"כ ועיין בשו"ת שאגת אריה סימן נ"ה שכתב דלדידיה פשיטא ליה דבתרווייהו בין בנולד מהול גמור בין בנולד מהול קלת שאע"פ שנמשך העור אח"כ שדינו כנימול כבר וא"צ שיהא נראה רוב העטרה אלא אפילו בנראה מיעוט העטרה סגי ע"ש באריכות: (יח) רק מיעוט. עט"ז סק"ט וש"ך ס"ק י"ב ועיין בתשובת שמש לדקה חי"ד סי' נ"ג מ"ש בזה:

רסה (א) המל מברך. כתב בספר חמודי דניאל לי נראה שהמל כשמברך לריך לכוין להוציא את הפורע והפורע לריך לכוין לנאת בברכתו ע"כ: (ב) ואבי הבן מברך. עפמ"ג בשם ט"ז וכ"כ בתשובת רשב"ש סימן ס"ט וכתב עוד וכן אם לא מלו אביו שהוא מחויב למול את עצמו כשיגדיל מברך ג"כ להכנס דלא כדעת הר"י בר יקר ע"ש: (ג) ואם אין אבי הבן. עיין בתשובת רבינו עקיבא איגר סי' מ"ב ביתום שרולים להכניסו בבריתו של א"א

באר הגולה

א ברייתא שבת דף קל"ז ע"ב: ב שם בברייתא וכדעת הרא"ש שם שמשמע כן וכ"כ בנו הטור בשמו: ג שם בברייתא:

נקודות הכסף

הולרך לומר דא"ל לחתוך כלום אבל רש"י נראה דמפרש דהמשנה מיירי בשעת מילה אם היה בעל בשר שאע"פ שמלו כהוגןאם נראה כאלו אותו בשר חוזר ותופס את הגיד מתקנו ומשפש באיזמל מאותו שוני ע"ש שכן משמע דעת רש"י להדיא אבל אה"נ דאם אחר זמן לאחר המילה נראה מהול בעת שמתקש' מודה רש"י דא"ל לחתוך מן הבשר כלל והיינו הך דשמואל וכן נראה מדברי רבינו ירוחם נתיב א' ח"ב וז"ל ציצין המעכבין את המילה חוזר ומתקנן ואותכן מל ולא פרע כאלו לא מל וקטן בעל בשר שהוא שמן ונראה שבשרו חוזר ותופס את הגיד מתקנו ומשפשו באיזמל מאותו שוני וקטן המסורבל בבשר שמעובב ולאחר שנימול נראה כמכוסה רואין אותו כשמתקש' אם נראה מהול א"צ למולו עכ"ל הרי דעתו כדעת רש"י וכדפרישית כן נ"ל ברור ולא כת"ה גם דלא כהב"ח שכתב דרש"י חולק על הרמב"ם ולפ"ז י"ל דגם הרא"ש והא"ז וסמ"ק מודים להרמב"ם לדינא: מיהו קשיא לי על ת"ה אמאי פשיטא ליה כן מסברא דבנראה מהול כמו שליש מהעטרה סגי דהא היינו פלוגתא דשמואל ורשב"ג וכתב הב"י דדעת הרמב"ם והטור והעיטור' כשמואל דנראה ממש בעיק אבל נראה ואינו נראה צריך לחזור ולמולו ואפשר לומר דהת"ה פסק כרשב"ג דתנא הוא וגם כיון דאינו אלא מדרבנן הלכה כדברי המיקל ובזה ניחא מה שדחה הב"י דברי רבינו ירוחם שפסק כרשב"ג וכ"ש הסמ"ג עכ"ל כ"ח כרשב"ג. מיהו קשה דס"ל להת"ה להביא פלוגתא דשמואל ורשב"ג ולהכריע לכך נראה דס"ל דפלוגתא דרשב"ג ושמואל מיירי דהיינו שמלו אחד נר' מהול כהוגן כל העטרה ומגד השני סביב הגיד אינו נראה העטרה כלל והיינו נראה ואינו נראה כמו שליש העטרה הא קרי נראה ולכ"ע א"צ לחזור ולמול כן נ"ל ודוק. ועיין במהרי"ל סוף הלכות מילה כתב וז"ל מעשה בנער בן שנה כו' עד הפריעה למקומה עכ"ל משמע גם כן מזה לדעת המרוחות הדשן דהיכא דקצת העטרה מגולה א"צ למול שנית אלא יש לתקן כשיחזור העור לאחוריו: בש"ך סוף סי' רס"ד הקשתי על דברי החכם הספרדי ועכשיו מצאתי ת"ל ראיה ברורה לדברי מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה ס"פ ר"א דמילה עיין שם:

בית לחם יהודה

(סימן רס"ה ש"ע סעיף א') להכניסו בבריתו כו'. נהגו בא"י להיות מיעור בכל ניגון שקודם המילה ולפסוק שם בבית היולדת בתורה עיין זוהר פ' לך לך. ואנו נוהגין רק לילה א' קודם המילה ונהגו בא"י לברך על הבשמים בעת המילה ולוקח ההדס ביום קודם המילה ובליל המילה נהגו לרקד ולשמוח ונוהגין אבי הבן ליקח הילד קודם שמלין אותו ואומר פסוקים אנו אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני וכו' עד שמחתי ואח"כ אומר ה' מלך ג' פעמים ואח"כ אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא ג' פעמים ופסוק אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך והוניןהקהל נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך ומברך להכניסו כו' ונותנו למוהל. לא יעשה חבירו סנדק לשני בניו אא"כ מת אחד מהם:

גליון מהרש"א

(סי' רס"ה) סדר כו' מילה ביום התענית ביוה"כ ובט' באב דהם פוסט ופולט אסור (א"ח תקס"ז) אסור לטעום ביין ת' דבר שמואל אבוהב סי' צ"ח: (ססי' א' בהג"ה) ואם אין אבי הבן. ואם הוא אונן ע' ט"ז סי' שמ"א סק"ו. (ש"ך סק"א) רשמא ימלך

אומרים (ב) ג [ו] כשם (ג) שהכנסתו לברית כן תכניסהו לתורה (ג) ולחופה ולמעשים טובים [ז] ד ואבי הבן או המוהל ד או א' מהעם (ד) מברך [ח] על הכוס בורא פרי הגפן ויש נוהגים ליטול הדס בידו ומברך עליו ולהריח ה ואומר ה בא"י אלהינו מלך העולם אשר קדש (ה) ידיד (ג) (ד) מבטן וכו' ו [ט] י ונוהגין שכשמגיע [י] לבדמיך חיי נותן מהיין באצבעו (ו) בפי התינוק (וכשהמוהל מברך ברכה זו רוחץ תחלה ידיו ופיו כדי שיברך בנקיות) (אבודרהם) :

ב [יא] אם אבי הבן הוא מוהל בעצמו מברך למול את הבן י לדעת הרמב"ם [יב] (ויש חולקין (טור בשם בעל העיטור) וכן נוהגין שלא לחלק [יג] מיהו אם בירך למול [יד] או שבירך ברכת להכניסו לחוד יצא) (וכן משמע בהגהות מיימוני) :

ג [טו] ח גר שמל קודם שנתגייר ז וקטן ח שנולד כשהוא מהול כשמטיפין ממנו דם ברית אינם צריכים (ד) ברכה [טז] וכן ט אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני (ז) שאינו זכר ודאי : הגה י [יז] אבל כשחוזרין על ציצין (ה) המעכבים המילה צריך לחזור ולברך כל הברכות [יח] (ה) אבל אין לומר קיים את הילד הזה וכו' (בנימן זאב סימן ו' בשם אגודה) :

ד [יט] י ממזר כישראל הוא ומברכין עליו ברכת מילה עד כורת הברית (ח) ט [כ] אבל אין (ו)*(ו) מבקשים עליו רחמים. יא [כא] (ומפרסמין בשעת

שפתי כהן

של אברהם אבינו עכ"ל ונראה דפשיטא שמברכים ג"כ על המילה : ג כשם שהכנסתו כו'. כן הוא הגירסא ג"כ בטור ורמב"ם ושאר פוסקים אבל בש"ס ואשר"י איתא כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ומע"ט וכן הוא באבודרהם וכן נוהגין ונראה דהכי עדיף טפי לפי שלפעמים אין האב שם או שאין לו אב א"כ א"א לומר בלשון נוכח אלא בלשון נסתר כשם שנכנס כו' ולכך לא פלוג וגם נראה דאפי' מאן דגריס כשם שהכנסתו כו' מודה דכשם שנכנס כמי ש"ד כדאיתא בתניא דף קל"ג ע"א העומדים שם אומרים כשם שהכנסתו כו' ואח"כ כתב בדף קל"ה ע"א והעומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית כו' כמ"ש למעלה בענין הברכות ע"כ : ד או אחד מהעם כו'. משמע אפי' אינו מוהל או אביו וכתב הב"ח ומנהגנו שהמוהל מברך לעולם ואינו ישר בעיני דלפעמים הוא ע"ה ולא די שאינו מבין אלא מדלג ומסרס תיבות ע"כ הירא דבר ה' לא יניח לברך ברכה זו אלא א' משאר העם המיוחד שבעם ע"כ. מיהו המנהג הזה מנהג קדמונים הוא שהרי גם הכל בו כתב בסימן ע"ג ועכשיו נהגו להיות המוהל מברך בפ"ה ואקי"מ כו' ואומר קיים את הילד כו' : ה ואומר כו'. אשר קדש ידיד מבטן וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קודש על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות שארינו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו בא"י כורת הברית. כן הוא בש"ס וטור ושאר פוסקים ועיין פי' ברכה זו בב"י בשם הפוסקים ועיין בספר תניא ג"כ בפי' ברכת המילה ובמנהגים וכ"ל שע"כ בשכר זאת כו' הוא תפלה ובקשה על העתיד וצוה ל"ל נקוד בפת"ח הצד"י ובצירי הוי"ו דלא כמו שנקוד בכל נוסחאות הלוחות שבש"ס צוה בחיר"ק הצד"י וקמץ הוי"ו וכן נוהגין כל מוהלים לאמרו שלפי זה הוא לשון עבר ואינו מתיישב ע"כ בשכר זאת כו' גם לא שייך ל' צוואה אלא ל' הבטחה אלא ודאי כמ"ש וכן מוכח באגודה בשם הרמב"ם שכתב שואל מאת ה' ואומר אתה צורנו צוה להציל ידידות שארינו משחת כו' וכן בהלכות גדולות דף כ"ד ע"א גרים ע"כ בשכר זאת אל חי יהא חלקנו להציל ידידות שארינו משחת כו' ואף ע"ג דלאו לא גרסינן הכי ולא אמרינן הכי מכל מקום נשמע מיניה דל' תפלה היא להבא ואין לתמוה מ"ש צוה להציל לשון נוכח להקב"ה ואח"כ אומר למען בריתו כו' לשון נסתר שכן הוא נוסח הברכות והתפלות בכמה מקומות : ו ונוהגים שכשמגיע כו'. לפי שאחר סיום ברכה הנ"ל אומר אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה לאביו ולאמו ויקרא שמו כו' עד סוף הפסוקים וכשמגיע לדמיך חיי כופלין ואומר לך בדמיך חיי ונותנין בכל פעם מהיין באצבעו ובב"י כתוב בשם אבודרהם וכל בו וריטב"א כשאין לתינוק אב או שאין לו אב ואם נוסחאות אחרות ע"ש אבל אנו נוהגין כשאין לו אב מדלגין לאביו ואומר קיים את הילד הזה לאמו כו' וכשאין לו ג"כ אם מדלגין גם לאמו ואומר קיים את הילד הזה ויקרא שמו כו' וכ"כ בהגהת מנהגים ואם ח"ו נפטר אביו או אמו של תינוק מדלגין מן הברכה איזה שהוא ואומר קיים את הילד הזה לאביו או לאמו ע"כ וכן הוא בספר תניא דף קל"ה ע"א : ז וקטן שנולד כו'. ע"ל סי' רס"ג ס"ק ד' : ח שנולד כשהוא מהול כו'. א"צ ברכה. כתב הטור בשם בעל העיטור ומ"מ ברכה של להכניסו בבריתו של א"א ואקי"מ מברכים והמחבר העתיק לשון הרמב"ם משמע מדבריו דאין צריך ברכה כלל וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' קל"ט והר"ן פרק ר"א דמילה דס"ס שאין מברכין עליו להכניסו בבא"א : ט אבל אין מבקשין עליו רחמים. כלומר אין אומרים קיים את הילד כו' מטעם דלא ניחא להו לישראל הקדושים לקיים הממזרים שביניהם ומטעם

טורי זהב

שלום יש איסור בזה כיון שהוא עצמו עושה השלום ודאי צריך להיות עובר לעשייתו ע"כ יאמר שניהם קודם החיתוך וכן נהגתי בעצמי בעת שמלתי בני יצ"ו והוא אליבא דכ"ע ואח"כ מצאתי שגם מהרש"ל פסק כן : (ב) כשם שהכנסתו כו'. כך היא הנוסחא ברמב"ם וטור אבל בגמ' הנוסחא כשם שנכנס ולפי מ"ש ב"י בשם הר"ן מגוה שהעומדים שם מברכים אותו שיזכה לשאר מלות שחייב אדם לעשות לבנו ע"ל משמע שעל האב קאי ואותו מברכים שיכניסו לתורה ממילא נוסחת הפוסקים עיקר ומ"מ נראה שיש חילוק בדבר דאותן שרואין האב יאמרו לשון שהכנסתו כן תכניסהו כו' ואותן שעומדין מרחוק או שאין האב בבהכ"נ יאמרו כשם שנכנס כו' כנ"ל : (ג) ולחופה ולמע"ט. אומר תחילה חופה לפי שאין נענש בב"ד של מעלה עד בן עשרים וא"כ החופה קודמת שבן י"ח לחופה : (ד) מברך על הכוס. בפ"ה שירה אלא על היין. ב"י בשם המרדכי : (ה) ידיד מבטן. רש"י פי' דעל יצחק קאי ור"ת פי' על אברהם כמ"ש מה לידידי בביתי. וחוק בשארו זה יצחק . וצאצאיו חתם זה יעקב . ידידות שארינו הנשמה. משחת זה גיהנם . ואם נולד יתום אחר או מאם תחלת נוסח הברכה של קיים הילד בב"י בשם הריטב"א : (ו) בפי התינוק . בב"י כתוב ושמעתי בעושה צורת שדי באצבעותיו בעת שנותן יין בפי התינוק ונוהגין לכפול ואומר לך בדמיך חיי וכו' שהוא לרמוז על ידי המילה זוכה לעוה"ז ולעוה"ב ע"כ ולא נתבאר מי האומר ברכה אשר קדש כו' ובטור כתב שאבי הבן או המוהל או א' מהעם אומר אותה ומנהגנו שהמוהל אומרה וכשיש שנים אחד מוהל וא' פורע אומר אותה הפורע ונראה ראיה לזה ממה שמצינו בא"ח סימן קע"ד דאותו שמברך על היין שלאחר המזון הוא מברך על המוגמר ה"כ מי שפורע יגמור מה שיש עדיין לפניו : (ז) שאינו זכר. ודאי כאן שייך הב"ח אבל כשחוזרין על ציצין המעכבין המילה צריך לחזור ולברך אבל אין לומר קיים את הילד ע"כ וכ"פ מהרש"ל לענין מל ולא פרע ואח"כ פרע בא"ל לומר פעם שנית קיים את הילד : (ח) אבל אין מבקשים כו'. כתב במהרש"ל

באר הגולה

ר לשון הטור מדברי מפרשים והגאונים מדברי המרדכי במסכת יומא נראה שהטעם משום דאמרינן אין אומרים שירה אלא על היין ה שם בכריתא בשבת (וכ"מ כר"ן פ' תולין שכב"י לקמן) ו כל כו וכ"כ הר"ר אבודרהם ע"ש המדרש וכתב ושמעתי שעושה צורת שדי באצבעותיו בפי התינוק וכתב מה שנוהגין לכפול ואומר לך בדמיך חיי לרמוז שע"י המילה זוכה לעוה"ז ולעוה"ב : ז ריש פ"ג מס' מ"מ מסוגיא דגמ' פסחים דף ז' ע"ב ופסקו לבייט קושי' הר"ן שהקשה עליו עיין בב"י ובכ"מ סוף הלכות ברכות : ח לשון הרמב"ם שם בפ"ג וטעמו בקטן כיון דטעמא דצריך להטיף מפני דם כרית משום דחיישינן שמא ערלה כבושה היא כמו שאיתא בפ' רס"ג ואין מברכין על הספק וגר שמל קודם שנתגייר לא עדיף מקטן והרא"ש הסיגו בזה מפני שהוא ספק מדאורייתא ... ס בירך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא וכיון דאיכא ספיקא דאורייתא אמרינן כבודו לא מברכינן ... ט מ"ע מ"ש ... י טור בשם הגהות ... כ גאונים כבעל העיטור :

בית הלל

(סימן רס"ה סעיף ד' מפלג) אבל ביו"כ ותשעת באב שאין היולדת יכולה לשתות אין לברך על הכוס וכו' וקשה הלא איתא בא"ח סי' ... ויזהר שלא ישתה ... ואין היולדת יכולה לשתות ... מצוה שאינה מחוייבת להתענות ... עכ"ל :

גליון מהרש"א

ע' בב"ש סי' ל"ד סק"ד (סעי' ג') שאינו זכר ודאי . אינו דומה לספק קרא ק"ש דחוזר וקורא ... ועמ"ש בנלון ש"ע א"ח סי' ... יתעפש בלא ברכה :

חידושי רע"ק

מעומד ע' ב"ח (א"ח סי' ח') כשמביאין התינוק למולו צריכים לעמוד מפניהם ברפנורה (פ"ג מ"נ דבכורים) (וע' בש"ז לקמן סי' שס"א סק"ב) : (ס"ע ס"א) מברך על הכוס בפה"ג. בת"ח (ספ"י דסנהדרין) כתב דדוקא הסנדק המחזיק הילד על ברכיו בשעת המילה הוא יחזיקנו ג"כ בשעת הברכה וישתה מהכוס יין וע' לקמן (ס"ד בהג"ה) : (שם) ידיד מבטן וכו'. לא מסקי' בשמא דרשע אבל אם נקרא כן שם אדם צדיק אע"ג דגם רשע נקרא כן מסקי' בשמיה גמרא ותוספות יומא (דל"ח) מת בלא בנים והניח אשתו מעוברת קורין הבן על שם אביו אגודה (פ"ג דמ"ק סי' י"א) : (סעיף ד') אבל אין מבקשים. בכל ולד

ביאור הגר"א

וכמ"ש בגמ' העומדין שם כו' וכ"ז חומרא בעלמא : [ו] כשם שהכנסתו כו'. רמב"ם וטור (וכ"ה בתוספתא ס"ו דברכות ובירושלמי שם פ"ט) אבל גירסא שלנו כשם שנכנס כו' : [ז] ואבי כו'. מש"ש והמברך כו' משמע איזה שיהיה : [ח] על הכוס. עבה"ג : [ט] ונוהגין כו'. כמ"ש במ"ר משה היה מל ואהרן פורע ויהושע משקה : [י] לבדמיך כו'. משום דהשקאה אחרת בעגל היתה למיתה : [יא] אם אבי כו'. פסחים ז' ב' : [יב] וי"ח כו'. ערש"י שם ד"ה והלכתא כו' וכמו בחמץ (וע"ל סי' י"ח ס"ק ט') : [יג] מיהו כו'. דהא לבער ולמול כ"ע מודי אלא שמברכין על כמ"ש בשלמא אי כו' : [יד] או שבירך כו'. דברכת להכניסו היא תוספת על ברכת המילה שנצטוה אביו עליו יותר מאחר וברכת המילה נכלל בו אלא דלכתחלה יברך קודם על המילה כמו בברכת הפירות בכולל ואינו כולל : [טו] גר כו' וקטן כו'. ס"ד וכ"ש גר כמש"ש קל"ה א' ארשב"א לא נחלקו כו' ע"ש ומ"מ צריך להטיף כמ"ש בסי' רס"ח ס"א ע"ש אבל אין מברכין על הספק ועבה"ג ועי' (ליקוט) גר כו' וקטן כו'. ירושלמי פי"ט דשבת וב"ר פ' מ"ו המול ימול להביא את שנולד מהול תני רשב"א אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על שנולד מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית מפני שהיא ערלה כבושה על מה נחלקו על גר שנתגייר מהול שב"ש אומר צריך להטיף ממנו דם ברית וב"ה א"צ ר"א בנו של ר"א הקפר אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה ע"ז וע"ז שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית ועל מה נחלקו על שנולד מהול כשחל שמיני שלו להיות בשבת שב"ש מחללין ובה"א אין מחללין (כסתר הבבלי מנ"ל ג"כ הירושלמי כגירסא זו וע"ש) ר' יצחק בר נחמן בשם ר' הושעיא הלכה כדברי התלמיד ר"ל כר"א (ע"כ) : [טז] וכן אנדרוגינוס כו'. שנ"כ הוא ספק וכמ"ש בפ"ב דיבמות ב' וכת"ק וכמ"ש בס"פ הערל : *) [יז] אבל כשחוזרין כו'. דהוא כאלו לא מל : [יח] אבל אין כו'. כיון שכבר בירכוהו ועש"ך : [יט] ממזר כו' (כ"ב א') : [כ] אבל אין כו'. כמ"ש במ"ר שבשבילם באה אנדרמוסיא כו' : [כא] ומפרסמין כו'. כמ"ש בפ' הערל (ע"ח ב') ובירושלמי (שם פ"ח דקדושין)

*) גי' רבינו כאן ההג"ה דסעיף ד' וכנ"ל הט"ז וכ"ה בש"ע הקטנים. [ולפי הסדר בש"ך הג"ה זו מקומה לפני ומפרסמין ולכן סדרי האותיות שלו מהופכים ...]

פתחי תשובה

א"א ואם אביו יתום הסנדק ... (ד) מבטן . עבה"ט בשם ש"ך ועיין בשאילת יעב"ץ ... (ה) המעכבים המילה. עיין ... (ו) מבקשים. ...

באר היטב

מהרי"ל פסק כן עכ"ל (ונראה לי דלדוקא כיש לו שניהם מיתוך ופריעה אבל אם אין הוא לחיתוך ואחר כפריעה יברך להכניסו אחר החיתוך קודם הפריעה ... (ג) שהכנסתו. כתב הט"ז ונראה ... (ד) מבטן וכו' (ע"ש) : (ג) מבטן. וכ' הט"ז ... (ד) ברכה . ... (ה) אבל. ... (ו) מבקשים. כלומר אין אומרים קיים את הילד וכו'. ...

מילתו שהוא ממזר (מהרי"ל) [כב] יא ביוהכ"פ ובד' צומות לא יברך על הכוס (טור בשם בעל העיטור וע"פ) מיהו (ז) בג' צומות מהם שהיולדת אינה מתענה יכול לברך על הכוס ותטעום ממנו היולדת [כג] אם היא שומעת הברכה ומתכוונת שלא להפסיק בדברים בין שמיע' הברכה לשתיית הכוס [כד] אבל ביום הכפורים (ז) (°) [כה] וט' באב (ט) שאין היולדת יכולה לשתות אין מברכין על הכוס ובתשעה באב אסא נמי לא מייתינן יב [כו] (ח) מטעמא דאין מברכין על הבשמים במוצאי שבת שחל בו תשעה באב :

הגה [כז] וי"א דמברך אכוס בכל תעניות ונותנים הברכה לתינוקות קטנים (תוס' בכל מערכין ומרדכי דיומא) יג וכן פסק בטור א"ח סי' תקנ"ט וכן נוהגין וביום כפורים נוהגין ליתן (י) (ם) לתינוק הנימול כמו שנתבאר בא"ח סי' תרכ"א [כח] וי"א דאף בלא תענית יוצאים בזה (כל בו) אבל אין נוהגין כן יד [כט] (ח) אלא (י) הסנדק שותה כשאינו תענית :

ה [ל] יב מי שיש לו (ט) שני תינוקות למול יברך (יא) (י) ברכה אחת לשניהם ואפי' אם שנים מלים הראשון יברך על המילה ועולה גם לשני והשני יברך אשר קדש ידיד ועולה גם לראשון ואפי' אין הנער לפניו בשעת הברכה כיון שדעתו עליו רק שלא יסיח דעתו בינתיים. (ד"ע בב"י ולא כרבינו ירוחם) :

הגה [לא] אבל אם סח בינתיים טו או (יא) שלא היה (יא) דעתו על הב' מתחילה צריך לברך אשר קדש ידיד על הראשון ולחזור ולברך על מילת השני [לב] ודוקא אם סח בדברים שאין צרכי המילה אבל בצרכי מילה לא הוי הפסק (רבינו ירוחם ומרדכי ס"פ כסוי הדם ואבודרהם) טז ואפי' אם שכח (יב) ובירך אשר קידש ידיד לאחר הראשון אינו צריך לחזור ולברך על המילה דברכה לא הוי הפסק (רשב"א סי' שם"ב וכל בו) כמו שנתבאר סי' כ"ח לענין כסוי דם [לג] ואם שני הילדים של אדם

טורי זהב

כמהרי"ל שיש לקרות שמו כידור על שם הפסוק כי דור תהפוכות המה כדמצינו בפ' בתרא דיומא וכתב עוד שימולו אותו במקום אחר כגון בפתח בית הכנסת לא במקום שמלין הכשרים : (ט) שאין היולדת יכולה לשתות . אע"ג דבא"ח סי' תקנ"ד כתב דכל ל' יום א"ל אומד ויכולה לאכול בט' באב מ"מ הא כ' שם רמ"א דמ"מ נהגו להתענות כל שאין להם צער גדול : (י) לתינוק הנימול . משמע דאין צריך כאן כדי שיעור כוס של ברכה דהיינו מלא לוגמיו וכ"כ ב"י בסי' זה לעיל בשם הרשב"א וז"ל שאלת כמה שיעור טעימה גבי מקדש בעינן מלא לוגמיו הכא גבי שאר ברכות לא בעינן מלא לוגמיו עכ"ל. וקשה דהא איתא בא"ח סי' ק"ץ דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות מלא לוגמיו וי"ל דהיינו מה שצריך כוס מדברי הגמ' משא"כ כאן שאינו אלא מנהג שאין אומרים שירה אלא על היין כמ"ש ב"י בשם המרדכי ועל כיוצא בזה אמר הרשב"א : (יא) ברכה אחת לשניהם . בטור כ"כ בשם הרא"ש וכן הוא שם בב' חתנים ובטור א"ע סימן ס"ה ס"ג ואפי' אין חתן השני בשעת הברכה . ויש להקשות למה כתב שם רמ"א שמשום עין הרע נוהגין לברך לכל אחד בפני עצמו ומאי שנא מב' תינוקות דלא הצריך להנהיג כך . ונ"ל דודאי לכתחלה צריך החתן השני להיות גם כן אצל הברכה כיון שבר חיובא הוא ולא שייך חשש עין הרע כיון שמכניסם ביחד משא"כ בתינוק שנימול אין צריך להיות אצל הברכה דלאו בר חיובא הוא אבל מ"מ נראה באם ידוע שהתינוק השני לא יצא כ"כ מהר ואיכא הפסק גדול בדבר ושיחה יעשו

שפתי כהן

ומטעם זה העומדים שם אל יאמרו אחר שנימול כשם שנכנס לברית כו' כן הוא במהרי"ל: *) י אבל כשחוזרין כו'. כלומר גם בילד כשר אף ע"פ שאין מברכין על הספק מ"מ כשחוזרין על אילין המסכנין כו' צריך לחזור ולברך כו' ולא יאמר קיים הילד אע"פ שהוא ילד כשר שהכר בקש עליו רחמים בתחלה וכן הוא בעט"ז וכן במהרי"ל ובהג"ה מנהגים בשם אגודה: יא ומפרסמין בשעת מילתו כו' . וכ' במהרי"ל שהיו מלין אותו בחצר בית הכנסת אבל פתח בהכ"נ משא"כ בכשרים שמלין בפנים אצל הפתח: יב מטעם דאין מברכין על הבשמים כו' . כלומר מטעם שאין מברכין על הבשמים בט' באב שחל להיות במוצאי שבת וכמו דנתבאר בא"ח בסי' תקנ"ו והיינו דריח תענוג הוא וה"ה הכא דאסור להריח במקום שנוהגין ליטול הדם ולהריח בשעת מילה כדלעיל סעיף א' וזהו דעת המחבר אבל אינו מוכרח דנראה דהתם היינו טעמא משום שהנשמה יתירה הלכה במ"ש ונתקן ברכת הבשמים לתענוג להשיב נפשו אבל היכא אסור בכל ט"ב להריח בבשמים זה לא שמענו : יג וכ"פ המחבר בא"ח סי' תקנ"ט. סעי' ז': יד אלא הסנדק שותה כו' . ובכל המקומות שהייתי אין נוהגין כן אלא נותנים לשתות לנערים קטנים : טו או שלא היה דעתו על השני כו' . ל"ע דלעיל סי' י"ט ס"ז כ' הרב די"א דאפילו לא היה דעתו על השני א"צ לחזור ולברך כשהן ממין א' וכאן תינוקות הא מין א' הן בשלמא אבעל העיטור גופיה לק"מ דאע"ג דדברי הרב שם הם דברי בעל העיטור שהביא הטור שם וכאן כתב הטור בשם בע"ה כיון דלא אפשר למימהלינהו כחדא צריכה ברכה אכל חדא וחדא דל"ד לשחיטה דאפשר דשוחט הרבה בהמות ביחד בבת אחת אבל במילה א"א למימהלינהו כחדא והיינו שכתב בעל העיטור כיון דלא אפשר למימהלינהו כחדא כו' דל"ד לשחיטה מס"ע ולא כהפרישה שכ' ל"ע הלא כתב בעל העיטור לעיל בדין שחיטה דאם הם ממין א' א"צ לחזור ולברך ואפשר דשאני שחיטה דדרך לשחוט כמה בהמות זה אחר זה משא"כ במילה עכ"ל ולא נהירא דהא משמע אפילו היה דעתו כאן על הרבה תינוקות מצריך בעל העיטור ב' ברכות מטעם דפרישית . שוב מצאתי בריב"ש סימן תפ"ד הביא לשון בעל העיטור וז"ל והיכא דאיכא ליה תרי ינוקא למימהל בבי כנישתא מסתברא לן כיון דלא אפשר למימהלינהו כחדא גופים מחולקים נינהו וצריכה ברכה אכל חדא וחדא ול"ד לשחיטה דהתם אפשר למישחט תרוייהו כחדא כדגרסינן השוחט והתיז ב' ראשים כאחד שחיטתו כשירה אבל הכא לא אפשר כו' עכ"ל הרי להדיא כמ"ש אבל על הרב קשיא כיון דפוסק כאן דא"צ לחזור ולברך כשהיה דעתו על השני מתחלה אלמא דסבירא ליה כהסכמת הפוסקים שחולקים על בעל העיטור ואע"ג דלא אפשר למימהלינהו כחדא סגי בחדא ברכה א"כ כשלא היה דעתו מתחלה נמי הא מין א' הוא ול"ע . ולענין דינא העליתי בסי' י"ט ס"ק ט' דאפי' במין א' צריך לחזור ולברך א"כ ה"ה הכא מיהו היכא שאין מנהג כ' הב"ח שיש לנהוג ולברך אכל חדא וחדא ויהיו נזהרים שלא יביאו ב' תינוקות ביחד לב"ה אלא בזה אחר זה דלאחר שנימול הא' יביאו הב' עכ"ל וכן נכון לעשות משום דעל הכוס מפסיקין בינתיים בשיחה בטלה שאינה מצרכי מילה והוי הפסק לכ"ע וכ"כ מהרש"ל בפרק כסוי הדם ס' ט' שנמנעו בב' תינוקות שאינן של א' לפטרם בברכה א' כי כמה פעמים יביאו לידי שהיות גדולות והיסח הדעת : טז ואפי' אם שכח וכו' . מהרש"ל שם כ' דה"ה אף הראשון יכול לברך אשר קדש אלא דלא ליתי לאנצויי הוא והיה נראה להביא ראיה לדבריו ממ"ש

בית

(*) אות י' וי"א כש"ך נרשם מטעל"ד וכמו שהעירונו שם

באר הגולה

יא כ"י לדעת הגאונים והרי"ף והרמב"ם וכ"כ בא"ח סי' תקנ"ט (°) כשהיא אינה צריכה לאכול ועי' בא"ח סי' תקנ"ד ותקנ"ט: יב טור בשם תשובת הרא"ש :

שו"ת הרדב"ז

שאלת ממני כמי שחל בעל ברית בעשרה בטבת אם מות' לטעו' כוס של ברכ':

תשובה לכאורה היה נראה לומר דמותר לפי שהוא יו"ט שלו מההיא דתניא א"ר אלעז' בר צדוק אני הייתי מבני סנאה בן בנימין וחל ט' באב בשבת ודחינוהו עד לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו היה ומעשה שחל ט' באב להיו' בשבת ונדח' עד למחרתו והיה רבינו יעבץ בעל ברית והתפלל מנח' בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים תעניתו לפי שיו"ט שלו היה וליכא למידחי דרחיצה לבד התיר אבל לא אכילה ושתיה מדקאמר ולא השלים תעניתו . ובברייתא נמי תני ולא השלמנוהו משמע שלא נהגו בו תענית כלל . אבל כד מעיינת בה שפיר משכח דלא דמי דהתם אחר חצות היה ובכה"ג רגילין לעשות המצוה בבוקר משום זריזין מקדימין למצות ומסתברא לי דאפילו אם שהו את המיל' אחר חצו' אינו מותר לאכול ולשתות דבשלמא התם ט' באב דחוי היה ולפיכך הקילו בו אחר חצות ולא השלימוהו אבל אחד מד' צומות שחל בזמנו אינו מות' להקל בו אע"פ שהוא יום טוב שלו וכן דקדקתי מלשון הרי"ף ז"ל שכ' וז"ל כל תענית שאין היולדות שותה בו אין מברכין על היין אלא ברכת המיל' לפי שצריך לטעו' ואם לא טעם מוציא שם שמים לבטלה ע"כ ומדקאמר שאין היולדות שותה בו ולא קאמר שאין הבעל ברית שותה בו משמע שאין שם א"נ שיהיה מותר לבעל המילה לשתות אבל היולדת יש שם תענית שהיא שות' בשם דהיינו שאר תעניו' חוץ מיוה"כ וט' באב ולענין הברכה יש חולקים ואומרים שמטעימו לתינוק דלא אתי למיסרך כיון דלאו תדיר הוא והכי עדיף מלהניח הכוס עד לערב והנראה לע"ד כתבתי :

בית הלל

(סעיף ז') ולהרמב"ם לשלם האב מברך שהחיינו על כל מילה ומילה. וכאן יש להקשו' מה דאיתא בא"ח סי' תקנ"א ס"ז אין מברכין שהחיינו בין המצרים וכו' אבל על פדיון הבן מברך שהחיינו וכו' ולהרמב"ם לא מצינו זה שהרי כבר היה מברך על המילה שהרי כ"ג ימים קודם פדיון הבן והוא קודם י"ז בתמוז . וכ' דמיירי כשאין האב אצל המילה ולא בירך שהחיינו אז מחוייב לברך בשעת הפדיון הבן ואין לתרץ דמחוייב לברך שני פעמים שהחיינו דהיינו בשעת מילה ובשעת פדיון הבן זה אינו דלא מצינו בשום מקום לברך שני פעמים שהחיינו : (שם סי"א בהג"ה) ונוהגין להדר אחר מצוה זו להיות סנדק לתפוס התינוק למוהלו ויפ' כח הסנדק ככח המוהל וכו'. תיבת סנדק פירושו הוא מביאו בערוך ערך סנדקוס וז"ל סנדיקוס הביא מלה זו בעל הילקוט במזמור ריבה ה' את יריבי לחם את לוחמי אני עושה סנדיקות בשעת מילה ופריעה פי' בל' יוני ורומי סטרין ופטרונוס עכ"ל : כתב במהרי"ל בהלכות מיל' וז"ל מהר"י סג"ל כשעמד בעל ברי' והוא קרוי סנדק בל' חכמים הי' נוהג לרחוץ ולטבול את עצמו להכניס התינוק בטהר' לברית ואמר גדול מצו' בעל ברית ממצות המוהל מפני שרגליו נדמו למזבח כאלו מקטיר קטורת לשמים. ומאותו טעם כתב רבינו פרץ ע"ש מה

גליון מהרש"א

(סעיף ד' בהגה"ה שנים) לתינוקותקטנים. ישהביאים ראיה מכאן דאבי הבן חייב להתענות בג' צומות ועדיין אין ראיה דחייב להשלים ועמ"ש בגליון ש"ע א"ח הל' ת"ב סי' תקנ"ט ס"ט :

ביאור הגר"א

[כב] ביוה"כ כו'. ואין נותנין לתינוקות כמ"ש בספ"ג דעירובין : [כג] אם היא כו' . כמ"ש בברכות מ' א' : [כד] אבל ביוה"כ . כמ"ש בא"ח ס"ס תרי"ז : [כה] וט"ב . ע"ש סי' תקנ"ד ס"ז דלא קי"ל כן : [כו] מטעמא דאין כו' . עש"ך : [כז] וי"א כו' . עמש"ש בסי' תרכ"א ס"ג וערא"ש סוף תענית ולאו מילתא היא כו' : [כח] וי"א דאף כו' . דס"ל דטעימה א"צ אלא משום כבוד הברכה : [כט] אלא הסנדק כו' . ר"ל המברך : [ל] מי כו' ואפי' כו' . כמ"ש בתוספתא פ' בתרא דברכות : (ליקוט) מי כו' . כמ"ש בחולין פ"ו ב' שחט כו' ואף ר"י ל"פ אלא בחיה ועוף ואמר שם מודה ר' יהודה כו' ואף שבשעה שכסה הראשון לא נתחייב השני בכסוי וח"ש ואפי' אין הנער כו' ובקריאת התורה הפותח מברך לפניה והחותם כו' ח"ש והשני יברך כו' ועי' מרדכי בחולין שם סי' תתרג"ט שהאריך בזה : אבל אם כו' ודוקא כו' ואפי' כו' . הכל כמו בשחיטה וש"ד . ע"ש (ע"כ) : [לא] אבל כו' או כו' . עמ"ש בא"ח סי' ח' סי"ב : [לב] ודוקא כו' . כמ"ש בפ"ו דברכות (מ' א') וכמש"ש : [לג] ואם שני הילדים כו' . ג"כ כנ"ל :

חידושי רע"ק

שיש בלידתו נדנוד עבירה אפילו איסור דרבנן אין אומרים אשרי תבחר וכיוצא בו ואין אומרים שבחים לאב ולאם ודוקא במידי דמפורסם וידוע. מוהריק"ש: (סעיף ה') מי שיש לו שני תינוקות. ע' מג"א (סימן קמ"ז סקי"א) ות' ת' דרכי נעם (סי' כ"ז) :

באר היטב

דור תהפוכות המה גם ימולו אותו במקום אחר כגון בפתח בהכ"נ ולא במקום שמלין הכשרים עכ"ל מהרי"ל : (ז) וט' באב. כ' הט"ז אע"ג דבא"ח סי' תקנ"ד כתב דכל ל' יום א"ל אומד ויכולה לאכול בט"ב מ"מ הא כ' שם רמ"א דמ"מ נהגו להתענות כל שאין להם צער גדול : (ח) מטעמא . והש"ך כתב דאין זה ראיה מוכרחה דהתם היינו טעמא משום שהנשמה יתירה הלכה במ"ש ונתקן ברכת הבשמים לתענוג להשיב נפשו אבל היכא אסור בכל ט"ב להריח בבשמים זה לא שמענו עכ"ל : (ט) לתינוק . כ' הט"ז משמע דאין צריך כאן שיעור כוס של ברכה דהיינו מלא לוגמיו קשה דהא איתא בא"ח סימן ק"ץ דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות מלא לוגמיו וי"ל דהיינו מה שצריך כוס מדברי הש"ס משא"כ כאן שאינו אלא מנהג שאין אומרים שירה אלא על היין עכ"ל : (י) הסנדק . וכ' הש"ך ובכל המקומות שהייתי אין נוהגים כן אלא נותנים לשתות לנערים קטנים : (יא) דעתו . כתב הש"ך ל"ע דבסימן י"ט ס"ז כתב הרב די"א דאפילו לא היה דעתו על השני א"צ לחזור ולברך כשהן ממין א' וכאן התינוקות מין א' הן ולענין דינא העליתי בסימן י"ט דאפילו במין א' צריך לחזור ולברך א"כ ה"ה הכא מיהו היכא שאין מנהג כתב הב"ח שיש לנהוג ולברך אכל חדא וחדא ויהיו נזהרים שלא יביאו ב' תינוקות ביחד לבהכ"נ אלא בזה אחר זה דלאחר שנימול האחד יביאו הב' ע"כ וכן נכון לעשות משום דעל הכוס מפסיקין בינתיים בשיחה בטלה שאינה מצרכי המילה והוי הפסק לכ"ע וכ"כ מהרש"ל עכ"ל וכ' המ"ז יש להקשות למה כתב רמ"א בא"ע סימן ס"ה ס"ג שמשום עין הרע נוהגין בב' חתנים לברך לכל א' בפ"ע ומאי שנא מב' תינוקות דלא הצריך להנהיג כן ונ"ל דודאי לכתחלה צריך החתן הב' להיות גם כן אצל הברכה כיון שבר חיובא הוא ולא שייך חשש עין הרע כיון שמכניסם ביחד מה שאין כן בתינוק שנימול אין צריך להיות אצל הברכה דלאו בר חיובא הוא עכ"ל : (יב) ובירך . והש"ך כתב בשם רבינו ירוחם דאם הם ב' מוהלים הא' יברך על המילה והב' לא יברך על המילה אלא אשר

פתחי תשובה

סימן ל"ה שאין להקפיד מלקרות שמות כשמות שהיה קודם אברהם אבינו ע"ה דלא כהמכ"ש ח"א סי' רע"ו שכתב דאין ראוי לקרות בשם אדם או נח או שם ועבר דאין להעלות שם אלא מאברהם ואילך ע"ש דאין לחוש לזה שהרי מצינו רבי בנימין בר יפת ועקביה בן מהללאל וראובן קרא לבנו בכורו חנוך וכ"כ בספר ברכי יוסף עיין שם : (ז) בג' צומות . עיין בתשובת רדב"ז החדשות סימן תפ"ה : (ח) אלא הסנדק . עיין בה"ט בשם ש"ך ובספר תמודי דניאל כ"י כתב נראה דאין לנהוג כן דהנערים אינם שומעים הברכה ועדיף טפי שישתה המברך: (ט) שני תינוקות . עיין בתשובת ברית אברהם חלק א"ח סימן י"ד על דבר שתי מילות ביום א' ואחת מהם שלא בזמנה אם יש להקדים למול זה שנולד מקודם וכתב דגם בשתי מילות בזמנם לא מצא שום סברא להקדים דוקא לזה שנולד תחלה ומסימן תנ"ד גבי שני מתים אין ראיה דהתם חל החיוב מיד בשעה שמת האחד קודם מיתת השני משא"כ הכא דהחיוב חל ביחד מתחלת יום שמיני ומ"מ נהגו להביא תחלה זה שנולד מקודם אפשר שהוא מטעם שלא יתעורר קנאה ומחלוקת ועכ"פ ברור דאם הובא לבהכ"נ זה שנולד אחרון אין להמתין כלום רק למולו מיד וכל זה אם שניהם בזמנם אבל כל"ד שאחת היה שלא בזמנה בודאי צריכים מקודם למול המילה שבזמנה ע"ש וכ"כ בתשובת יד אליהו סימן מ"א דמי שזמנו קבוע הוא קודם לזה שנדחה אף שנולד ראשון אך כתב דאם אירע שהביאו לבהכ"נ את התינוק שנדחה יש למולו מיד ולא להמתין על מי שזמנו קבוע ע"ש : (י) ברכה אחת . עיין בתשובת דרכי נועם חי"ד סימן כ"ז שכתב דבמצרים נהגו לברך על כל אחד בפני עצמו ואחר מילת האחד אומרים פסוקים כמנהג הגולה וכיוצא כדי להסיח דעת והוא מנהג ותיקין ואם הם של אדם אחד מברך אחד להכניסו ג"כ על א' בפ"ע ע"ש ועיין בתשובת פרח מ"א ח"ב סימן ל"ב : (יא) שלא היה דעתו . עיין ש"ך ס"ק ט"ו ועיין במגן אברהם סימן ח'

קדש

אחד האב אומר להכניסו בבריתו של אברהם אבינו (ב"י בשם מרדכי ואבודרהם) וכן אומר קיים את הילדים וכו' ויתקן כל צרכי המילה לכל א' בפני עצמו כגון הנר שמדליקין יעשה לכל אחד נר בפני עצמו (מהרי"ל):

ו יג היכא דאפשר עבדינן למילה בעשרה והיכא דלא אפשר עבדינן בפחות מעשרה:

ז [לד] יד כשהאב עצמו מוהל את בנו הוא מברך שהחיינו ואם המוהל הוא אחר טו י"א שאין שם ברכת שהחיינו [לה] טו ולהרמב"ם לעולם האב מברך שהחיינו על כל מילה ומילה וכן נהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ומלכות מצרים:

הגה [לו] ובמדינות אלו נוהגין שלא לברך שהחיינו אפי' כשהאב עצמו מל בנו יז [לז] אם לא שמל בנו (יג) הבכור שחייב לפדותו מברך שהחיינו בשעת מילה ואינו מברך בשעת פדיון אבל כשפטור מהפדיון אינו (יב) מברך שהחיינו. (ע"פ מהרי"ל):

ח יח [לח] יז אין צריך לכסות ערות הקטן בשעת הברכה יט [לט] (אבל יש לנקות הקטן מלואתו קודם שיברך) (ב"י בשם כל בו והגהת סמ"ק סי' קנ"ח):

ט [מ] יח אבי הבן עומד על המוהל להוריעו שהוא שלוחו:

י [מא] יט נותנין את הערלה בחול ועפר (וכן זורקין דם המילה אל העפר) (מהרי"ל בשם יש מקומות)

כ [מב] ואם הוא שבת צריך שיהיו (יד) מוכנים מבעוד יום. (ב"י בשם בעל העיטור):

יא כא [מג] כ נוהגין לעשות כסא לאליהו שנקרא מלאך הברית וכשמניחו (יב) יאמר (טו) בפיו שהוא כסא אליהו:

הגה [מד] ונוהגין להדר אחר מצוה זו להיות (יג) סנדק לתפוס התינוק למוהלו (הגהות מיימוני פרק ג' דמילה) [מה] ויפה כח הסנדק מכח המוהל להקדימו לקריאת התורה דכל סנדק הוי (יד) כמקטיר קטורת (מהרי"ל בשם ר"פ) [מו] ולכן נוהגין כב שלא ליתן שני ילדים (טו) לבעל ברית אחד כדאמרינן גבי קטורת חדשים לקטורת (שם בשם ר"פ) ואין לאשה להיות סנדק לתינוק במקום שאפשר באיש משום דהוי פריצות ומ"מ היא עוזרת לבעלה ומביאה התינוק עד בית הכנסת ואז לוקח האיש ממנה ונעשה סנדק (שם בשם מוהר"ס) אבל האיש יכול לעשות הכל בלא אשה (כן עשה מהרי"ל) כג נהגו המוהלים (טז) להתפלל ביום המילה שנאמר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם:

יב [מז] כא נוהגים (טז) לעשות סעודה ביום המילה:

שפתי כהן

בית יוסף ומדברי רבי' ירוחם נראה שמברך אשר קדש אחר כל מילה וכו' אבל באמת לא נראה כלום בר' ירוחם שלא העתיק שם אלא תשובת ר' משולם לרבי שמחה דאם הם ב' מוהלים הא' יברך על המילה והב' לא יברך על המילה אלא אשר קדש כו' ויראו שניהם לב' תינוקות עכ"ל וכוה במרדכי ס"פ כל הבשר משמע דר"ל דהראשון לא יברך אשר קדש כלל אלא הב' וכן יש לנהוג: יז אם לא שמל בנו הבכור כו'. ואין נוהגין כן מעולם אלא אין מברכין שהחיינו כלל אפי' ישראל שמל בנו הבכור וכן בדין וגם הרב שהוציא זה ממהרי"ל וכ"כ בד"מ וז"ל ומהרי"ל כתב דאין לאב לברך שהחיינו אא"כ מל בעצמו בנו דעכ"פ יצטרך לפדות בנו אבל אם לא יצטרך לפדות בנו כגון שבנו פטור מפדיון לא יברך שהחיינו עכ"ל כ"ל דאגב חורפיה לא עיין שפיר ואדרבה כהפוך הוא וז"ל מהרי"ל פעם אחת מל האב את בנו הבכור והאם היתה כהנת ושאלו את הרב אם צריך לברך שהחיינו מאחר דהאם כהנת והפקיעה את בנה מפדיון נתבטל ברכת זמן דשל פדיון ולכך אם יברך עתה הזמן בשעת המילה ואמר שלא יברך הזמן עכ"ל אלמא דאפילו בכהנת אמר שלא יברך זמן ול"מ אם לא היתה כהנת דלא יברך זמן דהא יברך בשעת פדיון ושלא כדעת הרב דיברך בשעת המילה ולא בשעת פדיון וזהו מן התימה דברכת שהחיינו בשעת פדיון מוזכר בש"ס סוף פסחים ובפוסקים לקמן סי' ש"ה ואין חילוק בדבר לומר דכשהאב מל לא יברך וגם מדבעי התם בש"ס מי מברך כהן מברך דמטי הנאה לידיה א"ד אבי הבן מברך דעביד מצוה כו' משמע דאין חילוק אלא בכל ענין יש לברך בשעת פדיון וכן נוהגין (שוב מצאתי בהגהת דרישה שכתב על דברי הרב ואין נוהגין כן אלא מברך שהחיינו בשעת פדיון ע"כ) וכן עיקר: יח א"צ לכסות כו'. ואפילו למ"ד בא"ח סי' ע"ה דאסור לקרות ק"ש כנגד ערות קטן משום דבעינן והיה מחניך קדוש ואין בו כיון דלתקוני מילה קאתי קרינן ביה שפיר והיה מחניך קדוש ואינו אותה שעה משום ולא יראה בך ערות דבר כדכתב הרא"ש וגם בקטן כ"כ לא דייקינן ליה דין ערוה וא"ל לכסותו בשעת ברכה כמ"ש ה"ר יונה: יט אבל יש לנקות כו'. ואע"פ שאין מרחיקין מלואת קטן עד שיהא ראוי לאכול כזית דגן וכמ"ש בא"ח ר"ס פ"א מ"מ מוטב לנקותו קודם הברכה: כ ואם הוא שבת צריך שיהו מוכנים כו'. היינו ע"פ מה שכתב בב"י בפירוש דברי העיטור בשם רב יהודה גאון אבל באמת נראה מדברי העיטור דאפילו מוכנים אסור גזירה שמא יביא עפר בשבת מבחוץ שאינו מוכן וכ"כ הב"ח וכן משמע בספר תניא דף קל"ג ע"א בשם רב יהודה גאון שכתב שם ובשבת לא יעשה כן שמא יביא עפר מבחוץ ע"כ וכתב הב"ח ומיהו העולם נהגו היתר בעפר מוכן מע"ש: כא נוהגין לעשות כו'. ונוהגין להדליק נר בבית הכנסת בשעת המילה וכן הוא בתניא ובהגהת מנהגים ובמהרי"ל וכלל בדברי הרב סוף סעיף ס': כב שלא ליתן ב' ילדים כו'. כלומר שאין כופלין לתת בניו לבעל ברית אחד פעמים או שלש רק לכל בן בורר בעל ברית אחר וכן הוא במהרי"ל: כג נהגו המוהלים כו' שנאמר רוממות אל בגרונם וגו'. ובתשו' מהר"ר משה מינץ סי' מ"ג כתב הא ליתא ולא נמצא דרשה זו בשום דוכתא רק הקטפים והדרשנים אומרים זה ואותו קרא נדרש ברבה בע"א ובפסיקתא נדרש לענין ד"ת כו' וכתב עוד שם דאין לדחות משום כך האבל להתפלל ביום המילה וכל המוחה באבל כאלו מוחה באדם לעשות מצוה וכאלו גוזל את המת אם לא

במקום

טורי זהב

ויעשו לכל אחד ברכה בפני עצמו דהיינו ברכת המילה ולדעת בעל העיטור שמביא בטור ע"כ ראוי לנהוג שגם השני יהיה מוכן אחר ברכת הראשון למולו: (יב) יאמר בפיו כו'. כתוב בזוהר פרשת לך לך דאבי הבן יאמר פסוק אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך והעומדים שם יאמרו סוף הפסוק נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך וכתב ד"מ ולא ראיתי נוהגין כן. ומקרוב נהגו כן רבים וכן שלמים שלומדים ספר הזוהר דהיינו שהעומדים אומרים כל הפסוק הזה אחר שמביאים התינוק

לבית

באר הגולה

יג טור בשם ר' עמרם גאון וכ"כ בעל העיטור: יד הגהמי"י בשם ראבי"ה (ואגודה) משום שעושה המצוה המוטלת עליו בעיקר: טו טור בשם בעל העיטור ובשם ר"י וכ"כ הגהות מיימוני שלא נהגו כן וכן כ' הרוקח אבל טעמיהם שכתבו משום צערא דינוקא דחה הרשב"א בתשובה שלא אמרו כן אלא לענין שהשמחה במעונו אבל לענין שהחיינו הוא על שהגיע לו תועלת וטעם הרוקח שכתב שמדיין לא יצא הולד מתורת נפל דחה רבינו ירוחם דאזלינן בתר רובא וגם הרשב"א דחהו משום דכל שנגמרו סימני שעריו וצפרניו סומכים על סימנים האלו אפי' למולו בשבת החמורה כ"ש לענין ברכה וכת' רבינו ירוחם בשם התוספות דפדיון הבן לא שכיח תקנו לברך שהחיינו אבל מילה דשכיח לא והרשב"א האריך עוד בזה וסיים ומפני שראיתי גדולי הדור שלא נהגו לאמרו אני דוחה כן וכו': טז בסוף הל' מילה ובסוף הל' ברכות: יז טור בשם בעל העיטור וכ"כ הרא"ש וכל בו בשם הר"ס: יח ג"ז שם בשמו: יט שם בשם בני מערב ובשם רב יהודאי גאון: כ שם על פי המדרש שהבטיחו הקב"ה לאליהו שאין עושין ברית מילה עד שיראה בעיניו וכ"כ הרד"א והביא לשון פרקי דר"א: כא הרד"א שם ע"פ המדרש ושכן משמע בגמרא מהא דרב פפא סבר לברוכי שהשמחה במעונו וכו' כתובות דף ח' ע"א ושכן אמר דוד המלך ע"ה אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח דם מילה שהוא זבח לשמונה ימים וכ"כ רש"י ותוספות ובשם המדרש אברייתא דרשב"ג כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה וכו' שבת

בית הילל

שאין כופלין לתת בניו לבעל ברית אחד פעמי' ושלש רק לכל בן בורר בעל ברית אחר משום דאמר בפ"ק דיומא כהן שהקטיר קטורת פעם אחת לא שינה עוד לעולם וכו' עכ"ע וזהו מה שכתב כאן מור"ס בשם ר"פ ולכן נוהגין שלא ליתן ב' ילדי' לבעל ברית אחד וכו' היינו אבי הבן אם נתן לו מבן אחד שנולד ואח"כ נולד לו עוד בן אחר אז לא יתן אבי הבן לזה להיות סנדק עוד פעם אחרת. אבל שני בני אדם ואף שלשה אנשים או יותר רשאים ליתן הסנדק לאדם אחד וכן נוהגין שנותנין סנדק להרב אב"ד כמה אנשים אפילו ג' או ד' פעמים ביום אחד ומכבדין בזה הרב אב"ד וזה פשוט וק"ל:

גליון מהרש"א

(סעיף ט' בהג"ה) כגון הנר שמדליקין. בסנהדרין דף ל"ב ע"ב בתור"ח אור הנר מכאן נהגו להדליק נר במילה:

מילואים

א"ה ראיתי כי רבי' ינמו בזה לכן אמרתי להעתיק פה מספר ברכת משה על דיני שהחיינו דבר הנעתק מגליון שו"ע יו"ד של הגאון אמיתי מו"ה שמואל הלוי לנדא וז"ל:

ומי שמל פעם ראשון צ"ע אם יש לברך שהחיינו ועי"ל סי' כ"ח ס"ב בהג"ה ובש"ך שם סק"ה. ואפשר דיש לחלק דגבי כסוי. אם כבר שחט. מצות כסוי הדם מוטל על השוחט דדרשינן ושפך וכסה. מי ששפך יכסה. ולכך פסק הרמ"א דיברך בפעם הראשון שהחיינו. אבל במילה אין המצוה מוטלת עליו יותר מכל ישראל. דאם אין האב. מוטל על הב"ד למול. ואין המצוה מוטלת על זה המוהל יותר מכל ישראל. ולכך אין לברך שהחיינו. אמנם אם האב עצמו מל את בנו. והוא פעם ראשון בזה ודאי יש לברך שהחיינו לדעת הרמ"א לעיל סי' כ"ח. אמנם לדעת הש"ך לעיל ועי' גם בס' פרמ"ג גם האב [illegible]

חידושי רע"ק

(מ"ע סעיף י"ב) ביום המילה. עיין לעיל (סוף סימן קע"ח):

ביאור הגר"א

[לד] כשהאב כו'. כמ"ש בפדיון הבן בסוף פסחים: (ליקוט) כשהאב כו'. דלא מברך שהחיינו אלא העושה מצוה המוטלת עליו ואמרינן בפ"ק דקדושין (כ"ט א') האב חייב למול כו'. מרדכי פ"ט דשבת ע"ש בארוכה ועתוס' דסוכה מ"ו א' ד"ה העושה כו' וכ"כ הרמב"ם פ"א מה' ברכות הלכה י' אחד העושה מצוה לעצמו ואחד העושה אותה לאחרים מברך קודם עשייתה אקב"ו לעשות אבל אינו מברך שהחיינו אלא על מצוה ששהה אותה לעצמו (ע"כ): [לה] ולהרמב"ם כו'. דשלוחו כמותו ועליו המצוה כנ"ל: (ליקוט) ולהרמב"ם כו'. כ"מ בפ"נ דמילה וטעמא שאף שאחר מל הוא שלוחו ומוציאו י"ח ולכן מברך שהחיינו וכמ"ש כ"מ בפי"א מה' ברכות הלכה י' בשם הרמ"ך וכמ"ש בא"ח סי' תקפ"ה ס"ב בהג"ה ועמש"ש ואף שמוטלת על כל ישראל כמ"ש בפ"ק דקדושין מ"מ עליו מיוחדת יותר על מצות כל ישראל כמ"ש הרמב"ם שם ואבי הבן מברך אקב"ו להכניסו כו' שמצוה על האב למול את הבן יתר על מצוה שמצווין ישראל שימולו כל ערל שביניהן לפיכך אם אין שם אביו אין מברכין ברכה זו ויש מי שהורה שיברך אותה ב"ד או אחד מן העם ואין ראוי לעשות כן וע"ל ס"א בהג"ה ודברי הרמב"ם נכונים דודאי אף שעושה אחר הוא כאלו עשה בעצמו ממ"ש בשבת קל"ג א' ואי איכא אחר כו' דארשב"ל כו' ואם איתא הא ודאי עליו המצוה מיוחדת כמ"ש האב כו' וגם סברת התוס' אינה נכונה מ"ש דליכא שמחה הא אפי' שהשמחה במעוט ס"ד בפ"ק דכתובות (ח' א') לברוכי אי לאו משום כו' וכאן ל"ל כמ"ש ה"ר שמחה והגמ"ר כנ"ל (בליקוט שבס"ק ל"ו דהא כמת אבין כו') וגם תי' ה"ר שמחה משום דר' שותפין דהוא אינה מצווה על המילה כמ"ש בפ"ק דקדושין והשמחה כאן על המצוה דלא כמש"ש ועוד באמת יברך הטוב והמטיב (ע"כ): [לו] ובמדינות כו'. כבר האריך הרשב"א וכל הראשונים בזה ולא מצאו טעם לזה דא"ל משום דלא אתי מזמן לזמן פדיון הבן יוכיח (וכר"נ סוף פסחים וס"ד דסוכה כתב דפדיון הבן שאני שהיא מצוה תלויה בזמן ל' יום כו' ול"ע) ואף בבנים אחרים כמו קנה וחזר וקנה (ברכות ס' א' וע"ש בתוס' וכרשב"א) וגם א"ל משום ספק נפל דא"כ היאך מלין אותו בשבת ומחללין עליו בכ"ד וגם א"ל משום צערא דינוקא הא במת אביו והוא יורשו מברך שתים כו' (כמש"ש נ"ט ב'): (ליקוט) ובמדינות אלו כו'. מרדכי שם בשם ר"ת ע"ש ובתוס' דסוכה שם ד"ה העושה כו' צריך לפרש כו' ונראה דמצות כו' וכ"כ במרדכי שם וכתב משום צערא דינוקא אבל בהגהות אחרונות פ"ט דשבת הקשו ממ"ש מת אביו והוא יורשו כו' וכן הקשה הג"ם בפ"נ מה' מילה ע"ש ושם מ"ש בשם ה"ר שמחה ודבריו דחוקים מאד ובשם ראבי"ה כ' כסברא ראשונה (ע"כ): [לז] אם לא כו'. עש"ך: [לח] א"צ כו'. עבא"ח סי' ע"ה ס"ד בהג"ה ועבר"אש ספ"נ דברכות ול"נ דאיסורא איכא דצריך לאחוז הערלה בשעה שמברך כמ"ש בפ"נ דמנחות (ל"ה ב') ועתוס' דסוכה ל"ח א' ד"ה עבד כו': [לט] אבל יש כו'. חומרא בעלמא דא"צ להרחיק מצואתו וכ"ש שהוא מכוסה: [מ] אבי הבן כו'. שהמילה הוא דוגמת קרבן כמ"ש במ"ר פ' אמור פכ"ז וש"מ ואמרינן בפ"ד דתענית (כ"ו א') היאך קרבנו כו': [מא] נותנין כו'. פרקי ר"א פכ"ט והיו ישראל לוקחין את הערלה ואת הדם ומכסין אותו בעפר המדבר וכשבא בלעם הקוסם ראה את כל המדבר מלא מערלתן של ישראל אמר מי יוכל לעמוד בזכות כרית דם מילה שהוא מכוסה בעפר שנאמר מי מנה עפר יעקב מכאן אמרו מכסין את הערלה והדם בעפר הארץ כו' ח"ש וכן כו': [מב] ואם הוא כו'. כמ"ש בפ"ד דשבת (ל' א'): [מג] נוהגין כו'. בפר"א שם וכך היו ישראל נוהגין למול עד שנחלקו לשני ממלכות ומלכות אפרים מנע מהם את המילה ועמד אליהו ז"ל וקנא קנאה גדולה ונשבע על השמים שלא להוריד טל ומטר על הארץ ושמעה איזבל ובקשה להרוג אותו כו' עבר אליהו וברח כו' נגלה עליו הקב"ה וא"ל מה לך פה אליהו א"ל קנא קנאתי א"ל הקב"ה לעולם אתה מקנא קנאת בשטים על ג"ע שנאמר פינחס ב"א וכאן אתה מקנא חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך מכאן התקינו חכמים שיהו עושים מושב כבוד למלאך הברית שנאמר ומלאך הברית אשר אתם חפצים כו': [מד] ונוהגין כו'. בשוחר טוב כל עצמותי תאמרנה כו' ועל ברכי אני עושה סנדקות לילדים בשעת מילה ופריעה וכ"ה בפסיקתא והביא בילקוט תהלים סי' תשכ"ג: [מה] ויפה כו'. כנ"ל דהוא דומה לקרבן וכמ"ש בזוהר ס"פ לך לך צ"ד ב' האי מאן דאקריב כו' ושם צ"ה א' פתח אירך ואמר מזבח אדמה כו' ובפר"א שם וכמ"ש בסי"ב: [מו] (ליקוט) ולכן נוהגין כו'. דבריו א"ל שחר דא"כ מ"מ מאדם אחד דוקא ואחר לא יעשה ב' פעמים סנדק לעולם ולעולם לא ראינו סנדק שמתעשר אלא המנהג הוא ע"פ צוואת ר"י החסיד סי' מ' ע"ש (ע"כ): [מז] נוהגים לעשות כו'. בפר"א שם ר' ישמעאל אומר לא עיכב אברהם מכל אשר צוהו וכשנולד יצחק בן שמנת ימים הגישו למילה שנאמר וימל אברהם את יצחק בנו בן שמנת ימים והגישו למנחה ע"ג המזבח ועשה שמחה ומשתה מכאן אמרו חכמים חייב אדם לעשות שמחה ומשתה באותו היום שזכה למול את בנו כאברהם אבינו שנאמר ויעש אברהם

פתחי תשובה

ס"ק ט"ו: (יב) מברך שהחיינו. עיין במגן אברהם סי' כ"ב סק"א: (יג) סנדק ונוהגים להתעטף בטלית ועיין בש"ת בא"ח סימן י"ח סק"ד שכתב בשם כנה"ג לפי המנהג שלא ללבוש טלית בט"ב שחרית גם לצורך להיות סנדק למילה לא ילבש טלית ומ"מ ראיתי סנדקי א' לבש וכורך ולא מחיתי בידו ע"ש: (יד) כמקטיר קטורת. עיין בתשובת נו"ב [illegible]

באר היטב

קדש וכו' ויראו שניהם לב' תינוקות ע"כ משמע דהראשון לא יברך אשר קדש כלל וכן יש לנהוג דלא כמהרש"ל עכ"ל: (יג) הבכור. והש"ך כתב ואין נוהגין כן מעולם אלא אין מברכין שהחיינו אפילו ישראל שמל בנו הבכור וכן בדין כי הרב הוציא זה ממהרי"ל ושם מבואר להיפך דאין חילוק אלא בכל ענין יש לברך בשעת פדיון וכן נוהגין וכן עיקר עכ"ל: (יד) מוכנים. ובאמת נראה מדברי העיטור דאפילו מוכנים אסור גזירה שמא יביא עפר בשבת מבחוץ שאינו מוכן וכ"כ הב"ח וסיים ומיהו העולם נהגו היתר בעפר מוכן מע"ש עכ"ל הש"ך: (טו) בפיו. כתב הט"ז בשם הזוהר דאבי הבן יאמר פסוק אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך והעומדים שם יאמרו סוף הפסוק נשבעה וגו' עד היכלך: (טז) להתפלל. ובתשובת מהר"מ מינץ כתב דאין לדחות משום כך האבל דכל המוחה באבל כאלו מוחה באדם לעשות

מצוה

לבית הכנסת: (יג) בליל שבת כו'. הטעם שם בת"ה דאז הכל מצויים בבתיהם ואז ישוע הבן בגמ' לפר"ח וראיתי סמך אחד לזה ממדרש רבות פרשת אמור פרשה כ"ז ר' לוי אמר משל למלך שגזר ואמר כל הנכנסין שיש כאן לא יראו פני עד שיראו פני המטרונא תחילה כך אמר הקב"ה לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו שבת שאין ז' ימים בלא שבת ואין מילה בלא שבת עכ"ל. ובדרישה הביא מתשובת מהר"ר מנחם מה שנוהגים בשבת לבקר אצל התינוק הנולד שהוא אבל על תורתו ששכח כדאיתא פ' המפלת עכ"ל:

רסו (א) להצניעו בחצר המעורב. כ"כ ב"י בשם רבינו ירוחם ובמהרי"ל כתב שלוה מהרי"ו סג"ל שתיכף אחר המילה יסירו מידם כל צרכי המילה דחשובים מוקצה להלאה וגם המוהל לא יחזור ליטול האיזמל מן החול שהטיל שם הערלה בהיותו בהול על הפריעה עכ"ל ורש"ל בתשובה כתב גם כן להתיר כמו שכתב רמ"א כאן מטעם שכיון שהיה ראוי בין השמשו' מותר לכל היום דאין מוקצה לחצי שבת ואיני כדאי להכריע בין הרים הגדולים *) אבל נ"ל מבורר לאיסור ולאיה ברורה מתלמוד ערוך פ"ק דביצה (דף י"א) תנא ושוין שאם קלב עליו בשר שאסור לטלטלו פירוש התם קאי על עלי שמלאכתו לאיסור לכתוש במכתשת ואפילו הכי מתירין ב"ה לקלב עליו בשר לצורך י"ט וע"ז אמר דאחר שעשה בו צורך י"ט אסור לטלטלו ועוד ראיה מפרק אין לדין (דף כ"ח) שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו בי"ט לפי שנמאס ומוקצה וכבר נעשה צורך י"ט והאי איזמל ממש הוא כוותייהו דהכא דאחר שנעשה בו המצוה חזר לאיסור מוקצה ומ"ש רש"ל דאין מוקצה לחצי שבת איננו ענין לזה דהך אין מוקצה לחצי שבת הוא בפרק אין לדין (דף כ"ו) בענין שיהיה ראוי בבין השמשות וביום השבת אידחי וחזר ונעשה ראוי דאין איסור מוקצה בזה מה שאין כן כאן שמתחילה בבין

במקום שיש מנהג קבוע ע"פ חכמים כו' ובהגהות מנהגים העתיק דבריו בקצרה אבל יש שם טעות בהעתק על כן נתפשט המנהג שהמוהל דוחה האבל ואינו נכון וכתב שם ועיקר הטעם לפי שעוסק במצוה לכך ראוי לו להתפלל: כד מתפללים סליחות כו'. כתוב במנהגים סי' קל"ז ואם יש מילה בין כסה לעשור אומר זכור ברית דמילה ואל תפר בהסכמה ונ"ל גם פזמון יה היום ואומר אבינו מלכנו ואין אומר והוא רחום ותחנון גם בצום גדליה במילה אבל אומר אא"מ ולמנצח ע"כ ובמנהג עשרה בטבת סי' ל"ט כתב ואומר זכור ברית דמילה ופזמונו כדפרישית לעיל ע"כ וכתב בהגהות שם וכן בכל תענית צבור אבל למנצח אומר משום דעת דיוקא ואין אומר יהי רצון אחר קריאת התורה ואם היו ב' בתי כנסיות בעיר באותו שאין מלין אומרים תחנון והכי נהוג וכן אין אומרים פיוטים של מילה באותו בית הכנסת שאין מלין בו. מכתבי מהר"א ע"כ וכ"כ בתשו' ר"מ מינץ סי' מ"ג דאומרים למנצח משום דעת דיוקא וכן הוא במהרי"ל וכן נוהגים ודלא כהאבודרהם שכ' גם אין אומרים יענך ה' ביום צרה מפני שהוא יום שמחה לאבי הבן ולא יום צרה וכ"כ בכל בו וגם אין אומרים למנצח מפני שיום המילה יום שמחה הוא על קיום המצוה ע"כ ואין נוהגין כן במדינות אלו ונראה דמקומות מקומות יש וכ"כ ברוקח ס"ס ק"ח במגנ"א אומרים יענך ביום המילה שיש בו ט' פסוקים כט' חדשי העיבור כדאיתא בשוחר טוב ובוורמייזא אין אומרים יענך ע"כ: כתוב בהגהות מנהגים שמלין קודם עלינו לשבח וכן המנהג. עוד נהגו שלא לחלוץ התפילין עד אחר המילה משום שהתפילין הם אות והמילה ג"כ אות:

הגה ונהגו לקחת מנין לסעודת מילה ומקרי (יז) סעודת מצוה (פר"א דמילה ובא"ז) [מח] וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה הוי (יח) כמנודה לשמים (תוס' פ' ע"פ) ודוקא שנמצאו שם בני אדם מהוגנים אבל אם נמצאו בני אדם שאינם מהוגנים א"צ לאכול שם (נ"ז שם) [מט] עוד נהגו לעשות סעודה ומשתה (יג) בליל (יז) שבת לאחר שנולד זכר נכנסים אצל התינוק לטעום שם והוא ג"כ סעודת מצוה (בת"ה סי' רס"ט מהום' פרק מרובה):

יג כג יום מילה שחל ביום תענית צבור הכתובים **כד** מתפללים סליחות ואומרים וידוי כדרכם ואין אומרים והוא רחום ולא (יח) נפילת אפים:

(אבל אומרים אל ארך אפים) (ב"י בשם הרשב"א):

רסו איזה מילה דוחה שבת וי"ט. ובו י"ד סעיפים:

א א מילה בין בזמנה בין שלא בזמנה דוחה צרעת שאם יש בהרת בעור הערלה אע"פ שיש בקציצת הבהרת לא תעשה חותכה עם הערלה ב אבל אם לאחר שנימול גדל בשר במילתו עד שאינו נראה מהול וצריך לחתכו אם יש בהרת באותו הבשר אסור לחתכו [א] כיון שא"צ למולו פעם אחרת אלא מדרבנן:

ב ג מילה דוחה י"ט ושבת בזמנה (א) ד אבל שלא בזמנה אינה דוחה ואפי' בזמנה אינו דוחה אלא המילה עצמה ה ופריעה ומציצה ו ואפי' פירש חוזר על ציצין המעכבין ז דהיינו אם נשאר מהעור עור החופה **א** רוב גובהה של עטרה אפי' במקום א' [ב] ועל (ב) שאינם מעכבים אם לא פירש חוזר ואם פירש אינו חוזר ח ונותנין עליה אספלנית:

הגה **ב** [ג] (א) (ג) ומותר לטלטל האיזמל לאחר המילה (א) להצניעו בחצר המעורב אע"ג דאינו צריך לו עוד באותו שבת דהא לא הוקצה בין השמשות מאחר דהיה צריך לו באותו שבת כן נראה לי (היתר טלטול כתוב באח"ו נתיב א' והטעם הוא דברי המחבר ודלא כמהרי"ל):

השמשות לא היה עליו שם ראוי אלא לעשות צורך י"ט ולא אח"כ ומ"ש ב"י בשם רבינו ירוחם בשם הרמב"ן דמותר לטלטלו אחר המילה למחר שמטלטל בהיתר מחזירו לאיזה מקום שירצה כו' נראה טעמו דאי היה צריך להשליך האיזמל אחר כך ויהיה אבוד ודאי מימנע ולא מהיל וזה עדיף טפי מהנך ג' דברים שאמר עולא (פרק אין לדין) [פ"ק דביצה] שהתירו סופן משום תחילתן ולא חשבו עולא כי פשוט הוא והנך ג' יש בהו מידום כדאיתא שם. ועכ"פ נראה דלא התיר הרמב"ן אלא להצניעו אח"כ באותו חדר שמל שם כדי שלא יהיה אבוד אבל לא למקום אחר מטעם שאמרנו כיון שסגי בלאו הכי וגם בשופר של ר"ה אחר התקיעה כתב רש"ל שם שראה שנהגו איסור לטלטלו אח"כ ותמה הוא ע"ז שם שהרי ראוי לתקוע בו כל היום ולפי מה שכתבתי ניחא שהרי גם הטלי והשפוד שרי לעשות בהם צורך י"ט פעם שנית אם ירצה ואפ"ה אסור כל שאינו לצורך יו"ט וה"נ דכותיה שאין לטלטל השופר אם הוא שלא לצורך תקיעה וכ"ש האיזמל אחר המילה אם לא להצניעו באותו חדר שמל

אחר המילה משום שהתפילין הם אות והמילה ג"כ אות:

רסו **א** רוב גובהה של עטרה. ע"ל סי' רס"ד ס"ה ומ"ש שם:

ב ומותר לטלטל כו' אבל אם שכח כו' מותר. דבכה"ג אפילו

דף ק"ל ע"א: כב הרשב"א בתשובה (הביאו הב"י) וכן כ' בא"ח:

א ברייתא שבת דף קל"ב ע"ב: ב טור: ג שם ע"א ויליף לה רבי יוחנן מקרא ותניא בברייי' כוותיה: ד משנה שם דף קל"ז ע"ב: ה משנה שם דף קל"ג ע"א: ו בברייתא שם ע"ב וכפי' רש"י שם וכן כתב הטור בשם אביו הרא"ש: ז ליונהיו לעיל בסימן רס"ד סעיף ה': ח שם במשנה:

נקודות הכסף

(סי' רס"ו ס"ב סק"א) הקשה על רמ"א ומהרש"ל ולא קשה מידי דעלי שקלב עליה בשר שאני דמלאכתו לאיסור אם כן מיד שפסק מלקלב עליה בשר הרי מלאכתו לאיסו' וגם לא היה בין השמשות מתוקן לכך שהרי אין מלאכתן לכך ושפוד שצלו בו בשר נמי שאני דמיד שצלו בו בשר נמאס והוי מוקצה מחמת מיאוס והרי רמ"א כר"מ ומהרש"ל בתשובה מביאים דברי מהרי"ל וחולקים עליו ומ"מ משמע מדברי רמ"א דלא התיר אלא כדי להצניעו בחצר המעורב אבל לטלטלו בחנם לא:

בית לחם יהודה

ביאור הגר"א

משתה גדול ביום הגמל את יצחק וכן משמע בפ"א דכתובות (ח' א') ועתוס' דשבת ק"ל א' ד"ה שש כו' ובב"ק פ' א' ורפ"ד דסנהדרין (ל"ב ב') : [מח] וכל מי כו' ודוקא כו'. עתו' דפסחים קי"ד א' ד"ה ואין כו' : [מט] עוד נהגו כו'. וזהו מ"ש תוס' בב"ק שם ד"ה לבי. ור"ח פי' ועבמ"ר פ' אמור פ' הנ"ל משל למלך כו' שתעבור שבת עליו כו' שם:

רסו [א] כיון כו'. פ"ח דיבמות (ע"ב) : [ב] (ליקוט) ועל שאינם כו'. כמסקנא דגמ' כנהרדעי דמוקמי כרבנן וקי"ל כרבנן דלא כבע"ת שרצה בתחלה לפסוק דלא כברייתא ופעמו משום דכל הני מוקי ביחידאות ובההיא דנהרדעי ס"ל דקי"ל כ' ורבא כו' משמע דכולהו כר' יוסי ס"ל וכן קאמר סתמא דגמ' בנדרים ח' א'. מוקצה כו' אבל מהרי"ל כתב דמיד אחר המילה יזרוק האיזמל מידו וד"מ כתב שנ דסוכה רי"א י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כיון שיצא י"ח בו אסור הוא אלא שמותר משום צורך מצוה וכן חשינו בפ"ז ע"ש וגם מ"ש מהרי"ל שצ בא"ח סי' ש"ח ס"ג כאן אסור וראיה ממ"ש מספ"ב דשבת שמעתי שאם בא כו' מוקצה שמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו רק מחמה לצל אסור דהוי שלא לצ כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל בזה מותר כיון שמטלטל לצורך משא"כ כמ ל"ה ב' ד"ת והתניא תיפא כו' וליתא ראילו היה מותר לצורך גופו ומקומו הי

חידושי רע"ק

(סי' רס"ו סעיף ב') מילה דוחה יו"ט ושבת בזמנה אמר עד א' שנולד בשבת מלין אותו

באר היטב

מצוה וכאלו גוזל את המת אם לא במקום שיש מנהג קבוע על פי חכמים עכ"ל : (יז) שבת. בדרישה הביא מתשו' מהר"ר מנחם מה שנוהגים בשבת לבקר אצל התינוק הנולד שהוא אבל על תורתו ששכח כדאיתא פ' המפלת עכ"ל : (יח) נפילת. כתב בהגהות מנהגים אבל למנצח אומר משום דעת דיוקא ואין אומר יהי רצון אחר קריאת התורה ואם היו ב' בתי כנסיות בעיר באותו שאין מלין אומרים תחנון והכי נהוג וכן אין אומרים פיוטים של מילה בבהכ"נ שאין מלין בו והמנהג למול קודם עלינו לשבח עוד נהגו שלא

פתחי תשובה

גליון מהרש"א

מילואים

אבל מכשיריה אינם דוחים ט כיון שהיה אפשר לעשות' מבעוד יום ולפיכך (ד) אין עושין סכין למול בו [ד] ואין מביאין אותו ממקום למקום ואפילו להוציאו מהבית [ולהביאו] (ב) דרך גגין וחצרות ומבואות שלא עירבו [ה] אבל אם שכח הסכין בגג וחצר מותר להביאו מזה לזה (ג) י אפי' (ג) עירבו חצירות עם הבתים :

ג ג [ו] יב אין שוחקין סמנים [ז] ולא מחמין לו חמין [ח] ואין עושין לה אספלנית ולא טורפין לה יין ושמן אם לא שחק כמון מערב שבת ד לועס (ג) בשיניו אם לא טרף יין ושמן מע"ש נותן זה לעצמו וזה לעצמו (ד) ה ואין עושין לה (ד) חלוק אבל כורך עליה סמרטוט ואם לא התקין מערב שבת כורך על אצבעו ומביא דרך מלבוש (ה) אפילו (ה) מחצר אחרת [ט] שלא עירבה :

ד [י] יג מלו את הקטן בשבת ו ואח"כ (ו) נתפזרו הסימנים עושין לו בשבת מפני שסכנה היא לו (ודין רחיצת התינוק קודם מילה או לאחריה עיין בטור א"ח סי' של"א) :

ה [יא] יד שכחו ולא הביאו סכין מע"ש אומר לעובד כוכבים להביא סכין בשבת ובלבד שלא יביא אותו דרך רשות הרבים כללו של דבר כל דבר שעשייתו בשבת אסורה עליו משום שבות מותר לנו לומר לעובד כוכבים לעשות אותה כדי לעשות מצוה בזמנה ודבר שעשייתו בשבת אסורה עלינו משום מלאכה אסור לנו לומר לעובד כוכבים לעשותה בשבת :

טו כל המכשירים שאין דוחין שבת גם יו"ט אין דוחין חוץ מזה ששוחקין לה כמון בי"ט הואיל וראויים לקדרה וכן טורפין לה יין ושמן :

ז [יב] טז אדם (ה) שלא מל מעולם לא ימול (ו) בשבת שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת ואם כבר מל (ו) פעם אחת מותר ז [יג] ואפי' אם הוא (ז) אביו (הה"ד סי' רמ"ה ודלא כה"ר אליעזר שבטור) :

ח יז מי שנולד בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה מונין מן הלילה ונימול לתשיעי שהוא ספק שמיני ואם נולד ערב שבת בין השמשות אינו דוחה את השבת שאין דוחין את השבת מספק וכן אינו דוחה י"ט מספק ח [יד] ואפילו (ז) י"ט שני של (ח) גליות *) (טור ר"ס זה בשם תשובת רא"ש והיא בכלל כ"ו) ט [טו] יח ואפילו לא הוציא אלא

שפתי כהן

אפילו שלא לצורך מילה מותר כמו שנתבאר בא"ח ר"ס שע"ב : ג אין שוחקים כו' ולא כו'. טור. פי' לפי שכל מכשירי מילה אלו היה אפשר לעשותן מע"ש : ד לועס בשיניו. דכמה דאפשר לשנויי משנינן : ה ואין עושין לה חלוק כו'. כעין כיס דחוק היו עושין ומלבישין ראש הגיד עם ראש העטרה וקושרין שם כדי שלא יחזור העור לכסות את הגיד : ו ואח"כ נתפזרו הסמנים כו'. וכתב הר"ן דאם נתפזרו אותן הסמנים שהכינו לצורך אחר המילה קודם המילה דעת הרמב"ן שאין למולו אלא שעתה ומלין אותו ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת דבתר הכי פיקוח נפש הוא דדחי לה ולא מכשירי מילה ודעת הרז"ה והרשב"א דתדחה המילה עכ"ל. וכתב בית יוסף שכן נראה דעת הרי"ף והרמב"ם ואינו מוכרח מיהו בעט"ז כתב דתדחה המילה וכ"פ הב"ח : ז ואפילו אם הוא אביו. ולא אמרינן דלגבי אביו הוי פסיק רישי' דניחא ליה שהרי מתקן את בנו : ח ואפילו י"ט שני של גליות. ולפעד"נ עיקר כהרמב"ם דדוחה י"ט שני של גליות דכן הוא ג"כ דעת הסמ"ג עשין כ"ח ד' קט"ו והכל בו סימן ע"ג וכן נראה דעת הברטנורה שפירש שני י"ט של ר"ה דקדושה אחת הן וכתב רמב"ם וסייעתו שם דה"ה כל שאר הדברים שאינם דוחין שבת דוחין את י"ט שני דגליות : ט ואפי' לא הוציא אלא ראשו כו'. וכתוב בסמ"ק סי' קנ"ז וצריך

טורי זהב

שמל שם והו לא ואפילו לפני המילה אין לטלטלו בחנם כל שאינו לצורך המילה כנלע"ד : (ב) דרך גגין וחצרות. פי' כלים ששבתו בתוכן דכולן רשות אחת הם כמ"ש בא"ח סי' שע"ב ואפילו הן של בעלים הרבה שלא אסרו אלא בכלים ששבתו תוך הבית כשקדש היום דאותן אסור לטלטל מבית לחצר אם לא ערבו הבתים עם החצר ואפילו ערבו הבתים עם החצר אסור לטלטל אותו כלי הבית מחצר זה לחצר אחרת שלא ערבו עמה : (ג) אפילו ערבו חצרות עם הבתים פי' כל בית ערב עם חצר שלו ולא אמרינן הואיל ואז שכיחי כלי הבית בחצר אם נתיר לטלטל מחצר לחצר כלי ששבת בחצר מהם יטלטל גם כלים ששבתו בבית מחצר לחצר הא לא גזרינן : (ד) ואין עושין לה חלוק. פי' כעין כיס דחוק היו עושין ומלבישין ראש הגיד עם העטרה כדי שלא יחזור העור לכסות העטרה : (ה) אפילו מחצר. אבל לא מר"ה שאין זה מלבוש ממש : (ו) פעם אחת מותר. ול"ד למוחזק דשחיטה דבעינן ג' פעמים דהתם איכא למיחש לעילוף כל דהו ועל ידי כך ישהה או ידרוס ולכך בעינן מוחזק ג' פעמים אבל כאן אין חשש אלא משום שמא לא יוכל לאמן ידיו וכיון דחזינן בחד זמנא דמאמן את ידיו שפיר

באר הגולה

ט משנה שם דף קל"ג ע"א וכר"ע : י מהימרא דרבי אבא בר רבי אחא וכו' וכדמפרש לה רב אשי שם ע"ב וכר"ש במשנה עירובין דף פ"ט ע"א דאיפסקא הלכתא כוותיה שם דף צ"א ע"א : יא שמואל ורבי יוחנן שם ועיינתיו גם כן באורח חיים ריש סי' שע"ב : יב משני' שבת ד' קל"ג ע"א: יג הרי"ף שם וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' מילה: יד ל' הרמב"ם שם דין ט' מהא דא"ל רבה לאביי ולא שני לקוכו' [עירובין ס"ח ע"א] וכפי' הרי"ף בפ"ר ר"א דמילה : טו ברייתא שם דף קל"ד ע"א: טז תה"ד סי' רס"ה ודהכי משמע ל' המרדכי ר"פ כסוי הדם : יז משנה שם דף קל"ז ע"א : יח מעובדא דההוא גברא ועיינתיו לעיל בסי' רס"ב סעיף ד' וע"ש :

דגול מרבבה

(סי' רס"ו שו"ע ס"ח בהג"ה) אפילו ביו"ט שני של גליות. ואף דהוה ס"ס שמא היום זמנו ואת"ל שלא בזמנו שמא היום חול נלע"ד דס"ל דדבר שיש לו מתירין אסור אפילו ס"ס ואף שבא"ח סימן תנ"ז סעיף ד' פסק דספק מוכןמותר ביו"ט שני היינו משום דמוקצ' דרבנן וה"ה ס"ס בדרבנן ועי' לעיל סי' ק"י בט"ז ס"ק י"א ולכן נלע"ד שמה שנרשם כאן טור בשם הרא"ש הוא טעות שהרא"ש מתיר ס"ס אפילו בדאורייתא בדבר שיש לו מתירין כמבואר בש"ך סימן ק"י ס"ק נ"ו אם שני הספיקות בגופו והרא"ש באמת לא כ' רק שמילה שלא בזמנה אינו דוחה י"ט שני של גליות אבל המחבר נלע"ד שהכריע כן מסברא דנפשי' וכנ"ל :

גליון מהרש"א

(סעיף ז') לא ימול בשבת. מרדכי פרק כסוי דם מסוגי' דביצה ריש דף ל"ד וכמ"ד מפני שצריך לבדקן וא"כ איך פסק המחבר בא"ח סי' תצ"ח ח' שף שנדרס מותר לשחטו ביו"ט שהוא כמ"ד מפני שצריך לחוסמן ועי' ת' עבודת הגרשוני ות' חות יאיר ות' שבות יעקב ח"ג סק"ג :

בית הלל

(סימן רס"ו סעיף ט' מע"ל) בשיעור בין השמשות אפלגו תנאים ואמוראים [illegible]

מילואים

[illegible]

חידושי רע"ק

על פיו. ירושלמי (רפ"ב דר"ה ורפ"ג דיומא): (ס"ע סעיף ג') נותן זה לעצמו. לשון הטור שורף זה לעצמו וזה לעצמו וע' בב"י ובב"ח: (ש"ך ס"ק ו') והרשב"א דתדחה המילה. והיא דס"ל דלועס בשיניו ונותן מיירי באתיידע לו כן אחר המילה כ"כ הר"ן לשיטה זו אבל הרשב"א בחידושיו שם כתב ושבות דלית ביה מעשה מלאכה נמורה לא דחינן המילה מחמת שבות דלאחר המילה: (ס"ע סעיף ז') אדם שלא מל. ע' ת' חוות יאיר (סי' קנ"ח): (שם סעיף ח') ואפי' יו"ט שני של גליות. לכאורה קשה הא הוי ס"ס ס' זמנו וס' שהוא יום חול והוי כמו ספק מוכן ביו"ט ב' רכ' המחבר (א"ח סימן תקל"ז ס"ד) דשרי ואפשר לומר דהתם הוי ס"ס בדרבנן אבל הכא הוי ס"ס בדאורייתא וכמ"ש בגליון המג"א (שם סק"ד) אמנם הא כל עיקר האוסרים שם ספק מוכן ביו"ט ב' משום דס"ל דס"ס בדבר שיש לו מתירין אסור והכא במצוה י"ל דל"ש דהוי דשיל"מ דראוי להקדים המצוה וע' בת' בשמים

ביאור הגר"א

תוס' הוא מיותר אפי' היה מותר לטלטל כדברי ר"ש מ"מ אסור להצניע. ודלא כט"ז ומ"ש סופן משום תחלתן אינו ענין לכאן דלא אמרו אלא בשמחת י"ט ובירושלמי הנ"ל הניחו בארץ כו' ובי"ט מתירין להחזיר התריסין וליתן לפני הדורסן : [ד] ואין מביאין כו'. ברייתא שם ופסחים צ"ב א' : [ה] אבל אם כו'. שם פ"א כו' ברצון ר"ש וקי"ל כוותיה אפי' ברבר הרשות ומ"ש בפסחים ג' דברים כו' לרבנן וכן לר"ש בכלים ששבתו בבית. רי"ף ע"ש : [ו] אין שוחקין כו'. מתני' שם קל"ג א' ובריתא קל"ד א' : [ז] ולא מחמין כו'. פ"ו דעירובין (ס"ז ס"ח) : [ח] ואין כו'. שם במתני' ונמ' וכמש"ו אם לא שחק כו' : [ט] (ליקוט) שלא עירבה. אבל מר"ה לא דלא התירו אלא שבות ע"י שינוי כמש"ל אין שוחקין כו' לועס בשיניו בו' ודלא כרמב"ן שמתיר אפי' דרך רה"ר. רשב"א ועמ"ש בס"ד (ע"ב) : [י] מלו כו'. ר"ל דמש"ש אם לא שחק כו' הכל קודם המילה שדוחין המילה אב לא אפשר ללעוס בשיניו אף שיהיה אח"כ סכנה מ"מ אין מלין אותו שיבא לידי כך וכן באין לו המין לרחוץ אותו אחר המילה ובזה מתרץ קושית תוס' שם ר"ה לועס כו' אבל אחר המילה נתפזרו מותר כדרכו הכל וכמו שמותר למצוץ וכמש"ש פשטא מרקא מחללי כו' ועתוס' דעירובין ס"ז ב' ר"ה והא לא כו' וכ"כ הרי"ף ורמב"ם ע"ש ושם : (ליקוט) מלו כו'. דעת הרמב"ן שאפי' נתפזרו קודם מילה מלין כדרכו שאין דוחין מפניה המילה אף שאח"כ יצטרך לחלל בדאורייתא כיון שסכנה אין חוששין וההוא ינוקא דאשתפוך חמימי חיינו חמימי דקודם המילה אבל הרז"ה והרשב"א חולקין עליו וכמש"ש והביא הרשב"א מם"ש בריש י"ט לא ישחוט אא"כ יש לו דקר נעוץ ומורים שאם שחט כו' רה"נ ישחוט ואח"כ ירחה חכיסוי מסילא כו' וכן פי' הגאונים בההוא ינוקא המימי דאחר המילה וכתב ומתני' דשרי לועס כשינוי כורך על אצבעו כו' בדלא אתיידע אלא לאחר המילה ואפ"ה בשינוי וכ"ר תוס' שם ר"ה לועס כו' אבל אח"כ מסיק דאפי' קודם המילה ע"ש ובר"נ אבל ל"נ דוקא קודם מילה ושבות ע"י שינוי התירו אבל לאחר המילה מותר כדרכו וכן רייק לשון הרמב"ם והמוש"ע כאן מלו כו' עושין כו' ר"ל כדרכו וכן ממ"ש הרמב"ם ומוש"ע בס"ו כל המכשירים כו' אלמא קודם מילה דלאח"כ אינה משום מילה אלא משום סכנה והתירו בשינוי כמו שחתירו שבות ע"י עובד כוכבים (ע"ב) : [יא] שכחו כו'. נמ' רעירובין שם וכפי' הרי"ף בשבת שם ולא כ' ברחיצת לפי שלא נהגו האירנא וכמ"ש בא"ח סי' של"א ס"ט : [יב] אדם כו'. כמש"ש קל"ג ב' : [יג] ואפי' כו'. ע"ש קל"ג א' דדוקא באומר לקוץ בהרת בנו מכוין פריך ואי איכא אחר אבל משום פסיק רישיה לא פריך אף דלאחר הוי פסיק רישיה דלא איכפת ליה כמש"ש פי"ב (ק"ג א') בארעא דחבריה אפ"ה מותר באביו כ"ש בכה"נ : [יד] ואפי' י"ט כו'. ומ"ש במתני' י"ט שני של ר"ה משום דמתני' נשנית בא"י. הרא"ש אבל הרמב"ם כתב דדוחה י"ט שני של גליות : [טו] ואפי' לא כו'. נדה

באר היטב

חדר שמל שם והו לא ואפילו לפני המילה אין לטלטלו בחנם כל שאינו לצורך המילה וע"ש (ובנה"כ השיג עליו ודחה ראיותיו ודעתו מסכמת עם הרמ"א אך סיים וכתב ומ"מ משמע דלא התיר אלא כדי להצניעו בחצר המעורבת אבל לטלטלו בחנם לא ע"ש) : (ב) ערבו. פי' כל בית ערב עם חצר שלו ולא אמרינן הואיל ואז שכיחי כלי הבית בחצר אם נתיר לטלטל מחצר לחצר כלי ששבת בא' מהם יטלטל נ"כ כלים ששבתו בבית מחצר לחצר קמ"ל דלא גזרינן עכ"ל הט"ז : (ג) בשיניו. דכמה דאפשר לשנויי משנינן : (ד) חלוק. פי' כעין כיס דחוק היו עושין ומלבישין ראש הגיד עם העטרה וקושרין שם כדי שלא יחזור העור לכסות העטרה : (ה) מחצר. אבל לא מר"ה משום שאין זה מלבוש ממש. ט"ז : (ו) נתפזרו. וכתב הר"ן דאם נתפזרו אותן הסמנים שהכינו לצורך אחר המילה קודם המילה דעת הרמב"ן שאין למנוע אלא שעתה ומלין אותו ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת דבתר הכי פיקוח נפש הוא דדחי לה ולא מכשירי מילה ודעת הרז"ה והרשב"א דתדחה המילה וכתב ב"י שכן נראה דעת הרי"ף והרמב"ם ואינו מוכרח מיהו בלבוש כתב דהדחה המילה וכ"פ הב"ח עכ"ל הש"ך : (ז) אביו. ולא אמרינן דלגבי אביו הוי פסיק רישי' דניחא ליה שהרי מתקן את בנו. ש"ך. וכתב הט"ז ול"ד למוחזק דשחיטה דבעינן ג"פ דהתם איכא למיחש לעילוף כל דהו וע"י כך ישהה או ידרוס אבל כאן אין חשש אלא משום שמא לא יוכל לאמן את ידיו לכך סגי בפעם א' : (ח) גליות. והש"ך כתב דנראה עיקר דדוחה י"ט שני של גליות וכ"כ דעת הברטנורה שפי' ב' י"ט של ר"ה דקדושה א' הן וכתב הרמב"ם וסייעתו שם דה"ה כל שאר הדברים שאינם דוחים שבת דוחים את י"ט שני דגליות

פתחי תשובה

שזרקו לעפר מוקצה הוא מכל מקום קודם שזרקו עדיין לא נעשה מאותו לאו מוקצה הוא וסיים דעכ"פ לכתחלה יזהר המוהל שתיכף שחתך הערלה בעודה בידו יזרקנה לעפר אבל אם אירע שזרקה מידו קודם לכן מאן דמתיר להגביה הערלה כדי לתתה בעפר לא משתבש ע"ש : (ד) אין עושין סכין. בספר חכמת אדם כלל קל"ה כתב דה"ה אם אינו חד אסור להשחיזו במשחזת ע"ש : (ה) שלא מל. עיין במ"א סימן של"א סק"י דה"ה אם מל ולא פרע מעולם אסור לפרוע בשבת וטעם אחד להם ע"ש ועיין בתשובת שבו"י ח"ג סי' כ"ה שאם אין מוהל אחר ויודע בעצמו שיכול למול שרי ע"ש. כתב הבאר היטב שם מוהל שבא למול בשבת ואמר שכבר מל פ"א נאמן ואין צריך להביא ראיה לדבריו. נאמן שמוהל סימן י"ש וכיוצא בזה כתוב בא"ח סימן ש"ה סעיף כ"ו לענין מומחה ע"ש : (ו) בשבת. בחדושי הגאון מהר"י יונתן זצ"ל על הלכות י"ט להרמב"ם פ"ב הלכה ד' כתב דה"ה בי"ט שני של גליות יש להתיר וכן הורה הלכה למעשה ע"ש : (ז) י"ט שני ש"ג. עי' בהה"ט בשם ש"ך ועיין בתשובת נו"ב חלק א"ח סימן ל' שהאריך בזה והעלה דמ"ש המחבר וכן בי"ט שני ש"ג כוונתו אם הוא ודאי שלא בזמנו כגון שנולד בערב שבת בין השמשות ובשבוע שאחר ספק שמיני אלו שני ימים טובים של גליות באחד בשבת ובשני בשבת שנימול ליום י"ב אבל מי שספק שמיני שלו בי"ט שני אפילו בר"ה נימול בשני דהוי ס"ס שמא היום זמנו ואת"ל אינו זמנו שמא היום חול ולא הוי דשיל"מ כיון דמוזר לאיסורו (ע"ל סי' ק"ב ס"ד בהג"ה). וכתב עוד לענין הפלוגתא שבין הרמב"ם והרא"ש במילה ודאי שלא בזמנה אם דוחה י"ט שני ש"ג. נראה עיקר כהרא"ש דאין דוחה ומ"מ מי שרוצה לסמוך על הש"ך שהכריע כדעת הרמב"ם אין מוחין בידו ע"ש : [ועיין בתשובת חתם סופר סי' ר"נ שהאריך בענין זה והעלה בהחלט להחמיר כהרא"ש. ובהסכמת התשב"ץ ח"ג סי' רפ"ד שרצה דברי הרמב"ם וסמ"ג והסכים עם הרא"ש] . והש"ך לא ראה אותה תשובה וכל היכא שדברי הראשונים נעלמו מעיני האחרונים הלכה כראשונים. אך בספק אם המילה היא היום בזמנו נ"ל כהגאון נו"ב הנ"ל למולו בי"ט שני של גליות עכ"פ ולא מטעמים דהנו"ב משום דהוי ס"ס רק מטעם אחר דאתי ספק קיום מ"ע דאורייתא ודחי ספק קל דרבנן ובפרט עתה שאינו אלא מנהג ומסיק דהאידנא ומיקל בי"ט ב' ומחמיר למולו ביום ספק ח' ס' ט' הכי הוא מן הזריזים ע"ש. ובסי' רכ"ב נ"כ תשובה מענין זה ושם אין דעתו כן אלא דאפי' ספיקא אינו

(יח) אלא (ט) ראשו בין השמשות אע"פ שיצא כולו בשבת אינו נימול בשבת:

ט בשיעור בין השמשות אפליגי תנאי ואמוראי בסוף פ' יט במה מדליקין [טז] וכתב בעל העיטור כ מספקא לן הלכה כדברי מי הלכך אי איתיליד ינוקא י כא משתשקע החמה ספק הוא עד דשלים בין השמשות יא (י) כב דרבי יוסי ונימול לעשרה [יז] ואי איתיליד במוצאי שבת משתשקע החמה עבדינן לחומרא יב (יא) כג כדרבה (ועיין לעיל סימן רס"ב סעיף ו'):

י [יח] כד קטן שנולד כשהוא מהול [יט] כה *)ומי שיש לו (ט) שתי ערלות [כ] (י) כו ואנדרוגינוס כז ויוצא דופן כח ויליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה יג אע"פ שנימולים לח' אינם דוחים את השבת [כא] (יא) (טומטום שנקרע ונמצא זכר מלין גם אותו בשבת (כ"כ הרמב"ם והרא"ש) [כב] ל ויש אוסרין)(ב"י בשם הרי"ף וכ"כ ר' ירוחם):

יא (ז) [כג] לא מי שנולד בחדש השביעי יד מלין אותו בשבת אפילו אם לא גמרו שערו וצפרניו אבל מי שנולד בחדש השמיני אין מלין אותו בשבת אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו לב והוא הדין לספק בן שבעה ספק בן שמונה שאין מלין אותו

טורי זהב

ספיר סגי בהכי: (ז) מי שנולד בחודש השביעי. בטור כתוב בזה אם הוא שלם כו' וסבירא ליה לבית יוסף שפירושו שלם באיבריו אבל לא איכפת לן בשערו וצפרניו דנקט בתר הכי דאפילו לא נגמר שערו וצפרניו מלין אותו בשבת וראייתו מהא דאפילו גבי ספק בן ז' כתב דא"צ שיגמרו שערו כו' ותמהתי אם כפי' אין שלם באיבריו בעי למעוטי בז' וכמעט אין לו שום משמעות כי לא כמצא קפידא של איברים בשום דוכתא לענין מילה ותו ק"ל דהא איתא בפ' הערל דף פ' תניא איזהו בן ח' כל שלא כלו לו חדשיו רבי אומר סימניו מוכיחין עליו שערו וצפרניו שלא נגמרו הרי לפנינו דלרבי כל שלא נגמרו סימניו מיקרי בן ח' וקיי"ל כר' כמבואר שם בגמ' ע"כ נלע"ד דע"כ כתבו רמב"ם וטור אפי' בבן ז' שצריך שיהיה שלם דהיינו בסימנים אלו דאם לא נגמרו לא מיקרי בן ז' והא דנקט הטור תחילה בבן ז' שלם סתם ואח"כ גבי נולד לח' כתב שלם בשערו ובצפרניו להורות כי בבן ז' אין אנו צריכין לדקדק אחר זה או מי שאינו בקי בסימנים אלו אין חשש רק שלא נראה חסרון בבירור לפנינו ע"כ אמרו סתם שלם ולא באו למעוטי אינו שלם אלא כתב זה לומר כיון שלא ראינו בודאי שום חסרון אבל בבן ח' צריך שיהיה נראה מבורר שלימות בשערו וצפרניו. ומה שהקשה בית יוסף שהרי אפילו בספק כתב הטור שמלין אפילו בלא גמרו לק"מ דמתחלה אמר הטור מה שהוא מוסכם מכל הפוסקים דהיינו אם הוא שלם ואח"כ כתב מה שיש בו מחלוקת דהיינו בספק והכריע הוא דאפילו התם אין צריך גמרו. ובזה ניחא לי מה שכתב הטור שנראה לו מלשון הרמב"ם שרצה לומר שגמרו שערו כולו ותמה בית יוסף מהיכן ראה כן מדברי רמב"ם ולדידי ניחא שהיה קשה לו ברמב"ם כיון שכתב שאפילו בודאי בן ז' צריך שיהיו נגמרו והיאך יתיר בספק בלא נגמרו אלא ודאי פשוט דבנגמרו קאמר ועל זה חלק הטור דאפילו בלא נגמרו מלין מכח ממ"נ אם חי הוא ספיר ואם נפל הוא הוה מחתך בשר בעלמא ואין כאן חבורה כלל וע"כ בכל גווני מלין אפילו בלא נגמרו זהו דעת הטור והוא דעת הי"א שמביא רמ"א בסמוך והמקור מפרק ר"א דמילה שמביא בית יוסף במסקנת התלמוד בתירוץ רב אדא בר אהבה דאפילו ספק בן ז' מלין ממ"נ. אלא שהטור הביא דעת הרא"ש שכתב דספק בן ז' אין מחללין עליו שבת ותמה עליו דהא מלין אותו מכח ממ"נ. ותירץ בית יוסף דהרא"ש נמשך אחר הרי"ף שכתב גם כן הכי וטעמם דלאותה סברא דמהלינן מכח ממ"נ לא נסתרה במסקנא כיון שבפרק הערל אמרי' אהברייתא דמיירי בלא גמרו דאז הוה כאבן אבל גמרו יוכל לחיות ממילא אמרינן דבספק בן ז' לא מהני למימהל מכח ממ"נ וקשה דלמה נאמר בחנם בסתמא דתלמודא שהם חולקים זה על זה ואותן אמוראים שהוזכרו בפרק ר"א דמילה לא ידעו דברייתא מיירי בלא נגמרו זה אי אפשר לאומרו ולמה לא נאמר דגם הם ידעו פירושא דברייתא ואפילו הכי מהלינן מכח ממ"נ אפילו בלא נגמרו. ונלע"ד זה טעם הרא"ש והרי"ף דבודאי לפי מסקנת הגמרא מהלינן בכל גווני אפילו בלא נגמרו אלא דכיון דהאם היה ודאי בן ח' לא מהלינן בלא נגמרו כיון דוודאי לאו בר מילה הוא ולא מהני לומר שמחתך בשר כמ"ש הטור וז"ל כיון שהוא כאבן למה יחתכו בשר שלא לצורך ואם כן עיקר ההיתר דוקא בספק ולדידן לא מהני ספק דאפשר מה שהוא ספק לדידן היה ודאי לחכמי התלמוד וכמ"ש התוס' סברא זאת בפ' רבי אליעזר דמילה דף קל"ה ד"ה בן שמונה כו' שאין אנו בקיאין וכולן מיקרי ספק כו' אע"ג שהם כתבו זה להיתר לענין ודאי בן ח' שלדידן אין כאן ודאי היינו בנגמרו כמשמעות דבריהם אבל בלא נגמרו הוה תומר מכח סברא דאין אנו בקיאין וכמ"ש הטור סי' ל"ח וז"ל אבל אם הוא לפנינו אלא שאין בקי לשערו אפילו מדרבנן אין תולין להקל עכ"ל וה"נ כן הוא דהרבה פעמים נולד בין השמשות ואין אנו בקיאים אם היה יום או לילה ואפשר שבימי חכמי התלמוד היו יודעים בודאי שיום הוא או להיפך כן נראה לי טעם הרי"ף והרא"ש שלא התירו למול בשבת בספק בן ח' אלא אם כן גמרו כו' והוא דעת השלחן ערוך ואיני יודע למה הכריע רמ"א להקל בשבת נגד דעת הרי"ף והרא"ש שוב ראיתי שרמ"א בד"מ כתב דהרי"ף והרא"ש נ"כ סבירא להו דמהלינן מכח ממ"נ ולא הוצרכו לכותבו ובדרישה הביאו והוא דרך רחוקה מאוד מכח כמה דברים ואין שום סברא שיהא פשיטא להם ובגמרא הוצרכו לומר כן בשם רב אדא בר אהבה גם בדרישה חלק עליו. וכן משמעות דברי התוספתא בפרק רבי אליעזר דמילה שזכרתי דבעינן שלא יהא ריעותא כלל בצפרניו ובשערו אפי' בספק ע"ש וכ"כ הב"י בפרק הערל דאפילו בגמרו סימניו היה לנו להחמיר אלא שבזה סמכינן על הממ"נ וכ"כ רמב"ם וריטב"א עד כאן ובודאי אין ראוי להקל כלל נגד אנו למול בשבת
אם

שפתי כהן

וצריך לדקדק באשה מקשה בערב שבת אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור בערב שבת אז אין מלין אותו בשבת כי אם בערב שבת וצריך לשאול לנשים ואם אינן יודעות יש לילך אחר המנהג ע"כ וכ"כ הכל בו סימן ע"ג: י משתשקע החמה. בע"ש ונימול לעשרה היינו ביום א':

יא דר' יוסי. דהיינו כהרף עין סמוך ללילה ממש וכבר נתבאר בסי' רס"ב סעיף ו' דמשנראו ג' כוכבים לילה הוא. ובתשובת מהר"מ אלשקר סי' ל"ו שאלה תינוק שנולד ע"ש אחר שקיעת החמה קודם שנראו ג' כוכבים בינונים אם נימול יום ראשון כדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל דלדידהו בין השמשות הוי תיכף אחר שקיעת החמה מעל הארץ או אם נימול בע"ש כדעת ר"ת ז"ל שכתב דשתי שקיעות הויין ואין בין השמשות מתחיל אלא מסוף השקיעה אחר שנכנס החמה בעובי של רקיע אבל קודם לכן יום גמור הוא וכן דעת הרמב"ן בספר תורת האדם והסמ"ג והר"ן כו' ע"ש שהאריך להביא שיטת הגאונים והפוסקים ובביאור דבריהם ומסיק שם כללא דמילתא דהאי ינוקא אין מלין אותו עד יום א' וע"ש: יב כדרבה. דאמר בפ' במה מדליקין דף ל"ד ע"א דכל שפני מזרח מאדימין כמי בה"ש הוא והוא מהלך ג' חלקי מילין קודם הלילה (ודלא כרב יוסף דאמר התם דיום הוא) והלכך נימול לט' ולא בשבת: יג אע"פ שנימולין לח'. וכדלעיל סי' רס"ב ס"ד: יד מלין אותו. דבן קיימא הוא:
אלא

באר הגולה

יט דף ל"ד ע"ב: כ כרבי יוחנן שם דף ל"ה ע"א: כא כרבי יהודה שם בברייתא: כב דס"ל דבין השמשות כהרף עין פירוש דמספקא ליה ההוא כהרף עין כמ"ש התוס' שם וקודם לזה יום הוא: כג שם מסקנה דרב יהודה אמר שמואל ג' חלקי מילין: כד ברייתא שם בשבת דף קל"ה ע"א: כה שם ע"ב פלוגתא דאמוראי ולא אפסקא הלכ' כמאן ולחומרא: כו טור בשם הרמב"ם וכו' מה"מ וכרבנן שם בברייתא ולדעת הב"י בספרי"ף ס"ל דאינו דוחה שבת דספוקי מספקא ליה כמ"ש הרי"ף שם: כז גם זו שם בפלוגתא דאמוראי ולא איפסק' הלכה כמאן ולחומרא: כח הרא"ש שם בפסקיו: כט דלא כרב הונא דאיתותב בקושיא כ"ב דף קל"ו ע"ב והא דהרמב"ם לא כפירוש פסק כן אלא מדלא הזכיר בש"ע נראה להב"י כן: ל שם וכרב הונא: לא כברייתא שבת דף קל"ה ע"א וכדמוקי לה ביבמות דף פ' ע"א: לב כ"י לדעת הרי"ף והרא"ש

דגול מרבבה

(שם בשו"ע סעיף י') ומי שיש לו שתי ערלות. שתי עורות זה ע"ג זה ואמרי' לם

גליון מהרש"א

(ש"ע סעיף י"ד) שתי ערלות. פירוש ב' עורות זה על גב זה רש"י ורטב"ם סנ"א סי' של"א סק"ד ויש להזהיר להמוהלים על כך: (סעיף י"א) שערו וצפרניו. ואם בלידתו לא היו לו צפרנים ברגליו ותוך ח' גדלו עי' ת' באר עשק סי' ס"ו ע"ש ראין לנו וודאי בן שמנה וע"ש בשבלה ליל י"ד חשון וילדת

בית הלל

ולא וודאי לילה עד דשלים ב"ה דר' יוסי ולא אמרינן אי נולד בב"ה דר' יוסי הוה ודאי לילה וצריך למול בשבת שהוא לאו לכן אמרינן דהוא ספק אף ב"ה דר' יוסי וצריך למול בעשרה דהיינו ביום א' משום דהוא ספק שמא הוא נולד ביום ו' ועוד יש פלוגתא בפי' ב"ה דר' יודא רבה ורב יוסף דהיינו לרבה הוה ב"ה קודם צאת הכוכבים אלף ות"ק אמה דהיינו ג' רביעית מיל ולרב יוסף אחרי תלתא מיל ושיעור של רבה הוא גדול חלק שנים עשר ואח"כ הוי ב"ה דר' יהודה לרבה ארוך יותר מב"ה דר' יהודה לרב יוסף לרבה הוא אלף ות"ק אמה לרב יוסף אליבא דר' יהודה אלף ושל"ג אמה וב' שלישי אמה. א"כ הוא יותר קס"ו אמה קודם ב"ה לרב יוסף ואם נולד במו"ש באותן קס"ו אמה לרב יוסף הוא ודאי יום ונימול לח' בשבת ולרבה הוי ג"כ ספק באותן קס"ו אמה ושוי לילה ואין נימול בשבת שהוא יום ז' לכן נימול לט' ביום א' לחומרא ולא דחינן שבת ולט"ז לא הוי ב"ה רק אלף ות"ק אמה שהוא ג' רביעית מיל שהוא ערך רביעית שעה קודם צאת הכוכבים וקודם לזה הוא ג' מילין ורביע הוא לתוס' שבת דהיינו הוא ערך שעה לפי החשבון מה שכ' מור"ם בהג"ה לעיל בסימן ס"ט גבי מליחה שהוא שליש שעה פחות חלק ל' כאשר כתבתי שם ולט"ז ג' מילין ורביע הוא לערך שעה אחת לענין תוספת שבת מי שירצה רב או מעט מן שעה הנזכר וכמ"ש בא"ח סי' רס"א ס"ב שהאריך שם הב"י וכתב כדעת הר"ת ומגיד משנה ואח"כ אם נולד תינוק באותן ג' מילין ורביעי שהוא שעה אחת קודם ב"ה דר' יהודה לרבה שהוא רביעית שעה קודם נאה"כ וזהו קשה מאד לנו לסבר זה תשובתא: אינם מבינים לכוון העת והזמן יציאת הכוכבי' בג' בינונים לכן צריכין אנו להחמיר ושלא למול בשבת עד שיצא הספק מלבו אם הוא וודאי לילה או וודאי יום אבל אם יש איזה ספק למי שיודע מתי ילדה אזי מחוייבי' אנחנו להחמי' שלא נחלל שבת וק"ל:

ביאור הגר"א

ס"ב ב': [טז] וכתב בעה"ע כו' הלכך כו'. גמ' דשבת שם א"ר יוחנן הלכה כר"י כו': [יז] ואי איתיליד כו', דעתו כדעת ה"ר יונה שכתב בפלוגתא דרבה ור"י שם אזלינן לחומרא אבל הרי"ף כתב דלאו משום חומרא אלא דהלכה כרבה וברא"ש שם ואין נ"מ לדינא. ודברי ה"ר יונה שם תמוהין שכתב דנ"מ לענין יחיד שקבל עליו תענית דבה"ש זוטר דאינו מותר עד בה"ש דרב יוסף לחומרא וליתא דאם אזלינן לחומרא אינו מותר עד בה"ש דר' יוסי דשלים בה"ש דר' יהודה וכמש"ש הלכה כר"י לענין כו' וגם פי' בה"ש אלאחר תענית לא פי' המפרשים כן אלא אקודם תענית ובת"צ כגון עשר האחרונות וכיוצא (ושאני עיולא יומא מאפוקי יומא ועמ"ש רבינו בליקוטין לא"ח ר"ס תקס"ב ובליקוט הנדפס שם בסי' רס"א ס"ק י"א) וכ"ה בפ"ד דפסחים נ"ד ב' למימרא דסבר כו' והאנן תנן ט' ואפשר דמפרש על שניהם ודחקו דפ"א דתענית (י"ב א') כל תענית שלא שקעה כו' אבל פי' המפרשים דסוף שקיעת החמה קאמר והיינו צ"ה ומ"מ פשטא דלישנא משמע שקיעת חמה לבד ודאי שקיעה אחרונה קאמר (וכן נ"ל ד"ת ופ"ס אבל דעת רבינו בליקוטיו דמהתחלת השקיעה הוי בה"ש כנ"ל בסי' רס"ב ס"ק ט' ובא"ח סי' רס"א) אבל הוא תחלת בה"ש וכן דחנוכה אבל לפ"ז החיא מברעא דהלכתא כרבה דלרב יוסף אחר ש"ח ונ"ל דמ"ש הפוסקים בתענית ובחנוכה צ"ה משום דקי"ל כר' יוסי לחומרא ומ"ש בברייתא דחנוכה משתשקע ר' יהודה היא וכן רב חסדא דתענית אבל אנן דקי"ל כר' יוחנן דפסיק כר' יוסי לחומרא (ואע"ג דמקילין בתעניות דספקו שלו מותר לא מקילינן תרי קולי לעשות נ"כ כר' יהודה): [יח] קטן כו'. כרבה דאמר חיישינן כו': [יט] ומי כו' ויוצא דופן ויליד כו'. דאסתפיק לן כמאן הלכתא כת"ק או כר"ח דרב אסי ס"ל כוותיה וע"ש ס"א א' (דלמא ר"י כו' ות"כ כו'): [כ] ואנדרוגינוס. כת"ק וכמ"ש ספ"ח דיבמות: [כא] טומטום כו'. הרא"ש דרב שזבי איפרוך שם: [כב] ויש אוסרין. הרי"ף פסק כרב שזבי כיון דלא איתותב ורשב"ם שם ובפ"ג נ"ב ב' בשם ר"ח וכ"כ הרי"ף ורא"ש ברפ"ד דברכות: [כג] מי שנולד כו'

חידושי רע"ק

ראש (סי' פ"ח וסי' רנ"ג) דס"ל דמילה שלא בזמנה דוחה ליו"ט שני ע"ש א"כ עכ"פ ראוי לסמוך בזה בספק זמנו ביו"ט ב' דבזה לא מצינו חולק (אח"ז בא לידי באר היטב וכתוב שם בכת"י הגאב"ד בערלין מהור"צ וצ"ל שתמה על הש"ע והחליט בספק בן ח' או ט' מותר למולו בי"ט ב') וראיתי בת' תשב"ץ (ח"ג סי' רפ"ד) דכתב דספק מילה אינו דוחה יו"ט ב' אבל ראייתו שם דמתני' דקתני ב' ימים של ר"ה לאו דוקא דה"ה לדידן ב' ימים של גליות לא הבנתי דהא התם בנולד בה"ש של ע"ש ויו"ט הוא ביום ב' דיו"ט ודאי שלא בזמנה אבל בספק לא שמענו: (ש"ך ס"ק י') אחר המנהג. ע' במדרי טהרה (סי'

באר היטב

(ט) ראשו. וכתב הסמ"ק וצריך לשאול לנשים אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור בע"ש אז אין מלין אותו בשבת ואם אינן יודעים יש לילך אחר המנהג עכ"ל: (י) דרבי יוסי. דהיינו כהרף עין סמוך ללילה ממש וכבר נתבאר בסימן רס"ב ס"ו דמשנראו ג' כוכבים לילה הוא ובתשו' מהר"מ אלשקר שאלה תינוק שנולד ע"ש אחר שקיעת החמה קודם שנראו ג' כוכבים בינונים וכו' ומסיק כללא דמילתא דהאי ינוקא אין מלין אותו עד יום א' עכ"ל הש"ך: (יא) כדרבה. דס"ל דמהלך ג' חלקי מילין קודם הלילה הוא ראשו לפני שבת או שלא הוציא פשיטא שאין לנו אלא דבריהן כיון שלא לדחותו ומכנסתא הקבר ואינה יכולה לילך בידוע שהוציא העובר ראשו עכ"ל. ועיין בתשובת כ"מ סימן קנ"ד]: (ט) שתי ערלות. עיין במ"א סי' של"א ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סי' ל"א שכתב שראוי להזהיר למוהלים כשרואים ב' עורות זה על זה שלא יפרעו עוד בשבת ויניחו עד אחר שבת דאין סכנה אם לא יפרעו עד אחר שבת וע"ש עוד: (י) ואנדרוגינוס. [עיין בתשו' משכנות יעקב סי' ס"ב מ"ש בזה]: (יא) טומטום שנקרע. עיין בתשובת נו"ב

פתחי תשובה

דוחה י"ט שני של גליות ע"ש. אך כפי הנראה לא נדפס על הסדר ואותה תשובה דסי' ר"ן שנדפס לראשונה השיב באחרונה בערך עשרים שנה ויותר. [מן הכתוב על שער הספר הנ"ל מוכח כן] והיא עיקר: (ח) אלא ראשו. [עבה"ט ועי' בספר לבושי שרד שכתב בשם מהרי"ט דהוצאת הראש חוץ לפרוזדור היינו לאויר העולם דוקא ולא לבית החיצון (ע"ל סי' רס"ב סק"ו) עוד כתב וז"ל אם לא קשתה האשה בין השמשות ולא נראו לה חבלי לידה עד כניסת שבת אפילו בתחלת ליל שבת מיד או ודאי לא חיישינן שמא הוציא ראשו קודם שבת אבל אם נמשך זמן קישוי בה"ש וילדה בתחלת הלילה יש לנו לחוש לחומר איסור שבת דקרוב הדבר שהוציא הראש לפני שבת ולא יהיה אלא ספק אינו דוחה ואע"פ שלא ידעו מזה לא היולדת ולא המילדת אימור לאו אדעתייהו אגב דטרידי וכי שיילן להו ואמרי דידעו שהוציא

שפתי כהן

טו אלא דאין מחללין עליו שבת בשאר דברים. ז"ל ד"מ ולי נראה דודאי דעת הרי"ף כדעת הרא"ש וכדעת הטור ומלין אותו מכל מקום והא דכתב דאין מחללין עליו היינו דאין פיקוח נפש דוחה שבת מאחר דלא גמרו שערו וצפרניו אין מחללין עליו שבת אלא מוהלין אותו ממ"נ (אי בן ז' הרי הוא בן קיימא ואי בן ח' הוא הרי הוא כמחתך בשר בעלמא כדאיתא בטור) וזה אין שייך לשאר חילולים והא דמוקי לה בש"ס לענין מכשירים ואליבא דרבי אליעזר היינו משום דלענין מילה מיתני בש"ס וכל הפוסקים למדו ממנו שאר חילולים לענין פסק הלכה והא דלא כתבו דמוהלין אותו ממ"נ אפשר דסמכו על מ"ש אין מחללין עליו השבת דמשמע דוקא דאין מחללין אבל מהלינן ליה דממ"נ אין בו חילול שבת כמו שאמר הטור כן נראה לי וכ"כ הסמ"ג בהדיא דאין מחללין עליו השבת היינו דאין מפקחין עליו הגל אע"ג דמהלינן ליה עכ"ל ועד"ר וב"ח: טז מישראלית כו'. ולי נראה דאפילו כשהיא מומרת נמי מלין בשבת בן הנולד מהם שהרי הם חייבים בכל המצות וישראלית דנקט העיטור אפשר דלא לאפוקי מומרת אלא לאפוקי עובדי כוכבים עכ"ל בדק הבית ומביאו ב"ח ולי לא משמע הכי וגם מדסיים הב"ה ואין אנו מחזיקים אותו שילא לתרבות רעה כיון שאמו ישראלית ומביאו הטור משמע דהוי סלקא דעתך אמינא כיון דאביו מומר נחזיקהו שילא לתרבות רעה ולא מחזקינן בהכי כיון שאמו ישראלית אבל כשאמו מומרת אסור וצריך עיון: יז מלין אותו כו'. כתוב בספר ב"ה בשם הרשב"ץ דממזר מלין אותו בשבת וכן הוא במהרי"ל: כתוב עוד בספר בדק הבית וז"ל כתוב בא"ח בשם הרמב"ם הקראים כל זמן שלא ידברו תועה על הרבנים ולא יתלוצצו בדברי רבותינו הקדושים חכמי המשנה והש"ס נכון לנו לכבדם וללכת לשאול בשלומם אפילו בבתיהם ולמול בניהם אפילו בשבת היכא דגזור להו גזירה דידן ועבוד להו מילה ופריעה דדלמא נפק מינייהו זרעא מעליא והדרי בתיובתא והכי אשכחן לרבינו האי ז"ל דאמר הכי עכ"ל. ובתשובת רבינו בצלאל אשכנזי ס"ס ג' מביא דברי הרמב"ם ורבינו האי גאון וכתב כמנהג למד כי בקראים הדרים אצלינו בזמן הזה לא נמצא בהן אחד מכל המדות שהזכיר הגאון ז"ל כי בכל יום הם מוסיפין גירעון ואינם מלים בניהם שהרי אינם פורעים וקיימא לן מל ולא פרע כאלו לא מל ואינם מלים במוהל שלנו ואין מכניסים בבתיהם תלמידי חכמים אדרבה בורחים מהם כבורח מן הנחש ואין מתפללים במנהג שלנו כלל אין אומרים י"ח הרי שהם משונים בכל דבריהם ולפיכך אסור למול בניהם בשבת כיון שאינם מודים בפריעה ואם כן איך יעשה להם פריעה וכי אימא ימול בלא פריעה נמצא מחלל שבת ואינו עושה מצוה ע"כ: יח ולא מצאתי כו'. בעט"ז האריך בזה וסיום דבריו אף כי לא מלאני לבי להתיר לכתחלה לשותפין הואיל והורה זקן הב"י והרב סייס שיש להחמיר לכתחלה מ"מ אין נ"ל למחות ביד הנוהגין היתר אפי' לכתחלה כו' ולאחר האריך שהרי גם הרב עצמו דחה כל דברי ב"י בד"מ ובתשובה סי' ע"ו ואדרבה האריך שם בראיות להתיר ע"ש אלא שחש לאותו קובץ שמצא שאולי היה ברור לו שאותו קובץ נאה באיזה אילן גדול מיהו כבר פשט המנהג להתיר וכ"כ העט"ז והב"ח וגם הרב ב"י גופיה כתב בספר ב"ה על דברי עצמו וז"ל ובא"ח כתוב בשם בעה"ת שנים מוהלים בשבת אחד יכול לימול וא' יכול לעשות פריעה ואין שום חיוב בראשון על החבורה כיון שהשני גומר המצוה כדאמר רב פפא הכא עבדי פלגא דמצוה ואתון עבידו אידך פלגא ע"כ: כתוב בספר ב"ה וז"ל כ' הרשב"ץ בתשובה על הא דתניא אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת שפי' הרז"ה דטעמא משום שהוא דבר שא"א שלא יבא לידי חילול שבת ונראה כמתנה לחלל שבת דג' ימים קודם שבת מקרי שבת דמכאן יש ללמוד דאסור למול הגר ביום ה' כדי שלא יבא ג' למילה בשבת ויצטרך לחלל עליו השבת וכן תנוק שחלה ונתרפא ביום ה' בשבת ממתינן לו עד למחר עכ"ל ואין דבריו נראין דהא אמרינן בש"ס פ"ק דשבת (דף י"ט ע"א) הא דאין מפליגין בספינה דהיינו דוקא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה שפיר דמי והוא מוסכם מכל הפוסקים כמו שנתבאר בא"ח סימן רמ"ח והכא נמי אין לך מצוה גדולה מזו ועוד דע"כ הרשב"ץ ס"ל דהא דמחללין שבת בשלישי למילה היינו יום ג' דוקא ולא קודם לכן ולכן מתיר לימול ביום ו' אבל לפי מ"ש הרב המגיד פ"ב מהל' שבת בשם קצת מפרשים ובשם הרמב"ן והרשב"א שכ"ש ביום השני מחללין וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה והברטנורה ורש"י פ' ר' עקיבא א"כ נצטרך לומר דמילה שלא בזמנה שחל בה' בשבת נדחה עד לאחר השבת וזה אי אפשר דא"כ הא דתנן פ' ר"ה דמילה קטן נימול לח' כו' ולי"ב לא פחות ולא יותר נולד בין השמשות

שולחן ערוך

בשבת (ח) אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו:

הגה וי"א (יב) (יב) דמהלינן ליה הואיל וספק בן שבעה הוא טו אלא דאין מחללין עליו השבת בשאר דברים (סמ"ג וכן משמע מהרי"ף והרא"ש וטור) וכן נראה לי עיקר:

יב [כד] לג ישראל (יג) שהמיר ונולד לו בן טז (יג) מישראלית (ט) יז מלין אותו בשבת:

יג לד ישראל שנולד לו בן מעובדת כוכבים (י) (יד) אין מלין אותו בשבת:

יד (יא) לה יש ליזהר שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת שזה ימול וזה יפרע (*) אלא המל הוא עצמו יפרע:

הגה יח (טו) *) ולא מצאתי ראיה לדבריו [כה] ואדרבה נראה לי דשרי דהא מילה דחיא שבת כמו עבודה במקדש שכמה כהנים היו

טורי זהב

הם לא גמרו סימניו כנלע"ד וכן הכריע מו"ח ז"ל: (ח) אלא אם כן גמרו כו'. דלא אמרינן שזה הולד היה לו להולד בחודש הז' שלא נגמר אלא שנשתהה לחודש הח': (ט) מלין אותו בשבת. ואין מחזיקין אותו שילא לתרבות רעה כיון שאמו ישראלית כן כתב הטור: (י) אין מלין כו'. שולד כותית היא כמותה וכתב בית יוסף בבדק הבית דישראלית מומרת שהולידה ממומר מלין בשבת דאע"פ שחטאו ישראלים הם והא דנקט מומר שנשא ישראלית אתי לאפוקי כותית ולא משמע כן בטור שהרי כתבתי בסעיף י"ב משמו שאין מחזיקין שילא לתרבות רעה כיון שאמו ישראלית ובזה שאמו מומרת ודאי מחזיקין אותו בכך ואין למולו בשבת ואע"ג דנותנין אותו לימול שמא אחר כך יחזירוהו לדרך שלהם כיון שהם נשארו כך ותו דאפשר שהם מומרים לכל התורה חוץ ממצות מילה: (יא) יש להזהר שלא ימולו כו'. בבית יוסף יליף לה מהא דגרסינן פרק רבי אליעזר דמילה מהלקטין את המילה פירש"י בלילין המעכבין ואם לא הלקיט ענוש כרת ופרכינן כרת זו של מי הוא אמר רב כהנא אומן ענוש כרת שחילל שבת ולא עשה מצוה מתקיף לה רב פפא לימא להו אנא עבדי פלגא דמצוה אתון עבדי פלגא דמצוה פירש"י כלומר הואיל והתחיל ברשות התחיל והגורר שעשה ברשות עשה אמאי חייב נימא להו לכו אתם וסיימו המלאכה עכ"ל וכ' ב"י ויש לדקדק מדבריו דהכי דחיובא דכרת ליכא איסורא מיהא איכא כיון שלא גמר המצוה ולפי זה יש ליזהר שלא ימולו שני אומנים כו' *) ותמוהין דבריו דאם היה שום סברא לאיסור בזה מאי קשיא ליה לרב פפא דלמא ההיא סברא מועלת גם לחיוב כרת ומאן פלג ליה לחלק בזה ולהקשות אלא ברור דאין כאן אפי' איסור כלל ורש"י דנקט

חידושי רע"ק

קצ"ד סקכ"ו) : (סעיף י"ב) מלין אותו בשבת. לכאורה גם בעובד כוכבים שהוליד מישראלית מלין אותו בשבת אולם למ"ש מהרש"א קדושין (דף ע"ה ע"ב) בתוספת שם דס"ל בעובד כוכבים שבא על ב"י דהולד עובד כוכבים וצריך גירות א"כ אין מלין אותו בשבת ועיין בס' עצי ארזים באה"ע (סימן ד' סק"ד) : (ש"ך ס"ק י"ח) והנ"ב אין לך מצוה גדולה מזו. ע' א"ר (א"ח סימן רמ"ח) ובת' הראנ"ח (סי' ל"ט) וע' תפל"מ שמחלק דדוקא בחלה ונתרפא אבל בנולד בה"ש ולא היה אפשר למולו מקודם מחמת ספק מוהלים ביום ה':

ביאור הגר"א

וי"א כו' . עמ"ש בא"ח סי' של"א ס"ג : [כד] ישראל כו' ישראל כו'. עבא"ע סי' ט"ד ס"ם ומש"ש ובירושלמי פ"ב דיבמות ובב"ר פ"ז יעקב איש כפר גבוראי הורה בצור מותר למול בנה של עובדת כוכבים בשבת שמע ר' חגי שלח ליה תא לקי כו' והלא אין מחללין שבת אלא על בנה של ישראלית בלבד א"ל מנין לך מן הדא דכתיב ועתה נכרות ברית לאלהינו להוציא כו' א"ל ומן הקבלה אתה מלקני א"ל והכתיב התמן וכתורה יעשה א"ל מאיזו תורה א"ל מן ההיא דאר"י משום רשב"י כו' בנך הבא מן הישראלית קרוי בנך ואין בנך כו' : [כה] ואדרבה כו'. ולכאורה אין ראיה דעבודה בשבת הותרה וכמ"ש ביומא מ"ו ב' משא"כ מילה דמשמע דדחויה היא כמ"ש הרמב"ם רפ"ב דה' שבת וכמ"ש במנחות ס"ד א' בעי רבא כו' וה"נ במילה אבל א"א לומר כן דאמרינן שם אלא א"ר ר"י ור"ת ס"ת אמרו דבר א' כו' ובשבת שם אמרינן מאן תנא פירש כו' ואם איתא אפי' לרבנן וכן שם א' וצריכא כו' אלא ודאי אין חילוק וכמש"ש לרבנן בין בשבת בין בחול בשלשה בשלש קופות כו' ומש"ש (עכה"ג) אנא עבד כו' אפי' לכתחלה וכ"כ בא"ח :

פתחי תשובה

מגיגת חיו"ד סימן קס"ג : (יב) דמהלינן ליה . [עבה"ט ועיין בתשובת חתם סופר סימן רמ"ז מ"ש בזה] : (יג) מישראלית . עס"ך ועיין בלקוטי פר"ח לי"ד שהשיג עליו : (יד) אין מלין אותו בשבת. ע' בספר תפארת למשה שכתב דישראל כשר שנולד לו בן מישראלית שהומרה מלין אותו בשבת וכן ישראלית שהולידה בן מעובד כוכבים ג"כ מלין אותו בשבת דהא הולד כשר ע"ש : (טו) ולא מצאתי ראיה . עס"ך מה שחלק על הרשב"ץ ועי' בתשו' ר"ח בן חיים סי' ל"ט שחולק ג"כ על התשב"ץ וטענה הראשונה של הש"ך כתוב ג"כ שם ועוד כתב טענות אחרות ע"ש ועיין בשאלת יעב"ץ ח"ב סי' נ"ה שעשה ספר דבר בזה שנהגו בגר ודאי שאנו חוששין לדברי הרשב"ץ כיון דהאכתי לאו בר חיובא הוא תשח"כ בקטן אין חוששין לדבר ומלין אותו בכל יום שאירע עיין שם : [ועיין בספר תפל"מ דנראין לו דברי התשב"ץ אלא שכתב דדוקא נקיט התשב"ץ חלה ונתרפא דאין קצבה ידוע לחליו ואפשר שטעה וגם ביום אתמול היו יכולין למולו לכך נמתין יותר שיתרפא עוד אבל היכא שלא היו יכולין למולו מקודם מחמת יו"ט ולא שייך טעות ודאי דמותר למולו בה' ע"ש (ומ"ש שם על הש"ך לדבריו עדיפא הל"ל להקשות כו' אינו מובן דודאי גם לפי הבנת הש"ך בדברי הרשב"ץ לא קאמר רק בודאי שלא בזמנו:

באר היטב

בין השמשות והלכך נימול לט' ולא בשבת. ש"ך : (יב) דמהלינן . והט"ז מאריך בדין זה ומסקנתו דבודאי אין ראוי להקל כלל למול בשבת אם לא גמרו סימניו וכן הכריע הב"ח עכ"ל וע"ש : (יג) שהמיר . וכתב בבדק הבית ונראה דאפילו נשוי מומרת נמי מלין בשבת בן הנולד מהם שהרי הם חייבים בכל המצות עכ"ל ולי לא משמע הכי מדסיימו הכי כיון שאמו ישראלית משמע אבל כשאמו מומרת אסור וצ"ע עכ"ל הש"ך וכ"פ הט"ז כשאמו ג"כ מומרת אין מלין אותו בשבת וכתב עוד בבד"ה בשם הרמב"ם הקראים כל זמן שלא ידברו תועה על הרבנים ולא יתלוצצו בדברי רבותינו הקדושים חכמי המשנה והש"ס נכון לנו למול בניהם ואפילו בשבת דדלמא נפק מינייהו זרעא מעליא והדרי בתיובתא ובתשו' מהר"ב בצלאל אשכנזי כתב שהקראים הדרים אצלינו בזה"ז לא נמצא בהם א' מכל המדות שהזכיר הגאון ולפיכך אסור למול בניהם בשבת כיון שאינם מודים בפריעה ואם ימול בלא פריעה נמצא מחלל שבת ואינו עושה מצוה עכ"ל וע"ל סימן רס"ב ס"ק ב' מ"ש בדין מילה שלא בזמנה אם מותר למול ביום ה' או ביום ו' ע"ש :

עצי לבונה

ח) וי"א דמהלינן ליה הואיל וספק בן שבעה הוא . עט"ז סק"ז מ"ש אלא וכו' ותמה עליו דהא מלין אותו מכח ממה נפשך ותירץ בית יוסף וכו' והט"ז כ"ם דודאי לפי מסקנת הגמרא מהלינן בכל גווני ואם הוא בודאי בן ח' לא מהלינן וכו' ועיקר ההיתר מכח ספסק ולדידן לא מהני ספק דאפשר שהוא וודאי לתלמי התלמוד פ"ש ועי' מה שכתבתי בארחות חיים סימן של"א סעיף ג' בשם הרב מוהר"ר אביגדור ז"ל לתרץ דעת הרי"ף ע"ש נכון ע"ש :

באר הגולה

וכרמב"ם : לג טור וכ"כ בעל העיטור : לד שם מירושלמי ואיתא נמי בב"י וכתבו בעל העיטור : לה שם הרב מהא דאית' בברייתא שבת דף קל"ג ע"ב ואם לא הלקיט ענוש כרת וכו' אלא עבדי פלגא דמצוה וכו' ודקדק מדברי הש"ס דנהי דחיוב כרת ליכא איסורא מיהא איכא כיון שלא גמר המצוה :

נקודות הכסף

(שם ש"ך ס"ק י"א) כבר מבואר שכל בד"מ והתשו' סר"ב ובשאר אחרונים :

כנסת הגדולה

(סימן רס"ו בש"ע סעיף י"ד) אלא המל הוא יפרע כו'. כ"ב ובא"ח כתוב בשם סה"ת שני מוהלים בשבת א' יכול למול וא' יעשה פריעה ואין שום חיוב בראשון על החבורה כיון דהשני גומר המצוה כדאמר אנא עביד פלגא דמצוה ואתון עבדי אידך פלגא. ע"כ בדק הבית.

דגול מרבבה

(ש"ך ס"ק י"ח) ולא מצאתי ראי' לדבריו ואדרבה וכו'.

בית לחם יהודה

(סימן רס"ו שו"ע סעיף י"ב) מלין אותו בשבת. ממזר מלין אותו בשבת. הרשב"ץ. והקראים שמקיימין רק מילה ולא פריעה אסור למולו בשבת.

גליון מהרש"א

דנקט ממתי חייב לפי שבבריתא לעיל מיב חייב לעשות שלפני השבת נימול ל"ב ואין ולהו לדיוקא לחי ולעיל דלעיל חיכא. וכבר נהגו בהרבה מקומות גדולות שמלין ב' מוהלין בשבת זה מל וזה פורע ובלבוש כתב לחלוק על הוראה זו והשבים שם רמז לאסור בדברי רש"י אלא שחילק בין דברי רש"י להוראה זו נס מו"ח חילק חילוק אחר אבל נלע"ד דמעולם לא נתכוין רש"י לומר שם שם לאסור וח"ת לומר שם לאסור בדבר כל"ל:

שובדים ומחלוקים שבת דמאחר דשבת ניתן להמות מרי סוא כתוב לכל דבר וכן מצאתי בספר התרומה ישן כתוב בקלף שכתב בשם הגהות שבת בהגיה דברי ממנם מצאתי בקונדס שם רמז לאסור בדברי רש"י אלא אף על פי שמלינה נרלה לי מה שכתבתי (ל"ע ודלא כב"י):

השמשות וחל בשני י"ם של רלם השבה שלפני השבת נימול ל"ב הא מסכתא לה לפני ש"ן היכא דחל שני י"ט של ר"ה בג' ול' דה"ל י"ב בה' ולאסור למולו בה' כיון דלא הוי בזמנו דידהה שבת ות"ל נדחה עד יום ח' אלא ודאי דאפילו מילה שלא בזמנה שרי ביום ה' ואפילו הפוסקים דס"ל ביום ג' דוקא דוחה שבת לאפוקי דמולו בזה למילה שלא בזמנה מיחר ביום ה' וכדלהלהתי מדעם רוב הפוסקים וכן נרלה עיקר:

דברי ותף של מי כן כ' אמנם מצאתי בקונדס שם לאסור ומל כן מוב לנהמיר בהמלה וכן נרלה דרבינו שמאיר כהן בב"י פרלן מחוץ נשמיע לפסיקא דלישור מילו שבת לכתחלה:

פתחי תשובה

ולא נספק שמא הוא זמנו. ודע שגם לשון הש"ך לוט מדוקדק בס"ה הא מסכתא לה אפילו ע"ז כי טו ב"ק ד' כ"ה ס"ב ועיין בספר לוט לוט מדם פרסה מזריע מ"ם נזה) [ועיין שוד בתשו' חתם סופר ס"ם רנ"ב ע"ם נזה]: (מז) לאסור. עט"ו ושו"ע. ועיין בשלחן לרינו ס' ל"ם שמאחיר נזה ודעתו שבשבת אסור למהר לשלק ידיו משהתחיל למול עד שיגמור הפריטה אבל אם מירש שחילק ידיו מותר גם לתחר לגמרו ובשבת ו"ש נזה ס"ם ועיין בתשובה זכרון יהתק סי' כ"ג ס"ם סל דבריו. ועיין בתשובה ס"ב תניינא חלק ל"ח סימן כ"ב שכתב עכשו מתמיה לעצמו ות"ו לטורות לתחיים וכניח שם דברי ט"ם ופומש שמחמיר בזה וכתב לדחות ומסיק פוק חזי מאי עמא דבר בכל מדינות פולין תמיד שם שני מוהלים זה אחר זה פורש בין בשבת בין בחול ועוד בשבת בשבת ועיין בשלחן לרינו ס' ז' שלחה ג"כ דברי ט"ם שמאחיר בזה ודעתו שבשבת אסור למהר לשלק ידיו משהתחיל למול עד שיגמור הפריטה והעלה דברי לרינו שי מוהלים בשבת ותלילה להמאיר בזה להוניה נמי על גדולים ופוסיק שנהגו מימות עולם כן ש"ץ חילנו שבת ס"ם (ומפ"ם לעיל סימן רי"ד מק"ד ועיין בשוף ספר דרך חיים ס"ו ס"ם בשנין זה בשוף):

הורה פנים שמנהג מצרים הטובים במי שנולדו לו ב' בנים האושים לברך ברכת המילה על כל א' וא' נם ברכת להכניסו ושהחיינו שהוא מנהג ותיקון לברך אכל הד וחד ע"ש ובה"ב סם פרוש משה אהרן סי' ל"ב חולק על מנהג זה וכתב דשפיר יש לנהוג ולומר להבניעם אחר מילת האחר ואין לחוש שמא ילך המוהל או יחחרם האב ובפרם למקום שנהגו שהאב מברך ברכה זו בין מילה לפריעה כדי שיהיה עובר לעשייתם וכך ראוי לנהוג בין בתינוק א' בין בשני תינוקות בין במוהל א' בין בשני מוהלין ואין לשנות ע"ש. (דרכי נועם כ"ו): **יבאר** לשון הרמב"ם פ"א מהל' מילה ל"ח ספק בן ח' מלין אותו בשבת וכו' ע"ש ורדב"ז ל"ב. ובדב"ש רע"ם דכתב דבל זמן שנמרו לו שעדיו וצפרניו והוא בריא מבל חולי נימול ביום ח' ואפילו בשבת. (הריט"ן נ"ח): **יחמיה** עם"ש בש"ע סי' רס"ד ועי"ש. דמי שיצא מן השני ולא נימול ונהנו ברת ישראל שאסור להיות מהל. ושמנם דין זה מרומר ס"ש בא"ח סי' ל"ם נבי תפילין. דמימר לעולות אפי' אין מוהל אחר אסור למול. ושאין האשה חייבת לחזר אחר מוהל שימול את בנה. ויחמיה על הב"י בזה. דעיקר מילה היא הפריעה שהיא נמר מובה. ולבן בחיתוך הערלה אם התחיל הפסול ונמר הבשר מותר. ושם יבאר הא דאמרינן חבל בשרים למול וכו' אם יש נדול וכו' הוא קודם וכו' אם התחילו למול ולא ידע ואח"כ בא דמחויב להפסיק ויבוד הנדול וכן לענין חליצה אם התחילה למדר החליצה ואח"כ בא הנדול. ס"ם אם מחויב למול מחמת בשת לא הוי כמו מחו אחיו ס"ם. יבאר הא דאמר מרחשאן מן המובד כוכבים אם הוא מומחה אפי' אינו מומחה לאותו דבר אלא לדברים אחרים ואם הוא מומחה לאותו ולי שמחרפאין ואינו מומחה לדברים אחרים אסור וכן הדין במילדת אם מומחת רק למילדות ולא לדברים אחרים וכו' דעת עלמו ומראי פעמא נוהנין היתר במילדת עבודת כוכבים מפני שהיא בקיאה גם בראשות אחרות. ובזה יבאר דברי הפור והב"י בענין החקות ע"ש. אדם חשוב מותר וכן במילדת אם היא אשה חשובה שרי ע"ש. (בית יעקב ק"ד): **יצריך** לחזור ולמול את התינוק שנולד מהול אלא שהשער העליון היה נופה את העפרה ולא די במה שהמוהל הפיף ממנו דם בריית לבד משאר שאנו רואים כי התינוק הוא בן ה"ש ונראה לעין כל שהשער נופה רוב נובה העפרה ווה בא לו מהמת שלא הסכו לו כל צרכו לכן פצר א' נראה שהוא מדלל אך רוב נובה העפרה נחפה בעור והדי זו ערלה בבושה ובדאי צריך לחמול אחריה עיש. (בית הרש ק"ך): **הבל** את בנו ואיכיה דמשמעת המניא משמע כדברי הרמב"ם ושכן עשה מעשה אך את"כ חזר בו ממ"ש הנהות סימוני פ"ב דמילה ובתב דברכת להכניסו היא מרוה על חיוב האב על הבן וברכת על המילה היא להורות החיוב הכללי שיש על כל ישראל ואם כן כשהאבי הבן מל את בנו מברך להכניסו על חיוב השרשי שיש עליו יותר מעל כל ישראל וברכת על המילה להורות החיוב הכללי אשר עליו בכלל כל ישראל ואם כן יברך להכניסו ומברכת למול את הבן אין לה שחר דמה ענין לברך שתי ברכות המורות חיוב אחד הפרטי וכן יש לדקדק מהברכת הש"ע ז"ל מיהו אם בירך למול או שבירך ברכת להכניסו לדעד יצא ע"ש ובח"א וכה"ב סי' ס"ב אם נתעכלה העפרה או האבר ונשארה הערלה. ומיהל שקרים שבירך על המילה תחך הערלה והעפרה כאחר מרו שיברך ותלה חיבור כראוי לביאה דכל זמן שראוי להתבונן על בתולה אפשר דיברך. ובסי' פ' הנדול הניסול כתב דלדעת הרמב"ם יברך למול את עצמו ושהחיינו בבו מי שאחר מניח לו התפילין. אך בם' התשב"ץ כתב שמברך ליכנס בבריתו של א"א. ועיין בסי' קם"ם סדר המילה שנדפין בעה"ק ירושלים ת"ו. (הלק"ם פ"ם):

אשל אברהם

(סימן רס"ח סעיף ס' בהגה"ה) לבעל ברית אחר. מבמעותי' שלא ניתן לכנדק ח' כל ימי יוסר מילד ח' כמו קטורת ומלטן מכרי"ע נח מבמא כן ומיין תשב' ניר"ב סי' קכ"ב דמלוי במנבג:

רסז (א) ויליד בית כו'. פירוש שנתעברה לפני השפחה בבית יעקב ויולדה ברשותו ומקנת כסף הוא שקנה הולד ל"ם שכבר נולד קודם קניגו ל"ם שהוא בחיי לפי שהוא מקנין בשעת מקנין וחמ"כ מבאר סלישים בפרט וסעניו הוא דסזכיה תורה ב"פ יליד בית ומקנת כסף למילה. בחמד כתבה שימולו לח' כישראל ובחמד כתבה שחם דסישו שימולו חוקף חפי' ביום ח' לילידהן וחמריקן דלחוקן שיהן דומיה דלכם דסישו שנולדו לחמותם נרשות ישראל נמולים לח' ועל כן במקנת כסף מלינו חילוק בפשיטות דחם קנה שפחה מעוברת וילדה חללו נימול לח' דהוה דומיה דלכם וחם לקח בפחה וגם ולדה שילדה בבר נימול לח' וביליד בית לח מהבחת לה שיהיה נימול לח' דהת ישראל ילדה בבל גווני חלח מהבחת לה שקנה שפחה בחוקן זה שחה חלח שלקחו שנימול לח' ויש ילוד בית שנימול לאותו יום שנולד ג כיצד לקח שפחה ועוברה עמה וילדה הרי זה נימול פירוש לחו בקנין הגוף דמי כחלח שחין לו חלק בחם ולח הוי דומיה דלכם לי כמי כגון שלקח שפחה פ"ח שלח להבעילה כחלה חיבבת בחלות ולח הוי דומיה דלכם נחמל לח' זהו דברי רבנן בגמרא ור' חמח פליג ומיקל וס"ל דחע"פ דהוי דומיה דלכם לח סניח בהח לחת בעין שיהח לחמו ממחה לידה וחח נימול לח' ויליף לה מקרח ומש"ה חף חם יולד ברשות ישראל לריך שחעבוד לחמו השפחה קודם שילדה לבעילה חבל חם קדמה שילדה לבעילה נימול לחחד וחין לריך להמתין עד ח' כחלח דבילד בית דהייגו שנתעברה חלו וילדה ים חיוק בין בעילה קודם לידה לו לחחריה ובמקנת כסף למדיגן חם קנה מעוברת ובעלה וילדה [כחול לח']. קנו ב' השפחה מעוברת לחד השפחה וחחד סעובר לחיגו בעלה קודם

רסז א ואינם נימולין אלא ביום. לפיגו לוחן הנימולים ליום ח' לחיכן נימולים חלח ביום כן מחמע מכרמב"ם. ב"ח. וכחב עוד לריך עיון לי בעיגן ג' בחילת עבדים לו בחבילת עבדים ותלריך בדבר ומסיק לבכחלה נכון שחחה בחבילה לעולם בב' בין בחבילת עבדות בין בחבילת שחרור כדברי כרמב"ם וכן חילה בב' כדברי סטור דגם בחילה בחיגן חשפט: ב לקח אחד בו' נחול לא'. לפ"ם שחבלה קודם שחלד. טור. וכחב הב"ח דה"ה לפי' חבלה קודם שנתעברה כגון בשפחה דישראל כיון דהחעם הוא ללחו דומיה לכם הוא וחין לו חלק בחם: ג כיצד לקח שפחה בו'. משמע לפ"ם שלא חבלה כחול לח' כיון שילדה בביחו ודמי ליליד בית וכ"כ הטפ"ח: ולקח

הלכות עבדים*)

רסז הלוקח עבד אסור לקיימו ערל ומבילתו וברכתו ומילתו וכל דיני עבד ושפחה.

ובו פ"ה סעיפים:

א [א] א מ"ע על הרב למול עבדיו ב עבר הרב ולא מלו מצוה על בית דין למולו ג אחד עבד שנולד בבית ישראל ואחד שקנאו מהעובר כוכבים חייב למולו א [ב] ואינם נימולים אלא (ה) ביום (א) ויליד בית נימול לח' ומקנת כסף נימול ביום שנלקח אפי' לקחו ביום שנולד נימול ביומו ב [ג] (לקח מחד השפחה וחחד לקח (ב) [המובר] נימול לחמד (סור) [ד] כ"ם קנה שפחה וילדה עמה מנימול לחמד) (כ"י) ד ויש מקנת כסף שנימול לח' ויש יליד בית שנימול לאותו יום שנולד ג כיצד לקח שפחה ועוברה עמה וילדה הרי זה נימול

ביאור הגר"א

רסז [א] פ"ע ט'. ספרוש בתורה: [ב] ואינם נימולין ט'. אפי' הגיטולין ליום א' הכמש"ל ר"ם רס"ב: [ג] לקח א' ט'. גמ' שם והרמב"ם השמיטה דגרים בניהסת השאלתות וכמ"ש רשי' ד"ה ח"נ ותום' ד"ח בגון ט': [ד] ב"ש קנה

חידושי רע"ק

(סי' רס"ז ס"ק א) מצוה על כ"ד למולו. מדלא נקט ואי לא מוהלהו ב"ד חייב אימו למיהמל נפשיה משמע דאין על העבד שום חיוב דמה שאשה אין חייבת גם העבד אינו חייב (ואף להרמב"ם רשי"ב מהל' עבדים כוכבים דעבד מחזר על הקטת הראש ל"ל דהכא דיבון דהיא מצורת למול בגח אף דשייכא בזה ועי כשאני מצות דאין האשה חייבת דגם העבד מצוה)

ותנה מדברי תוספת בב"ק (דף פ"ח ע"א) ד"ה שבן אינה במילה וכו' ו"ם דאינה מצוה למול בגח א"כ משמע דגם דאמרינן האסר בעבד שהוא ראוי למול היינו שהוא מצוה כמצות מילה אמנם י"ל דאדרבא מלח בהיפוך ממה דדחו ר"ב מאי קאמר קמן יוכיח ויקשה הא ס"ם נעשה המילה מה לאשה שאינה במצות ול"ש קמן יוכיח אע"ב דגם עבד אינו במצות מילה אלא שהוא ראוי למול ופי' דברי תוספת כך הוא ו"ם דאינה מצוה במילת בגח ונימא באמת דס"ל לחשו"ם דעבד מצות מילה עליו ודתו דא"כ מאי קאמר קמן יוכיח חיינו דעבד ג"כ אין הוא מצוה על המילה אלא דהחיוב הוא רק על האדון ודוק. ובאמת חמה לי להרמב"ם הנ"ל דאסאי לא פרגינן על אשה וקמן דמה להתך שאין מצוים במצות דלא תקיפו תאמר בעבד שמצוה בכך (את"ו מצאתי קצת מדברי בספר שער המלך (הל' מילה) ועי"ש שהביא דברי ספר נופי הלבות משם תוספי תרא"ש דעל ס"ש

באר היטב

רסז (ה) ביום. כתב הב"ח ג"ע מי בעיגן ג' בחילת לו בחבילת עבדים ותלריך בדבר ומסיק דלבחלה נכון שהחה החבילה לעולם בב' בין בחבילת עבדות בין בחבילת שחרור כדברי כרמב"ם וכן מילה בב' כדברי סטור דגם בחילה בעיגן מבעם בב"ל בם"ך (ב) העובר. פמ"ם שבבלה קודם שחלד

לשמונה (ב) [ה] ה ואע"פ שלקח העובר בפני עצמו והרי העובר מקנת כסף הואיל (ג) ולקח אמו קודם שנולד נימול לשמונה ד לקח שפחה (ד) לעובריה י או שלקח שפחה על מנת שלא להטבילה לשם עבדות אע"פ שנולד ברשותו [ו] (ונשתעבדה בביתו) (טור) נימול ביום שנולד שהרי הנולד הזה כאלו הוא מקנת כסף לבדו וכאלו היום קנאו שאין אמו בכלל שפחות ישראל כדי שיהיה הבן יליד בית (ג) ה [ז] ואם (ה) ח טבלה אמו אחר שילדה הרי זה נימול לשמונה:

ב ט כשם שמילת הבנים דוחה את השבת כך מילת העבדים שהם נימולים לשמונה דוחה את השבת (ד) [ח] י חוץ מיליד בית ומקנת כסף ו שלא טבלה אמו עד שילדה שאף על פי שהם נימולים לשמונה ז אינם דוחים את (ו) השבת:

ג [ט] יא העבד הנלקח מהעובד כוכבים ח אומרים לו רצונך (ז) שתכנס לכלל עבדי ישראל ותהיה מהכשרים או לא אם רצה מודיעין לו עקרי הדת ומקצת מצות קלות וחמורות וענשן ושכרן כמו שמודיעין את הגר ומטבילין אותו כגר ומודיעין אותו כשהוא במים. [י] (והעבד מברך על הטבילה ולא האדון) (ב"י פ' החולץ ובמגיד משנה פרק י"ג מאיסורי ביאה):

ד יב לקח עבד גדול מהעובד כוכבים ולא רצה העבד לימול מגלגל עמו כל י"ב חדש יותר על כן ט (ח) אסור לקיימו כשהוא ערל אלא חוזר ומוכרו לעובד כוכבים:

הגה [יא] ודוקא במקום שקנאו כדי לגיירו לעבד אבל אם התנה בפירוש שלא למולו (טור ומרדכי ס"פ החולץ ורמב"ם בס"ח מהל' מילה ופי"ד מהא"ב ורא"ש שם) י וכן (ט) במדינות אלו שאסור לגייר שום עובד כוכבים הוי כאלו התנה עמו שלא למולו ומותר לקיימו ערל כל זמן שירצה (ג"ז במרדכי שם ור' ירוחם) וכן הוא המנהג פשוט:

ה [יב] יג אם מל את עבדו והטבילו בעל כרחו לשם עבדות יא (א) לא עשה כלום [יג] (מיהו אם עשה מרצונו יב ונהג במצות של עבד יכול לשחררו אח"כ בע"כ). (טור):

ו [יד] יד עבד קטן או שוטה מטבילין אותו יג על דעת בית דין:

ז [טו] טו כשישתחרר העבד צריך טבילה אחר כך בפני שלשה טו ואין צריך לקבל עליו מצות ולהודיעו עקרי הדת שכבר הודיעוהו כשטבל לשם עבדות:

ח יד [טז] י עבד עובד כוכבים שמלו רבו וחזר לגיותו ומכרו לעובד כוכבים וחזר ישראל וקנאו ממנו הרי הוא (ה) כישראל מומר ואינו צריך טבילה אלא מלקות טז [יז] (וי"א שמ"מ לכתחלה (י) חוזרין ומטבילין אותו למעלה בעלמא) (ב"י ס' החולץ) (°):

ט טז [יח] יח *) הלוקח עבד מן העובד כוכבים (ו) יז אין הגוף (יא) קנוי לו

שפתי כהן

ד לקח שפחה לעובריה. שאין לו בגוף השפחה כלום רק בולדותיה: ה ואם טבלה אמו אחר כו'. כתוב בכסף משנה דלא קאי ארישא דלקח שפחה לעובריה ל"ש ילדה ואח"כ הטבילה או הטבילה ואח"כ ילדה נמול ליום ח' דהא לא הוי טעמא אלא משום דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אלא למאי דסליק מיניה דהיינו לקח שפחה על מנת שלא להטבילה ע"כ וכן משמע בב"י: ו שלא טבלה אמו כו'. משמע אבל טבלה קודם שילדה דוחה מילתן שנימול לח' את השבת בין ביליד בית בין במקנת כסף וכ"כ הטור אבל בר' ירוחם בסוף נתיב כ"ד כתוב דאין מחללין שבת על מילת עבדים אפי' טבלה אמו ואח"כ ילדה דלא אמרו כל שנמול לח' נמול בשבת אלא בישראל ע"כ ומביאו ד"מ והגהת דרישה: ז אינם דוחין את השבת. אלא נמולין ביום א' שאחר השבת אע"פ שהוא יום ט' וכ"כ בפרישה: ח אומרים לו רצונך כו'. כלומר שאין אומרים לו מה ראית שבאת כדרך שאומרים לגר לקמן סי' רס"ח ס"ב אלא אומרים לו רצונך שתכנס לכלל עבדי ישראל כו' וכן מבואר ברמב"ם פי"ד מהל' איסורי ביאה: ט אסור לקיימו. כתבו התוס' דנראה לר"י דמדאורייתא אסור דלא כריב"ן שפירש דלא אסור אלא מדרבנן. ב"ח: י וכן במדינות אלו כו'. פי' אע"פ שאירע שלוקח עבד מותר לקיימו ערל אבל מה ששוכרים עבדים בלאו הכי מותר כיון שאינו קנוי לו וכן משמע ממ"ש רש"י ור' ירוחם גבי היכא דפסקה למלתיה כו' דהוי נביה כשכיר בעלמא כו' ע"ש ולפ"ז לא יתכן מ"ש הרב וכן המנהג פשוט דהא אינו מצוי שקונין עבדים במדינות אלו ודבר שאינו מצוי אין בו מנהג ונ"ל שנמשך אחר מ"ש המרדכי ורבינו ירוחם שכן נתפשט המנהג בימיהם: יא לא עשה ולא כלום. ויש פוסקים דהוי טבילה והבאתיו לעיל סי' קכ"ד ס"ק ו' ע"ש: יב ונהג במצות של עבד. כגון שקנאו רבו מישראל או שקנאו מעובד כוכבים והטבילו לשם עבדות והיה עבד בביתו. טור: יג על דעת בית דין. ע"ל סימן רס"ח סעיף ו': יד עבד שמלו רבו כו'. ואין צריך טבילה כיון שנימול ונטבל לשם עבדות פעם ראשונה והכניסו תחת כנפי שכינה. טור בשם גאון. וכ"ש נטבל לשם גרות שא"צ טבילה אחרת דהל ישראל מומר גמור: טז ויש אומרים כו'. ע"ל בסוף סימן רס"ח דגם במומר מחמירין לטבול מדרבנן: טז הלוקח עבד מן עובד כוכבים. אף ע"פ שקנאו בדרכים שהעבד נקנה בהן: יז אין הגוף קנוי לו. אלא למעשה ידיו בעלמא וע"ל סעיף י"ז

טורי זהב

קודם לידה נמול לח' כיון דבשעת לידה לא היה לבעל העובר חלק בהם ולא הוה דומיא דלהם. ופסקו רמב"ם וטור לחומרא דהיינו כרבנן שלא ימולו יליד בית ומקנת כסף לח' אם נולד ברשות ישראל אף אם טבלה אחר כך אלא דמ"מ אם אירע אותו יום ח' בשבת אמרי' שמא קי"ל כר' חמא דאינו נימול לח' ונמצא דהוי מילה שלא בזמנה וע"כ אינה דוחה שבת ובזה נתבארו דברים אלו בטור וש"ע: (ב) ואע"פ שלקח העובר בפני עצמו. כיון שהוא במעי אמו מיקרי נולד ברשותו שהרי גם האם שלו: (ג) ואם טבלה אמו אחר שילדה כו'. אין זה בטור אלא הרמב"ם כ"כ ונ"ל טעמו דכל שהטבילה נתבטל התנאי שהתנה תחלה שלא להטבילה וה"ל כאלו קנה האם בלא תנאי ככ"ל: (ד) חוץ מיליד בית כו'. כבר בארתי הטעם דהרמב"ם ס"ל לחומרא בפסק זה מכח ספק שאינו נימול עד שמנה ומספקא לא דחינן שבת: (ה) כישראל מומר. כתוב בדרישה בשם רש"ל והמנהג היה להטביל המומרים ושיגלחו את כל שערן מקודם וכן מצאתי וראיתי מורין הלכה למעשה עכ"ל: (ו) אין הגוף קנוי לו. דכתיב וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו ודרז"ל אתם תקנו מהם ולא הם קונים מכם ולא הם קונים זה מזה פי' לגופו רק למעשה ידיו ולכך כשחזר ולקחו הישראל מיד עובד כוכבים לא קנה ממנו אלא זכותו דהיינו מעשה ידיו:

מפני

באר הגולה

ה מדלא משכח בברייתא מקנת כסף הנימול לח' אלא בלקח שפחה וולדה עמה: ו כאוקימתא דרבי ירמיה שם דקנין פירות לאו כקנין גוף דמי: ז כאוקימתא דרב משרשיא שם: ח ממשמעות אוקימתא דרב משרשיא שלקחה ע"מ שלא לטבלה ולא טבלה אבל אם טבלה כיון דיליד בית הוא נימול לח': ט גם זה שם מדאמרינן מילה בזמנה דוחה שבת וכל נימול לח' מילה בזמנה הוא: י צויינתיו בסעיף דלעיל: יא ל' הרמב"ם בפי"ד מהלכות איסורי ביאה דין ט' מסא דצויינתי בסעיף דלקמן: יב לשון הרמב"ם שם בס"א ממימרא דריב"ל יבמות דף מ"ח ע"ב: יג טור בשם הרי"ף שם וכ"כ מדברי הרמב"ם שם בס"א: יד שם בשם רבי יהודאי גאון ממימרא דרב הונא דבר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד דזכות הוא לו כתובות דף י"א ע"א: טו ברייתא יבמות דף מ"ז ע"ב (ורמב"ם פי"ב מהא"ב דין י"ג): טז מסקנת הגמרא שם דף מ"ח ע"א: יז טור בשם תשובה לגאון: (י) וכן כתב מהרש"ל דשמע וראה שהי' מורין הלכה למעשה לטבול המומרי' ולגלח את כל שערן מקודם): יח לשון הטור ממימרא דרב חמא בר גוריא אמר רב יבמות דף מ"ס ת"ו וכדרבא דאמר

כנסת הגדולה

(סימן רס"ז בשו"ע סעיף ט')

הלוקח עבד מן העובד כוכבים אין הגוף קנוי לו עד שיטבלנו לשם עבדות כו'. כ"כ וכל עוד שלא נכנס לרשות ישראל לא חל עליו שם עבד כנעני לכ"ע וה"מ בזמן הזה שמדינה דמלכותא איקטום אדם חוץ מדתם יכול ליקח עבד או ספח' אסלא מדרבנן שכירות לא חל עליו שם עבד ומיד כשיתגייר מותר בבת ישראל רמב"ם חו"ד סי' ק"ן ומהר"ם מרלאתי ח"ב סי' קנ"ט חולק גם הכ"ך הובאו דבריו בהר"ם תוגן בתשו' סי' ל"ן מנהגים כזה גם בתשובה כ"י למהר"ר יצחק אשכנזי כ' דאפי' בזמן הזה אינו מותר בבת ישראל עד שיכתוב לו גט

בית הלל

(סימן רס"ז סעיף ד' בהג"ה) וכן הוא המנהג פשוט. [illegible]

גליון מהרש"א

(שם בהג"ה סעיף ו') על דעת ב"ד. עי' בס' הפלאה

חידושי רע"ק

[illegible]

(סעיף ז') צריך טבילה אח"כ. בג"י כתב דהוי רק דרבנן וכן בריטב"א בחי' כ' ח"ל ועוד כ' ז"ל דאם שחררו רבו אע"פ שלא טבל אין טבילתו מעכבת בו לענין שאם קידש בת ישראל

ביאור הגר"א

[illegible] ע"ש ור"ג וכ"כ הרא"ש וטור ול"נ דאפי' אם הלכה כת"ק אפ"ה ספיקא היא אם מחללין את השבת כמש"ש איני והא אתמר כו' ואע"ג דדחינן לה הא בהא תליא היינו לרב אסי אבל אם קי"ל דלא כרב אסי אתי כפשטה ונראה שזהו דעת הרי"ף ורמב"ם: [ט] העבד כו'. כמו בגר וכמ"ש ביבמות מ"ח א' ורבנן אמר שלא כשם כו' דלא כרש"י שם מ"ז ב' ד"ה שלא קבלה כו' ועיי"ש שם סוף מל"ח אבל דעת הרמב"ן כרש"י והביא ראיה מירושלמי ע"ש ועוד כתב שבספר"א פכ"ם משמע ג"כ כרש"י דתניא שם רי"א כל הגרים הבאים בישראל נימולים בטובתם וברצונם כו' אבל עבדים נימולים בטובתן ושלא בטובתן ברצונם ושלא ברצונם כו' ועיי"ש וברשב"א שם ודעת התוס' כתב הרמב"ן שהוא כדברי הרי"ף ורמב"ם ועתו' שם מ"ח א' ד"ה אלא. תימא דרשב"א כו' משמע דלדרבנן ניחא ורא"ש: [י] והעבד כו'. כיון דמדעתו דוקא: [יא] ודוקא במקום כו': [יב] אם מל כו'. כנ"ל ס"ב וכמ"ש בשם כו': [יג] מיהו אם כו'. גמ' שם מתקיף לה ר"פ איסור כו'. ועיי"ש שם ד"ה אבל עבד כו': [יד] עבד כו'. עבת"ג ובירושלמי (פ"ח דיבמות) מצא בתוכה תינוק מושלך הטבילו לשם עבד את מוהלו לשם עבד לשם בן חורין כו' ממש"ש א' גר וא' כו' ומסיק לענין טבילה. ויש שכ' דא"צ שלשה כמו דא"צ לקבל וראיה ממ"ש בקדושין ס"ב גר נמי לא כו' מתקיף כו' ועתוס' שם ד"ה גר כו' א"נ י"ל כו' וביבמות מ"ה ב' ד"ה מי כו' ח"ל כו' אבל דעת הרמב"ם אינו כן וכמש"ל סי' רס"ח ס"ג ע"ש: [טז] עבד שעבד כו'. כמש"ש מ"ז ב' בגר: [יז] וי"א כו'. ע"ל ס"ם רס"ח בהגה: [יח] הלוקח כו'. כנ"ל רש"י וספרים

פתחי תשובה

רסז (א) לא עשה כלום. עיין בתשובת רדב"ז ח"א סימן מ"ט שכתב דהיינו דוקא לענין להתחייב במצות אבל לענין ביטולי עובדי כוכבים ולענין מגעו כיון שהוא מדרבנן דינו

באר היטב

שהלד נימול לח' טור וכתב הב"ח דה"ה אפילו טבלה קודם שנתעברה כגון בשפחה דישראל: (ג) ולקח. כתב הש"ך משמע אע"פ שלא טבלה נימול לח' כיון שילדה בביתו דמי ליליד בית: (ד) לעובריה. שאין לו בגוף השפחה כלום רק בולדותיה: (ה) טבלה. כתב בכסף משנה דזה לא קאי ארישא דלקח שפחה לעובריה דהא אין חילוק בין ילדה ואח"כ הטבילה או איפכא אלא דקאי למאי דסליק מיניה דהיינו לקח שפחה ע"מ שלא להטבילה עכ"ל וטעמו דכל שהטבילה נתבטל התנאי שהתנה תחלה שלא להטבילה וה"ל כאלו קנה האם בלא תנאי. ט"ז: (ו) השבת. אלא נמולין ביום א' שאחר השבת אע"פ שהוא יום ט' ומשמע אבל טבלה קודם שילדה דוחה מילתן שנימול לח' את השבת בין יליד בית או מקנת כסף כ"כ הטור אבל רבינו ירוחם כ' דאין מחללין שבת על מילת עבדים אפילו טבלה אמו ואח"כ ילדה דלא אמרו כל שנימול לח' נימול לשבת אלא בישראל עכ"ל הש"ך: (ז) שתכנס. אבל אין אומרים לו מה ראית שבאת כדרך שאומרים לגר כדלקמן סימן רס"ט ס"ב: (ח) אסור. כתבו התוספות נראה לר"י דמדאורייתא אסור: (ט) במדינות. כתב הש"ך אבל מה ששוכרים עבדים בלא"ה מותר כיון שאינו קנוי לו: (י) חוזרין. כתב בדרישה בשם מהרש"ל והמנהג היה להטביל המומרים ושיגלחו את כל שערן מקודם וכן מצאתי וראיתי מורין הלכה למעשה עכ"ל: (יא) קנוי. אלא למעשה ידיו

בעלמא

יח עד שיטבילנו לשום עבדות הלכך אם קדם וטבל לשם בן חורין **יט** הרי הוא בן (יג) חורין:

הגה [יט] ומכל מקום צריך לשלם לרבו דמיו שנתן בעדו (נ"י פ' החולץ ובמ"מ פי"ג דא"ב ובשם רבו של ריטב"א ור' ירוחם וע"פ עב"י) [כ] ואם טבלו ב"ד או אחר לשם בן חורין צריך לשלם לו אם ידע שהוא עבדו של זה (שם בב"י) [כא] אבל אם לא טבלו אלא שהשיא עלה לעבד לטבול לשם בן חורין פטור (תשובת הרשב"א ולא כב"י שכתב שחולק ארבינו ירוחם ועיין ב"ח):

יט לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה בעודו במים שיהא נראה כעבד שלא יקדים ויאמר אני טובל לשם בן חורין [כב] י אבל עובד כוכבים שמוכר את עצמו לישראל קונה גופו מיד ואינו יכול להקדים לטבול לשם בן חורין:

י [כג] יא במה דברים אמורים שכשלקח עבד מהעובד כוכבים אין הגוף קנוי לו כשאותו עובד כוכבים קנה אותו עבד על ידי שנמכר לו הוא עצמו **כ** אבל אם קנאו בדינא (יג) דמלכותא דקני ליה גופיה ולקחו ממנו ישראל אם קדם וטבל לשם בן חורין לא קנה עצמו בן חורין:

יא כב מי שיש לו שפחה ועדיין לא טבלה לשם עבדות אסור לאחר להטבילה בלא רשות האדון:

הגה [כד] דשמא האדון אינו רוצה לטבלה לשם עבדות דעדיפא ליה שהיא עובדת כוכבים דיכולה לעשות צרכיו בשבת גם יוכל למכרה לעובד כוכבים ואם עבר וטבלה **כא** צריך (יד) לשלם לאדון היזקו שעשה לו (רבינו ירוחם נתיב י"ג):

יב כג המל את עבדים מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו (ב) למול את העבדים כד [ואם מל עבד של אחרים מברך על מילת העבדים] **כב** כה ואחר כך מברך אקב"ו למול את העבדים **כג** ולהטיף מהם דם (טו) ברית וכו' ברוך אתה ה' כורת הברית:

יג [כה] כו צריך לכסות ערותו בשעת ברכה **כד** כיון שהוא גדול:

יד כז אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג [כו] כח והני מילי למקנייה גופיה לשאר דיני עבד עברי אבל היכא דקנייה שבאי למעשה ידיו בדינא דמלכותא **כה** כגון שנשבה (טז) במלחמה שמכרוהו גובי המס הדר מצי לזבוני ישראל למעשה ידיו **כו** [כז] ומצי האי עבד (יז) למיהב לרביה ישראל **כז** [כח] דמי מקנתו או דמי שוויו ונפיק ויד האדון על התחתונה ליקח הפחות:

טו **כח** כט אנשים שאינם נוהגים כשורה מותר לרדותן בחזקה ולהשתעבד בהם:

טז [כט] ל מלך שגזר שכל מי שלא יתן המס הקצוב על כל איש ואיש ישתעבד לזה שנתן המס על ידו ה"ז מותר להשתמש בו יותר מדאי **כט** [ל] אבל לא (°) (יח) כעבד לא ואם אינו נוהג כשורה מותר להשתמש בו כעבד:

יז [לא] לב הקונה עבד עובד כוכבים מישראל או מעובד כוכבים [לב] וכן עובד כוכבים שמכר עצמו לישראל [לג] או שמכר בניו ובנותיו הרי הוא כעבד כנעני [לד] לג אלא שאותו שלוקח מעובד כוכבים **ל** אין גופו קנוי

שפתי כהן

יח עד שיטבילנו לשום עבדות. ואין גופו קנוי לו ושוב לא יוכל לעשות עצמו בן חורין. ומ"ש וטבל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין וא"צ גט שחרור וה"ה אם א"ל קודם טבילה זיל לא צריך גט שחרור כיון שאין לו קנין הגוף כ"כ הרב המגיד בשם הרמב"ן ורבותינו הצרפתים ומביאו ב"י וד"מ: **יט** הרי הוא בן חורין. ואין חילוק בין טבל בפני רבו או שלא בפני רבו כן משמע בטור והוא על פי גירסת רש"י והרא"ש ולדבריהם בגר שקדמו עבדיו וטבלו לפניו יש חילוק דאם טבלו קודם שטבל רבם גר אפי' בסתם קנו עצמם בני חורין אבל אם טבל רבם גר תחלה ואח"כ טבלו הם אם פירשו שטובלים לשם חירות קנו עצמם בני חורין אבל אם טבלו סתם לא אבל הרי"ף והרמב"ם מחלקים אף בעבד של ישראל דלא קנו עצמן בני חורין אלא כשאמר בשעת טבילה הריני טובל בפניכם לשם גירות ואם טבל בפני רבו א"צ לפרש אלא כיון שטבל סתם נשתחרר וכ"כ הסמ"ג לאוין קי"ז וכן דעת הרשב"א בתשו' שהביא הב"י בסוף דף ס"ח: **כ** אבל אם קנאו כו'. וכתב ב"י דאם לקח אותו עובד כוכבים במלחמה נמי גופיה קני ליה וכתב ב"י לקמן דף ס"ב ע"ג דהיינו דוקא במלחמה דדינא דמלכותא מיהו כתב בשם תשו' רשב"א דאפי' קנאו בדינא דמלכותא אין גופו קנוי לו והב"ח האריך בזה בסעיף י"ג ומסיק דהעיקר דאפי' נשבה בשעת שלום ואצ"ל במלחמה מדינא דמלכות' נקנה לו גופו וע"ש: **כא** צריך לשלם. ואם השיא לו עלה פטור כדלעיל סעיף ט': **כב** ואח"כ מברך כו'. וכתב הפרישה בשם מהרש"ל דברכה זו טעונה כוס כדלעיל ר"ס רס"ה גבי מילה וכ"כ הב"ח וכ' עוד דכיון שהיא במקום להכניסו בבריתו של אברהם אבינו רבו של עבד יברך אותה אבל הפרישה כ' דמדכתב הטור סתם המברך אומר כו' ר"ל המברך על הכוס יהיה מי שיהיה וע"ש: **כג** ולהטיף מהם דם ברית. שאלמלא דם ברית חקות שמים וארץ לא נתקיימו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. בא"י כורת הברית כך היא נוסחת הברכה והב"ח כתב דמדלא כתב הרא"ש חתימת הברכה בא"י כורת הברית משמע דלא גריס ליה ולענין מעשה נראה בפלוגתא דרבוותא אין לחתום בא"י כורת הברית עכ"ל אבל הפרישה כ' דמשום דפשוט הוא לא הולרך לכותבו ובזה נתיישב מה שתמה הב"ח על המחבר שלא כתב לקמן סי' רס"ח סעיף ה' חתימה זו משום דפשוט הוא: **כד** כיון שהוא גדול. אבל קטן שאינו ראוי לביאה אין צריך כדלעיל סי' רס"ה ס"ח: **כה** כגון שנשבה במלחמה. אבל נשבה בשעת שלום דלא קני ליה שבאי בדינא דמלכותא לא קני ליה רבו שני כלל ודינא הוא דנפיק מיניה בלא דמים. טור בשם הרמ"ה: **כו** ומצי האי עבד כו'. וכגון דיהיב ליה בתחלת ממכרו או בתר הכי מלי מהדר ונפיק אבל כל כמה דלא יהיב ליה מקנתו או דמי שווייה מעשה ידיו לרביה ישראל ואפילו מעשה ידיו שוים טפי מדמי מקנתו או שויה: **כז** דמי מקנתו. ואינו יוצא בגרעון כסף כיון שאין ע"ע נוהג בזמן הזה ואין זמן לעבדות. ב"ח וכ"כ בפרישה: **כח** אנשים. ישראלים: **כט** אבל לא כעבד. ואין צריך ג"כ גט שחרור לפי שאין גופו קנוי לו כיון שהוא ישראל אבל אם הוא עובד כוכבים ונמכר בעד המס הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר כדלקמן סעיף י"ח: **ל** אין גופו כו'. ול"מ דלא קדם וטבל עצמו

ביאור הגר"א

שלנו שם לפניה אין לאחריה כו' לאחריה לא א"ר לפניה בין כו' לאחריה כו' אבל הרי"ף גורס בפניה אין שלא בפניה לא א"ר לפניה בין כו' שלא בפניה כו' וכ"כ הרמב"ם והרשב"א בתשובה: [יט] ומ"ם כו'. כמ"ש בנפין מ"א א' רשב"א כו' במאי קמיפלגי במזיק כו' וקי"ל כרשב"ג כמש"ל סס"ח וכ"ש כאן דמשתרשי ליה. דמב"ן ורשב"א: [כ] ואם טבלו כו'. נמ' דיבמות שם מ"ו א' א"ל חזו כו': [כא] אבל אם כו'. דלא גרע משוכר עדי שקר ברפ"ד דבב"ק. שם: [כב] אבל עובד כוכבים כו'. נמ' שם ופרש"י שם ר"ח אבל עובד כוכבים כו': [כג] בד"א כו'. עתוס' שם ד"ה כי כו' ופשיט דקני גופיה וא"כ א"י להקדים כנ"ל בסעיף שקדם אבל עובדת כוכבים כו': [כד] דשמא כו'. בלא"ה אסור כמו בבן בסי' רס"א ס"א בהג"ה אלא דנ"מ בזה כמש"ו ואם עבר כו': [כה] צריך כו'. כמ"ש בספ"ג דברכות (כ"ס כ') : [כו] וה"מ כו'. ממש"ש ובבל"מ ע"נ א"ל ר"פ לרבא חזי כו' א"ל כו' אלמא כה"ג אפי' בזה"ז ומפרש ראינו אלא למעשה ידיו (ועבליסב"א ול"י ניבמות שם) : [כז] ומצי האי כו'. זהו אפי' בזמן שהיובל נוהג כמ"ש בפ"ק דקדושין : [כח] דמי כו' ויד כו'. כמש"ש (כ' א') ת"ר נמכר כו' נמכר כו' : [כט] מלך כו'. כמש"ש ומשעבדי כו' ובפי' דהשאלה לאו משום עבדות ודעת הראב"ד בפי' תוס' שם (להספרים דגרסי טפי ועמ"ש לרבינו בהגהותיו שם) : (ליקט) ה"ז מותר כו'. כני' שלנו ומשתעבדי בהו טפי ובפירושו לענין שיעבוד יותר מדאי אבל הראב"ד השיג דלא אתמר אלא לענין רבית שהיה המס עשרה דינר והוה ששים שוה מ"ו דינר ח"ש טפי ופשט דזבוני הוא ותוס' מפרשים דאח"כ היו מחזירים להם הכרגא לספרים דל"נ טפי ועי"ש בר"ה משתעבדי כו' אבל פי' הרמב"ם א"י להבין דלמאי קמיבעיא ליה וע"ש בפ"ח מהלכות גזילה ובש"ע ח"מ סי' שס"ט סי"א שטפ' לענין דינא דמלכותא (ע"כ) : [ל] אבל כו'. כמ"ש ובאחיכם בני כו' וכמש"ש ואף אם גופו קנוי מ"מ לא גרע מע"ע דגופו קנוי כמש"ש בקדושין (ט"ז א') : [לא] הקונה כו'. כמ"ש ביבמות מ"ח א' : [לב] וכן עובד כוכבים כו'. שם מ"ו א' : [לג] או שמכר כו'. כמ"ש בתורה ומשפחתם אשר הולידו כו'. רטב"ם ובת"כ מהם תקנו בניהם ובנותיהם כו' הם עצמם מנין ת"ל אשר הולידו כו' : [לד] אלא כו'. גמ' שם וה"ל עד שלא טבל ואם טבל לשם

חידושי רע"ק

קדושיו קדושין וכו' אמנם בתוס' (דף מ"ו ע"ב) ד"ה שם גר וכו'. משמע דס"ל דהוא דאורייתא: (סעיף י') **אבל** אם קנאו בדינא דמלכותא. וכמתמא מחזקים ליה הכי דמכר עצמו ל"ש מהרי"ק: (ש"ך ס"ק כ') **ועי"ש**. ע' בתשובה בעי חיי להכנה"ג (חיו"ד סי' רכ"ט) : (שם ס"ק כ"ט) **טור** בשם הרמ"ה. ע' תשו' מהרי"בל (ח"ג סי' ד') ובשני המאורות הגדולים (סי' ח'):

באר היטב

בעלמא: (יג) חורין. וא"צ גם שחרור וה"ה אם א"ל קודם טבילה זיל לא צריך גם שחרור כיון שאין לו קנין הגוף כ"כ הרב המגיד בשם הרמב"ן וכתב הש"ך ומשמע בטור דאין חילוק בין טבל בפני רבו או שלא בפניו ולדבריו בגר שקדמו עבדיו וטבלו לפניו יש חילוק דאם טבלו קודם שטבל רבם הגר אפילו בסתם קנו עצמם ב"ח אבל אם טבל רבם הגר תחלה ואח"כ טבלו הם אם פירשו שטובלים לשם חירות קנו עצמם ב"ח אבל אם טבלו סתם לא אבל הרי"ף והרמב"ם מחלקים אף בעבד של ישראל דלא קנו עצמם ב"ח אלא כשאמר בשעת טבילה הריני טובל בפניכם לשם גירות ואם טבל בפני רבו אין צריך לפרש אלא כיון שטבל סתם נשתחרר עכ"ל: (יג) דמלכותא. הב"ח מאריך בדין זה ומסיק דהעיקר אפילו נשבה בשעת שלום ואצ"ל במלחמה מדינא דמלכותא נקנה לו גופו: (יד) לשלם. ואם השיא לה עלה פטור כדלעיל ס"ט: (טו) ברית. שאלמלא דם ברית חוקות שמים וארץ לא נתקיימו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. בא"י כורת הברית כך היא נוסח הברכה וכתב הפרישה בשם מהרש"ל דברכה זו טעונה כוס וכ"כ הב"ח וכתב עוד דכיון שהיא במקום להכניסו בבריתו של א"א רבו של עבד יברך אותו אבל הפרישה כתב שיברך על כוס יהיה מי שיהיה עכ"ל הש"ך: (טז) במלחמה. אבל אם נשבה בשעת שלום דלא קני ליה שבאי בדינא דמלכותא לא קני ליה רבו שני כלל ודינא הוא דנפיק מיניה בלא דמים. טור בשם הרמ"ה: (יז) למיהב. וכל כמה דלא יהיב ליה מקנתו או דמי שווים מעשה ידיו לרביה ישראל ואפילו מעשה ידיו שוים טפי מדמי מקנתו או שויה ש"ך וכתב הב"ח דאינו יוצא בגרעון כסף כיון שאין ע"ע נוהג בזה"ז ואין זמן לעבדות וכ"כ בפרישה: (יח) כעבד. ואין צריך ג"כ גם שחרור לפי שאין גופו קנוי לו כיון שהוא ישראל אבל אם הוא עובד כוכבים ונמכר בעד המס הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר ש"ך:

קטנים

פתחי תשובה

דינו כעבד גמור שאינו אוסר ע"ש: (ב) למול את כו'. עיין בתשובת רשב"ש סימן פ"ס שכתב בשם בעל המנהיג דבכ"ר פרשה י"ז הוא בפל וכן עמא דבר וכבר אמרו בירושלמי כל הלכה שהיא

באר הגולה

סקדם וכו' שם: יא כמימרא דשמואל שם מ"ו ע"א וכשוכר דמנימין עבדיה דרב אשי: ב כדמפרש ר"אחא שם ויליף לה מקרא דקנהו ישראל לגופי': כא בית יוסף ממשמעו' הגמרא ושכן נראה מדברי הרמב"ם: כב לרבינו ירוחם בנתיב כ"ג: כג שבת ד' קל"ז ע"ב וכגירסת הרי"ף וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהלכות מילה: כד כאשר הגהתי כן הוא שם ברמב"ם ולפיקחיו אזיל כמ"ש המחבר בשמו לעיל בסי' רס"ה סעיף ב' דהעבד האדון קודם למולו כמו שהאב קודם למול את בנו ועיין שם בהג"ה: כה כדעת בעל העיטור והרא"ש וכדעת רב יהודאי גאון שהביא הטור וכמ"ש הב"י שהשיב שמברך שתים וכו' וכמ"ש בשם הרא"ש וכגירסת הגמרא שלפנינו יש שתי ברכות: כו הרי"ף והרא"ש שם וכ"כ הרמב"ם שם: כו בברייתא ערכין דף כ"ט ע"א ומייתי לה מדכתיב עד שנת היובל יעבוד עמך: כח טור בשם הרמ"ה: כט מעובדא דרב פעוריס אחוה דרבה שוס מקיף וכו' ב"מ דף ע"ג ע"ב: ל ל' הרמב"ם בפ"א מהל' עבדים מהא דאמר רב ספא לרבא חזי מר הני רבנן וכו' שם וכפירושו כמ"ש ומשעבדי בהו טפי:(ספי' כעבד כנעני): לא מעובדא דרב שעורים שליינתי בסעיף דלעיל: לב עיין מה שליינתי לעיל בסעיף ט' לג גם זה שם:

כנסת הגדולה

שחרור וטעמא דידיה משום דהגזירה הואת אינה מחוק מלכים אלא שזה המלך חדשה מעצמו איכא למ"ד דלא אמרי' בזה דינא דמלכותא דינא וכת' שם דאם לקחו קודם גזירת המלך ואח"כ נתחדשה הגזירה אפי' למ"ד דינא דמלכותא דינ' בגזירה שגזר המלך מחדש לא אלים דינא דמלכותא דינא לאפקועי מאיסור אדוניו בלא גט שחרור ועי' בתשובתו בח"ה סי' ח' ועכשיו סוגיין דעלמא כותייהו לכתו' לשם גט שחרור וכתב מהר"ם הלוי בחלק ח"מ סי' מ"ג דהטעם הוא משום הומרא וכיון שכך נהגו אינו משוחרר עד שיכתוב לו גט

בית הלל

לאו כקנין הגוף דמי כדאיתא בת"מ וא"כ ממילא משמע דס"ס בלוקח לשלשים נמי הוה קנין פירות ולאו כקנין הגוף דמי ונראה ליישב בא דכ' מור"ם שכן המנהג משום שאין מגיירין שום גר מפני אימת המלכות במדינה זו אפילו בכנפא משום סכנה אסור להכניס עצמו אבל באשכנז יש מקומות שמגיירין אפילו כחשש סכנה לכן כתב אסור לגייר והוא כאלו התנה שלא למולו בפרהסיא וכמ"ש במרדכי וכתבתי על גליון סמ"ע שלי בסי' שפ"ח סי"ב בהג"ה מי שעסק בזיופים וכו' שמי שמל הגרים וגם גילה על הקהל שהיו אומר לעובדי כוכבים שזה עשה שמפשה שמל הגרים ואחר שהוא רודף שמל הגרים אע"ג דמצוה עביד אסור להכניס עצמו בסכנת נפשות ולזה כיון מור"ם בהג"ה שהוא מנהג משום שלא לסכן את עצמו למול הגרים במדינו' אלו וקי"ל:

גליון מהרש"א

כתובות דף י"א ע"א: (ס"ע ס"י) ואחר כך מברך. ע' לקמן רס"ח ה':

אלא למעשה ידיו אלא אם כן קנאו בדינא דמלכותא (ממשמעות התוספות וד"ע לדעת הרמב"ם וטב"י) [לה] יד ובכולם כל זמן שלא המבילו לשם עבדות דינו כעובד כוכבים לכל דבר [לו] ולאחר שיטבילנו לשם עבדות הוא עבד [לז] וחייב במצות שהאשה חייבת בהן [לח] (°) ובעבד זה מותר לעבוד בפרך [לט] יה ואף על פי שהדין כך ממדת חסידות ודרכי החכמה שיהא אדם רחמן ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומשקה [מ] ולא יבזהו לא ביד ולא בדברים [מא] ולא ירבה עליו צעקות וכעס אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו:

יח [מב] יומלך עובד כוכבים שעשה מלחמה והביא שבויים ומכרם וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהיה עושה עמו מלחמה יביא וימכור לעצמו [מג] וכן אם היו דיניו דכל מי שלא יתן המס ימכר או מי שיעשה כך וכך או לא יעשה ימכר הרי דיניו דין יז ועבד הנלקח בדינים אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר:

יט יח האשה קונה שפחות **לא** אבל אינה קונה עבדים **לב** [מד] יטאפי' (יט) קטנים (ז) מפני החשד:

כ כ יכול הרב לומר **לג** (כ) לעבדו עשה עמי **לד** ואיני זנך **לה** (ח) [מה] כא אבל עבדי נכסי מלוג (פירוש נכסי מלוג כענין מליגת הראש שמולגין השער ועוזבין הראש כך הבעל אוכל פירות ומניח הקרן ואין לו רשות בזו) חייב (כח) לזונם:

הגה [מו] ויש אומרים הא דיכול לומר איני זנך היינו כשהשנים כתיקונן אבל בשנת בצורת שאין מרחמים עליו לא אבל יכול לומר לו לא מעשה ידיך במזונותיך אע"פ שאינן מספיקין (טור והתוס' והרא"ש והרשב"א):

כא [מז] כבהקוטע יד עבד כנעני של חבירו **לו** נותן חמשה דברים לאדון [מח] והעבד ניזון מהצדקה אף על פי (ט) שהאדון לוקח השבת שהרי יכול לומר לו עשה [עמי] ואיני זנך כג והריפוי נותן לרפואתו ואם אמדוהו להתרפאות בה' ימים ועשו לו סמים חזקים שמיהר להתרפאות בג' ימים האדון לוקח היתרון אף על פי שהעבד נצטער בסמים החזקים **לז** [מט] (וכל שכן אם (כב) חבל בו האדון דפטור) (מיטריס ני"ג ועיין ס"ק ל"ז):

כב [נ] כד כל מה שקנה עבד קנה רבו [נא] בין שמצא מציאה [נב] או נתנו לו מתנה בין שנתנה לו האדון [נג] או אחר לא זכה בה אלא הכל לאדון [נד] בין גוף בין פירות [נה] אפי' (*) אמר ליה (י) על מנת שאין לרבך רשות בו אני נותן לך אינו כלום אלא אם כן יאמר אני נותן לך **לח** ע"מ **לט** (ג) שתצא בו (כג) לחירות:

שפתי כהן

עלמו לשם בן חורין נעשה בן חורין כדלעיל סעיף ט': **לא** אבל אינה קונה עבדים כו'. ומבואר בש"ס דכ"ש דע"ע אסור לה לקנות משום דלנוע בעיניה שאם יקלקלו יחד לא יתפאר לגלות הדבר וכתב הב"ח ואע"ג שאין ע"ע נוהג בזמן הזה יש ללמוד מכאן שאסור לה לשכור משרת יהודי לזמן מפני החשד ומשמע דאף אשה שיש לה בעל אסרו חכמים דהתם אשה קאמר כי היכי דאסרו בכל אשה ללמד תינוקות כדלעיל סי' רמ"ה סכ"א ה"ה הכא: **לב** אפילו קטנים כו'. מדלא חילק המחבר משמע דס"ל כהטור דאפילו פחות מבן ט' שאינו ראוי לביאה אסור משום שמא תשהנו אף לכשיגדיל ודלא כהרמב"ם וכן כתב הב"ח: **לג** לעבדו כו'. ואמרי' בכתובות פרק אע"פ דהיינו דוקא בעבד כנעני אבל לא בע"ע ואע"ג שאין ע"ע נוהג בזמן הזה מכל מקום כ"מ בגווני דקנוי ליה למעשה ידיו וכדלעיל סעיף י"ד דאינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך: **לד** ואיני זנך. אלא ילך וישאל על הפתחים או יתפרנס מן הצדקה שישראל מצווים להחיות עניים שביניהם: **לה** אבל עבדי נכסי מלוג. שהכניסה לו אשתו חייב במזונותיהן שע"מ כן הכניסה אותן שאם לא יזון אותם ימותו ויברחו והרי אינו חייב באחריותן עכ"ל הרמב"ם והראב"ד כתב שם ע"ז לא נתברר לי דבר זה שאם אמר הבעל איני נעבד ואיני זן יכול הוא לומר לו ע"כ והב"ח כתב תימה דודאי מודה הרמב"ם באומר איני נעבד ואיני זן בפירוש דאפשר שלא יברחו ויוליאו מעשה ידיהן למזונותיהן ולא אמר הרמב"ם אלא באומר עשה עמי ואיני זנך התם הוא דגורם שיברחו עכ"ל וכבר קדמו הכסף משנה ע"ש: **לו** נותן ה' דברים. נזק ולער ריפוי שבת ובושת וע' בח"מ סי' ת"ך נתבאר דיניהם ובח"מ סי' ע' נהבאר איזה מהן גובה בזמן הזה ע"ש: **לז** וכ"ש אם חבל כו'. וזה פשוט במשנה פרק החובל (דף פ"ז ע"א) וכתבו הרמב"ם פ"ד מהלכות חובל והט"ו בח"מ סימן תכ"ד סעיף ג' ולא ידעתי למה כתבו בד"מ ע"ש רבינו ירוחם לבד ומבואר במשנה ורמב"ם שם דאם חבל הע"ע שלו חייב בכולן חוץ מן השבת: **לח** ע"מ שתצא בו לחירות. וכשנותנו לרבו יצא בו לחירות טור ונתבאר לקמן סעיף כ"ו: **לט** שתצא בו לחירות. דהא אפילו לדידיה כמי לא מקני ליה דהא לא א"ל אלא ע"מ שתצא בו לחירות לאפוקי כשאומר ע"מ שאין לרבך רשות בו כיון דאקני ליה תחלה ואמר ליה על מנת שאין לרבך כו' משמע ישהה גביה ותו לא מהני ע"מ שאין לרבך רשות בו וכאילו לא דבר כלום דכיון דידע דיד עבד כיד רבו ודאי לשם מתנה איכוין ונראה דמ"מ הה"כ אם נתנו אחרים מעות לעבד ע"מ שלא יהא לאדון רשות בהן אלא שיהא הוא אוכל ולובש בהן נמי לא זכה האדון וכדלעיל סימן רכ"ב במי שנותן מעות לבתו ע"מ שלא יהא לבעלה רשות בהן ע"ש והרמב"ם שפסק שם דאם אמר לה ע"מ שאין לבעליך רשות

טורי זהב

(ז) מפני החשד. פי' שמא יתייחדו עמהם ובעבד עברי אמרי' בב"מ (דף ע"א) דיותר יש חשד מפני שהוא לא יגלה אם תקלקל עמו. לכאורה בכלל זה שלא תשכור ג"כ משרת נער משום האי הסברא וככר ראינו בכל הקהלות שנשים יקרות יש להם משרתים בפרט אותן שהן בעלת משא ומתן ונראה דאין בזה איסור דלא גזרו כן אלא בעבד שהוא קנוי לה וגם ע"ע הוא כפוף לה מאד ע"כ אסור שמא ישמע לה להתייחד עמה ותו דכל עבד אפי' עברי הוא אינו בחזקת כשרות כ"כ כיון שנמכר משא"כ במשרת בעלמא שאינו משועבד לה והוא בחזקת כשרות לא ישמע לה להתייחד עמה והכל יודעים שהם נזהרים מיחוד כשאר אנשים שיש להם עסק שותפות עם נשים במשא ומתן וזה אפי' בפנויה וכל שכן בית לה בעל שבעלה משמרה דלפי הנראה אין חשד כלל באשה אים דבהסיא סוגיא בב"מ אמר תני רב יוסף ארמלתא לא תרבי כר בי רב באושפיזא כו' אלמא דדוקא באלמנה חששו: (ח) אבל עבדי נכסי מלוג. שע"מ כן הכניסה לו ואם לא יזון אותם יברחו או ימותו ואין לו אחריות לשלם אותן לה כמלא שיביא את אשתו להיזק: (ט) שהאדון לוקח השבת. לא אמר אע"פ שנוטל הנזק לפי שבשבת יש יותר רבותא שהוא נסנה עדיין כל שעה מן העבד ובאותה שעה אינו רוצה לזונו: (י) ע"מ שאין לרבך רשות בו כו'. דכי א"ל תחלה קני קנה רבו ולא מהני תו מ"ש ע"מ שאין לרבך רשות בו דס"ל כאלו נותן מתנה לחבירו וא"ל על מנת שלא יהיה

באר הגולה

לד פשוט בכמה מקומות בתלמוד: (ס פי' דלא נאמר לא תרדה בו בפרך אלא בעבד עברי): לה טור בשם הרמב"ם בפ"ט מהלכות עבדים: לו לשון הרמב"ם בס"פ ט' ע"ש ד"ו פשא דא"ר פשא לרבה חזי מר דבי פפא בר אבא זכו' יבמות דף מ"ו ע"א: לז ותכב בכ"מ שם דנראה לו דבדינא דמלכותא כותי קונה את הכותי אפי' לגופו: לח ברייתא ב"מ דף ע' ע"א (ורמב"ם שם דין ו'): לט לדעת הטור דחיישינן שמא משהנו אף לאחר שיגדיל: מ מסקנת הגמ' גיטין דף י"ב ע"א: מא טור בשם הרמב"ם בפי"ב שכתב בה"א בעבדו שאין כ"ד נזקקים לגדולים לאמור מזונה שלא יברחו או ימותו ואדם אם על מזון עלמו יותר מכל אדם משא"כ בנכסי מלוג חייב במזונותיהן: מב מימרא דרבי יוחנן שם ע"ב וכמ"ש התוס' והרא"ש שם: מג שם בגמרא: מד משנה כ"מ דף י"ב ע"א ומשנה קידושין דף כ"ב ע"ב וכרבי מאיר אליבא דרב ששת תוס' והרא"ש או כרבנן אליבא דר' אליעזר כמ"ש הרי"ף שם דשוים בדין זה וכ"פ הרמב"ם

כנסת הגדולה

אחרות: (שם' בש"ע סעיף כ"ב) אמר ליה ע"מ שאין לרבך רשות בו אני נותן לך כו' שתצא לחירות. נ"כ כתב הכדל"י חלק ה' סי' מ"ו דאובן שהלוה מעות לשפחת שמעון כדי להסקיע עלמה מכח אין צורך לומר ע"מ שתצא לחירות דשפחת כפירושו. אמר המאסף דברי הרב בתשו' שנזכר קשים אלאי מאוד דהואיל שכל כלשון הזה הלכך אם בעשם שהלוה המעות אמר לה ע"מ שאין לרבך רשות בהם הרי קנתה עלמה במעות מרכה לאשון והרי היא כותית גמור' והשער ... [illegible]

בית הלל

(שם בש"ע סעיף י"ז) ולא יבזהו לא ביד ולא בדברים. מקור דין זה למד הרמב"ם מהגמרא דמסכת נדה דף מ"ו ... [illegible]

ביאור הגר"א

ב"ח כמש"ל ס"ט: [לה] ובכולם כו'. כריתות ס' א': [לו] ולאחר שיטבילנו. ר"ל עם מילה כדין גר: [לז] וחייב כו'. ריש חגיגה וש"מ: [לח] ובעבד זה כו'. בת"כ לא תרדה בו בפרך כו' שמא תאמר הואיל ואסרת לנו את כל הדברים האלה במה נשתמש ת"ל ועבדך ואמתך מאת הגוים כו': [לט] ואע"פ שהדין כו'. כמ"ש בירושלמי והביא הרי"ף והרא"ש בפ' החובל ס"ו והג"ם שם ר' יוחנן הוה אכיל קופד ויהיב לעבדו שתי חמר ויהיב לעבדו וקרי עליה הלא בבטן עושני עשהו כו': [מ] ולא יבזהו כו'. נדה מ"ז א': [מא] ולא ירבה כו' אלא כו'. לשון הרמב"ם וכן הוא מפורש בדרכי איוב חסובים שהשתבח בהם אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי הלא בבטן עושני עשהו כו' וכמ"ש בב"ר ריש פ' וירא אתתיה דר' יוסי הוה מכחשא עם אמתיה אכחשא קדמה א"ל מפני מה אתה מכחישני לפני שפחתי א"ל לא כך אמר איוב אם אמאס משפט עבדי: [מב] מלך כו'. בגטין ל"ח א': [מג] וכן כו'. יבמות מ"ו א': [מד] אפי' קטנים כו'. רמב"ם ונראה שלמד ממש"ש נימא דלא כרשב"ג אפ"ת כרשב"ג משמע דס"ד דגם זו הברייתא בעבד עברי ואמר קונה את השפחות ע"כ בקטנות כמ"ש בגטין ס"ר ב' וש"מ ואמר ואינו קונה כו': [מה] אבל עבדי כו'. כמ"ש ברפ"ז דיבמות [מו] וי"א כו'. שם לימא כתנאי רשבג"א כו' אלא הב"ע כו' ורבנן. והרי"ף והרמב"ם השמיטו משום דאוקמוהו דכ"ע א"י לומר כו' ולא קי"ל כן אבל תוס' ורא"ש כתבו דאף למסקנא צ"ל כן ועתוס' שם ב' ד"ה ש"מ כו': [מז] הקוטע כו'. ירושלמי [הביאו הרי"ף ורא"ש פ' החובל ס"ו] ועתוס' שם ד"ה שבתו כו': [מח] והעבד כו' אע"פ כו' והריפוי כו'. גמ' שם: [מט] וכ"ש כו'. מתני' בב"ק פ"ז א' ועתוס' דגטין שם ד"ה רפואתו כו' א"נ כו' וכ"כ הרא"ש שם: [נ] כל מה כו'. פסחים פ"ח ב' וש"מ: [נא] בין שמצא כו'. ב"מ י"ב א': [נב] או כו' בין כו'. בקדושין כ"ג א' והקו"ל דניטו וידו כו' ובגטין מ"ב א' וערש"י שם ד"ה דקרי להו כו' ועמ"ש בהג"ה: [נג] או אחר כו'. בקדושין שם וכמש"ו: [נד] בין גוף כו'. ר"ל אע"ג דבגמ' שם מדמי אשה ועבד להדדי אין קנין כו' מ"מ ל"ד דבמתנה אחר לאשה אין לבעל אלא פירות כמו בכל נכסי מלוג וכמ"ש בירושלמי פ"ו דכתובות מ"מ אמרו מציאת האשה לבעלה ר"א שלא תהא אשה מברחת והוב מבעלה ואומרת מציאה מצאתי מציאה מצאתי הנע עצמך שנותן לה אחר במתנה קול יוצא למתנה כו' ואם הבעל נותן לה מתנה אף אין אוכל פירות כמ"ש בפ"ג דב"ב נ"א ב' אבל כאן בשניהם בין גוף בין פירות שלו כמ"ש בגטין מ"ב א' כנ"ל דלא קנה כלל ועתוס' ורא"ש שם: [נה] אפי' א"ל כו' אלא כו'. כר"מ אליבא דרב ששת דסוגיא בפסחים שם ובסנהדרין ע"א וש"ם כרב ששת אליבא דרבנן ומ"מ הלכה כר"מ דרב ס"ל כוותיה בנדרים פ"ח וער"נ שם ורא"ש ועתוס' בקדושין כ"ג ב' ד"ה ור"א כו'. והרי"ף והגאונים פסקו כרבנן ואליבא דר"א ושמייהו דר"א משום דהסוגיא בכ"ם כרבנן תמ'

פתחי תשובה

שהיא רוספת בידך כלה אין הצבור נוהג ונהג כמותם עכ"ד ע"ש: (ג) שתצא בו לחירות. עבה"ט בשם ש"ך וט"ז. ובט"ז מסיים בזה דזה לא עלה ע"ד שום פוסק מעולם אלא שבדרישה כתב מסברא דנפשיה שלשונות שמועילים גבי אשה בסי' רכ"ב מועילים ג"כ גבי עבד ולא דק עכ"ל וע' בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סימן ק"ו שהשיג על הט"ז בזה ובסוף הביא דברי הרמב"ם פ"ג מהלכות זכיה ומתנה דין י"ד מבואר שם להדיא כדעת הדרישה והש"ך ע"ש ועיין בשער המלך פ"ו מהלכות עבדים הלכה י"ב שגם הוא ז"ל השיג על הט"ז בזה ואין

באר היטב

(יט) קטנים. כתב הש"ך מדלא חילק המחבר משמע דאפילו פחות מבן ט' שאינו ראוי לביאה אסור שמא תשהנו עד שיגדיל וכתב הב"ח ואע"ג שאין ע"ע נוהג בזה"ז יש ללמוד מכאן שאסור לה לשכור משרת יהודי לזמן מפני החשד ומשמע דאף אשה שיש לה בעל אסרו חכמים כדלעיל סימן רמ"ה סכ"א ה"ה הכא והט"ז מתיר אפילו בפנויה דלא אסר רק דוקא בע"ע (שהוא כפוף לה מאד) אבל לא במשרת (שאינו משועבד לה ולא ישמע לה להתייחד עמה) ע"ש: (כ) לעבדו. ואמרינן בש"ס כתובות דהיינו דוקא בעבד כנעני אבל לא בע"ע: (כא) לזונם. אבל יכול הבעל לומר איני נעבד ואיני זן אליבא דכ"ע כ"כ הכ"מ והב"ח: (כב) חבל. ומבואר במשנה פ' החובל וברמב"ם דאם חבל הע"ע שלו חייב בכולן חוץ מן השבת ועיין בח"מ סימן ת"ך: (כג) לחירות. כתב הש"ך בשם הפרישה ונראה דה"ה אם נתנו אחרים מעות לעבד ע"מ שלא יהא לאדון רשות בהן אלא שיהא הוא אוכל ולובש בהן נמי לא זכה האדון וכדלעיל סימן רכ"ב במי שנותן מעות לבתו ע"מ שלא יהא לבעלה רשות בהן ולהרמב"ם שפסק שם דאם אמר ע"מ שאין לבעלך רשות בו ומה שחלוי תעמי בהו דמהני ה"ה הכא נבי

טורי זהב

יהיה שלך היה לך לומר דקנה דכל תנאי שהותר המעשה לא הוי תנאי כ"כ הרא"ש בפ"ק דקדושין והא דמהני כשאומר על מנת שתצא לחירות אמרי' בגמ' טעמא דהא גם לדידיה לא אקני ליה אלא א"ל ע"מ שתצא בהם לחירות פירוש שאתננו לו בדמי פדיונך וק"ל דלא"נ דבסי' רכ"ב אמרינן גם כן דאם נותן לבתו מעות ע"מ שאין לבעלה רשות בהם לא מהני ואפ"ה מהני שם אם אומר מה שאתה נותן לפיך ולרמב"ם מהני גם כן אם יאמר כל מה שתרלי לעשות בהם עשי מ"מ הכא לא מהני הכי ליתני אלא דוקא אם אומר על מנת שתצא בהם לחירות דהאי עבד דאין לו יד כלל בלא האדון לא בקרן ולא בפירות א"כ תיכף שאמר לעבד הריני נותן לך מתנה הוה כאומר לאדון עצמו וע"כ לא מלי תו הדר ביה מן האדון וכמ"ש בשם הרא"ש וא"כ מה מהני כשאומר מה שאתה נותן לפיך הרי סותר בזה מה שאמר תחלה שיהיה של הרב ואח"כ אומר שיהיה של העבד משא"כ כשאומר על מנת שתצא בהם לחירות בסוף אינו רוצה שיהיה של העבד אלא של הרב רק שבשביל זה יוציאנו לחירות אבל גבי אשה ודאי יש לה יד גם כן דהרי כל הנותן מתנה לאשה קנתה הגוף רק שהבעל אוכל פירות כמו שכתוב בא"ע סימן פ"ה וע"כ מהני אם אומר מה שאתה נותן לפיך דהכי דאם אמר ע"מ שאין לבעליך רשות בהם לא מהני היינו שכבר זכה הבעל בפירות בשעה שזכתה היא בקרן דיש במשמע שיהיה נושא פירות רק שלא יהנה מהם הבעל וזה לא מהני מה שאין כן כשאומר מה שאתה נותן לפיך שזה פירוש על מה שאמר הרי שלך מעות במתנה דרמז בזה לדבר שלא יעשה פירות אלא היא תהנה בו וכ"ז לא שייך בעבד דאין לו יד כלל מ"ה לא אמרו בגמ' חד ליהנא באשה ועבד. ותדע לך עוד שיש חילוק בין אשה לעבד שהרי באשה אין זכות לבעל רק אם אב נותן לבתו מעות אבל לא במזונות כמו שכתב הר"ן בנדרים (דף פ"ח) והבאתיו בסימן רכ"ב מטעם שגם הבעל חייב במזונות אשתו וכן בכסות ע"כ מהני אם אומר מה שאתה נותן לפיך ע"כ הוצרך התנא שם לומר דוקא מעות ואילו בעבד ודאי אין חילוק דהא אין הרב חייב לזון עבדו וא"כ מה מהני כשאומר מה שאתה נותן לפיך דגם מה שהוא נותן לפיו או מתכסה בו יכול הרב ליטלו ממנו ע"כ לא מהני בעבד כל זה אלא דוקא באומר שילא בו לחירות כפי מ"ש בגמ' גם בתוס' פ' קמא דקדושין (דף כ"ד) חילקו בזה ר"י בין אשה לעבד ואף רבינו תם שאינו מחלק שם ומביא ראיה מאשה לעבד היינו לכל אחד כלשונו דדיני אשה באומר מה שאת נותן לפיך או מה שתרלי תעשה הוא שוה לעבד בלשונות השייכים לגביה כדכתבו התוס' וזה לשונם שמע מינה דלרב ששת מועיל על מנת שתצא לחירות כמו דמועיל במה שאתה נותן לפיך עד כאן לשונם. אבל לא שיועילו לשונות שאמרו גבי אשה גבי עבד ג"כ זה לא עלה על דעת פוסק מעולם כפי מה שראינו אלא שבדרישה כתב מסברא דנפשיה שלשונות שמועילים גבי אשה בסימן רכ"ב מועילין גם גבי עבד ונראה דלא דק בזה: **(יא) לא קנאו.** דאדעתיה דנפשיה אזיל אבל קטן אדעתא דמריה אזיל: **(יב) ואין צריך דעת העבד.** פירוש אפי' בעל כרחו והא"ל כל אין חבין לאדם שלא מדעתו שאני הכא דקבלת רבו את הכסף גרמה לו להשתחרר מאליו ואין אחרים חבין לו אלא קבלת רב

שולחן ערוך

[נו] ולכן אין יכול לקבל מתנה מרבו אבל מקבל מתנה מאחר לרבו מ (כד) ומרבו לאחר) (הגהות מיימוני פ"ה מהלכות עבדים ובסמ"ג סימן פ"ו מ"ע):

כג סה עבד כנעני [נז] בין קנאו בעודו עובד כוכבים בין קנאו אחר סו שהטבילו רבו נקנה בכסף או בשטר או בחזקה בין קנאו מעובד כוכבים בין קנאו מישראל סז וחזקה מא הוא (כה) שישתמש בו כגון שיתיר לו מנעלו או ינעילנו או שהוליך כליו לבית המרחץ או הלבישו או הפשיטו הרחיצו סכו או גרדו: הגה [נח] ודוקא אלו שהם שמוש לגופו אבל עשה לו שאר מלאכה כגון שתפר בגדיו לא (טור וע"פ עב"י):

כד סח הגביה העבד לרב לצורך תשמיש קנאו מב [נט] סט הגביה הרב לעבד (כו) לא קנאו:

כה י נקנה בחליפין (פירוש בחליפין בקנין והוא ענין חלוף שמחליף לו הדבר שמקנה לו בכנף בגדו) וכן יא נקנה במשיכה שתקפו ומשכו אליו יב אבל אם קראו והוא בא אליו (יא) לא קנאו אלא א"כ הוא קטן:

כו יג העבד קונה את עצמו בכסף [ס] או בראשי אברים [סא] או בשטר [סב] כיצד קונה את עצמו בכסף כגון שנתן אחד לרבו מעות ואמר ליה על מנת שיצא עבדך בהם לחירות כיון שקבל הרב הכסף [סג] או שוה כסף יצא העבד לחירות (יב) מג [סד] (ד) ואין צריך (כז) דעת העבד יד וכן אם נתן אחר לעבד מעות ואמר על מנת שתצא בהם לחירות [סה] אם רצה האדון לקבל המעות יצא העבד לחירות [סו] ואם לא רצה לא קנה העבד המעות (רמב"ם פ"ה מה"ע ד"ג). מד [סז] (וי"א דאף קונה עצמו

שפתי כהן

רשות בו ומה שתרלי תעשי בכן דמהני ה"נ אם אמר לעבד ע"מ שאין לרבך רשות בו ומה שתרלה תעשה בו דמהני דהא לעבד נ"כ לא נתנו מיד כ"א לאותו עת שהוא רוצה לעשות בו וכמבואר שם ובא"ע ע"ש פרישה: **מ ומרבו לאחר.** כתב הב"ח בקונטרס אחרון תימה הלא כיון דיד עבד כיד רבו לא יצא מיד רבו כשנתן מתנה לאחר על ידי עבדו ולא זכה המקבל וכך מפורש בח"מ בש"ע סימן רמ"ג סעיף י"ד והוא משנה שלימה ס"פ חלון דאינו מזכה בשתופי מבואות ע"י עבדו ושפחתו הכנענים מפני שידן כידו ולא זכייה היא וצ"ל דט"ס הוא בהג"ה וכצ"ל אבל מקבל מתנה מאחר לרבו ומאחר לאחר וכך מפורש בסמ"ג ריש עשין פ"ז ע"ש הירושלמי וכ"כ בהגמ"י פ"ה מה"ע וגם לשם איכא ט"ס וצ"ל מאחר לאחר ומאחר לרבו ע"ש ע"כ: **מא הוא שישתמש בו כו'.** משמע דוקא שמוש בגופו וכמו שכתב בהג"ה ובח"מ סימן קצ"ו ס"ד כתב עשה לו מלאכה שאינו בשמוש גופו כגון שתפר לו בגד וכיוצא בזה קנאו רבו וי"א שלא קנאו ע"כ הרי שכתב מתחלה בסתם שקנאו ועיין בלבוש שם וצ"ע: **מב הגביה הרב לעבד לא קנאו.** ובח"מ סי' קצ"ו ס"ג כ' די"א שקנאו גם בזה: **מג וא"צ דעת העבד כו'.** ויצא לחירות אפילו הוא בע"כ של עבד טור ושאר פוסקים והר"ן כתב שדעת הרי"ף והרמב"ם דוקא שלא מדעתו אבל בע"כ לא ובשטר לכ"ע בע"כ לא כדלקמן סעיף מ"ח: **מד ויש אומרים דאף קונה.** והתוס' והרשב"א כתבו בשם ר"ח והרמב"ם שאינו נקנה בחליפין אלא בתורת דמים וכן כתב הטור בשם הרמ"ה וז"ל דחליפין לא מהני אלא לאפקועי שעבודא אבל לא לאפקועי איסורא ודוקא דלית ביה ש"פ אבל אי אית ביה ש"פ מהני אף לאפקועי איסורא וה"מ בחליפין הניתנים בתורת דמים אבל בסתם חליפין מספקא לן אי כשוה כסף דמי ומהני לאפקועי איסורא דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה או לא כשוה כסף דמי מידי דהוה אקידושי אשה דמהני בה כסף ושוה כסף ולא מהני חליפין ע"מ להחזיר (כמו שנתבאר בא"ע סי' כ"ט) אע"ג דאית בה שוה כסף ה"ה נמי הכא ואי סבירא לן דלאו כשוה כסף דמי ולא מהני אלא לאפקועי שעבודא עבדינן

באר הגולה

סה נס"ס : סו משנה קידושין דף כ"ב ע"ב : סז טור בשם [illegible] : סח ברייתא שם : סט שם ברייתא וכו' [illegible] : ע ברייתא שם : נא [illegible] : נב שם [illegible] : נג משנה שם דף כ"ב ע"ב : נד [illegible]

כנסת הגדולה

[illegible]

ברכי יוסף

(סימן רס"ז שו"ע סעיף כ"ג) [illegible]

גליון מהרש"א

(ס"ז ס"ק יו"ד) דאע"ג [illegible]

ביאור הגר"א

[illegible]

חידושי רע"ק

(ט"ז ס"ק י') דלא דק בזה. בקצות החשן (סימן רס"פ) כתב דאשתמיט להט"ז דברי הרמב"ם (פ"ג מזכיה) [illegible]

באר היטב

גבי עבד מהני אבל הט"ז כתב דלא דמי דאשה קנתה הגוף רק שהבעל אוכל פירות משא"כ בעבד דאין לו יד כלל לא בקרן ולא בפירות א"כ תיכף שאמר לעבד הריני נותן לך מתנה הוי כאומר לאדון עצמו ותו לא מלי הדר ביה מהאדון ע"כ לא מהני לשונות אלו גבי עבד רק דוקא כשאומר ע"מ שתצא בהן לחירות. עש"ך: (כד) ומרבו. כתב הש"ך נ"ל דיש ט"ס בהג"ה וכצ"ל אבל מקבל מתנה מאחר לרבו ומאחר לאחר כיון שיד עבד כיד רבו לא זכה המקבל. עיין שם: (כה) שישתמש. כתב הש"ך משמע דוקא שמוש בגופו ובח"מ סימן קצ"ו ס"ד כתב עשה לו מלאכה שאינו בשמוש גופו כגון שתפר לו בגד וכיוצא בזה קנאו רבו וי"א שלא קנאו וצ"ע: (כו) לא. ובח"מ סימן קצ"ו ס"ג כתב די"א שקנאו גם בזה: (כז) דעת. ויצא לחירות אפילו בע"כ של עבד. טור. והר"ן כתב שדעת הרי"ף והרמב"ם דוקא שלא מדעתו אבל בע"כ לא ובשטר לכ"ע בע"כ לא. ש"ך

פתחי תשובה

(ד) ואין צריך דעת העבד. [עבס"ע ועיין בתשו' משכנות יעקב סי' פ"ה שכתב דמוכרעים יותר]

(כח) בחליפין אם יש לו כלי לעשות בו חליפין כגון שנתנו לו לצאת בו לחירות) (טור בשם ר"ח וכ"ד כהרא"ד בהשגות ורבינו ירוחם) :

כז נה כיצד בראשי אברים עבד שמל וטבל לשם עבדות אם סימא אדוניו את עינו או הפיל שינו או חסרו אחד נו מראשי אצבעותיו ידיו ורגליו או ראשי אזניו או ראש החוטם או ראש הגויה או ראשי הדדים שבאשה יוצא לחירות [סח] נז וצריך גט שחרור [סט](וכופין רבו לכתוב לו גט שחרור)(ב"י בשם רבי' ירוחם).

מה נח אבל (יג) (ה)חתך (כט) לשונו אינו יוצא לחרות :

כח [ע] נט סרסו בביצים ונתקן מהכים לגמרי יוצא לחירות [עא] ס אבל אם כרתם ועדיין תלויים בכים אינו יוצא לחירות :

כט סא היתה לו אצבע יתירה וחתכה אם עומדת בסדר האצבעות יוצא לחירות :

ל סב תלש בזקנו ודלדל בו עצם מהלחי יוצא לחרות :

לא סג הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור אינו יוצא לחירות :

לב סד הפיל שינו של קטן שעתיד להחליפה אינו יוצא לחירות :

לג סה היתה עינו כהויה קצת והכהו בה וסמאה אם מתחילה היה יכול להשתמש בו קצת יוצא בו לחירות סו אבל אם חטטה אפילו לא היה יכול להשתמש בו כלל יוצא לחירות שהרי חסרו אבר [עב] סז והוא הדין באחד מראשי אברים שהיה בטל ואינו עושה בו מלאכה אם חתכו יוצא בו לחירות שהרי חסרו אבר :

לד סח הכהו על עינו וחסר מאורה על שינו ונדדה אם יכול להשתמש בו עדיין אינו יוצא לחירות :

לה סט הכהו על עינו וסימאה על אזנו וחרשה יוצא לחירות אבל אם הכה בכותל (ו) כנגד עינו או כנגד אזנו ונבעת עד שאינו רואה ואינו שומע אינו יוצא לחרות :

לו [עג] ע בכל אלו אינו יוצא לחירות **מו** עד שיעשה האדון (ל) בכוונה [עד] לפיכך אם כוון לזרוק אבן בבהמה ונפלה בעבד וחתכה אצבעו או הפיל שינו אינו יוצא לחירות וכן אם הושיט ידו למעי שפחתו וסימא עין עובר שבמעיה אינו יוצא לחירות שהרי לא ידע דבר שיתכוון לו עא אבל אם היה רבו רופא ואמר ליה כחול עיני וסימאה יוצא לחירות שהרי כוון לאבד :

לז [עה] עב מי שחציו עבד וחציו בן חורין או עבד של **מז** ב' (לא) שותפין אין יוצאין בראשי אברים משום דאמר קרא עבדו המיוחד לו :

לח **מח** [עו] עג עבדי צאן ברזל (פירוש צאן ברזל כל נדוניא שאשה מכנסת לבעלה ושמה אותו עליו בדמים וקבל אחריותן ואפי' כלה חייב לשלם כענין צאן ברזל שהן הצאן שקבל עליו הרועה אחריותן ומחלק הולדות והגמר והחלב עם הבעלים) יוצאים בראשי אברים לאיש אבל לא לאשה [עז] ושל נכסי (לב) מלוג אין יוצאין לא לאיש ולא לאשה :

לט **מט** עד הפיל שן עבדו וסימא עינו יוצא בשינו (לג) ואינו נותן דמי עינו (יד) ואם תפס אין מוציאין מידו ואם כתב לו גט שחרור בין הפיל שינו לסימא עינו חייב ליתן לו דמי עינו :

מ [עח] עה יציאת העבד בראשי אברים **נ** אע"פ שהוא (לד) קנס נוהג בזמן הזה

שפתי כהן

עבדינן לחומרא דאיסורא הוא ודינא הוא דכפינן ליה לאדון או ליורשיו אם מת הוא למיכתב גט שחרור מידי דהוה אמפקיר עבדו עכ"ל ועיין בח"מ סי' ר"ב ור"ג מדין קניית חליפין : **מה** אבל חתך לשונו אינו יוצא לחירות . דאינו יוצא לחירות אלא באברים שבגלוי : **מו** עד שיעשה האדון בכוונה . ודעת התוס' ס"פ כילד הרגל ובפ"ק דקדושין (דף כ"ד ע"ב) דא"צ כוונה וכן נראה דעת הרא"ש וכן מסקנת הטור עב"י וב"ח : **מז** שני שותפים כו' . אפילו יש לכל אחד חלק בגוף העבד לעולם אינו יוצא כן כתב הב"ח ודלא כנראה מב"י (ודרישה) בשם התוס' ע"ש : **מח** עבדי צאן ברזל כו' . דבעינן עבדו המיוחד לו הלכך בנ"מ דאין לבעל אלא פירות ולאשה אין לה בפירות כלום ולאו עבדו המיוחד הוא אבל נכסי צאן ברזל יוצאים לאיש ולא לאשה דמיוחדים לאיש הן ולאו דאשה הן כלל וכתב הב"ח דמסוגיא דר"פ האשה שנפלו נראה עוד דעבדי מלוג אף בנפלו לה קודם שנתארסה נמי אין יוצאין לאשה משניסאת אבל קודם שניסאת יוצאים לאשה ולא לאיש ע"ש : **מט** הפיל כו' . הב"ח כתב דאם היה לו שהות לכתוב גט שחרור בין שינו לעינו הוא דאין נותן לו דמי עינו ואם תפס אין מוציאין מידו כו' וע"ש שהאריך : **נ** אע"פ שהוא קנס . ודיני קנסות אין נוהגין בזמן הזה דבעינן דוקא ב"ד מומחים כמו שנתבאר

טורי זהב

רב והרב אין נעשה אלא מקבל הכסף לצורך עצמו הכי אמרינן בגמרא : (יג) חתך לשונו כו' . דמום שבגלוי בעינן : (יד) ואם תפס אין מוציאין כו' . הטעם דבעיא הוא בגמ' בפ' השולח (דף מ"ב) במי שמעוכב גט שחרור פירוש שכבר ראוי לצאת בן חורין מכח שחסרו אבר אלא שרבו לא כתב לו עדיין שחרור ובנתיים חבל בו אחר יש לו ליתן קנס והקנס לרבו או לא יתן קנס כלל ופשטינן מהא דהפיל את שינו וסימא את עינו דנותן לו דמי עינו ואי ס"ד דיש לו קנס אי חבלו אחר ונותנו לרבו השתא חבל בו אחר מקבלו הרב ואי חבל בו הרב היאך נאמר שהוא יתן קנס לעבד ודחינן לה דילמא ההיא אתיא כמ"ד דא"צ גט שחרור אם חסרו אבר אבל למאי דקי"ל צריך גט שחרור אימא ה"נ דלא יתן לו דמי עינו ולא נפשטה הבעי' ע"כ פסק הרמב"ם פ"ד דחובל אם תפס העבד לא מפקינן מיניה בדין הפיל שינו וסימא עינו ובפ"ה מהלכות עבדים פסק בהדיא דנותן לו דמי עינו וכבר הקשה זה הראב"ד שם וע"כ כתב הבית יוסף דלאו דוקא אמר כן בהל' עבדים שהב"ד יפסקו כן אלא דאי תפס קאמר וכצ"ל לדעת הטור שכתב כאן נותן לו דמי עינו ובח"מ סי' תכ"ד פסק דספיקא הוי והנה במגדול עוז כתב לתרץ דהאי הכא דבפעם אחת הכה את שינו וסימא את עינו ובזה פשיטא שיתן לו דמי עינו וכי מספקא ליה היינו ביש שהות בנתיים ומו"ה ז"ל קלסי' ואמר שכאן עמד בעל מגדול עוז על העיקר וע"כ חלק על הש"ע דלא חילק בכך ואני אומר שעיקר זה הוא עיקור ופגום לשלחן גבוה דאי יש סברא לומר כן *)למה הוצרך התלמוד לדחות ההיא דהפיל את שינו וסימא עינו דאתיא דלא כהלכתא דא"צ גט שחרור היה לו לומר דשאני התם דעשה שניהם בבת אחת כמו שהוא מפרש לשון רמב"ם דהרי חד לישנא ממש הם אלא שאין בחילוק זה ריח ולא טעם כעיקר וכדברי הב"י וש"ע כן עיקר ויפה עשה הב"י שלא הביא דברי מגדול עוז כלל כי הם בעיניו דברים דחויים וא"צ להשיב עליהם וגם מ"ש ב"י דמ"ש רמב"ם דנותן לו דמי עינו היינו כשכתב לו כבר גט שחרור לכאורה יש להקשות למה לא אוקי בגמרא כך דזה ודאי א"א דלא היה צריך תנא דמתני' לומר דבר זה דודאי

באר הגולה

נה ברייתא שם דף כ"ד ע"א ויליף להו משן ועין המפורשי' בתורה : נו שם בגמ' דכ"ה ע"א ממשנה ז' פ"ו דנגעים לענין נגעים ותני עלה ככולן יוצא העבד בהן לחירות : נז ברי' שם דכ"ד ע"ב כר"ש ור"א ור"ע : נח כת"ק שם בברייתא : נט הרא"ש שם בפסקיו : ס כת"ק שם בברי' וכ"פ הרמב"ם בפ"ה מהלכות עבדים : סא מימרא דר' חייא בר אבי אמר רב שם וד' כ"ה ע"א כדמוקי לה רב הונא שם: סב ברייתא שם דכ"ד ע"ב ופי' רש"י דלדל בו עצם שהמיטו ממקומו ומחובר בבשר (ורמב"ם פ"ה מה"ע דין י') : סג ברי' שם : סד שם בגמ' דומיא דעין : סה ברייתא שם : סו מימרא דרב ששת שם : סז טור וכ"כ הרמב"ם שם בפ"ה : סח ברייתא שם : סט ברייתא שם : ע טור בשם הרמב"ם שם דין י"א מברייתא דלקמן: עא ברייתא שם וכת"ק דדרש ושחת' להוציא אם הושי' ידו למעי שפחה וסימא העובר שבמעי' אבל נתכוון לעין ואע"ג דנתכוון לטובתו לא וכמ"ש התוס' בב"ק דכ"ו ע"ב : עב ברי' שם בב"ק דף ל' ע"א וכר"ע משום דאמוראי מפרשי טעמיה וכ"פ הרמב"ם שם בפ"ה : עג ברייתא שם דפ"ט ע"ב וכאוקימתא דגמ' שם לאחר תקנת אושא ואי לאוקימתא בברייתא שם ד' ל' וכר"א דקי"ל דהלכתא כוותיה: עד מדברי הרמב"ם בפ"ד מהל' חובל דין י"ד ופ"ה מה"ע די"ד דבעי' ולא איפסקא היא בגיטין דף מ"ב ע"ב : עה רמב"ם שם סוף פ"ה סנהדרין דף ח'

נקודות הכסף

(ט"ז ס"ק י"ד) למה הוצרך התלמוד לדחות ההיא דהפיל את שנו וסימא את עינו דאתיא דלא כהלכתא כו'. אין זה השגה דהא הב"ח גופי' הרגיש בזה ומתרצתא זה ע"ש:

כנסת הגדולה

ולפיכך אף כאומ' לו ע"מ שאין לרבך רשות בהם יצא לחירות ולפי זה אני אומר דלא אמר הרדב"ז דאפי' לא אמר ע"מ שתצא לחירות גבי הגוזה לשפחת שמעון דשמתא כשירושו אלא דוקא בנדון דידיה דהוי הגוזה אבל במתנה לא. ואפשר דט"ס נפל בדברי מהרדב"ז וצריך להגי' אמר לה ע"מ שתצא בהם לחירות ועיין בפרישה ודרישה ובקונטרס אחרון :

בית הלל

כאן דמי בושת כלל ולמר יהיב ליה לרביה ולא לו ומ"מ כיון דקרא קפיד ואסר עליו לביישו אין אזהר' שאינו עונש עכ"ל א"כ מוכח מכאן דצריך לשלם דמי בושתו ולפ"ז קשה למה כ' הרמב"ם דין זה שחייב לשלם דמי בושתו . ויש ליישב דבלא זה קשה למה ליה להגמרא ללמוד שמואל לטעמי' וכו' ה"ל לאתוייה הא דקי"ל כרבנן דיש לעבדים בושת בפרק החובל דף פ"ת ולמד שם בגמרא משום דכתיב כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו וגו' וקצותה את כפה זו ממון ועבד אחיו הוא במצות אלא ודאי הטעם הוא משום דזה קאי אאחרי' שביישו את העבד צריכין לשלם לרבו אבל אם רבו של עבד ביישו אין בו חיוב ממון משום שהוא שלו כדאיתא במשנה בפרק החובל החובל בעבד כנעני שלו הוא פטור מכולן לכן צריך להביא ראיה משמואל שביים את שפחתו שהוא אסור לבזות אותה וממילא צריך לפייס אותה במה שיוכל לפייסה כדין שאמרו במשנה גבי ישראל אע"פ שנותן לו צריך לבקש ממנו מחילה . א"כ גם כאן הדין כן שצריך לפייס אותו ולזה כוון הרמב"ם ולא יבזוהו את העבד תמידות תמידות לאשר עשה שמואל וממילא הוא מי שמבייש למי שאסור לבייש צריך לפייס במה שיוכל וא"צ לכתוב זאת שהוא פשוט :

חידושי רע"ק

דברי תוספות בכורות (דף י"ג ע"א) ד"ה אחיזה וכו' שכתבו דקונה מעובד כוכבים אין נקנה בשטר וכן הקשה בספר המקנה (דף כ"ב ע"ב) ד"ה תנא אף בחליפים :

ביאור הגר"א

בחליפין מהא דריש קדושין מניינא כו' כמש"ש בגמ' בד"ה משום כו' עכ"ל הרשב"א שם (ע"ב): [סח] וצריך כו'. עבה"ג ואע"ג דאמרינן שם המכריעין כו' אמרינן בפ"ג דשבת (מ' א' ועתוס' שם ד"ה דלמא וכרשב"א שם וכתוס' דמנחות ל"א ב') דדוקא במתני' הלכה כמכריע ולא בברייתא . הרי"ף רש"י ותוס' שם א' ד"ה תנא כו' וכ"ה בירושלמי שם הביאו הרשב"א שם וראה"ש : (ליקוט) וצריך גם שחרור . דהלכה כר"ע מחבירו דר"ט חבירו היה כמ"ש בפ' הכותב (פ"ר ב') במסקנא ואין הלכה כהמכריעין דלא אמרו הלכה כמכריע אלא במתני' כמ"ש בפ"ג דשבת . הרי"ף וכ"כ הרא"ש ור"נ וכ' ועוד דלא מקרי הכרעה אלא אם הזכירו בדבריהם שראוי לחלק ביניהם כההיא דהתם שהזכירו בדבריהם חמין וצונן וכן ההיא דקולי מטלניות שהזכירו מגוד ודלת והוא כדברי תוס' דשבת מ' א' ד"ה הלכה כו' ועתוס' שם כ"מ א' ד"ה בין כו' וכן סתם מתני' כר"ע כמ"ש תוס' וכמש"ש וכ"ה בירושלמי ולמה לא תנינן ויוצא בשן ועין וראשי אברים שאינן חוזרין א"ר יוחנן בר מרי מפני המחלוקת אית תניי תני צריך גט שחרור ואית תניי תני א"צ גט שחרור והביאו הרשב"א ור"נ וכתב הר"נ והאידנא אף למ"ד שא"צ גט שחרור מודה שצריך דהא בעינן לפני ב"ד סמוכין דהא מדין קנס הוא כמ"ש בפ' מרובה (ע"ד ע"ב) דפטור בהודה בעצמו ואמר שם דבהעמדת ב"ד הוא יוצא לחירות ולא משעת חבלה אלא דכופין אותו האידנא לשחררו כמ"ש בס"מ (ע"כ) : [סט] וכופין כו' . פשוט וע' בגטין מ"ב ב' איבעיא להו כו' ת"ש כו' ת"ש כו' : [ע] סרסו כו' . הרא"ש דבכה"ג ודאי לכ"ע הוי מום שבגלוי ועפרש"י שם ב' ד"ה נתוק כו' : [עא] אבל אם כו' . כת"ק . הרמב"ם והיינו כראב"י שם ב' אבל בפ"ז מהב"מ פסק כר' יהודה (ועמ"ש בח"מ סי' ה' סי"ח) : [עב] וה"ה כו' . נלמד מחנ"ל וכמש"ש מ"ם כו' ותנא תונא כו' : [עג] בכל אלו כו' . כמש"ש ורבנן האי ושחתה כו' : [עד] לפיכך כו' . ר"ל דלא כרבא בספ"ב דב"ק דסוגיא דקידושין פליג עליה ואפי' זרק בכוונה כל שלא נתכוין לעבד ודעת תוס' דל"ש ועי"ש בד"ה סיבעי,כו' וכן בב"ק שם וכ"כ הרמב"ן . ושיטה אחרת לראב"ד ורשב"א ושרשב"א : [עה] מי כו' . כר"א דאמימר ס"ל כוותיה ועבה"ג אלא דבב"ב נ' א' משמע דלא קי"ל כאמימר ולא כר"א ועבא"ע סי' צ' סט"ו (וע"ש בליקוט) ועלח"ם : [עו] עבדי צ"ב כו' . יבמות ס"ו ב' ועמ"ש בא"ח סי' רמ"ו ס"ד : [עז] ושל כו' . פלוגתא דתנאי בב"ק פ"ט ב' ולאוקימתא קמייתא ל"פ ולאוקימתא מציעתא הא קי"ל בסוף נדרים דאלמוהו לשיעבודא דבעל וכ"ש לאוקימתא אחרונה דכ"ע ל"ל כו' ואנן קי"ל כתקנת אושא : [עח] יציאת כו'. כמ"ש בסמ"ק

פתחי תשובה

יותר דברי הרי"ף ורמב"ם ע"ש] : (ה) חתך לשונו . עיין בספר תפארת למשה שכ' דוקא אם הוא אלם ואינו יכול לדבר כלל"ם או אינו יוצא בחתיכת לשונו אבל אם היה יכול לדבר קודם לכן וע"י חיתוך לשונו אינו יכול הוי מום שבגלוי ושוב פקפק בזה ע"ש: (ו) כנגד עינו.

באר היטב

בע"כ לא כדלקמן סמ"א עכ"ל הש"ך : (כח) בחליפין . ועיין בח"מ סימן ר"ב ור"ג מדין קניית חליפין : (כט) לשונו . דאינו יוצא לחירות אלא באברים שבגלוי : (ל) בכוונה . ודעת התוספות דא"צ כוונה וכן נראה דעת הרא"ש ומסקנת הטור . ש"ך : (לא) שותפין . אפילו יש לכל א' חלק בגוף העבד לעולם אינו יוצא . כ"כ הב"ח ודלא כנראה מב"י : (לב) מלוג . וכתב הב"ח דמש"ס פ' האשה שנפלו נראה דעבדי מלוג אף בנפלו לה קודם שנתארסה נמי אין יוצאין לאשה משניסאה אבל קודם שניסאת יוצאין לאשה ולא לאיש : (לג) ואינו . והב"ח כתב דאם היה לו שהות לכתוב גט שחרור בין שינו לעינו הוא דאינו נותן לו דמי עינו אבל אם בפעם א' עשה שניהם חייב ליתן לו דמי עינו ובט"ז השיג עליו וכתב דאין חילוק כלל בזה דאפילו בבת א' אין צריך ליתן לו ע"ש שמאריך בראיות מהש"ס (ובנה"כ דחה השגת הט"ז וכתב שהב"ח עצמו הרגיש בקושייתו ומתרצה ע"ש) : (לד) קנס . והטעם דכבר נתבאר בח"מ סימן א' דאי תפס לא מפקינן מיניה בכל דיני קנסות והעבד הוא תופס את עצמו שהרי

גופו

נא ע שאם באו עדים בדבר אינו יכול להשתמש בו [עט] עז ויש מי שכתב (טו) שמשמתין אותו עד (לה) שיכתוב לו גט שחרור **נב** [פ] (וה"ה אם (ז) הודה האדון (לו) מעצמו) (טור בשם הרמב"ם והרא"ש):

מא [פא] עח כיצד בשטר כותב **נג** על הנייר או על החרס [פב] הרי אתה בן חורין או הרי אתה לעצמך עטאו אין לי עסק בך פומוסרו לידו [פג] פא או לאחר בשבילו אפילו בלא ידיעת העבד שזכות הוא לו שיצא מתחת יד רבו לחירות (טז) **נד** [פד] פב ואם (לז) מוחה בידו מלקבלו לא יצא בו לחירות:

מב פג אמר לו א' מאלו הלשונות על פה **נה** אינו (לח) כלום:

מג פד הכותב לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם אין זה לשון שחרור:

מד [פה] פה מסר לו השטר בפני עדים או שהעדים חתומין בו ומסרו לו בינו לבין עצמו יצא בו לחירות פוי"א **נו** שצריך שימסרנו לו בפני עדים ואם

טורי זהב

דודאי הוא כאחר ובי"י לא כתבו אלא דרך ריהטא בדברי רמב"ם וסמך על התירוץ השני: (טו) שמשמתין אותו כו'. לא נראה כן דעת הטור שכתב קנס הוא וצריך ב"ד מומחין לפיכך אין דנין אותו עתה שהרי אין מקבלין עדות לדונו ואם יודה מעצמו כו' שלכאורה לשונו תמוה ומיותר הוא דמה צריך ליתן טעם שהרי אין מקבלין עדות כו' אחר שכבר כתב שצריך מומחין אלא נ"ל דנתכוין שלא נאמר דמה שהעבד בגופו הוא כשאר תפיסות בדיני קנסות שכתב בריש ח"מ דאי תפס הניזק מקבלין עדות וכן עלה על דעת ב"י שכתב ועבד כיון שהוא תפוס בעצמו צריכים לקבל עדות לידע אם ישתעבד בו רבו או לא והטור לא סבירא ליה כן דשאני התם דקבלת העדות הוא להחזיר המותר מהמזיק כי בזה אין אנו דנין דיני קנסות כמ"ש שם בח"מ בשם הרא"ש וזה אין שייך כאן ועוד יש חילוק בין דיני דיציאת עבד לשאר דיני קנסות דבשאר קנסות כשאין דנין היינו שאין מוציאין ממון מן המזיק לניזק משא"כ כאן שהמזיק בא להוציא מן הניזק דהיינו שהעבד הוא מוחזק בעצמו וזה בא להשתעבד בו מטעם שאין דנין דיני קנסות וזה לא יתכן דהעבד יאמר הרי עדות שלי לפניכם ומראה אותם רק שאינכם רוצים לקבלם לא יהופכי להשתעבד בי בחנם וכן להיפך שהעבד אין יכול לטורפו שיכתוב לו גט שחרור דגם זה נקרא מוציא מחבירו ע"כ אמרינן כאן דשב ואל תעשה עדיף ואין לאחד כפיה על השני זה לא ישתעבד וזה לא יכתוב לו גט שחרור וזהו מכוון היטב בלשון הטור שכתוב לפיכך אין דנין אותו עתה וכדי שלא נטעה לומר שחייב להשתעבד לו כבתחלה לזה אמר שהרי אין מקבלין עדות לדונו פירוש שאין שומעין העדות לענין לעשות דין תורה להוציא מחבירו במה שהוא מוחזק בו משא"כ כאן אין לאחד שום כח להוציא מחבירו שהעבד יאמר הרי יש לי עדים והרב יאמר לא אקבלם כיון שאין מומחים אלא שאם יודה הרב אז פטור והעבד חייב להשתעבד לו כן ס"ל להרא"ד וע"ז חולק הרמב"ם שם בטור וס"ל דאין הודאה מועלת עכשיו כיון שאין מומחין והביא ראיה ממה שאמר ר' יהושע לר"ג אין דבריך כלום כו' והודאת ר"ג היתה חוץ לב"ד כמו שכתב בית יוסף והירץ ב"י דודאי גם הרא"ד ידע האי גמרא דר"ג ור' יהושע אלא דאיהו קאמר דהודאה מהני כשיש ב"ד מומחין ולא מהני תפיסה של הניזק כו' ואומר אני דלאשתמיט מיניה דהרב בית יוסף דברי ב"י בפ' מרובה שכתב בפירוש בדברי הרא"ד דלא פטור אלא בזה"ז ע"ש. ונ"ל לתרץ קושית הרמב"ן דטעם הרא"ד דמהני הודאה דהא דאמרינן בגמרא דלא מהני הודאה חוץ לב"ד היינו בזמן ר"ג ור' יהושע שהיו מומחין והיו יכולים לחייב בדיני קנסות ואז לא היתה מועלת הודאה שלא בפני ב"ד כיון שהיה יכול להודות לפני מומחין ולא עשה כן מה שאין כן עכשיו הרב פטור שיוכל לומר כיון שאין בעולם מומחין אין לך רשות לנאת ממני בשביל שן ועין כדין תורה כיון שאני פטור גם כן לפי דין תורה שמודה בקנס פטור ומה אעשה לזה שאין מומחין מלדי לא יבלר שאלו היו מומחין הייתי גם כן מודה בפניהם כנ"ל בטעם הרא"ד והוא נכון לע"ד וכיוצא בזה כתבתי בח"מ סי' א' ע"ש: (טז) ואם מוחה כו'. בזה ל"ד לכסף שכתוב בסעיף כ"ו שאפילו בע"כ של עבד דהתם איכא טעמא כמו

שפתי כהן

שנתבאר בח"מ סי' א' מכל מקום דין העבד שילא לחירות נוהג בזמן הזה משום דכבר נתבאר שם אי תפס לא מפקינן מיניה אף בזמן הזה ועבד הוא תופס עלמו שהרי גופו אללו: **נא** שאם באו עדים בדבר כו'. מדלא חילק משמע אע"פ שהודה קודם שבאו עדים לא אמרי' מודה בקנס פטור דכיון דבעינן ב"ד מומחין אין הודאתו שבב"ד של עכשיו כלום והב"ח האריך בזה ומסיק דלא קייפינן ליה *לרבו למכתב גט שחרור דדילמא ה"ל כמודה חוץ לב"ד וכהרמב"ן ומסקנת הרא"ש ומיהו לא קייפינן ליה לרביה למיכתב גט שחרור דדלמא ה"ל כמודה בפני ב"ד וכהרא"ד וה"ל מודה בקנס ופטור וכדפי' שזאת היא דעת הרמב"ם ג"כ ע"ש ובמ"ש לקמן מה שנראה לי בדעת הרמב"ם בזה: **נב** וה"ה אם הודה אדון מעצמו כו'. לכאורה משמע דאפי' אין כאן עדים כלל מתחייב בהודאתו לחוד דהעבד יולא לחירות דאע"ג דאין ב"ד מומחין בזמן הזה מ"מ הודאתו הודאה דהודאת בע"ד כק' עדים דמי ומיהו לא מיפטר משום מודה בקנס פטור כיון שאין ב"ד בזמן הזה וכ"כ בעט"ז בהדיא וכן נראה מדברי הב"ח וסמ"ע סי' א' סוף ס"ק י"ח אבל תימה דבש"ס פ' מרובה ריש דף ע"ה משמע להדיא דהיכא דלא מיפטר משום מודה בקנס פטור הודאתו נמי לאו הודאה היא ע"ש גבי הא דקאמר התם שלא בב"ד הוה ובמאי דקאמר התם האי תנא דאמר שכבר אין לך עדים סבר חוץ לב"ד הוה כו' וכן מוכח בהרא"ש ספ"ק דב"ק והרמב"ן שם שהקשו אהרא"ד אהא דאמרינן חוץ לב"ד הוה והאידנא ליכא ב"ד וה"ל כמודה חוץ לב"ד כו' אלמא דחוץ לב"ד הוי כהאידנא דליכא ב"ד ובחוץ לב"ד אמרינן התם דפטור אע"ג דאודי כיון דליכא עדים וכן משמע ברמב"ם פ"ג מהלכות גניבה שכ' וז"ל מי שהודה בקנס ואח"כ באו עדים אם הודה בתחלה לפני ב"ד וכב"ד פטור אבל אם הודה חוץ לב"ד או שהודה בפני ב' בלבד ואח"כ באו עדים ה"ז משלם קנס על פיהן עכ"ל אלמא דוקא טעמא דבאו עדים אחר כך אבל משום הודאתו לא מחייב דכיון דלא הוי הודאתו לפטור ה"ה לחיוב וכ"כ הב"י (ועיין בח"מ סי' פ"ו סעיף כ"ו) ואע"ג דודאי קי"ל דהודאת בע"ד כק' עדים דמי אפילו לחיוב אפילו בזמן הזה וכמו שנתבאר בח"מ סימן ע"ט ופ' וכמה דוכתי היינו דוקא במילי דממונא אבל במילי דקנסא כיון דאין דנין דיני קנסות בזמן הזה ולא מהני הודאתו לפטור א"כ הודאתו לחיוב נמי לאו הודאה היא וזה שכ' הרמב"ם בסוף פ"ה מהלכות עבדים יליאת העבד בראשי אברים נוהג בכ"מ ובכל זמן ואין דנין בו אלא ב"ד סמוכין מפני שהוא קנס לפיכך העבד שאמר לרבו הפלת את שני וסמית את עיני והאדון אומר לו לא עשיתי זה פטור שאם יודה מעלמו אינו חייב להוליאו בלא עדים שהמודה בקנס פטור כמו שביארנו בהל' גניבה עכ"ל כלומר לפיכך כיון שהוא קנס העבד שאמר כו' פטור שאם יודה מעלמו פטור אף בזמן הזה מפני שמודה בקנס פטור אף בזמן הזה היכא דליכא עדים וגבי דהיכא דאיכא עדים לא מהני הודאתו לפטור היכא דתפס ועבד כתפוס דמי מכל מקום היכא דליכא עדים כלל ודאי דמודה בקנס פטור אף בזמן הזה דאין הודאתו הודאה כן נ"ל ודלא כהבית יוסף וב"ח שנדחקו בדבריו ומכל מקום נתבאר דהיכא דליכא עדים כלל אינו יולא לחירות משום הודאת האדון וכן משמע בב"ח ול"ל דמ"ש הרב וה"ה אם הודה האדון מעצמו ה"ק ה"ה אם הודה מעצמו קודם שבאו עדים דלא תימא דאיירי שלא הודה כלל ודלא כהעט"ז וסייעתו דלעיל וכן עיקר. שוב מלאתי אין לי בביאורי טוח"מ סי' א' שחבר מוהר"ר יוסף כהן מקראקא בסוף תשובות שארית יוסף כתב בהדיא דכל היכא דלא מיפטר משום מודה בקנס פטור הודאתו נמי לאו הודאה היא ע"ש: **נג** על הנייר או על החרס כו'. עיין בד"מ ר"ס קל"א וקל"ו ובח"מ סי' קכ"ד: **נד** ואם מוחה בו העבד לא יצא בו לחירות. ולא דמי לכסף דלעיל סכ"ו די"א דיולא לחירות אפי' בע"כ של עבד דרבו ניחא ליה בקבלת כסף ומקנהו מדעתו מה שאין כן בשטר אי נמי שכסף שנקנה בך יולא בכסף דטיבעא מילתא חדא הוא אבל שטר זה לשון קנין הוא וזה לשון שחרור הוא: **נה** אינו כלום. דעבד גופיה קנוי לו והרב שמחל גרעונו אין גרעונו מחול: **נו** שצריך שימסרנו כו'. דעדי

באר הגולה

ע"א וכמהו דוכתי: עו ב"י לדעת הרמב"ם שכיון דקי"ל דאם תפס ניזק אין מוליאין מידו וכמו שפסק גם הוא ז"ל בפ"ה מהל' סנהדרין ועבד תפוס בעלמו וכן כתב הר"ן בשם הרמב"ן בפ"ק דקידושין: עז שם: ע"ח משנה קידושין דף ס"ב ומשנה גטין דף ס"ה ע"ב: עט בעיא נפשטא שם בקדושין דף ו' ע"ב: פ מסקנת הגמ' שם דף כ"ג ע"א אליבא דרבנן דגטו וידו באים כאחד: פא ג"ז שם אליבא דרבנן ע"ב: פב שם בגמ' וכדמפרש רבא טעמא שם: פג ממשמעות סוגיא דרבה זאת אומרת גופו קנוי וכו' שם דף ט"ז ע"א והא דא"ל יוחנן וכולן בשטר גיטין דף מ' ע"ב: פד שם דף ו' ע"ב דאי בת חורין משום לה אינה מוקרת לעבדי': פה טור בשם הרמב"ם בפ"ה מהלכות עבדים ד"ג: פו שם בשם סתום' וע' בח"ה סי' קל"ג:

גליון מהרש"א

(ש"ך סקנ"ב) מדברי הב"ח והסמ"ע ובתו"ס שם מתם הש"ך בדברי הסמ"ע (ס"ע סעיף מ"ח) ואם מוחה בידו. בחדושי רשב"א קידושין דף כ"ג ד"ה ולענין פסק הלכה כתב דאף בעומד וצווח יכול לזכות לו ואיקזה דומה לשאר זכות שאינו זכות באמת. משא"כ בעבד ע"ש וע' מ"ש בגליון הר"ן בגיטין דמתני' האומר תנו גט זה לאשתי:

מילואים

(ש"ך סקנ"א) והב"ח האריך בזה. ומסיק דלא כייפינן ליה להעבד להשתעבד לרבו דדילמא ה"ל כמודה חוץ לב"ד כו'. כן לאותו מי שהגיה וזו היא הגהה נכונה: (שם ס"ק נ"ב) **אבל** תימה דבש"ס פ' מרובה כו'. לתרץ את ד' העט"ז הב"ח והסמ"ע נ"ל. דהנה מה שמוד' בקנס פטור הוא דילפינן מקרא אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו (ב"ק ס"ד ע"ב) ובכל זאת אינהו פטור רק אם מודה בפני ב"ד ובמקום ב"ד במקום אשר יש ב"ד להרשיעו בלי הודאתו. ואם הוא מרשיע את עצמו פטור. דנראה כי שב ונחם הוא על רעתו. ויש ע"ד מודה ועוזב ירוחם. כי ניכר הוא שמתחרט הוא על מעשיו ומכי' את חטאו ויעזבנו לכן פטור הוא מקנס. אמנם אם מודה שלא בפני ב"ד עוד לא ידענו בבירור כי הוא כאלהרשיע את עצמו ומתחרט ואולי משטה הוא כשומעיו ומשחק בדבריו. כי גם לר"מ דסובר אין אדם מוציא דבריו לבטלה זה רק בהקדש ולא בשאר דברי'וכמ"ש בשמ"ק בשם הריב"ש כתובות דף ע' ומכ"ש דהא קי"ל כרבנן בשירובין דף ה' דאדם מוצא דבריו לבטלה. ולכן אמרינן דכל היכא דלא מפטר כהודאתו משו' מודה בקנס פטו'.הודאתו נמי לאו הודאה לחייב את עצמו משום דאמרינן דמשטה ומשחק היה בדבריו. ואם נאמר דהודאה זו לא מהני לפטור מקנס ומהני לחייב את עצמו הלא יהיה כתרי תומרי דסתרי אהדדי. דלפטור מקנס נחשוב את דבריו כדברי' בטלי' ולחייבו יהיו הדברים כמדבר אמת ומישרים. וזה אי אפשר. אבל כל זה הוא רק אם השני לא תפיס וכיון דמספקינן בדבריו לכן חשבינן אותם כדברים בטלים וכמו בדיניס דאין אדם משים עצמו רשע דמשבינן דבריו לדברים של מה בכך אבל אם השני תפס אז יוכל המוחזק לומר כי הוא דבר באמת ומישרים. ולא כמשחק ומשטה. ובאופן זה דבריו מהני להתחייב את עצמו כי מהני תפיסה. ולכן בעבד שהומם מפי אדוניו שהודה מעלמו לפני עדים מחוץ לב"ד או שאינו מכחיש את דבריו הראשונים שהפיל שנו או סימא את עינו הוא זוכה בנפשו ומקרי תפיס וכמו בס"ק נ'. ואף דלא מהני הודאתו לפטור משום מודה בקנס. משום דלפנינו זה בעינן חרטה ואנחנו לא נדע אם הוא מתחרט בזה. אבל העבד בתפסו יוכל לאמר

ביאור הגר"א

דב"ק ובספ"ג דכתובות ואי תפיס כו' ועבד תפוס בעצמו: [עט] ויש מי כו'. כמ"ש הרי"ף בפ"ח דב"ק וכמ"ש בח"מ סוף ס"א: [פ] וה"ה כו'. ר"ל אם יש עדים אע"ג דהודה מעיקרא וקי"ל בב"ק ע"ד ע"ה דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור בעינן הודאה בב"ד מומחים שדנין דיני קנסות במש"ש שאני ר"ג דלא בפני כו' וליכא האידנא ב"ד מומחין ועדא"ש ספ"ק דב"ק אבל בהודאתו בלבד בלא עדים אין חייב בקנס כלל ולא יצא לחירות במש"ש שכבר אין לך עדים ואע"ג דלא בפני ב"ד אודי ולא היה יכול להוציא לחירות ע"י הודאתו בפני שנים או שלשה שאינן סמוכין ובירושלמי ספ"ג דכתובות מהו שיאמרו לו צא ידי שמים נשמעינה מן הדא מעשה בר"ג שהפיל שינו של טבי עבדו אתי לגבי רבי יהושע א"ל טבי עבדי מצאתי עילה לשחררו א"ל סה בידך ואין קנסות אלא בב"ד ובעדים ויאמרו לו צא ידי שמים הדא אמרה שאין אומרים לו צא ידי שמים [וכ"כ הרשב"א בב"ק שם ומשמע שם דאף ע"י עדים אינו חייב אף לצאת י"ש ממש"ש דה"ה לאבק דבית ע"ש] ועח"ם סי' פ"ז סכ"ו וכ"ב ש"ך ע"ש: [פא] כיצד בשטר כו'. כמ"ש (קדושין ס' א' כ"ו א' וס"מ) באשה ובמכירה: [פב] הרי כו'. עבה"ג: [פג] או לאחר כו'. דקי"ל כחכמים שם ובספ"ק דגטין: [פד] ואם מוחה כו'. דאינו אלא משום דזכות כו' וכמש"ל סכ"ו: (ליקום) ואם מוחה בידו כו'. כ"כ הרא"ש שם וכ"ה בתוס' שם בד"ה סהו שיעשה כו' וכ"כ הר"ן שם וכ"כ הרשב"א שם בשם הרמב"ן וכמ"ש בפ' יש נוחלין (קל"ח א') אבל הרשב"א שם מספקק בדבר זה וכתב שדעתו שאפי' בע"כ ממש ולא דמי לססון דאינו מועיל ועוד טעמים אחרים ע"ש באריכה (ע"ב): [פה] מסר כו' וי"א כו'. עברא"ש

באר היטב

גופו אללו. ש"ך: (לה) שיכתוב. והב"ח האריך בזה ומסיק דלא כייפינן לרבו למיכתב גט שחרור וכ"פ הט"ז ע"ש: (לו) מעצמו. כתב הש"ך לכאורה משמע דאפילו אין כאן עדים כלל מתחייב בהודאתו לחוד דאף ע"ג דאין ב"ד מומחין בזה"ז מ"מ הודאתו הודאה דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי ומיהו לא מיפטר משום מודה בקנס כיון שאין ב"ד בזה"ז וכ"כ הלבוש והב"ח אבל תימא דבש"ס פ' מרובה משמע להדיא דהיכא דלא מיפטר משום מודה בקנס הודאתו נמי לאו הודאה היא ע"ש ומסיק שנ"ל דמ"ש הרב הודה מעצמו ה"ק אם הודה מעצמו קודם שבאו עדים דלא תימא דאיירי שלא הודה כלל וכן עיקר שוב מלאתי בסוף תשובת שארית יוסף בהדיא דכל היכא דלא מיפטר משום מודה בקנס הודאתו גם כן וכו' עכ"ל: (לז) מוחה. ול"ד לכסף לעיל סכ"ו די"א דיולא לחרות אפילו בע"כ של עבד דהתם רבו ניחא ליה בקבלת כסף ומקנהו מדעתו משא"כ בשטר. ש"ך: (לח) כלום. דעבד גופו קנוי לו והרב שמחל

פתחי תשובה

עיין בספר המלך פרק ה' מהלכות עבדים הלכה ז' מ"ש בזה: (ז) הודה הארון מעצמו. עבה"ט

מסירה כרתי ועיין בח"מ ס"ס כ"ח וכחכן עזר סי' קל"ג: **נז** בערבאות של עובדי כוכבים. מפרש בסמ"ו ועד כותי מפרש בסטיף מ"ז ולפם סמשתמרר בסמ"ח וזה בפני זה כם"ב ומוליך ומביא בסל"ח: **נח** בהלכות הלואה. בח"מ סימן ס"ח: **נט** אנו למדים מהם לצדוקים וקראין שבזמן הזה כו'. וכחפו' מוסר"ר בללהל מפכנתי סי' ג' בהריך סרפב בזה ומסיק שהקרלים דבזמנהם קלקלו מעשיהם וחיכם כפרים לפום עדות וע"ם ם וכתב לה לשמה. כמו שנתבאר מחלוקי דיניו בח"ע סי' קכ"ד סעיף ד' ס': **סא** יצא הכותב במחובר כו'. כמו שנתבאר מילוקי דיניו בח"ע סי' קכ"ד סעיף ד' ס': **סב** אלא זה בפני זה. כמו שנתבאר בח"ע סי' ק"ל סי"ג: **סג** אינו צריך לומר כו'. כמו שנתבאר מילוקי דיניו בח"ע סי' קמ"ב וע"ם דנתבאר דבזמן הזה ל"ל בפני ככתב ובפני נחתם בכל ענין: **סד** בשם שהאשה כו'. כתב הב"ח לפל הרלב"ד והרשב"ל ומהר גלוזים מולקים ט"ז וסכירה לפו דלריך שיתקיים בתוחמיו וחם כן גם בשחרור לריך לקיימו ומ"ש כרלה לפל"ד דלעניו שיטרוף מהלקוחות ממה שמכר רבו מנכסיו מודה הרמב"ם דלריך דדוקא לענין ליסור ים לסקל ם"ל לקיימו טיין ברמב"ם הטעם פ"ו מהל' גירושין וטיין בח"מ ס"ס פ"ס: **סה** אבל לא מיד רבו של עצמו. לחבירו כגון שמכיסה על רב לחד: **סו** הכותב כל נכסיו כו' כ' הר"ן הח דנקט לם כלומר כל

אנו רואים אותו חתום א"צ שיבואו לפנינו עדי מסירה (יז) שאנו (נמ) תולים שבדין נמסר:

מה [פו] פו בששה דברים שוים שחרורי עבדים לגיטי נשים ובשאר הדברים הרי הם כשאר כל השטרות ואלו הם הששה פסולים **נז** בערבאות של עובדי כוכבים ובשרים בעד בותי וצריכים כתיבה לשם המשתחרר עצמו (יח) (ח)ואין נכתבים במחובר [פז] ואין חותמים עדיהם אלא זה בפני זה אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוים במולין ומביא:

מו כיצד כל השטרות העולים בערכאות של עובדי כוכבים בשרים בתנאים שנתבארו **נח** בהלכות הלואה חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים:

מז [פח] פח כל שטר שיש עליו אפילו (יט) עד אחד כותי פסול חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים שהם כשרים בעד א' ישראל ועד א' כותי והוא (ט) פפ שיהיה כותי (מ) חבר [פט]ובזמן הזה שהכותים כעובדי כוכבים לכל דבריהם **נט** אנו למדים מהם (מפ) לצדוקים [צ] שהצדוקים בזמן הזה כמו כותים באותו זמן קודם שגזרו עליהם שיהיו כעובדי כוכבים:

מח צ בגט אשה הוא אומר **ס** וכתב לה לשמה ובגט שחרור הוא אומר או חפשה (כ) לא ניתן לה עד שיכתוב לשמה:

מט [צא] צא בגט אשה הוא אומר וכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא נתינה **סא** יצא הכותב במחובר ואח"כ קצץ שחרי מחוסר קציצה ונתינה (**סא**) [צב] ובגט שחרור הוא אומר ניתן (מג) לה לא יהא מחוסר אלא נתינה:

נ צב אחד גיטי נשים ושחרורי עבדים אינם חותמים **סב** אלא זה בפני זה:

נא כיצד שוין במוליך ומביא [צג] צג שהמביא גט שחרור בא"י **סג** אינו צריך לומר בפני צד נכתב ובפני נחתם [צד] ובח"ל אם אין עדים מצויים לקיימו ואמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם זה קיומו [צה] ואם בא האדון וערער אח"כ אין משגיחין בו:

נב סר [צו] כשם שהאשה מביאה גיטה ואינה צריכה לקיימו הואיל והגט יוצא מתחת ידה [צז] כך העבד ששטר שחרור יוצא מתחת ידו אינו צריך (מג) לקיימו:

נג [צח] צה וכשם שהאשה אומרת בפני נכתב ובפני נחתם (**כב**) אם (מד) התנה עליה [צט] כן העבד:

נד צז כל הכשר להביא גט האשה כשר להביא גט העבד:

נה צח העבד מקבל לחבירו גט מיד רבו של חבירו **סה** אבל לא מיד רבו של (מה) עצמו.

נו צט המוסר גט שחרור לעבד על מנת שישתחרר בבית דין לא צם שנא אם כתוב בו עצמך ונכסי קנויים לך לא שנא אם כתוב בו כל נכסי קנויים לך לא עצמו קנה על פי דבורו שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם (**כג**) נכסים לא קנה עד (מו)שיתקיים בחותמיו:

נז סו ק הכותב כל נכסיו לעבדו יצא לחרות שהוא בכלל הנכסים וקונה עצמו מיוחי ולטנין לימוד שלא למסה מביח קרא נגי גט שחרור כמ"ם גם סם"ע בסעיף מ"ח חלא ט"ב דסחם יליף לה ממ"ם דסחם וכלן יליף מנסירה שוה כדפרי' וט"ב הדברים נכוונים כמ"ם בסעיף מ"ס: (**כב**) אם התנה עליה. פירום שלא התנרם עד שחגיע לב"ד פלו' כ"ב בטור דלה חלחי זה לריך לומר בפני נכתב כו' כיון שבגט בידה כמ"ם בח"ע סי' קמ"ב. ומ"ם מיד רבו של עלמו לפי שידו הוא יד רבו כמלה שלא יהא לגט מיד רבו כלל וחט"ג דמקבל שחרור של עלמו מיד רבו הסם לחריכן דידו וגיטו בחין כחחד: (**כג**) נכסים לא קנה.

חידושי רע"ק

(ט"ו ס"ק י"ח) **ש"ך** דלא יליף הך כו'. אינו מובן דהא גם בחשה א"י לרשה שלא מדעתה ס"י אחרים ובמרחה גם בעבד יכול ע"י אחרים וא"כ לר"ם שחריר נמ שוים: (בסעיף מ"ז) **שהכותים** כשחרי כוכבים. עי' ש"ך לעיל (סי' קנ"ם סק"ח) ובחפל"ם שם:

ביאור הגר"א

כו'. פ"ק דחולין (ו' ל'): [צ] שהצדוקים כו'. שרש"י בסם"ק דעבודת כוכבים כ"א ב' ד"ה כותי כו': [צא] בגט אשה כו'. שם ב': [צב] ובגט כו'. כנ"ל [צג] שהמביא כו'. מתני' שם ב' א': [צד] ובח"ל כו'. ברבא שם בגמ' דאמר משום עדים כו': [צה] ואם בא האדון. כמש"ש ס' ב' ואי עבדיה כו' ועבא"ע ר"ם קס"ב: [צו] כשם שהאשה כו'. כמש"ש כ"ד א' אשה מביו כו': [צז] כך העבד כו'. שם ח' ב' ת"ר עבד כו': [צח] וכשם כו'. בסחני כ"ג ב' ובאוקימתא דגמ' שם: [צט] בן העבד כנ"ל סם"ח א' גיטי נשים יא' כו'. ששיון בכל דיני מוליך ומביא יא"ש בסב"ד כל הבשר כו'. ול"ק כל חפסול משום עבד דפסול לקבל בגט כמש"ש ובשיחרור

פתחי תשובה

עכס"ש בסם ס"ך ונ' בסעה"ש פ"ד מהלכות עבדים דין י"ז מ"ם כוה: (ח) יאין נכתבין במחובר. ע' ט"ו ס"ק י"ח ושין בסעה סעק ו' מהלכות עבדים הלכה י"ז מה שהקשה עליו: (ט) שיהיה כותי חבר. שיין בספר בני ראובן פ"ע מהלכות גירושין הלכה כ"ע שכתב דס"ם הרמב"ם ומהמבר יהוח שיהיה מכר נלע בדשיון שיהא כרור לנו שהוח חבר דח"ב קשה כשאר שטרות נמי ככוונית הגמרח ושוד לפילו שני עדים כמו כיון דמוחקים בכשרות חלח היינו לפוקי סיכח דמכירין לחותו וידעינן כודחי לחיגו חבר. וכתב עוד דמה שלח הכיחו הח לחיחת כ"ם דלריך שיהא חיסרחל חתום בסוף דוקח. היינו משום דס"ל בעבדים לפום עדות. ס"ך בשם חסו' מהר"ך בללהל מפכנתי: (מב) לה. פירש הס"ז דבגי"ם ילפינן לה מהפסה ע"ם ועיין בח"ע סימן קכ"ד: (מג) לקיימו. כתב הב"ח מבל הרמב"ד ומהר פוסקים גדוליס מולקים ע"ז וס"ל דלעניו שיטרוף לקיימו וס"ם כתב הסמ"ך דלריך לקיימו דדוקח ועיין בח"מ סימן ס"ה עכ"ל הס"ך: (מד) התנה. פי' שלח מחנרם עד שחגיע לב"ד פלוני כ"כ הפור: (מה) עצמו. כגון שנתיחם של רב ח' לפי שידו כיד רבו ומע"ב דמקבל שחרור של עלמו מיד רבו חסם לחריכן דידו וגיטו בחין כחחד. ע"ז: (מו) שיתקיים. ללהוניח

בית הלל

(שם סעיף ס"ז) והוא שיהיו בותי חבר. כ"כ ב"י וב"ח לפ"ז קבה מה שלחרי בח"ה כי' ק"ל מ"ש לריך שיחתמו שני עדים כבנים זה חחת זה וכו' ע"ש. הלח מלינו נ"כ שיהיה חד יבחלל ועד כותי חבר נס כן כבר מבוח דהטעם הוח כנמרח פרק קמח דגיטין דף י' מלחכ' שנהו לריך שיחתמו זה בפני זה ז"ה שחרורי עבדים ובוודחי לח חמרינן ותחם עבדים לדקדים מיניה ותחם לפיכך ההוח כותי חבר. ול"ב עכשיו שהלדוקים היינו הקרלים בזמן הזה יהיו כבנים בגט כמד לחד קרלי חבר ועד לחד יבחלל. ויש לייחב דזהו נ"כ שני חדים בשרים מלחר חדרך חחותמין זה בפני זה בני חחרורי עבדים ולפ"ז היה לפחר לומר לענין דיני ממונות היה כותי חבר כבר לעדות ממון טיינו לח לענין שחרות רק לענין לחייב שבועה על פיו כמו חד לישראל ול"ב היה כבר לענין שבועה. לחבל בגם"ך כתב בשם חשובת ר' בללהל חלבזי והחריך הרבה ומסיק שהקרלים בזמן הזה קלקלו מעשיהם והיום בשרים לגוים עדות וע"ם. נס ב"ל בזוח מזה שכתב ודלוקי בזמן הזה לגו לומדים לדקדוקים שהם כמו כותים קודם גזירה וכותים קודם גזירה היה נלמנים כדחיחת בגמרח דבדם דף ט"ו ע"ו נלמנים לומר שבבנו שם הגוים ותומרת על שבשמה שבבתה לח בבית נלמנים על ליון קברות וכו' ע"ם ב"ב ס"ח נלמנ'. שכותים קודם גזירה על דבריהם לגו ב"ב מזה לגו למדים לדדוקים וכו' לבל לפי דעת ר' בללהל חשבתי ליום נלמנים לף חלדוקים כנ"ל (שיין מה שלהלמן בסי' ד' וכפי' י"ז בש"ם ס"ג ע"ם):

שיורי ברכה

(שם סעיף ס"ח) ואין נכתבים במחובר. עמ"ם ברכ ט"ז ומ"ם עליו הרב המפורס מהר"י עייש"ם בשבע יהוד' ד'(י"ב ע"ב: בענין העבדי' הנקני' מן שובדי כוכבי' לם יש בהם קנין סנוף. שו"ת בני בנרסם י"ב סימן י', והטלה דנם לפסקינ קנין מעשה ידיו לריך גט שחרור וכ"כ הרב מתנה לחרי' הלכו' עבדים לבל הרב עדות ניהוף ח"ב סימן כ' פסק דח"ע גט שחרור ושיין להרב פרח מפס חסנן ח"ח סי' ל"ב:

גליון מהרש"א

(ם"ך ס"ק נ"ם) **קלקלו** בשעשיהם. עי' ש"ך ס' קנ"ם מקוצות הוכיח ממעשה דר"ג דקנם כל שלין עדים לחי' הפס לח פסס ולח כלום שהרי מלי עבדו סיה גדול ווזכה בעלמו ע"כ לבל הוכחם זו מוכרחת סיל רק לם הפס כלי הודלת בע"ד חמנם לם היתה הודלת בע"ד חוץ לב"ד לח מוכת כלל. ולפי זה בשב בפני ר"י מ"ם הלח עבדו לח היה בם ולח שמע לח להודלת ולחיך יזכה העבד בעמו ותפיסה לח מהני רק לם שמע בעבד לח הודלת חדוניו. לבל זה קשה כיון דר"ג חפך מחיבות של עני עבדו וכדלחיתה בס והיה שמע מפה שמיעת לח שיעו ל"ב למה לח

מילואים

כי דבריו לחמת: אמנם בשיטה מקובלת הוכיח ממעשה דר"ג דקנם כל שלין עדים לחי' הפס לח פסס ולח כלום שהרי מלי עבדו סיה גדול ווזכה בעלמו ע"כ לבל הוכחם זו מוכרחת סיל רק לם הפס כלי הודלת בע"ד חמנם לם היתה הודלת בע"ד חוץ לב"ד לח מוכת כלל. ולפי זה בשב בפני ר"י מ"ם הלח עבדו בפני ר"י לח היה בם ולח שמע לח להודלת ולחיך יזכה העבד בעמו ותפיסה לח מהני רק לם שמע בעבד לח הודלת חדוניו. לבל זה קשה כיון דר"ג חפך מחיבות של עני עבדו וכדלחיתה בס והיה שמע מפה שמיעת לח שיעו ל"ב למה לח

בכלל הנכסים אבל אם שייר מקצת הנכסים [ק] בין קרקע בין מטלטלין [קא] בין פירש השיור בין לא פירשו סז [קב] בין היו לו נכסים אחרים חוץ מאלו ששייר בין לא היו לו נכסים אחרים סח [קג] (מז) קא ואפילו כתב לו עצמך וכל נכסי קנויים לך חוץ מדבר פלוני (כד) לא יצא לחירות ולא קנה הנכסים:

נח קב הכותב *) שטר אירוסין לשפחתו אף על פי שאמר לה צאי בו לחירות והתקדשי בו אין זה לשון שחרור ואינה לא מקודשת ולא משוחררת (שם ס"ו מה"ע) [קד] (אבל אם אמר לה התקדשי נגידא אמרינן ודאי שחררה מעיקרא והלו הקידושין) (כ"י בשם רש"י וכן משמע בגמרא פרק השולח):

נט קג המשחרר שני עבדים בשטר אחד (כה) סט לא קנו עצמם לפיכך הכותב כל נכסיו לשני עבדיו בשטר אחד אף עצמם לא קנו קד ואם כתב בשני שטרות קנו ומשחררין זה את זה במה דברים אמורים כשכתב בכל שטר משניהם כל נכסי נתונים לפלוני (כו) ופלוני עבדי ע [קה] (ונתן לאדם אחד ב' השטרות (מח) ביחד) (טור) (כז) קה אבל אם כתב חצי נכסי לפלוני עבדי וחצי [נכסי] לפלוני עבדי עא אף בשני שטרות לא קנו (מט) כלום:

ס קו המשחרר חצי עבדו בשטר (כח) עב לא קנה העבד את חציו ונשאר עבד כמו שהיה אבל אם שחרר חציו בכסף שנתן לו דמי חציו כדי להשתחרר קנה והוא חציו בן חורין במה דברים אמורים בשחרר חציו בשטר ונשאר בו חצי האחר עג קז אבל אם מכרו או נתנו לאחר עד בין שהיה השחרור והמכירה או הנתינה כאחד בין שקדם המכירה או הנתינה לשחרור קנה העבד את חציו (כט) והלוקח או המקבל חצי האחר וכן קח עבד של שני שותפים ששחרר אחד מהם את חלקו אפילו בשטר קנה והוא חצי בן חורין:

סא קט הכותב לשפחתו מעוברת הרי את בת חורין וולדך עבד עה (י) דבריו קיימים קי את שפחה וולדך בן חורין (ל) לא אמר כלום:

סב קיא מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו יכול לישא לא שפחה ולא בת חורין לפיכך (יא) כופין את רבו לשחררו וכותב לו שטר על חצי דמיו [קו] קיב ובעוד

טורי זהב

כי לא תקנו דמהני בפני נכתב כו' במקום קיום ב"ד אלא לענין איסורא כמו בגט אבל לא להוציא מגון דבזה הוה כמו שאר שטרות שצריכים קיום בית דין: (כד) לא יצא לחירות. כי היכי דנכסים לא קנה הכי נמי עצמו לא קנה לאפוקי מדעת הרא"ש שהביא הטור דכיון דאמר תחלה עצמך ונכסים כו' לא גרע כח עצמו בשביל הנכסים הואיל ולא כללו תחילה עמהם: (כה) לא קנו עצמם. דכתיב או חפשה לא ניתן לה ולא לה ולחברתה: (כו) ופלוני עבדי. כנ"ל. ותיבת עבדי קאי על שניהם כאילו אמר עבדיי וכן הג"ה שכתב כאן רמ"א ונתן לאדם אחד שני שטרות לכאורה תמוה מאד דאע"פ שהטור כתב כן היינו לפי לשונו שכתב בלשון זה כל נכסי נתונים לפלוני עבדי ולא כתוב שם ופלוני ע"כ צריך שימסור שניהם בבת אחת דאם לא כן הראשון קנה הכל והשני לא כלום אלא הוא משועבד להראשון מה שאין כן כאן בלשון הרמב"ם שכתוב לפלוני ולפלוני עבדי בזה אין צריך למסור שניהם בבת אחת דאפילו בא הא' ליד האחר תחילה הרי לא קנה הכל דיש לו בשטרו שייך גם להשני אבל באמת ל"ק מידי דודאי צריך שימסרם לאדם אחד דמה שכתוב בכל שטר שנתן לפלוני ופלוני אין להאחר זכות בשטר זה אלא דוקא מי שהשטר נמסר לו דאין עבד זוכה לחבירו מיד רבו שלו נמצא דהוה כאילו הכל עדיין ביד הרב והוא שיורא ע"כ צריך שימסור שני השטרות לאדם אחד שיזכה בשבילם: (כז) אבל אם כתב חצי כו'. רש"י והרא"ש והטור פירשו הטעם דילמא חד פלגא הוא דכ' לתרווייהו ואיכא שיורא ע"כ לא מהני אפילו מסרם לשניהם כאחד. וכתב הר"ן דלא מחוור דודאי משמע שזכו לכולו בין שניהם והרמב"ן נתן טעם לפי שאין עצמו בכלל חצי נכסים שהנותן חצי נכסים לחבירו אינו נוטל בכל כלי וכלי החצי ולא בכל שדה ושדה אלא שמין הנכסים ונוטל כחוש הלכך זה שכתב לו רבו חצי נכסים אין עצמו בכלל אותה חצי וכתב הר"ן על זה ולא ידעתי מכין לו להרב דין זה שהנותן חצי נכסיו לחבירו למה לא יזכה במחצית כל דבר אפשר דסבירא ליה דכשם שידו על התחתון ונוטל הכחוש כך נמי יכול לדחותו ולומר לא תטול החצי בכל דבר ודבר ולי אין צורך לכל זה אלא הייני טעמא דחצי חצי לא מהני לפי שאין העבד משתחרר אלא מחמת השטר שנמסר בידו ובעינן שלא יהיה בו שיור כלל ואע"ג ששטר חבירו מוכיח דליכא שיורא גבי נותן הרי הוא משתחרר בשטר חבירו שלא זכה בו וכי אמרינן דשחרר חציו ונתן חציו לאחר במתנה קנה היינו שנתן המתנה תחלה אי נמי שכותב בשחרור שנתן החציו לאחר במתנה מזכה השטר לאחר בשביל שניהם וכן נמי היכא שכתב בכל שטר כל נכסי כיון דליכא שיורא קנו ומשחררים זה את זה עכ"ל. הנה לפי דעת הר"ן לא מהני כאן אם כתב בכל שטר שנותן כל נכסיו לפלוני ולפלוני עבדיו דהא כחצי חצי דמי לפי טעם שלו שבכל שטר בפני עצמו לא יהיה שיור ואם כן מ"ש כאן בריטא דמהני בזה והוא מדברי הרמב"ם ע"כ דלא ס"ל כהר"ן אלא כהרמב"ן שזכרתי וכן מוכח עוד ממ"ש בסעיף שאחר זה שאם המכירה או נתינה לאחר כאחד עם השחרור דמהני זה גם כן שלא כדעת הר"ן שזכרתי דלדידיה צריך שתהיה הנתינה לאחר תחילה ותימה על הרב שעשה הסכמה בין הרמב"ם והר"ן ומבואר שאינו: (כח) לא קנה העבד חציו. דגבי שטר כתיב לה וגמרינן מאשה דאשה ודאי לא מיקניה חליה אבל בכסף אין שום לימוד ע"כ מסברא קני החצי: (כט) והלוקח או המקבל כו'. דהא נפיק העבד טלו מידיה כמו בגט אשה: (ל) לא אמר כלום. בהשגת הראב"ד כתוב על זה קשיא רישא אסיפא סיפא אמר דעובר ירך אמו הוא אם כן רישא אמאי דבריו קיימין דעובר לאו ירך אמו וסיפא לא אמר כלום או משום דלא בא לעולם או מטעם דאין עבד מקבל גט לחבירו מיד רבו שלו עכ"ל והנה (*) בטור נתן טעם בסיפא דלא אמר כלום דהוה כמו משחרר חליה עכ"ל ובזה ודאי קשיא רישא לסיפא דמשמע דסבירא ליה עובר ירך אמו בסיפא. ונראה החילוק שבין רישא לסיפא דברישא אנו מפרשים דבריו על צד היותר מסתבר דהיינו דה"ק את בת חורין כשתלד הולד דודאי כל שהולד בתוכה והוא עבד אין האם בת חורין אלא אחר כך קאמר והוי כאומר הרי את בת חורין לאחר זמן פלוני ומהיום מתחיל השחרור לאותה שעה שיהיה הולד נולד ולא יהיה אז ירך אמו ע"כ דבריו קיימין אבל בסיפא אי אפשר לומר שהולד יהיה בן חורין כשיהיה נולד דהא קי"ל בחושן משפט סי' ר"י המזכה לעובר לא קנה אפי' לכשתלד אלא ע"כ לומר שמזכה לעובר מעכשיו על ידי אמו ומהני להולד אגב האם כיון דגופה הוא אם כן הוא משחרר

(*) נ"ל ברמב"ם (פ"ו מס"ע ס"ה) כתב דוה כמי שמשחרר חציה. (מראה כהן)

שפתי כהן

כל הייני טעמא דאע"ג דעבד מיקרי נכסי אפ"ה כשהוא נותן לעבדו אין משמע שיהא גופו ומתנה אלא א"כ פירש ואמר כל נכסי: **סז** בין היו לו נכסים כו'. דאז פשיטא דלא יצא לחרות דאמרינן מדשייר אותו בית או שדה שייר נמי בעבד וכל נכסים דקאמר אשאר נכסים אלא אפי' אין לו אלא אותו בית או שדה ואז ע"כ לא מלי קאי אלא אעבד אפ"ה אינו יוצא לחרות דלא כרות גיטא הוא: **סח** ואפי' כתב לו עצמך כו' חוץ משדה פלוני כו'. ודעת התוספות והרא"ש דבכה"ג יצא לחרות ועיין בח"מ מבוארים שתי הדעות: **סט** לא קנו עצמן. דרחמנא כן חופשה לא ניתן לה שאין שתי שפחות או שני עבדים משוחררי' בגט אחד: **ע** ונתן לאדם אחד שני השטרות ביחד. שיזכה בשבילם דהשתא זכו שניהן כאחד אבל לא מסר שני השטרות ביחד א"כ הראשון קנה כולם וגם את העבד השני והשני לא קנה כלום שכבר נתן הכל לראשון: **עא** אף בשני שטרות לא קנו כלום. שהעבד בכלל נכסים הרי שייר בו חציו ואין זה שחרור וכיון שלא נשתחרר לא קנה מן הנכסים כלום: **עב** לא קנה העבד כו'. דגמרינן לה לה מאשה מה אשה אליה לא אף עבד חציו לא: **עג** אבל אם מכרו או נתנו לאחר. חציו השני: **עד** בין שהיה כו' קנה כו'. כיון דבשעת השחרור יצא מרשותו לגמרי אבל שחרר תחלה חציו ואח"כ מכר חציו לא קנה: **עה** דבריו קיימים. וסיפא הייני טעמא משום דאמרי' עובר ירך אמו הוא ולכן הוי העובר כמו חליה דאין שפחה בעלה לגבי העובר ורישא לא הוי כמו חצי דעובר בטל לגבי אמו דהעובר נגרר אחר אמו ואין האם

באר הגולה

[illegible]

כנסת הגדולה

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

מראה כהן

[illegible]

ביאור הגר"א

[illegible]

חידושי רע"ק

(סעיף נ"ח) **אע"פ** שאמר לה צאי בו לחירות. [illegible]

באר היטב

להוציא ממון הוה זה כמו שאר שטרות שצריכים קיום ב"ד: (מז) ואפילו. ודעת התוספות והרא"ש דבכה"ג יצא לחירות ועיין בח"מ מבוארים ב' הדעות. ש"ך: (מח) ביחד. (דהשתא זכו שניהם כאחד) כתב הש"ך אבל אם לא מסר ב' השטרות ביחד אם כן הראשון קנה כולם וגם את העבד השני והשני לא קנה כלום שכבר נתן הכל לראשון: (מט) כלום. דהוי כשיור דהא שייר בו חציו

פתחי תשובה

[illegible]

שלא כתב לו גט שחרור מעשה ידיו לעצמו קי״ג ואם המיתו שור אינו משלם עו (לא) (°) לא קנס ולא כופר [קז] במה דברים אמורים בעבד מפני שהוא מצווה על פריה ורביה (לב) עז קי״ד אבל שפחה תשאר כמו שהיתה ועובדת את עצמה יום אחד ואת רבה יום אחד [קח] קט״ו ואם הכה אדם על ידה וצמתה וסופה לחזור אם הכה ביום שעובדת את רבה הנזק לרבה ואם ביומה הנזק לעצמה אבל אם נקטעה ידה וכן כל דבר שאין סופו לחזור חולקין הנזק היא והאדון עח קט״ז ואם המיתה נותן (לג) חצי הקנס לאדון [קט] ופטור מחצי הכופר :

סג [קי] קי״ז עבד של ב׳ שותפים ששחרר אחד מהם חלקו כופין את הב׳ שישחרר גם הוא חלקו קי״ח ואם ידע מחבירו שרצה לשחרר חלקו עט והקנה חלקו לבנו קטן ואח״כ שחרר חבירו פ [קיא] אין ב״ד יכולין לכוף לקטן לשחרר אבל מעמידים לו אפוטרופוס (לד) ושם את העבד בדמים ונותן קצת מהדמים לקטן כדי שיתרצה בשחרורו וישחררנו האפוטרופוס בדמים שקבל הקטן פא ויכתוב לו האפוטרופוס שטר שחרור על שמו [קיב] קי״ט ודוקא כהאי גוונא שכיון להפקיע תקנת חכמים אבל אם מת והניח בן קטן ואחר כך שחרר השותף חלקו אין מעמידים אפוטרופוס לקטן לשחררו אלא עובד את עצמו יום אחד ואת הקטן יום אחד עד שיגדיל :

סד ק״כ המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור קכ״א ואם מת קודם ששחררו היורש כותב לו גט שחרור :

סה [קיג] קכ״ב גר שמת ואין לו יורשים והיו לו עבדים גדולים זכו בעצמם והרי הם בני חורים קטנים [קיד] אין להם יד לזכות בעצמם וכל הקודם בהם זכה. [קטו] (ואם לא זכה בהם אדם עד שיגדלו (לה) פב אין להם (נ) תקנה) (טור בשם הרמ״ה) :

סו קכ״ג עבד שנשבה [קטז] (וברח) ובא אחר שנתייאש רבו ממנו אינו יכול להשתעבד בו עוד וכופין אותו לכתוב לו גט שחרור :

סז [קיז] קכ״ד עבד שנשבה אם נתייאש ממנו רבו ראשון כל הפודה אותו לשם עבד ישתעבד בו והרי הוא שלו ואם פדהו לשם בן חורין (לו) פג ה״ז בן חורין ואם לא נתייאש ממנו רבו ראשון [קיח] קכ״ה הפודה אותו לשם עבד נוטל פדיונו מרבו וחוזר לרבו קכ״ו ואם פדהו לשם בן חורין חוזר לרבו ראשון בלא כלום :

סח [קיט] קכ״ז עבד שעשאו רבו אפותיקי (פי׳ אפה הסא קאי כלומר לא יהיה לך פרעון אלא מזה) לבעל חובו ואחר כך שחררו הפקיעו פה מידי שעבוד והרי הוא בן חורין (לז) פו [קכ] קכ״ח וצריך לשלם לבעל חובו (לח) פז (נא) קכ״ט וכופין לבעל חובו שיכתוב לו גט שחרור :

סט [קכא] ק״ל ישראל שבא על שפחה פח אפי׳ היא שפחתו הולד (נב) עבד פט [קכב] קל״א וי״א שאם בא על שפחתו

שפתי כהן

נגררת אחר העובר : **עו** לא קנס ולא כופר. קנס הוא שלשים שקלים שחייבה התורה ליתן בעל השור לבעל העבד וכופר היינו מה שחייב בעל השור ליתן אם המית ישראל כדכתיב אם כופר יושת עליו וגו׳ והטעם שאין לו קנס וכופר דכופר אינו נותן מחמת החצי שהוא משוחרר דהא אין לו יורשים ליתן להם וקנס מחצי עבדות נמי אין לו דהא בעמוד והולא קאי ולא קרינן ביה כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו: **עז** אבל שפחה. שהיתה חציה שפחה וחציה בת חורין תשאר כמו שהיתה. ואם נהגו בה מנהגי הפקר חייב לשחררה כדלקמן סעיף ע״ט : **עח** ואם המיתה. שור נותן חצי הקנס מה שמשלם בעל השור לאדון דאיהו עומדת בעמוד והולא כמו עבד שהרי אין כופין רבה ופטור מחצי כופר שעליו ליתן בשביל לד משוחררת שהרי ג״כ אין לה יורשים כמו עבד : **עט** והקנה חלקו כו׳. לשון הטור וקדם והקנה חלקו וכ״כ הרא״ש והתוס׳ דאם שחרר מתחלה הראשון אין הקנאה מועיל אחר כך כלום דהא מעשה ידיו לעצמו : **פ** אין ב״ד יכולים לכוף לקטן. דלאו בר כפיה הוא : **פא** ויכתוב לו האפוטרופוס כו׳. והב״ח פסק דהאב צריך לקנות העבד מן הבן ויתן לו ממעותיו ואחר כך כותב האב גיטא דחירותא ע״ש : **פב** אין להם תקנה. דבמיתת הגר לא פקע איסורא מינייהו כי גדלי נמי בתר הכי אע״ג דפקע ממונא איסורייהו לא פקע דבמאי פקע השתא הא ליכא מיתת האדון דליפקע איסורא מינייהו עכ״ל הרמ״ה שבטור ועד״ר : **פג** ה״ז בן חורין. ויש פוסקים דאם פדאו לשם בן חורין ישתעבד לרבו שני ויש פוסקים דבין פדאו לשם עבד בין פדאו לשם בן חורין ישתעבד לרבו ראשון ועיין בב״י מבואר כל זה : **פד** אפותיקי. אפילו אפותיקי מפורש כגון שאמר לא יהא לך פרעון אלא מזו כ״כ הפוסקים וכבר נתבאר זה בח״מ סי׳ קי״ז סעיף ו׳ : **פה** מידי שיעבוד. דקי״ל הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שיעבוד : **פו** וצריך רבו ראשון לשלם לבעל חובו. דקיימא לן המזיק שיעבודו של חבירו חייב : **פז** וכופין כו׳. שלא יוליא לעז עליו שהוא עדיין עבד : **פח** אפי׳ היא שפחתו הולד עבד. היינו בסתם אבל אם משמע ממעשיו שבא עליה לשם אישות הרי הולד בן חורין שודאי היה דעתו לשחררה שאל״כ היה בא עליה לשם איסור. כן משמע בהרב המגיד : **פט** וי״א כו׳. דמסתמא בא עליה לשם אישות שאין אדם

טורי זהב

משחרר חצי עבדו. כנ״ל נכון. ובפרישה מחלק בזה דבדרישא [אין] הולד בטל אגב אמו ומהכי השחרור לאמו דאמרי׳ עובר (לאו) ירך אמו מה שאין כן בסיפא דאין הכא בטל אלא הולד אמריגן ירך אמו הוא ולי נראה דאין לחלק בזה ולומר דפעם אחת הוה עובר ירך אמו ופעם אחרת לא אלא כדפרישית: (לא) לא קנס. היינו ל׳ שקלים שחייבה תורה לבעל השור שהמית וכופר היינו אם המית בן חורין שמשלמין דמיו כמה שוה בשוק ובזה פטור בעל השור דאין כאן בן חורין לגמרי ולא עבד לגמרי והרי זה כמשוחרר מכה שן ועין ולא נכתב לו עדיין שטר שחרור: (לב) אבל שפחה. פירוש שהיתה חציה בת חורין כו׳ אין כופין לשחררה ואיתא בגמ׳ דאם נהגו בה מנהג הפקר כופין את רבה לשחררה והביא הטור וש״ע לקמן בסימן זה סעיף ע״ט: (לג) חצי הקנס לאדון. שהרי חציה היא שפחה לו אבל חצי הכופר השייך מחמת בת חורין הוא שייך ליורשיה ואין לה יורשים. (לד) ושם את העבד בדמים. כי העבד חייב ליתן שטר חוב על עצמו כמ״ש סעיף ס״ב שם: ומ״ש שיתרצה בשחרורו פירוש דבאמת הוא משוחרר מחמת הכסף דכסף גומר בלא שטר וכיון שהאפוטרופוס משחררו ע״י כסף זה הוי כמכירה והאפוטרופוס יכול למכרו והא דצריך ריצוי הקטן הוא מדרבנן כיון שהאב לומד בנו לנוות עליו שהוא עבדו איכא לזות שפתים: (לה) אין להם תקנה. שבמיתת הגר לא פקע איסורא מינייהו שהרי כל הקודם זוכה בהם וכיון שבשעת מיתת הגר לא פקע [לא פקע] כשיגדלו דצריך פקיעת האיסור דוקא בשעת מיתת הגר שהיא הגורמת לזה ובזה נסתלקה קושית הבית יוסף על הרמ״ה: (לו) הרי זה בן חורין. דלרבו שני לא ישתעבד דהא לשם בן חורין פרקיה ולראשון לא דהא לאחר יאוש הוא וזהו כרשב״ג ולא כחכמים דסבירא להו ישתעבד לראשון שלא יהא כל עבד מפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו אבל אם ברח מודים חכמים דכיון דמוסר נפשו ע״ז לצאת מהם: (לז) וצריך לשלם. דקי״ל בכל מקום המזיק שעבודו של חבירו ואין לו ממה להשתלם חייב לשלם לו היזקו והכא מיירי באפותיקי מפורש שכתב לו לא יהא לך פרעון אלא מזו דאל״כ הא לא הזיקו כלל דהרי גם שאר נכסיו משועבדים לו: (לח) וכופין לבעל חוב כו׳. שלא יוצא עליו לעז לומר שהוא עדיין עבד : מופר

באר הגולה

וחרור : קיג בעיא שם ולא נפשטה ולקולא וטעמא דכופר מפני שאין לו יורשים: (°) פי׳ חצי ל׳ שקלי׳ של עבדות וכופר היינו חצי נזקו של יהדות שהרי שחררו : קיד כרבנן וכדאמר רב נחמן בר יצחק שם דף מ״ג ע״ב : קטו תוספו׳ שם דף מ״ב ע״א והרא״ש אהא דאמרינן למשנה ראשונה וכו׳ : קטז בריי׳ שם וכדמפרש בגמ׳ שם : קיז במשנה שם דף מ״א : קיח מעובדא דההוא דבי תרי וכו׳ לקמיה דרב פפא וכו׳ שם דף מ׳ ע״א : קיט כ״כ התוספו׳ והרא״ש שם: קכ מימרא דרב ורבי יוחנן שם: קכא כרבינא בעובדא דההוא דיסקרתא דעבדי וכו׳ שם : קכב כברייתא קידושין דף כ״ג ע״א וגיטין דף ל״ח ע״א וכמ״ד הלכה כאבא שאול התוספות והרי״ף והרא״ש שם וכ״ה הרמב״ם : קכג מימרא דרבי יוחנן שם בגיטין דף ל״ח ע״א: קכד משנה שם דף ל״ז ע״ב וכתנא קמא וכאוקימתא דרבא שם : קכה תוספות כתבוה ברשב״א והר״ן שם ומיתוקמא לפני יאוש וכת״ק: קכו הרמב״ם שם בפ״ח דין ע״ו: קכז משנה שם דף מ׳ ע״ב דהקדש וחמץ ושחרו׳ מפקיעין מידי שעבוד : קכח כרשב״ג שמחייב במזיק שעבודו של חבירו כדמפרש שם בגמ׳ דמ״א ע״א וכמ״ש התוס׳ שם דדיני דגרמי הוא : קכט שם במשנה מפני תקון העולם פי׳ שמא ימצאנו בשוק ויאמר לו עבדי אתה: קל רמב״ם ריש פ״ט ממשנה יבמו׳ דף כ״ב ע״א וקידושין דף ס״ו ע״ב : קלא טור ממשמעות הגמ׳ גיטין דף מ׳ ע״א וכ״כ הרי״ף בפ״ד דיבמות בשם מקצת הגאונים

כנסת הגדולה

דאצטריך הרמב״ם למעוטינהו דבשלמא התקדשי בו גרידא כיון שהוא רוצה לקדשה ואמר לה התקדשי לי בו מדין הודאה מהני כיון שהוא רוצה לקדשה בו ודאי שחררה וכדפי׳ רש״י אבל בצאי בו לחירות גרידא ודאי לא מהני כיון דהוא אומר צאי בו לחירות ונותן לה שטר אירוסין ויש מי שפי׳ הל״מ בזה האופן ל״מ אם אמר תחלה התקדשי לי בו ואח״כ צאי בו לחירות דלא מהני אלא אפי׳ אמר צאי בו לחירות ואח״כ התקדשי לי בו לא מהני וגם זה אינו נכון דמאי שנא הא מהא ויש מי שפירש ל״מ אם אמר צאי בו והתקדשי בו דלא מהני אלא אפילו אם אמר לה כפי׳ צאי בו לחירות לא מהני וגם זה אינו נכון דכיון דלאמר צאי בו והתקדשי בו ודאי דלחירות קאמר דאי לא צאי בו מאי משמעותיו ועוד אי צאי בו לחירות הוי רבותא טפי מנ״ל להרמב״ם דלא מהני באומר בפי׳ צאי בו לחירו׳ כיון דבגמ׳ לא הוזכר אלא צאי בו והתקדשי בו ויש עוד מי שפי׳ ל״מ אם אמר צאי והתקדשי בו דלא מהני אפילו לר״מ אלא אפילו אמר צאי בו ותקדשי דמהני אפילו לר״מ משום דליכנא דבו משמע דבשטר זה תוציא׳ לחירו׳ לרבנן דהלכתא כוותם אין כלשון זה לשון שחרור ולא נכירא דבגמ׳ משמע דלר״מ אין חילוק בין אומר צאי בו והתקדשי לאומר צאי והתקדשי בו ועוד כיון דהספרש הוא בין אמר בו ללא אמר בו למה כתב הרמב״ם צאי בו לחירות לא היה לו לומר אלא אע״פ שאמר צאי בו ותו לא וי״מ דהרמב״ם מיירי בשהודה שלא שחררה מעיקרא או שידוע שלא שחררה וכותב לה שטר אירוסין ועל זה קאמר הרמב״ם ל״מ אם אמר התקדשי בו גרידא דלא מהני כיון דליכא למימר דמטעם הודאה תהא מקודשת ומשוחררת כיון שאנו יודעים שלא שחררה או הודה הוא שלא שחררה אלא אפילו אמר לה צאי בו והתקדשי בו דאיכא למימר דהשתא הוא משחררה ומקדשה אין כלשון זה לשון שחרור וזה מצאתי להרשד״ם חי״ד סי׳ קנ״ז וזה נכון אלא שאין דברי הרב בכ״מ מתפרשין ע״פ דרך זה אלא בדי׳

גליון מהרש״א

(שם ש״ך ס״ק ס״ג) לרבו שני. צ״ל ראשון :

חידושי רע״ק

(ט״ך ס״ק ס״ח) **בן** משמע בהרב המגיד. ע׳ תשובת מהר״ם אלשיך (סי׳ ג׳) באריכה :

ביאור הגר״א

ד״ה יום כו׳ : [קז] בד״א כו׳. שם מ״ג ב׳ וספ״ו דיבמות : [קח] ואם הכה אדם כו׳. שם מ״ב א׳ ב׳ נגחו כו׳ ועתוס׳ ד״ה יום כו׳ : [קט] ופטור מחצי כופר. שם כ״ג א׳ איבעיא כו׳ אא״ר ראוי כו׳. וי״ש למעלה ולא כופר וכן בחצי שפחה דג״כ היא בספק מקודשת כמ״ש בא״ע ס״ס מ״ד ומיתו בעבר גם קנס אין לו כנ״ל בש״ע משום משנה אחרונה: [קי] עבר כו׳. מתני׳ וכדאוקמה רבינא שם (שם מ׳ א׳ וכמש״ו: [קיא] אין ב״ד כו׳. דלהכי מקרקש כו׳ ועיא״ש שם וכן פיר״ת ז״ל כו׳ : [קיב] ודוקא כה״ג כו׳ . שמש״ש הוא עשה כו׳ ועתוס׳ מ״ב א׳ ד״ה יום כו׳ ומיהו נ״מ כו׳ : [קיג] גר כו׳. עתוס׳ שם ל״ט א׳ ד״ה הלכת כו׳ וכמ״ש בקדושין כ״ג א׳ וכגי׳ הרי״ף והרא״ש והגאונים שם וכאבא שאול כו׳ ועתוס׳ שם : [קיד] אין להם כו׳. עתוס׳ בגטין שם ד״ה קטנים כו׳ : [קטו] ואם לא כו׳ . דדמי להא דאמימר כו׳ ובזה כ״ע מודי דיורש ליכא: [קטז] וברח. טור וכמש״ש תנן רשבג״א כו׳ א״ל רבא מעמא כו׳ והיינו לשיטתו שפסק כרשב״ג אבל הרמב״ם וש״ע פסקו כת״ק וכמ״ש בסעיף ס״ז לכן השמיטו וכתבו ובא : [קיז] עבד כו׳. כת״ק וכמ״ש הרי״ף בפ׳ בתרא דב״ב דלאו בב״מ הלכה כרשב״ג במתני׳ וכמ״ש בס״פ חמדיר דאמוראי נינהו כו׳ : [קיח] הפודה אותו כו׳. תוספתא עבד שנשבה ופראוהו לשם עבד ישתעבד ורבו נותן דמיו לשם ב״ח לא ישתעבד רשב״ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד ורבו נותן דמיו והך תוספתא לפני יאוש כאביי וס״ם ילפינן מינה דכל שמשתעבד לרבו ראשון נוטל דמיו ואפי׳ לשם ב״ח כמו לרשב״ג והרמב״ם וש״ע כתבו ואם כו׳ משום דבגמ׳ קאמר אביי לעולם כו׳ לשום ב״ח כו׳ לרבו שני לא דהא לשום ב״ח פרקיה אלמא בלא טעמא דלפני יאוש הוא אין מגיע לו על העבד כלום ובזה מתורץ קושית תוס׳ שם ד״ה לעולם כו׳ ה״ה כו׳ דקמ״ל דאינו נותן דמים אף לרשב״ג דרשב״ג ל״פ אלא בטעמא דלמא ממנעי כו׳ ואמר כשם כו׳ ואי משום דלפני יאוש היה נותן דמים וה״ה לדידן שהוא כרשב״ג לאביי : [קיט] עבד כו׳. כאוקימתא דרב : [קכ] וצריך כו׳. כרשב״ג כמש״ש במאי קמיפלגי כו׳ ובב״ק ל״ג ב׳ וזאת אומרת כו׳ הא נמי רבה אמרה כו׳ מ״ד כו׳ וקי״ל דלא כרבה כמש״ש צ״ח ב׳ וכ״ש דמזיק כו׳ ועתוס׳ דגטין שם ד״ה במזיק כו׳ : [קכא] ישראל כו׳. מכילתא פ׳ משפטים ר׳ נתן אומר אין ת״ל וילדה לו אלא לרבות חרב שבא על שפחתו שהולדיה עבדים : [קכב] וי״א כו׳. כמ״ש בגטין מ׳ א׳ ומי איכא כו׳ וכמ״ש בס״ע ועמ״ש בא״ה סי׳ ט״ו ס״י :

באר היטב

וכיון דלא נשחרר אף הנכסים לא קנה. ט״ז : (נ) תקנה. דבמיתת הגר לא פקע איסורא מינייהו כי גדלי נמי בתר הכי אע״ג דפקע ממונא איסורייהו לא פקע דצריך פקיעת האיסור דוקא בשעת מיתת הגר שהיא הגורמת לזה. ט״ז : (נא) וכופין. שלא יוציא לעז עליו לומר שהוא עדיין עבד : (נב) עבד. והיינו בסתם אבל אם משמע ממעשיו שבא עליה לשם אישות הרי הולד בן חורין שבודאי היה דעתו לשחררה שאל״כ היה בא עליה לשם איסור. כ״מ בהרב המגיד. ש״ך

טורי זהב

(לט) מופר לך כו'. קשה הא לשון הפרה לא שייך אלא בבעל לאשתו ונראה דס"ק הנדר שלך הוא צריך להפרה ואני איני יכול להפר נדרך כי אין לי שעבוד עליך וזה מוכח מדלא כפה אותו לעבור על הנדר בלי שום לשון הפרה ממילא הוה כאן הטעם משום הודאה ששחררו כבר כנ"ל בדברי רמב"ם אלו: (מ) וכופין את היורשים כו'. בזה חזר כאן ממ"ש בב"י דבמת הש"מ א"צ גט שחרור דמאן כתב ליה דהוא שלא בדקדוק דמאי שנא ממפקיר עבדו ומה דסעיף ס"ד וכן הקשה בד"מ ובודאי מטעם זה חזר בו כאן: (מא) דרך הודאה. הטור כתב ע"ז וזהו כדברי הרמב"ם שכתבתי למעלה עכ"ל והיינו הסיא דסעיף ע"ב כאן בש"ע וכתב בית יוסף ואני אומר דל"ד דהם לאו משום הודאה היא אלא משום דבהוה דיבורא מפקע שעבודא אבל הכא לא מטעם ההוא דיבורא גופי' אתיא אלא משום דאמר בדרך הודאה אתיא לה עכ"ל ולפי מה שכתבתי בסעיף ע"ב מבואר דגם שם דוקא מטעם הודאה הוא דהא אין הלשון שאמר מופר לך מורה על הפקעת שעבוד אלא דמזה אנו רואין שכבר שחררו: (מב) חוששין שמא זיכה כו'. פי' ואסור בשפחה ולענין בת חורין לדעת הרמ"ה אסור בה דחשיב זה לספק ממילא אזלינן לחומרא אבל הרא"ש ס"ל דהוא ודאי בן חורין: (מג) הודאת בעל דין כו'. בטור מבואר דאעבד קאי וכ"פ רש"י בהדיא דיוכל הרב לחזור בו ולשעבד בו והתוס' נתנו טעם לזה דלגבי הרב אין אומרים הודאת בע"ד כו' דהוא סובר שהעבד קיבל וזכה בו ובאמת לא קיבל ונראה שזהו כמו שמצינו בפ' הכותב דפרע דייק דמפרע לא דייק וכתב בטור בשם הרמ"ה דבשניהם עומדים בדבורם לא אצטריך לאשמועינן דהא לא תבע חד מחבריה מידי אלא דאם הדרי תרווייהו כו' פירוש דבריו שאם שניהם עומדים בדבורם אין כאן תביעה ופשיטא שהעבד אסור בבת חורין לפי דבריו אלא שאם שניהם חוזרים מהודאתם אמרינן שהוא עבד גמור מטעם שהודאת הרב לא חשיבה הודאה כדפרי' בשם התוס' והב"י כתב דלדעת הרמ"ה קאי הודאת בע"ד כמאה עדים על הרב ועל העבד ומתוך כך כתב שדברי הטור שלא בדקדוק ונכנס כתב כן: (מד) אע"פ שלא הגיע ליד העבד. נראה ברור דהזכיה בזה היא כשהוא גובה את הגט כדין הגבהה שהוא קונה בכל דוכתי ואין צריך כאן שימסור מיד ליד דוקא וכך הוא מבואר בטור לדעת ר"ת שמסיים באומר תנו ולא מסרו מיד ליד השליח לא הוה כאומר זכה הרי הודה שלא קבל עכ"ל:

שולחן ערוך

או קדשה הולד בן חורין לכל הדברים (רב נסים גאון ורא"ש וע"פ) צ [קכג] קלב ויש מי שאומר (נג) שאע"פ שלשאר דברים דינו כבן חורין אינו מותר בבת חורין עד שיקבל גט שחרור:

ע קלג עבד **צא** שהשיאו רבו בת חורין **צב** [קכד] (וכ"ש אם (נד) נושא שפחתו) (טור) או קלד שהניח לו רבו תפילין בראשו [קכה] או קלה שאמר לו רבו לקרות ג' פסוקים בספר תורה בפני הצבור וכן קלו כל כיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן חורין יצא לחירות [קכו] קלז וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור קלח אבל אם לוה מעבדו או שעשאו אפוטרופוס או שהניח תפילין בפני רבו או שקרא ג' פסוקים בצבור בפני רבו [קכז] (או שנשא בת חורין לפניו) (טור) ולא מיחה בו לא יצא לחירות:

עא [קכח] קלט אסור ללמד את עבדו תורה [קכט] ואם למדו לא יצא לחירות:

עב [קל] קמ יש מי שאומר שעבד שנדר נדר שכופין אותו לעבור עליו כגון שנדר שלא לאכול בשר וכיוצא בו ואמר לו רבו (לט) (נה) מופר לך **צג** יצא לחירות שכיון שלא כפה אותו במקום שיש לכפותו גילה דעתו שהפקיע שעבודו:

עג [קלא] קמא המשחרר עבדו בכל לשון והוציא מפיו דברים שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל ושגמר בלבו לדבר זה אינו יכול לחזור בו וכופין אותו לכתוב גט שחרור:

עד קמב כתב בשטר אעשה פלוני עבדי בן חורין ומסרו לידו לא יצא לחירות **צד** אבל אם כתב (נו) עשיתי פלוני עבדי בן חורין או עשוי הוא בן חורין או הרי הוא בן חורין או יהא בן חורין ומסרו לידו יצא לחירות קמג אבל אם אמר לו על פה אחד מלשונות אלו לא יצא לחירות [קלב] והני מילי בבריא **צה** קמד אבל שכיב מרע שאמר א' מלשונות אלו יצא לחירות וצריך גט שחרור להתידו בבת חורין (מ) וכופין את (נז) היורשים לכתבו לו [קלג] קמה ואפילו בריא אם אמרו (מא) דרך הודאה יצא לחירות וצריך גט שחרור [קלד] וכופין את רבו לכתבו לו:

עה קמו האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין והוא אומר לא עשאני (מב) **צו** חוששין שמא (נח) זיכה לו על ידי אחר אבל אם אמר כתבתי גט שחרור ונתתי לו והוא אומר לא כתב ולא נתן (מג) הודאת בעל דין כמאה עדים והרי זה (נט) עבד:

הגה [קלה] [ואם חזר רבו ואמר לא נתתיו] לא יוכל העבד לחזור ולומר קבלתיו ואם רבו עומד בדבורו כופין אותו וכותב לו גם שחרור (טור בשם הרמ"ה):

עו **צז** [קלו] קמז אמר לאחר (ס) זכה בגט שחרור זה לעבדי יצא לחירות (מד) אע"פ שלא הגיע ליד

שפתי כהן

אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכוונתו לשחררה דאל"כ לא הוי עביד איסורא: **צ** ויש מי כו'. טעמא משום דנהי דאזלינן בתר אומדן דעתו לאפקועי ממונא מ"מ גבי איסורא לא אזלינן בתר אומדן דעתו להתיר בלא גט שחרור. כ"כ הטור בשם הרמ"ס: **צא** שהשיאו רבו כו'. דאי לאו דשחרריה לא הוי מעביד ליה איסורא על ידה ועיין דינים אלו שבסעיף זה בא"ע סי' ד' ס"ב ומ"ש שם: **צב** וכ"ש אם נושא שפחתו. היינו בגוונא דלא בא עליה לשם זנות כמ"ש לעיל מיהו בנושא שפחתו דעת הרא"ש ושאר פוסקים דאפי' גט שחרור א"צ דדוקא בעבד צריך גט שחרור שלא יוציא לעז משא"כ בשפחתו ודעת הרמ"ה דגם בשפחתו צריך גט שחרור מרבו עיין בטור וב"י ועיין בא"ע סי' ט' וסי' קכ"ו ס"ב: **צג** יצא לחירות כו'. ודעת הראב"ד בהשגות דלא יצא לחירות דאדרבה גילה בדעתו שיש רשות עליו להפר נדרו וכן נראה דעת הברטנורא ר"פ בתרא דנזיר וע"ל סי' רל"ד בטור וב"י מדין נדרי עבד: **צד** אבל אם כתב. והב"ח כתב נראה דלמעשה אזלינן לחומרא בפלוגתא דרבוותא דאם כתב לשני לשונות גרועים בשטר לחוד אין רבו יכול לכופו להשתעבד וגם אין כופין את רבו לכתוב לו גט שחרור ואסור בבת ישראלית דלא כמ"ש בש"ע דיצא לחירות: **צה** אבל שכיב מרע כו'. ז"ל הדרישה כתב ב"י ז"ל ונראה דכשעמד הש"מ מיירי כו' עד אבל קשה דבש"ע כתב הב"י עלמו אבל ש"מ כו' יצא לחירות וצריך גט שחרור להתירו וכופין את היורשין לכתבו לו ע"כ הרי בהדיא דבריו סותרים אהדדי וצ"ע עכ"ל והב"ח כתב וז"ל ואיכא לתמוה אהב"י דמשמע דס"ל דכשמת הש"מ א"צ ג"ש והא ליתא כמו שמפורש בדברי הרמב"ם פ"ט מהל' זכיה שכתב דכופין את היורשי' לשחרר אותו שבאתיו בסמוך וגם הב"י עלמו הביא דברי הרמב"ם בזה כאן בספר בדק הבית כו' עד וכן פסק בש"ע וחזר בו ממה שכתב בבית יוסף ובב"ה ע"כ וע"ל סעיף ע"ח ובח"מ ס"ס רנ"ו: **צו** חוששין שמא זיכה לו על ידי אחר. והרי ישראל גמור הוא וחייב במצות אבל לא שרי בבת חורין בלא גט שחרור כ"כ הר"ן אבל התוס' והרא"ש מפרשין דהאי חוששין הוי כמו ודאי וכתב הב"ח והטעם דכיון דהאדון טוען ודאי והעבד לא ידע אין ספקו מוליא מידי ודאי ומותר בישראלית פירוש ס"ס ב"ח לענין זה דלא בעי גט שחרור כשישא ישראלית אבל ודאי דצריך לטבול לשם שחרור מקמי נישואין כיון דלא אמר עשאני ב"ח: **צז** אמר לאחר זכה כו'. עיין בח"מ סי'

באר הגולה

והשגות הראב"ד: קלב שם בשם הרמ"ס: קלג מימרא דר' זירא דף ל"ט ע"א ע"ב: קלד מימרא דריב"ל שם: קלה כרוי' שם דף מ' וכדמוקי לה רבה בר שילא: קלו הרא"ש וכ"כ הרמב"ם שם בפ"ז: קלז שם ברמב"ם וכן כ' הטור בשמו: קלח בריתות שם: קלט רמב"ם פ"ח מדין שקרא שלשה פסוקים בצבור וכו' בסעיף דלעיל: קמ גם זה טור בשם הרמב"ם (פ"ח מה"ע ד"ו) ממשנה ספר לעבדו יצא לחירות משלם נזירותיו נזיר דס"ב ע"ב כפי גירסתו ומפרש דתרתי קתני: קמא שם ושם ולמדו מדין דהיפר לעבדו בספי' דלעיל וכסי' רל"ד נתבאר איזה נדרי שהרב כופה לעבד לעבור עליהם: קמב ברייתא גיטין דף מ' ע"ב וכחכמים: קמג כדמפרש רבי יוחנן שם: קמד טור בשם הרמ"ה וכ"כ רש"י שם דדברי שכיב מרע ככתובים ומסורים דמי: קמה שם: קמו שם בגיטין וכפי' התוספו' והרא"ש דהאי חיישינן כמו ודאי וכדאשכחן בכמה דוכתי: קמז לשון הרמב"ם בפ"ו מהל' עבדי' ממשנ' בשטר ע"י אחרי' וכחכמים קידושין דף כ"ג ע"א ומאי דציינתי בסעיף דלעיל:

כנסת הגדולה

תמיהא והוא דוחק כמו שכתבתי וצ"ע:

טופס גט שחרור

(הכתוב ברבינו ירוחם בנכ"ב ח"ד). ביום פלוני כך וכך לירח פלוני שנה פלונית איך אנא פלוני בר פלוני נכל שום אחרן דאית ליה ולאחרי ולאחריהון דאבהתי לביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ושחררית וחררים יסיף אנת פ' וכל שום אחרן ואניכלה דאית לך דהוית עבדא דילי מן קדמת דנא שחררית וחררים יהבי לך דתהוי אנת לנפשך אנת לגרמך ואנת בן חורין ורשאי אנת למיעל בקהל קדישא למיסב בת ישראל ולהתערבא בישראל ורשאין בניך למילף אולפן אורייתא מחמת דברעות נפשאי שחררית יתך וחררית יתך והרי את לנפשך את לעצמך את לגרמך והרי את לבר חורין ואינים לא ימחא בידך לא בכך ולא בברתך מן יומא דנן ולעלם ודין יהא לך מינאי ס' שחרורין ואגרת חרורין כדת משה וישראל ואמרנא לפ' דנן נקנינ מינך ונכתוב גט חירות ונחתום ונתן לפ' דנן ואמר כן וקנינא מן פב"פ בכל מאי דכתב ומפרש לעיל:

נוסחא אחרת

(הכתוב בספר העיטור). בכך וכך וכו' איך אנא פלוני וכל שום ואניכלה דאית לי בביתי ברעות נפשאי בדלא אניסנא ושחררית יתך אנת פלוני דהות עבד דילי מקדמת דנא והשתא אקנית לך נפשך דתהוי בר חורין ותשתרי למיעל בקהלא דישראל למיסב ברתיהון ולמילף אנת וזרעא דילך באורייתא ולעיולי לגון בכנישתא דישראל ואינש לא ימחא בידיהון מן יומא דנן ולעלם ולית אינים לית עלך ועל כל מאן דעתיד למיפק מינך ודן די יהוי לך מינאי אגרת חרורין וגט שחרורין כדת משה וישראל:

נוסחא אחרת

(בספר חינוך פ' כי תצא סי' תקמ"א וגם מצאתי בב"י) בשני בשבת כך יום לירח אדר שנת פ' לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן במתא שאלוניקי דעל כיף ימא מותבא ומתימוי מעיינות ובארות מתספק' אנא פ' ב"פ וכל שום אחרן ואניכלה דאית לי ולאבהתי ולאחרי לביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ופסלית ושחררית וחררית יתיכי ליכי אנת פ' בת אברהם אבינו וכל שום אחרן ואניכלה דאית ליכי דהוית שפחה דילי מקדמת דנא וכדו שחררית וחררית ופטרית ושבקת יתיכי דתיהוויין אנת לנפשייכי אנת לגרמכי ואנת בת חורין ורשאית את למיעל בקהלא דישראל להתנסבא לכל בר ישראל ולהתערבא בישראל ורשאין בניכי למילף אולפן אורייתא מחמת דברעות נפשי שחררית יתיכי וחררית יתיכי והפטית

ביאור הגר"א

[קכג] ויש מי כו'. הרי"ף בפ"ב דיבמות כתב דמספקא לן כו': [קכד] וכ"ש כו'. שם ומי איכא כו' וערש"י שם ד"ה צאי כו': [קכה] או שא"ל רבו כו'. רמב"ם ורא"ש ונלמד מהנ"ל וכמש"ו וכן כל כו': [קכו] וכופין כו'. שם אר"א אמר רבי עבד שנשא כו' יצא לחירות ולא עוד אלא שכופין את רבו וכותב לו גט שחרור. כ"ה גירסת הרי"ף ורא"ש ורמב"ם: [קכז] או שנשא כו'. שם כדאמר כו' ח"נ כשרבו כו': [קכח] אסור כו' כתובות כ"ח א': [קכט] ואם כו'. שם: [קל] יש כו'. כמ"ש בפירושו שם במתני' אבל הראב"ד פי' כפי' רש"י ותוס' שם דמ"ש יצא לחירות ר"ל אם יצא כו': [קלא] המשחרר כו'. למד הרמב"ם שם מסעיף שקדם ולשון הרמב"ם מכאן אתה למד כו': [קלב] וה"מ כו'. רש"י שם ד"ה אמר כו': [קלג] ואפי' כו'. כמ"ש בסע"ה: [קלד] וכופין כו'. כנ"ל סעיף ס"ח וס"ע וכמש"ש במתני' וגמ' שמא ימצאנו בשוק כו': [קלה] ואם חזר כו'. דבהכי מיירי ששניהם חזרו בהם דאם עומדים בדיבורם מאי קמ"ל דמאן תבע. שם: [קלו] אמר כו' אבל כו'. ערש"י שם פ' ב' ד"ה לא יתנו כו'. וכ"כ הרי"ף והקשו עליו הרא"ש ור"נ וש"פ מהא דאמרינן בפ"ק דקידושין בשטר ע"י אחרים כו' ותי' הרמב"ם כאן דבאמר זכה לי יצא כו' ובכה"ג התיא דקידושין ואע"ג דשם י"א ב'

באר היטב

ש"ך: (נג) שאע"פ. טעמו דנהי דאזלינן בתר אומדן דעתו לאפוקי ממונא מ"מ גבי איסורא לא אזלינן בתר אומדנא להתיר בלא גט שחרור. כ"כ הטור בשם הרמ"ה: (נד) נושא. היינו בגוונא דלא בא עליה לשם זנות כמ"ש לעיל מיהו בנושא שפחתו איכא פלוגתא בין הפוסקים אם צריכה גט שחרור או לא ועיין בא"ע סימן ט' וסימן קכ"ו ס"ב עכ"ל הש"ך: (נה) מופר. פירש הס"ז דס"ק הנדר שלך הוא צריך להפרה ואני איני יכול להפר נדרך כי אין לי שעבוד עליך (דאל"ה קשה הא לשון הפרה לא שייך אלא בבעל לאשתו) עכ"ל ודעת הראב"ד בהשגות דלא יצא לחירות דאדרבה גילה בדעתו שיש רשות עליו להפר נדרו וע"ל סימן רל"ד בטור וב"י מדין נדרי עבד. ש"ך: (נו) עשיתי. והב"ח כתב נראה דלמעשה אזלינן לחומרא דאם כ' הני לשונות גרועים בשטר אין רבו יכול לכופו להשתעבד וגם אין כופין את רבו לכתוב לו גט שחרור ואסור בבת ישראלית עכ"ל: (נז) היורשים. וכתב הש"ך דב"י כתב דאם מת הש"מ א"צ גט שחרור וכתב הב"ח דנ"ל שחזר בו וכן עיקר כמ"ש כאן בש"ע עכ"ל: (נח) זיכה. והרי ישראל גמור הוא וחייב במצות אבל לא שרי בבת חורין בלא גט שחרור וגם אסור בשפחה. כ"כ הר"ן: (נט) עבד. והתוספות כתבו טעם לזה דלגבי הרב אין אומרים הודאת בע"ד וכו' דהוא סובר שהעבד קיבל וזכה בו ובאמת לא קיבל: (ס) זכה. כתב הס"ז נראה ברור דהזכיה בזה היא כדין הגבהה שהיא קונה בכל מקום ואין צריך כאן שימסור מיד ליד דוקא ודלא

העבד קמח אבל אם אמר תנו גט זה לעבדי (מה) אינו יכול לחזור בו קמט ולא יצא העבד לחירות עד שיגיע הגט לידו קנ לפיכך האומר תנו גט זה לעבדי לא יתן לאחר מיתה :

הגה (מו) [קלז] וי"א דאם נתן הגט ליד השליח ואמר (סא) תן לעבדי גט זה הוי כאלו אמר לו זכה לו (טור בשם ר"ת ורא"ש ורשב"א ור"ן) :

עז [קלח] קנא מי שצוה בשעת מיתתו פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה יורשים הרי זו שפחה כמו שהיתה (מז) [קלט] (סב) ואסור ליורשים להשתעבד בה קנב ואם אמר עשו לה קורת רוח צח כופין את היורשין [קמ] ואין משתעבדין בה אלא במלאכה שהיא רוצה בה [קמא] (ואין היורשים יכולים למכרה לאחר צט בין שאמר אל ישתעבדו בה יורשיו בין שאמר עשו לה קורת רוח) (טור בשם הרמ"ה) [קמב] קנג ואם צוה ואמר שחררוה כופין את היורשים לשחרר אותה :

עח קנד שכיב מרע שכתב כל נכסיו לעבדו ועמד חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד שהרי כבר יצא עליו שם בן חורין :

עט קנה המשחרר את עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו קנו ומותר לשחררו לדבר מצוה אפילו היא מדרבנן כגון שלא היו בבית הכנסת י' הרי זה משחרר עבדו ומשלים בו מנין י' וכן כל כיוצא בזה ק [קמג] קנז וכן (סג) (יב) שפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר כופין את רבה ומשחררה כדי שתנשא ויסור המכשול (ל' רמב"ם פ"ח מה"ע דין ו') :

פ קנח המוכר עבדו לעובד כוכבים קנט או לגר תושב יצא לחירות שאם ברח מהעובד כוכבים (מח) אין רבו יכול להשתעבד בו עוד ואם לא ברח (מט) [קמד] קס קונסים את האדון לפרותו עד י' בדמיו קסא ולכתוב לו גט שחרור להתידו בבת חורין קא [קמה] קסב וקנס זה אין גובין אותו ודנין בו אלא בב"ד (סד) מומחים ואם קסג מת המוכר אין קונסין היורש להחזיר העבד השחרור (שם רפ"ח מה"ע) :

הגה [קמו] לוה עליו מעות לזמן שאם לא יפרענו לזמן פלוני יהא העבד שלו קב אם (סה) מסרו ליד עובד כוכבים מיד יוצא לחירות מיד [קמז] ואם לא מסרו ליד עובד כוכבים מיד כשיגיע הזמן ולא פרע לו

שפתי כהן

סי' קכ"ה כו' ועיין ב"ח ודרישה סי' זה : **צח** כופין את היורשין ואין משתעבדין בה כו'. ויש פוסקים שאם לא נתקררה דעתה אלא בשחרור כופין את היורשין לשחררה כדאי' בטור והביאו הרב בחשן משפט ס"ס רכ"ו ע"ש : **צט** בין שאמר אל ישתעבדו יורשים. וכ"ש אם אמר לא ישתעבדו בה סתמא. טור בשם הרמ"ה : **ק** וכן שפחה כו'. מלשון זה משמע אפילו סתם שפחה שנוהגין בה מנהג הפקר חייב לשחרר אבל בטור משמע דוקא חציה שפחה וחציה בת חורין שאינה ראויה לא לעבד ולא לבן חורין אבל לא בסתם שפחה שראויה לעבד וכן משמע בש"ס פרק השולח (דף מ"ג ע"ב) הא דקאמר התם א"ר חמא בר קטינא א"ר יצחק מעשה באשה א' שחציה שפחה וחציה בת חורין וכפו את רבה ועשאה בת חורין כמאן כר' יוחנן בן ברוקא דאמר על שניהם הוא אומר פרו ורבו אמר רב נחמן בר יצחק לא מנהג הפקר נהגו בה ע"כ ואם איתא דבנהגו בה מנהג הפקר אפי' בסתם שפחה כופין אם כן רב חמא בר קטינא אמאי נקיט אשה שחציה שפחה וחציה בת חורין וכן אמאי לא נקיט שנהגו בה מנהג הפקר והעיקר חסר מן הספר אלא ודאי אשמועינן דדוקא משום שהיתה חציה שפחה וחציה בת חורין כפו את רבה ומה דקי"ל כרבינא דאמר התם (דף ל"ח) דאפילו בסתם שפחה יש לשחררה היינו דיכול לשחררה ואין כופין ורבינו ירוחם במישרים נתיב י"ג כתב כהרמב"ם והמחבר : **קא** וקנס זה אין גובין כו'. והרא"ש תמה ע"ז דמה ענין זה לקנסות שאין גובין בבבל דהיינו קנסות שחייבה תורה ואין גובין אותן בבבל משום דבעינן מומחין ואין סמוכין בבבל אבל אם חכמים תקנו קנס לעשות סייג להורה למה לא יגבו אותה בבבל ומביאו הטור : **קב** אם מסרו כו'. לדעת רש"י והטור ה"ה אם לא הכניסו לרשות העובד כוכבים ולוה עליו על תנאי לכשיבא אותו זמן שימשכנו ליקח העבד ועבר הזמן ולא נתן לו המעות אע"פ שלא משכנו בו והוא עדיין ברשותו קונסין אותו ויצא לחירות

טורי זהב

בגט זה לעבדי כיון שלא מסרו ביד השליח משמע דבאומר זכו א"צ מסירה לשליח אלא תכף שהגביה בשבילו או שהוא כבר בידו מהני ויוצא לחירות תכף אלא דבאומר תן לא מהני אלא במוסר מידו לידו וכ"כ להדיא בח"מ סי' קכ"ה בשם הרמ"ה במסקנא באומר זכה דקנה אפילו שלא בפני הנותן ושלא בפני המשלח וכ"פ שם בשלחן ערוך ומו"ח ז"ל כתב דמשמע מדברי הרא"ש דאף בזכה צריך מסירה מיד ליד והוא תמוה דהרא"ש כתב בהדיא בפ"ק דגיטין בסופו ובתוספות וטור דתן לא הוה כזכי אלא במוסר לידו משמע בזכי לא צריך מסר כלל והעיקר כדפרישית דליכא למ"ד באומר זכה דצריך מסר לידו דוקא : (מה) אינו יכול לחזור. דתן הוה כזכי לענין דבר זה דלא יחזור בו זהו דברי הרמב"ם וכ"כ בחושן משפט סימן קכ"ה משמו דאפילו במתנה הוה תן כזכי : (מו) ויש אומרים דאם כו'. הוא דעת רבינו תם בטור דס"ל בח"מ סי' קכ"ה דבמתנה לא הוה תן כזכי אלא כהולך ולא קנה מכל מקום כאן קנה במוסר לידו דאז הוה כזכי דמהני אפילו בלא מוסר כן מהני אומר תן במוסר והטעם דשחרור הוה כמו פרעון חוב דאי לאו דעביד ליה טיבותא לא שחררו אף ע"ג דגבי מתנה נמי אמרינן בפרק הנזקין דאי לאו דעביד ליה טובה לא יהיב ליה מתנה מ"מ מלינו ג"כ לפעמים שאדם נותן מתנה לאוהבו בחנם. כ"כ הרא"ש ספ"ק דגיטין : (מז) ואסור ליורשיו להשתעבד בה. זה לשון הרמב"ם בגמרא איתא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן אמר אל ישתעבדו בה כופין היורשים וכותבין לה שחרור אמרו רב אמי ורב אסי רבי אתה אומר כן אי אתה מודה שבניה עבדים שאין זה לשון שחרור אלא א"ר יוחנן מי שאמר יעשו לה קורת רוח כופין ועושין לה קורת רוח ומפרש רמב"ם באומר אל ישתעבדו בה דאין כופין לשחרר ומ"מ אינה עושה מלאכה כלל ובקורת רוח גרע מזה וצריכה לעשות מלאכה אלא שיש לה ברירה איזה מלאכה שתרצה וכן הוא ברי"ף כמו ברמב"ם. אלא שהרא"ש וטור פירשו באומר אל ישתעבדו בה שאין להטריחה במלאכות כבדות ואח"כ מביא הטור ופירש רי"ף מאי קורת רוח שאם אמרה האי עבידא לא מליכא למיעבד לא כייפינן לה ורש"י פי' שאם לא נתקררה דעתה אלא בשחרור כופין לשחררה וכן מסתבר לא"א ז"ל עכ"ל דמשמע שגם הרי"ף מודה ברישא שפטורה ממלאכות כבדות והיינו סיפה לפי דבריו דודאי על כל מלאכה כבדה תאמר שאינה רוצה בכך וע"כ לומר דקורת רוח הוא עדיף טפי לזה שאפילו במלאכה קלה יש לה הברירה איזה מהם שתרצה וזה אינו בדברי הרי"ף שהרי ברישא לא פירש כלום דמשמע לא ישתעבדו בה כלל וכמו שכתב הרמב"ם כאן שהוא נגרר אחר הרי"ף תמיד והו דבאמת יש יותר יפוי כח לשפחה בלשון אל ישתעבדו בה מלשון קורת רוח אם נפרש לשון קורת רוח גם כן על ברירת המלאכה פשיטא שלשון אל ישתעבדו עדיף בזה שמשמעותו לא יעשו לה שום שעבוד מלאכה אלא שאינה בת חורין לענין ילדיה. על כן נראה דמה שכתב הטור תחלה שלא יעשו בה מלאכות כבדות הוא לשיטת רש"י והרא"ש שמביא אחר כך דלדידהו הוה לשון קורת רוח על ענין שחרור וכ"ש דפטורה מכל מלאכה על כן שפיר מפרש באומר אל ישתעבדו בה שנותן לה יפוי כח לשעבוד לחוד דאין פוטרה אלא ממלאכות כבדות דסממע"ה אבל מכל מקום דוחק הוא לפרש כן דכיון שפוטרה ממלאכה פוטרה לגמרי וכמו שכתב הרמב"ם וכן מבואר בדברי הרמ"ה שמביא הטור שכתב לא מלי כייפי לה למיעבד עבידתא כלל כו' והיינו כדברי רי"ף ורמב"ם שזכרנו אלא שהוסיף שאפילו אם אמר אל ישתעבדו בה היורשים לא אמרינן דמלי לזבוני לאחר כיון שהקפיד על היורשים דוקא הא לא אמרינן : (מח) אין רבו יכול להשתעבד. דה"א שיכול לשעבד בו אע"ג שמכרו דעובד כוכבים לא קנה הגוף רק למעשה ידיו : (מט) קונסין אותו. לפי שהפקיעו

חידושי רע"ק

(סעיף פ' בהג"ה) **דאיסורא** דרבנן הוא. ע' תשובת מהרי"ט לבית לוי (כלל ו' סי' נ"ג) : (ש"ך ס"ק ק"א) **ומביאו** הטור. וכן פסק הרמ"א בהגהותיו לטוח"מ (סי' א' ס"ה) ובכנה"ג שם תמה על שלא הגיה הרמ"א כאן כלום :

ביאור הגר"א

וא"ת משנתינו כל כו' לענין זה דוקא שא"י לחזור בו לחוד הוא כוונו : [קלז] וי"א כו'. עתוס' שם ד"ה לא כו' ושם י"ג א' ד"ה האומר כו' וז"ש דאם נתן כו' גט זה כו' : [קלח] מי שצוה כו'. כמש"ש דרב דימי טעותא היא ונירסת הרי"ף שם נכונה דגרים שם אלא כי אתא רב שמואל כו' ופי' א"ל ר"א ורב אסי פי' לפני רב דימי ול"ג רבי אי כו' אלא אי אתה כו' והו שפשוט שם דרב דימי טעותא היא : [קלט] ואסור כו'. רמב"ם וכמ"ש רב שמואל כו' וכ"ש באל ישתעבדו בה וטעותא היא בס"ש כופין דמפסיד הולדות וז"ש אי אתה כו' משמע דוקא משום זה : [קמ] ואין כו'. כן פי' הרי"ף שם : [קמא] ואין כו'. דהלוקח לא יעשה צוואת אביהם וכסבירתם עוברים על צוואתו : [קמב] ואם צוה כו'. שם א"ל אנא כרב דימי כו' הא אמרה כו' : [קמג] וכן שפחה כו' כרבינא שם : [קמד] קונסין כו'. כלישנא בתרא : [קמה] וקנס כו'. הרי"ף והרא"ש ומרדכי חלקו עליו ועבח"מ סי' א' ס"ח בהג"ה : [קמו] לוה כו'. מ"נ ב' ועתוס' שם ד"ה הא כו' : [קמז] ואם לא כו', שם מ"ר ואב"א כו' ועתו' שם ד"ה בשלה כו':

פתחי תשובה

(יב) שפחה שנוהגין. עיין כו"פ בשם ס"ך ועיין בתשובת פרח מטה אהרן ח"א סימן כ"ט באמצע התשובה שהשיג עליו דמלשון הטור אין הכרח והוכיח מש"ס אדרבה איפכא דאפילו בסתם שפחה כופין למרה ע"ש :

באר היטב

ודלא כב"ח ועיין בח"מ סימן קכ"ה : (סא) תן. אע"ג דבמתנה לא הוי תן כזכי מ"מ כאן קנה במוסר לידו והטעם דשחרור הוה כמו פרעון חוב דאי לאו דעביד ליה טיבותא לא שחררו אף על גב דגבי מתנה נמי אמרינן בש"ס אי לאו דעביד ליה טובה לא יהיב ליה מתנה מ"מ מלינו לפעמים שאדם נותן מתנה לאוהבו בחנם. כ"כ הרא"ש בסוף פ"ק דגיטין : (סב) ואסור. עיין בח"מ ס"ס רכ"ו מדינים אלו : (סג) שפחה. כתב הש"ך מלשון זה משמע אפילו סתם שפחה שנוהגין בה מנהג הפקר חייב לשחרר אבל בטור משמע דוקא חציה שפחה וחציה בת חורין שאינה ראויה לא לעבד ולא לב"ח אבל לא בסתם שפחה שראויה לעבד מיהו רבינו ירוחם כתב כהמחבר : (סד) מומחים. והרא"ש תמה ע"ז דאין זה ענין לקנסות שחייבה תורה שכל קנס שתקנו חכמים גובין אותו בבבל עכ"ל : (סה) מסרו. כתב הש"ך דלדעת רש"י והטור ה"ה אם לא הכניסו לרשות העובד כוכבים ולוה עליו על תנאי לכשיבא אותו זמן שימשכנו ליקח העבד ועבר הזמן ולא נתן לו המעות אע"פ שלא משכנו בו והוא עדיין ברשותו קונסין אותו

באר הגולה

כנסת הגדולה

שכפקיעו ממנה במכירתו לעובד כוכבים: (נ) ואין רבו יכול להוציאו. בטור כתב ואין רבו יכול לפדותו דמכמע לכתורה שים חיוב לפדותו אם תפסר והוא תמוה דכרי מעלמו משיל עלמו ליד עובד כוכבים אלא צריכין לומר דתורתא דמלחא נקט וס"ק דאם אין יכול היפרוש להרויח בזה וליתן קנה ממון עבורו דאלו כל דמיו ודאי לא יתן דמי להקנות אחר בשוק אלא ודאי בפחות מכדי דמיו וזו ודאי עושה היפרוש מדעתו כן בזה אמל דאם אי אפשר לפדותו בכך ופ"כ רואה לקבל דמיו שרי:

כדי דמיו לגלה כו לחירות מיד העובד כוכבים אין מוציאין ממנו (שם בשם הרמב"ם דין ה'):

פא קסר עבר [קנד] שמל ומכל לשם עבדות והפיל עצמו ליד עובר כוכבים (נ) ואין רבו יכול להוציאו או שנשבה ואין רוצים ליתנו לפדיון קמז (שם) מותר ליטול מהם רמיו ויכול לכתוב להם שטר מכירה עליו:

פב קסה המוכר עבדו לחוצה לארץ קסו או לסוריא [קנה] או לעבו יצא לחירות [קנו] וכופין את רבו השני לכתוב לו גט שחרור (י) קי [קנז] (ע) ומפסיד הרמים [קנח] קמ ואפי' אם אמר איני רוצה להוציאו לחוצה לארץ אשתעבר בו בארץ ישראל

קיא אין שומעין לו [קנט] (ודין זה נוהג אפילו בתידעת) (סור וכ"י בשם הרמב"ם דין ג'):

פג קסח עבר שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו שם איבר זכותו במה דברים אמורים כשיצא רבו על מנת שלא לחזור לא"י אבל אם דעת רבו לחזור ויצא אחריו ומכרו שם יצא לחירות קיב [קס] וכופין את (עח) הלוקח לשחררו (ל' רמב"ם שם דין ח'):

פד קסט עבר שאמר לעלות לארץ ישראל כופין את רבו לעלות עמו או ימכור אותו למי שיעלהו שם רצה הארון לצאת לחוצה לארץ אינו יכול להוציא את עבדו עד שירצה [קסא] קי ורין זה ככל זמן אפילו בזמן הזה שהארץ ביד עובדי כוכבים:

פה קעא עכר שברח מחוצה לארץ לארץ אין מחזירין אותו לעבדות ועליו נאמר לא תסגיר עבד אל ארוניו ואומרים לרבו שיכתוב לו גט שחרור ויכתוב לו שטר חוב ברמיו עד שחשיג ירו ויתן לו ואם לא רצה הארון לשחררו מפקיעים כית דין שעבורו מעליו וילך לו (י):

לחירות: **קיג** אבל אם גבאו העובד כוכבים בחובו. במ"כ על חלון או שקם עליו אינם להרגו ואחדו בהחזקה שעבד לא יצא לחירות שקם עליו אינם להרגו ואפילו [קמח] מכרו לעבד כמלך שבגילין ויקח עבדים וכהמות מאבר ימלוון ואוחנין דמיהם לבעלים יוצא לחירות [קנ] מכרו על מנת שיחזילנו לו לאחר זמן **קיד** או חוץ (סא) ממלאכתו **קטו** או חוץ מהמצות או שנתן לו מתנה [קנא] ואחזלין לקולא [קנב] לחירות דלבנן הוא ולא יצא [הכל בעור והוא מן הש"ם] **קטז** [קנג] וים חולקים דמהני בידה לאם שקם מעל לבו

יוצא לחירות **קיג** [קמח] אבל אם גבאו העובד כוכבים (סו) בחובו או שקם עליו אינם ופפלה עלמו כו לא יצא לחירות [קמט] מכרו לעבד כמלך שבגילין ויקח עבדים וכהמות מאבר ימלוון ואוחנין דמיהם לבעלים יוצא לחירות [קנ] מכרו על מנתי שיחזילנו לו לאחר זמן **קיד** או חוץ (סז) ממלאכתו **קטו** או חוץ מהמצות או שנתן לו מתנה [קנא] ואחזלין לקולא [קנב] לחירות דלבנן הוא ולא יצא [הכל בעור והוא מן הש"ם] **קטז** [קנג] וים חולקים דמהני בידה לאם שקם מעל לבו

קיא אין שומעין לו [קנט] (וזין זה נוהג אפילו בתידעת) (סור וכ"י בשם הרמב"ם דין ג'):

פג קסח עבר שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו שם איבר זכותו במה דברים אמורים כשיצא רבו על מנת שלא לחזור לא"י אבל אם דעת רבו לחזור ויצא אחריו ומכרו שם יצא לחירות קיב [קס] וכופין את (עח) הלוקח לשחררו (ל' רמב"ם שם דין ח'):

פד קסט עבר שאמר לעלות לארץ ישראל כופין את רבו לעלות עמו או ימכור אותו למי שיעלהו שם רצה הארון לצאת לחוצה לארץ אינו יכול להוציא את עבדו עד שירצה [קסא] קי ורין זה ככל זמן אפילו בזמן הזה שהארץ ביד עובדי כוכבים:

פה קעא עכר שברח מחוצה לארץ לארץ אין מחזירין אותו לעבדות ועליו נאמר לא תסגיר עבד אל ארוניו ואומרים לרבו שיכתוב לו גט שחרור ויכתוב לו שטר חוב ברמיו עד שחשיג ירו ויתן לו ואם לא רצה הארון לשחררו מפקיעים כית דין שעבורו מעליו וילך לו (י):

מדיין לה נגד הדמים אלא קנאו במסיכה או בחזקה ליך ליתן למוכר מעותיו אע"פ שליך להמרכו טור בשם הרמ"ם וכתב הטעם משום דלמרינן סיכה לחיכה לחיסורא קונסים וכיון שכבר קנאו לוקח חיסור בידו' לחיכה ולים קנסינן דדמים הוא חוב עליו וחייב לשלם: **קיא** אין שומעין לו. דחיישינן שמא ישללנו בדברים שיגא למרי"ן לא"י ואבעי' לן בש"ס בן תולה לחזר שמא חשב בא"י ולעשו ולכשיסה לו עבדים מי הוה כאלו מכרה לותן מי לא ולא חיישעמא ולקולא ולא יצאו לחירות ופ"כ הרמב"ם והטור **קיב** וכופין הלוקח כו'. כ"ל שבזה לא הפסיד הלוקח דמיו שהרי בא"י בדבר שהוליכו לא"י ומכרו שם. כ' ב"י והפוסקים שכל הדברים הלחמרים בסי' זה לעניין מוכר עבדו לעובד כוכבים או לא"י ומכרו שם. ומכל מקום אם נתן לו מעות מקח אפילו שלא בפני העבד אלא בפני אחרים ואח"כ בא העבד ואמר לו שכבר נתן לרבו מעות מקח ורבו כופרו בדבר אין העבד יוצא לחירות שהרי אין לו ביד העבד אלא מה שהלוה לרבו ואין זה מעות מקח אלא מעות הלואה ואין העבד יוצא לחירות בכך:

ביאור הגר"א

[קמח] אבל אם כו' או כו'. שם ת"ר כו': [קמט] מכרו כו'. שם נופא א"ר כו' ופתום שם ר"ה חמוכר כו': [קנ] מכרו ע"מ כו'. שם כולם בניא דלא אישטא ושטיטם כותי וכתב בסקופו צרוקי כ"ל שם: [קנא] ואוזלין לקולא דאיסורא כו'. עור ור"ל דאע"ג שברח ובפיקא רמסנא אזלינן לקולא של החזקה והעבד מוחזק בעצמו ס"ם כיון דמדינא לא יצא לחירות אלא דקנסינן ליה וכיון דדינא דרבנן לא קנסינן ליה מפסק: [קנב] דאיסורא דרבנן. כפש"ש אח"ל כו': [קנג] וי"א כו'. ד"ל לא מיבעיא אם ברח אלא אפי' בבה"נ וכשיטתו דתפיסה מהני בשפק. ודהראב"ד חלק עליו כאן ועש"ך ודבריו אינן סובנים ס"ש דלהכי כתב בלשון י"א כו' הלא מברא ראשונה פליג ע"ז ועוד שהרי הרב פסק בכ"מ דתפיסה לא מהני וכמ"ל ר"ם שפ"ו ובח"מ בכמה מקומות ובדרשת התולקים על הרמב"ם: [קנד] שמל כו'. רבלא מל בלא"ה אין איסור כמ"ש רש"י בחתני' פ"ג ר"ה יצא כו' וכמ"ש בגמ' פ"ד א' שאני עבדא כו': [קנה] או לעכו. שם: [קנו] וכופין את כו'. פ"ר ב' ת"ר כו': [קנז] ומפסיד כו'. שם א"ר ענן כו': [קנח] ואפי' כו'. עתוס' שם ד"ה לח"ל כו': [קנט] ודין זה כו'. ופ"כ הרמב"ם ושו"ע בסע"ר ש"ע: [קס] ונופין כו'. שם אלא יצא כו' כופין אותו כו': [קסא] ודין זה כו'. ממש"ש ת"ר לעולם יחדר כו' והיינו בזה"ו ודלא כר' חיים בתוס' שם ד"ה הוא אומר כו':

באר היטב

תוכו ויצא לחירות עכ"ל: (סו) בחובו. בע"כ על חלון או שקם עליו אינם להרגו ואחדו בהחזקה העבד לא יצא לחירות דלא שייך לקנסו כיון שנעשה בחוגם. ע"ך: (סז) ממלאכתו. כלומר שיקבר לו מלאכתו. ומזן ממפלות פי' שלא יבעלו מהזה: (סח) לצדוקי. כתב הש"ך אבל כותים בזה"ז הרי דינם כעובדי כוכבים גמורים ודלא כב"מ שכ' לעשות הטור כיון דקנם הוא שפקר דלא קנסינן כותים כמו ביפרוש מומר וע"ל ס"ק מ"ח מ"ם לעניין לדוקים בזה"ז ע"ש: (סט) מותר. שהרי הוא כמילל מידם וכתב הש"ך דודאי אין חיוב על לבו לפדותו מאחר שמעלמו הפיל עלמו ליד עובד כוכבים אלא דאם אין יכול לפדותו בפחות מכדי דמיו מותר ליקח דמיו מהעובד כוכבים ולכתוב שטר מכירה עליו עכ"ל: (ע) ומפסיד. ואפילו אם עדיין לא נתן הדמים אלא ע"פ דין שוב אין לכאן עשה לעובד כוכבים ופ"כ יקח. ומה לא הודה ב"ג בפי' מבי שבבו אלא בלתת זה לחוך ויותר קרוב לומר כי אם כתיב בלתת ידי שמי' בקנסו' לו בלתת מכר כשפה לעובד כוכבים ופ"כ מעבדו אם מעבדו בכל כיון דלתן שמי' בקנסות מחילת קפה כשפה של מקומה בהלכון. ומה שכותב הש"ך מהרמב"ם פ"ע י"ל דס"ל הרמב"ם פ"ע דפיקר לקלי של הממון ליה בכ"ד מסוכיון ופ' סימן ג':

עבדות הוא וע"ם עכ"ל:

ראובן שקנה שפחה ומשך אחתה לרשותו ובשעת מתן משת נתן אותם ביד השפחה בתורת חלואה כרי שתתרע לדבה שמשון ותקנ"ע עצמה מבנו ואח"כ שמשון כתב לראובן שפחר מכירה. מסק דאין במשיכה-ו כלום ואף אם בשעת מתן משת לא אמר לה ע"מ שאין לרבך רשות בהם הרי היא קנתה עצמה בשפה משמשון דבה ויהרי היא עובדת טבעים בפרה ולשפר בבאן דליתיה ונשאורת השפה בידה מלחה עד שתחזור היא ותמכור עצמה לדבה או תניה שפחה בענינה לכל דבריה. ולענין דבית לדעת הרמב"ם כתר נשר ומצה קא עביר. ולענין שבת אפר לשר לה לעשות שום מלאכה ואפילו בדבר כשהר לשר לשבר טבעים לעשות אפר לשר לעבד. ואם עשה מלאכה לצרכ מותר לכ"ע. ואם עבה לצורך ישראל מעצמר הוא מחלוקת ולענין בישול כל שלא מבלת הרי היא כשבדת טבעים לכל דבריה והאריך שם בכל פרטי הדינים ע"ש. (הרדב"ז ס"ק): **ראובן** שנתפשר עם שמשון בדמי השפחה ולהיות כי השבדי טבעים אינם קניתים לקנות שפחות כרי להסתיר הדבר הביאו ב' עדים שלא מבני שמיע ונתן לו השפה בפניהם בתורת הלואה ושהשמור אצלו ויעניק את בנו ש"ר עד שיתן המשת שקבלה או בכל כך זמן ואח"כ כתב שמשון שפר הסבר לראובן בשרי ישראל. הכירה לחעלה אותה לשפחה בעניות שלא מבלה לכל פרטי דיניה הכתובים לעיל סימן הנ"ו. והכירה שר פרטי דינים בתשובות אחריות ונם בסה שפבלה ואשרה שהיא רוצה לחזור את שמה ואת אלהיה ע"ש ס"ח. (שם ס"ם): **ראובן** שהניח שפחתו הערבית בבית שמשון ולמדרה לשם גדות הרי זה שובדת טבעים בפרה ולשפר מיד רבה

אשל אברהם

(סימן רס"ז סעיף ר') חזקיה המוכרו לעובד טבעים. ואף מעמר לזכוני ישראל מחר עי' תבוסת מ"א סי' נ"ע וכן בכרי מיבאל הנפלה מישראל מחלק שם בין דיבר עם שמוכר טבעים לקנותו לשם עבד ונתלה הנשמה אף ע"ג שלא היה שם וכן ע"ג היה שם מחר שרוצה לפדותו דים בו קטן קטן בעולם ב"ש לשעשה ידיו וכודחי אין לו רשות למכרו לישראל קרוי מומחן בעלמו ויכול לומר

שחרור ולקבלה מצות ולטבילה אחרת בפני ג' ולקידושין אחרים ולהמתין ג' חדשים כדי להבחין. מיהו אין לחזור ולברך ואם בא לפטרה אינו פוסלת בלא גט וע"ש בדין קבלת המצות והטבילה וכתובת אמת סי' כ'. (מהרל"ח ן' חייס ח"א נ"ב): **ראובן** קנה שפחת שמעון ונמצאו בידה נכסים הרבה הוא אומר שמשלו הם והיא אומרת שלא גנבה כלום מנכסיו רק שמבית אדוניה הראשון הביאתם אם אין מעידים עליהם ולתה אין בדברים כלום וזכה בהם ראובן אפי' יתברר שדבר שהיו בידה קודם שבאה בבית ראובן וברשותו. (מהר"ש כהן ח"א פ"ג): **מותר** לאדם למכור לישראל שפחה שטבלה לשם עבדות. (שם ק"ז): **ראובן** היתה לו בת משפחתו שלא טבלה לשם עבדות והשיאה לבן תורין בשם כתו וטבלה לשם חירות אינה צריכה גט שחרור וע"ל. וגט שחרור שטעה הסופר בשם הספר שנכתב בו נראה דאינו פסול בכך. (שם ח"ב נ"ב): **יש** דרך לתת גט שחרור בתנאי שלא יחול כ"א שנה אחת לאחר מותו והוא שבשעת מסירת הגט יאמר לה שהוא משחררה מעכשיו ע"מ וכו'. (שם ק"ע): **שפחה** שטענה שהיא משוחררת והביאה עדים שכן שמעו לאדוניה ולאשתו ואדוני' טוען כי לסיבת מה לשלום הבית אמר מ"ש הדין עמו והאריך בענין האומר ששחרר עבדו וע"ל. (בני שמואל ל"ו): **עבד** שאין לרבו רשות עליו ולא קבל גט שחרור לא מני להיות שליח לקבל גט אשה מיד בעלה וע"ש. (מהרל"ש טראני ח"ס ז'):

ראובן וכן עשתה כנראה מקבלת עדות העדים העלה דאליבא דכ"ע קנתה עצמה ואין חולק בזה דאשה זו גיורת גמורה וא"א שוב למכרה. ואם היו שם ב"ד שהטבילוה שלא מדעת רבה ודאי שחייבין לשלם לו מה שהפסידוהו מדינא דגרמי אבל בנדון זה שלא היו עדים והיא שאמרה להם שיעידו לה שנתגיירה וטבלה אין לחייבה גם אין לחייב לשמעון הבעה"ב שאומר שהשיאה עצה שתטבול לשם גרות דאין זה דינא דגרמי שהרי לא הזיק שעבודו של חבירו אלא גרם לו נזק וגרמא בניזקין פטור והא למה זה דומה לאומר לחבירו לשרוף שטר חובו של ראובן שהשורפו חייב והאומר פטור. וב"ד כותבין עליה שטר בשביל דמיה שהיא בעצמה הזיקה שעבודו ש"ר רבה ותשכיר עצמה בדבר קצוב קרוב לדמים בבית ישראל להניק או לשרת עד זמן קצוב ותתן השכירות לראובן ובמשלם שנים תיפוק בלא כסף והרי היא כשאר גיורות אם יתברר שהיא צדקנית במעשיה. ודבר העיבור שהיא מעוברת אינו מפסיד לראובן מעותיו ובפרט בנדון זה כי ראובן לאו דינא גמיר ואינו יודע דין שחרור ולא קדושין ולא ענין שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ולפיכך אין ראוי לקנסו ע"ש. (שם פ"ו): **ראובן** קנה שפחה וכתב לה ג"ש ונתעברה ממנו וילדה בן וראובן אומר שיש לו עדים שנתן לה הג"ש קודם שנתעברה וכבר הביא עד אחד כדבריו והב' אינו בעיר. עוד העיד שקדשה בפניו ובפני העד האחר עוד מביא ראיה מסופרי הק"ק שא"ל ראובן שיכתבו לה כתובה כך וכך והם נתעצלו ולא כתבו לה. הורה דדעתו להקל להתירו לבא בקהל ושהוא בן ראובן לכל דבר ליורשו ולהתחייב הבן על הכאתו וליאסר בקרובותיו ולענין מעשה שטוב וראוי להמתין עד שיבא העד השני לראות אם יעיד כראשון הנה מה טוב ואם לאו עכ"פ בחזקת בנו הוא לכל דבר ולא נפקא לן מידי האידנא דלא דיינינן דיני נפשות אם הכה הבן את האב ולפיכך בכל שאר הדברים מותר לבא בקהל וליורשו ע"ש. (שם קמ"ט): **ספק** ממזר שמותר לישא שפחה כדי לטהר זרעו (שייך להל' אישות). (שם קפ"ח): **יבאר** דין שפחת נכסי מלוג מי משחררה. והעלה שאין תקנה אלא שיסלק האיש מפירות ואח"כ תשתחרר ע"י האשה או תסלק האשה שעבודה מעל השפחה ותתן רשות לבעלה למכור ולשחרר ואח"כ יוכל הבעל לשחרר אותה וזהו הדרך הישר אבל לשחררם שניהם כאחד האיש והאשה לא דכשם שאינם יכולין למוכרה כך אין יכולין לשחררה ע"ש ומ"ש התוס' בפ' החובל דף צ' ד"ה ר' אומר ראשון ישנו בדין יום או יומים וכו' ע"ש ובתשובה שלי על אותו ענין הכתוב בהלכות קטנות בקונטרס הגיטין סעיף ס"ט הארכתי בדין שחרור השפחה ההיא כדת מה היה צריך לפי שהיתה של האלמנה ועדיין לא היתה ומשבעת שבועת אלמנה והרי זה הנכסים היו עדיין בחזקת היורש ע"ש ובדבר שמואל סי' שס"ט ובס' פרח מטה אהרן ח"א ל"ב ובח"ב נ"א ביאר כל החמשה דעות שיש בדין הגר והגיורת כדי שיהיו מותרין לבא לקהל הנצרך להם ע"ש. (דרכי נועם ס'): **שפחה** שנשבית שלא מדעת רבה ותביאוה השבאים לעיר והיהודים פדאוה בחזקת יהודית ע"פ דבורה. ואח"כ נשאת לישראל בחזקה זו. הורה שתתקנה היא שרבה יפקיר אותה ודי בזה בהודיעם למקום שהיא שרבה הפקירה כדי שהיא תזכה לעצמה ולא תתחייב בדמי עצמה לרבה ותתגייר ע"י ב"ד ואם קדמו ב"ד ונוירוה בלי רשות רבה מה שעשו עשוי והיא ישראלית גמורה ואם לא נייורה יגיירוה תחת בעלה. ואם קודם שנודע להם הפקירה ונשאת בטעות האשה וילדיה הם בחזקת עובדי כוכבים גמורים וצריכין להתגייר ותשאר תחת בעלה. ושם ביאר דין עבד כנעני שצריך גט שחרור כדי להתירו בבת ישראל ע"ש דהיינו דוקא היכא דטבל לשם עבדות ואח"כ בא רבו להטבילו לשם ב"ח אבל בקונה על תנאי שלא לכולו או בזמן הזה שמתנה כפירוש אין צריך גט שחרור אלא הרי זה מתגייר מדעת רבו כשאר עובדי כוכבים עיי"ש ובדב"ש שס"ט וח"א מפ"ם סי' כ' והרשד"ם קצ"ד וקצ"ה וקצ"ו והר"ש חיון ל"ז והר"ש הלוי מ"ב. (שם י"ד וט"ו): **הבא** על שפחת חבירו ונתעברה ממנו. הורה שאין יכולין לתבוע ממנו דמי השפחה (וכבר רשום אצלי בהל' נזקין) ע"ש ח"א. (מוהרי"ם צ"ה): **ראובן** ששחרר שפחתו בשטר ועדים כתוב שם עיין עליו ואח"כ נתנה במתנה לשמעון ובצודה בבית שמעון נתגיירה מדעתו והטבילוה לשם עבדות ואחר כמשלוש חדשים רצה ג"כ שמעון לשחררה בגט שחרור. צדד כמה פנים לאסור אותה על מה שקדם ראובן יכתב לה השחרור ואח"כ נתנה במתנה. ועוד צדד כמה פנים להקל ולהתיר. והעלה להתירה על ידי שישחררנה שמעון רבה השני ע"י ג"ש ובנה יסודו זאת מכח ס"ס מתהפך ע"ש והמבי"ט ח"ב צ"ג והרש"ך ח"ב צ"ב ורשד"ם י"ד כ' וקצ"ו וא"ת ל"ג והראנ"ח ח"א צ"ב והרא"ם ח"א כ"ה והרח"ש ל"ז ודב"ש שס"ט והר"ש הלוי ח"מ מ"ב ובתשובה שלי סי' ח' א'. (פני משה כ'): **שפחה** שקדשה שמעון מדעת ראובן אדונה והיא לא טבלה אפי' לשם עבדות עי"ש דהעלה דאין בית מיחוש לקדושין ההם ובפרט אם האדון יתן אמתלא לדבריו עי"ש בקונטרס אחרון מה"ב (נכתב בהל' קדושין). (מהרש"ך ד"ה): **עיין** מש"ל בהל' אונס ומורעא בדין שפחה שכתב לה רבה ג"ש ומסר קודם לכן מודעא מחמת אונס פריעת המס שעל השפחות ואח"כ היא רצתה להפקיע עצמה. העלה שעליה להביא ראיה שהיא משוחררת והיורשין יכולים לומר דקיי"ל כמ"ד דהמודעה שמסר אביהם קיימת והגט בטל וכו' ע"ש חח"מ. (הרש"ל מ"ב):

אשל אברהם

לי שאין לך עלי קנין בגוף ע"ש ועיין לקמן סי"ז: (שם סעיף כ"ה) זכו בעצמם. ואם מת בלא בנים והיתה לו אשה ובא אחר וקדם וזכה בנכסיו ועבדיו כשאל לרמב"ן אי הספק כהקדש להפקיעו מידי שעבוד והעלה דאשה הוי כזוכים דידיה וקמו נכסי כרשותא דידה ושעבודה חיילא בשעת מיתה ע"ש בתשובת ב"ח סי' ס"ט:

הלכות גרים *)

רסח כיצד מגיירין הגר והגיורת ודיני קדושת הגר. ובו י"ב סעיפים:

א [א] גר שנכנס לקהל ישראל חייב מילה תחילה (א) [א] [ב] ואם מל כשהיה עובד כוכבים [ב] (או שנולד מהול) (טור בשם הרא"ש) (ב) **א** צריך (א) להטיף ממנו דם ברית [ג] ואין מברכין עליו [ד] [ג] ואם נכרת הגיד אין מילתו מעכבת מלהתגייר וסגי ליה בטבילה. [ה] (שבל קודם שמל מועיל דבדיעבד הוי טבילה) (ב"י בשם הרמב"ן וכ"כ המ"מ פי"ד מהל' א"ב) **ב** (וי"א (ב) דלא הוי טבילה) (ב"י פרק החולץ בשם הרא"ה):

ב [ד] כשבא להתגייר **ג** אומרים לו (ג) מה ראית שבאת להתגייר אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דחופים סחופים (פי' אבודים וסחופים מן מדוע נסחף אביריך) ומטורפים ויסורים באים עליהם אם אמר יודע אני ואיני כדאי להתחבר עמהם מקבלין אותו מיד [ה] ומודיעים אותו [ו] עיקרי הדת שהוא יחוד ה' ואיסור עבודת כוכבים ומאריכין עמו בדבר זה [ז] (ג) [ו] ומודיעים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות ומודיעים אותו מקצת עונשין של מצות שאומרים לו קודם שבאת למדה זו אכלת חלב אי אתה ענוש כרת חללת שבת אי אתה חייב סקילה ועכשיו אכלת חלב אתה ענוש כרת חללת שבת אתה חייב סקילה **ד** ואין (ד) מרבין עליו **ה** ואין מדקדקין עליו וכשם שמודיעים אותו ענשן של מצות כך מודיעים אותו שכרן של מצות ומודיעים אותו שבעשיית מצות אלו יזכה לחיי העוה"ב [ז] ושאין שום צדיק גמור אלא בעל החכמה שעושה מצות אלו ויודעם ואומרים לו הוי [ח] יודע שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים והם ישראל וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה טובה היא צפונה להם שאינם יכולים לקבל רוב טובה בעוה"ז כעובדי כוכבים שמא ירום לבם ויתעו ויפסידו שכר עולם הבא ואין הקב"ה מביא עליהם רוב פורענות כדי שלא יאבדו [ח] אלא כל העובדי כוכבים כלים והם עומדים ומאריכין בדבר

*) הלכות אלו נוהגין במדינות שמותרים מדין המלכות להתגייר.

שפתי כהן

רסח א צריך להטיף כו' ואין מברכין כו'. לפי דמספקא לן אי מטיפין אי לא הלכך מספק יש להחמיר ולהטיף אבל אין מברכין מספק דקי"ל ספק ברכות להקל וע"ל סי' רס"ה ס"ג: **ב** וי"א דלא הוי טבילה. הלכך יש לקיים ולטבול אחר שמל כן כתבו הסמ"ע: **ג** אומרים לו מה ראית כו'. שאם ירצה לפרש יפרוש שקשים גרים לישראל כספחת גם שלא יאמר לאחר מכאן אלו ידעתי לא הייתי מתגייר וכ' הב"י שאם לא הודיעוהו אינו מעכב והביאוהו האחרונים: **ד** ואין מרבים עליו. הזכרת העונשים: **ה** ואין מדקדקין עליו. כלומר אף באותן מקצת עונשין אין להודיעו כל דקדוקי עונשין אלא מודיעין אותו דרך כלל קודם שבאת למדה זו אכלת חלב אי אתה ענוש כרת חללת שבת אי אתה ענוש סקילה

טורי זהב

רסח (א) ואם מל כשהיה עובד כוכבים כו'. בטור כ' בשם ר"ח שאין לו תקנה אבל בניו נימולים ונכנסים בקהל כו' והקשו רבים דע"כ לא מיירי בנשא עובדת כוכבים דבעובדת כוכבים אפילו מישראל הולד כמוה אלא פשיטא בנשא ישראלית א"כ מאי קמ"ל הא אפי' בעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר כמ"ש באבן עזר סי' ז' וי"א דמיירי כאן לענין שכשר לכהונה לאפוקי מבת עובד כוכבים וזה אינו דהא נקט כאן בנו ובבנו אין איסור ונראה דקא משמע לן דנכנס לקדושת הקהל לענין שלא יקראוהו בר ארמאי כההיא דאיתא בפרק (הערל) [החולץ] ההוא דהוה קרי ליה בר ארמאי כו' וכן מבואר בהדיא ברי"ף שם שכתב דבדיעבד לא פסלינן ליה כו' משמע לענין קריאת שם בר ארמאי ועיין מה שכתבתי סעיף ג'. ובפרישה כ' דנפקא מינה לענין אם הוליד בכור מכהנת (שחייב) [שאינו חייב] בפדיון משא"כ בעובד כוכבים כמ"ש סי' ש"ה: **(ב)** צריך להטיף ממנו וכו'. כנכתב בטור בשם בעל הלכות ואע"ג דבסימן (רס"ו) [רס"ג] כתב (הטור משמע) [הב"י משמו] דאינן צריכין הטפת דם בישראל שנולד מהול יש חילוק בין ישראל לגר. ב"י: **(ג)** מה ראית שבאת כו'. דאי פריש יפרוש דאמר רבי חלבו קשים גרים לישראל כספחת

באר הגולה

א כריתות יבמות דף מ"ו ע"א [illegible] ב טור בשם הלכות גדולות [illegible] ג [illegible]

ברכי יוסף

(סימן רס"ח שו"ע סעיף א') צריך להטיף ממנו דם ברית וכו'. [illegible]

שיורי ברכה

(סימן רס"ח שו"ע סעיף א') חייב מילה תחילה וכו'. [illegible]

גליון מהרש"א

(סי' רס"ח סעיף א') צריך להטיף. [illegible]

ביאור הגר"א

רסח [א] ואם מל כו'. שם הרי שבא כו' וקי"ל כר' יוסי כמש"ש אר"י לעולם כו': **[ב]** או שנולד כו'. כמו בקטן בסי' רס"ג ס"ד דחיישינן שמא ערלה כו': **[ג]** ואין מברכין כו'. דר"ח פסק דא"צ לחטיף ד"ב וכמש"ש בשבת קל"ה א' לא נחלקו כו' ע"ם נחלקו כו' ועתוס' שם ד"ה לא נחלקו כו' ושם ביבמות ד"ה דר' יוסי כו' לכן פסקו הרמב"ם והרא"ש לחומרא דצריך לחטיף אבל אין מברכין דספק ברכות לחקל: **[ד]** ואם נכרת כו'. תוס' ביבמות שם בד"ה הנ"ל וכמו אשה וכמש"ש ור"א נמי נילף מאמהות כו' אלא בטבל כו' וחכמים פליגי אף בטבל ולא מל וצ"ל אין דנין אפשר משא"א דדוקא לר"א קשיא וכ"ת כו' וה"נ אי אפשר: **[ה]** שבל כו'. דלכתחלה ודאי בעינן מילה תחלה כמש"ש עד שימול ויטבול וכן שם מ"ז ב' נתרפא מטבילין כו' אבל דיעבד כתב הרמב"ן דעלתה לו כמש"ש ע"ח א' עוברת כוכבים מעוברת כו' אבל תוס' שם מ"ו ב' ד"ה מטבילין כו' חולקין ע"ז וכ"כ הרא"ה וכתב כיון דלא חזי למילה סלקא לית בהכי כמו אשה וכנ"ל ואחר שנולד הוא כישראל גמור אף בלא מילה אלא שמלין אותו כמו תינוק ישראל וו"ש וי"א כו': **[ו]** עיקרי הדת כו'. שם אר"א מאי קרא ותרא כו': **[ז]** ומודיעין אותו כו'. והשמיט לקט ש"פ משום דלא שכיח האידנא: **[ח]** אלא כל חשבדי

באר היטב

רסח (א) להטיף. ואין מברכין לפי דמספקא לן אי מטיפין אי לא הלכך מספק יש להחמיר ולהטיף אבל אין מברכין מספק דקי"ל ספק ברכות להקל וע"ל סימן רס"ה ס"ג עכ"ל הש"ך: **(ב)** דלא. הלכך יש לקיים ולטבול אחר שמל. ש"ך: **(ג)** ומודיעים. וכתב הב"י שאם לא הודיעוהו אינו מעכב: **(ד)** מ־בין. הזכרת העונשים ומדקדקין פירושו שאין להודיעו כל הדקדוקים והחומרות שיש באיסור חלב ואיסור שבת דשמא כוונתו לשמים. כ"כ הב"ח:

[illegible] דיין לחליצה וצ"ע דגם באביו נר מעליא פסול לחליצה כדאיתא בא"ע סי' קס"ט סעיף ב': (ס"ך סק"ג) שקשים גרים. וביבמות ק"ט ב' א"ר יצחק מ"ד רע ירוע כי ערב זר. רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים

טורי זהב

כספסת: (ד) וממתינים לו כו'. הקשה הרמב"ן למה משהינן מלות טבילה ולא טבלינן אותו קודם המילה ותירץ כיון שהמילה קשה עליו מלין תחילה דאי פריש יפרוש מיהו אם טבל תחילה הרי זה גר עכ"ל: (ה) עד שיתרפא. מפרש בגמרא דהמים מקלקלים המכה קודם שנתרפאת כראוי: (ו) שאם חזר לסורו. בפרישה הביא דברי רש"י פרק ב' דהוריות (דף י"ג) פירוש של תיבת סורו דהיינו סר שלו הוא רע דהיינו היצר הרע: (ז) בג' הכשרים לדון, דכתיב משפט אחד יהיה לכם ולגר: (ח) שטבל לקריו. פירוש שידענו בבירור דבר זה וכן באשה ואז סלקה טבילה זאת אפי' לשם גירות אע"פ שלא הזכיר בפירוש כן וכ"כ הרי"ף ז"ל דאי לאו גיורא הוא לא הוה טבל פירוש דאם לא היה בדעתו אז להיות גר לא היה טובל גם לקרי. ומה שכתב בסעיף י"א שאינו נאמן לומר נתגיירתי בינו לבין עצמו עד שיטבול בפני ב"ד התם לא ראינו ממנו שום טבילה לקרי ועכשיו רוצה לטבול לשם גירות ודאי צריך לכתחלה שלשה. ומו"ח ז"ל כ' דנראה לו שהרי"ף הכי קאמר מדטבל לקרי ש"מ שכבר טבל בפני ג' ולא משמע כן כלל גם מדברי רש"י ור"ן מבואר כן בהדיא דההיא טבילה לחוד סגי ליה אף אם לא היתה אחרת וכמשמעות דברי הטור וש"ע: (ט) חוץ מקבלת המצות כו'. שזהו גוף הדבר והתחלתו אבל מילה וטבילה הוה כגמר דין דמן התורה הוא אף בלילה. אפשר"י: (י) לא פסלינן ליה. בגמרא אמר הוא דקרי ליה בר ארמיתא לפי שלא טבלה אמו לשם גרות כ"כ ר"ן אמר רב אסי מי לא טבלה לנדותה פירש"י ור"ן וסלקא לה ההיא טבילה לשם גרות דעובדת כוכבים לא טבלה לנדותה וכן באים לטבילת קרי. וכתב על זה הרי"ף דזהו בדיעבד דאם הוליד בן מישראלית דלא פסלינן ליה והיינו לענין שלא להזכירו בשם בן עובד כוכבים כי מיוחסים שבישראל לא יתחתנו עמו אף ע"ג דכשר דהא אפי' בעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל דהולד כשר מ"מ אין מתחתנים עמו המיוחסים כי היא דאיתא בפרק החולץ דהכשירו רב ורבא שיתן לו בתו ועבדו רב שנעשה גל של עצמות ועל זה אמר רי"ף כאן דאין כאן פסול גיות כלל וכן כוונת רבינו הנגהל בטור בתחילת הסי' שכתב שנכנסים הבנים לקהל: (יא) הואיל וטבילת גר כו'. בגמרא יהיב טעמא שאין מטבילין גר בשבת דהוה כמתקן גברא מ"מ הוצרך הרמב"ם לטעם זה דאל"כ לא הוה כמתקן דנראה כמיקר כדמצינו לענין

שולחן ערוך

בדבר זה כדי לחבבן ט אם קבל מלין אותו מיד (ד) וממתינים לו (ה) עד שיתרפא רפואה שלימה ואח"כ (א) מטבילין אותו טבילה [ט] הוגנת ו בלא (ה) חציצה ז [י] וי"א (ו) שיגלח שערותיו ויטול צפרני ידיו ורגליו קודם טבילה (טור ולי"ף ורא"ש) ושלשה (תלמידי חכמים) (נ"י טור) עומדים על גביו ומודיעים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות פעם שניה והוא עומד במים ואם היתה אשה נשים מושיבות אותה במים עד צוארה והדיינים מבחוץ ומודיעין אותה מקצת מצות קלות וחמורו' והיא יושבת במים ואח"כ טובלת (ב) בפניהם [יא] והם מחזירים פניהם ויוצאים כדי שלא יראו אותה כשתעלה מהמים [יב] ויברך על הטבילה אחר שיעלה מן המים וכיון שטבל הרי הוא כישראל (ו) י שאם חזר לסורו הרי הוא כישראל מומר שאם קדש קדושיו קדושין:

ג [יג] כל ענייני הגר בין להודיעו המצות לקבלם בין המילה בין הטבילה **ח** יא צריך שיהיו (ז) בג' הכשרים לדון יב וביום (תוס' ורא"ש פ' החולץ) [יד] יג מיהו דוקא לכתחלה **ט** (ג) אבל *) בדיעבד אם לא מל או טבל י אלא בפני (ז) ב' (או קרובים) (הגהות מרדכי) ובלילה יד אפילו לא טבל לשם גרות אלא איש (ח) שטבל (ח) לקריו טו ואשה שטבלה לנדתה הוי גר ומותר בישראלית (ט) [טו] טז חוץ מקבלת המצות (ס) שמעכבת אם אינה ביום ובשלשה [טז](ד) יז ולהרי"ף יח ולהרמב"ם אפי' בדיעבד שטבל או מל בפני שנים [יז] או בלילה מעכב ואסור בישראלית **יא** אבל אם נשא ישראלית (י) (ה) והוליד ממנה בן **יב** (י) לא פסלינן ליה:

ד (יא) [יח] יט הואיל וטבילת גר צריך בית דין של ג' אין מטבילין אותו **יג** כ בשבת ולא בי"ט **יד** ולא בלילה ואם טבל כא הרי זה גר:

ה **טו** [יט] כב המל את הגרים מברך בא"י אמ"ה אקב"ו [כ] למול את הגרים כג ואח"כ מברך בא"י אמ"ה אקב"ו למול את הגרים ולהטיף מהם דם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ

שפתי כהן

סקילה ועכשיו הכלת חלב כו' ואין להודיעו כל הדקדוקים והחומרות שיש באיסור חלב ואיסור שבת דשמא כוונתו לשמים. כ"כ הב"ח: **ו** בלא חציצה כו'. ואמרינן בש"ס כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ועי"ל סי' קצ"ח דבר החוצץ בטבילה וכן צריך מקוה הכשר לטבילת נדה כדלעיל סי' ר"ח כדאי' בש"ס וכ"כ הרמב"ם פי"ג מהל' א"ב דין י"ג ובמקוה הכשר לטבילת נדה שם מטבילין את הגרים ואת העבדים ואת המשוחררי' וכל דבר שחוצץ בנדה חוצץ בגרים ועבדים ובמשוחררים ע"כ: **ז** וי"א שיגלח כו'. משמע אפי' אין חציצה בשערותיו כגון שיחוף ויסרוק היטב או יגוז מקצת שערותיו הקשורים והחולצין אעפ"כ יגלח כל שערותיו משום שנכנס לכלל יהדות וכ"כ הב"ח דאפשר דגילוח שער בגר הוא ע"פ דברי ר"מ דרשן שהביא רש"י בפרשת בהעלותך וכן המנהג במומרים כשחוזרים לדת ישראל ע"כ מיהו נראה דבדיעבד אם לא גילח שערו רק שאין דבר חוצץ הוי טבילה: **ח** צריך שיהיו בשלשה הכשרים. דכתיב גבי גר משפט אחד יהיה לכם ואין משפט בפחות מג' כשרים: **ט** אבל בדיעבד אם לא מל או טבל כו'. אבל בקבלת המצות אם לא קיבל בפני ג' אפי' בדיעבד מעכב כמ"ש התוס' והרא"ש דקבלת מצות הוי כתחילת דין שנתבאר בח"מ סי' ה' אבל טבילה ומילה הוי כגמר דין שנתבאר שם דגומרין בלילה וצ"ע קצת דהא כתב הרב שם סעיף ב' די"א אם עברו ודנו בלילה דיניהם דין אם כן לפ"ז ודאי דאפילו בקבלת מצות סגי בדיעבד בלילה ולא ה"ל להרב למיסתם הכא ואפשר דדוקא לענין דיני ממונות חשש הרב לסברת הי"א משום דהפקר ב"ד הפקר וכ"כ הב"ח בח"מ סי' ה' דאף על גב דלגבי חליצה יש לפסוק לחומרא דאפילו דיעבד החליצה פסולה בלילה מ"מ כדאי הן הי"א לסמוך עליהם עכ"ל וה"ה הכא דכחליצה דמי: **י** אלא בפני שנים. לאו דוקא שנים אלא בפני אחד וכן מוכח בהתוס' פרק החולץ בד"ה יש לך עדים (דף מ"ד) מיהו י"ל דנקט שנים כיון דאם מכירין היינו אותו שהיה עובד כוכבים אינו נאמן לומר גיירתי עצמי כדלקמן וא"כ צריכין שיהיו ב' לפחות שידעו שנתגייר כראוי ואף באשה נראה בשעה שטבלה נפשה היו צריכין לאנשים רואים אותה שטבלה להיות עדים בדבר. פרישה: **יא** אבל אם נשא ישראלית כו'. ואע"ג דקי"ל דאפילו עובד כוכבים שבא על בת ישראל הולד כשר מכל מקום נ"מ דהולד כשר לכהונה מה שאין כן בנולד מן העובד כוכבים כמו שנתבאר בא"ע סימן ז' א"נ נ"מ לענין פדיון הבן כדלקמן סימן ש"ה סעיף י"ח: **יב** לא פסלינן ליה. עיין לקמן סעיף י"א: **יג** בשבת כו'. וסמ"ג כתב בשם בה"ג דמטבילים אותו בשבת ויו"ט ועב"ח: **יד** ולא בלילה כו'. כבר נתבאר דין טבילת גר בלילה בסעיף הקודם: **טו** המל כו'. עיין לעיל סי' רס"ה סי"ב: ובה

ביאור הגר"א

[ט] הוגנת כו'. שם ובמקום כו' וכ"ד כו': [י] וי"א ... [יא] והם ... [יב] ויברך ... [יג] כל ... וכ"כ הרי"ף: [יד] מיהו דוקא כו'. ממש"ש מ"ח ב' מי לא טבלה ... בלילה וגם אין דרך אנשים להיות עמה ח"ש אפי' לא כו': ... ושפטתם כו' בינו לבין עצמו כו' נאמן אתה לפסול ... ואם בדיעבד שפיר דמי בידו הוא ... דבקבלה ... מ"ח ב' ד"ה מי כו' ובקדושין שם ד"ה גר כו' ובזה ניחא מש"ש ... העבד משוחרר א"צ קבלה כמ"ש ביבמות מ"ח א' ... דקדושין [טז] ולהרי"ף כו'. ... [יז] או בלילה ... [יח] הואיל כו'. ... [יט] המל כו'. ... [כ] למול כו'. ... [illegible]

באר היטב

(ה) חציצה. ואמרינן בש"ס כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ועי"ל סימן קצ"ח מה שחוצץ בטבילה וכן צריך מקוה הכשר לטבילת נדה. ש"ך: (ו) שיגלח. (אף דאין חציצה בשערותיו) כתב הש"ך דכן המנהג במומרים כשחוזרים לדת ישראל. מיהו נראה דבדיעבד אם לא גילח שערו רק שאין דבר חוצץ הוי טבילה: (ז) ב'. לאו דוקא ב' אלא בפני אחד מיהו י"ל דנקט שנים שעכ"פ צריכין להיות עדים בדבר שידעו שנתגייר כראוי: (ח) לקריו. דאם לא היה בדעתו אז להיות גר לא היה טובל גם לקריו. ט"ז: (ט) שמעכבת. כתב הש"ך צ"ע קצת דהא כ' הרב בח"מ סימן ה' ס"ב די"א אם עברו ודנו בלילה דיניהם דין א"כ לפ"ז ודאי דאפילו בקבלת מצות סגי בדיעבד בלילה ולא ה"ל להרב למיסתם ואפשר דדוקא לענין ממונות חשש הרב לסברת הי"א משום דהפקר ב"ד הפקר אבל הכא דמיא לחליצה שכתב הב"ח בח"מ שם דאפילו בדיעבד פסולה בלילה עכ"ל: (י) והוליד. ועמ"ש דקי"ל דאפילו עובד כוכבים שבא על בת ישראל

פתחי תשובה

רסח (א) מטבילין אותו. עיין בתשובת ... סימן ... : (ב) בפניהם. עיין בתשובת ... : (ג) אבל בדיעבד. עיין בדגמ"ר ... : (ד) *ולהרי"ף. עיין בתשובת ... : (ה) *והוליד ממנה. ... [illegible]

באר הגולה

ט שם ס"ע: י שם בגמ': יא מימרא דר' חייא ... [illegible]

דגול מרבבה

(ס' רס"ח בש"ע סעיף ג') אבל בדיעבד כו'. היינו גר גדול שאצלו קבלת המצות עיקר ולכך מילה וטבילה אינו אלא גמר הדבר וסגי בשנים ואפילו בלילה אבל גר קטן שלא שייך בו קבלת מצות והטבילה היא עיקר שמטבילין אותו על דעת בית דין ... [illegible]

ברכי יוסף

הרוצה להתגייר אין מקבלין אותו מיד ... [illegible]

שיורי ברכה

ואם אמו עובדת כוכבים ... [illegible]

גליון מהרש"א

גרים: (ש"ע סעיף ג') ואח"כ מטבילין אותו. ובני שפחות עובדות כוכבים שנולדו בבית ישראל ... [illegible]

יד אברהם

(סימן רס"ח סעיף ג') אבל בדיעבד כו'. ... [illegible]

שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ (יב) לא (יא) שמתי :

ו כד כותית (ו) *) שנתגיירה והיא (ז) מעוברת בנה אין צריך טבילה :

ז כה עובד כוכבים קטן אם יש לו אב יכול לגייר [אותו] ואם אין לו אב טז ובא להתגייר או אמו מביאתו להתגייר בית דין מגיירין אותו (יב) שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו (יג) [כא] בין קטן שגיירו אביו בין שגיירוהו ב"ד יז (ח) יכול למחות משיגדיל (°) ואין דינו כישראל מומר (יד) אלא כעובד כוכבים :

ח ט בר"א בשלא נהג מנהג יהדות משהגדיל אבל נהג מנהג יהדות משהגדיל שוב יח אינו יכול (יג) למחות :

ט כז עובד כוכבים שבא לחתוך ערלתו מפני מכה או מפני שחין שנולד לו בה יט אסור לישראל לחתכה מפני (טו) שלא נתכוון למצוה לפיכך אם נתכוון העובד כוכבים למילה מצוה לישראל למול אותו [כב] ובמקום שמותר לרפאות העובד כוכבים מותר בכל ענין) (כ"י פ' נוסחאות על האגודה ורמב"ם ורש"י וע"ל סימן קנ"ח) :

י כח כותי או כותית שבא ואמר נתגיירתי בבית דינו של פלוני בראוי אינו נאמן לבא בקהל עד שיביא עדים [כג] כט ואם ראינום נוהגין כדרכי ישראל ועושים כל המצות הרי אלו בחזקת גרי צדק ואע"פ שאין שם עדים שמעידים בפני מי נתגיירו [כד] ואעפ"כ אם באו להתערב בישראל אין משיאין אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבלו בפנינו הואיל והוחזקו עובד כוכבים כ [כה] לא אבל מי שבא ואמר שהוא עובד כוכבים ונתגייר בב"ד נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר כא לב וכתב הרמב"ם במה דברים אמורים בארץ ישראל ובאותן הימים שחזקת הכל שם בחזקת ישראל אבל בח"ל צריך להביא (יד) ראיה ואח"כ ישא ישראלית שמעלה עשו ביוחסין :

יא לג מי שהיה מוחזק בישראל שאמר נתגיירתי ביני לבין עצמי יש לו בנים אינו נאמן על הבנים כב אבל נאמן על עצמו לשווי נפשיה חתיכה דאיסורא (טו) ליאסר בבת ישראל עד שיטבול בפני בית דין :

יב כג [כו] לד כשיבא הגר להתגייר בודקים אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל (טז) שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא ליכנס לדת [כז] ואם איש הוא בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית ואם אשה היא בודקין אחריה שמא עיניה נתנה בבחורי ישראל ואם לא נמצאת להם עילה לה מודיעים להם כובד עול התורה וטורח שיש בעשייתה על עמי הארצות כדי שיפרשו אם קבלו ולא פירשו וראו אותם שחזרו מאהבה מקבלים אותם לו ואם לא בדקו אחריו (ט) או שלא הודיעוהו שכר המצות ועונשן ומל וטבל בפני ג' הדיוטות ה"ז גר אפי' נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל העובדי כוכבים וחיישינן לו עד שתתברר צדקתו [כח] ואפילו (טז) (יז) חזר ועבד אלילים הרי הוא כישראל

שפתי כהן

טז ובא להתגייר. משמע מדעתו וקמ"ל דאע"ג דאין לו דעת שומעין לו דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו אבל אם אינו רוצה אינו גר אפילו בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם כמ"ש וכ"כ הבית חדש: יז יכול למחות משיגדיל. והר"ן כ' דהיינו דמחאת קטנים לאו מחאה היא לענין שאם נתרצה אח"כ אין מחאתו כלום אפ"ה מהני לענין דלאחר שהגדיל אם עמד במחאתו מהני וכ"כ בהגהת דרישה: יח אינו יכול למחות. ואם חזר בו דינו כישראל מומר: יט אסור לישראל לחתכה. שהעובד כוכבים אין מעלין אותם מידי מיתה ולא מורידין אותם אליה אבל אם אין רפואה בדבר שרי וכן במקום שמותר לרפאותן כגון משום איבה או בשכר שרי וע"ל ס"ס רס"ג: כ אבל מי שבא כו'. כלומר דוקא במי שהוחזק עובד כוכבים ואמר נתגיירתי כו' הוא שאמרו דברים הללו אבל במי שלא הוחזק עובד כוכבים ואמר שהוא עובד כוכבים ונתגייר בב"ד נאמן במיגו דאי בעי אמר ישראל הוא: כא וכ' הרמב"ם כו'. וכתב הב"ח ומיהו נוהגין להקל להאמינו אף להשיאו ישראלית ואפשר דאף הרמב"ם מודה באורחים שבאים והם בחזקת ישראלים שנאמנים אף עכשיו שרובן עובדי כוכבים אף להשיאו ישראלית שכל המשפחות בחזקת כשרות הם כמו שנתבאר בא"ע סי' ב' ולא אמר הרמב"ם אלא במי שלא הכרנוהו בעובד כוכבים ואמר נתגיירתי בבית דין פלוני דנאמן מדין מיגו התם הוא דקאמר הרמב"ם דאפ"ה מעלה עשו ביוחסין שאין משיאין אותו ישראלית מדין מגו עד שיביא ראיה: כב אבל נאמן כו'. לשון הרא"ש והא דקאמר שנאמן לפסול את עצמו לא לענין זה שאם בא על בת ישראל פסלה דקי"ל אין אדם משים את עצמו רשע ועוד מלתא דתמיהה היא דאיהו פסול ובניו כשרים הלכך אין עדותו כלום אפי' לענין עצמו ואם בא על בת ישראל לא יפסלנה אלא לענין זה מהני עדותו לעצמו דהויה חתיכה דאיסורא ואסור בבת ישראל ע"כ ועיין בב"ח וע"ל סעיף ג': כג כשיבא הגר כו'. וכתבו התוס' דהסיה דפ"ק דשבת דאתא לקמיה דהלל וא"ל גיירני על מנת שאשים כ"ג בטוח היה דסופו לעשות לשם שמים כו' ומכאן יש ללמוד דהכל לפי ראות עיני סב"ד עכ"ל ב"י וכ"כ בסגנ"א

טורי זהב

לענין טבילה מטומאה בשבת וכן כתבו התוס' בפרק החולץ ותימה על הב"י שלא כתב כן: (יב) לא שמתי. וחותם ברוך אתה ה' כורת הברית. כן הגיה בפרישה: (יג) בין קטן שגיירו כו'. כן צריך להיות: (יד) אלא כעובד כוכבים. פירוש לענין שאין קדושיו קדושין: (טו) שלא נתכוון למצוה. פי' שאסור לעשות לו רפואה ואי משום מילה הא לא נתכוין לה: (טז) חזר לסורו. בטור כתוב בשם בעל הלכות דאם חזר לסורו יינו יין נסך כו'. וכתוב בפרישה שיש מקשים פשיטא וכי עדיף מישראל

באר הגולה

פסיקור והרא"ש ורב יהודאי גאון: כד מימרא דרבא דף ע"ח ע"א: כה מימרא דרב הונא כתובות דף י"א ע"א וכפי' רש"י שם.(פי' אם קידש אשה אינה צריכה גט ממנו): כו מימרא דרב יוסף שם וכפי' התוספות בשם ר"י וכן כתב הרא"ש שם והר"ן: כז טור בשם הרמב"ם בסוף הלכות מילה מברייתא ישראל מל את הגר לשם גר וכו' דף כ"ו ע"ב: כח ברייתא יבמות דף מ"ז ע"א וכחכמים: כט רמב"ם בפי"ג מהא"ב דין ט' י' מההוא דקרו ליה בר ארמייתא וא"ל אסי מי לא טבלה לנדותה וכו' שם דף מ"ה ע"ב וכפי פירושו שמפרש דלהכשיר הבנים שכבר נולדו או להחזיקן בתורת גרים קאמר: ל שם ועיין מ"ש בסוף הסעיף: לא שם הואיל ולא היו יודעין שהיה עובד כוכבים מעיקרו והפה שאסר וכו' וכמ"ש התוספות בעובדא דההוא כותי פסחים דף ג' סוף ע"ב: לב שם מפום דההוא עובדא בא"י הוה והיו כולם ישראלים: לג ברייתא מעשה באחד שבא לפני רבי יהודה וכו' יבמות דף מ"ז ע"א: לד לשון הרמב"ם שם בפי"ג ממסקנת הגמרא שם דף כ"ד ע"ב וכפירוש התוספות: לה ציינתיו לעיל בסעיף ב': לו שם וכתב יצחק וכו' משמיה דרב וכו' וכהא דתנא טבל ועלה הרי הוא כישראל וכו' יבמות

דגול מרבבה

ביום וכפי' שלפה: (שם סעיף ו') כותית שנתגיירה וכו'. אם ידעו הב"ד בשעת טבילה שהיא מעוברת הדין פשוט אבל אם לא ידעו הבית דין שהיא מעוברת יש לי בזה אריכות דברים ותלוי באלפי רבבי ואין כאן מקום להאריך:

ברכי יוסף

נדבקת אסריך במי שאמר והיה העולם שלא נברא העולם אלא בשביל ישראל ולא נקראו בנים למקום אלא ישראל ואין חביבין לפני המקום אלא ישראל כל אותם דברים שדברנו לך לא אמרנו לך אלא להרבות שכרך. מסכת גרים פ"א:

גליון מהרש"א

מברך בלמ"ד אלא דבדבר שאפשר לעשות ע"י אחר אף דעושה בעצמו מברך בעל כמו שמברך האחר העושה בשבילו וכמבואר בהר"ן פסחים שם. והמל את הגר אף שאפשר לעשות ע"י אחר מ"מ כל מי שיעשה המצוה א"א שיעשה רק בשביל אחר. דהא המצוה מוטלת על כל אדם. והשליח ממילא גם בשביל עצמו עושה. מש"ה מברך בלמ"ד. ואינו דומה לאבי הבן דאם שליח ימול לא יעשה השליח כלל בשביל עצמו כ"א בשביל אבי הבן דהא עליו אינו מוטל. אבל בגר גם האחר יברך בל' ול"ש לומר שלא תחלק בין שנעשית ע"י בעליה בין שנעשית ע"י אחר:

(ס"ע סעיף ז') אם יש לו אב. ואם הוא גר רק לענין מידי דרבנן כגון מגעו ביין או אפילו למידי דאורייתא תלוי בפלוגתת רש"י ותוס' כתובות י"א א' ועי' בריטב"א שם תענ בהניע לעתת נדרים דתרומתו תרומה(עי' רמב"ם פ"ד מתרומות הלכה ה') משמע ברש"י בב"מ סוף דף ע"א דיש לו שליחות וכ"כ מהרש"א גיטין ס"ה א' על תוס' ד"ה ופדוי וא"כ י"ל דגם לרש"י (דכ' דהוי גר רק לענין מגע ביין) הוי גר גמור.

יד אברהם

באה גר שטבל לאחר שהאיר המזרח מאחר שאלו היה עד הוה קונה לו שביתה כו' סי' ס"כ קונה שביתה אלו היה שבל מאתמול והקשה בק"ע דאין מסכמת שיטבול גר בשבת הא קי"ל דא"ם גר ביו"ט. ודוחק לומר דתבעיא לי' אם עבר וטבל דהא בעי' ב"ד ואין יושבו ב"ד בכך ע"כ. ולפ"ד הפוסקים דסגי בלא ב"ד א"ש:

חידושי רע"ק

(סי' רס"ח סעיף י"א) עד שיטבול בפני ב"ד. ולענין אם צריכים להטפת דם ברית דלדבריו שמל בשהוא בינו לבין עצמו הוי כההיא דלעיל (סעיף א') ע' בספר שערי תורה (כלל ה' פרט ג'):

ביאור הגר"א

בשיטתו וכמש"ש ובסי' רס"ה ס"ב ועבה"ג: [כא] בין קטן כו'. כמש"ש איתביה אביי כו' ש"מ דבכ"ע יכול למחות: [כב] ובמקום כו'. ערש"י שם: [כג] ואם ראינום כו'. לשון הרמב"ם שראינוה נוהגת בדרכי ישראל תמיד כגון שתטבול לנדתה ותפרש תרומה בעיסתה וכיוצא בזה וכן גר שנוהג בדרכי ישראל שטבל לקריו ועושה כל המצות הרי אלו בחזקת כו' ולמד ממש"ש מ"ה ב' מי לא כו' אבל הרמב"ן חלק עליו וכתב ודברי תמה הם דא"כ הל"ל מי לא שמר שבת אחת [illegible] דתני בר קפרא גר שמל ולא טבל ה"ז כשר שאין גר שלא טבל לקריו וקשיא עלתה לו טומאה קלה בטומאה חמורה א"ר יוסי בר בון [illegible] [כד] ואעפ"כ כו'. כמש"ש מ"ז א' ומעשה כו': [כה] אבל מי כו' וכתב הרמב"ם כו'. הכל הוא מדברי הרמב"ם ולמד זה מירושלמי [illegible] האומר בארץ ישראל גר אני מקבלין אותו מיד ובח"ל [illegible] אחריתן ולפי שגייר שלמה נשים ונשאן וכן שמשון גייר ונשא והדבר ידוע [illegible] בפני הדיוטות והיו ב"ד הגדול חוששין לא דוחין אותן אחר שטבלו מ"מ ולא מקריבין אותן [illegible] שלא חזרו אלו אלא בשביל דבר חשבן הכתוב כאלו הן עובדי כוכבים כו' ומפני זה אמרו חכמים קשה להם גרים לישראל כספחת שרובן חוזרין בשביל דבר ומטעין את ישראל וקשה הדבר לפרוש מהן אחר שנתגיירו צא ולמד מה אירע במדבר כו' ועתוס' ס"ו ב' ד"ה קשים לפי כו' ומ"ש ואעפ"כ היו גרים כו' עתוס' כ"ד ב' ד"ה לא כו' וי"ל כו' וז"ש למטה אפי' נודע כו' וחוששים לו כו': [כז] ואם איש כו' ואם כו'. שם וכנ"ל דמש"ש הלכה כו' דוקא דיעבד וכמ"ש במנחות מ"ד א' שמא עיניך כו': [כח] ואפי' חזר כו'. כנ"ל ס"ב

פתחי תשובה

כשר היינו דכשר לגמרי ולא צריך גירות דלא כדמשמע מרש"י קידושין דף ס"ח ע"ב ד"ה ולימא קסבר רבינא ובתוס' יבמות ס"ז ע"ב סוד"ה אמורא ועיין בזה בשעה"מ פט"ו מהלכות איסורי ביאה באורך וכתבתי מזה בס"ת לאה"ע סימן ד' סק"א ע"ש] : (ו) שנתגיירת. עיין בספר תפארת למשה שכתב דוקא כשנתגיירה היא אבל אי לא נתגיירה היא לא מצריכינן (לא ע"ש ונ"ל מצריכינן) טבילה לבנה ע"ש : (ז) מעוברת. עיין בדגול מרבבה שכתב אם ידעו ב"ד בשעת טבילה שהיא מעוברת הדין פשוט אבל אם לא ידעו ב"ד שהיא מעוברת יש בזה אריכות דברים עכ"ד: (ח) יכול למחות משיגדיל. עיין בספר תפארת למשה שכתב דאם היתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה כגון שנתגיירה עובדת כוכבים מעוברת אינו יכול למחות ע"ש באורך [*ובתשובת ח"ס סימן רנ"ג העלה דאפילו גם לידתו שלא בקדושה כל שנתגיירו עמו אחד מאבותיו אינו יכול למחות מאחר שדעת הרי"ף פרק החולץ דלעולם אינו יכול למחות אפילו גיירוהו ב"ד וכה"ג שכל דבריו דברי קבלה פסק עכ"פ בהביאוהו אבותיו אפילו לא נתגיירו עמו אינו יכול למחות וקרוב לודאי שגם דעת הרמב"ם הוא כן ובשיטה מקובלת הביא רבים מהפוסקים דפסקו דעכ"פ בנתגיירו עמו אינו יכול למחות והרא"ש פ"ק דכתובות לא מצינו שחולק להדיא על זה א"כ אין ספק דהכי הלכתא. וכתב עוד היכא דיכול למחות ודאי דמיעקר עקר הגירות למפרע והיין הנשאר שנגע בו קודם מחאתו הוא ככל מגע עובד כוכבים קטן ביין שלנו ואם בא על בת ישראל בהיותו בן ט' נפסלה מהכהונה כו' אך אנו אין צריכין לחוש לזה כלל שמא ימחה ולכן מברכין בשעת טבילה ומניחין אותו ליגע ביין או להנשא לאיש או לישא ישראלית כו' עש"ב] : (ט) [או שלא הודיעו. עיין בספר חמדת שלמה ס"ס

באר היטב

ישראל הולד כשר מ"מ נ"מ דהולד כשר לכהונה משא"כ בנולד מן העובד כוכבים כמ"ש בא"ע סימן ז' א"נ נ"מ לענין פדיון הבן כדלקמן סימן ש"ה סי"ח עכ"ל ש"ך: (יא) שמתי. וחותם בא"י כורת הברית. כן הגיה בפרישה: (יב) שזכות. ואע"ג דאין לו דעת שומעין לו דזכין לאדם וכו' אבל אם אינו רוצה אינו גר אפילו בזמן שיד ישראל תקיפה. כ"כ הב"ח והש"ך: (יג) למחות. ואם חזר בו דינו כישראל מומר: (יד) ראיה. וכתב הב"ח מיהו נוהגים להקל להאמינו אף להשיאו ישראלית ואפשר דגם הרמב"ם מודה באורחים שבאים והם בחזקת ישראלים שנאמנים אף עכשיו שרובן עובדי כוכבים אף להשיאו ישראלית שכל המשפחות בחזקת כשרות הם כמ"ש בא"ע סימן ב' ולא אמר הרמב"ם אלא במי שלא הכרנוהו בעובד כוכבים ואמר נתגיירתי בב"ד פלוני דנאמן התם הוא דקאמר הרמב"ם דאפ"ה מעלה עשו ביוחסין עכ"ל: (טו) ליאסר. אבל אם בא על בת ישראל לא פסלה דבזה אינו נאמן דאין אדם משים עצמו רשע. כ"כ הרא"ש וע"ל ס"ג: (טז) שררה. וכתבו התוספות בפ"ק דשבת בההוא שבא לפני הלל וא"ל גיירני ע"מ שאהיה כ"ג וכו' בטוח היה דסופו לעשות לשם שמים וכתב הב"י מכאן יש ללמוד דהכל לפי ראות עיני ב"ד עכ"ל: (יז) חזר. בטור כתב בשם בה"ג דאם חזר לסורו יינו יין נסך וכו' בפרישה דיש רוצים לומר דקמ"ל דאסרינן יינו אפילו למפרע קודם שחזר לסורו והט"ז חולק על זה וכתב דזה דבר שאינו אמת דהא הוחזק לכל דבר כישראל ואין לך לפסלו עד שיודע

מומר שכתב ב"י סי' קכ"ד דיינו יין נסך ומתרלים דכאן אסרינן יינו שלו אפילו למפרע קודם שחזר לסורו ע"כ וזה דבר שאינו אמת כיון שבא לכלל ישראל הוחזק לכל דבר כישראל ואין לך לפסלו עד שיודע לך שהוא פסול מעם ולהבא וכוונת בעל הלכות כ"ל דקמ"ל דיוקא דדוקא להני מילי שהם לחומרא הוה כעובד כוכבים וע"כ נקט קלא מעם והיום ובשאר דברים דינו כעובד כוכבים היינו לחומרא אבל לקולא לא וכדמסיק הטור לענין קדושין שלו דהוה קדושין :

מומר שקידושיו קידושים **כד** [כט] (ישראל מומר שעשה תשובה א"צ לטבול [ל] רק מדרבנן (י) יש לו לטבול [לא] ולקבל עליו דברי חבירות בפני ג') (כ"י ס' החולץ) (ס) :

רסט איסור עריות בגרים ודינן לענין עדות וחליצה. ובו י"א סעיפים :

א [א] א דין תורה שמותר לגר שישא אמו או אחותו (א) מאמו שנתגיירו אבל חכמים אסרו דבר זה [ב] כדי שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה וכן גר שבא על אמו או אחותו והיא בגיותה הרי זה כבא על ארמית :

ב [ג] ב כיצד דין גרים ב בעריות של שאר בשר אם היה נשוי כשהוא עובד כוכבים לאמו או לאחותו מאמו ונתגיירו מפרישין אותם ואם היה נשוי לשאר עריות ונתגייר הוא ואשתו (ב) אין מפרישין אותם :

ג ג [ד] ג עובד כוכבים אסור בשאר האם אחר שנתגייר מדברי סופרים ומותר בשאר האב [ה] ד אע"פ שיודע בודאי שזה שארו מאביו כגון (א) תאומים שדבר ברור הוא שאביו של זה הוא אביו של זה אף על פי כן לא גזרו על שאר אביו [ו] לפיכך נושא הגר אשת אחיו מאביו ואשת אחי אביו ואשת אביו ואשת בנו ה אף על פי שנשאת לאחיו או לאחי אביו או לבנו אחר שנתגיירו [ז] ו וכן אחות אמו מאביה ואחותו מאביו ז ובתו שנתגיירו מותרות לו ד [ח] (ויש אוסרים (ג) באשת אביו) (טור בס"ג) [ט] ח אבל אינו נושא לא אחותו מאמו ולא אחות אמו מאמה ולא אשת אחיו מאמו שנשאה אחיו מאמו אחר שנתגיירה ה אבל אם נשאה אחיו כשהיה עובד כוכבים הרי זה (ד) מותרת לו :

ד ט שני אחים תאומים שהיתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה ו חייבים משום אשת אחיו ז אבל לא (ה) חולצין ולא מיבמין :

בהגה' דרישה : **כד** ישראל מומר כו'. ע"ל סימן רס"ו סעיף ח' :

רסט א דין תורה כו'. כלומר דדין תורה מותר לגר לישא אמו או אחותו מאמו וכל שכן מאביו דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי אלא שחכמים אסרו בשאר האם כיון דגם בני נח אסורים בשאר האם כדי שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה ח"ו אבל בשאר האב לא גזרו כדלקמן ס"ג דאין אבות לעובד כוכבים וזהו דעת הרמב"ם והמחבר : **ב** בעריות של שאר בשר כו'. כלומר כך הוא דין גרים אם עבר על דאו בעוד שהוא עובד כוכבים ונשא אמו או אחותו מאמו ונתגיירו מפרישין אותן עולמית שאם לא ימחו בידו אע"פ שעבר בגיותו על דאו מ"מ יאמרו באנו מקדושה חמורה כו' שבגר עשיתי באיסור ועכשיו הותרה לי ואם היה נשוי שאר עריות בגיותו אפי' מלד האם ונתגייר הוא ואשתו עמו כיון שאין האיסור אלא משום גזירה דישראל דלא ליתי לאחלופי כו' הואיל וכבר נשוי הוא אין מפרישין אותם עולמית רק ג' חדשים להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה כדלקמן סעיף ט' : **ג** עובד כוכבים אסור בשאר האם כו'. כלומר דאם לא היה נשוי כבר בשאר האם ונתגייר אסור לישא בכל שאר האם וכמו שיתבאר וכ' הטע"ז בזו כ"ל שאפילו אם נשא יוליא כיון שנשא באיסור דיהדות חמיר

ספי ע"כ וע"ל סעיף ס' : **ד** ויש אוסרים באשת אביו, ומדברי התוס' והרא"ש נראה שיש להחמיר גם באחות אביו כמ"ד שאסור לבני נח וכ"פ הב"ח כדברי שניהם : **ה** אבל אם נשאה אחיו כשהיה עובד כוכבים ה"ז מותרת. שאינה אשת אחיו שלא היה לו קדושין בה כיון שנשאה בגיותו : **ו** חייבים משום אשת אח. דעת הב"י דאפי' אינן תאומים כיון שלידתן בקדושה חייבים משום אשת אח וכן דעת הב"ח ול"ע דמדברי המחבר*) משמע להדיא דדוקא תאומים וכן משמע בטע"ז **)וכן משמע להדיא ברמב"ם והרב המגיד ס"פ ד' מהל' איסורי ביאה ע"ש : **ז** אבל לא חולצין כו'. שמן התורה אינם אחים אלא מן האם ולא מן האב אע"פ שהן תאומים הרי כזרעו שלא בקדושה ואין כאן אבות ולענין חליצה ויבום אחין מן האב בעינן כמו שנתבאר בא"ע סי' קנ"ו אבל אם היתה הורתן ולידתן בקדושה הרי הן כישראל גמור לכל

באר הגולה

דף מ"ז ע"ב : (ס) עיין במ"ש לעיל בסי' רס"ז סעיף ח' : א לשון הרמב"ם פי"ד מהלכות איסורי ביאה מהא דאמר רבא גר נתמן חזי מר וכו' יבמות דף כ"ב ע"א וכאיכא דאמרי דפליג רב אחא בר יעקב אפילו באחין מן האם שם דף נ"ו ע"ב : ב שם וכרב ששת שם ולחומרא וכלישנא קמא וכר"ע שם דף נ"ח ע"א והא דאמר שם בדף כ"ב ע"א ומה ערוה גופה אי לאו שלא יאמרו וכו' על קרובי' שמצד האם דוקא קאמר וכמו שפי' הכ"מ שם והב"י וכן דעת הרי"ף : ג שם ומהא דלייתינו לעיל : ד מימרא דרבא שם דף נ"ח ע"א דאסקורי אפקריה רחמנא לזרעי' : ה שם וכמ"ש ה"ה שם דהא דמוקים לה שם בנסבה כשהוא כותי קאי אהא דמשמע אפילו אחיו מאמו וכן הסכים הרמב"ן והרשב"א : ו שם והא דאיתא שם ע"ב הנך דאמיר רבנן יקיים לכתחלה לא יכנוס לא אמרו אליבא דרבי עקיבא כיון דלא מנינו להם שאר האב כלל : ז שם וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א שהרי הכותי מותר בבתו : ח שם מברייתא וגמרא שם ע"ב : ט ברייתא שם דף נ"ו ע"ב :

דגול מרבבה

(סי' רס"ט ש"ך ס"ק) משמע להדיא דדוקא תאומים. ומדברי רש"י ביבמות דף נ"ח ע"א בד"ה נשא אחותו מן האם וכו' דבהדיא איכא כרת וכו' משמע בהדיא אפילו אינם תאומים : (שם בש"ך) וכן משמע להדיא בהרמב"ם. ולענ"ד דעת הרמב"ם דתאומים לאו דוקא רק שיהיה מאם אחת ואפילו הראשון הורתו שלא בקדושה והשני הורתו בקדושה ורא'ה לזה מדברי הרמב"ם שכ"ת מהל' מלכי' הל' ח' שאמר הים' אחות אבשלום תאמו :

גליון מהרש"א

חדש ושותח עי' חו"מ סי' רמ"ג ט"ז י"ז ובדברי בה"ג שהביא הטור כאן משמע דיש חילוק בינם לקטן : (סי' רס"ט סעיף ג') **אסור** בשאר האם. עי' לקמן סי' שע"ד ס"ח : (ס"ד) **חייבים** משום אשת אחיו. וס"ם לענין עדות נסתפק בב"י חו"מ סי' ל"ד חו"מ סס"ז שם :

ביאור הגר"א

וכתב שם שלכן קיימו שלמה ושמשון את נשותיהם אע"נ שנגלה סורן וסופן הוכיח על תחלתן כנ"ל : [כט] ישראל מומר כו'. כנ"ל דאפי' גר שחזר לסורו ה"ה כישראל לכל דבר : [ל] רק מדרבנן כו'. כמ"ש באבות דר"נ פ"ח שוב מעשה בריבה אחת כו' א"ל שכל אותן הימים כו' : [לא] ולקבל כו'. בבכורות ל"א א' ת"ר וכולן כו' ועתוס' שם ד"ה וכולן כו' ואר"ת כו' גר שקיבל עליו כו' ושם ל' ב' דקבלה בפני שלשה חברים וכמ"ש ביבמות שם נ"כ כנ"ל :

רסט [א] דין תורה כו'. יבמות כ"ב א' השתא ומה ערוה כו' ושם ומ"ש מעריות כו' וגר כו' : [ב] כדי שלא כו'. שם ועתוס' שם ד"ה ערוה כו' אבל הרמב"ם לא ס"ל כדבריהם דס"ל דמן האב מותר כמ"ש בס"ב וס"ג. כ"מ ע"ש. וליתא דגם להרמב"ם צ"ל כדברי תוס' דהא אחות אם ואשת אחיו מן האם מותר בעובד כוכבים ואסור לגר וע"כ משום אחלופי אלא דלדידיה אמו ואחותו מאמו הוא משום שמא יאמרו ואחות אם ואשת אחיו מאם משום אחלופי וכאן לא נקט אלא אותן שהיו אסורות בנכריותו וג"ם דאלו אפי' בדיעבד יוציא אבל הנך א"צ וכמ"ש בס"ב ועמש"ש : [ג] כיצד כו'. הנה כפ"ט מה' מלכים כתב שש עריות אסורות על ב"נ האם ואשת אב ואשת איש ואחותו מאמו וזכור ובהמה שנאמר על כן יעזב איש את אביו זו אשת אביו ואת אמו כמשמעה ודבק ולא בזכור (כנ"ל ברמב"ם שם) באשתו ולא באשת חבירו והיו לבשר כו' לחוציא בהמה כו' ונאמר אחותי בת אבי אך לא בת אמי ותהי לי לאשה. והוא דברי ר"ע בסנהדרין נ"ח א' אך אחותו לר"ע שרי כמש"ש כ' ועש"י שם ד"ה ת"ש וגם כו' אלא שהוא פסק כרבנן שם נ"ז ב' ת"כ דר"י כל ערוה כו' וחכ"א הדבה כו' ונראה דל"נ חרבה אלא יש שאין ב"ד של ישראל כו' והייט החיא דמפרש בסיפא בא כו' וחן אחותו לבד ונערת המאורסה (נ"ע מהו בנערה המאורסה) אחותו מקרא דע"כ יעזב כו' דלר"ע צריך לדחוקי ורבנן מוקי כפשטיה ובת"כ פ' קדושים ואיש כו' חסד הוא ושמא תאמר קין נשא אחותו ת"ל חסד הוא ועולם מתחלתו לא נברא אלא בחסד וכמש"ש נ"ח ב' ת"ש מפני מה כו' ולא כדיחויא דהתם ודלא כפירש"י שם נ"ז ב' ד"ה הרבה כו' וכ"כ הרמב"ן אלא שכתב דכל אותן שמאם אסורות לרבנן ואין בינו לבין הרמב"ם אלא אחות האם מן האם וכמ"ש ברמב"ן. דכ"ב עריות הן ד' שאינן מצד קורבה זכר ובהמה ואשת איש ונדה וכולן אסורות לעובד כוכבים חוץ נדה דלית להו וח"י עריות מצד קורבה כמ"ש בפ"א דיבמות פ"ו נשים כו' שש עריות כו' הרי כ"א ואשת אחיו חשיב שם ג' פעמים מאביו ומאמו ושלא היה בעולמו ואחותו כ"פ מאביו ומאמו והנה שבע הן קורבת עצמו ושבע מצד אשתו וד' אשת קרובים שבעל אוסר על אשתו והנה בב"נ שבע שמצד אשתו כולן מותרים דאין אישות לעובד כוכבים וכן ד' של אשת קרובים כולן מותרים לבד אשת אביו דאתרבאי מקרא לר"ע אבל לר"א כולן מותרים וז' שמצד עצמו אותן שמצד אב כולן מותרים כמ"ש ביבמות פי"א (נ"ח א') דאין אב לעובד כוכבים לכן אמרו שם נ"ח ב' דעובד כוכבים מותר בבתו וכ"ש בבת בתו ובת בנו וכן אחות האב לר"ע סה"ט אלא לר"א אתרבאי מקרא אבל אחות האם ס"ל לרמב"ן דאסור אף לר"ע וכתב משום דכתיב לאמר אתרבאי כל שמצד אם אבל הרמב"ם ס"ל דאינן אסורין אף לרבנן אלא אמו ואחותו שמפורשין וכמו לר"מ אליבא דר"ע ול"פ ר"מ וחכמים אלא באחותו ובפי' דקרא כמ"ש בגמ' הנ"ל ופריך שם נ"ז ב' וסבר ר"מ כל כו' ופי' הרמב"ן דקושיא לא קאי אלא אסיפא דמילתא דאמר אין ב"נ מוזהר כו' וכאן תני אחותו כו' אבל מאשת אביו לא פריך דלא נזרו שאר אב בגרים דלא כפירש"י שם ד"ה ואיכא דתני כו' וראיה ממה דפריך

לר"מ דוקא ואי כפירש"י גם לרבנן קשה דהא רבנן ל"פ בזה ומשני ל"ק הא ר"מ כו' וה"ה דלא אתי הברייתא כרבנן דל"פ אלא באחותו דהא ע"כ כר"ע ס"ל סדמודי בחייבי מיתות ב"ד לר"מ ובפלוגתא דראב"י ור"ש ביבמות צ"ז ב' פסק כרב אחא בר יעקב וכלישנא קמא דלא כרי"ף ועעמו ממש"ש צ"ח א' אמר רבא הא דאמור רבנן כו' משמע דאף מדרבנן אין אב לגר וקאמר דהא שני אחין תאומים כו' וכן כל שאר שיש בו צד אב מותר לכתחלה אחות האב מן האם ואחות האם מן האב ואחותו מן האב ואע"ג דבברייתא שם כולן אסורין כבר אוקמוה כר"א משום דאחות האב אסור לב"נ אליביה אבל לר"ע ורבנן כל שיש בו צד האב מותר לנכרי וכ"כ הרמב"ן ורשב"א אבל אחות האם מן האם אסור לגר מר"ס אע"ג דמותר לב"נ מדקאמר אין אב לעובד כוכבים כו' משמע דאם יש לו וכן באחין מן האם דאסור כנ"ל וכן צד האב שמצד אישות מותר אפי' אשת אב לד"ה רק אחיו מאמו כנ"ל וכמו בקורבי עצמו וכמש"ש מאי לאו כו' לא כו' ולא קאי רק באשת אחיו לבד דלא כפי' הראב"ר שקאי אכל האסורין מאישות דהא חשיב שם אשת אחי אביו והיא ודאי אפי' נשאת כשהוא גר. רמב"ן. ועוד חילוק בין ברייתא לרבנן דלהברייתא אחות אם מן האם יוציא אבל לרבנן יקיים כמו אחות אב מן האב לר"ם דאינו אלא משום אחלופי וה"ה לאחות האם מן האם לר"ע ורבנן וכ"ש באשת אחיו מאמו זהו שיטת הרמב"ם וז"ש אם היה נשוי כו' לשאר כו' : (ליקוט) עמש"ש והכלל להרמב"ם לב"נ אסור אמו ואחותו מאמו ואשת אביו ושאר מותר לנכרי וכרבנן דר"ם. ובגר צד אביו מותר לנכרי בין שמצד עצמו בין מצד אישות הלכך מותר אף באשת אב ובזה קל מעובד כוכבים אבל בזה חמור ממנו שכל מצד האם אסור לו בין מצד עצמו או מצד אישות הלכך אסור באמו ואחות אמו מן האם זהו מצד עצמו ומצד אשתו אסור אחות אשתו מאמה ובת אשתו ובת בתה וחמותו ואם חמותו וכמ"ש בס"ה הנושא כו' וה"ה כו' וה"ת להנך וכמ"ש בתוס' ורמב"ן ומצד אישות אסור באשת אחיו מאמו כולם ט' עריות. ושיטת הרמב"ן בגר כדברי הרמב"ם אלא בעובד כוכבים כתב דלד"ה אסור בכל העריות מצד אם ומותר מצד אב ומצד אישות ל"ל כלל רק אותן שפרטן אחות האב מן האם לר"א ואשת אב לר"ע אלא דלר"ם אליבא דר"ע אין אסור קרובי אם אלא מיתת ב"ד ולר"א ורבנן אף חייבי כריתות. ושיטה אחרת לרש"י ות' בדברי הרמב"ן (ע"כ) : [ד] עובד כוכבים אסור כו'. כמ"ש רבא שם הא דאמור רבנן כו' ובין בקרבה שמצד עצמו ובין שמצד אשת הקרוב וכמש"ו : [ה] אע"פ כו' כגון כו'. כראב"י וכלישנא קמא : [ו] לפיכך כו'. בברייתא שם : [ז] וכן אחות כו'. דלא כברייתא אלא כרבנן כנ"ל : [ח] ויש אוסרים כו'. כפירש"י הנ"ל דגם מאשת אב פריך ומשני הא ר"ם כו' ועתוס' דיבמות שם ד"ה אשת אביו כו' ומיהו כו' וכ"כ הטור ומצב להחמיר כדברי שניהם ובב"ז אין חילוק בין הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה או הורתו ולידתו שלא בקדושה וכן א' הורתו שלא בקדושה כו' כן הסכים הרמב"ן וכן סתם הרמב"ם וש"ע ועתוס' שם ד"ה נשא כו' : (ליקוט) ויש אוסרים בא"א. הוא מדברי הטור וכמש"ש אבל הרב לא עיין כאן דהטור פליג הרבה על הרמב"ם דלדידיה שפסק גם כר"א אסור גם באחותו ואחות האם מן האב כמ"ש בברייתא דשם ואין קולא בצד אב אלא מצד אישות כגון אשת אחיו מאביו וכן בדידה אחות אשה העיורת מאב כמ"ש תוס' וכנ"ל ועוד דאחותו ואחות אביו ואחות אמו מן האם יוציא כמש"ש וכן באשת אביו יוציא שהוא פסק כדברי שניהם ועוד דפסק כר"ש דמן האב ומן האם אסור כמו מן האם לבד דלא כהרמב"ם שכתב שני אחין תאומים כו' (ע"כ) : [ט] אבל כו'. דכל שמצד אם לבד אסור כמו שאסור אשת אחיו

באר היטב

שיודע שהוא פסול מהם ולהבא רק דקמ"ל דדוקא להני מילי שהם לחומרא דינו כעובד כוכבים אבל לא לקולא עכ"ל :

רסט (א) מאמו. כתב הש"ך וכ"ש מאביו דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי אלא שחכמים גזרו וכו' והיינו בשאר האם אבל בשאר האב לא גזרו דאין אבות לעובדי כוכבים עכ"ל : (ב) אין. ומ"מ מפרישין אותן שלשה חדשים משום הבחנה כדלקמן ס"ט : (ג) באשת. ומדברי התוספות והרא"ש נראה שיש להחמיר גם באחות אביו כמ"ד שאסור לבני נח וכ"פ הב"ח עכ"ל הש"ך : (ד) מותרת. שאינה אשת אחיו שלא היה לו קידושין בה כיון שנשאה בגיותו וכתב הלבוש דבשאר האם כ"ל שאפילו נשא יוציא כיון שנשא באיסור דיהדות חמיר טפי : (ה) חולצין. שמן התורה אינם אלא אחים מן האם ולענין חליצה ויבום

פתחי תשובה

ס"ס כ"ע מ"ש בזה] : (י) יש לו לטבול. עיין במג"א סימן שכ"ו ס"ק ח' שכתב דישראל מומר שעשה תשובה מותר לטבול אפילו בשבת כיון דאינו מדאורייתא ע"ש. ועיין בתשובת רשב"ש סימן ס"ח שכתב דבני המומרים הנקראים אנוסים כשבאים לחזור בתשובה אין להודיעם מלות קלות וחמורות ועונשן ואין לבהלו אבל יש למושכו חסד ואין צריך טבילה וכשמל א"ע מברך להכניסו בבריתו של א"א ומברך גם כן ב' ברכות על המילה עמ"ש לעיל סימן רס"ו (ס"ק כ') ואשר קידש ידיד ואינו כוללם בברכה אחת ואח"כ אומר או"א הצלת נא לעבד הנקרא שמו כך ומשוך אליו חסדך וכשם שהמית לבו לשוב בתשובה שלמה לפניך כן תטע בלבו אהבתך ויראתך ותפתח לבו בתורתך ותדריכהו בנתיב מצותיך למען ימצא חן בעיניך כו"ב ונאמר אמן ע"ש עוד. ועיין בתשובת הרדב"ז החדשות סימן תל"ד אי חייבין לברך שהחיינו בשעת המילה :

רסט (א) תאומים. עש"ך סק"ו דדוקא תאומים ועיין בתשובת נו"ב תנינא חא"ע סוף סימן כ"נ שכתב דמדברי רש"י ביבמות דף נ"ח מבואר דלא כהש"ך אלא אפילו אינם

ה הנושא גיורת ובתה הגיורת ח"א או שתי אחיות [ו] מן האם יושב עם אחת מהן
ט (ו) ומגרש השניה:
ו "ב נשא גיורת ומתה ' מותר לישא אמה או בתה
שלא גזרו אלא (ז) בחייהן:
ז " מותר לאדם לישא שתי אחיות גיורות מן האב
שלא גזרו משאר האב:
ח יא "ד השניות בולן לא גזרו עליהן בגרים לפיכך
מותר הגר לישא אם אמו ונושא אדם גיורת
(ח)ואם אמה יב או בת בת בתה וכן בשאר השניות:
ט טו "ג גר שנתגייר ואשתו עמו (ב) צריכים לפרוש
זה מזה ג' חדשים להבחין בין זרע שנזרע
בקדושה *) לזרע שנזרע שלא בקדושה [יא] **)ומפ' (ג) מימו רוצה לקיימה מימה צריכה גם מלת ומפה ממנו בלא גט) (ר"י פ' נושאין על התנופה):
י טז ולענין (ט) עדות אפי' אחים מן האם יג מעידים זה לזה דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי:
יא [יב] "ו לענין דין גר כשר לדון דיני ממונות והוא שתהא יד (י) אמו מישראל אבל אם אין אמו מישראל
טז פסול (יא) לדון את ישראל אבל לחבירו גר דן טז (ד) (יב) ולחליצה פסול [יג] אפילו לחליצת גרים
יז עד שיהא אביו ואמו מישראל:

ג לכל דבר וכ"כ הטור ופסוס הוא: ח או שתי אחיות. גיורות מן האם. אבל לחיות גיורות מן האב עומת לפי' לכתחלה וכמו שנתבאר ללא נתאר בשאר בשתי אחיות הגיורות: ט ומגרש השניה. טיימו שלריכה גט דהא קידושין תפסיו לו בה שתיהן קדושות דכל גיורת כקטנה שנולדה דמי כ"כ הטור"ז: י מותר כו'. ביון דליכא לאתר מיחס אלא לישא כרת לא גזרו כיון שגם בחיים ליכא אלא גזירה וים פוסקים דאפילו לאחר מיחס אסור וכן נראה דעת הטור להחמיר: יא השניות כו'. ע' בח"ש טו"ז מיזה טעות דאוריית' ומיזה טניות דרבנן: יב או בת בת בתה. כ"ה בספרי המחבר ובספרי הרמב"ם. ובטו"ז הניח לו בה בתה משום דקטיית ליה דרבית' נקיט לה לתה לפיכך כתב ומומת אבל גיורת ולה לתה דאוה טעות דאפילו בתה בתה אסורות מדלוריי'כמו שנתבאר בח"ט סי' ט"ו ס"ג וט"ו ומקרא מלא דבר הכתוב לתה בת בתה ולתה בת בתה לא תקח אלא מדבר פשוט דבריית ל"ל טומת אבל גיורת ולה לה לתה לתה וכן הביא מדבריית ל"ל טומת אבל גיורת ולה לה לתה. יג מעידין זה לזה. ולילא למיתה דלמא לתי לאתלופי ביבראל סברי לין מקבלין עדות אלא בכ"ד וסתם ב"ד בקיאין בדבר ועיין בח"מ סי' ל"ג סי"ח ובד' האחרונים שם: יד אמו כו'. וכתב סרב דסוף הדין לכאן ועיין בח"מ שם:
טו פסול לדון את ישראל. אפילו דיני ממונות ודוקא על מ"מ כפי' אבל אפילו בקדושה ע"י כפי' אפילו בגר שנתגייר לאחר שנולד בנעמן אף שכיארו בח"מ סי' ל"ג סי"ח ובד' האחרונים שם: יד אמו כו'. ובחמן מעמט ל"ס ז' כתב סרב דסוף הדין לכאן מיבראל ועיין בממ"ע שם: טז פסול לדון את ישראל. אפילו דיני ממונות ודוקא על ידי כפיס לאבל לא מקבלו עליו לדין מוסר כן כתבו הרמ"ם ופור וכן כתב הטע"ו: כלומר לפיות דיין בחליצה בו': יז עד שיהא אביו ואמו מישראל. ובח"ע סימן קס"ט ס"ב נתבאר די"ל דלא מבין מיבראל כשר:

חידושי רע"ק

(סי' רמ"ט סעיף י"ל) פסול לדון את ישראל. כתב הרמב"ם (פ"ד מהל' סנהדרין ה"ד) אין מעמידים מלך מקהל גרים עד שתהיה אמו מישראל ולא למלכות בלבד אלא לכל שררות שבישראל וכו' ואפי' ממונה על אחת הסים שמחלקים ממנו לשרות ואצ"ל דיין או נשיא וכו' אפי' אחר כמה דורות. הועתק במהריק"ש וע' בהג"מ:

[יג] אפי' לחליצת כו'. עתוס' שם ק"א ב' ד"ה ואנא כו' ויש לומר דאצטריך כו':

כיאור הגר"א

מאמו וכ"ל וס"ם נראה דאחותו אף מן האב ואמר דהא לב"נ אשרת דהא לפיגן מדכתיב וגם אמנה כו' אך כו': [י] מן האם. כמ"ש בס"י מותר לאדם כו' והן דברי הרמב"ם ועתוס' שם ד"ה אשה כו' או שמא כו' ב"ח הרא"ש וכ"ש לשיטת הרמב"ם דאף בקדושי עצמו מצד האב מותר לכתחלה כנ"ל: [יא] ואם אינו רוצה כו'. ממ"ש נשא אשה ובתה טונס אחת: [יב] לענין דין כו'. דלא כפירש"י שם ועבח"ז:

פתחי תשובה

פיכס תמומים אם סיתה לידתס כקדושה פיכא כרא ע"ס: (ב) צריכים לפרוש. עיין בדבול מרבנים שכתב דאס היה זקוק לין לגיך לפרסה ואף בשמ"ס אתא"ע סימן י"ג סק"ד שסקסק כזה סיינו כשתגיירה היא ובאמת לאתר אבל ב'שתגיירו שניהס ובאמת יתר ת"ל דאס"ה ע"ס. עוד כתב שאתר שלאס מדבים כשמחזיקה ת"ל שבעט מקיים אס לא שרסה מה שיהיה כקטן שנולד דמי ואף שכתב לעיל סוף סימן קנ"ב שאתי בהס שגירתה ג"כ אתי בהס שגירתה לתלמיד ממ"ב הכא ע"ס. (ג) אינו רוצה לקיימה: עיין בדגול מרבבה שכתב הא ודאי אתס רוצה לקיימה לגיך מוסס וקידושין בתה יהודה ובעיון בתוכתה עיין בתא"ע סוף סימן ס"ז: (ד) ולחליצה פסול. ועיין בתוכחת נחלה ליהושע סימן כ"ז אס גר כשר להסמיך לעיין מלינס אס כל התמנה לגיהס בגרים שיהיו כשרים ע"ס:

באר היטב

ויבוס מהיס מן התב בעיון כמ"ס בא"ע סימן קנ"ו: (ו) ומגרש. דהא קידושין תפסי לו בה שעין קדושות דכל גיותה כקטנה שנולדה דמי כ"כ הלבוס אבל לתיות גיותה מן התב עומת אפילו לכתחלה וכמו שנתבאר ללא נאסר בשאר התב ' ש"ך: (ז) בחייהן. ויש פוסקים דאפילו לאתר מיתה אסור וכ"ג דעת הטור להחמיר. ס"ך: (ח) ואם. כתב הש"ך דל"ל אס אס לתה אבל אס לתה ובת בתה אסורות מדאוריית' ומקרא מלא הוא אס בת בתה ולתה בת בתה לא תקח וזה כבר עכ"ל: (ט) עדות. עיין בח"מ סימן ל"ג סי"ח מדיוים תלו: (י) אמו. ובח"מ ס"ם ז' כתב דהכ"ה מבין מיבראל ועי"ם בשמ"ע: (יא) לדון. אפילו דיני ממונות ודוקא ע"י כפי' אבל אס מקבלו עליו לדון מותר כ"כ הרמ"ם והטור וכ"פ הלבוס: (יב) ולחליצה. פי' להיות דיין בחליצה ובח"ע סימן קס"ט ס"ב נתבאר די"ל דאס מבין מיבראל כשר לחליצה:

לקט הלכות גרים הקמח

גר שנשא אשה ישראלית ונולד לו בת ואחרי מות אביה ואמה מתה היא נ"ב. העלה דאין יורשי אמה יורשין אותה וכיון שאין לה יורשין מצד האב כי גר היה הרי דינה כמו בשתוקי וחבעלים הם נכסי הסקר ע"ש. (הר"ש חלוי ל"ר): יורה פנים להלבה א"ל למעשה בדבר הכותים שבאו להתגייר בזמן הזה אם מקבלין אותם ע"ש ח"א. (הלק"מ קכ"ו): יבאר הא דאמרו התוס' בקדושין קשים גרים לישראל כשום ערבות וכו' והא אפרינן דלא קבלו ישראל עליהם ערבות גרים ע"ש. (שם קל"ב): בן יא"ש שורש מאם אמו אחר מיתת אמו עבד שחל ומבל לשם עבדות ורוצה הקמן לשוחררו ויש לקמן אפוטרופוס שמינה אותו חמורשת אם יכול הקמן או האפוטרופוס לשחררו או לא. והשיב והעלה דלרעת כלם אם מת והניח ליורשיו עבד שמותר לישא שפחה ולכ"ע אין ביד האפוטרופוס לשחררו והקמן אם שחררו אינו משחרר ולרעת רש"י והרא"ש הוא משחרר. ושקיל ומרי בסוגיית פ' השולח והוא עבדא דבי תרי וכו' אול אקנייה לבנו הקמן וכו' והביא הג' פירושי' שנאמרו מחשוסקים בסוגיא ושקיל ומרי על פי' רש"י שפירש שחגע שחרור נבתב בשם הקמן ומשחררו מדין חשלוחות מקוס מקח ומכר וכו' בבמלשלין ושם ביאר אם נתנו הקמן בחתנה לאחר והאפוטרופוס הסכים על ידי יכול לקבל החתנה לשחררו והוי משחרר. ופקפק מחחיא דאמר כל המשחרר עבדו עובר בעשה והיכי מצי לשחרר מקבל החתנה ותירץ ע"ש ודקדק עם"ש הש"ך במ"ש סי' רס"ו ע"ש והעלה דכל המשחרר עבדו משום קרדה רוח לכ"ע מותר. והשפחות שלנו אינם קנויות לנו קנין הגוף מחמת הסכם שפורעין עליהן מדי שנה בשנה ומותר ע"ש וכן כתב מהריק"ש גם יבאר ס"ש רש"י בפירוש התורה על פסוק לא תהיה קדשה וס"ש הרא"ם עליו ע"ש ח"א. (פרח מטה אהרן ס"ם): בן שפחה שוברת בכובים שלא מבלה לשם עבדות וא"ל רבו הגני פומר אותך ומסלק אני כל הכח וחזכות שיש לי עליך לך וזכה לעצמך ומבול לשם חירות בפני ב"ד ותהיה חפשי ובן חורין ואחה לעצמך ואין לי עסק בך ולא שעבוד. נשאל אם יש כח ביד ב"ד לחסבילו ולהוציאו לחירות בלי שחרור. וחשיב דדין עבד הנלקח מן חשבוד וכ"כ חרמב"ן וחביאו ח"ח פי"ג מחל' אישורי ביאה דכל שאין בו קנין חגוף אין צריך גם שחרור דהא רא' בפ"ק דקדושין עבד עברי קנוי לו כתבו שם הרמב"ן והריטב"א דעבד יש בו שני קניגין הא' למעשה ידיו השני קנין הגוף שאוסרו בבת חורין וקנין מעשה ידיו בדידיה נפקא חשעבוד אבל קנין חגוף להחירו בבת חורין צריך גם שחרור וכתב דנראה מדברי הרא"ש פ' השולח גבי עבד שנשא בת

אשל אברהם

(סימן רמ"ח סעיף ג') שמבל לקריו. עיין תשובת נחלה ליהושע סימן י"ח:

הלכות ספר תורה

ער שכר מצות כתיבת ס"ת. ובו ב' סעיפים:

א (א) א מצות עשה על (א) כל (ב) איש מישראל (ג) לכתוב לו ספר תורה ואפילו הניחו לו (ד) אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו **א** ב ואינו *)רשאי (ה) (ה) למכרו אפי' יש לו הרבה ספרי תורה (ב) **ב** [א] (ג ואפילו אין לו מה יאכל ד רק ע"י (ג) הדחק) (הגהות מיימוני פ"ו) **ג** ה ואפילו למכור ישן (ג) (ו) כדי לקנות (ט) חדש אסור ו אבל ללמוד תורה או לישא אשה מותר למכור ז אם אין לו דבר אחר למכור:

הגה **ד** [ב] וה"ה לצורך פדיון שבויים מותר למכרו (גם זה שם ותוס' פ"ק דב"ב ואגודה שם) ועיין באלו הדינים בא"ח סימן קנ"ג [ג] (ז) שכר לו סופר לכתוב לו ספר תורה או שקנאו והוא היה מוטעה והגיהו הרי זה כאלו כתבו (ב"י בשם נ"י) אבל לקחו כך ולא הגיה בו דבר (ח) הוי כחוטף מצוה מן השוק (טור בשם ריב"ל פרק הקומץ) (ד) (ט) ואינו יוצא בזה:

ער (א) מצות עשה כו'. שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת פי' כל התורה עד גמר השירה של האזינו שהוא כל התורה ואיתא בגמרא בהיאה השור הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק כתבו או שהגיה בו אפילו אות אחת כאילו קבלה מהר סיני. ופירש נמוקי יוסף כחוטף מצוה שאין לו שכר גדול כמו שטרח בכתיבתה ויש מקום למדת הדין לחלוק ולומר אלמלא שבא עליו בטורח לא היה עושה אותה כתבה הוא בעצמו או שכר סופר לכתבה וטרח בהיקון הקלפים ולסבול עול סופר עד שנכתב כאילו קבלה יש למדת הרחמים לומר כמו שטרח לזה כן היה טורח ללכת במדבר לקבלה מהר סיני אפילו מוטעה אות אחת ותקנו כאלו כתבו שיש למדת הרחמים לומר כמו שתיקן זה כך אם היה מוצא טעיות רבות היה מתקן אותם עכ"ל ואיתא בתוס' בהקומץ רבה אות אחת פי' בס"ת שלקחו מהשוק לא נחשב עוד כחוטף מצוה שהיה אצל חבירו [בעבירה] שהיה משהה [ספר] שאינו מוגה ומעלני על זה כאלו כתבו עכ"ל ומ"כ על זה ולפי זה הקונה ס"ת מיד עובד כוכבים שלקח מישראל לאו כחוטף מצוה אלא כאלו כתבה עכ"ל ורמ"א הביא זה בסמוך וכתב דמה שכ' כחוטף מן השוק ואינו יוצא בזה הוא נגד דברי רש"י שכתב דאם לקחה מצוה עביד ואם כתבה הוי מצוה טפי: (ב) ואפילו אין לו מה יאכל. בגמרא בפרק בני העיר אמרינן תנו רבנן לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שאינו צריך לו יתר על כן אמר רבן שמעון בן גמליאל אפילו אין לו מה יאכל ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם וכתב בית יוסף דמדאמרינן אינו רואה סימן ברכה לעולם משמע שיש איסורא וקשה דהא בפרק מקום שנהגו (ד' ס') פרכינן מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות נמי דתניא העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה ומשני להך תירוצא התם סימן ברכה הוא דלא חזי שמותי לא משמתינן ליה הכא משמתינן ליה ונראה לתרץ דהכא שאני כיון דתנא ברישא לא ימכור כו' דהיינו איסורא ועל זה אמר יתר על כן כו' משמע דגם בזה הוה איסור כמו ברישא: (ג) כדי לקנות חדש. כתב בית יוסף בשם הר"ר מנוח דטעמא משום פשיעותא הלכך אם היה החדש כתוב והוא בבית הסופר ואינו חסר אלא נתינת דמים מוכרין עכ"ל וקשה דהא בגמרא הוי זה בעיא ולא איפשטא ולחומרא וכן הקשה בדרישה ונראה לע"ד דהב"י בשם הר"ר מנוח דקדק מדבעיא לן בגמרא מהו למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש כיון דלא מעלי ליה אסור או דילמא כיון דליכא לעלויי עילויי אחריתא ש"ד ה"ש דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רשב"ג לא ימכור אדם ס"ת ישן ליקח בו חדש ודחי התם משום פשיעותא (שמא משימכור שוב לא יקנה ושוב יפסידו הדמים) כי קאמרינן כגון דכתוב ומנה לאפרוקי מאי (שכתוב כבר בבית הסופר ואינו מעוכב אלא נתינת דמים) משמע מזה דדברי רשב"ג פשוטים שמיירי משום פשיעותא ואם כן היה קשה לו להר"ר מנוח למה לא הביא הרי"ף אלא דברי רשב"ג ולא דברי הבעיין לענין מנה לאפרוקי אלא ש"מ דבספק זה דקי"ל להקל דודאי אין כאן ספק דאורייתא ולמה נחמיר בספיקא דגמרא

ער **א** ואינו רשאי למכרו כו'. בבית יוסף כתב בשם הר"ר מנוח דוקא ס"ת העשוי לקרות ברבים אבל ספרי יחידים מוכרים לעשות מהדמים מה שירצו כו' ועיין בית יוסף וב"ח ביאור דבריו ועיין בא"ח סימן קנ"ג סעיף י': **ב** ואפילו אין לו מה יאכל כו'. אלא נוטל לדקה מהגבאים כדלעיל ר"ס רנ"ג דאין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו כן כתב הב"ח ועיין שם שהאריך: **ג** ואפילו למכור ישן כו'. דחיישינן לפשיעותא שמא לא יקנה הלכך אם היה חדש כתוב והוא בבית הסופר ואינו חסר אלא נתינת דמים מוכר הישן לקנות החדש עכ"ל עט"ז והוא מדברי הר"ר מנוח שהביא הבית יוסף אבל אין זה עיקר ודעת כל הפוסקים נראה דאפילו בכה"ג אסור וכמ"ש בדרישה ובב"ח וכ"כ הר"ן בהדיא דכיון דלא מעלי לה בקדושתה אסור להחליף תורה בתורה דאינו רשאי למכור אלא כשמעלה בקדושה וכ"כ הריב"ש ומביאו בית יוסף בא"ח סימן קנ"ג וכתב הב"ח עוד ונראה דלאו דוקא למכור ישן כדי לקנות חדש אסור דס"ה כשאחד הוציא מתחלה מעות משלו וקנה חדש עד שימכור אח"כ הישן וישלם מהישן נמי אסור דעיקר טעמא דאיסורא משום דליכא במכירה זו העלאה בקדש דדוקא כשמעלין בקדש הוא דשרי אבל כי ליכא העלאה אע"ג דכי הדדי ניהו וליכא הורדה אלא דמיחליף תורה בתורה נמי אסור ע"כ ועיין בא"ח סימן קנ"ג: **ד** וה"ה לצורך פדיון שבוים כו'. ע"ל סי' רנ"ב ס"ק א':

באר הגולה

א מימרא דרבא סנהדרין דף כ"א ע"ב (ורמב"ם רפ"ז מהל' ס"ת) ויליף לה שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ופי' כיון דקי"ל דאין כותבים התורה פרשיות דתורה תמימה ניתנה גטין דף ס' ע"א אלא הוינו לומר שיכתבו כל התורה עד שירת האזינו שהוא גמר של תורה: ב ברייתא מגילה דף כ"ז ע"א: ג טור ותוספות והרשב"א בברייתא שם: ד ד"ע וכזה מתורץ מה שהקשה הגהת מיימוני והביאו הב"י: ה בעיא שם ולא נפשטא: ו מימרא דרבי יוחנן שם: ז טור וכ"כ הרמב"ם בפ"ז

כנסת הגדולה

(סימן ע"ד בשו"ע סעיף א') **ואינו** רשאי למכרו כו'. נ"ב כתב ב"י ומשמע דכיון דאינו רואה סימן ברכה אסור הוא למכרו וכו' אמר המאסף לכאורה נראה דהא ליתא דאדרבה בכל מקום דאמרינן אינו רואה סימן ברכה סימן ברכה אינו רואה אבל

בית הלל

(סימן ע"ד שו"ע סעיף א') **אבל** ללמוד תור' ולישא אשה מותר למכור אם אין לו דבר אחר למכור. מלשון זה משמע דדוקא ללמוד הוא בעצמו או לישא אשה הוא בעצמו. אבל בא"ח סי' קנ"ג כתב בשו"ע ס"ו מוכרין כו"ה וכו' ואפי' ס"ת להספקת תלמידים או להשיא יתומים בדמים עכ"ל. ומקור דין זה הוא מתשובת הריב"ש הביאו ב"י בסוף התשובה וז"ל או כשימכרוהו אפי' ס"ת כשר להספקת תלמידים או להשיא יתומים בדמיו דומיא ללמוד תורה ולישא אשה עכ"ל עי' בא"ס סי' א':

ברכי יוסף

(סימן ע"ד בשו"ע סעיף א') **ואינו** רשאי למכרו וכו'. הרב מהר"ר נבי אשכנזי בתשובותיו סימן קכ"ב אסר למכור ס"ת בהכרזה בבית הכנסת אבל מורנו הרב זרע אברהם יו"ד סי' ו' והרב שבות יעקב ח"ב סי' נ"א והרב פנים מאירות ח"ג סי' מ"ג חלקו על הרב מהר"ן הנז' וסתירו וכמ' בית לחם יהודה נמס לסברת מהר"ן מטעם אחר ואינו מתוור: למכור ס"ת בכיס"ה (לאטערי) ודאי אסור ואם ימכרנו עם שאר ספרים או סחורות ומעלה בדמים משום הס"ת שרי אף דמוכנכי דמי הס"ת מעליסהסך. מורנו הרב זרע אברהם שם וע' מ"ש הרב פרי הארץ ח"ג סי' ע"ז שנטה להקל ולדד נדדין עכ"ל: למכור ירושת מס"ת שאינם מהוגנות כריס"ה שרי. מורנו הרב זרע אברהם שם: (שם) **ואפי'** למכור ישן כדי לקנות חדש אסור וכו'. ואם החדש יש בו עדיפות דכשרות שרי למכור ולהפקיד דמיו עד שיקנה החדש. בית דוד סי' קנ"ט: (שם בהג"ה) **כחוטף** מצוה מהשוק וכו'. עמ"ש בית יהודה ח"א יו"ד סי' כ"ג: יש נוהגין

שיורי ברכה

(ש"ע ס"א) **אבל** ללמוד תורה ולישא אשה וכו'. מי שרוצה למכור ס"ת לישא אשה ועשיר אחד א"ל אתן לך כל הצריך לנשואין ולא תמכור ס"ת והוא

גליון מהרש"א

(סי' ר"ע סעיף א') **מ"ע** על כל איש. ולא אשה. רמב"ם ובת' שאגת ארית דיני ס"ת פקפק על פסק זה של הרמב"ם ראי משום דליתנהו בכל המצות א"כ גם ישראלים ליתנהו במצות כהנים ולפסרו: (שם) **ואינו** רשאי למכרו. בת' ח"צ אוסר למכרו בהכרז' שכל א' מעלה בדמים ובת' זרע אברהם יו"ד סי' ו' חולק ואוסר רק למכרו בגורל כעין לאטריא ואף אם יהיה לעניים תנאה בו ע"ש אולם חידושות ב"ז שלא נתפרו יחד מותר דעדיין אין בם קדושת ס"ת וע"ש אם למכרם עם שאר ספרים בהבלעה ומקור הדין בבכורות ל"א א' וע"ב שם. ובזבחים ע"ח ב': (שם) **או** לישא אשה. עי' לח"מ פ"ו מאישות ה"ז. עי'

ביאור הגר"א

רע [א] ואפי' אין לו כו'. רמב"ם וטור וכמש"ש יתר ע"כ ארשב"ג כו'. והג"ם תמה על הרמב"ם דסי' ברכה כו' אבל איסורא ליכא דומיא דבתו ובירושלמי סוף ביכורים ר"י בשם ר' חייא בר ווא שאלו לרשב"ג מהו שימכור אדם ס"ת לישא אשה א"ל אין ספני חייו ולא אניבן כו' ולמה לא אניבן כי אתא ר"ח ר' פנחס ר' יוחנן בשם רשב"ג מוכר אדם ס"ת לישא אשה וללמוד תורה כ"ש מפני חייו ותי' בד"מ דאין לו מה יאכל דקאמר הרמב"ם רק ע"י הרחק: [ב] וה"ה לצורך כו'. עתוס' דב"ב ח' ב' ד"ה פריון כו': [ג] שכר כו' אבל כו'. מנחות ל' א' ועתוס' שב ד"ה אם כו': (ליקוט) ערש"י שם

חידושי רע"ק

(ס' ע"ל סעיף א') **לכתוב** לו ס"ת. ע' תשו' הראנ"ח (ח"ב סי' ס"ד): (שם) **ואינו** רשאי למכרו. בתורת חיים כתב דאין לו להקדיש הס"ת לצבור אא"כ כותב אחרת לעצמו דכיון שמקדישה הרי היא של הקדש ולאו שלו ואינו יוצא בזה ידי מצות עשה כתבו לכם עיי"ש משמע דמפשט פשיטא ליה לתת"ת דאם יש לו ס"ת בשותפות דאינו יוצא בזה דהא כשמקדיש לצבור גם הוא שותף בו. וע' בספר פרדס דוד (פ' תצא): (ט"ז סק"ב) **משמע** שיש איסורא. ע' במ"ז א"ח (סי' תקפ"ו): תאידנא

באר היטב

ער (א) למכרו. בב"י כתב בשם הר"ר מנוח דוקא ס"ת העשוי לקרות ברבים אבל ספרי יחידים מוכרים לעשות מהדמים מה שירצו וע"ש ובב"ח ביאר דבריו ועיין בא"ח סימן קנ"ג ס"י עכ"ל הש"ך: (ג) הדחק. אלא נוטל צדקה מהגבאים כמ"ש ר"ס רנ"ג דאין מחייבין אותו למכור כלי תשמישו וכ"כ הב"ח: (ג) חדש. וכתב הב"ח ונראה דלאו דוקא למכור ישן כדי לקנות חדש אסור דה"ה כשהוציא מתחלה מעות משלו וקנה חדש ויגלה אח"כ למכור ישן כדי להשתלם ממנו מעותיו נמי אסור דדוקא כשמעלין בקדש הוא דשרי אבל כי ליכא העלאה אע"ג דכי הדדי ניהו וליכא הורדה אלא דמיחלף הורה בתורה נמי אסור ועיין בא"ח סימן קנ"ג: (ד) ואינו. והט"ז כתב דמדברי רש"י לא משמע כן דכתב שאם לקחה מצוה עביד ואם כתבה הוי מצוה טפי וכתב עוד ומ"כ הקונה ס"ת מיד עובד כוכבים שלקח מישראל לאו כחוטף מצוה הוא אלא כאלו

פתחי תשובה

ער (א) כל איש. עיין בתשובת בית אפרים חיו"ד סימן ס"ב לענין כתיבת ספר תורה בשותפות אם יוצאין ידי חובתם ע"ש ועיין בספר פרדס דוד מהרב דוד דישבעק ז"ל פרשת כי תצא שגם הוא ז"ל נסתפק בזה דדלמא כעינן כולו משלהם להוציא שותפות כמו דאיתא גבי אתרוג במסכת ב"ב דף קל"ז עיין שם (ואף דבא"ח סימן תרנ"ח ס"ז בהג"ה כתב ודוקא שלא ק ו לצורך מצוה כו' שאני התם דכל אחד אינו צריך לו רק כשעת נטילתו ונאתו בו משא"כ הכא דכל אחד צריך שיהיה הס"ת שלו בכל עת ובכל שעה ושעה הוא) ותמה מאד על מנהג העולם דפשוט הוא בעיני כל בחברות שכותבין ס"ת בשותפות דכל אחד יוצא בו ושוב כתב להוכיח קצת כמנהג העולם דיוצאין בשותפות ע"ש: (ב) איש מישראל. עיין בתשובת שאגת אריה סימן ל"ה לענין אם גם נשים חייבות במצוה זו של כתיבת ס"ת כאנשים או לא ע"ש: (ג) לכתוב לו ס"ת. עיין בספר תורת חיים בסנהדרין דף כ"א שכתב ונראה דיחיד שכותב ס"ת לעצמו ונותנה לבהכ"נ לקרות בה בצבור ומקדישה לאו שפיר עביד דכיון שמקדישה הרי היא של הקדש ולאו שלו היא ואינו יוצא בה י"ח וליכא למימר דבכתיבה לחוד תליא מלתא ז"א דיחיד שכתב ס"ת לעצמו ואח"כ נאבדה פשיטא שצריך לכתוב לו ספר תורה אחרת ולכן נראה שאין להקדיש ס"ת אא"כ כותב לעצמו אחרת עכ"ל ע"ש (וכן ראיתי בספר ברכי יוסף שכ"כ בספר תשובת בית יהודה ח"א י"ד סימן כ"ג) ועיין בספר בני יונה מהגאון מוהר"ל יונה לגד סופר שחולק עליו ובוכר דאם נאבדה ממנו וטוא מצויה כאיזה מקום שיוצאים ידי מצות ועתה כתבו לכם ואפילו אם נקרעה או נשרפה קרוב הדבר שיצא ידי מצותה של כתיבה ומכ"ש אם הקדישה דיצא דמסתמא לא הקדישה אלא שתהא מיוחדת לקריאה שבצבור אבל מצות הכתיבה אישתאר לעצמו ומ"מ יותר טוב שלא יקדישה והרי תהיה כונה שלו ע"ש. ועיין בספר פרדס דוד פרשת כי תצא שחולק גם כן על התורת חיים הנ"ל והוכיח מדברי הרמב"ם דיחיד שכתב ס"ת משלו ואח"כ נאבדה דיצא ואין צריך לכתוב אחרת ע"ש. (וכן בספר תורת נתנאל מהגאון בעל קרבן נתנאל בעל הרא"ש פרשת יתרו חולק על התו"ח וכתב עליו וז"ל דאם זה דבר חדש ואין אחד מהפוסקים שהזכיר דין זה. גם כל העולם כולו אין נוהגין כשנאבד מהם ספר תורה שיכתוב מחדש. ע"כ בדקתי אחריו ואעפ"ה שלא כדבריו כו' והוכיח מהרמב"ם ג"כ כן ע"ש: (ד) אבותיו ס"ת. עיין בתשובת שאגת אריה סימן ל"ד בהעלה דאפילו לא הניחו לו אבותיו כתובה אלא כל שהוא אפילו תיבה או אות א' לבד והוא גמר והשלים את הכל לא יצא ידי חובת מ"ע זו ע"ש. והא דכתב בבג"ה דאם הגיהו ה"ז כאלו כתבו אע"פ שלא כתב כל התורה כולה עט"ז סק"א: (ה) למכרו. עבה"ט מ"ש אבל ספרי יחידים וכו' ועיין במג"א סימן קנ"ג ס"ק כ"ב ועיין בתשובת ר"ב חנ"א חלק הו"מ סוס"י מ"ג ובכה"ש מכן המחבר שם מ"ש בזה ועמ"ש לקמן סימן רפ"ב ס"ק ט"ז בשם ספר יד הקטנה. ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ג סימן מ"ג שכתב דמותר למכור ס"ת ע"י הגרלה שקורין אויס פלעטין ואין בזה בזיון לס"ת כלל ע"ש היטב ועיין בכשל אברהם בא"ח סימן שכ"ב סק"א שכתב בשם תשובת פני הארץ גם כן דמותר אלא דליתר שאת ימחו סס"ת כ"י תפילות ומגלה דאין בו קדושת ס"ת כלל. ובתשובת ריב"ש הביאו הב"י כתב כל ספר שיש בו טעות אין בו קדושת ס"ת וזיכול למכ.ו ע"ש. [והביאו גם כן הרמ"א לקמן סימן רפ"ב ס"ח וכא"ח סימן קנ"ג וע' במג"א שם ובתשובת ח"ס סימן רע"ט]. ועיין בתשובת רשב"ש סימן קכ"ד שכתב ועל אודות הספר שמניחות הנשים לבהכ"נ ואמרת שמאחר שאינן מצוות ללמוד תורה טוב שימכרוהו להשיא יתום ויתומה יפה אמרת אבל לא מטעמך לפי שהנשים אע"פ שאינן חייבות ללמוד תורה אבל זוכות הן לעולם הבא בזכות התורה כו' אמ.ס אם יש יתום ויתומה להשיא יותר יהיה מצוה שימכרוהו לשם ממה שיתנו הס"ת לבהכ"נ אלא שזהו כשיש ס"ת אחר לצבור לקרות בו אבל א.ל"כ יתנוהו לצבור שהת.חוד קודם למעשה ע"ש. [עבה"ט ועיין בתשובת חתם סופר סימן רכ"ד דמי שהיה לו ס"ת שקנה אסור למכרו כדי לכתוב ס"ת בעצמו (ו) כדי לקנות חדש. (ו) כדי לקנות חדש ... אף דמתחלה לא הוי רק כחוטף מצוה והשתא הוי כאלו קבלה מסיני אין זה מקרי עילוי בקודש דעלייה צריך להיות במצוה הקנית שהיא קדושה יותר משהתחלה ואף אם הספר השני שהיא דוק.א טפי כתבי' וכתב יותר בהדור גם זה אי מעלין בקודש כיון שאין הקדושה מעולה בעצמה אע"פ שהוא יפה ומהודר ע"ש] (ועיין תשובת אבן השהם סימן כ"ג באחד שנדר לבנו ונדר לקנות ס"ת לקיום ועתה כתבו וקנה ס"ת ואח"כ ראה שאין שכתב מהודר מחויב לקנות שיותר מהודר. דדמי ממש לאתרוג דאמרינן הידור מצוה עד שליש ואם כן כאן ימכור ויקנה אחרת היותר נאה ע"ש שהאריך): (ז) שכר לו סופר. עיין בספר משנת חכמים בקונטרס מעלות המדות דף קל"ו שכתב דיש להסתפק אם אירע שכתב אחד עבור חבירו ס"ת בלי ידיעתו מי נימא דכיון דזכות הוא וזכין לאדם כו' יוצא י"ח מצוה זו דהוי כאילו כתבו בשליחותו או נימא דלאו זכות גמור הוא לו ואדרבה ניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בגופיה ובממונו וכל היכא דלאו זכות גמור הוא לא אמ.י.ן זכין כו' ומסי.א דהו.ו יוצא י"ח מצוה זו כלל כיון דלא נעשה שלוחו ושוב כתב דאין כאן מקום ספק כלל דלא מיבעיא לדעת הרמ"א דאם לקח ס"ת אינו יוצא כלל והיינו שם ,סידה התורה שיכתוב בעצמו או על ידי שלוחו ועכ"פ יקנית בק.יים גווילין וכדומה ממילא דאם כותב אחר בשבילו בלא דעתו דאינו יוצא כלל ואף לדעת רש"י שכתב דהוי כחוטף מצוה דמצוה קעביד ואי כ' בעצמו הוי מצוה טפי מ"מ נראה דכיון דעכ"פ מצוה מן סמוכה איכא לכתוב בעצמו או על ידי שלוחו א"כ לאו זכות גמור הוא כו' ועוד דדוקא קנה ס"ת מהני כיון דק.ין בכספו הוא והכי אם הניחו לו אבותיו שבא לו בלא טורח כלל אי.ו יוצא ומצוה לכתוב משלו וה"ס אם אחר כתב בשבילו דאי.ו יוצא מה"ט ע"ש: (ח) הוי כחוטף. עבה"ט סק"ד בשם ט"ז דהקונה ס"ת מיד עובד כוכבים כו' ועיין בספר משנת חכמים שם שכת: דה"ה אם המוכר שהיה מחילה ע"מ למכור וי"ל נמי דה"ה אם מכר אחד כדי ללמוד תורה או לישא אשה דאם ק.ה חבירו ממנו יוצא י"ח לדעת רש"י (ר"ל דאפילו כחוטף לא הוי) ע"ש: (ט) ואינו יוצא בזה. ובגר"א

ב (ד) ה [ד] (ה) (י) ח האידנא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן (יא) ולא ימכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה :

רעא העור שנכתבה עליו ושרטוטה ודין הדיו. ובו ז' סעיפים :

א [א] (א) א אין כותבין ספר תורה על עור (א)בהמה חיה ועוף (ב)הטמאים (ב) בולא על עור דג אפי' טהור (ג) ג אבל כותבין על עור בהמה חיה (ד) ד ועוף הטהורים ואפי' עור נבילות (ה) וטריפות שלהן א ה וצריך שיהו העורות ב (ו) מעובדין על ידי ישראל (ז) לשם ס"ת (ג) ג [ב] (ג) (ז) ו שיאמר בתחילת העיבוד כשמשים אותם לתוך הסיד (ח) עורות אלו (ט) אני מעבד ד לשם (י) ספר תורה:

שפתי כהן

ה האידנא כו'. כתב הפרישה נראה דס"ק הרא"ש שסמ"ע נאמר דוקא בהלו ולא בס"ת דדוקא בימיהם שהיו לומדים תורה שבעל פה שלא מן הכתב כ"א ע"פ היו צריכין ללמוד מס"ת המתויגת כהלכתה ומדוייקת בחסרות ויתרות ופסקי הטעמים כו' אבל בזמנינו זה שנעשה לנו היתר לכתוב ספרים דפין דפין כל אחד בפני עצמו א"כ למה לנו לזלזל בכבוד ס"ת בהכנס ללמוד מתוכו שלא לצורך נמצא בדורות הללו שאין לומדין מתוכה ליכא בהן מצות עשה ע"כ וכן נראה עיקר כהרא"ש ודלא כהב"י וב"ח שכתבו שדעת הרא"ש דודאי איכא מצות עשה בכתיבת ס"ת אפי' בזה"ז אלא שיש ג"כ מצוה לכתוב חומשי התורה ומשנה וש"ס ופירושיהן. מיהו גם הט"ז ומ"מ ריש הלכות ס"ת נמשכו לדברי הב"י :

רעא א וצריך שיהו. מעובדים לשמה משמע אם עבדו שלא לשמה אפילו בדיעבד פסול ואין לכתוב עליו ס"ת ומשמע דאפילו אם כתב עליו ס"ת פסול וכן משמע בש"ס פרק הנזקין גבי ההוא דאתא לקמיה דר' אבא כו' וכן משמע בפוסקים אבל הרא"ש וטור הביאו תשובת הגאון שר' משה גאון פליג כו' הלכך אם יש להם יכולת להחזיר יריעות הקלף לידי מחוח ולהעביר עליו סיד לשמה הרי יצא ידי עיבוד לשמה ואם אין יכולת לעשות כן ואין להם ס"ת אחרת ולא קלפים אחרים לכתוב עליו ס"ת כשרה יכתבו בו אע"פ שאין מעובד לשמה ויקראו בה בצבור. ע"כ : ב מעובדים כו'. אבל תקון הקלף והשרטוט אין צריך שיהא לשמה. טור : ג שיאמר כו'. כן בפירוש ולא במחשבה לחוד כמ"ש בא"ח סימן ל"ב סעיף ח' : ד לשם ס"ת. כתב ב"י בא"ח סימן ל"ב אם מעובד לשם מזוזה פסול לתפילין דתפילין חמורה ממזוזה ודאי דה"ה אם מעובד לתפילין פסול לס"ת דקדושת

טורי זהב

דנמרא בזה ולא סבירא ליה להר"ר מנוח כמו שכתב בית יוסף בשם הר"ן לדעת הרי"ף להחמיר וכן הביא בית יוסף בסימן ר"פ להרמב"ם שפסק לקולא בבעיא דלא איפשטא לענין תפירות ס"ת ובא"ח סימן קל"ג נתבארו דיני מכירת ס"ת ולקמן סימן רע"ח : (ד) האידנא מצוה כו'. וכ"כ הטור בשם הרא"ש ופירש ב"י דלא בא לפטור אותנו מכתיבת ס"ת דאדרבה יש גם לנו לכתוב וללמוד בה אלא בא לומר שיש מצוה גם בכתיבת ספרי'אלו ובדרישה חולק עליו דאין לנו ללמוד מס"ת ולזלזל בכבודה דדוקא בדורות הראשונים היו מוכרחים לכך שהיה אסור להם לכתוב דפין דפין אלא כולם בגלילה וגם היו דורשין קוצי האותיות בס"ת משא"כ עכשיו ועל כן איקלנו המצות עשה הזאת לכתוב ס"ת אלא בכתיבת שאר ספרים ע"כ ואף שלפי משמעו' הלשונו של הרא"ש משמע יותר כדברי הדרישה מ"מ נכונים דברי ב"י דהיאך נבטל מצות עשה של ועתה כתבו לכם בחילוף הדורות:

רעא (א) בהמה חיה ועוף הטמאים. דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך ואפילו מנבילות וטריפות דלא גרע נהרג בידי שמים מנהרג בידי אדם : (ב) ולא על עור דג. משום דנפיש זוהמיה : (ג) שיאמר בתחילת העיבוד. זהו כמסקנת הרא"ש שהביא התילה שנסתפק רבינו ברוך בזה אי בעינן אמירה דוקא או סגי במחשבה דבפיגול כתיב לא יחשב ובעי דיבור ותרומה ניטלת בלא דיבור ובשליחות יד דכתיב על כל דבר פשע והחושב לשלוח יד בפקדון חייב עכ"ל ויש לתמוה הא לבית הילל אינו חייב בשליחות יד עד שיעשה בו מעשה כדאיתא סוף פרק המפקיד ותו הקשה בדרישה דאפי' לבית שמאי דמחייבי התם בחושב היינו באומר כדפירש רש"י והוס' וזה נוכל לייסב דרבינו לא ס"ל כרש"י ותוס' בזה ונראה לי דהלעת דבריו הוא דבפיגול כתיב לא יחשב ומלינו בו שהוא בעי דבור (*) נמלא יש לנו ספק בכאן מאיזה דין נלמוד וכן גבי שליחות יד דכתיב על כל דבר פשע ומלינו בו ג"כ לבון מחשבה במשנה שאמרה החושב לשלוח יד בפקדון חייב לב"ש והתם סמך התנא עלמו על הפסוק אבל בשאר מקומות נשאר הספק במקומו ומ"ש בתחילת עיבוד נראה דלא בא למעט בסוף העיבוד דאדרבה מלינו בכ"מ שאין המעשה נקרא אלא על שם הגומר ואם כן כי מסייע בגמר ודאי מהני אלא בא למעט שא"ל לסייע מתחילה ועד סוף אלא די אפילו בתחילה לחוד אלא די"ל כיון דמתחילה עשה העובד כוכבים לבדו הרי נעשית מקלתה שלא לשמה מה"כ כשעושה ישראל תחילה סיוע איכא למימר דאחר זה גריר כל מעשה העובד כוכבים עד גמר כולה דקי"ל כדעת רא"ש דכי עשה עובד כוכבים אדעתיה דישראל מותר אלא דמדברי הטור כאן בשם רב נטרונאי כתוב וז"ל אבל אם יש להם יכולת להחזיר הדק לידי מחוח ולהעביר

(*) [ובתרומה כתיב ונחשב ומלינו בו שהוא גם בלא דבור. מראה כהן]

חידושי רע"ק

(ש"ע סעיף ב') האידנא מצוה לכתוב. עיין בהגהת ש"ע חוה"מ (סס"י רצ"ב) : (סי' רע"א ש"ך סק"ב) והשרטוט א"צ. ע' משבצות זהב א"ח (סי' ל"ב ס"ק ד') די"ל דוקא סתמא אבל במפרש שלא לשמה גרע :

ביאור הגר"א

ד"ה כחושף. מצוה עבר כו' ועמ"ז ודברי רש"י עיקר (ע"כ) : [ד] האידנא כו'. שעיקר הכתיבה משום ללמוד בה וכמ"ש ועתה כתבו כו' ולמדה כו' ולדידהו לא היתה נכתבת אלא תורה שבכתב כמ"ש בפ' הנזקין (ס' ב') ובתמורה דברים שבע"פ כו' : (ליקוט) האידנא כו'. עבב"י וכ"כ חמ"מ וכן עיקר וכ"כ ט"ז (ע"כ) :

רעא [א] אין כותבין כו'. ברייתא ריש מסכת סופרים ואיתא בפ"ד דשבת (ק"ח א') ג"כ לענין תפלין וע"ש כ"ה ב' : (ליקוט) אין כותבין כו'. בפ"ד דשבת וה"ה לס"ת וכמ"ש בירושלמי פ"א דמגילה הלכה י"א וצריך שיהא כותב על הגויל כו' לא כו' אין כותבין אלא על עור בהמה טהורה שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך ממה שאתה נותן לפיך והא תני כותבין ע"ג עור נבילות וטריפות מסינא דאת טתן לפיך (ע"כ) : [ב] שיאמר בתחלת כו'. עמ"ש בא"ח ר"ס י"א : (ליקוט) שיאמר כו'. בסה"ת ס' קצ"ב מסתפק בזה משום דבתרומה סגי במחשבה כמ"ש בפ"ג דשבועות ורפ"ב דקדושין ואמרינן ברפ"א דתרומות חמשה כו' האלם כו' ואמר בירושלמי מפני הברכה הלא"ת [illegible]

באר היטב

כתבה עכ"ל : (ה) האידנא. כתב הפרישה דעכשיו אין מצות עשה כלל לכתוב ס"ת דדוקא בימיהם שהיה אסור להם לכתוב דפין אלא בגלילה והיו צריכין ללמוד מס"ת אבל בזמנינו זה שנעשה לנו היתר לכתוב ספרים דפין כל א' בפ"ע א"כ למה לנו לזלזל בכבוד ס"ת בהכנס ללמוד מתוכו שלא לצורך ע"כ אין לנו אלא לכתוב שאר ספרים כמ"ש המחבר אבל הט"ז כתב אף דמשמעות לשון הרא"ש משמע כדברי הדרישה מ"מ נכונים דברי הב"י דס"ל דגם בזמנינו איכא מצות עשה לכתוב ספר תורה דהיאך נבטל מצות עשה של ועתה כתבו לכם בחילוף הדורות :

רעא (א) מעובדין. כתב הש"ך משמע אם עבדו שלא לשמה אפי' בדיעבד פסול ואפילו כתבו עליו ס"ת פסול אבל הרא"ש והטור הביאו תשובת הגאון שכתב הלכך אם יש להם יכולת להחזיר יריעות הקלף לידי מחוח ולהעביר עליו סיד לשמה מה טוב ואם אין יכולת לעשות כן ואין להם ס"ת אחרת ולא קלפים אחרים יכתבו בו אף על פי שאינו מעובד לשמה ויקראו בה בצבור עכ"ל : (ב) שיאמר. בפירוש ולא במחשבה לחוד כמ"ש בא"ח סימן ל"ב ס"ח: (ג) ס"ת. כתב ב"י בא"ח סימן ל"ב אם מעובד לשם מזוזה פסול לתפילין ודאי דה"ה אם [illegible]

פתחי תשובה

והגר"א ז"ל פסק כדעת הש"י דיולא בזה : (י) האידנא. עיין בש"ם ועיין בשו"ת שאגת אריה סימן ל"ו שדחה גם כן דברי הפרישה שכתב דבימינו שאין לומדים מס"ת ליכא מ"ע דליתא דא"כ אם הניח לו אביו ס"ת אמאי מצוה לכתוב משלו א"ו דמצות כתיבה ס"ת נאו בת"ת תליא. אלא שכתב דמ"מ יש לפטור מדין אחר מן מצות כתיבת ס"ת בזה"ז כיון דאין לא בקיאין בחסרות ויתרות והרי ס"ת שחסר או יתר אפילו אות אחת פסולה אם כן אין בידינו לקיים מצוה זו ע"ש שהאריך. והיוצא מדבריו דיש שלשה חילוקים במצות כתיבת ס"ת היינו בזמן התנאים שהיו בקיאין בחו"י היה מ"ע מדאורייתא שיהיה לו ס"ת שכתבה בעצמו משלו ובזמן האמוראים שלא היו בקיאים בחו"י כדאיתא ס"ק דקדושין אך כיון לומדים מס"ת לא היה מ"ע דאורייתא רק מדרבנן דאל"כ היתה תורה משתכחת מישראל ונהי מצמא אם הניחו לו אבותיו ס"ת א"צ לכתוב משלו כיון דמ"מ יש לו ס"ת ללמוד ממנה. ובזה"ז ליכא אפילו מצוה דרבנן ע"ש ועיין בספר בני יונה [ובתשובת חתם סופר סימן רנ"ד] מ"ש בזה : (יא) ולא ימכרם. עיין בספר תפארת למשה הטעם על מה סמכו העולם למכור ספרים לכ"ד שירלו ע"ש [וע' במג"א סימן קנ"ג ס"ק כ"ג] :

רעא (א) אין כותבין. עיין סמ"ג או"ח בפתיחה להלכות תפילין בענין אם כתב ס"ת על עור איכורי הנאה. ועיין בספר חומות ירושלים סוס"י קנ"ו מ"ש בזה : (ב) הטמאים. עיין בתשובת יד אליהו סימן ג' שכתב דאין כותבין ס"ת ותפילין על עור מבהמה טהורה שנולדה מבהמה טמאה דאסורה כמש"ל סימן ע"ט ס"ב. ומשמע שם דה"ה אם מצא בבהמה ולד דמות עוף אף שהוא עוף טהורה דאסורה כמש"ע סימן י"ג ס"ה. אין כותבין על פורה אבל כותבין על עור בהמה טמאה שנולדה מטהורה ע"ש : (ג) אבל כותבין. [illegible]

[illegible]

באר הגולה

מהלכות ס"ת וס"פ : ח טור בשם אביו הרא"ש וכ"כ רבינו ירוחם בשם הגאונים פי' שזה יותר מצוה מלכתוב ספר תורה ולהניחו בבית הכנסת לקרות ברבים אבל לכתוב ס"ת לקרות בו הוא ובניו פשיטא דגם האידנא זהו עיקר המצוה :
א ברייתא שבת דף ק"ח ע"א :
ב שם בעיא דמר בריה דרבינא וכו' ולא נפשטא: ג שם בברייתא:
ד מימרא דרב הונא שם :
ה ההוא דאתא לקמיה דרבי אבא א"ל ס"ת וכו' גטין דף נ"ד ע"ב הסכמת הפוסקים :
ו טור בשם אביו הרא"ש בהס"ת

כנסת הגדולה

איסורא ליכא וכדמשמע בפרק תקנו שנהגו באיסור מלאכה בט' באב ובס"ק באיסור מלאכ' דפורים ונקדקד רבינו המחבר בטור א"ח סימן תקס"ה ומצאתי אחכם אחד עמד בזה והניחו בצ"ע ואפשר לי לידחק ולומר דמ"ש הרב בעה"ע ואפילו אין לו מה יאכל לא קאי אמאי דסליק מיניה אלא שמ"ש ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש אסור שם הפסיק ומ"ש אפילו אין לו מה יאכל קאי למ"ש וכ"ש שאין לו למכרה ולא קאי למה שאמר אסור. איברא שלשון הרמב"ם בפ"י מהלכות ס"ת מוכח דמלת אסור קאי [illegible]

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

שיורי ברכה

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

הגה [ג] ואם מעבדן עובד כוכבים ה יסייע הישראל מעט (טור בשם ר"ב) (ז) (י) בתחלה כשנותנו לסיד ויאמר שהוא עושה לשם קדושת ספר תורה (ב"י) [ד] ויסמן אותן עורות שלא יחליפן העובד כוכבים ו ולא חיישינן אח"כ שמא החליפן העובד כוכבים וזייף סימניו אחריו (הגהות מיימוני פ"א מהס"ת) ועיין בא"ח סימן ל"ב:

ב [ה] י צריך שיהו (יא) מעובדים בעפצא [ו] או ח בסיד וביוצא בו מדברים שמכווצים העור ומחזיקין אותו (רמב"ם ספ"א מהל' ס"ת ד"ו):

ג [ז] ט כותבין ספר תורה (ד) על (ה) הגויל [ח] והוא העור שלא נחלק וכותבין בו במקום שער [ט] ואם כתבו ס"ת על ז י הקלף כשר והוא שיהיה כתוב בצד הפנימי שבלפי הבשר:

הגה ח [י] וקלפים שלנו הם ט יותר מובחרים (ס) מגויל וכותבין עליהם לכתחלה לצד בשר [יא] ואין כותבין עכשיו על הגויל (ר"י מינץ סי' ס"ו) ה) י [יב] ואם שינה וכתב על קלפים שלנו במקום שער פסול (א"ז הלכות תפילין) [יג] מיהו יש מקילין בזה (טור וע"פ עב"י):

ד [יד] יא כתב (יב) מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף (ו) פסול אם עשה חציו גויל (ז) וחציו צבאים (°) אע"פ שאינה מצוה מן המובחר כשר. (ועיין לקמן סימן ר"ן):

ה [טו] ספר תורה (יג) צריך שרטוט יב ואם כתבו (יד) בלא שרטוט פסול [טז] יג ולא ישרטט בעופרת וביוצא בו (טו) שצובע:

ו [יז] יד ספר תורה צריך (טז) שיכתבנו בדיו [יח] טו העשוי מעשן השמנים [כ] שרוי במי עפצים: (ולכתחלה טוב ליזהר שלא לעשות הדיו כי אם מדברים (יז) הבאים מן העץ) (כן משמע בזוהר פ' תרומה דף ע"ב ע"א) [כ] טז ואם כתבו

טורי זהב

ולהעביר עליהם סיד לשמה הרי ילאתם ידי עיבוד לשמה עכ"ל אם כן כ"ש כשמסייע בתחלה בשעה שיש עליה סיד הראשון דמהני וכן מבמא מסמ"ג שמביא ב"י בא"ח סימן ל"ב ולריך שיתן העורות בעיבוד לשמן או יסייע לעובד כוכבים בשעת עבוד לשמן עכ"ל. ומ"מ נ"ל שלא נקרא סיוע בעיבוד אלא במעשה העיבוד עלמו אבל לא במה שמסייע להשחיר את העורות של תפילין כי זה לאו מעיבוד הוא וכל הנוהג קולא בזה הוא מחטיא רבים: (ד) על הגויל. ג' שמות יש בזה גויל קלף דוכסוסטוס פירוש גויל עור שנגרד ותקנו במקום השער ובמקום הבשר לא תקנו וכותבין בו במקום שער. קלף ודוכסוסטוס הוא עור הנחלק לשנים חלק החיצון של לד השער נקרא קלף וכותבין בלד הפנימי של לד הבשר וחלק הפנימי שבלד הבשר נקרא דוכסוסטוס שפירושו דוך בלשונגמרא מקום סתום בלשון יוני בשר וכותבין בו בלד החילון שכלפי השער וקלפים שלנו היינו שמגרדין ומתקנין את העור מב' לדדין יש בו דין קלף של התלמוד שכותבין בו לצד הבשר וכתב על זה רמ"א שהם יותר מובהרים כי הם יותר נאים מגויל גם מפני שהם קלים יותר מגויל. כ"כ בתשובת ר"י מינץ: (ה) ואם שינה. וכתב על קלפים שלנו במקום שער כו' כל"ל: (ו) פסול. כפי שהוא כבני ספרים: (ז) וחציו צבאים. פירש בהכל גויל אלא שחציו של בהמה טהורה וחציו

שפתי כהן

דקדושת ס"ת חמורה מתפילין עכ"ל ד"מ: ה יסייע כו'. נראה דהאי מסייע דהלריכוהו אינו אלא לכתחלה על לד היותר טוב אבל בדיעבד אפילו לא סייעו כלל אלא שאומר לעובד כוכבים שיעבדנו לשמו סגי בכך ודלא כב"י. ב"ח: ו ולא חיישינן כו'. דמירתת עובד כוכבים פן יכיר הישראל בטביעת עין שיש לו בסימנים או מפני שאלו הנקבים נעשו מחדש יותר משלו כן הוא בהגמ"יי וכן כתב המחבר בא"ח סי' ל"ב סעיף י' ונ"ל דמיירי שיש להעובד כוכבים ריוח בחליפין דאל"כ לא חיישינן שכוון להכשילו כיון דאין לו הנאה בדבר כדלעיל סימן קי"ח סעיף י': ז הקלף כו'. הוא עור הנחלק לשנים וחלק החילון של לד השיער נקרא קלף וכותבין בלד הפנימי שכלפי הבשר. טור: ח וקלפים שלנו כו'. במה שמגרדים קליפתו העליונה אינו אלא כדי מה שלריך להקנו להחליקו ואפילו אם היו חולקים העור לשנים היה לריך לגרד ממנו כך ומלד הבשר הם גורדים הרבה עד שאין נשאר אלא הקלף בלבד. כ"כ הפוסקים: ט יותר מובחרים כו'. כי הקלף הוא נאה כי הגויל לא הוסר ממנו כי אם השיער ובלד השני לא הוסר כלום גם על הגויל היתה כבידה יותר מדאי לכך המנהג לכתוב ס"ת על הקלף. מהרי"ח שם: י ואם שינה וכתב על הקלפים במקום שיער כו'. כל"ל: כתבו התוס' פרק המוליא יין סוף דף ע"ט שהספרים נכתבים על הנייר שאינו מתוק ומביאם ב"י וד"מ אבל מדברי סה"ת

ובאר פוסקים נראה שלריך לכתוב דוקא על עור בהמה טהורה וכן מבואר להדיא בתוספות דמנחות דף ל"א ע"ב ד"ה לא דעפלן כו':

באר הגולה

ז משנה מגילה דף י"ז ע"א וכדמפרש בגמ' דף י"ט ע"א: ח שם בתוס' וכ"כ ספול בשם ל"ת: ט ברייתא שבת דף ע"ט ע"א וכדעת הר"ן שמגוס מן המובחר בגויל ואין פוסלין לכתחלה אלא בגויל ושכ"כ ר"ת: י שם בברייתא פי' עור הנחלק לשנים חלק חיצון לצד השער נקרא קלף והחלק הפנימי לצד הבשר נקרא דוכסוסטוס: (ספר מפני שהוא נגרד ומתוקן מב' הלדדין והם יותר נאין וקלים: יא טור בשם הירושלמי פ"ק דמגילה וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בהלכות ס"ת: (ס) פירוש של עור נבי ובאר היטב: יב מימרא דרב אסי מגילה דף י"ז ע"ב וכפירוש רש"י וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות ס"ת והביאו הטור: יג טור בשם ר"י בשירו' מסכת סופרים וש"ס: יד ב"י שבת דף ק"ג ע"ב: טו רמב"ם בפ"א מהלכות תפילין: טז שם

כנסת הגדולה

ס"ת ולא מתורה דהא שאר בבי אית בהן איסורא ואם פרש דמה שאמר אין מוכרין אפילו אין לו מה יאכל נמשך למעשה יונא מזה דגם שאר בבי ליכא איסורא והא ליתא. לכן נראה לי דמ"ש רבינו המחבר ומשמע דכיון דאי ו רואה סימן ברכה אסור למכרו כבי משמע כפ' עקום ש כגו דגרסינן התם מאי איריא ס"ת אפילו שרבי שבהם וי"ס ומי דתגן העושה מלאכה בע"ש וי"ט מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם ומשני התם מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למ' לא הכא מתמות א': התם סימן ברכה הוא דלא חזי אבל שמוני לא משמתי ן ליה הכא שמוני נמי משמתינן ליה ע"כ ולשונו [illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

ביאור הגר"א

סני במחשבה אבל בפיגול דוקא בדיבור כמ"ש בפסחים ס"ג א' ותוס' שם ד"ה ר"מ סבר כו' (ע"כ): [ג] ואם מעבדן כו'. עמש"ש ס"ב: [ד] ויסמן כו' ולא כו'. עש"ך: [ה] צריך שיהיו כו'. כמ"ש בפ"א דמ"ס הלכה ה' אין [illegible]

חידושי רע"ק

(סעיף ד') כתב מקצתו על הגויל. אפילו תיבה א' תשב"ץ (ח"א סי' קס"ט) ועי' לקמן (סי' רע"ט ס"ד) בס"ש שם: (סעיף ה') ס"ת צריך שרטוט. בב"י הביא דברי המרדכי [illegible]

באר היטב

מעובד לתפילין פסול לספר תורה דקדושת ס"ת חמורה מתפילין עכ"ל ד"מ: (ד) בתחלה. כתב הט"ז וה"ה כי מסייע בגמר ודאי מהני אלא דבא למעט שא"צ לסייע מתחלה ועד סוף ומ"מ נ"ל שלא נקרא סיוע אלא במעשה העיבוד עלמו אבל לא במה שמסייע להשחיר את העורות של תפילין וכל הנוהג קולא בזה הוא מחטיא רבים עכ"ל (ובדיעבד אפשר אפילו לא סייע כלל אלא שאומר לעובד כוכבים שיעבדנו לשמה די בכך ש"ך וכתב הטור דתיקון הקלף והשרטוט א"צ שיהא לשמה: (ה) הגויל. כתב הט"ז ג' שמות יש בזה גויל קלף דוכסוסטוס פי' גויל עור שנגרד ותקנו במקום השער ובמקום הבשר לא תקנו וכותבין בו במקום שער קלף ודוכסוסטוס הוא עור הנחלק לשנים חלק החיצון של לד שער נקרא קלף וכותבין בלד פנימי של בשר וחלק הפנימי שבלד הבשר נקרא דוכסוסטוס וכותבין בו בלד החיצון שכלפי שער. קלפים שלנו היינו שמגרדין ומתקנין את העור מב' לדדים יש בו דין קלף של הש"ס שכותבין בו לצד הבשר והם יותר נאים וקלים מגויל לכך כתב רמ"א שהם יותר מובחרים וכתב הש"ך דמדברי התוספות נראה שהספרים נכתבים על הנייר שאינו מתוק אבל מדברי סה"ת ושאר פוסקים נראה שלריך לכתוב דוקא על עור בהמה טהורה וכן מבואר להדיא בתוספות במנחות

פתחי תשובה

[illegible]

הגויל ומקצתו על הקלף פסול אפילו בדיעבד ואפילו במקום תיבה א'. דמאן פלג לך ולא נתט ביד הטוס. יש מלקלוף כו' ע"ש ואפשר מה"ט שכתב הרב חמודי דניאל דדוקא תני על קלף דכמה פסוקים שנכתבו על מקום הגויל שהקלף לא קרינן בו מקלת על הגויל ומקלת על הקלף אלא [illegible]

יא כשר. מפני שהוא שחור אבל לא בשאר מיני צבעונים כו': יב בימין. כמו בתפילין בא"ח סימן ל"ב ס"ח וע"ש דאיטר יד שמאל דידיה הוא ימין: יג י"א כו'. כתב הט"ז ואין נוהגין כן: ערב א אגודל כו'. כתב הרמב"ם פ"י מהל' ס"ת דין ט' רוחב גודל האמור בכל השיעורים האלו ובאשר שיעורי תורה כולה הוא אצבע הבינוני וכבר דקדקנו בשיעורו ומצאנוהו רחב שבע שעורו' בינוניות זו בצד זו בדוחק והן באורך שתי שעורות בריוח ע"כ ומביאו המבי"ט ח"ב ס"ס קע"ג דף ס"ע ריש ע"ד וע"ש: ב י"א כו'. מיהו צריך שיעור לעובי העמוד כדמשמע ברא"ש וטור ודעת הרמב"ם בהלכות ספר תורה דהיקף ו' טפחים בלא עמודים הם ע"ש שהאריך בכתיבת סדר היאך יעשה הרוצה לכתוב ספר תורה שיעלה לו ארכו כהיקפו: ג למשפחותיכם ג"פ כו'. כתוב בהגהת מיימוני בשם הר"ח דהיינו שיעור טפח וכתבו עוד בשמו דהיינו דוקא בכתיבה דקה אבל בכתיבה גסה הכל לפי השנוי ואפילו יותר מטפח וכ"כ הטור ושאר פוסקים ואין עיניו משוטטות כיון שהכתיבה גסה וכן נוהגין: ד שלא יהא עיניו משוטטות כו'.

ומליו של חיה טהורה: (ח) לכתבו בימין. דדרשינן וקשרתם וכתבתם מה קשירה בימין אף כתיבה בימין סוף פרק הקומץ: וזו"ש ולא בנוצה. אמת שבמרדכי פ"ק דגיטין כתוב כן בהג"ה בשם הר"ם אבל איני יודע טעם לדבר ואולי הוא כמו שמצינו בסדר גטין של מהר"י מרגליות שכתב שאין לכתוב בקנה של ברזל דהוה כמו חקיקה ואע"ג דחק ירכות כשר מכל מקום כל כמה שאפשר לעשות בלא שום חקיקה עדיף כו' ואפשר שכן הוא גם בשל נוצה שהיא דקה וכן כתוב הטעם בלבוש וכתוב שאין נוהגין כן: וחקיקה הואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא לפי ששמעתי אומרים שאין בספרים הנדפסים קדושה כמו הנכתבים בכתב ולי נראה שאין חילוק בזה דאפילו אם נאמר דהוה חקיקה מ"מ הוה כמו כתב דהא גם גבי גט אשה כשר בחקיקות ירכות כמו שכתוב בא"ע סי' קכ"ה אע"ג דכתיב אגלה וכתב ולא וחקק: ועוד נראה לי ראיה ברורה מפרק עגלה ערופה דף מ"ח אבנים הללו של אפוד וחושן אין כותבין אותם בדיו שנאמר פתוחי חותם משמע חקיקה ואין משרטין עליהן באיזמל שנאמר במלואתם שיהיו שלמות שלא יחסור מהם כלום אלא כותב עליהם בדיו ומראה להם שמיר מבחוץ על פני הדיו בחריץ האות והן נבקעות מאליהם ואם איתא דמעשה הדפוס הוה חקיקה קשה מנא לן דהיה על ידי שמיר שהוא דבר שאינו מצוי דילמא היה על ידי הדפוס ובדיו כדפוס שלנו ונמלא שפיר מתקיים פתוחי חותם אלא ברור הוא דמעשה הדפוס מקרי כתיבה ממש ולא חקיקה כלל: ושוב ראיתי בתשובת שאלות למה"ר בנימין ז"ל שכתב ג"כ שמעשה הדפוס הוא קודש ככתב מטעם דגם חקיקה היא קודש והביא ראיה ג"כ מאפוד אבל לפי עניות דעתי אין צריכין לזה כי הוא כתיבה ממש ואין כאן חקיקה דמה לי שדוחק את הטעט על הנייר או הנייר על האותיות של עופרת אידי ואידי כתיבה היא ומ"מ לענין גט ודאי אין לעשות בדפוס כיון שקלא דומה לחקיקה אבל לענין קדושת הספרים כל המיקל עתיד ליתן את הדין:

במי עפצא וקנקנתום יא (ו) כשר י אבל לא בשאר מיני צבעונים כגון (יח) האדום והירוק וכיוצא בהם שאם כתב אפילו אות אחת בשאר מיני צבעונים [כא] יא או בזהב פסול:

הגה וכן אסור לכתוב שום שם מספר עשרים וארבע ספרים שלא בדיו (ר' ירוחם בשם אבן ירחי) [כב] ויש אומרים דלא בעינן דיו רק בס"ת (במרדכי ה"ק):

ז יב ספר תורה צריך (ח) (יט) לכתבו יב (ז) בימין יג [כג] (י"א שיש לכתוב בקולמוס (כ) של (ח) קנה (כא) ולא בנוצה). (מרדכי פ"ק דגיטין) (°):

ערב דין רוחב הדפין. ובו ד' סעיפים:

א א אין עושין ספר תורה (א) לא ארכו יתר על היקפו ולא היקפו יתר על ארכו (פירוש יכוון שיהא חוט שמקיף יריעות כל הספר לאחר שיתפור ויגלל ארוך כשיעור ארכו) (טור) ב וכמה הוא ארכו (א) בגויל (ב) ששה טפחים [א] שהם כ"ד אצבעות ברוחב א (א) אגודל של יד ובקלף או פחות או יותר והוא שיהא ארכו כהיקפו [ב] וכן אם עשה בגויל [פחות] מששה טפחים ומיעט הכתב או יתר על ששה והרחיב בכתב עד שיהיה ארכו כהיקפו הרי זה במצוה. (ב) [ג] (והעמוד (°) (ג) שבסוף הספר ב י"א (ג) דמצטרף להיקף) (טור בשם הרא"ש):

ב ג אורך כל שיטה שלשים אותיות כדי לכתוב ג למשפחותיכם ג' פעמים ולא תהיה קצרה מזה כדי שלא יהא הדף נראה כאגרת ולא ארוכה יותר על זה כדי ד שלא יהיו עיניו (ג) משוטטות בכתב (ל' רמב"ם פ"ז מהלכות ס"ת ד"ד):

ערב (א) בגויל ששה כו'. דהלוחות היו ארכן ורחבן ו' טפחים. מרדכי וסמ"ג: (ב) והעמוד שבסוף הספר י"א כו'. כל"ל וכן הוא בטור אבל עמוד הראשון שבתחלתו אין מצטרף ונלמד ממה שהיה בארון חלל שני טפחים שעם היתה ספר תורה מונחת דכל שיש בעביו טפח יש בהיקפו ג' והיקף הס"ת היה ו' טפחים נמצא שעובי הספר תורה שני טפחים והיינו עם העמוד שבסוף שהוא מוכרח

ביאור הגר"א

כו'. עמש"ש סי' תרצ"א ס"א: [כא] או בזהב. דמש"ש אזכרות ל"ד ולרבותא נקט. וכ"ה במ"ס פ"א הלכה ט' אין כותבין בזהב ומעשה כו' ע"ש ועמ"ש בא"ח סי' ל"ב ס"ג: [כב] וי"א דלא כו'. כתי' ה"ר יוסף בתוס' דשבת קט"ו ב' ד"ה מגילה ובתוס' דמנחות ל"א ב' ד"ה עשאה כו' וע"ש ושם שסתרו פירושו וכתבו ונראה כו' וכ"כ בסה"ת וש"פ ועבא"ח סי' של"ד סי"ג: [כג] י"א כו'. כמ"ש בפ"ח [illegible]

דשבת (ס' ב') ובפ"ג דתענית כ' ב' לפיכך כו' (ושם א' ובסנהדרין ק"ו א'):
ערב [א] שהם כ"ד כו'. כמ"ש בפ"ק דעירובין (יו"ד ב') ובפ"ד דמנחות (מ"א ב') וש"מ: [ב] וכן אם כו'. ממש"ש רב הונא כתב כו': [ג] והעמוד כו'. עתוס' שם ב' ד"ה תרי כו' והרמב"ם חולק והרא"ש מסתפק בזה ע"ש:

כשיגמור

באר היטב

במנחות דף ל"א ע"ב עכ"ל: (ו) כשר. מפני שהוא שחור: (ז) בימין. ועיין בא"ח סימן ל"ב ס"ח דאיטר יד שמאל דידיה הוא ימין ש"ך: (ח) קנה. כתב הט"ז שמעתי אומרים שאין בספרים הנדפסים קדושה כמו הנכתבים בכתב ולי נראה שאין חילוק בזה כלל (שמעשה הדפוס הוא קודש ככתב) ומביא ראיות מהש"ס למוכח דדפוס מקרי שפיר כתיבה ומכל מקום לענין גט ודאי אין לעשות בדפוס כיון שקלא דומה לחקיקה אבל לענין קדושת הספרים כל המקיל עתיד ליתן את הדין עכ"ל:

ערב (א) אגודל. כתב הרמב"ם פ"י מהל' ס"ת דין רוחב גודל האמור בכל השיעורים האלו ובאשר שיעורי התורה כולם היא אצבע הבינוני וכבר דקדקנו בשיעורו ומצאנוהו רחב שבע שעורות בינוניות זו בצד זו בדוחק והן באורך שתי שעורות בריוח עכ"ל: (ב) שבתוך. כתב הט"ז שצ"ל בסוף. אבל עמוד הראשון שבתחלתו אין מצטרף ונלמד מחלל הארון ב' טפחים והיינו שהעמוד שבסוף בכלל בחשבון שהוא מוכרח להיות בתוך הספר אחר הגלילה אבל עמוד הראשון היה מונח על הס"ת ואינו נחשב בכלל עובי הס"ת עכ"ל וכתב הש"ך שדעת הרמב"ם דהיקף ששה טפחים בלא העמודים הם וע"ש בכתיבת סדר היאך יעשה הרוצה לכתוב ס"ת שיעלה לו ארכו כהיקפו ע"כ: (ג) משוטטות. [illegible]

פתחי תשובה

דדיו שלנו שנעשה מעפצים כשר לכתחלה בלי פקפוק ע"ש דמשמע דוקא בצירוף דעת הרא"ש כשנתערב בו גומא ועיין במעשה רוקח פ"א מהל' תפילין. ועיין תשו' מ"י סימן ל"ז האריך בזה וסיים וז"ל עכ"פ כיון שדעת ר"ת ז"ל וסמ"ג וסה"ת לפסול דיו עפצים. והרא"ש והריב"ן והרמב"ן ומרדכי והא"ז אין מכשירין רק ע"י שרף שקורין גומא ולדעת הרמב"ן עצמו דוקא ע"י בישול. ורובא דמינכר ניהו נגד דעת הרמב"ם ורבינו שמחה ז"ל המכשירים מי עפצא וקנקנתום וגם בשל תורה הולכים אחר המחמיר לכן יש להזהיר ולדקדק הרבה דלא יכתבו הסופרים במי עפצא וקנקנתום לחוד רק עם גומא ובלא"ה פסול מן התורה לדעת רוב הפוסקים. גם יש לדקדק לעשותו ע"י בישול לדעת הרמב"ן ז"ל הואיל דאפשר עכ"ל): (יח) האדום. כתב בספר תנודי דניאל כ"י אם נעשה הדיו אדום מחמת יושן הרבה פסול עד כאן. ועיין במג"א סימן ל"ב ס"ק ל"ט קצת לא משמע הכי ועיין בספר פמ"ג שם. [ועי' בתשובת חתם סופר סי' רנ"ו שנשאל על ענין כזה תודות ס"ת שנשתנה הדיו לאחר הכתיבה ונהפך לאדמדם מכמה סיבות או כב"ס הס"ת והעלה דאם השינוי לאדמימות הוא מחמת יושן וכדרכו של דיו הכי הוא כשר שהרי נכתב בדיו ולהכי אמרה הלכה לכתוב בדיו ולא אמרה שתהיה כתובה שחורה כמו לבנונית שמו[illegible] הלמ"מ והיינו דאילו נקיט כתובה שחורה כל שנשתנה אח"כ שוב אינו שחור ופסול אבל דיו כך הוא וסתן של רוב דיו בעולם ולכשיזקין יכהה מראיתו ויתהפך קצת לאדמדם כעין מראה ברוי"ן והרי הוא כשר וטוב להעבירו בקולמוס כדי לקיימו ימים רבים יותר וקרוב לודאי אפילו בשמות הקדושים מותר כדיו ע"ג דיו דאין כאן מחיקה (עיין בזה בס"ת כא"ח סימן ל"ב ס"ק מ"ב דהתשב"ץ אוסר והכר"י כתב דיש להתיישב למעשה ועמש"ל סימן רע"ו סק"ו מזה) אמנם אם נשתנה לאודם ממש [illegible]

[illegible]

באר הגולה

וכ"כ הרא"ש: יז שם ושההלכה למשה מסיני מיעטה אותם: יח מברייי' שם בשבת ואזכרות דנקט ה"ה אותיות אחרות אלא משום דסד"א שלרוב מעלתן ראויות ליכתב בזהב קמ"ל וכן משמע במס' סופרים פ"ק כ"ש שם: יט שם שבהמיי' בש"ב בשם סמ"ק כדין התפילין בא"ח סי' ל"ב סעיף ה' ובציינתיו שם: (°) טעמו משום גזירת חק תוכות וכתבו האחרונים שאין נוהגין כן:
א ברייתא ב"ב דף י"ד ע"א: ב לשון הרמב"ם בריש פ"ט מהל' ס"ת מתשובת רבי בברייי' שם ופירש רש"י שם בכתב בינוני: (°) פי' שבסוף הספר כי הספר היה נגלל מסופו לתחלתו: ג ברייתא מנחות דף

בית הלל

(סימן ער"ב שו"ע סעיף ב') אורך כל שיטה ל' אותיות כדי לכתוב למשפחותיכם ג' פעמים וכו'. והנה לא ידעתי מנ"ל שהוא שלשים אותיות דלמא הוא חסר יו"ד והוי רק כ"ז אותיו' ומנ"ל שהוא שלשים אותיות וע"ל סי' רע"ה ס"ס בזכורות פתוחה וכו' ויניח חלק כדי ט' אותיות ע"ש מה שכתבתי בזה: [ובספר מלאכת שמים להגאון החסיד יצחק דוב באמבערגער הלוי זצ"ל ראיתי דבר המתקבל על הלב בזה וז"ל כ"ל דהש"ס נקיט הך תיבה לסימנא משום דבשבע ועשרים אותיות שבאלפ"א בי"ת [עם מנצפ"ך] נמצאים שש אותיות קצרי הגג דהיינו ג, ו, ז, י, נ, כפופה וו' פשוטה שהם קרוב לחומש של כל האותיות שבא"ב ובלמשפחותיכם גם כן החומש מהאותיו' הקצרות ועי"ז למעט יתחשב שיעור כל השיטות מבלי צורך להאריך או לקצר האותיו' שלא כדינו"כ כוונת הגי' ג"כ עי"ש: ומ"ש הש"ך בסק"ג דהיינו שיעו' טפח. איתא במ"ס פ"ב ס"ת ופחות מרוחב טפח לא יעשה הדף ואולי הטעם עפ"מ שאיתא שם בס"ד שלא יהי' הלוחו' [דהיינו הגליונו'] יותר מן הכתב וכיון דצריך להניח שני כרחב שני אגודלין בין דף לדף [בכלל הסמוך] אלו הי' הדף פחות מרוחב טפח היו הגליונות מרובין על הכתב וצ"ע שלא נמלא זה בפוסקים ואולי נכלל בדבריהם (ועי' בתשובת שאר הדור סימן ס"ו). ומ"ש הש"ך הכל לפי השנוי. כתב ע"ז וז"ל תוס' פרק הקומץ והרא"ש כתבו בשם ר"ת ר"ח וגאון דהא דג"פ למשפחותיכם לא נאמר אלא בכתיבה דקה אבל בכתיב' גסה הכל לפי השנוי ויכול לעשות שיטות ארוכות דאין עיניו משוטטות כיון שהכתיבה גסה עכ"ל וכיון דקאי על מה דאמרי' בגמ' ג"פ למשפחותיכם אלמא דלדידהו כתיבה גסה אפי' יותר מג"פ למשפחותיכם שרי וכ"כ מהר"ם באנעט בהגהותיו. אמנם בהג"מ פ"ז כ' וז"ל פיר"ח בשם הגאון דהיינו שיעור טפח ומשם ר"ת דדוקא מכתיבה דקה כעינן ג' למשפחותיכ' אבל מכתיב' גסה הכל לפי הנוי שהרי ג' למשפחותיכם מכתיבה גסה היא יות' מטפח ודעת רבינו

ברכי יוסף

(סימן ער"ב שו"ע סעיף ב') אורך כל שיטה שלשים אותיות וכו'. אם אין רוחב השיטה כשלשים אותיות מאותו כתב פסוק הוא דכשר. הרב פנים מאירות ח"ב סי' קע"ט בסופו: (שם) כדי שלא יהיו עיניו משוטטות בכתב. ואם הם רחבות עד שהעינים משתכשות בדיעבד כשר. הרשב"ץ ח"ג סי' קנ"ס:

גליון מהרש"א

(סעיף ו') מיני צבעונים. עי' גליון ריש סימן זה: (ט"ז סק"ח) ולי נראה. ואף הנדפסים ע"י שבד כתבים מצילים אותם ת' שבות יעקב ח"ג סי' מ"ו לא כת' הלכות קטנות: (שם) בד"ה ועוד. מקרי כתיבה. עי' מנ"א ר"ס רפ"ד: (שם) שקצת דומה לחקיקה וכ"ב הב"שסי' קכ"ה סק"ג דבדיעבד כשר גם הנדפס.

ג ה ד אין עושין יריעה (ג) (ד) (ד) פחות (ה) מג' דפין (ד) ולא יותר על ח' נזדמנה לו יריעה בת ט' דפין לא יחלקנה בענין שיהיו ג' דפין באחת וששה בשניה אלא שיהיו ד' באחת וחמשה בשניה ה במה דברים אמורים בכל היריעות שבספר חוץ מבאחרונה אבל בסוף הספר ו אפילו (ה) פסוק אחד עושין אותו דף לבדו ותופרים אותו עם שאר יריעות:

ד [ד] ז כשיגמור את התורה (ו) צריך שיגמור באמצע שיטה שבסוף הדף ואם נשאר מן הדף שיטין הרבה (ה) מקצר ועולה [ה] (ועושה אותיות ארוכות ממעט למעלה כדי שתחזיק תיבה אחת ד' וה' שיטין) (טור) ומתחיל מתחלת השיטה שבסוף הדף ולא יגמור את השיטה ומתכוין עד שיהיה לעיני כל ישראל (ו) באמצע שיטה שבסוף הדף:

רעג שיעור הגליון וריוח בין שיטה לשיטה ובין דף לדף. ובו ו' סעיפים:

א א שיעור הגליון למטה ד' אצבעות [א] ב בגודל (א) ולמעלה ג' ובין כל דף ודף שנים לפיכך צריך להניח בתחילת כל יריעה וסופה כרוחב אצבע ג וכדי תפירה ונמצא כשתופר היריעות ביחד יהיה בין כל דף ודף בכל הספר רוחב שתי אצבעות ד ובין שיטה לשיטה כמלא רוחב שיטה ה ובין כל חומש וחומש (א) ד' שיטין פנויות בלא כתב ויתחיל החומש מתחילת שיטה חמישית ו ויניח בתחלתו ובסופו (ב) כדי לגלול על העמוד [ב] ועוד שתי אצבעות שישארו בין העמוד והדף:

ב (ב) א ז לא (א) ימעט הכתב מפני ריוח שלמטה ולמעלה ולא מפני ריוח (ג) שבין פרשה לפרשה:

ג ח *) נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות (ג) לא יכתוב שתים בתוך הדף וג' חוץ לדף אלא כותב ג' בתוך הדף ושתים חוץ לדף [ג] ט ואם אין מקום כדי לכתוב ג' בתוך הדף יניח המקום חלק ולא ימשוך האותיות לעשותן גדולות מחבירתן כדי למלאות עד סוף הדף (הגהמי"י בשם הרמ"ך) [ד] י ותיבה בת ג' אותיות יכול לכתוב ממנה שתים חוץ לדף אע"פ שמיעוטה בפנים ב יא אבל אם אין בה אלא שתי אותיות לא יכתבנה (ג) חוץ לדף:

טורי זהב

מוכרח להיות בתוך הספר אחר הגלילה אבל עמוד הראשון אינו בחשבון כי הספר היה נגלל מסופו לתחילתו כדאמרינן פ"ק דבבא בתרא לפי פי' התוס' וא"כ עמוד הראשון היה מונח על הספר תורה ואינו נחשב בכלל עובי הס"ת : (ג) פחות מג'. בטור כתוב ושיעור אורך היריעה כדי שתכיל ג' מאלו הדפין הא דאמר אורך פירושו רוחב היריעה שהרי השיעור הוא בג' דפין זה אצל זה וקראו אורך לפי שהשורות הם באורך הדף נקראים. רש"ל : (ד) ולא יותר על שמונה. כל"ל ומבואר בטור שעיקר הנוי הוא משל ד' או חמשה אלא שאין איסור אלא בשנים או תשעה. ובסמ"ג הלכות ספר תורה כתב הך דינא דעושה יריעה בת שלש כו' וכל מה שזכר כאן וסיים עלה וכל זה למצוה אבל לא לעכב ע"כ וכ"כ במרדכי הלכות קטנות. א"כ אם לא נכתב רק שני דפין ביריעה כשר בדיעבד וכן משמע ברמב"ם פ' י' דהלכות ס"ת דלא חשיב זה בין הפסולים ותימה על ב"י ורמ"א שלא הביאו זה ונראה דמה שכ' השו"ע בסי' רע"ג סעיף ה' כל אלו הדברים כו' קאי גם על סי' זה : (ה) מקצר ועולה. פי' שמתיבה אחת עושה שיטה אחת על ידי המשכת האותיות כ"כ נימוקי יוסף : (ו) באמצע השיטה. כי ע"י זה ידעו הכל סיום התורה משא"כ אם גמר השיטה :

רעג (א) ולמעלה שלשה. לפי שאין דרך משמוש יד למעלה כמו למטה. נ"י : (ב) לא ימעט הכתב. פירוש שאם עשה שרטוטין בכל הדף ולא הניח משרטוט העליון ולמעלה כשיעור שיוכל להסתייר למעלה ממנו כדי ארבע אצבעות אחר שיכתוב כתב שלו כפי מה שהוא רגיל בשאר היריעות ואי אפשר לו לקלקל כל השרטוטין שעשה הוה אמינא שימעט בכתב השורה העליונה כדי שיהא נשאר גליון למעלה כראוי זה לא יעשה שלא יהיה נראה ככתב מגומר אלא לא יקפיד על שלא יהיה נשאר למעלה כראוי בדיעבד וכן משמעות לשון נימוקי יוסף שכ' בזה אע"פ שאמרנו דבעינן בין שיטה לשיטה כמלא שיטה אעפ"כ אין למעט הכתב בשביל זה כו' עכ"ל משמע דדיעבד אין להקפיד בשביל זה וכמו שסיים כאן בסוף הסי' שכל זה אינו אלא למצוה מן המובחר : (ג) שבין פרשה לפרשה.

שפתי כהן

כה השיטות ארוכות וסופה כראשי השיטות : ח אין עושין יריעה פחות מג' דפין ולא יותר על שמונה. כל"ל : ו אפילו פסוק אחד. אע"פ שאין בפסוק האחרון תיבות כמנין השיטות יעשה אותיות ארוכות ממעט למעלה כדי שתחזיק תיבה אחת ד' או ה' שיטין כדי שיסיים בסוף הדף. טור. ומשמע הא יש הרבה פסוקים יכול לכתוב בכל שיטה תיבה אחת כמנין השיטין מיהו כל זה בסוף התורה כיון שאי אפשר בענין אחר אבל באמצע התורה אין לעשות כן לא להמשיך האותיות לארכן ולא לרחבן אלא יכתוב כהלכתן וכדלקמן סי' רע"ג מיהו אם אירע שהסופר כתב כן לא נפסל בשביל כך וכן משמע בפרישה :

רעג א לא ימעט כו'. פירוש שלא יעשה אותיות קטנות בשיטה העליונה ותחתונה כדי שישאר שיעור גליון ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה כגון פרשה סתומה שצריכה להיות פתוחה באמצע וכתובה משני הצדדין לא ימעט הכתב כדי להתחיל בסוף. טור : ב אבל אם אין כו'. לא יכתבנה

ביאור הגר"א

[ד] כשיגמור כו' ולא יגמור כו'. ו"ש שם באמצע השיטה דוקא (דלא כפירש"י וכ"מ בגמ' שם) : [ה] ועושה כו'. עתוס' שם ד"ה פסוק א' כו' וכ"כ הרא"ש וש"פ :

רעג [א] בגודל. ממ"ש בירושלמי שם צריך ליתן ריוח בספרים מלמעלן שתי אצבעות ומלמטן שלש ובתורה מלמעלן שלש ומלמטן טפח וכן במ"ס פ"ב הלכה ד' וש"ם שם וצ"ל שלשה חלקים בטפח ואיידי דנקט ברישא טפח אמר בסיפא ג"כ חלקי טפח : [ב] ועוד שתי כו'. רמב"ם וכמו בין דף לדף : [ג] ואם אין כו' ולא ימשוך כו'. [illegible] : [ד] ותיבה בת כו'. [illegible]

חידושי רע"ק

[illegible]

באר היטב

עיניו מסופקות כיון שהכתיבה גסה וכן נוהגין. ש"ך : (ד) פחות. ומבואר בטור שעיקר הנוי הוא משל ד' או ה' אלא שאין איסור אלא בב' או תשעה ומדברי הסמ"ג משמע דאם לא נכתב רק שני דפין ביריעה כשר בדיעבד וכן משמע בהרמב"ם דלא חשיב זה בין הפסולים עכ"ל הט"ז : (ה) פסוק. כתב הש"ך אע"פ שאין בפסוק האחרון תיבות כמנין השיטות יעשה אותיות ארוכות כדי שתחזיק תיבה אחת ד' או ה' שיטין כדי שיסיים בסוף הדף. כ"כ הטור ומשמע הא אם יש הרבה פסוקים יכול לכתוב בכל שיטה תיבה אחת כמנין השיטין מיהו כל זה בסוף התורה כיון שא"א בענין אחר אבל באמצע התורה אין לעשות כן להמשיך האותיות לא לארכן ולא לרחבן אלא יכתוב כהלכתן מיהו אם אירע שהסופר כתב כן לא נפסל בשביל כך עכ"ל :

רעג (א) ימעט. פי' שלא יעשה אותיות קטנות בשטה העליונה והתחתונה כדי שישאר שיעור גליון. ובין פרשה לפרשה פי' כגון פרשה סתומה שצריכה להיות פתוחה באמצע וכתובה מב' לצדדים לא ימעט הכתב כדי להתחיל בסוף עכ"ל הטור וכתב הט"ז ומשמע דבדיעבד מותר וכמו שסיים בסוף הסימן כל אלו הדברים למצוה מן המובחר : (ג) חוץ. כתב הש"ך דוקא כולה חוץ לדף לא יכתוב אבל אות אחד בפנים ואחד בחוץ מותר ודלא כהלבוש ונראים

פתחי תשובה

[illegible]

באר הגולה

ל' ע"א : ד שם בברייתא : ה שם : ו לשון הרמב"ם בפ"ז מהלכות ס"ת דין ז' ממסקנת הגמרא שם :

א לשון הטור מברייתא מנחות דף ל' ע"א : ב טור וכן כתב הרמב"ם בפ"ט מהלכות ס"ת ול' ורוחב הגודל בכל השיעורין שבתורה הוא אצבע הבינוני שהוא רחב ז' שעורי' בינוניות זו בצד זו בדוחק וכן האורך שתי שעורות בריות : ג שם ושם : ד שם בברייתא : ה ברייתא ב"ב דף י"ג ע"ב : ו שם וכדמוקי רב אשי בס"ת שעושים לה עמוד מכאן ועמוד מכאן ונגללה לאמצעיתו וקניא כוותיה שם דף י"ד ע"א : ז שם בברייתא מנחות דף ל' ע"א : ח שם : ט רמב"ם שם בפ"ז וכתב הכ"מ שהוא סברא : י טור מדברי אביו הרא"ש בה' ס"ת : יא שם בברייתא דמנחות

כנסת הגדולה

(סימן רע"ג בשו"ע סעיף ג') נזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות לא יכתוב שתים בתוך הדף וג' חוץ לדף אלא כותב שלש תוך הדף ושתים חוץ לדף כו'. נ"ל דזהו לכתחלה אבל בדיעבד אפי' כתב ג' חוץ לדף כשר מהרי"ק שורש ק"ל פסקים וכתבים סי' ג"נ אמר המאסף אף כי מהרי"ק הרבה כראיות להכשיר בדיעבד מדברי רבינו בעל הטורי' נ"ל דאפי' בדיעבד פסול שהוא ז"ל כתב תיבה בת שתי אותיות שאינו יכול לכתבהמחוץ לדף ואם איתא דגם בנזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות לא יכתוב ג' חוץ לדף לכתחלה קאמר למה לא ביארו הרב ז"ל כמו שביאר כן בתיבה בת שתי אותיות ועוד אם בנזדמנה לו בת ה' אותיות דלכתחלה קאמר דלא יכתוב שלש אותיות חוץ לדף אבל בדיעבד שרי לא הוי צריך לפרש בתיבה בת שתי אותיות דלכתחלה קאמר דפשיטא דכיון דבת ה' אותיות לכתחלה הוא גם בתיבה בת שתי אותיות לכתחלה הוא דהי הדדי נינהו בברייתא ואי הא לכתחלה הא נמי לכתחלה וכמו שהכריח מהרי"ק ומיהו אפשר לדחות דהוצרך הרב כמ"ש לפרש בתיבה בת שתי אותיות דלכתחלה קאמר מפני שהיה מקום לטעות דאפילו בדיעבד פסול ולא דמי לנזדמנה לו בת חמש אותיות דבדיעבד כשר דשאני שהכל נכתב בתוך הדף שתי אותיות מן התיבה אבל בתיבה בת שתי אותיות דכל התיבה חוץ לדף איצטריך לאשמועינן דאף בדיעבד פסול קמ"ל דאף כתיבה בת כ' אותיות בדיעבד

בית הלל

נראה שרצה לומר לעולם בג' למשפחותיכם מלותה כתיבה עכ"ל. מזה מוכח לכאורה דווקא דבכתיבה גסה שהיו בפחות מג' פעמים למשפחותיכם (כדמשמע לישנא דהג"מ דוקא מכתיבה דקה בעינן ג' למשפחותיכם כו') הואיל דעכ"פ הם ספק אבל לרבות יותר משלש פעמים' למשפחותיכם בכתיבה גסה לא שמענו מהג"מ כ"א מהטור ולח"ש משמע כן [ועי' ספר קה"ס סי' ח' ס"ק ב'] ואולי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וצ"ע]. המגיה :

ברכי יוסף

(שם סעיף ג'). ספר תורה שהכר הסופר דף אחד עם שני דפין בדבק טוב שאינו ניכר אלא בעיון דק יפסיקו היריעו' שנתחברו בדבק ויתפרם בגידי' וכשר. מהר"ם בן הרשב"ץ סי' קכ"ו ועי' מ"ש עוד מהר"ם הנזכר סי' קנ"ה : (שם) אבל בסוף הספר וכו'. וכן אם תפר יריעה קטנה כדי לגול עמוד בין בתחלה בין בסוף הספר דמי ואף לכתחלה. הרשב"ץ ח"ב סימן נ"ג :

גליון מהרש"א

(סי' ער"ב ס"ג) אין עושין. ובדיעבד אף דף אחד בכל יריעה ויריעה כשר דהרי לא מנאו הרמב"ם ריש פ' י' מה' ס"ת בין עשרים דברים המעכבים ת' מהר"ם מינץ סי' י"ב ות' דבר שמואל אבוהב סי' שש"ז:

[illegible]

הגה ג ואפי' אם ב' אותיות הם מתיבה גדולה (ג) (ד) ונראים כמו תיבה בפני עצמה לא יכתבם על הגליון (ב"י בשם מרדכי סה"ת בשם סמ"ק):

ד [ה] יב נזדמנה לו תיבה בת עשר אותיות או פחות או יותר ולא נשאר מהשיטה כדי לכתוב את כולה בתוך הדף ד אם יכול (ה) לכתוב (ד) חציה בתוך הדף וחציה חוץ לדף כותב ואם לאו מניח המקום פנוי ומתחיל מתחלת השיטה:

ה יג כל אלו הדברים אינם אלא למצוה מן המובחר ואם שינה כשר:

ו [ו] יד שכח לכתוב את השם כולו (ו) תולה אותו בין השיטות אבל מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי פסול [ז] ובשאר תיבות אם שכח כותב מקצת התיבה בשיטה ומקצתה למעלה:

הגה יש סופרים מדקדקים לכתוב [אותיות] (ד) ה (ה) (ז) בי"ה שמ"ו בראש העמודים וכן קצת המדקדקים לכתוב בראש כל עמוד ו' וקורין אותו (ח) ווי העמודים. ו ואין לדקדק בכל זה ואפילו המדקדק יותר שלא ימעט או ירחיב הכתב לפעמים משום זה (הגהות מיי' פ"ז) כי כל דברים אלו אין להם שורש על מה שיסמכו (ב"י) (°):

שפתי כהן

יכתבנה חוץ לדף. כ' הט"ז אפילו אות אחת בפנים ואחת בחוץ אסור ולא משמע כן מדברי הרא"ש ופוסקים וכ"כ בספר מעדני מלך דף ע"ח ע"ב דדוקא כולה חוץ לדף אסור : ג ואפילו כו'. ומדברי הט"ו ושאר פוסקים נראה דאין קפידא אלא לכתוב תיבה אחת חוץ לדף אבל לא ב' אותיות מתיבה גדולה שהם כתיבה וכןמשמע להדיא מדברי רש"י וב"י והרא"ש שכתבו גבי נזדמנה לו תיבה בת ב' אותיות לא יזרקנה לבין הדפים לא יכתבנו חוץ לגליון השרטוט של דף אע"פ שמותר לו לכתוב שתי אותיות חוץ לדף מתיבה בת חמש תיבה שלימה לא הותרה ע"כ משמע דב' אותיות מתיבה שלימה שהם תיבה מותר : ד אם יכול לכתוב חציה כו'. משמע דאפי' יותר מג' אותיות יכול לכתוב חוץ לדף כיון שאינה רוב התיבה וכ"פ הב"ח אבל לפעד"נ עיקר להחמיר כהרא"ש וטור דדוקא תיבה של ד' אותיות יכול לכתוב הליה חוץ לדף אבל ג' אותיות חוץ לדף אע"ג שרוב התיבה תוך הדף לא יעשה כן וכן דעת הסמ"ק והגהת מיימוני שכתבו גבי תפילין שלא יכתוב שלשה אותיות חוץ לשיטה ולמדו כן מספר תורה ומביאם ב"י בא"ח סי' ל"ב וכ"כ הטור והמחבר שם סעיף ל"ג ותימה שנראה שדברי המחבר סותרים זא"ז ולע"ע : ה בי"ה שמ"ו. והם ב' דבראשית. יו"ד יודוך אחיך. ה' הבאים אחריהם בפ' בשלח קודם השירה. ש' שמר לך ויש עושים ש' שופטים ושוטרים. מ' מה טובו. ו' ואעידה בם. כן הוא בהגהת סמ"ק סי' קנ"ה ובהגהת מיימוני אבל מדברי המרדכי דלקמן נראה מבואר דוי"ו של בי"ה שמ"ו היא וי"ו אחרת חוץ מוי"ו ואעידה : ו ואין לדקדק בכל זה כו'. ובהגהת מרדכי בהלכות

טורי זהב

פירש בטור כגון פרשה סתומה שצריכה להיות פתוחה באמצע וכתובה מב' לדדים לא ימעט הכתב כדי להתחיל בסוף עכ"ל*) וצריך עיון דמשמע שלא יקפיד ויכתוב כתב גדול כמו שאר ס"ת והא יהיה פסול אם לא יהיה שם סתומה כמ"ש בסי' שאחר זה ובנימוקי יוסף כ' בזה אלא יזרז עצמו שלא יבוא לידי כך עכ"ל משמע שאם כבר כתב בטורה זו גמר הפרשה וא"א לו בענין אחר ימעט קצת בכתב שלא יעשה בפסול וכמו שכ' רמ"א בסי' ער"ה סעיף א' שמותר לתקן ובלבד שלא יפגום בשם וא"כ לא הוה סיפא דומיא דרישא שזכרנו בסמוך דכשר בדיעבד : (ד) בי"ה שמ"ו. פי' אותיות אלו מכוונים שיתחילו תמיד בראש העמוד. פי' ב' דבראשית. יו"ד יודוך אחיך. ה' הבאים ביבשה. שי"ן שמר לך. מ"ם מה טובו. וי"ו ואעידה בם. כן כתוב בהגהות מיימוני פרק ז' דהלכות תפילין וכתב שם שיש קצת פיסול בזה ועל מ"ש שמתחילין בווי"ן כתבו המרדכי וסמ"ק ע"ז אי אייתר חילי אבטליניה ובהגה' מיימונית קרא לאותם סופרים בורים. ואני ראיתי עוד מעשה סופרים בורים הרבה שכשאירע להם אות כ"ף פשוטה בסוף השיטה ויש עוד מקום פנוי קצת שא"א לכתוב תיבה אחרת הם מושכים הכ"ף פשוטה כזה ך וזהו פיסול גמור שהוא דלי"ת ולא ך' וכן ראיתי שמזהיר על זה בתשובת מהרי"ל סי' ל"ח וקורא אותם בורים פוסלים ספרי תורה בשביל זה אלא הכ"ף פשוטה צריכה להיות רגל שלה פי שנים מן הגג וכן הוא בהגה' מיימון פרק ח' דהל' תפילין בשם רח"ס דכ"ף כפופה ופשוטה שיעור אחד להם דהיינו אם הפשוט הכפופה תהיה פשוטה הרי מוכח דהפשוטה צריכה כפל ברגל מן הגג דומיא דכפופה שיש לה ג' חלקים וטעות זה הוא מצוי בהרבה ספרי תורה על כן ראוי לכל מורה שיזהיר הסופרים על זה ולהקן מה שכבר כתבו וס"ת כזאת פסולה לקרות בה כלל וכשמתקן כ"ף פשוטה הזאת צריך למחוק אותה כולה ואח"כ לכתוב מחדש כראוי דאם לא ימחוק רק קצת מנגה יהיה כחק הוכות וכמו

באר הגולה

ע"ב : יב טור בשם הרמב"ם בס"ז מהלכות ס"ת וכ' בכ"מ שם שהוא שכרת רבינו : יג הרמב"ם שם : יד שם בברייתא ובדברי יוסי וכל"ם שורי שם: (°) בהגהמיי' פ"ז כתב דס"ת העשויה בי"ה שמ"ו בראשי העמודים נ"ל דפסול שהרי פרשת יהודה אתה יודוך אחיךפתוח' וכו' וכן מה שנהגו סופרי'בורים להתחיל כל עמוד בוי"ו וכו' נראה שיש איסור גמור בדבר וכו'והמרדכי בסוף ה"ק כתב בשם הר"מ ז"ל מה שנהגו הסופרים לכתוב ווי העמודים וכו' אי אייתר חילי אבטליניה וכו') :

נקודות הכסף

(סימן ער"ג בש"ז ס"ק ג') וצ"ע דמשמע כו'. לק"מ דיגמור שורה זו ויניח כמה תיבות לכתבם בשורה שתחתיה ואח"כ יניח ויתחיל הפרשה האחרת :

כנסת הגדולה

כשר והטעם משום דכי הדדי נשנו בברייתא וכמ"ש מהרי"ק אבל ממ"ש הרב כמה"ע כלשון הזה וכל אלו הדברי' אינן אלא למצוה מן המובחר אבל אם שינה בהם שקירב את השיטין או הרחיקן או האריכן או קצרן כשר ע"כ נראה שבא לומר דדוקא הני אם שינם כשר אבל שאר הכי אפילו בדיעבד פסול אע"ג דכי הדדי נשנו בברייתא' לאו כלום הוא דלישנא דברייתא מוכח דהך בבא נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות אפי' בדיעבד פסול מדתני נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות לא יכתוב שנים תוך הדף וג' חוץ לדף אלא ג' תוך הדף ושנים חוץ לדף ואמאי האריך התנא

ברכי יוסף

(סימן רע"ג סעיף ו' בהג"ה) וקורין אותו ווי העמודים וכו'. נהוג עלמא הן עוד היום לכתוב ווי העמודים והוה מלתא דתמיהא לן מאחר שהגהות מיי' והמרדכי צווחי על זה מדוע לא נתבטל דבר זה ועינינו הרואות בווי כסף על ס"ת כזה וכנים שת"ו וויהם כסף. ועתה ראיתי בספר מקום שמואל בחידושיו ליו"ד בדין זה שכתב שמצא בגיוני שהוא סוד גדול לכתוב ווי העמודי' ואין לבטל המנהג ע"ש וזהו שאמרו הנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם ומנהגם של ישראל תורה היא ואגל עין דוגל בפרק כתבי הקודש יודע לדיק תורה"ק מה תהא עליה וי"ו גם זאת ונקראת ס"כ : כתב מז"ה זלה"ה שראה ספר קדמון על כל התור' ובכל פרש' יודיע מספר האותיות עקומות ומלופפות וצורתן וסודן וטעמן וזה שמו אשר יקראו לספר הגז' מעשה אורג וכתב שהיה ברצונו לכתוב ס"ת ככל הכתוב בספר מעשה אורג בי"ה הנז' :

גליון מהרש"א

(סימן רע"ג סעיף ו') אבל מקצת השם. והנשפל לפניו ולאחריו ודאי אינו פוסל בדיעבד גם בנוף השם תלי' או חוץ לשיטה מספקא ת' יעבץ סי' קנ"ד וע' מג"א סי' ל"ב ס"ק מ"ז ות' כנסת יחזקאל סי' ל"ו : (שם) ומקצתה למעלה. תיבה שיש בה פלוגתא אם היא תיבה א' או שתים כמו כם יה. כ' בת' רשב"ץ סוף סי' קע"ז שלצאת ידי הספק לכתוב כם בין השטות על יה וכשר הדבר. וצוה לגרור ולהרחיב ל' מסלת על ולתלות סלת כם דממנ"ם אם הוא תיבה א' הא תולין גם מקצת תיבה : (שם ש"ך סק"ד) סותרים זא"ז וצ"ע. בת' כנסת יחזקאל ס"ס כתב ליישב:

חידושי רע"ק

לקמן (סי' רפ"ג) וע' תשו' תשב"ץ (ח"א סימן קע"ה) : (ש"ך ס"ק ה') יו"ד יודוך אחיך. כן הוא בתג"ם וכתב כיון דיהודה אתה הוא פרשה פתוחה יהיה בהכרח שהשיטה אחרונ' בעמוד שלפניו יתחיל יהודה ויהיה כל השיטה של ב' התיבות יהודה אתה ויתחיל בראש העמוד יודוך עיי"ש אולם חמור כתב יו"ד של יהודה בראש השיטה וכן הוא במנחת שי (ע"ס כ') . סה"ת וש"ס (עכסה"ת וכש"ך לקמן סי' רע"ו ס"ק ז' וכן רבינו בא"ח סי' ל"ב ס"ק ע"ע הניח בצ"ע) :

ביאור הגר"א

נזדמנה לו תיבה כו' משמע דוקא כל התיבה וכמש"ו אבל כו' : [ה] נזדמנה כו'. ממש"ש נזדמנה כו' ול"ק בתיבה בת ד' שלא יהא שתים חוץ לדף אלא דעד חציה מותר וקס"ל דדוקא רובה אסור אבל הרא"ש פסק דשלש לעולם אסור ולכן קאמר בת חמש ול"ק בת ד' כנ"ל דשתים לעולם מותר ועבא"ח סי' ל"ב סל"ג : [ו] שכח כו'. כרש"ש רפ' עולא שם (ע"ס) כוותיה אע"ג דבמח ש מר ולא עוד כו' אין הלכה כמותו כמ"ש בפ"ד דחולין [ז] ובשאר כו'. מדפליגי בשם דוקא ובמ"ס פ"ה הלכה ב' הכותב

פתחי תשובה

מגיע על ס"ת הלז ודאי דאין לבייסה. ולענין אם יש לתקנה כתב דודאי אם הכתב יהיה מיושר כמו כל השורות שלא יהיה מנומר מלוה לתקן אך לתלות בין השיטין או שהכתב יהיה מחמת זה מנומר או דחוק הרבה זה גרע מן ג' אותיות חוץ לשיטה ע"ש : (ד) ונראים. עכה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל מ"ש בשם שב יעקב ועיין בתשובת חינוך ב"י סי' ע"ג שכתב בשם הגאון מהרש"ך בדבר ס"ת שיש לו שורה יתירה ביריעה מחברתה א"י שום פיסול ומותר לקרות בה לפי הדין ועיין בתשובת ברית אברהם חא"ח סימן י"א שכתב דלא התיר החכ"י רק בכה"ג שיש שורה יתירה אבל אם חסר שורה אחת בדף אחד פסול דזהו סימן לפרשה פתוחה וממילא עשה פרשה במקום שאין פרשה וכתב שראה בתשובת שב יעקב דלא התיר רק בראש השיטה שנשאר חלקה לא נעשה שירטוט וגם לא סמך ע"ז לבד רק אם השטי היה בכל היריעה כו' ע"ש שהעלה דאם אפשר למחוק השורה האחרונה ולהאריך האותיות שסיר דמי אך אם שם שמות שאינם נמחקים אזי ימחוק בראש הדף שאחר זה שני שיטות עליונות ויכתוב אחת למטה ואחת למעלה (ויאריך האותיות) אבן אם גם בראש הדף למעלה בשורות עליונות איכא שמות שא"נ היא פסולה . ועיין בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן ק"ה שנשאל על ענין כדומה לזה בס"ת שנכתבה כהלכתה רק הסופר לא דקדק לתפור היריעות מיושרות שיהיו הדפים שוים למעלה ולמטה רק עולים ויורדים באופן שאף שמספר השורות בכל העמודים שוים מ"מ ע"י שזו למעלה וזו למטה נראה כאילו שיטה שלימה פנוי נמצא כאן פרשה במקום שאין ראוי להיות פרשה והאריך לפסול הספר עד שיתקן דאף שנכתב כדינו עכ"ז מצאה הקפידא מקום לנוח אחרי שעינים רואות שאין השורות מיושרות אלא שנסתפק אחרי שבכל העמודים אשר ביריעה הזאת שוים אפשר דאינו דומה להניח שיטה פנוי (וכמש"ל בשם שב יעקב) והעלה דדינא שצריכין לסתור התפירות לעשותן מכוונות אלא דאם מצאו כן בשבת אין להוציא אחרת ע"ש טעמו והסכים עמו הגאון בעל נו"ב ז"ל דלכתחלה צריך לתקן אמנם אם כבר הוציאו ספר זה או בשבת ואין להם ספר אחר יכולים לקרות בו לפי שי"ל דהשירטוט יוכיח (וכן כתבתי לעיל בשם ש"י) ובעל המחבר חזר והשיב לו וחולק על היתר זה (אמנם ראיתי בספר בני יונה שכתב דאם כתב מנין שורות שיש לו אלא שעשה השורות דחוקים עד שאינם מגיעים עד למטה כשורות שביריעות האחרים ונראה כאילו חסרה שורה יש להכשיר דמ"מ נראה מנין השורות ע"ש א"כ כ"ש בזה ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סוף סי' קע"ט שדעתו בפשיטות דדוקא אם בדף אחד חסר שיטה אחת פסול אבל בכל היריעה אין חשש וכתב דהרי לפעמים א"א לנמצם ותופרים את היריעות שלא במכוון שיהיה הכל כשוה ונראה כאילו שורה אחת גבוה מחברתה וזה לא עלה ע"ד שום אחד לפסול ודבר זה מצוי הוא ופוק חזי ע"כ נראה לי היתר גמור לקרות בס"ת הנ"ל בלי שום פקפוק עכ"ד ע"ש) . וכתב עוד שם דאפשר אם יקרה לסופר בג' עמודים ג' פתוחות בראש העמודים או בסופם באופן שאין ניכרים משני עבריהם צריך הסופר לאמן ידיו שלא לעשותן כולן צורת פתוחה שיטה שלימה אלא צורת פתוחה אחרת וגם בלא"ה ירא שמים ראוי לצאת בין לדעת הרמב"ם ובין לדעת הרא"ש כדלקמן סימן ער"ה ופתוחה שיטה שלימה היא סתומה לדעת הרא"ש ע"ש : (ה) לכתוב חציה בתוך הדף. עש"ך שנראה לו עיקר להחמיר כהרא"ש דלא ישאר ג' אותיות אף שהתיבה גדולה והקשה דדברי המחבר סותרים זא"ז שהמחבר פסק כאן כהרמב"ם דאף כמה אותיות חוץ לשיטה מותר אם נשאר חציה תוך השיטה ובא"ח סימן ל"ב סעיף ל"ג פסק כה"א"ש וכן הקשה המג"א שם ס"ק מ"ו ועיין בתשובת כנסת יחזקאל סימן מ' שכתב דלק"מ דבאמת נראה להכריע דתיבה שבה ו' או ז' אותיות שרשיות כמו מתושלח שבעתים מהללאל פלגתים כפתורים וכדומה ודאי תלינן כרוב ואם חציה תוך השיטה מותר אמנם תיבה אשר אות הראשון (ר"ל השימוש) כגון לבהמתך והעברתם ושנאתם לטוטפת בזה יש לפסוק כה"א"ש כיון דהאלים הנשאר חציה הם הפעולה לפ"ז בס"ת שיש מאה תיבות כמו מתושלח שהשורש ו' או ז' אותיות כשר בנשאר חציה משא"כ בתפילין א"א למצוא זה כי לא מצינו תיבה בכל ד' פרשיות שיהיה ששה אותיות בלא פעולה כ"א והיבוסי ותיבות הוציאנו לאבותינו ואלו תיבות א"א למצוא סוף השיטה עיין בלבוש א"ח סימן ל"ט לכך בהלכות תפלין כתב כהרא"ש ג' אותיות משא"כ ס"ת עכ"ד . ולשונו מגומגם קצת דמ"ש כרים דבריו כמו שבעתים פלגתים כפתורים . הרי שם אין הו' אותיות שרשיות וכוונתו שכל החלי תיבה הראשונה הוא מהשורש . ומ"ש כגון לבהמתך והעברתם ושנאתם אף דשם גם אות האחרון הוא לפעולה מ"מ ס"ל דיותר נחשב אות האחרון לעיקר התיבה שכבר קדשו התיבה : (ו) תולה אותו. כתב בס' תמודי דניאל כ"י כשתולה השם בין ב' שיטי יתלה תיבה אחת עם השם וכן בשקודר יקדור ג"כ תיבה של חול עמו ועי' מג"ל סימן ער"ש ס"ק ד' : (ז) בי"ה שמ"ו. עיין בס"ט בשם ש"ך דמ"ס היינו מה טובו ובתשובת רשב"ץ ח"ב סימן קפ"ו כתב דהיינו מוצא שפתיך ע"ש . ועיין בתשובת נו"ב חלק יו"ד סימן ע"ז שכתב דאפילו לכתחלה אין לדקדק בזה דלא כהש"ך סק"ו ע"ש (ובספר לדוד אמת והח"ד ותורה אור והגאון ר"ע איגר פסקו כש"ך) : (ח) ווי העמודים . (ובליונו ס' תלומה כתב שהוא על פי סוד וכו' ע"ש) :

באר היטב

(ג) ונראים . ומדברי הט"ז ושאר פוסקים נראה דאין קפידא בזה לק דוקא תיבה שלימה אסור. ש"ך : (ד) חציה . כתב הש"ך משמע דאפילו יותר מג' אותיות יכול לכתוב חוץ לדף כיון שאינה רוב הם בה וכ"פ הב"ח אבל לא משמע כן בכל הפוסקים וכ"כ המחבר עצמו בא"ח סימן ל"ב סל"ג גבי תפילין שלא יכתוב ג' אותיות חוץ לשטה ותימה שנראה שדברי המחבר סותרים זה את זה וצ"ע עכ"ל : (ה) בי"ה שמ"ו . והם ב' דבראשית . יו"ד יהודה אתה יודוך . ה"א הבאים אחריהם . שי"ן שמר לך ויש עושים ש' שופטים ושוטרים , מ"ם מה טובו . וי"ו ואעידה בם כן הוא בהגהת סמ"ק אבל מדברי המרדכי נראה דוי"ו של בי"ה שמ"ו הוא וי"ו אחרת חוץ מואעידה בם ובהגהת מרדכי כתב מלאתי דבי"ה שמ"ו אפי' בדיעבד פסול אם לא נכתב בראש העמוד וכתב הט"ז ראיתי מעשה סופרים בורים הרבה כשאירע להם כ"ף פשוטה בסוף השטה ויש עוד מקום פנוי קצת וא"א לכתוב עוד תיבה אחרת הם מושכים הכ"ף פשוטה כזה ך וזהו פיסול גמור שהוא דלי"ת ולא ך' אלא הכ"ף פשוטה צריכה להיות רגל שלה פי שנים מן הגג וס"ת כזאת פסולה לקרות בה כלל וכשמתקן כ"ף פשוטה הזאת צריך למחוק אותה כולה ואח"כ יכתוב מחדש כראוי דאם לא ימחוק רק קצת מנגה יהיה כחק תוכות וכמ"ש בא"ח סי' ל"ב סי"ז ע"ש עכ"ל :

נחלת צבי

(סימן רע"ג סעיף ג' בהג"ה) ונראים . עיין בס"ת סעיף קטן ד' מ"ש בשם תשובה מאהבה בענין ס"ת שנכתבה כהלכתה רק הסופר לא דקדק לתפור היריעות מיושרות כו' ונראה לכאורה ראיה לזה דבכה"ג לא מפסלה ממאי דאיתא במגילה דף י"ט הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא אמר רבא לא אמרן אלא דלא מתסרה ועייתרא פורתא כו' עיין שם וכן הוא בטור וש"ע א"ח סימן תרצ"א ס"ח והרי כתב בהגה"ה שם סעיף ג' בשם מהרא"י דאם עשאן פתוחות פסולה משום דדינה כס"ת ע"ש וממילא דגם לענין זה דינם כס"ת דאם עשה פרשה במקום שאין פרשה פסולה ואמאי אם היתה הקלה מגלה מגילה עם האחרים פסולה כי דבכה"ג לא מפסלה מאחר שכל העמודים אשר ביריעה הזאת שוים לא מקפידין ביריעה שלפניה ודוחק לומר דשם מיירי דרק הגליון קצר משאר יריעות אבל השורות שוות לשאר היריעות דכל כה"ג היה לפוסקים לבאר זה דהרי בפשיטות לא משמע כן מאחר דשיעור גליון למטה ד' אצבעות ולמעלה ג' וכמה אין בספר תשובה מאהבה לפנו :

מילואים

(סימן רע"ג ש"ך ס"ק ב') כתב הט"ז אפי' אות אחת בפנים כו' ולא משמע כן מדברי הרא"ש ופוסקים כו' . ובאמת גם מדברי רש"י ז"ל נראה דלא כהלכות דכתב נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה לבין הדפין ולא יכתבנו חוץ לשירטוט הגליון של דף אע"פ שהתרנו לכתוב ב' אותיות חוץ לדף מתיבה בת חמש תיבה שלימה לא התרנו עכ"ל הלא אסור רק תיבה שלמה בת ב' אותיות אבל אות אחת מבפנים ואות אחת בחוץ מותר. וגם בא"ח סי' ל"ב אות לו"ד החזיק הלבוש בשיטתו וכתב כי תיבה בת שתי אותיות לא יכתוב גם אות אחת חוץ לשיטה והם תמוהים כי אין מקור לזה לא בגמ' ולא בפוסקים . אמנם מפשט דברי הגמ' ומשיגתא דליס"א של הרמב"ם מוכח כדעת הלבוש וז"ל הברייתא במנחות ל' ע"א נזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות (פי' בסוף השיטה ולא יוכל לכתוב כל התיבה בתוך השיטה רק מקצתה) לא יכתוב שתים בתוך הדף ושלש חוץ לדף אלא שלש בתוךהדף ושתים חוץ לדף (ולכן אם אין מקום בתוך הדף לכתוב שלש אותיות צריך לחזור לראש השיטה שלאחריה

רעד שצריך לכתוב אותה לשמה ודין תיקון האותיות וזיונן. ובו ז' סעיפים:

א א [א] א צריך שיאמר הסופר כשיתחיל לכתוב ספר זה אני כותב (א) לשם קדושת ספר תורה ב ומספיק לכל הספר:

ב ב צריך שיהיה לפניו ספר אחר שיעתיק ממנו ג (א) שאסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב [ב] וצריך (א) שיקרא כל תיבה בפיו קודם שיכתבנה:

ג י יכתוב כתיבה נאה ומיושרת [ג] ח תמה [ד] ואם כתב אל"ף למ"ד ביחד כזה ﭏ י אינו כשר:

ד ד [ה] (ב) י צריך שכל אות תהא מוקפת גויל מארבע רוחותיה שלא תדבק אות בחברתה ח אלא יהא ביניהם כחוט השערה [ו] ולא יהיו מופרדות הרבה זו מזו כדי שלא תהא תיבה אחת נראית כשתים [ז] ויהיה בין תיבה לתיבה (ג) כמלא אות קטנה [ח] ולא יקרבם ביותר שלא יהיו שתי תיבות (ב) נראות כאחת ט ואם שנה שהרחיק בין האותיות עד שהתיבה נראית כשתים או (ג) שקירב שתי תיבות עד שנראות כאחת פסול:

ה י צריך שלא תפסל צורת שום אות עד שאינה נקראת [ט] או דומה לאות אחרת [י] בין בעיקר הכתיבה [יא] בין בקרע בין בנקב שניקב בה בין בטשטוש: ה [יב] (ויכול (ד) ליטול (ג) דיו מן אות הכתוב (ג) כשצריך לדיו (הגהות מיימוני פ"ג) (ד) או שרוצה (ד) לגלול הספר (הרא"ש כלל ג')):

טורי זהב

וכמו שכתבנו באו"ח סי' ל"ב סעיף י"ז באות שנכתב כולו בפעם אחת עיין שם:

רעד (א) לשם קדושת ספר תורה. ובסמ"ג כתב שיאמר עוד וכל אזכרות שבו לשם קדושת השם עד כאן ונראה שכן נכון דשמא ישכח אחר כך לקדש השם במקומו: (ב) נראות כאחת. מדלא כתב שהמא או שקירב שתי אותיות דהוה משמע קירוב שלא כדין דהיינו שאין ביניהם כמלא אות קטנה דפסול אלא ודאי דאין פסול דיעבד אלא כשהן ממש כאחת על פי תינוק דלא חכים ולא טיפש ואז הוא פסול ולא נקט תחילה שיעור הרחקה כמלא אות קטנה אלא לכתחלה וכן מוכח הלשון שאמר בסמוך ולא יקרבם ביותר שלא יהיו שתי תיבות נראות כאחת ולא אמר סתם ולא יקרבם ביותר אלא ודאי כמו שכתבתי ואם כן כ"ש הוא אם נחסר איזה אות בסוף התיבה ותולה אותו בין השורות דלא נפסל מטעם שנאמר דהוה כאלו נכתב אות התלוי ממש בשורה וא"כ אין הפסק בין התיבות כלל ופסול הא ליתא דהא על כל פנים אנו רואים עכשיו שהם שני תיבות וכבר טעה בזה מורה אחד. וגם מו"ח ז"ל כ' שמדברי רמב"ם משמע ששיעור אות קטנה אינו אלא לכתחלה: (ג) כשצריך לדיו. פי' לצורך כתיבת ספר תורה אבל לא לצורך דבר אחר כן נראה לי שיש לדמותו למדליקין מנר לנר בנר חנוכה: (ד) או שרוצה לגלול כו'. בתשובת הרא"ש כלל ג' ז"ל המגיה ספר תורה ובעוד הדיו לח הוצרך לגלול ס"ת ונטל בקולמוס הדיו הכתובה כדי שתתייבש הכתיבה מהר ולא תמחק היש בזה משום אכחושי מצוה אין בזה מיחוש דלא דמי למדליק נר חול מנר מצוה דהתם שואב השני מן הראשון ומכחישו אבל הכא כיון שנכתבה התיבה אינה נכחשת בנטילת מקצת הדיו כדי שתמהר להתייבש ואף בנר אם היה מכחישו בלא שישביח נר חול ממנו לא מצינו שום איסור בזה אלא אסור להשביח נר של חול בהכחשת נר של מצוה עכ"ל.*) דברים הללו תמוהים מאד דהא בנר ודאי לא שייך הכחשה דהא כשמדליקין ממנו אין אורו חסר כלום אלא דמחזי כמי ששואב ממנו אור כמ"ש רש"י בריש במה מדליקין לענין אכחושי מצוה דהתם כ"ש כאן שנוטל ממש של דיו ובודאי מכחישו שכל כמה שהאות ממולא יותר בדיו הוא מתקיים ביותר וא"כ כשנוטל ממנו ודאי מכחישו. ועוד נפלאתי על הרא"ש בזה דהא שם בפרק במה מדליקין דאמר רב אין מדליקין מנר לנר ובעי למימר טעמא משום אכחושי מצוה ונשאר בתיובתא ומסיק טעמא משום בזוי מצוה דהוי בזיון למצוה אם מדליק ממנו נר של חול והכא פשיטא דהוה בזוי מצוה אם ילך לאיבוד מהדיו שנתקדשה כבר ותו יש לנו לומר דכאן דיש הכחשה ממש כולי עלמא מודים דיש חשש אכחושי מצוה ותו דקיימא לן תשמישי קדושה אינן נזרקין כמו שכתוב באו"ח סי' כ"א ע"כ נראה ברור דלא התיר הרא"ש בזה אלא בטובל את הקולמוס שם ושואב מותרות הדיו ובו כותב אח"כ בתורה ואם זאת היתה כוונתו לא

שפתי כהן

בהלכות קטנות כתב שהר"מ כ' מה שנהגו הסופרים לכתוב ווי העמודים כמגלה וספר תורה אי איישר חילי אבטלינהו ואין להתחיל שום עמוד בוי"ו רק אותיות בי"ה שמ"ו וכן וי"ו של ואעידה בם דמתוך כך באים לידי קלקול שמרחיבין ומקצרין אותיות שלא כדת כדי למלאם וי"ו בראש העמוד עכ"ל ומיהו מצאתי דבי"ה שמ"ו אפילו בדיעבד פסול אם לא נכתב בראש העמוד אבל ווי אם לא נכתב למעלה כשר דוקא לכתחלה בעינן עכ"ל ומביאו ב"י (ובמעדני מלך ריש דף ע"ט הבין דהאי ומיהו מ"כ מלשון ב"י הוא שכ' כן ע"ש) מבואר דבי"ה שמ"ו יש לדקדק:

רעד א צריך שיאמר כו'. היינו שיאמר כן בפירוש ולא סגי ליה במחשבה כדלעיל סי' רפ"א ס"ק ג': **ב** ומספיק לכל הספר. מלבד האזכרות שצריך לחזור לקדשן כדלקמן סימן רע"ו סעיף ב': **ג** שאסור לכתוב כו'. וכ' הר"ן בפ"ב דמגילה דמוכח בירושלמי דאם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק וה"ר מנוח כ' דוקא לכתחלה אבל אם עבר וכתב שלא מן הכתב לא פסל ונ"ע אי אותן פרשיות שבתפילין יכול לכתוב בספר תורה שלא מן הכתב כיון דגריסן ע"כ עכ"ל ב"י ומביאו ד"מ ועיין בא"ח סי' ל"ב סעיף כ"ט וכ"א: **ד** צריך כו' עד שנראית כא' פסול. כ' הב"ח נראה מדלא אמר שאם לא היה בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה פסולה אלמא דאינה פסולה אא"כ שקירבם עד שנראים כאחד אבל אסיאנו נראה כא' ותינוק דלא חכים ולא טיפש קורא אותו בשתי תיבות כשרה אפילו אין בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה דשיעור אות קטנ' אינו אלא למצוה ולא לעכב וכן שיעור כחוט השערה בינאות לחברתה ולא יותר אינו אלא למצוה אבל במופרדות זו מזו יותר מכחוט השערה אינו מעכב ואינו פוסל אא"כ דתיבה א' נראית כב' לתינוק דלא חכים ולא טיפש ועי' ברמב"ם פ"ז ופ"ח מוכח להדיא כדפי' ע"כ: **ה** ויכול ליטול דיו כו'. ואין זה משום אכחושי מצוה דל"ד למדליק נר חול מנר מצוה דהתם שואב

ביאור הגר"א

יהודה ולא נתן בו דלית יתלנו מלמעלה כו' ושם הלכה ד' פליגי בשם אבל ברישא משמע דד"ח היא:

רעד [א] צריך כו'. כמ"ש בגטין מ"ה ב' ורשב"ג עיבוד כו' ומשמע דסתמא לאו לשמה עד שיכוין ועתוס' דע"ז כ"ז א' ד"ת וכו כו' תמתפק בסה"ת אם די במחשבה או עד שיאמר בפיו וע"ל ר"ס רע"א ובליקוטים שם ועבה"ג: [ב] וצריך שיקרא כו'. עמ"ש בא"ח סי' תרצ"א ס"ב בהג"ה: [ג] תמה. שבת ק"ג ב' ומוקמינן במנחות ל"א ב' והיא ברייתא בס"ת ועתוס' שם ד"ה עשאה כו': [ד] ואם כו'. כנ"ל דבעי תמה שיהיו כל אותיותיה שלמים כמש"ש ועוד שאין מוקף גויל כמ"ש בס"ד: [ה] צריך כו'. פ"ג דמנחות וכמש"ל סי' רע"א ס"ג דעיקרה בס"ת איתמר: [ו] ולא יהיו כו'. כמ"ש לפסח: [ז] ויהיה בין כו'. מנחות שם: [ח] ולא כו' ואם כו'. במ"ס רפ"ב מניחין כו' אם עירב כו': [ט] או דומה כו'. שבת שם: [י] בין כו'. שם: [יא] בין כו'. מנחות שם: [יב] ויכול כו'.

חידושי רע"ק

וכן מנהג סופרים: בא"ד ש' שופטים בתג"ם תמה הא שופטים היא פרשה פתוחה ואיך אפשר שיתחיל בראש השיטה: (ש"ך ס"ק ו') אפי' בדיעבד פסל. ע' ת' תשב"ץ (סימן קע"ו) דלא נראה לו לפסול:

(סי' רע"ד ט"ז ס"ק א') לקדש השם במקומו. ע' ת' דבר שמואל (סי' ע"ז) וע' לקמן (סי' רע"ו ס"ג): (שם ס"ק ב') ואז הוא פסול. ואף שיש בסוף התיבה הראשונה ב' מאותיות מנצפ"ך כגון מן הארץ דעי"ז ניכר שהם ב' תיבות מ"מ פסול כן כ' בס' עזרת

באר היטב

רעד (א) שאסור. וכתב הר"ן דמוכח מהירושלמי דאם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק וה"ר מנוח כתב דוקא לכתחלה אבל אם עבר ועשה כך לא פסל ונ"ע אי אותן פרשיות שבתפילין יכול לכתוב בס"ת שלא מן הכתב כיון דגריסן עכ"ל ועיין בא"ח סימן ל"ב סכ"ט וכ"א וכתב הט"ז בשם סמ"ג אף שאמר בהתחלת הכתיבה שכותב לשם קדושת ס"ת יאמר עוד וכל האזכרות שבו לשם קדושת השם ע"כ ונראה שכן נכון דשמא ישכח אח"כ לקדש השם במקומו עכ"ל: (ב) כמלא. כתב הט"ז דשיעור זה אינו אלא לכתחלה אבל בדיעבד אינו פסול אלא כשהן ממש כאחת על פי תינוק דלא חכים ולא טיפש וכ"ש אם נחסר איזה אות בסוף התיבה ותולה אותו בין השורות דלא נפסל מטעם שנאמר דהוי כאלו נכתב אות התלוי ממש בשורה ואם כן אין הפסק בין התיבות כלל ופסול הא ליתא דהא עכ"פ אנו רואים עכשיו שהם ב' תיבות וכבר טעה בזה מורה אחד עכ"ל: (ג) דיו. כתב הט"ז היינו לצורך כתיבת ס"ת אבל לא לצורך דבר אחר והש"ך כתב דמשמע שאפילו מהשם יכול ליטול דיו ואפילו לכתוב בו דבר חול מותר דלאין כאן אכחושי מצוה מיהו נהי דמשום אכחושי מצוה ליכא מ"מ משום בזוי מצוה איכא ליטול מהשם לכתוב תיבה אחרת או ליטול מס"ת ולכתוב בו דבר חול ולמ"ד דאין מדליקין מנר לנר משום בזוי מצוה כמ"ש בא"ח סימן תר"ע ה"ה הכא אסור אא"כ שנוטל הדיו כדי שתתייבש מהר ולא להשתמש בו דבר וכן נ"ל עכ"ל: (ד) לגלול. פי' הרא"ש בתשו' בעוד הדיו לח הוצרך לגלול הס"ת ונטל בקולמוס הדיו הכתובה כדי שתתייבש הכתיבה מהר ולא תמחק וכתב הט"ז נראה ברור דלא התיר הרא"ש אלא בטובל את הקולמוס ושואב מותרות הדיו ובו כותב אח"כ בתורה אבל אם ילך

פתחי תשובה

רעד (א) שיקרא כל תיבה. עיין בסג"א סימן ל"ב ס"ק מ"ב: (ב) צריך שכל אות. בתשובת נו"ב תנינא חיו"ד סימן קס"ט שפק בס"ת שנמצא בה נקב סמוך לגגו של יו"ד של שם הויה ב"ה באופן שפי' שנקב סוף אין היו"ד מוקף גויל במקום שנקב וכתב דאם נעשה נקב זה אחר שכבר נכתב כהוגן א"צ שום תיקון ואם הוא ספק אימת נעשה ג"כ כשר מטעם ס"ס שמא נעשה אח"כ ואת"ל שנעשה בתחלת הכתיבה שמא הלכה שאינו פסול באינו מוקף גויל רק כשנגע באות אחר אבל לתקנו על ידי שיגרר מקצת היו"ד אינו נכון שאסור למחוק אפילו מקצת אות כמה שאינו לצורך תיקון ואפילו אם בודאי נעשה מתחלת הכתיבה ג"כ קשה להתיר כי שמא הלכה שאינו מזיק מה שאינו מוקף גויל וא"כ אין הגרירה לצורך תיקון ע"ש. ועיין בנו"ב שם סימן ע"ס דאם ניטל כל הקלף בין אות לאות ולא נשאר קלף מפסיק בין אות לאות או באותו האות בין ימין לשמאל הוי כנדבק ע"ש: (ג) שקירב שתי תיבות. עיין בספר בני יונה שכתב דצ"ע אם יש מ"ם סתומה בסוף וכן אחר הכפולין אם יש לפסול בזה או לא דהרי ניכר בזה לתינוק שהוא ב' תיבות: (ד) ליטול דיו. עיין בספר בני יונה שכתב דרשאי לאבד אותו הדיו שנטל מן האות אבל לכתוב בו דברי חול אסור וסיכה

באר הגולה

[illegible]

נקודות הכסף

(סימן רע"ד בט"ז ס"ק ד') [illegible]

כנסת הגדולה

[illegible]

ברכי יוסף

(סימן רע"ד בש"ע סעיף א') בשיתחיל לכתוב ספר זה אני כותב לשם קדושת ס"ת ומספיק וכו'. [illegible]

גליון מהרש"א

(סי' רע"ד סעיף ד') תיבה אחת. [illegible]

מילואים

[illegible]

נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיו' (וע"כ יתפרש ג"כ דומיא דרישא כי אין לו מקום לכתוב כל התיבה בתוך השיטה רק מקצתה) לא יזרקנה לבין הדפין אלא חוזר וכותב בתחילת השיטה ע"כ. ומשמע דאין לו [illegible] לתחילת השיטה. ולא יוכל לכתוב אות אחת בתוך השיטה ואות אחת חוץ לשיטה וזה כדעת הלבוש. ולא נוכל לפרש נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות ואין לו מקום בתוך השיטה גם לכתוב אות אחת [illegible] לא מעינא דרישא. ואין ביניהם דמיון כלל אף כי בלשון אחד הוא. דלפ"ז הרישא מיירי בחלוקת התיבה כי מיעוט האותיות חוץ לדף מותר לחלק התיבה ולכתוב. והסיפא מיירי באיסור לכתוב תיבה [illegible] ומשמע הברייתא נראה דרישא וסיפא מיירי מדין לחלוק התיבה לכתוב קצת תוך הדף וקצת חוץ לדף. וכתיבה בת שתי אותיות אסור בכל גוונא ואין לו תקנה רק לחזור לתחילת השיטה. וגם הלשון לא [illegible] ולא כתב כמו ברישא לא יכתבנה חוץ לדף נוטה לזה דלא יחלק את התיבה לכתוב חלק ממנה לזרקה לבין הדפין. וגם לפי פשט הזה בגמ' דברי רש"י ז"ל נכונים משום דקשה ליה לרש"י נסי דאסור לכתוב [illegible] הדף ואות אחת חוץ לדף ומשמעא דנכתוב לקמן בע"ס דנראה כהפסק והבדל בתוך התיבה ואין תורת חיבור לאותיות לתיבה זו. אלא קשה למה יחזור לראש השיטה. ולא יכתוב כל התיבה חוץ לדף. [illegible] בתוך התיבה. וע"ז מפני רש"י כי תיבה שלמה חוץ לדף לא הפריע. ולפ"ז צוכה מסיפא שני דינין כי תיבה בת שתי אותיות אין לחלקה לכתוב אחת בתוך הדף ואחת חוץ לדף וזה כדעת הלבוש. וגם [illegible]

ו (ה) צריך ליזהר (ה) בתיקון האותיות (ו) ובזיונן כמו שנתבאר באורך בהלכות תפילין סימן ל"ב וסימן ל"ו:

ז (ו) [יג] יא ספר (ז) המנוקד פסול (ח) יב ואפילו (ה) הסירו ממנו הניקוד (ז) יג וכן ספר שיש בו (ו) פיסוק פסוקים פסול:

הגה [יד] ודוקא שעשה (ט) הפסק בדיו ך אבל אם הניח אויר בין הפסוקים כל שאין בו שיעור פרשה כשרה (תשובת ריב"ש) וספר תורה שעירב בו האותיות כמו בנם אינה פסולה אבל לכתחלה אין לעשות כן (שם סימן קמ"ו):

שפתי כהן

שואב השני מן הראשון ומכחישו אבל הכא כיון שנכתבה התיבה איכה נכחשת בנטילה מקצת הדיו כדי שתמהר להתייבש עכ"ל תשו' הרא"ש ומשמע דלפי' מהשם יכול ליטול הדיו ואפילו לכתוב בו דבר חול מותר דאין כאן אכחושי מצוה מיהו נהי דמשום אכחושי מצוה ליכא מ"מ משום בזוי מצוה איכא ליטול מהשם לכתוב תיבה אחרת או ליטול מהס"ת לכתוב דבר של חול ולמ"ד דאין מדליקין מנר מצוה לנר של חול משום בזוי מצוה כמו שנתבאר בא"ח סימן תרע"ג ה"ה הכא אסור אא"כ שנוטל הדיו כדי שתתייבש מהר ולא להשתמש בו דבר וכן נראה לי: ך אבל אם הניח אויר כו'. ומשמע דלכתחלה אין להניח אויר הרבה אבל מעט צריך להניח בין פסוק לפסוק וכמו שנתבאר בא"ח סימן ל"ב סל"ב בהג"ה:

טורי זהב

לא היה לו לחלק בין הך להאי דנר דהא בנר חנוכה קיימא לן כשמואל דמדליקין מנר לנר ואף אם היה שם הכחשה וא"ל דסבר דכאן הוי הכחשה טפי מנר וכמו שזכרנו דאדרבה הוא כתב דבנר יש הכחשה טפי הלכך הסיא תשובה דהרא"ש ודאי תמוה היא ולכל הפחות אין לנו היתר בזה אלא בדרך שזכרתי לטבל הקולמוס שם ולא בדרך אחר. כנ"ל ברור ונכון: (ה) צריך ליזהר בתיקון האותיות ובזיונן כו'. בטור כתוב דהרמב"ם לא פסל אם חיסר את הזיוני"ן והרא"ש פוסל כיון דאיתא בגמ' אמר רבא שעטנ"ז ג"ץ צריכין זיונין וק"ל ע"ד דהא איתא בגיטין בריש פרק המביא תניין מ"ד צריך לומר ואי לא אמר כשר קמשמע לן בבא יתירא דפסול אלמא דליסנא דצריך איננו מורה אלא לכתחלה וכאן נקט רבא ליסנא דצריך וזה סיוע לרמב"ם: (ו) ספר המנוקד פסול. הטעם דקיימא לן יש אם למסורת וכיון שמנוקד אין כאן אלא מקרא אלא דק"ל מ"מ דלא מהני אם הסיר המנוקד ולמה יגרע מכותב מ"ם פתוחה ונדבקה דמהני אם גורר החרטום לחוד ונשאר כעין נו"ן ואח"כ כותב חרטום מחדש וכמ"ש בא"ח סי' ל"ב והא התם מהני תיקון אפי' בגוף האות ונראה דכאן גרע טפי כיון שנראית כוונת הסופר שאינו חושש למסורת כלל ובודאי לשם זה כתבו והוה כמזויף מתוכו ופסול לגמרי מה שא"כ במקום שכתב בשוגג איזה טעות כן נ"ל: (ז) וכן ספר שיש בו פיסוק פסוקים. הטעם דצריך שיהיה כמו שנתנה לנו משה מסיני כמ"ש ב"י בשם תשובה לרמב"ן ומ"מ נראה דאם היה בו פיסוק שיש תקנה לגרור אותה ולא דמי לניקוד שהם עושה פיסול בגוף התיבה שנשתנית ממשמעותה בין מקרא למסורת משא"כ בפיסוק פסוקים שאין פירוש התיבות משתנים מחמת זה כשר אם תיקן המעוות ולא גרע ממ"ם פתוחה שנדבקה וכמו שזכרתי וזה מדוקדק בל' הש"ע שהיה וכן ספר שיש בו פיסוק פסוקים פסול דקשה תיבת פסול למה לי אלא להורות דהאי וכן לא קאי אלא לענין פסול אבל לא לענין שלא מהני תיקון כנ"ל וראיתי בהרבה ספרי תורה שאם נזדמן שם בסוף השיטה עושים שם סמוך לשם שני שירטוטין בדיו דקות כזה || ונראה כוונתם לפי שמצינו בסימן רע"ו סעיף ח' שיהיו כל אותיות השם תוך הדף כו' וע"כ מסמנין כן כדי שלא יהיה נראה חוץ לדף וטעות הוא בידם דתוך הדף היינו שלא יהיה חוץ לשיטה יותר משאר שיטות דאם היה חוץ לשטה מה מועיל זה הסימן ויש בזה עבירה שעושה שינוי ממה שהיה בתורת משה על כן יש לגרוד אותן השירטוטין לגמרי כנ"ל ועמ"ש בסי' רע"ו סעיף ח': עוד נ"ל בספר תורה שאין לה נקודות הראויות להיות על איזה מקומות כגון על [אליו] איה שרה או בשאר מקומות שאין לפסול מלקרות בהיא ס"ת אע"פ שעדיין לא נתקנה דהא על כל פנים כתבה כנתינתה מסיני שהנקודות שאמרו חכמים הם מתקנת עזרא כמ"ש (התוס' בזבחים פרק ר' ישמעאל) [בפסקי התוס' מנחות פ' כל קרבנות ציבור] וז"ל כשכתב עזרא התורה עשה נקודות ואמר אם יאמר משה למה נקדת יאמר הלא לא מחקתי עכ"ל *):

פתיחה

(*) עי' כמ"ל ס"ס ג' ובהלכות דר"נ ס' ל"ד.

באר הגולה

וכו' וא"ל דל אייתי ינוקא שם דף כ"ט ע"ב ומשא דניקב תוכו של ה' שם ע"א: יא הגהות מיימוני פ"ג בשם מ"ס ובתשובות להרמב"ן מטעם משום דאין לנו אלא כנתינתו מסיני: יב רבינו ירוחם: יג הריב"ש בתשובות וכן כ' הרשב"א:

נקודות הכסף

כלום אבל כאן פשיטא דחיישינן משום אכחושי מצוה כיון שתמסר דיו וא"כ הסיר ילפינן מנר להכא דלמ"ד דאתותב התם בנר מ"מ הכא אסור וקאמר הרא"ש דליתא אלא הכא כ"ע מודו דליכא הכחשה משום דהתם שואב השני מן הראשון וא"כ שואב מן גוף הראשון אבל הכא כיון שנכתבה התיבה ויש כאן מותרות דיו הרי אינו שואב מגוף האות שהרי הגוף הדיו נדבקת בקלף ונשרשה שם. גם מה שהקשה דהוי בזוי אם ילך לאיבוד וגם תשמישי קדושה אין נזרקין לק"מ דהכא עושה בשביל כבוד התורה שממהר להתייבש ועמ"ש בש"ך ס"ק ה':

כנסת הגדולה

תנא למיתני אלא ג' תוך הדף וב' חוץ לדף לומר דאפילו בדיעבד צריך שיהיה ג' בתוך הדף ושנים חוץ לדף ומיהו אע"פ שאני תדמין לא נעשה מעשה נגד הגאון מהרי"ק ומצאתי בספר משאת בנימין סי' כ"ו שהבין שמ"ש רבינו בטה"ש וכל אלו הדברים אינן אלא למצוה מן המובחר קאי אכל דיני סימן זה ע"ש:

גליון מהרש"א

חיוב מעל ס"ת כשקורא בו מג"א סי' ל"ו סק"א: (ש"ך סק"ה) דאפי' מחשם. עי' מ"ש בגליון לקמן סי' רע"ו ריש סעי' ט': (שם) וכן נראה לי. עי' לקמן סי' רע"ו בש"ך סק"ה: (סעיף ז') המנוקד פסול. משא"כ במגילה בש"ע א"ח סי' תרצ"א ס"ט: (שם) פיסוק פסוקים. ובעשה רשומים למעלה כנגד אויר שבין פסוק לפסוק רשאי לגרדן ת' דבר שמואל אבוהב סי' פ"א ועי' פ"ו סק"ו דאף הפיסוק רשאי לגרוד:

חידושי רע"ק

נשים לבעל כפות תמרים בשמות גיטין אות ב' בשם בן ציון: (ט"ז ס"ק ה') מ"ד צריך לומר. ע' בת' ב"ח (א"ח סי' ר"ם): (סעיף ז') ספר המנוקד פסול. בשכנה"ג הביא בשם ת' מקור ברוך דדוקא אם כתב הס"ת בניקוד אבל אם אחר הכתיבה בא א' ועשה נקודות בזה אם הסירו הניקוד כשר עיי"ש ובספק אם כתב בניקוד או שנעשה הניקוד אח"כ ע' באריכות במקור ברוך (סי' ל"ו):

ביאור הגר"א

עש"ך: [יג] ספר כו' ואפי' כו' וכן כו'. במ"ס פ"ג הלכה ז' ספר כו' גרפו כו': [יד] ודוקא כו'. כיון שאין בו שיעור סתומה ובמ"ס פ"א הלכה י' רצוף שעשאת מסורג כו' היינו כשיעור סתומה: (ליקוט) ודוקא כו' כל כו'. ממ"ש בפ"ב דשבת (ק"ג ב') עשאה כשירה ובשירת אמרינן במ"ס שצריך שיניח כשיעור סתומה כמ"ש הרא"ש בשמם בסי"ר וכ"כ הריב"ש בסי' רפ"ו מדברי הרמב"ם ואמר עשאה כשירה משמע דוקא כשיעור סתומה וע"ל סי' רע"ג ס"ג ואם אין כו' יניח חלק כו' ושם ס"ד נזדמנת כו' ואם לאו מניח כו' (ע"כ):

באר היטב

לאיבוד מהדיו שנתקדשה כבר הוי בזוי מצוה ותו דקיי"ל תשמישי קדושה אין נזרקין (ובכנה"ג כ' דאין בזוי מצוה כלל דהכא עושה בשביל כבוד התורה שממהר להתייבש ולא שייך בזה תשמישי קדושה אין נזרקין ע"ש): (ה) הסירו. כתב הט"ז וא"ל למה יגרע מכותב מ"ם פתוחה ונדבקה דמהני אם גורר החרטום לחוד ונשאר כעין נו"ן ואח"כ כותב חרטום מחדש דכאן גרע טפי כיון שנראה כוונת הסופר שאינו חושש למסורת כלל ובודאי לשם זה כתבו והוה כמזויף מתוכו ופסול לגמרי משא"כ במקום שכתב בשוגג איזה טעות עכ"ל: (ו) פיסוק. ונראה דאם היה בו פיסוק שיש תקנה לגרור אותה ול"ד לניקוד שהם עושה פיסול בגוף התיבה שנשתנה משמעותה בין מקרא למסורת אבל בפיסוק פסוקים אין פירוש התיבות משתנים ע"ז. וכתב עוד וראיתי בהרבה ס"ת שאם נזדמן השם בסוף שטה עושים סמוך להשם שני שרטוטין בדיו כזה || ויש בזה עבירה שעושה שינוי ממה שהיה בתורת משה ע"כ יש לגרוד אותן השרטוטין לגמרי ועי' בסי' רע"ו ס"ח. עוד נ"ל בס"ת שאין לה נקודות הראויות להיות על איזה מקומות כגון על אליו איה שרה או בשאר מקומות שאין לפוסלה מלקרות בה אף על פי שעדיין לא נתקנה שהנקודות הם רק מתקנת עזרא כמ"ש התוספות בזבחים פרק רבי ישמעאל עכ"ל [נ"ל בפיסקי תוס' פ' כל קרבנות סי' רל"ב]:

סתומה

פתחי תשובה

דע"י שנוטל הדיו ממעט תואר שמירות האות פשיטא דאסור ליקח משום דהוי אכחושי מצוה אבל לכתוב בו אות בס"ת אסור להתיר. ומן השמות שאינן נמחקים הכל אסור אם לא שהדיו רבה עליהן שיש לחוש לטשטוש ע"ש: (ה) בתיקון האותיות. עיין בתשובת מהר"ם גלאנטי סי' קכ"ד על דבר כ"ף פשוטה שכתב הב"י בא"ח סימן ל"ו דצריכה להיות עגולה למעלה כמו רי"ש וחכם אחד כתב שיהיה למעלה כמו דלי"ת ופסק דמאן דעביד כמר עבד ומאן כו' ותלוי במנהג שנוהגים באותה עיר ע"ש. [והובא דבריו ג"כ במג"א סי' ל"ב ס"ק פ"ו וכתב דבתשובת מהרי"ל משמע דפסול ע"ש וכן פסק בתשובת חתם סופר ס"ס רס"א בשם מורו הגאון ז"ל ע"ש] ועיין בתשובת שער אפרים סימן פ"א על דבר ס"ת שהיה כתוב זי"ן כצורת וי"ו רק שהיה מתוייג בתגין של שעטנ"ז ג"ץ וכן נו"ן פשוטה ארוכה היא ממש כצורת וי"ו ארוכה רק שהיא מתוייגת וגם המ"ם סתומה אינו כמו כ' וי"ו מה דינה של הס"ת הזאת ע"ש. ועיין בתשו' נו"ב תו"ד סימן ע"ד אם הוציאו ס"ת בשבת ומצאו בו חתי"ן השעווין בין בתמונת שני זייני"ן בין בתמונת דלי"ת וי"ו אין להוציא ספר אחר אבל בחול יש לתקן כל הספרים. ועיין בסי' ס' בס"ת שהרחיב הסופר בסוף שיטה מ"ם סתומה ולא הרחיב רק גג העליון (כזה ם־) אין לפסול ואם אפשר לתקן בקל טוב אבל אם יש כיוצא בו בשם קודש כגון אלהים יאמר כמו שהוא ובכבר ע"ש ועיין בשו"ת בריח אהרסם חא"ח סימן יו"ד ובספר ישועות יעקב מהגאון דלבוב בא"ח סימן ל"ו סק"ג. וכ' בתשו' אא"ז פנים מאירות ח"א סי' ס"ו בס"ת שנכתבו האלפי"ן בהיפוך יודי"ן אין לפסול בשביל זה וכן השיני"ן והצדי"ן שנכתבו בהיפוך יודי"ן אין לפסול בדיעבד ע"ש וכן כתב בתשובת נו"ב תנינא חי"ד סימן קע"ח ע"ש [ועיין בתשובת חתם סופר סימן רס"ח שנשאל נדון ס"ת שנכתבו החתי"ן כדינן שני זיינין וחטוטרת ע"ג כשיטת ר"ת ומיקל בשמאל כשיטת רש"י אך איזה מהם אשר הרחיבם הסופר רחב מאד אשר לא כדת ודעת המג"א סימן ל"ו סק"ג דחתי"ן בתמונת ב' זיינין פסולים כשהרחיבם אך אם עשאם בגג רחב כשיטת רש"י כשר ע"ש. מעתה יש לשאול אם מותר לגרור החתי"ן ולעשותן בגג רחב כשיטת רש"י ואז מותר להשהיכן או לא משום דהוי כתרתי דסתרי כיון דכל הס"ת כתב כשיטת ר"ת והני חתי"ן יהיו נכתבים כשיטת רש"י והשיב דמשום תרתי דסתרי ליכא בזה ונראה ממ"ש הרב"י בא"ח סימן ל"ו דסופרי ספרדים כותבין כל החתי"ן בגג רחב כשיטת רש"י לבד מחי"ת דוחרה אף (ע"ם שכתב טעם מתוק לזה) והאריך לבאר דבין לרש"י ובין לר"ת שניהם הוי צורת חי"ת בין שעשה כמין חוטרת כרש"י או כחטוטרת כר"ת אך פליגי הכא דבעינן לכמו תי הוא כו' אך מ"מ אין תקנה בכ"ד למחוק החי"ת שנכתבה כצורת ר"ת ולכתוב צורת רש"י במקומה דנהי דהמג"א כתב דחי"ת דר"ת א"א להרחיב משא"כ בחי"ת דרש"י אמנם באליה רבה שם בשם תוי"ט כתב בהיפך ע"ש וגם דמ"ש דהחי"ת דרש"י אם הרחיב משום דצריך שיעור ב' זיינין אין אני מודה לו מ"מ בהא לא פליגנא עליה דגם לר"ת אפשר דבכבר חי"ת רחבה וא"כ איך יכתוב חי"ת כשרה לר"ת ויכתוב במקומה חי"ת בלא חטוטרת דלר"ת אין כזה כמו לוי הוא ברומו של עולם ופסול (נ"ל אף לכתחלה יכולין לכתוב כרש"י מ"מ לכתוב על המחק אסור כיון דאין כאן העלאה בקודש וכמו שהאריך בזה בסי' רס"א יובא לקמן סי' ער"ה סק"ח) ואם נניח החתי"ן כמות שהן הרי פסול לדעת מג"א ע"כ אם יש ס"ת אחר לא יקראו בזה ובשעת הדחק אם אין ס"ת אחר יש לסמוך על בעל תוי"ט לקרות בזה. ואם אפשר לגרור החי"ת עם איזה אותיות או תיבות שלפניו עד השם ויטלו מטלית ויכתבו כשיטת רש"י חי"ת רחבה. כי לדעתי א"צ שיעור ב' זיינין לרש"י וסתירה אין כאן. אוי טוב הוא עכ"ד ע"ש. וגם בסימן רס"ה הודות הס"ת ישן נושן שנכתב באותיות עקומות ולפופות ותגים משונים ומרובים. ומבואר שם אם הוסיף הסופר לעשות תגין חוץ מאותיות שעטנ"ז ג"ץ הגם דלכתחלה לא נכון לעשות כן אם עשה לא עיכב אך בתנאי שיהיה מחובר להאות אבל אם אינה מחוברת יש לתקנו ואפילו באותיות שבשם הקודש עוד שם דבי"ת בלי עקב אין לפסול מאחר שאינה עגולה מאחריה כעין כ"ף רק כעין דלי"ת ויו"ד שאין לה עוקץ בשמאלה ולמעלה אין לפסול כי י"א שאין צריך עוקץ ממש כולם לחוץ ונמשך למטה רק זוית למעלה ולמטה לאפוקי עגולה ע"ש (ועיין בסדר גיטין אשר בסוף הבית שמואל בסג"ל אות ס"א ובתשובת נו"ב תנינא חלק אה"ע סימן קי"ג הובא בפ"ת לאה"ע סימן קכ"ה סע"ז בד"ה קולו). וגם בסימן רס"ט הודות הס"ת שנכתב כל הזיינין והנונין פשוטות שלא כדין שמשך הקוין מן הגג ולא מן האמצע אלא שחזר ועיקם כלפי האמצע כזה ז וכן כל היודין עשה ממש כצורת ל' וכתב שפשוט שתמונות אלו פוסלת הס"ת אע"פ שאין לפסול משום שינוי התמונות המורות בב"י סימן ל"ו אבל שינויים כאלו פשיטא דפוסלים לא מבעיא היכא שנדמים ללמ"ד דס"ל נדמה צורתה לאות אחר אלא אפילו הזייני"ן והנוני"ן פוסלין נמי דודאי לאו דוקא לאות אחר אלא לשם תמונה אחרת אע"פ שאין אותה התמונה מהאותיות הא"כ כל שהשינוי גורם שאינו ניכר לרוב העולם שזו היא צורת האות המקובל אצלינו. ואמנם לתקן הס"ת נ"ע מפני היודי"ן שבשם הקודש כו' ומ"מ אם היו"ד נראה ממש כלמ"ד לעין כל אוי יכול לגרור באופן שלא ישאר אלא גוף הנקודה ואח"כ יוסיף עליו הקוצין של מעלה ומטה ע"ש. ועמ"ש בשמו לקמן סי' רע"ו ס"ק כ"א] ועיין בתשובת חינוך בית יהודה סימן ע"ד שנשאל על עוקצי יודי"ן שבשמאל שהאריכן יותר משל ימין כיצד מתקנן ומה לעשות ביודי"ן של השמות והעלה דדבר זה תלוי במחלוקת האגור והר"י האסכנדרי שהביא הב"י בא"ח סימן ל"ו ולס"ד האגור שם א"צ לגרור רק כל עוקץ השמאל וחוזר וכותב עוקץ השמאל כדינו ולס"ד ר"י האסכנדרי צריך לגרור גם רגל הימין וחוזר וכותב גם רגל הימין ועוקץ השמאל כדינו וגם ביודי"ן של השמות מותר לגרור ולתקן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ע"ש (ועמ"ש לקמן סי' רע"ו ס"ק כ"א בשם שו"ת השיב ר"א): (ו) ובזיונן. עיין בתשובת פאר הדור להרמב"ם סימן ס"ח: (ז) המנוקד. עיין בש"ך סק"ו בשם ט"ז בס"ת שאין לה נקודות כו' ועיין בספר בני יונה שמסתפק בזה. וכתב עוד דבשביל אותיות גדולות וקטנות פשיטא דאין לפסול שהן בכלל שאר עיטור סופרים שאינם אלא למצוה וכן אם לא עשה נוני"ן המנוזרים י"ל דכשר ע"ש: (ח) ואפילו הסירו. עיין בתשובת נו"ב תנינא חי"ד סימן קע"ב שכתב דדוקא כשהסופר עצמו ניקדו בעת הכתיבה אבל אם ניקדו אדם אחר לאחר שנכתב בהכשר פשיטא דאם גרר חוזר להכשירו ע"ש: ואפשר דאפילו כשהסופר עצמו אם ניקדו לאחר שגמר כל הספר הדין כן. ועיין בתשובת הר הכרמל חי"ד סימן כ"ב ועיין בתשובת שמש צדקה חי"ד סימן כ"ט: (ט) הפסק בדיו. עיין בתשובת באר שבע סימן ס"ח שכתב דאף אם לא עשה הסופר הנקודה ממוצעת ממש בין פסוק לפסוק כדרך שעושים בחומשים אלא למעלה מהם בין פסוק לפסוק פסול ואף דלשון הריב"ש שם דדוקא בפיסוק שעשה נקודים בדיו כמו שעושים בחומשים לסימנא בעלמא נקטיה עיין שם:

יד אברהם

(סימן רע"ד בשו"ע סעיף ו') צריך ליזהר בתיקון האותיו' ובזיונן. ועיין בט"ז דמשמע מדבריו דהטו' דס"ל דאם חיסר הזיוני"ן פוסל הוא מטעם דנקט רבא בגמ' עלה ליסנא דצריך. ומקש' ע"ז מגיטין דפ"ב דמצינו התם דליסנא דצריך אינו מורה אלא לכתחלה. ומביא מזה סיוע להרמב"ם דלא פסל בדיעבד. [illegible]

מילואים

[illegible] גם מדברי הרא"ש ז"ל איומדתי לדעת הלבוש. כי הוא מסתפק בתיבה בת ג' אותיות אם מותר לכתו' א' בתוך הדף ושתי' חוץ לדף. ופשט לי' מסיפא דברי' דאוסר רק בתיבה בת שתי אותיות בכל גווני בין אחת בתוך הדף ואחת חוץ לדף. וכן כל שתי האותיות חוץ לדף משמע בתיבה בת ג' אותיות מותר לכתוב שתים חוץ לדף (ומשמעות דנכתוב לקמן) דאל"כ היה להבריי' להשמיענו רבותא זו בתיבה בת ג' אותיות דלא יכתוב שתים חוץ לדף. כיון דהברייתא מיירי בתיבה בת ה' אותיו' דאסור לכתוב הרוב חוץ לדף. היה לו להשמיענו אח"ז הדין בתיבה בת ג' אותיות או לכלול הדין הזה בריתא ולכתוב נזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות או בת שלש אותיות לא יכתו' הרוב מהתיבה חוץ לדף. ומדמדלג הברייתא על הדין דשלש אותיות ולא כתב האיסור רק בתיבה בת שתי אותיות דאסור בכל גווני וכמ"ש ואין לו תקנה רק לחזור לראש השיטה משמע דבתיבה בת שלש יש תקנה לכתוב אחת בתוך הדף ושתים חוץ לדף. וגם מסיגרא דליסנא של הרמב"ם משמע כדעת הלבוש. דכתב בפ"ז מה' ס"ת הל' ה' נזדמנ' לו תיבה בת חמש אותיות לא יכתוב שתים בתוך הדף ושלש חוץ לדף אלא כותב שלש בתוך הדף ושתים חוץ לדף. לא נשאר מן השיטה כדי לכתוב ג' אותיות מניח המקום פנוי ומתחיל מתחילת השיטה. ומיד אח"ז בהלכה ו' כתב נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה בין הדפין אלא יחזור לתחילת השיטה. נזדמנה לו בתוך השיטה תיבה בת עשר אותיות או פחות או יותר ולא נשאר מן השיטה כדי לכתוב את כולה בתוך הדף וחציה חוץ לדף כותב ואם לאו מניח המקום פנוי ומתחיל מתחילת השיטה ע"כ משמע דכל הנך שלש דיני' סובבים והולכים על קוטב אחד וזה על חלוקת התיבות בתוך

ערה צורות פרשה פתוחה וסתומה וצורת השירה. ובו ו' סעיפים:

א [א] א פרשה (א) *) פתוחה א שעשאה (א) (א) סתומה או (ב) סתומה שעשאה פתוחה (ב) יגנז:

הגה ב [ב] וי"א דמותר (ג) לתקנו כמו בשאר טעיות (הרא"ש והרשב"א והריב"ש) וכן (ג) נהגו הסופרים לתקנו אם אפשר לו למחוק (ב) שלא יפגע בשם ג כי אין לו לחתוך השם ולעשות (ג) (ד) נקבים ביריעה: (הרא"ש כלל ג'):

טורי זהב

עֵרָה (א) פתוחה שעשאה כו'. פשוט דכ"ש אם הניח ריוח כשיעור פרשה במקום שאין פרשה ועיין מה שכתבתי סעיף ב': (ב) יגנז. הטעם דא"א לתקן שאז צריך למחוק קצת תיבות ולמעט הכתב שיכתוב כתב קטן בשביל זה ואין זה הידור כמ"ש בסי' רע"ג סעיף ב' לא ימעט הכתב כו' וזה דעת רמב"ם אבל היש אומרים שהוא דעת הרשב"א ס"ל דהסיה דלא ימעט הכתב אינו אלא לכתחלה שיזהר מזה שלא יבוא לידי כך אבל בדיעבד כשר למעט וכמ"ש שם בריש' דהסוף סעיף: (ג) נהגו הסופרים כו'. ויש לסופר לכוין ביותר שאפשר כשחוזר וכותב שיעשה אותיות כאותן שבס"ת דלא להוי כמגומר ובזה נראה שהיתה דעת הרא"ש שכתב הטור שמהו שמועיל תיקון ואח"כ כ' שאינו יודע תיקון וכו' אלא כוונתו שאם יכול לכוין שלא ישתנו האותיות מוטב אלא שהוא

שפתי כהן

עֵרָה א שעשאה סתומה כו'. וכן אם הפסיק והניח פנוי במקום שאין בו פרשה או שכתב כדרכו ולא הפסיק בריוח במקום הפרשה פסולה. רמב"ם פ"ח מהל' ס"ת והב"ח כ' דלדעת הטור דאם הניח פנוי במקום שאין צריך אינה פסולה בדיעבד דדוקא פתוחה שעשאה סתומה וסתומה שעשאה פתוחה פסולה ואין דבריו מוכרחים: ב וי"א דמותר לתקנו כו'. ובלבד שלא ימעט הכתב בשביל ריוח שבין פרשה לפרשה כדאיתא בטור בשם הרא"ש מיהו דיעבד אינו מעכב אם מחק לפניו או לאחריו ומיעט הכתב עיין ב"ח וע"ל ס"ס רע"ט: ג כי אין לו לחתוך את השם ולעשות נקבים ביריעה. לכאורה נראה שמטעם שאסור לעשות נקבים ביריעה אסור וכן משמע בטע"ז וא"א לומר כן דא"כ מאי איריא כשפוגע בשם אפילו תיבות אחרות ה"ל לאסור מטעם שנאהי הוא לעשות נקבים ביריעה ועוד דלשון הרא"ש בתשובה כלל ג' סי' ז' שכתב וא"ו לקדור את האזכרות כו' משמע דמטעם כבוד השם הוא דאסור וכ"כ בתשו' מהרל"ן חביב סימן ב' וז"ל ובודאי שלא אסר הרא"ש מטעם שנאהי פסול בס"ת אח"כ ואף כי השואל חשש אליו כנראה מלשונו שם שכ' לעשות נקבים ביריעות עם כל זה הרא"ש בודאי לא חשש אליו כנראה מלשונו כו' ולדעתי שמשום כבוד השם הקדוש אסר הרא"ש עכ"ל וגם דוחק לפרשו דהא דכתב הרב ולעשות נקבים ביריעה אתא לאפוקי אם מסיר הקליפה הדקה העליונה דהא כיון שהרא"ש אסר משום כבוד השם וכן הרב כ"ש שאסור להסיר הקליפה הדקה מהקלף כי אז נראה יותר בזיון וקרוב למחיקה וכ"כ מהרל"ן חביב שם לכן נראה שהרב כתב ולעשות נקבים ביריעה לאפוקי שאם היה השם כתוב מתחילה על מטלית שהיה דבוקה בנקב שאז מותר להסיר המטלית עם השם דדוקא כשחותך השם מהיריעה בענין שעושה נקב אז אסור דבזיון הוא לקדור השם אבל כשהוא כותב על המטלית שרי להסיר לצורך תיקון וכן צריך לפרש דברי הר"י בן הרא"ש שהביא הב"י ס"ס רע"ו וז"ל יריעה שהיו בה ב' אזכרות והא' מיותרת וקדרוה בענין שנשאר נקוב שם מוטב היה לסלקו מלקדור את האזכרות וכ"כ א"ח

ביאור הגר"א

עֵרָה [א] פרשה כו' יגנז. כ"ח בס"ם פ"א הלכה י"ד: [ב] וי"א דמותר כו'. דס"ש יגנז מפני שאסור למעט את הכתב לכתחלה כמש"ל סי' רע"ג ס"ב:

חידושי רע"ק

(סימן ער"ה ש"ך ס"ק א') וכן אם הפסיק והניח פנוי. לענ"ד יש תקנה לקדור קצת מהמקום הפנוי שיהיה המקום נקוב ע' כנן המלך (אות ג'):(שם ס"ג) אתא לאפוקי. ע' ת' מהר"י תלוי

באר היטב

עֵרָה (א) סתומה. וכן אם הפסיק והניח פנוי במקום שאין בו פרשה או שכתב כדרכו ולא הפסיק בריוח במקום הפרשה פסולה כ"כ הלבוש וכתב הב"ח דלדעת הטור דאם הניח פנוי במקום שא"צ אינה פסולה בדיעבד ואין דבריו מוכרחים עכ"ל הש"ך וכן דעת הט"ז כהש"ך: (ב) לתקנו. ובלבד שלא ימעט הכתב בשביל ריוח שבין פרשה לפרשה מיהו דיעבד אינו מעכב אם מחק לפניו או לאחריו ומיעט הכתב ש"ך וע"ל ס"ס רע"ט והט"ז כ' דלדעת הרשב"א היא דלא ימעט הכתב אינו אלא לכתחלה שיזהר מזה שלא יבוא לידי כך אבל בדיעבד כשר למעט (ולפ"ז אם כבר טעה ועשה מפתוחה סתומה או להיפך מקרי זה דיעבד ומותר לתקנו על ידי שימעט הכתב וק"ל): (ג) נקבים. כתב הש"ך משמע דמשום כבוד השם הוא דאסור אבל לא בשאר תיבות ודלא כדמשמע מהלבוש שהטעם הוא מפני שעושה נקבים ביריעה ולפ"ז אפילו בשאר תיבה אסור וז"א דבשאר תיבה לא אסרו כלל ומ"ש הרב ולעשות נקבים ביריעה לאו לאפוקי אם מסיר הקליפה הדקה העליונה כי זה נראה כ"ש דאסור דהוא יותר בזיון

פתחי תשובה

עֵרָה (א) סתומה · עבה"ט מ"ש וכן אם הפסיק כו' ועיין בזה בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"א סימן י"ג ובתשובת מנחת עני חי"ד סימן כ"ב ובתשובת מים רבים חי"ד סימן כ"ד וכ"ה ובתשובת שמש צדקה חי"ד סימן נ"ג וכמ"ש לעיל סימן רע"ג סק"ד. ועיין בס' בני יונה שכתב דאפשר להקל אם הניח חלק באמצע אם המקום ההוא אינו ראוי לכתיבה כגון שיש שם חסר או קרע ואפילו יש מטלית תחתיו למי שאינו כותב על מטלית שניכר שלא הניח המקום חלק בכוונה לעשותו פרשה אפשר דיש להקל ע"ש ול"ע לפ"ז היכא שצריך להיות פרשה והניח חלק אלא שיש שם קרע וכה"ג אפשר דיש לפסול כיון שאינו ניכר דמה שהפסיק הוא לסימן פרשה. [וע' בת' חתם סופר סימן ר"ס בס"ת שסיים העמוד בוידבר ה' והניח ב' שיטין פנוי והתחיל עמוד שלאחריו אל משה לאמר זאת אשר ללוים וכתב דפשוט דה"ל הניח פרשה במקום שאין פרשה שפסול בלא תיקון ומיהו כבר נהגו כל ספרי דווקנא בזמנינו לתקן וכאשר העיד בס' בני יונה ובפרשה זו אין בה שום שם ויתוקן בנקל. ושם בסימן רס"א שאלה כיוצא בה בס"ת שכל יריעה בת חמשים שיטין ובדף א' טעה ולא כתב רק מ"ט שיטין והניח שיטה א' בסוף העמוד מפסקת באמצע פסוק וכתב דלכאורה אין תקנה כלל לאותה היריעה כיון דאיכא פלוגתא בזה דלדעת רוב הפוסקים אם הפסיק בפרשה שלא במקום פרשה פסול ולדעת הב"ח אליבא דרוב ראשונים כשרה ודבריו לא נדחים בנילי דהוספת א"כ אין לעשות כנ"ד אם למחוק לפניו ולאחריו ולהמשיך האותיות עד שתתמלא השיטה לא[ה]כ"ח דגם בסתא בלא תיקון כשר הס"ת וא"כ גם הרא"ש ורשב"א מודים לרמב"ם שאסור למחוק ולכתוב על המחק ודוקא בפתוחה שעשאה סתומה ובהיפוך שהספר פסול ס"ל שפיר דהוי כעשאה בקודש אבל בפרשה במקום שאין פרשה דלהב"ח הספר כשר אסור לגנוז ולכתוב על אותו שמחק אותיות אחרות ואם לקרות בהספר בלא תיקון הוא נגד רוב הפוסקים הפוסלים ע"כ אין תקנה אלא לגנוז אותה היריעה ולכתוב אחרת במקומה אך כ"ז אם הוא בין פסוק לפסוק אבל כפי הנראה מהשאלה היה הפסק באמצע הפסוק וכל פסוק דלא פסקיה משה כו' ואפי' או נימא דלכתחלה הוא דלא פסקינן מ"מ כשמפסק אותו הרי מעלה בקודש בודאי ומותר לתקן היריעה אפי' להב"ח ע"ש. ומזה נראה דגם בת' הקודמת שהובא לעיל שכ' דאפשר לתקן הוא ג"כ מטעם שהיה ההפסק באמצע פסוק אבל אם היה בין פסוק לפסוק ס"ל דלא מהני תיקון]. ועיין בס"ע של הרב מהרי"ט ז"ל שכ' בשם שב יעקב בס"ת שנמצא סתומה בפ' יתרו בפסוק לא תחמוד בית רעך דכשר ע"ש ועיין בזה בתשובת הרלנ"ח ח"ב סימן ע"ח ובתשובת נו"ב חי"ד סימן ע"ט ובתשובת שמן רוקח ח"א סימן מ"ו. ועיין בתשובת שבו"י ח"ב סימן נ' בדבר ס"ת שנמצא בפ' פנחס אחר פסוק אחד אין לכם רווח בין פסוק ויתמר סתומה אם צריכה תיקון וכתב דאף דבתשו' פנים מאירות סי' י"ב כונה לקיים ספרים אלו אין לסמוך עליו בזה ואין להביא ראיה מחומשים שנדפסו בטעות זה אחר זה וכן הוא באור תורה ע"ש עוד. [ועיין בט"ז וש"ך סק"ה מ"ש בענין פרשה סדורה שהוזכר בטור וש"ס. ובתשובת מנחם עזריה סימן ק"ו כתב שלא עלה ע"ד תיקון קדמונים לחדש ס' סדורה אלא בהיפוך שהם הזכירו פרשה סדורה לומר שצורה זו פסולה שאינו לא פתוחה ולא סתומה ע"ש ועיין בת' חתם סופר ס"ס רס"ח הביא בשם מורו הגאון מוה' נתן אדלר ז"ל שהשיב עליו כי ראה ס"כ כ"י שנת ל"ד ומצויינים שם פתוחות וסתומות ובכמה מקומות מצויין סדורה ש"מ שמלפנים היו נוהגים בה אך המנהג שלנו מיוסד ע"פ הש"ס ולמב"ם שלא הזכיר שם סדורה. עוד כתב שם בענין הפתוחות וסתומות הנה דבש"ע (ס"ב) כ' דיעבד אליבא דכ"ע מ"מ השכמתי למנהג סופרי ספרדים כסדר הרמב"ם כמ"ש בכתבי האר"י וכן הסכים בס' דת"ע שם ע"ש עוד]: (ב) סתומה שעשאה פתוחה. עיין בתשובת נו"ב תניינא [illegible]

[illegible]

באר הגולה

א כרי"שבת ד' ק"ג ע"ב ומשמע דלית להו תקנה כדעת הרמב"ם בפ"ח מהס"ת ומטעם שכתב הרא"ש שתיקונו דתוק והגיה

כנסת הגדולה

(סי' ער"ה בשו"ע סעיף א') פתוחה שעשאה סתומה או כו' יגנז. אמר המלקט נ"ל דה"ה אם כתב פרשה פתוחה או סתומ' במקו' שאין שם הפסק דפסול ויש שרצו לומר דדוקא פתוחה לעשותה סתום או איפכא פסול מטעם שינוי אבל במקום שאין כ' פרשה לא פתוחה ולא סתומה אם עשאה סתומה או פתוחה אין כאן בית מיחוש ואינו נראה בעיני איברא דממה שאמרו בפ' הקומץ רבה נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות אם יכול לכתוב ב' אותיות חוץ לדף וג' תוך הדף יכתוב ואם לאו יניח חלק ויתחיל מראש השיטה מוכ' מדבריהם דאם במקום שאינה פר' ועשה פ' סתומה או פתוחה פסול איך התירו להניח חלק בסוף השיטה ולהתחיל מראש שיטה האחרת הרי לדעת ר"ת והרא"ש ג' אותיות הוי פרשה סתומה ונמצא שעושה פרשה סתומה במקום שאינה פרשה ופסול אבל אם נאמר דבמקום שאינה פרשה אין קפידא אם יניח חלק כשיעור סתומה או פתוחה ניחא דהתם מיירי במקום שאין שם פרשה. ולאו מלתא היא דלא פסל ר"ת אלא

גליון מהרש"א

(סי' ער"ה סעיף א) פרשה פתוחה. ובמקום שאין פרשה כלל נ"כ פסול לרמב"ם ובב"ח כ' דהש"ע השמיטו משום דלא פסק כוותי' ובת' אהל יעקב לר"י ששפורש סי' ה' וסי' וא"ו דמ"מ אם ביריעה אחת ארוכה שורה מחברת' לא דהוה כמניח שיטה א' חלקה ומתחיל בשיט' אחר' דהוי פתוחה לרמב"ם וסתומה להרא"ש. דכיון דלא הניח שרפות אלמא דלא כוון לכך: (שם) שעשה פתוחה יגנז. עי' ש"ך סק"ו. (שם בהג"ה) וי"א דמותר לתקנו. ואם קצת יריעו' אינמכוונות זל"ז בראשי הדפין וסופן ונראים כצור' פרשה במקום שאינם פרשה ע"ת דבר שמואל אבוהב סי' ר"פ: (ש"ך ס"ג) וע"ל ס"ס רע"ט. דנם למעט הכתב נתנו ויש סמיכ' על חדשב"א שמתי' בפתוחות וסתומות וכש"כ בחסרון ועי' ת' מ"ב סג"ו; (שם סק"ג) אפי' תיבו' אחרו'. אינו מובן דר"ל בתיבות אחרות היה מוחק או גורר וע"ת שבו"י ח"ג ספ"א; (שם) שאם היה חשם. ע' מ"ש בגליון הרמ"א לקמן

יד אברהם

דכרטם וצריך לאודויי קמי עשר' וכתב שם הטור דאינו רק לכתחילה. אלא ע"כ דלישנא דמציך לא דייק כלל רק מסברא הוא דמסתבר להפו' למימר הכי דהכא גבי זיון מעכב וגבי ברכות אינו מעכב. ובחיבורי להרמב"ם כתבתי דטעמו של הרמב"ם דס"ל דאינו מעכב הוא מכח משמעות סוגיא דשבת פ"ס הכונה:

מילואים

הדף וחוץ לדף ובתיבה בת חמש אותיו' וזה דין הראשון מותר לחלק את התיבה אם רוב האותיות יהיו' בתוך הדף ובתיבה בת שתי אותיו' וזה דין השני אין בו תורת חלוקה כלל. כי גם אחת בתוך הדף ואחת חוץ לדף אסור [וזה דלא כדברי הב"ש שם אף כי גם דבריו יש לפרש כמ"ש בדעת רש"י ז"ל] ובתיבה בת עשר אותיות וזה דין השלישי. יש תורת חלוקה אם חציה יהיה בתוך הדף וחציה חוץ לדף אבל אם

[illegible]

הטור: ב ב"י וכן מלא בביאור אחד למהר"י בן חביב בשם סופר א' מומחה ע"ש הרב הגדול החסיד הרב רבי יצחק

כנסת הגדולה

כשיש מקום לטעות שהוא פרשה פתוחה או סתומה אבל כשאין מקום לטעות אין כאן בית מיחוש כלל והיה דנזדמנה לו תיב' בת ה' אותיו' למאי ניחוש אי לפרשה פתוח' אין זו צורת' דפרשה פתוחה מניח חלק בסוף השטה שיעור תשע אותיות וכאן לא יש שיעור ט' אותיות ואי לפרשה סתומה שהיא שיעו' של שלשה אותיות אין זו צורתה דפרשה סתומה צריכה להיות חלק באמצע שיטה ויהא כתובה מכאן ומכאן ואפילו לפי סברת הרמב"ם שסובר דסתומה מיקרי כל שמניח חלק בסוף השטה ומתחיל מהשטה שתחתיה הכא אין לטעות שהיא סתומה כיון דמתחלת מראש השטה שתחתי'

דגול מרבבה

(סימן ער"ה בש"ך ס"ק ח') דה"ה אם נזדמן לו כן וכו'. ואני תמה על הש"ך שכ' זה בשם העט"ז והלא הדבר מפורש בתוס' במס' ב"ב דף י"ג ע"ב בד"ה ונסיים שכתבו זה לשונם מידי דהוה אפרשה פתוח' שאם מסיים מלמטה היה צריך להניח שטה אחת וכן בהגה"מ פ"ז אות למ"ד וזה לשונו מידי דהוה אפרשה פתוח' שאם סיים למט' צריך להניח למעל' שטה אחת. וגם תימה על העט"ז שכ' כ"ל והדבר מפורש בתוס' ובהגה"מ וכן הב"י בסימן זה מביא מסכת תינוק' נקרא מסכת ס"ת ואיתא שם גמר בסוף הדף מניח שטה

שפתי כהן

א"א ז"ל עכ"ל דלאיזה צורך כתב בענין שנשאר נקוב אם לא כדפרישית ודו"ק: **ד** ט' אותיות. ג"פ אשר כ"כ הרמב"ם וכב"י אפשר דלא פסול כשהניח פחות מאשר אשר ומ"מ יהיה כשיעור ט' אותיות קטנות אבל כשאין בו ט' אותיות אפי' קטנות אפשר דפסול כמי הוי דכל בליר שיור מט' אותיות קבלו דלא הוי שיור עכ"ל ומיהו יש פוסקים דסגי בריוח ג' אותיות ועיין דרישה מ"ש בזה: **ה** לא יסור מדברי הרמב"ם בזה כו'. וז"ל הרמב"ם רפ"ח מהל' ס"ת פרשה פתוחה יש לה שתי צורות אם גמר באמצע השיטה מניח שאר השיטה פנוי ומתחיל הפרשה שהי' פתוחה מתחלת השיטה השניה בד"א שנשאר מן השטה ריוח כשיעור ט' אותיות אבל אם לא נשאר אלא מעט או אם גמר בסוף השטה מניח השטה שניה בלא כתב ומתחיל בפרשה הפתוחה מתחלת השטה השלישית. פרשה סתומה יש לה שלש צורות אם גמר באמצע השיטה מניח ריוח כשיעור ומתחיל לכתוב בסוף השטה תיבה א' מתחלת הפרשה שהיא סתומה עד שיהא הריוח באמצע ואם לא נשאר מן השיטה כדי להניח הריוח כשיעור ולכתוב בסוף השיטה תיבה א' יניח הכל פנוי ויניח מעט ריוח מראש שיטה ויתחיל לכתוב הפרשה הסתומה מהאמצע השטה שניה ואם גמר בסוף השטה מניח מתחלת שטה שניה כשיעור הריוח ומתחיל לכתוב הסתומה מאמצע השטה נמצאת אומר שפרשה פתוחה תחלתה בתחלת השיטה לעולם. ופרשה סתומה תחלתה מאמצע השיטה לעולם עכ"ל: וכ' העט"ז ובצורה ב' שכ' הרמב"ם בפתוחה בד"א שנשאר מן השטה ריוח כו' נ"ל*) דה"ה אם נזדמן לו כן בשיטה התחתונה שבסוף הדף שלא נשאר אלא מעט או שגמר בסוף השטה מניח שטה העליונה של ראש הדף שאחריו חלק ויתחיל לכתוב בב' שנמצא פנוי ביניהם שטה כ"ל ע"כ ולדעת הרא"ש זו היא סתומה ועיין עוד בטור וב"י דעת הרא"ש וש"פ מהו פתוחה או סתומה לדעתם ועיין ברמב"ם פ"ח מהס"ת שהאריך לבאר הפרשיות הסתומות והפתוחות. ועוד יש בטור וש"פ ענין אחר מפ' סדורה לא ראיתי להאריך בהם כי כבר ידוע המנהג אצל הסופרים והם יודעים ולומדים כדת מה לעשות ועי' בת' מהרש"ל סל"ז: **ו** ומ"מ כו' כי יש גדולים כו'. בין שנמצא שינוי בצורות הפתוחות או הסתומות או שנמצא שינוי במה שמנה הרמב"ם שצ"ל פתוחה או סתומה ואינה פרשה כלל בכל ענין אין לפסול בדיעבד כיון שבקצת מקומות יש לגדולים סברות אחרות בזה א"כ אפילו במקום שאין כמנהג חולק על הרמב"ם י"ל שאותה ס"ת היתה כתובה ע"פ איזה גדול שחולק על הרמב"ם וכן משמע בעט"ז שכתב וז"ל ומ"מ אם נמצאת ס"ת שאינה נכתבה כדברי הרמב"ם אין לפסלה כי כמה גדולי הפוסקים יש להם דעות אחרות בפי' פרשיות סתומות או פתוחות ומחזקינן לאותו סופר שכתב על פי אחד מגדולי הפוסקים כו' עכ"ל וכן משמע בתשובת מהר"י מינ"ץ סי' ח' שכתב שם דכיון דמליגו מחלוקת באחד מהן אימא

ב [ג] בצורת פתוחה וצורת סתומה יש מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש [ב] וירא שמים יצא את כולם ויעשה בענין שבפרשה פתוחה יסיים פרשה שלפניה באמצע שיטה וישתייר בסופה חלק(ה) כדי **ד** (ז) תשעה(ה) אותיות ויתחיל לכתוב בראש שיטה שתחתיה ובפרשה סתומה תמיד יסיים פרשה שלפניה בתחלת שיטה (ד) ויניח חלק כדי תשעה אותיות ויתחיל לכתוב בסוף אותה שיטה עצמה ולא ישנה לעשות צורה אחרת לא לפתוחה ולא לסתומה ובהכי הוי כשר בין להרמב"ם בין להרא"ש:

הגה ואם לא יוכל לכוון בכך **ה** (ה) לא יסור מדברי (ו) הרמב"ם בזה כי עליו סמכו האחרונים וכתבו שדבריו (ו) הם עיקר (מ"כ בשם תכם א') **ו** ומ"מ (ז) אם נמצא ספר תורה שאינה (ז) כתובה לפי דבריו אין לפוסלה כי יש גדולים שיש להם סברות אחרות בזה (ר"י מינץ סי' ח'):

טורי זהב

שהוא דבר שאינו מצוי לתקן: (ד) ויניח חלק כדי ט' אותיות ויתחיל כו'. זהו דלא כדעת הטור שנתן שיעור ריוח בסתומה כדי ג' אותיות ובפתוחה כדי ט' אותיות ובדרישה הביא דעות שסוברים גם בפתוחה כדי שלש אותיות ולהלכה אין לנו אלא כדברי הש"ע שהוא מוסכם מרוב הפוסקים: (ה) לא יסור מדברי הרמב"ם. שני פלוגתות יש בין רמב"ם לרא"ש. חדא דאם עושה מקום פנוי בתחילת השיטה כדי ט' אותיות ומתחיל הפרשה באמצע השיטה זהו הוראה שהפרשה היא סתומה להרמב"ם אבל לרא"ש הוה פתוחה. שניה אם מסיים בסוף השיטה או שיש מקום פנוי אלא שאין בו כשיעור ט' אותיות ואח"כ מניח שורה אחת כולה פנויה ומתחיל הפרשה בשורה שאחריה בתחילתה זהו להרמב"ם פתוחה אבל להרא"ש סתומה. והכלל להרמב"ם אין פתוחה רק שמתחלת מריש השורה ואין סתומה אלא כשמתחלת באמצע השורה או בסופה ומה שכתב בסעיף א' הוא בין להרמב"ם בין להרא"ש כמ"ש הש"ע: ובטור כתוב וז"ל ועוד יש בהיקון סופרים פרשה סדורה והוא שכתב שיטה עד חציה או עד שליש' ומתחיל בשיטה תחתיה כנגד הנחת העליון וכ"א שאם שינה בזה לא פסל כיון שאינו מפורש בגמרא עכ"ל. ספי' הברור בזה שיש מקלא

ביאור הגר"א

(ליקוט) וי"א כו'. והרמב"ם חולק וכ"ד תריב"ש סי' ז' וע"ש בארוכה וראיות הרשב"א עש"ח (ע"כ): [ג] בצורת כו'. עמ"ש בא"ח סי' ל"ב סל"ו:

פתחי תשובה

באר היטב

בזיון וקרוב למחיקה אלא שבא למעוטי שאם היה השם כתוב מתחלה על מטלית שהיה דבוקה בנקב שאז מותר להסיר המטלית עם השם דדוקא לחתוך ולקדור השם הוא דאסור אבל במטלית שרי להסיר לצורך תקון עכ"ל: (ד) תשעה. כב"י כשאין בו שיעור ט' אותיות קטנות אפשר דפסול נמי הוי ומיהו יש פוסקים דבדיעבד סגי בריוח ג' אותיות עכ"ל הש"ך אבל הט"ז כתב דלהלכה אין לנו אלא כדברי הש"ע שהוא מוסכם מרוב הפוסקים: (ה) אותיות. דהיינו נ"פ אשר: (ו) הרמב"ם. וכתב הט"ז דשני פלוגתות יש בין הרמב"ם להרא"ש חדא דאם עושה מקום פנוי בתחלת השטה כדי ט' אותיות ומתחיל הפרשה באמצע השטה זהו סתומה להרמב"ם ופתוחה להרא"ש שנית אם מסיים בסוף שטה או שיש מקום פנוי אלא שאין בו כשיעור ט' אותיות אח"כ מניח שורה א' כולה פנויה ומתחיל הפרשה בשורה שאחריה בתחלתה זהו להרמב"ם פתוחה ולהרא"ש הוי סתומה והכלל להרמב"ם אינה פתוחה רק המתחלת בראש השיטה ואין סתומה רק המתחלת

טורי זהב

מקלא פרשיות בתורה שלתלמוד בלנו הויין פתוחות או סתומות ולתיקון סופרים הויין סדורות באופן שזכר הטור וכתב הטור על זה שאם שינה הסופר מתיקון זה ולא עשאן אלא פתוחות או סתומות כשר כיון שאין מוזכר בגמרא סדורות. כתבתי זה לפי שראיתי למו"ח ז"ל שהבין שלפי תיקון סופרים עושין פרשיות במקום שלדידן אין שם פרשה כלל ויצא לו מזה כיון שכתב הטור שאם שינה לא פסל אלמא אם עשה הסופר ריוח כשיעור פרשה במקום שאין שם פרשה אין כאן פסול ואין פסול אלא במקום שיש פרשה והיתה פתוחה או סתומה והוא עשה בהיפך אבל אם הניח ריוח במקום שאין לו להניח אין פסול לדעת הטור והולך על הרמב"ם שכ' שפסול בעשה פתוחה סתומה או להיפך או שהניח ריוח במקום שלא היה לו להניח ואני אומר דלא דק דזה פסול היותר פשוט וא"ל לכתבו כלל ובריייתא דפ' הבונה שאמרה פתוחה לא יעשנה סתומה וכן להיפך לא הוצרכה לומר שאם עשה פרשה במקום שאין שם פרשה דזהו ק"ו דפסול וזה ק"ו מוכח ברמב"ם שהרי בפרק י' חשיב ביחד כל הפסולים וכתב שאם שינה אורות הפרשיות ולא חשיב אם הניח ריוח כשיעור ויפסול לדידיה אלא פשוט דכ"ם הוא וכ"כ הרא"ש בהדיא הביאו ב"י בסוף סימן רע"ד וז"ל וכיון שאין האויר כשיעור פרשה אין לפוסלו מחמת אויר כו' וכל שאינו כשיעור פרשה אין לחוש לו עכ"ל ש"מ כל שיש כשיעור פשיטא דפסול ותם ליה לשום מורה להקל בזה וכך נראה פשוט כוונת ב"י שכתב לפי דעת הטור שאם שינה בסדורות לפי תיקון סופרים ועשאן פתוחות או סתומות דלא פסל ואי ס"ד דתיקון סופרים עשו פרשיות חדשות היה לו לומר שאם שינה ולא עשה שם פרשה כלל אלא פשוט דתיקון סופרים אפרשיות שלנו קאי וכמ"ש: (ו) אריח. פי' בת ג' טפחים *) ולבינה היא טפח ומחצה ור"ל האריח הוא הכתב והלבינה היא מקום פנוי כמ"ש בסעיף שאח"ז. ומ"ש הטור ובמלא השיטה חלוקה לשלשה קאי אשורה שכתבה בג' מקומות ויש לה בכי מקומות פנוי: (ז) שיטה ראשונה כדרכה כו'. כוה"ג: (ח) לא פחות ממ"ח. בפרישה כתוב שמלא כתוב בשם מהר"ש מ"ח הוא כנגד מ"ח מסעות של ישראל שנאמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם ומנין ס' הוא כנגד ס' רבוא של ישראל והקשה על זה מאמינו דנפשים ומשום דס"ל דמשמע מדברי הטור לא פחות ממ"ח כו' דממ"ח עד ס' שפיר דמי וא"כ אין כאן רמז ולמאי גרע יותר מס' מיותר ממ"ח והשאיר בצ"ע ול"נ דהכוונה היא דהתחלת הקדושה היא מן מ"ח וגמר היא כשיעור ס' אם כן ממ"ח עד ס' הכל בכלל הקדושה ולא פחות ולא יותר: (ט) וי"א מ"ב. וסי' ה' ב"ס סיני בקודש: (י) ותקח הוא. כן הוא במור ג"כ ותימה היאך שורה גדולה כ"כ לפי ערך השורות האחרות בזה עיין בחומש ומלאתי מוגה ותקח אחריה הוא וזהו נכון ואמת *) וכן צריך להיות גם כאן:

שולחן ערוך

ג יכתב השירה כשאר הכתב או שכתב שאר הכתב כשירה פסול [ד] י ודוקא שכתב השירה כשאר כתב בלא פיזור אבל אם שינה בפיזור ממה שנהגו לא פסל ז ובלבד שיהא(ו)(ה) אריח(°) על גבי לבינה:

ד [ה] ח שירת הים כותבים אותה (ח) בשלשים שיטות (ז) שטה ראשונה כדרכה [ו] (ט) ושאר שיטות אחת מניחין באמצע ריוח אחד ואחת מניחין הריוח בשני מקומות באמצע עד שתמצא השיטה חלוקה לשלש ונמצא ריוח כנגד הכתב וכתב כנגד הריוח:

ה [ז] י צורת שירת האזינו כל שיטה יש (ט) באמצע ריוח אחד ונמצאת כל שיטה חלוקה לשתים וכותבים אותה בשבעים שיטות:

ו [ח] י כתב המלא חסר או החסר מלא ח או שכתב מלה שהיא קרי וכתיב בקריאתה כגון שכתב ישכבנה במקום ישגלנה או ובטחורים במקום ובעפולים וכיוצא בהן פסול:

הגה ויש עוד דברים שנהגו בהן הסופרים כמו שהעתיקו איש מפי איש כמו באותיות גדולות (י) וקטנות (יא) והנקודות והמשונות. ועוד נהגו במנין הפסוקין לעמודים (יב) לא פחות ממ"ח (יג) וי"א מ"ב ולא יותר מס'. ועוד נהגו בכתיבי שיטין למעלה משירת הים ה' שיטין וזה התחלתן. הבאים. ביבשה. ה'. מת. במצרים. וכן למטה משירה ה' שיטין והתחלתן (י) ותקח. (אחריה). סוס. ויצאו. ויבאו. ולמעלה משירת האזינו ששה שיטין. והתחלתן. ואעידה. אחרי. הדרך. באחרית.

שפתי כהן

איכא למימר ה"ה באחריני ע"כ נ"ל שאין לפסול הוא ס"ת אם שינה בה סדר הרמב"ם כו' עכ"ל ומ"מ משמע דהיינו דוקא כשנמצאת ס"ת שאינה כתובה לפי דברי הרמב"ם דיש לאחות ולומר שנכתבה ע"פ איזה גדול אחר אבל אסידוע שהוא טעות הסופר שטעה ושינה מסדר הרמב"ם במקום שאין שום פוסק חולק עליו נראה דפסולה היא אף בדיעבד והכי דייק לישנא דהרב והט"ז שכתבו ומ"מ אם נמצא ס"ת שאינה כתובה ולא כתבו כו' ומ"ה בדיעבד לא נפסל אם שינה מסדר הרמב"ם אלא ודאי כדפי':

תשובה אשר השבתי למהר"ר אליעזר יצ"ו

על דבר הס"ת שרצו להיות בפ' לו וידבר ה' דלא אלא פתוחה כאשר היא בכל ס"ת ואינה פתוחה ורצית לפסלה הנה ברור הדבר דספרא דוקא כתבה ע"פ הרמב"ם שמנה כל הפתוחות והסתומות דויקרא וכתב שם וידבר דזה קרבן וידבר דבר אל אהרן וזאת תורת האשם וזאת תורת זבח וידבר דבר אל בני ישראל המקריב וידבר דקח את אהרן כולן פתוחות וכן שם עכ"ל ולא מנה כאן וידבר דלא אלא ש"מ דלאו פתוחה היא ואע"פ שהגמ"י כתבו שבדקו בכל ספרים הטובים ומלאו שהיתה פתוחות וסבורי שהר"ס יש כאן ואע"פ שהחשבון מכוון מכל לד שמא גם הוא נכתב לפי הטעות עכ"ל מ"מ ודאי דלפי האמת אין טעות סופר בדברי הרמב"ם שהרי כתב וכן שנה ואם כן הל"ל וכן שבעה ועוד שכתב לבסוף מנין כל הפתוחות שסה וחמשים ולדבריו הל"ל שלשה וחמשים וכן שכתב והסתומות שסה ותשעה וארבעים הם לכל תשעים וסמוכה הל"ל הכל ל"מ ודוחק גדול לומר שכל המקומות וכן הכסף משנה שהיה גדול בדורו והאריך הסיג על הגמ"י בזה וכתב שטעות הוא ואין שם פרשה כלל וכן בספר מע"מ העתיק לשון הרמב"ם כמ"ש וכן בדקתי בכל החומשים הישנים והחדשים וכולן אין שם פתוחה וכן בתיקונים שנדפסו באמשטרדם הסתומות והפתוחות ע"פ דברי הרמב"ם אין שם פתוחה וכן בחומשים עם המסורה וכן בהרבה ספרים ובאמת בדקתי בהרבה ס"ת וכולם נמלאו שם פתוחה אבל בלאי ספק שהם נמשכו אחרי הגמ"י והוי ספרא נמשך ע"פ האמת אשר בדברי הרמב"ם ואי אייתר חילי והיה יכולת בידי לבטל מנהג הסופרים הייתי מגיה כל הספרי תורות שבהם הפתוחות אבל כיון שכבר נהגו כך הסופרים ותפסו דברי הגמ"י שהעידו גם הם שבדקו מקדם בהרבה ספרי תורות ומלאום פתוחה אין לפסול אבל ודאי ס"ת זו שלפנים היא כשרה וישרה וברורה תורת ה' טהורה: ז ובלבד שיהא אריח ע"ג לבינה. כלומר לבינה שישרה ג"ט ואריח הוא חצי לבינה כמלא הלבינה גדולה מהאריח כמו כן יש לכתוב האריח על גבי לבינה

באור הגולה

[illegible]

הגהות הט"ז

(סימן ש"ה בס"ק ס"ק י') אריח. [illegible]

נקודות הכסף

(סימן ער"ה בט"ז ס"ק י') עמ"ש [illegible]

כנסת הגדולה

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

מילואים

[illegible]

ביאור הגר"א

[ד] ודוקא כו'. [illegible] [ה] שירת הים כו'. [illegible] [ו] ושאר כו'. [illegible] [ז] צורת כו'. [illegible] [ח] כתב המלא כו'. [illegible]

חידושי רע"ק

(סימן ש"א) (סעיף ד') מניחין באמצע ריוח א'. [illegible]

באר היטב

ושינה מסדר הרמב"ם במקום שאין שום פוסק חולק עליו נראה דפסולה היא אף בדיעבד וכ' עוד שנשאל ע"ד הס"ת שרצו להיות בפ' לו וידבר ה' דלא אלא פתוחה כאשר היא בכל ס"ת ואינה פתוחה ורצו לפסלה והשיב דברור הדבר דספרא דוקא כתבה ע"פ הרמב"ם שלא מנה זאת הפתוחה בחורה בודאי ס"ת זו היא כשרה וישרה וברורה תורת ה' טהורה עכ"ל: (ח) אריח. פירש הט"ז *) דאריח בת ג' טפחים ולבינה היא טפח ומחצה ור"ל האריח הוא הכתב והלבינה היא מקום פנוי [illegible] (ט) ושאר. [illegible]

פתחי תשובה

(ח) בשלשים שיטות. [illegible]

לביכה מיהו היינו בשירת הים אבל בשירת האזינו אין כותבין אריח על גבי לבינה אלא כל שיטה חלוקה לשתים כדלקמן סעיף ה׳ :
ח ולמטה ה׳ שיטין והתחלתן ויבא וידבר וכו׳ . וברמב״ם איתא ויבא לדבר אשר הזאת השר כו׳ וכ׳ בספר מע״מ דף פ״א ע״ד ובטור הועתק זה בשבוש וכפלאתי על רמ״א ורמ״י שהאמינו למדפיסים ולא דקדקו אחריהם והעתיקום כמו שהוא בדפוסי הטורים עכ״ל ותימה אמאי לא קשיא ליה נמי הכי ברישא בשירת הים שכתבו למטה מהשירה חמשה שיטין והתחלתן ותקח הוא ויבאו ויהיו והדבר פשוט שהוא טעו׳ דאין שם תיבת ויהיו כלל במקרא גם א״א לכוון כך השורות במקרא ע״ש וברמב״ם ליתא ותקח אחריהם סוס ויבאו ויבאו ע״ש ועיין עוד ברמב״ם כמה דינים ומנהגים בכתיבת ס״ת :

להכעיסו . קהל . ח ולמטה ה׳ שיטין והתחלתן. ויבא . וידבר . אשר . הזאת . [אשר] . [ט] וכל אלו הדברים למצוה ואם שינה לא פסל (הכל מלשון הטור) :

רעו דין תליית הדילוג ודין הטועה בכתיבת השם. ובו י״ג סעיפים :

א [א] א טעה ודילג תיבה או יותר יכול לתלותה בין השיטין [ב] אבל לא בריוח שבין דף לדף :
ב [ג] ב אע״פ שאומר בתחלת הספר שכותבו לשם קדושת ספר תורה בכל פעם שכותב שם [ד] (א)מהשמות (ב)שאינם נמחקים (א) א [ה] צריך לומר (ג) שכותב לשם קדושת השם ב ואם לא עשה כן (ה) פסול (כן נראה מרא״ש וכ״כ סמ״ג וסס״ת) :
הגה [ו] (ד) כתב שם אלהים אחרים לשם קדושה אינו פסול דהוי (ב) כמקדיש *) בעלי (ג) מומין למזבח דאינן קדושים (ב״י בשם רשב״ץ) :

רעו א צ״ל כו׳ . והב״ח פסק דאם נתכוון וכתב לשם קדושה אף ע״פ שלא הוציא בשפתיו אינו פסול בדיעבד ע״ש וכ״פ הרב בא״ח סי׳ ל״ב סעיף י״ע דסגי בדיעבד כשמחשב שכותב האזכרות לשמן הואיל והוציא בתחלת כתיבת הס״ת בפיו ע״ש ועי״ל ר״ס רע״ד : ב ואם לא עשה כן פסול . ולא מהני העברת קולמוס עליהן לשמן : ומלך

רעו (א) צריך לומר שכותב לשם קדושת השם כו׳ . בטור כתוב כאן לחשוב שכותב לשם קדושת השם וכתב ב״י ואע״ג דהרא״ש ורבינו כתבו צריך לחשוב נראה מדברי הרא״ש שם דלא סגי במחשבה וצריך להוציא בשפתיו עכ״ל ועפ״ז כתב כאן צריך לומר כו׳ . ותמיהני שודאי כאן במחשבה סגי להרא״ש וטור דע״כ לא הצריכו אמירה אלא בתחילת כתיבת ספר תורה ואחר כן סגי בקדושת השם במחשבה וזה מפורש בדברי הרא״ש שמביא ב״י ריש סי׳ רע״ד וז״ל הלכך טוב להוציא בשפתיו בתחילת העיבוד ותו לא צריך אמנם בשעת כתיבת האזכרות צריך שיחשוב לשם קדושת השם עכ״ל הרי כתב דתו לא צריך אמירה אלא בתחילת כתיבת הספר תורה ואח״כ בקדושת השם אסקיה אד דרגא שיחשוב במחשבה לשם קדושת השם דהאמירה שיאמר בתחילה הוא כולל גם קדושת השם לפי מה שהוא צריך בו שזהו ודאי מדין קדושת הספר אלא דבשעת כתיבת השם צריך עוד כוונה כנ״ל להרא״ש והטור *) אבל מ״מ יפה פסק בש״ע דהאמירה בפירוש בעינן גם בשם דהא מביא במרדכי דעת רבינו יעקב מאורליינ״ש וה״ר אלחנן ובשם רש״י דצריך עקימות פיו דוקא אפילו בכל הספר תורה אלא דאח״כ מביא דעת הרב רבינו שמשון דבשאר ספר תורה אין צריך אמירה דבשתם שכתבו לקרות בו ודאי כותב לשמה אלא באזכרות צריך שיאמר בפירוש וראיה מדאיתא פרק הנזקין שאמר ס״ת שכתבתי לפלוני אזכרות שבו כתבתי שלא לשמן נקט דוקא אזכרות לפי שבהן צריך אמירה בפירוש ויכול לומר שכתבתי לומר בפירוש משא״כ בשאר הספר דדי בסתמא ולא אסור אלא אם יכוין דוקא שלא לשם קדושת ס״ת וזהו ודאי לא עשה ולא מצוי אינשי . נפשיה רשיעא ועוד מביא שם ראייה דאזכרות אמירי טפי מפרק הבונה היה צריך לכתוב השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דל״ת מעביר עליו קולמוס ומקדשו אלמא דבשם צריך בפירוש לומר לשם קדושת השם אע״פ שכתבו לשם קדושת הספר דומיא דשאר הספר פסול עכ״ל רבינו שמשון וכ׳ ב״י על זה בסי׳ רע״ד דאיכה ראייה כלל דשאני התם שנתכוון לכתוב יהודה שאינו כהוב בספר במקום ההוא והוי ליה נתכוון לכתוב תיבה שאינה מן הספר עכ״ל ותמיהני על פה קדוש יאמר כן דודאי ראיה ברורה היא דיש חומרא טפי באזכרות מבשאר תיבות דמדיקא התנא דבר זה דוקא אגל אזכרות ולא בשאר תיבות כגון שצריך לכתוב אמר ונתכוון לכתוב יאמר וטעה ודילג היו״ד דצריך להעביר הקולמוס לקדשו דזה פשוט דתיקון במועיל בשאר תיבות מועיל ג״כ בשם דמאי שנא אלא ודאי דבזה ודאי אין צריך להעביר קולמוס כיון דעכ״פ כהב מה שכתב לשהם קדושת התורה מה שאין כן באזכרות דחמירי טפי וצריך אמירה בפירוש כשמעביר עליו קולמוס ואין לומר מדלא הצריךהעברת קולמוס אלא בנתכוון לכתוב יהודה שמע מיניה דבעלמא בנתכוון לכתוב השם ולא אמר בפירוש א״צ העברת קולמוס כדי שיאמר בפירוש זה אינו דודאי צריך אלא דקמשמע לן דאף בנתכוון לכתוב יהודה שזהו טעות גדול מהני העברת קולמוס ואמירה בפירוש ומו״ח ז״ל רוצה לחלוק על פסק הש״ע דפוסל בלא אמירה בפירוש אפי׳ באזכרה ורא׳יתו מהך דיוקא שזכרתי מדכתב דוקא נתכוון לכתוב יהודה כו׳ וכבר נתיישב שפיר ואין לנו אלא פסק הש״ע אף ע״פ שהוא כתב כן לשיטת הטור וכבר נתבאר דאינו כן מ״מ לדינא יפה כוון כיון שהמרדכי פוסק כן בשם הרבה גאונים : (ב) כמקדיש בעלי מומין . משמע דאם כתב שם במקום אחר בטעות דהיינו במקום שאין

חידושי רע״ק

(סי׳ רע״ו סעיף ב׳) מהשמות שאינם נמחקים.כ״כ הב״י בשם הר״י אסכנדרני שהביא ראיה מהירושלמי דאיתא שם היה כותב ג׳ שמות הרי זה מפסיק ביניהם והא לא מצינו ג׳ שמות הויות סמוכים להדדי אע״כ דכל שמות שאינן נמחקים צריך כתיבת לשמה והב״י כתב עלה ואין זה ראיה דאפשר לפרש כמ״ש הנ״י כגון שהניח ביריעה שמות הרבה שלא רצה לכתבם מפני שלא היה המקום נקי ובא עתה לכתבם ביחד וכתב הב״י מ״מ נכון הדבר לכתוב כל השמות שאינם נמחקים לשמה עכ״ל משמע דזהו רק לכתחילה אבל דיעבד לא פסל דהרי באמת ממה דפי׳ הנ״י הכי להירושלמי מוכח דס״ל דדוקא בשם הויה בעי׳ כתיבה לשמה וכ״כ הרדב״ז (ח״ב סי׳ ק״ב) : (שם) ואם לא עשה כן פסול. ובספר דבר שמואל (סימן ע״ו) כתב לספק אם הוא דאורייתא או דרבנן וע׳ תוספת ע״ז (דף כ״ו ע״א) מוכח דס״ל דהוא דאורייתא :

ביאור הגר״א

שברש״י ע״ש (ע״כ) : [ט] וכל כו׳ . ע״ל סי׳ רע״ג ס״ה :
רעו [א] טעה ודילג כו׳ . ע״ל סי׳ רע״ג ס״ו דאף בשם תולין תיבה שליסה ובשאר ל״פ דבין ר׳ יהודה ובין ר׳ יצחק וכ״ש לר׳ יוסי ורש״ש כולם ס״ל דתולין כמש״ש השיטה כו׳ ותולה כו׳ [וכן רשב״א דפליג אמר משום דאין כותבין את השם כו׳ ביצד הוא עושה כו׳ חלא״ה תולה את מה שנדר ומחק] ובירושלמי שם תולין בספרים ואין תולין לא בתפלין ולא במזוזות ואפי׳ בפסוק שלם אמרו שם אם אין בו רק שלש שיטין יתקנו ועבד״ה בשם רשב״ץ : [ב] אבל לא כו׳ . טור וכנ״ל סי׳ רע״ג ס״ג דתיבה שלימה אין כותבין בין דף לדף ועבד״ה שם : (ליקוט) אבל לא כו׳ . פ״ס פ״ה הלכה ח׳ הטועה ודילג את השיטה כו׳ (ע״כ) : [ג] אע״פ כו׳ . בגטין נ״ד ב׳ : [ד] מהשמות כו׳ . כן הוכיח הר״י אסכנדרני מהא דס״ג ע״ש : [ה] צריך לומר . בפה כמ״ש ר״ס רע״א ור״ס דע״ד : [ו] כתב שם אלהים כו׳ . כמ״ש במ״ס פ״ד הלכה ד׳ וכל שמות הרשויות כו׳ וע״ב בשנתכוין לקדשן דאל״ב אפי׳ בשמות הקדושים נמחקין כמ״ש הנ״ס וש״פ מהא דסי״ב דלקמן ובמ״ס פ״ח הלכה ב׳ הכותב יהודה ולא נתן בו דל״ת יתלט שלמעלה

פתחי תשובה

אם הוא וי״ו ראשונה או שבאמצע כי בגמרא בנזיר ובהוריות אמר שהם נקוד על וי״ו של ובקומה והעלה דצריך לנקוד וי״ו שבאמצע תיבה עיין שם :

רעו (א) מהשמות . עיין בתשובת שמן רוקח ח״ב סימן כ״ה לענין שם אלהים לא תקלל דמרגלא בפומייהו דסופרי זמנינו שהוא חול ואינם מקדשים השם ובאמת נראה דעת רוב הפוסקים שהוא קודש אך מ״מ הדרך הנכון לעשות כמ״ש בתשו״ת מים רבים סי״ד הוס״י ג״ט בשם הלק״ט דבכל שמות שיש ספק אם הם קודש יסמוך הסופר על מה שקידש כל השמות בתחלת כתיבת הספר ויכוין בכך שיתקדשו מאליהן כל השמות הראוים להתקדש וקודם שיתחיל לכתוב התיבה אשר בה הספק יחשוב אם היא ראויה להתקדש תתקדש ממילא בקדושתו הראשונה ע״ש [ועיין בת׳ חמדת שלמה סי׳ כ״ח שכ׳ דסופר מובהק אמר לו שמנהג פשוט הוא לקדשו ע״ש] ועיין בתשובת שבות יעקב ח״ב סי׳ נ״א לענין שם יזכתו לבדים לא אלה כתב [illegible]

באר היטב

רעו (א) פסול . ולא מהני העברת קולמוס עליהן לשמן . ש״ך וכתב הב״ח דאם נתכוון וכתב לשם קדושה אע״פ שלא הוציא בשפתיו אינו פסול בדיעבד הואיל והוציא בתחלת כתיבת הס״ת בפיו ועי״ל ר״ס רע״ד והט״ז כ׳ דלא מהני מחשבה בקדושת השם אלא צריך דוקא להוציא בשפתיו אם לא עשה בתחלת הכתיבה אמר בפירוש וכל אזכרות שבו אני כותב לשם קדושת השם כמ״ש בשם הסמ״ג בסימן רע״ד הבאתיו שם בס״ק א׳ ע״ש (ובנה״כ השיג עליו וכתב דאישתמיטתי׳ דברי הרמ״א בא״ח סימן ל״ב סי״ט ע״ש) : (ב) מומין . כתב הט״ז

[illegible]

אותיות אף כי הן סרוב מותר גם לדעת הרמב״ם . ובזה מתורץ קושית הרא״ש למה הצריך הברייתא בלבונו לומר לא יכתבנה שלא חוץ לדף כו׳ ולא אמר סתם ולא יכתוב רוב האותיות [illegible] יש גם שלא אותיות כשיעור רוב התיבה [illegible] שיעור תיבה מרוב התיבות [illegible]

א ל׳ הטור מדברי אביו הרא״ש בסי׳ י׳ הלכות ס״ת וכן משמע מדברי רש״י גבי פלוגתא דתנאי בתליית השם מנחות דף ל׳ ע״ב: ב עיין כמה שציינתי לעיל ריש

הגהות הט״ז

(סימן רע״ו סעיף ב׳ בהג״ה) בעלי מומין למזבח דאינן קדושים . מאוד תימה דהא איתא בפ״ק דתמורה וברמב״ם פרק א׳ דאיסורי מזבח המקדי׳ בעלת מום למזבח אע״פ שלוקה ה״ז נתקדש׳ ותפד׳ כערךהכהן ותצא לחולין ויביא בדמיה קרבן וא״ל דה״ק כאן דאין קדושה קדוש קדושת הגוף אלא קדושת דמים ובס״ת אין שייך קדושת דמים דהא בבעלי מומין שייך עכ״פ קדושה אלא מצד אחר נ״ל דאין כאן קדושה כיון דהוי עבירה דמקדים שם עבודת כוכבים גרע מבעלי מומין :

נקודות הכסף

(סימן רע״ו בט״ז ס״ק א׳) כל דבריו אינם נכונים ואשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון מה שכתב בפי׳ דברי הרא״ש וטור כבר קדמו הב״ח. ומ״ש דהא מביא במרדכי דעת ר׳ יעקב מאורליינש והרב ר׳ אלחנן וכשסרש״י דצרי׳ עקימת פיו דוקא כו׳ לא דק וטעה בדברי המרדכי דסבר מוכתב המרדכי ועוד תירץ הרב ר׳ אלחנן כו׳ וכן פירש הקונטרס כרים מכילתין כו׳ רלה לומר דס״ל להר״ר אלחנן ולפי׳ הקונטר׳ כדברי ר״י מאורליינש דלעיל והא ליתא דקן הם המשך דברי המרדכי שם דר״י אורליינש תי׳ דהאי תנא דתני ס״ת שכתבו עובד כוכבים פסול לא בעי כתיבה לשמה דאל״כ למה לי קרא למעוטי עובד כוכבים תיפוק ליה דבעי׳ כתיבה לשמה שסתמא לאו לשמה קאי מדאמר בפרק הנזקין אזכרו׳ שבהן לא כתבתי לשמן ולא קאמר כתבתי שלא לשמן והר״ר אלחנן תירץ דס״ת מסתמא לשמה קיימא ואין צריך לומר שכותב לשמה דמסתמא הכי הוא והך דהניזקין כאלו אמר כתבתי שלא לשמן דהיא היא ואח״כ כתב בשם הר״ר

גליון מהרש״א

(ש״ע סעיף ו׳ בהג״ה) וכל אלו הדברים . בענין ה״ו דשלום קטיעא העלה ב״ת בתי כהונה ח״א סי׳ כ״א אם היא שלימה כשאר ווין יש להניה ואם כבר הוציאו הס״ת מהחיכל קורין בו . ובתמונתת הסבים שתהיה זעירא או גרירא ממטה לא כרותה בנתיים :
(סי׳ רע״ו סעיף א׳) יכול לתלותה . בירושלמי פ״ק דמגילה ז״ל תולין בספרים וא״ת לא בתפלין ולא במזוזות ספרים שכתבן כתפלין המזוזות אין תולין בהם . וביאור הבונה ב״ת גינת ורדים ח״א חלק א״ח כלל ב׳ ס״ד ד״ה והואיל שאמנם ס״ת קדושתו חמורה מתפילין ומזוזות שהיא חתומה ותפילין ומזוזות קצתה גם לענין שבועה מי שאינו״ח לא סגי׳ שישבע כ״א בס״ת אך משום דלא אפשר שיכתוב כולו עם כל החומרות הקילו בה יותר מבתו״מ . ואכן מי שרוצה לכתבו בכל הלכותיו כתו״מ אל יתלה וכן מה שסיים הירושלמי ותו״מ שכתבןכס״ת תולין בהן ר״ל שאם אין סופר בקי בכל שיכתבן בהלכתן תולין אף דהוי שלא כסדרן . עי׳ תשובת דבר שמואל אבוהב סי׳ קנ״ד : (סעיף ב׳) לא עשה כן פסול . ב״ת דבר שמואל אבוהב סי׳ע״ו נסתפק אם הוא מדאורי׳ או רק פסול מדרבנן : (שם בהג״ה) כמקדיש בעלי מומין . ויותר י״ל דהוה הקדש בטעות

מילואים

אותיות אף כי הן סרוב מותר גם לדעת הרמב״ם . ובזה מתורץ קושית הרא״ש למה הצריך הברייתא בלבונו לומר לא יכתבנה שלא חוץ לדף כו׳

ג [ז] י כשכותב השם אפילו ג [ח] מלך ישראל שואל בשלומו ד לא (נ) ישיבנו ואם היה כותב (ה) שני שמות זה אחר זה י מותר להפסיק ביניהם [ט] י וכשיחזור לכתוב שם שני צריך לחזור לומר שהוא כותבו לשם קדושת השם:

ד [י] י כשטובל הקולמוס לכתוב השם לא יתחיל מיד השם לכתוב שמא יהיה עליו רבוי דיו ולא יצא הכתב מיושר י אלא יכוין להניח אות אחת מלכתוב קודם השם ובאותו האות יתחיל לכתוב (ואם לא עשה כן ה (ד) יחפש אחר אות שצריכה דיו וימלאנה וכותב את השם) (ב"י בשם מ"כ):

ה (ג) ו [יא] ח כתב (ה) האזכרות בדיו וזרק (ו) עליהם זהב פסול:

ו [יב] ט שכח לכתוב השם כולו תולה אותו בין השיטות ז אבל מקצת השם בשיטה (ד) (ו) ומקצתו תלוי פסול:

ז ח [יג] י מותר לכתוב השם על מקום ט (ז) המחק ועל מקום הגרד. י [יד] (ח) (ואין חילוק בזה בין ס"ת לשאר ספרים) (כ"פ בס"ה):

ח יא [טו] יא צריך שיהיו כל אותיות השם בתוך הדף (ז) ולא יצא מהם כלל (ה) (ח) חוץ לדף:

טורי זהב

שאין מקום השם שם וכתבו לשם קדושה הוה קודש וצריך גניזה דלא גרע משם הנכתב על ידות הכלים כמ"ש בסעיף י"ג והוא פשוט אבל שם שנכתב שלא בכוונה אין בו קדושה כמ"ש בהגמי"י פרק ו' דהלכות יסודי התורה בשם רא"ש: (ג) כתב האזכרות כו'. ה"ה שאר ס"ת כמ"ש בסי' רע"א סעיף ו' וגם בברייתא נקט אזכרות ונראה שנקט אזכרות לפי שהיו בימיהם שרצו לחלוק כבוד לשמות לזרוק עליהם זהב כדאיתא במסכת סופרים מעשה בתורתו של אלכסנדר שהיו אזכרותיה כתובות בזהב ואמרו חכמים יגנז ע"כ נקטו אזכרות ובאמת ה"ה שאר ס"ת והפוסקים נגררו אחר הברייתא: (ד) ומקצתו תלוי פסול. זה לשון הרמב"ם דאפי' בדיעבד פסול וכן יש לכוין ל' הטור שכ' אבל אינו יכול לכתוב מקצתו ולתלות מקצתו לשון אינו יכול משמע שאין שום יכולת בכך ואי הוה כשר בדיעבד היה לו לכתוב לא יתלה מקצתו: (ה) חוץ לדף. פי' על הגליון חוץ לשיטה ובבית יוסף מביא בשם הגה' מיימון החדשות כתוב פירוש לא יכתב השם בסוף הדף שלא יהיה כתוב אחר כך עכ"ל וזה תומרה בעלמא ולהכי לא מביא כאן בש"ע אלא שלא יצא חוץ לדף והרבה סופרים עושים עצמם שרטוטים בדיו על הגליון אבל

שפתי כהן

ג מלך ישראל. אבל מלך א"ה פוסק כמו שנתבאר גבי תפלה בא"ח ר"ס ק"ד: ד לא ישיבנו. ואם השיב אינו נפסל כך משמע בב"י ופי' מ"ש הגמי"י ומסכת סופרים הפסיק באמצע השם פסול היינו שעשה שם א' כב' שמות כזה ראו בן וכן פי' המרדכי וכ"כ ה"ה סי' ר"ה ופסול זה כבר נזכר לעיל סי' רע"ד סעיף ד' שאם ריחק בין האותיות עד שהתיבה נראית כשתים פסול עכ"ל ור"ל דהאי הפסיק באמצע השם אינו שם קדש אלא כל תיבה קרוי שם כדאיתא במסכת סופרים ובפ' הבונה בכמה דוכתין תיבה בלשון שם וכן מוכח להדיא במרדכי שפירש כך שהשם הוא תיבה ומביאו לקמן ס"ס רע"ט ע"ש דלא כהב"ח שהבין דהוא שם קודש: ה יחפש כו'. משמע דלכתוב מקודם אות אחרת של חול על איזה דבר אחר אסור דכיון שדיו זו מוכנת לשם אין לכתוב בה דבר של חול: ו כתב האזכרות כו'. כתב העט"ז דוקא האזכרות אבל שאר ספר תורה אע"פ שאין כותבין אלא בדיו שחור ולא בשום דבר אחר (כדלעיל סי' רע"א סעיף ו') מ"מ אם כתב בדיו וזרק עליה זהב כשר עכ"ל ולא נהירא דכיון דטעמא דזרק עליה זהב פסול משום דכתב העליון כתב ומבטל לתחתון כדאיתא בב"י א"כ מה לי אזכרות או שאר ס"ת אלא להכי נקט אזכרות דבשאר מקומות בס"ת יש לו תיקון במחיקה וגרידה משא"כ באזכרות דפסול ולא מהני תיקון שהרי אסור למחקו וכן בברייתא איתא יגנוז וכ"כ הב"י בא"ח סי' ל"ב וכ"כ בש"ע שם סעיף ג' וכ"כ הלבוש גופיה שם דגם בשאר כתב פסול אלא דבאזכרה אין לו תקנה ע"ש ובדברי הדרישה סעיף ד' נראה כהעט"ז ואינו נכון וכמ"ש: ז אבל מקצת השם כו'. ובב"ח כתב דדעת הטור וקצת פוסקים דאע"ג דלכתחילה אין לתלות מקצת השם אפ"ה אין לפסלה בדיעבד ע"ש וע"ל סי' רע"ג סעיף ו' מ"ש בזה: ומ"ש מקצת השם כו' ל"ע דבפרק בהמה המקשה (ד' ע"ה ע"ב) גרסינן א"ל רבי יוחנן לדברי ר' שמעון שזורי קאמר והא אמר רבין בר חנינא אמר עולא אמר רב חנינא הלכה כרבי שמעון שזורי ולא עוד אלא כל מקום ששנה ר"ש שזורי הלכה כמותו א"ל אנא כי הא ס"ל דא"ר יוחנן הלכה כר"ש שזורי במסוכן ותרומת מעשר של דמאי ע"כ וכל הפוסקים פסקו דלאו כרבי שמעון שזורי דפ' המקשה א"כ ס"ל דליתא להאי כללא דכל מקום ששנה ר"ש הלכה כמותו ובהלכות קטנות כתב הרי"ף והרא"ש אהך דטועה בשם כו' הלכה כרבי שמעון שזורי ולא עוד אלא כל מקום ששנה ר"ש הלכה כמותו וגם על הרמב"ם וטור וש"ע קשה כן שבפירוש המשנה וכן בספ"ה מסמ"א פסק דהספרים על גבי קרקע טעון שחיטה ובפ"א מהלכות תפילין פסק דכולו תולה מקצתו אינו תולה וכ"כ הטור וש"ע בסימן י"ג והאן בספרי הארכתי בזה: ח מותר לכתוב השם כו'. משמע קצת דעל המחק וגרד עדיף מלתלות וכמ"ש בב"י לדעת הרא"ש וכן דעת יש פוסקים וכהאי גוונא כתבו הטור לקמן סימן רע"ט ס"ד שאין הגרידה גנאי כמו התליה והלכך היכא דאפשר לתקן בתליה או לכתוב על המחק וגרד לא יתלה וכמדומה לי שכן נהגו: ט המחק כו'. מחק היינו שנמחק בעודו לח וגרד היינו כשנגרד כשנתייבש: י ואין חילוק כו'. כן מסודרת הג"ה זו בכל הספרים וכן הוא בעט"ז אבל באמת אין ענינה לכאן דמהיכי תיתי לחלק כאן בין ס"ת לשאר ספרים דהא כיון דבס"ת מותר לכתוב על המחק וגרד כל שכן בשאר ספרים אלא הג"ה זו שייכא לעיל סעיף ו' דמקצתו תלוי פסול היינו אפילו בשאר ספרים אין לכתוב מקצתו תלוי וכן הוא בסה"ת ע"ש: יא צריך כו'. מכאן נראה

באר הגולה

סי' רע"ד: ג לשון הרמב"ם ממ"ס מהירושלמי פ"ה דברכות ומ"ש מלך ישראל מהא דאמרי' גבי תפל' אבל מלכי א"ה פוסק שם בבבלי דף ל"ב ע"ב: ד ג"ז כמ"ש וירושלמי שם וכ' הב"י שכין שם לשם משיב שלום לכל אדם: ה ב"י לדעתו וכ' שנכון הדבר לכתוב כל השמות שאינם נמחקין לשמן כמ"ש הר"י אסכנדרני בביאור טור א"ח והביאו הב"י: ו ג"ז כמ"ש: ז כן פי' הרא"ש: ח ברייתא שבת דף ק"ג ע"ב וכפי' הג"י וה"ה לכל התורה וכמ"ש לעיל סי' רע"א סעיף ו': ט ברייתא מנחות דף ל' ע"ב וכר"ש שזורי: י רמב"ם בפ"א מהל' תפילין והרבה כך כתב שם ורבי יצחק בברייתא וכגירסת הרי"ף וכ"כ רבינו ירוחם וב"י לדעת הרא"ש והמחק הוא בעוד' לח והגרידה הוא לאחר שנתייבשה: יא תוספות שם

נקודות הכסף

אלחנן דלאי לאו דס"ה מסתמא לשמה קיימא היה צריך להוציא מפיו בפירוש שכותב לשמה כמו גבי גט וכן פי' הקונטרס בריש [illegible]

ביאור הגר"א

כו' ושם הלכה ג' היה צריך לכתוב את השם ונתכוין וכתב יהודה ולא נתן דל"ת מוחקו וכותב את השם כו': [ז] כשכותב כו' ואם כו'. תוספתא ספ"ג דברכות הכותב את השם אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב שני שמות או שלשה כיון שגמר א' מהן משיב וכ"ה ברמב"ם פ"ח הלכה ו' ומכאן הוכיח הר"י אסכנדרני שאפי' בשאר שמות שאין נמחקין צריך לשמה דנ' שמות הוי"ה ביחד לא אשכחן וב"י כתב דאין ראיה די"ל כפי' נ"י שחניה בירועה שמות הרבה לכותבן בטהרה כו' וליתא שהרי בירושלמי שם פ"ה מפורש כדבריו תני היה כותב את השם אפי' מלך שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב שנים או שלשה שמות כגון אל אלקים ה' ה"ז גומר את א' מהן ומשיב שאילת שלום: [ח] מלך ישראל. כמ"ש בגמ' פ"ה דברכות (ל"ב ב') ובירושלמי שם לענין תפלה ל"ש כו': [ט] וכשיחזור כו'. ב"י: [י] כשטובל כו'. מ"ס שם: [יא] כתב כו'. עבא"ח סי' ל"ב ס"ג: [יב] שכח כו'. ע"ל סי' רע"ג ס"ז: [יג] מותר כו'. עמ"ש בא"ח סי' ל"ב סכ"ד: [יד] ואין חילוק כו'. ר"ל בכל הנ"ל כמ"ש בסה"ת והביאו ב"י והוכיח מירושלמי הנ"ל רס"נ דהא תני שמות הנ"ל הוא בנביאים וכתובים: [טו] צריך כו'. דהכתיבה בין הדפין הוא הדין תליה ואין תולין מקצת השם כנ"ל ס"ז וכ"ש כל השם

באר היטב

הט"ז משמע דאם כ' השם במקום אחר בטעות שלא במקומו וכתבו לשם קדושה הוי קודש וצריך גניזה אבל שם שנכתב שלא בכונה אין בו קדושה עכ"ל: (נ) ישיבנו. כ' הש"ך ואם השיב לא נפסל כך משמע בב"י ופירש מ"ש במס' סופרים הפסיק באמצע השם פסול היינו שעשה שם א' כשני שמות כזה ראו בן עכ"ל ור"ל דהאי השם אינו שם קודש אלא כל תיבה קרוי שם כמה שמצינו הרבה פעמים בש"ס תיבה בלשון שם ודלא כהב"ח שהבין דהוא שם קודש עכ"ל ואם מלך א"ה שואל בשלומו מותר להשיבו כמ"ש גבי תפלה בא"ח ר"ס ק"ד: (ד) יחפש. משמע דלכתוב מקודם אות אחרת של חול על איזה דבר אסור דכיון שדיו זו מוכנת לשם אין לאוי לכתוב בה דבר חול. ש"ך: (ה) האזכרות. כתבו הט"ז והש"ך דלאו דוקא האזכרות אלא ה"ה שאר ס"ת ונקט אזכרות משום דבשאר דברים מהני תקון למחוק אותם משא"כ באזכרות שהרי אסור למחקם ודלא כהלבוש שכ' דבשאר דברים כשר בזרק עליהם זהב ע"ש: (ו) ומקצתו. ובב"ח כ' דדעת הטור וקצת פוסקים דאין לפסלה בדיעבד אבל הט"ז כ' בשם הרמב"ם דאפילו בדיעבד פסולה וכן יש לכוין לשון הטור ע"ש וע"ל סימן רע"ג ס"ו: (ז) המחק. משמע קצת דעל המחק וגרד עדיף מלתלות וכן דעת יש פוסקים והלכך היכא דאפשר לתקן בתלי' או לכתוב על המחק וגרד לא יתלה וכמדומה לי שכן נהגו עכ"ל הש"ך: (ח) ואין. כתב הש"ך דהג"ה זו [illegible]

פתחי תשובה

שהוא קודש כצלם וע"כ כתב אלהים והעלה דאף שכתב הרמ"א דהוי כמו מקדיש בעלי מומים י"ל דהכא הוי כמו כתב השם שלא במקומו ולא דמי לאלהים אחרים דהתם הוי תם נמור ולא מני לקדש כי מומו ניכר אבל הכא כו' ולכן יש לקדור כל תיבת אלהים ולכתוב אלהיכם ע"ש עוד ועמ"ש לעיל סק"א בשם תשובת שבו"י בענין שם שנכתב לשדים לא אלם מבואר שם דאף היכא שאין מומו ניכר לא חייל קדושה ואף בעל משנת חכמים לא חלק שם עליו אלא בהוסיף יו"ד ע"ש. [ועיין בס' חמדת שלמה סימן כ"ח מ"ש בזה]: (ה) שני שמות. כתב בספר חמודי דניאל כ"י שני שמות שהיו כמו תיבה אחת לותי לחתוך ביניהם ולשום מסלית ויתרחק ואפילו בתפילין ומזוזות מותר לעשות כן ואין לזה משום שלא כסדרן כיון שאינו כותב וכן אם כתב שם הקודש נחלק ונראה ככ' תיבות יחתוך באמצע במקום השנוי ויקרב אותם ויתן מטלית מבחוץ ולדבק כדבק ויהא נזהר שישאר קלף לכ"א בלא המטלית: (ו) עליהם זהב. עיין בתשובת נו"ב תניינא חיו"ד סימן קפ"א בשם שתלכוהו על האזון הקודש אם מותר לנפות אותו בזהב או לא משום מחיקת השם וכתב דאף שכתב הב"י בהל' ס"ת דאם זרק זהב על השמות שנכתבו בדיו פסול דכתב עליון כתב ומבטל התחתון לפי שהוא מותקו כו' וא"כ בנ"ד יש לאסור מ"מ יש לחלק דהתם נכתב השם בדיו כדינו והיה בקדושתו וע"י הזהב פוסל את השם מקדושתו דהא הלכה היא לכתוב בדיו דוקא הוי זה מוחק אבל בשטים מתמלה בצבע אחר אף שמחפה עליו זהב אין זה מוחק דמאי חילוק בין צבע אדום לירוק ולכן בנ"ד אין שום חשש ע"ש. ומזה נלמוד שמותר להעביר קולמוס על אותיות השם שנתייבשו הכתב ואין לחוש בזה שמוחק הכתיבה התחתונה (ואף דבש"ס גבי פלוגתא דר"י ורבק בכתב יהודה מבואר להדיא כן י"ל דשאני התם שלא נכתב בקדושה ומותר למחקו כבה"ש סק"ס) וכן ראיתי בכתבי הרב הגדול מהר"ר דניאל ז"ל שפסק כן. [ועמ"ש בזה לעיל סי' רע"א ס"ק י"ח] אך נראה לי דדוקא כשקנת צבע הדיו קיים או שקפץ כל הדיו מכל אותיות השם או מצלע אותיות אחרונות אבל אם שתי אותיות אחרונות דישומן ניכר וב' אותיות ראשונות קפץ כל [illegible]

גליון מהרש"א

דאלו מקדיש בע"מ ש"מ צריך פרוין ת' יד אליה סי' פ"ש ועל"ש אם נכתב במקום [illegible] דבר של [illegible] אסור

שפתי כהן

נראה לי שאותן סופרים המדקדקים שלא לכתוב שם בסוף השטה ומתוך כך לפעמים מקצרין או מאריכין אותיות שלא כהוגן גם אם נזדמן להם שם בסוף הדף הם עושים רשומים או נקודות ארוכות בסוף הדף כדי שלא יהא השם בסוף הדף ושבוש הוא בידם דהא הכא שריכין לכתוב שם בסוף הדף רק שלא יצא מאותיות השם כלום חוץ לשטה וכן משמע בהגמ"י ומביאה בית יוסף וד"מ שכתבו לא יכתוב השם בסוף הדף אלמא דבסוף השטה שרי וא"כ מאריכין ומקצרין האותיות שלא כדת גם הרשומין שעושין בסוף הדף הוא אסור שהרי אסור להוסיף בתורה אפילו נקודה אחת על כן יש לבטל מנהגם בזה: **יב** אסור למחוק כו'. בתשובה הארכתי בדינים אלו והעלתי דשם של חול אלא שהוא נכתב כשמות הקדושים כגון והייתם כאלהים וכה"ג מותר למחקו וכן שם של קודש שלא נכתב לשם קדושה מותר למחקו לצורך תיקון דוקא אבל לגוז ולגנוז שרי אפי' שלא לצורך תיקון אבל בנכתב לשם קדושתו אפי' לגוז ולגנוז לצורך תיקון אסור ואם הרבה שמות נכתבו שלא לשמן בס"ת אסור למחקן אע"פ שהוא לצורך תיקון משום דמחזי כמגומר ע"ש: **יג** הנטפלות מאחריהם · אבל לפניהם כגון למ"ד מלה' או ב' מבה' או ה' מהאלהים וכיוצא בו מותר למחוק: אם

שולחן ערוך

ט יב [טז] (ט) יב אסור (י) למחוק אפילו אות אחת (יא) משבעה שמות שאינם נמחקים [יז] ולא מאותיות (ו) יג (יב) הנטפלות (ט) (יג) מאחריהם כגון ך' של אלהיך וכ"ם של אלהיכם [יח] ואלו השבעה שמות. שם ההויה. ושם אדנות. ואל. (ז) (י) אלוה. אלהים. שדי. צבאות. [יט] ויש גורסין ג"כ אהי"ה [כ] אשר אהיה (טור):

טורי זהב

אבל השם והוא טעות גדול ויש בו איסור וכמ"ש סימן רע"ד סעיף ז': (ו) הנטפלות מאחריהם. פי' מה שלפניהם מותר למחוק כגון ל' של לה' או ו' של וה' שאין בזה קדושה אבל הנטפל לאחריהם יש בו קדושה שכבר קדשו השם והוו כאחריה בברייתא ולא כת"ק דאמר כ"ם של אלהיכם וכ"ו של אלהינו נמחק ונראה כיון שאין בזה אלא משום דבוק לקודש' יכול לתלותו כגון אם שכח כ"ם של אלהיכם דאין בזה משום תולה מקלת השם דהא לא מן השם הוא זה דאינו שם אלא שנתפס עליו קדושת השם שלפניו ועל כן יכול לתלותו כנ"ל ואף מי שעולה על לבו להחמיר בזה לכתחלה מכל מקום בדיעבד פשיטא שאין לפוסלו כנ"ל: (ז) אלוה אלהים. בטור כתוב עוד אלהי וכן הוא במקצת ספרי רמב"ם והטעם דשם אלהי הוא ג"כ שם העצם והיו"ד מכלל שורש השם וכן דעת כסף משנה מאחר שמצינו בשם אלהים בנם היו"ד היא שרשית ה"נ הוא בשם אלהי. והנה בתשובת מהר"ר בנימין בספר משאת בנימין כתוב בענין השם של אלהינו ששכח הסופר היו"ד וכתב אלהנו בלא יו"ד כתב שם שהיו חלוקי דעות בזה יש מהם אומרים דיגרוד כ"ו ויכתוב היו"ד ואח"כ כ"ו ואין אומרים בזה שכבר קדשו השם לכ"ו כיון שחסר אות אחת דהיינו היו"ד מהשם א"כ לא נכתב כהלכתו לא שייך לומר שכבר קדשו השם וקאמר אמרו שיסלק היריעה השיא והוא הסכים שיתלה היו"ד מלמעלה והאריך בזה מטעם שיש סברא לומר שהיו"ד אינו שרשית אלא במשקל קדושינו יוצרינו וכל אלהי שבפסוק היו"ד היא לסמיכות לתיבה שאחריו כמו אלהי השמים ומסיק דאף לפי הכסף משנה שהיא שרשית מ"מ היינו דוקא לענין קדושה שלא תמחק אבל לענין תלייה שהיא מדרבנן שפיר דמי בזה דאין שייך להחמיר גבי יו"ד דאלהי כיון שאינה שרשית ואע"ג דמלינו בירמיה כ"ג האלהי מקרוב אני ולא אלהי מרחוק והתם אין שום סמיכות שיש שם פסיק התם היו"ד נמי לאו שרשית

חידושי רע"ק

(ש"ע סעיף ט') **אסור** למחוק. ע' תשו' תשב"ץ (ח"א סי' קע"ז): (שם) **משבעה** שמות שאינם נמחקים. ואם כתובים בשאר לשונות דינם בכנויים. תשב"ץ (ח"א סימן ב') וע"ש עוד (סי' קכ"ז ובח"ב סי' ע"ג): (שם) **אלהים**. היכי דסמוכים יחד אלהי האלהים בזה האלהים הוא חול דקאי השופטים דעלמא והוא ית' שופט עליהם כי רם ה' כ"כ הב"י בסי' זה בשם המ"ס וביהושע (כ"ב כ"ב) אל אלהים ה' פירש"י אל כל אלהים הוא ה' וכ"נ ברש"י (תהלים נ' א') ולפ"ז בפסוקים הנ"ל מותר למחוק תיבת אלהים אולם בירושלמי (פ"ק דמגילה ה"ט) ובמדרש רבה (בראשית פ"ח סי' ט"ז) מבואר דכולהו שמות נינהו וצ"ע. והייתם כאלהים יודעי טוב ורע חול ע"כ ראיתי פניך כראות פני אלהים חול מחנה אלהים קודש. מס' סופרים: (ש"ך ס"ק י"ב) **לשם** קדושה מותר למחקו. ע' במשבצות זהב א"ח (סי' ל"ב סק"ב) וע' בט"ז כאן (סק"ז) ובת' חוות יאיר (סי' ט"ז) ובמחנה אפרים בהל' ליו"ר (הל' ס"ת): (שם ס"ק י"ג) **מותר** למחוק. ורבינו אליעזר ממיץ בספר יראים (אות ט') כתב דזהו דוקא בכתב ע"ג כלים או ע"ג קורה כיון דאין זה מקומו דאין דרכו לכתוב אלא על קלף משו"ה אינו מקדש אלא מקומו אבל בכתב על הקלף אינו נמחק גם לפניו ע"ש והיינו כפי פי' הב' שבפרש"י ערכין (ו' ע"א) אבל משמעות דעת כל הפוסקים כפירש א' בפירש רש"י שם ואין חילוק בין קלף לקורה: (ט"ז ס"ק ז') **והנה** בת' מהר"ר בנימין ע' בת' מהר"ם לובלין (סי' ק"ב):

ביאור הגר"א

בין הדפין שבלא"ת אסור: [טז] אסור כו'. ספרי פ' ראה ר' ישמעאל אומר מנין למוחק אות מן השם ששובר בל"ת שנאמר ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה' אלקיכם וכ"ה במ"ס פ"ה הלכה ו': [יז] ולא כו'. פ"ד דשבועות (ל"ה ב'): [יח] ואלו השבעה שמות כו'. רמב"ם בנסחא שניה שכתב ב"מ והנוסחא הראשונה הוא ודאי טעות עבכ"מ שם: [יט] ויש גורסים כו'. הוא כנוסחא האחרונה שכתב הכ"מ ברמב"ם והיא הנכונה שהרי בגמ' מנו לה ותיא ודאי שם קדש וכן מנו לה בירושלמי פ"ק דמגילה ואע"ג שבגמ' ובירושלמי מונה הרבה בכלל אינן אלא שבעה וכ"ה במ"ס פ"ד הלכה א' אלא שנשמט משם שם אלקים ושם הלכה ב' הכותב אלף למ"ד מר' אותיות כו': (ליקוט) ויש גורסין כו'. ר"ל אבל ל"נ שם אלו"ק דהוא נכלל באלקים אלא דזהו בלשון יחיד וזהו בלשון רבים כמו אדון אדונים והחילוק ביניהם הוא השגחה והנהגה בכלל או בפרט. ולא מנה שם י"ק שהוא נכלל ג"כ בשם העצם אע"ג שמנה שם אל"ף למ"ד לפי שהוא שורש אחר שהוא לשון חוזק וראיה שמצינו משמש במקום אחר יש לאל ידי (בראשית ל"א) אילי הארץ (יחזקאל י"ז) אבל שם י"ק הוא ג"כ משם העצם משמש על הוי"ה וקיום ולכן לא מצינו במקום אחר וכן בגמ' וירושלמי ומ"ס לא מנו אותו לבד וכ"ה כל הז' שמות סדורין בגמ' רק שתחשוב כל שם אלקו' לאחד. אבל לפי תרגומו י"ק שם היראה ונראה שזהו פלוגתת רשב"נ ור"א בירושלמי (פ"ב דחגיגה) ובמ"ר (פ' בראשית פי"ב) ובגמ' שלנו אמרינן כר"א במ"ש בפ"ג דמנחות (כ"ט ב') מאי דכתיב כי ב"ק כו' (ע"ב): [כ] אשר אקי"ק. ה"ה לאקי"ק השלישי אלא דרבותא קאמר דאף אשר אקי"ק קדש ואינו באלקי

פתחי תשובה

מעיל לדקה סימן כ"ט שכתב דשם שחציו על המטלית וחציו על היריעה הוא יותר נרעון מנכתב חציו חוץ לשיטה עיין שם: (ט) אסור למחוק. עיין בס' משנת חכמים ריש לאו ג' שנסתפק במי שהיה צריך לכתוב שם קטן וכתב שם גדול כגון שהיה צריך לכתוב י"ה או אל וכ' יהו"ה או אלהים וכמו כן בהוסיף וכתב אותיות הנטפלים במקום שאינו צריך אי יכול למחוק ולעשות משם גדול שם קטן והאריך בזה והביא סמוכים להתיר דאף לדעת הפוסקים האוסרים מוחק ע"מ לתקן לא אסרו כ"א במוחק ואח"כ מתקן אבל היכא דבמחיקה גופא מתקן לא מקרי מחיקה כלל רק תיקון ואף דבנ"ד לא נפסל השם מתחלה רק נכתב שלא במקומו שרי למחוק ומיהו אם כתב שם שלם מיותר בס"ת אסור למחקו וקצת פוסקים אסרו אפילו לקדור אף דבמחיקה גופה מתקן יש לחלק בין תיקון ס"ת ובין תיקון אותו השם (לע"ד חילוק קלוש הוא דגם בכ' שם גדול לא מקרי תיקון השם רק תיקון ס"ת) ועי' עוד שם שכ' דאף שדעת רוב הפוסקים דסתמא פסול בס"ת ולא כדעת התוס' במנחות דף מ"ב מ"מ אסור למחקו (משמע דאף לצורך תיקון אסור) ואף שכ' הב"י בשם סמ"ק דדוקא אם כתב מדעת אבל שלא מדעת לא דשלא מדעת גרע מסתמא דסתמא היינו שיודע עכ"פ שכותב אותיות השם רק שלא היה במחשבתו לשם קדושת השם ושלא מדעת היינו שאין יודע אם כותב אותיות השם כלל והוי כמתעסק דברים מסתמא והוי כאילו כתב בפירוש שלא לשמה דאז אינו קדוש ומותר למחוק לצורך ע"ש. ועיין בתשובת נו"ב תניינא חא"ח סימן י"ז שכ' לענין בהכ"נ שבכפר שנתייחד חדר א' ונכתב על הכתלים תפלות וקבעות תשמות שאין נמחקים כו' ומ"מ לעשן בתוכו יי"ש אסור שמשחיר הכתלים וגורם מחיקת השם ע"ש. ועיין בתשובת מעיל לדקה סימן כ"ג שהביא בשם אא"ז בעל פנים מאירות שכ' במעשה שהיו רוצים לנייר בהכ"נ ועל הכתלים היה כתוב כתב ישן שמות שאין נמחקים שאין איסור בזה והביא ראיה מסוטה דכתבו ישראל את התורה בכבשים לשון וסדו בסיד ואיך עברו אמחיקת השם א"ו שאין איסור בזה כיון דלאחר שיגרור הסיד רשומו ניכר ע"ש והגאון בעל מ"ל שם בסימן כ"ד דחה ראייתו והעלה דאסור ע"ש ועיין מזה בפנים מאירות עצמו ח"א סימן מ"ה כהמנע תשובה בארוכות. ועי' עוד בנו"ב שם שתמה למה הסמיכו הטור וש"ע דינא דבריית' בשבת ק"כ במי שהיה כתוב שם על בשרו ויישב בדומק משום דלקמן סימן רפ"ב ס"י מבואר דאסור לגרום מחיקת השם ולהכי צריך כלי חרס והוא מ"מ דמגילה וסותר לסוגיא דשבת ע"ש ועמש"ל סוף ס"ק י"ט: (י) למחוק. כ' בכ"י בשם מהר"י אחגיז שם אל נקוד ציר"ה שהוא קודש אם נקד תחתיו נקודה אחרת ועשאו סגול שהוציאו מקודש לחול יש להסתפק אי הוי כמוחק השם ולענין שכח מה דינו ואפשר כיון דלא עשה מעשה בגוף האותיות לאו מלתא היא ע"ש. וצ"ל דהוא מיירי בשם שנתקדש אי נמי שלא לצורך תיקון עבס"ט ס"ק ט' ועמש"ל בס"ק י"ב בשם ת' ר"ע איגר: (יא) משבעה שמות. עמ"ש לעיל סימן קע"ט ס"ק י"א שכתב בפסיקים דשם שנכתב בלשון חול כגון גא"ט בל"א מותר למחקו אבן בתשובת חות יאיר סימן ק"ו כתב דאם כתב גא"ט בכתב אשורית אפשר דאסור למחקו מפני הכוונה בעת כתבו עם תמונה הקדושה ע"ש ויש להחמיר וכמש"ל ס"ק ט"ז בשם בני יונה ועי' בתשובת שב' אפרים סימן נ' בא' שכתבה ר"ל ואמרו המומחים נכתוב קמיע על קלף נבי ולא מצא קלף נבי רק מס"ת אם מותר לתחוך תתיכה של קלף מס"ת לצורך הקמיע מאחר שצריך לגרור הכתב ולמחוק כמה שמות. והביא ראיה מהא דאיתא במס' סוכה ובסנהדרין גבי דוד. דקפי תהומא אמר מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ולמד ק"ו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו כו' אמנם יש לחלק עכ"ל ולע"ד אני יודע מה מקום הספק בזה אם הוא חולה שיב"ס פשיטא דשרי ואם אין בו סכנה פשיטא דאסור כיון שהוא איסור תורה ונ"ע כעת: (יב) הנטפלות. בתשובת נו"ב תי"ד סימן ע"ו נשאל בסופר שטעה בפ' תצוה וכתב אלהיכם במקום אלהיכם אי מותר לקלוף הכ' אותיות כ"ם ולכתוב במקומן ס"מ כיון שאיסור המחיקה בנטפלים הוא רק מדרבנן כמ"ש הט"ז והסיב דמ"מ אסור לקלוף ואפילו המתיר לקלוף שם עצמו אוסר בזה מטעם דהשם בכ"מ שהוא קדושתו עליו מה שא"כ נטפלים ע"ש [ועיין בת' חתם סופר סימן ר"ס ב.שאל על עי"ן כיוצא בזה שטעה הסופר וכתב אלהינו במקום שהיה לו לכתוב אלהיכם אי שרי לקלוף נ"ו ולכתוב כ"ם במקומו. והביא דברי הנו"ב הנ"ל וגם דברי הגאון בני יונה שדעתו מה שאמרו הנטפל להשם היינו שראוי להיות כן כגון שראוי לכתוב באותו מקום אלהינו ואירע שום קלקול בנ"ו של אלהינו וצריך מחיקה אסור למחקו שכבר קידשו במחשבתו הו"ל כמקדיש פסולים לגבי מזבח ולא קודשו השם ונמחק להדיא. ופלפל בדבריו דאולי מה דהשם מקדש נטפל לו משום דדמי לכלי שרת המקדשים כל הנוגע בהם והרי מזבח הזהב מקדש אפי' מה שאינו ראוי לו כלל. והעלה להלכה דודאי הנטפל כדינו שלא בטעות אין לקלפו מטעם שהמציא הגאון נו"ב הנ"ל דהו"ל כורדה מקדושה ואם נכתב בטעות ונטפל שלא במקום הראוי אין למחקו מחיקה גמורה אבל לקלוף אותו הנטפל זה מותר גמור דמטעם ספק מחיקה ליכא כיון דכל איסור מחיקה בנטפלים הוא רק דרבנן ומטעם הורדה מקדושה ליכא דהרי גם כשהיה כתוב עם השם לא היה שייכות עמו ועוד דהוא גורם פסול והורדה לכל היריעה ולכמה שמות הכתובים שם כו' ומסיק דכן ראוי להורות ע"ש וגם בסי' רע"ד שם]: (יג) מאחריהם. עבס"ט ומ"ש אם שכח היו"ד של אלהינו כו' עט"ז שכתב שנ"ב אין תקנה לזה שיגרוד הנו"ן וי"ו ולכתוב יו"ד דכם לסלק היריעה לגמרי ואם אי אפשר בקלות לסלק היריעה ולכתוב אחרת יקדור את השם כולו ואף דאסור לקדור האזכרות מ"מ ככל נהגו הסופרים כו' ע"ש. והנה מ"ש ככל נהגו הסופרים לקדור עיין בשבו"י ח"א סימן פ"א שקורא תגר על הנוהגים לקדור עיין שם באורך ועמש"ל ר"ס הקודם מזה. ומ"ש שאין תקנה שיגרוד הנ"ו עיין בזה בתשובת מהר"ם מלובלין סימן ק"ב שהעלה שיפשה כן שימחוק הנ"ו ויכתוב ינ"ו ועיין בתשובת שמן רוקח ח"א סימן מ"ז שהעתיק כמהרמ"ל ואילו ראה הט"ז דברי המהר"ם לובלין לא היה כותב כן ע"ש ועיין בזה בתשובת עבודת הגרשוני סימן נ"ה ובשאלת יעב"ץ ח"א סי' קנ"ב [ועיין בת' חתם סופר סי' רס"ג נידון ס"ת שנמצא בתיבת אלקינו שהאריך הסופר ...] וכו' ... ומהתחים הנו"ן הוא סמוך דפסול לדעת מג"א סי' ל"ב ס"ק ל"ג ודעת הרב השואל שלא למחוק הוי"ו להדיא ... כמ"ש מג"א כמו פני ארוי ועי"ז ממילא בטל לה ספילתה של הוי"ו הסוא ושוב ומתקנה להדיא אע"ג דכתיבת הוי"ו כתוך הנו"ן ... מחיקה ומסתייע מתשובת עט"ג סי' נ"ח. והוא ז"ל השיב דת' עכ"ב שם פשיטא

באר היטב

אין ענינה לכאן דמהיכא תיתי לחלק כאן בין ס"ת לשאר ספרים ואדרבה כ"ש היא דמותר בשאר ספרים אלא הנ"ה. זו. שייכא לעיל ס"ו דמקלתו אלוי פסול היינו אפילו בשאר ספרים אין לתלות מקלתו וכן הוא בסה"ת עכ"ל ומ"ש המחבר שלא יצא מן השם חוץ לדף פי' על הגליון חוץ לשטה והרבה סופרים טועין וסברי דאין לכתוב השם בסוף השטה ולכך כשמזדמן להם השם בסוף שטה הם מאריכין ומקצרין שאר האותיות שלא כדין גם קצת עושים רשומים בסוף אחר השם כמ"ש בסימן רע"ד ס"ק ו' ויש לבטל מנהגם בזה: (ט) מאחריהם. וכתבו הט"ז והש"ך אבל שלפניהם כגון ל' מן לה' או ב' מן בה' או הא' מן האלהים וכיוצא בו מותר למחוק (אבל הנטפל לאחריהם יש בו קדושה שכבר קדשו השם) וכ' הט"ז דאם שכח לכתוב כ"ם של אלהיכם יכול לתלות בין השיטין ואין בזה משום תולה מקלת השם דהא לא מן השם הוא זה (ואף מי שעולה על לבו להחמיר בזה לכתחלה מ"מ בדיעבד פשוט דאין לפסלו) ואם שכח היו"ד מאלהינו וכתבו חסר אלהנו אין לזה שום תיקון אלא צריך לסלק היריעה לגמרי (דהיו"ד היא שרשית של השם) ומ"מ כיון שכבר נהגו הסופרים לקדור השם שנכתב בטעות ע"כ אם אינו אפשר בקלות לסלק היריעה ולכתוב אחרת גם בזה יעשה כן ע"ש שהאריך בזה מאד במה שמבואר בענין זה בתשו' משאת בנימין וכ' הש"ך דשם של חול אלא שהוא נכתב כשמות הקדושים כגון והייתם כאלהים וכה"ג מותר למוחקו וכן שם של קודש שלא נכתב לשם קדושה מותר למחקו לצורך תיקון דוקא אבל לגוז ולגנוז שרי אפילו שלא לצורך תיקון אבל בנכתב לשם קדושתו אפילו לגוז ולגנוז לצורך תיקון אסור ואם הרבה שמות נכתבו שלא לשמן בס"ת אסור למחקן אע"פ שהוא לצורך תיקון משום דמחזי כמגומר עכ"ל: (י) אלוה. בטור כתב עוד אלהי וכן הוא במקצת ספרי הרמב"ם והטעם דשם אלהי הוא גם

באר הגולה

בשם ר"ת ומ"ש בשמו וכ"כ הרמב"ם בתשובה: יב כברייתא

נקודות הכסף

כן קאי אפי' ר"י הורליוי"ש דלעיל ולא אפי' הר' אלחנן דסמוך ליה. ועוד דהא הר' אלחנן הזכירה בדבריו רק דאזכרות שבקונטרס כתבתי לשמן ואידלא יבגים למה נקט אזכרו' דוקא אלא נראה כדפי'. ומ"ש ותמיהני על שם קדוש וכו' או אני דודאי שם קדוש אמר כן דלאו דוקא היא כלל דלעולם אימא לך כמחשבה לחוד סגי והא דפסול התם היינו משום דאפילו מחשבה לא הוי שהרי נתכוין לכתוב יהודה וה"ה דכמ"ל הכית יוסף כן בקולר אלא דעדיפא מיניה קאמר שנתכוין לכתוב תיבה שאינו כתוב בספר במקום ההוא ואם כן פשיטא דאפי' מחשבה ליכא ומ"ש זה אינו כו' אלא דקמ"ל דאף בנתכוין לכתוב יהודה שזהו טעות גדול מהני העברת קולמוס כו' הוא דוחק דהא

גליון מהרש"א

(סעיף ט') **אסור** למחוק. בלבוש נתן טעם בהיה לו לכתוב יהודה ולא חסר דלית דהדרין דתולה הדלית. ולמה לא נימא כיון דעי"ז תליה לא נקרא עוד השם דיהיה מחיקה. משמע דגם באינו עשה בגוף אות של שם מוחק מקרי (לולי מ"ש טעם דבנתכוין לכתוב יהודה לא נתקדש השם. וע"ת מ"ע ס' ל"ו עלה ד' ריש ע"א. דגם בלא נכתב לשם השם כל שצורת שם עליו יש בו איסור מחיקה אך ע"י תליית הד' ניכר שאינו שם עוד. וזה לענ"ד נוטה ג"כ לס' לבוש דזה נקרא מחיקה מדאצטריך טעם) אולם בת' עבה"ג סוף ס' צ"ה כתב עדיף מזה בכתב אלהיכם במקום אלהים דרשאי לעשות מן הכ"ף כפופה מ"ם. ואז מעצמה נופלת המ"ם שאחריו מן השם ומותר למחקה וכ' דאין לחוש דבעשיה מ"ם מן הכפופה הוי מחיקת מקדושתה הוה כמוחק ועי' בחלק א' בפסקים לאבא מארי זצוקל"ל ס"ע ואם עבר ומחק עי' ב"י קרוב לסוף ס' דנסתפק בן תרא"ש בעבר וקדר. וכ' כיון דנעבד בה עבירה טוב להחליפה ואם נכתב בלשון חול כמו גאט בל' אשכנז רשאי למחקו עיין קע"ט ש"ך סק"א. בת' דבר שמואל אבוהב סי' קס"ה משמע דסופר הבקי לקלף בתער הקרום עליון שלם בכל אותיות השם אף אם נשאר עדיין את"כ רושם ניכר של האותיות אין בו איסור מ' מחיקת השם דהרי לא בא עליו כ"א מ' כשיכתוב עליו יחיה כתב עליון מבטל התחתון ועש"ך סרע"ד סק"ה לעיל והבא ודאי מכחיש. וצ"ל כיון דרושם הנשאר אינו מכחיש אותיות הנקלפים ומה שהנשאר נבחש ל"ה ליה דאינם אותיות: (שם) **משבעה** שמות. אף בלא נתקדש מעיקרו מ' דבוק וכו' ב' המחיקה להפריד דהא הוי חק תוכות מ"מ אסור למחקו דגם שם של חק תוכות אסור למחוק כל שצורת אותיות מוכיח עליו ונעשה בכוונ' שם. ת' מ'עזרי' סי' ל"ו ד"ה ואם: (ש"ך ס"ק י"ב) **וכן** שם של קודש. וכ"ב כמעם מפורש ברמב"ם פ"ו ה"ח מיסה"ת: (ט"ז סק"ז) **ויכתוב** הי"ד. וכן הכריע בת' מהר"ם לובלין ועי' יעב"ץ שהאריך לחלוק:

יד אברהם

(סימן רע"ו בשו"ע סעיף ט') **אסור** למחוק כו' כגון ך' של אלהיך כו'. בשו"ת עב"ץ ס' בס"ת שכתב הסופר על שם אלהים אלהיכם דרשאי למחוק כבי"ף כפוף ולעשות מ' סתומ' ואח"כ רשאי למחוק המ"ם כיון שאח"כ אינו מוחק וגורר שום אות ואע"פ שבכתיבתו גורם לנ' אחרון שלא יהא נטפל לשם. וע"ש וכ"ש מש"כ בהגמ"י והובא בסימן זה שכ' הכי היכן לכתוב ב' וכתב יהודה ע"ש. יכ"מ בשבת:

י' כתב אל מאלהים . יה מהשם . [כא] או שכתב (יד) שם יה אינו נמחק אבל שד משדי (טו) וצב מצבאות נמחקים :

ברשית רק מורה על לשון רבים כמו אלהים והמ"ש חסר בתיבה ע"כ ולפי דבריו המוחק את היו"ד של אלהי אינו לוקה בהדי כתב הרמב"ם בפ"ו דיסודי התורה דהמוחק את השם דוקא לוקה אבל לא הנטפל לאחריו שאיסור מחיקות הטפל אינו אלא מדרבנן ולפי דברי מהר"ר בנימין הוה גם היו"ד של אלהי נטפל ולא נראה כלל לפי ע"ד דמה שכתב דהיו"ד היא לסמיכות זה אינו כלל דמה שזכר במלת קדושינו ודאי גם שם [לא] באה היו"ד להסמיך מלת קדוש לנ"ו שהרי מצינו כן בלא יו"ד בפסוק כהשנו במשקלו מי שם כספנו וכולם בלא יו"ד וכן קדושינו בהרבה מקומות בלא יו"ד וכן במה שכתב אלהי השמים שהיו"ד מורה על הסמיכות זה אינו וכי בלא היו"ד לא היה סמיכות אם היה אומר אלוה השמים כמו שמצינו אלוה כל הנפשות וכן בפסוק אדוני יוסף וכי לא היה יכול לומר אדון יוסף אלא ברור שהיו"ד אינו עושה דביקות אלא מורה על רבים דהיינו במלת אדוני יוסף לשון הרבה שררות וכן הוא במלות אלהי שמורה על הרבה אלהיות ושררות שיש בו יתברך אע"פ שהוא יחיד ומיוחד וכמו שפירש"י על פסוק ויהי כי התעו אותי אלהים שהוא לשון מרות וכרדם ושם הביא רש"י גם לשון אדוני יוסף ואם כן ודאי פשוט שהיו"ד של אלהי היא שרשית ובאה להורות על ריבוי השררה שלו יתברך כמו אלהים אלא שבכל לשון רבים של אלהים אינו דבוק לתיבה של אחריו שאין שייך לומר אלהים השמים שכיון שבאה המ"ם של אלהים לעשותו לשון רבים הוה תיבה מוכרחת מה שאין כן בלא המ"ם שפיר שייך לומר אלהי השמים או אל השמים אבל בלשון רבים של אלהי אין שם אות מוכרחת אלא שפיר דבוק כמו אלו לא הי' היו"ד כלל כל זה פשוט וכיון שהיו"ד מורה על רוב שררה שלו יתברך הוה שרשית ועקרית בשם כמו האל"ף או הלמ"ד כיון שאחריו יתברך מתפרש בענין אחר מחמת היו"ד דהיינו מלשון יחיד לרבים וכמו שכתב הוא עצמו על פסוק האלהי מקרוב וגו' כן הוא בכל אלהי ושוב מביא מהר"ר בנימין שם ראיה וז"ל ובירושלמי נמי קא חשיב ליה בין שמות הנטפלים ולא בין שמות העלם דקתני התם אל אלהיך אלהים אלהי אלהינו אלהיכם דכל זה משמע דאלהי לאו שם העלם הוא עכ"ל לא ידענא מה ראיה בזה דהתם אלהי בפתח קאמר שזה ודאי אינו עלם אלא כאומר אלוה שלי וקאמר שמשם אלהים נמשכו אלו ג' נטפלים דהיינו אלהי בפתח שהוא לשון יחיד המדבר על עצמו אלוה שלי ואחר כן המדבר על רבים שנכללו עמו והיינו אלהינו ואח"כ לשון רבים לנוכח שהוא אלהיכם וזה נראה לי פשוט אבל לשון אלהי בציר"ה ודאי לשון רבים הוא כמו אלהים ממש ואין מרומז בו כלל של מי הוא עד שיפרש אחריו כמו אלהי השמים וכן אדוני הארץ ועל כן ברור לי כביעתא בכותחא דת"ק דפליג על אחרים בגמרא וסבר ליה דכ"ם של אלהיכם וכ"ו של אלהינו נמחק דוקא כ"ו קאמר ולא היו"ד דהיא מעיקר השם דאם לא כן היה לו לומר רבותא יו"ד של אלהי נמחק והרב מהר"ר בנימין כתב שם דהיו"ד פשיטא שנמחקת לת"ק כיון שאינה נקראת והיא נחה ואם ליה להרב לומר כן דבקדושת השם לאו בקריאה תליא מילתא אלא כמו שהוא נכתב כמו ה"א אחרונה של אהיה ויו"ד של אלהיכם *) ג"כ נחות והם מעיקר השם ועל כן היה לו לת"ק להשמיענו רבותא גדולה שגם היו"ד שאין מרומז בו שום דבר שהוא נטפל לשם אפילו הכי מותר למחקו וכל שכן כ"ם או כ"ו שמפורש בו שהוא נטפל אלא ודאי שלא עלה על דעת הת"ק מעולם לחלוק היו"ד של אלהי מן השם העלם ח"ו והיינו כל שהוא בציר"ה וכמ"ש בסמוך וכן כאן שזכר בש"ע כגון ד"של אלהיך ולא אמר היו"ד אלא פשיטא שאינה נמחקת וסעיף זה הוא לשון הרמב"ם על כן כלל ועיקר לא יתכן לפי ע"ד לתלות היו"ד של אלהינו אם שהוא מלכותבם : הדרך השני שזכר שם לגרוד כ"ו מטעם שכאן אין אומרים שכבר קדשו השם כיון שלא נכתב כהלכתו וזה גם כן לא יתכן לפע"ד דודאי גם כאן קדשו השם של אל"ה הנכתב קודם לנ"ו דהא אל"ה פשיטא שהשם בפני עצמו הוא והוא קודם למה לא יקדש ג"כ הנטפל לו ככל השמות ואע"ג שנעשה שם דילוג היו"ד מכל מקום קדושת השם שנכתב לא אזלא ובמקומה עומדת ומוסף הנטפל עמו דהיינו כ"ו ואין לך לורך ראיה לזה אלא שמעת לה מגופא דברייתא לאחרים שאמרו כ"ם של אלהיכם אינו נמחק ות"ק סבר ליה נמחק וכל מחיקה היא מסתמא שנכתב שלא כדין שם דאם לא כן היאך ס"ד שימחק אפילו שאר אות מאותיות התורה אלא ודאי שנכתב שלא כדין ואפ"ה ס"ל לאחרים דאינו נמחק שכבר קדשו השם ש"מ שאפילו בנכתב בטעות קדשו השם וה"ה בטעות דילוג היו"ד של השם כיון שבלאו הכי יש שם קודש לפניו וק"ו הוא לפע"ד שלא נמחק מה שאין בו טעות משום דילוג היו"ד דודאי בלאו הכי קדשו השם והדבר ברור לע"ד דבכ"מ שנמצא שם קודש אפילו על ידות הכלים דקי"ל יגנז אם היה כתוב בו נטפל כגון אלהינו דאין כ"ו נמחק גם כן כמו השם עצמו דכיון שהוא צריך גניזה ודאי כל המחובר לטהור טהור ואין להקשות ממה שכתוב בסעיף י"ב היה לו לכתוב השם וכתב יהודה כו' דמוחק ה"א אחרונה ואין אומרים שכבר קדשו השם של י"ה שהוא שם בפני עצמו וכימא שגם הדל"ת שכתב וה"א שאחריו כולם קדושים משום נטפל לשם הראשון הא לאו קושיא היא כלל דאין שייכות לומר קדושה משום נטפל לשם אלא ביש לו שייכות דהיינו שיש לו שום משמעות כגון אלהיכם דיש משמעות לכ"ם הנטפל שהוא מפרש אלוה שלכם ודבר זה הוא כתוב פעמים רבות בתורה ע"כ אם אירע טעות בשום מקום בזה אמרינן שקדשו השם משא"כ בהך ד' וה' שטפל בה במ"ש יהודה אין שום פירוש ושייכות לומר שזה נטפל לשם של יה דהא אין לו שום משמעות והכל רואים שטעות הוא ולא בחנם הולרכו לומר בברייתא כגון כ"ם של אלהיכם ולא אמרו סתם כל הנטפל לשם יהיה מה שיהיה אלא כמו שכתבתי דוקא בענין זה ולא בטעות שאין לו משמעות תיבה בתורה רק טעות ומ"כ כ"ל ודאי ופשוט בהם כתב השם כהלכתו וטעה וכתב איזה אות אחריו שאין לו שום פירוש ומשמעות אין בו קדושה ולדברי הכל נמחק . כן נראה לע"ד נכון ומתקבל : הדרך השלישי שזכר דהיינו לסלק היריעה לגמרי ודאי דרך

ביאור הגר"א

האלהים שהשני חול כמש"ש הלכה ד' ואינן אלא שלשה : [כא] או שכתב כו' . שם בברייתא :

באר היטב

גם כן שם העלם והיו"ד מכלל שורש השם וכן לדעת כסף משנה מאחר שמצינו בשם אלדים שגם היו"ד היא שרשית ה"נ הוא בשם אלדי עכ"ל ט"ז וכ' עוד שנמצא בס"ת בפסוק ויפוש אלוד עשהו חסר וי"ו ופסק דאינו מועיל לתקן ולתלות הוי"ו כיון דמגוף השם הוא במקום הזה אלא דיש לקדור השם ולכתוב אחר במקומו

פתחי תשובה

פשיטא ליה עוד דהנטפל לשם מאחריו אינו אלא איסור דרבנן ומש"ה נכנס לקולא זו ולדעתי שני הדברים אינם נכונים כי הנטפל לשם מאחריו דאורייתא הוא (ע"ש בסי' ר"ס שהוא ז"ל בעצמו הסכים לדעת הסוברים שהוא רק דרבנן) ולכתוב את שפי"ז ישם אות אחר מחיקה גמורה היא ולא גרמא ואדרבה גרע יותר דאם ימחוק מתחלה הוי"ו בידים ליכא אלא איסור מחיקה אבל עוד בכותב ו' שניה הרי מכתבה בקדושה ויותר משא"כ אם ע"י כתיבת הוי"ו שניה נמחקה הראשונה הרי נעשית שתלום בעבירה ממש . והשאלה בנידון שלפנינו אם נראה להדיא שהיא כתיבה שנחלקה לשנים שזה פסול בלי ספק מותר למחוק הוי"ו בסדיא ולכתוב אחרת בתוך הגו"ן דהרי מפני זה אנו מוחקים מפני שנראה כשתי תיבות א"כ אינה נטפלת להשם אך אינה נראה להדיא כשתי תיבות דבזה מסופק הכ"י . ומ"ש המג"א שם דבלבוש כ' דיש להחמיר ע"ש הוא כי לא נמצא כן בלבוש . נמצא א"א למחוק הוי"ו דילמא כשר הוא גם אסור לקדור השם אע"ג דהשם שנכתב בטעות נוהגים לקדור היינו כשהשם גורם הפסול כגון שנכתב בטעות אבל זה נכתב בקדושה ואפשר גם שהוי"ו כשרה והוי מחיקתו ספק איסור דאורייתא לא ידעתי לו תקנה . ומ"מ שלא לגנות יריעה שלימה יש להתיר לקדור הוי"ו ולגנוזה ויכתוב ו' אחר כתוך הגו"ן ע"ש ועמ"ש בזמנו בסוף ס"ק הקודם] ועיין בתשובת פני יהושע חיו"ד סימן כ' שהשאלה בסופר שהיה צריך לכתוב אלקיו וכתב הוי"ו דמותר לתלותו בין שיטי ע"ש . ועיין בתשובת שמן רוקח שם שנשאל בס"ת שנמצא כתוב שם אלקים חסר י' מה דינו והעלה שדרך המובחר למחוק המ' ולכתוב י"ם וכתב דגם הט"ז מודה בזה ע"ש . [וכה"ג כתב בת' חתם סופר סימן רע"ג בס"ת שבפסוק את האלהים התהלך נח השמיט הסופר ה' של האלהים וכ' את האלים דפשיט שיש למחוק י"ם ולכתוב הי"ם במקומם וצריכים להקדש בקדושת השם כדמעיקרא ע"ש] . ועיין בתשובת חינוך בית יהודה סימן ע"ב בסופר שרצה לכתוב ויאמר ה' אלקים אל הנחש וטעה ולא כתב אלקים אל הנחש ומסופק אם כתב תיבת אל לקדושת אלקים או לא והעלה לקדור מלת אל ולדבק קלף מבחוץ רק לא יכתוב השם על הטלאי וכתב דאף שהט"ז החמיר שלא לקדור רק כשאינו בקלות לסלק היריעה מ"מ בנ"ד ספק קרוב לוודאי שכוון לכתוב אל הנחש כפשוטו לכן מותר בזה לקדר אפילו כשיש בקלות לסלק היריעה כדי שלא יבא לידי גניזת שמות שנכתבו בקדושה מפני ספק רחוק כו' ע"ש ועיין בתשובת רבינו עקיבא איגר ז"ל סימן ע' שנשאל על כיוצא בזה בס"ת שנמצא כתוב בפ' ויחי בפסוק ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי היה כתוב רק ויאמר יעקב אל שדי וב' תיבות אל יוסף נחסרו וא"א לתקן ע"י שימחוק מקודם איזה תיבות ולכתוב ויאמר יעקב אל יוסף דמאן לימא לן דכתב הסופר אל יוסף דילמא כתב ויאמר יעקב אל וטעה יוסף אל וא"כ תיבת אל לא נכתב בקדושה לשמה לא מהני בזה וכתב דיש לתקן ע"י שיתלה בין שיטי בין תיבת אל לתיבת שדי ב' תיבות אלו יוסף אל ולקדש שם אל ההוא אף דיש לפקפק ע"ז אולי קידש הסופר תיבת אל ועתה יהיה נקרא תיבת אל הראשון בשם אל והוי כמו מחיקה . וסברא זו מוכח בלבוש סימן זה מיהו אין סברא זו מוכרחת (עמש"ל ס"ק יו"ד בשם בכ"י) ואף להלבוש י"ל דהוי רק מדרבנן דדמי למחיקה . ממילא בנ"ד דהוי ספק שמא לא נתקדש הוי ספק דרבנן ומטעם זה אין לחוש ג"כ דילמא ע"י תלי' זו יסברו שתיבת אל הראשון הוא חול ויבואו למחקו (עיין א"ר סימן קמ"ג ס"ק ג') כיון דהוו רק ספק ואף אם ימחקו אפשר לא עבדי איסורא לא חיישינן כולי האי ע"ש . ולפ"ז גם בנדון דחב"י הנ"ל יש לעשות תקנה זו היינו לתלות תיבת אלהים קודם תיבת אל הנחש וזה עדיף יותר . ועיין בתשובת פרי תבואה סימן ע"ג ביריעה שטעה בה הסופר שהיה לו לכתוב ב' שמות הוי"ה ואלהים וכתב הויה במקום אלהים ואלהים במקום הוי"ה והעלה כיון דא"א בקל לסלק היריעה המיקל לסמוך בזה על הט"ז ולקדור השמות לא הפסיד (רק שלא יכתוב השמות על הטלאי ויעשה כמש"ל סק"ח) ועמ"ש לעיל סי' ער"ה סוף ס"ק ד' בשם תשובת תיבת גומא . ועיין בתשובת פני אריה סימן מ"ט בס"ת שנמצא כתוב במקום אלהים אלהיך אי מותר למחוק הך' ולכתוב במקומה מ"ם סתומה והעלה דאותיות הנטפלים שאין להם מצד עצמן שום קדושה אלא ע"י השם שמקדשן לא נתקדשו אא"כ נכתבו מדעת ובכוונת הכותב שיכוין שיתקדשו ע"י השם בהטפלם לו אבל אם כתבן בלא מתכוין או שהיתה כוונתו עליהם בטעות אין בהם שום קדושה ומותר למחקן (עיין בתשובת ברית אברהם חלק א"ח סימן י"ב שהשיג ג"כ בזה) ולפיכך ך' זו של אלהיך שנכתבה בטעות לא מבעיא היכא שהיה סבור שהוא כותב מ"ם ונזדמן שכתב ך' דהא ודאי שלא מדעת נכתבה אלא אפילו אם טעה שהיה סבור שיש לו לכתוב ך' וכתב אותה על כוונת ך' ולטפלה אל השם הוי נמי כאילו נכתבה שלא מדעת ומותר למחקה וסיים דהמחמיר בזה ומניח יריעה שלימה עם השמות לידי גניזה עליו להביא ראיה [עמ"ש בסס"ק הקודם שכן הוא דעת ת' חתם סופר ולפי דבריו אסור למחוק כאן הך' להדיא רק מותר לקלוף אותו ולגנזו ולכתוב במקומו מ"ם ע"ש] ועי"ש בד"ה והנה שנראה שדעתו דאם בטעות הוא זה היה ברצונו בתחלתה לכתוב אלהים וכתב אלהיך שאין הדבר ניכר לכל שטעה שאפשר שהיה בדעתו לכתוב פרשה אחרת שמתחלת אלהיך אע"פ שהוא בעצמו יודע שאינו כן אוכל למימר דהוי דברים שבלב וע"כ נתקדש הך' ועי"ש עוד בסימן מ"ו שהעלה דהאיסור מחיקת הנטפלים אל השם מאחריו אינו אלא מדרבנן וכדעת הט"ז ות"ב ומהרש"ם לובלין ולא כהלבוש ע"ש : (יד) שם יה . כתב הב"י בשם הרשב"ץ בס"ת שכתב בם יה בשני שיטין ונראה שנתכוין הסופר לקדשו . ואם מלאו לבו לפוסלו דלמא הלכה כמאן דסבר הכי כו' ולאתא ידי ספק נוה לגרוד מלת כם ולהרחיב הלמ"ד של על ולכתוב כם בין השיטין על יה עכ"ל ועי' בספר נחלת עוזיאל בחולין דף ס"ד ע"ב בס"ת שנכתב מלת בית אל בשתי שיטין והסופרים נהגו לכתוב בב' תיבות ובחדא שיטה מה דינם בדיעבד וכאן אי אפשר לעשות תיקון שכ' הרשב"ץ הנ"ל דהכא היה במלות אל בית אל ולא יוכל לגרוד ולהרחיב מלת אל שלפניה וגם להניח תיבת בית שבנו א"א לפי שכ' בתשובת כנסת יחזקאל סימן ל"ו דיש לחוש לחומרא לדעת הטור דבשלא אותיות הוי פרשה והאריך בזה והעלה אף שאין כותבין לכתחלה בב' שיטין מ"מ בדיעבד לא מצינו לפסול בזה ופשיטא בנ"ד דהא לא למחוק האזכרה ע"ש] ועיין בתשובת חתם סופר סימן ע"ד שאלה כזו בס"ת שנחלק בית אל לשני שיטות . וכתב דמ"ש בפ' אם למסורת בשם מנחת שי לפסקינהו בתרין שיטין ט"ס הוא מכמה ראיות וצ"ל ד"א לפסקינהו וקצת סעד נמי מהא שאין הסופרים מקדשים שם אל שבתיבת בית אל . וכתב בא"ר הטעם מדלא תרגם אונקלוס בית אלהא רק בית אל א"כ מהא גופא מוכח שיש שייכות להתיבות זה עם זה ואינם נחלקים לגמרי אמנם מ"מ נראה דכל הני (ר"ל מה דחשיב במס' סופרים בית אל ובן אוני וחרה אפי וחרה אף) בדיעבד לא עיכב ומכ"ש שהבא להחמיר ולתקן שעכ"פ לא ימחוק שם אל אע"פ שלא נתקדש כי טוב יותר לתלות בית למעלה מתיבת אל ע"ש] . (טו) וצב מצבאות . כתב בספר בני יונה דלאו דוקא צב מצבאות או א"ס מאלהים שנמחק אלא אפילו כתב כולו חוץ מאות אחת מגמרו של שם אפשר דרשאין למחקו כיון שאין כיוצא בו שם במקום אחר ואפילו באד"נ מאדני יש להסתפק לדעת המתירין ואולי באד"נ יש להחמיר יותר כיון שהוא יח"ש נקרא ג"כ אדון לאפוקי

שבועות דל"ה ע"א: יג ברייתא

נקודות הכסף

שלוגתא דרבי יהודה ורבנן אתא לאשמעינן דרבנן פליגי עליה וסברי אפי' הטבעת קולמוס לא מהני והכי קי"ל דמשמע בכל הפוסקים ואם כן אדרבה ה"ל לאשמעינן דאפילו בכה"ג פסלי רבנן . מיהו י"ל דכזה דכח דהיתרא עדיפא ליה לאשמעינן ומ"ש ומ"מ לדינא יפה כוונתיו שהמרדכי פוסק כן בשם הרבה גאונים כו' כבר נתבאר דליתא ונמצא עלו דברי הב"ח להורג וגם אשמיעתיה דברי הרב רמ"א בא"ח סימן ל"ב סי"ט דמכשיר בדיעבד כשחיבב ולא אמר כפירוש וכן עיקר :

גליון מהרש"א

(ט"ז סק"ז) ד"ה הדרך השני כ"ם של אלהיכם . בת' עה"ג סי' צ"ח תמה על הט"ז וכ' דהחילוק מבואר דבנדון דבת' משאת בנימן כיון דבלא יו"ד נקרא השם רק הלמד בחולם והה"א בפתח . ואין אותיות נ"ו שייכים להקרא עם שם זה (משא"כ באלקיכם אף שיכתב שלא כדין מ"מ כיון דאלקי הוא שם במקום אחר ואותיות כם נקראים עמו הוסב נעשו טפל לאחריו):(שם) שאין לו שום פירוש. וכן אזכרה שנכפל ה' באחרונה מוחקהאחרונה אבל נכפל באמצע או הוי"ו יגנזו כי א"י איזהו מהן נכתב שלא בכוונה. ת' מ' עורי' סי' ל"ו סד"ה ואם הדבוק : (שם) ד"ה הדרך השלישי . לסלק היריעה . עי' לקמן סי' ר"פ סעיף ב' ולא ראיתי מי שהזכיר כאן כ"א לשון לסלק היריעה דמשמעות דסגיא בסילוק יריעה זאת לחוד . אחרי הימים מצאתי ק' זו בת' דבר שמואל אבוהב סי' ש"ו ותירץ דשאני האי דלקמן סי' ר"פ דכיון דבלה אחת מסתמא גם האחרים ישנים והוכח מראיתן ויהיה גנות שינוי מראה מהחדשה

בית לחם יהודה

(סי' רע"ו סע"י לקמן בהג"ה) והשם שכותבין בסידורים . כתב בא"ח אם נכתב השם בכתיב' גסה או בכתיב' מש"ק או אפילו בכתיבה של עובדי כוכבים או מנויירים במשי ע"י תפירה אסור למחקן . ב"ה . כתב בספר אות אמת שראוי למי שירא למחוק אפי' כשכתב הקב"ה בר"ת כזה תוססתקוק עליו שם הוי"ה אסור לכתבו לא ע"י ישראל ולא ע"י עובד כוכבים ואסור בכנה"ס ואסור להכניסם בבהכ"נ או למקום סיגופות . והמטבעות שנטבעין במדינות שוויידען בשם ד' אותיות מותרים הם כי נטבעו להוצאה והוי כתובות בפירוש לשם חול . חו"י . כתב בספר לחם הפנים ומהאי טעמא נ"ל היתר לאנשים שעושין שלום אלום בשם והשמידום לנו נכתו' תוך היד והיה לבי נוקף שלא נמחק את"כ מאליו ע"י נטילת ידים ומתשובה זו נלמד לנו היתר גמור כי נכתב לכתחלה בתוך היד הוי כתיבה בפירוש לשם חול ע"כ ולא נראה לי זה ההיתר דהא צריך לכתוב השם על ידו בכוונה לכוון השם שיודיעו לו בחלום ומלבד זה אסור לעשות כן להשתמש בשמות הקדושים אבל משום שצריך נ"י כמש בשכ"ג דשרי ליטול ידיו כדרכו כיון שאין כוונתו למחוק ע"ש :

מראה כהן

(סימן רע"ו ט"ז ס"ק ז') ויו"ד של אלהיכם. נ"ל דנ"ל אלהים דלדעת המ"נ נ' דל"ב בין אלהינו ובין אלהיכם דכמו באלהינו ה"ל דאין היו"ד מעיקר השם ה"נ באלהיכם :

דרך זה הוא יותר מן המובחר דאין לקדר האזכרות מן התורה כמ"ש ב"י בשם הרא"ש וה"ר יהודה בנו דמוטב שיסלק היריעה כו' מ"מ כיון שכבר נהגו הסופרים לקדור השם שנכתב בטעות ויש סמך ממס' סופרים פרק ה' הכותב ב' שמות של קודש מקיים הראשון ומעבר את האחרון ויש גורסין מחטב ושייסה פירושן לשון קדירה וכן הביאו ב"י בשם הר"י אסכנדרני בשם הרמב"ם בתשובה ובתשו' הנ"ל הביאו לזה ע"כ אם אינו אפשר בקלות לסלק היריעה ולכתוב אחרת גם בזה יעשה כן. כן נראה לע"ד. *)ועוד כתב באותה תשובה בנמצא בס"ת בפסוק ויטוש אלוה עשהו שם אלוה חסר וי"ו שא"צ שום תיקון כי פעמים נכתב מלא ופעמים נכתב חסר ואפי' במקום שנכתב מלא אין מוכרח הוא להיות כך כו' עכ"ל ותמוה הוא דמה בכך שפעמים מלא הוא כיון דכן הוא בספרים שלנו מלא בוי"ו קפידא יש בדבר ואין כאן תיקון לתלות הוי"ו כיון דמגוף השם היא במקום הזה ויש ג"כ (לקדש) [לקדר] השם הזה ולכתוב אחר.כנ"ל:(ח) וכן א"ד מאדנ"י או א"ה וכו'. הג"ה זאת מקומה אחר סעיף י' והטעם דדוקא אל וי"ה הם שמות ג"כ בפני עצמן וקמ"ל כאן אע"ג דנתכוין לכתוב אלהים ולא נתקיימה מחשבתו מ"מ קודש הוא מ"מ : (ט) ויש מחמירין בזה . פי' גם בא"ד וא"ה והטעם מבואר בתוס' פ' שבועת העדות (דף ל"ה) דהחמירו בזה יותר מבש"ד ול"נ לפי שזה שם המיוחד הוא ובלבוש נתן טעם לפי שע"פ הקבלה הוה א"ה כמו י"ה ולפי דבריו לא קאי יש מחמירין רק על א"ה ולא על א"ד ולא ראה דברי התוס' שזכרתי דמבואר שגם בא"ד מחמירין : (י) רק מעט . דכיון דכל העולם קורא אותה ה"א אלא שנפסלה בנגיעתה לגג הוה כמוחק השם משא"כ בנפסלה ממש אין עליה קדושה כלל ודמיא לדיו שנפלה על האות : (יא) ומוחק ה"א אחרונה . עיין מ"ש מזה לעיל בסי' זה :

יד אם הוא לצורך . ומפסקי מהרא"י איתא לצורך גדול וכך הובא בד"מ **טו** ה' של שם כו' מותר למחוק כו'. שהכל רואין שהוא ח' ואינו שם ואין בזה משום מוחק השם אבל אם אינה נוגעת רק מעט עדיין ניכר שהוא שם ונראה כמוחק השם

הגה (ח) [כב] וכן אד מאדני או אה מאהיה (ירושלמי פ"ק דמגילה) (ט) [כג] ויש (יא) (טז) מחמירין בזה (תוס' פ' שבועת העדות בשם ר"ח) [כד] והשם שכותבין (יז) בסדורין ב' יודין ואחת על גביהן מותר למחקו **יד** אם הוא לצורך (פסקי מהרא"י סי' קמ"ח) :

יא [כה] (יח) טו נדבקה אות לחבירתה באותיות השם יש לו לגרר:

הגה (יט) דיו שנשפכה על השם מותר למחקו כדי לתקנו דאין זה דרך מחיקה רק דרך תיקון (ב"י בשם מסכת סופרים והגהת מיימוני פ"ו) **טו** [כו] (כ) ה' של שם שהרגל נוגעת בגגה אם נוגע ממש עד (כא) שנראית כח' מותר (כב) למחוק או לגרד הרגל ולתקנה אבל אם נוגע (י) רק מעט (כג) יש (יב) לספק בדבר אם מותר (°) (ב"י בשם ר"י אסכנדרני) :

יב [כז] טז הכותב יהודה ולא נתן בו דל"ת יתלה הדל"ת למעלה היה לו (כד) לכתוב השם וכתב יהודה עושה ה' מהדל"ת (יא) ומוחק ה' אחרונה :

באר הגולה

שם ע"ב : יד שם סוף ע"א : טו טור מדברי תשובת אביו הרא"ש כלל ג' והמרדכי שם במנחות בשם ר"י וכו' אע"פ דאזכר' למוחק שם מלא תעשה כן את תיקון הוא : (°) כתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות יסודי התור' כתבי קדש כולן ופירושיהן וביאוריהן אסור לשרפן או לאבדן ביד והמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדו' אבל אפיקורו' שכתב ס"ת ישרף כדלקמן סי' רפ"א : טז הגהות מיימוני בשם רבינו שמחה (והוא להדיא במסכת סופרי' פ"ה הלכה ב')

חידושי הגרשוני

(סימן רע"ו בט"ז ס"ק ז') **בד"ה** ועוד כ' באותה תשובה בנמצא ס"ת בפסוק ויטוש אלוה עשהו שם אלה חסר וי"ו שא"צ תיקון וכו'. ותמוה היא דמה בכך שפעמים מלא הוא כיון בכאן הוא בספרים שלנו מלא בוי"ו קפידא יש בדבר וכו'. וכן נלע"ד שהוי"ו היא שרשית אע"פ שאין לי עסק בנסתרות מ"מ יש להביא ראי' ממ"ש בספר שערי אורה בפיסקא סוד אות שלישית ואות של שם וכו' ע"ש ודו"ק :

גליון מהרש"א

משא"כ בנפסלה אחת : (ט"ז סק"י)**כן** נלע"ד.וכ"כ ת' מעיל צדקה שכן הנהיג זקיני מאור הגולה ר"א ברודא זצ"ל וחזר וכתב כן בספרו בני יונה אות י"ג שהביא ראיות לדבריו וכ' דוקא אם השם מיותר אבל אם נכתב כהוגן ואתה בא לקדרו למען תקן טעות אחר אסור דשם הנכתב כתונקנה כל היריע' וכ"כ בת' יעב"ץ סי' קנ"ג וע"ת יד אלי' סי' מ"ו אם קודר עם השם עוד תיבות וכש"כ פסוק שלם ות' ב"י סע"ו ובת' נחלת שבעה סל"ז מתיר לקדור . ות' כנסת יחזקאל סי' ל"ו אוסר גם עם עוד תיבות. וכן בת' שבות יעקב ח"ג סי' פ"א דדוקא בתלית השם ביני שיטי כ' סמ"ך סברא זו . דשם החשש פן ידמו שהסופר מין וע"כ השמים . אבל כאן מאי בכך דיתלה עוד תיבות ובת' חב"י סע"ב בדיש ספק קרוב דלא נכתב בקדושה ודאי טוב לקדרו טלסלק היריעה לגנוז עד שמות אחרות: (סעיף י' בהג"ה) **ויש מחמירין** . ואף להמחמירין . מ"מ אין ללמוד בכתב הל' מן שם המפורש (במכ"ש מן אד מאדני שהוא רק שם המיוחד) שלא מצינו קידוש כזה בכתב היפוך הסדר מסופו לתחלתו אף שכוונתו הי' להשלים. ס' בני יונה עלה כ"ב ד"א רע"ב: (סעיף י"א) **נדבקה** אות . עי' ת' מנחם עזרי' סי' ל"ו עלה ד' ועי' בזה ת' באר עשק סי' וי"ו וסי' ז' : (שם בהג"ה) **שהרגל** נוגעת. עי' ת' כנסת יחזקאל סי' ל"ז: (ש"ך ס"ק ט"ו) **אבל** אם אינה נוגעת. ומהר"ל מפראג חשיב שגם בניכר מעט כיון שנפסל האות מותר למחוק ת' חב"י סי' ע"ד וע"ש בהי' שקוץ שמאל של ס' ארוך אי מועיל מחיקת העוקץ לבד או דהוה חק תוכות וצריך למחוק גם העוקץ הימני ותלוי אם ס' בלא עוקץ שמאל פסול כדאי' בב"י סי' רע"ד ע"ש : (סעי' י"ב) **ה"א** אחרונה. גם קודם שעשה מהדלית ח' ת' מנחם עזרי' סי' ל"ו ד"ה ואם

מילואים

(סימן רע"ו בט"ז ס"ק ט') **ולא** ראה דברי התוס' כו'. דברי הט"ז נפלאי' הם כי טעם התוס' מתפשט רק על אד' ומפשט דברי הרמ"א נראה דמחמירין בזה אד' ובין בזה'. ועל אה' נותן הלבוש טעם חדש לפי הקבל' ועל אד' ע"כ מחזיק בטעם התוס'. ואם הלבוש בא להוסיף יתחדשו הט"ז כי בא לגרוע . וזה פלא. וע"ע בפ"ת בשם תשובו' ארבעה טורי אבן:

חידושי רע"ק

(בסה"ד) **כיון** דמגוף השם היא במקום הזה, וכן הסכים בחי' הגרשוני: (סעיף י"א בהג"ה) **א'** לגרד הרגל.ויתחיל לגרד ממטה למעלה שאם יתחיל מלמעלה מיד שיגרוד מעט יהיה לו צורת ח' ת' מנחם עזריה (סי' ל"ו) וע' בת' חו"י (סי' ט"ו) וע' תשו' מהר"ל מפראג בסי' חינוך ב"י (סימן ע"ה) ובת' מהרלב"ח (סימן צ"ז) ובנן המלך להרב ג"ו (סימן ט"ו) : (שם) **ול"ת** תקנה.בת' ג"ו (חא"ח כלל ב' סי' י"ב וי"ג) העלה דזהו רק בה' אחרונה של השם אבל לא בה' הראשונה דהוי שלא כסדרן דאף בס"ת צריך שיהיה השם כסדרו והלך אחריו בת' שמש צדקה (סי' נ"ב) וכן מבואר בפשיטות דעת הרב מו"ה סיאה בשאלתו להגאון נ"ב (סי' ע"ה) דמדבריהם מבואר דבכל אזכרות כן דבעי' כסדרן ואולם מדברי הא"ר (סי' ל"ב סקל"ב) מבואר דס"ל בפשיטות דבשם אלהים אינו מזיק שלא כסדרן וגם נראה דעת הנ"ב אף דלא השיב להרב מו"ה סיאה על פרט זה לא משום דמודה לו בזה אלא דלא היה צריך ליה שם לדינא להשיב על זה אבל הוא לנפשיה נראה דלא ס"ל בזה כהרב מוה"ס כמבואר במהדורא תניינא שלו (סי' קע"א) דנראה בפשיטות דבשם אלהים אינו מזיק שלא כסדרן אלא דבשם הויה אפשר דס"ל דמזיק שלא כסדרן מכח דברי הזוהר הק' אלא דס"ל דאין ללמוד מזה לשארי שמות דאף דהג"ו כתב דמסברא כיון דבכמה דברים שוים שארי שמות לשם הויה ה"נ בזה מ"מ אינו מוכרח כיון דהזוה"ק אתי עלה מדברי הרמזים שמורים אם הויה כסדרן י"ל דאינו כן בשארי שמות . ואולם מדברי המג"א (סימן ל"ב סקכ"ז) נראה דס"ל בפשיטות דאף בשם הויה כשר מדמכשיר דפוס בס"ת ולא חיישינן שנדפס תחילה אות הב' כמו דחושש כן בתפילין ובאמת לא ראיתי ראיה. ברורה בדברי הג"ו לפסול בדיעבד דמדברי הזוה"ק אין ראיה רק לענין לכתחלה כמ"ש הרב השואל שם והרב ג"ו לא השיב לו על פרט זה ולדינא צ"ע ועכ"פ בשארי שמות נ"ל להקל בדיעבד כיון דדעת הא"ר והנ"ב מפורש כן ויש עוד סניף לזה דמדברי ספר כנפי יונה (סי' רע"א) ד"ה אכן בענין הדפוס מבואר דס"ל בפשיטות דאף שם הויה לא בעי' כסדרן : (שם) **יש** לספק בדבר אם מותר. בתשב"ץ (ח"א סי' נ' ונ"א ובח"ב סי' ע"ג) כתב דמדינא אסור לגרוד דלהרבה פוסקים אם רגל הה' נוגע בגגו כשר וע' בת' פ"י (ח"א סי' א'): (שם סעיף י"ב) **יתלה** הדל"ת למעלה. שהרי לא היה כוונתו לכתוב השם עכ"ל העט"ז נ"ל ללמוד מזה דאלו היה כוונתו לכתוב השם היה אסור לתלות הד' דעי"ז דקורים עתה יהודה הוי כמחיקת השם ע' א"ר (א"ח סי' קמ"ב סק"ג) ובת' רשד"ם (חיו"ד סי' קפ"ז) : (שם) **ומוחק** ה' אחרונה. שהרי לא קידש אותה הה' אלא הד' אותיות הראשונות עכ"ל העט"ז ולא ידעתי דאף אם קידש אותה הה' הא כיון דכבר נכתב הד' ובשעת כתיבת הה' אחרונה א"א לקרותו בשם הויה אלא בשם יהודה איך יחול עליו קדושת השם וצ"ע :

ביאור הגר"א

[כב] וכן א"ד מאד'. גמ' שם כפי נוסחא שלנו : [כג] ויש כו'. ר"ל בא"ד וכפי נוסחת ר"ח בתוס' שם ד"ה באלף כו' אבל בירושלמי פ"ק דמגילה איתא להדיא כסברא ראשונה כתב אלף דל"ת מאד' א"ה מאהי"ק ש"ן דל"ת משד' צד"י בי"ת מצבאות הרי אלו נמחקין כו' כתב י"ק מד' אותיות אל"ף למ"ד מאלקים אינו נמחק כללו של דבר כל שיוצא בו שם מתקיים במקום אחר אינו נמחק וז"ש למעלה או א"ה כו' : [כד] והשם שכותבין כו'. כיון שאינו אותיות השם ואע"ג שרמוז על השם וכמ"ש הרא"ש בשבועות שם כל שלמה כו' לאו לענין שאינו נמחק קאמר אלא לידע פירושו כו' וכ"כ בתשובה כלל ג' סמ"ז וכ"כ הרשב"ם וש"פ דהא לא חשיב אלא ז' שמות הנ"ל ואף ששם אלקים וכיוצא יש מהן הרבה שהוא חול ואפ"ה חשיב להו ולא חשיב להנך אלא שנסתפק בפסקיו שם מדברי תוס' הנ"ל דא"ד אינן נמחקין הואיל והן משם המיוחד וה"נ אות הראשון הוא תחלת שם העצם והוא כמו ראש התיבה ואע"ג דלא דמי לשם דשם הם ב' אותיות וגם אין כתוב אחריהם שום דבר משא"כ כאן מ"מ יש להחמיר שלא לצורך גדול ע"ש וז"ש אם לא כו' : [כה] נדבקה כו' . כן למדו מהא שכתוב בהג"ה דיו כו' והוא במ"ס פ"ה הלכה ז': [כו] ה' של כו' אבל כו' . עט"ז ועבב"י באריכות : [כז] הכותב

ויפרוס

פתחי תשובה

לאפוקי שאר השמות . וכתב עוד דאם כתב י"ה מהויה ודעתו להוסיף לפניו ב' אותיות הראשונים דאין למחקו וכתב עוד דשם קדוש שנמחק מקצתו מאליו או ע"י אדם שוגג או מזיד אפ"ה אסור למחוק הנשאר ממנו עיין שם : (טז) מחמירין בזה . עט"ז ועיין בס' ארבעה טורי אבן על הרמב"ם פ"ו מהלכות יסוה"ת שתמה דמשמע שגם בא"ה מחמירים דמדכתב ויש מחמירים בזה נראה דהאחרי' קאי כדברי הלבוש או לכל הספות אשניהם כדברי הט"ז ובאמת לא נמצא שום דעה שיחמיר בא"ה וכנ"ל להגיה בלשון הג"ה וכנ"ל וכן א"ה מאהיה וא"ד מאדני ויש מחמירים בזה היינו בא"ד אבל בא"ה אין שום מחמיר ומ"מ לא מלאו לבו להקל: נגד רבותינו האחרונים ע"ש וכ"כ בס' בני יונה דהמחמירים אינם מחמירים כ"א בא"ד מאדני ולא בא"ה מאהיה . ועכ"ז אין למחקו אלא דוקא לצורך וכן אותם השמות שכותבין בסידורים ב' יודי"ן או ה' ודומיהן לסי' שסייך שם השם לא ימחקם כ"א לצורך גדול וזהו מכבוד השם ויראתו ועיין בספר יד קטנה פ"ח מהל' יסוה"ת אות פ' שכתב דלפי דעת היש מחמירים נראה דה"ה וכ"ש בכתב אל"ה מן אלהים עיין שם : (יז) בסידורין . עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל ומ"ש או מגוירין כתבי ע"י תפירה אסור למחקן . עיין בזה בתשובת דברי יוסף . ומ"ש בשם תא"י סי' ט"ו באותם שחקוק עליו שם הויה אסור לסתיכו כו' עיין בבני יונה שכתב דמה דמשמע מדברי תו"י שם שמתיר בהגהה אילו נקלף השם ממנו ליתא דכל הטבעת מקדי מקומו וכולו אסור מיהו אם החקק כאבן וקבוע בטבעת זהב אפשר דאין הזהב נאסר וכ' עוד דכ"ז כשנתקן ע"י ישראל אבל אם עובד כוכבים תקן שם כן ד' על חותמו שגם שמו שם ודאי לעצמו תקן וה"ל כס"ת שכתבו אפיקורוס כו' ע"ש היטב. כתב עוד בס' בני יונה שם בשם תשובת חו"י טבעת של פרקים שעל כל פרק מתנו כתוב אחד מאותיות השם ונעשה לפרוק ולסדר מותר לפרוק ואין בזה משום מוחק דנפירוק קיימא ועפ"ז נהגו היתר מסדרי הדפוס שמפרידין אותיות השם ואפשר דבדפוס קיל טפי שהם מהופכים כחומר חותם וכן המניחין תפילין ועושין על היד כדמות אותיות שד"י ואח"כ מסלקין מעל היד והכל בהיתר אחד ואני נוסג למנוע בכל זה עכ"ל : (יח) נדבקה אות לחברתה . עיין בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סימן קס"ט שכתב דדוקא כשהם דבוקים מתחלת כתיבתן שזה פסול לכל הדעות ולכך הגרידה הוא תיקון בודאי אבל בנעשה אח"כ לא כי שמא הלכה דאינו פסול ואסור למחוק אפילו מקצת אות עכ"ד ע"ש . [וע' בת' חתם סופר סי' רס"ו אודות הלמ"ד שבתיבת אלקים שניקב למטה כאחורי עוקצה התחתון בעקמומיתו ונשאר עכ"פ לושם דק הניכר לעינים וכתב דיש לעבות הקוץ הדק בפנים כדי שיהא נראה יותר לעין ולכוף העוקץ לתוכו ובפר . כי להוסיף דיו באותיות השם פשיטא דשרי ואף אם ע"י הוספת דיו ונגיעת הקולמוס יחסר מקצת מדיו המיושן שבשם ג"כ אין חשש והנקב שבנגדו החיצונית שפיר"ז אין האות מוקף גויל אין בזה קפידא כמו שפסק בא"ח סימן ל"ב סעיף ט"ז ומה שהקשה ע"ז שם ס"ק י"ד שסותר למ"ש בסעיף שלפני זה . שכח דברי עצמו מה שהשכיל שם בסק"ח . ולא יוכלו להטיל מעלית על הנקב מבחוץ פסיעה דספיר דמי ע"ש] : (יט) דיו שנשפכה . עיין בתשו' מאיר נתיבים שאלה י"ד בס"ת שאירע שהשם אלקים נמחק ה"א לגמרי ולא ניכר והלמ"ד וה' ויו"ד ניכרים ע"י תינוק דלא חכים ודלא טפש ונראה שטיפת דיו נפלה על כל השם וכתב שם גדול אחד שאופן תיקונו יהיה שימחוק הא' לגמרי ע"מ לתקן וסג' אותיות לה"י יגרד סביב האותיות ואין זה חק תוכות דהואיל והכתיבה היה ניכר מועיל תיקון וגדולה מזו נראה דאפילו אם היה מחובר תוכו הפנימי של הה"א בגגו אפ"ה מותר לתקן לגרד מהגג ואף שהרמ"א כתב שיש לספק בזה היינו בכתב מתחלה כן שגם אותו מקצת נתקדש בקדושת השם משא"כ בנפל טיפת דיו דאין בזה המקצת קדושה מותר לגרור ולפתוח . והוא ז"ל פקפק קצת בתיקון הנ"ל ע"ש ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סימן כ' ועיין בתשו' בית אפרים חי"ד סי' ס"א שנשאל בס"ת שנפל דיו על אות מהשם ולא היה ניכר כלל ובשרצו לתקן נתקלף הדיו מהשם ונתגלה האות מה לעשות שלהניחו כך הוי חק תוכות ואם למחוק האות ולכתוב אחרת יש לחוש לדעת הפוסקים דאחר שנגמר האות אם נפל דיו אין לחוש דאח"כ הוי מוחק השם והעלה להמציא תקנה לזה ע"פ מה דמבואר בשבת ק"כ דע"י גרמא שרי ואפילו גרמא בידים (עיין לעיל סוף ס"ק ט' הבאתי בשם תשובת נו"ב דאנן לא קיי"ל הכי) ולכן כדי לצאת מן הספק יש למחוק האות ע"י גרמא להניח עליו נייר או גמי מלוחלח במים וזה יהיה גרם שימחק ויותר שאת יש לעשות גרם מחיקה זו ע"י קטן ומכ"ש אם לא הגיע לחינוך ודאי שרי ואף אם הקטן יספפק קצת מדעת עצמו אין אנו אחראין לזה ע"ש באריכות גדול : (כ) ה' של שם . עיין בתשובת גינת ורדים חא"ח כלל ב' סימן י"ב שכ' דהשם צריך להיות כתוב כסדרן דוקא וכאל"כ פסול לס"ת אלא דמ"מ אסור למוחקו והרמ"א כאן מיירי בה"א אחרונה ע"ש וכן בתשובת נו"ב קמא חי"ד סימן ע"ו בשאלת הרב הגדול מהר"ר טיאה ווייל כתב ג"כ שהשם צריך לכתוב כסדרן דוקא גם בס"ת וכן משמע בס' תפל"מ ע"ש : (כא) שנראית כח' . עיין בגו"ת הסיב ר' אליעזר סי' ו' שנשאל בדבר ס"ת שכתב בה לערך ארבעה שמות הויה שהיו"ד הוא כמו ח' קטנה והיינו שהקוץ שמאלי נמשך למטה שוה עם הירך ימיני וכל העולם קורין אותה יו"ד . והעלה דיש היתר בנ"ד או לקלוף היו"ד או לתקן בכתיבה למשוך במתג מקוץ השמאלי נירך ימין ואח"ז למשוך מעט וקו סירך למטה רק שלא תדמה לו . אך נסתפק אם כשמתקנין היו"ד צריך לחזור ולקדש השם בהעברת קולמוס או לאו ובכיה קצת ראיה דא"צ טוב שנית לקדש השם ועמש"ל סימן רע"ד ס"ק ה' בשם תשובת חב"י. [ועיין בת' חתם סופר סימן רס"ז ע"ד אלי ספרא בגירה שכתב ס"ת והיודי"ן שע"ג האלפין נוגעים בגג האלף אי צריך לגרור גם הגג או סגי בגרירת היודי"ן לחוד וכו' שזה מבואר מל' הרב"י בא"ח סימן ל"ו בשם הר"י אסכנדרני שכתב דאין די במחיקת הדבוק דהוי כחק תוכות אלא צריך לגרור כל היו"ד שנדבק ע"ש משמע מיהת בגרירת היו"ד סגי בלא גרירת הקו האלכסוני אמנם מסברא נראה דהיינו לדרך שכותבים רוב הסופרים שעושים בתחלה הקו האלכסוני ואח"כ מחברים בו היודין שלמעלה ולמטה ונמצא שהקו נעשה בהכשר וכשמוחק עתה היוד ונשארת הקו האמצעי כ"ה בתחלת כתיבה שקדמה הוי"ו היא הקו ליו"ד אך אני ראיתי סופרים שמקדימים יוד העליונה ואח"כ מושכים תחתיה הקו האמצעי נמצא אי נדבקה הקו אל היוד במשיכתה אליה הרי הקו נעשה בפיסול א"כ צריך למחוק מהקו ההוא כל מה שהוא מן היוד ולהלן למטה הימנו שהרי כללא כיילו הראשונים שכל מה שנעשה בפיסול צריך למחוק וכמ"ש ג"כ המ"א סימן ל"ב סק"ל ע"ש ובענין מה לעשות באלפין שבשם הקדוש אלהים ואדני (והיה להיש גורסים דלעיל סעיף ט') האריך מאוד בענין מוחק ע"מ לתקן והעלה דיכולין למחוק הדבק שבאלפין באופן הנ"ל או למחוק רק היו"ד או למחוק גם מהגג עמה וטוב מלא כאליהו רבה סימן ל"ב ס"ק ל"ג שמסופק בדבר והעלה שיוסיף דיו למעלה ביוד עד שלמטה נמשך כירך יוד שאומרים הסופרים שלפעמים נעשה היוד עבה כך ע"ש.וכ' עליו דהיכא דאפשר אפשר והיכא דלא אפשר כ"ע מ"ש לדינא נכון ע"ש . ושם בסימן רע"א אודות ס"ת שנכתבו כל ההי"ן שבשם הקדוש יתי"ם בשינוים כדמות ויו וקו לחב מחובר בראשו קצת ונקודה בתוכו כזה ומהנראה שהסופר הזה לקח לו דרך המקובלים כו' והעלה דאם כל ההי"ן שבס"ת היו נכתבים כן לא הייתי פוסלים אותו אך לחלק בין ההי"ן שבשם לשארי ההי"ן לא הוי"ל למעבד הכי ע"כ יש לתקנם ואופן תיקונם למלאות החלל בדיו לשם קדושה אבל מה שכתוב ועומד הרי הוא בקדושתו וא"צ להעביר עליו קולמוס לקדשו דאין השינוי הזה פוסל דאע"פ שאיננו כתמונות הכתובות בב"י מ"מ אינו מעכב כיון שתינוק דלא חכים ולא טיפש קרי ליה ה' אך העוקצין שבאמצע ההי"ן א"צ למחקן וממילא יש איסור במחיקתן כיון שנטפלות להשם והגרירה לא הוי צורך תיקון דהכי כשר בלא"ה ע"כ יש להניח העוקצין כמות שהן ולא לנגע בו יד רק למלאות אויר ההי"ן בדיו ואם אולי עי"ז ינסק קצת מהדיו הישנה שבשם אין בכך כלום אפילו אם היה פסיק רישא דגרמא שריא ע"ש] : (כב) למחוק. עיין בתשובת נו"ב חי"ד סי' ע"ח שכתב דלאפשר יגרד רגל השמאלי יתחיל לגרור ממטה למעלה עד שהקצה שלמעלה הדבק בגג יגרר באחרונה וכן מלא בתשובת רמ"ע סי' ל"ז ע"ש : (כג) יש לספק בדבר . עיין בתשובת חינוך ב"י סי' ע"ה תשובת מהר"ל מפראג על ההי"ן והקופי"ן שנוגעין בשמות דפסו שמותר לגרור ולתקן ואין חילוק בין נוגע הרבה לבין נוגע מעט ע"ש וכן ראיתי בכתבי הרב הגדול מוהר"ר דניאל ז"ל שפסק כן דאפי' אם נוגע כחוט השערה מותר למחוק . ועי' בתשו' מהר"ת סדוו"ח סי' ס' ובתשב"ץ ח"א סי' ל' ונ"א ובשאילת יעב"ץ ח"ב סימן כ"ז וכ"ח ועי' בתשו' שמש צדקה חיו"ד סימן נ"ב שהאריך בזה : (כד) לכתוב השם . עיין בס' תפארת למשה שכתב דהיינו דוקא כשידוע שקידשו כגון שהסופר בעצמו כתב וכ"מ בלבוש שכתב היה לו לכתוב השם וקדשו כו' אבל אם נמצא בס"ת במקום שהיה ראוי לכתוב השם כתוב יהודה י"ל דאין תקנה לעשות מהדלי"ת ה"א דדילמא לא קדשו הסופר לשם (וגם העברת קולמוס לשם לא מהני כמ"ש הט"ז סק"ב) גם למחקן אסור דדילמא

באר היטב

במקומו עכ"ל : (יא) מחמירין . הטעם מבואר בתוס' דהחמירו בזה יותר מבש"ד ול"נ לפי שזה שם המיוחד הוא: (יב) לספק. דכיון דכל העולם קורין אותה ה"א אלא שנפסלה בנגיעתה לגג הוי כמוחק השם משא"כ בנפסלה ממש אין

רעו (א) ויפרוש עליו בגד. בפרק כתרא דעירובין (דף צ"ח) אמרינן היכא דלא אפשר בפריסת בגד יהפוך הכתב דאי לא אפיך איכא בזיון כתבי הקודש טפי *) וכתב מו"ח ז"ל מכאן יש ללמוד שלא ילך אדם חוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה דלאו דוקא ס"ת אלא ה"ה שאר ספרים עכ"ל:

רעה (א) בראשה מעט. הטעם שאם אינו משייר מהדק בחוזקה כשהוא מהדק לס"ת והוא נקרע אבל עכשיו כשהוא מהדקו בכח ומתחיל להרחיב ורוצה להקרע מונע מלהדקו יותר ע"כ לשון רש"י במגילה (דף יט) ומשמע דבדיעבד כשר: (ב) בחמש או שש תפירות. בת"ה סי' כ"א זה לשונו מדאמרינן ס"ת שמסירה אפילו יריעה אחת אין קורין בה ופי' הרא"ש שחיבר כל היריעות של ס"ת ותפרסיחד ונשארה יריעה שלא חיברה עמהם אע"פ שמונחת כאן אסור לקרות בה עד שיהו כולן מחוברין יחד ע"כ משמע קצת דבדיעבד שכבר היו מחוברין כהלכתן ועדיין מחוברים מעט בענין זה שלאותהפירות לענין שבת ושעטנז השיבה תפירה שרי לקרות בה דלא אסור אלא היכא דמעיקרא חסירה ואינה מחוברת עכ"ל *) ותמוה לי הרבה דאי מדמי לה לשעטנז אפילו בשתי תפירות סגי כדאיתא בסי' ש' סעיף ב' ועוד קשה לי מתלמוד ערוך בפרק העור והרוטב (ד' קכ"ג) טלית שהתחיל בה לקורעה כיון שנקרע רובה שוב אינה חיבור וטהורה פירש"י שנטמאה ובא לקורעה לבטלה מתורת טלית כו' טהורה מטומאתה הראשונה דומיא דכ"ח דשבירתו מטהרתו עכ"ל וא"כ ה"נ נימא כל שנקרעו רוב התפירות שוב אינם חשובים מחוברים וה"ל חסירה יריעה ומה שהביא מדברי הרא"ש לא ידעתי מאי ראיה דלא בא הרא"ש אלא למעט אם נעשה מחוברת ואח"כ נפרדה דאינו אוסר אלא

הפס: **טז** אפי' במלת שלום כו'. ורוב העולם אין נזהרים בזה *) כך כתוב בתשובת הרא"ש כלל ג' סי' ט"ו דמותר. (השלמי דינים השייכים לסימן זה עיין בא"ח סי' ל"ב):

רעז **א** לא יהפוך הכתב למטה. ואחורי הקלף למעלה וכתב הב"ח דמירושלמי דמגילה יש ללמוד שלא ילך אדם לחוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה דלאו דוקא ס"ת דה"ה שאר ספרים עכ"ל ולא היה צריך ללמוד כן מהירושלמי דהכי מוכח כמי מש"ס דילן בעירובין במשנה וש"ס שם (דף צ"ח ע"א) ע"ש וידוע לחכמי האמת שיש מלאך א' נקרא ש"ד והוא "בומר "דפין על מי שמניח ספר פתוח ויוצא שמפכח תלמודו:

רעה **א** ולא יתפור כל היריעה כו'. כדי שלא יקרע דכשאינו משייר מהדק בחזקה כשהוא מהדקו לספר תורה והוא נקרע אבל עכשיו כשהוא מהדקו בכח ומתחיל להרחיב ורוצה להקרע מונע מלהדקו יותר. רש"י. וכ' הב"ח כיון דאינו אלא תקנת חכמים כדי שלא יקרע ס"ת בהכי לא מיפסל ס"ת בהכי ע"כ וכ"פ הר"ן ומביאו ב"י ושאר האחרונים: **ב** ויתפרנו בגידין. אבל אסור לדבק היריעות בדבק סביב העמודי' כי כשיהיה הדבק ימים רבים הדבק מתייבש ומתרפה מעל העמודים. כ"כ מהרי"ו בדינים והלכות סי' ס"ג ובד"מ מסיים בה בשמו מיהו בשעת הדחק שרי ולא נמצא כהמהרי"ו שם: מוליאין

יג (כה) [י] כלי שהיה כתוב עליו שם קוצץ מקום השם וגונזו:

הגה [כה] ואסור (כו) לכתוב שם לכתחלה (כז) שלא בספר דיוכל לבא לידי בזיון ולכן נזהרין שלא לכתוב שם באיגרת [כט] ויש נזהרין **טז** אפילו במלת (יג) (כח) שלום שלא לגמור כתיבתו (מהרי"ל בשם הסמ"ג):

רעז שלא להפוך היריעה על פניה. ובו סעיף אחד:

א [א] כתב היריעה ובא להניחה כדי שתתייבש **א** לא יהפוך הכתב לכמה אע"פ שמכוין כדי שלא יעלה אבק על הכתב מכל מקום דרך בזיון הוא אלא יהיה פני הכתב למעלה (א) (א) (א) ויפרוש עליו בגד:

רעח דין תפירת ספר תורה. ובו ד' סעיפים:

א [א] אין תופרין ספר תורה אלא (א) בגידי בהמה או חיה הטהורים **א** [ב] ולא יתפור כל היריעה מראשה (א) לסופה אלא (ב) יניח (א) בראשה מעט ובסופ' מעט שלא יהיה תפור וכל השאר יהיה תפור מראש ועד סוף [א] [ג] ויתפור מבחוץ (תרומת הדשן סי' ג'):

ב [ד] ישים בספר תורה שני עמודים אחד בראשו ואחד בסופו ומה ששייר גליון בראשו ובסופו יכרוך על העמודים **ב** [ה] ויתפרנו (ג) בגידים [ב] וישאר בין העמוד לדף שתי אצבעות. (ובשעת הדחק שאי אפשר לתפרה בגידין *) אם נתפרה (ג) *) במשי (ג) סביב העמודים קורין בה מיהו אם אפשר להקנה בגידין אע"פ שכבר נתפרה במשי אין קורין בה עד שיתקננה) (ת"ה סי' נ"א):

ג [ג] [ו] אם נקרע רוב התפירה שבין יריעה ליריעה ועדיין (ז) (ד) מחוברות (ב) בחמש או שש תפירות של קיימא כשר (שם סימן נ'):

ד [ד] [ז] אם יריעה אחת אינה תפורה עמו אפילו היא מונחת עמו אין קורין בו:

באר הגולה

יז כריתות שבת ס"א ע"ב ואם היה בא' ממיני התכשיט והטיטו לוקה רמב"ם שם:

א בריי' עירובין דף צ"ח ע"א:

א ד"ס מסכת סופרי': ב מגיל' דף י"ט ע"ב ומפרש שמא כדי שלא יקרע: ג טור בשם תשו' אביו הרא"ש וכ"כ בסמ"ג והמרדכי וש"פ: ד בריית' ב"ב דף י"ד ע"א: ה רמב"ם בפ"ט מהלכות ס"ת: ו ת"ה סי' נ': ז מימרא דרב שמואל בר נחמני א"ר יונתן וכפי' הרא"ש שם בגיטין דף ס' ע"א:

נקודות הכסף

(שם בש"ך ס"ק ט"ז) וכ"כ בתשו' הרא"ש כלל ג' סימן ט"ו דמותר. אמנם בתוספות פ' קמא דסוטה דף י' ע"א מוכח דאסור ואיתא שם להדיא גדולה מזה דשלום הוא מצמות שאינן נמחקין והא דלא מני ליה בהדי ז' שמות שאינן נמחקין משום דתנא ושייר ע"ש ולאותי יש ברוצין לפרש דהתוספות כתבו כן להמקשה אבל לא למסקנא אבל המעיין היטב בהו' יראה דליתא אך מ"מ נ"ע לדינא דמדברי שאר כל הפוסקים לא משמע כן דשלום יהא משמות שאינן נמחקין דלא לשתמיט חד מינייהו דל' כן וצ"ע למעשה:

(סימן רע"ז בט"ז ס"ק א') וכתב מו"ח ז"ל מכאן כו'. הבין דמ"ש יש ללמוד קאי נמי אש"ס דעירובין שהוזכר לעיל ולפ"ז א"ש מ"ש הש"ך ולא הי' צריך ללמוד כמהירושלמי כו':

(סימן רע"ח ט"ז ס"ק ב') ותמוה לי הרבה כו'. לק"מ בודאי אפילו בשתי תפירות סגי ולא כתב דומיא דשבת ושעטנז אלא לענין שיהיו תפירות של קיימא כענין שחשובים תפירות גבי שבת ושעטנז ומ"ש בת"ה ה' או ו' הוא לאו דוקא ורצה לאפוקי דלא בעינן שתהא מחוברת כרוכה וכן משמע כלשון השאלה שם שכתב וז"ל ס"ת שנקרעה תפירה בין יריעה ליריע' רוב התפירו' אבל עדיין מחוברת כה' או ו' תפירות כו' וידוע שהשאלות שבת"ה סדר בעל ת"ה עצמו. ואפשר נמי דאי אינה מחוברת כה' או ו' תפירות לא מינכר חבורה ואף על גב דלענין שבה ושעטנז סגי בב' תפירות היינו דשוי חיבור לחומרא אבל ודאי לקרו' לכתחילה בס"ת כזו לא שפיר דמי למעבד הכי. ומ"ש ועוד קשה לי ממ"ש ערוך בפ' העור והרוטב כו'. לק"מ דהתם כל שנקרע רובה בטל מתורת טלית כיון דהיתה טלית שלמה ונקרע גוף הטלי' אבל הכא לא נקרעו רק התפירות. ועוד דהתם כיון שנקרע רובה לא חשוב כמעיקרא דלענין טומאה בעינן כלי כמעיקרא וכדפריש' התם וגם המעיין בפי' רבינו שמשון פרק כ"ח דכלים משנה ח' יראה דבלאו הכי לק"מ ומדבריו נר' שלא עיין שם שהרי כ' מש"ס ערוך בפרק העור והרוטב כו' והרי הוא משנה שלמה בכלים:

(שם סעיף ב' בהג"ה) במשי סביב העמודים כו'. וה"ה

דגול מרבבה

(סימן רע"ח סעיף ב' בהג"ה) אם נתפרה במשי סביב העמודים וכו'. דברי רמ"א צ"ע כי התה"ד שם לענין תפירות היריעות להדדי מיירי אבל לענין העמודים נלענ"ד אפי' לא נתפרו כלל בהיריעה ואין שם במה לתפור כשר והרי ספר עזרא לא היה לו רק עמוד אחד והרמב"ם בריש פ' יו"ד כשמנו הדברים הפוסלים לא חשב העמודים:

בית לחם יהודה

(סימן רע"ח ש"ע סעיף ג') בחמש או שש תפירות כו'. כתב מהר"מ מלובלין סי' ה' שיש ליזהר ולהתמי' שלא לעשות שום תיקון הס"ת ע"י אשה כן לגבול המתקים וכן לתפור היריעות ולחברם יחד בתפירו' גידין ובדיעבד אם תפרה אם

גליון מהרש"א

הדביק (סעיף י"ג) כלי שהיה כתוב. ושם של כסף שתולין

ביאור הגר"א

כו' ח"ל כו'. מ"ם שם הלכה ב': [כח] ואסור כו'. כמ"ש בר"ה י"ח ב': [כט] ויש נזהרין כו'. עתוס' דסוטה יו"ד א' אבל הרא"ש כלל ג' חולק עליהם וע"ל ס"י בהג"ה ועש"ך:

רעח [א] ויתפור מבחוץ. מ"ס פ"ב הלכה י"א וכן בירושלמי שם הל"ם שיהו כותבין בשורות כו' ותופרין בגידין וכשהוא תופר יהא תופר כתפר הזה אלא שפירשו שקאי על ס"ת שנקרע כמש"ש ושם ודובקין בדבק כו' ומ"ם הסכימו שה"ה בהג"ה: [ב] וישאר כו'. כנ"ל סי' רע"ו: [ג] אם כו'. עט"ז: [ד] אם כו'. גטין ס' א' וכפי' הרא"ש בה' ס"ת סס"ז דבלא"ה אפי' אות א' אסור:

באר היטב

אין עליה קדושה כלל ודמיא לדיו שנפלה על האי"ת ט"ז וש"ך: (יג) שלום. כתב הש"ך ורוב העולם אינם נזהרין בזה וכ"כ בתשו' הרא"ש דמותר (ובנה"כ מסיים אמנם בתוס' פ"ק דסוטה דף י' ע"א מוכח דאסור ואי' שם להדיא גדולה מזה דשלום הוא משמות שאינם נמחקין והא דלא חני ליה בהדי ז' שמות שאינם נמחקין משום דתנא ושייר ע"ש ומ"מ צ"ע לדינא דמדברי שאר פוסקים לא משמע כן דלא לישתמיט חד מינייהו דכתב כן וצ"ע למעשה עכ"ל וע"ש):

רעז (א) ויפרוש. בפ' בתרא דעירובין אמרינן היכא דלא אפשר בפריסת בגד יהפוך הכתב דאי לא אפיך איכא בזיון כתבי הקדש טפי וכתב הב"ח מכאן יש ללמוד שלא ילך אדם חוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה דלאו דוקא ס"ת אלא ה"ה שאר ספרים וכ' הש"ך וידוע לחכמי האמת שיש מלאך אחד נקרא ש"ד והוא ש"ומר ד"פין על מי שמניח הספר פתוח ויוצא שמשכח תלמודו עכ"ל:

רעח (א) לסופה. וכ' הב"ח כיון דאינו אלא תקנת חכמים כדי שלא יקרע הס"ת לא מיפסל ס"ת בהכי וכ"כ הר"ן ושאר אחרונים: (ב) בגידים. אבל אסור לדבק היריעות בדבק סביב העמודים כי בימים רבים מתייבש הדבק ומתרפה מעל העמודים כ"כ מהרי"ו ובד"מ מסיים בשמו מיהו בשעת הדחק שרי ולא נמצא כן במהרי"ו שם עכ"ל הש"ך: (ג) במשי. וה"ה בין היריעות כן הוא בת"ה שם ומוכח שם להדיא דכ"ש אם נתפר במשי במקום הקרע שכשר בשעת הדחק עכ"ל נה"כ: (ד) מחוברות. וסט"ז חולק ע"ז ופסק דבעינן שיהיה רובו מחובר דוקא (כדי שיהא נקרא הכל ספר א') ובאם לאו אסור לקרות בו (ובנה"כ השיג עליו וכ' שדברי המחבר עיקר ע"ש):

פתחי תשובה

דדילמא קדשו והרי נכתב יד"ו בקדושה וצ"ע למעשה עכ"ד ע"ש ועיין מ"ש לעיל ס"ק ג' בשם ס' בני יונה ובשם הרמ"ע שדעתם אינה כן: (כה) כלי שהיה כתוב עליו. עיין בתשובת הא"ז פנים מאירות ח"ב סוס"י קל"ב בדבר שתקנו חברת קברנים על כוסות של זכוכית שעותים בהם איזה פסוקים גם שם הויה ב"ה כסתיבתו ואסר לשם רב אחד לשתות בהם כמפורש בש"ע כאן והוא ז"ל פלפל בזה דכאמת לשון הגמרא ש"ס שם כתוב על ידות הכלים ויש לומר דדוקא בידות שהוא מקום בזיון שידי הכל ממשמשים בהם ויבא לידי מחיקה וכן בכרעי המטה אבל על הכלי מבוכד י"ל דמותר להשתמש בו כיון דהשם שלא במקומו אינו מקדש כל הכלי ואיסור שימוש הוא בשביל בזיון השם אבל היכא שאינו בזיון השם מותר להשתמש בו וא"כ קשה על הרמב"ם והמחבר שכתבו כלי שהיה כתוב עליו. והעלה דמ"מ אין להקל לשתות בכלים הנ"ל כך ודעתו נוטה לכרוך על מקום כתיבת השם נימוניות של זהב או של משי ואז מותר לשתות מן הכלים בלי שום פקפוק ע"ש: (כו) לכתוב שם. עיין בתשו' נו"ב תניינא חי"ד סימן קס"ח ע"ד שחצבו על ארון הקודש על אבן שהוא בבנין למעלה לפרט אחד אלקי הגבאות וכתב דלכתחילה לא נכון לעשות כן שהוא דרך בזיון לארון אותיות השם למספר ולסימן כאיזה שנה נבנה ע"ש. ועיין בש"ת בא"ח סי' פ"ה סק"ג שכתב בשם זקינו הגאון בעל תבו"ש שהתרעם על מה שרגילים לעשות מנורות של קלף מצויירים להניח בסידורים וכותבים בהם שויתי ה' כו' בן ד' אותיות ושאר שמות מפני שעל הרוב אין משמרים אותם כראוי ומתפשפשת כרגם כל חוצות וע"ד שאמרו בר"ה דף י"ח דעל דבטלית אדכרתא מן שטריא עשאוהו י"ט וגם שעל הרוב בא לידי מחיקת השם כאשר עינינו רואות שהם הולכים לאיבוד ולהמתק ובפרט שכותבים עליהם שמות אשר לא כדת ע"ש: (כז) שלא בספר. עיין בתשובת חות יאיר סימן ט"ז אם מותר לכתוב שם במקום שם שלא במקומו כגון בטבעת שאינו בא לידי בזיון ואת"ל דשרי אי שרי לאשה להניח הטבעת בידה או לא מאחר שאסור בהנאה. ועיין בשאילת יעב"ץ ח"ב סימן ק"מ שהאריך בזה וכ' שם דאם מחפה הטבעת בכיסוי עור שרי להניח בידה לסגולת שמירה ואף דנהגו משם ע"י זה שמניתו באצבע כדי לשמרה ולהצילה זה מקרי לסגן ע"ש סוד: (כח) שלום. עיין בש"ת בא"ח סימן פ"ד סק"ב שכתב דבכנה"י סימן פ"ה כתב דרוכה דעלמא אין נזהרים כו' ע"ש. ועיין בתשו' רדב"ז החדשות סימן ר"ב שכתב דמה שיש ליזהר היינו בזמן שאילת שלום דכאותה שעה מתכוין לתת שלום לחבירו מאת בעל השלום כמו שאמר בועז לקוצרים ה' עמכם אבל אם בא לכתוב שים שלום בעולם או בין פלוני לפלוני וכיוצא בזה שהוא ספור דברים אין צריך ליזהר שהרי אינו מכוין לשם ולא חייל עליה קדושה ולהכי מותר לכתוב מלת אחת עכ"ד:

רעז (א) ויפרוש עליו. עבה"ט וכתב בס' תמודי דניאל כ"י ס"ת שבתחילה לגלות ורוצה להפסיקה שיגלוט בה הרוח ולא יבלה יהפוך הכתב למטה ואם א"א מותר אפילו הכתב למעלה דכל לצרכה מותר ע"כ:

רעח (א) בגידי. עיין בס' בני יונה שכתב דנ"ע אם מותר ליקח לתפור תגיד הנשה שאינו ... שם שאינו מותר כפיך ע"ש. ועבה"ט באורח חיים סימן ל"ב ס"ק ס"ם שכתב בשם הלכות קטנות דבני מעים ד"ים ויבשים כמין חוטים של גידים. גידים גמורים הם ומותר לתפור בהם ... אסור בהם ספר תורה תו"מ ע"ש ובתשובת נודע ביהודה תניינא חא"ח סימן ב' חלק עליו וע"ש שהעלה שאין לתפור בגידי עוף ט ור ע"ש: (ב) יניח בראשה. בס' בני יונה הביא בשם שו"ת אמרי נועם חי"ד סימן ח' דגם אותם המניחים מטלית מאחורי הספר לחזק יותר צריכים ג"כ להניח שיור. וא"ל ליקח דבק כדי ליתן המטליות כיון שאין בו חוב וכל הנעשה לתוספת חיזוק ואינו מן הדין ח"ל להיות מן המותר כפיך ע"ש: (ג) סביב העמודים. עיין בדגול מרבבה שתמה על הרמ"א דבתה"ד שם מיירי לענין תפירת היריעות להדדי אבל לענין העמודים אפילו לא נתפרו כלל בהיריעה ואין שם במה לתפור כשר ע"ש וכן השיג עליו בספר בני יונה והעלה דאם הוציאו ס"ת שאין לה עמודים כלל יוציאו אחרת שיש לה עמודים אם נמצא שם אחרת ואם לא נמצא שם אחרת קורין מזו אבל אם יש לה עמודים אלא שלא נתפרו העמודים עם היריעות ומכ"ש אם נתפרו במשי אף שיש שם אחרת שתפורין בגידין אין להוציא אחרת משום פגם הראשונה וכיון שכן פשיטא דס"ת בלי עמודים אסור לאחוז ערום דלא כמו שראיתי נוהגין כל זמן שאין עמודים לס"ת אין חוששין לאחוזה ע"ש [ועיין בתשו' חתם סופר סי' רע"ו ג"כ מענין זה ... מעניין זה שנשאל מאין הרגילות שנוהגים הסופרים לתפור היריעות בעמודי ס"ת בחתיכות קלף ולא בגידים. והביא שם דברי הדגמ"ר ובני יונה הנ"ל והוסיף להביא ראיה דהעמודים אינם מעכבין ולכן נתפרים אפילו במשי (שהוא דבר טמא שיוצא מהתולעת וכמ"ש רבינו בחיי פ' תרומה) וכתב ומ"מ הואיל ואנו מדמים לא נעשה מעשה לכתחלה לתפרם במשי ואפילו בשתן אבל לתפרה ברצועות העשויות תפילין וס"ת בקלף וכש"ע א"ח סימן ל"כ ס"ג סומך עליו בשעת הדחק במקום שאין גידין מקלף שפיר דמי דהא איכא דעת בעל העיטור דס"ל דתופרין לכתחלה להראות הלכה שאין העמודים מעכבים ס"ת וכה"ג כתבו התוספות פרק הקורא עומד והכלל מנהג ... בצוארי התינוקות שבהם כתובים פסוקים ושמות כיון דעשוי מתחלה לכך אין דינו ככלי אלא ... כיכבים ועי' ת' חו"י סי' ט"ז עלה כ"ד ע"ב: (סי' רע"ח סעיף א') או חיה הטהורים. מטליות ... אם נתפרה במשי. דלתפירה:

רעט דיני הגהת ספר תורה ושלא ישהנו מוטעה. ובו ה' סעיפים:

א א ספר תורה (א) שאינו מוגה אסור להשהותו יותר משלשים יום אלא (ב) יתקן או יגנוז. [א] (והוא הדין לשאר ספרים) (רש"י וב"י בשם הגהות מיימוני ורבינו ירוחם נתיב כ') [ב] (ג) ואין להגיה שום ספר על פי הסברא כי אם בראיה ברורה שיש בו טעות (הרב ר' דוד כהן בית ט"ו וחרס קדמונים):

ב [ג] ב קראו בספר תורה בצבור ונמצא בו טעות א מוציאין ספר תורה (ד) אחרת (א) ומתחיל ממקום שנמצא הטעות ומשלימין שבעה על אותם שקראו במוטעה ואם נמצא הטעות באמצע קריאת התורה ב (ה) גומר קריאתו ג בספר (א) הכשר (ב) ומברך לאחריה (ו) ואינו מברך לפניה כי ברכה

שפתי כהן

רעט א מוציאין ספר תורה אחרת כו'. היינו דוקא כשנמצא טעות גמור כמו שנתבאר בא"ח סי' קמ"ג סעיף ד' בהג"ה: ב גומר קריאתו בס' הכשר כו'. והב"ח סמך אהרא"ש שבמרדכי פ"ב דמגילה והאריך להוכיח כן בראיות דאין להוציא אחרת אלא יקרא הטעות בע"פ ע"ש וכל דבריו אינם מוכרחים דמה שהביא ראיה מיומא דצריך ברכה אחרת לפניה בספר תורה אחרת אע"פ שראיה זו כתובה בדברי רא"ש מ"מ אינה מוכרחת דיש לומר דשאר פוסקים סוברים דר"ה פליג אר"ל אי נמי דוקא התם שלא היה דעתו על פרשה זו ולא על ספר תורה זו ובזה נדחו ג"כ שאר ראיות שהביא שם ע"ש גם מ"ש דהוי הפסק בשהייה לאו מלתא היא דכיון שהוא מענין הקריאה לאו הפסק הוא כדלעיל סימן י"ט וסי' רס"ה ס"ה והדבר ברור שלא נעלם מעיני המחבר והרב דברי הרא"ש אלו שבמרדכי שהרי הביאו בבית יוסף וד"מ ואעפ"כ לא ראו דבריו באשר כי כבר נתפשט המנהג כהר"י בי רב וגם הטע"ז הסכים לדברי המחבר ע"ש: ג בספר הכשר. היינו כשלא קרא ג' פסוקים אבל קרא ג' פסוקים ויכול להפסיק שם מברכים לאחריה ומשלימין המנין

טורי זהב

אלא בא לפרש דלא נטעה לומר שלגמרי חסירה יריעה אחת אלא הפי' הוא שיש כל היריעות אלא שאחת לא נתחברה בתפירה עמהן ואין הפרש בין אחלה לאחר כך ואין דמיון שטענו לכאן דהתם בעינן שלא יהיה שום חיבור אפי' במקצת כדאיתא בש"ע ר"ס ש' שצריך שלא יהיה שום לד חיבור בעולם משא"כ כאן דבעינן חיבור שיהיה הכל ספר אחד וכל שנקרע רובו בטל ממנו שם זה ע"כ נלע"ד דאף כאן בעינן שיהיה רובו מחובר וגם אינו כדאי לחלוק על מהרא"י מ"מ נראה כמו שכתבתי:

רעט (א) ומתחיל ממקום שטעה. דבדיעבד הוה קריאה מה שקרא בספר שהוא פסול כקלא דעות בב"י: (ב) ומברך לאחריה כו'. במרדכי פ"ב דמגילה כתוב דיש ללמוד דס"ת דחסרין בה אותיות או תיבות או פסוק דאין להפסיק לקורא להביא ספר תורה אחרת אלא קורא אותו בע"פ ותו יש לחוש להביא ס"ת אחרת כדאמרינן במסכת יומא (פ' בא לו דף ע') גבי כ"ג דקורא פרשת אחרי מות בס"ת ובעשור לחדש שבחומש הפקודים קורא בע"פ ופריך ונייתי ס"ת אחרת ונקרי ומשני ר"י מפני פגמו של ראשון דחד גברא יקרא בב' ס"ת ר"ל אמר מפני ברכה שאינה צריכה פרש"י שאם מביא ס"ת אחרת היה הקורא צריך לברך לפניה ולאחריה הלכך קורא בע"פ דבחד ברכה נפיק ואע"ג דליכא כאן פגמו של ראשון שהרי פגומה היא וחסירה היא מיהו משום דר"ל יש לחוש משום ברכה שאינה צריכה דלא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי והא דפסקינן דלכתחלה קורא ע"פ פסוקים החסרים ס"ת אם עדיין לא קרא ג' פסוקים או שהוא רביעי כר"ח או בה"ס שצריך לגמור הפרשה שאין מוסיפין עליהם או שהחסרון בסמוך לפרשה ב' פסוקים דאין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים דהוה דומיא דכ"ג דמוטל עליו לקרות הכל אבל אם כבר קרא ג' פסוקים ורחוק מהפרשה שאפשר לו לסיים ולברך יברך אחר כאן ויביאו ס"ת אחרת עכ"ל. והבית יוסף בא"ח סי' קמ"ג כתב על דברי המרדכי שאין נוהגין כן אלא כמו שכתב כאן והוא דעת רבו מהר"י בי רב ע"ש דברי רמב"ם ואיני כדאי להכריע אבל נ"ל שמה שהקשה המרדכי מכח ברכה שאינה צריכה אם יוציאו ס"ת אחרת לא קשה מידי דתחלה כדקדק שיש לתמוה הרבה למה צריך ברכה אחרת בס"ת אחרת גבי כ"ג ולא שני במה שבירך תחלה וכוון גם על השניה והלא בשאר דוכתי לא אמרי' הכי כגון המברך על פירות ואכל ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין אין צריך לחזור ולברך כמ"ש בא"ח סי' ר"ו ואו מביא שם בב"י בשם הירושלמי בחמת המים שאדם מברך עליהם ואותן מים שהיו לפניו הלכו ובאים אחרים בשעה שבותה שלכך נתכוין מתחלה והטעם מבואר שם בא"ח דלכך נתכוין מתחלה מה שאין כן בתורמוס שנפל מידו ונוטל אחר צריך לחזור ולברך לפי שלא היה דעתו עליו תחלה כדאיתא שם בא"ח בשם הירושלמי לחלק בזה וכן בשוחט שמברך על מה שיביאו לו לשחוט אע"פ שלא היו כולן לפניו בשעה שמתחיל לשחוט אין צריך לחזור ולברך כמ"ש בסי' י"ט ואם כן הכי נמי נימא בס"ת שלכך נתכוין תחלה גם על השניה ואם כן יקרא גם פרשה של ובעשור לחדש בס"ת אחרת וצ"ל ברור דשאני ס"ת של כ"ג דיש שתי מצות לפניו תחלה ובתחלה יודע שצריך לעשות שתי מצות ואין לאחת שייכות פטור בחברתה דוגמא לדבר כאין שם בבית הכנסת לוי שהכהן קורא גם במקום לוי וחוזר ומברך אע"פ שבשעת הברכה שבירך תחילה היה יודע שיקרא פעם שנית במקום לוי אפ"ה כיון שזו מצוה אחרת לא יוכל לפטור אותה תחלה בברכה אחת הכי נמי כן הוא כיון בשעת הברכה שבירך כ"ג תחלה היה יודע שילטרך להוציא אח"כ ס"ת אחרת לקריאה אחרת ע"כ ילטרך לברך שנית וממילא אין זה דומה לחמת המים אע"ג דהתם ג"כ ידע מתחלה שיבואו מים אחרים מכל מקום לא חשיב לשתות דוקא ב' פעמים או יותר משא"כ בכ"ג שהיה לו ודאי שיקרא ב' קריאות בשני ספרי תורה א"כ יהיו ב' מלות לפניו שיש לו חיוב על שניהם ואינו דומה ג"כ לשוחט שזכרנו דהתם אין לו סברה תחלה לשחוט עוד אחרים ע"כ יוכל לכלול את הכל בברכה אחת וכמו באכילה שא"ל לברך על כל כזית בפני עצמו מפני שהרשות בידו לאכול מה שירלה וכל מה שעלה בדעתו לאכול פוטר בברכה אחת וכזה תמלא הרבה פעמים ע"כ קאמר בגמ' שכ"ג יקרא פרשת ובעשור לחדש בעל פה שא"ל ברכה אחרת אלא במה שיקרא בס"ת אחרת אבל על הקריאה בעל פה לא תקנו ברכה ואחר שמוכח כן אין כאן שום קושיא בנמלא פסול בס"ת שילטרך לברך שנית דכאן אין שני חיובים אלא שהשניה באה אחר שנפסלה הראשונה ובזה אמרינן דבשעת הברכה נתכוין אם תהיה ס"ת זו פסולה תהיה הברכה נמשכת על השניה מה שאין כן בתורמוס שנפל מידו בשוגג שלא חשב על

באר הגולה

א מימרא דרב אמי כתובות דף י"ט ע"ב: ב ב"י בשם מורו ה"ה מהר"ר יעקב בי רב ז"ל ויישב דברי הרמב"ם שמ"ש בתשובה שמברכין על הפסול היינו לענין קריאה בצבור שהוא מתקנה נביאים ועזרא ומ"ש בחיבורו בהיפוך הוא לענין קיום מצות עשה לכתוב כ"א ס"ת וכיון שכן יש לסמוך עליו בדיעבד וכן כ' הרשב"ז

נקודות הכסף

בין היריעות כן הוא בת"ה שם וכן מוכח שם להדיא דכ"ש אם נתפר כמשי במקום הקרע שכשר בשעת הדחק:

בית לחם יהודה

אפשר בקלות להתיר לתפירות שתפרה האשה הוא יותר טוב וכן אם גררה הנגיעות בגוף האותיות עלמם כגון בקו"ף וה"א ואל"ף אפילו בדיעבד פסול הס"ת אבל אם היו הנגיעות והדבקות בין אות לאות והאשה הפרידה לא פסלה בדיעבד רק אם יודע הסופר המקומות מה שגררה יגרור ויחזור ויתקן בהכשר ולריך לזרז הסופרים ולענשם שלא לעשות שום תיקון ע"י אשה או קטן:

(סימן רע"ט שו"ע סעיף ב') מוציאין ס"ת אחרת. עי' בא"ח סי' קמ"ג כל הדינים השייך לזה בפי' באר היטב רק מה שכתב שם דמה שכ' רמב"ה במקום לחנו דכשר וזהו דלא כתשובת מהר"ש מלובלין וראיתי בשכ"ג ובשאר תשובו' דפוסלין כמהר"ם מלובלין. כ' בספר הלכות קטנות אם שכח לקדש השם דלא בטל אפילו באלף. ס"ת שנמצא בו טעות א' ונשכח הטעות ההוא ונתערבה בס"ת אחרת לכתחלה צריכה לחפש בחיפוש אחר חיפוש עד שימצאו הטעות ספפם ולא מצאו נראה דיש להתיר מכח ס"ס דהא כ' המור"ם בא"ח ס"ס קמ"ג ובשעת הדחק שאין לצבור רק ס"ת פסול י"א דיש לקרות בצבור בברכה ויש פוסלין נמצא כאן דהוי כשעת הדחק ושמא הלכה כי"א דמכשירין לקרות בברכה ואם תמצא לומר דלמא הלכה כיש פוסלין הא כתב מור"ם בשם הר"ן ואם חומש אחד שלם בלא טעות יש להקל לקרות בחומש אע"פ שיש טעות באחרים ואפשר בזה גם היש פוסלין מתירין לקרות בחומש זה ה"ל דלמא מה שקורין בו היום לא זהו ס"ת שנמצא בו טעות ונראה להתיר אפי' שלא היה שם רק שני ס"ת וצריך לקרות בשניהם כגון לקרות בהם משום ס"ס:

ברכי יוסף

(סימן רע"ט ס"א בהג"ה) ואין להגיה שום ספר ע"פ הסברא כו'. הרלב"ד ליטן עלה עד שידו מגה"ת תקנ"ן והרמב"ן כתב שראוי לנדותו על זה ועמ"ש מהרלב"ח בראשונות בתשובה א' על זה באורך: אם הודיע בתחלת הספר שהגיה מסברתו מותר. מהריק"ש בהגהותיו: היותר נכון למגיה בש"ס ופוסקים וכיוצא להניח הנוסחא ישנה ובגליון יכתוב הגהתו והמעיין יבחר וכמו שכ' הגאון מהרש"א בהקדמתו כי זימנין דמשבשת נוסחות ישנא' אמיתית' והחדשות מוטעות ע"ש:

גליון מהרש"א

א"צ מן המותר בפיך · ואם אין לס"ת עמודים כלל אין קורים בו אם יש ס"ת עם עמודים אבל אם יש לו עמודים אלא שאין תפורי' בו היריעות אין מוציאין ס"ת אחרת. משום פגמו של זה. בני יונה ריש עלה כ"ז ודיו שיש בו סתם יינם כשרה דרומה לעור נבלה וקולמס משף טמא אפשר כיון דאין ממשו של איסור ניכר שרי ת' דבר שמואל אבוהב קס"ב: (סימן רע"ט) דיני הגהות ס"ת. ס"ת שנמצא בו טעות ונתערבה עם ספרים אחרים ונשכח מקום הפסול וא"י באיזה ספר הטעות כ' בת' יד אלי' דבטל ברוב ול"א דבר חשוב לא בטל ודימהו למלח שנמלא דם אף דמלח

ביאור הגר"א

רעט [א] וה"ה כו'. רש"י שם וש"פ ואפי' בגמ' ופוסקים דבכולם שייך אל תשכן כו': [ב] ואין להגיה כו'. וכ"כ בתוס' (ליקוט) ואין להגיה כו' עתוס' דב"ב קל"ד א' ד"ה כל כו' ולר"י נראה כו' וכ"כ הרמב"ן וכתב שם שרבים מחקו שם גבי אתרוג תיבת לי בשביל שהוקשה להם קושית תוס' הנ"ל וכ' והרי מפורש מן הגמ' וירושלמי שאין זה כלום וכ' והגהת ספרים בסברא עבירה גמורה וראוי לנדות עליה (ע"כ): [ג] קראו כו'. עבא"ח סי' קמ"ג ס"ד:

פתחי תשובה

סבני יונה דבעינן רוב אורך תפר היריעה קיים דהלכה כן היתה להיות היריעות תפורים בגידים ולאו משום חיבור לבד אתיא לן אלא שכן ההלכה לכן בעינן כל התפר או רובו קיים ודלא כנקודות הכסף ע"ש [ועיין בתשובת חתם סופר סימן ער"ה מ"ש בזה]

רעט (א) שאינו מוגה. עיין בתשובת יד אליהו סי' פ"ח בס"ת שנמצא בו טעות אחד ונתערבה הס"ת באחרות וא"א למצוא הטעות בטילה ברוב ומותר לקרות בכל א' ולא אמרינן דהוי דבר חשוב כו' והסכים שרבו המתירין בנמצא טעות אלא דאנן לא נהיגין כן וכן יש ספק דלמא הטעות בחומש אחר שאין קורים בו עתה דבשעת הדחק שרי יש להתיר כאן שלא בשעת הדחק אמנם משום אל תשכן באהליך עולה צריכים להיות זריזים לחפש בכל מאמצי כחם עד שימצאו הטעות ע"ש [ועיין בתשובת חתם סופר סימן רע"ז שנשאל ע"ד ס"ת שנמצא בו טעות והוגה בסיכל מן הצד ובא לידי שכחה ושוב השאילו לאנשי ישוב ספר תורה אחד מהסיכל ואח"כ החזירוהו ואמרו שנמצא בו טעות ועתה בני הקהלה שכחו ולא ידעו אם זהו אותו הס"ת המוטעה מכבר או ס"ת אחר והשתא כל הספרים מעורבים זולת זה שנמצא בו הטעות עכשיו. והאריך בזה והביא דברי תשובת יד אליהו הנ"ל וגם דברי הס' בל"י שכתב בסימן זה ס"ת שנמצא בו טעות ונתערב לכתחלה צריך לחפש חיפוש אחר חיפוש עד שימצא הטעות. חפש ולא מצא יש להתיר משום ס"ס שמא אין זה ס"ת פסול ואת"ל שהוא הוא דילמא אינכו באותו חומש שאנו קורין בו היום ואפילו לא נתערב אלא חד בחד מותר ג"כ משום ס"ס ע"ש והוא ז"ל פלפל בדבריהם וכתב שדברי יד אליהו הנ"ל (דאתי עלה מכח ביטול ברוב) תמוהים דמה דמדמה לה לדבר הנאסר מחמת הבלוע ז"א דזה דמי לחתיכה הראויה להתכבד שבלע טיפת חלב שהחתיכה עצמה נאסרה ועוד דכאן לא שייך ביטול דכל היכא דאיכא לברורי ולהכיר האיסור אפילו במקום דקשה לברר ל"ש ביטול בשום אופן כדמוכח בבכורות ד' כ"ה ע"ב ומהתם למדנו עוד דלא שייך בנ"ד לומר זה שאבד זה שנמצא (ר"ל דעניין שלא ינטרך לחפש אח"כ ולהגיה הס"ת אבל אם ודאי אם הגיה הס"ת ולא נמצא טעות יותר ודאי אמרינן דזהו טעות דמכבר דהא אפי' רשב"ג אמר תבדק כל השדה כולה עיין בסוגיא שם ודוק) דטעות בס"ת שכיח טפי טובא מתורי דנגנתי אהדדי. ומוכח נמי דל"ש הכא לומר פלוגתא דתנאי דבדק ולא מצא דהכא לא שייך עורב אחת ונטלו וא"כ טעות להיכן אזיל וע"כ לא בדק שפיר ולא שייך כאן ביטול ברוב אפילו הגיה בחיפוש אחר חיפוש ולא אשכח אך דברי הבל"י יש להם מקום כו' ובנידון השאלה יש להגיה חומש א' שנדע בבירור שאין בחומש זה טעות. ומ"מ נראה דאם א"א לבדוק בזמן מועט אפילו חומש א' אין לבטל קריאת התורה וברכות בשביל זה כדמשמע ממג"א סי' ח' דבכה"ג הוי כמו שא"א לברר ועוד יש קצת סניף מלעיל סימן ק"י ס"ז והכי נמי האי ס"ת שנמצא בו הטעות ככי דלא אמרינן זה שאבד כו' מ"מ שוב אין אנו דנין עליו וגימא גם הטעות הראשון היה בזה הספר ושרי אחריני כו' עכ"ד ע"ש היטב] : (ב) יתקן. עיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"א סימן ס"ו ובתשובת יד אליהו סימן ל"ו : (ג) ואין להגיה. עיין בתשובת גבעת שאול סימן כ"ו הביא בשם הרמב"ן פרק יש נוחלין דראוי לנעור על זה וכתב דהיינו כשרוצה למחוק הנוסחא הישנה ולהעמיד נוסחא אחרת ע"פ הסברא זו אין נכון אבל להעמיד שניהם ולכתוב בצדו סברתו אינו בכלל זה : (ד) אחרת. עכה"ש של הרב מהרי"ט ז"ל בשם מטיל לדקה ופ"ש שחולק על הצמח צדק סי' קי"ט הביאו המג"א בסימן קמ"ג ס"ק ו' דאם נמצא במקום מגרשיהן מגרשיהם א"צ להוציא אחרת והוא ז"ל כתב שצריך להוציא אחרת כיון שהטעות נרגש במבטא · ועיין שם עוד בסי' ל"ד שכתב בס"ת שנמצא בפסוק לכה ואקחך אל מקום אחר היה כתוב לך בלא ה"א וכ"ף פשוטה שא"צ להוציא אחרת. עוד בסימן כ"ה בפסוק לא תנסו את ה' אלהיכם היה כתוב אלהיך ע"ש אופן תיקונו ועמ"ש לעיל סי' ער"ה ס"ק ו' עוד משמו בענין ויהי כל ימי נח שנמצא כתוב ויהיו אין להוציא אחרת והקורא יקרא ויהי ע"ש . ועיין בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סימן קע"ח בס"ת שנמצא בפסוק כן עשו אחי איש שעיר ביו"ד ואמור להיות שער חסר יו"ד יש להוציא אחרת. וכתב עוד ס"ת שנמצא בפ' שמות בפסוק כי מן המים משיתהו כתב משיחהו א"צ להוציא אחרת ע"ש . ועיין בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן נ"ה בענין שנמצא בסדר שמיני ונטמתם בם היה כתוב ונטמאתם עם אלף אם צריך להוציא ס"ת אחרת וצידד לכאן ולכאן ודעתו נוטה יותר שלא להוציא אחרת ע"ש. ועיין בשו"ת אבן שהם סימן מ"ח . וכתב בשו"ת חינוך ב"י סימן ס' וז"ל דעיקר הדבר אינו תלוי בוי"ו או ביו"ד אלא בשינוי הענין בשביל האות הנוסף דוגמא כבש כשב דלא נשתנה הענין או במקום עלה או כתוב עלי לא מסקינן אחריתא וגם בזה לא נשתנה הענין דהא מצינו עלי באר שהוא לשון עליה עכ"ל ועיין בשו"ת מאיר נתיבים סימן י"ג שחלק עליו דעלי לשון מעלה ושם [illegible] הוי שינוי לשון [illegible] לשון נקבה ועלה לשון זכר וצריך להוציא אחרת ע"ש וכן השיג עליו בשאלת יעב"ץ ח"ב סימן ק"ח ע"ש ועיין עוד בתשובת חב"י הנ"ל סימן ד' ה' ו' ועיין במג"א סימן קמ"ג סק"ז שכ' בשם של"ה דגם בכתב כתב מוציאין ועיין תשובה בשמים ראש סימן רפ"ח בהגהת כס"ד שם מה שהקשה ע"ז וכתב דאף אם כתב כתב במקום כתב דלעולם עיקר השם כתב אבל בהיפוך אין מוציאין אחרת ע"ש . ועיין בתשו' אדני פז סימן י"ב שכתב באם נמצא טעות בשביעי וכהאי גוונא באופן שא"צ להוציא ס"ת אחרת אין לומר בעת הגבהה וזאת התורה ע"ש : (ה) גומר קריאתו בספר הכשר. עש"ך סק"ב מה שחולק על הב"ח שפוסק כדעת הרא"ש דאין להוציא אחרת אלא יקרא הטעות בע"פ ע"ש גם בתשובת חוט השני סוף סימן ס"ב כתב דאנן לא פסקינן כב"ח בזה ע"ש : (ו) ואינו מברך לפניה . עיין בתשובת חוט השני סימן ס"ב שכתב דזה דוקא בשכבר התחיל לקרות בזו אפילו לא קרא אלא פסוק א' אבל אם תיכף אחר הברכה קודם שקרא פסוק א' מצא הטעות חוזר ומברך שנית על ס"ת אחרת וכתב דאף דמדברי הט"ז באו"ח סק"ב משמע שחולק בין תורמס לס"ת משמע שאפילו לא קרא כלל בס"ת זו הפסולה א"צ לברך על השניה שנית

באר היטב

רעט (א) הכשר. כתב הש"ך היינו כשלא קרא ג' פסוקים אבל קרא ג' פסוקים ויכול להפסיק שם מברך לאחריה ומשלימין המנין בס"ת

על זה תחלה שיאכל אכילה אחרת מן הנאסר כמ"ש רמ"א בא"ח סי' ... ג' פסוקים דאלו קרא ג"פ כ"ע מודים דמברך ברכה אחרונה אחר קריאה ספסולה כמו שכתב רמ"א בא"ח סי' קמ"ג אלא ודאי דלא קרא עדיין ג"פ כמלא שלא קיים עדיין ...

המנין בספר תורה האחרת כמו שנתבאר בא"ח לשם: **ד ואם היה רוב הספר** כו'. כלומר שרוב אותיות של הספר מוגה והשאר יש בו בכל הספר ד' טעיות בכל הדף ונשאר בו רק דף א' שאין בו ד' טעיות יתקן: **ה שלא יהיה מקום הגרד הפסק בתיבה.** דבכה"ג פסול כיון שהרהיק התיבה עד שהיה נראית כשתים כדלעיל סי' רע"ג ס"ד

שבירך לפניה בספר תורה הפסול וכן קריאה שקראו בו עלתה להם בדיעבד:

הגה ואין חילוק בזה בין שנמצא (ב) הטעות בספר תורה ראשונה בין שנמצא הטעות בשניה שקורין בה חובת היום למפטיר (ועיין בא"ח סימן קמ"ג):

ג ג [ד] ס"ת שנמצאו בו (ז) שלש טעיות אסור לקרות בו עד שיגיהנו כי הוא מוחזק במוטעה:

ד י ספר תורה שיש בו ג' טעיות בכל דף ודף יתקן ואם היו ד' יגנז **ד** ואם היה רוב הספר (°) מוגה והשאר יש בו ד' טעיות בכל דף ונשאר אפילו דף אחד מאותו השאר המשובש בלא ד' טעיות הרי [זה] יתקן ח במה דברים אמורים שכתב המלא חסר לפי שהוא גנאי לתלות כל כך ביני שיטי אבל אם כתב החסר מלא אפי' יש בכל דף ודף כמה טעיות יתקן לפי שאין הגרידה גנאי כמו התליה:

הגה [ה] וכשגורד ירחיב האות שלפניו ושלאחריו קצת **ה** שלא יהא מקום הגרד (ג) הפסק בתיבה (ב"י ומרדכי ה"ק):

ה [ו] י אם דילג שני שיטין או ג' לא ימחוק שלשה שיטין לכתוב במקומם ארבעה או ה' להכנים מה שדילג מפני שממעט הכתב ומחזי כמנומר (פי' כעור נמר שיש בו גוונין הרבה) וטוב לסלק היריעה [ז] (ומ"מ הסופרים נהגו לתקן וכמו שנתבאר לעיל ריש סי' רע"ה):

רפ נקרעה היריעה לאחר תפירתה. ובו ב' סעיפים:

א (א) *) א ספר תורה **א** שנקרעה בו יריעה (**א**) בתוך שני שיטות **ב** (א) (ב) יתפור

רפ א שנקרעה בו יריעה כו'. למעלה או למטה בגליון ונכנס עד ב' שיטין כו'. טור. וכתב הב"ח נראה דדייק לפרש הכי כו' דדוקא שהקרע התחיל ביריעה בגליון ובא לו בתוך ב' שיטין משמע דוקא בכה"ג בב' לא יתפור בדלא עפילין אבל אם לא נקרע הגליון אלא שנקרע בתוך השיטין בלבד אפילו בג' וד' וה' נמי יתפור ע"כ: **ב יתפור.** וכל זמן שלא תפרו אסור לקרות בו ואם לא נכנס הקרע בתוך השטה אלא שהגליון לבדו נקרע למעלה או למטה יכולין לקרות בה לכתחלה אע"פ שעדיין לא תפרה. ב"ח. ונכון הוא ומ"מ נראה דלכתחלה יתקן

בשם הר"ן: ג הרמב"ם בתשו': ד לשון הרמב"ם ומה שכתב מגמרא דמנחות דף כ"ט ע"ב ודמפרש שם: (°) פי' כתובים כתיקנן: ה שם שנגבה דלאשה כפיה: ו שם ככל: ז טור בשם תשו' הכותב מר"ח:
א לשון הרמב"ם פ"ט מהלכות ספר תורה ממימרא דרב זעירי

נקודות הכסף

(סימן ר"פ בש"ך ס"ק א') אין דבריו נראין דמדברי הפוסקים לא משמע דצריך לתפור וכן משמע ... שכתב אם היה הקרע תוך ב' שיטין ובתוכם ...

חידושי הגרשוני

(סימן רפ ש"ע סעיף א') ס"ת שנקרעה בו יריעה בתוך שני שיטות יתפור. ...

בית לחם יהודה

(סימן רע"ט ש"ע סעיף ה') אם דילג שני שיטין כו'. ...

גליון מהרש"א

...

נחלת צבי

(סימן רע"ט ש"ע סעיף ג') שנמצאו בו שלש טעיות ...

ביאור הגר"א

[ד] ס"ת כו'. ... [ה] וכשגורד כו'. ... [ו] אם דילג כו'. ... [ז] ומ"מ כו'. ...

חידושי רע"ק

(סי' רע"ט סעיף ג') **עד** שיגיהנו. ... **ואם היו** ... **ונשאר** ... **וכשגורד** ...

באר היטב

...

פתחי תשובה

... (ז) שלש טעיות. ...

בתוך ג' (ב) לא יתפור ^ב במה דברים אמורים בישן [א] שאין עיפוצו ניכר ^ג ואם ניכר הגויל שהוא עפוץ תופר אפי' קרע הבא בתוך ג' [ב] (ג) *) (אבל לא (ג) יותר) (ריב"ש) ד [ג] ^ג וכן בין דף לדף (ג) ה ^י ובין תיבה (נ) לתיבה יתפור ^ה וכל הקריעות אין תופרין אותם אלא בגידים שתופרין בהם היריעות זו לזו:

הגה [ד] וי"א שנוהגין להפרס במשי (ת"ה סי' נ"א והרא"ש כלל ג' וסה"ת) וכן נוהגין האידנא אבל העיקר להפרס בגידין אם אפשר (ס"ס ופוסקים וריב"ש) [ה] וי"א דמותר (ד) (ד) לדבק עליו קלף מבחוץ ך [ו] כל זמן שמותר לתפרם ולדבק הקריעה ע"י כך (שם סי' ל"א) (ד) ז וכן אם נחסר דבר כותבין (ה) על הקלף (ה) הדבוק (מהרי"ק שורש קכ"ב) וכן נהגו ועיין לקמן סימן ר"ז [ז] ^ו ובכל הקרעים יזהר שלא תחסר אות אחת או תשתנה צורתה (ו) או תחלק:

שפתי כהן

יתקן כל מה דאפשר: ג ואם ניכר הגויל שהוא עפוץ כו'. וס"ת דידן לכולי עלמא יתפור שהרי הגידין הן לבנות והקלפים שלנו גם כן לבנות אם כן הדבר ידוע שאין התפירות ניכרות בס"ת ואפילו בג' יתפור וכן לדבק קלף על הקרעים בדבק. כ"כ הב"ח והאריך ע"ש: ד וכן בין דף לדף יתפור כו'. משמע דבהג"ה יתפור בכל ענין אבל דעת הטור דאם נקרע בין שטה לשטה או בין דף לדף שלא כנגד הכתב עד שאילו נקרע כן כנגד הכתב היה נכנס תוך ג' שיטין לא יתפור וע"ש: ה ובין תיבה לתיבה. נ"ל פירושו דברישא מיירי בין אות לאות ומ"מ לא נתקלקל האות וכאן מיירי בין תיבה לתיבה ולא בין אות לאות הלכך יתפור אבל הטור נראה שאין מחלק בין אות לאות ובין תיבה לתיבה ע"ש: ו כל זמן שמותר לתפרם. כלומר אם הוא קרע הבא בתוך ב' שיטין או בתוך ג' ועפיץ בענין שמותר לתפור מותר לדבק אבל אם אסור לתפור אסור ג"כ לדבק והב"ח כתב בסעיף ב' שנהגו להקל כהרא"ש עכ"ל משמע מדבריו דאפילו היכא דאסור לתפור מותר לדבק דהא בקרע תוך ג' דאסור לתפור מתיר הרא"ש לדבק וכן משמע עוד יותר למעיין בדברי הרא"ש דבכל ענין מותר לדבק ואפשר לא בא הב"ח לומר אלא דנהגו כהרא"ש לאפוקי מהר"מ דחולק עליו וס"ל דאפי' היכא דמותר לתפור אסור לדבק אבל לא נהגו כהרא"ש ומ"מ נראה לי דכדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו בשעת הדחק מיהו כל זה בשלא נחלק האות אבל נחלק האות אסור לדבק בכל ענין כמו שיתבאר: ז וכן אם נחסר דבר כותבין כו'. לשון הב"ח כתב מהרי"ק בשורש קכ"ב על מה שנהגו לטלות במטלית על נקבים ביריעה קודם התחלת כתיבת הס"ת ואחר כך כותבין על הטלאי ובאו מקצת חכמים והביאו ראיות לאיסור ודחה הוא ראיות האוסרים ולעד"נ עיקר כדברי האוסרים אלא מאחר שנהגו הקדמונים לקרות בס"ת כזו לפני גדולי עולם ולא מיחו על ידם ע"כ אין לנו כח גדול למחות ולהורות הוראה לאסור לאחרים אבל המחמיר לעצמו בס"ת שלו הרי זה משובח ותע"ב מיהו נראה אם כתב מקצת אות על היריעה ומקצתו על הטלאי ה"ז פסול לדברי הכל דהא אפי' היכא שנקרע האות באמצע

טורי זהב

לענין תפירה ותו דאם היה פסול בזה כל זמן שלא נתפר היה להם לתת השיעור בזה דזה ודאי דבקרע כל דהו אין פיסול אלא ודאי שאין פסול בפחות משלשה ואף שלפי מה שכתב ב"י בפירוש דברי רמב"ם בדין בין שיטה לשיטה משמע דיש בעיא אי צריך תפירה או אין צריך הסיה פירושא לאו עיקר אלא כמ"ש בתירוץ הראשון ע"ש: (ב) לא יתפור. הטעם דמיגניא בכך וכמ"ש בסמוך דבעינן זה אלי ואנוהו ועל כן צריך לסלק היריעה ופשוט שגם בדבוק מבחוץ בקלף לא מהני בזה כיון שיש כאן פסול והוה כנחלק האות דבסמוך ובהא איירי ההיא דמהר"ם באסור לדבקה כמו שכתב הטור ונראה דבדיעבד אם תקנה בתפירה או בדבק וזה נמצא בשעת הקריאה שאין להוציא אחרת בשביל זה דהא אין כאן פסול רק דאינו הידור וכל שכן אם אין שם ספר תורה אחרת שיש לקרות בזאת התורה: (ג) ובין תיבה לתיבה כו'. שזהו הבעיא בגמ' לרמב"ם כמ"ש ב"י ולא איפשטא ובטור לא כתב אלא בין שיטה לשיטה ונראה שלא גרס בגמ' הך בין תיבה לתיבה וכן הוא בגמ' שלנו ובאמת הוא תמוה דזה הוא בכלל במה שכתב תחלה שיש חילוק בין שני שיטות לשלשה ולרמב"ם שגורס בין תיבה נ"ל דלעיל מיירי בין אותיות וכ"פ בכ"מ ופסק הרמב"ם לקולא דס"ל שאין כאן איסור דאורייתא ומבואר בתשובת הרא"ש שמביא בית יוסף דקרע בגליון של ס"ת פשיטא אינו פוסל כלל ולא כהטור שמחמיר בזה אלא כרמב"ם דמיקל והיינו אפי' גם בקרע בין תיבה לתיבה ואפי' תוך שלש. ולענין הלכה יש להחמיר בין תיבה לתיבה כמו בין האותיות כדעת הטור בזה דתוך ג' לא יתפור: (ד) וכן אם נחסר דבר כותבין על הקלף כו'. דאין זה דומה לנחלק גוף האות ע"י הקריעה דבסמוך דלא מהני קלף הדבוק דשם אין כתב כי אם ע"י הדבק ואע"ג שספתי הקריעה נוגעים זה בזה ולא נחסר הקלף אלא שנקבע ונסדק מ"מ נפסל שהרי אין מוקף גויל עכ"ל וכוונתו דכל שיש פסול בס"ת בכתיבה מחמת שלא היה מוקף גויל לא מהני ליה הדבוק לעשותו מוקף גויל דאחר שעת הכתיבה אזלינן וכן בפסול קרע תוך ג' מכ"ש אם לא היה עדיין פסול אלא חסרון יש

ביאור הגר"א

רפ [א] שאין עיפוצו כו'. וז"ש בחדתא כו' ובזה מתורץ קושית תוס' שם ד"ה הא כו': [ב] אבל לא יותר. בריב"ש מדייק מלשון הרמב"ם הנ"ל אפי' כו' בתוך ג' משמע דוקא ג': [ג] וכן כו'. פסק הבעיא לקולא שהוא מד"ס: [ד] וי"א כו'. הוא תמוה מאד וכבר תמה ב"י: [ה] וי"א דמותר כו'. בירושלמי שם הל"מ שיהו כותבין בעורות וכותבין בדיו ומסרגלין בקנה וכורכין בשיער וטולין במטלית ודובקין בדבק ותופרין בגידין וכשהוא תופר יהא תופר כתפר הזה וי"ת ע"ז ואומרים דיחידאה הוא דבמ"ס ספ"ב פליגי בזה ע"ש הלכה י"א אין דובקין כו' ארשב"א כו' אבל אין תופרין במקום כו' וכתב מהרי"ק דליתא לסברא זו כיון דסתם בירושלמי כי הך תנא הלכתא כוותיה וז"ש וכן אם כו' וכרשב"א שם אבל י"מ דקאי אתפלין דומיא דכורכין בשער וכן מפרש הרמב"ם טולין במטלית אתפלין וכמ"ש בא"ח סי' ל"ב. וס"מ במ"ס שם קאמר הל"מ ס"ת שנקרע מטלה כו' ועריב"ש סי' ל"א ומהרי"ק סי' קכ"ב: [ו] כ"ז שמותר כו'. כמ"ש ודובקין בדבק ותופרין בגידין כ"ז שמותר לתופרן אבל יותר מג' דלא מהני תפירה כ"ש דבק דלא מהני: [ז] ובכל כו'. כמש"ל סי' רע"ד ס"ה:

חידושי רע"ק

(סי' ר"פ סעיף א') אבל לא יותר. וכן הסכימו להלכה בת' ב"ח (סי' ק"ח) ובת' שבו"י (ח"א סימן פ') ובת' מהרי"ט (ח"א סימן ל"א) וע' ת' רשב"ש (סק"נ) שכתב דעשו מעשה בקהלתו בס"ת שנקרע תוך ד' שיטין שטלו עליו מטלית והכשירו לקרות בו וע' ת' פרח מ"א (ח"א סי' מ"ה) ובת' אמונת שמואל (סי' נ"ו) וע' בת' הרב אלשקר (סי' צ') דכתב דהריב"ש חזר והודה דאפילו ביותר מג' יכול לתפור ונראה דכן דעת חידושי הגרשוני: (בהג"ה וי"א) דמותר לדבק עליו. וע' בת' ג"ו חא"ח (כלל ב'): (שם) כותבין על הקלף הדבוק. ע' תשובת רשד"ם (סימן קפ"ו): (ש"ך ס"ק ז') ואח"כ כותבין על הטלאי. מדברי גן המלך לבעל גינת ורדים (אות ה') מבואר דס"ל דאם נכתב על הטלאי ואח"כ דיבק הטלאי לס"ת או לאחר שנכתב על הדיבוק הטלאי נתפרק הדיבוק אינו מועיל לדבקו שנית דהוי לגבי ס"ת תעשה ולא מן העשוי ומה"ט כתב שם דאין לכתוב שם אזכרה מקצת על הטלאי וחצי על העור דשמא יתפרק הטלאי ויצטרך גניזה דאין תקנה לחזור ולדבקו ועיי"ש עוד באות קל"ה: (סעיף ב') צריך להחליף שלש. בת' שארית יוסף (סי' מ"ם) כתב דדוקא בבלה שהיא ישנה עד מאד וניכר השינוי אבל בעלמא אם נמצא פסול ביריעה א' בענין שצריך לגנוז א"צ להחליף אלא אותה יריעה ואם נמצא פסול בעמוד א' צריך להחליף כל היריעה כי אין עושין יריעה עמוד א' זולת שהיריעה היה בת ו' או ז' עמודים א"צ להחליף רק עמוד א' אותו עמוד עם ב' עמודים בצדו עיי"ש וע' בת' חינוך ב"י (סי' ע"ד): (בט"ז ס"ק ב') ההיא דמהר"ם שאסור. לענ"ד להדיא מבואר בת' הרא"ש דהר"ם אסר אף במקום דשרי לתפור דהרי כתב שם ועוד מדאסיק עלה ותנ"מ בגידין וכו' ולא משכח תקנה אחרת אלמא שאין לשנות אלא כמו שאמרו חז"ל עכ"ל הרי להדיא דמיירי במקום דשרי לתפור דלא שרי אלא בגידין ולא בדבק וב"כ הש"ך (סק"ו) בדעת הר"ם וכן עיקר:

פתחי תשובה

(ג) אבל לא יותר. כ"כ הב"י בשם הריב"ש ועיין בתשב"ץ ח"ג סימן ר"ז שדעתו להקל אפילו ביותר מג' שיטין (וכן הורה בנו הרשב"ש בתשובה סימן ק"נ וכתב שפעם אחת שלח אליו הריב"ש ז"ל לדון לפניו את הדין בטעמו ונימוקו ולא יחוש למ"ש בתשובותיו וכששמע ראיותיו הודה לו הריב"ש ז"ל פה אל פה ועיין בראש הספר שם בהקדמת הכנים של ק"ק אלגיר שכתבו שלמכן הב"י לא נודע דברי הרשב"ץ ז"ל כ"א דברי הריב"ש לכך קבעו בהלכותיו ע"ש ועיין בכנה"ג שדעתו ג"כ להקל אפילו ביותר מג' שיטין אכן בתשובת בגדי כהונה חיו"ד סימן יו"ד העלה שאין להקל ביותר מג' שיטין וכ"כ בתשובת חינוך ב"י סימן ע' וכ"כ בתשובת שבות יעקב ח"א סימן פ' דיש לסלק היריעה אלא דבהא די בסילוק יריעה אחת ולא בעינן להחליף שלש יריעות ע"ש באורך ועיין בתשו' פרח מטה אהרן ח"א סימן מ"ה ובתשובת תורת חסד סי' נ"ב ובתשובת שמש צדקה חלק יו"ד סימן ל"ד ובתשובת דברי יוסף סימן מ"ס: (ד) לדבק. עבה"ט בשם ב"ח ועיין בתשובת בתי כהונה סימן י"ב שמחמיר בזה ודעתו דאפילו אם הקרע באמצע אם עבר יותר מג' שיטין אין להכשיר אפילו שלא היה הפסד בצורת האותיות ואין לו תיקון לא ע"י תפר ולא ע"י דבק וטלאי אלא סילוק היריעה דוקא אכן בסוף התשובה שם הביא דברי מהר"ש אלשקר סימן ל' שהכשיר בחדש שעבר הקרע טפי משלש (עמש"ל סק"ג מזה) ועפ"ז לידד להקל בצירוף אחר לדין דהמיקל להכשיר בדבק לא הפסיד אם לא היה בהפסד צורת האות ע"ש: (ה) על הקלף הדבוק. [עבה"ט ועי' בת' חתם סופר סימן רע"ח אודות ס"ת שטלו עליו טלאים הרבה במקומות רבים ונכתבו אותיות מקצתן על היריעה ומקצתן על הטלאים אם לסמוך על קולתו של הט"ז אי לא כי הגה"כ כתב שאין דברי הט"ז מוכרחים והשיב שגוף הדין שהמציא מהרי"ק לכתוב על המטלית אפילו כשכל האות על המטלית הוא דין מפוקפק מאד ויש להוכיח איפכא רק שכבר נהגו כן כמ"ש מהרי"ק בעצמו וכ"כ ב"ח והסכים הבני יונה שאין לשנות מהמנהג מ"מ הבו דלא לוסיף על מה שנהגו אם כל האות על המטלית. אבל קצתו על קלף וקצתו על מטלית אפילו מקלף כשר אין לקרות בו ואם אחר שהסירו המטליתים וחזרו ליתן מטליתים אחרים ותקנו הס"ת לכתוב האותיות על מטליתים כדינו אין לפסלו כדיעבד משום מנומל ע"ש. אבל ר' חיד"א בספרו לדוד אמת הסכים לדעת המכשירין]: (ו) או תחלק. משמע דאפילו בלא נשתנה צורת האות

באר היטב

תפרו כשר אם אינו בתוך ג' (ובכנה"ג כתב דאין נראין דבריו דמדברי הפוסקים משמע דצריך לתפור ע"ש) ואם הוא בתוך ג' כתב הט"ז דצריך לסלק היריעה ופשוט שגם בדבוק מבחוץ בקלף לא מהני בזה ונראה דבדיעבד אם תקנה בתפירה או בדבק וזה נמצא בשעת הקריאה שאין להוציא אחרת בשביל זה וכ"ש אם אין שם ס"ת אחרת שיש לקרות בזאת התורה עכ"ל וכ' הב"ח דדין זה שנקרע היינו דוקא שהקרע התחיל ביריעה בגליון למעלה או למטה ובא בתוך ג' שיטין בזה לא יתפור אבל אם לא נקרע הגליון אלא שנקרע בתוך השיטין לבד אפילו בד' וה' נמי יתפור (והרא"ש א"ח סימן פ"ט לא כ"כ. ואכן נוהגין לדבק קלף עליו מבחוץ וכ' מהר"מ הלוי נראה שכל שלא נקרע גוף היריעה או נסדק מעבר לעבר רק שריטה ע"פ שמחוץ הגויל והגויל קיים אין לחוש) ואם רק הגליון בלבד נקרע למעלה או למטה יכולין לקרות בה לכתחלה עכ"ל ונכון הוא ומ"מ נראה דלכתחלה יתקן כל מה דאפשר. ש"ך: (ג) יותר. וכ' בכנה"ג שמלא בהרבה תשובות שפסקו דאפילו יותר משלש יתפור ואין ספק אילו ראה הרב דברי הפוסקים אלו לא היה כותב כן עכ"ל והב"ח כתב דס"ת דידן לכ"ע יתפור שהרי הגידין הם לבנות והקלפים שלנו ג"כ לבנות א"כ הדבר ידוע שאין התפירות ניכרות בס"ת ואפילו בג' יתפור וכן לדבק קלף על הקרעים בדבק: (נ) לתיבה. כתב הש"ך נ"ל פירושו דברישא מיירי בין אות לאות ומ"מ לא נתקלקל האות וכאן מיירי בין תיבה לתיבה ולא בין אות לאות הלכך יתפור והט"ז כתב ולענין הלכה יש להחמיר בין תיבה לתיבה כמו בין האותיות כדעת הטור בזה דתוך ג' לא יתפור: (ד) לדבק. כתב הש"ך כלומר אם הוא קרע הבא בתוך ב' שיטין או בתוך ג' ועפין בענין שמותר לתפור מותר ג"כ לדבק אבל אם אסור לתפור אסור לדבק ג"כ אבל מדברי הב"ח משמע דאפילו היכא דאסור לתפור מותר לדבק דהא בקרע תוך ג' דאסור לתפור מתיר הרא"ש לדבק ונ"ל דכדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו בשעת הדחק מיהו כל זה כשלא נחלק האות אבל אם נחלק האות אסור לדבק בכל ענין עכ"ל: (ה) הדבוק. וכתב הב"ח דמהרי"ק התיר מה שנהגו לטלות במטלית על נקבים ביריעה קודם התחלת כתיבת ס"ת ואח"כ כותבין על

באר הגולה

וכו' אמר רב מנחות דף ל"א ע"א: ב שם מסקנא דרבא וכפי' הרמב"ם בפ"ט מהלכות ס"ת: ג אבעיא שם ולא נפשטא ומשמע ליה דלא מיתסר אלא מדרבנן ופסיקא לקולא א"נ שהי' מפרש שהבעיא היה אם יכול לקרות בו בלא תפירה ולא נפשטא ופסק לחומרא דצריך שיתפור: ד כן היה גירסת הרמב"ם והרא"ש: ה שם בגמ': ו ל' הרמב"ם שם וכ"כ הרא"ש

נקודות הכסף

בלא תפירה: (סעיף א' בהג"ה) אבל לא יותר. ריב"ש. ומצאתי בתשובת מהר"ש אלשקר סימן ל' שפסק דאפי' ביותר משלש יתפור תשובת הר"ש דוראן שפסק כן והריב"ש עצמו שלח להר"ש דוראן שהוא חזר מתשובתו ע"ש וגם מייתי שם תשו' ר' שמעון מצנץ דהכשיר אפילו בד' וה' ע"ש ומצאתי תשובה זו דר"ש מצנץ בהגהת מרדכי דגיטין ואין ספק אילו ראה הרב דברי הפוסקים אלו

חידושי הגרשוני

נקיט ההיא שיעורא לא פחות ולא יותר. דאל"כ למה נקיט דוקא השיעור הזה. אבל גבי כ"ד כיון שאמר גבי עתיקא ב' שיטין יתפור שלשה לא יתפור ונקט שלשה לענין לא יתפור. לכן אמר גבי חדתא שלשה לית לן בה. אבל ה"ה אפי' יותר משלשה נמי יתפור. ומ"ש בסוף וז"ל ומה שתמהת מה טעם לחלק בין שלשה ליותר משלשה וכו' ואמרת שביותר משלשה שיטין תשתנה צורות האותיות לא מן השם הוא זה דלעול' כל שתשתנה צורות האותיות אפילו בתוך שנים לא יתפור וכו' עכ"ל. ואני בעניי שמעתי ולא אבין הלא השואל בירר דבריו כמו שהעתיק הרב בעצמו וז"ל אלא א"כ יאמר שבתוך ב' או ג' יוכל ליזהר בתפירה שלא תחסר אות או שלא תשתנה צורות האותיות וביותר משלשה לא יוכל עכ"ל. הרי משמע שר"ל שיש לחוש שמא תשתנה או תחסר כי אי אפשר להזהר לכן אמרו חכמים דרך כלל. משא"כ בשנים שאפשר להזהר לא אסרו לתפור מן הסתם. אבל ודאי אם תפרו אפילו ב' שמו' ונתקלקל אות פסול' וק"ל. ועיין בתשובת כ"מ אלשקר סי' ל' שכ' שהריב"ש הדר בו והודה שאפי' ביותר משלש' יוכל לתפו' ועיין בכ"ה סי' ל"ו סעיף ח':

דגול מרבבה

(סימן ר"פ סעיף א' בהג"ה) אבל לא יותר. עיין כנה"ג:

ברכי יוסף

(סימן ר"פ סעיף א' בהג"ה) אבל לא יותר. ס"ת שנקרע מראש היריעה ונכנס הקרע עד ד' וה' שיטות בגוף האותיות ובכלל השם המיוחד ונחלקה היו"ד עם הקרע מצד א' והשאר מצד אחד ובכהכ"נ לבור עני שאין להם אלא ס"ת זה ואין לאל ידם לחלוף היריע'. יתקנו אותו בתפירה כי יש רבים מקילים בתפירה בד' וה' שיטות והאותיות שעבר הקרע כולם והאותיות הקודמות יגררם עד שיוכל לכתוב הכל על הגרר וישאר מקום הקרע ולא תגע יד בשם הואיל ולא עבר הקרע בגוף האות. הרב מהר"י זיין בתשובותיו שערי ישועה כ"י י"ד שער ט' סי' ד':

גליון מהרש"א

(סי' ר"פ ס"א בהג"ה) אבל לא יותר. עי' ת' מהרי"ט ח"ב חלק יו"ד סל"א העלה ג"כ כן (והנראה מלשונו שמתיר הוא ט"ס כמ"ש בת' שבות יעקב סי' פ' ע"ש דלא כת' אמונת שמואל שהריב"ש חזר בו): (שם) כותבין על הקלף. בש"ך סי' הע"ר סק"ג משמע דגם אזכרה מותר לכתוב על הטלאי ובת' גנת ורדים בקונטרס גן המלך סי' ה' כתב כיון דאם יפול המטלית שהשם כתוב עליו לא יהיה הכשר לחזור ולדבקו כיון דבלתי המטלית היה פסול הוי תעשה ולא מן העשוי א"כ יש לחוש שמא יפול ויבא לידי גניזה ובת' חינוך בית יהודה סי' ע"ו כ' ג"כ דאין כותבין על הטלאי ממנהג הסופרים ובת' נחלת שבעה סוף סי' ל"ז בשם מנהג סופרים דכותבין על הטלאי הפוסלים דבוק ע"י מטלית. והכתיבה על מטלית אפשר ס"ל דפוסל מה"ת ת' דבר שמואל אבוהב סי' קצ"ט: (ש"ך סק"ו) אבל נחלק האות. ואותן שנמצאים כבר מטולאים הנח להם כי ממ"ש הב"י ריש סי' בשם מהרי"ק שורש ק"ב ושם מסיים סוף תשו' והשתא א"ש הלשון אין דובקין בדבק ור"ל בנקרע גוף האות עכ"ל וכלומר לשון הת"ק וא"כ רשב"א בשם ר"מ שם בסס' סופרים דאמר דובקים מתיר בנחלק גם גוף האות וי"כ לפסוק כר"מ דלכלך היה ת' תום השני סי' פ"ו: (שם סק"ז) ה"ז פסול. וך' של אלהיך שהיה כתוב מקצ' גגו על הטלאי הורה בת' דבר שמואל אבוהב סי' ש"ה לתחוך

הגה ח ואם (ו) נחלק שום אות על ידי הקריעה פסולה ולא מהני מה שמדבקו מאחוריו (שם) וכן יזהר שלא יחתב המחט תוך הכתב אלא חוץ לכתב:

ב [ט] י ס"ת שבלו ממנו יריעות ובא להחליפם אפילו לא בלו ממנו אלא אחת או שתים (ה) ט צריך להחליף שלש לפי שאי אפשר שיהיו אותם שמחליף רומות לגמרי לאחרות (ז) ולכך (ז) צריך שיהיו לפחות שלש רומות:

רפא מי כשר לכתיבת ס"ת ואם אמר הסופר שלא כתב האזכרות לשמן. ובו ה' סעיפים:

א [א] א ס"ת (א) שכתבו א אפיקורוס (א) ב (ב) ישרף ג (ג) כתבו כנעני (א) יגנז נמצא ביד אפיקורוס ואינו יודע מי כתבו יגנז נמצא ביד כנעני ואינו יודע מי כתבו ד ב יש מי שמכשיר ג ויש אומרים יגנז ה וחייבין הצבור לקנותו ממנו בכדי דמיו [ב] י או יותר מעט ולגנזו כדי שלא (ג) יזלזל בו (ב) י ואם רצה להעלות בדמיו יותר מכדי דמיו הרבה מניחין אותו בידו [ה] י ואם הוחזקו (ג) שבזזו כנענים ספרי ישראל תולים שאותם ספרים שלהם היו וקורין בהם:

ב י גר שחזר לסורו מחמת יראה כשר לכתוב ס"ת:

טורי זהב

יש בקלף והוא מדביק שם קלף מבחוץ נעשה מתוקן ומוכשר קודם הכתיבה וכשבא לכתוב על אותו הדבוק הוי ליה ככותב על שאר היריעה דנעשה גוף אחד ע"י הדבוק כי טוב הוא ועל כן ודאי שפיר יכול לכתוב אות אחד קצתו על היריעה וקצתו על הקלף כן נראה מבואר כוונת מהרי"ק שם וראייתו ממה שאמרו בירושלמי ודובקין בדבק. אלא שמו"ח ז"ל כתב דאם כתב מקצת האות על היריעה וקצתו על הטלאי הרי פסול לדברי הכל דהא אפילו היכא שנקרע האות באמצע אע"פ שהדבק מחזיקו פסול כיון שאינו מוקף גויל אע"פ שכל האות על היריעה כ"ש כשמקצת האות על היריעה ומקצת על הטלאי דכשתחלוק הטלאי נמצא כאן חצי אות וכאן חצי אות עכ"ל. *) ולענ"ד נראה שאינו כן דכיון שהקלף הדבוק מהני למה שכתוב עליו והוה כנכתב על היריעה למה לא יועיל ג"כ לכתוב חציה על זה וחציו על זה: (ה) צריך להחליף ג'. נראה דבדיעבד אינו פוסל בזה דהא גם כתב מנומר כתב רמ"א בסוף סי' רע"ט דנהגו הסופרים לתקן כו' כל שכן בזה דאין כאן שינוי באותה יריעה עצמה:

רפא (א) ישרף. דמסתמא לשם אליל כתבו אבל בכנעני יש ספק על כן יגנז ובטור הוסיף כאן ואין קורין בו נראה דקמ"ל דאפילו בבית אין קורין בו ביחידות אפילו ביש ספק מי כתבו ויש טוב טעם בזה לפי שהרמב"ם בפ"י מהלכות ספר תורה כתב נמצא למד שך' דברים הן שבכל אחד מהן פוסל ס"ת ואם נעשה בא' מהן הרי הוא כחומש מן החומשים שמלמדים בהם התינוקות ואין בהן קדושת ס"ת ואין קורין בהן ברבים משמע שביחידות קורא בהם כמו בחומש ואח"כ קא חשיב כל הפסולים וביניהם מונה שכתבו אפיקורוס או כיוצא בו משאר פסולים וקמ"ל הטור דבזה אפי' ביחידות *) קורין היינו בשאר פסולים אבל בזה דיש בו חשש שנכתב לשם אליל ודאי אפי' ביחידות אין קורין בהם על כן כתב הטור כאן שאין קורין בהם סתם דמשמע אפי' ביחידות זה נ"ל ברור בדעת הטור ולא כמו שפירש בדחוקים וכיון שראינו שכללו של הרמב"ם בזה לאו דוקא דיש מהם שאסור בקריאה אפי' ביחידות אף אנו נאמר שיש עוד חילוק בין השאר דהיינו כל פסול שהוא נראה לכל שהוא פסול ודאי קורין בו ביחידות ואין חשש שיקראו בציבור אבל בפיסול שאינו מוכח כגון שאינו מעובד לשמה יש לאסור לקרות בו אפי' ביחידות שמא יקרא בו אף בציבור כמו שמצינו בסי' כ"ז לענין ספק טריפה שלא ישהה אדם בתוך ביתו שמא יארע תקלה על ידי זה, ובסמוך נכתוב הוכחה לזה בס"ד: (ב) ואם רצה להעלות כו'. בטור כתוב ואע"פ שאין קורין בו חייבים לקנותו ומיהו אם רוצה להעלותו הרבה אין קונים ממנו אלא בכדי דמיו ומעט יותר ואם רצה להעלותו הרבה מניחין אותו בידו עכ"ל וקשה כפל לשונו ונראה דקמ"ל דלא תימא כל שהכנענים רוצה הרבה תכף אין חיוב על הישראל כלל ויניחנו בידו אלא תחלה כשרוצה הרבה אע"פ שאין עושה קנין עמו מ"מ צריך לעסוק ולדבר עמו בדברי רצוי אולי יהיה מושוה בכדי דמיו ומעט יותר ואם אחר כך עומד בדעתו אז מניחין בידו וילך לו ולא קודם לזה. וכתב ב"י דמשמע בגמרא שאין לומר

שפתי כהן

באמצע אע"פ שהדבק מחזיקה פסול כיון שאינו מוקף גויל אע"פ שכל האות כתוב על היריעה כ"ש כשמקצת האות כתוב על היריעה ומקצתו על הטלאי דכשתחלק הטלאי נמצא כאן חצי אות וכאן חצי אות כב' חתיכות ולא עוד אלא אפי' נכתב האות כולו על היריעה אלא שמקצת הדיו מצד אחד של האות ההוא עובר גם על הטלאי לא מהני הקפת גויל שבטלאי לאות שנכתב על היריע' אלא האות שנכתב על היריעה צריך להיות מוקפת גויל ביריעה עצמה בלא טלאי והאות הנכתב על הטלאי צריך שיהא מוקף גויל גם כן בטלאי עצמו בלא יריעה והארכתי בתשובות עכ"ל ועיין מדינים אלו בא"ח סימן ל"ב ומ"ש שם: ח ואם נחלק שום אות כו' פסולה. ולא דמי למה שנתבאר בא"ח סי' ל"ב בסט"ז דאם נפסק אחד מהאותיות הפשוטות שהוא כשר דהתם מיירי שלא נשתנה צורת האות אע"פ שחלק ולא נדבק ע"ש כ"כ הט"ז ומביאו בספר מעדני מלך דף פ"ב ע"א: ט צריך להחליף ג'. ומה שהוא מחזיר יהא כמדת כתב הראשון. הרא"ש ורבינו ירוחם. ונראה שטוב שסופר הראשון יכתבם אם אפשר:

רפא א אפיקורוס. הוא מין האדוק בעבודת כוכבים ומסתמא לשם עבודת כוכבים כתבו: ב ישרף. ובא"ח סימן ל"ט ס"ד גבי תפילין כתב די"א דיגנזו ועב"ח שם: ג כתבו כנעני. אפילו כתבו למכור לישראל. תוספות. ופשוט הוא דלא עדיף מעבד ואשה דלקמן סעיף ג': ד יש מי שמכשיר. ובא"ח שם ס"ד גבי תפילין כתב סתם דכשרים וכן כתב הטור ועיין בב"י שם כתב ישוב לזה: ה וחייבים הצבור כו'. ומשמע בש"ס דאין לומר לעובד כוכבים שיתן לו בזול יותר מדאי פן יכעוס וישליכה למקום האבוד וכ"כ ב"י ומביאו ד"מ: [ה] ואם

באר הגולה

והטור ומהרי"ק בשורש קכ"ג ז כמ"ש פ"ב:

א מימרא דרב נחמן גיטין דף מ"ה ע"ב ושם איתא מין ופי' רש"י אדוק באלילים כגון כומר דודאי לשם אלילים כתבו: ב הרמב"ם בס"א מהל' תפילין כאיבעיא בתרא שם בגמ' וכמ"ש התוס' שם דאיכא למתלי יושי שישראל כתבו וכפשטא דליבא דמתני' שם: ג טור והרי"ף והרא"ש דגרסי איפכא וכ"כ ר' ירוחם וכדא"ל רב אשי לרב בודיא שם והרמב"ם ס"ל דדיחוי הוא ואדיחוי' לא סמכינן: ד שם בברייתא: ה משנה שם: ו הר"ן שם: ז ברייתא ומימרא דר' אשי שם:

נקודות הכסף

לא היה כותב כן: (שם בט"ז ס"ק ד') רוצה להכשיר באם כתב מקצת האות על היריעה ומקצתו על הטלאי ואין דבריו מוכרחים:

(סימן רפ"א בט"ז ס"ק א') דבריו בסי' דברי הטור אינם נראין הדבר פשוט דמשו' סיפא נקט הטור ואין קורינבו לס:ומי ואע"פ שאין קורין בו חייבים הצבו' לקנותו ממנו כו' גם מה שר"ל דפסול שאינו מוכח כגון שאינו מעובד לשמה וכה"ג יש לאסו' לקרו' בה אפילו ביחידו' אינו נראה ולא דמיא לספק טרפות דהתם דווקא בהרבה אסור משום דחיישינן לתקלה ואפילו למאי דנהגינן להחמיר אפי' באחד היינו דוקא בטריפו' חיישינן לתקלה דגלאי הוא שיאכל האיסור וכה"ג מחלקין התוספות פ"ק דשבת דף י"ב ע"ב גבי רבי ישמעאל שקרא והטה. אי נמי דוקא התם חיישינןדלאו כ"ע ידעי דטרפה הוא אי נמי שמא תלך מעצמה לבית אחר שלא ידעו שהיא טרפ' אבל הכא כיון דדרך ס"ת להיו' בבי' הכנסת וזו קורא בה ביחידות ולא בצ"ה בשום פעם מוכח מילתא דפסולה היא וליכא למטעי ועו' דהא הכא יש לכתוב ע"ג העמוד וכה"ג

ברכי יוסף

(סימן רפ"א שו"ע סעיף א') ס"ת שכתבו אפיקורוס ישרף כו'. ספרי תפלות שמדפיסים עובדי כוכבים אסור להתפלל בהם. מהר"א הלוי בשו"ת זקן אהרן סימן קע"א ומהר"י בן סורנה בתשובות הנז' האריך בנדדי ההיתר ומ"ש בשוןדמאי דמייתי הרב הנז' ממ"ש הרי"ף שלא לכתוב דברי תפלות בספרי הפסולים שבלו וכו' ספסם ולא מנא איה מקו' דברי הרי"ף ע"ש נעלם ממנו דבהגהו'מיימוניות פ"ז דעבוד' כוכבים שם הובא דברי הרי"ף והביאו מרן לעיל בש"ע סימן קל"ט ועמ"ש הרב שבות יעקב ח"א סי' ע"ו: (שם סעיף ב') גר שחזר לסורו וכו'. אין ראוי לסמוך על הגדוקים בדבר שאינו ניכר כמו עיבוד לשמו וכתיבת האזכרות לשמן ותפירה בגידי טהורה. מהריק"ש משם כפתור ופרח: למכור ס"ת לבני מקרא אף שמכבדין אותו אם הוא כשר אסור שמביא את השם לידי גניז'. ואם כתוב על גבי עורות שנעבדו שלא לשמן וגם האזכרות כתבן שלא לשמן אפ"ה אסו' למכו' להם דכשיראו שסופרי ישראל מוכרים להם יבא ישראל לקנותו מהם אבל יכול לעשו' בס"ת שרוצ' למכו' להם כל הפתוחות סתומות וכן הסתומות פתוחות דמנכרא מלתא. הרב מהר"י זיין בתשובותיו שערי ישועה כ"י י"ד שער ט' סי' ז': למכור לבני מקרא ס"ת פסול שרי. הרדב"ז בתשובותיו כ"י סימן א' מ"ו וכן הסכים הרב מהר"י

גליון מהרש"א

לחתוך הב' שלה מהיריעה שהקלף והמטלית יחד מחובר וניח מטלית אחר ויכתוב עליו הכ': (ש"ך סק"ח) שלא נשתנה. משמע דסתם חליק כנשתנה צור' ובלבוש כתב דוקא בנשתנית וע' ת' דבר שמואל אבוהב סי' קכ"ז אם אפשר למחוק ולתקן בצמצום התיבות ואותיות שלפני הקרע ושלאחריו באופן שישאר מקום הקרע באויר שבין תיבה לתיבה אז יחובר ע"י תפירה או מלאי: (כנה"כ) ר"ה בש"ע סעיף א' לא היה כותב כן. עי' נקה"כ לעיל סי' ל"ו ס"ק י"ד וע"ת שבו"י ח"ג סי' פ' דהעלה כהרמ"א: (סעיף ב') צריך לחליף. עמ"ש בגליון הט"ז סימן רע"ו ס"ק ז' על ד"ה דרך השלישי ועיין בתשבת הכ"צ סימן י"ם שא"צ לסלק כאן כ"א ג' דפין אפילו מיריעה אחת: (סימן רפ"א סו"ע סעיף א') ס"ת שכתבו. עי' ט"ז סימן ע"ר ס"ק ח' דגם דפיסה בכלל כתיבה: (שם) אפיקורוס. בגיטין פ' השולח מ"ח ב' פירש"י. מין. יהודי שאינו מאמין לדברי רז"ל ובשבת פ' כל כתבי קט"ז א' כ' רש"י ספרי צדוקי' משרתים לעובדי כוכבים ובהר"ן שם ספרי מינים מומרים לעבודת כוכבים וע"ש בתוד"ה ספרי מינים משמע דזהו שבשבת ובגיטין אחת היא. וברמב"ם פ"ו מיסודי התורה כתב אפיקורוס ישראליובפ"א מתפילין כ' הב"ם בשם רש"י אפיקורוס אדיק בעבודת כוכבים כגון

ביאור הגר"א

[ח] ואם נחלק כו' וכן יזהר כו'. עש"ך ס"ק ז': [ט] ס"ת כו'. מ"ס שם הלכה ז':

רפא [א] ס"ת כו'. עמ"ש בא"ח סי' ל"ט: [ב] או יותר כו'. עתוס' שם ד"ה

באר היטב

הטלאי דלא כמקצת חכמים שהביאו ראיות לאיסור ודחה הוא ראיותיהם ונ"ל עיקר כדברי האוסרים אלא מאחר שנהגו הקדמונים לקרות בס"ת כזו לפני גדולי עולם ולא מיחו בידם ע"כ אין לנוס גדול למחות ולהורות הוראה לאסור לאחרים אבל המחמיר לעצמו בס"ת שלו הרי זה משובח ועכ"ב מיהו נראה אם כ' מקצת האות על היריעה ומקצתו על הטלאי ה"ז פסול לדברי הכל דכשתחלק הטלאי ימצא כאן חצי אות וכאן חצי אות ולא עוד אלא אפילו נכתב האות כולו על היריעה אלא שמקצת הדיו מצד א' של האות ההוא עובר גם על הטלאי לא תהני הקפת גויל שבטלאי לאות שנכתב על היריעה אלא האות שביריעה צריך להיות מוקף גויל ביריעה עצמה בלא טלאי וכן האות שבטלאי צ"ל מוקף גויל בטלאי עצמו בלא היריעה עכ"ל והט"ז חולק ע"ז וכתב דכיון שבקלף הדבוק מהני למה שכתוב עליו דהוי כמו שנכתב על היריעה למה לא יועיל נ"כ לכתוב חציה ע"ז וחציה על זה: (ו) נחלק. ול"ד למ"ש בא"ח סימן ל"ב סט"ז דאם נפסק א' מאותיות הפשוטות שהוא כשר דהתם מיירי שלא נשתנה צורת האות אף על פי שחלוק ולא נדבק בדבק ע"ש כ"כ הלבוש: (ז) צריך. וכתב הט"ז נראה דבדיעבד אינו פסול בזה והש"ך כתב ונראה שטוב שסופר הראשון יכתבם אם אפשר וסופר אחר יראה נ"כ שמה שהוא מחזיר יהא כמדת הראשון בכתבו עכ"ל (וכת' ח"ל שאלה י"ט הורה שאין מחליפין רק היריעה א' הן בלה או נקרע ס"ת באופן שצריך לסלק די בסילוק יריעה א' ואם היריעה בת ו' דפין די בסילוק ג' דפין ע"ש. אבל תשו' ש"י ח"ב שאלה פ"ט מחלק בין היריעה שבלה שהיה שמנה נריכה להחליף ג' יריעות כפסק הש"ע משא"כ בשאר תיקוני ס"ת ודאי די בסילוק א' מהם. ובכה"ג מחלק בתשו' מהר"י כהן סי' מ"ט וחוט השני סי' פ"ו וכס' חב"י סי' ע"ז. ועיין ט"ז ס"ק ה'):

רפא (א) יגנז. אפילו כתבו למכור לישראל. תוספות. ש"ך. וכתב הט"ז דבטור הוסיף ואין קורין בו נראה דקמ"ל דאפילו בבית אין קורין בו ביחידות אפילו ביש ספק מי כתבו ונ"ל דיש עוד חילוק בין זה לשאר הפסולין דהיינו כל פסול שנראה לכל שפסולו ודאי קורין בו ביחידות ואין חשש שיקראו בו בציבור אבל בפיסול שאינו מוכח כגון שאינו מעובד לשמה יש לאסור לקרות בו אפילו ביחידות שמא יקראו בו בציבור כמו שמצינו לענין ספק טריפה בסי' כ"ז שלא ישהנו מפני התקלה עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו בזה וכו' דל"ד לספק טריפות ע"ש) ועיין בא"ח סימן ל"ט: (ב) יזלזל. ומשמע בש"ס דאין לומר לעובד כוכבים שיתן לו בזול יותר מדאי פן יכעוס וישליכה למקום האבוד וכתב הט"ז כשהעובד כוכבים רוצה הרבה יותר מכדי דמיו לא יסלק וימשוך ידו ממנו תיכף אלא צריך לעסוק עמו בדברי ריצוי אולי ימכרנו בכדי דמיו ומעט יותר ואם אח"כ עומד בדעתו אז מניחין בידו וילך לו ולא קודם לזה עכ"ל: (ג) שבזזו. וכתב

פתחי תשובה

ועיין בתשובת בתי כהונה שם שהאריך בזה ועיין בתשובת חוט השני סימן פ"ו: (ז) ולכך צריך. עבה"ט בשם ה"ל ועיין בתשובת גבעת שאול סימן ק"ו שהשיג עליו והעלה שאין לזוז מפסק הש"ע דצריך להחליף שלש יריעות ע"ש ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ג סימן ך' [ובתשובת חתם סופר סימן רנ"ז]:

רפא (א) שכתבו. עיין בספר בני חיי מחלוקת החכמים לענין אם מותר לקרות בחומשים מודפסים ובסידורי תפלות הנדפסים ע"י עובד כוכבים ע"ש באריכות: (ב) ישרף. ברמב"ם פ"ו מהלכות יסוה"ת מבואר דמצוה לשרפו. ועיין בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' ק"י בס"ת שכתבו אחד כשהיה נחשד מאוד שהוא מכת המאמינים בשבתי צבי שם שחיק טמיא ולאחר זמן נתברר הדבר שכן הוא שהוא מכת הרשעים וכתב דמצוה לשרפו אף שבעת שכתב הס"ת לא היה אלא נחשד אך בתשובת הגאון בעל נו"ב ז"ל שם בסימן קי"ב אות ג' מבואר דאם לא היה בעת הכתיבה רק נחשד אין לשרפו רק טעון גניזה ע"ש. וכתב בשו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תשע"ד בספר תורה שכתבו אחד מהקראים אף שהרמב"ם ז"ל מונה אותם בכלל המינין אפ"ה לא ישרף דלא נקראו מינין לענין זה כלל ומי ששורף אותה עובר משום לא תעשון כן אלא טעון גניזה ואסור לקרות בו בצבור ע"ש: (ג) כתבו עובד כוכבים. עיין בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סימן קס"ח בשם שחקקו אומן עובד כוכבים על הה"ק אם צריך גניזה וכתב דדוקא אם העובד כוכבים כותב לעצמו יש חשש שמא כתבו לשם עבודת כוכבים אבל היכא שכתבו לישראל וגם גוף הדבר הוא של ישראל לא חיישינן שכתבו לשם עבודת כוכבים ועוד דע"כ לא חיישינן אלא כשהעובד כוכבים יודע מה הוא כותב שהוא שם אבל העובד כוכבים ע"ש הרוב א"י בכתב אשורית רק ישראל מרשים לו בגבע והעובד כוכבים לאו עשה אלא מעשה קוף בודאי אין חשש שמא לשם האלילים [כתבו] וא"צ גניזה ע"ש: שכתבו

ג ח ס"ת (ד) שכתבו (ה) מסור (ג) ו (ז) עבד (ו) אשה ז (ז) קטן כותי (ח) ישראל מומר (ט) פסולין :

ד [ג] ט ס"ת שכתבו ממזר (ד) ח (י) יש פוסלין (וה"ה גר תושב) (מרדכי סה"ק) :

ה ס"ת (יא) שאמר הסופר לאחר שיצא מידו לא כתבתי האזכרות לשמן אינו נאמן לפסלו אבל נאמן הוא להפסיד כל שכרו ולמה אינו נאמן לפסלו שמא לא נתכוון אלא להפסיד על הלוקח או על זה ששכרו ודומה שאינו מפסיד באמירה זו אלא שכר האזכרות יא לפיכך אם אמר ספר תורה זה עורות שלו אינם מעובדים לשמן ט (יב) מתוך שנאמן להפסיד (י) שכרו נאמן לפסלו שהכל יודעים שאם אין העורות מעובדין לשמן אין לו שכר כלל : הגה (ה) [ד] (ו) מיהו בשכר חומש בעלמא חייב לשלם לו דהא מכל מקום לא גרע מחומש (מרדכי פ' הניזקין) :

שפתי כהן

הוחזקו שבזזו עובד כוכבים כו'. ונראה לי דה"ה במקומות שאין העובדי כוכבים יודעים לכתוב דאמרינן מסתמא בזזו אותו : ו עבד כו'. והדרישה כתב שמדברי הרי"ף והרא"ש והטור נראה דדוקא גבי תפילין פסולין עבד ואשה וקטן ולא בס"ת וכתב שהאריך בתשובה ואינו מוכרח : ז קטן. נראה דהיינו נמי אפי' קטן שהגיע לחינוך כמ"ש בא"ח שם לענין תפילין דכתיב וקשרתם וכתבתם כל שאינו בקשירה אינו בכתיבה וה"ה י"ל כן לענין ס"ת וכן משמע בעט"ז להדיא: ח יש פוסלין. במרדכי כתב טעם אחד דכשמגיע לפסוק לא יבא ממזר בקהל ה' נחפז ואינו כותב האזכרה לשמה ואפי' אמר נתכוונתי אין סהדי שלא נתכוון וה"ה בגר תושב כשיבא לכתוב לא תאכל כל נבלה וגו' לגר אשר בשעריך תתננה וגו' כי עם קדוש אתה לה' אלהיך וכ"כ בעט"ז טעם זה אבל באמת טעם זה אינו עיקר דא"כ אמאי כל הס"ת פסולה תפסל אותה יריעה ותו לא ועוד דא"כ ס"ת שכתבו ממזר או גר חוץ מאותן פסוקים תתכשר אבל במרדכי שם כתב עוד טעם אחר ממזר אינו מוציא רבים ידי חובתן וכל שאינו מוציא רבים י"ח פסול לכתוב עוד נ"ל טעם דדמי לעבד ואשה וקטן שאינם חייבים במצות להכי פסולים לכתוב ס"ת וה"ה גר וממזר יש כמה וכמה מצות שאין חייבים בהם י"ל לפ"ז כל הס"ת פסולה בכל ענין וכן נראה מדברי המחבר : ט מתוך שנאמן להפסיד שכרו כו'. משמע אם כתב לו בחנם כגון במתנה וכה"ג אינו נאמן כיון שיצא מתחת ידו ובזה א"ש הא דשאל רבי אבהו לסופר ס"ת ביד מי וכ"כ הב"ח אלא שנדחק שאלו כדי להוציא מפיו אם בחנם כתב או בשכר וקשה לפ"ז דא"כ לא הל"ל ס"ת ביד מי אלא אם כתבה בחנם או בשכר אלא נ"ל שרבי אבהו חשב שנתנה לו במתנה וכה"ג הלכך שאל ס"ת ביד מי שאם היתה ביד המקבל אינו נאמן וכדקס"ד דמקשה מ"ש מדרבי אמי כו' לכך אמר ס"ת

ביד

טורי זהב

לומר לעובד כוכבים שיתנם בזול יותר מדאי פן יכעוס וישליך למקום האיבוד כדאשכחן בעובדא דההיא טייעתא : (ג) עבד אשה כו'. דדרשינן וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה : (ד) יש פוסלין. הטעם בב"י דכשמגיע לשם הכתוב בתורה מה שמתנגד נגדו הוא כותב שלא לשם קדושה : (ה) מיהו כשכר חומש כו'. פשוט שזה קאי גם אחלוקה הראשונה שלא כתב האזכרות לשמה *) ויש לי בזה מקום עיון דקשה לי א"כ דיש לו עכ"פ שכירות מאי שנא מרישא דאנו אומרים שמא לא נתכוין אלא להפסיד על הלוקח כו' ה"נ נימא כן כיון שיש לו על כל פנים שכר חומש ובדוחק י"ל דהכא מפסיד השכירות של ס"ת במה שהוא יותר על החומש והוא הפסד גדול ובזה אמרינן כיון שהוא מפסיד הפסד גדול ודאי נאמן להפסיד גם הס"ת וזה אינו חדא דמה הפסד גדול יש בין כותב ס"ת לחומשים כיון שכיהם בסגנון אחד על הגוילים בדרך גלילה רק שזה מעובד לשמה וזה אינו מעובד לשמה וזה פחות מהפרש שיש בין אזכרות שנכתבו לשמה בין שלא לשמה ותו דבגמרא אמרינן בהדיא אבל הכא מפסיד כולו אגריה משמע שאין לו שום שכר ולפי מה שכתבתי בסמוך דכל שיש פסול בדרך שאינו ניכר אסור לקרות בו אפי' ביחידות אתי שפיר כאן דודאי אין צריך ליתן לו שום שכר דכיון שאסור לקרות בו אפי' ביחידות דאתי למיקרי ביה בציבור כיון שאין הפסול מוכח מתוכו בזה ודאי ניחא דא"צ לשלם לו שכר :

גבוה

באר הגולה

ח ברייתא דתני רב המנונא שם (ורמב"ם פ"א) : ט מרדכי בסוף ה"ק בשם מ"ס : י מעובדא דאתא לקמי' דרבי אמי וכו' גיטין דף נ"ד ע"ב (ול' רמב"ם שם דין י"ח) : יא מעובדא דאתא לקמיה דרב אבא וכו' שם :

נקודות הכסף

דפסולה היא : (שם ט"ז ס"ק ה') ויש לי בזה מקום עיון כו'. לא עיין במרדכי פרק הנזקין שהן קושית התלמיד בעצמם ששאל לראבי"ה והשיב לו כן והדבר פשוט ששכר ס"ת הרבה מאד יותר משכר חומש וכשלא עבד הגוילין לשמן אי אפשר לתקן שוב שתהיה ס"ת כשרה ואין לו אלא שכר חומש ומפסיד הרבה ומה דלאי' בש"ס דמפסיד כולה אגרא היינו כולה אגרא דס"ת לכך נאמן אבל באזכרות סובר שאינו מפסיד אלא שכר אזכרות וספר תורה מעליותא היא כשיתקנו האזכרות לכך אינו נאמן : (שם בש"ך ס"ק ט') יש טעות בדפוס כנראה לכל מעיין וכך צ"ל אלא נ"ל שרבי אבהו כו' אינו נאמן והסופר חשב שלכך שאלו ס"ת ביד מי שאם היא ביד לוקח אינו נאמן וכדקס"ד דמקשה כו' והמדפי' דילג מנאמן לנאמן וק"ל :

ברכי יוסף

עיין בתשובה הנזכרת וכתב שם ממעשה רב שבעה"ק ירושלים ת"ו בזמן הרב הגדול המג"ן בהסכמת כל הרבני' מכרו ס"ת פסול לבני מקרא . ודלא כהרב גנת ורדים כלל כ' סי' ל"א דאסר :

גליון מהרש"א

כהגיהם ובש"ע א"ח סימן של"ר כתב המחבר סעיף כ"א האפקורסים היינו האדוקים וכן מומרים לעבודת כוכבים : (שם סעיף ה' בש"ע) אלא שכר האזכרות . עיין גליון לעיל סי' קכ"ז סעיף ב' על תיבת בשכר : (שם) נאמן לפסלו . עי' ת' יד אליהו סי' פ"ט דאף אינו ראוי ללמוד ממנו בלי ניקוד מחששא דיבא לקרות וכמ"ש בפ"ז והוצאות הניקוד מרובה ונקרא מפסיד כל שכרו ובכותב אזכרות שלא לשמן י"ל דאסור לנקוד דלחומרא הוה קדיש והוה כנוקד ס"ת כשר דאסור ע"ש :

נחלת צבי

(סימן רפ"א בש"ע סעיף ג') שכתבו מסור עבד אשה . נראה דה"ה אם תפרו הס"ת פסול כמ"ש בא"ח סי' ל"ט ס"ב גבי תפילין דכל שפסול לכתבן פסול בכל תיקון עשייתן וכתב שם המג"א דאם תפר ותיפה התפילין פסול שזהו בכלל תיקון עשייתן כו' וה"ה אם תפר הס"ת ע"ש ולפ"ז לא יפה עושים מה שנהגו בעת סיום כתיבת ס"ת קוראים לנשים חשובות לתפור הס"ת והם חושבים זה למצוה רבה שוב מצאתי כן בתשובת מהר"ם לובלין הביאו הבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל לעיל סי' רע"ח ע"ש מיהו נ"ל קצת ללמד זכות על המנהג רק שיעשו באופן זה דהיינו שלא תתפור אשה כל היריעה אלא התפירה ראשונה ואחרונה יעשה הסופר וגם באמצע היריעה בין כ' או ג' תפירות שעושות הנשים יעשה הוא אחד ואז אין לחוש בזה דהא אין שיעור לתפירת הס"ת כמ"ש בתשו' תפארת צבי חי"ד סי' כ"ב וכל שהחוט אינו נפסק והולך מראשו ועד סופו אין קפידא כמה תפירות יש ע"ש וא"כ אינו מזיק מה שתפרו הנשים איזה תפירות באמצע דאף בלא התפירות שלהם היה כשר וא"כ לא מקרי תיקון אמנם לפמ"ש המג"א בסימן תרמ"ט סק"א צ"ע אם לא בנאמר דהתפירות אלו אינם אפי' נוי למצוה. ויש לעיין בזה:

חידושי רע"ק

(סי' רפ"א ט"ז ס"ק ה') אפילו ביחידות אתי שפיר. וכן דעת הרש"ל ביש"ש גיטין דאסור ללמוד בו :

ביאור הגר"א

מעלין כו' : [ג] ס"ת כו' וח"ה כו'. כ"כ בשם מ"ס והוא בפ"א הלכה י"ג ס"ת שכתבו מין או מסור או גר ופי' בגר תושב ור' שמחה מחקו ממזר דהא אמר בסיפא זה הכלל כו' וע' מרדכי וב"י : [ד] מיהו כשכר כו'. עפ"ז :

פתחי תשובה

(ד) שכתבו . עיין בכ"צ מ"ש בזה בענין אם לא כתבו רק תפרו הס"ת ע"ש : (ה) מסור . עיין בספר חומות ירושלים סימן רס"ט שכתב דהאי מסור דוקא בהוחזק עיין בחו"מ סימן שפ"ח הא לא"ה כיון שגמר כו' מיהו כשהאומר אלך ואמסור אי כתב אחר זה סת"ם י"א דפסולין אי הלך אח"כ ומסר ע"ש עוד שהאריך מאוד בענין אלו הפסולין לכתיבת סת"ם : (ו) אשה . עיין בתשובת דברי יוסף סימן י"ב שכתב דס"ת תפילין ומזוזות שכתבם טומטום או אנדרוגינוס יגנזו מספק ואם נקרע הטומטום ונמצא זכר כשרים משום דאיגלאי מלתא למפרע שמתחלה היה זכר ע"ש ועיין בסמ"ג או"ח ריש סימן ל"ט מה שכתב מענין זה : (ז) קטן . עיין במג"א סימן ל"ט סק"א שכתב גבי תפילין דבעינן שיהא דוקא גדול ממש דהיינו שהביא שתי שערות אחר שהוא בן י"ג שנה אבל מספיקא פסול לכתוב עד שיהא בן י"ח שנה (ועיין בס' מה"ם ובסמ"ג שם) ע"ש ומשמע דה"ה לענין ס"ת ועיין בתשובת כתר כהונה סימן א' שהאריך בפלפולו להכשיר ס"ת שהגיה אותה נער בן י"ג שנה ולא נודע לנו אם הביא ב' שערות ונשען קצת על ההיתר שבודאי בדקו אביו ורבה שהיה לו כ"ש כיון שנתן לו להגיה ואף אם אביו אומר לאחר שמסר את הס"ת לבעלים שלא בדקו אינו נאמן כיון דאיכא חזקה שהם סופר מגמר גמיר וידע הדין שקודם שהביא ב"ש פסול לכתוב ולהגיה ואף אם אמר דלא ידע הדין נמי אינו נאמן ע"ש שהאריך ועיין בתשובת נו"ב חלק או"ח סי' ס"א שהאריך מאד בענין זה אי סמכינן על חזקה דרבא כיון שהגיע לכלל שנים הביא סימנים והעלה דחזקה זו אלימתא היא והא דלא סמכינן עלה בחליצה לשיטת התוספות (דס"ל דסמכינן עלה אפילו להוציא ממון) הוא מטעם שאין סומכין על החזקה במקום שיכולין לברר והרי בידינו לבדקו ולשיטת הרא"ש הוא משום שיש כנגדה חזקה אחרת חזקת יבמה לשוק ולפ"ז היכא שא"א לבדקו אם אין נגדו חזקה אחרת ודאי סמכינן עלה והיכא שיש חזקה אחרת הוא מחלוקת תוספות והרא"ש הנ"ל ומשמע מדבריו שדעתו נוטה לדעת התוס' עש"ה והדברים הללו נאמרו ונישנו בקיצור בנו"ב תניינא חא"ח סי' א' ע"ד השאלה שהסופרים מניחין לנערים לכתוב תפילין ואין מדקדקים אם הגיעו לגדלות וכתב דבדיעבד אם כתב ואינו לפנינו ודאי כשרים אבל להניח לכתוב לכתחלה קודם שבדקוהו תליא כמה שדברי המג"א סתרי אהדדי בסימן ח' ובסימן תנ"ז (צ"ל דבסי' תל"ז סק"ד כתב המג"א דהא דאין סומכין על החזקה במקום שיכולין לברר הוא דוקא אם להוציא מחזקת איסור ולפ"ז הכא גם לכתחלה מותר לכתוב אמנם בסימן ח' סקי"א כתב דהא דצריך לעיין בחוטי הציצית הוא לפי שאין סומכין על החזקה במקום שיכולין לברר משמע אפילו היכא דליכא חזקת איסור אין סומכין) ולכן ראוי להזהיר הסופרים ע"ז עכ"ד ע"ש . שוב אחר זמן רב נדפס תשובת מאור הגולה רבינו עקיבא איגר זצ"ל וראיתי בחלק א"ח סימן ז' שגם הוא נשאל על השאלה הנ"ל ונו דרך אחרת בזה דגם הכא דמי ממש לחליצה דהוי חזקת איסור כיון דמחוייבים להניח תפילין (וכן בס"ת לצאת ידי קריאה פ' זכור דאורייתא דמחוייב שיהיה לו ס"ת מחמת מ"ע לכם דכתבו) ובספק אם יוצא בתפילין אלו שכתבם זה הקטן הוי כמו חזקת חיוב נגד חזקה דרבא וכמו בחליצה (ולפי זה ממילא מיושב הסתירה בדברי המג"א הנ"ל דגם בציצית יש חזקת חיוב כנגדה) וכתב עוד דבענין הבדיקה יש להחמיר דצריך שיהיה ע"י ב' עדים . ואם נמצאו לו ב' שערות יש להכשיר כל התפילין שכתבן קודם הבדיקה מיום שמלאו שנותיו שנעשה בן י"ג שנה . אמנם אם בדקו אותו אחר י"ג שנה ולא היו לו ב"ש ואחר זמן מה בדקו ומצאו לו ב"ש י"ל דלא מחזקינן ליה לגדול למפרע (וכן כתב בפשיטות בתשובות נו"ב תה"ע סימן הנ"ל כדברי המתחיל ואומר אני קמא) וכל זה בתפילין שכתב אחר שידוע בב' עדים שהוא בן י"ג שנים אבל אם רק עד אחד מעיד שהוא בן יג"ש לא מהני אלא לכתוב משעת הבדיקה ואילך וכזו אף אביו נאמן אבל מה שכתב קודם הבדיקה שכתבנו להכשיר מכח חזקה דרבא מחזיקין לו גדול למפרע זה מהני רק להכשיר למפרע משעה שמעמידים ב' עדים שהוא בן י"ג שנה וצ"ע לדינא עכ"ד ע"ש הרי לפניך מחלוקת הגאונים בזה ומי שדעתו רחבה יכריע ביניהם . ועיין בשו"ת שיבת ציון סי' ד' שתמה דלכל הש"ס כייל חש"ו בחדא מחתא ולמה בפיסול כתיבת סת"מ נקט בברייתא רק קטן והשמיט חרש ושוטה והביא שגם הגאון בעל תב"ש בסוף הלקוטים למס' גיטין הרגיש בקושיא זו ומדחיק עצמו דלכך השמיטו משום דהוא מלתא דלא שכיחא שחרש יכתוב סת"ם . והגאון בעל סמ"ג (בפתיחה כוללת שלו לאו"ח חלק שני אות ג') רוצה לומר דבאמת דחרש חשיב בר קשירה דדמי לנקטעה ידו ולכן נוטה להקל להכשיר תפילין שכתבן חרש . אך הרב הנ"ל אין דעתו נוחה בזה דנידם הוא בר דעת ומחויב במצות משא"כ חרש דלא חשיב בר דעת ואינו במצות התורה כלל ואיך נימא שהוא בר קשירה ולכן רוצה לומר דהאי דינא דחרש אי הוי בר קשירה תליא בפלוגתא דר"א ורבנן במסכת שבת (דף קנ"ג) גבי תרומת חרש ולכן השמיט האי תנא דברייתא דין חרש שכתב סת"מ דבספיקא לא קמיירי או דס"ל כהאי תנא דחרש אית ליה דעת (לא ידעתי איך יספיק תירוץ זה גם על שוטה) והפוסקים שהשמיטו דין חרש היינו משום דסמכו על מה דפסקינן בתרומת חרש כרבנן דלאו בר דעת הוא . ושוב חזר בו והסכים לדברי הסמ"ג הנ"ל דחרש הוי בר קשירה וחיזק סברתו בטוב טעם והעלה דחרש שכתב ס"ת ותפילין ומזוזות ואחרים עומדים על גביו להזכירו שיכתוב לשמה והפסקת כותב שמות הקדושים בקדושת השם אין לפסלן אך לענין מעשה מספקא ליה אם לסמוך על זה עיין שם באריכות : (ח) ישראל מומר . עיין בתשו' רבינו עקיבא איגר סי' ס"ט שנשאל בסופר שנתגלה שזה שנתיים ימים מכר תפילין שהיה מונח בתוך הבתים חתיכות קלף בלא פרשיות ובימים שבינתיים כתב שני ספרי תורות מה דינם וכתב דהסופר הזה נידון כעובר עבירות לתיאבון דעשה כן להרוחת ממון וכשר לכתיבת ס"ת כמ"ש הב"י בא"ח ר"ס ל"ט דדוקא שכופר לכה"ת או להכעיס בדבר אחד והמג"א הוסיף דה"ה ככופר לאותו דבר שאינו להכעיס ולא לתיאבון ואף דהמג"א כתב בשם התוספות דאפילו לתיאבון פסול כבר דחו האחרונים דבריו דמהתוספות לא מוכח מידי ולכן בכ"ד הס"ת כשרים ולא חיישינן שמא לא כתב לשמה דזה דמי לאוכל נבלות לתיאבון דבודק סכין וכו' כיון דליכא טירחא לא שביק היתרא ומטעם זה השיג על תשובת שב יעקב חי"ד סימן ס' דדן בפשוטו על סופר שמחק שמות הקדושים ביריעות פסולות שכתב עליהן מגילות דהאיך יהיה לו נאמנות שקידש האזכרות כו' דליתא כיון שהיה רק לתיאבון . אמנם שוב פקפק בזה דבשלמא שחיטה אינו מצוי שיתרמי שהייה ודרסה אבל בס"ת חזינן דכשמגיהים ס"ת מוצאים הרבה טעיות יש לחוש דאירע טעות ונכתב חתי"ן במקום ההי"ן ע"י נגיעה וצריך למחוק כל הרגל ואולי לא רצה לטרוח וגרר הנגיעה ופסול משום חק תוכות (ולפמ"ש סימן כ' סק"ב בשם רדב"ז גם כאן יש מקום להקל כיון דליכא טירחא כולי האי וכמו באומן של עוברי עבירה דאמרינן דטרח קצת ואחליף) וכתב עוד דיש סניף להכשיר אם הסופר כתב ס"ת אלו לאנשי העיר שסוכן בתוכם למאי דקיי"ל בסימן קי"ט ס"כ דאם חשוד למכור מתארת אצלו ואוכל עמו א"כ בכ"ד דהסופר לא היה חשוד שאינו מניח תפילין רק חשוד להכשיל אחרים והס"ת אלו שייך לכל בני העיר וגם הוא מכללם וכמה פעמים יקראוהו לעלות לס"ת זו ויברך עליה וגם יוצא ידי קריאה בפ' זכור דאורייתא הוי כמו מתארת אצלו ואוכל עמו . אמנם אין רצונו לסמוך ע"ז מבלי הסכמות גדולי המורים ע"ש : (ט) פסולין . עיין מה שהקשה שארי בתשובת כתר כהונה סימן ב' ועיין במג"א סימן ל"ט סק"ז ועיין בס' ישועות יעקב בא"ח שם ס"ק כ' מ"ש בזה : (י) יש פוסלין . עיין בתשובת בשמים ראש סימן ש"ח שכתב דאין לדבר זה טעם וריח והספר דמסכת סופרים לא אמרו אלא למנותו סופר הקהל או סופר ב"ד שזה כעין התמנות הוא אבל לפסול ספר שכתבו ממזר לא ידעתי לו מקום ועיין בהגהת כס"ד שם שדחה כל הטעמים שבש"ך על זה ועיין בתשובת נו"ב תניינא חלק יו"ד סימן קפ"ב [ובתשובת חתם סופר ס"ס רע"ח] מ"ש בזה : (יא) שאמר . כתב בספר תמודי דיואל כ"י סופר שנשבע שלא יכתוב כתבי קודש בעיר הזאת ועבר וכתב ס"ת נראה דפסולה ע"כ ועמש"ל סימן ר"ח ס"ק ה' בשם תשובת זכרון יוסף . וכתב עוד ס"ת שתיקן (וכ"ש שכתב) אדם אחד שאינו יודע שחק תוכות פסול אפילו אם אומר שלא עשה כן פסול דמלתא דלא רמיא אלו אדעתא ע"כ עיין לעיל סי' א' ס"ג : (יב) מתוך שנאמן להפסיד שכרו . עיין בתשובת שבות יעקב ח"ב סימן ע"ח מבואר שם דדוקא אם הס"ת עדיין ביד האיש שמכר לו הסופר אבל אם מכרו אותו האיש לאחר אינו נאמן דאם אתה מאמין לסופר אתה מוציא ממון מיד האיש שמכרו ע"פ עד א' והתורה אמרה לא יקום עד א' באיש להוציא ממון על פיו ופירש בזה מה דשאל רבי אבהו ס"ת ביד מי ע"ש (עש"ך ס"ק ט') [ועיין בתשובת חמדת שלמה חלק אה"ע סי' כ"ו מ"ש בזה ישוב נחמד לקושיית הש"ך] ועמש"ל סי' קכ"ז ס"ק ח' :

באר היטב

הש"ך וכ"ל דה"ה במקומות שאין העובדי כוכבים יודעים לכתוב דאמרינן מסתמא בזזו אותם : (ד) עבד . והדרישה כ' שמדברי הרי"ף והרא"ש והטור נראה דדוקא גבי תפילין פסולין עבד ואשה וקטן ולא בס"ת אבל הש"ך כ' שאינו מוכרח ונראה דבקטן אפילו הגיע לחינוך פסול כמו גבי תפילין וכן משמע בלבוש להדיא עכ"ל : (ה) שכרו . כ' הש"ך משמע אם כתב לו בחנם כגון במתנה וכה"ג אינו נאמן כיון שיצא מתחת ידו : (ו) מיהו . כ' הט"ז פשוט שזה קאי גם אחלוקה ראשונה שלא כתב האזכרות לשמה וקשה לי אם כן דיש לו עכ"פ איזה שכירות מאי שנא רישא דאנו אומרים שמא לא נתכוין אלא להפסיד על הלוקח ה"נ נימא כן ולפי מ"ש בסמוך דכל שיש פסול בדרך שאינו ניכר אסור לקרות בו אפילו ביחידות אתי שפיר כאן דודאי א"צ ליתן לו שום שכר כיון שאסור לקרות בו אפי' ביחידות דאתי למיקרי ביה בצבור כיון שאין הפסול מוכח מתוכו בזה ודאי ניחא דא"צ ליתן לו שום שכר (ובנה"כ כ' שלא ראה דברי המרדכי פ' הנזקין ששם מבואר קושיתו והוא מתרצה בענין אחר ע"ש) :

טורי זהב

רפב (א) גבוה ממנו. כן הוא ברמב"ם ונראה דהס"ת לריך שתהיה גבוה מן האדם אבל איפכא לא הוי דרך כבוד אלא דבמור כתב גבוה ממנה ונראה דרבנים שעומדים לפני ארון הקודש אינן בכלל איסור זה שעומדים אחוריהם לארון הקודש כיון שהס"ת מונחת בארון הקודש הוה כמו ברשות אחרת: (ב) קול הנושא ס"ת. בב"י מביא בשם הר"ר מנות וע"כ נהגו לעשות פעמונים אבל לא נראה לע"ד כן דא"כ בשבת אין להוציא אותה ס"ת דמשמיע קול כדאיתא בא"ח סי' ש"ה סעיף י"ח גבי זוג שבצואר בהמה ופוקק זוג שבצוארה והיינו משום איסור השמעת קול בשבת ואע"ג דשם בסי' של"ט כתב רמ"א וי"א דבזמן הזה הכל שרי דאין אנו בקיאין בעשיית כלי שיר כו' מ"מ כיון שלדעה הראשונה יש איסור אמאי נעביד לכתחלה איסור בפרט בס"ת ותו נראה דאין מקיל שם אלא באותן דברים שאין דומים ממש לכלי שיר כהסיטא דמספקין ומטפחין ביד אבל בכך זוג דדומה טפי לכלי שיר יש איסור לדברי הכל לכן נ"ל שאין לעשות אותן פעמונים ומשום הכי לא הביאו רמ"א וכבר ראיתי שהיה כן בהוזה בית הכנסת ומיחו בהם וסלקום: (ג) ולא יקרא בו. בסימן שס"ז כתב דאפילו בעל פה אסור לקרות שם ומבואר כאן דאחיזה לחוד יש איסור בכ"ה עצמו וקריאה לחוד אסור אפילו תוך ד' אמות: (ד) על המטה שס"ת עליה. בתשובה רמ"א סימן ל"ד יליף מזה שאין לישב על תיבה שיש בה ספרי קודש וכתב אח"כ מיהו יש לדקדק דלמא הוא מאלו וסם נתונים בתיבה הרי הם ברשות בפני עצמן וכמופסקין דמי מיהו נראה דאין לחלק בזה דהא אמרינן פרק מי שמתו לגבי תפילין אע"ג דמניחן כלי תוך כלי אסור לשומן תחת מראשותיו ולא אמרינן דהכלי מפסיק וה"ה לענין לישב עליהם ואח"כ הניחו בצ"ע *) ולע"ד נראה דזה יש ללמדו מהא דאיתא בפרק בכל מערבין (דף ל')

ביד לוקח וזה כפהור ופרה וכין כך וכין כך הדין אמת דבהכס אינו נאמן כשילה מתחת ידו וכנכתבאר בסי' קכ"ז רס"ב ועיינושד שם מדינים אלו:

שפתי כהן

רפב א חייב לעמוד כו'. ע"ל סימן רמ"ב סעיף י"ח: ב זה שמוליכו. ואם עומד לפום דינו כמהלך מחמר מאחר שאינו עומד דרך קבע כ"כ הב"ח ומביאו הט"ז: ג השומע כו'. כן הוא בכל הספרים אבל אין נוהגין כן וכ"כ הב"ח שנהגו שלא לעמוד מפניהם ומעולם לא נשמע פולה פה לערער בדבר ומביאו ד"מ ונראה של"ל יש מחמירין ואומרים השומע קול הנושא כו' ולמטה קאי וכן גרס בטע"ז: ד קול הנושא כו'. וכן קול הפעמונים שבס"ת עט"ז וכו' מדברי הר"ר מנות שבב"י: ה ואם היה מפחד כו'. והב"ח האריך בזה ומסיק ולענין הלכה נקטינן הכא והכא לחומרא דשלא במקום סכנה לא שרי אלא בחיקו כנגד לבו ואפי' בשאר ספרים ובמקום סכנה נמי לא שרי אלא להפשילו לאחוריו אבל לא לרכוב עליו וכדל' הר"ר יונה לפרש דברי רב אלפס דהכי משמע הלשון כדפי' עכ"ל ובודאי היכא דאפשר להחמיר בכבוד תורה עדיף אבל היכא דלא אפשר מותר אפילו לרכוב עליהם: ו או לבית הקברות. מפום לועג לרש היינו המתים וע"ל סי' שס"ז סעיף ג': ז ולא יאחוז ס"ת בלא מטפחת כו'. ע' בא"ח ר"ס קמ"ז: ח אסור לישב כו'. ולאוי להחמיר שיהא מקום הס"ת גבוה ממנו י' טפחים ולא יפחות מג'

רפב לנהוג כבוד בספר תורה ודין תשמישיה.

ובו י"ט סעיפים:

א [א] א חייב אדם (א) לנהוג כבוד גדול בס"ת ומצוה לייחד לו מקום ולכבד המקום ההוא ולהדרו ביותר [ב] ולא ירוק כנגד ספר תורה [ג] ולא יגלה ערותו כנגדו [ד] ולא יפשוט רגלו כנגדו ולא יניחנו על ראשו כמשוי [ה] ולא יחזור (לו) אחוריו [ו] אלא אם כן (א) (א) גבוה (ב) ממנו עשרה טפחים [ז] אלא ישב לפניו בכובד ראש וביראה ופחד שהוא העד הנאמן על כל באי עולם שנאמר והיה שם בך לעד ויכבדנו כפי כחו:

ב ב הרואה ס"ת כשהוא מהלך א (ג) חייב לעמוד לפניו ויהיו הכל עומדים [ח] ג עד (ג) שיעמוד ב זה שמוליכו ויגיענו למקומו [ט] או עד שיתכסה מעיניהם:

הגה [י] אבל לפני חומשים שלנו אין צריכים לעמוד (ב"י בשם הרמב"ם) ויש מחמירים. (רשב"א סי' קמ"ד) ג [יא] (ג) השומע (ב) ד קול הנושא ספר תורה אף על פי שאינו רואה אותו חייב לעמוד (ב"י בשם הרב רבינו מנוח):

ג ד היה הולך ממקום למקום וס"ת עמו לא יניחנו בשק ויניחנו על גבי חמור וירכב עליו אלא מניחו בחיקו [יב] כנגד לבו והוא רוכב על החמור ה ואם היה (ד) מפחד מפני הגנבים מותר:

ד ה לא יאחוז אדם ס"ת ויכנס בו לבית הכסא או לבית המרחץ ו ו או לבית הקברות אע"פ שכרוך במטפחת ונתון בתיק שלו (ג) (ד) ז ולא יקרא בו [יג] עד שירחיק ד' אמות מהמת או מבית הקברות [יד] או ח מבית הכסא ז (ה) ט ולא יאחוז ספר תורה בלא מטפחות:

ה י אין (ו) זורקין כתבי הקדש [טו] ואפילו הלכות ואגדות [טז] (ואסור להפוך אותו על פניהם וכשמצאו כך צריך להפכו) (מהרי"ל):

ו יא הקמיעין אם היו מכוסין עור מותר ליכנס בהם לבית הכסא ואם לאו אסור:

ז ח [יז] יב אסור לישב (ד) על (ה) המטה שספר תורה עליה:

באר הגולה

א לשון הטור ומד' הרמב"ם סוף הס"ת: ב ל' הרמב"ם שם מהא דאמרינן בפ"ק דקידושין (דף ל"ג ע"ב): ג שם דאי עומד לפום דינו מוקמו: ד שם [ברכות י"ח ע"א] הכם מכריע ויכתבו לו ס"ת וכו' מהדרין כ"ה ע"ב: ה מכריע שם דף י"ח ע"א וכפי פירושו דתלתי קני אוחז אף על פי שאינו קורא אותו היכא לועג לרש: ז שם בגמ' וכ' הכ"מ טעמא דמסתבר הוא: ח מימרא דרבי פרנך א"ר יוחנן מגילה דף ל"ב ובשבת דף י"ד ע"א: ט מימרא דר' אבא ע"ד ירושלמי ל"ח ע"א סי' כשתוכן לחוררו לא יתנו לו בזריקה: יא מימרא שם מכריע שבת דף ס"א ע"ב וכדמוקי לה שם דף ס"ב ע"א: יב שם ממימרא דרבה תליא בה תלא הוא לנו לבריה דרב תחליפא כל אחת אמינהו הונא ור' מ"ק דף כ"ה ע"א [מנחות ל"ב ע"ב] וכ' הב"י כשם הר"י מנות בזמן הזה בית המדרש

נקודות הכסף

(סימן רפ"ב בש"ך ס"ק ד') ולע"ד"נ דזה יש ללמדו כו'. מדברי רמ"א שכתב בתשובה שם וז"ל הרי כאן דאגרנ אינו חשובה רק ככלי אחד ואפ"ה האגרנ רק כלי לגמרי וחשוב ל"שו' לעגל' וזה מבואר במסכת אהלות ונתבו הרמב"ם בהלכות טומאת מת ע"ש...

ביאור הגר"א

רפב [א] חייב כו'. פ"ד דאבות ופ"ג דמ"ס ופ"ג דברכות (י"ח א' כ"ד א' כ"ו א') ופ"ו דעירובין (צ"ח א') ופ"א דקדושין (ל"ג ב') ופ"ג דמנחות (ל"ב ב') וש"ש ועבמ"ר פ' במדבר פ"ר וכתב הרמב"ם דחא דברי הלוחות הן בס"ת וש"ש ומצוה כו' ולכבדו כו' כמו בארון: [ב] ולא ירוק כו'. כמ"ש בפ"ב דברכות (כ"ג ב') רשב"ג: [ג] ולא יגלה כו'. כמ"ש בפ"ג דברכות: [ד] ולא יפשוט כו'. כמ"ש בכתובות ק"ג ב': [ה] ולא יחזור כו'. כמ"ש בפ"ג דיומא (ע' א'): [ו] אא"כ גבוה כו'. דרשות אחריתא הוא: [ז] אלא ישב כו'. כמ"ש בפ"ק דקידושין: [ח] עד שיעמוד כו'. כמ"ש בקידושין שם: [ט] או עד כו'. כמ"ש בנשוא: [י] אבל לפני כו'. משא"כ בחומשין: [יא] השומע כו'. כמ"ש בקידושין ל"א א' רב יוסף כו': [יב] כנגד לבו. כמ"ש בפ"ק דחגיגה ובירושלמי: [יג] עד שירחיק כו'. שם: [יד] ואפי' כו'. רמב"ם: [טו] ואפי' כו'. כמ"ש בפ"ב דשבת ובכמה דוכתי: [טז] ואסור כו'. מהרי"ל: [יז] אסור כו'. כמ"ש בפ"ב דמו"ק (כ"ה א') ודריש בפ"ג דברכות...

חידושי רע"ק

(סי' רפ"ב ס"ב בהג"ה) ב"י בשם הרמב"ם. כמ"ש שהוציא הב"י מהרמב"ם אפי' בחומשים העשויים בגלילה א"צ לעמוד בפניהם אלא דבספרים שלנו שאין עשויה בגלילה. אפילו כל התורה כתובה בהם א"צ לעמוד. ודעת הרשב"א דבחומשים העשויים בגלילה דינם כספר תורה ומדינא מחוייב לעמוד בפניהם ובחומשים שלנו שאין עשויה בגלילה ליכא רק חומרא בעלמא: ואח"כ הניחו בצ"ע (ט"ז ס"ק ד') דתניא אור נעלם (סי' א'): (דף ל' ע"ב):

באר היטב

רפב (א) גבוה. כתב הט"ז ונראה דהס"ת לריך שתהיה גבוה מן האדם אבל איפכא לא הוי דרך כבוד ונ"ל דהרבנים שעומדים לפני ארון הקודש אינן בכלל איסור זה שעומדים אחוריהם לארון הקודש כיון שהס"ת מונחת בארון הקודש הוה כמו ברשות אחרת עכ"ל: (ב) שיעמוד. ואם עומד לפום דינו כמהלך מחמר מאחר שאינו עומד דרך קבע. כ"כ הב"ח מ"ח: (ג) השומע. כתב הש"ך כן הוא בכל הספרים אבל אין נוהגין כן וכ"כ הב"ח שנהגו שלא לעמוד מפניהם ומעולם לא נשמע פולה פה לערער בדבר עכ"ל. ונראה דצ"ל יש מחמירים ואומרים השומע קול הנושא וכו' ולמטה קאי וכן גרס בטע"ז וכתב הט"ז דבב"י כתב בשם הר"ר מנות דע"כ נהגו לעשות פעמונים ולא נראה לע"ד דא"כ בשבת אין להוציא ס"ת דמשמיע קול לכך נראה לי שאין לעשות אותן פעמונים ומש"ה לא הביאו רמ"א וכבר ראיתי שהיה כן בהוזה ומיחו בהם וסלקום עכ"ל: (ד) מפחד. והב"ח כ' ולענין הלכה נקטינן הכא והכא לחומרא דשלא במקום סכנה לא שרי אלא בחיקו כנגד לבו ואפי' בשאר ספרים ובמקום סכנה נמי לא שרי אלא להפשילו לאחוריו אבל לא לרכוב עליו ובודאי היכא דאפשר להחמיר בכבוד תורה עדיף אבל היכא דלא אפשר מותר אפילו לרכוב עליהם ש"ך: (ה) המטה. ולאוי להחמיר שיהא מקום הס"ת גבוה ממנו י' טפחים ולא יפחות מג' טפחים כ"כ הש"ך וה"ה אם הס"ת בתוך תיק ובפרט אם הוא כתב פרנקפורט שכתב הט"ז בשם הרדב"ז ופי' פרנקפורט או מעלה"ק. מ"כ בשם הרדב"ז וכו'

פתחי תשובה

רפב (א) לנהוג כבוד. ולענין מה שנוהגים בעת שנושא המלך מטלטלים ס"ת לכבודו ולחיות בתשובה כ"י מ"ש הגאון מהר"ד שבתי ס"ק ז' שכתב שאין לעשות כן... (ב) ממנו י' טפחים. עיין בתשובת חות יאיר סימן קפ"ד... (ג) חייב לעמוד. עיין בתשובת יד אליהו סימן ל' שכתב דאפילו לא עומדים מפניה... (ד) ולא יקרא בו. עיין לקמן סימן שס"ז ס"ג... (ה) ולא יאחוז. עיין בא"ח סי' קמ"ז: (ו) זורקין. עכ"ל...

בית לחם יהודה

(סימן רפ"ב סעיף כ' בהג"ה) השומע קול הנושא ס"ת כו'. המנהג שאין עומדין לבכודה עוד הוא שלכבוד ס"ת יהיה עשרה בהולכתו. סה"ס לאקולכי. כל המנוע מלהכניס ס"ת בתוך ארון הקודש עתידה לגרום לו ביזיון... המקום שלו... יחד במקומו וכו' כתבי הקודש ס"ת כתב בספר שלמה עליהם לתת ולהקדיש שלא נפסלו יחד בתוכו... בכתבי קודש שבכתבת בין כ"ק הם מזכירין כו'

ברכי יוסף

(סימן רפ"ב סעיף ו') הקמיעין אם היו מכוסין כו'. הרב כנסת הגדולה אם הוא כתוב בכתב או גלוי. וכן יתב הרה"ק ס"ב: מותר ליכנס בהם לבית הכסא כמכוסה עור. מהרי"ק בגבהותו מסם...

גליון מהרש"א

(סימן רפ"ב סעיף א' בש"ע) לנהוג כבוד גדול. זה שנהגו להוציא ספרי תורה נגד מלכי אומות אם יהרו מכבוד לוי שישאו אותו מדרך כבוד התורה כמו שהיו הם נושאי הארון תבוא עליהם ברכה ס' החינוך סוף פ' נשא ויראה דלוים או כהנים דחא לרמב"ם מצוה זו רק לכהנים וללוים היתה מצוה זו רק במדבר ולרמב"ן לא נתקן המצוה אלא כהנים ולוים שנותם כשרים וע"ש מצות שע"ם ואיןלהם המצוה לילך לפני הס"ת בתורת ד' ... (שם סעיף ה') ואפילו הלכות ואגדות. ועיין קושרי הספרים שלוקחים לוה דפים הנדפסים... (שם סעיף ו') מכוסים עור. לאו דוקא. אלא בכל מידי דמכסי דהרי בש"ס שבת פ"ב א'...

שיורי ברכה

(סימן רפ"ב שו"ע סעיף א') חייב אדם לנהוג כבוד בס"ת וכו'. מי שנפל מידו הס"ת כנה"ג בשם הרב מקשט שמואל סימן י"ב דיתענה: אפילו אם נפל ס"ת בנרתקו יתענה. וכתב הרב מגן אברהם א"ח סי' מ"ד הרב אליה רבה א"ח סי' מ' ע"ש: מוב שיתענה ג' הפסקות מ' יומים שעלי לחסד... אגרות הרמ"ז סי' ל"ז: שמענו בקהל אחד שנפל ס"ת הורה להם הרב המקום שיתענו כל הקהל וכ' וכן עבר... ולמעלה עושו לך נגזר ויתקן לפי מקומו ושעתו: (שם סעיף ו') ובשמצאו כך צריך להפכו כו'... נוהגים בזה ומפקירין לפני הם מתוך עומדין לעולם... וכיוצא הונכו על פניו... אסור לישב על המטה שס"ת עליה וכו'. ולכאורה היה נראה לאסור לישב על גבי תיבה שיש בה ספרים כמ"ש

שפתי כהן

מג' טפחים לכל דבליר מהכי לא חשיב גובה כלל בית יוסף ונראה דמדת חסידות קאמר אבל מדינא סגי בגובה טפח לכ"ע כדאי' בירושלמי ופוסקים הובאו בב"י: ט וה"ה שאר ספרים וכ' הר"ר מנוח דוקא שלא בשעת זמן בית המדרש אבל בזמן בית המדרש והמקום צר לתלמידים מותר לישב בשוה עם הספרים והפירושים וכך נהג הר"ר משולם בדרש"י אך כשלא היה במקום ב"ה היה נודקדק שיהא הספר נתון ע"ג דבר אחר כל שהוא עכ"ל וכ' בעל ספר א"ח בסוף ספרו ונראה שאין להקל בדבר שלא יראה כמזלזל בכבוד הספרים עכ"ל ב"י ומביאו ד"מ: י לא ישמש כו'. ע' בא"ח סי' מ' מדינים אלו: יא אצל ת"ח. אפילו אינו אלא שונה הלכות ולא שימש ת"ח כ"כ בא"ח סי' קנ"ד ס"ה: יב עושין אותן כו'. כתב בית יוסף להיינו דרשות לעשות כן ואינו חיוב בדבר וכן נראה ממ"ש בא"ח שם סעיף ד' יכולין לעשות כו' וכ"פ הב"ח דאין חיוב בדבר: יג תיק כו'. מכאן עד סוף סעיף י"ח נתבאר הכל על נכון

טורי זהב

דתניא הנכנס לארץ העמים פי' שמטמא באוהל בשידה תיבה ומגדל ר' מטמא ורבי יוסי ברבי יהודה מטהר במאי קמפלגי מר סבר אוהל זרוק שמיה אוהל (פי' רש"י אוהל המטלטל חוצץ בפני הטומאה) ומר סבר לאו שמיה אוהל ואינו חוצץ ופרש"י בגדולה עסקינן שמחזקת מ' סאה בלח שהם כורים ביבש דאי קטנה כלי היא ומקבלת טומאה ואינה חוצצת בפני הטומאה הרי לפינו דבארגזים שלנו שאינם מחזיקים כורים ביבש פשיטא שאינה חוצצת ולא נקראת בפני עצמה ואפילו בגדולה שיהא מתורת כלי הרי פליגי בה תנאי והלכה כרבי שכן סתם לן תנא דמתני' שם שאין להכיח העירוב בבית הקברות לכהן כיון שאין יכול לילך לשם אפי' ע"י שידה תיבה ומגדל והיינו כרבי וכ"ל עוד דכאן לא מהני אפי' אם רוצה להניח טלית על הארגז ולישב עליו דאע"פ דאמרינן בסמוך סעיף ח' לענין תשמיש דמהני מ"מ כאן פשיטא דלא מהני דכיון דאפי' תיבה גדולה לאו שמיה אוהל והוה כדבר המטלטל ודאי לא מהני בדבר המטלטל אפי' הניח הספר בהרבה מטלטלין זה על זה ולישב עליהם שהרי אמרו בסעיף ג' דלא יניחנו בשק וירכב עליו משמע אפי' כמה שקין זה על זה דהא אין לו תקנה רק להניחו נגד לבו. והטעם דליסב עליהם הוה גנאי ביותר אבל אם נתחבר לכותל במסמרים מותר ליסב שם. כן נראה לפי עניות דעתי ברור: (ה) אפי' נדות, ע' בא"ח סימן פ"ח דין נשים נדות לתפלה: (ו) בבלי חרס. שיש לו קיום ימים רבים: (ז) עושין אותן תכריכין. פי' הרשות נתונה לעשות כן אבל אין חיוב בדבר אלא יכול לגנזם. ב"י: (ח) והונח בו. דהזמנה לאו מלתא היא אלא הזמנה ומעשה בעינן דוקא ונראה דה"ה אם אומר כסף זה לתשמיש ס"ת אין בו משום אמירה לגבוה דהא יכול למוכרה ודוקא גבי לדקה אמרינן כן בסי' רנ"ח סעיף י"ג: (ט) המטפחות. היינו הפרוכת ומשום שלפעמים פורסין אותה על שלחן ומניחין עליו ס"ת או מכסין הס"ת בה ע' בב"י: (י) הבימות. בגמרא הזכיר אלא זה הלוחות ופרש"י לא ידעתי מה הם ויש מפרשין הן העשויים לספרים

שלחן ערוך

הגה [יח] וכל שכן שאסור (ז) להניחה ע"ג קרקע ט והוא הדין שאר (ו) ספרים (ב"י בשם הר"ר מנוח ובשם א"ח וכל בו) [יט] ואפילו על המדרגות שעומדין לפני ארון הקדש אסור להניח ספרים (הגמי"י) [כ] (ח) ולא (ז) יניח אדם ס"ת על ברכיו וב' אצילי ידיו עליו (מהרי"ל) [כא] וכ"ל דהוא הדין שאר ספרים:

ח יג בית (ט) שיש בו ס"ת י (י) לא ישמש בו מטתו עד שיוציאנו ואם אין לו מקום להוציאו יד יעשה לפניו (יא) מחיצה גבוהה י' טפחים טו אבל ע"י הנחת כלי בתוך כלי שאינו מיוחד אינו מותר אלא בתפילין (יב) ושאר כתבי הקדש וחומשים אבל לא בס"ת [כב] טז והרמב"ם מתיר אף בס"ת י ואם פירש טליתו על הארגז שמונח בו חשוב ככלי בתוך כלי:

ט יז כל הטמאים (ה) אפילו (ח) נדות מותרים לאחוז בס"ת ולקרות בו [כג] והוא שלא יהיו ידיהם מטונפות או מלוכלכות:

י יח ספר תורה שבלה או נפסל נותנין אותו (ו) בבלי חרס וקוברין אותו יא (יג) אצל (ט) ת"ח וזו היא גניזתו:

יא כ מטפחות ספרים שבלו יב (ז) (י) עושין אותם תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן:

יב יג [כד] כא תיק [כה] שהוכן לס"ת (ח) (יא) והונח בו [כו] וכן (ט) (יד) המטפחות (טו) [כז] כב והארון והמגדל שמניחים בו ס"ת [כח] אע"פ שאין מניחים בו ס"ת כשהוא לבדו אלא כשהוא בתיק [כט] וכן הכסא שהוכן להניח ס"ת עליו כג והונח כולם תשמישי קדושה הם ואסורים [ל] ולאחר שיבלו או ישברו נגנזים:

יג כד תיבה שנשברה מותר לעשות ממנה אחרת קטנה אבל אסור לעשות ממנה כסא לספר תורה [לא] וכסא שנשבר מותר לעשות ממנו כסא קטן ואסור לעשות ממנו שרפרף (פי' ספסל קטן) לכסא:

יד (י) כה הבימות שעומד עליהם האוחז הספר אין בהם קדושת ס"ת [לב] ט אבל יש בהם משום קדושת בית הכנסת:

טו כו כל מה שעושה לספר תורה אם עשאו על תנאי להשתמש בו שאר תשמיש אם רצה מועיל בו התנאי:

ביאור הגר"א

וש"מ וכ"פ הרמב"ם עצמו שם (פ' ז' מס' כלכות הלכה ד') ועתוס' דמנחות שם ד"ה דאמר כו' אלא שהרמב"ם נטה כאן אחר הירושלמי פ"ג דברכות כדרכו לנטות אחר הירושלמי דאמרינן שם לא ישב אדם ע"ג ספסל שס"ת נתון עליו מעשה בר"א שהיה יושב ע"ג ספסל שס"ת נתון עליו והרתיע מלפניו כמרתיע לפני נחש סתמא דירושלמי דלא כר' יוחנן והביאה תוס' שם ד"ת אסור כו': [יח] וכ"ש שאסור כו'. גמ' שם אפי' לר' יוחנן: [יט] ואפי' על כו'. דהוא כארץ שהולכים עליה: [כ] ולא יניח כו'. מ"ס פ"ג הלכה י"א: [כא] וג"ל כו'. דהא משום בזיון הוא כמש"ש וכנ"ל ס"ה: [כב] והרמב"ם מתיר כו'. שמפרש מש"ש אריב"ל כו' לא לשמש דהא אמר בברייתא בית שיש בו ס"ת כו' אלא משום זהירות בכבודה שלא להחזיר אחוריו אליה ולפשוט רגל כו' שחשיב בס"א וכן מש"ש מר זוטרא כו' ג"כ משום האי טעמא וז"ש בס"א ומצוה לייחד לו מקום בו' אא"כ גבוה כו' ומפרש מחיצה עשרה בגובה: [כג] והוא שלא כו'. כמ"ש בפ"ב דסוכה (כ"ו ב') שכח ושמש כו': [כד] תיק כו'. שם ואלו הן כו': [כה] שהוכן לס"ת והונח כו'. כמ"ש בפ"ג דברכות (כ"ג ב') ובפ"ו דסנהדרין דאר"ח האי מודרא כו', ובירושלמי ר"פ בני העיר והביאו הרא"ש שם העושה תיבה לשם ספר ומטפחת לשם ספר עד שלא נשתמש בהן הדיוט משנשתמש בהן הספר אסור להשתמש בהן הדיוט כו': [כו] וכן המטפחות. כנ"ל: [כז] והארון. הוא תיבה הנ"ל ובירושלמי שם ר' ירמיה אזל לגוללא יהבין תיבותא בנו ארונא אתא שאיל לר' מנא א"ל אני אומר כך התנה עליו מתחלה ר' יונה עביד מגדלא ואתני עלויה עלאה דספרין ואדעיה דמנין והביאו הרא"ש סוף מגילה וז"ש והמגדל וז"ש בסט"ו כל מה כו': [כח] אע"פ כו'. דמש"ש בגמ' מריש כו' דוקא אבסא שמניחין אבל בתוכו לעולם תשמיש קדושה כי אין מניחין בתוכו לעולם בלא תיק ומטפחת ואפ"ה אמרינן דתשמיש הוא: [כט] וכן הכסא כו'. גמ' שם וכאן לא אמר אע"פ כו': [ל] ולאחר כו'. כמ"ש בסי"ג ובפס"ש רשבת מקק מטפחות: [לא] וכסא כו'. כגירסת הרי"ף והרא"ש שם ועבא"ח סי' קנ"ד: [לב] אבל כו'. ירושלמי שם ר' יהודה בשם שמואל בימה ולווחין אין בהם משום קדושת ארון ויש

פתחי תשובה

כנ"י ועיין בשו"ת באר שבע סימן מ"ג שאוסר ג"כ לשרוף כתבי קודש אע"פ שבלו ונמחקו ע"ש ועיין בס' ישועות יעקב בא"ח סימן קנ"ד סק"ג: (ז) להניחה ע"ג קרקע. עיין בספר תפארת למשה שכתב דאם נפלו ספרים הרבה בפ"א ע"ג קרקע אם יש שיהוי וטורח אם יגביה כל אחד בפ"ע מצאם יניחנו כולו כאחד זה עג"ז בארץ יגביהם כאחד. כדאמרינן פ"ב דעירובין מצאן נכתים כו' וי"ל דהתם בשבת שאני עכ"ד ע"ש: (ח) ולא יניח. עבה"ט ועיין בספר בכור שור בחידושיו למס' עירובין דף ל' ע"ב שהביא דעת הב"ח בא"ח סי' ק"מ שפסק דמותר לישב ע"ג ארגז שספרים בתוכו והעלה דהסומך בשעת הדחק אדעת הב"ח לא הפסיד אפילו יושב בקרון ולארגז קטן רק שאינו כליין וכ"ש כשיש בארגז דברים אחרים עם הספרים דלאו אין הארגז בטל אלא הספרים וכס"ת יש להחמיר ע"ש ועי' בתפארת למשה שכתב דנראה קצת היתר היכא שאין מכסה התיבה נוגע בספרים ע"ש. ועיין בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן ע' שכתב על דבר כתבי קודש הנדפסין שנוהגים בהם מנהג בזיון ומוכרין בחנויות בהם דבר מאכל הוא עון פלילי כי מעשה הדפוס הוא קודש כמו כתיבה תמה כמ"ש הט"ז לעיל סימן רע"א ויש לב"ד למחות בהמדפיסים שלא ימכרם לחנויות וכן המג"א בסימן קנ"ד ס"ק י"ד תמה על גדולי הדור שאין מוחין בהעושין בדפי ספרים כתבי קודש כשקושרין אותן דזה איסור גמור דלא כס' א"ר שם שכתב שסמכו עמ"ש הט"ז סק"ו ע"ש וכ"ל דטפי עדיף לעשות תשמיש קדושה קלה ממה שתהיה פנוי לגמרי ותגנז, דליתא דהט"ז מיירי מתשמיש קדושה ולא בכתבי הקודש שהם קדושה עצמה ע"ש: (ט) שיש בו ס"א. עיין בת' אא"ז פנים מאירות ח"א סימן ע"ד שכתב דחדר הפתוח לבית שיש בו ס"ת או ספרים אסור לשמש מטתו גם בחדר ההוא ואם עושה ווילון לפני הפתח שרי ע"ש וצ"ע בזה: (י) לא ישמש. כתב בתשובת חות יאיר סימן קפ"ד דהכא לא מהני אם הספרים למעלה מעשרה טפחים כדמהני בסעיף א' וגם ווילון סביב הספרים או סביב המטה לא מקרי מחילה ע"ש: (יא) מחיצה. עיין בתשובת שער אפרים סימן ק"ט דאם המחילה עשויה בסריגי חלונות שקורין גיגאטי"ר אינה מועלת ואסור ע"ש וכ"כ המג"א בסימן ר"מ ס"ק ט"ו: (יב) ושאר כתבי קדש. בתשובת חו"י שם נשאל אם יש איזה צד היתר לת"ח דדחיקא ליה שעתא לשמש מטתו בחדר שיש בו הספרים וצידד להקל בספרים הנדפסים ע"י עובדי כוכבים ואם הספרים בכתב אשכנזי פשיטא יש ג"כ צד היתר (ואפשר דה"ה בכתב שקורין רש"י עמש"ל סי' רפ"ג סק"ג בשם דברי יוסף שוב נזכרתי שכ"כ הוא ז"ל בהדיא בסימן ק"ו והבאתי דבריו לעיל סימן רע"א ס"ק כ') והעלה דאם הוא שעת הדחק גדול דא"א לעשות בהם כדין הס"ם יש לסמוך על הנ"ל להקל בזמן עונה וליל טבילה וליל יציאה וביאה בדרך ע"ש. ובספר באר היטב בא"ח סימן ר"מ לא העתיק יפה: (יג) אצל ת"ח. וכתב בתשובת הרשב"ם סימן ס"ב דאם יש לחוש משום שיוציאום ויפרסום יתנם בכלי חרס בשאר מקום לנוע עיין שם: (יד) המטפחות. עיין בתשובת קרית חנה סימן ה' על הפטורות שנעשו בגליון כס"ת אם מותר לכרכן במטפחות של ס"ת אם יש בו משום הורדת קדושה ע"ש: (טו) והארון. עיין בתשובת נו"ב תניינא כתב מרן בבדק הבית בשם רבינו ירוחם כי המקום שמניחין ס"ת לקרות יש לו דין קדושת בהכ"נ וכו' ע"ש: זהו תוכף דברי הרד"ק בהגהותיו ב"י:

באר היטב

י' טפחים ולא יפחות מג' טפחים דכל דבליר מהכי לא חשיב גובה כלל ב"י ונראה דמדת חסידות קאמר אבל מדינא סגי בגובה טפח לכ"ע. ש"ך: (ו) ספרים. וכתב הר"ר מנוח דוקא שלא בשעת זמן בהמ"ד אבל בזמן בהמ"ד והמקום צר לתלמידים מותר ליסב בשוה עם הספרים והפירושים וכן היה נוהג ה"ר משולם מבדרשי אך כשלא היה במקום ב"ה היה מדקדק שיהא הספר נתון ע"ג דבר אחר כל שהוא וכ' בעל ספר א"ח ונראה שאין להקל בדבר שלא יראה כמזלזל בכבוד הספרים עכ"ל ש"ך: (ז) יניח. בתשו' רמ"א סימן ל"ד כ' שאין ליסב על תיבה שיש בה ספרי קדש וכ' הט"ז דנ"ל אפי' מונח עליה הרבה מטלטלין זה על זה לא מהני והטעם דליסב עליהם הוה גנאי ביותר אבל אם נתחבר לכותל במסמרין מותר ליסב שם עכ"ל (ובנה"כ סתר דבריו וכתב דהרב רמ"א עצמו הניח שם בצ"ע מטעם כיון שהספרים שלנו אינן כתב אשורי ע"ש): (ח) נדות. ועיין בא"ח סימן פ"ח מדין נשים נדות לתפלה: (ט) ת"ח. אפי' אינו אלא שונה הלכות ולא שימש ת"ח כ"כ בא"ח סימן קנ"ד ס"ה: (י) עושין. כב"י היינו דרשות לעשות כן ואין חיוב בדבר וכ"פ הב"ח דיכול לגנזם: (יא) והונח. סרתי בעינן דהזמנה לחוד לאו מילתא היא ונראה דה"ה אם אומר כסף זה לתשמיש ס"ת אין בו משום אמירה לגבוה דהא יכול למכרה ודוקא גבי לדקה אמרינן כן בסימן רנ"ח

באר הגולה

והמקום צר לתלמידים מותר ליסב בשוה עם הספרים והפירושים: יג שם מברייתא ברכות דכ"ה ע"ב: יד כריב"ל וכמר זוטרא שם: טו טור בשם אביו הרא"ש כלישנא דריב"ל וכן כתב הרשב"א בחידושיו והגמי"י בשם סמ"ג וספר התרומה: טז שם בפ"י מהס"ת וכפשטא דברייי' דמשמע דהא דתני או שיניחם כלי בתוך כלי קאי נמי אס"ת דקתני ברישא: יז מימרא דרבא שם: יח רמב"ם שם וכתב הטעם שאין דברי תור' מקבלין טומאה' שם בברכו' דף כ"ב: יט מימרא דרבא מגילה דף כ"ו ע"ב: כ מימרא דמר זוטרא שם: כא לשון הרמב"ם שם מברייתא שם ומימרא דרבא מריש הוא אמינא וכו' שם: כב הוא תיבותא דאתמר בגמרא וא"כ הוא קמטרי דספרא שפירשו בו שהוא הארגז שמצניעין בו הס"ת והמגדל הוא השלחן שעל הבימ' שמניח בו החזן הספר תורה כשקורא בו ולשון מקרא הוא בעזרא ויעמוד על מגדל עץ והכסא הוא כורסיא הנזכר בגמרא כי יש מקומו' שמכינים שם כסא אחד להניח עליו ס"ת ביום שמוציאין שני ספרי תורה: כג שם דאתיא' בעינן דהזמנה לכך והונח עליו כרב חסדא סנהדרין דף מ"ח ע"ב [וכרבא דאספקא הלכתא כוותיה שם ע"ב]: כד מימרא דרבא מגיל' ד' כ"ו כ"ב: כה מימרא דרבי זירא א"ר מתנה שם דף ל"ב: כו ר"ן בשם הירושלמי: כז ירושל' שם וכתבוהו הרא"ש והמרדכי שם וכ"כ הטור:

בית לחם יהודה

לומר שריפתם הם גניזתם אלא יגנזם במקום שלא יבואו להזרק אנה ואנה. באר שבע: (שם ס"ז בהג"ה) וה"ה שאר ספרים כו'. מי שיש בידו ס"ת לאירא הספר להכות על הספר או להכות אחרים בספר. הרב שכועס על תלמידו לא יגנבספר מלקבל הכאות אא"כ יש בהכאות סכנת נפשות. ס"ת. מקום שנהגו להוציא ס"ת לקראת ההגמון אפשפר לדחות הדבר או לרצות במעו' ושלא להוציאו בשבת או להוליכו פחות מד' אמות או להוליכו אנשים הרבה זה נותנו לחבירו וזה נותנו לחבירו מוטב ואם אי אפשר בכל אלה רואה אני להוליכו על ידי עובד כוכבים ולא על ידי ישראל שאין כבודו של ס"ת שיחלוצ עליו השבת. סרדכ"ז. אסור לפרטט קונטרס על הספר וכ"ש לשרוק עליו ראשו אפי' במקום חלק שבו אסור לכתוב על הספר פלוני חייב לי כך וכך. האומר לחבירו תושיט לו ספר יתנו בימינו ולא בשמאל כשראה מהרי"ל ספר מהופך עליו' למטה הפכו ונשקו. קבל' מחסידי האשכנזים אם ח"ו יפלו הרבה ספרים על הקרקע והגביה א' א' אל ישק כ"א בהגבהתו אך יגביה כולם ואח"כ ינשק' משום דהוי ביזוי לזה המונח בקרקע מלהגביה עד שינשק חבירו. אסור לפתוח הארון להראות ס"ת לעובד כוכבים. לא ינשק אדם אשתו ובניו כשהם מטונפים ואח"כ ינשק את הספר ואם נגע בבשר אשתו בידיו ירחץ ידיו ואז יגע בספר. מי שאבד קונטרס חומש או כתובים

שיורי ברכה

כמ"ש הט"ז אבל אחר העיון יש להתיר דהתוספות במנחות דף ל"ב ע"ב פוסקין כר' יוחנן דמוז' לישב על המטה שס"ת עליה ועוד דבפסקי תוס' שם כתבו דלכ"ע בתלמוד שלנו מותר וכ"ש בתיבה דיש בתוכה ספרי' וכ"ש בספסלי בהכ"נ שיש בתוכן ספרים וטליתות ותפילין ומ"ש הרב בית יהודה י"ד סי' כ"ב לאסור מהירושלמי שהביאו התוס' שם איכא לאוקמי דהתם מיירי דוקא ליתן שמה יסיח או ישמש כמ"ש בפסקי תוס'. ועוד יש להעיר על הרב הנז' בפסט התוס' וגם על מה שסמך על הט"ז. כאופן דאם יש מנהג קדוש דבספסלי בהכ"נ מניחין ספרים ויושבין עליהם אין למחות בידם:

גליון מהרש"א

סי' פ"ב: (שם סעיף י') בבלי חרס. בת' כנסת יחזקאל סי' ל"ז בסופו כ' דכ"ח לאו דווקא דה"ה כלי עץ ועי"ש בתשו' שאח"ז שחכם אחד התיר בנתרבו עלים מכתבי קודש וחכם אחר חלק עליו. וע"ש דחכם אחד התיר לשרפן ולקבור אפרן בכ"ח אצל ת"ח [ודעת כנ"י דאסור רק אם א"א בכ"ח יקברם בכלי עץ] ודוקא לשרוף בצנעה. ובס"ת דאינו מצוי ברבוי ויכול לגנוז ודאי אסור לשרוף:

טובי

טז (יא) [לג] (יג) כח תפוחי כסף וזהב שעושים לספר תורה לנוי תשמישי קדושה הם ואסור להוציאם לחולין אם לא לקנות בהם ס"ת או חומש:

יז [לד] כט כל מה שאסור לשנותו לקדושה קלה אם מכרוהו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר מותר:

יח [לה] יחיד שמוכר ספר תורה שלו ותשמישו (טז) ל יש מי שמתיר להשתמש בדמיו לא ויש מי שאוסר. [לו] (ואם (יב) היו בה (יג) טעיות לכ"ע שרי (ריב"ש סי' רפ"ו) ועיין בא"ח סימן קל"ג):

יט לב מותר להניח ספר תורה על ס"ת ומניחים חומשים ע"ג נביאים וכתובים אבל אין מניחים נביאים וכתובים על גבי חומשים ולא חומשים על גבי ס"ת:

הגה **יד** (יג) [לז] אבל כתובים על גבי נביאים (או אפכא שרי) (ב"י בשם הר"ן בשם תוספות פ"ק דב"ב) [לח] וכל זה מיירי בב' כריכות שכל א' כרוך בפני עצמו אבל בכרך א' הכל שרי (מרדכי פ' השותפין) וע"ל סי' רמ"ו דאסור להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים והוא (יז) משום (יד) כבוד תורה:

רפג שיכול לדבק תורה נביאים וכתובים יחד. ובו ה' סעיפים:

א א [א] א מותר לדבק תורה נביאים וכתובים בכרך אחד ב ומניח בין כל חומש וחומש ד' שיטין ג ובין כל נביא ונביא ג' וכן בין כל נביא ונביא של תרי עשר **ב** ד ואין קדושתם בקדושת ספר תורה אלא כחומש בעלמא (וכל זה בחומשים העשוים בגליון כס"ת אבל בשלנו שהם נכרכים אין חילוק בין חומש לנביאים) (הר"ן) ה ומותר לכתוב כל התורה חומש חומש בפני עצמו ואין בהם קדושת ספר תורה השלם [ב] ו ויש מי שאומר שהם כס"ת לכל דבריהם אלא שאין קורין בהם בצבור:

ב ג [ג] ז לא יכתוב (א) מגילה (א) בפני עצמה שיהיה בה פרשיות ד (א) (ב) ואין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה ח ואם דעתו להשלימה לחומש מותר:

ג ה [ד] ט כתב מגילה (ב) שלש תיבות בשיטה אחת (ג) מותר:

טורי זהב

שלנו שאינן עשויין בגליון עכ"ל. ולעיל סוף סימן רע"א כתבתי דאף בדפוס הוה קדושה כמו בכתב ע"ש: (יא) תפוחי כסף וזהב. פי' של ס"ת דרבים ולא מכרוהו שבעה טובי העיר אבל של יחיד מבואר בסעיף י"ח: (יב) היו בה טעיות כו'. זה מדברי ריב"ש מביאו ב"י בא"ח סי' קנ"ג וז"ל אם חסר אות אחת או שייתר אות אחת כיון שהוא פסול אין בו קדושת ס"ת והוא כחומשין דימכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר עכ"ל ממילא הוא הדין ביחיד בספר תורה שלו: (יג) אבל כתובים ע"ג נביאים או איפכא שרי. כצ"ל: נראה לי דאותן אנשים שנוהגים בשעת לימודם בספר ורוצה להגביה הספר שלומד פושט ידו ולוקח ספר אחר ומניח תחת זה שלומד דאיסורא איכא משום בזיון ונראה שפי ממניח הספר על ברכיו דסעיף ז' כי בזה מבזה הספר להיות לשמים מה שיוכל לעשות בעץ או באבן ולכאורה היה נראה להביא ראיה להתיר ממ"ש בטור וש"ע בא"ח בסי' שט"ו דמותר להניח בשבת ספר אחד מכאן וספר אחד מכאן וספר אחד על גביהן ולא חשיב אוהל כיון שא"ל לאויר שתחתיו עכ"ל. נ"ל דהתם מיירי שצריך לכל הג' ספרים וללמוד מכולן שיהיו מוכנים לפניו וקמ"ל דלית בה משום אוהל מש"כ כאן דמעשה עץ בעלמא שימש בספר והוי בזיון גדול כל שהוא מביאו ממקום למקום אפילו בשלחן אחד אם לא שהספר התחתון מונח כבר ודאי שרי להניח השני עליו: בתשובת מהרי"ל סי' קי"ד מביא משם ספר אגודה פרק הקומץ דאין לו לעשות חמישי ספר תורה מבגד שנשתמש בו הדיוט ויליף לה מדדרשינן מה מזבח שלא נשתמש בה הדיוט אף עליה כו' ואותן שנוהגים כן יש למחות ומכל מקום נראה דהיינו דוקא בדבר שהוא תשמיש קדושה עצמו כגון אותן הנזכרים בא"ח סימן קנ"ד אבל תשמיש דתשמיש כגון אותן הנזכרים שם מותר לעשות מבגד ואם נעשה כבר תשמיש קדושה ממנו אסור לעשות אח"כ ממנו תשמיש דתשמיש דאין מורידין אע"פ שאנו מחמירין שלא לעשות ממנו תשמיש דקדושה מכל מקום להקל לא אמרינן דלא נתפס ביה הקדושה כן נראה לי:

רפג (א) ואין כותבין מגילה לתינוק כו'. זה דעת הרמב"ם והביא בטור דהרי"ף התיר לכתוב מגילה לתינוק להתלמד והקשה עליו רבים וכ' הרא"ש שהתיר משום שאי אפשר לכל עני להיות לו ס"ת שלימה וב"י נתן טעם טוב להרי"ף מדברי התלמוד גם בפרישה ומו"ח ז"ל הביאו ראיות ברורות להיתר וסיים מו"ח ז"ל דיש לנו להתיר וכן הוא המנהג בכל יום ותימה על רמ"א שלא כתב על זה כלום אבל מ"מ אין היתר אלא כדי להתלמד בו משום עת לעשות לה' וגו' אבל אותן שכותבין פסוקים על הכותל לאיזה סימן טוב לאו שפיר עבדי דהתורה חתומה מהן בשיטה ניתנה: (ב) שלש תיבות. פירוש כותב שלש תיבות כאן ושלש תיבות רחוקות מהן בשיטה שנייה

שפתי כהן

נכון בהורה חיים סי' קנ"ד וקנ"ה כי שם ביתו: **יד** אבל כתובים ע"ג נביאים ונביאים ע"ג כתובים מותר. כ"כ הר"ן והתוס':

רפג **א** מותר לדבק כו'. אע"ג דא"א שלא יונחו נביאים וכתובים ע"ג תורה: **ב** ואין קדושתם בקדושת כו'. כלומר אם דבק תורה עם נביאים וכתובים אין קדושתם כקדושת ס"ת דכל יתר כחסר דמי: **ג** לא יכתוב התורה מגילה בפני עצמה כו'. ודעת הרי"ף והמרדכי והאגודה ושאר פוסקים דמותר משום עת לעשות לה' הפרו הורחק שהרי אין הכל יודעים בעל פה ואין לכל העולם חומשים בכ"ה ויבואו לידי ביטול ק"ש ותפלה וכ"כ הב"ח וכ' שכך המנהג פשוט בכל המדינות: **ד** ואין כותבין כו'. כלומר מה"ט שאין כותבין התורה מגילה בפני עצמה אין כותבין מהתורה מגילה לתינוק אפילו להתלמד דדוקא חומש בפני עצמו שרי אבל לא מגילה מגילה: **ה** כתב התורה מגילה ג' ג' תיבות מותר. שכיון שיש בה שינוי

באר הגולה

כח שם בשם הרמב"ם בפ"י מהלכות ס"ת: כט טור ממימרא דרבא שם דף כ"ז ע"א: ל שם בשם אביו הרא"ש דדמי למכרוהו שבעה טובי העיר: לא כן משמע מדברי הרמב"ם שם: לב ברייתא מגילה דף כ"ז ע"א:

א ברייתא ב"ב דף י"ג וי"ד: ב שם בברייתא: ג שם וכגירסת הרמב"ם בפ"ז מהס"ת וכ"כ הטור: ד שם ושם סיים הרמב"ם דין היתר כדין החסר כלומר דכל יתר כנטול הוא ואחר עמו דמי וה"ל ס"ת חסר ופסול: ה שם ושם ממשמעות הגמרא שלחו ליה בני גליל וכו' גיטין דף ס' ע"א: ו הרשב"א בתשו' אם עשויין כגולל ונתקן: ז לשון הרמב"ם שם דין י"ז כרבה דפשט לאביי דאסו' שם: ח כת"ק שם בברייתא: ט שם מהא דמשני הב"ע בסירוגין שם וביומא דף ל"ח ע"א וכפי' הרמב"ם וכ"כ בהדיא בתשובה הביאו ר' ירוחם בנתיב ב':

בית לחם יהודה

והתחיל לכתוב אחר וכשנכתוב חציו נמלא הראשון אסור לכתוב החלק הנשאר דברים אחרים. ס"ח:

(סימן רפ"ג שו"ע סעיף א') **ואין** קדושתם כו'. אין מניחין נביאים וכתובים ע"ג חומשים ולא ספרי תלמוד על ספר מקרא. ס"ח: אל יכסה אדם ספרים בקלפים הכתובים בדברי הבאי. ס"ח:

ברכי יוסף

(שו"ע סעיף ט"ז) **תפוחי** זהב וכסף וכו'. מה שנוהגין שמשימין רמונים על גבי ס"ת ובמועדים מנכסיהם מוכרין אותן לחולין קרא תגר מהר"י קולון בה"ש קס"א והרב מחנה אפרים הלכות צדקה סי' י"ב לדד בנותן טעם למנהג דהו"ל כהתנה מעיקרא ותליא בפלוגתא דרבוותא וכו' וה"ה דקנאי מהני לכיס של תפילין מוזהב: אם מכרו הרמונים כדי ליהנות מהדמים ולהוציאן לחולין הלוקח אסור להוציא הרמונים לחולין. הרב מחנה אפרים שם בסימן הנזכר: אם מוכרים הרמונים להספיק לתלמוד תורה לא סגי להפקיע קדושת הרמוני' ולהוציאןלחולין הרב הנזכר שם: מה שנוהגין למשכן הרמונים של בית הכנסת נראה מדברי הרמב"ם דשרי אבל למשכנם לעובד כוכבים לכ"ע אסור. הרב הנזכר שם: (שם סעיף י"ט בהגה"ה) **אבל** בכרך אחד הכל שרי וכו'. אבל הרמב"ם היה מונע לכתוב תנ"ך בקובץ אחד לפי שכאשר קורא בנביאים וכתובי' יהיו הנביאים והכתובים למעל' מחמשה חומשי תורה וכן היה מונע לכתו' התרגו' או הפירוש עם התורה בקובץ אחד. כ"כ רבינו אברהם בן הרמב"ם הובאו דבריו בתחלת ספר מעשה רוקח. אמנם נתפשט המנהג כסברת המרדכי ולית מאן דחייש להא:

בית הלל

(סי' רפ"ג שו"ע ס"ג) **כתב** מגלה ג' ג' תיבות בשיטה אחת מותר. וכתב ב"י וטעמו מדאוקמי' לה בפרק אמר להם הממונ' ובפרק הניזקין אף היא עשתה טבלא אחת של זהב שפרש' סוט' כתוב' עליה דהיינו שהיתה בסירוגין ופירש הרב בתשובה שהיה כותב ג' תיבו' כאן וג' תיבות כאן רחוקות מהן בשטה שניה שאינה נקראת עם הראשונה וכו' ע"ש אבל רש"י פירש בפרק הניזקין דף ס' ע"א בסירוגין בתחלת המקרא היה כתב תיבה שלימה ולבסוף ראשי תיבות עכ"ל והב"י לא הביא פירו' של רש"י ז"ל והסכים לפירוש הרמב"ם אבל כאמת אם כתב כמו שכתב רש"י ז"ל נמי מותר. וקשה לי על מה שנוהגין עכשיו בזמן הזה בכל בתי כנסיות לכתוב י"ג מדות על הנייר או בחקיק' על הטבלא ה' ה' אל רחום וחנון וכו' בכתב אשורית כמו ס"ת. וזה אינו נכון לכתוב

ביאור הגר"א

בהם משום קדושת בה"ב אנגלין אין כו' ויש כו'. דכל שלכבוד עשויין כמש"ש בגמ' מ"ד הני כו': [לג] תפוחי כו'. [לד] כל מה כו'. כמש"ש בבה"כ: [לה] יחיד כו'. עמ"ש בא"ח סי' קנ"ג ס"י: [לו] ואם היו כו'. כמ"ש הרמב"ם דאינו אלא כחומשין: [לז] אבל כתובים כו'. מדלא חילק בגמ' הנ"ל ביניהם ומשוי אותם להדדי וכן שם לענין גלילות מטפחות וכן בירושלמי לענין מכירה ע"ש ועתוס' דב"ב י"ג ב' ד"ה ד"י כו': [לח] וכ"ז כו'. עתוס' שם ד"ה מדביק כו':

רפג [א] מותר כו'. כברייתא האחרונה דרבי עבד עובדא שם ועספ"ז דשבת (ואפ"ס מעשה רב): [ב] ויש כו'. כנ"ל סי' רפ"ב ס"ב: [ג] לא כו' ואין כו'. נסין בעיא דאיפשיטא וכת"ק. רמב"ם ורא"ש וש"פ. והרי"ף מתיר וכמש"ש בספרא דאפסרתא: [ד] כתב כו'. עבה"ג וכמו בשירטוט בסי' רפ"ד ס"ב (אולי ר"ל על

חידושי רע"ק

(סעיף י"ח) **יחיד** שמוכר. בת' חב"צ (סימן קכ"ג) כתב דאין להבריו בבהכ"נ ספר למכרו ולהעלותו בדמים דהוי בזיון: (ט"ז ס"ק י"ב) **והוא** כחומשין. וא"כ בכ"ש דתשמישי קדושה יכול יחיד למכרו בשלו והיש מי שאוסר ע"כ קאי רק על ס"ת ולא על תשמישו וזהו סייעתא להמג"א (סימן קנ"ג סקכ"ג):

(סי' רפ"ג ס"א) **מותר** לדבק. ועושין רק עמוד א' בסופו ובתחילה מניחים קלף חלק לגול על

באר היטב

סי"ג עכ"ל הט"ז: (יב) תפוחי. פי' הט"ז שהם של ס"ת דרבים ולא מכרוהו שבעה טובי העיר אבל של יחיד מבואר בסי"ח: (יג) טעיות. זה מדברי ריב"ש וז"ל אם חסר אות אחת או שייתר אות א' כיון שהוא פסול אין בו קדושת ס"ת והוא כחומשין וימכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר ע"כ ממילא ה"ה ביחיד בס"ת שלו עכ"ל הט"ז: (יד) כבוד. כ' הט"ז נ"ל דאותן אנשים שנוהגים בשעת לימודם בספר ורוצה להגבי' הספר שלומד פושט ידו ולוקח ספר אחר ומניח תחת ספר זה שלומד דאיסורא איכא משום בזיון כי בזה מבזה הספר להיות לתשמיש מה שיוכל לעשות בעץ או באבן אם לא כשהספר התחתון מונח כבר ודאי שרי להניח השני עליו ובתשו' מהרי"ל מביא בשם ספר אגודה דאין לעשות חמישי ס"ת מבגד שנשתמש בו הדיוט ומ"מ נראה דהיינו דוקא בדבר שהוא תשמיש קדושה עצמו כגון אותן הנזכרים בא"ח סימן קנ"ד אבל תשמיש דתשמיש כגון אותן הנזכרים שם מותר לעשות מבגד ואם נעשה כבר תשמיש קדושה ממנו אסור לעשות אח"כ ממנו תשמיש דתשמיש דלהקל לא אמרינן דלא נתפס ביה הקדושה עכ"ל:

רפג (א) מגילה. ודעת הרי"ף ושאר פוסקים דמותר משום עת לעשות לה' וגו' שהרי אין הכל יודעים בע"פ ואין לכל העולם חומשים בכ"ה ויבואו לידי בימול ק"ש ותפלה וכתב הב"ח שכך המנהג פשוט בכל המדינות ע"כ ומה"ט שאין כותבין התורה מגלה אין כותבין ג"כ מהתורה מגלה לתינוק אפי' להתלמד דדוקא חומש בפני עצמו שרי אבל לא מגלה מגלה עכ"ל הש"ך וכתב הט"ז מ"ם הב"ח דכן המנהג להתיר היינו כדי להתלמד בו משום עת לעשות וגו' אבל אותן שכותבין פסוקים על הכותל לאיזה סימן טוב לאו שפיר עבדי דהתורה חתומה ניתנה: (ג) מותר. דכיון שיש בה שינוי אינו דומה למגלה מס"ת:

פתחי תשובה

חלק יו"ד סימן קפ"ג דמותר לתלות סלית והפילין בציר הברזל הקבוע בדלת שבאה"ק ע"ש: (טז) יש מי שמתיר. עיין בספר יד הקטנה הלכות ס"ת פ"ד עשה כ"ג אות ט' שכתב דלא דמכיא כש"ע כאן וכן בא"ח סימן קנ"ג ס"י ב' דעות בזה היינו דוקא בספר תורה שקנאה היחיד לעצמו דאמרינן בה דהוי כתוטף מצוה מן השוק אבל בספר תורה שכתבה לעצמו או ששכר סופר לכתוב לו למען לקיים המ"ע של כתבו ודאי דאסור למכרה ולכן כתב לעיל סימן ר"ע ס"א בסתם ואינו רשאי למכרו אע"ג דשם מיירי ביחיד ע"ש: (יז) משום כבוד. עבה"ט וכס' חמודי דניאל כ"י כתב מי שרוצה להניחן ספר בתוך ספר בכדי שלא יהא צריך לחפש אח"כ נראה דאסור וגם אסור להניח בספר שום דבר להשתמר שם:

רפג (א) בפני עצמה. עבה"ט סק"א בשם ט"ז שאותן שכותבין פסוקים כו' ועיין בתשובת מהרי"ט ספר שני חלק או"ח סימן ג': (ב) ואין כותבין מגילה. עיין בתשב"ץ ח"א סימן ב' שכתב דמה שאפשר להתיר בזה הוא שיכתוב התיבות חסירות בסופן כגון זה וידב' ה' א' מש' לאמ' דב' א'. או באמצעיתן כגון ברשי"ת ברא"ן כלא א' או שיכתוב התיבות מלאות לאמור מובא אהרון דכה"ג לאו ספר נוקרי אלא אגרת או שיכתוב האותיות קטועות או הא"ף והלמ"ד מחוברות כגון זה ﭏ ויעשה כל האותיות שינוי זה עד שלא יהיה ג' תיבות סמוכות בלא שינוי בא' מן השינויים הנזכרים. או יכתוב בכתב מאשי"ט כו' זה הכלל כל כתיבה שיפסול בה ס"ת מותר לכתוב המגילה בזאת ומיהו דוקא פיסול שהוא באיכות הכתיבה אבל פיסול אחר לא. וכתב עוד דנראה לו להתיר בכל ענין כדעת הרי"ף ז"ל דהאידנא מותר לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בו משום עת לעשות גו' (וכ"כ הט"ז וש"ך כמו שהובא בבה"ט סק"א) ובלבד שלא יכתוב יותר מג' תיבות בלא שירטוט כנ"ל שאח"ז (ואפשר דגם לענין זה מהני אם שינה באותיות בא' משינויים הנזכרים). וכתב עוד דמה שנהגו המלמדים שכותבים על הלוחות ג' או ד' פסוקים או פרשה שלימה מה שדעתו של תינוק יכולה לקבל בההוא שבוע ובסוף השבוע מוחק והוזר וכותב פרשה אחרת כפי התחלפות הפרשיות בכל שבוע יש להתיר אף דכתבי קודש אסור לאבדן ביד או למחקן מ"מ כיון שעבר זמן פרשה זו הוי כהיכל שצריך תיקון שמותר לסתרו ולבנותו ומ"מ יזהרו שלא יכתבו אזכרות על הלוחות ואם אירע שכתבו

גליון מהרש"א

(ט"ז ס"ק י"א) **טובי** העיר. ודברי המג"א סי' קנ"ג ס"ק י"ד צ"ע מהמשור וב"י כאן.

ד ו (ג) [ה] י אסור לרקם (ג) פסוקים (ג) בטלית :

ה יא סדרן של נביאים יהושע שופטים שמואל מלכים ירמיה יחזקאל ישעיה תרי עשר . וסדר הכתובים רות תילים איוב משלי קהלת שיר השירים קינות דניאל מגילות אסתר עזרא דברי הימים :

רפד שלא לכתוב בלא שרטוט . ובו ב' סעיפים :

א א כל כתבי הקודש אין כותבין בלא שרטוט [א] אפילו כתובים על הנייר :

ב א (א) [ב] ב אסור לכתוב (א) *)ג' תיבות מפסוק (ב) בלא (ג) שרטוט [ג] אם הוא כתב אשורית : [ד] (ואין חילוק בין כתיבה לחקיקה בעניס או בזהב)(ב"י בשם ר' ירוחם נתיב ב') ב ג ומיהו באגרת שלומים מותר לכתוב אפילו כמה תיבות מהפסוק (ד) לדבר (א) צחות : הגה ג [ה] ואם (ה) שרטט שיטה (ב) העליונה ד שוב לא צריך (טור בשם ר"ת) [ו] וי"א דאין לכתוב דברים של חול בכתב אשורית שכותבין בו התורה (שם בשם רבינו ירוחם) (°) :

שפתי כהן

שיכוי אינו דומה למגילה מס"ת : ו אסור לרקם פסוקים בטלית . מפני שהוא מביא פסוקי התורה לידי זלזול כי הציצית שבטלית אינם אלא תשמישי מצוה ולא תשמישי קדושה ומותר לבא בטלית מצויצת לבית הכסא ולבה"מ ולהשתמש בו ולכסות בו את הערוה ואיך יביא פסוקי התורה במקום טינופת וזלזול וכתב הט"ז ומטעם זה התירו לכתוב פסוקים על המפות של ס"ת מפני שהם תשמישי קדושה ואסור לנהוג בהם קלות עכ"ל ואף ע"ג דרבינו ירוחם שם כתב עוד טעם לאסור והיינו משום שאסור לכתוב מן התורה פסוקים כבר נתבאר דיתפשט המנהג להקל בזה ועיין ברבינו ירוחם שם שהביא תשובת הרמב"ם שהאריך בזה :

רפד א אסור לכתוב ג' תיבות מפסוק כו'. כצ"ל : ב ומיהו באגרת שלומים כו' . מיהו בירושלמי פ' בתרא דמגילה משמע קצת דאפי' בכהאי גוונא אסור . כן כתבו יש פוסקים : ג ואם שרטט שטה העליונה . מותר לכתוב משם ואילך בלא שרטוט דמסתמא נכתבה שורה העליונה ביושר והוה כמו שרטוט למה שלמטה . כ"כ הרא"ש והטור : ד שוב לא צריך . ובס"ת ממש צריך שרטוט בכולה כדלעיל סי' רע"א סעיף ה' וכ"כ בהגהת דרישה בשם מהרש"ל . תשלומי דיני ס"ת נתבארו בא"ח בהל' תפילין ע"כ קצרתי כאן בדיניהם:

טורי זהב

שנייה שאינם נקראות עם הראשונה כדרך זה מותר לפי שאין נראה ככותב מגילה אחת : (ג) אסור לרקם פסוקים בטלית . מהטעם דלעיל שאסור לכתוב פסוק אחד ועוד לפי שהטלית אע"פ שיש בו ציצית הם תשמישי מצוה ולא קדושת הגוף וע"כ יכול לבא בטלית מצויצת לבית הכסא ולבית הטבילה ולהשתמש בו ולכסות בו את הערוה ואיך יביא כתבי הקדש במקום הטינופת וזלזול עד כאן לשון רמב"ם בתשובה מביאה ב"י ולפי זה בכל מקום שיוכל לבא לידי זלזול איזה פעם לא יכתוב שם פסוק:

רפד (א) אסור לכתוב שלש תיבות מפסוק כצ"ל . ומ"ש ואם שרטט שורה עליונה כו' בטור כתוב הא דאין כותבין בלא שרטוט היינו דוקא בשיטה עליונה אבל מכאן ואילך השיטה העליונה כמו שרטוט כי היכי דאמרינן גבי תפילין שאם שרטט בשיטה עליונה שוב אין צריך שרטוט לפי שסתם בני אדם יודעים לאמן ידן לכתוב על העליונה בלא שרטוט עכ"ל : וכתוב בדרישה קשיא מאי אולמיה דתפילין מס"ת ועוד מאי הלכך אני אומר דקאמר הא הוא זה הדבר בעצמו שכתב ר"ת ונראה דר"ת אמר עיקר דבריו אתפילין כמ"ש התוספות וב"י מביאן ומ"ש רבינו כיון ששרטט כו' רצונו לומר ר"ת כתב כן גבי תפילין ואמר הרא"ש הלכך אני אומר כו' רצה לומר כמו שאמר ר"ת גבי תפילין שאין צריך שרטוט אלא שיטה עליונה ה"כ אני אומר בס"ת כי היכי דאמרינן בתפילין ושם מוכח לומר כן מכח קושיא שהוכיח ר"ת מינה עכ"ל וחוץ מכבודו לא דק בהבנת דברים אלו דלא זו הדרך אלא הכוונה מבוארת דעל אגרת קאי דאין צריך שרטוט כשכותב שם פסוק אלא אם הוא בשיטה ראשונה אבל אם אין פסוק בשיטה ראשונה ממילא כותב שם בלא שרטוט וכשיכתוב בשיטה שאחריה פסוק אין צריך שם גם כן שרטוט כיון שהראשונה נכתבה בלא שרטוט בשיטה נעשה כאלו היה פסוק בראשונה והיה שם שרטוט לזה כתב כי היכי דגבי תפילין כו' אין צריכין שרטוט רק בעליונה הכי נמי כאן בלא שרטוט רק העליונה ועל זה נתן טעם לפי שסתם אדם יודע לאמן ידיו כו' פירוש כשאין פסוק בעליונה וכותב בלא שרטוט מכל מקום יודע לאמן ידיו ולכתוב שם ביושר זה נראה לי פשוט אלא דהפרישה הבין דהרא"ש כאן קאי אספר תורה ולמד מתפילין ונכנס לפרש במה שלא ניתן לכתוב וכמדומה שלא יצא אותו דבר מפי אותו צדיק אלא תלמיד טועה כתבו :

באר הגולה

י שם בתשובה פי' בטלית ואין בו קדושת הגוף ויכול לבא בהן לבית הכסא וכו' ואיך יביא כתבי התורה במקום זלזול : יא ברייו' בב"ב דף י"ד ע"ב : א לשון הרמב"ם פ"ז מהס"ת מברייתא דגיטין דף ו' ע"ב וכ"כ הטו' בשמו : בשם בברייו' : ג טור בשם ר"ת וכ"כ התוס' שם בשמו ובשם ר' אליהו הזקן ובמנחות דף ל"ב ע"א ובסוטה דף י"ז ע"ב : (°) ונהגו שם ע"כ הספרדיים שינו כתיבתה ושמו אותותם אותות אחרות עד שנעשה הכתב ככתב אחר להתיר להשתמש בו לדברי חול):

נקודת הכסף

(סי' רפ"ד בט"ז ס"ק א') השיג על הפרישה ויפה כוון וכ"כ גם אני בש"ך ס"ק ג' רק שיש שם השמטה מהמדפיסים שהשמיט תיבה לתיבה כאשר נראה לעין כל וכך צ"ל שרטט שיטה העליונה כו' וה"ה אם נכתבה שיטה העליונה בלא שרטוט מותר לכתוב כו' וק"ל : (שם בשו"ע סעיף ב') שלש תיבות כו' . כ"פ רוב הפוסקים והאחרונים וכ"פ הב"ח וכ"ל להביא ראיה לדבריהם מס"פ הלוקח תלינא דאמרי' התסדאבי כ' גט הלינ' ואקריגהו לדידיה מן לא עד לקחתה כי היכי דלא ליבעי שרטוט וכן מר זוטרא משרטט לכולה פרשתא אע"ג דלא תפסתי לקחתה לא הוי רק ג' תיבות אלמא דס"ל לאביי ומר זוטרא דג' כותבין ג' אין כותבין [והרא"ש שכתב הא דקאמר ואקריגהו לדידיה מן לא עד לקחתה לא ידענא למה דקיי"ל שלש כותבין] עכ"ל נראה דאין כוונת הרא"ש להקשו' על אביי ומר זוטרא דהא איכא מ"ד בפ"ק דגיטין דג' אין כותבין ועוד דהא הרא"ש גופי' פסק כן בפ"ק דמגילה דג' אין כותבין אלא כוונת הרא"ש להקשות אפירוש רש"י דפירש התסדעמייהו הוי משום דקיי"ל ג' כותבין ד' אין כותבין ואם כן הוה להו לכתוב לא תפסתי לקחתה בלא שרטוט (וכן קשה על הנימוקי יוסף שכ' גם כן כרש"י ודו"ק) :

בית הלל

מגילה יותר מג' תיבות כמו עד י"ב מדו' שהוא י"ח אותיו' וזהו שלא כדברי הרמב"ם ולא כדברי רש"י ז"ל . ונראה הטעם משום דעת לעשות לה' הפרו תורתך שאין כל העולם יודעין בעל פה ואגב שכותבין על הכל ומזמור לדוד נוהגין לכתוב גם י"ג מדות וכ"כ הכ"ח ע"ש :

גליון מהרש"א

(סי' רפ"ג סעיף ד') לרקם פסוקים . אף בלשון אחר לא לה"ק ת' רדב"ז סי' מ"ה : עי' לעיל סס"י רע"ו . עי' ש"ך סי' קע"פ ס"ק י"א ועי' לעיל גליון סי' רע"ו ס' י"ג דשם נדע מתלית : (ש"ך ס"ק ו') במקום טינופת וזלזול . וכ' הרמב"ם בתשו' דצריך לחתוך ולגנוז וע"ת גנת ורדי' ח"א בא"ח כלל ב' סי' כ"ה ותשובות שאחריה :

חידושי רע"ק

על כל חקיקה כך מבואר בב"ב (דף י"ג ע"ב) וחידוש בעיני שלא נזכר מזה ברמב"ם (ספ"ז מהל' ס"ת): (ש"ך ס"ק ו') שאסור לכתוב מן התורה פסוקים . ע' תשו' מהרי"ם (ח"ב חא"ח סי' ג') :

(סימן רפ"ד סעיף ב' בהג"ה) שוב לא צריך . ע' בהגהת ש"ע א"ח (סי' ל"ב ס"ו) וצ"ע :

ביאור הגר"א

שהרמב"ם לשיטתו שפסק בפ"ז מה' ס"ת דדוקא ד' תיבות אסור בלא שרטוט וכ"כ הטור בשמו בסי' רפ"ד) : [ה] אסור כו' . ע"ל סי' רע"ו סי"ג בהג"ה :

רפד [א] אפילו כו' . מהא דאיקפד רב יוסף שם ומסתמא איגרות כתובין על הנייר : [ב] אסור כו' ומיהו כו' . עתוס' שם ד"ה ואמר ר"י כו' . כר' יצחק . תוס' שם בשם בה"ג ע"ש ול"נ טעמו משום דסוגיא דספ"ב דיבמות כוותיה דאמרינן שם מן לא עד לקחתה ועיין ביבמות שתמה ע"ז וכתב דהא קי"ל שלש כותבין ותמוה היאך נעלם ממנו תוס' הנ"ל וכ"כ הוא עצמו בפ"ב דמגילה (ועמ"ש סי' ל"ב ס"ק ז' ודבריו דחוקין) : [ג] אם הוא כו' . הרא"ש בפ"ב דמגילה בשם הרמב"ן טעם למנהגינו : [ד] ואין חילוק כו' דכתיבה היא כמ"ש בגטין כ' א' ב' : [ה] ואם שירטט כו' . עתוס' הנ"ל ד"ה ואמר כו' והרא"ש דמגילה שם : [ו] וי"א כו' . עבה"ג ולהרמב"ן הנ"ל משום שרטוט הוא :

פתחי תשובה

אסור למחוק אפילו כדי לצורך כתיבת פרשה אחרת ע"ש : (ג) פסוקים בטלית . עיין בתשו' רדב"ז ח"א סימן מ"ה שכתב דאפילו דברים של חול אסור לרקום אותם בכתב אשורית שהכתב בעצמו יש בו קדושה רבה ואם כתב פסוקים מן התורה אפילו בכתב אחר אסור עיין שם . ועיין בתשובת דברי יוסף סימן מ"א שכתב ששמע מפי מורו מהר"ר שמואל די פאס דמטעם זה כשמת בנו לא רצה לכתוב בכתב אשורי הקינה שנוהגין לכתוב על המצבה אלא כתב אותה בכתב שקורין רש"י ומ"מ על אחרים לא אסר דבר זה מעולם . וע"ש עוד מ"ש על דברי רדב"ז הנ"ל :

רפד (א) ג' תיבות . עיין בתשובת רשב"ש סימן תפ"ב שכ' דפעמים ג' כותבין . ד' אין כותבין . כגון שתיבה הג' אינו גומר הענין כמו מים קרים על . אלא נגמר ענין עד שכותב תיבת נפש . אבל כשג' תיבות גמרו הענין כמו מים קדושים בכלי אף שאינו כותב תיבת חרש כיון שזה אינו אלא לתוספת ביאור אסור וכשתי תיבות אלא הזכרה אם הם של חול או דברי קדושה ע"ש : (ב) בלא שרטוט . עיין בשאלות ותשובות תשובה מאהבה חלק א' סימן ס"ז שכתב דמותר לכתוב אפילו בלא שרטוט על ידי שיכתוב בשיטה א' רק ב' תיבות ובשיטה תחתיה יכתוב גם כן רק ב' תיבות וכן יכול לכתוב כמה שיטין על אופן זה דלא כרב אחד שנסתפק בזה עיין שם . ועיין בתשובת ... חלק א' סימן כ' שכתב דס"ר מיימון ז"ל אביו של הרמב"ם כתב דהרוצה לכתוב בלא שרטוט ינקד על האותיות וכן נהגו אנשי ארצות ישמעאל אבל איני יודע טעם ... לעיל סי' רפ"ג סקק"ב : (ג) שרטוט . עיין בתשובת רבינו עקיבא איגר סימן נ"ן שכתב דלזה מהני שרטוט בטופרת וכדומה אף שאינו מתקיים ויישב בזה קושי' ... ור"ן כיון דקיי"ל דאין כותבין בלא שרטוט למאי צריך הלל"מ במזוזה דבעי שרטוט וכן הלימוד בסוטה ומגילה ע"ש ועיין במרדכי בהלק"ט הל' תפילין ומזוזה ... כאו"ק מ"ש בשם בה"ב . ועיין מה שכתבתי לעיל סימן רע"א ס"ק ט"ו : (ד) לדבר צחות . עיין בה"ט ועיין בתשובת בשמים ראש סוף סימן ש"א : (ה) שרטט שיטה העליונה . עיין בספר חומות ירושלים סימן ש"ג דה"ה אם כתב תחלה דברי רשות כמה שיטין בשוה ואח"כ פסוקים עולה דברי רשות במקום שרטוט ע"ש . [°מבואר זה ברא"ש וטור דשטה הראשונה כמו שרטוט וכמ"ש בט"ז וש"ך לפי מה שהגיה בנקודת הכסף] :

באר היטב

(ג) בטלית . וכ' הלבוש אבל התירו לכתוב פסוקים על המפות של ס"ת מפני שהם תשמישי קדושה ואסור לנהוג בהם קלות עכ"ל :

רפד (א) צחות . וכ' הש"ך מיהו בירושלמי פ' בתרא דמגילה משמע קצת דאפילו בכה"ג אסור (ודוקא בכתב אשורים) וכ"כ יש פוסקים : (ב) העליונה . ובס"ת ממש צריך שרטוט בכולה כדלעיל סימן רע"א סעיף ה' :

(סי' רפ"ד סעיף ב' בהג"ה) דברים של חול . ואע"כ לא יפה (לי"א אלו) מה שרושמים הסוחרים לפני פתחי חנותיהם מיני סחורה שיש להם למכור באותיות מרובעים . ס' בית הלל :

אשל הלכות ספר תורה אברהם

(סימן ר"ע סעיף א') לכתוב משלו . קצל שקנו ס"ת או חייבים לברך שהחיינו ומי המברך . העלה בתשובת ב"י סי' כ"ג דאפילו לדעת המחייבים בזמן הזה היינו בכתבו ללמוד ולקרות בה ולא הניחו בבהכ"נ לקרות בה ברבים . ועכ"פ הוי ספק ברכה ולהקל . ועוד הלא שהחיינו לא שייך כ"א ביחיד . וא"ל דיברכו הטוב ומטיב דברכה זו אומנה שייכות כ"א בהגאות הגוף ע"ש ושיש עוד וז"ל ומיהו נהגו כל הקונה לברך והוא בשעת שידור לפני ההיכל . וקודם שיתננה לבני ביהכ"נ ובשעה שעולה לתורה יום השבת עת הקריאה יגמור בלבו ליתן במתנה לציבור ויברך בקול רם הטוב ומטיב וכ"ז כשקנה בממון עצמו אבל כשקיים בזה גזוואות המת וקנו מעזבון ס"ת לא הוי אלא כשליח בעלמא ואין לברך שהחיינו כלל . מיהו הטוב ומטיב נהגו לברך כיון דהוא לא נוח לסדיה שיתנהו לציבור רק שיקנו ס"ת :

(סימן רע"ד סעיף א') וכשפיק לכל הספר . וה"ה המגיה אות א' הוי כותב ס"ת מחדש וצריך להוציא מסיו שכותב לשמה ואין די בכתיבה ראשונה . ואם הסופר עצמו מגיה אחר סיומו זמן מה צ"ע . ועיין בתשובת בית יהודא סי' ג' : (שם סעיף ו') בתיקון האותיות . עיין בסימן רע"ו כמ"ש בא"ח סי' כ' :

(סימן רע"ה סעיף א' בהג"ה) וי"א דמותר . עיין תשובת כ"ד סי' קל"ח קל"ט עד סי' קמ"ה הרבה דינים תיוקים המשתעפים מזה : (שם סעיף ב') בין להרמב"ם . בתשובת כ"ס סי' פ' מתמה על מה פרשת אז ישיר משה וכן ותקח מרים של שירת הים ופרשת האזינו עושים כדעת הרמב"ם פתוחה . וסתומה לדעת הרא"ש ז"ל . ומה נשתנו פרשת אלו . ועיין תשובת חכם צבי ז"ל ובספר אור תורה שכ' ולכן עלתה הסכמתנו שמהיום ואילך יזהרו הסופרים בפ' השירות לעשותם מכוונות אליבא דכ"ע וזהו הדרך ישרה שיניח בשיטה עליונה שיעור ט' אותיות וג"כ שיטה אחת חלק וכזה יעלה כהוגן אליבא דכ"ע וכן יעשה ג"כ בסוף השירה ואין להקפיד אם לא יבוא תיבות הים בסוף שיטה . וכן נמצא כתוב בספר דוקני חלקם כחיים . ע"ש :

(סימן רע"ו סעיף ז') ועל מקום הגרד . אם כתב שם שלא במקומו והגויל הוא עב כאופן שאפשר לקלפו בלתי חסרון אי מותר לעשות תיקון זה . ואת"ל מותר אי מותר לכתוב במקומו מי אמרינן דקדושה חלה על כל עובי הקלף או לא . עיין תשובת נתלה ליהושע סי' נ"ג : (שם סעיף י"ב) ולא נתן בו דלת יתלה הדלת. ס"ת שכ' יודי"ן כמו ריש"ן ודאי דיש למחקם ולכתוב יודי"ן אחרים תחתיהם אלא בשמות שאינם נמחקים נסתפק בתשובת ב"י סי' כ"ח דאם נמחקים ויכתוב במקומן יודי"ן שלא השם כולה לא נכתב לשם קדושה . ועיין בס' הכינה ובפ"ב דגיטין דלא מהני העברת קולמוס . וגם נ"ד להא דאיתא בש"ם כאן מטעמים הנזכרים שם . והעלה לדינא דיגרוד כל השם ויחזור ויכתבנו מחדש כהלכתא :

הלכות מזוזה

רפה שכר מצות מזוזה. ובו ב' סעיפים:

א [א] (א) א מצות עשה לכתוב א פ' שמע והיה אם שמוע ולקבעם על מזוזות הפתח ג וצריך ליזהר בה מאד (א) [ב] וכל הזהיר בה ב (א) יאריכו ימיו [ג] וימי בניו ואם אינו זהיר בה יתקצרו:

הגה [ד] ומ"מ אם אין ידו משגת לקנות תפילין ומזוזה (ב) יקנה תפילין (ג) ולא מזוזה (ירושלמי סוף מגילה ובא"ח סי' ל"ח סי"ב) דמצוה שהיא חובת הגוף עדיפא:

ב ג נתינתה (ב) ג בטפח החיצון:

הגה [ה] י"א כשאדם (ג) יוצא מן הבית (ד) יניח ידו על המזוזה (מהרי"ל שם ומוכח בעבודת כוכבים דף י"א) ד [ו] ויאמר ה' ישמר צאתי וגו' (במדרש) וכן כשיכנס אדם לבית יניח ידו על המזוזה:

רפו מקומות החייבים במזוזה. ובו כ"ג סעיפים:

א א אלו המקומות (א) שחייבים במזוזה אחד שערי בתים ושערי חצרות א (א) מדינות ועיירות (א) ב [א] (ג) (ב) רפת בקר ג ולולין ואוצרות יין ושמן ד ב ובית האשה ובית השותפים ה כולם (ג חייבים:

הגה [ב] ודוקא כשבית השותפים ישראלים ו אבל בית (ב) (ג) של ישראל ועובד כוכבים (ד) פטור ממזוזה (מרדכי ספ"ק דעבודת

טורי זהב

רפה (א) וכל הזהיר בה כו'. בטור סיים כאן וגדולה מזו שהבית נשמר על ידה כו' ופירש בית יוסף דקרי לזה גדולה לפי שהוא נס נגלה ועוד לפי שהוא היפך טבע העולם שהקב"ה שומר מבחוץ כו' ולי נראה דתחילה אמר שבמזוזה יש יחוד שמו יתברך ובכוונו ובגלותו יזכור יחודו יתברך ועל זה אמר וכל הזהיר בה דהיינו שתמיד זוכר יחודו יתברך בזה זוכה להאריכות ימי בניו ואחר כך אמר אפילו אם אין האדם עושה כלום אלא ישן על מטתו מכל מקום גדולה המצוה הזאת דאפי' בעידנא דלא עסיק בה מגינה עליו וזה הפך ממה דאיתא בסוטה מצוה לא מגינה עליה אלא בעידנא דעסיק בה וכאן תמיד מגינה על הבית בלי פועל האדם אז אלא שהוא ישן וכמו שסיים הטור כנ"ל נכון: (ב) בטפח החיצון. כדי שיהא כל הבית שמור כיון שהוא מבפנים למזוזה:

רפו (א) רפת בקר. בזה לא כ' אם הנשים רוחצות שם כמו שכתב בבית הבקר בסעיף ב' לפי שבבית הבקר אין הבקר שם תדיר אבל ברפת יש שם זבל הבהמות תדיר על כן אין הנשים רוחצות שם כן כתבו התוס' ביומא (דף י"א) ואפ"ה חייב במזוזה ולא דמי לבית הכסא דנפיש זוהמיה ונראה דגם בזה צריכה המזוזה להיות מכוסה כמו שכתבתי בסעיף ה': (ב) של ישראל ועובד כוכבים פטור. דבותפות מרבינן מדכתיב ירבו

שפתי כהן

רפה א פרשת שמע והיה כו'. דכתיב בהו וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך: ב יאריכו ימיו כו'. דכתיב למען ירבו ימיכם וימי בניכם וגו': ג בטפח החיצון. ע"ל סי' רפ"ט סעיף ב': ד ויאמר ה' ישמור כו'. וכשיוצא לדרך חוץ לעיר יניח ידיו על המזוזות ויאמר בשמך ט"ל אפליס כי ט"ל בגימטריא כוז"ו. מהרי"ל שם ומביאו ד"מ:

רפו א מדינות. מוקפות הרים ובקעות בכמה פרסאות ואין יוצאים ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר. רש"י: ב רפת בקר. דאע"ג דהוא במקום המטונפת מכל מקום לא נפיש זוהמייהו והדרישה כתב כלל הדברים דהיכא דאיכא משום קודשה כגון בית הכנסת או היכא דאיכא מקום מטונפת אז בעינן בית דירה ממש שידור בו תמיד אבל היכא דליכא חד מהנך כגון מתבן כו' וכל אחד מהנך אפילו אינם דרים בה ממש כיון דיוצאין ונכנסין בו חשיב בית דירה. עד כאן: ג ולולין. הוא חדר בנוי שעשוי לאווזין ותרנגולין: ד ובית האשה כו'. ולא אמרינן ביתך ולא ביתה אלא כיון דכתיב למען ירבו ימיכם וגו' נשי נמי בעי חיי כמו גברי כלכך חייבים: ה כולם חייבים. עיין בסמ"ע בחשן משפט סי' תכ"ז ס"ק ב': ו אבל בית כו' פטור. כיון שהמקלט הוא של עובד כוכבים וגם משום סכנה כדי שלא יאמר העובד כוכבים שהישראל עושה

ביאור הגר"א

רפה [א] מ"ע כו'. מתני' מנחות כ"ח א' וע"ש ל"א ב': [ב] וכל כו'. כמ"ש בפ"א דקדושין (ל"ד א'): [ג] וימי בניו כו'. כמ"ש פ"ב דשבת (ל"ג ב'): [ד] ומ"מ כו'. ירושלמי סוף מגילה תפילין ומזוזה מי קודמת שמואל אמר מזוזה קודמת רב הונא אמר תפלה קודמת כאי טעמא דשמואל שכן היא נוהגת בי"ט דבשבתות מ"מ דר"ה שכ"ה נוהגת במפרשי ימים והולכי מדברות מתני' מסייע לשמואל תפילה שבלה עושין אותה מזוזה מזוזה שבלתה אין עושין אותה תפלין למה שמעלין בקדש ולא מורידין ופסק הרא"ש כר"ה דמצוה דגופית עדיף ודבריו תמוהין דטעם זה לא הוזכר כלל שם (וע' בחדושי רע"ק) והכריע מדעתו אלא יש לומר משום דההיא ברייתא איתסר בגמ' דידן (שבת ע"ט ב' ובמנחות) להיפך והיא מסייעא לר"ה ועבא"ח סי' ל"ח סי"ב: [ה] י"א כו'. עבודת כוכבים י"א א': [ו] ויאמר כו'. כמש"ש ומנחות ל"ג ב':

רפו [א] רפת כו'. כרב כהנא דר"י איתותב. הרא"ש וש"פ דלא כהרמב"ם ועס"ב (ועמ"ש בח"מ ל"ס סכ"ז): [ב] ודוקא כו'. אבל הרשב"א פסק דחייב כמ"ש

חידושי רע"ק

(סימן רפ"ה סעיף א' בהגה"ה) דמצוה שהיא חובת הגוף עדיפא. נ"ל בפשטו דהכוונה דהתפילין הוא חוב המוטל על גופו ואין לו אופן לפטור עצמו אבל מזוזה אין החיוב עליו לבנות בית ולקבוע מזוזה רק אם יש לו בית צריך לעשו' בו מזוזה כדאמרינן מזוזה חובת הדר הוא מש"ה תפילין קודמים ודומה לזה כ' בהג"ה בא"ח (סי' י"ז) ע"ש ודאיתי לבית הלל שכ' בשם הרמ"א דתפילין חובת הגוף היינו שהוא מלבוש והמצוה על גופו ממש משא"כ במזוזה ומזה כתב דה"ה דתפילין קודמין למצות סוכה ולולב דג"כ הוי לגבייהו חובת הגוף וכן לגבי ציצית ולענ"ד העיקר כמ"ש משא"כ לגבי סוכה ולולב אפשר דסוכה עדיף דחיב ג"כ עליו בליל ראשון וכן לולב רק לגבי ציצית נראה דהדין עמו דדמי ממש למזוזה דלא הוי חוב על הגוף רק אם לבש טלית צריך לעשות ציצית כנלע"ד. אחר זה ראיתי בירושל' שמקור הדין יוצא משם ומצאתי להדיא כמ"ש והכי איתא התם מ"ט דר"ה שכן היא נוהגת במפרשי ימים והולכי מדבריות ע"ש והיינו כמ"ש דתפילין אין לך להנצל אבל במזוזה אפשר שהוא בים ואין עליו חיוב כלל משא"כ בלולב דגם בים החיוב עליו והוא ברור. אולם יש לדון מטעם אחר דתפילין קודמים לסוכה ולולב והיינו דתפילין הוא מ"ע הנוהג כל השנה ולולב הוא רק פעם א' בשנה וכמו דס"ל לשמואל בירושלמי דס' מזוזה קודמת לתפילין דמזוזה נוהגת אף בשבת וי"ט משא"כ תפילין (והוי תדיר ושאינו תדיר) אלא דר"ה פליג עלה וס"ל דתפילין שהוא חובת הגוף עדיף וא"כ תפילין ולולב דשניהם חובת הגוף …

באר היטב

רפה (א) יאריכו. דכתיב למען ירבו ימיכם וימי בניכם וגו': (ב) יוצא. וכשיוצא לדרך חוץ לעיר יניח ידיו על המזוזה ויאמר בשמך ט"ל אפליס כי של בגימטריא כוז"ו. כ"כ במהרי"ל:

רפו (א) מדינות. מוקפות הרים ובקעות בכמה פרסאות ואין יוצאין ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר. רש"י: (ב) רפת. ואע"ג דהוא במקום הטינופת מ"מ לא נפיש זוהמייהו והדרישה כ' כלל הדברים דהיכא דאיכא משום קדושה כגון בהכ"נ או היכא דאיכא מקום טינופת אז בעינן בית דירה ממש שידור בה תמיד אבל היכא דליכא חד מהנך כגון מתבן כו' אפילו אינם דרים שם ממש כיון דיוצאים ונכנסין בו חשיב בית דירה עכ"ל ולולין הוא חדר בנוי העשוי לאווזין ותרנגולים. ש"ך: (ג) חייבים. עיין בסמ"ע בח"מ סימן תכ"ז ס"ק ב': (ד) פטור. כיון שהמקלט של עובדי כוכבים וגם משום …

פתחי תשובה

רפה (א) מצות עשה לכתוב. …

באר הגולה

א משנה מנחות דף כ"ח פ"א ופשוט שזה דהא כתו כמש וכתבתם על מזוזות ביתך וכו': ב ברייתא שבת דף ל"ב ע"ב: ג מימרא דרבא מנחות דף ל"ג ע"א ומ"ע דקדים במטום ואם טים שוני כהלל כמה קפתים ויניחנה כמלא טפח שסמוך לר"ה:

א ברייתא יומא דף י"א ע"א: ב גם זה ברייתא שם:

בית הלל

(סימן רפ"ה ש"ע סעיף א') מצות עשה לכתוב פרשת שמע והיה אם שמוע ולקבעם על מזוזת הפתח וצריך ליזהר בה מאד וכל הזהיר בה …

ברכי יוסף

…

מילואים

…

כוכבים) ז [ג] וכן חצרות או עיירות (ג) (ה) שמקצת עובדי כוכבים דרים שם פטורין ממזוזה (חידושי אגודה פ"ק דיומא):

ב ג בית התבן בית העצים ב (ד) ובית הבקר חייבים ואם הנשים רוחצות בהם כיון שעומדות שם ערומות אין כבוד שמים להיות שם מזוזה:

הגה ח [ד] ודוקא אלו אבל חדר ממש אפי' מקום שאיש ואשה ישנים ומשמשים שם חייב במזוזה (בתשובת מהרי"ל וכ"כ הב"י) ט ויש מקילין ואומרים דבכל מקום שנשים סוחצות פטור ממזוזה (ב"י בשם סמ"ק וכל בו ומרדכי סוף הל' מזוזה) [ה] ונראה לי דבמקום שהדלת מכפנים וכשסוכבים שם סוגרים הדלת ונמצא המזוזה מבחוץ י (ו) חייב לכולי עלמא (ד"ע בד"מ וכ"מ בתשובת מהרי"ל סי' נ"ח):

ג (ה) יבהכ"נ אם יש בו דירה לשום אדם חייב במזוז':

הגה [ו] ואם בית דירה בעזרה שלפני בית הכנסת העזרה חייבת ובית הכנסת פטור (ב"י בשם רבינו ירוחם):

ד ח בית הכסא ובית (ו) המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה יא פטורים לפי שאינם עשויים לדירת כבוד:

ה יב י במקום שיש טינוף (ד) כגון שתינוקות מצויים שם טוב (ז) (ז) לכסות המזוזה [ז] י ובמקום טהרה (ה) טוב (ח) להיות (ח) נראית:

ו ח אכסדרה והוא המקום שיש לו ג' כתלים ותקרה אע"פ שיש לה שני פצימין ברוח רביעית פטורה מפני שהפצימין להעמיד התקרה הם עשויים ולא משום מזוזות (ל' הרמב"ם פ"ו מהס"ת ד"נ) ט אבל אם יש לה מחיצה גם ברוח הרביעית אע"פ שהיא נמוכה יג י או שעשויה (ו) (ט) חלונות חייבת:

ז [ח] יא מרפסת שהיא דרך לעלות בה לעליות יד ובית (י) שער והגנה (ז) טו פטורים יג ואם בית

שפתי כהן

טוסה מעשה כשפים וכן שערי חצירות ושערי עיירות פטורים מהאי טעמא משום סכנה כדאיתא בש"ס ולא כהעט"ז שכ' הטעם משום דכתיב למען ירבו ימיכם וגו' והעובדי כוכבים אינם חפצים בזה שהרי אין מקיימין התורה כו': ז וכן חצרות או עיירות כו'. שמקלת עובדי כוכבי' דרים שם אפי' רובם ישראלים פטורים משום סכנה ומזה הטעם אין עושין מזוזה בשערי רחובות כגון בק"ק קראקא ובק"ק פראג שקבעו שערים ברחובו' היהודים ונסגרים בלילה ולא קבעו בה מזוזות לעולם והאי טעמא משום סכנה דעלילות המושל מזומנות היו תמיד על שונאי ישראל ועוד מטעם אחר אין עושין שם מזוזות משום דבודאי יטלוה ויבזוה ואם כן יהיו גורמין בזיון לכתבי הקדש ומכאן למדנו ליִשראל החוכר חכירות מן השר למכור יין שרף או שכר או מי דבש שקורין מעט"ק ועבדי השר ממלאים הבית בכל יום ורגילים ליקח מזוזות ונוהגין בהם מנהג בזיון שאין לעשות מזוזה באותן פתחים אלא אם כן שהפתח הוא במקום שמור מן העובדי כוכבי' שלא יטלו המזוזה ממנה. כ"כ הב"ח: ח ודוקא אלו כו'. כלומר דוקא אלו שאינם בית דירה ממש אבל חדר שהוא בית דירה ממש כו': ט ויש מקילין ואומרים כו'. כ' הב"ח דהוא הדין היכא דרגילין הנשים לרחוץ בבית החורף או בחדר כנסי דידן דאי אפשר לרחילה אלא אם כן היא ערומה ואיכא בזיון דכתבי הקדש ומשום הכי נתפשט המנהג שאין עושין מזוזה כי אם בפתח הבית הסמוך לר"ה והיינו משום דרוחצין בבית החורף ובהחדרים בקיץ ועומדים שם ערומים כו' ומקרוב נהגו הלומדים לעשות מזוזות לכל הפתחים שבבית ומיהו צריכין ליזהר שלא יעשו מזוזות במקום שרגילין שם לרחוץ ולכבס טינופת בגדי קטנים עד כאן ומיהו נראה שיש לתקן מזוזות בכל הפתחים ויכסה המזוזה כדלקמן סעיף ה': י חייב לכ"ע. כתוב בספר מעדני מלך סוף ד' ע"ה ואלא מיהא איכא לברורי אם אותו החדר יש לפנים ממנו עוד חדר אחר ושם אינו משכב נשים לתשמיש המטה והוא חדר שחייב במזוזה אלא מפני שהיכר ליר ודלת סובבין אותו ואם כן אלל הפתח מבחוץ לתוך חדר משכב נשים וזה נעשה באותו חדר כו' נראה בעיני שיש לקיים מלות מזוזה בחדר שאנו דנין עליו לקבעה אחורי דלת (וכדלקמן סי' רפ"ט ס"ב כו') וע"ש שהאריך: יא פטורים לפי כו'. פירוש אף אם מכסה המזוזה דלא יהיה משום בזיון כתבי הקדש מכל מקום כיון דאינם עשויים לדירת כבוד פטורים מהמזוזה ואין לעשות בה מזוזה: יב במקום שיש טינוף כו'. פירוש שהוא עשוי לדירת כבוד אלא שלפעמים מצוי שם טינוף הלכך חייב מדינא אלא שיש לכסותה ועי"ל סעיף ג': יג או שעשויה חלונות כו'. ר"ל מכל הרוחות. כ"י: יד ובית שער. הוא בית קטן שעושין לפני שער החצר והכל עושין אותו קפנדריא: טו פטורים. כיון שאינם מיוחדים

טורי זהב

ימיכם ובעובד כוכבים אין לומר כן: (ג) שמקצת עובדי כוכבים דרים שם. הטעם מבואר שם מפני הסכנה פירוש שיאמר שעושין לו כישוף כדאיתא ביומא דף י"א. ומזה יש ללמוד לכל שערי העיר לפטור מפני סכנה המושל בזה: (ד) כגון שתינוקות מצויים שם. בבית יוסף בשם סמ"ג כתב ואפילו בפתח הבית במקום שתחילת שליש עליון הוא למעלה מי' טפחים יכול לכסותה ואע"פ שהחזירים מצויים שם עכ"ל ומדכתב טוב לכסותה ש"מ שאין עיקר המצוה להיות נראית מזה למדתי שאותן האנשים שאין עושין מזוזה מחמת שאומרים שגונבים אותה משם ונוהגין בהם בזיון שאין זה מציל עליהם שיכולים ליתן המזוזה שם באופן שלא תהיה מגולה כלל מבחוץ אפילו נגד השם של שדי דזה על כל פנים טוב יותר מלבטל המצוה לגמרי: (ה) טוב להיות נראית. נראה לי דאין לעשות שתהיה נראה בלי כיסוי כלל דנמשך מזה עבירה דבכל פעם שממשמשין בה בכניסה ויציאה מוחק מעט משם שדי עד שנמחק לגמרי אחר זמן רב כמו שאנו רואין ברוב בתים אלא יכניס שם חתיכה זכוכית ממילא יהי' השם נראה ובזה בטלה נ"כ טענת המקילים בעשיית מזוזה מחמת שמצוי שם טינופת סביבות המקום ההוא לפעמים או שנשים רוחצות שם דרך עראי דבזה הוה מכוסה אע"ג שנראה וראיה מדאיתא בא"ח סי' ע"ה לוחה בעששית מותר לקרות ק"ש כנגדה אע"פ שרואה אותה דרך דופנותיה משום דבכיסוי תליא רחמנא והא מתכסיא וה"ה נמי כאן שהוא להיפך כיון דמתכסיא השם אין כאן איסור דלאו בראיה תליא מילתא וק"ו במה שהיא למעלה מי' טפחים דהוה כרשות אחרת כמו שכ' הסמ"ג הביאו ב"י ולא היה צריך אפי' לכיסוי זכוכית אלא דזהו לד היותר טוב ובחדר שאיש ואשתו שם יכסה המזוזה בשעוה כמ"ש ב"י בשם סמ"ג בשם ריב"א לענין אם טינופת מלוי שם וכן יש לעשות בחדר הנ"ל כי בזה לא די כיסוי זכוכית כיון דיש שם תשמיש וכתיב לא יראה בך ערות דבר כמו דאמרינן ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה כן נ"ל ועיין מ"ש בסימן רפ"ז סעיף ב': (ו) חלונות חלונות. פי' מכל לדדיה: (ז) פטורים. דכתיב ביתך מה בית שהוא מיוחד לדירה אף כל שהוא לדירה יצאו אלו שאינן לדירה: ומ"ש בית שער הוא בית קטן אלל שער החצר שהשומר יושב שם: ומ"ש וי"א שבית שער כו' הוא דעת ר"י בטור שהוקשה לו תרי ברייתות אהדדי דביומא תנן באלו אכסדרה בית שער ומרפסת דפטורין ובהקומץ תניא דחייבין ותירץ ר"י דבהקומץ איירי מדרבנן. וא"כ הך י"א קאי גם כן אמרפסת ואכסדרה

חידושי רע"ק

(ש"ך סק"ו) ודלא כהעט"ז. ע' בת' בנימין זאב (סי' קפ"ז) ולזה כוון העט"ז: (ט"ז סק"ה) יכסה המזוזה בשעוה. ע' במג"א (סי' מ') שהשיג בזה ודעתו דסגי בזכוכית ופריסת סודר

ביאור הגר"א

בחולין קל"ו א' אלא ביתך כו' ולא קאמר למעוטי כה"נ כמו בכל הנך דשם וע' במרדכי: [ג] וכן חצירות כו'. שם באגודה כ' משום סכנה וכמ"ש ביומא שם: [ד] ודוקא אלו כו'. ממש"ש בית התבן כו' ל"ל בית התבן דקאמר הא אף בבית בן בית העשוי כו' דוקא תעשוי לכך: [ה] ונ"ל כו'. דאפילו ס"ת מותר בכך: [ו] ואם בית כו'. עסי"ב: (ז) ובמקום כו'. ע' זוהר פ' ואתחנן וש"ם: [ח] מרפסת כו' ור"א כו'. עתוס' שם ד"ה אכסדרה כו' ובפ"ק דיומא ובפ"ק דסוכה:

וסברא אחרונה ס"ל דאורחא דמילתא נקט ועיקר כסברא ראשונה וכמש"ש מה בית העשוי

פתחי תשובה

זה משמע בכולה יש לדון דחייב במזוזה למ"ש הר"ן נדרים לפ"ה דבכה"ג קיי"ל יש ברירה וזה משמע בשלו וזה בשלו ע"ש היטיב וע"ל סימן רכ"ו ובאו"ח סימן תרנ"ח ס"ו בהג"ה: (ד) ובית הבקר. [ועיין בת' משכנות יעקב סימן ס"ג מ"ש בזה]: (ה) בית הכנסת. [ועיין בת' חתם סופר סי' רפ"א מ"ש בזה]: (ו) המרחץ. עיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"א סימן פ"ז באם עשו שינוי מעשה בגופו של מרחץ ועקרו התנור וכיוצא ועשו אותו בית מותר לדור בו ולברך ולהניח בפתחו מזוזה ע"ש. וכ' בס' חמודי דניאל כ"י מאלן שויז שעושין ממנו לפעמים מרחץ פעם אחת או ב' בשנה חייב במזוזה אלא דיש לכסות בשעוה (עט"ז סק"ה) וכן מותר להתפלל בתוכה ע"ש: (ז) לכסות. עיין בספר יד הקטנה ס"ג מהלכות מזוזה אות י"ג שכתב דכל זה מיירי כשיזדמן לפעמים במקרה איזה דבר מטונף והוא מוכרח להיות נגד המזוזה דהיינו שא"א בענין אחר אז דינו לכסות אבל חלילה לעשות בקביעות שום דבר בזיון נגד המזוזה ולסמוך על הכיסוי כגון לכבס לפעים תמיד טנופת של בגדי קטנים או לקבוע שעמוד לפניו כלי שמשפכין בה כל המי שופכין כאשר בעו"ה מצוי ביניכו וע"ז נאמר כי דבר ה' בזה. ועונשו גדול כו' עיין שם: (ח) להיות נראית. ענה"ט בשם ט"ז מ"ש רק בחדר כו' ועיין במג"א סימן מ"ס סק"ב שכתב דעכנ"ל

באר היטב

סכנה שלא יאמר העובד כוכבים שהישראל עושה מעשה כשפים. ש"ך: (ה) שמקצת. אפילו רובם ישראלים פטורים משום סכנה ומזה הטעם אין עושין מזוזה בשערי רחובות כגון בק"ק קראקא ובק"ק פראג שקבעו שערים ברחובות היהודים ונסגרים בלילה ולא קבעו בהם לעולם שום מזוזה ועוד מטעם אחר אין עושין שם מזוזה משום דהעובדי כוכבים בודאי יטלוה ויבזוה וא"כ יהיו גורמין בזיון לכתבי הקדש ומכאן למדו לישראל החוכר חכירות מן השר למכור יין שרף או שכר או מי דבש שקורין מעט"ק והעובדי כוכבים ממלאים הבית בכל יום ורגילים ליקח המזוזה ונוהגין בהן מנהג בזיון שאין לעשות מזוזה באותן פתחים. אא"כ שהפתח הוא במקום שמור מעובדי כוכבים שלא יטלו המזוזה. עכ"ל הש"ך: (ו) חייב. וכתב בס' מעדני מלך ואלא מיהא איכא לברורי אם אותו החדר יש לפנים ממנו עוד חדר אחר ושם אינו משכב לנשים לתשמיש המטה והוא חדר שחייב במזוזה אלא מפני שהיכר ליר ודלת סובבין אותו וא"כ אלל הפתח מבחוץ לתוך חדר משכב נשים כו' נראה בעיני שיש לקיים מלות מזוזה בחדר שאנו דנין עליו לקבעה אחורי הדלת עכ"ל והב"ח כתב דנתפשט המנהג שאין עושין מזוזה כ"א בפתח הבית הסמוך לר"ה והיינו משום דהנשים רוחצות בבית החורף ובהחדרים בקיץ ועומדים שם ערומים וכו' ומקרוב נהגו הלומדים לעשות מזוז' לכל הפתחים שבבית ומיהו צריכין ליזהר שלא יעשו מזוזה במקום שרגילין שם לרחוץ ולכבס טנופת דבגדי קטנים ע"כ ומיהו נראה שיש לתקן מזוזות בכל הפתחים ויכסה המזוזות כדלקמן ס"ה. ש"ך: (ז) לכסות. כתב הט"ז מזה למדתי שאותן האנשים שאין עושין מזוזה מחמת שאומרים שגנבים גונבים אותה משם ונוהגין בזיון שאין זה מציל עליהם שיכולים ליתן המזוזה שם באופן שלא תהיה מגולה כלל מבחוץ אפי' נגד השם של שד"י דזה עכ"פ יותר טוב מלבטל המצוה לגמרי וכתב בב"י בשם סמ"ג ואפילו בפתח הבית במקום שתחלת שליש העליון הוא למעלה מי' טפחים יכול לכסותה ואע"פ שהחזירים מצויים שם עכ"ל: (ח) נראית. כ' הט"ז נ"ל דאין לעשות בלי כיסוי כלל דנמשך מזה עבירה שע"י משמוש בכל פעם ימחק שם שד"י כמו שאנו רואין ברוב בתים אלא יכסהו בחתיכ' זכוכית וממילא יהיה השם נראה ובזה בטלה גם טענת המקילים בעשיית מזוזה מחמת שמצוי שם טינופת או הנשים רוחצות שם דבזה הוי כיסוי אע"פ שנראה. רק בחדר שאיש ואשתו משמשים שם לא די בכיסוי זכוכית וצריך לכסותה בשעוה עכ"ל: (ט) חלונות. פירוש מכל הרוחות. ב"י: (י) שער. הוא בית קטן

באר הגולה

ג כדתני רב כהנא קמיה דרב יהוד' וכו' שם וכ"כ הרי"ף והטור בשם אביו הרא"ש: ד ברייתא שם: ה ברייתא שם: ו לשון סמ"ג (והגהמיי' ומרדכי וסמ"ק): ז לשון הכל בו: ח מימרא דרבה בר שילא א"ר חסדא מנחות דף ל"ג ע"ב וכדמפרש שם בגמ': ט שם באכסדרא דבי רב: י ברייתא שם דאכסדרא אי יכת ומוקי לה באכסדרא רומיתא: יא ברייתא יומא דף י"א ע"ב: יב ברייתא מנחו' דף ל"ג ע"ב דבית שער ומרפסת חייבין ותירצו התוס' שם בשם הרי"ף

בית הלל

בפרק המוצא תפלין בשרים מכניסן דהי לאו הכי אלא דסוכה ולולב הוי ג"כ חובת הגוף וכדא תא בגמ' דקדושין דף ל"ו דכל שאינו חובת קרקע מקרי חובת הגוף א"כ גם מזוזה אינה חובת קרקע אלא חובת הגוף סדר בבית וה"ה סוכה אלא ודאי נראה דחובת הגוף מפני שהוא מלבוש וא"כ הוא קודם לסוכה ולולב וכ"ש לציצית משום דציצית הוא תשמישי מצוה ותפ לין הוא תשמישי קדושה וק"ל:

ברכי יוסף

(סימן רפ"ו שו"ע סעיף ד') לפי שאינם עשויים לדירת כבוד. ומטעם זה כתב הרב בית הלל שבית האסורים פטור ממזוזה לפי שאינו דירת כבוד והביא ראיה מפ"ק דיומא גבי לשכת פרהדרין דלר' יהוד' חייב שלא יאמרו כה"ג חבוש בבית האסורין משמע דבית האסורין פטור לפי שאינו דירת כבוד זהו תורף דבריו. ומנו ספליח'דאעיקרא דדינא פירכא דמטעם דירת כבוד לא ממעטינן אלא בהכ"ס ומרחץ ובורסקי וטביל' ובית האסורין דלית בה טינוף דבה איירינן לא דמיא כלל להני דאינ'עומדין שם ערומים וליכא ריח דדווקא כי הני דמרחץ ובורסקי ודכוותייהו אינם דירת כבוד וזרי רפת בקר ולולין ובית תבנים חייבים וה"ה בית האסורין דזמנין טפי עדיפא מהך דמחייבי ומשהביא ראי' מסוגית יומא אינה ראי' כלל דלרבנן דיר' בעל כרמ' שמה דירה ואין [illegible]

מילואים

כמו לא בעי חיי. א"כ הוא מצוה דחיישן הלוית בה מהתכלה דהיא קודמת לכן. [illegible]

ולהסדרים וכסוב וס"ע חדא מנייהו נקטו אלא דלפי זה גם בגינה הוה חיוב מדרבנן ואע"פ שבגמרא לא הוזכר גינה אלא אלו מ"מ ה"ל למור דהאי גינהו כיון שאין בהם דירה ואינם דומין לבית ואפ"ה חייבו בהן רבנן : (ח) חייב בשתי מזוזות. כתוב בטור מלבד שפתח שנכנסין לשם מן רה"ר שפשיטא שצריך מזוזה : (ט) וי"א שבית המדרש כו'. בטור כתוב וכן עשה הר"מ מרוטנבורג מזוזה לב"ה ואמר כשהיה ישן בו שינת הצהרים היה רוח רעה מבעתו קודם שתיקן בו מזוזה ע"כ לשונו : (י) והחנויות שבשוקים פטורים. דלאו דירות נינהו וה"ל אפי' אם יושבין בהם בכל יום פטורים דכיון דאינם שם בלילה מיקרי עראי כדאיתא בח"מ סי' ק"מ סעיף ח' לענין חזקה ובפרישה הניח זה בצריך עיון ולע"ד נראה כמו שכתבתי ולא דמי לבית התבן או אוצר דהם תשמיש הצריך לו אין חילוק בין יום ללילה כן נראה לי אבל חנות שהוא בביתו פתוח לרשות הרבים פשיטא שצריך מזוזה לפתחיו:

פתח

מיוחדים לדירה : טז וי"א שבית שער כו'. נ"ע דהא ס"א אלו גם במרפסת וגינה מחייבין ועב"ח ופרישה : יז חייב. היינו מדרבנן כדאיתא בטור ופוסקים : יח חייב בשתי מזוזות כו'. חוץ מהמקום שנכנסין לו מר"ה. טור : יט וי"א כו'. ול"ד לההכ"נ לעיל סעיף ג' דאינו חייב במזוזה אא"כ יש בו בית דירה דבית המדרש כיון שהתלמידים יושבים בו מהבקר ועד ערב דומה לדירה : כ אבל לא יברך עליה. והב"ח כ' דנכון הוא כשיקבע מזוזה בפתח הבית ויברך עליה שיהא דעתו ג"כ על קביעת המזוזה שבב"ה ויקבע אותם זא"ז תחלה בפתח הבית ואח"כ בפתח בה"מ וברכה זו חוזרת על שניהם : כא פטורים. מפני שהם דירת עראי : כב שתי סוכות של יוצרים כו'. כך היה דרך היוצרים בימיהם שהיו להם ב' סוכות זו לפנים מזו ובפנימית היה דר ומצניע קדרותיו הלכך חייבת ובחיצונה היה עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור ואינו דר שם הלכך פטורה ולא דמי לבית שער דלעיל דקביע תשמישו משא"כ הכא : כג ואם יש בו בדי לרבע כו'. ודעת הרא"ש שאינו חייב במזוזה אא"כ הוא מרובע ד' על ד' אמות ולפי שכתב בב"י דנקטינן כהרמב"ם דהא לא פליג עליה אלא הרא"ש לא הביא כאן אלא דברי הרמב"ם אבל באמת גם דעת רבינו ירוחם בסוף ספר אדם כהרא"ש וכתב שכן תפסו עיקר ע"כ נראה דיש לקבעה בלא ברכה או שיברך מתחלה גם על אחרת ויהא דעתו גם על זו : כד ד' על ד'. או כדי לרבע ד' על ד' להרמב"ם : כה ויש מי שפוטר. ואם קבעה קודם תליית הדלת לא יצא ידי חובתו כשנותן הדלת אח"כ דהוי תעשה ולא מן העשוי עכ"ל עט"ז ולצאת ידי שניהם יתלה בה הדלת מיד ויקבענה ואם אי אפשר לתלותה מיד יקבענה בלא ברכה או יברך מתחלה גם על אחרת ויהא דעתו גם על זו וכשיתלה בה הדלת יטלנה ויחזור ויקבענה בלא ברכה או יברך על אחרת ויהא דעתו גם אזו ובזה יוצא ידי כולם ודו"ק : כו אם הפתח הקטן ראוי למזוזה. שיש בו גבוה עשרה ורחב

פתוח לאחר מאלו חייבים טז (יא) [יג] ויש אומרים שבית שער יז חייב אפילו אין בית פתוח לו (טור והפוסקים בשם ר"י) :

ח [יד] בית שער שפתוח לבית ולחצר יח חייב (יב) בשתי מזוזות אחת במקום שפתוח לבית ואחת במקום שפתוח לחצר :

ט [ט] [טו] בית שער העומד בין הגנה לבית (ח) חייב בשתי מזוזות אחת במקום שפתוח לבית ואחת במקום שפתוח לגנה :

י [י] (ט) [טז] בית המדרש פטור מהמזוזה [יז] ואם יש בו פתח שרגיל לצאת בו לביתו חייב במזוזה באותו פתח (ט) יט [יא] [יח] וי"א שבית המדרש חייב במזוזה ונכון (יג) לחוש לדבריהם כ אבל לא יברך עליה :

יא [יט] סוכת החג בחג [יב] והבית שבספינה (י) (י) והחנויות שבשוקים כא (יד) פטורים :

יב כב [כ] שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו (טו) הפנימית חייבת והחיצונה פטורה:

יג [כא] בית שאין בו (יא) ד' אמות על ד' אמות פטור כג [יג] [כב] ואם יש בו (יב) *) כדי לרבע ד' אמות על ד' אמות בשוה אע"פ שארכו יתר על רחבו או שהוא עגול או בעל ה' זויות (טז) חייב (רמב"ם שם ד"ג) :

יד [יד] *) [כג] בית (יג) שאין לו תקרה פטור [כד] היה מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה אם היה הקירוי כנגד הפתח חייב במזוזה [כה] והוא שיהי' במקורה כד ד' (יז) על ד':

טו [טו] [כו] הבית אע"פ שאין לו דלתות חייב במזוזה כה [כז] ויש מי (יח) (יד) שפוטר :

טז [טז] [כח] הרבה חדרים זה לפנים מזה כולם חייבים במזוזה:

יז [כט] אם יש בבית הרבה פתחים פתוחים לחצר או לרשות הרבים ונעשו כולם לכניסה ויציאת בני הבית כולם חייבים אפילו נתמעטו הדיורים שאין רגילין עתה לצאת ולבא אלא באחד מהם :

יח [ל] בית שיש לו פתחים הרבה אף על פי שאינו רגיל לצאת ולבא אלא באחד מהם חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח :

הגה [יז] הואיל ונעשו לכניסה ויציאה (משמעות הטור) [יח] מרתף שיש לו פתח מן הרחוב שמכניסין בו יין בחביות גדולות ויש לו פתח קטן מן הבית שנכנסין ויוצאין בו תמיד כו אם הפתח הקטן (יט) ראוי למזוזה

ביאור הגר"א

[ט] בית כו'. פרש"י שם ד"ה והלכתא כו' והרא"ש שם : [י] בית כו'. כמ"ש ביומא י"א ב' וברכות מ"ז א' ועתוס' שם ביומא ד"ה שאין כו' ובמנחות ל"ג א' ד"ה והא כו' וז"ש ואם כו' : [יא] וי"א כו'. כדברי הירושלמי שהביאו תוס' שם ושם : [יב] והבית כו'. ברייתא הביאו הרי"ף (אולי צ"ל הרי"ו . והוא רבינו ירוחם ועיין בכ"ת) וש"ס : [יג] ואם יש כו'. דמב"ם אבל הרא"ש חולק ע"ז : [יד] בית כו'. רמב"ם וכלשון שני של רש"י ורא"ש שיישב קושית תוס' על רש"י : [טו] הבית כו'. ויש כו'. כמש"ש ל"ג א' ריש גלותא כו' וסברא ראשונה ס"ל כפירש"י ותוס' וראיה מס"ש (שם כ') פתחי שימאי דל"ל כו' ול"ק רכותא יותר כה"ג. הרא"ש : [טז] הרבה כו'. ע"ל סעיף ז' ח' ס' י"ב : [יז] הואיל כו'. לפי' השני שברש"י הנ"ל שבסי"ז אבל ש"ע העתיק לשון הרמב"ם שמפרש מש"ש הלך אחר הרגיל היינו בפתח שבינו לבין בה"מ וע"ש : [יח] מרתף כו'. עש"ך :

באר היטב

קטן אלא שער החצר והגנה שהשומר יושב שם. פטורים כיון שאינם מיוחדים לדירה : (יא) וי"א. כתב הש"ך וצ"ע דהא הי"א אלו גם במרפסת וגנה מחייבין ועב"ח ופרישה : (יב) בשתי. כתוב בטור מלבד הפתח שנכנסין לשם מן רשות הרבים דפשיטא שצריך מזוזה : (יג) לחוש. בטור כ' וכן עשה הר"מ מרוטנבורג מזוזה לבה"מ ואמר כשהיה ישן בו שינת צהרים היה רוח רעה מבעתו קודם שתיקן בו מזוזה והב"ח כתב דנכון הוא כשיקבע מזוזה בפתח הבית ויברך עליה שיהא דעתו ג"כ על קביעת המזוזה שבבה"מ ויקבע אותם זה אחר זה תחלה בפתח הבית ואח"כ בפתח בה"מ וברכה זו חוזרת על שניהם : (יד) פטורים. מפני שהם דירת עראי וכ' הט"ז וה"ל אפי' אם יושבים בהם בכל יום פטורים

חידושי רע"ק

פתחי תשובה

הגהות הט"ז

דגול מרבבה

בית הלל

מילואים

היא חייבת והגדולה פטורה ואם אין הקטן ראוי למזוזה הגדולה חייבת והקטן פטור (ב"י בשם תשובה אשכנזית והיא בת' מהרי"ל סי' נ"ט) :

יט (טו) לא ארובה שבין בית לעליה ועולים לה בסולם ועושים סביב הסולם היקף מחיצות פעמים למטה ברגלי הסולם ופעמים למעלה בראשו ויש בו צורת פתח במקום שעושין אותו חייב ואם עשו למעלה וגם למטה חייב בשתים :

כ (יא) כז לב פתח (כ) שאחורי הדלת אם יש לו פצים טפח חייב במזוזה :

כא לג פתח אחר וחלקו בעמוד בינתיים כל שיש היכר ציר בזה ובזה לצד העמוד הרי הם כשני פתחים וצריך מזוזה לכל פתח אבל כל שאין צירים לצד העמוד (יב) אין העמוד (כא) מחלקו לשנים שאינו אלא לנוי בעלמא :

כב (טז) לד השוכר בית בחוצה לארץ והדר בפונדק בארץ ישראל **כח** (יז) פטור ממזוזה (יח) שלשים יום והשוכר בית בארץ ישראל חייב במזוזה מיד משום ישוב ארץ ישראל [יט] (והוא הדין לשואל בית דינו כשוכר) (ב"י בשם הר"ל מנות וכ"מ בש"ס) :

כג [כ] (יט) לה השוכר בית מאינו יהודי **כט** (כב) חייב במזוזה :

שפתי כהן

מרבע כדלקמן סימן רפ"ז כיון שנכנסים ויולאים תמיד דרך אותו פתח הקטן ושם הוא עיקר תשמישו והגדול פטור מפני שאין תשמישו שם בכניסה ויליאה אלא לפעמים כשלריך להכניס בו היין בחביות ואין זה תשמיש קבוע ובטלו היא לגבי הפתח קטן אבל כשאין בקטן שיעור הראוי למזוזה אף על פי שמשתמשין בקטן אינו אלא כחור בעלמא והגדולה היא עיקר הפתח : **כז** פתח שאחורי הדלת כו'. פירש רש"י כגון שיש במקלוע הבית פלים קבוע לשני פתחים מחותכי' א' ללפון ואחד למערב וקבעו המזוזה בפלים בחלל הפתח הלפוני וכשהדלת פתוח הוי אחורי הדלת אם יש בעובי הפלים עובי הבדלת טפח בין פתח לפתח לריך מזוזה אחרת לפתח מערבי הואיל ואין המזוזה בחללה ואם לאו א"ל מזוזה אחרת שהרי היא כמונחת בחלל עלמו ע"כ ועב"ח ויראה מכאן אותן פתחים שהם חלוקים ועמוד באמלע די להם במזוזה א' אפילו אם יש בעובי העמוד טפח דלא מחייב בשתים כשיש בעובי העמוד טפח אלא כשאחד בלפון וא' במערב אבל כששני הפתחים ברוח א' אפי' אם יש בעובי הפלים טפח חשוב הכל כפתח א' אפילו לפי' השני שפי' רש"י כמו שדרך לעשות פתח אחד קטן אלל שער הגדול שאין פותחין תמיד השער הגדול ופותחים הקטן ואם יש פלים רוחב טפח ביניהם לריך מזוזה אחרת אפילו לפי זה נראה שפתח החלוק אין לריך דשאני התם דפתח הקטן נבדל משער הגדול לגמרי שהרי נפתח ונסגר כל אחד בלא חבירו אבל הכא שאין נבדלין זה מזה דכשזה נפתח גם זה נפתח גם נסגרים ביחד ואין העמוד נעשה אלא לנוי ודאי כחד חשיבי עד כאן לשון טור ועיין ב"ח ודרישה מה שכתבו בזה : **כח** פטור ממזוזה כו'. שאינו נקרא עדיין דירה : **כט** חייב במזוזה. לאחר ל' יום בח"ל ובא"י מיד וקמ"ל דלא אמרי' כיון שהבית של עובד כוכבים תפטור לגמרי ממזוזה
מיהו

טורי זהב

(יא) פתח שאחורי הדלת. בטור כתוב פרש"י בזה כגון שיש במקלוע הבית פלים קבוע ושני (כ"ה ברש"י בגמרא ועדיף מגירסא של הטור דגורס לשני) פתחין מחותכין בו אחד ללפון וא' למערב וקבע מזוזה בפלים בחלל פתח הלפוני וכשהדלת פתוח הוה אחורי הדלת אם יש בעובי הפלים עובי הבדלה טפח בין פתח לפתח לריך מזוזה אחרת לפתח מערבי הואיל ואין המזוזה בחללה ואם לאו א"ל מזוזה אחרת שהרי היא כמונחת בחלל עלמו עכ"ל והקשה המרדכי על רש"י מנא ליה הא ופי' הר"ן כגון שיש אלל פתח חדר שלריך מזוזה ויש פלים שם שהוא ימין לזה ולזה וכיון שאין ביניהם טפח יולא במזוזה אחת עכ"ל פי' דהוקשה לו לפרש"י הא כשיכנס בפתח המערב הוה המזוזה לשמאלו שהרי הפלים הוא לשמאל הנכנס שם והיאך יולא במזוזה הסיא וע"כ לומר שכיון שקבעה בפתח הלפוני ושם באותו פתח הוה המזוזה לימין הנכנס מהני גם לפתח המערב ועל זה הקשה מנא ליה הא ע"כ פירש הר"ן שיש חדר שם שנכנסים לאותו חדר דרך פתח המערב ולשם זה נעשה אותו פתח ונמלא דהוה המזוזה בימין הנכנס מביתו לאותו חדר רק שם פתח המערבי ובדרך זה הוא חזק ואמנם מו"ח ז"ל והאריך בביאורו ובדרישה ופרישה האריך ג"כ בפי' דבר זה של רש"י והיותר הוא מכח שכיון שנעשה בעיקר קביעתו לימין השני גם בפתח השני שהוא לשמאל ואני אשתומם על הראשונים והאחרונים כשעה חדא שזכרתי למה לא פירשו דברי רש"י כפשוטו והכל ניחא דהחכמים הנ"ל הבינו שיש פתחים במערב ולפון כדרך שאר הפתחים של בית שמשייר בבנין הכותל מקום הפתח ומגיע עד הפלים והיאך הבינו ברש"י מה שכתב מחותכין בו היאך תתפרש לשון חיתוך בזה והאמת הברור לפע"ד דשני הפתחים הם בפלים עלמו מחותכים בו דהיינו שבמקלוע מערבית לפונית עומד פן אחד עב ורחב ונחתך בו חתך גדול כדי שיעור פתח מלד לפון לתוך חלל הבית ושם נכנסין ויולאין מלפון לבית ומבית ללפון ועוד נחתך שם שיעור פתח מלד מערב לחלל הבית ושם הוי כניסה ויליאה מבית למערב וממערב לבית ועשה המזוזה בחלל הפתח המערבי דהיינו באותו לד שהוא ימין הנכנס ממערב לבית שהרי באותו פלים עלמו יש חלק ימין ושמאל בפתח העשוי בו נמלא הכל ניחא דהכי קאמר שהמזוזה של פתח המערבי פשיטא שהיא כדין אלא דבפתח הלפוני יש חילוק אם יש באותו חלק פלים המבדיל בין מערב ללפון שיעור טפח לריך מזוזה אחרת ללפוני אבל אם אין שם הבדל טפח חשבינן אותו הבדל כמאן דליתא ומתכשר גם הלפוני כאלו גם הוא בחלל המערבי וימין אחד לשניהם הוי ואע"ג דליכא ללפוני הוה המזוזה רחוק מטפח סמוך לחוץ מ"מ כשר הוא כמ"ש סימן רפ"ט וכ"ש הכא דעכ"פ ללד לפון הוה כראוי . וזה מבואר גם בלשון רש"י שבגמרא שמביא ב"י אלא דשם נקט פתח דרומי ומערבי והוא נמי בדרך זה אלא שבזה נ"ל שהמזוזה בפתח הדרומי בחלק ימין הנכנס ופתח מערבי מתכשר באותה מזוזה ג"כ אם אין טפח בהבדל שהרי היא ימין לשניהם . ומ"ש רש"י וכשהדלת פתוחה הוה אחורי הדלת אין זה שייך לשום טעם פטור או חיוב אלא פי' למה נקרא חד פתח אחורי הדלת בגמרא ועיקר הכוונה של בעל התלמוד להורות לנו שמיכות הפתחים באיזה דרך שנוכל להבינו שב' המקומות הם מקום אחד והיינו על דרך שכתבתי ובזה ניחא הכל שהמזוזה היא ממש בימין לשניהם ובמקומה הראוי מה שא"כ למה שהבינו החכמים הנ"ל דהמזוזה בפלים והפתחים הם בלאו הפלימים היאך תלרף המזוזה באין עובי טפח הא אין המזוזה ללד חלל הפתח של אחורים ובמה שכתבתי הכל ניחא בסייעתא דשמיא ואולי מן השמים מקום הניחו לי בזה לפרש כן : (יב) אין העמוד מחלקו כו'. מבואר בטור דהיינו אם הוא בדרך שאין נבדלין זה מזה אלא אם זה נפתח גם השני נפתח מש"א כ אם יש שער אחד גדול וסמוך לו שער קטן
כדרך

חידושי רע"ק

לחזור ולקובעה מיד הוי כלא נטלה וא"צ לברך ועיין : (סעיף כ"ב) **פטור** ממזוזה . ואם רוצה להחמיר אם יכול לברך ע' בת' בית יהודה (סי' י"ט) :

ביאור הגר"א

[יט] וה"ת כו' . כמש"ש תנ"ה כו' : (ליקוט) וה"ת כו' . כמ"ש בשבת קל"א ב' הואיל ובידו להפקירן ור"ל אפילו לדור בהן ודר בהן פטור דטלית שאולה פטור וכן בית שאולה וא"צ לדחוק שס"ל דכלי קופסא חייבין בציצית דהא לטליתו ופתחו סתמא קאמר דמשמע בכ"ע אסור (עברשב"א בשבת שם ובתוס' דמנחות מ"ד א' סד"ה טלית וכ"ע) והא דאמרינן ר"פ ראשית הגז אלא ביתך ל"ל ה"מ למיסר למעוטי דר בבית שאינו שלו וכמ"ש שם בציצית אלא כשותף ל"ל כו' אלא חדא מתרי טעמי נקט (רשב"א בשבת שם ועתוס' דעבודת כוכבים כ"א סד"ה הא . ואע"ג דדרשינן כו' . ובמנחות מ"ד א' בד"ה טלית כו') (ע"ב) : [כ] השוכר כו' . ירושלמי סוף מגילה וכ"ה בגמ' דב"מ ק"ב א' וע"ל סי' רצ"א ס"ב :

פתחי תשובה

ז"ל מליסא בסידור תפלה שלו דאף לדעת הפוסקים שאם אין דלת פטור ממזוזה אם קבעה כשהיה דלת ואח"כ נוטל הדלת וחוזר ותולה אותה אין בזה חשש משום תולמ"ס ע"ש וכן כתבתי לעיל ס"ק הקודם בשם שו"ת ארבעה טורי אבן : (טו) ארובה . עיין בספר תומות ירושלים סימן קמ"ו מ"ש בזה : (טז) השוכר בית . עיין בתשובת רבינו עקיבא איגר ס"ס ס"ו שכתב דה"ה השוכר בית תבן ועלים חייב במזוזה אף דלפום רהיטא היה נראה דפטור כיון דשוכר פטור מה"ת הוי ספק דרבנן דלמא הלכה כהרמב"ם דבית תבן ועלים פטור מ"מ מאחר דבש"ע ואחרונים לא הביאו דעת הרמב"ם לחוש לה שלא לברך ע"כ ס"ל דדבריו דחויים מהלכה ולא מצוינן לה לספיקא דרבנן ע"ש ולפ"ז נראה קלת דהנך דנזכר בש"ע דעת המיקל כמו מקום שנשים סוככות בס"ב ובית שער אם אין בית פתוח לו בס"ז ובסמ"ד בסעיף י' ובית שאין לו דלתות בסעיף ט"ו אפשר דפטור בשוכר : (יז) פטור ממזוזה ל' יום . עיין בא"ל אברהם מ"ש אם רלה כו' ועיין בא"ל אברהם בא"ח סי' י"ד סק"ב דפשיט ליה דרשאי להחמיר ולברך מהא דאיתא בש"ע שם סעיף ג' דטלית שאולה פטורה מליצית כל ל' יום וכתב המג"א שם בשם תוס' והרא"ש דהמברך לא הפסיד ע"ש וכן העלה בשו"ת רב מבואם סי' ח' ע"ש ועיין בכ"ל מ"ש בזה : (יח) ל' יום . כתב בכ"י אם עמד בבית כ"ט יום ויצא ואח"כ חזר יש להסתפק אם בחזרתו ביום ראשון יצטרף היום ההוא לכ"ט יום שקדמו ויושלמו שלשים יום ויש לגדד בזה . הרב בית דוד יו"ד סי' קמ"ו . ולעד"נ ע"ע מ"ש מלית דכתב בכ"י הל' ליצית הובא בא"ח סימן י"ד ס"ב בהג"ה דאם החזירו תוך למ"ד וחזר ולקחו אינו מלטרף דבעינן למ"ד יום רלופים עיין שם ובעת אין התשובה הנ"ל לפני . ועיין בכ"ל שכתבתי דהא דפטור ממזוזה ל' יום היינו אף אם רולה לדור בו כמה שנים אינו חייב לקבוע עד אחר ל' ודלא כדמשמע מסדור הגאון מליסא ז"ל . ע"ש עוד בענין אם קנה אח"כ הבית אי מברך שנית : (יט) השוכר בית מעובד כוכבים . עיין בתשובת רבינו עקיבא איגר סי' ס"ו שנשאל בישראל ששכר מרתף מעובד

באר היטב

(כ) שאחורי . פירש רש"י כגון שיש במקלוע הבית פלים קבוע לשני פתחים מחותכים א' ללפון וא' למערב וקבעו המזוזה בפלים בחלל הפתח הלפוני וכשהדלת פתוח הוי אחורי הדלת אם יש בעובי הפלים עובי הבדלת טפח בין פתח לפתח לריך מזוזה אחרת לפתח מערבי הואיל ואין המזוזה בחללה ואם לאו א"ל מזוזה אחרת שהרי היא כמונחת בחללה עלמו ע"כ ויראה מכאן אותן פתחים שהם חלוקים ועמוד באמלע די להם במזוזה א' אפי' אם יש בעובי העמוד טפח דלא מחייב בשתים אלא כשא' בלפון וא' במערב אבל כששני הפתחים ברוח א' אפילו אם יש בעובי הפלים טפח חשוב הכל כפתח א' עכ"ל ומפרש הט"ז דברי רש"י דר"ל דשני הפתחים הם בפלים עלמו מחותכים בו דהיינו שבמקלוע מערבית לפונית עומד פן א' עב ורחב ונחתך בו חתך גדול כדי שיעור פתח מלד לפון לתוך חלל הבית ושם נכנסין ויולאין מלפון לבית ומבית ללפון ועוד נחתך שם שיעור פתח מלד מערב לחלל הבית ושם הוי כניסה ויליאה מבית למערב וממערב לבית ועשה המזוזה בחלל הפתח המערבי דהיינו באותו לד שהוא ימין הנכנס ממערב לבית וא"כ המזוזה של פתח המערבי פשיטא שהיא כדין אלא דפתח הלפוני יש חילוק אם יש באותו חלק פלים המבדיל בין מערב ללפון שיעור טפח לריך מזוזה אחרת ללפוני אבל אם אין שם הבדל טפח חשבינן אותו הבדל כמאן דליתי' ומתכשר גם הלפוני כאילו גם הוא בחלל המערבי וימין א' לשניהם הוי ומה שנקט רש"י לשון דרומי ומערבי הוא נמי בדרך זה אלא שבזה נ"ל שהמזוזה בפתח הדרומי בחלק ימין הנכנס ופתח מערבי מתכשר באותה מזוזה ג"כ אם אין טפח בהבדל שהרי היא ימין לשניהם עכ"ל : (כא) **מחלקו** . מבואר בטור דהיינו אם הוא בדרך שאין נבדלין זה מזה אלא אם זה נפתח גם השני נפתח משא"כ אם יש שער א' גדול וסמוך לו שער קטן כדרך העשירים שאינם רולים שהשער הגדול יהיה פתוח אלא משתמשים תמיד בקטן רק לפרקים בגדול בזה לריך ב' מזוזות עכ"ל הט"ז : (כב) **חייב** . לאחר ל' יום בח"ל ובא"י מיד וקמ"ל

באר הגולה

לא מימרא דרב הונא שם וכפי' רש"י שם : לב בריית' שם דף ל"ג ע"ב וע"ש בפי' רש"י : לג תשובת הרשב"א : לד בריי' שם דף מ"ד : לה הגהת מיימוני לדעת הרשב"ם וכ"כ סמ"ג בשם הירושלמי בסוף מגילה :

בית הלל

(ש"ע סכ"ב) השוכר בית בחוץ לארץ וכו' פטור ממזוזה שלשים יום וכו' . פירוש אפי' מישראל וה"ה השוכר בית מעובד כוכבים הוא ג"כ דינא הכי בחוץ לארץ שלשים יום ובארץ ישראל מיד כמו שכתב בסעיף זה :

ברכי יוסף

(שו"ע סעיף כ"ב) **פטור** ממזוזות שלשים יום וכו' . אם עמד בבית כ"ט יום ויצא ואח"כ חזר יש להסתפק אם בחזרתו ביום ראשון יצטרף יום ההוא לכ"ט יום שקדמו ויושלמו שלשים יום ויש לגדד בזה . הרב בית דוד סימן קמ"ו : כשבורחים בכפר מדבר באוהל ושוכרים בתי עובדי כוכבים אחר שלשים יום יניח מזוזה ולא יברך . הרב מהר"א נחום בס' חזון נחום : אם הס"ר המזוז' לבדקה ודעתו לחזור ולקבעה יש להסתפק אם יברך כשחוזר וקבעה . לשון למודים א"ח סי' י"ד ועמ"ש בשו"ת אדמת קדש ח"א : הא דחייב השוכר אחר שלשים יום במזוזה היינו מדרבנן דווקא דמדאורייתא פטור כ"כ ר"י והרא"ש והריטב"א הובאו בשיט' מקובלת מליעא דף ק"א וע' מה שכתבו התוס' פרק התכלת במרדכי והגהמ"י :

גליון מהרש"א

(סי' רפ"ו סעי' כ"ב) **השוכר** בית . משמע דאם הבית שלו חייב מיד תוס' פ"ק דע"ז דכ"א ריש ע"ב וכן השוכר א"ח גםלאחר ל' כ"א מדרבנן שם בתוס' עמוד א' ד"ה הא :

נחלת צבי

(סי' רפ"ו בשו"ע סעיף כ"ב) **השוכר** בית בח"ל כו' פטור ממזוזה ל' יום . משמע דאף אם שכר הבית על שנה תמימה אינו קובע המזוזה עד לאחר ל' וכן משמע ל' סבריית' כל שלשים יום פטור כו' אולם בסדור תפלה של הגאון מליסה העתיק השוכר בית עד שלשים יום פטור משמע דאם שכר על יותר מל' חייב מיד ול"ע מנין לו זה מאחר דקי"ל דשוכ' אינו חייב רק מדרבנן אחר ל' משום דמיחזי כשלו וא"כ בתוך ל' דלא מיחזי כשלו מה חילוק יש אם ידור בו גם לאחר ל' ונראה דנמשך אחר דברי הש"ך ס"ק כ"ח שכתב הטעם דעד שלשים פטור שאינו נקרא עדיין דירה ע"ש וס"ל דהוי דירת עראי וטעם זה איתא בתוס' במנחות ד' מ"ד ושם כתבו כמו דאמרי' בב"ב דאם דר בעיר ל' יום הוי הוא כאנשי העיר ע"ש וא"כ סביר אמר דאם ידור בו גם אחר ל' דלא הוי דירת עראי חייב מיד דהא גם למנין צדקה אם דעתו להשתקע חייב מיד כדלעיל סימן רנ"ו ס"ס אבל באמת דברי הש"ך צ"ע כמו שתמה עליו בתשובת מאור הגול' רבינו עקיבא איגר ז"ל סי' ס"ו דהתו' לא כתבו שם כן רק למה דהוי נומר דשוכר חייב מדאורייתא אבל למאי דכתבו שם עוד סברא דמדאורי' לעולם פטור דבעינן ביתך דידך רק מדרבנן חייב אחר ל' דמיחזי כשלו ונראה מדבריהם דס"ל עיקר כסברא זו וכ"כ בתוס' עבודת כוכבים דף כ"א והרא"ש בהל' קטנות במילה הא דתוך ל' פטור דאוקמה אדינא ע"ש לפ"ז גם בשוכר דאף אם רולה לדור כמה שנים אינו חייב לקבוע עד לאחר ל' אולם אם רולה לקבוע בתוך ל' ולברך כתבתי בפ"ת ס"ק י"ד בשם אל"א דרשאי כמו בטלית שאולה ע"ש ולעד"נ י"ש אם ראוי לעשות כן ואולי יותר עדיף להמתין על משום סחיו' דיש"ל דדוקא בטלית שאול' מאחר דמברכין על טלית בכל יום א"כ אף אם יברך דמה הפטור יכול לברך ג"כ

טורי זהב

כדרך שעשירים באינם רוצים שהשער הגדול יהיה פתוח אלא משתמשים תמיד בקטן רק לפרקים בגדול בזה צריך ב' מזוזות :

שפתי כהן

מיהו כל זה היכא דליכא משום סכנה בבית של עובד כוכבים דהכ"ג פטור ממזוזה כדלעיל סעיף ח' :

רפז איזו פתח חייב במזוזה. ובו ב' סעיפים:

א [א] (א) א אין הפתח חייב במזוזה **א** אלא אם כן יש לו (א) שתי (ה) מזוזות [ב] ומשקוף :

ב [ג] ב בית שיש לו (ב) מזוזה מכאן ומכאן וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף אם יש (ג) בגובה המזוזות י' טפחים או יותר חייב ואם אין בו י' טפחים פטור (ג) מפני שאין לו משקוף (°):

הגה [ד] וכל שכן פתח **ב** שאין לו גובה עשרה טפחים דפטור ג ממזוזה (כ"מ בטור ופוסקים עב"י) המנהג נתפשט במדינות אלו דרוב עולם סומכין על מזוזה אחת שעושין על פתח בתיהם ואינו נכון (ד) ואין להם (ב) על מה שיסמכו לכן כל (ג ירא שמים יתקן ביתו כדינו בכל הפתחי' החייבים וכמו שנתבאר (מהרי"ל בתשובה ובהל' מזוזה):

רפח במה והיאך נכתבת. ובו ט"ו סעיפים:

א כיצד כותבין את המזוזה א כותבין שתי פרשיות שמע והיה אם שמוע [א] על דף אחד בירעה אחת ב ועושה לה ריוח מלמטה וריוח מלמעלה (א) ג כמו חצי צפורן [ב] ד ובתחלתה (ב) ישייר כדי לגול אותה אחר שתכרך. [ג] (ובסופה **א** אין צריך להניח (ה) כלל) (טור) :

ב [ד] ה צריך לכתבה בדף אחד ואם כתבה בב' או בג' דפין כשרה:

ג [ה] ו כתבה (ג) שלא על הסדר [ו] אפילו שכח מלכתוב אות אחת פסולה **ב** ואין לה (ג) תקנה (א) ואין צריך לומר אם הקדים פרשה לפרשה :

טורי זהב

רפז (א) שתי מזוזות כו'. בטור כתוב אם אין המשקוף שהדלת זקוף עליו למעל' ישר אלא אבן נכנס ואבן יוצא או שאין המזוז' ישרים אלא אבן נכנס ואבן יוצא פטור. פתח שאין לו אלא מזוזה אחת (פירש"י) [פי' הטור] כגון שמצד אחד

עובר הכותל להלאה מהפתח כזה (א) — פתח — בית — אם המזוזה מצד ימין כזה (ב) חייב — (ב)

ואם מצד שמאל כזה (ג) פטור — (ג) — ואם הפתח ממלא כל הרוח כזה (ד) חייב — (ד)

שאע"פ שאין פצים בצד א' מ"מ כותלי הבית שמן הצדדים חשיבי כמזוזות ע"כ ומשום הכי (פרש"י) [פי' הטור] שמצד א' עובר כו' דאל"כ היה קשה הא הוי קצת הכותל במקום פצים דכל מקום שהכותל כלה מקרי שם מזוזה: (ב) מזוזה מכאן כו'. פי' שבעינן שיהא גבוה עשרה מן הארץ בשוה בלי עיקום דמן התחלת עיקום אין נחשב בכלל הי' טפחים וזה דעת הרמב"ם אבל לרש"י אף העיקום הוא מן לירוף לגובה י' טפחים כל שיש בחללו ד' טפחים ואפילו אם מתחיל מן הארץ להתעקם אבל אחר שאין שם חלל ארבעה מיקרי עיקום ולא מצטרף לשיעור גובה י' טפחים מן הארץ ובטור בזה יש לדקדק מדנקט תחילה ואם יש לו שתי מזוזות כו' משמע דמזוזות בעינן כמו לדעת רמב"ם ובסוף כתוב אם יש בגובה המזוזה י' קודם שנתקלרה עד שאין בה ד' חייב ואם לאו פטור משמע כרש"י דבנתקלרה פחות מד' תליא מילתא ונראה דכוליה כרש"י והא דנקט תחילה שתי מזוזות משום רבותא דסיפא דאפ"ה פטור באין בגובה י' טפחים. ול"ע למעשה היאך נעביד באם יש גובה י' טפחים בשוה בלי עיקום ואח"כ יש עיקום אבל יש בחללו ד' שיעור גדול עד למעלה אם נעשה המזוזה במקום שכלה מקום השוה והיינו כהרמב"ם יש לחוש דלמא קי"ל כרש"י וטור דאף העיקום שלמעלה בשיעור הגובה יחשב כיון שיש שם ד' בחללו ממילא נעשה המזוזה למטה משלים העליון וזה פסול אפי' דיעבד כמו שנבאר בסי' רפ"ט ואם נעשה אותו למעלה במקום הרחב בשליש העליון שהוא עקום דילמא קי"ל כרמב"ם ושם לא מצטרף לגובה המזוזות כלל והוה כעושה מזוזה למעלה במשקוף ונראה דיש לעשותה בשליש העליון דהיינו למעלה משני שלישים שלמטה דבזה כשר גם לרמב"ם דאע"פ שאין העיקום מצטרף לענין גובה י' מלמטה במזוזות מ"מ כיון דכשר למטה בגובה עשרה קודם העיקום והוה עליה חיוב אז גם חלל העליון שיידלחיוב שלמטה והכל בכלל שצריך עד המשקוף דהא עיקר הפסול באין גובה י' משום שאין לה משקוף כמו שמסיים כאן ממילא כיון שיש גובה עשרה יש משקוף וכשר כל שלמטה מהמשקוף כן נלע"ד. ועכ"פ לא יניחה למעלה מכתפיו כמ"ש בב"י בסי' רפ"ט בגובה הרבה בשם המרדכי בענין שלא יגביה משיעור בין כתפיו כדי שתהא נראית נגד עיניו : (ג) מפני שאין לו משקוף. בכ"מ כתב נ"ע אם הכיפה חשוב משקוף אפי' אין גובה המזוזה י' טפחים להתכשר ואם אין חשוב משקוף כי הוויין גובה י' מאי הוה אכו גובה המזוזות מבוי לכיפה משקוף עכ"ל ונראה דלק"מ דודאי יש בגובה י' אמרינן דיש כאן מזוזות וממילא יש משקוף על מזוזות משא"כ באין גובה י' טפחים אין לך מזוזות אלא שתאמר מה שמתעקם הוא נחשב למזוזה וא"כ אין לך משקוף שכל העיקום כחדא חשבינן ליה ואין אתה יכול לעשות מזוזות ממנו וגם משקוף כן כ"ל : (ד) ואין להם על מה שיסמכו. שכל מי שנגע יראת אלקים בלבו ורוצה ליסב בטח ממורא רוחות רעות מ"ו יעשה מזוזה לכל פתחיו וכבר זכרנו לעיל דבכ"מ שהוא בית דירה לא אכפת לן ביש שם טינופת כמ"ש הטור וב"י וטעמם דהמזוזה גבוה י' וגם זכרתי לעיל בתיקון כיסוי בזכוכית ועיין במרדכי :

רפח (א) ואצ"ל אם הקדים פרשה כו'. *)תימה לי דהפכא מסתברא דיותר יש פסול בכותב שלא כסדר בהיא פרשה גופה מבהקדים פרשה

שפתי כהן

רפז א אא"כ יש לו ב' מזוזות כו'. ודעת הרא"ש וטור דאפי' אין לו אלא מזוזה אחת כגון שמצד אחד עובי הכותל להלאה מהפתח אם המזוזה מצד ימני חייב ואם מצד השמאל פטור וכן דעת רבינו ירוחם סוף נתיב כ"א ונראה דיקבענה בלא ברכה : ב שאין לו גובה י' טפחים כו'. ודעת רש"י והמרדכי והטור דבעינן נמי שיהא רחב ד' וכ' בבית יוסף והב"ח דלפי' רש"י אפי' אין שם ב' מזוזות כלל אלא מתחיל להתעגל מהארץ אפי' הכי חייב אם יש גובה י' ברוחב ד' :

רפח א א"צ להניח כלל. פי' שום גליון א"ל להניח אבל מכל מקום צריך להניח מעט כדי שיהיו האותיות שבסוף השטות מוקפות גויל : ב ואין לה תקנה. לפי שאין תולין בה כמו שתולין בס"ת משום דבעינן שתהא נכתבת כסדרן כ"כ

באר הגולה

א מימרא דרבא מנחות דף ל"ג ע"א וכפי' רש"י : ב לשון הרמב"ם בפ"ו מהלכו' עירובין דף י"א ע"ב ויומא דף י"א ע"ב וכחכמים וכמ"ש ה"ה בפט"ז מהל' שבת שסובר רבינו דלא בעינן רחב ד' לענין צורת הפתח ולענין מזוז' וע"כ לא הזכירו שהרחב ד' אלא משום ר"מ דאית ליה חוקקין להשלים וכו' אבל בשיש ברגלי' עשרה ודאי אינה צריכ' רחבה ד' וכן נ"ל והרשב"א לא כתב כן עכ"ל : (°) הרב כ"מ כתב נ"ע אם אין הכיפה חשוב משקוף כי טון המזוזות גבוהות י"ט מאי הוי אמו גוב' המזוזות מבוי לכיפה משקוף ולענ"ד נראה לפרש דחשבינן ממקום שמתחיל להתעגל שהוא המשקוף ולכן צריך שיהיו המזוזות גבוהות : ג רמב"ם ריש פ"ו :

א לשון הרמב"ם פ"ה מהל' תפילין ומזוזה ממשנה מנחות דף כ"ח ע"א וכפי' רש"י שם: ב ברייתא שם דף ל"ב ע"א משמיה דרבי מאיר: ג כדמפרש רב מנשיא וכו' כמלא אטבא דספרי וכפי' הגאונים הביאו הרא"ש : ד שם בתוספות וכ"כ הרא"ש וסמ"ג וש"פ: ה רמב"ם שם וכ"כ הטור ועיין במה שציינתי בסעיף ד': ו ממכילתא כתבן שלא כסדרן יגנזו :

ביאור הגר"א

רפז [א] אין כו'. מנחות ל"ד א' וכחכמים אבל הרא"ש והטור פסקו כר"מ דד"י ור"ע ס"ל כוותיה וכן מדקאמר כמאן כר"מ אימור כו' : [ב] ומשקוף. שם ל"ג ב' ועס"ב : [ג] בית כו'. רמב"ם שמפרש כיפה ע"ג פתח. והשמים רחב ד' ועבה"ג אבל רש"י ורש"ם כתבו דבעינן רחב ד' : [ד] וכ"ש כו'. גמ' שם ומזה למד הרמב"ם למעלה דלא בעינן רחב ד' דל"ק אלא שאין גבוה עשרה לבד :

רפח [א] על ט' בירעה כו'. ירושלמי פ"א דמגילה ריב"ל שאל ולמה לינן אמרין יש בספרים משא"כ בתפלין ומזוזות שהספרים נכתבין בשני דפין ותפלין ומזוזות אינן נכתבין אלא בדף אחד התיב ר"י בריה דר' חייא כתובה דרבה שהספרים נכתבין בשני שורות ותפלין ומזוזות אינן נכתבין אלא בעור אחד ועס"ב : [ב] ובתחלתה כו'. עתוס' שם ד"ה ועושה כו' וכמ"ש בב"ב י"ג ב' ובתוס' שם ד"ה ועושה ועא"ח סי' תרצ"א מש"ש : [ג] ובסופה כו'. דאף בספרים א"צ אלא כדי לגול עמוד משא"כ כאן : [ד] צריך כו'. רמב"ם מהירושלמי הנ"ל ומפרש דלכתחלה דוקא וכפי' מש"ש בגמ' מזוזה שעשאה שתים ושלש כו' כמ"ש הרמב"ם כאן ובלבד שלא יעשנה כקובה כו' ח"ש ואם כו' : [ה] כתבה כו'. מכילתא תביאה הרא"ש כתבן שלא כסדרן יגנזו ושלא כדברי תוס' שם ל"ב א' סד"ה דלמא ובשבת ע"ט ב' ד"ה הא כו' ח"ש ואצ"ל כו' : [ו] אפי' כו'. ירושלמי דמגילה שם תולין בספרים ואין תולין בתפלין ומזוזות :

באר היטב

דלא אמרינן כיון שהבית של עובדי כוכבים הפטור לגמרי ממזוזה מיהו כל זה היכא דליכא משום סכנה בבית של עובדי כוכבים דהא"ה פטור ממזוזה כדלעיל ס"ח עכ"ל הש"ך :

רפז (א) מזוזות. בטור כתב פתח שאין לו אלא מזוזה אחת פירש"י כגון שמצד אחד עובר הכותל להלאה מספתח כזה — בית פתח — אם המזוזה מצד ימין כזה חייב — ואם מצד שמאל כזה פטור — ואם הפתח ממלא כל הרוח חייב אע"פ שאין פצים בצד א' מ"מ כותלי הבית שמן הצדדים חשיבי כמזוזות ע"כ וכתב הש"ך דלאף מצד (שמאל דפטור) [ימין] נ"ל דיקבענה בלא ברכה : (ג) בגובה. פירוש שבעינן שיהא גבוה מן הארץ עשרה בשוה בלי עיקום דמן התחלת העיקום אינו נחשב בכלל העשרה טפחים וזה דעת הרמב"ם אבל לרש"י אף העיקום הוא מצרף לגובה עשרה טפחים כל שיש בחללו ארבעה טפחים ואפי' אם מתחיל מן הארץ להתעקם אבל אחר שאין שם חלל ארבעה מיקרי עיקום ולא מצטרף לשיעור גובה י' טפחים מן הארץ וצ"ע למעשה היאך נעביד באם יש גובה י' טפחים בשוה בלי עיקום ואח"כ יש עיקום אבל יש בחללו ד' שיעור גדול עד למעלה אם נעשה המזוזה במקום שכלה מקום השוה והיינו כהרמב"ם יש לחוש דילמא קי"ל כרש"י דאף העיקום שלמעלה בשיעור הגובה יחשב כיון שיש שם ד' בחללו ממילא נעשה המזוזה למטה מגלים העליון וזה פסול אפילו דיעבד כמ"ש בסי' רס"ט ואם נעשה אותו למעלה במקום הרחב בשלים העליון שהוא עקום דילמא קי"ל כהרמב"ם דשם לא מצטרף לגובה והוה כעושה מזוזה למעלה במשקוף ונראה דיש לעשותה בשלים העליון דהיינו למעלה משני שלישים שלמטה דבזה כשר גם להרמב"ם דלהע"פ שאין העיקום מצטרף לענין גובה עשרה מלמטה במזוזות מ"מ כיון דכשר למטה בגובה עשרה קודם העיקום והוי עליה חיוב אז גם חלל העליון שייך לחיוב שלמטה והכל בכלל שצריך עד המשקוף וכו' ועכ"פ לא יניחה למעלה מכתפיו כמ"ש בב"י בסי' רפ"ט : (ג) ירא שמים. (ג) כל מי שנגע יראת אלהים בלבו ורוצה ליסב בטח ממורא רוחות רעות מ"ו יעשה מזוזות לכל פתחיו בכ"מ שהוא בית דירה ולא אכפת לן אם יש שם טינופת כמ"ש הטור וב"י וטעמם דהמזוזה גבוה עשרה וגם טוב לתקן בכיסוי זכוכית ובחדר שלים ואשה מתעטפת יכסה כמ"ש בסימן רע"ו ס"ק ח' ע"ש :

רפח (ה) כלל. רק מעט כדי שיהיו האותיות שבסוף השטה מוקפות גויל. ש"ך : (ג) תקנה. לפי שאין תולין בה כמו שתולין בס"ת משום דבעינן

פתחי תשובה

פעובד כוכבים וששפחת אבל סישראל אך יש להעובד כוכבים המשכיר זכות ורשות להניח שמה חפציו ובשעה שרוצה להשתמש צריך לשאול המפתח מן הישראל אם חייב במזוזה או לא דמקלי שותפות עובד כוכבים והשיב דלכאורה נראה דחייב מאחר דקיי"ל דשכירות ל"ק ואחר ל' חייב משום מ"מ דמחזי כשלו א"כ בכ"ד דשמושו דישראל מחזי כאילו הבית שלו ממש אבל השימוש דעובד כוכבים לא מיחזי כשלו כיון דהמפתח ביד הישראל וא"א לו ליכנס שם בלי דעת ישראל אך מ"מ אין לנו לבדות סברא מדעתנו דמכח המפתח לא מיחזי שימוש עובד כוכבים כשלו רק כשוכר דמאי רואה סיא זו דאולי כשקנו הבית בשותפות התנו כן ביניהם שיהיה כהתנות לישראל וכיון דד"ת שוכר פטור ממזוזה אין אנו אחראין להחמיר כדרבנן. וכ' עוד דבנד"ז אף אם המרתף אין בה דין חלוקה ושמשים זה משמש בכולה ושמשים זה (עמש"ל סק"ג) אף דקנו בכה"ג יש להחמיר ת"מ הכא בשוכר דרק מדרבנן יש להקל ובפרט דיש עוד שניפים להקל ומכ"ש היכא דשייך חשש שיאמר העובד כוכבים כשפים עושה לו ע"ש :

רפז (א) אין הפתח חייב במזוזה. עיין בת' נו"ב תנייכא חלק יו"ד סי' קפ"ד שכתב דמרתף שפתחו הוא על שטח הארץ פטור ממזוזה וראיה מקדושין דף כ"ב גבי מזוזה מעומד ע"ש : (ב) על מה שיסמכו. עיין בס' בה: שבע בקונ:ס' באר מים חיים סי' י"ג ע"ש בזה :

רפח (א) כמו חצי צפורן. עיין בתשובת הפארת לבי חי"ד סימן ל"ג דבדיעבד אינו מעכב ע"ש : (ב) ישייר כדי לגול אותה. עיין בתשובת שבות יעקב ח"ג סימן ק"ח שנשאל על מה סמכו הסופרים שאין מניחין כדי לגול והשיב דאף דבש"ע סתם דין זה מ"מ כמחלוקת שנויים בין הפוסקים ודעת רוב הפוסקים נראה שא"צ להניח לכן סגה לישראל אם אינם נביאים כו' כי יש להם גדולי פוסקים לסמוך עליהם וא"ם מה בכך נחמיר לכתחלה ויניח כדי לגול זה אינו דהא יש לחוש שיכסה שם של שדי ואי ינקב הגויל יהיה נראי כמו שכתבנו לכן טב ואל תעשה עדיף והיכא דנהוג נהוג ע"ש : (ג) שלא על הסדר. עס"ך ועיין

נקודות הכסף

(סימן רפ"ח בש"ז ס"ק א') תימה לי כו'. לק"מ דלענין כתיבה בעינן כמו שהן כתובים בתורה ומה שאמר וכן מוכח ברמב"ם כו' לא מוכח מידי דהרמב"ם לא כתב בפרק א' כמו שהעתיק הוא אלא כתב וזה לשונו במזוזה ותפילין אין תולין בהן אפילו אות א' אלא אם שכח אפילו אות א' גונז כו' ומ"ש הוצרך לכתוב בפ"א הקדים פרשה כו' דהא בפ"א טעמא הוא משום דאין תולין וכלאו הכי נמי לא מוכח מידי דאע"ג דכ"ש הוא כתבו הרמב"ם דכה"ג אשכחן טובי בפוסקים ומ"ש ובסימן ר"ל הוכחתי כו' יתבאר בסי' ר"ל דלא מוכח מידי ע"ש :

ברכי יוסף

(סימן רפ"ח שו"ע סעיף א') כמו חצי צפורן וכו'. הני ספרי דלאו דווקני רגילי דלא עבדי ריוח זה ויש לגעור בהם וכבר צווח על זה הרב דאשון לציון זלה"ה ומ"ש ובתחלתה ישייר כדי לגול וכו' קצת סופרים אין נוהגין כן ויש להם סמך כמ"ש הרב שבות יעקב ח"ב סימן ק"ח עש"ב :

בית הלל

(סימן רפ"ז סעיף ב' בהג"ה) לכן כל ירא שמים יתקן ביתו כדינו בכל הפתחים החייבים לו כמו שנתבאר. והגה מצאתי כתוב בשם ר"ת שהיו לו ארבעים מזוזות בכל החדרים שבביתו :

גליון מהרש"א

(סי' רפ"ח סעיף ג') שלא על הסדר. עי' גליון לעיל ר"ס רע"ד ע' ת' נינת ורדים ח"א א"ח כלל ב' סי' ד' ד"ה ואגב כו' ומכלל דבריהו

נחלת צבי

עליו בשם החיוב משא"כ הכא במזוזה דאין מברכין רק ש"ת בשעת קביעותה אולי עדיף יותר להמתין על שעת החיוב דהיינו אחר ל' וכיוצא בסברא זו נמצא בספרן של צדיקים ע' מזרחי סוף פ' לך לך ובש"ת לקמן סי' ש"ס ס"ק כ"ו בשם תשו' זכרון יוסף וא"ל דגם כאן יוכל אחר ל' ליטלה ולקבעה דליתא דבכה"ג א"צ לברך כמש"ל ר"ס רפ"ט ועדיין צ"ע בזה. עוד יש לחקור בזה אם שכר בית וקבע מזוזה ואח"כ קנה אותו הבית עצמה אי צריך לברך שנית על המזוז' מאחר דקודם לא היה חייב רק מדרבנן ועכשיו הוא חייב מדאורייתא מיהו ספק זה לא שייך רק לדעת הגאון רבינו עקיבא איגר שהובא לקמן ר"ס רפ"ח ע"ש ע"ש בזה ודו"ק :

ד [ז] י כתבה ג בשני (ג) עורות [ח] (ד) אף על פי שתפרן פסולה:

ה [ט] ח צריכה עיבוד לשמה ד (ד) לכתחלה (ב) ט אבל במקום שאם ימתין לעור מעובד לשמה יתבטל מהמצוה יכתבנה על עור שאינו מעובד הנמצא (ה) ויקיים המצוה מיד בעוד שמבקש עור מעובד לשמה:

ו [י] *) י כתבה על הקלף או על הגויל כשרה [יא] יא לא אמרו דוכסוסטוס אלא למצוה (וקלפים שלנו כשרים לכל) (מרדכי הלכות קטנות):

ז [יב] יב דינה (ו) לענין הדיו והכתיבה [יג] והתגין של שעטנ"ז ג"ץ (ג) ה כמו בספר תורה:

ח (ה) יג צריכה שרטוט [יד] ואם כתבה בלא שרטוט פסולה:

ט [טו] יד כותב כל שיטותיה שוות שלא תהא אחת ארוכה מחבירתה טו ואם האריך בשיטה אחת יותר מבאותה שלפניה ובאותה שתחתיה קיצר יותר מבאותה שלפניה (ד) ולפני פניה כשרה ובלבד ו שלא יעשנה ז (°)כקובה או כזנב [טז] או כעיגול:

י טז על הארץ יכתוב (ה) (ז) (ו) בראש השטה אחרונה ולא יכתוב בה יותר:

יא יז נהגו לעשותה ח (ז) כ"ב שיטין:

יב [יז] יח צריך לכתבה בימין ט כמו בתפילין:

יג יט ריוח שבין פרשת שמע לפרשת והיה אם שמוע מצוה לעשות (ח) פרשה י (ח) סתומה ואם עשאה פתוח' כשרה לפי שאינה סמוכה לה בתורה:

יד כ כורכה מסופה לראשה מאחד כלפי שמע:

טו [יח] כא אסור להוסיף בה מאומה [יט] אלא שמבחוץ כותבין שדי כב כנגד תיבת והיה שבפנים:

שפתי כהן

כ"כ הפוסקים והאחרונים הטעם ולפי זה יכול לגרוד ממטה למעלה עד מקום החסרון ויכתוב שם החסרון ואח"כ יכתוב מה שנגרד על מקום הגרד דהכ"ג הוי כסדרן ועיין בא"ח סי' ל"ב סכ"ג וכ"ד:

ג בשני עורות. כלומר בשני קלפין מחולקין: ד לכתחלה. ודעת רוב הפוסקים נראה דאפי' דיעבד פסולה בעור שאינו מעובד לשמה וכ"פ הב"ח ועכ"פ נראה באם ימתין לעור מעובד לשמה תבטל המצוה יקבענה בלא ברכה דכדאי הם הרמב"ם וסייעתו לסמוך עליהם בשעת הדחק דלא כמ"ש הב"ח דלא יקבענה כלל אלא יקבענה שם וישתדל להמציא אחרת כשרה:

ה כמו בס"ת. ושאר דיני כתיבתה בחסרות ויתרות הוא כמו שכותבין פ' שמע והיה אם שמוע בתפילין ונתבאר בא"ח סימן ל"ב וכ' הטור שנכתבה שלא מן הכתב והוא מהש"ס והמחבר והרב לא כתבו זה משום שסמכו אמה שנתבאר בא"ח סי' ל"ב גבי תפילין שכותבין פרשת שמע והיה שלא מן הכתב כששגורות בפיו וא"כ פשיטא דה"ה למזוזה ובחנם תמה עליהם בספר מע"מ דף פ"ז ע"א: ו שלא יעשנה כקובה. אפי' מלד הא' כקובה או כזנב כו' פסולה: ז כקובה. כאהל שהוא צר למעלה ורחב למטה וכזנב הוא רחב למעלה וצר למטה. טור: ח כ"ב שיטין. מהו התחלתן שמע. הויה (דבתר ואהבת את). הדברים. לבבך. ובשכבך. בין. והיה. מצוה. בכל. יורה. עשב. פן. והשתחויתם. השמים. ואבדתם. ושמתם. אותם. אותם. (כל"ל שתי פעמי' אותם דלא כדאיתא בעט"ז) בדרך. ובשעריך. אשר. על הארץ. כן הוא בטור ופוסקים: ט כמו בתפילין. וכמו שנתבאר בא"ח סי' ל"ב ס"ס:

י סתומה כו'. ע"ל סי' ער"ה ס"ב איזה סתומה ומ"מ הכא במזוזה אינו יכול לעשות סתומה בכשרה אליבא דכ"ע וכמ"ש המחבר שם דהיינו שיסיים פרשה שלפניה בתחלת שטה ויניח חלק כדי ט' אותיות ויתחיל לכתוב בסוף אותה שטה עלמה כו' שהרי צריך להתחיל שטה שביעית והיה אם שמוע כו' וכמ"ש בשם הפוסקים אלא יעשה סתומה שכשרה לדעת הרמב"ם כמ"ש הרב שם שאם לא יוכל לכוון בכך לא יסור מדברי הרמב"ם ועיין בתשובת מהרש"ל סי' ל"ז:

טורי זהב

פרשה לפרשה שהרי מלינו בא"ח סי' ס"ד קרא"ה למפרע לא יצא בד"א בסדר הפסוקים אבל הקדים פרשה לחברתה אע"פ שאינו רשאי יצא לפי שאינה סמוכה לה בתורה והכא נמי אינה סמוכה לה וכן מוכח ברמב"ם שהרי בפרק א' כ' שאם הקדים אות אחת שלא כסדר לא יצא ובפ' ה' הוצרך לכתוב הקדים פרשה ובסי' ר"ן הוכחתי שלדעת התוס' כשר באמת בהקדים פרשה וע"ש: (ב) אבל במקום כו'. כ' כן לפי שהרמב"ם לא מצריך עיבוד לשמה גבי מזוזה כלל לפי שאינה חובת הגוף כמו תפילין וס"ת ושאר הפוסקים לא סוברים כן אלא הוה כמותן וממילא אפי' בדיעבד פסולה בלא עיבוד לשמה וסמך בעל הש"ע על הרמב"ם בשעת הדחק ופשוט הוא שלא יברך על אותה מזוזה. ובכ"מ הקשה על הרמב"ם מהא דתנן אין בין ס"ת לתפילין ומזוזה כו' ובמס' מנחו' (ד' ל"ב) מקשים התוס' על כתיבת התפילין ומזוזה דשניהם בגויל [פסולי'] ומה שתירצו שם שייך לתרץ גם כאן ע"ש. וכ' מו"ח ז"ל שאע"פ שאין לו מזוזה כשרה יניח כך בלא מזוזה הפסולה הזאת שנעשית מקלף שלא עובד לשמה דשמא יתעצל אח"כ מלבקש אחר כשרה ומביא ראיה מירושלמי מביאו ב"י בא"ח סי' קמ"ג דאין קורין בחומשין בצבור מגו דנפשין עגומין זבין להו תורה פי' כל עוד שנפשינו עגומה שנאסר לקרות בחומש יקנו תורה וה"נ כן הוא: (ג) כמו בס"ת. בטור סיים אלא שנכתבה שלא מן הכתב הטעם דשגירי בפי כל אדם כדאמרינן בגמרא שהנו פי' תפילין ומזוזות מיגרס גריסין ואף על פי שבהלכות תפילין כ' הטור דמ"מ לכתחלה יכתוב מן הכתב נראה דהכי שגירי טפי דפרשת שמע והיה אם שמוע אנו אומרים בכל יום פעמים כנ"ל לדעת הטור אבל מכל מקום יש לכתוב מתוך הכתב דהיינו מתוך הספר מוגה דשמא ישכח בחסרות ויתרות ומש"ה לא זכרו כאן בשולחן ערוך: (ד) ולפני פניה כשרה. פי' אע"ג דאם השורה הזאת שהיא קצרה ביותר אם היתה עומדת למעלה מהשטה שלפני הארוכה היה פסול דהוה כקובה שזכר אח"כ דהיינו כאוהל שהוא הולך ומתרחב מ"מ כאן כשר: (ה) בראש השיטה כו'. הטעם דשיטה שלפניה מסיימת השמים ורחוקה

ביאור הגר"א

[ז] כתבה כו'. רמב"ם וכפי' תוס' שם ראויה כו' היינו בשני עורות ומזה למד הרמב"ם נ"כ דהא דס"ב כשר בדיעבד ופשטא דירושלמי הנ"ל משמע כדברי רש"י ודברי תוס' שם סר"ה כתבה צ"ע דמירושלמי משמע להיפך: [ח] אע"פ כו'. רמב"ם ודלא כתוס' שם ל"ב א' ד"ה דלמא כו': [ט] צריכה כו'. שהרמב"ם פסק דא"צ וכל הפוסקים חולקים עליו והכריע ש"ע במקום דלא אפשר לסמוך על הרמב"ם וטעמו של הרמב"ם עתוס' שם מ"ב ב' ד"ה תפלין כו' ועבא"ח סי' תרצ"א ס"א: [י] כתבה כו'. שבת ע"ט ב' כרב ומדפריך שם מזוזה אקלף כו' ולא קאמר נמי אגויל ש"מ דבגויל כשירה: [יא] לא אמרו כו'. שם ובמנחות שם הל"מ כו': [יב] דינה כו'. כמ"ש בפ"ק דמגילה (ח' ב') אין בין כו' ובירושלמי שם ר"ז בשם ר' אמי ב"ח ככתב ספרים כן כתב תפלין ומזוזות: [יג] והתגין. עברמב"ם עור ז' תגין אלא שכולם על שעטנ"ז ג"ץ וכשיטתו וכמ"ש בא"ח ס"ס ל"ו ומ"מ גם בתפלין מקצתן על שעטנ"ז ג"ץ וכתבו המפרשים שהן תגין גדולות: [יד] ואם כתבה כו'. שם: [טו] כותב כו'. מרקאמר כשירה משמע דיעבד דוקא: [טז] או כעיגול. כתב כ"מ שכן גירסת הרמב"ם בגמ': [יז] צריך כו'. כמש"ש ל"ו א' וכתבתם מה כתיבה כו': [יח] אסור כו'. כמש"ש כתבה אגרת פסולה ופי' הרמב"ם שלא דקדק בחסרות ויתירות או שהוסיף מבפנים אפי' אות אחת: [יט] אלא כו' כנגד כו'. זוהר פ' ואתחנן רס"ו א':

חידושי רע"ק

(סי' רפ"ח ט"ז סק"ב) לא מצריך עיבוד לשמה. וע' ירושלמי פ"ג דיומא (הלכה ו') ובק"ע שם ד"ה עור שעיברו ובת' ושב הכהן (סי' ה'): (סעיף ח) צריכה שרטוט. ע' ב"ח א"ח (סי' ל"ג) דצריך שרטוט לשמה וע' משבצות זהב (שם סק"ל):

פתחי תשובה

ועיין בדבר שמואל סימן קנ"ד שכתב שאין לתלות תיבה אחת בין השיטין בכתיבת התפילין והמזוזות אף במקום שהכתיבה כסידרה בין המוקדמת למאוחרת הדא דגם זה מקרי שלא כסדרן מחמת שינוי וגם מפני שדרך כתיבתן להיות דוקא בלא ריוח הרבה בין שיטה לשיטה לכך אין תולין ע"ש ועיין בגינת וורדים חא"ח כלל כ' סימן ד' כתב נ"כ הכי דאם נזדמן להסופר שהשיטה דחוקה מהכיל התיבות שיעור לה אין להתיר שיתלה תיבה אחת למעלה בין השיטות ואח"כ ירד לכתוב כסדר השיטה וגם כתב דלדעת רש"י תפילין ומזוזות חמירי טפי ואפילו בתליית אות אחת נ"כ מיחזי כמ"ומר ע"ש: (ד) אע"פ שתפרן. עיין בתשובת רבינו עקיבא איגר זצ"ל סימן לי"ג דבתפרן מקודם הכתיבה משמע מדברי רש"י מגילה דף ח' סוף ע"ב ד"ה לתפרן בגידין דכשר וכן יש לדקדק מלשון הרמב"ם כתבה בשני עורות ותפרה ע"ש והנה מ"ש ליישב דברי רש"י בזה נ"ל דכוונתו דמיירי שתפרן זה למטה מזה באופן שהם דף אחד דאל"כ קשה סדי רש"י גופא ס"ל במנחות דף ל"ב גבי הא דאמר סתם ראויה לב' סיפין קאמר דאפילו בעור אחד פסול בשני דפין וא"כ הטור בשמו רק דאנן לא קיי"ל הכי וא"כ מה מהני מה דתפרן קודם והוי חבור והוי כעור א' כיון דהוא בשני דפין ועכצ"ל דמיירי שתפרן באופן שהם כדף אחד ולא הוי ראויה לב' סיפין דמיירי שלא הניח גויל אלא בנתיים רק השורות סמוכים זה לזה וצ"ע. וע' עוד שם סימן י"א: (ה) צריכה שרטוט. עיין בתשובת רבינו עקיבא איגר זצ"ל סימן נו"ן במזוזה שנמצא שהאותיות נכתבין בין שרטוט לשרטוט אם יש תקנה לשרטט עתה בראשי השורות כדינו והשיב דלא מהני ולאו מסוגיא דמנחות טעמא דאין מורידין כו' והא קיי"ל דתפילין א"צ שרטוט ומזוזה צריכה שרטוט ואם איתא דמהני שרטוט אחר שכתיבה מאי קושיא הא יכול לשרטט עכשיו וכ"מ מלשון הרמב"ם וש"ע שכתבו ואם לא שרטט פסולה משמע דאין לזה תקנה (ומבואר שם דלאו משום דבעי במזוזה כסדרן לכן לא מהני שרטוט אח"כ דז"א דהא אין הסדרון בגוף האותיות והוי רק תיקון אחר כמו חקיקת נגיעה דמהני במזוזה אלא נ"ל דמאחר דהלל"מ דבעי שרטוט אי כתב בלא שרטוט לאו שמה כתיבה וצ"ע בזה לענין ס"ת) וכ' עוד דיש להסתפק אם שרטט בבדיל קודם הכתיבה ולאחר הכתיבה בעוד שהשרטוט דבדיל היה קיים היה משרטט בקנה כדין די"ל כיון דלא היה טעם בלא שרטוט והכתיבה היה כדינו דמהני ואף לאחר שנתפשטו השרטוטים דבדיל י"ל דמהני לשרטט בקנה כיון דהכתיבה היה בהכשר וגם עתה נשרטט בקנה ומה דבינתיים לא היה משורטט י"ל דלאו גרע דלא הוי דיחוי כיון דבידו לשרטט והוי כמו קבל הכשר ונתן לפסול בפ"ג דזבחים דף ל"ד וצ"ע לדינא עכ"ד ע"ש: (ו) בראש השיטה. עיין בספר חומות ירושלים סי' רמ"ט שכ' אם שינה במזוזה בסיום על הארץ ממאי דאיתא בש"ס אין קפידא וכן בסיום בתפילין אם כ' על הארץ כבמזוזה ס"ד והאיה מכן דמירושלמי ומ"מ דמזוזה לתפילין או בהיפוך מסגין או לא ועכ"פ מצד כתיבה אין קפידא ע"ש: (ז) כ"ב שיטין. עש"ך סדר התחלתן ועיין בספר חומות ירושלים סימן לפ"ה שכ' דשורה ד' לבניך וש"ם מ"ש הש"ך לבבך ע"ש: (ח) פרשה סתומה. עיין בס' באר יעקב בא"ח סימן ל"ב דף ג' ע"ג מ"ש בזה:

באר היטב

שהחא נכתבת כסדרן ולפ"ז יכול לגרוד ממטה למעלה עד מקום החסרון ויכתוב שם החסרון ואח"כ יכתוב מה שנגרד על מקום הגרד דבכה"ג הוי כסדרן ועיין בא"ח סימן ל"ב סכ"ג וכ"ד עכ"ל הש"ך וכ' הט"ז דיש לתמוה על המחבר שכ' וא"נ"ל בהקדים פרשה ואיפכא מסתברא דיותר יש לפסול בכותב שלא כסדר בפרשה עלמה מבהקדים פרשה לפרשה וכן מלינו בא"ח סימן ס"ד קרא"ה למפרע בד"א בסדר הפסוקים אבל הקדים פרשה וכו' ע"ש: (ג) עורות. כלומר בשני קלפין מחולקין: (ד) לכתחלה. ודעת רוב הפוסקים נראה דאפי' דיעבד פסולה בעור שאינו מעובד לשמה. כ"כ הט"ז וש"ך: (ה) ויקיים. כתב הש"ך דיקבענה בלא ברכה דכדאי הם הרמב"ם וסייעתו לסמוך עליהם בשעת הדחק דלא כמ"ש הב"ח דלא יקבענה כלל אלא יקבענה שם וישתדל להמציא אחרת כשירה עכ"ל: (ו) לענין. כ' הש"ך ושאר דיני כתיבתה בחסרות ויתרות הוא כמו שכותבין אותן הפרשיות בתפילין ונתבאר בא"ח סימן ל"ב וכ' הטור שנכתבה שלא מן הכתב והרב לא כתבו שסמך אמ"ש בא"ח גבי תפילין וה"ה למזוזה עכ"ל והט"ז כ' דמ"מ יש לכתוב מתוך הכתב דהיינו מתוך ספר מוגה דשמא ישכח החסרות ויתרות ומש"ה לא זכרו בש"ע: (ז) בראש. הטעם דשטה שלפניה מסיימת השמים ורחוקה מהתחלת שטה האחרונה דכתיב שם על הארץ והוא רמז כי היכי דמרחקי שמים מארץ כן ירבו ימיכם. ט"ז: (ח) סתומה. כ' הש"ך ומ"מ אינו יכול לעשות סתומה שכשרה אליבא דכ"ע דהיינו שיהיה חלק באמצע כמ"ש

באר הגולה

ז ממימרא דרב יהודה אמר שמואל [דף ל"ג] וכדמפרש שם בגמ' וכפי' התוס' שם: ח טור בשם אביו הרא"ש: ט ל"י: י לשון הרמב"ם וכ"כ הרי"ף והרשב"א מטעמיה דרבי מאיר בברייתא' שבת דף ע"ט ע"ב וסי' כותבה דקתני היינו לפעמים [כשלא הי' מזדמן לו דוכסוסטוס'] יא ברייתות שם: יב לשון הטור: יג מימרא דרב חמא בר גוריא אמר רב ומסקנת הגמרא מנחות דף ל"ב ע"ב: יד טור והוא פשוט דלכתחלה הכי בעי וכ"כ הגהת מיימוני בפ"ב בשם בה"ג: טו ברייתא ונפסקא ומימרא דרבה בר בר חנה וכו' שם דף ל"א ע"ב: (°) פי' כאהל רחב מלמטה וקצר מלמעל' דהיינו אחת שתי' שלש וכזנב שלש שתים אחת: טז מימרא דרב חסדא שם וכלישנא בתרא הרי"ף והרא"ש בשם תקנתא דסופרי' וכ"כ הרמב"ם שם בפ"ה: יז שם ובשם תקנת מנהג סופרי': יח הגהת מיימוני פ"ב: יט כרב נחמן בר יצחק שם ד' ל"ב ע"א: כ מימרא דר' חלבו חזינא ליה לרב הונא וכו' שם דף ל"א ע"ב: כא טור בשם אביו הרא"ש וכ"כ הרמב"ם שם: כב ב"י בשם ספר הזוהר פרשת ואתחנן ושם

כנסת הגדולה

(סימן רפ"ח בשו"ע סעי' ו') כתבה על הקלף או על הגויל כשרה כו'. אמר המאסף כ' הרא"ש ומוכח בפרק המוציא יין דס"ת כשירה אגויל כו' דאמרינן התם כתבה על הקלף על הגויל ועל הדוכסוסטוס כשרה במאי אוקימתא במזוזה מזוזה אקלף מי כתבינן והיא הא' בס"ת ע"כ לשון הרא"ש ז"ל ואני אומ' דאדרב' מסוגי' זו מוכח דמזוזה נכתבה על הגויל מדהקשה ואלא מזוזה אקלף מי כתבינן ולא הקשה ואלא מזוזה אגויל מי כתבינן נראה ברור דמזוזה נכתבת על הגויל וממאי דפרכינן אחר כך ואלא תפילין תפילין אגויל מי כתבינן הדבר יותר מפורש דמזוזה נכתבת על הגויל דלא פריך ממזוזה ופריך מתפילין ואי משום דמוקי לה בס"ת ולא מוקי במזוזה איכא לאו' דמשו' דעדיין לא ידעינן דמזוזה אקלף כתבינן והוי קשיא ליה מזוזה אקלף מי כתבינן משום הכי לא אוקמי במזוזה אבל אה"נ דלבתר דמסקינן דמזוז' נכתבת על קלף ברייתא זו מתוקמא ג"כ במזוזה ודו"ק

גליון מהרש"א

ט"ו. (ס"ע סעיף ד') שתפרן פסולה. עי' מג"א סי' ל"ב ס"ק א' תד"ה דלמא להשלים דלדרש"י כשר:

מראה כהן

(שייך לקמן ריש סי' רפ"ט ש"ך ס"ק א') בא לקובעה אין להקשו' ליבעי שתים דהא על מזוזות כתיב [illegible]

טורי זהב

ורחוקה מהתחלת שיטה אחרונה דכתיב שם על הארץ והוא רמז כי היכי דמרחקי שמים מארץ כן ירבו ימיכם וימי בניכם: (ו) כוז"ו כו'. שהם אותיות הסמוכות באלפ"א בי"ת לאותיות ידו"ד אלהינו ידו"ד אחד: (ז) אבל בפנים אין להוסיף. הרמב"ם כ' כן לפי שהיו כותבין שמות מלאכים בפנים לשמירה וכעס עליהם אלא צריך שיעשה כפי מה שהיא בתורה והשמירה תבוא ממילא ע"י עשיית המצוה שלוה הוא יתברך עלינו כן פירש בעל כסף משנה:

רפט (א) בא לקבעה. אין להקשות ליבעי שתים דהא על מזוזות כתיב י"ל מדכתב רחמנא גבי קרבן פסח שתי מזוזות ש"מ שבשאר מקומות דהוה מזוזות לא הוה שתים. גמ' בהקומץ: (ב) בטפח הסמוך לחוץ. הטעם שיפגע בה תחלה ועוד שיהיה הכל תוך השמירה. גמרא: (ג) גובה השער. דכתיב וקשרתם וכתבתם מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה ומה קשירה היינו בגובה ממש למעלה אף כתיבה צריכ' להרחיק טפח ממשקוף וזהו לכתחלה אבל בדיעבד כשר בלא הרחקה מלמעלה כ"כ ב"י אבל בהרחיקה מלמעלה יותר משליש כתב ב"י בשם הרמב"ם דאפי' דיעבד פסול ולא כהטור שכתב דאם שינה גם בזה אין מעכב בדיעבד ומש"ה כתב רמ"א דקאי אסעיפ' דכשר בדיעבד דמשמע דבזה אפילו דיעבד פסול. ומה שמבואר בטור דאף אם עשאה אחורי הדלת אינו מעכב בדיעבד *)לא אשכחן מאן דפליג על זה כיון שבימין הוא ומבואר בב"י בשם המרדכי דאם היה גבוה הרבה אין לעשות המזוזה גבוה מכתיפיו דאז אינה נראה לעיניו בכניסה ויציאה וסמך לדבר כ"ל בפסוק ולבנימין וגו' ובין כתיפיו שכן להורות שארצו ישכון לבטח טפי משאר ארצות דאילו בשאר אין השראת השכינה אלא במקום מזוזה שהיא בין כתפיו של אדם אבל בנימין חופף עליו כל היום מלבד ובין כתפיו שכן: ומ"ש על ימין הנכנס דכתיב ביתך היינו דרך ביאתך וסתם אדם עקר כרעא ימינא ברישא ואף אם הוא איטר מ"מ אחר רוב בני הבית אזלינן: (ד) ובכל חלק פתח כו'. דבזה יש ספק איזה מהם ימין לביאה או ליציאה על כן אזלינן בתר היכר ציר ומזה יש ללמוד במזוזה שעושה בפתח הפתוח מבית לחצר אם יש לילך אחר ימין של הנכנס לבית או אחר ימין הנכנס מחצר לבית והדין הוא כך אם החצר סתום מכל צדדיו בלי פתח רק מבית לתוכו אז הוא החצר כמו חדר ולא אכפת לן בהיכר ציר הדלת דאפי' אם היה היכר ציר בתוך הבית אזלינן בתר ימין הנכנס מבית לחצר ושם עושה המזוזה אבל אם יש פתח מחצר למבוי אחר או לרה"ר מלבד פתח הבית לתוכה אז אזלינן בתר היכר ציר דבאיזה צד דיש היכר ציר הפתח נחשב כמו בית ואזלינן בתר ימין הנכנס לתוכו וכן הוא בתשו' מהרי"ל סי' כ"ד ולאיתי רבים נבוכו בזה הרבה פעמים לכך כתבתיו. ומבואר עוד בתשו' מהרי"ל שם באם יש בית החורף וחדר גדול כל אחד יש לו פתח לחצר ובאותו החדר יש בו חדר קטן ויש לו שני פתחים אחד לבית החורף ואחד לחדר הגדול אזלינן בפתחי חדר הקטן בתר היכר ציר דידהו דאם היכר ציר דפתח שפתוח לבית החורף הוא בבית החורף והיכר ציר דפתח הפתוח

שפתי כהן

יא כוז"ו כו'. ושם בא"ב האותיות שאחר ידו"ד אלדינו ידו"ד:

רפט א ולא יברך בשעת כתיבתה. דכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוה אינו מברך אלא בשעת גמר מצוה וכתוב בפרישה הא דאין מברך שהחיינו משום דאינו בא מזמן לזמן ושאני טלית ובגד שלובשו שמברך עליו שהחיינו (כמו שנתבאר בא"ח סי' רכ"ג) שהוא משום שמחה ובמזוזה אינו מברך על שזיכהו הש"י בבית אלא על מצות קביעת המזוזה עד כאן ועיין לעיל סי' כ"ח סעיף קטן ה':

ב בטפח הסמוך לחוץ. שיפגע במזוזה מיד א"נ כדי שתשמור לכל הבית שבפנים מהמזיקים:

ג ואם שינה אינו מעכב כו'. ואפי' הניחה אחורי הדלת כשרה בדיעבד כן משמע בטור וכן נראה דעת הרב אבל דעת הב"י והרמב"ם נראה דפסולה וכ"פ הב"י וכ"כ הע"ז הלכך יש לחזור ולתקנו כהוגן ובס' מעדני מלך ד' ע"ו סוף ע"א כתב דהנהו בתים הפתוחים לרחוב העובדי כוכבים ומניחים מפני כן המזוזות אחורי הדלת דיש להם על מה שיסמוכו על דברי הטור והרב:

ד כשרה. אבל למטה משליש העליון פסול כ"פ הב"י והב"ח וכתבו עוד מהפוסקים דכשהפתח גבוה הרבה יניחנה כנגד כתיפיו אבל לא למעלה מכתיפיו בענין שלא יראה אותה וע"ש כן כתב הע"ז:

ה ואין חילוק בין אם הוא אטר יד ורגל. ולא דמי לתפילין דאטר מניח בימין של כל אדם וכמו שנתבאר בא"ח סי' כ"ז סעיף ו' דשאני מזוזה דהוי לשמור כל בני הבית משא"כ בתפילין דהוה לדידיה להודיע כ"כ הב"י בשם המרדכי ונראה דה"ה אם א' לבדו דר בבית והוא אטר או שכל בני הבית אטרים דלא דמי לתפילין שהם מצות שבגופו לכך אזלינן בתר ימין דידיה משא"כ מזוזה דאינה אלא חובת הבית לכך אזלינן בתר ימין של כל האדם והיינו שלא חילקו בש"ס ופוסקים בין בני הבית אטרים או לא וכן נראה דעת הרב שלעולם מניח בימין וכן נוהגין:

ו יש פתח מזה לזה. ואינו ידוע איזה תשוב כניסה או יציאה הלכך אזלינן בתר היכר ציר וכתב הט"ז ופתח שנכנסים בו מן הבית לבית החורף שלנו כ"ל שעושין המזוזה בימין הכניסה שנכנסין מן הבית לבית החורף דעיקר תשמיש

שולחן ערוך

הגה [כ] וי"א נגד הריוח שבין הפרשיות (טור בשם הרא"ש ומרדכי ה"ק ורמב"ם והגה"מ בשם סה"ת) וכן נוהגין ומניחין נקב בקנה נגד שם שדי [כא] שיהא נראה מבחוץ (שם במרדכי והגמי"י) עוד נוהגין לכתוב מבחוץ (ך) **יא** כוז"ו במוכס"ז כוז"ו (°) נגד ה' אלהינו ה' (טור) ויהפוך אלה האותיות מכתיבת המזוזה כדי שיגיע כל אות נגד האות שמתחלף בו באלפ"א בית"א (הגהמי"י) (ז) אבל בפנים אין להוסיף שום דבר על ב' פרשיות (טור ורמב"ם):

רפט מקום קביעותה וכיצד נקבעת וברכתה.

ובו ו' סעיפים:

א (א) [א] (א) [א] בא לקבעה (ב) יניחנה בשפופרת של קנה או של כל דבר ויקבענה במקומה [ב] ב ויברך אקב"ו (ג) לקבוע מזוזה **א** [ג] ולא יברך בשעת כתיבתה. [ד] (והקובע ב' או ג' מזוזות מברך ברכה אחת לכולן) (בית יוסף בשם תשובת הרשב"א):

ב ג איזהו מקום קביעתה בתוך חלל של פתח (ב) **ב** [ה] ד בטפח הסמוך לחוץ **ג** [ו] (ואם (א) שינה אינו מעכב ובלבד שיניחנה במזוזה עצמה) (טור) [ז] *) ה בתחלת שליש העליון (ג) גובה (°) השער ואם קבע למעלה מזה **ד** כשרה ו והוא שירחיקנה מהמשקוף (ג) טפח ז וצריך לקבעה על ימין הנכנס **ה** [ח] (ואין חילוק בין אם הוא (ג) אטר יד או לא) (במרדכי ה"ק) [ט] ח ואם קבעה משמאל פסולה:

ג ט מי שחולק ביתו לשנים (ד) ובכל חלק פתח פתוח לרשות הרבים ובמחיצה החולקת **ו** יש פתח מזה לזה (ד) במקום שעושה החור שבסף (ד) שציר הדלת סובב בו ומעמיד שם הדלתות הוא הבית ובדרך ימין שנכנסים לו קובעים אותה:

באר הגולה

מפורש בטעמם: (°) עם האותיו' הסמוכות לאותיות י' אלהינו י':

א לשון הטור: ב בר"פ והרמב"ם בפ"ה מהל' תפילין ומזוזות וכתב שקודם שיקבענה מברך ואינו מברך בשעת כתיבתה שקביעתה היא המצוה משנה בגמ' מנחות דף מ"ב ע"ב: ג לשון הרמב"ם שם מימרא דרב יהודה וכו' שם דף ל"ג ע"ב: ד וזיתי לעיל סימן רפ"ה סעיף ב': ה מימרא דרב זירא א"ר מתנא שם דף ל"ג ע"א ובדשמעו שם ריש ע"ב: (°) ואם הפתח גבוה מאוד [illegible]: ו ברייתא שם [illegible]: ז ברייתא [illegible]: ח שם [illegible]: ט שם [illegible]

נקודות הכסף

(סימן רפ"ט בשו"ע סעיף ב') בתחלת שליש העליון כו'. [illegible]

ביאור הגר"א

[כ] ר"א כו' רמב"ם ורא"ש ורש"פ: [כא] שיהא כו'. ע' זוהר שם: (עוד נוהגין כו'. עמ"ש רבינו בביאורו על תו"ח מ"ח ע"ב ד"ה דא יד כו'):

רפט [א] בא כו'. מנחות ל"ג ב' ב"ם ק"ב א': [ב] ויברך כו'. ירושלמי פ' בתרא דברכות ושם אמר על מצות מזוזה (וערה"ש פ"ק דפסחים ס"י): [ג] ולא יברך כו'. כמ"ש במנחות מ"ב ב' ולא כירושלמי שם דגם על כתיבה אתמר שם העשה לעצמו כו' ועתוס' שם ד"ה ואלו כו': [ד] והקובע כו'. תוספתא פ' בתרא דברכות ובנ"ל סי' רס"ה ס"ה: [ה] בטפח כו'. שם ושם ל"ג ב': [ו] ואם שינה כו'. מדקאמר מצוה משמע לכתחלה וכ"ש בתוך חלל כמש"ש ל"ב ב' ס"ד אמינא כו' במה כו': [ז] בתחלת כו' ואם כו' והוא כו'. רמב"ם וס"ל דר' יוסי ל"פ אר' יהודה אלא במ"ש מגביה מן הקרקע טפח אמר בגובה ועוד ס"ל דס"ם לכתחלה יניח בתחלת שליש ודברי ר' יוסי בדיעבד דוקא אבל הרא"ש ורש"פ חולקין עליו בכל זה יס"ל דלכתחלה משליש עד המשקוף: [ח] ואין חילוק כו'. עש"ך: [ט] ואם קבעה כו'. ממש"ש כאן כר"מ איטור כו'. ושמע

חידושי רע"ק

(סי' רפ"ט סעיף א') **לקבוע** מזוזה. ע' מג"א (ר"ס ר"ם): (סעיף ב') **אם** הוא אטר יד זהו מלתא דפשיטא אבל במקור הדין במרדכי איתא אפילו הוא אטר רגל דדרך ביאתו בשמאל דעלמא מ"מ מניחו בימין דעלמא ואינו דומה לתפילין. דמזוזה הוא לשמירת

באר היטב

כמ"ש בסי' ער"ה ס"ב שהרי צריך להתחיל שמה שביעית והיה אם שמוע וגו' אלא יעשה סתומה הכשרה לדעת הרמב"ם כמ"ש הרב שם ועיין בתשובת מהר"ם ל' סי' ל"ז עד כאן לשונו:

רפט (א) שינה. כתב הש"ך דדעת הרב משמע שאפי' הניחה אחורי הדלת כשרה בדיעבד אבל דעת הרמב"ם נראה דפסולה וכ"כ הלבוש הלכך יש לחזור ולתקנה כהוגן ובספר מעדני מלך כתב דהנהו בתים הפתוחים לרחוב העובדי כוכבים ומניחים מפני כן המזוזות אחורי הדלת דיש להם על מה שיסמוכו על דברי הטור והרב עכ"ל: (ב) טפח. וכתב ב"י אבל בדיעבד כשר בלא הרחקה מלמעלה ואם הפתח גבוה הרבה אין לעשות המזוזה גבוה מכתיפיו דאז אינה נראה לעיניו בכניסה ויציאה עכ"ל: (ג) אטר. כתב הש"ך ונראה דה"ה אם אחד לבדו דר בבית והוא אטר או שכל בני הבית אטרים אפ"ה יעשנה בימין כל אדם דל"ד לתפילין שהם מצות שבגופו לכך אזלינן בתר ימין דידיה משא"כ מזוזה שהיא חובת הבית הלכך אזלינן בתר ימין של כל אדם וכ"נ לדעת הרב שלעולם מניחה בימין וכן נוהגין עכ"ל: (ד) שציר. כתב הט"ז דבזה יש ספק איזה מהם ימין לביאה או ליציאה ע"כ אזלינן בתר היכר ציר ומזה יש

פתחי תשובה

רפט (א) בא לקבעה. כ' ברי"ס ס"ס רפ"ו אם הסיר המזוזה לבדקה ודעתו לחזור ולקבעה יש להסתפק אם יברך כשחוזר וקבעה. לשון למודים א"ח סימן י"ד. והנה אין בתשובה הנ"ל לפני ולעת לא ידעתי מקום הספק בזה אמאי לא הוי זה כמו פשט טליתו ע"ד לחזור ולהתעטף בו או בתפילין ע"מ לחזור ולהניחם ע' בא"ח סימן ח' סי"ד בהגה ובסימן כ"ה סי"ב בהגה. ושמא י"ל דהכא לא הוי ע"ד לחזור ולקבעם דשמא ימצא פסול ולכן נסתפק בזה. ונראה דאם נפל המזוזה מעצמו לארץ ורוצה לקבעה צריך לברך כמו נפל טליתו שם ופשוט הוא: (ב) יניחנה בשפופרת. בהנהגת החסיד הגר"א ז"ל כתב לא יכרוך המזוזה בקלף ובדומה שלא יהא חוצץ בין המזוזה למזוזות הבית עכ"ד וצ"ע: (ג) לקבוע מזוזה. עיין במג"א סימן י"ט סק"א שכתב דלהע"ג דקיי"ל מזוזה חובת הדר היא שכל זמן שאינו דר בתוכה פטור ממזוזה אפ"ה מברך כשקובעה דסתמא דמלתא קובע מזוזה כסדר בתוכה ואפשר דאם קבע קודם שדר בתוכו כשנכנס לדור מברך אקב"ו לדור בבית שיש בו מזוזה עכ"ד ע"ש וכמדומה לי שראיתי בס' ברי"י בא"ח שחולק עליו ועמש"ל סימן רנ"ח ס"ק ג': (ד) במקום ששושה החור. עיין בספר תומת ירושלים סי' קמ"ץ שכתב עובדא הוי בבהמ"ד של אנשים ושל נשים ושתי דלתות בצד של נשים שוקבעו הצריכין מב' צדדים ותגורים בשני החדרים נראה דתפבינן הכימסה משל אנשים לשל נשים דאשה בעזרה מנין משא"כ משל אנשים הולך שמשם תדיר עם ספות ונרות וכדומה גם מתאספים לפעמים יחד האיש עם בעל נשים כאמצע היום. מיהו י"ל דעיקר הדלת משום פילם וא"כ הכניסה משל נשים לשל אנשים. אך באמת ז"א דהחוק הוא שתצאנה נשים בשעת

ונראה לי דצריך שלא להפסיק ביניהם בשיחה בטילה או בדברי' אחרים וגם יהיה דעתו מתחל' על כולם להוציא בברכ' אחת וכדאיתא בהלכות ציצית בשו"ע א"ח סימן ח' סי"ג אם יש לו כמה בגדי' של ארבע כנפות [illegible]

בית הלל

(סי' רפ"ט סעיף א' בהג"ה) והקובע ב' או ג' מזוזות מברך ברכה אחת לכולם.

גליון מהרש"א

(סימן רפ"ט בש"ע סעיף א') **לקבוע** מזוזה. ע' מג"א סימן י"ט: (ש"ך סק"ג) כדי שתשמור. בעושה אותה משום מצות ראשי לחשוב בשכר מצוה ישמרהו ד' אבל העושאה רק לשמירה אין לו שמירה

ברכי יוסף

(סי' רפ"ט בש"ע סעיף ב') **בתחלת** שליש העליון וכו'. מנהג העולם לתנית נגובה הכתפיים [illegible] הכסף שהאריך להוכיח שכן דעת רוב הפוסקי' אבל האר"י ז"ל גלה סודו שתהיה בסוף שליש העליון דוקא עכ"ל:

חשמים שלנו הוא בבתי החורף שלנו ולא משגחינן בהו בהיכר ליר כלל דדין הליר היא מבחוץ בין היא מבפנים עושין המזוזה בימין הכניסה עכ"ל ופשוט הוא ועי' עוד בב"י מדינים אלו : ז ימסמרנה במסמרים . ואם נתנו שם לפי שעה א"ל לקבוע במסמרים כ"כ הב"ח מהירושלמי : ח פסולה . דהוי תעשה ולא מן העשוי : ט וכן נהגו כו' . כלומר כן נהגו בשאר מדינות ובמלכותו של המחבר כדאיתא בב"י אבל י"א כו' וכן נוהגין במדינות אלו:

רצ א אין עושין מהן מזוזה . כגון שנכתב פ' שמע בס"ת בסוף הדף לא יוסיף לכתוב למטה בגליון פ' והיה אם שמוע דאע"ג דהשתא נכתבו כסדרן וכהלכתן מכל מקום אין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה : ושל

ספתוח לחדר גדול הוא בחדר גדול חייב לעשות ב' המזוזות של פתחי חדר קטן האחת לימין הנכנס לבית החורף והשנית לימין הנכנס מחדר קטן לגדול ואם היכר ציר דידהו בתוך חדר קטן עושין שניהם לימין הנכנס לחדר קטן הן מבית החורף הן מחדר הגדול . ואילו לא היה פתח מחדר גדול לחצר לא אזלינן בחדר קטן בתר היכר ציר היכן הוא אלא החדר קטן היה נחשב בכלל החדר הגדול ועושה מזוזה בימין הנכנס מבית החורף לחדר קטן ובימין הנכנס מחדר קטן לגדול . ובב"י הביא דבר זה בשם תשו' אשכנזית ואינו מובן לכך בארתיו וגם להיות שלכה למעשה שגורה בפה : (ה) ואח"כ חברה לפתח . דהוה תעשה ולא מן העשוי בפסול כמו גבי ציצית : (ו) צריכה להיות זקופה . בגמרא אמרינן עשאה כמין נגר פסולה ופירש"י שתחבה כבריח שנכנס בחור אלא צריכה להיות זקופה ור"ת הוא הי"א דבסמוך ס"ל להיפך דבזקיפה פסול והיינו כנגר וכתב המרדכי בשמו שאומר וכשאבנה ארון אם אזכה ארחיבהו לפי העמדת ס"ת מיושב כס"ת שהיה מונח בארון וזו היא סדר קריאתו עכ"ל :

ד [י] י כיצד קובעה ז ימסמרנה (ה) במסמרים במזוזת הפתח [יא] או (ה) יחפור בה חפירה (ו) ויקבענה בה יא ולא יעמיק לחפור טפח בעומק שאם עשה כן פסולה:

ה יב קבעה (ז) במזוזות הפתח בעודה תלושה (ה) ואח"כ חברה לפתח ח (ו) פסולה:

ו (ו) יג צריכה להיות זקופה ארכה לאורך מזוזת הפתח [יב] ויכוין שיהא שמע דהיינו סוף הגלילה לצד חוץ:

הגה ט וכן (ז) נהגו (כ"י) [יג] אבל י"א (ח) שפסולה בזקופה אלא צריכה להיות שכובה ארכה לרוחב מזוזת הפתח (טור והפוסקים בשם ר"ת) [יד] והמדקדקים יוצאים ידי שניהם (ט) ומניחים אותה בשפוע ובאלכסון (טור והגהות מיימוני ומהרי"ל ות"ה סי' כ"ב) וכן ראוי לנהוג וכן נוהגין במדינות אלו ויכוין שיהא ראש המזוזה דהייט (י) שמע לצד פנים וסיפה אחרונה לצד חוץ :

רצ שלא לכתוב אותה על גליון ספר תורה . ובו סעיף א' :

א א (א) ספר תורה או (ב) תפילין (ה) שבלו (א) א אין עושין מהם מזוזה ב ואין כותבין אותה על (ג) גליוני ספר תורה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה :

הגה [א] אבל מותר לתקן הס"ת עצמה (ד) עם גליונותיה אם אי אפשר לתקנה בענין אחר והיה צריך לגנוזה בלאו הכי (מהר"מ פדואה סי' פ"ד) [ב] אבל אם אפשר לתקנה בענין אחר אע"פ שהספר תורה מגוילין ורוצה לדבק עליה קלפים לא יחתוך הגליונות לתקנה [ג] דאין אסור לתקנה מבחוץ בקלף אע"פ שהס"ת מגוילין (צ"ז שם):

רצ (א) אין עושין מהם מזוזה . בהקומץ (דף ל"ב) כתבו התוס' ד"ה דלמא להשלים וז"ל ועוד יש כגון דפ' שמע בסוף העמוד והוסיף פ' והיה אם שמוע בגליון שלמטה או פ' והיה בתחלת העמוד והוסיף שמע בגליון של מעלה עכ"ל . *) וקשה על החלוקה שכתב שמע למעלה הא הוי שלא כסדרן וכתב בר"ם רפ"ח דפסול והובא בב"י כן בשם מכילתא וא"כ למה לי טעמא דאין מורידין כו' בלאו הכי פסול וצ"ל דהתוס' ס"ל דההיא שלא כסדרן מיירי דוקא בחד פרשה עצמה אבל לא מפרשה לפרשה כיון שאינן סמוכות בתורה וכמ"ש לעיל ר"ס רפ"ח והבאתי ראיה מא"ח סי' ס"ד ולפ"ז צ"ל לדעת למב"ס

באר הגולה

שמואל וכדמפרש רב אדא שם דל"ג ע"א וכפי' רש"י והרא"ש שם : י ל' הטור : יא מהא דדריש רב יוסף בריה דרבא וכו' שהעל"ע: יבמימרא דרב אחא בריה דרבא שם וכפי' רש"י : יג ממימרא דרב יהוד' אמר רב שם ע"א וכפי' רש"י שבלישנא קמא וכמ"ש הטור בשמו וכן כ' הרמב"ם שם בפ"א :

א ברייתא מנחו' דף ל"ב ע"א: ב הרמב"ם בריש פ"ה מהלכות תפילין ומזוזה :

נקודות הכסף

(סימן ר"צ בש"ך ס"ק א')

וקשה על החלוקה כו' . לא קשה מידי דהתוס' לא כתבו כן אלא לדמיון דמסכתא לס שלמה בעור א' ולאפוקי מפי' הקונטרס שהביאו שם דמיירי בב' עורות שהפכן . אבל לדינא בעינן כסדרן וכן כ' בדרישה א"נ התוספות כתבו שם כן למאי דדחי התם דמזוזה פרשיותיה סתומו' אם כן הויא ברייתא איירי להשלים ואם כן כשמיירי להשלים על כרחך מיירי בכל ענין בין שמשלים בפר' שמע או בפ' והיה ואם כן ע"כ פליגא אמכילתא דשלא כסדרן יגנז אבל למאי דקיימא לן דפרשיותיה סתומות אין צריך לאוקמא להשלים ואם כן לא אשכחן פלוגתא אמכילתא וקי"ל כמכילתא ודו"ק ואם כן מ"ש לאות זה נדחה מתוך מ"ש ועמ"ש בר"ס רפ"ח :

בית הלל

בציצית ואם לבשם כולם בלא הפסק והוה דעתו מתחלה על כולם לא יברך אלא ברכה אחת

ביאור הגר"א

דפמורת לגמרי ואם בדיעבד כשרה לא ה"ל ליפסוריה : [י] כיצד קובעה ימסמרנה כו'. כב"ל ס"ב שיניחנה בחלל כו' : [יא] או כו' . ממש"ש העמיק כו' וכמש"ו ולא כו' : [יב] ויכוין כו' ויכוין כו' . ירושלמי סוף מגילה והביאו תוס' שם ד"ח תא כו' ולרש"י כשיטתו ולר"ת כשיטתו : [יג] אבל י"א כו' . עתוס' שם ובב"מ ק"ב א' ד"ח בגובהא כו' : [יד] והמדקדקים כו' . רויצאים י"ש כמש"ש במזוזתא רבי רבי וכמ"ש תוס' שם הלכך נראה כו' אבל לענין דינא קי"ל ברש"י וכמ"ש בא"ח סי' ל"ב. סמ"ח וכן שעשין בס"ת :

רצ [א] אבל מותר כו' . ואע"ג דצריך לגנות ההתיכות שנשארו כיון דבלא"ה צריך לגנוזה וכמש"ל סי' רפ"ב סי"ג תיבה כו' : [ב] אבל אם כו' . סמ"ש בפ"ק דב"ב (י"ד א') רב הונא כתב שבעין כו' ואם איתא ינדיל הכתב ואז ודאי יהיה היקיפו גדול ויאריך הגליונות מאד ואח"כ יחתוך עד שיהא שוה להקיפו אלא דאסור לחתוך ולגנוז כל שאפשר בלא"ה : [ג] דאין אסור כו' . ר"ל ולא דמי למ"ש בסי' רע"א ס"ד כתב מקצתו כו' דשם הטעם משום מנוטר משא"כ מבחוץ דאין נראת כמנוטר . שם :

חידושי רע"ק

כל בני ביתו ולא לו לבד: (שו"ע סעיף ה') פסולה . ע' ת' מהר"א ששון בסופו דאף אם קבעו המזוזה כתקנה והסירו הפתח כמו שהוא עם המזוזה וחזרו לבנות הכותל ונתנו הדלת עם המזוזה כמו שהיה קבוע הוי ג"כ תולמ"ה ע"ש ולדעת המג"א א"ח (סי' פ"ו) נראה דדוקא בקבע לבית אחר דלזה הוי תחלת עשייה אבל בחזר וקבעו למקומו הראשון לא הוי תולמ"ה :

באר היטב

ללמוד במזוזה שעושה בפתח הפתוח מבית לחצר אם יש לילך אחר ימין של הנכנס לבית או אחר ימין הנכנס מחצר . לבית והדין הוא כך אם החצר הוא סתום מכל צדדיו בלי פתח רק מבית לתוכו אז הוי החצר כמו חדר ולא אכפת לן

פתחי תשובה

שמביאים את התינוק רק עומדים בשל נשים ומושיטים מזה לזה בידים לבד ואין כאן ביאה דמחייב משום זה ואי משום התינוק אפילו כי חינוך אינו וגם אינו הולך אלא מושיטים אותו ע"ש שלא העלה כזה דבר ברור . ועיין בשאלת יעב"ץ ח"א סי' ע' ועיין בשו"ת תשובה

בית לחם יהודה

על גליוני ס"ת . בתשובת שער אפרים מסופק אם מותר לכתוב קמיע על קלף נבי ס"ת לצורך הקמיע אף שצריך לגרור הכתב ולמחוק כמה שמות באשר שאמרו המומחים אבל גבי מזוזה כוודאי יש להתיר ולי נראה שאין חילוק לדין זה בין ס"ת למזוזה :

גליון מהרש"א

אלא שכין היא בעיניו. ת' נ"ר ח"א בא"ח כלל ב' סי' כ"ח: (סי' ר"ל ט"ז סק"ג) דוקא בחד פרשה . ועי"ש בתוס' דלדרש"י מוכח דנט בפרשה א'כשר דהא הס"ת שבלה כבר בפתפא נבתב קודם למזוזה וא"כ אם חסר שיטה אחרונ' מטוז' ולוקחת מהס"ת הוה שלא כסדרן.ת' נ"ר ח"א א"ח כלל ב' סי' ד' סד"ה ואגב אורחין:

רמב"ם כטור שפוסל גם בסקדים פרשה לא מיירי כאן מחלוקה הסניה של התוס' שזכרנו אלא מחלוקה הראשונה ומכאן נתחזק הסימה שכתבתי על הש"ע ר"ס רפ"ח וא"ל דהתם קאי אם כתב תחלה והיה ואח"כ כתב שמע למטה ממנה דא"כ לא היה לו להשמיט דין זה דהקדים פרשת (והיה)[שמע] כסדר סעמוד אלא שכתב תחלה והיה. ואו דאל"ל היינו בדרך הבבא ראשונה שאין שם רק שינוי בכתב אבל לא שינוי במוקדם ומאוחר:

רצא א ושל רבים כו'. דכל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליהם הרבה שלא יאמרו כל אחד יעשה חבירו: **ב** השוכר בית כו'. עיין בח"מ סי' סי"ד ס"ב: **ג** ואם שכר הבית מעובד כוכבים. ואח"כ בסוף השכירות יוצא משם נוטלה ויוצא וכן כששוכרו לעובד כוכבים יטלנה מיד קודם שיכנס לשם העובד כוכבים: **ד** הכל חייבים כו'. דהוי ליה מלות עשה שאין הזמן גרמא ועוד דכתיב למען ירבו ימיכם והנהו נמי בעי חיי:

רצא מזוזה מתי נבדקת ומי חייב בה.

ובו ג' סעיפים:

א (א) א מזוזת יחיד (ב) נבדקת פעמים בשבע שנים **(ג)** ב ושל רבים פעמים ביובל:

ב ב ג השוכר בית מחבירו השוכר (ד) חייב לקבוע בה מזוזה ד ולתקן מקום קביעותה (ואפילו שכר הבית (ה) בחזקת שיש לו מזוזה (ו) לא הוי מקח טעות) (ב"י בשם הרב רבינו ה מנוח) (ז) וכשיצא (ח) לא יטלנה בידו. (ואם הקפיד על מעותיה השני צריך לשלם לו) (ב"י בשם הרב ו מנוח) **ג** ואם (ט) שכר הבית ז מעובד כוכבים [א] או ששכרו לעובד כוכבים נוטלה ויוצא:

הגה (י) ועובד כוכבים שבקש שיתנו לו מזוזה ורוצה לקבעה בפתחו אסור ליתנה לו (כך השיב מהרי"ל) [ב] ונראה לי דמ"מ במקום דאיכא למיחש משום איבה ושירע משום זה לישראל שרי (כל"ל):

ג ד ח הכל (א) חייבים במזוזה אפילו נשים ועבדים ומחנכין את הקטנים לעשות מזוזה לפתחיהם:

באר הגולה

א ברייתא יומא דף י"א ע"א: ב שם בשם רש"י שכל דבר שהוא של רבי' אין להטריח על ו סרב' שאם הטריח יאמר כל א' יעשה חבירו: ג ברייתא ב"מ דף ק"א ע"ב: ד שם כפוא דאושפיזא: ה מהא דאמרינן ניחא ליה לאינש למעבד מצוה בממוניה פסחים דף ד' ע"ב: ו שם כ' טוב לשלם לו אבל אין מניחין: ז שם בברייתא דף ק"ב ע"א: ח משנה ברכות דף כ' ע"ב:

ביאור הגר"א

רצא [א] או כו'. ח"ר מנוח ונלמד ממה שקדם: [ב] ונ"ל כו'. כמ"ש בעבודת כוכבים כ"ו א' ותוס' שם:

באר היטב

רצא (א) חייבים. דהוה ליה מלות עשה שאין הזמן גרמא ועוד דכתיב למען ירבו ימיכם והנהו נמי בעי חיי:

פתחי תשובה

אחד שקנה גליוני ס"ת שאין קוראין בהם מפני טעויותיהם והדבק בשולי היריעות של ס"ת הפסולים זה בזה כדינו אלא שנהגו סופרים לדבק בהם עוד מגלית אחד וזה הסופר עשה זה מקלוני גליונים הנה לא טוב עשה הסופר הזה ואפשר היה דאין לאסור לקרות בס"ת זה כלל כיון שנעשה בעבירה כמ"ש בת' הרי"ף בן הרא"ש ובכ"י סי' ער"ה בס"ת שקדלו בו שם וחזרו ותיקנו שאין לקרות בו סוחיל ונעשה בו עבירה. אך הכא קלקלתו תקנתו שהרי הוריד סגליון הודאה גדולה יותר מדי שהס"ת היה כשר כלא"ה ע"י תפירות היריעות ואינו אלא ליתר שאת והיא תקנתו שאין ס"ת פסול בכך ולא שייך נעשה בעבירה. וכיון שאין הס"ת פסול בכך יעשה כך שזו היא גניזתן ולא נולידס עוד להסיר הדבק ואין לנוע שמה כהוכך סימים יפלו המסליתים ולא ידעו שהיו מגליוני ס"ת כי ישראל יטרים הם וכל המתוכב לסהרת קדושת ס"ת נוהגים בו קדש וכל המוצא מנשקו וגונזו ע"כ יגית הדבר כמות שהוא והשפ' יקבל תשובה על עצמו ע"ש]:

רצא (א) מוזות יחיד נבדקת. כתב בכ"י מי שיש לו הרבה מזוזות קבועות ובדק שלש מהן ומלאן כשרות אפ"ה צריך לבדוק כל שאר המזוזות שקבע בו בפרק במעמד שלשתן הכשרות דלא כל המקומות שוות. הרב מהרי"ל מלבו בתשובת כ"י סימן קמ"ב: (ב) נבדקת. כתב בספר תמורי דניאל כ"י מי שקשה עליו להוציא המזוזה ולבדקה ורוצה להניח מזוזה אחרת וקשה עליו להוציא הישנה אסור משום בל תוסיף. ויזהר כשיוציא את המזוזה שלא לפסלה: (ג) ושל רבים. [עיין בתשובת חתם סופר סימן רפ"ב בענין בית של ג' שותפים שיש בו יותר מארבעים מזוזות הקבועים בפנימי עץ. וכ' דפשוט דבעי בדיקה כשל יחיד ורש"י פי' בהדיא דרבים היינו שערי עיר ומדינה. וכתב עוד דענין הבדיקה לא בעי מומחה הבקי כחו"י אלא כל אדם יכול לבדקן אבל עכ"פ צריך לפתחן לעיין בכל אות אם לא נרקב כיון שעשוי להתרקב ולבלות כהורך סימים ע"ש]: (ד) חייב לקבוע בה מזוזה. עיין בתשובת רבינו עקיבא איגר ס"ס ט' שכתב במי שיצא מדירתו לבית אחר לדור שם ויש שם מזוזה מכבר שהניח הדר הראשון דמחוייב הוא לברך על המזוזה (ג"ל דכוונתו שיברך לדור בבית שיש בו מזוזה דברכת לקבוע ל"ש בזה) עמש"ל סימן רפ"ט סק"ב בשם מג"א) דזהו מלוה חדשה לו בבית זה. ועוד נ"ל דגם ההולך מביתו על איזה ימים דלכאורה הדין דכשחוזר לביתו יברך על המזוה דהא בנתיים שלא היה בדירת ביתו לא היה עליו חובת מזוזה ומתחיל עתה חיוב חדש כו' (ועיין בג"ל מ"ש בזה) ושוב הביא בשם ס' בכ"י בא"ח סימן י"ט שכתב בפשיטות כדין הראשון דשוכר בית שיש בו מזוזה דאינו מברך דלא תקנו הברכה רק על שעת קביעת המזוזה. וממילא גם בדין הב' בנוסע מעירו אינו מברך ושייך דנ"ע לדינא ע"ש: (ה) בחזקת שיש לו מזוזה. עיין בכ"י מ"ש בענין אם הוא להוסיף שכר בחזקת שאין לו מזוזה כדי לקיים מלוה זו ואח"כ מלא שקבע המשכיר את המזוזה אי הוי מקח טעות ע"ש ולשיטתו אזיל עי' בש"ך סקודם: (ו) לא הוי מקח טעות. (עי' במג"א סי' תנ"ז סק"ו): (ז) וכשיצא לא יטלנה. עיין בכ"י שכתב דאם הוא מקום שאינו מוצא מזוזה לבית שהוא רוצה עתה לדור בו והיה רחוק ממנו שתבא לידו. כראוי הם הנהוגים רבינו האי ורב אחא שאמרו דאם קבעה מיד בבית אחר ליה לן בה לסמוך עליהם בשעת הדחק. וכתב עוד דאף אם מיד שיוצא מבית זה יבא רעהו לדור בו וזה נכנס וזה יוצא ושניהם נכונים זה להוציא מזוזתו וזה להכניס את שלו תיכף משעת כניסה ויניחה אע"ג דלא שייך בזה הני טעמים דאיתאמרו בה אפ"ה לא פלוג רבנן ע"ש: (ח) לא יטלנה. ומסתי טעמא פסק בש"ס שיבת ציון סימן ק"י במי שמכר ביתו ולא כתב עם כל מה שבתוכו ורוצה המוכר ליטול המזוזות הקבועים ביחדות בפתחי חדרים (או ישלם לו דמיהם) וכתב דהדין עם הלוקח דאף דפסקינן בח"מ סימן רי"ד סי"א המוכר בית סתם לא מכר אלא כל מה שמחובר בקרקע אבל מה שמחובר ביתדות לא מקרי חיבור משום דבגמרא הוא איבעיה דלא איפשטא והמע"ה. היינו דוקא בדבר שהמוכר יכול לאחזיק בו גם אחר המכירה משא"כ במזוזות דאינו רשאי ליטול ואין לו אלא תביעת דמים א"כ נקרא הלוקח מוחזק ואפילו לצאת י"ש א"צ לשלם לו ע"ש: (ט) שכר הבית מעובד כוכבים. עיין בשאילת יעב"ץ ח"ב סימן קכ"ב שכתב דאין חילוק אם העובד כוכבים בעצמו ידור בו אח"כ או שישכיר אותו לישראל אחר וכתב עוד דמה שאמרו נוטלה ויוצא הוא על דרך חיוב משום דלמא אתי למיעבד בה מידי דבזיונא ע"ש: (י) ועובד כוכבים שביקש. עי' בתשובת באר שבע סי' נ"ו ובשאילת יעב"ץ ח"ב סימן קכ"ב מ"ש בזה:

שיורי ברכה

(סי' רצ"א שו"ע סעיף א') **מזוזת** יחיד נבדקת וכו'. כיומא דיו"א פירש"י נבדקת שמא נרקבה או נגנבה ולפי' נבדקת אם נגנבה א"צ לבדוק מבפנים' ועיין סומכי' רובא דעלמא דאין בודקין אם נרקבה אבל הרמב"ם כ' כסירוש הראשון וכן לכל ירא שמים להחמיר. הרד"ק בהגהותיו כ"י. ולי הדל נראה דלא שייך כאן לומר דסומכין פירוש השני דרש"י כתב שתי תשובות ובתיה' יש לחוש ואינם פי' חלוקים וזה פשוט. ולכן לא מלד חומרא נכון על ירא שמים להחמיר כי זה כל האדם חיוב לקיים הדין דליכא למ"ד דאין להוש לנרקבה ודוק היטב:

נחלת צבי

(סימן רצ"א ס"ב) **השוכר** בית מחבירו השוכר חייב כו'. עיין בפ"ת סק"ד שכתבתי בשם תשובת מאור הגולה רבינו עקיבא איגר ז"ל דההולך מביתו על איזה ימים כו' עד ומתחיל עתה חיוב חדש והנה שם בת' כתוב בזה הג"ה וז"ל ואף דמחזיק ביתו לדור מ"מ בשעה שאינו בביתו אינו מקיים מלות מזוזה בזה עי' מג"א סי' כ"א סק"ב וגם בני ביתו פטורים דאין הבית שלהם והוי כדר בבית שאלה ושכורה עכ"ל והנה לאשר אמרו חז"ל (ונתבאר לעיל סי' רמ"ו ס"י) ולא יאמר התלמיד הבנתי והוא לא הבין כו' ע"ש גם אנכי לא אבוש מלומר לא הבנתי והנה מה שרמז רבינו כ"י לדברי המג"א נראה דכוונתו דשם דחה ראיית האליה"ל דיש לילך בטלית קטן אף בלילה מהא דאמר במנחות גבי דוד כיון שראה עצמו ערום בבית המרחץ ואמאי לא אמר בלילה אי"נ דגם בלילה צריך לילך בטלית קטן וכתב המג"א די"ל דבלילה עכ"פ היה מזוזה בפתחו ע"ש ואי נימא דגם בשעה שאינו בביתו מקיים מלות מזוזה א"כ גם בבהמ"ר קיים מלות מזוזה ואיני מבין דודאי גם בבהמ"ר נתקיימו על ידו כמה מלות אלא כוונתו שלא היתה מלוה סובבת אותו כמו אם היה בבית שיש בו מזוזה והולך בטלית עם ציצית ומ"ש וגם ב"ב פטורים נראה כוונתו דאלו כיון חייבים ממילא היה הוא חייב במזוזה עבורם אף שאינו בביתו וקשה דעכ"פ חייב הוא מחמת דהוי כבית התבן והוכר כיון שמחזיק שם כליו וב"ב דרים שם ואולת ד' הג"ה היה אפשר לפרש דבריו היכא שיש לו בית מיוחד לו לעצמו לכתיבה או ללמוד ובשעה שאינו בביתו לא נכתב שם כלום אף מדברי הג"ה לא משמע הכי ומ"ש והוי כדר בבית שאלה' ל"ע דהא בבית שאלה חייב אחר למ"ד מדרבנן משום דמיחזי כשלו והרי כאן דב"ב היו כבר בבית זה חייבים תיד וא"ל דכוונתו דמאחר דפטורים מדאורייתא מקרי אח"כ חיוב חדש דלפ"ז יהיה דין חדש דאם שכר בית וקבע מזוזה ואח"כ קנאה יתחייב לברך מחדש וכן אם קטן שהגיע לחינוך קבע מזוזה בבית שלו (וכמ"ש בש"ס זה ומחנכים את הקטנים כו') ואח"כ הגדיל יתחייב לברך מחדש וכיולא כמה אופנים מיהו י"ל דכוונתו דהכא ב"ב פטורים אף מדרבנן דהכא ל"ש מיחזי כשלו דהכל יודעים שהכל שייך לבעל ולפ"ז צ"ל הא דנשים חייבו במזוזה מיירי באינה נשואה או בנכסי מלוג וצ"ע בכל זה:

בית לחם יהודה

(סימן רצ"א סעיף ב' בשו"ע) **וכשיצא** לא יטלנה. דיש סכנה שימותו בניו. ס"ח. וזהו פשוט. כשיולא מן בית והעובדי כוכבים נכנסו לשם וה"ה אם הבית הוא של עובד כוכבים וישראל שכר ממנו ועכשיו יולא ואע"ם שדרכן של עובד כוכבים לשכור לישראל אחר אך כיון שעכשיו אינו נכנס שישראל שני מיד יקח המזוזה וזכ"י כ' ס"מ דלא קבע לאותר בבית אחר אבל לפי מ"ש לעיל בשם ס"ח דיש סכנה אף אם ירצה לקבוע תיכף בבית אחר:

ברכי יוסף

(סימן רצ"א שו"ע סעיף א') **מזוזת** יחיד נבדקת כו'. מי שיש לו הרבה מזוזו' קבועו' ובדק שלש מהן ומלאן כשרות אפ"ה צריך לבדוק כל שאר המזוזו' שקבע בו בפרק במעמד שלשתן הכשרו' דלא כל המקומו' שוות. הרב החסיד מהרי"ל יעקב מולכו בתשובותיו כתיבת יד סי' קמ"ב: (שם סעיף ב' בהג"ה) **שכר** הבית בחזקת שיש לו מזוזה וכו'. אם שכר ב"ת בחזקת שאין בו מזוזה ואח"כ המשכיר קבע מזוזה וכשבא השוכר לקבוע המזוזה מלא שכבר קדמו המשכיר ויולא לטעון שהוא מקח טעו' של עלמו לא שכר הבית אלא לקיים מלוה זו. כיולא בזה נשאל מורי הרב זלה"ה בשו"ת נחפה בכסף ליש ח"א והבאתי דבריו בא"ח סי' תנ"ז אות ס' בס"ד:

לקט הקמח | הלכות ספר תורה ומזוזה | פנים חדשות

(ועיין בא"ח הלכות קריאת ספר תורה)

בזר אומר על הסופר והוכיח והעלה דאין לנו להגיה שום ס"ת ע"פ מדרש ולא ע"פ המסרה ולא ע"פ מדרשי הרשב"י כשאין להם זכר ואסמכתא בתלמוד וארדבה יש לנו להגיה כל אותם ס"ת שנמצאו הפך ממה שכתוב בגמרא וללכת בהם אחר הרוב כההיא דמסכת סופרים דג' ספרים נמצאו בעזרה קיימו שנים ובטלו א' ע"ש לענין דינא מחסרות ויתרות. (ובתשובה שלי סי' הארכתי בתוכחת מגולה על מה ממכו קצת סופרי האשכנזים ובפרט רובם כבולם שבזמן הזה שהם עמי ארצות כאשר בעיני ראיתים לכתוב בס"ת כמה וכמה מהשינוים אשר לא שמעתי ולא ראיתי טעם הגון להם וכששאלתי את פי המשכילים שבהם אמרו לי שעושין כך בקבלה מאבותיהם ותשובת רבניהם היתה ע"פ תשתיקת בשיקה ולכן אודיעך כי קבלה זו לא נשתנית בפי כל הסופרים שלהם וביד כל אדם יתחום בספר בלי השגחה להעתיק מס"ת מפורסם ומוחזק ולא יעידו עדים כדי לידע מבמן מי יצאו שרשן של הדברים ותפשתי אחר הרבה מס"ת שלהם ולא מצאתים מכוונים בשנוי ההוא שאומרים עליו שהוא מן הקבלה אצלם. וגם לא מצאתי בספרי הפוסקים שידברו עליהם כמו שדבר הג און האמתי רש"ל בשו"ת שלו סי' ע"ג על הי"ב תמונות שמצא בחיפך הנגי"ן של ויהי בנסוע עי"ש ובזמני נמצאת עוד בוויניציא תמונה נוספת בכתוב אצלי בתשובה הנזכרת והרי לך אתת ואתת מחנה באותיות ההשוכות שיש להם ראיתי כ"ף דתיבת דרך עץ החיים שעושין אותה הפוכה כואת שהיה כ"ף פשוטה מהופכת דרך וראיתי באחרים שכתוב דרכבכ"ף כפופה והפוכה וכן נמי נו"ן של תיבת ויפת תרח בחרן ויש שכותבין בחרן ויש שכותבין בחרן וכפי הנראה תלוי מחלוקתם במ"ש רש"י נו"ן הפוכה וכן עושים בלמ"ד דלנכרי תשיך דיש שכותבין אותה מהופכת לנכרי ורבו' ראיתי משתיתים ג"ב צורתה ומלפפין אותה לנכרי ומה מאד תמהתי מגדולי הדור הראשוני' גם האחרונים איך לא שמו ולא ישימו על לבם דברי' של מגם אמיתי שכ' הגאון המחבר בסי' זה בודאי שהיה להם ויש לנו לחוש לפרוץ מרובה שיוכל להמשך משינוים אלו אף אלו היה להם על מה לסמוך ומכ"ש שאין להם סמך ראוי והגון ומפורסם לסמוך עליו דודאי שיש לחוש ובפרט בדורות הללו שספרי חכמי העובדי כוכבים והנדחים בעונתינו יום יום הולכים ומתרבים בדפוס פן ח"ו יחפו עלינו בדברים אשר לא כן יצעקו על דת משה וישראל האמיתית א"כ איפה חלילה לנו מעשות כדבר הזה ולשלוח

(ועיין בא"ח הלכות תפילין)

בדין ס"ת שנקרעה בו יריעה בתוך ב' שיטות אם יש לתפור אותה ואם כיותר ועיין במהרי"ט אלגזי סי' ג' ובמהרי"ט בי"ד סי' ל"ח. (מהרא"ם מזרחי ס"ט): **ס"ת** שיש בו מקלת יריעות שאין בהם אלא עמוד אחד נראה דכשר בדיעבד. (מהר"ם מינץ י"ב): **בדין** דיבוק אותיות ותיקונן בס"ת ובכל כתבי הקדש ודין תקיקה וכתיבה בשמה. והעברת הקולמוס במקלת האות ודין קריאה בס"ת פסול. ועיין במהרלנ"ח סי' א' ובמהר"ך מ"ש מספנו סימן ל"ו. (מהרי"ד כהן א' י"ב): **נפל** טעות בכתיבת האזכרות יסלק היריעה. (מהר"ל ן' חביב ב' כ"ח): **אבסדרה** שיש לה ג' מחילות ומנד רביעי היה פרוצה לגמרי פטורה מן המזוזה. ואפי' שיהיו בתים החייבים במזוזה פתוחים לתוכה ואם יש לאכסדרה ד' מחילות אלא שאינן שלמות ויש בהם חלונות הרבה כשיהיו פתוחים לתוכה חייבת. (שם קי"א): **למה** אין אנו כותבים ס"ת על הגויל והספרדים שאינם כותבין אותיות גדולות וקטנות בספר תורה. ספר תורה של גויל כאשר נריכין למחוק ומעבירין על המחק צבע דמות הגויל וכותבין עליו מהו. (מהרי"ו מינץ ע"ו): **בנגיעת** רגלי ההי"ן בשמות הקדש ושאר רגלי ההי"ן בס"ת ועו"ב. (מהר"ם פדוואה ס'): **אימתי** מותר לתפור גליון ס"ת לתקנו כו'. (שם ס"ד): **קושרי** הספרים שעושים סגלאות משיורי דפי קדש איסור הם עושים. (מהרי"ם מדינה יו"ד קס"ד): **המוליך** ספר תורה במרצופין כשני תאנים ע"ג הסום וכו' ואינו נוגע בו הרי זה מותר: (שם קס"ה): **ס"ת** שנקרע באיזה מקום אסור לדבקו והשגות על מהרי"ק ז"ל ועו"ב: (שם קס"ו): **ס"ת** שנקרע ממנו דף אחד ופסול דיו שיוליא היריעה לבדה שבה הדף ההוא ואם היו כיריעה הסוה ו' או ז' דפין נראה שאין להסיר רק הדף הפסול ונכניס עמו ויחזור ויכתוב יריעה אחת בת שלש דפין. (שארית יוסף ע"ב): **בענין** טניין הפסוקות של ויהי בנסוע הארון ועיין במהר"ש מלובלין סי' ע"ס. (מהר"ם לוריא ע"ג): **אם** מותר ליכב ע"ג תיבה שיש בה ספרי קדש וע"ש. (מהר"ם אלשקר ל"ד): הנו"ן והנימ"ל שאות אחרת מובלעת בתוך שלנו בשעה אחת פסול וע"ב ודקק מגלית פסול ואנ"ל לכתוב עליו וע"ל ועוד שאלות בענין כתיבת ס"ת ופשיטותיה. (מהר"א ן' חיים ח"ב ע"ח): **לא** מקרי נפסל לשם אלא מה שנריך לו ובמאמצע אם נכסלה בו אות לחוי להחמיר בדבר. הבא לתקן באזכרות את הס"ת שנדבק מעוקלת והרי היא תו"ת יגרור רגל הסמאלי כולו מלמטה למעלה ויכתבנו אח"כ לשם קדושת השם וקדושתו תהיה לכל השם. (מהר"ר מ"ש מספטו ל"ו): **מה** שנהגו הסופרים לגרור כתה שיטין בס"ת ולמעט הכתב בכתיבה דקה. (משאת בנימין כ"ו): **על** ס"ת שכתוב בו שם אלהינו בלא יו"ד יו"א שיגרור ל"ו ויחזור ויכתוב יהי"ו וכ"ב מהר"ש מלובלין סי' קי"ב ויש לסלק היריעה והרב ז"ל כתב לתלות היו"ד. (שם כ"ו): **ספרים** הנדפסים יש להם קדושה כספרים הנכתבים בקולמוס. (שם נ"ט): **ספרים** הנכרכים וקשורים שמשתמשין קלת מהגליונות וזוזקין לארץ נראה דשרי. (שם ק'): **אשה** שתפרה יריעות ס"ת ונגרם דביקום אותיות וכיולא יש חילוק בדבר. (מהר"ש מלובלין ס"ח): **טוב** ליזהר בכל הספרים כמו בחומשים שלא ליתב עמהם בשוה וכל להחמיר עד שפה הרי זה מכבד את התורה. (כאור טבע דף ק"ב): **אין** לגרוף ולאבד כתבי הקדש ופירושיהן. (שם ק"ז): **ס"ת** שכ' בו לעיני כל ישראל בסוף הסיטה שבסוף הדף פסול. (שם ק"ב): **ס"ת** שכתוב בו נקודה בסוף כל פסוק ופסוק למעלה פסול. (שם קי"ב): **ס"ת** שבלשם הלמ"ד היה נכנס בתוך חלל הכי"ם ונכלית בקוף פסול: (מהר"י סרלאי יו"ד ל"ב ג'): **תיבת** שמקומה שהיתה כתובה למקומו והוסיפו על הוא"ו ועשאוה ס"ת פסיר דמי. (מהר"י לוי ל"ו): **פתח** קבוע בכותל וגו מזוזה וסתמו את הכותל והסירו את הפתח וחזרו ובנו והחזירו את הפתח למקומו אית בזה משום תעשה ולא מן העשוי ועיין הלכות ציצית. (תורת אמת רל"ג)

אשל אברהם

(סימן רצ"א סעיף כ"ב) **פטור** ממזוזה. בתשובת ב"י סי' י"ט אם רצה לקבוע מזוזה אי מברך מדמה ליה לקטן דאע"ם דפטור אפ"ה מברך כיון דאתי לכלל חיוב אך סיים דאין לסמוך למעשה אסברא זו ע"ש וכן הרב מהרי"י אלגזי ז"ל הניחו בל"ע:

לשלוח יד בשום אות ותיבה להוסיף ולגרוע או לשנות כי כל חיר הכותבת ומגיה ביד רמה דבר אשר לא בא זכרונו בתלמוד ודאי תקצץ ודי בהתראת הערה זו ותועיל לפתות לסופרי זמנינו והבאים אחריהם לכתוב ספר תורה מחדש שלא יכתבו אותו ע"פ מנהג אחרון בשינויים אלו שהזכרתי וכיוצא ויחזיקו במנהג אבותינו הקדושים הראשונים שהיה לבם כפתחו של אולם ודי להם שלא נפסול את אשר כבר עשוהו כשגגה תיוצאת מלפני השליט ה' יכפר בעדם ובעד העם כי לכל העם בשגגה) : (רדב"ז קי"א) : ס"ת מגויל כשר כהלכתו שרצו להרחיק בו מקום התפירות ושמו מאחוריהם חתיכות קלף מקצה אורך היריעה ועד קצהו מדובקים בדבק אשכנזי לקוח מהעובדי כוכבים ולא שייר מהיריעות כלום אלא דבקום מלמעלה למטה הדק היטב. הורה להכשירו ושאין בו צד ספקוק לא מצד הדבק שאינו מהמותר בפיך ולא מצד חבלתי שיור ואם על צד היותר טוב אפשר להפריד מעט בתחלה וסוף כל יריעה ויריעה חנח מה טוב ואם א"א או דלא עביד לה לית לן בה ואין כאן שום חשש פיסול ע"ש ובדב"ש קס"ב קס"ג קס"ד וקס"ה וקצ"ט ור"ף ורפ"ה וש"ה וש"ו ושל"ה פרטי דינים כאלו ובאר עשק י"ד ט"ו וק"ט : (דרכי נועם א'): הורה להקל ולהכשיר אם תלה המזוזה במזוזת הפתח בלי מקל ושהפיסול שאסרו בגמ' אינו אלא לפי שתלאה במקל ע"ש. (שם י"ז) יורה להכשיר בס"ת ישן שנקרע ונחסר עד שלשה שטין ויותר והסופר תקנו ע"י שדבק קלף מבחוץ וכתב בו התיבות שהיו חסרים על הטלאי באופן שאין שום אות שתהיה קצתה על הטלאי וקצת' על הס"ת אבל הטלאי ניכר לעין כל כחטה עמוקת מן הצל והשואל היה חוכך להחמיר והמשיב השיב בהחלט שהוא כשר ע"ש ומהרי"ט ח"ב י"ר ל"א שהתיר בס"ת שנקרע בתוך ח' שיטין ונתפרו בגידין וכל שמתירין לתפור שרי לדבק כחריב"ש סי' ל"א בטלאי של קלף כשר וכו' ע"ש ורשד"ם קפ"ו והרא"ם פ"ט והר"מ אלשקר צ' ושארית יוסף מ"ט. (אמת שמואל נ"ו) : יבאר הא דאמר האוחז ס"ת ערום נקבר ערום אי סני ליה במטפחת כי היכי דלא ליקום בליסותא דרבנן ע"ש ח"א. (מוהרי"ט קל"ו) : ס"ת שראוי להיות בפ' צו וידבר ה' דכל חלב פתוחה כאשר הוא בכל ס"ת ואינה פתוחה ורצו לפסלה. הורה דהדבר ברור כי זה הוא טעות גדול כי אין שם פרשה כלל וצדד נ"כ להכשיר כל הספרים אשר נמצא שם פרשה פתוחה כי נמשכו אחרי הגהות מיימוני אבל ספר זה נמשך על פי האמת אשר בדברי הרמב"ם והיא תורת ה' טהורה ע"ש ושער אפרים פ' שהכשירו ס"ת שה"ל להיות במקום א' פרשה פתוחה ולהיות כי לא נשאר בסוף השיטה בשעור ט' אותיות תלה הסופר תיבה א' בינו שיטי ע"ש. ומהר"ש צהלון נשא ונתן במחלוקת ישנה על ס"ת שכתוב בו פ' פתוחה במקום שהי"ל להיות סתומה וסתום שנעשה פתוח אם יש לו תקנה דלהרמב"ם אין לו תיקון אלא בהסרת הדף ולהרשב"א יש לו תיקון עיין הריב"ש סימן ז' דתכרית כרברי הרמב"ם ע"ש ואליה זוטא דף של"ד סי' ה' ודב"ש קס"ו. ובספ' פ"א כתב להחמיר בס"ת שנמצאו בו רשומים בסוף הפסוקים אכן שיוכל להסירם. ועיין בתשובה שלי שכתבתי באורך לק"ק ניצה על רשומים שנעשו בס"ת ע"י אצבע הכסף שביר הקורא לסימנים וטעמים דאורייתא דקא עבד שצריך להעבירם ובכתיבה דנתי אותם עיי"ש: (שפתי כהן תע"ר) : יבאר דין קדושת ספרים שהם בדפוס ובלשון חול ובאותיות של חול ודעתו הזך והירא דבר ה' ומכבד תורתו נטה לומ' לנהוג בהם קדושה אף כי הורה פנים להקל ולהחמיר ע"ש ובהלק"ט ח"א ט"ו ומשאת בנימין צ"ט ובמגיני ארץ רפ"ד. (חות יאיר ק"ו) : יבאר דין ס"ת שכתבו הזיינ"ן כעין צורת החי"ן ולא יש הפרש ביניהן רק שהזי"ן יש לה תגין והחי"ו לא וכן נמי הנו"ן פשוטה עשוית כוא"ו רק בתגין ותינוק דלא חו"ש קראם וי"ו וגם באותו ס"ת מצא גמגום במ"ם פתוחה שלא היתה צורת' כ"ף וי"ו כמ"ש הפוסקים ע"ש. (שער אפרים פ"א) : קהל שיש להם בית האסורים והושיבו שם בא' מתחדדים ליהודי אחד בתורת קנס על כמה חדשים הסכימו דחייב לקבע מזוזה מדהזיא דלא מנאה הרמב"ם בתוך הי' דברים הפטורים ומחייבים את הדר בבית במזוזה ואם איתא הי"ל למנות הדר בבית בעל כרחו אלא נראה דחייב ע"ש. (שם פ"ג) : הורה פנים וצדדים לאסור ולהתיר לחתוך חתיכות של קלף מס"ת שחיה כתוב על קלף צבי לצורך קמיע לא' שנכפה ואמרו המומחים שכך מסוגל ע"ש. (שם צ') : הקונה ס"ת לעצמו הגאון בעל עצמות יוסף האריך בביאור הדין והעלה דאין לו לברך שום ברכה אחרת זולתי שהחיינו יש לומר ואם לא אמר בשעת קניה יאמר אותה בשעת קריאת ראשונה ע"ש ותלמידו הרשב"ע מלא את דברו בראיות אחרות מהפוסקים ע"ש. והגאון מוהר"ר שלמה אלגזי הצריך שיברך הטוב והמטיב וברכת שהחיינו ע"ש והכתוב הרביעי לא רצה להסכים בברכת הטוב אך מסכים שיאמר שהחיינו בשו"ת. (מהרר"י בי רב דף ע"ד ע"ב) : להיות שיש שמות בתורה שנפל בהם הספק אם הם קדש או חול ויש שדרשו בהם קדש וחול כגון אדני אם נא מח"ב ואלהים לא תקלל לפיכך הדרך הישר הוא שהסופר יסמוך בהם על מה שקדש כל השמות בתחלת כתיבת הספר ויכוין בכך כשיתחיל לכתוב שיתקדשו מאליהן כל שמות הקדש הראויים להתקדש ובתנאי וכוונה זו יועיל לכמה מהמקרים שיכולין לבא לסופר מחמת שכחה וכיוצא דהנה ע"י תנאי זה שיעשה בתחלת כתיבת הס"ת יוכל לסמוך דעתו על קדושה ראשונה דקדש אותן לעתיד הראויים להתקדש וכמ"ש דקרבנות הצבור סכין מושכתן למה שהם (וזוכר אני שלמדתי בספר ש"ת כי"א בשם הגאון החסיד והכם בעל של"ה זלה"ה שנשאל על ספק זה של השמות והיתה תשובתו שקבלה בידו מרבותיו היתה לילך ולסמוך אחר התרגום וכפי הסכמת התרגום יתנהג הסופר והמורה. ועוד אמר שיתכן שיאמר הסופר לשם קדושת אני כותב ויחשוב בלבו אם שם זה הוא קדש הנני כותב אותו לשם קדושת כל השם ואף אם הוא חול אני כותב אותו לשם קדושת כוללות השמות שיוצאים מכל תיבות התורה שהם שמותיו של הקב"ה בצירופין וגימטריאות עיין בסי' רע"ו ס"א בהג"ה ע"ש ח"א ובסי' קע"ח ורע"ו)' ועיין בדב"ש ע"ו שכתב דאין להקל ולומר שתספיק מחשבת הסופר או שיאמר בשפתיו בתחלת כתיבת הס"ת והתמ"ו שהוא מקדיש כל האזכרות דרך כלל לשם קדושה אלא שצריך לזכור בפה ואל ישכח בלב בכל עת וזמן שתבא לידו אזכרה אחת לקדש אותה בדיבור ובמעשה ע"ש ומ"ש המעדני מלך סי' ד' ל"ד צריך שיחשוב בו ובלחם חמודות סי' י"א ע"ש. (הלק"ם ס"ז) : ס"ת שנמצא קרוע ותפור כמו שמנה שיטות ואחר התפירה נכתב הכתב ולא נגע התפירה בגוף האותיות כלל כי נשארה בין תיבה לתיבה ביאר שורש הדין כמנהגו והעלה דבנדון זה ראוי להכשיר ע"ש ומ"ש הבית חדש. (ח"א פרת מטה אהרן מ"ה) : גווילים שהביאום מן השביה והיו מוכנים ומזומנים לכתוב עליהם ס"ת אך יש ספק אם הם מעובדים לשם ס"ת הוכיח והעלה דמאחר שנכתב כבר הס"ת הוי דיעבד וכל שבשעת הדחק לכתחילת מהני אף בדיעבד מהני כ"ש דהכא נמי הוה שעת הדחק וקודם לכן הכשירים מכח ספק אם עיבדום לשם ס"ת דיש רגלים לדבר מאחר שאנו רואים מוכנים ואת"ל שלא עיבדום לשמה שמא הלכה כרש"י וכר"ם דמכשירים הגווילין אפי' שלא נתעבדו לשמן וא"כ הוי ס"מ המתהפך וכשרים ע"ש. (ח"ב שם ק"א) :

הלכות שלוח הקן

רצב כמה דינים משלוח הקן. ובו י"ג סעיפים :

א (א) א שלוח הקן אינו נוהג א [א] אלא (א) (ב) בעוף [ב] טהור ב אפילו אם האם טרפה ג ואפילו אין שם אלא (ב) אפרוח אחד או ביצה אחת חייב לשלח :

ב (ג) ב קן (ה) ד המזומן אצלו כגון יונים שדרכן ליגדל עם בני אדם בבתים ואווזים ותרנגולים שקננו בבית פטור [ג] אבל יוני שובך ועלייה וצפרים שקננו (ד) בטפיחים (פירוש כלי חרס הבנוי בכתלים אשר שם לצפרים יקננו) [ד] ובבורות [ה] ואווזים ותרנגולים (ה) ג שקננו (ג) בפרדס חייב ד [ו] ה והוא שלא (ג) הוגבהה האם מעל הביצים כלל משהטילם אבל ה אם הוגבהה (ד) האם מעליהם אם המקומות הללו שלו ו זכתה לו חצירו והוה ליה מזומן ופטור :

ג ו ובכל מקום שימצאנו בין באילן בין בארץ או בבורות שיחין ומערות ז או י בים או ח בראשו של אדם [ז] ט או בראש שאר ב"ח בין ברשות הרבים י בין (ו) ברשות היחיד חייב לשלח :

ד יא צריך לשלח האם עד שתצא מתחת ידו [ח] ואח"כ יקח את הבנים יב ואם רוצה לחתוך כנפיה קודם שישלחנה כדי שלא תוכל לפרוח ויקחנה אינו רשאי [ט] אלא ישלחנה מיד עם כנפיה כדי שתוכל לפרוח ח יג ולאחר שתצא מידו יקחנה אם ירצה [י] יד ואם חתכן ישהנה עד שיגדלו כנפיה וישלחנה :

ה טו אם רוצה ליקח האם ולשלח הבנים אינו רשאי שלחה (ז) (ה) וחזרה ט שלחה

שפתי כהן

רצב א אלא בעוף טהור. דכתיב כי יקרא קן לפור וגו' ועוף טהור אקרי לפור ולא טמא אבל אם טרפה חייב דמכל מקום לפור מקרי : **ב** קן המזומן. דכתיב כי יקרא וגו' פרט למזומן : **ג** שקננו בפרדס. שאינו משתמר דכיון שמרדו אין קיניו בידך אבל אם משתמר פטור כן משמע מפירש"י וכך כתב רבינו ירוחם כתיב ט"ו אות ד"ג וטעמא דהוי כמו ביתו : **ד** והוא שלא הוגבהה האם כו'. דהשתא ליכא למימר שזכתה לו חצירו והוי ליה מזומן דכיון דאסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם אם כן גם חצירו לא קנה ליה דכיון דאיהו לא מצי זכי לא זכי ליה חצירו : **ה** אם הוגבהה האם כו'. נראה דמיירי שהוגבהה עד כדי שתצא מתחת ידו כדלקמן סעיף ד' דאם לא כן כיון דאיהו לא מצי זכי בה כיון דלא יצאה מתחת ידו ולא קיים מצות שלוח חצרו נמי לא זכי ליה אי נמי דהכא מיירי שהוגבהה מעצמה והלכך כל שאינה נוגעת על גבי הקן סגי דומיא דהיתה מעופפת דלקמן סעיף י"א : **ו** זכתה לו חצירו. דחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו כמו שנתבאר בחשן משפט סי' ר' ע"ש : **ז** או בים. כגון ששטף הים את האילן והיה הקן בראשו. רש"י : **ח** ולאחר שתצא מתחת ידו יקחנה. אע"פ שלא נטל הביצים עדיין וכיון שיצאה מתחת ידו הרי היא בפני עצמה ויכול ליקח מה שירצה : **ט** שלחה וחזרה כו'. משמע אפילו שלחה כדין דהיינו כדי שיצאה מתחת ידו כיון שחזרה אפי' שלחה כן כמה פעמים וחזרה קודם שנטל הבנים חייב לחזור ולשלחה דכיון שלא נטל הבנים עדיין וחזרה עליהן הרי לא תקח האם על הבנים קרינן ביה וכן משמע בש"ס פרק אלו מציאות (דף ל"א ע"א) דהוי דומיא דהשב תשיבם דאע"פ דקיים כבר מצות השבה צריך

טורי זהב

רצב (א) בעוף טהור. דכ"ת שנאמר לפור אינו אלא טהור : (ב) אפרוח אחד. דכתיב קן מכל מקום : (ג) קן המזומן. דכתיב כי יקרא פרט למזומן : (ד) בטפיחין. פירוש קדירה המוכתת כחומה : (ה) שקננו בפרדס. פירוש שמרדו כמלא דאינו בידך : (ו) ברשות היחיד. בטור כתוב אפילו ברשותו והטעם כיון דאיהו לא מצי זכי מצד איסור חצירו נמי לא זכי ולא הוה מזומן ועיין מ"ש בסעיף ה' : (ז) וחזרה שלחה. קשה לי כיון שהטור כ' בסמוך דגם ברשותו חייב בשילוח הקן למה יהיה חייב כאן כיון דבשעה ששלחה קודם החזרה היה יכול לזכות בבנים דאז לא היה איסור וממילא זכה לו חצירו אפילו שלא מדעתו והוי ליה מזומן ודמיא לסיפא שאחר זה וצריך לומ' שכאן מיירי שלא ברשותו וצריך עיון אמאי לא פירשו דבר זה בהדיא : הביצים

באר הגולה

א משנה חולין דף קל"ח ע"ב : ב ברייתא שם דף ק"מ ע"א ולדמפרש אביי שם ע"ב : ג משנה שם : ד שם במשנה דף קל"ח ע"ב ובברייתא שם דף קל"ט ע"ב : ה הר"ן שם וכתב הב"י שכן מפורש בגמ' שם דף קמ"א ע"ב : ו שם בברייתא דלעיל : ז שם מימרא דרב יהודה א"ר דכתי' הנותן ביה דלך ופי' רש"י ששטף הים את האילן והיה הקן בראשו : ח שם בעיא דפשוטא מרב כהנא ושטט להו מפסוק ואדמה על ראשו ופי' רש"י אף ע"פ שהיתה בראשו לא אבדה את שמה וכו' והשתא נמי על הארץ קרינא ביה : ט הרמב"ם בפי"ג מה"ש דין י"ז : י שם בברייתא : יא מימרא דרב יהודה שם דף קמ"א ע"ב : יב ברבי יהודה שם : יג שם דף קל"ט ע"ב כפרש"י אמימרא דרב יהודה : יד מעובדא דאתא לקמיה דרב יהודה שם ואיתא שם דנגדיה רב יהודה ומפרש שם מכת מרדות מדרבנן : טו משנה שם

בית הלל

(סימן רצ"ב בשו"ע סעיף ב') **אבל** אם הוגבהה האם מעליהם אם המקומות הללו שלו זכתה לו חצרו וה"ל מזומן ופטור. והנה מכאן היה נראה דאין כוונתו לקנות רק הביצים ומ"ה כתב אם מקומות הללו שלו זכתה לו חצרו משום דהוי חצר המשתמר לדעת כדאמרינן בח"מ סימן רס"ח אבל אם היה רוצה לקנות האם לא מהני חצרו משום דיכולה לברוח כדפירש"י ז"ל גבי פרדס אבל אם היה מטריף הקן כדי שיוגבה מכחו ג'טפחי' הו' קנה האםבהגבהה מכחו ולאשר כתבו התוספות בפ"ק דב"מ בד"ה אם יכול לנתקה אללו וכו' וכ"כ שם הרא"ש והביאו בשו"ע בסי' רס"ט ס"ה ודלא כמהרש"ל

בית לחם יהודה

(סימן רצ"ב סעיף א' בשו"ע) **אלא** בעוף טהור. ואם מברך על מצוה זו יש מחלוקת בין הפוסקים לכן נראה שיברך בלא שם ומלכות. כתב בתשו' חכם צבי סי' פ"ג דיכול לשלוח הבני' עם האם דעיקר מצוה הוא שלוח האם ולקיחת הבנים הם רשות ע"כ ולי נרא' כאשר שכ' בעצמו לבסוף דיש לדקדק מהא דבעיי' וכמיהו שני סדרי ביצי'

גליון מהרש"א

(סי' רנ"ב סעיף א') **שלוח** הקן. ובשכר מצוה זו אדם זוכה לבנים מדרש וכ' בס' החינוך דדרש ואת הבנים תקח לך ר"ל לנפשך :

חידושי רע"ק

(סי' רנ"כ ס"א) **שלוח** הקן. בת' חו"י (סי' ס"א) חעלה דבקרה קן צפור סחייב להזדקק לה ולשלוח האם ואין רשאי ליילך לדרכו (וכן הוא בת' ח"צ סי' ס"א) : (שם) **אפי'** אם האם

ביאור הגר"א

רצב [א] אלא בעוף. מתני' ר"פ שם : [ב] טהור. שם : [ג] אבל יוני כו'. ברייתא קל"ט ב' : [ד] ובבירות. כצ"ל : [ה] ואווזים. שם ומתני' שם : [ו] והוא שלא כו'. קמ"א ב' וב"מ ק"ב א' : [ז] או בראש כו'. צ"ע סנ"ל : [ח] ואח"כ כו'. רש"י שם : [ט] אלא ישלחנה כו' ולאחר כו'. כפי' השני שברש"י. ורי"ף ורמב"ם פי' כפי' ראשון ומ"ם דין זה הוא לכ"ע וערמב"ם : [י] ואם חתכן כו'. שם וכרבנן וכמ"ש

פתחי תשובה

רצב (א) שלוח הקן. עיין בתשובת חות יאיר סי' ס"ז שנשאל אם כאשר יקרא קן לפור לפני איש בדרך אם מחוייב עכ"פ לזקוק לה לשלח את האם או רשאי לילך לדרכו דלא אמרה תורה שלא תשלח רק אם רצה ליקח הבנים וכתב דמדברי התוס' גבי האיבעיא דשני סדרי ביצים זה ע"ג זה הובא בש"ך ס"ק י"ד מוכח שאינו מחוייב לטפל אך אין דברי התוספות מוכרחים דיותר נראה כפירוש הרשב"א. ומדברי הגמרא משמע דחייב לעסל דאמר יכול יחזור בהרים כו' ת"ל כי יקרא במאורע וא"כ נהי דממעט שלא יחזור בהרים מ"מ במאורע משמע דרמי עליה ליזקק לה ובפרט לטעם הזוהר כו' ע"ש ועי' בספר משנת חכמים ריש הל' יסוה"ת וצפנת פענח שם אות ה' שכ' דכמו שאמרו בציצית דליכא עונש כ"א בעידן ריתחא ה"ס בזה אם רואה קן ואינו נזקק לשלח את האם מענשי לי' בעת ריתחא אבל ליכא עונש כמו בעובר על מ"ע המוטל עליו דמ"ע היינו אם לקח האם והבנים ע"ש : (ב) בעוף טהור. עבה"ט של הרב

באר היטב

רצב (א) המזומן. דכתיב כי יקרא פרט למזומן:(ב) בפרדס. שאינו משתמר דכיון שמרדו אין קיניו בידך אבל אם משתמר פטור. כן משמע מפירש"י. ש"ך : (ג) הוגבהה. דהשתא ליכא למימר שזכתה לו חצירו וה"ל מזומן דכיון דאסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם א"כ גם חצירו לא קנה ליה דכיון דאיהו לא מצי זכי לא זכי ליה חצירו. ש"ך: (ד) האם. כתב הש"ך דמיירי שהוגבהה עד כדי שתצא מתחת ידו כדלקמן ס"ד דאל"כ כיון דאיהו לא זכי בה חצירו נמי לא זכי ליה א"נ דהכא מיירי שהוגבהה מעצמה והלכך כל שאינה נוגעת ע"ג הקן סגי דומיא דהיתה מעופפת דסי"א עכ"ל: (ה) וחזרה. כתב הט"ז קשה כיון

וחזרה אפילו כמה פעמים חייב לחזור ולשלחה אבל אם שלחה י ונטל הבנים והחזירן לקן וחזרה האם עליהם פטור מלשלח:

ו [יא] טז אם נטל האם מעל הבנים ולא שלחה יא ישלחנה (ו) ופטור:

ז יז היו (ח) הביצים מוזרות או האפרוחים מפריחים או (ט) שהם טריפה יב [יב] יח או שזכר רובץ על הקן או שעוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור או עוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור מלשלח (ל' רמב"ם פ' י"ג מהל' שחיטה דין י'):

ח [יג] יט היתה רובצת על ביצים שאינה מינה יג והם (ז) טהורים הרי זה משלח ואם לא שלח אינו לוקה (שם דין י"א):

ט כ היתה מטלית או בנפי נוצה [יד] מעוף אחר או ביצים מוזרות מפסיקין בינה לקן או שהיו יד (ג) שני (ח) סדרי ביצים זה על זה ובנפיה נוגעות בסדר העליון [טו] כא [או שהיתה] אם על גבי אם או שהיה הזכר על הקן והאם על הזכר הרי זה משלח ואם לא שלח אינו לוקה (שם דין י"ד):

י (י) (ט) כב שחט מקצת סימני האפרוחים בתוך הקן קודם שיקחנה טו הרי זה משלח ואם לא שלח אינו לוקה. (שם דין י"ג):

יא כג היתה מעופפת על הקן (יא) אם בנפיה נוגעות בקן חייב לשלח ואם לאו פטור (יב) [טז] אע"פ שנוגעות מן הצד:

יב כד היתה יושבת בין הביצים או בין האפרוחים [יז] כה אפי' נוגעת בהן טז (י) פטור:

יג כו היתה יושבת על שני ענפי האילן והקן תחתיה רואים כל שאילו תשמט יז ונופלת עליהם חייב ואם לאו פטור:

טורי זהב

(ח) הביצים מוזרות. ילפינן מאפרוחים מה אפרוחים בני קיימא אף ביצים דוקא בני קיימא ומה ביצים צריכין לאמן אף אפרוחים צריכין לאמן יצאו מפריחות: (ט) שהם טריפה. דכתיב תקח לך ודרשינן ולא לכלביך: (י) שחט מקצת בו'. בעיא הוא בגמרא אי קימא כיון דאי שבק להו מיטרפי כתמעט מלך ולא לכלביך א"ד כיון דבידו למגמר שחיטה תקח לך קרינן ביה וחייב תיקו. ובטור כתוב מקצת סימנים והוא ס"ס ול"ל סימנים ואבנים קאי והב"י טרח בחנם בזה: (יא) אם בנפיה נוגעות. מדכתיב רובצת ולא כתיב יושבת אבל מ"מ בעינן שיגע מדכתיב רובצת: (יב) אע"פ שנוגעות מן הצד. ובטור כתו' בשם הרמב"ם בזה דאם נוגעות מן הצד חייב והקשה הר"ן דהא אמרי' בגמ' א"ר ירמיה כי קתני ברייתא בנוגעות מן הצד דפטור ונ"ל דהרמב"ם היה מפרש דהכי קאמר דברייתא מיירי במעופפת מן הצד ונוגעת שם דפטור אבל במעופפת עליהם אפי' בנוגעת מן הצד חייב:

שפתי כהן

צריך להשיב כמה פעמים וכן נראה לי דעת הטור. ולא עמדתי על דברי הב"ח שכ' ורבינו מפרש כו' צריך לשלחה עד שתצא מתחת ידו ואם לא יצאה מתחת ידו וחזרה אסור ליקח האם אלא צריך לשלח אפילו ק' פעמים עד שתצא מתחת ידו עכ"ל דנראה אפילו יצאה מתחת ידו צריך לשלחה ק' פעמים עד שלא תחזור: י ונטל הבנים והחזירן כו'. דכיון דכבר זכה בהן מזומן קרינן בהו ולפי זה אם היה בחצירו כל שהלכה אע"פ שלא נטלן זכתה לו חצירו ואם חזרה עליהם פטור מלשלח: יא ישלחנה. ופטור ממלקות דכיון שבידו לשלחה עוד אינו חייב מלקות אבל אסור לעשות כן לכתחלה אבל אם מתה או ששחטה קודם ששלחה חייב מלקות כיון שאין בידו לקיים מצות שלוח כך כתב הרמב"ם רפ"ג מהלכות שחיטה וכך כתב הר"ן וכ' עוד הרמב"ם שם וכהכל מצות לא תעש' שניתק לעשה חייב לקיים עשה שבה ואם לא קיימו לוקה בא אחר וחטף האם מידו או שברחה מתחת ידו שלא מדעתו לוקה שנאמר שלח תשלח עד שישלח מעצמו והרי לא קיים עשה שבה ע"כ: יב או שזכר רובץ. אפי' הוא קורא זכר: יג והם טהורים. כלומר האם והבנים שניהם טהורים אלא שאינם מינה ומדלא חילק משמע אפי' בקורא נקבה אינו לוקה והיינו דעת הרמב"ם כמ"ש בב"י וכהרי"ף כפי מה שהבין הרא"ש מדבריו ואחריו נמשכו רבינו ירוחם והב"ח בהסכמת דעת הרי"ף אבל דעת הרא"ש וטור ורש"י והר"ן דבקורא נקבה חייב אע"פ שרובצת אביצים שאינם מינה כיון דשניהם טהורים וכן כ' רבינו ירוחם שכ"פ רוב הפוסקים ולפי מ"ש הבית יוסף ומהרש"ל סוף פרק שלוח הקן גם הרי"ף סובר כן וכ"פ מהרש"ל שם ופי' קורא כ' רבינו ירוחם שה"א להיות עוף הנקרא קוקליי"ו כמו שפירשו קצת המפרשים קורא דגר ולא ילד כי הוא עוף טמא ופשוט לכ"ע שפטור ע"כ: יד שני סדרי ביצים כו'. כ' העט"ז דנתכוין ליטול התחתונים לבד והיינו כפירש"י אבל בחידושי הרשב"א כתוב דאינו מחוור דהא מכל מקום האם רובצת על הביצים העליונים ואפי' לא יטול לא עליונים ולא תחתונים הא תנן (ונתבאר בסעיף ה') הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים לא אמר כלום אלא הכא כשהעליונים ביצי עוף טמא וה"נ בביצים מזומנים דומיא דמטלית וכגון ששלח ידו לקן ושם על הביצים שלו כדי שיעשה חציצה בין האם לביצים כן נ"ל עכ"ל ולי נראה פשט דש"ס עיקר כרש"י וכן משמע פשט דברי הטור והרמב"ם והמחבר ול"ק ממאי דתנן הריני נוטל את האם כו' דהכא אינו רוצה ליטול האם אלא הביצים התחתונים לבד ומבעיא לש"ס אי הוי ביצים עליונים חציצה ואם כן הני ביצים תחתונים כמאן דמנחי בדוכתא אחריני ומותר ליטלן קודם שישלח או לא הוי חציצה ואסור ליטלן אבל האם עכ"פ אסור ליטול משום שרובצת על הביצים העליונים אע"פ שאין דעתו ליטלן ונ"ל שזהו דעת התוס' ודלא כספר תורת חיים שתמה על רש"י ותוס' ולפי מה שכתבתי לק"מ ע"ש כן נ"ל: טו ה"ז כו'. דמספקא לן אי אמרי' כיון דאי הוה שביק לה הכי הוי מיטרפא והוי לך ולא לכלביך ופטור מלשלח ונוטל האם בהיתר וגומר השחיטה או אמרינן כיון שבידו לגמור השחיטה תקח לך קרינן ביה וחייב לשלח. וכ' בספר מע"מ ר"פ שלוח הקן והיינו בענין דלא הוה שיעור שהייה ולדידן לא שייך דבכל שהוא מטרפינן עכ"ל. ולי נראה דמיירי שבשעה ששוחט נוטל האם כגון דשחט בחד ידא ונוקה האם בחד ידא או מצוה לאחר ליקח האם והיינו שלא הגיה הרב דלדידן לא שייך וכן העט"ז ושאר האחרונים כתבו כאן בסתם דין זה ועוד אפי' תימא דמיירי בשהה כל שהוא מ"מ כיון דהרבה פוסקים מתירין וכדלעיל סי' כ"ג אלא דאנן מחמירין והיינו לענין אכילה אבל לא להקל לענין שלוח הקן וק"ל: טז פטור. דעל הביצים והאפרוחים כתיב ואין זה על: יז ונופלת עליהם חייב. דמקרי רובצת עליהם ואע"פ שאינה נוגעת כלל כיון שיש לה מושב על גביהן. רש"י:

ביאור הגר"א

בס"ו: [יא] אם נטל כו'. ואינו חייב אלא אם מתה או ברחה וכיוצא. רמב"ם וכגירסת הרי"ף במכות (ט"ו ב') תני קיימו ולא קיימו והיינו כה"ג אבל לרש"י והרא"ש אע"פ שפירש"י לא קיימו לאחר כרי ריבנו ס"מ קי"ל לפי נ' בשלו ולא בשלו דוקא ששחטה וע"ש ט"ו א' ד"ה הניחא כו' ועמ"ש בליקוטים (כמ"ש בח"מ סי' ע"ב ס"ק י"א וסי' נ"ז ס"ק ל"ו): [יב] או שזכר כו'. גמ' שם ק"מ ב' לד"ה ומיהו אף בקורא זכר פטור כחכמים: [יג] היתה רובצת כו'. בעיא שם ולא נפשטה. ת"ש בגמ' אר"א מחלוקת כו' והרי"ף השמיטו והרא"ש תמה עליו עמ"ש ודבריו דחוקים בפי' דברי הרי"ף גם יש"ש דחק עצמו ול"נ דודאי פליגי הני תרי לישני דר"א דבלישנא קמא דאמר אבל בקורא נקיבה ד"ה חייב מכלל דבנקיבה דעלמא ר"ה פטור דהא לא פליגי בעופות אחרים. וללישנא בתרא דקאמר אבל בזכר דעלמא ר"ה פטור מכלל דבנקבה דעלמא ר"ה חייב ות"כ דלישנא בתרא וכן פשטא דמתני' עוף טמא כו' משמע כן ושינויא דגמ' דלמא בקורא דהתייא הוא דקורא טהור הוא ובטמא אינו יודעין כיוצא בו וזה שהשמיט הרי"ף לישנא קמא וגם הבעיא הנ"ל דמדקאמר אבל כו' ש"מ דנקבה דעלמא ד"ה חייב וכ"ש קורא נקבה וזה שהביא הלישנא בתרא אע"ג דלבאורה אין נ"מ שהוא אליבא דר"א אבל הרמב"ם שהשמיט קורא נקבה דחייב תמוה דודאי אין חלק בדבר כמש"ש ת"ש עוף טמא כו' ובב"י רחק בזה וכל דבריו דחוקים ומסותרים מאליו: (ליקוט) היתה כו'. רמב"ם וס"ל דהנך תרי לישני דר"א ל"פ ומספקא לר"א נ"כ בנקבה דעלמא (וגם הברייתא דלא קתני רק קורא נקבה י"ל משום דבנקבה דעלמא מספקא לה וכה"ג מצינו בש"ס בכ"מ) וצ"ע על הרא"ש למה השמיט הוא הבעיא (ע"כ): [יד] מעוף אחר. רמב"ם אבל לפירש"י א"צ לזה שפי' כנפים נוצה תלושה: [טו] או שהיתה אם ע"ג אם. עבה"ג וכ"כ הר"נ ול"נ שגירסתו בגמ' היתה כן: [טז] אע"פ כו'. גמ' שם א"ר ירמיה כו': [יז] אפי' נוגעת כו' ערש"י שם ד"ה מה ביניהן דלא כו' ד"ה מה ביניהן דנגעת בו' וער"נ:

חידושי רע"ק

חמשת

האם טריפה ואפילו ניקב הושט דהא לא הוי נבלה מחיים ע' פרמ"ג (סי' ל"ז): (ש"ך ס"ק י"א) חייב מלקות ומ"מ מותר לאכלה חלין (קמ"א) וכ"כ הרמב"ם: (שם ס"ק ט"ו) או אמרינן כיון שבידו. ע' פר"ח לעיל (סי' כ"ד ס"ק א'):

פתחי תשובה

הרב מהרי"ש ז"ל מ"ש אם מברך על מצוה זו כו'. ועיין בספר בני חיי מ"ש בזה בשם הרב מהר"ח בנבנשתי ז"ל [ועיין בספר עיקרי דינים הא"ח סימן יו"ד אות מ"ט הביא בשם תשובת שמא דחיי סימן ג' דמסיק דדוקא כלוקח האם ומשלחה אינו מברך דהוי מצוה הבאה בעבירה אך אם שלחה מאליה ולקח הבנים ודאי מברך על גוף המצוה וגם שהחיינו כיון דאינו דבר מצוי ותדיר הוי כדבר שקבוע לו זמן (עש"ך לעיל סי' כ"ח סק"ה) וכחי"ד סי' ל"ב אות קי"ז הביא בשם תשו' תורת נתנאל סי' ס' שאין לברך על מצוה זו דשמא יהיו הביצים מוזרות ואין לברך מספק ע"ש]: (ג) שני סדרי ביצים. עש"ך ס"ק י"ד ועיין בתשובת חוות יאיר סימן ס"ז מ"ש בזה:

באר היטב

כיון דקי"ל דגם ברשותו חייב בשלוח הקן למה כ' כאן סתם דחייב כיון דקודם חזרה היה יכול לזכות בבנים וממילא זכה לו חצירו שלא מדעתו וה"ל מזומן וצ"ל דכאן מיירי שלא ברשותו וצ"ע דלא פירשו זה בהדיא עכ"ל וכ"כ הש"ך דאם היה בחצירו וחזרה פטור מלשלח ומזה הטעם אם נטל הבנים והחזירן לקן פטור דכיון דכבר זכה בהן מזומן קרינן בהו: (ו) ופטור. ממלקות (כיון שבידו לשלוח עוד אינו חייב מלקות) אבל אסור לעשות כן לכתחלה ואם מתה או ששחטה קודם ששלחה חייב מלקות כיון שאין בידו לקיים מצות שלוח כ"כ הרמב"ן והר"ן ואם בא אחר וחטף האם מידו או שברחה מתחת ידו שלא מדעתו לוקה שנאמר שלח תשלח עד שישלח מעצמו והרי לא קיים עשה שבה. שם ברמב"ם: (ז) טהורים. כתב הש"ך מדלא חילק משמע אפי' בקורא נקבה אינה לוקה והוא דעת הרמב"ם אבל דעת הרא"ש ושאר גדולי הפוסקים דבקורא נקבה חייב אע"פ שרובצת אביצים שאינן מינה כיון ששניהם טהורים ופירוש קורא כ' רבינו ירוחם שה"א להיות עוף הנקרא קוקליי"ו כמו שפי' קצת המפרשים קורא דגר ולא ילד כי הוא עוף טמא ופשוט לכ"ע דפטור: (ח) סדרי. כתב הלבוש דנתכוין ליטול התחתונים לבד והיינו כפירש"י ודלא כחידושי רשב"א שפי' דהביצים עליונים הם מעוף טמא דפשט דברי הש"ס עיקר כרש"י עכ"ל הש"ך ומ"ש: (ט) שחט. כ' הש"ך ואע"ג דלדידן לא שייך דין זה דבכל שהוא שהייה מטרפינן נראה דמיירי דבשעה ששוחט נוטל האם כגון דשחט בחד ידא ונטל בחד ידא או מצוה לאחר ליקח האם א"כ אפילו בשהה כל שהוא כיון דהרבה פוסקים מתירים כדלעיל סי' כ"ג אלא דאנן מחמרינן והיינו לענין אכילה אבל לא להקל לענין שלוח הקן עכ"ל: (י) פטור. דעל הביצים והאפרוחים כתיב ואין זה על. עכ"ל הש"ך:

אסרום שאינו חייב לשלח דכיון דהביצים אסורים קרינן תקח לך ולא לכלביך אבל אם יכול לשום הביצים תחת עוף אחר חייב לשלח. הרב כנה"ג בס' דינא דחיי עשין ס"ה דף פ"ג ע"ב:

באר הגולה

[illegible]

בית הלל

[illegible]

בית לחם יהודה

[illegible]

ברכי יוסף

(סימן רצ"ב ש"ע סעיף ו') אם נטל האם מעל הבנים ולא שלחה וכו'. [illegible]

כי יקרא קן צפור לפני איש בשדה ידקדק מלשון הגמ׳ דקאמר יכול יהזור בהרים וכו׳ דמשם מוכח דאם הקרה ה׳ לפניו קן צפור שמחויב ליטפל בו ובפרט לפי טעם הזוהר לעורר אהבת ורחמי ה׳ על בניו בני ישראל ע"ש וראיתי בתשובת כ"י להגאון תאמיתי מוהר"ר צבי מהמבורג אם אחר שלח האם והבנים אם קיים מצות שילוח הקן והוכיח ממשמעות המשנה דלא בעינא קרא כרכתיבא והעיקר הוא שילוח האם אך לקיחת הבנים רשות כמו ששת ימים תעשה מלאכה דכמה בפלוגי איכא ורו"ק (חות יאיר ס"ז) :

באר הגולה | שפתי כהן | **יורה דעה רצג הלכות חדש** | טורי זהב

הלכות חדש

רצג דיני חדש ומתי נוהג. ובו ח׳ סעיפים:

א (א) [א] אסור(א) לאכול חדש [א] (ב) (ג) מתבואת (א) חמשת המינים [ב] עד שיקרב העומר שהוא בט"ז בניסן שנאמ׳ ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה [ג] והאידנא דליכא עומר אסור כל יום ט"ז [ד] ובח"ל שעושין ב׳ ימים אסור כל יום י"ז עד תחלת ליל י"ח:

ב [ב] איסור החדש נוהג בין בארץ [ה] בין בחו"ל בין בשל ישראל (ב) [ו] בין בשל (ג) עובד כוכבים:

ג [ז] תבואה **ב** (ד) שלא השרישה קודם לט"ז בניסן אסורה עד (ה) שיבא (ג) העומר הבא:

הגה **ג** [ג] ומ"מ כל סתם תבואה שרי לאחר הפסח **ד** מכח ספק ספיקא (ד) ספק היא משנה שעברה ואם תמצא לומר משנה זו מ"מ דילמא נשרשה קודם העומר (טור בשם הרא"ש) ובמיני תבואה שזורעים ודאי לאחר פסח כגון במקצת מדינות שזורעים שבולת שועל ושעורים לאחר פסח אז יש לו להחמיר **ה** אחר הקציר אם לא שאין לחות המדינ׳ נעולות ורוב התבואה באה ממקום אחר שזורעין קודם הפסח (הגהו׳ מיימוני פי"א מהמ"א ותוס׳ ספ"ק דקידושין) וכן בזמן שימות החורף (ג) נמשכים לאחר פסח ובכל הגליל ההוא זורעים לאחר פסח דברים המזכרים יש להחמיר:

שפתי כהן

רצג א חמשת המינים. חטים וכוסמין ושעורים ושבולת שועל והשיפון: **ב** שלא השרישה כו׳. אבל אם נשרשה קודם העומר אע"פ שלא נקלרה עד אחר העומר העומר מתירה. כתוב בת"ה סי׳ קנ"א דנשרש קודם העומר היינו ג׳ ימים*) כדמוכח בהדיא פרק מקום שנהגו גבי הא דתניא שמנכש כי"ג כו׳: **ג** ומ"מ כל סתם תבואה כו׳. כלומר סתם תבואה שאינו ידוע אם נשרשה קודם לעומר אבל אם ידוע שרוב מין אותה תבואה לא נשרשה קודם לעומר או נזרע אחר העומר אע"פ שהמיעוט נשרשה קודם לעומר אסור ולא הוי ס"ס כן משמע בטור מת׳ הרא"ש ובת"ה סי׳ קנ"א: **ד** מכח ס"ס כו׳. ואע"ג דחדש הוי דבר שיש לו מתירין ודבר שיל"מ אפי׳ בספק ספיקא אסור י"ל כמש"ל סי׳ ק"י ס"ק כ"ה: **ה** אחר הקציר. אבל לפני קציר ודאי אין לחוש דעדיין אין כאן תבואה חדשה שהרי לא הגיע

טורי זהב

רצג (א) אסור לאכול חדש כו׳. כ"ל דעיסה שנלושה בשמרים של חדש אסור כל העיסה ולא מהני כאן ביטול בס׳ מתרי טעמי. חדא דהרי מלינו בגמ׳ פרק אין מעמידין בשם ר"ת במחלקתו עם ר"ח בשמרי יי"כ וז"ל ואם נתן בעיסה כל העיסה אסורה דכל מידי דלטעמא עבידי אפי׳ באלף לא בטיל כו׳ וכ"פ בש"ע סי׳ קכ"ג בסעיף ע"ו לעיל. שנית דה"ל חדש דבר שיש לו מתירין ואפי׳ באלף לא בטיל כמ"ש הרא"ש בתשו׳ ריש כלל ב׳ לענין שכר שנעשה משעורים של חדש ומביא ראיה מן ירושלמי שאמר בפירוש כן. כתבתי זאת לפי שראיתי מקצת נזהרין מחדש ובדבר הזה לא נזהרין והוא טעות בידם: (ב) בין בשל עובד כוכבים. כ"כ הפוסקים בפי׳ ומו"ח ז"ל כ׳ שיש הוכחה ברורה דבשל עובד כוכבים אינו נוהג חדש מפ"ק דר"ה (דף י"ג) בעו מיניה מרב כהנא עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו וא"ת דעייל ביד עובד כוכבים קלירכם אמר רחמנא ולא קליר עובד כוכבים ממאי דאקריבו דלמא לא אקריבו לא ס"ד דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול דהקריבו עומר מהיכן הקריבו א"ל כל שלא הביאה שליש ביד עובד כוכבים והשתא אי אמרת דחדש נוהג אף בשל עובד כוכבים לא היה לריך להוכיח מעיקרא לא אכול בלאו הכי הי׳ לו לומ׳ שאם לא הקריבו היכי הוה אכלי ממחרת הפסח והלא אסור משום חדש אלא ע"כ דחדש אינו נוהג בשל עובד כוכבים ולכך דייק דמעיקרא לא אכול דאי דעייל ביד עובד כוכבים ולא הקריבו עומר מעיקרא אמאי לא אכול הלא בשל עובד כוכבים אין איסור חדש א"ו דהקריבו עומר משל ישראל ולהכי לא אכול מעיקרא משל ישראל מהיכן הקריבו עכ"ל. ואני אומר נפשו בטוב תלין אבל לא דק בדברים אלו דמה שהקשה למה לא הקשה בגמ׳ מהיכן אכלו והלא אסור משום חדש אין בזה אפי׳ התחלת קושיא דאפשר שמתבואה ישנה משל אשתקד אכלו דאפשר דנתבררר להם שזאת היא תבואה ישנה ואפילו בספק כ׳ בתשובת הרא"ש כלל ב׳ בשם אבי העזרי דמותר שיש ספק ספיקא וכמ"ש גם הטור ע"כ הולרך המקשן להוכיח מדלא אכול מעיקרא ש"מ שהיה שם איסור חדש וע"ז פריך מהיכן הותר ועל פירושו של מו"ח ז"ל דמסיק שמוכיח א"ו דהקריבו עומר משל ישראל ולהכי לא אכול מעיקרא משל ישראל וע"ז פריך מהיכן הקריבו יש לתמוה א"כ למה הקשה מהיכן לקחו ישראל תבואה לעומר היה לו להקשות טפי מהיכן לקחו תבואה של ישראל לאכול כיון דעכשיו קיימינן לדידיה דקרא ויאכלו מעבור הארץ קאי על של ישראל אלא הדבר ברור דאף בשל עובד כוכבים אסור וכמ"ש כל הפוסקים ומזה ראיה ברורה לאיסור כיון דאותו זמן כל התבואה של עובדי כוכבים היתה לפי דעת המקשן ואפ"ה היה איסור חדש רק שהוקשה לו מהיכן לקחו עומר: (ג) נמשכים לאחר הפסח. בטור כתוב בזה שימי עינוי העובדי כוכבים היה בזמן הפסח פי׳ ואין נוהגים העובדי כוכבים באותו זמן לחרוש תוך ימי עינוי שלהם ועוד נתן טעם שעת הגריד היה פי׳ מחמת חורף וקרח היתה הארץ קשה וסגורה

באר הגולה

א מסכ׳רים מסכת חלה ומנחות דף ע׳ ע"א: ב משנה שם דף ס"ח ע"א: ג שם במשנה וסוכה דף מ"א ע"א כר׳ יוחנן בן זכאי וכשיטת ר׳ יהודה. דאמר מן התורה הוא אסור וכו׳: ד פלוגתא דאמוראי שם ופסקו הרי"ף והרא"ש בסוף פסחים כרבינא דאמר אמרה לי אם זכו׳ וכ"כ הרמב"ם בפ"י מהל׳ מאכלות אסורות: ה משנה קידושין דף ל"ז ע"א וכר"א וכ"ש הרי"ף והרא"ש שם ובסוף פסחים והרמב"ם בפ"י מהמ"א וכר"ע בברייתא שם דפתם לן תנא משנה סוף מס׳ ערלה כוותיה וכרבנן דרב אשי דלאו אכלי חדש באורתא דפיתמר נגהי שבעה עשר קסברי חדש בחולה לארץ דאורייתא ורבינא דאמר אמרה לי אם נמי מ"ל הכי שם במנחות דף ס"ח ע"ב ולייניתיו נ"כ לעיל מזה וכתב הרא"ש בתשו׳ כלל ב׳ שכפסקו בכל החיבורים: ו כ"כ התוס׳ שם דף ל"ז סוף ע"ב ושכן משמע בירושלמי וכ"כ הרא"ש והמרדכי שם וכ"כ הסמ"ג וכמ"ש הטור: ז שם במשנה

ביאור הגר"א

רצג [א] מתבואת ה׳ מינים. מתני׳ בפ"ק דחלה ופ"ו דמנחות (ע׳ א׳): [ב] איסור כו׳. כ"פ כל החיבורים הראשונים ודלא כסה"ת וכבר תמה הרא"ש עליו וכתב רסתם מתני׳ בסוף ערלה כוותיה דר"א. ואע"ג שלכאורה סתם מתני׳ דרפ"ם דמנחות כת"ק וכמש"ש פ"ד א׳ כמאן דלא כו׳ וקסבר כו׳ לא דתנא דמתני׳ אינו סבור כן אלא שעמית מפרש אבל תנא דמתני׳ סבר כי תבאו דתליא בארץ ולכן פסק הרסב"ם כמתני׳ רשם וכ"כ לת"מ ע"ש אבל א"צ לכל זה דקי"ל כאמוראי שם ס"ח ב׳ דכולהו ס"ל דנוהג בח"ל ואף ר"פ ור"ת ס"ל דמ"מ מדרבנן חייב ואף בזה לא קי"ל כוותיה דסוגיא דהלכה בכ"מ כרבנן דר"א ורבינא בתראה ס"ל כן וקי"ל כוותיה כמ"ש בס"א ורברי בה"נ כאן טעות גדול הוא וא"צ להשיב עליהן ונם מ"ש בשם ב"ח הב"ח כשיטתו דס"ל אינו נוהג בשל עובדי כוכבים וכבר הכו על קדקדו כל האחרונים ושגגת יצאה מתחת ידו וטובת ה"ל לבה"נ כאן השתיקה ומ"א (ס"ס תפ"ט) רצה ליישב דברי סה"ת אבל דבריו דחוקים מאד וכתב בעצמו שרצונו ליישב המנהג אבל בעל נפש כו׳ אבל אין רבריו כדאי אפי׳ ליישב המנהג ומ"ז כתב רבשעת הדחק כדאי כו׳ אבל בגמ׳ דנדה שם אמרו דאם אפסיק הלכה א"ל שעת הדחק וכבר איפסיק כאן במנחות שם (וכ"כ בנה"כ וע"ם וכא"ז הלכות ערלה וחדש סי׳ שכ"ח) אלא שנמשך התיהד שהיו זורעין קודם הפסח כמ"ש בס"ג בהג"ה והנה לישראל מוטב כו׳ (כמ"ם בשבת קמ"ח ב׳ ורפ"ד די"ט): (ליקוט) ע׳ בהגהת בה"נ מ"ש ראיה מירושלמי ריש חלה אבל טעה וברפ"ב הוא וז"ל הירושלמי שם [ותביאו תוס׳ בר"ה י"ג א׳ ד"ה דאקריבו כו׳] ר׳ יונה בעי קומי ר׳ ירמיה בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש א"ל למה לא עד כדון לחה אפי׳ יבשה אפי׳ קצורה טעונה אפי׳ תמים בעליה כן אני אומר לא אכלו ישראל מצה כלילי פסח א"ר יונה מן דנפקית תהיה רלא אמרית ליה שנייא היא שמ"ע דוחה את ל"ת ע"ד דר׳ יונה דר אמר שמ"ע דוחה את ל"ת אע"פ שאינה כתובה בצדה ע"ד דר׳ יוסי דו אמר אין מ"ע דוחה ל"ת אא"כ כתובה בצדה סמה שהיו תגרי העוברי כוכבים מוכרים להם וכר׳ ישמעאל דר׳ ישמעאל אמר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שנה ז׳ שכיבשו וז׳ שחילקו התיב ר׳ בון בד כתנא והכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח לא בששה עשר אלמא דלא אמרינן מטה שתגרי עובדי כוכבי׳ אלא לר׳ ישמעאל ת"ק דקדושין ואיפריך והכתיב כו׳ וכן אמרינן בגמ׳ דידן בר"ה י"ג א׳ ואע"ג דפריך שם בירושלמי התיב ר"א ב"ר יוסי קמי ר׳ יוסי והכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל לאו בחמשה עשר לא קי"ל כן דגמ׳ דידן פליג שם ולגמ׳ דידן ניחא דקי"ל מ"ע דוחה ל"ת אע"פ שאינה כתובה בצידה כמ"ש בריש יבמות בסוגיא דעלית וכן בפ"ב (כ׳ כ"ח) שם בת"ל שיבום דוחה ת"ל מדאורייתא ובכמה מקומות ומגמ׳ דר"ת הנ"ל ראיה דקי"ל כר"א ע"כ: (ליקוט) כ׳ בת"ת סי׳ קצ"א דאם זרעת ג"י קודם לעומר מותר כמ"ש בפ"ד דפסחים (.״ה א׳) והביאו ש"ך ודבריו תמוהין דהא קאמר דלר׳ יהודה דוקא ואנן קי"ל כר"י ור"ש כמ"ש בס"פ הערל (וכן הקשה בנה"כ) אבל ראיתי בירושלמי פ"ב דכלאים והביאו הר"ש שם ימתין עד שיוסף אמר שם ג׳ ימים ואפשר לחלק בין זריעה לנטיעה ונמ׳ דקאמר לר׳ יהודה לרווחא דמילתא ודוחק וצ"ע (ע"כ): [ג] ומ"מ כל כו׳. עתוס׳ דקדושין ל"ז א׳ סר"ת כל. ומספק אין לאסור כו׳ [וכ"כ במרדכי שם] וכ"כ הרא"ש וכתב ועוד ס"ם הוא כו׳ כמ"ש כאן ועבסי׳ ק"י סס"ת:

חידושי רע"ק

(סי׳ רצ"ג ש"ך סק"ב) **היינו** ג׳ ימים. תמוה לי הא שם אסרינן כן לר"י אבל אנן קיי"ל כר׳ יוסי ור"ש דשיעור קליטה ב׳ שבתות וכדקיי"ל לקמן (סי׳ רצ"ר ס"ד) וצ"ע אחר זמן רב מצאתי שתמה כן בתשו׳ נ"ב (סי׳ פ"ז): (סעיף ג׳ בהג"ה) **מכח** ספק ספיקא. בת׳ מוצל מאש (סי׳ נ׳) תמה הא שם אונם חד הוא דמה לי משנה שעברה ומה לי משנה זו קודם העומר:

פתחי תשובה

רצג (א) לאכול חדש. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל ומ"ש מי שנוהג כו׳ עיין בתשו׳ פמ"א. ועיין בזה בתשובת שבו"י ח"ב סימן ט"ז שחלק על אא"ז ספמ"א ז"ל בזה. ועיין בשו"ת גאוני בתראי וכשו"ת ב"ח החדשות וכשב יעקב וכתשו׳ אא"ז פנים מאירות ח"א סימן ק"ז. וח"ג סימן ל"ד [וכת׳ ח"צ סימן ך׳] וכס׳ פ"י בק"א לקדושין. וכתשו׳ כנסת יחזקאל. וכשו"ת מאמר מרדכי כמה תשובות בדבר. וכיד אליהו סימן כ"ד ובמים רבים סימן מ"ד ובס׳ המקנה סס"ק דקדושין ובס׳ שם חדש מהגאון מסלא"ל מפלאנק זצ"ל. ובתשובת בית אפרים חי"ד סימן ס"ה. ובתפארת צבי חלק א"ח סימן כ"ו. ובחלק יו"ד סימן ס"ד. ובתשו׳ חן כימן כ"ה וכ"ו. ובתשובת קרית חנה סימן מ"ו ובס׳ נחלת עזיאל בחולין דף ק"כ [ובת׳ משכנות יעקב סימן ס"ד וס"ה באורך]: (ב) מתבואת חמשת המינים. ע׳ בתשובת בית אפרים תי"ד סימן ס"ח שכ׳ דתבואה שלא הביאה שליש יש בזה משום איסור חדש כמו בחיובת חלה ע"ש: (ג) מתבואת חמשת המינין. [עבה"ט בשם ט"ז דעיסה שנילושה בשמרים כו׳ ועיין בת׳ משכנות יעקב סימן ס"ה שכ׳ שמך נכון להקל בשמרים אף להמחמירין במשקה דחדש והוא מ"ש דכ"כ דל"ז ע"ש ועיין בתשובות שרמזתי לעיל סק"א]: (ד) שלא השרישה. עיין בתשובת נו"ב תניינא חלק א"ח סימן פ"ד שהזורע בע"פ כיון שיום ג׳ הוא יום הנף ולא נגמר הקליטה עד סוף היום נשאר באיסור חדש ואי אפשר לאותו יום שיעלה לקליטה ולהתיר משום חדש ע"ש: (ה) שיבא העומר. [עבה"ט מ"ש ונשרש קודם העומר הי׳ ג׳ ימים והוא מת"ה שהביא הש"ך וע׳ בדגמ"ר שתמה ע"ז דהא אנן קי"ע כרבי יוסי דהיינו שתי שבתות וכדלקמן סי׳ רל"ד ס"ד וצוב כלה דהש"ך בעצמו כנה"כ השיג על הפס"ד בזה ע"ש ועיין בת׳ חתם סופר סי׳ ק׳ וסימן רס"ד ור"ם רס"ו שכ׳ ליישב דברי התה"ד בטוב טעם. וע"ש הנכה נפלאה בהלכות ס׳ באר גם בת׳ משכנות יעקב ס"ם ס"ד כ׳ ליישב דברי התה"ד בזה שדבריו נכונים וברורים ע"ש]:

באר היטב

רצג (א) חמשת. פסם חטים וכוסמין ושעורים ושבולת שועל והשיפון וכתב הט"ז כ"ל דעיסה שנילושה בשמרים של חדש אסור כל העיסה ולא מהני כאן ביטול בס׳ מתרי טעמי א׳ משום דכל מידי דלטעמא עבידא אפילו באלף לא בטיל שנית דה"ל דבר שיש לו מתירין. כתבתי זאת לפי שראיתי מקצת נזהרין מחדש ובדבר הזה לא נזהרין והוא טעות בידם עכ"ל: (ב) עובד כוכבים. והב"ח רוצה להוכיח מפ"ק ר"ה דבשל עובד כוכבים אינו נוהג חדש והשיג עליו הט"ז ודחה דבריו ע"ש: (ג) העומר. כתב הש"ך אבל אם נשרשה קודם העומר אע"פ שלא נקלרה עד אחר העומר מתירה העומר ונשרש קודם העומר היינו ג׳ ימים: (ד) ספק. ואע"ג דחדש הוי דבר שיש לו מתירין ודבר שיש לו מתירין אפילו בס"ס אסור י"ל כמ"ש בסימן ק"י ס"ח בהג"ה בשם תשו׳ הרא"ש דדוקא בתערובות אמרינן דס"ס לא מהני אבל בנדון זה דספא אין כאן חדש כלל כה"ג לא אסרי׳ ס"ס בדשיל"מ וע"ש בש"ך סימן ק"י ס"ק כ"ו: מועב

נקודת הכסף

(סימן רצ"ג ש"ך ס"ק ב׳) **כדמוכח** בהדיא פרק מקום שנהגו כו׳. ולפע"ד לא מוכח מידי דבפרק מקום שנהגו אמרינן דשמעינן לרבי יודא דאמר הכי גבי הרכב׳ אבל רבי יוסי ורבי שמעון הא פליגי עליה בפרק ב׳ דשביעית ומייתי לה בש"ס פ׳ קמא דר"ה דף י׳ וביבמות פרק הערל דף פ"ג ע"א ואיפסקא הלכתא בש"ס פ׳ הערל כרבי יוסי ור"ש דאמרי שתי שבתות וכ"פ כל הפוסקים והרמב"ם פ"ג מהלכות שמיטה ויובל וא"כ דברי הת"ה

בית הלל

(סימן רצ"ג שו"ע סעיף א׳) **ובחוצה** לארץ שעושין שני ימים כו׳. היתר חדש בזמן הזה כבר רבו פירושים שונים והגאונים שחפשו ודקו בשבע חקירות ובדיקות ולא עלתה בידם היתר גמור וברור. והנה הבית חדש כתב הטעם דבשל עובדי כוכבים יש להתיר ע"ש והרב הטורי זהב כתב היתר משום חו"ל וכדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק וזהו דוחק מאחר שמצינו בגמרא דמנחות בפרק רבי ישמעאל דף מ"ח שהאמוראים רבינא היו בח"ל והיו מקיימין מצות חדש עד יום י"ח כמו שמביא ב"י בסימן זה ובשו"ע כאן ובטור ובא"ח סי׳ ת"ג בסופו וכתב גם בטור ובשו"ע שאסור עד י"ח בתו"ל והוא מהרא"ש סוף מסכת פסחים. ובש"ך כתב בשם ספר לחם משנה כ׳ היתר

דגול מרבבה

(סימן רצ"ג ש"ך ס"ק ב׳) **היינו** ג׳ ימים. דבריו תמוהים כי שהסוגיא אליבא דר׳ יהודה אבל ביבמות דף פ"ג ע"א פסק רב כר׳ יוסי דהיינו שתי שבתות ואף שמואל פסק כר׳ יהודה הלכה כרב באיסורי וכן פסק הרמב"ם סוף פ"ג מהלכות שמיטה ובפרק ט׳ מהל׳ נטע רבעי הלכה ט׳ וכן פסק בש"ע לקמן סי׳ רל"ד סעיף ד׳ ונחלק בין קליטה דחיטין לקליטה דהרכבה אולן לזה אין לנו ראיה מסוגיא דמקום שנהגו והדרבה שם קאמר בהדיא ושמעינן לר׳ יהודה וכו׳ ודברי ספה"ד ל"ע וגם ראיתי שהש"ך בעצמו בספרו נה"כ הרגיש בזה והשיג על בעל תה"ד מסוגיא הנ"ל שהבאתי והשאר בל"ע:

גליון מהרש"א

(סי׳ רצ"ג סעיף ב׳) **בשל** עובד כוכבים. ע׳ ת׳ כנסת יחזקאל סי׳ מ"א: (סעיף ג׳ בהג"ה) ורוב התבואה. ע׳ ש"ך ס"ק ד׳. ובגליון ש"ך לעיל סוף סימן ס"ז:

טורי זהב

וסגורה מלחרוש בה בזה היתה לו הוכחה להרא"ש שלא זרעו עד אחר הפסח: (ד) אבל אין להורות לאחרים כו'. אין זה כדאי מלהגיל על מאי דנהגו רואין חכמי ישראל כמעט רובם אין נזהרין מחדש בזמנים הללו ולא שייך לומר עליהם מוטב יהיו שוגגים כו' וכבר טרח מו"ח בדבר זה למצוא היתר מלד הירושלמי שמשם הוכיח ר"י בעל התוס' שיש איסור אפי' בשל עובד כוכבים ואחר זה נמשכו כל הגדולים ואמר שיש לו פי' אחר על הירושלמי שלא כדברי ר"י ואנו אין לנו עסק בזה אף אם היה לנו פי' נכון על הירושלמי אין לנו להכריע ראש נגד כל הפוסקים *)ומ"מ נראה לפי ע"ד ללמד זכות הגון על ההיתר בזה דהך איסור דחדש בח"ל הוא פלוגתא דתנאי בפ"ק דקדושין (דף ל"ח) דת"ק דמתניתין ס"ל חדש אין נוהג בח"ל דכתיב ביה בכל מושבותיכם והיינו לאחר ירושה וישיבה דוקא ור"א ס"ל חדש נוהג בכ"מ דמושבותיכ' בכ"מ שאתם יושבים משמע ור' ישמעאל ור"ע פליגי ג"כ בזה דר"י ס"ל כת"ק ור"ע כר"א וכתבו' הרא"ש כתב דר' ישמעאל ור"ע ס"ל כר"א וסוה ט"ס דבהדיא אמרינן בגמרא אמר אביי מאן תנא דפליג עליה דרבי אליעזר ר' ישמעאל היא*) וצ"ל ור"ע ס"ל כר"א ותימה על הב"י שהעתיק תשובה זאת ולא הרגיש בט"ס שיש בה בכלל שעולה דבגמרא לא איפסקא הלכתא בזה והיה לנו לומר דהלכה כתנא קמא דר"א דיחיד ורבים הלכה כרבים אלא דפסקו הרי"ף והרא"ש כר"א מדמלינו במסכת ערלה סתם מתני' כוותיה והפשר שהיה לדון בזה דיכול להיות דמסכת ערלה נשנית קודם למסכת קידושין וא"כ ה"ל סתם ואח"כ מחלוקת וממילא אין הלכה כסתם כדאיתא בהגוזל קמא (דף ק"ב) והיה לנו לומר דהלכה כתנא קמא דהוא רבים אלא דאין זה ברור מה נשנה תחלה ופסקו לחומרא כסתמא דערלה ואם כן יש לנו לדון ולומר דבמדינות אלו שהוא שעת הדחק דחיין של אדם תלוי בשתיית שכר שעורים ושבולת שועל כדאי הוא התנא קמא לסמוך עליו בשעת הדחק כיון דלא איפסקא הלכה בפירוש בגמרא כר"א. וראיה ברורה לזה מפ"ק דנדה (ד' ט') ת"ר מעשה ועשה רבי כרבי אליעזר לענין דיה שעתה דנדה לאחר שנזכר אמר כדאי הוא ר' אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק מאי לאחר שנזכר אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כר"א אלא כרבנן בשעת הדחק היכי עביד כותיה אלא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ומאי לאחר שנזכר דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה אמר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק הרי לפניגו דכל שאין הלכה פסוקה אלא שיש לומר דהלכה כרבים אתי שעת הדחק ודחי למלתא דרבים כ"ש כאן דיש לד לומר דהלכה כת"ק דר"א כמ"ש אלא שהפוסקים החמירו לפסוק כר"א וע"כ ודאי כדאי הוא [ת"ק של] ר"א דהכא לסמוך עליו בשעת הדחק וכן איתא פ"ק דגיטין (ד' י"ט) כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק אע"פ דת"ק פליג עליה התם והלכה כרבים. והפוסקים שלא חשו לשעת הדחק בזה דבארצות שלהם אין זה דחק כל עיקר דהם היו בארצות החמים והרבה שנים לא יזדמן שיהיה באותה שנה איסור חדש אבל בארצות שיש בהם קירות זמן החורף נמשך עד פסח ודאי מודים שיש לסמוך להקל בזה כיון שחייו של אדם תלוי ממש בזה שעיקר שתיה שלהם הוא שכר שעורים וכיולא בו ומו"ח ז"ל כתב שמלא תשובה אחת בהגהות רש"ל בשם מעיל לדק בשם רבינו אביגדור כ"ץ בשם תשובת ריב"א שאין חדש נוהג בשל עובדי כוכבים וכן משמע בה"ג ושמא ס"ל דהלכה כת"ק דר"א עכ"ל ויש לכוין דבר זה ע"פ מה שכתבתי כנלע"ד:

שולחן ערוך — הגה"ה

ולחוש מן הספק (ד) אבל אין להורות לאחרים במקום שרוב שתייתן ואכילתן ממינים אלו ן כי ז (ה) מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין (כן משמע בטור בשם הרא"ש ות"ה סי' קנ"ח) (°):

ד ח תבואה ח שנזרעה אחר העומר וקצרה וזרעה ובשעת העומר היתה תחת הקרקע ט ולא התחילה עדיין לשרש אסור:

ה ט שבולת שהביאה שליש קודם העומר ועקרה אחר העומר וחזר ושתלה והוסיפה התוספת אוסר העיקר שהותר:

שפתי כהן

זמן הקליר: ן כי מוטב שיהיו שוגגין כו'. אבל אם רוב שתיית המדינה יין וא"ל לשעורים ושבולת שועל רק לפעמים למאכל וליתא דוחקא דליבורא במידי להפריש מאיסור חדש היכא דליכא אלא חד ספיקא שמא של אשתקד שמא של שנה זו מלוה למחות בהמון עם להורות להם לאיסור דס"ס אין כאן דנימא ספק של אשתקד ואת"ל של שנה זו שמא תבואה זו מן המיעוט שנזרעה קודם העומר מופלג' מעומר דכיון דמיעוטא הוא לא עבדי' מיניה ס"ס דמיעוט לגבי רובא כמאן דליתיה דמי כדאיתא בהדיא בתוס' בשמעתין דפתח פתוח פ"ק דכתובות ע"ב וכס' לא"מ סוף מסכת תרומות האריך למצוא היתר על שכר שעורים הנעשה מחדש מטעם שהמשקה היוצא מהן מותר וצריך להתיישב בדבר כי מתשובת הרא"ש ריש כלל ב' ומתרומות הדשן הנ"ל ומשאר פוסקים משמע שאסור: והב"ח האריך להוכיח דחדש אינו נוהג בשל עובדי כוכבים וכל דבריו תמוהים ודברי בעלי התוספות וסייעתם נכונים וראיותיהם ברורות דנוהג בשל עובדי כוכבים ובפרט הראיה שהביא הב"ח מהש"ס דפ"ק דר"ה דף י"ג ליתא דהתם אי לאו האי דיוקא דממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול ה"א דהכלי ישן א"כ משום דבפ"ק דקידושין איכא תנא דס"ל דמושבותיכם אתי שלא נאסרה עד אחר ירושה וישיבה (ואיתא התם בש"ס דהאי תנא לית ליה האי דרשה דממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול ור"א דס"ל מושבותיכם כל מקום שאתם יושבים אית ליה האי דרשה אם כן הא דמשני בר"ה לא ס"ד דכתיב ממחרת הפסח כו' ע"כ כר"א א"כ אי לאו הך דיוקא דממחרת כו' ה"א דלא הקריבו וחדש לא היה נוהג אלא עד לאחר ירושה וישיבה) אדרבה מכאן נ"ל ראי' ברור' ג"כ דחדש נוהג בשל עובדי כוכבי' דהא כיון דפרי' מהיכן הקריבו כו' מסיק אדעתיך דכל א"י של עובדי כוכבים היתה אפ"ה כי דייק ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול נ"ק ליה אלא מהיכן הקריבו אבל האי דמעיקרא לא אכול אתי ליה שפיר ש"מ דנוהג בשל עובדי כוכבים ועוד נראה לי ראיה ברורה מן הירושלמי רפ"ב דחלה גבי קמח לחה ויבשה ומשמע לי' דה"פ מלאו קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש כלומר מי נימא כיון דסופה לקלור הוי חדש של ישראל או נימא כיון דעייל ביד עובדי כוכבים מותר א"ל למה לא א"ל קמה יבשה מהו א"ל אפי' יבשה דאין חילוק ונוהג בשל עובדי כוכבים והר"ש מקולי בפירוש המשניות פי' לחה חדשה ויבשה ישנה משל אשתקד וכתב ותימה גדולה למה לא התירן העומר משל אשתקד ולא ירדתי לסוף דעתו דדבר ברור כדפרישית: ז מוטב שיהיו שוגגין כו'. עיין בא"ח סי' תר"ח סעיף ב' בהג"ה: ח שנזרעה אחר העומר. פ"ה נזרעה קודם העומר ולא השריש עד לאחר העומר: ט ולא התחילה עדיין לשרש. מבעיא בש"ס אם מותר ללקוט התבואה המונחת בקרקע בשעת עומר ולאכלה או נימא דדמיין כמונחין בכלי ונ"ד ללא השרישה קודם העומר בסעיף ג' דאסור משום הגדולים מה שאין כן הכא או נימא כיון דמונחים בקרקע כגדולים דמי ואסור מספק ודוקא בנזרע אחר העומר הראשון אבל נזרע קודם העומר כיון דלעשית ישן אם כן פשוט דמותר ללקטן דהכי דאין העומר מתירן כיון דמונחים בקרקע מכל מקום כבר מותרים:

באר היטב

(ה) מוטב. והט"ז כתב שאין זה כדאי מלהגיל מאיסור חדש אלא דנ"ל עיקר הטעם דבמדינות אלו שהוא שעת הדחק דחייו של אדם תלוי בשתיית שכר שעורים ושבולת שועל כדאי הוא הת"ק דמתני' דס"ל חדש אינו נוהג בח"ל לסמוך עליו בשעת הדחק כיון דלא איפסק הלכה בפי' כר"א עכ"ל והש"ך כתב דאם רוב שתיית המדינה יין וא"ל לשעורים ושבולת שועל רק לפעמים למאכל וליתא דוחקא דצבורא היכא דליכא אלא חד ספיקא שמא של אשתקד שמא של שנה זו מלוה למחות בהמון עם ולהורות להם לאיסור. ובספר לחם משנה האריך למצוא היתר על שכר שעורים הנעשה מחדש מטעם שהמשקה היוצא מהן מותר וצריך להתיישב בדבר כי מתשובת הרא"ש ומת"ה ושאר פוסקים משמע שאסור ובנה"כ האריך גם כן להוכיח בראיות ברורות מהש"ס דחדש בח"ל דאורייתא דלא כהט"ז ע"ש: וגם בב"ח דחה היתר זה לכן ראוי לכל ירא שמים להחמיר גם במשקים של שכר שעורים ושבולת שועל אך מי שהוא איש חלש ואין בו כח להחמיר בזה מחמת חולשה שלא שאין יכולין לשתות משקה חזק כגון דבש שקורין מעד וגם יין. ומכ"ש מים א"כ הוא דבר שחייו תלויין בו וכבר אמרו חז"ל ותי בהם ולא שימות בהם והוה לדידיה במקום סכנה ומותר לשתות המשקים הנעשים משעורים ושבולת שועל מפני הטעם שכתבתי למעלה בשם לחם משנה וכמו שכתבתי ראי' מהגמרא הנ"ל דעור והרוטב אבל מי שהוא בריא אין להקל בזה:

בית לחם יהודה

(סימן רצ"ג סעיף ג' בהג"ה) מוטב שיהיו שוגגין כו'. במקומות שא"א לעובדי האדמ' לזרוע שעורים ושבולת שועל קודם יום הנף העומר אם המקומות ההם רוב שתייתם שכר אין להורות לאיסור אבל אם רוב שתייתם יין ואינם צריכין לשעורים רק לפעמים למאכל מלוה למחות בהמון עם ולהורו' להם לאיסור הפוסקים. שנזהר מחדש יכול לאכול מבישול שנתבשל בכלים שנתבשלו בהם חדש. פר"ס ואם מותרין לשתו' יי"ש נרא' לי דמותר אחר דרובם שאין יי"ש מדגן לבד ועוד דאף שנתפרנו מתבואה חדשה פכ"ש הרוב הוכרח להיות מדגן ישנים ולא מחדשי' שאינבהם כ"כ כח להוציא יי"ש ועוד דהוי רק זיעה בעלמא כמ"ש כל האחרונים בסימן פ"ד ועוד דכמה דעות שמקילין בחוץ לארץ. אח"ז מצאתי בלחם הפנים שכתב ג"כ לכתי' במי' פ"ד מטעמים שלי:

באר הגולה

דריש מס' חלה ומנחות דף ע' ע"א: (°ומה שהקילו בזה רוב רבנן קשישאי קדמאי ובתראי בהרבה מדינות נלע"ד שסמכו על הירושלמי ריש מסכת חלה דמשני שהיו מקיימים מלות אכילת מלה בליל פסח בביאתם לארץ ממה שהיו תגרי עובדי כוכבים מוכרים להם ועוד אמרו בסוף ערלה אבא דתנן שם והחדש בכל מקום מתני' ר' אליעזר וכו' הרי מפורש דס"ל דמתני' יחידאה היא ולא קי"ל כוותיה והחדש מותר בח"ל ולכן היו קונים מתגרי עובדי כוכבים ואע"ג דחזינן דרבנן דרב אשי ורבינא ס"ל דאסור בח"ל מדאורייתא וכמ"ש לעיל ובמקום שהתלמוד ירושלמי חולק על הבבלי קי"ל כתלמוד בבלי י"ל שעת הדחק שאני כמ"ש הרב ע"ז ואפשר שזה טעם תשובת הריב"ש שהביא הרב ב"ח בשם הגהות מהרש"ל וכ' עוד הרב ב"ח דמי שהורגל בשאר פרישות ומפורסם לחסיד ראוי לנהוג איסור וכו' ועוד נראה דאין לנהוג איסור אלא ביושב בביתו אבל אם מיסב בסעודה עם ת"ח שנוהגים היתר אסור לו לנהוג איסור בפניהם וכו' עכ"ל): ח בעיא ולא נפשטא ב"מ דף כ"ו ומנחות דס"ע ע"א ולחומרא: ט נ"ז בעי' שם ע"ב ולא נפשטא ולחומרא:

נקודות הכסף

נ"ע: (בט"ז סק"ד) ומ"מ נלפע"ד כו'. לא הועיל כלום דמלבד שסתם מתניתין דערלה מסקינן במנחות פרק רבי ישמעאל דף ס"ד ע"ב דרבנן דבי רב אשי סברי חדש בח"ל דאורייתא והו איתא התם אמר רבינא אמרה לי אם אבוך לא הוי אכיל חדש אלא באורתא דשיבסר נגהי תמניסר דסבר חדש בח"ל דאורייתא וחייש לספיקא וגם פשטי' דסוגיא בקדושין דף ל"ח ריהטא הכי גם מ"ש וראיה ברורה לזה מפ"ק דנדה דף ט' ופ"ק דגטין דף י"ט. לאו ראיה היא כלל כמו שהוכחתי בש"ך בסי' רמ"ב דדוקא בהך דנדה דגזרת משת נעת היא מדרבנן אמרינן הכי וכן בגטין דד"ת הוי גט לכולי עלמא כדמוכח בש"ס שם ע"ש:

דגול מרבבה

(שם ט"ז ס"ק ד') וצ"ל ור' עקיבא ס"ל כר"א. בתוס' הגיה דבהדיא אמר אביי שם בגמרא דהאי ת נא דבי ר"י מפיק מאידך ע"ש וא"כ לאידך תנא דבי ר"י ביאה לאחר מיירי לאחר ירושה וישיבה וא"כ אייתר מושבותיכם דחדש לבכל מקום שאתם יושבים ודו"ק ואם באנו להגיה יותר נלע"ד להגיה ר' שמעון במקום רבי ישמעאל בת' הרא"ש דרשב"י בהדיא אמר בגמ' דחדש אסור מה"ת בכ"מ:

בית הלל

במשקין היוצאין מן השעורים ומשבולת שועל הוא מותר שאינו כיוצא מהן. והנה כבר זה חמשים שנה למדנו היתר זה מן פרש"י ז"ל בפרק המור והרוטב על הגמ' השכל והחדש וכו' משקה היוצא מהן אינו כמותנופי' כגון שכר של שעורים ע"ש וכבר דחינו גם היתר זה משום שאין הלכה כר' יהושע גבי תרומה במשקה היוצא מהן

הלכות ערלה

רצד דיני ערלה באיזה מקום נוהגת ובשל מי. ובו כ"ח סעיפים:

א הנוטע (א) עץ מאכל מונה לו ג' שנים [א] מעת א נטיעתו וכל הפירות שיהיו בו בתוך ג' שנים ב אסורין [ב] בהנאה **א** [ג] לעולם **ב** ג בין עיקר הפרי בין הגרעינים בין הקליפות כגון קליפי אגוזים ורמונים **ג** [ד] והנץ שלהם והזגין [ה] והגרעינין של ענבים והתמר העשוי מהם [ו] ד והפגים [ז] ה והתמרים שאינם מתבשלים [ח] ו והענבים שלקו ואין נגמרים בבישולן כולם (א) חייבים בערלה **ד** ז ופטורים (א) מרבעי **ה** [ט] ח ויש (ב) מי (ב) שאוסר תמרים שאינם מתבשלים אף ברבעי:

ב ט אבל העלים והלולבים ומי גפנים [י] דהיינו בשחותכין הגפן נוטף ממנו כמו מים **ו** (ג) מותרים משום ערלה:

ג (ב) [יא] י האביונות והתמרות [והקפריסין] של צלף חייבים בערלה במה דברים אמורים בארץ ישראל (ג) יא אבל בחוצה (ד) לארץ האביונות חייבים ותמרות **ז** וקפריסין פטורים:

ד יב ג' שנים הללו אינם נמנים מיום ליום אלא הולכים בהם אחר שנות העולם שהוא מתחיל (ד) מתשרי ואם נתעברה נתעברה לערלה ולרבעי [יב] ופעמים שאינו אלא שתי שנים (ה) ומ"ד יום ופעמים שהם יתרים על ג' שנים יג כיצד נטע (ג) מקודם ט"ו באב **ח** שנשאר (ד) עדיין (ס) מ"ד יום עד ר"ח תשרי כיון שהגיע ר"ח

שפתי כהן

רצד א לעולם. אפי' לאחר ג' שנים ואין להם פדיון: **ב** בין עיקר כו'. דכתיב את פריו את הטפל לפריו: **ג** והנץ שלהם. כלומר של הרמונים ופירש הר"ם שהוא הפרח שעל גבי הפטמה: **ד** ופטורים מרבעי. דבנטע רבעי כתיב פריו ולא כתיב את ודרשינן פרי אתה פודה ולא מה שאינו פרי: **ה** ויש מי שאוסר כו'. בב"ח כתוב דהמחבר לא דק דליכא פלוגתא בהא ונובלות דמחייב הרמב"ם היינו בתמרי זיקי כו' ע"ש שהאריך וכל דבריו אינם נכונים ברא"ם מ"ש דהטור מפרש המשנה בתמרי זיקי והטור מיירי בבושלי כמרי הוא דוחק גדול שעיקר הדין השנוי במשנה לא יביא הטור ודין אחר שלא הוזכר שם יביא מסברתו ועוד שהרי הרא"ם בהלכות ערלה מפרש המשנה בין בתמרי זיקי בין בושלי כמרי ועוד דהא בפ' כיצד מברכין (דף מ') אמרינן דנובלות סתמא היינו בושלי כמרי ואיך יפרש הטור נובלות דמתני' בתמרי זיקי דוקא וגם דהרא"ם מפרש לה בין בתמרי זיקי בין בבושלי כמרי ונ"ל לדעתו דהא דקאמר הש"ס התם בנובלות סתמא כ"ע לא פליגי דבושלי כמרא הוא (כי פליגי בנובלות תמרי דדמאי כו') היינו נובלות דכיצד מברכין אבל נובלות סתמא דמתני' אחריתי זיקי נמי משמע מכל מקום ודאי דבושלי כמרי נמי משמע. ודברי הרמב"ם בפי' המשניות נראין ברורים דנובלות הנזכר סתמא בכל דוכתי בושלי כמרי משמע ולא תמרי זיקי לכך פי' בפה"מ נובלות (דמברכים שהכל) הם הפירות אשר נפלו מן האילן קודם שיתבשלו עכ"ל והוא פירוש דבושלא כמרא אבל בתמרי זיקי מברכין לכולי עלמא בורא פרי העץ כדאיתא בש"ס ותמרי זיקי היינו אפילו שנתבשלו רק שנפלו מחמת הרוח שהשירן ולכך ברים דמאי דתנן נובלות תמרי פי' נובלות הן התמרים הנופלים מן הדקל כשהרוח מנשבת והוא ג"כ רובן הפקר עכ"ל ר"ל דלענין דמאי אפילו תמרי זיקי פטורים מדמאי דאף ע"ג דנתבשלו כהוגן מכל מקום כיון שנפלו מהדקל מחמת הרוח רובו הפקר הן אבל לענין ברכות כיון דפירות גמורים הן מברך בפה"ע והיינו דפשיטא לש"ס תמרי זיקי מי איכא למ"ד דלא מברך בפה"ע והכי קאמר בש"ס בשלמא למ"ד (נובלות תמרי דדמאי) תמרי זיקי היינו דהכא קרי ליה נובלות סתמא והתם קרי ליה נובלות תמרי אלא למ"ד בושלי כמרי ליתני אידי ואידי נובלות תמרי או אידי ואידי נובלות סתמא קשיא וזה טעמו של הרמב"ם שפסק כמ"ד תמרי זיקי דמ"ד בושלי כמרא סליקא בקשיא ולכך בספ"ק דערלה דתנן נמי נובלות סתמא פירש הרמב"ם נובלות מן האילנות מן הפרי קודם שיגמור בישולו אסור בכל ר"ל בערלה וברבעי עכ"ל והיינו בושלי כמרי כמ"ש בפי' המשנה בפה"מ ולכך בחבור הי"ד כ' הרמב"ם פ"ח מהלכות ברכות דין ח' נובלות שהן פגין מברך שהכל ולכך כתב בספ"ע מהלכות ערלה סתמא והנובלות כולן אסורות והיינו בושלי כמרא ולכן בר"פ י"ג מהלכות מעשר כ' ונובלות תמרי והן שעדיין לא הטילו שאור והיינו תמרי זיקי וכמ"ש הב"ח וא"כ מכל זה מוכח להדיא דנובלות תמרי דאסר הרמב"ם היינו אפילו בושלי כמרא דלא כהב"ח וגם נראה שמ"ש הב"י אבל הרמב"ם פי' הנובלות אסורות בכל אף ברבעי רמז לפי' המשנה ולישנא דפי' הכי דייקא ועוד שבחבור לא הזכיר בפירוש אף ברבעי ואם כן בפירוש המשנה שם כ' להדיא שנפלו מן האילן קודם שנתבשלו דלא כהב"ח שלא השגיח לראות בדברי הרמב"ם בפירוש המשנה ואין להקשות דלמא הא דמחייב הרמב"ם היינו בנפלו מן האילן קודם שנתבשלו דאלו נשארו על האילן היו מתבשלין והא דמחייב הטור היינו באינן מתבשלים אפילו בלא נפילה דדוחק לחלק בהכי ועוד דבסוף סוף הרמב"ם סובר דנובלות דמתני' חייב אף ברבעי אם כן נובלות דהטור חייב ברבעי ועוד דע"כ מדברי הרמב"ם גופיה מוכח דאין חילוק שהרי בפ"ח מהלכות ברכות לא הזכיר שנפלו מן האילן אלא שכ' שהפגין הן נובלות דבושלי כמרא וממ"ש הגאונים דקפריסין מדלגבי ערלה לאו פרי הוא לענין ברכה נמי לא מברכינן בפה"ע אין ראיה שהרי הרמב"ם והר"ש וברטנורה בפירוש המשנה ושאר מפרשים פי' דנובלות בושלי כמרי חייב ברבעי אע"ג דלענין ברכה קי"ל דמברכינן שהכל אלא יש לומר מאי דלא הוי פירי לגבי ערלה ודאי לא מברכינן בפ"ע אבל יש לומר דמאי דהוי פירי לענין ערלה משכחת לה נמי דמברכין שהכל ועוד דהא בערלה באמת פטורים אלא דברבעי חייבים ועי"ל דלא למדו כן הגאונים אלא כגון קפריסין והדומה לו שהוא טפל לפרי אבל לא בגוף הפרי עצמו ודו"ק: העולה מכל זה שדברי המחבר ברורים ושלא כדת השיג עליו הב"ח ואדרבה איפכא קשיא לי למה כתב סברת הטור בסתם וסברת רמב"ם בלשון יש מי שאוסר איפכא הוי ליה למעבד דהא כל המפרשים הסכימו לדעת הרמב"ם וכ"כ עיקר: **ו** מותרים כו'. שאין טפלים אפי' לפרי אלא לאילן עצמו: **ז** וקפריסין. כ' העט"ז דקפריסין בח"ל נמי פטורים ולא נהירא וכן מוכח להדיא בש"ס פרק כ"מ (דף ל"ו) דמאן דמחייב בתמרות כ"ש בקפריסין דהוין טפי פרי מתמרות אלא איפכא מסתבר דלא הוצרך לומר בריסא דחייבים דכ"ש הוא מתמרות ופירוש אביונות ותמרות וקפריסין עיין ברש"י ותר"י הביאו ב"י ושוב מצאתי בס' מע"מ פ' כ"מ שהשיג על העט"ז בזה: **ח** שנשאר עדיין מ"ד יום כו'. חמשה עשר יום דאב שהוא לעולם מלא וכ"ט יום דאלול

טורי זהב

רצד (א) חייבים בערלה. דכתיב את פריו ודרשינן את הטפל לפריו אבל גבי רבעי לא כתיב אלא פריו ולא את: (ב) האביונות והקפריסין והתמרות של צלף כו'. כל"ל האביונות הן הפרי עצמו והקפריסין הוא קליפה גדולה שסביבות הפרי כעין קליפה הגדילה סביב אגוזים דקים והתמרות בתוך העלין גדלים כמין תמרים ובולטין בעלה כמו בעלין של ערבה. רש"י ורש"ל: (ג) אבל בח"ל כו'. דמשום חומרא דא"י חשבינן הכל כפירי ובחוץ לארץ מאחר דערלה דרבנן לא חשבינן הכל כפירות אלא אביונות שהן עיקר הפירות. גמרא: (ד) מתשרי. דכתיב בתשרי מראשית השנה עד אחרית שנה דהיינו מתשרי: (ה) ומ"ד יום. דאמרינן בגמרא כל קליטה שאינה קולטת בי"ד יום שוב אינה קולטת שלשים יום אח"כ לחשוב לשנה והיינו

באר הגולה

א שם בירושלמי פ"ק דערלה ובכמה דוכתי: ב קידושין דף נ"ו ע"ב יליף לה מקרא דאין לה פדיון כמו נטע רבעי: ג משנה ח' פ"ק דערלה דדרשי' את פריו את הטפל לפריו: ד שם במשנה ו': ה שם במשנ' נובלות וכלישנא בתרא ברכות דף מ' ע"ב. ו שם במשנה ענקוקלות וכפי' הירושלמי: ז שם ותניא פרי אתה פודה ואי אתה פודה לא בוסר וכו': ח לדעת הרמב"ם שפי' הא דתנן והנובלות כולם אסורות ר"ל בערלה וברבעי ובאשירה ובנזיר: ט שם במשנה ז': י כר"א במשנה ספ"ד דמעשרו' וכאשר הגהתי כנ"ל כי כן הוא שם במשנה וכן מוכח מהטור והבית יוסף ופירוש אביונות הוא הפרי ותמרות הם גדלים בעלים ובולטים כמין תמרות כמו בעלים של ערבה וקפריסין הוא קליפה גדולה שסביב הפרי כעין קליפה הגדולה סביב אגוזים: יא מימרא דרב יהודה וכו' ברכות דף ל"ו ע"א וכדמפרש דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל: יב משנה ריש ר"ה ויליף לה מקראי שם דף ט' ע"ב: יג כרבי יוסי ור'

כנסת הגדולה

כתב הרשב"א שאלת הורדים אם יש בהם דין ערלה ואמרת שמצאת ראיה מדתנן במסכת שביעית הורד והקטף והלוטם יש בהם שביעית ר"ש אומר אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי הא ורד לכ"ע פרי הוא. תשובה שאלה זו נשאלה ממנו ככר ואמרתי לפי דעתי שערלה

בית הלל

(סימן רצ"ד שו"ע סעיף א') וכל הפירות שיהיו בו תוך ג' שנים אסורים בהנאה לעולם וכו'. הנה הטור וש"ע לא כתבו כלום מה דינו אם לבערם מן העולם רק גבי כלאי הכרם בסימן רצ"ו ס"ב כ' אסו' לזרוע יקוצו וכו' אסורים בהנאה ושורפין אותו וכו' עכ"ל והוא לשון הרמב"ם בפ' ה' מהלכות כלאים דין ו' וכ'

ברכי יוסף

(סי' רצ"ד שו"ע סעיף ב') בד"א בארץ ישראל אבל בחו"ל וכו' ע' מ"ש בעניותנו בא"ח סי' ר"ב אות ו' בס"ד: מהריק"ש כתב משם הרב כפתור ופרח דהכדא"נא"ין הם אילן ומתקיים שלש שנים לבד ואסורים משום ערלה ומשם הרדב"ז התיר הלבן ופקפק בשחור ולעצמו הי' מחמיר וכו' ע"ש ועיקר דברי הרדב"ז הם בתשובותיו ח"א סי' רנ"ו ובחדשות סי' תנ"ט. ומדי דברי עם אחד המיוחד מברכין

שיורי ברכה

(סימן רצ"ד שו"ע סעיף ב') אבל העלים והלולבין וכו'. מותר לסחוט בזה"ר כלומר פרח של נארא"נג"ש. הרדב"ז בתשובותיו דפוס וויניציא סי' מ"ד: (שם סעיף ג') בד"א בא"י אבל בחו"ל וכו'. בברכי יוסף הבאתי מ"ש מהריק"ש

מילואים

(סימן רצ"ד ש"ך סק"ז) כתב העט"ז דקפריסין כו'. הנה סמע"מ דכל קשות על הלבוש מ"ש דקפריסין פטור משום שהוא שומר דשומר מפו"ה אינו בכלל מה שאחז"ל את לרבות הטפל לפרי וכו' ע"ז סמע"מ וכל זה שלא עיין בגמ' דבגמ' בפירקין מקשינן למאן דס"ל קפריסין לית בהו ערלה מאת לרבות כו' ומסיק רבא דהכא שאני דכי שקלת לשומר לא מיית פירי עכ"ל. ובאמת לא בהעלם עין בגמ' דבר הלבוש הדברים האלה. אבל בפים לב כתב כזה. כי עיקר הקושיא הוא מכך דאינו מצטרף לטומאה משום דהוי שומר על גבי שומר ובכל זאת חייב בערלה וכמ"ש רש"י ז"ל. אלמא גבי ערלה מרבי את גם השומר על גבי שומר כי באמת קפריסין אשר הוא כקליפה סביב הפרי יש גם קליפה אחרת הקרובה יותר אל הפרי וזה שומר א' וקליפה זו בוודאי חייבת בערלה כיון

חידושי רע"ק

(סי' רנ"ד סעיף ג') **האביונות** חייבים. אמרינן בש"ס זורק האביונות וע' בפ"י שא"צ לחוש שיאכלם אחר ודעת הרי"ף והרמב"ם דאף בא"י זורק את האביונות ואוכל קפריסים וכן

ביאור הגר"א

רצד [א] מעת נטיעתו. ת"כ מאימתי הוא מונה לו משעת נטיעתו וכ"ה בגמ' בפ"ק דר"ה (ט' י') רש"מ: [ב] בהנאה. מתני' וגמ' דספ"ב דקדושין נ"ו ב': [ג] לעולם. ת"כ שלש שנים יכול בתוך ג' שנים הוא אסור ולאחר ג' שנים יהית מותר ת"ל יהית ועתום' דקדושין ל"ח א' ר"ח וח"ה לערלה כו': [ד] והנץ שלהם. צ"ל שלח וקאי ארמון: [ה] והגרעינין של ענבים. שם והחרצנים וכו' יוסי בנזיר ל"ד ב'. וה"ה לגרעינים של כל הפירות כמש"ש והגרעינים וכמ"ש שם הרמב"ם והר"ש וכמ"ש למעלה בין הגרעינים אלא שכלל כאן הזגים והתמד וכתב לשון מתני' נ"כ: [ו] והפגים. שם מתני' בשרף הפנים כו': [ז] והתמרים כו'. מתני' שם וכמ"ש בברכות מ' ב' אלא בנובלות סתמא כ"ע כו' וכפי' הערוך והר"ש והרא"ש שם ובה"ק פגין שא"ר לאכילה וכומרין כו' ועבא"ח סי' ר"ב ס"ם: [ח] והענבים כו'. ער"ש שם ד"ה ענקוקלות כו' ופלוגתייהו לענין דרבעי אבל לענין ערלה אין נ"מ וממ"ש ופטורים משמע שס' כר' יוסי ומשמע דר' חייא בר יעקב מסייע ליה וכ"ה בפי' הרמב"ם ע"ש: [ט] ויש מי כו'. וכמש"ש הרמב"ם בפי' והנובלות כו' אלא שפי' נובלות תמרי דזיקא (עס"ך) ודבריו צ"ע [וגם דברי הרא"ש צ"ע שהביא פלוגתא דאמוראי שם ת"א תמרי דזיקא כו' ונראה שחסר בהעתקה וצ"ל כמ"ש בר"ש שם] אבל הטור פי' נובלות כולם של כל הפירות אבל לא קאי ארבעי ודבריו תמוהים דמש"ה לא הל"ל כולם דכן הגרעינים נ"כ של כל הפירות ובגמ' לא פי' נובלות אלא אתמרים ועוד דהל"ל והנובלות אחר והגרעינים קודם אסורים ומה שהביא ב"י ראיה מירושלמי שאמרו פרי אתה פודה ולא בוסר ולא פגין אין (דומין) לנובלות דנובלות מתבשלין ע"י הטמנה בעפר משא"כ בפגין וכן מנת למעלה פגין ונובלות בשתים: [י] דהיינו כשחותכין כו'. הרא"ש בה"ק והטור וכן פי' הרמב"ם בפי': [יא] האביונות כו'. טור וכמ"ש בברכות ל"ו א' אר"י צלף כו' אבל הרמב"ם פסק דגם בא"י אינו נוהג אלא באביונות ודבריו נראין דהא קי"ל כר"ע אף בדאורייתא נגד ר"א אלא מדאר"י צלף בח"ל כו' מכלל דבא"י קי"ל בהא כר"א וכמש"ש בגמ' וזה דעת הטור אבל הרמב"ם ס"ל כמר בר רב אשי שם ואמרינן ר"ע במקום ר"א עבדינן כוותיה לא משום דהלכה כמותו ובזה מתורץ קושית תוס' שם ד"ה והלכתא ועמ"ש בא"ח סי' ר"ב ס"ו: [יב] ופעמים שאינו כו'. עתום' דר"ה י' ב' ד"ה שלשים כו' ומפר"ת כו' וקי"ל כר"א דשלשים יום דוקא הואיל ור"נ סבר כוותיה וע'

פתחי תשובה

רצד (א) עץ מאכל. עיין בתשובת רדב"ז החדשות סימן תקס"ג שכתב דאינו נוהג ערלה בקני הנוקל ע"ש טעמו: (ב) מי שאוסר תמרים. עש"ך סק"ה מה שהשיג על הב"ח ועיין בספר ישועות יעקב בא"ח סימן ר"ב ס"ק י"א שיישב דעת הב"ח וכתב שדבריו המה נכונים ע"ש: (ג) מקודם ט"ו באב. עיין בתשובת שיבת ציון סימן מ"ט באילן שנטעו בקיץ ולא נודע אם נטעו קודם ט"ו אב או אחרי כן אימת נשלמו שנות ערלה וכתב דאזלינן לקולא מאחר דקיי"ל דכרם שהוא ספק ערלה בח"ל מותר כדלקמן סעיף י' ואף דכאן י"ל העמד האילן על חזקתו מ"מ בספק ערלה גם באיתחזק איסורא מותר ע"ש באריכות: (ד) עדיין מ"ד

באר היטב

רצד (א) מרבעי. דגבי ערלה כתיב את פריו ודרשינן את הטפל לפריו אבל גבי רבעי לא כתיב את רק פרי לבד: (ב) שאוסר. כתב הש"ך דהלכה עיקר כדיעה זו ודברי המחבר הם ברורים ושלא כדת השיג עליו הב"ח ע"ש שמאריך בזה: (ג) מותרים. שאין טפלים אפילו לפירי אלא לאילן עצמו: (ד) לארץ. דמשום חומרא דא"י חשבינן הכל כפירי ובח"ל מאחר דערלה מדרבנן לא חשבינן הכל כפירות אלא אביונות שהן עיקר הפירות ש"ס. ובלבוש כ' דקפריסין בח"ל נמי פטירי ולא נהירא וגם מוכח מש"ס דלא כוותיה וכס' מע"מ השיג ג"כ עליו. ש"ך: (ה) מ"ד. מ"ו יום דאב שהוא לעולם מלא וכ"ט

טורי זהב

מ"ד יום: (ו) ואם נטע ביום ט"ז. דהדש אלול הוא חסר: (ז) כל הפירות שיחנטו בו קודם חמשה עשר בשבט. שאף שתשרי ראש השנה לנטיעתה חמשה עשר בשבט הוא ראש השנה לאילנות: (ח) יש להם גם כן דין ערלה. הטעם כל שהוא חונט בין תשרי לחמשה עשר בשבט היינו מחמת יניקת מים שלפני ראש השנה ומאותה יניקה חונטין פירות הללו והרי הן כאלו חנטו קודם תשרי דחנטו משרף דקודם תשרי וכיון שכן ליכא לאפלוגי בין שנטעה מ"ד יום לפני ראש השנה או פחות מכן. ר"ן: (ט) ולאחר חמשה עשר כו'. פירות הנחנטים אח"כ וכתב הרא"ש בהלכות ערלה ירא' דהאידנא אין הניטה בשום אילן קודם חמשה עשר בשבט ולכן אין נזהרין בערלה אלא שלש שנים: (י) וי"א דלא שנא. וכבר זכרנו בסעיף ד' שזה דעת הר"ן: (יא) דין מעשר שני. דנמליכן

שפתי כהן

דאלול שהוא לעולם חסר: ט עלתה לו שנה. דקי"ל שלשים יום בשנה חשוב שנה לענין נטיעה אלא שאין נטיעה קולטת פחות מי"ד יום: י יש להם גם כן דין ערלה. דאילן גדל על רוב המים של שנה שעברה וכל שהוא חונט קודם חמשה עשר בשבט הייט מחמת יניקת מים שלפני ראש השנה וכו' הרא"ש וירא' דהאידנא אין חנטה בשום אילן קודם חמשה עשר בשבט ולכן אין נזהרין בערלה אלא שלש שנים עכ"ל והמחבר השמיטו ולמ"ש המע"מ סוף דף קל"ב דהרא"ש כתב כן לסברת הרז"ה אבל לסברת הרמב"ם ורש"י לא איצטריך דאפי' חונטין קודם חמשה עשר בשבט לעולם לא משכחת לה יותר משלש שנים דכשנטע פחות משלשים יום קודם ר"ה א"צ להמתין עד חמשה עשר בשבט עכ"ל היה אפשר לומר הלכך השמיטו המחבר מפני שס"ל עיקר כסברת הרמב"ם וכדמשמע בסעיף ה' אבל קשה על המע"מ דהא משכחת לה כשנטע אחר ר"ה קודם לחמשה עשר בשבט ודוק ואפשר דאין דרך לנטוע אחר ר"ה: יא הא לאו הכי. כגון שנטעו בפחות ממ"ד יום לפני ר"ה וכן הוא בר"ן והשתא מונין השנה מר"ה וכן הוא בעט"ז אבל אם נטעו קודם ראש השנה הרבה יותר ממ"ד יום כגון חמשה עשר בשבט או יותר קודם ר"ה מכל מקום הקלנו בתחלתה שעד ר"ה נחשב אע"פ שאין כאן שנה שלימה ודו"ק: יב פודין אותם אחר שיגמרו ויתלשו כו'. הוא ל' הרמב"ם ובב"י כ' דלאו דוקא אלא יכול לפדות לכתחלה אפי' במחובר כשמפרש שלא יחול החלול עד שיתלקטו ובהדיא תנן בפרק בתרא דמעשר שני כיצד פודין נטע רבעי מניח הסל על פי ג' כו' ואפילו למאן דמפרש דאין פודין במחובר משום דאין בקיאין בשומא אלא דהצנועים עבדו היכר בשביעית כדי שלא יכשלו הייט דוקא לפדות במחובר שיהא פדוי במחובר הוא דאין בקיאין בשומא אבל לפדות במחובר שלא יחול עד שיתלקט בקיאין ומצות פדיון נטע רבעי לכתחלה כך הוא כמבואר במשנה הנ"ל עכ"ד בקצרה ודו"ק והסכים עמו בספר מע"מ והב"ח השיב עליו דמשנה הנ"ל קאי אצנועים ולא דיבר נכונה ע"ש אבל תמהני הא פשטא דמתניתין בתלוש מיירי וכדתנן ואומר כל הנלקט מזה מחולל [על] המעות האלו כו' והייט בתלוש והכי משמע במרובה (דף ס"ט ע"א) דליטנא דכל הנלקט הייט תלוש וכמדומה שלשון הר"ש והברטנורה הטעים לבית יוסף וסייעתו שכתבו אומדים כמה אדם רוצה לפדות בסלע כלומר ליקח בסלע המחובר לקרקע עכ"ל וליתא דאדרבה בתלוש מיירי ובאו לפרש המשנה דאין אומדין כמו שהוא שוה עכשיו שהרי הוציא יציאות תלישה ולקיטה וכה"ג אלא אף ע"פ שהוא תלוש אומדין כאלו הוא מחובר לקרקע וכמה אדם רוצה ליקח בסלע מחובר לקרקע אם כן עיקר ראיה של הבית יוסף אינה ראיה כלל ומה שחילק בין פדיה במחובר ממש ובין פדיה במחובר לכשיתלשו הנה באמת לכאורה מוכח כן בתוס' פרק מרובה ובר"ש בפי' המשנה מדסוקשו קושיתייהו דוקא אמאי דמוקי לה אימא כל המתלקט ולא אכל הנלקט דלטעים דהא איהו גופייהו פירשו התם דכל הנלקט הייט שהיו מונחים המעות במחובר קודם לקיטה ואומר כרם זה לכשיהיה נלקט יהא מחולל דאם לא כן מתי היו אומרים כן וכי לא היו פוסקים רגע מלומר כן אלא ודאי סבירא להו דאף שאומר כן במחובר מכל מקום כיון שאומרים לכשיהיה נלקט הוי כתלוש אבל למאי דמוקי כל המתלקט ע"כ כל המתלקט יהא פדוי מעכשיו במחובר קאמר דאם לא כן הדרא קושית הש"ס לדוכתא דהיאך יכולים לפדות כיון שנלקט דהא כבר זכו בהן אחרים שלקטו ולא היה כח ביד הבעלים לחלל ע"ש בתוספות ור"ש כי זה נראה ברור אבל מכל מקום נראה דהייט למאי דהוי ס"ל מעיקרא דטעמא דאין פודין במחובר משום דילפינן קדש קדש ממעשר אם כן כיון דכשיהיה במחובר לכשיהיה נתלש הוי כתלוש שפיר פודין ולכך לא הקשו אכל הנלקט אבל למאי דמסקי דאין פודין במחובר משום דאין בקיאין בשומא אפילו כשפודה לכשיתלוש לא בקיאין בשומא והכי משמע ממאי דמסיימי התוס' ור"ש מידי דהוה אענבים לב"ש כו' ע"ש ודוק ואם כן הטולה מזה דאין לפדות לכתחלה במחובר וגם בת"ה ס"ס קל"ב כתב דאף

שולחן ערוך

תשרי ט עלתה לה שנה ומונה עוד שתי שנים (ו) ואם נטע ביום ט"ז ומיום ט"ז ואילך מונה מראש חדש תשרי הבא ג' שנים שלמים ולאחר ר"ח תשרי של שנה רביעית (ז) יד כל הפירות (ו) שיחנטו בו קודם ט"ו בשבט (ח) י יש להם גם כן דין ערלה אע"פ שנגמרים אח"כ והנחנטים בו מט"ו בשבט של שנה רביעית עד ט"ו בשבט של שנה חמישית נקראים רבעי (ט) ולאחר ט"ו בשבט של שנה חמישית הם חולין גמורים:

ה [יג] טו הא דאמרינן שלאחר ר"ח תשרי של שנה רביעית כל הפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט יש להם גם כן דין ערלה אע"פ שנגמרים אח"כ דוקא בנטיעה שהקלנו עליה בתחלתה שכיון שעברו עליה מ"ד יום עלתה לה שנה לפיכך החמרנו עליה בסופה יא הא (ז) לאו הכי לא (י) טז וי"א דלא שנא:

ו [יד] יז פירות רבעי יש להם (יא) דין מעשר שני לכל דבר [טו] ובזמן הבית היו צריכים להעלותן לירושלים לאכלם שם או לפרותם ולהעלות הפריון שם [טז] והם מותרים מיד אחר הפריון [יז] והאידנא שאין יכולין להעלותם לירושלים (ח) יב פורים אותם [יח] אחר (ה) שיגמרו [יט] יח ויתלשו [כ] ויכול לפדות את כולם

באר הגולה

שמעון במשנה ו' פ"ב דשביעית וכדמפרש רב נחמן וכו' שם בר"ה דף י' ע"ב: יד בריתא שם ע"א: טו לשון הר"ן בשם רי"א ושכן דעת הרמב"ם בפ"ט מהלכות מ"ש ונטע רבעי וכל' אבא בר ממל בירושלמי פ"ב דשביעית הלכה ו' וכ"כ דעת הראב"ד וכתב הרא"ש שכן משמע ל' רש"י קנה: טז הכ"ס ולזה הסכים הר"ן (וכ"מ בטור) וכתב הרא"ש וירא' דהאידנא אין חנטה בשום אילן קודם ט"ו שבט ולכן אין נזהרין בערלה אלא שלש שנים: יז משנה בפ"ה דמעשר שני וקידושין דף נ"ד ע"ב ובברכות דף ל"ה ע"א יליף לה מקראי יח לשון הטור מהתוספתא וכ"כ הרמב"ם שם בפ"ט:

כנסת הגדולה

נוהגת בהם ועשיתי לדבר כמה שמוכות מאוחה משנה ומסכת נדה אבל הרלב"ד ז"ל מתיר עד כאן וכאו"ח כתוב על עלי הורד כתב הרלב"ד שאין חוששין משום ערלה ולא ראינו שום אדם נזהר על זה לעולם ואפשר מפני שהוא ספק ערלה בח"ל שמותר ע"כ והתוס' כתבו שחייב בערלה וכ"כ הרשב"א ובמקום אחר כתב הרלב"ד נסתפק בו וז"ל הרשב"א כתבו' ורדים מסתברא שערלה נוהגת בהם כמו שנוהג בהם שביעית ומאחר חסתי עליו להתירו לפי שצריך לבריות חקרתי ומצאתי להרלב"ד שנסתפק עליו ואמר שהזרע הוא הפרי והעלין כמו שאים ולא ראיתי שום אדם נזהר בה מהוסטרלה בח"ל והנה לך הרב הגדול שיודע לטהר את השרץ מה"ת ואע"פ

בית הלל

בכסף משנה בסוף תמורה מני כלאי הכרם בהדי הנשרפים וכס"ב דקדושין מייתי מדכתיב פן תקדש תוקד אש עכ"ל ואלו גבי ערלה לא כתב בטור ובשו"ע רק אסורים בהנאה לעולם וכו' ב"י אין להם פדיון והביאו הגמרא דקדושין. ובאמת נאמר במשנה סוף תמורה הערלה וכלאי הכרם הנקברין ישרפו והכלאים הכרם את הנקברין ישרף

ברכי יוסף

קדושת כרם רבעי ... כל ... לדיקי ... כסדר ... שם ... הכדיו ... אף ... חומרן ... להתמ ... דאסר ... כהו ... וכו ... כנ' ... זקנינו ... כהגהו

שיורי ברכה

דסלדם ... כבדיע ... לידי ... ח"ג ... ושם ... תקל"ח ... כשעלי ... כולם ... דפסיק ... וכו' ונו ... בכל מי ... ועושה ... הלכך ... לדעת ... מסתפק ... משמעה ... הוא. מהרב ... קודם ח

מילואים

דלענין ... והקושיא ... נסי דה ... אבל בנ ... חייב הל ... חייב בנ ... לאגות ... שומר לפ

ביאור הגר"א

כיבמות פ"ג א' וקי"ל כרב באיסורי רי"ף וש"פ: [יג] הא דאמרינן כו'. רמב"ם וביאר שם שאם נטען מט"ו בשבט ואילך עד מ"ד יום קודם ר"ה חשבינן עד ט"ו בשבט של רביעית ומי"ו באב עד ר"ה אסור עד ר"ה של רביעית ומאחר ר"ח עד ט"ו בשבט חשבינן ג' שנים מיום ליום והראב"ד כתב שם דכ"ז לבד י"ד יום של קליטה אבל דעת הרמב"ם דג' שנים חשבינן מעת הנטיעה רוקא לחושבן שנה חשבינן ימי קליטה דלא ככ"מ שם וכ"ה בת"ב הנ"ל ובירושלמי פ"ק דערלה מאימתי כו' משעת נטיעה. והר"ן והרא"ש כתבו שהוא פלוגתא בירושלמי פ"ק דר"ה (וס"ב דשביעית) והמסקנא בירושלמי דלעולם אסור עד ט"ו בשבט וז"ש. וי"א דל"ש אבל הראב"ד כתב מהירושלמי ראיה לדברי הרמב"ם ה"ל הירושלמי א"ר אבא בר ממל קמיה דר' זעירא נראין הדברים כשנטעו שלשים יום לפני ר"ה אבל כשנטעו פחות משלשים יום לפני ר"ה את חמי שנה שלימה לא עלתה לו ותיסר הכין א"ל כיני ופי' אם נטען פחות משלשים יום לפני ר"ה יהא אסור מאי כדון א"ר מני מכיון ששמר בתוך שנתו של אילן הוא משלים שנתו. כ"ה גירסת הר"ן והרא"ש. והראב"ד גורס שנה שלימה מונין לו ותיסר הכין והיא מיושבת יותר ואין נ"מ בזה ופי' הר"ן שר"ז חלק עליו ואמר כיני אפי' כו' ואמר מאי כדון ר"ל מ"מ וא"ר מני דלאו משום חומרא הוא אלא טעמא רמילתא כיון דאילן גדל על רוב מים ועד ט"ו בשבט מחמת מים שעברה והוי כאלו חנטו קודם תשרי וכיון דמש"ה ליכא לאפלוגי בין שלשים יום לפחות מכאן אבל הראב"ד גורס בירושלמי א"ל כיני אפי' נטען שלשים יום לפני ר"ה יהא אסור ופי' כיון דקפדינן על ג' שנים שלימות למה אסורה רק עד ט"ו בשבט יהא אסור ג' שנים שלימות ומשני א"ר מני מכיון כו' ר"ל משלים שנתו עד ט"ו בשבט ודי בכך כיון שהוא ר"ח לאילנות משא"כ בפחות כיון שיש ג"ש שלימות וכתב ועוד דאיה ממ"ש בר"ה שם ופירות נטיעה זו כו' משמע דוקא כנון זו ועוד מדאמרינן פעמים שברביעית כו' משמע פעמים דוקא והם דחו דאיתיו ע"ש ושם ועירש"י שם סד"ה ופירות כו' לכך העילו כו' והוא כסברא ראשונה והר"ן כתב דנם לסברא אחרונה נ"מ במ"ש שתשרי ר"ה לאילן דאל"כ ה"א שאלו נטעו מ"ד יום קודם ט"ו בשבט עלתה לו שנה: (ליקוט) הא דאמרינן כו'. וכ"ה בירושלמי הנ"ל (בליקוט שבס"ק מ"ח) דקאמר אבל אסרו פירות נטיעה כו' משמע דוקא כה"נ (ע"ב): [יד] פירות כו'. כמ"ש בקידושין נ"ד ב' מ"ש רבי"ת נמר כו' ושם מני אילימא ר"מ כו' והא נמרי כו' אלמא לכולה מילתא נמרינן ממעשר ובירושלמי פ"ה רמ"ש כש"א אין לו חומש ואין לו ביעור לדעתיה דהדין תנייא לא למדו נטע רבעי ממ"ש כל עיקר מעתה אל יהא לו קדושה וקרושתו מאליו למדו קודש הילולים ה"ה כקודש שקורין עליו את התלל. ויהא מותר לאונן קודש הילולים מניד שהוא אסור לאונן. ויהא חייב בביעור בנין דר"ש פוטר מן הביעור ויפדה במחובר לקרקע כו' אלמא לב"ה כל אלו למדו ממ"ש וכן אמרו לענין נטע רבעי בשביעית ולענין נ"ר במוריא ורמב"ם רפ"ט מהמ"ש: [טו] ובזמן כו'. שם במתני' פ"ה רמ"ש וירושלמי שם ונמ' בכמה מקומות: [טז] והם מותרים כו'. לאפוקי ה"נ כמ"ש תוס' בר"ח י' א' בר"ה ופירות כו' ויש ח"נ כו' וכ"כ הרא"ש בח"ק והרמב"ם בהמ"א והמ"ש ונ"ד וכ"כ הר"ש רא"ב מה הועילו צנועין בתקנתן וע"ש ברפ"ח סוף מתני' א': [יז] והאידנא כו'. כמ"ש בפ"א דמ"ש ואם אין מקדש כו' ובמכות י"ט א' וש"מ יכול יעלה כו' ועתו' שם ר"ה ואי כו': (ליקוט) והאידנא כו'. פ"ה דמ"ש מתני' ז' מי כו' ועי"ש שם וטעמא דב"ח כו' (ע"כ): [יח] אחר שינמרו. בת"כ שם תבואתו מלמד שאין נפדין אלא תבואה מכאן אמרו אין פודין את הרבעי עד שיבאו לעונת המעשרות ובירושלמי ספ"ק דערלה תני פרי אתה פודה לא בוסר ולא פגין: [יט] ויתלשו. תוספתא סוף מ"ש כרם רבעי בש"א אין פודין אותם ענבים אלא יין וכה"א ענבים ויין הכל מודים שאין פודין במחובר לקרקע וכתב הרמב"ם הטעם משום דילפינן ממ"ש כנ"ל ואין מעשר במחובר כמ"ש בפ"ב דבכורים וכ"כ תוס' בב"ק ס"ט א' ד"ה אימא והר"ש בפ"ה דמ"ש סוף מתני' ה' וסתרו לטעם זה ממש"ש בב"ק אימא כל המתלקט וכתבו משום דבמחובר אין בקיאין בשומא אבל בצנועין תקנה עבידו כו' ולכן כ' בתשובת הרמב"ן והרשב"א בב"ק שם בזה"ז שפודין בש"פ מחללין במחובר ולי צ"ע דלטעמייהו א"כ בהקדש נמי ומתני' היא בפ"א ופ"ד דפאה ופ"ג דחלה דפודין במחובר וטעמו של הרמב"ם עיקר וכ"ה בירושלמי הנ"ל להדיא שהקשו על ב"ש דלא יליף נ"ר ממ"ש ויפדה במחובר לקרקע כנ"ל ואה"נ דהמ"ל בב"ק שם מהתוספתא אלא כיון דלא קיימא במסקנא כן לא חש וכמ"ש רש"י ותוס' בכמה מקומות וכ"כ הרמב"ם שם הלכה ז' והצנועין כו' כל הנלקט כו' שהרי א"א לפדותו במחובר כמו שבארנו: [כ] ויכול לפדות כו'. תוס' בברכות ל"ח א' סד"ה ולמאן כו' והרא"ש וש"פ ה"ל הרמב"ם ברפ"ב דמ"ש והורו הגאונים שאם רצה לפדות שוה מנה בפרוטה לכתחלה בזה"ז פודה לא היה זה חסור מן הקדש ומשליך הפרוטה לים הגדול. ולכאורה צ"ע דאין ראיה מהקדש דטעמא דהקדש משום דאין אונאה להקדש כמ"ש בב"מ נ"ז א' ותמורה כ"ז א' ואף שי"ל דמ"ש בזה"ז אינן שוין כלום

באר היטב

יום דאלול שהוא לעולם חסר והטעם דקי"ל שלשים יום בשנה חשיב שנה לענין נטיעה אלא שאינה קולטת פחות מי"ד יום: (ו) שיחנטו. הטעם דכל שהוא חונט בין תשרי לט"ו בשבט היינו מחמת יניקת מים שלפני ר"ה והרי הן כאלו חנטו קודם תשרי וכיון שכן ליכא לאפלוגי בין שנטעה מ"ד יום לפני ר"ה או פחות מכן. ר"ן. כתב הש"ך בשם הרא"ש דהאידנא אין חנטה בשום אילן קודם ט"ו בשבט ולכן אין נזהרין בערלה אלא ג' שנים והא דלא כתבו המחבר משום דס"ל דעיקר כדעת הרמב"ם בס"ה דס"ל אפילו אם חנטו קודם ט"ו בשבט לעולם לא משכחת לה יותר מן ג' שנים דכשנטע פחות מל' יום קודם ר"ה א"צ להמתין עד ט"ו בשבט ולכך השמיט המחבר דברי הרא"ש וע"ל ס"ה: (ז) לאו כגון שנטעו בפחות ממ"ד יום לפני ר"ה דהשתא מונין השנה מר"ה לכך לא החמרנו בסופה לאסור כל החניטה מאחר ר"ה עד ט"ו בשבט: (ח) פודים.

פתחי תשובה

יום. [עכה"ס ועיין בתשובת חתם סופר סימן רס"ו שאידד לומר דלענין ערלה בח"ל שספיקו מותר וכל המיקל כו' לא בעינן י"ד יום להשרשה וסגי בג' ימים קודם למ"ד יום שלפני ר"ה וסיים מ"מ להלכה אני אומר כן ולא למעשה ע"ש]: (ה) שינמרו ויתלשו.

כתב

ע"ג דמסקנת התוספות בפרק מרובה דלא ילפינן ליה ממעשר אלא משום דאין דמיו ידועים ומחללין במחובר מכל מקום נ"ל כיון דסמ"ג וסמ"ק והאשר"י כתבו בפשיטות דאין פודין במחובר אין לסור מדבריהם עכ"ל אלא דלא ידענא אמאי כתב דמתוספות משמע דפודין במחובר דהא לא כתבו כן אלא גבי לנוטעים אבל הא לאו הכי כהי דלא ילפינן ממעשר מכל מקום אין פודין משום דאין בקיאין בשומא וכמו שכ' רבינו שמשון ולאפשר גם הרא"ש והמ"ק ס"ל האי טעמא מיהו בבית יוסף כתב עוד טעם אחר דיכולין לפדות האילנא במחובר דכיון דהאילנא פודין אפילו בפרוטה לא שייך בקילות ובב"ח השיג על זה דמהרה יבנה המקדש כו' ואין זו השגה דאם כן גם יהא אסור לפדות עכשיו בפרוטה דמהרה יבנה המקדש כו' וכן כתבו' הרמב"ן סי' קנ"ו וכתבו' הרשב"א סי' תשמ"ד כתבו להדיא דבזמן הזה דפודין בפרוטה פודין במחובר אפילו לכתחלה ומעשים בכל יום כן עכ"ל מכל מקום נראה כיון דפשט אחר דברי הפוסקים משמע דאין חילוק יש ליזהר לכתחלה שלא לפדות אלא בתלוש ממש אבל בשעת הדחק וכה"ג יש לפדות במחובר שלא יחול עד שיתלקט כנ"ל: **יג** לים הגדול או כו'. ע"ל סי' קמ"ו ס"ק י"ג: **יד** ויברך בשעת פדיון כו'. כלומר בשעת פדיון קודם שישליכו לים המלח כדי שתהא ברכה זו עובר לעשייתן וכן משמע ברמב"ם פרק עשירי מהלכות מ"א דין י"ז שכתב אחר שהוסף אותן מברך כו' ואחר כן פודה את כולן כו': **טו** ששוקל ט"ז גרעיני כו'. כלומר שוקל ט"ז גרעיני שעורה והמטה הוא רביע דרה"ם וכן מוכח לקמן ר"ס ש"ד ואם כן הפרוטה היא משקל חצי שעורה וכך כתב המחבר בחשן משפט ר"ס פ"ח ובספר שלשלת הקבלה ראיתי שכתב בשם ר' עובדיה שפולנו שהמעה הוא דרכמון ט"ז שעורות ואני שקלתי ומצאתי משקל נ"ז שעורות הם ה' קווינט"ל במשקל פרא"ג ונמצא שהמעה שהוא ט"ז שעורות הוא השסית מן קווינט"ל אך ראיתי ביוסיפון לרומיים ס' י"ח דרכמון איטישער משקלו א' קווינ"ט והוא של כסף ושוין ב' ב"ן דהיינו ח' גלמים עד כאן ובת"ה סימן קנ"ב כתב למטבעות הרגילין באלו המדינות מחצי ווינר הוא יותר מש"פ ופודין עליו עד כאן כן כתב בספר מע"מ: **טז** החצי ווינר כו'. לאו למימרא דחצי ווינר דוקא בעינן דהא לפי מה שכתב הרב לקמן ר"ס ש"ה דה' סלעים שהם ק"כ מעים הם בערך ב' זהובים רייל"ש והוא גם כן מדברי מהרא"י אם כן המעה הוא ארבע ווינר אם כן הפרוטה היא שמינית מווינר וכך כתב בסמ"ע בחשן משפט סי' פ"ח ס"ק ב' אלא שלפי שאין מטבע קטנה מחצי ווינר לכך כתב דאם פדה בחצי ווינר סגי עכ"פ שהיא עכ"פ יותר משוה פרוטה ולפ"ז כשפודה במה ששוה פרוטה ולא במטבע ממש סגי שיהא שוה שמינית מווינר או כמו לפי מה שכתב הסמ"ע שם דבזמנינו זה שאין יכולין לקנות בפרוטה כי אם מעט מזעיר יש לומר דלא סגי בפרוטה לכך צריכאן שיהא שוה חצי ווינר וע"ל ר"ס ש': **יז** ויש מי שאומר כו'. הלכך נראה דבין בכרם רבעי ובין בנטע רבעי יש לפדות בח"ל בלא ברכה: **יח** ואסור כו'. ע"ל סי' קל"ג

[כא] יא בשוה פרוטה אפילו הם רבים [כב] וישליך הפרוטה יג לים הגדול או ישחקנה ויפזרנה לרוח או ישליכנה בנהר אחר שחיקה יד [כג] ויברך בשעת פדיון אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון רבעי [כד] או יפדה בפירות שישוו שוה פרוטה [כה] שהוא אחד מל"ב במעה כסף שהוא אשפיר"ו אוטמאנים **טו** [כו] ששוקל ט"ז גרעיני שעורה שהוא רביע דרה"ם (לשון עצמו):

הגה ומטבע הרגילה במדינות אלו **טז** החצי ווינ"ר הוא יותר משוה פרוטה ופודין עליו (הה"ד סי' קנ"ב):

כ פירות רבעי פטורין [כז] מלקט ושכחה [ופרט] ועוללות:

ז [כח] כא דין נטע רבעי (ו) נוהג אף בחוצה לארץ **יז** כב ויש מי שאומר שאינו נוהג אלא בארץ אבל בחוצה לארץ פירות הבאים אחר שעברו שני ערלה מותרים בלא פדיון (וי"א שאינו נוהג בחוצה לארץ (יב) רק (ט) בכרם ולא בשאר אילנות) (טור בשם כג הגאונים ורמב"ן ורא"ש וע"פ):

ח [כט] כד ערלה נוהגת בכל מקום [ל] ובכל זמן [לא] (ז) בין (°) בשל עובד כוכבים בין בשל ישראל [לב] אלא שבשל ארץ ישראל היא מן התורה ובחוצה לארץ הלכה למשה מסיני:

הגה **יח** ואסור ללקוט לעובד כוכבים פירות מאילן שלו שהוא ערלה משום שנהנה במה שמחזיק לו העובד כוכבים טובה על זה (כל בו וכ"ה בשם א"ח):

דגמרינן קודם דכתיב ברבעי מקודש דמעשר שני: (יב) רק בכרם דכתיב ביה הלולים ודרשינן הלולים פירוש דבר שמהללים בו טעון הילול וזהו יין שאומרים בו שירה על הנסכים:

יא מדברי ה"ר יונה והרא"ש בפ"ו דברכות ושמואל ערכין דף כ"ט ע"א: כ משנה ז' פ"ז דפאה ומשנה ג' פ"ה דמעשר שני ובפ"ב: כא ה"ר יונה בשם ר"י שם בברכות והבית ראיה לדבריו מקדושין דף ל"ט ע"א דלא אמר כל המיקל בארץ הלכה וכו' אלא גבי כלאי: כב רמב"ם בפ"י מהלכות מאכלות אסורות דין ט"ז וכ' הר"ן שכן מוכחא סוגית הירושלמי פ"ה דמ"ש והרשב"א כתב שלמדו ממ"ש מה מעשר שני אינו נוהג בח"ל אף רבעי אינו נוהג בח"ל: כג וכן דעת התוספות והרבה פוסקים: כד מימרא דרבי אמי אמר ר' יוחנן קדושין דף ל"ט ע"א (ספ"ב התוס' שם וש"ס):

כנסת הגדולה

שאין דעתי סומכות בכל זה להלכה לו שומעין שהוא רב מובהק וכל הסהמתיר תע"ב ע"כ. ולסד"ס במו"ד סי' קנ"א הסכים לסברת הרשב"א אבל מורי הרב בתשובה ח"ב סימן ל"ד כתב דאפילו בארץ ישראל אינו נוהגין כאן דין ערלה:

בית הלל

פירש"י ז"ל כלאי הכרם דכתיב פן תקדש המלאה וכו' ותוקד אש ערלה וכלאים גמרא את סרכן לישרף אערלה וכלאי הכרם קאי אוכלין ישרפו ומשקין יקברו וכו' ע"ש וכתבו התוס' שם בד"ה אלו הנשרפין ערלה וכלאי הכרם בשלמא בכלאי הכרם כתיב פן תקדש

ברכי יוסף

בסתור ופרח אסרקאבדיונגא"ן וכו' ואני שאלתי לתלמידי האר"י ז"ל ואמרו לי כי תלמידו המובהק מהרח"ו ז"ל היה אוכל אותם גם העידו לי שהחכם השלם מהר"ם אלשיך ז"ל הי' אוכל אותם והי' אומר שהוא ירק לפי שכל אילנשעושה פירות בכל שנה הולך ומשבית זה האילן של הבאדיונגא"ן שבשנה ראשונה היה טוב ומתוקו בשנה שנית גרוע מעט והוא מר קצת ובשנה השלישית הוא מר הרבה שאינו ראוי לאכילה אלא ע"י הדחק וזה מורה שהוא ירק גם העידו לי ששאלו קצת חסידים להרב כמהר"ר יוסף קארו ז"ל והשיב להם פוק חזי מאי עמא דבר גם העידו לי שגם האר"י ז"ל היה אוכל אותם עכ"ל מז"ה זלה"ה. והנאהו להרב הנז' ונתקררה דעתו דעת עליון ועמ"ש הרב מהרי"ו אלגזי בהלכות קטנות ח"א סי' פ"ג ובס' לקט הקמח ועמ"ש בא"ח סי' ר"ג בס"ד: (ש"ע סעיף ח') **בין בשל** עובד כוכבים וכו'. הרדב"ז בתשובות החדשות סימן תק"ס כתב דדברי הרמב"ם בפירוש המשנה לא יועילו אף לסניף ושם אתה מוצא להרב שצריך רבינו עובדיה עם סברת הר"מ בפירוש המשנה ולא זכר דרבינו עובדיה כמי מחלפא שיטתיה והיו דבריו סוף פ"ג כדבריו של הרמב"ם בחיבורו וככר הרב תוי"ט עורר את

שיורי ברכה

בתשובה ח"א סימן רל"ו שכתב וז"ל ולא אסרתי אותם כי רבינו האי גאון קורא אותו פרי האדמה ומברך עליו בורא פרי האדמה אבל העליתי בתמו' אחרת בכאיות שהרמב"ם כתב דמברך עליו בפה"א כדברי רבינו האי גאון וכודאי שגם דעת הרמב"ם כן דרבינו אברהם נקיט בשפולי גלימיה מר אביו הרמב"ם ועמ"ש בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סי' ר"ג בס"ד:

מילואים

בגמר פירה. ודמי הנמרא פירוך זה ומסיק דלא דמי לכך דהא אי שקלית לכך מיית פרי ולכן אע"ג דהוא שומר ע"ג שומר כיון דכלעדו לא הוי קיים פרי נחשב כגוף הפרי לענין ערלה אבל קפריסין פטור משום שומר ע"ג שומר כיון דגם אי שקלית את הקפריסין

חידושי רע"ק

וכן הסכים הפר"ח (א"ח סי' ר"ב) : (סעיף ז' בהג"ה) **רק** בכרם. דהיינו שתים כנגד שתים א' יוצא ונב [ועי' ב"י] : (ס"ח כהג"ה) **ואסור** ללקוט לעובד כוכבים. וכ"כ רבינו יונה בשער התשובה (אות פ"ג) ונלע"ד שכן דעת תוספות פסחים (דף כ"ב) ד"ה ואבר מן החי וע' בחי' הרשב"א (ספ"ב דקדושין) ד"ה באפר פרה וצ"ע:

ביאור הגר"א

קל"ג

מ"מ ל"ד להקדש ועוד שהרי האמוראין אחר הבית היו פודין בשווין כמ"ש בירושלמי רפ"ד דמ"ש ר"ש בר' הוה מפקיד על אלין דרומיים דהוון מזלזל בה נתנין בר קפרא וקרסמן קומויי א"ל סב הוא כלום כו' א"ר אימי במה עלל קומוי ר"י ודשב"ל ואינון אמרי פוק ואישלם כהדין תניא פודין מ"ש בשער הזול כמו שההנוני לוקח כו' ר"ג בר יעקב מחוי הוזל לנגרא ומפרק על פומיה ר' סימון הווי פירין לר' חלקיה א"ל בשווייהן א"ל כן א"ר חלקיה בשם ר' סימון כו' וכמה עובדין מייתו שם שהיו פודין בשווייהן אלא שהרמב"ם גזהר מזה וכתב שם מידת חסידות שפודין מ"ש בשוויו כדרך שפודין אותו בפני חבית ואין זה מוציא מידי קושיא דהא הורו שם למעשה ור"ש בר' היה מקפיד על הדרומים כנ"ל ודוחק לומר שכל אלו יפלגו על שמואל אלא נ"ל דמעםם של הגאונים דקי"ל בקדושין נ"ד ב' כר"מ דמ"ש דין הקדש לו כמש"ש טני אילימא ר"מ מי כו' וכן בנ"ר כמש"ש ת"ש כו' וירושלמי ס"ל דהלכה כר"י גבי ר"מ וכן חכמים פליגי על ר"מ כמ"ש בפ"ב דפסחים (ל"ו ל"ח) ופ"ג דסוכה אבל אנן קי"ל כגמ' דידן ולכן כתב בתה"ד דאפי' מדת חסידות אינו. ואע"ג דבמעילה י"ד אמרינן דוקא דיעבד ואע"ג דבב"מ שם ותמורה שם פליגי אמוראי בהכי כבר כתבו הוס' שם ושם דלכ"ע דוקא דיעבד מ"מ אמרינן בערכין כ"ט א' דבזה"ז פודין אפי' לכתחלה : (ליקוט) ויכול כו'. עתוס' דמגילה יו"ד א' סד"ה רכ"ע. ומ"מ העניים כו' (ע"ב) : (ליקוט) ויכול כו'. עמש"ש ועבתוס' דגפין ס"ה א' ד"ה ואמה כו' ובר"ה ל"א ב' בר"ה ובקש כו' ולפי מש"ש ניחא דסתמא דשם אתיא כר"י כמ"ש בקדושין נ"ר ב' ובתחלה דחיק גמ' שם אליבא דר"מ אבל למסקנא משום דבבחירתא כו' א"צ אלא כלהו אתיא כר"י (ונזה מתורץ ג"כ קושית התוס' דבכורות ל' א' ד"ה באחריה. וסימא כו'. דהא לר"י קיימינן. וכן הא דמסרם שם טעם סמתני' דקתני כתשוד על הסביעית אין חשוד על המעשרות משום דבעי תומה ולא ר"ל משום דאפסר כדשמואל כו'. משום דהאמר שם זו דברי ר"ע סתימתאה ור"ע ס"ל כר"י דמ"ש ממון הדיוט הוא כדמוכח בפסחים ל"ו) (ע"ב) : [כא] בשוה פרוטה. פ"ם וצ"ל בפרוטה : [כב] וישליך כו' או כו'. כמ"ש בפ"ב דפסחים (כ"ח א') סמ"ג ואע"ג דפליגי בפסחים שם כבר כתבו תוס' שם ד"ה ע"ז כו' דל"פ אלא בחמץ אבל בע"ז לכ"ע בים א"צ שחיקה ובשאר נהרות צריך כתי' דרבה ע"ש וכן משמע מהרמב"ם שכתב כאן ומשליך לים הגדול בלא שחיקה כנ"ל ובחמץ פסק כרב יוסף כמ"ש בא"ח ר"ס תמ"ה : (ליקוט) עתוס' דבכורות נ"ג א' ד"ה מעות כו' (ע"ב) : [כג] ויברך כו'. כמו במ"ש כמ"ש בירושלמי ספ"ק דדמאי תני רבי חלפתא בן שאול מחללין דמאי במרחץ שאינו טעון ברכה הא ודאי טעון ברכה ר' מני בעי קומי ר' יודן כיצד הוא מברך אם היו פירות על פדיון מ"ש אם היו מעות על חילול מ"ש וכמ"ש בסי' שנ"א סעיף קל"ז : [כד] או יפדה כו'. רמב"ם וכשיטתו שכתב בפ"ב דהמ"ש ובפ"ד שם שיכול אפי' בזמן הבית לחלל פירות על פירות וכמ"ש בירושלמי הנ"ל אם היו כו' וברפ"ד דמ"ש תני אין פודין מ"ש אלא במין על מינו דלא כן מה אנן אמרין פורין מן החטין על השערין ומן השעורין על החטין לכן צריכה אפי' מן האגרות על השמתית ומן חשמתית על האגדות וכמ"ש במתני' פ'. בתרא דטבול יום בראשונה כו' וער"ם שם בפירושו אבל הראב"ד חלק עליו שם ואמר דכ"ז הוא בדמאי שמחללין אפי' כסף על כסף כו' כמ"ש בפ"ק דדמאי אבל בודאי לא וכמ"ש בסוכה מ"א א' דאלת"ה מעשר כו' ובב"מ מ"ד ב' אבל פירות על דינרין כו' ודבריו גראין [וכ"ה בהדיא בבכורות נ"א א'] וגם י"ל כל הנ"ל בענין אחר ההיא דספ"ק דדמאי י"ל דקאי על דבר הנפדה וההוא דפ"ד דמ"ש נראה דהאי פודין פ"ס וצ"ל מפרישין דקאמר שם אר"ת רבי היה לוקח קשואין בכורות וקבע מ"ש שלהן על כל שקץ ועוקץ וההיא דטבול יום בבר פי' הר"ש שם. וחלק הראב"ד אפי' בזה"ז כמ"ש בפ"ב שם ובפ"י מהמ"א : (ליקוט) או יפדה בפירות. אפי' בשאינו מינו. רמב"ם שם וכ"כ במעשר שני בזה"ז אע"ג דאין מחללין על שא"מ בזה"ז ס"ל דאין להקפיד כיון דלאיבוד אזלא (ע"ב) : [כה] שהוא אחד כו'. קדושין י"ב א' : [כו] ששוקל כו'. רי"ף ורא"ש שם ודלא כפ"ד דרב יוסף שם בגמ' : [כז] מלקט ושכחה. כמ"ש בקדושין נ"ד ב' כר"מ במעשר מאי היא כו' אמאי כולו לגת כו' אלמא מדין הקדש והקדש פטור גם מלקט ושכחה כמ"ש בפ"ד דפאה הקדיש קמה כו' וכמ"ש בספרי שם : (ליקוט) מלקט ושכחה. כמ"ש כולו לגת. ומש"ש פרט ועוללות משום דבכרם משתעי (ע"ב) : [כח] דין נ"ר כו' וי"א כו' וי"א כו'. סברא השלישית עיקר והיא סברת הגאונים וכן סתם לקמן בסי"ז וכ"כ תוס' בברכות ל"ה א' ד"ה ולמאן כו' וה"ר יונה הקשה ע"ז דא"כ ל"ל למימר בקדושין ל"ט א' לא צהריתו לא קי"ל כו' הא בלא"ה כל המיקל כו' אלא דלא אמרינן אלא בצלף דוקא וזהו סברא ראשונה ורבריו תמוהין. דהא אמרינן בשבת קל"ט א' וקי"ל כו' [וכן אמרינן בירושלמי כפ"ד דכלאים דברי חכמים ר' יעקב בר אידי בשם ריב"ל הלכה כדברי מי שהוא מיקל בח"ל א"ר יעקב בר אחא ותני תמן הלכה כדברי מי שהוא מיקל בח"ל וכ"ה שם פ"ו סוף מתני' א' ומשמע שם בכ"מ]. וקושייתו שהקשה קשה שם יותר ל"ל למימר כדר"ם הל"ל כדר' יאשיה משום ח"ם אלא צ"ל כמ"ש תוס' שם סד"ה ולישלח כו' ע"ש. וסברא שניה הוא סברת הרמב"ם ת"ל בפ"י מהמ"א יראה לי שאין נ"ר נוהג בח"ל וק"ו מה סוריא אינו נוהג כמ"ש בחס"ש ק"ו לח"ל כו' ח"ל בפ"ם מהמ"ש וכשם שאין מ"ש בסוריא כך אין נטע רבעי בסוריא ודבריו לקוחין מהירושלמי פ"ה דמ"ש אבל הוא תמוה מאד דמשם ראיה להיפך [וכן מצאתי ברשב"א בב"ק ס"ם א' שכתב שהרמב"ם למד מהירושלמי הזה ותמה ג"כ עליו ע"ש שהאריך בפי' הירושלמי] ת"ל הירושלמי שם תמן תנינן רי"א אין לעובד כוכבים כרם רבעי וחכ"א יש לו כו' רב ביבי אמר קומי ר"ז בשם ר"א אתיא דר"י כב"ש כמה דב"ש אמרו לא למדו לנ"ר אלא ממ"ש כמ"ד אין מ"ש בשביעית ודכוותיה אין נ"ר בשביעית כן רי"א לא למדו לנ"ר אלא ממ"ש כמ"ד אין מ"ש בסוריא ודכוותיה אין נ"ר בסוריא כו' רי"א אין לעובד כוכבים נ"ר בסוריא ור"ל כמו שאין חייב בשל עובד כוכבים בסוריא במ"ש שבסוריא יש קנין לעובד כוכבים להפקיע מידי תרומות ומעשרות כמ"ש במתני' פ"ו דדמאי המוכר פירות כו' וסוף מעשרות תלוקה שדה כו' ופ"ד דחלה ישראל שהיו כו' וכמ"ש בר"ס של"א ע"ש מס"ב עד סי"א. ח"ש רי"א אין לעובד כוכבים כרם רבעי דוקא בסוריא ודוקא עובד כוכבים ולרבנן אפי' עובד כוכבים בסוריא וכן מבואר להדיא בתוספתא ועי"ש בפ"נ דתרומות שם ד"ה אין לעובד כוכבים כו' כדתניא כו' : (ליקוט) דין נטע כו'. עסש"ש אבל יש לקיים זה הסברא מצד אחר שי"א דוקא מן התורה פליגי מס"ש אתרוג שוה לאילן כו'. תוס' בקדושין ב' ב' בד"ה אתרוג. וי"מ כו', ויש כו' (ע"ב) : (ליקוט) דין כו'. בתוס' דקדושין ב' ב' בד"ה אתרוג כ' וי"מ שמדרבנן מודה אף מאן דתני כרם שנוהג בכל אילנות וראיה דתנן אתרוג שוה לאילן כו' וכרבעי ולפ"ז נוהג בח"ל מדרבנן לד"ה. שם. אבל בתוס' רר"ת י"ד ב' ד"ח לרבעי ובסוכה ל"ם ב' ד"ה לרבעי כ' כסברא ראשונה שם בתוס' דהך מתני' אתי כמ"ד נטע רבעי (ע"ב) : [כט] ערלה נוהגת כו'. מתני' סוף ערלה ספק כו' והערלה כו' ומתני' פ"ק דקדושין וגמ' שם : (ל) ובבל זמן. גמ' שם ל"ט א' א"ל לוי כו' רב אריא כו' : [לא] בין כו'. מתני' פ"ק דערלה עת שבאו כו' ושם והעובד כוכבים שנטע ובסוף יבמות עובד כוכבים שהיה מוכר כו' וכמ"ש בס"ס זה ובפ"ב דע"ז (ל"ה ב') מפני שמעמידין בשרף ערלה ובתוספתא הנ"ל שחביאה הר"ש בפ"נ דתרומות אבל הערלה כו' ובירושלמי כמ"ש תוס' בקדושין ל"ו ב' בד"ה כל כו' : [לב] אלא כו'. מתני' בסוף ערלה וכר' יוחנן בקדושין שם דקי"ל כוותיה גבי שמואל כמ"ש בפ"ד דעירובין (מ"ו ב') ואע"ג דמר בריה דרבינא מתני לקולא כו' הוא אף לר' יוחנן דמ"ש

פתחי תשובה

עס"ך ס"ק י"ב ועיין בשער המלך פ"ג מהלכות גירושין סוף הלכה ד' מ"ש בזה: (ו) נוהג אף בח"ל. עיין בשער המלך פ"ט מהלכות מעשר שני שתמה על המחבר דכאן סתם כסברת תלמידי הר"ר יונה ור"י הזקן שהוכחו בב"י דנטע רבעי נוהג בח"ל והיינו משום דלא אמרינן כל המיקל בארץ כו' אלא דוקא היכא דאיתמר בגמרא אלא שאח"כ כ' סברת הרמב"ם בשם יש מי שאומר ואילו בסעיף י"ז כתב אע"פ שהמנהג כו' משום דמברך ומרכיב אינו חייב בערלה אלא בח"י אבל לא בחוץ לארץ והוא סברת הרא"ש מטעמא דכל המיקל בארץ אם כן דברי המחבר סתרי אהדדי ע"ש ועיין ביאור הגר"א ז"ל: (ז) בין בשל עובד כוכבים. [עיין בת' חתם סופר סימן רפ"ו שהעלה דערלה של עובד כוכבים בחוץ לארץ דרבנן בעלמא הוא ולא הל"מ אך סיים הואיל ואנו מדמין כו' כיון שלא מצאתי זה להדיא בקדמונים ע"ש]: ספק

באר היטב

כתב הש"ך ונראה דיש ליזהר לכתחילה שלא לפדות אלא בתלוש ממש אבל בשעת הדחק וכהאי גוונא יש לפדות במחובר שלא יחול עד שיתלקט עכ"ל: (ט) בכרם ונראה דבין בכרם רבעי ובין בנטע רבעי יש לפדות בח"ל בלא ברכה. ש"ך מותר

מ (ח) ספק ערלה בא"י אסור (יג) **יט** (ט) ובחוצה לארץ (י) מותר [לג] ביצד כרם **כ** שיש בו נטיעות של (יא) ערלה וענבים נמכרים חוצה לו בארץ ישראל אסור (יד) (°) ובסוריא מותר והוא שלא ידע שהובאו מאותו הכרם ובחו"ל מותר אפילו יודע שהובאו מאותו הכרם רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה **כא** (טו) (יב) (י) (וכל שכן בכרם שהוא ספק ערלה שהוא מותר) (°) (כן נראה מהטור והרא"ש ומרדכי פרק קמא דקדושין):

טורי זהב

(יג) ובחוצה לארץ מותר. בפ"ק דקדושין (דף ל"ט) איתא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן ערלה בח"ל הלכה למשה מסיני אמר ליה רבי זירא *) והתניא ספק ערלה בתוך לארץ יורד ולוקט ואי ודאי אסור בח"ל היכי מזלזלינן בספיקא אשתומם כשעה חדא אמר ליה אימא כך נאמרה ספיקה מותר ודאי אסור שמעינן מזה דאי לאו שנאמר בפירוש למשה דספיקה מותר הייתי מחמירי' בספק דמה לי ספק בין הלכה למשה מסיני ובין מקרא מפורש ומ"ה מתמה ב"י על הטור שכתב וז"ל שבארץ ישראל הוא מן התורה ובח"ל הלכה למשה מסיני הלכך בארץ ישראל ספיקו אסור ובח"ל ספיקו מותר דמשמע דמשום דאינה אלא הל"מ ספיקה מותר והא ליתא דודאי שאר הל"מ ספיקה אסור אלא דכאן נאמר כן בפירוש כמו שזכרנו ונלע"ד דדברי הטור נכונים ומוכרח לומר כן דהוקשה לו בדברי רבי יוחנן שאמר סתמא ערלה בתוך לארץ הל"מ דמשמע כשאר הל"מ והיה לו לפרש דבריו והלא במאמר השם יתברך למשה הולכך לומר כן בפירוש שלא יטעה ולמה לא נזהר ר' יוחנן מזה ותו דהא אמרינן בכל דוכתי אמורא צריך לפרש דבריו ואי"ל דסמך על *) הברייתא שמביא המקשן דבברייתא איכא גלויא לכל וכמו שמליט באמת דר' אסי לא ידע סברייתא דהא אשתומם כשעה חדא ע"כ נראה דבאמת לא נאמר בפירוש דבר זה בהל"מ דספקה מותר כו' אלא דמוכרח לומר דאם לא כן יש קושיא גדולה למה הוצרך הש"ת לומר בארץ ישראל בפסוק איסור ערלה ובחוץ לארץ הל"מ ולמה לו פסוק בארץ ישראל וכן מקשה בר"פ השוחט וקרא דושחטו למאי אתא כיון שהלכות שחיטה הל"מ מכ"ש כאן דקשה שיש שינוי בלימוד איסור זה דבארץ ישראל הוא בפסוק ובחוץ לארץ בהל"מ אלא ודאי דבזה גילה לנו הוא יתברך דיש בזה חילוק דין דהיינו בח"ל קיל בספיקא ומאי דאמר בגמ' אימא כך נאמרה הכי פירושו אימא אם דלכך נאמרה הל"מ ונשתנה מארץ ישראל לגלויי דספיקה מותרת ופי' זה נראה מוכרח בגמ' גם כן מלשון אימא שהוא מיותר לכאורה ולפי דבריהו ניחא ואם כן יפה כתב הטור כיון שאנו רואין שינוי באזהרת איסור זה דבארץ ישראל נכתב בפסוק ובח"ל הל"מ הלכך יש חילוק ביניהם וכפי מה שכתבנו. ודבר זה נראה נאה ומתקבל בגמרא ובטור בעזרת הטור: **(יד)** ובסוריא. היא שכבשם דוד ואיכא בה קצת קדושת א"י: **(טו)** וכ"ש שכרם שהוא ספק כו'. כלשון סעיף זה כן הוא בטור ופירשו בו בדרישה דהיינו כסגנון שלפניו דהיינו לקנות מהעובדי כוכבים המוכרים תולה לו אבל ה"ל דבכל ענין מותר דאם כן משמע אפילו בידים ילקוט מהם וזה אסור והוכחתי ממ"ש הטור בסי' רנ"ו בתחלתו דבספק אם נזרע שם ירק באיסור דלא ילקוט ממנו ישראל בידים ק"ו בערלה שהיא הל"מ שאסור לישראל ליקח בעצמו מן הספק וא"ל להטור דבערלה שהיא הל"מ בח"ל אסור לקנות אם רואה שהעובד כוכבים לוקט מהם אבל בכלאי הכרם שאינו אלא דרבנן בח"ל הקילו בזה ואינו אסור אפילו רואה שהעובד כוכבים לוקט מהם אלא שאסור לישראל ללקוט מהם ע"כ בקיצור ולא נהירא לע"ד דא"כ קשיין דברי הטור רישא אסיפא דברישא כתב רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה משמע דוקא אערלה הוי קפידא שלא יקח מהעובד כוכבים בפני הישראל אבל ברואהו מרחוק לוקט מן הכרם הזה שיש בו איסור והיתר מותר ליקח ממנו וכמ"ש בהדיא אפי' יודע שהובאו מאותו הכרם והיינו שרואהו דמה לי ידיעה או ראיה ובסיפא צריך דוקא שיקח מהעובד כוכבים חוץ לכרם שהוא ספק ודוקא בלא רואה אותו לוקט מהם והלא ק"ו הוא דפשיטא דאמיר טפי ביש איסור ודאי אלא שאין ידוע אם לקח ממנו מאם יש ספק אם יש כאן איסור כלל כמבואר בסימן ק"י לענין ס"ס ומו"ח ז"ל כ' דגם ברישא אסור אפי' ברואהו אותו לוקט מכרם זה אע"פ שאינו רואה בפירוש שלוקט מן הערלה והא דקאמר שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה היינו מנטיעות שיש שם ספק ערלה ואין זה במשמעות כלל שיכתוב הטור לשון דכך דרש ותו דהא בהדיא כתב אפי' יודע שהובאו מאותו כרם והיינו ראיה. ועוד קשה על דרך בעל הדרישה למה יהיה באמת אסור לישראל ליקח בעצמו מכרם שיש בו ספק ערלה והא בפירוש אמרה הל"מ ספיקו מותר ומאי טעמא נאסרנו אנחנו ותו דלמה לו לטור לסיים שהוא מותר שזהו יתור לשון לגמרי אם קאי על שלפניו על כן נלע"ד דודאי כל שיש ספק בדבר אדרבה קיל טפי בערלה מכלאים. וטעם נכון בדבר דגבי כלאים יש ספק איסור אף ע"פ שהוא מדרבנן מכל מקום כל הרחקות שהטיל לעשות לכתחלה אמרינן הרחק מן הכיעור משא"כ בערלה שבפירוש אמרה תורה דספיקו מותר אם כן כל שאין ודאי ערלה אין מקום להחמיר והיתר גמור יש בדבר כאלו ודאי לנו שאין שם ערלה. וזה דבר מסתבר מאד ומ"ה אמר הטור בספק ערלה דאם יש איסור והיתר ואין לנו ספק אלא מאיזה מהן לקח העובד כוכבים וה"ה אם לקחן ישראל ולא ידע מאיזה מהן לקח אלא דאורחא דמילתא נקט שדרך הישראל להיות נזהר מערלה ע"כ מותר כאן דהתורה התירה בפירוש הספק רק הודאי אסרה תורה דהיינו שרואה שלוקח העובד כוכבים מודאי ערלה וע"ז סיים דכ"ש אם בכרם שיש בעצמו ספק אם יש כאן איסור לגמרי שמותר לישראל ליקח ממנו דעדיף טפי ספק איסור מספק תערובות איסור וכמ"ש לעיל אבל בסי' רנ"ו דמיירי בכלאים דבספיקו יש עכ"פ צד איסור לכתחלה עשו הרחקה דלפי' מספק לא יקח הישראל בידים אלא העובד כוכבים יקח מהם וזה עשו להרחקה יתירה כיון שיש בו צד איסור אלא שהוא ספק משא"כ בערלה שספיקה בודאי היתר כנ"ל נכון אלא דיש להקשות לכאורה ממ"ש בגמ' פ"ק דקדושין דפליגי רב יהודה אמר שמואל ועולא אמר ר' יוחנן דשמואל ס"ל ערלה הלכות מדינה פירוש שהנהיגו כן ור' יוחנן ס"ל הלכה למשה מסיני א"ל עולא לרב יהודה בשלמא לדידי דאמינא הל"מ היינו דשני

שפתי כהן

קל"ג: **יט** ובחוצה לארץ מותר. דאע"פ שהוא הל"מ וכבל הל"מ קי"ל ספיקא אסור כמו בשל תורה מ"מ הל"מ שבכאן כך נאמרה שספיקו יהא מותר הכי אמרינן בש"ס: **כ** שיש בו נטיעות של ערלה. ונטיעות של היתר גם כן: **כא** וכל שכן כו'. צ"ע למאי כתבה הרי זה מבואר בדברי המחבר בסוף סעיף י' ונראה משום שהמחבר העתיק בסעיף י' ל' הרמב"ם ומשמע מלשונו זה דבכרם שהוא ספק ערלה מותר ליקח ממנו בידים שהרי הוא מותר והרי הוא ככרם של היתר וכ"כ בב"י והרב לא ס"ל הכי אלא ס"ל כדעת הטור וסייעתו דאסור ליקח ממנו בידים אלא דמותר אפי' רואים שהעובד כוכבים בוצר ממנו ולכך הוצרך לכתוב וכ"ש כו' וכן נראה מהטע"ז שכ' הא דכרם שהוא ספק ערלה מותר היינו שלא ילקוט בידים אלא ילקוט אותם ישראל אחר שלא בפניו או עובד כוכבים אפי' בפניו מותר לו ליקח ממנו כ"ל עכ"ל ובספר מ"מ השיג על הטע"ז בזה ממ"ש הב"י דאסור ולא ירדתי לסוף דעתו דהכא בכרם שהוא ספק ערלה נרא' דמותר

באר הגולה

כח כלישנא רבי אסי לר' זירא שכך נאמרה הלכה שם: ט מי' הרמב"ם בפרק י' מהמ"א ממאכלות אסורות ובכ"מ: כס"ל ובית יוסף: (°מצאתי ומכות מילתא דמפורשת כל שם ודוכתא אלא הוא ספק הר"ן):(°פי' אלו לנקוט כיד וכמ"ש בכ"מ ובית יוסף לדעת הרמב"ם בסעיף שאחריו)

בית הלל

כן תוקף אם אלא ערלה כו'...

ביאור הגר"א

[לג] ביצד כו'. ערש"י בקדושין שם ל"ח ב' ומ"ש רש"י שם ד"ה היינו. ספק עבדה כו'. לא כתב אלא לענין א"י ובסוריא אבל מ"ש בח"ל יורד ולוקט כו' ע"כ לאו כה"ג...

חידושי רע"ק

(סעיף ט') ספק ערלה בארץ ישראל. ע' תשובת רדב"ז (ח"א סי' תק"פ):

באר היטב

(י) מותר. כתב הש"ך אע"ג דבכל הל"מ קי"ל ספיקא אסור כמו בשל תורה מ"מ הל"מ שבכאן נאמרה שספיקו יהא מותר הכי אמרינן בש"ס: (יא) ערלה. ונטיעות של היתר ג"כ: (יב) וכ"ש. כתב הש"ך צ"ע למאי כתב הרמ"א דין זה הרי מבואר בדברי המחבר סעיף י' ונראה משום שהמחבר העתיק לשון הרמב"ם ומשמע מלשונו דבכרם שהוא ספק ערלה מותר ליקח ממנו בידים שהרי הוא ככרם של היתר והרב לא ס"ל הכי אלא ס"ל כדעת הטור וסייעתו דאסור ליקח ממנו בידים אלא דמותר אפילו אם רואה שהעובד כוכבים בוצר ממנו

פתחי תשובה

(ח) ספק ערלה בא"י. עיין בתשובת רדב"ז סי' תק"פ: (ט) ובח"ל מותר. [עבה"ט וע' בת' חתם סופר סימן רפ"ו ...]

ברכי יוסף

חנינא על זה ספק ורואה לכרי בהשבות ...

מראה כהן

(סימן רצ"ד בט"ז ס"ק י"ג) *ותתניא ספק ערלה בחוץ לארץ וכו'. נ"ל דהקושיא ספק ערלה בסוריא מותר ...

מילואים

לא מצינו פרי ולא שייך לפרי בכלל ...

י [לד] כט כרם שהוא ספק ערלה בארץ ישראל אסור ובסוריא מותר ואין צריך לומר בחוצה לארץ:

יא כח חבית של יין הטמונה בכרם של ערלה כב (יג) מותר שאין הגנב גונב מכרם זה (טז) וטומן בתוכו (יז) [לה] כט אבל ענבים שנמצאו טמונים בו אסורים [לו] שקרוב הדבר שגנבם ממנו וטמנם בתוכו:

יב כג [לז] ל אסור (יד) ליטע פרי של ערלה לא ואם נטע הפירו' שיוצאי' ממנו מותרי' כד (יח) זה וזה (טו) גורם מותר לב ומותר ליטע יחור (פי' ענף מן האילן) של ערלה שאין ערלה אלא בפרי:

יג [לח] לג עובד כוכבים וישראל שהיו שותפים בנטיעה כה [לט] אם לא התנו מתחלה כו אסור (יט) [מ] לד ואם (טז) התנו מתחלת השותפות שיהא העובד כוכבים אוכל שני ערלה וישראל אוכל ג' שנים משני היתר כנגד שני ערלה ה"ז מותר כז [מא] לה ובלבד שלא יבואו לחשבון כיצד כגון שיחשוב כמה פירות אכל העובד כוכבים בשני ערלה עד שיאכל ישראל (כ) כנגד אותן הפירות

שפתי כהן

דמותר וכמו שכ' הט"ז: כב מותר. והיינו בענין דליכא למיחש ביה משום יין נסך וכדלעיל סימן קכ"ט סעיף י"ז וי"ח: כג אסור ליטע כו'. דזה וזה גורם אסור לכתחלה כדלעיל סי' קמ"ב סעיף קטן כ"ו: כד זה וזה גורם. היינו פירות דאיסורא וקרקע דהתירא גורמין לאילן שיבא: כה אם לא התנו. צריך עיון בא"ח סי' רמ"ד סעיף ג': כו אסור. לאכול אח"כ העובד כוכבים שני ערלה והישראל שני היתר כנגדן ואפילו אכל העובד כוכבים השני ערלה והישראל שני היתר ואח"כ באו לחלוק בסתם דכל שלא התנו מתחלה אסור אח"כ לישראל ליהנות כלל מפירות ערלה וכןמוכח בש"ס ספ"ק דעבוד' כוכבי' מבעיא דסתמא מאי ולא איפשטא: כז ובלבד שלא יבואו לחשבון כו' כנגד אותןהפירות שזה אסור כו'. לכאורה משמע שר"ל שאע"פ שהתנו מתחלה בסתם שיאכל העובד כוכבים אוכל שני ערלה והישראל שני היתר אסו' אח"כ לבא לחשבון לאחר זמן אבל לשון הרמב"ם פ"י מהמ"א דין י"ד שהעתיק המחבר דבריו כקוצא ובלבד שלא יבאו לחשבון כו' כנגד אותן הפירות אם התנו בזה אסור שהוא כמחליף כו' ובפ"ו מהלכות שבת דין י"ז

טורי זהב

לן בין ספק ערלה לספק כלאים דתנן ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר בח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ואלו גבי כלאים תנן כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בארץ אסור בסוריא מותר בח"ל יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד אלא לדידך ניתני או זה וזה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט ומשני הא א"ל שמואל לרב ענן תני או זה וזה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט כו' משמע מזה דאחמיר טפי לדעת המקשן בספק ערלה מספק כלאים וכן פרש"י בדברי המקשן וזה סותר מה שאמרנו כאן ואחר העיון תמצא הכל על נכון דודאי כיון דקי"ל הל"מ נאמרה להקל בספק ודאי כל ספק שבעולם מותר וכמו שאמרנו ואין בזה לד חומרא וקיל מכלאים ובזה עצמו הוא פי' דברי המקשן שהוא עולא דס"ל כר' יוחנן וה"ק לדידי דס"ל הל"מ היינו דשני לן בין ספק ערלה לספק כלאים דאי מפרש המתני' של ערלה דה"ק בח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט האי ובלבד הוא פי' על הרישא דהיינו שכל זמן שאינו רואה אותו לוקט מן הערלה בודאי אלא יש לד ספק אז יורד ולוקח ממנו משא"כ בכלאים שהוא מיירי ג"כ בספק כלאים לדעת הטור סימן רצ"ו ששם יש חילוק בין ספק לספק דבספק אם יש שם איסור כלאים מותר לקנות מן העובד כוכבים אבל אם ישראל עצמו הולך לאותו כרם אסור ליקח ממנו בידיו כמנא שאין הפירושים של ערלה וכלאים שוים דבערלה הוא פירושו לפי הדין של הל"מ ובכלאים פירושו לפי הדין של איסור מדברי סופרים אלא לדידך דגם בערלה הוא הלכות מדינה ולמה יהיה שינוי בהם בין ספק ערלה לספק כלאים ומשני לשמואל תני כו' נמצא לר' יוחנן דקי"ל כוותיה דבח"ל ערלה הל"מ שפיר נאמר החילוק כמו שהיה לדעת המקשן והוא עצמו דברי הטור כפי מה שזכרנו וכמ"ש לעיל ונמצא שבכרם ספק ערלה יש היתר אפילו לישראל ללקוט משם וזה נ"ל מכוון בלשון הרב המובהק רמ"א ז"ל שכ' כאן וכ"ש שכרם שהוא ספק כו' ושיגה קצת מלשון הטור שהטור כ' ואצ"ל כרם כו' בלא ש"ן ורמ"א כ' שכרם בשי"ן אלא להורות דעל הכרם עצמו קא מכוין שהכרם הוא עצמו מותר בלי שום הצטרכות למכור עובד כוכבים בחוץ וכן הוא במרדכי פ"ק דקדושין בהג"ה וז"ל שאלו על כרם שהיו בו ד' או ה' נטיעות של ערלה ולא נודעו מקומם ואסר מ"ו כל הכרם ולי נראה הלכה למעשה דהכל מותר אפי' לאכול מהאשכולות במחובר לקרקע כו' דספק ערלה מותר הל"מ עכ"ל והנה בספק כלאים לכל הדעות בגמ' אסור ללקוט ביד אלא ש"מ ברור כמ"ש דבזה עדיף ערלה מכלאים כל שהספק נעשה כבר והרמב"ם יש לו דרך אחרת מן הטור ומקיל אפי' בודאי לעשות ממנו ספק בענין שלא יראה שהעובד כוכבים לוקט ממנו וכן הוא גם דרכו של רש"י ולענין הלכה פסק הש"ע כדברי הטור שהם לחומרא והכל נכון בסייעתא דשמיא בלי גמגום: (טז) וטומן בתוכו. פירש שמא ימלאוהו דורכי ענבים רש"י וכתבו התוס' וא"ת יהא אסור משום יין נסך דרובא דעלמא עובדי כוכבים כיכהו וי"ל דרוב גנבי ישראל עכ"ל פי' באותו זמן היה כן ועי' בסי' קכ"ט דבענין שרוב הכרמים בסביבותיה היו של ישראל: (יז) אבל ענבים כו'. דזה מטמינן שלא בשעת בציר ואין שם אז דורכי יין וכ"פ הרמב"ם ויש להקשות דבגמרא אמרינן על האי הסבר דיין דנקט כאן לימא משום דס"ל כר' חנינא דס"ל דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ומשני דבלאו הכי מותר משום טעמא דנקט כאן שאין מצניעין שם יין אבל ענבים מצנעי משמע דלפי מאי דקי"ל כר' חנינא מותר בכל גווני אפי' בעינבי וכ"כ הרא"ש להדיא שם בפ' לא יחפור וכן הקשה בפרישה בשם רש"ל וע"כ כתב דהטור לא דק ונראה דהוכחת רמב"ם וטור מדמסיק אבל עינבי כו' דאי ס"ד דהגמרא אמרה סברא זו שאין מצניעין שם יין של כרם זה דרך דחיה בעלמא למה לו לומר חילוק דעינבי ויין כיון שהסברא לא נשארה קיימת אלא ודאי דאף למאי דקי"ל כר"ח דהולכין אחר הרוב מ"מ סברא חזקה דמכרם זה גנבום וכמו דאמרינן בכתובות פ' המדיר כאן נמצאו כאן היו וכן לענין חמץ בפסח זכרוהו הפוסקים וזה עדיף טפי מקורבה דמוכח דכתבו התוס' בפ' לא יחפור דלא אזלינן בתר הקורבה והכא לכ"ע אזלינן וע"כ כ' הטור וש"ע שקרוב הדבר כו': (יח) זה וזה גורם. פי' הפרי דאיסור וקרקע דהיתר גורמין לאילן שיבוא ועכ"פ פשוט שצריך ג' שנים לאותו אילן שיגדל אח"כ כדין ערלה אלא דלאחר ג' שנים מותר ואי לא הוה זה וזה גורם היה אסור לעולם כדין ערלה: (יט) ואם התנו כו'. כמו לענין שבת כמבואר ריש הל' שבת: (כ) כנגד אותן הפירות. זה דעת הרמב"ם ושם כתוב כאן בזה הלשון אם התנו בזה אסור ודקדק מו"ח ז"ל דדוקא בהתנו מתחלה גם ע"ז שיבואו לחשבון אז אסור אבל אם לא התנו מתחלה אלא שהעובד כוכבים יאכל ג' שני ערלה והישראל ג' שני היתר א"כ מדינא אין שם חשבון שלכך אפי' באו לחשבון אין שום איסור דמתנה הוא שמותר כנגדו שיאכל ישראל נגד הפירות שאכל העובד כוכבים בשני ערלה עכ"ל ולעד"נ שזה אסור דכיון שחולקים ביחד פירות אומרים כן בפירוש יהיה מאיזה לד שיהיה מ"מ אי לאו שאוכל עובד כוכבים פירות איסור לא היה מסכים ליתן לו כ"כ פירות של היתר וכיון שאומר כן בפירוש הוה כמחליף כו' ורמב"ם דכ' אם התנו בזה הוא לרבותא דאף ע"פ דברישא אמר דהתנו תחלה מהני מ"מ תנאי כזה לא מהני אפילו בתחלה וכ"ש בלא התנו תחלה וכן מוכח כוונת הרמב"ם שהרי בפ"ו מהל' שבת כ' ג"כ דינים אלו ולא כ' שם אלא אם התנו תחלה שיהיה שכר שבת לעובד כוכבים לבדו אם מעט אם הרבה ושכר יום א' כנגדו לישראל לבדו מותר עכ"ל. ואם איתא דיש כאן היתר כשבאו לחשבון אם לא התנו תחלה היה לו להודיענו זה גם לענין שבת אלא פשוט שלרבותא כ' כאן כן וגם בהל' שבת קמ"ל רבותא זאת דצריך שבתנאי הראשון יהיה בדרך זה שלא יהיה ע"פ החשבון של השכר אלא הן רב הן מעט ואם לא עשה כן לא מועיל התנאי שלו תחלה וכ"ש אם לא התנה שאסור אח"כ

חידושי רע"ק

(ט"ז סקי"ז) מ"מ סברא חזקה דמכרם כו'. כך סבואר להדיא בחי' רמב"ן ב"ב וכ"כ הנ"י בשם הרמב"ן: (סעיף י"ב) זה וזה גורם מותר. ודעת תוספות לאסור דלא מקרי זוז"ג דאנוו

ביאור הגר"א

מותר ב"ש כה"ג אבל לשיטת רש"י והטור שכתבו שיש בו נטיעות בלא"ה אתי שפיר: [לד] כרם כו'. כמ"ש בברכות ל"ו א' ואפי' לוקט ביד מותר כנ"ל וכ"כ ב"ם: (ליקוט) כרם כו'. ואפי' לוקט ביד מותר וכ"כ ב"מ והטעם דוקא ביש בו נטיעות של ערלה ודאי אתחזק איסורא משא"כ כה"ג וכמ"ש (כריתות י"ח א') באשם תלוי דאינו חייב אלא בחתיכה מב' חתיכות. והוא לקוח מתוספתא סוף ערלה הרי שנמצא נטיעה קטנה בתוך שדהו ספיקו בא"י אסור בסוריא ובח"ל מותר: [לה] (ליקוט) אבל ענבים כו'. אבל הרא"ש והג"א שם ד"ה נראה לי כו' מתירין אפי' בענבים כיון דקי"ל כר' חנינא ע"ש (ע"ב): [לו] שקרוב כו'. ר"ל אע"פ שספק ערלה מותר ובלא"ה צ"ל כן דהא קי"ל כר' חנינא ועתוס' שם ד"ה לימא כו': [לז] (ליקוט) אסור כו' ומותר כו'. והשמים משו"ש ואין מרכיבין בכפניות של ערלה שהראב"ד פי' כפניות חיינו תחלי' ומפני שנעשו שומר לפרי ור' יוסי לטעמיה דאמר סמדר אסור אבל לרבנן שרי להרכיבן לכתחלה שאין תורת פרי עליהן וז"ש בספ"ג דעבודת כוכבים ומודה ר"י שאם כו' ר"ל אע"ג דפליג עלייהו בלכתחלה בדיעבד מודה ולאו מטעמייהו ר"ג שם וע"ש שהאריך מאד (ע"ב): [לח] עובד כוכבים כו'. לשון הרמב"ם: [לט] אם לא כו'. פסק הבעיא לחומרא וכמ"ש בא"ח ר"ס רמ"ה: [מ] ואם התנו כו'. כפי פירושו מש"ש רב גביה' כו' ושרא להו. ר"ל ע"י התנו מתחלה דבשלמא בשבת י"ל דרבא בריית' לא שמיע ליה ומעה וסבור דעובד כוכבים אדעתא דנפשיה עביד משא"כ בערלה דא"א לטעות להתיר לחלוף ערלה לכתחלה אלא התנו מתחלה וז"ש והא אותביה כו': [מא] ובלבד כו'. מפרש ואם באו כו' קאי אפי' אהתנו וכמ"ש בא"ח שם ומש"ש איטא סיפא כו' ועתוס' ד"ה ואם כו' תי' חר"נ דסתמא אסור יותר

באר היטב

לכן הולך לכתוב וכ"ש וכו': (יג) מותר. והיינו בענין דליכא למיחש ביה משום יין נסך. ש"ך: (יד) ליטע. דזה וז"ג אסור לכתחילה: (טו) גורם. היינו פירות דאיסורא וקרקע דהתירא גורמין לאילן שיבא ועכ"פ פשוט שצריך ג' שנים לאותו אילן שיגדל אח"כ כדין ערלה אלא דלאחר ג' שנים מותר ואי לא הוה זוז"ג היה אסור לעולם עכ"ל הט"ז: (טז) התנו. כתב הב"ח דוקא שהתנו מתחלה גם ע"ז שיבאו לחשבון אז אסור אבל אם לא התנו מתחלה אלא שהעובד כוכבים יאכל ג' שני ערלה והישראל ג' שני היתר א"כ מדינא אין שם חשבון עליו הלכך אפי' באו לחשבון אין כאן איסור והט"ז אוסר בזה דכיון שחולקי' פירות כנגד פירות הוי כמחליף וכן מוכח מהרמב"ם בהל' שבת שלא כ' שם אלא אם התנו תחלה שיהיה שכר שבת לעובד כוכבים לבדו אם מעט אם הרבה ושכר יום א' כנגדו לישראל לבדו מותר משמע דוקא בענין זה מדלא כתב רבותא טפי כשבאו לחשבון אף אם לא התנו תחלה וכן משמע מדברי המחבר כאן

באר הגולה

כו לשון הרמב"ם שם וכמ"ש הכ"מ שהוסב"י דבסוריא מותר אפילו ללקוט ביד: כח עובדא בב"ב דף כ"ד ע"א: כט שם: ל משנה בשם רבי יוסי בספ"ק דערלה: לא מימרא דרב יהודה אמר רב מודה רבי יוסי וכו' עבודת כוכבים דף מ"ח ע"ב: לב שם במשנה ספ"ק דערלה: לג בעיא ולא נפשטא עבודת כוכבים דף כ"ב ע"א ופסק הרמב"ם בפ"י מהמ"א לחומרא: לד מעובדא דרב גביהא מבי כתיל שם: לה לשון הרמב"ם שם וכתבה הטור ג"כ

כנסת הגדולה

(שייך לקמן סעיף י"ז) ואפי' בכרמים שישראל עובדים אותה ומבריכים אותה בכל שנה מותר משום דמבריך ומרכיב אינו חייב בערלה אלא בארץ ולא בח"ל כו'. כ"ב עיין כ"מ בסי' זה מה שהביא בשם תה"ד סי' קנ"ג ובשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' רפ"א ובספר באר שבע דף ס"ח ע"א אמר המאספלפי דברי המרדכי ז"ל המבריך והמרכיב אפילו בא"י אינו חייב בערלה וכן אינו חוזר עליו מעורכי המלחמה כמבואר בדבריו נ"ע דס"ל דהלכה כראב"י אפילו לגבי רבים דהא לענין ערלה משמע בפ"ק דר"ה דרבים קיימי בשברת רבנן דמבריך ומרכיב חייב בערלה ואפ"ה פסק המרדכי כוותיה אבל הרמב"ם ז"ל וסייעתו דפסקו לא כראב"י אפשר שסוברים דלית הלכתא כוותיה בברייתא וגם לית הלכתא כוותיה לגבי רבים אך קשה דנהי דאפשר לומר כן לדעת הרמב"ם וגם לדעת הר"ן שבפ' ג' בפ' שבועות הדיינים דלית הלכתא כראב"י לגבי רבים וגם בכלל דלית הלכתא כוותיה בברייתא אפשר שיסבור כן כיון שלא מצינו לו הפך זה אבל הרא"ש שסובר דהלכתא כוותיה דראב"י אפילו בברייתא ואפילו לגבי רבים בפ"ק די"ט למה פסק במבריך ומרכיב דחייב בערלה הפך דראב"י והא לא קשיא אלא לפי מ"ש הרב המחבר שדעת הרא"ש לדעת הרמב"ן והרשב"א והר"ן דאע"ג דאין הלכתא כראב"י בח"י בח"ל קיימי לן כוותיה דכל המקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל ולא נתיישב לי זה בלשון הרא"ש שכתב שאין מרכיב ומבריך חייב בערלה אלא בא"י אבל לא בח"ל ולא כיהאי שמטעם כל המקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל כ"כ. ולכן נ"ל שדעת הרא"ש דאע"ג דראב"י פליג עלה דרבנן במרכיב ומבריך

בית הלל

שלו מאחר שצריך לקברו ולא לשרפו ועיין בתוספות ס"ק דפסחים דף כ' אור לארבעה עשר בודקין את החמץ ס"ה שלא לעבור וכו' ולא דמי לבשר בחלב וערלה וכלאי הכרם שאיסורו נוהג איסור עולםעכ"ל משמע שא"צ לבערם וזה אינו שהרי אמרינן במתני' דתמורה שצריך לשרוף ולקבור ערלה וכלאי הכרם ובשר בחלב ושאר איסורים. ואין לתרץ דדוקא גבי חמץ בפסח חששו לתקלה אבל גבי שאר איסורי הנאה לא חששו לתקלה ומותר להשהות כמה שירצה אבל קשה א"כ לא ידענו שיעורו של שהייה ולמה הוצרכו התורה לשרוף ערלה וכלאי הכרם אפשר דכוונת תוספות הוא למה הצריכו רבנן לבדיקה ולבערם מן העולם דוקא גבי חמץ ולא הצריכו בדיקה גבי שאר איסורי הנאה לבדוק אחר האיסורים ולבערם מן העולם אבל כשהוא בעין ויודע שמונח אצלו מחוייב לבערם ג"כ תיכף ומיד. וקי"ל: כתב בטור ערלה וכלאי כרם אף ע"פ שאסורים איסור עולם אעפ"כ אם נתערבו בטלים במאתים ואח' עכ"ל עיין בגמרא בפ' בתרא דעבודת כוכבים ועי' בשו"ע ס"ס נ"ח ובש"ך ע"ש:

גליון מהרש"א

(סי' רצ"ד ט"ז ס"ק י"ז) ויש להקשות · עי' שעה"מ הל' יו"ט עלה ל"ג ד"א ע"א ד"ה ועוד: (סעיף י"ב) זה וזה גורם. עי' גליון לעיל ר"ס רמ"ז

(יא) שזה אסור מפני שהוא כמחליף פירות ערלה:

הגה (כא) כח [מב] ויש (יז) מתירין אפי' לא התנו מתחלה כט רק שהישראל אומר לעובד כוכבים טול אתה שני הערלה ואני אטול שני היתר כנגדן (לי טור והר"ם):

יד (כב) ל [מג] לי מותר (יח) לומר לעובד כוכבים בשני ערלה עבוד כרמי ואטול פירותיה והן לי כרמך שעברו עליה שני ערלה ואעבדנה ואטול פירותיה:

טו [מד] לח מותר למכור לעובד כוכבים (יט) פירות שני ערלה לשלש שנים (כג) מאחר שלא באו לעולם:

טז [מה] לט אחד הנוטע גרעין או יחור [מו] או שעקר כל האילן ונטע במקום אחר (כד) ואחד מ המרכיב יחור באילן אחר ואחד המבריך [מז] דהיינו שעושה גומא אצל האילן ומשפיל אחד מענפי האילן וממטין אמצעיתו בגומא וראשו יוצא מהצד האחר ונעשה אילן כולם חייבים בערלה [מח] מא ודוקא שחתכו מצד זה מעיקר האילן או שאינו יונק ממנו (כה) אבל כל זמן שהוא (כ) מחובר מב ויונק ממנו חשוב כאחד מענפיו ופטור

טורי זהב

אח"כ לעשות ע"פ החשבון וכן משמעות הטור בהדיא שכ' אפילו התנו תחלה אם באו לחשבון כו' אסור וכן הש"ע כאן כ' ובלבד שלא יבואו לחשבון משמע בכל גווני וכן עיקר הן כאן הן לענין שבת כנלע"ד: (כא) ויש מתירין כו'. דדוקא לענין שבת אסור בלא התנו תחלה משום שהעובד כוכבים שליח שלו לעשות מלאכה האסורה לו משא"כ כאן הרי המלאכה מותרת אפי' בערלה ואי משום שאוכל הפירות ונמצא שנהנה מפירות ערלה כאלו מכרן אין כאן נהנה שכן המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל. רש"י: (כב) מותר לומ' כו'. בב"י כתב בשם ע"ז בשם רבינו ירוחם כי העובד דינו שיטול פירות ולפ"ז נ"ל דס"ל כיש מתירין שזכר רמ"א בסמוך דלדעת הרמב"ם דלעיל לא אמרינן כן וא"כ לא היה לו לש"ע להביא דין זה כיון שפסק בסעיף י"ב כהרמב"ם וי"ל דטעם אחר יש בזה דהוה כמו מכירה שמוכר לו הקרקע שלו בשכר שנותן לו קרקע שלו לעבדה והוה כמו מכרה במעות וזה מותר לכ"ע: (כג) מאחר שלא באו לעולם. *)לא ידעתי מקור לזה ותמוה לי למה בעינן בסעיף י"ב התנו דוקא בתחלת השותפות אמאי לא מהני גם אח"כ כל זמן שלא גדלו הפירות כמו כאן וא"ל דכאן שאני שכבר קיבל המעות קודם שבא האיסור לעולם דא"כ לא היה לו לומ' סתם מותר למכור אלא דוקא שיקבל המעות קודם וא"ל טעם שהיתר כאן שהמכירה הינה מכירה מאחר שלא בא לעולם וא"כ הוה כאלו קיבל המעות בחנם מהעובד כוכבים הא לאו מילתא היא דא"כ לר"ת דכסף בעובד כוכבים אינו קונה אלא במשיכה כמ"ש לקמן סי' ש"ך יהיה מותר למכור לעובד כוכבים פירות ערלה בכסף וזה ודאי אינו וצ"ע דין זה: (כד) ואחד המרכיב כו'. בפ"ק דר"ה הקשה הר"ן דהא אמרינן בספרי דמרכיב אין בו משום ערלה ותירץ דהתם שהרכיב נטיעה ילדה באילן זקן שבטל לגביה ואפי' ילדה בילדה נמי לכי מטו ג' לילדה ראשונה שריא גם שניה אבל הכא מיירי שהרכיב באילן הנטוע לסייג ולקורות דפטור מערלה ע"כ חייבת הנטיעה המורכבת בערלה א"כ באילן סרק הרכיבה אע"ג דעביד איסורא מ"מ יש בה דין ערלה ע"כ וב"י הביאו בסמוך ורש"י כ' בפרק משוח מלחמה על מה דאמרינן ילדה בזקנה בטילה לגבה ואין בה דין ערלה דהא דתנן המרכיב חייב בערלה היינו ילדה בילדה שאף אותו ענף חייב בערלה ואע"ג שקללו מזקנה נעשה עכשיו ילדה שזו היא נטיעתה וא"כ גם דברי הטור וש"ע כאן מתפרשים כן שהרכיב ענף היתר בנטיעה ילדה שאף הענף נתחייב בערלה והיינו כל ימי משך האיסור של הגרכבת וכמ"ש הר"ן: (כה) אבל כל זמן שהוא מחובר ויונק ממנו. בב"י בשם הר"ן מביא מירושלמי דאף אם לא נפסק מן הראשון נוהג בה ערלה
כל

שפתי כהן

י"ז כ' המפתח כו' אם התנו בתחלה שיהא שכר שבת לעובד כוכבים לבדו אם מעט אם הרבה ושכר יום א' כנגד יום השבת לישראל לבדו מותר ואם לא התנו בתחלה כשיבואו לחלוק נוטל העובד כוכבים שכר השבתות כולן לבדו והשאר חולקין עכ"ל וכ' הרב המגיד בברייתא בפ"ק דעבוד' כוכבי' ישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול חלקך בשבת ואני חלקי בחול ואם התנו בתחלה מותר ואם באו לחשבון אסור ע"כ ורבינו לא הזכיר באו לחשבון ונראה שהוא מפרש כפירוש רב"י דה"ק אם לא התנו מתחלה וגם לא א"ל טול חלקך בשבת ואני בחול אלא שעמד זה ונטל את חלקו מעצמו בשבת ולבסוף באו לחשבון אסור עכ"ל הרב המגיד ונמשכו לדעתו הב"י ושאר אחרונים בא"ח סי' רמ"ה ולא עמדתי על סוף דעתם דהיאך אפש' לומ' דדעת הרמב"ם כן הרי גבי ערלה כ' אם באו לחשבון אסור אפי' אם התנה וכ"כ הטור סי' זה בשם הרמב"ם ושבת וערלה דין אחד להם כדמוכח בש"ס לפי' הרמב"ם וכמ"ש הר"ן ספ"ק דעבוד' כוכבים אבל לי נראה ברור שהוא מפרש הא דקאמר בש"ס ואם באו לחשבון אסור דלא כפרש"י אלא כפי' הראב"ד שהביא הר"ן דאהתנו קאי וס"ל דה"פ מה שאמרנו ואם התנו מותר היינו דוקא בשהתנו שיאכל העובד כוכבים שני ערלה והישראל שני היתר בין מעט בין הרבה ולא דקדקו בחשבון אבל אם באו בחשבון דהיינו שהתנו כזה שיאכל העובד כוכבים ימי איסור וא"כ יחשבו כמה פירות אכל העובד כוכבים בימי איסור עד שיאכל הישראל כנגד אותן הפירות אם התנו כזה אסור דדוקא כשהתנו סתמא שיטול העובד כוכבים בשבת והישראל בחול בין מעט בין הרבה אם כן הוי השדה בימי איסור של עובד כוכבים ואין לישראל חלק בו וכן היתה השדה בימי היתר של ישראל לגמרי אבל כשהתנו שיחשבו אח"כ א"כ הוי כמחליף פירות ערלה ואינו חשוב תנאי ולפי זה מיושב נמי מה שהקשו התוס' והר"ן אמאי דקאמר ש"ס התם אם באו לחשבון אסור מסתמא מותר דדלמא אשמועי' דאם באו לחשבון אפי' התנו אסור דודאי לפירושם שפירשו דאם באו לחשבון היינו לאחר זמן קשיא אבל לפי' הרמב"ם לא קשה מידי דלא שייך לומ' דאשמעינן דאפי' התנו אסור דהא כיון דהתנו שיבואו לחשבון אם כן התנאי מעיקרא ליתא ודו"ק (ובעיא דסתמא מאי רמז הרמב"ם במ"ש שאם לא התנו מתחלה אסור משמע אע"פ שאין הישראל אומר א"כ טול אתה שני ערלה ואני שני היתר אלא אפילו בסתמא אסור) ואם כן בפירוש הזכיר בהל' שבת באו לחשבון שהרי כ' דאם התנו מתחלה שיהא שכר שבת לעובדי כוכבים לבדו אם מעט אם הרבה כו' ר"ל דדוקא תנאי כזה שהתנו שיהא לעולם של עובד כוכבים אם מעט אם הרבה ולא יבואו לחשבון מהני (גם מדברי הב"ח סי' זה נראה שהבין שהרמב"ם מפרש אם באו לחשבון לאחר זמן אחר התנאי ושהתנו גם כן בשעת התנאי וליכא דאם התנו כזה דוחק וליתא אלא כדפירש' ואפשר לומ' שגם הטע"ז שהשמיטו בדברי הרמב"ם אם התנו כזה כו' מ"מ כוונתם כן ובלבד שלא יבואו לחשבון כלומר שלא ידקדקו בשעת התנאים בחשבון אבל בטע"ז משמע שהבין ובלבד שלא יבואו לחשבון היינו לאחר זמן) ודוק כי כל זה נ"ל ברור: כח ויש מתירין כו'. ול"ד לשבת דאסור לכ"ע לומ' לעובד כוכבים טול אתה חלקך בשבת ואני בחול אם לא התנו מתחלה כמו שנתבאר בא"ח סי' רמ"ה דהתם יש איסור שליחות המלאכה בשבת אבל הכא אין כאן איסור שליחות מלאכה ומה שהישראל אוכל כנגדן אין זה נהנה שכן המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל. רב"י וסרא"ש והפוסקים: כט רק שהישראל אומר לעובד כוכבים כו'. ולא יבא לחשבון דאם באו לחשבון לכ"ע אסור בלא התנו וכן הוא ברבינו ירוחם נתיב כ"ח ח"ב: ל מותר לומ' לעובדי כוכבים כו'. כן למד רבינו ירוחם מסעיף הקודם דיש מתירין מפני שכך המשפט שנה
שזה

ביאור הגר"א

יותר רבותא הוא שבאו לחשבון אף ע"י התנו ועכ"ז ברי"נ: [מב] וי"מ כו'. כפירש"י שם ד"ה שרא כו': [מג] מותר כו'. על"פ שיטת רש"י בדע"ה בסעיף שקדם וצ"ע על המחבר ועש"ך ודוחק דהא הר"נ כתב באיסור דחליפי ערלה הן כו' ועדי"ו: [מד] מותר כו'. דהא אינו מוכר אלא העצים ואין ערלה נוהגת בהם, דהפירות אין אדם מקנה דשלב"ל רשב"א בשם הראב"ד ולפ"ז יכול לפרש הסתיא תנ"ל דספ"ק דעבודת כוכבי' דלכן שרא להו שהיו מחליפין כת"נ והראב"ד דחק עצמו בהשגו' פ"י דהמ"א שבשנות ערלה אין בהן אכילת איסור שהאילנות קטנים אלא שהעובד כוכבים זרע התחתיהן ולא הוי חליפי איסור: [מה] אחד כו'. ת"כ אין לי אלא שנטע אנוו ושקד נטע ייחור מנין ת"ל כל עץ: [מו] או שעקר כו' ואחד כו'. פ"ק דר"ה (ס' ב') ת"ד אחד הנוטע כו': [מז] דהיינו כו'. תוס' שם ד"ה מבריך כו': [מח] ודוקא כו'. תוס' שם ד"ה מרכיב לתרץ ההיא דת"כ וכן הוא מפורש בתוספ' פ"ק דערלה סיפוק הגפנים וסיפוק כו' הבריכה שנה אחר שנה ונפסקה כו' וכן בריבה שנפסקה כו'. והרמב"ם כתב דה"ה למרכיב והוא תמוה מאד דאם הרכיב ילדה בזקנה בטלה ילדה ואפי' נקצץ ואם זקנה בילדה כ"ש שבטלה הזקנה ואפי' לא נקצץ וכמ"ש למטה ואפי' ילדה בילדה לכי מטי שלש לילדה ראשונה שניה נמי שרי כמ"ש תוס' בסוטה ס"ם ב' ד"ה דאמר כו' מדלא מוקי בסוטה כה"ג אלא ההיא דת"כ במרכיב ילדה בזקנה והיא דר"ה בילדה בילדה וכגון שנטען לסייג כו' וכמ"ש בסוטה שם וכ"כ הר"ש והמרדכי בפ"ק דקדושין והר"נ בפ"ק דר"ה וכתב הר"נ שם דעוד משכחת לה במרכיב באילן סרק וכמ"ש בתוספתא וירושלמי פ"ק דערלה עובד כוכבים שהרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן יש בו משום ערלה מאימתי

חידושי רע"ק

(סעיף ט"ו) למכור לעובד כוכבים מבואר שם ברשב"א דהטעם דאינו מוכר אלא מקום עצים ועצי הערלה שרי בהנאה והובא בנקה"כ וצ"ל אף שלא אסר רקל לפירותיו ס"ם כיון דכל כוונתו במכירה זו לאפרושי מאיסורא ע"ד חכמים הוא מותר באופן המועיל וכיוצא בזה כתב בפרישה הבאתיו לקמן (סי' ש"ך) ויש לחלק דהתם מצוה למכור: (ט"ז ס"ק כ"ד) דפטור מערלה ע"כ חייבת וע' ירושלמי פלוגתא דאמוראי בזה אם מונין משעת נטיעת אילן סרק או דהוי כנוטע בארץ ומונין בשעת הרכבה וע' מנחות (ס"ח) דאם נטע אילן ונשרש ואח"כ עירב הגפנים לחבירו הזקן דיש מחלוקת אם נאמר גם בזה בטלה ילדה בזקנה כיון דהשרשה היה קודם

באר היטב

כאן שכ' ובלבד שלא יבאו לחשבון משמע בכל גווני וכן עיקר הן כאן והן לענין שבת עכ"ל: (יז) מתירין. דדוקא לענין שבת אסור משום שהעובד כוכבים עושה מלאכה האסורה בשליחות הישראל משא"כ כאן הרי המלאכה מותרת אפילו בערלה (ומה שישראל אוכל כנגדן אין זה נהנה שכן המשפט בשנה שזה עובד זה אוכל) רש"י: (יח) לומר. הטעם בזה דהוה כמו מכירה שמוכר לו הקרקע שלו בשכר שנותן לו הקרקע שלו לעבדה והוי כמו מכרה במעות וזה מותר לכ"ע עכ"ל הט"ז: (יט) פירות. כ' הט"ז לא ידעתי מקור לדין זה והמוה הוא והניחו בצ"ע דלמה בעינן בסי"ב התנו דוקא בתחלת השותפות אמאי לא מהני ג"כ אח"כ כל זמן שלא גדלו הפירות וכו' ע"ש (ובנה"כ כ' שמצא כן בבדק הבית שם תשובת הרשב"א ושאר פוסקים ומה שהקשה בט"ז מסי"ב לק"מ דהתם יטול חלקו כנגדו אחר שבאו לעולם משא"כ הכא דהמכירה היא מעכשיו): (כ) מחובר. בב"י כתב בהר"ן הביא מהירושלמי דאף אם לא נפסק הראשון
נוהג

פתחי תשובה

שיבת ציון סימן מ"ט מ"ש בזה: (יא) שזה אסור. עיין במגן אברהם סימן ת"ן ס"ק ג'

באר הגולה

כשמו: לו גם הראב"ד השיגו שם ושירש הטעם שם שהישראל לא אכל דמי איסורא והכ"מ שם החזיק דברי הרמב"ם שם: לז רבינו ירוחם מעובדא דרב גביה' לעיל ושרבותיו הסכימו על זה: לח תשובת הרשב"א סימן אלף קנ"ה בשם הראב"ד: לט לשון הרמב"ם בפי' מהל' מ"ש ונטע רבעי מספרא פרשת קדושים וכן כתב הטור: מ ממשמעו' הברייתא ר"ה ד"ט ע"ב וממשנה (ו' פ"ב דשביעית) [ה' פ"ק דערלה] מא כפי' הרמב"ם (ור"ן) והר"ש שם (בשביעית [בערלה]) לתרץ הא דפוטר בספרי למרכיב ומרכיב איירי במחובר: מב בירושלמי נתן סימן מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכולי ביה כלומר כשהיה יונקת מן האב היה הוספת עלים שלא יעמדו כנגד העלין של

נקודות הכסף

(סימן רצ"ד ט"ז ס"ק כ"ג) לא ידעתי מקור לזה כו'. אישתמיטתיה שכן כתב הב"י בבדק הבית בשם תשו' הרשב"א שכתב כן בשם הראב"ד וכ"כ הוא ג"כ בתוספות בדק הבית בשם כפתור ופרח בשם הראב"ד וכן הוא בת' הרשב"א שנדפס סי' אלף קנ"ה וז"ל כ' הראב"ד ז"ל כמשנה המקדש בערלה דמותר למכור פירות ערלה שלא באו לעולם דאינו מוכר אלא מקום עלים ועצי ערלה שרי בהנאה עכ"ל ומה שהקשה למה בעינן בסעיף י"ב התנו בתחלת השותפות כו'. לא קשה מידי דהתם יטול חלקו כנגדו אחר שבאו לעולם משא"כ הכא דמכירה הוא מעכשיו וק"ל:

כנסת הגדולה

שאינו חוזר מעורכי המלחמה בערלה מודה לרבנן דמבריך ומרכיב חייב בערלה וסעד לזה דפרק קמא דערלה ובפ' קמא דר"ה שנינו דמבריך ומרכיב חייב בערלה לא הביאו חולק לזה לראב"י אלא כמ"ש דבערלה מודה ראב"י דאף ע"ג דבפרק משוח מלחמה מוכח דהא בהא תליא דאמרינן טעמא דראב"י מדכתב נטע נוטע אין מבריך ומרכיב לא וא"כ גבי ערלה ונטעתם כל עץ מאכל נוטע אין מבריך ומרכיב לא מ"מ ס"ל להרא"ש דמדלא פליג אערלה נראה דלא דייק ליתא דנוטע אלא בעורכי המלחמה אבל לא בערלה וטעמא בזה אע"ג דכתיב לשון נטיעה מדכתיב כל עץ מאכל רבי אפילו מבריך ומרכיב וכן נראה מדברי התוספות בפ"ק דר"ה והר"ן שם שהקשו מסוגיא דפ' קמא דר"ה משמע דמבריך ומרכיב חייב בערלה וכו"כ תניא ונטעתם פרט למבריך ומרכיב ותירצו כאן בשנפסקה מן האב וכאן בשלא נפסקה מן האב ולאו אינהו סבירא להו דראב"י פליג אר"ב גם בערלה לוקמו ההוא דת"כ כראב"י אלא ודאי דסבירא להו בערלה אפילו ראב"י מודה ושיהו אפשר לומר דלא רצו לאוקמי ברייתא סתמית כראב"י דלית הלכתא כוותיה ואוקימוה דסתמא"ש ז"ל לפי דעתי דס"ל דלא פליגי רבנן וראב"י בערלה דכולהו מודי דחייבים בערלה אלא דסבירא ליה להרא"ש ז"ל דספיקרא רבנן וראב"י לא מחייבי במבריך ומרכיב בערלה אלא בא"י אבל בח"ל כולהו מודו דמותר והשתא ניחא דלא פסק הרא"ש כמו ראב"י ולפי זה בעורכי מלחמה סובר הרא"ש דאינו חוזר עליה כדעת ראב"י וכמו שפסק המרדכי אך קשה לדעת הרא"ש מנלן לרבנן ולראב"י לחלק בין א"י וח"ל לענין מבריך ומרכי' ואולי כיון דערלה בח"ל הלכה למשה מסיני לא באו להחמיר במבריך ומרכיב א"י יש לפרש בפ"א קרוב לד' רבינו המחבר דלעולם הרא"ש סובר דרבנן ולראב"י לא פליגי בערלה וכולהו מודו דמבריך ומרכיב חייב בערלה ושיהו תנא אמרינה אינה בת"כ דמוכר דפטור מערלה ומשום דכל דאמיקל באר"י הלכה כוותו בח"ל פסק הרא"ש כוותיה ועיין בתשובתי חלק י"ד סי' מ"ו ושמלא נתם:

ופטור [מט] מג ואם לאחר שגדל הענף שהבריך הבריך ממנו עוד ענף אחר בארץ ועשה כן כמה פעמים זה אחר זה כל זמן שהראשון מחובר לעיקר האילן כולם פטורים [נ] הפסיק הראשון מעיקר האילן חייבים ומתחילים למנות להם משעה שהפסיק והעיקר פטור [נא] מד ואם נעקר העיקר מהקרקע חוזר להיות טפל לענף שהבריך ומונים בין לעיקר בין לענף משעה שנעקר:

יז מה אע"פ שמנהג עובדי אדמה להבריך גפנים בכל שנה מותר לשתות יין מגפני העובדי כוכבים משום דספק ערלה מותר מו ואפילו בכרמים שישראל עובדים אותם ומבריכים אותם בכל שנה מותר משום דמבריך ומרכיב אינו חייב בערלה אלא בארץ (יב) אבל לא בחוצה לארץ [נב] מז ויש למצוא היתר גם לבני א"י ביין של כרמי העובדי כוכבים משום דרובא דגפנים לאו ערלה נינהו [נג] ואפילו בכרמים שידוע ודאי שיש בהם ערלה מח יש להתירם משום דקודם שיעברו עליהם שני ערלה אינם עושים פירות ואם עושים הם דקים וקלושים שאינם ראויים לעשות מהן יין:

יח [נד] מט אילן שנקצץ וחזר וגדל מהשורש אינו חייב אלא אם כן נקצץ מעל הארץ ומונין לו משעת קציצה **לא** אבל אם (כח) נשאר ממנו כל שהוא פטור:

יט יאילן שעקרו רוח או ששטפו נהר והוליכו למקום אחר ומהעפר שסביב שרשיו עמו והוסיף עליו שם עפר ונשרש שם בארץ אומדים אותו אם היה (יג) יכול לחיות בעפר הראשון (כו) שבא עמו בלא תוספת עפר אחר הרי זה כנטוע במקומו ופטור מהערלה ואם לאו חייב:

כ נא אילן שנעקר ונשאר משרשיו מחובר אפי' כעובי המחט [נה] שמותחין בו הבגד לאחר אריגה בידוע שיוכל לחיות בלא תוספת עפר ופטור אפי' הוסיף עליו עפר הרבה:

כא נב ילדה שאינה גבוהה טפח חייבת בערלה לעולם משום מראית העין שנראה כאילו היא בת שנתה במה דברים אמורים בנטיעה אחת או אפילו שתים כנגד שתים ואחד יוצא זנב (יד) אבל אם כל הכרם כך שרי ראית ליה קלא:

כב נג בריכה שנפסקה והיא מלאה פירות [נו] וכן נד אילן זקן שנעקר ובו פירות ושתלו במקום אחר [נז] או שלקח ענף מלא פירות מאילן זקן והרכיבו בילדה אם נתוסף בפרי עד שאין בפרי הראשון שהוא היתר ק' ק' חלקים על התוספת אסור ואם לאו מותר נה אבל אם הרכיב ענף מלא פירות של ערלה בתוך אילן זקן **לב** הפירות של הענף אסורים לעולם **לג** אפילו (כג) גדלו הרבה:

כג [נח] נו הנוטע (טו) אילן מאכל (כז) ואין דעתו לצורך אכילה אלא להיות גדר לשדה

שזה עובד הוא אוכל וכן סיים כאן כי העובד דינו שיטול פירות ולפי זה קשה על המחבר כיון שפסק בסעיף י"ג דלא כהים מתירין היאך כתב כאן דברי רבינו ירוחם וצריך לומר דס"ל כמ"ש הטע"ז דאפילו הרמב"ם מודה כאן דדוקא התם שקבלוהו בשותפות דרך השותפין זה עובד וזה אוכל ועביד שותף דערה בעד שותפחבירו משא"כ הכא וע"ש: **לא** אבל אם נשאר ממנו כל שהוא פטור. ודעת הרא"ש שאפי' נשאר בו עד טפח חייב ומטפח ולמעלה פטור והרב המגיה דעתו נראה משום דס"ל דראיית הרא"ש שפסק כראב"י משום דר"ש סבר כוותיה לאו ראיה היא דהא בירושל' ספ"ק דשביעית אמרו ראב"י ור"ש אמרו דבר אחד וא"כ ה"ל שיטה וכן רבינו ירוחם כה"א ח"ב הביא סברות הרמב"ם והרא"ש והכריע כהרמב"ם מטעם זה אבל צ"ע דהרי הרא"ש גופיה הביא הירושל' הנ"ל ומ"ה פסיק התם כראב"י כיון דר"ש סבר כוותיה ע"ש אלא נראה דעת הרא"ש נכונה דלא אמרינן כל כה"ג שיטה היא אלא היכא דלא איפסקא הלכתא בהדיא כחד מינייהו או דלא אזלא סוגיא דעלמא כחד מינייהו אבל היכא דאיפסקא הלכתא כחד מינייהו או דאזלא סוגיא דעלמא כחד מינייהו אם כן כי אמרינן פלוני ופלוני אמרו ד"א אתיא לאורויי דהלכתא נמי כאידך פלוני דלא איתמר הלכתא כוותיה והלכך הכא דסוגיא דעלמא בתוספתא ובכמה מקומות אזלא כרבי שמעון וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשנה בפ"ק דשביעית והלכה כר' שמעון מפני שיש בתוספתא דברי' מסכימים עם דבריו וכ"כ הברטנור' דהלכ' כר"ש וכן כתב האגודה בין לענין חרישה בין לענין ערלה אם כן כי אמרינן בירושלמי רבי שמעון וראב"י אמרו דבר אחד ע"כ אתא לאשמעינן דהלכ' כראב"י מפני דר' שמעון סבר כוותיה או אפשר דלא אמרינן כל כה"ג שיטה הוא אלא בש"ס בבלי אבל לא בש"ס ירושלמי ואדרבה על הרמב"ם קשיא לי דבפירוש המשנה פסק כר"ש וכ"פ בחבורו פ"ג מהל' שמטה דין ח' ובפ"י מהל' מעשר שני דין י"ג פסק כחכמים דראב"י ובהדיא אמרינן בירושל' דר"ש וראב"י אמרו דבר אחד (מיהו מה שהקשה הכ"מ פ"ג מה"ש למה פסק כר"ש כיון דחכמים פליגי עליה לא קשה מידי דהיינו כמ"ש בפירוש המשנה מפני שיש בתוספתא דברים מסכימים עם דבריו) וצ"ע: **לב** הפירות של הענף אסורים. משמע הא הגידולים עצמן מותרין והיינו כדעת הרא"ש ודעת הר"ן דהגידולים ג"כ אסורים: **לג** אפילו גדלו הרבה

כל שאינה יונקת ממנה אלא מעצמה ואמרינן מאן מוכח ומבני מאן דאכיל דלאו דילי' בהיל לאסתכולי ביה כלומר שכשהיא יונקת מהאב היא הופכת עלין שלה שלא יעמדו כנגד העלין של האב ע"כ: **(כו)** שבא עמו בלא תוספת. ואין שייך כאן זה וזה גורם דכאן אין צריך א' לחבירו כלל כיון דסגי בעפר הראשון: **(כז)** ואין דעתו לצורך אכילה. דכתיב כל עץ מאכל את שהוא למאכל

חידושי רע"ק

קודם שנתחבר בזקנה: (ש"ך ס"ק ל"א) ואח"כ ה"ל שיטה. ע' באר יעקב חו"מ (סי' ת"ד

ביאור הגר"א

מונין לו משעת נטיעתו ת"ל שז"ש בסוטה שם ל"ק כאן בהרכבת כו' האי הרכבת היתר ה"ד כו' דר"ל בל"ז ה"א באילן סרק . וס"מ כ"ז צ"ל דמש"ש בפ"ק דר"ה שלשים יום כו' במרכיב קאי אאילן הראשון וכמ"ש בירושלמי הנ"ל מאימתי כו' וכן בנוטי הראשון לסייג ולקורות כמ"ש בנמ' דאיסורה אינה אלא משום דמימליך כו' וזה אינה אלא עד ג"ש כמ"ש בירושלמי וכמ"ש בסכ"ג ויכול לאוקמי ההיא דר"ת בזקנה בילדה ואפי' לאכילה [וכן פירש"י בסוטה שם בד"ה במילה כו' וכי תנן כו'] ולכן לא פריך גמ' אלא בסוטה שם ולא בפ"ק דר"ה . אבל במחובר או נפסק אין נ"מ כלל ולכן לא נזכר במתני' דין ההפסק אלא בהברכה: (ליקוט) ודוקא שחתכו כו' . עמש"ש דזה במבריך אבל במרכיב כתב הר"ג שהוא במרכיב באילן סרק אע"פ שאינו רשאי ואע"פ שמונה משעת נטיעתו צ"ל דקאי אאילן הראשון . ובירושלמי פ"ק דערלה תני עובד כוכבים שהרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן חייב בערלה מאימתי הוא מונה לו משעת נטיעתו רשב"ל אמר ובלבד דברים שהן באים במחשבה כגון חרובי צלמונה והרובי גידודה אבל ערבה כנטוע בארץ ר' יוחנן אמר אפי' ערבה והתנינן אין נוטעין אין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור ע"ד דרשב"ל דו פתר לה בערבה ניחא ע"ד דר"י דו אמר אפי' ערבה ל"ל יעקר שנייא היא שהן מתאחין בשביעית והא דתנינא הנוטע והמבריך והמרכיב שלשים יום לפני ר"ה עלתה לו שנה שליטה ומותר לקיימו בשביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה לא עלתה לו שנה שליסה ואסור לקיימו בשביעית אבל אמרו פירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט תני ר' יהושע לית כאן מרכיב א"ר אבא אפי' לר"ל לית כאן מרכיב לשעבר הא בתחלה לא ר"ל שא"א להמצא מרכיב אלא באיסור ודיעבד והמרכיב משמע אפי' לכתחלה וזו ראיה שא"א להמצא אלא כה"ג (ע"כ): [מט] ואם לאחר כו'. מתני' סיפוק הנפנים כו': [נ] הפסיק כו'. שם הבריכה שנה כו': [נא] ואם כו'. שם אילן כו': [נב] ויש למצוא כו'. כמ"ש בב"ב כ"ר א' לימא כו' וכ"ש בכה"ג: [נג] ואפי' כו'. כמ"ש הראב"ד בההיא דספ"ק דע"ז וכמ"ש בסט"ו: [נד] אילן כו'. ירושלמי ספ"ק דשביעית והביאו הר"ש שם ירושלמי א"ר יודן בר טרפון כו' ופסק הרמב"ם כחכמים דהלכה כחכמים ועוד דאוקמינהו בשיטת אבל הרא"ש פסק כראב"י משום דר"ש ס"ל כוותיה ול"נ כנ"ל. מיהו נראה דתתיא דסוטה מ"ג ב' מכרעא וכמ"ש בסכ"א וחד טעמא להו: [נה] שמותחין כו'. ער"ש שם: [נו] וכן אילן כו'. ירושלמי שם בריכה שנפסקה א"ר יודן לא סוף דבר בריכה אלא אפי' אילן דא"ר ייסא בשם ר' יוחנן בצל שעקרו ושתלו כיון שהשריש מעשר לפי כולו: [נז] או שלקח כו' אבל כו'. מנחות ס"ט ב' בעי כו' בתר עיקר כו' תפשום כו' היא נופת כו' ולא נפשטה ולכן בשניהם אסור והיינו הא דמדמי בירושלמי הנ"ל לבצל כו' ועתוס' דמנחות שם ד"ה בצל . וא"ת ומאי כו' ואע"ג שתי' שם וי"ל כו' היינו לסברא דאזלינן בין לקולא כו' והירושלמי מיפשט פשיט ליה דדוקא להומרא ופשטא דמילתא דאמוראי כהירושלמי ואין נ"מ בזה אלא למלקות: [נח] הנוטע כו'. תוספתא ריש ערלה הנוטע לסייג לקורות ולעצים פטור מן הערלה ארשב"ג בד"א בזמן שנטע לסייג ולקורות ולעצים דבר הראוי להם אבל נטע לסייג ולקורות ולעצים דבר שאין ראוי להם חייב בערלה נטעו לעצים וחשב עליו לאכילה מאימתי מונין לו משעת נטיעתו הנוטע לרבים חייב ור' יהודה פוטר רשב"א אומר משמו הנוטע לרבים חייב בערל' ועולה לרבים פטור מן הערלה הנוטע בספינה ובעציץ ובראש הגג חייב בערלה (אבל כא"ז הלכות ערלה סי' סי"ג גורם פטור וע"ש) ובירושלמי ריש ערלה כתיב ונטעתם כל עץ מאכל את שהוא למאכל חייב לסייג ולקורות ולעצים פטור כו' תני רשבג"א בד"א בזמן שנוטע לסייג לקורות ולעצים דבר שהוא ראוי להן נטע דבר שאין ראוי להן חייב. יאות ארשב"ג מ"ט דרבנן ר"ל

פתחי תשובה

ג': (יב) אבל לא בח"ל. עיין בשאילת יעב"ץ ח"ב סי' י"ם וסי' ד' שהאריך בזה: (יג) יכול לחיות. עיין בתשו' ערת מטה אהרן ח"ב סי' ע"ה שהעלה דבעינן שיכול לחיות שלש שנים כשני ערלה ע"ש. [ועיין בס' לבושי שרד סי' ק"ה שכתב שנשאל מאיש אחד שנטע לו פרדס אם מותר להביא ממקום אחר אילן זקן עם גוש העפר שסביבותיו באופן שיכול לחיות מהגוש ולנוטעו בפרדס שלו כדי לפוטרו מערלה והורה לאיסור דמשנה וש"ע לא אמרו אלא דיעבד כו' וגם בלא"ה לדידן יש לאסור לכתחלה כי אין אנו יודע עד מה ונסרע לפמ"ש בפרת מטה אהרן דבעינן שיכול לחיות ג' שנים ודאי דא"א עתה לעמוד על הבירור. ומ"מ כדין המבואר בש"ע אילן שעקרו רוח או שטפו נהר עם העפר שסביבות שרשיו אין למחות ביד המתיר ובלבד שיעשה ע"פ בקי בטבעי האילנות ויעשה הבחינה המבואר בתוספתא הובא בב"י לחפור גומא ולהשים האילן בתוכו ע"ש]. אכן בתשובת שיבת ציון סימן מ"ט האריך בזה והעלה דדוקא בא"י בעינן שיכול לחיות ג' שנים אבל בח"ל די אם יכול לחיות קצת ימים. וכתב עוד דמ"ש בטור וש"ע אומדים אותו אם יכול לחיות כו' דמשמע דצריך אומד הדעת מבקיאים להכריע אם יש בו עפר כדי להחיות כתבו כן בשביל ארץ ישראל דספיקו אסור אבל בח"ל דספיקו מותר ואפילו בספק שיותר נוטה להיתר ולהחזק איסורא קיי"ל דמותר בח"ל כמו שבארתי לעיל מכ"ש בספק זה שהוא ספק שקול ואפילו בספק שהוא חסרון ידיעה דקיי"ל בעלמא דלא הוי ספק נראה דמותר בח"ל ע"ש שהאריך הרבה בזה: (יד) אבל אם כל הכרם. [ע' רש"י בסוטה מ"ג ע"ב בד"ה קלא אית ליה ועיין בתשובת חתם סופר סי' רפ"ה מ"ש בזה]: (טו) אילן מאכל. עיין בתשובת רשד"ם חיו"ד סימן קנ"א לענין הוורדין אם אסורים מפני שהם ערלה ועיין בתשו' מהרי"ט חיו"ד סי' ל"ד וגם' תוספת יום הכפורים דף י"ב ד"ה ודע מדין זה:

באר היטב

נוהג בה ערלה כל שאינה יונקת ממנה אלא מעצמה ואמרינן מאן מוכח ומסני שכשהיא יונקת מהאב הופכת עלין שלה שלא יעמדו כנגד האב וסימנך מאן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאסתכולי ביה עכ"ל וכתב עוד הר"ן דכאן מיירי שהרכיב באילן הנטוע לסייג ולקורות דפטור מערלה ע"כ חייבת הנטיעה המורכבת בערלה א"נ באילן סרק הרכיבה אע"ג דעביד איסורא מכל מקום יש בה דין ערלה וגם רש"י כתב בסוטה דהא דתנן המרכיב חייב בערלה היינו ילדה בילדה שאף אותו ענף חייב בערלה ואע"ג שקללה מזקנה נעשה עכשיו ילדה שזו היא נטיעתה: (כח) נשאר. ולדעת הרא"ש שאפילו נשאר בו עד טפח חייב ומטפח ולמעלה פטור ולזה נוטה דעת הש"ך ע"ש: (כג) גדלו.

שאין

נין

באר הגולה

הא"ב: מג משנה ה' פ"ק דערלה: מד שם במשנה: מה טור בשם ר"י הביאו הרא"ש בהל' ערלה והגמ"י בס"י מהמ"א: מו שם בשם אביו הרא"ש וכראב"י דאמר בסוטה דף מ"ג ע"ב פרט למבריך ומרכיב וכדכי אתא רב דימי וכו' נוטע אין מבריך מרכיב לא וקי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל והר"ן בפ"ק דר"ה ובספ"ק דקידושין והרשב"א בתשובה כתבו כן בשם הרמב"ן וכתב הב"י שהרא"ש לא ראה דברי הרמב"ן ונסתר ע"ז והאיר ה' עיניו וכוון לד' הרמב"ן וע"ז נאמר חכם עדיף מנביא סוד ה' ליראיו: מז כ"י: מח לדעת הסגת הראב"ד פ"י מהמ"א ונ"ייתיו לעיל בסעיף י"ג בהג"ה: מט טור בשם הרמב"ם וכדעת הירושלמי שאמר דחכמים פליגי על ר"ש בספ"ק דשביעית ועל ראב"י וסבר עד שיקצץ מעל הארץ: נ משנה ג' פ"ק דערלה: נא שם משנה ד' רשב"ג בשם ר"א בן יהודה איש ברתותא: נב מימרא דר' יוחנן משם ראב"י סוטה דף מ"ג ע"ב: נג משנה ה' פ"ק דערלה וטור: נד הרא"ש בהל' ערלה ולמדו מדין הבריכה: נה מימרא דרבי אבהו א"ר יוחנן נדרים דף נ"ז ע"ב דאין גידולין מבטלין העיקר: נו משנה ריש מסכת ערלה ודריש ליה בירושלמי מדכתיב ונטעתם כל עץ מאכל את שהוא

בית לחם יהודה

(ש"ע סעיף כ"ג) ואין דעתו לצורך אכילה. הנוטע אילן כיי"ל שינכי"ר וכיוצא בזה שנוטעין אותן לרפואה אין בו דין ערלה. רדב"ז. פירות הגדילים באילנות שקורין המנכרי"ן פרונכר"ן ערפר"ן ודומיהם אינן בכלל ערלה. מהרי"ל. הוורדין יש להם דין ערלה ומהרי"ט כתב דאין להם דין ערלה. ערלה אינה תוספת דמיה מן התורה ומ"מ אסורים מדרבנן אבל לאחרים מותרין ולו ג"כ אסור לקנות מדמיהן כלים או פירות אבל אם קנו מותרים כי בחלופי חילופיהן לא גזרו. מותר להתרפאות בערלה אפילו חולה שאין בו סכנה שלא כדרך הנאתו כגון לסוך בזתים או

ברכי יוסף

(שו"ע סעיף י"ז) ויש למצוא היתר גם לבני ארץ ישראל וכו'. הרדב"ז בתשובה סימן תק"ף הנזכר האריך בטעמים להתיר פירות העובדי כוכבים בא"י ואין לחוש לספק ערלה וכל דפריש מפוס ספק זה חוטה על הנפש עיי"ש שהאריך והרב בית דוד העמיק הרחיב והאריך מאד בי"ד סי' קמ"ז: (שם סעיף כ"ג) הנוטע אילן מאכל ואין דעתו לצורך אכילה וכו'. נסתפק הרב בני דוד פ"ט דמעשר שני אילנות דעיקרי לריח כגון יאסמי"ן דאין לשם פרי אלא הריח אם יש בהם איסור ערלה וכו' ע"ש ואין כאן ספק דהאילן מאכל כתיב וכנראתי להרדב"ז בתשובות החדשות סימן מ"ד שכתב וז"ל ואפשר דאינטצינו עושה פירות כגון הכופר שקורין תמרהינ"א או יאסמי"ן או כלם גדר עכ"ל ונוטה בו לאסורו דקלא כתב' וכו' ונטעתם כל עץ מאכל ואין זה עץ מאכל אלא עץ של ריח או אילן סרק שכל אילן שאינו עושה פירות אילן סרק הוא ולכן' ע"ש וכו' פע"ש. ועם סי' מ"ד כתב שאין איסור להיות בערלה אלא אילן הנטוע לפירות מאכל וכו' ולע"ל נסתפק בזה לם"ל ולמשתמשיה תשובה הרב"א מהם סי' ע"א ועיין עוד סימן ק"ח ועיין בנה"ך וכו"ס.

שיורי ברכה

(שם סי' י"ז) משום דמבריך ומרכיב אינו חייב בערלה אלא בארץ אבל לא בחו"ל וכו' סוריא יש לה דין חו"ל דאין המבריך והמרכיב חייב בסוריא. בס"ב מהר"ם בחסרי ... כן"ע כשצ"ע בית דינו של שלמה יו"ד סימן ע"ו ע"ש:

לשדה או בשביל העצים לשרפן או לבנין פטור נ והוא שיהא ניכר שאינו לצורך אכילה כגון אם הוא לשריפה שנטען רצופים ואינו מרחיק (כח) בין אילן לאילן (כג) כראוי ואם הוא לבנין שמשפה הענפים כדי שיתעבו ואם לגדר שהוא במקום שצריך לגדור נח ואפי' אם צרו האחד [נט] בין פנימי בין חיצון לד [ס] בין תחתון בין (כד) עליון לצורך אחד מאלו וצדו השני לאכול את שלצורך אכילה חייב והשאר פטור נט ואם חשב עליו אחר כך לאכילה חייב בערלה וברבעי ומונין לו משעת נטיעה אבל אם לא חשב עליו עד סוף שנה שלישית אין בו דין רבעי שאין דין רבעי בלא ערלה ואם נטעו למאכל ואחר כך חשב עליו לאחד מאלו חייב:

כד ס הנוטע לצורך מצוה כגון לצורך לולב או אתרוג חייב:

כה [סא] סא הנוטע בתוך שלו לצורך רבים חייב:

כו סב הנוטע ברשות הרבים והגזלן שנטע והעובד כוכבים שנטע [סב] סג בין לעצמו בין לישראל סד והנוטע בבית [סג] סה ועל גג שמילאו עפר ונטע בו והנוטע סו בספינה או בעציץ [סד] אע"פ שאינו נקוב חייב:

כז [סה] סז העולה מאליו [ברשות היחיד חייב] לה במקום (כה) סח טרשים (פי' סלעים חזקים וקשים) פטור [סו] סט אפילו הנוטע במקום שאינו ישוב פטור והוא שלא יהיה עושה כדי טיפול שמטפל בפירותיו עד שמביאם לישוב אבל אם היה עושה כדי טיפול חייב:

כח (כט) ע עובד כוכבים שהיה מוכר פירות ואמר של ערלה הן או של נטע רבעי הן לו (כו) אינו נאמן [סז] עא ואפילו אמר מאיש פלוני לקחתים:

טורי זהב

דוקא: (כח) בין אילן לאילן. כמבואר בח"מ סימן רט"ז: (כט) עובד כוכבים שהיה מוכר פירות כו'. בגמרא סוף יבמות אמרינן כן והטעם שלהשביח מקחו אומר כן ועיין מ"ש בסי' קכ"ב סעיף ו' אם לא שייך להשביח מקחו. בטור סי' זה יש ע"ש וכל"ל עד שאין בפרי הראשון שהוא יותר מאתים על התוספת אסור כו' עכ"ל:

שפתי כהן

הרבה. שאין גידולי היתר מבטלין האיסור: לד בין תחתון בין עליון כו'. ואע"ג דהעליון גדל מתוך האיסור של תחתון אמרינן גידולי היתר מעלין את האיסור ול"ק מידי מהך דלעיל סעיף כ"ב ענף מלא פירות של ערלה כו' שאין גידולי היתר מעלין את האיסור דשאני התם דפירות ערלה היו ניכרים קודם שגדל ההיתר אבל הכא שהפירות גדלים בבת אחת מתוך ההיתר ומתוך האיסור הוה ליה כמו זה וזה גורם. ב"י והאחרונים: לה במקום טרשים פטור. אבל בישוב אפי' עולה מאליו חייב דמסתמא ע"י עבודת אדמה שעבדו מתחלה עלה: לו אינו נאמן כו'. עיין לעיל סי' קכ"ז ס"ק (י"ט) [כ']. לעיל סימן נ"ח ס"ק כ"ו נתבאר דערלה שנתערבה אינה בטלה אלא בר' והיינו במינו כמ"ש שם ואז אפי' ביבש לא אמרי' חד בתרי בטל עד ר' וכמ"ש בסימן ק"ט ס"ק ו' אבל שלא במינו לעולם בטלה בס' כשאר איסורים:

באר הגולה

למאכל חייב וכו': נז כמשנה רבי זעירא שם בירושלמי: נח כרבי יוסי שם במשנה ומפרש שם בירושלמי: נט שם בירושל' וכ"כ הרמב"ם שם בס"י: ם ירושלמי שם: סא משנה ב' פ"ק דערל' וכפ"ק ויליפא מוכחת רמב"ם שם: סב שם במשנה: סג כן משמע קצת בירושלמי וכן הסכמת המפרשים והפוסקים: סד ג"ז בירושלמי רבי יוחנן בשם רבי ינאי: סה הרא"ש בתשובה כלל ב' ואע"ג דאמרינן במנחות דף ס"ד ע"ב ובגג דבית מכיא ואינו קורא היינו לענין ביכורים דבעינן משבח ארצך וכו' אבל לכל מילי חשוב מחובר גמור: סו לרמב"ם שם פ"י ע"ש הירושלמי וכדאמר ר' יוסי שם שהשרשים מפעפעין אותה: סז לשון הרמב"ם שם משנה ב' פרק קמא דערלה וכתב הכ"מ שם והוסיף רבינו וכתב ברשות היחיד כדי לתרץ מה שכתב בתוספתא פרק קמא דערלה ובספרא דעולה מאליו פטו' דהתם איירי ברשו' הרבי' וכאשר הגהתי כן הוא ברמב"ם שם: סח בירושלמי גרס חורשין וכן העתיק בבית יוסף ובכ"מ וכן נראה מהטור: סט שם מירושלמי שם: ע ברייתא יבמות דף קכ"ב ע"א: עא רבינו ירוחם:

ביאור הגר"א

דרבנן פליגי על רשב"ג ופוטרין אפי' באין ראוי לחם א"ר זעירא במשנה סדר נטיעתן לעצים ברוצף לקורות במשפה לסייג מקום הסייג מוכיח עליו כו' ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק נפן שעלה במקום חורשין פטורה מן הערלה א"ר יוסי אפי' נטעה והא תנינן העולה מאליו חייב בערלה תמן כשנטעה במקום יישוב ברם הכא שנטעה במקום חורשין אר"א הדא דתימא כשאינה עושה כדי טפילתה אבל אם היתה עושה כדי טפילתה חייבת ר"ח שאל אתרוג שנטעו למצותו מהו שיהא חייב בערלה חזר ר"ה ואמר אתרוג שנטעו למצותו חייב בערלה כו' ר"ש בן יקים בעא קומי ר' יוהנן נטעו צד התחתון לסייג והעליון למאכל צד התחתון למאכל והעליון לסייג א"ל היא הדא היא הדא כו' ר"ז בעי ניחא צד התחתון לסייג והעליון למאכל צד התחתון למאכל והעליון לסייג נדל מתוך איסור ואת אמרת הכין ר"ז כדעתיה דאר"ז בשם ר' יונתן בצל של כלאי הכרם שעקרו ושתלו אפי' מוסיף כמה אסור שאין גידולין מעלין את האיסור נטעו לסייג וחישב עליו למאכל בא במחשבה למאכל וחישב עליו לסייג לא כל הימנו נטעו שנה ראשונה לסייג מכאן ואילך חישב עליו למאכל כו' ומסיק שם כל שאין לו ערלה אין לו רבעי כו' תניא רשב"א אומר משמו הנוטע לרבים חייב בנוטע בתוך שלו כו' ר"י בר הקולה בשם חזקית הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה ר"י אמר מפני שהשרשים מפעפעין אותה ר' יונה מפיק לישנא כלי חרש עומד בפני השרשים ר"ל בתמיה ר' ירמיה בעי נטע בו דלעת מאחר שהוא נקוב אצל הזרעים ר' ינאי אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות כו' ובשביעית צריכת כו': [נט] בין פנימי כו' נלמד מהנ"ל ופסק כר' יוסי דמתני' משום דשקלו וטרו בירושלמי אליביה כנ"ל: [ס] בין תחתון כו'. אע"ג דר"ז הקשה לא חש לה כמ"ש ר"ח בשם הגאונים (ערמב"ם כ"ב נ"כ ב') כל דלא איתותב עבדינן כוותיה והקשיא קשה גם על מתני' דאמרינן שם תני אילן שמקצתו נטוע בארץ ומקצתו בח"ל מלין שמקצתו נטע בארץ כאלו כולו בארץ כו' ר"א בשם ר"י נעשה כטבל וכמעשר מעורבין זה בזה: [סא] הנוטע בתוך שלו. כרשב"א בירושלמי הנ"ל ולא ידעתי טעמא אפשר דמפרש שרשב"א מפרש למתני' ולא משמע הכי דרשב"א קאמר משמיה דר"י דפוטר בנוטע לרבים והוא מפליג בכך: [סב] בין לעצמו. כנ"ל ס"ח: [סג] ועל גג כו'. מש"ש בפ' בתרא דמעשרות בצלים שהשרישו בעליה כו' אלמא כנטועין בשדה ואע"ג דאמרינן במנחות פ"ד ב' גג אגנ ל"ק כו' היינו דוקא לענין בכורים דבעינן משבח ארצך מידי דהוה אתורבה שאינה עבודה ותמרים שבהרים ופירות שבעמקים וארובה משם ראיה להיפך דקאמר שם פ"ה א' אלא לר"י קשיא תנאי היא כו' ולא תי' כלום מגג וחורבה וערש"י שם ד"ה תנאי כו' וצ"ל דגג וחורבה עדיפי מתמרים שבהרים ופירות שבעמקים ודאי לר"ל דמצי ליישבם אליבית אבל לר"י לא הקשה אלא מעציץ וספינה. וא"צ לכל תאריכות הזה דמפורש בתוספתא כנ"ל: (ליקום) ועל גג כו'. ראייתו של הרא"ש ממ"ש בפ"ה דמעשרות בצלים שהשרישו כו' ולכד דאף בתרומות ומעשרות חייב כמש"ש בתשובה. אבל הוא תמוה דדוקא לענין טומאה אמרו ולא לתו"כ כמ"ש בתוספתא פ"ג דמעשרות בצלים שהשרישו זה בזה בקופות ה"ו בחזקתן למעשרות ולשביעית אם היו טמאים לא עלו מידי טומאתן ומותר לתלוש מהן בשבת השרישו זה בזה בקרקע עליית ה"ה בחזקתן למעשרות ולשביעית ואם היו טמאים עלו מידי טומאתן ואסור לתלוש מהן בשבת ואם תלש פטור נפלה עליהן מפולת והן מגולין הרי אלו כנטועין בשדה אסורין בשביעית והייבין במעשרות תו"כ הר"ש שם ומ"ש נפלה כו' וכן במתני' שם לא קאי אעלייה אלא בארץ ממש (ע"כ): [סד] אע"פ כו'. אע"ג דבירושלמי אמר כ"ח ס"ל רכ"ש בשל עץ וכשיטת תוס' בפ"ק דגטין ובמנחות שם אבל הרא"ש והטור כתבו כאן כשיטת רש"י ודוקא בכ"ח אבל בירושלמי משמע כרברי הרמב"ם דבכל ענין מדאיבעיא להו אי מהני נ"כ לזרעים הואיל והשרשים של האילן ניקבו אותו כבר אבל לשיטת רש"י א"צ לזה דהא נקוב הוא נ"כ לכ"ד. ושיטת הרמב"ם דלא ספליג בכ"ם לשל חרס או של עץ דס"ל דוקא בספינה מחלקינן בין עץ לחרס שחמים מלחלחים אותה ועתוס' במנחות שם ופ"ק רגטין ור"ש בפ"ב דחלה מתני' ב' ועמ"ש בא"ח סי' שלי"ו ס"ה: [סה] העלה מאליו ברח"י. כרשב"א בתוספתא ובירושלמי הנ"ל. וכתב הכ"מ משום דבת"כ תניא נמשתם פרט לעולה מאליו וכדי של"ת אמתני' ע"כ צ"ל דנם סתני' כה"נ דרשב"א ברה"י היא: [סו] אפי' הנוטע כו'. כר' יוסי בירושלמי כנ"ל: [סז] ואפי' אמר כו'. בתוספתא פ"ח דדמאי עובד כוכבים שהיה צווח ואומר בואו וקחו לכם פירות של עזקה הן של רבעי הן אינו נאמן מפני שהוא כמשביח את מקחו אבל א"ל מאיש פלוני עובד כוכבים לקחתים משלי הבאתים נאמן להחמיר רברי ר' רשב"א אינו נאמן שרברי העובד כוכבים לא מעלין ולא מורידין ופסק הרא"ש פ"ג דמ"ק כר' משום דהלכה כר' מחבירו. ושעמו של ר"י משום רבפ"ה דגטין ס"ח כ' דהלכה כרשב"ג גבי רבי. ועמ"ש בא"ח סי' י"ז סל"ז דכל הפוסקים פסקו כת"ק דנאמן להחמיר ולא פליגי אלא אם דוקא בטח שתחת ידו או בכ"ם נאמן אבל בזה ל"פ ועמ"ש שם:

חידושי רע"ק

ס"ב): (ש"ך ס"ק ל"ג) **שאין** גידולי היתר. ע' לקמן (סי' רצ"ו סי"ח) וע' לעיל (סי' רס"ו בט"ז סק"ח): (ש"ע סכ"ג) **או** בשביל העצים לשרפן. או בשביל להריח בו תן אילן שאין פירותיו מאכל בריאים תוספים משום רפואה אין בהם רק ערלה ולענין ורדים הוי ספק תשו' הרדב"ז (סי' מ"ד): (סעיף כ"ד) **או** אתרוג חייב. היינו הפרי של הדקל ובמעד"ם הקשה דבירושלמי איתא רק בנוטע לצורך מצות אתרוג היינו דנוטע לצורך הפרי ולא לעציו אבל לצורך לולב דנוטע לעציו גם הפרי אין בו משום ערלה והעלה כן להלכה:

באר היטב

שאין גדולי היתר מבטלין האיסור: (כג) כראוי. כמבואר בח"מ סי' רי"ו: (כד) עליון. ואע"ג דהעליון גדל מתוך האיסור של התחתון אמרינן גידולי היתר מעלין את האיסור ול"ק מהך דלעיל סכ"ב ענף מלא פירות של ערלה וכו' שאין גדולי היתר וכו' דשאני התם דפירות הערלה היו ניכרים קודם שגדל ההיתר אבל הכא שהפירות גדלים בבת אחת מתוך ההיתר ומתוך האיסור ה"ל זוז"ג. ב"י והאחרונים: (כה) טרשים. אבל בישוב אפילו עולה מאליו חייב דמסתמא ע"י עבודת אדמה שעבדו מתחלה עלה. ש"ך: (כו) אינו. בש"ס יבמות אמרינן הטעם דלהשביח מקחו אומר כן וע"ל סימן קכ"ב ס"ו וכ' הש"ך דלעיל סימן נ"ח נתבאר דערלה שנתערבה אינה בטלה אלא בר' והיינו במינו ואז אפילו ביבש לא אמרינן חד בתרי בטל עד ר' אבל שלא במינו לעולם בטלה בס' כשאר אסורים:

בית לחם יהודה

לאוך בשמן של ערלה. טור. תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה אע"פ שהתנור חדש יוצנן ואח"כ יסיקוהו בעצי היתר ויאפו בו את הפת לא נצנן ואפו בו את הפת הפת אסורה. כוסות וקערות וצלוחיות שהסיקן בעצי ערלה אסורין:

ברכי יוסף

אמרו בירושלמי פ"ז דשביעית ורד אוכל אדם הוא ולענין ערלה דבר זה נפתח בגדולי הראשונים ונחיים בגדולי הדור שלפנינו מהרימ"ט ומהר"ם ן' חביב בתוס' יוה"כ דף ע"ו ע"ג והרב בית דוד י"ד סימן קמ"ח: (סכ"ג) בשביל העצים לשרפן או לבנין וכו'. אף דגם שלא בשעת המגור אסור לקוץ עץ מאכל אינו אלא דווקא דרך השחתה כמ"ש הרמב"ם פ"ו דמלכים ואם גם דנטעו מתחלה לכך. והרב ס"ז לעיל סימן קט"ז כתב דהטור השמיט דינקאות האילן ומ"ש הרב שבות יעקב ח"א סימן קנ"ט ומהר"י יחיאל באשן בתשובותיו סימן ק"א האריך בזה והשיב על דברי מרן בכ"מ שם והוכיח דין הרמב"ם דגם שלא בשעת המגור מוזהר מדאורייתא תסוגיית מכות פ' אלו הן הלוקין ע"ש באריכות. ורבינו ירוחם נתיב כ"ח סוף חלק ב' אחר דיני ערלה הביא דינים אלו וכתב בסוף דבריו מדברי הרמב"ם הלכות מלכים וכן פשוט ומוכח בקמא ומכות. והרי הזכיר סוגיית מכות מקור לדין זה כדברי מהרי"ב הנז' ובאמת שהוא דבר קשה על הטור ומרן שהשמיטו דינים אלו והגם דהרב שבות יעקב הנזכר יישב דמכללא איתמר הוא עצמו כתב שאינו כל כך תימה ושם השיג על

מלואים

הנה למעין ברכה מן העלין אשר כתבים תלמחבה התמרות, והתולדה לא תיקר מן התולדה משא"כ סקפריסין דאין שם פרי עליהם כלל ואינם ביכים כלל לפרי כיון דגם בלבדם לא מיית פרי ומטעם זה סובר הטור דפטורים מערלה. משא"כ לענין ברכה כיון דנוחמים מן האילן נופא סובר סך כריתא דמברכין בפה"ע. ופשט דברי הטור אין להכחיש כי הוא משמע יותר כדעת הלבוש מדעת המע"מ והט"ך:

הלכות ערלה

לקט הקמח

יבאר שורש ועיקרי הדינים שכתב מרנא מוהריק"א בסי' רצ"ד סעיף פ"ז וסעיף י"ם ומסיק דהא דאמרו אילן שעקרו רוח וכיוצא עם העפר שסביב שרשיו וכו' אם היה יכול לחיות בעפר הראשון שבא עמו בלא הוספת עפר אחר הרי זה כנטוע במקומו ופטור מהערלה דהיינו דוקא אם יכול לחיות שלש שנים כשני ערלה אבל אם אינו יכול לחיות אלא קצת ימים חייב עי"ש ה"ב. (פרח מטה אהרן ע"ה):

בסימן הנז' סעיף ב' צ"ע למה לא הזכיר רבינו ססדר דגם בן יהיה מותר מאחר דהוא בעצמו כתב בכסף משנה דקיימא לן דלא כרבי יוסי ועיין בבית חדש: **בסימן** הנזכר סעיף ז' ויש מי שאומר שאינו נוהג אלא בארץ. מצאתי כתוב דעה היא ארץ ישראל נמורה הרדב"ז ובעל כפתור ופרח כתב שסינים הוא פראבל"ם שהוא א"י ודהאו הרדב"ז ועיין במוהריט"ם ח"א סי' מ"ח צירון הוי ח"ל ועי' פרק מי שהוציאוהו דף מ"ה ע"ב: **שם** וי"א שאינו נוהג בח"ל רק בכרם ולא בשאר אילנות טור בשם הגאונים וכן דעת התוספות והרבה פוסקים ולדעתם אינו נוהג בגפן יחידי עי' הרא"ש דף ל"ו מסכת ערלה: **וורדים** מה דינם לענין ערלה ומעשרות וברכה כתב דהדברים עתיקין ויש לנהוג כחם כל דין פרי ולחומרא. ועל האונ"ה דהאזו"ה שהוא חיה מברך בורא מיני בשמים לצאת ידי כולם יען דעתו היה לברך עליה נותן ריח טוב בפירות כמ"ש רשד"ם סימן קצ"א שמצא בס' האגור משם הראב"ד שיש לברך על הוורד הרפ"ב ובזה הסכים רשד"ם עי"ש ובמהרי"ט ח"ב י"ד ל"ד דכתב הדבר במחלוקת דרבוותא עי"ש. והבדינגינא"ש הכפתור ופרח אסר אותן והרדב"ז אסרם בתחלה משום ערלה לפי שהן מתקיימים נ"ש אך בשאלה אחרת בב"י כתב דכשעלה לא"י נתחדש לו טעם להתיר והתיר המין הלבן. והשחור הוי פלוגתא והטעם הוא שאין לך אילן שמוציא הנרעין שלו פרי תוך שנתו הילכך ירק הוא ומיהו בא"י לענין מעשה צריך לבדוק אם מוציא עלין מעיקרו ועיין בי"ד סי' רצ"ו ובא"ח סי' ר"נ ופעם חלוש הוא זה להתיר איסור תורה כפי הספק הראשון שלו. ואצלי נתחדש טעם אחר להתיר דאיתא התם דגזרו על הגפנים שאינן גבוהים טפח שיהיו כירק משום שהם שפלים ונראין כירק א"כ כל דבר שמינו שפל וקצר יש לדונו שהוא ירק ובפעמים אלו עם הספק הראשון שלא ראיתו בו ממש שהרי אין העץ של הברינגינא"ש דומה לעץ האילנות שהוא חלול מבפנים וראיתי לטמא דבר דנהגו בהן היתר אזי אמרתי אין לחוש ודאי עי"ש. (חלק"ם פ"ג):

פנים חדשות

איכתי נוהגת ערלה בהרכבה. (מהרר"ם אלשיך ק"י): **הוורדין** יש להם דין ערלה ומהרי"ט בסימן ל"ד כתב דאין להם דין ערלה. (מהרר"ש מדינה י"ד קנ"ח):

הלכות כלאי אילן

רצה דיני הרכבת האילן. ובו ז' סעיפים:

רצה א אסור כו'. ע"ל סימן רל"ז סעיף כ': **ב** מותר לזרוע כו'. ממשמע לפי' בארץ ישראל מותר וחזיל לטעמיה בב"י לבל בהמת לא כוון יפה ולא נראה טיקר כדעת הטור דבארץ ישראל לאסור דנהי דמשום הרכבת אילן ליכא לאסורה כלאי זרעים מיהא כלאי כדלקמן ר"ס רל"ז בכל כלאי זרעים וכן כתב הב"ח ומאי דמגרסינן: **ג** על עץ מאכל כו'. ממשמע הא ט"ג סרק לפולגו שאינו מינו שרי וכדלקמן סעיף ו' בהג"ה: **ד** סילון של חרס. והטור כתב סילון של עץ: **ה** ומותר לזרוע בצדדה. שאין שייך הרכבה אלא בזורע על הגפן ממש לפי שמרשי מזרעים יורדים כנגדן וכנסנין בתוך הגפן לבל נגדדים מזרעים לאו לגדדים משתרשי וכ"ת נהי דשרשי סירק לא משתרשי לגדדים ניחוש לשרשי הגפן דמשתרשי לגדדים ובאין שרשי סירק ונכנסין בהן אין זה קושיא דשרשי הגפן גם כן אין מתפשטין לגדדין עד שהן יורדין כנגדן ג' טפחים ושוב אין שרשי מזרעים יכולים ליכנס בהם עכ"ל עטי"ז והוא מדברי הר"ן שהביא בית יוסף ותימה דהר"ן ס"ל דט"ג שרשי חילן ממי שייך לאסור הרכבה לבל המחבר דס"ל בסעיף ה' דלא שייך בית הרכבה כיון דלא נקרא שם חילן

רצה א כלאי האילנות הרי הם (א) (ו) בכלל מה שנאמר שדך לא תזרע כלאים כיצד המרכיב אילן באילן כגון שהרכיב יחור של תפוח באתרוג או אתרוג בתפוח ה"ז לוקה מן התורה בכל מקום בין בארץ [א] ב בין בח"ל [ב] ג וכן המרכיב ירק באילן או אילן בירק לוקה [ג] בכל מקום:

ב א (ד) ר אסור לישראל להניח לעובד כוכבים שירכיב לו אילנו כלאים:

ג ב (ה) ס מותר לזרוע (ג) זרעים (ב) וזרע אילן באחד וכן מותר לערב זרעי אילנות ולזרעם באחת שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד (א) בין אילן בירק בין ירק באילן [ו] ז בין ירק בירק שאינו מינו [ז] ח ואפילו עץ סרק ג על עץ מאכל או עץ מאכל על עץ סרק:

ד (ח) ט יש איסור הרכבה אפילו תחת הקרקע כגון זמורת הגפן שהבריכה תחת הקרקע אסור לזרוע עליה ירק אלא אם כן יש על גבה עפר ג' טפחים ואפילו הבריכה (ג) בתוך דלעת (ט) שיבשה או בתוך דסילון (י) של (ג) י חרס מפני שנשרש בת והוה ליה מרכיב ירק באילן ואם היה על גבה פחות מזה אסור לזרוע על גבה ה יא ומותר לזרוע (ז) בצדדה יב אבל הבריכה בסלע יג קשה אפילו אין עליה עפר אלא ג' אצבעות מותר להביא ארץ עליה יד בר"א בשאין עיקר הגפן נראה אבל אם נראה צריך להרחיק ו' טפחים לכל רוח ואח"כ זורע כמו שמרחק מכל גפן יחידית שלא הובררה:

ה (יא) מ ודוקא בבי האי גוונא שנקרא עליו שם אילן קודם שהבריכה אבל מותר לזרוע אצל האילן אע"פ ששרשי הירק נכנסים בתוך שרשי האילן כיון שאין על השרשים שם אילן (יב) ואפילו במבריך דוקא בזמורת הגפן מפני שהיא רכה ושרשי הזרעים נכנסים בה אבל המבריך ענף מאילן אחר מותר לזרוע על גביו אפילו אין עליו עפר שלש אצבעות:

ו מז יש באילנות דומים זה לזה (יג) בעלין או בפירות ואעפ"כ הואיל והם שני מינים הרי אלו כלאים כיצד (ב) התפוח עם החזרד (פירום מין תפוח יער תרנוס וכפסול וחיזוב) (ד) הפרסקין (פירוש פירסקי"י בלע"ז) עם השקדים השזפין (פי' הרכיב זימיס על לימון שהם ממשמש וט"ב בירור דהכי"ו לא דק כמ"ש על הטור: (ג) בתוך דלעת. פירוש בתוך דלעת יבש שנתרוקן כשניס לו בתוך סילון של חרס תפ"ס לחסור משום זרעים מפלגי' עד הגפן מכל בתוך הסלע קשה כו'. כן פירש הר"ש: (ד) הפרסקין עם השקדים. פי' נראין פרסקין דומים לשקדים:

רצה (א) בכלל מה שנאמר שדך כו'. פי' כלאי זרעים פשיטא שמיירי מזה לחי' כלאי האילנות. כ' הטור ולחי שדך לא תזרע לחו בכלאי זרעים מיירי *) שאותן חיון לאסורין בח"ל כו'. ולחי פשוטו דקרא קאי על לאסור בלאי זרעים ובזה לחו ממעטין ח"ל דכתיב שדך לבל לטעין כלאי חילן לאסורין בגמרא דלקמן בח"ל לאסור דמקשיין לאיסור הרכבת בהמה דלאסור לקח בח"ל ושל זה לאסר הטור להלאי היקשא לא לחתא חלא לכלאי חילן לבל בלאי זרעי' לא וכ' בדרישה ד"ל ומלמון זה שכתב כאן דכלאי חילנות בכלל שדך לא תזרע כלאים בח"ו לא גרע לאסורו מכלאי זרע השדה כו' ואין מכבודו לא עיין בהמב"ם פ"ח דכלאים שכתב בסדיה וכן מותר לערב זרעי חילנות ולזרען כחה' שאין לך כלאים בחילנות אלא הרכבה בלבד ע"כ. וזה לפי' בארץ ישראל שהרי כתב שאין לך כלאים כו' וכן מוכח בכבורות דף י"ד בסדיה: (ב) וזרע אילן באחד. בטור כתוב בזה לאסור בח"ל וכת' ב"י דמשמע דבח"י לאסור הרכבה בכל ענין מחמת חיסור הרכבה אבל מ"מ יש לחוסר מחמת כלאי זרעים וחמ"כ דחה לותו מחמת חירון ומו"ח ז"ל כתב כן בפסיעות דכ"כ הרמב"ם בפרק ה' מהלכות כלאים בסדיה ב"י וחני לחמחומם בשעה שלא כדברי ב"י ואין לחמחומם בשעה חדא על כל חלו החוכר בחמת בפ"ה לא הוזכר וז"ש בלאי זרעים מיהו מזה חלא בפ"ח כ"כ בסדיה וז"ל ומותר לזרוע זרעים וזרע חילן בלחד וכתב הרחב"ד ט"ו חלא מיחוד ולכל ניחא דודאי לאסור בלאי זרעים משום חיסור הרכבה חלא בסלע קשה שאין עליו עפר ג' טפחים ואפילו בזמורת הגפן מפני שהיא רכה ושרשי הזרעים נכנסים בה אבל המבריך ענף מאילן אחר מותר לזרוע על גביו אפילו אין עליו עפר שלש אצבעות

פתחי תשובה

רצה (א) בין אילן בירק. [ע"ש בתשובת חתם סופר סי' רפ"ז בחה"ג שהגיה ס"ל: בנטיעת ע"י חלל ושופתים ובדומה ע"י שעושים סדק בשולי העץ הסוח ותוחבין בו חטה ועושים בחרן וע"י החטה מבריחים שעושים בקרקע ודעת השואל לאסור דהרכבת חילן בירק ותימה חילן סרק בירק מאכל לאסור. ושאיב כי בן ראיתי לא' מבני ביתי עשה כן בניגוף דבי כ' בידי ומתיתי בידו מקום דלא כריב ל' דיקתת לאב מ"מ אין בידי למחות לאחרים במה שנהגו בזה היתר דלא כרי ל' ג"כ לאסור דהנלע"ד דלא שייך הרכבה אלא בשני מינים מגודלים בשעה מהקרקע או לכל הפחות שעתידים שיהיה לעולם מהקרקע משא"כ הכא שהחטה הזאת כלה ונכלה בחרן רק גורמת שהבריח השזפה כו' ע"כ לאיי לומר בזה לא היתר ולא לאסור והמחמיר תע"ב ע"ש]: (ב) התפוח עם החזרד. [*עיין בספר כתב דבוש ליזהר לכתחלה ולהמחמיר אלא לזרוע מוך שלשה טפחים דכן דעת הר"ן והמוסכות ע"ש]: [ועי' בב"ל עלמו]:

באר היטב

רצה (ו) בכלל. כ' סדרישה דמיתה מה זרע ב' מיני חילנות בחרן ישראל לא נהג לאסורו מכלאי זרע השדה כו' ולא עיין בהמב"ם שכ' בהדיא וכן מוכח לעיל מהא דחילו בח"ו שהרי כ' שחין לך בכלאים בחילנות אלא הרכבה בלבד וזה לחילו בח"ו שהרי כ' שחין לך בכלאים וכו' וכ"ל הם"ז: (ב) זרעים. כ' הם"ך מהמא לחילו בח"ו מוכח לבל בחמת לא כיון יפה אלא נלפה עיקר כדעת הטור דבח"י לאסור דהיכי דהרכבת חילן ליכא לאסורה בלבלי זרעים מיהא לחילו בח"ו מוכח מהירושלמי שזרעים עם החילן לאסור וכ"כ הם"ך דכן מוכח בהמב"ם ופ"ה דכלאים הלכה ו' ובכסף משנה שם ובמ"ש בפי' רש"י קצת כר"א וכן הירושלמי וכן סוגיא דחולין הנ"ל לחידיעת אחרון של חום' ועבה"ג וכ"כ בב"מ ובדבריו חמוהין דא"כ למה כתב בבלאי אילן ולא בתב ברישא שם לענין בלאי זרעים ועוד דהל"ל ואסור לזבר לעובד כוכבים כו' בפ"ש מהא"ב לענין סידום אבל נעלם מב"מ דברי הרמב"ם הנ"ל וכ"ב משנה למלך: (ה) מותר כו' וכן כו'. תוספתא פ"ק דכלאים וזרעים זרע וזרעוני אילן כאחד הזורע חרצנים עם החטים ה"ז לוקה ארבעים. ובירושלמי פ"ק דשבת תני זורעין זרעים חדעי אילן באחת והזורע חרצנים עם החטים לוקה ארבעים אר"ז כתיב לא הזורע כרמך כלאים עיקר כרמך לא תזרע כלאים א"ר יוחן קפורקיא בעוא קומי ר' יוסי תמן אמרינן זרעי אילן קרויין זרעים וכא את אמר זרעי אילן אין קרויין זרעים א"ל תמן מיעט הכתוב שאין דרך ב"א להיות קורין אותן זרעים ברם חכא דיוקח הכתוב על כל זרע זרוע אשר יזרע ר"ל לענין הכשר וכ"ה בנמ' רבכורות ג"ד א' ומה תירש ויצהר כו' תירוש ודגן בו' כנ"ל דחסים וחרצנים חייב משום כלאי הכרם וכו' יונתן רלא כר' יאשיה וכמש"ש ולר' יאשיה כו' ובמ"ש בירושלמי הנ"ל עיקר כרמך כו' והוא לר' יונתן ובמש"ש בפ"ח רכלאים ע"ר דר' יונתן כתיב שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים כו' כהא דאר"ז לא תזרע כרמך כלאים עיקר כרמך לא תזרע כלאים ר' יורן קפורקיא בעי קמיי ר"ז חמן את אמר אין זרעי כו' כנ"ל ור"ל עיקר כרמך לא כר' יאשיה שאמר עם כלאי זרעים לא תזרע כרמך שני חמים כו' אלא עיקר כר' לפי שבל האילנות מותר עם זרעים כנ"ל וזה שהקשה חמן את בו' ועכה"ג וכ"ב ב"י אבל חזר בו בבד"ה והוא פעות שהרי שם אחמר להיפך שהוא כלאים וע"ש וחר"ש הביאו בפ"ק מחני' ב' ירושלמי אר"י כו' ר"י אמר כו' וכן שם סוף מחני' ז' וירושלמי מחלפא שיטחיה דר"י כו' אבל ל"ק כל שני מינין קרי כלאים אע"פ שהן מותרין וז"ש עיקרי כלאים ר"ל מב' מינין ומש"ש מחני' ז' מיחלפא כו' ה"ק ר"י רמתיר ירק באילן משום שאין מתיבבין זע"ז וחמן אמר נחל כו' ומתאחין חמן בו'. ובמזור כ' אבל מותר לערב זרעוני אילנות עם זרעוני שדה לזורען ביחד שלא אסרה תורה בח"ל אלא הרבבה כו' וכתב ב"י משמע מדבריו שכא"י אסור. וח"ו לחלות משות בזה עליו דגם הנ"ל רבכורות ע"כ בא"י הוא מדקאמר תירוש ויצהר כלאים והבא בא"י רקא כמ"ש בפ' בכורים שם ובמ"ש בפ' רצ"ז אלא מ"ם הוא וצ"ל ולא אסרה תורה כו' והוא מילתא בפ"ע בו"ר חרא"ש: (ו) בין בין כו'. שור וכמ"ש במחני' ופמ"ש לעיל (בסימן ק"ג): (ז) ואפי' כו'. ירושלמי והביאו הר"ש פ"ק סוף מחני' ז' וכנ' ראשונה וכ"ה ני' שלנו ול"כ הרא"ש בה"ה בת"ח: (ח) יש איסור כו'. אלא ב"ם הוא לשון המור מדברי הרא"ש בה"ק: (ט) שיבשה. הר"ש שם והרא"ש: (י) של חרס כו' בסלע קשה כו' בר"א בר'. הבל בירושלמי שם הביאו הר"ש שם: (יא) ודוקא כו'. הרא"ש והביא ראיה מנפן יחירית שעבודתה ו"ם אע"פ שהשרשים מתפשטים חוץ לששה ואמרינן היה נדר בינתיים זה סותר לנדר מכאן וזה סותר לנדר מכאן. אבל הר"ן בפ"ק דקדושין והביאו ב"י ובת"ב כתב ששרשי הגפן מתפשטין למטה מ"ם לכך מותר מן חצר וכ"כ הר"ש שם ומן חצר אפי' בגפן שרי דאין מחלטין מן הצר. ועתה דקדושין ל"ש א' סר"ה לא. ונראה כו' וירבו. תוס' ע"ש: (יב) ואפי' בבריך כו'. בירושלמי וכפי' הר"ש שם מה אנן קיימין כו' ומשום זרעים ע"ג גפן ד"ל רוקא ע"ג גפן וכמ"ש הר"ש שם במסקנא וכ"כ תוס' בכ"ב שם בר"ה הסבריך כו': (יג) בעלין או

בית הלל

(סימן רצ"ה שו"ע סעיף א') וכן המרכיב ירק באילן או אילן בירק לוקה בכל מקו'. והנה ככל מסעתי ובדקתי ולא מלחתי מיסור זה של הרכבת ירק באילן ואילן בירק בחזקות שחכר מגלות ר' סעדי' בחמה המלח ביום ה' דבטעות רק זה וכלל הכלל והרבעת בהמה והרכבת אילן ע"ל לא כתב הרכבת ירק באילן אלא משמר שבכלל הרכבת אילן הוא ג"כ ירק באילן וק"ל:

ברכי יוסף

(סימן רצ"ה שו"ע סעיף ה') אבי סילון של חרס וכו'. כתב הכל ס"ך דבטור כתב על עץ ע"כ והיב דיישב כתב שבטור ל"ל על חרס ס"ם וכן נלפה מדברי מרן בבדק הבית שכתב ומ"ם סילון של חרס בירושלמי סדא דחימת בסילון של חרס חבל על חבר חינו נריך שיהא כן ג' טפחים ע"ל ועמ"ש בשפר לחם ממודות:

שיורי ברכה

(סימן רצ"ה שו"ע סעיף ב') אסור לישראל להניח לעובד כוכבים כו'. כן כתב הרמב"ם פרק ח'מהון מהלכות כלאים דין ו' וחזה הוית להרב שבות יעקב מ"ת סי' ל"ו שהשיג על הרב הלבוש במה שחתר לחרוש מוכח שהעתיד דהרב דחיכת בו עבירה דהרב דחיכת בו"ל חלפשוטר כוכבי מלוזה וז"ל דברי הלבוש מעיקרא דחוויים בעשם זה הלך הרמב"ם ס"ם המלכים ופ"ת דכלאים דין ו' וכנסף משנה שם דחין לוכח כרי"ף דבן נח חינו מלווה על סרכבת החילן וכן פסק הרמב"ם בהגמות מרדכי פ"ק דגיטין וריב"ן הביאו ב"י סוף פ"ק דקדושין וכ"כ הרמב"ם ודברי הרב שבות יעקב הם ממוחים וכבר תמה עליו הרב בזה דבר מה כ"י יהודה במהר"י פיינס קיומן ל"ח ועמ"ש בפי' ב"ז: בין במינה להדפקה בת נידי שרי"ם שני מינה לחכה"ג חבי"ר דקדי"י רוחלתרם נר"ו ומדי עבדי ראיתי בשימן מ"ג דהוכיח מהרב הלבוש בשימן זה שבות כיוב שלא נלטוו בני נח על ההרכבה"ש ולכן להתיישב בדבר:

חילן עליו אם כן לפי' בחין שרשי הירק וכנסין בשרשי חילן שרי וכן הטעו"ז גופי' הטחזיק דברי המחבר בסעיף ס' ותם כן דבריו מעורבבים וסותרים זה את זה וכן משמע להדיא בספר מע"מ דף קכ"ח ע"ב דבור המחיל בחוך שרשי כגפן כו' דכר"ן והרמ"ם חולקים ע"ש. ולענין דינא נראה לכתחלה לים להתחיר בכר"ן שכן נראה דעת התוספות ספ"ק דקדושין מביאים בית יוסף שכתבנו דטוב ליזהר שלא לזרוע זרעים סמוך ג"ש לעיקרו של חילן דנראה כמרכיב הזרעים בתוך החילן עכ"ל ר"ל ואע"ג דיו"ל דזרעים לוח קמחתרבי וכמ"ש הר"ן מכל מקום ים ליזהר מקום דנראה כמרכיב כו' משמע הא תם זורע על גבי עץ מחכל וכו' דבכי הכל שיל מקום חוקם שחקקתו כעולמי משתם לחסור להרכיב תלנה שחורה של גבי תלנה לבנה ל"ר לחין ולח מכלאי בגדים למדת מה שכלאי בגדים שאסרתי לך בני מינין לא זה ממין זה ולא זה ממין זה אף כלאים שאסרתי לך בכ"ם לא זה ממין זה ולא זה ממין זה:

ברבי יוסף

(שו"ע סעיף ו' בא"ח) **מין** א' אפי' שחורות בלבנות כו' אף על פי שיש לו ליחוי כו'. כן כתב בכל בו וכ"כ תלן בעבדי הכיח בשם ר"ח וכן מלחתי שכתב רש"י בספר שחורה כ"י סי' מ"ח וקמוכח מחמי דחמרו בירושלמי פ"ק דכלאים הני מינין אחין מרכיבין עץ פרק על גבי עץ מחכל וכו' דבכי הכל שיל מקום חוקם שחקקתו כעולמי משתם לחסור להרכיב תלנה שחורה של גבי תלנה לבנה ל"ר לחין ולח מכלאי בגדים למדת מה שכלאי בגדים שאסרתי לך בני מינין לא זה ממין זה ולא זה ממין זה אף כלאים שאסרתי לך בכ"ם לא זה ממין זה ולא זה ממין זה: (שם)

וכן פרק על גבי פרק וכו'. מכן שקנה דברי הטור לחלדי ודכריו קנוס דחיוחים מדברי הטור בסוף דחיוחים וכ"כ מו"ם בדברי מנה וכרב דריסה ובאלפיית יהודה ושמ"ם ס"ח וס"ט הרב קרבן אהרן ודבה בסעיפות דף ל"ו ואהבודה כתב בסעיפות ברים כלאים דחילן פרק ר"ש ברבי יהושע וכתב רבינו יהושע:

קרי דו מה נזיח יונח מסם שמין) עם הרמון אע"פ שרומים זה לזה כלאים זה בזה [יד] ו' אבל האגסים (פי' פיר"י בלע"ז) עם הקרומסטומלין (פי' מין חגסים) והפרישין (פי' קודוני"ו) עם העוזרדים (פי' סורבני"י) אינם כלאים זה בזה:

הגה [טו] וכן מותר להרכיב מין ב' לתילו שחוחות בלבנות וקוקח נגסות [טז] חע"פ שים לו שם גוני (כל בו וב"ח בשם מ"ח) [יז] (ג) וכן פרק על גבי פרק שרי אף ע"פ שיהיו מינו (כן משמע מהטור) [יח] ומ"מ כחולין וחין רוב העולם מכירין רוב המינין טוב ליזהר מכולן (ב"ח בשם סמ"ק):

ז [יט] (ד) יח **אסור לקיים המורכב כלאים** [כ] **אבל הפרי היוצא ממנו מותר** [כא] **ואפילו לזה שעבד והרכיבו** [כב] יט **ומותר ליקח ענף מהמורכב ולנטעו במקום אחר:**

ביאור הגר"א

[טו] אע"פ כו'. כמש"ש במתני' שלשלין ושלשי שדה כו' וחרדל מצרי ודלעת כו': [יז] וכן פרק כו'. כנ"ל פ"ג מירושלמי וח"כ דלא אסרי אלא פרק שם עץ מאכל: [יח] ום"ם כו'. עם"ק ואחיך דמתני' ומכרין כש"ע כתבנו: [יט] אסור כו'. מתני' רפ"ח: [כ] אבל הפרי כו'. שם וכן בהרכבת אילן וכמ"ש בחולין קמ"א כלאי זרעים ליתסרו כו' אימקוש כו' וקרא בהרכבת אילן כנ"ל: [כא] ואפי' ליזה כו'. כ"ם בירושלמי פ"ה דערסין שם בע"ה שקיים ירקות שזרה בברם סטורין בין לו בין לאחר פועל שקיים ירקות שזרה בברם אסור לו ומותר לאחר וקשיא אם אסור לי יהא אסור לכל אדם ואם מותר לכל אדם יהא מותר לו אלא ב"ש דאסר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו אע"ג דר"ש אסר א"א מקדיש דבר שאינו שלו מודה הוא הכא שאסור לו ומשמע דוקא בברם וכן משמה שהקשה ואם מותר לכ"א כו' ואמר מודה הכא דר"ל לענמי מודה לרבנן דשקיל: [כב] וסותר כו'. ירושלמי פ"ק וחכיאו הר"ש שם סוף מתני' ד':

פתחי תשובה

סרק ז"ל בחין כוונת הע"ז שיסוח נקרקעים ממש חילני סרק רק לענין ברכה לא מהניני ונם עיקר דעת הע"ז שם ס"ע וסף סם היה עולם על מדעת דמיקרי חילני סרק ממש מ"ם חלו חסותי הישר לוקם כלאים שם חפותי נינה דבשלמח חוקן חילני סרק שחין מוציחין שיוחת כלל וחין יודע מיזה מין שיוחת היו מוציחין קודם החמח הזו כלאים שם כל המינים לחולי היו מוציחין מין אחר לגמרי אבל חלו חסותי היקל ודומיהן כו' והלריך שוד בזה ודעתו דסוח היקר נמור כלי פקפוק וגזכר שם הגחון מהרח"ז מבלחר הפיג על הלבושי סרד כזה ע"ש]:

(ב) וכן פרק ע"ג פרק. [עיין בחסוחת ה"ם ס"ם רפ"ו דלקך דקח שרי לחולו לם שם עני רים מבוחים בריחם זה מזה לך לומר נפשו ירחק מזה ויחום לחידך ניכחל ניכולמי דגם חילני סרק לח יבריכם ע"ז ע"ש]: (ד) חסר לקיים המורכב. [עיין בחסוחת ס"ם סימן רפ"ח חודות שבחלו חכימי דיהודלי הדרים בחלינת הגר ע"ד שנהגו שמה מנהג חכותיהם בידיהם חלר רגים וכן שלמים קונים כרמים ומבריכים וכקונם חילנות נעוצים בקדים וחפרסקין כוכן מוכבים ומקיימין חוחן. והוח מנוחר בס"ם דבלחי לוקן נוסח ספ בחלין בין בח"ל ובחוב לקיימו. והחריך זה והכיח דברי חחוספות בעבודת כוכבים פ"ד ע"ח בד"ה ר' עקיבח דמנוחר בדבריהם דחסילו ב"ש לח חסור כלל בני מעשה ופלפל הרבה בזה ומביח בשל קיקיון דלדעת התוספות מוחר לקיים בני מעשה חפילו ב"ש חפילו בח"ש ובחמ"ם בח"ל משמ שרי (ולח דקיל ח"ל מח"י בהרכבה לגח משום דהח מרכבה לח בחיב בחורה חלח יבפיון מהיקבח בדך מבחמתך וח"כ מינה שם בהמתך בח"ל ע"ש מעשה דוקח בר' ע"ב) וחולי על זה שמבו חכימי דיהודלי שבבגו ס"ם מינה מבוחיהם חש"ג שמשמשות בגון ס"ע לח משמע להקל בכך מ"ם למד"ו זכות על העבר ומשמע להחחלה חוב שיחחקף עכבי כפיות בחוחן שלח יניח הבבי סיפקוב יבחל הפיות ומעילה בניל הפיות בח"ב ע"ם. וכיוב בבריו חינם מוכיח בע"ד ובליכים עיון. ומיין בחסוחת בנקח יקוקל מי' ע"ש]:

רצו (א) שנגמרים עם תבואת הכרם. פירש בכ"מ דהיינו בחין עושים חלח לג' שנים כדחנן פרק ב' דכלחים כמו שחבואת הכרם חינו מוחר עד ג' שנים וכר"ן כחב בפ' רחשית הגז דקנסוהו לוקח חסורים לפי שגדלים הרבה ולוקח ערבוביח ושמין לחכלות בגפנים חסורים משום כלחי הכרם עכ"ל וכחב עוד דלח בח למעט חבוח ושעורה דכל ה' מינים ודלי כלחים מן החורה חלח לחפוקי שחר זרעוני גנה שחינם נחכלים דומיח דקנבוח ולוקח:

(ב) אע"פ שאינו לוקה. לחין חייב חלח חם זורע חבוח ושעורה וחרלן במפולת יד מ"מ בפירות לפילו בחד מינח לחסורים וכר"ן בפ' (כל גגות) [רחשית הגז] (ובפ"ק דקדושין) חולק ע"ז וס"ל דחפי' חיסורח ליכח:

הרואה

הלכות כלאי הכרם

רצו דיני כלאי הכרם וכלאי זרעים. ובו ס"ש סעיפים:

א [א] (*) הזורע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם ב זרע הכרם הרי זה לוקה ג שתים אחת משום שדך לא תזרע כלאים ואחת משום לא תזרע כרמך כלאים [ב] ואינו לוקה משום לא תזרע כרמך כלאים עד שיזרע [ג] בא"י חטה ושעורה וחרצן במפולת יד [ד] ג וכן אם חפה אותם בעפר לוקה [ה] וכן ד אם זרע שני מיני ירק וחרצן או זרע אחד ירק וזרע אחר מין תבואה וחרצן במפולת יד הרי זה לוקה ה ואינו חייב מן התורה אלא על קנבוס ולוף וכיוצא בהם מזרעים (א) (*) שנגמרים ועם תבואת הכרם אבל שאר מיני זרעים מותר לזרעם בכרם ואין צריך לומר שאר אילנות:

ג [ח] ו אסור לזרוע ירקות או תבואה בצד הגפנים או ליטע גפן בצד הירק או התבואה ואם עשה כן (ב) ז אע"פ שאינו לוקה ח הרי זה קידש ונאסרו שניהם [ט] בהנאה הירק או התבואה והגפנים י ושורפין את שניהם שנאמר פן תקדש המלאה הזרע [י] יא ואפילו הקש של תבואה והעצים של גפנים האלו אסורים בהנאה ושורפים אותם

ביאור הגר"א

[א] חזרע כו'. ירושלמי רפ"ה דכלאים כתיב לא תזרע כרמך כלאים מלמד כו' להתרויה. והביאו הר"ש רפ"ה ותוס' בקדושין ל"ם ח' ד"ה לא ובחולין פ"ב ב' ד"ה לאפוקי ובבכורות ג"ד א' ד"ה דגן כו': [ב] ואינו לוקה כו'. בפ"ג דבכורות ובחולין קל"ו נחוג עלמא כו' ובקדושין ל"ם א' לא קי"ל כר' יאשיה כו': [ג] בא"י. מתני' סוף ערלה וקדושין שם: [ד] וכן אם כו'. סכות כ"א ב' נמנו חכמה כו' לאו משנינו כו': [ה] וכן אם כו'. בירושלמי הנ"ל כתיב כו' עד שיזרע שני מינין בברם. ולא חיה צריך לחזור כאן שני מיני ירק שאסר למעלה אלא לפי שאסר עד שיזרע חבה כו' לישנא דנמי דיוקי: [ו] וכן כו'. סתני' וגם כב"ל: [ז] אין כו'. ר"ל שלא בפסולת יד זרעים מותר לר"ח אף לר' יונתן אר' יאשיה וס"ב בם"א ושאר זרעים אסור מדרבנן היינו במפולת יד כמש"ש וש"ש כאן מותר לזרען בברם וש"ש אבל שאר כו' כמ"ש בסתני' ספ"ה האורס כו' ובחוספתא ספ"ג [כנ"ל הנירסא הנבונה ובחוספתא קתני בכולם הן כלאים בכרם הוץ מאילן וזדאי שפ"ם וכן פ"ל לראב"ד ספ"ח אלא ששיטתו שלאו בכל זרעים ודשאים קאמר אלא באותן שאין מקיימין מהן אבל הרמב"ם נוהג ה"ה כלאים

(*) מסעיף ג' עד סעיף י"ח הוא לשון הרמב"ם בפ"ה מהל' כלאים: א מסקנא פנמ' נרכות דף כ"ב ע"ב ובכמה דוכתי דקי"ל כרבי יהודה דחינו לוקה עד שיזרע וכו': ב ירושלמי פ"ח וכ"כ התוס' בחולין דף כ"ב ע"ב ובי"ם בפ"ח דכלאים דלאו משום כלאי זרעים בלח חינן נמי חייב ומשום דעיבר חינן בהדייהו לח נפסר מחיוב כלאי זרעים: נ בריימח היח פ"ק ע"ב ומכות דף כ"ל ע"ב: ד זה פשוט כיון דמשמע ליה לר' יהודה דהיכ קרא לח חזרע בכלאים: ה ממעמת דף ט"ו ע"ב: (*) פירש הרמב"ם שם היינו שחינם עושים חלח לג' שנים כדחנן בפ"ב דכלחים ומשנה ה' כמו שחבואת הכרם חינו עוכר עד ג' שנים וכר"ן כחב לפי שגדלים הרבה ולוקח ערבוביח ושמין לחכלות בגפנים לחסורים משום כלחי הכרם ועל כלחי זרעים ליכח חיסורין משום דלח חנחוה וקנוניות ויריקות לחסורים מן התורה: ו מסקנא פנמ' קדושין דף ל"ג ע"ב: ז בריימח פ"ק דף פ"ג ס"ד: ח ג' הרמב"ם שם משמע מלחוט ומסיקוח וכו' ספ"ה דכלחים ושייך במיני זרעים שחינם נחכלים: ט ג"י שם משמע מבניות שם בכלחים ופיהוכיהן פ"ג ע"ב: י מכח דר' יהודה ולישנין לעיל בריש הסימן: יא מסקנח דף ט"ו ע"ב: יב מסנם סוף תמורה: יג בסחיס דף כ"ו:

שו"ת מבי"ט

(שאלה קכ"א) **נאמנני** לי חסידים שוסים שמסרת למסמר חסוד לגוהות נסם חין יחנסנו בעניו מומר בכלחי הכרם שם חסרים בלחיקה חבר בם חסרים בלחיקה ובסנחה ולחו בגנות הסמוכות

(ג) הרואה כלאים כו' . כתב הרא"ד בירושלמי ממרו בפועל אמו ב"ש אסור עסוק במלאכתו עשאוהו כפועל ע"ל . פירש בכ"מ דפועל סעוסק במלאכה קאמר וכן ב"ש העוסק במלאכתו שוים לאיסור כשאומר כשתחזור לקטנתו והוסיף בק' ק' כמ"ש בסעיף ט"ז דאם אמר כשתגיע לו לקטנתו אין איסור ואפ"כ אסור דב"ש דינו כפועל אם עוסק במלאכתו אם אמר כשתגיע לו לקטנתו למותר דמ"ש כאן פועל פירושו עוסק בין אסור ב"ש בין אסור אחר ולא אמרו לשון פועל אלא אם אמר לחבירו דלאחר מי שאינו אלא אם כן כשייחס ממנו אסור לו ע"כ וק"ל על פירושו דאפ"כ אם דקקו ירושלמי דעשאו ב"ש כפועל סוס לרבות דמותר באומר כשתגיע לקטנתו ודבר זה סותר מאמר מפורש בש"ס דכלאים וכ"ל דסך פועל היינו לחפילו לזון עוסק במלאכתו מ"מ יש לו שיעורות ליל בכרם ע"כ יכול ליל אם לעקור כלאים וכיון שלא עשה כן אסור לו ממעט קצת ולא לאחרים ואפ"כ אמר ב"ש בעוסק במלאכתו ובירוש' אם סוס היינו כפועל אחין לכשתגיע לקטנתו אסור לאחרים כשאומר לחבירו לחזור לקטנתו אבל בשאר אחין

אותם י ולא יסיק בהם תנור וכירים ולא יבשל בהם [יא] בעת שריפתן :

ד [יב] מי אחר הנוטע ואחר המקיים [יג] כיון שראה כלאים צמחו בכרמו והניחם הרי זה קידש [יד] מי ואין אדם מקדש דבר שאינו שלו [טו] לפיכך המסבך גפנו על גבי תבואתו של חבירו קידש גפנו ולא נתקדשה התבואה סיכך גפן חבירו על תבואתו קידש תבואתו ולא קידש גפן חבירו סיכך גפן חבירו על תבואת חבירו לא קידש אחד מהם ומפני זה הזורע כרמו בשביעית לא קידשו :

ה מ (נ) [טז] יי הרואה כלאים בכרם חבירו וקיימן הרי זה [ח] הרואה אסור בהנייתן וכל אדם מותרים בהם ואלו קיימן בעל הכרם היה מקריש אותם לכל אדם כמו שביארנו :

ו [יז] יח האנס שזרע כלאים בכרם חבירו אם נשתקעו הבעלים אע"פ שלא נתייאשו הרי זה קידש מן התורה ואם לא נשתקעו הבעלים אע"פ שנתייאשו אינו מקדש אלא מדברי סופרים :

ז יט הרוח שעקרה פארות הגפן ושלחה אותם על התבואה (י) יגרור אותם מיד ואם אירעו אונס ולא סילקן הרי אלו מותרים ולא נתקדשו :

ח כ אנס שזרע את הכרם כשיצא האנס יקצור הזרע מיד ואפילו בחולו של מועד ואם לא מצא פועלים יוסיף להם עד שליש [יח] בשברן בקשו ממנו יותר או שלא מצא פועלים הרי זה מבקש בנחת וקוצר [יט] כא ואם נשתהה הזורע ער שיגיע לעונה שמקדש הרי זה קידש ויאמרו שניהם :

ט [כ] כב מאימתי תבואה או ירק מתקדשים משישרישו וענבים משיעשו כפול הלבן :

י [כא] כג כרם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלבן אלא עדיין הם בוסר וזרע בתוך ירק או תבואה והשרישו ה"ז לא קידש ואעפ"כ קונסיןאותו ואוסרין הזרע אבל הבוסר מותר ואם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן הרי זה מותר בהנאה מקצתן נעשו כפול הלבן ומקצתן לא נעשו את שנעשו נתקדשו ואת שלא [נעשו] מותרים :

יא כד ענבים שנעשו כפול הלבן וזרע בצדן תבואה או מיני ירקות ולקט הזרע קודם שישריש הרי זה מותר בהנאה ואם השריש אסור :

יב כה גפן שיבשו העלים שלה ונפלו [כב] כו כדרך שתיבש הגפן (ד) בימי (נ) הקור אסור לזרוע בצדה ירק או תבואה ואם זרע לא קידש [כג] כז וכן הזורע בעציץ שאינו נקוב המונח בכרם לא קידש ומכין אותו מכת מרדות [כד] אבל עציץ נקוב הרי הוא כארץ :

יג כח היה עובר בכרם ונפלו ממנו זרעים או שיצאו עם הזבלים או עם הזמים או שהיה זורע או זורה [כה] כט בשדה לבן וסיערתו הרוח לאחוריו ונפלו הזרעים בכרם וצמחו הרי זה לא נתקדש [בו] שנאמר אשר תזרע וזה לא זרע [כז] וחייב לעקור בשיראה ואם קיימן הרי זה קדש ואם סיערתו הרוח לפניו וראה הזרעים שנפלו לכרם הרי זה כזורע [כח] וכיצד יעשה אם צמחו העשבים יהפכם במחרישה ודיו ואם מצאם שנעשו אביב יגפין אותו אביב כדי להשחיתו שהכל אסור בהנאה ואם מצאם שנעשים רגן הרי זה תשרף [כט] ואם ראה אותם וקיימם הרי אלו ישרפו עם הגפנים הסמוכות להם :

יד [ל] ל הרואה בכרם עשב שאין דרך בני אדם לזרעה אע"פ שהוא רוצה בקיומו לבהמה או לרפואה הרי זה לא קידש ער שיקיים דבר שכמותו מקיימים רוב העם באותו מקום ביצד המקיים קוצים בכרם (ה) (נ) בערב שרוצים בקוצים לגמליהם הרי זה קידש לא האירוס והקיסוס ושושנת המלך (י) ושאר מיני זרעים אינם כלאים בכרם [לא] לב הקינדום לג וצמר גפן הרי הם כשאר מיני ירקות ומקדשים בכרם [לב] לד וכן כל מיני דשאים שעולין מאליהן בשדה

ביאור הגר"א

אומרת כו' עיקר כו' דוקא עיקרן ואם איתא לא גרע עיקרן מהקש ותעצים וכן בכתובות פ' א' ובב"ב פ"ק ל"ו א' אבלות ערלה כו' ולא כמו שרחקו בתוס' שם ושם ורביה מצ"ש בפ"י דתרומות ובפ"ג דערלה מי שה"ל חבילי תלתן בבלאי הכרם ירדלקו ואם איתא מאי שנא חבילי תלתן דנקיט אלא דוקא תלתן שפשם עצו וסריו שוה ום"ש בפסחים פ"ו ב' בקשין של כלאי הכרם היינו ג"כ בתלתן דומיא דקליפי ערלה שאינו אלא בקליפין של אגוזים ורמונים אלא שבירושלמי ספ"ה דכלאים והביאו הר"ש שם מתני' ז' ר"ו בשם ר"ל בשם ר"א אם עשבים כו' ר' יוחנן כו' ועוד שם ר' יעקב בר אידי בשם ר"ל פעמים שהקשין מותרין והדגן אסור פעמים שהקשין אסורין והדגן מותר כו' וכפ"ש בקשין ס"ו ע"ב נם זה בתלתן ודוחק וצ"ע אבל תעצים וראי מותר ונבוה ניחא ההיא דחבילי זמורות הנ"ל (ע"כ) : [יא] בעת שריפתן . לאפוקי אפרן שמותר לכתחלה וגחלים דיעבד כפ"ש ס"ו ב' ועתום שם ד"ה בישלה כו' ופ"ב דכלאים : [יב] אחד כו' . מתני' פ"ה דכלאים : [יג] כיון שראה כו' . מתני' שם הרואה כו' ושם סיערתו הרוח לפניו ועתום' דב"ב ב' ב' ד"ה נתייאש כו' : [יד] ואין אדם כו' . עבה"ג ותתוס' שם ד"ה קידש כו' ועתום' שם ד"ה ר' יוסי כו' ועפ"ש לפמה בס"י על החיא דמנחות : (ליקום) פ' כשמואל יבמות ס"פ הערל ואע"ג דר"ה א"ר פליג רב אדא בשם רב ס"ל כוותיה יאין הלכה כאחד במקום שנים דלא כהרא"ש ביבמות שם שפסק כר"ח ועיא"ש בס"ק (פ"ס סי"ג) על מתני' לא יעירר כו' ועבה"מ ס' תי"ר ס"א בהנ"ה ששם פ' הרא"ש וסייעתיה כר"ח א"ר והרמב"ם כר"א בר אחבה (ועמה"מ) (ע"כ) : [טו] לפיכך כו' . ירושלמי שם א"ר יוחנן הכל מודים בעבים שהן אסורות אר"א האוסר אינו נאבר ושאינו אוסר נאבר מה פליגין בהסבך את נפנו ע"נ תבואתו ע"נ תבואתו של חבירו אבל המסבך נפנו של חבירו ע"נ תבואתו בל ע"מא מודיני שהאוסר נאסר המסבך נפנו של חבירו ע"נ תבואתו של חבירו נשפעיניה הן הדא אר"י מעשה באחד שזרע את כרמו בשביעית ובא מעשה לפני ר"ע ואמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו הרי אין הנפן שלו ואין התבואה שלו ואיתתיב והביאו הר"ש שם ופ' כר' יוחנן : [טז] הרואה כלאים כו' . תוספתא פ"ג בע"ה שקיים יראות שדה בכרם אסור לו ואסור לכל אדם אחר שקיים יראות שדה בכרם אסור לו ומותר לכל אדם וירושלמי פ"ה מתני' ו' ריב"ח א' בפועל שנו כו' והביא הר"ש שם :

באר היטב

רצו (ה) הרואה . כתב הט"ז דהמעם הוא משום קנם והיינו כשים לו רסום ליל לכרם מכירו ואין מקיים עליו דאז הוי כפועל ומשמע דלמיירי נ"כ כמי שים בידו לעקור אז בעינן שלא יכפה לגמרי וכ"פ הרמב"ם בפירוש המשנה : (נ) בערב . פי' שם מדיוק :

יד ג"ז שם: שו משמעה ס' פ"ס דכלאים וכמה דוכתי: שו כר' יוסי וכ"ש משמעה ד' פ"ו דכלאים כיון דשמואל פסק כר' יוסי ומ"ד דלא נמי סבר כותיה יבמות דף פ"ג ע"ב ושוד ש"מ עמה משמע כר"ש וקי"ל מעמה לב : יז שם מיירושלמי פ"ה : יח שם מירושלמי פ"ו וכתב הב"י בשם ספר הכתים שאם לא נשקעו ולא נתייאשו מקדש כלל ושירות אינו מקדש כלל ושירות נשבחו שם הבעלים מלאתו מקיקע ונקנית ע"י שלשה: יט שם משמע ז' פ"ו דכלאים:(י) פי' ימחוך מלבון גודו פירוש: כ שם משמעה ז': כא כרמב"ם שם ושי' ומ"ש בל"ש שם פיירוש המשנה : כב שם משמעה ז' : כג משמע' פ"ד דכלאים : כר משמעה שניינהו בפ"ט ה' : כה משמעה ז' פ"ו דכלאים : כו אבל אם יבשה לגמרי ואינה עושה פרי מותר וכמ"ש הרמב"ם ז' והכ"מ שם: כז ממשנה שם פ"ו דתני' אינו מקדש ולא קנתי מותר : כח משנה ז' פ"ס שם : כט מירושלמי שם אלא היה שומה כן בכרם לפי שיערתו לאחרין ואפ"כ אמר מאחר שהיה מותר לאחרים כשאומר לחבירו לחזור לקטנתו אבל בשאר אחין לכשתגיע לקטנתו אסור לאחרים כשאומר לחבירו לחזור לקטנתו אבל בשאר אחין עוסק בשביעית : ל משנה שם פ"ס ובמשנה ז' פ"ו דכלאים : לא ג"ז שם ממשנה:(י)זי שאינם נלקטים וכמ"ש בשביעית פ"ג ז' וזרעים שאלכלים לאחרים מדבריהם מאחות דף פ"ו ע"ב: לב כתב הגהמי כן הוא במשנה וכן הוליח הכ"מ שטעות גמל בספרים וע"ל קיבדום כי הלקוטו הוא שיקר בלאוים דאוסיית בכלאי בגים הסיומן לג דלא כר"מ במשנה ג' פ"ו : לד ירושלמי סוף פ"ב :

ברכי יוסף

(סימן רצ"ו שו"ע סעיף ה') **וכל** אדם מותרין כו' . מין מוסיין לסתם ירק כמוכר בשוק בתרן ישראל אמת מכלאי הכרם הוא דתמוקי לה בתוקי לגת מחזקין ואפכא במידי דלא שכיח ועי' מהכרמ"ש סי' קצ"ב ולי נלתה לה במקום הכשות כמו בעיניהו שם"ק מכהון פ"ו בכהל שם נוטעים קטניות בכרם כי הן לכרם עם כל זה כלאים הקטניותהמכהים בשוק לפי דתלינן כתר נוכח ו:וכ הקטניות בתין ממון לעיר שתין בהם תשם כלאים לבל תאכל עובד כוכבים מבל"ת ועי' לעיל מכהרים בודאי תסורים ולא תלינין להכשיה מקמו מכוון כיון שהוא מבל"ת ועי' לעיל סימן רל"ד סעיף כ"ח ועוד יש לעיין בכל הכהרים שזורעין בהם הקטניות הם ילדות ואינם עושין פירות ועי' סעיף ע' וי' ו"ב . מר זקיטו כהב בהמיד מהכ"ר תבהים בחולו בשבועות כ"ו : (שם סעיף י"ד) ובן כל מיני דשאים שעולין מאליהן בשדה הרי הם מקדשים וכו' . ודווקא בשעשויים לקיים מהם לבל מינים שהיום מקיימין מהם היום בלאים כמש"ע בממון . עיי לעיל בהבאותיו דף ל"ח :

שו"ת מבי"ט

לעיל קנת ירקות הנזרעות מתת נפנים ופירשו קנתם מלאכול ירקות מחוסן הגנות ומכל סיכות המוכנות בשיר מחלר גנות שלין שדוי תם ים בהם בלאים . ועל זה רשיתי לכתוב מה שילמה לי. תנן בפוף עלה שפך עלה בארן ישראל לחוץ ובסוריה מותר ובמועה בארן יוד ונוקח ובלבד שלא יהלאו לוקח ופירש רבינו שמחון שפך עלה לפני עובד כוכבי"ם לו בעיטה של עלה בניגוח ובידו פירות ולא ידוע להם מבל עלה להם מבל זקוק בה"ן ישראל לחוץ לחומה יוד ונוקח יוד בחוץ הניטה ובזה מן העובד כוכבי מלותם שכבר נלקטו ובלבד שלא יהלאו לוקח וכן לענין בלאים בדפירות"ם ע"כ ור"ש בפ"ק דקדושין פירש על מתניתין דבלאים דבסיפא דתני מתני' בהם בעטה ירק פירות בהם שנוגע בהם הוא ואם מירק בגדל בהם הוא ואם

(ו) ולא מרובעות. דאלו מרובעות יש גפנים בזוית הריבוע נוסף על העיגול והם יותר על שיעור של עשרה מן הירק שזרע בכרם שהוא מלא גפנים ואכן קיימא לן שאין האיסור מתפשט אלא עד שש עשרה אמות מן המקום שזרע שם הירק וכבר האריכו הרמב"ם ורבינו שמשון בפירוש משנה זו ועיין בכ"מ שהביא תשובת ה"ר ישראל להרא"ש בדבר זה בפרק ו' דכלאים:

(ז) אפיפירות. פירוש שעושה כמין סכך מקנים ועלים:

(ח) הערים. הוא המקום באפיפירות שעושה להדלות שם הגפן וקנים יוצאים ממנו:

בשדה הרי הם מקדשים בכרם [לג] לה ופול המצרי מין זרעים הוא ואינו מקדש:

טו [לד] לו הקנים והורד והאטדין (פי' ערוך מין הדס) מיני אילן הם ואינם כלאים בכרם [לה] זה הכלל כל המוציא עלין מעיקרו הרי זה ירק לז וכל שאינו מוציא עלין מעיקרו הרי זה אילן [לו] לח והצלף אילן לכל דבר:

טז לט הרואה ירק בכרם ואמר כשאגיע לו אלקטנו מותר הגיע לו ועבר מעליו ואמר כשאחזור לו אלקטנו (°) אם שהה עד שהוסיף בק' ק' הרי זה קידש:

יז [לז] מ אסור לעבור בעציץ נקוב שזורע בו ירק בתוך הכרם ואם הניחו תחת הגפן ונשתהא שם בארץ כדי להוסיף אחד ממאתים הרי זה קידש:

יח מא בצל שנטעו בכרם ואחר כך נעקר הכרם ואחר כך צמחו בצלים מן העיקר הנטוע אף על פי שרבו הגידולים על עיקרו במאתים הרי [לח] אותו העיקר באיסורו שאין גידולי היתר מעלין את העיקר האסור:

יט [לט] (°) הזורע תבואה או ירק בכרם או המקיימו עד שהוסיף במאתים מב הרי זה מקדש מן הגפנים שסביבותיו ט"ז אמה לכל רוח עגולות(ו) ולא (ז) מרובעות ורואים כל העיגול שרחבו ל"ב אמה כאלו הוא כולו מלא ירק וכל גפן שתהיה בתוך עיגול זה נתקדשה עם הירק וכל שחוץ לעיגול אינה מתקדשת:

כ מג במה דברים אמורים כשהיה בין שפתי העיגול הזה ובין שורות הגפנים שחוצה לו יותר על ד' אמות אבל אם היה ביניהם ד' אמות מצומצמות או פחות רואין את העיגול כאילו הגיע לשורה הסמוכה לו וכאלו רוחב העיגול מ' אמה ורואין כל גפן שתפול בתוך עיגול זה של מ' אמה הרי היא מתקדשת:

כא מד במה דברים אמורים בזורע או מקיים תוך הכרם אבל בזורע חוץ לכרם וסמך לו הרי זה מקדש שתי שורות של גפנים הסמוכות לזרע ר"ל באורך כל הזרע [מ] ויתר ד' אמות חוץ לזרע ומתקדש מן הזורע רוחב ד' אמות [מא] באורך כל השורה של כרם [מב] ואם זרע בצד גפן יחידית מה אינו מקדש מהזרע אלא ששה טפחים לכל רוח:

כב מו ילדה פחות מטפח אינה מקדשת את הזרעים במה דברים אמורים בשתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב אבל אם כל הכרם כן הרי זה מקדש:

כג [מג] מז שתי גנות זו על גב זו התחתונה עשויה כרם זורע את העליונה עד שהוא מגיע לאויר י' טפחים קרוב לכרם שאויר עשרה טפחים סמוך לכרם מח או לגפן יחידית אסור לזרוע בו זרעים מט ואם היתה העליונה עשויה כרם ה"ז זורע את התחתונה עד שהוא מגיע למטה משלשה טפחים מעיקר הגפנים:

כד [מד] נ מי שהיתה שדהו זרועה ירק או תבואה ונמלך ליטע בה גפנים הופך את הזרעים במחרישה ואחר כך נוטע ולא יטע ואחר כך יהפוך:

כה נא היתה נטועה גפנים ונמלך לזרוע בה זרעים משרש את הגפנים ואחר כך זורע את הזרעים נב ואם רצה לקוץ את הגפנים עד שלא ישאר מהן אלא פחות מטפח סמוך לארץ הרי זה מותר לזרוע ואחר כך יחזור וישרש את הנשאר בארץ מהגפנים:

כו [מה] נג המבריך ג' גפנים ועקרידהם נראים אם יש ביניהם מד' אמות עד ח' הרי אלו מצטרפים לשאר גפנים העומדות וכאילו לא הבריכן ואם לאו אינם מצטרפות היו פחות מג' (°) אינם מצטרפים אלא מרחיק מהם ששה טפחים לכל רוח וזורע:

כז [מו] נד כל הזורע תחת השריגים והעלים היוצאים מן הגפן הרי זה קידש [מז] ואע"פ שהזרע רחוק מעיקר הגפן כמה אמות נה הדלה את הגפן על מקצת (ז)אפיפירות (פי' עצים או קנים ארוכים שמדלין עליהם שריגי הגפנים כשהם ארוכים הרבה) לא יזרע תחת מותר האפיפירות ואע"פ שאין עליהם לא עלים ולא שריגים ואם זרע הואיל ואין הזרע תחת סכך הגפן הרי זה מותר וכן אם הדלה הגפן על מקצת בדי אילן שאינו עושה פירות כגון הארז והברוש נו אבל אם הדלה על מקצת אילן מאכל הרי זה מותר לזרוע תחת בדי האילן שלא נמשכו עליהם שריגי הגפן [מח] שאין אדם מבטל אילן מאכל ועושהו אפיפירות לגפן ואם נמשכו השריגים אחר שזרע וסככו על הזרע הרי זה מחזירם למקום אחר:

כח נז הזורע תחת מותר האפיפירות או תחת מותר האילן שאינו עושה פירות ונמשכו שריגי הגפן וסככו על הזרעים הרי זה אסור לקיימו או להחזיר השריגים אלא כיצד עושה עוקר הזרע:

כט נח קנים היוצאים מן (ח) הערים (פי' העלים או קנים אשר עליהם יסמך הגפן) וחס עליהם לפסקן כדי שלא ישחית האפיפירות הרי זה מותר לזרוע תחתיהן ואם הניחם כדי שיהלכו עליו השריגים והעלים היוצאים הרי זה אסור לזרוע תחתיהן:

ל נט (°) פרח היוצא מן הערים או מן הדלית (פי' הגפן יחידית המודלית על גבי כלונסות) רואין אותו כאלו משקולת תלויה בו עד הארץ ואסור לזרוע תחתיו וכן המותח זמורה מאילן לאילן אסור לזרוע תחתיו קשר חבל או גמי בזמורה וקשר הראש האחר באילן הרי זה מותר לזרוע תחת החבל ואם מתח חבל זה כדי שיהלכו עליו השריגים והעלים הרי הוא כאפיפירות ואסור לזרוע תחתיו:

לא [מט] ס הבא לזרוע בצד הכרם מרחיק ארבע אמות מעיקרי הגפנים וזורע סא ואם גפן יחידית היא מרחיק ממנה ששה טפחים וזורע:

ביאור הגר"א

ה"ה כלאים בכרם אבל ט"ס שם וכבר כתבתי הגירסא הנכונה בתוספתא בס"ב וכ"ה בירושלמי ספ"ח תחשיפה והאימן והנמי ושאר כל הגדילין באפר מין דשאים ואינן כלאים בכרם ואפשר נירסא אחרת ה"ל בירושלמי: [לג] ופול המצרי כו'. תוספתא הנ"ל ונקט פול המצרי אע"ג דאמרינן בנדרים רפ"ז שהוא ירק או דגן: [לד] הקנים כו'. תוספתא וירושלמי שם ושם ונמ' פ"ג דעירובין שם: [לה] זה הכלל כו'. תוספתא שם וירושלמי שם ע"ש: [לו] והצלף כו'. תוספתא וירושלמי שם ושם ונמ' דברכות ל"ו א' וכב"ה: [לז] (ליקוט) אסור כו'. ולוקה כמ"ש בסי"ב: ואם הניחו. תוספתא ספ"ד המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן ור"ל אסור באכילה (ע"כ): [לח] אותו העיקר כו'. משמע דוקא עיקר ובמש"ש גידולין מעלין את העיקר אבל הר"נ כתב דל"ד וה"ה לגידולין ע"ש ועסי' רצ"ג ס"ה (נ"ע) ופי' רצ"ד סכ"ב (מ"ש שם אבל אם כו' הפירות של הענף כו'. משמעות הלשון שאסור כל הפירות העיקר עם התוספת דלא כהש"ך שם) דאף הגידולין אסורים כד' הר"נ: [לט] הזורע כו' בד"א כו'. כפי פי' במתני' שם אבל כבר מתו ליה אמותא ושיטה המתוודת הוא פי' של תי"ט שת' אמות הואיל שקרוב לד"א גורו אטו ד"א שרוב הכרם נזרעין על ד"א ע"ש: [מ] ויתר ד"א כו' ומתקדש כו'. הכל על הכלל דד"א שבכרם מקדשין: [מא] באורך כל כו'. מיירי שאין הזרע הולך יותר מן הכרם וכמ"ש למעלה ויתר ד"א כו' אבל אם הזרע הולך יותר מקדש ג"כ מן הזרע ד"א חוץ לכרם כנ"ל: [מב] ואם זרע כו'. מתני' ספ"ג ורפ"ו: [מג] שתי גנות כו'. תוספתא פ"ג וירושלמי פ"ו שתי שדות זו למעלה מזו התחתונה נטועה כרם והעליונה אינה נטועה כרם זורע את העליונה עד שמגיע לאויר עשרה העליונה נטועת כרם והתחתונה אינה נטועה כרם זורע את התחתונה ואת המדרגה עד שמגיע לעיקר הגפנים ואמר עלה בירושלמי שם א"ר יוסי לית כאן לעיקר הגפנים אלא למטה משלשה כהדא דתנינן שורשי פיאה נכנסין לתוך ד"א שבכרם למטה מג"ט הרי אלו מותרין: [מד] מי שהיתה כו' חיתה כו'. מתני' פ"ב ופי' בנטעים דשאר אילן אינן כלאים עם זרעים כמ"ש בסי' רצ"ה ס"ג: [מה] המבריך כו'. וכן פי' בפירושו אבל הר"ש פי' דהצטרפין שהן בעצמן כרם שהן ג' נגד ג' וכן עיקר: [מו] כל כו'. מתני' פ"ז אבל תחת הגפן כו' ובכמה מקומות ומ"ש תחת השרינין והעלין ירושלמי ספ"ו ר' חמא בר עוקבא בשם ר"י בר חנינא תחת האשכולות אסור ומקדש תחת העלין לא א"ר יוסי אפי' תחת העלין אסור ומקדש: [מז] (ליקוט) ואע"פ שהזרע כו'. תוספתא פ"ד זמורה של גפן שהיתה מודלה ע"ג תבואה אפי' היא מאה אמה כל הגפן כולה אסורה היא ופירותיה. וכ"ש שהתבואה שתחת הגפן שהיא אסורה (ע"כ): [מח] שאין אדם כו'. ירושלמי שם והביא הר"ש שם פה בין כו': [מט] הבא כו'. מתני' פ"ד וש"ס ועירובין צ"ג

באר היטב

(ד) מרובעות. כ' הט"ז דאלו מרובעות יש גפנים בזוית הריבוע נוסף על העיגול והם יותר על שיעור ט"ז מן הירק שזרע בכרם שהוא מלא גפנים ואנן קי"ל שאין האיסור מתפשט אלא עד ט"ז אמה מן המקום שזרע שם הירק עכ"ל: מתול

באר הגולה

לה תוספתא פ"ג: לו ירושלמי פרק ה': לז שם: לח שם: לט משנה ו' פרק ה' (°) וכ' הרמב"ם ע"פ הירושל' שמשערין אם תיבש עד שלא תשלר בו ליתה במאה שעה אם נשתהה באר"ן משהגיע לו חצי שעה הרי הוסיף במאתים לאסור והראב"ד כתב בחצי שעה יכול לדעת כיצד עוקר שבלים כמה שירצה ושוקל אותם בשעת עקירה ולחצי שעה ישקול אותם ואם היו ב' אוקיות ועכשיו פחתו אוקיא הרי שבחצי שעה הוסיפו הנטיעות אוקיא): מ תשנה ספ"ז: מא מימרא דר' יהונתן כו' נדרים דף נ"ז ע"ב ובירושלמי פ"ה דכלאים: (°) מכאן עד סוף סעיף ל' הוא ל' הרמב"ם ריש פ"ו מהלכות כלאים): מב ממשנה ה' פ"ה דכלאים: מג שם וקצר הגליון מהכיל מה שפי' בו החכם בהגהות ה"ר ישראל להרא"ש בתשובת השאלה ששאל ממנו והביאו הכ"מ או פי' הראב"ד והרב תי"ט האריך ג"כ בזה הרבה ואני בעניות דעתי בפי' המשנה אשר כתבתי לי פה וקראתיו בני גולה כתבתי הביאור והציורים באר היטב לתועלתי ובעזרת כן הש"ת יזכני להוציאם לאור בלי מכשול: מד שם ממשנה ה' ס"ג: מה ממשנה סוף פ"ד: מו סוטה דף מ"ג ע"ב: מז ירושלמי פ"ו דכלאים: מח ירושלמי פ"ז: מט ירושלמי פ"ו: נ משנה ד' פרק ב': נא שם במשנה ד' נב שם: נג שם במשנה ב' פ"ז וכר"א כן לדוק ופי' שהבריך את הגפנים ולא כיסה כלום מן העיקר כדרך הבריכה וכו': (°הטעם לפי שהוא מקפיד על הג' לגרסן לכרם ולא הב'): נד משנה וירושלמי ספ"ו: נה שם משנה ג': נו שם משנה ד': נז כן משמע שם במשנה: נח שם משנה ח': נט שם משנה ט' (°ומכאן עד סוף סעיף נ"ה הוא לשון הרמב"ם בפ"ז): ס ממשנה ה' פ"ד: סא משנה סוף פ"ג ובפ"ו:

ברכי יוסף

(שו"ע סעיף כ"ז) כל הזורע תחת השרינים וכו'. גפן שהיא נטועה במקום אחד ושומים במקום א' והכותל מפסיק ביניהם והשריגים והעלים עלו וסככו על גביו יותר מעשרה טפחי' הכל מות'. הרב גדול הדור מהר"ם ן' חביב בתשובותיו כ"י סימן כ"ח וכן ראיתי שכתב בנדון זה עצמו להתיר. הרב החסיד מוהר"ר יעקב מולכו בתשובותיו כ"י סי' ס"ז:

שו"ת מבי"ט

ליה ספק כלאים בארץ אסור ובסוריא מותר ובחוצה לארץ יורד ולוקט פירוש יורד העובד כוכבים ולוקט מן הכלאים ממש ומוכר לחבר ובלבד שלא ילקוט ביד פי' שלא ילקוט החבר עצמו ביד ע"כ משמע דהא"י דקתני אסור משום ספק כלאים דווקא ספק כי האי דקרוב לוודאי שנמכר הירק חוצה לו שנראה שאותו הירק היא מאותה הכרם דמדקאמר חוצה לו ולא קתני חוצה משמע שנמכר אצל הכרם ומ"מ אפשר שהירק הוא מכרם אחר שאינה כלאים והוי ספק אבל אם נמכר ירק בחנות רחוק מאותו כרם אפילו בארץ ישראל מותר ולפירוש רבינו שמשון דפי' ספק עובד כוכבים שיש לו נטיעה של ערלה בגינתו וכידו פירות ולא ידוע אם משל ערלה אם משל זקנה בא"י אסור לחומרא וכו' וכן לענין כלאים כדפרישית דמשמע דאפי' תוך הכרם הוי מותר בסוריא כיון שיש היתר של זקנה בה מדלא קתני גבי ערלה ופירות נמכרי' חוצה לה כדקתני גבי כלאים דנסיפא ולפי' רש"י דמשמע דכל הכרם הוא כלאים אתי שפיר דבעינן נמכר חוצה לה דאי בתוך הכרם פשיטא דהוי כלאים ודאי ואפילו בסוריא אסירי ונראה דרבינו שמשון דווקא בערלה הוא דפי' שיש בה היתר של זקנה מדלא קתני נמכר חוצה לה ורש"י נמי הכי פי' גבי ערלה וע"ש רבינו

יורה דעה רצו הלכות כלאי הכרם

לב סג היתה שורה אחת של גפנים בצד זו אפילו הן מאה אין זה כרם אלא כגפן יחידית ומרחיק מן השורה ששה טפחים וזורע היו שתי שורות הרי זה כרם וצריך להרחיק ד' אמות מכל צד ואח"כ יזרע [נ] סד וכמה יהיה בכל שורה ג' גפנים או יותר בד"א כשהיה בין כל גפן וגפן מד' אמות ועד ח' אבל אם סה היה בין שתי השורות ח' אמות חוץ ממקום הגפנים הרי אלו כמובדלות זו מזו ואינם כרם אחד ואינו מרחיק אלא ו' טפחים מכל שורה [נא] וכן סו אם היה ביניהם פחות מד' הרי אלו כגפן אחת ומרחיק ו' טפחים לכל רוח:

לג ס היו ג' שורות אע"פ שיש ביניהם פחות מד' הרי אלו כרם ורואין את האמצעיות כאלו אינם:

לד [נב] סז היו ג' שורות ובין כל שורה ושורה ח' אמות או יותר הרי זה זורע בין השורות לפיכך הנוטע את כרמו מתחלה והרחיק בין כל שורה ושורה ח' אמות מותר להביא זרע לתוכו [נג] ומרחיק מכל שורה ושורה ששה טפחים בלבד [נד] סח אבל אם זרע (ט) חוצה לו צריך להרחיק משורה החיצונה ד' אמות כשאר הכרמים ואין דין בין השורות של זה הכרם (י) ככרם שחרב באמצעו שהרי מתחלה נטעם מרוחקים:

לה [נה] סט היתה בשדה זו שורה אחת של גפנים ובשדה חבירו שורה אחרת כנגדה קרובה לה אע"פ שמפסיק ביניהם דרך היחיד (°) או דרך הרבים או גדר שהוא נמוך מעשרה טפחים הרי אלו מצטרפות להיות שתיהן כרם [נו] והוא שיהיה ביניהם פחות מח':

לו ע נטע שורה אחת בארץ ושורה אחת במדרגה אם גבוהה המדרגה מהארץ עשרה טפחים אינם מצטרפין פחות מכאן מצטרפין:

לז הנוטע חמש גפנים עא שתים כנגד שתים (יא) ואחת יוצאה זנב הרי זה נקרא [נז] כרם קטן וצריך להרחיק מהן ד' אמות לכל רוח עב אבל אם נטען שתים כנגד שתים (יב) ואחת באמצע עג או ג' בשורה (יג) ושתים כנגדן בשורה שניה אינם כרם ואינו מרחיק מהם אלא ו' טפחים לכל רוח:

לח עד כרם שחרב אם יש בו ללקט עשר גפנים לכל בית סאה ויהיו נטועות שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב עה או יש בו לכוין ג' כנגד ג' ה"ז נקרא כרם דל ואסור לזרוע בכולו:

לט עו כרם שאינו נטוע שורות שורות אלא מעורבב אם יש בו לכוין שתים כנגד שלש הרי זה כרם ואם לאו אינו כרם אלא דיו להרחיק ו' טפחים מכל גפן וגפן וזורע:

מ [נח] עז היו העיקרים מכוונים והנוף אינו מכוון הרי זה כרם הנוף מכוון והעיקר אינו מכוון אינו כרם היו דקות ואינן מכוונות העבו והרי הן מכוונות הרי זה כרם:

מא עח כיצד יודע אם הם מכוונות מביא חוט המדה ומותח מזו לזו:

מב עט כרם שחרב באמצעו ונשאר שלם [נט] מכל סביביו אם יש בקרחת שבאמצע ט"ז אמה ה"ז מרחיק מעיקרי הגפנים ארבע אמות לכל רוח וזורע (יד) באמצע הקרחת ואם אין בה ט"ז אמה הרי זה לא יביא זרע לשם פ ואם הביא הואיל והרחיק ד' אמות לכל רוח מהגפנים של כרם הרי זה לא קידש:

מג פא וכן מקום שנשאר פנוי בלא גפנים בין סוף הכרם ובין הגדר שלו והוא הנקרא (טו) (ה) מחול הכרם אם יש בו י"ב אמה מרחיק מהגפנים ד' אמות וזורע את השאר היו בה פחות מי"ב אמה לא יביא זרע לשם [ס] ואם הביא הואיל והרחיק ד' אמות הרי זה לא קידש [סא] פב במה דברים אמורים בכרם גדול אבל בקטן אין לו מחול אלא מרחיק ארבע אמות מסוף הגפנים וזורע עד הגדר (טז) [סב] פג וכן כרם גדול שהיה בין כל שורה ושורה שמונה אמות או יותר אין לו מחול:

מד [סג] פד היה הגדר המקיף את הכרם פחות מעשרה טפחים או שהיה גובהו י' טפחים (יז) ואין בו רוחב ד' טפחים

טורי זהב

(ט) חוצה לו. משום מרחית עין דכל העומד בחוץ אינו יודע שבתוכו מרוחקים ונראה לו ככרם גמור: (י) ככרם שחרב באמצעו. דשם בעינן קרחה י"ו אמות כמ"ש בסעיף מ"ב: (יא) ואחת יוצאה זנב כזה:

* *
* *
*

(יב) ואחת באמצע כזה:

* *
*
* *

(יג) ושתים כנגדן כזה:

* * *
* *

(יד) באמצע הקרחת. פי' שאצל כל צד של גפנים שייך להם ד' אמות דהיינו כדי עבודת הכרם שיכול לחרוש שם בשוורים לתקון הכרם כמאה שאותן ד"א הוויין כגפנים ואח"כ צריך שירחיק ממקום שאלים ארבע אמות האלו לזרע עוד ארבע אמות שהוא מקום חשוב ע"כ זורע ממש באמצע הקרחת דוקא משא"כ בפחות מט"ז כשאר בנתיים פחות מח' אמות אחר שתתן ד"א לכל רוח ואותו הנשאר תתן פלגא לכאן ופלגא לכאן ולא נשאר מקום חשוב לתת שם זרע ולעיל סעיף י"ט שאוסר עד ט"ז אמות היינו בכרם מלא גפנים: (טו) מחול הכרם. הטעם בזה דבעינן י"ב אמות לפי שד' אמות שייכים לעבודת הכרם וד' אמות שאצל הכרם שייכים לכותל שמניחים שם כדי לילך שם ולהחזיק הכותל על ידי ההליכה ע"כ צריך שיהיה נשאר ד' אמות מקום חשוב לזרע והא דלא בעינן ח' אמות בנתיים כדלעיל לפי שאין גפנים כאן רק מצד אחד: (טז) וכן כרם גדול כו'. לפי שאין דרך להניח שם מקום פנוי דבלאו הכי יש פנוי הרבה: (יז) ואין בו רוחב ד' כו'. פירוש דוקא כשיש גדר חשוב דהיינו גובה י' ורוחב ד' אז נותנים מחול לכרם זה דהיינו ד' אמות לכותל הגדר כדלעיל אבל כל שאינו כותל חשוב הוי כאילו אינו לגמרי וזורע חוץ לד' אמות מופנים

ביאור הגר"א

א' : [נ] וכמה כו'. ירושלמי פ"ד הלכה א' דאר"ז ר' ייסא בשם ר' מתנא אין זנב לכרם גדול ולא מחול לכרם קטן אין זנב לכרם גדול שאי אתה זקוק לו ואין מחול לכרם קטן לוסר חוצה לו יותר מתוכו תוכו שמנה וחוצה לו שתים עשרה ואיזה כרם קטן שלש בנגד שלש כו' [ובתוספתא פ"ג וכמה מטעתו ג' נגד ג'] וכ"מ. סמתני' ב' בפ"ז המבריך ג' גפנים כו' לפי' הר"ש והראב"ד : [נא] וכן אם היה כו' היו ג' כו'. פסק כחכמים אלא דוקא בג' שאפי' רואת את השורה האמצעית כאלו אינה נשארו ב' שורות והוא כרם משא"כ בב' שורות : (ליקוט) וכן אם היה כו'. דבכה"ג מודו רבנן לר"ש ממ"ש בב"ב פ"ג א' רצופין דתנן כו' תנן פסק דבא שם וא"א לומר דהלח כיהידאה ועוד דאמר שם סדלר"ש פלגא לרבנן כו' ורבנן דהכא ס"ל אפי' פחות מד' וצ"ל דפליגי ארבנן דהתם אלא דבג' אילנות מודי רבנן שאם יטול א' מהן לא ישארו אלא שתים וסש"ש ל"ז ב' אר"ז כתנאי כו' התם באילנות הרבה. אבל הרי"ף פסק שם כרבא וכתב הרא"ש שם דס"ל דרבא דאמר אפי' כרבנן דע"כ ל"ק רבנן אלא לענין כלאים דעבידי דנסעי הכי כו' ורשב"ם פ"ג א' ד"ה רואין כו' כתב דהומרא. הוא לענין כלאים ולכאורה דבריו תמוהין דהא אמרינן בפ"ג כתנאי כב"ל ולדברי הרא"ש ניחא דר"ז ס"ל הכי ודחקום כ"ז לומר דרבא וכולהו אסוראי שם הכל אליבא דר"ש אבל להרמב"ם ניחא הכל (ע"כ) : [נב] היו כו'. בירושלמי ספ"ד ר' יונה בשם רב מותר הזרע ואסור לזרוע ר' יוסי בשם רב הלכה מותר הזרע ומותר לזרוע ר"ח בר אשי בשם רב הלכה כר"מ ור"ש. מותר הזרע ומותר לזרוע או מותר הזרע ואסור לזרוע מן מה דא"ר בא משה לי ר"ח בר אשי כרמי מטע שמנה על שמנה הדא אמרה מותר הזרע ומותר לזרוע אלמא איפסיק ועבד עובדא כוותייהו ועב"ש שם ס"פ. אבל הראב"ד פסק כת"ק וכן משמע דנמ' דידן ס"ל כן דאמרינן בב"ב פ"ב פ"ג א"ל אביי לרב יוסף כו' אפ"ה מעשה עדיף ושם אמר דבא הלכתא כו' ועדשב"ם שם ד"ח ועד י"ו אמות כעוברא כו' [ונם נראה ברור דס"ס בירושלמי הנ"ל דקאמר שם בס"פ ד"ח זרע ברמיה כרתין ואינו אסור משום כלאים מערבבין הוויין ואין עבודה לגפן יחידית כר"י דאמר אין עבודה לגפן יחידית דברי חכמים ר' יעקב בר אידי בשם ריב"ל הלכה כדברי המיקל בח"ל ודעה סברת הרמב"ם דודאי משמע דהלכה כר"מ ור"ש בכ"מ סדקאמר סתמא והא דקאמר הלכה כדברי המיקל בח"ל קאי אתא דר"י דאמר אין עבודה לגפן יחידית ולא אפסק דלעיל אבל זה תמוה דבירושלמי ריש פ"ז על מילתיה דר"ע אומר שלשה קאמר שם רב יהודה בשם רב הלכה כר"ע ר' יעקב בר אידי בשם ריב"ל הלכה כדברי מי שהוא מיקל בח"ל כו' ע"ש וא"כ סתרי הני תרי פסקי דר"י בר אידי בשם ריב"ל דלעיל פסק כר"י דא"צ עבודה לגפן יחידית אף אמה אחת וכאן פסק כר"ע בח"ל דצריך להרחיק עכ"פ נ"ט אלא האמת יורה דרכו שנתחלף האי דברי חכמים עד בח"ל וצ"ל למעלה אחר שאמר ר"ח כ"א בשם רב הלכה כר"מ ור"ש דברי חכמים כו' ור"ל דפליגי על ר"ח ב"א וס"ל דאין הלכה כמותם רק בח"ל ולא בא"י א"נ דהאי דברי חכמים כו' הוא מסקנא דמילתא דלעיל דאין הלכה כר"מ אלא בח"ל בנ"ל ודלא כהרמב"ם ולפ"ז ל"פ הירושלמי אסוניא דנמ' דידן בב"ב הנ"ל] : [נג] ומרחיק כו'. עד"ש שם : [נד] אבל אם כו'. כן למד ממ"ש בירושלמי והביאו בסעיף מ"ג וכן כרם גדול כו' ש"מ שד"א יש לו אבל כ"ז צ"ע דהא אמרינן בירושלמי שאין מחול לכרם קטן שלא יהא חמור חוצה לו מתוכו א"כ ה"ה הכא נמי וההיא דירושלמי אתיא כת"ק דס"ל ט"ז אמה : [נה] היתה כו'. עד"ש במתני' שם בשם הירושלמי : [נו] והוא כו'. ר"ל אע"ג דדרך הרבים ט"ז אמה כמ"ש בב"ב ק' ב' אבל כאן והוא כו' : [נז] כרם קטן. כמ"ש בירושלמי [ועסל"ב וסמ"נ] ושם דאינו כרם גדול עד שיהיו נפ"נ ונ"ם לס"ש בסמ"נ : [נח] היו כו' כיצד כו'. ירושלמי והביאו הר"ש שם וכ"ה בתוספתא פ"ג : [נט] מכל סביביו. לאו דוקא וכס"ש בתוספתא רפ"ג ובירושלמי רפ"ד בין מארבע רוחות ובין משלשה רוחות ובין משתי רוחות זו כנגד זו : [ס] ואם הביא כו'. מתני' פ"ז : [סא] בד"א כו'. עסל"ב וצ"ע לשיטתו דפסק כר"מ ור"ש דאף בכרם גדול א"צ אלא ח"א א"כ אין חילוק ובטל דין מחול הכרם : [סב] וכן כרם גדול כו'. ירושלמי פ"ז מותר חדבן הכרם ד"א מותר מחול הכרם ד"א מותר פסקי ערים ו"ם מותר אפיפירות ו"ם בינתיים מהו די"א אסור ומקדש רשב"ל אמר אסור ואינו מקדש ממ"נ כרם גדול והוא ל"ל חורבנו אפי' מפעתו כרם קטן הוא אין לו מחול אלא כינן קיימין כרם גדול שנטעו על מטע כרם קטן אר"ז הדא אמרה כרם קטן שמנה על שמנה אין לו מחול כו' : [סג] היה כו' או כו'. כ"מ במתני' שם ואיזה גדר וקאי נמ על ת"ק ולא כמו שדחקו שם הר"ש והר"ם. ובתוספתא פ"ד העושה מחיצה לכרם גבוה עשרה ורחבה ארבעה בטל ד"א שבכרם העושה מחיצה לגפן גבוה עשרה ורחבה ארבעה בטל ו"ט שבגפן ושם העושה מחיצה לכרם גבוה עשרה ואין רחבה ארבעה לא בטל את ד"א שבכרם העושה מחיצה לגפן גבוה עשרה

באר היטב

(ה) מחול. (ר"ל שדרך הבעלים למחול ולעזוב אותו בלא גפנים) כ' הט"ז הטעם בזה דבעינן י"ב אמה לפי שד' אמות שייכים לעבודת הכרם וד' אמות שאצל הכרם שייכים לכותל שמניחים שם כדי לילך שם ולהחזיק הכותל ע"י הליכה ע"כ צריך שיהיה נשאר ד' אמות מקום חשוב לזרע והא דלא בעינן ח'

באר הגולה

סב ממשנה ה' פ"ד וכב"ה: סג מהירושלמי שמאליבא דב"ה וכהסיא דגבי מנות ביצה דף י"ד ע"ב וכהסיא דיסור על אנשים יומא דף ס"ז ע"א: סד משנה א' פרק ד' דכלאים: סה משנה ב' פרק ה' וכר"ם משום דרבי חנינא שם בירושל' מפרש דבריו משמע ליה דס"ל הלכה כדברין: סו רמב"ם שם כפי גירסתו שם ובירושלמי: סז וכר"מ ור"ם במשנה ספ"ד: סח רמב"ם וכתב הראב"ד וגם הכ"מ שלא מצאו לזה עיקר מנין לו: סט משנה ז' פ"ד: (°פי' לא ט"ו אמה כדרך הרבים אלא שביל הדרכים לרבים וכמו שכתב הראב"ד שם וכמו שאמר רבינו בעצמו בסוף הסעיף): ע משנה ב' פרק ו' בשם רבי אליעזר: עא משנה ו' פ"ד כזה:

° °
°
° °

עב כזה:

° °
°
° °

עג כזה:

° °
°
° °

עד משנה ריש פ"ה: עה מהירו' וכיינתיו לעיל סעיף ל"ב: עו שם במשנה וכת"ק: עז ירושלמי שם: עח שם בירושלמי: עט משנה ריש פ"ד וכב"ה: פ משנה ג' פ"ז: פא משנה ב' פ"ד וכב"ה ועירובין דף כ"ג ע"א: פב ירושלמי שם: פג ירושלמי פ"ז: פד מתוספתא פ"ד העושה מחיצה לכרם וכפי פירושו בכל ארבע אמות שנתבטל ממנו דין ד"א ונותנין לו מחול הא אם פחותה מגובה י' ומרוחב ד' שני כד' אמות:

שו"ת מבי"ט

שמשון וכן לענין כלאים כדפי' ז"ל (כדפי' רש"י ז"ל) בקדושין דכל הכרם הוא כלאים ולהכי קתני חוצה לה וא"כ גבי כלאים אם נמכר ירק רחוק מן הכרם אפילו בארץ ישראל מותר כיון שיש גנות אחרות שאין ידוע אם יש בהם כלאים. ואם כן אלו הירקות שמביאין למכור בשוק מכמה גנות איכא ספיקי טובא בכל יום ספק אם הביאו היום ירק זייתון שיש בהגנה שיש בה ירק תחת הגפן או לא הביאו משם אלא ממקומות אחרים ואת"ל שהביאו מעין זייתון יש גינות שם שאין בהם שום ירק תחת הגפן ושמא מהם הביאו ואת"ל שלא הביאו מעין זייתון אותו היום אלא מאותה גנה שיש בה ירק תחת הגפן ולא מגינות אחרות שיש שם או ממקומות אחרים שאין ידוע שיש בהם כלאים שמא לא הביאו מן הירק שתחת הגפן אלא ירק שיש בה שאינה כלאי' אבל לפי הדין כל ירק שנמכר במקום הרחוק מאותה גינה מותר דליכא ספיקא כיון דיש גנות הרבה שמביאין מהן ירק ואין ידוע שיש בהם כלאי' דכל דפריש מרובא פריש ויש ספק אחר אפילו אותן ירקות תחת ענפי הגפן כיון שיש אויר בין הענפים שמא אותה הירק היתה תחת אויר שבין הענפים והאשכולות שלא נתקדשו כמו שנראה ממשנת המדלה את הגפן על מקצת האפיפירות שאם הביא את הזרע תחת המותר שהוא מה שאין עליו זמורות לא קידש ובירושלמי א"ר יוסי בר חנינא דדוקא תחת האשכולות מקדש ולא תחת העלין שאינו הלכה ואפי' שבכל המקומות שמביאין מהם אפשר שיש בהם כלאים אפילו הכי רובא דרובא אין בהם ואפילו אותם שיש בהם רוב הירק שבכל גינות הוא ידוע שאין בהם כלאים כי אינן כרמים אלא גינות של ירק אלא שבקצת לידי הגנות יש גפנים מודלות על קצת ירקות וא"כ יש רובא שאין בהם גפנים ואותן שיש בהם גפנים הוא במיעוט הגן ועל כל הירק המובא לשוק למכור על ידי בעלי הגנות נאמר כל דפריש מרובא פריש אע"ג דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואפילו רוב היתר ומיעוט איסור הויא בשלוקה מן הקבוע ואינו ידוע אם היתר

כן נראה לי פשוט אלא שהלבוש כתב בזה וז"ל או שהיה בו גובה עשרה טפחים אפילו אין בו רוחב ארבעה אין לו מחול שאין דרך שם מקום פנוי לעזוב הואיל ואיכא גדר חזק עכ"ל ודברי שגגה הם דאם כן בגובה עשרה ורוחב ארבעה כל שכן שאין ליתן מחול: (יח) השוה את קירויו. פי' שקירה גם חלק שלא היה מקורה: (יט) במילואה לגדולה. כזה*:

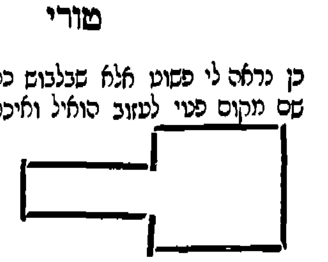

(כ) שומירה. הוא מקום גבוה שעומד שם הצופה לשמור הכרם: ולס

טפחים אין לו מחול [סד] אלא מרחיק מסוף הגפנים ד' אמות וזורע עד המחיצה אפילו היה בין הגפנים ובין המחיצה ד' אמות ומחצה זורע את חצי האמה:

מה [סה] פה גדר שהוא גבוה י' טפחים וכן חריץ שהוא עמוק י' טפחים ורחב ד' (°)[טפחים] ה"ז מותר ליטע כרם בצדו מכאן וירקות בצדו מכאן אפילו פו מחיצה של קנים אם אין בין קנה לחבירו ג' טפחים הרי זו מבדלת בין הכרם והירק כגדר:

מו פז גדר המבדיל בין כרם וירק שנפרץ עד עשר אמות הרי זה כפתח ומותר היתה פרוצה יותר מעשר כנגד הפרצה אסור עד שירחיק מן הגפנים כשיעור נפרצו בו פרצות רבות [סו] אם היה העומד כפרוץ הרי זה מותר כאלו אין שם פרצה. היה פרוץ מרובה על העומד לא יזרע כנגד כל המקומות הפרוצים עד שירחיק כשיעור:

מז פח מחיצת הכרם שנפרצה אומרים לו גדור נפרצה אומרים לו גדור נתייאש ממנה ולא גדרה הרי זה קידש:

מח פט בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה וגפנים נטועים בצד זה מותר לזרוע ירקות בצד האחר שהרי פי תקרה כאלו ירד וסתם ונעשה ביניהם כמחיצה (°) ואם (יח) השוה את קרויו אסור:

מט צ חצר קטנה שנפרצה (יט) במילואה לגדולה והיו הגפנים בגדולה אסור לזרוע בקטנה ואם זרע הזרעים אסורים והגפנים מותרים היו גפנים בקטנה מותר לזרוע בגדולה הואיל ויש בגדולה פסין מכאן ומכאן הרי היא כמובדלת מן הקטנה ואין הקטנה מובדלת מן הגדולה:

נ צא חריץ שהוא עובר בכרם עמוק י' ורחב ד' אם היה מפולש מראש הכרם ועד סופו ה"ז נראה כבין שני הכרמים ומותר לזרוע בתוכו [סז] ובלבד שלא יהיו הגפנים מסככין עליו ואם לא היה מפולש צב הרי הוא כגת שבאמצע הכרם [סח] שאע"פ שהיא עמוקה י' ורחבה ד' או יתר אסור לו לזרוע בתוכה אלא א"כ היה בקרחת ט"ז אמה:

נא [סט] צג שביל שבין שני הכרמים הרי הוא ככרם שחרב באמצעו אם יש ביניהם ט"ז אמה מרחיק מזה ד' אמות ומזה ד' אמות וזורע את המותר ואם היה פחות מכאן לא יביא זרע לשם:

נב צד (כ) (ו) שומירה (פי' בית דירה שעושים לשומר השדה) שבכרם אם גבוהה עשרה ורחבה ד' מותר לזרוע בראשה ירק [ע] צה ובלבד שלא יהיו השריגים נוגעים בה כדי שלא יראה ירק בתוך הכרם מלמעלה [עא] צו במה דברים אמורים במרובעת אבל אם היתה השומירה עגולה צריכה שיהיה בתוכה חלל ארבעה טפחים כדי שתהיה מופלגת מן הארץ וצריכה עפר על ראשה מלמעלה שלשה טפחים:

נג צז הבית שבכרם אם היה יתר משלשה טפחים על שלשה טפחים זורעים בתוכו ירק ואם היה פחות משלשה על שלשה הרי הוא כסתום ואין זורעים בתוכו:

נד צח גפן יחידית שהיתה נטועה בתוך הבקעה או בתוך החריץ מרחיק ממנה ששה טפחים לכל רוח וזורע את כל החריץ כדרך שהוא עושה במישור [עב] צט ואם היה עמוק עשרה והיה רחב שפת החריץ למעלה ארבעה אסור לזרוע בתוכו אף על פי שהרחיק ששה:

נה [עג] ק וכן גפן יחידית שהיתה מוקפת גדר גבוה י' ורחב ד' לא יזרע בכל המחיצה ואע"פ שהרחיק ו' [עד] ואם הרחיק ו' וזרע לא קידש קא וכמה ירחיק לכתחלה ויזרע ד"א לכל רוח ואח"כ יזרע שאר החריץ או שאר המקום המוקף גדר:

נו [עה] קב הגפנים שגדלו כברייתן והרי השריגים והאשכולות שלהם מושלכים בארץ הם הנקראים כרם [עו] אבל העושה כמו מטה או כמו שבכה (גבוהה) מעל הארץ כדי שיהיו האשכולות והשריגים נמשכים עליה והגביה נוף הגפנים מעל הארץ על אותה המטה והדלה אותן הרי זה נקרא ערים [עז] ואותן הקנים וכיוצא בהם שעשה מהם מטה או שבכה והדלה עליהן את נוף הגפן הן הנקראים אפיפידות ודינין אחרים יש בערים:

נז קג הנוטע שורה אחת של ה' גפנים או יותר וערסן על גבי כותל גבוה י' וכיוצא בו או שנטען בצד חריץ עמוק י' ורחב ד' הרי אלו נקראים ערים (°) וצריך להרחיק מן הערים ד' אמות ואח"כ יזרע כדרך שמרחיק מן הכרם קד ומהיכן מודדין מעיקר הגדר שערסן עליו:

נח [עח] קה כיצד הרחיק את השורה של גפנים מן הכותל אמה ונמצא הערים מן הגפנים ולכותל מודד מן הכותל ד' אמות וזורע ונמצא בין הזרע ובין עיקרי הגפנים חמש אמות [עט] ואם בא לזרוע מצד הגפנים מרחיק מעיקרי הגפנים ד' אמות שנמצא רחוק מן הכותל ה' אמות ועל דרך זו דנין בכל ערים:

נט [פ] קו אחד הבונה את הגדר ואחר כך נטע או שנטע ואחר כך עשה את הגדר הואיל וערסן הרי זה ערים נהרם הגדר או נסתם החריץ אין כאן ערים אלא הרי כל השורה כגפנים יחידים:

ביאור הגר"א

ואין רחבה ארבעה לא ביטל ו"ש שבגפן. ומפ' כה"ג ועסג"ה אבל י"ל התוספתא לזרוע מצד השני שמותר: [סד] אלא מרחיק כו'. עירובין צ"ג א' ולהחמיר כו' שאלמלא כו' ואין מחיצה פחות מגבוה י' ורחבו ד' וכנ"ל: [סה] גדר כו'. מתני' הנ"ל ובעירובין שם יש כו': (ליקוט) גדר כו'. ע"ל סמ"ז מחיצת כו' ופרש"י בב"ק שם וכב"ב שם (ע"כ): (ליקוט) גדר כו'. הביאו הרא"ש ראיה ממ"ש בב"ב כ"ו א' היה גדר בינתים כו' והן דברי רש"י שם (כ') א' בד"ה אומר לו כו' ועתוס' כ"ו א' ד"ה אחד כו' שהקשו עליו דמתני' לא בזורעים וכ"כ הרא"ש והג"א שם דבזורעים בעינן ספי כפי אומר כו' (ע"כ): [סו] אם היה העומד כו'. ספ"ק דעירובין כר"פ: [סז] ובלבד כו'. כמש"ש בשומירה וכמש"ל: [סח] שאע"פ כו'. שם ור"א ס"ל דא"צ להרחיק כלל כמו בשומירה וכמ"ש בירושלמי שם והביא הר"ש א"ל ר"א כו': [סט] שביל כו' י תוספתא דפ"ג איזו מחול הכרם בין שני כרמים דר"י והכ"א אם אין שם ט"ז אמה כו'. כ"ה הגירסא הנכונה ועבפי' הר"ם (פ"ד) מתני' ג' ות"ק סבר כו': [ע] ובלבד כו'. ער"ם במתני' ג' פ"ב דפאה ופי' שער כו' וער"ש שם שפי' שמתערבין זע"ז ובירושלמי שם מה כותש כעלה במכתש או כותש ע"ג גדר מן מה דאמר שער כותש ואין הגדר כותש הדא אמרה כותש ע"ג גדר והביא הר"ש כאן בכלאים ופ"ס שם חורר אמר כותש כו' וצ"ל הדא אמרת כו' ולפי' הר"ש בפאה שם ר"ל דמיבעיא להו כעלה במכתש דהיינו שיהיו מתערבין בתוך הגדר כפי' הרמב"ם או כותש ע"ג הגדר ר"ל שיהיו מתערבין זה בתוך זה למעלה מהגדר ופשיט מדלק"ק גדר כותש ש"מ שלמעלה מהגדר זה בתוך זה משרבים וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהמ"ע אבל אם היה הגדר מבדיל מלמטה והבדים והפארות מעירבים מלמעלה ונוגעין בגדר כו' אלא שי"ל שר"ל מעורבים מלמעלה לא שבצד זה בתוך צד זה אלא שלו בעצמן מעורבין כו' ונראה שהרמב"ם גורס הדא אמרת אין כותש ע"ג גדר וה"ל דגדר כותש משמע דגדר הוא בתוך הבדים כעלה במכתש אבל שער כותש משמע שהשער כעלה במכתש על הגדר: [עא] בד"א כו'. ירושלמי שם ר' חייא בשם ר' יוחנן צריך שיהא שם חלל ארבעה אר"ש בר רב יצחק הדא דתימר בעגולה אבל במרובעת א"צ שיהא שם חלל ארבעה ר' חלפתא בן שאול אמר צריך שיהא שם עפר ג"ט מלמעלן א"ר יוסי הדא דתימר בעגולה אבל במרובעת א"צ שיהא שם עפר ג"ט מלמעלן. משלשה ועד ארבעה היא מתני' פחות משלשה כסתום מג' ועד ארבעת משלים ארבעה זורע מיד ר' אבין בשם שמואל ובבתי כלאים התבאו בית שמכביאין בו את הכלאים. ומפרש הר"ש מ"ש משלשה כו' דקאי אנקא אבל הרמב"ם מפרש לה אבית וכמ"ש בסנ"ג וז"ש אח"כ ד' אבין כו' וא"י למה לא כתב שמשלים: [עב] ואם היה עמוק כו'. למד מהתוספתא של' בסנ"ה אבל מ"ש כ"ם ובה"ג ממתני' תנת שבכרם כו' מעות גדול הוא דשם פי' וחכמים אוסרין וה"ה כאלו לא היה חריץ וכמ"ש בס"נ שאע"פ שהיא כו' וכמ"ש בירושלמי וכו' שם: [עג] וכן גפן כו'. תוספתא עבסמ"ד: [עד] ואם הרחיק כו'. כמש"ש בששה מחיצה לכרם שביטל ד"א שבכרם ושם לא קידש כמ"ש בסמ"נ: [עה] הגפנים כו'. וצריך ב' שורות כנ"ל: [עו] אבל כו'. ברפ"ו: [עז] ואותם כו'. שם והדלה כו': [עח] כיצד כו'. בירושלמי שם והביאו הר"ש שם ודלא כמ"ש בפי' שם: [עט] ואם בא כו'. סדלא קאמר בירושלמי הנפקא מינה להיפך ש"מ שבזה מודי ב"ה. אבל הראב"ד גורס בירושלמי להיפך מ"ד מעיקר הגדר מושחים אינו אסור אלא ב"א ומ"ד מעיקר הגפנים אסור עוד ב"א וכתב אבל אחורי הגדר זורע מיד שהגדר מפסיקו וזו הגירסא נכונה ולהכי לא תני בעדיות וכן משמע שם בירושלמי דאמרינן שם בין כמ"ד מעיקר הגפנים מושחין ובין כמ"ד מעיקר הגדר מושחין מה ביניהון א"ר יונה תפתר שהיו הכרתין ר"ל עיקרי הגפנים נתונים מקצתן בתוך ד"א ומקצתן חוץ לד"א מ"ד מעיקר הגפנים מושחין ניחא ר"ל שצריך ד"א כו' מ"ד מעיקר הגדר מושחין מקום שהשרשים כלה אסור והשאר מותר ר"ל מותר לזרוע אצל הגפנים ול"ד דהא צריך להרחיק ו"ט ואח"כ אמר היה שם שתי אמות כו' כנ"ל: (ליקוט) כיצד כו'. עמש"ש שפי' הר"ש והראב"ד נכון שמצד הגדר א"צ להרחיק ועוד ראיה ממ"ש בפ"ב דעדיות ולקמן סעיף ס"א גנה קטנה כו' אם יש כו' (ע"כ): [פ] אחד כו'. ירושלמי שם הלכה ח' ולא שנייא בין שבנה גדר ואח"כ נטע

חידושי רע"ק

(סי' רל"ו סעיף מ"ד) אלא מרחיק. וכן אם נפרצה הגדר יותר מי' אמות נגד הפרצה אין לו דין מחול ומרחיק מן הגפנים ד"א וזורע וכ"כ בחידושי אבן העוזר בעירובין (ג' ע"ב) בתוס' והאיכא דצמים: (סעיף מ"ו) כנגד הפרצה אסור. משמע דכנגד העומד שרי וכו' הר"ש אם הוא רחב ד' אבל פחות מד' אף כנגד העומד אסור כדאיתא בעירובין פ"ק גבי ג' מדות במחיצות ותמיהני דאדרבה מסוגיא שם מבואר התיפוך דלפ"מ דקאמר רבא מדסיפא רשב"ג כו' א"כ לדידן דקיי"ל כרבנן דגם מלמעלה שיעור לבוד הוא נ"ט גם נ"מ חשוב הוא להתיר העומד. אח"כ מצאתי בריטב"א עירובין שכ"כ להדיא בשם הר"י והראב"ד דלדידן גם בנ"ט שרי נגד העומד ע"ש ודברי הר"ש צ"ע:

באר היטב

אמות בנחים כדלעיל לפי שאין כאן נטעים רק מצד אחד עכ"ל: (ו) שומירה. הוא מקום גבוה שעומד שם הנוטר לשמור הכרם. ש"ך:

(יו"ד ח"ג)

באר הגולה

פה משנה ג' פ"ד: (°כנ"ל וכשטע הוא מכמה משניות בכמה דוכתי): פו שם משנה ד': פז שם במשנה: פח ברייתא ב"ק דף ק' ע"ב וב"ב דף ב' ע"א: פט ברייתא עירובין דף צ"ג ע"א: (°פירוש שקירה את כל הבית שבכשיו נסתלק מכאן פי תקרה): צ מימרא דאמוראי שם דצ"ב ע"א ובאין הפרצה יותר מעשר דהוי כפתחה של גדולה: צא משנה ג' פרק ה' דכלאים בשם ראב"י: צב שם וכחכמים: צג רמב"ם פ"ז: צד שם במשנה: צה שם: צו ירושלמי שם: צז משנה ד' שם וכדמפרש בירושלמי שם: צח שם במשנה: צט מדין הגת שבכרם וצייתיו לעיל סעיף נ': ק תוספתא פרק ד': קא שם מסמיה דר"ע וביה דינו תקנו כך וכן משמע במשנה ד' מדברי ר' יוסי נשמע לרבנן היכא דעמוק י' ורחב ד': קב לשון הרמב"ם פ"ח מהלכות כלאים והוא הקדמה להבין השמות שיבואו בפרק הזה ועד סוף הסימן הוא בפרק הנזכר: קג משנה ריש פ"ו: (°פירוש אע"פ שאינו אלא שורה אחת נידון ככרם): קד שם במשנה וכב"ה: קה כן פירש הרמב"ם ע"פ הירושלמי וכמ"ש הכ"מ שם וסה דלא תנו אותו מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה משום דפליג ר"י בן נורי ואמר טועים כל האומרים כן: קו שם בירושלמי

שו"ת שבי"ט

לקח לו איסור אבל בנמלא אמרינן הלך אחר הרוב רוב סיתר מותר והכא בנ"ד הוי כנמלא שהביאו העובדי כוכבי' הירק בחנויות מן הגנות כמו בשר הנמלא ביד עובד כוכבים שבדין תורה הוא מותר אם רוב מוכרי הבשר ישראלים אלא שאסרו חכמים כל בשר שנתעלם מן העין וכמו שכתב הרב ס"ח מהלכות מאכלות אסורות. ולעיקרא דדינא סירכא שנראה לי כי זו הירק שתחת גפנים אלו אינם כלאים מפני שהגפן גבוה הרבה מן הירק ואין סברא שיאסור הגפן באויר לירק של מטה יותר מן השיעור שאוסר הכרם לירק הנטוע בצדו תוך ד' אמות או גפן יחידי תוך ו' טפחים כי יותר יניקה יש לירק הנזרע תוך ששה מצד לחות הארץ ושרשי הגפן והירק ממה שיונק הירק באויר מסיכוך הגפן עליו וכן מוכיח לשון הרמב"ם ז"ל פ"ח שכתב כבר בארנו שאע"פ שמרחיק בין הזרע ובין הגפן כשיעור צריך ליזהר שלא יסכך הגפן על הירק או יסכך הירק על הגפן ע"כ נראה שעיקר היניקה היא כשנזרעים שניהם זה בצד זה בלי שיעור ההרחקה אלא שצריך ליזהר גם בסיכוך ולא מצאתי שום רמז באיזה שיעור תהיה יניקת הירק מן סיכוך הגפן ואפילו שנאמר שיהיה הרחקת הסיכוך שוה לירק שניטע בצד הגפן היינו ו' טפחים בירק שניטע בצד גפן יחידית ואלו הירקות שתחת הגפן הן גבוהות הרבה מן הירק וכן גפן יחידית ולא כרם שאינן שתים מכאן ושתים מכאן ואחת יוצא זנב ואפילו היה כרם אין סברא שתהיה ההרחקה מן הסיכוך ד' אמות אויר והרמב"ם ז"ל פ"ו הביא מן הירושלמי ב' גנות זו על גב זו התחתונה עשויה כרם זורע את העליונה עד שהוא מגיע לאויר עשרה טפחים הקרוב לכרם שאויר י' טפחים סמוך לכרם או לגפן יחידית אסור לזרוע בו וכן ר"ש פ"ו משנה ב' הביא הירושלמי כרם יש לה אויר כרם יחידית אין לה אויר מן מה דאמר ר' בון בר חייא בשם ר' שמואל בר יצחק לאויר עשרה היינו הדא אמרה אפילו גפן יחידית יש לה אויר ואפשר דיש לה אויר דקאמר לגפן היה אויר ו' ובמתניתין דבעינן נקוב נמי כתב הר"ש כולהו מודו שנאסר פי' לאויר י' כלומר אסור להביא לאויר הכרם אבל אינו מקדש באויר כדפי' לעיל. עוד אני אומר דסיכוך ממילא כי הא נסים שעל גבי הירק אינם מקדשים דיניקת

(כא) ואם אמר לתינוק כו'. הוא הדין לכתחלה מותר לומר כן דהכי עביד רב משרשיא לענין כלאי כרם דהא מדרבנן נינהו בחוץ לארץ אפי' בחטה ושעורה וחרצן במפולת יד ולא דמי לאיסורים דאסור לעשות על ידי עובד כוכבים כמ"ש בא"ח בהלכות שבת סימן ש"ז אבל בעוזר סימן כ' דהתם איסור דאורייתא הוא ועיין מ"ש בסימן רל"ז סעיף ב':

ס [פא]^{קי}ערים שחרב אמצעו ונשתיירו בו ה' גפנים בצד הגדר מכאן וה' גפנים בצד הגדר האחר מכנגדן זהו הנקרא פסקי ערים אם יש ביניהם ח' אמות[פב]^{קיז} ואחד מס' באמה ה"ז מרחיק מכל שורה ו' טפחים וזורע והוא שלא יזרע תחת האפיפירות היה ביניהם ח' אמות בצמצום ה"ז לא יזרע לשם^{קיח} ואם זרע הואיל והרחיק מכל שורה ו' טפחים ה"ז לא קידש [פג]ואם אין שם גדר מרחיק מכל שורה ו"ט וזורע שאין כאן לא ערים ולא פסקי ערים חזר ובנה הגדר חזר הערים למקומו וחזרו פסקי ערים למקומן:

סא ^{קי} גנה קטנה שהיא מוקפת גדר וערס את הגפנים סביב לה מבחוץ על כל כתליה אם יש בה מלא בוצר וסלו מכאן ומלא בוצר וסלו מכאן הואיל והיא מוקפת גדר זורעים בתוכה ירקות ואם אין בה כשיעור הזה אין זורעין בתוכה מפני שנראה הכל כערים אחת וירק בתוכו:

סב ^{קיא} גפנים שהיו זרועים במדרגה גבוהה והערים שלהן יוצא ומסכך על השדה אם עומד בארץ ובוצר את כולו רואין כל המקום שתחת הערים כאלו הוא מקום עיקרי הגפנים ואוסר ד' אמות בשדה לכל רוח משפת הערים ואם אינו יכול לבצור עד שיעלה במדרגה או בסולם אין אסור לזרוע אלא תחת הערים בלבד:

סג ^{קיב} ב' כתלים הסמוכים זה לזה והגפנים נטועים בזויות ביניהם והערים יוצא עם הכתלים מתוך הקרן וכלה מרחיק מעיקרי הגפנים כשיעור וזורע במקום הכלה שאין עליו ערים ואע"פ שהזרע מכוון בין שני הכתלים שביניהם הערים הואיל והרחיק כשיעור הרי זה זורע בין הכתלים:

סד ^{קיג} גפן שעלה העץ שלה מן הארץ מעט ואח"כ נעקם ונמשך על הארץ וחזר ועלה כמו ארכובה (פי' כרעא דאדם דדמי לנו"ן כפופה) כשמודדין בין הזרע ובין הגפן ששה טפחים או ארבע אמות אין מודדין אלא מסוף הארכובה ולא מעיקר הגפן הראשון:

סה ^{קיד} כבר נתבאר שאף על פי שמרחיק בין הזרע ובין הגפן כשיעור צריך להזהר שלא תסכך הגפן על הירק או הירק על הגפן:

סו [פד] ^{קטו} זרע ירק או תבואה וצמחה ואח"כ סיכך עליה את הגפן הקשין מותרים והדגן ידלק:

סז [פה] ^{קטז} היו שרשי הגפן יוצאים לתוך הד' אמות שבין הכרם והתבואה יעקור היו שרשי התבואה יוצאים לתוך הד' אמות מותר:

סח ^{קיז} כל ההרחקות והשיעורים האמורים בכלאים באמה בת ו' טפחים שוחקות:

סט כל השיעורים האלו שמרחיקין בין הגפנים והתבואה או הירק אינם אלא בא"י או בסוריא ^{קיח} אבל בחו"ל מותר לזרוע (°) בצד הגפנים בתוך הכרם לכתחלה ^{קיט} ולא אסרו בח"ל אלא לזרוע ב' מיני ירק או תבואה עם החרצן במפולת יד (כא) [פו] ^{קכ} ואם (ז) אמר לתינוק עובד כוכבים לזרוע לו בח"ל מותר אבל לא יאמר לעובד כוכבים גדול שלא יתחלף בישראל [פז] ^{קכא} ואע"פ שמותר לזרוע הירק בצד הכרם בח"ל הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה ואפי' בח"ל והוא שיראה אותו לוקט ומוכר אבל ספיקו מותר:

הגה וי"א דהואיל ומותר לזרוע ירק בלד הגפנים בח"ל מותר לאכול אותו ירק גם כן (הגהות מיימוני פ"י מהלכות מ"א דין ע' ותה"ד סימן קנ"ד) ואין לחוש אלא במקום דאיכא למיחש שנזרע ב' מיני ירק או ב' מיני תבואה עם חרצן במפולת יד (מרדכי פרק קמא דקדושין) ועל כן נהגו להקל במדינות אלו בירקות הנמלאים זרועות בכרמים כי לא שכיח שנזרעו באיסור:

באר הגולה

הלכה ה': קז שם במשנה ו': קח תוספתא פ"ג אלא שאם כתוב אחד משמה באמה וכן היא גירסת רבינו שמשון והרא"ש: קט שם במשנה ג' פ"ז: קי משנה ד' פ"ב דעדיות וכפי פירושו ע"ש דרכו: קיא משנה ב' פ"ו דכלאים משמיה דרבא"י: קיב שם משנה ז' וכפי פירושו: קיג משנה ריש פרק ז': קיד לעיל סעיף ז' וסעיף כ"ז: קטו ירושלמי בפ"ה והא דאית' בברייתא בפסחים דף כ"ה ע"ב תנור שהסיקו וכו' בקשין של כלאי הכרם חדש יותץ וכו' איירי כשזרע הכלאים תחת הגפן וכ"כ התוספות והוא מפורש בירושלמי: קטז תוספתא פ"ד ואיתא בירושלמי פרק ו': קיז ברייתא משמיה דרב נחמן ובברייתא ערוכין דף ג' ע"ב: קיח מעובדא דרב חנן ורב ענן דהוו אזלי וסקלי באורחא וכו' קידושין דף ל"ט ע"א: (°פירוש דאזלו על גבי גפנים אסינו בח"ל אסור משום דשרשי הזרעים נכנסים בתוך שרשי הגפנים והוה ליה הרכבה והרכבה בח"ל אסור כדלעיל סי' רצ"ה): קיט כדא"ל רב יוסף לאביי שם: קכ מעובדא דרב משרשיא שבת דף קל"ט ע"א: קכא ממשנה סוף ערלה כרם נטוע וכו' ובלבד שלא ילקוט ביד ומפרש בירושלמי שם שלא יראהו לוקט ומשמע שאם ראהו לוקט אסור ועובדא דרב משרשיא הוה זרע ליה נכרי לעובד כוכבים:

ברכי יוסף

(שו"ע סעיף ס"ט) **ואם אמר לתינוק עובד כוכבים וכו'.** עמ"ש מפרשי הרמב"ם פ"א דכלאים ועמ"ש מורינו הרב זרע אברהם א"ח סימן ט' ועמ"ש בעניותנו לקמן סימן רל"ז אות ב' בס"ד: (שם) **ואע"פ שמותר לזרוע הירק בצד הכרם בחו"ל וכו'.** ראיתי בשו"ת חד מקמאי כ"י שכתב דשלחו לו מן השמים כי לא נכון לעשות כן: (שם בהג"ה) **מותר לאכול אותו ירק וכו'.** וכן פסק רמ"י בספר האורה כ"י:

שו"ת מבי"ט

אויר קיל ואינו מקדש הוץ שיעור הנז' כי אסכשמסכך לכת אלה כדתנן המסכך גפנו וכו' ותנן המדלה את הגפן וכו' דמשמע דוקא מסכך לכתחלה אבל אם ממלא נסתכך לא קידש אפילו לתנא קמא דיקא אויר קיל מיניקת גפן בנטיעה וירק הזרוע כדמשמע מלשון הרמב"ם ז"ל שהבאתי למעלה וכן כתב לשון זה סמ"ג ז"ל בהזהרת רע"ט צריך ליזהר שלא תסתכך הגפן על הירק או יסכך הירק על הכרם ע"כ דמשמע זהירות לחוד לבעל הכרם שלא יסתכך מאיליה דאם הוא מסכך בידים פשיטא שמקדש ואפילו מאיליה צריך ליזהר כדי שלא יבא לידי תוספת מאתים אחר שראה שהוא מסוכך ויתקדש שאם לא ראהו אלא שנסתכך מאיליה

ביאור הגר"א

י"א גפנים בין שנטע י"א גפנים ואח"כ בנה גדר ואח"כ נפסקה האמצעית יש כאן ערים ויש כאן פסקי ערים חרב הגדר אין כאן ערים ולא פסקי ערים ר' אבדימי אחוה דר' יוסי בעי חזר ובניית את אמר חזר הערים למקומו ודכוותה חזרו פסקי ערים למקומן: [פא] ערים כו'. הראב"ד תמה עליו דזה ב' ערימים הן ומקדש בתוך ח' אמות ופי' הוא כפי' הר"ש שם. והרמב"ם ס"ל שאין נקרא ערים אלא כשעירסן וכמ"ש בסג"ו וז"ש בסנ"ט הואיל ועירסן כו' וכאן חרבו שורה האמצעית שסמוכה לגדר ושרים עליו: (ליקוט) ערים כו'. פי' צ"ע למה ינרע משאר ערים יחידי והר"ש דחק עצמו דאתי כריב"נ או כו' וכמה דחוקין דבריו אבל נראה כפי' הר"ש שכתב כגון שנטע י"א גפנים בצד הגדר ומצד א' וחרב גפן אמצעי ולזרוע שם ולא מטעמיה כריב"נ כו' אלא דאין איסור בערים אלא נגד הגפנים לרתבן שרואה כל הגפנים אבל כה"ג א"צ להרחיק אלא ו"ט כגפן יחידי וכאן בפסקי ערים הדין כו' וז"ש שם במתני' ז' ערים שהוא יוצא כו' ור"ל כמו בצורה א ב' נ'. . . . . א' שנטוע במקצת הכותל בקרן לזרוע על קצה האחר של הכותל כגון בקצה ב' ואמר ר' יוסי אם אין במקום הפנוי ד"א כגון בחתיכת ב"נ לא יבא כו' ודלא כפי' הרמב"ם בסעיף ס"ג (ע"כ): [פב] וא' מס' באמה. עבח"ג וכ"ה בירושלמי שם לית הדא פליגא אדר"ז דר"ז אמר שמנה חוץ ממקום כרתין פתר לה שמנה אמות וכ"ש ולמה לא תניתה ולא תסבור כהחיא דא"ר יוחנן כל מדות שאמרו חכמים ועד טפח והחין ריבה ציכחר לפום כן לא תניתה: [פג] ואם אין כו'. ירושלמי כנ"ל: [פד] זרע ירק כו'. ירושלמי ספ"ה ר' יעקב בר אידי בשם ר"ל פעמים שהקשין מותרים והדגן אסור פעמים שהקשין אסורין והדגן מותר היאך עבידא זרע בהיתר וסיכך על גבן הקשין מותרין והדגן אסור זרע באיסור והעביר הסכך הקשין אסורין והדגן מותר ר"ז בעי ניחא הקשין מותרין והדגן אסור הקשין אסורין והדגן מותר גדל מתוך איסור ואת אמרת הדגן מותר ר"ז כדעתיה דאר"ז בשם ר' יונתן בצל של כלאי הכרם שעקרו ושתלו אפי' מוסיף כמה אסור שאין גדולי איסור ר"ל של איסור מעלין את האיסור ופסק כר"ז [ולכן השמיטה] שכן קי"ל בספ"ז דנדרים ועבמי' רצ"ד סכ"ב: [פה] היו ט' היו כו'. תוספתא פ"ד היה השרשים יוצאין בתוך ד"א שבכרם הכל מודים שיעקור שרשי פיאה יוצאין בתוך ד"א שבכרם אפי' למטה מג"ט מותר. אבל דבריו תמוהין דהאי אפי' ט"ס הוא אלא דוקא למטה מג"ט מותר שאין הכרם אוסר למטה מג"ט וכמ"ש בירושלמי פ"ו אר"י לית כאן לעיקר הגפנים אלא למטה משלשה כהרא דתנינן שרשי פיאה כו' ועסכ"ג וכן שם בפ"ה מתני' ג' ויעשה כסתום ויהא מותר לא כן תנינן שרשי פיאה כו' והביא הר"ש שם: [פו] ואם אמר כו'. לאו דוקא דאפי' לכתחלה מותר כמש"ו אבל לא יאמר כו' וכמש"ש בגמ' וכ"כ ט"ז [אבל צ"ע דמפרש גמ' דשם בכל כלאי זרעים בח"ל. וסוגיא דשמעתין משמע דוקא בכשותא וכן פירש"י שם ד"ה יחיב כו' ותוס' ד"ה רב כו' וכן מדאת דבשאר אין חילוק בין א"י לח"ל]: [פז] ואע"פ כו'. דר' יאשיה ל"פ ראסור ומקדש שכן כל המתני' ובריתות הנ"ל תנן בהדיא דמקדשות ומתני' דכרם נטוע ירק כו' אף בח"ל אבל תוס' כתבו דכל המשניות ובריתות הכל דלא כר' יאשיה אבל לר' יאשיה מותר גם לאכלן וכ"כ הרא"ש בה"ק וז"ש בקדושין ל"ט א' לא צהריתו כו' ולא אמר לו שאסור בהנאה דמסתמא זרע ליהנות ממנו וכן רב משרשיא בשבת שם ועתוס' בקדושין שם סד"ה לא ובמנחות ט"ו ב' ד"ה ואסרו כו' וז"ש בהג"ה וי"א כו' והוא דברי הרא"ש בה"ק ודעת הראב"ד דל"פ ר' יאשיה אלא למלקות אבל איסורא איכא ופי' הרא"ש דאיסורא דרבנן וצ"ל החיא דקדושין דבח"ל מותר דהא משמתין על איסורא אפי' דרבנן כמ"ש בסי' של"ד סמ"ג ועמ"א בר"ס תצ"ו: הזורע

באר היטב

(ז) אמר. כתב הט"ז דהוא הדין לכתחילה מותר לומר כן דהא מדרבנן נינהו בחוץ לארץ ולא דמי לאיסורים דאסור לעשות ע"י עובד כוכבים כמ"ש בא"ע סימן כ' דהתם איסור דאורייתא הוא וע"ל בסימן רל"ז סעיף ב' *):

*) ועיין בהגר"א שיש להחמיר בזה.

השמטות

צבי לצדיק

(סימן רצ"ד סעיף ו') **פירות** כו' פודים אותם אחר שינמרו. עי' ש"ך אם פודין במחובר. וצ"ל שיש נ"מ דאם פדה במחובר חייב בלקט שכחה ופאה פרט ועוללות ואם פדה בתלוש פטור כמ"ש בסעיף זה. ולכן כתב שיפדה מ"מ שיתול רק כשיתלקט ואז פטור: (שם סעיף י"ג) **עובד** כוכבים וישראל שהיו שותפין בנטיעה. קשה לי הא כה"ג עבודת כוכבים כ"כ מיירי רק שקבלו יחד באריסות ואז אין עקר האילן של אריס רק האיסור אפרי מש"ה מהני תנאי שאינו זוכה כלל בפרי אבל בים להם שותפות בנטיעה א"כ מיד כשינטמחו חייב הישראל בערלה ולמה יפטור ע"י תנאי מדין ערלה הא כל פרי שייך מחצה של ישראל ושלא גר ועובד כוכבים שירשו אסור לחלוק שיקח עובד כוכבים עד היתר מבאר לרשותו. וצ"ל דמיד כשקנו הנטיעה התנו שג' שנים הראשונות תהיה הנטיעה של עובד כוכבים לבד. אבל על היום מתירין שבכה"ח בלא התנו קשה כנ"ל ודברי רש"י בסוגיא הט"ז שכן המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל עכ"ל זה שייך רק בקבלו שבשביל עבודה זוכה הפירות. אבל בנטיעה שלו לאו עבודה גורם ולנ"ע. ומדברי הט"ז ס"ק כ"ב י"ל דהוי כאלו מכר לו הנטיעה בשכר שעובד את הכרם שלו. ולפ"ז אם העובד כוכבים עובד רק נטיעה זו ולא כל הכרם אסור: (שם סעיף ט"ו) **מותר** כו' מאחר שלא באו לעולם. הגאון הט"ז הגיה זה בנ"ע. ובאמת קושיתו חזקה כיון שלא קנה העובד כוכבים דבר שלא בא לעולם א"כ כשגדלו הפרי הם של ישראל. אך כ"ל שמוכר לו דקל לפירותיו שהעובד כוכבים קונה עיקר האילן לפירותיו. וא"כ מיד כשגדלו הם של עובד כוכבים וכן הוא ברשב"א סי' אל"ף קכ"א. וז"ל דאינו מוכר אלא מקום עצים ועצי ערלה שרי בהנאה:

(סימן רצ"ה סעיף ג' בש"ך ס"ק ב') **מותר** כו' בא"י מותר. קשה לי סתירה מסי' רנ"ז סי"א הטומן תחת אילן כו' עד חושש משום כלאים אלמא זרע באילן כלאים ובטומן ליכא הרכבה רק זריעה ולהש"ך ס"ק ה' שייך הרכבה ולא לדעת המחבר: (שם סעיף ב') **וזרע** אילן באחד. בכ"מ הביא דדוקא בשאר אילנות אבל בגפן אסור ע"ש בס' ה' וסי"ל להביאו כאן מיהו סמך על שנאמר בסי' רנ"ו: (סעיף ד' בש"ך ס"ק ה') **ומותר** כו' אפי' באין משרשי. לא אבין קושיתו דהא הכ"ן נקט שרשי גפן דאסור זריעה שלא הרכבה. והא דנקט המחבר וס"ל מרכיב ירק באילן י"ל דכ"מ דאסור גם בח"ל מה"ת. והא שהקשיתי לעיל מהך דטומן תחת אילן. י"ל דים הבם שיעלו שרשי אילן נ"ע. וקיי"ל בהל' שבת דכל למעלה מג"ט אסור לישב עליו. דים גו דין אילן אבל פחות מג"ט דין קרקע יש לו ודו"ק:

יד אברהם

(סימן רע"ו סעיף י"א בהג"ה) **אין לגרר הרגל ולתקנה.** בגון המלך פי' דיתחיל ממטה למעלה עד שלא ישאר כל הרגל ויכתבנו דאם יתחיל ממעלה למטה מיד ניכר לורת ס' ואם יגרור את כולה הרי מוחק ס' ואם ל"י הוי חק תוכות ול"נ דאין בזה אי' מה"ד דכיון דאין כשר משום ח"ת מותר למחוק כולו כדי לתקנו:

(סימן רפ ש"ך ס"ק ב') **בשם הב"ח** אם לא נכנס הקרע בתוך השיטה אלא שהגליון לבדו נקרע למטה או למעלה יכולין לקרות בו לכתחלה אעפ"י שעדיין לא תפר. וכ"מ בתשובת הרא"ש:

(סימן רפ"ב סעיף ז' בהג"ה) **ולא יצית** אדם ס"ת על ברכיו. כ"ה במס' סופרים: כתב בס' כה"י דאסור לתלות ס"ת בתיק כמו שתולין תפילין רק צריך להניח וה"ל מגמ' דברכות (דף כ"ד) וכן אוסר לתלותה על הנואד. ולכאורה י"ל דעל זרועו מותר מהא דאי' בסנהדרין (דף כ"ב) גבי ס"ת של מלך דעושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו ומשמע מפרש"י דעל זרועו ממש קאמר מדיליף לה מקרא דמימיני בל אמוט. ודלא כמ"ש הלא"מ הל' מלכים דלאו ממש בזרועו קאמר. והרמב"ם השמיטה ובארתי טעמו בחי' שם:

(סימן רפח סעיף א') **וכל** הזהיר בה יאריכו ימיו ואם אינו זהיר בה יתקצרו. ובטור מסיים דמכלל הן אתה שומע לאו. וקשה בס' כה"י מהא דאמרי' בקידושין (דף ס"א) בפלוגתא דר"מ ורבנן בתנאי כפול. בשלמא לר"מ היינו דכתיב אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב גו' אם בחוקותי תלכו גו' ואם בחוקותי תמאסו וגו' אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו וגו' אבל לרבנן ל"ל הכפולות ומשני סד"א אם תטיב אגרא ואם לא תיטיב לא אגרא ולא דינא. משמע דלכ"ע לא אמרינן עונש מכלל הן לאוד. ולק"מ דהא מסקינן בספ"ה דשבועות דכי לית ליה לר"מ מכלל הן אתה שומע לאו באיסורא דאית ביה ממונא אבל באיסורא גרידתא אית ליה. וע"פ בתוס' מ"ש דכל הני דסוגיא דקידושין אית בהן ממונא. וא"כ לא קשה כלל קושיית הכה"י גבי מזוזה דהתם ליכא ממונא כלל וכה"ג לכ"ע אמרי' דמכלל הן נשמע לאו ואף לענין עונש. ועפ"ז י"ל קושיית מהרש"א בח"א בשבת דאמאי ל"ק איכא דרבי וכן רנב"י לא אמר טעמא דתלמידו ירבו שמעינן מיתה גבי מזוזה ות"ת. ולפמ"ש י"ל דאיכהו ס"ל כס"ד מעיקרא דגם גבי איסורא לא אמר מכללו עונש למאן דבעי כפלא ורבי ס"ל כפלא ביבמות (דף נ"ג):

(סימן רצא סעיף ב') **וכשיוצא** לא יסלנה בידו. בס' ברכי יוסף בא"ח סי' ע"ו כתב בשם היטב"א שכ' בשם רב האי ורב אחא גאון שאם מצטרך לה בבית אחר שרי דומיא דצינית דמתירין מבגד לבגד. וכן כשמוכר (מכירו מתיר הציצית כשיתנם בבגד אחר וכלא"ה אסור: (סימן רצד סעיף א') **חייבין** בערלה.

כס' כה"י הקשה דאמאי לא כתבו הטור והש"ע דערלה נריכה שריפה כדתנן סוף תמורה. וי"ל דהש"ע אזיל לטעמו דכתב לקמן ר"ס של"ח דעכשיו תו"מ גם בא"י דרבנן ואם כן הוא הדין לערלה כוס"ז כמ"ש המ"ל:

הלכות כלאי זרעים

רצז דיני כלאי זרעים ופרטיהם. ובו ס' סעיפים:

א [א] א הזורע ב' מיני זרעים כאחד [ב] בארץ ישראל לוקה שנאמר שדך לא תזרע כלאים [ג] ב ואחד הזורע (או המנכש) או המחפה כגון שהיתה חמה אחת ושעורה אחת או פול א' ועדשה אחת מונחים על הארץ וחיפה אחתם בעפר [ד] בין בידו בין ברגלו לוקה [ה] ואחד הזורע בארץ ג או בעציץ נקוב ד אבל הזורע בעציץ שאינו נקוב מבין אותו מכת מרדות:

ב [ו] ה אסור לזרוע כלאים לעובד כוכבים [א] [ז] ו ומותר לומר לעובד כוכבים לזרוע לו כלאי זרעים [ח] ז ואסור לקיים בשדהו אלא עוקרן [ט] ח ואם קיימן אינו לוקה ט ומותר לישראל לזרוע כלאי זרעי בידו בחו"ל ואפי' לערב הזרעי לכתחל ולזרעם בחו"ל מותר ודברים אלו דברי קבלה:

ג [י] י אין אסור משום כלאי זרעים אלא הזרעים הראויין [ב] (כ)למאכל אדם אבל עשבים המרים וכיוצא בהם מן העיקרים שאינם ראויים אלא לרפואה וכיוצא בהן אין בהן משום כלאי זרעים.

[יא] יא הזרעונים מתחלקים לג' חלקים האחד נקרא תבואה והם חמשת מיני דגן. והשנית נקרא קטנית כגון הפול והאפונים והעדשים והאורז והדוחן והשומשמין והפרגין והספיר (פי' כפין רמון מלא זרעים שמשלח"ו בלעז ופירום פסיר מן קפניס פיניק"ל בלע"ז) וכיוצא בהן. והג' נקרא זרעוני גנה והם שאר זרעים שאינם ראויים למאכל אדם והפרי של אותו הזרע מאכל אדם כגון זרע הבצלים והשומין וזרע החציר וזרע לפת וכיוצא בהן וזרע הפשתן הרי הוא בכלל זרעוני גנה:

ד [יב] כשיזרעו כל מיני זרעונים אלו ויצמחו נקרא הצמח בולו כל זמן שלא ניכר הזרע דשא ונקרא ירק [יג] ויש מזרעוני גנה זרעונים שדרכן לזרוע מהם שדות כגון הפשתן והחרדל ואלו נקראים מיני זרעים ויש מזרעוני גנה זרעים שאין דרך בני אדם לזרוע מהם אלא ערוגות ערוגות קטנות כגון הלפת והצנון והתרדים והבצלים והכסבר (פי' כוזא גד מ"י בכסברא מיוב קוינמנד"ו בלעז) והברפס והחרור וכיוצא בהם ואלו נקראים מיני ירקות:

ה יב זרע שנתערב בו זרע אחר ג אם היה אחד מכ"ד כגון סאה של חטים שנתערבה בכ"ד סאה של שעורים ה' אסור לזרוע את המעורב עד שימעט את החטים [יד] ד או יוסיף על השעורים [טו] ואם זרע לוקה ה וכל שהוא כלאים עם הזרע מצטרף לאחד מכ"ד ביצד כ"ד סאה של חטים שנתערב בם שני קבין שעורים ושני קבין עדשים ושני קבין פולין ה"ז לא יזרע הכל עד שימעט מקצתה ויבור מקצתה או יוסיף על החטים שהשעורים והעדשים והפול כולם כלאים עם החטים:

ו טו כב"א כשנתערבו מיני תבואה זה בזה או מיני קטניות זה בזה או שנתערבה תבואה בקטניות או קטניות בתבואה אבל זרעוני גנה שנתערב אחד מהם בתבואה או בקטניות שיעורן א' מכ"ד ממה שזורעין בבית סאה מאותו המין אם נתערב בסאה של תבואה או קטניות לא יזרע עד שימעט או יוסיף על התבואה כיצד חרדל שנתערב בתבואה והרי החרדל זורעים ממנו קב בכל בית סאה אם נתערב מכ"ד מן הקב בסאה של תבואה או של קטניות חייב למעט וכן אם היה מין זה מזרעוני גנה זורעים ממנו סאתים בכל בית סאה ואם נתערב ממנו חצי קב בכל סאה של תבואה או של קטניות ימעט [טז] לפיכך תבואה שנתערב בה זרע פשתן אם היה ג' רביעיות בכל סאה ה"ז ימעט ואם לאו אינו צריך למעט לפי שבית סאה זורעין בו ג' סאין זרע פשתן ועל דרך זה משערים בכל הזרעים האחרים:

ז [יז] יז בד"א בשלא נתכוין לערב ובשלא נתכוין לזרוע הב' מינים שנתערבו (ג) אבל אם (ו) נתכוין לערב זרע בזרע אחר או יח [לזרוע] הב' מינים אפי' היתה חטה אחת בתוך כרי של שעורים אסור לזרעה וכן כל כיוצא בזה:

ח [יח] יט הזורע מין מן המינים וכשצמח ראה בו כלאים אם היה המין האחר מב"ד בשורה ה"ז ילקט עד שימעטנו [ד]) (כ) מפני מראית העין שמא יאמרו כלאים זרע בכוונה [יט] בין שהיה המין האחר שצמח תבואה

ביאור הגר"א

רצז [א] חוורת ט'. כת"ק בסמ"א דכלאים ובגמ' שקדם ס"א: [ב] בא"י. קדושין ל"ט א': [ג] וא' השורת ט'. אע"ג שמפסק דלא כר"ע מ"ש בס"ב ואם קיימן פו' אבל בזה מודה ת"ק וכמ"ש בגמ' כ"א ב' נמט ונמרו כו' אי לאו דקלסך ט' אלמא לר' יוחנן ור"י המחפה לוקה אפי' לרבנן ודלא כמ"ש בס"ק ב' כולה ר"ע ט' דדוקא לרבה אצטריך לפרושי כן ולכן פסק הרמב"ם בפ"ח מה' שבת כרב יוסף וכן אמרינן בירושלמי רפ"ח דכלאים והביא הר"ש שם ירושלמי כתיב לא תזרע ט' אי"י ד"ת-ט' כתרא ט' ושם אמר אי"י בשם ר' יוחנן המחפה בכלאים לוקה אע"ג ר' יוחנן ולאו מתני' היא כלאים בכרם איך אפשר כלאים ע"י חרישה לא במחפה והוה ר' יוחנן טקלס ליה חזלים וחב ט' אר"ל בתר כל אילין קילוסיו יכיל אנא פתר לה כר"ע דר"ע אסר המקיים כלאים שובר ב"ת בגמ' אר"ע אלא לעבור עשה ללקות תהא לוקות וכן פסקינן ור"ל דלרבנן אינו שובר אבל ס"ם אסר מדרבנן כ"ל אבל לענין מלקות ע"י מעשה ל"ם כלל: [ד] בין ט'. כמ"ש בסכות שם בחורי דאולו ותייטו ע"י חרישה ברגלו או בכלי וכן בירושלמי הנ"ל ע"י מעשה כו': [ה] ואחד ט' אבל כ'. עבודי שקדם ס"ב: [ו] אפור ט'. ע"ש ס"א ואין עדרין ט' ובתוספתא פ"ב דכלאים יהושלמי פוף שלהלן אין עושין עם העובד כוכבים בכלאים בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים אבל עבודת האיש עבודה אחר בא"י בגון בית שעה אימה ובהרחיקה שישין שמהם בכלאים וע"ש בירושלמי: [ז] ומותר לומר כו'. ס"ש הכ"ם בשם תרי"ק לו' חייבו לצורך שבר כובשים אין הלשון מספיק כן ובעבו' שקדם פ"ם ואם אמר אלא דס"ל שאין איסור אמירה לעבד בכובשים אלא בשחוד של ישראל וכמ"ש בפירוש במ"א מהא"ב דוקא בחפחו אבל לזורע בשדהו של עובד כוכבים אף לצורך ישראל מותר ר"ש ואפשר לקיים בשחוד אבל בשדה ישראל אפי' לקיים אמר ט"ש לזרוע באמירה לנרע לא נרע מקיים ולמד ס"ש בב"מ צ' א' חמם

רצז (א) נתכוין. כ' בס"ז ומ"ל ממ"ש בס"ב דלמטה לזרוע לם המעורב עד שימעט כו' וכי ממעט מיהו שפיר דמי לכאר פי' בכ"מ דלעיל מיירי שנפל שלא בתכוין ומתערב ותח"ש בשמת לזרע לא ניחא ליה שיצמח מזרעו המין

גליון מהרש"א

(סימן רצ"ז סעיף ו') שנאבד שדך. ועיבר נמי משום לא תסיג גבול רעך אלא שפל לאו זה אינו לוקה בין דמקצתו ניתק לעשה חייבו בהשבת גבול משם. תוס' שבת פ"ה ע"א ד"ה לא תסיג:

שו"ת מבי"ט

לפי' כוסף במתניתו לא קידש עד שיוסיף לתי"כ ובזמיטים כין זכר כין נקבה זכרים בכרם בכל דין ג' כמו שכתב הרב ז"ל לי מעתה ומ' מסקינן כיון שלשם כלאי' למתן בכרמו ובזמיטים שרי זה קידש ובכתוב כתבו שוף פיק הערל נבי מתניתין דמסכתין נפנו על גבי מכותתו של מכירו ה"ה סוחש כסיפל עובדת דמייתי רבי יוסי כפיפל בג' שוחש כרמו בשביעית אלא נקט המסכתן משום רבותא דלכי מתיר לקח במסכתן לשכר ע"כ מצאתי במסכתן קיל מנופש אלא סיפק לו ובזבו אלא בכרם והקולא הוא שמא שמסכתן מצילה לו"ו חובר לשלו סוסיף אלא סוסיף אלא נתכוין ומקיים הכתוב ג' סוף כיון שבות יניקה ע"י מקרקע ולכן סילקן שמתח מעי הבאים כן רחוקות סרכה מבריכי פעמי וכשבלנו סעניפים של נפן נפתבכו על סיפק נפוסות סרכה מן סיפק ומשיפת סיפק שמות סמתם מותר כמו שכתבתי לעיל. תצעיר מבי"ט:

יד אברהם

(סימן רצ"ז סעיף א') ואפילו חזורת או הטבכש או הסחפות כו' בשבר בין'בידו בין ברגלו לוקה. תמכ"ם רים כ' כלשון ופי"ם בכ"ם מכתב דמשמע שוא מכוח דמפסק כרב יוסף כרים פ"ק דמכלים מייב מכוח זוהא ס"ם לכתחב. ולי נקשה ע"ז דבכל' שכתב מפסק כרמב"ם כרכה דמכתב כוי פולדם דמוכח. ומפיק מכ"ם מפשט סתניתין דלקח הוא מכוח דמקיים כלשון ע"י מעשה ונקשה כפ"ק שב' סמלך דל"ל מין מפרש כרמב"ם מתני' דמכוח נבי חורש פלא כשטיפים לנוקם של חיטו מפסק דמורש כרמב"ם ופמפיק ס"ל דכוי חורש כיון דשבת כרכה ולבידו ודלי ים

א נשון סרמב"ם ס"ש מהלכות כלאים עד סעיף ס': ב גרי' ממות דף כ"ל ע"ב וכרים ס"ק ושבועות כוכבים דף ס"ו ע"ב ס"ק ג ושיעור סנקב כדי שיצא כו שורש דקפנסנס פפ"ב דעוקצין ד' שמפלפנס סגמ' מחמת דף ע' ב': ח שוסיפת פפ"ב דכלאים ושבועות כוכבים דף ס"ג וס"ד וירושלמי סוף פפ"ב: כרמב"ד וכ"ה בסיפוקו סיגונו כזה וכ"ה קוקוס מיין דקלי מצדד על שובד כוכבים כיון שבזורע שובד כוכבים וסקרקע על שובד כוכבים לא מסרו ולא סם הוה בבלימות ישראל אבל הוה עלמו אמר לזרוע לו כיון דבתרך לישתיין ולין קנין לעובד כוכבים: ז פפנה רים ס"ם דכלאים וכפפ דוכמי: ח פפ"ק בבריימא מכות דף כ"א ע"ב: ם פפ"ל דיב יוסף מפרש ביזוני וזרע קידוין דף ל"ם ע"ב: י פיכירו"מ רים כלאים גבי זיוין: (יא) דוקא אבל פפיל דוקא בקיומו בפלוגתא דבפלבל בפפפ כמו שפתבלל לעיל בפלכות כלאי כרכם פפיק י"ב): יא זו ונ"ב בפפיק ד' פוא פעפה לפעות שיבאו פלכים כמו שפתבלל בפ"ב ס"ב ד"ה לכון כרמב"ם בפ"ב פד פיק י"ד: יג מ"ב רים ס"ב דכלאים ופ"ק: יד פיכירו"מ מפני פתין יר פם פיכירו"מ ופ"ק כתן מתכם לפפל פלוגתא פלא לפפל מפני מלחים פתין: (פ"ב פלא כתן פתכם פלוגתא ס"ע ב' ופ"ק פלכים כתן מתכם לפפל פלוגתא פלא לפפל מפני מלחים פתין: יו פם כיכירו"מ פתין פם כתכם: טו פם כיכירו"מ ופ"ק דכי מכמים: יח פם כיכירו"מ ופ"ק פם כעת שכינם התכתם כתערב פלא פדפעמו: יפ כן פוא כרמב"ם: יפ ס"ק דף ו' ע"ל ועד כמה ל"ל שמואל כר

וקטניות בתבואה [יוקטניות] או זרעוני גנה בתבואה וקטניות ובזרעוני גנה ואם היה הצומח פחות מכאן אינו צריך למעטו:

ט יאבר"א בזמן שיש מקום לחשר אבל בזמן שדברי' מראין שאין זה מדעתו של בעל השדה אלא מאליהם עלו אין מחייבים אותו למעט כיצד כגון תבואה שעלו בה ספיחי אסטים (פי' מין זרע שצובעים) ותלתן כב שזרעם למאכל ארם שעלו בה מיני עשבים שזה מפסיר הוא וכן כל כיוצא בזה [כ] כגובמה יודע שהתלתן זרועה למאכל ארם כשהיתה זרועה ערוגות ערוגות ולה גבול סביב וכן מקום הגרנות שעלו בה מינין הרבה אין מחייבין אותן לעקור שהרי הדבר ידוע שאינו רוצה שיצמח צמח במקום הגרנות ואם הסיר מקצתן אומרים לו עקור הכל חוץ ממין אחר שהרי גילה דעתו שרוצה בקיום השאר:

י כד אין נוטעין ירקות בתוך סרן של שקמה (פי' סדן אילן שנקצץ ונשאר שרשיו בארץ ושקמה מין תאנים יערית) וכיוצא בזה:

יא [כא] כה הטומן אגורות לפת וצנון וכיוצא בה תחת האילן אפילו תחת הגפן [כב] אם היו מקצת [כג] העלין מגולין אינו חושש [כד] שהרי אינו רוצה בהשרשתן ואם אינם אגורה או שלא היו העלין מגולין חושש משום כלאים:

יב [כה] כו שדה שהיתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ אע"פ שאין מוציאין צמח אלא אחר כמה שנים לא יהיה זורע באותה שדה מין אחר עד שיעקור העיקרין:

יג כז היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזורעה שעורים קורם שיצמחו החטין ימתין לה עד שיפסרו החטים ויתליעו בארץ [כו] כח כמו ג' ימים אם היתה שדהו רוה ואח"כ יהפכם במחרישה ויזרע המין האחר כט ואינו צריך להפך את כולה עד שלא תשאר חטה שלא נעקרה אלא חורש השדה כדרך שחורשין אותה קודם המטר כדי שתרוה ל צמחו החטים ואח"כ נמלך לזורעה שעורים יהפוך ואח"כ יזרעם [כז] לא ואם הוריד בהמתו לתוכה וקרסמה את הצמח הרי זה מותר לזרוע מין אחר:

יד לב יש מינים בזרעים שיהיה המין האחד נפרד לצורות הרבה מפני שנוי המקומות והעבורה שעוברים הארץ עד שיראה כשני מינים ואע"פ שאין רומין זה לזה הואיל והם מין אחר אינם כלאים זה בזה ויש בזרעים שני מינים שהם רומין זה לזה וצורת שניהם קרובה להיות צורה אחת ואעפ"כ הואיל והם ב' מינים הרי אלו אסורים זה עם זה לג כיצד החזרת עם חזרת גלים והעולשים עם עולשי שרה והכרישין עם כרישי שרה והכסבר עם כסבר הרים והחרדל עם חרדל מצרי ודלעת מצרית עם רלעת הרמוצה (פי' מין דלעת מר שממתקין אותה בכמן שהוא אפר חם) אינם כלאים זה בזה לד וכן החטים עם הזונין והשעורים עם שבולת שועל והבוסמין עם השיפון הפול עם הספיר והפרקרן עם הטופח (פי' פרקדן וטופח מיני זרעוני' דקי' ושעועות בערבי לוביא"ה ומלפפון פי' בירושלמי פרי הבא מן האבטיח והקישות או מהאבטיח והטופח וי"א שהוא הפרי הנקרא בלע"ז ציטרול"ו והתרוברור הוא מין כרוב שעליו קטנים והחרדין הם מן ירק בוליט"י בלע"ז והלעונים הם ממין החרדין והנפוסים הם מין לפת והלפסן פי' הערוך מאלכוי"ו בלע"ז) ופול הלבן עם השעועות לה והקישות עם המלפפון לו והכרוב עם התרוברור והתרדים עם הלעונים אינם כלאים זה בזה לז אבל הצנון עם הנפוסים והחרדל עם הלפסן ודלעת יונית עם דלעת מצרית או עם דלעת הרמוצה אע"פ שדומים זה לזה הרי אלו כלאים זה בזה וכן באילן שיש ב' מינים שדומים זה לזה בעלין או בפירות הואיל והם שני מינים הרי אלו כלאים כמו שנתבאר בסימן רצ"ה:

טו יש זרעים ואילנות אחרים אע"פ שהם שני מינים בטבעם הואיל ועלין של זה דומין לעלין של זה או פרי של זה דומין לפרי של זה דמיון גדול עד שיראו כשני גוונים ממין אחר לא חששו להם לכלאים זה עם זה [כח] לח כיצד הלפת עם הצנון אינם כלאים זה בזה מפני שפרייהן שוים והלפת עם הנפוס אינם כלאים זה בזה מפני שהעלים שוים אבל צנון עם הנפוס אע"פ שהעלים דומים זה לזה והפרי דומה לפרי הרי אלו כלאים הואיל וטעם פרי זה רחוק מטעם [לט פרי זה] ביותר וכן כל כיוצא באלו:

טז כמה מרחיקים בין שני מיני זרעים שהם כלאים זה עם זה כדי שיהיו מובדלים זה מזה אבל אם נראים שנזרעו בערבוביא ה"ז אסור ושיעורים רבים יש בהרחקה זו הכל לפי גורל השרה הנזרעת ולפי רוב העלין ושילוח היונקות מ כיצד שרהו שהיתה זרועה מין תבואה ובקש לזרוע בצרה מין תבואה אחרת בשדה אחרת מרחיק ביניהם בית רובע והוא כעשר אמות וחומש אמה על עשר אמות וחומש אמה [כט] מא מרובע בין מן האמצע בין מן הצר [ל] ואם לא היה ביניהם כשיעור הזה אסור ואינו לוקה עד שיהיו קרובים בתוך ששה טפחים:

יז מב היתה שדהו זרועה ירק ובקש לזרוע בצדה שרה ירק אחר אפילו דלעת מרחיק בין ב' השרות ו' טפחים על ו"ט [לא] מג מרובע בין מן הצד בין מן האמצע ופחות משיעור זה אסור ואינו מד לוקה עד שיהיו קרובים כתוך טפח:

יח מה היתה אחת משתי השדות זרועה תבואה והשניה שבצדה ירק [לב] או רלעת מרחיק ביניהם בית רובע:

יט מו במר"א שצריך להרחיקה כשיעורים האלו בין שתי שרות אבל אם היתה שרהו זרועה ירק ורוצה לזרוע בצדה שורה של ירק ממין אחר דיו לעשות בין השדה ובין השורה תלם א' ארכו ו' טפחים בלבד מז ורחבו כעומקו:

כ מח היתה שרהו זרועה תבואה ורוצה לזרוע בתוכה אפי' שורה של ירק שורה של רלועין שהעלין שלהם ארוכין ומסתבכין מרחיק ביניהם ו' טפחים ואם נמשכו העלין של דלעת ונכנסו לתבואה ונסתבכו בה יעקור מן התבואה שלפני הדלעת עד שלא יתערבו העלין [לג] ואצ"ל שאם זרע שורה ממין זה ושורה ממין אחר שריו להיות ביניהן תלם אחר (סירוס בקעי החרישה יקראו גדודים והגבוה נקרא תלם):

כא מט הרחיק בין ב' המינים הרחקה הראויה להם והיה מין זה נוטה על גבי מין זה בין שנטתה תבואה על התבואה או ירק על התבואה או תבואה על הירק הכל מותר שהרי הרחיק כשיעור חוץ מרלעת יונית שהיא נמשכת הרבה לפיכך אם נטתה יעקור מלפניה:

כב י היה בין שני המינים בור או ניר או גפה (פי' גדר אבנים סדורות זו על גב זו בלא טיט) או דרך או גדר שהוא גבוה י' טפחים [יא או חריץ שהוא עמוק עשרה טפחים] ורחב ד' או אילן שהוא מיסך על הארץ או סלע שהוא גבוה י' טפחים

טורי זהב

מראית עין. והא דאמרינן בסעיף ב' ואם קיימן אינו לוקה משמע דמכל מקום איסור מן התורה יש בדבר דהתם איירי דניחא ליה בקיום והכא אמר אף דלא ניחא ליה בקיומן מ"מ אחרים יאמרו דניחא ליה בכך:

ביאור הגר"א

ובמתני' א' אמר שיש בו דבתלוש הוא ולכן אמר בר"א כו': [כ] ובמה כו'. כתי' בתרא בב"ק: [כא] הטומן כו'. ירושלמי והביאו הר"ש שם: [כב] אם היו כו'. דלא כפירש"י (בשבת ובעירובין) דמשום שבת נקטה: [כג] העלין. כמ"ש במתני' דלא כר"ה נאון והביאו הר"ש שם ותוס' דשבת נ' ב': [כד] שהרי כו'. ירושלמי שם חזקיה אמר ל"ש אלא לפת וצנונות הא שאר דברים לא ר' יוחנן אמר לא שניא היא לפת היא צנונות היא שאר דברים מה אנן קיימין אי משום זרעים באילן ל"ל נפן וצנונות אפי' שאר כל הדברים באילן אי משום שאינו רוצה בהשרשתן ל"ל לפת וצנונות אפי' שאר כל הדברים מן מה דתני ר' חייא כגון אגודה של לפת ואגודה של צנונות הוי משום שאינו רוצה בהשרשתן: [כה] שדה כו'. כפי' שם אבל הראב"ד השינו ופי' כפי' הר"ש: [כו] כמו כו'. ירושלמי והביאו הר"ש שם וכ"ה בתוספתא ספ"א: [כז] ואם הוריד כו'. תוספתא וירושלמי שם ושם ואם צמחה והוריד בהמתו לתוכה וקרסמה ה"ז מותרת: [כח] כיצד הלפת כו'. ירושלמי פ"א והביאו הר"ש שם מתני' ח': [כט] מרובע. תוספתא והביא הר"ש שם תניא כו' בין כו' ומפרש דמ"ש בין כו' קאי גם אתבואה ומ"ש ומחצה ל"ד אלא וחומש שכן עולה החשבון וער"ס שם ואמר בירושלמי שם ובלבד שלא תהא הכרשה מד' רוחותיה ועכ"ם: [ל] ואם לא היה בו'. ירושלמי ספ"ק שני מינין בבקעה שני מינין בחורבה שני מינין והילקן כדר ר' יוחנן אמר פטור רשב"ל אמר חייב כו' מתני' פליגא על ר"י הזורע חטה ושעורה כא' ה"ז כלאים פתר לה בנתונים בתוך ששה על ששה דאר"י אינו חייב עד שיהו ששה על ששה מוקרחים בתוך שדה תבואה או מוקפת כדר כהדא ר' יהודה אמר אינו כלאים א"ר זעירא ר"י כרעתיה דר"א בשדה ירק טפח א"ר יוסי מאן דבעי מקשיא על הדא דר"ז יליף הדא דר"י מן דרבנן כמה דרבנן אמרין באיסור בית רובע ללקות ששה על ששה כן ר"א באיסור ששה על ששה ללקות טפח ומפרש הרמב"ם דה"ק ר' יוסי שיש להקשות על ר"ז דר"י ל"פ על דרבנן במ"ש בירקות טפח כמה דרבנן כו' ורבנן מודי ליה אבל במ"ש כאן בתבואה אינו כלאים ע"כ לא תליא בזה ודלא כראב"ד שכתב דוקא לר' יהודה וז"ש בט"ז ואינו כו': [לא] מרובע כו'. שם כנ"ל אבל בפ"ם דשבת פ"ח ב' אמרינן דוקא משום דאש תור כו': [לב] או דלעת. מתני' ספ"ג ובתבואה כו': [לג] ואצ"ל שאם

באר היטב

דמ"מ איסור מן התורה יש בדבר התם מיירי דניחא ליה בקיום והכא אמר אף דלא ניחא ליה בקיומן מ"מ אחרים יאמרו דניחא ליה בכך עכ"ל [הט"ז]:

באר הגולה

[illegible]

יד אברהם

[illegible]

מפחים ורחב ארבעה ה"ז מותר לסמוך לצד א' מאלו והמין האחר לצד השני הואיל ואחר מכל אלו מבדיל ביניהם הרי הם נראים מובדלים זה מזה בר"א שצריך הרחקה או דבר המבדיל כשזרע בתוך שדהו נ"ב אבל אם היתה שדהו זרועה חטים מותר לחבירו לזרוע בצדה שעורים שנאמר שדך לא תזרע כלאים אין האיסור אלא כשזרע שדהו כלאים שלא נאמר הארץ [נ"לא] תזרע כלאים נ"ר ולא עוד אלא אפי' זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים ומש" זרע שעורים עד שסמכו לשדה חבירו שהיא זרועה שעורים הרי זה מותר מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו סוף שדה חבירו:

כג נ"היתה שדהו זרועה חטים ושדה חבירו בצדה זרועה חטים מותר לו לזרוע תלם אחד של פשתן בצד חטים שלו הסמוך לשדה חבירו שהרואה יודע שאין דרך לזרוע תלם אחד של פשתן [לד] ולא נתבוין זה אלא לברוק שדהו אם היא ראויה לזרוע פשתן אם לא ונמצא כזרע להשחתה אבל מין אחר אסור לזרוע בין שתי שדות אלו שהם ממין אחד עד שירחיק בתוך שלו:

כד ג' היתה שדהו ושדה חבירו שבצדו זרועים שני מיני תבואה לא יזרע ביניהם חרדל וחריע אפילו תלם אחד מפני שהעם זורעים מאלו תלם אחד אבל אם שתי השורות זרועים שני מיני ירקות מותר לזרוע ביניהם חרדל או חריע [לה] שמותר להקיף חרדל לכל מין חוץ מן התבואה מפני שאינם מזיקים אותה:

כה נ' היתה זוית של זרע זה נוגעת בצלע של זרע האחר בתוך שדהו ה"ז מותר מפני שהם נראים מובדלים זה מזה ואצ"ל אם היתה זוית של זרע נוגעת בזוית של זרע האחר מפני שהם נראים כסוף שדה שהוא מותר בלא הרחקה ובלא הבדלה:

כו (°) מותר לזרוע נ' שתי שורות זו בצד זו של קישואין ושתי שורות בצדן של דילועין ושתי שורות של פול המצרי [לו] ותלם בין כל מין ומין אבל לא יזרע שורה אחת של קישואים ושורה אחת של דילועין ושורה אחת של פול המצרי אע"פ שהתלם מבדיל בין כל מין ומין [לז] מפני שמינים אלו עלים שלהם ארוכים ונמשכים ומסתבכים ואם זרעם שורה בצד שורה יתערב הכל ויראו כנזרעים בערבוביא:

כז נ"ם היתה שדהו זרועה מין ממיני ירקות ובקש לזרוע בתוכה שורות שורות של דלועים עוקר מהירק מקום שזורע בו שורה של דילועין [לח] ומבדיל בינה ובין הירק כתלם ומניח מן הירק רוחב י"ב אמה ועושה שורה שניה של דילועים ומבדיל בינה ובין הירק כתלם וכן עד מקום שירצה שנמצא בין כל שתי שורות של דילועין י"ב אמה אבל פחות מכאן אסור מפני העלין שמסתבכין מכאן ומכאן ביורק שביניהם ונראה הכל כאילו נזרע בערבוביא:

כח ס היתה שורה של דלעת זרועה אפי' דלעת יחידית ובא לזרוע בצדה תבואה מרחיק בית רובע שהרי נמשכו עליה והחזיקה מקום גדול:

כט ס"א כל דבר שיהיה בתוך בית רובע שמרחיקין בין שני המינים עולה מן המדה כגון הקבר והסלעים וכיוצא בהן:

ל נ"ב התלם או אמת המים שהם עמוקים טפח זורעים לתוכו ג' מיני זרעים אחד על שפת התלם מכאן ואחד מכאן ואחד באמצע:

לא ס' מותר לנטוע שני מינים בתוך גומא אחת ואפי' קישות ודלעת והוא שיהיה מין זה נוטה מעל שפת הגומא לכאן והמין האחר נוטה לצד השני וידאו נבדלין זה מזה [לט] ס"ו וכן אם נטע ארבעה מינים בתוך הגומא והפכן לד' רוחותיה הרי זה מותר:

לב ס"ם הרוצה לזרוע שדהו משר משר (פי' מלונות מלונות) מכל מין ומין מרחיק בין כל משר ומשר ב' אמות ב' אמות [מ] ומיצר והולך עד שלא ישאר ביניהם בסוף המשר אלא כל שהוא שהרי הם נראים שלא נזרעו בערבוביא:

לג ס"ר רצה לעשות שדהו קרחת (°) קרחת מכל מין ומין לא יעשה בתוך כל בית סאה יותר על ט' קרחות כל קרחת מהן בית רובע ונמצא רחוק בין קרחת וקרחת קרוב לי' אמות פחות רביע שכל בית סאה ג' על ג' [מא] ומה בין המשר לקרחת שהמשר ארוך והקרחת מרובעת:

לד [מב] ס"ז מיני ירקות שאין דרך בני אדם לזרוע מהם אלא מעט מותר לזרוע מהם אפילו חמשה מינים בתוך ערוגה אחת שהיא ו' על ו' טפחים והוא שיזרע ד' מינים על ד' רוחות הערוגה ואחת באמצע [מג] וירחיק בין מין ומין כמו טפח ומחצה כדי שלא יינקו זה מזה אבל יותר על ה' מינים לא יזרע אע"פ שמרחיק ביניהם לפי שמינים הרבה בערוגה כזו הרי[הם]כנטועים בערבוביא:

לה [מד] ס"ח במה דברים אמורים בערוגה שהיא בחורבה ואין שם זרע חוצה לה אבל ערוגה בין ערוגות אסור לזרוע בה חמשה מינים שאם יזרע בכל רוח מערוגה זו ובכל רוח מערוגה שסביבותיה יראה הכל כמעורב [מה] ס"ט ואם הטה עלין שבערוגה זו לכאן ועלין שבערוגה שבצדה מכאן עד שיראו מובדלין מותר ו"וכן אם עשה תלם בין כל ערוגה וערוגה מותר:

לו ס"י אסור לזרוע חוץ לערוגה בלא תלם ובלא נטיה ואפי' כנגד הקרנות של ערוגה שאין בה זרע גזרה שמא יזרע ד' המינים בד' זויות הערוגה ויזרע מינים אחרים חוצה לה כנגד הזויות ונמצא הכל כמעורב:

לז [מו]ע"א היתה הערוגה ו' על ו' והי' לה גבול גבוה טפח ורחב טפח סביב מותר לזרוע בה אפי' שמונה עשר מינים ג' על כל גבול וגבול וששה באמצע וירחיק בין כל מין ומין טפח ומחצה ע"ב ולא יזרע ראש הלפת בתוך הגבול שמא ימלאהו יותר על זה לא יזרע ע"ד ואסור לזרוע בערוגה מיני זרעים בעגין זה מפני שהם נראים כלאים אבל מיני ירקות הואיל ואין דרך בני אדם לזרוע מהם אלא מעט מעט הרי זה מותר כמו שנתבאר:

לח ע"ח גבול שהיה גבוה טפח וזרעו בו מינים הרבה כמו שנתבאר ונתמעט ממטפח מאחר שנזרע בו כשר שהיה כשר מתחלתו:

לט [מז] ע"ו הרוצה למלאות כל גינתו ירקות רבות ולא ירחיק ביניהם עושה כל הגינה ערוגות מרובעות אפי' ו' על ו' ועושה בכל ערוגה חמשה עיגולין ד' בד' רוחותיה ואחד באמצע וזורע מין בכל עיגול וזורע ד' מינים אחרים בד' קרנות ערוגה נמצאו ט' מינים בכל ערוגה והם נראים מובדלים זה מזה ע"ט ואינו מפסיד אלא מה שבין העיגולים בלבר שהוא מניחו חרב כדי שיראו העיגולים מובדלים מן הקרנות ומובדלים זה מזה ע"י ואם רצה שלא יפסיד כלום אם היו העיגולים זרועים שתי זורע מה שביניהם ערב ואם היו זרועים ערב זורע מה שביניהם שתי כדי שיראו מובדלים:

מ ס"א מכל אלו הדברים נתבאר שבזמן שיש בין ב' המינים הרחקה הראויה להם כדי שלא יינקו זה מזה אין חוששין למראית העין ובזמן שיראו מובדלים זה מזה אין חוששין ליניקתן אפילו הם זה בצד זה:

הגר"א

אין ענין כלל לערוגה ששה רוקא אפי' ברביע טפח וכן בס"ש נבול נבוה ל"ל כלל לנבוה וכן ס"ש נבול שוויה ט' ונתמעט ועוד קשיות נרולות עליו תע"ש בפי' שם: [מד] בר"א ט'. כמ"ש נזירה שמא כ' וכמ"ש בזב"ו: [מה] ואם ט'. ס"ל דדד ושמואל לא נחלקו אלא בפי' דמתני': [מו] היתה השרונה ס'. ירושלמי שם תניגן ה"ל נבול נבוה טפח זורעין בתוכה י"ג זרעונין ג' על כל נבול ונבול וא' באמצע ניתני ששה באמצע הפתר שהנובלין ממעטין ששה אם כשהנובלין ממעטין ששה ברא תניגן ר"א ששה באמצע וקימעתו כ' כחדה תני ר' חייא ר"א שמנה עשר אלמא ל"ם רבנן אלא כשהנובלין ממעטין ששה ספחים אבל כשהם חוץ ל"ם מורי לר' דזורעין י"ח זרעונין וע"ם בפירושי האיך זורעין הי"ח זרעונים אבל הר"ש נורס ניתני חמשה ושיפה אחרת לו ולתר"ש ע"ש ושם: [מז] הרוצה כ'. ערש"י שם ד"ה ושנזל כ' ותום' שם ד"ה אמר ר' כ' שפי' בע"א:

(יו"ד ח"נ)

ביאור

כ'. שבת פ"ה ב'. וכמ"ש רוקא בקשואין ודלועין ראיבא שראבא: [לד] ולא נתבוין זה כ'. ירושלמי והביאו הר"ש שם מתני' דד"י כ'. וכ"ה בתוספתא פ"ב: [לה] שמותר להקיף כ'. כ"ם בשבת שם שאמו אינבית כ'. וכמ"ש בפ"ש שאין ירקות מותרין אלא בהרחקת תלם: [לו] מפני כ'. בשבת שם: [לח] ומבדיל כ'. כנ"ל ום"ש בירושלמי והביאו הר"ש שם סה ביניהן ממיכה. הייגו כת"ק: [לט] וכן אם כ'. ירושלמי והביא הר"ש שם וכ"ה בתוספתא פ"ב: [מ] ירושלמי והביא הר"ש שם: [מא] וסה בין כ'. ירושלמי שם רבי אומר מתחיל בית רובע ומיצר ותולך עד ג' הלטין של פתיה ולית ליה לרבי תבואה בתבואה בית רובע תמן בטרובע כאן במשר ול"ל לרבנן מישר א"ר יהן טוף מישר לרבי תחלת מישר לרבנן: [מב] מיני כ'. שם מתני' ב' וכמ"ש בטל"ו: [מג] וירחיק כ' אבל יותר כ'. שבפי' שם והוא תמוה מאד ז לפי פי' מה היא שאמרו בשבת וקים לה לרבי לרבנן הא לפי פי' אין ענין כלל ליניקה וכן

ברמב"ם: נב. עמד ק מקו"ו ממש סיבת כסמוך: נג כן כ' ברמב"ם: נד שם בסמנה ז' ופ' כרלתב"ד וכן פירש בכ"מ דברי רבינו שלת סעיף ט"ו בשבתאלם נזכרנו ג' סעדות בסיפר ותמ"ב כתוך שורות חטים זרע שעורים ובמסיכם עד שהם חבירו שורים שעורים: נה שם בתוספ' וכתו"ק: נו שם מסנה מ' ומה שלת בסיר לעיל שלת פסקנן ומשמע שכל אחר מינים אסור ובכן לת הזכיר שלת מרחיל ומרימוש דלעיל מיירי בשנטעו סעדות מין אחד ומפי שנת דעקר בכת כב' מינים ע' בכ"מ פ"ש בשם בל"ו קוקום: נז שם ז' ומסנה ג' פרק ג': (°)ג' ג' בתמ"ם בפ"ד מבל' כלאים עד מקבסתי'): נח מסנה ד' פ"ב דכלאים ומייתי לה בשבת דפ"ח ע"ב: נט שם מסנה ו' ובתוספ' פירוש שם במסנה: ס בת"ק שם בתוספ' י"ל ומסנה ז' פ"ג: סא שם פ"ב מסנה י': סב מסנה כ': סג שם שם מסנה ט': סה ירושלמי שם: סה מסנה ו' פ"ב וכ"ה וכתמ"ם רבי זעירא וכו' שם ירושלמי סו שם מסנה ט' ובתוספ': (°פי' מקום מזרע נקלת קדמת): סז מסנה ריש פ"ג ובפי' פירוש ומעמו בתירוצו וכתב הרלב"ד זה פשוטו לת ומלת הרלב"ד זה לרב רבו בפי' ערוגה בתוספ' שבת וקנה בגיון מהכיל לשרש דברי הרמב"ם וכ"ה לעשות סלעים ופירוש המסנה תבר כתבתי לי שם בגליוני שילמתי ונילתי בתר פירוש הפיי"ח וכתב להוציאו לאור כלי מבטול: סח כלאים פ"ב דרב שבת דפ"ח פ"ח ובמ"ם רמ"ם בשם הרי"ו קוקום שם וכפיוסים ריש וכו' ועי"ב שם בגמרת ע"ב ובתפע שמואל וכו' ופ"ל דרב לת סליב כהת דמתני' היל ובמ"ם לעיל סעיף ל"ת: ע בכת לתי שם: שאמנת הקנו ונילתו מלכלאי וכו' ותילנו נזילת שמת ימלת הקנטת שם בגמרת: עב שם בתוספ' ובדעת ר' יהודה שם ובפירוש בתוספ' שכתבתי בקונטר לעיל פירשתי ונילתי הכל בתר פירוש זשם הקשיתי לאחול למה שפסק בתוספ' בתין לם גבול בת"ק דוקא תמצא ובתמת פסק כן ע"ש הגיהפ"ק שלפניהו ביהוזכ' ובכל ב"מ בפירוש' בתוספ' גורס בע"ג ובתב שהמעתיקים טעו וכו' ולת לתלתי מי שהעיר כזה: עג שם בתוספ': ער שם מסנה ב' ובמ"ם לעיל סעיף ל"ד: עה שם בתוספ': עו מימרת דרבי יוחנן שבת דף פ"ח ע"ב: עז אמרי דבי רבי יפתי שם: עח דברים סבוזים שבן יש לחלוק מדינין פ"ק ל' ובפרוסת בתוספ' שהסופרים ביניהן על אחד עז' דרכים בעמקה קפת ובתרכה שהם עפסיק שם בכ' מינים שם יקוקות (כדלעיל סעיף ל' ל"ת): והדרך הבני להרחיק ביניהם קפת ומתוס שלת ויעקו זה מזה (כדלעיל סעיף ל"ד). והדרך סג' להחזיר הפלין על זרע זה נזה סגד והשלים על זרע אחר נגד הבני עד שיגלו מובדלות (כדלעיל סעיף ל"ת) ובתב בכ"מ שכל הפעם לסתור בתלן בדרכים מפוס דקוק לבו לנהוג כלת אחרים תורם שלת בסוגע כ' מינים בסבולת יד ובכי כוו מסעעת דקדק הפדן לת מזרע כלאים ובדתמרינן גבי כלאי כרמים דבעבן אחרו אפי' שלת בסבולת יד ולת לבו לסתמיר ולהאחר בדרכים סבוכרים:

שפתי כהן

רצז א בין בבהמה כו'. משמע אפי' [טהורה] עם טהורה לוקה וכן משמע לקמן סעיף י' י"א *) והיינו כדעת הרא"ש וטור ודלא כהרמב"ם שס"ל דאינו לוקה בזה אלא אסור מדרבנן: **ב ובמקום דאיכא כו'.** כן הוא בכל הספרים וכן הוא בעט"ז דעבדי איסורא אסו' וטעות הוא אלא צ"ל דעבדי אסור כו' ור"ל במקום שאינם בני תורה או במקום דאיכא למיחש לפריצותא דעבדי שסתם עבדים פרוצים הם ויש לחוש שירביעום בידים וכן הוא בב"י פ' הפועלים וכד"מ מיהו מדברי הרי"ף והרא"ש וע"ו והרמב"ם והאגודה ושאר פוסקים שהשמיטו הך דפריצותא דעבדי שבש"ס שם דף נ"א ע"ב משמע להדיא שאין לחוש לפריצותא דעבדי ונראה שהם מפרשים הא דקאמר בש"ס ופשיט לה לאיסורא דלא כהלכתא משום פריצותא דעבדי דהך דמשו' פריצותא דעבדי נמי דלא כהלכתא: **ג אסור לישראל כו'.** בב"י ובעט"ז ובב"ח כתבו הטעם משום אמירה לעובד כוכבי' שבות וכן עיקר וכמו שיתבאר אבל בדרישה כתב ואני אומר וכו' שהטעם משום דבני נח מצווין על הרכבת אילן והרבעת בהמה וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"ו מהל' מלכים כו'*) ולא אאמין שיצאו דברים אלו מפיו דהא קי"ל דז' מצות נצטוו בני נח ותו לא ואמת כן הוא דעת ר' אליעזר בפ' ד' מיתות (דף נ"ו ע"ב) דנצטוו גם על הרבעת בהמה והרכבת אילן אבל אנן קי"ל כרבנן ומ"ש וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"ו מהל' מלכים כו' אינם לא רמז ורמיזה ואדרבה מדברי הרמב"ם פ"ט מהל' מלכים מבואר להדיא דלא נצטוו אלא בז' מצות עבודת כוכבי' וג"ע וש"ד וגזל ודינין וברכת השם ואבר מן החי והוא פשוט: **ד אם לא שהעובד כוכבים עושה כו'.** משמע דכשהעובד כוכבים עושה להנאת עצמו מותר באיסור לאו אפי' הוא של ישראל וכ"כ בהגהת אשר"י פרק הפועלים דדבר שאין העובד כוכבים מוזהר כמו על חסימה שרי למימר לעובד כוכבים חסום פרתי ודוש בה דישה שלך אבל לדוש בה תבואה שלו לא עכ"ל וכ"כ הרב המגיד בסוף הלכות שכירות שאין איסור אמירה לעובד כוכבים אלא במלאכת ישראל אבל במלאכת עובד כוכבים מותר דומיא דשבת דאפי' בשבת מותר לישראל לומ' לעובד כוכבים לעשות מלאכת העובד כוכבים עצמו (ועיין בא"ח ר"ס ש"ז) אבל רש"י פרק הפועלים דף צ' סוף ע"א והטור ח"מ סי' של"ח כתבו דאפי' לדוש תבואה של עובד כוכבים אבעיא ולא איפשטא ולחומרא וכן דעת הרא"ש שם וכן מסקנת התוס' והאגודה שם בשם ר"י וכ' הרא"ש שם וכן נמי אסור בשבת לומר לעובד כוכבים שאין מזונותיו עליך הילך בשר זה ובשל אותו לצרכך מיהו כתבו שם אע"פ שמותר לומר לעובד כוכבים אכול נבילה זו שאני התם שאם היה הישראל עושה בידים מה שהעובד כוכבים עושה במאמרו דהיינו שנותן נבלה לתוך פיו היה מותר דישראל יכול ליתן נבלה לתוך פיו אבל בחסימה אסור לעשות מה שהעובד כוכבים עושה במאמרו עכ"ל (ור' ירוחם כ' בני"ז רים ח"ו אסור לומ' לעובד כוכבים שאין מזונותיו עליך הילך בשר זה של נבילה ובשל אותו לצרכך אבל מותר לומ' לו אכול נבלה זו וכן פשוט בתוס' עכ"ל ולא הזכיר שבת והוא טעות דפשיטא דאע"פ שהוא נבלה אין בו איסור בישול) ומשמע לכאורה מדבריהם דה"ה בפרתו של עובד כוכבים אסור כיון שהישראל היה אסור לעשות בכה"ג מיהו הנ"י כ' בפרק הפועלים ישראל האומר לעובד כוכבים חסום פי פרתי ודוש בה דישה שלך או חסום פרתך ודוש בה דישה שלי אסור משום אמירה לעובד כוכבים שהרי עשה מלאכת איסור בדבר של ישראל ול"ד להא דתניא במכילתא דבמלאכת העובד כוכבים ליכא משום אמירה לעובד כוכבים דשאני התם שאינו עושה בשל ישראל עכ"ל ואפשר לכוון גם דבריהם כן ומ"מ נתבאר לך מדברי התוס' והאגודה והרא"ש והנ"י דאפילו העובד כוכבים עשה להנאת עצמו אסור בדבר של ישראל ודלא כהגהת מרדכי שכתב הרב וכן משמע ממ"ש הרמב"ם ס"פ י"ז מהלכות איסורי ביאה והמחבר בא"ע ס"ס ה' אסור לומר לעובד כוכבים לסרס בהמה שלנו כו' משמע אפי' אין לו הנאה בזה אסור כיון שהיא בהמה של ישראל

טורי זהב

רצז (א) היו מכין אותו מכת מרדות. משמע דמדרבנן עביד איסורא וזהו שכתב הטור אבל איסורא איכא ולא כמ"ש בפרישה דאיסור דאורייתא הוא שהוקשה לו אי מדרבנן הא בלאו הכי יש איסור לראות כשנזקקין בהמות זה לזה וזה לאו קושיא כלל דמפני איסור הרהור אין כאן מכת מרדות דאין בזה איסור כלל רק גדר קדושה מי שרוצה להתקדש עצמו וראיה שלבעל תשובה שעבר על ניאוף הזהירו בזה שלא יסתכל בשעה שבהמות או עופות נזקקין זה לזה: **(ב) אסור לישראל ליתן בהמתו לעובד כוכבים כו'.** לא אמרו כאן שאם עבר ועשה כן שימכור הבהמה כמו שאמרו גבי סירוס בהמה בא"ע סי' ה' דשם מצוי האיסור בכל יום גבי עובד כוכבים אבל כאן מילתא דלא שכיחא לא גזרו בו קנס כנ"ל ועיין מ"ש בסי' שקודם לזה ס"ב: **(ג) הנולד מהם מותר כו'.** נראה פשוט דכ"ש הנרבעת עצמה דמותרת באכילה במין טהור דבתמורה דל"א איתא שם מחלוקת לענין הנרבעת שנתעברה אחר שנרבעת לענין היתר הולד לגבוה ומאן דמתיר שם הוא מטעם זה וזה גורם דהיינו שהולד נולד ע"י אב שהוא מותר א"כ כיון שהתירו כאן הנולדים שבהם אין שייך זה וזה גורם דהא שניהם גורמים לאיסור שהולד נולד באיסור אפ"ה מותר כ"ש האם ותו דאיסור רביעה אינו אלא לגבוה וכן איתא להדיא בפ"ב דקדושין דף כ"ז דנרבע שרי להדיוט וכן מבואר להדיא בתוס' בתמורה

הלכות כלאי בהמה

רצז דיני הרבעת והנהגת כלאי בהמה.

ובו ט"ו סעיפים:

א א המרכיב זכר על נקבה [א] שאינו מינו (א) בין (א) בבהמה [ב] בין בחיה ובעופות ב ואפי' במיני חיה שבים הרי זה לוקה(*):

ב [ג] ג אינו לוקה עד שיכנים בידו כמכחול בשפופרת [ד] ד אבל אם העלם זה על זה בלבד או שעודרם בקול (א) היו מכין אותו מכת מרדות:

ג [ה] ה מותר להכניס שני מינים לדיר אחד [ו] ו ואם ראה אותם רובעים זה את זה אינו זקוק להפרישם. ב [ז] (ובמקום דאיכא למיחש לפריצותא (ב) דעבדי איסור אסור להכניסם אפילו לדיר) (נ"י פרק ז השוכר):

ד (ב) ג (ג) (ב) ח אסור לישראל ליתן בהמתו לעובד כוכבים (ג) להרביעה [ח] (וכן כל אמירה לעובד כוכבים אפילו באיסור לאו אסורה (שם) ד [ט] (ד) אם לא שהעובד כוכבים עושה להנאת (ד) עצמו) (הגהות מרדכי דשבת):

ה [י] ט מי שעבר והרכיב בהמתו כלאים הרי (ג) הנולד מהם מותר בהנאה י ואם היה מין טהורה עם מין טהורה מותר (ה) באכילה:

ו [יא*] כל ב' מיני בהמה או חיה אע"פ שדומין זה לזה יא וגדלים זה עם זה [יב] יב ומתעבדים זה מזה הואיל והם ב' מינים אסורים משום כלאים יג כיצד הזאב עם הכלב וכלב כופרי (פי' כלב שמגדלין בני הכפרים

ביאור הגר"א

רצז [א] שאינו מינו. ירושלמי ריש כלאים והביאו הר"ש שם שדך לא תזרע כו' בהמתך לא תרביע כלאים הייתי אומר אפי' כו' [ונס' דב"ם צ"א א' אילו נאמר כו' ושם א"ר מין במינו מותר כו'] וכ"ם במתני' ו' שם ובב"ק נ"ח א' וש"מ: [ב] בין כו'. מתני' ונס' שם נ"ד ב' אי כלאים כו': [ג] אינו לוקה כו'. דשמואל לענין מלקות קאמר ממ"ש במנאפים כו': [ד] אבל אם כו'. כ"מ בירושלמי רפ"ח יכול לא יעמוד זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים ת"ל בהמתך לא תרביע כלאים אין אסור אלא להרביע אבל מעמיד זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים וכי מה עשה מעשה לא כשהוא מטיל ולפי דעתו הוא מטיל ר"ל שהבהמה עושה ע"ר עצמו משמע דמעשה מ"מ אסור: [ה] מותר כו'. ב"מ שם וירושלמי הנ"ל: [ו] ואם דאה כו'. ירושלמי הנ"ל ולפי דעתו כו': [ז] ובמקום כו' דעבדי אסור כו'. גמ' שם ור"ל מש"ש ופשטי לאיסורא דלא כהלכתא משום פריצותא דעבדי וכמש"ש ב' ברב אשי: [ח] וכן כל כו'. ר"ל לא מיבעיא בהרבעה דב"נ מצווה עליה כמ"ש הרמב"ם פ"י מה' מלכים הלכה ו' וכ"כ בדרישה. וש"ך שגה בזה וטעמו של הרמב"ם משום דשמואל ס"ל כוותיה ועכ"ם שם שכ' דמ"ש ז' מצות היינו שב"נ נהרג עליה ע"ש (וע"ל סי' לנ"ה ס"ק ד'): [ט] אם לא כו'. בשל עובד כוכבים רוקא כמ"ש תוס' שם ד"ה חסום במסקנא דאסור לומר הילך כו' וכ"פ הרא"ש שם וכמ"ש בא"ח בסי' ש"ז סכ"א וכ"כ נ"י שם דחסום פרתי ורוש תבואתך וחסום פרתך ודוש תבואתי אסור וכתב לא דמי להא דתניא במכילתא דבמלאכת עובד כוכבים ליכא משום אמירה לעובד כוכבים שבות ראינו עושה בשל ישראל וכמ"ש בא"ח שם ולא קאי אמ"ש בש"ע אסור כו' דשם בלא"ת אפי' בשל עובד כוכבים אסור כנ"ל דב"נ מצווה עליו: [י] מי שעבר כו' מותר באכילה. חולין קט"ו א' ואימא כלאי כרם כו' איתקוש כו' ואמר מותר בהנאה לאפוקי ממ"ש בירושל' ובתוספתא בשם איסי בן עקביא והביאו הר"ש סוף מתני' א' ועברפ"ה דחולין א"ד אבא לשמעיה כי סעיילת כו': [יא] כל כו'. מתני' פ"ק דכלאים וכמש"ו: [יב] ומתעברין כו'.

חידושי רע"ק

(סי' רצ"ז ש"ך סק"א) **ודלא** כרמב"ם. ע' פר"ח (סי' פ"ו סק"ו) שתשיג ע"ז דהרמב"ם לא אמר אלא בכלאים דמלאכה אבל לא בכלאים דרביעה: (שם סק"ג) **ולא** אאמין כו'. כבר השיג הפ"ל בזה על הב"י דהעיקר כדרישה כמו שפסק הרמב"ם להריא בפ"י מהלכות מלכים דב"נ מצווים על הרבעת בהמה והרכבת אילן וטעות הדפוס הוא בדרישה שכתב שם בפ"ו וצ"ל בפ"י וכ"כ הפר"ח בליקוטים על יו"ד: (סעיף ה') **הנולד** מהם מותר. ע' פרמ"ג

באר היטב

רצז (א) בבהמה. כ' הש"ך משמע אפי' [טהורה] עם טהורה לוקה והוא דעת הרא"ש והטור דלא כהרמב"ם שסבירא ליה דאינו לוקה בזה אלא מדרבנן עכ"ל: (ב) דעבדי. גירסת הש"ך ובמקום וכו' לפריצותא דעבדי אסור ור"ל במקום שאינם בני תורה או במקום דאיכא למיחש לפריצותא דעבדים שסתמן פרוצים הם ויש לחוש שירביעום בידים עכ"ל: (ג) אסור. כתב הט"ז ואם עבר ועשה כן א"צ למכור בהמתו לעובד כוכבים ול"ד לסירוס בהמה כמ"ש בא"ע סימן ה' דשם מצוי האיסור בכל יום גבי עובדי כוכבים אבל כאן הוא מילתא דלא שכיחא לא גזרו בו קנס: (ד) עצמו. והש"ך כתב דמשמע מהרמב"ם והרא"ש ושאר פוסקים דאפילו העובד כוכבים עשה להנאת עצמו אסור בדבר של ישראל ע"ש: (ה) באכילה. כ' הט"ז נראה פשוט דכ"ש הנרבעת עצמה דמותרת באכילה במין טהור (וע"ל סימן קנ"ג) וכתבתי זה לפי שראיתי מורה א' שאסר

פתחי תשובה

רצז (א) בין בבהמה. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל ומ"ש להושיב עוף טהור על ביצי עוף אחר אין בזה חשש כו' כ"כ גם התשב"ץ ח"ב סימן נ"ח וכתב הטעם שאין התרנגולת עושה אלא מעשה דברים המוסיפין הבל והמושיב תרנגולת על ביצי מין אחר כמטמין אותם בתוך מוכין ע"ש: (ב) אסור לישראל. עש"ך ועיין בליקוטי פר"ח לי"ד שהשיג עליו [עיין בדגמ"ר ובתשובת חתם סופר סימן רפ"ח מ"ש בזה]: (ג) להרביעה. עיין בתשובת שב הכהן סי' ל"ו שהעלה דיש להחמיר לכתחלה שלא ליתן לעובד כוכבים בהמתו אם יודע שירביענה אפילו בלא אמירה משום לפני עור ע"ש: (ד) אם לא שהעובד כוכבים עושה להנ"ע. עי' ש"ך סק"ד ועי' בתשו' חות יאיר סוסי' ק"נ שכתב דישראל שיש לו עץ מונח על שפת הנהר נראה דמותר לומר לעובד כוכבים ליקח בהמותיו לסבול לו עצו לביתו אע"פ שיודע שאין לו רק סוס ושור ויקח שניהם כי אין היהודי נהנה מגוף האיסור והעובד כוכבים בעצ' דתיה עביד לצורך עצמו ואפילו אומר לו בפירוש קח סוסך ושורך והבא לי עץ או סחורה ממקום פלוני ואף שכתב הש"ך דאם גוף הדבר של ישראל אע"פ שהוא לצורך עצמו עושה אסור לא דמי דשם הישראל מקבל הנאה בדידיה מגוף האיסור דבהמתו נעשתה או נרבעת או נתפטמת ודשם תבואתו משא"כ הכא דהנאתו הוא הלאה מטלטליו הן שיהיה ע"י

יד אברהם

(סימן רצ"ז סעיף א') **בין בבהמה.** כתב הש"ך דמשמע דאפי' עם טהורה לוקה ודלא כהרמב"ם דס"ל דאינו אסור אלא מדרבנן. משמע מדבריו דבכלאי הרבעה נמי ס"ל להרמב"ם דפטור בטהורה עם טהורה ולא נהירא דלשון הש"ע הייט לשון הרמב"ם דבכלאי הרבעה להרמב"ם נמי לוקה אפי' טהורה עם טהורה ולא פליג רק בכלאי הנהגה ומליגה כמבואר בדבריו בפירוש המשנה הובא בכס"מ בהל' כלאים פ"ט;
(*) ועתה אין דין המלקות נוהג.

באר הגולה

א לשון הרמב"ם בפ"ט מהלכות כלאים משנה בב"ק דף נ"ד ע"ב: ב מימרא דר"ש לקיש שם נ"ה ע"א: ג מימרא דשמואל ב"מ דף צ"א ע"א: ד רמב"ם שם ונלע"ד מדלא התיר אלא להכניס לדיר זה וכו' אסור מדרבנן: ה שם במשנה: ו רמב"ם שם: ז מימרא דרב אשי שם ע"ב משום פריצותא דעבדי: ח בעיא שם דף צ' ע"א אי אסור אמירה לעובד כוכבים באיסור לאו ולא איפשטא ולחומרא: ט משנה ריש פ"ח דכלאים: י רמב"ם שם ממשמעות הגמ' כריתות דף כ"א ע"א דכוי הלכו אסור משמע דכשרו לגבוה: יא וביומא דף ע"ד ע"א: יב מימרא דר"ש לקיש ב"ק דף נ"ה ע"א: יג לשון הרמב"ם שם: יג משנה ו' פ"ק דכלאים:

כנסת הגדולה

(סימן רצ"ז שו"ע סעי' ו') כל ב' מיני בהמה או חיה אע"פ שדומין זה לזה כו'. כ"כ אמר המחסף מנהג העולם להושיב עוף טהור על ביצי עוף טהור אחר שאינו מינו כגון

דגול מרבבה

(סימן רצ"ז ש"ך ס"ק א') והיינו כדעת הרא"ש. זה קאי על לקמן סעיף י' י"א אבל כאן בהרבעה גם הרמב"ם מודה: (שם ס"ק ג') **ולא** אאמין שיצאו דברים אלו מפיו. כתבתי תמה והדבר מבואר בפרק י' מהל' מלכים הלכה ו' כדברי הדרישה ומה שלא כתבו הרמב"ם בפרק ט' בין שבע מצות היינו משום שלא נכתב בהן מיתה ... בכ"מ פרק י' מהל' מלכים

בית לחם יהודה

(סימן רצ"ז סעיף ד' בהג"ה) **אפילו** באיסור לאו כו'. כ' בתשובת פנים מאירות ח"ב סי' ... יהודי א' שהלך במחול ונטבע' העגלה בטיט ואין הסוסים יכולים להוציא המשא אי שרי להשכיר מעובד כוכבים שוורים שיעזרו לסוסים להוציא המשא ומסיק היכא שהסוסים הם של עובד כוכבים העגלה מות' ... להוציא המשא ובלבד שלא ילך הישראל מהעגלה שלא יעבור על הבהמות אלא כשהסוסים הם

ברכי יוסף

(סימן רצ"ז שו"ע סעיף א') **ובעופות** כו'. כתב הרב כנה"ג מנהג העולם להושיב עוף טהור על ביצי עוף טהור שאינו מינו והרמ"ע סימן כ"ב אסר ... עכ"ל ... ח"ב סימן נ"ח כתב ... **אסור** לישראל ליתן בהמתו לעובד כוכבים כו' ...

גליון מהרש"א

(סי' רצ"ז סעיף ד' בהג"ה) **וכן** כל אמירה. עיין ש"ך סק"ד משמע איסור לאו. לאו דוקא אלא אפי' באיסור דרבנן. והמחבר דלא הקשה כ"א משום לפני עור ... ולא משום שליחות יש לדיינו אפכא. אך עיין ...

(וסוא קטן ודומה לשועל) עם השועל העזים עם הצבאים היעלים עם הרחלים הסוס עם הפרד הפרד עם החמור החמור עם הערוד (פי' חמור הבר שגדל במדבר) כלאים זה עם זה:

ז [יג] יד מין שיש בו מדברי וישובי ה [יד] כגון (°) שור (ו) הבר עם השור (ד) והרמך (פירוש סוס מן בני הרמכים) עם הסוס ו מותרים זה עם זה טו אבל האווז עם אווז הבר כלאים זה בזה טז מפני שהאווז ביציו מבפנים ואווז הבר ביציו מבחוץ מכלל שהם ב' מינים:

ח ז יז הבוי כלאים עם החיה ועם הבהמה [טו] ואין לוקין עליו מפני שהוא ספק:

ט [טז] יח הנולדים מן הכלאים ח אם היו אמותיהן מין אחד מותר להרכיבן זה על זה [יז] ואם היו אמותיהן שני מינים אסור להרכיבן זה על זה ט [יח] אף ע"פ שאבותיהם מין אחד יט ואסור להרכיב זה הנולד י אפי' על מין אמו יא [יט] כיצד (ז) פרד שאמו חמורה מותר להרכיבו על פרדה שאמה חמורה [כ] ואסור להרכיבו אפילו על החמורה אבל פרד שאמו סוסיה אסור להרכיבו על פרדה שאמה חמורה וכן כל כיוצא בזה כ לפיכך הרוצה להרכיב פרד על פרדה או למשוך בשתי פרדות (ה) בודק בסימני אזנים וזנב וקול אם דומים זה לזה בידוע שאמן ממין אחד ומותרים:

י [כא] כא אסור לעשות מלאכה בשני מינין כגון לחרוש ולמשוך בקרון וכיוצא בזה בין שאחד טמא ואחד טהור בין ששניהם טמאי' בין ששניהם טהורים בין בהמה עם בהמה כחזיר עם הכבש או חיה עם חיה כיחמור עם הפיל או חיה עם בהמה ככלב עם [כב העז] או צבי עם החזיר וכיוצא בהן:

יא כג אחד החורש [כב] או הזורע או המושך בהם עגלה או אבן כא' (°) (ה) [כג] או (ח) הנהיגם כאחד כד ואפילו בקול לוקה:

הגה עובד כוכבים המנהיג בכלאים מותר לישראל לשכור לו שלוש או לדבר עמו בקול רם דלא חיישינן שמא ילכו הבהמות משום קולו [כד] דבכל האיסורין דבר שאינו מתכוין שרי [כה] אם אינו פסיק רישא אבל אם ישראל הולך עם העובד כוכבים בדרך יב ומשא של (ס) ישראל על העגלה של עובד כוכבים שמנהיגה כלאים (ו) לא ילך

טורי זהב

בתמורה דף ל' ד"ה אבל נרבעו כו' וכתבתי זה לפי שראיתי מורה אחד שאסר תרנגולת אחת שנרבעה מאיזה מינה ולא יפה עשה: (ד) והרמך. הוא מלשון בני הרמכים: (ה) או הנהיגם באחד. זה לשון הרמב"ם ולכאורה משמע שבשביל הנהגה לחוד חייב אפילו אם אין להם שום מלאכה ביחד או משא שום דבר אבל אינו כן כמבואר בדברי התוס' והרא"ש בפרק במה בהמה הביאן ב"י בסי' זה על מה שאמרו במגרלה ואדם מותר עם כולן כו' והקשו אפי' יהא אדם נמי אסור תקשה דמה כלאים שייך כיון שאינו מושך בעגלה וקרון דהא בשבת איירי וא"ל דאסור להנהיג אפילו לא ימשוך שום דבר דא"כ יהא אסור להוליך ולהביא ממקומו שור פסולי המוקדשי' דחשיב כשני מיני' בפ' בתרא דמכות וי"ל דבלבד שלא יכרוך בהול קאמר ומיירי שמושכים שום דבר א"כ י"ל דחשיב משיכה מה שנושאים החבלים וכן מוכח בירושלמי שבשביל משא החבלים הוה החיוב עכ"ל וא"כ גם כאן מ"ש הרמב"ם או הנהיגם כאחד פירושו שעושים שום מלאכה או משא החבל שנושאים ביחד גם בפירוש המשנה בפ"ח דכלאים כתב הרמב"ם דמה שאמרו המנהיג בכלאים חייב היינו שיש שם עגלות שמושכות על ידיהם אלא שהרמב"ם ס"ל אפילו אם אין הכלאים קשורים ביחד אסור כשעושין מלאכה ביחד והרא"ש ס"ל דוקא כשהם קשורים ביחד וכן הביא הטור בשם אבי העזרי שאין בו איסור בדבר בהנהגה עד שיעשה מלאכה בשניהם ביחד וע"י קשירה עכ"ל אלא שראיתי למו"ח ז"ל שתמה על הטור שאומר שבלא מלאכה מותר אף בקשורים יחד שזה אינו דבקשורים יחד אע"פ שאין עושין בהם מלאכה אלא הנהיגן יחד ודאי אסור לד"ה כדתנן בפ"ח דכלאים המנהיג סופג את הם' כו' והאריך בזה לפרש דברי הטור דאז על ידי קשירה קאמר וכל זה אינו כמו שמבואר מדברי התוס' והרא"ש והרמב"ם כמו שכתבתי. וכיון שהאיסור הוא משום משוי החבל כמו שזכרנו נראה שאין לקשור ב' מיני עופות בחד חבל כדי שלא יברחו דהא כשמנענעים עצמם כדרך העופות שמזיזים עצמם ממקום למקום אפילו כשהם כפותים ואז נושאים חוט המשיכה שנקשרים בהם דהא גם בב' מיני עופות יש כלאי' כדאיתא סוף (מרובה) [הפרה] והעולם אינם יודעים

שפתי כהן

ישראל: ה כגון שור הבר כו' מותרים. תימה דלעיל סימן כ"ח ס"ד כתב הרב והטע"ז די"א השור הבר מין חיה וא"כ פשיטא דאסור עם השור וכדמוכח במשנה וירושלמי ופוסקים והיאך סתם כאן כדברי המחבר וכן הטע"ז העתיק כאן דברי המחבר וצ"ע: ו מותרים ובתוס' יום טוב פרק ח' מהלכות כלאים המתחיל דשור הבר מין בהמה ורבי יוסי אומר מין חיה ופירש הרמב"ם וברטנורה מין בהמה וחלבו אסור ואינו טעון כסוי כו' וכתב דהאי לענין כלאים לא כ"מ דכל שני מינים אפילו שניהם מין בהמה או חיה אסורים זה עם זה כדתנן לעיל כו' עכ"ל ולא עמדתי על סוף דעתו דהרי בירושלמי ורמב"ם וטע"ז ושאר פוסקים מבואר דנ"מ לענין כלאים ול"ד לשני מינים דהכא מין א' הוא וכדאיתא בירושלמי וברטנורה ופוסקים שעיקרו מן הישוב היה אלא שברח למדבר ונעשה שור הבר וכמ"ש הרמב"ם וטע"ז מין שיש בו מדברי וישובי כו' וזה פשוט והא דפירש הרמב"ם והברטנורה לענין חלבו וכסוי היינו משום דליפלגא דמתניתין דשור הבר מין בהמה משמע דכ"ע נמי לענין מידי אחרינא דאל"כ הל"ל שור הבר מותר עם השור וכדתנן לעיל מיניה בהאי ליפלגא וק"ל: ז הבוי. הוא ספק בהמה או חיה: ח אם היו אמותיהן מין אחד מותר. כשאביהן מין אחד כגון שאביהן מין סוס דהשתא שרי ממ"נ אי אין חוששין לזרע אב א"כ שניהם הם חמור ואי חוששים לזרע אב א"כ יש בשניהם שני צדדים ולא אמרינן אתי צד סוס דהאי ומשתמש בצד חמור דהאי ואתי צד חמור דהאי ומשתמש בצד סוס דהאי אלא אמרי' מסתמא בכל סוס ואתי צד סוס ומשתמש בצד סוס ולצד חמור ומשתמש בצד חמור: ט אע"פ שאבותיהן מין א'. נ"ע דאיפכא ס"ל אע"פ שאבותיהן שני מינים אסור ולא אמרי' דאתי צד סוס ומשתמש בצד סוס ולצד חמור ומשתמש בצד חמור דילמא אין חוששין לזרע האב ולזרע האם ודאי חוששין אם כן הוי כלאים ממש אבל השתא דאבותיהן מין אחד אפילו תימא ודאי חוששין לזרע האב אסור דהא בא' אין שני צדדין וליכא למימר אתי צד זה ומשתמש בצד זה ונ"ל דס"ק אע"פ שאבותיהן מין אחד ולפי הנראה לענין אין כאן כלאים כ"כ מכל מקום אסור ודוחק: י אפילו על מין אמו. דדילמא חוששין לזרע אב ואתי צד אב ומשתמש בצד אם דבאם ליכא שני צדדים מיהו אין לוקין דדלמא אין חוששין לזרע האב וכ"ש שאסור להרכיב זה הנולד על מין אביו דלזרע האם ודאי חוששין ואפילו מלקות איכא כהכ"ג: יא כיצד פרד כו'. כלומר פרד הוא בא מסוס וחמור דוקא ואם כן פרד זה שאמו חמור ע"כ אביו סוס ולכך מותר להרכיבה על פרדה שאמה חמור שאביה ג"כ סוס וא"כ יש בכל א' ב' צדדים ולכך כשבודקין וידוע שאמן מין א' מותרין דאביהן ג"כ ממין א' דהיינו סוס או חמור: יב ומשא של ישראל על העגלה כו'. דכיון דמשא של ישראל יש לחוש שינעק על הבהמות:

באר הגולה

ד משנה ס' פ"ח דכלאים וכפי פירושו שם כמבוארו: (°) ק"ק מאי שנא חמור עם ערוד שאסור עם שור הבר ואולי י"ל דכיון דהאי מין אחד והאי לאו מין אחד א"כ במר שנא אזלינן ועיין בשפתי כהן: טו מימרא דשמואל ב"ק דף נ"ה ע"א: טז כדמפרש אביי שם: יז שם משנה י"א פ"ב דבכורים: יח משנה ד' פ"ח דכלאים וכר' יהודה: יט מימרא דרב הונא בריה דרב יהושע וכו' דספוקי מספקא ליה אי חוששין לזרע האב חולין דף פ"ט ע"א: כ מעובדא דר' אבא דאמר לשמעיה וכדמפרש אביי ורב פפא שם: כא משנה ב' פ"ח דכלאים ובב"ק דף נ"ד ע"ב: כב כנ"ל דכלב מין חיה הוא כפ"ק במשנה ספ"ח דכלאים וכן ברמב"ם שם: כג הרמב"ם ממשנה ב' פ"ח דכלאים: (°) ס' הכ"מ שם דאיירי שהם קשורים יחד דאל"כ לא קרינן בהו יחדיו וכתב לפני זה אע"פ שבחיבורי כ"י הלאוים פנים לדעת הטור שמפרש שרבינו מחייב אפילו אינם קשורים יחד לפי כאמת אינו נראה לי כו' וא"א להעלו' על הדעת וכו': כד שם בירו'

כנסת הגדולה

האווז שנקראת פאפי"ה על ביצי עוף תרנגולת או איפכא ואין בזה חשש דלא נאסר אלא מינבשאינו מינו אבל לא בכונה שאינו מינו וטוב נדפס ספר פנים חדשות וראיתי שכ' בשם הרמ"ע מפאנ"ו סי' ק"ב שאסור משום צער בעלי חיים:

דגול מרבבה

אמנם בפ"ח מהלכות כלאים הלכה ו' כתב הכ"מ עצמו כד' הש"ך בכאן והביא ראי' מדברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות מלכים כמו שהביא הש"ך והכר הסיגו המשנה למלך שם מד' הרמב"ם בפ"ו וי"ד כנ"ל ושם בכ"מ איירי לענין הרכבה אלון ע"ש:

בית הלל

(סימן רצ"ז ש"ע סעיף ט') כיצד פרד שאמה חמור מותר להרכיבו כו'. פב"א משום דמספקא ליה אם חוששי' לזרע אב וכו' ע"ש ועי' בסי' ק"ז שכתב ג"כ כשו"ע ס"ב שהדבר ספק לאסוגא בזכרי' או אינו נוסג ע"ש משום דמספקא ליה אם חוששין לזרע האב וק"ל: (שם סעיף י') אסור לעשות מלאכה בשני מינים [illegible]

בית לחם יהודה

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

אבן העוזר

(סי' רצ"ז סעיף י') הרא"ש [illegible]

גליון מהרש"א

[illegible] בשני מינין [illegible]

ביאור הגר"א

מתני' רפ"ח כלאי בהמה מותרין כו' ואינן כו'. [יג] מין כו'. למד מהא דלמסה הרמך כו' וזה פי' מש"ש והרמך מותר ר"ל עם הסוס ובב"ק שם אוז ואווז כו' מ"ש כו' זה כו' הלא"ה מותר וכמ"ש למסה ובירושלמי שם שור עם שור הבר אינן כלאים זה בזה ודלא כר' יוסי כו' אווז עם אווז מדבר כלאים כו': [יד] כגון שור הבר. כת"ק שם מתני' ו' ומש"ל סי' כ"ח ס"ד ויש מסתפקין כו' היינו שמסתפקין בו באיל הבר דאמרינן בחולין פ' א' כוי זה איל הבר וש"ע ס"ל שהוא שור הבר ועמש"ש: [טו] ואין לוקין כו'. בגמ' שם ולמלקות כו': [טז] הנולדים כו'. זהו לד"ה: [יז] ואם היו כו'. כר"י כמ"ש בחולין שם א"ר אבא כי מעיילת כו' וכן כל הני אמוראי שם דיהבי סימנים להו ובסוף כתובות קי"א ב' איפסיק בהדיא כר"י יצחק ושמעון כו' ודלא כשמאל בחולין שם דיהודאה הוא נגד כל הנך: [יח] אע"פ שאבותיהם ג"כ שני מינין כצ"ל וכמ"ש בגמ' אבל חב"א כל מין פרדות כו' והאי בר כו' אבל אבותיהם מין א' תאחד אינו כלאים ופשיטא שאסור אפי' למ"ד חוששין לזרע האב אלא צ"ל כנ"ל וכמש"ש אבל פרד כו': [יט] כיצד כו'. גמ' שם: [כ] ואסור להרכיבו אפי' כו'. כנ"ל ואסור כו' אפי' על מין אמו ומפרש כאן לכל ג' בבות הנ"ל: [כא] (ליקוט) אסור. ולא קאמר לוקה משום דהרמב"ם כתב דאינו לוקה אלא דוקא טהורה עם טמאה ועכפי' שם מתני' ב' אבל הרא"ש הקשה עליו וסתר דבריו בראיות מוכרחות ע"ש וכן דעת כל הפוסקים (ע"כ): [כב] או הזורע. בספרי שם אין לי אלא החורש מנין לרבות הדש כו': [כג] (ליקוט) או הנהיגם כו'. אבל הרא"ש בה"ק ובפ"ה דשבת כתב דוקא שמושך משוי בנוסו ע"ש ושם וכ"כ תוס' במכות כ"ב א' ד"ה המנהיג כו' ע"ש (ע"כ): [כד] דבכל האיסורין. כמ"ש בשבת ג' ואי ר"ש כו' נזיר כו' ובזבחים צ"א ב' ל"ק הא ר"י כו': (ליקוט) דבכל האיסורין כו'. כמ"ש בפ"ט וש"מ מוכרי כו' (ע"כ): (ליקוט) דבכל האיסורין כו'. דקי"ל הלכה כר"ש כמ"ש בפ"י דשבת (נ"ס א') ופ"י דעירובין והאידנא כו' וש"מ הרבה וכן בכל האיסורין וכמ"ש בבכורות ל"ד א' עד השתא כו' ועל"ל סי' ש"א ס"ו בהג"ה וסי' שי"ג ס"ו (ע"כ): [כה] אם אינו כו'. פרש"י

חידושי רע"ק

פרמ"ג לעיל (סי' צ"ס) בש"ך (סק"ג): (סעיף י) כגון לחרוש. בן פקועה שניתר בשחיטת אמו הוי כחי לענין כלאים חולין (דף ע"ד ע"ב):

באר היטב

תרנגולת אחת שנרבעה מאיזה מינה ולא יפה עשה עכ"ל: (ו) הבר. כ' הש"ך תימה דלעיל סימן כ"ח ס"ד כתב הרב די"א שור הבר מין חיה ואם כן פשיטא דאסור עם השור וצ"ע: (ז) פרד. כלומר דכל פרד הוא בא מסוס וחמור דוקא וא"כ פרד זה שאמו חמורה ע"כ אביו סוס ולכך מותר להרכיבו על פרדה שאמה חמורה שאביה ג"כ סוס וא"כ יש בכל א' ב' צדדים אבל אסור להרכיבו על החמורה ומיהו אין לוקין עליו דדלמא אין חוששין לזרע האב עכ"ל הש"ך: (ח) הנהיגם. כתב הט"ז לכאורה משמע שבשביל הנהגה לחוד חייב אפילו אין להם שום מלאכה ביחד או משאוי שום דבר אבל לא משמע כן מכל הפוסקים ונ"ל דבאמת מיירי שעושים שום מלאכה או משא החבל שנושאים ביחד (שנמשכה על ידיהן) וכיון שהאיסור הוא משום משאוי החבל נראה שאין לקשור שני מיני עופות בחד חבל כדי שלא יברחו דהא כשמנענעים עצמם כדרך העופות שמזיזים עצמם ממקום למקום אפילו כשהם כפותים ואז נושאים חוט המשיכה שנקשרים בהם דהא גם בב' מיני עופות יש כלאים והעולם אינם יודעים להזהר מזה עכ"ל: (ט) ישראל. דכיון דמשא של הישראל יש לחוש שינעק על הבהמות

פתחי תשובה

פרות או סוסים או כלאים ואע"פ שמגוה שיקח סוס ושור שלו מפני שיודע שאין לו זולתם לא מקרי נהנה מן האיסור עכ"ד ולע"ד דבריו צ"ע: (ה) בודק בסימני אזנים. עיין בתשובת נו"ב תניינא חלק אה"ע סי' נ"ח וסימן ס"ו מ"ש בזה: (ו) לא ילך הישראל. עיין בתשובת חות יאיר סס:

באר הגולה

וכר' יוחנן בב"מ דף צ' ע"ב : כה כברייתא שם פירוש שזיווג שור וחמור לקרון : כו לשון הרמב"ם שם ממשנה ג' פ"ח דכלאים ושם כתב שהיושב לוקה וכת"ק וכן פסק הרי"ף וכתב הטור שכן היא מסקנת אביו הרא"ש וכתב הרא"ש אע"ג דכרים מליעא דשמואל מפיך ותני וחכמים פוטרין היושב בקרון וכן פסק ר"י נראה להרב רי"ף כיון דפריך ליה טובא שם בגמ' ומשני בשינויא דחיקא לא מפכינן למתניתין והיושב בקרון לוקה: כז רמב"ם שם ופשוט הוא : כח שם : כט לשון הטור ושם במשנה והגי' שהיא קשורה לרצועה וכפי' הר"ש והרא"ש שם : ל שם משנה ד': לא ל' הרמב"ם שם ממשנה סוף פרק הנזכר :

בית הלל

על יבשה אסור להנהיג אלא שאין לוקין עליו וכתב ב"י סוף פרק הפרה דף נ"ה בעיא דלא אפשטא והנה מדקדוק דברי הרמב"ם נראה דאפילו מכת מרדות אין בו משום דספיקא הוא ואין מכין על הספק עכ"ל פי' מדכתב הרמב"ם וז"ל ואסור להנהיג בהמה מן היבשה עם חיה שבים כגון עז עם סיבוטא ואסעטה פטור ובש"ע השמיט דין זה ולא ידעתי למה והרא"ש בהלכות כלאים הביאו וכתב וז"ל כגון שקשר העז בקרון ביבשה על שפת הים וקשר בה דג בים והנהיג בשניהם ולא איפשטא ואזלינן לחומרא עכ"ל וכתבו בתוספות בסוף פרק הפרה הנ"ל וז"ל הנהיג עיזא ושיבוטא מהו ולא"ת דמשמע דפשיטא ליה דבשני מינים חייב וכו' ועי"ע כי היכי דילפינן כולהו משבת ס"ל ילפינן שבת בהמתךבהמתך מהלכעה לאסור דגים בשבת במלאכה והדר ילפינן כלאים דהנהגה משבת עכ"ל התוס' ולפי תירוץ של תוספות הנ"ל נראה בפדיא דאסור לעשות מלאכה בשבת עם דגים דמלשון הפסוק לא משמע רק בהמות ועופות וכן אמרינן במתניתין בפרק הפרה וכן חיה ועוף וכו' ולא נזכר דגים אבל מתירוץ שני של התוס' נראה כהדיא דבדגים נמי אסורים במלאכה וצ"ע לדינא :

שפתי כהן

יג ויש חולקין. אכולהו מילתא דלעיל קאי וס"ל כדעת הרמב"ם והמחבר (מיהו בב"ח ובכ"מ כתב שדעת הרמב"ם אינה מוכרחת כן עי"ש) דאפי' באינן קשורים אסור למשכן או להנהיגן כאחד. וכתב ספר ב"ה בשם א"ח היהודים הלדין בסוף הנקרא אספרוי"ר אין להם לקשור בחבל שהעוף נקשר בו בתפוס מן האוכף מן הסוס שהן כלאים ע"כ :

יודעים להזהר מזה : (ו) ולכן מותר לרוכב וכו'. זה דעת הרא"ש ונ"ל שיש לאסור לישב בעגלה שהפרה קשורה בה והסוס מוליך את העגלה ויש למחות ביד הקצבים העושים כן ובדרישה למד זכות על הקצבים שאין עושין כן אלא לפי שעה באקראי בעלמא וחס ליה לאותו לדיק לומר כן דכאן הוא איסור דאורייתא ומה לי לפי שעה או לזמן מרובה על כן אין לסמוך על אותה הג"ה שהביא בדרישה בשם הר"ח כלל להתירה ויש למחות ביד הקצבים מלעשות כן כנ"ל: (ז) עגלה המושכת בקרון. פי' הרא"ש ור"ח דרך עגלה למשוך בקרון ואסור לקשור סוס בין בצדי הקרון בין מאחריו כדי ללמדו למשוך כו' והרמב"ם פירש במשנה פרק ח' דכלאים דעגלה היינו עגלה קטנה שיושב בה אדם והיא נמשכת על ידי הקרון שנקשרה בו והסוסים מוליכים הקרון ע"ש :

ישראל סמוך לעגלה דלפעמים העגלה נכבשת והוא יצעק על הבהמות שילכו במהרה וזהו אסור משום מנהיג בכלאים (ת"ה סי' רנ"ח) :

כה אבל המזווגן פטור עד שימשוך או עד שינהיג :

הגה [כו] ויש אומרים דאינו אסור להנהיגן או להמשיכן רק בקשורין יחד (טור בשם הרא"ש) (ו) ולכן מותר לרוכב למשוך בחבל כלב אצל הסוס (שם בשם אבי העזרי) יג [כז] ויש (י) חולקים (שם בשם ר' אפרים) :

יב [כח] כו עגלה שהיו מושכין אותה כלאים אסור לישב בה אע"פ שלא הנהיג מפני שישיבתו גורמת להם שימשכו העגלה כז [כט] וכן אסור להיות אחד יושב בעגלה ואחד מנהיג :

יג [ל] כח אפילו מאה שהנהיגו כאחד לוקים :

יד כט קשר שני סוסים בקרון אחד אסור לקשור עמהם חמור אף ע"פ ששני הסוסים יכולין למשכו בלא החמור :

טו (ז) ל עגלה המושכת (יא) בקרון במין אחד לא יקשור מין אחר בחבל לא בצדי הקרון ולא אחר הקרון. [לא] (מפני שדוחה הקרון בהליכתה) (טור) :

טז לא מותר לעשות מלאכה באדם ובבהמה או חיה כאחד כגון אדם שחורש עם שור או מושך עגלה עם חמור וכיוצא בו :

ביאור הגר"א

בזבחים שם ד"ה הא ר"ש כו' ותוס' בשבת ק"נ א' ד"ה ל"צ כו' : [כו] וי"א דאינו כו'. הרא"ש בשם ראבי"ה ממ"ש במתני' שם אין קושרין כו' : [כז] וי"ח. שם בשם ר' אפרים ממ"ש בירושלמי ותוספתא הנ"ל איסי בן עקביא כו' ומה אם בבגדים כו' בהמה כו' ובבגדים ע"כ בלא קשירה כמ"ש בשבת נ"ד א' וכ"מ בגמ' שם אילימא כלאים דאדם כו' אלא כו' אלמא אכלאים דאדם ל"ק מהתוכף כו' ובספרי דריש יחדיו דכלאי בגדים לתוכף כו' ויחדיו דחרישה לרבות דש ומנהיג כו' ולא קאמר נ"כ לתוכף וראיותיו מוכרחין ועברא"ש שם שיישבן ראבי"ה קצתן בדוחק. וכן פליגי אם צריך דוקא מלאכה דבשבת שם משמע דא"צ וראבי"ה הוכיח דצריך מלאכה מירושלמי דכלאים שם על מתני' אין קושרין את הסוס כו' תני ר"מ פוטר אם חיה מסייע בין במעלה בין כו' והביאו הר"ש שם ור' אפרים דחה זה משום שאין מנהיגן יחד שזה לפני הקרון כו' ודעת רש"י שם ד"ה אי נימא כו' כראבי"ה וכן תוס' שם ד"ה והתנן כו' והרא"ש שם ובירושלמי שם משמע כראבי"ת דאמר שם ר' ירמיה בעי קשרן בשערן מהו מה אנן קיימין אם בשקשרן בשערן כך אנו אומרים אסור להרכיב בהמה ע"ג חבירתה אם בשקשרו החבל בשערן נאמר מפני שנושאין התבל שבינתיים אלמא דוקא בשעת מלאכה ובקשרן דקשרן בשערן הם שניהם יחד : [כח] עגלת כו'. ולא כתב לוקה משום דבפ"ק דב"מ (ח' ב') שמואל אפיך לה ופסק ר"י כשמואל אבל הרי"ף פסק כסתם מתני' וכת"ק וכן הרמב"ם משום דאותבינהו שם לשמואל טובא ושינויי דשנינהו דחיקי נינהו ונראה דעת הרא"ש בה' כלאים כדעת הרי"ף וכ"כ הטור אבל בפ"ק דב"מ פסק כשמואל [וכ"כ הטור בח"מ סי' קצ"ז בשמו] ולכן סתם כאן שבלא"ה אין נ"מ האידנא אבל בח"מ סי' קצ"ז ס"ג וס"ה וסי' רע"א (עמש"ש) פסק בש"ע כדעת רי"ף ורמב"ם דלא כשמואל: [כט] וכן אסור להיות כו'. פר"מ בפירוש שם קרון כו' והוא אמר שהאיש כו' ילקה כל אחד כו': [ל] אפי' מאה כו'. למד מהקודם הנ"ל: [לא] מפני כו'. כר' יוחנן בירושלמי שם מפני שזה נושא עצלותו כו' והביאו הר"ש שם :

באר היטב

ש"ך : (י) חולקים. וכתב בס' ב"ה בשם א"ח היהודים הלדין בסוף הנקרא אספרוי"ר אין להם לקשור בחבל שהעוף נקשר בו בתפוס מן האוכף מן הסוס שהן כלאים עכ"ל ובט"ז כ' ונ"ל שיש לאסור לישב בעגלה שהפרה קשורה בו והסוס מוליך את העגלה ויש למחות ביד הקצבים העושים כן. ובדרישה למד עליהם זכות שאין עושין כן אלא לפי שעה באקראי בעלמא וחס ליה לאותו לדיק לומר כן דכאן הוא איסור דאורייתא ומה לי לפי שעה או לזמן מרובה עכ"ל : (יא) בקרון. הרמב"ם פי' במשנה דהיינו עגלה קטנה שיושב בה אדם והיא נמשכת על ידי הקרון שנקשרה בו והסוסים מוליכים הקרון עכ"ל וע"ש :

ברכי יוסף

אבל למשכן בחוץ כדי להוליכן להשקותן שרי דלא אסרו אלא משיכה דמלאכה. רבינו ישעיה הראשון בתשובותיו כ"י סימן פ"ה: (שם סעיף י"ב) אסור לישב בה כו'. אסור לישב בקרון שכלאי בהמה מושכין אע"ג דבלאו דידיה אזיל. הרב חוות יאיר בתשובה סימן ק"ן ע"ש באורך : (שם סט"ו) לא יקשור מין אחר וכו'. עגלה של סוסים יש למחות בטבחים שקושרים שוורים שלוקחים כדי תרבות ומועדים להזיק ובעל השור קושרו אחר הקרון בכח הגדול והטבח הקונה הולך אצל העגלה. ח"י שם : יש מוכרים לעובד כוכבים מלהוליך עגלות טעונות עצים לתוך הרחוב ואף אם ישראל קנה העצים והולך. אבל העגלה שנמשכת מכלאים הוא חומרא יתירה ח"י שם בתשובה הנז' : ישראל שיש לו עצים על שפת הנהר מותר לומר להעובד כוכבים ליקח בהמותיו להביא לו העצים לביתו אף שיודע שאין לעובד כוכבים רק סוס ושור כי אין ישראל נהנה מגוף האיסור והעובד כוכבים טרוד. הרב חוות יאיר בסוף התשובה הנז' ועמ"ש הרב פנים מאירות ח"ב בתשובה סי' ס' ומש"ל אות י"א בס"ד :

בית לחם יהודה

מה שכתב כשהסוסים הם של ישראל אסור לומר לעובד כוכבים שיעזור עם השוורים ולפמ"ש המור"ם בא"ח סימן רע"ו ס"ב דאמירה לעובד כוכבים אפילו במלאכה גמורה במקום מצוה נהגו רבים להקל ע"ש ואין מותה בידם ה"ה כאן ובאיתי נוהגין להקל ואף שכ' המור"ם ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול אין לך צורך גדול מזה ובתשובות ש"מ הוכיח אפילו במקום מצוה אין להתיר בנידון דלעיל נראה לי שהעיקר הטעם כיון דיש היתר שישכיר העובד כוכבים סתם להוליך המשא והסוסים ואם יעשה העובד כוכבים עצמו מותר אליביה דכ"ע הוי זה שאין צורך גדול לכן אסור לומר בסגנון זה שיקשור השוורים עם הסוסים :

אבן העוזר

פרידה מק"ו מה בגדים שאני מותר ללבוש זע"ז אני אסור בתערובתן בהמה שאני אסור להנהיג זע"ז לא כ"ש שאני אסור לרכוב עליה וכ' הרא"ש וליתא לדאיסי והאי ק"ו מעיקרא פריכא הוא דאין חומרא בכלאי בהמה ספי מכלאי בגדים דה"נ אין כלאי בהמה בלא חיבור ואם היה דף מונח על סוס וחמור ההולכין זה אצל זה ואין קשורין יחד מותר לישב על הדף דלא שייך כלאים אא"כ קשורים יחד בקרון או במחרישה עכ"ל הרא"ש. ויש לתמוה על הרא"ש שדברי הירושל' ברורין בק"ו זה שהרי הרא"ש בעצמו פסק בהל' כלאים דצמר ופשתים בעינן שיתחברו יחד הצמר ופשתים משא"כ אם חברן ע"י מין אחר כגון תגורה שמי ראשיו צמר ופשתים ובאמצע משיחה של עור המתחברם ליכא כלאים וכ"פ הש"ע סי' ש' ס"ה והסכימו לזה רוב הפוסקים ולפ"ז שפיר יליף הירושלמי בק"ו דכלאי בגדים שמותר ללבוש זה על זה אף שמחברם זה לזה ע"י רצועה של עור שחבר ראש א' לבגד צמר וראש אחר לשל פשתים אפ"ה אסורין בתערובתן בהמה שאסורין אם קשרן זה לזה ברצועה של עור לא כ"ש דאסורין לרכוב עליהם עכ"ל :

השמטות

יד אברהם

(סימן רצ"ז סעיף א') וכן אם זרע שני מיני ירק וחרצן או זרעאחד ירק וחרצן חרע אחד מין תבואה כו' הרי זה לוקה. הוא לשון הרמב"ם בפ"ה מהל' כלאים הלכה ב'. ונראה לו להכ"מ שם הלכה ג' דהתוס' במנחות והר"ן בפ' ראשית הגז פליגי על הרמב"ם בירק בכרם דלא הוי כלאים מה"ת דנקטי דלשונם תבואה של ה' מינים הוו כלאים דאורייתא בכרם אבל ירק בכרם משמע דלא הוי דאורייתא ולדידי אין זה מוכרח דאפשר דלאו לאפוקי ירק אתו רק שאר זרעוני גינה שאינן נאכלין דומיא דקנבוס ולוף דאיירי התם. אולם מדברי התוס' בעירובין (דף נ"ב) נראה כמ"ש שכ"מ גבי דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה כו' גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה ופירש"י ואע"ג דדיורי גדולה בקטנה אין הזרעים שבגדולה אוסרין את הגפנים שבקטנה דאמר במנחות קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן אסירי הך דלא עביד איסורא לא קנסו רבנן ה"נ הואיל וכשזרע הגדולה בהיתר זרע ליכא למיקנסי'. והקשו עליו התוס' דהיכי שרי נהגיא הזרעים כשיגדילו כיון דדיורי גדולה בקטנה דאפי' עלו מאליהן תנן במס' כלאים היה עובר בכרם וראה ירק בכרמו ואמר לכשאחזור אלקטנו אם הוסיף מאתים אסור כיון שמתייאש מללוקטו וע"כ הסיא דמנחות איירי שלא ידע בעל הכרם שהזורעים בכרמו עכ"ל ונראה דטעמייהו דלא ניחא להו לבעלי התוס' דזרעים הן מדרבנן דס"ל כמ"ש הכ"מ בדעת התוס' דמנחות דירק בכרם אינו כלאים מה"ת והיינו דקשיא להו לבעלי התוס' אפרש"י מדתנן גבי ירק בכרם דאסור אף מה שעלה מאליו דה"נ ה"ל לאסור כאן זרעים שבגדולה אע"פ שזרע בהיתר ואי משום דכלאי זרעים בכרם אינו אלא מדרבנן מש"ה לא קנסוהו הא ירק בכרם נ"כ אינו אלא מדרבנן ואפ"ה אסרו ואפילו עלו מאליהן ודעת רש"י ז"ל יש להוכיח מזה דס"ל כהרמב"ם דירק בכרם הוי כלאים דאורייתא. וכמ"ש המזרחי בפשיטות בפירש"י בחומש פ' תצא ולא זכר כלל דעת החולקים. ולק"מ תמיהת התוס' על רש"י מההיא דירק בכרם דאסור אפילו עלו מאליהן דש"ה דהוי כלאים דאורייתא משא"כ זרעים: אולם ממ"ש התוס' ביבמות (דף פ"ח) יש להוכיח לאידך גיסא דדעת התוס' הוא כהרמב"ם דירק בכרם הוי נמי כלאים דאורייתא שכתבו שם דתלתן בכרם הוי כלאים מה"ת ובסוכה (דף ל"ה) ס"ל להתוס' דתלתן הוא מין ירק וכן משמע דעת התוס' בזבחים (דף ע"ג) ודעת הר"ם פ"ג דערלה. ובזה סלה תלונת הגנ"ת מעל המהר"ם שי"ף ריש ביצה שכתב דחבילי תלתן בכרם הוו כלאים מה"ת והא פרש"י שם תלתן מין קטנית ולא הוי כלאים מה"ת ואפי' לדעת הרמב"ם דירקות בכרם הוו כלאים מה"ת אבל קטניות לכ"ע לא הוו כלאים בכרם רק מדרבנן ולדברי התוס' דסוכה שהבאתי לק"מ דס"ל דתלתן הוא מין ירק וס"ל כהרמב"ם דירק בכרם הוי כלאים מה"ת. ויש לי להביא ראיה דתלתן לאו מין קטניות הוא כפי' התוס' מהא דתניא רפ"ק דעירובין (דף כ"ח) ספול והשעורה והתלתן שזרען לירק בטלה דעתו אצל כל אדם לפיכך זרען חייב וירקן פטור וקשה אמאי תני הני הא בכלל תבואה וקטניות הם דתני בתוספתא התבואה והקטניות שזרען לירק בטלה דעתו אצל כל אדם והירק שלהן פטור והזרע חייב בתרומה ומעשרות. וכבר הקשה כן הכ"מ בפ"ב דתרומות הלכה ז' ותירץ דאפשר לומר דמשום תלתן תני לה. והנה זה אפשר רק אי אמרינן דתלתן לאו מין קטניות הוא ולא"כ אין בכלל תבואה וקטניות דתני בתוספתא ומש"ה תני לה בברייתא בעירובין. אבל אי איתא דתלתן הוא מין קטניות אי אפשר כלל לומר דמשום תלתן תני להך ברייתא והקושיא במקומה עומדת דאמאי תני לה הא כבר תני לה קטניות בתוספתא וע"כ ש"מ דתלתן לא הוי מין קטניות :

וישׁ לי לס"ל לדעת הרמב"ם והש"ע דירק בכרם הוי כלאים מה"ת מהא דאי' בסוטה (דף מ"ג ע"ב) גבי הא דמוקי מתני' דקתני דחוזר המבריך והמרכיב איירי במרכיב אילן בירק ואתיא כמ"ד דמותר להרכיב אילן בירק וא"כ משמע דלמ"ד דאסור היינו מה"ת דאי אינו רק מדרבנן לדידי' נמי ה"ל להחזיר ואפילו לריס"ב כשעשה תשובה כדמוכח התם. ועיין בגל"ח שהוכיח כדעת הרמב"ם מהסוגיא דקידושין (דף ל"ח) :

(סעיף ג') אסור לזרוע ירקות או תבואות בצד הגפנים כו'. דעת הש"ע דהא דקיי"ל כר' יאשיה דבעי' שיזרע חטה ושעורה וחרצן היינו לענין מלקות אבל איסורא מיהא איכא אפי' כחד מינא וכ"ה דעת הראב"ן בסי' כ"ג. והר"ן ס' ראשית הגז חולק על זה. ונראה לי להכ"ר לדעת הש"ע ממנחות (דף ט"ו) תניא מעשה באחד שזרע כרמו של חבירו סמדר ובא מעשה לפני חכמים ואסרו את הזרעים וכתבו התוס' היינו דלא כר' יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד והיינו משום דהתוס' ס"ל דהא דר' יאשיה איירי נמי לענין איסורא דעד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ליכא אפי' איסורא דאורייתא אבל לדעת הש"ע שהיא דעת הרמב"ם דאיסור דאורייתא איכא נמי בחד מינא לפ"ז שפיר י"ל דאתיא ברייתא דמנחות נמי אליבא דר' יאשיה דנהי דלא לקי איסורא מיהא איכא וגם הפירות נאסרין וכן יש לס"ל לדעת הרמב"ם והש"ע דבזה תתיישב קושיית התוס' בשבת (קל"ט) דלא פריך התם וליסלק להו כר' יאשיה גבי כשותא בכרמי מהו ולפ"ד הרמב"ם לק"מ דכיון דלענין איסור מודה ר' יאשיה דאסור כחד מינא אין נפקותא בהך דר' יאשיה שם בההיא דאיבעיא דאיירי לענין איסורא עיי"ש אך לא משמע כן בבכורות (דף נ"ד) : (שם סעיף ט"ו) הקנים והורד והאטדין מיני אילן הן. הבאה"ג ליין שהוא בירושלמי וה"נ איתא בבבלי עירובין (דף ל"ד ע"ב) אלא דבמקום הורד אי' שם ההגין. וצ"ע דבש"ס שם מחלק בין קנים העוזרדין לשאין עוזרדין :

(סי' רצ"ז)(*) עוד י"ל דה"ט דהרמב"ם והש"ע שפסקו דאסור לקיים כלאי זרעים ולא חשו להסוגיא דע"ז משום דתוספתא מפורשת היא במכות וז"ל המאחר במוקדשין והמשייר חמץ בפסח והמקיים כלאים עובר בל"ת ואין לוקין עליהן לפי שאין בהן מעשה. זה הכלל כל ל"ת שיש בה מעשה חייב וכל שאין בה מעשה פטור ע"כ. ולפ"ז ע"כ הסוגיא דע"ז לא קאמר אלא דלהנהו רבנן דר"ע שרי לקיים ולאו דכ"ע הוא. ולא סמך הרמב"ם למיפסק הילכתא כוותייהו דהנהו רבנן כיון דאיכא נמי סתמא דתוספתא שאוסרת. ועוד דתני לה נבי הילכתא פסיקתא דמאחר במוקדשין ומשייר חמץ דליכא מאן דפליג בהו ובפרט שגם הירושלמי מסייע לה. ובזה א"ש נמי מה שהקשה הט"א מסוגיא דסוטה (דף מ"ג) דל"ק אברייתא דממעט מקרא שאינו חוזר המרכיב כלאים דלא אתיא כריה"ב דאמר דאינו חוזר הירא מעבירות שבידו ש"מ שאין בזה איסור. ולפמ"ש א"ש דנהי דהסוגיות מוכיחין דהרי לקיים מ"מ לא קיי"ל כוותייהו נגד סתמא דתוספתא וירושלמי דאוסרן לקיים אף שלא ע"י מעשה. ובתוס' הרא"ש הרגיש בקושיי' הט"א מסוטה ותירץ דש"ה דאין האיסור אלא משום מראית עין. ועוד כתב שם דאפשר דהרכבה כלאי אילן דאיירי התם מותר לקיים דילפינן הרכבת אילן מכלאי הרכבה דבהמה דתנן בהו דמותר לגדל ולקיים : ומה שהקשה בעה"מ דאמאי לא לקי במקיים אף שלא ע"י מעשה דכיון דאפשר לקיים ע"י מעשה נימא דילקה גם שלא ע"י מעשה כמ"ש הרב המגיד שלהי הל' שכירות. וכן הקשה על הרמב"ם דהל' חמץ כתבתי ליישב בחבורי להרמב"ם הל' חמץ ומצה ובהל' נזירות וכן יש ליישב כאן :

(*) הדבור הזה נשמט מדברי יד אברהם בדף קל"ב ע"ב בסופו.

הלכות כלאי בגדים

רצח דברים האסורים משום כלאי בגדים.

ובו ב' סעיפים:

א [א] אין אסור משום כלאים אלא [א] צמר רחלים [ב] ואילים עם פשתן [ג] אבל צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים וכל שאר מינים מותרים בפשתן [ד] [ג] וכן קנבוס וצמר גפן וכל שאר מינים מותרים אפי' בצמר רחלים ואילים [ג] וחכמים אסרו מפני מראית העין משי עם צמר לפי שדומה לפשתים וכן כלך [ה] והוא מין שגדל בברכי הים על האבנים שבים ודומה לצמר אסרוהו מפני מראית העין עם הפשתן [ו] (א) [ד] והאידנא משי מצוי בינינו והכל מכירים בו לפיכך אין בו משום מראית העין ומותר עם הצמר ועם הפשתן:

ב [ה] רחל בת עז צמרה אסור עם פשתן [ז] מפני מראית העין:

הגה **א** [ח] ואסור לתפור בגד קנבוס תחת בגד צמר במקום דלא שכיח קנבוס משום מראית העין (טור בשם הרא"ש) **ב** ובמקום דשכיח (א) שרי:

רצט באיזו מינים נוהג בהם כלאים. ובו ב"ס:

א [א] צמר רחלים וצמר גמלים וכיוצא בו שטרפן זה בזה וטוה מהם טווי אם היה החצי מהרחלים הרי הכל כצמר והרי הוא כלאים עם הפשתן [א] ואם היה הרוב מהגמלים [ב] מותר לערבו עם הפשתן מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים ואין חוששין לנימות של צמר המעורבים בהם [ב] (°) מפני שאינם חוטי צמר [ג] לפיכך עורות הכבשים שעושים מהם מלבושים מותר לתפרן בחוטי פשתן ואין חוששין לנימות של צמר אע"פ [ד] שנברכו] בכלל חוט הפשתן שתפרו בו שהרי בטלו במיעוטן [ג] וכן הקנבוס והפשתן שטרפן זה בזה אם רוב מהקנבוס מותר לארוג הטווי מהם עם חוטי צמר ואם היו מחצה למחצה אסור [ד] [ה] הילכך מי שנתערב לו צמר עם פשתן (א) מביא מין אחר (א) ומערבו עמהם ומבטל אחד מהם [ה] ולא שייך בהו ביטול אלא קודם שיעשו חוטים [ו] אבל אחר שנעשו חוטים אין לכלאים שיעור אפי' חוט כל שהוא של צמר בבגד גדול של פשתן או של פשתן בצמר אסור:

הגה (°) ואפי' נאבד החוט ולא ידענו מקומו **א** (א) לא שייך ביה (ב) ביטול ואסור (רשב"א סי' רנ"ט וכ"כ הב"י בשם התוספות והרא"ש וסמ"ג) [ו] (ב) בגד שהשתי של משי והערב של פשתן אסור לתפרו עם הצמר

טורי זהב

רצט (א) מביא מין אחר ומערבו עמהם. פירוש אם נתערב צמר רחלים עם פשתים מביא צמר גמלים הרבה ומערב שם ממילא נתבטל הצמר רחלים ואין כאן איסור ובדרישה הקשה מאי שנא כאן דמבטלין איסור לכתחלה יותר משאר איסורים כגון בשר בחלב וכיוצא בו ודחק לתרץ ע"ש ולי נראה דודאי גם בשעטנז לא ניחא ליה בהוית חוט שקשור דודאי לא ניחא ליה באיסורא. עוד הקשה בפרישה אהא דמשמע ליה מדאמרינן בפשתן וקנבוס שנתערבו אם רובן קנבוס מותר עם הצמר ולא אמר רבותא דאפילו נתערב פשתן עם צמר ורובן צמר דמותר עם צמר וע"כ הקשה מהא דאמרינן בסימן זה וכו' עד ולא אמרי' דנתבטלו זה בזה קודם שנטוו דהא אי אפשר לצמצם כו' עכ"ל ואני אומר דלפי הנראה לכאורה דבר זה במחלוקת שנויה דעל מ"ש כאן בש"ע לפיכך עורות הכבשים כו' שהרי בטלו במיעוטן כו' והוא מדברי הרמב"ם כתב הראב"ד על זה הג"ל שאינו טווי ואם יאמר אע"פ שאינו טווי אסור מדרבנן כמו הלבדים אם כן גם זה יהא אסור מפני שהוא נוז בקשרים ואם מפני שביטלו במיעוטן זה שיבוש וכי צמר בפשתן יהא בטל ברוב אלא כיון דאין בו איסור תורה אין חוששין לספיקו עכ"ל וכתב כ"מ טעמא שבטל במיעוטו אינו שיבוש שהרי מפורש בירושלמי צמר ופשתן שטרפן אסור כיצד הוא עושה מביא ליטרא ועוד צמר גמלים ומבטלן עכ"ל והנה נ"ל דלדעת הראב"ד אינו מועיל ביטול ברוב בצמר ופשתן עצמן אפילו באינן טווין עדיין שהרי צמר של עורות הכבשים לא נטוו עדיין ואפילו הכי לא מצא לו היתר מצד ביטול ברוב אלא מצד שהוא ספק דרבנן וכ"כ רש"י בסוף תמורה (דל"ד) דבכלאים אין שייך ביטול ברוב וכן נראה דעת התוספות פרק האשה במסכת נדה שכתבו הא דאמרינן בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לעובד כוכבים ולא בטיל ברוב כדאית' בבי שער נזיר בסוף תמורה דאין שייך ביטול ברוב אלא כשהאיסור מעורב בהיתר אבל כלאים שניהם היתר ונאסרים על ידי תערובות כך אסור המרובה כמו המועט עד כאן לשונם וכך כתב הרא"ש והוסיף ול"ד לבשר בחלב שנאסר ג"כ על ידי תערובות ואפילו הכי אין אסור כשאין בנותן טעם שאני התם דלדך ביטול אסרה תורה ולא מיקרי בשר בחלב בלא נתינת טעם עכ"ל לפי זה אפילו נתערב צמר שלא נטווה בפשתים ועשה אח"כ ממנו בגד אינו בטל ברוב והיינו כדעת הראב"ד והא דמביא בכ"מ

מן

שפתי כהן

רצח א ואסור לתפור בגד כו'. והוא הדין לאסור לתפור בחוטי קנבוס בגד של צמר היכא דלא שכיח קנבוס כן משמע בהרא"ש וטור גבי משי וה"ה בקנבוס לדידן: **ב** ובמקום דשכיח שרי. ובמדינותינו נוהגין היתר בבגד קנבוס כי הוא מצוי לרוב. הגהת דרישה. וכתב הב"ח דכיון שמצוי נוהגין היתר אע"פ שלא נמצא מי שמכירו להבין שהוא בגד קנבוס כ"א על שמעט כו' וע"ש שהאריך:

רצט א לא שייך ביה ביטול כו'. ולא אמרינן שיבטל ברוב מאחר שאין מקומו ניכר דלא שייך ביטול ברוב אלא איסור שנתערב בהיתר אבל היתר שנתערב בהיתר וע"י תערובתם נאסר לא שייך ביה ביטול דאין כאן אלא חתיכה אחת של איסור (כלומר דעכשיו נעשה הכל כחתיכה אחת של איסור) הרא"ש והפוסקים ומביאם בית יוסף והעט"ז כתב ול"ד לבשר בחלב דקי"ל שבטל דהתם טעם הבשר או החלב מתפשט ונתערב בכולו ואין כאן מקום מיוחד לאיסור והוי כאילו נאבד מן העולם אבל הכא שהאיסור יש לו מציאות במקומו ולא נתפשט אלא שאין אנו מכירים אותו לא שייך ביטול כ"ל עכ"ל *) וקשה לדבריו דא"כ הוי ליה לתרץ בקיצור דלהכי לא בטל הכא כיון שהאיסור יש לו מציאות במקומו אלא ודאי משום דקי"ל בעלמא דאפי' יש לאיסור מציאות במקומו כגון שנתערב יבש ביבש בטל וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דהא בשר בחלב בטל ואפי' יבש ביבש אלא הטעם ברור ומבואר בדברי הרא"ש ופוסקים דלא דמי לבשר בחלב לפי שהתם אין האיסור אלא מחמת שיתן טעם ולהכך כשבטל הטעם בטל האיסור והשתמיטתיה להעט"ז דברי הרא"ש ופוסקים אלו והלכך ביבש נמי הרי אין כאן איסור כלאים שנאמר שהוא גזירת הכתוב לאסור בלא טעם אלא טעם האיסור הוא דיאכל האיסור והלכך כל שנתבטל ברוב מותר וכן

בבשר

באר הגולה

א ל' הטור משנה ריש פ"ט דכלאים וירושלמי מייתי לה מקרא שאין קרוי צמר אלא אילים לבד: ב ירושלמי שם מייתי לה מה צמר שאין לו שם לווי אף כל דבר שאין לו שם לווי: ג שם משנה ב': ד טור בשם אביו הרא"ש: ה ל' הרמב"ם בפ"י מהלכות כלאים ד"ע ממימרא דרב אחא וכו' בכורות דף י"ז ע"א:

א לשון הרמב"ם בפ"י מהלכות כלאים משנה ריש פרק ט' דכלאים: ב מירושלמי: (°) פי' מפני שאינם חוטים לא חשיבי ובטלו וכ"כ הסמ"ג בשם התוספתא ודלקמן: ג הרמב"ם שם: ד כן הוא ברמב"ם: ה לשון הטור מהירושלמי והביאו הרא"ש ספ"ט דנדה: ו תוספתא כתבה הר"ש בפי' המשנה והרא"ש שם: (°) שכותב הב"י לקמן ריש סי' ש' ועי' שם שבארתי

נקודת הכסף

(סימן רצ"ט ש"ך ס"ק א') וקשה לדבריו דאם כן כו'. וגם קשה עליו דאמאי פריך בש"ס סוף תמורה ולק"מ ודו"ק:

בית הלל

(סי' רצ"ח סעיף א' בהג"ה) ואסור לתפור בגד קנבוס תחת בגד צמר במקום שלא שכיחי קנבוס משום מראית עין ובמקום דשכיחי שרי. וכ' הדרישה בהג"ה ובמדינותינו נוהגין היתר בבגד קנבוס כי הוא מצוי לרוב עכ"ל.

(סימן רצ"ח שו"ע סעיף א') לפיכך עורות הכבשים שעושין מהן מלבושים מותר לתפרן בחוטי פשתן. פירוש

גליון מהרש"א

הלכות כלאי בגדים

בתוס' שבועות דף כ' ע"ב הקשו ואי אדרשה כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה

(סימן רצ"ח ש"ך ס"ק א') מפני מראית העין

(סי' רצ"ט ש"ך ס"ק ב') שנתערב בהיתר

(שם) מציאות במקומו

ביאור הגר"א

רצח [א] צמר רחלים. במתני' שם: [ב] וצמר אילים. ירושלמי שם והביאו הר"ש שם אריב"ל כתיב ומישע כו': [ג] אבל צמר גמלים. במתני' שם וע' במנחות ל"ט ב' ור"נ כדתדר"י כו' האי תנא כו' וז"ש וצמר ארנבים כו': [ד] וכן קנבוס כו'. מתני' שם וכ"ש לצמר גפן: [ה] והוא מין כו'. הרמב"ם בחיבורו והרא"ש בפי' שם: [ו] והאידנא כו'. הרא"ש בפ"ט דנדה: [ז] מפני מ"ה. כמו שידים וכלך. אבל בגמ' שם משמע דמדאורייתא אסור אלא דאין לוקין ועכ"מ: [ח] ואסור כו' ובמקום כו' כנ"ל:

רצט [א] ואם היה הרוב כו'. מתני' שם: [ב] מפני שאינם כו'. כמ"ש למטה ולא שייך ביטול כו': [ג] וכן הקנבוס כו'. שם: [ד] הלכך מי כו'. ירושלמי שם צמר ופשתן שטרפן אסור כיצד הוא עושה מביא ליטרא ועוד צמר גמלים ומבטלן: [ה] ולא כו'. בתוספתא שם והביאה הר"ש שם בזמן שהביא כו' אבל העושה כו' ובגמ' בגד שאבד בו כלאים כו' וז"ש בהג"ה ואפי' נאבד כו' וז"ש בש"ע אפי' כו' אבל אין ענין זה משום שהן חוטין דאפי' קודם לכן אסור כמ"ש בירושלמי הנ"ל צמר ופשתן שטרפן אסור כיצד כו' ושם אבא בר"ח בשם ר' ירמיה צמר ופשתן שטרפן בטלין רב אמר אסור בתערובתן מה פליג מה דאמר רב כשעשאן בגד בפ"ע מה דא"ר ירמיה בההוא דבעי מערבתית עם חורן ועתוס' בנדה ס"א ב' ד"ה בגד כו' והרא"ש שם ודברי ש"ע תמוהים גם דברי הרמב"ם וש"ע הנ"ל שכתבו מפני שאינם כו' תמוהים וכבר הקשה הראב"ד וכתב זה שבוש וכי צמר בפשתים בטל ברוב והנ"ל מפני שאינו טווי כו' ואמת שאינו שוע טווי נוז כלל ודברי כ"מ שם תמוהים ביותר ושנה מאד שם: [ו] בגד שהשתי כו'. כנ"ל דחוטין אינן

חידושי רע"ק

(סי' רצ"ח ש"ך סק"ב) **וכתב** הב"ח דכיון שמצוי. בב"ח לא כ"כ רק בדרך חיתר כ"א בדרך ספיקא דדינא וז"ל וצ"ע במלכותינו דמצוי בגד קנבוס בקצת מקומות אלא שלא נמצא מי שמכירו להבין איזה פשתן ואיזה קנבוס אלא על המעט אי רשאי לתפרו תחת צמר דמשמע דבעי' חכל מכירים בו כמ"ש הרא"ש גבי משי עכ"ל ועיי"ש שהאריך אח"כ לצדד דלתפור תחתיו בענין שאינו נראה ובענין דליכא חשש דאורייתא ויש להקל בדרבנן בחדרי חדרים כדקי"ל בא"ח (סי' ש"ה סי"א) ע"ש ולענ"ד יש לדון להקל אף בדאורייתא אם התפר תחת הבגדים לפמ"ש תוספת בשבת (דס"ב ע"א) ד"ה והתניא וכו' דחיכא דהוא בהצנע גם בשוק מותר עיי"ש:

(סי' רצ"ט סעיף א') **וצמר** גמלים. וה"ה צמר גמלים שטרפן עם קנבוס ורובו קנבוס וכן פשתן שנתערב ברוב צמר גמלים תשב"ץ (ח"ב סי' ד'):(שם בהג"ה) **לא** שייך בי' ביטול. ע' בכ"מ (ספ"ג מהל' בכורות) בד"ה הארג מלא וצ"ע:

באר היטב

רצח (א) שרי. כ' הש"ך ובמדינותינו נוהגין היתר בבגד קנבוס כי הוא מצוי לרוב וכתב הב"ח דכיון שמצוי נוהגין היתר אע"פ שלא נמצא מי שמכירו להבין שהוא בגד קנבוס כ"א על המעט כו' ע"ש שהאריך עכ"ל:

רצט (א) ומערבו. פירש הט"ז דאם נתערב צמר רחלים עם פשתים מביא צמר גמלים הרבה ומערב שם ממילא נתבטל הצמר רחלים ואין כאן איסור אבל בתרי מינים לחוד לא מהני ביטול ברוב מחמת מין א' על חבירו ובעורות כבשים הוה ג"כ מין שלישי דהיינו העור עצמו שהוא מעורב עם קיסור חוט התפירה של פשתן ועם הצמר של העור עכ"ל: (ב) בטול. ולא אמרינן שיבטל ברוב מאחר שאין מקומו ניכר דלא שייך ביטול ברוב אלא איסור שנתערב בהיתר אבל היתר שנתערב בהיתר וע"י תערובתם נאסר לא שייך בזה ביטול דאין כאן אלא חתיכה א' של איסור הרא"ש והפוסקים ומביאם הב"י וכתב הלבוש ול"ד לבשר בחלב דקי"ל שבטל דהתם טעם הבשר או החלב מתפשט ונתערב בכולו ואין כאן מקום מיוחד לאיסור אבל הכא האיסור יש לו מציאות במקומו

פתחי תשובה

רצח (א) והאידנא. לכאורה קשה דהא קיי"ל דדבר שנאסר אף שבטל הטעם צריך מנין אחר להתירו ומצאתי בס' תפארת ישראל על משניות בפ"ט דכלאים שהעיר בזה וכתב לתרץ ע"פ דברי הט"ז בא"ח סי' של"ט סק"ג ע"ש ולפי מ"ש המג"א בסימן ס' ס"ק ז' בלא"ה לק"מ:

רצט (א) לא שייך ביה ביטול. [עבה"ט בשם הש"ך ועיין בתשובת חתם סופר ס"ס ס"ג ור"ס פ"ה שכתב ליישב דברי הלבוש בטוב טעם משום דקשה עוד על הא כללא דהיתר בהיתר לא בטל דא"כ אמאי המעביר עציץ נקוב בכרם אם לא הוסיף מאתים מותר וכן מחילת הכרם שנפרצה והטעם משום שהיניקה בטילה בפחות ממאתים וא"כ להדיא דמב"ן ריש כ"ב וקשה הא הוי היתר בהיתר וע"כ מוכח כסברת הלבוש דנהי דבביטול איסור בהיתר אין חילוק בין יבש ללח מ"מ בהיתר בהיתר יש חילוק דיבש ועומד במקומו כמו בגד שאבד בו כלאים לא בטל אבל לא בלח שמתפשט ונאבד במיעוטו בטל והאפשר דילפינן לה מבכ"ח בקושיות תוי"ט ריש שקלים ע"ש עוד ובס"ס נ"ו שם עש"ך סק"ח ועיין בספר תפארת ישראל על משניות פ"ט דכלאים משנה א' מ"ש בזה: (ב) בגד שהשתי. בספר חכמת אדם כלל

נמקומו

בבשר בחלב נמי ודו"ק: **ב** הרי זה אסור כו'. ל"ע דזה אינו אלא לסברת הרמב"ם דלקמן סי' ש' ס"ה אבל לא לסברת המתירים שהסתם המחבר שם כ"כריהם כמבואר בבית יוסף סימן זה ולקמן סי' ש' וכן בפוסקים זה תלוי בזה וא"כ היאך כתב המחבר כאן סברת רמב"ם בסתם בלי חולק וצ"ע:

ש"ך א ועשה מהן לבדים כו'. ורוב הפוסקים ס"ל דלבדים אין אסורין אלא מדרבנן ובקשין מותר לגמרי כדלקמן סי' ש"א וע"ש סעיף כ' בהג"ה: **ב** אפילו תפרן בחוטי משי וקנבוס כו'. ונראה דאף ע"ג דהרמב"ם למד דין זה מסברתו דלקמן סעיף ה' וכמו שהביא הב"י סימן זה לשונו שבפירוש המשנה מ"מ אנן קי"ל דזה לכ"ע אסור כיון שהפשתן והצמר הם זה אצל זה רק שמחברן ע"י משי וקנבוס וכן מוכח להדיא בדרישה סעיף י' מה שכתב בשם מו"ח ע"ש וכן משמע לקמן סעיף ה' גבי ואע"פ שאפשר שיכנס חוט

ט"ז מן הירושלמי לסיועים לרמב"ם ותמהתי מאד אדרבה הוא תיובתיה דהתם לא התיר אלא כשמעורב שם מין אחר ובזה מודה הרלב"ד ורש"י ותוספות אבל הכי תרי מינים לחוד לא מהני ביטול ברוב מחמת מין אחד על חבירו והרי הרמב"ם התיר בעורות של כבשים מצד ביטול ברוב במינים אלו בלא תערובת מין שלישי וצריך לומר דהרמב"ם סבירא ליה בעורות של כבשים הוה ג"כ מין שלישי דהיינו הטור עצמו שחלק ממנו מה שהפירא בתוכו הוא מעורב עם קישור חוט הפירה של פשתן עם הצמר של הטור ובהך סברה נראה דפליגי הרלב"ד ורמב"ם ולדעת הטור היא לחלק בין תערובת של קודם אריגה לאחר אריגה דהיינו קודם אריגה מועיל מין ג' דוקא והכא מתרלא לדידיה היא דבגד שאבד בו כלאים לאסור דשם לא שייך תיקון מין שלישי אבל קודם אריגה דשייך מין שלישי אז באמת על ידי התערובת של מין ג' יהיה בטל ומה שהקשה בדרישה הא אין מבטלין איסור לכתחלה לק"מ דלכאן אין איסור אלא החבור אוסרם דוקא ושפיר יש לנו רשות לבטל החבור ע"י שהמין הג' יבטלו ולא אמרו אין מבטלין איסור

אע"פ שרובו של משי (טור) ולכן אסור לעשות עליונה מבגדים שקורין פילכו"ש כי הערב של פשתן והוי כלאים עם הציציות. (דעת עצמו):

ב [ז] י העושה בגד כולו צמר גמלים או ארנבים או קנבוס וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה **ב** (ג) הרי זה (ג) אסור משום כלאים:

הגה [ח] ח וי"א דשרי בכה"ג אלא אם כן ארג חוט של צמר אצל החוט של פשתים אבל אם אינם נוגעים יחד שרי (ב"י בשם הרא"ש ור"ם) ועיין לקמן סימן ש' דנוהגין להקל:

ש איזו כלאים דאורייתא ואיזו דרבנן.
ובו ז' סעיפים:

א [א] א כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חיבור בעולם אסור משום כלאים *) כיצד צמר ופשתים שטרפן זה עם זה ב ושע אותם **א** ועשה מהם (א) (א) לבדים (א) או שטרפן וטוה אותם כאחד וארג בגד מטוי זה או שתפר בגד צמר בשל פשתן **ב** [ב] אפי' תפרן בחוטי משי וקנבוס [ג] או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן או בגד פשתן בחוטי צמר [ד] או קשר חוטי צמר בחוטי פשתן או גדלן הרי זה כלאים:

אלא כל שיש איסור מצד עצמו ונתערב בהיתר בהיתר שאין לך להוסיף על ההיתר שיבטל האיסור בתוכו וא"כ דדמי לחתיכה בשר שנאסרה מחמת בליעת חלב דאין מועיל שם ביטול דהתם אף ההיתר נעשה איסור דחתיכה עצמה נעשית נבילה מחמת שההיתר בלוע מן האיסור ונותן בו טעם משא"כ כאן דאין שייך טעם ע"כ סגי כשמוסיף מין ג' ואותו המין מבטל אחד מהם:

ש (א) או שטרפן כו'. כל סעיף זה הוא לשון הרמב"ם אלא שתיבת או הוא הגהת המחבר הש"ע ובהרמב"ם כתוב בל' ועשה מהם לבדים ה"ז כלאים וטוה כו' ובכ"מ הוצרך בביאורו ולפעתיק לשון הגמרא תחילה וא"כ בביאור דברי רמב"ם בנדה (דף ס"א) אמרינן א"ר אחא בריה דרב ייבא משמיה דמר זוטרא האי מאן דרמי חוטא דכיתנא בגלימא דעמרא ומתקיה ולא ידע אי לא נתיק או לא נתיק ש"ד מ"ט מדאורייתא שעטנז כתיב עד שיהא שוע טווי ונוז ופירש"י טווי יחד וגוז לשון אריגה דרבנן הוא דגזרו ביה בלא אריגה בלא שוע וטווי וכיון דלא ידע אי נתקיה הוי ספקא דרבנן ע"כ ...

[הטקסט של פירוש הש"ך והטורי זהב וכו' בהמשך העמוד כתוב בכתב רש"י צפוף ואינו ניתן לתעתוק מלא ברזולוציה זו]

נקודות הכסף
בהגהה גבי עצר נזר וכו' ומשני בהגירסתא הש"ל לשנויי להכי לא בטיל כיון שהאיסור יש לו מליאות מעצמו:

כנסת הגדולה
(סימן ש' סעיף א') כיצד צמר ופשתים שטרפן זה בזה ושע אותם ועשה מהם לבדים כו'.

בית הלל

גליון מהרש"א
עי' בס"ת בפתיחתו להלי' תערובות חלק ב' ס"א ד"ה ומדי דברי:

ביאור הגר"א

פתחי תשובה

באר היטב

ב א בגד צמר שחברו עם בגד פשתן בתכיפה אחת (פי' בתחיבה אחת שתחב המחט בבגד) אינו חיבור ואין זה כלאים (ב) [ה] קבץ שני ראשי החוט כאחד (ג) או שתכף שתי תכיפות הרי זה כלאים (ד') (ויש אומרים דלא הוי כלאים ג אלא (ב) בב' תכיפות (ג) וקשר ב' ראשי החוט) (טור בשם הרא"ש):

ג ו] ד בגד צמר שנפרם (פי' נקרע) ד מותר לפרוף (פי' לחבר) אותו בחוטי פשתן (ה)וקושר (ו)(ג) אבל לא יתפור:

הגה [ז] (°) וכן מותר ליתן צמר בכר או כסת של פשתן אע"פ שתופר כל סביביו ואינו יכול להוציא הצמר (ו) הוי כשק של פשתים שממלאו צמר (ז) ותפר פיו שאין בזה משום כלאים (כן הוא בטור ואפי' (שתב) התפירה בצמר עצמו מותר ה דהרי יכול ליקח הצמר משם בלא התרת (ד) התפירה (ח) אבל בבלאי בגדים של צמר ו אסור (ה) בכה"ג שהרי א"א ליקח משם הבגדים בלא התרת התפירה (ד"ע ומרדכי ס' במה אשה והתוס' ספ"ק דביצה) [ח] וכן (ד) מותר לחבר בתי זרועות של צמר שיש בהם קשרים או קרסים בבתי נפש של פשתן שיש בו נקבים ומכניס הקשרים או הקרסים תוך הנקבים הואיל והם רפויים ויכול להוציאן משם בלבשו וא"צ לקרוע הנקבים אע"פ שמניחן כך העיד אבל אם הם (ה) אדוקים כ"כ שא"א להוציאן משם בלתי קריעת הנקבים הוי חבור ואסור (ת"ה סי' רכ"ו):

ד (ט) [ט] ה מותר ללבוש חלוק של צמר על גבי חלוק של פשתן ולקשרם יחד אע"פ שאינו יכול לפשטן בלא התרת הקשר ז י ואפילו הוא קשר של קיימא ובלבד שלא יחברם זה לזה עם המשיחה בשתי תכיפות י ויש (ו) אוסרים בקשר של קיימא:

הגה ח [י] וכ"ל דאותן בתי (ז) שוקיים שעושין במדינות אלו וקורין אותו פורמקי דהיינו שעשויין של צמר

טורי זהב

בגדי צמר ופשתן וקשרן ה"ז כלאים שנאמר צמר ופשתים יחדיו מ"מ כיון שנתאחד נאסר עכ"ל הרי לפניך ד' בבות בג' מהם לא הביא פסוק ובד' הביא פסוק יחדיו ואי קאי אכולם היה לו לעשות מכולם חד בבא ונראה דנקט תחילה ג' בבות מה שנלמד מתיבת שעטנז ע"כ זכר תחילת שע ביחד ועשה לבדים ואח"כ טווי והוסיף עליו מלת וארוג דטווי בלא ארוג אין בו איסור אף על פי שנתחברו ע"י עירוב מ"מ בעינן שם בגד דוקא ואח"כ כתב בבא ג' לפרש תיבת נז דעניינו כל שהוא נעשה מחובר ולא מפרש כרש"י דנז היינו אריג אלא כר"ת דהיינו שנעשו חיבור ע"י שיזור וה"נ מפרש הרמב"ם לכל עניני החבור שישנם וכמו שהזכיר בבא ג' וא"ל למה לי שע וטוייה כיון שתיבת נז כולל הכל יש לומר דהייתי מוקים תיבת נז על מסתבר דהיינו שנתחבר ע"י שע או טוייה והו לא ע"כ כ' אלו ב' תיבות בהדיא דמוכרח לנו דנפרש נז על שאר עניני חבור נמצא הכל נכון ולא כמ"ש בית יוסף דאריג דנקט רמב"ם הוא לפרש תיבת נז אלא הוא שייך לתיבת טווי וע"כ עשה מזה בבא מיוחדת בדין הג' בגדל יחד חוטי פשתן וחוטי צמר ע"י אריגה וכל זה הוא ברור לפי ע"ד כשיטתא בכותאת דהרמב"ם אוסר בכל אחד מהני תלת בפני עצמו כן נלע"ד לדעת הרמב"ם אבל פוסקים אחרים דהיינו הראב"ד והטור ס"ל כמר זוטרא דעד שיהיו כולהו בעינן: (ב) קבץ ב' ראשי החוט. פירוש וקשרם ביחד: (ג) או שתכף שתי תכיפות כו'. זו דעת הרמב"ם אף על גב דבהלכות שבת פ"י כתב התופר שתי תפירות חייב והוא שיקשור ראשי החוטין מכאן ומכאן כדי שתעמוד התפירה ולא תשמט צריכין לומר דשאני חבור. דכלאים דחשיב חבור אפילו בכל דהו מדכתיב יחדיו שלא יהיה להם צד חבור אפי' לפי שעה מה שאין כן בתכיפה אחת שאין שם חבור אפילו לפי שעה אע"ג דבסוף כלאים אמרינן במשנה דבתכיפה אחת אינה כלאים והשומטו בשבת פטור ובשתי תכיפות יש כלאים ובשבת חייב משמע דשבת וכלאים שוין היינו לענין החילוק שיש בין תכיפה אחת לשנים משא"כ לענין קשירה דבשבת צריך שיהיה דבר קיים דמלאכת מחשבת אסרה תורה: (ד) וי"א. הוא דעת הטור ומבואר בו כיצד הן שתי תכיפות כגון שמעביר המחט כו' עד על שפת הבגד אינו חיבור עכ"ל. ונראה הטעם דכל שהחוט מתקשר בחוץ על שפת הבגד יתקלקל מהר כשיגיע באיזה דבר כי החוט הוא דבר דק ואין מגין עליו ובזה ניחא לי מה שקשה למה הוצרכה התורה להתיר כלאים בציצית והלא חיבור שלהם בבגד על ידי קשירה מבחוץ ולדידי ניחא דדוקא בכלאים שמחבר שני דברים להדדי ובמהרה ינתק החוט כל שהוא מבחוץ מה שאין כן בציצית *)שאין שם רק דבוק החוטין להבגד ולא במהרה ינתק כנ"ל ומדלא הביא רמ"א הך חילוק היאך יהיו קישורי החוט משמע שדעתו לפסוק להחמיר אפילו בקשירה מבחוץ וכן נכון מאחר שהרמב"ם אוסר כאן אפילו בלא קשירה כלל וכל שכן אם עושה קשר בראש החוט מכאן ומכאן כמו שכתב הרמב"ם אפילו בדין שבת כמו שזכרנו: (ה) וקושר. דהיינו שחיבר שני ראשי הקרעים וכרך החוט סביבם וקושרם יחד דלא הוה חיבור החוט של פשתן והחלק של צמר כיון שיכול להוציא שני ראשי הקרעים בלא התרת הקשר כן הוא בטור בשם הרא"ש אלא דקשה דמשמע כאן דלהרא"ש יש איסור בחבור על ידי קשר אם היה בענין שאינו יכול להוציא ראשי הקרעים בלא התרת הקשר ולעיל כתב הטור בשם הרא"ש דאפילו בשתי תכיפות לא הוה חיבור בלא קשר וכן להיפך וכמו שכתב רמ"א בשם י"א בסעיף ב' וצריך לומר כמו שכתבתי בסמוך דלעיל לא מחבר הצמר והפשתים עצמן רק ע"י חוט התפירה על כן בעינן תרתי ב' תפירות וגם קשרים מה שאין כן כאן דלאסור היינו שאם היה קושר הבגד צמר עם הבגד פשתן עצמו ומשום הכי לא קשיא מלילית כמו שזכרתי בסמוך ועל כל פנים מודה הרא"ש דאם עושה נקבים בבגד עצמו ומחברם בחוט ע"י קשר קיום לאסור וזה מוכח בכמה מקומות מדבריו והרבה נכשלין בזה שקושרין הטלות"ק של בגד במשיחה של פשתן וקושרין בלד אחד קשר של קיום: (ו) הוי כשק של פשתן. הא דפשוט היתר טפי בשק של פשתן משום דלא מקרי בגד כלל מה שאין כן בכסת והרמב"ם כתב אפילו נתן צמר ופשתים בשק או קופה וכרכן הרי זה כלאים וכתב ב"י שזה חולק על הטור: (ז) ותפר פיו כו'. דאין חוט התפירה מחבר לבגד בתפירה זאת רק שהוא מדבק ב' בגדים החיצונות יחד: (ח) אבל בבלאי בגדים. פירוש שנתחב המחט גם בהם כן הוא במרדכי שם ולכאורה י"ל דלזה נתכוין רמ"א במה שכ' בכה"ג ומ"מ משמע שם שאין למלאות כלל המכסה של פשתן בבלאי בגדים של צמר כיון שמלוי בהם כריכות נימא ותחוב בתוך התפירות וכן עיקר וכן משמע בתוספות פ"ק דביצה (דף ע"ו) ורמ"א לא נתכוין להתיר בזה באין תוחב בתוך התפירות אלא אכולה מילתא אמר בכה"ג לאסור בבלאי בגדים: (ט) מותר ללבוש כו'. דבר זה צריך

שפתי כהן

הקנבוס כו' ודו"ק: ג אלא בשני כו'. כגון שמעביר המחט פעם א' ואינו מעביר כל החוט ומעביר המחט פעם שנית ונמצא שני ראשי החוטין ביחד וקושר שני ראשי החוטין. הרא"ש וטור: ד מותר לפרוף כו' - היינו שכורך חוט סביב שני ראשי הקרעים וכורכם יחד דלא הוי חבור החוט של פשתן והחלוק של צמר כיון דיכול להוציא ב' ראשי הקרעים בלא התרת הקשר. הרא"ש והטור: ה דהרי יכול ליקח הצמר משם בלא התרת התפירה. רק ע"י קרע קטן כדאיתא בתוס': ו אסור בכה"ג. כלומר אפי' כשאינו תוחב התפירה בעצמם וכ"כ בס' מע"מ דף רל"ג ע"א ודלא כהטע"ז: ז ואפי' הוא קשר של קיימא. לא הוי חבור לענין כלאים ומה שלמד הבית יוסף כן מתשובת הרשב"א אינו מוכרח כלל ע"ש ודו"ק: ח וג"ל כו'. כל ההג"ה נמשכת לסברת היש אוסרים וק"ל ולפי זה מה שנהגו

ביאור הגר"א

בציצית ומתני' שם לא יקשור כו' : [ה] קבץ כו'. מתני' שם עשה כו' ומפרש אפי' בתכיפה אחת דהיינו לצד חבגד וכ"ש בשתי תכיפות אבל בפי' כתב עשה כו' דהיינו ב' תכיפות וכן פי' הר"ש והרא"ש וכתבו עוד רוקא שקשרן כמ"ש בפ"ז דשבת (ע"ד ב') וז"ש בהג"ה וי"א כו' והרמב"ם סובר דוקא גבי שבת: (ליקוט) וי"א כו'. בירושלמי שם ר' יונה ור' יוסי תרווייהון אמרין בקשר מכאן וסכאן מילתון דרבנן פליגין ראב"ד בא ר' ירמיה בשם רב המסתית צדדין בשבת חייב משום תופר ויימר משום תופר ומשום קושר וכיון דקי"ל דאף בשבת והוא שקשרן כמ"ש בגמ' ה"ה כאן ול"ק שמתיח דשם הרבה תפירות וקיימא בלא קשירה (ע"כ) : [ו] בגד כו'. תוספתא חלוק של צמר שנפרם פורפו בחוט של פשתן ושל פשתן שנפרם פורפו בחוט של צמר ואם תפרן אסורות משום כלאים:[ז]וכן מותר כו'. הרא"ש בנדה שם ועתוס' דשבת נ"ז ב' סד"ה אין ובספ"ק די"ט פ"ד א' סד"ה אלא כו'. אבל הרמב"ם אוסר אף בשק וכמ"ש בס"ת וה"ה כה"נ:(ליקוט) וכן מותר כו'. נלמד מהתוספתא שכ' בש"ע בגד צמר שנפרם כו' ורא"ש סב"ד : אע"פ שתופר כו'. נלמד מההיא דס"ד מותר כו' וכסברא ראשונה דשם והטעם הואיל ואינן מחוברין בעצמן זה לזה וה"ה כאן (ע"כ):[ח]וכן כו'. למד מהג"ל : [ט] מותר כו'. תוספתא לובש אדם שני חלוקין אע"פ שפונדתו חגורה בה בינקתיפו וכתב הרא"ש כלומר שיקשור שני חלוקות יחד בענין שא"י להפרידן בלא התרת הקשר ח"ש ויש אוסרים כו' וכ"ש ואפי' כו' ובלבד כו' כן דקדק בב"י מתשובות הרשב"א שכן מפרש התוספתא ע"ש :[י] וג"ל כו'.

חידושי רע"ק

(סי' ש' ט"ז סק"ו) חולק על הטור. אבל במהרי"ש כתב דהרמב"ם אוסר רק בנתן מצמר ופשתן בשק אבל בנתן צמר לתוך שק פשתן ותפר להשק מודה דשרי ע"ש:

באר היטב

מדרבנן ובקשין מותר לגמרי כדלקמן סימן ש"א ס"ב בהג"ה: (ג) וקשר. תחבנן שמעביר המחט פעם אחד ואינו מעביר כל החוט ומעביר המחט פעם שני ונמצא שני ראשי החוטין ביחד וקושר שני ראשי החוטין. הרא"ש וטור: (ג) אבל. כ' הט"ז וקשה דמשמע כאן דיש איסור בחבור ע"י קשר אם היה בענין שאינו יכול להוציא ראשי הקרעים בלא התרת הקשר ולעיל בס"ב כ' הרמ"א דאפילו בשתי תכיפות לא הוה חיבור בלא קשר וכן להיפך וצ"ל דהתם לא מחבר הצמר ופשתים עצמן רק ע"י חוט התפירה ע"כ בעינן תרתי ב' תפירות וגם קשרים משא"כ כאן דלאסור היינו שאם היה קושר הבגד צמר עם בגד פשתן עצמו ועכ"פ כ"ע מודו דאם עושה נקבים בבגד עצמו ומחברם בחוט על ידי קשירת קיום דאסור והרבה נכשלין בזה שקושרין הטלומ"ק של בגד במשיחה של פשתן וקושרין בצד אחד קשר של קיום עכ"ל: (ד) התפירה. רק ע"י קרע קטן כדאיתא בתוספות: (ה) בכה"ג. כלומר אפילו כשאינו תוחב התפירה בעצמם. ש"ך וט"ז: (ו) אוסרים. כ' הט"ז ולדיעה זו אסור להדק חגורה אם לובש בגד צמר על החלוק של פשתן אבל בתשו' הרשב"א מבואר שכבר נהגו כל ישראל בהיתר בחגורה עכ"ל: (ז) שוקיים. וה"ה אנפלאות שקורין שטרימ"ף.

פתחי תשובה

פוסקים בנייר עב מותר אבל הנייר ביבולע שהוא רך אסור עכ"ל מדרבנן ולכן כל ירא שמים יזהר בזה אך הנה לישראל מוסב כו' וא"כ הקאפעלושין שמדבקים בו נייר לבן ראוי לכל ירא שמים לנסירו עכ"ד. אולם מצאתי בס' לחם הפנים בק"א סימן ח' שכתב בשם תשובת באר עשק סי' י"ב דמותר לחבר ניירות הנבוית תוך מלבושי צמר ולית בהו משום כלאים ע"ש ואין בידי כעת תשובה הנ"ל: (ב) בב' תכיפות וקשר. עיין במג"א סימן י"א ס"ק י"ב שכתב דאף לדעה זו דתכיפה אחת לא מהני קשר היינו קשר אחד משא"כ שני קשרים אפילו תוחב המחט פ"א לכ"ע הוי חיבור דאל"כ כלאים בציצית היכא משכחת לה ע"ש וכן כתב בתשובת חות יאיר סימן קמ"ג וכתב עוד דאף דס"ל לדעה זו דגם ב' תכיפות בלי קשר מ"מ ג' תכיפות וכ"ש יוהר לא בעי קשר ע"ש עוד ועיין בספר תומות ירושלים סימן ק"א מ"ש בזה: (ג) אבל לא יתפור. עבה"ט מ"ש דכ"ע מודי כו' ועי' בשו"ת לחמי תודה מהגאון מהר"י באסאן זצ"ל סימן ע' שכ' בכוונה בזה דאף בעניבה מב' צדדים יש לאסור דחיישינן שמא תשמט העניבה ויקשור כיון שמשיחה זו אילו לא קיתה כלאים רגילות הוא לקשרה בקשר של קיימא השתא נמי חיישינן שמא תסתור העניבה ויקשור קשר של קיימא וכמו דגזרינן לענין שבת כמ"ש הב"י בא"ח סימן ש"ז ע"ש ועיין במג"א שם סק"ט: (ד) מותר לחבר. עיין בשו"ת לחמי תודה סימן ע' מ"ש בזה: (ה) אדוקים. עיין במג"א סי' יו"ד ס"ק י"ב: ונכון

באר הגולה

דאינו אלא קשירה: ג משנה סוף פרק הנזכר: ד לשון הרמב"ם שם כפי פירושו במשנה הנזכר שם מהתוספתא וכתב הטור שר"ת כתב שהתוספתא נשנית בטעות והרא"ש פירש דאיירי שחבר ב' ראשי הקרעים וכרך החוט סביב וקשרם יחד דלא הוי חבור כיון שיכול להוציא ב' ראשי הקרעים בלא התרת הקשר ונלע"ד שטעו שזהו ג"כ כוונת הרמב"ם: (°) הבית יוסף כתב שאין כן דעת הרמב"ם ועיין בסוף סעיף ה' ובסוף הסימן): ה תוספתא הביאה הרמב"ם שם והרא"ש בהלכות כלאים וש"פ: ו ב"י לדעת הרשב"א בתשובה: ז טור מדברי אביו

כנסת הגדולה

דהני דבשוע בלבד הוי כלאים בטווי לא הוי כלאים אא"כ הוא ארוג כו' כ"כ בעל ספר זכרונות בדף י' הרבה להקשות ע"ד רבינו המחבר ובדף י"א כתב נראה לי שהרמב"ם סובר שדבר הורה כל שהוא שוע או טווי ונוז הרי הוא כלאים וזה שאמר בפירושו שכל א' מהם כלאים של תורה וזה שאמר בחיבורו כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חבור בעולם הרי זה כלאים ומ"ש סרקן וטווה אותם כאחד וארג בגד מטווי זה או קתני ומ"מ כתב וארג בגד מטווי זה משום דסתם אריגה בתר טווי ואה"נ דחייב משום נוז כל שהוא ארוג צמר ופשתן כאחד אפילו שלא היה שועים וטווים מתחלה אלא לפי שהוא דבר רחוק וכדאמרן כתב הרב ז"ל מטווי זה לומר שאורג צמר ופשתים שכל אחד טווי בפני עצמו יהא אסור הדבר מבואר ממ"ש בסמוך שהתפירה והקשירה הוי חבור בכלאים ומכ"ש האריגה כדברי התוס' דלעיל ומתניתין דקתני אין אסור משום כלאים אלא

דגול מרבבה

(סימן ש' ט"ז ס"ק ד')שאין שם רק דבוק החוטין וכו'. ולפע"ד תמיה לי אם אפשר לחלק בזה א"כ איך קאמר במנחות דף ל"ט ע"א ע"ת קשר עליון דאורייתא דאי ס"ד דלבק מאי איצטריך למישרי כלאים בציצית שתוכף תכיפה אחת אינו חבור ולדברי הט"ז הך משנה דתוכף תכיפה אחת מיירי במחבר שני דברים ומה ראיה מזה לציצית שתוכף חוט צמר עצמו לבגד ודלמא בכה"ג אפילו תכיפה אחת חבור אלא ודאי שאין לחלק בזה וקושיית הט"ז מציצית שנתקשה בה גם הדרישה ורצה ג"כ לתרץ כמו

בית הלל

הגימות מתוך התפירה כשעושין סטליי"ן וגם שלא נקרא שמו אלא שוע אבל לפי ד' הרמב"ם במבואר בטו"ע בסי' ש"א ס"ב הני קאמשיס דידן אם הם תפורין בפשתן וכו' וכ' טור"ם בהג"ה והלבדים הקשים מותר וכו' - ויש מחמירין בלבישת הלבדים ע"ש א"כ גם כאן הוא אסור אלא הטעם הוא שבטלו במיעוטן ונראה לי אם עושה קשר בהגימות של הסטליי"ן בכלאים ויש ליזהר כמו הלל בין הטור אסור לקשור בו משיחה של פשתן בב' תפירות כמו בשאר צמר:

גליון מהרש"א

(ס' ש' ט"ז ס"ק ג') ראשי החוטים מכאן ומכאן. בת' חות יאיר סי' קמ"ג רוצה לפרש שעשה קשר בקצה זה בחוט ובקצה מזה לא שקשרם יחד:(שם)והשומטן בשבת. בת' חות יאיר סי' תנ"ל ר"ל דהוספה חמור וע"ד שבגמרא זה חומר במוחק מבכותב דמוחק אות א' גדולה כדי לכתוב עליו ב' חייב ה"נ כיון דע"כ הוא בשומט ע"מ לתפור ב' תפירות וכיון דלענין כלאים הוה תבור חייב השומטו וע' ת' באר עשק סי' ג"ה דכל שאינו קשר לשבת דהיינו ליומים שבעה או של אומנין אינו קשר לענין כלאים: (סעיף ד') קשר של קיימא. ע"ת באר עשק סי' נ"ה:

הטולה להקל בדבריס אלו שכתב הרב אפשר משום שסוברים כסברת הראשונה:מז ב' בתי שוקיים כו'.וה"ה אנפלאות שקורין זאקקין:י ול"ד לשני חלוקות כו'. ובט"ז השיג על דברי הרב אלו דהא בב' חלוקות ודאי מיירי כשיש להם בתי זרועות והיאך אפשר לפשוט התחתונים בלא עליונים כו' (והסכים עמו בזה בס' מע"מ) ע"ש שהאריך ואין דבריו נראין ושני חלוקות שאני דמ"מ יכול להכניס זרועותיו לפנים ולפשוט אח"כ החלוק ואע"ג דהשתא הוציא ידיו גם מחלוק העליון מ"מ החלוק העליון נשאר עדיין על גוף עצמו ודמי ללעיל באמר בכר וכסת דאע"ג דמוכרח לעשות קרע קטן פרי ודו"ק ודברי הירושלמי והא"ז נראים עיקר כדעת הרב וכמ"ש בד"מ ומביאו בס' מע"מ שם וכן הוא בהגהת סמ"ג ובמהרש"ל ושאר אחרוני' וכ"כ מהרש"ל פ"ק דביצה סי' מ"ז: יא ואע"פ שאפשר כו'.דכלאים אלו הן מדרבנן והולכים בספקו להקל. הרשב"א .ובת"ה כתוב בשם ר' שמשון הטעם שהחוטין שבהם העורות תפורים לא חשיבי ובטלים לגבי העור והוא"ל ואינו רק לחבר העורות אין בהם משום כלאים: יב ואסור לו לכרכם על ידו. דידו מתחממת בהם והוי דומיא דלבישה: יג ויש מתירין כו'. והאוסרים ס"ל דלא

ועושים בהם מטיחה שעוברת בהן הנה והנה כמו רצועה במעברתא דתפילין דמותר אפי' המטיחה של פשתן או איפכא דמאחר דאפשר להוציא משם המטיחה בלא התרת התפירה אינו אלא כתוגר במטיחה של פשתן על גבי חלוק של צמר ואע"פ שקושר המטיחה כשלובשן לא מקרי קשר של קיימא אבל אם עושה קשרים בב' ראשי המטיחה נראה דאסור דהא א"א להוציא משם (הכל סברת הרב)[יא]י"א דאסור ללבוש מז ב' בתי שוקיים א' של פשתן וא' של צמר זו על זו (הגהות אשיר"י פ"ק דביצה) דמאחר דא"א (ח) לפשוט התחתונה בלא העליונה הוי כחבור (י) י ולא דמי לב' חלוקים זו על זו דאפשר לפשוט התחתון בלא העליון (כך מצא הטעם בא"ז) (ו) ונכון ליזהר (°) :

ה ה רצועה אחת של צמר והשניה של פשתן אסור לחגור בה אע"פ שרצועה של עור באמצע [יב] מ מפני שקושר שני ראשיה ביחד כשחוגר בה אבל אם באמצעיתה צמר במקום אחד ופשתן במקום אחר ואינם זה אצל זה מותר (ז) י ולפי זה מותר לחבר עורות התפורות בפשתן תחת בגדי צמר יא [יג] ואע"פ שאפשר שיכנים חוט הקנבוס של התפירה שמחבר העור עם הבגד בתוך חוט של תפירת העור(כ' ירוחם ות"ה סי' רנ"ז)[יד]יולהרמב"ם כל זה כלאים מן התורה יב ואפי' נתן צמר ופשתים בשק או קופה וכרכן הוי כלאים מדאורייתא (ח) (והמנהג כסברא ראשונה) (טור וכ"כ הרמב"ן והרשב"א סימן ש"ס ות"ה שם) :

ו יג המנהיג בהמות ומכנים חבלים לתוך ידו מהם פשתים ומהם צמר ה"ז מותר ואע"פ שכורכן על ידו (יא) אבל אם (ט) קשרם כולם נעשו כלאים יב ואסור לו לכרכם על ידו יג [טו] (ויש מתירין הואיל ואינו (°) מתכוין) (הגהות אשיר"י ורבינו ירוחם ני"ט) (ועיין לקמן סימן ש"א) :

צריך ביאור דלמה יהיה מותר אפילו בקשר של קיימא ואו דהא כתב ובלבד שלא יחברם בב' תכיפות וא"כ מה שייך כאן קשר של קיימא ומשום הכי חלק מו"ח ז"ל על הש"ע ופירש בו פירוש אחר בדברי הטור שעיקר החילוק בין אם רוצה לפשטן שיסים כאחת או זה בלא זה ולא כייה לי אלא דדבר זה הוא מן התוספתא הביאה הרא"ש וז"ל תניא בתוספתא לובש אדם ב' חלוקים אע"פ שפונדתו חגור עליו מבחוץ ובלבד שלא יטרוף את המטיחה ויקשור בה בין כתפיו כלומר שיקשור ב' החלוקות ביחד בענין שאינו יכול להפרידן בלא התרת הקשר עכ"ל. משמע מדבריו שמבחוץ יכול להדק המגורה כפי מה שירצה רק שלא יחבר את החלוק של צמר עם של פשתים עצמן בענין שאין יכול לפשוט זה מזה בלא קשר והיינו קשר של קיימא והטור כתב מותר ללבוש חלוק של צמר על גבי חלוק פשתן ולקשרן יחד אע"פ שאינו יכול לפשטן בלא התרת הקשר ובלבד שלא יהא הקשר של קיימא כו' עכ"ל וע"כ א"א לומר דהטור מיירי מהגורה שהיא לא תהיה מקושרת בקשר של קיום דא"כ היאך היה מפרש דברי אביו שאוסר כל שאינו יכול להפרידן בלא התרת קשר דע"כ בקשר של קיום מיירי דאל"כ אין איסור כלל והרי לפניך דאביו הרא"ש מיירי מחיבור החלוק עצמן ביחד ואפילו הכי בענין קשר של קיימא משמע דבמגורה אפילו קשר של קיום אינו אוסר אלא פשוט לע"ד דהטור רצה שאביו מחלק ומיקל אפילו בחיבור החלוקות באם הם אינם בקשר קיום ואוסר דוקא בקשר קיום ולא הוצרך להזכירו על כן לא זכר הטור כלל מן המגורה שזה מותר בכל גווני רק מהחיבור שבין החלוקות עצמם שלא יהיו בקשר קיום אבל בעל השלחן ערוך כתב דבריו ברישא על המגורה מדקדק בסיפא ובלבד שלא יחברם זה לזה כו' מכלל דברישא לא מיירי מחיבור זה עם זה אלא מחגורה שהיא מותרת בכל גווני והא דסיים ויש אוסרים בקשר של קיימא היינו אותן הדעות שהביא הבית יוסף בשם תשובת הרשב"א שאסרו אפילו בחגורה דהיינו שכתב בשם רבינו יונה כשהיה לבוש בגד צמר על החלוק לא היה מהדק אזורו כו' כן נ"ל כוונת הש"ע אבל כבר מבואר מתשובת הרשב"א שכבר נהגו כל ישראל בהיתר והיינו בחגורה אבל לא זכר כלום בש"ע מחבור החלוקות עצמן וסמך על עיקר הדין שאם הם קשורים בקשר קיום פשיטא דאסור : (י) ולא דמי לשני חלוקות כו'. לכאורה הדברים האלה תמוהים דהספוך הוא שהרי בשני חלוקות אי אפשר לפשוט הבית יד של התחתון כולו עד שיפשוט העליון ובבתי שוקיים יש באפשרות כשהן רחבים שיוכל להכניס ידו למטה ולהגביה את של פשתן ויכול להוריד למטה את של צמר כמלא שיהיו מופרדים זה מזה בלי שום התרת תפירה ושיהיה עודם עליו וכבר תמה בלבוש על רמ"א מכח הך סברא דשני חלוקות אי אפשר לפשוט התחתון בלא עליון וכתב שאין צריך ליזהר בדבר וסמך על מה שכתב בית יוסף דשאר פוסקים ס"ל כרבי יוסי דמתיר בכל ענין אבל לפי האמת דברי רמ"א כנים שמה דזה ודאי כל שאינו יכול לפשוט התחתון בלא עליון יש איסור כמ"ש בירושלמי הביאו ב"י וז"ל מודה רבי אליא דילבש דרדסין דעמיר ע"ג דרדסין דכיתן דהוא אסור דלא שלח עלייהו לא שלח ארעיי' פירוש כל כמה שאינו מפשיט העליונים לא יוכל לפשוט התחתונים ובב"י פירש דהכי קאמר שהם צרים ודחוקים שא"א לחלוץ העליון בלא התחתון ואז חשובים כתכופים ופירוש תמוה הוא דא"כ היה לו לירושלמי לומר דהוא אסור אם לא שלח עילייה ולמה החליט האיסור תחלה בכל גווני ואח"כ נותן טעם לפי שהם צרים אלא ודאי הפי' כמו שהבינו רמ"א דלא יוכל להפשיט התחתון בלא העליון והעיקר בזה דכל שצריך הפשטת העליון תחלה אפילו מקצת ממנו יש איסור כיון שא"א להפשיט התחתון אלא א"כ יתחיל להפשיט העליון וסתם בתי שוקיים אינם רחבים אלא כפי מדת הרגל וקצת יותר והנך בתי שוקיים שזכר רמ"א היינו שיש להם למטה צורת מלבוש על הרגל כמו אותן של צמר כמלא שא"א לזוז ממקומם את התחתונים כל זמן שהעליונים על מקומם מה שאין כן בשני חלוקות זה על זה אפשר להכניס ידו לתוך בית יד של החלוק התחתון ולהוליכו למעלה עד סמוך לגוף ואח"כ יוכל להוציא גוף החלוק מאחוריו על ראשו ולא יצטרך להפשיט רק אותו חלק של גופו במה שאין חלק מהחלוק במה שהביא שם הבית יד ויכול לגלות קצת החלוק העליון לפניו באופן שלא יהיה אותו חלק של התחתון מכוסה אבל באמת אם הבתי שוקיים עשויים באופן שאין למטה ע"ג הרגל כלום ויוכל להושיט שם ידו ולהוליך התחתון עד למעלה באופן שלא יהיו מכוסים מן העליונים הכי נמי דמותר כן נ"ל ליישב דברי רמ"א ועפ"ז נראה שספיר כ' ליזהר בב' בתי שוקיים באופן שזכרתי : (יא) אבל אם קשרן כו'. סתם קשר הוא קשר של קיימא דהיינו שני קשרים זה על זה וב"י כתב דמשמע לו קשר אחד ואיני יודע מנין לו דהא סתם קשר הוא בכל סימן זה קשר של קיימא וכ"כ מו"ח ז"ל ונראה דהוכחתו דלפי פי' הטור והרמב"ם דכבר הוא נקשר קודם הכריכה קשה פשיטא שאסור אח"כ בכריכה על ידיו ואין לומר דקא משמע לן דבר שאין מתכוין אסור האי מילתא היה יכול להשמיענו בעלמא אלא ע"כ דחד קשר הגי כאן כיון שאח"כ כורך אותו על ידו :

ביאור הגר"א

כסברא האחרונה כמש"ו : [יא] י"א כו'. ירושלמי שם מנעל של זרב אית אתרין דזרבין עימרא מן גו כהדא דר"ז מפקד לר' אבא בר זמינא ויאמר לבר ראשין דלא יחוס ליה מסאנא בכיתן אלא ברצועה מודה באהן דאסר פסקי דעימר על דכיתן דהוא שרי דהוא שנץ גרמיה והיא נחתא לה בשין קומי ר' אילא מהו מיחט מסאנא בכיתן א"ל כגון דר"ז דר"ז אמר אסור מודה ר' אילא באהן דלביש דרדסין דעימר על דרדסין דכיתן דהוא אסור דלא שלח עילייא לא שלח ארעייה וז"ש ולא דמי כו' ומשמע מירושלמי כסברא האחרונה הנ"ל בש"ע כל שא"י לפשוט אסור אף בחלוק וכמ"ש הרא"ש כנ"ל : [יב] מפני כו' אבל כו' ולפ"ז כו'. ער"ש שם לא יקשור כו' : [יג] ואע"פ כו'. דכלאים אלו הן מדרבנן והולכין בספקו להקל והיינו כפי שיטתם דבעינן שוע וטווי ונוז ועבטי' ש"א ס"ב ובת"ה כתב טעם אחר ועש"ך ואינו מובלי ועסי' רצ"ט סס"א ולא שייך כו': [יד] ולהרמב"ם כו'. שמפרש מתני' כפשטיה לא יקשור כו' וכמ"ש בפירושו וכן תוספתא הנ"ל בסי' רצ"ט ס"ב ובמתני' השק והקופה כו' וז"ש ואפי' נתן כו' וכתב בפי' שם ואמר בספרי יחדיו מכל מקום וז"ש בר"ס זה כיון שנתחבר כו' : [טו] ויש מתירין כו'. ער"ש מתני' ב'

שד

פתחי תשובה

(ו) ונכון ליזהר. עיין בשל"ה דף ק"ו ע"א דנכון ונכון הוא ועי' ט"ז וש"ך : (ז) ולפ"ז מותר. עיין בתשובת לדב"ז החדשות סי' קס"ט : [ח] והמנהג כסברא הראשונה. [עי' בת' משכנות יעקב סימן ס"ז שהאריך מאוד לבאר דהעיקר כדעת המחמירין כתבור ע"י ד"א. ומסיים וז"ל הכלל העולה מכל דברינו שיש להחמיר הרבה בדבר העטרות הנהוג בזמנינו בחיבור כלאים ע"י ד"א וכן בהעלאת ציצית ע"י כנף של עור (שהזכיר המג"א ס"ס ט') ושלא להקל כלל בזה בשום אופן כי לדעת הרבה מגדולי פוסקים ראשונים יש בזה איסור כלאים וגם ביטול מצות ציצית זולת בדבר עורות התפורים כו' אולי יש מקום לסמוך קצת להקל על סמך טעם שבטל חוט התפירה ואף גם בזה המחמיר תע"ב בפרט באם התוטין שזורין דיש בזה חששא דאורייתא ע"ש] :

אם

באר היטב

ס"ך : (ח) לפשוט. והלבוש השיג על דברי הר"ב האלו דהא בשני חלוקות ודאי מיירי כשיש להם בתי זרועות והיאך אפשר לפשוט התחתון בלא העליון ואין דבריו נראין דמ"מ יכול להכניס זרועותיו לפנים ולפשוט אח"כ החלוק ואע"ג דהשתא הוציא ידיו גם מחלוק העליון מ"מ החלוק העליון נשאר עדיין על הגוף עצמו ודמי ללעיל באמר בכר וכסת דאע"ג דמוכרח לעשות קרע קטן שרי עכ"ל הש"ך וכ' הט"ז דהעיקר בזה דכל שצריך הפשטות העליון תחלה אפילו מקצת ממנו יש איסור כיון שא"א להפשיט התחתון אא"כ יתחיל להפשיט העליון והנך בתי שוקיים שהזכיר הרמ"א היינו שיש להם למטה צורת מלבוש על הרגל כמלא שא"א לזוז ממקומם את התחתונים כל זמן שהעליונים על מקומם אבל אם הבתי שוקיים עשוים באופן שאין למטה ע"ג הרגל כלום ויכול להושיט שם ידו ולהוליך התחתון עד למעלה באופן שלא יהיו מכוסים מן העליונים ה"נ דמותר עכ"ל : (ט) קשרם. וחד קשר הגי כאן כיון שאח"כ כורך אותו על ידו. ע"ז. וכ' הש"ך דהאוסרין ס"ל דל"ד לסי' ש"א ס"ו דהבא הוי פסיק רישיה דמחמת אחיזתן אי אפשר שלא תתחמם ידו כ"כ הב"ח ודלא כהפרישה שהביאו

קל"ע

באר הגולה

הרא"ש בפי' התוספתא בהלכות כלאים:(°) וכ' הב"י הרמב"ם שמיט הירושלמי הזה ונראה שטעמו מפני שהיה מפרשו כפירוש האחרון שפי' הרשב"א וכרבי יוסי שם דאין כלאים אלא בגוף דהיינו תוכף ב' תכיפות דהשתא אינשום חידוש בדין זה כו' גם מהרש"ל כתב על הגה"ה זו דבסמ"ג משמע דמותר) : ח משנה ט' פ"ט דכלאים : ט כפי' הר"ש בפי' המשנה והרא"ש בהלכות כלאים והביאו הטור וכ"פ ב"ס : י הרשב"א מטעםשאלו הכלאים הם מדרבנן והולכים בהם להקל וכא"ז גדול דר"ש התיר מטעם שהחוטיםשבהם העורות תפורי' לא חשיבי ובטלים הם לגבי העור הואיל ואין באין רק לחבר העורות : יא שם בפי' המשנה גבי לחגור בו ושם בחיבורו לא תלה הטעם לפי שקושר ב' ראשים יחד: יב שם בחיבורו ועיין בסעיף ז' : יג הרמב"ם ממשנה שבת דף נ"ד ע"א וכדמפרש שם בגמרא : (°) פי' ואהן קי"ל כר"ש דדבר שאינו מתכוין מותר והך מתני' דלעיל אתיא כמ"ד דבר שאינו מתכוין

כנסת הגדולה

טווי ואריג או זה או זה קאמר והא דלא קתני שוע בהדייהו מסלפולו של הרב נלמד תשובה לזה והוא שהתנא נקט דווקא אלו השתים משום דה"א דהיינו טווי אע"פ שמשמעה ידועה אינה מפורשת בתיבת שעטנז והשנית דהיינו נוז אע"פ שהיא מפורשת אין משמעה ידועה שעוד היום יש מפרשין אותם מלשון שזירה כדאמרן אבל תיבת שוע הרי היא מפורשת ומשמעה ידועה והביא ראיות והכרחיות לסברא זו יע"ש ובסוף דבריו כתב הכלל העולה דלרש"י לא מצאנו לו חבר אלא הריב"ן בלבד שהביאו התוס' ביבמות בד"ה עד שיהא שוע

דגול מרבבה

הרי הט"ז ואני אומר אחר מחילת כבודם נלע"ד דקושיא מעיקרא ליתא דאטו בציצית יש רק תכיפה א' וקשר הלא יש בסעוד דבר המחזיק החבור דהיינו הגדיל שגודל החוט סביב החוטים ועכ"פ פחות מחוליא אחת אי אפשר ועיין ברמב"ם פ"א מהלכות ציצית הלכה ח' ומעתה אני אומר כאן שתוכף שתי תכיפות אינו חבור לדעת הרא"ש וכן תכיפה אחת אפילו עם קשר אינו חבור אפ"ה כהצטרף שתי תכיפות עם קשר הוה חבור הכי נמי גדיל עם תכיפה אחת לא עדיף משתי תכיפות ולא הוה חבור אבל כהצטרף קשר לגדיל עם תכיפה אחת הגדיל מחשב ג"כ כמו תכיפה ונמצא הגדיל עם התכיפה מחשב לשתי תכיפות וכהצטרף הקשר הוה חבור לכלאים :

יד אברהם

(סימן ש' סעיף ו') המנהיג בהמות ומכנים חבלים כו' אבל אם קשרם כולם נעשו כלאים ואסור לו לכרכם על ידו. וכתב בה"ג דיש מתירין הואיל ואינו מתכוין. ונראה דהעיקר כפסק המחבר דאסור משום דהוי פס"ר כמ"ש הש"ך דכן אתיא סתם מתני' דשבת (ד' כ"ד)דתנן ולבד שלא יכרוך כו' וגם אינה סותרת סתמא דמתני' דכלאים וסתמא דמתני' דנזיר דאתיין כר"ש אבל לדעת היש מתירין סתרי סתמי אהדדי. ועוד דאי אותא דאיכא סתמא בשבת כר' יהודה מאי פריך התם (דף פ"א ע"ב) א"ר יוחנן לאסר מסתמא דנזיר דאימא דפסק כסתמא דמחמיר וכן דעת הרמב"ם והתוספות והרא"ש והרשב"א והג"א בפ"ב דשבת (דף כ"ט) ופ"ב דפסחים (דף כ"ה)והר"ן בפ' שמונה שרצים. גם ק"ל מסוגיא דמנחות (דף ה') דקאמר דכלאים איסתרי לגבוה ואי איתא דאם אינו מכוין להנאה ליכא איסור מאי שריותא לגבוה הא איירי שא"מ להנאה. וכן קשה לפ"ז דאיך יליף מכלאים בציצית דעשה דוחה ל"ת :

(יב) השק והקופה כו'. כילד חתיכת בגד פשתים מחוברת לשק וחתיכת בגד למר מחוברת לקופה וחברן יחד בב' תפירות מלטרפין אע"פ שמחוברין בב' כלים ואסור להתכסות בשק או בקופה ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כ"ה בטור:

שא (א) לפרוס עליו אהל כו'. ואע"פ שמגין עליו מפני החמה או הלנה מ"מ מותר כיון שאין זה דרך לבישה משא"כ בסעיף ו' שאסור במגין מפני החמה כיון שהוא דרך לבישה: (ב) ומדברי סופרים אסור כו'. מדכתב רמ"א וכן בטור התיר עשיית אהל בהיתר דאורייתא משמע דמדרבנן אסור אפילו באהל דשמא יבוא לפעמים שיתכסה באותו אהל אם הוא קרוב אליו למעלה או לצדדיו אלא דקשה דא"כ גם גבי פריסה על הגיגית היה לו לומר דדוקא מן התורה מותר שהרי באדא מתא מתיבתו רמ"א וזה מותר אפילו מדרבנן שהרי כתוב במרדכי פרק קמא דביצה דרבינו יואל התירו אלא על כרחך דהיתר דאהל ועגלה מותר אפילו דרבנן והטור סמך עצמו כיון שכתב בסיפא איסור דרבנן גבי מלע תחתיו ממילא שאר התירים נשארו כדין תורה כיון דלא שייך שם טעם זה האיסור זה כ"ל ברור וא"כ אין איסור לישב על אותן העגלות שיש להם אהל תפור בגד פשתן כבגד למר וקורין אותו פאקלי"ט אלא שקשה מ"ש מוילון שעל הפתח שבסעיף י"א שיש בו משום כלאים שהשמש מתחמם בו לפעמים וה"נ לידי זה הפאקלי"ט היושב אצלם הוא מתחמם בהם בזמן הקור והוא איסור גמור ואינו דומה לגיגית שהם אינו נוגע כלל אותו המכסה שמכסה על הגיגית משא"כ כאן בצידי העגלה בפרט כשרבים יושבים שם ונדחה אחד אצל צידי הפאקלי"ט ובאמת שמעתי קצת אנשי מעשה נזהרים לישב באותן עגלות אבל רוב העולם נוהגים בו היתר ונראה דהם סומכים שירחיקו עצמן מליגע באותן הצדדין ואף שדבר קשה מליזהר בזה מ"מ כיון שאין כאן כלאים דאורייתא דהא אינו שוע וטווי ונוז יחדיו ע"כ די בזהירה מליגע בזה ואף אם לפעמים נוגע בו מיקרי דבר שלא מתכוין ומותר אבל עכ"פ אזהרה בעינן בזה כל מאי דאפשר. כן נ"ל: (ג) נתונים ע"ג מטה, פי' של חבלים: (ד) מותר לישב עליהם בכל ענין. פי' אע"ג דנכפף תחתיו והוה כמו לבישה וה"ה לבישה ממש דשרי בלבדים קשים

דלא דמי לדלקמן סי' ש"א סעיף ו' דהכא הוי פסיק רישיה דמחממת אחיזתן א"א שלא תתחמם ידו כ"כ הב"א וכן הוא בשלטי גבורים פ' במה בהמה ומביאו בספר מע"מ דף קל"ד ע"א והסכים עמו ודלא כהפרישה לקמן סי' ש"א סעיף א' שהגיהו בל"ע: יד מצטרפין כו'. כילד חתיכת בגד פשתן מחוברת לשק וחתיכת בגד למר מחוברת לקופה וחברן (כלומר השתי חתיכות) יחד בשתי תכיפות מלטרפין אף ע"ג שמחוברי' בב' כלים ואסור להתכסות בשק או בקופה ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. טור ושאר מפרשים. וכתב הברטנורה ושאר מפרשים דה"ה אם מחוברים לשאר כלים דינם כשק וקופה: טו אב ובנו. וה"ה שאר ב' בני אדם: טז ותפרן ביחד. ואגר תגורות עליו ועל בנו דאל"כ שרי דכיון שהם בעלי חיים נפרדים זה מזה. הטור והרא"ש. ומדברי הרב נראה שאפי' לא תגר תגורות אסור והיינו כמ"ש הב"י בשם הריטב"א ע"ש:

שא א וכן מותר כו'. בכל אלו שהזכיר הרב מותר אפי' מדרבנן מיהו נראה דהיינו שלא יגע בהן: ב וי"א כו'. ל"ע מאי וי"א דהא ליכא מאן דפליג בהא כמבואר בב"י וכל הפוסקים דלכ"ע כלאים דרבנן מותר לישב עליהם בקשים ואפי' ללבוש שרי בקשים וכן מוכח מדברי הרב גופיה בסעיף ב' דכתב הלבדים הקשים מותרים בלבישה הואיל ואפי' רכים אינם אלא מדרבנן ואפי' היש מחמירין התם בלבדים היינו משום דס"ל דלבדים אסורים כמי מדאורייתא אבל בכלאים דרבנן שרי לכ"ע ונראה שגם מ"ש הכל בו שלכתחלה לא יעשה מכלאים שמא יבא לכסות בהן מיירי בכלאים דאורייתא ול"ע: ג אם הם תפורין בפשתן כו'. ואע"ג דאינן שוע וטווי ונוז מ"מ אסורים מדאורייתא להרמב"ם כמו לבדים ואפי' להרא"ש וסייעתו נ"מ מאן לימא לן דהקאפאנאג"ש קשים הם הלכך אסור להציען תחתיו אפי' עשר מצעות זו ע"ג זו והן תחתיהן כמבואר מדברי הב"י: ד כל בגדים הקשים. אע"פ שיש בהם כלאים דאורייתא מותרים בהצעה מתחתיו. והיינו דוקא כשאין בשרו נוגע בהן כדלעיל סעיף א' והרב קיצר בדבריו גם לשון קשה דכתב ואסור ללבשן וה"ל למימר רבותא דאסור לישב עליהן ממש: ה ויש מחמירין בלבישת הלבדים. וה"ה להציען תחתיו

ז (יב) יד השק והקופה יד מצטרפין לכלאים:

הגה [טו] וכן טו אב ובנו מלפרפים לכלאים כילד היה חתיכת למר באחד מהם וחתיכת פשתן בשני טז (י) ותפרן ביחד הוי כלאים (טור שם):

שא אם מותר להציע כלאים תחתיו ודין מרדעת ותכריכים. ובו ט"ז סעיפים:

א א מותר מן התורה לישב על מצעות של כלאים שנא' לא יעלה עליך אבל אתה מציעו תחתיך:

הגה א [א] וכן (א) מותר להעלותם עליו שלא בדרך חמום כגון (א) לפרוס עליו אהל של כלאים (טור) [ב] וכן לפרוס בגד כלאים על גיגית שרוחץ בה כדי להעמיד החום (מרדכי פ"ק דביצה ובהגהות אשיר"י שם) דאינו אסור אלא דרך לבישה או להעלותם עליו דרך חמום:

(ב) ב ומדברי סופרים אפי' עשר מצעות זו על גבי זו והתחתון שבהם כלאים אסור לישב על העליון שמא תכרך נימא על בשרו [ג] בר"א ברכין כגון יריעות ושמלות [ד] ג אבל כרים וכסתות שהם קשים וליכא למיחש שמא תכרך נימא עליו מותר ד לישן עליהם ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם [ה] ה בר"א כשהם ריקנים ונתונים על גבי ו איצטבא של עץ או של אבן אבל (א) אם הם מלאים או אפי' ריקנים אם הם (ג) נתונים על (ב) גבי מטה או על גבי תבן אסור לפי שנכפף תחתיו ונכרך על בשרו:

הגה ב (ג) וי"א דכל זה מיירי בכלאים דאורייתא אבל בכלאים דרבנן והם קשים (ד) מותר לישב עליהם בכל ענין דהואיל וכשרכים הם אינו רק דרבנן בקשים לא גזרו (רשב"א סי' תשס"ג) [ו] ומ"מ לכתחילה לא יעשה של כלאים (כל בו):

ב [ז] ז הני קאפאנאג"ש דירן ג אם הם תפורין בפשתן יש ליזהר מלהעלותם עליו ואפילו מלהציען תחתיו עד שיתפרם במשי או קנבוס:

הגה ד כל בגדים הקשים מותרים בהצעה (°) מתחתיו ואסור ללבשן והלבדים הקשים מותרים אפילו בלבישה הואיל ואפילו רכים אינם אלא מדרבנן (טור) ה ויש מחמירין (ג) בלבישת הלבדים (ב"י בשם הרמב"ם):

ביאור הגר"א

ועוד תנן כו' ועסי' ש"א ס"ו ועש"ך כאן: [טז] וכן כו'. ירושלמי והביאו הר"ש מתני' י"ר ירמיה בעי כו' ... [illegible] ... יתב ספלני דסמרטוט דעיבר על חרא וספלני דסמרטוט דכיתן על חרא א"ר יוסי והדין בו נשוך אין לך אסור אלא נשוך ר"ל רבעי אם מותר ללבוש אנפילאות א' של צמר והב' של פשתן בב' רגלים בלא חיבור וכן שני אספלניות בב' מקומות על הראש והשיב לו בתמיה והתן כו' שאין אסור אלא חיבור בב' תכיפות אבל בב' תכיפות א"צ לחגור על שניהם דלא אמר חגר כו' אלא לס"ד דיאסור בלא חיבור כלל דתפירה. ב"י וע"ש בתשובה הנ"ל בב"י:

שא [א] וכן מותר כו'. אפי' מדרבנן והוא מירושלמי ס"פ והביאו הר"ש שם אתלים אין בהן משום כלאים: [ב] וכן לפרוס כו'. ממ"ש בספ"ק ר"פ אלא בוילון

התאמר כו' ואם איתא בלא"ת אסור שמעמיד החום ומגין מפני החמה והגשמים ואע"ג ... חילוק אבל כבר פי' תוס' שם ד"ה אלא דשם בכלאים דרבנן והא"ה הרא"ש ע"ב וכ"כ ברמ"ן דשבת ושו"ת וכ"כ הרא"ש רש"פ וכשיטתם דלבדים אינן אסורין רק מדרבנן וכסניא דנדרת ח"ש ר"א רב"ו כו' ואינו מדוקדק דלהרמב"ם בכל ענין שרי וז"ש בס"ב כל בגדים כו' וכתב ויש מחמירין כו' ר"ל לדעת הרמב"ם דס"ל לבדין אסור מדאורייתא כמ"ש בר"ס ש' ואף שברמב"ם אינו מוזכר כלל מזה מ"מ מדלא כתב רק לישב עליהן והשמיט תא דגמרא משמע שמפרש כפירש"י [ועסי"א מש"ש] גמרא כו' לישב עליהן וכן פי' תוס' בתחלת ועתוס' שם וביומא: [ו] (ליקוט) ומ"מ כו'. מפני שפעמים מוציא מה שכתוב ומתכסה בהם. שם ומשמע דמיירי בכלאים דאורייתא (ע"ב): [ז] תני כו'. לא מיבעיא

באר היטב

בל"ע עכ"ל: (י) ותפרן. כ' הש"ך דמדברי הרב נראה שאפילו לא חגר תגורות אסור עכ"ל:

שא (א) מותר. כתב הש"ך בכל אלו שהזכיר הרב מותר אפילו מדרבנן מיהו נראה דהיינו שלא יגע בהן: (ב) וי"א. כ' הש"ך דל"ע מאי וי"א דהא ליכא מאן דפליג בהא דלכ"ע כלאים דרבנן מותר לישב עליהם בקשים ואפילו ללבוש שרי בקשים וכתב הט"ז דבפרישה מבואר דכובע של נשים של מו"מ שתופרין לבד בין הסמו"ט מותר ע"ש ולפי מ"ש הרמ"א שלכתחלה לא יעשה אותה כלאים היה ראוי למחות ביד האומנים בזה וכ"ש לפי המחמירין שכתב הרמ"א בס"ב אלא דכבר כתב הרשב"א על כיוצא בזה הנח להם מוטב שיהיו שוגגים וכו' וגם משמע לדעת הרמ"א דאין איסור לישב על אותן העגלות שיש להם אהל תפור בגד פשתן בבגד למר וקורין אותן פאקלי"ט אלא שקשה מ"ש מוילון שעל הפתח בסי"א שיש בו משום כלאים מפני שהשמש מתחמם בו לפעמים וה"נ לידי זה הפאקלי"ט היושב אצלו הוא מתחמם בזמן הקור והוא איסור גמור ואינו דומה לגיגית שהם אינו נוגע כלל מה שא"כ כאן בצידי העגלה בפרט כשרבים יושבים שם ונדחק א' אצל הכ"ל ובאמת שמעתי שקצת אנשי מעשה נזהרים לישב באותן עגלות אבל רוב העולם נוהגין היתר ונראה שהם סומכים שירחיקו עצמם מליגע באותן הצדדין ואף אם לפעמים נוגע בכן מקרי דבר שאינו מתכוין ומותר אבל עכ"פ אזהרה בעינן בזה כל מה דאפשר עכ"ל: (ג) בלבישת. וכ"ש

פתחי תשובה

שא (א) אם הם מלאים. עיין בתשובת חא"ז פ:ים מאירות ח"ב סימן קי"ב שהאריך בענין זה והעלה דמותר לישב על כרים וכסתות האסורים בכלאים הנתונים בתוך הקאטשי"ן לישב עליהם והא דאסר בש"ע בכרים מלאים היינו כמו כרים שאנו שוכבים עליהם שנכפפים על ידי אדם אבל באותן כרים שעושים בעגלה שממלאים אותם בשער כדוחק עד שא"א לכוף על הצדדים אף שדרך לישב עליו אין חשש וק"ו דמותר לישב על כסאות התפורים בכלאים שהכר נתחבר לעץ ע"י מסמרים וא"א בשום צד לבא על ידי אדם וכן לישב בקאטשי"ן אף שמן הצדדים הוא שפעמו (עבה"ט סק"ב) כיון שאינו כדרך לבישה ולא דרך שעלאה מותר ואין להחמיר אלא לישב נגד הווילון של הקאט"ש שהוא כלאים. וה"ה אם קבע בגדי רקמה בכתלים ומחברם למעלה ולמטה ומן הצד במסמרות דמותר לישב בסמוך להם ולסמוך עליהם ואף של סמג"א בס"ס תקל"ח דאין לתלות בסוכה שעטנז אא"כ גבוהים מתשמיש אדם התם מיירי כתלויים כדרך ווילון ואינם קבועים בכותל אבל בקבועים אין חשש ע"ש: (ב) גבי מטה. ר"ל מטה של חבלים שנשקע תחתיו ולידי הכר עולים עליו אבל נסרים של עץ קשה ואינו נשקע כ"כ הר"ש בפ' בתרא דכלאים ותוי"ט שם. ולי נראה דה"ה במטה של עץ אם הכר רחב והמטה קצרה ונוטו הכר כשמגיע לדפנות המטה נכפף ונשקע שם ועולה עליו.

(יו"ד ח"ג)

(א) מיי' פ"י מהל' כלאים וסמ"ג לאוין רפ"ג: ב שם בדברי הרמב"ם והתוס' ממשנה ס"פ בשלוחי הכלאים ובמסכת ביצה פ"ק דף ט"ו ע"א: ג מימרא דרב ספרא בשם ר"י בן חנינא דהסמכות... שם: ד שם בלשון הרמב"ם וכ"כ הטור: ה ביומא דף ס"ט ע"א ... ו בש"ע: ז בשם תשובת הרשב"א

כנסת הגדולה

כו' ומ"מ נראה שמותר בפירושו לתורה ...

גליון מהרש"א

(סי' ש"א ס"ב) בר"א ברכין. שאדם נשקע בתוכו דומיא רכותם ... עליו

ג [ח] ח בגד גדול (ג) וכלאים מצד אחד אסור ללובשו אפי' מצדו הב' אע"פ שהצד שבו הכלאים נגרר על גבי הקרקע :

ד ט אסור ללבוש כלאים אפי' דרך עראי כגון טלית של קטן (ה) ז י אע"פ שאין הגדול יוצא בה (ד) עראי :

ה יא לא ילבש אדם כלאים עראי ואפי' על גבי עשרה בגדים שאינו מהנהו כלום ז ואפילו (ו) (ד) לגנוב את (ה) המכס :

ו יב תופרי כסות (ז) תופרים (ו) כדרכם ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והצנועין תופרין בארץ ח (ה) יג וכן מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה (ח) ובגשמים מפני הגשמים והצנועים מפשילין במקל :

הגה [ט] ויש מתירין אפי' ללבוש כלאים כל שאינו מכוין להנאתו כגון שלובש כלאים (ו) להעביר בו המכס או שלובשן כדי להראות מדתן אם רוצה למכרן וכדומה יד (טור והרא"ש והסמ"ג) :

שפתי כהן

כשבשרו נוגע בהן : ז אע"פ שאין כו' . אם עכשיו לובשו דרך עראי אסור : ז ואפי' לגנוב כו' . ויש מתירין בזה כדלקמן סעיף ו' בהג"ה: ח וכן מוכרי כסות מוכרין כדרכן . שהרי אינו לובשו דרך מלבוש אבל בסעיף ה' לובשו דרך מלבוש כן מחלק ב"י לדעת הרמב"ם וקשה לי על זה מה בכך שלובש ממש מ"מ דבר שאינו מתכוין הוא אלא נראה לי שדעתו דשאני לעיל סעיף ה' דכיון שלובשו בכוונה דרךמלבוש כדי שיפטר ע"י כך מהמכס לפי שאין נותנין מכס ממלבושין א"כ הוי דבר שמתכוין דעיקר כוונתו שיהא דרך מלבוש אבל הכא אין כוונתו אלא שיראו הבריות ויקנו ומתני' מתוקמא שפיר טפי לדעת הרמב"ם דדוחק לומר דתרי מתני' בחד פירקא פליגי אהדדי ע"ב מיהו קשה להיש מתירין בסעיף ו' אפי' בלבישת דבר שאין מתכוין אמאי אסור בסעיף ח' במרדעת להוציא עליה זבל הא דבר שאין מתכוין הוא דהא היש מתירי' אסרי נמי במרדעת להוציא זבל כדאיתא בדברי הרא"ש וטור ורבינו ירוחם להדיא וכן בעט"ז כתב לקמן סעיף ח' אף ע"ג דאינו מתכוין אלא שלא ילכלך בזבל אפ"ה אסור דהא הוי העלאה ממש עכ"ל וא"כ קשיא לסברת היש מתירין אפי' בהעלאה ממש כשאינו מתכוין וגם לפי מה שחילקתי לדעת הרמב"ם קשה כן ונראה דהולאת זבל לא הוי דבר שאין מתכוין דהא אינו נוטל המרדעת

טורי זהב

וכמ"ש רמ"א עצמו בסמוך אח"כ וכ"כ באשר"י בהדיא הביאו ב"י וכ' בפרישה ולפי זה בכובע של נשים של סמו"ט שתופרין לבד בין סמו"ט מותר ע"ש . ולפמ"ש רמ"א שלכתחלה לא יעשה אותה כלאים היה ראוי למחות ביד האומנים בזה וכ"ש לפי המחמירין.שכ' רמ"א בסעיף ב' דהיינו הרמב"ם דסבירא ליה בשוע לחוד הוה דאורייתא כמ"ש בסימן ש' אלא דבכבר כתב הרשב"א הביאו ב"י על כיוצא בזה הנח להם מוטב יהיו שוגגים כו' : (ה) אע"פ שאין הגדול כו' . פי' דכל שגדול אינו מתביים ורגיל הרבה פעמים לצאת בבגד זה של קטן לשוק פשיטא דאסור דהוה בגד גמור אפילו לענין ציצית אלא דאם אינו רגיל לילך בזה לשוק מ"מ לענין כלאים אסור כל בגד שבעולם ופטור ואשר"י כתב כאן וגדול יוצא בו ערא' לשוק וכ' ב"י שהוא ט"ס וצ"ל אע"פ שאין גדול כו' *)ולא דק בזה דהטור ואשר"י קאי על לבישה דהאידנא דהיינו בגד קטן מאוד ואינו ראוי כלל ללבישה לגדול והוא מתביים בה לילך לשוק ועכשיו אירע שיוצא בו אסור וראיה לזה שהרי בא"ח סימן ט"ז כ' הטור דין טלית של קטן וזכר בו שהוא מתכסה ראשו ורובו ובגדול כ' שאינו מתביים לילך בו לשוק וכאן לא זכר כלום מזה אלא פשוט שכאן נתכוין אפילו בגד של קטן שאינו מתכסה ראשו ורובו אסור לגדול לילך בו אפילו לשוק במקום שהוא מתביים מכל מקום בכל גווני אסרה תורה כלאים :

(ו) לגנוב את המכס . פי' מכס שהוא גזילה אפילו לדינא דמלכותא אבל מה שהוא לפי דינא דמלכותא ודאי אסור לגוזלו כיון שסכרו מן המלך ובטור כתוב כאן להתיר והטעם דהוי ליה דבר שאין מתכוין והא דאסרוה במתניתין היינו לרבי יהודה דס"ל דבר שאין מתכוון אסור אבל אנן קיימא לן כר"ש דס"ל מותר ודומה למוכרי בגדים דבסמוך דמותר ובסי' ש' בסופו הביא הבית יוסף דברי רבינו ירוחם שהקשה על מה שכ' שם הרא"ש דאסור לכרוך כלאים על ידו כשמנהיג הבהמות הא הוה דבר שאין מתכוין כמו כאן וא"ל דמשום הכי אסור שם דהוה פסיק רישיה דאי אפשר שלא יתחמם כשיכרוך דק"ו הכא שלובשו ממש ואפילו הכי מותר להרא"ש וטור ונראה לי לתרץ דאף על גב דמסקינן בפרק כל שעה (דף כ"ו) דלר"ש מותר באפשר להבדל מן האיסור ואיהו אינו בודל אלא שאין מתכוין ליהנות ממנו ומייתי ראיה מהאי דמוכרי כסות דהכא דאפשר למיעבד כצנועים שמפשילים כו' ולא עביד ואפ"ה מותר מ"מ היינו דוקא שהאיסור נעשה כבר אלא שזה אין בודל ממנו לפי שעה אבל ודאי לא יעשה איסור כלאים להעלותו תמיד על סמך שלא יתכוין להלבישו רק בשביל הנהגת הבהמות דכיון שהוא עשוי לכך עד עולם זהו עיקר עליה שלו ודרך לבישה מקרי משום הכי בהביא חבלים דבהמות שעשויין מתחילת עשייתן שיכרוך על ידו בשעת הנהגת הבהמות כדרך כל אדם בזה שיהיו עליו בקשר אמיץ ודאי אסור לעשותו מכלאים משא"כ בהך מוכרי בגדים וכיוצא בהם שמתחלה אין עשויים להיות עליו בשעת מכירתן כי זהו אינו אלא לפי שעה ואין עיקר עשייתן לכך מש"ה מותר שלא במתכוין ודבר זה מוכרח בגמרא שאמרו גבי כלאים דחבלים לעיל ובלבד שלא יכרוך ויקשור דקשה היה לו לתלמוד להקדים הקשירה דהא היא קודמת להכריכה אלא על כרחך דנקטינן להורות שהקשירה לורך הכריכה היא ועל כן הקדים לה הכריכה שהיא התכלית של הקשירה שכל הקושר החבלים של בהמה דעתו שאחר כך תמיד יכרוך אותם על ידיו בעת ההנהגה זהו הנראה לי נכון מאד מצד הסברא ומצד הראיה ורבים כלו למצוא תירוץ על קושיא זאת והנראה לע"ד ברור כתבתי לדעת הטור: (ז) תופרין כדרכן . פי' אע"פ שבשעת התפירה יש הבגד על ארכובותם כדרך התופרים והטעם דדבר שאין מתכוין מותר . וזהו סותר מה שפסק בסמוך דלגנוב את המכס אסור בכלאים והא הוה דבר שאין מתכוין כדאמרינן בהדיא בזה ריש פרק הגוזל בתרא דרבי עקיבא בשם ר"ש שרי להבריח בו המכס מטעם דבר שאין מתכוין ודינים אלו הם דברי הרמב"ם ופירש ב"י לדעתו דדוקא שם שלובש דרך לבישה אסור אפילו שלא במתכוין מה שאין כן כאן וכן במוכרי כסות אין לובש ממש עליו אלא נושא על כתיפו ולא הבנתי החילוק הזה דהא מן התורה אסור אפילו במקצת לבישה דהיינו שכורך על ידו ולמה יהיה חמור בזה שיהיה לוקה ד"ת כשלובש לגנוב המכס כמפורש ברמב"ם מהך דיש לבישה במקצת הגוף ועוד קשה שהרי הטור כ' להיתר במוכרי כסות אפילו אם לובשים אותו כדי להראות מדתו והבית יוסף כ' שהרמב"ם חולק על זה ויש לתמוה במאי קמפלגי בזה ומו"ח ז"ל כ' דלהרמב"ם אסור במכס דהוה פסיק רישיה דמודה רבי שמעון לאסור ואשתמיטתיה סוגיא דהגוזל בתרא שזכרנו דאמרינן בהדיא דלרבי שמעון מותר במכס דהכי שמעינן ליה בברייתא ונראה לע"ד דהרמב"ם הוכיח מדשנה התנא בפרק ה' דינים אלו דהיינו איסור בכלאים להבריח המכס והא"כ היתר במוכרי כסות אין לומר דפליגי אהדדי כמו שכ' הר"ש דלא ניחא לרמב"ם בכך אלא על כרחך דסביר' ליה לתנא דיש חילוק בדבר דבמכס יש לו הנאה מן הלבישה דבלא הלבישה היה חייב ליתן המכס נמלא דהלבישה היא לו הכרח והוה הנאה זאת כמו הנאת שאר לובש מלבוש כלאים שאסרה תורה ודומה למ"ש בסעי"ב בבילה חמה דחשיב הנאה מה שניצול מן חמימות הבילה משא"כ במוכרי כסות שאין המכירה תלויה בזה אלא שהוא עושה כן להקל במשאו כשהוא עליו או להראות מדתו והיה אפשר לעשות בדרך אחר ע"כ אין הלבישה הכרחית לו וכיון שאין מתכוין להנאתו מותר. כן נראה לי לדעת הרמב"ם: (ח) ובגשמים מפני הגשמים כו' . ברמב"ם כתוב בריפא גבי תופרי כסות כמו שהעתיק כאן וגבי מוכרי כסות בסיפא כ' בלשון זה ובלבד שלא יתכוין בחמה שיציל להם הכלאים שעל כתיפן מן החמה ולא יתכוונו בגשמים להתחמם

באר הגולה

א') : ח טור מדברי אביו הרא"ש בהלכות כלאים מהירו' שם: ט משנה ב' פ"ט דכלאים: י וכפי' הר"ש שם בפירוש המשנה כן משמע במנחות דף ל"ט ע"ב : יא ל' הרמב"ם שם כפי פירושו בפי' המשנה בכלאים שם וכתב אם לבש כן לוקה וע"ש כ"מ שם : יב שם משנה ו : יג שם משנה ה' : יד עי' כמ"ש בסי' דלעיל בהג"ה

שו"ת הרדב"ז

(שאלה קפ"ט ח"א)שאלת ממני על ענין בגדי צמר שעושין אותו בכוטנה והכוטנה של צמר גפן ותופרין אותה לבדה וחוזרין ותופרין אותה בבגד אם מותר לתפור הכוטנה בחוטי פשתן או דלמא כשחוזר ומחברה בבגד הוי כלאים :

תשובה זו לא שמעתי כיוצא בה שמעתי שכתב הרשב"א ז"ל בתשו' סי' ש"ס על עורות התפורים בפשתן ומחברים אותה בבגד ע"י תפירה והעלה הרב ז"ל דכיון דמן התורה שוע טווי ונוז הוא דאסור דוקא ואלו הבגדים אינם כלאים אלא מדרבנן . וכיון שכן הולכין בספקו להקל. ואין חוששין שמא יעבור חוט התפירה באמצע חוט תפירת העורות אלא הולכין בספקו להקל ע"כ וממנה למדתי לנ"ד שהוא אסור שהרי אני רואה להדיא שהתפירה דקה ועוברת באמצע חוט תפירת הכוטנה במקום תכורן בבגד ונמצא צמר ופשתים יחד והיכא איסורא מדרבנן מיהא ולפיכך מי שרוצה לתפור הכוטנה בחוטי פשתן יניח סמוך למקום חבורו עם הבגד כשיעור אצבע ויתפור אותו בחוטי משי או קנבוס או בחוטי צמר גפן : והוי יודע כי במדינה זו אין תופרין כל העורות אלא בחוטי צמר גפן משני שמעמיד התפירה ושאר מיני חוטין קורעין את העור הלכך מותר לתפרם בבגד אע"פ שמחבר אותה ועובר חוט התפירה באמצע תפירת העורות אבל בכוטנה התפירה בחוטי פשתן אין להקל כלל אלא כמו שכתבתי לפי שאני עד ראייה לא שמיעה ושמא תפירות העורות אשר כתב הרשב"א ז"ל היא תפירה גסה שהדבר ספק אם עוברות או לא וכ"ש לדעת האומרים דלא בעי שוע טווי ונוז מן התורה אלא אפי' חבר בגד פשתן בבגד צמר וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל שיש לחוש לספיקו וירא שמים לא יתפור הכוטנה בחוטי פשתן כלל לפי שהרמב"ם ז"ל מחמיר הרבה בענין כלאים וכן העיד הטור על אביו ז"ל שמעולם לא רצה לתפור הטור התפור בחוטי פשתן בבגד של צמר לפי שהתפירה מחברת חוטי פשתן אבל תפר בהן העור עם הבגד של צמר וכן אנו נוהגין לתפור כל הכוטנה בחוטי משי ומטעם זה אסרנו הכוטאנייש הנקראים אזדאר סולטאני לתפור אותה בבגדי צמר לפי שיש בתוכן פשתן ומתחברים על ידי התפירה בבגד צמר ותקנתי שיעשו את מה שבתוכן בגד צמר גפן :

נקודות הכסף

(סי' ש"א ט"ז סק"ה)ולא דק בזה וכו' . כבר קדמוהו הב"ח והגהת דרישה בזה ע"ש :

ביאור הגר"א

לדעת הרמב"ם אלא אפי' לדעת תוס' מ"מ מי יודע אם קשים הם בגמרא . ב"י : [ח] בגד כו' . ירושלמי והביאו הר"ש ר"פ : [ט] ויש מתירין כו' . ב"ק ק"ג א' ופר"ש שתני

פתחי תשובה

ועמ"ש לעיל סימן קי"ז ס"ק כ"ו ובסימן קנ"ה ס"ק י"א : (ג) וכלאים מצד אחד . ע' בתשו' נו"ב תניינא חי"ד סוס"י קס"ו שנסתפק בבגד של צמר גמלים ויש בצד אחד כלאים שנתחבר שם חוט צמר רחלים בתוך פשתן אי אמרינן שכל הבגד נעשה כלאים ואסור להתכסות בצד השני כמו בגד שכולו צמר רחלים ובצד אחד חוט פשתן או שאני התם שצמר ופשתים אוסרים זה את זה אבל צמר גמלים אינו נאסר רק חיבור פשתן וצמר אסור ולא כל הבגד וכתב דלדעת הרמב"ם לעיל סימן רצ"ט ס"ב נראה לאסור אך לדעת הרא"ש שם יש לספק ע"ש : (ד) לגנוב את המכס . עיין ש"ך סק"ח שכתב דלהכי אסור כאן משום דעיקר כוונתו שיהא דרך מלבוש עיין שם . א"כ נראה דאם נותנין מכס גם מבגדים אלא שלובשו כדי שלא יראוהו מותר דהא אינו מכוין שיהא דרך מלבוש ועמ"ש בס"ק שאח"ז : (ה) וכן מוכרי כסות . עט"ז סק"ז וש"ך סק"ח מ"ש ליישב דלא תקשי עמ"ש בסעיף הקודם דאפילו לגנוב את המכס אסור ועיין בתשובת חות יאיר וסימן קפ"ח מ"ש בזה . ועיין בספר מרכבת המשנה פ"א מהלכות שבת ופ"י מהל' כלאים דין י"ח שהשיג על הט"ז ועל החות יאיר וכ' שגם דברי הש"ך דחוקים וכ' הוא ז"ל דודאי דבר שאין מתכוין מותר אע"ג דעושה האיסור ממש שהרי כנתפזרו מעותיו לפני עבודת כוכבים אין אסור אלא משום מראית עין אע"ג דמשתחוה בפועל ואין לך פסיק רישא גדול מזה רק עיקר הסברא דלא חשיב פסיק רישא הוא כשמתכוין לאיזה דבר היתר וא"א לעשות דבר היתר זה שמתכוין א"כ עושה דבר איסור כמו כנ"ד שמתכוין ללבוש כדי להבריח המכס שא"א ללבוש שלא יתחמם הלכך מה שמתכוין ללבוש חשוב כאילו מתכוין לחמם וה"ל פ"ר וכן המעלה ע"ג כתפיו מרדעת להוציא עליו משא חשוב פ"ר משא"כ מוכרי ותופרי כסות שאין כוונתם כלל להעלות עליהן כ"א לטעון ולהוליך לא חשיב פ"ר אע"פ שמעלה על כתפו בפועל כיון שכוונתו רק להוליך והרי אפשר להוליך בידו ובמקל שלא יתחמם וכה"ג בנושאי מת ובהמה שאין כוונתם אלא להוליך וה"ה בתופרי כסות שאין כוונתם אלא לתפור ולא אפשר בעולם לתפור שלא יניח על ברכיו הלכך אפי' מניח על ברכיו חשיב דבר שאינו מתכוין ודומיא דהיה מתכוין מעותיו לפני עבודת כוכבים דהיה חשוב דשא"מ להשתחוות הואיל שאפשר ללקט בלא השתחויה אלא דהתם אסור משום מ"ע משא"כ במוכרי ותופרי כסות דליכא מ"ע דהכל יודעים שעסוק במלאכתו ואינו מתכוין ע"ש באריכות גדול: (ו) להעביר

באר היטב

וה"ה להליצן תחתיו כשבשרו נוגע בהן . ש"ך : (ד) עראי . אם עכשיו לובשו דרך עראי אסור וכ' הט"ז דאפי' הוא בגד של קטן שאינו מתכסה ראשו ורובו אפילו הכי אסור לגדול לילך בו אפילו לשוק במקום שהוא מתביים דבכל גווני אסרה תורה כלאים : (ה) המכס . היינו מכס שהוא גזל אפי' לדינא דמלכותא אבל מה שהוא לפי דינא דמלכותא ודאי אסור לגזלו. ט"ז: (ו) בדרכה . פירש הט"ז אע"פ שבשעת התפירה יש הבגד על ארכובותם כדרך התופרים והטעם דדבר שאינו מתכוין מותר וזה סותר מה שפסק בסמוך דלגנוב המכס אסור בכלאים והא הוי דבר שאינו מתכוין כדאמרינן בהדיא ר"פ הגוזל בתרא וע"כ צ"ל דיש חילוק בדבר דבמכס יש לו הנאה מן הלבישה דבלא הלבישה היה חייב ליתן המכס והוי הנאה הזאת כמו הנאת שאר לובש כלאים משא"כ במוכרי כסות שאין המכירה תלויה בזה אלא שעושה כן כדי להקל משאו או להראות מדתו והיה אפשר לעשות בדרך אחר וכיון שאינו מתכוין להנאתו מותר עכ"ל והנה

בו עכ"ל. ויש לתמוה למה לא כ' ברישא כמו בסיפא ותו בסיפא גופיה למה שינה בין חמה לגשמים היה לו לומר גם בסיפא שיגלל מן הגשמים ונראה דאורחא דמילתא נקט דודאי לענין דינא גם במגיל עצמו מן הגשמים אסור אלא דבסיפא במוכר כסות ונשאו על כתיפו איך שייך לומר שמגיל עצמו מן הגשם במה שיהיה הבגד על כתיפו ונמלא שכל גופו יהיה מלוכלך בגשם וכתיפו יגלל לבדו בשלמא לענין שיגלל מחמה שפיר דמגביה עם הבגד עגד השמש ויהיה לגל על כל גופו אבל באמת אין חילוק בין עושה להגלל מחמה או מגשמים בכל דבר שיתכוין בשבילו ועל כן לא זכר הטור והש"ע כלום מזה אע"פ שהשלחן ערוך העתיק כאן לשון הרמב"ם לא העתיק דבר זה גבי מוכרי כסות דלאין בו נפקותא לדינא כתבתי זאת לפי שבפרישה הביא דברי רמב"ם שכ' להתחמם בהם כ' וצריך עיון היאך דלא עביד מחמת חימום כלל אלא שלא יקלקלו הגשמים בגדיו אי שרי או לאו ודוק מ"ו וצריך עיון דלקמן גבי בילה חמה אמרינן שהנאה מכלאים להיגלל מפני החמה ומאי שנא גשמים מחמה וצ"ל לדמות למה שכתוב בסמוך בגדים שמסתפרין בהם דלאם אין להם בית קיבול דאם דמותר אף על גב דמגינים שלא יעופו השערות על הבגדים מהסערות והוא הדין להגיל מגשמים על בגדיו עכ"ל ותמה אני אם יגלא דברים אלו מפיו דאדרבה מבגדים של מסתפרים מוכח להיפך שהרי כ' שם הרא"ש הביאו בית יוסף בסמוך וז"ל כשבני אדם מסתפרים פורסין עליהם סדין כדי שלא יתלכלכו בגדיהם בירושלמי אמרינן במתכוין לשם מלבוש כו' דהיינו שיש להם בית

המרדעת אלא כדי שלא ילכלך בגדיו ומתכוין להגיל בגדיו ודמי ללא יקח אדם בילה חמה בבגד כלאים דלקמן סעיף י"ב ודלא כהטע"ז דחשיב ליה דבר שאינו מתכוין ודו"ק: ט מרדעת החמור מותר כו'. כיון שהוא קשה וכדלעיל סעיף ח': י ואין מקומו ניכר כו'. ע"ל ר"ס ש"ב: יא ואם היה קשה מותר. משמע דלאין איסור במה שהוא נהנה שפורסו מפני החמה והגשמים והרוח וכן כתב הב"ח וכן כתב מהרש"ל פ"ק דבילה סי' מ"ה דדוקא גבי מלבוש הוא דאסרינן אפי' להגן מפני החמה והגשמים אבל לא בוילון ומ"ש הבית יוסף בכאן ודלא כהתוס' שכתבו שלא אמרו בוילון שהוא טעמא אלא שאין בו איסור משום כלאים ואחריו נמשך המע"מ דף רנ"ג סוף ע"א ותמה על הרא"ש וטעות נזדקר לפניהם כמובן לכל מעיין בתוס' שם: יב עדרילדין כו'. ומנעל שאין לו עקב עיין בטור וב"י ושאר אחרונים ביארו ה"ז

ז [פ] תכריכי המת מותר (ז) לעשותן מכלאים (ט) [פז] אפילו (ז) לקברו בהם:

ח ט [י] מרדעת החמור מותר לעשותה מכלאים ויושב עליה [י] [יח] והוא שלא יהיה בשרו נוגע בה [יט] ולא יניח מרדעת זו על (ח) כתפו אפי' להוציא עליה את הזבל [יא] [כ] ודוקא שכלאים ניכרים וידועים בבגד אבל בגד שאבד בו כלאים י ואין מקומו ניכר אסור לעשות ממנו מרדעת לחמור דכיון שאין מקומו ניכר [כא] שמא ישכח ויקח ממנו טלאי לתפרו על גבי בגדו (ח) [כב] ולא ימכרנו לעובד כוכבים שמא יחזור וימכרנו לישראל:

ט [כג] מטפחות שמקנחים בהם את הידים ומטפחות שמסתפגים בהם הכלים והקרקעות [כד] ושמסתפגים בהם אחר הרחיצה ומטפחות ספרים [יב] אסורים משום כלאים [יג] [כה] ששרי הידים נוגעות בהם והם נכרכים על היד תמיד ומתחממין:

הגה [יד] וכן אסור לעשות מטפחות שפורסים על השלחן שאוכלין עליו (הרא"ש כלל ו' וחידושי אגודה סוף ביצה) או שקורין עליו בבית הכנסת מכלאים (הגהות אשר"י פ' בני העיר) מפני שלפעמים מקנח בהם ידיו ומתחמם בהם:

י [כו] מטפחות שמסתפרין בהם (י) [טו] [כז] אם יש לו בית ראש ולובשין אותו כדרך (ס) לבישה אסור משום כלאים:

יא [כח] וילון אם הוא רך אסור לעשותו מכלאים מפני שהשמש מתחמם בו לפעמים יא [טז] [כט] ואם (ט) היה (י) קשה מותר:

הגה אבל פרוכת שלפני ארון הקודש או (יא) המפות שפורסין בארון (יא) או סביב התורה מותר להיות מכלאים (שם בהגהות אשיר"י):

יב [יז] [ל] לא יקח אדם ביצה חמה בבגד כלאים בידו שכיון שהוא ניצול מליכוות בחום הביצה חשיבה הנאה כמניעת הקור:

יג (יב) יב [לא] עדרילדין (פירוש כלי שלובשין אותו תחת המנעל ויש שעושין אותן של נמר כנגד העקב אין בהם משום כלאים דקשין הן) (מפי' רש"י בשם תשובת הגאונים) אין בהם משום (יג) כלאים:

הגה [יח] *) מנעל שהוא כלאים (י) ואין לו עקב מותר ללבשו שעור הרגל קשה ואינו נהנה כשאר עור הגוף (טור ס):

קיבול או אסור אע"פ שאינו עושה אלא להגיל מלכלוך ה"כ כאן שהוא בגד גמור ומכסה בו מפני לכלוך הגשם ודאי איסור גמור הוא וכמו שמשמע לשון הטור והשלחן ערוך שזכרנו וזה ברור נראה לי ועיין בסעיף י': (ט) אפילו לקברו. פי' וכל שכן בבגדים שעושין לו להספד דבבגדים שקוברין אותו הוא עתיד לעמוד בהם והטעם דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות: (י) אם יש לו בית ראש כו'. הטעם דמטפחת זאת שעיקר עשייתה תחילה הוא שלא לשם בגד אלא להגן מפני לכלוך השערות מפני התגלחות ומשום הכי אם אין לה בית ראש אין עליה שם מלבוש והוא עכשיו אינו מתחמם בה ע"כ מותר מה שאין כן אם יש לה בית קבול דהוה עליה שם מלבוש ונעשה מתחילה לשם מלבוש דהיינו שהוא רך אע"פ שאין נהגה בה אלא משום אגולי לכלוכית אסור והכלל בזה דכל שהוא מלבוש והוא רך יש בו משום כלאים אף שאין מתחמם כהכיה דאפילו על י' בגדים לא יעלו עליו דלאו חימום כתיב באורייתא אלא לא יעלה עליך ודרשינן בירושלמי שלא יהיה הכלה לגוף וכל שאינו מלבוש לגוף כהגהו דמטפחות הידים כו' מזכר לפני זה יש בהם איסור מלד שלפעמים יש בהם חימום לידים וכ"ש בבגד גמור שנותנין עליו או על כתיפו להגילו מגשמים פשיטא דאסור מן התורה: בדרישה כתוב בשם רש"ל וז"ל אם קשה כו' עד כאן לשון הר"ח עכ"ל. ותמהתי למה מביאו דהא לא קיימא לן כן דבדיה אסיר בסעיף ג' שלא כדבריו: (יא) או סביב התורה. כן הוא בהגה' אשר"י פרק בני העיר אבל מפה שפורסין בארון הקודש תחת ספרי תורה או סביב התורה אבל בפירוש המשניות להרמב"ם פרק בתרא דכלאים מפות ספרים היינו מטפחות ספר תורה שיאחז בהם ספר תורה בשעת קריאתו יש בו משום כלאים. וכן כתוב במיימוני מטפחת ספר תורה כו' וע"כ נראה דודאי אסור לעשות המעיל של ספר תורה שקורין מנטעלי או המפה שכורכין סביב הס"ת עצמה מכלאים דהרי אנו רואין שהמשמש אוחזה הרבה פעמים בידו ויש לחוש לחימום בעת הקור ובהגהת אשר"י לא מיירי מזה אלא שעושין בארון הקודש איזה מפה תחת הס"ת או סביב התורה אבל אין אוחז המפות בכנסות ווילאות עם הס"ת אלא נשארו בארון הקודש לעולם כנלע"ד: (יב) עדרילדין כו'. בטור כתוב וז"ל ופירשו הגאונים רגילין ללבשן תחת מנעליהן וטולין עליהן עור של תיש מעובד תחת

באר הגולה

דסעיף ו': פו שם משנה ד': פז מימרא דרבי יוחנן נדה דף ס"א ע"ב: יח שם במשנה: יט הרמב"ם שם מדין הכרים והכסתות ומיוניתו לגבל לסעיף ו': יט שם במשנה וטעמא דלא שרי בקשה אלא בהצע' שהוא מדרבנן ולא בהעלאה שהוא מדאורייתא: כ בגמרא נדה דף ס"א ע"ב: כא כפי' הרמב"ם והרא"ש שם: כב שם בברייתא: כג משנה ג' פ"ט דכלאים וכפי' הרמב"ם שם ס"ו וכר"ש שם במשנה כפי' סוף הירושלמי ומשום דכתוספתא מפיק דד"א דרבנן: כד כפי' הר"ש שם ביום המשנה: כה שם כפי' הרמב"ם שם: כו שם משנה: כז הרא"ש שם בשם הירושלמי: כח מימרא דעולא ביצה דף ט"ו ע"ב וכפי' רש"י והתוס' כם משובבת הרא"ש כלל ו' וכפי' הב"י: ל ירושלמי בפ"ט דכלאים ופסקו הרא"ש והרמב"ם בפ"י: לא מימרא דרב פפי ביצה דף ט"ו ע"א:

(ס) בשם הרמב"ם ופי' הכ"מ שהוא פי' מנעל של זרב ונקרא ו' פ"ט דכלאים וכפי' שיטתו מ"ש בירושלמי שם ומ"ש ואין לו עקב שהכונה שמנעל הוא כן אבל לענין דינא בית כן פסק נמי מותר דאין לו עקב כטור רגל הפקב ולע"ד נראה שהוא מנעל שאין לו נמר ללמר אלא מתחת לרגל ואין לו נמר למעלה כנגד הלאבנות משמע שלא ינוף אותם וכן כנגד לגדיו ואחורי העקב מעט מוטר ועושים נקבים לאותן לגדים וקושרים אותן במשיחה למעלה והיו מניחים על השער בגד של כלאים שיהא עור לאוס עליו וסי' אין לו עקב שיין על סביב העקב וכיוצא בזה לאותי שם במדינות ליטא ופירוש זה קרוב לפ"ח

כנסת הגדולה

(סי' ש"א סעיף י"ג בהג"ה) מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב מותר ללבשו כו'. כתב בית יוסף ואמת יש לומר דכל בינו לו עקב כו' כ"ב ור"ל שהמסתפקת וכו' מפיסה תחת בגבלן הרמב"ם וז"ל ואינן לו עקב וכו'...

גליון מהרש"א

(שם סעיף ח') שמא יחזור. אף דאלפני דלאמי לא מקפידין עלו כו'...

באר הגר"א

[י] ב' ומתני' ה' ועל סי' רצ"ז ס"א בהג"ה: [י] עכה"ג והרא"ש חולק וכתב מר"ק ולבלבר כו' משמע דאפי' נגנ מותר דברים וכסתות אינן קשים כמרדעת כמ"ש בזבחים צ"ר כו' אבל ש"פ כתבו דכאן אפי' בשרו נוגע בו שרי בנוגע וכ"ש: [יא] ודוקא כו' ... [יב] אסורים ...

חידושי רע"ק

(סי' ש"א סעיף ז') מכלאים. עיין ב"ח שכתב דראוי להחמיר אם הכלאים ניכר...

באר היטב

המדקדק כש"ם בכך קו"ע קשה דהא מ"מ גם גבי מכס מקרי דבר שאינו מתכוין וצ"ל שלא קאמר כאן אלא לדעת המקשן אבל לדעת התרצן הוי דבר שמתכוין ואפ"ה מותר להעביר המכס מאחר שהוא מכס שאין לו קצבה וע"ש. ובפרישה כ' וצ"ע היכא דלא עביד מחמת חימום כלל אלא שלא יקלקלו הגשמים את בגדיו אי שרי או לא והט"ז תמה עליו וכתב דפשוט הוא שבודאי איסור גמור הוא ע"ש:

(ז) לקברו. כתב הט"ז וכ"ש בבגדים שעושין לו להספד דבבגדים שקוברין אותו הוא עתיד לעמוד בהם והטעם דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות: (ח) כתפו. כתב הט"ז וה"ה בכל דבר שאינו מתכוין ולאפוקי בגדים שכל דבר שאין מתכוין והוא ד"ל דסוגלת וכל שאינו נגיל דהא אלא המרדעת אלא כדי שלא ילכלך בגדיו ומתכוין להגילו להגיל בגדיו עכ"ל: (ט) לבישה. כ' הט"ז הכלל בזה דכל שהוא מלבוש והוא רך יש בו משום כלאים אף שאינו מתחמם וכל שאינו מלבוש לגוף כהגהו למטפחות הידים וכו' יש בהם איסור משום דלפעמים יש בהם חימום לידים וכ"ש בבגד גמור שנותנין עליו או על כתפו להגילו מגשמים פשיטא דאסור מן התורה: (י) קשה. כ' הש"ך משמע דאין איסור במה שהוא נהנה שפורסו מפני החמה והגשמים והרוח דדוקא גבי מלבוש הוא דאסרינן אפי' להגן מפני החמה והגשמים אבל לא בוילון: (יא) המפות. וכתב ט"ז ונראה דודאי אסור לעשות המעיל של ס"ת שקורין מנטעלי או המפה שכורכין סביב הס"ת עצמה מכלאים דהרי רואין שהמשמש אוחזה הרבה פעמים בידו ויש לחוש לחימום בעת הקור והגהת אשר"י לא מיירי מזה אלא שעושין בארון הקודש איזה מפה תחת הס"ת או סביב התורה אבל אין אוחז המפות בכנסות ווילאות עם הס"ת אלא נשארו בארון הקודש לעולם עכ"ל: (יב) כלאים.

פתחי תשובה

(ז) לעשותן מכלאים. עבה"ט ... (ח) ולא ימכרנו. ... (ט) היה קשה מותר. ... (י) ואין לו עקב.

שב א ה"ז מותר כו'. והוא הדין אם ניתק ממנו חוט א' תולין להקל בכלאים דרבנן כדאיתא בטור ובפוסקים: ב ואפי' אם העובד כוכבים מסיח לפי תומו כו'. כי הוא ידוע לכל העובדי כוכבים שחייטים ישראל מחזרים על הכפרים לקנות מהן מטוה של קנבוס לתפור כי אינו מצוי כמו הפשתן והלכך איכא למימר זה עובד כוכבי' להשביח מקחו הוא אומר כ"כ הרא"ש וטע"ז ואין להקשות לאיזה צורך הוצרכו לזה דהא ס"ל דאין עובד כוכבים נאמן במסל"ת אפי' באיסור דרבנן אלא בעדות אשה וכדלעיל סוף סימן קל"ז דכבר הוכחתי שם דהיינו דוקא היכא דאיתחזק איסור' אבל הכא דלא איתחזק איסורא והוה נאמן אם לא שידוע לכל העובדי כוכבים ולהשביח מקחו הוא אומר כן:

קרקעותיהן וכנגד העקב של רגל יש שטוחין אותו של צמר אין בו משום כלאים לפי שהעקב קשה ואינו מתחמם עכ"ל. והקשה בדרישה דהא איתא בסעיף ג' בגד גדול וכלאים מצד אחד אסור אפילו צדו השני כו' ולמה מותר כאן ליהנות שאר הרגל מזה שיש כלאים בעקב והאריך בתירוצים ולע"ד נראה דלא קשה מידי דכל שהוא מלבוש דוקא אמרו כן כמ"ש לעיל סעיף י' דכל מלבוש שהוא רך אסור אע"פ שאינו מתחמם וכל שאינו מלבוש אין אסור אלא דוקא במתחמם מש"ה כאן אין שם מלבוש על זה כיון דלמטה מוטלה בעור רק שכנגד העקב יש צמר ואי היה מחמם היה אסור מכח החימום על כן התירו בזה שאין שם חימום ואינו בגד ובזה מתורץ נמי לשון הרמב"ם שמביא הטור והעתיקו רמ"א כאן מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב מותר ללבשו שעור הרגל קשה ואינו נהנה כשאר עור הגוף עכ"ל והקשו רבים למה כתב ואין לו עקב ולפמ"ש אתי שפיר דלפי הנראה הוא ממש כהמנעלים שלנו שקורין פאנטאפלי"ן דהיינו שסביב העקב של הרגל אין שם עור מנעל כלל ע"כ התירו לתת כלאים תחת העור המנעל ממעל לרגל וכן תחתיו במקום שהרגל עומד עליו והטעם הוא כדלעיל שכאן אין שם בגד על הכלאים שיש במנעל שהרי סביב העקב אין שם כלום דאלו היה שם ג"כ בגד היה אסור מצד שהוא מלבוש אבל עכשיו אין איסור אלא מכח חימום וברגל כולו אין שום חימום וכן נהגו לתת בפאנטאפלי"ן שיש שם בגד מבפנים בכל צדדיו אף שתפרו עובד כוכבים בחוט פשתן והוא מטעם דפרישית אבל אם עשה כן במנעל דהיינו שגם כנגד סביב העקב יש עור המנעל וגם שם תפור בבגד אסור מטעם בגד כלאים דאלו חושבין הבגד שתפור בפנים כאלו הוא בגד בפני עצמו בלא עור המנעל כנ"ל ובדברי מו"ח ז"ל נשמט כאן טעות בקולמסו שכתב וקא משמע לן רבותא דאע"פ שאין לו עקב אסור כו' דאדרבה מותר הוא ואין כאן רבותא וכך הם דברי הב"י שכתב דכל שיש לו עקב דמחזי כמלבוש כו' ולא כתב דהוי מלבוש ממש כיון שהוא מכוסה בעור וכמו שכתבתי:

יד [לב] אין אסור משום כלאים אלא בגדים שהן דרך חמום [יט] כגון הכתונת והמצנפת והמכנסים והאבנט והשמלה ובגדים שמחפין בהם השוקים ואת הידים וכיוצא בהם [כ] אבל צלצלים קטנים שעושים אותם העם בבית יד שלהם לצרור בהם מעות או תבלין [כא] [לג] וסמרטוט שמניחים עליו רטיה או מלוגמא או אספלנית וכיוצא בהם הרי אלו מותרים אע"פ שבשרו נוגע בהם שאין דרך חימום בכך [לד] ציץ של עור או משי וכיוצא בהם שתלה בה חוטי צמר וחוטי פשתן מדולדלים על פני האדם [כב] כדי להפריח הזבובים אין בו משום כלאים שאין דרך חימום בכך:

טו [לה] אותות שעושים הכובסים והגרדים (פי' מעשה אורג ת"י גירדי) בבגדים כדי שיהיה מכיר כל א' את שלו אם היתה אות של צמר בפשתן או פשתן בצמר הרי זה אסור [כג] אע"פ שאינו חשוב אצלו:

שב דין בגד שאבד בו כלאים. ובו ב' סעיפים:

א [א] בגד צמר שאבד בו חוט של פשתן או בגד פשתן שאבד בו חוט של צמר צובעו שאין הצמר והפשתן עולים בצבע אחד ומיד הוא ניכר לו ושומטו ואם לא ניכר א הרי זה (א) מותר שמא נשמט והלך לו (א) שהרי בדק ולא מצאו (ב) [א] [ב] (בד"א בכלאים דרבנן אבל בכלאים (ב) דאורייתא אין הולכין להקל בספיקן) (טור):

ב [ב] [ג] הלוקח כלי צמר מהעובד כוכבים צריך לבדקן יפה יפה שמא הם תפורים בפשתן (והקונה בגדים מן העובד כוכבים צריך להתיר התפירה ולתפרן בקנבוס) (טור) ב [ג] (ג) [ד] ואפי' העובד כוכבים מסיח לפי תומו ואומר שהוא תפור בקנבוס אינו נאמן:

שב (א) שהרי בדק ולא מצאו. בטור כתב או ינתק החוט כו' כמו שהעתקתי בסמוך והוא מן הגמרא בנדה (דף ס"א) האי מאן דרמי חוטא דכיתנא בגלימא דעמרא ונתקיה ולא ידיע אי נתיק או לא נתיק שפיר דמי מ"ט מדאורייתא שעטנז כתיב עד שיהא שוע טווי ונוז ורבנן הוא דגזרו ביה וכיון דלא ידיע אי נתקיה שרי והקשה ב"י דמלשון זה משמע דלא שרי לכתחלה למנתקיה והטור כתב או ינתק דמשמע דלכתחלה נמי שרי למנתקיה עכ"ל ואני אוסיף לתמוה מ"ש מההיא דסימן ק"י בתערובות איסור שאינו בטיל מחמת חשיבותו דמותר בנפל אחד מהם ליס דאמרינן האיסור נפל ודוקא נפל מעצמו אבל אם הפילו אדם הפילו שוגג אסור וכאן בחוטין של כלאים ג"כ חשיבי כמ"ש סימן רצ"ט בב"י בשם סמ"ג ותו דהרי הוכחתי דכ"ע ס"ל דאין בטיל ע"ש והתירו כאן אפילו הסיר חוט אחד במזיד והלא גם שם מיירי מאיסור דרבנן דמדאורייתא חד בתרי בטיל אפי' בדבר חשוב ומנא ליה לטור לחלק ביניהם ומחמת תמיה זו נראה ליישב דעת הטור שהוכיח דלכתחלה נמי שרי דאם יש איסור בעושה מזיד למה התירו בזה אם נתקו אדם אמאי לא גזרינן משום מזיד גם בזה ותו קשה יתור לשון בגמ' שאמרה ונתקיה ולא ידיע אם נתקיה היה לו לומר ולא ידיע אם נתקיה או לא ולמה לו לומר ונתקיה ואין לומר דמיירי שידוע שנתק האיסור אלא שאין ידוע אם ניתק כולו או לא הא לאו מילתא היא דמה לי ספק אם לא נתקו כלל או לא ניתק כולו דמקלא הוה בזה ככולו אלא ודאי הכי פירושו דאחר שנודע התערובות הלך והסיר חוט אחד מהם בכוון כדי לתלות בו ולא ידיע אי נתקיה לאיסור או-לא ואפ"ה שרי דמיירי כאן בכלאים דרבנן דהא כ' הטור בגד שארג חוט אחד כו' וכן הוא בש"ס בהאי מילתא וכיון שכאן הוא הפסד מרובה שהרי אפילו למכרו לעובד כוכבים אסור על כן הקילו רבנן לסמוך על זה דלאיסור ניתק משא"כ בההיא דסי' ק"י דמותר למכרו לעובד כוכבים הוה הפסד מועט על כן גזרו שלא לסמוך על זה אם עושה במזיד וכן מצינו בהרבה מקומות דלהפסד מרובה חששו דוקא כן נ"ל דעת הטור ומשום הכי לא הביא הרמב"ם הך מילתא דנתקיה דאיהו סבירא ליה שיש כאן איסור דאורייתא כמ"ש סי' רצ"ט סעיף א': (ב) בד"א בכלאים דרבנן כו'. ברמב"ם כתוב וז"ל וכבר ביארנו שכל איסור ספיקות מדברי סופרים ולפיכך הקילו בספק וכתב עליו הראב"ד אמת הוא שכל הספיקות אינן של תורה מיהו איסור תורה לחומרא ודרבנן לקולא וכתב בעל כסף משנה מה שהקשה הראב"ד דספק דאורייתא לחומרא י"ל שאמרו כן הם אמרו דספק זה יהיה לקולא משום דהיא מילתא דלא שכיחא ודבריו תמוהים דאמאי הוה מילתא דלא שכיחא בתערובת פשתן בין צמר ותו דלפי הבנתו בדברי הראב"ד אמאי הקשה על הרמב"ם בזה ולא על התלמוד דדין זה הוא בגמרא בברייתא ונראה דהרמב"ם הוקשה לו במה שאמר בגמ' וכיון דלא ידיע היתר מיגתר נתיר דמשמע מיניה דאין זה ודאי דנתיר אלא ספק הוא וכן ל' הפוסקים שמא נשמט ולמה נקיל בו בספק דאורייתא ע"כ הירך דכל ספק איסור הוא מדבריהם

ביאור הגר"א

פי' לערדלין כמש"ש ומ"ם הרמב"ם פי' למנעל של זרב כמ"ש בפי' שם: [יט] כגון כו' שמחפין כו'. במתני' הברסין כו' וער"מ בפי' שם: [כ] אבל צלצלים כו'. ספ"ק די"ם וכרב אשי: [כא] וסמרטוט כו'. תוספתא הביאה הרא"ש אספלנית מלוגמא ורטיה אין בהן משום כלאים שאין זה דרך חימום אבל בירושלמי הנ"ל שכתבתי ס"ם ש' משמע דאסור ואפשר שס"ל לר' ירמיה כר"פ (כ"ה גי' הרא"ש בנדה) בספ"ק די"ם ותוספתא אתיא אשי שם ואנן קי"ל כרב אשי כנ"ל: [כב] כדי להפריח כו'. גמ' שם כליא פרוחי וכפי' הרי"ף ורא"ש שם: [כג] אע"פ כו'. ר"ל דמתני' הקט"ל:

שב [א] בד"א כו'. טור והוא כתב שם דינא דמר זוטרא האי כו' ונתקיה כו' וע"ז קאמר בד"א כו' וכמ"ש בגמ' שם אבל ברישא אפי' בדאורייתא דהא למד שם ממתני' שהוא בדאורייתא והרמב"ם וש"ע השמיטו דינא דמ"ז כנ"ל ר"ם ש' ועמ"ז ודלא כב"י ורמ"א: [ב] הלוקח כו' והקונה כו'. במתני' ז': [ג] ואפי' כו'. אע"ג דמסל"ת נאמן בדרבנן מ"ם כאן להשבית מקחו אומר כי ידוע שישראל מחזיר על קנבוס

פתחי תשובה

בתוי"ט פ"ב דכלאים מ"ז הגיה שצ"ל ואין לו אלא עקב והוא מנעל שאין לו אלא עור מתחת ולמעלה על האצבעות וכן קצת מצדדיו ושאר כל כף הרגל אין עליו כלום ומ"ש לפי שעור הרגל קשה פירוש כל תחתית הרגל:

באר היטב

כתב הט"ז דבדרישה הקשה הא בס"ג כתב בגד גדול וכלאים מצד א' אסור אפי' צדו השני כו' ולמה מותר כאן ליהנות שאר הרגל מזה שיש כלאים בעקב והאריך בתירוצים ול"נ דלק"מ דגבי מלבוש שהוא רך דוקא אמרו כן דאסור אע"פ שאינו מתחמם וכל שאינו מלבוש אינו אסור אלא דוקא במתחמם משא"כ כאן אין שם מלבוש על זה כיון דלמטה מוטלת בעור רק שכנגד העקב יש צמר ואי הוה מחמם היה אסור מכח החימום ע"כ התירו בזה שאין שם חימום ואינו בגד ובזה מתורץ נמי דברי הרמ"א שכתב מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב וכו' והקשו רבים למה כתב ואין לו עקב ולפי מ"ש אתי שפיר דלפי הנראה הוא ממש כמנעלים שלנו שקורין פאנטאפלי"ן דהיינו שסביב העקב של רגל אין שם עור מנעל כלל ע"כ התירו לתת כלאים תחת העור המנעל ממעל לרגליו וכן תחתיו במקום שהרגל עומד עליו מפני שאין שם בגד על הכלאים שיש במנעל שהרי סביב העקב אין שם כלום דאלו היה שם ג"כ בגד היה אסור מצד שהוא מלבוש אבל עכשיו אין איסור אלא מכח חימום וברגל כולו אין שום חימום וכן נהגו לתת בפאנטאפלי"ן שיש שם בגד מבפנים בכל צדדיו אף שתפרו העובד כוכבים בחוטי פשתן אבל אם עשה כן במנעל דהיינו שגם נגד העקב סביב יש עור המנעל וגם שם תפור בבגד אסור מטעם בגד כלאים דאלו חושבין הבגד שתפור מבפנים כאלו הוא בגד בפ"ע בלא עור המנעל עכ"ל (זאקי"ן שיש שם חוטי פשתן צריך להוציא החוט קודם לבישה. וילון שקורין פארהאנ"ג שעושין בביהכ"נ אסור לעשותן מכלאים. בה"י):

שב (א) מותר. וה"ה אם ניתק ממנו חוט א' תולין להקל בכלאים דרבנן. ש"ך: (ב) דאורייתא. והט"ז כתב דהך בדיקה דצביעה מהני אף בדאורייתא וכן מוכח בש"ס בהדיא ומ"ש הטור חילוק זה בין דאורייתא לדרבנן קאי רק אחלוקה שניה שכתב שם או ינתק חוט א' ממנו והוא מותר דבזה שייך לחלק דאין תולין בספק מן התורה להקל. ע"ש באורך: (ג) ואפי'. לפי שידוע שהישראל מבקש אחר קנבוס ויש לחוש דלהשבית מקחו אומר כן ולכן אפי' לא איתחזק

באר הגולה

כפי' המשנה: לב הרמב"ם שם כרב ספא וכדמסיק רב אשי ביומא דף ע"ו ע"א: לג מהתוס' וכן משמע בירושלמי: לד מגבייתא ובאיסטמא לתלר וכו' שבת דף נ"ז ע"ב וכן פי' הרי"ף: לה משנ' שוקכלאי': א הרמב"ם בפ"י מהל' כלאים ממימרא דרבה בר ספא וכו' נדה דף ס"א ע"ב וכפי גירסתו שסדלא גריס המימרא האי מאן דרמי וכו' ולטעמיה אזיל שסובר דאף מדאורייתא לא בעי שוע טווי ונוז וכמ"ש ברים סי' ש': ב טור ממימרא זו האי מאן וכו': ג ממשנה ז' ומהירושלמי שם פ"ט דכלאים: ד הרא"ש

כנסת הגדולה

רוצה לומר אין לו עור קשה כמנעלים שלנו ולפ"ז הוא כערטלאין אלא שזה עשוי להיות תוך המנעלים כדי לילך על הכרים ועל הכסתות עכ"ל מהרש"ל ולי נראה דדברים כפשטן דמה שכתב הרמב"ם שאין לו עקב אינו רצה לומר שאין לו עקב תחת כפות הרגלי' אלא שאין לו עקב ר"ל שאין לו שפה לעקב כעין פנטופי"ש שלנו דאם יש שפה לעקב יש לחוש שמא תהיה גבוהה עד שיגיע במקום שאין העור קשה ונהנה מן הכלאים וק"ל:

בית הלל

(סימן ש"ב סעיף ב' בהג"ה) והקונה בגדים מן העובדי כוכבים צריך להתיר תפירתן ולתפרן בקנבוס. בטור כתוב כל המקומות שהפשתן מצוי בהם צריך לבדוק וכו' וכ' א"א הרא"ש ז"ל דהאידנא פשתן מצוי בכל הארצות הלכך הקונה בגדים מן העובדי כוכבים צריך להתיר תפירתן ולתפרו בקנבוס עכ"ל אבל בב"י כתב בשם תשובות הרא"ש שזה תולה בחילוק מקומות ע"ש אבל כאן בש"ע סתם ומשמע ממילא דאע"ש שבאיזה מקום פשתן אינו מצוי אסור לקנ' בגדי' מן העובדי כוכבים וללבוש אותם בלא התרת התפירה ומכ"ש אם מביאים משם לאיזה בגד שקורין לייווואנ"ד שאין לסמוך על זה לומר מאחר שאין פשתן שכיחי שם א"כ בודאי הוא קנבוס וללבוש כך זהו איסור גמור משום דאף שאינו שכיח בזה המקום פשתן הגדול שם אבל מביאין לשם ממקום אחר ועושין שם הלייווואנ"ד לכן יש לאסור וכמ"ש לעיל בסימן רח"ץ ע"ש וכן הוריתי הלכה למעשה בהיותי אב"ד ור"מ בק"ק המאכורג והסכמתי הלייווואנ"ד שהובא מק"ק ב"ל סעל"ד במדינות אשכנז שהיו אומרים שבם באותו מקום ושביבי' איזה פרסאות אינו גדל שום פשתן רק קנבוס ואעפ"כ אסרתי מטעמדלעיל וזה פשוט: (סימן ש"ב סעיף א') אפילו היה דבר וכו'. ע"ל סי' רמ"ב סכ"ב ראה רבו עובר על דברי תורה אמר לו ר' למדתנו וכו' וכאן כתוב פושטו אפי' בשוק כ"ל דלכתחלה נ"ל דרך כבוד ואם אינו מגביה בזה אז פושטו אפילו בשוק וע"ש בכ' מורם בהג"ה וז"ל ואם יש להקשות אם הוא איסור מדרבנן יניחנו לעשות ואח"כ יקשה לו ע"ש ובזה מיושב גבי יוסף שאמר לא כן אבי אחר שעשה יעקב המעשה ושכל את ידיו היה לו לומר קודם שסכל את ידיו היה אלא כנ"ל וק"ל: (סימן ד"ש) ואינו אסורים אלא בהלבישה. ונראה דאתי לאשמעינן דמותר להשתמש בהם כגון לפרוס ולתלות במקום שאין בהם משום חימום כגון לאהל על העגלה ואוהל על הגיגית וע"ל סי' ש"א וק"ל:

יד אברהם

(סימן ש"ב סעיף א' בהג"ה) וי"א דאם היה הלובש שוגג אצ"ל לו בשוק דמשום כבוד הבריות ישתוק ואל יפרישנו משוגג. בסו"ס כ"ב תלק או"ח סי' ל"ה הוכיח דהיכא דאם לא יפרישנו יעשה איסור כל ימיו לכ"ע אסור לשתוק משום כה"ב אף בשוגג. מיהו בהשגת הרי' סי' נ"ח פסק כהרמב"ם דלעולם אסור לשתוק משום כה"ב דתני' מעשה מה שתפרו יעשה מעשה ע"י שיתוק ולא יפרישנו וכן הוכחתי בתו' לשבת (דף מ') ובתו' לסנהדרין (דף ע"ג) אך הרא"ש לשיטתו דלא ס"ל סברא זו כדמוכח ממ"ש בשבת (ריש דף ג'):

אם העובד כוכבים מסיח לפי תומו שתפרן בקנבוס (ג) אינו נאמן [ג] ובמקומות שהפשתן ביוקר מן הקנבוס (ד) יש לסמוך (ד) להתיר:

הגה ומכל מקום מותר לומר לעובד כוכבים לתפור לו בגדים בחוטי קנבוס אע"פ שפשתן יותר ביוקר דנקל לתפור בפשתן מבקנבוס (רשב"א סימן שס"א) (ה) [ה] אבל אם נותן לו (*)חוטי קנבוס שרי ד ולא חיישינן (ה) לאחלופי (א) מאחר שיש לעמוד על הדבר שחוטי פשתן ה (ב) כשמדליק בהם מהר ושל קנבוס הולך(ו) ושורף(כן משמע במ"מ ס"ח דמ"א) *)וכן נוהגין אע"פ שיש מחמירין (רשב"א הנ"ל)[ו] וישראל החשוד לתפור כלאים דינו כעובד כוכבים ך יש מחמירין דלא יתפור בגד צמר בקנבוס לבן שלא יחשדוהו שהוא פשתן ולכן צובעין הקנבוס (מהרי"ל)(°):

שג שמותר לפשוט כלאים מחבירו אפילו בשוק. ובו ב' סעיפים:

א א הרואה כלאים של תורה על חבירו אפילו היה מהלך בשוק קופץ לו וקורעו מעליו מיד א ב ואפילו היה רבו (וי"א ב (א) דאם היה הלובש (א) שוגג ג אין צ"ל לו בשוק משום כבוד הבריות ישתוק ולא יפרישנו משוגג) (טור בשם הרא"ש) ג ואם היה של דבריהם אינו קורעו מעליו [א] ואינו פושטו בשוק עד (ב) שמגיע לביתו [ב] (וכן בבית המדרש אין צריך למהר לצאת) (טור) ואם היה של תורה פושטו מיד:

ב ד [ג] ד אסור להלביש את חבירו בלאים:

שד ובו סעיף אחד:

א א בלאי בגדים א מותר (א) לעשותם ולקיימם ואינם אסורים אלא בלבישה:

ירקות הנמכרות בשוק בארץ ישראל אין לחוש להם משום כלאים. (מהרלנ"ח ח"ב קנ"ו) : **על ענין** הנזכר ופסק כוותיה ז"ל והרוצים להחמיר על עצמם אין מוחין בידם ועליהם תבוא ברכת טוב (מהרש"ם מדינה י"ד קנ"ג) : **להושיב** עוף טהור על ביצי עוף טמא אחר שאינו מינו אסור משום צער בעלי חיים. (מהרמ"ע מפאנו ק"ב) :

לעשות תכריכין למת מכלאים אין איסור על המת אלא על האדם העושה אותן לו דאית ביה משום לועג לרש. ואם הם מכוסים שרי. ובגד שאבד בו כלאים הוי כמו מכוסה ומותר לתכריכין. יש לפקפק על היתר' דכשאין מכוסין דקאמר לעיל ודברי הש"ע סתרי אהדדי עי"ש. ובהלק"ט ח"א ל"ו דין מי שהלביש לחבירו כלאים ולא הפשיטה אם לוקה. ובסי' ל"ד אם מותר לערב נייר עם צמר. ובסי' פ"ד דין בגד שארג בו כלאים דאסור בכמה ע"ש. ובדב"ש צ"ב שאין חשש איסור בגאמבילוט"י

שהוא עשוי מנוצה של עזים לתפרו בחוטי פשתים. אך חמ"י לה סאנגל"ה והרומה לה הבאים מחוף הים שאינו ידוע בודאי אם הם של פשתן או קנבוס כתב בסי' קע"ח דראוי לאסור מספק תפירתן בבגדי צמר. (בית יעקב צ"ב) : **מותר** לתנהיג פרדה עם פרדה כשתחיינה שתיהן בת סוסיא או שתיהן בת חמורה אבל אם א' בת סוסים וא' בת חמורתא אסור עי"ש וכהלק"ט ח"א ס"ח דיבאר ק"ו שהובא בירושלמי לאסור רכיבת הפרדה. (רדב"ז כ"ר) : **יורה** פנים להתיר המענטי"ל של שעטנז לעשות ממנו פרוכת. עי"ש והט"ז הורה להחמיר ח"ב. (נחלת שבעה מנ"ו) : **יבאר** דין שעטנז חיבור ע"י מחט כגון ב' מצנפות לילה א' של צמר ואחת של פשתן מקושרות במשיחה ומה שמחברי' בית הצואר של פשתן בשני צדדיו במלבוש של צמר במחט ולפעמים שנשאר כך משבת לשבת עי"ש ובהלק"ט ח"א פ"ו דין המרבק כלאים ברבק אי אסור ובדב"ש קס"ט נטה להחמיר כדברי הרמב"ם ורובא דרובא דאסרו חיבור הצמר עם הפשתן על ידי אמצעות בגד משי או עור שיפריר בין שניהם עי"ש ובש"ע ובי' רצ"ם ס"ב וש' ס"ה. (חות יאיר קמ"נ) : **יבאר** כמה דינים במנהיג כלאי בהמה בקרון ושקיל וטרי בכלל שאמרו דכל מה שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחח"א ובמה שחלקו בזה פקפק בדבר עי"ש והלק"ט ח"א רכ"ה בהא דתנן טמאה עם טהורה וכו' אסור לחרוש וכו' עי"ש. (שם ק"ן) : **יבאר** בדיני שעטנז שהרמב"ם פסק כשני משניות דפ"ט דכלאים בדין דבר שאינו מתכוין אסור אף דסותרות זו את זו עי"ש. (שם קפ"ח) :

הלכות פדיון בכור

שה מי חייב בפדיון בכור ומתי ראוי לפדיון וכל דיניו. ובו ל"א סעיפים:

א [א] א מצות *)עשה (א) לפדות כל איש מישראל בנו שהוא בכור לאמו (°) הישראלית ב בה' סלעים[ב] שהם ק"כ מעים[ג] גשהם שלשים דרהמים כסף מזוקק: (וע"ל סי' כל"ד כמה היא המעה [ד] וי"א שה' סלעים (ב) הם (א) בערך (א)שני זהובים רייני"ש שהם **א** ב' זהובים פולנים) (פסקי מהרא"י סי' מ"ח) :

ב (ג) ד אין האשה חייבת לפדות את בנה. (ל' רמב"ם פ' י"א מהלכות בכורים ד"ב) :

ג ה אלו החמשה סלעים (ד) נותנן (ה) לכהן בכסף או בשוה כסף מכל דבר שירצה (ו) חוץ מקרקעות (ז) ועבדים (ב) **ב** (ג) ושטרות [ה] ואם פדהו בהם אינו פדוי:

ד י כתב לכהן שהוא חייב לו חמשה סלעים בשביל פריון בנו (ג) חייב ליתנם לו ג ובנו

שפתי כהן

שה א ב' זהובים כו'. כתוב בהגהת דרישה דהיינו פחות מא' רייכ"ס טאל"ר וב' שלישי רייכ"ס טאל"ר כפי שהיה בזמניהם הרייכ"ס טאל"ר בל"ו גדו' פו' ע"כ והיינו עכשיו ה' זהובי' פולני"ם ובסמ"ע סי' פ"ח כתב וק"ק דשמינית מפשניק יחשב ממון לקידושין לדיינים ואפשר לומר שבימיהם היו הפירות והקניינים בזול ובעד פרוטה היו קונים הרבה פירות ולכך היה הפרוטה חשוב כממון ולפ"ז בזמנינו דאין יכולים לקנות בפרוטה כי אם מעט מזער אין קידושי אשה סגי בפרוטה ולא בפדיון הבן בשני זהובים עכ"ל ותמהני כהי דהל"ל דאין קידושי אשה סגי בפרוטה מ"מ אמאי לא תיסגי פדיון הבן בשני זהובים דהא ממון חשוב הוא מיהו בספר מע"מ דף רס"ח ע"א האריך בזה דבעינן ג' רייכ"ס טאל"ר וכ' שאף לדברי הרב אינו עכשיו פחות משני ר"ע ע"ש ולכתחלה טוב לצאת ידי כולם: **ב** ושטרות. היינו שטר חוב שיש לו על אחרים שאם נתן אותן ש"ח אין בנו פדוי כיון דאין גופן ממון: **ג** ובנו אין פדוי. משום גזירה שמא יאמרו פודין בשטרות: ועי"ל שלא יתן לכהן שט"ח שיש לו על אחר וזה אתמעט מקרא בגמרא: (ג) חייב ליתנם לו. דמן התורה פדוי במה שמחייב עצמו בשטר לכהן בשביל

טורי זהב

שה (א) שני זהובים רייני"ש כו'. בפרישה הביא בשם רש"ל וז"ל וצריך לתת לכהן כסף צרוף מזוקק משקל אלף ע' מאות ועשרים שעורים ואני שקלתי פעמים בשני זמנים ובשני מיני שעורים לעולם היה בשם ה' לו"ט וקוויל"ע. מה"ר מנחם מ"ך. עוד שמעתי שיש בחידושי מהר"ם מריזבור"ק שיעור פדיון חמשה לו"ט ורביעית לו"ט עכ"ל. ובכתבי מהרא"י כתב שיש קבלה בידינו שהוא שני זהובים רייני"ש כו' וקרובים דבריהם להיות שוים שהם חמשה אוקיאות כסף צרוף כמו שכתבו הגאונים עכ"ל. ומ"ש רמ"א שהם שני זהובים פולנים היינו לפי זמנו שהיו זהובי' פולנים כמו רייני"ש אבל לא עכשיו וזה פשוט וכל הרוצה לעשות על צד המובחר יתן שוה משקל ה' לו"ט וקוויל"ע במשקל של מדינות קיסר ולא במשקל פולין שלפי מה ששקלנו במשקל קיסר השעורים הך הנ"ל הוא מכוון לשיעור ה' לו"ט וקוויל"ע וקצת אפי' יותר ואלו בלו"ט של פולין יהיה שיעור גדול כי זקוק של מדינות קיסר שהיא ט"ז לו"ט הם גדולים הרבה משל פולין באופן שי"ח לו"ט וקוויל"ע של קיסר הם זקוק במדינות פולין: (ב) ושטרות. פי'

באר הגולה

א לשון הרמב"ם בפרק י"א מהלכות בכורים: (°) פירוש לאפוקי כהנת ולויה כדלקמן: ב משנה בכורות דף מ"ט ע"ב וכמה דוכתי: ג כ"י לדעת הגאונים שהביא הטור וכ"כ הרא"ש והרמב"ם ושמעתי שה שהדרהם הוא משקל אדום זהב ולדעת רש"י החמשה סלעים הם רק ב' אונקיות וחצי: ד משנה וברייתא קדושין דף כ"ט ע"א: ה משנה ונגמרא בכורות דף נ"א: ו משנה שם:

כנסת הגדולה

(סימן ש"ה סעיף א' בש"ע) **מצות** עשה לפדות כו' שהם שלשים דרהמים כו'. נ"ב יש מי שכתב דאם אבי נותן הבן לכהן יוצא בכך אבל הרב מהור"ר ישראל ז"ל בכתביו סי' רל"ס כתב דאינו יוצא בכך וצריך לפדותו וע' ב"ח ופרישה ודרישה. עוד הביא בעל המפה בשם הרב מהור"ר ישראל בעל תה"ד שיעור פדיון הוא שני זהובים רייני"ש והסמ"ע בח"מ סי' פ"ח סעיף ב' פקפק לומר בזמן הזה שלא יפדה הבכור בשיעור זה ע"ש והב"ח בסימן הנזכר כתב ובתשובת מהר"י בסי' קנ"ב כתב וז"ל כמדומה לי דאין אנו יכולים לצאת כולי האי בין בכתמים בין בפדיון הבן וכל מילי דאיסורא כו' עוד מצאתי כתוב וז"ל שמעתי שיש בחידושי מהר"ם מריזבור"ק שיעור פדיון חמשה לוט כסף ורביע לוט ע"כ אמר המאסף מאחר דאלינו מחלוקת בשיעור פדיון הבן הראוי והנכון

בית הלל

(סימן ש"ה שו"ע סעיף א') **מ"ע** וכו' כ"ה סלעים וכו'. כתב בטור ומי שיש לו ב' ראשים חייב ליתן לכהן עשרה סלעים והוא גמרא בפרק הקומץ דף ל"ז וז"ל הגמ' בעי מיניה פלימו מר' מי שיש לו ב' ראשים באיזה מהן מניח תפילין א"ל או קום גלי' או קביל עליך שמתא אדהכי אתא ההוא גברא דאתיליד ליה ינוקא דאית ליה תרי ראשים כמה

חידושי רע"ק

(סי' ש"ה סעיף ג') **נותנן** לכהן. אפי' לכהן קטן אם הוא בכלל צדוד וזרקו אנוו ונטלו תשו' מים חיים להפר"ח ובשיורי כנה"ג כתב העיד הרב מהר"א לפניא זצ"ל שדעת הרבנים כו' דאפילו כהן קטן פורה הבן וכן עשה מעשה הרב מוהר"א מוטל עכ"ל: (שם) **חוץ** מקרקעות. ובתלוש ובסוף חברו ע' בשער המלך (פ"ג ה"נ מהל' אישות בסופו):

ביאור הגר"א

שה [א] מ"ע כו'. מתני' פ"ק דקדושין (כ"ט א') : [ב] שהם ק"כ מעים. ביומי משה ק' מעים לבד אלא שאח"כ הוסיפו שתות מלבר וע' בבכורות נ' א' א"ר סלעים כו' בתר דאוסיפו כו' רב אשי כו' : [ג] שהם כו'. שמשקל דרהם הוא ס"ד שעורות ומשקל מעה הוא ט"ז שעורות ועהרא"ש שם ורי"ף ורא"ש בפ"ק דקדושין וכמש"ל סי' רצ"ד ס"ו ובח"מ סי' פ"ח ס"א : [ד] וי"א כו'. צריך לידע שאין משתנה שיעור הפרוטות וכל המטבעות מימות משה כמ"ש בפ"ק דקדושין (י"ב א') סבר רב יוסף פרוטה כו' רק הסלע שיכול להוסיף כנ"ל ולא לפחות ושיעורה כנ"ל כ"ד מעין ושקלו הגאונים הפרוטה ומצאו ששוקל חצי שעורה כמ"ש הרי"ף ורמב"ם וש"פ נמצא מעה ט"ו שעורות ודינר צ"ו וסלע שפ"ד ושקלו האחרונים ומצאו במשקל קיסר ה' לוט ושליש ואף שט"ז כתב וקוינט שהוא דביע לא דק בדבר מיעט וענ"ש וכתבו הגאונים שכ"ז כסף צרוף מזוקק. והנה בימות הראשונים היה מטבע שלהם כסף צרוף ונרול והיה בשביל זה כסף בזול מאד עד שהיית זקוק שהוא ט"ז לוט שנקרא בלשונינו מאר"ק בשני זהובים ולכל חיותר בשני זהובים וחצי שלכן כתובה שלנו שתקנו האחרונים מאתים זקוקים הם ת' זהובים ובמקום אחר ת"ק זהובים ואח"כ התחילו לזייף המטבעות ולתת נחשת בתוכו ונתייקר הכסף עד שבימי מהרי"ל היה זקוק חמשה זהובים כמש"ש בסי' פ' ואחריו בימי מהרי"ו היה זקוק בששה זהובים כמ"ש בתשובותיו בסי' י"ד וכן הוא חשבון של הרב שזקוק ששה זהובים נמצא ה' לוט ושליש שהוא שליש זקוק ב' זהובים וכ"כ בנ"ש אבל עכשיו שנתקלקלו המטבעות ונזדייפו מאד מאד לא שערום אבותינו וכו' ט"ז ונ"ש שכ"ז הוא משקל קיסר שו"א לוט ורביע של קיסר הוא זקוק שלנו נמצא שכל לוט שלהם הוא א' וחצי לוט פחות חלק י"ב עד שה' לוט ושליש הוא ז' לוט וחצי וחלק י"ב יכל זה אם הלוט שלנו שוה לאותו שהיה בימי ט"ז ואפשר שגם זה נתמעט והכלל תדע שלוט של קיסר שוקל ש"ם שעורות ומ"מ הכתובה לא נשתנה אע"פ שכותבים זקוקים מ"מ כל כה"נ אדעתא דמנהגא כמ"ש הרי"ף (כפ"ז דיבמות) ונשארו אמנהג הראשון שלא נשתעבדו רק ת' או ת"ק זהובים וכ"כ מהרי"ו שם למנהגם ושיעור הכתובה להשבון הזה לבתולה ב' זהובים וחצי ולאלמנה זהוב ורביע ומ"ש הרב בא"ה סי' ס"ו לבתולה י' זהובים ולאלמנה ה' זהובים היינו לר"ת שכתב שמנה הוא זקוק וכתב מהרי"ל לפ"ז בימיו שזקוק הוא ה' זהובים כמש"ש תחו ויש כו' שכ' שם וכ"כ האחרונים אבל לעיקר דינא אינו אלא ב' זהובים וחצי בימי מהרי"ו והרב ועכשיו אלו היינו באין לשער בכסף המטבע עצמו והנחשת שבתוכו אף ששוה קצת אין להשוב כלל כמ"ש בנ"ש כי אינו מספיק להתיך הכסף מתוכו והוצאתו וכ"ה ברמב"ם וש"פ החשבון רק לפי הכסף שבתוכו היה החשבון רב אלא שמ"ט יש לחשוב לפי השער שלוקחין כסף מזוקק ופודין במטבעות לא בתורת כסף אלא בתורת שוה כסף ולכן אינו שוה הפדיון בב' מקומות אף במטבע אחת רק לפי השער של כסף במטבע ההוא שם (ועמ"ש בא"ה סי' ס"ו ס"ו) : (ליקוט) עבת"כ פ' בחקותי ספ"א [ובבכורות נ' א'] עשרים גרה יהיה השקל מנין שאם רצה לרבות ירבה ת"ל יהיה ומנין שאם רצה לפחות לא יפחות ת"ל הוא (ע"כ) : [ה] ואם פדהו כו'

פתחי תשובה

שה (א) לפדות. עיין בתשובת ח"צ סימן ק"ה שכתב דאם האב אינו רוצה לפדות את בנו הבכור כופין אותו דלא כתשובת חוט השני (סימן נ"ב הובא לקמן ס"ק י"ב) שפסק דאין כופין אמנם זה דוקא בבן קטן אבל אם הגדיל הבן ויש לו נכסים אין כופין את האב ע"ש : (ב) הם בערך. עבה"ט ועיין בביאור הגר"א ז"ל שכתב דבזמנינו הוא לערך שלשים זהובים. ובספר חכמת אדם כלל קל"ו כתב דבזה"ז צריך ליתן חמשה רובל ע"ש ועיין בתשובת חינוך בית יהודה סימן ע"ח [וע' בתשובת חתם סופר סי' רפ"ט בביאור ענין המטבעות הנהוגים במדינתו כמה עולים לענין פרעון כתובה ופדיון בכור ע"ש] : (ג) אין האשה חייבת. כתב בכ"י אם פדאתו האשה מנכסי בעלה אינו פדוי ובשיבא בעלה אבי הבן יפדנו בלא ברכה דבר משה ח"א י"ד ס"ם ס"ד : (ד) נותנין לכהן. עיין מ"ש לעיל סימן ס"א ס"ק א' בענין נתינה בע"כ או שמה נתינה או לא [וע' בת' חתם סופר סי' רכ"ב שנשאל מאהביע יום פדיון בנו ואין כאן כהן גדול כ"א קטן או אחד שעשאו הכהן גדול שליח לקבל עבורו ה' סלעים אם יכול לפדותו ע"י שליח כהן או ע"י כהן קטן והשיב ככר כלו עינינו מ"מ הספר"ח סי' ס"א דיואא ידי נתינת מתנות כהונה לזכות לכהן ע"י שלוחו בידיעת הכהן ורלונו ורלייתו מסעיף י"ד שם ברורה אלא שכתב ע"פ ספרי דבלא ידיעת הכהן לא יזכה ע"י שליח והטעם פשוט כי גם כהן המקבל מ"מ עושה מצוה בקבלתו ומצוה בו יותר משבשלוחו ע"כ לכסעמים לא ניחא ליה אבל ברצון הכהן יכול השליח לזכות עבורו והבעלים יוצאים ידי נתינה וה"ה כהן קטן כמבואר ס"ם לולב הגזול ואפי' נימא אין קנין לקטן מה"ת מ"מ במת"כ לא כתיב ונתן בידו שצריך יד לקנות כו' אך מאחר שהגאונים תקנו שיאמר הכהן מאי בעית עפי כו' וכל דבריהם קבלה ותורה ומשמע מזה שגם לכהן עצמו יש בו מעשה בפדיון ולזה אינו יכול לעשות שליח ישראל וכן אין לקטן כח להוציא הבכור מחיובו עפ"ז ע"כ טוב להביא כהן ממקום אחר ע"ש] : (ה) לכהן. [ע' בת' חתם סופר סימן ש"א בענין אם יכול ליתן פדיון הבן לבעל כהנת כמו מ"כ לעיל סי' ס"א ס"ח והביא דברי התוס' פ"ק דקידושין והרא"ש סוף בכורות ופלפל בדבריהם ומסיק כיון דפשיטא להו להרא"ה (בס' החינוך פ' קרח) והרא"ש והטור לאיסור לא שבקינן פשיטותא דהני מפני ספיקן של בעלי התוס' ומ"מ נראה מי שלאחר כל הטירחות א"א לו להגיע לכהן ביום פדיונו ואינו רוצה להשהות כי מי יודע מה יולד יום. עכ"פ יתן ביומו לכהנת בלי ברכה ויהיה מתנה שאינו מכוין לצאת בה אלא אם לא יזכה למצוא כהן ואם ימצא כהן אח"כ יחזור ויפדה בברכה כראוי כי אז לא יצא י"ח למפרע כי כן אנו מתנין בהנחת תפילין דר"ת כו' ואם קשה עליו ליתן סכום הפדיון שתי פעמים יכול ליתן להכנת ע"מ להחזיר אפילו לכתחלה ע"ש] ועיין בתשו' חות יאיר סי' ק"י במי שהחזיק א"ע לכהן כמה שנים ואח"כ בא אורח א' מבני מדינתו ואמר שמכיר כל אבותיו והוא זר ונשבע שבועה חמורה ע"ז ואמר כי תוך שנה יבכר ע"י כתבים שכן הוא ומתוך כך הודה זה שאינו כהן אם נאמן להלל קדושתו להבא ליטמא למתים ולישא גרושה. גם בענין בכורים שנפדו על ידו. וכתב שאם היה מכחיש להאורח ודאי דאין מורידין אותו ע"י עד אחד ואפילו בשבועה אינו נאמן ואף שזה רוצה לבכר אמרינן לכשיבכר רק מאחר שהודה ודאי דנחוש לו להחמיר להרחיקו מכל מעלות כהונה אבל לא להקל ולאסור בנכים שכהן אסור בהם ואינו מטמא למתים כהא דתנן נוהגים עליו חומרי כהנים וחומרי ישראלים. וכל הבנים שנפדו על ידו צריך לפדות שנית והוא צריך להחזיר כל ה' שקלים של בכורים ואם היה מכחיש להעד צריך לישבע שבועה דאורייתא ע"ש וע' בתשובת יד אליהו סי' ל"ז על כיוצא בזה באחד שהחזיק עצמו בכהן ונפדו על ידו כמה תינוקות ואח"כ נתברר בעדים שהוא ישראל ופסק דזה פשוט שהבנים הידועים שנפדו על ידו צריכים לחזור ולפדות והמעות ה' סלעים צריך להחזיר אך מה שחזר ונתן כבר כבוד זה יזכה דמסתמא לא שביק איניש היתרא ובודאי כשמחזיר לא כוון ליתן מתנה והוא יאכל גזל אלא החזיר בתורת השבת גזל והילדים שהם בספק אם נפדו על ידו א"צ לפדות מחדש אבן אם לא היה זר גמור רק שנתברר שהוא בן גרושה נ"ע אם צריכים לחזור ולפדות ולכן א"צ הכהן לחזור הדמים. וע"ש עוד שהשיב על תשובת חו"י הנ"ל שכתב שם דהשאלה הנזכר תלוי בפלוגתא במכות דף י"ח אי מתה כהונה או בטלה כהונה והשיב עליו דהתם הוא בגמלא חלל אבל לא בגמלא זר ע"ש : (ו) חוץ מקרקעות. ע' בשער המלך פ"ג מהלכות אישות סוף הלכה ב' בענין אי פודין בתלוש ולבסוף חברו אי חשוב לענין זה כתלוש או לא ע"ש : (ז) ועבדים ושטרות. עבה"ט וע' בתשובת חתם סופר סימן קל"ד שם האריך לבאר דהני באנקינאט"ע

באר היטב

שה (א) בערך. כתב הש"ך דבספר מע"מ האריך בזה דבעינן ג' רייכ"ס טאל"ר וכתב שאף לדברי הרב אינו עכשיו פחות משני ר"ט ע"ש ולכתחלה טוב לצאת ידי כולם עכ"ל והט"ז כתב שכל הרוצה לעשות ע"צ המובחר יתן שוה משקל ה' לו"ט וקוויל"ט במשקל של מדינות קיסר ולא במשקל פולין כי זקוק של מדינות קיסר שהוא של ט"ז לו"ט הם גדולים הרבה משל פולין באופן אלא שי"ח לו"ט וקוויל"ט של קיסר הם זקוק במדינת פולין:(ב) ושטרות. היינו שט"ח שיש לו על אחרים שאם נתן אותו שט"ח אין בנו פדוי כיון דאין גופו ממון:

גליון מהרש"א

הלכות פדיון בכור

האב והכהן לרש"ל הוה יו"ט דידהו ולא ישלימו ותענית בס"ב שנדחה. בא"ה א"ח סי' תקנ"ט ס"ק ט"ו : (סי' ש"ה) מי כו' ומתי ראוי לפדיון. אם מילת הבן ופדיונו ביום א' מקדימים המילה אבל אם הגיע' יום ל' והוא חלוש וא"א למולו עוד אין ממתינים עם הפדיון עד שימול ת' צ"צ סי' קכ"ח: (סעי' א' בהג"ה) ב' זהובים רייניש. עי' סמ"ע סי' פ"ח סק"ב ות' חוט השני סוף עלה ק"ד האריך מאד. ועי' ת' חתם סופר לניסי הנז"ל סי' רפ"ט:(ע"ז סק"א) שני זהובים. ע"ת חב"י סי' ע"ה: (ש"ע ס"ג) חוץ מקרקעות. ובתלוש ולבסוף חברו כ' בשעה"מ פ"ג מאישות סוף

יד אברהם

(סימן ש"ה סעיף ג') **אלו** הה' סלעים נותנן לכהן בכסף כו' חוץ מקרקעות. כספר שער המלך בהל' אישות ה"ר מסוס' דעירובין (דף ל"א ע"ב) דיכולין לפדות בתלוש ולבסוף חברו דחשוב כתלוש לענין זה:

אלא דחכמים אמרו שלא יהא פדוי גזירה שמא יאמרו פודין בקטרות שיתן לכהן שט"ח על האחרים: (ד) וע"ל סי' רס"ד. כן ג"ל דגבי מילה כתב ג"כ דינים אלו: (ה) נתן לו כלי כו'. סעיף זה הוא ל' הרמב"ם עד בנו פדוי והש"ע הוסיף וכתב והוא שישוה כו'

ד וע"ל סי' רצ"ד. ע"ש הוא כי לא נזכר שם דבר מזה אלא נ"ל רס"ד כי שם ס"א בהג"ה נתבארו דינים אלו גבי מילה: ה נתן כו' עד פדוי. הוא לשון הרמב"ם ומ"ש והוא שישוה הוא לשון המחבר ע"פ מה שהביא בב"י דבריו אבל באמת דבריו דחוקים מאד גם מה שתי' הב"ח דחוק מאד גם דברי רבינו ירוחם בזה הם דחוקים אלא נ"ל דדעת המחבר כדעת הלכות גדולות

(ג) אינו פדוי (טור בשם ס"ג). [ו] (ח) אמר לכהן שנותן לו לפדות את בנו אסור לחזור בו [ז] מיהו אם חזר הוי חזרה (מרדכי ס"פ כל הנגט) (ד) ד (ועיין לעיל סי' רס"ד):

ה (ה) ה [ח] (ט) י נתן לו כלי שאינו שוה בשוק חמשה סלעים וקבלו הכהן בחמשה סלעים הרי בנו פדוי (רמב"ם שם) ח והוא (ד) שישוה חמשה סלעים לשום אדם:

ו נתן לו כלי בפדיון בנו סתם אם הוא שוה ה' סלעים אע"פ שלא שמו אותו בתחלה בנו פדוי: הגה [ט] ואם אינו שוה אין בנו פדוי (טור) ואם הכהן רוצה להחזיק בכלי א"צ להחזיר לו והוא ישלים לו עד ה' סלעים (מהרי"ל):

ז י נתן ה' סלעים אפילו לעשרה כהנים בין בבת אחת בין בזה אחר זה (י) בנו פדוי:

ח [י] יא אם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון רשאי (ל' רמב"ם שם ד"ח) (ו) ו אבל לא יתן הוא לכהן ע"מ (ה) שיחזיר לו ואם עשה כן ז (ו) (יא) והחזיר לו [יא] (ודעת הכהן היתה מתחלה שלא לקבלה על מנת להחזיר) (כך משמע בב"י) אין בנו פדוי עד שיגמור בלבו ליתן לו מתנה גמורה ואם רצה הכהן אח"כ להחזיר יחזיר:

כנסת הגדולה

בית הלל

נליון מהרש"א

ביאור הגר"א

חידושי רע"ק

פתחי תשובה

באר היטב

הרמב"ם והוא על פי לשון א' ברש"י אבל בלשון ב' פירש"י אפי' לא החזיר אין בנו פדוי וכן משמע מתשובת רשב"א שהבאתי בס"ק שאח"ז וכ"כ הרא"ש ומזה מוכח לכאורה שדעת הרא"ש כמ"ש הב"ח ודוק: **ח ודוקא שאמר כו'**. דבכה"ג גומר בלבו שעה א' לשם מתנה ומה שאמר ע"מ כאומר מעכשיו דמי כלומר מעכשיו תהא נתונה לך מיהו תחזירהו לי אח"כ אבל כשאומר הילך ה' סלעים בפדיון בני ואתה תחזירהו לי וכיוצא בזה שלא בע"מ אין בנו פדוי ואפי' לא אמר מידי אלא שדעתו שיחזירם הכהן כולן או מקצתן ולולי זה לא היה נותנן לכהן אפי' לא החזיר לו הכהן כלום אין בנו פדוי דגרסינן בבכורות פרק יש בכור רב כהנא הוה רגיל כו' כ"כ בתשובת רשב"א ור"ל כיון דלא גמר בלבו שעה אחת לשם מתנה אין בנו פדוי ועיין בא"ח סי' תרנ"ח סעיף ד' וה': **ט בשעה שנותן כו'**. כלומר בשעה שהאב מחזיק בידו חמשה סלעים והושיטן לכהן קודם שיוציא מידו ליד כהן מברך ואח"כ נותנן לו כדי שיברך עובר לעשייתן כ"כ ב"י והאחרונים וכן משמע מדברי הטור והרב לקמן שכתבו בהדיא שנותן לו המעות כו': **י ומברך שהחיינו כו'**. משמע דמברך שהחיינו לעולם ועיין לעיל סי' רס"ה סעיף ו': **יא ואין האב יכול לפדות ע"י שליח כו'**. זה תמוה דהא קי"ל בכל התורה שלוחו של

במחשבתו כן דאם יחשוב כן והכהן חושב שלא להחזיר נמצא אין הדעות שוות בשעת נתינה ואין כאן פדיון אם יחזיר לו אח"כ וכשלא יחזיר לו הוי פדוי אח"כ בשעה שמעכב לעצמו דאז הדעות שוות בין הנותן והכהן משא"כ כשמחזיר לו אין פדיון לא בשעת נתינה ולא אח"כ אבל אם היה גם הכהן חושב שיחזיר לו אז דעותיהם שוות לחזרה והוה פדוי אף אם יחזיר לו אח"כ והוה כאומר בפירוש על מנת שתחזיר לי וכן המנהג בכל יום שהאב מניח דמי הפדיון בסך הרבה והוא חושב שיחזיר לו והכהן נמי חושב כן ומחזיר לו אח"כ לפעמים הכל או מחזיק לעצמו איזה סך קטן ובזה נתבארו נ"כ דברי רמ"א בסעיף זה שכתב ודעת הכהן היתה כו' ובפרישה כתוב וז"ל דעת המחבר היא דאם נראה מה נותן כו' עד על דעת כן פדוי עכ"ל ודבריו תמוהים מאד לעיני הרואה במה שתלה הדבר היאך חושב הכהן להחזיר אם בדרך על מנת או בדרך אחר ובאמת אין חילוק כלל בזה אלא בכל גווני שדעת שניהם שוה הוי פדוי אבל אם האב חושב שיחזיר והכהן חושב שלא יחזיר כלל לא הוי פדוי אם יחזיר וכמ"ש בסמוך: **(ז) חמשה סלעים ותחזירם לי כו'**. דבלשון זה משמע שיש כאן חזרה דמתחלה אומר הא לך חמשה סלעים משמע מתנה גמורה לעולם ואח"כ אומר ותחזירם לי נמצא שחוזר מדבריו הראשונים ומבטלם והכאי גוונא מלינו בפ' מי שאחזו (דף ע"ב) בפירוש רש"י במתני' באומר מהיום ולאחר מיתה משא"כ באומר ע"מ שתחזיר אין כאן חזרה אלא מפרש דבריו דהאומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי

[יב] יב **ולא יהא הכהן** (יב) **רגיל להחזיר לכל שלא להפסיד לשאר כהנים שמתוך כך לא יתנו הכל פדיוני בכוריהם אלא לו אבל לעניים רשאי להחזיר בכל פעם** [יג] **וכל שכן שמזה הטעם לא יקבלם על מנת להחזיר** יג **ומ"מ אם עבר וקבלם ופירש שנותן לו** (יג) **על מנת להחזיר הבן פדוי** (יד) **דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה**

ח [יד] (ז) (ודוקא שאמר ע"מ להחזיר אבל אי אמר הא לך (ז) ה' סלעים והחזירם לי לא הוי מתנה ואין בנו פדוי) (רשב"א סי' קנ"ח ותשב"ץ):

ט יד **הפריש חמשה סלעים לפדיון בנו ונאבדו חייב באחריותן עד שיבואו ליד כהן:**

י **ט** טו **בשעה** (ח) **שנותן הפדיון לכהן** טז **מברך אקב"ו** (ח) יז **על פדיון הבן וחוזר** יח **ומברך** (ט) **שהחיינו ואח"כ נותן הפדיון לכהן ואם פודה עצמו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו** [טו] **לפדות הבכור ומברך שהחיינו**. (רמב"ם שם ד"ה):

הגה י"א דאף הפודה עצמו מברך על פדיון הבכור וכן נוהגין (טור וריב"ש סי' קל"א) ועי"ל סי' רס"ה י"א דמייתי ליה לבכור קמיה כהן ומודיע ליה שהוא בכור פטר רחם והכהן שואל אותו במאי (טו) בעית טפי בנך בכורך או חמש סלעים דמחייבת לפדות בהן והאב אומר בבני בכורי והילך ה' סלעים בפדיונו (ט) ובהדי שנותן לו המעות מברך ברכות הנזכרות (טור ורא"ש בשם הגאונים) וכן נוהגין במדינות אלו אם האב אצל הבן אבל אם אינו אצלו פודה אותו בלאו הכי אלא אומר לכהן שיש לו בכור לפדותו והוא אומר במאי בעית טפי וכו' (כן הוא בהגהת מרדכי ס"פ האשה וכ"כ הב"י בשם סמ"ק) ואם האב היה רוצה להניח הבן לכהן אינו יוצא רק צריך לפדותו (פסקי מהרא"י סי' קל"ה) [טז] ויש שכתבו שנהגו לעשות סעודה בשעת (°) הפדיון (שם בהגהות מרדכי ומהרי"ל ות"ה סי' רס"ט) (י) ואם (י) יין בעיר מברך הכהן על היין מיד אחר הפדיון (מהרי"ל) וכן נוהגין עכשיו כדי לפרסומי מלתא ואין נוהגין לברך שהשמחה במעונו (אבודרהם) (יא) **יא** [יז] *) ואין האב יכול לפדות (טז) על ידי (יא) שליח וגם אין ב"ד פודין אותו בלא האב (ריב"ש סי' קל"א):

כמלא דהמתנה מעכשיו איגה חלה אלא בתנאי זה מה שאין כן באומר ותחזירהו לא הוה מעכשיו וביטל האחרון את הראשון דאמרי' תפוס לשון אחרון כדאיתא סוף פ' השואל כנ"ל טעם דבר זה ובפרישה כתב הטעם דאם אמר ליה ותחזיר משמע מיד תחזיר ולא הוה מתנה משא"כ כשנותנו על מנת דהוה כאלו שיהיו קנוים לך מעכשיו אלא שתחזירם לי לאחר זמן עכ"ל ואין דבריו מובנים לי דלמה נאמר שכשאומר ותחזירם דהכוונה שתיכף יחזיר יותר מאומר על מנת איפכא מסתברא וכמו שכתבתי הדבר ברור: **(ח) על פדיון**. הטעם שברכה זו בעל לפי שאינה דומה לאותן מצות שהן בלמ"ד שהרי אפשר להעשות מצוה זו ע"י הבן כשיגדיל ולאו אי אפשר לעשותו אלא ע"י עצמו. ב"י בשם ריב"ש: **(ט) ובהדי שנותן לו המעות מברך כו'**. פי' ולא אחר כך דבעינן ברכה עובר לעשיית המצוה ולא כמו שקצת נוהגים שכבר הניח לפני הכהן המעות ואח"כ מברך: **(י) ואם יין בעיר כו'**. ובעיר שאין בה יין מברכין על שכר שהכל ונראה דבאותן מקומות שאין יין צריך לעשות הפדיון קודם ברכת המוציא על הסעודה דאלו בתוך הסעודה אין מברכין על השכר משא"כ במקום שיש יין עושין אחר ברכת המוציא: **(יא) ואין האב יכול לפדות ע"י שליח**. וגם ב"ד אין פודין אותו בלא האב זו מדברי שאלה שנשאל ריב"ש סי' קל"ח דהיינו שהשואל שאלו וזה

חידושי רע"ק

ס"ב) הבא ל"צ כיון דלא בעי' דעת כהן. דרישה וע' בס' קצות החשן (סי' רמ"ג סק"ד): (סעיף ח' בהג"ה) **הא** לך ה' סלעים. ע' בס' חק יעקב (סי' תמ"ח): (סעיף י' בהג"ה) **ואין** האב יכול לפדות ע"י שליח. בשער המלך (פ"ו מהל' אישות) תמה מדינא דש"ח במתנה

ביאור הגר"א

חלכך כו' מחא דדיש קרושין: [יב] ולא יהא כו' אבל כו'. תוס' שם מהא דקדושין שם: (ליקוט) ולא יהא הכהן כו'. אבל שיטת רש"י ורמב"ם דמש"ש בקדושין ואסור לעשות כן מפני כו' לא קאי אלא אתרומה בלבד (ע"כ): [יג] וכ"ש כו' ומ"מ כו'. נמ' דקדושין שם: [יד] ודוקא כו'. דטעם מתנה ע"מ להחזיר דהוי מתנה משום דתנאה הוי כמש"ש ס' א' והיא יתן תנאה הוי כו' וכמש"ש ב' דכל האומר ע"מ כו' וכן במתנה ע"מ להחזיר הוא נותן לו במתנה גמורה לשלם אלא שמתנה עמו תנאי יהיה כמתנה על ד"א שיאכל אי יעשה דבר אי יתן לי דבר אחר אבל אם אינו נותן בתחלה מתנה אלא מתנה גמורה רק שיחזיר לו לאו כלום וכ"כ הרא"ש בפ"ד דסוכה דאמרינן שם לא ליקני לליבא לינוקא כו' ואם איתא ליקני ליה עד שיוצא בו לבד ועבא"ח סי' תרנ"ח ס"ח בהג"ה ובזה מתורץ קושית תוס' דבכורות הנ"ל ד"ח הלכך תיסא כו'. שם: [טו] לפדות כו'. כמ"ש בפ"ק דפסחים (ז' ב') אבי הבן כו' ה"ל כו' וכמש"ל סי' רס"ה יה"ה כאן אבל בפדיון בני מפורש בגמ' סוף פסחים דמברך על יהשעם עבה"ג וכ"כ ריב"ש לדעתו אבל רש"י כתב שם דבמסקנא אין חילוק ובזה ניחא הא דסוף פסחים וא"צ לחילוקים זרים דהא למילו ולפדותי חן שוין: [טז] ויש שכ' כו'. ב"ק פ' א' לפרש"י שם יערוך יעתים' דמ"ק ח' ב' ד"ת ספני כו': [יז] ואין האב כו' וגם כו'. עש"ד: (ליקוט) ואין האב כו' וגם כו'. כ"ז הוא תמיה דלא מיבעיא ע"י שליח דשליחו של אדם כמותו אלא

פתחי תשובה

סימן כ"ג וכנ"א מ"ש כזה]: **(יב) רגיל להחזיר**. עיין בשאלת יעב"ץ ח"א סי' קנ"ה שכתב דהאידנא איפתני דינא דמה שאמרו שלא יהא הכהן רגיל בכך הני מילי בכהנים מיוחסים דידהו אבל בכהני חזקה בעלמא כי האידנא אע"ג דלחומרא אזלינן בהו לכל מילי ופרקינן בכורים על ידייהו משום דלא אפשר באחריני מיהא להקל לא דהיינו להוציא ממון האב מספק וכמעט שי"ל דמדינא הם צריכים להחזיר ולפחות כל כהן יחוש לעצמו לפרוש מספק גזל שמא אינו כהן ומשום ה"ט נראה דשפיר אית למיעבד עובדא האידנא לפדות בעל מנת להחזיר לכתחלה. גם נראה שלאחר ידי כל ספק האפשרי יש נ"כ על האב לפדות בכורו מכל כהנים שיוכל למצוא דלמא מתרמי ליה כהן מיוחס ודאי ומה"ט נמי בן הכהנת והלויה יש לפדותו עכשיו מספק דמ"מ מכל ספיקא דאורייתא דמאי דאפשר לתקוני מתקנינן ע"ש [וכת' חתם סופר ס"ס רנ"א כ' בקיצור שדברי תשו' שאלת יעב"ץ בזה אין נכונים לו] ועמש"ל סימן סכ"ב ס"ק ג' מזה: **(יג)** ע"מ להחזיר הבן פדוי. עיין בא"ע סי' כ"ט בב"ש סק"א ובספר בני אהובה פ"ס מהלכות אישות הלכה כ"ד בענין אם צריך כאן תנאי כפול או לא: **(יד)** דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. עיין בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן כ"ה וכ"ו וכ"ז דדוקא ע"מ להחזיר אותו הדבר בעצמו שמה מתנה דעכ"פ תוך אותו זמן שנותן לו הוי שלו ופטור מאונסין משא"כ ע"מ להחזירי מעות אחרים לא שמה מתנה רק הלואה נמורה ומש"ה אם נותן לו ה' סלעים ע"מ להחזיר לו ה' סלעים אחרים אין בנו פדוי עי' שם שהאריך בזה: **(טו)** בעית טפי. ע' בת' חוט השני סימן נ"ב שכתב דאין הפירוש שנותן לו הברירה שאי אם רצה האב להניח הבן לכהן אינו יוצא בזה כמ"ש הרמ"א בסמוך אלא כדי לחבב הפדיון על אביו אומר כן לעשות לו חשק לפדותו דאולי לבו מהסס לפדותו בממון כולי האי כאילו נאנס לכך ע"ש הדבור ולא אין בנו פדוי כדא"כ אניגא להוא נברא (בבכורות דף נ"א ע"ב) לא נמרת דיהבת מידעם כיש עבדת הילכך אין בנו פדוי לכן כדי שיתן ברצון א"ל הכהן במאי בעית טפי משום שנאמר כי לי כל בכור ואם יחפוץ האב שלא לפדותו יש לו לחוש שמא יחזור הקב"ה ויקחנו ממנו כו' ע"ש (ולע"ד צ"ע מ"ש דאם האב נותן המעות כאילו נאנס ע"פ הדבור אין בנו פדוי חידוש זה לא שמענו וע"ל סימן ס"א סכ"ד שם איתא שמנדין אותו כו' ויש לחלק. ומה שהביא ראיה מר' חנינא לא הבנתי דשם דעת האב היה ע"מ להחזיר ור' חנינא לא רצה לזכות אלא במתנה גמורה כמ"ש בתוס' ובאשר"י שם הילכך אין בנו פדוי משא"כ הכא) וכתב עוד שם בפשיטות דאין כופין את האב לפדות בנו דכיון דגמרינן מדכתיב תפדה תפדה דאם לא פרקיה אבוה חייב לפדות עצמו הוי כאילו נתנה לו התורה ברירה שיכול לסלק מצות פס"ב מעליו ולהניחו לבן עצמו ודומה כאלו הניתק לעשה על"ד וכבר השיג עליו בתשובת ח"ב הובא לעיל סק"א. ופשוט דאם הגדיל הבן ודאי גם לדעת תוה"ש כופין את הבן לפדות עצמו: **(טז)** ע"י שליח. עבה"ט שהאחרונים חלקו ע"ז וכתבו דיוכל לפדות ע"י [illegible] וכ' אפשר דאיירי שלא עשאה שליח בפירו' ומש"ה לא אמר יד אשה כיד בעלה דלענין איסור לא אמרינן כמ"ש הש"ך סי' רכ"ב ומיהו במנחו' (דף צ"ג) מצריך קרא למעט גבי סמיכה שאין אשה סומכת [illegible] ידה כיד בעלה וגבי מצוה דלא שייך בה. וע"כ נראה דעכ"פ כשעשאה שליח בפירוש אפשר דמהני: יאם פדה אחר בן חבירו בממונו כ' בס' מחנה אפרים הל' זכיה סי' ז' דמהני דיעבד אף שלא מדעתו [illegible] הר"ן בפסחים אלא דלכתחילה צריך דעת בעלים שלא להפקיע ממנו מצוה המוטלת עליו:(שם) ו**גם** אין ב"ד פודין אותו בלא האב.עיין בט"ז ועיין בנקודת הכסף שחולק על הט"ז שה"ר מתום' דכתובות

באר היטב

הרמב"ם ע"פ לשון א' ברש"י אבל בלשון ב' פירש"י אפי' לא החזיר אין **בנו** פדוי וכ"מ מהרשב"א והרא"ש עכ"ל הש"ך וכתב הט"ז דאם היה הכהן נ"כ **חושב** שיחזיר לו אז דעותיהם שוות לחזרה והוה פדוי אף אם יחזיר לו אח"כ דהוי כאומר בפירוש ע"מ שתחזיר לי וכן המנהג בכל יום שהאב מניח **דמי הפדיון** בסך הרבה והוא חושב שיחזיר לו והכהן נמי חושב כן ומחזיר לו אח"כ **לפעמים** הכל או מחזיק לעצמו איזהו סך קטן. עכ"ל: (ז) **ודוקא**. דבכה"ג גומר בלבו שעה א' לשם מתנה ומה שאמר ע"מ כאומר מעכשיו דמי כלומר מעכשיו ההא נתונה לך מיהו תחזירהו לי אח"כ. ש"ך: (ח) **שנותן**. כלומר בשעה שהאב מחזיק בידו החמש סלעים ומושיטן לכהן קודם שיוצא מידו ליד כהן מברך ואח"כ נותנן לו כדי שיברך עובר לעשייתן כ"כ ב"י והאחרונים ודלא כמו **שקצת** נוהגים שכבר הניח המעות לפני הכהן ואח"כ מברך. ט"ז: (ט) **שהחיינו**. משמע דמברך שהחיינו לעולם וע"ל סי' רס"ה ס"ו: (י) יין. כתב הט"ז ובעיר שאין בה יין מברכין על שכר שהכל ונראה דבאותן מקומות שאין יין צריך **לעשות** הפדיון קודם ברכת המוציא על הסעודה דאלו בתוך הסעודה אין מברכין **על** השכר משא"כ במקום שיש יין פודין אחר ברכת המוציא: (יא) שליח. והש"ך

צבי לצדיק

(סימן ש"ה ס"ק י"א) **ואין** האב כו' אבל ע"י שליח. כולם זועקים על הריב"ש שהרי שלוחו של אדם כמותו. ולי נראה דפירוש ריב"ש ע"י שליח שנעשה מעצמו דומיא דב"ד שנעשו מעצמם דדעת מע"מ [illegible]

באר הגולה

יב שם בתוס' והרא"ש וטור: יג שם ושם: יד משנה שם ע"א: טו ל' הטור פי' שיברך תחלה כדי שיהא הברכה עובר לעשייתה: טז מסקנת הגמרא סוף פסחים: יז כתב הריב"ש אע"ג דס"ל להרמב"ם שמצוה המוטלת עליו מברך בלמ"ד וכמ"ש לעיל בסימן רס"ה סעיף ב' י"ל משום דעי"ל מצוה על עצמו אלא שבקטנותו. אי אפשר דהא קי"ל הוא קודם לבנו כמו שנתבאר לקמן סעיף ט"ז: (°) ופודין אחר ברכת

כנסת הגדולה

לא קשי' מברכת דם בתולים שלא הוקשה לרא"ש אלא דוקא בברכת פדיון הבן שהבכור מברך אבי הבן ועליו מוטל הפדיון אבל על כהן כיון שאינו מצוה מוטלת עליו אין לברך ברכה שלא מצינו בתלמוד אבל ברכת דם בתולים שאינם שום ברכה

דגול מרבבה

(סימן ש"ה סעיף י' בהג"ה) **ואין האב יכול לפדות ע"י שליח**. עיין בט"ז וש"ך שנחלקו על רמ"א והכריעו שיכול לפדות ע"י שליח אלא שנלע"ד דכל זה כשממנה השליח אחר שלשים אבל למנות שליח תוך שלשים שיפדנו בזמנו אינו נכון שהרי אמרו בנזיר דף י"ב דמלתא דלא מצי עביד השתא לא משוי שליח ואולי כיון שאפילו בתוך שלשים כיון שביד האב ליתן המעות לכהן

גליון מהרש"א

(סעיף יו"ד) **בשעה** שנותן. אחר ברכת המוציא וזולת אם אין יין בעיר ט"ז סק"י:(שם) **ומברך** שהחיינו.גם אם הוא אבל ש"ע או"ח סי' תקנ"א ס"ק י"ו יעי' מג"א שם סס"ק מ"ב יעמ"ש גליון ט"ז סי' רע"א ס"ק ח': (שם בהג"ה) **אי** חמש סלעים. אין ר"ל דתליי ברצין אב יאי בעי נותן הבן לכהן כמי בכור בהמה אי פטר חמור דיוראי אין חכהן מחויב לקבל הבן ולזונו כמ"ש בפסקי מהרא"י אלא הכוונה בעית לפדיתו שיחיה בנוא דירך או בעית למשבקי' בנוא דרחמנא [illegible]

יד אברהם

[illegible]

יא [יח] יח אין הבכור ראוי לפדיון עד (יז) שיעברו עליו שלשים יום יט ואחר שלשים יום (יח) יפדנו מיד שלא ישהה המצוה כ ואם חל יום ל"א (יט) להיות (יג) (כ) בשבת **יב** [יט] אין פודין אותו

טורי זהב

וזה לשונו למה כתב הרמב"ם בנוסח פדיון הבן על פדיון כו' כאן דמלות פדיון עיקרה על האב רמיא אלא דמדיוקא פדה תפדה ילפינן פודה את עצמו אבל ע"י שליח או ע"י ב"ד לית לן עכ"ל ובתשובה שהשיב ריב"ש על זה לא הוזכר שום דבר מזה רק שהשיב לו תירוץ אחר על נוסח על ולא לפדות בלמ"ד ולמד רמ"א מזה דכיון דלא בתר הריב"ש דבר זה ש"מ דניחא ליה בכך ובאמת הוא תמוה דהא מצינו בפ' השואל ובנדרים (דף ע"ב) מצינו בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו ובמה יתמעט כאן שליח שלשתו האב לפדות ונתן לו ממון לזה מה שמגיע לכהן והנה כבר התעורר על זה בספר א' נדפס מחדש ושמו לדה לדרך וכתוב בו בפרשת בא איך שהוא ז"ל תמה על זה שאוסר כאן ע"י שליח מכח קושיא זאת ומתוך כך נחית לפסוק שם הלכה למעשה בבכור שמת אביו קודם ל' יום דיש כח ביד אבי אביו או ביד הב"ד לפדותו והאריך שם בראיות וכתב לבסוף שהעידו שכן פסק מהר"ר ליב מפראג ז"ל והגם כי נכון הדבר לכל מורה לחפש בדעתו בגמ' ופוסקים אחר עיקרא דמלתא ע"כ אמרתי בזה אשר לא אשא פני איש והנלע"ד אחר העיון אזכיר בזה דמה שפסק שיכול האב לפדות ע"י שליח יפה כתב שכ"כ הר"ן בפ"ק דפסחים וז"ל ויש מצוה אחרת שאע"פ שמוטלת עליו אפשר להפטר ממנה ע"י אחר כביעור חמץ ומילה ופדיון הבן ודומיהן עכ"ל הביאו בספר הנ"ל וכתב עוד בשם רש"ל בשם ספר מעיל צדק וז"ל אם האב אינו בעיר נראה דגם אדם אחר יכול לפדות הבכור דשלוחו של אדם כמותו וגם יכול לזכות ע"י אחר לכהן דזכין לאדם שלא בפניו וכתב רש"ל עצמו על זה דנראה לו שכל זמן שהאב בעיר אין אדם אחר יכול לפדות בלא ידיעת האב כו' ע"ש ועל זה אשית ידי בעזרת הש"י בסוף *)ותחלה אומר

שפתי כהן

של אדם כמותו וכן מבואר בדברי הר"ן פ' כל שעה דיכול לפדות ע"י שליח וגם בספר מע"מ סוף דף רס"ו תמה ע"ז שהאריך וכתב דיכול לפדות ע"י שליח וכן בספר לדה לדרך שחבר מהר"ר יששכר בער על פירש"י בחומש האריך שם בתשובה אחת שהסכימו עמו כמה גדולי הדור דיכול לפדות על ידי שליח וכתב דאף הריב"ש לא קאמר אלא דלא מצינו שום חיוב מה"ת על אדם אחר שיעשה עצמו שליח במקום האב לפדותו אם אין האב רוצה לפדותו או אם מת האב ואפי' ב"ד אינם מחויבים מה"ת לעשות עצמם שלוחים במקום האב לפדותו אבל ודאי שהאב יכול לפדות ע"י שליח וכן הב"ד יכולים לפדותו בלא האב אם עבר האב ולא פדאו או אם מת האב קודם שנפדה וכל שכן שאבי אביו יכול לפדותו בכה"ג עכ"ד וע"ש שהאריך וכ"פ מהרש"ל בשם מהר"מ מ"ן והובא בדרישה סעיף י"ד דיכול לפדותו ע"י שליח. ובספר מע"מ כתב עוד דאין הב"ד יכולים לפדותו כשמת האב כשהוא קטן דכל עוד שהוא קטן אינו בר חיובא כו' ואין דבריו מוכרחים וע"ל ס"ק כ' :

יב אין פודין אותו בשבת. משום דהוי כמקח וממכר ומטעם זה גם בי"ט אין פודין אותו וכן הוא בתשובת הריב"ש סי' קנ"ז. נראה דפודין נמי בלילה וכן משמע בפ"ק דקדושין דף כ"ט סוף ע"א וברש"י ותוספות שם מיהו נוהגין לפדות ביום מיהו היכא דחל יום ל"א ביום תענית צבור יש לראות אם הגיע הבן לכ"ט י"ב תשל"ג קודם יום התענית שהוא יום ל' יש לפדותו ביום ל' אחר כ"ט י"ב תשל"ג כדלקמן סוף ס"ק י"ט (ואפשר לומר דמשום סעודה לחוד לא מקדמינן לפדות ביום ל') ואם לאו אז יש לפדותו בליל ל"א של יום התענית אבל אין לפדותו ביום התענית ולעשות סעודה בליל שאחר התענית דליכא פרסומי כה"ג וכמו שכתב מהרא"י בת"ה סי' רס"ט גבי חל יום ל"א בשבת דאם יפדוהו בערב שבת שלא יחול הפדיון עד לאחר שלשים דהיאך יעשו עם הסעודה לפרסם המצוה בעוד שאין בנו פדוי ואם יעשו הסעודה בשבת שכבר הוא פדוי מאן נימא לן דאיכא פרסומא כה"ג שאין רואים הפדיון בשעת הסעודה ע"כ מיהו שמעתי שנוהגין לפדות ביום התענית ולעשות הסעודה בלילה שאחר תענית ויש לחלק בהך דמהרא"י*) וק"ל : כתוב בתשובת ר' אליה ן' חיים סי' ע"ט על תינוק

באר הגולה

המגיה מהרי"ל : יח משנה בכורות דף מ"ט ע"א : יט הרא"ש בסוף בכורות משום דכתיב ושמרתם את המצות אם באה מצוה לידך אל תחמיצנה וכן משמע בספ"ק דבכורות: כ תה"ד בסי' רס"ט:

נקודות הכסף

(סימן ש"ה ט"ז ס"ק י"א) הקשה על הנדה לדרך והאריך בדבר שפתים אך למותר כי כל דברי הבעל נדה לדרך נכונים וראייתו ברורה מהא דפ"ק דכתובות גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד דזכין לאדם שלא בפניו וליכא למימר דהכא הוי קצת חובה שרוצה לעשות מצות הפדיון בעצמו דהא כיון דפסקו הרמב"ם וסמ"ג והטור דתרומתו תרומה מוכח דמצוה דיליה היא לאו סברא היא כלל דליכא למימר דסברא היא דהוי חובה קצת אלא מ"מ הסברא של זכות היא יותר טוב דא"כ הי"ל לש"ס לספוקי בהאי ומדנקט הש"ס או דילמא מצוה דיליה היא כו' משמע דלא מספק הש"ס אלא אי חשיב האי סברא דמצוה דיליה היא חובה או לא וכיון דקי"ל דתרומתו תרומה א"כ ע"כ מצוה דיליה היא לאו סברא היא כלל והכי מוכח ממ"ש התוס' בכתובו' דחובה הוא קצת דשמא רוצה לפטור במטה אחת או להעדיף. ואם איתא הא אפילו לא ירצה לפטור במטה אחת או להעדיף חובה קצת הוא דרוצה לעשות בעצמו המצוה אלא ודאי דזה לא מקרי אפילו קצת חובה. ועוד מדכתבו התוס' אבל הכא זכות גמור הוא לו יש לו שליחות א"כ ש"מ הכא דהא בטבילת גר נמי יש לומר דחובה קצת היא שרוצה לגייר את עצמו ולעשות מצוה זו בעצמו ואפ"ה מטבילין אותו ע"ד ב"ד ש"מ שאין זה מקרי אפי' קצת חובה א"כ ה"ה הכא וזהו כוונת הבעל נדה לדרך ודלא כמ"ש הוא שהבין מן המרכיס בזה אלא נהפוך שהוא שגין וכו' : ותו נ"ל דהכא שלא שייך לומר דיהא חובה מטעם שירצה לעשות המצוה בעצמו. דדוקא התם בתורם משלו על של חבירו שייך לומר הכי כיון שתורם משלו ולא משל חבירו אבל הכא כשהב"ד פודין אותו הרי הן מזכין המעות לקטן דזכין

כנסת הגדולה

אחרת שהיר דמי לברכה אע"פ שלא הוזכרה בתלמוד ובספר באר שבע בסוף הספר סימן ס"ז כתב משום דגבי ברכת בתולים ספקי מספקא ליה אם היא תקנת הגאונים או שתקנוה חכמי הגמרא ולא נכירא והרב ב"י ז"ל לא העתיק ברכה זו בספרו הקצר וכן ראיתי בקונסטנדינא רבני יע"א וגם פה מיריי"א שלא היו אומרים ברכה זו ומורי הרב מהרי"ט ז"ל היה אומר שראוי לאמרה והיה מיישב קושית הרא"ש ז"ל ועל פיו הי' נוהג אחד מחשובי תלמידיו החכם החסיד כמהר"ר יוסף כהן לאמרה :

דגול מרבבה

ולומר שיהיה פדוי לאחר שלשים כדלקמן סעיף י"ג מקרי מני עביד השתא וע"ש בנזיר בתו' ד"ה מ"ט שכתב ר"ת שעבידה להביא עיסה ולומר שיהיה חלה על הקמח כשיהיה גלוש ולכן יכולה לעשות שליח ואולי יש לחלק ואעפ"כ אני אומר שהאב יעשה שליח אם רוצה לילך לדרכו ושוב השליח יכול לפדותו אפילו אם נימא שהשליחות לא חל אז שהיה קודם זמנו מ"מ טוב נעשה עתה שלוחו מטעם זכין לאדם שלא בפניו ואפילו להט"ז שמדמה זה לתרומה דמקרי קצת חוב כל זה כשעו' מעצמו אבל כזה שהאב צוהו א"כ חזינן דניחא ליה וא"כ זכין לו שלא בפניו אבל שיפדהו האב במקום שיהיה שם ביום שלשים לדעתי לא יכול לברך כי אולי מת הבן בביתו ולמיהב להכהן חזקת חיים ג"כ יש לפקפק כי כל זמן שלא עברו שלשים יום אין לו חזקת חיים כי אולי נפל הוא ויש לדון בזה ולומר דיועיל מטעם חזקה דאזלי בתר רובא דלאו כולהו נפל והדבר צ"ע ולכן המובחר שבדרכים שיעשה כהן שליח כנ"ל : (ש"ך ס"ק י"ב) ויש לחלק בהך דמהרא"י וק"ל. ועיין במ"א סי' תקס"ח ס"ק יו"ד :

ביאור הגר"א

דאף אחר יכול לפדות אפי' בלא דעתו של אב דלא עדיף ממ"ש שאחר יכול לפדות כמ"ש בפ"ד דמ"ש וכן נטע רבעי כמש"ש בפ"ה וכן הקדש כמ"ש בערכין וכ"ש כאן שאינו אלא חוב בעלמא שהרי הכהן גובה ממשועבדים כמ"ש בבכורות מ"ח א' ב' ושם אישתעבדו ניכסי כו' וע"ש כל הסוגיא ובקדושין כ"ט ב' ובתוס' שם וכי הפורע חובו של אחר אינו נפטר הלוה אלא דלכתחלה יותר מצוה באב וכמו מילה ושארי דברים שהאב חייב וגם בריב"ש ליתא מזה כלום אלא בדברי השואל שם וגם אינו מוכרח דבריו ועפ"ז וש"ך (ע"ב) : [יח] אין הבכור כו' ואחר כו'. שם ספ"ק י"ב י"ג ורמינהי אין כו' רב ששת אמר כו' וע' ביבמות מ"ז ב' מיד ש"ם שהוי כו' : [יט] אין פודין כו'. עבא"ח סי'

חידושי רע"ק

ע"מ להחזיר בנו פדוי והוא סוגיא ערוכה פ"ק דקדושין ואם איתא דא"י לפדות ע"י שליח ניחא דאף דלא החזיר המעות מהני כיון דהמעשה א"י לקיים ע"י שליח תנאו בטל והמעשה קיים ע"ש שהניח בצ"ע ולענ"ד לק"מ דהא ודאי מה דס"ל לשיטה זו דא"י לפדות ע"י שליח היינו שהשליח יעשה מעשה הפריון שיאמר לכהן בזה המעות יהיה הבן פדוי אבל פשיטא דיכול להקנות להכהן המעות ע"י שליח והוא בעצמו אומר במעות אלו שאני מקנה לך ע"י השליח יהא בני פדוי וא"כ במתנה ע"מ להחזיר אין התנאי על הפדיון דאם לא יחזיר לא יהיה פדוי אלא דהתנאי על הקנאת המעות שיקנה בע"מ להחזיר ואם לא יחזיר לא יקנה המעות ובזה תנאי קיים דבהקנאה אפשר ע"י שליח ואב יאמר לכהן דבמעות הללו שהקניתי לך בע"מ להחזיר יהא הבן פדוי : (ש"ך ס"ק י"ב) **שנוהגין** לפדות ביום התענית. ע' מג"א (סי' תקס"ח סק"י) ובת' פ"מ (ח"ב סי' צ"ח) : (שם) **ולעשות** הסעודה בלילה. טעם המנהג שאין עושין הפדיון והסעודה יחד בליל ל"א י"ל

באר היטב

כתב בשם כמה גדולי הפוסקים שפסקו להלכה שהאב יכול לפדות ע"י שליח וכן הב"ד יכולים לפדותו אם עבר האב ולא פדאו או אם מת האב קודם שנפדה ובט"ז כתב וכ"ל דכל זמן שהאב חי יוכל לעשות שליח לפדות משלו במקומו ומטעם זה אבי אביו הרי הוא כאביו וכן אחר יכול לתת משלו במקום האב ולפדות הבכור דהוה כשלוחו אבל אם מת האב לא יפדה עד שיגדיל וכן איתא במהרי"ל עכ"ל (ובנה"כ השיג בארוכה על דבריו ומסקנתו דאם מת יכולין הב"ד לפדותו וע"ש) : (יב) בשבת. משום דהוי כמקח וממכר ומזה הטעם גם ביו"ט אין

פתחי תשובה

שליח (וכן העלה בספר שער המלך סוף פ"ו מהלכות אישות והכריח זאת מדאיתא בתנאי כדאיתא בפ"ק דקדושין ונעיל ס"ח דאל"כ התנאי בטל משום דבעינן תנאי שאפשר לקיימו ע"י שליח ע"ש ועמש"ל סימן רל"ד ס"ק ב' ובסימן רל"ו ס"ק ח') [ועיין בת' חתם סופר סימן רנ"ג ורצ"ד מבואר שם דמ"מ אין רגילים לעשות ע"י שליח דראוי לעשות זכר לבכורי מצרים דכתיב אני ולא השליח ה"נ יש לפדות בעצמו טפי מבשארי מצות שמצוה בו יותר בו מבשלוחו ע"ש . ושם בסי' רנ"ו כתב דענין השליחות שנחלקו בו היינו שהשליח נותן ממון של עצמו ואינו מזכה מתונו לשהב אלא רוצה לפדות בנו של פלוני בממון עצמו בשליחות פלוני ויהיה האב יוצא י"ח פדיון מטעם שלוחו כמותו וכמי שמפריש מתבואתו עצמו על כריו של פלוני והא פשיטא להשואל שהריב"ש דאינו נפדה ע"י שליח אבל ממון שלו מבעלים לכהן אין זה פדיון ע"י שליח אלא הנאת ממון ע"י שליח ולכ"ע אין בכך כלום והרבה שגו בזה ע"ש עוד וכיוצא בזה כתב ג"כ הגאון מליסא ז"ל בתשו' חמדת שלמה סימן ל"ב ודעתו דהעיקר כרמ"א ז"ל ע"ש] ועיין בדגמ"ר שכתב דכל זה כשממנה השליח אחר שלשים אבל למנות שליח תוך למ"ד שיפדנו בזמנו אינו נכון כו' ואעפ"כ אני אומר שהאב יעשה שליח אם רוצה לילך לדרכו ושוב השליח יכול לפדותו אפילו אם נימא שהשליחות לא חל אז מ"מ נעשה עתה שלוחו מטעם זכין לאדם שלא בפניו דהא חזינן דניחא ליה כו' עכ"ד [ע"ש ועיין מש"ל ס"ק י"ח] ועיין בתשובת פני אריה סימן מ"ד שכתב דכהן (או לוי ואפשר דה"ה בעל כהנת ולויה עי' בסעיף י"ח מיהו יש לחלק) אינו יכול להיות שליח לכתחילה במקום האב לפדות את בנו דכיון שהוא עצמו פטור מפה"ב אינו ראוי להיות שליח דכמידי דלנפשיה לא חזי לא מצי למיעבד שליחותא לאחריני אך בדיעבד אם כבר נפדה הבכור ע"י שליח כהן אפשר שא"צ לחזור ולפדות עצמו כשיגדיל ע"ש [ועיין בת' חתם סופר סימן רנ"ו כתב מתחלה דאפשר יפסול לויים לשליחות זו ואת"ל כהן פסול דכשר לשליחות מטעם שהוא שפודין עמו וה"ל כאיש ואשה שמכניס כשרין לשליחות הגט בין להולכה בין לקבלה אע"פ שהאיש אינו מתגרש והאשה אינה מגרשת מ"מ תרוייהו מקרו איתא בגירושין רק מטעם אחר אינו כדין שיהיה הכהן שליח לפדות ע"י כהן אחר שנראה כמזלזל בכהונת עצמו כמ"ש כנ"ץ כהן שלא יקרא אחר (עי' בא"ח סימן קל"ה סי"ח) ושוב כתב מ"מ לדינא נ"ל פשוט כיון שכהן ולוי המה במ"ע לפדות בכורי ישראל ואפילו בכור שכולם לויים ויש ביניהם בכורי ישראל מחויבים לפדותו מממון עצמם א"כ נעשים שלוחים ג"כ לפדיון בכורים ע"ש] ועיין בצל"ח בפסחים דף קכ"א ע"ב בד"ה ר' שמלאי שכתב שאם פודה ע"י שליח הא ודאי דברכת שהחיינו לא שייך בה שליח וגם האב אינו יכול לברך ומבוטל ברכת שהחיינו כשפודה ע"י שליח ע"ש וכ"כ בתשובת פני אריה שם דהשליח לא יברך שהחיינו אלא מברך אקב"ו על פדיון הבכור עיין שם [אכן בת' חתם סופר סימן רנ"ח כתב דכשה"כ שאין האב כאן יברך השליח ב' הברכות על פדיון הבן ושהחיינו על מצות עצמו ומ"מ מסיום טוב אם ימצא דבר חדש כגון פרי ינית לפניו לאפוקי נפשו אך העיקר לברך שהחיינו ושוב מצא כן להדיא בהגהת פרישה ע"ש] ועי' עוד בתשובת זכרון יוסף חו"ד סוס"י כ"ו ובתשובת תפארת צבי חו"ד סימן מ"ב ועיין בתשובת יד אליהו סי' נ"ח ובתשובת בגדי כהונה חו"ד סימן י"א . ומ"ש הבה"ט בשם הט"ז אם מת האב כו' עיין בזה בשו"ת ירושלמי האהל סימן ע"ו שהאריך וסתר כל דברי הנה"כ והעלה כדעת הט"ז דבמת האב אין הב"ד יכולים לפדותו וכן הורה הלכה למעשה ע"ש [גם בת' חתם סופר סימן רנ"ה פלפל בדברי הנה"כ הנ"ל ומסיק דמהיות טוב יפדנו ב"ד בברכה בלי שם ומלכות בממון של היתום או יזכו לו הממון ויתנו לכהן במתנה ע"מ להחזיר ויתנו לו שם של כסף שחקוק עליו ספק פדוי ולכשיגדיל ויביא ב' עדים יחזור ויפדה עצמו ע"ש . ועיין בת' חמדת שלמה סימן ל"ח שהאריך ג"כ בזה ומסיק דקשה מאוד לפדות בקטנות ואין לעשות מעשה בזה ושב ואל תעשה עדיף אך הואיל וכתב הש"ך שרוב פוסקים נאבד הטם וכא לידי ביטול מצוה לגמרי נראה לסמוך תקנה לצאת כל הדעות דהיינו לתלות עם ולכתוב שלא נפדה כמ"ש הרמ"א ולזכות להכהן המעות (במתנה עכ"ל כ"מ שם) על תנאי שאם כשיגדיל הבן לא יודע לו שהוא בכור ולא יפדה עצמו יהיו המעות עתה לשם פדיון ואם יודע לו שהוא בכור יהיה מחויב לפדות עצמו והמעות עתה יהיו לשם מתנה ע"ש . ובסימן פ"ב שם תשו' הגאון מליסא ז"ל על ענין זה ודעתו דהעיקר דיכולים לפדותו מנכסי קטן מטעם דמעות פה"ב לא דמו לשאר מצות דבשאר מצות ליכא שעבוד נכסי אבל בפה"ב יש שעבוד נכסי והכא לאו מטעם ערבות הוא אלא דבגוף הנכסים יש לכהן חלק בו מדמועיל תפיסה שיהיה פדוי מכ"ש שב"ד גובין מנכסי הקטן ואעפ"כ למעשה צ"ע נגד סברת הט"ז ועל התקנה שהמציא הגאון המחבר ז"ל לפדות עכשיו על תנאי כתב הוא ז"ל דממעות הקטן ודאי דא"א להתנות שיהיו מעות מתנה וממעות אחרים אין תקנה כיון שהוא חובת הגוף (עמ"ש ברס"ק זה) אם לא שיזכו המעות לקטן ע"מ לפדות בהן ויכולים להקנות ולזכות על תנאי שאם יפדה עצמו בגדלות יהיה מעכשיו מתנה להבן ע"מ שיהיה פדוי בהן . ובזה גם דעתו מסכמת כי כל מה דאפשר לתקוני לקיום מצוה דרחמנא מה טוב עיין שם] : (יז) שיעברו עליו ל' יום . עיין בספר תיבת גמא פ' ראה שכתב אם נולד ביום שבת מנאי שעה קודם מוצאי שבת דהשתא ד' שבועות כ"ח יום כשבת וביום א' כ"ט יום מעל"ע אסור לפדות ביום כ' מיד בבוקר קודם שהשלימו י"ב תשל"ג כימי הקיץ שהלילות קצרות ועדיין לא השלים הזמן וכ"ש אם פדה בליל ל"א ועדיין לא נשלם כ"ט תעל"ע וי"ב שעות כו' ע"ש : (יח) יפדנו מיד . עיין מ"ש לעיל סימן רל"ב ס"א בנ"צ שם לענין אם מותר לאכול ולעשות כל המלאכות הנזכרות בא"ח סימן רל"ב קודם שיפדנו : (יט) להיות בשבת . עיין בתשו' כ"ח סימן קכ"ב לענין בכור שחל יום ל"א ביום א' דר"ה ועיין בתשובת נו"ב תניינא חו"ד סימן קפ"ז מ"ש בזה : (כ) בשבת . עכה"ע מ"ש ומזה הטעם גם בי"ט כו' ועיין בתשו' גבעת שאול סימן נ"ב דה"ה ביו"ט שני של גליות אין פודין

גליון מהרש"א

מאישות סוף הפרק הקשה א"כ למה יועיל בו תנאי כיון דהמעשה א"א לקיים ע"י שליח ואיך ס"ד דרבא בריש קדושין ד"ו ע"ב במתנה ע"מ להחזיר דבנו אינו פדוי ולק"מ דהתם הילך מנה ע"מ שתחזירהו התנאי בנתינת הממון . וזה וודאי יכול לעשות ע"י שליח אלא דאמירת יהיה בני פדוי א"י להיות ע"י שליח וקשיא לי בבי קדושין ששינה בש"ע מלשון הגמרא וכ' בריש סי' כ"ט האומר לאשה הרי את מקודשת וכו' ע"מ שתחזירהו לי א"מ והרי י"ל דוקא באמר הילך מנה ע"מ שתחזירהו דשדי התנאי בקנין המנה. אבל כשתולה התנאי בקדושין אחרי שהפקיעו חכמים הקדושין . ממילא הוי תנאי סותר למעשה ועי' ש"ע אה"ע ס' ל"ח סעיף ד' בהג"ה [illegible]. ועי' מ"ש דהא גם תרומה אפשר ע"י אחר ומ"מ לא [illegible] ותי' דתרומה שאני שאינו נכנס להתרום אלא מדעת בעלים ולא דמי למילה ופדיון שאחר יכול לפדות שלא מדעתו: (ש"ך ס"ק י"א) דיכול לפדו'. ומ"ש לכתחילה [illegible] קי"ל בכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו [illegible] (ש"ך ס"ק י"ב) דהוי כמקח [illegible]

יד אברהם

(דף י"א) דגבי זכוי' קטן ל"מ שלא"ב אלא בזכות גמור והביא ראי' מסוגיא דקדושין (מ"ג ע"ב)דע"י ב"ד מהני אף בדבר שאינו זכות גמור ויש בו קצת חוב. וכ"כ בספ"י. אך בקצה"ח סי' רמ"ג דחה ראיה זו דשאני תלוקה דיש לו בה חלק וא"א ג"כ אבל בעלמא א"י לעשות להן מצוה הצריך שליחות בלא דעתו. ול"ש זכין שלא"ב רק אם עושה ממון שלו. וה"ה ב"ד א"י לעשות שליח לקטן. ול"מ הכי בהביא דסוטה דהתם נמי אין מזכה להן כלום רק נעשים שלוחה של"מ ולא מהני מאי דניחא לבעלים. ויש לה"ר להקה"כ ממ"ש כתו' והעתיקו הרמב"ם [illegible] זכות גמור כדמוכח בגיטין

בשבת [כ] אלא ימתין עד יום א' [כא] (וי"א יג דאין לעשות פדיון הבן בחול (יג) המועד (במהרי"ו בשם ספר המצות מצור"ך) יד [כב] ויש מתירין) (תוספות פ"ק דמ"ק) טו וכן עיקר:

יב (כא) כא מת הבן בתוך שלשים [כג] ואפי' ביום שלשים [כד] וכן טז כב אם נעשה (יד) (כב) טריפה קודם שעברו עליו שלשים יום אינו חייב בפדיון כג ואפילו הקדים ונתן לכהן הפדיון יחזירנו לו: (מה לאחר שלשים חייב לפדותו (כד טור) ולברך על הפדיון יז [כה] אבל (כג) לא יברך שהחיינו) (ד"ע וכן הוא במהרי"ק סוף שורש מ"ט):

יג מי שפדה בנו בתוך שלשים יום כה אם אמר ליה (יב) (טו) מעכשיו יח אין בנו פדוי (יג) כו ואם א"ל לאחר שלשים יום בנו (טז) פדוי (יד) ואע"פ שאין המעות קיימים לאחר ל' יום: הגה יט כז וי"א דאם אין המעות קיימים או שהחזירן לאב תוך ל'

באר הגולה

כא שם במשנה דף מ"ט ע"א: כב מימרא דעולא וכו' ב"ק דף י"א ע"ב: כג שם בבכורות במשנה: כד שם במשנה: כה מסקנת הגמרא שם לכ"ע: כו כרב והרמב"ם שם והרא"ש משום דקיי"ל הלכה כרב באיסורי ועוד דברייתא מסייע ליה וכתב הכ"מ ואין ספק שלא היה בנוסח הגמרא שלהם פסק הלכה כהדיא כשמואל כמו שהוא בנוסחא שלנו: כז כשמואל וכפי גירסת הגמ' שלפנינו ורב יהודה שהוא תלמידו של רב פליג עליה

שפתי כהן

תינוק בכור (שמל) [שחלה] ולא נתרפא עד יום ל"א נראה דאע"ג דמצות פדיון הבן לעשות בעיקר זמנה יש להקדים מצות המילה משום דהמילה היא אות ההכנסת ברית ואלמלא קבלת הברית אין חיוב למצות פדיון כלל ונותן לכהן ה' סלעים בתוך ל' שיהא פדוי לאחר ל' יום ולענין הברכה לא יברך קודם ל' כדכתב מהרא"י בכתביו סי' ר"ל בדין דהגיע יום ל"א בשבת וז"ל ותו דקורא אני תגר על הברכה דיברך אבי הבן בע"ש דאכתי לא מטא זמן חיובא כו' עכ"ד ולא נהירא דא"כ איך יברך לאחר ל' כיון דמיד בהכנסת יום ל"א ממילא הבן פדוי וכבר נעשה מצותו וכן כתב מהרא"י גופיה בת"ה סי' רס"ע אהך דין דהגיע יום ל"א בשבת דבע"ש לא יברך כיון דאכתי לא מטי זמן חיובא ובשבת אין ראוי לברך דלאו מידי קא עביד השתא וממילא הבן פדוי בכניסת שבת שהוא יום ל"א עכ"ל ואע"ג די"ל דהכא כיון דמצוה עיקר זמנה ראוי לעשות כן מ"מ נ"ל דאין לחלק דכיון דכבר נעשה מצותו א"כ אין לברך אח"כ כמו שהעליתי לעיל סי' י"ט ס"ק ג' דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן ואם לא בירך קודם לכן לא יברך אח"כ וגם לא מסתבר כן ליתן המעות קודם ל' מכמה טעמים הלכך יש למולו בתחלה ביום ל"א ואח"כ לפדותו ולברך: יג דאין לעשות כו'. משום דאין מערבין שמחה בשמחה: יד ויש מתירין כו'. וכן כתב המחבר בא"ח סי' תקמ"ו סעיף ד': טו וכן עיקר. וכן נוהגין דהא אין מברכין שהשמחה במעונו כן כתב הט"ז ואין זה ראיה דהא סעודת אירוסין אסור לעשות בחולו של מועד כמו שכתב הט"ז בא"ח ר"ס תקמ"ו אע"ג דאין מברכין שהשמחה במעונו אלא הטעם מבואר בדברי התוס' שם דלא אסור לערב שמחה בשמחה אלא בשמחת נשואין לבד ול"ד שמחת נשואין קאמרי אלא ה"ה סעודת אירוסין נמי דשייך בה נשואין: טז אם נעשה טרפה. נראה דהיינו בודאי טריפות ובכה"ג אפי' חי אח"כ זמן ארוך פטור מפדיון ולא אמרי' טרפה אינה חיה (אלא) בודאי טרפה אבל בספק טרפה פטור מפדיון דהמע"ה מיהו אם חי אחר כן יב"ח חייב דילא מידי ספק טרפה כיון דחי יב"ח וכדלעיל סי' כ"ה ס"ק מ"ח כנ"ל: יז אבל לא יברך שהחיינו. ולא דמי למה שנתבאר בא"ח סי' רכ"ג ס"ב דאע"ג דמת אביו מברך שהחיינו על הירושה דשאני התם כיון דזוכה לירושה משא"כ הכא: יח אין בנו פדוי. אפי' המעות עדיין בעין כיון דנפדה בתוך ל': יט וי"א דאם כו'. ולא דמי לקידושין שנתבאר באה"ע

טורי זהב

אומר מה שפסק שב"ד יכולים לפדות הבכור משמת אביו ולזכות להכהן הממון של הפדיון לא נ"ל ומה שהביא הספר הנ"ל ראיה משם נ"ל איפכא דהיינו מסוגיא דנדרים פ' אין בין המודר (דף ל"ו) איבעיא להו התורם משלו על של חבירו צריך דעתו או לא מי אמרי' כיון דזכות הוא לו (פי' הר"ן דזכין לו לאדם שלא בפניו מסתמא הוה כשלוחו) או דלמא מצוה דיליה היא וניחא ליה למיעבדה הלכך צריך להודיעו ולא איפשטא ופסק בי"ד וכן הרמב"ם דתרומתו תרומה וא"צ להודיעו ומזה הביא ראיה בעל הספר הנ"ל דה"נ גבי פדיון הבן יכול אחר לזכות ממונו דזכות הוא לקטן ולא נראה כלל אלא אדרבה מוכח להיפך דהרי התוס' פ"ק דכתובות (דף י"א) בפשטא דגר קטן מטבילין אותו דיש שליחות לקטן בשיש קצת חובו ע"ש כתבו מדנקטו חובה קצת ולא נקטו סתם חובה משמע דכוונתם דכיון שלא מצינו שליחות לקטן בהך מלת' דמטבילין את גר קטן על כן דוקא בהך גווני דאיתא גבי גר שאינשום חוב בעולם אבל אם יש אפי' קצת חוב דלגבי גדול לא חשבינן ליה כיון דיש יותר צד לזכות מ"מ גבי קטן לא אמרי' דיכול לעשות שליח אלא בזכות גמור בלי שום קצת חוב מזה מבואר דמה שכתב בנדרים דתורם משלו על של חבירו דמהני לא מיירי מקטן דהא מסקי התוס' כל שיש צד חובה לא הוי שליחות לקטן כלל וזה קאי אתורם משל הקטן על פירות הקטן ונקטו משום שמא הקטן רוצה להעדיף דהיינו שיהיה חפץ ליתן עפי ממה שנותן אותו אחר משל הקטן בשבילו שהמצוה חביבה עליו עפי ומש"ה אין במעשה האחר כלום ממילא כשעושה הא' תרומה משלו על הקטן דיש ג"כ קצת חוב זה לקטן שהרי לקח ממנו המצוה דאלו היה ממתין עד שיגדיל היה מקיים המצוה בגופו ובממונו אלא פשוט דלא מהני באמת תורם משלו על של חבירו אלא בגדול ואז לא איכפת לן בהאי מלתא שלוקח ממנו זכות המצוה דאינו אלא חוב קצת אבל בקטן שאפי' חוב קצת פוסל כמו שכתבו התוס' לא הוי שלוחו מכח זכין שלא בפניו דקטן אפי' בפניו הוה כמו שלא בפניו א"כ הוא הדין ממש בהך פדיון בכור יש לומר כך דלא הוה זה האחר הפודה אותו כמו שלוחו כיון שבזה יש חובה קצת והרב בעל הספר הנ"ל ראה דברי תוס' ולא היה אלא כמציץ מן החרכים ולא דקדק יפה ללמוד מה לנדון דידן שיש בו קצת חובה שזכרנו והוא מפרש או דלמא כו' אע"ג דלגבי גדול אזלינן בתר צד הראשון וזכות יחשב לו מ"מ לא יפטור מלקרוא צד חובה קצת ועוד כתוב בספר הנ"ל הרבה ראיות מהגמ' מפ"ק דקידושין והמעיין שם בגמ' יראה שיש להוכיח להיפך וע"ש ועל כן נ"ל דכל זמן שהאב חי יכול לעשות שליח לפדותו משלו במקומו ומטעם זה אבי אביו הרי הוא כאביו ודברי השואל בתשובת ריב"ש אינם הלכה ולאו מפיו אנו חיים והריב"ש לא חש להשיב עליהם וכן אחר יכול לתת משלו במקום האב ולפדות הבכור דהוה כשלוחו וכמו שכתבתי בתורם משלו על של חבירו אבל אם מת האב לא יפדה עד שיגדיל וכן איתא במהרי"ל עיין שם: (יב) מעכשיו אין בנו פדוי. דמתנה בעלמא היא דהא בתוך ל' לא שייך פדייה. כך כתב רש"י: (יג) ואם אמר ליה לאחר ל' יום כו'. א"ל א"כ אמאי כתב בסעיף י"א דימתין עד יום א' אמאי לא יפדה ביום ו' ויאמר יהא בני פדוי לאחר ל' תירץ בת"ה סי' קס"ע דא"א לעשות אז הסעודה וברכת פדיון ורש"ל בתשובה סי' י"ז כתב דבאמת דיפדה ביום ו' ויאמר הילך פדיונו ויחול לאחר ל' יום ונוהגין העולם כדברי ת"ה וכמו שכתב כאן בפרט שבמהרי"ל כתב שבמרדכי גדול נמצא כך: (יד) ואע"פ שאין המעות כו'. ואם לא אמר כלום לא מעכשיו ולא לאחר ל' פסק רש"ל בתשובה דלעיל דאם המעות עדיין בעין ביד הכהן הוא פדוי ואם ליתנהו אינו פדוי ומדברי מהרא"י בפסקיו סי' רל"ד

נקודות הכסף

לאדם שלא בפניו וא"כ הרי הם פודים אותו במעותיו של הקטן וכן כשיש מעות בלא"ה לקטן וא"כ הרי המצוה של הקטן וע"כ הוצרכו התוספות לומר דשמא רוצה לפטור בחטה א' או להעדיף ולא כתבו דהוי קצת חובה משום דרוצה שהמצוה יהא שלו משום דכיון דתורמין משל הקטן מצוה דיליה היא. אבל בנדרים מיירי דאינו מזכה לו ובהכי דוקא הוא דמבעי' לש"ס וא"כ אפי' תימא דהבעי' לא נפשטא מ"מ הכא פודין אותו הב"ד כשמזכין מתחלה המעות לקטן. וי"ל להביא ראיה ברורה על זה מהא דתנן בהנזקין ד"נ ע"א אפוטרופוס של יתומים חייב לעשר ואיתא בש"ס שם דהיינו להאכיל אבל לא להניח וכו' בחדושי הרשב"א דל"ש מנוהו אבי יתומים ל"ש מנוהו ב"ד תורם מדינא והא דתניא אתם ולא אפוטרופסים אסמכתא בעלמא הוא דמדינא תורם בין להאכיל בין להניח ביד האפוטרופסי' ביד היתומים אלא כדי שלא יראה כמזלזל בנכסי יתומים שמא לא ידקדקו יפה בדבר אסרו להם לתרום להניח כיון שאין צורך להן בדבר זה אבל להאכיל העמידוה אדינא עכ"ל אלמא דמותר לאפוטרופוס לתרום מדינא אפילו להניח ולא אמרינן דשמא ירצה הקטן דוקא עצמו כמצוה וחוב הוא לו אלא ודאי כיון דתורמין משלו הרי מצוה דיליה היא א"כ לא חשיב חוב בשביל זה וא"כ בפדיון נמי כשיזכו לו הבית דין הרי מצוה דיליה היא ולא הוי חובה. ואפילו לפי' הראשון שפי' מעיקרא הרשב"א אם דלהניח מדינא אסור מקרא דאתם ולא אפוטרופסים יש לומר דהייט דוקא באפוטרופוס ומטעם שכתב הרשב"א שם דכיון דאין כאן תקנת היתומי' לא הפקידום לכך. ואם כן הרי אין האפוטרופסים שלוחים אבל היכא שהב"ד מזכין לו ונעשים שלוחים שלו כפי' לכל דבר ודאי דיכולים לפדותו אי נמי דוקא בתרומה ומעשר ומטעם שכתבו התוס' בכתובות דלעיל דשמא רוצה לפטו' בחטה א' או להעדיף מה שאין כן הכא בפדיון: ועוד דנראה לי מוכח מהרמב"ם והטור וש"ע דס"ל כפי' האחרון של הרשב"א דהא הרמב"ם כ"ד מהלכות תרומות דין י' והטור וש"ע שם האפוטרופסים תורמין מנכסי יתומים ולא חילקו בין להאכיל ובין להניח ואע"ג דבכ"מ שם

גליון מהרש"א

יים. והמג"א סי' של"ט סק"ח חולק: (סעיף י"ב בהגה) אבל לא יברך וכו'. בתוס' בכורות מ"ט א' ד"ה לאחר מספקי' בזה: (סעיף י"ג בהגהה) או שהחזירן, משמע דגם בהחזירן פדוי לדעת המחבר ועי' בזה בס' אבני מלואים על אה"ע סי' מ' ס"ק ב' דמספקא מיהו בנתן ע"מ להחזיר והחזיר קודם למ"ד ודאי חוזר ופוד'

חידושי רע"ק

משום דלפעמים לא יהיו עדיין כלו כ"ט י"ב ותשצ"ג באם נולד סוף היום לזה בנתעכב עד יום ל"ב ואם ל"ב הוא יום התענית יש לפדות ולעשות הסעודה בלילה שקודם התענית תשו' נודע ביהודה (מהדורא תנינא חיו"ד סי' קפ"ו): (סעיף י"ב) אם נעשה טריפה. אבל נוטם ויוצא ליהרג חייב בפדיון יש"ש בב"ק (פ"א סי' ל') ובגוסס בידי אדם צל"ע לדינא וע' ברמב"ם

ביאור הגר"א

של"ט ס"ד מש"ש: [כ] אלא ימתין כו'. כמו במילה: [כא] וי"א דאין כו'. כמ"ש בפ"ק דמ"ק (ח' ב') אין מערבין כו': [כב] ויש כו'. דקי"ל כרב אשי משום בחנך כו' וע"ש בתוס' הנ"ל וכ"פ בש"ע א"ח סי' תקמ"ו ס"ד: [כג] ואפי' כו'. כת"ק שם: [כד] וכן אם כו'. פ"ק דב"ק (ובמנחות ל"ז) וכפי' תוס' שם: [כה] אבל

פתחי תשובה

ע"ש: (כא) מת הבן בתוך ל'. [עיין כדגמ"ר כד"ה ואין שכתב דכשרוצה האב לילך לדרכו בתוך ל' יעשה שליח לפדות אבל שיפדהו האב במקום שיהיה שם ביום שלשים (ואחד) לדעתי לא יכול לברך כי אולי מת הבן בביתו ולמיהב לכהן חזקת חיים ג"כ יש לספקק כי כל זמן שלא עברו שלשים יום אין לו חזקת חיים כי אולי נפל הוא ויש לדון בזה ולומר דיועיל מטעם חזקה דאתי מכח רובא דרובא אינם נפלים והדבר צ"ע ולכן המובחר שבדרכים שיעשה כאן שליח עכ"ל] עיין בתשובת בית שמואל אחרון חיו"ד סימן כ"ט באחד שהניח אשתו בעיר אחת והלך למדינה אחרת וכתבו לו שם שאשתו ילדה בכור אם מחויב לפדות את בנו אחר ל' יום מיום לידתו אף דה"י אם הוא חי או לא והעלה דודאי יכול לפדות ולברך ואין חשש שמא מת הולד תוך ל' יום דאוקי אחזקה דחזקה דאתיא מכח רובא הוי חזקה ע"ש שהאריך בזה [גם בתשו' חתם סופר סימן רנ"ד וס"ס רנ"ה השיג על דגמ"ר הנ"ל מסש"ק דערכין והעלה דיותר טוב שיפדנו בעצמו במקום שהוא משיפדנו ע"י שליח וכן כתב מעשה ממורי הגאון מוהר"ר נתן אדליר זצ"ל ע"ש] : (כב) טריפה. עבה"ט מ"ש בשם הש"ך דבספק טריפה וחי י"ב חודש חייב לפדותו ועיין בתשובת טוב האבן סימן י"ב מה שפלפל בדין זה: (כג) לא יברך שהחיינו. מדברי הש"ך סקי"ז תשמע דאם היה האב יורשו דהא בן יום אחד

באר היטב

פודין אותו ונראה דפודין נמי בלילה מיהו נוהגין לפדות ביום ואם חל יום ל"א בתענית צבור יש לראות אם הגיע הבן לכ"ע י"ב תשצ"ג קודם יום התענית שהוא יום ל' יש לפדותו ביום ל' אחר כ"ע י"ב תשצ"ג (ואפשר לומר דמשום סעודה לחוד לא מקדמינן לפדות ביום ל') ואם לאו אז יש לפדותו בליל ל"א של יום התענית אבל אין לפדותו ביום התענית ולעשות סעודה בליל שאחר התענית דליכא פרסומא כה"ג מיהו שמעתי שנוהגין לפדות ביום התענית ולעשות הסעודה בליל שאחר התענית. עכ"ל: (יג) המועד. משום דאין מערבין שמחה בשמחה והיש מתירין סבירא להו דלא שייך זה אלא בשמחת אירוסין ונשואין בלבד: (יד) טרפה. כתב הש"ך נראה דהיינו בודאי טרפות וכה"ג אפי' חי אח"כ זמן ארוך פטור מפדיון דלא אמרי' טרפה אינה חיה בודאי טרפה. ובספק טרפה פטור מפדיון דהמע"ה מיהו אם חי אח"כ י"ב חדש חייב דילא מידי ספק טרפה כיון דחי יב"ח וע"ל סי' כ"ה: (טו) מעכשיו. דמתנה בעלמא היא דהא בתוך שלשים יום לא שייך פדייה כ"כ רש"י ואפילו המעות עדיין בעין. ש"ך: (טז) פדוי. כתב הט"ז וא"ל א"כ אמאי כתב בסי"א דאם חל בשבת ימתין עד

בברכה רק ברכת שהחיינו אינו חוזר ומברך ע"ש: (שם בש"ע) ספק אם הוא חייב. אף שזה ודאי שהוא פטר רחם אלא שהספק בחיוב כגון דלא ידענו פן הי' אביה כהן ואף דרובן ישראלים א"ה בממון אחר הרוב ת' צמח צדק סי' קכ"ה וכ' שם אלו היו צריכים לעדות לפטרו מפדיון לא היה עדות אשה מועיל וע' ת' זכרון יוסף סי' כ' צידד דאף רועה עובד כוכבים נאמן לפטור מסבירה כמו דהאמינו לחי' בפ' י' יוחסין ר' ע"ג ב' אך בעובדא דהצ"צ שהיה ספק אם היא בת כהן בזה ל"ש טעמא שכ' הר"ן בנאמנות החיה משום דהם רגילות לידע ולא סגי' בלא"ת וניחא. ואף בודאי בכור וספק אי נפדה כ' בת' יד אלי' סי' ל"ז דפטור מפדיון ול"ד לאינו יודע אם פרעתיך דהכא ליכא ברי ושמא: (שם ע"ז סקי"ג) ויחול לאחר ל' יום. אם חל יום ל"א בשמיני עצרת ביום ה' ויצטרך לאחר הפדיון עד יום א' כ' בת' דת אש סי' י"א דכ"כ לא משהינן אלא פודה ביום הושענא רבא ויאמר לכהן שיהיה פדוי אחר שיגיע הבן לשלשים יום שלמים וא"ת לפרסום ולא לברכה ע"ש שכ' דלברכי א"א דאינו יודע לכוין אימת חל הפדיון ולא ידעתי למה א"י לומר שיחול בשעה פלונית בהתחלה או בסופה וסמוך לזמן זה דנעים יעשה הברכה אמנם י"ל טעם אחר כיון דאינו עושה מעשה כלל בהגיע השעה לא שייך לברך ובפור א"ח סי' תל"ט כיון דעיקר ביטול בלב א"ם דלא

יד אברהם

(כ"ב) ועיי' אחר ל"מ שלי"ב אף כגדול דחשוב חוב כדאיתא בח"מ סי' קל"ה. וכן חרש ושוטה ודאי לא עדיפי מקטן וזכין להם ב"ד לקנאות לנשותיהן אף שיש בזה חוב לאסור נשותיהן עליהן אמרי' דמסתמא ניחא להו משום זכות דמצוה להוציא מזנות. וכן זכו להשיאו אשה כדאמר בכ"ם חרש ואע"פ שיש בזה ג"כ חוב שאוסרים אותו בקרובותיה ונתחייב בשאר וכסות וכ"ש בזמלינו שנתחייב בכל שאר הנכסים כדמס"ט ל"מ בקטן שיקדש לו אשה אשה כמ"ש הכ"ב חלק אה"ע סי' ס"ב אלא ש"מ דכב"ד מהני. גם מ"ש הקנה"א לדמות לאי' הנה"כ מהא דיש רשות לאפוטרופוס לתרום מנכסי יתומי' ולא אמרי' דאפשר דלא ניחא להו. דשאני תרומה דיש לכהן חלק בה ואין כחלוקה דהוי ג"מ. מ"מ יש להי"ר ממ"ש תוס' גבי מעשר בהמה בשבת (כ"ג) דלאפוטרופוס מעשר: (שם סעיף י"ב) אם נעשה טריפות קודם שעברו עליו ל' יום אינו חייב בפדיון. וכתב הש"ך ס"ק ט"ז דהיינו בוודאי טרפה אבל בספק טריפה פטור מפדיון מיהו אם חי אח"כ י"ב חודש חייב דילא מידי ספק טריפה כיון דחי י"ב חודש. ואין דבריו מוסכמים דיש פוסקים דס"ל דבאדם טריפה חי וכמ"ש תוס' בפס ר"ח שלהי זבחים וכ"כ בהגהת מרדכי

[כו] כח מי שהוא ספק אם הוא חייב בפדיון פטור שהמוציא מחבירו עליו הראיה:

יד מת האב כט בתוך שלשים יום הרי הבן בחזקת שלא נפדה עד שיביא ראיה שפדאו אביו ואם מת האב לאחר שלשים יום בחזקת שנפדה עד שיודיעוהו שצוה בשעת מיתה ואמר שלא נפדה:

טו ל עבר האב ולא פדה את בנו (כה) כשיגדיל חייב לפדות עצמו ב (ויש מי שכתב דכותבין לו (כו) על (יח) שם של כסף שאינו נפדה ותולין לו בצוארו כדי שידע לפדות

אפילו בדיעבד (כד) אין בנו פדוי (מהרש"ל בת"ס סי' רס"ד ובכתביו סימן ל"ד) (טו) וטוב להחמיר לחזור (יז) לפדותו:

ל"ד משמע דאף בסתם הוה כאומר לאחר ל' יום ותלוי בפלוגתא דרב ושמואל כמ"ש כאן רמ"א על הש"ע דהיינו דרב ושמואל פליגי בפרק יש בכור (דף מ"ט) באומר לאחר ל' יום והמעות אינם בעין ביד הכהן דרב ס"ל בנו פדוי מידי דהוה אקידושי אשה שמקדש אשה לאחר ל' יום היא מקודשת ושמואל ס"ל אינו פדוי דשאני אשה דהא בעי מקדש אותה עכשיו ואיתא בהלכה גמרות דהלכתא כשמואל והרא"ש לא גרס לה ופסק כרב דהוה פדוי וזהו דעת הטור *) ותימה רבה על הב"י שכתב דהטור פוסק כשמואל דאיפסקא הלכתא כוותיה וכמדומה שלא עיין אז בגמרא ויותר תימה על מו"ח ז"ל שכתב ג"כ כב"י ולא דק בדבר זה: (טו) וטוב להחמיר כו'. כ"ל דהיינו בלא ברכה דודאי ספק ברכות להקל והוא הדין אם אמר סתם בשעת הפדיון שפדה ביום ל' מחמת שהיה סבור שפודין ביום ל' או שטעה במספר הימים והמעות אינם בעין ביד הכהן דיפדה בלא ברכה אח"כ דלפי דעת מהרא"י שזכרתי גם בהא

בהא"ע ר"ס מ' דמקודשת אפי' נתאכלו המעות דהתם בידו לקדשה מעכשיו אבל הכא אין בידו לפדותו מעכשיו ש"ס דבכורות דף מ"ט ע"א ובתשובת מהרש"ל סי' ז' הארי' להוכיח מתוך הסמ"ג עשין קמ"ד דליכא מאן דפליג דאם התנה שלא יהא פדוי רק אחר ל' יום דפדוי אפי' נתאכלו המעות ומה שכתבו התוספות פרק מרובה דף ע' סוף ע"א ובא"ז דקי"ל כשמואל דאם נתאכלו המעות אינו פדוי היינו כשפדה סתם תוך ל' יום דלא יש חילוק בין נתאכלו המעות או לא ודלא כת"ה סי' רס"ע של' שהתום' והא"ז חולקים על דבר הרא"ש וכו' ומלך פסק אינו פדוי הוי וחולקים מאד כמובן לכל מעיין שם ועוד דא"כ הא דפסק סמ"ג מעיקרא דאינו פדוי הוי ליה לפרוקי דבנתאכלו מיירי ועוד דדוחק גדול לחלק בסתם בין נתאכלו או לא דהא כי נימא דסתם הוי כאומר שלא יהא פדוי אלא לאחר ל' יום דמסתמא מכוין לפדות כדין תורה א"כ אפי' נתאכלו נמי הוי פדוי אלא נראה דהסמ"ג לא גריס בש"ס דהלכתא כשמואל בדיני וכ"כ מהרי"ק שורש ל"ו ועל השגות שפסק כו' הושעי קאי לט"ס כו' ע"ש וס"ל דוקא לקמן בכך תנא דתני קמיה דרב יודא פסיק ש"ס הלכתא כשמואל מדמשבש ר' יודא להאי תנא לאוקמא כשמואל וס"ל כיון דהאי תנא הוי תנא סתמא קמיה דרב יודא ורב יודא משבש ליה ומאי משבש ליה הא איהו קאמר בסתם וסתם כלאחר ל' דמי אלא ודאי קים ליה לרב יודא דבהא נמי פליגי רב ושמואל דספודה בנו סתם אי דעתו מעכשיו ואין בנו פדוי אפי' לא נתאכלו המעות ואי דעתו כלאחר ל' ופדוי למר בלא נתאכלו ולמר אפי' בנתאכלו ולכך פסק הסמ"ג מתחלה סתם ספודה בנו תוך ל' יום אין בנו פדוי ולא חילק בין נתאכלו או לא משום דסתמא דעתיה שיהא פדוי מעכשיו וכרב יודא, אליבא דשמואל ופסק ש"ס הלכתא הכי ואח"כ בפירש שלא יהא פדוי אלא לאחר ל' בפלוגתא דרב ושמואל בנתאכלו פסק כרב באיסורא כיון דלא פסק ש"ס הלכתא הכי ומעתה מ"ש הת"ה סי' רס"ע שהטור והא"ז חולקים יפה כוון דלא מוכח מהסמ"ג מידי והשתא ליכא למימר דהתום' בסתם מיירי כיון דבסתם אינו פדוי כשנתאכלו משום דדינו כאלו פירש שלא יהא פדוי אלא לאחר ל' יום וכשמואל לשיטת הסמ"ג א"כ גם באומר שלא יהא פדוי עד לאחר ל' יום אינו פדוי כשנתאכלו וזה ברור ודוק ואפשר דכל הפוסקים מודים בזה לענין דיכא דספודה בסתם דעתיה במעכשיו דהסברא מכרעת לזה אלא שהם לא דברו מזה ומ"ש רא"ש פרק יש בכור ומ"ש בה"ג בסתם מי שפדה את בנו בתוך ל' יום אין בנו פדוי צריך להעמיד דבריו בדא"ל מעכשיו עכ"ל ולא משני דמיירי בשפדה בסתם תוך ל' הא"כ אלא לפי דלא אסיק אדעתיה דרב יודא מיירי בסתם וכדפי' לדעת הסמ"ג אלא מפרש שם דברי רב יודא כדקאמר בש"ס מעיקרא ע"ש לכך כתב דמיירי במעכשיו דלא כמהרש"ל שכתב שם בריש התשובה ומדמוקי לה"ג בא"ל מעכשיו ולא ניחא ליה לאוקמא בסתם שלא אמר ליה מידי לא מעכשיו ולא לאחר ל' יום בפרט מאחר שכתב לשם בסתם אלמא דס"ל להרא"ש שאין חילוק בין סתם לפירש דודאי אמדינן דעתיה שלא היה אלא שיהא פדוי לאחר ל' יום אף דלאו כ"ע דיני גמירי מ"מ דעתו היה שיהא פדוי כראוי באיזה יום שראוי לפדות עכ"ל דמ"ש הרא"ש ומ"ש בה"ג בסתם כו' אין ר"ל שכתב בה"ג לשם בסתם אלא בבה"ג לא כתב אלא סתמא שפודה בנו תוך ל' יום אינו פדוי ולא פירש אי מיירי שפדה תוך ל' יום שלא יהא נפדה עד אחר ל' ופסק כשמואל או מיירי דאמר מעכשיו וכרב אבל אה"כ דאפשר דבסתם הוי כמעכשיו ולכך נקט בה"ג סתמא דאינו פדוי ולא פירש דאמר מעכשיו משום דסתמא מעכשיו קאמר והרא"ש לא קאמר דל"ל דמיירי באמר מעכשיו אלא לאפוקי אמר שלא יהא פדוי עד אחר ל' ומעתה לפ"ז מ"ש מהרש"ל דהיכא דחל יום פדיון ביום שבת יש לפדות ביום ו' ולהתנות שלא יהא פדוי עד אחר ל' דאז אפי' נתאכלו פדוי לכ"ע ליתא וכמו שנתבאר דלדעת התום' והא"ז אינו פדוי בנתאכלו ויש לחוש שמא יתאכלו וכמ"ש בת"ה שם וכן בכל נוסחאות הש"ס שבידינו היום פסק ש"ס הלכתא כשמואל דבנתאכלו אינו פדוי (וכן הוא בספר יראים סי' שכ"ג) וגם הב"ח כתב ודלא כמ"ש מהרש"ל בתשו' סי' ז' שכתב דפודין אותו ביום ו' שהוא יום ל' שלו עכ"ל ולא ביאר טעם השגתו ואולי כוון למ"ש: עוד כתב הב"ח דיש לחלק בין הגיע הבן ביום ו' בהשכמה (לאו דוקא דה"ה כל יום ו') לבן חדש שהוא כ"ט י"ב תשל"ג אז יפדהו ביום ו' לאחר שכבר הוא מבן חדש ולמעלה יאם לא הגיע מבן חדש ומעלה עד הגיע השבת אז פודין אותו ביום א' והארכתי בתשו' בס"ד בראיות ברורות שכן פסק בספר יראים ע"כ ודבריו נכונים שכן מבואר בספר יראים סי' שכ"ג וממאי דאיתא בש"ס ופוסקים סתם ל' יום אין ראיה דהכי אשכחן טובי בש"ס ופוסקים ל' יום שהוא חדש כדלעיל סי' קפ"ע ס"ק ל' וגם מדברי מהרא"י והמחבר יש לפרש כן אלא שאין נוהגין לפדות עד יום ל"א והיינו היכא דאפשר אבל היכא דהלו כ"ט י"ב תשל"ג קודם השבת יש לפדותו ביום ו' ומהרא"י והמחבר דקאמרי אם חל יום ל"א בשבת היינו סוף כ"ט י"ב תשל"ג ודו"ק: ב ויש מי שכתב כו'. הל' מגומגם די"ל גם המחבר מודה בהא מיהו לפי מ"ש לעיל ס"ק י"א א"נ לטם של כסף וגם לרוב פעמים הטעם של

כח יפכאר במ"ש בספיף ל': כט עמשם דף מ"ט ע"א: ל קדושין דף כ"ט ע"א:

נקודות הכסף

ספג דלא תשא לכתוב כאן לפי שספק של ע"ש בסוף הל' נחלות אינו נראה דמכל מקום היה לו לבאר כאן גם לענין תרומה. ועוד דא"כ על הטור קשה שהוא לא כתב מזה דבר בהל' נחלות אלא ודאי סבירא להו דקרא אסמכתא בעלמא הוא ומדינא תורם בכל ומשום תקנת יתומים לא ישגיחו לסניח וכמ"ש הרשב"א וזה לא שייך לענין דיני תרומה רק לענין תקנת יתומים ולכך לא חולק בזה בהלכות תרומה דשם מיתי רק דיני תרומה אך בהלכות נחלות דשם מיירי מתקנת יתומים חולק בזה, והטור לא הוצרך לכתוב זה בהל' נחלות משום דכתב שם כמה דינים דקתני בברייתא דיתקנו האפוטרופסים להאכיל ולא לסניח וא"כ ה"ה בתרומה א"כ כיון דתרומה אינה טובת לא כתבו בהלכות נחלות אך על גב דבשפתי כהן סי' של"א ס"ק ס"ח כתבתי דהא דתורמין היינו להאכיל כו' היינו משום שנסתפקתי לפסק דש"ס דסניקין לדברי הסמ"ג בהל' תרומות דף קנ"ו והכ"מ והטע"ז שחולקו בכן ואפי' לפי זה נלמד דבכ"ד בפדיון שכן יכולים הב"ד לפדותו וכמ"ש למעלה (ומ"ש הסמ"ג בסוף דף רס"ו נדחה מתוך כל מה שכתבתי יע"ש): ועוד נראה ברור דב"ד יכול לזכות לקטן אפי' במקום דהוי חובה קצת כדמוכח להדיא בריש פרק האיש מקדש דף מ"ב דגרסינן התם ואלא הא דאמר רב גידל אמר רב מנין ששלוחו של אדם כמותו שנא' ונשיא אחד ונשיא אחד ממטה תיפוק לי' שליחות מהכא ותסברא דהא שליחות הוא והא קטנים לאו בני שליחות נינהו אלא כי הא דאמר רב גידל אמר רב מנין שזכין לאדם שלא בפניו שנאמר ונשיא א' ותסברא זכות היא הא חובה נמי איכא דאיכא דניחא ליה בהר ולא ניחא ליה בבקעה ואיכא דניחא ליה בבקעה ולא ניחא ליה בהר אלא כדרבא בר רב הונא דאמר רבא בר רב הונא אמר רב גידל אמר רב מנין ליתומין שבאו לחלוק בנכסי אביהן שבית דין מעמידין להם אפוטרופסין לחוב ולזכות לחוב אמאי אלא לחוב ע"מ לזכות ת"ל ונשיא א' ממטה מקתו עכ"ל הש"ס ופרש"י כדרבה כלומר לא זכות שלא בפניו גרידא איכא למשמע מניה לגדולים אלא לאורויי נמי דלקטנים אפי' חובה הבאה מחמת זכות דשאין ב"ד לעשות להו כו' עכ"ל הרי להדיא דבית דין יכול לזכות לקטן אפילו במקום דהוי נמי חובה: ומכאן קשה לי ג"כ על כתוב דפרק קמא דכתובות דף י"א ע"א שהקשו על הא דאמרינן התם גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד וז"ל ותימא דהא זכיה הוי משום שליחות דכיון דזכות הוא לו אגן סהדי דעביד ליה שליח כדמוכח בפ"ק דב"מ גבי חצר משום יד אתרבאי ולא גרע משליחות וא"כ היאך זכין לקטן והלא אין שליחות לקטן כדאמרינן באיזהו נשך כו' וכנכנו שם בדוחקים כמבואר מדבריהם שם. ולדידי לא קשיא מידי דב"ד שאני דאפילו במקום שאין שליחות וכיה לקטן יכולין ב"ד לזכות לקטן ותו קשיא לי אמה שהירנו התוס' שם דהא

ביאור הגר"א

כו' · תוס' שם ד"ה לאחר והרא"ש נסתפקו בזה וספק ברכות להקל: [כו] מי שהוא כו' וכו' שם כו' וכו' וכו' וכבות ביום שלשים יש לפי' אם לרמות לרוב דפסקי' בחו"מ (סי' ע"ד) דעביד איניש דפרע ביומא דמשלם זמניה או דהכא גרע דהחיוב אינו ודאי דדלמא ימות הולד בו ביום ויפסד

חידושי רע"ק

(פ"ב ה"ז מהל' רוצח): (ס"ע ספיף י"ג) **שהמוציא** מחבירו ע"ה. ובזה אם תפס הכהן לכ"ע מוציאין. מחנה אפרים (הל' זכיה ומתנה סי' ה'): (שם סי"ד) **בתוך** שלשים יום. של

באר היטב

יום א' אמאי לא יפדה ביום ו' ויאמר יהא בני פדוי לאחר ל' תירץ בת"ה סי' קס"ע דא"א לעשות אז הסעודה וברכת פדיון ומהרש"ל בתשו' סי"ז כתב באמת דיפדה ביום ו' ויאמר הילך פדיונו ויחול לאחר ל' יום ונוהגים העולם כדברי ת"ה עכ"ל: (יז) לפדותו. כ' סמ"ז וכ"ל דהיינו בלא ברכה דודאי ספק ברכות להקל וה"ה אם אמר סתם בשעת הפדיון שפדה ביום ל' או שטעה במספר הימים והמעות אינם בעין ביד הכהן דיפדה בלא ברכה אח"כ ואם פדה ביום הל' סתם ולא אמר לו מעכשיו ולא לאחר ל' יום פסק רש"ל בתשו' דאם המעות עדיין בעין ביד הכהן הוא פדוי ואם ליתנהו אינו פדוי ומדברי מהרא"י בפסקיו משמע דאף בסתם הוה כאומר לאחר ל' יום עכ"ל וגם הש"ך השיג על מהרש"ל בזה ע"ש באורך: (יח) טם. וכ' הש"ך ולפי מ"ש לעיל דהב"ד יכולים לפדותו א"צ לטם של כסף

פתחי תשובה

נוטל ומנהיל היה מכרך שהחיינו ועיין בספר לוית חן פרשת בא שכתב דלעולם אינו מברך שהחיינו ע"ש. ועי' בש"ך ס"ק י"ב מ"ש בשם תשובת רא"ח על תינוק בכור שחלה ולא נתרפא עד יום ל"א אם"ג דמצות פדיון הבן נעשית בעיקר זמנה מ"מ יש להקדים המילה כו' ובספר לוית חן שם כתב דדוקא נתרפא יום ל"א אבל אם לא נתרפא לא ימתינו ע"ש [וכ"כ בס' בית לחם יהודה ובת' חתם סופר סי' ש' ע"ש] וכן כתב בתשובת שיבת ציון סי' ל"ד ע"ש היטב ובתשובת נמח לדק סי' קל"ח: (כד) אין בנו פדוי. ע' בתשובת יד אליהו סי"ס ע"ח שכתב דאפשר דא"צ הכהן להחזיר המעות כי ברצונו נתן לו ולא דמי לאם מת הולד תוך ל' כו' ע"ש וכ"ה בריטא באמר מעכשיו. ועיין בתשובת ש"ב כתר כהונה סימן ל"כ שכתב דאם נתן דמי הפדיון לאחר כ"ט י"ב תשל"ג ואמר שיחול הפדיון לאחר ל' יום בנו פדוי דהא לדעת הש"ך מהני הפדיון לאחר כ"ט י"ב תשל"ג ואף שהמג"א חולק עליו בסי' של"ט ס"ק"ח והעיקר כהמג"א מ"מ הכא שאמר שיחול אחר למ"ד יש לצרף דעת המחבר דבנו פדוי אף שאין המעות קיימים ע"ש ועיין בתשובת דת אש סי' י"ח: (כה) כשיגדיל חייב. עיין כת' זכרון יוסף חי"ד סוס"י כ"ז שכתב דהיינו שיהיה בן י"ג שנה דוקא דאע"ג שחייב בכל המצות מדרבנן משהגיע לחינוך היינו דוקא במצות שיכול לקיימן גם אחר שיגדיל משא"כ במצוה זו דפדיון שאם יקיימנה עכשיו לא יכול לקיימה שוב כשיגדיל ע"ש וכעין סברא זו כתב המזרחי סוף פרשה לך לך בטעם הדבר לא מל אאע"ה א"ע קודם שנצטוה ע"ש ועמ"ש לקמן ר"ס שע"ג: (כו) על טס של כסף. [עפה"ט ועמ"ש מזה לעיל ססק י"ג]:

דמטבילין אותו היינו מדרבנן דאפי' היכא דהוי זכות גמור הוא וכמ"ש התוס' שם גופיה ובסוף הדבור וקא ודאי ליתא כמבואר בש"ס דקדושין הנ"ל וכן ל... שם דבמקום דהוי חובה קצת אין זכין לקטן רק היכא דהוי זכות גמור זכין לו דאז יש לו דין שליחות הכא דהא בש"ס הנ"ל משמע דהיכא דהוי זכות גמור זכין לו אפי' לית ליה שליחות' וכן הוא לספ"... דלא קשה הא דמטבילין אותו דאע"ג דאין שליחות לקטן מ"מ זכיה אית ליה אפי' מדאורייתא וכעיקר כהספרי' שכבינהו התו' שם דלא גרסי באיזהו נשך זכיה מדרבנן אית ליה וכן מצאתי בש"ס של קלף ... לספרים דגרסי התם מדרבנן היינו במקום דהוי חובה קצת ומפרק קמא דכ"מ נמי כלעפ"ד דלק"מ דלא אמרינן התם אלא דחצר משום ידה אתרבאי ולא גרע משליחות' וזכין לאדם שלא בפניו במתנה אבל דליכא משום שליחו' לקטן אית ליה זכיה ע"ש ודוק סוף דבר לא ירדתי לסוף דברי התוספו' כוה: שוב מצאתי במרדכי ס"פ דמציעא כתב ח"ל תנר משום שליחות איתרבאי כו' והכי אמרינן בפרק ... שליחות איתרבאי ומכאן דן רבינו מאיר דעובד כוכבים דלית ליה שליחות לית ליה זכיה ואם אמר ראובן לשמעון זכה בשוהו המעות לעובד כוכבים לא זכה כהן שהעובד כוכבים עד דאתא לידיה עכ"ל דכתובות אבל י"ל דס"ל לרבינו מאיר דהיכא דאתי לכלל שליחות אית ליה זכי' והאי דקאמר דזכיה מטעם שליחות איתרבאי היינו דבעינן דאתי לכלל שליחות ולכך עובד כוכבים ליקדלא אתי לכלל שליחו... כש"ס פרק איזהו נשך : שוב ראיתי כל"ן פ' האיש מקדש שכתב ג"כ דאיכא דילפי משמעתא דהתם דזכייה לאו מטעם שליחות הוא ואית ליה זכיה לקטן מדאורייתא אע"ג דלית ליה שליחו' אלא שהר"ן ד... באיזהו נשך דקטן אית ליה זכיה מדרבנן משמע מדאורייתא לא ודחק עצמו לייסב הסוגיא דפרק האיש מקדש וכו' דלמסקנא לית ליה זכיה מדאורייתא ולפע"ד זכו דוחק דהא לא הדרינן מסוגיא דמעיקרא ... נמי איכא אבל אי הוי זכות גמור אית ליה זכיה מדאורייתא.ומה שהביא מסלק אינהו נשך ככר כתבו התוספות דאיכא ספרים דלא גרסי מדרבנן הלכך העיקר כהי"א שהביא הר"ן כנ"ל: שוב מצאתי להדיא... בן סורר ומורה שכתבו דקטן אית ליה זכיה מדאורייתא היכא דדעת אחרת מקנה אותו ותפשתי בשאר פוסקים ומצאתי שכ"כ עוד התוספות בגיטין פרק הנזקין ... סוף ד' ס"ד והרשב"א בחדושיו שם וכ"... י"ס ע"א והכל"ש שם סי' כ"ט בארוכות ונתתי שמחה בלבי וגם שהתוספות ופוסקים הנ"ל סבירא להו אחרות לזה ע"ש ולפענ"ד איכא נמי ראיה ברורה מהך סוגיה דרב גידל דפרק האיש מקדש ... ושוב מצאתי [כדברי] בדברי הריטב"א פרק קמא דכתובות ופרק האיש מקדש ועי' שם: (שם ס"ק י"ד) ותימה רבה על הב"י כו'. ... אשתמיטתיה דהכי סבי"י כבדק הבית שהרגיש בזה ותיקן דבריו ע"ש:

גליון מהרש"א

מצינו ברכה על מחשבה שבלב אף שדום לא יתרום ייקשה יתרום במחשבה ולא יצטרך לברך וצ"ל דוקא ביטול דעיקרו במחשבה אף גידון דידן י"ל גם במחשבה גלי דעת נעשה הפריון כבר מעצמו גם אם לא יחשוב. (ועל הקושיא מתרומה ע"ת דת אש סי' י"ד עלה כ"ז בסופו ועי' בחידושי דיש ח"א):

(טו"ע סי"ד) **עד** שיודיעוהו. לשון המתני' עד שיאמרו לו שלא נפדה וכ' רש"י ז"ל ובאמירה סגיא שצוה אביו ולא בעי עדות גמורה: (סעיף ט"ו כהג"ה) **שאינו** נפדה. במהרי"ל הל' פריון דמוהר"ן צוה

יד אברהם

מרדכי רפ"ג דחולין בשם תוס' שאנן וכמיבורי לסמב"ם בהל' א"כ היו הלכה י"א ... סמג"ס. וא"כ אף אם מי י"ב חודש פטור מפדיון דסמונה מחכירו ע"ה וכספר מ... הלכה י"א הוכחתי שכן הוא גם דעת ... וכספר מנחה חדשה חולק על הש"ך

עצמו כשיגדל (מהרי"ל) [כז] לא היה הוא לפדות ובנו לפדות יפדה עצמו תחלה ואח"כ יפדה את בנו [כח] ואם אין לו אלא כדי פריון אחד יפדה עצמו:

טז [כט] לב אם אין לו נכסים בני חורין כדי פריון (טז) אין הכהן גובה מהמשועבדים **כא** אע"פ שקדם חוב הפדיון לחוב הבעל חוב:

יז [ל] לג אין פריון הבכור תלוי אלא בפטר רחם שאם אינו בכור לאם אע"פ שהוא בכור לאב אינו חייב בפריון [לא] ואם יש לו כמה נשים ויש לו בכור מכל אחת ואחת חייב לפדות את כולם:

יח לד כהנים ולוים פטורים מפריון הבן [לב] לה ואפי' כהנת ולויה נשואה לישראל אין הבן חייב בפריון שאין הדבר תלוי באב אלא באם שנאמר פטר רחם בישראל ואם נתעברה מעובד כוכבים לו בן הלויה פטור מפריון **כב** ובן הכהנת (יט) חייב בפריון שהרי נתחללה אמו מן הכהונה בבעילת העובד כוכבים: הגה-[לג] ואם היא אומרת שמישראל נתעברה והישראל מכחישה ואומר שמעובד כוכבים נתעברה. **כג** הבן (כ) (כז) פטור מן הפדיון (ת"ה סימן רס"ד):

יט [לד] כהן שנולד לו **כד** בן חלל לח מת האב בתוך שלשים יום חייב הבן לפדות את עצמו שלא זכה האב בפריונו לט ואם מת האב לאחר שלשים יום (יז) כבר זכה האב בפריונו וירשו בנו ממנו [לה] מ הלכך יפריש הפריון ויעכבנו לעצמו:

כ מא השפחה שנשתחררה וכותית שנתגיירה כשהן מעוברות וילדו אע"פ שהורתו שלא בקדושה הואיל ונולד בקדושה חייב שנאמר פטר רחם בישראל והרי פטרו רחם בישראל מב אין ידוע אם קודם שנתגיירה או אחר שנתגיירה המע"ה:

כא מג הכותית והשפחה שילדו ואח"ב נתגיירו ונשתחררו וילדו אחר כך פטור (יח) שאין זה פטר רחם:

כב מד בן ח' חדשים שהוציא ראשו והוא חי והחזירו ומת או בן ט' שהוציא ראשו אפילו אחר שמת והוחזר ואח"כ יצא אחיו וילדה ולד קיימא אינו פטר רחם שהרי נפטר בראשו של ראשון **כה** [לו] מה ומשתצא פרחתו פוטר הבא אחריו (יט) מו *) וכן המפלת במין בהמה חיה ועוף [לז] שחצי פרצוף פניהם דומה לצורת אדם או סנדל או שליא או שפיר מרוקם (°) (פי' חתיכה של בשר כצורת סנדל. ופי' שליא הכיס שהעובר מונח בתוכו. ופי' שפיר מרוקם חתיכה של בשר ויש בה צורת אדם. ערוך) או שיצא הולד [לח] מחותך איברים הנולד אחר כל אחד מאלו אינו פטר רחם: (לשון טור):

שפתי כהן

של כסף בא לידי איבוד ע"כ טוב יותר לפדותו הב"ד כשהוא קטן: **כא** אע"פ שקדם כו'. דמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי ועי' בח"מ סי' ק"ד סי"ג: **כב** ובן הכהנת חייב בפדיון. לכשיגדיל דהכהנת אינה חייבת בפדיונו דאין האשה חייבת לפדות את בנה כדלעיל סעיף ב' והישראל בעל הכהנת פשיטא דאינו חייב בפדיונו שהרי אינו אביו שנתעברה מן העובד כוכבים. ולפ"ז אם לא נתעברה מן העובד כוכבים רק שנתחללה בביאת עובד כוכבים ואח"כ נתעברה מישראל חייב בפדיונו: **כג** הבן פטור מן הפדיון. אף לכשיגדל דשמא היא מכזבת והישראל אומר אמת וה"ל הכהן המוציא מחבירו עליו הראיה עכ"ל הט"ז וטעות הוא דאדרבה כשהישראל אומר אמת הבן חייב לפי שנתחללה בביאת עובד כוכבים ונ"ל דשמא הוא מכזב והיא אומרת אמת ומ"מ משמע להורה לפי טעם זה דאפילו באשתו נשואה או ארוסה דינא הכי אבל בתרומת הדשן דממנו מקור דין זה לא משמע הכי שכתב דלא שדינן לה אבתריה בשום מלתא כלל אבל מ"מ אף לדידיה לא מהמנינן אלא לכך מלתא דלאו דידיה הוא אבל להאמין לכל דבריו ולומר מעובד כוכבים מיעברה כדקאמר לא איהו ודאי לא אמרינן ומשום דרבי יודא דנאמן על בן בין הבנים לומר ממזר הוא כמי לא מהימן דנראה דההוא מהימנותא ליתא אלא בבנו שנולד מאשתו בהא האמינתו תורה שיכירנו לאחרים הואיל ומאשתו ומארוסתו נולד ומסתמא דמלתא דלעדייה בתריה וכשהוא אומר דלא מיניה הוא וממזר הוא מהימן אבל הכא דלית ליה בה לא נשואין ולא קדושין היאך תיסק אדעתין דליהוי מהימן במידי על בן הנולד ממנה עכ"ל ומדלא מחלק דשאני בהך דר' יודא דאיכא מכחישתו נראה דמשמע ליה דכיון דנאמן לומר על בנו בין הבנים ממזר הוא נאמן בכל ענין וא"כ אפי' מכחישתו כיון דנאמן לומר דלאו דידיה הוא ממילא ממזר הוא דהרי היא אשת איש ואף על גב דמסיים שם בסוף התשובה וכל שכן לענין ה' סלעים דאית לאוקי ברא חזקת ממונא כו' מכל מקום משמע מדבריו דהאי וכ"ש כו' אינו אלא סניף לפטרו מפדיון אבל לא שיחלק אפי' באשתו בין מכחישתו או לא ולפי זה באשתו כיון דנאמן לומר דלאו דידיה הוא אפי' מכחישתו ממילא ממזר הוא ונתחללה בביאת הבועל והבן חייב בפדיון לכשיגדל ועדיין צ"ע לדינא: **כד** בן חלל. עיין בא"ע סי' ו' ז' איזו נקרא חלל: **כה** ומשתצא פרחתו כו'. עיין לעיל סי' י"ד ס"ק א' בזה:

טורי זהב

בהא פליגי רב ושמואל: (טז) אין הכהן גובה כו'. דלא אמרי' מלוה הכתובה בתורה כמו שטר דמי אלא כמלוה על פה שאינו גובה מן הלקוחות: (יז) כבר זכה האב כו'. דהוה כאלו הפריש האב ה' סלעים ופדה בהם את בנו ועכבם לעצמו שהרי הוא כהן אותו הזכות עלמו יורש הבן: (יח) שאין זה פטר רחם. לאפוקי מר' יוסי שאמר גם בזה פטר רחם בישראל עד שיפטו' רחם ישראל ולא חשבינן להאי פטירה הראשונה לכלום קמ"ל דלא: (יט) וכן המפלת כמין בהמה כו' שחצי פרצוף כו'. הב"י לא כתב

באר הגולה

לא בריי' שם: לב מאוקימתא דרבי ירמיה ובת"ק דמלוה דכתיבה באורייתא לאו כמלוה בשטר דמיא ואינו טורף ממשעבדו: לג משנה בכורות דף מ"ו ע"א: לד משנה שם דף י"ג ע"א: לה מימרא דרב אדא בר אהבה שם דף מ"ז ע"א ואמר כריה דרב יוסף משמיה דרבא דכותים פסקינן בחולין דף קל"ב ע"א תוספות שם וארא"ש וכ"כ רמב"ם שם: לו שם בבכורות: לז שם: לח ברב חסדא שם ע"ב: לט שם לכ"ע דסבר הוא מפריש ליה ושקיל ליה לנפשיה דכהן הוא וכיון דזכה האב בפדיונו מורישו לבנו עם שאר נכסיו: מ הרא"ש שם מידי דהוה אמי שירש טבלים מאבי אמו כהן שמתקנו ומוכר התרומה לכהן: מא משנה שם דף מ"ז ע"א: מב מימרא וברייתא חולין דף קל"ד ע"א וע"ב: מג שם במשנה וכת"ק: מד שם במשנה: מה משנה נדה דכ"ח ע"א והובא שם בגמ' ע"ב: מו שם בבכורות במשנה וכחכמים: (°) מפורשים בגמ' דנדה דף

כנסת הגדולה

(בשו"ע סעיף כ"ב) *) וכן המפלת כמין בהמה חיה ועוף שחצי פרצוף פניהם דומות לצורת אדם כו'. כ"כ משנה [illegible]

חידושי רע"ק

[illegible]

ביאור הגר"א

[illegible] ... בתרה דמתמא אמר וכ"מ בבפורות מ"מ דקאמר ורכ"ע אית לחו דר"פ כו' ושם סוע נ"כ לפי' הרי"ף דלכן צ"ל שם ודכ"ע א"ל דרב אסי כו' ודלפי' תוס' ילא היה צ"ל אלא דר"פ דקרושין אלא דר"פ סתם במלוה אמר זאם מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי נכללת נ"כ בדר"פ וכ"כ רש"ל ודלא כש"ך (בח"מ סי' ל"ט ס"ק כ') ...ופה דח"מ סי' קי"ם ס"ד אין ראיה דנזקין שאני דקלא אית ליה כמ"ש בפ"נ דב"ק (נ"ג ב') וכ"כ הרשב"א (בב"ק ח' ה') ... ודוקא למ"ד ש"ד. וי"ל דמ"ש תוס' שם ח' א' היינו למ"ד שעבודא (נ"ד) ומ"מ פ"ט מהלכות מלוה דלא כתוס' שם בקרושין ובבכורות שם שכללו גם לנזקין ולכן הוצרכו לרחוק בב"ק ח' א' בר"ח כולן כו' ובזה צרקו דברי ב"י הנ"ל דדוקא משום דהלכה כת"ק אינו גובה וכמ"ש בבכורות ט"ם (ע"כ): [ל] אין פריון כו'. מתני' ר"פ מי שלא חיה לו כו': [לא] ואם כו'. ברייתא קדושין שם: [לב] ואפי' כהנת כו'. עתוס' שם מ"ז א' ד"ה מר כו': [לג] ואם היא אומרת כו'. עש"ך: [לד] כהן כו'. כר"ח דד"ל ס"ל כוותיה: [לה] הלכך כו'. רא"ש ועבת"נ וכמש"ש י"א א' ישראל שה"ל טבלים כו' וה"ה כאן שאינן פטורין מצד עצמן דכהנים ולוים אינן פטורין אלא דקודשתן מפקע כמש"ש בפ"ק (ד' א') משא"כ כאן אלא מצד זכיית האב בהן: [לו] ומשתצא פרחתו כו'. כמש"ש ארשב"ל פרחת כו' ור' יוחנן כו': [לז] שחצי פרצוף כו'. כמ"ש בנדה כ"ג ב' ודין א' לחם כמ"ש במתני' כאן ושם וכ"כ הרמב"ם כאן כל שאמו טמאה לידה פוטר מן הבכורה: [לח] מחותך איברים כו'. אמרינן שם ב"ש

פתחי תשובה

(כז) פטור מן הפדיון. עבה"ע של הרב מהרי"ט ז"ל מ"ש דהש"ך הניח דין זה בצ"ע. והמעיין בש"ך יראה דאינו כן אלא שהניח בצ"ע אי גם באשתו נשואה או ארוסה דינא הכי ע"ש וע' בשער המלך סט"ו מהל' איסורי ביאה סוף הלכה י"ז אחר שהאריך דעת הרבה מהראשונים דהאומר זה בני ממזר נאמן אפילו במכחישתו וכתב ותמיהני על הש"ך בי"ד סימן ש"ה ס"ק כ"ג דמספקא ליה מלתא אי הא דרבי יהודה דאמר נאמן אדם לומר זה בני ממזר הוי אפילו בשהיא מכחישתו והוכיח כן מדברי הרב תה"ד ובסוף העלה הדבר בצ"ע ואין אישתמיט מיניה לסקא הנביאים שכתבנו דס"ל דאפי' במכחישתו נאמן זולתי לדעת תוספות כו"ד ומ"מ נראה דבנדון שלנו פטור מפדיון מאחר שלדעת תוספות כו"ד אמת היא גם לדעת הה"נ ור"ת שכתב מרן הב"י באה"ע סימן ד' דס"ל דדוקא כדאיכא הכרת בכור הוא נאמן לשוויה [illegible]

באר היטב

וגם לרוב פעמים הטס של כסף יבא לאיבוד ע"כ טוב יותר שיפדוהו הב"ד (כשהוא קטן): (יט) חייב. לכשיגדיל דהכהנת אינה חייבת לפדות את בנה כמו אשה דעלמא כמ"ש כס"ב והישראל בעל הכהנת פשיטא דאינו חייב שהרי אינו אביו שנתעברה מהעובד כוכבים ולפ"ז אם לא נתעברה מהעובד כוכבים רק שנתחללה בביאת העובד כוכבים ואח"כ נתעברה מישראל חייב בפדיונו עכ"ל הש"ך: (כ) פטור. אף לכשיגדיל דשמא הוא מכזב והיא אומרת אמת ולפ"ז באשתו נשואה כיון דנאמן לומר דלאו בנו הוא אפי' מכחישתו ממילא ממזר הוא ונתחללה בביאת הבועל חייב הבן בפדיון לכשיגדיל ועדיין צ"ע לדינא. [illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

יד אברהם

[illegible]

טורי זהב

כתב מרהם מקום לזה והוא בפרק המפלת (דף כ"ג): (כ) מפני שקדמו אחר. אע"ג דאותו אחר לא פטר רחם מ"מ כיון שזה הנולד אחריו לא הוה בכור לנחלה דהא לאו ראשית אונו הוא לא הוי נמי בכור לכהן דבכור לדבר א' דהיינו לרחם ולא לנולדות לא הוה בכור הכי אמרינן בפרק יש בכור דף מ"ז: (כא) אפי' חלקו כבר הנכנסים. ולא אמרי' דהאי מדחי ליה והאי מדחי ליה והיינו כר' יהודה בלישנא קמא בגמ' והטור חולק על זה וס"ל כלישנא בתרא דאפי' לר' יהודה אמרי' דכל א' מדחה את הכהן על חבירו ועי' בסעיף ל' מ"ש בזה: (כב) ילדו זכר ונקבה. פי' במחבא ילדו ונתערבו וכן בשני זכרים ונקבה ע"כ נותן ה' סלעים לכהן דממ"נ חד הוא בכור אם הראשונה ילדה שני זכרים הראשון בכור ואם הראשונה ילדה

שפתי כהן

כו אין כאן לכהן כלום. דהמע"ה: כז נותן ה' סלעים לכהן. דהא ממה נפשך אחד מהם בכור: כח בתוך ל'. דאלו לאחר ל' כבר נתחייב ואע"פ שמת צריך לפדותו כדלעיל סעיף י"ב: כט פטור. מלפדות גם השני החי: ל בין מת כו'. ודעת הטור דאם מת תוך ל' יום אפי' לא חלקו פטורים ואם מת לאחר ל' אפי' לאחר שחלקו חייבים (כלומר ליתן ה' סלעים בין שניהם) וכן דעת הרמב"ם נופיה כפי' המשנה ותימה שהרב השמיט סברא זו ובפרט שכ"נ עיקר בש"ם וכ"פ הב"ח דבתוך ל' פטורים אפי' לא חלקו דהמע"ה: לא ילדו זכר ונקבה. דהיינו שאחת ילדה זכר ואחת נקבה ונתערבו שלא נודע איזה מהן ילדה זכר הרי מ"מ חייב ה' סלעים לכהן דהא שניהם לידה הראשונה היא להן וכן כשילדו ב' זכרים ונקבה אחת ונתערבו אין חייב אלא ה' סלעים דהא טכל לומר זו ילדה ב' זכרים ואחת ילדה נקבה ואין כאן אלא בכור א' אע"ג דיכול להיות נ"כ שזו ילדה זכר וזו ילדה נ"כ זכר תחלה ואח"כ נקבה והרי כאן ב' בכורים מ"מ המע"ה הלכך כשמת א' מהזכרים תוך ל' אינו נותן לכהן כלום שיכול האב לומר הבכור מת: לב נותן ה' סלעים לכהן. דהא ודאי א' מהן בכור: לג נותנים בין שניהם כו'. סתם כדבריו לעיל סעיף כ"ו

שולחן ערוך

כג [לט] מ בן ח' חדשים*) שהוציא(כח) ראשו מת והמפלת שפיר מלא דם או מלא מים או מלא גוונים והמפלת כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים והמפלת ליום ארבעים הנולד אחר כל אלו בכור לפדיון. (וכל זמן (כט) שאין איבריו מרוקמים אין פוטר הבא אחריו ואפילו בזמן הזה סומכין על זה) (מהרי"ק שורש קמ"ג):

כד מח יוצא דופן והנולד אחריו כדרכו שניהם פטורין הראשון מפני שלא יצא מהרחם והשני (כ) מפני שקדמו אחר:

כה [מ] מט מי שלא בכרה אשתו וילדה זכר ונקבה ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון כו אין כאן לכהן כלום י ילדה (ל) שני זכרים אע"פ שאין ידוע איזה מהם הבכור כז נותן ה' סלעים לכהן מת אחר מהם כח בתוך ל' יום כט פטור דשמא הבכור מת (לא) והמוציא מחבירו עליו הראיה:

כו יא מת האב קודם שפראן ל [מא] בין מת תוך ל' בין מת לאחר ל' יב והבנים קיימין נותנין בין שניהם ה' סלעים (כא) אפי' (כא) חלקו כבר הנכנסים:

כז יג שתי נשיו שלא בכרו וילדו שני זכרים נותן עשר סלעים לכהן מת אחד מהם בתוך ל' יום אם לכהן אחד נתן יחזיר לו ה' סלעים ואם לשני כהנים נתן אינו יכול להוציא מהם שהרי לא (°) עיין פדיון זה על בן זה וכל אחד יאמר אני תופס בשביל החי לא (כב) ילדו זכר (כג) ונקבה או שני זכרים ונקבה נותן ה' סלעים לכהן [מב] ואם מת אחד מהזוכרים תוך ל' יום אינו נותן לכהן כלום ילדו שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות ואין ידוע איזה נולד ראשון אין כאן לכהן כלום שאני אומר נקבה נולדה תחלה ואחריה זכר. (ל' טור):

כח יד שתי נשיו אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים [מג] ונתערבו לב נותן ה' סלעים לכהן ואם מת אחד מהם בתוך ל' אין כאן לכהן כלום טו ואם מת (כג) האב לג נותנים בין שניהם ה' סלעים זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה אין כאן לכהן כלום:

באר הגולה

כ"ה ע"א וע"ב): מז שם במשנה: מח משנה שם דמ"ו ע"ב וכח"ק: מט משנה שם דף מ"ח ע"ב: נ משנה שם ע"א: נא שם במשנה: נב רמב"ם שם וכלישנא קמא משום דמסתבר טעמיה: נג משנה שם: (°) פירוש שלא דקדק לפרש: נד שם במשנה: נה שם ופרכי

כנסת הגדולה

ומיהו אף לתירוץ אחרון של הרב כ"י זה לא יתכן דאם כן אף במפלת כמין דגים וחגבים הי"ל לכתוב דעכשיו בזמן הזה הבא אחריו אינו בכור מספק הואיל ובזמן הזה אנו טמאה לידה כמו שמתבאר מדברי הרשב"א בת"ס וכמו שפסק הרב ב"י בספרו הקצר סי' קנ"ד ושמא סבירא ליה להרמב"ם דאין לחלק מזמן התלמוד לזמן הזה אלא במפלת כמין בהמה חיה ועוף אבל במפלת כמין דגים כו' אין לחלק ואף בזמן הזה אין אנו טמאה לידה והבא אחריו בכור לכהן והאי גוונא צריך ליישב גם כן דעת הטור שכתב כמי' זה דהמפלת כמין דגים שקצים ורמשים הבא אחריו בכור לכהן ואמאי כיון דבזמן הזה בכולם אנו טמאה לידה אלא ודאי דס"ל דבמפלת כמין דגים שקצים ורמשים אין לחלק מזמן התלמוד לזמן הזה אך מה שנראה בכור מדברי המפלת כמין דמות בהמה חיה ועוף אם אין תוך פניהם דומות לצורת אדם הבא אחריו בכור לכהן קשה ודוחק לומר דהטור לא ביאר אלא התלוקות שהבא אחריו אינו בכו' כו' ודאי ושהוא בכו' בוודאי אבל מה שהוא ספק לא ביארו מפני שסמך על מ"ש בהלכות נדה והנכון דס"ל לטור דדוקא למנין נדה דאיסורא הוא והוא איסור כרת חיישינן לסברת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל דבזמן הזה אין אנו בקיאין בצורת הולד וכולן חוששות אבל בפדיון בכור דממונא הוא נקטינן לקולא כסברת הרמב"ם לדעת ה"ה וכמו שנראה מדברי הרי"ף והרא"ש שלא חלקו בין זמן התלמוד לזמנינו ואף ע"ג דלענין ממונא גם כן המע"ה הכא איכא חזקה דנופא דמוקמינן להך איתתא בחזקת שלא נפטר רחמ' ותוקף נמור' היא ובמתפרשין דברי הרב בספרו הקצר שכתב' נדה סי' קנ"ד כת' דאף במפלת כמין בהמה חיה ועוף שקצים ורמשים אע"פ שאין בהם צורת אדם אנו טמאה לידה בזמן הזה ואלו בהלכות פדיון הבן סימן ש"ה כתב דהמפלת כמין בהמה חיה ועוף אם תוך פניהם דומות לצורת אדם הבא אחריו אינו בכור משום דס"ל דאין לחוש לסברת הרמב"ן והרשב"א אלא דוקא לענין נדה דאיסורא הוא אבל לענין פדיון הבן דממונא הוא ואם אין תוך פניהם דומות לצורת אדם הבא אחריו בכור לכהן ומסתייע סברת הדין מתשובת הגאון מהרי"ק שורש קמ"ג שנשאלוהו על אשה שילדה בן אחר ח' שבועות שהפילה ושאלו את הנשים שהיו שם ואמרו שלא היה בו שום ריקום אברים והשיב הרב שלפי עדות הנשים אין ראוי לחוש לולד וכתב דאף ע"ג דבסוף י"ד סי' קנ"ד כתב שאין אנו בקיאין בשפיר האם אם הוא מרוקם או לא ויש ליתן לה טומאת לידה ספיקא היינו דוקא לאיסו' נדה אבל לפדיון א"כ אף אנו נאמר בנהרדעא וכיון זה וכין לפדיון הבן מדברי הטור הבן עדות נשים מועיל

ביאור הגר"א

א' דוקא שלא יצא לא ראשו ולא רובו ופרש"י בבכורות מתני' שם ובתוס' ד"ה והיוצא כו' וצ"ע על הרמב"ם ושו"ע שסתמו: [לט] בן ח' חדשים כו'. טור ובכודו במקומו מונח ושגגה גדולה היא כי בבן ח' אין חילוק בכ"מ בין חי בין מת [לזה לא חשיב לה שם בסיפא במתני' מ"ז ב' וחשיב שם דברים יותר פשוטים מזה שפיר שאינו מרוקם מלא מים כו' אע"ג דמוכח מרישא דאסר שפיר מרוקם דוקא וכן שארי דברים שם] ו"ש במתני' אע"פ שיצא כו' ודאי ל"ק לרבותא דנחלה כמו שלא אמר בסיפא ובן ט' אע"פ כו' לרבותא דכהן (משום דנחלה הוי דוקא כס"נ. ה"נ כרישא אם איתא דלענין כהן הוי דוקא לא הוה נקט אע"פ משום רבותא דנחלה אי"ו דלענין כהן אין כ"מ) ושם ב' אמר שמואל אין הראש כו' ואותבוה ולא אוקמו דשמואל בנפל מת דיותר משמע נפלים בפת וודאי דוקא דאשו אין פוטר דכולד ל"ל דהא אמרינן שם מ"ז ב' דוקא המפלת ליום ארבעים ובהולין ס"ח א' וסיפא מאי קמ"ל כו' וכ"ת אשמעינן כו' דחשיב פרצוף כו' תנינא שליא כו' אלמא אפי' בשליא הראש פוטר ועתוס' שם ד"ה שליא כו' ובבכורות שם ב' ד"ה תיובתא כו' וא"ת כיון דאיתותב כו' הא אפי' מתים כו' וי"ל כו' ועוד יש בכמה דאיות וא"צ להאריך מחמת גודל הפשיטות: [מ] מי שלא כו'. מתני' מ"ח א': [מא] בין כו'. רמב"ם ופסק בלישנא קמא דשקלא וטריא אליבא דד"מ אבל לר"י אין חילוק. וטור פסק כלישנא בתרא: [מב] ואם מת כו' י למד ממ"ש בסעיף כ"ח דשני זכרים ונקבה הוי כא' בכרה וא' לא בכרה: [מג] ונתערבו כו'. דבלא"ת שלא הוכרו מעלם פטור כמ"ש לענין נחלה

חידושי רע"ק

בשם הרמ"ך דבלום ל' בחזקת שנפרה וצ"ע לדינא: (סעיף כ"ג) שהוציא ראשו מת. ומדברי תוספות נדה (כ"ז ע"א) ד"ה מגדל מבואר דס"ל דאף בנפל הראש פוטר וכ"כ בחי' מררי פחרח שם: (שם כהג"ה) ואפילו בזמן הזה. ע' בת' חכ"צ (סי' ק"ד) ובת' ס' יוסף קצבי (סי' ח')ז(ט"ז סק"כ) לא הוי בכור לנחלה. לפ"ז אם הולד בדרך דופן הוא נפל השני הוא בכור לכהן דהא הוא נ"כ בכור לנחלה כיון דהראשון נפל וע' בסדרי טהרה בחי' לנדה (דף כ"ו) בד"ה ומהרש"א מקשה כו':

באר היטב

ס"ך: (כא) חלקו. ודעת הטור דאם מת תוך ל' יום אפי' לא חלקו פטורים ואם מת לאחר ל' אפי' לאחר שחלקו חייבים ליתן ה' סלעים בין שניהם וכן דעת הרמב"ם נופיה כפי' המשנה ותימה שהרב השמיט סברא זו ובפרט שכ"נ עיקר בש"ם וכ"פ הב"ח דבתוך ל' פטורים אפי' לא חלקו דהמע"ה. עכ"ל הש"ך: (כב) ונקבה. כ' הש"ך דהיינו שאחת ילדה זכר ואחת נקבה ונתערבו שלא נודע איזה מהן ילדה זכר הרי מ"מ חייב ה' סלעים לכהן דהא שניהם לידה הראשונה היא להן וכן כשילדו ב' זכרים ונקבה אחת ונתערבו אינו חייב אלא ה' סלעים דהא נוכל לומר זו ילדה ב' זכרים וזו נקבה ואין כאן אלא בכור א' אע"ג דיכול להיות נ"כ שזו ילדה זכר וזו ילדה זכר תחלה ואח"כ נקבה והרי כאן ב' בכורים מ"מ המע"ה הלכך כשמת א' מהם תוך ל' אינו נותן לכהן כלום שיכול האב לומר בכור מת. עכ"ל: (כג) האב. היינו כשמת אחר ל' אבל אם מת

פתחי תשובה

כאומר זה בני וממזר הוא נאמן אבל כאומר אינו בני אינו נאמן וא"כ מאי טעמא קים לי כהאך רבוות' והמוציא מחברו ע"ה כן נ"ל להלכה עכ"ד: (כח) ראשו מת. ועיין כדנפ"ר שכתב דהכא ר"ל כשהתזירו ואח"כ יצאו אחיו כגון יולדת תאומים אבל אם נולד כולו פשיטא דפוטר את הנולד אח"כ דלא גרע בן ח' מת מספיר מרוקם שפוטר את הבא אחריו ע"ש ועי' בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"א סימן ז': (כט) שאין איבריו מרוקמין. עיין בתהרי"ק שם שורש קמ"ג דמשמע מדבריו דאפי' אם לא הכחינו לראות אם איבריו מרוקמין אינו פוטר הבא אחריו והוא בכור לכהן דמוקמי' ן האשה על חזקתה שלא נפטר רחמה עדיין וגם בנפל בחזקת שלא נתרקמו איבריו ע"ש ועיין בתשובת ח"צ סימן ק"ד שחולק ע"ז משום דהרי מוכח בגמרא נדה דף כ"ט דאיכא רוב עבד החזקה ע"ש גם בתשובת שבות יעקב ח"א סימן פ"ג השיג על מהרי"ק בזה ובכנה"ג של הרב מהרי"ס ז"ל הביא דבריהם בקצרה ועיין בתשובה נו"ב תניינא חי"ד סימן קפ"ח שהאריך בזה ודחה דבריהם והעלה כדעת מהרי"ק ז"ל (וכן העלה בשאילת יעבי"ץ ח"א סימן מ"ם ע"ש. ועיין עוד בספרו תשובה מיכה גיון סי' מ"ו שהאריך מאד בזה) וכתב עוד דאף אם היה עובד כוכבים מסל"ת שהיו אבריו מרוקמין אינו נאמן דאין מסל"ת נאמן בדאורייתא ומכ"ש נגד חזקה ע"ש (ועיין ב"נ מה שהקשיתי על מהרי"ק בזה). [ועיין בת' חתם סופר סי' רנ"ט תשובה ארוכה בענין זה והעלה דהעיקר לדינא כאם הפילה ובדקוה הנשים והגידו בו שאינו מרוקם חייב מעיקר הדין בפדיון כמהרי"ק וכהכרעת הרמ"א ז"ל. ואף ירצה לחוש לדברי ח"צ (דמבואר כדברי הח"צ אם דפליג גם היכא שראו הנשים שלא היה מרוקם משום שאין אנו בקיאים אנו אינו מתומרת הטור כמו שסבר מהרי"ק אלא גם בימי התלמוד אמרו מעולם לא דכו ספיר .בנהרדעא כנדה כ"ס. וא"כ ס"ל בדיקת הנשים כנפל למיה ופטור מפדיון דספק ממון לקולא ע"ש) משום ספק ברכה יאמר בלי שם ומלכות. ואמנם שחשיטו יברך הכהן שלהי פסחים שוה ס"ד דכהן מברך הואיל ומשי הנאה לידיה ומי דמשקינן אבי הבן מברך שיטו משום דמברך על המצוה עדיף מכהן שאינו אלא ברכת הנהנין וא"כ יברך אבי הבן ויוליא את הכהן בברכתו אבל היכא שלא יכול אבי הבן לברך משום ספיקא עכ"פ יברך הכהן על ההנאה ויוליא את אבי הבן בברכתו אמנם היכא שלא ראו כלל כמו בנדון השאלה בעובדא דידיה או אם הותוקה מעוברת פשיטא דאין כאן לכהן כלום אך אם יש ספק בשיעור החזקה מעוברת נסי. דאין לכהן מספק. מ"מ אם ירצה לצאת י"ת שמים מידי כל הספיקות יתן לכהן ע"מ להחזיר ולא יברך כלל ואפילו הכהן לא יברך שהחיינו שסברי לא מטי הנאה לידיה דנותן לו על מנת להחזיר ע"ש ובסי' ס"ח]: (ל) שני זכרים. עיין בתשו' שבות יעקב ח"א ס"ם ד': (לא) והמוציא מחבירו עליו הראיה. מיין בתפל"מ דכרת הוא אבל בכוונא בזה דהיינו לפטור הבא אחריו מכבכור נראה לע"ד דליכא למימר הכי דהדרבי' יש לסעמי' איתתא בחזקת שלא נפטר רחמה מ"מ הנה שהרב ז"ל חלק בענין הריקום בין איסור נדה לפדיון א"כ דים לחלק בזמן הזה בענין סברת הצורות בין איסור נדה לפדיון הבן וק"ו הדברי' אם בנדון הרב דסברת הפוסקים דבזמן הזה בכולם טמאה לידה היא נאמות מדברי התלמוד שאמר רב דימי מעולם לא דכי ספיר בנהרדעא זה תוספת הורה הרב שיש לחלק בין איסור נדה לפדיון הבן בנדון זה שהיא סברת מחדשים הפוסקים ואין גילוי בתלמוד לא כ"ש ותמיסני מהגאון מהרי"ק ז"ל שלא נסתייע למה שחילק בין איסור נדה לפדיון הבן שבהלכות נדה כתב דהאידנא בכולן חוששת לולד וכהל' פדיון הבן חילק בין תוך פרצוף פניהם דומות לצורת אדם לאין דומה וכבר אתה רואה מפורש מתוך תשובת הגאון מהרי"ק שלענין פדיון הבן עדות

דגול מרבבה

(שו"ע סעיף כ"ג) שהוציא ראשו מת וכו'. פי' וכחזירו ואח"כ יצא אחיו כגון יולדת תאומים אבל אם נולד כולו פשיטא דפוטר את הנולד אח"כ דלא גרע בן ח' מת מספיר מרוקם שפוטר הבא אחריו:

גליון מהרש"א

כשינדל בלא ברכה וצע"ק כיון דשב"ם תופס לקצת ספק דע"כ לא יברך א"כ למה נוציא וביותר דגם בספק שקול בדאורייתא י"א דיברך עי' בדר"ן פרק במה מדליקין גבי רוב ע"ה מעשרין בעי ברוכי וא"כ כאן דע"כ אינו מ' שקול כיון דמוציאין ממון יש לומר דלכ"ע בעי ברוכי ועי' גליון לעיל סי' רס"ד ס"ג והבא נמי יש חזקת חיוב: (סעיף כ"ג כהג"ה) וכל זמן. עי' ת' ניסי חתם סופר ס' רצ"ם ע"ת באר עשק סי' ל"ג וע' ת' ח"צ סי' ק"ד דאם לא ברקו או דלא חזי חכמניות ובקיאות בסימני ריקום שבפ' המפלת ד' כ"ח ע"א. אף שאח"כ אנו מודיעים אותן הסימנים אין שומעין להן ופטור הבא אחריו מפדיו' דרוב מפילות ולד מפלי' ולודות כדאיתא בנדה דף כ"ט ע"א ועי' ת' נ"ב מה"ת סי' קפ"ח ודבריו תמוהים דהא נס בלא הוחזק עוברה איתא בגמרא שם דספק לידה מיהו הוה מיהו י"ל התם משום חומרא דנדה וע' ת' יעב"ץ סס"ם ועי' ת' שבו"י ח"ג סי' פ"ג דאחר מ' יום נם בלא ריקום וכ' אפשר דאסור להחזיר גם בלא ברכה דלמא אתי לברך וחלק על מהרי"ק דגם אחר מ' יום בעי איברים מרוקמים:

יד אברהם

נ"כ לגבי ממון ולפ"ז ס"כ רוב זה דאין חיין מחזקינן לגבי איסור מהני נ"כ לגבי ממון: (סעי' כ"ג בבאח"ם ס"ק י"ב) בשם תשובת ח"צ. שעברו מ' יום והפילה שפיר הבא אחריו פטור מפדיון(*). ולא כתב דהח"צ שם כיאר דהיינו כשלא בדקו מה היה בשפיר אבל כשבדקו ומצאו בו מים וכה"נ הדין כמהרי"ק:

(*) ומובא בפ"ת ס"ק כ"ט.

נחלת צבי

(סימן ש"ה סעיף כ"ג בהג"ה) שאין איבריו מרוקמין. עיין בפ"ת שכתבתי בשם מהרי"ק דאם היה ספק אם אבריו מרוקמין אינו פוטר הבא אחריו דמוקמינן האשה על חזקתה שלא נפטר רחמה וגם הנפל בחזקת שלא נתרקמו אבריו וכתבו' נו"ב ספקים לדבריו ע"ש. ולענ"ד קשה ע"ז דהא קי"ל כשמואל בר"ם ספרה פירות דאין הולכין בממון אחר הרוב ומה"ם כתב בתבו' נ"נ סי' קכ"ם באשה שאינה יודעת אם אם הוא כהן או לוי או ישראל ונשאת לאיש והמליסה וכר שהוא פטר רחם לה דהטור מפדיון דאף דרובא דעלמא הם ישראלים ולא כהנים ולוים מ"מ אין הולכין בממון אחר הרוב ע"ש א"כ האי קי"ל כפ"ק דחלין דרובא עדיף מחזקה ולאי

כט נו שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו וילדו שני זכרים ונתערבו זה נותן ה' סלעים וזה נותן ה' סלעים נתנו ואח"כ מת אחד מהבנים בתוך ל' יום אם לשני כהנים נתנו לד אינם יכולים להוציא מידן ואם לכהן אחד נתנו לה נז כותב אחד מהם הרשאה לחבירו וילך זה בהרשאה ויוציא מהכהן ה' סלעים [מד] נח ואם ילדו זכר ונקבה ואין ידוע איזו ילדה זכר ואיזו ילדה נקבה [מה] נט או שילדו שני זכרים ונתערבו ומת אחד מהם (כג) האבות פטורים (כד) והבן חייב לפדות את עצמו :

ל [מו] ס יוכן מבכרת שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאה וילדה זכר ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון האבות פטורין והבן חייב לפדות את עצמו [מז] (°) ואם (כד) (כה) ילדו שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות אין כאן לכהן כלום :

לא סא שתי נשים של שני אנשים אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים זה שלא בכרה אשתו נותן ה' סלעים לכהן סב זכר ונקבה (כה) [מח] סג או שני זכרים ונקבה אין כאן (לב) לכהן כלום :

שפתי כהן

כ"ו אבל לפמ"ש שם אם מת האב תוך ל' פטורים אלא כשמת אחר ל' נותנין בין שניהם ה' סלעים וכ"כ ב"י והאחרונים : לד אינם יכולים להוציא כו'. שכל אחד יאמר של חי קבלתי והמוציא מחבירו עליו הראיה : לה כותב הרשאה כו'. ה"ה בלא כתיבת הרשאה כששניהם באים לפינו ומצוים לתת לאחד וא"צ הרשאה אלא אם ירצה הא' להוציא מידו בפני עצמו *) וכתב בספר מעדני מלך סוף דף רס"ה דסברא מעליתא היא :

טורי זהב

ילדה זכר ונקבה נמצא שחברתה ילדה זכר לבדו והוא בכור ואותו שעם הנקבה פטור שמא נקבה יצאה ראשונה : (כג) האבות פטורים. דכל חד וחד אומר לכהן הנקבה שלי והבן חייב לפדות עצמו דמ"מ בכור הוא : (כד) ילדו שתי נקבות כו'. קאי אסעיף כ"ט בשתי נשים של שני אנשים ושניהם לא בכרו וקשה לי למה כתב כאן בשני זכרים וב' נקבות דהא אין כאן בכור ודאי דכל חד יוכל לומר נקבה יצאה קודם ממני לימא רבותא אפי' בשני זכרים ונקבה אחת דהא הוה א' ודאי בכור דהרי שניהם לא בכרו ואפ"ה פטורים הבנים לפדות עצמם דכל חד יבריח וידחה על חבירו לומר כי הוא הבכור ובאמת כתב הטור כן בזה דפטורים ונראה דסעיף זה הוא לשון הרמב"ם ואיהו לטעמיה אזיל דס"ל בסעיף כ"ו דהבנים חייבים במת אביהם תוך ל' יום ולא מצי כל חד לדחות על חבירו ה"נ כן הוא והטור לטעמיה דפוסק גם שם לדחות על חבירו אלא דקשה לי הא ברייתא ערוכה היא כאן דפטור דאמרי' רב הונא תני ב' זכרים ונקבה אין לכהן כלום ותנא דידן כיון דשני אנשים הוא דמשכחת לה ובאיש אחד ושתי נשים לא משכחת לה לא מתני ליה ופירש"י והיינו בשתי נשים של ב' אנשים ותנא דידן דלא תנא פטור זה אלא בב' נקבות וזכר או ב' נקבות וב' זכרים משום דהך פטור דב' זכרים לא משכחת אלא בשני אנשים אבל באיש א' ושתי נשים לא משכחת לה דשם כיון דאיכא חד בכור יהיב האב חייב ה' סלעים לכהן להכי לא תני ליה הרי בהדיא דמדינא פטורים בשתי נשים של שני אנשים אפי' בשני זכרים ונקבה אחת ולמה לא פסקו הרמב"ם והש"ע ואם תרצה לומר דהך סוגיא אתיא כלישנא בתרא דלעיל דסבר ליה דמצי למימר כל חד לדחות על חבירו ואיהו פסיק כלישנא קמא כ"ש יש תפיסה על הרמב"ם כיון דסתמא דתלמודא וברייתא דר"ה ס"ל כלישנא בתרא היה לו לפסוק כן : (כה) או שני זכרים ונקבה אין לכהן כלום. הטור הביא דעת הרמב"ם שכתב בזה דאם ילדו שני זכרים ונקבה זה שלא בכרה אשתו נותן ה' סלעים לכהן כיון שאינו נפטר אלא בשני ספיקות כו' וכתב הטור ואיני מבין דבריו כו' והב"י הקשה עוד מאי שנא משתיהן נשיו ואחת בכרה כו' דפטור מספק ונ"ל לתרץ שני הקושיות בדרך אחד דבשני אנשים אמרי' לכל א' מהם בפני עצמו הרי לפניך ג' ילדים שני זכרים ואחת נקבה ואזלינן בתר רובא ואנו אומרים לך ודאי זכר הולדת הלכך אותו שלא בכרה אשתו הוה נ"כ כודאי הוליד זכר רק שבאת לומר שמא הולדתי גם נקבה על זה אנו אומרים אפי' לדבריך אין לך פטור ודאי דשמא יצאה הנקבה אחרונה משא"כ לחיוב אין כאן מטעם ס"ס דהזכר הוה כמו ודאי לפי זה ובזה לק"מ קושיות הב"י ג"כ דבשתיהן של איש אחד אין לומר לו ודאי הולדת זכר מטעם רוב דהרי זה הוליד בודאי מאחת תאומים ומאחת ולד אח' כך לנו לומר שנולדו לו תאומים מאותה שבכרה ואותה שלא בכרה ילדה נקבה כמו איפכא ואין כאן רוב גבי איש הזה כן נ"ל ליישב דעת הרמב"ם מחמת קושיות דלעיל והוא נכון מאד אבל עדיין קשה מהא ברייתא דרב הונא דאמרה אפי' בשני זכרים ונקבה אחת פטורין ובכ"מ בשם הר"י קרקוס כתב דהרמב"ם יש לו גירסא אחרת בגמ' ולדידיה קאי הך דרב הונא ארישא דמתני' דהיינו בשתי נשים של איש א' והוא תמוה מאד דהא קודם הסיא דרב הונא מפרש תלמודא התם סיפא דמתני' שתי נשים של שני אנשים והיאך יפרש התלמוד סיפא קודם לרישא. ונ"ל דהרמב"ם מפרש דהך ברייתא דרב הונא ס"ל כר"מ דאמר כל אחד מצי מדחה על חבירו והיינו כלישנא קמא דלעיל מיניה ואנן לא קי"ל אלא כר' יהודה דלא מצי מדחה ע"כ נ"ל :

*) וכ"כ התוס' שם סוד"ה ה"מ היכא דכפרי'. (מראה כהן) :

באר הגולה

יסודם : נו שם במשנה : נז כדאמר שמואל שם : נח שם במשנה : נט טור וכתב הב"י שדבר פשוט הוא דבמת תוך ל' יום אבל אם מת לאחר ל' יום האבות חייבים : ס תוספתא שם והביאה הרמב"ם שם והטור : (°) אסעיף דלעיל קאי שתי נשים של שני אנשים וכו') : סא שם במשנה : סב שם : סג כדעת הראב"ד בהשגתו וכ"כ הטור :

כנסת הגדולה

אם היה שם ולד מעליא או לא ולפום מאי דכתיבנא במפלת כמין דמות בהמה חיה ועוף ואין אני פניהם דומות לשל אדם לדעת הטור הבא אחריו צריך פדיון ולדעת הרמב"ם פטור מספק לאד תירוצא יש לתפוס לענין מעשה שאינו צריך פדיון שהרי כתב הרמב"ם פרק י"א מהלכות בכורים כל מי שהוא ספק אם חייב בפדיה פטור שהמע"ה ואסנפשךלומר דהיינו דוקא לפטור עצמו מחיוב הכהן אבל הוא עצמו צריך לחוש לפדות עצמו מספק וכדרך שכ' הרב בעל המפה בסי' זה על מה שחלקו רבותא ז"ל באומר לכהן בתוך ל' יום הילך ה' סלעים לפדיון בני לאחר שלשי' יום שיש מי שפסק והוא הטור וסייעתו דבנוי פדוי אפילו נתאכלו המעות ויש מי שפסק והם התוספות וא"ז דאם נתאכלו המעות אין בנו פדוי וכתב הרב ז"ל דטוב להחמיר לפדותו והוא מדברי בעל תה"ד סי' רס"ט ובכתבים סי' רל"ד הא ליתא דאם איתא דלצאת ידי ספק צריך לפדות את עצמו בכל מי שהוא ספק אם חייב בפדיה אם אינו חייב לא נשתמט שום פוסק לבאר ונדוי הרב בעל המפה שאני שאין צריך ליתן לכהן כלום שכבר לקחם בשעת נתינה קודם ל' יום אלא שהוא ספק אם הוא פדוי או לא ולכן כיון דאין בדבר חסרון כיס טוב יש להחמיר לפדותו אבל במי שהוא ספק אם חייב בפדיון שאם באנו להחמיר לחזור ולפדותו איכא חסרון כיס שצריך לתת לכהן ה' סלעים אין צריך לפדות ואיהו אפשר לומר דלא כתב הרמב"ם דכל מי שהוא ספק אם חייב בפדיון או לא הרי זה פטור דהמע"ה אלא בספק שקול דנוכל לומר דלצד א' פטור מכל וכל ולצד אחד חייב בודאי אבל היכא דלצד א' חייב בודאי ולצד א' הוי ספק לכולי עלמא חייבים לפדותו דאיןספק מוציא מידי ודאי ואפילו תימא כעין זה פטור מספק היינו דוקא כשהוא בכור דלצד א' הוי פטור או לפחות ספק אבל בנדון זה שד' הטור מוכיחין בפירוש דכל שאין אני פרצוף שניהם דומה לשל אדם הבא אחריו חייב לפדותו בודאי ובד' הרמב"ם אין גילוי שהוא פטור מספק אלא שנדדנו לפרש כן בדבריו לחד תירוצא של הרב בית יוסף אבל לאידך תירוצו וכ"ש לחד פירושא שהסכימו בדבריו שמסכימין לדעת הטור ספיקא וספיקא שחייב בפדיון ולאו דוקא שחייב בפדיון בלא ברכה אלא אפילו לברך על הפדיון ש"ד ועוד אני אומר שאם בדבר ספק אם היה אני פרצוף פניהם דומה לשל אדם או לא כגון שלא דקדקו בשעת שהפילה הבא אחריו צריך פדיון דיש להעמיד האשה בחזקתה שלא נפטר רחמה וגם הנפל היה בחזקת שלא היו פניו דומות לשל אדם וכמו שאלמד מתשובת מהרי"ק וכבר בא מעשה לידי פה עיר"ה באשה מבכרת שילדה זכר וקודם לכן הפילה כמין צורת גמל ושאלתי לנשים אם הוה שם צורת אדם ואמרו שלא דקדקו באותה שעה והוריתי שחייב בפדיון ובברכה וכן עשיתי מעשה :

ביאור הגר"א

שם ובב"ב קכ"ז א' לא הוכרו מעולם כו' דאינו בכור כלל ע"ש תת"נ וצ"ע : [מד] ואם ילדו זו"נ כו'. מתני' שם ותוספתא הביאה הרא"ש שם : [מה] או שילדו שני כו'. תוספתא שם וברא"ש : [מו] וכן מבכרת כו'. שם ושם : [מז] ואם ילדו כו'. קאי למעלה אסכ"ט אלא הואיל שהתחיל בדינים הנזכרים בתוספתא הזכירן כאן : [מח] או שני זכרים ס'. גמ' שם מ"ט א' תנא ר"ה כו'. והנה שיטת רש"י דקאי אמ"ש בסכ"ט ב' נשים של שני אנשים שלא בכרו וז"ש ותנא דידן כו' אבל הרא"ש כתב ומציין זו"נ אין כאן לכהן כלום תני ר"ת שני זכרים ונקיבה אין כאן לכהן כלום וכ"כ הרמב"ם והראב"ד אלא שדעת הראב"ד דקאי אסיפא לבד אמ"ש בסל"א כאן וכמש"ש ותנא דידן כיון דבשני כו' והרמב"ם כתב דקאי ארישא לבד אשתי נשים של איש א' א' בכרה וא' לא בכרה דסכ"ח וגירסתו היתה ותנא דידן כיון דבאיש אחד כו' אבל הטור מפרש דקאי אשניהם דאין סברא לחלק ביניהם ולכן כתב כאן ובסכ"ח אבל מש"ש ותנא דידן כו' קשה לדבריו ונמשך אחרי דברי הרא"ש שלא הזכיר מש"ש ותנא כו' :

פתחי תשובה

שכתב דאם כבר נתן לכהן אין מוציאין מיד כהן כמו בסעיף כ"ז בנתן לב' כהנים אף דיש לחלק ביניהם מכל מקום כו' ע"ש : (לב) לכהן כלום. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל שכתב בשם תשובת נ"צ סימן קכ"ה באשה שאינה יודעת אם אביה היה כהן כו' פטור מפדיון ע"ש ועיין בנ"צ שם שכתב הטעם דאף דרובא דעלמא הם ישראלים ולא כהנים ולוים מ"מ אין הולכין בממון אחר הרוב ועיין בנ"צ מ"ש בזה :

באר היטב

מת האב תוך ל' פטורים כ"כ ב"י והאחרונים : (כד) והבן. שהרי בכור ודאי הוא : (כה) ילדו. כ' הט"ז דזה קאי אסעיף כ"ט בב' נשים של ב' אנשים ושניהם לא בכרו וקשה למה כתב כאן בב' זכרים וב' נקבות דהא אין כאן בכור ודאי דכל חד אומר נקבה יצאה קודם לו לימא רבותא אפי' בשני זכרים ונקבה אחת דהא הוי א' בכור ודאי ואפ"ה פטורים שניהם דכל חד ידחה על חבירו לומר דהוא הבכור ובאמת כתב הטור גם בזה דפטורים ונראה דהמחבר אזיל לטעמיה שכתב בסכ"ו דהבנים חייבים במת אביהם תוך ל' יום ולא מצי כל חד לדחות על חבירו ה"נ כן הוא אלא דקשה הא ברייתא ערוכה היא כאן דאף בכה"ג פטור וכו' ע"ש :

נחלת צבי

ואמאי הכא מתמת החזקה מחייבינן ליה לפדותו ואין לומר דש"ה דאיכא תרי חזקות חזקת אשה וחזקת נפל דהרי מבואר בתשו' נו"ב חלק אה"ע סי' מ"ג ובספר גנת וורדים כלל ל"ז דרוב עדיף ג"כ משני חזקות. ואי"כ גם בב' חזקות אי אפשר להוציא ממון מק"ו דרובא. אמנם זה לא קשה אלא אי אמרינן דבכל רובא אין מוציאין ממון כמו שהבין הש"ך אבל באמת י"ל כמ"ש התוס' בסנהדרין דף ג' דברוב מעליא מוציאין ממון ודוקא ברוב גרוע כמו רובא דלרדיא אין מוציאין ממון וא"כ י"ל דגם בחזקה מוציאין ממון דדוקא רוב מעליא עדיף מחזקה. אבל לפ"ז הא דינא דהש"ך יש לפקפק בה מאחר דרובא דעלמא דישראלים הוא רוב מעליא (ועיין בכ"ה בח"מ סי' רל"ב) י"ל דחייב בפדיון וצ"ע בזה. [וע"ע ביד אברהם לעיל סעיף י"ב מ"ש בשם השלה]:

השמטות

ברכי יוסף

(סימן ש"ה שו"ע סעיף ח') ופירש שנותן לו ע"ם להחזיר הבן פדוי וכו'. ואי אמר כהן לא מהדרנא כייפינן ליה למהדר ומטעי ישראל מה' סלעים ואם תשאל כי אמר כהן אנא לא מהדרנא דלא כפיק לקיומיה תנאה להוי כמתן דיהיב מתנה לאחד על תנאי דהוכי דלא נתקיים התנאי בטלה המתנה מעיקרא ה"נ לימא כהן אנא לא בעינא לקיומיה תנאה מעיקרא ובטל המתנה מעיקרא בכך ויתחייב ישראל בה' סלעים. כי אמרינן דהוכי דלא נתקיים התנאי בטל המעשה מעיקרא ה"מ בתנאי דהוי בידא דמקבל אי"בעי מקיים ליה ואי בעי לא מקיים ליה אבל הכא קיומא לאו בידא דמקבל הוא דקנית המקבל למתנה תלוי הוא בגמר דעת הנותן וכיון דהנותן על תנאי להחזיר היה שתקנה נמצא שקיום התנאי אינו ביד המקבל אלא על כרחיה מקיים ומהדר ליה ומדמהדר ליה נתקיים התנאי ונקיימה המתנה ונפטר הישראל מחמשה סלעים. רבינו הרב מהר"ר יוסף סגי ן' מיגש ז"לה"ה בתשובותיו כ"י בסי' קו"ב : (שם סעיף י"א) ואחר שלשים יפדנו מיד וכו'. אם יום ל"א היה שבת ואחי הבן והכהן בני כפר שאינן בני תורה ופדה בשבת על ידי משכון כלי כסף שנתן לכהן. על דבר זה נשאל הרב שבות יעקב ח"ב סי' קי"ו והשיב דאין צריך לפדותו שנית דהא דאסור לפדות בשבת על ידי משכון הוא חששא ותוספת דדמי למקח וממכר כמבואר בפרשת הדשן סי' רס"ט ונפדה בשבת בדיעבד הוא פדוי ומ"מ כיון שאינן בני תורה ימחנו אבי וסכהן שלא יבואו לגלגל באיסור שבת וזה תורף דברי הרב ע"ש באורך ועין רואה דכתוב בשאלה ובתשובות הרב דהנידון היה דנפדה היה ע"י משכון ושטן של דברים מוכח דכל משכון דעלמא דהוי להבטחה ואחר זמן יצא ידי חובת"ו האב ויתן חמשה סלעים לכהן ויקח המשכון וק"ק דמוכח דפשיטא ליה להרב דבמשכון בעלמא בנו פדוי וכבר כתבנו לעיל בריש הסימן משם הרב מהר"י אלפאנדרי"י והרב בני יעקב שכתבו דאינו נפדה ע"י משכון והכי מוכח ממ"ש הב"י ושי"ך חו"מ סי' ע"ב וסימן ס"ז בדין הניע זמן פרעון בשבת ודין הילך ומתשובת מהראנ"ח ח"ב סי' ס"א דמשכון אינו פרעון אלא הבטחה בעלמא וכבר הוכיח הרב בני יעקב דף ק"ד דבפדיון נתינה אלימתא בעינן והרואה יראה דבתרומת הדשן סי' רס"ט לא הזכיר משכון אלא לפדות בכלי כסף. ודוחק לומר דנידון הרב שבות יעקב כמי הוי כי האי גוונא דנתן לכהן כלי כסף שוה ה' סלעים לפדיון שיקח הכלי עצמו או שעשה שומא לכלי ואמר לו שיפרע ממנו דבכה"ג בנו פדוי וכמ"ש הרב בני יעקב דבכל כי האי הו"ל לאודועי להרב הנזכר ולא למנקט גם בתשובתו משכון סתם. כן אמת דאם הוא בשטת הלשון לא ח"ש מה זו שאלה אם צריך לפדותו שנית כי צריך לשלם לו ה' סלעים ובעת שיפרע יאמר לו אלו לפדיון בני ומאי ספיקא איכא אלא דזה אפשר לומר דהשואל נסתפק על הברכות. ומ"מ דברי הרב סתומים וקולר את הרתב ועמ"ש הרב מגן אברהם או"ח סי' ש"ו ס"ק ט"ו וס"ק ט"ז והרב אליה רבה שם ס"ק כ' :

הלכות בכור בהמה טהורה

שו דין בכור בהמה טהורה באיזה זמן ובאיזה מקום נוהג. ובו י"ב סעיפים:

א [א] א בכור בהמה טהורה נוהג בזכרים ולא בנקבות [ב] ב ונוהג אפילו שלא בזמן הבית [ג] בין בארץ בין בחוצה לארץ [ד] (א) ג ומצוה להקדישו ולומר הרי זה קודש שנאמר תקדיש לה' אלהיך ואם לא הקדישו מתקדש מאליו מרחם: א [ה](ונותנין אותו לכהן ולא לכהנת) (ד טור):

ב ה אין נותנין הבכור לכהן כשיולד שאין זו גדולה לכהן אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט ועד כמה ישראל חייבים להטפל בו בדקה ל' יום ובגסה חמשים יום [ו] ו ואם אין לו כהן מצוי חייב להטפל בו עד שיזדמן לו כהן:

ג ז אמר ליה הכהן תנהו לי תוך זמן זה ואני אטפל לעצמי אינו רשאי ליתנו לו (א) ח שזה כמו (א) מסייע על מתנותיו ט ואם היה בעל מום ואמר ליה תוך זמן זה תנהו לי שאוכלנו עתה רשאי ליתנו לו:

ד [ז] י אם הכהן מסרב מלקבלו מפני שיש בו טורח גדול בזמן הזה להטפל בו עד שיפול בו מום אינו רשאי מפני שנראה כמבזה מתנות כהונה:

הגה (ב) [ח] ואפי' ספק בכור ב צריך הכהן (ב) (ב) לקבלו מיד ישראל הנותן לו (פסקי מהרא"י סי' קס"ז ומהרי"ל סי' ר"ד) ודוקא בספק שבא מעצמו ג אבל (ג) במקום שפשע הישראל כגון שקנה פרה חולבת מן העובד כוכבים או שהיה יכול למכור הבכור לעובד כוכבים קודם שנולד ולא עשה אין הכהן צריך לקבלו (שם) ואפי' במקום שצריך לקבלו אסור לישראל ליתן לו ד (ג) להקניטו או לנקום ממנו (ג"ז שם בשם מוהר"ס):

ה [ט] יא הבכור בזמן הזה ישהנו עד שיפול בו מום ה יב ושוחטו על פי (ד) מומחה ו ואוכלו [י בכל מקום] [י] יד ומאכילו ז אפילו לעובד כוכבים ח [או (ה) לכלבים (°)] (הגהות מרדכי פ' האשה שהלכה):

טורי זהב

שו א ונותנין אותו לכהן כו'. בין אם הוא תם או בעל מום בין שנולד במומו בין שנולד בו מום אחר שנולד נותנים אותו לכהן כמו שיתבאר: **ב צריך הכהן לקבלו כו'.** היינו שעושה הכהן איסור אם אינו מקבלו אבל מ"מ לא כייפינן ליה כדכתב הא"ז ומ"ש הא"ח במס' יו"ט דמשמע מפירוש רש"י דכייפינן ליה ההיא איירי כשרוצה לקבלו לאחר זמן וכן הוא בפסקי מהרא"י סי' קס"ז מתשובת הלוי והיא תשובת מהרי"ל בסימן ר"ד וכן הוא בהגהת מרדכי פרק האשה רבה ובחולבת א"צ הכהן לקבלה דאע"ג דקי"ל לחומרא מ"מ יכול הכהן לומר לנותן זיל אייתי ראיה דבכור הוא ואטפל בו כו' ע"ש וצריך לומר לדברי מהרי"ל דהתם קאמר שאין כופין אותו: **ג אבל במקום כו' כגון שקנה פרה כו'.** אין זה מדוקדק וז"ל ד"מ ופסק מהרי"ו סי' כ"ז (נ"ל קכ"ח) דאפי' ספק בכור צריך לקבל ודוקא מישראל אבל כהן עני שיש לו בכור ונותנו לכהן עשיר א"צ לקבלו אבל אם הישראל פשע שלא מכרו לעובד כוכבים קודם שנולד נראה דא"צ לקבלו כו' וכ' מהרא"י בפסקיו סי' קס"ח דהא דכתב מהר"מ דצריך לקבלו בספק בכור דוקא שנולד הספק מעצמו אבל הקונה מעובד כוכבים פרה חולבת א"צ לקבלו ע"כ עכ"ל ד"מ וע"כ ערבב הרב בכאן הדברים אבל באמת לא ידעתי מה פשיעה שייך בקונה פרה חולבת אם לא היה יכול למכור הבכור וגם אם פשע מאי איריא ספק בכור אפי' ודאי בכור א"צ לקבלו כדמשמע בתשובת מהרי"ו סימן קכ"ז ומ"ש מהרא"י בפסקיו סי' קס"ח בקונה פרה חולבת דא"צ לקבלו היינו מטעמ' שכתב וז"ל דמהר"מ לא איירי בספק דתליא בפלוגתא דרבוותא אלא בספק שנולד מעצמו כדאשכחן כמה ספיקות במס' בכורות אבל כה"ג דאיכא כמה ספיקות דפלוגתא דרבוותא (ר"ל אי חלב פוטר בבכורה כדלקמן סי' ש"ו ס"ג) אם אנו הולכין להחמיר משום איסור כרת כדי לצאת ידי כולן לא ניזול כולי האי להחמיר בשביל מתנות כהונה עכ"ל ולא ידעתי ליישב דברי הרב אם לא שנגיה בדבריו ודוקא בספק שבא מעצמו אבל בספק שבא בפלוגתא דרבוותא כגון שקנה פרה חולבת מן העובד כוכבים או שפשע הישראל שהיה יכול למכור הבכור לעובד כוכבים קודם שנולד כו' והטע"ז העתיק דברי הרב ולא חלי ולא הרגיש ומ"מ צ"ע לדינא במה שחלק מהרא"י בין ספק שמעצמו לספק דפלוגתא דרבוותא דמתשובת הלוי שהביא שם והוא בתשובת מהרי"ל סימן ר"ד לא משמע הכי דבקנה פרה חולבת מן העובד כוכבים כתב דצריך הכהן לקבלה ולמד מספק בכור דמהר"מ אע"ג שהביא שם סברות הפוסקים אי חלב פוטר בבכורה או לא ואפשר כיון דמהרא"י ראה תשובת מהרי"ל הנ"ל ואפ"ה לא פסק כן כוותיה נקטינן דבתרא הוא וגם נראה דמהרא"י שם לא הקיל מטעם זה לבד דדוחק לחלק בין ספק דמעצמו לספק דתליא בפלוגתא דרבוותא אם לא שנאמר דמהרא"י סובר דבספק בכור כייפינן ליה לכהן ואשמעינן דבספק דתליא בפלוגתא דרבוותא לא כייפינן ליה דמצי למימר קים לי כהמתירים וזה דוחק דנימא דמהרא"י פליג אתשובת מהרי"ל דלעיל דכתב דלא כייפינן ליה אפי' בספק בכור ועוד דמשמע דבפלוגתא דרבוותא קאמר דא"צ לקבלו כלל אפי' אי לא כייפינן ליה ואין איסור בדבר במה שאינו מקבלו אלא נראה משום דהתם בעובדא דמהרא"י היו כמה ספיקות בפלוגתא דרבוותא שמכר לעובד כוכבים בכסף דהוי מכירה ליש פוסקים כדלקמן סי' ש"ך סעיף ו' וכן בהיתה חולבת דפוטר בבכור ליש פוסקים לכך היקל בדבר אבל בספק אחד דפלוגתא דרבוותא לבד אין להקל אם לא שמדינא נראה עיקר כמאן דמיקל אלא שמחמירים דבכה"ג אפשר דאין הכהן צריך לקבלו. כנ"ל: **ד להקניטו או כו'.** ואם נראה שעושה כן א"צ הכהן לקבלו. מהרי"ו שם מתשובת מהר"מ: **ה ושוחטו ע"פ מומחה כו'.** והאידנא ליכא מומחין ובעינן ג' כדלקמן סי' ש"ט סעיף ב': **ו ואוכלו ומאכילו כו'.** וכשהוא טרפה אסור ליהנות ממנו כדלקמן סי' ש"ז: **ז אפי' לעובד כוכבים כו'.** וכתב מהרש"ל פ' המקשה סי' ד' דמ"מ איסור דרבנן איכא משום בזיון קדשים ואינו מותר להאכילו לעובד כוכבים אלא דרך זימון שיאכל העובד כוכבים עמו אבל לא למכרו לו אפי' ליתן לו אחיכה חיה וכן לכלבים נמי דרך ערחי הנותר מהבשר עם העצמות אבל לא להשליכן להדיא לכלבים ע"כ: **ח או לכלבים.** והר"ן כתב בפ'

שפתי כהן

שו (א) שזה כמו מסייע כו'. דכיון שהוא תם ובזמן הזה דאין מקריבים אותו למה נוטלו ממנו קודם זמנו אלא ודאי שכוונתו לסייע לו בשביל שיתן לו כל המתנות כהונה והוה כגוזל אחרים וזהו שכתב הטור בד"א בתם בזמן הזה כו': **(ב) ואפי' ספק בכור כו'.** איסורא איכא אבל אין

ביאור הגר"א

שו [א] בכור כו'. שם י"ט א' ת"ר מכלל כו': **[ב] ונוהג כו'.** מתני' סוף שקלים: **[ג] בין בארץ כו'.** מתני' ספ"ג דתמורה חוץ מן הבכור והמעשר שאם באו כו' ארש"ס כו' ובכורות ל"ד ב' בכור בח"ל כו' ובבמה מקשות: **[ד]** (ליקוט) ומצוה להקדישו כו'. רמב"ם אבל הטור כשם הרא"ש חולק ע"ז וכתב הב"ח שצ"ע אבל טעמו מסוגיא דערכין כ"ט א' והרמב"ם פסק שם כחכמים דמתני' והנה הכ"מ תמה עליו אע"ג דעולא ס"ל כחכמים מ"מ הרי רב פליג עליה והוא רביה ועוד דרב יהודה עבד שבדא כוותיה אבל שם בסוגיא וריב"ב דחל על ק"ק כו' ס"ל כר"י ושם לסמה ורבנן אל תקדיש מיבעי ליה ללאו כו' ור"י כו' והנה הרא"ש חפש שיפתו כקושית הכ"מ דהלכה כריב"ב וא"ב הלכה נ"כ כר' ישמעאל אבל הרמב"ם ס"ל דהלכה כרבנן דבכור ולכך הלכה כחכמים דערכין נ"כ וראית דהלכה כרבנן דבכור דסוגיא דפ"ק דנדרים (י"ג א') ופ"ק דנזיר כרבנן דבכור וכן מצאתי בלחם משנה (ע"ב): **[ה] ונותנין כו'.** ר"ל אע"ג דאמרינן בחולין

באר היטב

שו (א) מסייע. בשביל שיתן לו כל מעשיו והוי כגוזל אחרים. ט"ז: **(ב) לקבלו.** היינו שהכהן עושה איסור אם אינו מקבלו אבל מ"מ לא כייפינן ליה דיכול הכהן לומר לנותן אייתי ראיה דבכור הוא ואטפל בו. ש"ך: **(ג) להקניטו.** ואם נראה שעושה כן א"צ הכהן לקבלו מהרי"ו וכ' הש"ך דלא ידע ליישב דברי הרב אם לא שנגיה בדבריו וכנ"ל ודוקא בספק שבא מעצמו אבל בספק שבא בפלוגתא דרבוותא כגון שקנה פרה חולבת מן העובד כוכבים או שפשע הישראל שהיה יכול למכור הבכור וכו' ומ"מ צ"ע לדינא במה שחילק בין ספק מעצמו לספק פלוגתא דרבוותא דבתשובת מהרי"ל לא משמע הכי דבקנה פרה חולבת מן העובד כוכבים כתב דצריך הכהן לקבלה ולמד מספק בכור אע"ג שהביא שם סברת הפוסקים אי חלב פוטר בבכורה או לאו אלא נראה דנ"ל משום דהתם היו כמה ספיקות בפלוגתא דרבוותא שמכר לעובד כוכבים בכסף דהוי מכירה ליש פוסקים כדלקמן סי' ש"כ ס"ו וכן בהיתה חולבת דפטור בבכור ליש פוסקים לכך היקל בדבר אבל בספק א' דפלוגתא דרבוותא לבד אין להקל אם לא שמדינא נראה עיקר כמאן דמיקל אלא שמחמירין דבכה"ג אפשר דאין הכהן צריך לקבלו גם ספק מהרי"ו דאם כהן עני יש לו בכור ונותנו לכהן עשיר א"צ לקבלו עכ"ל: **(ד) מומחה.** והאידנא ליכא מומחין ובעינן ג' כדלקמן סי' ש"ט ס"ב: **(ה) לכלבים.** כ' הש"ך דהרבה פוסקים אוסרים ליתנו לכלבים (דכתיב ואכלת ולא לכלביך) לכן יש ליזהר בדבר וגם בעובד כוכבים כתב מהרש"ל דמ"מ איסור דרבנן איכא משום בזיון קדשים ואינו ראוי להאכילו אלא דרך זימון שיאכל המקולקל ע"ש: (ב) במקום שפשע. עיין בתשובת חוט השני סימן כ"ז שהאריך בזה ואחר שנ...

פתחי תשובה

באר הגולה

א לשון הטור ופירש דכתיב כל אשר לך הזכרים: ב שם וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות בכורות ד"ד בנוסחא האמיתית שלפנינו ממשמעות הגמרא סוף פ"ג דתמורה מההוא גברא דאייתי בוכרא קמיה דרבה בינה דף כ"ז ע"ב ובכמה דוכתי: ג ברייתא ערכין דף כ"ט ע"א: ד כדעת אביו הרא"ש בסוף בכורות: ה משנה בכורות דף כ"ו ע"ב (ורמב"ם שם דין י"ד): ו הרא"ש בסוף בכורות וטור: ז שם במשנה ורמב"ם שם: ח כדמפרש רב ששת שם ואיתא בברייתא שם הכהנים והלוים והעניים המסייעים בבית הגרנות ובבית הגרנות וכו' אין נותנים להם המתנות השייכים להם בשכרן ואם עושין כן חיללו וכו': ט שם במשנה: י הרא"ש בסוף בכורות והגהות אשיר"י בפ"ג דבינה בשם א"ז שלמד מדברי רש"י: יא פשוט שם במשנה בבכורות: יב פשוט שם במשנה דף כ"ח ע"א ובינה דף כ"ה ע"ב: יג כן הוא בטור כלומר אפילו בח"ל מהא דדייקתי לעיל בבינה ובריש הסימן: יד כב"ה במשנה בכורות דף ל"ג ע"ב: (°)נר' דדוקא דרך ערלאי הוא דמותר

בית הלל

(סימן ש"ו סעיף ד' בהג"ה) ואפי' ספק בכור צריך הכהן

גליון מהרש"א

מילואים

ו [טו] הבכור בזמן הזה מוכר אותו הכהן אפילו לישראל תמים חי ובעל מום חי ושחוט ט [יא] (ד) ומקדש בו את האשה שהוא כשאר ממונו [טז] אבל אינו נמכר במקולין ואינו נשקל בליטרא [יב] ומכל מקום מותר לשקול בו י (ג) (ו) מנה כנגד מנה [יג] וכנגד כלי וקופיץ (פי' כמו סכין גדול ורחב וחידודו בולט באמצעיתו) והני מילי בשרו (ד) [יד] [יח] אבל חלבו ודמו יא וגידו וקרניו נמכרים במקולין ונשקלין בליטרא [טו] [יט] ושמנו של גיד (ה) דינו כבשר כיון שהוא מותר מן התורה:

ז [טז] [כ] הבכור יב (ז) אפילו בעל מום (ה) נאכל (ו) תוך שנתו ומאימתי מונה לו [כא] אם נולד בעל מום מונה לו מיום שנולד והוא שיודע יג שכלו לו (ח) חדשיו שהרי נראה לאכילה ביום לידתו אבל אם לא ידע בודאי שכלו לו חדשיו מונה לו (ז) מיום שמיני:

ח [כב] נולד לו מום תוך שנתו יד רשאי (ט) לקיימו כל י"ב חדש [כג] נולד לו מום בסוף שנתו מותר לקיימו ל' יום מיום שנפל בו המום ואע"פ שהוא מתאחר לאחר שנתו כיצד כגון שנפל בו מום בט"ו יום לפני גמר שנתו משלימים לו ט"ו יום אחר שנתו [כד] נולד לו מום אחר שנתו אינו רשאי לקיימו אלא עד ל' יום ויאכל:

ט [כה] הבכור בזמן הזה טו עד שלא נראה להראותו (י) לחכם [יז] מקיימו שתים ושלש שנים ומשנראה להראותו לחכם אם נולד בו מום בתוך שנתו רשאי לקיימו כל י"ב חודש ואם נולד בו מום לאחר שנתו מקיימו ל' יום:

י [יח] [כו] שנה של בכור היא שנת לבנה תמימה י"ב חדש מיום ליום ואם היתה שנה מעוברת נתעברה לו ומונה לו י"ג חדשים:

יא (ח) טז [כז] נולדו לו שני טלאים אחד בט"ו של (יא) אדר הראשון וא' בר"ח אדר

שפתי כהן

בפ' המקשה דדוקא לעובד כוכבים שרי אבל לכלבים אסור משום ואכלת ולא לכלביך ומהרש"ל שם סי' ד' השיג עליו בלא טענה מוכרחת וגם מ"ש מהרש"ל שכן משמע מהרא"ש פ' פסולי המוקדשין אינו מוכרח דר"ל מ"ש הרא"ש בסיפא גבי טרפה דאסור לכלבים ולעובד כוכבים משמע דברישא גבי בעל מום שרי ואין זה דיוק דס"ק ואסור לכלבים וה"ה לעובד כוכבים דילפינן מכלבים גם דברי התוס' פ' פסולי המוקדשין דף ל"ב ע"ב דכתבו דשרי לעובד כוכבים ולא מיתסר מואכלת ולא לכלביך כו' משמע לכאורה דלכלבים מיהא אסור אלא דלעובד כוכבים מיהא שרי וכ"כ הרשב"א בחידושיו פרק המקשה דף ע"ג וז"ל תירצו רבותינו בעלי התוס' ז"ל דכל היכא דשרי לישראל כגון שנפל בו מום שרי אפי' לזמן עליו העובד כוכבים דאיתקש לצבי ואיל אבל לכלבים אסור מואכלת ולא לכלביך ע"כ וכ"כ ר' ירוחם נתיב כ' חלק ב' שמותר להאכילו לעובד כוכבים כל זמן שמותר לישראל אבל לכלבים אסור להאכילו אף ע"פ שמותר לישראל כדאמרי' בפסחים ואכלת ולא לכלביך ובבכור בעל מום הכתוב מדבר עכ"ל לכן יש ליזהר בדבר: ט ומקדש בו כו'. עיין בא"ע סוף סי' כ"ח: י מנה כנגד מנה. פירש"י אם יש לו חתיכ' בשר חולין שנשקלה בליטרא יכול לשקול בשר בכור כנגדו והרמב"ם פי' חלק כחלק כגון שיחלקו אותו ו' או ז' ונותנין חלק בכף מאזנים זה וחלק בכף מאזנים זה ובעט"ז כתב בשתם כשני הפירושים וכן עיקר דהא שרינן אפי' כנגד כלי וקופיץ משום דדוקא ביו"ט אסרינן כה"ג בא"ח סי' ת"ק סעיף ב' משום דמחזי כעובדא דחול משא"כ הכא א"כ כל שאינו שוקל בליטרא ממש שרי וכ"ש כיון שאיסור זה אינו אלא מדרבנן ובמע"מ מגמגם על העט"ז בזה ואני הגלפע"ד כתבתי: יא וגידו. בפרישה גרס וגידיו ופי' דקאי אכל הגידים שבבהמה אף המותרים לאכול דגידים אינן בכלל בשר: יב אפי' בעל מום כו'. כלומר לא מבעיא תם בזמן הבית שאינו קרב אלא תוך שנתו אלא אפי' בעל מום בזמן הזה לא ישהנו יותר משנתו כדמפרש ואזיל: יג שכלו לו חדשיו. דהיינו ט' לגסה וה' לדקה כדלעיל סי' ט"ו: יד רשאי לקיימו כל י"ב חדש. ללידתו אם כלו לו חדשיו או עד שכלה לו שנה מיום הח' אם לא כלו חדשיו כ"כ העט"ז והוא מדברי ב"י (וכ"כ בפרישה) אבל באמת מדברי הרמב"ם והסמ"ג עשין רי"ח (שהוא כלשון המחבר) לא משמע הכי מדכתבו ברישא אם נולד בעל מום מונה לו מיום שנולד כו' שהרי נראה לאכילה ביום לידתו כו' משמע דוקא נולד בעל מום וכן מדסתמו כאן ולא חלקו בכך משמע דכיון דלא נולד בעל מום לעולם מונים לו מיום ח' ללידתו דאע"ג דידוע שכלו לו חדשיו מ"מ הרי לא נראה לאכילה ביום לידתו דהוה תם וכ"כ רש"י ותוס' אמאי דקאמרינן בש"ס פ"ק דר"ה ריש דף ז' הא בתם (מונה לו מיום ח') הא בבעל מום (מונה לו מיום שנולד) בעל מום מי מצי אכיל ליה דקים ליה שכלו חדשיו ופירש"י בעל מום שנולד במומו ועומד לשחוט בתוך מיום שנולד דאוי הוא לכך ומונים ליה משנולד עכ"ל וכ"כ התוס' הא בבעל מום מעיקרו דתם ונעשה בעל מום כיון דלא חזי לאכילה מונין לו משעת הרצאה (כלומר מיום ח' שנרצה לקרבן) ע"כ וכ"כ דאל"כ הדרא קושית הש"ס לדוכתא בעל מום מי מצי אכיל ליה ובאמת ליכא דיכול להשהותו עד מלאת לו שנה ללידתו שכתב הטור כאן דחקו לב"י וסייעתו וע"כ כתבו כן והוה משמע להו דהא דפריך ש"ס בעל מום מי מצי אכיל ליה היינו משום דשמא נפל הוא אבל משום דתם הוא לא חיישינן דהא אח"כ נעשה בעל מום דהא בלא"ה מונים לו מיום ח' כשנפל בו מום תוך שנתו אע"ג דלאחר ח' תם הוא אבל באמת נראה שע"ס הוא בטור וא"ל יכול לשהותו עד מלאת לו שנה מיום ח' ללידתו שהרי גם הטור כתב ברישא נולד במומו אי קים לן בגויה שכלו חדשיו כו' אלמא דוקא נולד במומו ועוד דהא הוה ליה לערביהו וליתניהו כולהו כחד בבא ועוד דלאיזה צורך כתב כאן ללידתו הוי ליה למיסתם סתומי ועוד דהא לפי זה צ"ל דמיירי בשכלו לו חדשיו וזה אינו במשמע ואי סמך עצמו אמ"ש ברישא א"כ לא ה"ל לכתוב כלל ללידתו אלא פשוט דט"ס הוא וצ"ל מיום ח' ללידתו ואדרבה אתא לאשמועינן דהכא אין חילוק ולעולם מונים לו שנה מיום ח' ללידתו כיון שנולד תם ואח"כ נפל בו מום מיהו מיום ח' מונים לו אע"ג דאז לא היה ראוי לאכילה דלא גרע בעל מום מתם דהוי מונין לו מיום ח' משום דראוי להרצאה וה"ה הכא אבל כשאינו ראוי לא להרצאה ולא לאכילה ודאי דאפי' כלו לו חדשיו מונין לו מיום ח' וכדאמרן: טו עד שלא נראה כו'. מדלא כתב בקיצור עד שלא נולד בו מום מקיימו כו' ומשנולד בו מום רשאי לקיימו י"ב חדש משמע דס"ק דאע"פ שנולד בו מום כל שלא נראה להראותו לחכם דהיינו שלא נזדמן לו חכם ואין זקוק להוליכו במקום שהחכם שם וכן כתב הסמ"ג עשין רי"ח בשם ר' שמעון והתוס' פרק עד כמה (דף כ"ח ע"א): טז נולדו לו כו'.

טורי זהב

אין כופין אותו. כן כתב מהרו"[illegible]ס: (ג) מנה כנגד מנה. פי' אם יש לו חתיכ' בשר חולין שידוע משקלה יוכל לשקול בשר בכור כנגדה וכן נגד כלי וקופיץ: (ד) אבל חלבו כו'. דלא עביד רבנן מעלה אלא בבשר: (ה) דינו כבשר. פי' לענין שלא יהיה נמכר במקולין: (ו) תוך שנתו. ולא להשהויי דלא ליתי לידי תקלה בגיזה ועבודה: (ז) מיום שמיני. דאז ראוי לאכילה ואין מונין אלא מעת שנראה לאכילה: (ח) נולדו לו שני טלאים.*) מזה יש ללמוד ג"כ לענין שני ילדים שנולד א' בט"ו באדר הראשון והשני נולד בר"ח אדר שני ובשנת הי"ג אין עיבור דנעשה השני בר מצוה קודם לראשון כמו כאן:

חידושי רע"ק

(סי' ש"ו ס"ז סק"ז) בגיזה ועבודה. וכ"כ הפרישה מבואר דס"ל דעיקר קרא רק בתם אבל בבעל"מ הוא רק דרבנן וכ"ה בלבוש וכן מפורש בס' יראים לרבינו אליעזר ממיץ (מצוה שנ"ב) אבל מדברי הסמ"ג (ה' בכורות מצוה רי"א) והרמב"ם פ"א מהל' בכורות ה"ח) מבואר דס"ל דהוי דאורייתא: (שם סק"ח) מזה יש ללמוד ג"כ. כן מפורש בש"ע א"ח (סי' נ"ה ס"י) ומקורו מהאגור שהביא ראיה מדינא דהכא:

ביאור הגר"א

ס"ה [illegible] להביא ראיה כו' ובהרא"ש שם אבל היכא דאסור לישראל כו' ואסור לכלבים ולעובדי כוכבים כו': [יא] (ליקוט) ומקדש כו'. עמ"ש בליקוטים בא"ה סי' כ"ח סכ"ג ובתוס' ור"ש פ"ק דב"ק (ע"ב): [יב] ומ"מ כו' שם במתני': [יג] וכנגד כו'. כ"מ בי"ש [illegible] א' כמאן לא כר"י כו' אלמא קילי ממנה נגד מנה: [יד] אבל חלבו כו'. שם ב' ומ[illegible] בהמה ששחטו כו': [טו] ושמנו כו'. כמ"ש בפסחים פ"ג ב' דא"א ל"נ אלא כ[illegible] [טז] (ליקוט) הבכור כו' תוך שנתו. ע"ש כ"ו ב' מדקאמר נולד כו' (ע"ב) [יז] מקיימו כו'. כמסקנת תוס' שם (ע"ש) דרשאי ר"ל חייב ועסי' ש"ט ס"א וכ"ה מסקנת תוס' דחולין נ"ד ב' ד"ה אין כו': [יח] שנה כו'. כמ"ש בסי"א וכפ[illegible]

פתחי תשובה

עכ"ם אף אם פשע בתם שלא מכרו ובספק בכור היכא דמוכחא מילתא שפשע כגון שהתרה בו ונוטו שימכור לעובד כוכבים והוא לא עשה כן א"נ שראינו שנתכוין להקניע בכה"ג פטור מלקבלו ואי לא מוכחא מלתא שפשע חייב לקבל זהו דעת מהרי"ו ולדידי נראה שאין לסמוך על דבריו אלא בנולד מפרה חולבת דמלד הדין פטורה מבכורה אלא שנהגו להחמיר (ע"ל סימן ש"ו ס"ג) ולכן כל שפשע מחבפל המנהג והחומרא ובאשי הכהן שלא לקבלו אבל בשאר ספק חייב לקבל אפילו מוכח שפשע אף המיקל בנולד מפרה חולבת אפי' אי לא מוכח שפשע ואינו מקבלו לא הפסיד ובדברי הרמ"א ז"ל יש ע"ס בת"ם שקנה פרה חולבת מן העובד כוכבים או שהיה כו' וצ"ל מן העובד כוכבים והיה יכול למכור כו' ור"ל דאיכא שהיה דמוכח וזה עולם ממש כמו שכתבתי עכ"ד ע"ש ועיין בס"ק שקודם מ"ש בשם תשובה חות יאיר. [ועיין בת' חתם סופר סי' ש"ב שהאריך ג"כ בזה ודעתו להכריע דודאי כל שפשעו הבעלים לא עשו שלדקי לפיסלה הבכורה מחויבים מקום דרבנן שגרמו לשבשיל בקדשים אף מ"מ לא מפני זה יפטור הכהן מלקבלו ואם א"א לחייב הבעלים דנברא אלמא הוא עכ"פ מחייבין את הכהן לקיים מצותו אך אם אפשר לחייב לבעלים עד שנחייב את הכהן יותר ראוי לחייב הבעלים לגדור גדר בפני הפושעים ושגר הכהן ומ"מ לאיסורא דעביד הכהן עביד אך אם מכוין להקניט הכהן הכי אין זה כמצוה מק"כ אם אינו מקבל ומצוה עליו שלא לקבלו שלא יכבו להתל בכהנים דוגמת מ"ש תוס' בע"ז כ"ח ע"ב כגון זה מחייבין הישראל לשפל בו אפילו בספק בכור משום ספק בזיון קדשים ובכוה נראה דהישראל אלו תאוב על הבכור הוה שימיל בו מום (עיל סי' ש"ד ס"י) משני שהיטולו עליו על כרחו ע"ש]: (ד) ומקדש בו את האשה. ע' בהא"ע סי' כ"ח בכ"ש ס"ק ס' שכ' דמ"ש כאן ומקדש בו היינו אחר שנפל וקאי על מ"ש ושחוט ובהכי ניחא דלא תיקשי דברי המחבר אהדדי דשם פסק דהוי ספק מקודשת ע"ש: (ה) נאכל תוך שנתו. דלא ליתי לידי תקלה בגיזה ועבודה. ע"ז [illegible] שזה הוא רק מדרבנן ועיין בזה בשו"ת שיבת ציון סימן כ"ד בסופו בשם אביו הגאון בעל נו"ב ז"ל ובשם ס' בית אפרים:

באר היטב

העובד כוכבים עמו אבל לא למכרו לו אפי' ליתן לו חתיכה חיה ובהוא ערי[illegible] אסור ליהנות ממנו כדלקמן סי' ש"ז עכ"ל: (ו) מנה. פירש"י אם יש לו חתיכת בשר חולין שנשקלה בליטרא יכול לשקול בשר בכור כנגדו והרמב"ם פי' חלק כחלק כגון שיחלקו אותו לכמה חלקים ונותנין חלק א' בכף מאזנים זה וחלק בכף מאזנים הב' לראות אם מכוונים במשקל: (ז) אפי'. כלומר לא מיבעי[illegible] אם בזמן הבית שאינו קרב אלא תוך שנתו אלא אפי' בעל מום בזה"ז לא יש[הנו] יותר משנתו. ש"ך: (ח) חדשיו. דהיינו ט' לגסה וה' לדקה אבל אם לא [כלו] מונין מיום ח' דאז ראוי לאכילה ואין מונין אלא מעת שנראה לאכילה. ש"ך [illegible] (ט) לקיימו. כ' הש"ך ומונין לו מיום ח' ללידתו דכיון דלא נולד בעל מום אע"ג דידוע שכלו לו חדשיו מ"מ הרי לא נראה לאכילה ביום לידתו דהוה [תם] וכ"כ רש"י ותוס' דלא כהלבוש שהעתיק דברי הב"י וע"ש: (י) לחכם. היינו ש[לא] נזדמן לו חכם ואין זקוק להוליכו במקום שהחכם שם. ש"ך: (יא) אדר. [illegible]

באר הגולה

ועיין בש"ך): טו משנה ר"פ דמעשר שני וכדמפרש רב נחמן וכו' תמורה דף ז' ע"ב (ורמב"ם שם דין ח'): טז משנה בכורות דל"א ע"א: יז הרא"ש שם שלמד כן הרמב"ן מדין י"ט משנה ביצה דף כ"ח ע"א: יח שם בשם הרמב"ן דלא עבוד רבנן מעלה אלא בבשר כדין מעשר בהמה שם בגמרא וכ"כ ש"ס: יט שם בשם ר"י: כ משנה בכורות דף כ"ו ע"ב: כא מסקנת הגמרא ר"ה דף ו' ודף ז': כב שם בכורות במשנה (ורמב"ם שם דין ס'): כג ברייתא שם דף כ"ח ע"א: כד שם במשנה דף כ"ו ע"ב: כה ל' הרמב"ם שם בפ"א ד"ו וי"א מברייתא דף כ"ח ע"א וכסי' שמא כתוב שם בכ"מ שרשאי דתני בברייתא פירושו חייב לקיימו וכו' אע"פ שכ' התוס' שם שהוא דוחק לפרש כן ולמנ"ד ג' שנים דנקט לאו דוקא וה"ה יותר כדלקמן בסי' שאחריו ואי לא מסתפי' אמינא דאיירי הכא שהוא ביד ישראל ואין כהן מצוי לו למסרו לו שאחר ג' שנים רשאי להכניסו לכיפה כדרך שכתבו התוספות שם וכ"כ מלשון המחבר בסימן דלקמן סעיף ג' וריש סימן ש"ט: כו ברייתא ר"ה דף ז' ע"ב וערכין דף ל"א ע"ב וכחכמים (ורמב"ם שם די"ב): כז טור בשם הרמב"ם בפ"א מהלכות בכורות והוא מימרא דרבי אבא שם בערכין:

נקודות הכסף

(סימן ש"ו בש"ז ס"ק ח') מזה יש ללמוד כו'. כבר קדמו האגור בזה ומביאו הב"י בש"ע בא"ח סימן נ"ה:

ברכי יוסף

(סימן ש"ו שו"ע סעיף ח') נולד לו מום בתוך שנתו רשאי לקיימו כל י"ב חדש וכו'. [illegible]

בית הלל

(ש"ע סעיף י"א) נולדו לו שני טלאים א' בט"ו של אדר הראשון ואחד בר"ח אדר השני זה שנולד לו בר"ח אדר השני וכו'. [illegible]

השני זה שנולד בר"ח אדר שני כיון שהגיע יום ראשון באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה וזה שנולד בחצי אדר הראשון לא עלתה לו שנה עד חצי אדר שלשנה הבאה הואיל ונולד בחדש העיבור מונים אותו לו :

יב [כח] עבר ושהה אותו לאחר זמנו אינו נפסל :

שז דין הבכור אחר שחיטה ושאינו יכול למכרו ולא לשוחטו עד שיפול בו מום.

ובו ג' סעיפים :

א [א] [א] אין מרגילין בבכור (א) [ב] דהיינו (א) להפשיט עורו שלם דרך מרגלותיו :

ב [ג] [ב] שחטו ונמצא טריפה עורו עם בשרו אסור בהנאה וטעון קבורה: **א** (ולכן (א) טוב (ב) למכרו לעובד כוכבים קודם שחיטה) (הגהות מרדכי פ' האשה וכ"כ הב"י בשם תשובה אשכנזית והיא בתשובת מהרי"ל) :

ג [ד] [ג] צריך הכהן לשהותו ולגדלו לעולם עד שיפול בו מום **ב** [ה] [ד] ויכול למכרו (ג) [ה] אפילו לישראל אע"פ שהוא תמים והלוקח ינהוג בו קדושת בכור בר"א שהלוקח קונה אותו לצרכו

ג [ו] אבל אסור לעשות בו (ד) סחורה דהיינו לקנותו כדי להרויח [ז] ואם קנאו לצרכו ולא נצטרך לו יכול לחזור ולמכרו :

שח איסור עבודת הבכור ואיסור גיזתו. ובו ה' סעיפים :

א **א** [א] הבכור (א) אסור (א) בגיזה (א) ועבודה ואפי' אם עבר וגזזו או תלשו בידו או [ב] אפילו נשר הצמר מעצמו אסור בהנאה לעולם [א] לא שנא מת מעצמו ל"ש שחטו אח"כ [ג] ואפי' על ידי מומחה (ב) אין השחיטה מתרת הצמר שנתלש מחיים [ד] אבל צמר המחובר השחיטה מתירתו כבשרו :

ב [ה] אם נתלש מחיים ועודנו מסובך בשאר הצמר את שנראה כשאר צמר ניתר בשחיטה ואת שאינו נראה כשאר הצמר [ב] [ו] והוא (ג) שעיקרו הפוך כלפי דאשו אין השחיטה מתירתו :

ג [ז] כשבא לשחטו [ג] או לראות מומו **ב** (ב) (מותר) (ב) לתלוש הצמר של מקום שחיטה כדי (ג) לעשות מקום לשחיטה [ד] (והצמר שתלש אסור בהנאה) (ב"י בשם הרמב"ם) [ח] ודוקא ביד אבל לא בבלי כדי שלא יהא נראה כגוזז :

ד [ט] גיזת בכור אפי' גיזת בעל מום שנתערב בגיזי חולין אפי' אחת בבמה אלפים **ג** כולן (ג) אסורות שהרי הוא דבר חשוב (ד) ומקדש בכל שהוא :

ה [י] האורג (ד) **ד** מלא הסיט מצמר בכור בבגד ידלק הבגד :

הגה [ה] או יקבר (טור) [ו] וי"א דדוקא שארג דבר חשוב כגון ציור בבגד אבל (ה) אם אינו דבר חשוב (ה) בטל (ו) ברוב (ב"י בשם ורא"ש) :

טורי זהב

שז (א) דהיינו להפשיט כו'. אפי' בעל מום דנראה כבזיון כאלו מוכרן לצורך מפוח בעודם על הקדשים :

שח (א) אסור בגיזה. אפי' הצמר מסובך כן מוכח בסי' שכ"ח סעיף ט' : (ב) אין השחיטה מתרת כו'. פירש"י הטעם דחיישינן אי מתירתו אתי לאשהויי לבכור כדי שתשיר כל צמר ואתי ביה לידי תקלה בגיזה ועבודה : (ג) שעיקרו הפוך. פירוש שכפול באמצעיתו ושני ראשיה בולטין לחוץ : (ד) מלא הסיט. פי' שיעור שיש מאצבע לאמה כשמרחיק האצבעות מסדדי נקרא מלא הסיט והריוח שבין אצבע לגודל נקרא סיט כפול : (ה) אם אינו דבר חשוב בטל ברוב. כתב רש"י סוף תמורה וא"ת קשיא הא דאמרי' במס' נדה בגד שארג בו כלאים ה"ז לא ימכרנו לעובד כוכבים ואמאי לא ליבטל האי חוט ברוב לאו פירכא היא דבכלאים לא אמרי' בטל ברוב דעיקר האיסור ע"י תערובות הוא ולא שייך בהו ביטול ברוב עכ"ל. והוא כדברי התוס' שהבאתי בסי' רצ"ט בסעיף ח' לעיל ואין להקשות דאמאי כתב הטור בסי' ס"ג דבכלאים דרבנן היינתק חוט א' כו' ואמאי לא בטיל ברוב דהא דרבנן היא י"ל דלענין ביטול

שפתי כהן

ס"ס בשאר דברים דיכא הכי כמו שנתבאר בא"ח סי' נ"ה סעיף י' לענין שני נערים וע"ש :

שז **א** ולכן טוב למכרו כו'. דשמא יהיה טרפה אח"כ ומהרש"ל פרק המקשה סי' ד' חלק ע"ז משום דבהמה בחזקת איסור טרפה עומדת דקי"ל אם נאבדה הריאה בלא בדיקה טרפה וכל זמן שלא בדקה אסור למכור לעובד כוכביסטכ"ד ואין מזה ראיה דהא כבר נתבאר לעיל סי' ל"ט ס"ב דרוב הפוסקים מתירין כשנאבדה הריאה בלא בדיקה ואף האוסרין כבר כתבתי שם ס"ק ח' דטעמייהו דכיון שחז"ל הצריכו בדיקה החמירו לאסור אף בדיעבד דאל"כ מה הועילו בתקנתן וזה לא שייך הכא וכ"כ בתשובת מהרי"ל סי' ע"ב דמותר למכרו לעובד כוכבים וכ"כ בהגמ"ר ס"פ האשה רבה מיהו בתשובת מהרי"ל שם מסיק בשם מהרי"א לאסור למכור לעובד כוכבים וכ"כ מהר"מ מטיקאטי"ן בגליון המרדכי בשם תשובת אחרונים דא"ז ע"ש : **ב** ויכול למכרו אפילו לישראל. פי' ל"מ לכהן אלא אפי' לישראל אבל לעובד כוכבים אסור כדמשמע בש"ס: **ג** אבל אסור לעשות בו סחורה. ע"ל סימן קי"ז מדברים האסורים לעשות בהם סחורה :

שח **א** הבכור. בין תם בין בעל מום : **ב** מותר לתלוש הצמר כו'. בש"ס איתא ובלבד שלא יזיזנו ממקומו ופירש"י הטעם מפני שלא יאמרו מום עביד בקדשים אלא יניחנו מסובך עם הצמר מכאן ומכאן: **ג** כולן אסורות בהנאה. וע"ל סי' ק"י ס"ק כ' : **ד** מלא הסיט. דוקא מלא הסיט שהוא חשוב אבל לא פחות מזה ויש אומרים סבירא להו דדוקא דבר חשוב באריגה כגון מעשה ציור בעין ועי' בב"י :

והאידנא

באר הגולה

כח בריישא ר"ס דף ס' ע"ב (ומשנה שם דף י"ב)

א לשון הטור ובשם אביו הרא"ש מהא דמשמע סס"ב וכפי' רש"י שם דבמשמרת אחרי דלגבל קאי כלומר לעולם [illegible] ב : בגמ' משנה זבחים דף ע"ב ע"ב ובחכמים ובבגירותא [illegible] וכהרא"ש (ולא כרמב"ם) דגריסין שם דף ק"ד ע"א והלכתא כחכמים ג משמעות הגמרא בכורות דף ל"ג ע"א וע"ב : ד משנה ב' פ"ק דמעשר שני ומייתי לה בגמ' בכורות דף ג' ע"ב : ה תקנות סגמ' שם : ו שם משנה ד' דשבועות : ז שם משנה ד'

א מקרא מלא הוא לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז בכור צאנך ובבכורות דף כ"ה ע"א יליף לזו לאו האמור של זו בזה : ב משנה שם ובחכמים נכלוקותם דרבי אלא אמר ר"ל שם ע"ב : ד ג"ל מדין שבסעיף שלאחריו : ה שם משנה ו כרבי אלעאי אמר ר"י נקיט שם דף כ"ו ע"ב : ז משנה שם דף כ"ד ע"ב : ח כ"ל מהלכות מעילה : ט מימרא דרב אשי אמר ר"ל שם דף כ"ז ע"א : י לשון הרמב"ם פ"ג מהלכות בכורות [illegible] יא שם משנה ב' פ"ג דערלה וכמ"ש הב"ח שם [illegible]

ביאור הגר"א

בגמ' הא תו ל"ל כו' מ"ד כו' ושם ת"ר שנה כו' ובר"ח ו' ב' :

שז [א] אין כו'. בכורות ל"ג תמורה כ"ד : [ב] דהיינו כו'. רמב"ם : [ג] שחטו כו'. עבה"ג ותוס' דבכורות ל"ג ב' ד"ה פסק כו' וכן מסיק שם הרא"ש כדברי רש"י : [ד] צריך כו'. כנ"ל סי' ש"ז ס"ס ותוס' בגמ' שם ד"ה מפני כו' ואומר רבי כו' : [ה] ויכול כו' אע"פ כו'. תמורה ח' ב' וכרב אשי ואפי' תמים כמש"ש אר"ח כו' מ"ש דלמא כו' :

שח [א] (ליקוט) ל"ש כו'. שם בגמ' מכלל דאסר השתא כו' ושם כ"ו א' אר"צ הלכה כר"י כו' (ע"כ) : [ב] והוא שעיקרו כו'. רמב"ם ופסק כר"ל והרא"ש מסתפק שם ופסק כדברי שניהם לחומרא וכ"פ הטור: [ג] (ליקוט) או כו' מותר כו'. שם כ"ח א' איבעיא להו כו' (ע"כ) : [ד] והצמר כו'. כנ"ל בס"ב : [ה] או יקבר. הטור פסק יקבר ותוס' ל"ב ב' סד"ה פסק כו' וא"ת מ"ש הא כו' וי"ל דאיכא כו' ואיכא כו' וס"ל להטור כהשינויא דשקי כר' יהודה אבל אנן קי"ל כחכמים לפיכך דוקא יקבר והרמב"ם ס"ל כתי' ראשון כאן כו' ולכן פסק ידלק וכן הר"ש בפ"ג דערלה נקט האי תירוצא אבל דברי הרב תמוהין שכתב או דהא לא קי"ל כר"י דיחידאה ואפשר שטעמו משום דחכמים ס"ל כוותיה בפ"ב דפסחים (כ"ח א') והכ"א אף מפרד כו' ועמ"ש בא"ח ר"ס תמ"ה : [ו] וי"א דדוקא כו'.

חידושי רע"ק

(סי' ש"ז סעיף ב' בהג"ה) **ולכן** טוב למכרו. בת' הכ"צ (סי' ב') הגרשם בס' בית אהרן העלה לאסור למכרו לעובד כוכבים דשמא יחזור העובד כוכבים וימכרנו לישראל ויגנו ויעבוד ואף למכרו ע"מ שישחטנו העובד כוכבים בפנינו אסור ע"ש :

(סי' ש"ח סעיף א') **אסור** בגיזה ועבודה. ואם השבר בכור הוציא ראשו והחזיר כיון דהוי כילוד אסור לעבוד עם הבהמה משום השבר שקדוש ת' בית יעקב (סי' ו') וע' בת' שבות יעקב (ח"א סע"ג). בכור בין תם בין בעל מום אסור להרביע על בהמה דהוי עבודה מ"ק (דף י"ב ע"א) רמב"ם (פ"א מהל' מעילה ה"ט) ובכור בעל מום יש עוד איסור דהוי כלאים דהכתוב קראו צבי ואיל ע' מכות (דף כ"ב) וע' במשנה למלך שם :

באר היטב

כשאר דברים דיכא הכי כמ"ש בא"ח סי' נ"ה ס"י לענין שני נערים (שנולד אחד בש"ו באדר ראשון והשני נולד בר"ח אדר שני ובשנה י"ב אין עיבור דנעשה השני בר מצוה קודם לראשון) וע"ש :

שז (א) להפשיט. אפי' בעל מום דנראה כבזיון כאלו מוכרן לצורך מפוח בעודם על הקדשים. ט"ז : (ב) למכרו. דשמא יהיה טרפה אח"כ ומהרש"ל אוסר למכור לעובד כוכבים וכן מסיק בתשובת מהרי"ל בשם מהרי"א וכ"כ מהר"מ מטיקאטי"ן עכ"ל הש"ך (ואם מת הבכור נוהגין לקבור בסדין בבה"ק וצריך לקברן מעט בעומק פן יבא לחטט אחריהם) : (ג) אפי'. פי' לא מיבעיא לכהן אלא אפי' לישראל אבל לעובד כוכבים אסור. ש"ך : (ד) סחורה. וע"ל סי' קי"ז מדברים האסורים לעשות בהם סחורה :

שח (א) בגיזה. בין תם בין בעל מום ואפי' הצמר מסובך כן מוכח בסי' שכ"ח ס"ט. ט"ז : (ב) להלוש. בש"ס איתא ובלבד שלא יזיזנו ממקומו ופירש"י הטעם מפני שלא יאמרו מום עביד בקדשים אלא יניחנו מסובך עם הצמר מכאן ומכאן : (ג) אסורות. בהגהה וע"ל סי' ק"מ : (ד) ברוב. כתב רש"י

פתחי תשובה

שז (א) טוב למכרו. [עבה"ט ועיין בת' חתם סופר סימן ש"ג דמסיק למכרו חיים לעובד כוכבים ודאי אסור דעובד כוכבים יעשהו נבלה בלי ספק וצריך קבורה אך אם ישחטנו ישראל שתיפס כשרה וימכור לעובד כוכבים בלי בדיקת הריאה שפיר דמי ע"ש] :

שח (א) ועבודה. עי' בתשו' שבו"י ח"א סימן ע"ג שכתב דבהמה מבכרת שהוציא הולד ראשו אסור לעבוד עבודה באמו משום כתף עובר ודלא כתשובת בית יעקב (סימן ו') ע"ש. והנה לע"ד בכאן פימה גדולה אמאי לא הביאו הש"ז דין דברייתא מ"ק דף י"ב ליוצא בו אין מרביעין בבכור ולא בפסולי המוקדשין ע"ש ופרש"י דקא עביד ביה מלאכה וכתיב לא תעבוד בבכור שורך וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"א מהלכות מעילה דין ס' והלח"מ שם. ודע שדברי כמל"מ שם תמוהים שאי בכור הוא זכר והלך כתב דאין האיסור אלא בנרבעת ע"ש תלאתי שספיר בזה בספ"ג א"ח סימן תק"ו ובתשובת בשמים ראש בהגהת כסא דהרסנא שם. [ועיין בתשובת חתם סופר ס"ס ש"ב בענין אם מותר לשלות בכור במרעה עם הבהמות דנת' מהרי"א סי' ל"ד בדברי השואל מבואר דאסור והוא מעשה דקרוב לודאי ושמה אלא מבני שירביע ספרות והו"ל נפשה כן בכוונה כו' ע"ש שלא כתב בזה שיתר ברוב ומ"מ מסיק המתיר למכרו לרועה ולפודיס שלא יניחו לעלות על הפרות ושיפסיד שכרו ע"י זה המיקל לא ספסיד אמנם בסימן ד"ש שם כתב יותר בבירור דאין איסור בדבר דלא מלינו איסור אלא להכניסו לרבקות לבדיה אבל לעמיתו רועה בין שאר הבהמות לית לן בה. וגם בסי' ש"ס שם מסיק דטיהר גמור הוא דהרי אפי' כסרה דתמירה אם הכניסה לרבקה שסיכן והאה"כ דבס מאליה לית לן בה. (ועיין שכתב לייפב דברי הכמל"מ הנ"ל בביאור טיפב) וכ' עוד בענין הגל קטן או בהמה קטנה שרוצים לקשור בו לסימן שלא יכשלו בו כ"ל דלאו עבודה ולא משא יחירה הוא דאפי' סרה כל דלגרכה מותר כ"ש הכא ומלאה דאפי' בשבת מותר לצאת בו בכרמלית שלט ע"ש] : (ב) מותר לתלוש. עיין בתב"ח סימן תק"ח ס"ק כ"ג ועיין בשער המלך ס"ג מהל' יו"ט הלכה ג' מ"ש על דבריו. ועי"ש עוד שהקשה על הטור (והמחבר) כאן דהא בפ' ראשית הגז דף קל"ז ע"ב משמע בהדיא דהא דאמרינן תולש לאו היינו גוזז היינו דוקא בצמר רחלים וכיוצא אבל בצמר עזים וכיוצא דאורחיהו בתלישה כגיזה דמי וא"כ אמאי כתבו בסתם דהשוחט את הבכור תולש ולא חילקו בין בכור שור לבכור עז שאז אסור לתלוש את הצמר דכיון דאורחיה בתלישה הוי גוזז והניח בצ"ע ע"ש : (ג) לעשות מקום. עיין לעיל סימן כ"ד סעיף ח' בהגה ומה שכתבתי שם : (ד) ומקדש בכ"ש. עיין בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סימן קנ"א שתמה על המחבר דמשמע אפילו בפחות ממלא הסיט (עמ"ך לעיל סימן ק"י סק"ב ודוק) והאורג בבגד בסעיף שאח"ז בעי מלא הסיט וגם רמ"א שינה דבהאורג בבגד הביא דעת החולק דבעינן דבר חשוב ומשמע דבכאן אין חולק ובאמת לא כן הוא. ועי"ש שהאריך בזה והביא דעת הכ"ש לחלק אם הוא בכור תם אוסר בכ"ש ובעל מום בעי מלא הסיט ואם גוזז כידיס לפירוש השני של הרע"ב אוסר בכ"ש ולפירוש הראשון גם בזה בעי מלא הסיט ע"ש: (ה) בטל ברוב. עיין בתשובת ט"ב

בית הלל

(סימן ש"ז שו"ע סעיף ב') שחטו ונמצא טריפה עורו עם בשרו אסור בהנאה וטעון קבורה. ובטור כתב אם נשחט ע"פ מומחה לכה"ש טעון קבורה וכן פסק בשו"ע ונראה לי דה"ה אם מת מעצמו והיה תם או שנפל בו מום טעון קבורה וכן נוהגין במדינות אלו לקבור בסדין בבית הקברות והמנהג הזה הוא ע"פ התוס' בפרק השוכר את הפועלים דף פ"ב ע"ב בד"ה ולקבריינהו בעיינייהו וכו' וכן דקדק עתה לקבור בכורים ונראה שצריך לקברן מעט בעומק פן יבא לחטט אחריהם ולאחר שנעשה אפרה אין לחוש שמא יקחם לוכל דאין דרך לחטט אחר הקברי' משום זבל עכ"ל התוס' וקאי הכל על בכורות שהוא כשר אבל כתקה שנפל בשכר יין נסך צריך לשרוף ולקבור בספר בית הקברות כדאיתא בסי' קל"ג ע"ש : (שם ס"ס)

אבל אסור לעשות בו סחורה דהיינו לקנותו כדי להרויח כו'. עי' בב"י שכתב דין זה הוא במשנה פ"ז דשביעית אין עושין סחורה בנבלות שביעית ובבכורות ומ"ש ותרומות דמדאורייתא מותר לעשות סחורה בבכור אך מדרבנן הוא אסור אבל לא בתוכן אסורא דרבנן ליכא ונבי נבלות וטריפות ושקצים ורמשים משום דהם אסורים לאכול מדאורייתא ובו' משום דכתיב לכם ותני כמ"ש שאריך בזה :

(סימן ש"ח שו"ע סעיף ג') **מותר** לתלוש הצמר של מקום שחיטה כדי לעשות מקום לשחיטה וכו'. ועיין

גליון מהרש"א

(סי' ש"ח סעיף א') **אסור** בגיזה ועבודה. הוציא הולד ראשו והחזיר דהוה כילוד מותרת בעבודה מדרבנן משום כחש ולד עי' תמורה דף י"ט ע"ב ות' שבו"י ח"ב סי' ... ע"ש לא כתש"ז דאף להנהיג הפרה (כששם עליה משא) אסור מחמת דראה חולין והולד ירד אמו והוא קדשים חוששין שור פסולי מוקדשים ועמ"ש לעיל גליון סי' רצ"ז סעיף יו"ד: (שם סעיף ג') **לתלוש** הצמר. עי' מג"א סי' רצ"ח.

יד אברהם

(סימן ש"ח סעיף א') עיין באה"ט שהביא בשם תשובת בית יעקב בענין מבכרת שהוציאה הולד ראשו והחזירו דמותר לעשות מלאכה באמו. ונעלם ממנו סוגית דתמורה (דף י"ט) והרמב"ם

שט א והאידנא דליכא מומחה. משום דמומחה לריך להיות בקי ג"כ בראיית העין לבדקם ולבקר בהם היטב וגם מומחה היינו שנטל רשות מנשיא שבא"י להתיר בכורות במומין והאידנא ליכא נשיא בא"י. הרא"ש: **ב נחתך הזנב** למעלה מן החוליא הוי מום. אבל מן החוליות ולמטה לצד שער הזנב לא הוי מום: **ג ועוד מנה בעל הטור כו'.** עיין בעט"ז שהביא כל המומין שהם מומין אליבא דכ"ע וביאורן:

שי א ומכרו ואכלוהו כו'. וכ"ש לא

שט דיני בכור בזמן הזה. ובו ב' סעיפים:

א [א] [א] בכור בזמן הזה אין בו היתר אלא על ידי מום [ב] ואפילו אם ירצו הבעלים או הכהן (א) לכנסו לכיפה עד שימות מעצמו (א) (א) אינם רשאים אלא צריך הכהן לגדלו עד שיפול בו מום:

ב [ג] [ב] אפילו כשיפול בו מום בגלוי וניכר לכל כגון שנקטעה ידו או רגלו וכיוצא בו אינו רשאי לשחטו אלא [ד] על פי מומחה שיורה לו שהוא מום הראוי לישחט עליו ואם אין חכם מומחה ניתר על פי ג' בני הכנסת דהיינו חכמים קצת ואינם בקיאים כל כך **א** [(ב)] [ה] [ג] והאידנא דליכא מומחין [ו] אינו נשחט ע"פ ג' בני הכנסת (ב) אלא במומין מובהקים [ז] כגון נסמית עינו ונקטעה ידו וכיוצא בהן [ח] [ד] וצרימת האוזן הוא מום מובהק היכא דמינכר שפיר (ג) ונראה לעינים [ט] שהוא יותר [ה] מחגירת הצפורן וכיצד צרימת האוזן שנפגמה [י] בחסרון [ו] מן (ד) (ג) התנוך (ה) ולא העור שבשפת [ז] האוזן בין שנפגמה בידי אדם בין שנפגמה בידי שמים:

הגה **ב** [יא] נחתך הזנב למעלה מן החוליא הוי מום (פסקי מהרא"י סי' רמ"ו) **ג** [יב] ועוד מנה בעל הטור כמה (ג) מומין שסומכין עליהם בזמן הזה והרב שחבר ספר הזה נמשך אחר דברי הרמב"ם ולי נראה דהסומך על דברי הטור הבנויין על דעת הרא"ש לא הפסיד:

שי דין בכור שנשחט שלא על פי חכם. ובו ג' סעיפים:

א [א] [א] השוחט את הבכור שלא על פי חכם אפי' (א) הראהו לחכם אח"כ (א) ומצא בו מום (א) אסור (ב) וה"ה בזמן הזה אם לא הראהו לשלשה בני הכנסת:

ב [ב] השוחט הבכור (ב) שלא על פי מומחה **א** ומכרו ואכלוהו מחזיר להם הדמים לא אכלוהו (ג) יקבר ויחזיר להם הדמים:

ברוב שוויהו רבנן כדאורייתא דכל שישנו בעין אוסר כמו מן התורה דמה דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון משא"כ אם היה א' דאפשר דאינו בעולם בזה הקילו. כן נראה לי:

שט (א) אינם רשאים. משום הפסד קדשים שהרי יש לו היתר ע"י נפילת מום כ"כ הרא"ש: [(ב)] והאידנא דליכא מומחין. משום דמומחה דאמרי' לאו דידע הלכות מומין בלחוד אלא דבקי גם בראות עין לבדקם ולבקר בהם היטב עוד טעם אחר דמומחה דהיינו שנטל רשות מנשיא שבא"י להתיר בכורים והאידנא ליכא נשיא. אסר"י: **(ב) אלא במומין מובהקין** כו'. בטור כתוב אבל דוקין שבעין וחולד ומים הקבועים לא פירוש חולד פירש"י בגמ' היא שם טפות לבנות בעין מים שעיניו נוטפות מים הקבועים קאי אתרווייהו: **(ג) ונראה לעינים** שהוא יותר מחגירת צפורן. שדבר זה גלוי ונראה לכל רואה ואף ע"ג שאח"כ כתב הטור עד שתתחגור בו הצפורן היינו לענין דינא אבל השתא דליכא מומחה לא סגי עד שיהיה ניכר שהוא יותר: **(ד) התנוך.** בפרשת מצורע פירש רש"י גדר האמצעי שבאוזן רצונו לומר הוא הגבוה שבאמצע האוזן שהוא עשוי כעין גדר בפני נקב האוזן: **(ה) ולא העור שבשפת האוזן.** שהם הדר בריא והיינו בחליה רכה שבאוזן שנקראת עור. כן כתב רש"י:

שי (א) ומצא בו מום אסור. בטור הביא קצת דעות דפסקו כרבי יהודה דדוקא בדוקין שבעין אסור מפני שהם משתנין דמפני לער מיתה משתנה העין ואע"ג דהשתא נתחזי קבוע אי הוה חזי ליה מחיים הוה מתחזי מום עובר והרמב"ם והרא"ש פסקו כר"מ דבכל מומין אסור גזירה אטו מום המשתנה: **(ב) שלא על פי מומחה.** נראה דדין זה אפי' אם הראהו לחכם אח"כ ומצא בו מום כפי מה שנזכר בסעיף א' אפ"ה חייב להחזיר לו הדמים ואע"ג דבזה אסור משום גזירה לחוד ובסי' קי"ע לעיל כתב דכל שאיסורו מדברי סופרים מה שאכל אכל מ"מ כיון שאיסור הנאה הוא אפי' בדברי סופרים מחזיר הדמים כמבואר שם: **(ג) יקבר ויחזיר כו'.** נראה דיחזיר למוכר והמוכר יקברנו לא מבעיא אם המוכר חפץ בכך פשיטא דחייב לתת לו דהוא רוצה לקיים המצוה כההיא דפ' החובל (דף צ"א) שורי הרגת אתה אמרת לי להורגו פטור ומוקי לה בשור העומד להריגה וקא טעין ליה אנא בעינא למיעבד מצוה בממוני ה"נ כן הוא בבשר זה העומד לקבורה

הסיט הוא שיעור הפסק שיש בין אמה לאצבע כל מה שיכול להרחיקו:

א לשון הטור מדברי אביו הרא"ש שדקדק בסוף בכורות ופ"ק דעבודת כוכבים ושכן הורה הר"מ ז"ל: ב משנה בכורות דף ל"ו ע"ב וכת"ק: ג טור בשם ה"ר יונה מדברי אביו הרא"ש שם ופי' דליכא מומחין דבקיאי שם בראיית העין להכירם א"נ דהאידנא ליכא נשיא בא"י ליטול רשות ממנו: ד שם: ה מימרא דרשב"ל חולין דף י"ז ע"א: ו משנה בכורות דף ל"ז ע"ב: ז ברייתא שם ע"ב: א משנה בכורות דף כ"ח ע"א וכרבי מאיר טור בשם בה"ג והרמב"ם בפ"ג והרא"ש דהלכ' כר"מ בגזרותיו: ב משנה שם

בית הלל

בא"ח בסי' תנ"ת סי"ב וז"ל השוחט בהמה בי"ט אינו רשאי לתלות הבשר ולעשות מקום לסכין אלא מסהו כידו ומושכו אילך ואילך ואם נתלש נתלש עכ"ל והטעם דבי"ט הוי מכשירי אוכל נפש דאפשר לעשותו מאתמול וע' בב"י שם:

(סימן ש"ט שו"ע סעיף א') **אלא** צריך הכהן לגדלו עד שיפול בו מום. ועיין לקמן בסימן שי"ג ס"ג מותר ליתן בכור לעובד כוכבים כדי לגדלו ואם הטיל בו השומר מום מותר כו' וא"כ מה שכתב כאן צריך הכהן לגדלו היינו אם אינו רוצה ליתנו לעובד כוכבים וק"ל:

(סימן ש"י שו"ע סעיף ב') **לא** אכלוהו יקבר ויחזיר לו הדמים. כתב בפרישה וגם בח"מ סי' רל"ד ס"א השוחט את הבכור ונודע שלא הראהו למומחה וכו' והנשאר מן הבשר ביד הלוקח יקבר וכו' ע"ש וכתוב בסמ"ע דהלוקח יקבר ולא יחזירנו למוכר שלא האמינו למוכר על זה ושמא ימכרנו לעובדי כוכבים וכו' ע"ש. ודלא כט"ז ונעלם ממנו מה שכתב בסמ"ע ובפרישה כאן דלא יחזירנו למוכר ע"ש:

ברכי יוסף

ספר הזכרון הלכות בכורות שסתם וכתב דאף בזמן הזה מצוה לאכלו תוך שנתו ולא פי' דמניעת הכלה קאי אם נפל בו מום מיום ליום או מנה לאכלו מן הלידה קאמר: לכן נראה דאפשר דכיון ... [illegible]

ישועות יעקב

(סימן ש"ט סעיף ב' בהג"ה) דהסומך על דברי הטור הבנויין על דעת הרא"ש לא הפסיד. הנה אנן קיי"ל באמת כהרמב"ם ... [illegible] ... אלא מומין המובהקים

גליון מהרש"א

ס"ק כ"ב ובשעה"מ פ"ב ... עלה ל"ש (סי' ש"ט סעיף א') **לכנסו** לכיפה. עי' תה' נודע ביהודה ח"א חלק יו"ד סי' פ"ה ... באופן ובתשו' שארית ...

יד אברהם

לכ' מעילה דמוכח דאסור בעבודה מפני שמכחשת הולד. שוב מצאתי שהשיגו ככר כמ' שבות יעקב:

ביאור הגר"א

תמורת שם אבל הרמב"ם דהאה מהלכה משום סוגיא דבכורות כ"ה ב' הכא בגיזת כו' ובניזון א"א בצפרתא וכ"כ הר"ש בפ' בתרא דערלה במתני' ג' שם אבל כתב שם דגם בההיא דבכורות כ"ש ל"ד אלא מלא סיט אבל הרמב"ם וש"ע ס"ד כתבו כפשטיה ועבראב"ד פ"ג מה' בכורות: (ליקוט) וי"א דדוקא כו'. הרא"ש ספ"ג דבכורות ס"ז (ע"כ): **שט** [א] בכור כו'. כמ"ש בסי' ש"ו ס"ה ע"ש: [ב] ואפי' אם כו'. תוס' נ"ג א' ד"ה ואיזהו כו' והרא"ש סוף בכורות: [ג] אפי' כו'. תוס' ל"ו ב' ד"ה פסק כו' וכמש"ש במתני' בכור שנסמית כו' ובגמ' שם: [ד] ע"פ מומחה כו' ואם אין כו'. שם: (ליקוט) ואם אין כו'. כת"ק וכמש"ש בגמ' ושם ל"ז וספ"ג דשבת וש"מ (ע"כ): [ה] והאידנא כו'. הרא"ש ותוס' שם ד"ה פסק ומיהו כו' משום שצריך שיהיה הכם גדול ובקי גם בראיית מומין וש"ש לענין נדר חכם ולענין בכור מומחה וערא"ש שם ועוד כתב ב"י טעם משום דליכא נשיא בא"י ליטול ממנו רשות והוא ע"פ מ"ש הרמב"ם רפ"ג אין כו' ע"פ המומחה שנתן לו הנשיא שבא"י רשות כו' ונראה שרקדק מהנ"ל דקרי ליה מומחה וכמ"ש בריש סנהדרין לענין קנסות דבעינן מומחין וכבר כ' שאין ראיה וה"נ אמר שם (ה' א') לענין דן יחידי מומחה ואמרינן שם אע"ג דלא נטל רשות ועוד נראה שדקדק ממ"ש בבכורות שם התרת בכור בח"ל כו' וז"ש רמב"ם שם וכן בכור שיצא ח"ל כו' אבל רש"י פי' שם ד"ה בח"ל שאינו ראוי כו' וכן אין לדקדק מהא דפ"ק דסנהדרין (ה') דאמר יתיר בכורות דת"נ קאמר יורה כו' וכמש"ש וכיון דנמיר כו' משום מעשה כו' ודוקא בתלמיד וכמש"ל סי' רמ"ב ס"ד אלא שי"ל מירושלמי (פ"א דחגיגה ופ"י דנדרים) שבקש רב מר"נ ברבי לאחר מיתת אביו שיתן לו רשות להתיר בכורות ואחר מיתת רבו א"צ רשות וביומא ע"ח א' שאלו את ר"א זקן כו' דבר זה הניחו כו' וערש"י שם אבל תוס' בבכורות שם ד"ה במקום כו' כתבו דא"צ ע"ש וכן מצינו כמה אמוראי בבבל שהיו מתירין בכורות ביחידי ואפשר ע"י נטילת רשות וגם דברי תוס' י"ל כן שלא אמרו אלא שא"צ סמוך כמ"ש ביומא שם שאינו אלא משום כבודו של נשיא ומיהו עכשיו שאין נשיא אפשר שא"צ וז"ש תוס' שם ד"ה פסק וטיהו בזה"ז אין נראה כו' משמע אבל משום נטילת רשות אין קפידא יכן תרא"ש בהלכותיו סוף בכורות והאידנא שאין חכם ומומחה כו' שאין בקיאין בהן האידנא ואמר חכם ומומחה כנ"ל וכמ"ש בפ"ה סי"א וכתב הר"י כו' ובדו"פ כתב ב' הטעמים של ב"י וכתבו בשם הרא"ש וטעה בזה ונמשך אחר דברי ב"י: [ו] אינו כו' אלא כו'. מתני' וגמ' שם: [ז] כגון כו'. מתני' שם: [ח] וצרימת כו'. הרא"ש שם בשם ר"י ודקדק דהוא מום מובהק מדנקט הגמ' בב"מ כה"ג הצורם אוזן כו' בפ"ט דב"ק (צ"ח א') ובבכורות ל"ד ב' וש"מ אבל הרמב"ם לא כתב אלא אלו ג' הנ"ל וכן במתני' הנ"ל לא נקט אלא אלו ג' ולמה לא נקטו צורם אוזן ומ"ש בגמ' צורם אוזן י"ל מפני שהוא מום ראשון שבמתני'. ולר"י שמתיר צרימת אוזן ה"ה כל מום שהוא ניכר היטב וא"צ בקיאות אע"פ שע"ה אין יודעין שהוא מום דלאו משום חכמה צריך מומחין אלא משום בקיאות וכנ"ל ולכן כתב הרא"ש בפ"ו כמה מומין וכן כתבן הטור כאן וכתב הרא"ש מומין שאינן מובהקין היינו כגון דוקין שבעין וכיוצא אבל דעת הרמב"ם אינו כן ואזיל לשיטתו שדעתו משום נטילת רשות ולכן אין להתיר אלא מום שידוע לכל והרא"ש אזיל לשיטתו ודברי ש"ע תמוהין שהרכיב דעת הרמב"ם עם דעת הר"י וס"ל שצרימת האוזן היא מום מובהק אפי' לדעת הרמב"ם וליתא אטו שאר מומין דחשיב הרא"ש אינן מומין מובהקין יותר מצרימת האוזן וצריסת האוזן שכתב כאן הרא"ש זהו כתב לחידוש שאף זה מום מובהק הוא וש"ע השמיט כל המומין שכ' הרא"ש והטור וכתב צרימת אוזן: [ט] שהוא יותר כו'. ר"ל בזה"ז צריך יותר שיוכר לעין אבל לדינא בחגירת צפורן סגי כמש"ש ב' ובפ"ק דחולין ופי' חגירת צפורן עמ"ש בר"ס י"ח בשם הרשב"א והרא"ה דפליגי בזה: [י] בחסרון. ערש"י במתני' שם ל"ז א' ד"ה פגימה. וה"ה לסדק כמ"ש במתני' שם נסדקה כו' ובגמ' שם ב' הסדק כ"ש כו' וכ"כ הרא"ש והטור אלא שבש"ע לא כתב אלא צרימת האוזן שהוא פגימה וכנ"ל: [יא] נחתך כו'. כמש"ש במתני' ל"ה א' ל"ם ב' נפגם כו' וז"ש למעלה כו': [יב] ועוד כו'. והם ברא"ש פ"ו: **שי** [א] השוחט כו'. כר"מ דהלכה כר"מ בגזירותיו כמ"ש ברפ"ה דכתובות (נ"ז א' וס"מ) ואע"ג דדוקא בגזירותיו ולא בקנסותיו כמ"ש ברפ"ד דיבמות ממש"ש (ל"ז א') מעוברת כו' וכמ"ש תוס' שם וש"מ ואמר כאן ש"מ קנסא קניס ר"מ לאו דוקא קנסא אלא גזירה וכמ"ש דר"מ סבר גזרינן כו' וראיה ממ"ש במתני' הואיל ונשחט ואם איתא

פתחי תשובה

נו"כ שם שנשאל גיזת בכור שנתערב בשאר למר והוא ניכר כי גיזת הבכור הוא כן אלא שיש חשש שא"א לצמצם וכתב כיון שאף ודאי גיזת בכור אם אינו אסור רק מדרבנן כמ"ש התוספות בחולין ל"ו לכן אף אם נשאר מאליו והוא בכור אם מאחר דדעת הרא"ש וטור דבעינן דבר חשוב בומעין להקל ועוד דאף למאן דאוסר ככ"ש דוקא אם ודאי נתערב אבל אם מסירו אין חוששין שמא לא הסיר כולו ורא"יה מלעיל סי' ס"ב ס"א. וכתב עוד דאף אם היה ודאי מעורב ולא היה מכירו כלל יש להתיר למכרו לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבו ואין לחוש שמא ימכרנו לישראל כיון שיש בצמר הזה תרי דרבנן דגיזת הבכור עצמו הוא רק דרבנן וגם מה שאינו בטל ברוב הוא מדרבנן ומכ"ש לאחר שהסיר הצמר הכך הניכר ואין כאן רק חשש שמא נשאר עוד מעט דבודאי אין להחמיר כולי האי ורשאי למכרו לעובד כוכבים ע"ש. [ועיין בתשוב' חתם סופר סי' ש"ז מבואר שם דאם היה ודאי מעורב גיזת בכור אין תקנה למכור כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבו כיון שהוא איסור דאורייתא (ולא הזכיר שם כלל דברי התוס' בחולין הנ"ל) והוא ודאי איסור שנתערב א"כ חיישינן שמא יחזור וימכרנו לישראל וגם אין תקנה בהשלכת הנאה ליס המלח דכל שאינו תופס דמיו אין מועיל השלכת הנאה כמ"ש הש"ך סי' ק"י סקי"ב אך כתב דכ"ז אי ברור לנו שנתערב גיזי בכור בין הצמר אך (בעובדא דידיה) הא לא ראה ישראל זאת ורק הרועה אמר כן ודבריו כמאן דליתא ומאן לימא לן שעירב גיזת הבכור בתוכו דילמא לקח הגיזה לעצמו כו' בודאי נוכל להתיר על ידי שימכור כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי גיזת הבכור ומהיות טוב קודם מכירה ישליך גם דמי גיזה א' ליס דהאיכא סהאכ"ד וסייעתו (הובא בש"ך שם) דס"ל דזה מועיל אפי' באיסורים שאין להם פדיון ולדידיה מותר אח"כ לישראל להדיא א"כ עכ"פ נוכל למכרם אחר כך לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבו וכל כה"ג שרי בלא ספקא ע"ש ולא ידעתי מדוע נטה כ"כ להחמיר ולהספידו שיעור ב' גיזות אחרי שכבר הזכיר שדברי הרועה כמאן דליתא ואולי חשש שן מהימן ליה ע' לעיל סי' ק"ו סי"א]:

שט (א) לכנסו לכיפה. עיין בתשובת נודע ביהודה חיו"ד סימן פ"א שכתב דהטעם הוא משום הפסד כהן ולפ"ז בספק בכור שאפילו במומו אין צריך ליתנו לכהן כי המע"ה רשאי לכנסו לכיפה אך הגאון מוהר"ם סיטנם ז"ל נחלק עליו וחזר בו המחבר והודה לדבריו לאסור הכנסה לכיפה אפילו בספק בכור ע"ש בסימן ס"ב וס"ג. [ועיין בת' חתם סופר ס"ס שי"ד וס"ס שי"ח מ"ש בזה]:

שי (א) אסור. עיין בתשובת כרית אהרכם חיו"ד סי"ד אות ח' שכתב דלא אמרינן לאסור דיעבד רק בכשחטו שלא ע"פ מומחה אבל ביחיד מומחה שראה לעצמו דהטעם דאינו רואה לעצמו הוא משום חשדא לא מהני להתיר דיעבד ע"ש: (ב) וה"ה בזמה"ז. עיין בשו"ת מאיר נתיבים סי' מ"ב דהכלים שנשחטו בו בשר זה צריכים הכשר כדין כל איסור שנשחט בכלים ע"ש אוי

באר היטב

סוף תמורה ואי קשיא הא דאמרי' במס' נדה בגד שארג בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים ואמאי לא ליבטל האי חוט ברוב לאו פירכא היא דבכלאים לא אמרי' בטל ברוב דעיקר האיסור ע"י תערובות הוא ולא שייך בהו ביטול ברוב ע"כ ואין להקשות ממ"ש הטור בסי' ש"ג בכלאים דרבנן דינתק חוט א' ולמאי לא בטיל ברוב דהא דרבנן היא י"ל דלענין ביטול ברוב שויוהו רבנן כדאורייתא דכל שישנו בעין אוסר כמו מן התורה דמה דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון משא"כ כשמסיר א' דאפשר דאינו בעולם בזה הקילו. עכ"ל הט"ז:

שט (א) אינם רשאים. משום הפסד קדשים שהרי יש לו היתר ע"י נפילת מום. כ"כ הרא"ש: (ב) התנוך. בפ' מצורע מסרש רש"י גדר האמצעי שבאוזן ר"ל הוא הגבוה שבאמצע האוזן שהוא עשוי כעין גדר בפני נקב האוזן. ט"ז. ובפסק האוזן פירושו אליה הרכה שבאוזן שנקראת עור שהם הדר בריא. כ"כ רש"י: (ג) מומין. עיין בלבוש שהביא כל המומין שהם מומין אליבא דכ"ע וביאורן:

שי (א) הראהו. ובכל מומין אסור גזרה אטו מום המשתנה לאחר מיתה.

ג ז מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו (ד) יקבר וישלם מביתו וכמה ישלם ב ' אם הוא בארץ ישראל (ג) משלם (ה) בגסה חצי דמיו [ב] ובדקה רביע דמיו [ג] ובחוץ לארץ בין בדקה בין בגסה חצי דמיו [ד] ח והאידנא שאף בא"י אין רוב שדות של ישראל מותר לגדל בהמה דקה אפי' בארץ ישראל הילכך אפי' בא"י אף בדקה משלם חצי דמים:

שיא דין החשוד למכור הבכור. ובו סעיף א':

א א החשוד למכור בכור לשם חולין אין קונים ממנו א בשר צבאים (א) (א) שדומה לבשר עגלים ואין לוקחים ממנו עורות שאינם עבודים [א] אפילו ב של נקבה שמא יחתוך זכרותו ויאמר של נקבה הוא ואין לוקחין ממנו צמר אפי' מלובן ב ג אבל לוקחין ממנו (ב) צמר (ג) טווי [ב] ולבדים ועורות עבודים:

שיב דין הנוטל שכר לראות בכור. ובו ג' סעיפים:

א [א] א הנוטל שכר להיות רואה בבכורות אין שוחטין על פיו אלא אם כן היה מומחה גדול וידעו בו חכמים שאין כמותו (א) ופסקו לו (א) שכר על הראיה והביקור וצריך שיתנו לו שכרו בין יהיה המום קבוע ויתירנו (ב) בין אם לא יהיה קבוע א ב ולא יתנו לו שכר על הבהמה אלא פעם אחת (ג) [ב] ורואה אותה לעולם כל זמן שמביאין אותה כדי שלא יבא לידי חשד:

ב (ד) (א) ג אין החכם רואה בכור (ג) לעצמו:

ג ב [ג] ד אין רואין (ב) מומין ביו"ט ה אבל אם ראהו מערב יו"ט יכול לחקור עליו ביו"ט היאך נפל בו המום:

שיג שלא להטיל מום בבכור. ובו ז' סעיפים:

א א [א] א אסור (א) להטיל מום בבכור אפילו לגרום לו מום כגון ליתן דבילה

טורי זהב

ואם אינו חפץ בכך מ"מ הטירחא עליו כיון שהוא הגורם לזה וא"ל דלא יתן לו כיון שהוא נחשד על כך דלא נחשד לאכלו או שימכרנו לאחר אחר שאסרו עליו ואע"פ שמתחלה מכרו באיסור לא דמי קודם שאסרוהו עליו דהיה סבור שיש היתר לשחוט על פי מום שלא הראה לחכם ואי ידעינן ביה דמזיד הוא נראה דבזה ודאי מכריזין עליה שלא לקנות בשר ממנו כמבואר בסימן קי"ט במוכר דברים אסורים בסעיף ע"ו ועל אכילה פשיטא שלא נחשד ביאכלנו דמבואר שם בסעיף כ' דחשוד למכור איסור מותר לאכול עמו דאינו נחשד על אכילה בשביל כך. כנ"ל: (ד) יקבר וישלם. פי' אותו האיש שהראה המום ישלם: (ה) בגסה חצי דמיו. שהרויח הכהן המזונות שהיה צריך להוציא עליו אילו לא נשחט לפיכך די בחצי דמיו ובדקה בא"י שאסור לגדל שם דקה כי אם ביערים וכמו שכתוב בח"מ סי' ת"ט נמצא שהיה לו טורח גדול על כן הגי ברביע:

שיא (א) שדומה לבשר עגלים. וחיישינן שימכור בשר עגל בכור תם ויאמר של צבי הוא: (ב) צמר טווי. דטירחא גדולה יש בזה והוא לא טרח נפשיה דחושש שיוודע הדבר לחכמים ויפסידו ממנו וכל שכן אם הוא אריג שיש טירחא יותר וזהו הטעם בעורות עבודים שאינו מטריח לעבוד עור בכור תם:

שיב (א) ופסקו לו שכר כו'. בטור כתוב והוא שיהיה שכר בטילתו ניכר ואם הוא פועל ומבטל ממלאכתו כדי לראות נותן לו שכרו כפועל שיש לו מלאכה כזו שבטל ממנה וכמה הוא רוצה ליקח כדי לישב בטל כן יתן לו עכ"ל ובסי' קע"ז לא כתב הטור כן אלא אומדין כמה אדם בטל רוצה ליקח ולעשות עסק זה וכח"מ גבי השבת אבידה בסי' רס"ד כתב כמה אדם רוצה ליקח לבטל ממלאכתו ולעשות מלאכה זו דהשבת אבידה וצריך טעם למה חילק בזה ביניהם והלא בגמרא אמרי' בכל הנהו תלת חד לישנא דישלם כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה ובתוס' פ' איזהו נשך הבאתים בסי' קע"ז כתבו דדוקא גבי אבק רבית הקילו ודי בזה שישלם לו כאדם בטל לגמרי וכמו שביארנו שם דבריהם לפי פירושו של הטור ולפי פי' ב"י אך אסיקו שם בתוס' מ"מ בהשבת אבידה צריך ליתן כפירש"י דהיינו כמה אדם רוצה לפחות ממלאכה כבידה שהוא רגיל בה ולעסוק במלאכה קלה כזו וא"כ נוטל שכר גם על השבת אבידה אע"ג שאין ליקח שכר על זה מ"מ כיון שהוא מתבטל ממלאכה ועל כרחך צריך ליתן לו ביטול שלו הותר לו גם ליקח שכר על ההשבה וכן לענין דן את הדין דאמרינן עליה נוטל שכרו כפועל בטל דהיינו הך שמביא הטור כאן לענין ראיית בכור ג"כ כיון שמתבטל ממלאכה יכול ליטול שכר ע"כ*) וא"כ ק"ע על הטור למה כתב כאן כאלו יושב בטל ולא כתב שיכול ליטול שכר על הראיה עצמה כיון שמתבטל ממלאכה ונראה דהטור ס"ל דבראיית בכור אין שייך כלל מלאכה על כן אין שייך כאן רק לומר כמה יקח וישב בטל ועל ההליכה שהולך לראות נראה פשוט שהיתר גמור ליקח שכר עליה כדאיתא בסוף פרק האיש מקדש כאן בשכר הכאה ומילוי כו': (ב) בין אם לא יהיה קבוע. מפני החשד: (ג) ורואה אותה לעולם. הטור כתב זה בשם הרמב"ם ותמה הב"י שהרי תלמוד ערוך הוא דתרי זימני לא תקינו ליה רבנן ולא קשה מידי דבגמ' (ס"ד) [י"ל] דלא תקינו ליה שכר אבל הוא אינו חייב לראות פעם אחרת וכן הוא באמת לאחר תירוצא בתוס' שם קמ"ל הרמב"ם דחייב לראות לעולם: (ד) אין החכם רואה בכור לעצמו. הטעם מפני החשד וקשה לי ממה שכתב רמ"א [סי' י"ח] סעיף י"ח שנהגו בקצת מקומות שאין אדם שוחט ובודק לעצמו משמע דמדינא מותר: שוב ראיתי שבפרק ב' דנגעים הקשה גם הר"ש כן וחילק בין היכא דאיתחזק איסורא כו' ובזה מתורץ נמי במה שבודק לעצמו דכיון דנשחטה הותרה ולא איתחזק איסורא וכי תימא א"כ על השחיטה לא יהיה נאמן לעצמו דהא בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת בזה סמכינן על רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן כמו שכתב המרדכי ריש חולין ע"ש:

שפתי כהן

לא אכלוהו שמחזיר להם הדמים ועי"ל סי' קי"ט ס"ק כ"ה: ב אם הוא בא"י כו'. שאסור לגדל בהמה דקה בא"י וכמו שנתבאר בח"מ סי' ת"ט הלכך קנסינן ליה דלא לשקול אלא פלגא א"נ כיון שאסור לגדל בהמה דקה בא"י א"כ היה לו טורח גדול לגדלה בחורשים ובמדברות במקום שאינו ישוב הלכך די לו בחצי דמים של בהמה גסה:

שיא א בשר צבאים שדומה לבשר עגלים. ויש לחוש שמא מוכר בשר בכור של עגלים: ב אבל לוקחים ממנו כו'. מפני שאינו עושה מלאכות אלו בשל בכור שהוא מפחד לעשות אלו שמא ישמעו הדיינים ויקנסוהו כפי רשעו והוא מקפיד מלהפסיד עמלו:

שיב א ולא יתנו לו שכר על הבהמה אלא פעם א' כו'. שאל"כ כשלא היה מתירו היו אומרים זה מום קבוע הוא ואותו שלא התירו היינו כדי שיבא אליו עוד פעם אחרת וישלם לו פעם שנית: ב אין רואין מומין ביו"ט כו'. וע' מדיניס אלו בא"ח סי' תצ"ח ס"ט:

שיג א אסור להטיל כו'. דכתיב כל מום לא יהיה בו ודרשינן לא יהיה בו. (היו"ד הראשונה בשו"א והה"א

ביאור הגר"א

ושחטו הל"ל ודלא כרש"י בפ"ג דיו"ט כ"ו א' ד"ה אטו ס' וד"ה מתני' כו' ורמב"ן וכן הוכיח הרא"ש ממש"ש מפני המשתנין אלמא משום גזירה וראייתו אינו מובן דמי עדיף ממ"ש בהדיא בגמ' גזירה כו' ואפ"ה פי' תוס' והרש"י דקנסא הוא. אבל תוס' שם ד"ה ר"מ כו' פסקו כר"י וס"ל דקנסא הוא כבעת רש"י הנ"ל וכן סניא כר"י דמ"ש איבעיא להו והוא אליבא דר"י וערש"י ד"ה שקרי כו' ושם לימא תנן כו'. ול"נ דמשם ראיה לפסק הגאונים דהלכה כר"מ ממש"ש דלמא ול"ק לא כו' וכשיטתם: [ב] ובדקה כו' דלא כפירש"י שהוא כשוטמים ועתוס' שם ד"ה רביע כו': [ג] (ליקוט) ובח"ל בין כו'. הרא"ש בשם הרמב"ן וכמ"ש בספ"ז דב"ק (ע"ב): [ד] והאידנא כו'. כמש"ש משום גזירת כו' ועבה"ם סי' ת"ט ס"א ומש"ש:

שיא [א] אפי' של נקיבה. כמש"ש בגמ' ות"ק כו': [ב] ולבדים ועורות עבודים גמ' שם:

שיב [א] הנוטל כו'. כ"ז לשון הרמב"ם ומ"ש גדול וידעו כו' וש"ש כאילא כו': [ב] ורואה כו'. דלא כתי' ראשון של תוס' ד"ה תרי כו': [ג] אין רואין כו'. כר"ש שכ"ה מסקנא דגמ' שם וכמש"ז:

שיג [א] אסור כו' ואפי' כו'. בכורות ל"ד א' י"ם כ"ו ב':

באר היטב

ס"ז: (ג) משלם. שאסור לגדל בהמה דקה בא"י וכמ"ש בח"מ סי' ת"ט הלכך קנסינן ליה דלא לשקול אלא פלגא א"נ כיון שאסור לגדל בהמה דקה בא"י א"כ היה לו טורח גדול בחורשים ובמדברות במקום שאין ישוב לכך די לו בחצי דמים של בהמה גסה. ש"ך. וכתב הט"ז ונ"ל דיחזיר למוכר והמוכר יקברנו לא מיבעיא אם המוכר חפץ בכך פשיטא דחייב לקח לו דהוא רוצה לקיים המצוה ואם אינו חפץ בכך מ"מ הטירחא עליו מוטלת כיון שהוא הגורם לזה וא"ל לא יתננו לו כיון שהוא נחשד על כך דלא נחשד לאכלו כמ"ש בסי' קי"ט ס"ב עכ"ל:

שיא (א) שדומה. ויש לחוש שימכור בשר עגל בכור תם ויאמר של צבי הוא: (ג) טווי. וכ"ש אם הוא אריג שיש טירחא יותר וזהו הטעם בעורות עבודים שאינו מטריח לעבוד עור בכור תם. ט"ז:

שיב (א) שכר. בטור כתב והוא שיהא שכר בטילתו ניכר ואם הוא פועל ומבטל ממלאכתו נותן לו שכרו כפועל דהיינו כמה רוצה ליקח מי שיש לו מלאכה כזו כדי לישב בטל. וכתב הט"ז דעל ההליכה שהולך לראות נראה פשוט שהיתר גמור הוא ליקח שכר עליה: (ג) לעצמו. כתב הט"ז הטעם מפני החשד וקשה לי ממ"ש הרמ"א סי' י"ח סעיף י"ח שנהגו בקצת מקומות שאין אדם שוחט ובודק לעצמו משמע דמדינא מותר שוב ראיתי שבפ"ב דנגעים הקשה הר"ש כן וחילק בין היכא דאיתחזק איסורא וכו' ובזה מתורץ נמי במה שבודק לעצמו

פתחי תשובה

שיב (א) אין החכם רואה. עיין בש"ס בכורות סוף ל"ד דף ל"ה דמוקי לה ביחיד מומחה דאי בתלתא לא חשידי וכ"כ התוס' יר"ס סוף פ"ב דנגעים וכ"כ הסמ"ע דמשום הכי השמיט הרא"ש דין זה משום דלדידן דלית לן יחיד מומחה ורואין לעולם בג' לא שייך זה ע"ש מיהו נל"ע אף לדידן אם יש לכל השלשה שותפות בו (שהרי גם בזמן הזה השותפין חייב בבכורה כדלקמן סימן ש"כ סעיף ב') אם הם יכולים לראותו שהרי רש"י פירש שם דלא חשידי כולהו בהדיה ע"ש א"כ י"ל דהם יש להם שותפות בו חשידי מיהו משמע בכמה דוכתי דאף בכה"ג לא חשידי. ועיין בשו"ת חות יאיר סימן קכ"ח שנשאל אם מותר לגרום בכור לאחיו בזמן הזה וכתב דבזה"ז שאינו ניתר רק ע"פ שלשה מותר אפילו לבעל הבכור להצטרף כמבואר בש"ס ומכ"ש אח בעל אחיו דמותר אפילו בזמן שהיה ניתר ע"פ יחיד מומחה כדתנן בספ"ב דיבמות וכולן מותרים לבניהם ולאחיהם ואפי' במקום שיש חשד ע"ש: (ב) מומין ביו"ט. [פרטי דין זה נתבארו בא"ח סי' תצ"ח ס"ט. ומ"ש בט"ז סק"ט שכתב דיש ללמוד מזה כאם היה איסור מבולל כגון שנפל איסור לא בהיתר לא בפחות מס' או יבש ביבש ואין רוב בהיתר בעי"ט ואח"כ ניתוסף היתר בי"ט ונתבטל האיסור דבר זה אסור לכולות בי"ט דהוא מתב כבכור ואסור לקרות נתכם בזה בי"ט עכ"ל ע"ש ועיין בס' קרבן נתנאל פ"ג דביצה אות ל"ג שכתב עליו לא ראיתי מעולם רבנן קשיאלי דתתו לזה ואין הנדון דומה לראיה כלל ע"ש ועפמ"ג לעיל סי' צ"ט בשפ"ד ס"ק י"א מזה]:

שיג (א) להטיל מום בבכור. [עיין בתשו' חתם סופר סימן ש"ן שהאריך בענין אם בזה"ז הוא איסור דאורייתא או דרבנן בעלמא דהרמב"ם פ"א מאיסורי מזבח פוסק שגם

באר הגולה

דף ל"ז ע"א: ג משנה שם דף כ"ח ע"א: ד ברייתא שם פ"ב וכדמפרש רב הונא בר מנוח שם דקנסוהו חכמים למגדל בהמה דקה: ה הרא"ש בשם הרמב"ן:

א משנה בכורות דף כ"ט ע"ב: ב כת"ק שם: ג שם במשנה וכדמפרש בגמ' שם דמקפיד אטרחי' דלמא שמעי רבנן דבכור תם הוא ושמון קבורה ומפסדא ליה מינאי:

א משנה בכורות ד' כ"ח וכ"ט: ב שם בגמרא דף כ"ח ע"א: ג משנה סוף פ"ב דנגעים: ד משנה ביצה דף כ"ו ע"א וכר"ש: ה מסקנת הגמרא שם דף כ"ז ע"ב וכשוגדא דרבנא שם:

א ברייתא בכורות דף כ"ז

נקודות הכסף

(סימן שי"ב בט"ז ס"ק א') ואם כן צ"ע על הטור כו'. כבר קדמו הדרישה בקו"א זו על הטור וגם על הרמ"ם קשה כנמדבריו פרק אלו מציאו' לדבריו פ"ם עד כמה וכבר התעורר בזה בספר מעד"ע והכ"ת כנ"ע. ובעל ט"ז תירץ בזה והייתי יוכל לתרץ באופן אחר יותר טוב והוא משום דבש"ס אלו מציאות גבי פריקה מחלק הרמ"ם בין היו הבעלי' שם או לא דהיינו שם אין משלם אלא כיושב בטל לגמרי דביון דהבעלים שם ולא התנה אינו נוטל כעד טורח מלאכה הב' ע"ש וכ"כ הטור ח"מ סימן רס"ה אם כן גבי בכור ועדות הא הבעלים שם ולכן אינו נוטל אלא כיושב בטל לגמרי כך היה נ"ל לתרץ אך לשון הרמ"ם פ' עד כמה שכתב ומתה אי"ו מקבל שכר על העדות לא משמע כן וזה קשה גם כן על הט"ז וצ"ע:

ברכי יוסף

מום לדידן דליכא קרבן ומום שנולד מודפת זאת דאין לו תקנה אלא במום אף דנולד תם וא"כ כומם מניע שנה מיום הליד' אם כלו לו חדשיו דמשע' שנולד לדידן לא חזי אלא לאכילה כשיפול בו מום ומשלם לא נאסרו הס' ימים מדין הקרבה כלל דהאידנא ליכא קרבנות חייל עליה קדושה דמהוסר זמן כלל וזאת היתה למנות מיום הלידה אי כא לו חדשיו והטור בתחלה כתב דין התם בזמן הבית דמונין שנה אחר מ' ודין נולד בממו אי כלו חדשיו דמונין מלידתו דהוא מה שמפורש בתלמוד והדר אשמעינן דין נפל בו מום תוך שנתו דלדידן מניע מלידתו ולא הוצרך לפרש כלו חדשיו דמינה סליק. כן נראה ליישב ובהגהותי להרמב"ם הלכות בכורות הארכתי בדברי הרב לח"מ והסכמתי דברי הרמ"ם בחידושי ר"ס כ"י ע"ש בס"ד:

ישועות יעקב

דעת הרמב"ם ז"ל דדוקא הני הסגנים במשנה בכורות דף ל"ו ניסמת עינו נקטעה ידו נשבר' רגלו אבל מומין אחרים שלא כראו' להמונעם שהוא מום צריך מומחה ולדעת הרא"ש כל המומין הסברים ניתרו ע"פ שלשה בני הכנסת ודוקא דוקין שבעין צריך מומחה והנה כתבתי בזה במקום אחר בתשו' דקשיא לי לרבינו בש"ס דביצה דף כ"ז גבי בכור שנפל לבור דפליגי ר"י ור"ש אי רואין מומין ביו"ט ואי מותר להעלותו מהבור עיי"ש בש"ס ל'רבינו ז"ל בהטעם דאין רואין מומין ביו"ט אף במום שנגל מעוי"ט משום גזירה אטו מום שנפל ביו"ט דחשוב מוקצה אף שר"ש לית ליה מוקצה היינו משום דאדם יושב ומצפה אבל בזה אינו מצפה להתירו משום דיש בזה שלש ספיקות שמא יולד בו מום ואם תאמר דיולד בו מום שמא לא יהיה קבוע ואף אם יולד בו מום קבוע שמא לא יזדקק לו מומחה להתירו ויולא לו לרבינו כן מש"ס דשבת דף מ"ו דאקשינן מבכור שנפל לבור דלר"ש אינו בשחט אלא דקאמר הש"ס דר"ש לית ליה מוקצה ומשני משום דליכא הלכתא מי יימר ולשיטת רש"י ז"ל דהטעם שאין רואין משום

על גבי אזנו כדי שיטלנה הכלב משם ויקטע אזנו עמה וכיוצא בזה [ב] או שאומר לעובד כוכבים להטיל בו מום ‏ז ואם עשה מום בידים [ג] או בגרמתו ב (ב) אין שוחטין אותו על ידו עד שיפול בו מום אחר מעצמו ‏ג ואם מת (א) אין קונסין (ג) בנו (א) אחריו אלא שוחטין אותו על ידו :

ב ‏ד אם עובד כוכבים או תינוק מטיל בו מום מעצמו אם לא כוון להתירו מותר (ב) ג אפילו אם שאל למה אין שוחטין אותו והשיבו לו לפי תומם שאסור לשחטו (ג) עד (ב) שיפול בו מום אבל אם כוון להתירו כגון לאחר שרואה שהתירוה ע״י כך עושה כן לאחרים אסור : [ד] (ספק אם כוון להתירו או לא אזלינן לקולא) (הגהות מרדכי דחולין) ד [ה] ואם עובד כוכבים מסיח לפי תומו ואומר (ד) שהישראל (ד) צוהו (ג) אסור (ת״ה סי׳ קס״ט) :

ג ‏ה אם אמרו לעובדת כוכבים המשרתת בבית יהודי על הבכור שאין לאכלו בלא מום והלכה וחתכה אזנו חשוב לדעת ואין שוחטין אותו עליו ה [ו] מפני שעובדת כוכבים זו (ד) כוונה להתירו [ז] וגם האומרים לה שאינו נאכל בלא מום כיוונו לכך שתטיל בו מום :

הגה מותר ליתן בכור לעובד כוכבים כדי לגדלו ואם (ה) הטיל השומר בו מום מותר (ה) ו ולא אמרינן דכוון להתירו (ו) אע״פ (ה) שיודע שניתר במומו ושהוא בכור (פסקי מהרא״י סי׳ קס״ח) :

שפתי כהן

וסס״ח בפת״ח) : ב אין שוחטין אותו כו׳. דחכמים קנסוהו לדידיה ולא לבנו ולפי זה נראה דאם שחטוהו בדיעבד הבשר מותר לאחרים : ג אפילו אם שאל כו׳. וה״ה אפילו בלא שאלת העובד כוכבים אלא הם עצמם מסיחים לפי תומם ואומרים ראה לא ישחט זה לעולם אלא ע״י מום ולא נתכוונו לכך שיטיל בו מום הכי אמרינן בש״ס ורש״י : ד ואם עובד כוכבים מסיח לפי תומו כו׳. ואע״ג דלעיל סי׳ ע״ז סעיף י״א אמרינן דאין עובד כוכבים מסל״ת נאמן לעדות אפילו לאיסור וא״ל דשאני הכא דהוי איסור דרבנן דלהקל שייך לחלק בין איסור דאורייתא לדרבנן כדלעיל סי׳ נ״ח ס״ק ב׳ אבל להחמיר איפכא מסתברא דכ״ש דבדרבנן אינו נאמן להחמיר וי״ל דשאני הכא דכיון דאזלינן בתר אומדנא היכא דחזינן דכוון העובד כוכבים להתיר אסור א״כ אומדן דעת הוא דהעובד כוכבים מסל״ת אומר אמת דאל״כ ל״ל שהטיל בו מום : ה מפני שהעובדת כוכבים זאת כוונה כו׳. פירש הב״ח דכיון דהעובדת כוכבים משרתת בבית עליה מוטל לשרת לבעל הבית בכל מה שהוא הנאתו וטובתו של בעה״ב א״כ מסתמא לא נתכוונה אלא להתיר וגם האומרים לה נתכוונו לכך דאל״כ כיון שיודעים שודאי תעשה כן א״כ היה להם ליזהר שלא יאמרו כדברים הללו לפני העובדת כוכבים ומדלא נזהרו אלמא דכל כוונתם לא היתה באמירה זו לפני העובדת כוכבים המשרתת אלא כדי שתטיל בו מום : ו ולא אמרינן דכוון כו׳. דהא ודאי לא כוון להתירו דאדרבה הוא רוצה שלא ישחטוהו דהא לגדלו כוונו והוא היה מקבל שכרו אם יגדלו יותר. כתוב בד״מ שמלא בתשובת א״ז על בכור שמסרו ישראל לשומר עובד כוכבים והודיעו שהוא בכור ולו משפט מות לקברו שלם בעורו ועובדי כוכבים

טורי זהב

שיג (א) אין קונסין בנו אחריו. דלדידיה קנסוהו ולא לבנו ובגמ׳ שם אמרי׳ דאפי׳ במידי דלאו קנסא אלא דין תורה רק שהוא היזק שאינו ניכר אין בנו חייב אחריו : (ב) אפי׳ אם שאל כו׳. במתני׳ הכי איתא מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל וראהו קסדור אחד ואמר מה טיבו של זה שהניחוהו להזקין כ״כ אמרו לו בכור הוא ואינו נשחט אא״כ היה בו מום נטל פיגם פי׳ רומח וצרם אזנו ובא מעשה לפני חכמים והתירו פירש״י שהרי אין לומר שהעובד כוכבים הזה להתירו נתכוין שהרי אינו יודע שע״י מום שיעשה בו ישחט אא״כ נפל מאליו ואחר שהתירו הלך וצרם באזני בכורות אחרים ואסרו העתקתי משנה זאת לעיין מה ביהה לדין שכתב בסעיף ג׳ אם אמרו לעובד כוכבים כו׳ דהוא מתשובת הרא״ש כלל כ׳ ואמר שם דל״ד למתני׳ דבמתני׳ לא כוון להתיר וכאן כוונה להתיר וצ״ע מה נשתנה מעשה זה מזה*) ולכאורה נראה מלשון הטור והש״ע דשאני ההוא דהרא״ש שהיתה העובדת כוכבים משרתת ובודאי נתכוונה לטובת אדונה זה אינו אלא דבתשובת הרא״ש שם לא הוזכר כלל שהיתה משרתת אלא סתם עובדת כוכבים ואי הוה דבר עיקרי במה שהיא משרתת ודאי לא הוה שתיק מיניה ותו דאם נאמר דהרא״ש היה מפרש כפירש״י במתני׳ דהקסדור לא היה יודע שישחט ע״י מום זה אא״כ נפל מאליו למה לא נאמר גם במשרתת כך וכי בשביל שהיא משרתת היא יודעת טפי ואם נאמר שלא היה מפרש כפירש״י קשה מה היתר היה במעשה דקסדור כיון שלפי הנראה נתכוין להתיר כיון שעשה מעשה ע״י שאלה זאת וג״כ א״ל דבמעשה דהרא״ש אמרו לעובדת כוכבים בלא שאלה שלה תחלה זה אינו דבגמ׳ אמרי׳ בהדיא שלא לדעת מותר לאתויי מסל״ת פירש״י שלא שאלם קסדור מה טיבו אלא הם עצמם מסיחים לפי תומם ואומרים ראה לא ישחט זה לעולם אלא ע״י מום ולא נתכוונו לכך שיטיל בו מום א״כ חזינן דה״ל שאלה להיתר זה א״כ למה אסר הרא״ש במעשה שלו והנלע״ד דזה תלוי על פי מה שמצינו בפרק הנזקין בהגדת החורבן דאמרי׳ שם דוכתא דלדידן הוי מום ולדידהו לא הוי מום ופירש״י דלדידהו לא הוי מום אלא במחוסר אבר וזה הוא שהיתר במעשה דקסדור לפי דעת הרא״ש לא כפירש״י אלא הטעם כיון דהקסדור לא חיסר שום אבר אלא ניקבו ברומח לאוזן והוא לא ידע שע״י כך יתירוהו ע״כ לא אסרו רק עד אחר שראה שהתירו בכך משא״כ במעשה דהרא״ש שחתכה עובדת כוכבים האוזן והוא מחוסר אבר וזה גלוי להם שהוא מום בודאי כיוונה להתיר ובטור נמי אפשר לפרש דבריו בדרך זה והיינו מה שכתבתי אבל כוון להתיר כגון לאחר שרואה שניתר ע״י כך כן היא הגירסא וכ״ה בש״ע וחילוק זה נכון הוא והטור קיצר במקום שהיה לו לבאר עוד אבל האמת יורה דרכו כמו שכתבתי כנ״ל : (ג) עד שיפול בו מום. בגמ׳ איתא דאפי׳ אמר עד שנעשה בו מום מותר ולא אמרי׳ דמשמעותו שאתה תעשה בו מום שם אזלינן לקולא כיון דאינו אלא קנס דרבנן אפי׳ בודאי : (ד) שהישראל צוהו כו׳. משמע אפי׳ אם הישראל מכחישו ואומר לא צויתיך והוא תמוה דלא עדיף עובד כוכבים מסל״ת מישראל שאינו נאמן לאסור של חבירו בכיוצא בזה כדאיתא בסי׳ רפ״א באומר ס״ת שכתבתי לא כתבתי האזכרות לשמן דאינו נאמן ושם בפסקי מהרא״י סי׳ קס״ט ששם מקור דין זה איתא בהג״ה שאמרה העובדת כוכבים שיהודי א׳ צוה לאמה שתעשה נרימת אוזן בבכור ויהיה מותר בשביל כך לשחוט וכן עשתה דאסור ושם לק״מ אפי׳ אם היהודי מכחישה דמ״מ כיון שיודעת שהבכור ניתר בכך ולשם כך עשתה יש איסור מחמת שעשתה להתיר עכ״פ אפי׳ אם הציווי שקר ע״כ מהני מסל״ת של עובד כוכבים בזה משא״כ באין ידוע שהיה יודעת שניתר בכך רק שהאיסור מצד הציווי דהיה אסור כאלו עשאו הישראל בעצמו בזה ודאי קשה למה לא תועיל הכחשה של ישראל וע״כ צ״ל דמיירי כאן באין הישראל לפנינו להכחישו כנלע״ד : (ה) ולא אמרינן דכוון להתירו. משמע אפי׳ בכהן מותר בזה וצ״ע למה יהיה נאמן בזה

חידושי רע״ק

(סי׳ שי״ג ש״ך סק״ב) הבשר מותר לאחרים. ע׳ בתבואות שור (סי׳ ש״ז סק״ז) דנראה מדבריו דס״ל בפשיטות דהכא אסור הבשר גם לאחרים ע״ש:(ש״ך סק״ד)וא״ל דשאני הכא. דאפי׳ להטיל מום לכתחלה אינו אלא מדרבנן כמ״ש בע״ז י״ג ב׳:

ביאור הגר״א

[ב] או שאומר כו׳. ל״ה א׳ ושם בגמ׳ כמאן דא״ל כו׳ : [ג] או בגרמתו כו׳. ל״ח א׳ לאתויי מאי כו׳ וי״ס כ״ז ב׳ ושם בבכורות במתני׳ כל המומין כו׳ : [ד] ספק אם כו׳. שהוא מדרבנן קנסא בעלמא כמש״ש ל״ד ב׳ ועתוס׳ שם א׳ ד״ה ומי קניס כו׳ וכ״ש בזה״ז : [ה] ואם עובד כוכבים כו׳. עמ״ש בא״ה סי׳ י״ז סל״ו: [ו] מפני כו׳. ערש״י ל״ח א׳ ד״ה ממילא כו׳: [ז] וגם כו׳.

פתחי תשובה

בזה״ז הוא דאורייתא ודעת רש״י ותוס׳ והרא״ש דאינו אלא מדרבנן . וכתב שם דמ״מ השואל דנ״מ אם בספק בכור דמותר להטיל מום לכתחלה זה אינו דודאי גם לרש״י ותוס׳ והרא״ש לא שייך הכא למימר ספיקא דרבנן ולקולא כיון דאפילו איסור דרבנן ליכא אלא משום דמחזי כמטיל וא״כ גם בספק בכור הוא״ל ולענין גיזה ועבודה אנו מחזיקים אותו לבכור מספיקא דאורייתא שוב אם אנו מטילים בו מום בידים אין לך נראה כמטיל מום בקדשים יותר מזה ולכן אפי׳ ע״י עובד כוכבים יש לאסור ע״ש עוד בס״ס שי״ח מזה . וע״ש עוד וגם בסי׳ רל״ו מ״ש בענין אם יש במציאות להקריב בזה״ז עכ״ש קרבנות נבוך] : (ב) אין שוחטין אותו על ידו . עבה״ט של הרב מהרי״ט ומ״ש בשם שבו״י בכור שנתן לרועה כו׳ לא העתיק יפה ושם כתב דאפי׳ אם לא היה רק ספק בכור ע״ש : (ג) בנו אחריו . [עבה״ט ובשם ש״ך ועתפ״ס לעיל סי׳ ט״ו ובסמ״ג סי׳ נ״ט בשפ״ד סקי״ב ובס׳ לבושי שרד סי׳ קי״ב מדין זה] : (ד) צוהו אסור . [עבה״ט בשם ש״ך ועיין בתשו׳ חתם סופר סי׳ קי״ב שכ׳ דמ״ש הש״ך כאן דהיכא דאיכא אומדנא מהימן במסל״ת שכי פירושו כיון דמעיקרא תקנו חכמים לאסור בכור באומדנא בעלמא כמ״ש לפני זה באם מטיל מום באחרים אזלינן בתר אומדנא לאיסור ה״נ אזלינן בתר מסל״ת באומדנא ותיקון חכמים כך היה בהטלת מום בבכור לאזיל בתר אומדנא משא״כ בשאר איסורים אפי׳ היכא אומדנא לא נאמינהו אפי׳ במסל״ת כמ״ש רמ״א סי׳ ק״ל ס״ח בהג״ה ב׳ ומלשון המג״א כלל כ״ט סק״ז משמע שלא הבין קאת כן ע״ש ועמש״ל סי׳ ב״ז סי״ג בד״ה בנוהג] : (ה) הטיל השומר בו מום . עיין בתשובת חות יאיר סימן ל״ד ול״ה ומתוך דבריו מבואר דדוקא אם הטיל בו מום שאין דרכם לעשות מום זה לבהמתם אבל אם סירס את הבכור שהדבר ידוע לכל שדרכיהם כרוכה דרוכה לסרס זכרים סמוך ללידתם איסורא קעביד להניח ספיה מעוכרת אלא דמסתמא יעשה הוא בו מום זה דהוי לשבח דהכי דין השומר לעשות בשל אחרים כבשלו כדאיתא בח״מ סימן ר״ע וא״כ הרי זה גרמא ממש ותשיב לדעת ע״ש : (ו) אע״פ שיודע . [עבה״ט עד סוף הדיבור מותר גמור הוא אותו הבכור כו׳ ועיין בס׳ הפלאה למסם שכתב דסעם סופר הוא וכ״ל איסור גמור הוא ע״ש]*) :

*) [והמעיין מאור וזרע יראה שאין כאן ט״ס].

באר היטב

דנשחטה הותרה וכי תימא א״כ על השחיטה לא יהיה נאמן על עצמו דהא בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת בזה סמכינן על רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם עכ״ל ובענין נאמנות מומין בי״ט עיין מלינים אלו בא״ח סי׳ תצ״ח סעיף ס׳ :

שיג (א) אחריו . דחכמים קנסוהו לדידיה ולא לבנו ולפ״ז נראה דאם שחטוהו בדיעבד הבשר מותר לאחרים . ש״ך : (ב) שיפול . בש״ס איתא דאפי׳ אמר עד שנעשה בו מום מותר ולא אמרי׳ דמשמעותו שאתה תעשה בו מום דאזלינן לקולא כיון דאינו אלא קנס דרבנן אפי׳ בודאי . עכ״ל הט״ז : (ג) אסור . כתב הש״ך ואע״ג דלעיל סי׳ פ״ז סי״א אמרי׳ דאין עובד כוכבים מסל״ת נאמן לעדות אפי׳ לאיסור וי״ל דשאני הכא דכיון דאזלינן בתר אומדנא היכא דחזינן דמתכוין העובד כוכבים להתיר האסור א״כ אומדן דעת הוא דהעובד כוכבים מסל״ת אומר אמת דאל״כ למה הטיל בו מום וכ׳ הט״ז וע״כ צ״ל דמיירי שאין הישראל לפנינו שיוכל להכחישו אבל אם הישראל מכחישו אין העובד כוכבים נאמן: (ד) כוונה. פי׳ הב״ח דכיון שהעובדת כוכבים משרתת בבית עליה מוטל לשרת לבעה״ב בכל מה שהוא להנאתו וטובתו אבל הט״ז כתב דאין לחלק בין משרתת או לאו והא ראיה שבתשובת הרא״ש לא הוזכר כלל שהיתה משרתת אלא דהחילוק הוא בין דין זה ובין הדין שנזכר בש״ס באוזן זה דכאן שחתכה האוזן ומחוסר אבר גלוי להם דהוי מומא שהוא דוכתא דאפי׳ לדידהו הוי מום ובודאי כיוונה להתיר אבל שם שהוא מעשה דקסדור בש״ס לא חיסר שום אבר אלא ניקבו ברומח לאוזן והוא לא ידע שע״י כך יתירוהו ע״כ לא אסרו רק עד אחר שראה שהתירו בכך עכ״ל : (ה) שיודע . והטעם כ׳ הש״ך דהא ודאי לא כוון להתירו דאדרבה הוא רוצה שלא ישחטוהו שהרי היה מקבל שכרו אם יגדלו יותר והט״ז כ׳ דמשמע אפי׳ בכהן מותר בזה וצ״ע למה יהא נאמן בזה והלא הוא חשוד להטיל בו מום בעצמו ק״ו שיאמר לעובד כוכבים להטיל בו ובפסקי מהרא״י כתב דין

באר הגולה

ז ב משנה שם דף ל״ד ע״א וכחכמים : ג בגמרא דל״ה דר׳ ירמיה ונפסקא שם ע״ב : ד משנה שם דף ל״ה ע״א : ה טור בשם תשובת הרא״ש

נקודות הכסף

(סימן שי״ג בש״ך ס״ק ב׳) ולכאורה נראה מלשון הטור ושו״ע כו׳. כן מלאה עיקר ומה שלא הוזכר בתשובת הרא״ש עובדת כוכבים משרתת היינו משום דמעשה היה כן ולא הוצרך לפרשו להשואל או אפשר חסר בתשובת הרא״ש שלפנינו :

אבן העוזר

(סימן שי״ג בשו״ע סעיף ג׳) אם אמרו לעובדת כוכבים המשרתת כו׳. והוא בתשובת הרא״ש ושם לא נזכר שהיתה משרתת והקשו האחרונים מס״ב דמבואר דהכא מותר וא״ל לתרץ דדין זה דס״ב נתבאר במשנה ערוך וז״ל מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל ואמר העובד כוכבים מה טיבו של זה פירש״י למה הניחוהו להזקין כל כך א״ל בכור הוא ואינו נשחט אא״כ היה בו מום נטל הרומח וצרם אזנו והתירו חכמים ופירש״י שא״ל העובד כוכבים להתירו נתכוון שהרי אינו יודע שע״י מום זה שיעשה בו ישחטו אותו אא״כ נפל בו מום מאליו עכ״ל ולכאור׳ קשה מאין ידע העובד כוכבים שיש חילוק בין נעשה בו מום מעצמו ובין נעשה בו ע״י אדם ועוד צ״ל משום שהעובד כוכבים ראה שהיה זקן ושערו מדולדל מחמת זקנותו ושאל מפני מה שהניחוהו להזקין כ״כ והשיבו לו שבכורים לא הניחוהו לו להזקין אלא מחמת שההכרח שלא יוכלו לשחוט אותו אא״כ היה בו מום וע״כ אין תשובה זו מספקת למה הניחוהו להזקין כי היה להם לעשות בו מום וישחטו אותו אלא מזה הבין העובד כוכבים זה דאם בידים מטילין בו מום אינו נשחט בו מום זה דצריך דוקא שיפול בו מום מעצמו ומש״ה מבואר לנו שלא נתכוון העובד כוכבים להתיר וכן מ״ש רש״י אפי׳ לא שאל אותם העובד כוכבים אלא שלפי תומם אמרו לו ראה זה לא ישחט לעולם אלא ע״י מום וכו׳ התם נמי היה ר״ל דמש״ה הניחוהו להזקין כ״כ שהרי א״א לשוחטו וכו׳ ומזה ידע העובד כוכבים דלא כרצונם הניחוהו להזקין כ״כ ומה שלא שחטו אותו משו׳ דיש איסור לשוחטו אא״כ נעש׳ בו מום מאליו והשתא אתי שפיר דקדוק לשון המשנה זכר רחלים זקן ושערו מדולדל א״ל מה טיבו וכו׳ אבל בנדון תשובת הרא״ש שם לא היה כך אלא דאמרו לו שאין לאוכלו בלא מום ומהיכי תיתי ידע העובד כוכבי׳ לחלק בין נפל בו מום מאליו או ע״י אדם ובודאי כיון להתירו ולפירש״י הנ״ל יש ראיה בש״ס שמתחלה חילקו בש״ס בין נאמרו עד שיהיה מום בו דמשמע מאליו ובין נאמרו עד שתעשה בו מום ואח״כ מסיק דגם לשון שיעשה מאליו משמע הרי מבורר כפי פירש״י אבל הט״ז פי׳ דהיתר הוא שהעובד כוכבים סבר שרימה אוזן לאו מום הוא כמו שכתב שם דחסורו הוי לדידהו ע״ש ולפשטותיה מיניה פירש״י הנ״ל ודברי הש״ס שכתבתי לעיל דעיקר החילוק הוא בלשון בין שיהיה בו מום ובין לשון שנעשה בו מום וע״ש עכ״ל :

ישועות יעקב

מסקן אין כאן קושיא ועוד מה שאני משום דאיסור לא יפול בו מום דהא אף משום שנפל מעיו״ט אסור לר״ש ולשיטת הרמב״ם א״ש הכל דהש״ס סקפא כיון דר״ש לית ליה מוקצה ואף כמום שנפל בעיו״ט מותר א״כ למה אין רואין שמומין בעיו״ט ומשני דאין רואין משום גזירה שמא מום שנפל בעיו״ט וגם יש שלשה לדידים לאסור והכל מוקצה אף לר״ש וקושיא לרבינו דהכי בש״ס שם לשון הספק נדר אמר דלא שייך לומר מי יומר דמוזקק

זה ולא חשוד להטיל מום בעצמו ק"ו שיאמר לעובד כוכבים להטיל
בו מום ושם בפסקי מהרא"י כתוב דין זה בישראל שיש לו ספק בכור ע"כ
נ"ע גבי כהן בזה: (ו) ואפי' בעט בו לאחר שניצל ממנו. דלעריה
הוא דקא מדכר וכוונתו להנקם לחוד וזה דעת הרמב"ם והרא"ש
כ"כ בשם רמב"ן והוא ש"ם (*) וצ"ל רמב"ם ובזה ניחא קושיית ב"י על הטור ודעתו לחלוק בטור כל דעת הרמב"ם אלא תמה: (ז) מותר להטיל בו מום. שהאי דגזרו יהיה לרצון להקרבה אז לא יעשה בו מום משא"כ ביש בו מום אע"פ שהוא עובר: (ח) מום בהקזה זו. זהו כר' שמעון אבל הרא"ש והתוס' פסקו כרבנן דסבירא להו באם הוא שהקזה מצילתה מן המיתה ממילא אף קודם הקזה חשיבה כבעלת מום והיינו מום עובר כיון שיש לה רפואה ומ"מ מהני האי מום עובר שיכול להקיזה ולהטיל עליה אפי' מום קבוע אפי' מדרבנן משום פסידא ולאחר המום שנעשה ע"י ההקזה אע"פ שהוא קבוע אין שוחטין עליו גזירה שמא לפעמים הוכל להתרפאות בהקזה במקום שאין עושה מום אלא צריך כאן מום קבוע אחר כדי לשחוט עליו ור"ש לא ס"ל גזירה זאת: (ט) קודם שיצא לאויר העולם. דאינו נעשה קודם אלא בילתו מרחם ובזמנהבית היה אסור משום הפסד קדשים:

שיך (א) הכהנים חשודים כו'. הטעם באסור לפי שיש בו טורח גדול ליטפל בו עד שיומם כו' פירוש אבל ישראל יכול ליתנו לכהן אם עבה דבר כו' פי' וכ"ש במום שבא שלא על ידי כך דפשיטא שאין נאמן אלא אפי' להערמה חששין וע"כ מסיק ולפיכך כל מום כו': (ב) אפילו בניו כו'. זה כרבי שמעון בן גמליאל דס"ל אפי' בנו אפי' בתו ור' יוסי ס"ל אין בני ביתו מעידין עליו ופסק רב נחמן כר' שמעון בן גמליאל ורבא כר' יוסי ואמרינן בתר הכי אמר רבא כל בעלים עומדים עמנו בחוץ ובכור נכנס שלם כו' והביא הטור דברי רבא אנו דאם עומדים בחוץ כו' ותמה ב"י דהא רבא לטעמיה דס"ל כר' יוסי אבל לרבי שמעון בן גמליאל אפי' היו בני ביתו שם יכולין להעיד ונאמנים הם ומב"ה השמיט הרמב"ם מימרא זאת ולענ"ד דיש נפקותא לדינא מדברי רבא אפי' לדידן דקי"ל כרשב"ג דהא דלרשב"ג אפי' בנו אפי' בתו נאמן היינו בדליכא ריעותא דהערמה לפנינו אבל אי איכא ריעותא כי האי שהולך עם כל בני ביתו לחוץ ודוקא באותו פעם נכנס הבכור ויצא חבול אם היינו יודעים שא' מבני ביתו נשאר שם ודאי תלינן שע"כ הוליא השאר והשאיר זה שהוא יטיל בו מום ודאי הייט חושדין אותו אפי' לרבי שמעון בן גמליאל דהערמה גדולה יש כאן אלא דאם אין אנו יודעין שנשאר שם לא חיישינן שמא כטמן ורבותא זאת קמ"ל אפי' לר' יוסי כלנע"ד ומו"ח ז"ל תירץ דקמ"ל הטור רבותא דאע"פ שאין שם בני בית להעיד שהרי כולם בחוץ אפ"ה מותר לשחטו ולא חיישינן שמא עבד או עובד כוכבים א' מבני הבית נטמן שם ואין זה מתיישב דא"כ היה לו לומר אפי' כולם

(*) וכ"כ הדרישה והב"ח אבל בימינו שזכינו להלכות בכורות להרמב"ן ושם מפורש כמ"ש הרא"ש בשמו אלא ע"כ ט"ס הוא בטור:

כוכבים חוקרים הענין ומודיעין כי במומו כשר וסופו מוכיח כי בא העובד כוכבים במרמה לבעל הבכור ואמר ליה דע כי הרסתי העגל ושחק היהודי והבין העובד כוכבים כי באמת הדבר ולא עוד אלא שבא היהודי ורלה שאינו מסורס ושחק וכראות העובד כוכבים הלך וסרסו אח"כ מיד אותו בכור מותר גמור הוא וכן משמע במתני' דבכורות עד כאן ומביאה המעדני מלך: **ז ואפי' כו'.** לא אמרינן כדי להתירו נתכוין להטיל בו מום אלא אמרינן לעריה הוא דקא מדכר. ש"ס: **ח מותר להטיל כו'.** ומבואר בש"ס דאע"פ שיצא מקצת אבריו כל זמן שלא יצא רובו או ראשו בענין דהוי כילוד ובאופן שנתבאר לעיל סימן י"ד ולקמן סימן ש"ט מותר לעשות בו מום כגון גדי שאזניו ארוכים ונראים בחוץ קודם שיצא כל ראשו שעדיין אינו כילוד יכול לגרום אזנו קודם שיצא רוב ראשו וכן כל כיוצא בזה והב"ח לקמן סוף סימן ש"ט כתב דלהרמב"ם דלמפרע הוא קדוש אסור להטיל בו מום בבכור אלא בפנים כשלא יצא לאויר העולם כלל ולא משמע הכי מהרמב"ם והמחבר לקמן סימן ש"ט וכ"כ מדברי רש"י פרק המקשה (דף ע' ע"א) דאפילו למ"ד למפרע הוא קדוש מותר להטיל בו מום קודם שיצא רובו לאויר העולם וכן כתב הרשב"א בחידושיו שם דף ע"ג להדיא דעד שיצא רובו אינו קדוש והלכך אינו כמטיל מום בקדשים ע"כ:

שיד א הכהנים חשודים כו'. מפני שיש לו טורח גדול לטפלותו עד שיומם: **ב בד"א בשהיה הרועה כו'.** ולא חיישינן שאומר כן כדי שיאכילנו ממנו: **ג וי"א כו'.** דלא חיישינן שהטיל בו כדי שיתננו לו דהתם רועים עם הארץ הן ומימר אמר לא שביק טרחא מרבנן ויהיב לדידי אלא יתננו לכהן אחר ב"ח(*): **ד שמא הם גומלים כו'.** שיעידו עכשיו והוא יגמול לו כשיתן לו ישראל בכור תם ויטיל בו מום ויבא כהן זה ויעידו שמאליו נפל

(*) נ"ל ח"ח. וכוס סרס תמיכת סתלמ"ע:

ד **יהיה** הבכור רודפו ובעט בו ועל ידי כן עשה בו מום מותר לשחטו עליו (ו) ז [ז] ואפי' בעט בו לאחר (ו) שניצל ממנו:

ה [ח] ח דבר תורה בכור שנפל בו מום עובר (ז) מותר להטיל בו מום קבוע [ט] (ז) אבל חכמים אסרוהו:

ו [י] ט בכור שאחזו דם יקיז ובלבד שלא יתכוין לעשות מום י ואם נעשה בו (ח) מום בהקזה זו הרי זה נשחט עליו:

ז ח יא מותר להטיל מום בבכור [יא] בזמן הזה (ט) קודם (ז) שיצא לאויר העולם:

שיד מי נאמן על הטלת מום בבכור.

ובו י"א סעיפים:

א א (א) א הכהנים (א) חשודים להטיל מום בבכור [א] ב אפי' אם הוא חכם ויושב בישיבה [ב] אם עשה דבר שנראה כמערים כגון שנתן לבכור שעורים בסל בענין שכשיבא לאכלם יפגם שפתו או כיוצא בזה אין לשחטו על אותו המום. [ג] (ולפיכך כל מום שראוי לבא בידי אדם אין שוחטין אותו עליו עד שיעידו שמעצמו נפל בו) (טור):

ב ג כל המומין הראוים לבא בידי אדם נאמן הרועה עליהם לומר מאליהם נפלו ולא נעשו בכונה וישחט עליהם [ד] ב במה דברים אמורים כשהיה הרועה (ג) ישראל והבכור ביד הכהן אבל אם היה הרועה כהן והבכור עדיין הוא ביד בעליו הישראל הרי זה אינו נאמן וחושדין אותו שמא הוא הטיל בו כדי שיתננו לו ג [ה] (וי"א דרועה כהן נאמן על בכור של ישראל ויש להקל) (טור בשם הרא"ש והרמב"ן):

ג [ו] ד כהן שהעיד לכהן אחר שמום זה מאליו נפל נאמן [ז] ואין חוששין להם ד שמא הם גומלים זה את זה:

ד (ב) ה אפי' (ג) (א) בנו ובני ביתו של כהן מעידין לו על הבכור אבל לא אשתו מפני שהיא כגופו:

ה ו עד שהעיד מפי עד אחר שמום זה נפל שלא לדעת נאמן ח אפילו אשה נאמנת לומר בפני נפל מום זה מאליו וישחט עליו:

ביאור הגר"א

ע"ש ד"ה שסלית כו': [ח] ד"ת כו'. עתוס' ל"ד א' ד"ה אילימא כו' ונראה לפרש כו' וא"ת כו' א"נ חשיב כו': [ט] אבל כו'. עתוס' ל"ג ב' ד"ה בעל. ופיתו כו' ורא"ש ס"ד ומנמ' רעבודת כוכבים הנ"ל משמע דאף במום קבוע אסור מדרבנן וכ"ם בתוס' הנ"ל: [י] בכור כו'. לשון הרמב"ם וסובר דפלוגתא דמתני' וברייתא חדא היא דמ"ש בברייתא והכ"א אף כו' ובלבד שיזהר שלא יעשה מום ור"ש מתיר אפי' יעשה אם אינו מתכוין והוסיף בברייתא שאם עשה שנשחט על כו' ואע"ג דחכמים ור"ש ס"ל דלהטיל מום בבעל מום שרי מ"מ מדרבנן אסור ופיתו כיון דמדאורייתא שרי מותר אף במקום כו' והלכה בשניהן כר"ש כמש"ש בגמ'. ושיטה אחרת לתוס' שם ד"ה אילימא כו' דבתרתי פליגי כו' וכ"כ הרא"ש והטור אלא שתמה למה פסק כר"ש ומפרש דשמואל פסק כרבנן ודבריו דחוקים ותמוהים וכי לא משכח בגמ' דאיפסיק כיחידאה הלא כל הש"ס מלא מזה אדרבה כי פסק כחכמים מתמהי פשטא: [יא] בזה"ז. רפ"ה דתמורה כ"ד ב': **שיד** [א] אפי' כו'. יומא ע"ח א' ותוס' בבכורות שם ל"ו א' ד"ה בא כו' ועוד ראיה ממ"ש ל"ה ב' א"ל ר"פ לאביי כו' הרא"ש: [ב] אם עשה כו'. שם: [ג] ולפיכך כו'. מתני' שם: [ד] בד"א כו'. פסק כלישנא קמא משום דסוגיא שם י"ח ב' כלישנא קמא ועתוס' ל"ה ב' ד"ה סיפר שדחקו בזה. לח"ם: [ה] וי"א כו'. דקי"ל כרשב"ג כמש"ש והלכתא כו' ופליג על ת"ק אף ארעה ועיין בתרא ועי' רש"י ד"ה על של חבירו בין כו' וכ"ש ללישנא בתרא וערש"י ד"ה על של חבירו אבהן כו' ועי' רא"ש שם אבל הרמב"ם מפרש ודרשב"ג ל"פ אלא אסאי דמחסרא מתני' דהיינו כהן לכהן ועברא"ש ת"ל דמש"ה פסק הרמב"ם כלישנא קמא משום דבברייתא אמרינן דבנו ובתו נאמנים וגם אשתו אינה נאמנת דוקא משום דכגופו דמי אבל בלא"ה נאמנת אלמא לא חיישינן ללישנא דלא כלישנא בתרא דהא רשב"ג מודה לת"ק ברועה כנ"ל: [ו] כהן כו'. שם והלכתא כרשב"ג כו': [ז] ואין חוששין כו'. גמ'

חידושי רע"ק

ובמ"ז לעיל (סי' קנ"ב סק"ד) הביא ראית מכאן דפסלת נאמן לאסור והבר השיגו במ"י (כלל נ"ם סק"ו):

(סי' שי"ד סעיף ה') **נאמנת** לומר בפני כו'. וראנ"ח בת' (ח"א סי' כ"ב) דקדק מהאריכות לשון זה סדלא נקט בקיצור אפילו אשה נאמנת אלא דבא לאורויי ראינת

באר היטב

זה בישראל שיש לו ספק בכור ע"כ נ"ע גבי כהן בזה ובד"מ כתב בשם א"ז על בכור שמסרו ישראל לשומר עובד כוכבים והודיעו שהוא בכור ולו מסרס מום לקברו שלם בעורו ועובדי כוכבים חוקרים הענין ומודיעים כי במומו כשר וסופו מוכיח כי בא העובד כוכבים במרמה לבעל הבכור וא"ל דע כי הרסתי העגל ושחק היהודי והבין העובד כוכבים שאמת הדבר ולא עוד אלא שבא היהודי ורלה שאינו מסורס ושחק וכראות העובד כוכבים זה הלך וסרסו אח"כ מיד מותר גמור הוא אותו הבכור וכ"מ במתני' דבכורות עכ"ל: (ו) שניצל. ולא אמרי' כדי להתירו נתכוין להטיל בו מום אלא אמרי' לעריה הוא דקמדכר. ש"ם: (ז) שיצא. דאינו נעשה קודש אלא ביציאתו מרחם ובזמן הבית היה אסור משום הפסד קדשים. ש"ז. וכ' הש"ך דמבואר בש"ס דאע"פ שיצא מקצת אבריו כל זמן שלא יצא רובו או ראשו בענין דהוי כילוד כמ"ש לעיל סי' י"ד ולקמן ש"ט מותר לעשות בו מום כגון גדי שאזניו ארוכים ונראים בחוץ קודם שיצא כל ראשו שעדיין אינו כילוד יכול לגרום אזנו קודם שיצא רוב ראשו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל:

שיד (א) חשודים. מפני שיש להם טורח גדול לטפלותו עד שיומם. ש"ך: (ב) ישראל. ולא חיישינן שאומר כן כדי שיאכילנו ממנו. ש"ך: (ג) בניו. כ' הט"ז והיינו בדליכא ריעותא דהערמה לפנינו אבל אי איכא ריעותא כהאי שהולך עם כל בני ביתו לחוץ ודוקא באותו פעם נכנס הבכור

פתחי תשובה

(ז) אבל חכמים אסרוהו. ע' בתשו' תשואת חן סי' ל"ד שהעלה דה"ה ספק בכור שנפל בו מום עובר אסור להטיל בו מום קבוע ולא אמרינן בזה ס"ס לקולא דלא במורה א' שמעה בזה:

שיך (א) בניו וכו'. עיין בספר תפל"מ שכתב דל"ע אי ע"ג מסל"ת נאמן בזה כיון

בית הלל

(סי' שי"ג ש"ע ס"ו) **בבכור** שאחזו דם יקיז ובלבד שלא יתכוין לעשות מום. והנה כתב בש"ע בהלכות שבת סי' של"ט ס"ד אם אחזו דם יכול להעמידה במים כדי שתצטנן ואם הוא ספק שאם לא יקיזו להם דם תמות מותר לומר לעובד כוכבים להקיזה עכ"ל וכתב ב"י וז"ל כתב המרדכי בהמה שאחזה דם וכו' מותר לומר לעובד כוכבים להקיזה והביא ראיה לדבר עכ"ל והראיה שמביא המרדכי זה הוא וז"ל כתב ראבי"ה בהמה שאחזה דם אם ספק הוא אם לא יקיזו לה דם תמות מותר לומר לעובד כוכבים להקיזה דאמירה לעובד כוכבים הוא שבות והלכתא כרבנן דפליגי עליה דר' יהודה בפ"ק דפסחים ובבכורות גבי בכור שאחזו דם דאמר יקיז ובלבד שלא יטיל מום ומסיק התם טעמא כיון דאי שביק ליה מיית אי לא שרית ליה אתי למעבד איסורא דאורייתא וכל היכא דדחיק התם איסורא דרבנן הכי נמי דמיא איסורא דרבנן דאמירה לעובד כוכבים שבות עכ"ל והנה טעם זה שכתב המרדכי דלרבנן כיון דאי שביק ליה מיית אי לא שרית ליה עביד איסורא דאורייתא לא ידעתי מ"ש למרדכי זה דבפסחים דף י"א ע"ב אמרינן בזה כל אי לא שרית ליה כלל אתי למעבד ופירש"י ב"ש הואיל ובהול הוא אי לא שרית ליה במקום שאין עושה מום עובר על דבריהם ועשה אינו אינו במקום מום ללא מקום מום דסביר שהכל שוה עכ"ל. ולפי זה הטעם לא רצו חכמים לאסור במקום שאינו עושה מום אבל היכא דהוא אסור מדרבנן כגון מכה דבר אחר דהיינו אמירה לעובד כוכבים שבות אינו מוכח להתיר ולהתום איסור שבות ותו"ש לפי דברי לשון המרדכי דגרים בגמרא דאי שביק ליה מיית וכן כתב הגירסא הזאת בהדיא בבכורות בדף ל"ג וכתב שם בגמרא אין לך מום גדול מזה שתמות ותהיה כבעלת מום. וכן כ' הטור בסימן זה בהדיא והטעם משום פסידא לא גורס גבי בכור בהקזה אבל גבי שבת מ"ל המרדכי להתיר אמירה לעובד כוכבים משום פסידא אם לא שנא' דהמרדכי ס"ל להתיר כל אמירה לעובד כוכבי' משום פסידא וכמו שמצינו דלאפוקי מאיסור דאורי' ספור המרדכי אמירה לעובד כוכבים שבות לצורך איזה מצוה או לצורך גדולוכמו שכתב טור"ם בהג"ם בהלכות שבת סי' רמ"ו סי"ע וכסי' ש"ז סי"ס וכסי' שכ"ח ס"י אבל מה שהביא המרדכי ראיה מכאן אינה ראיה כמו"ש וצ"ע קצת דלא ס"ל למור"ם לסתום כסי' שכ"ח ובסיו לן לכראות על סימנים הנ"ל ע"ש: (סימן שי"ד ש"ע סעיף א') **הכהנים** חשודים להטיל מום בבכור אפילו אם הוא חכם ויושב בישיבה. והנה מלשון זה משמע דדוקא בכגון שעורי בסל נראה כמעריס אבל בענין אחר נאמן. אבל בדרישה כתב

באר הגולה

מרא"ש כלל כ' : ו משנה שם דף ל"ה ע"א : ז טור בשם הרמב"ן והוא הרא"ש והגיה בתרא מממים דרב פפא שם : ח מדברי התוספות והרא"ש לחשנה דלקמן : ט משנה שם דף ל"ג ע"ב וכחכמים: י כר"ש בברייתא שם דאיפסקא הלכתא כוותיה שם דף ל"ד ע"א : יא מימרא דרב יהודה שם דף ל"ה ע"א:

א משנה וגמרא בכורות דף ל"ה ע"א וע"ב : ב מעובדא דרבי צדוק שם דף ל"ו ע"א : ג לשון הרמב"ם בפ"ב מהלכות בכורות ממשנה שם דף ל"ה ע"א וכרשב"ג וכלישנא קמא שם : ד שם במשנה וגמרא שם כרשב"ג דחזקה אין אדם חוטא ולא לו : ה בברייתא שם ע"ב וכרשב"ג : ו מסקנא דגמ' שם : ז כרב אשי וכרב יימר ומסקנא הגמרא שם דף ל"ו ע"א : ח מדאמרי שם דף ל"ה ע"ב

לדבעתא פעורים כסל ואפי' בענין אחר אינו נאמן ולפי"ז דוקא גבי בכור אינו נאמן הכהן משום דטורח גדול הוא לכהן אבל בשאר קרבנות מותר לפסוק לעצמו ועי' מ"ש בסי' א"ע ס"ב ע"ש : (שם סעיף ד') אבל לא אשתו מפני שהיא כגופו . עיין בה"ח סימן פ"ג ס"ב די"א דאשתו אינה כגופו וכו' לאסור ע"ש אבל אשה אחרת נאמנת כדאיתא בש"ס:

נפל בו מום : ה נאמן . שמסר שחסר הוא ספק שכתוב : ן והעיד עליו עד אחד כו' . כתב הב"ח מיהו ודאי היכא דלא ידעינן דבכור זה ניתן לכהן זה בלא מום אין לריך להביא עדים שיעידו על המום דמחזקינן במנו דמה לו לבקר אי בעי יחמר ישראל נתנו לו במומו ונל"ע

בזה למאי דפסק לקמן דלריך שיחמר ישראל פלוני דוקא שם כן אין כאן מנו מדמיסתפי שמא ישחלנו ויתבדה משה"כ שכאן שחומר שמעצמו נפל אין כאן מי שיכחישנו : ז הראיתי מום זה . לחכם והחירו למחיסה אע"פ שאינו מזכיר שם החכם שאמן ודוקא במומין שאין מובהקין דלא חיישינן שיחיר מעצמו ויחמר החכם החיר לי דקדשים במום אין לה לחכל ולמיסמך עלויה במומין שאין מובהקים לה עבדי לחיכי ובודאי סרחלו לחכם ואפי ניכלים ולא הוה שפי ליה חכם אלא ח"כ הטידו לפניו דלמאי מום נפל בו מלליו עד כאן לשון הרח"ם (וכן פסק הב"ח) וכן כתב רביט יולחק סוף נתיב כ' בשם ס"ר יוסי ומביאו בב"ם ונ"ל להביא גם בדברי הרח"ם כן וכתב הר"י יוסי וכן מה שכתב טעור בשם הר"י יוסי שהם הוא מום מובהק שאמן אע"פ שאינו מזכיר שם החכם ע"ל

ן ם לא היו מוחזקים בו שהוא בכור ואמר הכהן בכור הוא זה (ג) ומום זה נפל בו מעצמו ה (ד) נאמן :

ז [ח] י בכור שהיה ביד כהן ונפל בו מום ו והעיד עליו עד אחד שזה המום מאליו נפל ואין אנו יודעים אם מום זה שוחטין עליו את הבכור ובא הכהן שהוא בידו ואמר (ד) ז הראיתי מום זה (ה) יא [למומחה] והתירו לשחיטה הרי זה נאמן ואין חוששין שמא לא הראהו :

ח יב ובן (ב) נאמן הכהן לומר על בכור בעל מום בכור זה ח נתנו לי [ט] (ו) יג ישראל במומו ואין חוששין שמא הוא הטילו דמילתא דעבידא לגלויי לא משקרי בה אינשי :

ט יד נאמן ישראל לומר נתתי בכור זה לכהן במומו טו אפילו היה טלה והגדיל ולא חיישינן שמא אינו מבירו :

י (ה) טז טו ישראל לא נחשדו על הבכורות אפילו שלחם לפיכך ישראל י שיש לו ספק בכור נכנס לו מחי יודעין מן המום היאך נעשה מותר כיון שהבעל עלמו חיו נכנס וסס חיים מסודים וחו למה כתב שמת ח' נעמן שם הטמנה זאת ללא טורך היה לחפי' ידעינו שהוא שם למה נחוש שהרי ין חבר חלה על הבעל עלמו לרבי שמעון בן גמליאל ומה שחיקן ואמר שמת עובד כוכבים לו עבד נעמן שם זה חיו במשמע לעון על ח' מבני כנים ולמחי דפריסים ניחא דכל היכא דחיכא דחיכא רייותא גדולה כזו לפניו ודאי כיון מוסמים לפי לרבב"ג כל בידעו בבירור שבאחר שם ח' חלה דלטמטה לח חייטין : (ג) ומום זה נפל בו . דסשה שחסר הוא ספק שכחיב : (ד) הראיתי מום זה כו' . סעיף זה הוא ל' הרמב"ם וחיחה במחני' נחמן שכאן לומר שראיתי בכור זה לחכם ובעל מום הוא פי' שחמר ליה שמום קבוע הוא לחמר רב יהודה נחמן שכאן לומר בכור זה נחן לי ישראל במומו כו' עד מחיב רב פיבבא שלומר למי שאינו נחמן על המעבר קח לי ממי שהוא נחמן חיו נחמן חמחי ניחא לי מלחח דעבידא לגלויי כו' שחני שם דחיח ליה להשחמועי ולמימר לי לידיך לח מהימן חלא הוא חבציחא ליה מהימן חלא מרחח מעיקרא סיפא ודאי מסייע ליה מלים פלוני ס"ז נחמן כיון שהזכיר לו עם המעלה הנחמן ה"ז נחמן השליח דחיים שמת יבעטנו ומלחתי מעבר ואם מסייע לרב יהודה ודאיכון שאני שם החים סבר ודאי יבעטנו חבל גבי בכור לח מרחח כסן לשבר מי עוריח לחפש חחר דברי ונשחול לאותו ישראל שם נחנו לי במומו . וכחב הרמ"ם דבמחני' וכן בדר' יהודה לח מסני חע"ב מזכיר ג"כ שם החכם ממומחה לשל"כ לח מרחח וכחב ב"י דם"ל להרמ"ם חע"ג דחחי סייעחא דרב יהודה ממחני' דמעבר לח מיחחיל מיסרים כיון דלח מלים לאותובי מינה ומ"מ לח מסיסינן ליה חלח בגוונא דמסיסינן במחני' דמעבר שלריך שיזכיר שם הלים והכמב"ם ס"ל דע"ל שיזכיר הכהן שם החכם כפשטה דלישמע ומהני חחם במעבר דליכא לחיסור לחוריחא חבל בטעלה מום בבכור חפי' במיזד חינו חלא דיבען כגי בכל דהו קשה לפי זה מחי פריך רב פיבבא ממעבר דלמא שחני החם דליסור דלוריחא הוא לח מסיסינן להקל בשביל לח מסקר ומו דנם בעור מפמע דלא ס"ל כן כדברי הרמב"ם שכאן כחב חחלה הרח"ם שלריך להזכיר שם החכם בפרטות ומ"ש כחב י"ל כשחומר מכם פלוני שהוא נחמן חפי' ין עדים מעידים על המום שמעלמו נפל בו חבל רש"י פירש דוקא שיש עדים על המום וכ"כ הרמב"ם וקשה בועה דמפמע מדבריו לפיל לרמב"ם בעינן שיזכיר שם החכם ולפ"ם בעינן עדים וזה לינו הרמב"ם ל"ל זכרון שם חכם כמו שכחב ב"י ולנמלי מש"ה בעינן דוקא עדים חבל בשמזכיר שם חכם דלח נחמן מסום דמרחח ח"כ ה"ל עדים דמ כחחמת לח כחיב לוחו חח"כ היו שם עדים דזה לשון הרמב"ם פ"ב מרחיחי מום זה למומחה ומהירו לשחיטה ס"ז נחמן ין חומסין שמח שם הרחש"ם ומחיר דבכורות בכור שכיח ביד כהן ונפל בו מום והעיד עליו עד חחד זה סוחטין עליו עד שלא הכהן שכיח בידו ומחר כהכן לומר על בכור בעל מום בכור זה נחנו לי ישראל במומו ולא נפל בו בפיעתי ואין חומסין שמח הוא הטילו בידים ונפל בהמ שני בלא עדות וכמו לחי"ת שמביח הטור לח הולרך עדות חלא במקום שלא שייך מירחת כגון שלא הזכיר שם המומחה ועל הרמב"ם עלמו קשה למה לח הזכיר בסיפא שיזכיר שם ישראל וכמ"ש הטור דבלא"ה לח שייך מירחת*)ונרחה דהרמב"ם מיירי בסיפא שידוע לנו מי הוא לוחו ישראל שאמן לכהן הבכור חלא שחמר לו מום זה הוא מום קבוע בחמיחות חו במומו ובזה שפיר מירחת שמא ישחלנו ובזה מכווינים דבריו בסיפא שכחב שמא ישחלנו בעלמו וילמרו חמים היה משמע שדבר זה לבדו הוא ספק חבל חין לנו ספק מי הוא הטועז מחש"כ בטור מיירי שבספק הוא מי טומנו ע"כ לח שייך מירחת חלא ספק זה וע"כ לריך שיזכיר שם ישראל ולפ"ז חיירי הרמב"ם בחרי מילי מחחלה קחו"ל דים לנו סיחר חלל חומר הטעו ובזה ח"ל שם החומחה ולריך עדות על שנפל ממילא כי בזה הוא נחשד ושיינו חוקיומחא דמחני' וחש"פ שחמר שיש עדים שיזכיר שם ישראל ח"כ כחב דין סהיכיר מכח מירחת דשם מזכיר שם ישראל הטעמו וכמו שכחבחי וח"ל קשה על הרמב"ם כיון דעיקר הרבותא בסיפא להטמיעו דין מירחת וזכירת השם של ישראל היה לו לומר דבר זה גם בריש"א וכבי היו ליה למכחב בסיפא וכן חם מזכיר שם החומחה נחמן וח"ל עדות על שפילוה מעלמו דמחיר כו' חלא ע"כ דבריש"א לח מסני מזכירת שם החומחה לפטור לוחו מעדות דחפטר שלוחו החומחה לח סחיר לו לגמרי חלא שחמר לו מום זה הוא מום קבוע לשמיטה חחר שיבית עדות על שנפל מחליו משא"כ בסיפא שמסני שפיר טעם דמירחת לפטרו מעדות שכחן לו ישראל ח"כ מוכח דס"ל לרמב"ם כרש"י ונמלח הכל ניחח בסייעחא דשמיה דבמחני' ודלח כרחיחי דחוקים ח"כ ה"ה בכל מילי מ"ש ה"ה בכל עניו נחמן חמי' חינו מזכיר שם החכם לגלויי הוא שהרי יכולים לשחלנו ומיכו לשמחבר לקמן ס"ח ושייעחו דישראל ח"ל לומר ישראל חפי' מזכיר שם החכם שכתב כהלכות מכירה ס"ג : (ו) ישראל • והמ"ו כ' דלדעת הרמב"ם מיירי בידוע לנו מי הוא לוחו ישראל שנתן הבכור לכהן ונם בים ליראל ספק שכתב כהלכות מכירה ס"ג : (ז) נאמן . דהשה שחמר הוא ספק שכחיב : (ח) לשומחה . ואע"פ שחינו מזכיר שם החכם שכתב כהלכות מכירה ס"ג : (ט) ישראל . והמ"ו כ' דלדעת הרמב"ם מיירי בידוע לנו מי הוא לוחו ישראל שנתן הבכור לכהן ונם בים ליראל ספק שכתב כהלכות מכירה ס"ג : (י) ישראל . והמ"ו כ' דלדעת הרמב"ם מיירי בידוע לנו מי הוא לוחו ישראל שנתן הבכור לכהן ונם בים ליראל ספק שכתב כהלכות מכירה ס"ג : (יא) כן הוא בכמ"ש לקמן סי' ש"ו ס"ב ובסמוך סמקנו שנ"ל מכח פלוני שחיכו : יב מימרא דרב יהודה ס"ב שם : יג גם זה סמקנו בכמ"ש בסמוך שנריך לומר ישראל פלוני : יד מימרא דרבי יוחנן שם ע"ב : טו שם : טז מסקנא דרב נחמן שם דף ל"ה ע"ב :

נקודות הכסף

(סימן ש"י בס"ו ס"ק ד') כ"ל דהרמב"ם פ"ל דהלכות שיחמר ישראל פלוני דוקא כדי לסרוך קושית ב"י ודחק בדעת הטור וחין דבריו נכונים דלדב"ם דעת הרמב"ם דלא"ל ישראל פלוני וחפי' חין יודע ננו לו הוח שישראל המיכח שמא ישחלנו ישחלנו בישראל ומשו ישחלנו חיזה ישראל . וגם הטור כבין כן בדבני הרמב"ם ותמה"ב כתב בשם הרמב"ם דלריך עדים על המום דהא להרמב"ם חף של פי שחינו מזכיר שם החכם הוי כמזכיר ותפ"ם לריך עדים חם כן ה"ם לשטור ניכל דמזכיר . מדע שפרי גם בשם רש"י כ' הטור שלריך עדים ותם כן מיקשי ממי דילמח פ"ל נרש"י חחין לריך להזכיר שם החכם חלא ודחי כדפ"ש חוקיות הוח וכמ"ש מעיקרא לפו קושית הוח וכמ"ש בש"ך ס"ק ח' ע"ש :

ישועות יעקב

ליח מכס דחף חם חין מכס מזדקק לי' שלשם שחינם מומחין יזדקקו לי' וח"כ קשה כיון דחך דבכור שנפל לנור חייבי נזה"ו ודי בשלשה בני מכשפח ח"כ חיכפח ניזדקק לי' חכם ומומחה כיון דחך ג' בני מכשפח מחיכין לו מבכור ולריך לומר כיון דחיכו ניתר ע"פ בני מכשפח רק שלשה חלו ודומיה לזה וכיוב פמומין בעי מומחה לח פלוג בבקונו זרו חלו חמו חלו חבל חי ניחח דדווקא דוקין שבעין לריך מומחה למ"ל כל המומין חמו דוקין שבעין דמלחת דלח שביחח הוה שיזדמן ביולד ביו"ע דוקין שבעין ושב"ע דמומין שנולדו מעי"ם וסס מומין נמוליים היה נמו לסחיר ובשלמח לנישנת החום' שם במכנת שבח דחף כלי טעם מוקלף סבר ר"ם דחין רוחין מומין ביו"ע ח"ב ל"ף חף שמוכר ע"פ ג' בני מכשפח דלח דמי לנדלים דשם כיון דרשחלין לסחיר לכתחלה בוודחי יוזקקו להסיחו חבל במומין כיון דחין רוחין מומין ביו"ע לכתחלה סחמח דמלחת לח יזדקקו להסיחו חבל לנישנת רבינו ז"ל דהטעם דחין רוחין מומין ביו"ע הוח ב"ב רק משום חשש חמו נולד ביו"ע דהוה מוקלה משום שים כחן חלמח מי יומר הזקיל חמחי נחסור כשולד לו מום קבוע שמומו ניכר לכל חמנם בלא"ה סדבר קשה לנישנת רבינו ז"ל מהא דקחמר הש"ם במסכת ביכו דף כ"ו נבי עובדח הסחח בבבל דחמח נקמיה דבבל נפנים דמעלי יומח עבה חזיח רבה וכו' ובבל לח היה שוק ומיהו בכלל מומחה לסחיר בכורות דבימי רבה בבר בנלה מסיכה כמו שיבואר לקמן ואיך כחיב לשחוט בכור על פיו ולפי נימח דהכחה מומח דפרטח הויח לנשמיו היה מום שנודע לכל ומבוב כמו נסמח שיבוח דמחירין ע"פ שלשה בני מכשפח ל"ב לח חשוב מוקלה דבוודחי חזדמנו שלשה בני מכשפח להסיחו כמו שנ"ל דהמיר כיון דחזדמן לו חכם מומחה להסיחו וחיה קושית נדולה לדבר רבינו ז"ל והיינו קשה כיון דבזמן שבמלה חין הבכור נשחט רק ע"פ שלשה בני מכשפח ושיינו

חידושי רע"ק

נאמנת אלא כמעידה שפי עצמה אבל לא במעידה שפי אחרי דחזי ב' לרישחא עדיות

פתחי תשובה

שאינו חלא דבנין נרחה שנאמן כו' ע"ש . ועיין בש"ך לעיל סי' ס"ח ס"ק נ"ד : (ב) נאמן חבהן . עיין בהנהנות מהר"ם יסקנד סימן ע"ו מ"ם בזה :

ביאור הגר"א

שם : [ח] בכור כו' . מתני' ל"ו א' ופרש"י שם : [ט] ישראל בט"ם . והרא"ש ותר"י

באר היטב

ויש"ל חבול לם היינו יודעים שחמר שנאמן כו' ע"ש . ועיין בש"ך לעיל סי' ס"ח ס"ק נ"ד : (ב) נאמן חבהן . עיין בהנהנות מהר"ם יסקנד סימן ע"ו מ"ם בזה :

בכור

מין חנו יודעים בביכור שנאמר שם לח חיישינן שמח נאמן עכ"ל : (ד) נאמן . דהשה שחמר הוא ספק שכחיב : (ה) למומחה . ואע"פ שחינו מזכיר שם החכם נאמן ודוקא במומין שאין מובהקין דלא חיישינן שיחיר מעלמו ויחמר החכם החיר לי דקדשים במום אין לה לחכל ולמיסמך עלויה במומין שאין מובהקים לה עבדי לחיכי ובודאי סרחלו לחכם ואפי ניכלים ולא הוה שפי ליה חכם אלא ח"כ הטידו לפניו דלמאי מום נפל בו מלליו . הרח"ם. חבל במומין מובהקין יש לחוש שמח עבדי חיכי ובודאי סרחלו לחכם ואפי ניכלים ולא הוה שפי ליה החכם ח"כ הטידו לפניו דלמאי מום נפל בו מלליו . הרח"ם. חבל במומין מובהקין יש לחוש שמח לא סרחלו לחכם ודאי סרחלו לחכם ואפי ניכלים ולא הוה שפי ליה החכם ח"כ הטידו לפניו דלמאי מום נפל בו מלליו . הרח"ם. חבל במומין מובהקין יש לחוש שמח עבדי חיכי ובודאי סרחלו לחכם ואפי ניכלים ולא הוה שפי ליה החכם ח"כ הטידו לפניו דלמאי מום נפל בו מלליו . הרח"ם. חבל במומין מובהקין יש לחוש שמח

בכור כו' דהיינו במקום שלא פשע בו אבל אם פשע בו דהיינו כפי מ"ש רמ"א בסי' ש"ז סעיף ד' דאז א"צ הכהן לקבלו ממילא צריך הישראל ליטפל בו אז הוה כעם ככהן ואפי' הישראל אינו נאמן לומר מום נפל בו כמו הכהן כנ"ל :

שטו (א) וי"א דמוציאין. פי' הואיל שמתחלה לא בא לידו ביותר לא מיקרי תפיסה הואיל והוא עצמו היה לו ספק בשעת תפיסה ועיין מ"ש מזה בסי' ס"א סעיף כ"ח: (ב) כמין רחל. פירש"י לאו רחל ממש דהא נקבה לא נתקדשה בבכורה אלא מין רחל: (ג) לפיכך יאכל לבעליו. שאין לך מום גדול משינוי

דא"צ ליתנו לכהן משום דהמע"ה אבל אי הוה ודאי בכור צריך ליתנו לכהן ופשיטא דהיה נאמן עליו דהרי אינו שלו :

שטו א ויאכלנו. מיהו חייב במתנות כהונה ממ"נ ודוקא בספק בכור אבל כשנסתפק בשנים איזהו מהן בכור והולך ליתן א' מהן לכהן השני פטור מן המתנות כיון דאליפיו ביד כהן עמו שאינו זוכה כזוכה כמו שנתבאר כל זה לעיל סי' ס"א ס"ק (י')[י"א]: ב אין מוציאין. דהשתא ס"ל הישראל המוציא ועליו להביא ראיה : ג וי"א דמוציאין כו'. *)שכיון שהישראל יש לו עכ"פ חזקה דטובת הנאה ליתנו למי שירצה. בכל מקום שהוא בחזקתו והכהן לעולם מוציא ועליו להביא ראיה : ד וכן הלכתא. ולעיל סי' ס"א סעיף כ"ג לא כתב הרב דהכי הלכתא וע"ש ס"ק (י"ב) [י"ג] מה שכתבתי בזה : ה ואפי' אם נתנו כו'. כלומר לא מבעיא תקפו בע"כ דמוציאין מידו אלא אפילו נתנו מעצמו צריך להחזיר לו דהוה נתינה בטעות : ו שניהם אינם בכור. זה מפני שלא קדם ברחם וזה אינו בכור לכל בניה : ז הרי זה ספק. שהרי הוא ספק זכר ספק נקבה : ח ויאכל במומו כו'. וזה שהוא טומטום לא הוי מום מפני שדרכו לקרוע: ט אנדרוגינוס. אע"ג דבעלמא קי"ל דבריה בפ"ע הוא ואינו לא בכלל זכר ולא בכלל נקבה ולפ"ז לא הוי בכור כלל מכל מקום כיון דפליגי ביה הפוסקים יש פוסקים שהוא בכלל נקבה(*)הכא גבי בכור אזלינן לחומרא ואמרינן שהוא בספק בכור ואינו נגזז ונעבד ואינו נאכל אלא כשיולד בו מום אחר שהוא קבוע וזה שהוא אנדרוגינוס לא הוי מום ועיין לעיל סי' קל"ד סעיף ח' : י פטורה. אא"כ מהבכורה דהולד

(*) נ"ל בכלל ספק זכר ונקבה . (מראה כהן) :

במומו לבעלים(ז)נאמן לומר שנפל בו מום מעצמו:

יא י אין רואין את הבכור לישראל עד שיהיה כהן עמו שמא יאמר לו המומחה מום הוא ומותר לשחוט עליו וילך וישחטנו לעצמו ולא יתננו לכהן שאע"פ שאינו חשוד לאכול קדשים בחוץ חשוד הוא לגזול מתנות כהונה לפיכך אם היה חכם וידוע שהוא מדקדק על עצמו רואים לו (וכן אם) היה המום גלוי לכל כגון שנקטעה ידו או רגלו הואיל והביאו לחכם המומחה ה"ז בחזקת מדקדק על עצמו לפיכך רואים לו אע"פ שאין עמו כהן:

שטו דין ספק בכור ויוצא דופן וטומטום ואנדרוגינוס. ובו ז' סעיפים:

א [א] א ספק בכור אין הבעלים צריכים ליתנו לכהן אלא ישהנו עד שיפול בו מום א (א) ויאכלנו ב ואסור בגיזה ועבודה [ב] ג ואם תקפו כהן ב אין מוציאין אותו (ג) מידו :

הגה (א) ג [ג] וי"א דמוציאין אותו מיד הכהן (טור בשם הרא"ש) ד וכן הלכתא ה [ד] ואפי' אם נתנו לו הישראל בטעות שהיה סבור שצריך ליתנו לו ואח"כ נודע לו צריך הכהן להחזיר לו (פסקי מהרא"י סי' קס"ו) :

ב ד יוצא דופן ושנולד אחריו דרך רחם ו שניהם אינם בכור ה אפי' ילדה נקבה תחלה דרך דופן וזכר אחריה דרך רחם כיון שקדמו אחר [ה] ו בכור שהוא טומטום ז הרי זה ספק בכור ח [ו] ויאכל במומו לבעליו [ז] ו ודוקא במטיל מים במקום נקבות אבל אם מטיל מים במקום זכרות בכור ודאי הוא וצריך ליתנו לכהן. (טור בשם הרא"ש ולא כרמב"ם) :

ג ט [ח] ח אנדרוגינוס הוא ספק בכור ויאכל במומו לבעלים:

ד [ט] ט מבכרת שיצאה מלאה וחזרה ריקנית הבא אחריה בכור מספק שמא הפילה דבר שאינו פוטר מהבכורה:

ה (א) י רחל שילדה כמין עז או עז שילדה (ב) כמין רחל פטור מהבכורה יא שנאמר אך בכור שור עד שיהיה הוא שור ובכורו שור יב ואם היו בו מקצת סימני אמו הרי זה בכור [י] יג והוא בעל מום קבוע שאין לך מום גדול משינוי בריתו. (לשון רמב"ם פ"ה מהל' בכורות ד"ו) :

ו [יא] יד פרה שילדה כמין חמור (°) ויש בו מקצת סימני פרה הרי זה בכור לכהן הואיל ומין החמור יש בו דין בכור טו אבל אם ילדה מין סוס או גמל אע"פ שיש בו מקצת סימני פרה הרי הוא ספק בכור (ג)לפיכך טז יאכל לבעליו ואם תפסו כהן אין מוציאין מידו יז וה"ה לחמור שילדה כמין סוס ויש בו מקצת סימני חמור ה"ז ספק (°) בכור. (וככר נתבאר דנקטינן דאם תקפו כהן מוציאין מידו) :

ז יח בהמה דקה שטנפה דהיינו שנימוח העובר ויצא המיחוי י פטורה מהבכורה יט וצריך להראותו לרועה חכם

ביאור הגר"א

כתבו שצ"ל דוקא פלוני וכמש"ש סיפא ודאי כו' וערש"י שם ד"ה התם כו' אבל הרמב"ם מפרש התם כו' ר"ל שם שאני שאמר פלוני :

שטו [א] ספק כו'. מתני' י"ט ב' : [ב] (ליקוט) ואם תקפו כהן כו'. כ"ה דעת הרמב"ם ורוב הפוסקים חולקים עליו וכ"פ בהג"ה דמוציאין מידו וכ"מ פשטא דסוגיא דפ"ק דב"מ ו' ב' דרבה כן ס"ל ורב חנניא סייעיה וכן מסיק אביי שם וכ"כ תוס' שם ד"ה פוטר וכ"ה מסקנא כו' וכ"פ הרא"ש שם וש"פ אבל הרמב"ם ס"ל כמ"ש הרשב"א בסי' שי"א דסייעתא דשם ל"ד [וי"ם דהתם לפי ס"ד דבספק בכור מיירי] למסקנא דגמ' דמיירי בספק פטר חמור משום דשם אתחזק ביד ישראל דבפטר חמור לא זכה כהן ובשה כבר אתחזק בה הבעלים משא"כ בבכור [ושאר ספיקות] ומ"ש אביי לאו מילתא לסתור הדחייה שלו אבל סייעתא דרב חנניא מסילא אידחיה וכתב הרשב"א שם ראיה להרמב"ם מדאמרינן שם המע"ה ואם איתא מאי פסקא וכמו דפריך בכתובות ע"ו ב' ורבה אמר לעולם כו' בדרך דחייה אמר ו"ש לעולם כו' ר"ל אפי' תימא מוציאין מ"מ אין ראיה וכנ"ל לרמב"ם בכל ספיקא בין ספיקא מחמת טענות כי הך דמטותא או ספיקא הנולד מעצמו כגון ספק בכור או ספיקא דדינא דאמרינן המע"ה כמ"ש במונרמת בפ"ם דב"ק (נ"ט כ') בכולן ס"ל דאם תפס מוציאין מידו וראיה ממ"ש בב"ק ל"ה במתני' המע"ה ושם ט"ו זה כלל גדול בדין המע"ה כו' וכן בכמה מקומות ומשמע דמאן דתפס על חבירו להביא ראיה כנ"ל ובכתובות כ' א' אלא אר"נ אוקי תרי כו' וערש"י שם ד"ה ואוקי כו' ובבכורות מ"ט א' רע"א אם נתן כו' ואמרינן בגמ' שם ר"ע מספקא ליה כו' ובב"מ ע"ט א' ת"ר השוכר את הספינה כו' אם נתן לא ישול ואם לא כו' ושם ק"ב ב' ושמואל אמר בבא כו'התם טעמא מאי משום דתפיס ה"נ קא תפיס ור"נ ל"מ עליה אלא משום דקרקע בחזקת בעליה עומדת. ושם ק"ג א' פרדיסי דפיק ביה כל פרדיסי דאית ליה כו' והקשו תוס' ממ"ש בפ' המוכר את חבית ארעתא תרתי משמע דיקלי יחיב ליה תרי דיקלי ותירצו דכאן מוחזק ידו על העליונה. וכן בב"ב ק"ה ב' והתם טעמא מאי כ' ושם ל"ד זה אומר כו' כל דאלים גבר ובגטין ס"ד א' השתא דלא אתמר הלכתא כו' כל דאלים גבר ובכתובות ס"ד א' השתא דלא אתמר כו' תפסה לא מפקינן מינה לא תפסה לא יהבינן לה ושם פ"ד ב' א"ל ר' יוחנן עשית כשל תורה לימא בהא קטיפלני כו' ואב"א דכ"ע חבירו הוה כו' אלמא אפי' לר' יוחנן אין הלכה בביהוד כו' טרפן ולכתחלה כר"ע ואמר שם קריביה דר' יוחנן כו' א"ל שפיר תפסתוה וכן ממ"ש מכין משמע הכי דאם עבד כאידך מ"ד לא מהדרינן שבדא אלא דבשאר מקומות י"ל אם עשה הדיין כמ"ד שאין מוציאין מיד המוחזק לא מהדרינן ואפי' כאן כיון שברשות הדיין עבד אין להחזיר הדין כיון דלא טעה בדבר משנה כמ"ש שם עשית כשל תורה אבל כאן שהם מעצמם תפסו וא"ל שפיר תפסתוה ושם ס"ז ב' זמנין דתפסה מאתים ואמרה כו' ובב"ב שם והלכתא לא תפסינן ואי תפס לא מפקינן כל זה ראיה לדעת הרמב"ם ותוס' בכתובות כ' א' ד"ה ואוקי כתבו דל"ד לספק בכור דהתופס מספקא ליה משא"כ בטוען ברי דמהני תפיסה לכ"ע ועוד תירצו דבתפס קודם שנולד הספק מהני ומ"ש שם ס"ז דעבידא לגלויי לא מפקינן וכמ"ש בב"מ ק"י א' והא קי"ל דהלכתא כוותיה דר"נ כו' הכא מילתא דעבידא לאגלויי כו' ועוד כ' דכל דתפיס ברשות מהני תפיסה וכי האי דב"מ ק"ב ב' ורב"ב ק"ה ב' וחב"מ ע"ט א' וק"נ א' ובכורות ס"ט א' כנ"ל ולכאורה ראיה לסברתם ממ"ש בב"ב ל"ב ההוא והיכא שנחלקו שני גדולים כו' כדאמרינן בפ' ח"ה כו' אלמא כו' ומדקאמר והלכתא משמע דאפי' תפס בע"ד שכנגדו אבל יש לדחות ומזה יצא המחלוקת הרמב"ם וש"ע עם הרא"ש וב"ה בספיקא דדינא אם מהני תפיסה או לא וכשיטתם והעיקר כהרמב"ם כנ"ל (ע"כ) : [ג] וי"א כו'. שכ"ה המסקנא בב"מ שם : [ד] ואפי' אם כו'. דקי"ל מחילה וקנין בטעות חוזר. שם : [ה] בכור שהוא כו'. מ"א ב' אר"ח כו' ואף לר' יוחנן שם מ"ב ב' דס"ל דפליגי חכמים אף בטומטום מ"מ לא ס"ל כחכמים כמש"ש וכן קי"ל בב"ם דטומטום ספק הוא : [ו] ויאכל כו'. כנ"ל ס"א : [ז] ודוקא כו'. הרא"ש וכמש"ש מ"ב ב' לא דכ"ע טומטום כו' ודלא כר"א וה"ל וכמש"ש מתקיף לה רב אושעיא כו' אביי בר אבין כו' לא דכ"ע אמרינן הואיל כו'. והרמב"ם פסק בשניהם ספק ועלח"ם : [ח] אנדרוגינוס כו'. פלוגתא במתני' שם וביבמות פ"ג א' הלכה כר"י באנדרוגינוס כו' וכתב הרי"ף דהיינו כר"י דבריתא יא"ב הלכה כאן בחכמים בתראי דחולין הוא וכ"פ הרמב"ם כאן אבל רש"י ותוס' שם ד"ה הלכה כתבו כר"י דמתני' א"כ זכר ודאי הוא וא"כ כאן הלכה כת"ק וכתב הרא"ש כיון דפלוגתא דרבוואתא טוב להחמיר והוא ספק : [ט] מבכרת כו'. נדה כ"ט א' : [י] והוא בעל כו'. ג' ב' : [יא] פרה כו' וה"ה לחמור כו'. שם ת"ש כו' לא אפרה כו' ולא

חידושי רע"ק

אשה ועדות מפ"ע ע"ש: (שם סעיף י') נאמן לומר שנפל בו מום מעצמו.מבואר מזה דאם הטיל בו מום היה אסור באכילה אף דהאיסור אכילה בדיעבד הוא רק דרבנן וכיון דהוי ספק בכור הו"ל ספק דרבנן מ"מ אסור וע' במ"ל (פ"ד דבכורות) שכתב כן והביא ראיה מת' מהריב"ל ולענ"ד הדין מפורש כאן והא דפסקינן לעיל (סי' שי"ג ס"ד) דודאו ובעט בו מותר לשחטו וע' בהרא"ש דבדרבנן קיי"ל כלישנא ב' ולהקל נלע"ד דהתם אין הספק כלל בדאורייתא דהא הספק רק לענין האכילה אבל הכא הוי הספק ג"כ לענין דאורי' לענין גיזה ועבודה דספיקו לחומרא מסילא גם שהוא מדרבנן מחמירי' בו וכיון שקודם שהטיל בו מום היינו דנין על הספק הזה שהוא בכור דאסור בגיזה ועבודה מש"ה גם עתה שהטיל בו מום דמצד עצמו אסור באכילה אלא דבאת לומר שמא אינו בכור וזה הספק הוא ספק דאורייתא וע"י נגלגל הוא דרבנן דל"א בזה ספק דרבנן לקולא כנלע"ד בעזה"י: (סימן שט"ו ש"ך ס"ק ה') נתינה בטעות. ולא מקרי תפיסה ברשות כיון דבטעות נתן לו ואלו הוי ידע הדין דספק בכור א"צ ליתן לו לא היה נותן לו.תקפו כהן (סי' ס"ב) : (שם ס"ב) ודוקא במטיל מים. ע' בס' בית אפרים בפתח הבית בכללי חזקה (אות י"ט) : (שם ס"ג) ויאכל במומו. מדלא כתב המחבר דאם תפס אין מוציאין מידו כמ"ש בסעיף א' ובסעיף ו' משמע דהכא מודה המחבר דלא מהני תפיסה דס"ל לעיקר להלכה כהרמב"ם דהוי חולין אלא דלענין איסור חשש להחמיר. ש"ך בת"כ (סי' ק"ה ס"ב): (שם ס"ד) בכור מספק. תמוה לי הא לפי סוגיא דנדה (פ"ג דכ"ט) מבואר דאף דרוב ולדות מעליא מ"מ כיון דרוב מטנפות יום א' קודם לידתן הו לא מטנפה אתרע רובא א"כ זהו דוקא ביצאה ולא שהתה אבל בשהתה אמרינן דילדה ולד מעלי' וטנפת מקודם והבא אחרי' חולין גמורים וכמ"ש כן להדיא בתוספות שם והו"ל להש"ע והאחרונים לחלק בזה וצלע"ג וכעת ראיתי שעמד ג"כ בזה בסדרי טהרה בחי' :

פתחי תשובה

שטו (א) רחל שילדה. עיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ג סימן כ"א שתמה למה לא הביאו דין רחל בת רחל בת עז דס"ל לחכמים דזיל בתר אימה דאמו וכאן נדמה הוא ופסק הרא"ש כחכמים וכמו כן ברחל בת עז בת רחל דר"מ ס"ל אזר שיות למקומו וחכמים

באר היטב

וכזה ספיר מירתת שמא ישאלוהו (ובנה"כ כ' שאין לדבריו נכונים ולדרכה דעת הרמב"ם דא"ל ישראל פלוני ואפי' אין ידוע לנו מי הוא הישראל דמירתת שמא ישאלו איזה ישראל וישאלו לו וע"ש) : (ז) נאמן. כ' הט"ז והיינו במקום שלא פשע בו אבל אם פשע בו באופן שכתב הרמ"א סי' ש"ז ס"ד דאז א"צ הכהן לקבלו וצריך הישראל ליטפל בו אז הוי כעם ככהן ואפי' הישראל אינו נאמן לומר מום נפל כמו הכהן :

שטו (א) ויאכלנו. מיהו חייב במתנות כהונה ממ"נ וע"ל סי' ס"א ס"ב : (ב) מידו. דהשתא ס"ל הישראל המע"ה וי"א דמוציאין דכיון שהישראל

ים

ט הרמב"ם שם בפ"ג משנה דהכוה שרוע דאמא לקמיה דר"ג אמי וכו' שם ל"ו ע"ב : א משנה בכורות דף י"ו ע"ב ב ברייתא ב"מ דף ו' ע"ב : ג טור בשם הרמב"ם בפ"ס מהלכות בכורות ממימרא דרב כמשנה שם אע"ג דדחי ליה שם בגמרא סבר דשהוא דחוי בפלוגתא הוא ולא קי"ל כוותיה וסיועתא דמייתי התם לאו סיועתא הוא כאלו סוי : ד משנה בכורות דף י"ט ע"א ובר"ע : ה פשוט שם בגמרא ע"ב : ו משנה שם דף מ"א ע"א ובאוקימתא דרב חסדא שם ע"ב : ז מסקנת הגמרא שם דף מ"ב ע"ב : ח שם במשנה וכה"ק וכרבי יוסי בברייתא דכיון דפליגי בהאי ספקא רבוותא טוב להחמיר : ט שם דף כ' ע"ב : י משנה שם דף ס"ו ע"ב : יא שם בגמרא דף י"ז ע"א : יב שם במשנה : יג שם בגמרא דף ו' ע"ב:יד משנה שם דף ס' ע"ב: (°) בעיא ונפשטא שם דף ו' ע"א : טו בעיא שם דלא נפשטא ולחומרא : טז כמ"ש בסוף סעיף דלעיל : יז ג"ז בעיא שלא נפשטא ולחומרא: (°) פי' ויפרים עליו שלה והטלהלעצמו כדלקמן סי' שכ"א: יח משנה שם דף י"ט ע"ב ומסקנת הגמ' דכ"ע לא פליגי דפוטר שם דף כ' ע"א:יט שם

נקודות הכסף

(סימן שט"ו בש"ך ס"ק ג') שכיון שהישראל כו' עד ועליו להביא ראיה. כ"כ העט"ז אבל מדברי התוספות בפ"ק דמציעא דף ו' ע"ב וס"פ דכתובות דף כ' ע"א והרא"ש והמרדכי והאגודה שם והסמ"ג עשין ל"ה דקס"ג ע"ג ותמו' מיימ' לספר משפטים סי' ל"ט ושאר כל הפוסקים משמע דלא ס"ל טעם זה שחלקו שם מספק בכור לשאר ספיקות ואי הוה ס"ל טעם זה לא היה קשיא מידי ע"ש ומכל מקום אמנם דדברי הט"ז נכונים לייסב

בית הלל

(סימן שט"ו סעיף א' בהג"ה) וי"א דמוציאין אותו מיד הכהן וכן הלכתא. ומה שלא הכריע מור"ם ז"ל לעיל בסי' ס"א סכ"ג לגיס סטורים ספק אם הם חייבים במתנות הלכך פטורים ואם נטלם הכהן מידם א"י להחזירם וא"ת חולקין דאפילו נותן צריך להחזירן מכ"ל דלא כתב והכי הלכתא משום דכתב בסעיף שקודם לזה מתנות נוהגות וכו' ויש מי שאומר שאינן נוהגות כה"ל וכן נהגו ומאחר דאינן נוהגין לכן לא כתב והכי הלכתא וק"ל :

גליון מהרש"א

(סימן שט"ו) דין ספק בכור. עבד מהבימרועה אפשר נאמן לומר שבכרת כבר כיון דרוב בהמות לרועה מסורים וא"א בעדות אחר דינו כחי'קדושין ע"ג ב' ועכ"פ אם מסל"ת עי' ת' זכרון יוסף סי' י"ם וסי' כ"א בחלק יו"ד : (סעיף א') אין מוציאין אותו מידו. עיין גליון סימן ש"ח ס"ז ובקיצור ת"כ להתומים אות ב' תמה שהמחבר פסק בהחלט כרמב"ם במקום שרבים חולקים עליו : (שם בהג"ה) וכן הלכתא. אף דבתו"ם סי' ש"ך ס"ב וביותר מקומות לא הכריע הרמ"א. הכא הכריע משום דהכן נרע כדאי' כאן בש"ך סק"ג ועי' בקיצור תקפו כהן בתומים אות ג' דהרא"ש דלמד דבספקי דדינא א"ם מתקפו כהן היינו דס"ל דבסבירי כהונה איידי דיש נמי לכהן זה זכות ביה: (שם סעיף ה') שילדה כמין עז. ע' בב"י דדעת רמב"ם דלשינוי הד' אשי פ"ב דבכורות י"ו א' לא. אפלינו ר"ם ורבנן באיצך אוקימתות ודוקא כשמטוי' רחל וילדה כמין עז פטורה. אבל בכל אינך נתי חייבת. ולפ"ז אם רחל זו היתה בת. עז הנו הנולד הוא בכור משום דחזרה שיות למקומן. וע"ז מען הרב לח"ם בפ"ב. ה"ז מבסדרות דוראי חזרת

שהיה במיתוי זה פטור: **יא** ובהמה גסה כו'. פטורה אא"כ מהבכורה משיטי ברייתא ע"כ אין צריכין מום אחר כ"כ ב"י: (ד) לפרסמה.
שאין שליא בלא ולד וכן חררת דם: **יב** והחררה תקבר. אבל בשליא א"צ פרסום דכ"ע ידעי דשליא חשוב כולד לפי שאין
בשליא א"צ לקברה שהכל יודעים שאין שליא בלא ולד: שליא בלא ולד:

שטז (א) מסיח לפי תומו. עיין מה שכתבתי בסעיף ג':

שיראה אם הוא מיתוי ולד **יא** [כ] ובהמה גסה שהפילה (ג) שליא פטורה מהבכורה [כא] והשליא עצמה אין בה קדושה ומותר להאכילה לכלבים [יב] [כב] שפעה חררת דם פטורה מהבכורה **יב** והחררה תקבר (ד) [יג] [כג] לפרסמה שהיא פטורה מהבכורה:

שטז דין הלוקח בהמה מן העובד כוכבים ואינו יודע אם בכרה. ובו ו' סעיפים:

א [א] [א] הלוקח בהמה מהעובד כוכבים ואין ידוע אם בכרה וילדה ה"ז ספק בכור ויאכל במומו לבעלים ואינו לכהן שהמוציא מחבירו עליו הראיה [ב] בין אם לקחה **א** תוך שנתה או אחר שנתה **ב** [ג] (א) [ב] ואפי' (א) אם העובד כוכבים (**א**) מסיח לפי תומו שכבר בכרה אינו נאמן: **ג** (וסימנים **ד** שבחדקי קרניה אין מעלה ולא מוריד לסמוך עליהם) (הגהות מרדכי פ' הלשה):

ב **ה** [ד] לקח בהמה (ב) [ג] מניקה מהעובד כוכבים אינו חושש שמא בנה של אחרת היא מניקה **ו** אלא הרי זו בחזקת שילדה [ד] ואפילו היה זה שמניקה כמו מין אחר ואפילו כמין חזיר פטורה מהבכורה:

ג [ה] וכן בהמה שהיא חולבת פטורה מהבכורה (ב) שרוב הבהמות אינן חולבות אא"כ ילדו:

הגה [ה] ויש אומרים דאין סומכין על מה שהיא חולבת (טור בשם ה"ג והגהות מרדכי פרק הלשה) וכן פסקו האחרונים (מהרא"י בפסקיו סימן קס"ו ובת"ה סימן רע"א ומהרי"ו סימן קע"ד) וכן נוהגין בכל המדינות אלו (ב) מיהו (ג) אם יש עוד צד היתר לזה (ד) (ג) או שעובד כוכבים מסיח לפי תומו [ו] שלא להשביח מקחו ואומר שילדה

שפתי כהן

שטז א תוך שנתה כו'. ולא אמרי' ודאי בכור הוא כיון דעדיין אינה בת שנה אם כן לא ילדה כבר: **ב** ואפי' אם העובד כוכבים מסיח לפי תומו כו'. דלהשביח מקחו אומר כן דבהמה שבכרה קונים אותה ביוקר מפני שחלבה היא טובה יותר ממבכרת ועוד שידועים בה שאסתכן בלידה עכ"ל עט"ז וכ"כ הב"ח אבל הדרישה כתב דהיכא דאיכא משום להשביח מקחו פשיטא דלא מהימן אלא אפי' במסיח לפ"ת אפ"ה אינו נאמן דלא עובד כוכבים נאמן במסיח לפ"ת אלא באיסור דרבנן עכ"ל וכן בפסקי מהרא"י סי' ק"ל וז"ל ומטעם דעובד כוכבים מסל"ת לא מהני לבי לסמוך עליה לחודיה ואף ע"ג דמשמע שפיר בהשר"י פ"ג דבכורות דהא דלא מהימנ"ן עובד כוכבים מסל"ת היינו טעמא משום דתלינן להשביח מקחו קמכוון הא איכא דמוכחא מילתא דלא מכוין לכך מהימן מ"מ בי"ד כתב סתם מסל"ת לא סמכינן עליה ותו דאמרינן בפרק הגוזל בתרא דאין עובד כוכבים מסל"ת כשר במילי דאורייתא אלא בעדות אשה בלבד ול"ע בדבר עכ"ל והכי משמע מדברי הרב לקמן סעיף ג' דאפילו מסל"ת שלא להשביח מקחו לא מהני אי לאו דחולבת וע"ל סי' ל"ח ס"ק ב': **ג** וסימנים כו'. ולא עוד אלא אפילו מכיר שהיא זקנה אין אנו פוטר. שם ומביאו ד"מ: **ד** שבחדקי קרניה. וה"ה שאר סימנים כיוצא באלו וכן משמע בעט"ז: **ה** לקח בהמה מניקה כו'. היינו שידעינו שהיתה חולבת אף על פי שלא ילדה כבר דאל"כ כיון דחולבת ופוטר בבכורה לדעת המחבר דרוב בהמות אינן חולבות אא"כ יולדות וכמ"ש המחבר בסעיף ג' א"כ בלאו הכי פטור מבכורה וגם זה שמניקתו היה פטור מבכורה אפי' אי הוה ולד ברבות ישראל אלא ודאי כדאמרן וכן משמע בתוספות והרא"ש ולא הוה צריך הרב לכתבו שכבר נתבאר זה לקמן סעיף ד' אלא משום סיפא דאפי' כמין חזיר נקט לה ודוק: **ו** אלא הרי זו בחזקת שילדה כו'. לאו למימרא שהיא בחזקת שילדה ולד זה וכדכתב בעט"ז דהא בש"ס פ"ג דבכורות (דף כ"ד) מספקא אי אמרינן יולדת מרחמת או הכא מרחמת אא"כ יולדתו וסלקא בתיקו להכי קאמר התם דכמין חזיר אסורה באכילה דדלמא יולדת מרחמת אע"פ שלא ילדתו וכ"כ הפוסקים והט"ו לעיל סי' ע"ט סוף סעיף כ"ד במין טמא יונק וכרוך אחר הטהורה אסור שמא מן הטמאה נולד וכרוך אחריה אלא ר"ל דאפילו לא ילדתו מ"מ ודאי שילדה שום ולד וא"כ הבא אחריו פטור מבכורה. ומ"מ צ"ע מ"ש הרמב"ם והט"ו ואפי' היה זה שמניקה כו' כמין חזיר כו' דמשמע דיותר מסתבר בחזיר לחייב בבכורה וכמ"ש

טורי זהב

(ב) שרוב הבהמות אינן חולבות כו'. בטור כתוב ואם ראינוה שהיא חולבת אע"פ שאינה יולדת ואח"כ ראינוה מניקה כו'. פי' אפי' למאי דקי"ל דאין חולבת אא"כ יולדת מ"מ אם אנו רואין באיזה פרה שחולבת ידענו שלא ילדה עדיין ומה שכתב הטור בזה אא"כ יולדת זה פשוט ע"ה וצ"ל ילדה ועיין מה שכתבתי בסעיף ה': (ג) אם יש עוד צד היתר כו'. עיין מה שכתבתי סוף סימן ש"ך בשם פסקי מהרא"י סי' ק"ל: (ד) או שעובד כוכבים מסל"ת שלא להשביח כו'. כדי לחדש בזה דין אחר נברר הדברים בסייעתא דשמיא במעשה שהיה בא' שהיה לו חוב אצל עובד כוכבים ותבעו ואמר שאין לו מעות לשלם רק פרה אחת והוליכו לחצר והראה לו פרה אחת ועגל עומד אצלה אבל לא היניקה אותו ואמר העובד כוכבים פרה זאת בלא ולד אתן לך בעד ה' זהובים כי הולד אגדל לעצמי אמר הישראל אני חושב שפרה זאת זקנה היא וזה ולד ששי או שביעי שלה ואני הפץ בפרה ילדה וכל שהיא ילדה ביותר אוסיף בדמים השיבו העובד כוכבים מה אומר לך שהיא ילדה ביותר זה אינו אבל מ"מ אינה זקינה כל כך כמו שתאמר ותאמינלי שזה הוא ולד רביעי שלה לא יותר וקבלה ממנו ואח"כ ילדה אצל הישראל מה דינו לבכורה הוא ספק בכור מאחר דאמרי' בסעיף א' דמסל"ת אינו נאמן אבל מצאתי להיתר בסייעתא דשמיא אמרי' פ"ג דבכורות דף כ"א מצינו לוקח מעובד כוכבים מה דינו כדתנןבמתני' שם לוקח מישראל מאי אמר רב בכור ודאי דאם איתא דבכרה אשתבוחי הוה משתבח בה פירש"י דהמוכר היה אומר קנה שכבר בכרה והא דלא אשבח סבר דלשחיטה בעי לה ומבואר שיש כאן ע"ה דהאי סברא היא לשמואל ולא לרב ושמואל אמר בכור ספק סבר לשחיטה קא בעי לה ור' יוחנן אמר חולין ודאי מ"מ אם איתא דלא בכרה כיון דאיכא איסורא אודועי הוה מודע ליה ואע"ג דלא קי"ל כרב כמו שיתבאר סוף סימן זה מ"מ יש לנו לומר דע"כ לא פליגי שמואל ור' יוחנן על רב אלא במקום שיש סברא אחרת כנגד סברא זאת דאשתבוחי הוה משתבח דהיינו כיון דאיכא איסורא מודע הוה מודעינן ליה דרב ס"ל הך סברא דהוה מודיע איכא סברא ועל כן אזלינן בתר סברא דהוה משתבח ושמואל ס"ל דהנך סברות שקולים הם דהיינו אשתבוחי הוה משתבח הוה לאיסור ואיכא נד כנגדו דמודע הוה מודעינן ליה הוא הוכחה להיתר או דיש סברא לומר שסבר לשחיטה בעי לה וא"כ אין כאן שבח על כן עושה כספק מזה ור' יוחנן אלימא ליה סברא דהוה מודיע ליה ועל כן אזל בתרה אבל במקום דליכא אלא סברא דאשתבוחי הוה משתבח למה לא

ביאור הגר"א

אופשטא אלא ראשונה. הרא"ש אבל הרמב"ם פסק גם בחמור שילדה כמין סוס שהוא בכור ודאי ושיטתו לפסוק כאת"ל: [יב] שפעה חררת כו'. ע"ש כ"ג ב' אר"נ משמיה דרב כו': [יג] לפרסמה כו'. גמ' כ"ב א':

שטז [א] הלוקח כו'. מתני' וכר"ע: [ב] בין כו'. ר"ל לאפוקי מר' ישמעאל: [ג] ואפי' כו'. עתוס' כ"א ב' ד"ה אשתבוחי כו'. ועוד דקי"ל דאין מסל"ת נאמן בד"ת כמ"ש בסוף ב"ק (קי"ד ב') ת"ח: [ד] לקח כו'. מתני' רשב"ג ופסיק שם הלכה כרשב"ג וכן ס"ל לר' יוחנן כמ"ש למטה ואפי' כו': [ה] וי"א כו'. עתוס' שם ד"ה חלב. פסק ר"ת כו'. אבל כתבו שם ומיהו מצינו למימר דלשלם כדאמר כו' וכ"כ ביבמות קי"ט א' ד"ה מחזרתא כו' ובחולין י"א ב' ד"ה ר"ם כו' וז"ש בס"ד בהמה שראינוה כו' ובחולין שם כתב הרא"ש דברי ר"ת אבל הג"א שם כתב דברי ר"י וכ"פ הרא"ש כאן וכ"פ ביבמות שם ת"ש בחג"ה מיהו אם כו': (ליקוט) והכלל הוא לפ"ז אף דאין חוששין למיעוט כר"ם ססו"ש בפ"ק דחולין (י"א ב') ור"מ היכי דאיכא חזקה בהדה חיישינן כההיא דכאן ודוקא לחומרא אבל לקולא לא דהא רבנן פליגי עליה דר"מ בההיא דקדושין פ' א' ברוב תינוקות מספחין ומיעוט דלא שכיח אף להחמיר אין מצטרף כמ"ש רוב מצויין אצל שחיטה מומחין ואע"ג דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת לבד באשת איש דמחמרינן לכתחלה כמו בטים שא"ל סוף ומסבלי והדר מקדשי תוס' שם ע"ש. ותנה מ"ש דמיעוטא בהדי חזקה היינו להסברא שפסק דחלב אינו פוטר אבל לסברא ראשונה לא וכמ"ש תוס' שם ואין ראיה השתא לר"ת כו' וכ"ז לשיטת תוס' שפי' הסוגיא דרפט"ו דיבמות כר"מ [וגרא"ש שם] אבל לפי' הרמב"ן ורשב"א ונ"י שפי' דאתי אף כדבנן ובבה"ג מודי א"כ זה הדין הוא לכ"ע ולשיטתם הא דקדושין נמי פלנא ופלנא הוא וכמש"ל (בליקוטים) בא"ת סי' קנ"ו ס"ג. והנה שיעור דשכיח מובא חיישינן לד"ה מבדיקת הריאה ואף בלא חזקה ואף בחזקה שכנגדה כמו בריאות (ל"ט) (ע"כ): [ו] שלא כו'. דהכ"ג מקילינן לפעמים כגון בדרבנן ובעדות אשה משא"כ

פתחי תשובה

ס"ל לא אזר ופסק הרא"ש כחכמים וגם על הרמב"ם יש לתמוה שהשמיט דין זה ואף שהב"י נתן טעם לדבר טעמו ליתא ועכ"ם היה לו להמחבר להביא דעת הרא"ש בשם י"א והניח בצ"ע ע"ש:

שטז (א) אם העובד כוכבים. עש"ך סק"ב ועי' בתשובת זכרון יוסף חיו"ד סי' י"ט: (ב) מיהו אם יש עוד צד היתר. עיין בתשובת נמת לדק סימן ס"ד באמצע התשובה שכתב דדוקא אם יש עוד צד היתר המורה נ"כ שכבר ילדה אבל אם צד ההיתר הוא דלעולם לא ילדה אלא שיש דבר אחר הפוטר כגון שהיא בהמת עובד כוכבים הפטורה מבכורה לא מהני והוציא כן מדברי מהרא"י סי' קס"ז ע"ש ועיין בתשובת רבינו עקיבא איגר סי' ל"ז שחולק על מהרא"י בזה וכתב דלא יכול לידע טעמא דמלתא דמה בכך מ"מ הוי ס"ס וכיון דבתשובת רמ"א סי' פ"ו כישראל שקנה פרה מעובד כוכבים בכסף לחוד ואחר כחולבת בצירוף ספיקא דבכסף אינו קונה ס"ג בכ"ד יש לצרף חולבת לספיקא דבכסף אינו קונה בלי פקפוק עכ"ד ע"ש [וכ"כ בס' לנושי שרד סי' קי"ג בנסיבות דחולבת עם קנין כסף יש לסמוך להתיר לשחוט לכתחלה אף עם קנין הגה"ד שלא"ק אין פשוט אלא כ"כ להתיר אלא דהשמ: דהמיקל אין גוערין בו ובכלל שיאמר שהוא מנהג ברוב קניית הה"ד שלא"ק ע"ש ועי' מ"ש לקמן סי' ש"כ סק"ד]: (ג) או שעובד כוכבים מסל"ת. עיין בתשובת הות יאיר סי' ל"ז שכתב דה"ה מסל"ת מסי מסל"ת מהני בזה אבל אם אינו ממש לפי תומו לא מהני דלא כתכם אחד שרצה לסקל גם בזה דמהני עם המעט דחולבת וסמך עמ"ש מהרא"י בתה"ד סי' רע"ח שאף שיש ספק אם מסיח מעובד כוכבים להשביח מקחו או לא דמשתמע לתרי אפי מ"מ מהני עם צירוף טעם דחולבת ע"ש

באר היטב

יש לו עכ"פ חזקה דטובת הנאה ליתנו למי שירצה הרי הוא בחזקתו והכהן לעולם נקרא המוציא. ש"ך. וסט"ז כ' דהטעם הוא הואיל ומתחלה לא בא ליד הכהן בהיתר והוא עצמו היה לו ספק בשעת תפיסה לכך מוציאין מידו וע"ל סי' ס"א סכ"ג: (ג) שליא. שאין שליא בלא ולד וכן חררת דם והחררה תקבר אבל השליא א"צ לקברה שהכל יודעים שאין שליא בלא ולד לכך אין צריך פרסום. ט"ז וש"ך:

שטז (א) ואפי'. כתב הש"ך דמשמע מדברי הרב בס"ג דאפילו מסל"ת שלא להשביח מקחו לא מהני אי לאו דחולבת: (ב) מניקה. היינו שידענו שהיתה חולבת אע"פ שלא ילדה כבר דאל"כ כיון דחולבת פוטר בבכורה לדעת המחבר בס"ג א"כ בלא"ה פטור מבכורה וגם זה שמניקתו היה פטור

באר הגולה

נגמרה: ❊ שם במשנה: כא משנה חולין דף ע"ז ע"א: כב משנה בכורות דף כ"א ע"ב: כג רמב"ם בפ"ד מהל' בכורות וכ"כ הטור:

א משנה בכורות דף י"ט ע"ב וכר"ע ממשמעות הגמרא שם וכ"ם הרמב"ם בפ"ג והרא"ש: ב כן דקדקו התוספות והרא"ש מפי' רש"י אהא דאם איתא דבכרה אשתבוחי הוה משתבח לה שם דף כ"א ע"ב: ג משנה תשמיה דרשב"ג שם דף כ"ג ע"ב: ד לשון הרמב"ם וכו' ממימרא דרבי יוחנן שם דף כ"ד ע"ב וכרשב"ג: ה ג"ז שם כאוקימתא דר' עולא

נקודות הכסף

קושיתם בזה. ומיהו לענין דינא נראה דלא פליגי הפוסקי' הנ"ל על העט"ז דאף על גב דמשמע להדיא בתוספות פ"ק דמליעה וזהגודה שם דלמ"ד אין מוציאין היינו דוקא במכירי כהונה א"כ אינו יכול לתבעו רק טובת הנאה למ"ד טובת הנאה ממונא הם כן למאי דפסקו שם כמ"ד מוציאין היינו אפילו הכהן רוצה לשלם לו הטובת הנאה מ"מ אפשר דגם העט"ז מודה לזה והכי קאמר כיון שהישראל יש לו עכ"פ חזקה דטובת הנאה מתחילה קודם שמשלם לו הרי היא בחזקתו והכהן לעולם הוא המוציא ודוק. שוב האריכתי בזה בספרי תקפו כהן והעליתי דהרבה פוסקים ס"ל כהעט"ז ע"ש:

שיורי ברכה

(סי' שט"ז סעיף א' בהג"ה) וסימני' שבחדקי קרניה וכו'. ולא עוד אלא אפי' מכיר שהיא זקנה אין חלב פוטר. ד"מ זהביאו ש"ך כאן והיה לו להביאו בדין ג'. הרב דוד קורינאלדי זלה"ה בהגהותיו כ"י:

ישועות יעקב

ממין מובהקין וא"כ אינו חשוב מוקלה משום מי יימר דמזדקק לו מומחה א"כ אין ראיה מרבה דהתיר וגם משאר אמוראי בתראי להתיר בזמן הסמיכה דנוכל לומר דאף הלכה כר"מ דאסור לאחות מומין היינו משום דאין במומין אלא במומחה ...

גליון מהרש"א

שיות הוא חידוש גדול דהו"ל להרמב"ם לפרש דהאי רחל שילדה עז דוקא רחל ממש לא בת עז ...

סומכין להתיר ודוקא בפרות ובמקום שלא נשמע שחולבות בלא ולד אבל בעזים שדרך שחולבות בלא ולד לא סמכינן על כך ז [ז] אפי' במקום (ד) דאיכא ספק (ג) ספקא כגון שילדה ב' ואיכא למימר אכל אחד דאינו בכור (ה) אפ"ה אסור. (פסקי מהרא"י סימן ק"ל) וכ"ל דבמקום דאין דרך העזים בכך או שדרך הפרות בכך אין לחלק ויש לחקור אחר זה:

ד י בהמה שראינוה חולבת ח וידענו שלא ילדה אם אח"כ ראינוה מניקה ולא ידענו אם ילדה אותו ולד אם לא ט הרי זה בחזקת (ד) שילדתו:

טורי זהב

ביזול בתרה ובזה הכל מודים לרב*) וא"כ בנדון דידן דאם איתא דהאי פרה היא ילדה ולא בכרה אלא העובד כוכבים והאי ולד שעמד אצלה אינה שלה היה לו להשתבח מקחו ולומר שהיא ילדה דאין כאן סברא מתנגדת לזה ומה שזכרנו דאין מסל"ת נאמן הוא מדברי התוס' ואשר"י שם בדברי רב דס"ל אשתבוחי הוה משתבח וז"ל פירוש הקונטרס שכבר בכרה ולא תסתכן בלידה עוד אבל עובד כוכבים אי נמי א"ל הכי אין בדבריו ממש ויש ללמוד מפירושו דעובד כוכבים אפי' מסל"ת אינו נאמן להשביח מקחו אומר כן עכ"ל ונראה פירושו דהאי אבל עובד כוכבים כו' דעובד כוכבים כיון דאם אומר השבח אינו נאמן לנו ע"כ אינו אומרו כלל דידע בעצמו שאין מאמינים לו משא"כ בישראל ולפ"ז כל היכא דלא להשביח מקחו הוא נאמן במסל"ת היינו טעמא משום דלהשביח מקחו קא מכוין הא היכא דמוכחא מלתא דלא מכוין לכך מהימן מ"מ ביו"ד כתב סתם מסל"ת לא סמכינן עלייהו ותו דאמרי' פ' הגוזל בתרא דאין מסל"ת נאמנא לעדות אשה בלבד וצ"ע בדבר עכ"ל ונ"ל דנדון דידן עדיף ממסל"ת ומההיא דרב שזכרנו והיינו מטעם דודאי קושטא קאמר העובד כוכבים דהך פרה אינה מבכרת דאם איתא דהיא מבכרת לא היה לו להפסידו לעצמו כיון שראה שהיהודי היה נוטל ולדה בסך יותר ודאי היה אומר האמת כדי להרויח לעצמו ואפי' למ"ש בסמוך בשם התוס' דבעובד כוכבים לא שייך לומר דא"כ היה משבח דהתם יש טעם שסובר שלא יאמינו לו ע"כ הוא שותק משא"כ כאן שהוא מדבר בשבחה של בהמה טפי הוי ליה לומר האמת ולאשבוחי טפי ובזה ודאי כ"ע מודים לרב דאמרי' הוה משבחי ליה דסברא גדולה היא שאומר האמת ודבר זה הוא הוכחה גדולה שהאמת אתו ולאו מטעם עדות העובד כוכבים אנו באים להתיר אלא מצד ההוכחה כיון שמפסיד לעצמו ויש לי ראיה לזה מפרק הניזקין דף כ"ז ההוא דאתא לקמיה דר' אמי אמר ס"ת שכתבתי לפלוני אזכרות שלו לא כתבתי לשמן אמר ליה ס"ת ביד מי אמר ליה ביד לוקח אמר ליה נאמן אתה להפסיד שכרך ואין אתה נאמן להפסיד ס"ת ההוא דאתא לקמיה דר' אבהו אמר ליה ס"ת שכתבתי לפלוני גוילין שלו לא עבדתי לשמן אמר ליה ס"ת ביד מי אמר ליה ביד לוקח אמר ליה מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך אתה נאמן להפסיד ס"ת ומאי שנא מדר' אמי דאמר אין אתה נאמן להפסיד ס"ת התם איכא למימר דטעי וסבר שלא יפסיד אלא שכר האזכרות הכא כיון דקא מפסיד כולו אגרא ואתא ואמר אימא קושטא קאמר הרי לפניך שמצד עדות זה הסופר אין שום נאמנות לפסול הס"ת ואין בדבריו כלום כמו במעשה הראשון שהיה לפני ר' אמי ואפ"ה נאמן במעשה האחרון מצד ההוכחה כיון שהוא מפסיד לנפשיה ה"נ בנדון דידן ודאי אמרי' כן ואין לומר דהכא לא דמיא למפסיד כל שכרו דהכא כיון שאנו רואין שבא להשביח היה לו להשביח טפי כמו שהוא אמת ולמה יאמר שקר ויפסיד לעצמו אפי' דבר מועט וזה ודאי עדיף מהפסד כל שכרו דהתם ואין לומר דהתם בפ' הניזקין לא מהני האי סברא דכיון דמפסיד שכרו נאמן לפסול ס"ת אלא מטעם דמשוי ספק בדבר כמשמעות הלשון של הש"ס שאמרה אימא קושטא קאמר זה אינו דהא גם במעשה הראשון יש ספק בדבר דאימור קושטא אמר שלא כתב האזכרות לשמן אלא דאין כח לאסור מספק כל שאין הס"ת בידו אלא דוקא במעשה האחרון דיש הוכחה שאמר האמת ולשון אימור מתפרש שפיר גם על לשון ודאי כההיא דפ' אלו טרפות בענין ספק דרוסה דאמרי' אימור שלמא קעביד וכן הרבה שם ופירש שם הר"ן כל הכי אימור ליתא דודאי הם שהרי אנו מכשירין בשביל זה וכן הוא בכאן ונמצא שיש בנדון דידן נמי סברא זאת לומר מדהפסיד ודאי קושטא קאמר ולאו מטעם נאמנות דבורו של העובד כוכבים אנו מתירין: ומצאתי עד נאמן לדברי בדברי מהרי"ק שורש קכ"א בענין היתר עגונה שעובד כוכבים אחד אמר בפני השופט שהרג יהודי אחד שהבטיחו השופט שיגיד לו האמת ולא יזיק לו בשום דבר וכתב על זה וז"ל ועוד דאפשר לומר דעדיף האי מעובד כוכבים מסל"ת ויש להתיר אפילו בלא טעמא דאשה דייקא ומנסבא וגם בלא טעמא דמשום עגונה אקילו בה רבנן דהא אפילו אחזקה שצריך עדות גמור כגון לאוציא ממון מחזקתו דבעינן ב' עדים סמכו אחזקה דלא מרעי נפשייהו גבי שטרות העולים בערכאות של עובדי כוכבים בשטר מכר אף בלא טעמא דדינא דמלכותא דינא כדמוכח בפ"ק דגטין ואע"ג דאם היה משקר לא היה מגיע לו היזק רב כי אם מעט זלזול ואפ"ה אמרינן כיון שהוא דיין לא היה מעיד שקר ופוגם כבודו ואפילו לענין להתיר אשת איש לעלמא הוה סמכינן אחזקה זו אי לאו דלאו בני כריתות נינהו כדמוכח שם כ"ש וק"ו דהיכא הכא אי לאו דקושטא קאמר שהרגו דלא הוה מרעיה נפשיה להתחייב בנפשו ואפילו את"ל שסמך הרוצח על דברי השופט שהבטיחו שלא יזיק לו כלום למיחש מיהו בעי פן יכזב בו כאשר ידוע שכן דרך הדיינים שלהם להחליק בדברים כדי שיודה האמת כו' עכ"ל והוא ק"ו לנדון דידן דמה התם שאנו רואים שהבטיחו השופט שלא יעשה לו כלום ומסתמא ודאי על זה סמך והודה דאטו במשוגע קמיירי שיודע שיהרג כשיודה ואפ"ה יודה אלא ודאי שהיה סומך עצמו שלא יהרגנו ואפ"ה סבר מהרי"ק דמקרי מפסיד לנפשיה ומהני בלא מסיח לפי תומו ק"ו כאן שאין שום דבר מתנגד לומר שהיה סבור שלא יפסיד לנפשו שהרי בפירוש אמר לו הישראל שכל שהיא ילדה טפי הוא נותן בדמיה יותר והיה לו לומר שלא ילדה עדיין והך ולד הוא של פרה אחרת ואין לומר דמכל מקום הבין העובד כוכבים שאינו רוצה בפרה שלא בכרה עדיין מחמת שיש עליה סכנת לידה כמו שכתבו התוס' לעיל ואם כן היהודי נתכוין שעל כל פנים תהיה פרה שכבר ילדה אם כן היה לו לעובד כוכבים לומר שזה ולד ראשון שלה והיה ישראל מקבל בדמיה יתרים ולמה הפסיד לנפשיה לומר שזה ולד רביעי שלה אלא ודאי דקושטא קאמר ובזה כ"ע מודים לרב דאם איתא אשתבוחי הוה משתבח לה ועל זה סמכינן דודאי כבר ילדה אצל העובד כוכבים והך דילדה אצל הישראל לאו בכור הוא כן נראה לע"ד: (ה) אפ"ה אסור. הטעם בפסקי מהרא"י סימן ק"ל וזה לשונו כדאיתא בשערי דורא אהא דבא זאב ודרס בהמה אחת דכ' ר"י דאין להתיר מכח ספק ספיקא שמא בשן דרס ואם תמצי לומר ביד דרס שמא אינה זאת כיון דהספק הראשון דאורייתא אינה בטלה אפי' ברוב כל שכן חד בחד עכ"ל*) ויש לי מקום עיון בזה ממה שכתב בב"י לעיל סימן כ"ז וז"ל מצאתי כתוב וכי פליג ר"י על התלמוד דאמרינן ספק ספיקא בדאורייתא ותירץ שם דמיירי דטעם הספק הראשון תחלה

ואף

שפתי כהן

התם אמרינן אדרבה איפכא מסתברא דאדרבה בחזיר יותר מסתברא דאפילו באכילה ליסתרי משום די"ל דכיון דלאו מינה הוא אינה מרחמת אא"כ יולדתו וכ"ל דמכל מקום מסתבר להו דבחזיר כיון דלאו מינה הוא אינה מרחמת וא"כ זו שמרחמת ע"כ מרחמת אע"פ שלא ילדה כלל וא"כ הוה מסתבר דחייב בבכורה קמ"ל דאפילו הכי פטור משום דאדרבה איפכא מסתברא כיון דלאו מינה הוא אם כן טפי מסתבר לומר דילדתו וכדקאמר בש"ס ודו"ק: ז אפילו במקום דאיכא ס"ס כו'. לאו למימרא דס"ס גמור לא מהני דהא ודאי ס"ס שרי בכל דוכתא אלא ר"ל ספק ספיקא כי האי דלא הוי ס"ס גמור לא סמכינן אמה שחולבת וכן הוא בפסקי מהרא"י והבאתיו לעיל סימן ק"י דין ב' ע"ש: ח וידענו שלא ילדה. כלומר שחולבת אע"פ שלא ילדה כבר לכך דוקא כשמניקה הרי היא בחזקת שילדתו וא"כ גם הבא אחריו פטור מבכורה הא לאו הכי הבא אחריו פטור מבכורה להמחבר ולדידן אפילו בסתמא אמרינן שהלב אינו פוטר אא"כ ראינוה מניקה דאמרינן זה שמניקתו חייב בבכורה דשמא ילדתו עכשיו הואיל והוא כרוך אחריה והבא אחריו פטור בבכורה ממ"נ וכדלקמן: ט הרי זה בחזקת שילדתו. לאו למימרא דודאי ילדתו דליתא וכדלעיל סעיף ב' ס"ק ו' אלא קאמר בחזקת ילדתו לאשמועינן דאותו ולד שילדה אח"כ בבית ישראל חייב בבכורה דהרי הוא בחזקת שילדתו כלומר שמא ילדתו וכ"כ הע"ו לעיל סימן ט"ז סעיף ה' אם הוא כרוך אחריה חזקה שהיא אמו וע"כ ר"ל שמא היא אמו ולענין אותו ואת בנו אסור לכתחלה אבל ודאי אמו ולענין מלקות לא וכמ"ש שם בס"ק ה' ואם כן ה"ה הכא שזה שילדתו הוא כספק בכור ויאכל במומו לבעלים וכן מוכח בש"ס ממאי דסלקא בתיקו אליבא

ביאור הגר"א

משא"כ להשביח כמ"ש בסוף יבמות: [ז] אפי' במקום כו'. עש"ך:

באר היטב

מבכורה אפי' אי הוה נולד בבית ישראל אלא ודאי כדאמרן. ש"ך: (ג) ספקא. כתב הש"ך לאו למימרא דס"ס גמור לא מהני דהא ודאי ס"ס שרי בכל דוכתי אלא ר"ל ס"ס כי האי דלא הוי ס"ס גמור לא סמכינן אמה שהיא חולבת ובט"ז כתב דל"ע למעשה באם ילדה ב' גדיים א' זכר וא' נקבה דאיכא ס"ס גמור ספק שמא ילדה כבר קודם שנולדו אלו ואת"ל לא ילדה מ"מ שמא הזכר נולד אחרון וליכא כאן בכור כלל וכו' ע"ש וכ' עוד מעשה בא' שהיה לו חוב אצל עובד כוכבים ותבעו ואמר שאין לו מעות לשלם רק פרה א' והוליכו להגר והראה לו פרה א' ועגל עומד אצלה אבל לא היניקה אותו ואמר העובד כוכבים פרה זו בלא ולד אתן לך (בעד ח' זהובים) כי אגדל לעצמי הולד ואמר הישראל אני חושב שפרה זאת זקנה היא וזה ולד שני או שביעי שלה ואני חפץ בפרה ילדה וכל שהיא ילדה ביותר אוסיף בדמים השיבו העובד כוכבים מה אומר לך שהיא ילדה ביותר זה אינו אבל מ"מ אינה זקנה כ"כ כמו שתאמר והאמין לי שזהו ולד רביעי שלה לא יותר וקבלה ממנו ואח"כ ילדה אצל הישראל מה דינו והאריך בדין זה ומסיק מאחר שראה העובד כוכבים שהישראל חפץ יותר בפרה ילדה ואף שיכולים לומר שחשב העובד כוכבים שמא אינה רוצה הישראל בפרה שלא בכרה עדיין מחמת שיש עליה סכנת לידה ונתכוין דוקא להיות לו פרה שכבר ילדה מ"מ היה לו לעובד כוכבים לומר שזה ולד הראשון שלה ואז אשתבוחי הוי משתבח ולמה הפסיד נפשיה לומר שהוא ולד ד' שלה אלא ודאי דקושטא קאמר וסמכינן עליו שכבר ילדה אצלו וזה הולד שילדה אצל הישראל אינו בכור כלל עכ"ל: (ד) שילדתו. כתב הש"ך לאו למימרא דודאי ילדתו דליתא אלא אשמועינן

דאותו

פתחי תשובה

דליתא דגם בזה חלילה להקל ואין לנו לצרף עם תולכת רק מסל"ת שהוא ודאי שלא להשביח כסתימת רמ"א ולענין אם צריך גם כאן שיהא הוא פותח בדברים תחלה כמו בעדות אשה בתה"ע סימן י"ז נראה דבשאר איסורים אפילו דאורייתא לא בעינן זה רק דוקא בעדות אשה והיא מטעימת עובד כוכבים ע"ש. [וע' בת' חתם סופר סי' ש"ד וס"ס ש"ח מבואר שאין דעתו כן אלא דגם בשאר איסוריה לא נקרא מסל"ת רק כאופן המועיל בעדות אשה ע"ש עוד: (ד) דאיכא ס"ס. עבה"ט ומ"ש בשם הט"ז מעשה בא' כו' ע' בס' תפל"מ שהשיב

על

באר הגולה

מסורה וכו' וכר"ש דסלקין אחר רוב וכו' בהמות שם דף כ' ע"ב: ו כ"כ התוספות שם אפילו לאמן דחיים למיעוטא סמכינן אחזקה וכר"ש הרא"ש

נקודות הכסף

(סימן שט"ז בש"ך ס"ק ה') ויש לי מקום עיון כו'. עמ"ש בנה"ך ס"ק ז' ומ"ש בסימן ק"י ותראה דלא ק"מ

חידושי הגרשוני

(סימן שט"ז בט"ז ס"ק ד' בד"ה) וא"כ בנדון דידן דאם איתא דהאי פרה היא ילדה ולא בכרה אצל העובד כוכבים והאי ולד שעמד אצלה אינה שלה היה לו להשתבח מקחו ולומר שהיא ילדה דאיכאן סברא מתנגדת לזה וכו'. [illegible]

ישועות יעקב

לנו מומחה להתיר בכורות ומומחין שצריכין מומחה [illegible]

קושיא נפלאה באמת: [illegible]

ה י מי שיש לו בעדרו מבכירות ושאינן מבכירות וילדו ולא היה שם אדם ומוצא מבכירות מניקות נקבות ושאינן מבכירות מניקות זכרים אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו ושל זו אצל זו י אלא הדבר (ה) בחזקתו שכל אחת מניקה את בנה:

ו [ח] ח הלוקח בהמה מישראל הרי זה בחזקת שבכרה (ו) עד שיודיעו המוכר שעדיין לא ילדה: יא [ט] (וי"א (ה) שהוא (ו) ספק בכור). (טור בשם הרא"ש והר"ר יונה ט):

שיז דין בכור שנתערב ומת אחד מהבהמות.

ובו ג' סעיפים:

א א שנים שהפקידו אצל אחד שני זכרים אחד בכור וא' פשוט ומת אחד מהם ואינו יודע איזה (מת) מניח הנשאר ביניהם (א) והוא בין (א) שניהם ודינו כספק בכור:

ב ב מי שהפקיד בכור אצל חבירו ולחבירו פשוט (פי' שאינו בכור) ומת אחד מהם המוציא מחבירו עליו הראיה (ב) וכיון שהנפקד מוחזק יחזיקנו ויאכלנו במומו:

ג (ג) ג רועה כהן שנתן בהמות בחצר בעל הבית וילדה אחת מהן בכור (א) ונתערב עם של בעל הבית ומת אחד מהם א (ד) הוי ליה בעל הבית (ב) מוחזק ויאכלנו במומו:

שיח כמה ספקות בדיני בכור בהמה. ובו ו' סעיפים:

א א רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים אפילו יצאו שני ראשיהם כאחד

ש"ך

אליבא דרשב"ג ע"ש וזה שבא אחריו פטור בבכורה ממ"נ דאפי' תימא לא ילדתו מ"מ אינה מרחמת עליו אלא א"כ ילדה וכדלעיל סעיף ב': י אלא הדבר בחזקתו כו'. בכאן אמרינן ודאי הוא כן ולא הוי אפילו ספק בכור ולא אמרינן שמא יולדת מרחמת ולד אחר אף על פי שלא ילדתו זה אלא אמרינן במקום דידה לא שבקה דידה ומרחמת דלאו דידה והכי אמרינן בש"ס: יא וי"א שהוא ספק. דשמא שכח מלהזהיר דלאו אדעתיה א"נ שמא קא סבר דלשחיטה קא בעי לה ובזה א"ש הא דלעיל סימן ע"ז ס"ז דאמרינן דמסתמא שרי דאל"כ היה מודיעו שעל המוכר להודיעו משום דהתם נמי כי נימא לשחיטה קא בעי לה אסור משום אותו ואת בנו וק"ל:

שיז א הוי ליה בעל הבית מוחזק כו'. ולא אמרינן כיון שהכהן הוא רועה שלו ודאי הקנה לו חצרו כדי שיקנה הכהן את הבכור מיד כשנולד כי ניחא ליה למיעבד מצוה זו גם בממונו שיגדלו בכורותיו של כהן בחצרו וה"ל כשנים שהפקידו דלעיל סעיף א' אלא במקום פסידא לא אמרינן דניחא ליה למיעבד מצוה כו' והבעל הבית עדיין מוחזק בו:

ט"ז

ואף כי שדיתי ביה נרגא בסי' ק"י סעיף ט' ותירצתי בענין אחר ע"ש הסמ"ג וסמ"ק דעיקר היתר ספק ספיקא תלוי אם היה אפשר להיות נודע בינתיים אז אסור או אם שני ספיקות שוות כגון בשני תערובות ע"ש באריכות וכל זה אינו שייך כאן בב' גדיים שנולדו אחד זכר ואחת נקבה והיכא ספק ספיקא ספק שמא ילדה כבר קודם שנולדו אלו ואם תמצי לומר לא ילדה מ"מ שמא הזכר הוא נולד אחרון ולמה לא נימא ספק ספיקא בהאי זכר ונימא דאין כאן בכורה כלל וכן מבואר לעיל בש"ע סימן ק"י סעיף ט' בפנים דדוקא ביש ספק הראשון בגופו כו' לא אמרינן ספק ספיקא ובהג"ה כתב שם דבנודע תליא מילתא וכל זה אינו כאן על כן צריך עיון למה לא ניזול כאן בתר ספק ספיקא ודאי אם ילדה שני זכרים עכשיו ויש ספק בכל אחד מהם איזה הוא נולד ראשון דאז ודאי יש כאן אחד מהם בכור דאוי מהם להחמיר כיון שהם של אדם אחד והוה כשני שבילין בפרק קמא דפסחים דבאו לשאול בב"א דממרינן ביה דכאן אי אפשר לשאול אלא בבת אחת דהא עיקר ההיתר מכח ספק ספיקא מה שאין כן באחד זכר ואחת נקבה היה לנו להקל מכח ספק ספיקא ואפשר דמשום הכי נקט רמ"א שגנון זה בספק ספיקא כגון שילדה שנים והיכא למימר אלא אחד שאינו בכור והיינו מסגנון דנקט בפסקי מהרא"י שם דהיינו ילדה זכר ונקבה והיינו מטעם שכתבתי כנ"ל ול"ע למעשה: (ו) עד שיודיעו המוכר. הכי אית ליה לר' יוחנן העתקתיו לעיל בסעיף ג'. ויש אומרים ס"ל כשמואל דלעיל דהספק הוא שמא ישחטנה תיכף והקשה על זה בדרישה מהא דכתב בסעיף ע"ז ולענין אותו ואת בנו באם שחטו אמו היום על המוכר להודיעו וכל שלא הודיעו אין חושש והיינו כרבי יוחנן דהכא ותירץ דסתם מי שקונה בהמה קונהו כדי לשחטו מיד ומש"ה ודאי מודיע אותו מש"ה נמי כאן אף אם לא ילדה כבר אין צריך להודיע שלא בכרה דהא מסתמא ישחטנה תיכף עכ"ל*) ודברים תמוהים כתב שהרי בפרק קמא דחולין כתב לענין שחט בסכין של עובד כוכבים בהמה בריאה שאין איסור דהוה מקלקל שבהמה בחייה עומדת לגדל ולדות כו' ותו דאם כן היה קשה מאי טעמא דרב ורבי יוחנן דעל כל אחד קשה הא לשחיטה קיימא מסתמא ועיקר קושייתו נראה לתרץ דודאי התם אמרינן שפיר אם יש איסור היה מודיע שאין סברא כנגד זה על כן ודאי אזלינן בתר סברא זאת מה שאין כן כאן שיש ב' סברות מכחישות זו את זו דהיינו אם איתא שבכרה כבר הוה אשבוחי מקחה וסברא כנגדה אם איתא דלא בכרה עדיין היה לו להודיע לאפרושי מאיסורא על כן נשאר הדבר בספק לשמואל *) וזה ברור ופשוט לפי ע"ד:

שיז (א) והוא בין שניהם. רצונו לומר בין הכהן ובין מי שהפקיד הפשוט וכשיפול בו מום יחלקו בין שניהם אלו: (ב) וכיון שהנפקד מוחזק כו'. פירוש שיכול לומר לכהן הבא להוציא ממנו שהבכור מת וזה הנשאר הוא הפשוט ועל כן הוה הכהן המוציא מחבירו ועליו הראיה: (ג) רועה כהן. פי' רועה שהוא כהן: (ד) הוי ליה בעל הבית מוחזק כו'. בטור כתוב לא אמרינן כיון שהוא רועה כו' פירוש על פי הגמ' דאיתא ר' טרפון סבירא ליה אקנויי מקנה ליה בחצירו וניחא ליה דליתעביד מצוה והוה ליה כשנים שהפקידו אצל רועה שמנית ביניהם ומסתלק פרש"י אקנויי מקנה ליה בעל הבית לכהן מקום בחצרו כדי שיזכה כהן בבכורות כשיולדו מיד דתקנה ליה חצרו דניחא ליה לאינש דליתעבד מצוה בממוניה שיגדלו בכורותיו של כהן בחצרו והוה ליה חצר של שניהם וכאלו שנים הפקידו אצלו הלכך חולקין דברשות שניהם עומד קמ"ל דלא אמרינן הכי אלא כר"ע דאמר כיון דאית ליה פסידא לבעל הבית אם מקנה ליה בחצרו לא מקנה ליה כלום והוי ליה כאחד שהפקיד אצל בעל הבית שהמוציא מחבירו עליו הראיה כ"ה בבכורות:

חידושי רע"ק

(סי' שט"ז ש"ך ס"ק י"א) ובזה א"ש. בת' פנים מאירות (ח"א סי' י"א) ובבאר היטב בשם הגאון בעל אבן העוזר תמהו בזה:

ביאור הגר"א

[ח] הלוקח כו'. עתוס' שם ד"ה ר' יוחנן כו': [ט] וי"א כו'. הרא"ש בשם ה"ר יונה ועבת"ג וכה"ג כתב הרי"ף בשבת פכ"ב [וצ"ע בזה הרבה]·

פתחי תשובה

על כל דבריך ולדעתו התיר ספק בכור ע"ש באורך]: (ה) שהוא ספק בכור. עבה"ט בשם ט"ז וש"ך מה שהקשו מסימן ט"ז ועי' בתשו' אא"ז פ"ת ח"א סימן י"א שכתב דל"ק מידי ע"ש:

שיז (א) ונתערב. [עיין בת' חתם סופר סי' ש"ז אודות בכור שנתערב והמעשה היה שהיהודי עשה סימן בבכור בצמרו שלא יתערב ומסרו לרועה עובד כוכבים בתוך עדרו והודיעו שזהו בהמת קדשים האסורה בגיזה והגיע שעת גז נאטו גזז הרועה את כל הצאן וגם הבכור וממילא שוב אין היכר וסימן תבכור והרי הוא נתערב בין כל העדר עוד זאת עשה הרועה שהירס הרבה מן הצאן וספק אם הבכור מן המסורסים או מן התמימים. והנה צריך לדון בכאן א' על התמימים שהם כולם ספק בכור תם וירעו כולם עד שיסתאבו ואם להתיר ע"י פריש כבר ידוע פלוגתת ר"ת ור"י כו' (עי' לעיל סי' ק"י ס"ו בט"ז וש"ך) והכא דבקדשים קיימינן כל אסין שוין דלא מהני פירש א' מהן דגזרינן שמא יקח מן הקבוע. ב' יש לדון על המסורסים ע"י הרועה והנה מעשה זה מספיק להתיר בכור לאכלו במומו עש"ך סי' שי"ג סק"ו והשתא שספק בכור הוא הרי כולם נאכלים לישראל דאמרינן לכהן איתי ראיה שזה בכור הוא חוץ מאחד מהם שנותן לכהן משום גזל השבט אך לענין גיזה ועבודה מאחר דמ"מ בכולם יש בהן ספק בכור ואסורים בגיזה ועבודה לעולם כו' ע"ש שהעלה מאחר דאין ברור לנו שנתערב בכור בין העדר כי היהודי לא ראה זאת ורק הרועה אומר כן ודבריו אינם אלא דברי תימה לומר שהיגה מה שציוה לו בעה"ב ובלא"ה נמי ידוע שעובד כוכבים אינו נאמן לא להתיר ולא לאסור עש"ך סי' קכ"ז סק"כ ואע"ג שאנו רואים שמספר הצאן הגזוזים הם כמו שהיה עם הבכור מ"מ דלמא אחריכא הוא ונהי דהש"ס לא הוו נותר על כל א' שמא לא נתערב בכור כלל ואפ"ל נתערב שמא אינו זה. דהרי אינו יכול להתספק וכאן א"צ לדון תחלה אם היה כאן בכור דודאי היה כאן בכור עכ"פ תידי ספיקא לא נפקא. ולזאת יש למנוע קולא באותן שאוממו להתירן בגיזה ועבודה על א' מבני אוסנים. אופן א' שיתן א' מהם לכהן כדינו והכהן ישחטנו ויאכלנו כי מצוה עליו לאכלו ולמכר כמצוה עדיף ומכיון שנשחט זו הותרו כולם בגיזה ועבודה כדלעיל סי' ק"י ס"ו בנאכל א' מהם וכאן אין עושם לסדיא כדי לבטלם רק הכהן אוכל את שלו כמנותו אלא שלפ"ז לא יגוזו הנותרים אלא שנים שנים ולא אחד אחד כמבואר שם. אופן הב' שנסמך על רמ"א שם ס"ו להפריש כולם ביחד שלא ישארו הקבועות במקומם ואז מותר אפילו פירש בפניש ויקח הנפרשים או ומותרים לגוז אפי' אחד אחד אע"ג שחזרו אח"כ לקביעותן כמ"ש הש"ך שם רק שנים האחרונים יהיו אסורים ולזה יצורף ההיסר דלעיל שישחט א' מהנפרשים ואז נימא דהנשחט היה הבכור ועי"ז הותרו גם שנים האחרונים וגם בהסמין הנשארים יש למנוע קולא לא מבעיא לסדיא כו' ונפרש כיון שמתחרבו קודם שנודע התערובות כ"ל פירש קודם שנולד הספק ולא גזרינן שמא יקח מן הקבוע אלא אף אם הם רובא או תנין דלא שייך היתר הנ"ל. מ"מ אם יעקרו כולם ממקום קביעותם יש להתיר ע"פ הדרך הנ"ל גבי בעלי מומין כו' ומ"מ מהיות טוב אם אפשר לא יגזום לגמרי בניקוס לגזום מאחד ואחד שוב לגרום לגם מום ע"פ עובד כוכבים ונאכלים אח"כ במומן ועסו מום מובסק ע' לעיל סי' ש"ע וכל מום צריך שירלה לג' בני הכנסת ולא יוסר ע"פ יחיד עש"ב והש"ס עוד בענין הגיזה שנעשרב כתבתי לעיל סי' ש"ח ס"ח]:

באר היטב

והשני

דאותו ולד שילדה אח"כ בבית ישראל חייב בבכורה דהכי הוא בחזקה שילדתו כלומר שמא ילדתו והוי ספק בכור ויאכל במומו לבעלים והבא אחריו פטור מבכורה ממ"נ דאפי' תימא לא ילדתו מ"מ אינה מרחמת עליו אא"כ ילדה וכדלעיל ס"ב עכ"ל: (ה) בחזקתו. כתב הש"ך בכאן אמרינן ודאי הוא כן ולא הוי אפי' ספק בכור ולא"ס דאמרינן שמרחמת ולד אחר מ"מ במקום דידה לא שבקה דידה ומרחמת דלאו דידה וכן אמרי' בש"ס עכ"ל: (ו) ספק. הטעם דשמא קא סבר שמוכר דלשחיטה בעי לה לכך לא הודיעו ובזה אתי שפיר הא דלעיל סי' ט"ז ס"ז גבי אותו ואת בנו דאמרינן דמסתמא שרי דאל"כ היה מודיע שעל המוכר להודיע משום דהתם נמי כי נימא דלשחיטה קבעי לה אסור משום או"ב עכ"ל הש"ך ובט"ז תירץ בענין אחר דהתם אמרינן שפיר אם יש איסור היה מודיע שאין שום סברא כנגדו משא"כ כאן שיש ב' סברות מכחישות זא"ז דהיינו אם איתא שבכרה כבר אשבוחי הוי משבח וסברא כנגדה אם איתא דלא בכרה עדיין ה"ל להודיע לאפרושי מאיסורא ע"כ נשאר הדבר בספק עכ"ל:

שיז (א) שניהם. ר"ל בין הכהן ובין מי שהפקיד הפשוט וכשיפול בו מום יחלקו בין שניהם אלו. ט"ז: (ב) מוחזק. ולא אמרינן כיון שהכהן הוא רועה שלו ודאי הקנה לו חצרו כדי שיקנה הכהן את הבכור מיד כשיולד כי ניחא ליה למיעבד מצוה זו גם בממונו שיגדלו בכורותיו של כהן בחצרו וה"ל כשנים שהפקידו דלעיל בס"א אלא במקום פסידא לא אמרינן דניחא ליה למיעבד מצוה וכו' והבעה"ב עדיין מוחזק בו והמע"ה עכ"ל הש"ך:

באר הגולה

שם: ז משנה שם דף כ"ג ע"ב: ח לשון הרמב"ם שם וכר' יוחנן דאם איתא דלא בכרה כיון דאיכא איסורא אודיע מודע ליה שם דף כ"א ע"ב וכדברי כה"ג והביאו הטור: ט דספק כשמואל שם דאמר תילתא מניעתא:

א פשוט בגמרא בכורות די"ח ע"ב: ב ב"י פשוט שם: ג אוקימתא דרבא וכו' פלוגתא דרבי טרפון ור' עקיבא וכר"ע: א משנה בכורו' דף י"ז ע"א:

הגהות הט"ז

(סימן שט"ז סוף ס"ק ו') וזה ברור ופשוט לפי ע"ד. שוב ראיתי אח"כ דבגמ' פריך לה לקושיא זו בפרק ג' דבכורו' על רב ושמואל ומשני התם במוכר תליא מלתא הכא בלוקח תליא מלתא ופירשו התו' דגבי אותו ואת בנו חייב המוכר להודיע שלא יעשה הלוקח איסור דלוקח לא מסיק אדעתיה אבל גבי בכור עליו לאסוקי דעתיה אם היא חייבת בבכורה נתכוונתי לתירוצא דגמ' עכ"פ אליבא דרב א"כ מאי שנא זה מזה:

נקודות הכסף

ודו"ק: (שם סק"ו) והדברים תמוהים כו'. לק"מ דאף על גב דבחייה עומדת ג"כ לגדל ולדות מכל מקום כיון דקאי לאכילה אם כן סתם המוכר סובר שקונה לאכילה. ומ"ש ותו דא"כ כו' לק"מ דודאי רב ורבי יוחנן לא ס"ל הכי אלא דאנן קי"ל כשמואל דהספק הוא משום דהמוכר חושב דמסתמא קונה לאכילה ודו"ק:

גליון מהרש"א

(שם סעיף ו' בהג"ה) שהוא ספק בכור. ע' פרי מגדים סי' ס"ט במשבצות אות כ"ר בסופו:

אבן העוזר

(סימן שט"ז ש"ע סעיף ו') הלוקח בהמה מישראל כו' וי"א שהוא ספק בכור. והקשו האחרונים מדלעיל סי' ט"ז באותו ואת בנו דהמוכר צריך להודיע אמה מכרתי לשחוט ואם לא הודיע שוחט ואינו נמנע ותירלו הדרישה והש"ך ע"ש. ולפי תירוצם אם הלוקח בילה דעתו שלא קנאה לשחיטה אז זה שנולד ודאי לאו בכור הוא והט"ז תירץ בענין אחר ע"ש דלפי דבריו אם היה המוכר מוכרח למכור שלא כרצונו את בהמתו ויותר ניחא ליה אם לא יקנה אותה הלוקח הרי זה שנולד אינו בכור כלל אבל יש לתמוה על הגדולים שלא עיינו במקום מוצא הדין דבש"ס עצמו הוא דפריך קושיא זו על האי ברייתא דתניא באו"ב דאם לא הודיעו שוחט ואינו נמנע ומשני התם במוכר תליא מלתא הכא בלוקח תליא מילתא ופי' התוס' התם יודע המוכר שקונה לשחוט ואם אינו מודיעו עובר אלפני עור וגו' דהלוקח לא איבעי ליה לאסוקי אדעתי' שמכר אמה (פי' דספיקי טובא איכא שמא אין אם לזו ואת"ל יש לה אם שמא לא מכרה לשחיטה או ישחטנה אחר כמה ימים כמ"ש הר"ן וע"כ קי"ל שם דגם הלוקח מעובד כוכבים שוחט ואינו נמנע) אבל הכא על הלוקח מוטל לחקור אם בהמתו שקונה חייבת בבכורה עכ"ל התוס' ורש"י פי' בע"א ע"ש הרי מבואר דהילוקים שהולאו מדברי האחרוני' הנ"ל אינם נכונים לפי תירוץ הש"ס אלא לעולם זה שנולד הוי ספק בכור עכ"ל:

ישועות יעקב

שאינה שלה ואזיל לה א"כ חזקת הגוף דנימא אוקמא אחזקה שלא ילדה דהתרי רובא סותרין אחזקה זו וא"כ ממילא מותר באכיל' ג"כ דרוב טעמי' אין דרכה להניק בן חברתה ביון דליכא חזקה שלא ילדה ודו"ק:

שיח [א] ג אי אפשר שלא קדם אחד והואיל ואין ידוע איזה יצא ראשון הכהן א נוטל את ג הכחוש (א) והשני ב (א) ספק בכור מת ד אחד מהם אין לכהן כלום שזה החי ספק הוא והמוציא מחבירו ע"ה ה וכן אם ילדה זכר ונקבה הרי הזכר ספק שמא הנקבה יצאה תחלה לפיכך ג אין לכהן כלום שהמוציא מחבירו עליו הראיה:

ב ו שתי רחלות שלא בכרו וילדו שני זכרים (°) שניהם לכהן זכר ונקבה הזכר לכהן שני זכרים ונקבה ד ז הכהן נוטל את (ב) הכחוש והשני ספק בכור ואם מת א' מהם אין לכהן כלום שזה החי ספק בכור הוא והמוציא מחבירו עליו הראיה:

ג ח ילדה שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות הרי הזכרים ספק שאני אומר שמא הנקבה נולדה תחלה ואח"כ הזכר לפיכך אין כאן לכהן כלום שהמוציא מחבירו עליו הראיה:

ד ט אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים אחד לו ואחד לכהן וכל אחד מהם ספק בכור י והכהן נוטל הכחוש יא מת אחד מהם אין כאן לכהן כלום שזה החי ספק הוא יב וכן אם ילדו זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום שזה הזכר ספק בכור הוא:

ה [ב] יג גר שנתגייר ספק בכרה בהמתו קודם שנתגייר ספק אח"כ הוי ספק ויאכל במומו לבעלים:

ו [ג] יד כל שהוא ספק בכור ירעה עד שיפול בו מום ויאכל לבעליו טו ואם תפשו הכהן אין מוציאים אותו מידו ואוכל אותו במומו (וע"ל סי' שט"ו דקי"ל דמוציאין אותו מיד כהן):

שיט דין חתוך אבר הבכור ויתר דיני בכור. ובו ד' סעיפים:

א א מבכרת המקשה לילד א יכול לחתוך אותו אבר אבר ומשליך לכלבים ב [א] (א) (ומרובו ואילך צריך קבורה) (כ"י בשם התוס' ב) ג ב והבא אחריו בכור ד [ב] (וי"א שאינו בכור) (טור בשם הרא"ש) ד יצא רובו ה"ז יקבר ה ונפטרה מהבכורה ה ואם חתך אבר והניח אבר והניחו עד שהשלים רובו הרי כל האברים צריכין קבורה ונפטרה מהבכורה כיון שיצא רובו בין שלם בין מחותך [ו והרי הוא לפנינו] נתקדש למפרע: ו [ג] (וי"א דאינו קדוש (ב) למפרע) (טור):

ב ז יצא שליש ומכרו לעובד כוכבים וחזר ויצא שליש אחר ז (ג) נתקדש למפרע [ד] (וי"א דאינו קדוש למפרע) (טור ח):

ג ח יצא שליש דרך דופן ושני שלישים (א) דרך רחם ח אינו קדוש ט (וים אומרים (ד) דקדוש) (ג"ז טור):

ד י יצא רוב העובר ע"י מיעוט אחד מהאברים שמשלימו לרוב חשוב כילוד אע"פ שרוב האבר מבפנים יא ואסור למכרו לעובד כוכבים ולהשליכו לכלבים ופוטר הבא אחריו יא ואם יצא חציו של עובר על ידי רוב א' מהאברים שעל ידו נשלם יציאת חצי העובר הרי זה ספק ואסור למכרו לעובד כוכבים ולהשליכו לכלבים יב והבא (ה) אחריו ספק בכור:

שכ מי הם החייבים בבכור בהמה טהורה ודיני שותפות העובד כוכבים. ובו ז' סעיפים:

א א כהנים א (א) ולוים חייבים בבכור בהמה טהורה (א) [א] ב ויפרישנו הכהן ב (ב) ויעכבנו לעצמו:

טורי זהב

שיח (א) והשני ספק בכור. בטור כתוב ויאכל במומו לבעלים וחייב במתנות כהונה והטעם דאומר הכהן ממה נפשך אם בכור הוא כולו שלי ואם לא הב לי מתנות וכן בכל הני דאמרינן יאכל במומו לבעלים דינא הכי:

שיט (א) דרך רחם אינו קדוש. בטור כתוב כיון שיצא רוב הראשון דרך דופן ולגבו לומר רוב מרוב הראשון שהקדושה תלויה בו:

שכ (א) ויפרישנו הכהן. כיון דהקדושה חלה עליו ויעכבנו עד שיפול בו מום

שפתי כהן

שיח א נוטל את הכחוש. דהמע"ה כדלקמן סעיף ד' מיהו גם הוא ספק בכור ואסור בגיזה ועבודה ויאכלנו הכהן במומו: ב ספק בכור. ודינו כדלעיל ר"ס שט"ו ופטור מהמתנות כיון שחליפיו ביד כהן: ג אין לכהן כלום. מיהו האי חייב במתנות וכן בכל הסימן ובכל מקום היכא שהוא ספק בכור מחמת שהיו ב' ולקח הכהן אחד מהן הנשאר פטור מהמתנות אבל היכא דהוי ספק בכור שלא בא חליפיו ליד כהן חייב במתנו' כדלעיל סי' שט"ו ס"ק א': ד הכהן נוטל הכחוש. דהמע"ה מיהו נוטל א' ממ"נ דמ"מ א' ודאי בכור הוא וזה שנוטל הכהן הוא ג"כ אבל הכהן ספק בכור ואסור בגיזה ועבודה ויאכלנו הכהן במומו:

שיט א יכול לחתוך כו'. שכל שלא יצא רובו לא הוקדש וע"ל ס"ס שי"ג: ב ומרובו ואילך כו'. כלומר אף כשחתך אבר אבר והשליך לכלבים מ"מ מה שיצא אחר כך מרובו ואילך חייב קבורה אבל מה שיצא כבר אף שיצא אח"כ רובו א"צ קבורה למ"ד להבא הוא קדוש וכן מבואר בתוס': ג והבא אחריו בכור. דכיון דלא חשיב כילוד א"כ אינו חשוב פטר רחם והבא אחריו בכור: ד וי"א כו'. דאע"ג דלא חשוב כילוד מ"מ חשוב פטר רחם: ה ונפטרה מהבכורה. כלומר הבא אחריו: ו וי"א דאינו כו'. והלכך אפילו במחתך אבר אבר והניחו עד שהשלים רובו משליך לכלבים מה שיצא עד רובו ומרוב ואילך צריך קבורה: ז נתקדש למפרע. והמכירה לעובד כוכבים אינה מכירה: ח אינו קדוש. דכיון דקדוש למפרע והשלים הראשון דרך דופן נפק אינו קדוש: ט וי"א דקדוש כו'. לטעמייהו אזלי דס"ל להבא קדוש: י יצא רוב כו'. וע"ל סי' י"ד ס"ג ומ"ש שם: יא ואסור למכרו לעובד כוכבים כו'. דשמא הוי כילוד: יב והבא אחריו כו'. זהו מלשון הרמב"ם וכן הוא בטור והרמב"ם אתי כפשטיה דדילמא לא הוי כילוד ומיירי בחתך מה שיצא חציו ברוב אבר והלכך אפי' יצא אח"כ כולו אינו פוטר הבא אחריו כיון שיצא חציו ע"י חתיכה וכדלעיל סעיף א'. אבל הטור דס"ל דאפי' חתכו אבר אבר פוטר הבא אחריו דמ"מ פטר רחם הוא וכ"כ הרב לעיל סעיף א' א"כ צ"ל דמיירי הכא שלא נולד אח"כ כולו אלא שחציו הנשאר יצא דרך דופן או כגון שהיה לה תאומים ויצא מתחלה חציו ברוב אבר וחזר ואח"כ יצא השני ואח"כ חזר ויצא הראשון כולו אינו נפטר השני במה שיצא הראשון מתחלה חציו ברוב אבר אבל אם אחר שיצא חציו ברוב אבר יצא כולו ואחר זמן ילדה ולד פשיטא שהוא פטור בבכורה דמה בכך שמתחלה יצא חציו ברוב אבר ס"ס אחר כך נולד כולו וזה פשוט:

שכ א ולוים חייבים. והלוים צריכים ליתנו לכהן. כ"כ העט"ז: ב ויעכבנו לעצמו. ואסור בגיזה ועבודה אלא ימתין עד שיפול בו מום

ביאור הגר"א

שיח [א] א"א שלא כו'. כחכמים וכמ"ש בפ"ג דיבמות (כ"ח א') לא סתם לן תנא כריה"ג וכן בנפין ע"ה א' ורש"ם פריך והא א"א לצמצם כו' ועתוס' ורא"ש שם: [ב] גר כו'. דמש"ש לחיוב ר"ל שלא לאכול בלא מום. רש"י שם וכמש"ש ספק איסורא לחומרא ספק כו' וכמ"ש בס"ו: [ג] כל כו'. מתני' שם ודפ"ג י"ט ב':

שיט [א] ומרובו ואילך כו'. תוס' ע' א' ד"ה מאי. ומיהו מכי כו': [ב] וי"א כו'. רש"י במתני' ד"ה ונפטרה כו' ותוס' הנ"ל: [ג] וי"א דאינו כו'. כרבה דלר"ה צריך לדחוקי ה"נ קאמר בר"א כו' וסוגיא שם דלא כוותיה דפריך עד השתא כו'. הרא"ש וערש"י שם ד"ה איגימא כו' ועתוס' ס"פ ב' ד"ה רב הונא כו' וסוגיא כו' וכ"כ בבכורות ל"ה א' ד"ה א"ד כו': [ד] וי"א. וי"א. כנ"ל:

שכ [א] ויפרישנו כו'. כמ"ש בחולין קל"א ב' ושאר מתנות כו' ועסי' של"א סס"ח בעזהי"ת ואך קשה לי ממה דהקשו תוספות (דף ס"ט) ד"ה ר"ה וכו' וכן הא דא"ל רב עמרם לר"ש וכו' האי נמי דלא כר"ה דמשמע דפשיטא ליה דקדם יציאת רובו יכול להפקיע וכו' והא באמר על העובר יהא עולה מתני דקדושת עולה חלה על מה שבפנים וממילא בשעת לידה אח"כ לא חלה קדושת בכורה והוי עולה וצ"ע:

חידושי רע"ק

(סי' ש"ט ס"ע ס"א) כל האברים צריכין קבורה. ונם עשה איסור למפרע בחתוך אבר דמקרי מטיל מום בקדשים אם אינו נפל ומשמע בתוספות דאם חותך ומשליך אבר אבר דנם בבן קיימא מותר דכשיצא רובו לא יהיה קדוש למפרע רק מה שיצא והוא בעין אבל לא מה שאינו בעולם בשעת יציאת רובו וקשה לי דס"ם איך רשאי לחתוך אבר שיצא דלמא קודם שישליכנו לכלבים יולד השאר והוי נם אבר זה קדוש ומטיל מום בבכור דהא חיישינן שמא ימות אפילו לזמן מועט וכ"ש לענין לידה דעומדת לכך ובפרט במקשה לילד רמשמע דהוי זמן הלידה ואמאי לא ניחוש דמיד קודם שישליך האבר לכלבים יהיה נולד הולד ועבר למפרע על הטלת מום בבכור: (שם סעיף ב') יצא שליש ומכרו לעובד כוכבים. היינו דמכר אותו שליש שיצא אבל אם מכר להעובר או אבר א' ממה שבפנים מתני דאין קדוש למפרע רק מה שיצא אבל לא מה שבפנים ע' מהרש"א שכתב דמה"ם מותר להטיל מום במה שבחוץ ונקשה שותף עם עובד כוכבים ואינו קדוש כלל כנלע"ד:

באר היטב

שיח (א) ספק. בטור כ' ויאכל במומו לבעלים וחייב במתנות כהונה והטעם דאמר הכהן ממ"נ אם בכור הוא כולו שלי ואם לאו הב לי מתנות וכן בכל הכי דאמרינן יאכל במומו לבעלים דינא הכי עכ"ל הט"ז וע"ל סימן ס"א ס"ב בש"ך שם דלדעת הרמב"ם דבכה"ג פטור מהמתנות כיון שחליפיו ביד כהן וכ"כ הש"ך כאן וכתב עוד מיהו גם הכחוש הוא ספק בכור ואסור בגיזה ועבודה ויאכלנו הכהן במומו: (ב) הכחוש. והוא ג"כ ספק בכור אלא הכהן ודינו כמ"ש בס"ק א'. ש"ך:

שיט (א) ומרובו. פי' הש"ך דאף כשחתך אבר אבר והשליך לכלבים מ"מ מה שיצא אח"כ מרובו ואילך חייב קבורה אבל מה שיצא כבר אף שיצא אח"כ רובו א"צ קבורה למ"ד להבא הוא קדוש וכ"מ בתוס' עכ"ל: (ב) למפרע. ומה שמתחך קודם שיצא הרוב משליך לכלבים ומרוב ואילך צריך קבורה. ש"ך: (ג) נתקדש. והמכירה לעובד כוכבים אינה מכירה: (ד) דקדוש. לטעמייהו אזלי דס"ל להבא קדוש. ש"ך: (ה) אחריו. כתב הש"ך דלדעת הרב צ"ל דכאן מיירי שלא נולד אח"כ כולו אלא שחציו הנשאר יצא דרך דופן כו' אבל אם אחר שיצא חציו ברוב אבר יצא כולו ואחר זמן ילדה ולד פשיטא שהוא פטור מבכורה דמה בכך שמתחלה יצא חציו ברוב אבר ס"ס אח"כ נולד כולו וזה פשוט עכ"ל:

שכ (א) ולוים. והלוים צריכים ליתנו לכהן. כ"כ הלבוש: (ב) ויעכבנו.

באר הגולה

ב כחכמים שם: ג כר"ע שם וכדמפרש רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן שם דף י"ח ע"א: ד משנה שם: ה שם במשנה דף י"ז ע"ב: ו שם במשנה די"ח ע"ב: (°) כ' התוי"ט דהא קמ"ל דלא אמרינן העמד ממון בחזקת בעלים לומר שאחת מהמה ולא ילדה שני זכרים. א"נ איתא לי' לפרש כל גווני ואע"ג דלא צריכי כדקתני זכר ונקבה נותן אחד לכהן דלא צריכי כלל תוס'): ז כר"ע שם וכמ"ש בסעיף דלעיל: ח שם במשנה: ט שם במשנה: י כר"ע שם וכמ"ש לעיל בסעיף א': יא שם במשנה וכר"ע: יב שם במשנה: יג כרייו' חולין דף קל"ד ע"א: יד ל' הרמב"ם שם בפ"ה ופשוט שם במשנה: טו נתבאר טעמו במ"ש לעיל ריש סי' שט"ו:

א לשון הרמב"ם בפ"ד מהלכות בכורות דין י"ד וע"ין ממשנה חולין דף ס"ט ע"ב: ב שם ד"ע ע"א אליבא דרבא וכדעת הי"א וע' במ"ש בסעיף שאחר זה בהג"ה: ג למב"ם שם וכפי פירושו במשנה דמאי דקתני ונפטרה מן הבכורה אסיפא דווקא קאי: ד שם במשנה: ה שם דף ע' ע"א אליבא דרב הונא דפסק כוותי': ו כן הוא ברמב"ם שם וכ"כ רש"י שם: ז פלוגתא דאמוראי שם דף ס"ט ע"ב ופסק הרמב"ם שם כרב הונא דסבר דלמפרע הוא קדוש: ח בשם אביו הרא"ש וכרבה דאמר מכאן ולהבא הוא קדוש משיולד רובו או בתחלה או בסוף: ט ג"ז שם כפלוגתא ופסק הרמב"ם כרב הונא והרא"ש כרבה וכמ"ש: י פשוט שם בגמרא דף ע' ע"א: יא כבעיא שם אי שדינן מיעוט אבר שבפנים אחר רובו שבחוץ או לא ולא נפשטא:

א משנה בכורו' דף י"ב ע"א: ב הרמב"ם בפ"א מהל' בכורות כתב שנאמר כל הבכור אשר יולד לך בבקרך וגו' ומקריב דמו ואימורי' ואוכל שאר בשרו

בית הלל

(סימן שי"ח ש"ע סעיף ה') גר שנתגייר ספק בכרה בהמתו קודם שנתגייר ספק אח"כ הוי ספק ויאכל במומו לבעלים. איתא בפרק הזרוע ובלחיים דף קל"ד וז"ל גר שנתגייר והיתה לו פרה כשחטה עד שלא נתגייר פטור וכו' ספק פטור הממע"ה. כתב הרלב"ד אבל אם היה לו פיטם נטעת ספק אם עד שלא נתגייר נתגלגלה או משנתגייר נתגלגלה מפרים חלה מספק דספק איסורא לחומרא ומוכר החלה לכהן וכן אם נולד לו בכור בעדרו ירעה עד שיסתאב ויאכל במומו וכן בכור בהמה טמאה פודין בטלה לאפקועי' איסוריה ומעכב השה לעצמו עכ"ל וטעמו משום דכ"כ בגמרא הנ"ל בדף הנ"ל בהדיא וז"ל הגמרא בספק איסורא לחומרא וספק ממונא לקולא דאמר רב חסדא וכן תנא ר' חייא שמונה ספיקות נאמרו בגר ארבעה לחיוב וארבעה לפטור קרבן אשתו וחולה ובכור בהמה טמאה ובכור בהמה טהורה לחיוב ראשית הגז ומתנות ופדיון הבן ופדיון פטר חמור לפטור. ופירש"י ז"ל דהיינו ארבעה שיש כהן מון מיתה או כרת א"כ אמרינן ספק איסורא לחומרא אבל ארבעה אחריני ראשית הגז וכו' דממונא הוא לכהן א"כ גבי ספק ממונא אזלינן לקולא ע"ש ולא דמי לספק לקט או ספק שכחה דמחוייב ליתן לעניים אף שהוא ספק ממון ואעפ"כ אזלינן לחומרא כבר הקשה בגמ' בדף הנ"ל ומשני התם נתחייב מיד כשהיה עדיין בקמה ונתחזק איסורא אבל בהני ד' דברים ראשית הגז וכו' לא היה נתחייב כלום קודם שנתגייר אך עכשיו חל עליו החיוב ממון אחר שנתגייר ולכן אמרי' הכי ספק ממון אזלינן לקולא. ולפיכך לעיל בסימן ס"א סל"ב פסק גבי מתנות כהונה ספק ממונא לקולא ופטור ונראה דה"ה בראשית הגז ופדיון הבן ופדיון פטר חמור. אבל לקמן בסימן ש"ל ס"ד פסק גבי חלה ספק חייב בספרים לחומרא

שפתי כהן

מוס ויאכלנו במומו : ג היה לו באחד משניהם כו'. כלומר דוקא בסעיף ג' שהיה לו לעובד כוכבים שותפות בסתם אפי' באחד מאלף שיכול להיות שחלקו הוא הלב או השמוח מקום שכל חיות הבהמה תלויה בו אבל אם אין לעובד כוכבים שותפות בה אלא באבר מיוחד כגון שיש לו באחד משניהם אבר אחד כגון יד או רגל רואין כל שאלו יחתוך כו' כן פירש הטע"ז ובדרישה כתוב שצריך שיהא כל האבר לעובד כוכבים ובא"ח פירש בענין אחר ע"ש. מיהו התוס' פ' בתרא דעבודת כוכבים כתבו שצריך להקנות לעובד כוכבים דבר שהחיות תלוי בו וכ"כ בהגהת מרדכי פרק השוכר רבה ויש להחמיר לכתחלה וכ"כ באגודה ריש בכורות וטוב להקנות דבר שעושה נבלה או טרפה : ד לפי שהוא דבר שלא בא לעולם. ואין הקנין חל כמו שנתבאר בח"מ סימן ר"ט ס"ד : ה או יקנה לו האם כו'. נ"ע דמהתוס' והרא"ש ריש בכורות והאגודה בשם ר"ת משמע איפכא דאין לעשות כן משום דאתי למטעי דיקנה לו אוזן העובר לחוד וכן משמע בטור וכמ"ש בפרישה ע"ש : ו כדי להקנות כו'. דהקנין חל דהוי כמו אילן לפירותיו או פרה ושפחה לעובריה דקנה כיון שהפרה בעולם וכמו שנתבאר בח"מ שם : ז שיקבל פרוטה כו'. וא"ל שיתן העובד כוכבים מעות שוה הראש או הריאה אלא

טורי זהב

עד שיפול בו מוס ויאכלנו והיינו בזמן הזה אבל בזמן הבית היה מקריב אבריו ודמו ואוכל הבשר : (ב) בהמת השותפין כו'. דכתיב בקרקס ובאנכס אבל שותפות דעובד כוכבים פוטר דכתיב כל פטר רחם בבני ישראל : (ג) אחד מאלף. בב"י כתוב בשם תוס' ריש בכורות דסגי אפי' באזנה אלא דהתוס' פרק בתרא דעבודת כוכבים כתבו שיש להחמיר להקנות לעובד כוכבים דבר שעושה אותה טריפה כגון הריאה והראש ואמנם א"צ שיתן העובד כוכבים מעות שוה הראש או הריאה אלא שיקנה בפרוטה אע"פ ששוה יותר כפלים אפ"ה אין לחוש משום ביטול מקח דאנן סהדי שהישראל גמר ומקני לעובד כוכבים כדי להפטר עכ"ל. והקשה שם בפרישה מאי שנא מסי' ס"א גבי מתנות כהונה שצריך שיהיה לעובד כוכבים חלק א' בכולה אפי' חלק כל שהוא ואם אין שותף עמו אלא בראש אין פטור אלא מן הלחיים וכן בזרוע וקיבה וא"כ קשה לדעת התוס' דבעינן דוקא דבר חשוב כמו ראש ובו הוא סגי ותירץ מה שתירץ ולי נראה דלא קשה מידי דדוקא הכא גבי בכור דכתיב פטר רחם בישראל ילפינן מזה שיהיה הכל בבני ישראל וכן בפרק מרובה לענין מכרו חוץ ממאה שבו דכתיב ומכרו ודרשינן ומכרו כולו דוקא נמצא דהכל תלוי זה בזה ואם ניטל דבר חשוב ממנו בטל הכל משא"כ לענין מתנות דאין לימוד מקרא על זה אלא דבכל שיש לעובד כוכבים חלק בו אותו חלק פטור ממתנות ותו לא דאין אחד תלוי בחבירו כלל : (ד) ולא יפסל. בב"י הקשה היאך אפשר שיתחוך אבר ולא יהיה מום ותירץ דאפשר שיש לו יתרת אבר ואין צורך לזה דה"ק שאלו יתחוך מאותו אבר עצמו ולא יהיה מום מחמת אותו החיתוך והכי קאמר הרמב"ם אם יש לו חלק אחד באבר א' רואין אם יחתוך אותו חלק כו' ובזה מתורץ גם מה שהקשה הטור על הרמב"ם : (ה) בזמן הזה. לאפוקי בזמן הבית שאסור להפקיע קדושת הבכור שיכול להקריבו אותו למזבח : (ו) והקנין יהיה שיקבל פרוטה כו'. מבואר בטור

שולחן ערוך

ב (ב) [ב] י בהמת השותפין חייבת בבכורה :

ג [ג] י שותפות העובד כוכבים פוטר שאם היה העובד כוכבים שותף בפרה או בעובר [ד] ה אפי' היה לו (ג) אחד (ג) מאלף [ה] באם או בולד הרי זה פטור מהבכורה [ו] לפיכך המקבל בהמה מן העובד כוכבים להיות מיטפל בה והולדות ביניהם או עובד כוכבים שקבל מישראל כזה הרי אלו פטורים מהבכורה שנאמר פטר רחם בבני ישראל עד שיהיה הכל מישראל :

ד ג י היה לו באחד משניהם (ד) אבר אחד כגון יד או רגל רואים כל שאלו יחתוך יהיה בעל מום ה"ז פטור ואם אפשר שהעובד כוכבים (ה) יחתוך אבר (ד) ולא יפסל חייב בבכורה :

ה י עדר שהמלך (א) נוטל ממנה מעשר כיון שעישור של מלך בתוכו חשיבא יד עובד כוכבים באמצע ופטור מהבכורה :

הגה [ז] ואפי' יכול לסלק העובד כוכבים במעות חשוב יד עובד כוכבים באמצע מאחר שעיקר שעבוד העובד כוכבים על הבהמות (ב"י להרי"ף ורא"ש ופסקי מהרא"י סי' ק"ל) [ח] אבל אם התנו מתחלה שיתנו לו דמים בעד הולדות חייב בבכורה (גם זה שם) :

ו (ה) [ט] ח בזמן הזה מצוה (ב) לשתף עם העובד כוכבים קודם שיצא לאויר העולם כדי לפטרו מהבכורה אף ע"פ שמפקיע קדושתו הכי עדיף טפי כדי שלא יבא לידי מכשול ליהנות ממנו בגיזה ובעבודה [י] *) ט ואם יקנה לעובד כוכבים חלק בעובר (ג) אין הקנין חל ד לפי שהוא דבר שלא בא לעולם לכך יקנה לו חלק באם ה (או יקנה לו האם ו כדי (ו) להקנות לו חלק בעובר) (ו) [יא] (ד) י והקנין יהיה ז שיקבל פרוטה מהעובד כוכבים

באר הגולה

בתורת בכור : ב פשוט בריש בכורות וכת"כ פרשת אמור ילפינן לה מדכתי' בכורות בקרקס ובאנכס : ד משנה ריש בכורות : ה לשון הרמב"ם שם בפרק ד' וטעמו דשותף מקרי ואיתא שם בגמרא דף ג' בכור מקצת בכור משמע וכתב רחמנא כל עד דאיכא כוליה : ו כרב הונא שם וכדברי יוחנן דאמר אפילו מום קל שם ע"ב ומשמע לה כגון שהיה יתר אצבע בידו או ברגלו ואין בו פגם שאם חתכו כשר : ז מימרא דרבא פסחים דף ו' ע"א : ח כ"כ התוספות אבא דכלו מיותא דרב מרי בר רחל משום דמפקע להו מקדושתייהו וכו' בכורות דף ג' ע"ב : ט שם בתוספות : י טור מדברי

דגול מרבבה

(סימן ש"כ בשו"ע סעיף ו') ואם יקנה לעובד כוכבים וכו'. ועי' בהג"ה שבסוף הסי' ובש"ך ס"ק ס' וא"כ צריך לומר כאן מיירי שאמר כפירוש שאינו מקנה לו האם או דמיירי שלא משך העובד כוכבים האם כרשותו והקנה לו הולד בקנין חליפין וכדעת הפוסקים דחליפין קונה בעובד כוכבים ואמנם אף שרמ"א בהג"ה בסוף הסימן הביא דבר זה אמנם תסרת"י בכתבי' ופסקים לא סמך על זה רק כגירוף קולות אחרו' ועי' בט"ז ס"ק ח' ועי' בהה"ע סימן מ' בח"מ ס"ק י"ד ובב"ש ס"ק י"ב :

בית הלל

כמו בכור שנו' לעיל כנ"ל. והנה כל זה נעלם מעיני הב"י בסימן ס"ה בחו"מ שכ' וז"ל וכן המלוה לזמן וכו' בפ"ק דמכות אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים שביעית משמטתו ואע"ג דהשתא לא קרינן בלא יגוש סוף אתא לידי לא יגוש וא"ר אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה לחבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו ואף ע"ג דאתא לידי לא יגוש השתא מיהו לא קרינן בלא יגוש. וכתבו התוס' שר"ת פסק

גליון מהרש"א

(סי' ש"כ ס"ו) אין הקנין חל. בעבודת כוכבים ע"א א' סוף תד"ה רב אשי כ' דמקנה הריאה או הראש מן העובר. ואולי כוונתם מ"מ במקנה האם כדי לקנות הריאה בעובר כמ"ש בהג"ה כאן : (שם) והקנין יהיה. וקנין חליפי' בעובד כוכבים עי' ש"ך חו"מ סי' קכ"ג סק"ל וקנין חצר בעובד כוכבים עי' בגליון לעיל סי' קל"ב ב' בהג"ה ואף דבדיניהם קנה העובד כוכבים במעות (ובזה עי' ת' עבה"ג סי' ק"ב) לא דמי להאי דחולין ד' ל"ט סוף ע"ב דמבואר שאם העובד כוכבים אלמא הוא חשיב קניה דכיון דאינו אלמא לא סמיך על חדין דבקל מצלי דינא ת' צ"צ סי' ס"א וע"ש עוד דיני בכור בת' שאח"ז ובת' תב"י כמה דינים : (שם) שיקבל פרוטה. ואם נתנו במתנה לעובד כוכבים מצדד בת' עבה"ג סי' כ"ד עלה כ"א ע"ג דלא נפטר מן הבכורה וכן לא מהני הפקר. והטעם דלא ניכר כ"כ כיון שאינו לוקח מעות ומברי מלתא בעלמא עביד. ומ"מ בשבת דא"א למכור יתנה במתנה או יפקירנה כדי שלא יבא לידי תקלה דאורייתא אבל ינהוג בה קדושת בכור לענין גיזה ועבודה :(ש"ך סק"ד) בחו"מ סי' ר"ם. צ"ל ר"ם. מיהו שם שאני דאמר מה שתלד אבל הכא דמקנה עתה כמו שהוא אמאי לא יקנה יהיה כתתיכת בשר בעלמא ובשלמא מקדש עובר כמו שהוא ניחא דקדושי' ל"ש בבשר בעלמא (ומצאתי אח"כ בס' אורים גדולים שהעיר מזה בלימוד ל"ץ ובלימודים שאח"ז ולא חלה פעם נבון לדבר) מיהו ברמ"א שם סמ"ש דאם חנטו הפירות מקרי באו לעולם מבואר בלא חנטו לא אף שמקנה כמו שהוא ואינו ראיה די"ל דבזה מועיל גם באמר כשיותלשו.

ביאור הגר"א

וסס"ש : [ב] בהמת כו'. חולין קל"ו א' וכרבנן ועבה"ג והוא בתוס' ריש בכורות ד"ה והמשתתף כו' : [ג] שותפות כו'. חולין קל"ה ב' ומתני' רפ"ב : [ד] אפי' היה כו'. עתוס' ג' ב' ד"ה דקא. ונראה דבהקנאת כו' וז"ש בס"ד היה לו כו' : [ה] באם או בולד. שם ג' א' אלא ל"ש : [ו] לפיכך כו'. מתני' רפ"ב : [ז] ואפי' יכול כו'. כלישנא בתרא שם. הרי"ף ורא"ש : (ליקוט) ואפי' כו'. אבל הטור סתם כדברי ש"ע נראה שמספק בזה משום גירסא האחרת שכתבו תוס' שם בד"ה בהמת כו' ואית ספרים כו' וודאי שוו הגירסא נכונה וכמו שהקשו בתוס' שם מהברייתא דשם שנשארה בקושיא ועוד שלא היה להם לאשתמוטי ולהקשות והתניא חייבת ועוד שאין דרך לומר א"ד לגמרי להיפך מהראשון דשם אמרו דבזה לא איבעיא להו כלל ועתוס' דפ"ק דר"ה י"ג א' ד"ה א"ד כו' ואף שהכריע הרא"ש כאיכא דאמרי וכדברי הרי"ף מ"מ אינו מוכח כראייתו שדוקא כגירסא שלנו שראייתו שם אינה אלא על חלה שללישנא קמא משמע שבכורה וחלה שוה אבל לגי' אית דאמרי יותר ניחא וגם דראיתו אינו מובן סנ"ל דלישנא קמא פליג אחלה וגם ראייתו מהירושלמי אינה ברורה כ"כ אף לחלה וה"ל להביא ראיה מהתוספתא שמפורשת בהדיא אע"ג דלא מצי מסלק לה וכמ"ש בתוס' וחוששני לדברי הראשונים שגירסא האחרת ברורה ועיקר (ע"כ) : [ח] אבל אם כו'. ול"ד למ"ש בב"מ ע' ב' כיון דאי לא כו' עתוס' שם ד"ה ואי כו' וכן ה"ה ללישנא בתרא משום שעיקר שיעבוד וכנ"ל שעיקר כו'. שם : [ט] בזה"ז כו'. תוס' ג' ב' ד"ה דקא כו' : [י] ואם יקנה כו' או יקנה כו'. שם : (ליקוט) ואם יקנה כו'. כמ"ש בפ"ם דב"ב קמ"א ב' ובפ"ג דקדושין (ס"ג ב') דעובר הוי דשב"ל אלא דלרשב"ם דפסק בב"ב קמ"ג א' ד"ה הראויה כו' כר"נ דאמר לכשתלד קנה ופי' שם קמ"ב א' ד"ה לכשתלד משום דחשיב עובר דבר שבא לעולם א"כ ה"ה כאן כה"ג דקנה אבל לתוס' ספ"ק דגטין (י"ג ב') ד"ה לדבר כו' [ועתוס' דכתובות ז' ב' ד"ה המזכה כו' א"נ כו'] שכתבו דטעמא דר"נ דס"ל להיפך מר"ה דלרשב"ל קנה ודשב"ל לא קנה א"כ כאן מודה ר"נ דלא קנה ועהג"א בפ"ם דב"ב ס"ה ד"ה בין במתנת כו' וכ"ש לטוש"ע ח"מ סי' ר"י ס"א שפסקו כהרמ"ה שפסק דלא כר"נ ועמ"ש בא"ה (ס"ס מ') על הא דקדושין הנ"ל (ע"כ) : (ליקוט) באם כו'. דעובר לא מהני דדשלב"ל כמ"ש בתוספתא וירושלמי והביאו הרא"ש בפ"ד דב"ב ס"ז המוכר עובר פרתו שפחתו לחבירו לא עשה ולא כלום [וכת"ם סי' ר"ם ס"ד] ותמיה על הג"א דפרק מי שמת שכ' שם (בליקוט הנ"ל) ע"ש (וי"ל להרשב"ם דהתוספתא וירושלמי בשלא פירש לכשתלד ועברשב"ם והג"א שם) (ע"כ) : [יא] והקנין כו' או שיקבל כו'. תוס'

חידושי רע"ק

(סי' ש"כ סעיף ו') אין הקנין חל. ואם אמר עם יציאת רובא יהיה קנוי לך ע"י קנין חצר נלע"ד דלא מהני כיון דקדושת הבכור והמכירה בהדדי אתי' וחולין כא' ע' בתמורה (דף כ"ה ע"א) ואף באמר עם יציאת מועט קנוי לך ע"ל (סי' ש"מ ס"ב) וע' בתה"ד

פתחי תשובה

שכ (א) נוטל ממנו מעשר. עיין בתשובת מהר"ם זיסקינד סימן ל"ב לענין מקום שהמנהג שהמלך נוטל הולד עשירי שנולד לכל אחד מן הבהמות שלו והיינו שתיכף שהבהמה יולדת נרשם מן סופר המלך עד שנמצא אחת לאחת לחשבון שנולדו לו עשרה ולדות אזי נוטל הולד העשירי אבל קודם שנולדו לו עשרה ולדות רשות בידו למכור הולדות והבהמות שלו בלי מחה ואינו מחוייב ליתן להמלך כלום ועכשיו יש לישראל בהמה א' שבכרה וילדה בכור אם חייב בבכורה או לא אם יש לדמותו לעדר שהמלך נוטל ממנה מעשר והס"ל דפשוט דלא מקרי יד עובד כוכבים באמצע וחייב בבכורה ולא דמי לדין זה מכמה טעמים ע"ש :(ב) לשתף עם העובד כוכבים. ע' בתשובה למלך ס"ד מהל' בכורות שנשאל במי שהיה לו בהמה מבכרת והיה רוצה לפטרה מהבכורה ע"י שימכור לעובד כוכבים חלק ממנה בפרוטה ועשה שליח ונתן לו פרוטה כדי שימכור לעובד כוכבים והלך השליח ולא ידענו אם עשה שליחותו ובין כך ילדה הבהמה והשליח איננו לשאול את פיו והאריך הרבה בדין חזקה שליח עושה שליחותו והעלה דבנ"ד א"א להקל מכמה טעמים דלא אמרינן חזקה שליח כו' לקולא אלא במלתא דאי לא עביד השליח תיכף אפשר שיבא המכשול לידי עבירה כההיא דתחומין והיא דחדש אבל הכא דכ"ז שלא ילדה אין כאן שום דבר והשליח תמיד לומר מחר אעשה שליחותי ועוד דהכא תלוי בדעת אחרים דאפשר לא ירצה לקנות ועוד דדעת גדולי הראשונים דבכל תורה לא אמרינן חזקה זו לקולא ולכן בנ"ד בכור זה יש בו קדושת בכור עד שיפול בו מום. שוב הוגד לו שהבעלים הטילו מום לכתחלה ורוצים לאכלו על מום זה וכתב דלא הועילו כלום ואסור לשחוט הבכור על מום זה אף דהא דקיי"ל המטיל מום בבכור לא ישחט עליו הוא רק קנס מדרבנן כדלעיל סימן שי"ג ובדרבנן אמרינן חזקה זו אף לקולא מכל מקום יש להחמיר מחמת שני טעמים האחרים ועוד דהא דמחלקין כאן בין איסור תורה לשל סופרים דוקא דבר שאין לו עיקר מה"ת ועוד יש סניף להחמיר מאחר שדעת ר"ת דכסף אינו קונה בעובד כוכבים ולכן בנ"ד יש בו קדושת בכור ואינו יכול לשחטו עד שיפול בו מום אחר אך אינו מחוייב ליתנו לכהן אלא ממתין לו עד שיולד בו מום אחר ואוכלו במומו עיין שם ועיין שם באריכות גדול ועיין בתשובת חות יאיר סוס"י מ' שכתב דיש מסתפקין לומר דאף דישראל עשה שותפות עם העובד כוכבים ומכר לו חלק באם או בעובר שאם מכר אח"כ ישראל זה לישראל אחר צריך גם הקונה לחזור ולעשות תיקון הנ"ל למכור שנית לאותו עובד כוכבים או לעובד כוכבים אחר והא מלתא בדותא היא דהראשון לא מכר לשני רק השייך לו בהם ונשאר חלקו של עובד כוכבים כבראשונה והוא שותף עם השני ואנן סהדי דניחא לשני בכך ע"ש : (ג) אין הקנין חל. עיין בדגמ"ר שכתב דלדעת הרמ"א בסוף הסימן צ"ל דכאן מיירי שאמר בפירוש שאינו מקנה לו האם או דמיירי שלא משך העובד כוכבים האם לרשותו והקנה לו הולד בקנין חליפין וכדעת הפוסקים דחליפין קונה בעובד כוכבים ואמנם כו' ע"ש ועיין מ"ש לקמן סוף הסימן : (ד) והקנין יהיה. עיין בתשובת כנסת יחזקאל חלק או"ח סימן י"ד שכתב דקנין (גו שלאק) לבד בלי שום (אויף גאב) כסף נמי מהני במקום שהמנהג בין התגרים לקנות בו כמ"ש בח"מ סימן ר"א ס"ב והא דתיקנו בבכור שהקנין יהיה במשיכה

באר היטב

ואסור בגיזה ועבודה אלא ימתין עד שיפול בו מום ויאכלנו במומו. ש"ך : (ג) מאלף. בב"י כתב בשם תוספות דבכורות דסגי אפי' באזנה אבל התוס' פרק בתרא דעבודת כוכבים כתבו שיש להחמיר להקנות לעובד כוכבים דבר שעושה אותה טריפה כגון הריאה והראש ואמנם א"צ שיתן העובד כוכבים מעות שוה הראש או הריאה אלא שיקנה בפרוטה אע"פ ששוה יותר כפלים אפ"ה אין לחוש משום ביטול מקח דאנן סהדי שהישראל גמר ומקני לעובד כוכבים כדי להפטר והקשה בפרישה מאי שנא מסי' ס"א גבי מתנות כהונה שצריך שיהיה לעובד כוכבים חלק בכולה ואם אין שותף עמו אלא בראש אינו פטור רק מן הלחיים וכו' וא"כ קשה לדעת התוס' דבעינן דוקא דבר חשוב כמו הראש ובו סגי ונראה דלק"מ דדוקא הכא גבי בכור דכתיב פטר רחם בישראל ילפינן מינה שיהיה הכל בבני ישראל ואם ניטל דבר חשוב ממנו בטל הכל משא"כ לענין מתנות דאין לימוד מקרא על זה אלא דכל שיש לעובד כוכבים חלק באותו חלק פטור ממתנות ותו לא דאין א' תלוי בחבירו כלל עכ"ל ט"ז : (ד) אבר. פי' שאין לעובד כוכבים שותפות בסתם אלא באבר מיוחד : (ה) יחתוך. כגון שיש לו יתרת אבר או דהכי פירושו שאלו יחתוך מאותו אבר עצמו חלק העובד כוכבים שבו ולא יהיה מום מחמת אותו החיתוך. ט"ז : (ו) להקנות. כתב הש"ך דל"ע דהא מהתוס'

יד אברהם

(סימן ש"כ בשו"ע סעיף ו') והקנין יהיה שיקבל פרוטה מהעובד כוכבים ויקנה לו המקום. בשו"ת אמונת שמואל סי' מ"ט מיישב המנהג ברוב שנוהגים לכתחילה בכסף משום דבדיניהם מעות קונות וא"י לחזור בו. עוד דכמה פוסקים סוברים כן ויישב שם דברי מ"ב שהביאו בא"ח סי' תמ"ח וכשו"ת שער אפרים סי' ע"ם כתב להקל בס' בכור שנמכר אף בכסף לחוד משום שכתב הרמב"ם דבח"ל בכור דרבנן. וכ"כ החינוך פ' בא ועיין בהגהת מרדכי שלהי חולין דבכור בזה"ז דרבנן וא"כ הוי ספק דרבנן. וכ"ש כשהולד' או מל"ת ואין לומר דהוי איתחזק איסורא דהעמד הבהמה בחזקת שלא ילדה דהדרבה אזלינן בתר חזקת היתר

דולד

טורי זהב

בטור הטעם דלפי' של רש"י מעות קונות בעובד כוכבים בלא משיכה ולר"ת דוקא משיכה קונה בו וצריך שימשוך הבהמה לרשות הרבים או לסימטא הלכך לצאת ידי שניהם יעשה כן: (ז) או שיקבל מעות כו'. בטור כתוב שהדרך הראשון דהיינו שיקנה לו המקום הוא יותר מובחר ונראה טעמו לפי שקנין אגב מקום הוא עדיף ממשיכה כמ"ש בח"מ סי' קצ"ז בדברי הרמ"ה: (ח) או שיקבל מעות כו'. כתב בתשובת מהרל"י סג"ל סי' קע"ד דאם לא מכר רק בדרך א' במעות או במשיכה הוה ספק בכור אפי' בדיעבד כיון דלא ידעינן כמאן קי"ל ובתשובת רמ"א סי' פ"ז כ' היינו דוקא לכתחלה דצריך מעות וגם

שפתי כהן

אלא סגי שיקנה בפרוטה ואע"פ ששוה יותר כפלים אפ"ה אין לחוש משום ביטול מקח דאגן סהדי שהישראל גמר ומקני לעובד כוכבים כדי להפטר. תוס' פרק בתרא דעבודת כוכבים: ח ויקנה לו המקום כו'. משום דיש מחלוקת בין הפוסקים ר"ת וסייעתו סוברים דמשיכה קונה בעובד כוכבים ולא מעות ורש"י וסייעתו סבירא להו דמעות קונות ולא משיכה ולצאת ידי ספק צריך לעשות קנין דמשיכה ומעות. ומשמע דאפי' דיעבד אם לא עשה אלא קנין אחד משיכה או מעות לא נפטר מבכורה וכ"כ בתשו' מהרי"ל ומביאו הדרישה וכ"פ הב"י ושאר אחרונים וכתב עוד הב"ח דאפי' עביד תרוייהו משיכה ומעות אלא דלא נתן העובד כוכבים מעות מיד בשעת הקנין אלא שהבטיחו ליתן לו מעות כך וכך והאמין לו אף על פי שנתן לו העובד כוכבים אח"כ מה שהבטיח לו אין אלו מעות קונות ואין צריך לומר אם הישראל היה חייב לעובד

ח ויקנה לו המקום שהבהמה עומדת שם והמקום (ה) יקנה לו חלק באם: (ז) (ח) (או (ו) שיקבל מעות מן העובד כוכבים (°) וימשוך הבהמה לרשותו או לסימטא (ז) דלא משיכה קונה לו עם המעות) (טור לדעת רש"י ור"ת):

ביאור הגר"א

בעבודת כוכבים ע"א א' סד"ה רב אשי והוא לחוש גם לדברי רש"י בבכורות ג' ב' ד"ה קנין נסור כו' אבל לדינא קי"ל כמ"ש תוס' בעבודת כוכבים שם ובבכורות י"ר א' ד"ה רב אשי דמשיכה בעובד כוכבים קונה וכמסקנא דגמ' דעבודת כוכבים שם ע"ב א' וכ"פ

חידושי רע"ק

(סי' ר"ע) ודוק: (שם) ויקנה לו המקום. ואם מהני תקנתא להפקירה ע' טורי אבן ר"ה (דף י"ג ע"א) ד"ה קצירכם ועי' בת' עבודת הגרשוני (סי' כ"ח) דאין לעשות תקנה ע"י מתנה או הפקר כ"א ע"י מכירה. בפרישה כתב וז"ל יש להתפקפק בזה"ז שרוב שמוכרים בכור אינם מקבלים מעובד כוכבים רק מעות ואין מדקדקים להקנות המקום אם י"ל בזה כל המקבל מעות ארעתא דרבנן מקנה ודעתו ג"כ אמקום כדאמרינן באה"ע (סי' כ"ח) גבי משאיל חפץ לקדש בו אשה עכ"ל ולענ"ד יש להביא ראיה מהתיא דלעיל (סי' רצ"ר סס"ו) ועמ"ש שם: (ט"ז סק"ז) אגב המקום הוא עדיף. משמע דס"ל להט"ז בפי' ויקנה לו המקום ל"א דעי"ז יקנה הבהמה בקנין חצר אלא דמקנה לו בקנין אגב עמ"ש בגליון חש"ע חוה"מ

באר היטב

והב"ח משמע איפכא דאין לעשות כן משום דאתי למטעי דיקנה לו אוזן העובד לחוד עכ"ל: (ז) דאז. כ' הש"ך משום דיש מחלוקת בין הפוסקים אם משיכה קונה ולא מעות או מעות ולא משיכה הלכך לצאת ידי ספק צריך לעשות קנין דמשיכה ומעות משמע דאפי' דיעבד אם לא עשה אלא קנין א' משיכה או מעות לא נפטר מבכורה וכתב הב"ח דאפי' עביד תרוייהו משיכה ומעות אלא דלא נתן העובד כוכבים המעות מיד בשעת קנין אלא שהבטיחו ליתן לו מעות כך

פתחי תשובה

וכסף היינו דהמה הגוי מדותיהם דין דמהני בכל אתר ואתר משא"כ (בו שלאק) לא מהני בכל המדינות נהרא נהרא ופשטיה אבל במדינות אלו קונה בלי ספק ונהירנא שהתירו הלכה למעשה בשר בכור שנמכר (בכו שלאק) בלי שום כסף כו' עיין שם [*ועי' בס' לבושי שרד שכתב על דברי הכנ"י הנ"ל דהאילה לסמוך עליו להתיר בזה כאיסור כרת כשגם שקשה לעמוד על בירורו של מנהג וכן משמע מהתק יעקב סי' תמ"ח ס"ק י"ד שלא מלאו לבו להתיר אלא לענין חמץ ואפי' קנין כסף עם (האנט שלאק) אין להקל ע"ש ועמ"ש לעיל סי' שט"ז סוף סק"ב. ועיין בתשובת חתם סופר סי' שי"ד האריך שם בענין אם קנין דרבנן מועיל להפקיע איסור דאורייתא וכתב בסוף דסטומתא הוא קנין דאורייתא ממש דהיכן מצינו שנמנו רבנן על ככה ואמרו שתקנו במנהג סוחרים קונה אלא רבא כב"מ ד' ע"ד הודיעונו שהדין כן מה"ת כל שהנהיגו הסוחרים הו"ל כאילו התנו וכל תנאי שבממון קיים ול"ד לקניני דרבנן האם לא מחלו בכך הסוחרים מרצונם אלא אנוסים בתקנת חכמים כו' אמנם ראיתי להגאון בנתה"מ סי' קפ"ד (נ"ל ר"ח) דפשיטא ליה דסטומתא לא הוי אלא קנין דרבנן דלא עדיף מקניני דרבנן וכבר כתבתי דלא דמי להדדי ועכ"פ בנדון שלפנינו לא יתקל סברת הגאון הנ"ל עם סברתי. הוי ס"ס ספק אולי סטומתא קונה מה"ת ואת"ל מדרבנן אולי קנין דרבנן מהני לדאורייתא ועוד כיון דמשמע מלשון השאלה (דהאנד שלאק) קונה מדינא דמלכותא כאתרא דהשואל ודינא דמלכותא כזה הוא מן התורה בלי ספק כו' וליתר שאת יש לגרום ע"י עובד כוכבים לפסול בו מום באופן שלא יהיה נער כ"ח בכך ע"ש: ושם בסי' ש"י נשאל במי שנתן מתנה לעובד כוכבים חלק בפרתו שלא בכרה ומשך הפרה ולא הקנה לו ישראל מקום כתנאו אם יש לסמוך אמ"ש תוס' בעבודת כוכבים ד' ע"א ד"ה פרדשכא דאפי' למ"ד משיכה אינה קונה ה"מ בגון דאיכא כספא אבל במתנה דליכא כספא כ"ע מודו דקונה במשיכה ודעת הרמב"ן הובא בש"מ פרק הזהב אינו כן וכתב השואל שדברי הרמב"ן תמוהים בעיניו ודברי התוס' עיקר וכדיעבד ראוי לסמוך עליהם וסוה ז"ל האריך לבאר שדברי רמב"ן ז"ל נכונים וגם התוס' לא נתכוונו למשיכה בעלמא בסימטא ור"ה רק למשיכה שיקחנו לביתו ממש (לא משמע כן קצת בתוס' שם שהרי סיימו או כהגבהה ע"ש) דזה ודאי מהני לכל הדעות ולא מטעם חצר שנתגרכה מטעם שליחות או יד אלא מטעם קנין גמור דאפילו קודם מתן תורה היה זה מועיל בלי ספק (ע"ש עוד בסי' שט"ו מזה) והאריך בזה ומסיק דבנ"ד לא מלאתי מקום להקל ע"ש ומשמע לפי שלא משך העובד כוכבים את הפרה לביתו ממש ואפשר דאפילו היה מושכה לביתו ממש אין להקל כיון שלא נתן לו כל הפרה רק חלק ממנה בכה"ג אינו קונה אפילו חצרו ממש וצ"ע. ובסימן שי"ח שם אודות אשה אחת במדינת הגר שהיה לה עז מבכרת ומכרה לעובדת כוכבים כעד חצי זהב ואמרה לה שתקח אותה לביתה ולא רצתה העובדת כוכבים להוביל דרך הרחוב משום עין הרע ואמרה להאשה שתניחה בביתה ובין כך ילדה זכר אם יש לחוש לקדושת בכור והשיב דאין להקל כלל אע"ג דלרש"י מעות קונות בעובד כוכבים ולרמב"ם פ"א מהל' זכיה קונה או במעות או במשיכה ולאינך פוסקים נמי כל שבדיניהם קונה מועיל לספקיע קדושת בכור כמ"ש במ"כ הובא כמג"א סי' תמ"ח ודלא כתשובת מהר"ם מינץ והדין עם המ"ב מ"מ נ"ל דהיינו כשנתן כל המעות אבל בנ"ד שלא נתנה רק חצי זהב כעד עז שווה הרבה לא מכעיא כדיניהם שאינו קונה וכמו שהעיד גם בתשו' עה"ג (ע"ש עוד בסי' ש"ח מזה) אלא אפילו להפוסקים דעובד כוכבים קונה בכסף ואם נתן פרוטה קנה היינו בפסק עמו דמים הראוים ואם אח"כ נותן לו פרוטה בתורת קנין לא בתורת ערבון קנה הכל ואחר המעות יהיו מלוה אבל ליתן חצי זהב כעד עז שוה כמה זהובי' אינו אלא אסמכתא בעלמא ואין דעת שניהם להקנות ולא לקנות וראיה ממ"ש תוספות בעבודת כוכבים ע"א סד"ה רב אשי (הובא בבה"ט סק"ג) דגם מבואר דאי לאו דאגן סהדי דישראל גמר ומקני כדי להפטר מן הבכורה היה ביטול מקח ואע"כ דלא קנה בבכור אבל אינו יכול להוציא מידו הרי קניה גמורה ופסור מבכורה ע"ש והובא דבריו כה"י סי' תמ"ח ס"ק י"ד ועיין בתשובת ח"ס סי' שט"ו שחולק עליו וסותר ראיותיו ומסיק שאין לסמוך על זה וח"ל כזה ע"ש עוד בס"ם שט"ז. ועיין בתשו' מה"ב סי' כ"ה דפשיטא ליה דמן התורה מהני להפקיר פרה מבכרת לפטרה מבכורה רק רבנן לא עבדו הכי תקנתא דחיישינן שמא יעלימו כמו כתמן משום שאין כל הדעות שוות ע"ש והמנח בס' עורי אבן במס' ר"ה ד' י"ג ע"א הוכיח כפשיטות דהפקר לא מהני ע"ש וכתשו' ח"ס סי' שט"ו שי"ז כתב דמצאם מהגאונים הנ"ל תוספתא מפורשת פ"ב דבכורות בהמת המדבר והקדש והבהמת גר שמת ואין לו יורשים פטורה מהבכורה ומה שלא הוזכרה תקנה זו גם לא נזכר בשום מקום דגזרינן משום הפרמה כמו כתמן היינו כי אינו דומה הפקר דחמץ להפקר דעלמא דאין הפקר אלא דומיא דשמיטה והיינו שיוציא הבהמה מביתו או יפתח דלתי הדיר ויאמר כל הרוצה ליטול יבא ויטול ויהיה הפקר גמור ממש שיכול לשלוט בו ידי כל אדם אבל חמץ א"צ הפקר כזה כיון דלאסור בהנאה ואינו ברשותו והתמנה עשאו כאילו ברשותו סגי אפילו הוא בתוך ביתו רק שבלבו מבטלו בהמת שאינו שלו וכזה שייך ערמה כי מי ירד לעומקי לבו ע"כ אסרו חכמים אפילו כמפקיר ממש אבל בבכור המדבר כו' וה"ה המפקיר בהמתו ומוציאו לחוץ והיינו שור המדבר וכזה ליכא למגזר משום הערמה אך עומת זה אין בזה תקנתא להפקיר בהמותיו ויבוזו זרים חילו ע"ש: ושם בת' ח"ס סי' שי"ו האריך בנדון אים א' שמכר פרה מבכרת שלו לעובד כוכבים קטן בן ט' שנים בכסף וסטומתא אי קנין של עובד כוכבים קטן מהני להפקיע מקדושת בכורה ופלה דודאי בכל דינים הנוהגים בב"נ אין מקום לשיעורים דישראל בזמן גדלות זולת בעירכין ונדרים דאיתרבו מאיש איש הוא דוקא כשהגיעו ב' שערות בזמנו וכסוף מס' נזיר ממעט מופלא סמוך לאיש אבל לכל דיניהם וקניניהם לא נתן להם שיעורים ומשפטו לכלל דעת דמסברו ליה וסבר הרי הוא גדול ולכן בנ"ד אם לא הגיע הקטן לפעוטת ראובן אין מכירה זו כלום אך אם כבר הוא בן דעת אזי נחשב הוא לגדול וכקחו מקח מן התורה ואם היה כאן כסף ומשיכה או הקנאת מקום היה מועיל אך יען לא היה כאן אלא קנין כסף וסטומתא הנה שכיארתי בסי' שי"ד דסטומתא מועיל מ"מ הכא מסופק אני מאחר נן שסוחרים הסכימו להקנות ע"י סטומתא (והאנד שלאק) של נער קטן כזה שאין דרך לעסוק עמו כמו"מ וגם בדיניהם נקרא אוש מינדיג ומסיק דא"מ אם יסכים עמי גדול א' אהיה נמנה עמו לסמוך אהפוסקים דכסף לחוד קונה ובצנם אולי סטומתא קונה גם הכא ויתן פרוסה לעובד כוכבים קטן (דלא מיחלף בישראל גדול) שיטיל בו מום שמתירין עליו בזה"ז ויאכלנו במומו ע"ש: וע"ש עוד בס"ם שט"ז הביא בשם נו"ב סי' ס"ד דעובד כוכבים שנתן כ' זהובי' לישראל לקנות לו פרה מאחר וקנאה לו וילדה אצל ישראל פטורה מבכורה ואינו דומה לעובד כוכבים שקנה פרה מישראל בכסף כו'. ושם האריך עוד בענין פרה מבכרת שהיתה כורעת לילד בשבת ונתן ישראל הפרה במתנה לעובד כוכבים ע"י מסירת מפתח של הרפת שדרך התגרים שקונין סמפטלים במסירת מפתח כמ"ש הפ"י סי' תמ"ח שכן דרך התגרים וסוי כסטומתא והעלה דאין שום צד להתיר אף שכתב הרמב"ן כתשו' המיוחסת סי' רכ"ס דסטומתא מהני בבכור הוא מיירי בנושא ונותן ומוכר וקונה אבל היכא שכל הקנין אינו אלא להפקיע ולפנים ובפרט בנ"ד שנתן במתנה ע"י מסירת מפתח ודאי אינו מועיל ומעולם ליכא מנהג סוחרים בזה. וע"ש עוד בענין אשר העובדת כוכבים נתנה קלת מעות בעד הפרה שעמדה ברפת המושכר לישראל מאותה העובדת כוכבים עצמה אי זה מקרי כסף וחצר כיון שחצר של משכיר מקנה לו זכל של אחרים כמבואר בטוש"ע ח"מ סי' שי"ג (עסמ"ע וש"ך שם) הס"ל הכא החצר של העובדת כוכבים מקנה לה הפרה וה"ל כסף וחצר והביא דברי המחנות הפקל סי' תמ"ח שכתב כיון דאין שליחות לעובד כוכבים ואין חצרו קונה לו מטעם שליחות לאשה עובדת כוכבים שאין לה בעל דהוי חצר מטעם יד (ע' בח"מ סי' רמ"ג סק"ג) ולענין יד לא אימעט עובד כוכבים וכשעומדת בצד החצר קונה התמן מטעם יד עכ"ד ופלפל בדבריו ומסיק דזה אינו ברור אם יש לעובד כוכבים חצר מטעם יד וזה תלוי כדון מינה ומינה כו' והי אמרינן דון מינה ומינה אין לעובד כוכבים חצר לא מטעם יד ולא מטעם שליחות ובכגון כעובדא דידן לא עמדה העובדת כוכבים בצד חצרה ולא נשאר רק מ"ש דחצר לא מטעם שליחות ולא מטעם יד אלא כיון שהכנים העובד כוכבים לביתו ממש ה"ל קנין גמור וזה הוא בחצרו ממש אבל כיון שהוא מושכר ואין לו רשות להניח כלין שם נכי מגילה הבאה לשם קונה המשכיר מטעם שליחות או יד לישראל אבל לא מטעם כניסה לביתו ע"כ אינו רואה שום צד להוציא הבכור מספק קדושה ע"ש (ולענ"ד נ"ע דנראה מדבריו דבישראל כה"ג שפיר הוה מיתשב חצר ולכאורה יש סתירה לזה מתה"מ סי' קנ"ח ס"ה אם היה ביתו של לוקח שיש בו התפץ שנמכר מושכר למוכר העמידוהו על דין תורה שהרי מגוי הוא כו' ע"ש ועמ"ש בס"מ שם ועי' בס' נה"מ בפתיחה לסי' ר') : וע"ש עוד בסי' ש"ח במי שמכר פרה מבכרת שלו לעובד כוכבים מסרת ביתו וקיבל ממנו קנת כסף והשאר זקף במלוה אבל לא משך והמשרת הזה האכילה והשקה ושוב ילדה זכר ודעת הרב השואל דמטעם מסירה לא קנה המשרת אע"ג דמסירה לא בעי מיד ליד מ"מ הכא איכא תרי טעמי דלא ליקני. אחד דהוי כרשות של מקנה ונוי דמסירה קונה אפילו ברה"ר ע"מ ברשות המוכר לא מהני ועוד כיון דהקונה והמקנה שניהם היו סבורים דבכר קנה בכסף ה"כ המסירה של אח"כ הוי כעודר בנכסי הגר וקסבר שלו הם דלא קנה והכא ליכא דעת אחרת מקנה דהא גם המקנה סבר שכבר קנה בכסף. אך יען היה קנין כסף דלדעת הרבה פוסקים מהני אפשר להתיר לספיל בו מום והוא ז"ל האריך בזה ודעתו נוטה להתיר הבכור לגמרי דמלבד קנין כסף דפ"פ רוב דעות גדולי הקדמונים מהני עוד היה כאן קנין מסירה שבבהמה גם אף נקנית בה ומה דהיה ברשות מוכר אינו מזיק ע"ש דברי הר"ן פ"ק דקדושין דנראה מדבריו דבמידי דמהני ביה מסירה רק שהמקום גורם שהוא בבית מוכר אי הוי ה"ל קני הוי כמשאיל לו מקום כו' ומינה בנ"ד דבודאי השאיל לו מקום וניחא ליה מאד שיקנה שהבהמה אין ברשות מעכב קנין המסירה. וגם מה דלא היה דעת שניהם לקנות אינו מזיק ע"פ דברי מהרי"ט ח"א סי' ק"ן דדוקא קנין חזקה או משיכה אינו קונה בלא דעת אבל כל שבידו כהגבהה וכדומה לא בעינן דעת מקנה (והש"ך סי' ער"ה סק"ג שהשיג עליו נעלם ממנו תוספות בכ"ב דף נ"ד (גם בנה"מ שם תמה עליו בזה) ע"כ נראה דהכא במסירה קנה קנין גמור ושוב פקפק בזה ומסיק דקשה להתיר אך להטיל בו מום בלא ביטול אחרים ע"י עובד כוכבים קטן דלא מיחלף בישראל גדול אין חשש ע"ש]: [*(ה) יקנה לו. עיין בספר לבושי שרד שכ' דהיינו בתורת אגב ולא בתורת חצר (וכדלקמן) וכ' עוד שמעשה בא לידו בפרה של ישראל שהיתה בכפר אצל עובד כוכבים בביתו של העובד כוכבים והיה העובד כוכבים בעיר ומכרה לו הישראל וקיבל כסף ממנו ואח"כ ילדה זכר והורה שהוא ספק בכור כדין קנין כסף גרידא אף דלכאורה יש ג"כ כאן קנין חצר מ"מ לא מהני דבעובד כוכבים דלית ביה שליחות לא קנה ליה חצרו לא מכעיא במעשה זו שלא היה העובד כוכבים עומד בצד חצרו אלא אפי' אם היתה המכירה הנ"ל בכפר בביתו של העובד כוכבים והעובד כוכבים עומד בביתו נ"כ לא מהני כמו שביאר הש"ך בח"מ סי' רמ"ג סק"י דדוקא חצר דאשה משום ידה איתרבאי כו' (ע"ל סק"ד בשם ח' מ"ם) וממילא ה"ה העובד כוכבים אין חצר קונה לעולם משום דבחצר דנבראה ליכא תורת יד כשום פנים ודלא כדמשמע מתשו' ח"ם סי' מ"ה דאם היה עומד כגדו מהני והא ליתא (ולדברי תשו' ח"ם סי' שט"ו שהובא לעיל נראה דהכא אפילו אינו עומד כגדו מהני כיון דהוא חצרו ממש וצ"ע) וכתב עוד אכן אם אמר לו לך משוך וקני אפילו אם היה העובד כוכבים בעיר נ"ל דמהני שפיר דבכה"ג מהני משיכה אפילו שלא בפני המוכר במבואר בח"מ סי' קנ"ז וכיון שהפרה בבית העובד כוכבים שמאכילה ומשקה אי אפשר שלא משך. והכא שיש להסתפק אם משך והעובד כוכבים אומר שמשך צריך להתיישב בדבר עכ"ד ע"ש]: (ו) שיקבל מעות. עבכה"ט סק"ז [*ומ"ש משמע דאפילו דיעבד אם לא עשה אלא קנין א' כו' וגם מ"מ אח"כ ומשמע

באר הגולה

א]כיו סרא"ש שם: (°) סי'

גליון מהרש"א

(שם) ויקנה לו המקום. בתוס' בעבודת כוכבי' ע"א א' ד"ה רב אשי כ' דסקנה לו מקום והעובד כוכבים ימשוך הבהמה לאותו חדר משום דבלא משך לא קנה מטעם חצר דאין שליחות לעובד כוכבים וק'שאי מקשה בש"ס שם ע"ב ותקנה ליה בליו וע' קצה"ח סי' קצ"ד ג'. בת' עבה"ג סימן ק"ב כ' דמ"ש הטור דהמחזור שיקנ' לו המקום היינו מטעם דמשיכה צריכה כוונה ועל מחשבת עובד כוכבים קשה לסמוך: (שם ש"ע בהג"ה) משיכה קונה לו. בת' עבה"ג סי' ק"ב בנתן מעות ולא משך מצרד ביון דאח"כ הכה העובד כוכבים הבהמה והלכה אף דלא איכון לקנות י"ל עובד כוכבים א"צ כוונה רא"ת דבעי כוונה איך סמכי' על מחשבת עובד כוכבים. ולענ"ד סמכינן מטעם דהיכא דאיכא דעת מקנה לא בעי דעת קונה כמ"ש הרשב"א משא"כ הכא בשעה שהכתת במקל והלכה לא איכון גם המקנה. גם י"ל מה דסמכינן היינו שיאמר העובד כוכבים בפה שרוצה לקנות וע"כ אם בלב אינו מכוין הוי דברים שבלב ואינם דברים: (ש"ך סס"ק ז') תוס' פ"ב דשבר כוכבים. התוס' כ' במקנה חלק הבהמה בפחות משוא דוה עצמו דבר הפוטרו אבל בהקנאת המקום י"ל (ביותר מפלגא) דלא אמרי' כן ובענין מ"ש בהר"ן בפרוזבול במובה לו קרקע כ"ש דלא אזלי' בתר חוב הנגרר ע"ב ומקרי זכות הי"נ בנ"ד להיפוך:

יד אברהם

דולד גופיה קודש שנולד מדמיזיל בתר חזקת האם. וכמ"ש בשו"ת זכרון יוסף חי"ד סי' י"ט וע"ש סי' כ' וכ"א. ועיין קצה"ח סי' ר"ד דאם העובד כוכבים חייב לישראל הוי ככסף והוי במשיכה לחוד: ודע דקנין חליפין מהני נמי גבי בכור לר"ת כמ"ש בתה"ד סי' ר"ע וזה נעלם מבעל הש"ך בח"מ סי' קכ"ב שכתב דגבי בכור לא כתבו הפוס' היתר דחליפין וכבר כתבו בתה"ד. גם העיד בתה"ד שם שלא מצא גאון דפליג על ר"ת ואח"כ יש לסמוך על זה עכ"פ בדיעבד. ושוב מצאתי שהאריכו בזה בשו"ת שער אפרים שם וכ"כ בס"ם נ"ל: שאלת ראובן שהיה חייב לו עובד כוכבים עשרים רו"כ ובמרתשון העבר תבע ראובן החוב מהעובד כוכבים ואמר לו העובד כוכבים שאין לו במה לשלם רק אם תמן אתה קח תמני פרה שלא ילדה עדיין מעולם ובתורף זה תלך כודאי במקח פ"ן רוכל והשאר ישאר עלי. והלך ראובן לראות הפרה בלתי ידיעתו וראה אותה ואח"ז בא אליו וא"ל שיקבל ספרה במקח הנ"ל רק כתאשן שתהיה הפרה אצלו על מזונותיו עד שתלד ואז יקח אותה לביתו ואח"כ כשהגיע הזמן היה ראובן בכפר ונמר בדעתו לקחת הפרה קודם לידתה בכדי שתלד בביתו ולא אצל העובד כוכבים והלך אל הרפת וקשר חבל בקרניה והוליך אותה מן הרפת דרך החצר ולא היה יכול להוליכה כי נתקה ממנו בהתלע החצר וברחה אל הרפת והניחה שם וכל זה הי' בלתי ידיעת העובד כוכבים ואח"כ כעוד משך זמן מה היה ראובן עוד הפעם בכפר עם אברהם וישבו שם כמה ימים ולאחר גם אברהם את הפרה ויאמר אברהם לראובן ראיתי את הפרה והיא קרובה ללדת לכן עצתי שתקח הפרה מהנכרי ותוליכנה לביתך שתלד אצלך ובלכתם דרך הכפר ראו נכרי א' ושכר ראובן את הנכרי להוליך הפרה לביתו העירה ואמר לו לך אל נכרי פלוני וקח את הפרה והוליך אותה לביתי וכן עשה הנכרי והלך בעצמו ולקח בעצמו הפרה וזה אינו ידוע אם היה בידיעת העובד כוכבים בעל הפרה ובאמצע הדרך בשדה הרחק מהכפר השיגו ראובן ואברהם את העובד כוכבים עם הפרה והלכו כלם יחד ויאמר אברהם לראובן הנה הפרה קרובה לילד ואולי תשכח למכרה כד"ת לפוטרה מן הבכורה ע"כ עצתי למכרה לנכרי הזה המוליך אותה. ויאמר אברהם להעובד כוכבים קנה הפרה הזו מראובן וייטב בעיני העובד כוכבים והשוה אברהם עמו המקח ויאמר אברהם להעובד כוכבים תן לראובן ערבון שקורין אויף גאב ועל מותר המעות אהיה ערב בעדך (כי אברהם היה חייב להעובד כוכבים הקונה כדי סך המכיר' ויותר) וכן עשה ונתן העובד כוכבים לראובן מטבע על ערבון ועל מותר הכסף נעשה אברהם ערב אבל לא היה ק"ס ע"ז והלכו יחד העירה וכשהביא העובד כוכבים הפרה לבית ראובן שלם לו ראובן בעד הולכת הפרה והעובד כוכבים הלך לו לדרכו ואחר זמן ילדה הפרה עגל זכר ושחטו אותו בלי שאלת חכם ונטלו העור למוכר והבשר מלחו ובשלו ואכלו ממנו סעוד' אחת ואח"כ נתודע הדבר לחכמה ארוהו

באר הגולה

העובד כוכבים : יא לשון הרמב"ם שם בפ"ד ממשנה שם דף ט"ז ע"ב ונתן רבינו כלל בדבר דכל ולדות שיש רשות לעובד כוכבים לגבות מהן פטורים ולא איפליגו אמוראי רב הונא ורב יהודה שם אלא בכמה דורות דרך להיו' אחריו' העובד כוכבים עליהם : יב כן הוא ברמב"ם וכן העתיק הטור :

שפתי כהן

לעובד כוכבים ואמר ליה שובד כוכבים פרתך קנויה לי במעות כך וכך שאתה חייב לי והקנה לו הישראל דפשיטא דאין זה קנין מעות כל זה נתבאר בתשובתו ע"כ ומשמע דה"ה בקנה פרה מעובד כוכבים דלר"ת משיכה דוקא קונה ולרש"י מעות וא"כ אי עשה הישראל משיכה או מעות וילדה חייב בבכורה מספקא דכן מבואר בתשובת מהר"ם מינץ סי' ה' ובתשובת הרב סי' פ"ז וכ' עוד שם שאם קנה פרה מעובד כוכבים במעות ונגנבה ונתרצה העובד כוכבים לשלם להישראל הפרה ואח"כ הוכר הגנב וילדה הפרה דפטור מבכורה כיון דנתרצה העובד כוכבים לשלם נקנה לו הפרה בכל מקום שהיא וע"ש שהאריך ועיין עוד בתשובת האחרונים כמה ענינים מדינים אלו : ט מכל מקום פטורה מהבכורה הואיל והעובד כוכבים כו'. והיה כאן משיכה ומעות דכיון דברשות העובד כוכבים הוי בשעת התנאי כמו שנראה מלשון התבך וקנה לו רשותו במקום משיכה ומעות נמי נתן במה שקבל עליו להאכילה ליטפל בהן כמו שכתב' מאי אית לך למימר דבר שלא בא לעולם הוא יש להביא ראיה על זה מפרק המפקיד כו' דאמרינן נעשה כאומר לו קנה בהמה לולדותיה כו' עד כאן לשון מהרא"י שם :

שולחן ערוך

ז יא המקבל צאן מן העובד כוכבים [יב בממון קצוב] ופסק עמו שיהיה השכר ביניהם ואם פחתו פחתו לישראל אע"פ שברשות ישראל הם והרי הם בקנינו הואיל ואם לא ימצא העובד כוכבים אצלו ממון לגבות ממנו יגבה מהבהמות האלו ומולדותיהם נעשה כמי שיש לו אחריות עליהן ועל ולדותיהן והרי יד העובד כוכבים באמצע ופטורים מהבכורה הם וולדותיהן אבל ולדי ולדות חייבים שהרי של ישראל הם ואין לעובד כוכבים רשות עליהם ואם העמיד ולדות תחת אמותיהן ולדי ולדות פטורים ולדי ולדי ולדות חייבים :

הגה [יב] ועובד כוכבים בעל חוב שקבל בהמה מישראל לגדלה והיה חפץ חלק בולדות והישראל אמר ליתן לו דמים ומאחר שידו היתה תקיפה על בעל חובו במה שעל כרחו של עובד כוכבים יצטרך ליקח מעות ט מכל מקום פטורה מהבכורה (ח) (ז) הואיל והעובד כוכבים לא רצה ליטפל בה רק בחלק ולדות (פסקי מהרא"י סימן ק"ל) [יג] עובד כוכבים שקבל בהמת ישראל לטפל בה ואין לו חלק בה רק קבל עליו אחריות שלה חייבת בבכורה (מהרי"ו סימן קע"ד) :

טורי זהב

וגם משיכה *) אבל דיעבד ודאי קי"ל כר"ת מדפסקו כל הפוסקים דמעות קונות בישראל ממילא בכותי קונה משיכה כו' ועל כן אם לא משך ישראל הפרה פשיטא דהפרה עדיין ברשות כותי עומדת ואין חילוק בין כותי קונה מישראל או ישראל מן כותי עכ"ל ועיין עוד שם ובפסקי מהרא"י סי' ק"ל כתוב בסופו דאף ע"ג דאין מועיל מה שמקנה העובר לעובד כוכבים מחמת שלא בא לעולם מכל מקום יש סברא לומר דמהני אם הפרה מעוברת ועביד דאתי שתלד העובר ודמיא להאי דריש המפקיד נעשה כאומר פרתי קנויה לך סמוך לגנבתי וכו' שם דאם יש עוד צד להיתר כההיא דראוהו חולבת מקודם מהני בצירוף וכתוב עוד בתשובת מהרא"י הנ"ל דמה שמתנה עם העובד כוכבים שיאכיל הפרה בעד העגל הוי כנותן מעות בעדו :

חידושי רע"ק

(סי' רס"ב) : (ש"ך סק"ח) וכתב עד שם וע' בת' עבודת הגרשוני (סי' ק"ב) ות' נחלת שבעה (סי' ל') ות' חינוך ב"י (סי' פ"ד ופ"ה) ות' צמח צדק (סי' קכ"ט) :

ביאור הגר"א

הרמב"ם בכמה מקומות וכ"פ בש"ע לעיל סי' קל"ב ס"א וס"ב וסי' קמ"ו ס"ג [ועסי' קל"ב ס"ב דגם כסף לבד קונה ועש"ך שם ס"ק י"ז ועמ"ש בח"מ סי' קצ"ד]:[יב] ועובד כוכבים בע"ח כו'. עש"ך : [יג] עובד כוכבים כו'. עמ"ש בס"ת בהג"ה :

פתחי תשובה

דה"ה בקנה פרה כו' וא"כ אם עשה הישראל משיכה או נתן מעות כו' הכל הוא מלשון הש"ך. אך בט"ז סק"ח כתב בשם תשובת רמ"א סי' פ"ז דהיינו דוקא לכתחלה צריך מעות וגם משיכה אבל דיעבד ודאי קיי"ל כר"ת ועל כן אם לא משך ישראל הפרה פשיטא דהפרה עדיין ברשות עובד כוכבים עומדת ע"ש ועיין בזה בת' שער אפרים כו'] . ומ"ש לענין דיעבד אי קיי"ל כר"ת עיין בתשובת שער אפרים סימן ע"ט ובתשובת חינוך ב"י סימן פ"ד ופ"ז ופ"ח ובתשובת נחלת שבעה סימן ל"א שהסכימו כדעת הרמ"א ז"ל דבדיעבד קיי"ל כר"ת דמשיכה קונה ולא מעות . וכמה אחרונים וגם ראשונים פליגי בהא כמ"ש בתשובת צ"צ סי' ס"ב ועיין בתשו' אא"ז פנים מאירות ח"ב סימן ג"ב ובתשובת מאיר נתיבים סימן ל"ט ועיין בספר באר יעקב מ"ש בזה כאורך . ועיין בתשובת רבינו עקיבא איגר סימן ל"ז באחד שהיה לו פרה מעוברת והיא ספק מבכרת ומכרה לעובד כוכבים הרועה בכסף לחוד אח"כ הוליכה הרועה לשדה לרעות עם שאר בהמות כדרכו בלי כוונת קנין משיכה ואח"כ ילדה . וכתב דאין כולד חשש קדושת בכור . אחד מטעם קנין משיכה דאף שהיה בלא כוונה מ"מ כדעת אחרת מקנה אותו מהני אף בלי כוונה כלל [*ע' בתשובת ח"ס סימן שי"ג שהאריך בפרט זה וע"ש עוד בסימן שי"ז מזה] . ועוד מטעם ס"ס שמא כבר ילדה ושמא הלכה דעובד כוכבים קונה בכסף ואף דע"ז לחוד אין לסמוך כיון דהוא במקום חזקה דלא ילדה אם לא היכא שהיתה חולבת דאז הרוב מסלק להחזקה מ"מ סניף מיהא הוי ועוד יש סניפים ע"ש באריכות גדול . ועיין במשנה למלך פ"ד מהלכות בכורות שכתב דאם מכר לעובד כוכבים בכסף לבד ואח"כ כשנולד הטילו הבעלים בו מום אסור. להקל דמותר לשחטו על מום זה דהא דקיי"ל דאסור לשחטו על מום זה הוא רק מדרבנן א"כ הוי ספק דרבנן דלמא קיי"ל דעובד כוכבים קונה בכסף לחוד ושוב העלה דאין להקל מאחר דנפל הספק בהיותו אסור מן התורה ואח"כ נתגלגל הדבר ובא לאיסור דרבנן כה"ג לא אמרינן ס' דרבנן לקולא כמ"ש מהריב"ל ח"ג סימן ק' ע"ש וע' בת' רבינו עקיבא איגר סימן ס"ד מ"ש בזה . ועיין בתשובת מהר"ם זיסקינד סימן ז' בשם הגאון מהרש"ק בענין יהודי אחד שקנה מעובד כוכבים כבש חוץ לעיר ונתן מעות לעובד כוכבים ע"י ראיה בעלמא ולא משך או הגביה הכבש והניחו בבית העובד כוכבים ואח"כ מכר היהודי את הכבש לעובד כוכבים אחד גם כן במעות לבד בלי משיכה ואח"כ ילדה הכבש בבית העובד כוכבים שעמד שם ופסק דאין כאן אפילו ספק בכור דממ"נ אם מעות אין קונות בעובד כוכבים א"כ לא קנהו הישראל כל עיקר ואי מעות קונות בעובד כוכבים כרש"י א"כ מה שמכר הכבש לעובד כוכבים גם היא קנתה דלא שייך לומר דקיי"ל הכא וזכה להחמיר כיון שהוא בבהמה אתת הוי כסיל בחושך הולך . וכתב עוד דאפילו אם לא היה מוכר הבהמה כלל לעובד כוכבים מ"מ אם לא פרע כל דמי המקח יש לצדד ולהקל דמקרי יד עובד כוכבים באמצע ופטורה מן הבכורה ע"ש . ועיין בתשובת חינוך בית יהודה סימן פ"א בדבר בכור שמכרה אבה ב"ב לעובד כוכבים בסרוטה כו' וכתב שי[illegible] סהדי דניחא לבעל בהכי ואם היא נו"נ תוך הבית פשיטא דליכא מיחוש ע"ש ועיין פמ"ג א"ח סו[illegible] סני ע"ש . ועיין בחו"ע ס"ם פ"ו ובבית שמואל שם בא"ה שמכרה מטלטלין באיזה אופן המקח ק[illegible] בפשיטות כדבר בכור שמכרה אמו של ב"ב פרה מעוברת שלו לעובד כוכבים בלתי ידיעתו הוי מכ[illegible] אחר אמנו הוי כשלוחו כיון דזכות הוא לו ע"ש : (ז) הואיל והעובד כוכבים . עבה"ט בשם ש"ך לא סמך ע"ז רק בצירוף קולות אחרות ע"ש וב"כ הוא ז"ל בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סימן קנ"ח בכור שבעל הבהמה אמר לעובד כוכבים קודם שילדה אם תלד בהמה זו זכר יהיה להעובד כוכבים ילדה זכר והעובד כוכבים רוצה להחזיק לעצמו כדברי בעליו וכתב דיש בו קדושת בכור מאחר ש[illegible]

[illegible]

באר היטב

וכך והאמין לו אע"פ שנתן לו העובד כוכבים אח"כ מה שהבטיח לו אין אלו המעות קונות ואנ"ל אם הישראל היה חייב לעובד כוכבים וא"ל העובד כוכבים פרתך קנויה לי במעות שאתה חייב לי והקנה לו הישראל דפשיטא דאין זה קנין מעות ע"כ ומשמע דה"ה בקנה פרה מעובד כוכבים דלר"ת משיכה דוקא קונה ולרש"י מעות וא"כ אם עשה הישראל משיכה או נתן מעות וילדה חייב בבכורה מספיקא וכ"מ בתשובת הרב סי' פ"ז וכתב עוד שם שאם קנה פרה מעובדי כוכבים במעות ונגנבה ונתרצה העובד כוכבים לשלם הפרה להישראל ואח"כ הוכר הגנב וילדה הפרה דפטור מבכורה כיון דנתרצה העובד כוכבים לשלם נקנה לו הפרה בכל מקום שהיא עכ"ל ובפסקי מהרא"י כתב דאע"ג דאין מועיל מה שמקנה העובר לעובד כוכבים מחמת שלא בא לעולם מ"מ יש סברא לומר דמהני אם הפרה מעוברת ודמיא להא דריש המפקיד נעשה כאומר פרתי קנויה לך סמוך לגנבתי ואם יש עוד צד להתיר כההיא דראוה חולבת מקודם מהני בצירוף ומה שמתנה עם העובד כוכבים שיאכיל הפרה בעד העגל הוה כנותן מעות בעדו עכ"ל : (ח) הואיל והיה כאן משיכה ומעות . דכיון דברשות העובד כוכבים הוי בשעת התנאי וקנה לו רשותו במקום משיכה ומעות נמי נתן במה שקבל עליו להאכילה וליטפל בהן מאי איכא לך למימר דבר שלא בא לעולם הוא יש להביא ראיה על זה מפרק המפקיד דאמרינן נעשה כאומר לו קנה בהמה לולדותיה כו' עכ"ל מהרא"י :

נקודות הכסף

(סימן ש"ב בט"ז ס"ק ח') אבל דיעבד ודאי קי"ל כו'. אין כאן דעת הב"ח והאחרוני' וכמ"ש בש"ך ס"ק ח' :

יד אברהם

אנשים ואמרו לו שצריך שאלת חכם והטור כבר נתערב עם הרבה טורות שאכל החוכר וא"א להכירה . ועתה יורנו מורינו בדין הבשר הנאסר וכלי המליח' והבישול והאכילה ומה לעשות עם הטורות כל הנ"ל יורנו רבינו כיד ה' הטובה עליו ולפי רוב בקיאותו בש"ס וגדולי הראשונים והאחרונים. ע"כ לשון השואל: תשובה גרסינן בפ"ב דבכורו' אמר ריב"ל כו' ע"ש בכל הסוגיא דמשמע דלר"י דאמר דבר תורה מעו' קונות בישראל [illegible]

הלכות פטר חמור

שכא בכור בהמה טמאה במה ובמי ובאיזה מקום נוהג וכן פדיונו ועריפתו. ובו כ"ג סעיפים:

א [א] בכור בהמה טמאה נוהג בכל מקום [א] ובכל זמן [ב] ואינו נוהג (א) [ג] אלא בחמורים וזה מצותו שכל ישראל שיש לו חמורה שבכרה פודהו בשה (ב) מן הכשבים או מן העזים בין זכר בין נקבה בין תם בין בעל מום בין גדול בין קטן ויתננו לכהן [ב] [ד] ומאימתי חייב לפדותו משיולד עד שימות [ג] [ה] אלא שמצוה לפדותו מיד שלא להשהות המצוה [ד] [ו] ולאחר שיפדנו הוא חולין גמורים ומותר בגיזה ועבודה כשאר חולין [ה] והכהן יעשה ג"כ בשה כמו בשאר חולין:

ב א [ז] אין פודין (ג) לא (א) בעגל ולא בחיה ולא בשה שחוט ולא בטריפה ולא בכלאים ולא בכוי:

ג [ח] אין פודין בשה הדומה למין אחר (ד) ואם פדה פדוי [ו] (ויש אומרים דאם פדה בו (ה) הוי (ב) ספק) (טור בשם הרא"ש):

ד [ט] פודין בבן פקועה [ז] (וי"א שאין פודין בבן פקועה) (ג"ז בשמו):

ה [י] אם אין לו שה לפדותו פודהו בשוויו [ח] (ואז יכול לפדות בכל דבר) (ב"י יוסף בשם הרמב"ם) ונותן דמיו לכהן ב [ט] לא אמרה תורה (ג) להחמיר עליו אלא להקל עליו שאם היה לו פטר חמור ששוה עשרה סלעים יש לו לפדותו בשה [י] שוה דינר [יא] [יא] בד"א כשהיו דמי פטר חמור מג' זוזין ומעלה אבל אם היו דמיו פחות מג' זוזין אין פודין אותו אלא בשה או בג' זוזין ועין יפה לא יפחות מסלע ועין דעה בחצי סלע ובינונית בג' זוזים:

הגה [יב] ופודין בשה אחד כמה פעמים [יג] כגון אם חזר וקנאו מן הכהן (ך) [יד] או במקום שיש לו ספק פטר חמור ג שדינו שמפרישים עליו טלה והוא (ד) שלו (טור):

ו [יב] מיד כשהפריש הטלה תחת פטר חמור חזר הפטר חמור חולין אפי' קודם שנתנו לכהן ומותר ליהנות בו [טו] ואם מת לא יקבר והכהן זכה בשה מיד [טז] והוא באחריותו שאם מת ביד הבעלים קודם שנתנוהו לכהן פטורים ד [יז] [יג] לפיכך מיד כשמפרישו (ז) (ה) מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון פטר חמור:

ז [יד] ישראל שפדה פטר חמור של חבירו הוא פדוי [יח] ופטר חמור הוא לבעליו:

ח [יט] [טו] פטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה [טז] ואם מכרו קודם פדיון ה (א) (ו) דמיו אסורין

הגה [כ] ודוקא שמכרו סתמא אבל אם הודיע ללוקח שהוא פטר חמור והוא מוכר לו מה ששוה יותר מהשה שיפדה דמיו מותרים ואפי' לכתחלה (ח) מותר למכרו בכהאי גוונא (כך משמע בטור י"ו):

טורי זהב

שכא (א) אלא בחמורים. שנאמר פטר חמור: (ב) מן הכשבים כו'. שהכל נקרא שה כפרש"י בחומש: (ג) לא בעגל כו'. פירוש בתורת פדיון שיש בשה כמ"ש בסעיף ה' אבל בשויו פודה אפילו בעגל: (ד) ואם פדה פדוי. ואין צריך פדיון אחר מספק כיון שאינו קדוש קדושת הגוף כמו ספק בכור: (ה) הוי ספק. פירוש אם אחר כך מת הפטר חמור קודם שנתן זה הפדיון לכהן לא חייב ליתן אותו להכהן דיכול ישראל לומר שמא לא חל עליו הפדיון ואם אחר שנתנו לכהן מת הפטר חמור ישאר הפדיון לכהן כיון שהוא מוחזק דהא נתנו הוא עצמו לו ואין זה דומה לתקפו כהן דמוציאין מידו כדלעיל סימן שט"ו ויש להקשות ממה שכתוב בתשובת מהרי"ל סימן קע"ד בספק בכור שנתנו הישראל לכהן ואחר כך נודע לו שלא היה צריך ליתנו לו מדינא ואילו ידע זה מתחלה לא היה נותנו לו הוי ליה כתקפו כהן ומוציאין מידו ומדמה אותו לשולח מעות לחבירו ליתנו ליד עובד כוכבים ושכחו העובד כוכבים דהדרי זוזי למרייהו דאדעתא דהכי לא שלח ליה והוא בח"מ סימן קפ"ג ולכאורה סותר הך הכא דהא גם כן ספיקא הוה ויכול לומר אילו הייתי יודע שאין זה פדיון לא הייתי נותנו לך ויש לומר דשאני הכא דבשעת הפדיון היה לכהן על כל פנים חוב עליו ליתן לו פדיון טוב אלא שטעה וסבר שזהו פדיון טוב ע"כ יחזיקנו הכהן מה שאין כן בספק בכור דיש ספק אם חייב לו כלל: (ו) או במקום שיש לו ספק כו'. פירוש ויש לו הרבה מהם פודה כולן בשה אחד כן הוא בטור: (ז) מברך אשר קדשנו כו'. בפרישה הקשה למה לא מברכין גם כן אנתינת בכור בהמה טהורה לכהן כמו בפדיון פטר חמור ובפדיון בכור אדם ותירץ דאין מברך אלא כשנשאר בידו ממה שהיה קודש ונותן מידי אחרינא תחתיו משא"כ בנתינת בכור דנותנו כולו לכהן ולא נשאר בידו כלום מהקדושה ואין זה מספיק לי דמכל מקום למה לא יברך על המצוה דמה לי בכך שלא נשאר בידו כיון דמכל מקום מקיים מצות השם ב"ה ונראה לי דאין שייך ברכה אלא במה שעושה האדם משלו על זה מברך שזכה לעשות משלו רצון המקום ב"ה משא"כ בבכור דמעולם לא היה לישראל זכות בו דמשנולד הוא בי גזא דרחמנא והוה כאילו לא נולד לו אותו הבכור אלא כאילו נולד בבית כהן מפרתו דרחמנא זכה לו בכך כמ"ש כל פטר רחם לי הוא ע"כ אין שייך לברך כי הוא אינו עושה כלום מממונו משא"כ בפדיון פטר חמור ובכור [אדם] שהוא נותן ממונו בזה ע"כ הוא מברך שפיר על מצוה זאת כן נראה לי וסיים בטור בזה וא"צ להמתין בברכה עד שיתן הפדיון לכהן: (ח) מותר למכרו בכה"ג. היינו כדעת הטור על פי הרא"ש שכתב וז"ל ה"ד הגאת דמיו דאסור כגון דמזבין ליה למאן דלא ידע שהוא פטר חמור ושקיל מיניה כנגד כולו אבל למישקל מיניה מאי דשוה טפי משה קטן שהלוקח זקוק לפרוע עליו דמים שפיר דמי עכ"ל. ולמד הטור שעיקר ההיתר במה שאינו לוקח כל המעות רק מניח אלו בעד השה וא"ל אם כן אמאי תלה ברישא האיסור במה שלא הודיעו הא אפילו בהודיעו אסור כד שקיל דמי כולו י"ל אין ה"נ אלא דאורחא דמילתא נקיט דכל שהוא מודיעו ודאי אין הלוקח נותן דמי כולו שהרי יודע שיצטרך ליתן שה לכהן אבל אי מתרמי שאחד נותן דמי כולו אע"פ שיודע שיצטרך ליתן שה איסורא קא עביד המוכר הכי סבירא ליה לטור אבל הבית יוסף פירש דברי

שפתי כהן

שכא א אין פודין כו'. בכל אלו אין פודין בסתמא אלא בשויו כן הוא בטור והוא פשוט וזה שכתב הרב בסעיף ה' ואז יכול לפדותו בכל דבר: ב לא אמרה תורה להחמיר עליו כו'. כלומר שהקדש ושאר דברים נפדים בכל דבר ופטר חמור לא יהא נפדה רק בשה ולא בשויו: ג שדינו שמפריש עליו טלה והוא שלו. כדלקמן סעיף י' ורשאי אחר כך לחזור ולפדות עליו ודאי פטר חמור וכן כשיש לו כמה ספיקות פטרי חמור מפריש עליהן טלה א' בשביל כולן והוא שלו: ד לפיכך מיד כו'. ואין להמתין עד שיתן הפדיון ליד כהן דהא פדוי הוא מעכשיו: ה דמיו אסורים. אפי' מה ששוה יותר על השה דכיון שלא הודיע ללוקח

באר הגולה

א לשון הטור וכ"כ הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות בכורים מפשיטותא דגמ' והכי הפלין ופטר חמור וכו' קדושין ריש דף ל"ו וכמ"ש התוס' שם: ב ברייתא בכורות ריש דף ו': ג משנה שם דף ס' ע"א: ד ברייתא שם דף י"ב ע"ב ואוקימנא לה כרבנן דפליגי אדרבי אליעזר ומשמע התם דלרבנן דקי"ל כוותייהו אי אשהי ליה אינו עובר עלין: ה זה פשוט ממ"ש ושמרתם את המצות: ו משנה שם דף ס' ע"א: ז משנה שם דף י"ב ע"ב: ח לשון הרמב"ם שם דבעיא שם בגמ' ולא נפשטא ופסק בה לכתחלה לחומרא ובדיעבד לקולא כיון דאין בו קדושת הגוף: ט שם וכרב אשי שם בגמרא: י נ"י שם כרב נחמן בריה דרב יצחק דפד' ליה בשילק בשוויו שם דף י"א ע"א: יא כתב הכ"מ שמה שכתב לחלק בין אם היו דמי פטר חמור ג' זוזים וכו' שמא גירסא אחרת היה לו בגמרא ול"נ: יב לשון הטור ממשנה שם דף י"ב ע"ב וכחכמים ומשנה שם דף ס' ואם מת הכהן בו ומוקי לה שם בגמרא דף י"א ע"ב דמית בבית בעלים והכא בו כהן: יג כ"כ שם התוספות והרא"ש: יד מימרא דרב שזבי א"ר הונא שם דף י"א ע"א: טו לשון הרמב"ם שם מברייתא שם דף ס' ע"ב ומ"כי יהודה: טז שם דף י' ע"ב אוקימתא דברייתא אליבא דרבי יהודה: יז מדברי

בית הלל

כלישנא בתרא ומתני' דמכות מסייע ליה. והרא"ש כתב שר"ת ורבינו אלעזר פסקו כלישנא קמא והוא סובר כר"ת משום דשביעית דרבנן ואזלינן לקולא ולר"ת הא בספיקא דממונא מקילין לקולא לנתבע והכא הוי איסורא קולא לתובע. ונראה לי דטעמיה משום דמשום איסורא הוא ומקילינן דלא תנהוג כיון דרבנן הוא בזמן הזה ונקט דנ"מ לענין ממונא והוי חומרא לתובע מ"מ כיון דבעיקרא דדינא לא איפשיט למבעי אי מפקינן ממונא מהאי גברא אלא לענין איסורא איתנהג שביעית אין לא לקולא נקטינן כנ"ל. וכתב במישרים נתיב ז' ורי"ף לא הביא אחד מהלשונות נראה [illegible]

ביאור הגר"א

שכא [א] ובכל זמן. בכורות י"א א' ר"י נשיאה כו' ר"נ בריה דר"י כו': [ב] ומאימתי כו'. כתי' דרבא שם וקי"ל כרבנן. אבל הרמב"ם כתב משיולד עד ל' יום ולאחר שלשים יום אם רצה לערפו עורפו ואם רצה לפדותו פודהו ואין כאן אלא מצות עיכוב בלבד. ונראה של"נ אלא. רק אמר רבא בו' ור"ל לעולם כרב ששת וברייתא דלעיל דעובר עליו לאחר ל' כר"א וברייתא דכאן דאמר או פודהו או עורפו ואינו עובר עליו כרבנן ושנוייא תנ"ל קיימא לא מצוה לפדותו כל כו': [ג] אלא שמצוה כו'. כמ"ש ביבמות מ"ז ב' מיד מ"ט שהויי כו' ובמכילתא (פ' בא) והביאו רש"י בכמה מקומות ושמרתם כו': [ד] ולאחר כו'. ס' ב' לאפקועי לאיסורא כו' ושם י' ב' ואצטריך סד"א עריפה כו': [ה] והכהן כו'. י"א ב' דמית היבא כו' ועתוס' במנחות ס"ז א' ד"ה שבד כוכבים כו' ובב"מ ז' א' מאי ספיקות כו' אלא כו' ועדש"י שם ד"ה ספק בו': [ו] וי"א כו'. כיון דלא איפשיטא ודינו כמ"ש בס"י: [ז] וי"א כו'. דמר זוטרא שני לדב אשי: [ח] ואז יכול כו'. ס' ב' ומי הקפידה כו': [ט] לא אמרה כו'. גמ' שם י"א א': [י] שוה דינר. ל"ר אפי' בת דנקא כמש"ש: [יא] בד"א כו'. גירסת הרמב"ם שם ל"ק כאן בשה כאן בשויו. ר"ל דמ"ש אפי' פטרוזא כו' בשה ומ"ש ברניא בשוויו דאין פודין פחות מכאן אפי' החמור שוה כ"ש וכן משמע שם דאמר כמה בעינא למיתב כו' משמע שהיה פודהו בשוויו. אבל לגירסא שלנו והרא"ש והטור הוא להיפך דיותר מג' דינרים פודה בשה. שוה ג' דינרים או בשוויו אבל פחות מכאן אפי' פודה בשה א"צ אלא שוויו כמש"ש לא אמרה כו' להחמיר כו' וכ"ז לכתחלה אבל בדיעבד בשה כ"ש בכ"ע: [יב] ופודין כו'. מתני' ט' א': [יג] כגון כו'. רש"י שם: [יד] או כו'. כן פיר"ת ועתוס' י"א א' ד"ה שהיו כו' והרא"ש שם: [טו] ואם מת כו' והכהן כו'. מתני' שם: [טז] והוא כו'. שם ושם: [יז] לפיכך כו'. תוס' י"א א' ד"ה והלכתא כו' והרא"ש: [יח] ופטר כו'. שם בעיא דאיפשיטא: [יט] פטר כו'. כר"י וכמש"ש י"א א' רבינא קשיא ליה כו': [כ] ודוקא כו'. הרא"ש ממש"ש היקדש דבינ' ובינו ומפרש

באר היטב

שכא (א) בעגל. בכל אלו אין פודין בסתמא (פי' בתורת פדיון שיש בשה) אלא בשויו כן הוא בטור והוא פשוט וזה שכ' הרב בס"ה ואז יכול לפדותו בכל דבר. ש"ך: (ב) ספק. פי' אם אח"כ מת הפטר חמור קודם שנתן זה הפדיון לכהן אינו חייב ליתן אותו להכהן דיכול הישראל לומר שמא לא חל עליו הפדיון ואם אחר שנתנו לכהן מת הפטר חמור ישאר הפדיון לכהן כיון שהוא מוחזק דהא הוא עצמו נתנו לו ואין זה דומה לתקפו כהן דמוציאין מידו כדלעיל סי' שט"ו וע"ל מה"ש הרמ"א שם שאם נתן לו הישראל במעות דצריך הכהן להחזיר לו דשאני הכא דבשעת הפדיון היה לכהן עכ"פ חוב עליו ליתן לו פדיון טוב אלא שטעה וסבור שזהו פדיון טוב ע"כ יחזיקנו הכהן משא"כ בספק בכור דיש ספק אם חייב לו כלל עכ"ל הט"ז: (ג) להחמיר. כלומר שהקדש ושאר דברים נפדין בכל דבר ופטר חמור לא יהא נפדה רק בשה ולא בשויו. ש"ך: (ד) שלו. ורשאי אח"כ לחזור ולפדות עליו ודאי פטר חמור וכן כשיש לו כמה ספיקות פטרי חמור מפריש עליהן טלה א' בשביל כולן והוא שלו. ש"ך: (ה) מברך. כתב הט"ז והא דאין מברכין ג"כ אנתינת בכור לכהן כמו בפדיון פטר חמור ובכור אדם משום דיש לחלק דבכור מעולם לא היה לישראל זכות בו דרחמנא זכהו להכהן תיכף משנולד וה"ל כאילו נולד בבית הכהן מפרתו ע"כ אין שייך לברך כי הישראל אינו עושה כלום משא"כ בפדיון פטר חמור ובכור אדם שהוא נותן ממונו בזה מברך שפיר על מצוה זאת עכ"ל: (ו) דמיו. אפי' מה ששוה

פתחי תשובה

שכא (א) דמיו אסורין. עיין בתשו' נו"ב חיו"ד סי' פ"ד שכ' ליישב מה שהקשה הכלת"ד על זה דהכי קיי"ל שאין איסורי הנאה תופסים דמיהם רק ע"ז ושביעית וכתב דע"כ לא אמרו כלל זה אלא באיסורי הנאה שאין לכם תקנה אבל פטר חמור יש לו תקנה שאחר הפדיון הותר בהנאה וגם מה שהפט"ח עצמו אסור בהנאה הוא שלא להפסיד הכהן

גליון מהרש"א

(סי' שכ"א ס"ק ח') למאן דלא ידע. ע' ת' אבא מארי ח"א בחלק הכתובים סי' ק"מ וע"ש

[כא] יח ואם מת קודם פדיון או יט שערפו יקבר [כב] מפני שהוא אסור בהנאה אף לאחר עריפתו הואיל ולא נפדה. [כג] כ לפיכך אם לא פדהו ונתן פטר החמור בעצמו לכהן אסור לכהן להשתמש בו עד שיפדהו בשה ויקח השה לעצמו או יערפנו ויקבר ו [כד] והכהנים (ז) חשודים על דבר זה לפיכך (ב) אסור לישראל ליתן פטר חמור לכהן אלא א"כ פדה החמור בפניו או יערפנו לפניו :

ט [כה] כא פטר חמור קודם שיפדה אסור לעבוד בו ולגוזזו כדי ליהנות בשערו [כו] כב אבל אם היה (ט) שערו מסובך או שיש לו מכה במקום השער מותר לגוזזו להנאתו [כז] והשער אסור בהנאה ויקבר :

י כג ישראל שיש לו ספק פטר חמור יפריש עליו טלה כד להפקיע איסורו ז ומעכב הטלה (ח) לעצמו :

הגה [כח] לא רצה לפדותו ולא ליתנו לכהן מכהו בקופיץ בערפו עד שימות ויקברנו (טור) :

יא כה פטר חמור אין ממיתין אותו לא במקל ולא בקנה ולא במגל ולא במגירה ולא בקרדום (י) אלא (ט) בקופיץ ולא יכניסנו בחדר וינעול בפניו עד שימות שנאמר וערפתו :

יב כו מצות פדיה ח קודמת למצות עריפה :

יג כז חמורה שלא בכרה ט וילדה (י) שני זכרים י נותן טלה (יא) אחד לכהן כח זכר ונקבה ספק ומפריש טלה אחד כדי להפקיע קדושה ממנו עד שיהיה מותר בהנאה שמא הזכר נולד תחלה וטלה זה שהפריש לבעלים ואינו לכהן שהמוציא מחבירו עליו הראיה :

יד כט שתי חמורות שלא בכרו וילדו שני זכרים (°) נותן שני טלאים לכהן זכר ונקבה הזכר לכהן שני זכרים ונקבה א' לכהן ועל השני מפריש טלה אחד והוא לעצמו ל שני זכרים ושתי נקבות או שתי נקבות וזכר אין לכהן כלום (יא) יא [כט] (וי"א דצריך (יב) להפרים והם לעצמו) . (טור) :

טו לא אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים נותן טלה אחד לכהן זכר ונקבה מפריש טלה והוא לעצמו :

טז לב הלוקח חמורה מהעובד כוכבים ואין ידוע אם בכרה וילדה זכר פודה אותו בשה והוא לבעלים מפני שהוא ספק :

יז לג ישראל שירש מאבי אמו כהן פטר חמור ודאי (°) (יב) ואותו הכהן (יג) ירשו מאבי אמו ישראל יב מפריש טלה והוא שלו :

יח לד גר שבכרה חמורתו ספק קודם שנתגייר או אחר כך מפריש עליו טלה והוא שלו :

יט לה כהנים ולוים פטורים מבכור בהמה טמאה [ל] (וה"ה כהנת ולויה [לא] אבל בעליהם חייבים בפטר חמור שלהם [לב] אבל בנכסי מלוג שלה פטורים [לג] שהרי יש לה שותפות בהדיה) (תשובת הרשב"א סימן שס"ו) .

כ לו שותפות העובד כוכבים פוטר בו וכל דיני שותפות העובד כוכבים בטהורה כן דינו בטמאה [לד] לז אלא שאסור להשתתף עמו כדי להפקיע קדושתו כיון שאפשר בפדיה או בעריפה :

שפתי כהן

ללוקח שהוא פטר חמור לא יפדנו וכולו אסור : ו והכהנים חשודים על דבר זה. מפני שאומרים מה אני צריך להפריש עליו טלה כיון שהוא לעצמי : ז ומעכב הטלה לעצמו. שהמע"ה : ח קודמת כו'. דכתיב ואם לא תפדה וערפתו משמע שפדייה קודמת : ט וילדה ב' זכרים. ואינו מכיר הבכור : י נותן טלה אחד לכהן. משום שא' מהן ודאי בכור ושניהם אסורים בהנאה עד שיפדה : יא וי"א כו'. מטעם דנהי דפטור ליתן לכהן מספק משום המע"ה מ"מ צריך הפרשה לאפקועי איסורייהו הלכך בב' זכרים וב' נקבות מפרים שני טלאים והם לעצמו ובזכר וב' נקבות מפרים טלה א' והוא לעצמו וטעם סברא הראשונה דבספיקות הראשונות הואיל ועל כל פנים צריך לעשות מעשה לתת דבר לכהן הטילו עליו ג"כ לעשות הפרשה לאפקועי גם כן הספק מן האיסור אבל באלו האחרונות שא"צ לתת לכהן כלום הקילו עליו גם כן שרבוי הספקות גם כן מן ההפרשה ועיין ב"י : יב מפריש טלה כו'. הטעם שזה

שזה

טורי זהב

דברי הרא"ש דבהודעה תליא הכל דאם הוא מודיעו מותר לקבל כל המעות אע"פ שאין מנכה לו דמי השה דאמרינן דהפטר חמור חביב הוא בעיני הלוקח שמוותר בזה בדמי המקח או אמרינן מתנה נתן לו אותן דמי השה ומשמע מדברי רמ"א שפוסק כהטור ולענ"ד נראה דכיון שבשעה שמוכר לו הפטר חמור ומודיעו ודאי שניהם לא נתכוונו על מה שאסור בו רק על ההיתר ואם כן כל מה שקונה בעדו בשעת המכירה לא נתכוין אלא שיתן לו סך ההוא בעד ההיתר דהיינו מה ששוה אחר שיתן שה לכהן ואע"פ שבשוק אינו שוה כן מכל מקום זה לא נתכוין אלא דוקא בסך זה וכדרך שמצינו לענין אונאה דבכלים של בעל הבית אין להם אונאה שאינו מוכר חפציו אלא ביוקר דוקא ואין איסור בזה אלא כשמפרש בהדיא שסך זה יתן לו בעד כולו ולא יתן שה לכהן. כן נראה לי : (ט) שערו מסובך. הרא"ש נתן טעם שלא נאסרה בו גיזה אלא בתורת הנאה אבל בלאו דלא תגוז ליתא כיון דלית ביה קדושת דמים וגרע נמי משאר קדושת דמים דפדיונן קודש וזה פדיונו חולין עכ"ל : (י) אלא בקופיץ. הוא סכין גדול ודרך לערוף בו. כ"כ רש"י : (יא) וי"א דצריך להפריש. זהו דעת הטור והדעה הראשונה היא דעת הרמב"ם דס"ל בשני זכרים ושתי נקבות או זכר ושתי נקבות א"צ להפרים טלה והוא לעצמו וטעמו מבואר ברמב"ם וז"ל לפי שיש כאן ספיקות הרבה שמא האחת ילדה זכר והשניה ילדה ב' נקבות או שמא זו ילדה נקבה והאחרת זכר ואחריו נקבה או נקבה ואחריה זכר וכן בב' זכרים וב' נקבות יש ספיקות הרבה עכ"ל זה תמוה דמה זכות יש להפטר מהפרשה במה שכתב שמא ילדה הראשונה זכר או השניה זכר ואח"כ נקבה בתרוייהו יש לד חיוב על הבעלים להפרים טלה ולא נשאר אלא ספק שמא תרווייהו ילדו נקבות והאחת זכר אחר הנקבה ולמה אמר שיש ספיקות הרבה וכן הקשה בדרישה ואמר שיש ליישבו בדוחק ולענ"ד נראה דכך היא הכוונה במקום שאין לד לומר שהוא פטור לגמרי חייב הבעל ליתן שה להכהן אע"פ שאין ברור בעד איזה נותן ועל כל אחת יוכל לומר לא זאת החייבת מ"מ הבעל הוא אחד ויש ממון כהן בידו. ואם יש לד לפטור לגמרי כגון חמורה אחת וילדה זכר ונקבה מ"מ כיון שאין כאן רק שני לצדדים האחד לחיוב והשני לפטור חייב להפקיע איסור בהפרשת טלה והוא לעצמו ואפי' בב' זכרים וחד נקבה מב' חמורות דיש כאן עוד לטיבותא דהיינו שאין מבורר איזה חייבת דעל כל אחת יכול לומר שמא זאת ילדה נקבה תחילה ואח"כ זכר מ"מ כיון שאין לד לומר שנפטר הבעל לגמרי על כן בעינן האי מעלה מה שאין מבורר איזה החייבת וע"כ צריך להפרים טלה אבל אם יש לד שהוא פטור לגמרי מהני האי מעלה מה שאין מבורר איזה החייבת וע"כ אם ילדו שתי חמורות זכר ושתי נקבות דתחילה יש ספק איזה חייבת וע"כ אמר שמא האחת ילדה זכר והיא החייבת והשניה ילדה שתי נקבות ופטורה לגמרי וי"ל איפכא שמא זו ילדה נקבה ופטורה והשניה ילדה זכר תחילה ואח"כ נקבה נמצא שאין מבורר איזה החייבת וכיון שיש ספק ג' שמא האחת ילדה נקבה והשניה נקבה תחילה ואח"כ זכר שאפשר לפטור לגמרי על כן מהני המעלה הראשונה במה שאין מבורר וזה שקרא הרמב"ם ספיקות הרבה וכן הוא ממש בשני זכרים וב' נקבות נמצא דדברי הרמב"ם הם מרווחים בלי שום דוחק אלא שהרא"ש והטור חולקים מ"מ עליו כיון שאין לו היזק במה שמפרים טלה שהרי הוא לעצמו למה לא יפרישנו לספקיע את האיסור : (יב) ואותו הכהן ירשו כו'.

דאנו

ביאור הגר"א

ומפרש כפשטה . אבל הרמב"ם מפרש כפירש"י שם : [כא] ואם כו'. מתני' י"ב ב' מת פטר כו' : [כב] מפני שהוא כו' . י' ב' ואפי' לר"ש : [כג] לפיכך כו' . מתני' י"ב א' : [כד] והכהנים כו' . שם ב' : [כה] פטר כו' . י' ב' : [כו] אבל אם כו' . עבה"ג וכמש"ש והא מדסיפא מחיים כו' וערש"י ד"ה בהנאת גופו כו' : [כז] והשער כו' . פ"ג דערלה וכמש"ש בסוף תמורה כאן בשק כו' וע"ל ס"ס ש"ח : [כח] לא רצה כו' . הוא ענין בפ"ע ושייך לסי"א וכ"ה בטור והוא נמ' הנ"ל י' ב' : [כט] וי"א דצריך כו' . רש"י ותוס' שם וערא"ש שם : [ל] וה"ה כהנת כו' . כמש"ש ד' א' כל שישנו בבכור אדם כו' : [לא] אבל כו' . דנם בנו מאשה אחרת אינה פוטרת כמש"ש לויה לא תיפקע כו' בפטר רחם כו' : [לב] אבל כו' . וכמ"ש בסכ"א כמו בעובד כוכבים וכמש"ש ג' א' עד דאיכא כולי וכמו במתנות דדין כהן ועובד כוכבים שוין דפוטרין בשותפות : [לג] שהרי יש כו' . דאוכלת פירות כבעל כמ"ש בכתובות פ' ב' משום רווח ביתא ועוד יש לה זכות שאם נגנב הכפל לאשה כמש"ש ע"ש ב' . רשב"א : [לד] אלא שאסור כו' . כמש"ש ג' ב' משום דמפקע כו' ובבכור בהמה טהורה מותר כמש"ש ג"נ א' ח"ק ליקנינהו כו' אפשר כו' הלא"ה מותר ליקנינהו ואנן לא בקיאין ולא אפשר הוא . הרא"ש ותוס' שם ג' ב' משא"כ כאן דאאפשר כו' כמש"ו :

פתחי תשובה

הכהן לכך גם אם מכרו סדמים אסורים מהאי טעמא שהרי בידו לפדותו וכתב הפ"ז לא אמרינן דדמיו אסורין כי אם קודם עריפה אבל לאחר עריפה דמיו מותרין ע"ש ועי' בשער המלך פ"ה מהלכות אישות הלכה ב' כד"ס ודעת רבינו שכתב גם כן לייסב קושיא הנ"ל כטוב טעם ודעת ע"ש ועיין בתשובת רבינו עקיבא איגר סימן ק"ס מ"ש בזה : (ב) אסור לישראל . עיין בתשובת רדב"ז החדשות סי' תנ"ו מ"ש בזה :

באר היטב

יותר על השה דכיון שלא הודיע ללוקח שהוא פטר חמור לא יפדנו וכולו אסור. ש"ך : (ז) חשודים . מפני שאומרים מה אני צריך להפרים עליו טלה כיון שהוא לעצמי : (ח) לעצמו . מפני שהמע"ה : (ט) בקופיץ . הוא סכין גדול ודרך לערוף בו. כ"כ רש"י: (י) שני . ואינו מכיר הבכור : (יא) אחד . משום שאחד מהם ודאי בכור ושניהם אסורים בהנאה עד שיפדה. ש"ך: (יב) להפריש לאפקועי איסורייהו הלכך בב' זכרים וב' נקבות מפרים ב' טלאים והם לעצמו ובזכר וב' נקבות מפרים טלה אחד והוא לעצמו. ש"ך: (יג) ירשו . דאלו פטר חמו־

באר הגולה

אביו הרא"ש שם בפסקיו אבל לדעת הרמב"ם איתקלוק בדבר וכמ"ש הב"י : יח משנה שם דף י"ב ע"ב : יט משנה שם דף י"ג ע"א : כ ברייתא ומימרא דרב נחמן וכו' שם דף י"ב ע"ב : כא לשון הטור מברייתא וכדברי יסוד' ולייתני לעיל סעיף ח' : כב שם מדברי אביו הרא"ש ונתן טעם לדבר שלא נאסרה בו גיזה אלא מתורת הנאה : כג משנה שם דף ט' ע"א : כד שם בגמרא ע"ב : כה ברייתא שם דף י' ע"ב : כו משנה שם דף י"ג ע"א : כז משנה שם דף ט' ע"א : כח שם במשנה : כט שם במשנה : (°) עיין בתוס' יו"ע ובמה שכתבתי לעיל בסימן ש"ח ס"ו : ל הרמב"ם שם וסיים שם ואינו צריך להפרים טלה לעצמו לפי שיש כאן ספיקות הרבה והראב"ד השיגו וכן הטור והכ"מ כתב ליישב דבריו ע"ש: לא שם במשנה: לב רמב"ם שם וטור שם ממשנה דלעיל : לג מימרא דרב נחמן שם דף י"א ע"א : (°) פי' דאז חייב בפדיון דברשות ישראל נולד : לד ברייתא חולין דף קל"ד ע"א : לה משנה בכורות דף ד' ע"א : לו משנה ריש בכורות : לז טור מדברי אביו הרא"ש שם בפסקיו אהא דרב

בית הלל

(סימן שכ"א שו"ע סעיף י"ח) מפריש עליו טלה והוא שלו. והטעם דמפרים עליו אף שהוא ספק משום שהוא אחד מארבעה שיש בהן עון מיתה או כרת וא"כ מפרים לאפקועי איסורא אבל הטלה שייך לכהן אם הוא ודאי אבל מספק משום שהוא ממון הרי הוא לעצמו משום דספק ממון לקולא כמו גבי בכור בבהמה טהורה שהוא חייב לנהוג בו דין בכור לאכול דוקא במומו משום שיש בו עון מיתה או כרת ועי' מ"ש בסי' ש"ח ע"ש :

ברכי יוסף

(סימן שכ"א שו"ע ס"ח) אם לא פדהו ונתן פטר החמור בעצמו לכהן וכו' . מהר"ר איסרלן בפסקים וכתבים סימן רל"ה נראה כמסתפק אם נתן בישראל פטר חמור בעצמו אם יצא ולאיתי להרב הרדב"ז סי' תנ"ו הנשאל על דבר זה וכתב דמי שנסתפק בזה לא ראה דברי הר"מ פי"ב דבכורים וכו' עש"ב: ויש להעיר על הרדב"ז אשר העלה ואשר סבית מדברי הרמב"ם ז"ל להגדיל המדורה על המסתפק דמשנה שלימה וברייתא הוא פ"ק דבכורות דף י"ב ואין זה חדוש שחידש הר"מ דמתניתין ומתניתא היא וכבר תמה על הרב מהרא"י הרב מהר"ר עזריה יהושע הביאו הרב כנה"ג מהמשנה וברייתא ע"ש : ואחזה הוית לאחד מגדולי הדור זלה"ה כתב בכתב ידו דלא קשיא על מהרא"י קושית הרב הנז' דכוונת הרב מהר"ר איסרלן דהמשנה אין ראיה ממנה דלעולם לא קיים המצוה בנתינתו לכהן והכי זה דומה למי שלא פדה את בנו דמחויב הוא לפדות עצמו וכן הן ד' מהרא"י שכ' מהיכן דקדקת וכו' כלומר דלא משכחת ראיה דבנתינתו לכהן קיים המצוה עכ"ד הרב הנז' זלה"ה . ולי הצעיר לא יגהה מזור הדא דהו"ל לתנא למתני נתנו לכהן לא קיים מצותו ולוקחו ופודהו ואמאי תני תנא דין הכהן דאינו רשאי לקיימו עד שיפרים שה תחתיו הו"ל אופן קיום המצו' וכוונה בזה כתב הרדב"ז בתשו' הנז' דהל"ל להרמב"ם דעל הישראל מוטל לקיים המצוה ויחזור ויקח הפטר חמור אלא מוכח דקיים המצוה. ותו דהתנא לאו בדשעי ופופטי עסיק דלא בעו לקיימו מצוה ותו דלשון הברייתא דקתני ת"ר ישראל שהי' לו פטר חמור בתוך ביתו ואמר לו תנהו ואני אפדנו הרי זה לא יתנהו לו אא"כ פדאו בסיון מוכח בהדיא דקיים המצוה דהרי

גליון מהרש"א

בגליון שם:(שו"ע סעיף י"ט) כהנים ילוים. ע' גליון לעיל סי' ש"ה סי"ח :

בזה שישראל היורש את הכהן אין צריך לעשות יותר ממה שהיה צריך לעשות הכהן המורישו והכהן המורישו לא היה צריך לעשות אלא להפריש עליו שה להפקיע קדושה שחלה עליו בבית ישראל הראשון המורישו והוא נוטל השה לעצמו דכהן הוא הכי נמי עשה זה הישראל היורשו דהוי כמו שהורישו הכהן השה : יג מודיעים אותו כו'. כדי שלא יאמר העובד כוכבים ישראל מזלזלין בקדשים כי אין הקדשו זה הקדש ומותר בגיזה ועבודה :

דאלו פטר חמור של הכהן עצמו הוא פטור וכן כ' רש"ל ועיין בדרישה שהביא לשונו : (יג) והרי הוא מותר. פי' אפי' לישראל. רש"ל :

כא [לח] שותפות כהן או לוי פוטר בו :

כב [לט] עובד כוכבים שהפריש פטר חמור יג מודיעין אותו שאינו חייב (יג) והרי הוא (יד) מותר בגיזה ועבודה :

כג פרה שילדה כמין חמורה וחמורה שילדה כמין פרה נתבאר בסימן שט"ו :

באר הגולה

מרי בר רחל דף ג' ע"ב. לח טור ומטעם דאין כולו של ישראל וכדאיתא לעיל בסעיף כ' לט כריי' מנחות דף ס"ז ע"א:

ברכי יוסף

סתמא אשמועינן דיתנהו ויפדהו הכהן בפניו ואי ישראל לא מקיים המצוה הול"ל לא יתנהו לו ויפדהו דהוי אשמועינן מה יעשה הישראל לכתחלה וקאמר לא יתנהו אא"כ פדאו בפניו וזה פשוט. ותו ק"ק על הרדב"ז שלא הזכיר למהר"א ששון ושמעתיו בשמיה כולי יומא ועי' מה שהאריך הרדב"ז בתשובה הנז':

באר היטב

של הכהן עצמו הוא פטור. כן כתב רש"ל: (יד) מותר. אפי' לישראל וכדי שלא יאמר העובד כוכבים ישראל מזלזל בקדשים לכך מודיעין אותו שאין זה הקדש :

לקט הקמח הלכות פדיון הבן ובבור בהמה טהורה ופטר חמור פנים חדשות

ראובן שהיו נשוי כהנת ורצה ליטול פריון הבן משום אשתו אין שומעין לדבריו ע"ש ובחלק"ם ח"ב רפ"ח. (ררב"ז קצ"ו) : **אשה** שהפילה תוך ב' חדשים לעיבורה כעין חתיכת בשר קטנה ולא היה בה שום ריקום כלל אלא כעין רירים ובשר הבן הבא אחריו צריך לפדותו ואינו מברך עליו דקי"ל ספק ברכות להקל ואף דהיה מקום לפטרו מן הבכורה דהא ממון כהן הוא והמוציא מחבירו ע"ה עכ"ז הצריך לתת לכהן הה' סלעים בלא ברכה ע"ש ובחוט השני צ"ב מ"ש ע"ד תברירה שנותן הכהן לאבי הבן הבכור שהוא לחיכוב מצוה ע"ש. (דרכי נועם י"נ) : **אנוסו** ספרד ופורטוגא"ל שנולדו שם והולידו בנים בארצות ההם ובא מהם בכור שהיה פ"ר מאמו האנוסה ואביו נ"כ היה אנוס הורה דאף על גב דקי"ל דקרושיהם אשר הם מקדשים שם אינם קרושין כלל כמ"ש הרשד"ם א"ה י' והריב"ש ע"ש עכ"ז בניהם הנולדים הם בני פנוי ופנויה ולדעתו העלה דצריך לפדות את עצמו כבואו לחסות תחת כנפי השכינה דהרי חיוב הפריון חל עליו משעת לידה ונמשך והולך עד יום המיתה וכל זמן שהיה אנוס בין האומות תינח דפטור אבל כשבא לערי ישראל במקום חירות החיוב חל עליו או על אביו עי"ש אורך ורוחב חיזוק ראיות לקיום דעתו וסברתו י"ד. (הר"ש הלוי כ') : **הוכוח** והעלה שאין להאמין לעובד כוכבים שמכר פרה לישראל וא"ל שעדיין לא בכרה דאפשר דלהשביח מקחו קא אמר ליה הכי והכי קי"ל דאין ערות לעובד כוכבים לא להחמיר ולא להקל ע"ש והרשב"א סי' ק"ח ובטור סי' רצ"ה. (הריט"ץ רכ"ו) : **ישראל** שהי"ל פרה מעוברת שלא בכרה וביום השבת היתה מבכרת שאמרה לעובדת כוכבים המילדת אותה שכחתי למכור אותה היום ולפי שידעה מנהג ישראל בענין המכירה מעצמה א"ל הילך נ"פ עבורו והניחה מעות על חלון בית הישראלי והניחה הפרה בדיר שלו. המחבר העלה דהוי ספק בכור דהעיקר קי"ל כר"ת דמשיכה קונה בכותי אלא דקי"ל כרש"י לכתחילה להצריך נ"כ כסף ובפסק וראיותיו השיג עליו בעל ברכת הזבח השגות עצומות והוא חזר כמתנצל להעמיד דבריו הא' ע"ש ובסי' ל"ב דביאר מ"ש הטור י"ד סי' ש"ך בשם הרמב"ם בדין היה העובד כוכבים שותף וכו' היה באמו או בעובר אבר א' וכו' ע"ש קושיית הב"י היכי משכחת לה ובעיקר עיין בשו"ת הרמ"א פ"ז והר"ם מינץ ל"ה ופ"ב ומוהר"ם פ"ו משאת בנימין ל"ה מהרי"ו כ"ט מהרי"ל ד"ס ע"ש ועבודת הגרשוני סי' כ"ה. שנשאל על מעשה זה עצמו ובסי' ק"ה על ביוצא בזה שהיתה לאלמנה א' ב' פרות ומכרה בעד חצי פ"נ את שתיהן כאחת לעובדת כוכבים המשרתת הבית המתעסקת בפרות ומאכילתן ומשקה אותן ועושה להן כל צרכיהן והעובדת כוכבים לא משכה את הפרות לרשותה או לטימסא אלא הניחתן בבית הישראלית ובכרה א' מהפרות וילדה זכר איכא לספוקי ביה דמאחר דבנמוסי העובדי כוכבים קנתה העובדת כוכבים בכסף לבד ואין צריך למשיכה די לנו בזה כדי שנימוסם יפטור ויפקיע את ולדי הפרות מהבכורה והוא ז"ל הוכיח והעלה שיש בנימוסיהם של אלו יכולת להפקיע מידי קדושת בכורה ונשא ונתן בדברי פוסקים הנז' והעלת דהטוב הוא שיקנה לעובדת כוכבים גם מקום הפרות עי"ש כי נסתפק עוד דמאחר שהמכר היה בסך קטן כזה פרוטה וחצי דהיינו פ"נ דאפשר שגם בנימוסיהם לא יהיה מכר נמור והדרן לקמייתא להיות ספק בכור עי"ש, ועיין מש"ל חמיו בעל צ"ץ בסימן ס"א על נדון זה עצמו ומה שחילק בין כשהעובד כוכבי' אלם לכשאינו אלם ובשו"ת הב"ח קמ"ם בדין ראובן שמכר לעובד כוכבים במעות לא מזומנים אלא שא"ל ליתן ולא עשה העובד כוכבים משיכה דהוי בכור נמור ותרתי בעינן מעות ומשיכה והכא ליכא דאפילו הוה איכא חד מנייהו היה ספק בכור ע"ש ובסי' קנ"א האריך בביאור דין קניית העובד כוכבים בכסף לבד דהוי ספק בכור ואין כאן מנהג כדי להקל באיסור כרת ע"ש ובחוות יאיר לנ"ד לח"ו ולוח"ם מ'. (ח"ב) (נחלת שבעה כ"ט לא"ב) : **ושנון** על הרב בעל נחלת שבעה במ"ש במהדורא קמא ובתרא בענין שיעור פריון הבן ויבאר דברי הראשונים והאחרונים ויחזקם במסמרות נטועים בעוסק שכלו ובקיאותו ומתק לשונו לשון הזהב עיין בו כי הוא רב ועצום ויושר חיליה כעיני סכל בני גילו כי באמת ראיתי מתוך ספרו כי היה שלם בתורה ובחסידות ובקי ומומחה בכל הספרים והחכמות מה שהיה מצטרך לו ומדעת הרמב"ם ז"ל יש בו והלך בדרכיו אשרי יולדתו. ובחוט השני סי' צ"ז כתב באורך קנין ביאור מדת המטבעות והמשקלות. (חות יאיר א') : **ישראל** שקנה בשוק מעובד כוכבים פרה א' ומכרה תוך לעיר א' מן השרים והשר הקונה נתן לו לחשבון קיום המקח שני זהובים והניחה ברשותו של הישראל עד שיתן לו כל דמיה משלם ובתוך כך המליטה זכר. העלה דמאחר שהקונה אותה אינו סתם עבד כוכבים כדי שיהיה הישראל יכול לדחותו ולסלקו בחזרת הב"ז אלא שהשבד כוכבים הוא ירו תקיפא על ישראל לפיכך נעשית הפרה כאילו ילדה ברשותו של עבד כוכבים ופטור הזכר מן הבכורה ע"ש כי הוכיח חילוק זה ממ"ש בגמרא דחולין רף ל"ט ע"ב ע"ש. (צ"ץ ס"ב) : **ישראל** קנה מעובד כוכבים סתם פרה ונתן לו לקיום וחשבון המקח זהוב א' והניחה אצלו עד שיגמור לו התשלומין ובינתיים ילדה זכר. הורה פנים לומר דלדעת רש"י דמעות קונות בעובד כוכבים הו"ל ספק בכור. אכן העלה דכיון דאין העובד כוכבים הזה אלם ויכול הישראל לבטל המקח בהנחת הזהוב שהקדים לו דודאי אין כאן אפילו ספק בכור וכ"ש אם לא נתן לו הזהוב אלא בתורת ערבון דאז לא קנה הישראל אלא כנגד הדמים שנתן והשאר הוא של עובד כוכבים דפטור מהבכורה ע"ש. (שם ס"ג) :

ישראל שהיה הולך לשוק שבעיר אחרת לקנות בהמות וא"ל עובד כוכבים אחד אייתי לי פרה טובה והרי לך על המקח נ' זהובים ואח"כ אתפשר עמך אם תהיה טובה וקבל הישראל המעות וכשבא לעיר שאל הישראל לעבד כוכבים א' אם יודע מפרה א' טובה שילדה כבר וחשיב לו העובד כוכבים שיש אתו בשכונה פרה טובה כחפצו שכבר ילדה כמה פעמים והוליכו אצל שכנו מקשה כמו שהיא מעוברת ולא שם אל לבו למכרה לפי שהיתה חולבת ובתוך יום ילדה זכר חורה פנים וביטל השלשה צרדים של היתר שצרד לו השואל במה שהיתה חולכת ושהעובד כוכבים א"ל שכבר ילדה. ושהוא קנאה מתחילה ע"ש העובד כוכבים. אכן צדד להתיר מכח מה שקנאה במעות העובד כוכבים דאע"ג שלא היו מספיקות לקנות בהן כל הפרה עכ"ז מקצת הפרה קנה במשתיו של עובד כוכבים ונשתעברה אצלו שאם באולי לא היה לו במה לשלם לעובד כוכבים הנ' זהובים היה העובד כוכבים תופס הפרה והיה לו דין קדימה ומאחר שכן הו"ל יד עובד כוכבים באמצע ובתפיסת יד כל דהו דאית לעובד כוכבים די כדי לפטרה מהבכורה ע"ש ובקונטרס אחרון סי' קכ"ם בדין ישראל שהחליף פרתו המעוברת עם השר על פרה אחרת שהיתה לשר בכפר וביני ביני ילדה פרת העבד כוכבים ולהיות פרת העבד כוכבים תגרת דרצה הישראל לחזור בו וכו' ע"ש רצדד להחזיק ומסיק שלא להחזיק הוולד לבכור ע"ש ושער אפרים ע"ם בנדון זה עצמו האריך. (שם ס"ד) : **בכור** שנולד מאשה שאין אנו יודעים בודאי שהיא ישראלית מחמת שבקטנותה נגלתה מחרב רעה ושבית תארץ אשר נולרה שם אכן יודעת עיר מולדתה ושם אביה ואמה אך אינה יודעה אם אביה היה כהן או לוי אע"פ שהוא ודאי פטר רחם אפילו הכי פטור מפדיון כיון שאינו אלא ספק ממון וכל ספק ממון המוציא מחבירו עליו להביא ראיה ומכ"ש היכא דיש עדות אשה שאומרת שאמו היולדת היא בת לוי דפטור מפדיון וכו' ע"ש. (שם קכ"ח) : **בכור** פטר רחם שנולד לשבעה ולהיות כי חששו למולו עד אחר כלות שני חדשים הורה שאביו חייב בפדיון מיד אחר שלשים מאחר שיצא מכלל נפל ואין לעכב הפדיון מפני שלא נימול עדיין דהרי בכורות שבמדבר לא היו נמולים כמ"ש רש"י על פסוק וללוי אמר וכו' ואעפ"כ נפדו ע"ש. (שם קכ"ח) : **ובאר** דין בהמה מבכרת שהוציא הולד ראשו והחזירו דאסור לעבוד עבודה בזאה הבהמה והוליכה ממקום למקום ולדעת הרמב"ם דוקא כשהמשאוי עליו ע"ש רעת ההוספה בזה. (בית יעקב ז') : **בכור** שאירע יום ל"א שלו ביום א' של ר"ח העלה דאפי' לדעת מהרא"י סי' רס"ם וסיעתו דכתב דכשאירע בשבת מאחרין אותו עד יום א' יודה בכאן דמקדימין אותו ליום שלפניו ע"ש ומה שנתארך בסי' קכ"ח בביאור דין כשחל ל"א בעש"ק דהש"ע פסק כדעת מהרא"י הנזכר ומהרש"ל כ' ז' כתב דפודין אותו ביום הששי שהוא י"ל והמחבר עשה שלום ביניהם דהיכא שנולד ביום ה' רחל ל"א שלו בעש"ק אזי חזינן אם נולד בליל ה' אז פודין אותו לכתחלה ביום הששי שהוא י"ל שלו בשעה שהגיע כבר להיות מבן חדש ומעלה אבל אם נולד ביום ה' דלא הגיע למבן חדש ומעלה עד יעש"ק עצמו אז אין פודין אותו ביום ו' אלא ביום א' שהוא יום ל"ב שלו ע"ש באורך ביאור סוגיות פ' יש בכור וכל דעת הפוסקים שדברו בזה שמתוכם נלמד דין זה הברור ועיין בח"כ בפרה מטה אהרן פ"א במעשה שנולד הבכור בליל מוצאי שבת בתחלת הלילה שהיה י"ד אדר ונשלמו לו ל"י ביום שני י"ד ניסן ערב חג המצות והורה א' מתחכמים לפדות אותו ביום ערב הוה"מ כמ"ש המחבר בספרו יחש"ך שתינוק שעברו עליו כ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים שיכולים לפדותו מיד והנה נשאל לאהרן בחיר ה' לגלות דעתו וכתב דפודין אותו דוקא מיום ל"א והלאה כדי לצאת מהספק שלא יצטרך לפדותו פעם אחרת ואם מחמת זה צריך לפדוהו בלא ברכה אין בכך כלום דהרי אמרו ברכות אינן מעכבות עי"ש מ"ש על דברי המחבר ב"ה ומה שסתר ראיות המורה שהודה לפדותו בערב החג דלא מן השם הוא זה כיון דלדעת גדולי ישראל כל שפדאו תוך ל"י אינו פדוי וכל שלא הגיע יום ל"א הו"ל כתוך ל"י ואין סתירה כמ"ש הש"ע בסי' ש"ה סי"ג מי שהוא ספק וכו' דהתם קא משתעי כי היכי דהכהן לא יהיה יכול לתבוע מהאב פריון בנו מאחר שהוא בא להוציא אוקמינן ממונא בחזקת האב ועל המוציא להביא ראיה אבל כדי להיות ודאי פדוי יש לנו לילך אחר המחמיר ע"ש שו"ת. (בית חדש קכ"ב) :

ישראל שתבע מאת העבד כוכבים ב"ח שיפרענו וקבע לו זמן וכשהגיע הזמן העמיד לו העובד כוכבים עשרה בהמות ולא רצה לקבלם יען לא היה מגיע כדי שיעור חובו הלך לו השבד כוכבים והניחו והישראל לא ידע מה לעשות עד שבא עבד כוכבים אחד וא"ל שישכור להן שומר עד שיבא השר ויתבעבו לפניו וכן עשה ובלילה ילדה א' מהן. העלה דודאי אין כאן בכור דיד השבד כוכבים באמצע ולא יצאו הבהמות מרשותו והו"ל כמשכון ביד הישראל דהרי לא רצה לקבלם אפי' בדמי שוויים וכו' ע"ש. (שם ק"ן) : **בכור** בהמה פרה שלא השגיח בעל הבהמה לפטור הולד קודם צאתו לאויר העולם מחמת כי לא היה במקומו אלא כהן א' כתב דאם הוא ודאי בכור אע"נ דלאו שפיר עבד במה שלא מכרו לעובד כוכבים מ"מ צריך הכהן לקבלו וכן המנהג בכל מקום דאל"כ לא תמצא לשלם כהן שיקבל בכור בזמן הזה שיאמר לו פשעת במה שלא מכרת לעובד כוכבים עיי"ש. (חוט השני ב"ו) :

עובד כוכבים שהי' חייב לישראל מעות וכא עם הערב עובד כוכבים לעדרו ונתן לו עדרי לאנגהלוואתו ולא משך ולא עשה שום קנין ומכרם שם לעובד כוכבים הערב ונהגם לתוך ביתו של ישראל בתורת משכון עד שיתן המעות וילדו זכרים מהו ומנהג קנין העובדי כוכבים אם מפקיע מקדושת בכור. (מהרר"ם מינץ ה') : **מי** שהיתה לו פרה חולבת קודם עיבורה וכשנתעברה הלך ומכר הולד לעובד כוכבים בלא משיכה וילדה זכר אין להתירו ודקדוקי פוסקים ז"ל ועיין בתהלכה"ך ה"כ סי' קי"ו וי"ז. (שם ל"ד ה' ו' ס"ב) : **אין** מל"ת נאמן להתיר בכור אפי' בזמן הזה כח"ל ואין חילוק בין עד אחד לשנים. (שארית יוסף כ"ד) : **ישראל** קנה בהמות מן העובד כוכבי' ונתן לו מקצת דמים ולא משכן אלא הניחן בבית העובד כוכבים וילדה אחת מהן זכר אין ישראל חייב לפדותו מן העובד כוכבים. (מהר"ם מלובלין ל"ח) : **עובד** כוכבים שנתן לישראל בעד חובו פרה מעוברת והיה מל"ת שכבר ילדה כמה ילדות גם היה יכול לסלוקו לישראל בזוזי והניח ישראל הפרה בבית העובד כוכבים עד שתלד וילדה זכר פטור מהבכורה וע"ש (משאת בנימין ל"ה) :

אשל אברהם

(סימן ש"ה סעיף י"ג) **מי שהוא ספק.** וה"ה מי שנולד לו בכור אנדרוגינוס פטור מה' שקלים מה"ט מיהו אם תפס הכהן לא מפקינן מיניה ע"ש תשובת פ"ה סי' ת"י : (שם סעיף כ"ב) **פוטר הבא אחריו.** אשה שהפילה תוך ב' חדשים לטבילתה כעין חתיכת בשר כשיעור ג' אצבעות ותאמרנה הנשים כי נקבה היתה שכן דרך שלא תגמר צורתה עד נ"ה ואח"כ ילדה זכר הבא אחריו חייב בפדיון. תשובת מהרי"ו הק"ג סי' ס' ועיין במהרי"ק : (סימן ש"ח סעיף א') **הבכור** אסור בגיזה. מבכרת שהוציאה ולד ראשו (דהוי כילוד) והחזירו שם אם חל קדושת בכור עליו ואסור לעשות מלאכה בבהמה זו. ואי אסור נמי משום כלאים חולין ומוקדשין המעורבים מסיק בתשובת ב"י סי' ד' דלא הוי כלאים ולא"ד למנהג בשר פסולי המוקדשין. וכן מסיק לסברא דל"א שוכר יכר אמו כ"א טרם שבלו חדשים ועיין תוספות עבודת כוכבים כ"ו :

הלכות חלה

שכב הפרש חלה שיש בין חלת ארץ ישראל לחלת חוצה לארץ. ובו ה' סעיפים;

א א מצוה עשה להפריש תרומה מהעיסה וליתנה לכהן שנאמר ראשית עריסותיכם תרימו תרומה [א] ב וראשית זה א (א) אין לו שיעור מן התורה אפילו הפריש כשעורה פטר את העיסה ג והעושה כל עיסתו חלה לא עשה כלום (א) עד שישייר מקצת ד ומדברי סופרים מפרישין אחד מכ"ד מן העיסה ב (א) והנחתום העושה למכור בשוק ה מפריש א' ממ"ח ג ו ואם (ב) נטמאה העיסה בשוגג או באונס אף בעל הבית מפריש אחד ממ"ח:

ב [ב] ז אין חייבים בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד שנאמר והיה באכלכם מלחם הארץ ובזמן שכל ישראל שם שנאמר בבואכם ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם לפיכך חלה בזמן הזה ד אפי' בימי (ג) עזרא בארץ ישראל אינה אלא מדבריהם:

ג ח מפרישין חלה בחוצה לארץ מדברי סופרים כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל:

ד (ב) ט ג' דינים לחלה בשלש ארצות ה כל הארץ שהחזיקו בה עולי בבל עד כזיב מפרישין בה חלה אחת כשיעור והיא נאכלת לכהנים ושאר ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל ו שהוא מכזיב ועד (ד) אמנה מפרישין בה שתי חלות הראשונה אחד ממ"ח והיא נשרפת והשניה אין לה שיעור ונותנים אותה לכהן לאכלה ז וכל הארץ מאמנה (ה) ולחוץ [ג] בין בסוריא בין בשאר ארצות מפרישין שתי חלות הראשונה אין לה שיעור והיא נשרפת והשניה א' ממ"ח ונאכלת ומותרת לטמאים [ד] (°) אפי' לזבים וזבות [ה] ובזמן הזה שאין עיסה טהורה מפני טומאת המת מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל א'

שפתי כהן

שכב א אין לו שיעור. בין שיפריש רק מעט או שירבה פוטר העיסה כדמפרש ואזיל: ב והנחתום כו'. דמשום הפסד ממכרו הקילו בו כן כ' הטע"ז אבל הרמב"ם ר"פ ה' מהל' בכורים כ' הטעם לפי שהנחתום עיסתו מרובה ויש בשיעור זה כדי מתנה ואפי' עושה עיסה קטנה מפריש א' ממ"ח שלא לחלק בעיסת הנחתום וכן בעה"ב אפי' עושה עיסה מרובה כגון למשתה בנו וכה"ג מפריש אחד מכ"ד שלא לחלק בעיסת הבעה"ב עכ"ד וכ"כ הברטנורה וכמבואר בירושלמי ספ"ב דחלה ומביאו ב"י לקמן ר"ס שכ"ח: ג ואם נטמאה כו'. הואיל ולשרפה עומדת וכב"י לקמן ר"ס שכ"ח דבזמן הזה דליכא טהרות א"כ כל עיסה טמאה א"כ אף של בעה"ב לעולם הוי א' ממ"ח והביא שם דברי הרשב"א שכ' כן דעכשיו שכל העיסות אינן טהורות לעולם הוי אחת ממ"ח ואפי' במקום שנותנין חלה לכהן: ד אפילו בימי עזרא כו'. שהרי לא עלו כל ישראל עמו: ה כל הארץ כו'. עד כזיב שהוא ארץ ישראל גמור והיא נאכלת לכהנים בטהרה: ו שהוא מכזיב ועד אמנה. שהיא קרובה לארץ העמים ואין יכולין לשמור עצמן ופירותיהן בטהרה וחלותיהן טמאות וטעונים שרפה כתרומה טמאה ולכך מפרישין ב' חלות א' שהיא מה"ת צריך להפריש כשיעור ולפי שהיא טמאה נשרפת והשניה תקנו רבנן כדי שלא תשתכח תורת חלה הלכך כיון שאינה אלא כדי שלא תשתכח תורת חלה אין לה שיעור דאוקמוה אדאורייתא: ז וכל הארץ מאמנה ולחוץ כו'. שאינו שייך לא"י כלל ואין שם אפי' אחת מן התורה גזרו בהן משום א"י ותקנו ג"כ להפריש ב' חלות והראשונה שנשרפה

טורי זהב

שכב (א) עד שישייר מקצת. שנאמר ראשית בעינן ראשית ששיריה ניכרין: (ב) שלשה דינים לחלה כו'. יש כאן שתי שיטות האחת היא שיטת התוס' והרא"ש פ' כל הבשר בקיצור תנן שלש ארצות לחלה מא"י עד כזיב חלה אחת מכזיב עד הנהר ועד אמנון ב' חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור יש לה שיעור ושל כהן אין לה שיעור מן הנהר ועד אמנון ולפנים שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור וטבול יום אוכלה רבי יוסי אומר אינו צריך טבילה ואסורה לזבים ולזבות לנדות וליולדות ופירש הרא"ש דדין שתי חלות שנזכר במציעתא במשנה זו הטעם לפי שאותו המקום הוא סמוך לארץ העמים והוא מקום טומאה ואין יכולין לשמור עצמם ופירותיהם בטהרה וחלותי' טמאות וטעונות שריפה כחלה טמאה לכך חלה אחת לאור ותקנו להפריש עוד אחרת לכהן לאכילה שלא תשתכח תורת חלה אבל אותה של אור היא מדברי תורה יש לה שיעור ומה שנזכר בסיפא דמתני' שתי החלות היינו מדברי סופרים ע"כ חלה הנאכלת חשובה טפי ויש לה שיעור וטבול יום אוכל החלה השניה אף ע"פ שלא העריב שמשו כיון שאינה אלא משום שלא תשתכח תורת חלה (ונראה דגם במציעתא אמרי' כן בחלה של כהן) והא דאמרינן ואסור לזבים כו' היינו בלא טבילה וקמ"ל דאף דלר' יוסי אין צריכין טבילה בבעלי קריין מ"מ בהנך צריך טבילה ולרבנן בטומאה שאינה יוצאה מגופו כגון טומאת מגע מת כיון שאין יוצאה מגופו ג"כ א"צ טבילה ויש עוד דין רביעי דהיינו מה שזכרנו בפ' עד כמה אמר רבינא הלכתא נדה קוצה חלה ואכיל כהן קטן ואי ליכא כהן קטן שקלא לה בריש מפה ושדייה לתנורא והדר מפרישה חלה אחרת כי היכי דלא לישתכח תורת חלה ואכיל לה אפילו כהן שהוא גדול כנלא היכא דאיכא כהן קטן אין צריכין להפריש חלה אחרת ואע"ג דבדין הסיפא דמתני' חלת האור אינה נאכלת כלל כמו בחלת האור שבריש' וצריך לעולם ב' חלות שאני דין הסיפא שאותן מקומות סמוכים לא"י ומתחזי חלה דידהו כחלת א"י גזרו טומאה שלא לאכלה אפי' כהן טהור גמור אבל הדין הרביעי איירי במקומות הרחוקים כגון בבל ולא מתחזי כחלת א"י לא גזרו איסור מחמת טומאת עצמו ונאכלת לכהן קטן ולא הצריכו להפריש חלה אחרת וה"ה לכהן שהוא גדול וטבל לקריו ואע"פ שלא העריב שמשו וכמו שהקילו בדין הרביעי כשיש כהן קטן שאין צריכין להפריש חלה אחרת ולשרוף את זו כמו בדין השלישי הכי נמי הקילו שמותרת החלה הנאכלת לזבין ולזבות דלא כחלה שנאכלת בדין הג' ע"כ והרמב"ם יש לו שיטה אחרת דהיינו שעושה מן דין הג' והדין הד' הכל א' וחשיב הכל לח"ל ואין מפליג בין קרוב לא"י או רחוק דגם בקרוב הוה הדין כמו שנזכר בדין הד' ועיקר החילוק בין מציעתא לסיפא הוה בזה דבריש' הוה א"י ממש לכל דבר דהיינו שאותו הגבול כבשוהו עולי מצרים וגם עולי בבל ע"כ אין שם אלא חלה אחת ובמציעתא הוה מקום שכבשוהו עולי מצרים ולא עולי בבל ע"כ מפרישין ב' חלות מפני שהראשונה טמאה שהרי לא נתקדשה בימי עזרא וקדושה הראשונה בטלה משגלו והואיל והיא א"י מפרישין חלה כשיעור ושורפין אותה ומפרישין חלה שנית לאכילת כהן כדי שלא יאמרו תרומה טהורה נשרפת ובדין השלישי והרביעי דלעיל אמרי' בשניהם מפרים שתי חלות אחת לאור כדי שלא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת ומוטב לרבות בנאכלת שתהיה כשיעור ובשני דינים האלו מהני כהן טהור שאין צריכין להפריש [רק] חלה אחת וזה מבואר בפי' המשניות להרמב"ם שאין חילוק בין קרוב לרחוק. אכן דברי הטור אין להם ביאור דהוא דלא כמאן דכתב תחלה ובמקומות הקרובות לה דמשמע דס"ל כדעת הרא"ש שמפליג בין סמוכים לא"י לרחוקים וא"כ מה שכתב אח"כ בד"א כשאין שם כהן טהור כו' קאי אאותן הרחוקים וכמ"ש בשם הרא"ש וע"כ כתב דמותר לזבים כו' דאלו בסמוכים אסור להרא"ש ואח"כ סיים ומדברי הרמב"ם יראה דדוקא בח"ל כו' דמשמע לפי דעה הראשונה אף בא"י הוה מהני כהן קטן וזה אינו אליבא דכ"ע שהרי בא"י פשיטא דאינה נאכלת ואפי' בסמוכים לה לפי דעת הרא"ש שזכרנו ובדוחק י"ל דמ"ש ומדברי

באר הגולה

א לשון הרמב"ם פ"ה מהלכות בכורים: ב מספרי פרשת שלח לך: ג משנה ספ"ק דחלה דבעינן ראשית ששיריה ניכרין: ד משנה ז' פ"ב דחלה וכ' הרמב"ם שם כדי שיהיה בה כדי מתנה לכהן: ה שם לפי שעיסתו מרובה: ו ב"י שם במשנה: ז ב"י ל' הרמב"ם שם מהא דאשכחינהו רב הונא בריה דרב יהושע לרבנן כתובו' דף כ"ה ע"א ונדה דף מ"ז ע"א: ח ב"י שם מבכורות דף כ"ז ע"א: ט ב"י שם משנה ח' פ"ד דחלה: (°) פי' שהטומאה יוצאה עליו מגופו דחמירי כדאמר שמואל בבכורות דכ"ז ע"א והראב"ד השיגו מהא דאמר רבינא שם נדה קוצה חלה ואוכלה לה כהן קטן אבל איסי לא אכלה וכן שנינו שם במשנה ח' פ"ד דחלה שאסורה לזבים ולזבות והכ"מ התזיקו דרבינו איירי אחר שטבלו וכמ"ש בסעיף שאחריו וכפי' רש"י ותוספות בכורות דפירשו דאפילו גדול יכול לאכול אם טבל לקריו ושמואל ומשנה דאסו איירי בלא טבלו וכמו שהוכיחו התוס' והרא"ש בחולין דף ק"ד ע"א

ברכי יוסף

(סימן שכ"ב שו"ע סעיף ד') מפרישין חלה א' בכל ארץ ישראל א' ממ"ח ושורפין וכו'. לפי מ"ש מרן סי' של"א דין י"ט דתרומה גדולה בזמן הזה שהיא עומדת לשריפה מפני הטומאה שיעורה כל שהוא נראה דה"ה בחלה. וכן כתב הרב ספר החרדים במצות התלויות בארץ דף מ"ט ע"ב לדעת הרמב"ם שכתב פ"ה דבכורים כמ"ש מרן בדין זה ופ"ג דתרומות כמ"ש מרן סי' של"א והאריך בזה. וכ"כ הרב המבי"ט ח"ג סי' מ"ז וכנו הרב מהרימ"ט בראשון סי' פ"ה וכ"כ הרב מהריק"ש בהגהותיו וכן ראיתי בתשובה כ"י להרב הגדול מהר"ר שמואל גאדמיזאן ולהרב מר זקנינו מהר"א אזולאי זלה"ה בהגהותיו כ"י וכן הורה רבים דמרן הרב מהרי"י בי רב כמ"ש שם מהר"א אזכרי בס' החרדים וכן הרב פר"ח בלקוטים הביא תשובת הרב המבי"ט וכתב וכן עמא דבר: וראיתי למרן בספר בדק הבית סי' שכ"ח שכתב וז"ל כתוב באגרות חיים ואין שיעור לחלה רק בזמן שהיו נותנים להכהן נתנו בו חכמים שיעור וכו' ואין כן דעת הרמב"ם שכתב פ"ה מהלכות בכורי' וכו' א' ממ"ח ושורפין אותה וכתב עוד בזמן הזה שאין עיסה טהורה מפני טו"מ מפרישין חלה אחת בכל ארץישראל אחת ממ"ח ושורפין אותה והכי נקטינן עכ"ל ויש מקום לומר דאין זה סותר המנהג פשוט שנהגו להפרי' כל שהוא והסכימו כל הני רבוותא כדבר כמש"ל. דמ"ש מרן והכי נקטינן הוא כלפי מ"ש באגרו' חיים דלאין שיעור רק בזמן שהיו נותנים לכהן ואתו להכי מייתי מרן דהרמב"ם כתב דאפילו כששורפין אותה יש לה שיעור אחת ממ"ח וזה דוקא אם רצונו להפריש כשיעור הכי נקטינן דאף דלשרפה אזלא יפריש אחת ממ"ח אבל אם רוצה להפריש כל שהוא האידנא דלשרפה אזלא הרשות בידו וכמו שכתוב סי' של"א לענין תרומה וכמ"ש הר"מ ס"ג דתרומו' וכמדוכר. וכ"כ התוס' ביבמות דף כ"ט והסמ"ג לענין חלה: אמנם רבינו האר"י ז"ל בשער המצות פרשת שלח כתב דגם עתה דלשרפה אזלא ידקדקו להוציא א' ממ"ח לפי סודן של דברים עכ"ל אבל לא ראיתי ולא שמעתי שום חסיד בדורנו נהג כך:

ביאור הגר"א

שכב [א] וראשית זה כו'. ספרי כתרומת גורן כו' את שקישו לתרומת גורן סתומה אני אקיש לתרומת מעשר מפורשת ותינטל א' מעשרה כתרומת גורן כן תרימו אותה לתרומת גורן הקשתיה כו': [ב] (ליקוט) אין חייבין כו' וסי' של"א ס"א והמעשרות כו'. ב"מ פ"ט א' ועתוס' שם ד"ה א"ת (ע"ב): [ג] בין בסוריא כו'. כר"נ שם מתני' ז' ושוה לשאר ארצות כמ"ש הרמב"ם שם ובפירושו הטעם דשאר ארצות לפי שהן מדרבנן [וכ"כ הר"ש שם ותוס' ברפ"ד דבכורות וכמש"ש בירושלמי ע"ש] וה"ה לסוריא דקי"ל כיבוש יחיד כו' כמ"ש בספ"ק דעבודת כוכבים וער"ם של"א: [ד] אפי' לזבים כו'. דמש"ש ואסורה לזבים כו' אחלה ראשונה קאי כמש"ש בפירושו [וכ"כ הר"ש שם בפי' הראשון] אבל שניה נאכלת אף לזבים וכמ"ש בבכורות כ"ז א' ואמר שמואל אין תרומת ח"ל אסורה כו' הלכך נדה כו' ואי ליכא כו' ואכיל לה כהן גדול ומפרש מש"ש ב' חלות היינו בליכא כהן קטן וכמש"ש בגמ' וז"ש בס"ה חלת ח"ל כו'. אבל תוס' שם וברפ"ח דחולין כתבו דשם לעולם מפרישין ב' חלות ומ"ש וטבול יום כו' ואסורה לזבין כו' אחלה שנית קאי וסוגיא דבכורות הוא בח"ל הרחוקה מא"י שם הדין כמ"ש הרמב"ם ולרמב"ם אין חילוק בכל ח"ל: [ה] ובזה"ז כו'. רמב"ם ובה"ג

פתחי תשובה

שכב (א) אין לו שיעור. עיין בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סי' ר"א שחידש בזה ענין עמוק והוא שמצות הפרשת חלה יש בו ב' ענינים האחד הוא להפקיע איסור טבל מן העיסה והשני ליתנה לכהן ושני ענינים אלו חלוקים זה מזה שלפטור העיסה אין לו שיעור כלל מן התורה ואפי' חטה אחת פוטרת כל הכרי אמנם כדי לקיים מצות נתינה יש לו שיעור מה"ת כיון דכתיב תתנו צריך שיהיה כדי נתינה והשיעור הזה שהוא אחד מכ"ד או אחד ממ"ח הוא מן התורה בכלל ומדרבנן בפרט ונאמר דדרך משל שהוא אחד מכ"ד הוא חשוב לקיים מצות נתינה אמנם זהו השיעור אחד מכ"ד בעשרון שהוא שיעור חלה ושוב אין חילוק מה"ת אם העיסה הוא עשרון אחד או ממאה סאה והא שהוא מדרבנן הוא חלק כ"ד

באר היטב

שכב (א) והנחתום. ואף אם עושה עיסה קטנה מפריש א' ממ"ח וכן בעה"ב אפי' עושה עיסה מרובה כגון למשתה בנו וכה"ג מפריש א' מכ"ד שלא לחלק בעיסות כ"כ הרמב"ם והוא מהירושלמי וע"ל ר"ס שכ"ח: (ב) נטמאה. וכתב הב"י לקמן ר"ס שכ"ח דבזה"ז דליכא טהרות וכל עיסה טמאה א"כ אף של בעל הבית לעולם הוי א' ממ"ח ואפי' במקום שנותנין חלה לכהן: (ג) עזרא. שהרי לא עלו כל ישראל עמו: (ד) אמנה. שהיא קרובה לארץ העמים ואין יכולין לשמור עצמן ופירותיהן בטהרה וחלותיהן טמאות וטעונין שריפה כתרומה טמאה ולכך מפרישין ב' חלות א' שהיא מן התורה צריך להפריש כשיעור ולפי שהיא טמאה נשרפת והשניה אין לה שיעור דכיון דלא תקנוה אלא כדי שלא תשתכח תורת חלה אוקמוה אדאורייתא. עכ"ל הש"ך: (ה) ולחוץ. שאינו שייך לא"י כלל ואין שם אפי' א' מן התורה גזרו בהם משום א"י ותקנו גם כן להפריש ב' חלות (והראשונה שנשרפה אין לה שיעור הואיל ואינה מן התורה והשניה אחת ממ"ח כיון שהיא נאכלת לכהנים ומותרת לטמאים

ומדברי הרמב"ם כו' רלונו לומר אפי' לדברי הרמב"ם דאין מחלק בין סמוכים לרחוקים מ"מ מחלק בין א"י לח"ל ואע"פ שכבר כתב דעכשיו ליכא טהרה בא"י דהיינו שאין לנו מי חטאת להזאה על טמא מת ע"כ ח"ל לחלה שהיא נאכלת מ"מ חזר וכתבו כאן שהוא לעיקר הדין מחמת טומאת החלה עצמה שנטמאה מחמת מגע ולזה לא מהני טהרה דאדם וכש"ע כאן העתיק דברי רמב"ם ותימה על שלא הרגיש בב"י שיש בזה מחלוקת בין הרמב"ם להרא"ש:

(ג) חלת ח"ל. והיינו מה שנזכר בסעיף ד' וכל הארץ מאמנה ולחוץ כו' כי אין חילוק בין ח"ל הסמוכה לא"י לרחוקה לדעת הרמב"ם כמו שזכרנו: (ד) ואינו צריך להפריש חלה שניה בח"ל. פי' כשיש כהן טהור אבל כשאינו טהור אסור לאכול ממנו כהן שטומאה יוצאה בגופו ואז צריך להפריש שתים אחת לאור ואחת לכהן לאכלה אפילו אם טומאה יוצאה מגופו ולא טבל והטעם שכיון שכבר הפרים אחת לאור והיא העיקר רק בשביל שלא תשתכח כו' הפריש עוד אחת לכהן ע"כ אין בה קדושה משא"כ אם יש כהן טהור שאין מפריש רק אחת והיא העיקר ע"כ צריכה טהרה ואסורה לבעל קרי ולזבים וע"ז אמרו במשנה ואסור לזבין וכן מביאה בפי' המשניות להרמב"ם והרבה תיובתא קא חזינא בלבוש כאן שהעתיק דברי הש"ע כאן והם דעת הרמב"ם והכניס הוא בתוכה קצת דברים מדעת הרא"ש דהיינו שעשה חלוקות בין עיירות ח"ל עצמן בין קרובים לרחוקים דהיינו שכתב שמן העיירות שמאמנה ולחוץ בין בסוריא בין בשאר הוי החלה הכרת דהיינו של כהן אסורה לזבים וזבות ובח"ל הרחוק התיר לבעל קרי וזבים וזבות ובהדיא כתב הרמב"ם והעתיקו הש"ע סעיף א' דבזה מותר לזבים ולזבות אלא ודאי שזהו דעת הרא"ש ואם בא לפסוק כדעת הרא"ש לא היה לו לכתוב דבין בסוריא בין בשאר ארצות דמהני כהן קטן שאין צריכין להפריש אלא חלה אחת והרי סוריה היא סמוכה לא"י כמ"ש הוא עצמו תחלה ושם לא מהני כהן קטן אלא לעולם צריך להפריש ב' חלות שם כמ"ש לעיל בשם הרא"ש דדוקא בדחוק מא"י מהני כהן קטן שאין צריכין להפריש שתי חלות אלא על כרחך שזהו דעת הרמב"ם והוא בא"מת לשונו ממש וכמו שהעתיק כאן בש"ע נמצא פסקיו סותרים זה את זה: (ה) וכן המנהג פשוט כו' ושורפין אותה כו'. כתב רש"ל בפ' כל הבשר אין אנו נוהגין עכשיו אפי' לכהן קטן וכ"ש לגדול שטבל לקריו שאין לו היחוס ואין אנו יודעין איזה כהן אמיתי והארכתי בפ' הפרה סי' ל"ט וכמו שכתב מהרי"ו אותן האופין בליל י"ט דפסח עוגה קטנה וקודם אפייתה אין קורין לה שם חלה עד שעת הפרשתה ואחר הפרשתה לא יטלטלו אותה כלל אפי' היכא כהן קטן דאין אנו נוהגין לתת חלה לכהן קטן משום דלא מחזקינן בזמן הזה בכהן ודאי עכ"ל:

שנשרפה אין לה שיעור הואיל ואינה מן התורה והשניה אחד ממ"ח כיון שהיא נאכלת לכהנים ומותרת לטמאים כיון שאינה אלא מדרבנן לגמרי: (ח) ושורפין אותה כו'. כתב מהרי"ל בהלכות פסח וצריך לשורפה במדורת כהן או כנסת לפי' ר"ת דפי' כן בפ' כ"ש שכ"כ מהר"ם כו' ונכון לעשות לה מדורה לעצמה במקום שאין מבשלין שם או בתנור שאופין בו המצות טרם הורדו לתוכו המצות שאז ידוע לו שלא תבא לידי הנאת ישראל טרם כליא

ממ"ח ח (ב) (ו) ושורפין אותה מפני שהיא טמאה ומכזיב ועד אמנה מפרישין שניה לכהן לאכילת ואין לה שיעור כשהיה הדבר מקודם:

ה (ג) חלת חוצה לארץ אע"פ שהיא טמאה הואיל ועיקר חיובה מדבריהם אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה עליו מגופו והם בעלי קריים וזבים וזבות ונדות ויולדות אבל שאר הטמאים במגע הטומאות [ו] אפי' טמאים מותרים לאכלה ט [ז] לפיכך [ח] בין בסוריא בין בחוצה לארץ אם רצה להפריש חלה אחת מפריש אחד ממ"ח ונאכלת לקטן שעדיין לא ראה קרי או לקטנה י שעדיין לא ראתה נדה (ד) ואינו צריך להפריש שניה [ט] וכן אם היה שם כהן גדול שטבל משכבת זרעו או מזיבתו אע"פ שלא העריב שמשו [י] (וי"א שצריך הערב שמש) (הר"ן פ' אלו עוברין) הרי זה מותר לאכול חלה הראשונה ואינו צריך להפריש שניה בחוצה לארץ:

הגה [יא] וי"א כיון שאין חלה נאכלת בזמן הזה בארץ ישראל גם בשאר מקומות אין צריכין להפריש רק חלה אחת ולשרפה (טור בשם י"א ושאר פוסקים) (ה) וכן (ג) (ז) המנהג פשוט בכל מדינות אלו שאין מפרישין רק חלה אחת [יב] בלא שיעור ושורפין אותה כמו שהיו עושין כשמפרישין שתי חלות שחלה שאור לא היה לה שיעור ומ"מ נוהגין ליטול כזית (מהרי"ל). [יג] והאוכל חלה אפילו בחוצה לארץ מברך תחלה על המין שרוצה לאכול ואח"כ מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול תרומה (כל בו והוא מל' הרמב"ם סוף הלכות תרומה) [יד] וי"א כשאופין החלה עושין לה היכר בפני עצמה (ד) דישראל אסור ליהנות ממנה (מהרי"ק וכן הוא בתוספות פ' כל שעה) ונוהגין להשליכה לתנור קודם שאופין הפת:

שכג חלה דרבנן היאך ניתנת ונאכלת ודין תערובתה בחולין. ובו סעיף אחד:

א א [א] א חלת חוצה לארץ שמותרת לכהן טהור מקרי רשאי לאכלה עם זר על שלחן אחד ב [ב] לפי שאינה (א) מדמעת (פירוש ענין דמוע הוא

הזה בכהן ודאי וכן כתב מהרי"ל בהלכות פסח דדרכו לדרוש ברבים שלא להאכילה לכהן קטן שלא יאמרו חלת ח"ל נאכלת וכ"כ מהרי"ו בתשו' סימן קנ"ג בדיני פסח דאין נוהגין לתת החלה לכהן קטן והטעם כ"ל דחיישינן שמא יפרר ואתי לידי תקלה או משום דלא מחזקינן בזמן הזה בכהן ודאי עכ"ל וכ"כ הרב בא"ח ס"ס תנ"ז אע"ג דסתם שם בתחלה כסברת הטור דמאכילין אותו לכהן קטן והכי נהגינן האידנא בחלות דמצה ובחלות דכל ימות השנה לא נהגינן ליתנה לכהן קטן וצריך לחלק בין פסח לשאר ימות השנה:

שכג א חלת חוצה לארץ כו'. דוקא חלת ח"ל שעיקרה אינו אלא מדרבנן אבל חלת א"י אפי' בזמן הזה אע"פ שאינה אלא מדרבנן כיון דעיקרה מדאורייתא אינו בכלל זה וכמו שנתבאר בסימן הקודם ודוקא בחלת ח"ל הקילו בכך אבל בשאר איסורים דדבריהם לעולם צריך ס' וכן אסור לבטלן לכתחלה כדלעיל סוף סימן צ"ט ועיין בב"י ס"ס זה שהביא דברי הרשב"א שיש לחלק בכך: ב לפי שאינה מדמעת כו'.

תרומה שנפלה בחולין) ³ ואפילו נתערבה שוה בשוה: הגה ג [ג] (א) ויש חולקין וסבירא להו (א) ד (ג) דאוסרת תערובתה [ד] עד מאה ואחד אם הוא במינה ושלא במינה עד ס' (טור בשם ר"י וספר התרומה ורא"ש ורוקח סי' שכ"ט ומהרי"ו סמ"ח ור' שמשון) ה [ה] ואם (ב) חזרה ונתערבה בעיסה ואין ק"א לבטלה ו [ו] אם לא אכל העיסה (ב) (ג) ישאל לחכם עליה

שפתי כהן

ובש"ס פרק כ"ה דף ק"ד ע"ב אמרינן דלא גזרינן העלאה אטו אכילה כיון דחלת ח"ל אינו אלא מדרבנן ותרווייהו צריכי דטעמא דאינה מדמעת אילטריך אמאי דלא חיישינן שמא תתערב החלה במאכל וטעמא דאינו אלא מדרבנן אילטריך כדי שלא נגזור העלאה אטו אכילה ובזה נדחה מה שכתב הב"י דממה שכתב הרא"ש לא גזרינן העלאה אטו אכילה מוכח דס"ל כר"י דליתא דהא הך דלא גזרינן העלאה אטו אכילה ש"ס ערוך הוא אלא ודאי כדפירשתי. (שוב מצאתי און לי בדברי רבינו שמשון ובמעדני מלך דף קכ"ה ע"ב) מ"מ נראה דדוקא בחלה כיון דלחם הוא שכיח ביה תערובת להכי אי לאו דאינה מדמעת הוה גזרינן אבל בשאר איסורין לא חיישינן דלמא יתערבו וכמו שנתבאר לעיל סימן פ"ח ס"ק ב' דמותר לאכול על שולחן א' בשר כשר עם עובד כוכבים שאוכל בשר נבלה וכן שאר איסורים ובהכי ניחא האי דלא שרי נמי משום תערובות גופיה מטעמא דאינו אלא מדרבנן ונימא כי היכא דלא גזרינן העלאה אטו אכילה מטעמא דאינו אלא מדרבנן ה"נ לא נגזר משום תערובות משום דאינו אלא מדרבנן אלא ודאי דבפת שכיח תערובות ואיכא למיגזר טפי ודוק מיהו בלאו הכי ניחא דאין לדמות הגזרות זו לזו וכמו שכתבו התוספות שם בד"ה ומנא תימרא כו' ע"ש: ג ויש חולקין כו'. ובספר מ"מ סוף דף קכ"ה השיג על הטור וב"י והרב ואמר שדעת הרא"ש אדרבה כהרמב"ם דבטלה ברוב אפי' לזרים מדכ' במסקנתו וז"ל ונ"ל דחלה ב' דמתני' עלה קאמר בירושלמי דנותנה לכהן ע"ה דהקילו בה שאינה אלא להכירא בעלמא וגם הקילו בה להתירה לישראל על ידי ביטול ברוב ולא קשה הא דקאמר תרומת עובד כוכבים בח"ל אינה מדמעת הא דישראל מדמעת עכ"ל ומתוך כך כתב בסוף דבריו ולכך הסומך להתיר ברובה לא הפסיד עכ"ד ולא עמדתי על סוף דבריו דאדרבה מכאן מוכח שמסקנת הרא"ש כר"י דהרי כתב דחלה ב' דמתני' עלה קאי כו' וכך הם המשך דבריו שמתחלה כתבו הביא דברי הרמב"ם ור"י ואח"כ דברי הרמב"ן דמתרץ הך דש"ס דידן דמדמעת היינו במחלה על מחלה ולא הכריע עדיין דבר ואח"כ הביא דברי הרא"ש דחולק על הירושלמי דסבירא ליה דנותנה לכהן ע"ה ואח"כ כתב הכרעתו אכל הנ"ל וכך הם הלעת דבריו ולי נראה דחלה ב' דמתני' שהיו נותנים ב' חלות א' לאור והיא עיקר החלה שמדרבנן והיתה נשרפת ולא התיר לאכלה בטומאה עלמא והחלה הב' היתה נאכלת לכהן ולא היתה אלא להכירא בעלמא כדכ' הרא"ש לעיל מינה בהדיא דהחלה הב' של ח"ל לא היתה אלא להכירא בעלמא עלה קאמר בירושלמי דנותנה לכהן ע"ה כיון שאינה אלא להכירא בעלמא ובאותה חלה הקילו בה להתירה לישראל ע"י ביטול ברוב והך דבכורות מיירי אפי' לישראל והשתא לא צריך לתירוץ הרמב"ן אלא הא דישראל מדמעת מיירי בחלה א' דא"ל כך הם המשך דברי הרא"ש וכן משמע בתוס' ר"פ כל הבשר ובאגודה דבחלה ב' דא"ל הקילו דאינה מדמעת ולא בחלה א' ועיין שם וא"כ לדידן שאין מפרישין אלא חלה אחת א"כ יש לה דין חלה א' כדמוכח בהרא"ש שם טובי זימני וכל זה ברור וא"כ ודאי לדקו דברי הרב שפסק דהאידנא החלה אינה בטלה לזרים אלא בק"א כיון דהאידנא אין מפרישין אלא חלה אחת וכמו שנתבאר בסימן הקודם וגם דברי הטור נכונים במה שכתבתי דמסקנת הרא"ש כר"י דבלאו הכי א"א ליישב דבריו דמ"ש הב"י משום שכ' הרא"ש ולא גזרינן העלאה ודאי ליתא וכמ"ש לעיל ס"ק ב' ומ"ש מהרש"ל פרק כל הבשר סי' ג' שהביא דעת ר"י באחרונה הוא תמוה דהא הביא אח"כ דברי הרמב"ן וסותר דברי ר"י אלא ודאי כדפרי' אלא דק"ק דה"ל לפרושי דבחלה ב' בטל ברוב ונראה משום שכתב הרא"ש דהאידנא אין מפרישין אלא חלה א' וגם הטור כתב לעיל כגון שיש כהן גדול שטבל לקריו שאין מפרישין אלא חלה א' כו' לכך סתם הדברים אלא דאי קשיא איפכא קשיא על הטור מ"ש כל חלה שהיא מדרבנן נותנין אפי' לכהן עם הארץ משמע אפי' במקום שאין מפרישין אלא אחת כגון דאיכא כהן קטן או גדול שטבל לקריו וכן משמע מדברי ב"י ושאר אחרונים שכן הוא דעת הטור והא ליתא כדכתב הרא"ש דדוקא חלה ב' דא"ל ניתנת לכהן כיון דאינה אלא להכירא בעלמא וא"כ היכא דאין מפרישין אלא חלה אחת אינה ניתנת לכהן עם הארץ ונ"ל דהטור בזה הוא נגד סברת הרא"ש וסבירא ליה דחלת חוץ לארץ בכל ענין ניתנה לכהן עם הארץ ואפ"ה לזרים אסורה עד ק"א וכן דעת הרוקח סימן שכ"ט דלכהן ע"ה ניתנה בכל ענין ואסורה לזרים עד ק"א ע"ש מיהו לענין הלכה צ"ע בזה כיון דנתבאר דדעת הרא"ש דאינה ניתנה לכהן עם הארץ וכן דעת התוס' פכ"ה דף ק"ד ע"ב (דאין נותנין לכהן עם הארץ אלא בדליכא כהן חבר אי נמי דאיכא כהן חבר והוא עשיר וכהן ע"ה הוא עני דנותנין לעני) וכן דעת רבינו שמשון וכן דעת הר"ע מברטנורה פ"ד דחלה וכן פסק מהרש"ל פרק כ"ה סי' ג': ד דאוסרת תערובתה כו'. וכתב סה"ת וצריך ליזהר בה שלא יאכלנה כהן בקערה במרק רותח שלא יאסור הזר מלאכול באותה קערה ומביאו הטור וכתב הב"ח ולפי זה צריך ליזהר כשנפלה חלה בתבשיל ואין בקדרה כדי לבטל החלה התבשיל ימכר או יתן לכהן בדאיכא רוב חולין והכלי צריך הכשר ואם כלי חרס הוא ישבר עכ"ל. ואגב שיטפא כתב כן דודאי הכלי חרס נכשר ג"כ בהגעלה שלש פעמים בחלת ח"ל כדאיתא בירושל' ובעל העיטור ורשב"א וטור לעיל סימן קכ"א כיון שאין לו עיקר מדאורייתא וכ"כ המחבר לעיל ס"ס קי"ד לענין בישולי עובדי כוכבים וה"ה לענין חלה דחד דינא אית להו כדאיתא ברשב"א וכל שכן הכא דאיכא רוב חולין: ה ואם חזרה ונתערבה כו'. להכי נקט ליתא דאם חזרה ונתערבה לאפוקי אם לא הפרים חלה כלל דאז אפי' אם אין ק"א בעיסה מותר בכל ענין וכדלקמן דאוכל והולך ואח"כ מפרים כדכתב בד"מ וז"ל כתב מהרי"ו בתשובה סימן מ"ח על עיסה שנתבשלה ולא ניטל ממנה החלה דיש ליטול עדיין ויכול מעט שיהא בשאר העיסה ק"א נגד החלה ולא יהא נאסר העיסה מן החלה עכ"ל ונ"ע דהא אמרינן חלת ח"ל אוכל ואח"כ מפרים ולא מחלקינן בין היה ק"א בפת נגד החלה או לא ונראה דהואיל וחלת ח"ל אינו אלא מדרבנן לא מחמרינן שתאסר למפרע אלא דוקא מכאן ולהבא אם נתערבה לאחר שהופרשה החלה ולכן נ"ל דאף לדברי המחמירין שאינה בטלה אלא בק"א היינו אם נתערבה לאחר שהופרשה הואיל והיה עליה שם חלה מעיקרא אבל בכה"ג שלא היה עליה שם חלה מעולם אין להחמיר וכ"ש דהרמב"ם סובר דאפילו לערב לכתחלה שוה בשוה שרי בכה"ג כן נ"ל. ועוד נ"ל דאפי' לדברי מהרי"ו דפשוט הוא דאם היה במים ס' דשרי מטעם שלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו וא"כ יכול ליקח מעט עד שיהא במים ס' כנגדו ושרי עכ"ל ד"מ וכ"פ הב"ח לק' ס"ס שכ"ד: ו אם לא אכל העיסה כו'. ז"ל ד"מ ונ"ל דוקא בכה"ג שעדיין העיסה קיים ויכול ליטול חלה אחרת אבל אם כבר נאכל העיסה א"א לשאול עליה דא"כ כבר אכל למפרע טבל עכ"ל ואע"ג דהשתא נמי כשלא ישאל עליה אכל

טורי זהב

שכג (א) דאוסרת תערובתה עד ק"א. לכאורה נראה דהיינו אם היא בעין אלא שאינה ניכרת אבל אם הסירו החלה מן התבשיל שנפלה לתוכה אע"פ שהתבשיל ממין החלה אין צריכין ק' וא' ובטלה בס' כשאר איסור. אבל בתוס' פ' ג"ה דף צ"ט דיבור המתחיל אין בהם כו' מבואר דלפירש"י במין במינו אפי' הסיר האיסור בעינן ק' וא' לבטלו ואע"פ שממה שכתבו אח"כ דיש לומר בדרך אחר אין דין זה מוכרח מ"מ כיון דלרש"י מוכרח כן אין לנו להקל ותו דרבינו שמשון במס' ערלה דף פ"א כתב ג"כ כרש"י וכתוב בד"מ בשם רשב"א דבדיעבד בטלה ברוב: (ב) ישאל לחכם כו'. כן מביא תשו' מיי' הלכות זרעים בשם ספר המצות דע"י השאלה נעקרה קדושת החלה מעיקרא וכן איתא לקמן בש"ע סי' של"ח סעיף מ"ח דנשאלין על תרומות ומעשרות אם ניחם עליהם כו'*) ותימא על מתני' דפ"ה דתרומות סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין ירקבו משמע דאין להם

באר הגולה

ס"ד דחלה: ב כרבי זעירי שם בירושלמי דמייתי ממתניתין דנאכלת עם הזר וכו' כלומר משום דאם תתערב עם פתו של זר מותרת לזר וכ"ס הסמ"ג:

נקודות הכסף

(סימן שכ"ג בט"ז ס"ק ב') האריך בדברים שאין בהם ממש דהדבר פשוט דהא דתנן ירקבו דינא קתני תקנתא לא קתני ומיירי היכא שאינו רוצה להתיר ומ"מ הוי בעי למימר דהוי דבר שיל"מ כיון דעכ"פ אפשר בשאלה ולכך נריך לשנויי דליכא מצוה לאתשולי. ומ"ש ועוד תימא לי כמאי דמסיק בפרק הנודר דבתרומה לא הוי דשיל"מ כיון דאין מצוה לשיולים מ"ש מכל דשיל"מ דקיימא לן בסי' ק"ב דאם המתיר בידו לעשותו בלא הפסד הוי דשיל"מ כו' תימה היאך תלוי קושיא זו בדברי הסמ"ג

בית הלל

(סימן שכ"ג שו"ע סעיף א') ואפילו נתערבה שוה בשוה. וכ' מור"ם בהג"ה ויש חולקין וסבירא להו דאוסרת תערובתה עד מאה ואחד אם הוא במינה שלא במינה עד ששים וכו' עכ"ל. ונראה לפי דעת הב"י שבטלה ברוב בדיעבד ודעת מור"ם בהג"ה אם נפלה בתבשיל שאינו מינה צריך ששים ולזרוק החלה לחוץ ולשרוף רק הטעם בטל בששים אבל אם נפלה לתבשיל שמנה צריך ק"א לבטל הטעם והחלה צריכין לשרוף ולפ"ז אם אירע שנפל' בתבשיל שלא שמינה ואין בו ששים לבטל הטעם או בתבשיל שמנה ואין בו ק"א לבטל הטעם שבטל ברוב והתבשיל מותר משום דחלת חו"ל בזה"ז הוא מדרבנן ומור"ם לא הכריע כיש חולקין יהוי ספיקא דרבנן ואזלינן לקולא שהתבשיל מותר בדיעבד ואע"ג דכתב לקמן בסימן ש"ל ס"ד גבי חלה ספק חייב להפריש נראה דהתם מיירי אלא ארץ ישראל שהוא דאורייתא' אבל כאן מיירי בחלת ח"ל שהוא מדרבנן ואזלינן לקולא בספיקא וכן מצאתי כ' כהדיא בט"ז בסי' ש"ל ס"ד אם ספק חייב שכ' בשם מהרש"ל דוקא חלת א"י שהיא דאוריי' וספיקא לחומרא אבל חלת ח"ל שהיא מדרבנן לא עכ"ל ע"ש וה"ה גם כאן ואם נפל התבשיל אזלינן לקולא וא"צ ששים. ואח"כ מצאתי בט"ז שכ' בשם הב"ח להחמיר בנפילת התבשיל והוא חולק עליו וק"ל:

גליון מהרש"א

(ש"ך סק"ה) דהואיל כו' אינו אלא מדרבנן. עיין בט"ז סימן שכ"ד ס"ק ט"ו:

מראה כהן

(סימן שכ"ג סעי' א' בהג"ה) ואם חזרה ונתערבה בעיסה. ר"ל באותה העיסה עצמה שהפריש החלה ממנו. וא"ש ר' הד"מ: (ש"ך ס"ק ו') אם לא אכל העיסה כו' ז"ל ד"מ ונ"ל דוקא כו' א"א לשאול עליה כו'. ר"ל דהא דקיי"ל באמת בשבועות כ"ח דאפילו אכלה כולה נשאל עלי' וכמ"ש ג"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ס ו' מהל' שבועות ג"כ ע"ש. אבל התם עיקר השאלה הוא באמת להנצל עי"ז מן האיסור שעבר למפרע על שבועתו ע"ש אבל כאן אם ישאל על הקדשו והפרשת חלה שלו למפרע שניחם עתה על מה שהפריש חלה כלל א"כ אדרבה הרי איגלאי מלתא להיפך ג"כ שאכל איסור באמת (דהיינו טבל) למפרע וכמ"ש הד"מ ז"ל וע"ז כתב הש"ך ז"ל דאע"ג דכשלא ישאל על הפרשת חלה שלו איכא נמי איסורא למפרע בהא שהרי אכל כבר את החלה ג"כ שחזרה ונתערבה באותה עיסה עצמה ומה לי איסור חלה לזר או טבל לכו"ע וא"כ גם כשאכל החלה והעיסה יחד ישאל עליו כדי להפקיע איסור חלה עכ"ס וע"ז כתב דאיסור חלה י"ל דבטל ברוב באמת משא"כ איסור טבל שיחול למפרע על העיסה ע"י שאלתו שאין לה שום צד היתר כלל באמת וא"כ למה ישאל אח"כ ודו"ק:

חידושי רע"ק

בשם ר"י וראיתי שכ"כ הראב"ן (סי' נ"ד) והא"ר שם הביא בשם הראב"ן וע' בחק יעקב שם: (שם בהג"ה) ושלא במינה. ע' מה שהקשה בזה במנ"י (כלל ל"ט סק"י וכלל ע"ד סק"ב): (ט"ז סק"ב) ותימה על מתני' רפ"ה. ע' בת' חו"י (סי' קכ"ח וק"ל): (ש"ך סק"ה) ולא מחלקי' בין הי' ק"א בפת. י"ל דבפת א"צ ק"א דהא צלי אינו אוסר רק כדי נטילה וא"כ באמת למהרי"ו יצטרך לשייר בכדי שיהא כשיעור הפרשת חלה ועוד כדי

ביאור הגר"א

בירושלמי הורי ר' אבהו בבוצרה שהיא צריכה רוב א"ר יונה מלסד שהיא עולה בפחות ממאה ואינה נאסרת באחד ומאה אר"ז מתני' אמרה כן אפי' באחד ואחד דתנינן ונאכלת עם הזר על השלחן וכן אמרינן בבכורות כ"ז א' וכפירש"י שם ד"ה בטילה כו' ואע"ג דשם אמרינן דוקא ברוב היינו לערב לכתחלה אבל בנתערב מעצמו כמו עם הזר כו' אפי' שוה בשוה אבל הרשב"א כתב דלית הלכתא כר"ז מכח גמ' הנ"ל ודוקא ברוב: [ג] וי"ח כו'. הוס' שם ד"ה תרומת כו' ומפרשים דשם לענין כהן בימי טומאתו והתיא דירושלמי איירי בחלה שנית ותוס' במנחות ס"ז א' ד"ה ותרומתו כו' אבל הרשב"א פסק כנ"ל וכתב דהתיא דמנחות דמדמעת איירי בשוה בשוה ולר"ז בפחות מאחד: [ד] עד מאה כו' ושלא כו'. כמו תוספה וכמ"ש בירושלמי בפ"ו דנדרים זה הכלל היה דש"א משום ר' יהושע כל דשיל"מ כו' וכל שאין לו מתירין כגון תרומה כו' והביאו הר"נ שם נ"ב א' בקיצור בד"ה וקשיא כו' ומתני' בפ"ב דערלה להחמיר ולהקל כו' ובפרק ז"ה דהולין קדירה שבשל בה תרומה כו': (ליקוט) ושלא במינה עד ס'. כמ"ש בנדרים בירושלמי והביאו הר"נ שם נ"ב א' וכן אמרינן בגמ' דחולין בפ"ז (צ"ז א') ופ"ח קדרה שבשל בה תרומה כו' בנ"ט ושם צ"ט א' א"ל אביי כו' לאו בששים ואף שתי' שם לא בק' היינו למ"ד דכל איסורין בק'. ת"ה יעתוס' שם ד"ה אין כו' ונראה דא"צ כו' (ע"ב): [ה] ואם חזרה כו'. כמ"ש בעירובין ל' ב' ובנדרים נ"ט א': [ו] אם לא כו'. עש"ך:

פתחי תשובה

שכג (א) ויש חולקין. [עש"ך סק"ג שהביא דברי המע"מ שכתב להוכיח מדברי הרא"ש להתיר וסיים לכן הסומך להתיר ברובה לא הפסיד. והש"ך השיג עליו הרבה. ועיין בת' משכנות יעקב סי' ס"ט שכתב לבאר שדברי המע"מ נכונים וברורים ומדוקים לפסק הלכה ועכ"פ סיים גם הוא ז"ל דהמיקל לא הפסיד ע"ש]: (ב) חזרה ונתערבה. עיין בשאילת יעב"ץ ח"א סוס"י קל"ה שכתב דחלה שחזרה לעיסה שלה אינה בטילה [דהדרא לטיבלא] דדוקא בנפלה למקום אחר הוא דבטילה ע"ש ותימה שלא הביא כלל דברי הרמ"א בכאן דמבואר דאפילו חזרה ונתערבה באותו עיסה מהני ק"א לבטל. שוב מצאתי בספרו שו"ע ח"ב סי' נ"ט כתב דליתא דהרמ"א נמי הכי דייקי מדנקט בלישנא שנתערבה בעיסה ולא קאמר בעיסתה ע"ש. [ושם מייתי הוראת הגאון בעל כנ"י שהורה כשחזרה למקומה להפריש ממקום אחר והוא ז"ל תמה עליו וכתב בשחזרה למקומה עכ"פ כחלת ח"ל דרבנן יש לסמוך אמ"ד בירושלמי רפ"ד דדמאי דס"ל הדרא לטיבליה ומפריש מיניה וביה ומסיים בסוף התשובה ונ"ל לסמוך ע"ז למעשה דחלת ח"ל קילא מדמאי בלי ספק עכ"ל ועי' בת' חתם סופר סי' ש"ט שהאריך בכל זה ומסיק דעכ"פ עם הפרת הנדר ג"כ יש לסמוך להתיר בלי פקפוק משא"כ שלא במקומה לא הייתי מתיר ע"י שאלה אלא לצורך גדול ע"ש]: (ג) ישאל לחכם. עיין ט"ז שחולק ע"ז ועיין בתשו' בית יעקב בסימן ק"ו שהשיג על הט"ז והרבה להשיב עליו ולבסוף העלה דאם מתחרטת על הנדר מעיקרו מכח תערובת שנתערב עכשיו מהני שאלה כדלעיל סימן רכ"ה

באר היטב

איסורים לא חיישינן שמא יתערבו וכמ"ש בסימן פ"ח ע"ש: (ג) דאוסרת. וכתב סה"ת וצריך ליזהר בה שלא יאכלנה כהן בקערה במרק רותח שלא יאסר הזר מלאכול באותה קערה וכתב הב"ח ולפ"ז צריך ליזהר כשנפלה חלה בתבשיל ואין בקדרה כדי לבטל החלה ימכור התבשיל או יתנן לכהן בדאיכא רוב חולין והכלי צריך הכשר ואם כלי חרס הוא ישבר עכ"ל וכתב עליו הש"ך דאגב שיטפה כתב כן דודאי כלי חרס נכשר ג"כ בהגעלה ג"פ בחלת ח"ל כדלעיל סי' קכ"א כיון שאין לה עיקר בדאורייתא וכ"ש הכא דאיכא רוב חולין ובט"ז חולק על

גוף

פי"ג

ז (ג) ויתיר לו כנדר ח [ז] דנשאלין על ההקדשות ויחזור ויטול חלה אחרת (תשובת מיימוני סוף הלכות זרעים וב"י בשם א"ח):

ט [ח] ג ומותר י (ד) לבטלה ברוב ואוכלה בימי (ד) טומאתו [ט] י ויכולין ליתנה לכהן עם הארץ

טורי זהב

להם תקנה דא"כ ליתני התקנה כמו שעשה אח"כ הרבה תקנות באותה מתני' במקום שיש קצת תקנה ואלו בזה לא תנא תקנתא ש"מ שאין לה תקנה וכן מבואר ברמב"ם בזה שכתב יניחם עד שירקבו וכן בפ' הנודר מן הירק שנזכיר בסמוך שכתוב שם ברש"י ירקבו ואין להם תקנה ואמאי כו' לא אמר שישאל על התרומה שעשה ויהיה אח"כ מותר לישראל ויפריש תרומה אחרת ואין לומר דמיירי באופן שאין שייך שאלה הא ליתא דהא בפרק הנודר מן הירק (דף נ"ט) מייתי מתני' זאת ודייק עלה הא אם נפלה למאה תעלה הא הוה דבר שיש לו מתירין כיון שאפשר בשאלה כדאמר התם לעיל מיניה לענין נדר ומשני שאני נדר דמצוה לשיולי ביה מדרבי נתן דאמר כל המקיימו כאלו בונה במה מה שאין כן בתרומה דאין מצוה לשיולי ביה משום הכי לא הוה דבר שיש לו מתירין ממילא על כל פנים שייך ביה שאלה אלא דלא הוה מצוה וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי ירקב בגאה בפחות ממאה ולא אמרינן ילך אצל חכם ויתיר לו ומאי טעמא לא הוה כי הכא בחלה ועוד תימא לי במאי דמסיק בפרק הנודר שזכרנו דבתרומה לא הוה דבר שיש לו מתירין כיון דאין מצוה לשיולי מאי שנא מכל דבר שיש לו מתירין דקי"ל בסי' ק"ב דאם המתיר בידו לעשות בלי הפסד הוה דבר שיש לו מתירין הכי נמי בתרומה הא על כל פנים בידו לילך ולהשאיל לת"ח אף על פי שאינה מצוה. ועוד תמיה גדולה דאי מהני שאלה מחמת הפסד התערובות של חלה או תרומה היכן מצינו כרת בשוחט קדשים בחוץ או מיתה בידי שמים בתרומ' דודאי מיראת העונש ישאל לחכם וקושיא כזו נביא בסמוך בשם הרא"ד ובשם התוס' בגיטין ואילולי פה קדוש דסמ"ג הייתי אומר דהא דמהני שאלה בתרומות ומעשרות היינו כשניחם מלד הנתינה עצמה שחוזר ממנה מחמת איזה טעם שיש לו אפי' בלא תערובת אבל לא מחמת התערובת כי כל פתח וחרטה צריך שיהיה עיקר הנדר נעקר כי אם יתקיים הנדר ימשך לו על פי ההכרח איזה נזק משא"כ בזה דודאי היה אפשר לו לידור ולעשות לזה תרומה או חלה ולהזהר מן התערובת דהא אינו בהכרח שאם יהיה זו התחיכה חלה שתתערב ולא שייך בזה פתח וחרטה מחמת התערובת דהא עיקר השאלה היא על גוף הדבר שמתחרט בו מחמת עצמו וכן פירש הר"ן להדיא בנדרים שם דהא דיש שאלה בתרומות היינו ע"י פתח וחרטה כשאר נדרים וכן פי' רשב"ם בפרק יש נוחלין דף ק"ך ע"ב וז"ל שיש שאלה בנדרים וה"ה לכל ההקדשות שאם שחט קדשים בחוץ ונתחייב כרת ואח"כ הלך אל החכם להתיר לו הקדשו ומצא לו פתח של חרטה ועקר את ההקדש מעיקרו ועבדי' כהקדש טעות אגלאי מילתא למפרע דלא הוה הקדש מעולם ופטור מכרת וה"ה לכל דבר הקדוש במוצא שפתיו כגון תרומות ומעשרות דאי בעי מתשיל עלייהו וחזרי לטיבולייהו כדאמרינן פרק הנודר מן הירק עכ"ל הרי למד אותנו הרב דהך דהכא אין ההיתר משום התערובת שעל ידו ישאל על מה שעשאו תחילה תרומה אלא דוקא ע"י פתח של חרטה על גוף הדבר וכהאי דשוחט קדשים בחוץ דלא יכול לעקור הקדשים כיון ששחטן בחוץ אלא מחמת גוף הדבר ובזה ודאי אמרו חכמים נשאלים על נדרים והקדשות משא"כ כשאין לו חרטה על גוף הדבר תחלה אלא שהתערובות גורם לו להתחרט זה לא מועיל כלום משום הכי בההוא דנדרים כשאומר שם לגבי דבר הנאסר בנדר של קונם אין בטל ברוב משום דהוה דשיל"מ על ידי שאלה היינו באם ימצא פתח של חרטה על עיקר הדבר ופריך על זה הא במאה יעלה הא הוה דבר שיש לו מתירין ולא פריך אמאי ירקב בפחות ממאה ולא אמרינן ישאל עליו דהיאך נאמר לו שישאל שהרי אין לו פתח של חרטה על גוף הדבר על כן ירקב אלא עיקר הקושיא כי היכי דאמרת גבי נדר כיון שיש אפשרות באם יש לו פתח חרטה על עיקר הדבר מיקרי דבר שיש לו מתירין הכי נמי נימא גבי תרומה ולא תיבטל במאה ומשני דלגבי נדר שפיר הוה דבר שיש לו מתירין כיון דמסתמא לא יקיים הנדר בלא התערובת שהרי מצוה לאתשולי עליה על כן הוה ודאי ואע"פ שלא נשאל הוה כנשאל ועל כן אין אנו מקילין בתערובת שלו מה שאין כן בתרומה דבלאו התערובות לא קאי לשאלה על כן מהני ליה התערובות לבטל כיון שאין לו היתר בלאו הכי לא מקרי דבר שיש לו מתירין אבל ודאי אי היה בא לנו בפתח של חרטה על עיקר הדבר ודאי מועיל לו בכל השאלות אפילו על תרומה בפני עצמה אלא שאין שייך להורות לו שישאל על התרומה כיון שאין חרטה רק מחמת התערובות על כן אמרו במשנה ירקב וזה הענין הוא ממש בחלה דכאן דודאי לא שייך להורות לו שישאל מחמת התערובת. וראיה עוד ממ"ש ר"ת לענין כל נדרי הביאו בית יוסף בא"ח סי' תרי"ט וז"ל ועוד שאין החכם מתיר בלא חרטה עכ"ל וזה קאי לאותן נדרים שעבר עליהם כבר דלא מועיל כל נדרי ואמאי לא נאמר שמתוך שעבר עליהם זהו עצמו ההתרה אלא צריך חרטה בעיקר הנדר מלד עצמו ואפילו להרא"ש שחולק שם על ר"ת וכו' וז"ל דמה שהקשה דבעינן חרטה אנן סהדי דכל מי שעובר על נדרו הוא מתחרט מעיקרו כדי להנצל מן העונש עכ"ל אין זה דומה לכאן דהתם על ידי שרואה שעובר ויהיה לו עונש מתחרט הוא באמת על מה שנדר כלל כי הנדר גורם לו עונש ותיכף משעת הנדר רבוצה עליו יראת העונש כיון שהוא בר הכי שאינו מקיים את נדרו ע"כ מתחרט על עיקר הנדר מה שאין כן בהפרשת תרומה וחלה שאין עומד להתערב בחולין רק שאירע לו כן במקרה נמצא אין כאן עקירת הנדר מעיקרו זה כתבתי לדעת הרא"ש אבל לפי האמת גם דברי הרא"ש תמוהין שדחה דברי ר"ת שהוא עמוד העולם בדיחוי זה שהוא לכאורה גלוי אפילו להמון עם ובאמת אינו כי לפי זה לא תמצא מלקות בנזיר ולא מיתה באוכל תרומה דהם ילכו לחכם להתיר להם מיראת עונש כן מוכח עוד בדברי תוס' פרק השולח (דף ל"ה) דיבור המתחיל ואפקעינהו כו' דאוקימנא אחזקה דאל"כ נזיר שהיה שותה יין חייב אמאי לוקה אם אומרי' לו לא תשתה דהא התראת ספק היא שמא ישאל על נזירתו עכ"ל ואי ס"ד דמהני שאלה משום יראת העונש אמאי קרי ליה התראת ספק הא ודאי ישאל על נזירתו והיכן מצינו נזיר לוקה ובחידושי הלכות של מהרש"א הקשה כן ותירץ דודאי ביודעין בו שעבר על נזירתו במתכוין החכם לא יהיה נשאל לו כדי שלא ילקה אבל התראת ספק מיהא איתא דשמא זה הנזיר יבוא לחכם שלא ידע נזירתו וישאל לו עכ"ל ודבריו אלו שלא בדקדוק דאם הדין נותן להיזקק לו לנזיר זה שעבר למה באמת לא יתיר לו החכם כיון שיש לו היתר ואם אין היתר לעובר במזיד א"כ מה שלא יגלה לחכם שעבר במזיד ויתיר לו אין ההיתר היתר כלל והיאך תאמר על זה התראת ספק דהא אי אפשר לו להפטר מן החיוב אף אחר השאלה כיון שהיתה בטעות וזה דומה למה שאמרו בפרק השולח צריך

שפתי כהן

אבל למפרע חלה שאסורה לזרים מ"מ כיון דלהרבה פוסקים בטלה ברוב שרי אבל טבל אסור לכ"ע: ז ויתיר לו כנדר כו'. והא דלא אסר אפילו ביש ק"א אלא ע"י היתר משום דהוי דבר שיל"מ כדלעיל סי' ק"ב ס"ד בהג"ה דהכא בנדרי הקדש כיון דאינה מצוה לישאל עליהן אלא מדוחק כדלעיל סי' ר"ג ס"ג לא הוי דשיל"מ והכי אמרינן בש"ס בנדרים דף (ס"ד) [נ"ט] ע"א וכ"כ הר"ן שם וריש ד' (ס"ג) [נ"ח]: ח דנשאלין על ההקדשות. כדלעיל סי' רנ"ח וכן על תרומות ומעשרות כדלקמן סי' של"א סמ"ח ואם כן לא עדיף הפרשתו זו שאמר הסא חלה מנדר ויתיר לו מ"מ הסא חלה ויחזור ויטול אחרת: ט ומותר לבטלה ברוב ואוכלה כו'. בזה גם החולקים מודים דדוקא לענין לאכלה זר הוא דצריך ק"א אבל לאכלה כהן בימי טומאתו מודה דסגי ברוב כדאיתא באשר"י וטור ופוסקים בהדיא ע"ש: י לבטלה ברוב. משמע דרוב מיהא בעינן ואע"ג דלעיל אפילו שוה בשוה סגי (והב"ח סעיף ד' לדעת הטור תירץ דשאני לאכלה לזרים ולא נהירא דיליבא בארעא וגיורא בשמי שמיא דהא לאכלה לזרים אמיר טפי כדאיתא בכל הפוסקים גם בטור משמע להדיא הכי) היינו בדיעבד אבל לערבה לכתחלה צריך רוב כן תירץ ב"י לדעת רמב"ם אבל באמת אינו מוכרח דדוקא בתרומה כ' הרמב"ם דמבטלה ברוב וי"ל דמחלק בין תרומה לחלה דבחלת ח"ל סגי שוה בשוה ולא בתרומת ח"ל וכן מוכרח בטור דכ' לדעת הרמב"ם דחלה יכול לערבה אפילו לכתחלה שוה בשוה אלמא דלא ס"ל כמ"ש ב"י וצ"ל דסבירא ליה כדפי' ולפי זה נראה דלאכלה לזרים אין לערבה לכתחלה לבטלה אפי' ברוב וכן למאן דאוסר אפילו דיעבד עד ק"א אין לערבה *) לכתחלה אפילו בק"א ואפילו לאכלה בטומאתו ודעת הרמב"ן ושאר פוסקים דאין לבטל לכתחלה משום דאין מבטלים איסור לכתחלה ונהי דהמחבר פסק בזה להקל מ"מ לאכלה לזרים כיון דלא נתבאר זה בדברי המחבר כן להקל אין לבטלו לכתחלה וכן דעת ר' שמשון והרשב"א וכן נראה דעת הב"ח סעיף ד' מיהו אם עשה כן במזיד נראה דאע"ג

ביאור הגר"א

[ז] דנשאלין כו'. ר"ל אפי' על ההקדשות וכמ"ש בערכין כ"ט א': [ח] ומותר לבטלה כו'. שם רבת מבטיל כו': [ט] ויכולין כו'. מתני' פ"ד וניתנת לכל כהן ואמרינן

באר היטב

גוף הדין של הב"ח וכתב שכבר נתבאר דאין אנו נותנין חלה עכשיו לכהן ומה שהחמירו בזה לא ידעתי למה לא נסמוך להקל במילתא דרבנן לבטל ברוב עכ"ל: (ג) ויתיר. כ' הש"ך והא דלא אסור אפי' ביש ק"א משום דהוה דשיל"מ על ידי היתר החכם דהכא בנדרי הקדש כיון דאין מצוה לישאל עליהן אלא מדוחק לא הוי דשיל"מ והכי אמרינן בש"ס נדרים ואם נתבשלה עיסה שלא ניטלה חלה יש ליטול עדיין וא"צ לשייר כ"כ שלא יהא כחלה יותר משיעור ק"א נגד העיסה דלא מחמירין בחלה ח"ל שהיא מדרבנן רק אם נתערבה אחר שהופרשה אבל בכה"ג שלא היה עליה שם חלה מעולם אין להחמיר ולהכי נקט הרמ"א ליפנא דאם חזרה ונתערבה דר"ל לאחר ההפרשה לאפוקי אם עדיין לא הפרים עכ"ל (ועוד נ"ל דאם היו במים שנתבשל בהן העיסה ס' דהרי מעט דסלק את מינו כמי שאינו ושא"מ רבה עליו ומבטלו וא"כ יוכל ליקח מעט עד שיהיה במים ס' נגדו ושרי. ד"מ ב"ח ש"ך): (ד) טומאתו. בזה גם החולקים מודים דדוקא לענין זר האוכלה הוא דצריך ק"א אבל לכהן בימי טומאתו מודו דסגי ברוב ונראה דלאכלה לזרים אין לערבה לכתחלה לבטלה ברוב וכן למאן דאוסר אפי' דיעבד

חידושי רע"ק

נטילת חלה גם אם איכא ק"א לא מהני כיון דאינו הולך ונבלע רק כדי נטילה:

פתחי תשובה

סי"ג בהג"ה (ועיין בזה בשאלת יעב"ץ ח"ב סימן נ"ח ונ"ט). וכתב עוד דאף בלי שאלה אם היה ג"כ מים בתבשיל של עיסה שנתערב בו החלה ויש ס' במים אז אמרינן סלק את מינו כו' (דבר זה כבר כתבו הד"מ הובא בש"ך ובבה"ט סק"ג) מיהו אם מכיר במאכל את החלה שנפלה צריך ליטלה משם כדלעיל סימן צ"ח ס"ד ואם אינו ניכר מ"מ ראוי להצניע נכרים כשיעור חלה מהתבשיל ולשרפה ע"ש. ועיין בתשובת חות יאיר סימן קל"ו שהשיג ג"כ על הט"ז ועיין בספר נאר יעקב מ"ש בזה וסיים דיש להקל במקום הפסד קצת או לצורך שבת ע"ש. [ועמ"ש בשם ס"ק הקודם. וגם עמ"ש לקמן סי' של"א סק"ו בענין אם הפריש חלה ע"י שליח ואח"כ נתערבה מי ישאל בעה"ב או השליח ע"ש]. ועיין בתשובת זכרון יוסף חלק יורה דעה סי' כ"ו: (ד) לבטלה ברוב. עבה"ט סק"ד בשם הש"ך מ"מ אין לערבה לכתחלה כו' ועיין בדגמ"ר שכתב דמ"מ אם נתערבה כבר אלא שלא היה ק"א כנגדה מותר להוסיף עליו לכתחלה עד ק"א והיינו יבש ביבש דלא שייך ביה חנ"נ אבל במקום דשייך חנ"נ צ"ע אי אמרינן

באר הגולה

ג מימרא דשמואל בכורות דף כ"ז ע"א וכמו שפירשו התוס' שם להתירו לכהן לאכלה בימי טומאתו ולא לזר וכשיטת הרא"ש [illegible] ד [illegible] משנה ונותנת לכל כהן משנה ח' פ"ד חלה [illegible]

נקודות הכסף

[illegible]

דגול מרבבה

(סימן שכ"ג בש"ך ס"ק יו"ד) אין לערבה לכתחלה כו'. ומ"מ אם נתערבה כבר אלא שלא היה ק"א כנגדה נלע"ד דמותר להוסיף עליו לכתחלה עד ק"א [illegible]

ברכי יוסף

(סימן שכ"ג ס"ע סעיף א') ואם רצה לאכול תחלה ואח"כ יפריש כו' [illegible]

גליון מהרש"א

(ט"ז ס"ק כ') באופן שאין שייך שאלה. [illegible] (שם) אע"פ שאינו מצוה. [illegible] (שם) כיון שיש לו היתר. עי' ת' חות יאיר [illegible]

יא ה ואין בה משום כהן המסייע במתנותיו [י] שהוא אסור ו ואם רצה לאכול תחילה ואחר כך יפריש החלה (ה) כח"ל מותר מפני שאין עיקרה אלא מדבריהם:

הגה [יא] ונריך לפייר מעט יותר מפיעור חלה שמפרים כדי שיהא שיריים בפעה שמפרים (כ"י בשם הכרו"ם ומ"ג ובהר"ן דביצה) **יב** [יב] ודוקא לעיסה שמחייב עם חלה ז יכול לפטור אלא מן המוקף אבל עיסה שאילוסה בפני עצמה אין מפרישין חלה מעיסה אחרת אלא מן (ה) המוקף (כ"י בשם מה"ק וכל בו): [יג] **אבל חלת ארץ ישראל לא יאכל ער שיפריש ו ואינה ניטלת אלא מן המוקף** (פי' ממה שהוא קרוב ומסוך) **כתרומה** ח **ואינה ניטלת מן הטהור על הטמא** [יד] **לכתחלה** [טו] ט **וכל שבתרומה לא יתרום ואם תרם אינה תרומה כך בחלה וכל שאינו אוכל תרומה אינו אוכל על זה כך בחלה וכל שאינו אוכל תרומה אינו אוכל חלה וכל האוכל תרומה אוכל חלה:**

שכד שיעור חיוב חלה ומינים המצטרפים ודין פת פטור שנתערב בחיוב. ובו יד"ס:

א י אין חייב בחלה א אלא חמשת מיני תבואה ב ואין חייב אלא חמשת רבעים [א] ג ומרה (א) שמחזקת ב (ב) מ"ג ביצים וחומש ביצה (א) ממלאים אותה קמח [ב] ואותו קמח הוא שיעור חלה [ג] ד וכשממלאים המרה קמח תהיה מחוקה ולא גרושה והיאך ישערו לרעת שהיא מחזקת מ"ג ביצים וחומש ג (ד) נתבאר בטור א"ח (ועיין בפ"ח סי' תל"ו) [ד] ה ומשקל חמשת רבעים קמח הוא תק"כ דרה"ם מקמח חטים שבמצרים:

הגה ד [ה] כלי המחזיק עשר מנבעות על עשר מנבעות כרוס שלם מנבעות ומשיעית מנבע הוא שיעור החלה וכן מדה שיש בה ז מנבעות פחות ג' מפיעיות מנבע [על ז' פחות ג' מפיעיות מנבע] כרוס ז' מנבעות פחות ג' מפיעיות מנבע ד"ק הוא (ג) העומר [ו] וכל המנבעות הלו הם רוחב גודל של יד: (רמב"ם פרק ו' דביכורים)

ב ו חמשת מיני תבואה מצטרפין שאם אין בעיסה אלא חמשת רבעים מחמשתן מצטרפין [ז] ז בד"א (ב) ז כשערכן (ג) קמח אבל אם לש כל אחר לבדו ואין כו כשיעור ומדבקו למין אחר אין מצטרפין אלא בזה הסדר ח החטים אין מצטרפין אלא עם הכוסמין [ח] ט והכוסמין מצטרפין עם כל א' וא' י השעורין מצטרפין עם הכל חוץ מעם החטים [ט] שיפון מצטרף עם יא שעורים יב וכוסמין ולא עם שבולת שועל וחטים שבולת שועל מצטרף עם יג שעורים יד וכוסמים ולא עם חטים ושיפון [י] טו ולהרמב"ם כוסמין ושבולת שועל ושיפון מצטרפין טז ואם לש כל מין ומין לכדו ויש בו כשיעור ורוצה להפריש ממין זה על זה אין מפרישין אלא על מינו עיכר כעיסות ממש הוא כמו עירב קמח בקמח ובפריסה כתב דמחי עירב בעיכר סיינו אפי' בעירב כעיסות בעלמא ולא עשינן בזה כלום:

כתוב מרן סעמים: ח שם מימתי דבכל בכורות דכ"ז ע"ח: ו מימרא דשמואל שם: ז שם ממצה סוף פ"ב דחלה: ח בהמצים פ"ח דחלה: ט שם וכתב סכ"מ משום הוא שהרי כרגלת תרומה:

יא א מצנה רים ממכת חלה ומנחות דף ע' ובתבור לקמן בפעיף כ': ב מצנה ה' פ"ב דחלה ומצנה ג' פ"ק דעדיות ובהמצים: ג הריב"ף בפרק ערבי פסחים והרא"ש בהל' חלה: ד רים יוסף ממשמעות לשון הכרמב"ם בפ"ב מהלכות חלה ובהר' הרשב"ץ שהביא להרא"ש: ה שם ושם כתב זחים ובכתב סכ"מ משום הוא משקל דרה"ם והוא משקל ד' מעון: ו ג' סעור ממצה רים פ"ק דחלה ומנחות דף ע' ע"ש: ז שם בירושלמי דלא תקני מתניתין כרומלמי דלא תקני מתניתין כ': ח שם במצנה: ט מדברי תוספות מנחות דף ע' ע"ש וב"ש הרא"ש בפ' המצנה דחלה והרא"ש בהלכות חלה: י שם במצנה פ"ב דחלה ובתוס': יא שם בתוס': יב מצנה רים בלחים: יג שם במצנה: יד שם במצנה דחלה: טו שם פרק ו' ובכרי יוחנן בן נורי שם פ"ש דחלה פליג לחל"ת: טו עור מדברי התוספות והר"ש וחבין הרא"ש שם ובתירוץ שבני אחת הקשו ממצנה ד' פ"ב דתרומות וממצנה רים פ"ק דבלחים:

ברכי יוסף

בא"ח וזהקשה לו לדברי בדין זה שעמת עושים מפני שאין מיקחם מדבריהם לעמת דוקא בחלת חו"ל לא בתרומות ומעשרות בא"ז"ראבל"ח רים לפם עיקר מן התורה. ועל דבר זה הביא דברי מרן בבד"ה הנזכר ובסר דכוונתו למתוק פ"ש הרמב"ם מפני שאין עיקרם מדבריהם ופ"ע מכר קודם בדק הבית ודבריו התחרונים מיקר ועוד דבין זה לחלה לא ממלא בתלמוד חלת בהרמב"ם ולקוחה היא ממימרת שמואל רים פ' עד כמה בתרומת ח"ל ומשלו כתב הר"מ דין החלה בע"א ובן בארך ראיתי בספר מנוחה ישראל שכתב כמה דברים תמוהים ואין לנוני להאריך רק כלן לבד לומנו קצת דיוקו בהוכחתו מן בבד"ה במתוק חלת לחוספף ובמ"ש בכ"מ ובפ"ע מוכר לחמר בד"ה שכתב בלשון הרמב"ם המוגה ודין חלה מיומרת מפורשת פ"ק דע"ז: דף ע' לענין חלה ובהלכה מרן בע"י ואין להאריך:

(פי' שכ"ג שו"ע סוף ס"א) **אבל** חלת ארץ ישראל לא יאכל עד שיפריש ובו'. שכתב להסריס חלה בח"ל בע"ח שכתב בשבת דיקנו בשבת דיקנו בשבת ממש"כ לבד לומנו קצת דיוקו בהוכחתו מן הרב קריח מלך רב פ"ב בשו"ת סי' ט': אם בארץ ישראל חלה מקרב מקום לבכהנו להפריש חלה בח"ל בע"ח בשבת ובכר חלה רוב בפת בצלי דעת לף שהוא בארץ ישראל יפרישו מאמותר על הכל גם על מה שאכל לתקן מה שאחר דעיבוד מפרישו אלא מן המוקף כמ"ש בקמן סי' ש"ל דין כ"ה בני תרומה:

ישועות יעקב

(סימן שכ"ד שו"ע סעיף ב') **בד"א** בשעירבן קמח. עי' בפ"ז הביא בשם הפרישים' שבאר דוקא בעירב קמח בקמח הוא

מראה כהן

(סימן שכ"ד בס"ת אות א') **ד"ה** שמחזקת ג' ביצים ע' בם' צל"ח סי' שנתבאר לו ע"פ המרדכי סי'. מ"ש ס"ש במרדכי הוא ס"ש ע"פ מה שמצא כלי שמחזיק ז' מנבעות פחות ג' קטיעות הו' במ"ש בפסנים"ס כתן ע"ש ועי' מ"ש ע"ז בתבונה מהבהב חלק ג' בגליון שו"ע סי' כ"ד שכתב ז"ל לחמר לבנו בגמרן לל"ח ז"ל שלין לקוטי בחמת על מסכת זה לפי שמגמון הנ"ל הי' תרוך בדורו מבמתו ולמעלה נבוה מכל גבוהים ותגדלו הי' כפול מכל אדם בינוני ולחמר כך בפני רבו ומעבה לו בהרחבו ושחק. מע"ל ס"ש:

ברכי יוסף

בא"ח והוקשה לו לדברי בדין זה שעמת עושים מפני שאין מיקחם מדבריהם לעמת דוקא בחלת חו"ל לא בתרומות ומעשרות בא"ז"ראבל"ח רים לפם עיקר מן התורה. ועל דבר זה הביא דברי מרן בבד"ה הנזכר ובסר דכוונתו למתוק פ"ש הרמב"ם מפני שאין עיקרם מדבריהם ופ"ע מכר קודם בדק הבית ודבריו התחרונים מיקר ועוד דבין זה לחלה לא ממלא בתלמוד חלת בהרמב"ם ולקוחה היא ממימרת שמואל רים פ' עד כמה בתרומת ח"ל ומשלו כתב הר"מ דין החלה בע"א ובן בארך ראיתי בספר מנוחה ישראל שכתב כמה דברים תמוהים ואין לנוני להאריך רק כלן לבד לומנו קצת דיוקו בהוכחתו מן הרב קריח מלך רב פ"ב בשו"ת סי' ט': אם בארץ ישראל חלה מקרב מקום לבכהנו להפריש חלה בח"ל בע"ח בשבת ובכר חלה רוב בפת בצלי דעת לף שהוא בארץ ישראל יפרישו מאמותר על הכל גם על מה שאכל לתקן מה שאחר דעיבוד מפרישו אלא מן המוקף כמ"ש בקמן סי' ש"ל דין כ"ה בני תרומה:

ביאור הגר"א

[ד] ומשקל כו'. ע"ש: [ה] כלי המחזיק כו'. רמב"ם וע"פ ט"ש בע"פ (ק"ם) בשיעור רביעיה: [ו] וכל האצבעות כו'. כם"ש במנחות פ"א ב' שפה ראורייתא כו' ובכוהיות ל"פ ב' תנא אצבע כו' וערי"ש שם: [ז] בד"א ב' . ירושלמי שם ותוס' כפסחים ל"ה א' ובמנחות ע' ד"ה תנא כו' ובתי' כהר"א ועי"ל רבשיש כו' וכ"ב הר"ש ריש בלאים והרא"ש ופ"ש: [ח] והכוסמין מצטרפין ט'. כם"ש בפסחים ובמנחות שם ושם דכוסמין אף מין חטים וכ"ש מין שעורים וכם"ש תוס' שם דלהכי מצטרפות עם החטין ושעורין כם"ש בחשנה וכן עם שבולת שועל ושיפון דהן מין שעורין: [ט] שיפון מצטרף כו'. במתני' שם ריב"ב אומר שאר כו'. ובתבי הר"ש והרא"ש רבירושלמי קאמר דת"ק פליג שאין שיפון ושבולת שועל מצטרפין יחד והלכה כה"ק וחביאו בר"ש שם הירושלמי מהו שיורתיה רב חונא אמר כו' אבל בכוסמין ל"ש שמצטרף עם שניהן ול"ש למעלה הכוסמין מצטרפין כו': [י] ולהרמב"ם ט'. שכובר דת"ק ל"ש עליה וב"ש בפירושו הלבה כריב"ב והירושלמי פי' שם הכ"ם לרעתו וראיה ברורה לדברי הרמב"ם מנמ' הנ"ל דאמריב שבולת שועל ושיפון מין שעורין אלמא מינא חדא ניהו והירושלמי א"י להולמן לפי הר"ש ורא"ש דקאמר השיפון מצטרף עם החטין ומתני' אמרה החטים כו' ושוב נמ' דיוק פליג בכ"ל והבלל שאין נ"מ בין רמב"ם לרא"ש אלא בשיפון ושבולת שועל לבד אם מצטרפין עד ק"ל מין לעבכה לכחלה בקמ"ח מיהו חם עשה כן במזיד מע"ג דקי"ל לעיל בסימן י"ש דקנסינן ליה הכא מכי כיון דבלחו הכי יש פוסקים מהיכים לעבכה ואפילו לכחלה עכ"ל הם"ך: (ה) המוקף. חלת צריך להקיפן יחד. ס"ך:

שבד (א) נתבאר. כ' הם"ך וע"פ פותו הסיעור ויעבכה ויחוכו ג' קוותכם וכן נהגו עכ"ל: (ב) חעומר. והוא סיעור החלה והסדר פסוק שהלו המדות הם מרובעות שהכי למד מהכיעית של תורה של פסח שהוא במכובע. ס"ך (ולכלכם נמחפק הם מרובעות או עגולות): (ג) קמח. ולם חותן יחד דתי כל העיסה נרחה שהם כהלו הוא ממין אחד וכתב הם"ז נרחה דה"ה אם עשה מפל ג' עיסה בפני עלמה ועירב העיסות עד שנעשו נוף אחד מלטרפין (כמליז בכל ג' בסיעור) דדוקא בדיבוק ע"י נסיכה כעלמה הוא דלין מלטרפין (דמ"ם רמ"ח בסמוך עירב קב מעיסה כו' מיירי בדרך נסיכה בעלמא ולא נעשין בגול סגי"ם ז"ל דלחיי שבתב כן ושין בספר בית הפרים על מרפות בקונטרם התבואות שהתרין בשנין זה ס"ש: (ב) מ"ג ביצים. עם"ך פק"ע ושין בספר ישרות דבש מ"ב דף כ"ד פירוש לדבריו

שבד (א) שמחזקת מ"ג ביצים. עיין בספר נ"מ על שמחים דף קי"ו ע"ב שכ' שנתבאר בן ע"פ המרדכי שבכיעות שמעורות בינוני הכיעה שלימה שלנו הוא רק חני כיעה מבכיעות שהם שיעורי התורה ולכן הם מזהיר שעל מדם שמחזקת מ"ב ביצים שלנו יקח כחלה גלא נכנס עד שיהיה במדה פ"ו ביצים שלנו ולן יכנסו ע"פ ובדומה שבם להבהנות סגי"ם ז"ל דלחיי שבתב כן ושין בספר בית הפרים על מרפות בקונטרם התבואות שהתרין בשנין זה ס"ש דף כ"ד פירוש לדבריו

י ביצד אין מפרישין חטים על שום א' מהם ולא משום אחד מהם עליהם (ג) ח וכוסמין ושיפון מפרישין מזה על זה וכן שבולת שועל ושעורים (ד) מפרישים מזה על זה:

הגה (ד) [יא] עירב קב מעיסה עם קב אחר מעיסה שאינו מינו וחלקו אח"כ והוסיף על כל אחד רובע הקב ממינו ט חייב בחלה כיון שלא נצטרפו כשהיו (ה) מעורבים אבל אם עירב קב קמח עם קב קמח ממין אחר על דעת לחלקו (°) [וחלקם] והוסיף על כל א' רובע הקב ממינו י (ו) פטור (טור):

ג יח חמש רבעים הללו השאור והסובין והמורסן מצטרפין להשלים אם לשן בלא הרקדה יט אבל אם ריקד והפריש מורסן מתוכם (ז) וחזר ועירבן עמו יא אינו מצטרף:

ד [יב] כ קב חטים מצד זה וקב שעורים מצד זה וקב כוסמין יב באמצע מחברן והרי אלו מצטרפין (ה) כא וצריך להפריש מכל (ח) מין ומין:

ה כב חצי קב חטים מצד זה וחצי קב שעורים מצד זה (ט) וחצי קב כוסמין באמצע יג מצטרפים (°) ותורם מן הכוסמין על שלשתן:

ו כג קב חטים מצד זה וקב חטים מצד זה וקב אורז באמצע [יג] כד או קב של עובד כוכבים או קב של חלה יד.(י) אינם מצטרפים: (אבל אם היה ביניהם עיסה (ו) שכבר הורמה חלתה טו מצטרפין) כה (הרא"ש כלל ב'):

ז (ז) כו היה ביניהם קב של מין א' מחמשת המינים או קב משל אשה אחרת (יא) מצטרפין:

ח כז קב של תבואה חדשה וקב של (יב) ישנה טז (ח) אינם מצטרפים היה כח קב של ישן מצד זה וקב ישן מצד זה וחדש באמצע מצטרפין: (וה"ה איפכא חדש מב' הצדדים וישן באמצע) (ב"י):

טורי זהב

(ג) וכוסמין ושיפון כו'. פי' אע"ג דבריסא לענין צירוף ושיעור חלה מהני אפילו בכוסמין וחטין או שעורין וכוסמין התם לא איכפת לן במה שהם חלוקים לענין כלאים אלא במה שהעיסות דומות זו לזו אבל כאן שיש כשיעור לכל אחד אלא דבעינן מין במינו אזלינן בתר דין כלאים וכל שהוא כלאים הוה שלא במינו ונראה דאם יש בעיסה אחד כשיעור ובאחד אין שיעור ורוצה לצרפו לעיסה הגדולה הוה דינו כמו בריסא לצירוף חלה ונפקא מיניה אם יוסיף אח"כ עיסת חיוב על אותו שעסה שאין בה שיעור אין לחייבו בחלה כי כבר נפטר מחמת צירוף: (ד) עירב קב מעיסה כו'. פירוש כיון דאין מצטרפין לא באו לכלל חיוב מעולם מה שאין כן בסיפא בעירב קב קמח כו' מאחר שהיתה חייבת כבר והיה להן שעת חובה ונפטרו מאחר שעל דעת לחלק עירבן כדלקמן סי' שכ"ו אף לאחר שהוסיפו עליהם פטורים וכתב רש"ל אלא יפריש בלא ברכה ע"ש: (ה) וצריך להפריש מכל מין ומין. כיון שהכוסמין באמצע ונושכים עם החטים מצד אחד ועם השעורים מצד אחד הלכך תורם מכל אחד ואחד שאין תורמין ממין על שאינו מינו ואע"פ שהכוסמין מחייבין את החטים ואת השעורים אין תורמין מהכוסמין עליהם לפי שגם הכוסמין מתחייבין במה שנושכים מחטים ושעורים ודי לו בצירוף עם אחד מהם הלכך אם תורם מן הכוסמים על השעורים הוה כתורם מהחטים על השעורים דכיון דלצירוף החטים מחייב הכוסמין נגררים הכוסמין אחר החטים ונקראים על שמם וכן נמי על החטים מהאי טעמא אבל בסעיף שאחר זה דליכא אלא חצי קב בכל אחד ליכא שיעור עד שיצטרפו שלשתן ונמצא דכוסמין שהוא מצטרף עם שניהם חייב וחטים ושעורים דאין מצטרפין זה עם זה פטורים עכ"ל הר"ש והרא"ש ובדרישה נסתפק בסעיף זה במה שכתב שצריך להפריש מכל מין ומין אם צריך להפריש גם מהכוסמין*) ותמיהני עליו היאך יפריש ג' חלות הא אין כאן שיעור ג' חלות אלא ברור דהכוסמין עושה החיוב ומכח זה יחייב החטים והשעורים ותו לא דהוא פטור עמהם עוד כתב בפרישה וז"ל קב חטין מצד זה כו' לכאורה משמע דדוקא נקט קב אבל אם לא היה אלא חצי קב מכל צד ובאמצע קב כוסמין לא היה מצטרף דלא שדינן כל הכוסמין לצד זה ולצד זה אבל ממה שכתב בסיפא חצי קב חטין מצד זה משמע דלאו דוקא נקט קב ברישא עכ"ל ודבריו תמוהים מאד הא ודאי אי ליכא אלא חצי קב בחטים וחצי קב בשעורים ממילא עם הכוסמין לא הוי שיעור שתי חלות והיאך יפריש שתי חלות אלא פשוט דבעינן שיהיה בכל אחד מן הקצוות שיעור שעם צירוף האמצעי יהיה שיעור ב' חלות ואז יפריש שתי חלות מן הקצוות אבל אם אין עם הצירוף רק שיעור חלה אחת וקצת יותר אף על פי שיש ספק לאיזה מהם נצרף הכוסמין מכל מקום כיון שמפריש על החטים ממילא נצטרפו הכוסמין עמהם ונפטרו הכוסמין כולן ממילא אין צריכין להפריש אחר כן על השעורים שהרי אין בהם שיעור וכן להיפך כנ"ל: (ו) שכבר הורמה חלתה. הטעם במשנה פרק ד' דחלה כיון שכבר היה נתחייב בחלה: (ז) היה ביניהם קב. פירוש בין שני קבין חטים היה קב אחד משאר חמשה מינים שאין להם צירוף להטין כגון שיפון או מין אחר שאין מצטרפין לחלה כדלעיל סעיף ב' מכל מקום לא חשיב כאן הפסק בין אלו שני קבין חטין כיון שעל כל פנים גם זה הוה בר חיוב חלה ע"כ מצטרפין שפיר שני קבין חטין להדדי וכן אם מפסיק ביניהם קב משל אשה אחרת אין מבטלין הצירוף של שני הקצוות אע"פ שאינו מצטרף לחיוב חלה: (ח) אינם מצטרפין. זהו מדרבנן מטעם גזירה שמא יבוא להפריש מזה על זה כיון שהם מין אחד ומבואר בב"י

שפתי כהן

ח וכוסמין ושיפון כו'. ושעורים מפרישים מזה על זה דמין אחד הם ואע"ג דבשאין באחד מהן כשיעור ומדבקן יחד אמרינן הרבה יותר מצטרפים כגון חטים עם כוסמים וכוסמים עם כולם וכן השאר הכא אמרינן דחטים עם כוסמים ולא כוסמים עם שבולת שועל ולא עם שעורים וכן שעורים ושבולת שועל עם שיפון נמי לא נ"ל דה"ט דלענין הצטרף להתחייב בחלה כיון דבעיסה תליא רחמנא דכתיב עריסותיכם לפיכך כשאין בכל א' כשיעור אמרינן כל היכא דהעיסות דומות מצטרפות וחייב בחלה אע"פ שאינם מין א' אבל לענין לפטור מן החלה דהיינו כשיש בכל אחד שיעור חיוב חלה ורוצה לפטור זה ולהפריש עליו ממין אחר אמרינן כיון דתרומה קרייה רחמנא הוי דומיא דתרומה שאין מפרישין ממין על שאינו מינו אע"ג דהעיסות דומות עכ"ל ע"ש: ט חייב בחלה. דכיון שלא נצטרפו כשהיו מעורבים לא היה להם שעת חובה עד עתה דלאחר שחלקו הוסיף כל אחד רובע הקב ממינו ואיכא ה' רביעיות לכל א' ואחד ממין אחד נתחייבה בכל אחד ואחד להפריש חלה: י פטור. כיון דבאו לידי חובה פעם אחת ונפטרו כשחולקים שוב אין חוזרין לידי חיוב חלה בהוסיף על כל אחד רובע הקב כדלקמן סימן שכ"ו: יא אינו מצטרף. דעריסותיכם אמר רחמנא ואין זה דרך עריסה לערב בו מורסן וסובין לאחר שהפרישן מן הקמח: יב באמצע מחברן. להתחייב כולה בחלה כאלו היה בכל אחד שיעור חלה דאע"ג דחטין ושעורים אין מצטרפין הכוסמין שבאמצע מצטרפתם שניהם כדלעיל סעיף ב' וא"כ החטים חייבים בלא השעורים והשעורים חייבים בלא החטים ותורם מכל אחד ואחד בפני עצמו שהרי אין תורמין מין על שאינו מינו וגם מן הכוסמין תורם בפני עצמו והרי מפריש ג' חלות אבל אין תורם מן הכוסמין על שלשתן דאע"פ שהכוסמים מחייבים את החטים ואת השעורים אין תורמים מן הכוסמים עליהם לפי שגם הכוסמים מתחייבים במה שנושכים בחטים ושעורים והיה די לו בצירוף אחד מהן לפיכך אם היה תורם מן הכוסמים על השעורים הוי כתורם מן החטים על השעורים דכיון דלצירוף החטים מחייב הכוסמי' נגררים הכוסמים אחר החטים ונקראים על שמם וכן נמי אם היה תורם מן הכוסמים על החטים הוה כתורם מן השעורים על החטים מה"ט וכן נמי מה"ט גופיה אם היה תורם מן החטים על הכוסמים או מן השעורים על הכוסמים הוי כתורם מן החטים על השעורים או מן השעורים על החטים לפיכך צריך להפריש מן כל מין ומין בפני עצמו: יג מצטרפים ותורם כו'. דכיון דליכא בכל אחד אלא חצי קב הרי אין כאן שיעור חלה עד שיצטרפו שלשתן ונמצא דכוסמים שניהם מצטרפין עמה ומשלימין אותה לכשיעור וחייב וחטים ושעורים שאין מצטרפין זה עם זה פטורים: יד אינם מצטרפין. כיון דהאמצע אינו בדין חלה: טו מצטרפין. דאף על פי שעכשיו היא פטורה כיון שהיתה בדין חלה מצטרפת וכן בסעיף ז' כיון שהם בדין חלה מצטרפין: טז אינם מצטרפים. דאף על גב דגבי כוסמין עם חטים או שעורים מצטרפים

ביאור הגר"א

יתר וע' ברק חבית אבל דבריו דחוקים: [יא] עירב כו'. ירושלמי והביאו הר"ש רפ"ד שם אית תנא תני כל המינין כו' ואף שכתב הר"ש מיהו תימא כו' וצ"ל כו' וכן דעת הראב"ד אבל הרא"ש כתב כדברי הראשונים וכפשטיה וכמ"ש בתחלה שכבר ה"ל שעת חובה כו' וכ"ד הרמב"ם ועסי' שכ"ו ס"ד ומ"מ לית הלכתא כהאי תנא אלא כתנא דידן יבין להקל וכיון להחמיר אין מצטרפין וכנ"ל בש"ע. הרא"ש: (ליקוט) עירב כו'. בר"ש שם מסיק מיהו תימא כשהוסיף על מה שכבר נתחייב למה לא יצטרף לחייב את התוספת כמ"ש כו' וצ"ל דהכא איירי כשהפריש חלתו ואח"כ הוסיף וכן כו' וכן אל דברי הרא"ש שם (ע"ב): [יב] קב כו' וחצי קב כו'. תוספתא הביאו תוס' במנחות שם והר"ש והרא"ש (וקב כוסמין באמצע. ירושלמי פ"ד פ"ס): [יג] או קב כו' או כו' ותה כו' או כו' היה כו'. הכל בירושלמי פ"ד והביאו הר"ש שם מתני' ג': (ליקוט) או קב של עובד כוכבים. רוקא בנשך אבל בבלול אינו מפסיק כמ"ש בסי' ש"ל ס"ג וכמ"ש בירושלמי (ס"ג) שם

באר היטב

כאחד אבל אם עירב העיסות ממש הוי כמו קמח בקמח) עכ"ל: (ד) מפרישים. כ' הט"ז ונראה דאם יש מעיסה אחת כשיעור ובאחת אין שיעור ורוצה לצרפה לעיסה הגדולה הוה דינו כמו בריסא לצירוף חלה ונ"מ אם יוסיף אח"כ עיסת חיוב על אותו שעסה שאין בה שיעור אין לחייבו בחלה כי כבר נפטר מחמת צירוף: (ה) מעורבים. ולא היה להם שעת חובה עד עתה: (ו) פטור. כיון דבאו לידי חובה פעם אחת ונפטרו כשחלקם שוב אין חוזרין לידי חיוב חלה כדלקמן סי' שכ"ו ומהרש"ל כ' דיפריש בלא ברכה: (ז) וחזר. דעריסותיכם אמר רחמנא ואין זה דרך עריסה לערב בו מורסן וסובין לאחר שהפרישן מן הקמח. ש"ך: (ח) מין. פי' הש"ך דר"ל מכל מין בפני עצמו וצריך להפריש ג' חלות אבל הט"ז כ' איך יפריש ג' חלות הא אין כאן שיעור שלש חלות אלא ברור דהכוסמין עושה החיוב ומכח זה יתחייב החטים והשעורים ותו לא דהוא פטור עמהם עכ"ל: (ט) וחצי. וכ' הט"ז דאם יש חצי קב חטים מצד זה וחצי קב שעורים מצד זה וקב כוסמין באמצע ממילא אף עם הכוסמין לית שיעור ב' חלות וכיון שמפריש מן החטים נצטרפו הכוסמין עמהם ונפטרו הכוסמין כולן וא"צ להפריש אח"כ על השעורים שהרי אין בהם שיעור וכן להיפך: (י) אינם. כיון דהאמצע אינו בדין חלה: (יא) מצטרפין. ואע"פ שאינם מצטרפין לחיוב חלה מ"מ לא חשיב כאן הפסק: (יב) ישנה. זהו מדרבנן מטעם גזרה שמא יבא להפריש מזה על זה כיון שהם מין א' ומבואר בב"י דצריך להפריש לכל א'

באר הגולה

יז במשנה ריש פ"ק דכלאים: (° כן הוא בטור וכ"כ בכ"מ בשם ע"כן): יח משנה ד' פ"ב דחלה: יט שם: כ תוספתא פ"ד דחלה וכתב שפירש' הר"ש בפי' המשנה' והרא"ש בהלכו' חלה: כא שם וכפי' הר"ש והרא"ש דלענין צירוף הכוסמים מחייבין את החטין בלא השעורין לכן מתחייבין את השעורין בלא החטין: כב שם בתוספות: (° פי' כיון דליכא שיעור עד שיצטרפו שלשתן): כג משנה ג' פ"ד דחלה: כד ירושלמי שם: כה שם במשנה הנזכרת מפני שכבר נתחייב בחלה: כו ג"ז שם בירושלמי: כז משנה ד' פ"ד דחלה וכחכמים: כח ירושלמי

נקודות הכסף

(סי' רכ"ד בט"ז ס"ק ה') תמה על הדרישה דהוקשיתיה ג' חלות כו'. ובעטרת זהב וכמ"ש ריש הלכות חלה כתבו דיפריש שלש חלות מיהו הב"ח כתב דהכוסמים פטורים וי"ל דהעט"ז והמע"מ מיירי כשיש ע"י צירוף הכוסמים שיעור שלש חלות ודוק:

ישועות יעקב

דמצטרפין כל חמשת המינים אבל בעירב העיסות ביחד הוי כמו נשיכה דאינו מצטרפין והוא חולק ע"ז וסובר דה"ה בעירבן יחד כשהן עיסות ודווקא בנשיכה הדברים אמורים [illegible]

ט כט העושה עיסה מהחטים ומהאורז יז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה (ט) ל אע"פ שרובה (יג) אורז ואם לאו פטורה:

י לא נתן שאור מעיסת חטים לתוך עיסת אורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה:

יא יח (י) לב נתן שאור מעיסה שלא הורמה חלתה לתוך עיסה שהורמה חלתה והכל ממין א' יט (יא) אם יש לו קמח או עיסה שלא ניטל ממנה חלה כ (ג) מפריש ממנו על זה השאור לפי חשבון דהיינו אחד לג ממ"ח (יד) בשאור [יד] (ואפילו אין בזה שעור חלה ובלבד שיניחנו אצל העיסה הגדולה) (כן משמע בת"ה סי' ק') ואם לאו מפריש (יב) [טו] אחד ממ"ח בכל העיסה לפי שנעשית כולה טבל כא (יג) לד והוא הדין אם השאור של (טו) פטור והעיסה של חיוב:

הגה [טז] ומ"מ לכתחלה לא יסמוך על זה ולא יתן שאור של פטור בעיסה של חיוב (מרדכי פ' מקום שנהגו) **כב** [יז] אבל אם כבר עבר ועשה מותר לכתחילה ליקח מאותה עיסה וליתן בעיסה (טז) אחרת שיהיה בו לשאור. (ת"ה סי' ק'):

שפתי כהן

מצטרפים אף על גב דב' מינים הן הואיל ודומין זה לזה כ"ש בחדש וישן דחד מין הוא שאני התם דהכל יודעים דב' מינים הן ולא שייך למטעי אבל הכא כיון דמין אחד הן גזרו בדבר שאם אתה אומר שיצטרפו יאמרו שתורמים מזה על זה ואסור לתרום מן החדש על הישן או להיפך הכי אמרינן בירושלמי ולפי זה משמע דמכל מקום צריך להפריש על כל אחד ואחד מעיסה אחרת שלא הורמה חלתה מן החדש על החדש ומן הישן על הישן וכ"כ ר"ש והרמב"ם ובית יוסף וכן בדין דהא כיון דמן התורה חייבים בחלה מצטרפים וחייבים בחלה ודאי דלא אתי גזירה דרבנן לאפקועי איסורא לפטרה מחלה וקאכיל טבלא וכ"כ הט"ז: **יז** אם יש בה טעם דגן חייב בחלה. דאורז גריר אחר החטין כן כתב הט"ז ולפי זה משמע בחטין ואורז אזלינן בתר טעם וכמ"ש הרשב"א אבל מהטור משמע להדיא דה"ה לכל ה' מיני דגן וכן משמע בהשר"י דתלה הטעם דכיון דטעם כעיקר דאורייתא: **יח** נתן שאור כו'. וה"ה אם נתערב עיסה שאינה של שאור שלא הורמה חלתה לתוך עיסה שהורמה חלתה דינא הכי דהא הך טעמא דטבל אוסר בכל שהוא בהכי נמי שייך ולהדרבה בהכי שרי טפי להפריש מיניה וביה דיש בילה בדבר לח ובשיעור חלה שיפרישו אי אפשר שלא יהא בו מעיסה שלא הורמה חלתה וחלה אין לה שיעור מן התורה אבל בשאור כתב בת"ה סימן ק"ן דמודה הרא"ש דאין בילה ולפ"ז צ"ל הא דשרי הרא"ש בשאור לפרוש מיניה וביה היינו דוקא בשאור שלא הורמה חלתה כדמיירי התם להדיא והיינו מטעם דכתב התם דטבל אוסר בכל שהוא במינו ונעשית כולה (פסולה) [טבולה] לחלה ולפ"ז בשאור של עובד כוכבים שנתערב בעיסה אין להפריש מיניה וביה להרא"ש דהא אין בילה ואיכא למיחש דלמא אתי לידי שאור של עובד כוכבים ומפריש מן הפטור על החיוב והשתא ליכא למימר דנעשית כולה (פסולה) [טבולה] דהרי שאור של עובד כוכבים אינו טבל שיאסר בכל שהוא אבל בטור סבירא דברי הרי"ף דבשאור של עובד כוכבים נמי דינא הכי משמע דס"ל דגם הרא"ש סובר דיש בילה אף בשאור וכמ"ש בת"ה שם בשם סמ"ק וזה דעת המחבר שכתב וה"ה אם השאור של פטור כו' ולפ"ז לא היו צריכים הרא"ש והמחבר לטעמא לפי שנעשית כולה טבל דבלאו הכי שרי כיון דיש בילה בדבר לח ואפשר לא שרי מהך טעמא דיש בילה בדבר לח אלא כשעיקר העיסה הוא של חיוב דאי אפשר שלא יפריש משל חיוב מעט וחלה מן התורה אין לה שיעור אבל כשנתן מעט שאור שלא הורמה חלתה לעיסה אפשר שיזדמן שיפריש מעיקר העיסה שהורמה חלתה ולא יפריש מהשאור כלל ולא שרי הכא מטעמא דיש בילה להכי צריך לטעמא דטבל אוסר בכל שהוא ובפרישה כתב נתן שאור מעיסה שלא הורמה כו' נראה דוקא שאור אבל עיסה כל זמן שאין לה שיעור חלה אינה טובלת וק"ל עכ"ל *)ותימה דמ"מ הא סוף סוף מה"ת חלה היא דחלה אין לה שיעור מן התורה: **יט** אם יש לה קמח או עיסה כו'. ויש בעיסה שניה שיעור עיסה שחייבת בחלה נותנת בכלי אצל העיסה שהורמה חלתה כדי שיהא מן המוקף וסגי כשהן סמוכות אע"פ שאין נוגעים וליכא נמי צירוף כלי כדלקמן סי' שכ"ה: **כ** מפריש ממנו על זה השאור. דאין זה כמפריש מן החיוב על הפטור שאין השאור בטל בעיסה ר"ש והרא"ש ולכאורה קשה לי"ל נהך טעמא דאינו בטל בעיסה תיפוק ליה דנעשה כולו טבל וכ"כ מדברי הב"ח: **כא** וה"ה אם השאור של פטור כו'. כלומר שאור של עובד כוכבים וכמו שנתבאר או שאור שהורמה חלתו לעיסה שלא הורמה חלתה ובמהרי"ל כתב בהל' פסח כששאלו למהר"ם אחר פסח על עיסה שנתנו בה שאור של עובד כוכבים איך להפריש ממנה חלה היה מורה שיפרישו חלה כנגד השאור ומעט יותר כי אמר שאם לא היו נוטלים יותר אזי יש לחוש מה שמפרישים היה הכל משל עובד כוכבים ונמצא מפריש מפטור על החיוב ואמר שאחר כך כשמתחילים עיסה אחרת עם השאור שנוטלים מתוך זאת העיסה אז אינו צריך להפריש רק מעט לחלה כו' אז הוא כמו ס"ם וכשנוטלים לעולם מן העיסה שאור להחמיץ עיסה אחרת אז יהו נוטלים קודם שיפרישו החלה כדי שלא יהא נפטר ממה שהפרישו ונמצא בתר הכי כשמפרישים חלה מעיסה אחרת זה היה מן הפטור על החיוב ואמר שיש נוהגין שאין מפרישין מעט חלה גם בעיסה שניה שהתחילה עם מה שנטלו מזאת העיסה אלא ג"כ בכאן נוטלים נגד הכל שהתחילו בו מעט יותר ומהר"ם היה מורה אל אשתו הרבנית ללוש שתי עיסות אחת בשאור של עובד כוכבים ואחת כשיעור חלה בלא שאור ולקרב העיסות להדדי ולא יטול חלה מאותה שלא נתחמצה בשאור של עובד כוכבים על הכל עכ"ל ואף על פי שדעת המחבר אינו כן וכמ"ש לעיל ס"ק י"ח מכל מקום יש להחמיר וגם בתשב"ץ מחמיר: **כב** אבל אם כבר עבר ועשה כו' בעיסה אחרת שיהא בו לשאור. כלומר

טורי זהב

בב"י שצריך להפריש עליהם מלד אחר דהא מן התורה הם חייבים. (ט) אע"פ שרובה אורז. משמע אע"ג דלית שיעור חלה בדגן לחוד וכתב ב"י בשם הרשב"א דוקא באורז אמרו כן לפי שנגררים אחר החטין אבל שאר המינים לא: (י) נתן שאור מעיסה. דוקא שאור היא בטלה בעיסה אבל עיסה כל זמן שאין לה שיעור חלה לא טובלת. כן כתב ב"י בשם הפוסקים: (יא) אם יש לו קמח כו'. בטור כתוב או אם ירצה יביא רובע הקב מקמחו ויערבנו עם זו העיסה ויפריש ממנו עכ"ל. והיינו מפירוש הר"ש ומבואר שם דגם בזה אינו מפריש אלא לפי חשבון ונראה הטעם כיון שיש כאן שיעור חלה דהיינו מן השאור שבא ממקום חיוב ומה שהוא מוסיף עכשיו קמח אין צריך לחשב שאר העיסה לזה אלא מן שיעור חלה של חיוב שבו וכתב רש"ל דאין צריכין שיערבנו בעיסה אלא אף נותן אותה בצד עיסה אם ירצה עכ"ל: (יב) אחד משמונה וארבעים. בשאור כל העיסה לפי שאין השאור בטל ועושה הכל טבל על כן אם מפריש ממקום אחר די בהפרשה לפי שיעור השאור לחוד דהא השאור הוא הגורם החיוב והוא מפריש עליו ממקום חיוב גמור דהיינו ממקום אחר מה שאין כן אם אין לו קמח ממקום אחר וצריך להפריש מיניה גופיה כיון שאינו מפריש ממקום שחייב בחלה רק מחמת שקבלה העיסה טעם מהשאור ונעשה כולה חייבת על כן יפריש כשיעור מן העיסה כולה דאזלינן בתר מעשה הפרשתו. כן נראה לי: (יג) וה"ה אם השאור של פטור כו'. והיינו כגון אחר פסח שלוקחין שאור של עובד כוכבים ונותנין אותה בעיסה יכול להפריש מיניה וביה ולא חיישינן דמתרמי בידו שאור של פטור אלא אמרינן דכולו נעשה חיוב על ידי שנבלל. ותמיה לי שהרי כתב שם בת"ה סימן ק"ן דאין בילה אלא ביין ושמן לבד ומצריך

באר הגולה

כט כם משנה ז' פ"ג דחלה: ל פשוט לרבה דזבחים דף ע"ח ע"א: לא שם משנה סוף פ"ג דחלה: לב שם משנה ח': לג בטור ובב"י אחד מכ"ד וכן בפיסקא וכן פירשו הר"ש והרא"ש: לד טור בשם ה"ר פרץ:

נקודות הכסף

ש"ך ס"ק י"ח) הקשיתי על הפרישה ואפשר דה"ק קאמר הפרישה דוקא שאור מעיסה כלומר מעיסה גדולה שיש בה שיעור חלה שכבר נתחייבה בחלה ולא הורמה חלתה אבל עיסה קטנה שאין לה שיעור חלה שנתערבה אינה טובלת שהרי העיסה עצמה אינה חייבת בחלה אלא דה"ק שלשונו מגומגם מאד דלא ה"ל לפלוגי בין שאור לעיסה דהא גם בשאור מעיסה קטנה אינה טובלת וכן עיסה מעיסה גדולה טובלת והכי הל"ל נראה דוקא מעיסה גדולה אבל מעיסה קטנה שלא נתחייבה כל זמן שאין לה שיעור אינה טובלת ואפשר יש ט"ס בדבריו:

כנסת הגדולה

(סי' שכ"ד סעיף י"א בש"ע) נוהגין ליקח שאור מן העיסה קודם הפרשת חלה דאי לאחר הפרשת חלה הוי שאור פטור וכשמחמיץ בו עיסה אחרת פחות מה' רבעים לפי חשבון השאור היתה העיסה פטורה והיה מברך ברכה לבטלה ולכן אפילו בכרוכים. ניתן ביותר מה' רבעים נהגו להחמיץ בשאור של חיוב מרדכי פרק מקום שנהגו ת"ה סי' ק"ן [illegible] יש למחות ביד הנשים כשאופין לחם מפרישין החלה תחלה בעוד כל העיסה בכלי והנשאר שנדבק בשולי הכלי ודופניו לאחר האפיה גוררין בסכין ומשין אותו בצק לשאור להחמיץ בו עיסה אחרת שזה ודאי הוא מן הפטור על החיוב משאת בנימין [illegible] סי' ז' וכתוב בת"ה סי' ק"ן [illegible] בשאור של עובד

שיורי ברכה

(סימן שכ"ד ש"ע סעיף י"א) וה"ה אם השאור של פטור כו'. נראה דלדעת מרן במוצאי הפסח יכול ליקח שאור מעובד כוכבים להחמיץ ולברך על החלה. ואין לומר דמרן לא התיר אלא דיעבד ובמוצאי הפסח עבדינן לכתחלה שהרי מרן בבדק הבית כתב על דברי ה"ר פרץ שהביא הטור ולאפוקי מת"ה שהצריך ולכתוב דוקא במוצאי הפסח וכו' ועיין בתה"ד סימן ק"נ בדין זה עכ"ד ומזה מוכח דמוצאי פסח קיל טפי: איברא דבמקומנו ובכמה כרכים ועיירות נוהגים [illegible] ויראי שמים במוצאי הפסח לעשות איזה תיקון לחוש לדעת החולקים שהם רבים [illegible] ובכמה דינים מאיסור והיתר שפשט המנהג להחמיר [illegible] ומדברי הרב בית דוד סי' קנ"ג נראה דגם בשאלוניקי נהגו להחמיר [illegible] כמבואר בדבריו [illegible] ודוק היטב:

בית הלל

(סי' שכ"ד סעיף י"א בהג"ה) ומ"מ לכתחלה לא יסמוך על זה ולא יתן שאור של פטור בעיסה של חיוב. וכתב הטור של פטור היינו שאור של עובד כוכבים אחר הפסח משום דאי אפשר לישראל שיהא לו שאור עכ"ל אע"ג דהא הוא חמץ שעבר עליו הפסח. נ"ל שחמץ של עובד כוכבי' שעבר עליו הפסח [illegible] הכלי שקורין בל"א טרו"ג שמיוחד ללוש בו עיסה ונותן

גליון מהרש"א

(סימן שכ"ד ש"ע סעיף ט') אע"פ שרובה אורז. ולענין ברכה תלוי ברוב ולא בטעם. ש"ע א"ח ריש סי' ר"ב דאם נתערב שכר ביין אם רוב יין מברך בפה"ג ועי' ט"ז

חידושי רע"ק

(סי' שכ"ד ש"ך סקי"ח) דה"ה אם נתערב. ויש לעיין דהא הר"ש כתב ואין זה כמפריש מחיוב על הפטור שאין השאור בטל בעיסה דטב"ע דאורייתא וכ"כ הרא"ש בת' בשם הר"ש עלה דמשנתנו דל"ד לההיא דמנחות (רל"א) דהתם כיון דנתערב בטל חמבל מדאורייתא אבל בההיא דחלה כיון דשאור עביד לטעמא לא בטל עכ"ל וא"כ זהו דוקא בשאור שנתערב בעיסה אבל עיסה בעיסה דד"ת בטל א"י להפריש מסק"א וע' ש"ך בסמוך (סקכ"ד) ודוק: (בא"ד) דהרי שאור של עובד כוכבים. תמיהני כיון דמכח טבל דאוסר בכ"ש מקרי כולו בחיובא מכ"ש היכא דעיקר העיסה טבל דפשיטא דאין העיסה בטל בשאור וכ"כ הרא"ש בת' (כלל ב' ס"ג) וז"ל אותן שמחמיצים בשאור עובד כוכבים יכולים להפריש מסק"א כההיא דתנינן הנוטל שאור וכו' ולא אמרינן דהוי כמפריש מחיוב על הפטור משום דשאור לטעמא עבידא ולא בטיל כ"ש היכא דהעיסה שלימה של חיוב דלא בטלה בשאור של פטור אע"ג דלטעמא עבידא מ"מ העיסה היא העיקר לגבי שאור עכ"ל א"כ

ביאור הגר"א

הביאו הר"ש והרא"ש שם יעשה קב מכאן כו' (ע"כ) : [יד] ואפי' אין כו'. ער"ש שם ובתוספתא קתני כו' ובלבד שיהיה ה' רבעים עם השאור כמ"ש ברא"ש ס"ט והטור : [טו] א' ממ"ח. ר"ל לדידן וכנ"ל ר"ס שכ"ב ושם ס"ד : [טז] ומ"מ כו'. דפעמים שאין ה' רבעים בעיסה לבד ויברך לבטלה. שם : [יז] אבל אם כו'. עש"ך :

פתחי תשובה

לדבריו : (ג) מפריש ממנו על זה. [עיין בס' לבושי שרד סימן קי"ז שכ' דהיינו כא' מפני אוסרים דאם אין ס' בעיסה נגד השאור אז מותר להפריש עליו מעיסה אחרת המחייבת בחלה דאז לא הוי מן החיוב על הפטור משום דגם מדאורייתא לא נתבטל דשאור ועיסה הוי אינו מינו לענין זה דאזלינן בתר טעמא. אבל אם יש ס' בעיסה נגד השאור דאע"ג דהוא מחמץ בטל מדאורייתא. אסור להפריש עליו מעיסה אחרת החייבת בחלה דהוי מה"ת עס"ם אא"כ יעשה עיסה קטנה שאין בה שיעור חלה ויצרף לזה התערובות ויפריש מהעיסה הקטנה על הכל ע"ש. ועל מ"ש הש"ך הובא בבה"ט סקי"ד דה"ה אם נתערב עיסה בעיסה דינו כמו שאור בעיסה כ' בס' לב"ש שם בשם ס' שער המים סימן ז' שהקשה עליו דאיך מהני בהא פרנסה ממ"א הא הוי מה"ת עה"פ וכ"ט ליכא בעיסה ותירץ דהש"ך מיירי שיש רוב בעיסה החייבת או שהן שוין והוא ז"ל כתב עליו דמה שרוצה להעמיס כן בלשון הש"ך ז"א אלא דהש"ך מיירי לענין להפריש מיניה וביה. אך לדינא דבריו נכונים דאם עיסה החייבת היא רוב או שניהם שוים יכול להפריש מעיסה אחרת החייבת בחלה. אבל אם עיסה הפטורה היא הרוב אינו יכול להפריש ממקום אחר. אלא באופן שיעשה עיסה קטנה כמבואר למעלה

באר היטב

וא' מעיסה אחרת שלא הופרש חלתה וכן בדין דהא כיון דמן התורה חייבים לא אתי גזרה דרבנן לאפקועי איסורא לפטרה מחלה. ש"ך : (יג) אורז. וכ' ב"י בשם הרשב"א דוקא באורז אמרו כן לפי שנגררים אחר החטין אבל שאר המינים לא אבל מהטור משמע להדיא דה"ה לכל מיני דגן. ש"ך : (יד) בשאור. לפי שאין השאור בטל ועושה הכל טבל ע"כ אם מפריש ממקום אחר די בהפרשה לפי שיעור השאור לחוד משא"כ אם אין לו קמח ממקום אחר וצריך להפריש מיניה גופיה כיון שאינו מפריש ממקום שחייב בחלה רק מחמת שקבלה העיסה טעם מהשאור ונעשה כולה חייבת יפריש כשיעור מן העיסה כולה דאזלינן בתר מעשה הפרשתו. ובטור כתב אם ירצה יביא רובע הקב מקמחו ויערבנו עם זו העיסה ויפריש ממנה וכתב הרש"ל דאין צריך שיערבנו עם העיסה אלא אף נותן אותו בצד העיסה אם ירצה עכ"ל הט"ז וכתב הש"ך דה"ה אם נתערב עיסה שאינה של שאור שלא הורמה חלתה לתוך עיסה שהורמה חלתה דינא הכי וגם סגי בדינים אלו כשהם סמוכות אע"פ שאין נוגעים וליכא נמי צירוף כלי כדלקמן סי' שכ"ה עכ"ל : (טו) פטור. כגון אחר הפסח שלוקחין שאור של עובדי כוכבים ונותנין אותו בעיסה יכול להפריש מיניה וביה ולא חיישינן דמתרמי בידו שאור של פטור אלא אמרינן דכולו נעשה חיוב ע"י שנבלל וצריך ליזהר אחר הפסח שיקח חלה יותר משיעור השאור של עובד כוכבים עכ"ל הט"ז ובש"ך כ' שיש להחמיר כמ"ש מהרי"ל שמהר"ם היה מורה ללוש ב' עיסות א' בשאור של עובדי כוכבים וא' כשיעור חלה בלא שאור ולקרב העיסות להדדי ויקח חלה מאותה שלא נתחמצה בשאור של עובדי כוכבים על הכל עכ"ל : (טז) אחרת. כלומר בבעיסה אחרת ישאיר שאר עיסות ולא חיישינן דילמא בעיסה ראשונה שלקח ממנה לא

יב [לו] מי שנתערב לו פת שהפריש ממנו חלה עם פת שלא הופרש ממנו [יח] אם יש לו קמח יעשה (יד) עיסה מחמש רבעים ויצרפנה עם הכברות בכלי ויפריש ממנה על אותם כברות שנתערבו [יט] [לז] ואם רוצה להפריש מיניה וביה צריך להפריש מעט מכל כבר וכבר [כ] או יצרפם כולם בכלי אחר **כג** ויפריש מכל א' על כולם עד שיפריש מכדי חשבון הכברות ומאחר (יז) יותר כגון אם ה' שהופרש עליהם נתערבו בעשר שלא הופרש עליהם יפריש משישה שאז ודאי הפריש מאחר שלא הופרש עליו:

הגה (טו) **כד** [כא] האופה פשטיד"א מעיסה שלא הורמה חלתה ובתוכו בשר מותר להפריש (יח) (ד) מעיסה אחרת החייבת בחלה על זו ונפטר נ"כ מעם העיסה הנבלע בבשר (ב"י בשם תשובה):

יג [כב] [לח] עיסה שאין בה כשיעור ובעת אפייתה תפחה וגדלה עד שנראה כאלו יש בה כשיעור (טז) (יט) פטורה (וה"ה אם תפחה קודם אפיה). (ב"י ותשובת הרא"ש כלל ב' ורשב"א סימן תס"א):

יד **כה** [כג] (ה) [לח] אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור (יז) ברי (כ) להפקיע ממנו חיוב חלה:

שכה דין ב' עיסות שאין בהן כשיעור. ובו ב' סעיפים:

א [א] [א] שתי עיסות שאין בשום אחת כשיעור אם נוגעות זו בזו (א) [ב] [ב] עד (א) שנדבקים מעט מזו בזו **א** מצטרפין [ג] אם הם ממין הראוי להצטרף כפי מה שנתבאר בסימן שכ"ד [ג] ואם אינם נרבקים והם בסל אחר

טורי זהב

ומצריך להפריש חלה גדולה יותר ממה שהיה עיסה של עובד כוכבים שנתערב דממה נפשך יש באותה חלה מעיסה של ישראל וכתב דיש להחמיר כן אלא שאחר כך כתב דיש להקשות גם על זה שהרי רגילין הנשים ליקח מעט בצק מעיסה הגדולה ומשהין אותה לשאור להחמיץ בו עיסה אחרת ונוטלת אותה בצק מהעיסה קודם הפרשת חלה כדי שיהיה אותו בצק מן החיוב שאם היו נוטלין אחר הפרשה היתה כל העיסה פטורה ונמצא שאור זה ג"כ של פטור והוה כשאור של עובד כוכבים דצריך תקנה והשתא בזה אם יטלו קודם הפרשה יש לחוש דלמא יבוא לידיה אותו שאור של עובד כוכבים שנתערבה והיא של פטור וכשמחמיץ משאור זה שנעשה מבצק זה יתערב גם כן בעיסה השניה וכשמפרים מן העיסה השניה יש לחוש ג"כ שמא יבוא לידו בצק שניטל מעיסה הראשונה והיא של פטור וי"ל דלא חיישינן דילמא איתרמי תרי זימני עכ"ל וזהו שכתב רמ"א אבל אם כבר כו' ומשום הכי יש ליזהר אחר הפסח שיקח חלה יותר משיעור השאור של עובד כוכבים כי כן מסיק שם בתה"ד: (יד) עיסה מחמש רבעים. כתב רש"ל וכ"ל דאם עושה עוגה קטנה פשיטא דמצטרף כמו שמצטרף עיסה קטנה לעיסה גדולה כדלעיל ועיין בדרישה שהביא לשון מהרש"ל: (טו) האופה פשטיד"א כו'. עיקר חידוש דין זה דלא נימא דכיון דאין בבשר רק טעם דמי למפרים מחיוב על הפטור ולא מהני הפרשה עליה אלא כיון דקיי"ל טעם כעיקר דאורייתא הוה כאלו הוא ממש עיסה ומהני הפרשה עליה ממקום אחר *) אבל מעיסת הפשטיד"א עצמה לא כיון שיש בו טעם בשר וכתב מהרי"ו בתשובה סימן מ"ח וז"ל על העיסה שלא נטלו ממנו חלה ונתבשלה לא שייך הכא ביטול דכל העיסה טבל כיון שלא הורמה חלתה ומ"מ נראה דאיכא תקנה כגון ליטול ממנה חלה לאחר שנתבשלה ויקח ממה שישער בעיסה יותר ממאה ואחת ואע"ג דכשנתבשלה היתה הכל טבל מ"מ כיון דאחר כך הפריש אמרינן ברירה דבדרבנן אמרינן ברירה דהכי איפסק בפ' בתרא דביצה ותו גבי חלת חוצה לארץ קיי"ל כשמואל דאמר אוכל והולך ואח"כ מפריש אלמא דאמרי' ברירה עכ"ל ומו"ח ז"ל חולק על זה דאין שייך ביטול באחת ומאה אלא כשכבר הורמה ואח"כ נפלה לתבשיל מה שא"כ כאן דכשיפריש יתוקן כל מה שנתבשל ולע"ד נראה דברי מהרי"ו נכונים דהוקשה לו כיון שיש בעיסה זו חלקו של כהן והוא מבשל כולה נבלע טעם האיסור בכולה ולא מהני ההפרשה אח"כ ורחיה לזה מזרוע בשלה בפ' גיד הנשה (דף צ"ח) דאמרינן התם דמבשל הזרוע שהיא חלקו של כהן עם הבהמה והיא בטילה בששים ומהתם ילפינן שיעור ששים לביטול וא"כ הדברים ק"ו דמה התם דאמרה תורה בפי' שלא יתנו לכהן רק אחר הבישול אפ"ה אי לאו הביטול היה אוסר שאר הבהמה ולא אמרינן שאין חלק של כהן מתחיל רק אחר הבישול אלא אוסר למפרע ק"ו כאן בחלה שהחיוב ליתן משעת הגלגול ודאי אוסרת כל העיסה אם אין שם ביטול נגדה וא"ל שאני זרוע דאי אפשר בענין אחר משא"כ כאן שאפשר להפריש על זה ממקום אחר ונמצא אין כאן איסור ודאי זה אינו דמ"מ כל זמן שלא הפריש יש איסור בעיסה זו וראיה מדברי תה"ד סימן כ"ד שביאר דלדעת רש"י בסאה תרומה שנפלה לאחת ומאה של חולין דבטלה וצריך להרים חלקו של כהן ואי בעי יוכל לתת לו מעות כעד חלקו ואפ"ה אמרינן כל כמה דלא יהיב דמי אסור לאכול הכל כ"ש כאן דודאי איסור גמור יש בכל העיסה כל זמן שלא הפריש חלה א"כ החלה שיש בעיסה זאת אסרה הכל כל שאין ביטול נגדה כיון שאינו מפריש עד לבסוף אמאי לא אמרינן דמה שאכל תחילה היה איסור מלד שלא הפריש עדיין ואפשר שמה שאוכל הוא החלה אלא ע"כ דבשעה שמפריש אח"כ אמרינן ברירה למפרע שלא היה שם חלה יותר ה"נ כן הוא לענין תערובת ונתינת טעם בעיסה ונמצא דברי מהרי"ו נכונים מאוד וכן ראוי לנהוג במי ששכח להפריש חלה דדינו שאוכל ואחר כך מפריש שיפריש אח"כ חלק קטן מאחד עד שתהיה באותה עיסה שאפה ק"א נגדה ואע"פ שרמ"א לא הביא זה מ"מ הלכה היא ודברים נכונים הם כנלע"ד: (טז) פטורה דבתר שעת הגלגול אזלינן דאז עיקר החיוב: (יז) כדי להפקיע. אבל אם נתכוון לטעם אחר כגון בפסח שעושין עוגות קטנות כמו שמוזכר בא"ח ומצרפין שתי עיסות להדדי בשביל שיעור חלה או שאין לו רק עיסה קטנה ודאי שרי:

שכה (א) עד שנדבקים. בא"ה סימן קפ"ט כתב בשם פי' המשניות דנשיכה היינו שמדבק כל כך שכשיפרדו יתלשו אחת מחברתה

שפתי כהן

כלומר שבעיסה אחרת ישאור שאר עיסות ולא חיישינן דילמא בעיסה ראשונה שלקח ממנו לא לקח רק שאור של פטור והשתא נמי בבצק שני דילמא אתרמי רק אותו שאור של פטור דכולי האי לא חיישינן דמתרמי תרי זימני ממש אותו של פטור. ת"ה שם: **כג** ויפריש מכל אחד על כולם כו' ומא' יותר כו'. דאל"כ דילמא מפרים מהפטור על החיוב: **כד** האופה פשטיד"א כו'. זה פשוט דיכול להפרים מעיסה אחרת על זו אבל המ"כ שהביא ב"י אשמועינן דיכול להפרים חלה על הבשר גופיה דאף על גב דבבשר ליכא אלא טעמא לחוד לא אמרינן דהוי כמפרים מחיוב על הפטור דטעם כעיקר נמי דאורייתא ע"ש ודו"ק: **כה** אסור לעשות כו'. דוקא כדי לפטרה קאמר דאסור לעשותו אבל אם אין לו קמח שיעור חלה פשיטא דמותר לאפותו בלא חלה. פרישה. ומ"מ נהגו הנשים להדר בכל ע"ש אחר שיעור חלה ועיין בא"ח סי' תנ"ז נתבאר דלענין פסח יש ללוש לכתחלה עיסות קטנות פחות משיעור חלה ואח"כ יצרפם בכלי להפרים מהן חלה:

שכה **א** מצטרפים כו'. ודוקא שהם של אדם אחד אבל לא של שתי נשים כדבסימן שאח"ז: על

באר הגולה

לא שם ונלמד ממשנה דלעיל: לו מדברי אביו הרא"ש בתשובה: לז ג"ז שם מתשו' אביו הרא"ש כלל ב' סי' י"ד ונתן טעם משום דלא היה בה שיעורה בשעת חובתה דהיינו משמטיל מים בקמח ובתר מעיקרא אזלינן: לח שם וכ"כ הרמב"ם בס"ו מהירושלמי ריש פ"ב דחלה

א לשון הטור ממשנה ריש פ"ד דחלה: ב כפירוש המפרשים: ג שם במשנה מין במינו:

כנסת הגדולה

כוכבים עכ הדקך שכתב למעלה ואין לחוש דאף אם יטלו קודם הפרשה איכא למיחש דלמא איתרמי לידו אותו שאור של עובד כוכבים שנתערבו ולא ניטלה ממנו והיא של פטור וכשמחמיץ משאור זה שנעשה מבצק זה יתערב ג"כ בעיסה האחרת וכשתבא להפרים אלא מאותה עיסה איכא למיחש ג"כ דלמא איתרמי אותו בצק שניטל כו' מעיסה ראשונה והוא של פטור דכולי האי לא חיישינן דמתרמי תרי זימני ממש אותה של עובד כוכבים:

דגול מרבבה

(סימן שכ"ה בט"ז ס"ק ט"ו) **אבל** מעיסת הפשטיד"א עצמה לא. לא ידעתי לזה טעם וריח ומה בכך שיש בעיסה טעם בשר אטו בשביל זה לא יוכל להפרים חלה ממנה וכן בש"ך ס"ק כ"ד כ' דזה פשוט שיכול להפרים מעיסה אחרת וכו' ע"ש אבל להפרים

בית הלל

בעיסה שאור ואופין פת קודם פסח ונשאר בה דבוק מעט עיסה ושכחו ולא רחצו יפה. וגם לא מכרו לעובד כוכבים ועבר עליו הפסח. ואחר הפסח שכחו ולשו בו עיסה ואפה מהעיסה פת מהו משום שנדבק מעט בהעטרו"ג על ידי זה מחמצת את העיסה וא"כ מחמצת מכח החמץ שנשאר והרי היא חמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה ע"כ דברי השואל: תשובה יראה שהפסח מותר באכילה רק שישליך דמי הנשאר דבוק בהעטרו"ג קודם הפסח שהוא דבר מועט בכל היותר הוא לערך שלשה גדולים פולנ"ש וישליך להנהר ואע"ג דקיי"ל כר' שמעון חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה הא אמרינן בפרק כל שעה כי קנים ר' שמעון בעיניה אבל תערובות לא. וכאן נתערב בשוגג אחר הפסח שהכתו שהוא חמץ שעבר עליו הפסח ובטל בס' ואם הוא פחות מששים סגי שישליך דמי החמץ שעבר עליו הפסח לנהר כדאי' בשו"ע בא"ח סי' תמ"ז סי"א בין חמץ שנתערב קודם פסח ועבר עליו פסח בין שנתערב בפסח ועבר עליו כל הפסח ובין שעבר הפסח על החמץ ונתערב לאחר הפסח בטל בששים וכתב מור"ם בהג"ה ובפחות מששים סגי ליה בהשלכת האיסור לים המלח עכ"ל ולפ"ז גם כאן שבטל בששים ואם הדבוק הדפנות הוא פחות מס' ישליך דמיו לנהר ככ"ל אע"ג דשאור לטעמיה עבידה וא"כ אמינן בחלף לא בטל אע"פ כן סעיסה מכבל השאור כדכתיב בתרומה הדמן בהדיא בשלה ק"ץ וז"ל והרא"ש כתב בתמו' שנעשה סעיסה קטנה וישים אותה על סעיסה גדולה ויסרום מן העיסה הקטנה שהיא ודאי של חיוב אע"ג דשאור לטעמיה עבידה לא בטלה העיסה לגבי שאור עכ"ל א"כ הוא מתמע בהדיא שהשאור בטל אע"ג דלטעמיה עבידה ואין להקשות מהא דמלינו בגמרא דחולין דף צ"ט ע"ב ז"ל כיצד שאור של חטין שנפל לעיסת חטין וכו' א"ל דלמא שאני שאור דחמוצו קשה עכ"ל זה אינו דכולי האי לא קשה חמוצו דלא לבטל בחלף אלא הא דאמרינן בגמ' חמוצו קשה הוא איירי בק"א אבל בחלף לעולם בטל ואין חמוצו קשה כל כך שלא לבטל בחלף כנ"ל וק"ל:

גליון מהרש"א

שם ובמג"א: (ט"ז ס"ק ט"ו) **דכשיפריש** יתוקן. עיין

ביאור הגר"א

[יח] אם יש לו כו'. כמ"ש בסי' שכ"ה ע"ש: [יט] ואם רוצה כו'. כמ"ש בסוף דמאי חבית א' מעשר כו': [כ] או כו'. כמש"ש מאה טבל כו': [כא] האופה כו'. ר"ל דמותר להפריש חלה על הבשר לבד דטעם כעיקר דאורייתא וכנ"ל ס"י וכמש"ש ספ"ג א"כ למה אמרו כו': [כב] עיסה כו'. כמ"ש במנחות נ"ג ב' מאי חסידה כו' לכמות שהן כו' וכמ"ש חמשת רבעים קמח ועבר"אש כלל ב' סי"ר וברשב"א סי' תס"א תס"ב תס"נ שתאריכו בזה: [כג] אסור כו'. ירושלמי דפ"ג מי שא"י לעשות עיסתו בטהרה כו' הא אם יכול לעשות לא הרא אמרה שאסור לעשות עיסתו קבין וכן בגמ' פ"ג דפסחים (מ"ח ב') מאי דעתיך לחומרא חומרא כו' ואף שאמרו מי שאינו יכול כו' ה"מ לדידהו שהיו יכולין לעשות בטהרה אבל בזה"ז לא דלא לישתכח תורת חלה וכמ"ש בפ"ד שלש ארצות כו' א' לאור כו':

שכה [א] שתי כו'. פ"ב מתני' ר' ובת"ק דר"א ל"פ את"ק אלא מוסיף כמ"ש אף כו': [ב] עד שנדבקים כו'. ער"ש שם השושה כו' כדתניא בתוספתא דטהרות כו': [ג] ואם אינם כו'. כר"א דאפסיק כוותיה בפ"נ דפסחים (מ"ח ב') ובפ"א דנדה

חידושי רע"ק

ה"ה להפריש מיניה ובי' אין חילוק בין שאור טבל לעיסת טבל ודו"ק: (ש"ך סק"כ) **אדרבה** כולו טבל ע' בס' אורים גדולים מן ליסור כ"ו עד ליסור ל"ו: (ש"ע סעיף י"ב) **על** אותם כברות שנתערבו. במקור הדין בת' הרא"ש (כלל ב' סי' ב') כתב וא"ת ומ"ש מההיא דפ' הקומץ רבה (דל"א) וכו' דהתם שאני כיון דנתערב בטל ליה הטבל מדאורייתא אבל בההיא רחלה ביון דשאור עביד לטעמא לא בטל וגם אותן כברות חשיבי ולא בטילי עכ"ל וקשה לי הא הך מלתא דכברות לא בטילי מטעם חשיבות הוי נ"כ דרבנן וצ"ע: (פ"ז ס"ק י"ד) **כתב** רש"ל. סי' נ"ח: (כל"ד) **דאם** עושה עוגה קטנה. היינו דאם ירצה לעשות עוגה קטנה ולאפותה מצטרף אבל אם אינו רוצה להמתין לאכול עד שיאפה אותה ולצרף העוגה קטנה שהיא עיסה עם האפוי הוי קצת כמו ב' מינין בזה צריך שיהיה עיסת מה' רבעים קמח שהוא חיוב חלה בפ"ע בזה מצרף להפריש ממנה על חכברות ע"ש:

מטע

באר היטב

לקח רק שאור של פטור והשתא נמי בבצק שני דילמא איתרמי רק אותו שאור פטור דכולי האי לא חיישינן דמיתרמי תרי זימני ממש אותו של פטור עכ"ל הש"ך: (יז) יותר. דאל"כ יש לחוש נמי שיפרים מהפטור על החיוב: (יח) מעיסה. אבל מעיסת הפשטיד"א עצמה לא כיון שיש בה טעם בשר וראוי לנהוג במי ששכח להפרים חלה דדינו שאוכל ואח"כ מפרים שיפרים אח"כ חלק קטן מאחד עד שתהיה באותה עיסה שאפה ק"א נגדה ואע"פ שהרמ"א לא הביא זה מ"מ הלכה היא ודברים נכונים הם עכ"ל הט"ז ועי' בש"ך נ' מ"ש בשם הש"ך: (יט) פטורה. דבתר שעת הגלגול אזלינן דאז עיקר החיוב. ט"ז: (כ) להפקיע. אבל אם נתכוין לטעם אחר כגון בפסח שעושין עיסות קטנות כמ"ש בא"ח ומצרפין ב' עיסות להדדי או שאין לו רק עיסה קטנה ודאי שרי ומ"מ נהגו הנשים להדר בכל ע"ש אחר שיעור חלה עכ"ל הש"ך:

שכה (א) שנדבקים. בא"ה כ' דנשיכה היינו שמודבק כ"כ שכשיפרדו יתלשו

פתחי תשובה

ע"ש. וכ' עוד שם שמעשה בא לפניו כמה פעמים שאימנו? בשאור שהוא טבל המעקה סנקרא בארשט והשאור נימוח בתוכו ואינו ניכר והורה דאם אין ס' כבארשט נגד השאור מפרים חלה מעיסה החייבת בחלה עליו ועל הבארשט. אבל אם יש ס' נגד השאור א"א להפרים ממקום אחר דהוי מה"ח עפ"ס דמחמץ אינו אלא מדרבנן ומיניה וביה ודאי א"א להפרים ולכן הבארשט אסור וגם הכלי צריך הגעלה ואפילו אם היה כ"ח מועיל הגעלה ג"פ. אכן אם נזדמן עיסה שהורמה חלתה שנתחמצה בשאור של חיוב ויש ס' בעיסה נגד השאור אזי מפרים מעיסה זו עליו ועל הבארשט וניתר הבארשט וגם הכלי. אבל אסור לעשות בידים עיסה כזאת ע"ש באורך בביאור טעם הדבר: (ד) מעיסה אחרת. עיין בכ"ע בשם פ"ז שכתב דמעיסה פשטיד"א עצמה לא ועיין בדגמ"ר שחולק עליו [גם הגאון מליסא בסידור תפלה שלו הלכות חלה כ' ע"ד הט"ז הנ"ל דהוא תמוה דטעם בשר הנבלע בעיסת פשטיד"א אינו מזיק לעיסה לענין חלה דהטעם אין מבטל הממש ועיין בס' לבושי שרד מ"ש בזה] ומ"ש עוד וראוי לנהוג כו' עיין בתשובת רב מפולש סימן ב' שחולק ע"ז [ועפמ"ג סי' נ"ב בשפ"ד סק"י שכ' מעשה אירע בקהלה אחת שעשו לכבוד שבת לחם משנה ולקחו מהבצק ההוא ושמו בפת הנטומה בקדירה ולא לקחו חלה ובבוקר ביום ש"ק אכלו כל הלחם משנה גם פת הנטומה ולא נשאר כ"א הבשר והרוטב שנתבשל עם פת הנטומה מה דינו והסכמתי ודאי אם נשאר קצת מפת הנטומה יוכל להניח קצת עד לאחר שבת דהלת חו"ל אוכל ואח"כ מפרים וכאן דלא נשאר כלל אפ"ה יש להתיר דלא נעשה נבלה פת הנטומה כיון דבשעה שהיה בעולם אין שם איסור עליה דיכול להפרים כו' ע"ש ועיין בס' לבושי שרד מ"ש כביאור דבריו] : (ה) אסור לעשות. עש"ך ס"ק כ"ה ועיין בחידושי הגאון מהר"ר יונתן זצ"ל על הלכות י"ט ס"ב דין ט':

לחולה

ד מסכת ד' פ"ב דחלה וכו"ה: ה בעיא בפסחים מ"ח ע"ב ולא נפשטא [ולחומרא] [ולקולא]: (° פי' פסה) : ו טור וכ"כ סמ"ק : ז שם מדברי אביו הרא"ש בהלכות חלה וגם כתב רק שיהיו סמוכות זו לזו בפניו עכ"ל ובאמת הוא כן כדין כמ"ש המחבר לעיל סוף סי' שכ"ג שאין נוטלה אלא מן המוקף ועיינתו שם :

א לשון הרמב"ם רפ"ט מהל' ביכורים משמעות רפ"ד דחלה : ב מהירושלמי שם : ג שם בירושלמי : ד טור

נקודות הכסף

(סימן שכ"ו בש"ך ס"ק א') השיג על הט"ז ... [illegible]

ב על טבלא כו'. זהו בעיא דלא איפשטא וכתב המחבר בפשט שאין מצטרפין כיון דבזמן הזה כל חלה דרבנן וכדלעיל סימן שכ"ג אזלינן לקולא : ג ולכן כשמצרפם כו'. אטבלא קאי דכשכל הככר או העיסה למעלה מדופני הכלי הוי דומיא דטבלא דאין מצטרף: ד שיהא כל ככר כו'. למעלה מדופני הכלי הא מקצתה בפנים מצטרף דלא הוי דומיא דטבלא וכמ"ש ב"י והב"ח חולק בדבר ע"ש : ה ויש מי שאומר כו'. לא ידעתי למה כתבו בשם יש מי שאומר שהרי אין חולק בדבר וגם הטור נקט סתמא הכי דינא ומהרי"ל בהלכות פסח כתב דאם אין לו הכלי שמחזיק את כולה יניחנה במפה ויכסה המפה גם כן עליהם ונקרא צירוף הגון : ו אם יש בכל כו'. ונראה דבב' עיסות אחת יש בה כשיעור ואחת אין בה כשיעור דינו כב' עיסות שיש בכל א' מהן כשיעור דאפילו נגיעה לא בעי אלא שיהו סמוכות ומפרים מן העיסה שיש בה כשיעור שיעור חלה וגם מפרים עוד ממנה אחד ממ"ח על העיסה שאינה כשיעור ולא צריך צירוף סל וכיסוי וכדלעיל סי' שכ"ד (סי"א). ב"ח :

שכו א אם היו של שנים כו'. דוקא שאינם שותפים אבל אם הם שותפים חייב בחלה כדלקמן סי' ש"ל ס"ב וכב"י שכל שאין דעתו לחלק בלק אע"פ שדעתו לחלק אחר שנאפה מצטרפים : ב פטורים מן החלה. אפילו נילושו העיסות ביחד ולא נקט ברישא נגעו ונשכו אלא, לרבותא דסיפא דבאינן מקפידין אפי' בנגיעה ונשיכה מצטרפין : ג אבל אם יש בהן שיעור. אע"פ שאחד פת קיבר וכו'

מעט : (ב) דהיינו שיהא כל ככר אחד כו'. בטור לא כתוב רק שלא יצא שום דבר למעלה מדופני הכלי ובית יוסף ורמ"א פירשו סך דהיינו כו' ולכאורה משמע לשון הטור דקפיד אפילו על מקצת מן הככר שלא יצא אבל מכל מקום האמת כדבריהם דאי על מקצת קאמר קשה למה לא יועיל כשהככר למטה תוך אויר הכלי ונצטרף עם מידי דהוה אעיסות שנוגעים על ידי נשיכה והרי אינם מחוברים רק במקצת ואפי' הכי הוה מחובר כו' :

שכו (א) וכל זה שאין שיעור בכל אחת. פירוש אז אין מצטרפות אפילו על ידי נגיעה או נשיכה אבל אם יש שיעור מפרים אחד על חבירו כו' פירוש ע"י נגיעה ונשיכה ואע"ג דבסוף סי' קכ"ה פסק כיון ששתיהן לפניו מפרים מזו על זו ואין צריכין נשיכה ואפילו צירוף סל שאני הכא דהוי דבר שמקפיד עליו וכן מבואר בת"ה סי' ק"ן ורא"ה ברורה מן תלמוד ערוך בשתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה דהוי דבר שמקפיד צריך דוקא חוט בלק לחברם ועל כן כתב דהא דמבואר בי"ד דבדבר המקפיד אין מצטרף אפי' על ידי נשיכה היינו אם אין בכל אחד כשיעור חלה אין בידינו להחשיבה כעיסה אחת לחייבה בחלה ורמ"א שכ' כאן מפרים מאחד על חבירו ולא זכר נשיכה היינו דסמך על מ"ש בתחלת הסי' שמיירי בנשכו ומ"מ גרס מכשול לפני בעל הלבוש *) ובמחלה מכבודו שגג מאד בזה שכ' בד"א שצריך נשיכה כשאין בכל אחד שיעור חלה ורוצה לצרפם אבל אם יש בכל אחד שיעור חלה אע"פ שאחד פת כרכוס ובפני אין בו מפרים מאחד על חבירו אם הם של אדם אחד אפילו בלא נשיכה אלא שהם לפניו דהא מנין אחד הם עכ"ל טעה בתרתי דכ' בלאין שיעור מהני צירוף על ידי נשיכה וביש שיעור לא צריך נשיכה והשיב שכך יש שיעור הוא כאותו של סוף הסי' שלפני זה ולא היה דכאן מיירי בדבר

י הסל מצרפן [ד] ואפילו אחר שנאפה ונעשה פת [ה] יא ואם נתנם ב על (ג) טבלא שאין לה (°) לבזבז אינם מצטרפים :

הגה ג [ו] ולכן כשמצרפם בכלי יזהר שלא יצא שום דבר למעלה מדופני הכלי (ב) [ז] דהיינו ד שיהא כל ככר א' או עיסה (ג) למעלה מדופני הכלי (טור) : ה י ויש מי (ד) שאומר שאם מכסה הפת במפה חשוב כמו כלי לצרפן :

ב ו [ח] יא אם יש (ה) בכל עיסה כשיעור ורוצה להפריש מזו על זו אין צריך לא צירוף כלי ולא נגיעה אלא כיון ששתיהן לפניו מפרישין מזו על זו:

שכו אחד שלש שתי עיסות ואין בשום א' מהם כשיעור ונתערבו. ובו ה' סעיפים :

א א שתי עיסות שיש בשתיהן שיעור החייב בחלה ואין באחת מהן כשיעור ונגעו זו בזו [א] ונשכו זו את זו א אם היו של (א) שנים אפילו הם ממין אחד ב פטורים מן החלה [ב] שסתם שנים מקפידים ג ואם ידוע שאינם מקפידים על עירוב העיסות הרי אלו מצטרפות (ותלמידים הלומדים לפני רב סתמא אינם מקפידים) (מרדכי פרק כל הבשר) [ג] היו שניהם של איש אחד אם היו ממין אחד כפי מה שנתבאר בסימן שכ"ד מצטרפין וחייבים בחלה ואם משני מינים היו אין מצטרפין שסתם אחד אינו מקפיד ג ואם היה מקפיד [ד] שלא תגע עיסה זו בזו ולא תתערב אפי' היו מין אחד אין מצטרפות ד ואם האחת פת קיבר והאחת פת נאה אפילו הן של אדם אחד מסתמא מקפיד ואינו מצטרף :

הגה וס"ה שתי עיסות שיש באחת כרכוס ובשנית אין בה (א) וכל זה שאין שיעור בכל אחת ג [ה] אבל אם יש בהן שיעור (ב) מפרים מאחת על חבירתה אם הן של אדם אחד (ת"ה סימן קכ"ט) :

חידושי רע"ק

(סי' שכ"ה סעיף א') הסל מצרפן. והיינו ג"כ דוקא במינו. ע' במשבצות זהב (א"ח רסי' תנ"ז) :

[illegible]

ביאור הגר"א

ואף שבירושלמי שם אמרינן ר' יונה ר' חייא בשם ר' יוחנן ר' יוסי ר' אימי בשם ר' יוחנן והוא שנשכו אית תניי תני הסל מצרף ואין התנור מצרף ואית תניי תני התנור מצרף ואין הסל מצרף א"ר יוחנן נשכו כאן וכאן מצרף לא נשכו כאן וכאן אינו ...

[illegible]

אלא לאפוקי אם הן מונחין בנומא בקרקע הבית אין מצטרפין עד שיהו מונחין לאויר :

שכו [א] ונשכו כו'. כמ"ש בסי' שקדם וער"ש שם ברפ"ד ד"ה אפי' וד"ה ובזמן כו' : [ב] שסתם כו' ואם כו' ואם כו'. הכל בירושלמי והביאו הר"ש שם ירושלמי אר"י סתם כו' : [ג] היו שניהם כו'. במתני' שם : [ד] שלא תיגע כו' ולא תתערב. לא דק דאפי' אין מקפידות בה"ג כל שסופן לחלקן קודם אינן מצטרפות אפי' עשו מתחלה ביחד כמ"ש בס"ב אבל שאר כו' ובפ"ד שנים שעשו כו' וכ"כ הר"ש כאן ברפ"ד אפי' הן ממין א' ואין מועיל לא נשיכה ולא צירוף סל כיון דמקפידות ואפי' לשו שני תקבין בב"א כיון דסופו ליחלק הרפרשינן בפ"ק גבי נחתום כו' וכ"כ הרא"ש שם ס"י : [ה] אבל אם יש כו'. ובנגיעה דוקא כמ"ש בספ"ב ונותן פחות כו' וכמ"ש

אמלדכי פרק אלו עוברין שם וכן הוא דעת התוס' פ"ק דביצה דף ז' ע"א וכ"ה בס"ת סי' פ"א ורבינו שמשון בפי' כמשניות בפרק ב' דחלה משנה ד' כשנויא קמא דידהו וכ"כ האגוד' בפרק אלו עוברין בשם יש גאונים א"כ הרי כל הני

דגול מרבבה

דוקא מעיסה אחרת לא שמענו לא מדברי הב"י ולא מדברי רמ"א :

באר היטב

יתלמו אחת מחברתה מעט מצטרפים ודוקא אם הם של אדם אחד אבל לא של ב' נשים כדבסימן שאחר זה : (ב) טבלא. זהו בעיא בש"ס ולא איפשטא וכיון דבזה"ז כל חלה דרבנן אזלינן לקולא. ש"ך : (ג) למעלה. הא אם מקצתו בפנים מצטרף דלא הוי דומיא דטבלא והב"ח חולק בדבר עכ"ל הש"ך : (ד) שאומר. כ' הש"ך לא ידעתי למה כתבו בשם יש מי שאומר שהרי אין חולק בדבר : (ה) בכל. כתב הש"ך ונראה דה"ה ב' עיסות שבא' יש כשיעור ובא' אין כשיעור דאפי' נגיעה לא בעי אלא שיהיו סמוכות ומפרים מן העיסה שיש בה כשיעור שיעור חלה וגם מפרים עוד ממנה אחד ממ"ח על העיסה שאין בה כשיעור וא"צ צירוף סל וכיסוי וכדלעיל סימן שכ"ד סי"א עכ"ל :

שכו (א) שנים. ודוקא שאינם שותפים אבל אם הם שותפים חייב בחלה כדלקמן סי' ש"ל ס"ב וכב"י שכל שאין דעתו לחלק הבצק אע"פ שדעתו לחלק אחר שנאפה מצטרפין עכ"ל הש"ך : (ב) מפריש. פי' הט"ז דהיינו ע"י

בדבר המקפיד ועל כן בדבר שאין בו שיעור לא מהני נשיכה לצרפה לשיעור חלה ובים שיעור מהני נשיכה שיפרוש מאחד על חבירו ובלי ספק לא עיין בעל הלבוש במקור הדין וזה גרם לו שכתב כן : (ב) העושה עיסה לחלקה בצק . פירוש לכל אחד פחות מכשיעור חלה אבל אם אין דעתו לחלקה בצק אע"פ שדעתו לחלקה אחר אפיה חייב כן כתב ב"י ודלא כסמ"ג : וכתוב בתשובת מהר"ר בנימין ז"ל סי' א' שמנהג בקצת מקומות שנחתום ישראל עושה עיסה גדולה ובאות הנשים ולוקחות ממנו כל אחת כדי שיעור חלה וכל אחת נוטלת חלה מעיסה שלקחה מהנחתום דשפיר עבדי הכי דבדעת האדם תליא מילתא כמו דאמרינן הכא לקולא דאם דעתו לחלק בצק פטורה הכי נמי אזלינן לחומרא בתר דעתו והוה כאילו כל בצק גילוש בפני עצמו וחייב כל אחד ליטול חלה משיעור חלה שלו ומו"ח ז"ל חלק על זה ע"ש וכ' שכן קיבל מרבותיו שאיסור גמור הוא ואני הצעיר אומר אם קבלה הוא נקבל ואם לדין יש תשובה דיש לי ליישב המנהג מצד אחר והוא ע"פ הגמרא פרק כל הגט (דף ל') המלוה מעות את הכהן להיות מפרים עליו מחלקו מפרים עליו בחזקת שהוא קיים ואינו חושש שמא מת הכהן פירוש כשיפרים תרומותיו וימכור התרומה ויעכב הדמים לעצמו בפרעון החוב זה בשביל הכהן ופריכין על זה ואף על גב דלא אתי לידיה בתמיה אע"פ שאינו נותנו לכהן והוא יחזירם לו קתני דמפרים עליו וכיון דלא מטי לידיה מאן זכי ליה להך כהן הך תרומה שיקבלנה זה בחובו והיאך יצא ידי נתינה ומשני במכירי כהונה עסקינן שאינו רגיל לתת תרומה אלא לכהן זה הלכך כיון דמלתא דפשיטא היא דלדידיה יהיב ליה אחשו להו שאר כהנים דעתייהו והוה כמאן דמטו לידיה דמהני. ויש עוד תירוצים בגמרא דמתרצי בענין אחר מכל מקום לא פליגי על תירוץ זה מצד הדין אלא דקשיא להו הא לא קתני מתני' מכירי כהונה אלמא דלדינא הם מודים דלכל שהם מכיריו הוה כאילו אתו לידייהו ה"נ בהאי נחתום שיש ולכן יש למחות ביד הנשים שלא יטלו מאותו לחם רק חלה אחת עכ"ד ודברים פשוטים הם . וכן ראיתי מהגבירה הרבנית אמי תי' ומשאר נשים לדקניות חכמניות שנזהרו בזה :

והב פת נאה או שיש בה' כרכום ובשני אין בו מפרים מאחד על חבירו אם הם של אדם אחד אפילו בלא נגיעה ונשיכה אלא שהם לפניו דהא ממין אחד הם וכדלעיל ס"ס שכ"ה : ד שעשה עיסה לעשותה שאור . לחלק לחלקים קטנים שלא יהא בהם שיעור חלה חייבים בחלה שאם לא ימכר לחלקים יעשנה פת ויתחייב בחלה וכתב הב"ח יש נוהגים לקנות מן הנחתום חלק א' מעיסה גדול' ויש באותו חלק כשיעור ומפרים ממנו חלה ומברך עליו וכן הוא מוכר מאותה עיסה להרבה בני אדם לכל אחד שיש בו כשיעור וכל אחד מפרים מחלקו ומברך עליו והדבר פשוט שזה טעות חדא דהלא מיד שגלגל הנחתום העיסה הגדולה חייב להפרים ממנה חלה אפילו היה דעתו למכרה לחלקים קטנים פחות מכשיעור כ"ש הכא שאין דעתו למכרה אלא לחלקים בכשיעור וכיון דהמצוה חלה עליו להפרים חלה ושוב פטורה כל העיסה היאך נתיר לכתחלה למכור לחלקים והלוקחים יפרישו חלה ויברכו והנחתום לא יפרים ולא יברך ותו דכיון דבהפרשת חלה של הנחתום פטורה כל העיסה לית לן למכרה לחלקים ושיברך כל אחד ברכה בפני עצמו משום ברכה שאינה צריכה ע"כ. וכ' שקבל מרבותיו שאיסור גמור הוא ושהאריך בתשו' בזה אבל בתשובת משאת בנימין סי' א' כ' דלחומרא דוקא יש לחלק בין נחתום לאיש דעלמא אבל לא לקולא והלכך אין למחות ביד הנשים הקונות מן הנחתום ישראל וכל אחת נוטלת חלה משלה בפני עצמה אם הוא כשיעור חלה ואדרבה צריך לקיים ולהחזיק מנהגן כדי שבקל בלא טירחא תוכל כל אשה ליקח חלה כל ערב שבת שכבר נהגו ליקח חלה ע"פ הירושלמי דמסכתא שבת אדם הראשון חלתו של עולם כו' וגרמה לו חוה מיתה לכך נמסרה מצות חלה לאשה כו' ואין דבריו מוכרחים וכ' עוד שם בתשובת מ"ב אמנם מה שנוהגים בחתונה שעושים לחם גדול שמניחים אותו על השלחן בשעת הדרשה שממנו לוקחים חלה הרבה נשים כל אחת בפני עצמה אע"פ שכל אשה נוטלת עיסה כדי שיעור מ"מ לפי שמתחלה לשו הכל בבת אחת אין להפרים רק חלה א' ה אבל שאר אדם העושה עיסה לחלקה בבצק . לאנשים הרבה שלא יהא באחת מהן שיעור חלה פטורה אבל אין דעתו לחלק בצק אע"פ שדעתו לחלקה אחר אפיה חייבת : ו פטורה . ודוקא שנים שנתנו לנחתום אבל אדם אחד שנתן לנחתום מסתמא אינו מקפיד ואפילו ערבו שלא מדעתו חייב : ז וחלקוה . בעודה בצק בענין שלא היה בשום חלק כשיעור : והם

ב ה נחתום ד שעשה עיסה לעשותה שאור (א) לחלקה חייבת בחלה [ו] י שאם לא תמכר יעשנה פת ה יאבל ח (שאר אדם) (ב) העושה עיסה (ב) (ג) לחלקה בבצק פטורה :

ג ט שנים שנתנו קמח לנחתום לעשות להן שאור אם אין בשל אחד מהן כשיעור אע"פ שיש בכללן כשיעור ו פטורה :

הגה [ז] ודוקא שערבן שלא מדעתן אבל מדעתן (*) חייב שהרי אינן מקפידין (ב"י בשם סמ"ג) :

ד [ח] י שנים שעשו עיסה כשיעור ז (ד) וחלקוה ואח"כ הוסיף כל אחד על חלקו עד שהשלימו לכשיעור ה"ז פטורה [ט] שכבר היתה להם שעת

ביאור הגר"א

באר היטב

פתחי תשובה

שבן (א) לחלקה . עבה"ט וכתב הגאון מליסא בסדור תפלה שלו דאף דמשמע מדברי הס"ז והש"ך כאן דהלש א' פוטרת כל העיסה שנילוש ביחד אף אחר שנתחלק לעיסות מ"מ נראה דאם מכוין בפירוש שלא יפטור רק העיסה ולא האחרת אף אותה שנילוש עמה אינה פוטרת דחלה כמו תרומה שעולה במחשבה וכשמחשב שלא לפטור אינה פוטרת ואם דאסרו לחלק בנק גדול כו' הוא מטעם דהוי ברכה שא"צ כיון שיוכל לכוין ולפטור אותם בברכה אחת ע"ש ועיין בספרו מקור חיים סימן תנ"ז בביאורים סק"ב מ"ש בזה . ועיין בתשובת בית אפרים חא"ח סימן מ"ד הובא בפ"ת בא"ח סימן תנ"ז ס"ק ג' ע"ש : (ב) לחלקה בבצק פטורה . כתבו הלבוש והדרישה וב"ח דדוקא אם רוצה לחלקם לאנשים הרבה אבל בענין שהוא מחלק לעצמו לא מקרי עושה לחלק וכתבו כן ליישב מנהגינו שנוהגות הנשים בפ"ס ללוש רק שיעור חלה ונוטלים חלה ומברכים אף דדעתם לחלק ללחמים שקורין קוסקי"ש שאין

נקודות הכסף

ח והם היו פטורים באותה שעה כיון שעשאוה לחלק. והוסיף ופטורה עיסה זו בעוד היה בו טיבור הוה כחילו הופרש ממנו חלה ושוב לא יחזור להתחייב ולפיכך דוקא שלין טיבור חלה במה שהוסיף אחר כך חלה ע"י הטרפות מה שמחלה לגבל חם יש במה שהוסיף לבד כטיבור פטיעת שהוא חייב בחלה"ח ולין זה שמחלק ופטיר פוטר מה שהוסיף: **ט** ודעתו לחלקם וחלקם. והוסיף עליהם לפטור כיון שהיה פטור לח כשהיה לו בעת חובה וט"ל סי' ס"ל ס"ח: **י** אבל אם לא עשאם כו'. וה"ה בשני בני חדש חם חיים מקפידים ולא עשאום ע"מ לחלקם לא מהני התלוקה לח"כ:

שבז א וגזל ביד כהן. כלומר שצריך להחזירה לח שנטו ונתנו לו: **ב** אם יש בו עומר. כלומר כטיבור חלה: **ג** ויערב הקמח. היינו דוקא כשים בתוכו שיעור שמתערב שיעור חלה ומ"מ לריך שלא יהלר שם כעריבה שוה קמח שלא נתערב בשים כטיבור חלה מפני שלא נתערב החלה פוטרת מה שיתערב לח"כ לח"כ החה כדמפרש וחזיל: **ד** וכן אם מתנה וכו'. כלומר ביטלה לחו מקדיש החלה מיד שלא מפריסה מיד ולומר הרי זו מוכנת לחלה ולא תחקדש זו שבידי עד שתעשה כולה עיסה ל', ולכך מוזר לקי שתערב לאחר שהפרישה טיבור חלה דהא חיכה מתקדשת שלא לאחר שנעשתה כולה עיסה ל', וכלן קאמר דה"ה אם מקדישה מעכשיו שלא שתהא שכשיתערב הקמח לח"כ כטיבור החלה שחול החלה זו שלי על הקמח מותר: **ה** ושוב ללמד לנשים כו'. היינו כשהפרישן החלה מיד כשגומרין מים ומתערב בקמח ובשים לחום שיתערבו לח"כ טיבור חלה וכ"מ הרב אבל טכשיו שנלגו שלין מפריסים עד לאחר גמר לישה ח"ל ללמדם כן: **ו** האידנא כו'. כלומר דבזמן הש"ס שהיו עושין עיסתן בטהרה חקנו להם חז"ל לנשים שיפרישו החלה מעכשיו מיד שיבלק הקמח מעט כי חשמו שמא חשמה העיסה ויצטרכו להפריש חלה טמחה ולא תהיה רלויה לכהן אבל החידוש שכל העיסות טמחות טוב להמתין מלהפריש חלה עד לאחר גמר לישה שתעשה כל העיסה גוף החלה על כולו:

חובה ח והם היו פטורים באותה שעה שעשאוה לחלק:

הגה וה"ה כחדם לאחד שעשה כ' קנין **טו** ודעתו לחלקם וחלקם **י** [ו]אבל אם לח עשאם ע"מ לחלקם (**ג**) לח (ה) מהני התלוקה לח"כ (פוס):

ה יא **המפריש חלה מעיסה שאין בה שיעור אינה חלה לפיכך שתי עיסות שאין בשום (לחמ)מהן כשיעור והפריש מכל אחת חלה ואח"כ עירב העיסות ועשאן עיסה אחת חייבת בחלה:**

שבז מתי חל על העיסה חיוב חלה. וכו' ה"ם:

א יא **המפריש חלתו קמח אינה חלה (א) א** (ו) וגזל ביד כהן שהפריש לשם חלה **ב** אם יש בו עומר ועשהו עיסה ה"ז מפריש ממנה חלה [א] ג ודוקא באומר שיחול עליה שם חלה בעודו קמח אבל המפריש קמח ואומר בשתעשה עיסה יחול עליה שם חלה דבריו קיימים:

ב ג **אימתי מפרישין חלה בשיתן המים ג ויערב הקמח במים [ב] והוא שלא (ב) ישאר שם בעריבה קמח שלא נתערב במים שיעור עומר [ג] ד ואם אמר ה"ז חלה על העיסה ועל השאור ועל הקמח שנשתייר ולבשתעשה כולה עיסה אחת תתקדש זו שבידי לשם חלה ה"ז מותר ד [ד] ה וכן אם מתנה שתחול החלה אף על הקמח שיתערב אח"כ בשעת עריכה ה [ה] ו ומוב ללמד לנשים להתנות כן [ו] (אם יש לחום שיתערבו טיבור חלה אח"כ) (כ"י בשם סמ"ג) [ז] ז וצריך ליזהר שלא לשרוף החלה (ב) עד אחר בל (ג) העריבה:**

ג ו [ח] ח **האידנא טוב** (ד) **להמתין מלהפריש חלה עד אחר גמר לישה שתיעשה כל העיסה גוף א':**

שים לו מכירין שרגילין ליקח ממנו כל ע"מ והם קונים על מנת כן שהם יפריטו חלה והוה לחו כחילו קנו ממנו קודם שעושה העיסה וחתי לידייהו בשעת חיוב דסיינו בשעת הגלגול וזה פשוט דשים שעושין עיסה לחלק לכל לחד שיעור חלה שלין לחד מהם יכול להפריש חלה בשביל חלק חבירו חם הוח מקפיד ע"ז ולינו נעשה שלוחו בעל כרחו ה"ג כוהוח דוחלי דעת המחנה לעשות בעניו המוטיל והוה כחילו הקנה להם המחנה חלה חלקם קודם שמגלגל העיסה מלד שהם מכיריו ורגילים ליקח ממנו בודחי הוח מקנה להם בשעת גלגול העיסה לכל לחד חלקו ולי לחפשר לו ליקח חלה מהעיסה דהוה כחילו שלו ובשעת חלוקה טועל כל לחד חלקו ומפרים ומכרך כן נרלה לי לייחב לותו המנהג חם הוח בחופן שזכרתי שים שים רגילין ליקח בכל ערב שבת מזה המחנה חבל לח בחופן לחד כן נרלה לטניות דעתו ובמחנה טועד כוכבים פטיעת שלין שייך דבר זה דחילו מקנה רק לחד החלוקה. ובמחנה שעושות הנשים לחם לחד גדול ולוקחין הרבה נשים מלותה עיסה טיבור חלה ומפרשת כל לחת חלה ולח"כ מוזרין ומערבין העיסה ועושין מהם לחם לחד זהו פטיעת דלחסור וכ"כ הרב שם בהגהית תשובה: (ג) לא מהני החלוקה אח"כ. כ"ל דלקח שיחלוק לח"כ לין לריכה ליטול כי חם חלה לחת כיון דבחר מעיקרא חזלינן בעיסה עיסה לחת לע"פ שים

לחד החלוקה שני טיבור חלות:

שבז (א) וגזל ביד כהן. בגמרל פ' כלים מקדם (דף מ"ו) מוכח לפי' יודע שהוחן שלין מפרישין חלה קמח לח לחמרינן דודלי גמר ועשן לשם מתנה דטעמח מפוס דלחלי גמר ועשן מורגת זימנין לח ידע כהן שדין על טיבור חלות שבידו דאם גמר לישה ח"ל ללמד כהן שדין על טיבור חלות שבידו דאם גמר לישה ח"ל ללמד בגמ' לומר טעמח דמורבח ולח מתרץ בקיצור דלין לחד יודע ספיר הטעם בחלה ומוסיף"ל מחיר ז"ל מלובלין דחק עלמו לחרץ קושית זחת בדרך רחוק ולפי מה שכחבתי ח"ש דחטח מחמת קחני המפרים חלתו קמח דמשמע לפי' חס הוח ח"ח חפ"ה הוה גזל ביד כהן ולי לחו טעמח דמורבח הוה קשה למה לח נימח בזה לחד מדיני על בוריו ומהן לשם מתנה חלח ודלי כיון שים לחום שיבוח תלמיד חכם שיבוח לידי לחטור ע"כ לח פלוג רבנן דגזלינן בחיטו תלמיד חכם שיבוח לידי לחפרישן לח חקני לין לריך לחפרישן לח מקני לין לריך לחפרישן לח מקני לין לריך לחפרישן לח מ

ד [ט] ט אוכלים עראי מן העיסה עד שתתגלגל (ה) בחטים ויתערב הקמח במים(°) (ג) ותטמטם בשעורים ותעשה כל העיסה גוף אחר:

ה [י] י אם לא הפריש החלה בצק אלא אפה הכל הרי זה מפריש מן הפת:

שכח דין ברכת חלה ומי ראוי להפרישה.

ובו ג' סעיפים:

א [א] א בשעה שיפריש חלה (א) יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש [ב] ב תרומה (א) א (ה) (ג או להפריש חלה) (טור) ד לפיכך אסור לאיש להפריש חלתו ב ערום מפני שאי אפשר לו לברך כשהוא (ג) ערום ה אבל האשה מותרת [ג] י והוא (ב) שיהו פניה שלמטה טוחות בקרקע [ד] (ובמקום שמפרישין ב' חלות לא יברך ג רק כשמפרישין הראשונה) (כל בו):

ב [ה] י הסומא והשכור ד מפרישין חלה לכתחלה:

ג ח אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה: הגה [ו] מיהו אם ידעינן דזכות הוא לבעל העיסה כגון שהיתה העיסה מתקלקלת מותר ליטול חלה בלא רשותו דזכין לאדם שלא בפניו (ב) ה [ז] וכן (ג) משרתת שבבית יכולה ליטול חלה בלא רשותו כיון שרגילה היא לפעמים שבעלת הבית נותנת לה רשות (ת"ה סי' קפ"ח) [ח] ב' שותפין אין צריכין ליטול רשות זה מזה (ב"י בשם הרמב"ם פ"ד דתרומות) ו אבל אחר צריך ליטול רשות משניהם (ב"י בשם סמ"ג):

טורי זהב

(ג) ותטמטם בשעורים. פי' דרך החטים ללוש ולגלגל יפה אבל השעורים כשילוש אותם עיסתו מתפרדת ואינו יכול לגלגל יפה ע"כ מטמטמו ביד עד שידבקו קצתם בקצתם עד שיהיו גוף אחד:

שכח (א) או להפריש חלה. כ' רש"ל ע"כ נוהגים לומר תרומה חלה שניהם עכ"ל *) ותמיהני דאכתי נימא שמא חלה היא העיקר ולא תרומה וא"כ הוה תיבת תרומה הפסקה בין הברכה לתיבת חלה ובהדיא כ' בסמ"ק שאין כאן קפידא ואיזה שירצה יאמר ואותן נשים שמשנות בפסח בחלה מן המצות ממה שאומרים כל השנה פשיטא שטעות הוא בידם דמה שינוי יש בזה לענין ברכה. ומשמע כאן דאין צריכין לומר מן העיסה אלא די כשאומרות להפריש חלה ואמאי נהגו לומר מן העיסה ואע"ג דהדין הוא כן לאפוקי להפריש חלה מקמח מ"מ אין בו צורך לענין ברכה וכי צריכין להזכיר פרטי הדינים בברכה ולעיל סי' כ"ח בברכת כסוי שאומרים בעפר כתבנו שם הטעם למה אומרים הפרט וכאן איני יודע בו צורך: (ב) וכן משרתת כו'. בת"ה סי' קפ"ח כ' תשובה זו על שפחה משרתת שלשה עיסה להאשה והלכה האשה ועכבה עד שנתחמצה כל צרכה ואם תשהה עוד תתקלקל העיסה ובשביל כך רוצה המשרתת להפריש חלה בלי רשות בעלת הבית דשפיר דמי למיעבד הכי דכיון דמתקלקלת העיסה זכות הוא לה לבעלת הבית וזכין לאדם שלא בפניו והכי נמי המשרתת נעשית שלוחה אפי' שלא מדעתה מטעם זה ואפי' אין כאן אלא חשש קלקול העיסה אמרינן דזכות הוא לה כיון דרגילות הוא לפעמים שבעלת הבית נותנת רשות להפריש חלה אפי' בפניה וכן יש לה כח לעשות שליח כדאיתא כו' ואע"ג דבפ"ק דחולין אמרי' אי אמר לשלוחו זיל תרום ושמע איש אחר ותרם אין תרומתו תרומה י"ל דוקא התם לא מהני דיש קפידא דרוצה דוקא בזה דיודע ומכיר באיזה מדה רגיל ב"ה לתרום עין יפה או רעה אבל בהפרשת חלה בזמן הזה דהכל שוין בו ליטול בכזית אין לומר כלל שיש קפידא מי יפריש ויתרום ותו דאיכא למימר מטעם שיש לחוש לקלקול העיסה ליכא קפידא כלל וכן גבי נגע אם ידעינן דזכות הוא לה וניחא לה בנגע לא הוה קפידא כלל מי יקבל הנגע במקומה עכ"ל. הנה מה שכתב ואפילו אין כאן אלא חשש קלקול העיסה כו' הוא דבר שאין לו פירוש דהא גם ברישא מיירי מזה ואין לומר דברישא מיירי מקלקול ודאי ובסיפא מיירי מחשש קלקול בעלמא דמ"ש זה מזה דודאי גם בספק קלקול יש לה זכות להוציא מידי ספק ותו מאי מייתי אח"כ כיון דרגילות הוא לפעמים שנותנת לה רשות כו' היאך שייך זה לענין ספק קלקול הא אפילו בלא ספק קלקול יש היתר בזה ואין זה תלוי בספק קלקול ותו דהא כתב אחר כך דדוקא לענין תרומה יש קפידא מי יהיה שלוחו כיון שאין כל אדם יודע מדה שלו ש"מ אי לאו משום טעם זה היה מותר אפי' באדם אחר. ותו דהא אח"כ מסיק וז"ל ותו דאיכא למימר דיש לחוש לקלקול העיסה כו' משמע דמעיקרא איירי בלא חשש קלקול עיסה ותו אי נימא דבא להתיר בסיפא ולאדם דאפילו בספק קלקול מותר מאי מייתי מנגע היכא דידעינן שזכות הוא לה דמשמע דדוקא ידוע שזכות הוא לה וכאן עיקר החידוש שאינו ודאי אלא פשוט הוא לענ"ד דיש כאן ט"ס וצ"ל ואפילו אין כאן חשש קלקול כו' דהיינו שיש היתר בלאו הכי מצד שרגילות הוא שנותנת רשות*) וכן משמע שהיה גורס רמ"א בדברי ת"ה שהרי כ' וכן משרתת כו' דמשמע אפי' בלא שום חשש קלקול עיסה ומו"ח ז"ל חולק על רמ"א ומפרש דברי ת"ה בדרך שכתבתי דמיירי בסיפא מחשש קלקול ולא קלקול ודאי דבזה דוקא מותר למשרתת להפריש חלה והנלע"ד כתבתי דא"א לפרש כן ומ"מ נראה לע"ד דבעל ת"ה עצמו לא סמך על זה להתיר בלא חשש קלקול עיסה שהרי לבסוף הזכיר ההיתר בשביל קלקול דוקא וכן בשאלה שסידר שם בת"ה לא הזכיר אלא בשביל קלקול העיסה וידוע הוא דרכו של ת"ה שהוא עצמו סידר השאלות ולענ"ד להביא ראיה מדברי הטור ס"ס זה ע"פ סמ"ק שכתב שאם המגבל הפריש בלא רשות דהוה חלה ובסמ"ק עצמו כתב בלשון זה ונראה דאם ב"ה אומר דניחא ליה שיפריש הגבל יפריש ואם הפריש שלא ברשות חלתו חלה כמ"ד פועלים שהלכו שחי וערב בגת דתורמין שלא מדעת ב"ה עכ"ל וקי"ל כמ"ד הוא בירושלמי מביאו הר"ש פרק ג' דתרומות על מתניתין דאמרינן התם הפועלים אין להם רשות לתרום חוץ מן הדרוכות שהן מטמאין את הגת ופירש הר"ש דבעלים ע"ה השכירו פועלים חברים לדרוך בענבים כדי להפריש תרומה בטהרה ראשין לתרום עד שלא יגעו בו הבעלים ויטמאו את הגת ובירושלמי אמר רבי יוחנן כיון שהלכו שחי וערב מטמאין את הבור מיד כלומר

שעד

שפתי כהן

שכח א או להפריש כו'. מיהו להפריש תרומה עדיף טפי כדאיתא בב"י בשם הפוסקים ובפסח נוהגות הנשים לומר להפריש תרומה חלה וכו' הב"ח דטועין דבכל השנה יש לברך תרומה חלה וכ"מ בדברי מהרש"ל ומביאו בפרישה ס"ג דבכל השנה יש לומר תרומה חלה ועי' בדרישה סעיף ד': ב ערום. אע"פ שהוא יושב מפני שערותו בולטת משא"כ באשה. טור: ג רק כשמפרישין הראשונה. שהרי השניה אינה אלא להיכרא בעלמא כדלעיל סימן שכ"ג: ד מפרישין חלה. אע"ג שאין תורמין תרומה לכתחלה סימן של"א סל"ב היינו משום דחיישינן שמא יתרמו מן הרעה על היפה אבל בחלה אין בעיסה רעה ויפה שיכוונו להפריש מן הרעה על היפה. רמב"ם: ה וכן משרתת כו'. והב"ח השיג על הרב בזה דבדברי מהרא"י מפורש דלא התיר לכתחלה במשרתת אפילו רגילה היא ליתן לה רשות אא"כ דאיכא חשש קלקול והיכא דאיכא קלקול ודאי אפילו אשה שאינה משרתת נעשית שלוחה שלא מדעתה ע"ש. ומשמע הא כל שאינה משרתת ואין כאן חשש קלקול אסור להפריש שלא מדעתה אע"פ שהיא מגבלת העיסה והרי היא פועלת בעיסה זו וכדעת ב"י שהשיג על הסמ"ק וכן פסק הב"ח מיהו כתב מכל מקום בדיעבד אם הפריש הגבל בלא רשות וניחא ליה לבעל הבית שהפריש הוי חלה ואין צריך לחזור ולהפריש אבל אחר שאינו גבל אפילו דיעבד לא הוי חלה וצריך לחזור ולהפריש ע"ש: ו אבל אחר צריך כו'. כלומר אם אחר מפריש

באר הגולה

בהשגותיו וכ"מ שם: ט משנה שם ריש פ"ג: (°) פי' הרא"ש לפי שאין עיסת השעורים נדבקת יפה לפיכך נקראת ליסתה טומטום: י ספרי ויליף לה מדכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ:

א רמב"ם פ"ה וכ"כ הטור: ב טור בשם י"א וכ"כ הראב"ד בהשגותיו בשם רב אחא וטעמו דאלה שם המעונה: ג רמב"ם שם וכ"כ הטור וסמ"ק: ד משנה ג' פ"ב דחלה: ה שם במשנה: ו אוקימתא דגמרא ברכות דף כ"ד ע"א: ו שם ברמב"ם מפני שאין בעיסה רע ויפה כדי שיכוונו ויפרישו מן היפה כמ"ש לקמן בסי' של"א סעיף ג"ב: ח טור משנה ריש שם

נקודות הכסף

הוא מבואר בהרא"ש וכל הפוסקים הנזכרים. העולה מכל זה שתי עיסות שאין באחת מהן כשיעור ויש בשתיהן כשיעור ואינו מקפיד עליהן אם יתערבו זה עם זה בענין דמהני צירוף סל צריך שינגעו זה בזה בכל ואם יש בכל א' מהן כשיעור ורוצה להפריש מאחד על חברו אין צריך לא נגיעה ולא סל רק שתיהן לפניו ויש חולקין דצריך סל בלא נגיעה ולענין מוקף אין חילוק כיון הוא מקפיד על העיסות שלא יתערבו זה בזה או אינו מקפיד רק אם הוא מקפיד הרבה אפי' על נגיעתן כגון שאחת טהורה ואחת טמאה וכיוצא בזה. ודוקא בעיסה אבל בשאר דברים אינו צריך במוקף אפי'סל: (סימן שכ"ח בש"ך ס"ק א') ותמיהני כו'. לק"מ דאי אפסר בע"א ועוד דזהו לא הוי הפסק כיון דהוא תוך כ"ד: (שם ס"ק ב') הוכיח לנהוג בתרומות הדשן שלא כו' דהדבר ברור דדעת הפ"ס כדעת הב"ח ומה שאמר ואפילו אין כאן אלא חשש קלקול העיסה אמרינן דזכות הוא לה כו' היינו משום דהיכא דאפילו חששא ליכא לא ברירא ליה להתיר לסמוך על סברות שהביא משום שיש צדדים

בית הלל

(סימן שכ"ח סעיף ג' בהג"ה) וכן משרתת שבבית יכולה ליטול חלה בלא רשותו כיון שרגילות הוא לפעמי' שבעלת הבית נותנת לה רשות. אבל עכשיו אינו נוהגין כן שאין משרתת יכולה ליטול חלה בלא רשות משום שעכשיו חיוב הוא אבל הנשים ליטול חלה בכל ע"פ ואפילו אותן הנשים ילדותשאוכלות על שולחןאביהם אופין מכיסם שיעור אלם כדי שיהיו חייב בחלה ומושבין זאת למצוה רבה שיטול חלה דוקא בע"פ ולכן אין רשות למשרתת ליטול החל' בלא רשות אפשטים' מתקלקלת מפני שאין נותנין לה רשות שחושבת אותה למצוה רבה שתטול החלה בעצמה רק דוקא(קלקלת מהעיסה כשיעור חלה כאחד מהעוגות ואופין אותה כך ואח"כ כשבא בעלת הבית לביתה מסתאויות אזי טותנין כל הא' עוגות ביחד במפה או בסל ושוברין את הדבק בעוגות ומברכת עליה ומשליכין את הדבוק על הגחלים וק"ל:

ביאור הגר"א

[ט] אוכלים כו' ותיעשה כו'. לשון הרטב"ם ובפי' שם ד"ה ותיטמטם כו': [י] אם לא כו'. ספרי הרי שלא הפריש חלה מן העיסה שומע אני שלא יפריש מן הלחם ת"ל מלחם הארץ תרימו כו' וכ"ה במתני' וגמ' בכמה מקומות ועיר"ף בפ"ג דפסחים: שכח [א] בשעה כו'. פ"ב מתני' ג' האשה כו' וכמש"ז לפיכך כו' ושם לזו קורא כו': [ב] תרומה. כמ"ש תרימו תרומה ובלשון המקרא חלה נקרא העיסה כמ"ש חלות בלולות והרבה כיוצא אבל בלשון המשנה נקרא חלה בכל מקום ת"ש או כו' ומ"ם נכון לברך בלשון מקרא כמ"ש ברפ"ז דברכות רי"א ב"ם דשאים ול"ק ירקות בלשון מתני': [ג] והוא שיהו כו'. הרמב"ם והטור ומשמע אף למאי דקי"ל עגבות אין משום ערוה כמ"ש בברכות שם ות מחויר פניו כו' וכן אמר כאן בירושלמי הרא רתיטא עגבות פי' והביאו הר"ש והרא"ש ונראה דהרמב"ם ל"ג לימא מסייע אלא מסייע כו' ותא דתרגמא רנב"י הוא בפ"ע דאף אם פניה טוחות מ"מ נראין העגבות: [ד] ובמקום כו'. דבחלה הראשונה יצא וכמ"ש בר"ם שכ"ב וראשית וה כו': [ה] הסומא כו'. עבה"ג וכ"ש בזה"ז ועמי' של"א סל"ב: [ו] מיהו אם כו'. כמ"ש בספ"ו דעירובין: [ז] וכן משרתת כו'. עש"ך: [ח] ב' שותפין כו'. עמי' של"א סל"ה:

חידושי רע"ק

(סי' שכ"ח סעיף א' בהג"ה) או להפריש חלה. יקרא שם ויאמר הי' חלה הראב"ד בהשגות בשם ר' אחא משבחא והובא בב"י בגלע"ד מבואר בלשון הרשב"א בחולין בחי' (דף צ"ד) ד"ה השולח ירך לשבר כוכבים וכו': (שם סעיף ג' בהג"ה) מיהו אם

באר היטב

לכהן אבל האידנא שכל העיסות טמאות טוב להמתין עד אחר גמר הלישה. ט"ך: (ה) בחטים. פירוש דרך החטים ללוש ולגלגל יפה אבל השעורים כשילוש אותם עיסתו מתפרדת ואינו יכול לגלגל יפה ע"כ מטמטמו ביד עד שידבקו יחד ויעשו גוף אחד עכ"ל הט"ז:

שכח (א) או. וכתב רש"ל ע"כ נוהגים לומר שניהם תרומה חלה עכ"ל ומשמע דא"צ לומר מן העיסה ואע"ג דהדין הוא כן מ"מ א"צ להזכיר פרטי הדינים בברכה וע"ל סימן כ"ח שכתבתי הטעם למה אומרים בברכת כיסוי בעפר עכ"ל הט"ז: (ב) ערום. אע"פ שהוא יושב מפני שערותו בולטת משא"כ באשה. טור: (ג) משרתת. והב"ח השיג על הרב בזה דמהרא"י לא התיר לכתחילה במשרתת אפי' רגילה היא ליתן לה רשות אא"כ היכא דאיכא חשש קלקול ואז ודאי אפי' אשה שאינה משרתת נעשית שלוחה שלא מדעתה ומשמע כל שאינה משרתת ואין כאן קלקול אסור להפריש שלא מדעתה אע"פ שהיא מגבלת העיסה מיהו כתב דמ"מ בדיעבד אם הפריש הגבל בלא רשות וניחא ליה לבעה"ב שהפריש הוי חלה וא"צ לחזור ולהפריש אבל אחר שאינו גבל אפי' דיעבד לא הוי

פתחי תשובה

שכח (א) יברך. עיין בתשובת פני אריה סי' ס"ו לענין פת מקמח שהפליט כשילפין וכתב דמן הדין פטורה מחלה כיון שאינה ראויה לאכילת ישראל אך יש לחייבו מדרבנן משום מראית עין כדלקמן ס"ס של"ל בעיסת כלבים אף שאין הרועים אוכלים ממנה אם יש לו תואר לחם חייב בחלה משום מ"ע. אך לא יברך (עמ"ש לעיל סי' י"ג ס"ב לענין בן פקועה אם מברכין על שחיטתו) והרוצה להחמיר להפריש גם בברכה יעשה כאשר קבלתי מרבותי בכל כה"ג שיאמר דרך תפלה פסוקים של ויברך דוד כא"י אלקי ישראל כו' לך ה' הממלכה דאית ביה שם ומלכות ולסיים אח"כ ברוך אשר צונו להפריש חלה דבכה"ג ליכא חשש ברכה לבטלה וכתב עוד דמדברי הס"י בברכות דף י"ב נראה דיכול לומר בריך רחמנא מרא אשר צונו להפריש חלה דב"כ ליכא הזכרת שם ומלכות לבטלה כיון שהוא בלשון תרגום ואפ"ה יצא ידי ברכה אך דאין דבריו מוכרחים די"ל דאפילו בלשון חול נ"כ שייך הזכרת שם לבטלה ע"ש: (ב) שיהו פניה. משמע דמותר לברך מיושב ועיין במג"א סי' ח' סק"ב שכ' דהפרשת חלה אינה מצוה כ"כ דאינו עושה אלא לתקן מאכלו להכי מותר לברך מיושב ע"ש לסי"ז גם אם היא לבושה בבגדים רשאה לברך מיושב ועיין שם בס' ישועות יעקב מהגאון ב"ב אב"ד מלבוב נר"ו שדחה זה ומחלק דהיכא דאפשר לעשות בעמידה אינו רשאי להיות בישיבה ולהכי בלילית מברך מעומד וש"ה דא"א לעמוד ערומה לכן מותרת לברך בישיבה דעיקר הטעם דאין ליטב הוא משום שנחשב כמוזל בדבר ואין פחד ה' לנגד עיניו אבל כשעושה הדבר מחמת הכרח אין בזה שום זלזול עי"ש:

גליון מהרש"א

(סי' שכ"ח סעיף א')בשעה שיפריש חלה יברך. ומותר לברך מיושב אף דברכת המצות מעומד זה שבא להכשיר מאכלו אינו מצוה כ"כ דומיא דשחיטה. מג"א ר"ס ח': (שם) טוחות בקרקע. ע' במג"א סי' ר"ג סק"ח:

יד אברהם

(סימן שכ"ח סעיף ג' בהג"ה) אם ידעינן דזכות הוא לבעל העיסה כו' מותר ליטול חלה בלא רשותו כו'. בקצה"ח סי' רמ"ג חולק ע"ז ממ"ש תוס' ומ"כ בנדרים (דף ל"ו) דזכות ל"ש רק כשמפרישים משלו על של חבירו אבל משל חבירו ודאי צריך דעת בעלים מגוה"כ גם אתם לדעתכם:

מפריש להשותפים צריך ליטול רשות מכל בעלי העיסה: ז אע"פ שעדיין לא נתחייב. משום דמ"מ יש בידו להביא עיסה ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח לכשיהיה נילוש. תוספות:

[ט] ט ומיהו אם נתן רשות לאחר להפריש אפילו בעודו קמח מועיל ז אע"פ (ז) שעדיין לא נתחייב [י] והאורח יאמר לבעלת הבית להפריש לו חלה מכל עיסות שתעשה לו בעוד שיהיה בביתה כדי שלא תצטרך ליטול רשות בכל פעם:

שכט איזה פת חייב בחלה. ובו י' סעיפים:

א [א] א אין חיוב חלה א אלא (ח) בלחם לפיכך ב הסופגנין דהיינו רכים העשויים כספוג והדובשנין (°) והאיסקריטים והם מטוגנים בדבש פטורים מן החלה:

ב [ב] ג עיסה ב שבלילתה רכה ואפאה בתנור או במחבת בין שהרתיח ואחר כך הדביק בין שהדביק ואח"כ הרתיח חייבת בחלה (א) ג ובלבד שלא על ידי (ט) משקה:

ג [ג] ד עיסה שבלילתה (רכה)[עבה] וגלגלה (ב) על דעת [ד] לבשלה או לטגנה או לעשותה סופגנין או ליבשה בחמה ועשה כן ד (ג) (א) פטורה גלגלה לעשות ממנה לחם ונמלך לבשלה או לטגנה או לעשותה סופגנין [ה] או ליבשה בחמה חייבת שכבר נתחייבה משעת גלגול. גלגלה על דעת סופגנין וכיוצא בהן ונמלך לעשותה לחם חייבת:

ד [ו] ה אפילו כשעושה אותה על דעת לבשלה וכיוצא בו (ג) אם דעתו לאפות ממנה מעט (ד) ה (ד) ואפאו אפילו אין באותו מעט

שכט א אלא בלחם כו'. כלומר בעיסה שראויה לבא לידי לחם דכתיב ראשית עריסותיכם וגו' והיה באכלכם מלחם הארץ וגו' וסתם לחם אינו אלא העשוי מקמח ומים וכה"ג: ב שבלילתה רכה כו'. דאילו בלילתה עבה בלא"ה חייבת בחלה אלא אם כן גלגלה ע"ד לבשלה כדבסעיף שאחר זה: ג ובלבד שלא ע"י משקה. כלומר שאפאה שלא ע"י משקה דאילו טגנה במשקה פטורה: ד פטורה. דכיון דגלגלה ע"ד לבשלה לא חל עליה חובת חלה דבתר דעתו אזלינן מיהו הרבה פוסקים חולקים דהיכא דבלילתה עבה אפי' גלגלה ע"ד לבשלה חייבת בחלה דמיד נתחייבה משעת גלגול כדאיתא בב"י לכן יש להחמיר להפריש חלה בלא ברכה או לאפות מעט ממנה שע"י כן תתחייב כולה בחלה וכדבסעיף שאחר זה וכמו שכתב הרא"ש וטור ופוסקים בשם מהר"ם ע"ש: ה ואפאו כו'. והב"ח כתב דאפי' לא אפאו אלא לעולם כל שנמלך לאפות מקצתו בין לקחו ממנו ואפאו או לא מתחייב כולו על ידו ומסיק דלענין הלכה יש לדקדק דלכתחלה יפריש חלה ואחר כך יקח אותו מעט ויאפנו מיהו אם לקח תחלה אותו מעט ואפאו צריך גם כן להפריש אחר כך חלה מכל העיסה אלא שיניח אותה העיסה אפויה אצל העיסה ויפריש ממנו ומן העיסה כו' וע"ש שהאריך ועיין ב"ח

שעד אותו זמן זהרין בעלים ליגע בהם אבל משם ואילך אין נזהרין דסבורין שכבר הפרישו תרומה הלכך אם הלכו בגת שתי וערב והניחוה יחושו שמא נגעו בו הבעלים עכ"ל והקשה הב"י על ראיה זאת דאינה ענין לחלה דהתם שאני שלכך השכירם להפריש לו תרומה בטהרה עכ"ל ומכח זה דחה מהלכה ולא הביאה בש"ע וק"ל לפי דברי ב"י מאי קמ"ל מתניתין דהדרוכות יכולים לתרום שלא ברשות פשיטא שהרי לזה השכירם ותו למה קראום שלא ברשות דכל שליח ודאי ברשות הוא ונראה דבעל הסמ"ק הוקשה לו גם כן קושיא זאת ע"כ פי' דאף אם לפעמים אין אומר לו בפירוש שיפריש תרומה אלא שוכרו סתם לעשות מלאכתו ודאי ניחא ליה וכן משמעות לשון הסמ"ק שכתב תחילה אם ב"ה אומר דניחא ליה שיפריש הגבל כו' ואח"כ כתב ואם הפריש שלא ברשות כו' הדא שייכא בחברתא ועל הרישא קאי דכל שמתחלה גילה דעתו דניחא ליה אמרינן אח"כ אפילו אם הפריש פעם אחת שלא מדעתו שפיר דמי ואף לשון הטור שכתב שאם הגבל הפריש כו' יש לפרש כן שרגיל להפקיד לגבל שיפריש ע"כ מועיל אף אם הפריש פעם אחת שלא מדעתו ולענ"ד להלכה דבערב שבת שמנהג הנשים להקפיד על זה שכל אחת תטול חלה ונחשבים בעיניהם לחיוב לעשות לחמים לכבוד שבת בשביל החלה אז לא תפריש שום משרתת בלא צווי בעלת הבית אם לא שיש חשש קלקול עיסה אבל בשאר ימי השבוע מותרת המשרתת או אחד מבני ביתה כיון שרגילה לתת להם להפריש דאינה מקפדת על זה. כן נראה לע"ד:

שכט (א) ובלבד שלא על ידי משקה. פירוש אפילו בלא מים כי היכי דליהוי מעשה אפיה: (ב) על דעת לבשלה. זה דעת הר"ש והרא"ש ורמב"ם דלא כר"ת דס"ל אפילו היה בדעתו בשעת גלגול שאחר כך יבשלה מכל מקום כיון שבשעת גלגול היתה עבה חייבת אלא אזלינן בתר דעתו שהיה לו בשעת גלגול והיינו לפטור כגון שנתכוין לבשלה אבל לסיפך לא אזלינן בתר דעתו כדאמרי' בסיפא גלגלה ע"ד סופגנין כו' וכתב הרא"ש בפרק כל שעה דמשום פלוגתא זו היה מנהג מהר"ם לצוות לבני ביתו לאפות מעט מעיסה כזאת דהיינו שהיה בדעתו לבשלה כדי שע"י זה יתחייב כל העיסה בחלה כמ"ש בסמוך בסעיף שאחר זה: (ג) אם דעתו לאפות כו'. זה הוכיח הר"ש פ"ק דחלה ממאי דאמרינן בכילד מברכין לחם העשוי לכותח פטור וכמ"ש בסמוך סעיף ז' דמעשיו מוכיחין עליו ובירושלמי אמרינן לחם העשוי לכותח חייב שמא נמלך לעשות ממנו חררה קטנה וע"כ כ"ל דהסיא דכילד מברכין כ"ל דמיירי דשקלא פורתא ואפאה באור דחיישינן שמא מימלך ליקח כשיעור ומ"ה נמי אמרינן בסעיף ז' עשאה כעבין חייב דהיינו מטעם דאתי לאחלופי בשאר עיסה: (ד) ואפאו אפילו כו'. לכאורה משמע שלא יפריש חלה מהעיסה הזאת עד אחר שאופה אותו מעט שנוטל ממנו וכ"כ ב"י וז"ל נראה היינו דוקא כשאפה אותו מעט אבל אם לא אפה אותו משום שהיה בדעתו לאפותו לא מחייבה דאפי' בשאפאו לא מחייב אלא משום גזירה והבו דלא לוסיף עליה לחייבו משום שהיה בדעתו לאפות דבר מועט שאין בו שיעור חלה עכ"ל. וע"כ כתב כאן ואפאו כו' וכ"כ במרדכי פרק כל שעה וז"ל וסוב חזר הר"ם ואמר כיון שדעתו לעשות סופגנין ולבשלה במים פטור אח"כ עשתה ממנו חררה קטנה ואפאה ע"ג גחלים דחיישינן שמא תימלך ותעשה ממנה חררה לבנה כדי חיוב אמרתי לאפוקי נפשי מפלוגתא לעשות חררה קטנה ולאפותה וליטול חלה ממנה ומן העיסה ביחד דנוטלין חלה מן האפוי על העיסה ומן העיסה על האפוי עכ"ל אלא דבהגהות אשר"י פרק כל שעה כתב בלשון זה ור"ם היה נוהג כשלשין עיסה בביתו כדי לבשלה במים היה מצוה לאפות ממנה מעט ועל ידי כך נתחייבה העיסה בחלה קודם שיקח ממנה מעט דחיישינן שמא תימלך עכ"ל ש"מ שהפרשת חלה בזה תהיה קודם שיקח ממנה אותו מעט לאפות ומטעם זה השיג מו"ח ז"ל על הב"י שכתב כאן לדעת הטור דדוקא בעינן שאפאו ולא סגי בדעתו לאפות וכ"פ כאן בש"ע דלא כן הוא לדעת הרא"ש שחולק עם המרדכי*) ואני אומר לפי הבנתו של מו"ח ז"ל ודאי יש לתמוה על הב"י יותר שהרי בקיצור פסקי הרא"ש שחבר הטור כתב בהדיא מיהו אם דעתו לאפות ממנה חררה קטנה נתחייבה בחלה עכ"ל הרי בהדיא דבדעתו סגי אלא שאני אומר דלכאורה יש לתמוה על הרא"ש והטור ובזה שאמרו דסגי בדעתו לאפותו והלא הם רוצים לצאת גם דעת הר"ם שהיא עיקר להלכה והר"ם כתב בהדיא בריש חלה כמה פעמים דמיירי בכבר אפה דהיא פורתא ע"ש אלא כ"ל דאין כאן חילוק דעות כלל דודאי אם נתכוין בשעת גלגול העיסה לבשלה

תלומות: ט שם וכ"כ סה"ת וסמ"ק: א לשון הטור דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ: ב משנה ד' פ"ק דחלה: (°) פירש רש"י בגליון דכה מאד פסחים דף ל"ז ע"א: ג טור בשם הר"ף ואביו הרא"ש וכ"כ הרמב"ם פ"ו מהלכות ביכורים כרבי יוחנן בפסחים שם: ד שם בשם הר"ש והרמב"ם בפ"ו ובשם אביו הרא"ש וכ"כ הר"ן שם בפסחים בשם הרמב"ן וכן הכריע הרשב"א בפסקי חלה שלו וכ"כ מהסמ"ג: ה שם בשם הר"ש מהירושלמי שם:

נקודות הכסף

לאסור וכמ"ש כהג"ה בת"ה זה ולמה לספרים באגס וכזה נדחו כל דבריו ודו"ק ומ"ש ותו דהא אח"כ פסיק וז"ל ותו דהיכא למימר דיש לחוש לקלקול העיסה כו' משמע דמעיקרא איירי בלא חשש קלקול העיסה כו' לאו מלתא היא דהמעיין בת"ה שם יראה דזהו הג"ה מכפל ת"ה והדרכה פירושה קמפרש דבריו דלא ברירא ליה להתיר אלא היכא דאיכא חשש קלקול:

(סימן שכ"ט בש"ז ס"ק ד') חולק על הב"ח ואין דבריו מוכרחים גם מ"ש דלכאורה יש לתמוה על הרא"ש וטור כו' והר"ש כתב בהדיא בריש חלה כו' י"ל דה"ה אם דעתו לאפות דינא הכי להר"ש וע"ש:

בית לחם יהודה

(סימן שכ"ט שו"ע סעיף א') והם מטוגנים בדבש. והעושין עיסה גדולה עם דבש דבורים למכור בשוק יש לחוש ויפרוש בלא ברכה. כ"ה: (שם סעיף ג') פטורה. מיהו הרבה פוסקים חולקין דהיכא דבלילתה עבה אפי' גלגלה ע"ד לבשלה חייבת בחלה לכן יש להחמי' להפריש חלה בלא ברכ' או לאפות מעט ממנה שע"י כן יתחייב כולה בחלה. פוסקים:

ברכי יוסף

(סימן שכ"ט שו"ע סעיף ב') בין שהדביק ואח"כ הרתיח וכו'. זה דעת הרמב"ם והרא"ש דפסקו כר' יוחנן וכ' הר"ן סוף פרק כל שעה דבעל הלכות [illegible]

חידושי רע"ק

ידעי'. ע' קצות החושן (חו"מ סי' רמ"ג ס"ק י"ח) ולומר עיסה זו. לא ידעתי למאי הוצרכו תוספות לאריכות הזה דבידה להביא עיסה מגולגלות ולא בפשטו דבידה לקרות מיד שם חלה על הקמח שיהיה חלה לכשילוש כדאיתא לעיל (רס"י שכ"ז) [illegible]

ביאור הגר"א

[ט] ומיהו כו'. וכ"כ תוס' דנזיר י"ב א': (ליקוט) אפי' בעודו כו'. כמ"ש בנזיר י"ב א' תנן הריני נזיר כו' ועתוס' שם ד"ה מ"מ כו' וא"ת כו' (ע"ב): [י] והאורח כו' [illegible]

שכט [א] אין חיוב כו' [illegible]

פתחי תשובה

ש"ך (א) פטורה. עבה"ט בשם ש"ך [illegible]

באר היטב

חלה ולריך לחזור ולהפריש עכ"ל הט"ז ובט"ז מאריך בדין זה ומסיק עכ"ל להלכה דבע"ש שמנהג הנשים להקפיד ע"ז שכל א' תטול חלה אז לא תפריש שום משרתת בלא צווי בעלת הבית אם לא שיש חשש קלקול עיסה (וכ"ה כ' אף שהעיסה מקולקל בע"ש אין רשות למשרתת לפרוש חלה) אבל בשאר ימי השבוע מותרת המשרתת או א' מבני ביתה כיון שרגילה לתת להם להפריש דאינה מקפדת ע"ז. עכ"ל): (ז) שעדיין. משום דמ"מ יש בידו להביא עיסה ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח לכשיהיה נילוש. כ"כ התוספות:

שכט (א) בלחם. כלומר בעיסה שראויה לבא לידי לחם (וסתם לחם אינו העשוי מקמח ומים. ש"ך): (ב) משקה. פירש הש"ך שאפאה שלא ע"י משקה דאילו טגנה במשקה פטורה: (ג) פטורה. דכיון דגלגלה ע"ד לבשלה לא חל עליה חובת חלה דבתר דעתו אזלינן מיהו הרבה פוסקים חולקים דהיכא דבלילתה עבה אפי' גלגלה ע"ד לבשלה נתחייבה משעת גלגול לכן יש להחמיר להפריש חלה בלא ברכה או לאפות מעט ממנה שע"י כן תתחייב כולה בחלה עכ"ל הש"ך: (ד) ואפאו. והב"ח כ' דאפי' לא אפאו אלא לעולם כל שנמלך לאפות מקצתו בין לקחו ממנו ואפאו או לא מתחייב כולו ומסיק דלענין הלכה יש לדקדק דלכתחלה יפריש חלה ואח"כ יקח אותו מעט ויאפנו מיהו אם לקח תחלה אותו מעט ואפאו צריך להפריש אח"כ חלה מכל העיסה ג"כ אלא [illegible]

שיעור חלה (ה) ו כולה מתחייבת על ידו :

ה י מריתא דהיינו עיסה שבלילתה רכה ושופכין אותה על הכירה ומתפשט עליה ונאפית פטורה [ז] אבל אם יש בכירה גומא ושופכין אותה לתוכה חשוב לחם וחייב :

הגה [ח] בצק שאופין אותו בשפוד ומושחים אותו בביצים או בשמן או במי פירות פטור. (טור) :

ו [ט] י העושה עיסה ליבשה ז בחמה (ה) בלבד פטורה [י] ח וכן קלי שלשין אותו במים או בדבש ואוכלין אותו בלא אפייה פטור וקלי שלשן כדי לאפותו חייב :

ז (ו) ט לחם העשוי לכותח מעשיה מוכיחים עליה עשאה כעבין דהיינו שערכו ועשאו כצורת לחם (ו) חייב ואם לאו פטור :

ח [יא] י עיסה ח שנלושה במים רותחין בין שנתן רותחין על גבי קמח בין שנתן קמח ברותחין חייבת בין שנאפה בתנור או באלפס [יב] בלא משקין :

ט [יג] יא עיסה שנלושה במי פירות אפי' בלא שום מים ט (ז) (ב) חייבת בחלה :

י י [יד] (ג) יב יש ליזהר מללוש (ז) במי (ח) פירות שאינם משבעה משקים

טורי זהב

לבשלה במים ולאפות קצת ממנה נתחייבה כולה תכף וזה מבואר בלשון הרא"ש שכתב שהר"מ היה מצוה לאפות מעט כשלשו העיסה וע"כ נתחייבה תכף ובדרך זה הוא גם כן דעת הטור והטעם שבשעת גלגול היה החשש תכף שמא תמלך ליקח ממנה כשיעור חלה והמרדכי איירי שבשעת לישה וגלגול נתכוונה לבשלה כולה במים אלא דאח"כ נוטלת ממנה מעט לאפות לא סגי בזה עד שתהיה אפויה ממש אע"ג דבנמלך לעשותה לחם חייבת בחלה תכף אחר המלכה כמשמעות סוף סעיף ג' שהוא לשון המשנה היינו בנמלכה לעשותה מכולה לחם משא"כ כאן שכולה תאחר לבישול במים רק שקצת תטול לאפייה ועיקר החיוב בעיסה כולה משום גזירה שמא תמלך לא סגי בזה שתתחייב תכף אחר שהפרישה קצת לאפייה דאין בזה היכר כ"כ כיון דשאר העיסה תתבשל אלא בעינן שתאפה אותה המעט ומזה מיירי הב"י וכן בש"ע דבעינן אפייה דוקא ודברי הב"י מכוונים לזה שהרי כתב דבריו על דברי הטור והטור כתב בלשון זה וכן היה מנהג הר"ס בביתו כשהיו עושין עיסה כדי לבשלה במים לאפות ממנה מעט וע"י כן נתחייבה בחלה כולה עכ"ל לשון זה משמע שהיה נוהג לאפות באמת תחלה ועל ידי זה נתחייבה העיסה שהרי לא כתב שהיה מצוה לאפות דאלו היה כותב כן היה המשמעות שע"י הלווי לאפות נתחייבה אע"פ שלא נאפה עדיין אלא כתב שהר"ס נהג לאפות כו' דמשמע שבאמת אפאוה תחלה והיינו בדרך שכתבתי דתרי מילי היו במהר"ס דכשהיה מצוה לאפות סגי בכך ונתחייבה תכף וכדברי הרא"ש אבל אם לא היה מצוה ממילא בשעת גלגול היה במחשבה לבשל כולה במים ואחר כך הפרים מעט בזה היה אופה באמת וכן הוא פסק הש"ע כאן וכן הוא נכון לפענ"ד בחילוק זה : אלא דק"ל למה ליה למהר"ס לתיקון באפיית מקצת הא בלאו הכי נתחייבת בחלה דהא כתבו הרב רבינו שמשון בריש חלה והרא"ש בפ' כל שעה דיש ראיה מפרק כיצד מברכין דאם נתכוין לבשל העיסה במים פטור מדאמרי' שם לחם העשוי לכותח פטור מחלה והתניא חייב ומשני התם כדתני טעמא מעשיה מוכיחים עליה עשאה כעבין חייב כלימודין פטור ופירש"י לחם העשוי לכותח אין אופין אותו בתנור אלא מייבשין אותו בחמה אלמא אע"ג דמשעת גלגול אתי חיוב חלה כיון דגלגלו אדעתא לאפותו בחמה מפטר משום דסופו לבטלו מתורת לחם והא דמפליג בין עבין ללימודין משום דבעבין מיחלפא בשאר עיסה שאינה עשויה לכותח אבל לימודין מעשיה מוכיחים עליה ולא אתי לאחלופי מחמת שעשויה לכותח ובירושל' גרסינן עיסת כותח חייב בחלה שמא תמלך ותעשה חררה לבנה וכדי שלא יקשה ההיא דירושלמי לגבי דילן י"ל ההיא דירושלמי כגון שנטלה מהעיסה מעט לאפותה באור דחיישינן שמא תמלך ותעשה חררה לבנה והיינו כמי דמפליג בגמרא דידן בין כעבין ללימודין דבעבין אתי למימלך אבל לימודין לאו אורחיה למימלך עכ"ל ולכאורה קשה למה מוקי לההיא דירושלמי דעיסת כותח חייב דוקא בנטלה מהעיסה קצת כו' ובגמ' דידן יש חיוב זה אפי' בלא נטל ממנה כשהוא כעבין משום דאתי לאחלופי ומשמעות דברי הרא"ש דשני הגמרות שוין הם אלא פשוט דגמרא ירושל' מיירי אפי עשאה כלימודין דחייב משום שמא תמלך אע"ג דלאו אורחיה מ"מ חיישינן והיינו כשדעתה לאפות קצת ממנה משא"כ גמרא שלנו דלא מיירי במפרים קצת מהעיסה מ"ה אין חשש שמא תמלך אלא בעבין שאז דרכה למימלך וא"כ קשה בעיסה דמהר"ס שעשאו בביתו כדי לבשל במים או לטגן בשמן ודאי היו עושים עיסה כדרך כל הארץ וא"כ יש חשש שמא תמלך לאפותה והוי כההיא דעיסה עשה לכעבין דחייבת בחלה אפי' בלא אופה מקצת ממנה וצ"ל דכשעשו עיסה לבשל במים מסתמא עשו בה תבלין או מי ביצים שלא כדרך עיסה לאפות אלא בענין אחר מ"ה אין חשש אלא בנטל קצת ממנה לאפות והוי כההיא דירושל' כנ"ל בזה : (ה) כולה מתחייבת על ידו. בדרישה הביא בשם רש"ל שכתב על דברי הרא"ש הלשון משמע שהיה מברך עליה משום חלה דאל"כ למה היה מצוה לאפות מעט בלא אפיה יקח חלה בלא ברכה או יעשה בלא חלה אם לא ס"ל כר"ת וא"כ תימה והלא הוא גופיה כתב דלא נתחייב בחלה אלא דחיישי' שמא ימלכו' וא"כ בע"כ דלא מברכין וצ"ל דכוונת הר"ס לא היה אלא כדי שיפריש חלה וס"ל דאסור להפריש חלה בכדי דעובר על בל תשחית לדידן שכולה נשרפת משום הכי היה מצווה בו כדי למצוה שיתחייב בחלה ומה שלא היה מצוה לעשות בלא חלה אפשר משום כבודו של ר"ת שפסק שחייב בחלה עכ"ל ואני תמהתי ע"ז דהא בלחם העשוי לכותח אמרינן בגמ' בהדיא דחייב כשהוא כעבין וכמ"ש בסעיף ז' וסתם חייב הוא כדינו להפריש בברכה והא התם ג"כ הטעם משום גזירה שמא תמלך וכמ"ש בסמוך בשם הר"ם והרא"ש ותו דהלא תלמוד ערוך הוא בפרק במה מדליקין (דף כ"ג) דרבא ס"ל אפילו ספק דבריהם בעי ברכה והיינו י"ט שני שהוא ג"כ משום מנהג וגזירה כדאיתא פ"ק דביצה רק בדמאי אין צריך ברכה כיון שרוב ע"ה מעשרין הן וא"כ ה"נ כן הוא ועוד דהיא מעיסה של ישראל ושל עובד כוכבים בסימן ש"ל דחייבת מטעם גזירה כמ"ש ופשוט שחייב בברכה וכן בכ"מ שאמרו חכמים חייב סתם בגמרא ולא זכרו חילוק חייב בברכה מ"ה לא כתב הטור שרבינו שמשון לא היה מברך על חלה כזה מספק אלא דוקא לענין המוציא שזה היה ספק של הר"ם בפירוש דברי הגמרא וכ"כ מהרי"ל בהלכות פסח בהדיא בב' עיסות שהיו נילושים לעשות מהן טיגון בלא הפרשת חלה כו' שציוה להפריש מהם מעט לאפות ולהפריש אחר כך חלה בברכה וכן מסיק מו"ח ז"ל דודאי בעינן ברכה והביא ראיה לדבר מתשובת הרשב"א : (ו) לחם העשוי לכותח. כבר נתבאר בסמוך הטעם דכל שהוא כעבין יש בו חשש שמא ימלך לאפות ממנו כשיעור חלה והאי חיוב פשוט הוא דחייב לברך עליה ככל סתם חיוב בגמרא וכמ"ש בסמוך : (ז) במי פירות. שאינם

שפתי כהן

בח"ח סי' קס"ח סי"ב : ו כולה מתחייבת כו'. דחכמים גזרו בדבר שמא ימלך ויאפה ממנו שיעור חלה וכתב הב"ח דבהפרשתו חלה זו צריך לברך דאע"ג שאינו אלא חששא דרבנן מ"מ מברכים על ספק דדבריהם וע"ש שהאריך ודלא כמהרש"ל ומביאו בדרישה ע"ש : ז בחמה בלבד כו'. מסיק הב"י דליכא דבלבד אתי לאורויי לאפוקי היכא דהתחיל ליבשה בחמה וגמר לאפות כתקנה או איפכא דהוא ודאי לחם מיקרי : ח שנלושה במים רותחים כו'. דאף על גב דחלטיה מעיקרא כיון דהדר אפיה בתנור בלא משקין לחם קרינן ביה : ט חייבת כו'. והרא"ש פוטר וכן הברטנורה מסתפק בדבר לכן יש להפריש בלא ברכה או אם יש לו עיסה שלא הורמה יניח עיסה זו שנלושה במי פירות אצל עיסה שלא הורמה חלתה ויפריש חלה מעיסה שלא הורמה חלתה גם על זו שנלושה במי פירות : י יש ליזהר מללוש במי פירות. או מי ביצים כל שאינו מז'

באר הגולה

ו ברכות דף ל"ז ע"ב : ז לשון הרמב"ם שם בפ"ו די"ב דמודה ביה ר' יוחנן שם בפסחים דף ל"ז ע"א : ח שם מהירושלמי : ט ברכות דף ל"ח ע"א : י משנה ז' פ"ק דחלה וכה"ג וכרב יהודה אמר שמואל וכו' פסחים דף ל"ז ע"ב דכ"ה מחייב בתרוייהו : יא משנה ב' פ"ב דחלה וכ"כ הרמב"ם בפ"ו : יב טור בשם אביו הרא"ש משום דמספקא ליה מאחר דאמוראי שם בירושלמי לא סברי הכי ומוקי להך מתניתין כר"א בר יהודה איש ברתותא ופליג עליו ר"ע ואנן

ביאור הגר"א

[ז] אבל אם כו'. שם פורקנין כו' וכן כי אתא רבין כו' חייבין בחלה כצ"ל וכ"ה בירושלמי כו'. הרא"ש שם ובה' חלה ס"ג : [ח] בצק כו'. גמ' שם : [ט] העושה כו'. שם בפסחים ולר"ת דוקא בבלילתו רכה אבל לר"ש ורמב"ם אפי' בעיסה גמורה כנ"ל ח"ש העושה כו' : [י] וכן קלי כו' וקלי כו'. ירושלמי פ"א קמח קלי שעשאן בצק חייב בחלה ר' יוסי בשם ר' יוחנן אמר והוא שאפאן : [יא] עיסה כו'. דאע"ג דאמרינן שם חב"א כו' הא אוקמוה דלא כר' יוחנן וקי"ל כר' יוחנן כנ"ל ס"ב ועד הביא הרא"ש ראיה ממ"ש ביבמות מ' א' אלא חלוט כו' וגירסת תוס' ורא"ש כיון דהדר אפייה בתנור או באלפס ועתוס' שם ד"ה כיון כו' ובפסחים ל"ז ב' ד"ה פרט כו' ותו ראיה לפסק הנ"ל דקי"ל כר"י ודלא כחכמים סדסתמו ולא חילקו בין הרתיח כו' : [יב] בלא משקין. כנ"ל ס"ב : [יג] עיסה כו'. מתני' פ"ב ואף שדחאה הרא"ש בפירושו ובפסקיו שהלכה שפני הירושלמי הביאו הר"ש שם ריב"ח אמר דר"א בן יהודה איש ברתותא היא כו' וקי"ל כר"ע מחבירו וכן ס"ל לריב"ל וקי"ל הלכה כריב"ל וכ"כ בתשובותיו להרשב"א אבל הרשב"א השיב לו שאין לדחות סתם מתני' וכמה אמוראי ס"ל שם כמתני' ע"ש : [יד] יש ליזהר כו'. משום שלא יוכל לשדפן אם לא הוכשר הקמח ת"ש ואם עבר כו' ועסי' של"א סי"ם ברע"ח :

באר היטב

שיניח אותה העיסה אפויה אצל העיסה ויפריש ממנו ומן העיסה כו' וע"ש שהאריך. עכ"ל הש"ך. ובט"ז האריך להשיג על הב"ח ופסק דלא כוותיה ע"ש (שמחלק אם היה כוונתו תחלה לאפות ממנו נתחייב כולה תכף אבל אם כוונתו היתה תחלה לבשל כולה ואח"כ נמלך לאפות צריך דוקא לאפות תחלה אע"ג דבנמלך לעשותה לחם חייבת בחלה תכף היינו בנמלכה לעשות מכולה לחם משא"כ כאן שכולה יהיה מבושל רק קצת יהיה אפויה והעיקר חיוב משום גזירה צריך לאפות תחלה) (ובנה"כ דחה דבריו והסכים עם הב"ח ע"ש) : (ה) בלבד. מסיק הב"י לאפוקי היכא דהתחיל ליבשה בחמה וגמר לאפותה כתקנה או איפכא דהוא ודאי לחם איקרי : (ו) חייב. כתב הט"ז והאי חיוב פשוט הוא דחייב לברך עליה ככל סתם חיוב בש"ס : (ז) חייבת. והש"ך כתב דיש להפריש בלא ברכה או אם יש לו עיסה שלא הורמה יניח עיסה זו שנלושה במי פירות אצל עיסה שלא הורמה חלתה ויפריש מעיסה שלא הורמה חלתה גם על זו שנלושה במי פירות : (ח) פירות. או במי ביצים ואע"ג דפסק המחבר בסמוך לחייבת בחלה מ"מ לא ידענו מה יעשה בחלתה דאע"פ שעכשיו כלנו טמאי מתים מ"מ

פתחי תשובה

דכפי' ר' יונה שם לא משמע מידי ולכן ירא שמים יפריש בלא ברכה כדי לצאת דעת ר"ת ע"ש : (ב) חייבת בחלה. עבה"ט [בשם ש"ך. ומ"ש או אם יש לו עיסה שלא הורמה כו' עיין בס' לבושי שרד שכתב דדברי הש"ך כוונו צ"ע דמשמע שר"ל שיש בה שיעור חלה ויפריש חלה בברכה לפטור שניהם וז"א דשמא אינה חייבת בחלה וה"ל מהחיוב על הפטור ולכן מסיק דאסור להפריש עליו מעיסה אחרת אלא אם יש לו עיסה שאין בה שיעור חלה יכול לצרפה עם עיסה זו ומפריש חלה בלא ברכה מאיזה מהם שירצה ע"ש] ובגליון יו"ד של חת"ז הרב הגאון מהר"ב סירץ זצ"ל כתב דהא דפוטר הרא"ש היינו במי פירות שהם חוץ מז' משקים ודאי חייב כדמשמע בירושלמי וברא"ש ובתשו' הרשב"א סימן תס"ד. ובס' נה"י לא דק עכ"ד [גם בס' לבושי שרד נתן אחר דברי הב"י אלו ולכאורה גם מלשון הטור משמע כן אך באמת ז"א כמבואר למעיין בלשון הב"י ובירושלמי שם. ופ"כ מ"ש הטור וא"א הרא"ש ז"ל היה מסתפק בדבר לא קאי על יין או דבש רק על מי ביצים לחוד. ועיין בספר הגולה אות ל' ודו"ק] וכ"כ א"א"ז בתשובת פנים מאירות ח"א סימן ס"ח דעיסה הנלושה בדבש חייבת בחלה אליבא דכ"ע כיון שהוא מז' משקים והא דאמרו (לעיל סעיף א') הדובשנין פטורים מחלה ופי' הברטנורה עיסה הנלושה בדבש התם מיירי שמתחלה היה עיסתו רכה אבל אם מתחלה היה עיסתו עבה וסופה עבה חייבת בחלה. והיכא שנעשית העיסה ע"י נוקר בזה יפריש בלא ברכה ע"ש וכ"כ בתשו' בית אפרים חלק ח"מ סי' י"ח י"ב ושלא כדין נהגו העולם שנוטלים חלה מן לעקין בלא ברכה ע"ש : (ג) יש ליזהר. ופשוט דמיירי בקמח

שו"ת הרדב"ז

(שאלה תרי"ח) שאלת עובד כוכבי' שגלגל עסה ובא ישראל וקנאה ממנו וחוזר ומתקן את העסה ונגמר מעשיה אם חייבת בחלה או לא :

תשובה דבר ברור הוא דגלגול העובד כוכבים בשלו פוטר מן החל' אבל בשל ישראל אין גלגול עובד כוכבים פוטר וז"ל הרמב"ם ז"ל פ"ח הלכות בכורים וכן עובד כוכבי' שנתן לישראל לעשות לו עסה ונתנה לו במתנה עד שלא גלגלה חייבת ואם נתנה לו אחר שגלגלה פטורה ותנן בפרק ג' דחלה אוכלין עראי מן העסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים גלגלה בחטים וטמטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה הא למדת שלא נקראת עסה עד שתתגלגל ותתערב יפה והיינו לשו' גלגול ועד שתטמטם בשעורים לפי שעסת השעורים מתפרדת ואינה מתערבת יפה עד שתמסמס ביד הלכך כל"ד אם היתה העסה מגולגלת יפה קודם שבאה ליד ישראל פטורה מן החלה ואם לאו חייבת ואם היתה עיסה של שעורי' וגלגלה העובד כוכבי' ונתמסמה ביד ישראל חייבת ואע"ג דתנן התם כיון שהיא נותנת המים מגביה חלתה תקנת חכמי' היא למהר להפריש חלה בטהרה שמא תטמא העסה אבל לעולם לא נקראת עסה עד שתתגלגל ואפילו אם היתה בתחלה בלילתה רכה וישראל רוצה לעשות אותה עבה עדיין היא פטורה הואיל וכבר נעשית ביד עובד כוכבים ואם הוסיף בה קמח כשיעור חלה הרי העסה מעורבת מפטור וחיוב וכיצד יעשה כדתנן מביא מעסה שלא הורמה חלתה ונותן לתוך עסה שהורמה חלתה אם יש לו שרגשה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואלו מוציא חלה א' על הכל כלומר חלק א' מכ"ד על כל העסה ואם היה חלה הנפרשת אין מדקדקין בשיעורה אלא מפרים כפי הקמח שהוסיף :

בית הלל

(סי' שכ"ט בשו"ע סעיף ט') עיסה שנלושה במי פירות אפילו בלא שום מים חייבת בחלה. עוד בסעיף י' יש ליזהר מללוש במי פירו' שאינם משבעה משקין. והנה מ"ש בסעיף ט' עיסה שנלושה במי פירות היינו שנלושה ביין או שמן או דבש ודבש הוא דבש דבורי' חייבת בחלה וה"ה שאר פירות. ולפ"ז מה שנוהגין ללוש עיסות גדולות עם דבש דבורים שיש בהם שיעור חלה למכור בשוק חייבת בחלה והעולם אינן נזהרים בזה ואפשר דסומכין דלהרא"ש עיסה שנלושה במי פירות פטורה מחלה כמו שכ' הטור בשמו ולכן נוהגין להקל ונראה שיש לחוש גם לדעת הרמב"ם ויפרוש בלא ברכה ועי' בש"ך וק"ל :

יא אלא א"כ (ד) יערב עמהם אחד משבעה משקים (סמ"ק סימן רי"ח) :

הגה ועיין בא"ח סי' קנ"ח באורך יב מה הם השבעה משקין ואם עבר ולש בלא ז' משקין לא ישרוף (°) החלה אלא יתן אותה לכהן קטן (ב"י בשם סמ"ג) כמו שנתבאר לעיל סימן שכ"ב :

של דין עיסת עובד כוכבים ושותפין והפקר וכלבים. ובו ט' סעיפים :

א א (א) א עיסת עובד כוכבים פטורה אפי' לשה ישראל [א] ושל ישראל חייבת ב (א) אפי' (°)לשה לו עובד כוכבים [ב] נתנה לישראל במתנה אם עד שלא גלגלה נתנה לו חייבת ואם לאחר שגלגלה נתנה לו פטורה : [ג] (°) (עובד כוכבים שהפריש חלה ג אינו (ג) כלום ותאכל לזר) (ב"י בשם הרמב"ם) :

ב ד [ד] ב עיסת השותפין חייבת :

ג ג ישראל ה שהוא (ג) שותף עם העובד כוכבים אם אין בחלק הישראל כשיעור פטורה ו [ה] ואם יש בה כשיעור (ד) חייבת ז ויכול (ב) להפריש מיניה (ה) וביה :

ד ד עובד כוכבים שהיתה לו עיסה ונתגייר גלגלה קודם שנתגייר פטור אחר שנתגייר חייב (ג) ח אם (ו) ספק חייב :

ה [ו] ה שני עובדי כוכבים שעשו עיסה כשיעור וחלקוה ואח"כ נתגיירו והוסיף כל אחד על חלקו אחר שנתגייר עד שהשלימו לכשיעור (ד) הרי זו חייבת :

ו ו היתה העיסה בין עובד כוכבים וישראל בשותפות וחלקו ואח"כ נתגייר העובד כוכבים והוסיף כל אחד על שלו עד שהשלים לכשיעור (ה) של ישראל ט (ז) חייבת ושל עובד כוכבים פטורה :

שפתי כהן

משקין כו' דלע"ג דפסק המחבר בסמוך דחייבת בחלה מכל מקום לא ידענו מה יעשה בחלתה דלע"ג דכלנו עכשיו טמאי מת מכל מקום חלה זו טהורה דלא הוכשרה לקבל טומאה כיון שנלושה במי פירות שאין דבר מוכשר לקבל טומאה עד שיוכשר במשקה ומי פירות אינן נחשבין משקה להכשיר לקבל טומאה וא"כ חלה זו טהורה היא ואסור לשרוף חלה טהורה ולאכלה גם כן אי אפשר כיון שהיא טהורה ואנו רובן טמאים וטמא אסור לאכול תרומה טהורה וילטרך ליתנה לכהן קטן הלכך לכתחלה אסור ללוש רק כשיערב בהן א' מז' משקין כדי שיוכל לשרפה וכן הוא מבואר בסמ"ק וב"י וע' ברמב"ם בה' טומאת אוכלין מהו הן הדברים שאין מכשירין לקבל טומאה שנלמד שבכן אסור ללוש : יא אלא אם כן יערב. ונ"ל שדוקא יערב בשעת לישה קודם שחל חיוב חלה אבל אחר שלש במי פירות ונתחייב בחלה אין לערב בו שאר משקין : יב מה הם השבעה משקין. והם יין דבש שמן חלב טל דם מים וסימנך י"ד שח"ט ד"ם :

של א עיסת עובד כוכבים פטורה. דכתיב עריסותיכם ולא של עובד כוכבים וכתב הדרישה ובמקומות שהנשים קונות בלק מאופה עובד כוכבים ולוקחים ממנה חלה נראה דאסור כו' אם לא שנאמר שיש לסמוך על זה הואיל ומדאורייתא מעות קונות והם נותנין המעות קודם הגלגול עכ"ל כיון דדרכן כך אפשר בלא נתינת מעות קודם לכן מותר כיון דהעובד כוכבים יודע מנהג ישראל ולדעתא דהכי לש מתחלה ודינו כאילו נתנו לישראל במתנה קודם שגלגלו ע"כ ובתשובת משאת בנימין סוף סימן א' כתב דלאו שפיר עבד ויש לבטל המנהג עיין שם : ב אפילו לשה. דלא אזלינן בתר המגלגל לא לחיוב ולא לפטור רק מי שהיתה העיסה שלו בשעת גלגול : ג אינו כלום. ומודיעין אותו שאינו צריך. רמב"ם והטעם שלא יחשוב העובד כוכבים שהזר אוכל חלה וע"ל סימן שכ"ח סק"ב : ד עיסת השותפים כו'. ע"ל סימן שכ"ו ס"ק א' : ה שהוא שותף כו'. דוקא בשיש לה שותפות אבל עיסת ארנונית חייבת בחלה אע"ג דלא מלי מסלק ליה בזוזי אפי' אין בו שיעור חלה בשל ישראל דשמא ימלוך העובד כוכבים שלא ליטלה. כן פסק הב"ח: ו ואם יש בה כשיעור חייבת. ומשמע דבים בה שיעור לעולם חייבת אפילו העובד כוכבים עומד עליו ומפורסם שיד העובד כוכבים באמצע ואפילו קנו הקמח ביחד וכ"פ הב"ח עיין שם : ז ויכול להפריש מיניה וביה. כדלעיל סימן שכ"ד סעיף י"א ועיין מה שכתבתי שם : ח אם ספק חייב. היינו משום דספק איסורא לחומרא ונ"ל דהיינו דוקא מדינא אבל האידנא דכל חלה היא מדרבנן כדלעיל סימן שכ"ב אם כן פטור מספק ונ"ע למה כתבו האחרונים בסתם דין זה. ועל כל פנים נראה דהיכא דאיכא ספק בדבר בחלה כיון דבזמן הזה דהוה דרבנן יש להפרישה בלא ברכה : ט חייבת . אע"ג

טורי זהב

שאינם משבעה משקין פירות כגון מי בצים שהם אינם מכשירים את המאכל לקבל טומאה ואם ילוש שיעור חלה מה יעשה מחלתה לשרפה אינו יכול כיון שהיא טהורה ואין שורפין קדשים טהורים ולאכלה אינו יכול דרובן בחזקת טמאי מתים ומיהו יכול ליתנה לכהן קטן שלא ראה קרי כדאיתא בבכורות כ"כ סמ"ק ע"כ יערב עמהם א' משבעה משקים שסימנם י"ד שח"ט ד"ם ואז יהיה מוכשר לקבל טומאה :

של (א) עיסת עובד כוכבים פטורה . דכתיב ראשית עריסותיכם : (ב) להפריש מיניה וביה . דיש בילה בדבר לח ובשיעור חלה שיפריש א"א שלא יהיה בו משל ישראל והחלה אין לה שיעור מן התורה. עד כאן לשון הרא"ש: (ג) אם ספק חייב . כתב רש"ל דוקא בחלת ארץ ישראל שהיא דאורייתא וספיקא לחומרא אבל חלת ח"ל שהיא דרבנן לא : (ד) הרי זו חייבת . אין שייך לומר בה שהיא שעת חובה ונפטר שהרי לא בא החיוב עד אחר שנתגייר: (ה) של ישראל חייבת . לפי שעיסה

באר הגולה

קיי"ל כר"ע מחבירו : (°)פי' כיון שהיא טהורה :

א משנה ה' פ"ג דחלה : (°) אפילו בא"י ולא דמי לתרומה דכתב בסעיף מ"ד דעריסותיכם כתיב ולא עיסת עובד כוכבים : ב חולין דף קל"ה ע"ב : ג שם במשנה ה' פ"ג דחלה : ד שם משנה ז' : ה לשון הרמב"ם בפ"ז מהירושלמי פ"ג דחלה ומפרש שם שלא היתה להם שעת חובה ונפטרו : ו ג"ז שם מהירושלמי שם והראב"ד השיגו מדין שנים שעשו וכו' והביאו המחבר לעיל בסי' שכ"ו סעיף ד' ועיין בב"י וכל"מ מה שהאריך שם בזה :

בית הלל

(סימן ש"ל סעיף א' בהג"ה) עובד כוכבי' שהפריש חלה אינו כלום ותאכל לזר . כתב ב"י וז"ל והוא במנחות בפרק רבי ישמעאל דף ס"ז ע"א ז"ל איתיבי רבינא לרבא חלת עובד כוכבים בא"י ותרומתו בחו"ל מודיעין אותו שהוא פטור וחלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדמעת הא תרומתו בא"י אסורה ומדמעת. והא הכי תנא דאמר מירוח העובד כוכבים אינו גלגול העובד כוכבים פטור מדרבנן גזירה משום בעלי כיסין אי הכי אפילו חלה נמי אפשר דלאו לא פחות מה' רביעיות קמח ועוד. תרומה נמי אפשר דעביד ליה כר' אושעיא וכו' . ומשני התם בפרהסיא ויזלא בה מלתא הכא בצינעא לא ויזלא ביה מלתא עכ"ל הגמרא והנה מהגמרא הנ"ל למד הרמב"ם עובד כוכבים שהפריש וכו' ונסתפקו הב"י משום דהקשה בגמרא מאי שנא גבי תרומה בארץ מדמעת ומשני בגמרא הנ"ל מדרבנן גזירה משום בעלי כיסין ומקשה בגמרא א"ה חלה נמי ותירצו חלה אפשר דאפו לה פחות משיעור חלה וכו' ולכן כתב הרמב"ם הנ"ל עובד כוכבים שהפריש אפילו בא"י אינה חלה אלא מודיע אותו שאינה צריך ותאכל לזר ולמה לא חששו שמא חלה של ישראל היא ונתנה אותו ביד עובד כוכבים כדי לפטרו שאם ירצה ישראל יפטור עצמו ויעשה עיסתו פחות משיעור חלה עד כאן לשונו וזהו תירוצו בגמרא שכתבנו למעלה. אבל בתרומת עובד כוכבים כתב הב"י בשו"ע בשם הרמב"ם סי' של"א סמ"ד עובד כוכבי' שהפריש תרומה משלו גזרו חכמים שיהא תרומתו תרומה אם הוא בא"י וטעמו שלמוד מהגמרא הנ"ל שמחלקין בגמ' בין תרומה לחלה דבתרומה גזרו רבנן אם הוא בא"י משום גזירה דבעלי כיסין ובאמת מלשון הגמרא משמע דבחלה דוקא בא"י מודיעין אותו אבל בחו"ל אפילו להודיע א"צ אבל הרמב"ם לא חילק כלל משום דכתב בלשונו אפי' בא"י א"כ משמע דאין חילוק דאפי' בחלת ח"ל צריך ג"כ להודיע ומנו"ם בהג"ה השמיט תיבות ומודיעין אותו ועי' בסי' של"א בסמוך בסמ"ד מה שאכתוב עוד שם וק"ל :

יד אברהם

(סימן ש"ל סעיף ד' בש"ע) אם ספק חייב . עיין בש"ך שהניח בצ"ע למה סתם ולא ביאר דהאידנא דחלה דרבנן פטור מספק ולפמ"ש המשנה למלך בפ"ז מהל' תרומות דמחמירין בספק תרומה בזה"ז אף בחזקת היתר ושאני ספק תרומה בזה"ז מאשר איסורי דרבנן א"ע דה"ה חלה שדינה כתרומה ומש"ה מחמירין גם גבי ספיקא דגר שהי' לו עיסה ולא נודע אימת גלגלה אע"פ שהיה לה חזקה להיתר כמ"ש רש"י בחולין (דף קל"ד) וע"ש הטעם דמחמירין בדאורייתא משום שיש בה מיתה וה"נ מחמירין בה אף בזה"ז . ובחי' להרמב"ם בהל' תרומות פ"א ובה' בכורים פ"ו הוכחתי שכן הוא גם דעת הרמב"ם ויש ליתן טעם לזה ע"פ מ"ש המ"ל בפ"מ דמלוה גבי שמיט' בזה"ז דרבנן דלא מהני בה תנאי שלא תשמטנו כיון שעיקרה דאורי'

חידושי רע"ק

(סי' שכ"ט סעיף י') א"אב יערב עמהם . ע' בשער המלך (פ"ו ה"ד מהל' ברכות) דאם מערב מים בשפה א' סגי אבל אם מערב באחרות מז' משקין בעינן שיהיה הרוב מהם ע"ש: (סי' ש"ל ש"ך סק"א) הואיל ומדאורייתא מעות קונות . ע' בש"ך חוה"מ (רס"י קצ"ר) : (שם סק"ה) כן פסק הב"ח . ואם יראו אח"כ שישראל אכלו לא ידעו שהיה בו עובד כוכבים שותף דעיסת ארנונית לית ליה קלא ומפריש חלה בברכה . דשב"א בתשובה (סימן תקכ"ה) :

ביאור הגר"א

של [א] ושל ישראל כו' . הרא"ש בפסקיו למד מרישא עיסת עובד כוכבים כו' הנ"ל כמו שאין גלגול ישראל מחייב כו' . ואמרינן בספ"ב דפאה שדה שקצרוה עובדי כוכבים כו' ויליף לה בספרי ובקצרכם פרט לשקצרוה עובדי כוכבים והביאו הר"ש שם ואמרינן בירושלמי שם והביאו הר"ש שם מתני' כשקצרוה לעצמן אבל אם קצרוה לישראל חייבת ותני כן אין כו' וכ"ש כאן דלא אימעוט אלא מעריסותיכם ולא של עובדי כוכבים כמ"ש במנחות ס"ז. בתשו' כלל ב' ס"ב: [ב] נתנה כו' . מתני' שם: [ג] עובד כוכבים כו' . מנחות שם : [ד] עיסת כו' . חולין קל"ה ב' : [ה] ואם יש כו' ויכול כו' . מד וכ"כ ע"פ הרא"ש ס"ו וז"ל והא דפטרינן בפ' ראשית הגז שותפות של עובד כוכבים מן החלה היינו כשאין בחלקו כו' ונראה שיכול להפריש מיניה וביה דיש בילה בדבר לח לכ"ע כו' והלה אין לה שיעור כו' וכל דבריו תמוהין מה שהקשה מחולין שם לא נזכר כלל שותפות עובד כוכבים בחלה אלא בתרומה ומתרומה הקשה סה"ת וש"פ והתם א"א לומר כתירוץ הרא"ש דהא תרומה אף בכ"ש חייב אבל באמת דאיתמר לר' אלעאי אבל לרבנן אמרינן שם בלישנא בתרא ואב"א שותפות עובד כוכבים כו' וכמש"ל סי' של"א סי"א וכן תירץ סה"ת במסקנא שם אלא הא דארנונא דפ"ק דפסחים (ו' א') קשה וצ"ל דשם אפי' אין בשל ישראל שיעור בלא חלק הארנונא וכ"כ בסה"ת ואין נ"מ בזה לדינא אבל בט"ש שיפריש מיניה וביה תמוה דהא קי"ל בפ"ק דר"ה (י"ג ב') לכל אין בילה כו' ועתוס' שם ד"ה חוץ כו' ולשון רש"י שם ד"ה חוץ אפעיתיה שכתב שדבר לח כו' ותוס' כתבו בפ"ג דמנחות (כ"ב ב') וש"ס שקמח הוא דבר לח ולא היא דוקא לענין תערובת בין יבש ללח שהחילוק הוא בין דבר המתערב לדבר העומר בעצמו משא"כ כאן [ואע"ג דבירושלמי ספ"ד דתרומות אמרינן בר פדיה אמר אין בילה אלא ליין ושמן בלבד מודה הכא שהן נבללות התם ג"כ לענין ביטול וז"ש ואע"ג כו' מודה כו' ר"ל לענין ביטול] . ובזה מודינא ליה אם לקחו מתחלה הדגן או הקמח בשותפות שיכול להפריש מיניה וביה שכל קודם וקודם שניהם שותפין בו ואין שיעור לחלה וכמ"ש בסי' של"א סי"א אבל כל שנתערבו בקמח אין תקנה אלא שיטול כ"כ שיעלה ודאי מחלקו וכמ"ש בב"י בס"ס זה בשם מ"כ וכמ"ש בזבחים פ' ב' הב"ע כגון דאיכא כו' וע"ש שכ' לחדיא כדברי דאין בילה כו' וזה החילוק בין לקחו בשותפות או לא מבואר ג"כ ברש"י חולין קל"ח ב' ד"ה טבל וחולין כו' ול"נ שי"ל תקנה כו' ואפי' למאן דפליג כו' ובתוספתא דדמאי כו' ואף שרש"י כתב וא"י מהו מבואר הוא כדברי תשו' הנ"ל שנוטל כ"כ עד שיעלה גם ת"מ שבטבל וכמ"ש בסוף דמאי מאה טבל מאה חולין נוטל ק"א כו' ע"ש מבואר מתוספתא הנ"ל או שיפריש ממקום אחר או שיפריש כ"כ כו' כנ"ל ואם לקחו בשותפות מבואר מרש"י ג"כ כנ"ל : [ו] שני עובדי כוכבים כו' היתה כו' . ירושלמי פ"ג שני עובדי כוכבים שעשו ב' קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו חייבין שלא היתה לחן שעת חובה ונפטרו ב' ישראלים שעשו ב' קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו

פתחי תשובה

שלא נלתת . ל"ת . ומיזרי נמי . שלא נתן מלח שלנו הכא ממים לתוך העיסה וכמ"ש בפמ"ג בא"ח סימן קנ"ח באשל אברהם סק"ח לענין דבר שטיבולו באחד משבעה משקים ע"ש : (ד) יערב עמהם . עיין בשער המלך סוף פ"ו מהלכות ברכות שהביא דברי הרמב"ם פט"ז מהלכות טו"א דין ד' שכ' וכן מי פירות שנתערבו בשבעה משקין הולכין אחר הרוב נתערב במים כ"ש הרי הכל משקה ומטמא טומאת משקין ומכשיר והראב"ד שם השיג עליו וכתב דאפילו בתערובת מים בעינן רובא ע"ש ולכן תמה על המחבר כאן שכתב אא"כ יערב עמהם א' משבעה משקים ולא ביאר דבשאר משקין חוץ מהמים צריך שיערב בהם רוב כדי שיוכשרו ע"ש מיהו י"ל דיש חילוק דאם מערב המשקין זה בזה אז אזלינן בתר רובא משא"כ אם מתחלה לש במי פירות ואח"כ הוסיף עוד אחת מז' משקין לא שייך ביטול ומכשיר אפי' בכ"ש ולוף דכ' הש"ך דכאן ר"ל דוקא שיערב קודם שחל חיוב חלה מ"מ י"ל דמיירי אחר שנספך המ"פ ועדיין לא נתערב הקמח יפה ע"ל סי' שכ"ז ס"ב :

של (א) אפילו לשה . עכה"ט ועיין בזה בתשובת הרדב"ז ח"ב סי' תרי"ח : חייבת

באר היטב

חלה זו טהורה דלא הוכשרה לקבל טומאה שמי פירות אינם נחשבים משקה להכשיר וא"כ חלה זו טהורה היא ואסור לשרפה ולאכלה ג"כ א"א שאנו רובן טמאים וטמא אסור לאכול תרומה טהורה ויצטרך ליתנה לכהן קטן הלכך לכתחלה אסור ללוש רק שיערב בהן אחד מז' משקין שסימנם י"ד שח"ט ד"ם ואז יהיה מוכשר לקבל טומאה ויכול לשרפה (ודוקא שיערב בשעת לישה קודם שחל חיוב חלה אבל אחר שלש ונתחייב בחלה אין לערב בו שאר משקין) עכ"ל הש"ך :

של (א) לשה . דלא אזלינן בתר המגלגל לא לחיוב ולא לפטור רק מי שהיתה העיסה שלו בשעת הגלגול וכתב הדרישה ויש מקומות שהנשים קונות בלק מאופה עובד כוכבים ולוקחות ממנה חלה נראה דאסור אם לא שנאמר שיש לסמוך ע"ז הואיל ומדאורייתא מעות קונות וכן נותנין המעות קודם הגלגול ועוד כיון דדרכן בכך אפשר דבלא נתינת המעות קודם לכן מותר כיון דהעובד כוכבים יודע מנהג ישראל ולדעתא דהכי לש מתחלה דינו כאלו נתנו לישראל במתנה קודם שגלגלו ובתשובות מ"ב כתב דלאו שפיר עבדי ויש לבטל המנהג עכ"ל הש"ך וע"ל סי' שכ"ו ס"ק ב' מ"ש שם : (ב) כלום . כתב הש"ך ומודיעין אותו שאינו צריך כדי שלא יחשוב העובד כוכבים שהזר אוכל חלה וע"ל סי' שכ"ח סכ"ב : (ג) שותף . דוקא בים לו שותפות אבל עיסת ארנונית חייבת בחלה אע"ג דלא מלי מסלק ליה בזוזי ואפי' אין שיעור חלה בשל ישראל דשמא ימלוך העובד כוכבים שלא ליטלה. כ"ש הב"ח : (ד) חייבת . ומשמע דאפי' העובד כוכבים עומד עליו ומפורסם שיד העובד כוכבים באמצע ואפי' קנו הקמח ביחד אפ"ה חייבת . ש"ך וכ"פ הב"ח : (ה) וביה . דיש בילה בדבר לח ובשיעור חלה שיפריש א"א שלא יהיה בו משל ישראל והחלה אין לה שיעור מן התורה עכ"ל הרא"ש : (ו) ספק . כתב הש"ך היינו משום דספק איסור לחומרא ונ"ל היינו דוקא מדינא אבל האידנא דכל חלה היא מדרבנן ע"כ פטור מספק ונ"ע למה כתבו האחרונים בסתם דין זה ועכ"פ נראה דהיכא דאיכא ספק בדבר בחלה כיון דבזה"ז הוי דרבנן יש להפרישה בלא ברכה עכ"ל : (ז) חייבת . לפי שעיסה של ישראל כשהיתה מחוברת בחלקו של עובד כוכבים לא באה לידי חיוב מעולם עד שמוסיף אח"כ וע"כ חייב כשמוסיף מה שאין כן חלק של עובד

אף על גב דשני ישראלים שעשו שני קבים ביחד וחלקוה ואחר כן הוסיף כל אחד שלו והשלימו לכשיעור אמרינן לעיל סימן שכ"ו ס"ד דפטורים שאני התם שכבר היה לעיסה זו שעת חובה קודם חלוקה אלא שהיתה פטורה משום שהיה דעתם לחלק והוי זו העיסה כאלו הורמה ממנה חלתה ושוב לא תחזור לחיובה אבל הכא לא היה לזו העיסה שעת חובה לעולם בין קודם חלוקה בין אחר חלוקה הלכך עכשיו כשיושלם שיעורו חל עליו חיוב הרמת חלה וחייב להפריש חלה :

שעיסה של ישראל כשהיתה מחוברת בחלקו של עובד כוכבים לא בא לידי חיוב מעולם עד שמוסיף אחר כן וע"כ חייב כשמוסיף מה שאין כן חלק של עובד כוכבים שהיה מחובר לחלק ישראל שהוא בר חיוב והוה כאלו גם העובד כוכבים שיעור חלה אלא שעיקר מפני שהוא עובד כוכבים בשעת החיוב שוב אינו מועיל שום דבר להתחייב :

הגה [ז] ו ודוקא שעשאוה מתחילה בשותפות (°) על מנת שלא לחלקה ונמלכו לחלקה אח"כ אבל אם עשאוה מתחלה על מנת לחלקה אף של עובד כוכבים חייבת :

ז [ח] ח הפקיר עיסתו קודם שנתגלגלה וזכה בה ואח"כ גלגלה או הפקירה אחר שגלגלה וחזר וזכה בה חייבת הפקירה ונתגלגלה בעודה הפקר ואחר כך זכה בה פטורה :

ח [ט] ט העושה עיסה לבהמה ולחיה פטור :

ט י עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה חייבת ואם לאו פטורה [י] יא ודוקא שניכר בה שהיא לכלבים כגון שאינה ערוכה ועשויה כצורת לחם הא לאו הכי (ב) חייבת :

באר הגולה

ז ב"י: (°) (פי' דהוי כאלו גם העובד כוכבים שיעור חלה וכבר היתה לה שעת חובה ונפטרת מפני שהיא של עובד כוכבים ושוב אינה חוזרת להתחייב) : ח רמב"ם פ"ח וכתב הכ"מ שהוא נלמד מדין ההקדש משנה ג' פ"ג דחלה ומייתי לה במנחות דף ס"ז ע"ב: ט ספרי ויליף לה מעריסותיכם ולא של חיה ומשנה דלקמן : י משנה ח' פ"ק דחלה : יא טור בשם הרמב"ן ע"פ הירושלמי :

יד אברהם

ואין חילוק בין דרבנן לדאורייתא אלא בזמן עשו בו חיזוק כשל תורה ע"כ . ואך טעמא שייך מי גבי תרומה וחלה בזה"ז שהחמירו בהו חכמים גבי ספק כמו בשל תורה . ועוד דמהרא יבנה ביהמ"ק ויקולו נ"כ כדהשתא כדאיתא בפ"ק דבינה ובתרי דוכתי . ובזה נסתלקה קושיי' ס' מקום שמואל בנדה (דף ל"ג) וכה"ג כתב כמ"ל בכל' בכורות

ביאור הגר"א

ר' בא בשם שמואל ר' אמי בשם ר' חייא רבא אפי' עשאה קלוסקין והא תנינן אם אין הרועים אוכלים ממנה תפתר שעשאה משעה ראשונה שלא יאכלו הרועים ממנת ופסק הרא"ש ס"ב והטור בשם הרמב"ן כר' יוחנן אבל הרמב"ם לא כתב רק לשון מתני' ופסק כשמואל ור' חייא רבא וס"ל דהן פליגי אר' יוחנן וכן נראה דאמר קלוסקין דלא כב"ש . ... הר"ש שפסק כר"ל דסוגיא דנס' דידן בפ"ב די"ט כוותיה דאמרינן שם כ"א א' מתיב ר' חנא כו' שאני עיסת כו' אלמא אע"ג שנעשית לשם כלבים הואיל ויכול לאוכלה נאפות בי"ט וצ"ל בסיפא דוקא שאין יכול לאוכלה וכל הני אמוראי דירושלמי הנ"ל ס"ל דלא אמרינן הואיל אבל אנן קי"ל דאמרינן הואיל ועי"כ צ"ל כר"ל (ע"כ) :

פטורין שכבר ה"ל שעת חובה ונפטרו ישראל ועובד כוכבים שעשו ב' קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו ניחא חלקו של ישראל חייב חלקו של עובד כוכבים מהו כלום חלקו של עובד כוכבים חייב מחמת חלקו של ישראל חלקו של ישראל חייב וחלקו של עובד כוכבים ... [ז] ודוקא כו' . ב"י וכתב דאם עשאוה מתחלה לחלק לא ה"ל שעת חובה ... [ח] הפקיר כו' ... [ט] העושה כו' . כמ"ש בס"ם ... והנירפא שם ושל חיה פטורה וכ"ה ברא"ש : [י] (ליקוט) ודוקא שניכר כו' . ירושלמי שם איזהו עיסת כלבים רשב"ל אומר כל שעירב בה סורמן מתני' אמרה כן בזמן שהרועים אוכלים ממנה פעמים שאין הרועים אוכלים ממנה ר' יוחנן אמר כל שעשאה כעבין ותני כן עשאן כעבין חייבת עשאה למודים פטורה

באר היטב

כוכבים שהיה מחובר לחלק ישראל שהוא בר חיוב והוי כאלו גם העובד כוכבים שיעור חלה אלא שעיקר מפני שהוא עובד כוכבים בשעת החיוב שוב אינו מועיל שום דבר להתחייב עכ"ל סמ"ז :

פתחי תשובה

(ב) חייבת . הטעם משום מ"ע ואף דלא שייך כאן מ"ע כי מי יבוא אחריו אימת הפריש חלה בשעת לישה או אפיה או אח"כ מ"מ הא קיי"ל דבמקום שאסרו חכמים משום מ"ע אפילו בחדרי חדרים אסור . אמנם נ"ע דהפשר גם כאן נימא (כמו לעיל סעיף ד' בבה"ט סק"ו) דדוקא בחלת ארץ ישראל שהיא דאורייתא אבל חלת ח"ל לא דהא כתבו התוספות בכתובות דף ... בפסקי תוספות פ"ק דע"א סימן י"ד והבאתי לעיל סי' פ"ו דלא אמרינן דאפילו בחדרי חדרים אסור רק במידי דאיכא חשדא שעובר אדאורייתא אבל בדבר שעיקרו דרבנן ... בת פרי תבואה סימן ס"ו שנתעורר בזה וכתב דלא קי"ל לדינא כהתוס' בכתובות הנ"ל והעלה דיפרים בלא ברכה עיין שם ועמ"ש לעיל סימן שכ"ח סק"א עוד בשמו :

הלכות תרומות ומעשרות ומתנות עניים וראשית הגז

שלא דין נתינתם באיזה מקום וכיצד הכהן מקבלם ואם הם דאורייתא או דרבנן . ובו קמ"ו סעיפים :

א [א] א התרומות ומעשרות א ב אינם נוהגים מן התורה אלא בארץ ישראל ג בין בפני הבית בין שלא בפני הבית ד ונביאים התקינו שיהו נוהגים אפי' [ב] בארץ שנער מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב ישראל הולכים ושבים שם ה וחכמים הראשונים התקינו שיהו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב מפני שהם סביבות לארץ ישראל ב [ג] ו סוריא הקונה בה שדה חייבת בתרומות ומעשרות [ד] מדברי סופרים [ה] ושאר הארצות אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן :

ב [ו] ז בזמן הזה אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל ואפי' בימי עזרא ג אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה אלא מדבריהם מפני שנאמר כי תבואו משמע ביאת כולכם ולא ביאת מקצתן כמו שהיתה בימי עזרא:

שפתי כהן

שלא א אינם נוהגין כו' . שכל מצוה שהיא חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ : ב סוריא כו' . לשון הרמב"ם סוריא יש דברים שהיא בהן כארץ ישראל ויש דברים שהיא כח"ל וכן מתבאר והולך : ג אין חיוב בתרומות ומעשרות מן התורה. ובכל מקום שהזכירו הרמב"ם והמחבר חיוב מן התורה היינו בזמן שהיו ישראל כולם ביחד על אדמתן ולא בזמן הזה : ויש

באר הגולה

א מכאן עד סעיף י"ג הוא ל' הרמב"ם בפ"א מהל' תרומות : ב משנה ג' פרק ד' ידים : ג משנה ג' פ"ב דביכורים וספרי סוף פרשת קרח : ד שם ... ז שם ...

ביאור הגר"א

שלא [א] התרומות כו' . מתני' פ"ק דקדושין כל מצוה שהיא תלויה בארץ ... [ב] (ליקוט) בארץ שנער כו' ... [ג] סוריא הקונה כו' ... [ד] מד"ס ... [ה] ושאר הארצות כו' ... [ו] בזה"ז כו' ...

חידושי רע"ק

(סי' שנ"א סעיף ב') ואפילו בימי עזרא . ע' בת' מהרי"ט (ח"א סי' כ"ה)

בית לחם יהודה

(סימן של"א ס"ק א') סוריא כו'. ...

ד ויש חולקין . ונעמייהו דלא סיים הכי טעמא דביאת כוכבים חלה גבי חלה לעיל סימן שכ"ב סעיף ב' דכתיב בכוחכם בביאת כוכבים אבל לענין תרומות ומעשרות לא כתיב שיהו כל ישראל עליה : ה מפריש כו' . דקנין הטובד כוכבים חיו מפקיע קדושת הקרקע בארץ ישראל אלא היא בקדושתה ומה שלקחה היא לו ככבוש יחיד: ו מה שאין כן בסוריא . דים קנין לעובד כוכבים בסוריא להפקיע מן המעשרות ומן המציעית : ז פטורים מכולם . דכיון שנעשה המיכול ומלגן ביד העובד כוכבים שהוא חזמן שלקה עליו חיובם נפטרו שנאמר דגן ולא דגון עובד כוכבים: ח ומפריש תרומה . כיון תרומה גדולה : ט ותרומת מעשר . מוכר לכהן ולוקח דמיה כדאיתא בגמ"ס : י מפני שהוא אומר ללוי . במעשר ולכהן בתרומת מעשר אני באתי מכח לוים שאין לאחם יכולים ליטול ממנו כלום ומפני מה אמרו לא יקן תרומת מעשר לכהן בתרומה גדולה לפי שנאמר בתרומת מעשר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר לוקח מישראל אתה מפריש ממנו תרומת מעשר ונותנה לכהן אבל טבל שלא נתעשרו עליו לוקח מן העובד כוכבים לוי אבל טבל שלא נתעשרו עליו לוקח מן העובד כוכבים ישראל אבל מעשרות שנתעשרו עליהן לוקח מן הישראל שהרי הן כשלו בידו ואין לו עליהן אלא דמים . והא דמוכרה לכהן היינו מפני שהלוים והם מולקין נדיך נפש"ח הן כדאמר בפ"ג דחולין דף קל"ז ע"ב ורש"י ז"ל המפקיד

הגה (א) ד [ז] ויש מולקין ופבירא להו דמייבין עכשיו בארץ ישראל בתרומות ומעשרות מדלוייתא לך לא מהנו כן (עור בשם ר"י) :

ג [ח] ם עובד כוכבים שקנה קרקע בארץ ישראל וחזר ישראל ולקחה ממנו מפריש תרומות ומעשרות ו ם מה שאין כן בסוריא :

ד [ט] (א) י פירות העובר כוכבים שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל אם נגמרה מלאכתן כיד העובר כוכבים ומרחן העובד כוכבים ז פטורין מכולם [י] ואם לקחן ישראל [יא] אחר שנתלשו קודם שתגמר מלאכתן וגמרן ישראל חייבים ח [יב] ומפריש תרומה ומעשר ראשון ט ותרומת מעשר ומשייר לעצמו מעשר ראשון והוא שלו י מפני שהוא אומר ללוי אני באתי מכח איש (ב) שאין אתה יכול ליטול ממנו [יג] (והחרומת מעשר (ב) מוכר (ט) לכהן ומעל דמיה) (יא טור) :

ה [יד] יג מכר העובד כוכבים הפירות שלו לישראל כשהן מחוברים לקרקע אם עד שלא באו יא לעונת המעשרות וגמרו כיד ישראל יב חייב בכל ונותן (ג)כל מעשר ראשון ללוי ואם מכרן אחר שבאו לעונת המעשרות מפריש תרומות ומעשרות [טו] ונותן המעשר ללוי לפי חשבון כיצד לקח תבואה זרועה מעובד כוכבים אחר שהכניאה שליש וגמרה ביד ישראל מפריש תרומות ומעשרות יג ונותן ללוי (ד) שני שלישי המעשר (ג) הראשון :

ו [טז] יד ישראל שמכר פירותיו לעובד כוכבים קודם שיבואו לעונת המעשרות וגמרן העובד כוכבים יד פטורין מן התרומה ומן המעשרות ואם אחר שבאו לעונת המעשרות טז אע"פ שגמרן העובד כוכבים חייב (ג) בכל :

ז [יז] טו מכר עובד כוכבים לישראל פירות מחוברים אחר שבאו לעונת המעשרות ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל אינם חייבים בתרומה ומעשרות [יח] הואיל ובאו לעונת המעשרות ברשות עובד כוכבים ומרחן העובד כוכבים אע"פ שהם ברשות ישראל טז [יט] טו הקונה פירות מעובד כוכבים בסוריא כו' . דמכוריא קיל טפי כיון דלפילו הקונה שדה שם יש חילוק גדול בין מכר עובד כוכבים לישראל פירות מחוברים אחר שבאו לעונת המעשרות ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל אינם חייבים בתרומה ומעשרות [יא] ואם אחר שבאו לעונת המעשרות ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל חייבים בתרומה ומעשרות [יב] ואם אחר שבאו לעונת המעשרות ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל חייבים בתרומה ומעשרות [יג] ואם אחר שבאו לעונת המעשרות ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל חייבים בתרומה ומעשרות [יד] הגה אבל אם מכרן העובד כוכבים קודם שבאו לעונת המעשרות ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל חייבים בתרומה ומעשרות [טו] ונותן המעשר ללוי לפי חשבון כיצד לקח תבואה זרועה מעובד כוכבים אחר שהכניאה שליש וגמרה ביד ישראל מפריש תרומות ומעשרות [טז] ישראל שמכר פירותיו לעובד כוכבים קודם שיבואו לעונת המעשרות וגמרן העובד כוכבים יד פטורין מן התרומה ומן המעשרות ואם אחר שבאו לעונת המעשרות טז אע"פ שגמרן העובד כוכבים חייב (ג) בכל : [יז] יד מכר עובד כוכבים לישראל פירות מחוברים אחר שבאו לעונת המעשרות ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל אינם חייבים בתרומה ומעשרות [יח] הואיל ובאו לעונת המעשרות ברשות עובד כוכבים ומרחן העובד כוכבים אע"פ שהם ברשות ישראל טז [יט] טו הקונה פירות מעובד כוכבים בסוריא כו' . דמכוריא קיל טפי כיון דלפילו הקונה שדה שם יש חילוק גדול בין מכר עובד כוכבים לישראל פירות מחוברים אחר שבאו לעונת המעשרות ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל אינם חייבים בתרומה ומעשרות [יא] ואם אחר שבאו לעונת המעשרות ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל חייבים בתרומה ומעשרות [יב] ואם אחר שבאו לעונת המעשרות ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל חייבים בתרומה ומעשרות [יג] ואם אחר שבאו לעונת המעשרות ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל חייבים בתרומה ומעשרות [יד] הגה אבל אם מכרן העובד כוכבים קודם שבאו לעונת המעשרות ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל חייבים בתרומה ומעשרות [טו] ונותן המעשר ללוי לפי חשבון כיצד לקח תבואה זרועה מעובד כוכבים אחר שהכניאה שליש וגמרה ביד ישראל מפריש תרומות ומעשרות יג ונותן ללוי (ד) שני שלישי המעשר (ג) הראשון :

שלא

(א) ויש חולקין כו' . דעת העור שכתב על הרמב"ם דס"ל גבי תרומה כמי דרבנן ביאת כוכבים חלה דזה אינו דומה לעיל סימן שכ"ב סעיף ב' דכתיב בכוחכם בביאת כוכבים לבד לענין תרומות ומעשרות לא כתיב שיהו כל ישראל עליה : ה מפריש כו' . דקנין הטובד כוכבים חיו מפקיע קדושת הקרקע בארץ ישראל אלא היא בקדושתה ומה שלקחה היא לו ככבוש יחיד: ו מה שאין כן בסוריא . דים קנין לעובד כוכבים בסוריא להפקיע מן המעשרות ומן המציעית : ז פטורים מכולם . דכיון שנעשה המיכול ומלגן ביד העובד כוכבים שהוא חזמן שלקה עליו חיובם נפטרו שנאמר דגן ולא דגון עובד כוכבים: ח ומפריש תרומה . כיון תרומה גדולה : ט ותרומת מעשר . מוכר לכהן ולוקח דמיה כדאיתא בגמ"ס : י מפני שהוא אומר ללוי . במעשר ולכהן בתרומת מעשר אני באתי מכח לוים שאין לאחם יכולים ליטול ממנו כלום ומפני מה אמרו לא יקן תרומת מעשר לכהן בתרומה גדולה לפי שנאמר בתרומת מעשר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר לוקח מישראל אתה מפריש ממנו תרומת מעשר ונותנה לכהן אבל טבל שלא נתעשרו עליו לוקח מן העובד כוכבים אין לאחם לוקח נותן לכהן תרומת מעשר שהפרים הלא מוכרה לכהן : (ג) כל מעשר ראשון ללוי . והלוי יפרים לאחר כך תרומת מעשר לכהן וגרלאה פשוט דחייב ג"כ במעשר שני ועני דהא חייב בכל קלאתי: (ד) שני שלישי המעשר הראשון. כי לכל מה שגדל בחלקו הוא כלולו היה שלו מעולם ובעור מכיום ומוכר לו הפלים וכתב רש"ל ופסיעה דתרומה גדולה נותן :

נקודות הכסף

(סימן של"א בס"ז ס"ק א') **וצ"ע** על חסור בזה . לק"מ דדעת העור לכותב דהא לפילו למ"ד תרומה גזמן הזה דאוריימא חלה דבכהן דכתיב בכוחכם בביאת כוכבים חלמל דבכוחכם לאחה דוקא קאי ולא לכהן תרומה מיהא ואפילו למ"ד תרומה דבכהן היינו משמי לאחיהו ומכוחכם כתוב' ומלה פוסקים ולא מכוחכם וכן דעת הלבוש"ד בהגבות :

בית הלל

(סימן של"א סעי' ב' בהג"ה) ויש חולקין ומביאה לחו דחייבת עכשיו בא"י בתרומו' ומעשרות מדאורייתא אך לא נהגו כן . והכי לפי דעת רלשונו והים חולקין וכיון לפ"ם הי דכתב בסו"ע בא"מ בפי' רע"ב סעי"ו וז"ל המפקיד

בית לחם יהודה

בני בבית בישם ולוקחים בליש מלאים מן הבת ומעלים לוחם לבית ולוחבים לוחם בני מעבר לין זה בבן . ובתב עוד מה שנהבין בנפת שהישראל קונה שומעין ונפת מן העובד כוכבים ועושים מהם שמן ולולין לוחן בני שפיבת מעבר לין זה בבן . פירות העובד כוכבים שגדלו בקרקע שלו הם הישראל לא קנה מן העובד בוכבי' אלילו מרחה העובד בוכבים ע"י ישראל ובקה ממנו לא"כ פטור לאילו מדברבן ולפ"ז יוכל הישראל לקנות מן העובד כוכבים היין שיוצא מן הענבים שלו לף על פי שהישראל הוא הדוחך ענבים והוא בתלויות העובד כוכבים עד שיוצא היין בבית הבקבר שמאלתי:

ברכי יוסף

(סימן של"א שו"ע סעיף ד') **פירות** העובר כוכבים וכו' ומרחן העובד כוכבים וכו' . מי שקונה פירות תלושים מהעובד כוכבים וקיימו לינה שלא נלחר מיכות לף שהוא מפיע בעובד כוכבים במיכות כיון דכל זמן שלא מדד יכול

גליון מהרש"א

(סימן של"א בס"ע סעיף ד') **אני** באתי מכח איש . בסל"ם פ"א מהרומות בשם מבי"ם דדוקא היכא שהייב רק מדרבנן יכול לוחר בן והוא ז"ל חלק עליו . וכדאת המל"ם מבואר בתוס' שבתות פ"ז ד"ח נזידה : (ל"ר סק"ז) **דבינן** משנתה תחידה . ע' בב"מ פ"א מהרומות היא דהכם אחר רצה להחמיר ונזרו שלא לשנות המנהג שפני בבדן של ראשונים :

עיני לבונה

(סימן של"א שו"ע סעיף ג') **עובד** כוכבים שקנה קרקע בא"י וחזר ישראל ולקחה ממנו מפריש תרומו' ומעשרו' . עי"ש פ"ק כ' שכתב דקניית מעובד כוכבים תינה מסקנת קדושת הקרקע בא"י אלא היא בקדושתה כו' וכוה מהרמב"ם פ"ל מהל' תרומות

צבי לצדיק

(סימן של"א בש"ך ס"ק ד') **ויש** חולקין . פעמייהו. תימה לי מל מעור שכתב בשם ר"י שכוח לחוריימא ובאחת בשם ר"ת בעובד פ"ב ד"ה ויובשכ' ר"י לסדיא דל' ויחקיק אלינא

באר היטב

שלא (ה) לבהן. משום דים בה קדושה ומבורה לזכים לבך מובבה לבהן : (ג) הראשון . ומני שיעי מרומה מעשר מוהן לבהן ומוהב הפלים של מעשר לאחן הוא שלו ותרומה מעשר מחוהן הפלים מוכר לבהן מעשם ס"ל . ס"ך : (ג) בבל . היינו מדברבן אם העובד כוכבים שומר פירות הישראל מה

חייב בתרומות ומעשרות מלא מדבריהם: יז ואם עדיין לא הגיעו כו'. כלומר ואם קנה קרקע מן שעובד כוכבים בסוריה ופירות מחוברים אם הגיעו לעונת המעשר ביד עובד כוכבים פטורים ואם עדיין לא הגיעו לעונת המעשרות חייב לעשר מדרבנן הואיל וקנה מחמת עם הקרקע: יח לפי שאין לו בגוף הקרקע כלום. וים לעובד כוכבים קנין בסוריה להפקיע מן המעשרות וכמו שמחבאר: יט שותפו העובד כוכבים חייבת. ולפי טל גב דשדטו ביד עובד כוכבים ונטולו ביד שבד כוכבים לממיון דים קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע מיד מעשרות דכתיב דגך ולא דגן עובד כוכבים וה"ה דגך המיוחד ולא מים לעובד כוכבים שותפות בה לא פטורין

בין תלושים בין מחוברים אפילו קודם שבאו לעונת המעשרות אע"פ שמרחן ישראל פטורים יז ואם עדיין לא (ז) הגיעו לעונת המעשרות הואיל וקנה אותם עם הקרקע חייב לעשר: ח [כ] (ח) ישראל שהיה ארים לעובד כוכבים בסוריא פירותיו פטורים יח לפי שאין לו בגוף הקרקע כלום [כא] יט (ט) ובן הזכר והמקבל והשוכר שדה מהעובד כוכבים בסוריא פטורין:

ט [כב] יי ישראל שלקח בסוריא שדה מהעובד כוכבים עד שלא הביאה שליש וחזר ומכרה לעובד כוכבים אחר שהביאה שליש יי אם חזר ישראל ולקחה פעם שניה חייב שהרי נתחייב ביד ישראל:

י [כג] כ ישראל שהיה לו קרקע בסוריא והוריד לה ארים ושלח לו הארים פירות הרי אלו פטורים שאני אומר מהשוק לקחן והוא שיהיה אותו המין מצוי בשוק:

יא יט [כד] כא שותפות העובד כוכבים חייבת בתרומה ומעשרות [כה] כיצד ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשותפות [כו] כב אפילו חלקו שדה בקמתה ואין צריך לומר אם חלקו גדיש הרי מבל וחולין מעורבים בכל קלח וקלח מחלקו של עובד כוכבים אע"פ שמרחן העובד כוכבים וחייבים מדבריהם בד"א בא"י שהמעשרות של תורה כג ובשל תורה אין בריירה אבל אם לקחו שדה בסוריא הואיל והמעשרות שם מדבריהם [כז] אפילו חלקו הגדיש חלקו של עובד כוכבים פטור מכלום [כח] כד ונראה לי דהאידנא שאין חיוב תרומות ומעשרות בא"י אלא מדבריהם גם בא"י חלקו של עובד כוכבים פטור מכלום:

יב כה פירות א"י שיצאו חוצה לארץ כב פטורים מתרומות ומעשרות כו ואם יצאו לסוריא כא חייבים ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ כב [כט] כז חייבים אם (ו) נקבעו למעשר [כח ביד ישראל] אחר שנכנסו לארץ:

משום זה של שותפות דניחא דכחל קלח וקלח יש לו חלק לעובד כוכבים כו ויפטור דהלגן כמחל לפליג דמי מכרי מלקין לותו במדה וקיימן ביה דגך במלקן של ישראל אלא משום דקי"ל דכחל תורה חלוקין לחומרא ולא ממיין בריחים ותפילו חלקו ולא ממיינן הוכיר הלבר הלבר שזהו חלקו של עובד כוכבים וזהו חלקו של ישראל:

כ פטורים. שנאמר אשר לי מכיח לחכם שמה שמה לחם חייבים לבל כח"ע פטורים לפילו מפירות של ח"ל פטורים דהא מוכח קרקע סיח: כא חייבים. מדבריהם: כב חייבים אם נקבעו כו'. שנאמר שמה לחם חייבים מ"מ בין בפירות הארץ בין בפירות ח"ל. וכתוב בכ"מ דבפירות ח"ל כשנכנסו לארץ

ביאור הגר"א

חוטף על יין אלא לפי חשבון (ע"ל ס"ק ק"מ) התורם חבית של יין ונמצאת של חומץ אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרם אין תרומתו תרומה ואם משערתה החביצה ה"ז תרומה ספק תרומה ויחזור ויתרום דברי רבי שרבי אומר [כצ"ל] יין וחומץ שני מינין והב"א מין אחד היה בלבו לתרום יין על יין מה שבידו חומץ אין תרומתו תרומה עליה והולך ונמצאת של חומץ עד שלשת ימים וראי מכאן ואילך ספק: פ"ה תרומה פסאה נישלת א' משלשים אלו ניפלין א' מששים כו' ותרומה שנמאכה באונס ובשגגה: פ"ו כמה יהא בתרומת מעשר של דמאי ויוליכנו לכהן א' משמנה לשמינית בד"א בשל דמאי אבל בשל וראי אפי' כ"ש אסור בד"א בטמאה אבל בטהורה אפי' כ"ש. בצ"ל ובן אחת אומר בתרומת שבשאר כל הפירות אם יש בה כשיעור הזה נותנה לכהן ואם לאו משליכה באור ושורפה: בקרו של כהן שהיה עומד אצל בקרו של ישראל וכן כליו של כהן שהיה נארג אצל כליו של ישראל ה"ז מדליק עליהן שמן שריפה שלה לעיה ויודד לרות לעשות ערכיו של כהן ולא לעשות ערכיו של ישראל אם היה שותף עמו בחנות ה"ז מותר וכן כהן שהיה מסב בתוך ביתו של ישראל ה"ז מדליק לו את הנר שמן שריפה אע"פ שעמד כהן והלך אין מחייבין אותו לבבותו עד שיתכבה מאליו: פ"ב דמעשרות היתה לו עריסה של בצלים ושל נרזניות ושל חריוים בראש גגו בורד ואוכל בורד ונטיה על השלחן בורד ומשליך לפני בהמתו כו' לעולם מאכיל פקיעי עפיר עד שיעשה חבילות: פ"ג דם"ש המוכר פירות לחבירו המוכר אומר מבלים מכרתי לך הלוקח אומר מרוקנין מכרת לי כופין את המוכר לתקן את שלו תרי שלקחו בית הסלך את גרנו אם כו': אין פורין מ"ש בירושלים בהל"ו ואין ספריהן מ"ש בירושלים אבל בהל"ו ואין מחללין מ"ש בירושלים בהל"ז ואין מוכרין מ"ש בירושלים בהל"ו ואין מוציאין מ"ש בירושלים בהל"ו ואם הוציא הרי אלו ירקבו: האומר מ"ש שבחפץ זה מחולל על איסר זה ולא קבע לו מקום ר"ש קרא שם וחב"א אף שיאמר לצפונו או לדרומו כו': פ"ו דברכות היה מחלך לחפריש תרומות ומעשרות אומר ברוך אשר קדשנו לחפריש תרומה ומעשרות מאימתי מברך עליהן משעה שמפריש: פ"ג דדמאי חבר שהיה יושב בשמחאת של ע"ה ובמעדרו של ע"ה אפי' רואין אותו נוטל ואוכל פיר טפל לשותפו פיר אין לו זוקה למעשרות שמא עישר בלבו וכן בן חבר כו': (ליקוט) וכן החובר כו'. נמין מ"ב ב' ופי' תוס' בב"ם ק"א א' ד"ה סברוה כו' דבסוריא פירי כ"ל ש"ש וב"ה בתוספתא להריא (ע"כ): [כב] ישראל כו' אם חזר כו'. כן משמע פי' של הברייתא ולכן לא משני שם אחר פירוח וכ"ש ב"ה: [כג] ישראל כו'. ירושלמי פ"ג דדמאי ישראל שהיה לו ארים בסוריא ושילח לו פירות ואמר הרי אלו מעשרין אני אומר מן השוק לקח והוא שיהא אותו המין מצוי בשוק לא סוף דבר בשאין לו מאותו המין בשדהו אלא אפי' יש לו מאותו המין בשדהו מכיון שאותו המין מצוי כשוק מותר. ובאורים ע"ה משתני רוסיא רמתני' ונאמן משום הפה שאמר הפה שתיתר וב"ש בשלה לו פתם ולא א"ל שתתור שדהו הוא לישראל אע"פ הרמב"ם: [כד] שותפות השבר טכנים כו'. חולין ק"ל ב' ואב"א שתפות שבד כוכבים כו': [כה] כיצד כו' אבל כו'. כ"ש בטוף פ"ם ופ"ש בא"ח פ' תי"ב בדיני בריירה: [כו] אפי' חלקו כו'. ירושלמי פ"ו דדמאי תני ישראל ושבד טכנים שקנו שדה בסוריא ה"ה כמבל וכמעשר משרבין זו בזה ד"ר שבנ"א הלקו של ישראל חייב חלקו של שבד כוכבים פטור ר' יסא בשם ר' חנינא מה אלינן בשחלקו שדה בקמתה אבל אם חלקו גדיש אף רשב"ג מודה לרבי שכל קלח וקלח של שותפות הוא וקי"ל בא"י כרבי דאין בריירה ו"ש אפי' כו' ואצ"ל כו'. ומ"ש בירושלמי בסוריא משום דקי"ל אין קנין לשבד בהבים כא"י אבר בסוריא ובמ"ש בגמרין אם הרמב"ם כתב אף בא"י וכשהרתן השבר טכנים בשבל השבר טכנים פטור לגמרי ובשל ישראל חייב מדרבנן וכנ"ל ח"ש אע"פ כו' וחייבין מדבריהם. ואע"ג דבדרבנן יש בריירה מ"ם כבר נתחייב קודם פירוח: [כז] אפי' חלקו גדיש כו'. אע"ג דשם בירושלמי קאמר דבכה"ג מודה רשב"ג לרבי אנן לא קי"ל כן בדרבנן יש בריירה לעפרי: [כח] וכ"ל כו'. ונראה דה"ה לענין קנין שבד טכנים בזה"ז דדבנן יש קנין בא"י כמו בסוריא ושי"ש בגמרין שם ר"ה בסוריא כו' (ומ"ל סוף פ"ק ו') ח"ש בפ"ב בהע"ה ו"ה כו' אך לא נהגו כן: [כט] חייבים אם נקבעו כו'. ירושלמי שם פ"ם דר"א לחם הארץ בכל מקום שהוא כו' פ"ב דר"ע אין הארץ אשר אני מביא אתכם שמה אתם חייבין ואין אתם חייבין בח"ל ושם למעלה אמר תני זו דברי ר"ם ור"א פירות ח"ל שנכנסו לארץ ר"א פשוט ר"ע מחייב פ"ם דר"א לחם הארץ ולא לחם ח"ל פ"ט דר"ע אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבין בין בפירות הארץ בין בפירות ח"ל כו' מה מקיים ר"ע שמא דר"א לחם הארץ בפסוגה שנכנסה לארץ אם קרטי פניה מן התוס לפנים חייבה מן התוס ולחתן פטורה ע"ד דר"ע כו' שהכל הולך אחרי קרטה בתוכ. ה"ה לשעשות ח"ש נקבעו כי הגלגול לה"ק והקרימה לר"ע הוא כנורן למעשרות שאסור לאכול עראי כפ"ש ר"פ"ג דחלה אבל עונת המעשרות הרי כנתינת הפיס בחלה כפ"ש בחלה שם. תרמב"ם

פתחי תשובה

עוכר לכהן ומ"ל ניתנה כתם ושיין בספר מפתח יערמל"ו על מצניות מבגמון מכ"ד מדפסניא בדמאי פ"ם מבגה מ' שכתב כפם שבגמון מחסיד מבכ"ר פקיבא לינר ז"ל שבהגה לפקפות על כמה ודעמו שבניך ניתנה בתם וכ"כ עוד בשמו שם פ"ד מ"ר ובמסכת שבלה פ"ב מ"ח וכ"כ במחבר בל"ו ייב במיומיו ע"ם ושיין עוד בתי רבינו פקיבא בפסקות לשיטן ל' מזה

(ו) נקבעו. וכתב הכ"מ דסירוח ח"ל כשנכנסו לתרן קודם שנקבעו למעשר מחייבים בתרומות ומעשרות מן התורה ואם נשעה קבימתם למעשרות סיו כח"ל

באר היטב

דינו עיין בהרמב"ם וכנסף עפ"ל הש"ך: (ד) הגיעו. כתב הש"ך כלומר אם קנה קרקע מהעובד כוכבים בסוריא ופירות מחוברים מן ים חילוק בין הגיעו לעונת המעשרות ביד עובד כוכבים או לא: (ה) בגוף. וים קנין לעובד כוכבים בסוריא להפקיע מן המעשרות כמו שנתבאר:

(ו) נקבעו. וכתב הכ"מ דסירוח ח"ל כשנכנסו לתרן קודם שנקבעו למעשר מחייבים בתרומות ומעשרות מן התורה ואם נשעה קבימתם למעשרות סיו

ברכי יוסף

לתוור דינון שבד כוכבים מקרי ולא מחייב במעשר ולפי כשנכנסה בו מחדשים. סרב בגדול מהרי"ח לעיטור ן' פ"ת בשבוהתיו כ"י סי' י"ת: ישראל שקנה שדה עובדת יהך מעשרו כוכבים ולא זו מכש עד שקי"ה כידו. יש מי שלמד מן מ"ם סרב מהרי"ט לשמוך על מ"ם סרב מהרי"ט בתי"ד סי' ת"ב. סי' ס"ח דביהך ולילן לפ דבגמרא מלמעלן בית

עצי לבונה

שמסק כן דשעובד כוכבים לא שקניעה מן מחוסם כו' ע"ם. ולקנן מסעיף קי"ח ל' שהוכר שדה שעובד כוכבים מעשר ונוטל לו וכו' ואוק"ל ג"כ מהרמב"ם פ"ו מהלכות מעשר פ"י ז"ל שהוכר שדה שעובד כוכבים ומעשר ואח"כ נוטל לו קנה קנסוהו בוש כדי שלא יאמרו מן שובד כוכבים ונמנה בוקה נוקנו עד שיומיך ויפרכנה ויזרעלה וכו' ע"ם. ומעלמי מלין דאוק עבד כוכבים

צבי לצדיק

וד' יוסי קאמר ואוק"ל פ"ל דבומנה"ז דלכנן מבוס דלק לענין קרוסה מקום קדסה ל"פ"ל אבל לענין קדושת תרן פ"ל ל"ק ל"פ"ל וזה כדאת דמ"ם פ"ם ומבוחיה ולא כרמב"ם שם. וכן בתי' כ' של ר"י על סמרדים דות בתב כן וכן בתי' ג' דלק בומן כים שי סיה דמוריתא. וכן כתב פ"ם בשם ר"י מוכח בגי דמ"ל דק בימי עזרא סיה מהיים ע"ם ו"ם על סמוך ואוקמוהו לק כלאים ל"ל דלמי' ג' מקדשה עזרא י"ל דגם לזה"ז קדשה ע"ם בתי' וכשמעו של כלאים פ"ם ובתי' דכתיב לאכר לתי מבית מכתן שבת: מי מבשה ר"ת ס"ב דתלה דמדמי: כו שם כיום ס"ב תלה: בח כן הוא בכמ"ם ויים שם מדבריהם ובפתק כ"מ שם לם כוונת רבינו שלם נקבעו למעשר ביד ישראל כשוון כמ"ל

בית הלל

פירות אינ מכיון לא עכם שם פירותיו לף של פי שחמרי' ומחמעטים ומולכים לא יגע בהם בדי"ל כשחסר מכיון כלאוי להם כל שכן אבל לם מכיון יותר מכלי מכיון לם בשל הפקדון בעיר יודיענו לם תינו כשיר מוכיון כ"ד של"ל. ובכה ס"ם מוכיון כ"ד תירני ב"ת במקומות בתירוקים מ"ש שתין נוהגין תרומה ומעשר כדאיתא בפ"ל דבשחר תינות מין נוהגין תרומות ומעשרות אבל במקום שנהגין תרומות ומעשרות אסור למכרן כ"ד

עצי לבונה

שמסק כן דשעובד כוכבים לא שקניעה מן מחוסם כו' ע"ם. ולקנן מסעיף קי"ח ל' שהוכר שדה שעובד כוכבים מעשר ונוטל לו וכו' ואוק"ל ג"כ מהרמב"ם פ"ו מהלכות מעשר פ"י ז"ל שהוכר שדה שעובד כוכבים ומעשר ואח"כ נוטל לו קנה קנסוהו בוש כדי שלא יאמרו מן שובד כוכבים ונמנה בוקה נוקנו עד שיומיך ויפרכנה ויזרעלה וכו' ע"ם. ומעלמי מלין דאוק עבד כוכבים

באר הגולה

דדמאי ובירושלמי שם ובמשנה ס' פ"ם דמעשרות וכרכב"ע: מז מעשה ו' פ"ד דמלב דמיך ובמלמל ומעשר דמשיך ממעשרות ובכרכב"ע: דגמרא שם: יט כן פירש רבינו ולא"ל פ"ל דגן שובד כוכבים ופפוח וכ"כ בתשובה: כ יוכיחלמי פ"ו דדמאי וכפי מוסיפת כרבינו שם: בא בא גרירי מולין דף קל"ח ע"ב וכרבי ובסיבות רב"י שם: כב יוכיחלמי פרק ו' דדמאי: כג מסקנת הגמרא ביצה ל"ח ע"ב: כד כך דעת המחבר בכ"מ שם: כה פירש רש"י ע"ב דתלה וכרבי"ע אבר מהי מכיון לה בירושלמי מחכם דמכיון אלם מכיון שמה: מ מעשה ו"ת פ"ק דדמאי: כו שם כרבי ע"ב ופיים שם מדבריהם ובפתק בכ"מ שם לם כוונת רבינו שלם נקבעו למעשר ביד ישראל כשוון כמ"ל

יג [ל] (°) כג כל (ג) אוכל ^{כט} אדם הנשמר שגידוליו מן הארץ (ה) (ז) חייב בתרומה:

יד [לא] ^ל אין מפרישין תרומות ומעשרות (ו) כד (ח) מהירק בח"ל אפילו במקומות שאמרנו שחייבום חכמים [לב] וכן ירק הבא מחוצה לארץ לארץ ^{לא} אף על פי שיש עפר בעיקריהן הרי זה פטור:

טו ^{לב} התבואה והזיתים שלא הביאו (ט) שליש כה פטורים מתרומה ומעשרות [לג] ^{לג} ומנין יודע כל שזורעה ומצמחת בידוע שהביאה שליש:

טז כו (י) ^{לד} ההפקר פטור מתרומה ומעשרות [לד] אבל הזורע שדה הפקר כז חייב בתרומה ומעשרות:

יז ^{לה} דברים שאין דרך רוב בני אדם לזרעם בגנות ובשדות אלא חזקתן מן ההפקר פטורין מתרומה ומעשרות:

יח ^{לו} נתערבו פירות החייבים בתרומה ומעשר בפירות הפטורים כח אם יש לו פירות אחרים החייבים מוציא (יא) מהם לפי חשבון פירות חייבים שבתערובות כט ואם לאו מוציא (ז) תרומה ותרומת מעשר על הכל ומפריש מעשר ראשון ושני לפי (יב) חשבון פירות חייבים שבתערובות:

יט ל [לה] ^{לז} תרומה גדולה [לו] בזמן הזה [לז] שהיא עומדת לשריפה מפני הטומאה שיעורה כל (יג) שהוא:

הגה [לח] ונוהגים בזמן הזה [לט] לכל כהן שירצה בין חבר [מ] בין עם הארץ [מא] ואפילו אינו מיוחס רק שמוחזק בכהן והוא שורפה (ח) לא [מב] ויכול (יד) להניחה ולשרפה [^{לח} עד] [מג] שיכול ליהנות ממנה בשעת שריפה [מד] אבל זר אסור ליהנות ממנה בשעת שריפתה [מה] אם לא שהכהן נהנה עמו [מו] אבל כהן

שפתי כהן

לארץ קודם שנקבעו למעשר חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה אבל אם נקבעו למעשרות בח"ל ואח"כ הכניסו לארץ מאחר שבשעת קביעותם למעשרות היו בח"ל פרח מהן חיוב תרומות ומעשרות ופטורים מן התורה ואינן חייבים אלא מדבריהם וכ"כ הטע"ז: כג כל אוכל אדם כו' חייב בתרומה. דהיינו שמחויב ונפרשים ממנו ראשית לכהן שנאמר ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לו הרי בנין אב מה דגן ותירוש ויצהר מאכל בני אדם וגידוליו מן הארץ ויש לו בעלים שנאמר דגנך ותירושך אף כל כיוצא בהן דהיינו שהוא מאכל בני אדם וגידוליו מן הארץ ויש לו בעלים חייב בתרומה וכן במעשרות דשוין הם: כד מהירק כו'. לפי שגם בא"י אין מעשר ירק אלא מדבריהם לפי שנאמר במעשר תבואת זרעך תבואה וכיוצא בה אבל ירקות אינן בכלל תבואה וה"ה שאין חייבין בתרומה שהרי נאמר בה דגנך ותירושך ויצהרך כל הדומה לאלו הלכך בח"ל הירק פטור אפילו מדרבנן והתבואה והקטנית שזרעם לירק בטלה דעתו אצל כל אדם והירק שלהן פטור והזרע חייב בתרומה ומעשרות: כה פטורים. שעדיין אינו נקרא תבואה: כו ההפקר פטור כו'. כיון דאין לו בעלים: כז חייב כו'. דאף על פי שהשדה ספקר הדגן אינו הפקר דהא יש לו בעלים: כח אם יש לו כו' מוציא מהם לפי חשבון כו'. לא יפרים מן העירוב מיניה וביה שמא יפרים מן הפטור על החיוב: כט ואם לאו כו' על הכל. כאלו כולן חייבין ומעשר ראשון ושני או מעשר עני מפרים לפי חשבון פירות החייבים שבתערובות ופי' לפי החשבון לא שיפרים אלא לפי החשבון דהא אי אפשר להפרים תרומת מעשר על הכל עד שיפרים תחלה מעשר ראשון על הכל ועוד שכל מעשרותיו טבלים ואם לא היה מעשרן על הכל א"כ אין פירותיו מתוקנים שכל מה שמעשר יש בהן חולין לפי חשבון ונמצא מפרים מן הפטור על החיוב אלא מפרים תחלה כל המעשרות על הכל כאלו כולן חייבין ולפי חשבון היינו שאין צריך ליתן ללוי ולעני אלא לפי חשבון והשאר חוזר ומערב עם פירותיו אבל תרומה ותרומת מעשר כשמפרים על הכל נמצאו שם חולין מדומעין דאסורין ונותן הכל לכהן או מוכר לו היתר לפי חשבון: ל תרומה גדולה בזמן הזה כו'. לפי שתרומה גדולה מן התורה אין לה שיעור דראשית כתיב אפי' חטה אחת פוטרת את כל הכרי וחכמים נתנו בו שיעור עין יפה אחד ממ' ועין רעה א' מס' ובינונית א' מנ' ודוקא בתרומה שהיתה נאכלת לכהנים אבל לא בתרומה טמאה והלכך בזמן הזה שהיא טמאה ואינה עומדת אלא לשריפה כמי שיעורה בכל שהוא דאוקמוה אדאורייתא: לא ויכול להניחה. להשהותה ולשרפה אימת שירצה ולא חיישינן שיבא לידי מכשול בה שהכהנים נזהרין בזה כיון שידוע לכל שאין עכשיו שום תרומה נאכלת:

טורי זהב

(ה) חייב בתרומה. שנאמר ראשית דגנך תירושך ויצהרך מה דגן תירוש ויצהר מאכל בני אדם וגידולו מן הארץ ויש לו בעלים אף כל כיוצא בהן חייב בתרומה ומעשר כן כ' רמב"ם משמע שמן התורה חייב אבל רש"י פירש בפ"ק דקדושין (דף ג') דמעשר אילן הוא מדרבנן והכי אמרינן להדיא בפרק כיצד מברכין דמעשר אילן בארץ גופיה הוא מדרבנן וכן כתב הראב"ד פרק ג' דתרומות וז"ל שתרומת שאר הפירות דרבנן חוץ מדגן תירוש ויצהר: (ו) מהירק בחוצה לארץ כו'. לפי שגם בא"י אינו אלא מדבריהם שנאמר תבואת זרעך וירק לאו תבואה היא: (ז) תרומה ותרומת מעשר על הכל ומפריש כו'. זה ודאי שצריך להפרים מעשר מן הכל שהרי א"א להפרים תרומת מעשר מן הכל אא"כ מפרים תחילה מעשר מן הכל אלא הא דאמרינן בסיפא לפי חשבון היינו שא"צ ליתן ללוי ולעני אלא לפי חשבון והשאר מערב עם פירותיו אבל תרומה ותרומת מעשר דאסורים לזרים נותן הכל לכהן. כ"כ הר"ם פ"ג דחלה: (ח) ויכול להניחה ולשרפה. ולא חיישינן שמא יבא ליהנות ממנה אפי' אם מניחה בכלי שאינו מאוס כיון שאין שום תרומה נאכלת כ"כ הטור פי' דבריו דבפ' כל שעה אמרי' דצריך להניח תרומה טמאה בכלי מאוס שלא יבא לידי תקלה שיאכלנה דיסבור שהיא טהורה ועכשיו שאין אוכלין אפילו טהורה אין חשש תקלה זו ואין לחוש לזר שיאכלנה שכל כהן מייחד מקום לתרומה בפני עצמה כנ"ל

ביאור הגר"א

כתב חייבין בחלה ואם נקבעו למעשר ביד ישראל חייבין במעשרות מדבריהם. וש"ע השמיטו תיבת מדבריהם דאין נ"מ בזה"ז כנ"ל ונראה שהרמב"ם למד דאינו אלא מדבריהם ממ"ש בגטין כ"ב א' אילן מקצתו בארץ כו' לא מקצת שרשין כו' ואי מדאורייתא חייב לר"ע אין נ"מ בזה דהא הכל תליא חיכן הפירות בשעת קביעתן אבל דבריו צ"ע מ"ש בחלה דמחייב מדאורייתא ובמעשרות מדרבנן דהא מחד קרא נפקי וכן תמה בכ"מ ובריותא הנ"ל י"ל בפירות שא"צ גורן למעשרות: [ל] כל אוכל אדם. כמ"ש בשבת ס"ח א' ואלו מעשר כו' ובנדה נ"א א' א"ר מנא אמינא כו' אלא כו' ובירושלמי סוף חלה אימתי גזרו על הכרשינין ר' יוסי אומר בימי רעבון ר' חנניא בשם ר' בימי דוד אמרין היא הדא היא הדא: [לא] אין כו'. ירושלמי סוף חלה א"ר יוחנן רבותינו שבגולה היו מפרישין תרומות ומעשרות עד שבאו הרובין ובטלו אותן מאן אינון הרובין תרגמוניא ר"ז רב יהודה בשם שמואל חלת ח"ל אוכל ואח"כ מפריש ר' בא בשם שמואל לא חשו אלא לתרומת דגן תירוש ויצהר ר' הילא בשם שמואל לא חשו אלא לתרומה בלבד אבל לירקות אפי' לתרומה גדולה לא חשו כהדא דתני איסי בן עקביא אומר לירקות מדבריהן ועתוס' דחולין ז' א' ובע"ז נ"ט א': [לב] וכן ירק כו'. שם מפני מה לא נזרו על הבקיי' במנעליהן יצאת עמהן מאלכסנדריא: [לג] ומנין כו'. תוספתא פ"ב וירושלמי הביאו הר"ש פ"ק דמעשרות מתני' ב' עשר תעשר כו': (ליקוט) ומנין כו'. וכ"מ בסנהדרין ס"ט א' וערש"י שם ד"ה שלא כו' (ע"כ): [לד] אבל הזורע כו'. ירושלמי ריש מעשרות ר"ז ר"י בשם ר"א הזורע שדה הפקר חייב במעשרות: [לה] תרומה גדולה בזה"ז כו'. המדאורייתא חטה אחת פוטרת הכרי כמ"ש בפ"ק דשבת (י"ז ב') ובפ' בתרא דע"ז ובפי"א דחולין ולכן בזה"ז אפי' לכתחלה כמ"ש לענין הקדש בספ"ת דערכין וכמש"ל בסי' רצ"ד (ס"ק כ') ואע"פ שבתוספתא וירושלמי אמרו שתרומה טמאה א' מששים בנטמאה באונס כו' היינו בזמניהם שהיתה תרומה נאכלת משא"כ עכשיו שאין שום תרומה נאכלת וכן אמרינן בבכורות כ"ז א' הלכך כו' בריש ממא כו' ופי' תוס' שם והרא"ש לפי שהיא דבר מועט אבל צע"ג מ"ש מחלה מכזיב שחלת האור יש לה שיעור ודוקא בחלת ח"ל של אור אין לה שיעור וכן ההיא דבכורות וכמ"ש בסי' שכ"ב ס"ד ושאר א"י כו' ובזה"ז שאין כו': (ליקוט) שיעורה כ"ש. ע"ש מה שהקשתי מהא דחלה וכ"מ בסה"ת שהקשה גם הוא כן ותירץ דשם שאני לפי שהן קרובים אל מקום טהרה ועוד דבזה"ז אין תרומה מן התורה כנ"ל ס"ב ובירושלמי מפרש דלכך יש לה שיעור משום שהיא מן התורה. וכ"ז אין מספיק לתרץ דברי הרמב"ם וש"ע דהא הם אמרו אפי' בא"י שיעורה כ"ש וכן חלה ס"ל שהיא ג"כ דרבנן ופסקו שאף בזה"ז יש לה שיעור ועשל"ה שדחקם (ע"כ): [לו] בזה"ז כו'. כמ"ש בבכורות שם וכי הזאה כו': [לז] שהיא עומדת כו'. בפ"ב דשבת (כ"ג ב') מאי שמן שריפה כו': [לח] ונוהגה כו'. דאע"ג שהוא מעט וטמא צריך נתינה לכהן כמ"ש בתוספתא וירושלמי בפ' בתרא דתרומות והביאו הר"ש שם מתני' ח' הדא דתימא כו' אבל בודאי בין כו': [לט] לכל כהן שירצה. מתני' סוף חלה: [מ] בין כו'. רמב"ם וכמ"ש בפירושו שם וכמ"ש בירושלמי ונתנה לכל כהן בין לכהן חבר בין לכהן ע"ה יש מהן לאנשי משמר ויש מהן לכל כהן הבכורות והביכורים לאנשי משמר ושאר לכל כהן. אבל הר"ש שם מפרש דמ"ש בין כו' לא קאי רק אמתני' שלמעלה אחלה דהא חשיב שם הזרוע והלחיים והקיבה ואמרינן בחולין ק"ל ב' דאין ניתנין אלא לחבר אבל לשון הירושלמי משמע כדברי הרמב"ם וכ"ד תוס' בחולין שם ד"ה מנין כו' וכמ"ש בסי' ס"א ס"ו ודוקא במתנות שנאכלין: [מא] ואפי' אינו כו'. טור. ח"ל הרמב"ם בפ"ו ה"ב תרומה של תורה אין אוכל אותה אלא כהן מיוחס אבל כהני חזקה אוכלין בתרומה של דבריהן לבד והוא מגמ' דכתובות כ"ה א' ואב"א השתא כו' והנה לדעת הרמב"ם וש"ע בס"ב אפי' אם היתה נאכלת א"צ מיוחס אבל לדעת הטור שם אסור אבל לפי שנשרפת והנאה של בילוי אינו אסור לזר אלא מדרבנן כמ"ש הר"ש בפ' בתרא מתני' ט' ובירושלמי משמע כו' וצ"ל דמדרבנן כו' ולכן א"צ מיוחס אבל לדעת תוס' דמדאורייתא אסור ועבתוס' שכ' למסה: [מב] ויכול להניחה כו'. ר"ל אע"ג דקי"ל בספ"ק דפסחים ובפ"ב שם דחיישינן לתקלה אא"כ רמי ליה בכלי מאוס בזה"ז שאין שום תרומה נאכלת לא חיישינן. טור. וצ"ע מ"ש שהקדש בזה"ז שתעקר כו' [ועפ"ו דיומא ס"ו א'] וכן נר שבטלו לקינו (ר"ה ל"א ב' כריתות ט' א') (ליקוט) ויכול להניחה כו'. טור והוא מדברי סה"ת וז"ל ונותנו אותו מעט לכהן ושורפו כו' אמנם בפכ"ש (ל"ד א') מוקי לה בשליקתא ומאיסתא אבל נקיים לא וכצינו למימר דבזה"ז שאין שום תרומה נאכלת ליכא למיגזר מידי אבל צ"ע וגם בסה"ה לא החליט (ע"כ): [מג] שיכול ליהנות כו'. שבת כ"ה א' הא בחול כו': [מד] אבל זר כו'. מתני' סוף תרומות ותוספתא וירושלמי שם: [מה] אם לא כו'. שם ושם ובירושלמי שם באריכות ע"ש: [מו] אבל שאר כו'. פסחים כ"ג א' ועתוס' שם ס' א' ד"ה כדי ל"ד א' ד"ה מחמין ובשבת כ"ו א' ד"ה אין ושם והר"ש בסוף תרומות:

פתחי תשובה

מזה: (ג) אוכל אדם. עיין בתשובת רדב"ז החדשות סי' תקס"ג שכתב דאינו נוהג תרומה

באר היטב

בח"ל פרח מהן חיוב תרומה ומעשרות ואין חייבים אלא מדבריהם וכ"כ הלבוש: (ז) חייב. ומשמע מדברי הרמב"ם שמן התורה חייב אבל רש"י פי' בפ"ק דקידושין דמעשר אילן הוא מדרבנן (דדוקא דגן תירוש ויצהר חייבין מדאורייתא) והכי אמרינן להדיא בפ' כיצד מברכין דמעשר אילן בארץ גופיה הוא מדרבנן וכ"כ הראב"ד עכ"ל הט"ז: (ח) מהירק. לפי שגם בא"י אינו אלא מדבריהם שנאמר תבואה זרעך וירק לאו תבואה היא וה"ה שאין חייבין בתרומה שהרי נאמר בה דגנך וגו' והתבואה והקטנית שזרעם לירק בטלה דעתו אצל כל אדם והירק שלהם פטור והזרע חייב בתרומה ומעשרות: (ט) שליש. שעדיין אינו נקרא תבואה: (י) ההפקר פטור. כיון דאין לו בעלים אבל שדה הפקר מ"מ הדגן אינו הפקר דהא יש לו בעלים לכך חייב: (יא) מהם. ולא יפרים מיניה וביה מן העירוב שמא יפרים מן הפטור על החיוב: (יב) חשבון. פי' שבתחלה מפרים כל המעשרות על הכל כאלו כולן חייבים אבל א"צ ליתן ללוי ולעני אלא לפי חשבון והשאר חוזר ומערב עם פירותיו אבל תרומה ותרומת מעשר דאסור לזרים נותן הכל לכהן או מוכר לו המותר לפי חשבון. ש"ך: (יג) שהוא. לפי שגם מן התורה אין לה שיעור ואפי' חטה א' פוטרת כל הכרי וחכמים נתנו שיעור עין יפה א' ממ' ועין רעה א' מס' ובינונית א' מנ' ודוקא בתרומה הנאכלת לכהנים אבל לא בתרומה טמאה העומדת לשריפה דאוקמוה אדאורייתא ושיעורה בכל שהוא: (יד) להניחה. ואפי'

באר הגולה

חייבין מדבריהם: (°) מכאן עד סעיף י"ט לשון הרמב"ם שם בפרק ב': כט ממשנה ריש מעשרות: ל ירושלמי בסוף חלה: לא שם בירושלמי: לב ממשנה ג' פרק קמא דמעשרות: לג ירושלמי שם ובפ"ק דחלה הלכה ד': לד משנה ג' פ"ק דחלה וירושלמי שם ובפ"ק דמעשרות: לה משנה סוף מעשרות: לו משנה ט' פ"ג דחלה: לז לשון רמב"ם בריש פ"ב מהלכות תרומות: לח כנ"ל

בית הלל

ולא יגע בה אפי' ביותר מכדי הסרונן משום דאיתא בגמרא דב"מ בפרק המפקיד דף ל"ז ע"א וז"ל אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מחלוקת בכדי הסרונן אבל ביותר מכדי חסרונן ד"ה מוכרין בב"ד כו' ומקשה מותיבי על רבי יוחנן לפיכך בעל הבית שעושה אותן תרומה ומעשר על מקום אחר וליהום דלמא הוי להו יותר מכדי הסרונן וזבניהו וקאכיל טבלים ומשני יותר מכדי חסרונן לא שכיח ואם מסתפינן אמי מזבנינא להו וליחוש שמא עשה בעל הבית תרומה ומעשר על מקו' אחר ומשני כי מזבנינן נמי לכהנים בדמי תרומה מזבנינן להו עכ"ל. א"כ לפ"ז מוכח שצריכין למכור דוקא לכהנים בדמי תרומה בזול אבל בזה"ז צריכין לשרוף התרומה כדאיתא בש"ע בסי' זה סעיף י"ט וז"ל תרומה גדולה בזמן הזה שהיא עומדת לשרפה וכו' א"כ ע"כ הא דכתב מוכרין בב"ד איירי בח"ל דהיינו כשאר ארצו' דאל"כ קשה היכי אמרי' בגמרא למכור לכהנים הלא הכהן חייב לשרוף א"כ מה לו לכהן ליקח לשרוף אלא איירי בח"ל ומה דאמרינן בגמרא למכור לכהנים היינו בא"י ולא בזה"ז או במקומות הקרובים לא"י ולדברי רב נחמן בר יצחק שהרמ"ם פסק כוותי' כ"ש הוא שאיירי בח"ל שאינם קרובים וק"ל: (שם בשו"ע סעיף י"ט) תרומה גדולה בזה"ז שהיא עומדת לשרפה מפני הטומאה שיעורה כל שהוא. כ"כ הטור מלשון

ברכי יוסף

ישראל א"צ לעשר וממ"ש עוד הרב המבי"ט בח"ב סי' קנ"ז ולי נראה דיש להחמיר כי הרב ס' חרדים כתב דאזהרה שמענו מפום רבנן רבני הגליל כי לא ביד יקחו ישראל ויעקרו סירקו' כדי שלא יגמרו מלאכתן ויצטרכו לעשר וכ"כ בספוטו"ת מטה יוסף ח"ב וכן עשינו מעשה והזהרנו ללוקח שיעשר ולעתיד ישלח דברו אמירה לעובד כוכבים לגה אר"ה לו ירק ערוגה זו ולא ילקטו בידו והא דכתב הרב המבי"ט דבאילן אף דנגמרה מלאכתו ביד ישראל אין צריך לעשר רואה אני דפליגי עלה. הרב מוהר"ר בנלאל בתשוב' סי' כ'

עצי לבונה

דב"מ דף ק"א דמתחלה בעי לאמר דסבר אין קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע וכו' ומקבל כתוכל דמי ומייב לעשר דכפורע חובו ממעשר דמי ובסוף מסיק הש"ס דיש קנין לעובד כוכבים וכו' ולאו כחוכר דמי רק מטעם קנס וכו' ע"ם וכתוס' וא"כ כיון דהרמב"ם פסק דאין קנין לעובד כוכבים וכו' א"כ הוי

יד אברהם

(סימן של"א ש"ע סעיף י"ג) כל אוכל אדם הנשמר שגדוליו מן הארץ חייב בתרומה. עיין בט"ז שהקשה דמשמע דמה"ת חייב ובפ' כיצד מברכין (דף ל"ו) אמרינן להדיא דמעשר אילן בארץ גופי' הוא מדרבנן ונמשך בזה אחר הכ"מ

צבי לצדיק

אבל אחר מרוח בא"י שוב לא מיפטרי בח"ל: (שם בש"ך ס"ק כ"ד) מהירק כו' הלכך בח"ל הירק פטור אפי' מדרבנן. קשה למה רק ירק הא פרי אילן נמי מדרבנן ואפשר דהרמב"ם ס"ל דחייב מן

טורי זהב

כנ"ל: (מ) אבל אם לא הוכשרה כו'. בטור כתוב בלשון זה אינה ראויה לקבל טומאה והרי היא טהורה וא"א לאכלה שהרי הכל טמאים וטמא אסור לאכול תרומה טהורה וא"א לשרפה כיון שהיא טהורה אלא תקבר וטוב יותר להכשירה קודם מירוח שעדיין לא חל עליה חיוב תרומה כדי שתטמא וישרפנה מיד פן יבא לידי מכשול ליהנות ממנה עכ"ל. והקשה ב"י שהרי בסמוך כתב שאין חשש תקלה עכשיו כיון שאין תרומה נאכלת ויש מתרצים דבנקום שיש היתר בשריפה אין חשש שהרי לא יעכב הרבה בשריפה והוא שיבוש שהרי יכול להניחה כל זמן שירצה. וראיתי עוד הרבה דוחקים בתירוצים על קושיא זאת ונלע"ד ברור דתיבת מיד הוא ט"ס בדברי הטור וכוונתו היתה שאם לא יטמאנה וינצרך לקברה יש לחוש שמתוך שהיא טהורה לא יניחנה בכלי שמחזיק שם תרומה טמאה שהיא מלוה לשרפה בשעה שירצה אלא יניחנה כך וטמא יטעה לאכלה ע"כ טוב יותר שיטמא אותה ויוכל לשרפה מתילא לא יבא לידי מכשול כי תיכף יניחנה בכלים טמאים המיוחדים לכך וכן משמע מדברי רמ"א שלא העתיק כאן תיבת מיד: (י) ונותנו ללוי. ואע"ג דקנס עזרא את הלוים בזה בשביל שלא עלו עמו הייטו לבני דורו דוקא כן כתב ב"י לדעת רמב"ם: (יא) לא אמר כלום. דכתיב ראשית דגנך בעינן ראשית ששיריה ניכרים: (יב) תרומת הכרי הזה כו'. פירוש אם אמר כו' שסיים בו מקום לתרומה בצפונו או בדרומו ואמר על הכרי

שפתי כהן

הגאות שאינה מכלה אותה מותרת אפי' לזרים (טור) [מז] כהן שאוכל אצל ישראל לב נותן (טו) בנר שמן של תרומה ואע"פ שעומד הכהן והולך לו לג אין צריך לכבותו עד שיכבה מעצמו (מרדכי פ' אלמנה לכ"ג) [מח] וכל זה מיירי לד בתרומה (טז) שהוכשרה דאז נטמאה ומותר לשרפה (מט) אבל אם לא הוכשרה אלא נטמאה אסור לשרפה [מט] וטוב להכשיר אותה לה [נ] (יז) קודם מירוח כדי שתקבל טומאה (ד) ויהא מותר לשריפה (טור): [נא]

לב נותן שמן של תרומה בנר. שהנאה הוא עם הכהן: לג א"צ לכבותו. הואיל ובהיתר הודלק: לד בתרומה שהוכשרה. לקבל טומאה שבאו עליה מים שאז עכשיו היא ודאי טמאה ומותר לשרפה: לה קודם מירוח כו'. אבל אחר מירוח שכבר נתחייב בתרומה אסור להכשירה לקבל טומאה שאסור לגרום טומאה לתרומה טהורה: לו ונותנו ללוי כו'. כמו שנאמר ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל וגו': לז וי"א כו'. שקנסו הלוים בימי עזרא על שלא עלו: לח מהשבוע. כלומר מהשמטה: לט ועליו נאמר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו' ובא הלוי וגו'. ויטול מעשר ראשון ואח"כ והגר והיתום והאלמנה דהיינו עניים ויטלו את המעשר שני של שנה זו שהוא לעניים ולא תאכלנו אותו בירושלים כדרך שנזקקת לאכול מעשר שני בשאר השנים אלא הם יאכלו ושבעו: מ שנת השמטה. שהיא שנת השביעית: מא ובעמון ומואב מעשר ראשון ומעשר עני. לפי שהם סמוכים לא"י תקנו במקום מעשר שני מעשר עני כדי שיבאו שם עניי א"י ויסמכו עליהם ויתפרנסו ממנו: מב ובארץ שנער. שהיא רחוקה מא"י ואין עניי א"י יכולים לבוא שם מפרישין מעשר שני כמו ברוב השנים: מג שנת ה' אלפים שי"ג. וכן ימנה לעולם ז' שנים אחר ז' דקי"ל שנת חמשים עולה לכאן ולכאן: מד לא אמר כלום. שאין נקרא ראשית אלא בשיש לו שיריים: מה לא אמר כלום. שלא פירש הראשית: מו מקום. שסיים שם תרומתו של ראשון כן מסיים מקום תרומה של אחרים: מז אין מפרישין אותה באומד. דדוקא תרומה גדולה שני

שלחן ערוך

[נא] לט ואחר כך מפריש מן השאר אחד מעשרה והוא נקרא מעשר ראשון (י) לו ונותנו ללוי לז [נב] (וי"א אף (יח) לכהן) (טור) ועל זה נאמר בתורה כי את מעשר בני ישראל וגו' ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל וגו' (°) ואח"כ מפריש מהשאר אחד מעשרה והוא נקרא מ מעשר שני [נג] והוא לבעליו ובסימן זה יתבארו משפטיו ועליו נאמר עשר תעשר ועל הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה לח מהשבוע ובשניה וברביעית ובחמישית [נד] מא אבל בשלישית ובששית מהשבוע אחר שמפרישין מעשר ראשון מפרישין מהשאר מעשר א' ונותנו לעניים והוא נקרא מעשר עני [נה] ואין בשתי שנים אלו מעשר שני אלא מעשר עני לט ועליו נאמר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו' ובא הלוי (יט) וגו' מ [נו] מב שנת השמטה כולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל ובחוצה לארץ שאין בה שמטת קרקע מפרישין בשנת השמטה. מג בארץ מצרים מא [נז] ובעמון (כ) ומואב מעשר ראשון ומעשר עני מב ובארץ שנער מפרישין בה מעשר שני כמו ברוב השנים [נח] ושנת השמטה האמיתית היתה מג שנת (°) (כא) השי"ג [נט] וי"א אם עובד כוכבים מכר פירות בשביעית לישראל [ס] וגמר מלאכתו ביד ישראל (ה) חייבים בתרומה ומעשר ומפריש מעשר עני כדין עמון ומואב) (ב"י וכן כתב בשם כפתור ופרח):

כ מד מעשר ראשון שלוקח הלוי מפריש ממנו א' מעשרה ונותנו לכהן והוא נקרא תרומת מעשר ועליו נאמר ואל הלוים תדבר וגו': [סא] (ודין תרומת מעשר כדין תרומה גדולה [סב] מיהו אפילו האידנא בעינן ליתן כשיעור) (ב"י בשם הרמב"ם):

כא (°) המרבה בתרומה מה הואיל ושייר מקצת חולין הרי זה תרומה מו אבל אם אמר כל הפירות האלו תרומה (יא) מד לא אמר (כב) כלום:

כב מז האומר תרומת הכרי לתוכו אם אמר בצפונו או בדרומו קרא שם וחייב להפריש ממנו תרומתו ואם לא (כג) ציין המקום מה לא אמר כלום:

כג [סג] מח אמר (יב) תרומת הכרי הזה בזה והכרי הזה מו מקום שנסתיימה תרומתו של הראשון שם נסתיימה תרומתו של שני:

כד מט [סד] תרומת מעשר מז אין מפרישין אותה באומד אלא מדקדק בשיעורה [סה] ואפי' בזמן הזה [סו] נ דבר שדרכו

ביאור הגר"א

[מז] כהן שאוכל כו'. תוספתא שם וירושלמי שם: [מח] וכ"ז מיירי כו' אבל כו'. דאפי' נולד ספק טומאה אסור לשורפה כמ"ש בנדה ו' א' ובכורות ל"ד א' והרבה מקומות רבו מלספר ובירושלמי פ"ח על מתני' חבית של תרומה שנולד לה ספק כו' א"ר יוסי ב"ר בון מדברי שלשתן תלויה אסור לשרפה: (ליקוט) אבל אם כו' אסור לשרפה. דאע"ג דאין לה אוכלין ואזלה לאיבוד ול"ד לתרומה טהורה בע"פ ששורפין דהתם משום חמץ שהוא בשריפה כמו תרומת טמאה וראיה ממ"ש בסנהדרין קי"א ב' תרומות ירקבו ומסקנא שם קי"ב תרומה ביד כהן אע"ג דמסתיה אפ"ה לא תשרף. סה"ת בשם ר"י (ע"כ): [מט] וטוב כו'. שגם באכילה אסורה לפי שאנחנו טמאים כמ"ש בבכורות שם ומתני' רפ"ח ריבמות הערל וכל הטמאים כו' אבל בתרומת ח"ל מותר כמ"ש בבכורות שם לפי שאין טמא בטומאה מטפו כמש"ש וע"ש תוס' ר"ה ולית כו' וכ"כ הרמב"ם וכן יכול לבשלה כהן ברוב כמש"ש אלא שאין היום כן כמ"ש בא"ת (סי' תכ"ו) ס"מ כאן מיירי בא"י דבח"ל אין מפרישין תרומה כמ"ש תוס' כנ"ל: [נ] קודם כו'. ואח"כ אסור שגורם לה טומאה וכמ"ש בפ"ג דסוטה (ל"ט כ') מפני שמכשירה אבל קודם לכן מותר לגרום טומאה כיון שאין הפסד לכהן וכמ"ש בנדה ו' ב' תנן התם כו' חלין הטבולין כו' וה"ה כאן בפירות וכן תני בהדיא בתוספתא דחלה והביאו תוס' שם בר"ה נולד כו' דבתוספתא דחלה מסיים כו' ע"ש: (ליקוט) וטוב להכשיר כו'. דלאח"כ אסור לגרום טומאה ואפי' אזלא לאיבוד כמ"ש בפ"ק דפסחים (ק"ו א' כ' כ') שאפי' תלויה וטמאה אסור לשורפן כאחת בע"פ ומיהו בפה"ת נסתפק כיון שתרומה בזה"ז דרבנן אשר שאפי' את"כ מותר משום תקלה שלא יכשל בה ע"ש (ע"כ): [נא] ואח"כ כו' ואת"כ. פ"ג רתרומות המקדים תרומת כו' ובפ"ה דדמאי הרוצה להפריש כו': [נב] וי"א כו'. פתוס' דכתובות כ"ו א' ד"ה אין כו' וקי"ל כר"ע מחבירו ועוד דכל הסוגיות ועוד הרבה סוגיות במתני' וגמ' וירושלמי שנותנין ללוי וכולן כר"ע ועתוס' דיבמות פ"ו ב' ד"ה סד כו' אבל הרמב"ם כתב שעזרא לא קנס אלא הלויים שבדורו ודאי דסוגיות הנ"ל מוכיחות שנותנין ללויים דוקא אלא דסוגיא דכתובות ויבמות הנ"ל ובסוף סוטה צ"ע ועב"י: [נג] והוא לבעליו. כמ"ש בתורה ואכלת כו': [נד] אבל בשלישית כו'. פ"ק דר"ה (י"ב ב' י"ד כ') וכן בששית וכמ"ש בפ"ה ראבות בד' פרקים כו' ובפ"ב דהכשירין: (ליקוט) בשלישית ובששית כו'. בתרבת מקטת. ובפ"ת דמ"ש ע"פ הראשון של כו' ואמר בירושלמי שם כתיב מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך והגחת [...] [סג] אמר כו'. ירושלמי שם בלשונה: [סד] תרומת מעשר כו'. פ"ק דר"ש י"ב ב' מחשב הא כו' וקי"ל כרבנן. אבל תוס' כתבו דגם לדבנן מותר מאומד ולאב"ג מצוה לעשות מאומד ועבתוס' דנפסין ל"א א' ובמנחות נ"ד ב' ובבכורות נ"ח ב' אבל הר"ש הסכים להרמב"ם מגמ' דר"ש הנ"ל וע"ש בפ"א מתני' ז': [סה] ואפי' בזה"ז. כנ"ל פ"ב בתג"ה: [סו] דבר כו'. מתני' בפ"ד וכמ"ש בירושלמי פ"ק על מתני' אין תורמין במדה כו' תמן תנינן הסתה משבח והמודד משובח ממנו והשוקל משובח משלשתן ובא את אמר כן אריב"ל כאן לתרומה גדולה כאן לתרומת מעשר ותני אלעזר בן נימל כו' ע"ש והביאו תוס' בכל המקומות הנ"ל והר"ש שם:

באר היטב

ואפי' הניחה בכלי שאינו מאוס דאין חשש תקלה עכשיו כיון שאין שום תרומה נאכלת לא חיישינן שמא יסבור שהיא טהורה. ט"ז: (טו) בנר. שהנאה הוא עם הכהן: (טז) שהוכשרה. לקבל טומאה שבאו עליה מים שעכשיו ודאי טמאה היא ומותר לשרפה: (יז) קודם. אבל אחר מירוח שכבר נתחייב בתרומה אסור לגרום טומאה לתרומה טהורה: (יח) לכהן. שקנסו הלוים בימי עזרא על שלא עלו: (יט) וגו'. והגר והיתום והאלמנה דהיינו עניים הם: (כ) ומואב. לפי שהם סמוכים לא"י תקנו במקום מע"ש מעשר עני כדי שיבואו שם עניי א"י ויתפרנסו ממנו (ובארץ שנער שהיא רחוקה מא"י ואין עניי א"י יכולין לבא לשם מפרישין מע"ש כמו ברוב שנים): (כא) השי"ג. וכן ימנה לעולם ז' שנים אחר ז' דקי"ל שנת החמשים עולה לכאן ולכאן. ש"ך: (כב) כלום. דכתיב ראשית דגנך בעינן ראשית ששיריה ניכרים: (כג) ציין. שלא

פתחי תשובה

תרומה ומעשר בקני הלוקח ע"ש טעמו: (ד) ויהא מותר לשרפה. עט"ז סק"ס וע' בתשובת כנסת יחזקאל סימן קי"ט שתפס עליו ועל הב"י שנעלם מהם דברי תוספות בב"ק דף קט"ו דלפי דברי התוספות נכונים דברי הטור ול"צ לאגיה כלל ע"ש: (ה) חייבים בתרומה.

באר הגולה

וכן הוא בטור: לט לשון הרמב"ם ריש פ"א מהלכות מעשר ממשנה פ"ג דתרומה: (°) מכאן עד סעיף כ"א הוא לשון הרמב"ם שם פ"ו מהל' מתנות עניים): מ ממשנה ריש פ"א ופ"ב דמעשר שני: מא בריותא ר"ה דף י"ב ע"ב: מב ספרי פרשת ראה: מג משנה ג' בפ"ד דידים וכרבי אלעזר בן עזריה: (°) ויהיה שנת השמטה שנת תכ"ה וכמ"ש ר מב"ם בפ"י מהלכות שמטה ויובל שקבלה ביד הגאונים איש מפי איש שאין מונים בחורבן הבית אלא שמיטין ולא יובלות ושכן שלה בגמרא דעבודת כוכבים דף ט' פ"ב השי"ת יזכנו למנות שמיטין ויובלות: מד שם ממשנה פ"פ"ב דמעשר שני וספרי סוף פרשת קרח: (°) מכאן עד סעיף כ"ט הוא לשון הרמב"ם בפ"ו מהלכות תרומות: מה משנה ה' פ"ד דתרומות כרבי עקיבא ול"ע: מו שם וספ"ק דחלה: מז משנה ה' פ"ג דתרומות ואיתא במנחות דף נ"ז ע"ב: מח ירושלמי פ"ג דתרומות פירו' שסיים בו מקום לתרומה בצפונו או בדרומו ואמר על שכרי השני הזה כזה: מט ירושלמי בפרק קמא דתרומה וכמשנה משנה ו' פ"ד דתרומות: נ שם

בית הלל

הרמב"ם בפ"ג דין א' וכסף משנה לא כתב מקום מוצא דין זה ונראה לי דין זה מוציא הרמב"ם מגמ' דבכורות דף כ"ז בפרק עד כמה וז"ל קמא מה מהו שיטבול ויאכל מתרומת ח"ל אמר ליה רב נחמן גרמי בר המא וכי הזאה יש לנו. פירש"י ז"ל וכי הזאה יש לנו בזה"ז דכיון דאין טהורין

ברכי יוסף

עצי לבונה

יד אברהם

צבי לצדיק

שדרכו למדוד מודד ודבר הנשקל שוקל ודבר שאפשר למנותו מונה [סז] היה אפשר למנותו ולשקלו ולמדדו המונה משובח והמודד משובח ממנו והשוקל משובח משניהם: נא (ונימלא שלא מן המוקף) מח [סח] נב ותלמידי חכמים אין תורמין אלא מן המוקף) (הרמב"ם פ"ג):

כה נג אין תורמין תרומה גדולה מט אלא מן (כד) המוקף כיצד היו לו חמשים סאה בבית זה וחמשים סאה בבית אחר לא יפריש מא' מהם על שניהם [סט] נד ואם הפריש שלא מן המוקף נ תרומתו תרומה והוא שיהיה המופרש שמור נה אבל אם היה טעון כרי יין או שמן וראה (כה) שמשתברין ואמר הרי הם תרומה על פירות שבביתי נא לא אמר כלום [ע] ונ"ל דבזמן הזה דלאיבוד אזלא מפני הטומאה תרומתו תרומה:

כו י פירות המפוזרים בתוך הבית [עא] או שתי מגורות *(פי' מקומות שמכניסים בהן פירות מענין יגירהו בחרמו) שבבית אחד נב תורם מאחד על (כו) הכל מ (שקי תבואה ועיגולי דבילה וחביות של גרוגרות אם היו בהקיפה אחת תורם מאחד על הכל) נח חביות (*) שלא סתם את פיהם תורם מאחד על הכל משיסתם תורם מכל אחד ואחד:

כז נג נט המקדים מעשר שני לראשון או מעשר ראשון לתרומה אע"פ שעבר (יג) בלא תעשה מה שעשה עשוי:

כח ס הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחד (יד) מפריש נד א' ממאה ומעט יותר ואומר אחד ממאה שיש כאן הרי הוא בצד זה שהפרשתי נה והרי הוא (כז) חולין והנשאר מזה שהפרשתי שהוא המעט היתר על א' ממאה הוא תרומה על הכל נו והמעשר שראוי להיות למאה חולין אלו הרי הוא (כח) בצד זה שהפרשתי וזה הנשאר יותר על התרומה ממה שהפרשתי הרי הוא תרומת מעשר על הכל:

כט נז [עב] (ו) (°) עושה אדם (כט) שליח סא להפריש תרומות ומעשרות:

ל סב חמשה אם תרמו אין תרומתן תרומה חרש שוטה וקטן ועובד כוכבים שתרם של ישראל אפי' ברשותו והתורם שאינו שלו שלא ברשות הבעלים [עג] סג אבל התורם משלו על של אחרים הרי זה תרומה ותיקן פירותיהם [עד] וטובת הנאה שלו שנותנה לכל כהן שירצה:

לא (טו) [עה] (ז) סד התורם שלא ברשות או שירד לתוך שדה חבירו וליקט פירות שלא ברשות [עו] סה כדי שיקחם ותרם אם בא בעל הבית ואמר

(*) נ"ל של יין וכ"ה ברמב"ם פ"ג ה"ח וכמ"ש בירושלמי במסכת מ"ם דדוקא של יין ולא של שמן ע"ש. (מראה כהן):

שפתי כהן

סגי בכל שהוא אבל תרומות מעשר צריכה שיעור: **מח** ות"ח כו'. אלא מן המוקף שהיא מלוה מן המובחר: **מט** אלא מן המוקף. דכיון שאין צריכין שיעור מן התורה אין מפרישין אותה במדה אלא באומד לכוון השיעור שנתנו בו חכמים*) ואין יכולים לאמד אלא במוקף יחד: **נ** תרומתו תרומה. דהא מן התורה אפילו בחטה אחת סגי: **נא** לא אמר כלום. שהרי אינו יכול לקיים מתנות כהונה: **נב** תורם מאחד כו'. דחשיב כמוקף וכן חביות שלא סתם את פיהם חשבי כמוקפים אבל משסתם את פיהם אינן כמוקפין ואפי' הן בבית א' תורם מכל אחד ואחד: **נג** המקדים כו'. לפי שצריך להפריש בכורים תחלה לכל ואח"כ תרומה גדולה שקראה התורה ראשית ואח"כ מעשר ראשון שיש בו תרומת מעשר וגם תרומה נקראת ראשית בפסוק ואח"כ מעשר שני או מעשר עני ואם הקדים אחד לחבירו עובר בלא תעשה דמלאתך ודמעך לא תאחר ומה שעשה עשוי: **נד** א' ממאה ומעט יותר. שהא' ממאה הוא מעשר מן המעשר והמעט יותר הוא תרומה גדולה ששיעורה בזמן הזה בכל שהוא: **נה** והרי הוא עכשיו חולין. עד שיפריש התרומה: **נו** והמעשר. שראוי להיות למאה חולין אלו הרי הוא בכרי הגדול בצד זה שהפרשתי: **נז** עושה אדם כו'. שנאמר

טורי זהב

הכרי השני הזה כזה: (יג) בלא תעשה. שנא' מלאתך ודמעך לא תאחר לא תאחר דבר שראוי להקדימו מלאתך היינו ביכורים ודמעך זו תרומה: (יד) מפריש א' ממאה. פי' הדברים שהא' מק' הוא מעשר מן המעשר והיינו תרומת מעשר ומה שנשאר עוד מעט הוא לתרומה גדולה שעכשיו מפרישין מעט תרומה גדולה כמ"ש בסעיף י"ט ואומר א' מק' שיש כאן בין הכל הרי הוא במה שהפרשתי ועדיין הוא חולין עד שיפריש התרומה גדולה והנשאר מזה שהפרשתי שהוא המעט היתר על א' מק' הוא תרומה גדולה על הכל ומה שאני חייב לתת מעשר מן כל הק' של חולין אלו הרי הם בכרי הגדול בצד זה שהפרשתי ממנו וזה א' מק' שהפרשתי ועדיין הוא חולין הוא יהיה עכשיו תרומת מעשר על הכל וצריך לעשות דוקא כסדר זה דהא צריך להפריש תחלה תרומה גדולה ואחר כך מעשר ואח"כ תרומת מעשר: (טו) התורם שלא ברשות. טובא יש לתמוה על ל' הרמב"ם הזה דבריש פרק אלו מציאות מביא ברייתא דתנא דין במי שלקט משדה חבירו שלא ברשות ותרם אם חושש משום גזל אין תרומתו תרומה ואם אין חושש משום גזל תרומתו תרומה ומנין הוא יודע אם חושש כו' אם אמר לו כלך אצל יפות כו' ופריך מזה לאביי דאמר התם יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש דהא הכא אמרינן כיון דעכשיו ניחא ליה לבעל הבית במה שתרם זה ודאי הוה ניחא ליה גם מעיקרא תרגמא רבא אליבא דאביי הב"ע דשוייה שליח ה"נ מסתברא דאי לא שוייה שליח אמאי הוה תרומה הא בעינן לדעתכם כו' וכיון דקי"ל כאביי בזה ממילא לא הוי תרומה אלא אם כן שוייה שליח ואמאי פסק הרמב"ם כאן דאפילו לקט מתחלה כדי שיקח לעצמו אפ"ה לא הוי שליח כלל ואמאי הוי תרומה בשלמא על הטור הק' ג"כ דין זה אלא שלא העתיק החלוקה שניה או שירד לתוך שדה כו' אלא חלוקה ראשונה לחוד דהיינו התורם שלא ברשות ובזה נוכל ליישב דה"ק התרומה היתה שלא ברשות מאיזה מין יקח אבל מ"מ עשאו תחילה שליח וכן פי' רש"ל דברי הטור אלא על הרמב"ם קשה וכבר הקשה כן ב"י ותירץ דרמב"ם ס"ל דלא קיימא לן כהך תירוצא דמיירי בשוייה שליח וטעמו מדאיתא התם בגמרא

באר הגולה

כמשנה: נא משנה ה' פ"ב דביכורים: נב גיטין דף ל' ע"ב: נג משנה ספ"ק דחלה ובמשנה ה' פ"ב דביכורים: נד נלמד מדין היה טעון כדי יין וכו' דבשמן טעמא שהיו משתברין הא לאו הכי תרומתו תרומה: נה ברייתא ב"ק דף קט"ו ע"ב: נו תוספתא פ"ג דתרומות כפי גירסתו שם: נז כן הוא שם ברמב"ם והוא מהתוספתא שם: נח משנה י"ב פ"ג דמעשר שני: נט משנה ו' פ"ג דתרומות: ס משנה ב' פ"ה דדמאי אך מה ששינה המחבר ממ"ש שם במשנה וכן ברמב"ם וכתב אחד ממאה ומעט יותר הוא לפי מ"ש לעיל בסעיף י"ט שתרומה גדולה בזמן הזה שיעורה כל שהוא יאמר על האחד ממא' שהפריש גם המעט יותר שהוא חולין כדי לקרות שם התרומה תחלה על המעט שהפריש יות' ולקרות אח"כ שם מעשר על פ' הסמוכין לה א' ממאה ולקרות אח"כ שם תרומת מעשר על הא' מהק' כדי להפריש הכל כסדרן: (°) מכאן עד סעיף כ"ב הוא ל' הרמב"ם בפ"ד מהלכות תרומות: סא קידושין דף מ"ט ע"א: סב משנה ריש תרומות: סג מימרא דרבי אבהו א"ר יוחנן וכו' נדרים דף ל"ו ע"ב דמשמע דנפשטא גם הבעיא הראשונה: סד ברייתא קידושין דף נ"ב ע"ב: סה ממשמעות עובדא

כנסת הגדולה

(סימן של"א בש"ע סעיף ל')

כתב בטור ואם לקח הכהן שלא מדעת בעליהן זכה בהן שאין לבעלים בהן אלא טובת הנאה וטובת הנאה אינו ממון. נ"ב אמר המאסף גרסינן בנדרים פרק ואלו נדרים עלה דמתניתין דתנן קונם כהנים ולוים נהנים לי יטלו בע"כ [illegible]

דגול מרבבה

[illegible]

בית הלל

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

יד אברהם

[illegible]

ביאור הגר"א

[סז] היה כו' משניהם. ירושלמי פ"ד שם חמתה משובח אר"ה משובח מן התורם פ"ה דדמאי להדיא מי שהיו לו עשר חביות של מעשר טבל ססא ראה א' מהן כו' מאומד אר"ח בריה דר' הלל מתני' אסרה כן והשוקל משובח משלשתן א"ר חיננא הפתר [עא] או שתי מגורות כו'. כ"ה גירסתו בתוספתא אבל גירסא שלנו בתוספתא תורם בשלשתן ולית את ש"מ כלום. והביאו תוס' שם ושם והר"ש שם ולשיטת הרמב"ם ר"ה מכל אחד ואחד (וע"ל סי' שכ"ה ס"ק ח'): [עב] עושה אדם כו'. מתני' בפ"ג בר"א מוקי כאב"נ וס"ל דמ"מ במדה משובח יותר ור"ח אמר דאתי כרבנן ואסור באומד וער"ש כו' ובפ"ר האומר כו' וגמ' רפ"ב דקדושין וש"מ: [עג] אבל התורם כו'. עתוס' שם: [סח] ות"ח כו'. גטין ל' ב' ועתוס' שם ד"ה וכו. וי"מ דדוקא כו' (וכזה ס"ל רבכורות י"א א' ד"ה הפודה כו' אבל הריטב"א כתב בקדושין דודאי דמי לה ואיפשיטא להרמב"ם ככי"מ דהפי' בגמ' דגטין שם תכרים דוקא אבל מ"מ מחולק הרמב"ם עם הי"מ הבעיא הנ"ל אע"ג דלא איפשיטא במקומה ועתוס' דקדושין כ"ג ב' ד"ה דאר"ד כו' וי"ל שבתוס' שם דהם סברי דאסור לכ"ע מדרבנן אלא דדוקא תכרים לא נחלקו וע"ש) ועתוס' כו' וכ"כ הר"נ בנדרים שם וכ"כ הריטב"א בקדושין שם ומביא ראיה מתוך דהכא וכ"כ שם שתי' עוד בע"א (וע"ל ס"ק קי"ח): [סט] ואם הפריש כו'. עתוס' דב"ק קט"ו במש"ל אבל בכ"מ כתב כיון דנפשטה הבעיא שניה בנדרים שם דטובת הנאה כו' ממילא ב' ד"ה תרי כו' וי"ל כו': [ע] ונ"ל כו'. צ"ע דוקא בדבר שאזיל לאיבוד שא"א להדליקה נפשטה גם הבעיא ראשונה ודבריו תמוהין מאד וכבר תמה במש"ל עליו ועי"ר בנדרים אבל בשמן לכתחלה לא ובדיעבד דוקא כשעקל בית הבד כדוך עליה כמש"ש וכל היכא שם ד"ה אלא אדעתא כו' ול"נ אפי' כו' אלמא ידע דטובת הנאה של תורם ואפ"ה כו' ועתוס' שם ד"ה וכל כו' וצ"ע שסתם ושוד דוקא בתרומת מעשר שמותר לבתחלה מיבעיא ליה: [עד] וטובת כו'. שם בעיא ונפשטה וש"מ: [עה] התורם כו' או כו'. שלא מן המוקף אבל בתרומה גדולה לא שהוא אסור מדאורייתא וכמ"ש תוס' בגטין שם קדושין נ"ב ב' ב"מ כ"ב א' ופי' מש"ש כיצד ל"ד כת"נ דכ"ש לתורם שלא ברשות אלא ד"ה לתרום כו' (וגם המחבר לא ר"ל אלא דבדיעבד תרומתו תרומה) וכמ"ש בתוספתא אפי' כת"נ מחני אם נמצאו יפות: [עו] כדי שיקחם. ר"ל אפי' בכת"נ וכ"מ שם

פתחי תשובה

עיין בתשובת מהר"י הלוי ח"א סימן מ"ב שהאריך לסתור פסק זה ע"ש: (ו) עושה אדם שליח. עיין בספר משנת חכמים ריש הלכות יסוה"ת בכספת פענח שם אות כ"א שכתב דאם עושה שליח להפריש תרומתו ותרם אח"כ מוכרח לשאול ע"פ המבואר לעיל סימן שכ"ג נראה דאמרינן דככר עשה שליחותו ואין לו דין בעלים לענין שאלה ע' בפתיחה כוללת שם תשובה ארוכה בזה בשם אביו הגאון ז"ל [ועיין בת' חתם סופר סימן ש"כ שאין דעתו כן. וכ' שם דהפושט שליח לתרום או להפריש חלה שום הדבר דשניהם יכולים לשאול ששליח והבעה"ב אלא אם השליח שואל על נדרו ומתחרט מעיקרא על מה דיהיב דעתיה להפריש מגד זה ונעקר הנדר מעיקרא והדרה הכרי או העיסה למבלו א"כ חוזר ומפריש תרומה או חלה אחרת כי עדיין לא עשה שליחותו כלל משא"כ כשהבעה"ב מתחרט צריך הוא להתחרט על עיקר מה שנתן דעתו על דעתו של זה השליח וא"כ ממילא בטל שליחות קמייתא וצריך לחזור ולמנות שליח מחדש ואע"ג דבעלמא אחר שנעשה השליחות תו לא מצי לבטל השליחות מ"מ כשעשה שליח לידור עבורו כו' ומהיות טוב שיתירו להם נדרם שניהם השליח והבעה"ב. [illegible]

באר היטב

שלא פירש הראשית: (כד) המוקף. דכיון שמפרישין אותה לא יוכל לכוין השיעור ולמוד אלא במוקף יחד. ש"ך: (כה) שמשתברין. שהרי אינו יכול לקיים מתנות כהונה: (כו) הכל. חשוב כמוקף וכן חביות שלא סתם פיהם חשיבי כמוקפים אבל משסתמן אינן כמוקפין ואפי' הן בבית א' תורם מכל א' וא'. ש"ך: (כז) חולין. כלומר עכשיו עד שיפריש התרומה: (כח) בצד. פי' בכרי הגדול שהנחתי: (כט) שליח. שנאמר כן תרימו גם אתם לרבות שלוחכם

[illegible]

עצי לבונה

[illegible]

ליה כלך אצל יפות אם היו שם יפות ממה שתרם נח תרומתו (נ) תרומה (טז) ואם לאו נט אין תרומתו תרומה ס ואם לקט בעל הבית והוסיף בין כך ובין כך תרומתו תרומה:

לב (יז) ס המדבר ואינו (°) שומע או ששומע ואינו מדבר והערום והשכור והסומא סא לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה [עז] ס ובזמן הזה דלשריפה אזלא מפני הטומאה תורמים שכור וסומא סב אפילו לכתחלה תרומה אבל לא מעשר (נא) לוי:

לג [עח] סח קטן שהגיע (יח) לעונת נדרים אע"פ שלא הביא שתי שערות ולא נעשה גדול אם תרם סג תרומתו תרומה:

לד [עט] סט האומר לשלוחו צא ותרום לי והלך לתרום ואינו יודע אם תרם ובא ומצא כרי תרום אין חזקתו תרום חוששין (יט) שמא אחר תרם בלא רשות:

הגה [פ] וי"א דבכה"ג חזקתו תרום (ח) דאמרינן חזקה שליח עושה שליחותו אפי' באיסור דאורייתא סד ע אבל אם אינו יודע אם כרי תרום או לא אסור לאכול ממנו דהשליח אומר ודאי לא יגע בו עד שידע שהוא תרום (טור בשם הרמ"ה והר"ש):

לה סה עא פירות השותפים חייבים בתרומה ומעשרות [פא] עב ואינם צריכים ליטול רשות

טורי זהב

בגמרא אמר זה דמרי בר איסק אמר לאריסיה אמאי לא אייתית לרבנן מהאי שפירתא ואפ"ה לא אכל מר זוטרא א"ל רב אשי ולאימר מ"מ לא אכלת כאידמא אמר רבא לא אמרו כלך אצל יפות אלא בתרומה דמצוה היא וכפ"ב דקדושין (דף נ"ב) ההוא סרסיא דקדים בפרוזמא דשיכרא אתא ב"ה ואמר אמאי לא אייתית מהאי חריפא אמר רבא לא אמרו כלך אצל יפות אלא גבי תרומה משמע דאפי' בכה"ג שלקחו פירותיו שלא ברשות אלו תרמו מהם ובא ב"ה ואמר כלך אצל יפות הוי תרומה וממילא אזדא ליה סוגיא דאלו מציאות דמוקי בשוייה שליח ואני תמה על פה קדוש יאמר כן דמההיא דמרי ב"א פשיטא שאין ראיה שהרי לא הוצרכו לאוקמיה בשוייה שליח אלא במקום שנ"ל דניחא ליה למפרע כמו בתרומה ומזה קשה על אביי ועל כן מוכרח לתרץ דמיירי שעשאו שליח משא"כ בההיא דמרי בר איסק אין שום צורך לומר שעשאו שליח שהרי עיקר הקושיא על מר זוטרא שם שלא היה רוצה לאכול אחר ששמע ממרי בר איסק שאמר למה לא אייתית מהכך שפירתא וזה דבר ברור ומפ"ב דקדושין ג"כ אין ראיה כלל אע"ג דהתם מיירי ג"כ למפרע דהיינו אם הקדושין שם קדושין למפרע מ"מ אין ראיה משם שהרי התם רבא אמר לאותו דין ורבא לטעמיה דאית ליה בפרק אלו מציאות דיאוש שלא מדעת הוי יאוש וא"כ לאוקמיה כלל ברייתא דתרומה בשוייה שליח וכדאמרי' התם בהדיא תרגמא רבא אליבא דאביי בשוייה שליח משמע לדידיה לא ס"ל ואע"ג דאמרינן שם ה"נ מסתברא מכח קושיא דבעינן לדעתכם ממילא נ"ל אפי' לרבא דמיירי בשוייה שליח וא"כ צריכין אנו לומר דסוגיא דקדושין חולקת על הסוגיא דאלו מציאות כיון דהתם מיירי בלא עשאו שליח אהכי תקשה לך נהי דלפי סברא זו הדר ביה תלמודא מקושיא דבעינן לדעתכם מ"מ מאן יימר לן דהדר ביה מהקושיא שהקשו שם על אביי מכח יאוש שלא מדעת דהא לא חזינן שום תירוץ על הקושיא רק כמו שתרגם רבא אליבא דאביי דמיירי בעשאו שליח אבל רבא גופיה לא ס"ל כן וההיא מימרא דידיה בקדושין זהו ודאי דבר שאין עליו פירכא והיאך מלאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש לחלוק על אוקימתא מפורשת בפ' א"מ אליבא דהלכתא ואין לנו שום סמיכה משום דוכתא והתוס' בקדושין פירשו באמת דגם התם מיירי בשליח אלא דאין קושיא מזה על הרמב"ם דאיהו מפרש כמשמעותן של דברים בלא שליח והיותר קשה לי הפלא ופלא על דעת הרמב"ם שכ' אפילו ביורד לשדה חבירו שלא ברשות כדי ליקח פירות לעצמו וא"כ תרם דהוי תרומה בגמלא שם יפות כיון דאמר בברייתא דכל שהוא משום גזל אין תרומתו תרומה ובהא ודאי יש גזל אפילו באומר כלך אצל יפות למסקנא דרבא דלא מהני כלך אצל יפות אלא בתרומה דמצוה היא אבל במקום אחר אמרינן דמחמת כיסופא הוא דאמר הכי ומהאי טעמא לא אכל מר זוטרא הפירות והמעיין שם ברש"י דאלו מציאות יראה שנאמר מקושיא זאת שפי' שם בהך ברייתא שאמרה אם חושש משום גזל פי' במה שיתרום בלא רשות נתחשב כמו גזל ולה בזה דלא תלה מילתא דתרומה במה שיש בו משום גוזל ממון חבירו באמת דא"כ היה קשה קושיא שזכרתי ע"כ פי' דתלוי בתורם דנחשב כגזל אבל להרמב"ם שכתב בהדיא אפי' בגזל ממש דהיינו שלקט הפירות כדי ליקחם לעצמו בזה אמר כיון שאין בו משום גזל שהרי אמר ב"ה כלך אצל יפות ע"כ הוה תרומה בזה ודאי יש תימה רבה הא באמת לענין גזל ממון לא מהני אמירת כלך אצל יפות דדוקא לענין תרומה מהני וזו קושיא עצומה בלי ספק והנלע"ד ליישב דהרמב"ם ס"ל כיון דחזינן דרבא ומר זוטרא אומרים דוקא בתרומה מהני כלך אצל יפות דהוה מצוה וניחא ליה אבל לא בשאר דוכתי וע"כ צריך אתה לומר כיון דמצוה היא אמרינן כיון דהשתא ניחא ליה ודאי מעיקרא נמי היה דעתו בזה שכל הרוצה לתרום משלו מן היפות יבא ויתרום ואין זה בכלל תורם שלא ברשות דשם לא מהני כיון שאין לנו הוכחה דדעתו של זה היתה בכך וע"כ צריך אתה לומר כן דאל"כ קשה הא בעינן לדעתכם אליבא דכ"ע ואליבא דרבא לא מיירי בעשאו שליח כדמשמע בקדושין אלא ע"כ דכאן אמרינן דהוה לדעתכם וכאלו אמר בפירוש מתחלה שעשאו שליח לכך ה"נ כיוצא לאביי דלא מיירי בעשאו שליח ולא תקשה קושיית הגמ' הא אמרינן יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ואמאי הוה כאן תרומה דגם לזה כיוצא סברא זאת דהוה כאלו אמר בפירוש מתחלה כיון דמצוה היא והא דתרגם רבא אליבא דאביי דמיירי בעשאו שליח ולא אמר דמצוה שאני דרבא לא הוה בריר ליה אליבא דאביי אי ס"ל הך חילוקא דמצוה שאני ע"כ תירץ דמיירי בעשאו שליח אבל איהו בעצמו ס"ל מצוה שאני וא"כ אכן אמרינן למסקנא דגם אביי ס"ל הך חילוקא וא"כ לאוקמי בשליח וזו היא סברא מוכרחת כיון דמתחלה היו ב' קושיות האחת דוקא לאביי מכח יאוש שלא מדעת והשנית אפי' לרבא מכח לדעתכם ושניהם יש לתרץ דמיירי בעשאו שליח וכיון דחזינן בקדושין דרבא לא מוקי לה בעשאו שליח ע"כ לומר דמתרץ קושיא השנית מכח מצוה שאני ניחא לן לומר דגם אביי מתרץ קושיא שעליו בדרך זה כנ"ל ברור וכוון להרמב"ם דלא איכפת ליה בעשאו שליח כלל ומה שהקשיתו לעיל דהא בגזל ממש ס"ל לרבא דלא מהני כלך אצל יפות ואמאי הוה תרומה כל שלקט כדי ליקחם נראה לתרץ דמיירי שכל מה שלקט לעצמו תרם כולו ולא השאיר לו כלום ועל כן אין כאן גזל מעיקרא דסופו דהוה מטה מוכיח על תחלתו וכאלו לקט תחלה לשם תרומה והשתא דאתינא להכי להרמב"ם דמיירי בלא עשאו שליח ניחא גם דעת הטור ודבריו כמשמען בלא עשאו שליח וכן דברי הסמ"ג עיין סימן קל"ד מבוארים בלא עשאו שליח: (טז) ואם לאו כו'. שאז ודאי דרך רוגז אמר כן למה אתה לוקח ביפות: (יז) המדבר ואינו שומע כו'. בכולם הטעם מפני הברכה שצריך לומר ולשמוע ובשכור וסומא הטעם שאינו יכול לכוין ליטול היפות: (יח) לעונת נדרים. מבואר בסי' של"ב ותרומתו תרומה כיון שנדר והקדש שלו קיים: (יט) שמא אחר כו'. ולא אמרינן חזקה שליח עושה

שפתי כהן

שנאמר כן תרימו גם אתם לרבות שלוחכם: נח תרומתו תרומה. דכיון שיש שם יפות והוא אומר לו כלך אצל יפות משמעות לשונו הוא גלוי דעתא דניחא ליה במה שזה עושה ואינו מקפיד וה"ז כשלוחו: נט אין תרומתו תרומה. דכיון שאין שם יפות והוא אומר לו כלך אצל יפות משמעות לשונו הוא לשון הקפדה כאילו מוחה בו ולא ניחא ליה ואינו שלוחו: ס ואם לקט כו'. גילה דעתו בזה דניחא ליה: סא לא יתרומו. מפני שצריך לברך כדלקמן סעיף ע"ח ואלו אין יכולין לברך כהוגן דהמדבר ואינו שומע צריך לשמוע הברכה והשומע ואינו מדבר הרי אינו יכול לברך וערום אסור לברך והשכור והסומא אינן יכולין לכוין להפריש את היפה: סב אפילו לכתחלה. תרומה שאינה צריכה שיעור אבל לא מעשר לוי שצריכה שיעור ומדידה ואלו אינם יכולים לכוין המדידה: סג תרומתו תרומה. אפי' בתרומה של תורה הואיל ונדריהן והקדישן קיימין מן התורה כדלעיל סי' רל"ג: סד אבל אם אינו יודע. אם כרי זה תרום או לא כו': סה פירות השותפים כו'. ז"ל הטע"ז פירות השותפים חייבים בתרומות ומעשרות דגבי תרומה כתיב תרומותיכם וגבי מעשר כתיב מעשרותיכם לשון רבים של שנים משמע ואין צריכים ליטול רשות זה מזה אלא כל התורם מהם תרומתו

ביאור הגר"א

באריסיה דמרי ב"א ושם בעובדא דסרסיא. ואע"ג דבב"מ שם אמרינן אליבא דאביי דקי"ל כוותיה בדשוייה שליח ואמרינן ה"נ מסתברא כו' ס"ל להרמב"ם דלפי המסקנא ליתא ממש"ש א"ל אימור כו' והתניא כו' א"ל הכי א"ד כו' וכן בקדושין בעובדא דסרסיא כו' ולא כמה שדחקו תוס' שם ד"ה אם בדשווייה שליח דפשטא דגמ' לא משמע כן ועמא משום דמצות פתמא ניחא ליה כמ"ש בב"מ שם ועב"י: (ליקוט) התורם כו'. גירסת הרמב"ם שם ותסברא ועתוס' שם ד"ה ת"ב כו' ות"ש ותסברא והא אתם כו' ר"ל ואמאי צריכין לכלך אצל יפות כו' הא שלוחו כמותו אלא תב"ע כו' אבל באמת א"צ לכ"ז אלא אליבא דתי' דרבא אבל א"צ לתי' דרבא דמצוה שאני ובו"ם בעובדא דקדושין נ"ב ב' דהא שם לא עשאו שליח ודלא כתוס' שם ד"ה אם כו' שדחקו בזה וכתבו וא"כ כו' ואולי למעמייהו דגרסי ת"נ מסתברא כו' (ע"כ): [עז] ובזה"ז כו'. דשכור וסומא הטעם משום דא"י לכוין לתרום מן היפה כמ"ש בתוספתא וירושלמי בפ"ק הביאו הר"ש שם יש מחן מפני כו' הסומא והשכור כו' ובזה"ז א"צ כמ"ש בסנ"ב עמש"ש: [עח] קטן כו'. פסק כר' יוסי שם ת' בנדה מ"ו ב' (ועיין ש"ך וכ"ה ברמב"ם) ול"נ דהלכה כסתם דלעולם לא הוי תרומה כמש"ש תמשה לא יתרומו ואם כו' ומש"ש קטן שלא כו' הוא פירושא דמתני' וצ"ל דמ"ש קטן אין (תרומתו) תרומה עד אימתי הוא קטן ואמר כל זמן שלא הביא שתי שערות והוא דברי ת"ק שהוא ר"מ שהוא סתם מתני' וכמ"ש בירושלמי שם משום ר"מ והביאו הר"ש שם ואע"ג דקי"ל (מופלא הסמוך לאיש דאורייתא) ואף למ"ד דרבנן הא קי"ל) תרומה בזה"ז דרבנן משום הא לא אריא ועתוס' בנדה שם ד"ה אי כו' אלא שדבריהם תמוהים דודאי גירסא של חנם' משובשת וכמ"ש בתוספתא ובירושלמי שם מאן תני קטן דלא כר' יהודה וש"מ אלא דאעפ"כ תירוצם מוכרח דמ"מ ליסייעי מדברי ר"מ ועש"ש שם במתני': [עט] האומר כו'. עבתוס' דעירובין ל"ב א' ד"ה ר"ש. ולר"ת כו': [פ] וי"א כו'. מור והוא מדברי תוס' שם ואור"י כו' וכ"כ הרא"ש שם וכהר"ש מפליאא שם. אבל דברי הטור והרב א"א להולמן דהא בחולין שם אמרינן ומצא תרום ונם דבריהם אינן מובנים וכן מצאתי במש"ל שגם הוא תמה עליהם: [פא] וא"צ כו'. דבירושלמי פ"ק והביאו הר"ש שם מתני' א' מפסיק כאן להלכה

חידושי רע"ק

(ש"ע סעיף ל"ד) בלא רשות. ע' במ"ל (פ"ד מהל' בכורות ה"א בסופו) די"ל דבתחלת מעשר או מעשר א' וב' אף דתרם אחר שלא ברשות מתני: (שם בהגהה) וי"א דבכה"ג חזקתו תרום. ע' בתנ"א (סי' ת"ס) ובמ"ל (פ"ד מהל' בכורות) שתמהו בזה דהרי להדיא אמרינן בסוגיא דמצא תרום אין חזקתו תרום הר"ש והרא"ש בא ליתן טעם דאף דקי"ל

באר היטב

שלוחכם: (נ) תרומה. דגילה דעתו דניחא ליה במה שזה עושה ואינו מקפיד והרי זה כשלוחו אבל אם אין שם יפות והוא אומר כלך אצל יפות משמעות לשונו הוא הקפדה כאלו מוחה בו ולא ניחא ליה ואינו שלוחו: (נא) לוי. שצריך

פתחי תשובה

(ח) דאמרינן חזקה. עיין בספר משנה למלך פ"ד מהל' בכורות שהאריך בזה:

באר הגולה

דההוא(גברא)[סרסיא] דקדים בפרוזמא וכו' שם ועובדא דמרי בר איסק וכו' בב"מ כ"ב ע"א וכפי פירושו שם במאי דאיתא שם ה"נ מסתברא: סו משנה ו' דפ"א דתרומות: (°) מפני שאינו שומע הברכה ושאינו מדבר וכן הערום אינן יכולין לברך והשכור והסומא שאינן יכולין לכוין להפריש מן היפה: סו ד"ם: סח משנה ג' שם וכרבי יוסי: סט חולין דף י"ב ע"א וכרב נחמן וסיים שם שאין אומרין באיסורין חזקה שליח עושה שליחותו מהא דגיטין דף ס"ד ע"ב וכן פסק ר"ת בתוספות עירובין דף ל"ב ע"א: ע כרב ששת דפליג ארב נחמן שם בגמ': עא חולין דף קל"ה ע"ב: עב ממשמעות המשנה כדין הסמוך שם בב"מ בשם הר"י

כנסת הגדולה

דיכלן בע"כ משום דתרומה לא חזיא אלא לכהנים כיון דקאתי לאסרה עלייהו שוייה עפרא בעלמא דאפקריה ולהיות טובת הנאה שיש לו בה ובקדושין פרק האיש מקדש גרסינן אמר עולא טובת הנאה אינה ממון איתיביה רבי אבא לעולא המקדש בתרומות ומעשרות כו' הרי זו מקודשת ואפילו ישראל לא הכא בישראל שנפלו לו טבלים מבית אבי אמו כהן וקא סבר מתנו' שלא הורמו כמו שהורמו דמיין בעי מיניה ר' חייא בר אבין מרב הונא טובת הנאה ממון או אינה ממון אמר ליה

בית הלל

כשמורסין הרלאוני' וי"ל דבימי שאמוראים היו אוכלין תרומה טהורה בא"י כי היה להם אפר פרה כדאמרינן חבריא מדכי בגלילא והוא גמרא בפרק קמא דנדה דף ו' ע"ב אי אמרת בשלמא לתרומה היינו דהואי תרומה בימי רבי אלא א"א לקדש קדש בימי רבי מי הואי כדעולא דאמר עולא חבריא מדכי בגלילא ופירש"י ז"ל חבירים שבגליל מטהרים יינם נסכים ושמן למנחות שמא יבנה בית המקדש בימיהם ולעולם קודש הוא עכ"ל. ולכן הצריכו גם בח"ל להפריש חלה לכהן שלא תשכח תורת חלה. אבל

ברכי יוסף

כוכבים ישראל לגמור פירותיו או גמרן לו כאותם חייבות במעשר. הרב החסיד מהרח"ל ישקב מולכו בתשובותיו סי' קכ"ב ועמ"ש בסמוך לעיל משם מהר"א בן מרחא ועמ"ש הרב שני לוחות הברית שער האותיות דע"ז: כתב מרן בכ"מ פ"א דתרומות דין י"א משם אולחות חיים דכ' משם הראב"ד דאם קנה מעובד כוכבים שבולים לצורך מצות ומרחן עובד כוכבים בשביל ישראל חייב בתרומה דשלוחו של אדם כמותו וכו' וכ' מרן עלה דמה שכתב דשלוחו של אדם כמותו יש לגמגם בו דהא

יד אברהם

מהסוגיא דב"מ דמוקי התם בדשוייה שליה. ומסיק דכיון דבתרומה מצוה היא אמרינן כיון דהשתא ניחא ליה השתא מעיקרא נמי ניחא ליה והוי בגלוי דעת. ובקצות החושן סי' רס"ב הקשה דאכתי תקשי אמאי ביורד לשד"ח כו' מהני הא התם לי"ש ספק זה דפירות חבירו אין המצוה מוטלת עליו לתרום. ע"כ נראה דהש"ע פסק דאפי' לא שוייה שליח מעיקרא סגי בגלוי דעת אח"כ דניחא ליה משום דכרים פ"ב דקדושין סריך גם אהם

עצי לבונה

שהישראל משו להפריש דרוב פ"ם מעשרין כן ע"ם וכתוי"ם ותמהתי על נושאי כליו איך לא הרגישו בזה. וא"ל כמ"ש הפר"ס בגיטין ס"ד משנה ט' ד"ה ותזר וכו' וז"ל והא דכפי' המשנה שם ס"ד דפאה ותשנה ס' פ"ה דדמאי פסק דים קנין וכו' התם מיירי שלא תזר שישראל וקנאה לעדם עלמה אלא דקנה התבואה פ"ם א"כ ה"נ יש לחלק כן שלא קנה השדה עלמה כמבואר

זה מזה אלא כל התורם מהם תרומתו תרומה ע״ג תרם א׳ מהם ולא ידע חבירו ובא הוא ותרם [פב] אם היו (כ) ע״ד ממחין זה על זה אין תרומת השני תרומה ע״ה ואם לאו אם תרם הראשון (°) כשיעור אין תרומת השני תרומה [פג] ואם לא תרם הראשון כשיעור ע״ו תרומת שניהם תרומה [פד] ונראה לי שבזמן (נג) הזה ה״ה במעשר [פה] אבל לתרומה כיון שאין לתרומה שיעור בין כך ובין כך אין תרומת השני תרומה:

לו ע״ז האומר לאחד לתרום והלך לתרום סו וביטל שליחותו קודם שיתרום (כא) [פו] ע״ח אם שינה השליח שליחותו כגון שא״ל תרום מן הצפון ותרם מן הדרום אין תרומתו תרומה ואם לאו תרומתו תרומה (ויש חולקין וס״ל דכל שבטל השליחות אפי׳ לא שינה לא הוי תרומתו תרומה). (עם טור):

לז ° אריס שתרם ובא בעל הבית ועיכב אם עד שלא תרם עיכב אין תרומתו תרומה ואם משתרם עיכב סז תרומתו תרומה:

לח [פז] פ״א אפוטרופסין סח (נג) תורמין (כב) נכסי יתומים:

לט (כג) פ״ב הגנב והגזלן (נד) והאנס סט תרומתן תרומה ואם היו הבעלים רודפין אחריהם ע אין תרומתן תרומה:

מ פ״ג הבן והשכיר והעבד והאשה תורמין עא על מה שהם אוכלין אבל לא על השאר:

מא פ״ד הבן כשאוכל עם אביו והאשה בעיסתה תורמין מפני שהן ברשות:

מב [פח] פ״ה הפועלים אין להם רשות לתרום שלא מדעת בעל הבית:

מג [פט] פ״ו פועל שאמר ליה בעל הבית כנוס לי גרני ותרום (כד) ותרם ואחר כך (נה) כנס עב תרומתו תרומה:

מד [צ] פ״ז עובד כוכבים שהפריש תרומה משלו (כה) עג [צא] (נו) גזרו חכמים שתהא תרומתו תרומה אם הוא בארץ ישראל:

הגה ובודקין אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתי חנתן לכהן ואם לאו (כו) עד טעונה (נז) גניזה. (פח טור):

מה פ״ח המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר מעשר ואמר תרומה עה לא אמר כלום עד שיהיו פיו ולבו שוים:

מו [צב] צ׳ הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו כלום עו הרי זה תרומה שנאמר ונחשב לכם תרומתכם:

שפתי כהן

תרומתו תרומה דמסתמא כל אחד שליחות חבירו עושה בשותפות ואם תרם א׳ מהן בלא דעת חבירו ובא חבירו ותרם תרומה שנייה מפני שלא ידע שחבירו תרם אם ידוע בעניים שדרכם לסמוך זה ע״ז ואחד מחזיק מה שחבירו עושה ואם ידע זה שחבירו תרם לא היה הוא תורם והיה סומך על חבירו אפי׳ היה יודע שחבירו לא תרם כשיעור עין שלו או רעה או יפה או בינונית לא היה משנהו אין תרומת השני תרומה שהרי חברו שדרכו לסמוך עליו תרם והוי כשלוחו ואפי׳ לא תרם הראשון אותו השיעור שהיה הוא תורם כגון שתרם הראשון כשיעור עין רעה והוא עין יפה אפ״ה תרומת הראשון תרומה ותרומת השני אינה תרומה ואם לאו שאינו ידוע אם דרכן לסמוך זה על זה אם לא אלמא הם שותפין סתמא אע״ג דאמרינן שותפין סתמא אין צריכין ליטול רשות זה מזה וכל התורם מהם תרומתו תרומה ה״מ כשאין השני מגלה דעתו אם הוא עין רעה או יפה או בינונית אז אמרינן אם תרם הראשון כשיעור שתרם חבירו אין תרומת השני תרומה שהרי הראשון עשה שליחותו וכוון דעתו אבל אם לא תרם הראשון כשיעור שתרם חבירו אלא פחות ממנו הא חזינן שלא היה שלוחו של השני שהרי לא כוון דעתו ותרומת שניהם תרומה כל אחד בעד חלקו כן נ״ל לפרש דעת הרמב״ם בפ״ד דתרומו׳ לפי מה שהבין שם הכ״מ בכ״מ ומעתה תמיהני על מה שסיים דבריו בש״ע כאן ונראה שבזמן הזה במעשר כו׳ בשלמא בתרומה טהורה איכא למימר עין רעה ועין יפה ושייך לומר אם תרם הראשון כשיעור שתרם חבירו כו׳ אבל במעשר מאי כשיעור שתרם חבירו כו׳ הלא לעולם צריך להפריש המעשר במדה שלא יגרע ולא יוסיף מדינו לכך נ״ל דבזמן הזה בין במעשר בין בתרומה תרומת השני אינה תרומה דבמעשר כיון שהפריש הא׳ מעשר כראוי הרי הפירות מתוקנים ואין בתרומת השני כלום ובתרומה נמי בזמן הזה כיון דשיעורה בכל שהוא וזה שהפריש הראשון הרי הפירות מתוקנים ואין בתרומת השני כלום. כ״ל: **סו** וביטל המשלח שליחותו קודם שידע. וזה לא ידע ותרם: **סז** תרומתו תרומה. דמסתמא שליח שוייה:

סח תורמין כו׳. ודוקא להאכיל אבל לא להניח שלא נעשו אפוטרופסים לעשות שליחות היתומים אלא לפרנסה הכי אמרינן בגיטין דף נ״ב וכ״כ הטע״ז: **סט** תרומתן תרומה. דקנאן ביאוש והוי הם הבעלים: **ע** אין תרומתן תרומה. דכיון דרודפין אחריהם הא חזינן דלא מייאשו: **עא** על מה שהם אוכלין. שהרי אוכלין ברשות בעה״ב אבל לא על השאר שאין אדם תורם דבר שאינו שלו: **עב** תרומתו תרומה. ואין זה שינוי שליחות דכנוס שאמר בעה״ב ע״כ לאו דוקא שיכנוס ואח״כ יתרום שהרי אין דרך להכניס אח״כ כתרם: **עג** גזרו חכמים כו׳. משום בעלי כיסים שיתלו ממונם בעובד כוכבים כדי לפטרם: **עד** טעונה גניזה. שמא בלבו לשמים בד״א בא״י אבל עובד כוכבים שהפרישו תרומה בח״ל לא גזרו עליהן ומודיעין אותו שא״צ לתרום ואינה תרומה כלל. הרמב״ם וכ״כ הטע״ז: **עה** לא אמר כלום. שהרי מקדים הוא כמו נדר ובנדר בעינן פיו ולבו שוין כלדעיל סי׳ ר״י: **עו** ה״ז תרומה כו׳. דדוקא בסעיף מ״ה שכוון לומר תרומה ואמר מעשר

טורי זהב

עושה שליחותו אלא לחומרא כגון ששלח אחד לקדש לו אשה זהו דעת רמב״ם ור״ת וי״א ס״ל דחזקה זו אפילו לקולא והיינו אם יודע שכרי שלו נתרם אבל אם כספק לו אם כרי שלו נתרם לא אזלינן לקולא כאלו וכנ״ל אבל אם אינו יודע אם כרי שלו תרום כו׳: **(כ)** ממחין זה על זה. פי׳ שהיו מוחין א׳ על חבירו שלא נתרצה בתרומתו של חבירו והיינו אחרשתי הספרשות אמרינן בזה דתרומת הראשון הוה תרומה על כל פנים דהא באותו פעם לא היתה מחאה והוי כשאר שותפין וע״כ תרומת הראשון תרומה בכל גווני ולא של השני דתרומתו בטעות ואם לאו פי׳ שאין ידוע אם מוחין זע״ז אם תרם האחד כשיעור ודאי הוי כמו ברישא אלא דאם אין כשיעור ממילא גם תרומת השני תרומה דאמרינן דסומכין זע״ז וכל אחד יתרום כנ״ל לדעת הטור: **(כא)** אם שינה השליח. פי׳ תרתי בעינן שינה שליח וביטול שליחותו דבביטול לחוד לא סגי דלא אתי דבור ומבטל דבור ובשינה לחוד לא סגי דאין דרך להקפיד על שינוי כל דהו כזה לכך בעינן תרוייהו: **(כב)** נכסי יתומים. בפרק הנזקין אמרינן בזה דוקא להאכילם אבל לא להניח וכן כתוב בסמ״ג סי׳קל״ד וכ״כ בכ״מ שהרמב״ם לא הוצרך להביאו לפי שסמך על מ״ש בהל׳ נחלות: **(כג)** הגנב והגזלן. לפי שקנאו ביאוש בעלים כל שאין מרדפין אחריהם: **(כד)** ותרם ואח״כ כנס. אין בזה שינוי דגם הבעה״ב נתכוין לכך שהרי אין דרך להכניס אלא א״כ תרם תחלה: **(כה)** גזרו חכמים כו׳. משום בעלי כיסין שיתלו פירותם בעובד כוכבים שיפטרו מתרומה: **(כו)** טעונה גניזה. דשמא בלבו לשמים:

חידושי רע״ק

כמ״ש דבאוריתא אמרינן נ״כ חזקה שליח עושה שליחותו היינו היכא דהמשלח יסמוך עליו [illegible] הוא. ע׳ בס׳ אשל אברהם א״ת מהרב בעל פורת יוסף זצ״ל (סי׳ תמ״ח סק״ח):

ביאור הגר״א

כו׳ דדוקא דיעבד גם׳ דידן לא ס״ל הא דירושלמי דברפ״ב דקדושין משמע דאפילו דיעבד [illegible] מפרש דברי חכמים כמ״ש בפי׳ שם אלא דהל״ל דוקא כשיעור חברו וי״ל משום דבספ״ק דתמורה תני דברי ר׳ יוסי בלשון חכמים אבל מ״מ אינו מוכרח דפליגי גמ׳ אירושלמי די״ל כשיעור חבירו ונם לא ביאר בסתם מהו. ופי׳ ממחין זע״ז דלא כהר״ש ופי׳ שכ״א סומך על חבירו ועבת״נ : [פג] ואם לא תרם כו׳. דמש״ש תרומת השני תרומה ר״ל נם השני דר״ע וחכמים ל״ם בראשון כלל ור״י בא לפרש אימתי פליגי או להכריע : [פד] ונ״ל שבזה״ז כו׳ . דבריו צ״ע דבמעשר מהו שיעור חבירו ששיעורו מפורש ועש״ך : [פה] אבל לתרומה כו׳ . דכולם שוין בשיעדה ואין נ״מ עתה בין עין יפה או כו׳ : [פו] אם שינה כו׳ . ירושלמי שם והביא הר״ש ודברי הרמב״ם תמוהין דשם בירושלמי לא אמרו אלא אליבא דר״ל ור״י פליג עליה וכמ״ש בגמ׳ בפ״ג דקדושין ונם דבא שני שם אליבא דר״ל בע״א וכבר השיגו הראב״ד וז״ש בהג״ה וי״א כו׳ וכן הקשה תמור עליו אלא דמת שהקשה ל״ל לביטולו כיון ששינה כבר תי׳ בר״ש שם דכת״נ ליכא קפידא וע״כ צ״ל כן אליבא דר״ל להירושלמי : [פז] אפוטרופסין כו׳ . העתיק לשון התוספתא אבל מש״ש בסיפא להאכיל קאי נם ארישא וכמ״ש בנטין שם וכמ״ש בח״מ סי׳ ר״ק : [פח] הפועלים כו׳ . ואפילו בדיעבד כמ״ש בתוספתא שם : [פט] פועל כו׳ . כ״ה גירסתו שם אבל גירסא שלנו אם א״ל בע״ה כנוס לי גורני תרומתו תרומה שאין הגורן נכנס אא״כ נתרם וכ״כ הראב״ד : [צ] עובד כוכבים כו׳ משלו . קדושין ס״א ב׳ וכנ״ל ס״ל : [צא] גזרו כו׳ . מנחות ס״ז א׳ : [צב] הפריש כו׳ . קדושין שם

באר היטב

שצריך שיעור ומדידה ואלו אינם יכולין לכוין המדידה : (נג) הזה. כתב הש״ך תמיהני דבשלמא בתרומה טהורה איכא למימר עין רעה ועין יפה ושייך לומר אם תרם הראשון כשיעור שתרם חבירו אבל במעשר מאי כשיעור שתרם חבירו כו׳ הלא לעולם צריך להפריש המעשר במדה לכך נ״ל דבזה״ז בין במעשר בין בתרומה תרומת השני אינה תרומה עכ״ל : (נג) תורמין . ודוקא להאכיל אבל לא להניח שלא נעשו אפוטרופסים לעשות שליחות היתומים אלא לפרנסה הכי אמרי׳ בש״ס דגיטין : (נד) והאנס . לפי שקנאו ביאוש הבעלים כל שאין מרדפין אחריהם : (נה) כנס . דאין בזה שינוי דגם בעה״ב נתכוין לכך שהרי אין דרך להכנים אא״כ תרם תחלה : (נו) גזרו . משום בעלי כיסים שיתלו פירותיהם בעובדי כוכבים כדי לפטרם מתרומה : (נז) גניזה. שמא בלבו לשמים

[illegible] אין קנין וכו׳ היינו לענין אם זרעה ישראל בקבלנות או בחכירות דבקדושתה קיימא וכו׳ או אם חזר ישראל ולקח מן העובד כוכבים הפירות קודם המירוח. אבל אם העובד כוכבים זרע וגם עשה המירוח

באר הגולה

[illegible]

כנסת הגדולה

[illegible]

בית הלל

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

גליון מהרש״א

[illegible]

יד אברהם

[illegible]

עצי לבונה

[illegible]

שפתי כהן

מעשר שבטל בדבור פיו מה שהיה במחשבתו אין תרומתו תרומה משא"כ הכא : **עז** ה"ז תרומה . ואם לאו אינה תרומה : **עח** ותחזור חולין כמו שהיתה . והפירות טבלים עד שיפרישו פעם שניה אותם שהפריש תחלה או פירות אחרות : **עט** דבריו קיימים . שהדבר תלוי בדעת התורם : **פ** אין תורמין כו' ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו . שנאמר כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב מן הגמור על הגמור מיהו הינו מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא ועיקרו למין על שאינו מינו הוא דאתא הלכך בדיעבד תרומתו תרומה : **פא** אין תרומתו כו' . דק"ו הוא ממין על שאינו מינו שזה וזה חייב בתרומה לא ק"ו לזה שאינו חייב בתרומה עדיין : **פב** ונתלשו דבריו קיימין. דהואיל ובידו לתלוש אינו מחוסר מעשה : **פג** אין תורמין כו' . משום דדומה לב' מינים מש"ה גזרו ביה הלכך בדיעבד הוי תרומה : **פד** תרם כו' . דוקא תרם אבל לכתחלה לא יתרום מן הדמאי על הדמאי דשמא ספק ושמא א' תרם והב' אינו תרם וה"ל מן הפטור על החיוב או מן החיוב על הפטור וכל שכן שאין תורמין מן הדמאי על הודאי : **פה** תרומתו תרומה . מן הספק : **פו** תרם כו' . אבל לכתחלה לא דה"ל מן ודאי חיוב על ספק פטור : **פז** תרומתו תרומה . מספק : **פח** עד שיוציא כו' . דשמא הדמאי כבר נתרם וה"ל תרומתו זו עדיין טבל : **פט** אין תורמין מן הלקוח כו' . מפני שהלקוח אפי' מישראל אינו חייב מן התורה אלא מדרבנן והגדל בתוך שדהו חייב מה"ת שנאמר תבואת זרעך ולא הלקוח וה"ל כמו מן הפטור על החיוב או איפכא וכן הלקוח מן העובד כוכבים אין חיובו כמו בלקוח מישראל : **צ** אין תורמין שבלים כו' . גזירה שמא יעריח הכהן לדרוך ולכתוש והחמירו בגזירה זו ואמרו שאפילו אם תרם אינה תרומה : **צא** אבל תורמין כו' . דדמי

שלא

מז צא המפריש תרומה על תנאי אם (לח) נתקיים התנאי **עז** הרי זה תרומה:

מח צב המפריש תרומות ומעשרות וניחם עליהם [צג] הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו כדרך שמתירין שאר נדרים **עח** ותחזור חולין כמו שהיתה:

מט [צד] צג האומר של מעלה תרומה ושל מטה חולין או בהפך **עט** דבריו (לט) קיימים:

נ צד התורם את הגורן צריך שיכוין את לבו שתהיה תרומה על הכרי ועל מה שבקוטעין (פי' שבלים קטועים שלא נידושו) ועל מה שבצדדים ועל מה שבתוך התבן התורם את היקב צריך שיכוין את לבו לתרום על מה שבחרצנים ועל מה שבזגים התורם את הבור של שמן צריך שיכוין את לבו על מה שבגפת (פירוש פסולת של זיתים) ואם לא נתכוין אלא תרם סתם נפטר הכל שתנאי ב"ד הוא שתרומה על הכל:

נא צה התורם כלכלה של תאנים ונמצאו תאנים בצד הכלכלה הרי אלו פטורים מפני שבלבו לתרום על הכל:

נב (°) אין תורמין צו אלא מן היפה [צה] ונראה לי דהשתא דלאיבוד אזלא מפני הטומאה אין להקפיד בכך [צו] ומיהו במעשר הניתן ללוי ולעני יש להקפיד בכך:

נג (ט) צז אין תורמין ממין על שאינו מינו ואם תרם אין תרומתו תרומה [צז] צח הקישות והמלפפות מין אחד צט כל מין חטים מין אחד (י) ק כל מין תאנים וגרוגרות ודבילה מין א' ותורם מזה על זה קא וכל שהוא כלאים בחבירו לא יתרום מזה על זה אפילו מן היפה על הרעה ואם תרם אין תרומתו תרומה וכל שאינו כלאים בחבירו תורם מן היפה על הרע אבל לא מן הרע על היפה ואם תרם תרומתו תרומה חוץ מן הזונין (פי' זרעונים שחורים הנמצא בין החטים) על החטים מפני שאינם אוכל אדם:

נד **פ** קב אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו ואם תרם תרומתו תרומה:

נה קג אין תורמין מהמחובר על התלוש ולא מן התלוש על המחובר ואם תרם **פא** אין תרומתו תרומה קד אבל אם אמר פירות ערוגה זה תלושים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו לכשיתלשו **פב** (מ) ונתלשו דבריו קיימין קה והוא שהביאו שניהם שליש בעת שאמר:

נו **פג** קו אין תורמין מן הלח על היבש ולא מן היבש על הלח ואם תרם תרומתו תרומה:

נז קז אין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו ואם תרם אינה תרומה [צח] שנאמר שנה שנה קח ליקט ירק ערב ר"ה עד שלא בא השמש וחזר וליקט אחר שבא השמש אין תורמין מזה על זה שזה חדש וזה ישן [צט] וכן אם ליקט אתרוג בערב ט"ו בשבט עד שלא בא השמש וחזר וליקט אתרוג אחר משבא השמש אין תורמין מזה על זה [ק] מפני שאחד בתשרי ראש השנה למעשרות תבואה וקטניות וירקות וט"ו בשבט ר"ה למעשרות האילן:

נח קט אין תורמין מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ ולא מפירות ח"ל על פירות הארץ ולא מפירות הפטורים על החייבים ולא מהחייבים על הפטורים ואם תרמו אין תרומתן תרומה:

נט **פד** קי תרם מדמאי (פי' דה מאי כלומר פירות או תבואה שנלקחה מעם הארץ שאין ידוע אם הפריש המעשר כראוי וחייב במעשרות מדרבנן) על דמאי או על ודאי **פה** תרומתו תרומה ויחזור ויתרום מכל אחד בפני עצמו:

ס **פו** קיא תרם מודאי על דמאי **פז** תרומתו (מא) תרומה ולא תאכל **פח** עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות:

סא **פט** [קא] קיב אין תורמין מן (מב) הלקוח על מה שגדל בתוך שדהו ולא הלקוח מעובד כוכבים על הלקוח מישראל או בהפך:

סב **צ** [קב] קיג אין תורמין שבלים על חטים וזיתים על שמן וענבים על יין **צא** קיד אבל תורמים שמן על זיתים

ביאור הגר"א

ושבועות כ"ו ב' ותוס' בגטין ל"א א' ד"ה כך כו' (ונראה דלא פליגי רבנן כו') וד"ה במחשבה כו' (וכן ודאי דבלא דיבור כו') וכ"כ בבכורות נ"ט ובמנחות נ"ד : (ליקוט) הפריש כו' . י"מ י"נ וש"ם כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה כו' ורבנן ל"פ עליה דאבא אלעזר ב"ג אלא בת"ם ובפ"א דתרומה חמשה לא כו' האלם כו' ואמר בירושלמי משום ברכה דוקא וברפ"ב דקדושין מת להגך שכן כו' ובפ"ג דשבועות (כ"ו ב') משום דהוי תרומה וקדשים ב' כתובים כו' וכ' תוס' בגטין ל"א וש"מ דאף בתרומת מעשר ל"פ רבנן אלא לענין אומד אבל במחשבה ל"פ דקרא כתיב בגופית ונחשב כו' ופרש"י בגטין שם ד"ה ובמחשבה נותן עיניו בצד זה כו' ותרוייהו נפקי כו' והאי דיליף כו' וכן אמרינן בפ"ק דחולין (ז' א') ודלמא ר"מ נתן עיניו כו' ואע"ג די"ל דדמאי שאני (עתוס' בחולין שם ו' ב' ד"ה והתיר כו' ואומר ר"ת כו' וכן תשפע כו') וכ"מ בתוס' דגטין שם (שד"ס במחשבה) מ"מ אין לחלק וראיה (דבחולין שם מיירי בודאי) מדקאמר שם לא נחשדו כו' ובדמאי מותר כמ"ש בפ"ד דחלה (ער"ם שם במתני' ו' שכתב אע"פ שלא הקלו בדמאי עלמו כדמוכח כו' . וכ"ע) וכ' תוס' שם וש"מ דמ"מ אסור. להפריש תרומות ומעשרות בשבת וי"ם כמ"ש בפ"ה די"ם (ל"ו ב' במתני') ואפי' דמאי כמ"ש בפ"ב דשבת (ל"ד א' במתני') ופ"ז דדמאי דע"כ לא שרי ר' יהודה בר"פ כ"א דשבת משום נתן עיניו כו' אלא במדומע אבל לא בטבל ואף במדומע פליג עליה רשב"א בברייתא וכ"ש ת"ק ונראה דת"ק פליג נ"כ ארשב"א ואומר אף ליתן עינו אף במדומע מדקאמר בגמ' ר"י כרשב"א ס"ל מכלל דת"ק פליג אבל ע"י קריאת שם מע"ש מותר להפריש אף שבל במ"ש בפ"ז דדמאי וכל זה ה"ה לחלה (ע"כ) : [צג] ה"ז נשאל כו' . עירובין ל' ב' נדרים נ"ט א' : [צד] האומר כו' . ירושלמי ספ"ד אמר מה שלמטן תרומה מה שלמעלן חולין מה שלמטן חולין מה שלמעלן תרומה לדעתו הדבר תלוי : [צה] ת"ל דבזה"ז כו' . דכל מה שתורם הוי מהרע ועתוס' דיבמות פ"ט א' ד"ה אין . ועוד אר"י כו' : [צו] ומיהו כו' . דהם מותרין אפילו בטומאה כמ"ש בסעיף ס"ו וכ"ש במעשר עני : [צז] הקישות כו' . מתני' ספ"ב וכת"ק : [צח] שנאמר שנה שנה . גמרא ר"פ בתרא דבכורות : [צט] וכן אם ליקט אתרוג כו' . ברייתא וגמרא שם (בר"ה י"ד ט"ו) : [ק] מפני כו' . מתני' שם (בר"ה ל"פ) וגמ' (י"ב א') תנא לירקות ולמעשרות כו' : [קא] אין תורמין כו' . דלקוח הוא מדרבנן כמ"ש בפ"ו דב"ם (פ"ח) ואין תורמין מד"ת על ד"ם ומד"ם על ד"ת כמ"ש בתוספתא אין תורמין מפירות א"י על פירות סוריא ולא כו' כנ"ל (בס"ק כ"ח) ובמנחות ל"א א' קסבר אין קנין כו' : [קב] אין תורמין שבלים כו' . ירושלמי ספ"ק ר"א בשם רשב"ל ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן ממה

באר היטב

וכתב הרמב"ם בד"א בא"י אבל עובד כוכבים שהפריש תרומה בח"ל לא גזרו עליהן ומודיעין אותו שא"צ לתרום ואינה תרומה כלל : (לח) נתקיים . ואם לאו אינה תרומה . ש"ך : (לט) קיימים . שהדבר תלוי בדעת התורם : (מ) ונתלשו . דהואיל ובידו לתלוש אין מחוסר מעשה : (מא) תרומה . מספק ולא תאכל תרומה זו עד שיוציא כו' דשמא הדמאי כבר נתרם וה"ל תרומה זו עדיין טבל : (מב) הלקוח . מפני שהלקוח אפי' מישראל אינו חייב מן התורה אלא מדרבנן והגדל בתוך שדהו חייב מן התורה (שנאמר תבואת זרעך ולא

פתחי תשובה

(ט) אין תורמין . ע' בתשו' זנו"ב תניינא חלק או"ח סי' קמ"ב טעם למה השמיטו הטור והמחבר דין מפריש מסמוך על סמוך ע"ש : (י) כל מין תאנים . עיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"א סי' ו' מה שהקשה על זה :

שלוחכם מה אתם בני דעת אף שלוחכם בני דעת . וכתב ע"ז בקצה"ח סי' קפ"ח דז"א רק למ"ד דמוצלא הסמוך לאיש לאו דאורייתא ולדידיה הוא דבעינן דוקא גדול וכן דעת נמי גבי תרומה . אבל למ"ד דס"ל מוצלא הסמוך לאיש דאורייתא ולדידיה תרומתו תרומה מה"ת א"כ ליכא למעט קטן משליחות מגם אתם ע"כ . ולפ"ז הא דב"מ דבעינן דשווין שליח מעיקרא ולא סגי בגלוי דעת בסוף דניחא לי' משום דכתיב גם אתם מה אתם

עצי לבונה

הפירות לכ"ע יש קנין וכו' אלא דאכירות הוא לאחר וקנה דדוקא פירות העובד כוכבים פטור . ובלא"ה דברי התוי"ט שם תמוהים . דהא הרמב"ם פסק בחבורו בפ"ג מהלכות תרומות כהך דמתניתין דפ"ד דפאה שכתב שם בהלכה ט' וז"ל הלקט והשכחה והפאה של עובד כוכבים חייבים בתרומה ובמעשרות אא"כ הפקיר ולא מפליג כלל אי הוי דעובד כוכבים ולקטינהו ישראל או דישראל ולקטינהו עובד כוכבים כמו דמפליג בפ"ה הלכה ה' דף (י"ד ח"ג)

באר הגולה

דף ל"א ע"א כפי' רש"י והתוספות שם : צא משנה דסוף טבול יום : צב פשוט בנדרים דף נ"ט ע"א : צג ירושל' סוף פ"ד דתרומות: צד תוספתא ס"ג דתרומות וקלתו איפא במשנה ד' פ"ה דמעשרות: צה שם בתוספתא: (°) מכאן עד סעיף ס"ו הוא לשון הרמב"ם שם בפרק ה' דתרומה : צו משנה ד' פ"ב דתרומות : צז שם במשנה : צח משנה ב' פ"ק דכלאים וכת"ק : צט משנה ד' פ"ב דתרומות : ק שם במשנה סי' תאנים הם לאחים והגרוגרות הם היבשים ודבילה הם אחר שנתחכלו יחד כעיגול: קא שם משנה ו' : קב משנה שם ספ"ק: קג שם משנה ה' : קד כרבי יוחנן קידושין דף ס"ב ע"א דתניא כוותיה בברייתא שם ע"ב : קה מהירושלמי פ"ק דתרומות : קו תוספתא דתרומות פ"ד : קז משנה ה' פ"ק דתרומות : קח ברייתא ר"ה די"ב ע"א : קט משנה ה' פ"ק דתרומות : קי משנה ספ"ה דדמאי: קיא שם במשנה (ב') : קיב טור בשם ס' התרומות והכ"י בשם התוספו' בפ"ק הפועלים ובסוף פ"ק דבכורות : קיג משנה ח' פ"ק דתרומות : קיד שם משנה ט':

כנסת הגדולה

ע"כ סוגיא דשמעתא ונראה מדברי הטור דפסק כעולא ומכנוהי דס"ל דטובת הנאה אינה ממון ורבא דפסיק בהלו נדרים דטובת הנאה ממון לית הלכתא כוותיה א"כ לאו דהכי ס"ל דטובת הנאה ממון דסברא דנפשיה אית ליה דטובת הנאה אינה ממון אלא לתרוצי למתני' אתא דלא בעי לאוקמה רישא בחד תנא וסיפא בחד תנא כמ"ש המרדכי בפרק שבועת הדיינין בשם מהר"ם וכן מוכח בפרק אלו עוברין גבי מתגיתין דיכול מפרישין אלא כיון דטובת הנאה אינה ממון ולפי זה המקדש בתרומות ומעשרות אם הוא ישראל אינה מקודשת

בית הלל

כוכבים שהפריש תרומה הוא מהגמרא דמנחות בפרק רבי ישמעאל תרומת א"י היא מדרבנן גזירה משום בעלי כיסין כמו שהעתקתי הגמרא באריכות בסי' ש"ל ומה שכ' מור"ם כהג"ה וכודקין אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתי תנתן לכהן ואם לאו טעונה גניזה.כ"כ ז"ל בפ"ק דעירכין דף ו' אמר רב יהודה אמר רב עובד כוכבים שהפריש תרומה מכלי בודקין אותו אם בדעת ישראל הפריש תנתן לכהן ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא בלבו לשמים פירש"י מכריו מתבואה של

ברכי יוסף

דאמרה דאין שליחות לעובד כוכבים מה"ת אף לתומרה כדאיתא במציעא דף ע"א אבל מדרבנן איכא שליחות לתומרה כמ"ש הה"מ פ"ט דמלוה דין ד' עכ"ל ! ובמקום שאתה מוצא שליחה נשבבה זהו עידן של נגועים כשידעת דעייל אגב דוחקא איכו השתא רחם לכי כשנלדקדק דברי מרן שכתב יש לנמגם דמה הלשון אומרת יש לנמגם והוא ליה לאיתובי בהדיא דדבריו היסף הדין דאין שליחות לעובד כוכבים לכן נראה דלכל כי

גליון מהרש"א

וצ"ע דהרי בא"ח סימן ת"ש סעיף י' פסק המחבר ברבה ולא כרב יוסף ע"ש והוא מתוסר שם ורמב"ם פ"ו מעירובין :

יד אברהם

בלא שליחות . ויש להוסיף קמתא ומיה דהנה הרקב"ד בפ"ו מהלכות גרושין כ' דהא דאין קטן עושה שליח הוא משום דדרשינן גם אתם לרבות תרומה . אבל למ"ד דס"ל מוצלא ... משום דכתיב גם אתם מה אתם

שפתי כהן

דדמי לתורם משני מינים שאינם כלאים זה בזה מן היפה על הרע דששר קעביד : **צב** ומיהו במעשר כו'. שלעולם צריכין לתת במדה יש להקפיד בכך : **צג** אין תורמין כו'. דה"ל מן הרע על היפה : **צד** אבל תורמין כו'. שהיין והחומץ מין א' הם וה"ל מן היפה על הרע : **צה** התורם כו'. והתורם חבית של חומץ על חומץ ונמצא שהחומץ שתרם יין תרומתו תרומה אע"ג דתרומה בטעות הוי כיון דהטעות הוא לעלויה שעלה בידו מן היפה על הרע הוי תרומה : **צו** אם ספק הוי תרומה. שאסור לזרים ויחזור ויתרום: **צז** מפריש א' מעשרה כו'. וכן נאמר כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' וגו' והמעשר הזה הוא ללוים זכרים ונקבו' שנאמר ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בני ישראל לנחלה : **צח** מעשר ראשון. אחר שהוציא ממנו תרומת מעשר חולין הוא ומותר באכילה לישראל כו' שנאמר ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב מה גורן ויקב חולין לכל דבר אף מעשר ראשון שנטלה תרומתו חולין לכל דבר וכל מקום שנאמר במעשרות קודש או פדיה אינו אלא מעשר שני: **צט** מפרישין מעשר ראשון מתבואה שלהם. כדי להפרים ממנו תרומת מעשר שהוא טובל את התרומה והלוי נותן התרומת מעשר לכהן: **ק** והם לעצמם. אלא שמפרישים אותם כדי שלא יאכלום בטבלם שכן למדו חז"ל מדכתיב כן תרימו גם אתם אתם אלו הלוים גם לרבות הכהנים: **קא** ואין צריך לעשר כו'. כמו שנתבאר

באר הגולה

קצו שם פ"ב משנה ו' : (°) פי' עומדין לכביסה כתומן והם רעים : קצח שם במשנה משום שהוא יפה לאחים מן המבושל : קיז תוספתא פ"ד דתרומות : קיח ירושלמי פ"ב דתרומו' ותוספתא פ"ד ומייתי לה במנחות דף נ"ד ע"ב פי' תאנים לחים בגרוגרות תאנים יבשים וכלי שמחזיק מאה גרוגרות לא מחזיק עשר מאה תאנים: קיט תוספתא דתרומות פ"ד ופי' בכ"מ שהחטים נקראו' יפה משני שמתקיימי' יותר מהפת ועוד שמהחטין יכול לעשות פת והפת אינו יכול להחזירו לחטין : קכ שם בתוספתא וכחכמים דבכלי דמין אחד הם אלא שאין תורמים מן הרע שהוא חומץ על היפה והוא היין : קכא משנה ריש פ"ג דתרומות : (°) פירוש אף ע"פ שהיין והחומץ מין אחד כיון שהוא נתכוון לתרום מן היפה אם עלה בידו מן הרע הוה ליה תרומה בטעות ואינה תרומה : (°) מכאן עד סעיף ע"א הוא לשון הרמב"ם בפ"א מהלכות מעשר: קכב פשיטותא דגמ' יבמות דף פ"ה ע"ב וכרבנן שם דף פ"ו ע"א : קכג ברייתא שם דף נ"א ע"א: קכד משנה שם דף פ"ז ע"ב : קכה כמפרש רב ששת שם בדף נ"א : קכו ספרי פרשת קרח : קכז משנה פ"ק דשבת ...

סג קצו תורמים זיתי שמן על זיתי כבש (°) אבל לא מזיתי כבש על זיתי שמן קצז מיין שאינו מבושל על המבושל אבל לא מן המבושל על שאינו מבושל קי מן הצלול על שאינו צלול אבל לא משאינו צלול על הצלול [קג] קיח מתאנים על גרוגרות במנין מגרוגרות על תאנים במדה אבל לא תאנים על גרוגרות במדה ולא גרוגרות על תאנים במנין כדי שיתרום לעולם בעין יפה קיט ותורמים חטים על הפת אבל לא מן הפת [קד] על החטים לפי חשבון [קה] ובכל אלו אם תרם תרומתו תרומה [קו] ונראה לי דהאידנא דתרומה לאיבוד אזלא אין להקפיד בכך וכן בשאר דברים כיוצא בהם **צב** ומיהו במעשר הניתן ללוי ולעני יש להקפיד בכך :

סד **צג** [קז] קכ אין תורמין חומץ על יין **צד** אבל תורמין יין על חומץ :

סה **צה** [קח] קכא התורם חבית של יין על היין ונמצאת חומץ אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרמה (°) אינה תרומה ואם אחר שתרמה החמיצה הרי זו תרומה **צו** אם ספק (מג) תרומה ויחזור ויתרום וכן התורם קישות ונמצאת מרה אבטיח ונמצא סרוח :

סו [קט] (°) אחר שמפרישין תרומה גדולה **צז** מפריש אחד (מד) מעשרה [קי] מהנשאר והוא הנקרא מעשר ראשון :

סז **צח** קכב מעשר ראשון מותר באכילה לישראל [קיא] ומותר לאכלו (מה) בטומאה קכג לפיכך בת לוי שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מעשר ואוכלת [קיב] קכד אבל מי ששמעה שמת בעלה או העיד לה עד אחד ונשאת ואחר כך בא בעלה קכה קנסו אותה חכמים שתהיה אסורה במעשר :

סח [קיג] קכו לוים וכהנים **צט** (מו) מפרישין מעשר ראשון כדי להפריש ממנו תרומת מעשר [קיד] וכן הכהנים מפרישין שאר תרומות ומעשרות **ק** [קטו] והם לעצמם :

סט [קטז] קכז אין מוציאין מעשר מיד הכהנים וכן כל מתנות כהונה אין מוציאין אותם מכהן לכהן :

ע קכח האוכל פירותיו טבלים וכן לוי שאכל המעשר בטבלו [קיז] אע"פ שהם חייבים מיתה בידי שמים אין משלמין המתנות לבעליהם שנא' אשר ירימו לה' אין לך בהם כלום עד שירימו אותם קכט ובח"ל מותר לאדם להיות אוכל והולך תחלה ואחר כך מפריש תרומה ומעשרות :

עא [קיח] קל מעשרין ממקום זה על מקום אחר **קא** ואינו צריך לעשר מן המוקף [קיט] קלא אבל אין מעשרין ממין על שאינו מינו [קכ] קלב ולא מן החיוב על הפטור ולא מן הפטור על החיוב ואם עישר אינו מעשר :

עב [קכא] כל שאמרנו בתרומה אין תורמין מזה על זה כך במעשר אין מעשרין מזה על זה וכל שאמרנו בתרומה אם תרם תרומתו תרומה כך במעשר אם הפריש מעשרותיו מעשרות וכל שהוא פטור מן

ביאור הגר"א

... כו' ומ"ם חלכה כרבנן ואע"ג דסתם כאן במתני' כותיה סתמא דספ"ב אתיא כריב"י כמ"ש בירושלמי ספ"ב מתני' דריב"י דא"ר ישמעאל בר"י משום אביו תורמין מן היין על החומץ אבל לא מן החומץ על היין עבר ותרם תרומתו תרומה ר' אומר יין וחומץ שני מינין אין תורמין ולא מעשרין מזה על זה כו' ואע"ג דתניא חבורק כו' ופליגי ר"י וריב"ל בב"ב צ"ז א' והיא אתי אפילו לרבנן משום דלא נתכוין להפריש אלא יין וכמ"ש בתוספתא שם וחכ"א מין א' היה בלבו לתרום יין על יין מה שבידו חומץ אין תרומתו כו' היה בודק כו' וכ"כ תוס' בב"ב פ"ד ב' ד"ה יין כו' וי"ל דמתני' נמי הכי מיירי וא"צ לומר דסתמא דמתני' פתרי אהדדי והיא דתוספתא מיירי שהיה בלבו לתרום אף מהחומץ והרמב"ם כתב לשון מתני' וער"ש שם ותוס' ביבמות פ"ט א' ד"ה קישות כו' : [קט] אחר כו'. ע"ל סעיף י"ט : [קי] מהנשאר. ער"ש בפ"ו רדמאי מתני' ד' ד"ה עשרה בו' וכ"כ תוס' על מתני' זו בכמה מקומות ע"ש ושם : [קיא] ומותר כו'. ספרי פ' קרח ואכלתם אותו בכל מקום אפי' בקבר שהיה בדין הואיל ותרומה קרויה תרומה ומ"ר קרוי תרומה כו' וכ"ח ביבמות פ"ו ב' ובספרי ובספרי זוטא. שאכילתו הוא כאכילת חולין לכ"ד ע"ש : [קיב] אבל כו' או כו'. דבריו מטומטמין דהא קי"ל בגמרא שם אפילו בשני עדים וכמ"ש באה"ה סי' י"ז סנ"ד : [קיג] לוים כו'. ספרי זוטא שם אין לי אלא מעשר לוים שנוטלין מאחרים מישראל מנין אתה מרבה מעשר לוים שלהן ר"ל שחייבים להפריש מעשר וליתן. ת"ם לכהן כמ"ש ברישא שם יכול שאין לחייב תרומה אלא מעשר ישראל מעשר גוים וגרים כו' ת"ל כו' אין לי כו' ת"ל מעשר מן המעשר. ובספרי שם כן תרימו גם אתם למה נאמר לפי שהוא אומר ואל הלוים תדבר כי תקחו מאת בני ישראל ישראל נותנין מעשר ללוים ולוים נותנין מעשר ללוים הואיל ואין נתנין מעשר ללוים.

... ש"ד דלוי הוא כו' אלא כנון כו' ולא צריך אלא לכה מוציאין לכהן ניחא : [קיז] אע"פ כו'. לשון התוספתא דתרומות : [קיח] בירושלמי פ"ב דתרומות תמן תנינן התורם את הכור ואמר ה"ת שלום מן השבר כו' תני אר"י בד"א בתרומה גדולה שהיא צריכת ... בתרומת מעשר אפילו שאר כל הדברים שלום הן היה תורם ... שלום יהודה בר' אומר לא עלתה ע"ר של זה לעבור על ד"ת להקרים ... ופריך שם על סברא זו לא עלתה כו' ואם איתא הא אין יכול ... עד שיקרא מעשר כמ"ש בפ"ה דדמאי. וער"ש בסוף טבול יום : ... וא"צ כו'. יבמות צ"ג א' דר' ינאי כו' ותרומה לא היה צריך להפריש ... דמעשרות) א"א לגורן שתעקר עד שיתרם וז"ש שקל עשר כו' ... אפילו ת"ת אף שבת"ם אסור ותוס' שם ב' ד"ת אלא שדחקו ... לשיטתן שגם בת"ם חילקו בין חול לשבת אבל הרמב"ם לא ס"ל כן ... (ליקוט) מעשרין כו'. מתני' בספ"ג דנשין ל"א א' המניח כו' ... ואולי לשיטתייהו בתוס' שם ל' ב' בד"ה וכי נחשדו כו' וי"ל ... רשאי כו' אבל הרמב"ם לשיטתו שפי' כו"ם בתוס' שם ... חילק בין שבת לי"ם ותרומות דמתני' היינו תרומת מעשר (ע"ב) ... בכורות נ"ד א' ובירושלמי פ"ב כמה פעמים אין תורמין ולא מעש... [קכ] ולא מן כו'. מנחות ל"א א'. ובהרבה מקומות דלמא אתי ... וז"ש ואם עישר כו' דאל"כ לא הוי גזרינן : [קכא] כל שאנ... כו'. בספרי יליף זה מזה וכן לטד מקרא דמעשר על ת...

באר היטב

ס"ק : (מג) תרומה. שאסור לזרים והסורם חבית של חומץ על חומץ ונמצא החומץ שתרם יין תרומתו תרומה אף ע"ג דתרומה בטעות הוי כיון דהטעות הוא לעלויה שעלה בידו מן היפה על הרע הוי תרומה. (מד) מעשרה. והמעשר הזה הוא ללוים זכרים ונקבות שנאמר ולבני לוי הנה נתתי וגו' וע"ל ריש הסימן : (מה) בטומאה. וכל שנאמר במעשר קודש או פדיה אינו אלא מעשר שני : (מו) מפרישין. מתבואה שלהם התרומת מעשר של הלוים לכהנים והכהנים מפרישין תרומות ומעשרות כדי שלא ...

יד אברהם

עצי לבונה

שמתבאר לעיל סעיף כ"ד: קב אלא מן המובחר. שנאמר בהרימכם את חלבו ונחשב לכם כתרומת גורן וכתרומת יקב כשם שהמעשר שמפרישין הלוים מן החלב שבו כך מעשר שמפרישין ישראל מן החלב שבו יהיה מה שמפרישים מן הגורן ומן היקב: קג אלא במדה כו'. כל מין לפי מה שרגילין בו מדה או משקל או מנין: קד והמרבה כו'. ואם ימעט גם פירותיו טבלים שלכך ידקדק בשיעורם: קה אינו מעשר. שיחול על כ' סאה שבכרי אלא הכל עודנו בטבלו כיון שלא הוציא ממנו מעשרותיו: קו ואינו יכול להפריש כו'. שכיון שכבר קראו כולן מעשר לא יפריש מטבל שיש לו במקום אחר עליהם מפני שנראה כמפריש מטבל על תרומה: קז קודם שיפריש כו'. דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן: קח וכל פרי כו' עד שיגיע לעונת המעשרות. דהיינו שיגדלו ויעשו פרי שנאמר מזרע הארץ מפרי הארץ עד שיהיה פרי וכן התבואה והקטנית שנאמר את כל תבואת זרעך עד שתעשה תבואה וזו היא עונת המעשרות וקודם שתגיע התבואה אפי' לעונה זו מותר לאכול מהן כל מה שירצה ובכל דרך שירצה: קט ממקום אחר. ולא מיניה וביה שמא יפריש מים ולא יין: קי פטור. דבטל הוא במים: קיא עד שיקבעו למעשר. בכניסתן לבית כמו שיתבאר בסמוך ומה בין המוכר לשוק למוליך לביתו כשהוא מוליך לביתו בדעתו הדבר תלוי וכשהוא מוליך לשוק בדעת הלקוחות הדבר תלוי שמא ימצא לקוחות ויטבלו מיד שהרי המקח קובע כמו שיתבאר בסמוך: קיב *) החצר. ובית קובע מן התורה כמו שיתבאר והשאר מדרבנן שנאמר בערתי הקדש מן הבית וכיון שהביעור צריך להיות מן הבית ממילא שמעינן שאינו נקבע עד שיכניסו לבית והחצר דכתיב ואכלו בשעריך ושבעו ואסור לאכול וכ"ת א"כ בית למה לי דכל שכן הוא מבעי ליה לומר חצר דומיא דבית מה בית משתמר אף חצר המשתמרת: ואסור

(כז) אלא מהם. כיון שכבר קראו כולן מעשר לא יפריש מטבל שיש לו במקום אחר עליהם לפי שנראה כאילו מפריש מטבל על המעשר: (כח) ממקום אחר. ולא מיניה וביה שמא יפריש מים ולא יין: ומ"ש בלבו על הכל ממילא נפטרו גם השמרים: שנכנסה

התרומה פטור מן המעשר וכל התורם מעשר:

עג כל שאמרנו בהם לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה כך אם עשרו מעשרותיהם מעשרות וכל שאין תרומתן תרומה כך אין מעשרותיהן מעשרות:

עד [קכב] קלג השקדים המרים בין בגדלן בין בקטנן פטורים לפי שאינן אוכל:

עה [קכג] קלד אין מעשרין קב אלא מן המובחר:

עו קלה אין מעשרין באומד קג [קכד] אלא במדה או במשקל או במנין קלו וכל המדקדק בשיעור משובח קד קלז והמרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלין שהרי הטבל מעורב בהן ופירותיו מתוקנין:

עז [קכה] קלח המפריש מקצת מעשר אינו מעשר אלא כמו שחלק את הערימה אבל צריך מזה החלק שיוציא מעשר שלו כיצד היו לו מאה סאה הפריש מהם חמשה לשם מעשר קה (מז) אינו מעשר קו ואינו יכול להפריש על החמש סאין מעשר במקום אחר (כז) אלא מהם חצי סאה שהיא המעשר שלהם:

עח [קכו] קלט המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר מברך קז קודם שיפריש אקב"ו להפריש תרומה וכן המפריש מעשר ראשון מברך קודם להפריש מעשר וכן מברך על מעשר שני [קכז] ואם הפריש הכל זה אחר זה מיד [קכח] ולא סח ביניהם כוללן בברכה אחת ומברך להפריש תרומות ומעשרות:

עט (°) כל פרי שמקטנותו הוא ראוי לאכילה ואינו מניח אותו אלא כדי להוסיף בגופו קמ מיד הוא חייב במעשרות קח וכל פרי שאינו ראוי לאכילה בקטנו אינו חייב במעשרות עד שיגיע (מח) לעונת המעשרות:

פ [קכט] קמא אשכול שהגיע בו אפילו גרגיר יחידי כולו חיבור למעשרות וכאילו הגיע כולו ולא אותו אשכול בלבד אלא כל הרוח שיש בה אותה הגפן שיש בה האשכול וכן רמון שהגיע בה אפילו (°) פרידה אחת כולה חיבור:

פא [קל] קמב שמרי יין שנתן עליהם מים וסננן אם נתן ג' ומצא ד' מוציא מעשר מזה היתר (°) (כח) קט (מט) ממקום אחר [קלא] ואינו מפריש עליו תרומה שהתורם מתחלה בלבו על (נ) הכל ואם מצא פחות מארבע אע"פ שמצא יתר על מדתו [קלב] ואע"פ שיש בהם טעם יין קי (נא) פטור:

פב קמג פירות שהגיעו לעונת המעשרות ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן [קלג] כגון תבואה שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה ולא מרחה מותר לאכול מהם אכילת עראי עד שתגמר מלאכתן [קלד] ומשתגמר מלאכתן אסור לאכול מהם עראי בר"א בגומר פירותיו למכרן בשוק אבל אם היתה כוונתו להוליכן לבית הרי זה מותר לאכול מהם עראי אחר שנגמרה מלאכתן קיא [קלה] עד שיקבעו למעשר:

פג [קלו] קמד א' מו' דברים קובע הפירות למעשרות קיב (נב) קמה החצר קמו והמקח קמז והאש והמלח קמח והתרומה (יא) קמט והשבת [קלז] וכולם אין קובעין קנ אלא בדבר שנגמרה מלאכתו [קלח] כיצד קנא פירות שדעתו להוליכן לבית

ביאור הגר"א

בכמה מקומות נלאתי לכותבן וכן בירושלמי ובגמ' בכמה מקומות: [קכב] השקדים כו'. וכן פי' תוס' בחולין שם ע"ש ובעירובין כ"ח ב' ורש"מ: [קכג] אין מעשרין כו'. ספרי שם ואמרת אלהם בהרימכם ה"ז אזהרה לב"ד של לוים שלא יהו תורמין אותו אלא מן המובחר. וה"ה למעשר עצמו כמ"ש בסע"ב: [קכד] אלא כו' וכל המדקדק כו'. ע"ל סכ"ד וה"ה במעשר דחד טעמא להו ששיעורם מפורש בתורה והמרבה כו': [קכה] המפריש כו'. כמ"ש בפירושו שם וכגירסתו שם אבל לא ממקום אחר ופירושו דחוק אבל גירסא שלנו למקום אחר ועפי' ר"ש שם וכן כל הסוגיא של הירושלמי שם כגי' זו ע"ש: [קכו] המפריש כו'. מתני' י"א פ"ה דמ"ש ועי' ר"ש שם ד"ה מלברכך כו' ותוספתא פ"ג היה הולך להפריש תרומה ומ"ר ומ"ש מאימתי מברך כו' כנ"ל (בס"ק כ"ח): [קכז] ואם הפריש כו'. תוספתא פ"ו דברכות היה מהלך להפריש תרומה ומעשרות כו' כנ"ל: [קכח] ולא סח. שם ועמ"ש בא"ח סי' ח' סי"ב וסי"ג: [קכט] אשכול כו'. ירושלמי שם מיישא תני רמון שנקרח בו אפילו פרידה א' כולה חיבור למעשר אשכול שבישל בו אפילו גרגר יחידי כולו חיבור למעשרות א"ר חנינא פרשטו הוא לן כל אותו הגפן כל אותו המין חוזר ופושטו כל אותו הרוח ר"י ב"ר בון אומר כל אותו הכרם היה כרם קטן ועשאו גדול גדול ועשאו קטן אחד ועשאו שנים שנים ועשאן אחד. בעיא היא. ופסק כר"ח ואיני יודע למה כי אין שיטתו כן (אלא כמ"ד הנאמר באחרונה כמ"ש בפירושו בפרק ג' דסוטה) ואפשר שמפרש שמ"ש היה כרם קטן כו' קושיא היא: [קל] שמרי כו' ואם כו' אע"פ כו'. ב"ב צ"ז וביותר מכדי כו' והתנן המתמד כו' ועתוס' שם ד"ה ה"ה כו': [קלא] ואינו מפריש כו'. מתני' ד' פ"ה דמעשרות:(ליקוט) ואינו מפריש כו'. ירושלמי שם (על מתני' ד') מהו מוציא מעשרות הא תרומה לא שהתורם בלבו על הקוטעין ועל הצדדין ועל מה שבתוך התבן (ע"כ): [קלב] ואע"פ כו'. ב"ב צ"ז א' בעא מיניה כו': [קלג] כגון תבואה כו'. שם מתני' ו': [קלד] ומשתגמר כו'. ואע"ג דאמרינן בב"מ פ"ח א' אין הטבל כו' שם אמר מדאורייתא ומדאורייתא קובע ומחייב הכל א' כמש"ש אר"י אין הטבל מתחייב כו' ודי"א אפילו חצר קובעת ולכן קודם שיראה פני הבית והחצר מותר אפי' באכילת קבע בכל ענין אלא דמדרבנן אסור באכילת קבע לאדם ובמוליך לשוק אסור אפי' אכילת עראי מדרבנן שנקבע מדרבנן אבל מד"ת אין חילוק רשב"א סי' שס"א וע"ש בביאור הסוגיא וע"ש תוס' ד"ה עד שיראה כו' וי"ל דמודה כו'. ותראה מ"ש אין הטבל כו' אפילו בכל הששה דברים דסעיף פ"ג לבד בית וכ"כ הרמב"ם רפ"ד והוא פלוגתא בירושלמי [פ"ב ופ"ג ורפ"ד] א"ר יוחנן מקח ושבת וחצר אינן תורה ר' אמי בשם ר"ל המחוור שבכולן זו חצר בית שימירה ופסק הרמב"ם כרשב"ל משום דסוגיא דגמ' תנ"ל אף ר"י ס"ל כן וסוגיא דירושלמי מוחלפת מגמ' דידן וזה שצריך גמ' שם הא לוקח חייב ומה שפריך ממ"ש משיפקסו כו' פי' הרשב"א כיון דמדאורייתא פטור לגמרי היאך מחייבי רבנן אפילו עראי. ואף דתנן במתני' בר"א כמוליך לשוק כו' והיאך מספקא לגמ' נ"ל דמספקא להו אם מ"ש בר"א קאי אכולה מתני' או אסיפא אידק וסיפא במסקנא קאי אכולה מתני' וכל השקלא וטריא שם בדאורייתא ולכן השמיטה הרמב"ם כאן אבל הראב"ד ס"ל אף מדרבנן ולכן השיגו כאן אבל דבריו אינן מובנים שהרי כתיב דגן תירוש ויצהר יחד ועתוס' בסוגיא שם והר"ש במתני' שם ורשב"א שם: [קלה] עד שיקבעו כו'. מתני' עד שהוא מגיע לביתו וא' מהדברים הקובעים נקט מתני' וע' סס"ג ובמ"ש בסס"ד דר"ם שכל הקובעין הן אחר גמר מלאכה ועתוס' שם ל"ה א' ד"ה אחר שבת כו': [קלו] א' מששה כו'. ירושלמי רפ"ד אור טובל מקח טובל מלח טובלת תרומה טובלת שבת טובלת חצר בית שמירה טובלת. וכולן מפורשין במתני' שם. והראב"ד השיגו דלמה לא חשיב שבעת הכובש. ואינה קושיא דכובש ומולח נחשבין לאחד כמ"ש (חולין ז"ז ב' וש"מ) כבוש ה"ה כמבושל מליח כרותח וכמו שאינו חושב רותח דצלי ומבושל לשנים וכן בירושלמי תנ"ל: [קלז] וכולן כו'. ספ"ד די"ם וסובר דת"ח לאור ומלח ולכאורה בספ"ק דקאמר אבל לא יתן לקדירה כו' משמע דאפילו קודם גמר מלאכה אלא שהר"ש תירץ שם ע"ש בד"ה אבל כו' דכיון כו' א"נ כו': [קלח] כיצד

באר היטב

יאכלו בטבלים: (מז) אינו. שיחול על ג' סאה שבכרי אלא הכל עודנו בטבלו כיון שלא הוציא ממנו מעשרותיו: (מח) לעונת. דהיינו שיגדלו ויעשו פרי שנאמר מזרע הארץ מפרי העץ עד שיהיה פרי וכן התבואה והקטניות שנאמר את כל תבואת זרעך עד שתעשה תבואה וקודם שתגיע התבואה לעונה זו מותר לאכול מהן כל מה שירצה ובכל דרך שירצה עכ"ל הש"ך: (מט) ממקום. ולא מיניה ובי' שמא יפריש מים ולא יין: (נ) הכל. וממילא נפטרו גם השמרים: (נא) פטור. דבטל הוא במים: (נב) החצר. ובית קובע מן התורה והשאר

פתחי תשובה

(יא) והשבת. עיין בספר המלך פ"ה מהלכות מעשר הלכה כ"ג שכתב דמי היכי דשבת קובע למעשר ה"נ יום טוב דו"ט נמי מקרי שבת ועוד שהרי טעמא דשבת קובעת למעשר היינו משום דכתיב וקראת לשבת עונג וה"ג מ"ש י"ט נמי דינא הכי שהרי מצות לענג גם את י"ט והניח עוד לאיות וגוז כתב. גם המאירי ז"ל שכתב די"ט אינה קובעת ע"ש וכן ראיתי בספר נל"ח על בינה סוס"ד שכתב דדוקא שבת קובעת למעשר אבל לא יום טוב

באר הגולה

מהדין שנשמן ותולין דכ"ז ע"א: קלג ברייתא חולין דף כ"ה ע"ב וכרבי ישמעאל ברבי יוסי וכן אורה רבי חנינא שם דמרים בין גדולים בין קטנים לפיסור: קלד פרשת קרח ומשנה ד' פ"ב דתרומות ומנין תרומה: קלה משנה פ"ו פ"ק דאבות: קלו משנה ו' פ"ד דתרומות: קלז ברייתא עירובין דף ל' ע"א: קלח משנה רי"ם פ"ד (דמעשרות) [דתרומות] ובספ"ירוש: קלט תוספתא דברכות פ"ו: (°) מכאן עד סעיף פ"ה הוא מדברי הרמב"ם שם בפ"ב מהלכות מעשר: קמ משנה רי"ם מעשרות: קמא ירושלמי שם: (°) פי' בגבר אחד וכל ארות שני בוי תבול: קמב משנה ו' פ"ה דמעשרות: (°) פי' מיין גמור ולא מכניה מיניה וביה אבל לא ממנו על יין גמור דאין תורמין אלא מן היפה: קמג ל' הרמב"ם רי"ם פ"ג מהלכות מעשר ממשנה ה' ו' פרק קמא דמעשרות: קמד ג"ו שם: קמה ממשנה רי"ם פ"ג: קמו סוף פ"ג: קמז משנה רי"ם פ"ד: קמח משנה ד' פ"ב: קמט משנה ב' פ"ד: קנ מימרא דרבי אחא רבין א"ר יוחנן ביצה דף ל"ה ע"ב: קנא משנה

נקודות הכסף

(שם בש"ך ס"ק קי"ב) החצר. וביה קובע מן התורה כו' עד חצר המשתמרת. כ"כ הט"ז והיינו כר' יוחנן דבבא מציעא פרק השואלים דף פ"ח ע"ם: אבל תמיה לי דהא רבי ינאי פליג התם וס"ל דחצר אפילו המשתמרת אינ' קובעת למעשר מן התורה ואין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית וקי"ל דכל היכי דפליגי רבי ינאי ורבי יוחנן הלכה כרבי ינאי דהוה רבי' דר' יוחנן וכן פסק הרמב"ם להדיה בר"פ ד' מהלכות מעשר כרבי ינאי ע"ש וגם בירושלמי ס"ג דמעשרות קאמר רבי יוחנן גופיה דחצר אינו מן התורה ע"ש. גם פמ"ין בהשגות הראב"ד שם שכתב וז"ל א"א זהו כדבר שאין לו גורן עכ"ל וכ"כ עוד ברמב"ם ג' מהלכות מעשר והכסף משנה ברמב"ם ג' שמה עליו והניח בצ"ע

כנסת הגדולה

אחרי' ובודאי דסיפא דמתניתין דתנן כהנים אלו ולוים אלו נכנים לי יעלו אחרים כו' לא מתוקמא אלא כרבי דס"ל טובת הנאה ממון לפירוך רב הושעיא או כתירוץ רבא דס"ל דכ"ע סברי טובת הנאה ממון והכי זה הסך ממ"ש דטובת הנאה אינה ממון גם על הרמב"ם קשה מוכח דבפרק י"ב מהלכות תרומות כתב כדברי הטור דטובת הנאה אינה ממון וכן כתב בפ"ב מהל' איסורי המקדש בתרומות ומעשרו' אינה מקודשת דטובת הנאה אינה ממון ואלו בפ"ז מהלכות נדרים כתב קונם לויים

בית הלל

דכתב כאן בודקין אותו איירי ג"כ מדרבנן אך שכתבו אם בדעת ישראל הנתן לכהן ואם לאו טעון גניזה הוא גם כן מדרבנן כן משמע מל' הרמב"ם והטור שכתבו בודקין אותו וכו' על דין זה שנכר כוככים שהפריש תרומה מאלו גזרו חכמים שתהא תרומתו תרומה וכו' וכן הוא דעת מור"ם בהג"ה שכתב תיכף אחר זה בודקין אותו אף שהוא מטעם גזירת חכמים אעפ"כ טעון גניזה אך פה גבי קושיא א

ברכי יוסף

למהרח"ש בשו"ת י"ד סי' קנ"ב ועי' פ"ם מהר"ר בגלאל בתשובה סי' ב'. והרב מהר"ם ז' הביא בתשובותיו כ"י סי' ל"ג: מן המור מבואר דהלוקח סומסמין ולפן כדבש ושקדים אינו חייב במעשר והרוצה להחמיר בתוך ביתו הנה מה טוב דלא גרע מדאמרינן דיחזקאל היה נזהר מאולם בה חכם ולא שייך לומר כל הפטור מן הדבר וכו' כיון שהוא מתנהג בחסידו' על דרך שכתב המרדכי בברכות בשנים לאיש אשר אלה לו יותר טוב היה אם ישים אליו לבו לדקדק בדברים חמורים מאלה שהם עיקרי הדת ועשבן של מדו"ת ואל תקרי מעוני ומרזב עבודה על דרך ספי' הרב מהר"י יוסף די שגויה ולכל הדברות אין להורות ברבים להחמיר בדבר שנתפשט שמנהג לסותר ופסקו כן רבנן בתראי בתשובותיהם ובמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים להחמיר ברבים והדברים פשוטים ויותר מהמה בני הזהר במשקל החסידות ובין תבין בינה לעתים: (שם סעיף ע"ד) השקדים המרים כו'. כה"ח סי' ר"ג משמע דבקטנן הוי אוכל. סרב פרי חדש בליקוטי א"ח וי"ד וכן ראיתי במכתב שהקשה הרב הגדול מהר"ר אברהם אמיג"ו זלה"ה ועמ"ש סרב מעדני מלך והוו עיניך רואות דברי רש"י דעירובין וחולין ודוק היטב: (שם) לפי שאינן אוכל. קני הסקאר אף אם גדלים בא"י פטורים ממעשרות. הרדב"ז בתשובות החדשות סי' תקס"ג וע"ש שהאריך בפרטי דיני הני קני: (שם סעיף ע"ח) מברך קודם שיפריש וכו'. המנהג בעיר קדשנו ירושלים ועיר עוז לנו חברון תוב"ב שכשמפרישין מן היין שעושין ישראל וכיוצא אין

עצי לבונה

פלוגתא וכו' דטבל אסור בהנאה וכדמתי' סקילו ע"ש. ולכאורה הא לא מצינו בשום מקום דטבל יהא אסור בהנאה דהא מותר למכור טבל לחבר לצורך כמ"ש במשנה ה' פ"ם דדמאי והא דאינו רשאי למכור טבל לעו"ה היינו דשמא

שפתי כהן

קיג ואסור לאכול מהם. אפי' עראי עד שיעשר: קיד מותר כו'. שאין הבית קובע מה"ת אלא משנגמרה בכרי אבל לפני מירוח אין ראיית הבית קובעתו דגבי תרומה ומעשר כתיב דגן ראשית דגנך והוא המירוח לפיכך כשמכניס לבית קודם מירוח לא הוקבע למעשר מן התורה ורבנן הוא דאסרו באכילת קבע בדבר שלא נגמרה מלאכתו אבל אכילת עראי לא אסרו מ"מ אסור לאדם להערים להכניס תבואתו לבית בעודו במוץ קודם מירוח כדי שיאכל ממנה הרבה פעמים מעט מעט כדי שתפטר תבואה זו לעולם מן התרומה ומן המעשרות אבל להאכילה לבהמתו עראי אפילו כמה פעמים לא גזרו: קטו הגומר כו'. וכן הקובע פירותיו של חבירו בא' מן הו' דברים שקובעו למעשר שלא מדעתו הרי אלו טבלו למעשר: קטז לא יפקיר. להפקיע מהם תרומות ומעשרות שגוזל השבט: קיז הלוקח פירות כו'. שאין חייבין לעשר מן התורה אלא הגומר פירותיו לאכלן לעצמו אבל הגומרן למכרן פטור מן התורה שנאמר עשר תעשר תבואת זרעך וגו' ואכלת וגו' אינו חייב אלא הגומר לאכלן אבל חייב מדרבנן וכן הלוקח פטור מן התורה שנאמר תבואת זרעך וחייב דרבנן בד"א שלקחן אחר שנגמרה מלאכתן ביד מוכר אבל אם נגמרו ביד לוקח חייב לעשר מן התורה וכבר נתבאר שהמקח קובע למעשר בדבר שנגמרה מלאכתן הלכך הלוקח פירות תלושים לאכול נגמרו מלאכתן ביד מוכר נקבעו למעשר מדרבנן מיד: קיח אף ע"פ שלא משך. שהרי דמים קונות מן התורה:

לא

שולחן ערוך

לבית אע"פ שנגמרה מלאכתן אוכל מהם אכילת עראי עד שיכנסו לבית שלו [קלט] נכנסו לבית [קמ] שלו נקבעו למעשרות קיג ואסור לאכול מהם עד שיעשר (°) וכשם שהבית קובע למעשר קנב כך החצר קובע למעשר שאם נכנסו הפירות לחצר [קמא] קנג דרך השער נקבעו אע"פ שלא נכנסו לתוך הבית [קמב] קנד וכן אם מכרן או בשלם באור או כבשן במלח או הפריש מהם תרומה או נכנסה שבת עליהם לא יאכל עד שיעשר אף ע"פ שלא הגיעו לבית [קמג] קנה הכניסן לבית קודם שתגמור מלאכתן ה"ז אוכל מהם עראי [קמד] התחיל קנו [לגמור] מלאכתן מאחר שנכנסו לבית חייב לעשר הכל כיצד הכנים קישואין ודילועין קודם שישפשף קנז משיתחיל לשפשף אחת נקבעו הכל למעשר וכן כל כיוצא בזה [קמה] [קנח] וכן התורם פירות שלא נגמרה מלאכתן מותר לאכול מהם עראי חוץ מכלכלת תאנים שאם תרמה קודם שתגמור מלאכתה נקבעה למעשר:

פד קיד [קמו] קנח מותר להערים על התבואה להכניסה (נג) במוץ כדי שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר וזורה מעט מעט אחר שהכנים לבית ופטור לעולם מן התרומה ומן המעשרות [קמז] שהרי אינו מתחיל לגמור הכל:

פה קטו [קמח] (נד) קנט הגומר פירותיו של חבירו שלא מדעתו הרי אלו טבלו למעשר:

פו קס איזהו גמר מלאכה [קמט] היין משיניחנו בחבית וישלה החרצנין והזגין קסא מעל פי החבית [קנ] אבל כשהוא בתוך הבור כשיגביהנו להעמידו בחבית שותה עראי וקולט מן הגת העליונה ומן הצנור ומ"מ ושותה:

פז קסב כיצד היא אכילת עראי כגון שהיה מקלף שעורים ואוכל מקלף אחת אחת ואם קלף וכנס לתוך ידו חייב לעשר קסג היה מולל מלילות של חטים מנפה מיד ליד ואוכל ואם נפה לתוך חיקו חייב לעשר קסד וכן נוטל מן היין ונותן לקערה לתוך [קנא] תבשיל צונן ואוכל אבל לא לתוך הקדרה אף ע"פ שהיא צוננת מפני שהיא כבור קטן קסה וכן סוחט זיתים על בשרו [קנב] אבל לא לתוך ידו וכן כל כיוצא בזה:

פח קסו כשם שמותר לאכול עראי מפירות שלא נגמרה מלאכתן כך מותר להאכיל מהם לחיה לבהמה ולעופות כל מה שירצה ומפקיר מהם כל מה שירצה קודם שיעשר ואם נגמרו אע"פ שלא נקבעו למעשר קטז לא (נה) יפקיר קסז ולא יאכיל לבהמה ולחיה ולעופות אכילת קבע עד שיעשר [קנג] ומותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל ואפי' בתוך הבית [קנד] ומאכילה פקיעי (פירות עומרים של תבואה המונחים בקש) עמיר עד שיעשם חבילות:

פט (°) תאנה העומדת בחצר קסח אוכל ממנה אחת אחת ופטור ואם צירף חייב במעשר בד"א כשהיה עומד בקרקע [קנה] קסט אבל אם עלה לראש התאנה ממלא חיקו ואוכל שם שאין אויר חצר קובע למעשר:

צ קע היתה עומדת בחצר ונוטה לגנה ה"ז אוכל ממנה בגנה כדרכו כאילו היתה נטועה בגנה היתה נטועה בגנה ונוטה לחצר הרי זה כנטועה בחצר שאינו אוכל שם אלא אחת אחת:

צא קעא גפן שנטועה בחצר לא יטול את כל האשכול באחד ויאכל אלא מגרגר אחת אחת וכן ברמון לא יטול את כל הרמון אלא (°) פורט את הרמון באילן ואוכל הפרט משם וכן באבטיח סופתו (פי' חותכו) בקרקע ואוכלו שם:

צב קעב היה אוכל באשכול בגנה ונכנס מן הגנה לחצר [קנו] אף על פי שיצא מן החצר לא יגמור עד שיעשר:

צג קעג כסבר הזרוע בחצר מקרסם עלה עלה ואוכלו ואם צירף חייב לעשר וכן כל כיוצא בזה:

צד (°) קיז [קנז] הלוקח פירות [קנח] תלושין לאכלן נקבעו למעשר כמו שנתבאר [קנט] ומאימתי יקבעו קעד משיתן (נו) דמים קיח אע"פ שלא משך:

באר הגולה

ס' פ"ק דמעשרות: (°) מכאן ועד סעיף פ"ט לשון הרמב"ם בפ"ד: קנב משנה ה' פ"ג דמעשרות: קנג ב"מ דף פ"ח ע"א: קנד שם בפ"ג מהלכות מעשר ולייתיו בריש הסעיף: קנה מסקנת הגמ' שם בב"מ ע"ב וכתירוצא בתרא: קנו כנ"ל וכן הוא ברמב"ם: קנז משנה ה' פ"ק דמעשרות ושם בב"מ והשפשוף הוא שמשיר את השיער שעומד בהם כשהם קטנים: [קנח] משנה ד' פ"ב וכחכמים: קנח מימרא דרב הושעיא ברכות ל"ה ע"א וכפי' רש"י שם: קנט ירושלמי ריש פ"ד דמעשרות וכרבי יוחנן: קס משנה ז' פ"ק דמעשרות: קסא כר"ע עבודת כוכבים דף נ"ו ע"א וכן משמע בב"מ דף נ"ב ע"א דהלכה כר"ע: קסב משנה ה' פ"ד דמעשרות: קסג כן הוא שם במשנה וכרמב"ם: קסד משנה ריש פ"ד דמעשרות: קסה שם במשנה: קסו משנה סוף פ"ק דפאה: קסז ממשנה ג' פ"ק דדמאי הלוקח לזרע ולבהמה וכו' משמע דוקא דמאי אבל ודאי חייב לעשר: (°) מכאן עד סעיף נ"ד ל' הרמב"ם שם בפ"ד: קסח משנה ח' פ"ג דמעשרות וכת"ק: קסט שם במשנה: קע שם

נקודות הכסף

כנסת הגדולה

בית הלל

ברכי יוסף

ביאור הגר"א

פירות שרשתו כו'. כנ"ל בסעיף שקודם: [קלט] נכנסו לבית. וה"ה לחצר ואף מדאורייתא כר' יוחנן וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד כשם שהבית קובע למעשר כך החצר קובעת למעשר כו' [כמו שכ' בש"ע כאן] אלא משום דחצר בעינן המשתמרת כמ"ש בירושלמי הנ"ל ובגמרא דב"מ שם ובמתני' פ"ג דמעשרות ולא נחית כאן לפליגי בהכי ונקט בית ובפ"ד ביאר ודברי כ"מ תמוהין שדייק מכאן דהרמב"ם פסק כר' ינאי דהא כאן לא חשיב דאורייתא דהא נקט כל הששה דברים ואינן דאורייתא רק בית כנ"ל: [קמ] שלו. ירושלמי פ"ב והביאו הר"ש שם מתני' ב' הדא אמרת כו': [קמא] דרך השער. ב"מ שם ודפ"ו דברכות: [קמב] וכן אם כו'. ר"ל אחר שנגמרה מלאכתן ואסור אפילו עראי וז"ש לא יאכל כו' דכל הסעיף זה מיירי באכילת עראי: [קמג] הכניסן לבית כו'. קאי אלמעלה דבית קובעת ולא מיירי בסכרן כו'. והוא דין הנ"ל דבית אינה קובעת קודם גמר מלאכה: [קמד] התחיל לגמור כו'. ב"מ שם ועתוס' שם ד"ה לא משיפקסו כו' ואמר התחיל כמש"ו משיתחיל לשפשף אחת כו' וכמ"ש סכי אתחיל כו': [קמה] וכן כו' חוץ מכלכלת כו'. מתני' ד' פ"ב וכרבנן: [קמו] מותר להערים כו'. פ"ה דברכות ופ"ק דפסחים ופ"ג דע"ז ופ"ו דמנחות ופ"ב דנדה ועש"י ותוס' שם ושם דוקא בהמתו מותר אכילת קבע אבל לאדם דוקא עראי וכמ"ש בפ"ק די"ט י"ב א' הכניס שבלין כו' ודלא כה"ר אפרים שכתב דאף לאדם מותר בכה"ג אף קבע מחמת הסוגיא דמנחות ופתוס' שם וכן שאר סוגיות הנ"ל משמע כר' אפרים אלא שתוס' ורש"י תירצו ויישבו הכל ורשב"א ס' שס"א הסכים לר' אפרים והא דקאמר בהמתו אסערים קאי שמערים שעושה בשביל בהמתו כדי שלא יראה כנחל את השבט והא דפ"ק די"ט התם לאכול בעודו בשבלין דוקא עראי שאפשר שיתחייבו שיוציאם ויזרה ויכניסם אבל אם זרה בבית מותר אפילו בקבע ע"ש. אבל דעת תוס' עיקר וכן משמע לשון הרמב"ם דקאמר שתהיה בהמתו כו' וזורה כו' דוקא מעט: [קמז] שהרי כו'. ר"ל קושית תוס' בב"מ שם ר"ה לא משיפקסו כו' ותימא כו' וחילקו בין חטין ושעורין לקשואין ודלועין ע"ש אבל הוא חילק דבסעיף שקודם מתחיל לגמור הכל משא"כ כאן:

[קמח] הגומר כו'. ירושלמי רפ"ר כבש ושלק שלא מד[illegible] דאתפלגון המטרה כריו של חבירו שלא מדעתו רי"א נטב[illegible] יודן תמן אפשר לו שלא לכבוש ופסק הרמב"ם כסברא ה[illegible] דחייא תנא וכ' וכן הקובע בא' משששה דברים כו' ועש"ך: [illegible] דבע"ז דייק ממתני' קיפוי דבור פ' כמסקנא דגמרא שם דמו[illegible] קיפוי דחבית ופ' כר"ע משום דבב"מ צ"ב ב' סוגיא דגמ' כוו[illegible] צ"ע למה פסק כר"ע וסתם מתני' בפ"ד דמעשרות ג"כ כת"ק [illegible] וכמש"ל בסעיף פ"ז (ע"כ): [קנ] אבל כו'. מתני' ספ"א [illegible] [קנא] תבשיל צונן. ירושלמי שם בלא כך אין האור [illegible] והביאו הר"ם והר"ש שם: [קנב] אבל לא כו'. ר"ל אפ[illegible] שם לקדירה חייב אר"א לקדירה ריקנית ומתני' אמרה כן הפ[illegible] חייב מפני שהוא כבור קטן וכ"כ הרמב"ם והר"ש במתני' ש[illegible] כו'. ר"ל אפילו נגמר מלאכתו ובתוספתא (פ"ב דמעשרות) [illegible] אוכלת עראי בחצר וסובר דרבנן פליגי עליה וע' בהשגות ש[illegible] בו'. מתני' ד' פ"ב והחרובים כו' ומפרש שכבר נגמרה מל[illegible] מותר דהא עראי הוא כמ"ש מפני שהוא כו' ואפילו הכי [illegible] ר"י בן שאול בשם דבי אין אוכלין על המוקצה אלא על מקו[illegible] מלאכתו ואמר שם שתיב ר"י בן שאול לרבי ותנינן החרובין עד שלא כינסן לראש הגג א"ל לא התיבני חרובין חרובין מאכל בהמה הן ואין ר"ל דאינו מאכל אדם דא"כ פטורין מן המעשר כנ"ל סעיף י"נ אלא ר"ל דמאכיל לבהמה ומותר עראי וער"ש שם במתני' א' ד"ה בני ביתו ומתני' ד' ד"ה עד שלא כו' וד"ה טוריד כו' שפירש דוקא בשלא נגמרה מלאכתו וע"ש (ע"כ): [קנד] וטאכיל פקיעי כו'. תוספתא פ"ב דמעשרות כנ"ל: [קנה] אבל כו' שד"ה היא: [קנו] אע"פ שיצא כו'. ספ"ד דר"ם: [קנז] הלוקח כו'. כמ"ש. בספ"נ: [קנח] תלושין. רפ"ה לקח כו' ופ"ב מתני' ו': [קנט] ומאימתי

פתחי תשובה

טוב וכן דעת ספר יהושע בסוף מסכת הנ"ל וכתב הטעם דבי"ט לא מצינו עונג רק שמחה ושמחת כחגך ושמחה זו היינו בשר שלמים דבר שלא שייך בו כלל מעשר ותרומה ע"ש:

באר היטב

מדרבנן ואסור לאכול אפי' עראי עד שיעשר: (נג) במוץ. שאין הבית קובע מן התורה אלא משנגמרה בכרי אבל לפני מירוח אין ראיית הבית קובעתו לגבי תרומה ומעשר כתיב דגן והוא המירוח ורבנן הוא דאסרו באכילת קבע אבל אכילת עראי לא אסרו מ"מ אסור להערים להכניס במוץ כדי שיאכל הרבה פעמים מעט מעט כדי שתפטר תבואה זו לעולם מן התרומה ומעשרות אבל להאכיל לבהמתו עראי אפי' כמה פעמים לא גזרו עכ"ל הש"ך: (נד) הגומר. וכן הקובע פירותיו של חבירו בא' מן הששה דברים שקובע למעשר שלא מדעתו הרי אלו טבלו למעשר: (נה) יפקיר. להפקיע מהם תרומות ומעשרות שגוזל השבט: (נו) דמים.

עצי לבונה

צבי לצדיק

קיט לא נקבעו כו'. שאין המקח קובע אלא כשלוקח דבר שנמדד מלאכתו לאכלו בעצמו דומיא דכגומר פירות של שדהו דכל מה דתיקון רבנן כעין דתורייתא תיקון: קכ שהרי לקחן במחובר. ואין המקח קובע אלא בחלוסים כמו שמתבאר בסעיף ל"ד: קכא זה לקצות וזה לקצות. פירוש שמניחם חיסם מתליפים לאכול אלא לעשות מהם קליעות: קכב ופטורים כו'. ולא חייבין שמא הטה התרן כנגד הכניסם לביתו ותחייבו בידו שכיון שנתלקו בשוק ונתחייבו להו אלא לאו פני הבית מעולם וחיסם מתחייבים בשה שנתן להם: קכג ופטורין מן המעשר. שהחורש שהה להם ולא דמי למקח: קכד בזמן שאין להם עליו מזונות כו'. כגון שהיו שוכרן ללקט תחתים אלא למגיסה

צירף חייב לעשר קסח הא לך איסר זה בעשרים תאנים שאבור לי בורר אחת אחת ואוכל באשכול שאבור לי מגרגר ממנו באילן ואוכל ברמון שאבור לי פורטו באילן ואוכל באבטיח שאבור לי סופת בקרקע ואוכל ואם קצץ את התאנים וצרפם או שקצץ האשכול או האבטיח חייב לעשר שהרי לא קנה אלא הנתלש אבל אם אמר ליה הא לך איסר בעשרים תאנים אלו בשני אשכולות אלו בשני רמונים אלו בשני אבטיחים אלו קוצץ כדרכו ואוכל

ערי ופטור שלא נקבעו במקח קכ שהרי לקחן במחובר:

צח קסט המחליף עם חברו זה לאכול וזה לאכול שניהם נקבעו למעשרות שהרי לקחו בתלוש קכא [קסא] זה (כמ) לקצות וזה לקצות קסי שניהם לא נקבעו שאין המכר קובע דבר שלא נגמרה מלאכתו לקח האחד פירות שהחליף לאכילה ולקח האחר חלופיהן להקצותן זה שלקח לאכילה חייב לעשר וזה שלקח להקצות לא נקבע למעשר:

צט קסא עם הארץ שהיה עובר בשוק ואמר טלו לכם תאנים אוכלים קכב (כמ) ופטורים [קסב] שאין המתנה קובעת:

ק קסב השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות [קסג] בין בתלושין בין במחוברין הואיל ויש להם לאכול מן התורה במה שהם עושים הרי אלו אוכלים קכג ופטורין מן המעשר ואם התנה עמהם שיאכלו מה שלא זיכתה להם תורה כגון שהתנה הפועל שיאכלו בניו עמו או שיאכל בנו בשברו או שיאכל אחר גמר מלאכתו בתלוש הרי זה אסור לאכול עד שיעשר הואיל ואוכל מפני התנאי הרי זה בלוקח:

קא קסג המציא פועלים לעשות לו מלאכה בשדה קכד בזמן שאין להם עליו (ס) מזונות אוכלים מפירות שבשדה קכה ופטורים מן המעשר [קסד] קסד והוא שלא נגמרה מלאכתן אבל אם יש להם עליו מזונות לא יאכלו ואע"פ שלא נגמרה מלאכתן שאין פורעין חוב מן המטבל [מגן] אוכלים אחת אחת מהתאנה אבל לא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה:

קב קסה אחד המבשל ואחד השולק ואחד הכובש קובע למעשר [קסה] קסו אבל המעשן את הפירות עד שהכשירן קבו הרי זה (סא) ספק:

קג קסו הטומן פירות בארמה או בזבל או בתבן עד שהכשירם לאכילה לא נקבעו למעשר:

קד [קסז] הנותן יין לתבשיל חם [קסז] או שנתן שמן לקדרה באלפס בשהן מרותחין נקבעו למעשר:

קה [קסח] קסח מזג יין במים חמים נקבע [קסט] וא"צ לומר אם בישל היין ואפי' בגת אסור לשתות ממנו עד שיעשר:

קו [קע] קט הסוחט אשכול לתוך הכום נקבע קעא לתוך התמחוי אינו נקבע:

קז קעב המולח פירות בשדה נקבעו קעג מבל הזיתים אחת אחת במלח ואבל פטור:

קח קעד הפוצע זיתים כדי שיצא השרף מהם פטור:

קט קעה הנושל זיתים מהמעטן מובל אחת אחת במלח ואוכל ואם מלח ונתן לפניו חייב וכן כל כיוצא בזה:

קי [קעא] קעו התורם פירותיו תרומה (°) שצריך לתרום אחריה שניה נקבע למעשר ולא יאכל מהם עראי עד שיוציא התרומה שניה ויעשר:

קיא [קעב] קעז פירות שנגמרה מלאכתן וחשכה עליהם ליל שבת קכז נקבעו ולא יאכל מהם אפי' לאחר השבת עד שיעשר:

קיב [קעג] קעח תינוקות שטמנו תאנים לשבת ושכחו לעשרן קכח לא יאכלו למוצאי שבת עד שיעשרו:

קיג [קעד] קעט תאנה שהיתה מיוחדת לו לאכול פירותיה בשבת וליקט ממנה בלכלה קכט לא יאכל עד שיעשר הואיל ופירות אלו מיוחדים לשבת והשבת קובעת:

קיד [קעה] ר היה אוכל באשכול וחשכה עליו לילי שבת לא יגמור אבילתו בשבת עד שיעשר רי ואם הניחן לאחר השבת קל הרי זה (סב) גומרו:

וכה"ג: קכה ופטורים מן המעשר. שכיון שמכשיו אין להם מזונות והוא נותן להם אע"פ שלא פסק עמהן ועדיין לא נגמרה מלאכתן לא הוי פורע חובו מטבל לאכל מי שנגמרה מלאכתן ביד בעל הבית ומסתמא לא גמרן למכרן אלא לאכלן והרי כבר נעבדו ואסורים לפעולים:

קכו הרי זה ספק. *) דמספקינן בש"ס מי הוי בכלל מבטל שתמרו חכמים שקובע למעשר: קכז נקבעו. שכיון שמעשו לוויים לאכילת שבת ואם היה אוכלה בהן בשבת הרי ליה קבע משום דכתיב וקרית לשבת עונג סלכך אסור לאכול מהם לפיכך אחר השבת עד שיעשר דכיון שנקבעו בשבת נקבעו ולא פקעו: קכח לא יאכלם כו'. שהרי יחדום לשבת: קכט לא יאכל מהם. לפי' קודם השבת: קל ה"ז גומרו. בהכילת ערלי

ביאור

ערי. מסקנא דירושלמי פ"ג הדא אמרה דמים כמקח הן: [קסו] או שלקח כו'. כ"ה בי' רמב"ם בסתני' שם לקח לשלחו כו' וכ"כ בפי' שם אבל בי' הר"ש לקח כני' שלנו ושתי"ש שם שהשאיר בזה: [קסא] זה לקצות כו'. כן איתסיק בסמ"ד דיו"ט וכנ"ל סמ"נ: [קסב] שאין כו'. ירושלמי שם שמואל אמר דר"ם היא דרמ"א אין מתנה כסבר אר' ד"ה היא אשאלאית לאילון דד' יצאי ואמרין נחיץ החינן יהבין אילין לאילין בחקלא ואכלין ולא מתקנין מאי כדיין בם"ד מאליהן קבלו את המעשרות ואזיל הרמב"ם לשיטתו שכן ס"ל כמ"ש בם"ב: [קסג] בין בתלושין כו'. מתני' שם ומחוברין ירושלמי פ"ג הביא הר"ש שם מתני' ג' בסברא בירושלמי כו': [קסד] והוא כו' ואע"פ כו' שאין כו'. לסד זה ממתני א' שם המעביר כו' ולקמן לא גמרה' מלאכתו בב"ל וע' בפי' שם ואם יש כו' לפי שאין ראוי כו' ובם"ק דאי משום מקח אין המקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו בב"ל ותר"ש שם שרחוק בזה וס"ל להרמב"ם דגם רישא בזמן שא"ל מזונות כו' נ"ב בדבר שלא נגמרה מלאכתו רבני פרובלים א"צ כניסה לבית וחו כמליך לשוק ודייק זה מדקאמר לקצות. ואינו מובריח דעקה משום טיפא ומשום בניו וב"ב ולכן תני סיפא הסרוצא פרובלים ס"ל דברים שנגמרה מלאכתו וצ"ע

[קסה] הנותן כו'. ירושלמי דפ"ד וכנ"ל סמ"ו: [קסז] או כו'. מתני' שם מסקנא דירושלמי פ"ג הדא אמרה דמים כמקח הן: [קסח] מזג כו' נקבע. כם"ש בפי' שם שחסין קובע משום אור אבל בם"ק דשבת (י"ל כ') אסריינן מפני שהוא מחזיר את השותר וכן אסרינן בירושלמי כאו"א יחתן על החסין חייב שהוא קבע על הצונן ספסר שהוא עראי יכול הוא מחזירהיה דאי' בשם ר"י ור"י ור"א אע"ג שבשלנין לא נפבל מפני שהוא עתיד להחזירו בדבר שלא נגמרה מלאכתו וכן משמע מסדור המתני' שם דברישא ויתים מן המטמן ומיפא המקלף המוליל כו' הבל משום קבע ועראי הוא וכן פי' הר"ש שם: [קסט] ואצ"ל כו'. כ"ל במיע שקרם ובסק"ב: [קע] המרחם כו'. ירושלמי שם ר"י ר"ח בר אשי בשם רב אשכול שמרחב לכוס נפבל לתמחוי לא נפבל: [קעא] התורם כו'. עם"ש במיע ס"ל וצ"ע: [קעב] פירות כו'. ירושלמי פ"ב פירות שליקטן שלא לצורך שבת וקרש עליהן השבת ר"א השבת מובלת רשב"ל אומר אין השבת מובלת וקי"ל כר"י וכן משמע בסמ"ר ר"ם שבת לאפוקי מדהלל כו' וקדש כו' (ונ"ל ס"ק קע"ס בליקוט): [קעג] תינוקות כו'. לפי ס"ש בס' שקרם א"צ לזה וכירושלמי שם והביאו הר"ש שם קאמר דמתני' קס"ל דבע"ש שהר אכילה תדאי ע"ש: [קעד] תאנה כו'. מתני' שם וכם"ש בירושלמי שם ר"א בן אגבינוס בשם ר"א דר"י תפתר בתאנה המיוחדת לשבת כו': [קעה] היה כו' ואם כו'. כניהמא שלנו בטיפא ר"י אומר [וכם"ש הרמב"ם בפי' שם דהיינו כ"ם תמהין ודברי הי"ם ביותר] וכן נוהג בפ"ד ר"ם שם ולא כשאמר ר"י יעשר כו'. אבל צ"ע היאך

היטב

פני הבית מעולם: (ס) מזונות. כגון שהיו שוכרן ללקט תחתים אלא לחריסה וכה"ג: (סא) ספק. דמספקינן בש"ס מי הוי בכלל מבטל שתמרו חכמים שקובע למעשר: (סב) גומרו. בהכילת ערלי ושיטו מעשר דיון שהביאו מידו ופסק מן הספרים כדי שלא לתלוש בשבת היאך יקבענו בשבת שהרי

באר

שהרי דמים קונות מן התורה: (ז) במחובר. ואין המקח קובע אלא בחלוסים כמ"ש בסע"ד: (נת) לקצות. פירוש שמניחם חיסם מתליפין לאכול אלא לעשות מהם קליעות: (נמ) ופטורים. ולא חייבין שמא הטה התרן כנגד שהביאו ותחייבו בידו דיון שגמלוהו בכוח ותחייבו להו אלא לאו

נקודות הכסף

ליה ליה סלי מיבוקא ואע"ג הכי כתב"ם סברא להדיא בפ"ג הך דיכי מוקמינן ע"ב כן בלפסי"ד ולא כהר"ח ע"ש: (שם ש"ך ס"ק קכ"ו) דמספקינן בש"ס כו'. כן כתב בפע"ח ואיתא לא כמ"ש: קצה מבוי: כ"ב דף פ"ח ע"ב: קפו מבוה ריש פ"ח דמעשרות: קמו מבוה פ"ב דמעשרות וכיכי יהודה: קעח שם מבוה ו': קעט שם בכוף הפרק ופי' לאכול הוא בתלוש שלחים בלקוח שם בתלוש שלחים שבמוחים ליכנס בהם ולעשות מהם גרוגרות: קפ שם וכיכי יהודה: קפא מבוי. שכבריש פ"ב ואיכא שם בתוכה שאם הכניסו לחמיסם משכחים ולא וכו' וכמו שפיכת כיוצאלמי וכמה תלוקי דיומי ביה ואכתב כרמב"ם שם יוציין שם: קפב שם מבוה ו': קפג מבוה ב' ע"ב דמעשרות: קפד מבוה ג' ע"ב: קפה מבוה פ"ב דמעשרות: קפו מבוה ד' ע"ד: קצ יכוסלמי שם: קצא מפרש שם בתכשיל נוסף: קצב שם במבוה: קצג מסקנת הגמ' ב"ש דף פ"ע ע"ב: קצד שם במבוה ריש פ"ד דמעשרות: קצה שם במבוה ג': קצו מבוה ד' שם ומכירוצלמי שם: (ס) עיין פירוש בפנים ק"ל: קצז ביומה דף ל"ה ע"ב ויכוסלמי פ"ב דתרומות לפיכן גלח לעזרך שבת: קצח מבוה ב' פ"ד דמעשרות קצט שם ביכוסלמי: ר מבוה ג' פ"ח דתרומות וכו' יהושע וכפי פירושו דר"ח פ"ל דיומא בשבת ומיה כמ"ש לר' יהושע דלא יעמוד כיינו בשבת: רא שם וכפי גירסתו ועיין בכ"מ:

כנסת הגדולה

לעובדא דהלכה דבעלמא היכי ממכין כה הוסיפו כה כיכי יוסי כר' יהודה וכה לאתקפי ריבה בכיכי יוסי כר יהודה' דעובדא דהלכה לגיום ממון דלמא שאני עובדא דהלכה דמשהר ממון מכל מקום עובדא דהלכה דמשהר הלכה הוי ממון ול"ל לפי פירוש זה דסיינו פירוש

בית הלל

לייקב דכיי ממור הא דכתב כרמב"ם דלא"כ יבוא שמא לכו לעשים הוא כיוצ לכתוב לעשים במקום שעודת טוכלים וכתב על זה ש"ך לדמוק בכך שכבר ישבתי שמא לכו לעשים הוא כשעוסו ומכלת בזה מרש"י ול"ל שכלל לא יחת קפה

ברכי יוסף

פרי כתרומה ס"ד הלכות שבת שכתב דהשתם דלא שכרכינן כיון דהכרומות חולי לאכול ע"ש ואלכי לא ידעתי לאין כאה דמהו בשעם זה דאלה מיוכחים. ונם שעם זקנים הרבנים כשוכרים לא שזה לי מלד לחד לפי מש"ל דסירות שביעית שנדלו בקרקע שוכד כוכבים ונגמרה מלאכתן בידי ישראל נדיך לעבדן בהולאתה מהן ולא קדושים שמו וכך יפה לנו לנהוג כן ובכשעור דוחק במש"ל. שוב ראיתי להרב המבי"ם ס"ב סי' קי"ג שכתב דלא נהגו לכך משעם שהרב המבי"ם שמורים שהוא קרקע עובד כוכבים ולפ"ז בפירות שנדלו בקרקע ישראל יש לנכך וכמ"ש הרב המג"א סוף סי' קי"ג ושם"ב הרמב"ם סי' תמ"ב ושבועת מהן לאכ הכתתי לנקן כשעור שכתוב בסעיף קי"ג שם בה"ג: (ש"ע סעיף קי"ב) היה אוכל באשכול ט'.

עצי לבונה

כברכות דף מ"ו ד"ה ומפילין וכו' ואי"ל כלפכבתי מוכר כוכבים שמכיל עליהם השכר מבריה דוקא דמאי לאכל עובל לא מ"ב פורע מעם בשכר ש"ם ועיין בכ"מ:

שפתי כהן

ואינו מעשר שכיון שהניחו מידו ופסק מן האכילה כדי שלא לאכלו בשבת היאך יקבענו שבת שהרי גלה דעתו שלא לאכול ממנו בשבת: **קלא** בטבל טמא וכ"ש בטהור ובחול ואצ"ל בשבת שנאמר משמרת תרומותי בשמירות ב' תרומות הכתוב מדבר בין בטהורה בין בטמאה מה תרומה טהורה אין לך בה אלא משעת הרמתה אף תרומה טמאה אין לך ליהנות בה אלא משעת הרמתה ואילך: **קלב** בד"א בתבואה. שכבר תלשה מהקרקע: **קלג** אם נתכוון להוסיף בגופן מותר. שהרי יעשר מהם לכשיגדלו: **קלד** אסור. שהרי מפקיען מיד מעשר מכל וכל וה"ל כזורע חטים או שעורים של טבל: **קלה** אין מוכרין כו'. שמא יבא הלוקח לידי מכשול שלא ידע שטבל הוא: **קלו** כופין את המוכר כו'. וישלם ללוקח החולין: **קלז** מזה על זה. והוא שיודע בודאי שהניחם לא עשרו שהם הודיעוהו: **קלח** החוכר כו'. פי' שחוכר הקרקע מהעובד כוכבים לזרוע ולתת לו כך וכך כאלו בין תעשה הרבה בין תעשה מעט לא יתן לעובד כוכבים קצבתו עד שיעשר הכל ואח"כ יתן לו מה שקצב עמו: **קלט** מוציאין התרומה כו'. דקנס הוא להם שקנסו אותם כדי שלא יקפצו לגתות ולגרנות ויקנו טבלים כדי להפקיע מתנות אחיהם הכהנים ודוקא כשקנו אחר שנגמרה מלאכתן שחל עליהם חיוב הפרשה ביד ישראל אבל אם קנו אותם קודם שתגמר מלאכתן אין מוציאין מידם: **קמ** הרי התרומה והמעשר שלהם. ולא אמרי' שמכרו זכותם לישראל שמכרום לו שכיון שמכרו קודם גמר מלאכתן עדיין לא היה להם זכות בתרומות ומעשרות שבהן שימכרוהו לישראל אבל אם מכרוהו לאחר גמר מלאכתן כבר היה להם זכות שהרי יכולין להפרישן לעצמן לעצמן אמרינן כל זכות שיש לו באותה תבואה מכר לישראל והישראל נותנה לכל כהן שירצה וכהן לא שייך קנס: **קמא** הנותן שדהו. זרוע לעובד כוכבים בקבלה שקבל עליו העובד כוכבים לעבדה ולתת לישראל שנתנו לו מן התבואה ממה שיעשה הן רב או מעט חציו או שלישית או מה שיתנו ביניהם: **קמב** צריך לעשר על ידם. דהא הם ודאי לא עשרו אבל אם נתנו לסתם ישראל אפי' הוא ע"ה כו' אין צריך לעשר דסמך על רוב ע"ה מעשרים הם: **קמג** הירק בשעת לקיטתו עישורו. שהוא

שולחן ערוך

קטו (°) כל שאסור לזרים לאכול בתרומה כגון הגרעינין וכיוצא בהן כך אסור לאכלו מהטבל והמעשר שלא ניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו וכל שמותר לזרים לאכלו בתרומה מדברים אלו כך מותר בטבל ומעשר שלא ניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו:

קטז [רב] אין (סג) מדליקין **קלא** בטבל טמא [רג] אין מחפין בטבל ואין זורעין את הטבל [קעו] [רד] ואפי' פירות שלא נגמרה מלאכתן אסור לזרוע מהם עד שיעשר **קלב** בד"א בתבואה וקטניות וכיוצא בהן [רה] אבל העוקר שתלים שיש בהם פירות ממקום למקום בתוך שדהו הרי זה מותר ואינו כזורע טבל שהרי לא אסף הפירות [רו] וכן העוקר לפת וצנונות ושתלם במקום אחר **קלג** [קעז] אם נתכוון להוסיף בגופם (סד) מותר ואם שתלם כדי שיקשו ויקח הזרע שלהם **קלד** אסור מפני שהוא (סה) כזורע חטים או שעורים של טבל:

קיז **קלה** [רז] אין מוכרין טבל אלא לצורך [קעח] (סו) [רח] ולחבר [קעט] ואסור [רט] לשלוח טבל [רי] ואפי' חבר לחבר שמא יסמכו זה על זה ויאכל טבל:

קיח [ריא] המוכר פירות לחבירו מוכר אומר על מנת שהם טבל מכרתי ולוקח אומר לא לקחתי ממך אלא מעושרות **קלו** כופין את (סז) המוכר לתקן קנס הוא לו מפני שמכר טבל:

קיט [קפ] [ריב] אין פורעין חוב מהטבל מפני שהוא כמוכרו:

קכ [ריג] הלוקח טבל משני מקומות מעשר **קלז** מזה על זה:

קכא **קלח** [ריד] החוכר שדה מהעובד כוכבים מעשר ונותן לו [קפא] [רטו] והמקבל שדה אבותיו מהעובד כוכבים מעשר ונותן לו:

קכב [קפב] [רטז] כהן או לוי שלקחו פירות מישראל אחר שנגמרה מלאכתן **קלט** (סח) מוציאין התרומה והמעשרות מידיהם ונותנים אותם לכהנים וללוים אחרים:

קכג [ריז] כהן או לוי שמכרו פירות תלושים קודם שתגמר מלאכתן ואין צריך לומר אם מכר במחובר **קמ** הרי התרומה והמעשר (סט) שלהם:

קכד **קמא** [ריח] הנותן שדהו (ע) בקבלה לעובד כוכבים או למי שאינו נאמן על המעשרות אע"פ שלא באו לעונת המעשרות **קמב** צריך (עא) לעשר על ידם נתנה לעם הארץ עד שלא באו לעונת המעשרות אינו צריך לעשר על ידם ומשבאו לעונת המעשרות צריך לעשר על ידם כיצד הוא עושה עומד על הגורן ונוטל ואינו חושש למה שאכלו שאין אנו אחראים להם:

קכה [קפג] (°) באחד בתשרי [ריט] הוא ראש השנה למעשר [קפד] תבואה וקטניות וירקות [רכ] ובט"ו בשבט הוא ראש השנה למעשר האילנות [קפה] כיצד תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות לפני ראש השנה של שלישית אע"פ שנגמרו ונאספו בשלישית מפרישין מהן מעשר שני [קפו] וכן פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שלישית אע"פ שנגמרו ונאספו אח"כ בסוף שנה שלישית מתעשרין לשעבר ומפרישין מהם מעשר שני וכן אם באו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של רביעית אע"פ שנגמרו ונאספו ברביעית מפרישין מהם מעשר עני ואם באו לעונת המעשרות אחר ט"ו בשבט מתעשרין להבא:

קכו **קמג** [קפז] [רכא] הירק בשעת (עב) לקיטתו עישורו [קפח] כיצד אם נלקט ביום ר"ה של שלישית אע"פ שבא

לעונת

באר הגולה

(°) מכאן ועד סעיף קכ"ה הוא לשון רמב"ם שם פ"ו: רב בריית' שבת דף כ"ו ע"א ופי' רש"י ואין צ"ל בטבל טהור: רג תוספתא ס"ק דדמאי: רד מד תנן בספ"ק (דדמאי) [דפאה] ונוטל מן הגורן וזורע וכו' דברי ר"ע משמע דרבנן פליגי עליה והלכה כרבים: רה משנה ר"ם פ"ה דמעשרות: רו שם במשנה ג': רז משנה ח' פ"ה דדמאי: רח שם בירושלמי: רט שם משנה ב' פ"ג: רי עובדא שם בירושלמי: ריא תוספתא פ"ג דמעשר שני וירושלמי פרק ז' דדמאי: ריב מברייתא הרי שאנסו וכו' חולין דף קל"א ע"ב: ריג משנה ח' פרק ה' דדמאי: ריד שם משנה ב' פ"ו: רטו שם במשנה וכר' יהודה: רטז ירושלמי מדיוקא דמתניתין ספ"ק דפאה דתנן עד שימרח וכו' הא אם מירחו אינה שלהם ומשום קנסא: ריז תוספתא פ"ו דדמאי: ריח ב"ז שם: (°) מכאן ועד סעיף קל"ב הוא לשון הרמב"ם בפ"א מהל' מעשר שני: ריט משנה ר"ה ריש ר"ה: רכ שם במשנה וכב"ה: רכא משנה ו' פ"ב דביכורים וכרבן גמליאל ומייתי לה בר"ה:

נקודות הכסף

הוזכר מזה בש"ס וגם הכ"מ והר"י קורקוס ברמב"ם פ"ד מהל' מעשר דתקו ולא ידעו מאין הוציא הרמב"ם כן אבל אני מצאתי בירושלמי ריש פרק הנודר מן המבושל איבעיא ליה אי מעושן הרי הוא כמבושל לענין מעשר ולא איפשטא והדבר ברור שמשם הוציא הרמב"ם דין זה:

כנסת הגדולה

ר"כ אושעיא לא שאני לן בין טובת הנאה דמודר הנאה לטובת הנאה דעלמא אבל לפי תירוץ רבה דמשני דכולה מתניתין ס"ל דטובת הנאה ממון יש חילוק בין טובת הנאה דעלמא לטובת הנאה דמודר הנאה ורש"ל בס' ים של שלמה בב"ק פ"ט סי' ס"א כתב ליישב דעת הרמב"ם והטור דסבירא להו דלענין לקדש בו את האשה או להוציא בדיינין טובת הנאה אינה ממון אבל ליטלו בע"כ שלא מדעת בעלים טובת הנאה ממון ולא ברע מפתות מסרוטה שאסור ליטלו ואינו ממון וכשאסרו לכל הכהנים הוי כשפרה בעלמא ושרי ליטלו בע"כ אבל היכא שאוסר לכהנים וללוים מיוחדין לא יטלו בע"כ שהרי יש בו עדיין טובת הנא' ליתן לאחרי' ולמי שירצה וזה יותר נכון

בית הלל

דדברי הטור בעצמו המה סותרין אהדדי דכאן כתב גבי תרומה ובודקין אותו אייירי דלבו לשמים ממש ובסימן רכ"ט כתב גבי אבן וקורה שמא לבו לעבודת כוכבים ועי' בפרישה וק"ל:

ברכי יוסף

עמ"ש הרב כסף משנה סוף פ"ה דמעשר ובספר מונה נרים ואם הניחן אחר השבת הרי זה לא ינמור. מר זקני הרב החסיד מהר"ר אברהם אזולאי זלה"ה בהגהותיו כ"י:

עצי לבונה

כוונתם כ"ה דטבל אסור בהנא' לפרוע החוב שהוטל עליהם מן השר לזון הבני חיל שלו ויש ראיה לדבריהם מהירושל' הנ"ל שהביא הר"ש דהוא כ"ש בזה דלכולי עלמא הוי כפורע חובו דהוי כמי שאנס השר את גרנו אם בטביל תוכו חייב לעשר כמו שהובא בתוס' שם הכא נמי כיון שהשר הטיל עליו הבני חיל שלו הוי פורע חובו בממונו של כהן אמנם אף שהדינים כן מ"מ לשון התוס' שכתבו שהטבל אסור בהנאה לא משמע מטעם דפורע חובו כנ"ל. אלא נ"ל כוונתם בפשיטות דאסור בהנאה היינו בהנאה של כילוי כמ"ש בשבת דף כ"ו אין מדליקין בטבל טמא וכו'. וה"ה בטבל טהור. כמ"ש שם התוס' ד"ה אין וכו' כ"כ בפסחים דף ט' ודף ל"ד

ביאור הגר"א

קאי קושית הגמ' שם ורמינהי היה כו' וכ"מ בירושלמי דתרומות שם ובפ"ג דמעשרות ס"ם דר"א משום שהתחיל בהיתר תני ר"נ אוסר לא שאמר ר"א משום שהתחיל בהיתר אלא שרא"א יפתין עד ט"ש או עד שיצא חוץ לחצר וינמור. ועיקר דין זה צ"ע דהא בלא"ה שבת קבע כמ"ש בסעיף ק"א וכן הקשה הר"ש שם ותוס' תירצו שם ד"ה ר"א בתי' השני באשכול שלא נגמרה מלאכתו וכן משמע בגמ' דפריך ורמינהי כו' ולפ"ז צ"ל דבין ר"א בין ר"י ס"ל דחצר ושבת קובעין בדבר שלא נגמרה מלאכתו וא"כ לדידן ליתא לדין זה והר"ש שם תי' כיון שהתחיל בהיתר אבל בירושלמי הנ"ל פליג ר"נ ע"ז וצריך לדחוק דה"ק לא משום שהתחיל בהיתר ינמור בשבת ובחצר אלא יפתין כו' וסוגיא דספ"ד די"ם צ"ל דס"ד דבשבת ובחצר ינמור ע"כ מיירי בדבר שלא נגמרה מלאכתו וכדברי ר"נ הנ"ל דמשום דהתחיל בהיתר א"א שינמור בשבת ומ"ש ינמור ל"ד אלא משום ר"י דאפ"ה לא ינמור ומשני התם כדקתני כו' ואפילו בנגמרה מלאכתו ומשום דהתחיל בהיתר כצ"ל לדעת הרמב"ם. אבל אין הלשון של הירושלמי משמע כן אלא דברי ר' נתן כר"ל דאין שבת קובע לאחר שבת אלא בייחדן לשבת וכ"ח חסוניא די"ם שם ועיש"י שם ל"ד ב' ר"ה שבת קובעת כו' ועתוס' שם ד"ה תינוקת כו' וד"ה ר"א הנ"ל בתי' הראשון ובשבת אסור לאכול אפילו לא ייחדן כמ"ש רש"י שם וז"ש בגמ' שם כיון דכתיב וקראת כו' ומ"ם י"ל דלא קי"ל כן כמש"ש בדברי ר' יוחנן שבת לאפוקי כו' ור"י כשיטתו ולא ס"ל הא דר' נתן: (ליקוט) עמש"ש דגמ' דידן ס"ל כר"ל וכ"ד רש"י ותוס' ומש"ש וקדש עליו היום הלל לעצמו אוסר היינו נ"כ לשבת עצמו וכמ"ש במתני' היה אוכל באשכול כו' (ע"כ): [קעו] ואפילו פירות כו'. כחכמים דפליגי על ר"ע וכמ"ש (בירושלמי) ברפ"ה דמעשרות העוקר שתלים כו' ר' אבהו בשם ר"ל ר"ע היא דתנינן תמן נוטל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח דר"ע ר' חייא בשם ר' יוחנן ד"ה היא מודים חכמים לר"ע בשתלים חטים גמר מלאכה שתלים אינן גמר מלאכה וכו' הרמב"ם בפי' שם ח"ש בד"א כו': [קעז] אם נתכוין כו'. כמש"ש לזרע וער"ם בפי' שם ופלוגתא היא בירושלמי שם א"ד מנא ל"ש אלא לזרע הא לוכל פטור ר"ח בשם ר' יוחנן לא שנייא בין לזרע בין לוכל חייב מפני שהוא נורגן ופ' כר' מנא דפשטא דמתני' משמע כוותיה: [קעח] ולחבר. ירושלמי שם והביאו הר"ש שם: [קעט] ואסור כו'. דלא כר' יוסי בפ"ג וכמ"ש הרמב"ם בפי' ובירושלמי שם ארשב"ג שלח לי ר' יוסי ברבי אתרוג וא"ל זה בא בידו מקסרין ולמדתי בו ג' דברים שהוא ודאי ושהוא טמא ושלא בא בידו אחר כו' שאילו בא בידו אחר היה מעשר מזה על זה ויעשר ממנו עליו רו חשש להרא רבר קפרא דב"ק אמר אין דרך ב"א להיות משלחין לחביריהן דברים חסרים ולא מתני' היא ר' יוסי מתיר ובלבד שיודיענו אתא מימר לך אע"ג רו פליג על רבנן לא עבר שוברא כוותיה ח"ש ואפילו חבר לחבר ושם בפ"א דדמאי ר' ירמיה שלח לר"ז חדא מסאנא דתאנים דלא מתקנא והוה ר' ירמיה סבר מימר מה ר"ז מיכול דלא מתקנא והוה ר"ז סבר מיסר מה אפשר דר"י משלחא לי מילא דלא מתקנא בין דין לדין אתאכלת טבלא כו' ח"ש שמא כו': [קפ] אין פורעין כו'. עבה"נ ועמ"ש בסעיף ק"א: (ליקוט) אין כו'. חולין קל"א א' ניסין ט"ר א' וכ"מ ק"א א' ומקבל כחוכר כו' ועתוס' שם ד"ה סבורה כו' ובחוכר מן הרין כו' (ע"כ): [קפא] והמקבל כו'. פ' כר"י משום דשקלו וטרו אליביה בב"מ ק"א א': (ליקוט) והמקבל כו'. מפרש כפירש"י בב"מ ק"א א' ר"ה יש קנין וא"נ אין קנין כו' אבל תוס' מפרשים שם דוקא משום דיש קנין מקבל לאו כחוכר דמי וחדא מילתא היא יש קנין כו' ומקבל כו' ע"ש בר"ח סבורה כו' כך נראה לר"י לפרש כו' וכ"כ בסה"ת וע"ש שהביא גם שיטת ר"ת. ופ' הרמב"ם כר"י שאינו חולק על ת"ק וכ"כ תוס' שם ועוד מדשקלו וטרו אליביה וכמ"ש בפס"ז דשבת (קי"ב. מדקמתרץ ר' יוחנן כו') וכ"כ הרמב"ם כ"ז בפירושו במתני' שם (ע"כ): [קפב] כהן כו'. מתני' ספ"ק דפאה וירושלמי הביאו הר"ש שם ותוספתא פ"ז דדמאי כנ"ל: [קפג] בא' בתשרי כו'. מתני' ריש ר"ה וגמ' שם י"ב א' תנא כו' ותנא דידן כו': [קפד] תבואה כו'. עסי' רצ"ז ס"נ הזרעונים מתחלקים כו': [קפה] כיצד כו'. גמ' שם: [קפו] וכן כו' וכן כו'. שם י"ד ב' ט"ו א' ב': [קפז] הירק כו'. שם י"ב א' י"ג ב': [קפח] כיצד כו'. שם:

באר היטב

גילה דעתו שלא לאכול ממנו בשבת ש"ך: (סג) מדליקין. בחול ואצ"ל בשבת: (סד) מותר. שהרי יעשר מהם לכשיגדלו: (סה) כזורע. שהרי מפקיעין מידי מעשר מכל וכל: (סו) ולחבר. שמא יבא הלוקחו לידי מכשול שלא ידע שטבל הוא: (סז) המוכר. וישלם ללוקח החולין: (סח) מוציאין. אבל אם קנו אותם קודם שתגמר מלאכתן אין מוציאין מידם: (סט) שלהם. אבל אם מכרוהו אחר גמר מלאכתן הרשות ביד הישראל ליתנה לכל כהן שירצה: (ע) בקבלה. שקבל עליו העובדי כוכבי' לעבדה וליתן לישראל ממה שתעשה התבואה חצי או שליש או מה שיתנו ביניהם: (עא) לעשר. דהא הם ודאי לא עשרו: (עב) לקיטתו.

שהוא

שהוא גדל על כל מים ויונק לחות בכל עת עד שלוקטין אותו: קמד ואם נלקט ברביעית. מפרישין ממנו מעשר שני: קמה הרי הוא כירק. שהרי הוא דר באילן משנה לשנה ויונק בכל עת: קמו ואע"פ כו' חייבת במעשרות. דלענין שביעית בתר חנטה אזלינן כמו שהוא הדין בשאר כל האילנות וזה כיון דלא נחשב של שביעית שהרי נחנט בששית חשבינן לזה כולה של ששית: קמז ואחר שפודהו נותנו לעניים. ואוכל פדיונו בתורת מעשר שני ונמצא כמי שהפרים מעשר שני ומעשר עני: קמח לא חייבו כו'. לפי שמעשר שני הוזיל וטעון הבאת מקום אין מביאין אותה מח"ל שהרי אינו נוהג בחוצלארץ ואינו קדוש אם הפרים הלכך לא חייבו להפרישו בסוריא: קמט בזמן הזה. הוזיל ולאבוד אזלא: קנ וע"ל סימן רצ"ד. שם נתבאר כמה היא הפרוטה: קנא כשם שאין כו'. ולפי שמעשר שני טהור בארץ ישראל היו צריכים להביאו לירושלים ולאכלו שם כמו שנתבאר לעיל סעיף קל"ב ואחר שהובא לשם ונכנס לחומה היו צריכים לאכלו תוך החומה ושלא להוציאו חוץ לחומת ירושלים שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ואכלת לפני ה' אלהיך וגו' כיון שנכנס למקום אכילתו לא תוכל להוציאו לאכלו חוצה לו ואם אכלו בחוץ לוקה אבל אם לא היה רוצה להביאו שם היה יכול לפדותו ולהביא הכסף לירושלים שנאמר ונתתה בכסף וגו' ויצא המעשר שני לחולין ואוכלו בביתו אבל אחר שהביאו לירושלים והכניסו לחומה היו צריכים לאכלו שם דוקא ושלא לפדותו שנאמר כי ירחק ממך המקום וגו' ונתתה בכסף וגו' בריחוק מקום הוא נפדה ואינו נפדה בקירוב מקום וכל זה במעשר שני טהור אבל מעשר שני טמא אסור לאכלו שנאמר לא בערתי ממנו בטמא פי' בין שהוא היה טמא ואני טהור או שאני הייתי טמא והוא טהור והיכן מוזהרים על שניהם טומאת הגוף דכתיב נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב לא יאכל וגו' ומעשר שני קדוש מיקרי וטומאת עצמו ג"כ דכתיב גבי בכור בעל מום בשעריך תאכלנו

(כט) שנכנסה לשביעית. דלשביעית לא אזלינן בתר חנטה: (ל) האביונות. הם דומין קצת לאילן

לעונת המעשרות ונגמר בשניה מפרישין ממנו מעשר עני קמד ואם נלקט ברביעית מעשר שני [קפט] ריכב וכן (סג) האתרוג בלבד משאר פירות האילן קמה הרי הוא כירק והולכין אחר לקיטתו [קצ] בין למעשר בין לשביעית כיצד אם נלקט בשלישית אחר ט"ו בשבט מפרישין ממנו מעשר עני (קמו) אע"פ שנגמרה בשניה וכן אם נלקח ברביעית קודם ט"ו בשבט מפרישין ממנו מעשר עני נלקט בחמישית אחר ט"ו בשבט מפרישין ממנו מעשר שני [קמו] [קצא] ואע"פ שהולכין אחר לקיטתו ריכג אתרוג בת ששית (כט) שנכנסה לשביעית אפי' היתה כזית ונעשית ככבר חייבת במעשרות:

קכז (ל) [קצב] (עד) ריכד האביונות של צלף נותנין עליהם חומרי האילן וחומרי זרעים שאם היו משנה שניה שנכנסה לשלישית ונלקטו קודם ט"ו בשבט מפרישין מעשר ראשון ואחר כך מפריש מעשר אחר (עה) ופודהו קמז ואחר שפודהו נותנו לעניים:

קכח [קצג] ריכה פירות שנה שניה שנתערבו בפירות שלישית או של שלישית ברביעית הולכים אחר הרוב ריכו מחצה למחצה מפרישין מעשר שני מן הכל אבל לא מעשר עני שמעשר שני חמור שהרי הוא קדש ומעשר עני חול [קצד] ריכז וכן פירות שהן ספק אם פירות שניה הם או פירות שלישית מפריש מהם מעשר שני:

קכט כל הפטור ממעשר ראשון פטור ממעשר שני ומן העני וכל שחייב בראשון חייב בשנידם וכל התורם מוציא מעשר וכל שאינו תורם אינו מוציא מעשר וכל מי שאם תרם תרומתו תרומה כך אם עשר הרי הוא מעשר וכל מי שאין תרומתו תרומה כך אם הוציא מעשר אינו מעשר:

קל [קצה] ריכח פירות שהוציא מהם מעשר ראשון קודם שיקבעו למעשר הרי זה אוכל מהם עראי קודם שיוציא מעשר שני שאין הראשון קובע לשני [קצו] אבל משנקבעו למעשר אע"פ שהוציא את הראשון אסור לאכול מהם עראי עד שיוציא את השני או את מעשר עני:

קלא קמח [קצז] ריכט לא חייבו להפריש מעשר שני (עו) בסוריא:

קלב (°) מעשר שני נאכל לבעליו ריל לפנים מחומת ירושלים שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר וגו' [קצח] רלא ונוהג בפני הבית ושלא בפני הבית [קצט] אבל אינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית שנאמר מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך מפי השמועה למדו מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יאכל אלא בפני הבית:

קלג קמט [ר] רלב בזמן הזה אם רצה לפדות מעשר שני שוה מנה בפרוטה לכתחלה פודה ומשליך הפרוטה לים הגדול רלג אבל לשאר נהרות צריך לשחקה תחלה רלד וכן [רא] אם חילל (פירוש אם עשאו חולין על ידי פדיון) מעשר שוה מנה על שוה פרוטה מפירות אחרות הרי זה מחולל [רב] ושורף את הפירות שחילל עליהם כדי שלא יהיו תקלה לאחרים:

קלד רלה ושיעור פרוטה כחצי שעורה כסף מזוקק שהיא חלק מל"ב במעה כסף שהוא אשפיר"ו עוטימאני שמשקלו רביע ררה"ם נמצא שהפרוטה חלק ממ"ח בקטעא ויותר מעט וצריך לדקדק שהפירות שמחלל עליהם מעשר שני שישוו כך לפחות. קנ (וע"ל סימן (עז) רל"ד סעיף ו'):

קלה קנא רלו כשם שאין אוכלים מעשר שני בזמן הזה בירושלים כך אין פורין אותו שם ואין מחללים אותו ואין מוכרים אותו [רג] ואם נכנס בירושלים אף בזמן הזה אין מוציאין אותו משם ומניחים אותו שם עד שירקב [רד] רלז [וכן אם עבר והוציאו משם מניחין אותו עד שירקב] לפיכך אין מפרישין מעשר שני בירושלים בזמן הזה [רה] אלא מוציאין את הפירות בטבלן חוץ לעיר ומפרישין אותו שם ופודהו ואם הפרישן שם בזמן

ביאור הגר"א

[קפט] וכן האתרוג כו' כיצד כו'. שם י"ד ב': [קצ] בין כו'. כרבותינו שם ט"ו א' משום דסתם מתני' דפ"ב דסוכה (ל"ט א') כוותיהו: [קצא] ואע"פ כו'. שם ט"ו ב' וס"ל דר"י אמר אפי' לרבותינו ומ"ש בין לשביעית היינו לקדושת שביעית וביעור אבל הראב"ד השיגו וכתב שדבריו מבולבלים ופסק כרבן גמליאל דר' יוחנן ור"ל ורבה ור"ח כולהו ס"ל כוותיה: [קצב] האביונות כו'. ירושלמי ספ"ד דמעשרות אביונות נותנין עליהן חומרי אילן וחומרי זרעים ולוידה מילה שאם היתה שניה נכנסת לשלישית שהוא מפריש ופודהו ונותנו לעני. והראב"ד השיגו דהוא כב"ש בברכות ל"ו והרמב"ם (סכל) שהוא אף לב"ה מדקאמר ולוידה מילה. כ"מ. ואין מוכרח משום דאיירי שם לענין מעשר אמר ולוידה כו': [קצג] פירות כו'. ספ"ב דמכשירין וכמ"ש בפי' שם [ועפ"ד רידים מתני' ג' א"ל ד"י כו' שאתה מחמיר כו' וער"ם שם והוית ד"א כו'] אבל הראב"ד השיגו מהא דר"ע בר"ה י"ד ועתוס' שם ר"ה ונהג כו' ופי' כפי' הר"ש שם: [קצד] וכן פירות כו'. ר"ל דלא כר"ע ודבריו תמוהין (אפי' אם נאמר כדין הקודם כמ"ש סכ"מ בשם סרי"ק): [קצה] פירות כו'. ירושלמי פ"ב דמעשרות ראשון מהו שיטבול מה אנן קיימין אם בכרי שנתמרח ד"ה אסור אם בש"ר שהקדימו בשבלין ר"ח פוטר אלא כינן קייטין בתמרים והוא עתיד לדורסן גרוגרות והוא עתיד לדושן והפריש מהן תרומה גדולה ונמלך מהן להניחן כמות שהן ועבר והפריש מהן ראשון אין תימר לטפרע נעבלו תרומה שהוא טובל ואין תימר מכאן ולהבא ראשון הוא שהוא טובל ופסק לקולא דס"ל דנפשטה הבעיא דאמר שם הלוקח תמרים והוא עתיד לדורסן גרוגרת והוא עתיד לדושן אסור לאכול מהן עראי ומתקן דמאי דר"ם וחכ"א אוכל מהן עראי ומתקן ודאי אבל אין ענין להביא כלל ע"ש: [קצו] אבל כו'. כנ"ל ובגמרא דיבמות פ"ו א': [קצז] לא חייבו כו'. ירושלמי רפ"ה דמ"ש אבל דבריו תמוהים דשם ל"ק אלא בשל עובד כוכבים ועמ"ש בסי' רצ"ד ס"ז וכ"מ ברשב"א בפ"ז דב"ק ל"ש: [קצח] ונהג כו'. פ"ב דביכורים: [קצט] אבל אינו כו' מפי כו'. פ"ג דמכות (י"ט א') רש"ם: [ר] בזה"ז כו' ומשליך כו' אבל כו' וכן כו' ושיעור כו'. עמ"ש בסי' רצ"ד ס"ו: [רא] אם חילל. ל"ד דאף לכתחלה לסברתו: [רב] ושורף כו'. אם נטמאו במו תרומה טמאה: [רג] ואם נכנס כו'. דאף אם עבר והוציא ירקב כמ"ש לטמה כ"ש בירושלים: [רד] וכן אם עבר כו' לפיכך כו'. שם בתוספתא: [רה] אלא מוציאין כו' בר"א וכו' ויש כו'. ירושלמי פ"ג הלכה ו' אר"ץ ד' חנינא ור' יונתן וריב"ל עלו לירושלים נתמנו להן פירות וביקשו לפדותן בגבולין א"ל

באר היטב

שהוא גדל על כל מים ויונק לחות בכל עת עד שלוקטין אותו: (עג) האתרוג. שהרי הוא דר באילן משנה לשנה ויונק בכל עת: (עד) האביונות. הם דומין קצת לאילן וקצת לירק: (עה) ופודהו. ואוכל פדיונו בתורת מעשר שני ונמצא כמי שהפרים מעשר שני ומעשר עני: (עו) בסוריא. לפי שמעשר שני טעון הבאת מקום ואין מביאין אותו מח"ל שאינו נוהג שם ואינו קדוש אם הפרים הלכך לא חייבו להפרישו בסוריא: (עז) רצ"ד. שם

באר הגולה

דף י"ד ע"ב: רכב שם במשנה: רכג מימרא דבי אתא רבין אמר רבי יוחנן כו' ראש השנה דף ט"ו ע"ב: רכד ירושלמי ספ"ד דמעשרות וכמ"ש הכ"מ שמשאמרו אליבא דב"ש דאע"ג דסברי דאילן גמור הוא לענין כלאים וערלה (בברכות דף ל"ו ע"א) לענין מעשר שני ומעשר עני החמירו בו: רכה משנה סוף פ"ב דמכשירין: רכו שם וכפי פירושו במאי דתנן להחמיר וכמ"ש הכ"מ בשם הר"י קורקוס: רכז נלמד ממה שקדם בסמוך: רכח ירושלמי דמעשרו' פ"ב: רכט תבריתא בכורות דנ"ג ע"א וכמ"ש הכ"מ בשם הר"י קורקוס: (°) מכאן עד סעיף קל"ו הוא לשון הרמב"ם בפ"ב מהלכות מעשר שני: רל משנה זבחים דף קי"ב ע"ב ומכות דף י"ט ע"א: רלא ברייתא שם דף י"ט ע"א: רלב שם בשם שנאמרים: רלג שם מ"ג מהא דפסחים דף כ"ח ע"א: רלד הרמב"ם שם וטעמו דמחלוקין אף על פירות עיין בכ"מ שם ריש פ"ד: רלה ד"ע: רלו תוספתא פ"ג דמע"ש: רלז כן הוא ברמב"ם שם

כנסת הגדולה

ועי' בספר מעשה חייא בתשו' סי' ח' וכבר אתה ראה דבין לתירוץ הרב שמעיני בין לתירוץ רש"ל דעת הטור שלא כדעת אביו הרא"ש וז"ל שהרא"ש כתב בפ' הא"ש מקדש על מה שאמר שולא טובת הנאה אינה ממון וז"ל כתב ר"ת אע"ג דפלגא דטובת הנאה אינה ממון קי"ל דממון הוי דהכי אסיק רבא לתתניתין דנדרים כהנים ולוים נהנים לי דטובת הנאה ממון ומלתי' דרבא עיקר וכן הלכה. ע"כ מדברים אלו נראה דס"ל לר"ת והרא"ש כמביא דבריו דאע"ג דעולא סבירא ליה דטובת הנאה אינה ממון רבא ס"ל דהוי ממון והקדיק כוותיה ולדידיה במקדש בתרומות ומעשרות מקודשת וכן פסק הרשב"א בתשובה סי' תקס"ג וכן פסק הר"ן בפרק האיש מקדש וכן פסקו בשאלתות בפרשת קרח ואמנם שמדקדק בדברי ר"ת שהביא הרא"ש יראה שהוא ז"ל מכוין או לדברי הרב שמעיני או לדברי רש"ל שהוא ז"ל כתב אף ע"ג דפלגא שמעתתא דטובת הנאה אינה ממון קי"ל כרבא דממון הוא דהכי אסיק רבא למתני' ומלתיה דרבא עיקר כו' ואם דעתו ז"ל דעולא ורבא פליגי הל"ל כל' הזה אע"ג דעולא ס"ל דטובת הנאה אינה ממון אנן קי"ל כרבא ועוד מאחר דאמר קי"ל דממון הוא דהכי אסיק רבא מה שחזר וכתב ומלתא דרבא עיקר הוא שפת יתר ולכן נרא' דגם ר"ת סבירא ליה דעולא

שיורי ברכה

(סימן של"א סעיף קכ"ט) וכל התורם מוציא מעשר וכו'. מכאן ועד סוף הסעיף הוא כפול לעיל סעיף ע"ב וסעיף ע"ג ולא ידעתי למה נכפל והפר"ז והש"ך לא העירו בזה. הרד"ק בהגהותיו כ"י:

גליון מהרש"א

(ש"ס סקכ"ו) אפי' היתה כזית. ע' לעיל סי' רט"ו ש"ך סק"ג:

עצי לבונה

ע"ש ועי' לקמן סעיף קט"ו ובש"ך ס"ק קל"א וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מתרומות ועי' בהר"ש פי"א מתרומות משנה פ' דגבי כהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשיני תרומה אע"ג דשרי בהנאה לישראל כמו דמערבין לישראל בתרומה אומר ר"ת דהנאת כילוי אסור כשנעשה בשביל ישראל כגון אכילה' והדלקה וכו'

ע"ש. אלמא דאכילת בהמתו הוי הנאה של כילוי וכ"כ התוס' להדיא בפסחים דף מ"ז גבי מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה ע"ש ועיין כאן סעיף פ"ח א"כ הכא נמי אכילת עובד כוכבים הוי הנאה של כילוי דאסור ליתן לו לאחר מאח"כ בנותן לישראל וישראל מפריש ממנו אבל לעובד כוכבים אין לך כילוי גדול מזה ועי' במג"ל פ"ב מהל' תרומות שמאריך בזה לומר דאף לדעת הר"ש סב"ל דבתרומה לא הוי רק אסמכתא ומדרבנן הוא אסור בהנאה של כילוי מ"מ מסתפק גבי שבל של כילוי כמ"ש בש"ס הג"ל מקרא ועי' בהגהת מ"ל שם שמתרץ מזה קושית התוס' בשבת דף כ"ח גבי כבתה זקוק לה ד"ה ומותר וכו' ע"ש. גם מקשה על התוס' דפסחים דף ל"ג ד"ה אמר קרא ראשית וכו' שתי' בטבל של תמן מדליקין וכו' דדל מסכלא איסור תמן תיפוק ליה דכל טבל אפילו טהור אסור בהנאה של כילוי וכו' וא"כ מה"ת דבכביל שהוא ממון יתחנה דינו להיתר והניח בצ"ע ע"ש ובאמת כבר קדמו מהרש"א בזה והניח ג"כ בצ"ע ועי' בספר אור חדש מ"ש ליישב בזה ע"ש מוכח מכל הנ"ל דטבל אסור בהנאה של כילוי לכן כתבו התוס' שפיר דאסור ליתן לעובד כוכבים ודאי טבל מטעם הנ"ל ובדמאי הקילו אף מדיון נ"מ לאחד מ"ד דבעובד כוכבים איירי לא מבן מתניתין תוכח דד' דברים פטרו במתנה ומיירי במתנה ישראל היוצאי' למלחמ' אלמא אף במתנה ישראל סטורים דכמיתי הש"ס ראיה מהך מתניתין דאכסנאי ולהן מ"ד אין ראיה מאכסנאי כלל דבעובד כוכבים מיירי ודוחק לומר דהך מ"ד פליג אמתניתין דהכא ובפרט דהר"ם מקשה שם מתניתין הנ"ל להן מ"ד דס"ל דכילוי חייב לעשר ולא יקשה להך מ"ד נמי כנ"ל: ונלע"ד ע"ש מ"ש הר"ש פ"ג דדמאי בשם הירושלמי דר' יונה ס"ל מתני' בעניים חברים ובאכסנאי כר' יהושע ור' יוסי סבר אף בעניי ע"ה דענלאה אתה נועל דלת ומאי מקיים ר' יוסי באכסנאי זה אכסנאי עובד כוכבים וכו' ע"ש א"כ לפ"ז י"ל דר' יוסי סבר אף באכסנאי עובד כוכבים ע"ה ובאכסנאי ס"ל אף בעניי דלאלים סברא לומר דכשיים ס"ל דוקא עובד כוכבים ולא ישראל דהוי סברות הפוכות ועוד

אמאי

אתכלנו הטמא והטהור כלומר אפי' טמא וטהור אוכלין ממנו בקערה אחת ואין חוששין והכא במעשר שני כתיב לא תוכל לאכול בשעריך ודרשי' דהכי קאמר רחמנא הא דשראי לך גבי בכור בעל מום דכתיב ביה בשעריך ושרי ליה לאכלו בטומאה בין בטומאת עצמו בין בטומאת הגוף דהא הטמא טומאת הגוף אוכלו ומטמא אותו והטהור אוכל עמו היינו טומאת עצמו וכל זה לא תוכל לאכול בשעריך גבי מעשר הרי שמעשר שני טמא אינו נאכל אבל מותר לפדותו אפי' בירושלים דכתיב לא תוכל שאתו ואמרו חז"ל אין שאת אלא אכילה שנא' וישא משאת מאת פניו דה"ק קרא כי ירחק שיהא מעשר טהור חוץ לירושלים או אפי' הוא בירושלים אלא שאי אתה יכול לאכלו שנטמא ונתתה בכסף וגו' כן היה דינו בארץ ישראל אבל בזמן הזה כשם שאין אוכלין אותו טהור בירושלים לאינו נפדה בקרוב מקום כיון שהוא טהור אע"פ שאין אוכלין אותו ואין מחללין אותו ואין מוכרין אותו ואם נכנס בירושלים אף בזמן הזה אין מוציאין אותו משם אלא מניחין אותו שם עד שירקב לפיכך אין מפרישין מעשר שני בירושלים בזמן הזה אלא מוליכין הפירות בטבלן חוץ לא"י ומפרישו שם ופודהו שם ואם הפרישן בעיר בזמן הזה ירקב בד"א במעשר שני שלא נטמא אבל אם נטמא פודין אותו בירושלים ויכול להכשירו לקבל טומאה כדי שיטמא מיד שיגע בו דהא אנחנו טמאים ויהא לו היתר בפדיון שם בירושלים: קנב ואינו צריך לפרש. דהא אנו רואין שעוסק בפדיון: קנג ויצאו הפירות לחולין. ובזמן הבית מעלין המעות לירושלים ומוציאין אותו שם שנאמר וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו וגו': קנד אלא בכסף. דכתיב ונתתה בכסף וגו': קנה שיש עליו צורה כו'. דכתיב וצרת הכסף דבר שיש בו צורה: קנו ואין פודין במטבע שאינו יוצא כו'. שנאמר ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך שיהא ראוי להוציאה: קנז ואינו פודה. שנאמר וצרת הכסף בידך: קנח ואין מתודים וידוי זה כו'. שנאמר כי תכלה לעשר וגו' ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית: קנט בי"ט האחרון כו'. שנאמר כי תכלה לעשר ברגל שכל המעשרות כלין בו שזהו פסח של שנה רביעית ושביעית דבשאר פסחים עדיין הרבה פירות של שלישית מחוברים ולא הגיעו למעשרות עד הפסח: קס אלא ביום כו'. דכתיב ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וסמיך ליה היום ה' אלהיך מצוך: קסא ואם רצו כו'. אבל מצוה מן המובחר שכל אחד אומרו בפני עצמו: קסב אינו מתודה כו'. שכן הוא בוידוי בערתי הקדש מן הבית ועי"ט האחרון של פסח היה הביעור וכ"ת למה לא היו מבערין ערב י"ט של פסח קודם החג שכל המעשרות כלין בו כדי שיהיה לו מה שיהא אוכל מן המעשר שני שהביא לשם לכך לא היו מבערין עד קרוב לכלות הרגל דהיינו בעי"ט האחרון ולמחר מתודין כו': קסג ואינו חייב לבער. כיון שלא הגיע זמנם: קסד מי שהיו כו'. ומתודה למחר שנתינת המטלטלין ע"ג קרקע אינו אלא מתנה שיש בו חיזוק אבל לא יקנה להם המתנות בחליפין מפני שנראה כמכירה ותרומות ומעשרות ושאר מתנות נאמר בהן נתינה לא מכירה: קסה אינו מתודה. מפני שבפרשת וידוי כתובים כל המתנות כסדרן שמתודה לפניו יתברך שקיים כולם כמו שכתובים בפרשה דהיינו כסדרן כמו שדרשו הקדש זה מעשר שני מן הבית זה חלה כו' ע"ש ברמב"ם פי"א מהל' מע"ש ואם לא קיימם כסדר או שנשרף א' מהם הרי לא קיימם כולם והיה משקר לפניו יתברך

לאילן וקצת לירק: (לא) בד"א במעשר שני כו'. בזה מתורץ מ"ש הטור שמותר להכשירו שיהיה טמא והרמב"ם שמביא אח"כ פסק שירקבו אלא דהרמב"ם איירי מטהור שלא

בזמן הזה ירקב (לא) ריח בד"א במעשר שני שלא נטמא אבל אם נטמא פודין אותו בירושלים. (ויש להכשירו כדי שיקבל טומאה ויהא לו היתר בפדיון) (ר"ש מור):

קלו [רו] (°) הפודה מעשר שני אומר הפירות האלו מחוללות על מעות אלו [רז] רט ואם לא פירש אלא הפריש מעות בלבד כנגד הפירות דיו קנב ואינו צריך (עח) לפרש קנג ויצאו הפירות לחולין:

קלז [רח] רסא הפודה מעשר שני מברך אקב"ו על פדיון מעשר שני רסב ואם חילל על פירות אחרות מברך על חילול מעשר שני והפודה או מחלל מעשר שני של דמאי רסג אינו צריך ברכה:

קלח [רט] רסד אין פודין מעשר שני קנד אלא בכסף [רי] וכן אם פדה מעשר שני שלו שהוא מוסיף חומש לא יהיה החומש אלא כסף בקרן [ריא] ואינו פודה בכסף שאינו מטבע אלא בכסף מפותח קנה שיש עליו צורה או כתב [ריב] ואם פדה בלשון של כסף וכיוצא בו והוא הנקרא אסימון לא עשה כלום [ריג] רסה ואין פודין בפחות מפרוטה מפני שהוא כפודה באסימון קנו רסו ואין פודין במטבע שאינו יוצא [ריד] באותו זמן ובאותו מקום קנז רסז ואינו פודה במעות שאינם ברשותו רסח ואפשר שאין דברים אלו אמורים אלא בזמן שבהמ"ק קיים אבל עכשיו שאין מעשר שני נאכל אין להקפיד בכך ומ"מ יש לחוש לדבר ואף בזמן הזה לא יפדה מעשר שני אלא על כסף שיש בו מטבע היוצא והוא ברשותו או יחלל על פירות אחרים:

קלט [רטו] רסט הפודה מעשר שני קודם שיפרישנו כגון שאמר מעשר שני של פירות פדוי במעות אלו לא אמר כלום ולא קבע מעשר אבל אם קבע ואמר מעשר שהוא בצפון או בדרום מחולל על מעות אלו הרי זה פדוי:

קמ [רטז] (°) מצות עשה להתודות לפני ה' אחר שמוציאין כל המתנות שבזרע הארץ וזהו הנקרא וידוי מעשר קנח [ריז] רע ואין מתודין וידוי זה אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני:

קמא רעא אימתי מתודין במנחה קנט ביו"ט האחרון של פסח של רביעית ושביעית:

קמב [ריח] רעב אין מתודין קס אלא ביום וכל היום כשר לוידוי המעשר [ריט] ובין בפני הבית בין שלא בפני הבית רעג חייב לבער [רכ] ולהתודות:

קמג רעד וידוי זה נאמר בכל לשון קסא ואם רצו רבים להתודות באחד מתודים:

קמד קסב רעה אינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מהמתנות [רכא] וערב יו"ט רעו האחרון היה הביעור ולמחר מתודין רעז ופירות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הביעור אין מעכבין אותו מלהתודות קסג ואינו חייב (עט) לבער:

קמה קסד רעח מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו והגיע יום הביעור הרי זה קורא שם למתנות ומזכה להן לבעליהן [רכב] ע"ג קרקע [רכג] או למי שזוכה להן לבעליהן ומתודה למחר:

קמו רעט אם הפריש המתנות שלא על הסדר [רכד] או רפ אם נשרף טבלו או רפא אם הפריש מעשר בטומאה קסה אינו מתודה:

באר הגולה

מהתוספתא: רלח כ"מ שם דלא וכתב בכ"מ דהכי אמרי' בירושלמי ס"ג הלכה ו' (°) מכאן עד סעיף ק"מ הוא לשון הרמב"ם שם (בפ"ד): רמ משנה ז' פ"ד דמעשר שני וכר' יוסי: רמא ירושלמי סוף פ"ק דדמאי: רמב לטעמיה אזיל דרשאי לעשות כן כדלעיל בסעיף קל"ג: רמג משנה סוף פ"ק דדמאי מפרישין אותו ערום ופירש בירושלמי לומר שאינו צריך ברכה: רמד משנה ב' פ"ק דמע"ש וב"מ דף נ"ד ע"א: רמה ירושלמי פ"ד וכ' הכ"מ דר"ל דאפילו חילל על הרבה מטבעות שיש בכל אחת חצי פרוטה אינו מחולל כדין אסימון: רמו שם במשנה ב': רמז שם: רמח ד"ש: רמט תוספתא בסופ"ג ואיתא ביומא דף כ"ה ע"ב ושם בתוספות: (°) מכאן עד סוף הסימן הוא לשון הרמב"ם בפי"א): רנ משנה ו' פ"ה דמע"ש וירושלמי שם: רנא שם משנה י': רנב משנה מגילה כ' ע"ב: רנג טעמו כ' הכ"מ כיון שהוא חייב לבער אפי' שלא בפני הבית למה ימנע מלהתודות: רנד משנה סוטה דף ל"ב ע"א: רנה משנה ו' פ"ה דמ"ש: רנו כגירסת רבינו במשנה והוכית הכ"מ כן מהירושלמי: רנז שם במשנה ח' וכרבי עקיבא: רנח שם משנה ט': רנט שם משנה י"א: רס ירושלמי שם: רסא שם משנה י"ב:

כנסת הגדולה

ורבא סבירא להו דטובת הנאה אינה ממון בשלמא וגבי מודר הנאה הוי ממון דהיינו כאיסורא דרבא בנדרים והכי פירושא דר"ת אע"ג דסלקא שמעתתא דטובת הנאה אינה ממון לגבי קידושין קיי"ל דטובת הנאה היא ממון בנדרים דהכי אסיק רבא למלתיה ומ"ש מלתא דרבא עיקר לאו למימרא דמילתא דרבא עיקר לגבי דעולא דהא לא פליגי אלא מלתיה דרבא עיקר לגבי רב הושעיא דמוקי מתניתין כתנאי ובהכי נמי ניחא מ"ש ברמזים דטובת הנאה אינה ממון והמקדש בה אינה מקודשת אע"פ שהם מיוסדים על דרך פסקי הרא"ש הן אמת דלפי פירוש זה שהם ר"ת דבריו יותר מדאי ונ"ע ומדברי המרדכי ריש פרק שבועת הדיינין והרב ב"י בספרו הקצר ח"מ סי' פ"ז סעיף ל"ה יש לדקדק דסבירא ליה דטובת הנאה אינה ממון וכן נראה מדברי הרב בעל המפה בח"מ סי' ל"ז ס"ט

ברכי יוסף

(ש"ע סעיף קל"ז) הפודה מעשר שני מברך וכו'. כתוב בתשובות מהר"ל סי' ג' [הובא באבקת רוכל סעיף י"ד] וז"ל. נאור ישראל וקדושו הרב כמהר"ר יוסף קארו נרו אחרי הקידה וההשתחויה כדת מה נעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו אמרתי. אקדמה שניו בשאלה ואומר ילמדנו רבינו אם אנו חייבין לברך על פדיון מעשר שני או לא אם נאמר דמ"ש הרמב"ם פ"ב מדת חסידות לפדות מעשר שני בשוויו וכו' אם מדת חסידות הוא על גוף הפדיון שאין אנו חייבים לפדות בזמן הזה רק דרך חסידות ואין מברכין על מדת חסידות או דלמא מ"ש הרב מדת חסידות הוא לפדותו בשוויו אבל לפדותו חייבין וצריך לברך. ונראה שאין לפרש דמדת החסידות הוא על גוף הפדיון וכו' ותימה על המנהג למה אין מברכין ועוד תימה שנהגו לחלל פירות על פירות דאף הרב שהוא מיקל כתב ס"ב ואם חלל מעשר שוה מנה על ש"פ מפירות אחרות ה"ז מחולל שנראה דווקא דיעבד והראב"ד כתב תמיה אני וכו'. ותמהתי על מה שהשיג הראב"ד דגם הרב לא כתב אלא דיעבד וגם ילמדנו רבינו כלשון הרב פ"ד דקשיא מדידי' אדידיה שכתב הרוצה לפדות מ"ש פודה אותן בדמיהן ואומר הרי הפירות האלו או מעות האלו מחוללין' על המעות האלו שנראה דמחללין מעות על מעות והוא עצמו כתב אין מחללין מ"ש על

ביאור הגר"א

חד סבא אבוכן לא הוו עבדין כן אלא מפקעין חוץ לחומה ופודין אותו שם סבא הוה סבר מימר רואין את המחיצות כאלו עולות ואילין רבנן הוויין סבר מימר אין רואין את המחיצות כאלו עולות סבא הוה סבר מימר כר' יהושע ואילין רבנן הוויין סברין מימר כר"א ר' פנחס מסאב לה ופדה לה דו חשש לדין ולדין ר' יעקב בר אידי בשם ריב"ל הלכה כדברי התלמיד. ר"ל דסבא ורבנן פליגי אם קדושת ירושלים בטלה בזה"ז ובפלוגתת ר"א ור"י וכמ"ש בס"ד בפ"ק דמגילה (י"ד א') ופ"ב דשבועות ור' פנחס חשש לסברת ר"י דקדשה בזה"ז ולסברת ת"ק במתני' שם דבפירות שנגמרה מלאכתן שאל יוציא מירושלים אלא יחזור כו' ואמר ריב"ל הלכה כו' ר"ל כר"ש בן יהודה במתני' וקי"ל ג"כ כההוא סבא דלא בטלה ועי"ל ס"כ: [רו] הפודה כו'. רע"כ ל"פ ר' יוסי אלא בדיעבד וכן בנטין וקדושין. ושם בירושלמי מהו צריך לפרש זה גיטיך וזה קדושיך והכא זה פדיון מ"ש: [רז] ואם לא כו'. והראב"ד כתב והוא שעסוקין באותו ענין או מענין לענין באותו ענין. וכמ"ש בפ"ק דקדושין (ו' א') ושם בירושלמי ועמ"ש בא"ה סי' כ"ו ס"א: [רח] הפודה כו' ואם כו' והפודה כו'. ירושלמי ספ"ק דדמאי והביאו הר"ש שם: [רט] אין כו'. סוכה מ"א א' ב"מ נ"ד א' וש"מ: [רי] וכן כו'. ב"מ שם: [ריא] ואינו פודה כו'. שם ושם

מ"ז ב' ופ"ק דמ"ש וש"מ: [ריב] ואם פדה כו'. פ"ז דברכות (מ"ז ב') ופ"ג דעירובין (ל"ט כ') ופי"ח דשבת (קכ"ח א') ופ"ב דפסחים (ל"ה כ') וש"מ: [ריג] ואין כו' מפני כו'. ירושלמי רפ"ד א"ר חזקיה זאת שהוא מחלל לא יהא מחלל על חצי פרוטה שלא יהא כמחלל על אסימון אלא עד ש"פ: [ריד] באותו כו'. ב"ק צ"ז ב': [רטו] הפודה כו'. תוספתא כנ"ל (בס"ק ל"א) והביאו תוס' בפ"ב דסוכה כ"ג ב' ובפ"ה דיומא וש"מ: [רטז] מ"ע כו'. פ' תבא: [ריז] ואין כו'. מתני' וירושלמי וספרי ועמ"ש בסי"ש: [ריח] אין מתודין כו'. מתני' דמגילה שם זה הכלל דבר כו': [ריט] ובין כו'. כמש"ש במתני' ז' ח' מ': [רכ] ולהתודות. כמו הביעור. אבל הראב"ד חולק עליו שהוידוי לפני ה' ואינו אלא בבית. והא דיוחנן כ"ג העביר כו' ס"ל דוקא בימיו וע' בירושלמי שם ועמ"ש בסי"ט (בס"ק נ"ג): [רכא] ועי"ט האחרון. כ"ה ני' הרמב"ם וראית כ"מ הוא תמוה: [רכב] ע"ג קרקע. ב"מ י"א ב' וקדושין כ"ו א' ועבח"ם ר"ס ר': [רכג] או למי כו'. שם ובמתני' שם וע' בירושלמי שם: [רכד] או אם כו'. ירושלמי שם א"ר יונה זאת אומרת נשרף טבלו א"י להתודות:

באר היטב

נתבאר כמה היא הפרוטה: (עח) לפרש. דהא אנו רואין שעוסק בפדיון: (עט) לבער. כיון שלא הגיע זמנם:

עצי לבונה

אמאי לא דמי וגרע אכסנאי ישראל מעניי ע"ה א"ו דס"ל לר' יוסי אף באכסנאי עובד כוכבים ולזה קאמר שפיר ומה מקיים ר' יוסי באכסנאי כ"ל כיון דס"ל אף עניי ע"ה א"כ מה"ת דגרע כנ"ל לכך קאמר לרבות אכסנאי עובדי כוכבים א"כ לפ"ז באכסנאי ישראל כ"ע לא פליגי דמאכילין אותו דמאי ולא פליגי כלל אמתניתין דהכא דבמחנה פטורים מדמאי כמו הפ"ם לאו' מדתנן מאכילין את העניים דמאי וכו' רק כוונת התוס' להשיב על

פירש"י שכתב וישראלים הם. ומשמע ולא באכסנאי עובדי כוכבים ולזה מביאים הירושלמי דאיכא פלוגתא בזה דאיכא דמוקי לה בעובדי כוכבים ולא בישראל והיינו דבישראל פשיטא דלא גרע אכסנאי מעניי ע"ה כנ"ל א"ו דקמ"ל באכסנאי עובדי כוכבים והיינו ליישנא דכתוס' שכתבו דמוקי לה וכו' כ"ל דבישראל א"צ לזה אכסנאי דודאי מותר כנ"ל ואח"כ כתב דמה"ת הי' נומר דאין מאכילין אותם דאצטריך לאשמעינן לכן כתב דטבל אסור בהנאה

טורי זהב

ככבר עד אחר המירוח והובא לירושלים שאז אסור לממאותו :
(לב) הרבה דיני צדקה . נראה דיש לדמות מעשר שמפרישין מן הריוח ממון לדין מעשר עני של תבואה ופירות ומו"ח ז"ל כתב שהמעשר של ממון שלנו אין בו חיוב לא מן התורה ולא מדרבנן ותמהתי שהרי ר"ם רמ"ש מבואר שחיוב גמור הוא כמ"ש כל הפוסקים והב"י בשם ירושלמי וע"כ נעתיק דברי הטור בקיצור לענין מעשר עני וז"ל באו איש ואשה לשאול כו' (הוא מוזכר בסי' רכ"א סעיף ע') וכשהוא מחלקו בשדה אין בו טובת הנאה לבעלים אלא העניים באים ונוטלים אותו בע"כ ואפי' עני שבישראל מוציאין אותו מידו אבל המתחלק בבית יש בו טובת הנאה לבעלים ונותנו לכל עני שירצה (ובפרק הזרוע דף קל"א אמרינן בברייתא בהדיא מעשר המתחלק בביתו שיש בו טובת הנא' לבעלים ואפי' עני שבישראל מוציאין אותו מידו ויליף לה בגמרא שם בג"ש מלקט ואע"פ שהטור לא הביא זה רק על המתחלק בשדה ודאי אין חילוק דהא בג"ש יליף לה ותרוייהו שייכי בההיא ג"ש וכן כתב ב"י ואין להקשות אמ"ש התוספות שם דבדבר שיש בו טובת הנאה לבעלים אפילו בא עני ולקחו מוציאין אותו מידו וסיפא אמרינן שמוציאין מהעני בע"כ מעשר עני הא ל"ק דכייפינן ליה שיתן מעשר עני אבל הברירה בידו לתת לאיזה עני שירצה ואילו בא עני ולקח שלא מדעת זה העני בעל השדה יכול להוציא ממנו ולתתו לעני אחר כל זה נראה לי פשוט ותמהתי על מו"ח ז"ל שכ' כאן על הב"י דלא דק מכח דברי התוס' שזכרתי ואגב ריהטיה לא דק בגמ' בזה ומזה נ"ל סמך למה שנוהגים לכוף החתן בשעת קבלת נדוניא שלו ליתן מעשר כדאשכחן כאן שמוציאין מידו אלא שמחלקין את המעשר לקרובי החתן והכלה דהם קודמין לשאר עניים בזה דגם במעשר עני מצינו כן כמ"ש ב"י סי' רכ"א בשם המרדכי דיש זכות לקרוביו בזה וראיתי קצת אומרים דדוקא מהנדן שהכלה נותנת להחתן מפריש מעשר אבל לא ממה שאבי החתן נותן לבנו מטעם שאביו נתן כבר מעשר ותמהתי מאין הרגלים דאטו יש חיוב על הממון כאן דתוכל לומר שהממון כבר נפטר ממעשר והלא חובת גברא הוא שהוא חייב לתת ממה שנכנס האל יח' ומה לי שנתן לו אביו או אותו ודאי דעת משובש האומר כן אב ובנו שני אחים ושותפין שהיה אחד מהן עני נותן לו השני מעשר עני שלו (זה נתבאר גם בצדקה בסימן רנ"א סעיף י"ב) אין פורעין בו המלוה ולא משלמין בו את התגמול (פי' ב"י שחבירו עשה לו טובה של דבר הרשות אסור לשלם גמולו במ"ע) אבל משלמין ממנו דבר של גמילות חסדים וצריך להודיעו שהוא ממעשר עני (פי' כגון לסעודת הברכה של אבל) ולא פודין בו את השבויים ולא עושין בו שושבינות ואין נותנין ממנו לצדקה (כפירש ב"י צדקה שפסקו עליו בני העיר שכבר נתחייב בה דה"ל פורע חובו) (נ"ל דגם ההיא דפדיון שבוים שאין נותן לזה ממעשר עני היינו שיש בלא"ה לפדות שפסקו עליו כן והוא רוצה לפטור עצמו במ"ע אבל אם אין חייב לפדותו בלא"ה ודאי יכול המפריש לתת מ"ע שלו לזה דאין לך צדקה גדולה מזה דשבי כולהו איתנהו ביה חרב ורעב כדאיתא פ"ק דב"ב כנ"ל) ונותנין אותו לחבר עיר בטובת הנאה פירות דרך דורון וכבוד כל זה נראה ששייך גם כן במעשר שמפרישין מן ריוח שנתן הש"י לבני האדם ולעיל סימן רכ"א כתב ב"י ג"כ בשם המרדכי דמעשר עני דומה למפריש לדקה :

שולחן ערוך

הגה הרב המחבר הזה השמיט כל דיני מעשר עני שכתב הטור שיש ללמוד מהם (לב) הרבה (יב) דיני (ס) צדקה הנוהגים האידנא ואפשר שסמך עצמו על מה שנתבאר בדיני צדקה אך גם בדיני תרומות ומעשרות השמיט כמה דינים שכתב הטור והכנים אחרים תחתיהם וכל זה גרם לו שהעתיק דברי הרמב"ם הלכות תרומות ומעשרות ככתבם (°) וכלשונם ולא שת לבו לדברים אחרים קסו והרוצה לעמוד על עקרי הדינים יעיין בפנים :

שפתי כהן

יתברך וכתיב דובר שקרים לא יכון : קסו והרוצה לעמוד על עיקרי הדינים יעיין בפנים . ואעתיק בקיצור מן הטור עם תוספת טעמים וכמ"ש הטע"ז מעשר שני של שנה שלישית וששית נקרא מעשר עני שנותנים לעניים כמו שנתבאר והיא ממוכם לעשות בו כל מה שירצו אפילו בטומאה כמו שירצו ואם באו העניים בשבילו לשדה צריך ליתן לכל אחד כדי שבעו דכתיב ואכלו בשעריך ושבעו ואם אין לו ליתן לכל א' כדי שבעו נותן לפניהם והן מחלקים ביניהם ואם הביאו לביתו מחלק כמו שירצה ואפילו אין מגיע לכל אחד אלא כזית לא נאמר ושבעו אלא בשדה שמצאו שם ואכל מעצמו ושבע אבל בבית לא שייך לומר ואכל ושבע שהרי אינו מוציא שם ליקח בא איש ואשה לשאול נותנין לאשה תחלה ופוטרים אותה שאין כבודה להמתין שם הרבה ואחר כך נותנים לאיש כשהוא מחלקו בשדה אין בו טובת הנאה לבעלים אלא העניים באים ונוטלים אותו בע"כ דכתיב ואכלו וגו' מעצמן ואפי' בע"כ של בע"ה ואפילו עני שבישראל מוציאין אותו מידו אבל המחלק בבית יש בו טובת הנאה לבעלים ונותנו לכל עני שירצה דבחד קרא כתיב תוציא את כל מעשר משמע דבבע"ה תליא להוציא ולחלק לכל מי שירצה והיינו מה שהביא לביתו שלא היה יכול להניחו בגורן מחמת גשמים אב ובנו וב' אחין וב' שותפין שהיה א' מהן עני השני נותן לו מעשר עני שלו ב' עניים שקבלו שדה באריסות זה מפריש מעשר עני של חלקו ונותן לחבירו וכן מפריש חבירו מחלקו ונותן לו מעשר עני של חלקו ולפי שאמרה תורה ובא הלוי והגר וגו' ואכלו וגו' משמע שיאכלו בחנם כי הוא שלהם לפיכך אמרו חז"ל אין פורעין בו המלוה ולא משלמין בו את תגמולין כגון שחברו עשה עמו חסד וזה בא לשלם לו גמולו אל ישלם לו ממעשר עני שהוא כמו פורע בו את חובו ולא פודין בו את השבויין שזה ג"כ מוטל עליו לעשותו בלא מצות המעשר עני והוי כמו פורע חובו ולא עושין בו שושבינות ואין נותנים ממנו לצדקה כגון שפסקו עליו בני העיר צדקה לא יתן אותו ממעשר עני שנמצא פורע חובו במ"ע אבל משלמין ממנו דבר של גמילות חסדים של מצוה וצריך להודיע שהוא מעשר עני כיצד כגון אם גמל עמו חבירו חסד באבל שאירעו ואח"כ אירע אבל לחבירו לזה מותר לשלם לו גמול חסדו ממעשר עני כדי שלא יתבטל לגמול חסד של מצוה וצריך להודיעו לחבירו שהוא מעשר עני כדי שלא יחשוב זה שפורע לו חובו שקדם לו הגמול וה"ל פורע חובו במ"ע ומה שאמרנו למעלה שאין משלמין בו את התגמולין היינו לשלם תגמולין של דבר הרשות לא התירו לו אע"פ שהוא מודיעו שהוא מ"ע ונותנים אותו לחבר עיר בטובת הנאה פי' חכם המתעסק בצרכי צבור ומפרנסין אותו מחמת טובה שעושה להם שמתעסק בצרכיהם נותנים לו מעשר עני בטובה ושולחים לו מחמת דורון וכבוד אף על גב דאין שולחין לו צדקה מן הכים כדאיתא לעיל בהלכות צדקה היינו משום דגנאי הוא לבני העיר לפרנס חכם שמתעסק בצרכיהם מן הצדקה אבל מעשר עני ששולחין לו מן הגורן לא מינכר דמעשר עני הוא אלא מחזי כמנחה ודורון דרך כבוד ואין מוציאין אותו מא"י לח"ל דכתיב והנחת בשעריך וכתיב ואכלו בשעריך ושבעו וכל התרומות והמעשרות אפי' מ"ע טובלין שאסור לאכול בהתרומה קודם הפרשתן אע"ג דמ"ע אין בו קדושה שהרי נאכל לזרים אפ"ה טובל דילפינן מ"ע מבשעריך דכתיב גבי מעשר שני אבל אין חייבים על טבל זה מיתה ועל כולם מברך

באר הגולה

(°) קלתם שהעתיק בסי' שטים נראה להמחבר יותר סכלתי :

כנסת הגדולה

וכן פסק בפירוש בסי' ל"ג ס"א דטובת הנאה אינה ממון ואינו נקנה בחליפין והוא מדברי הגהות מרדכי אבל ריבב"א בתשובה הובאה בב"י ח"מ סי' ל"ז מחודשין אות י"ד פוסק דטובת הנאה הוי ממון והרש"ל בספר ים של שלמה פרק הגוזל סי' ס"א וכפי הזרוע ובלאחיים בסי' ד' וח' כתב דהרמב"ם פסק דטובת הנאה אינה ממון וכן הלכה ולענין הלכה רש"ל שם בסי' הנזכר פסק דטובת הנאה ממון לקדושין ולמדים ומורי הרב בתשובה כ' ח"ב בחלק ח"מ סי' ל"ז כתב דלענין ממונא טובת הנאה אינה ממון ובחלק י"ד סי' כ' כתב דאף על גב דטובת הנאה ממון לנדרים ולקדושין לממונא לענין שעבוד והקנאה לא הוי ממון לדעת הרא"ש אבל לדעת הרי"ף משמע דטובת הנאה ממון לטיותה נקנית בגנב וגם בספר מעשה חייא סימן ו' כתב דטובת הנאה אינה ממון לשעבוד :

ברכי יוסף

ממות אחרות וכו' : ועל זה השיב מרן ז"ל בלשון הזה דכל פשוט דמ"ש הרב מדת הסידות היינו אלא לפדות בשיוויו דאלו לפדותו חיוב הוא ומה שתמהת למה אין מברכין על פדיונו אין זה מנהג קבוע ע"ש וותיקין שלא לברך עליו עד שיקבה לנו ממנו . ומ"מ אפשר דלפי שנהגו לפדותו בכל שנה בספק מעשר שני ספק מעשר עני אף שאין דמתי טוחה כמנהג שהוא מפני שכיון שכבר עלתה הסכמת כל האחרונים היום ארבעים או חמשים שנה וקבעו שנת השמיטה בשנה ידועה א"כ ככר לנו בבירור איזו שנת מעשר שני ואיזו שנת מעשר עני . ומ"מ למנהג העולם כיון שמסופקים בשנה לכך אין מברכין על הספק. ומה שתמהת שנהגו לחלל פירות על פירות והרב לא כתב אלא בדיעבד וגם תמהת למה שהשיגו הראב"ד י"ל דאפשר דלכתחלה נמי התיר הרב ואף על גב דפשטה דלישנא משמע דבדיעבד קאמר אפשר דסמך עמ"ש כמו שנאמרו בהלכות מחללות אסורות דשם מוכח בהדיא דלכתחלה נמי שודה שכתב או מחללין על שוה פרוטה מפירות אחרות . ומה שתמהת עמ"ש הרב פ"ד בספרים מוטעים וכך מלאתיו מוגה אספרי ואומר הרי המעות האלו מחוללות על פירות האלה או הרי הפירות האלה מחוללות על המעות הללו. כאות הצעיר יוסף קארו. ועמ"ש בסמוך סעיף ע"ח ודוק עמ"ש הרדב"ז סי' תשל"א ומהרימ"ט ח"א סי' ס"ט : (שייך לעיל סעיף ס"ז) הפקר פטור מתרומה ומעשרות וכו' . הרמב"ם פ"ב דנדרים פסק דאינו הפקר עד שיפקיר לכל וכ"כ הטור בח"מ סי' רע"ג וכתב מרן בכ"מ ובב"י דפסק כבית הלל ואני מוסיף דמסתימת דבריהם משמע דפסקו כריש לקיש דאליבא דבית הלל צריך שיפקיר לכל ולא סגי בעניים ועשירים דישראל או דאומה העיר ודלא כר' יוחנן דפליג על ר"ל בירושלמי וטעמם דמסוגיית תמיעה דף ל' משמע דתלמודין נקט כריש לקיש . רבינו שמשון ריש פ"ו דפאה : ויש להסתפק לדעת ר' יוחנן דלבית הלל אם הפקיר לבני עירו ולא לבני עיר אחרת הוי הפקר אם באו בני עיר אחרת ולקחו מהפקר זה אם מה שלקחו חייב במעשר כיון דלהם אינו הפקר או דלמא כיון דלכל בני העיר מעליא הוא כל מי שלקח אף אם הוא בן עיר אחרת פטור ממעשר . ונראה להביא ראיה מסוגיית הגוזל עצים דאמרינן התם דלרבנן דסברי אין שינוי קונה אפי' במעשר תעזוב יתירא להמפקיר כרמו והשכים ובצרו דחייב בלקט שכחה ופאה ופטור ממעשר כיון שנקרא עליו שם הפקר. ומה"ט יש ללמוד לספיקן כי הכא אף אם אתם לבני עיר אחרת לא הפקיר מ"מ כיון דהוא הפקר גמור לבני העיר א"כ אף בני עיר אחרת שלקחו הנה כי אינם זוכין מכח הפקר וגזל הוא בידם הא מיהא פטור ממעשר כיון דנקרא עליו שם הפקר והמדובר : עוד נראה להביא ראיה מסוגיית המנית דף כ"ח דאמרי' התם והפריש פאה מגד זה ובאו עניים ונטלו מגד אחר אף דעביד דינא לנפשיה והפאה שהפריש בתחלה לוקחה לבלמה פטורה מן המעשר כיון שנקראת שם פאה עליה ורש"י וקיימתיה סברי דפאה פטורה מהמעשר מטעם הפקר והרי התם דסוף אגלאי מלתא דהפאה אשר הפריש אינה פאה והיינה לו אפ"ה פטורה ממעשר וכל שנקראת פאה סגי וה"ה לנידון זה דהרי הפקר לבני העיר דאף מה שלקחו בני העיר האחרת פטור מהמעשר ואף כי למהלה עיני המעיין בהלקות ישית למו כי יתן את רוחו ירלה בעיניו כל החלקים דיש ראיה מהם : תו אפשר להביא ראיה ממ"ש רבינו שמשון שם פ"ו דפאה דסוגיית סוף השולח דף מ"ו דמוקי הא דתנן לקט שכחה ופאה של עובד כוכבים חייבין במעשר בשדה ישראל ולקטן עובד כוכבים וחייבין דהרעתו דעובד כוכבים לא אפקירוה אתיא כר"ל דבעי הפקר לכל כשמיטה ע"ש והי אתרת דבני עיר אחרת

באר היטב

(ס) צדקה . וכתב הט"ז נראה דיש לדמות מעשר שמפרישין מן הריוח ממון לדין מעשר עני של תבואה ופירות והב"ח כתב שהמעשר של ממון שלנו אין בו חיוב לא מן התורה ולא מדרבנן ותמהתי שהרי ר"ם רמ"ש מבואר שחיוב גמור הוא כמ"ש כל הפוסקים . ונעתיק דברי הטור בקיצור לענין מעשר עני וז"ל באו איש ואשה לשאול כו' (כמ"ש בסי' רנ"א ס"ח) וכשהוא מחלקו בשדה אין בו טובת הנאה לבעלים אבל המתחלק בבית יש לו טובת הנאה לבעלים ונותנו לכל עני שירצה . ומזה נ"ל סמך למה שנוהגין לכוף החתן בשעת קבלת הנדוניא שלו ליתן מעשר כדאשכחן כן גבי מעשר עני שמוציאין מידו בע"כ אלא שמחלקין את המעשר לקרובי החתן והכלה דהם קודמין לשאר עניים בזה . וראיתי קצת אומרים דדוקא מהנדן שהכלה נותנת להחתן מפריש מעשר אבל לא ממה שאבי החתן נותן לבנו ותמהתי מהיכי תיתי לחלק דאטו יש חיוב על הממון והלא חובת גברא הוא ומה לי שנותן לו אביו או אותו ודאי דעת משובש הוא מי שאומר כן . ואם אב ובנו או שני אחים ושותפים שא' מהן עני נותן לו השני מעשר עני שלו ושני עניים שקבלו שדה באריסות זה מפריש מעשר עני על חלקו ונותן לחבירו וכן להיפך . ואין פורעין בו המלוה ולא משלמין בו את תגמולין כגון שחבירו עשה לו טובה של דבר הרשות אסור לשלם גמולו במעשר עני אבל משלמין ממנו דבר של גמילות חסדים כגון סעודת הבראה של אבל וצריך להודיעו שהוא מעשר עני ואין פודין בו את השבויים והיינו שיש בלא"ה חיוב עליו כגון שפסקו עליו לפדותו אבל אם אינו חייב לפדותו בלא"ה ודאי יכול לתת מעשר עני שלו לזה דאין לך צדקה גדולה מזו דשבי כולהו איתנהו ביה ואין נותנין ממנו לצדקה שפסקו עליו בני העיר שכבר נתחייב בה דה"ל פורע חובו ונותנין אותו לחבר עיר המתעסק בצרכי הצבור ומפרנסין אותו ושולחים לו המעשר עני דרך כבוד ודורון אע"ג דאין שולחין לו צדקה מן הכים של צדקה היינו משום דגנאי הוא לבני העיר לפרנס חכם שלהם מן הצדקה אבל מעשר עני ששולחין לו מהגורן לא מינכר דמ"ע הוא אלא מיחזי כמנחה ודורון דרך כבוד . וכל זה נראה ששייך ג"כ במעשר שמפרישין מן הריוח שנתן הש"י לבני האדם : ולעיל סי' רנ"א כתב הב"י בשם המרדכי דמ"ע דומה למפריש צדקה עכ"ל הט"ז והש"ך :

פתחי תשובה

(יב) דיני צדקה . עיין בה"ט ומ"ש לענין מעשר כספים אם הוא חיוב גמור עיין בזה בתשו' שער אפרים סי' פ"ד ובתשובת חות יאיר בסימן רכ"ד ובשאילת יעב"ץ ח"א סימן ו' ובספר באר יעקב מ"ש בזה ותימה על הגאונים הנזכרים שנעלם מהם תשובת מהר"ם רוטנבורג דפוס פראג סימן ע"ד מבואר שם כדעת הב"ח שאינו מה"ת ולא מדרבנן ואינו אלא מנהג בעלמא ע"ש ומצאתי בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן פ"ז שתמה עליהם ג"כ בזה ע"ש באריכות וכן העלה בספר מנחת חכמים בהלכות יסוה"ם דף י"ז שאין למעשר כספים עיקר לא מה"ת ולא מדר"ם אבל אם נהג הוי כמו מנהג של מצוה שאין לבטל כלל אם לא לצורך גדול ע"ש . ועיין בתשובת מקום שמואל סימן יו"ד שנשאל על אודות שהתחייב עצמו אבי הכלה בתנאים שהנוהגים לשלם המעשר מכיסו והכיום אומר שרוצה ליתן כל המעשר לעניים הכלה מנדו של הכלה אם יכול לעשות כן או הוא כדין המעשר משלו על של חבירו דטובת הנאה שלו או לא דמיין כו' והשיב שאין לאבי הכלה שום טובת הנאה בזה רק יחלקו המעשר לקרובי עניים לעניי החתן והכלה ע"ש :

א"ג

עצי לבונה

והיינו בהנאה של כילוי וס"ד דאסור כמו דמאכיל עכל לבהמה לאחר שנתמרח בכרי דאסור. קמ"ל דבדמאי הקילו אבל באכילה ישראל כ"ע מודים דהיינו מתנה דמתניתין כנ"ל כנלע"ד ביאור דברי התוס' הנ"ל אף בלא הסברה דפורע חובו הנ"ל אך דברי הרמב"ם הנ"ל צע"ג כיון דשורת הדין הוא דהוי כפורע חובו ונ"ל הטעם משום קנס וכו' כנ"ל דלא פסק אין קנין לעובדי כוכבים וכו' ולא מצאתי להמפרשים שעמדו עליו בזה ודו"ק היטב :

שלב דין מתנות עניים. ובו סעיף אחד:

א לקט שכחה ופאה א אם אין עניי ישראל מצוים שם ליטלם א (א) אין צריך להניחם:

הגה [א] והאידנא אין נוהגין בהם [ב] לפי שהרוב עובדי כוכבים ואם יניחום ב יבואו עובדי כוכבים (א) ויטלום: (טור):

שלג דיני ראשית הגז. ובו י"ד סעיפים:

א א ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ בין בפני הבית בין שלא בפני הבית: [א] (וי"א דבר תורה ראשית הגז נוהג אפי' בח"ל אלא שלא נהגו כן) (טור):

ב ב אין חייבים בראשית הגז ב אלא (א) הכבשים בלבד [ב] זכרים ונקבות ג ואם היה צמרן קשה ואינו ראוי ללבישה פטור:

ג ד גזז הצמר ולבנו ג חייב אבל אם צבעו (ב) פטור:

ד ה הגוזז את המתה פטור. [ג] (התולש אמר רחלים בידו ולא גזז (°) חייב):

ה ו המפריש ראשית הגז ואבד חייב באחריותו עד שיתננו לכהן:

ו [ד] ו האומר כל גיזותי ראשית דבריו קיימים:

ז ד ח הלוקח גז צאנו של עובד כוכבים אחר שגזזן העובד כוכבים פטור מראשית הגז [ה] ט ואם לקח הצאן (ג) לגיזתן חייב אע"פ שגדלה הגיזה ברשות העובד כוכבים [ו] ואע"פ שחוזרים הצאן לעובד כוכבים אחר גזיזה חייב. (ויש חולקין ואומרים דפטור אם לא קנה הצאן לגיזתן) (דעת רש"י וטור):

ח ה י הלוקח גז צאנו של (ד) חבירו אם שייר המוכר מעט מצאנו להגזז חייב להפריש מהנשאר על הכל ו ואע"פ שלא (ה) התחיל המוכר לגזז ואם לא שייר כלום ז (ו) הלוקח חייב להפריש [ז] יא ואם היו שני מינים כגון גיזה לבנה וגיזה שחומה (פי' אדומה) ומכר מין זה והניח המין האחר זה נותן לעצמו על מה שלקח וזה נותן לעצמו על מה שמכר:

הגה [ח] (°) קנה גז צאנו של חברו אם שייר המוכר קצת גיזה לעצמו הוא חייב לא שייר מהם כלום הלוקח חייב ליתן ח [ט] ואם (ז) פירש לו אני מוכר לך הכל שניהם פטורים (טור):

ט [י] יב כמה צאן יהיו לו ויהיו חייבות בראשית הגז ט אין פחות (ח) מה' [יא] והוא שיהיה בגיזה שלהם אין פחות יג ממשקל ששים סלע [יב] יד ותהיה גיזת כל אחד מחמישתן אין פחות מי"ב סלע ואם היתה אחת מהן גוזזת פחות מי"ב אע"פ שחמישתן גוזזות ששים סלע או יותר פטור:

י [יג] טו השותפים חייבים [יד] והוא שיהיה בחלק כל אחד כשיעור אבל חמשה צאן בלבד של שני שותפין פטורין:

יא טז ראשית הגז מצותה בתחלה ואם הפריש בין באמצע בין בסוף יצא:

יב היו לו ה' צאן וגזז אחת מהן בלבד ומכר גיזתה ואח"כ גזז שניה ומכר גיזתה ואח"כ גזז שלישית ומכר גיזתה יז הכל מצטרפות לראשית הגז וחייב לאחר כמה שנים [טו] (וה"ה אם מכר קנה הצאן לאחר שהתחיל לגזז) [טז] ויש לו להפריש מן החדש על הישן ומזה על זה: [יז] (היו לו שני מינים רע וטוב לא יתן מן הרע על הטוב אלא יתן מכל אחד לפי שיעורו) (טור) [יח] אבל אם היתה רחל אחת וגזזה ואח"כ קנה שניה וגזזה והניח גיזתה ואח"כ קנה שלישית וגזזה והניח גיזתה אינם מצטרפין:

יג [יט] יח מי שהיו לו גיזות רבות של ראשית הגז ורוצה לחלק לכהנים לא יתן לכל אחד פחות ממשקל חמש

מברך בשעת הפרשתן ואפילו על מעשר עני דהא מצוה להפרישו כיון שטובל את התבואה:

שלב א א"צ להניחם. שאין נוהגים מן התורה אלא בארץ ובח"ל הם דרבנן: **ב** יבואו עובדי כוכבים כו'. כ' ב"י ועוד אפשר לומר דע"כ לא אמרו דבח"ל חייבים אלא בח"ל הסמוכה לארץ דכשם שחייבת בתרומה ומעשרות חייבת במתנות אבל במקומות הרחוקים כשם שפטורים מתרומות ומעשרות פטורים ממתנות:

שלג א ראשית הגז כו'. דכתיב גז צאנך תתן לו שחייב כל אדם מישראל לתת מראשית גז צאנו לכהן: **ב** אלא הכבשים כו'. דכיון דתלה רחמנא טעמא דראשית הגז בשירות כהונה דכתיב וראשית גז צאנך תתן לו כי בו בחר וגו' לעמוד לשרת דבר הראוי לשרת דהיינו רחלים שצמרן ראוי לעשות ממנו תכלת לבגדי כהונה: **ג** חייב. שלא עשה בגוף הצמר כלום הלכך חייב אף אחר שלבנו אבל כשגזז וצובע קודם שיתן פטור מראשית הגז שקנאו בשינוי והוי כמזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור כדלעיל סי' ס"א סעי' ל"א: **ד** הלוקח גז צאנו כו'. פי' דדעת המחבר דדוקא כשקונה גז צאנו של עובד כוכבים אחר שגזזן העובד כוכבים כיון שהיה של עובד כוכבים אחר גיזה פטור אבל אם לקח הצאן לגיזתן כלומר שלקח הגיזה בעודו במחובר אף על פי שלא לקח גוף הצאן אלא הגיזה בלבד כיון שלקחן במחובר קודם שגזזן העובד כוכבים חייב אע"פ שגדלה הגיזה ברשות העובד כוכבים ואף על פי שעיקר הצאן של עובד כוכבים הוא ויש חולקים סוברים דאפילו לקחן במחובר קודם גיזה פטור כשהגוף הצאן הוא של עובד כוכבים ואינו חייב אא"כ קנה אף הצאן לגיזתן כלומר שיהיה שלו בשעת הגיז' ודוק: **ה** הלוקח גז צאנו של חבירו. בעודו במחובר: **ו** ואע"פ שלא התחיל כו'. דחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה ומתנה דכהן גבי מוכר היא: **ז** הלוקח חייב להפריש. שאומר לו המוכר מתנה דכהן לא מכרתי לך ומה שלקחתי ממך מעות לא לקחתי אלא בעד לאמרי חוץ מחלקו של כהן: **ח** ואם פירש לו אני מוכר לך הכל. אם אחר גיזה מכרה המוכר חייב דהא משעת גזיזה חל עליו ליתן ולמה מכרה והלוקח פטור דלאו גז צאנך הוא ואם בעודו מחובר מכרה לו ופירש לו הכל אני מוכר לך שניהם פטורים המוכר פטור דבעודו מחובר לא חל עליו ראשית הגז ובשעת גזיזה לאו גז צאנך הוא דגיזה לאו שלו וכן הלוקח פטור דלאו גז צאנך הוא דהא הצאן אינו שלו ומכל מקום לכתחלה אסור לעשות כן למכור הצמר במחובר ולהפקיע ממונו מיד מצוה: **ט** אין פחות מחמש. דכתיב

באר הגולה

א רמב"ם בפ"א מהלכות מתנות עניים וטור ממימרא דרב ששת חולין דף קל"ד ע"ב: א לשון הרמב"ם בפ"י מהלכות בכורים מהא דאמר רב נחמן נהוג עלמא כתלתא סבי וכו' חולין דף קל"ו ע"ב: ב משנה שם דף קל"ה ע"א ויליף לה בגמרא שם: ג תנא דבי רבי ישמעאל שם דף קל"ז ע"א: ד שם במשנה: ה תוספ' ר"פ ראשית הגז: (°) רמב"ם שם בפרק י': ו תוספ' פרק ראשית הגז דנתינה כתיב בהו ולא מיפטר עד שיתן לו: ז מברייתא שם דף קל"ו ע"ב: ח לשון הרמב"ם שם כפי פירושו במשנה שהאיירי שלקח ממנו הגז אחר שגזזן: ט שם דקל"ח ע"א מדיוקא דמתניתין וכפי פירושו שם במשנה: י ג"ז לשון הרמב"ם שם ממשנה וגמרא שם דף קל"ח ע"א וכפי פירושו וכ"כ הרא"ש וכן הם דברי רש"י והר"ן כמ"ש הב"י: יא שם במשנה: (°) ממשמעות סוגית הרמ"א נראה שפירוש דברי הטור כשלקח הגיזה אחר שגזזה המוכר. וגם את זה לא ידעתי כמ"ש ואם פירש וכו' שניהם פטורים למה יהיו פטורים דהא גזולה דכהן גביה דלוקח הוא וחייב ליתנה לכהן ולנכות למוכר כדין המוכר כמי מעיס משקל שנותן המתנות לכהן ומנכה לו מן הדמים לעיל סי' ס"א סעיף ל"ב וכמ"ש שם ולא זכיתי סה לספרו הגדול דרכי משה: יב שם במשנה וכב"ה: יג כחכמים שם כרב דימי משמיה דרב ושאר אמוראי שם דף קל"ז ע"ב: יד כרב שם הרא"ש וכן הוא ברמב"ם כנוסח הספרים שלפנינו: טו גם זה שם ברמב"ם וכתב הכ"מ שנראה שלמדו מדין החלה לעיל סימן שכ"ו סעיף ג': טז תוספתא פרק ראשית הגז: יז כרב חסדא שם דף קל"ח ע"א דהוא מהדיה דגמרא ספי ועוד דמתניתין אתי' ליה כפשטה: יח שם

בית הלל

(סי' שלג סעיף א' בהג"ה) **ויש** אומרים דבר תורה ראשית הגז נוהג אפי' בח"ל אלא שלא נהגו כן. והנה מלשון הטור ומור"ם משמע דבא"י אפילו הא דלא נוהג בו ראשית הגז משום דכתבו לשונם אלא שלא נהגו כנשכתבו כן על ח"ל משמע אבל בא"י נוהגין כן אפילו האידנא אבל האמת אינו כן אלא אף בא"י אינו נוהג האידנא וזה מרומז בתיבת אפילו מה שכתב מור"ם משמע גם בא"י אינו נוהג וכ"כ מור"ם בסי' של"א ס"א גבי תרומות ומעשרות שאינו נוהג בא"י בזמן הזה וכן צריך לפרש גבי מתנות כהונה בסי' ס"א שכ"א עי' מה שכתבתי שם וק"ל:

ברכי יוסף

שאינם זוכים בהפקר לר' יוחנן אם לקחו חייבים במעשר מלי אתיא אף כר"י דלדעתא דעובד כוכבים לא אפקיריה אלא מוכח דסבר הר"ם דלר' יוחנןכל שנקלא עליו שם הפקר אע"ג דהוא אינו זוכה כי בן עיר אחרת הוא פטור ממעשר וכ"כ התוס' בהשלה ועוד יש לי לנדד בדברי הר"ם הנזכר ואין כאן מקומו ועיין מ"ש בעניותנו כא"ח סי' תל"ד במאי דשייך לזה ומשם בהר"כ:

צבי לצדיק

(סימן של"ב ש"ך ס"ק א') **א"צ** כו' ובח"ל הם דרבנן. משמע דס"ל לש"ך דרק בח"ל אין נוהגין האידנא וכ"מ בס"ק ב' ותימה לי דכד"מ כ' להדיא דאפבא"י האידנא אין נוהגין:

מראה כהן

(סימן של"ב ש"ך ס"ק א') **שאין** נוהגים בארץ כו'. נ"ל דאין ומילתא באנפי נפשיה הוא ור"ל אפי' במקום שיש עניים א"צ ליתן בח"ל רק מדבריהם והוא מפורש בחולין קל"ז דמסיק דהא דרב ושמואל שם דאתא בששים אצטריך אף בח"ל ע"ש. וזהו מקור דברי הרמב"ם בפ"א מהל' מתנות עניים הל' י"ד וכמ"ש הב"י ודלא כהכ"מ

חידושי רע"ק

(סי' שלג סעיף ה') **חייב** באחריותו. והוקא כשיש עוד בעין דאכתי מצי לקיים המצוה משא"כ בנאבד כולה דא"י ליתן רק דמיהם הוי ממון שאין לו תובעים ופטור כמו במזיק מתנות כהונה ע"ל (סי' ס"א) מ"ל (פ"ו ה"ח מהל' בכורים): (סעיף י"ב) **ויש** לו להפריש מן החדש על הישן. ע' בר"ן הובא בב"י דאחר דנהוג עלמא כר' אלעי בראשית הגז דאינו נוהג בח"ל ממילא א"א להקל בזה להפריש מחדש על הישן דלר' אלעי דילפי' ראשית הגז מתרומה לענין ח"ל ה"נ ילפינן לענין שלא להפריש מחדש על ישן ולא ממין על שאינו מינו וע' בסוגי' ומ"מ דבמה דמחמירים רבנן דמצטרף חדש וישן ומין ושא"מ לחיוב בזה תורמים מזה על זה דבממנ"ש לרבנן תורמים מזה על זה ולר' אלעי אין מצטרפים ואין כאן חיוב ע' בת' מוצל מאש (סי' נ"ז ד"ל ע"ב):

ביאור הגר"א

שלב [א] והאידנא כו'. ר"ל אפילו בא"י דלטעם הב"י והביאו ש"ך דוקא בח"ל כו'. ד"ם: [ב] לפי כו'. ותתייאשו העניים ומותר בהן כמו משילכו הנמושות (כר"ס פ"ח דפאה):

שלג [א] וי"א כו'. טור. כי רנב"י לא מדינא קאמר דודאי הלכה ככל התנאים והאמוראים דפליגי עליה ורנב"י גופא קניס אסטא וה"ה לראשית הגז דחד דינא להו וכן בטבילה וכלאים אלא מנהגא קאמר ועיא"ש ר"פ ועתוס' קל"ז ב' ד"ה כר"א כו' ומשמע מדבריהם כסברא ראשונה וכ"ד כל הפוסקים: [ב] זכרים כו'. מתני' קל"ה א' היו לו כו': [ג] התולש כו'. כרבנן דר' יוסי שם קל"ז א': [ד] האומר כו'. רמב"ם וס"ל דלא נהגו כר' אלעאי אלא במה שהקיל בח"ל: [ה] ואם לקח כו'. אפי' לא קנה גוף הצאן לגיזתן רק הגיזה לבד כמ"ש ברמב"ם הואיל כו' והגיזות שלו אבל רש"י שם ד"ה הא צאנו כו' כתב שקנה הגוף דוקא לגיזה ת"ש וי"א כו': [ו] ואע"פ כו'. גמ' שם: [ז] ואם היו כו'. כ"פ בב"י וכר' אלעאי שם קל"ו ב'. וצ"ע שזהו סותר למ"ש בס"ו ודברי הרמב"ם תמוהין יותר שפסק גם בזכרים ונקבות שיתן סכ"א לעצמו וכבר תמה עליו הר"ן ובב"י אבל הרא"ש והטור פסקו כרבנן וכ' למתני' בעצה טובה כמסקנא דגמ': [ח] קנה כו'. לשון הטור והוסיף בזה דרמב"ם וש"ע כתבו דקנה במחובר ושייר במחובר ואינהו כ' שקנה ושייר בתלוש: [ט] ואם פי'. שם והרא"ש וכ"כ רש"י שם ב' ד"ה מנכה כו': [י] כמה כו'. כב"ה ור' דוסא וחכמים דסוגיא דגמ' שם קל"ז כ' כוותייהו ודלא כר"י בר"י ורבי. הרמב"ם והרא"ש וש"פ דלא כנראה מדברי הרי"ף: [יא] והוא שיהיה כו'. כרב ושמואל ור' יוחנן דידיה ל"פ עלייהו: [יב] ותהיה כו' ואם כו'. כרב דבזה פליגי רב ושמואל והלכה כרב באיסורי ודלא כמ"ש בכ"מ דל"פ וכ"ז הוא דברי הרמב"ם וכדעת הרי"ף אבל הרא"ש והטור פסקו כר' ינאי וצ"ע על הרמב"ם וש"ע שהששים דשיעור לכהן א' מששים: [יג] השותפים כו'. כרבנן שם קל"ה א' וע"ל ס"ה: [יד] והוא כו'. שם ברמב"ם ותכ"מ ודבריו תמוהים וצ"ע: [טו] וה"ה כו'. כפירש"י שם וצ"ל מ"ח: [טז] וי"ל להפריש כו'. שם קל"ו א' דלא כר"א: [יז] היו לו כו'. כן משמע שם ב' אלא עצה טובה כו' משמע אבל כולה מוכרים ושחופות לא לכן קאמר זה לעצמו. אבל מ"ש המרשים טור ליתא: [יח] אבל אם היתה כו': שם קל"ו א': [יט] מי כו'.

פתחי תשובה

שלב (א) א"צ להניחם. [עש"ך שכתב הואיל ובח"ל הוא דרבנן. משמע בא"י שהוא דאורייתא אין זה טענה ועיין בתשו' א"ס ס"ס רמ"ד שכתב שדבריו תמוהים ולשון הטור אטעייה להש"ך אבל באמת ה"ה בא"י ע"ש]:

באר היטב

שלב (א) ויטלום. כב"י עוד אפשר לומר דע"כ לא אמרו דבח"ל חייבים אלא בסמוכה לארץ דכשם שחייבת בתרומה ומעשרות חייבת במתנות אבל במקומות הרחוקים כשם שפטורים מתרומות ומעשרות פטורים ממתנות עכ"ל:

שלג (א) הכבשים. דכיון דתלה רחמנא טעמא דראשית הגז בשירות כהונה ראשית גז צאנך תתן לו וגו' לעמוד לשרת דבר הראוי לשרת דהיינו רחלים שצמרן ראוי לעשות ממנו תכלת לבגדי כהונה. ש"ך: (ב) פטור. שקנאו בשינוי והוי כמזיק מתנות כהונה או שאכלן דפטור כמ"ש בסימן ס"א סל"א: (ג) לגיזתן. פי' שלקח הגיזה בעודה במחובר אע"פ שלא לקח גוף הצאן אלא הגיזה בלבד חייב אע"פ שגדלה הגיזה ברשות העובד כוכבים ואף ע"ג שעיקר הצאן של עובד כוכבים הוא. ויש חולקים סוברים שאינו חייב אא"כ שגוף הצאן יהיו שלו בשעת הגיזה. עכ"ל הש"ך: (ד) חבירו. בעודו במחובר: (ה) התחיל. דחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה ומתנה דכהן גבי מוכר היא: (ו) הלוקח חייב. שאומר לו המוכר מתנה דכהן לא מכרתי לך ומה שלקחתי ממך מעות לא לקחתי אלא בעד לאמרי חוץ מחלקו של כהן: (ז) פירש. כתב הש"ך דהיינו אם אחר גיזה מכרה המוכר חייב דהא משעת גזיזה חל עליו ליתן ולמה מכרה. והלוקח פטור דלאו גז צאנך הוא. ואם בעודו מחובר מכרה לו ופי' לו הכל אני מוכר לך שניהם פטורים המוכר פטור דבעודו מחובר לא חל עליו ראשית הגז ובשעת גזיזה לאו גז צאנך הוא דגיזה לאו שלו והלוקח ג"כ פטור דהצאן אינו שלו ומ"מ לכתחלה אסור לעשות כן למכור הצמר במחובר ולהפקיע ממונו מיד מצוה עכ"ל: (ח) מה'. דכתיב

יורה דעה שלג. הלכות תרומות

שפתי כהן — קסב — באר הגולה

חמשה סלעים מלובן בדי בגד קטן ס"ק לא שילבנו ואח"כ יתן אלא יתן לו מצמר הגיזה כשהוא צואי (סי' תפוזף) בדי שיהיה בו אחר הליבון חמשה סלעים או יותר שנאמר תתן לו שיהיה בו בדי מתנה המועלת. [כ] (מגיד מייב ליתן ד' רק ממנה סלעים (מ) מסכל) (ס' מור) :

יד [כא] כ ראשית הגז חולין לכל דבר לפיכך נותנין אותו לכהנת אף על פי שהיא נשואה לישראל :

כיאור הגר"א

אומיתא שם אליבא דרב וקי"ל כותיה בגי"ל : [כ] אבל כו'. פר' ובשיטתו שפסק בר' יצאי ורבו הרב צ"ע (וכן תמה בדברי המוחות) : [כא] ראשית גו' כמו במתנות שם קל"א ב' ואמרינן שם וכ"ד שאינו בקדושה כו' וע"ש קל"ג א' א"ר יוסף כו' ותעתם רשבת ו' ב' ר"ח יחבה כו' :

באר היטב

דכתיב ממש לתן עמויות . ודכתו כו שמעמיס תת בעליהן למלוה : (מ) מהכל . ומדיבנן דמן התורה בכל דהו סגי :

הלכות חלה ותרומות

לקט הקמח — פנים חדשות

יורה שמה היא בכלל א"י כמ"ש בעל כפתור ופרח והולק עליה במה שהחשיב מין הנקראת מראבל"ס לה כא"י לענין תרומות ומעשרות אף בזמן הזה ע"ש ומהרי"ט ח"א ס"י ולא חשיב לא כא"י אבא מינה לענין תרומות ומעשרות אף בזמן הזה ע"ש ומהרי"ט ח"א ס"י ולא חשיב יבאר להרמב"ם פ"ב מהל' שמיטה ויובל ע"ש ופיחי שביעית ער מתי אפורים במוצאי שביעית ולשון חירושלמי ע"ש . (רדבי נועם ב"כ) : הרמונים שמקצתן לקמן הישראל ומקצתן השובר טובים שיש בו שהורה שיפרישו מהן תרומה ותרומת מעשר על הכל ומעשר שני לפי החשבון והורה לדעת הלכ"ע אין זה מעשר באשר חביה בראיותיו ע"ש ח"א . (מהרי"ט י"ח) : וקוים ויאשר המגיד שנתנו להפריש תרומה גדולה ולקרוא שם למעשר ראשון ומעלין תרומת מעשר ומניחין שאר המעשר שם וכן עושין לס"ש ולמעשר עני ויישב מה שהשינו עליו מג' מקומות בתלמוד רמוכח מניחה להיפך דקריאת שם למעשר לא מהני ער שיפרישו ממש וכו' ע"ש וסי' ס"ה בסוף הפרשת המעשרות בא"י והלק"ם קמנר"ה. (שם כ"ה) : סותר פסק מוהריק"א שחייב לנתוז בפירות חעובדי כוכבים הגרלים בא"י במעשרות ולפטרם מדיני שביעית . ומקוים ומאשר רבני המבי"ם אביו שפסדם כל עיקר משום דהוי תמרא דאתי לירי קלא ע"ש ובהלק"ם ח"א צ"ה רין חלוקה שומשטין מהעובד כוכבים בא"י ועשה שכן ריפשור את השמן מהמעשר ע"ש . (שם מ"ב ג') : התורה צר היתר להאכיל עלי התתיין לתולעי החשי בשביעית התואל ועדיין לא נראו הפירות לאבילה ולא קרינן ביה לאכלה ולא להפסר התואל ומתחלה נפשי לחו ארעתא דרבי ע"ש . (שם פ"ג) : יבאר דין צירון שהחזיקה לח"ל סהו לזרוע כה בשביעית מן הנחל הנקרא וואר"י איל קיסמי"א ולהלן ואם יש חברה לישראל ולעובדי כוכבים פרו שחשברי כוכבים יזרוע לעצמן בשביעית ע"ש בשניות י"ב ובראשונות . (ועיין בהלק"ם שנסתפק אם נוהג דין שביעית ביוב וכסרבר) . (שם צ"ר) : וזרע לפטור מהמעשר רבש של ענבים ששתים השובדי כוכבים ע"י ישראל מאחר שאין הישראל קונה אותו אלא אחר שגמר בשולו וכח שנתעסק הישראל בעשייתו היה בשכר או אפילו בחנם לאו משום דבי קרינן ביה דיונך בשעת רגנך ברי לחי יכו בשעשר ע"ש . (הרי"ם ז') : וזרע להתיר לישראל לחת לעובד כוכבים שורים וחבואה לחרוש ולזרוע בקרקע של השובר כוכבים כדי שיחן לו מהיוצא בשדה ואין אימר כדבר בין ראשו קרקע לישראל הוא וישראל לא עביר פירי בשביעית דהרי לא אסרה תורה אלא בקרקע של ישראל ע"ש . (שם מ"ו) : ובאר לשון מוהריק"א ס"ר מהלכות שמיטה להרמב"ם ס"ח שבר כוכבים שקנה קרקע בא"י וכו' וישיג על הכפתור ופרח ע"ש ומהרי"ב אשכנזי שהאריך אי פירות העובר כוכבים פטור ואם יש לו קנין בא"י . (שם ס"ח) : אשה שכבשה ליטול חלה מעיסתה ואחר אפה ע"י צירוף בכל שברה מהחם והפרישה חלתה מחר לבצוע על אותו פת בשבת ויצא בו משום לחם משנה ורשלם מקרי . ועיין בם' אלי' זוטא נ' רף של"ר . ובשער אפרים סי' א' רין מזה שנשרפה אפילו יותר מאצבע ביכולים לבצוע עליה המוציא ואינו כאחתך ונקרא לחם משנה כל כמה שלא נחתך ואף שראוי ושמור ליחתך לאו כחתוך רבי ויצאין בו לענין ל"ם בשבת ע"ש . (מנחת יעקב י"ב) : מאבל שנתבשל מעיסה ונפל חלה כתוכה ואינה ניכרת צריך ק"א כרי לבטל . ואם אין שם ק"א יש היתר בשאלה להתיר הגדר ע"ש דישני על הס"ו ובהלק"ם ח"א סי' קכ"ד וכמ' מ"ח יבאר מה רינה של ברכה שברך על חלה שנשאל עליה ואם היה שם מים בתבשיל רינו כמו שנתערב כמינו ושאינו מינו רואין את מינו כאילו אין שם ס' . דאם מכיר החלה צריך ליפלה משם ובאינו מכירה צריך להסיר מתבשיל כשעור חלה ולשרוף ע"ש הרבה סעיפי דינים דשייכי בתבית . (בית יעקב ק"י) : ובאר מעשה שהיה בבה שנסתפקו אם מי שנשאל על המעשר ראשון חותר נמי המעשר שני ואם נמצא שבר בבל תאחר ע"ש ח"א . (הלק"ם קל"ם) : ובאר מה מעם אם אין שם עניים אינו חייב להניח לקט שכחה ופיאה ושקיל לנפשיה ע"ש ח"ב . (שם רמ"א) :

אשל אברהם

(סימן של"א סעיף ר') ומירחץ חשכר כוכבים פטורין . סירות שנעשו מלכתן ביד קרלים עיין סי' קנ"ע ועיין ס"ם ביכורי יו דמכרי' שם לדוקף וביחוסי מין מכרכין שמו לפי שלים מודים בעירוב סח לגו סכי מכרכין עמו מעמה הלה כל מה שכתב כתוב מחיקוה . ועוד כניה מחכוכת ס"ה ס"ב ס' ר"ט להלים מהל דלימה סי' כ' דשחיטתם כשרה אם ס' עומד על גבין . הלה דפשט לפנחף סרלי דכל מעשרות בזמן הזה הינו הלה מדכרכון דיעבד בלא ברכה : (שם סעיף ח"ה) נת ערבו פירות . עיין בסי' מורים גדולים מן לעוד כ"ו עד לעוד ל"ד בענין סת לחמר ס"ם זוכרי פעם אחת נמצא כי סכל כתוכין מי סלכה כמותו בכל מקום סלעול לחוק לדינה בפנין מלס:

הלכות נידוי וחרם*)

שלד היאך היו נוהגין עם המנודה או המודרם ועל מה מנדין ודין התרתו. ובו מ"ח סעיפים:

א [א] העובר א על דבר איסור ב [ב] ג מנדין אותו (ה) לאלתר :

הגה [ג] אבל מכח תמון מין מנדין לוחו עד שיחכו לו ג' פעמים דהיינו ב' ה' (פור) מן הב"ד כמו שיתבאר בס"ה סי' י"ח :

ג ד ואין נדוי פחות (ז) משלשים יום ו ואם אינו חוזר בו שוחים לנדותו לאחר שלשים יום ואם אינו חוזר בו ד ממתינים לו עוד שלשים ומחרימין אותו [ד] ז אפי' פגע הרגל בתוך שלשים יום אינו מבטל אותו ח בד"א דנידוי שלשים יום ה בנידוי דידהו אבל נידוי דידן ו כנזיפה דידהו שהיא ז ימים ונזיפה דידן חד יומא : הגה [ה] ומנדין למי שהוא חייב נדוי (א) (א) ומפי' ים (ג) לחוא שעל ידי כן יצא לתכונת כשפ מין לחוא נכך (פסקי מהכל"י סימן קל"ח) :

ב י המנודה ז אין יושבין בד' (ד) אמותיו י חוץ מאשתו ובניו (ל"ן) [ו] (וים מומרים שפ אלו הן ס' תמות דהיינו שהוא בתמעטן ול"ח לכלי לד ול"ח חלו חפסי חפי' כ"י"ם לו בסמעטן לו בשהה כשקר אבל לא בנגיע אחר . מקומנרסים

ביאור הגר"א

שלד [א] השבר כו'. ע"ל סמ"ג : [ב] מנדין כו'. ס"ק פ"ו א' אר"י בריה"ג ש בר': [ג] אבל כו'. שם ותעתם שם ר"ה מרחינן . ויש ספרושים כו' וכ"כ הרמב"ם והרא"ש : [ד] אפי' פגע כו'. שם ר"ה ב' א"ר מי קחני כו' וכ"ם בירושלמי תביאו הרא"ש בר"פ פסיח הסנדרה כו' : [ה] ומנדין כו' ואפילו כו'. קרשחן ע"ב א' : [ו] ר"א אף

באר היטב

שלד (ה) לאלתר . משמע אפי' בלא שהלכה מיסו בב"י משמע לשקי' לדבר מיסור לא נהגו למות בלא לאמר שהלכה . ש"ך : (ז) משלשים . כתב ב"י בשם הקומנרסים דל"מ אם חכם נדהו פשום כבודו וחלך לו מין מתיהן לו עד אחר ל' יום לדידהו ולדידן ז' ימים דכיון דחלך לו משתמת ניחא ליה שיתילוהו לאחר זמן זה וכן נראה דל"מ פחות מל' יום דסא ניחא כלשקמן ס"ו . ש"ך : (ח) לחוש . הס"ז כ' שאין לעשות מעשה בהב"ס אלא בימים כמה לילות והוכחות על זה ע"ש (ובנה"כ כתב דים לדמות כל לילותיו כיון דדין ב"ד הוא שמנדין אותו אין לחוש דחל"ב בשלל שב"ל) : (ד) אמותיו . כ' הש"ך ול' אחות אלו בן לכל לד ל' ס"כ) אין יושבין . לכאורה יש לדייק דאם אין חבירו יודע שהוא מנודה צריך הסנודה להניח לו ואחא מסחה שדייק הראב"ד ראשהו מותרת לישב בד' אמותיו מראיבעי' ס' אלו מנלחין ד' פ"ו סנודה מאי בתשמיש דמסחה ולשון ליה דאסורה להתקרב (מובא כתר"ן נדרים בסמוך בגלוין)ומאי דיוק דלמא בשאינה יודעת שהנדה(סב) הזכיר נ' סוף ע"ב ד"ה וכי עייל בשם הראב"ד ומה שדחתה דאייתי ס"ו : (ט) כל הדיינים שבמיתן כה לינן נהגין כעת ונהכלו ס"ם תכמי ההורה בזמנינו מכח דינא דמלכותא ומ' בע"ו סוף סימן זה.

*) כל הדיינים שבמיתן כה לינן נהגין כעת ונהכלו ס"ם תכמי ההורה בזמנינו מכח דינא דמלכותא ומ' בע"ו סוף סימן זה.

באר הגולה

(עבודת כוכבים) [סנהדרין דף ס"ח ע"א ומדאבעיא לן מועד קטן ט"ו ע"א משמע ממנה מ"ק דף ט"ו ע"ב ואמר שמותא ליתב בד' אמותיו וכ"כ הרשב"א ונשאר קורין ...] מלשון רמב"ם ... שכן מוהשינה: [ס] עיין במ"ש בכל מוהי"ם ... הטור ... [ט] ... (ע) עיין במ"ש ...

נקודות הכסף

(סימן של"ד בש"ך ס"ק א') הקשה על מהרמא"י ויש לדחות כל ראיותיו דהכא כיון דדין ב"ד אין ממנין אותו אין לחוש דלא"כ בטלה דין ישראל:

כנסת הגדולה

אם וכו' ואם מותר בתפילין ובשאלת שלום ולא איפסקא וי"ל דאולינן לחומרא כיון דלא איפסקא ...

בית לחם יהודה

(סימן של"ד סעיף ו' בהג"ה) שלא ימולו בניו. כתב הש"ך וז"ל דהא כבר כתב המחבר בסעיף י' ע"ש. ולי נראה ...

בית הלל

דווקא אם יצא הוא לתרבות ... עד שימולו בניו ...

שפתי כהן

שהביא ב"י: ח ואין מזמנין עליו כו'. דוקא כשנידה מחמת עבירה כדלקמן סעיף י"ח אבל לא שנתנדה מחמת ממון קנוא בתשו' הרשב"א שהביא בב"י לקמן: ט אע"פ שהוא עבריין כו'. וכך כתב המחבר בא"ח סי' נ"ה סי"א: י מותר להתפלל בעודו בכ"ה. אלא א"כ פירשו עליו להחמיר בכך כ"כ המחבר שם סעיף י"ב: יא שלא ידחוק יחידים כו'. כלומר אותן שבאו לארבע אמותיו אבל אותן שהיו תחלה שם ובא אצלן א"צ להתרחק כדלקמן בהג"ה: יב ואסור בתכבוסת כו'. אבל א"צ קריעה ועטיפת ראש וכפיית המטה כאבל ומותר ברחיצה וסיכה ותשמיש המטה ובתפילין ושאלת שלום כן הסכמת רוב הפוסקים: יג ובנעילת הסנדל כו'. וכ"פ בא"ח סימן תקנ"ד סעיף י"ז ולקמן סימן פ"ב ס"ד ותימה דבב"י פסק כאן דמותר בנעילת הסנדל וכ"כ הריב"ש ס"ס קע"ג בשם הרשב"א והכי נהוג: יד ואסור ליכנס לביתו. בעודו בבית וכתב בד"מ דלא משמע כן מתשובה שאכתוב למטה (וכתבו הרב לעיל בהג"ה) ואפשר לחלק בין בית לבית הכנסת עד כאן לשונו ודבר פשוט הוא שהרי בקונטרסים גופיה כתב דטעם דד"א הוא מפני שהן חצרו: טו ואין חלוק בין עומד כו'. ונ"ע אי מהלך תופס ארבע אמות. שם: טז ומניחין אבן על ארונו. ואין צריך לעשות עליו גל כגלו של עכן: יז ואין קורעין כו'. ע"ל סימן שמ"ה ס"ד וסי' שע"ז: יח ולא חולצין כו'. אבל כבודם של חיים עושים לאבלים עומדים בשורה ומנחמין. רמב"ן. וגם לענין קבורה ותכריכי המת הוא כשאר בני אדם. תשובת רשב"א. וכתב עוד דאפילו מוחרם בקברי אבותיו הוא נקבר ומביאו ב"י ע"ש: יט ויש רשות לב"ד כו'. ואין זה משום נשבע לבטל את המצוה דלמיגדר מילתא ב"ד מתנין לעקור דבר תורה: כ שלא ימולו. צ"ע דהא כבר

שולחן ערוך

כמי ביתו הרי) (טור וב"ח סימן רע"ו) (ויש לפסק) [ז] ח ואין אוכלין (ושותין עמו) (טור) **ח** [ח] ט ואין (ה) מזמנין עליו ואין כוללין אותו לכל דבר שצריך עשרה:

הגה (ב) אבל אם לא נידוהו (ו) בפירוש **ט** אע"ג שהוא עבריין או שעבר על גזירות צבור מצרפין אותו למנין י' להתפלל עמו (ריב"ש סימן קע"ב ומרדכי ריש שבועות שתים והגהות אלפסי פ' אלו מגלחין) ואפילו מנודה ממש שאין מצרפין אותו למנין מ"מ י מותר להתפלל בעודו בב"ה (ב"י בשם תשובת הרשב"א וריב"ש סי' קע"ג) ומה שנהגו לגרשו מבה"כ **יא** שלא ידחוק יחידים שצריכים (ז) להתרחק מארבע אמותיו (שם בריב"ש) (°):

יב [ט] יואסור בתכבוסת ובתספורת **יג** (ב) ובנעילת (ח) הסנדל (רא"ד ורא"ש) כאבל יא ומותר בדברי תורה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו והמוחרם לא שונה ולא שונין לו לא נשכר ולא נשכרין לו [י] וכן אסור להנותו יותר מכדי חייו (תשובת רשב"א) אבל שונה הוא לעצמו שלא ישכח תלמודו ועושה לו חנות קטנה כדי פרנסתו [יא] יב ומותר לדבר עם המנודה ועם המוחרם יג אלא אם כן החמירו עליו בית דין בפירוש:

הגה [יב] ומ"מ לא יכנס עמו בדברים ולא ידבר עמו אלא לצורך כמי שמדבר עם האבל (הגהות אלפסי וריב"ש הנ"ל) במקום שאסור לישב בד' אמותיו כל שאדם יושב תחלה והמנודה בא לשם אין צריך להתרחק משם (ב"י בשם הקונטרס) **יד** ואסור ליכנס לביתו דהוי כד' אמותיו **טו** ואין חילוק בין (ע) עומד ליושב (שם):

ג יד מנודה שמת בית דין שולחין **טז** ומניחין (י) אבן על ארונו **יז** [יג] טו ואין קורעין עליו **יח** ולא חולצין ולא (יא) מספידין והני מילי לאפקירותא ועובר על דברי חכמים אבל לממונא כיון שמת פטור מגזירתם ואין סוקלין ארונו ומספידין אותו כראוי:

ד [יד] טז אפילו נירוהו משום עובר על דברי חכמים אם חזר בו אע"פ שלא התירו נידויו מתעסקין עמו לכל דבר:

ה [טו] יז אע"פ שאסור לאכול ולשתות עם המנודה או המוחרם מכל מקום האוכל ושותה עמו אין לו דין מנודה:

ו [טז] יח אם רצו בית דין למעט הנידוי מל' יום או להוסיף הרשות בידם:

הגה **יט** [יז] (°) ויש רשות לבית דין להחמיר עליו **כ** (ג) שלא ימולו בניו ושלא יקבר אם ימות (בנימין זאב

טורי זהב

בהאי מילתא ורבינו הקדוש גופיה למאי הלכתא ניבא דבר זה אלא לאשמועינן דאפילו אם נראה לחכמים שמפני שהן מנדין אותן דהוו שבשביל כך יצא לתרבות רעה לא יניחו עבור זה מלעשות כהלכה עכ"ל. ומ"ש בשם פרק השולח הוא ע"ס אלא האי נבואה דרבי היא בפרק עשרה יוחסין (דף ע"ב) **ולענ"ד** דמשם אין ראיה כלל דהתם משמע שרבינו הקדוש בא להזהיר את השומעים שידעו שיש פסולים בבבל כמו שאמר התם טובא דיש מקום שכולם ממזרים ויש מקום שיש ב' אחים שמחליפים נשותיהם זה לזה וע"ז אמר ג"כ שיש מקום בבבל שסרו היום מאחרי המקום ברוך הוא דשמתינהו רב אחא כו' ועל כן יש להתרחק מהם וא"ל הלא המפורסם א"צ ראיה ולא דמי לשאר המקומות שהזהיר שיש ממזרים שהם אינם ידועים משא"כ בזה שהמיר ובודאי בלאו הכי יפרשו מהם לזה אימא לך דמכ"ש נק"מ דכוונתו של רבי היתה להוכיח שהנבואה דבר בו בשאר הדברים שאמר אפשלא היו מבוררי' בעיני השומעים ויביאו ראיה מדבר זה שיראו שהוא יודע בא"י מה שנעשה היום בבבל מהך דשמתינהו רב אחא וזה א"א כי אם בדרך נבואה מזה ידעו שגם בשאר הדברים רוח ה' דבר בו כנ"ל ברור כוונת נבואה זו ויש לי להביא ראיה איפכא מתלמוד ערוך פ"ק דקדושין (דף כ') במי שנמכר לעבודת אלילים עצמם דהיינו לחטוב לה עצים ושאר צרכים לא לשם אלהות ואמרה תורה שצריך לגאול אותו דתנא דבי ר' ישמעאל הואיל והלך זה ונעשה כומר לעבודת כוכבים אימא לידחי אבן אחר הנופל כלומר שלא תהא לו גאולה ת"ל גאולה תהיה לו והנה ק"ו יש כאן דמה התם שכבר נעשה כומר לעבודת כוכבים ואפ"ה הזהיר' תורה בקום עשה שחייבין לפדותו ק"ו בזה שעדיין לא התחיל בעבודת כוכבים כלום פשיטא שצריכים אנו להיות נזהרים להיות לפחות בשב ואל תעשה ולא לעשו' מעשה להביאם לידי עבודת כוכבים ודאי זה דבר שאין שוה על הלב להניחו וראיה עוד ממ"ש הגאון מוהר"ר יודא מינץ ז"ל בתשובה סי' ה' וז"ל וברואותי שא"א להציל שתי נפשות מישראל שלא ילאו לתרבות רעה ח"ו אמרתי להתיר מינקת חבירו כו' ומביא ראיה מפ' השולח (ד' ל"ח) הסיא (*) איתתא דהוה עבדי אינשי בה איסור' אמר אביי אי לא דאמר שמואל כל המשחרר עבדו עובר בעשה כו' ע"ש וא"כ ק"ו בזה שאין לעשות מעשה שיש חשש ממנו כנ"ל ברור שאין לעשות למעשה כהג"ה זאת אע"פ שהיא מהלכה ממקום קדוש בעל אגודה ז"ל ובאגודה שלנו לא נמצא זה כלל (*) ועיין מ"ש בס"ס זה בשם רש"ל: (ב) אבל אם לא נדוהו בפירוש. פי' שלא פירשו בנידוי שלא יצטרפוהו למנין

*) [צ"ל אמתא] *) ונראה דצ"ל באגדה

חידושי רע"ק

בשם הרא"ש: (ש"ך ס"ק ט') **וע'** מ"ש בס"ס זה. ראיה זו איתא בת' בנימין זאב (סי' רפ"ו וסי' ת') ובת' חות יאיר (סי' קמ"א) העלה לעיקר כדעת הרמ"א ולזה הסכים בת' שמש צדקה (סי' ס"ח): (שם ס"ק י"ב) **ואסור** בתכבוסת. בתשב"ץ (ח"ב סי' ע"ה) כ' דהדר הוי רק מדרבנן אבל הרחקה ד"א זהו עיקר ענין נידוי ע"ש ובספיקו ע"ש: (סעיף ו') **למעט** הנידוי מל' יום. וכן למעט באיסורו ... ...

ביאור הגר"א

כו' מתנ"ל (ענ"ג ס"ק ז') דה"ה לב"ב ... לא אררוהו וכמ"ש בנדרים ... [ח] ואין מזמנין ... [ט] ואסור ... [י] וכן אסור להנותו ... [יא] ומותר לדבר ... [יב] ומ"מ לא ... [יג] ואין קורעין ... [יד] אפילו נידוהו ... [טו] אע"פ ... [טז] אם רצו ... [יז] ויש רשות ...

פתחי תשובה

סימן קס"ו וסיים ומ"מ צריך לנהוג סדור לסוות מתון בדברים כאלה לפי שאין כל האנשים שוים ... (ב) ובנעילת הסנדל ... וגם עיין בת' ...

באר היטב

אמות. והוא באמצעו וכן מ' אמות וגם חסמי (סי' ב"ה או בסמכות ובשדה הפקר אבל לא בבית אחר: (ה) מזמנין. דוקא כשנתנדה מחמת עבירה אבל לא שנתנדה מחמת ממון. כ"כ בתשובת הרשב"א: (ו) בפירוש. שלא פירשו בנידוי שלא יצרפוהו למנין. ש"ך: (ז) להתרחק. היינו אותן שבאו לארבע אמותיו אבל אותן שהיו תחלה שם ובא אצלן א"צ להתרחק כדלקמן בהג"ה. ש"ך: (ח) הסנדל. וכ"פ בא"ח סי' תקנ"ד סי"ז ולקמן סי' פ"ב ס"ד. וכ' הש"ך ותימה דבב"י פסק כאן דמותר בנעילת הסנדל וכ"כ הריב"ש ס"ס קע"ג בשם הרשב"א והכי נהוג גם א"צ קריעה ועטיפת ראש וכפיית המטה כאבל ומותר ברחיצה וסיכה ותשמיש המטה ובתפילין ושאלת שלום כן הסכמת רוב הפוסקים. עכ"ל: (ט) עומד. ונ"ע אי מהלך תופס ארבע אמות. ש"ך: (י) אבן. וא"צ לעשות עליו גל כגלו של עכן. ש"ך: (יא) מספידין ...

סי' רפ"ט וכ"כ הב"י בשם הרמב"ן סי' רמ"ד) (ג) ולגרש את בניו (ד) מבית (יב) הספר ואשתו מבית הכנסת עד שיקבל עליו הדין (נ"י פ' הגוזל) :

ז [יח] יח כשיגיע הזמן מתירים לו אם ירצו (ד) אף אם (°) לא יחזור בו [יט] ומכל מקום טוב הוא שלא יתירו לו אם לא יחזור בו שלא תתמעט (יג) יראתם :

ח [כ] כ אם ירצו בית דין (ה) להחמיר עליו עוד ולהחרימו הרשות בידם :

ט [כא] כא אם ראו בית דין קושי האיסור והעבירה מחרימין גם האוכל ושותה עמו והיושב בד' אמותיו :

י כב אם ראו בית דין לנדות כא שלא יזמן בשלשה ולא יתפלל בעשרה ולא יקברו לו מת ולא ימולו לו בן (יד) (ה) רשאים הם :

יא כב כג אם נתנדה על (טו) עבירה אינו מצטרף לעשרה :

יב [כב] כד הא דאמרינן במנודה סתם שהוא אסור בדיני המנודה דוקא מנודה לב"ד שהוא מנודה לכל אדם בין דלא אתי לבית דין או דלא ציית דינא או לאפקירותא או לדבר עבירה בין נידוהו בית דין בין שנידהו כל אדם דינו שוה בין לעירו בין לעיר אחרת אבל מנודה לחצאין כגון תלמיד שנידה לכבודו וכן מנודה לעיר אחרת שנידוהו לכבודם אינו אסור בכל דין המנודה אלא שבני אדם מרחיקין אותו כדי לביישו כג אבל אבילות אין (טז) עליו :

יג (ו) [כג] כה הא דאמרינן סתם נידוי ל' היינו לענין כשמנדין אותו כד (יז) אומרים פלוני יהא בנידוי שלשים יום ומ"מ אם חזר בו כה אם היה הנידוי בשביל ממון או אפקירותא ופייס לבעל דינו

טורי זהב

למנין : (ג) ולגרש את בניו מבית הספר כו' . כן כתב הר"ן בשם רב פלטוי גאון ורמ"ל כתב ע"ז בפרק הגוזל בתרא סי' י"ג חלילה במה שהעולם אינו מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות לבטלם בשלמא מילה שעיקר המצוה תלויה באב והיא כבודו וכן לקבור מתו עליו מוטל שלא להלין והיא כבודו כופין אותו עד שיקבל עליו תשובה ואח"כ מלין וקוברין אבל בת"ת של תינוקות שאין לו תשלומין ועליו נאמר אם תעזבני יום יומים אעזבך פשיטא דלית טעמא להאי מילתא גם מה שכתב להוציא את אשתו מהבכ"נ לא נהירא אם הוא חטא היא מה חטאה כו' לא אאמין שיצאו ב' דברים אלו מפי הגאון עכ"ל ויש לתמוה על תמיהתו לפי דעתו היה לו יותר לתמוה על שלא יקברו לו מתו אם הוא חטא אותו נפש מה חטאה שתהא מוטלת בבזיון וכמ"ש הטור סי' שמ"ה דבזיוני דכולי חיי הוא ונלע"ד דהאי גאון לא מיירי אלא מבניו הקטנים שאין בהם זכות מצד עצמן עדיין אלא תלויים ועומדים בזכות של אביהם אותם יש רשות לעכב הקבורה אבל לא גדולים שהם בני קבולי שכר או עונש מצד עצמם ומזה הטעם נתן הגאון רשות גם כן לגרש בניו מבית הספר והיינו הקטנים אבל באשתו ודאי אין שום טעם לבזותה דהיא עולה עמו ואינה יורדת עמו כנלע"ד: (ד) אף אם לא יחזור כו' . הא לא יחזור נראה פירושו שאינו מתחרט על מעשיו ואינו מבקש תשובה על מה שעשה אבל מ"מ אינו מוסיף לעשות החטא עדיין וכמ"ש הבית יוסף בשם נימוקי יוסף בסי' זה אבל אם הוא מוסיף ועושה זה החטא פשיטא שאין זה תלוי בזמן אלא לעולם נחשב לו כאילו אותו היום מחדש וזה נ"ל פשוט : (ה) להחמיר עליו עוד ולהחרימו כו' . בב"י הקשה על הטור שכ"כ דהרי כבר כתב שלאחר שנוהגין בו ב"פ ל' יום בנדוי מחרימין אותו ומהו זה שכתב כאן שאם ירצו ב"ד יעשו כן וא"ל דקמ"ל דיש כח בידם לעשות כן להחרים אע"פ שלא היה עדיין בנדוי דהא כתב הטור בסמוך שאין מחרימין אלא עד שיתקשה שתי פעמים שבפעם הא' מנדין ושונין עד ל' יום וממתינין עוד כו' ויש מתרצים דכאן מיירי שהוא מבקש שיתירו לו דאם [לא] כן היאך אמר הטור וכשיגיע הזמן מתירים לו מיד הא בעינן שלשים יום אחרים כמ"ש לעיל אלא ע"כ דבקש מב"ד ההתרה וקמ"ל כיון דלא חזר בו לא מיבעיא שיכולים לנדותו אלא אפי' להחרימו רשאים אע"פ שהוא מבקש שיתירו לו ואין זה במשמעות הלשון ולעד"נ דהטור תנא והדר מפרש דהיינו בתחלה כתב שיש בעונש נדוי דבר זה לרחקו עד ס' יום ואח"כ להחרימו וה"א דהחיוב הוא כן דכל מי שבא לכלל נדוי חייבים ב"ד לנהוג כמ"ש לעיל דהיינו כשיעור הימים ואח"כ להחרימו וחדא תלוי בחבירו ולא תמצא זה בלא זה ע"כ אמר שאינו כן אלא כל אלו הפרטיים בנדוי אינם הכרחיים אלא הרשות ביד ב"ד לנהוג כן בין במנהג הימים שאין צריכין דוקא ל' יום וכן אין צריך להחרימו בהכרח אלא ברצון הב"ד תלוי הדבר ובזה מתורץ גם מה שקשה על הש"ע סעיף י' שכתב שלא יזמן בג' כו' שזהו נזכר כבר בדין נדוי אלא דקמ"ל דברצון הב"ד תליא מילתא שיש להם רשות לעשות כן אבל אינו מוכרח ככ"ל ברור : (ו) הא דאמרינן כו' . זו דעת הרא"ש בתשו' וטור ונבאר דבריו בסייעתא דשמיא ויתבאר שמ"ש רמ"א ותוך ל' יום כו' אינו מדוקדק אע"פ שהוא נמשך מדברי הקונטרסים שהביא ב"י ת"ר אין נידוי פחות מל' יום והקשה הרא"ש מדאיתא בגמרא שאביי ס"ל דבממון אמרינן טוט אסור וטוט שרי פירוש שיוכל ב"ד להוציאו מן החרם אפי' לאלתר אם פייס בעל דינו אבל לאפקירותא בעינן ל' יום דוקא ופסק הרי"ף דלא כאביי אלא אפי' באפקירותא סגי אי פייס לבעל דינו אפי' לאלתר א"כ במאי מיירי ברייתא דאין נידוי פחות מל' יום אי דפייס לבע"ד הא לאלתר שרינן ואי לא פייסיה לבתר ל' מי שרינן וי"ל דמיירי דפייסיה לבע"ד וה"ק אין מנדין אותו תחילה לפחות מל' יום ואם חזר בו מתירין לאלתר כו' א"כ דלא פייסיה ואפ"ה אחר ל' יום מתירין לו שכבר קיבל דינו והוא שיבוא לב"ד ויבקש שיתירו לו כו' ופסק הטור והש"ע כב' התירוצים לקולא דהיינו פייסו מתירין אפי' תוך ל' ואחר ל' אפי' לא פייסו אלא שבקש מב"ד להתיר והגה על קולא השניה חולק הרמב"ם וס"ל דאין מתירין לעולם עד שירצה החכם שביזהו כמ"ש ב"י אלא דגם על קולא הראשונה כתב ב"י בשם קונטרסים דהרא"ש חולק וס"ל כאביי דלאפקירותא בעי' דוקא שלשים

שפתי כהן

כתבו המחבר בסעיף י' : כא שלא יזמן בשלשה . ל"ע דהא בזימון ובתפלה בי' בלא"ה כל מנודה אסור כדלעיל סעיף ב' והרמב"ן שכתב כן אפשר דסבירא ליה דמנודה אינו אסור בזימון ובצירוף י' אלא שהרשות ביד ב"ד להחמיר עליו ולפי מ"ש לעיל דדוקא בנתנדה מחמת עבירה אינו מצטרף לזימון ולעשרה (כדמשני)[כמ"ש]בסעיף שאחר זה אבל לא בנתנדה מחמת ממון י"ל דהמחבר אשמועינן דבנתנדה מחמת ממון הרשות ביד ב"ד לנדות שלא יזמן בג' ולא יתפלל בי' : כב אם נתנדה על עבירה כו' . דמחמת שנעשה עבריין בעבירה חמורה שנתנדה עליה אינו ראוי לחבורה ודוקא נתנדה אבל עבר עבירה לחוד אע"פ שהוא עבריין מצטרף כדלעיל סעיף ב' בהג"ה ובממון אפי' נתנדה מצטרף : כג אבל אבילות אין עליו . שאין אבילות לחצאין הילכך מותר בתכבוסת ותספורת ובנעילת הסנדל ונראה דלצירוף זימון ומנין מ"מ אסור אם נתנדה מחמת עבירה שהרי אין זה מטעם אבילות דהא אבל מצטרף לזימוןומנין כדלקמן ס"ס שע"ט : כד אומרים פלוני יהא בנידוי כו' . ר"ל כשמנדים אותו סתם אמרינן שיהא בנידוי ל' יום : כה אם היה הנדוי בשביל ממון כו' . בטור איתא (בלשון הרא"ש) או בשביל עבירה כו' וכ"ל שאינו מדוקדק דא"כ היאך כתב אח"כ ואפי' לא חזר בו מתירין אותו לאחר ל' דהיאך יתכן להתיר לו אם לא חזר מהעבירה וכן נתבאר בריש הסימן דאם לא חזר בו ממתינין לו עוד ל' יום כו' ודוחק לומר דהתם איירי שאינו בא לבית דין ומבקש שיתירוהו לו וכן בלשון הרא"ש גופיה שבתשו' לא כתב או לדבר עבירה אלא כתב דבממונא מתירין אותו אחר ל' אפי' לא פייס לבעל דינו וכן הוא ברבי' ירוחם נ"י וכ"ל

באר הגולה

כתבו לקמן בסעיף י' : יח שם ושם בשם הירושלמי : (°) פי' שאינו מתחרט לשוב ולומר שלא יעשה עוד כן אבל אין פירושו שעדיין עושה כן וע"ל סעיף י"ג : כ לשון הטור : כא שם מדברי אביו הרא"ש בשם הרא"ד : כב בתשובות להרמב"ן סי' רמ"ד ונתן טעם שהשבותה אלה גם על דבר מצוה כשכולל עמה דברים אחרים ועוד למגדר מילתא ב"ד מתנין לעיקר דבר מצוה : כג הרשב"א בתשובה : כד סוד בשם הרא"ד : כה ג"ז בשמו :

כנסת הגדולה

במוחרם וכ"ש במנודה דאפי' להרמב"ן ז"ל נקולא ומה שכ' הריב"ש בסי' קנ"ה דאם יש בלשון נידוי חרם יש להחמיר שממנו דן הרב בעל משפט צדק שדעת הריב"ש כדעת האומרים אחרים קאי ולא אנידוי וכבר נדד בעל משפט צדק בסי' הנז' לפרש כן ודחה אותו דמכ"ל לפרש הכי דבשלמא אי כולהו רבוותא הוי סברי דנידוי מדרבנן ופסיקו לקולא הוי אמרינן הכי כדי דלא ליתי דלא כמאן אבל מאחר דסי"א ספיקו להחמיר הגם דהוי מיעוטא אית לן למימר דהכי דייק הריב"ש ליפסא ולאתי כוותייהו ע"כ ונכנס בכל זה מפני שהיה סובר דאין גילוי בהריב"ש ז"ל כמאן סבירא ליה וזולת ממה שכתב בסימן קנ"ה אבל אם הי' רואה שבסי' קע"ג גילה דעתו שדעתו לסקל כדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל סי' מסכים עמה שכתב הריב"ש ז"ל בסי' קנ"ה חוזר לחרם ולא לנדוי שכתב הרב רבינו כ"י ז"ל בא"ח סוף סי' ל"ח וכתב בעיטור דאסור ע"ש ומתשובת הרב בעל משפט צדק בסי' הנזכר תראה דכל אותם הסוברים דנידוי הוי מדרבנן ואכתב' כס"ד בהגהת ב"י בסי' זה וס"ל דנקטינן לקולא כדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ועיין בתשובת הרב מהר"א די בוטן והריב"ש סי' רס"ו : עוד נ"ל דאפילו הו"א יודו דנידוי הוי דרבנן ואת"ל דהוי מדאורייי' נקטינן להלכה כדברי שאומרים דהוי מדרבנן אלא שלא מצאתי נבי

בית הלל

וי"א דאלינקבאן לתומר. כיון דלא איפסקא ורב אלפס פסק לקולא ולזה הסכימו"א הרמ"ש ז"ל עכ"ל והנה מדברי הטור ומלשון הב"י דכתב עלה וכן נראה מדברי הרמב"ם משמע דמותר בתפילין וכן פסק בש"ך שכתב שכן הסכמות רוב הפוסקים ותימה שנעלם מעיניהם מה שכ' הב"י בש"ע בהדיא בא"ח ס"ס ל"ח וז"ל המנודה והמנודע אסורין להניח תפילין עכ"ל וכתב ב"י ז"ל גרסינן ריש פרק אלו מגלחין מנודה ומנודע איבעיא לן מה הן בתפילין ולא איפשטא וכתב בעיטור דאסור עכ"ל ואישתמיטתיה מעיני הב"י וצ"ע לדינא :

גליון מהרש"א

(ש"ע ס"ז) אם לא יחזור . מיהו כשחזר בו צריך התרה אחר הזמן ע' בתה"ג על הטור אות ל"ג וע' סעיף ל' לקמן

מילואים

(סימן של"ד ש"ך ס"ק כ"א) שלא יזמן בשלשה צ"ע דהא בזימון ובתפלה בי' כו' . והנה תירץ הש"ך דחוק בעיני כלא ידענו כי מדרך המחבר הוא לפרש דבריו ולא לסתום . ואיך נוכל לומר כי הוא מדבר מחמת ממון אשר לא הזכיר בדבריו כלל לפני זה. ורק בעל המפה לבד הוא שהוסיף בדבריו בדין מכת ממון . וכוודאי המחבר בכתבו לא יכול לכוון על דברי רמ"א. וכל הדינים אשר כתב המחבר עד כאן מיירים הכל בדבר איסור . ומחמת ממון סמך עצמו על מ"ש בח"מ . אבל לפי פשוטו נ"ל כי המחבר בסעיף זה נמשך בדבריו על סעיף ט' שלפניו דמדבר מהאוכל ושותה עמו וכו' ולא מהסתכלין עצמו כי ב"ד יכלו לנדות גם אותו .

ביאור הגר"א

כו' . עס"י בכה"נ שם : [יח] כשיגיע כו' . שם מירושלמי הנ"ל וממ"ש בגמרא אין נידוי פחות מל' יום והיינו בלא תורה וכמ"ש בסי"נ וערא"ש סנ"ד : [יט] ומ"מ כו' . שם מירושלמי הנ"ל : [כ] אם ירצו כו' . גמרא שם : [כא] אם ראו כו' . גמ' שם : [כב] הא כו' . ראין אבלות לחצאין . רא"ש סנ"ה : [כג] הא כו' ומ"מ כו' . שם סנ"ד סדברי הרי"ף שפסק דלא קי"ל כאביי שם מהא דנדרים ז' ב' : (ליקוט) הא דאמרינן כו' ומ"מ כו' ויש מי שחולק כו' ותוך ל' כו' . ער"נ בנדרים ז' ב' ד"ה וש"ם אין בין

באר היטב

כבוד החיים עושים לאבלים עומדים בשורה ומנחמים . הרמב"ן . וגם לענין קבורה והכריכי המת הוא כשאר בני אדם ואפי' מוחרם נקבר בקברי אבותיו . תשובת הרשב"א : (יב) הספר . ומהרש"ל כתב חלילה לבטלם שהעולם אינו מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות . גם מ"ש להוציא אשתו מהבכ"נ לא נהירא אם הוא חטא היא מה חטאה וכו' וכתב הט"ז דיש לתמוה עליו יותר דלפי דעתו כ"ש שהיה לו לתמוה על שלא יקברו לו מתו דמה חטאה הנפש ההיא שתהא מוטלת בבזיון וכמ"ש הטור סי' שמ"ה דבזיוני דכולי חיי הוא אלא ע"כ דבכל זה לא איירי רק בבניו הקטנים שאין בהם זכות מצד עצמן עדיין אלא תלויים ועומדים בזכות אביהם אותם יש רשות לעכב הקבורה אבל לא גדולים (שהם בני קיבולי שכר או עונש מצד עצמן) ומזה הטעם יש ב"כ רשות לגרש בניו הקטנים מבית הספר אבל באשתו ודאי אין שום טעם לבזותה דהיא עולה עמו ואינו יורדת עמו עכ"ל : (יג) יראתם . וכ' הט"ז ואם הוא מוסיף ועושה זה החטא פשיטא שאין זה תלוי בזמן וזה נ"ל פשוט עכ"ל : (יד) רשאים . כתב הש"ך אלא לעולם נחשב לו כאילו אותו היום עשה מחדש דל"ע הא בזמון ובתפלה בי' בלא"ה מנודה אסור כדלעיל ס"ב ולפי מ"ש לעיל דדוקא בנתנדה מחמת עבירה אינו מצטרף לזימון ולעשרה אבל לא בנתנדה מחמת ממון י"ל דהמחבר אשמועינן דאף בנתנדה מחמת ממון הרשות ביד ב"ד לנדות שלא יזמן בג' ולא יתפלל בי' עכ"ל : (טו) עבירה . ודוקא נתנדה אבל עבר עבירה לחוד אע"פ שהוא עבריין מצטרף כדלעיל ס"ב בהג"ה ובממון אפי' נתנדה מצטרף . ש"ך : (טז) עליו . כתב הש"ך ונראה דלצירוף זימון ומנין מ"מ אסור אם נתנדה מחמת עבירה שהרי אין זה מטעם אבילות דהא אבל עצמו מצטרף לזימון ומנין כדלקמן ס"ס שע"ט : (יז) אומרים . ר"ל כשמנדים אותו סתם אמרינן שיהא בנידוי ל' יום .

פתחי תשובה

גוזרין עליו שהוא מופרש ומובדל ולא יהיה לו חלק וצירוף בישראל אבל דבר שהוא יכול לקיים בעצמו מבלי צירוף אחרים כלל כגון למול את בנו זה אין לגזור עליו ע"ש : (ד) מבית הספר . [עכס"ע ועיין בתשו' חתם סופר סימן שכ"ב מ"ש בזה] : (ח) רשאים . עיין בתשובת חינוך ב"י סימן פ"ז בשם זקינו ז"ל במי שהיה מוחרם שנולד לו בן קודם החרם ולפי שהיה חולה נדחה מילתו עד שיבריא ובתוך כך נלכד אבי הבן בנידוי והחרימוהו ב"ד שלא למול את בנו וכתב שם חכם אחד דדוקא קודם שנולד הבן רשאים להחמיר על האב שלא למול בניו דעדיין לא חל חובה אבל לא אחר שנולד וכן אם גזרו שלא יקברו לו מת דוקא

מתירין אותו לאלתר [כד] ואפי' אם לא חזר בו כו יש מי שאומר שמתירין לו לאחר שלשים יום והוא שיבא לבית דין ומבקש שיתירו לו [כה] אבל אם מזלזל בנידוי ואינו מבקש שיתירו לו מניחין אותו בנידוי עד שימות כו [כו] ויש מי שחולק בזה (יח) (וסוכר דלף לאחר שלשים אין מתירין לו עד שיחזור (ב"י בשם הרמב"ם) ותוך שלשים אין מתירין (°)לו אפי' חזר ממה שעשה) (משמע בב"י לדעת הרמב"ם):

יד [כז] כז נזיפה היא שאדם גדול גוער בו לומר כמה פלוני חצוף וביוצא בו כז וזה (יט) משפטו שיהא מתחבא וישב בביתו ויהא נכלם ולא יראה פנים למי שהכלימו וימעט בשחוק ובדיבור ובעסקיו ויצער עצמו לעיני כל רואיו אבל אין צריך להתרחק מבני אדם לא באכילה ושתיה ולא בשאלת שלום ואין צריך לנהוג באחת מכל דיני האבל ואין צריך לפיים למי שהחציף כנגדו ואין צריך שיתירו לו אלא כיון שנהג כנזוף כח (כ) זמן נזיפה מותר ממילא:

הגה ואפי' לא א"ל הגדול כלום אלא שיודע בעצמו שאדם גדול נקט בלבו עליו צריך לנהוג נזיפה בעצמו (תשובת ר' דוד כהן סי' כח כ"ב):

טו כט מנודה לרב מנודה לתלמיד כט [כח] (אבל אינו מנודה (כא) לשאר החכמים) (ב"י בשם הרמב"ם) י מנודה לתלמיד שנידה לכבודו אינו מנודה לרב ל אבל מנודה הוא לשאר העם (שאינן חכמים (ו) אבל לא (כב) לחכמים אפי' קטנים ממנו) (ב"י ממשמעות לשון הרמב"ם) [כט] לא ודוקא במנודה שלא בפני הרב אבל בפני הרב לא (כג) אפקירותא היא [ל] ואי פליג ליה רביה יקרא שפיר דמי [לא] (רב שגזר חרם ונידוי באיזה דבר לב ואין תלמידיו יכולין לעמוד בגזירותיו אין צריכין (כד) לקיים) (פסקי מהרא"י סי' רכ"ב):

וכ"ל דהאי ואפי' לא חזר בו [לא] קאי אלדבר עבירה ומלתא שלזה השמיט המחבר האי או לדבר עבירה: כו ויש מי שחולק בזה. כב"י שהוא הרמב"ם שהעתיק לקמן סעיף מ"ז דבריו שכתב עד שירלה החכם ול"ע קלת למה הביא כאן סברא הראשונה כיון שסתם לקמן כדברי הרמב"ם ואפשר דס"ל דהכם שאני: כז וזה משפטו שיהא מתחבא כו'. וכתב בקונטרסים משמע לי שאסור בתספורת אותו היום דאין למתאבל ועלב [רלוי] לספר ולגלח עכ"ל ב"י: כח זמן נזיפה. היינו ז' לבני א"י ויום א' לבני בבל כדלעיל ריש הסימן: כט אבל אינו מנודה לשאר החכמים. אפי' הם קטנים ממנו. ב"י וד"מ וע' ס"ק ל' מ"ש בזה: ל אבל מנודה הוא לשאר העם שאינם חכמים כו'. הוא ממשמעות ב"י והוא מדברי הרמב"ם אבל באמת פשט הש"ס והפוסקים משמע דדוקא לרב אינו מנודה אבל לשאר כל העולם מנודה אפי' לחכמים כמותו וכ"כ הרב חסדאי ובעל הקונדריסים והריב"ש דמנודה אפי' לחכמים כמותו כל שאינן גדולים ממנו ומביאם ב"י אלא שכתב דמדברי הרמב"ם שכתב*) כל אדם משמע דאינו מנודה אלא לשאר העם שאינם חכמים (אפילו הם קטנים ממנו מאחר שהם ג"כ תלמידים ולענין מעשה אין בידינו להחמיר יותר ממאי דמשמע מדברי הרמב"ם עכ"ל ולפע"ד אין כדאי בדקדוק זה לפרש כל העם ולא חכמי' כיון שפשט הש"ס והפוסקים לא משמע כן והכי רבוותא דלעיל כתבו בפירוש דאפי' חכמים כמותו חייבים לנהוג בו נידוי וגם הטור כתב דנדויו נידוי לשאר כל אדם וכן משמע בש"ס פרק אלו מגלחין ריש דף י"ז מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב לרב הוא דאינו מנודה הא לכ"ע מנודה כו' משמע דלכ"ע מנודה אפילו לחכמים כמותו לבד מרבו וכ"כ רש"י דף ט"ז סוף ע"א אינו מנודה לרב אבל לכ"ע מנודה וכ"כ ר' ירוחם נ"י ד ח"א אינו מנודה לרב אבל לכל העולם מנודה ונראה שגם דעת הרמב"ם כן ולפ"ז כ"ש ברב שנידה שמנודה לשאר החכמים מיהו נראה [דדוקא] שאם התלמיד הוא ת"ח שראוי לנדות לכבודו וכדלקמן סעיף י"ח: לא אפקירותא היא. מן התלמיד והתלמיד עצמו צריך נידוי: לב ואין תלמידיו יכולים לעמוד בגזרותיו כו'. כ"כ הרב ג"כ לעיל ס"ס

*) נ"ל [שלא כתב]

שלשים יום ולא כהרי"ף ותמה ב"י מאין לבעל קונטרס לומר כן ולאי אומר דודאי אותו בעל קונטרס לא דק בזה דהא בתשובת הרא"ש כלל כ"א פסק להדיא כדברי הרי"ף דל"ש ממון ול"ש אפקירותא סגי בפייסו לבע"ד אפילו לאלתר וגם בפ' אלו מגלחין מביא דברי הראב"ד ולא חלק עליהם והיאך נאמר שחולק עליהם. ע"כ ברור דמ"ש רמ"א י"א דהיינו דעת הרא"ש שתוך ל' לא מהני פיוס וחזרה זה אינו מתוקן דהרי"ף והרמב"ם והראב"ד והרא"ש כולהו ס"ל האי מילתא ואין חולק על קולא הראשונה שזכרנו: והב"י רלה לייסב דעת הקונטרס מהא דאיתא ריש אלו מגלחין במועד וחשיב שם המנודה שהתירו לו חכמים פי' שלא היה יכול לגלח קודם הרגל דמנודה אסור בתגלחת ופריך בירושל' הביאו הרא"ש במה אנן קיימין אם התירו לו קודם הרגל יגלח פירוש למה לא גילח קודם הרגל ואם לא התירו לו קודם הרגל אל יגלח פי' אל יגלח ברגל דלאו אנוס היה קודם הרגל דה"ל לפיים בע"ד כדי שיתירו לו אלא בהתירו לו קודם הרגל וחל ל' שלו ברגל שאין נדוי פחות מל' יום מזה משמע דס"ל להרא"ש שהביא זה הירושלמי דאין נדוי פחות מל' יום ולא כמ"ש הרי"ף והראב"ד דלא בעינן ל' והוא דבר שאין הדעת סובלו דהרי גם הטור כתב כאן כהרי"ף והראב"ד ואפ"ה כתב בא"ח סי' תקל"א דדוקא אם חל יום ל' שלו ברגל כמ"ש הירושלמי שאין נדוי פחות מל' וכן הרא"ש ויהיו דבריו סותרים זא"ז בחד פירקא בפרק אלו מגלחין שהרא"ש הפ' מביא הירושלמי הזה ובסמוך אח"כ כתב כדברי הרי"ף והראב"ד והב"י תירץ שם דהרא"ש מפרש הירושלמי דמה שאמר אביי דלאפקירותא בעינן ל' יום פי' דבתוך ל' יום אין שייך היתר כלל אפילו על אחר ל' יום וע"ז קאמר הרי"ף דלית הלכתא כן אלא עכ"פ מהני ההיתר בתוך שלשים יום על אחר שלשים יום אבל עכ"פ בעינן ל' יום לכולי עלמא ותמהתי על פה קדוש יאמר כן דהא הרי"ף והרא"ש הביאו ראיה דלית הלכתא כאביי מהגהו עובדי דריש לקיש ורב הונא דשמתו לאיתתא דאפקה הזכרת השם מפומה כו' והתם לא המתינו כלל ל' יום וכמדומה שלא עיין הרב ב"י בזה כל הצורך. ולמו"ח ז"ל ראיתי שכ' בא"ח לתרץ דבא"ח מיירי שלא פייס לבע"ד רק פייס לב"ד שיוליאוהו מן החרם דמהני אפילו תוך ל' יום לענין שיהא מותר לאחר ל' יום מש"ה בעינן ל' יום דוקא ואחר ל' יום מגלח אפילו ברגל ודרך זה פלאי ביותר דא"כ ודאי אסור לגלח ברגל כיון שהיה אפשר לו לפייס בעל דינו ואז היה שרי לגלח לאלתר קודם הרגל וע"כ אסור לגלח ברגל וכמו שהקשה בירושלמי ולא מלינו שאיכפת לן בבקשה מב"ד אלא לאחר ל' יום שכבר שבל דינו כמ"ש הטור כאן בשם הראב"ד אבל לא תוך ל' יום לענין שיוכל לגלח אחר ל' ברגל זה לא היה ולא נברא: והנלע"ד בזה כי יש להקשות על הירושלמי והטור שפסק כוותיה דבעינן שהתירו קודם הרגל מה אכפת לן בזה הא לא שלמו ל' יום עד הרגל ולמה לא יהיה מותר לגלח אפי' לא התירו אלא ברגל ולמה היה לו לבקש היתר קודם הרגל כיון שעדיין נמשך הנדוי עליו והתוס' ר"פ אלו מגלחין הביאו ג"כ זה הירושלמי בלשון זה בירושלמי פריך והלא פשע שלא בא לפני המועד לפני חכמים להתיר לו ומשני שכלו לו ל' יום של נידוי במועד דאין נדוי פחות מן ל' יום עכ"ל הרי שלא הצריכו היתר קודם הרגל באמת וכן מוכח בגמרא שלנו בפרק אלו מגלחין דאמר דבא מי קתני שהתירוהו חכמים שהתירו לו חכמים קתני דאזיל ופייס לבעל דינו פירש"י ברגל התירו לו חכמים שבאותו דור וא"כ אמאי פסק הטור שהתירו לו קודם הרגל והלא תלמוד דידן עיקר ותו יש לי לדקדק בלשון הטור א"ח שכ' וז"ל וכן המנודה שלא היה יכול לגלח קודם שהרי המנודה אסור בתגלחת וכגון שהתירו לו קודם הרגל וחל יום ל' ברגל שלא היה יכול לגלח קודם שאין נידוי פחות מל' יום אבל אם נאמר בנדוי שלא ביקש שיתירו לו וברגל ביקש שיתירו לו לאו אנוס הוא ואינו יכול לגלח עכ"ל דקשה דמשמע דגם בסיפא מיירי שא"א לנאת מהנדוי קודם הרגל כמו ברישא אלא דבסיפא מיירי שלא ביקש קודם ואמאי סייס דלאו אנוס הוא אכתי אנוס הוא מלד שלא כלו הל' יום. ע"כ נלע"ד דפשוט דלכולי עלמא מתפרש הברייתא דאין נדוי פחות מל' יום על ב' דרכים דהיינו אם הנדוי תלוי בזמן כגון שא"א לפייסו שהלך החכם שביזהו או שאר אונסים או שראו חכמים להחמיר עליו להיות בנדוי איזה זמן וכמ"ש לקמן סעיף מ' בזה אמרי' כפשוטו אין נידוי פחות מל' יום אבל אם תלוי בפיוס החכם אז לא אכפת לן בל' יום אלא דמתחלה בשעת הנדוי אומרים שהנדוי יהיה ל' יום וכשחוזר מתירין לאלתר וזהו בעצמו הויכוח בירושלמי דהמקשן סבר דבפיוס תליא הנדוי וע"ז פריך למה יגלח ברגל אי התירו לו קודם

בו שם מדברי הראב"ד (סייך לסעיף ג') כתב הב"י בבדק הבית בשם הרשב"א דאם רבים הם המוחרמים שגזרו שלא להנות אותם גם המוחרמים בכלל שאסורים להנות זה את זה: (°) פי' אם היה הנידוי בשביל אפקירותא: כז לשון הטו' מדברי אביו הרא"ש בשם הראב"ד שם מהגהו עובדא במ"ק דט"ז ע"א: כח מעובדא דר"ש וכר קפרא שם: כט ברייתא' שם דף י"ז ע"א: ל שם בגמרא דאי בתילי דשמיא אין חכמה ואין תבונה וגו' וכדלקמן סעיף י"ז: לא טור בשם הראב"ד וכ"כ אביו הרא"ש שם ובתשובו' כלל כ"ח:

כנסת הגדולה

לומר דבר זה מאחר שלא כתב כן שום מודה נדק רק הרב בעל משפט נדק ז"ל ח"ב סימן ל"ז ע"ש ובהגהות הרי"ף ז"ל דמ"ק פרק אלו מגלחין כתב ודע שכתב הר"ן וכתב הרי"ף כל תיקו דאיסורא דהאי עניינא לקולא וכדאמרינן הלכה כדברי המיקל באבל וכו' עליו בהג"ה הנזכר' תוך מכבודו כי אין הטעם רק משום דבשל סופרים הלך בספיקו לקולא עד כאן וכפי הנראה שהבין שמה שכ' הר"ן ז"ל וכדאמרינן הלכה כדברי המקיל באבל הוא נתינת טעם להרי"ף ז"ל למה שפסק בהני בעיא לקולא משום דמנוד' הוי כאבל והלכ' כדברי המיקל באבל ולכן הקשה עליו שאין זה הטעם וכבודו במקומו מונח שאין זאת כוונת הר"ן ז"ל אבל כוונת הר"ן היא לומר דמה טעם כתב הרי"ף ז"ל בהני בעי לקולא מהטעם דאמרינן הלכתא כדברי המקיל באבל ומה טעם אמרינן הלכה כדברי המקיל באבל משום דכיון דמודי דרבנן הוא נקטינן לקולא וזה על פי האומרים דאין שהאבילות דאורייתא אפי' יום אחד ואפשר אפילו למאן דאמר יום אחד דאורייתא אבל לגאונים שהביא הרי"ף בפרק ב' דכתובות דכל שבעת ימי אבילות דאורייתא לא ינדק זה וק"ל:

ברכי יוסף

(סימן של"ד שו"ע סעיף י"ג) ויש מי שחולק. הוא סברת הרמב"ם שהביא לקמן סעיף מ"ז כמ"ש מרן בבית יוסף והרב ש"ך כתב כאן ול"ע קצת למה הביא כאן סברא ראשונה כיון שסתם לקמן כדברי הרמב"ם ואפשר דס"ל דחכם שאני עכ"ל ולק"מ דכמה דוכתי רבו מהרבה מרן מביא סברא אחת בסתם במקום אחד ובמקום אחד מזכיר סברא האחרת ג"כ ולפי הכלל שיש לנו דכשמביא מרן הסברות בלשון יש אומרים וכיוצא דעתו לפסוק כסברא אחרונה ה"נ סברת הרמב"ם שמייתי באחרונה וקרוב לזה כתב הרב מקום שמואל ועוד השיג שבחידושי יו"ד על דברי הש"ך והדין עמו אף דיש מקום ליישב דברי הש"ך ועמ"ש הרב מהר"ר יחיאל באסן בתשובותיו סי' כ"ה כתוך דבריו ודוק היטב:

מילואים

וע"ז מוסיף כי גם על האוכל ושותה עמו רש"איסהכ"ד לפרוש תומר האיסור גם לענין זימון ותפלה בי' כו'. כי על העבריין עצמו יש איסור מדינא דגמ' ועל האוכל ושותה היה הכח ביד ב"ד אם יראו שצריכים לכך. ויתכן כי הרב ב"י מפרש ג"כ את דברי הרמב"ן אשר ממנו לקח את הסעיף הזה על האוכל ושותה עמו. כי מ"ש הש"ך בלשון אשר דסבירא לי' דמנודה אינו אסור בזימון כו' דחוק היה לפני הב"י. כי מלבד שאין לנו לאפושי במחלוקת בין הפוסקים. ואם לא מצינו מפורש בדברי הרמב"ן כי חולק ע"ז בוודאי גם הוא סובר כוותם. אבל הדין הזה שבסעיף ב' מקורו בדברי רז"ל ואיך יחלוק הרמב"ן ע"ז. ולכן מפרש הב"י דהרמב"ן השמיענו בדבריו בזה כי למגדר מלתא הי' הכח ביד ב"ד לעקו' דבר מגוף. כי יכלו להרחיב האיסור גם על האוכלים ושותים עמו. אשר רז"ל

ביאור הגר"א

כו' (ע"ב): [כד] ואפילו כו'. כתירוץ השני שם: (ליקוט) ואפילו אם לא כו'. כן פי' הראב"ד שם לחד פירושא וכ"ה בגמרא דשבועות להדיא ס"א א' וכמ"ש בח"מ סי' פ"ז ס"ס והא דנדינן ליה משום דמשהא עלוי שמתא כמ"ש בפ"ת דיבמות (כ"ב א') ופ"ק דקדושין אלא דשם משמע דאפילו אינו מבקש שיתירו לו וכן שם סי' צ"ח ס"ה ואף שאמרו שם צ' יום שם הנידוי לחבא שיבא לב"ד ויפרע או יקבע זמן וכל שעה חייב בהנידוי משא"כ בנידוי לשעבר וכמו החיא דשבועות דאין הנידוי משום הפירעון כמש"ש דלינקטיה בכובסיה כו' אלא משום דלא רצה לישבע אבל מהא דר"א (סנהדרין ס"ח א') ועקביא (פ"ה דעדיות) משמע דוקא שמבקש וכן בירושלמי רפ"ג דמ"ק והביאו הרא"ש שם והמנודה שהתירו כו' אלא במה אנן קיימין כו' אלא דשם משמע דאין מתירין לו כלל קודם שלשים יום ולא ק"ל כן כמ"ש (מ"ק ט"ז א' ובכל ענין לדברי הרי"ף) שום אסור כו' (ע"ב): [כה] אבל אם כו'. שבדא דר"א יוכיח: [כו] ויש כו'. ממש"ש י"ר ב' דאזיל ופייסיה כו' ובירושלמי שם והביאו הרא"ש שם בר"פ והמנודה כו' אלא במה אנן קיימין כו' וז"ש ותוך כו': [כז] נזיפה כו'. ערא"ש שם: [כח] אבל אינו כו'. כש"ך: [כט] ודוקא כו'. רפ"ה דעירובין (ס"ג א'): [ל] ואי פליג כו'. פ"ח דב"ב (קי"ט ב'): [לא] רב כו'

פתחי תשובה

כשהיה עדיין תי בשעת שהרם והוא ז"ל חלק עליו ודעתו דדוקא כמה יש לחלק בין אם מת קודם הנידוי או אח"כ אבל במילה אין חילוק וע"ש בהג"ה מנכדו המדפיס ספר הנ"ל שכתב דלאפשר דוקא בגד"ו גזרו כך כיון שמן השמים עכבוהו שהיה חולה ודחה מילתו ולכן אמרי' כיון דאודחי אודחי אבל לדחות המילה מיום השמיני לא ע"ש: (ו) אבל לא לחכמים. עבה"ט בשם ש"ך שחולק ע"ז וקשה דא"כ אמאי תני מנודה לרב מנודה לתלמיד מאי איריא לתלמיד

באר היטב

ש"ך: (יח) וסובר. והט"ז חולק ע"ז ומאריך בראיותיו ומסיק שדברי רמ"א כאן שתוך ל' יום לא מועיל חזרה הוא דלא כמאן ולית מאן דחש לה וע"ש: (יט) משפטו. וכתוב בקונטרסים משמע לי שאסור בתספורת אותו היום דאין למתאבל ועלב לספר ולגלח. עכ"ל ב"י: (כ) זמן. היינו ז' לבני א"י ויום א' לבני בבל כדלעיל בריש הסימן: (כא) לשאר. אפי' הם קטנים ממנו. ב"י וד"מ: (כב) לחכמים. והש"ך מביא הרבה פוסקים דסברי דמנודה לשאר החכמים שהם כמותו כל שאינן גדולים ממנו ולפ"ז כ"ש ברב שנידה שמנודה לשאר החכמים מיהו נראה שכ"ז אם התלמיד הוא ת"ח שראוי לנדות לכבודו וכדלקמן סי"ח עכ"ל: (כג) אפקירותא. הוא מן התלמיד והתלמיד עצמו צריך נידוי: (כד) לקיים.

טז [לב] לב תלמיד יכול לנדות לג למי שביזה (כה) בפניו רבו או אביו [לג] ומכל מקום כיון שלא נידהו הרב וגם לא נידוהו ב"ד לד לג אינו מנודה (כו) לרב:

יז [לד] לד במה דברים אמורים במי שנידוהו מפני שביזה תלמיד חכם אבל מי שנידוהו על שאר דברים שחייב עליהם נידוי אפילו נידהו קטן שבישראל חייב הנשיא וכל ישראל לנהוג בו נידוי עד שיחזור בתשובה מדבר שנידוהו בשבילו ויתירו לו:

יח לה רב מצד השלטון ואינו רב בתורה לא היה יכול לנדות לכבודו:

הגה וכל שכן מי שנוהג שררה או רבנות מצד ממונו או יחוסו שאינו יכול לנדות לכבודו (ב"י בשם קונטרסין) ודוקא מנדין לכבוד הרב לה אבל לא (כז) מחרימין (ב"י וריב"ש סי' קע"ג) אם לא שמחזיק במחלוקת יותר מדאי (שם בריב"ש) והא דאמרינן הרב שנידה לכבודו הוי מנודה לתלמידיו היינו אם לא חזר בו המנודה קודם שנידה אותו (ז) לו אפילו אם הבטיח הרב לפייסו אח"כ לא מהני עד (כח) שיעשה אבל אם קודם שנתנדה אמר לפייס הרב ולא השגיח עליו ונידהו אינו מנודה כלל לתלמידיו ומיד שאומר שיתקן אשר עוות כפי מה שיגידו לו חכמים אין נידוי עליו (מהרי"ק שורש קס"ם). קהל שתקנו שאין אדם יכול לנדות לכבודו אין בהקנתם כלום ואם עמד רב ונידה לכבודו נידויו נידוי (תשובת הרשב"א סי' ת"ס):

יט לז לו זקן שנידה לצורך עצמו אפילו כהלכה אינו נידוי:

הגה (ח) לח (ז) פירוש שלא (כט) נתכוין לכבוד תורה רק להרויח ממון שיתן לו שיתיר לו נידויו (טור בשם אבי העזרי) או שעשה לו משום שנאה כגון שאנו רואים שנידה לאחד ואחרים שעשו כמוהו לא נידה (ת"ה סי' רע"ד) וכל כיוצא בזה:

כ לט לז מנודה (ל) לעירו מנודה לעיר אחרת (אפילו גדולה ממנה) (טור) מנודה לעיר אחרת (ח) אינו מנודה לעירו:

הגה [לה] אבל מנודה מ לשאר העיירות (לא) כיוצא בעיר שנידוהו (טור) בני העיר שעשו חרם על כל מי שיבא לדור בעירם אינו חל על הבא לדור שם אא"כ יש לו רב בעיר דאז צריך לקיים נידוי רבו [לו] אבל הם יכולין לתקן ביניהם ולגדור על עצמן שלא ישאו ויתנו עמו (מרדכי פ' לא יחפור):

כא מא לח מנודה (לב) לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא:

כב לט נהגו שלא לנהוג נידוי בעובר על גזירת הקהל בחרם ונידוי עד שיכריזו עליו:

הגה מי שעבר על גזירת רבינו גרשום מ"מ אם עבר בשוגג אין צריך התרה ואם התרו בו ועבר במזיד כל בי עשרה שלוחי ר"ג הם להתיר לו כשחוזר מדעתו דאמדינן דעת ר"ג שכך היתה דעתו מתחלה לנהוג בו נזיפה ונידוי לפי דעתם (הגהות מרדכי דב"ק בשם תשובת רש"י) אבל בדבר שגזר בפירוש שיהא בנידוי לעולם אז הוא בנידוי לעולם אם עבר במזיד (ד"מ שם):

כג [לז] מ כיצד (לג) התרת נידוי אומרים לו (ט) שרוי לך מחול לך ואם הוא שלא בפניו אומרים [מא פלוני] שרוי לו:

כד [לח] מב מתירין הנידוי בשלשה הדיוטות מב [לט] או ביחיד (לד) מומחה מג ותלמיד מתיר החרם והנידוי אפילו במקום הרב:

הגה [מ] וכל חרם ונידוי שלא הותר אפי' היה זמן רב בנידוי וחזר בו אפ"ה אינו מותר עד שיתירו לו בפירוש (ב"י בשם קונטרס שכ"כ בשם הרשב"ד):

טורי זהב

קודם היה לו אז לגלח ואי לא התירו קודם מלך שלא פיים קשה דפשט הוא במה שלא פיים כיון שבפיוס תליא מילתא ומשני דסך כדוי לא תליא בפיוס אלא בזמן ל' יום וכפי מה שזכרתי וע"כ אפי' התירו לו קודם הרגל מיקרי אנוס וכל שכן אם לא התירו עד הרגל נמצא דמ"ש הירושלמי בתירוצא דהתירו קודם הרגל הוא לרבותא כמ"ש וזהו ממש דברי הטור והכי קאמר וכן המנודה שלא היה יכול לגלח כו' פירוש מלד שהוא צריך דוקא שלשים יום ולא מהני פיוס מגלח ברגל כיון שחל ל' שלו ברגל ומ"ש וכגון שהתירו לו ברגל וחל ל' כו' הך תיבה וכגון לא קאי על מ"ש שהתירו לו קודם הרגל אלא אדבתריה דחל ל' שלו ברגל שזהו דוקא אבל מ"ש שהתירו לו קודם הרגל לאו דוקא אלא לרבותא נקטיה כמו שכתבתי בפי' הירושלמי וכן בכל מקום שתמצא בזה שהתירו קודם הרגל הוא לרבותא וע"כ שפיר מסיים הטור אבל אם נשאר בנדוי ולא ביקש פי' אבל אסאין הנידוי תלוי אלא בפיוס והוא נשאר בנידוי ולא ביקש לפייס קודם הרגל אז ודאי לאו אנוס הוא ונמצא כל אפייא שוין דבמקום שתלוי בפיוס הגי בפיוס אפי' לאחר וכל הטעם על מקומו יבא בשלום ודברי רמ"א כאן שתוך ל' יום לא מועיל חזרה הוא דלא כמאן ולית מאן דחש לה כנלע"ד: (ז) אפילו אם הבטיח הרב לפייסו אח"כ. פי' שכבר נידהו הרב ובא זה המנודה ומבטיחו לפייסו לא מהני עד שיעשה הפיוס מה שאין כן במבטיחו קודם הנידוי לא ינדה אותו אע"פ שעדיין לא עשה הפיוס ובלבוש פירש בלשון זה ואפי' הבטיח המנודה שירצה לפייס הרב אחר שיתירו לו נידויו לא מהני ואין מתירין לו עד שיעשה כו' עכ"ל הוא סבר דמ"ש רמ"א לפייסו אח"כ פירושו שאומר בפירוש שיפייסנו אחר ההיתר וממילא אם מבטיח סתם לפייסו מתירין לו ולעד"נ דאינו כן אלא אח"כ דקאמר רמ"א פירושו אחר הנידוי שנידה אותו ולא מהני אפי' אומר סתם לפייסו עד שיעשה: (ח) פירוש שלא נתכוין כו'. ובהגה' מיי' פ"ו דת"ת פי' דמיירי שנדהו לפי שלא היה מכבדו כראוי בקימה והידור ולפיכך אין נידויו נידוי דהא דמנדין לכבוד הרב ה"מ שביזהו וגינהו במידי שהוא גנאי לתלמיד חכם אבל לא להגדיל כבודו: (ט) שרוי לך כו'. תמהתי שאין נזהרים בזה עכשיו שאינו מותר עד שיתירו לו בפירוש כתוב בדרישה יש רוצים ללמוד מכאן דכל מי שהוא בחרם ומתירין לו שהשמש יכריז שאינו בחרם עוד ואין ראיה מכאן להכרזת השמש דדילמא א"ל אלא להתיר החרם בינם לבין עצמם ויודישהו ולא להכריז עכ"ל אבל נ"ל

דצריך

שפתי כהן

ס"ס רכ"ח לענין גזירת הקהל: לג למי שביזה בפניו. אע"פ שאינו בפני הרב: לד אינו מנודה לרב. וה"ה לגדול מן התלמיד בחכמה. ריב"ש ונראה דאפילו אותו גדול הוא תלמיד של אותו הרב שנידוהו לכבודו מ"מ כיון דאינו מנודה לרב אינו חייב לנהוג בו נידוי: לה אבל לא מחרימין.(ע"ל)[מלשון] זה משמע דלפי' אחרים אינם יכולים להחרים לכבוד הרב אע"פ שאין הרב מחרים בעצמו ולדעת ב"י מיהו היינו דוקא יחיד אבל ב"ד פשיטא שיכולים להחרים: לו אפילו אם הבטיח הרב לפייסו אח"כ. כלומר אפי' אסהבטיח אחר הנידוי לפייס ל"מ עד שיעשה וע"ל סי' רמ"ג ס"ח אם ת"ח בזמן הזה יכול לנדות לעצמו: לז זקן שנידה כו'. כלומר ת"ח שנידה אע"פ שנידה כהלכה דהטושה כן חייב נידוי מ"מ כיון דלא מתכוין לכבוד התורה אינו נידוי וכדמפרש הרב ואזיל: לח פירוש שלא נתכוין כו'. ובהג"מ בשם הרמ"ך פי' דהיינו כשלא ביזהו כלל אלא שאינו מכבדו כמו שחייב לכבדו בקימה והידור אין נידויו כדוי ומהרי"ק בשם מהר"מ פירש דאיירי בנידהו לפני רבו (וכמ"ש הרלב"ד והמחבר לעיל סט"ו) ועוד תירץ דמיירי שנידה אותו בשביל שמעכב ממונו שלא כדין אף ע"פ שכהלכה נידהו אין נידויו נידוי וכ"כ הרא"ש בתשו' וע"ל סמ"ו: לט מנודה לעירו כו'. פי' הב"ח דהיינו במנודה מחמת כבוד דאפקיר כנגדם אע"פ שלא הפקיר בבי דינא אבל במנודה לב"ד מחמת דלא ציית דינא או באפקירותא דב"ד[או]לדבר עבירה דינו שוה בין לעירו ובין לעיר אחרת דלכל ישראל הוא מנודה וחייבים לנהוג בו נידוי וכ"פ הסמ"ע: מ לשאר העיירות כיוצא בה. אבל לא לעדיפי מינה כמ"ש ב"י: מא מנודה לנשיא. שנידוהו לכבודו: מב או ביחיד מומחה. נראה דהאידנא ליכא יחיד מומחה כמו לענין נדרים לעיל ר"ס רכ"ח אבל מדברי הב"ח שכתב כאן סתמא דנקטי' דמותר ביחיד מומחה אפי' שאינו סמוך לא משמע כן ונראה לחלק דהתם בעינן גמיר וסביר בדיני נדרים משא"כ הכא:

שצריך

באר הגולה

לב הריב"ש בתשובה: לג שם וכתב וה"ה לגדול מן התלמיד בחכמה וביראה: לד לשון הרמב"ם בפ"ז מהת"ת ממ"ש לעיל בסעיף ט"ו: לה בתשובות הרמב"ן סי' רמ"ה: לו ירושלמי ופירוש האבי עזרי הביאו הטור כמ"ש הרמ"א בהג"ה: לז ברייתא בבבלי דף ס"ז ע"א: לח שם: לט הריב"ש בתשובה: מ רמב"ם בפ"ז מהלכות ת"ת וע"כ הטור: מא כן הוא ברמב"ם: מב ג"ז שם מעובדא דרבינא וכו' נדרים דף ח' ע"ב ומעובדא דר"א וכו' הותר הנדר סנהדרין דף ס"ח ע"א ס"מ לנידוי נדר הוא: מג שם בנדרים מעובדא דרבינא וכתבו התוספות הטעם דטעמים שלא יהא הרב מזומן וכו' ואין להטשו' השמחה על האדם:

ברכי יוסף

(ש"ע סעיף ט"ז) תלמיד יכול לנדות למי שביזה בפניו רבו או אביו וכו'. מדברי הרב משפט צדק בתשובותיו ח"ג כ"י נראה כמסתפק אם ע"ה יכול לנדו' למי שביזה אביו בפניו ודעתו נראה יותר דדוקא ת"ח יכול לנדות למבזה אביו בפניו ולא ע"ה: אף אם אינו יכול לנדות למבזה אביו בפניו אלא אם הוא ת"ח מ"מ דין הוא שלא ידבר עמו ומכ"ש שלא לכבדו. הרב הנז': אם עבר הבן וכיבד למבזה אביו ויקרו ביום עלמו שביזה אביו אף שעשה שלא כדת וכשורה אינו חייב נידוי הרב הנזכר שם: (שם סעיף י"ח בהגה"ה)קהל שתיקנו שאין אדם יכול לנדות וכו'. עמ"ש הרשב"ץ בתשובותיו ח"ב סי' רל"ב ובשו"ת זקן אהרן סי' נ"ח ובשו"ת בית יהודה ח"ב סי' ק"ח: (שם סעיף י"ט)זקן שנידה לצורך עצמו וכו'. הגהות מיימוני פירשו שאין מכבדו כמו דחייב לכבדו בקימה והידור וכו' וכמ"ש הרב שנים מאירות בתשובה סי' קס"ב ובספר לשון ערומים בדרשותיו: (שם סעיף כ"ב) נהגו שלא לנהוג נדוי בעובר על גזירת הקהל בחרם וכו'. אם מנהג העיר לנהוג בעובר כדין מנודה ומוחרם המנהג הוא כהלכה. הרדב"ז בתשובו' החדשות סי' תשמ"ד: (שם בהג"ה) מי שעבר על גזירת רגמ"ה וכו'. הפותח איגרת חבירו עובר על חרם רגמ"ה וכו'. שלטי הגבורים פרק שבועת העדות בשם הכנסת הגדולה כתב. מהרח"ש בשו"ת תורת חיים ח"ג סי' מ"ז דלאו ליסרו עש"ב והרב בית דוד שאריך בסי' קנ"ח

גליון מהרש"א

(סעיף י"ח בהג"ה) נידויו נידוי. ע' מהר"ם ח"א סי' ל"ב:

מילואים

השמיטוהו רק מן העבריין בעצמו. ובזה יתורץ לנו גם דברי רמ"א בסעיף ו' מ"ש ויש רשות לב"ד להחמיר עליו שלא ימולו בניו כו' ותמה הש"ך בס"ק כ' כלא הם דברי המחבר בסעיף י' ומה בא להוסיף עליו ובזה ב"ע. וכל התירוצים אשר נאמרו ע"ז רחוקים הם מדברי הרמ"א אשר לא זכר כלל בדבריו עיקר הענינים אשר הוסיפו ע"ז בעל בית לחם יהודה ועוד פוסקים. אמנם באשר ידענו ג"כ מדרך הרמ"א לפעמים להוסיף בדברי המחבר דבר לבאר בזה היטב את דברי המחבר. והוא רואה כי המחבר בסעיף י' מדבר רק מן התחלה להעבריין ובדיניםאשרלהעבריין עצמו לא זכר מזה. לכן השלים הרמ"א דבריו בדיני העבריין עצמו. כדי שיבינו הכל כי שם בסעיף י' מדבר המחבר מהכשל אל העבריין. וע"ש הרמ"א שם ולגרש את בניו מבית הספר והרש"ל בלדקו השמעד ש"ז וכמו שכתבו הש"ז בס"ק ג'. ודברי הש"ז לא יקנו את הדין קקשה הוא. אבל יותר קרוב כי הוא בשביל שהא דיוקא דלאלה ודאתא. וכדי שלא ישמעו רעיהם בבית הספר מפי בני העבריין דברים

ביאור הגר"א

ע"ל ס"ס רכ"ח: [לב] תלמיד כו'. שוה נ"ב בכלל לכבודו: [לג] ומ"מ כו'. נמ' שם: [לד] בר"א כו'. נמ' שם: [לה] אבל מנודה כו'. כמ"ש בתלמיד לרב הוא דאינו מנודה כו' וה"ה כאן דכללינהו בברייתא ומות נלמד מ"ש למעלה אפילו גדולה כו': [לו] אבל הם כו'. פ"ק דב"ב (ח' ב'): [לז] ביצד כו'. ממ"ש בסנהדרין ס"ח א' הותר הנדר וכמו בנדר סי' רכ"ח (סעיף ג') ע"ש: [לח] מתירין כו'. כן משמע בנדרים ח' ב' ופשיטא דלא חמיר מנדר וכמש"ש ור"ן שם: [לט] או כו'. נמ' שם: [מ] וכל חרם כו'.

חידושי רע"ק

(סעיף י"ח בהג"ה) תשו' הרשב"א סי' ת"ס. ע' בת' הריב"ש (סי' ת"ס) ובת' רש"ך (ח"ד

באר היטב

וכ"כ הרב לעיל ס"ס רכ"ח לענין גזירת הקהל: (כה) בפניו. אע"פ שאינו בפני רבו: (כו) לרב. וה"ה לגדול מן התלמיד בחכמה. הריב"ש. ונראה דאפי' אותו גדול הוא התלמיד של אותו הרב שנידוהו לכבודו מ"מ כיון דאינו מנודה לרב אינו חייב לנהוג בו נידוי עכ"ל הש"ך: (כז) מחרימין. מיהו היינו דוקא יחיד אבל ב"ד פשיטא שיכולים להחרים. ש"ך: (כח) שיעשה. פי' שכבר נידהו הרב ובא זה המנודה ומבטיחו לפייסו לא מהני עד שיעשה הפיום (משא"כ במבטיחו קודם הנידוי לא ינדה אע"פ שעדיין לא עשה). ט"ז. וע"ל סי' רמ"ג ס"ח אם ת"ח בזה"ז יכול לנדות לעצמו: (כט) נתכוין. ובהג"מ בשם הרמ"ך פי' דהיינו כשלא ביזהו כלל אלא שאינו מכבדו כמו שהוא חייב לכבדו בקימה והידור אין נידויו נידוי. ומהרי"ק בשם מהר"מ פי' דמיירי שנידה אותו בשביל שמעכב ממונו שלא כדין אף ע"פ שכהלכה נידהו אין נידויו נידוי וכ"כ הרא"ש בתשו' עכ"ל הש"ך: (ל) לעירו. כתב הש"ך דהב"ח פירש דהיינו במנודה מחמת כבוד דאפקיר כנגדם אע"פ שלא הפקיר בבי דינא אבל במנודה לב"ד מחמת דלא ציית דינא או באפקירותא דב"ד לדבר עבירה דינו שוה בין לעירו ובין לעיר אחרת דלכל ישראל הוא מנודה וחייבים לנהוג בו נידוי וכ"פ הלבוש עכ"ל: (לא) כיוצא. אבל לא לעדיפי מינה כמ"ש ב"י: (לב) לנשיא. שנידוהו לכבודו: (לג) התרת. כתב הט"ז דמי שהוא בחרם ומתירין לו יכריז השמש שאינו בחרם עוד משום חשדא שמא לא ישמע אחד הספור מהחרם וכסבורה שאין נוהגים בו דין מותרם יזלזל בנידוי וחרם ולא יחוש אח"כ לגזרת חכמים: (לד) מומחה. כתב הש"ך נראה דהאידנא ליכא יחיד מומחה כמו לענין נדרים לעיל ר"ס רכ"ח. אבל מדברי הב"ח משמע דאף בזה"ז מותר ביחיד מומחה וצריך לחלק דהתם בעינן גמיר וסביר בדיני נדרים משא"כ הכא עכ"ל:

גדולים

פתחי תשובה

לתלמיד הרי לכל החכמים מנודה ועלאתי בתשובת הרדב"ז החדשות סימן שע"ח שגם הוא ז"ע העלה מנודה לרב מנודה לכל החכמים וכתב דהא דתנן מנודה לתלמיד היינו אפילו אם התלמיד נתחכם וגדול מרבו ע"ש. ומיהו דהא דתנן מנודה לתלמיד אין מנודה לרב ג"כ מיירי אף אם התלמיד גדול מרבו וצ"ע: (ז) פירוש שלא נתכוין. עבה"ט בשם הג"מ ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סימן קס"ח מה שהקשה על זה הבאתיו לעיל סי' רמ"ג סק"ו: (ח) אינו מנודה לעירו. עיין בספר לנושי שרד שכתב דהיינו שאין בני עירו צריכים להפרכק

כה מד ג' שנידו והלכו להם וחזר בו מהדבר שנידוהו בגללו מתירין לו ג' אחרים [מא] מה ויש מי שאומר **מג** שצריך שיהיו (לה) גדולים כמותם מו (בחכמה ויראה וגדולה תנים) (כן משמע מהטור):

כו [מב] מז נידוהו ג' אין השנים יכולים להתירו אלא אם כן יתן להם השלישי רשות [מג] אבל שלשתן מתירין לו ואפי' זה שלא בפני זה אע"פ שהיו ביחד בשעת הנידוי [מד] ואם היו רבים בשעה שנידוהו צריך שיתירו כולם [מה] מח וכל אותם שנמלכו בהם בשעת הנידוי חשובים מהמנדים **מד** וצריך שיתירו גם (לו) הם:

כז [מו] מט נידוהו סתם אע"פ שעברו עליו ל' יום לעולם עומד בנידויו עד שיתירוהו:

כח (י) י אם זלזל בנידויו ובחרמו **מה** צריך לנהוג איסור כימים שנהג היתר קודם שיתירוהו:

כט נא נידוהו בפניו אין מתירין לו (יא) אלא (לז) בפניו [מז] (ואם התירו לו שלא בפניו **מו** י"א דבדיעבד הוי היתר) (הר"ן פ"ק דנדרים וכן משמע מתשובת הרשב"א סימן תס"ג) נידוהו שלא בפניו מתירין לו אפילו שלא בפניו:

ל נב נידוהו (ט) על תנאי חל הנידוי וצריך התרה אף ע"פ שמקיים התנאי ואפילו אם נידה את עצמו על תנאי נג ודוקא שהמנודה מסופק בשעת התנאי אם יכול לקיימו אבל אם ברור לו שיכול לקיימו אין צריך התרה:

לא **מז** [מח] נד אפילו אם קבע זמן שאמר יהא בנידוי אם לא אעשה דבר פלוני לזמן פלוני יכולין להתירו מיד (יב) אע"פ שלא (לח) הגיע הזמן:

לב נה המנדה עצמו בעולם הזה ובעולם הבא י"א **מח** (לט) שאין לו התרה לכן שומר נפשו ירחק ממנו. (ועיין לעיל סי' רכ"ח סעיף מ"ה):

לג ו ת"ח שנידה לעצמו מתיר לעצמו נז אפילו נידה על דעת פלוני [מט] ואפילו על דבר שחייב עליו נידוי נח ויש מי שאומר שאם היה חייב נידוי אינו יכול להתיר לעצמו נט ויש מי שאומר שאם היה (יג) **מט** דרך (מ) שבועה אינו יכול להתיר לעצמו:

לד ס מי שאינו תלמיד חכם שנידה לעצמו יש מי שאומר **נ** שצריך **נא** (מא) עשרה שיתירו לו:

לה (י) סא נידוהו בחלום הוי נידוי וצריך התרה (°) **נב** ואפי' התירו לו בחלום אינו

מג שצריך שיהיו גדולים כו'. כתב הראב"ד בהשגות פ"ז דהא דבעינן המתירים כחשבון המנדים וכחשיבותן היינו כשבאין להתיר תוך זמן הנדר אבל כשהשלים הזמן כל ג' או יחיד מומחה מתירין לו אי נמי כשנידהו יחיד אפילו אינו מומחה על דבר עבירה כשהשלים לו זמן מתירין לו כל ג' או יחיד מומחה אבל נידוהו רבים צריכים רבים כמותן להתירו עכ"ל ומביאו הב"ח ועיין מ"ש לעיל סעיף א' בשם הקונדרסים: **מד** וצריך שיתירו גם הם. או בני אדם כנגדם חשובים כמותם[כן]כתב הטור בשם הראב"ד: נידוהו ואינו יודע מי נידהו אין אחרים יכולים להתירו אלא הנשיא (ב"ה): **מה** צריך לנהוג כו'. ע"ל סי' ר"ח ס"ק י"ד מ"ש בזה: **מו** י"א דבדיעבד הותר. דטעמא דמלתא דאין מתירין לו אלא בפניו הוא משום חשדא דפעמים שיתירוהו והמנודה לא ידע וכשלא ינהגו בו נידוי יבא לחשדן ויבאו ג"כ לזלזל פעם אחרת בנידוי אבל נידהו שלא בפניו ליכא חשדא דאף הוא סובר שמא התירוהו שלא בפניו כשם שנידוהו שלא בפניו ולפ"ז כל שהודיעוהו דליכא חשדא מתירין לו שלא בפניו (אפי' לכתחלה) וכל שהתירוהו כמי אפילו לא הודיעו מותר (דכולי האי לא גזרו) כ"כ הר"ן. מיהו הרא"ש הביא די"מ דאפי' דיעבד אינו מותר ומשמע מדבריו דאפילו לכתחלה לכ"ע אין להתיר לו אפילו ע"י שהודיעוהו: **מז** אפילו אם קבע כו'. אע"פ שלא הגיע הזמן דלא אמרו שאינו יכול להתירו עד שיחול אלא גבי נדר אבל נידוי קל טפי בהתרה שהמנדה מתיר לעצמו (כדלקמן סעיף ל"ג) כ"כ הרא"ש בתשובה והטע"ז וכב"י דאפי' נידוהו אחרים דינא הכי כך פסק הב"ח ותימה דלעיל סימן רכ"ח סי"ז פסקו המחבר והטע"ז והב"ח דה"ה דהמנדה עצמו על תנאי שאין מתירין לו עד שיחול כמו נדר והוא דעת הרשב"א וכן בב"ח סי' רכ"ח כתב אדברי הרשב"א והרא"ש כ' בתשובה נידוי שנידה ע"ת יכול להתירו אע"פ שלא חל ע"כ וצ"ע ולענין הלכה אע"פ שפסקו הב"י והב"ח כאן כהרא"ש ודלא כהמרדכי פרק השותפין הרי נראין הדברים דאישתמיטתהו דברי הרשב"א ועוד שהרי הם עצמם פסקו בסי' רכ"ח כהרשב"א הלכך אין מדבריהם הכרע והדרינן לכללא דיחיד ורבים הלכה כרבים דהרא"ש ה"ל יחידאי לגבי הרשב"א והמרדכי (וסוף בריב"ש כ"ס רע"ב) וכ"נ מדברי הריב"ש שהביא הב"י בסי' רכ"ח ד' רס"ח ע"א שכ' על מי שקבל עליו בחרם לעשות דבר פלוני תוך שנה הרי זה כמו שנשבע שמכאן ועד זמן פלוני יעשה דבר פלוני שמעתה חלה עד שיעבור הזמן כו' וכן מוכח להדיא מדבריו בתשובה סי' קפ"ה וסי' רפ"ב שכתב מה שנסתפק לכם בהיתר החרם הוא מחמת שלא הגיע הזמן פרעון עדיין בשעת היתר החרם ואין מתירין הנדר עד שיחול וה"ה לחרם ושבועה אין בזה חשש שלא נאמר זה אלא ביחיד הנודר אבל בחרמי תקנות הקהל לא כו' והרי כאלו התנו כן בפירוש בשעת הנדר והחרם כו' וכ"כ עיקר: **מח** שאין לו התרה. שכיון שנידה עצמו בעה"ב הכניס עצמו בנידוי שלמעלה ומי יתירנו לו: **מט** דרך שבועה. שאמר אני נשבע להיות בנידוי אם אעשה דבר פלוני. ב"י ופרישה: **נ** שצריך עשרה כו'. נראה מדברי הב"ח דה"ה לעיל סעיף ל"ג בת"ח דאינו יכול להתיר לעצמו צריך י' שיתירו לו ועיין: **נא** עשרה שיתירו לו. כדלקמן סעיף ל"ה גבי חלום אבל א"נ ששונים הלכות דשאני התם דתמיר טפי שנידוהו מהשמים. הרא"ש וטור: **נב** ואפילו התירו לו בחלום אינו כלום. שא"א לחלום בלא דברים בטלים וחיישינן שמא הנידוי אמת וההתרה אינה כלום

דצריך להכריז השמש שאינו בחרם מטעם שאכתוב בסמוך בנידוהו בפניו כו': (י) אם זלזל כו'. בסימן ר"ח סעיף ג' פסק להיפך עיין מ"ש שם: (יא) אלא בפניו. כתב הר"ן הטעם משום חשדא דפעמים שיתירוהו והמנודה לא ידע וכשלא ינהגו בו נדוי יבואו לומר שמזלזלי' בנידוי ולא יחוש לנידוי חכמי' אח"כ אבל כשנידוהו שלא בפניו[יאמר כשם שנידוהו שלא בפניו]כךהתירו שלא בפניו ע"כ ומזה נלמד שיכריז השמש שפלוני נקי מהחרם ג"כ משום חשדא שמא לא ישמע אחד שפטור מהחרם כנ"ל: (יב) אע"פ שלא הגיע הזמן כו'. אע"ג דלענין נדר אינו יכול להתירו עד שיחול נידוי קיל מיניה שהרי יכול להתיר לעצמו וא"צ אחר להתירו כ"כ הרא"ש ובשם המרדכי כ' בית יוסף דנדוי כנדר וכ' שהעיקר כהרא"ש וכ"פ בש"ע ותימה על הש"ע שבסי' רכ"ח סעיף י"ז פסק כהמרדכי ומדברי ריב"ש שמביא ב"י בסי' רכ"ח על מי שקיבל עליו בחרם לעשות דבר פלוני תוך שנה הרי הוא כנשבע שמכאן ועד זמן פלוני יעשה דבר פלוני ומעתה חלה השבועה כו' משמע דס"ל כהמרדכי דנדוי כשבוע' ואם כן מן הראוי הוא לקבוע הלכה כן: (יג) דרך שבועה. כגון שאומר אני נשבע להיות בנדוי אם אעשה דבר פלוני. כ"כ ב"י: ומ"ש וצריך התרה כתב ב"י מ"כ בשעת ההתרה יאמרו מחמת דאשתמית פלוני בחלמיה מותר יהא ליה לא יסורין ולא קללה יבואו עליו ויאמרו יחי ראובן ואל ימות וגו' תודיעני אורח חיים

חידושי רע"ק

סי' ו'): (ש"ך ס"ק מ"ו) **לכ"ע** אין להתיר לו. נלע"ד דכוונת הש"ך כי הרא"ש שם מביא תחלה טעם דאין מתירין לו אלא בפניו דראוי לכבודו להתיר בפניו ולפי טעם זה התירו לו בפניו בדיעבד הותר ואח"כ כתב וי"מ דהטעם משום חשדא ולפ"ז אפילו בדיעבד אינו מותר ע"ש וס"ל להש"ך דלטעם הא' משום כבודו לא מהני בהודעה ולזה כתב הש"ך דלכ"ע היינו לטעם הי"מ משום חשדא ג"כ אין לתתיר ע"י הודעה ומשמע כן מדנקט הרא"ש הנ"מ לענין דיעבד והי"מ לחומרא ולא נקט נ"כ נ"מ דטעם ראשון לחומרא דאפילו בהודעה אין מתירין אע"כ דאף לטעם הי"מ אין מתירין בהודעה והוא נכון בעזה"י ומ"מ לענין דיעבד

ביאור הגר"א

משבדא דר"א הנ"ל ובס"ק י"ז א' וש"ם: [מא] ויש כו'. ממש"ש נברא דחשיב כו' ומה שפחה כו' ועובדא דר"ל ורא"ש סנ"ג וסנ"ח: [מב] נידוהו ג' כו'. מס' שמחות והביאו הרא"ש סנ"ג: [מג] אבל כו'. רז"ש שם בגמרא וש"ם כ"א מפר חלקו. שם: [מד] ואם היו כו'. מהנ"ל ג' שנידו כו' וה"ה ליותר: [מה] וכל אותם כו'. כמ"ש (מגילה כ"ו וס"מ) בז' טובי העיר במעמד אנשי העיר: [מו] נידוהו סתם כו'. כנ"ל סכ"ד בהג"ה: (אם זלזל כו'. ע"ל סי' ר"ח ס"ק ד' וס"ק ה'): [מז] ואם התירו כו'. ער"ן ורא"ש שם וע"ל סי' רכ"ח ס"כ: [מח] אפילו אם כו'. עט"ז וש"ך: [מט] ואפילו כו' ויש ועי"ל

פתחי תשובה

להתרחק ממנו וכש"כ אבל הוא עצמו צריך לנהוג כל הדינים שנוהגים במנודה ע"ש: (ט) על תנאי. עי' בתשב"ץ ח"ב סי' ד' שכתב דבזה אפילו המנודה ת"ח דקיי"ל דמנדה לעצמו ומפר לעצמו (כדלקמן סעיף ל"ג) אינו יכול להפר לעצמו בנידוי שחל עליו מפני קבלתו שאם היה ת"ח יכול להפר לעצמו למה יהודה לא הפר לעצמו וכ"כ הראב"ד ז"ל ודבר זה צ"ע עכ"ד ע"ש: (י) נידוהו בחלום. עיין בתשובת הרדב"ז ח"א סי' ק' שכתב דה"ה אם חלמו לו אחרים שהיו מנדין אותו צריך ג"כ התרה ע"ש וכ"כ בתשב"ץ סי' שכ"ע ע"ש עוד: דאין

באר היטב

(לה) גדולים. כתב הראב"ד והיינו כשבאין להתיר תוך זמן הנדר אבל כשהשלים הזמן כל ג' או יחיד מומחה מתירין לו. א"כ כשנידהו יחיד אפי' אינו מומחה על דבר עבירה כשהשלים לו הזמן מתירין לו כל ג' או יחיד מומחה אבל נידוהו רבים צריכים רבים כמותן להתירו עכ"ל: (לו) הם. או בני אדם כנגדם חשובים כמותם. וכ' הטור בשם הראב"ד אם נידוהו ואינו יודע מי נידהו אין אחרים יכולים להתירו אלא הנשיא: (לז) בפניו. הטעם כ' הר"ן משום חשדא שלא יזלזל הוא בעצמו בגזרת חכמים כמ"ש בס"ק ל"ג ע"ש וכ' הש"ך דלפ"ז כל שהודיעוהו דליכא חשדא מתירין לו שלא בפניו אפי' לכתחילה מיהו מדברי הרא"ש משמע דלכתחלה לכ"ע אין להתיר לו שלא בפניו אפי' ע"י שיודיעוהו עכ"ל: (לח) הגיע. וכתב הש"ך דבב"י משמע אפי' אם נידוהו אחרים דינא הכי ותימה דלעיל סי' רכ"ח סי"ז פסקו המחבר והלבוש והב"ח דה"ה דהמנדה עצמו על תנאי שאין מתירין לו עד שיחול כמו נדר ולענין הלכה נראה עיקר וכ"פ הט"ז. וכתב הש"ך דנראה מדברי הריב"ש שלא נאמר זה אלא ביחיד הנודר אבל בחרמי הקנות הקהל לא והוי כאלו התנו כן בפירוש בשעת הנדר והחרם וכ"כ עיקר עכ"ל: (לט) שאין. שכיון שנידה עצמו בעה"ב הכניס עצמו בנידוי שלמעלה ומי יתירנו לו. ש"ך: (מ) שבועה. שאמר אני נשבע להיות בנידוי אם אעשה דבר פלוני. ב"י ופרישה: (מא) עשרה. כתב הש"ך דמדברי הב"ח נראה דה"ה לעיל סל"ג בת"ח דאינו יכול להתיר לעצמו צריך י' שיתירו לו

באר הגולה

מד גפ"ס שם ממימרא דאמימר הלכתא וכו': מה טור בשם הראב"ד וכ"כ הרא"ש בשמו: מו כ"כ הרא"ש בשמו: מז נ"ז שם בשם הראב"ד: מח הרא"ש שם: מט כתב בקונדרסים וכו' שם שכיון שחלה עליו קללה או נידוי לעולם עומד עליו עד שיקום יותר או יוצא ממנו וכו':

בית הלל

(ש"ע סעיף ל"ה) נידוהו בחלום הוי נידוי וצריך התרה וכו'.

ברכי יוסף

גליון מהרש"א

(סעיף ל"ג) מתיר לעצמו.

מילואים

כלום סב ואפילו יודע מי נידהו אינו יכול להתירו (יד) נג וצריך עשרה בני אדם ששונים הלכות להתירו [נ] סג לא מצא טורח אחריהם עד פרסה לא מצא מתירין לו אפילו עשרה ששונים משנה סד לא מצא מתירין לו אפי' עשרה שיודעים לקרות בתורה לא מצא מתירין לו אפי' עשרה שאינם יודעים לקרות (טו) לא מצא (מג) במקומו עשרה מתירין לו אפי' שלשה נד [נא] (וי"א (יא) דאין לו התרה רק ע"י עשרה ששנו (טז) הלכות או משניות (תוספות) ומיהו שני אם יתירו לו בזה אחר זה) (טור בשם הרמ"ה):

לו [נב] סה י"א מי שנידוהו בחלום ושלח שליח להתיר לו שלא בפניו נה אם מצא השליח העשרה (מג) מבונסים מתירים לו נו ואי לא לא:

לז סו השומע הזכרת השם מפי חבירו (יז) לשוא [נג] או שנשבע בפניו לשקר [נד] סז או שבירך ברכה שאינה צריכה חייב לנדותו סח ואם לא נידהו הוא עצמו חייב נידוי [נה] וצריך להתיר לו מיד כדי נז שלא יהא (מד) מכשול לאחרים:

לח (יח) [נו] סט בד"א כשהיה הנשבע הזה או המברך לבטלה מזיד אבל אם היה שוגג ולא ידע שזה אסור אסור לנדותו:

לט ע המנדה את חבירו שלא כדין ואמר ליה הלה (יב) אדרבה נידוי (יג) של שני נידוי והני מילי שזה השני הוא גברא רבא נח (אע"פ שאינו נסמך) (מהרי"ק שורש קס"ח) או שאינו ידוע מי הוא דחיישינן שמא הוא יותר גדול מהמנדה אבל אם המנדה שלא כדין תלמיד חכם נט והאחר אינו תלמיד חכם לא: הגה ס וה"ה תלמיד נגד רבו לא יוכל לומר אדרבה אלא אם נטל רשות מבית דין (מהרי"ק שורש ק"ע) מי שאמר לחבירו אל תעשה דבר זה בנידוי וזה אומר לו אדרבה אע"פ שעושה שלא כדין סא מכל מקום נידוי השני גם כן אינו כלום הואיל ולא נידהו הראשון רק שאמר לו שאל יעשה הדבר בנידוי (ב"י בשם תשובת ריב"ש):

מ סב עא תלמיד חכם שביזהו רשע סג עד שנידהו ואמר ליה הרשע אדרבה יכריזו על הרשע שהוא מנודה ויעמוד בנידויו ל' יום ואחר כך יבקש מחילה ברבים כך הורה הרא"ש:

מא סד [נז] עב אח גדול בשנים שביזה לאחיו הקטן בשנים והוא ת"ח ונידהו הקטן בשנים לגדול בשנים נידויו נידוי:

מב עג חכם זקן בחכמה או אב בית דין שסרח אין מנדין אותו (°) בפרהסיא סה לעולם אלא אם כן עד עשה כירבעם בן נבט וחבריו אבל כשחטא שאר חטאות סו עה מלקין אותו בצינעא וכן כל ת"ח שנתחייב נידוי עו אסור לב"ד לקפוץ ולנדותו במהרה אלא בורחים ונשמטים ממנו עז וחסידי החכמים היו משתבחים שלא נמנו מעולם לנדות תלמיד חכם [נח] ואע"פ שנמנים להלקותו אם נתחייב מלקות או מכת מרדות [נט] עח ואי סני שומעניה [ס] כגון [סא] שמתעסק בספרי אפיקורוס ישותה במיני זמר [סב] או שחביריו מתביישין ממנו סז ושם שמים מתחלל על ידו משמתינן ליה:

מג [סג] עט על כ"ד דברים מנדין את האדם ואלו הן. פ א' סח המבזה את (מה) החכם אפילו לאחר מותו. פא ב' סט *) המבזה שליח ב"ד. פב ג' הקורא

טורי זהב

חיים וגו' ה' שמעתי שמעך וגו' ואומר ג' פעמים ויעבור וגו' עכ"ל: (יד) וצריך עשרה כו'. הטעם דיש לחוש שמא מן השמי' נידוהו ועל כל בי עשרה שכינתא שריא והותר לו באותו ב"ד שנתנדה. אשיר"י: (טו) לא מצא במקומו י'. בזה לא הצריך לטרוח עד פרסה שאין להם מעלה גדולה כ"כ יתר על ג' כנ"ל: (טז) הלכות או משניות. בגמרא אמר איפכא דמתני או תני אלא דכאן קאי אדיעבד וי"ל לכל הפחות בעינן שוני הלכות או אפילו שוני משניות: (יז) לשוא. פי' לבטלה כמ"ש בסעיף שאח"ז: (יח) בד"א כו'. בטור כתוב וכתב הרמב"ם כו' וקשה מאי פליג על הסמ"ג וי"ל דהסמ"ג נקט דוקא שוגג שאינו יודע האיסור משמע שאם יודע אלא שבשוגג נשמט מפיו יש לנדותו ומדברי הרמב"ם משמע כל שוגג שהרי כתב לא עכם סכתוב שוגג כו' גם לשון מזהירו משמע דמיירי בשאר שוגג נ"כ דהל"כ הל"ל אלא מודיעו והוליא

שפתי כהן

ומ"ל סי' ר"י ס"ב: נג וצריך עשרה כו'. משום דיש לחוש שמא בשליחות המקום נתנדה וכל בי עשרה שכינתא שריא: נד וי"א דאין לו התרה רק ע"י עשרה ששנו הלכות. ואם לא מצא יש לו התרה ע"י י' ששנו משניות ויתירו לו ביחד ואם לא מצא סגי בזה אח"ז. כ' ב"י בשם מ"כ מי שנידוהו בחלום ובאים להתירו לו יאמרו מתמת דאיסתמית פלוני באלמיה מותר יהא ליה לא יסורי' ולא קללה יבואו עליו ויאמרו יחי ראובן ואל ימות וגו' תודיעני אורח חיים וגו' ה' שמעתי שמעך וגו' ויאמרו ג"פ ויעבור וגו' ע"כ וכ"כ הסמ"ז כתב הר"ן נ"ע במי שנידוהו בחלומו אם צריך לנהוג בכל דיני המנודה ומביאו ב"י ומסתימת דברי הפוסקים משמע דשוה למנודה בכל דבר: נה אם מצא השליח כו'. דמסתייע מלתא כיון שמצאם מכונסים: נו ואי לא לא. דהוי כנידהו בפניו שאין מתירים לו אלא בפניו אבל ע"י מנדה עלמו ודאי מועיל אפי' ע"י חיזור בני אדם. תוספות: נז שלא יהא מכשול לאחרים. שאינם יודעים שנידה את זה: נח אע"פ שאינו נסמך. ובמהרי"ק שורש ק"ע נוטה לומר דאפילו אינו גדול כמותו ע"ש: נט והאחר אינו תלמיד חכם. אע"פ שלא למד מעולם לפני המנודה. מהרי"ק שם. ולכאורה קשה דהא כ' מהרי"ק שם דהיינו דוקא למ"ד שצריך שהמתנדה נידהו אבל להרמב"ם שסובר שהב"ד נזקקין לו לנדותו ל"ש ת"ח ל"ש ע"ה כיון שאין זה חייב נידוי ב"ד חייבים לנדות המנדה עכ"ד ומביאו ב"י וא"כ הא לקמן בסעיף מ"ג העתיק המחבר לשון הרמב"ם ואפשר דהמחבר פליג אמהרי"ק בהא אלא ס"ל כדפירש הרמ"ך דברי הרמב"ם דלקמן דמיירי בנידה לת"ח דוקא ומביאו ב"י א"נ ס"ל כהרשב"ן דלקמן ס"ק פ"ו והכא מיירי באינו רגיל בכך: ס וה"ה תלמיד כו'. כתב מהרי"ק שם דמדברי תשובת מהר"מ נראה דאם פשע הרב ונידה בענין שהס"ל לחוש שמא אינו חייב נידוי אם אמר התלמיד אדרבה נידויו נידוי ומביאו ב"י וד"מ ועיין במהרי"ק עצמו שהאריך בזה: סא מ"מ נידוי השני נ"כ אינו כלום כו'. ואפי' לדעת הרמב"ם שב"ד נזקקין ומנדין אותו הכא אין נזקקין. ריב"ש שם: סב ת"ח כו'. בתשובת הרא"ש איתא ת"ח או ש"ן כו' ונראה דמיירי בנידהו ש"ץ בשליחות ב"ד: סג עד שנידהו. ומיירי שנידהו כדין וכן בטעמ"ז גרס שביזהו רשע עד שנידהו וכן הוא בתשובת הרא"ש משמע דה"פ שביזה את החכם עד שבשביל כך נידהו ואחר שנידהו א"ל הרשע אדרבה וא"כ ודאי דכדין נידהו דהרי מנדין המבזה את החכם כדלקמן רסמ"ג: סד אח גדול כו'. כפול לעיל סי' ר"מ סעיף כ"ג ושם מבואר הטעם: סה לעולם. אפילו חזר וסרח כמה פעמים: סו מלקין אותו בצנעא. שנאמר וכשל גם נביא עמך לילה אע"פ שכשל כסהו כלילה ואומרים הכבד ושב בביתך: סז ושם שמים מתחלל על ידו. עד שאומרים עליו שרא ליה מריה לפלגי': סח המבזה את החכם. והוא שראוי להורות ויגע בתורה. בית יוסף בשם הקונטרסים: סט המבזה שליח ב"ד. עי' בח"מ ס"ס ח': המזלזל

באר הגולה

ויעבור וגו': סב שם ומפרש ספמא דלשמעתי' הויה שליח למסרי ליה לא הויה שליח: סג רמב"ם שם דמשמע ליה דפרסה דרכיה שאמרו שם בגמרא לא הוי עד פרסה דסוף פרסה הוי כלפנים וכו': סד שם מסברתו או שהיה גירסתו כן בגמרא: סה תוס' שם בשובדא דרבינא: סו לשון הרמב"ם בסוף הלכות תשובות ממימרא דרב חנן אי"ר נדרים דף ו' ע"ב: סז ויליף לה מקרא שמורה דף ג' ע"ב: סח שם בנדרים וכפי' הר"ן שם: סט טור בשם ספר המצות: ע הר"י בשם הראב"ד מהשובא עובדא דר"ל מ"ק דף י"ז ע"א: עא תשובות הרא"ש כלל ט"ו: עב טור בשם תשובת אביו הרא"ש ז"ל וכו' אע"ג דדרשינן ואת ליראה אחיך הגדול כיון שאינו נושא פנים לתורה אינו עושה מעשה עמך: עג לשון הרמב"ם ריש פ"ז מהלכו' ת"ת ממימרא דרב אויא בתוספתא פסקינו וכו' מ"ק די"ז ע"א: (°) פי' אלא אומרים לו הכבד ושב בביתך שם בגמרא: עד ירושלמי: עה ירושלמי בפרק כתרא דהוריות: עו מהא דמר זוטרא חסידא בבלי מ"ק דף י"ז ע"א: עז מהא דרב פפא שם: עח טור מדברי אביו הרא"ש שם מעובדא דהכוא גורבא מרבנן שם: עט ל' הרמב"ם שם בפ"ו והביאו הטור: פ מימרא בירושלמי שם בפ"ג דמ"ק ובבבלי ברכות דף י"ט ע"א: פא מעובדא דרב יוסף קדושין דף ע' ע"ב: פב שם [דף כ"ט ע"א]:

כנסת הגדולה

(בש"ע סעיף מ"ג) המבזה שליח ב"ד כו'. כתב ב"י כדמוכח בפ' י' יוחסין בעובדא דרב יודא דף ע' ע"ב הרד"ך ז"ל האריך הרבה בזה כדברי סמ"ג ורש"י בגיטין כ"ב תדר י"ד ורא"ש בספר בנימין זאב סי' רכ"ו ובספר עצמות יוסף דף ל"ז ובספר בני שמואל בביאורו לח"מ סי' ח' שקבו דאמאי שמתיה רב יוסף להוא גברא מאחר דסמכוה שלים

בית הלל

ר"י ס"ב וקי"ל: (ש"ע סעיף ל"ח) במה דברים אמורים כשהיה הנשבע הזה או המברך לבטלה מזיד. וה"ה אם היה הנשבע או המודר לבטלה עם הארץ נ"כ אדין כן עיין בתשובות מבי"ט סי' קמ"ם ע"ש:

ברכי יוסף

(ש"ע סעיף ל"ח) אסור לנדותו. הטור הביא דברי הסמ"ג והרמב"ם. הרב מהר"ם די בוטון סי' כ"ח הניח כדברי הטור דנ"ל והרמב"ם כתב שאסור וכו' והסכים עמו הרב כנה"ג. ולי נראה דספי עדיף לגרום באופן זה כסב נסמ"ג דאינו חייב לנדותו והרמב"ם כתב דאין לו לנדותו וכמ"ש הרב ב"ח דגירסא זו כבר ישנה כשלם: בודאי דאמדו גבי מזכיר שם שמים דצריך להתיר לו מיד מוכח דהמנדה על דבר איסור א"צ לנהוג נידוי אלא שיכף יכול להתירו וכן אמרו סוף אחר סוף ערי. הרב בית דוד י"ד סי' קנ"ו: (שם סעיף ל"ט) שלא כדין ואמר ליה הלה אדרבה וכו'. לאוכן שכטם

גליון מהרש"א

(סעיף ל"ו בהג"ה) עשרה ששנו. ע' לקמן סי' שס"א ס"א: (סעיף ל"ז) הוא עצמו. ע' בט"ז לקמן ס"ק כ'. (שם) וצריך להתיר. ע' גליון סעיף א': (סעיף ל"ט בהג"ה) דבר זה בנידוי. האומר שוחרם ומנודה אתה אין זה נידוי כיון שלא נידהו מהרי"ש ח"א ס' ל"ב: (סעיף מ"ב) חכם זקן. ע' תוי"ט עדיות פ"ה מ"ו על תם ושלום שעקביא נתנדה: (סס)

חידושי רע"ק

ליכא ראיה מתרא"ש וי"ל רבתודעה מהני דיעבר ואולם י"ל כיון דאילו לא תודיעו אח"כ לא מהני ריעבר ההתרה י"ל כיון רכשעת ההתרה שלא בפניו לא חלת ההתרה שוב לא מהני התיקן ההודעה של אח"כ ודומה למ"ש תוספות גיטין (דף ל"ג ע"ב) ד"ה לבדר איבחורי כו' ודוק: (ס"ע סל"ז) חייב לנרותו. בת' רמ"א (סי' קל"ב אות ד') כתב דעכשיו שתילים בכך הוי כאומר מותר ובכלל שוגג יחשב (ומזה בא המנהג שלא לנרותו. סמ"ע סס"י רמ"א) ומ"מ המחמיר לנרותו ומתיר לו מיד תע"ב:

ביאור הגר"א

כו'. ערלין שם: [נ] לא מצא כו'. כל זה כגירסא שלו (וכ"כ הב"ח דלא כהכ"ין): [נא] וי"א כו' ומיהו כו'. כגירסא שלנו: [נב] י"א כו'. כפי' תוס' שם: [נג] או שנשבע כו'. עבפ"ק רתמורה ג' ב': [נד] או שבירך כו'. פ"ה דברכות (ל"ג א'): [נה] וצריך כו'. נדרים שם: [נו] בד"א כו'. כ"ם ביבמות קכ"א א': (ליקוט) בד"א כו'. וכן בב"ר שחייב נידוי וכמ"ש ביבמות קכ"א אנא מיפגא כו' (ע"ב): [נז] אח גדול כו'. עבה"ג וכמ"ש בפ"ב דיבמות (כ"ב ב') וש"ם: [נח] ואע"פ שנמנים כו'. פ"ד דפסחים (נ"ב א'): [נט] ואי סני כו'. מ"ק י"ז א': [ס] כגון כו'. הרא"ש שם: [סא] שמתעסק כו'. בפ"ב דחגיגה (ט"ו ב'): [סב] או כו'. פ' בתרא דיומא (פ"ו א'): [סג] על כ"ד כו'. לשון גמרא ורפ"ג דברכות (י"ט א') וגקמינהו הרמב"ם

באר היטב

לו ועי"ם עכ"ל: (מג) במקומו. כתב הט"ז בזה א"צ לטרוח עד פרסה שאין להם מעלה גדולה כ"כ יתר על ג' כנ"ל עכ"ל. וכתב הר"ן נ"ע במי שנידוהו בחלומו אם צריך לנהוג בכל דיני המנודה ומסתימת דברי הפוסקים משמע דשוה למנודה בכל דבר. ש"ך: (מג) מכונסים. דהוי כנידוהו בפניו שאין מתירין לו אלא בפניו רק דאם מצאם מכונסים אמריך דמסתייע מילתא והוי כבפניו אבל ע"י מנודה עצמו ודאי מועיל אפילו ע"י חיזור בני אדם. תוספות: (מד) מכשול. שאחרים אינם יודעים שנידה את זה: (מה) החכם. והוא שראוי להורות ויגע

פתחי תשובה

(יא) דאין לו התרה. ע' בתשו' הרשב"ש סי' ש"ו שנשאל נכור שנידוס בחלום מי מתירם מהנידוי אם מסכנור עלמס או מנכור אחר והשלה שהמנודה אפשר שיסיר לאחרים נידויו ולכן כנדון הזה יקחו עשרה מתוכי הקהל בכח אחם ואפילו לסברת הרמב"ן והרא"ש ז"ל (כוא היה חולקים דלעיל סי' רל"ד סעיף כ"מ) דאין בעל מפר לנשי נשיו דוקא בנשיו משום דכתיב יפר אוסה ולא אוסה ותכרתם אבל באיכם דעלמא מפירין הרבה כאחת. ואחר שאלו הסירו להנכור יעמדו עשרה מהאחרים ויתירו לאותם שהסירו לנכור וזה אי איכא עשרים דשנו ומתנו ואי ליכא עשרים יפירו לעשרה שהתירו לנכור אחד לאחד שיסתלק א' מהעשרה ויצטרפו עשירי עם האחרים הנשארים. ויתירו לאותו אחד ואח"כ יסתלק אחד ויכנס האחד שהתירוהו וכן עד שיתירו את כולם ע"ש: (יב) אדרבה. עיין בתשובת נו"ב מ"ד סימן ע': (יג) של שני נידוי.

לנדות תלמיד חכם. מר זוטרא חסידא כי מחייב בר בי רב שמתא משמת נפשי' ברישא והדר משמת בר בי רב נדרים סוף דף ז' והנה הרי"ף והרא"ש פסחים נ"ב א' מפרשו ממני אנגירא כו' דלהלקות ממתינים עד שמקבצין יתר חכמים אבל שמתא שהוא על עבירה חמורה אין ממתינין כלל ואפשר גם הרמב"ם מפרש כןאלא דס' דר"פ אמר דמ"ם אף רדישאי לשמותי מ"מ בחר תמיד בנגידא כיון דמותר לשנות משמת' לנגירא ולהיפוך כמ"ש הרד"ך בית כ"ב וע' באורך בת' שער אפרים סי' ס"ד: (סעיף מ"ג) על כ"ד רברים. ע' תשו' שער אפרים ס' פ"ר עלה ל"א: (סס) המבזה את החכם. ע' ת' מהרש"ל הלוי

לחבירו עבד. [צג] ד' **ע** (יד) המזלזל (טו) בדבר אחד (טז) מדברי סופרים וא"צ לומר מדברי תורה. **עא** [צד] ה' מי ששלחו לו ב"ד וקבעו לו זמן ולא בא. **עב** [צה] ו' מי שלא קבל עליו את הדין מנדין אותו [צו] עד שיתן. [צז] ז' מי שיש ברשותו דבר המזיק מנדין אותו עד שיסיר הנזק. **עג** [צח] ח' המוכר קרקע שלו לעובד כוכבים אנס מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מהאנס לישראל חבירו בעל המצר. **עד** [צט] ט' המעיד על ישראל בערכאות של עובדי כוכבי' אנסין (יט) והוציא ממנו ממון בעדותו שלא כדין מנדין אותו עד שישלם. **עה** [צ] י' טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנם לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן. **עו** [צא] י"א (יז) המחלל י"ט שני של גליות אע"פ שהוא מנהג. **עז** [צב] י"ב העושה מלאכה בערב פסח אחר חצות: **עח** [צג] י"ג (כ) המזכיר שם שמים לבטלה או לשבועה בדברי הבאי. [צד] י"ד המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ. [צה] ט"ו המביא רבים לידי חילול השם. **עט** [צו] ט"ז (טו) (יח) המחשב שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ. [צז] י"ז המכשיל את העור. [צח] י"ח המעכב את הרבים מלעשות מצוה. **פ** [צט] י"ט טבח שיצתה טריפה מתחת ידו. **פא** [ק] כ' טבח שלא הראה בדיקת סכינו לחכם. **פב** [קא] כ"א המקשה עצמו לדעת. **פג** [קב] כ"ב המגרש את אשתו ועשו בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאן להזקק זה לזה כשיבואו לבית דין מנדין אותם. **פד** [קג] כ"ג חכם ששמועתו רעה. **פה** [קד] כ"ד (כא) **פו** המנדה (טז) למי שאינו חייב נידוי:

הגה [סד] ואין צריכין לענין נידוי עדות וראיה ברורה אלא אומד הדעת באמתות הדברים שהשומע פוטן כרי ולא אפי' אשה אפי' קטן נאמן אם הדעת נותן שאמת הדבר (מהרי"ק שורש ק"כ):

שפתי כהן

ע המזלזל בדבר א' מדברי סופרים. הקשה הר"ן דבקאת דוכתי אמרינן דמאן דעבר אמידי דרבנן מלקינן ליה אבל לא משמתינן ליה ותירץ דבמילתא דעיקרה מדרבנן דכי עקר לה עקר לכולה מצוה משמתינן ליה אבל בדבר שעיקרו מן התורה והוא עובר על מה שאסרו חכמים מכין אותו מכת מרדות וכתב עליו בכ"מ וז"ל וק"ל דהא נט"י אין עיקרה מן התורה אם לא על ידי אסמכתא לכך נ"ל דהמפקפק בדבר מד"ס חמיר טפי מעובר על דבר מדבריהם ולפיכך אע"פ שהעובר אינו חייב אלא מכת מרדות המפקפק או המזלזל חייב נידוי עכ"ל ולא ידענא מאי קשיא דהא אדרבה נט"י כיון דאין עיקרה מן התורה אלא ע"ד אסמכתא מנדין אותו דכי עקר לה עקר לכולה מצוה וכ"כ הר"ן פרק מקום שנהגו להדיא וז"ל וי"ל דבמילתא דעיקרה מדרבנן דכי עקר לה עקר לכולה מצוה משמתינן ליה כי הא וכדאמרינן כמי את מי נדו את ר"א בן הנר שפקפק בנט"י כו' ועל תירוצו עדיין קשה קושית הר"ן דאמאי משמתינן על המחלל י"ט שני של גליות והעושה מלאכה בע"פ אחר חצות וכקבורה את המת ואינו מצוה לקמן סי' שמ"ג וא"כ נ"ל כהר"ן: **עא** ה' מי ששלחו. עיין בח"מ סי' י"ח: **עב** ו' מי שלא כו'. עיין בח"מ סי' ק': **עג** ח' המוכר כו'. עיין בח"מ סי' קע"ה ס"ח: **עד** ט' המעיד כו'. עיין בח"מ סי' כ"ח ס"ג: **עה** י' טבח כהן. ע"ל סי' ס"א סעיף כ"ד: **עו** י"א המחלל כו'. עיין בא"ח ר"ס תצ"ו: **עז** י"ב העושה כו'. עיין בא"ח ר"ס תס"ח: **עח** י"ג המזכיר כו'. ע"ל סל"ז: **עט** ט"ז המחשב כו'. נראה דהיינו דוקא כשמחשב וקובע ע"פ שהיו רגילים לקבוע בא"י בזמן שהיה בהמ"ק קיים אבל לחשב בתקופות ומזלות כמו שנהגו האידנא אדרבה מצוה היא כדאמרי' [שבת ע"ה] כל היודע לחשוב תקופות ומזלות ואינו חושב עליו הכתוב אומר ואת פועל ה' לא יביטו וגו': **פ** י"ט טבח כו'. ע"ל ס"ס קי"ט: **פא** כ' טבח כו'. לעיל סי"ח סט"ז וכבר נתבאר שם דאין דין זה נוהג עכשיו: **פב** כ"א המקשה כו'. עיין בא"ע סכ"ג ס"ג: **פג** כ"ב המגרש כו'. עיין בא"ע סי' קי"ט ס"ה: **פד** כ"ג חכם כו'. לעיל סמ"ב: **פה** כ"ד המנדה כו'. לעיל סל"ט: **פו** המנדה למי שאינו חייב נידוי. וכא לב"ד להתרעם עליו שנידהו שלא כדין ב"ד מנדין אותו עכ"ל סמ"ג וסוא מב"י ומשמע דכל שלא בא לב"ד לקבול עליו אין ב"ד זקקין לנדותו וכ"כ בעל מגדול עוז ספ"ז מהל' ת"ת ובכ"מ כתוב שהרשב"ץ בתשובה

טורי זהב

(יט) והוציא ממנו ממון בעדותו כו' מנדין אותו עד שישלם. עיין מ"ש ע"ז בח"מ סימן כ"ח סעיף ג': (כ) המזכיר ש"ש לבטלה. יש מקשין למה לא חשיב מי שלא נידה את זה המזכיר ונראה דאין חיוב לנדותו שמא סבור זה השומע שאותו המזכיר הוא אינו יודע שיש איסור בדבר ולא אמרו דהשומע צריך לנדותו אלא אם הוא יודע בעצמו בבירור שהמזכיר הוא יודע שיש איסור בדבר: (כא) המנדה למי שאינו חייב נידוי. כתו' בהגהת מיימוני דוקא שיודע שאינו חייב נידוי כי הא דר"ל במועד קטן אבל מורה שנידה שסבור שזה חייב נידוי וטעה אין לנדות המורה וכתב רש"ל י"א דוקא אם אותו שנידה שלא כדין הוא ת"ח אבל לא בעם הארץ והמנדה ת"ח ומההיא דר"ל אין ראיה דשמא אותו שנידה ר"ל היה גדול ממנו:

באר הגולה

[צג] משנה ו' פ"ה דעדיות בדברי רבי יהודה: [צד] מו"ק דף קי"ב ע"ב: [צה] שם דף קי"ג ע"א הלי מאן וכו': [צו] כגמ' איתא עד דציית ופי' הב"י דאיירי הכא שאחר שאמר זייכתא דינא ראינו שנשמע לפרוע: [צז] ב"ק דף ט"ו ע"ב: [צח] שם דף קי"ד ע"א: [צט] מימרא דרב וכו' שם: [צ] מימרא דרב חסדא חולין דף קל"ב ע"ב: [צא] מימרא דרב ושמואל פסחים דף נ"ב ע"א: [צב] שם דף נ' ע"ב: [צג] מימרא דרי אבא נדרים דף ז' ע"ב: [צד] ברכות דף י"ט ע"א וביצה דף כ"ג ע"א: [צה] ירושלמי פ"ג דמ"ק אעובדא דחוני המעגל: [צו] ברכות דף ס"ג ע"א פי' כדרך שהיו קובעים ומעברין בזמן חכמי המשנה: [צז] מ"ק דף י"ז ע"א: [צח] ירושלמי פ"ג דמ"ק: [צט] סנהדרין דף כ"ה ע"א וגרסי דשמתיה וכו': [ק] חולין דף י"ח ע"א וע"ל סי' י"ח סעיף י"ז: [קא] מימרא דרב נדה דף י"ג ע"ב: [קב] מימרא דרב פסח כתובו' דכ"ח ע"א: [קג] מ"ק דף י"ז ע"א: [קד] שם

כנסת הגדולה

כ"ד אינו חייב [שמתא דרב מגיד אמאן דמצער שלוחא דרבנן תירצו דשמתיה רב יהודה' משום דבזוה את רב יהודה עצמו והן הן דברי התוספות ביבמות פרק רבן גמליאל ובעל עצמות יוסף נרגש ממה שאמר רב יהודה בתשובתו לרב נחמן משום דציער שלוחא דרבנן דרב מגיד אמאן דמצער שלוחא דרבנן נלנו' מדחזינן דרב מגיד למצער את השליח שלקינן דרגא ומשמתינן למבזה את החכם וקרוב לזה כ' כני שמואל בשם הזכר והרב מה"ר אברהם פלנאזי הוכאו דבריו בתשובות למורי הרב בח"ב חי"ד סימן כ"ט הוסיף לומר דלא אמרו בשלוחא דרבנן דמחייב נידוי או נגידה אלא בשנגע גם בכבוד הרב עצמו וקשה לי לפי דבריה' ז"ל דאם כן איך מנו הרמב"ם והטור ז"ל בכ"ד דברים שחייבי' נדוי המבזה שליח ב"ד והוא נשמע מעובדא דרב יהוד' כיון דהתם לא נתנדה אלא משום דביזה את רב יהודה עצמו והו קשה לי לפי דבריהם אם נתנדה מפני שביזה את רב יהודה עצמו למה לא השיב רב יהודה כן אלא אמר ליצער שלוחא דרבנן ונפרש שהתירוץ זה קשה עדיין ונגודי נגודי ומה גם לגירסא שגורסת כן בגמ' ובגירסא של הכ"את בח"מ סי' ס' סי"ו נתיישב הקושיא זאת ושמא מפני ענותנותו לא רצה לומ' שנידוהו מפני כבודו ובדבעינן לומר קמן והו קשה שכתב רש"י ליצער שלוחא דרבנן ביזה את שלוחו וחייב מלקות והלא רב יהודה שמתיה ואם יאמר שאומר דהרמב"ם והטור לא ס"ל כפירש"י מכל מקום מה יתרצו למה שהקשינו וכבר

[illegible]

חידושי רע"ק

(ס"ע סעיף מ"ג) **למי** שאינו חייב נידוי. וכ' הריב"ש (סי' ל"ד) דזהו דוקא במי שנידת אבל לא באומר בגזירת נידוי שלא יעשה כך וכך כי אולי לא היה דעתו לנדותו אלא דרצה לאיים בחשבו שימנע מלעשות כן מפני יראת הנידוי עיי"ש:

ביאור הגר"א

ממקומות מפורין מבבלי וירושלמי והראב"ד וקונדרסים השינו דמצינו עוד הרבה וכמ"ש בסמ"ד ובי"י תי' דכל הנהו נכללים ברביעי המזלזל כו' ודבריו תמוהין דא"כ ה"ל להרמב"ם הרבה לחשבים סכ"ד דברים נ"כ: (ליקוט) על כ"ד כו'. עתוס' דקדושין כ"ח א' ד"ה תקורא כו' ור"נ בנדרים ז' ב' ד"ה ואם לא כו' שחרי כו' (ע"כ): [סד] וא"צ לענין כו'

פתחי תשובה

עיין בתשובת רדב"ז מחדשות סימן כ"ח: (יד) המזלזל בד"א. עיין ש"ך מה שהקשה על הכ"מ ועיין בתשו' כנסת יחזקאל חא"ח סוף סי' י"ט שכתב דבמחילת כבודו של הש"ך לא הבין קושיית הכ"מ ע"ש: (טו) בדבר א' מדברי סופרים. עיין בתשו' פרח מטה אהרן ח"ב סימן כ"ז שכתב על מי שקילל לת"ח ולהורותו דאף אם התכם לא הגיע עדיין למדה זו שינדו שכבודו מ"מ ראוי לעניישו עונש וקנס גדול כיון שנגע בכבוד התורה ע"ש: (טז) מדברי סופרים. עש"ך ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"א סימן נ'. וע"ש מ"ש דמי שנתחייב נידוי ורוצה ליתן קנס אינו פטור מהנידוי ע"פ הדין מ"מ הכל לפי ראות עיני הב"ד אם רואים שמתחרט בלב שלם ראוי להקל דהא אין מתוכים לנדותו ברבים ע"ז ע"ש. [illegible] עליו: (יז) המחלל י"ט שני. עיין בתשובת מהרי"ט חלוי סי' י"א בנדון חכם שסתיר לפסליג בספינה ביום טוב שני של גליות אם מנדין אותו כדין המזלזל ע"ש: (יח) המחשב שנים. עש"ך ועמ"ש לעיל סי' רמ"ו סק"ד בשם תשובת חות יאיר:

באר היטב

התורה. ב"י בשם הקונטרסים: (טו) המחשב. כ' הש"ך נלאה דהיינו דוקא כשמחשב וקובע ע"פ שהיו רגילים לקבוע בא"י בזמן שהיה ב"ה קיים אבל לחשב בתקופות ומזלות כמו שנהגו האידנא אדרבה מצוה היא כדאמרי' כל היודע לחשב תקופות ומזלות ואינו חושב עליו הכתוב אומר ואת פועל ה' לא יביטו וגו': (טז) למי. ובא לב"ד להתרעם עליו שנידהו שלא כדין ב"ד מנדין אותו כ"כ הלבוש ומשמע דכל שלא בא לב"ד לקבול עליו אין ב"ד זקקין לנדותו. ובכסף משנה כתב בשם הרשב"ץ בתשובה דהכא מיירי במי שרגיל בכך שב"ד זקקין

ברכי יוסף

על כנו וידנו כעה"ן וכמה"ב והיה כעבור כתבו שאול שאל הא' אם יש רפואה לכנו על שנידהו בשני עולמות והשיב הרב מפשט לדק כתשובותיו חלק ג' כ"י שמאחר שמה שנידהו אפו היה שלא כדין ואביו אינו פ"מ אף שהכן לא אמר אדרבה נידוי הכל אינו נידוי אליבא דכ"ע והאריך בזה בדברי הפוסקים ועל ענין נידוי המוה"כ

גליון מהרש"א

הלוי חיו"ד ס"ח ע' גליון ס' רמ"ג ס"ד וע' גליון סי' רמ"ב ס"ב. במסכת דרך ארץ פ' הצדוקים (הוא פ"ב) המגריקבצדק והשבין בצדק והמקבלין את השבין ומלמדין אותם שלא ישובו לסורתנם עליהם הכתוב אומר אז יבקע כשחר אורך (ישעיה נ"ח): (שם) עד שישלם. ע' סמ"ע סי' כ"ח ס"ק כ"א ולענ"ד לק"מ דהכא מיירי דגם אם אסת העיר מ"מ בד"י היה נשאר טענה לפטור כגון שהעיד על הלואה ובדיני' שלהם המלוה בעדים צריך לפרוע בעדים. וע"כ לא התנה כאן שמעיד יחידי והתם בח"מ ע"כ מיירי שלא נשאר טענה לפטור תדע דאל"כ גם בב' עדים אסור וש"ה פטור מלשלם. שוב מצאתי זה בתומים:

(שם) המקשה עצמו לדעת. בש"ע אה"ע סי' כ"ג ס"ב כתב בש"ע בנידוי הוא יושב משמע דמעצמו הוא בנידוי. בית שמואל שם:

יד אברהם

(סימן של"ד סעיף מ"ג) **המזלזל** בדבר אחד מדברי סופרים. עיין בש"ך ס"ק ע' שכתב בשם הר"ן לחלק בין דבר שעיקרו מדרבנן לבין דבר שעיקרו מדאורייתא. ועיין בשו"ת לב' יו"ט סי' תנ"ו וקרבן נתנאל ר"פ מקום שנהגו שכתבו לדחות חילוק הר"ן. וישבתי דבריו בעז"ה בחיבורי להרמב"ם הל' ת"ת פ"ו הלכה י"ד:

בתשובה תירץ בשם ר' שם טוב דהכא מיירי במי שרגיל בכך שב"ד נזקקין לנדותו משמע דברגיל אפי' אינו קובל עליו הב"ד נזקקין לנדותו: **פז** חכם שהורה כו'. עיין בא"ע סימן י"ז: **פח** וכן מי כו'. ע"ל סי' ר"ח כב"י דכל אלו שנזכרים בסעיף זה הם בכלל דברים שהוזכרו בסעיף הקודם דהוי בכלל המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים כו' ע"ש ואין להקשות א"כ למה חשב י"א המחלל י"ט שני וי"א העושה מלאכה בערב פסח ויש לומר דקמ"ל בהאך אע"ג דליכא אלא מנהג מנדין ליה ומ"מ למ"ש בשם הכ"מ לעיל ס"ק ע' דמזלזל דוקא היינו דמפקפק קשה דלא הוי האך בכלל וגם לפי' הר"ן צ"ע ויש ליישב בדוחק וצ"ע: **פט** ואם דינו דין פסוק. שחייב נדוי: **צ** מנודה לכל ישראל. דהוי כנדוהו ב"ד: **צא** אלא לקטנים ממנו. לכאורה הלכה מגומגם דמשמע דלקטנים ממנו אפי' הם חכמים מנודה וכ"מ מלשון ב"י שכתב אבל מנודה הוא לתלמידיו לאותן שאינם גדולים ממנו כו' וזה אינו דדוקא כשאינם חכמים מנודה להם וכמ"ש לעיל סעיף ע"ו ס"ק כ"ט לדעת המחבר ולפי מה שכתב שם ס"ק ל' הכא מנודה אפי' לחכמים כמותו כל שאין גדולים ממנו: **צב** ומסרב לפרוע כו'. אבל אם דוחהו איזה דחייה כגון אין לי מעות עכשיו וכה"ג לא הוי נדוי מהרי"ק וכן כשטופהו לצורך המס ולא נתחייב לגמרי אין נידויו נידוי כדאיתא בהגהת אשיר"י: **צג** נידויו נידוי. אפי' אין שמעון ת"ח. כן הוא בהגהת אשיר"י: **צד** וי"א כו'. אפי' ת"ח אינו יכול לנדות דאין אדם יכול לנדות לעצמו בשביל ממון בשום ענין וע"ל סי"ט ס"ק ל"ח: **צה** כל שכן אם חבירו מזומן לו להיות לו ציית דין. **צו** אם יש עדים כו'. ולפעמים א"צ עדים כשרים אלא אפילו אשה או קטן או קרובים נאמנים בדבר של

(כב) צורבא מרבנן. עביד דינא לנפשיה. כתוב בדרישה בשם הג"ה על זה לא כל הרוצה לעשות עצמו צורבא מרבנן עושה ע"ש: ולכן

מד **פז** קי' חכם שהורה להתיר במים שאין להם סוף חייב נידוי **פח** ק' וכן מי שעובר על נדרו וכל בית דין שנזקק לו (מח) לשאלה בר שמתא הוא ק' וכן העושים מלאכה בעוד שיש מת בעיר ועדיין לא נקבר חייבים נידוי אא"כ יש חבורות בעיר ק' וכן מי שעושה קלים וחמורים או נזירה שוה לעקור דבר מן התורה קט' או שואל דבר שאי אפשר ק' וכן מי שיש לו עירעור על חבירו בדבר אחד ומוסר אותו למלך או לשופט משמתין ליה עד דמייתי ליה וקיימי בבית דין [סה] קיא וכן תלמיד חכם המחזיק במחלוקת כנגד הרבים וכן קיב המורה הוראה במקום רבו:

מה (כב) קיג צורבא מדרבנן יכול לנדות למי שהפקיר כנגדו **פט** [סו] ואם דינו פסוק כגון שקראו עבד הוא **צ** מנודה לכל ישראל ואם אין דינו פסוק אינו מנודה **צא** אלא לקטנים ממנו: [סז] (ואפילו לא ביזהו בפירוש רק שכוון לבזותו לפי אומדנא המוכח) (מהרי"ק ש"א):

מו [סח] קיד ראובן שחייב לשמעון ממון **צב** ומסרב מלפרעו אם נידה שמעון לראובן שיפרענו **צג** נידויו (מט) נידוי:

הגה **צד** [סט] וי"א דלא עביד איניש דינא לנפשיה לנדות חבירו על דבר ממון (שם טור כ"ה בשם מהר"ם והרא"ש) וכן עיקר **צה** כ"ש אם חבירו אומר להיות לו ציית דין (מהר"מ סי' קכ"ט):

מז קטו המבזה את החכם אפי' בדברים קטז ואפילו לאחר מיתה **צו** אם יש (נ) עדים כדבר בית דין מנדין אותו ברבים והם מתירין לו כשיחזור בתשובה

ביאור הגר"א

כמ"ש (מ"ק י"ז א') ת"ח עביד דינא כו' ורא"ש שם ואמרינן (כ"ק קי"ג כ') שליח דב"ד כו': [סה] (ליקוט) וכן ת"ח המחזיק כו'. עב"י שתירץ דברי הרמב"ם דלא חשיב לה שהוא בכלל המבזה החכם ודבריו תמוהין ולא עיין ברפ"ג דברכות (דה"כ מאי פליג שם ונמתני' ליכא והא איכא כו' ותניא כו'. הלא ככר חשיב שם המספר אחר מטתן של ת"ח) (ע"ב): [סו] ואם דינו כו'. שם לפי' הרא"ש בשם ר"ת: [סז] ואפי' לא כו'. נדרים נ' ב': [סח] ראובן כו', שם לפי' הרא"ש וע' הג"א שם: [סט] וי"א כו', שם

באר היטב

נזקקין לנדותו ומשמע דברגיל אפי' אינו קובל עליו הב"ד נזקקין לנדותו עכ"ל הש"ך: (מח) לשאלה. וע"ל סי' רכ"ח ס"כ וסי' רל"ח ס"כ וצ"ע דנראה דברי המחבר כסתרי אהדדי וע"ש וק"ל ונ"ל לתרץ דמ"ש המחבר כאן שכל ב"ד שנזקק לשאלה בר שמתא הוא איירי בדבר שעדיין לא נהג איסור כימים שנהג בהם היתר כלעיל סי' ר"ח וכן הוא בש"ס. אבל אח"כ אע"פ שעבר במזיד נשאל עליו. וכל זה בדבר שייך לנהוג איסור וכו' אבל בדבר שאינו שייך כגון שנשבע שלא יאכל ככר ועבר ואכל מתירין לו מיד ומזה מיירי בסימן רכ"ח ורל"ח וכן מבואר חילוק זה להדיא בסימן ר"ח ס"ה ע"ש: (מט) נידויו. אפי' אין שמעון ת"ח. ודוקא אם מסרב אבל אם דוחהו איזה דחיה כגון אין לי מעות עכשיו וכה"ג לא הוי נידוי. מהרי"ק. וכן כשטופהו לצורך המס ולא נתחייב לגמרי אין נידויו נידוי. כ"כ בהגהת אשר"י: (נ) עדים. ולפעמים א"צ עדים כשרים אלא אפילו אשה או קטן או קרובים נאמנים בדבר של קטטות. כ"כ מהרי"ק וכן כתב הרב בח"מ ס"ס ל"ז עכ"ל הש"ך:

כל הקושיות שהקשיתי לפי דברי הרב גם את הלאו גם את השני ולעיקר קושיתו בדברי תוספות איני רואה לה מקום דנהי דלפי האמת דשמותי' לפי כבודו ליכא הוכחה דבכל שלוחא דרבנן התוספות היא ממה שהשיב רב יודא ניעבד שלוחא דרבנן ומה זו תשובה והלא בכל שליח דרבנן לא מנגדינן כל שכן דלא משמתינן ולומר דהחמיר עליו לנדותו אף על פי שלא היה חייב להחמיר עליו תרתי ולפי הגירסא שבגמרא ונינגדיה מר יש ראיה יותר מכרחת שהיאך מקשה רב נחמן ונינגדיה מר מה שאינו דאפילו נגידא אינו חייב בכל שלוחא דעלמא אלא בשליח בית דין להן דבכל שליח מנגדינן וזה פשוט ואשר אני אחזה לי בדברי רש"י אע"פ שאינן מתורצות כל הקושיות שהוא סובר דאפילו נגידא לא מנגדינן לכל שליח דרבנן אלא דוקא לשליח בית דין נבראה משום שביזה את רב יודא ומנדין לכבוד הרב וכששאלו לו רב נחמן אמאי שמתיה מר כרוב עונותיו לא רצה ...

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

כנסת הגדולה

מחמיר עליו לנדותו משום כבודו. ואנכי מסדר דרך אחרת שכפי מה שנראה מדברי ...

[illegible]

מעובדא דר"ל דא"ל אודרכם וכו' אם נתחייבתי לך ממון נידוי מי נתחייבתי לך: קה הרא"ש מעובדא דרב שילא יבמות דף קכ"א ע"א וכתבה הרמב"ם בסוף הלכות גירושין: קו שם והרב אחא וכו' נדרים דף כ' ע"א: קז ג"ז רבינו ירוחם בשם הרא"ש מעובדא דרב המנונא מ"ק דף כ"ו ע"ב: קח כתב בקונדרסין מהא דמנחות משנה ד': קט ג"ז שם משנה ד': קי ג"ז שם ממימרא דרבה ב"ק דף קי"ז ע"א: קיא מעובדא דר"א שברכוהו ב"מ דף נ"ט ע"ב: קיב שבת דף י"ט ע"ב: קיג מימרא דרב יוסף מ"ק דף י"ז ע"א וכפי' הרא"ש הביאו הטור: קיד הגהות אשירי פרק ג' דמ"ק בשם אור זרוע: קטו טור בשם הרמב"ם בפרק ו' מהלכות ת"ת מהא דשמתיה אביי ורבא לההוא טבחא וכו' מ"ק דף ט"ז ע"א: קטז מהא דנידו את עקביא וכו' משנה ו' פ"ה דעדיות ומייתי לה בברכות דף י"ט ע"א:

קיז ממשמעות משנה דאביי ורבא דלעיל שם וממשנה וברייתא ב"ק דף ל"ב ע"א וכתב הבית יוסף שכתב דשיטת גרסינן היו"ד בשו"א והרי"ם בפת"ח כלומר עד שיפייס כמ"ש הרמ"א בשמו: קיח ברייתא מ"ק דט"ז ע"א: קיט וכ' הב"י דה"ה אם הפקיר בחכם גדול ממנו הרבה בחכמה ויראת הטא דהא כע"ה חשיב גביה ואל"ל אם גדול הדור דכלנו חשיב וכו' וממשנה דעדיות לעיל: קכ מהא דשלית ב"ד כאמן כבי תרי לשמתא ב"ק דף קי"ב ע"ב קל וחומר לחכם עלמו ב"י א"נ ממימרא דרב יוסף שציינתי לעיל בסעיף צ"ט מדאמר במלתא דפסיקא ליה תשו' הריב"ש ח"ב סי' ל"ד: קכא ממימרא דרב חסדא מ"ק דף י"ז ע"א: קכב מפורש במ"ש לעיל: קכג תרומת הדשן סי' רע"ו: (ס) דין חרם ר"ג שלא לישא שתי נשים עיין בא"ה סי' א' . עוד החרים שלא יתפלל השליח צבור כשמחזיק אדם חרם עד שיאמרו טובי העיר שיתפלל . חרם שלא להרחיק אדם מאשתו יותר מי"ח חדשים . תקנה שלא לשכור בית עובד כוכבים דדר בו חבירו ישראל כדאי בח"מ סי' רל"ו חרם שלא לקצץ גליון ספר אפי' לכתוב עליו . חרם שלא לבייש לבעלי תשובה מעונם לפניו . חרם שלא לראות בכתב חבירו שלא ברשותו אא"כ זרקו . חרם שלא ליקח כלל כגון כליהם או גביע או בגדי כומריהם וספרי תפלות ומשמשיהם מפני הסכנה . אין אדם רשאי לבטל התפלה בשבת או ביום טוב אלא א"כ ביטל התפלה קודם לכן ג"פ . תקנה שלא לסרב ליכנס בחרם להרים מעשר ולהד יכריח לכולם אם יש מנין בעיר וקודם ר"ג מ"מ היתה תקנה ור"ג מ"ה תיקן לחדשם בכל שנה . חרם על המכה חבירו שיתירו לו הקהל קודם שיתרלו לעשרה במנין עד שיקבל כל מה שיגזור בית דין אם המוכה זועק וקובל עליו ואם לאו יתירו הקהל לעצמם . עוד הוסיף ר"ת בצירוף שאר רבנים חרם שלא לעכב הפקודונות בשביל שום תביעה רק המלמד וכו' כדאי' בח"מ סי' ע"ב . חרם שלא יעשה פקרעות ולא גילות מעות . עוד שם קנס קלוב למכה חוץ מבית הכנסת ובית הכנסת הקנס כפול . עוד שם שלא ידברו בביהכ"נ אך ישבו באימה וביראה העתקתי מסוף תשו' מהר"מ ועוד שם הרבה תיקונים וקלר הגליון מלהכילם והירא דבר ה' יעיין עליהם ועיין בא"ה סי' א' סעיף י' בהג"ה שתקנת ר"ג מן הסתם נוהג בכל מקום :

(כג) ולכן נהגו להקל . גדולה מזאת כתוב בדרישה בשם מהרמ"ץ דמסר"מ כתב דבזמן הזה שהדורות מקולקלין אין מנדין כל מי שראוי לנדות אף בעבירות גדולות דאפילו בשורת הדין לא התירו חכמים פן ימנענו מלעשות תשובה כל שכן שבדורינו שנבלים מבייסים את האדם על ככה ולפעמים אין האדם מושל ברוחו ויבא לידי שפיכות דמים כו' ע"כ לשונו :

של קטטות כ"כ מהרי"ק שורש ק"פ וכן כתב הרב בח"מ ס"ס ל"ז : צז וע"ל סי' רכ"ח סמ"ז . וסי' רל"ב סי"ב כנ"ל :

[ע] קיז אבל אם החכם הוא אין מתירין לו עד שירצה החכם שנידוהו בשבילו (מיהו אם עשה המוחל עליו ואין החכם רוצה למחול מתירין לו נידויו (ב"י)) קיח וכן החכם בעצמו מנדה לכבודו קיט לעם הארץ שהפקיר כנגדו קכ ואין צריך לא עדים ולא קכא התראה קכב ואין מתירין לו עד שירצה החכם ואם מת החכם באים שלשה ומתירין לו :

הגה וע"ל סוף סי' רמ"ג (בהג"ה) אם דנין בזמן הזה דין תלמיד חכם . הקורא לחכם מלשין או מסור אין לך ביזוי גדול מזה ומנדין על זה (מהרי"ק שורש ק"פ) :

מח קכג אם נידו לאדם אחד על שעבר עבירה וגזר השר עונש על מי שיחזיק הנידוי חייבים ליכנס בספק עונש כדי להחזיק דתינו אבל אם נידוהו על דברים שבינו לחבירו כגון שהוליכו לערכאות אין אנו חייבים ליכנס בסכנת העונש :

הגה צז וע"ל סי' רכ"ח סמ"ז גם סי' רל"ב סעיף י"ב [עא] אע"פ שחייב אדם למחות בעוברי עבירה וכל מי שאינו מוחה ובידו למחות נתפס באותו עון [עב] מ"מ אין אדם חייב להוציא ממונו על זה (כג) (יט) ולכן נהגו להקל מלמחות בעוברי עבירה שיש לחוש שיהיו עומדין על גופינו ומאודנו (מהרי"ו סי' קנ"ז) (ס) :

חדושי רע"ק

(בסגנת באר סגולה) דין חרם ר"ג . עיין בשלטי גבורים (פ"ד דשבועות) :

ביאור הגר"א

לפיר"ת ע"ש : [ע] אבל אם כו' . מ"ק שם ואזיל ופייס כו' : [עא] אע"פ כו' וכל כו' . ספ"ה דשבת : [עב] מ"מ אין כו' . קדושין ע"א א' (ע"ל סי' קנ"ז ס"ק ה') :

פתחי תשובה

(יט) ולכן נהגו להקל . עיין בס' בכור שור בחדושיו למס' סוטה דף מ"ז ע"ב שכתב דמזה דשו רבים והתירו דמי להם לחנוף לאחר לו שם ויד קצת אבל שום שררה או שאר תקיפות אע"ג דלא הוי סכנה ע"כ תפוג תורה ואין כופין אם אם איש לא רעהו חיים בלעו ובאמת טעות גמור הוא דדברי מהרי"ו לא נאמרו כ"א בדברי היזיקא ואלת"ה בטלת לא תגורו מעיקרא דודאי לא נאמר לא תגורו כ"א בדאיכא מקום ליראה והאריך בזה :

כנסת הגדולה

מהלשון האמור בפרק מקום שנהגו דמערבא משמי אגידא ולא משמי אשמתא דבר כי רב דכראס דדוקא בת"ח משמי אגידא ולא אשמתא ומהמעם שכתבתי ומלשון שני דספק מקום שנהגו הכי מוכח דסריך וכשמתיה מר ומתרץ כ"מ איניש דעלמא כלומר שרוצה יותר בשמתא מן המלקות הכא דורבא מרבנן הוא דקבלא עבידי ליה כלומר מה שהוא יותר טוב לגורבא מרבנן עבידתי דבמערבא כו' ולשון זה הוא עיקר כמו שפסק הרמב"ם מעתה דברי הרמב"ם והטור אין בהם נפקא ועקם הם ז"ל כתבו להמנדה שליח בית דין מגדין אותו שכך הוא דינו מרוז ואח"כ כתבו שיש רשות לב"ד להחמיר עליו להכותו לשתם מבזה שליח ב"ד דאין פחד אלהים לנגד עיניו וזוה ע"ס ולכן המ"מ תמיר ליה מנדוי והם ז"ל הוציאו דהמבזה שליח ב"ד חייב נדוי מעובדא דרב יהודה ושאם ירצו ב"ד להכותו שמכין אותו מהא דאמרינן דרב מנגיד אמאן דמלעד שלוחא דרבנן ומדקאמר דרב מנגיד משמע שרב היה מתמיר לדוגו במלקות וכ"כ מהאמרינן מסרדעי אמרי בכולהו לא מנגיד רב אלא במאן דמקדם בביאה ובודאי נסרדעי לאקל באו ולא להחמיר וכמ"ש מורי הרב בתשובה הנזכרת ולפי נסרדעי היו סוברים דרב לא היה מנגיד אלא אמאן דמלעד שלוחא דרבנן וכ"ש שלא היה מנדא לפטרו בלא כלום ח"א ואם כותם שלא היה מלקהו אלא מנדהו אם אתה אומר דשמתא חמירא מנגידא נהרדעי באו להחמיר ולימא כדכתיבנא אבל אם אנו אומרים דלגבי ע"ה מלקות חמיר משמתא ושתם תמצא שליח ב"ד הוא ע"ה א"ש דנהרדעי באו להקל דלא סום מנגיד רב למאן דמלעד שלוחא דרבנן אלא היה מנדהו שהוא יותר קל לגבי דידיה ולפי זה כשהשיב רב יהודה לר"ל ליעשר שלוחא דרבנן דרב מנגיד כו' שכוונה ואני שקלתי עליו ולגירסא שגורסת ומינגדים מר הכי פירושא מאחר שהמלקות יותר חמור מהשמתא למאן דמלעד שלוחא דרבנן היה לו להחמיר עליו כדי רשמתו ופשיט דעדיפא מיניה עבדי ליה כלומר שיותר קל לו שהוא הנדוי עשיתי אחר זמן רב נדפסו תשובות הר"ש הלוי ורלאיתי שם בתי"ד סי' י' שהאריך בזה ע"ש ולענין מבזה שליח ב"ד אי בעינן שליח ב"ד דוקא או אפילו שליח ת"ח הרב מהרד"ך בבית כ"ב הדר פ"ו כתב דה"ה מבזה שליח ת"ח והרב מהר"א אלגאזי בתשובת מורי הרב הנזכר הכין מדבריו דדוקא כשנגע ג"כ בכבוד הרב ומורי הרב שם האריך לסותר דאף כשלא נגע בכבוד הרב וקל לכבין :

פנים חדשות

קהל קדוש שעשו הסכמה על השחוק ועבר בעיר ההיא אורח א' וכבר נתעכב שם כמו ששה חדשים אפ"ה כל של"ב בא להסתקע שם אלא לאקראי בעלמא אינו נכנס בכלל ההסכמה . ועיין בח"מ בהלכות מסים . (מהר"א מזרחי ח"א י"ג) : בהסכמות ובתקנות אמדינן דעת מתקני תקנתא בין להוציא ממשמעות התקנה וההסכמה מה שירא לנו בין להכנים ולהוסיף בכלל התקנה מה שלא פורש בה . וכשם שההסכמה אל האיסור אל על הדבר שנכתב והמפורש בהדיא גם על שנוסף מאומד הדעת אל . ושארית יהודה חולק בדף פ"ו . ועיין במהריב"ל ח"ב סי' פ' ובמהרשד"ם ח"מ סימן רכ"ח ובמהרד"ו לוי סימן כ"ח . ובמהרר"א ן' חיים בח"ב סי' קכ"ד . (שם כים ל"ב) : תקנות שהקהל צריך שתיעשנה בהסכמת החכם (מהרד"ל ן' חביב ל"ט) : ההסכמה שכתוב בה שהיוצא מן העיר אבד חזקתו אין בכלל זה היוצא להסתתר או שהוליאוהו לאנסו וכו' . וכ"כ שארית יהודה דף פ"א וכורת מאמת חובות לא מיקרי אנוס . מהרשד"ם בח"מ סי' רכ"ז . ואם פוליה מתוך מעשיו שדעתו להזור אפשר שלא אבד זכותו . שם ובסימן רמ"ד . (שם קל"ת) : מי שהיה מתקוטט עם חבירו ובכלל הדברים אמר לו אני איני ממזר אני איני פברייין הוי כאלו פירש ואמר לו כמוך . (מהרר"ם אלשקאר פ"ת) : קהל קדוש שקבלו עליהם לעשות את יום י"א בשבת כיום פורים לכל דבריו עליהם ועל זרעם ואפילו שיצאו מהעיר ההיא בעבור נס גדול שנעשה להם כל מה שעשו עשוי . (שם מ"ט) : קהל קדוש שהסכימו שלא לעשות מלאכה כלל בתולו של מועד ותכם אחד התיר ליחיד בתנאי שיתן דבר לצדקה לאוי לעונש . (מהרר"ם אלשיך ק"ך) : שני בתי כנסיות שנשרפו והסכימו בשבועה לעשות הא' בית הכנסת והב' בית המדרש ושניהם בבית ה' ושוב לא נבנה בית המדרש ואנשי ביהכ"נ ההוא רוצים לחזור בהם נראה דהדין עמהם כי השבועה היתה בטעות ועיין ומהרשד"ך בח"ח סי' ל"ו כתב שטוב להתירה ועיין בד"ר סי' ספ"ז . (שם קמ"ג) : קהל קדוש שהסכימו שלא יורשה שום יחיד לכנוס עשרה להתפלל ועבר אחד וכינם אין כח לבטל ההסכמה והאנשים האלה צריכים תשובה . (שם קמ"ה) : ק"ק שהסכימו שלא לצאת איש מהסכ"נ שלו לבהכ"נ אחר ויחיד עבר ונען טענה וכו' אין בדבריו כלום . (שם קמ"ו) : עיר אחת עשו הסכמה ואחד מעיר אחרת קבלו בתנאי שאם תתקיים ההסכמה ועברו קצת עליה ועבר גם הוא חייב וכ"כ מהרש"ך בח"א סימן א' וע"ש . ופי' סתם נדרים להחמיר ומ"ש בסי' ס' כתב דפטור . ואם יכולין בני העיר לעכב ביד בן עיר אחרת שלא ישא וליתן לשם . (דברי ריבות קל"ם) : קהל קדוש שהסכימו ושוב קמו הרוב והתירום הרי היא מותרת והרוב מיקרי אפי' שם עניים והדיוטות וע"ב . (שם רכ"ד) : ק"ק שהסכימו שלא לצאת מב"ה ההוא לב"ה אחר ויצאו שם יחידים בטענה רעועה הרי אלו עברו על שבועתם ועכין אין שבועה חלה לבטל את המצוה . (שם רכ"ד) : אין כח ביחידים להוציא עצמם מהסכמת הרבים . (שם רס"ה סי"ג) : קהל קדוש שהקימו להם ג' ראשים מכל קהל וביניהם נתמנו קרובים ונמשכו כך אלו נכנסים ואלו יוצאים ג"ם ובשנה הרביעית קמו ו' ממונים מב' קהלות בלי עצת ממונ' קהל הב' ששם הקרובים והסכימו שלא יתמנו הקרובים עוד אין בדבריהם כלום מכמה טעמים . הסכמת הרוב שלא יהיה מתוך משא ומתן של כולם אין כה ממש ואפילו שיתקבלו אחר כך כולם . (שם ר"ב) : קהל קדוש שעשו הסכמה שלא ילך יחיד להתפלל חוץ לקהלו ובשביל סבה הלך יחיד אחד לעיר אחרת ואחר ה' שנים חזר לקהלו ואחר י' ימים הלך להתפלל בקהל אחר . הלוק יש אם כשהלך לעיר אחרת היתה כוונתו להסתקע שם או לא . (משפט צדק מ"ח) : בדין שמנדה עלמו כעוס"ז וכעוהי"ב בשביל שלא הי' שותפו נוהג עמו כשורה והשב שיותר טוב לו ליפרד ממנו ונדה עלמו אם ישתתף עוד עמו ועכשיו רוצה שאין לו להוציא מזונות כיתו אם לא יחזור וישתתף יש לו התרה . (מהר"י לוי כ"ב מ"ג) :

לקט הקמח

עיין הר"ש הלוי י"ד ס"ם דהאריך למעניתו בשמעון שמנע לראובן ת"ח שלא ידרוש וחרפו וגדפו ברבים דהרבה להאשים אותו וביאור עונשו ודין הנידוי שחייב על שעכב את הרבים מלעשות את המצוה בשמיעת הדרשה חלוול החכם ע"ש והר"ם די בוטון ל"ו ת"ב ובח"ב מס' פרת מ"א סי' צ"ז . (ובתשובה שלי הוכחתי כי בכלל המבזה את החכם הוא מי שקורא אותו בשמו בלא תואר שם חכם הראוי לו ואין זו טענת פטור מה שהתירו לעצמן ההמון הסכלי באמרם כיון שאינו חכם מקהלתנו ושפרנסי הק"ק לא הסמיכוהו בכך אין מן הצורך לקרותו בשם חכם כי מה לנו ולו כי זה הוא שקר מפורסם כי לאו בפרנסי הקהלות תלויה חכמת החכם ואם באמת מעשיו מוכיחים עליו שהוא חכם מה לנו ולסמיכת העמי הארץ הם המה פרנסי הקהלות שעל הרוב הם נוהגים שררה על הצבור לסבת עשרם ולא לסבת ידיעתם כי הנה עינינו הרואות מה שאמר הסליץ דינר קוצר דינר בוצר דינר מתיר דינר אוסר . דינר מעמיד פרנס בור על הציבור . א"כ איפה מי הוא זה ואיזה הוא אשר ימלאנו לבו לבזות את החכם ולקרוא לו בפניו ושלא בפניו בשם ואף כי בלשון גנאי כשונא כאויב בל ישא שם ערו על שפתיו יאמר בינויו כמו מדוע לא בא בן ישי אל הלחם וחמסי על קצת מלומדי התורה שמהם יודעין לברך בתודה תחלה וסוף ומהם שלא ברכו מימיהם בתורה תחלה והם הגורמים להעשירים העמי הארץ שינהגו בזיון זה וכיוצא בלומדי התורה אחרי שמעם מפיהם ומפי כתבם לאמר על כוכבי אור ומלאכי צבאות רבותינו בעלי ההוראה כן כתב הקארו כן כתב הבוטון המודינא הגלאנטי וכיוצא דאילו איישר חילי אמינא ולא מסתפינא שהאומר כך ומכל שכן הכותב כך אף אילו היה באמת השנתו עליו השגה אמיתית הייתי מנדה אותו ברבים כי לדעתי חייב נידוי כי היכי דתהוי ליה כפרה כי אין בזה ספק כי מימיהם אנו שותים ורבים שתו ורבים ישתו כי אילולי חכמתם אשר הניחו לנו בה אחריהם ברכה הלא בספרתם אוי לנו ואוי לדורות הבאים אחרינו ובואו ונחזיק טובה לדורות הראשונים אשר התחכמו להסתיר שמותם עלי אדמות מתגדולים לקרותם בראשי תיבות ונטריקון כתבום בלשון החכמה קראו בשמותם הרמב"ם הרשב"א הריב"ש הר"ן הרמב"ן רש"י בעלי התוספות ודוגמתן לכל גדולי העולם שלא להכשיל את הרבים בעון הקורא לרבו בשמו שאין לו חלק לעולם הבא ואילו החכמים חכמי הזמן היו ממעטים בכבוד עצמן ומרבים בכבוד רבניהם וחבריהם ג"כ העמי הארצות היו מתנהגים על האופן האמור והיה כבוד שמים וכבוד התורה וכבודם מתרבה אכן בעונותינו מאחר שהם יודעים ידיעת ההפכים נוטלים הרשות לעצמן להבזות בעליהם בעיניהם ועוד מעט יסקלום אם באולי ישמיעו לאזנם התוכחת הנצרך להטיל עליהם עול התורה יפרקו עול אפילו מאותם שקבלום עליהם ובהאי פחרא יתיבנא ימים ידברו ויבחנו נא דברי כי זה הוא הדרך לכל דברי העולם וכן דרכו של היצר הרע נכנס דרך סדק המחט כפי שנכנס בפתח האולם מתחיל בחכמי הזמן שלא יהיו נותנין בהם כבוד באמרם אין אלו החכמים שצוותה התורה עליהם לשמור לעשות ככל היוצא מפיהם והתורה לא דברה אלא על החכמים הראשונים כמו הרמב"ם וכיוצא ואחר שכבר הורגלו בזה לומר אין אשם יבואו למאן אף בדברי החכמים הראשונים באותם הדברים אשר לא יערב להם ויאמרו מה זה חכמים הראשונים היו יכולים לטעות כמו אלו שבזמנינו שהם גם הם היו בני אדם מורכבים מבשר ודם וכן על זה הדרך עד שיהיו נכנסים תחת סוג אפיקורסים כמו שבאמת כך הוא כי אחד מעיקרי התורה הוא דכל מי שאינו מאמין באחד מדברי הסופרים קטן וגדול שם הוא אפיקורס יקרא כמ"ש הרמב"ם בספר היד החזקה ובמורה וכן כתב בעל העיקרים דאדם שבא לידי מדה זו וכיוצא בה הוא ממכחישי התורה) :

כפר אחד שהסכימו בכל תוקף זה ימים שלא יוכלו הבעלי בתים להתפלל בביתם בעשרה לסבת השוברי כוכבים שלא יעלילו ותבא תקלה לק"ק אלא כולם יתפללו בב"ה הקבוע אם לא שלשום סיבה או באקראי יכולים להתפלל בביתם בעשרה והנה לעת כזאת רבו האוכלוסים והבע"ב בכפר ההוא והמקום צר להם להתפלל בו ומחמת זה באים לידי קטט תמנעים מלהתפלל בעשרה צדד פנים לכאן ולכאן ונטה דעתו להקל וסיבת ריבוי האנשים והקטט הנמשך קראו סיבה גדולה והדרך אקראי ע"ש ועי' הרש"ך ח"א ס"א וקונטרס אחרון ח"ב ות"נ ע"ד והראנ"ח ח"א צ"ח ורשד"ם א"ח ב' וי"ד קכ"ב וקמ"ג ומהרי"ם ח' ובני שמואל כ"ה ומ"צ ח"ב ס"ו והר"ש הלוי א"ח ח' וי"ד ז' ולחם רב ס"ד וס"ה וס"ח . (פני משה נ"ד) : זה ימים ושנים רבות היה המנהג קבוע בעיר אחת שכל איש שיעלה לא"י לקבוע שם דירה אפילו שהנכסים היו נשארים בעיר ההיא היו פוטרים הנכסים מכל מיני מסים והנה כעת שיצא ראובן והגיה הנכסים אנשי העיר רוצים לעשות הסכמה כי כל איש אשר יצא משם אפי' לא"י שיפרע עמהם חמס על הנכסים שבתוך לעיר וראובן טוען כי אין כח בידם לבטל מנהג קבוע מקדם ואף אם באולי תלה בידם שלא עליו תרד גשם הסכמתם יען הוא יצא בזמן שהיה המנהג והנה אחר שהורה שבדבר המסים וארנוניות הדבר תלוי במנהג שבעיר אפי' שהבעלים יהיו מח"ל או בא"י דהיינו דוקא היכא שאין מנהג אבל הכא שהוא מנהג קדום וגם מנהג זה הוא המשוש בכל הארצות שאין אדם פורע מס אלא במקום שהוא דר שם שודאי ראובן יכול לעכב על ידם ופטור הוא ובפרט כי בהסכמה זו הם מרשלין את הרבים מלקיים מצות דירת א"י ע"ש כי ביאר הרבה מעיפי דינים בפרטות הפטורים והאורחים הבאים להסתחר ועיין הרא"ם ח"א י"ז ומהר"ד בצלאל כ"ה ות"א ס"ם . והרש"ך ח"א קפ"ד ות"ב ל"ה וג"ח והראנ"ח ח"א ל"ט . (שם צ"ח) :

ראובן שהיה טבח ומחמת שנכשל פעם אחת שנבילה טריפה לישראל לאכלה נזרו עליו שלא יוסיף להזיר ולהיות כי חזר לסורו גזרו הק"ק באיסור שלא למכור עוד במיני שרירה ונתקימה הסכמה זו כעשרים שנה וזה ימים ושנים שכפי הנראה ראובן זה חזר בתשובה ומינוהו בכל מיני הק"ק . וכעת אויביו חנם מערערים עליו מכח הגזרה הקודמת אף כי בקיבוץ שנעשה מקריב מראשי הק"ק בעצת ההסכמת החכם התירו לכל הכתובים בפנקס הק"ק שלא למנותם כדי שיתמנו אשר בכללם היה ראובן . העלה כפי הצעת השאלה שראובן נפטר מן הגזרה ובודאי שהבתי דינים שמינוהו כדין עשו ולא נתנם ה' אל הטעות והמכשול כיודעו עליהם ונצב בעדת אל המעירתים מקדשו ועמו וצאן מרעיתו ע"ש דף ע"ח . (מ"צ כ"ט) : ק"ק שמנו עליהם חכם כמנהג לאחר שכתבו וחתמו טובי הקהל ורובם ונשבעו לו על דעתו ועל דעת המכ"ח מקצת הקהל שלא חתמו ונחלקו ובחרו להם הכם א' ונשבעו לו העלה שהרעית נותן שוכה הראשון כיון שלא עירעו מיד כ"א אח"כ לסבת המחלוקת ושטוב וישר הוא שיתפשרו ביניהם כדי שלא להכשילם בשומר השבועה ע"ש . (דרכי נועם ד') : ישא ויתן בדבר ההסכמות הנעשות בקבלה . ויבאר ויחלוק עמ"ש רב אחד שבהנהגת הצבור לעולם אזלינן בתר רובא ושאין חילוק בזה אם אותו רוב עניים או עשירים או הדיוטות והוא ז"ל מחלק ואומר שבעסק ממון הולכים אחר פורעי המס והולן שוין העשיר והעני בענינו אבל אותם הפורעים כסף גולגלתא ואינם פורעים מכם לפי הממון שלהם אינם מכלל הרוב ויבאר דין נדר שהותר מקצתו הותר כולו ע"ש וצ"ק א' ות"ב מס' פרת מפת אהרן ס"ם . (מהרי"ם סת"ם) : על דבר הדורש שדרש ברבים ומרגלא בפומיה שכל מי שעסק בתורה אין שואלין ממנו שום חשבון בעה"ב ושכן כתוב בס' הזוהר הוכיח במישור דברי הזוהר הקדוש ופי' דבריו על נכון ומאד חרה אפו על הדורש שדבר סרה על ה' ועשה תורתו פלסתר רחלילה להאמין דבר זר כזה ואדרבה איפכא מסתברא דקרא כתיב וסביביו נשערה מאד כאשר ביאר ע"ש . ועיין רדב"ז ק"ם וקפ"ו כמה וכמה שדיר ומאנה להעתם על הדרשנים העודים מלבם דברים להוציא המקראות מפשוטן לגמרי ומדרשי

לקט הלכות הסכמות ותקנות וכבוד חכמים הקמח

ומדרשי חז"ל מצויירי בהם צורת נבריה ובילדי נכרים יספיקו לאותו שדרש שהערב רב עשו לבחיר ה' מרע"ה אלוה בירישתו ושתק חירפו ונדפו וקללו עד אשר ישוב אל ה' ויפרסם ברבים שטעה ולא ידע מאי קאמר וישאל מחילה וסליחה מאלהי מרום ותורתו וממשה בחירו אשר נגע בכבודו וסיים בדבריו שאם לא יחזור בו שיודיעו לו ויוחרם והאלהים יבקש את עלבון בחירו וכל ישראל נקיים : עוד עיין ברדב"ז רל"ב דמתרץ סתירת שני המאמרים הנאמרים משם ריב"ל בענין מילי דאגדתא והנמשכים אליהם ע"ש כי טוב לאזהרה להדרשנים שבזמנינו שישמרו לפיהם מחסום ולא יחללו ש"ש בפרהסיא ע"ש ובס' מאור עינים מהארומים ישוב המאמרים הנז' ודומיהם . ועי' בס' נשאל דוד ב"י סי' ס"ה דמראה מוסר לחכמים שבודי' להם הקדמות ומדרשים לעשות הרכבות וחילוקים ויחמיר בענשם ע"ש: **דאין** יכולים וראשים מנהיגי הק"ק לגזור ולהסכים שלא יקנו דגים עד עבור נ"ח מטעם שמוכרי הדגים מייקרים השער לפי שרואים שהיהודים קונים לכבוד שבת אף שהוא יקר ערך דיש לחוש לכבוד שבת ודגים דאורייתא נינהו ע"ש והצמח צדק חולק ומתיר להסכים בסי' כ"ח ע"ש וכבר נכתב בהלכות שבת י"ד סי'. (בית הלל רי"ח) : **קהל** שהסכימו הסכמה בקנס וראובן עבר עליה וחייבוהו וקודם שפרע מת הבן פטור מן הקנס . נכתב בהלכות מכסים וקנסות . (בני אהרן מ"ז) : **ת"ח** שהחזיק וזכה במינוי ושררה לדרוש ברבים וכיוצא דהויא ליה חזקה ואינם יכולים להעבירו מחזקתו אפי' שיש גדול ממנו בחכמה מאחר דזכה בה ' ע"ש וריב"ש ע"ד הב"י א"ח כ"ב תשובת הרשב"א מהרש"ך ח"א ק"ז וח"ג מ"ו ' דברי ריבות קי"ז ' רדב"ז י"א מ"ש נ"ג . (שם ק"ר) : **הוכיח** והעלה דיכולין לשנות מעות הקדש עניים לת"ת דוקא שהיא כנגד כולם . אך מת"ת לשאר המצות אין לשנות אלא דוקא במקום דאיכא סכנת נפשות . וביחיד שנדר לעניי א"י אם לא בא ליד הגבאי יכול לשנותם דוקא לת"ת ושם העלה דלא מהניא חזקה בנכסי הקדש ולא בנכסי הרבים ע"ש ' וכבר נכתב לעיל הל' צדקה עי' מהרי"ט ח"א ס"ג ורשד"ם ח"א כ"ח וכ"ם וקמ"ט. וריב"ל ח"א מ"ט וח"ג ק"י ומוהרי"ט"ץ קנ"ח ובתשובה שלי(לחם רב י"ו): **עיר** גדולה שקבלו עליהם בש"ח חכם לסרכיץ תורה והנה אחר י"ש קם א' מתלמידיו מיחידי הקהל הא' ורצה לדרוש בקהל ההוא בטענה כי החכם הסרכיץ תורה אינו דורש בכל קהלה כ"א פ"א בחדש והי"ז נמצאו אנשי הקהל ההוא עומדין נ' שבתות בלא שמיעת הדרשה . הורה פנים והעלה ראין לו רשות לתלמיד לדרוש בפניו ואפילו שלא למד רוב חכמתו הימנו והוא גדול או שוה לו מאחר דהוא אתרי' דרביה והרוצה לשמוע ד"ת ילך לו לקהל שהוא דורש בו ואל יזלזלו בכבוד הרב , עיין מהרד"ך בית כ"ב ' (שם ע"ג) : **הריסונת** נתונה לת"ח אם רצה למחול על כבודו ולמיזל לאסהודי או לעמוד לדין בפני דיינא דבציר מיניה או עם העם הארץ ליזיל ולומר אבל לכוף אותו שילך לא אמרה ארם מעולם ויכול לסמות שליח ואם יתחייב שבועה אז יבא לב"ד וישבע ע"ש . (רדב"ז ק"ם) : **יבאר** סדר ואופן הלימוד לתלמידים באופן שיעמוד להם בחייהם ויצליחו והרחקה מהחילוקים הנהוגים באשכנז ע"ש . ובס' נשאל דוד סב"י ס"ה דסילא את ידו ופיו ולבו שוין לטובה בתוכחת מגולת מראה מוסר לחכמים ע"ד החילוקים הנהוגים ביניהם ע"ש מתיקות תוכחותיו: **דעתו** ודעת הרב בנו מסכמת דחייב אדם לעמוד מפני רבו שהוא סומא מאחר דמצינו שחייב לכבדו שלא בפניו ואף כי רחה גם ראיה זאת אכן מ"ש הגאון בעל של"ה לאסור גם לסומא שלא ילך אחרי אשה העלה דאף שרבו אינו רואה חייב לעמוד מלפניו ע"ש כי הרב בנו יליף לה ממה שנענש יעקב על אותן השנים שהיה בבית לבן ולא נענש על אותן שהיה לומר בבית מדרשו של שם ועבר והא אביו יצחק כהו עיניו מראות וכסומא ממש קא חשיבי ליה בעלי האגדה הרי זה נמצא שהיה חייב לכבדו אע"פ שהיה סומא ולכך נענש תליף מיניה לרבו שחייב בכבודו ומוראו יותר מאביו דאפי' תימא דכאביו היה פטור מכח לישנא דיתורא דקא חזינא בכבוד רבו הוה מתחייב ע"ש עוד יוסיף ידו בראיות נכוחות ועיין בהלק"ם ח"א סי' קנ"ד דנסתפק אם חייב לעמוד מקמי אשה זקנה . ואי בעינא למיקם מקמי זקן דחזי ביקריה רוקא או אפי' דלא חזי ביקריה כגון נדון המחבר חייבין לעמוד ועוד שם מי שהיה ישן וכשניעור משנתו מצא זקן יושב כנגדו אם חייב לעמוד מפניו ע"ש . (שער אפרים ע"ח) : **המוצא** אגרת סתומה וחתומה שכתוב עליה ופני"ן דרגמ"ה אסור לקרותה וחייב להחזירה וכן נמי יש להחמיר בפתוחה שמא המשלחה מקפיד שלא יודע לאחרים עסקיו ע"ש ובסי' רע"ו דמחמיר אף אם לא היה כתוב עליה ופני"ן . ובסי' קע"ג כתב שאם נתנו לו כתב שיוליך לחבירו וחושש פן תהיה ככתב דוד שנתן לו לאוריה שאין לו תקנה אלא לשרפו באש או לזרוק אותו לים ע"ש ח"א . (הלקט נ"ט) : **וורה** להתיר לראובן ושמעון שהיו דרים באחת הערים מערי תוגרמה שכבשוה גוים ממלכי הארץ ושללו אותה ואת כל אשר בה החרימו אשר להרג להרג ואשר לשבי שבו וילכו ובתוך העיר שם רחל ולאה נשותיהן ולא נודע לבעליהם מה היה להן אם נהרגו או נשבו ואחר זמן מה שאלו לחכם מה דינם לישא להם נשים . כתב דיכולין לישא ואין כאן חשש חרם דרגמ"ה ולא חשש שבועה שנשבעו בשעת הנישואין אפילו תימא שרו"ש היו ממשפחת האשכנזים שעליהן היתה מסר החרם הנז' אין באופן כזה חשש סב"ש שרו"ש היו דרים בערי תוגרמה שלא נתפשטה גזרתו דודאי אין לחוש כלל ע"ש והראנ"ח ח"ב סי' כ' ופני משה ח"ב סי' קי"ז ומוהרי"ט ח"ב י"ד ס"ם ידי"ל ח"ב כ"ב והר"ם אלשיך פ"ו והרש"ך ח"ב ע"ם ומוהריק"א בתשובה דף ס"ב עי"ש ובמחבר עצמי בחלק זה סי' צ' . (פרח מטה אהרן ס"ו) :

טורי זהב | יורה דעה שלה הלכות ביקור חולים | שפתי כהן | באר הגולה

הלכות ביקור חולים ורפואה ונוטה למות וגוסס

שלה מתי מבקרין החולה ואיזה חולים מבקרין וכיצד מתפללין עליו .

ובו י' סעיפים :

א [א] א מצוה לבקר חולים (א) [ב] ב הקרובים והחברים נכנסים מיד והרחוקים אחר ג' (א) ימים ג ואם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסים מיד . (טור בקיצור מס' ס"ה להרמב"ן) :

ב ד אפי' הגדול ילך לבקר הקטן ואפילו כמה פעמים ביום א ה ואפילו (ב) בן גילו [ג] וכל המוסיף ה"ז משובח [ד] ובלבד שלא יטריח לו :

הגה י"א דשונא יכול לילך לבקר חולה (מהרי"ל קנ"ז) [ה] ולא נראה לי ב אלא לא יבקר חולה ולא ינחם אבל שהוא שונאו שלא יחשב ששמח לאידו ואינו לו אלא נצר · כן נראה לי (ב"ס פ' כ"ג) :

ג ו המבקר את החולה לא ישב ע"ג מטה ולא ע"ג כסא ולא ע"ג ספסל אלא מתעטף ויושב לפניו שהשכינה למעלה מראשותיו :

הגה [ו] ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ דהיושב גבוה ממנו אבל כששוכב על המטה מותר לישב על כסא וספסל (ב"י בשם הר"ן והגהות מיימוני והגה"ה) וכן נוהגין :

ד ז אין מבקרין החולה בג' שעות ראשונות של יום מפני שכל חולה מיקל עליו חליו בבקר ולא יחוש לבקש עליו רחמים ולא בג' שעות אחרונות של יום שאז מכביד עליו חליו ויתייאש מלבקש עליו רחמים [ז] (וכל שביקר ולא ביקש עליו רחמים לא קיים המצוה) (ב"י בשם הרמב"ן) :

ה ח כשמבקש עליו רחמים ג אם מבקש לפניו יכול לבקש (ג) בכל לשון שירצה ואם מבקש שלא בפניו ט לא יבקש (ד) אלא בלשון הקדש :

ו י יכלול אותו ד בתוך חולי ישראל שיאמר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל [ח] יא ובשבת אומר שבת היא מלזעוק ה ורפואה קרובה (ג) לבא :

ז [ט] יב אומרים לו שיתן דעתו על ענייניו אם הלוה או הפקיד אצל אחרים או אחרים הלוו או הפקידו אצלו ואל יפחד מפני זה מהמות :

ח יג אין מבקרין ו לא לחולי מעים ולא לחולי העין ז ולא לחולי הראש [י] יד וכן לכל חולי דתקיף ליה עלמא וקשה ליה דיבורא אין מבקרין אותו בפניו [יא] אלא נכנסין בבית החיצון ושואלים ודורשין בו אם צריכין לכבד ולרבץ לפניו וכיוצא בו ושומעין צערו ומבקשים עליו רחמים :

ט ח [יב] טו מבקרין חולי עובדי כוכבים מפני דרכי שלום :

טורי זהב

שלה (א) הקרובים והחברים נכנסים מיד . פירש מו"ח ז"ל הטעם כי היכי דלא ליתרע מזליה להטיל עליו שם חולה כדאמרינן בנדרים (דף מ') רבא יומא קמא דחלים אמר לא תגלו לאינשי דלא ליתרע מזליה כו' אבל קרובים וחברים שנכנסים תמיד בביתו ליכא הרגשה כ"כ ומ"ה כשקפץ עליו החולי נכנסים גם הרחוקים מיד : (ב) בן גילו . פי' שנולד בשעתו ונוטל א' מס' מחליו וכן השני ממה ששייר הראשון נוטל חלק ס' : (ג) בכל לשון שירצה . ולא שייך כאן אין מלאכי השרת נזקקין ללשון ארמי דשכינה עם החולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי וע"כ א"צ אז למלאכים: (ד) אלא בלשון הקודש. משמע דבכל שאר לשונות אין מלאכים נזקקין חוץ מלשון הקודש דוקא והוא דעת הרי"ף הביאו בא"ח סי' ק"א אלא דל"ש בשם הרא"ש דדוקא ללשון ארמי אין נזקקין אבל שאר לשונות הוי כמו לשון קודש *) וא"כ קשה על הטור למה סתם כאן נגד אביו ומצריך דוקא לשון הקודש ונראה דמשום דחולה בעי רחמי טובא על כן כ' כאן שיעשה אליבא דכ"ע :

שפתי כהן

שלה א ואפי' בן גילו . שנוטל א' מס' בחליו : ב אלא לא יבקר כו' . וכתב הב"ח דללוות את השונא ליכא למיחש לשמחה לאידו באשר הוא סוף כל האדם אבל לנחם אבל או לבקר חולה שהוא שונאו יש לחוש לכך ומיהו הכל לפי מה שהוא השנאה ולפי מה שהם השונאים : ג אם מבקש לפניו . הרי מבקש כביכול בפני השכינה עצמה שהרי היא מראשותיו של חולה אבל אם מבקש שלא בפניו אין המלאכי השרת מכירין בכל לשון ועיין בא"ח ס"ס ק"א : ד בתוך חולי ישראל . שמתוך שכוללו עם אחרים תפלתו נשמעת יותר : ה ורפואה קרובה לבא . ובא"ח סי' רפ"ז מסיים המחבר ורחמיו מרובים ושבתו בשלום וכ"פ הב"ח ע"ש : ו לא לחולי מעים . משום כיסופא : ז ולא כו' . שהדבור קשה להם : ח מבקרין חולי עובדי כוכבים כו' . משמע אפי' חולי עובדי כוכבים

באר הגולה

א מפי רב יוסף וכו' ב"מ דף ל' ע"ב : ב ירושלמי דפאה ספ"ג ומסכת שמחות : ג שם : ד נדרים דף ל"ט ע"ב : ה פי' שנוטל א' מס' בחליו (ב"מ דף ל' ע"ב) [נדרים שם] : ו כברייתא שבת דף י"ב ע"ב : ז נדרים דף מ' ע"א : ח ממימרא דרבה בר בר חנה כי הוה אזיל בתר ר"א וכו' שם בשבת מפני שהשכינה עמו . וא"צ למלאכי השרת להכניס תפלתו : ט שם אין מלאכי השרת נזקקין לו שאין מכירין בלשון ארמית סוטה דף ל"ג ע"א : י בברייתא שם וכרבי יוסי וכמימרא דרבי חנינא שם בחול ופירש רש"י שמתוך שכוללו עם האחרים תפלתו נשמעת בזכותן של רבים : יא כת"ק שם וכן כ' הרמב"ם בפרק כ"ד מהלכות שבת ועיין בא"ח סי' רפ"ז : יב ברייתא במסכת שמחות : יג ברייתא נדרים דף מ"א ע"א : יד הרמב"ן בסת"ס : טו ברייתא גיטין פרק ה' דף

נקודות הכסף

(סימן של"ה בש"ך ס"ק ד') ואם בן קשה כו' . כבר קדמו הפרישה בכל זה :

בית לחם יהודה

(סימן של"ה שו"ע סעיף א') **מצוה** לבקר חולי' . ובקונטרס אחרון של לחם הפנים הביא כמה דברים בשם שבילי אמונה לנסות החולה אם יחיה ואם ימות ח"ו. ולי נראה שלא לעשות כן שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך ואל יחקור על העתידות רק לבקש רחמים על חולה ואם תראה איזה סימן למיתה ח"ו לא יבקש עליו רחמים כמ"ש בשו"ע ס"ד שאין מבקרין בג' שעות אחרונות של יום שאז מכביד עליו ומתייאש מלבקש עליו רחמים ומכ"ש כשרואה

בית הלל

(סימן של"ה בש"ע סעיף ג') אלא מתעטף ויושב לפניו שהשכינה למעלה מראשותיו. וכתב מור"ם בהגה"ה דוקא כשהחולה שוכב על הארץ דהיושב גבוה ממנו אבל כששוכב על המטה מותר לישב על כסא או ספסל וכן נוהגין עכ"ל והנה לפי גירסת גמרא שלנו וגם כל הפוסקים שכתבו מתעטף וישב לפניו שהשכינה למעלה מראשותיו . מלשון זה משמע שמותר לישב בכל צד שירצה אפילו מראשותיו אך שלא יהא גבוה מהחולה . אבל בספר הזוהר בפרשת פנחס עמוד רכ"ע משמע שאסור לישב מראשותיו אפילו שלא גבוה מהחולה אף אפילו כשהן יושבין בשוה משום שהשכינה למעלה מראשותיו ועוד שלא

שיורי ברכה

(סימן של"ה סעי' ג' בהג"ה) **מותר** לישב על כסא וכו' . ולא ישב מראשותיו עיין מעבר יבק מאמר ג' ס' ו' הרד"ק

ביאור הגר"א

שלה [א] מצוה כו' . סוטה י"ד א' ופ"ה דשבת (קכ"ז א') ופ"ק דב"ק (ק' א') ופ"ב דב"מ ופ"ד דנדרים (ל"ט מ') : [ב] הקרובים כו' . מס' שמחות וכמ"ש למטה וירושלמי פ' התקבל והביאו הרא"ש שם סס"ו וספ"ג דפאה והביאו הרא"ש פ"ט דב"ב פ"ח איתא ש"מ כל שלא קפץ עליו החולי דרך ארץ הקרובים נכנסים אצלו מיד והרחוקים אחר שלשה ימים ואם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסין אצלו מיד דלמא ד"ה ר' פנחס ר' חזקיה סלקון למבקרא לר' יוסי בתר תלתא יומין א"ל בי בעיתון מקיימא מתני' ר"ל שותחברים הן כקרובים ; [ג] וכל המוסיף כו' . שם בנדרים דכא אמר כו' : [ד] ובלבד כו' . שם בסוגיא : [ה] ולא נראה לי כו' . סנהדרין י"ם א' : [ו] ודוקא כו' . תוס' שם ד"ה לא כו' והר"ן בנדרים ס' א' ד"ה לא כו' : [ז] וכל שביקר כו' . כמש"ש אר"ש בריה דר"א לא ליסעוד כו' וכמ"ש בש"ע ושם כי אתא רד"א כל המבקר כו' : [ח] ובשבת כו' . עמ"ש בא"ח סי' רפ"ז : [ט] אומרים לו שיתן כו' . הה"א בשם מ"ש ואינה במס' שמחות שלנו ח"ל שם במ"ש דהיא א"ד ת"ר משאדם שלה למטה נכנסין אצלו ואומרים לו לא דברים מחיים ולא דברים ממיתים שמא הלוית או שמא הלוך אדם שמא הפקדת אצל בני אדם או שמא הפקידו אצלך ואין נכנסין אצלו לא בראשון ולא בשני אלא בשלישי ואם היה מטורף אפי' בראשון והקרובין נכנסין אצלו בכל שעה שביקור חולים אין לה שיעור : [י] וכן כל כו' . מסש"ש מאי טעמא כדר"י דאר"י דיבורא כו' : [יא] אלא כו' אם צריכין כו' ושומעין כו' . כמש"ש מ' א' מעשה כו' כי אתא רד"א כו' : [יב] מבקרין כו'

בחולי

באר היטב

שלה (א) ימים . פירש הב"ח הטעם כי היכי דלא ליתרע מזליה להטיל עליו שם חולה (כדאיתא בנדרים דף מ') אבל קרובים וחברים שנכנסים תמיד בביתו ליכא הרגשה כ"כ ומ"ה כשקפץ עליו החולי נכנסים גם הרחוקים מיד : (ג) לבא . ובא"ח סימן רפ"ז מסיים המחבר ורחמיו מרובים ושבתו בשלום וכ"פ הב"ח ע"ש :

וטעה

י (ה) ט (א) טו בחולי מעים אין האיש משמש את האשה (°) אבל האשה משמשת את האיש:
הגה [יג] י"א שמי שיש לו חולה בביתו ילך אצל חכם שבעיר שיבקש עליו רחמים (כ"י ס' י"כ) י וכן נהגו (ב) לברך חולים בב"ה לקרא להם שם חדש [יד] כי שינוי השם קורע גזר דינו יא [טו] ניחום אבלים קודם לבקור חולים (יו כל בו) (°):

שלו דיני הרופא. ובו ג' סעיפים:

א (א) א א נתנה התורה רשות לרופא לרפאות [א] ומצוה היא ב ובכלל פיקוח נפש הוא [ב] ג ואם מונע עצמו הרי זה שופך דמים [ג] ואפי' יש לו מי שירפאנו שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות [ד] ה ומיהו לא יתעסק ברפואה אא"כ הוא בקי ולא יהא שם גדול ממנו שאם לא כן הרי זה שופך דמים ב [ה] ו ואם ריפא שלא ברשות בית דין חייב בתשלומין אפי' אם הוא בקי ואם ריפא ברשות ב"ד (א) וטעה והזיק פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ג [ו] ואם המית ונודע לו ששגג (ב) גולה על ידו:

ב [ז] י הרופא (ב) ד אסור ליטול שכר החכמה ה (ג) והלימוד [ח] אבל שכר הטורח [ט] והבטלה מותר:

ג [י] ח מי שיש לו סמנים וחבירו חולה וצריך להם להם אסור לו להעלות בדמיהם יותר מן הראוי ט ולא עוד אלא אפילו פסקו לו בדמיהם הרבה מפני צורך השעה שלא מצאו סמנין אלא בידו אין לו אלא דמיהם [יא] י אבל אם התנה בשכר הרופא הרבה חייב ליתן לו שחכמתו מכר לו ואין לו דמים:

שפתי כהן

כוכבים לחוד וע"ל סי' קנ"ח: ט בחולי מעים כו'. דחיישינן כיון שהיא חולה והוא בריא שמא יבא עליה בע"כ אבל האשה משמשת האיש דכיון שהאיש חולה ליכא למיחש שיבא על אשה בריאה בע"כ דכיון שהיא בריאה והוא חולה יכולה היא שתנצל מידו עכ"ל עט"ז והוא מדברי ב"י אבל הד"מ והב"ח והדרישה השיגו על הב"י בזה ופירשו דמדאיתמר דין זה גבי חולי מעים ש"מ דלא שייך אלא גבי חולי מעים דכשנפנית איכא גילוי מלפניה ומאחריה ואיכא חששא דילדו תקפה עליו כו' ע"ש וע"ל סי' קצ"ה ס"ק י"ט ולקמן סי' שכ"ב ס"ג: י וכן נהגו לברך החולים כו'. עיין בא"ח סי' כ"ד ס"ב כתב הרב דיש נוהגין לברך החולה בין שתבא ליולד וכתוב בדינים והלכות של מהרי"ו סי' ח' שאין לברך החולים בשבת ויו"ט וכ"כ בתשובה סי' קע"ו. ובא"ח ס"ס רפ"ח כ' הרב דמותר לברך בשבת חולה המסוכן בו ביום:
יא ניחום אבלים קודם כו'. שניחום אבלים הוא גמילות חסד עם החיים ועם המתים וכתב הב"ח כשא"א לקיים שניהם מניח את החולה ועוסק בנחמות אבלים אבל כשאפשר לקיים שניהם ביקור חולים קודם כדי לבקש רחמים עליו שיחיה או לרבן ולכבד לפניו דחשיב כאלו מחייהו וע"ל סי' ר"מ סי"ב (דין מי שאסר הנאתו על חבירו אם יכול לבקרו נתבאר בסי' רכ"א סעיף ד'):
שלו א נתנה התורה כו'. שלא יאמר מה לי לצער הזה שמא אטעה ונמצאתי הורג בשוגג: ב ואם ריפא שלא ברשות ב"ד וטעה והזיק חייב בתשלומין. אבל אם הזיק במזיד אפי' ריפא ברשות ב"ד חייב בדיני אדם וכ"מ בפרישה ס"ו: ג ואם המית כו'. ומ"מ א"ל למנוע בשביל חשש טעות ומצוה היא כמו שנתבאר: ד אסור כו'. דאבידת גופו היא ורחמנא אמרה והשבותו לו לרבות אבידת גופו: ה והלימוד. כלומר

טורי זהב

(ה) בחולי מעים כו'. בד"מ נתן טעם דפירות כשאיש משמש לנקיבה בקישוה ודברים כאלו יותר מאשה לאיש כי יצרו של איש גדול משל אשה ולי נראה הטעם דבחולי מעיים צריך החולה הרבה פעמים להיות לו לסיוע לקום לעשות צרכיו ונמצא שיבא האיש המשמש לאשה חולנית כזאת לידי קושי כיון דמתעסק בגופה תמיד משא"כ בשאר חולי שא"צ להקימה ולסעדה כ"כ אבל אשה לאיש בכל גווני מותר כי אין כח באיש להתקשות בעת ההיא:
שלו (א) נתנה תורה רשות כו' ומצוה היא כו'. קשה כיון דבאמת מצוה היא למה קרי לה תחלה רשות ונראה דהכי הוא כוונת הענין זה דרפואה האמיתית היא ע"פ בקשת רחמים דמשמיא יש לו רפואה כמ"ש מחלתי ואני ארפא אלא שאין האדם זוכה לכך אלא צריך לעשות רפואה על פי טבע העולם והוא יתברך הסכים על זה ונתן הרפואה ע"י טבע הרפואות וזהו נתינת רשות של הקדוש ב"ה וכיון שכבר בא האדם לידי כך יש חיוב על הרופא לעשות רפואתו וזה מבואר בגמרא פרק הרואה (דף ס"ב) דאמר רב אחא הנכנס להקיז דם אומר יהי רצון מלפניך שיהא עסק זה לי לרפואה ותרפאני כי אל רופא נאמן אתה ורפואתך אמת לפי שאין דרכן של בני אדם לרפאות פירש"י כלומר לא היה להם לעסוק ברפואות אלא לבקש רחמים אמר אביי לא לימא איניש הכי דתנא דבי רבי ישמעאל ורפא ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפא נראה פי' הגמרא בדרך הזה דרב אחא הצריך לומר האי לישנא שכן אין דרכן של בני אדם בנוסח התפלה שאומר המקיז דם דהיינו שהוא מתפלל למה מבקש רפואה על ידי ההקזה שהוא לפי הטבע אף שאינו מן הראוי לעשות כן אלא לבקש רחמים להנצל ע"י רחמים של מעלה מ"מ מאחר שכבר נהגו לעשות רפואה ע"י הטבע גם אני עושה כן ועל כל פנים אני מודה שהכל בא על ידך כי אל רופא נאמן אתה ועל זה חולק אביי דלא לימא שכן נהגו דגם התורה הסכימה על זה שיהא רפואה ע"פ הטבע כי ילדה תורה לסוף דעת האדם שלא יהיה זכאי כל כך שתבא רפואתו ע"י נס מן השמים וע"כ אין שייך לומר דהאי קרא דרפא ירפא קמ"ל מצוה דאלו האדם זכאי אינו צריך לכך ואדרבה היה צריך דוקא רפואה ע"י שמים אלא דלפי דרכו של אדם רשות הוא לו וע"כ הוה האידנא חיוב בדבר ומצוה היא כיון דלפי מעשה האדם חיותו תלוי בכך כן כ"ל נכון ועיין ברמב"ן פ' בחקותי שהאריך בענין זה של רפואות ומדבריו משמע בפירוש ורפא ירפא כמ"ש: אך יש לי מקום עיון במה שכתב שם שאין מעשה רפואות בבית הצדיקים וכן אמרו כל כ"ב שנה דמלך רבה אפילו אומנא לביתיה לא קרא עכ"ל משמע דמפרש שלא הולרך לרפואה ובגמרא משמע דהוא הלך לבית האומן רק שלא נהג כבוד בעצמו לקרוא אותו לביתו. שוב ראיתי בסוף הוריות מביא גם כן אגדה זאת ומביא בעל עין יעקב שם פירוש גאון דהכי קאמר הזכות של ענוה של רב יוסף גרמה שלא הוצרך כלל לאומן ולזה כוון גם הרמב"ן: (ב) אסור ליטול שכר החכמה והלימוד. פי' שנומד אותו לעשות רפואה לפי שאבידת גופו היא ורחמנא אמר והשבותו לו

באר הגולה

פ"א ע"א: טו ברייתא באבל רבתי פרק י"ב: (°) פי' דכיון שהוא חולה והיא בריאה יכולה היא שתנצל מידו: יו הרמב"ם בפרק י"ד מהלכות אבל ונתן טעם בזה שניחום אבלים גמילו' חסד עם החיים והמתים: (°) דין לברך את החולה בשבת עיין בא"ח ס"ס רפ"ח ודין המודר הנאה אם מותר לבקרו עיין בסי' רכ"א):
א תנא דבי רבי ישמעאל וכו' ב"ק דף פ"ה ע"א: ב הרמב"ן בספ"ה הואיל ומתלין שבת ברפואות ולייניתיו בא"ח סי' שכ"ח: ג יומא דף פ"ד ע"א וע"ב וכ"ש זה: ד מהירושלמי פ"ד דנדרים: ה שם בשם: ו מהתוספתא דב"ק פ"ח: ז ממשנה כנוטל שכר וכו' בכורות דף כ"ט ע"א: ח מתוספתא דבת תמוה דרב ספא יבמות דף ק"ו ע"א [וע"ש בשם הריטב"א ז"ל]: ט מברייתא הכי שהיה בורח וכו' שם: י הרמב"ן שם וכ"כ ה"ה בשם הרשב"א:

בית לחם יהודה

טומנים לכן לא העתקתי ואסו' לנסות: (שם סעיף י' בהג"ה) וכן נהגו לברך את החולה כו'. עי' בא"ח סי' כ"ד. כתוב בספר חסידים (עיין בהערה לסימן של"ד) מנודה שנידוהו בהסכמת הקהל אם חלה אין מברכין אותו שנאמר והבדילו ס' לרעה:
(סימן של"ו שו"ע סעיף א') נתנה התורה רשות. כתב בספר חסידים דמי שאינו יכול להזהר לאשתו לא יאכל דברים אסורים:

בית הלל

ליטב לרגליו משום דמלאך המות הוא לרגליו ודוקא לאדם בינוני אבל צדיק גמור ה' יסעדנו על ערש דוי דשכינתא סביב כל גופו עד רגליו ולרשע גמור מדת הדין סביב בכל לד וז"ל ברעיא מהימנא אוף הכי שכינתא אסחרית לגופא וסמיך ליה ה' יסעדנו על ערש דוי ובגין דא אוקמוה מארי מתני' המבקר את החולה לא ליטב מראשותיו משום דשכינתא על רישי ולא לרגליו דמלאך המות לרגליו האי לאו לכל בר נש אלא לבינוני אבל לצדיק גמור ה' יסעדנו על ערש דוי על רישי ושכינתא אסחר גופיה עד רגלוי ובגין דא אתמר ויעקב ויאסף רגליו אל המטה ודא שכינתא דאתמר בה והארץ הדום רגלי ולרשע גמור מדת הדין אסחר ליה בכל סטרא ודא יצה"ר דמדת הדין אסחר ליה בכל סטרא מרכלא דליה דפניו מוריקות בכסה דלאוכן ג' שפות דזריק ביה מלה הס"ד והאריכות מרה כלענה דא דוכרא יותר מכבד נוקבא עכ"ל: (שם סעיף י' בהג"ה) י"א שמי שיש לו חולה בביתו ילך אצל חכם שבעיר שיבקש עליו רחמים כו'. וזהו מנ' הכ"ן המנהג זה בלפסת מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך ויבקש פני הרב תופסי ישיבה שיברך אותו עכ"ל: (סימן של"ו ש"ע סעיף ב') הרופא אסור ליטול שכר החכמה והלימוד אבל שכר הטורח והבטלה מותר. ונראה דלעצ"ג דאין כאן שום טורח מ"מ הטעם הוא משום דאבידת גופו הוא ורחמנא אמרה והשבותו לו לרבות אבידת גופו ואמרינן בענין עשיית המצוה מה אני בחנם אף אתה בחנם הלכך שכר החכמה והלימוד אסור כיון שהוא מצו' ובמצוה אמרי' מה אני בחנם אף אתה בחנם אבל שכר בטלה מותר כתורה:

חידושי רע"ק

(סי' של"ו סעיף א') נתנה התורה רשות לרופא. במהרי"ל (בלקוטים שבסוף הספר) איתא וז"ל אמר לנו מהרי"ל כל הרפואות שבכל התלמוד אסור לנסות אותם משום דאין אדם יכול לעמוד על עיקרן וכי לא יעלו בידם ילעגו וילגלגו על דברי חכמים מלבד הא דאיתא בשבת (ס"פ במה אשה) מי שיש לו עצם בגרונו מביא מאותו מין ר"ל מאותו מין עצם ויניחו לו על קדקדו ויאמר הכי (חד חד נחית בלע בלע נחית חד חד) והלחש הזה בדוק ומנוסה לכן אותו לבד מתירו ולא שום א' יותר עכ"ל. וראיתי בספר שושני לקט שכתב ושמחת שמצאתי שינוי נוסחאות לכן אודיעך הנוסחא אחרת במפעלות (סי' של"ח) וז"ל מי שנכנס עצם בצוארו או דבר אחר יקח כלי עם מים קרים מן באר ותשים רגלך השמאלית בתוך המים ואיש אחר ילחוש באזנך חד חד נחית בלע בלע נחית בלע נחית חד חד וצריך להניח מאותו מין על קדקדו ויאמר לחש הנזכר נ"פ ואחרי הלחש הנזכר יאמר (יזר יזר בלע בלע יזר יזר) עכ"ל [אמר המסדר עיין בג' שם לאדרא פירש"י עצם של דג נימא נעצתא בסחש כו' ושם דף ס"ז ע"ב אמר אביי כו' ודלא מפרשי ארבעין וחד זימני]: (סעיף ג') אבל אם התנה. ע' בת' בנימין זאב (סי' ר"פ):

ביאור הגר"א

כו'. גטין ס"א א' ומפרש עם לאו דוקא [ועמ"ש בר"ס שס"ז]: [יג] י"א כו'. ב"ב קט"ז א': [יד] כי שינוי כו'. בפ"ק דר"ה (ט"ז ב'): [טו] ניחום כו'. עמ"ש בסי' ש"ה
שלו [א] (ליקוט) ומצוה היא. כמ"ש בפ"ד דנדרים מ"א ב' ועראי"ש בפירושו שם ד"ה רפואת כו' ובפסקיו שם ע"כ: [ב] ואם מונע כו'. כמ"ש בירושלמי אצל פ"ג והביאו הרא"ש בפ' בתרא דיומא השואל ה"ז ש"ד: [ג] (ליקוט) ואפילו כו'. ירושלמי שם והביאו הרא"ש בפסקיו שם ע"ש ובר"ן שם ד"ה אלא רפואת כו': [ד] ומיהו כו'. ק"ו משאר דינין והוראות שבתורה שאסור אם לא בכה"ג ואמרינן ברפ"י דסנהדרין רב לא שבק כו' א"ה אחר כו' ובסוף קדושין טוב שברופאים כו' (ע"כ): [ה] ואם ריפא כו' ואם כו'. תוספתא (פ"ו) דב"ק רופא אומן שריפא ברשות ב"ד פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים ומשמע דוקא ברשות ב"ד: [ו] ואם כו'. תוספתא (הביאה הרמב"ן בתה"א) רופא אומן שריפא ברשות ב"ד והזיק ה"ז גולה: [ז] (ליקוט) הרופא כו'. דאמרינן (בספרי וב"ק פ"א כ' וסנהדרין ע"ג א') והשבותו לו זה אבידת גופו וכל שמצוה אסור ליטול שכר ע"ז כמ"ש בפ"ד דבכורות (כ"ט א') וכן באבידה (ע"כ): [ח] אבל כו'. כמ"ש שם [ופ"ב דקדושין] בגמ' לא קשיא כאן שכר כו': [ט] והבטלה. שם במתני' וגמ' ופ"ב דב"מ: [י] מי כו' ולא עוד כו'. סהא דיבמות ק"ו א': [יא] (ליקוט) אבל אם התנה כו' ואע"פ כו'. דלא כ"ס דטעמא דבורח משום דחייב להצילו משום השבת אבידה

פתחי תשובה

שלה (א) בחולי מעים. עט"ז סוף ס"ק ה' ועיין בתשובת נו"ב חלק אה"ע סימן ס"ט: (ב) לברך חולים. עיין בה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל שכתב בשם מהרי"ל שאין לברך החולה כשהוא במקום אחר. ועיין בשו"ת נחלת שבעה סימן כ"ט שחולק עליו ועשה מעשה לברך חולה בשבת בבהכ"נ אף על פי שהחולה לא היה שם בעיר רק בישוב שהיה רחוק מהלך שעה ויותר והביא ראיה מגיטין דאפילו הניחו זקן או חולה נותן לה בחזקת שהוא קיים וגדול אחד כתב להעמיד דברי מהרי"ל והוא חזר והשיב לו עיי"ש מסי' ס"ז עד סימן ס"ח:

באר היטב

שלו (א) וטעה. אבל אם הזיק במזיד אפי' ריפא ברשות בית דין חייב בדיני אדם. ש"ך: (ב) גולה. כתב הש"ך מ"מ א"ל למנוע בשביל חשש טעות ומצוה היא: (ג) והלימוד. כלומר שלומד הרופא להולה או להמתעסק

ברכי יוסף

(סימן של"ה סעיף י' בש"ע) בחולי מעים אין האיש משמש את האשה וכו'. משמע דוקא בחולי מעיים אבל בשאר חולי לא (להקימה) ולהשכיב' וכיוצא שרי לי' לאיש לשמשה והא דאמר הרב תרומת הדשן סי' רנ"ב דאשה חולה והיא נדה אסור לבעלה ליגע בה כדי לשמשה כגון להקימה ולהשכיבה ה לשמשה כשהיא נדה שאני התם דבעל אשה הוא וגייסא בה ותקיף יצריה: (שם) אבל האשה משמשת וכו'. נראה דאף שהוא חולי מעים ותבוא האשה לידי הרהור לא חיישינן

שיורי ברכה

(שם סעיף י') וכן נהגו לברך החולים וכו'. יש מי שכתב דאדם שהוא מנודה בהסכמת הקהל אם חלה אין לברך אותו כי בברכה כמלאו מתירים החרם וצריך הסכמת קהל. מעבר יבק מאמר שפת אמת ס' יו"ד. ויפה כתב הרד"ק בהגהותיו כ"י: המתפלל על אביו או רבו אין לומר אדוני אבי או רבי ואלופי וכיוצא דאין גבהות לפני המקום אלא יאמר אבי או רבי מעבר יבק. מאמר שפתי לדק פ"ח. הרד"ק בהגהותיו כ"י:

גליון מהרש"א

(סי' של"ו סעיף א') רשות לרופא. ואם נותן סם אשר אם לא יהיה לו לתרופה ימהר מיתתו עוד עי' בגליון ריש סי' קנ"ה: (ס"ע סעיף ג') חייב ליתן לו. ובשדכן עי' בח"מ סוף סי' רפ"ד:

יד אברהם

(סימן של"ו סעיף א') נתנה התורה רשות לרופא לרפאות ומצוה היא. ולכלל שיהא לבו לשמים וידע שאמיתת הרפואה ממנו וידרשנו ולא יכוון שהכל תלוי בכח שלוני ובאיש הרופא וכמ"ש גם באלו לא דרש את ה' כי ברופאים: (שם) ואם רופא ברשות ב"ד וטעה כו' ואם המית ונודע לו ששגג גולה על ידו.

הקשה בס' מעשה רוקח מאי שנא מהרב המכה את תלמידו או שליח ב"ד שהכה את בעל הדין הנמנע לבוא לדין והמיתו בשגגה דפסק הרמב"ם בה' רוצח דכיון ששגג והרגו בשעת עשיית המצוה פטור מגלות. וי"ל ... ה ברפואתו כשמת. משא"כ בכל הני דלקחשיב הרמב"ם שם אף שמת מצוה קעביד כמה שלמדו תורה או שהזמינו לדין. ואפשר שלזה נתכוון מ"ש הרשב"ץ בתשובה הובא בס' ברכי יוסף שכתב דליכא לאפלוגי בין רופא לנכך. אבל מ"ש בעל ברכי יוסף בזה רחוק ודחוק עי"ש:

לו לרבות אבידת גופו ואמרינן בענין עשיית המצוה מה אני בחנם אף אתה בחנם: (ג) ולא מפקיעין מידו חיוב שלו. כן הוא הנוסחא בהעתק הבית יוסף דברי הרמב"ן וכן עיקר ורצונו לומר דאע"פ שיש איסור בנטילת שכר על הלימוד והחכמה כמ"ש בסעיף ב' מ"מ כיון שכבר התנה עמו והתחייב נגדו חייב לשלם כיון דלאו עליה דידיה לחודיה רמיא מצוה זאת דהא כל אדם יוכל להתחכם ללמוד רפואות ואע"ג דבכורח מבית האסורים והיתה מעברות לפניו ואמר לו העבירני ואתן לך דינר אין נותן לו אלא שכרו כמו שכתוב בחושן משפט סימן רס"ד שאני התם דקצבה יש לאותה פעולה משא"כ בחכמת הרפואות שאין לה שיעור ומתחלה לא היה חיוב עליו ללמוד זה על כן מהני התנאי דוקא בזה כן נראה לי ביאור הדברים:

שלט (א) אין קושרין לחייו. כל מה דחשב כאן הטעם דאין מקרבין מיתתו כי כל אלו הם קירוב מיתה והשמעת הכר הוא ג"כ סימן

כלומר שלומד הרופא לחולה או להתעסק עמו שיעשה לרפואתו כך וכך: ו שכל מצות עשה דרמיא אכולי עלמא אם נזדמנה לא' כו'. כל"ל: ז ולא מפקיעין מידו חיוב שלהן. והב"ח כתב דל"ל חיוב שלו וה"פ ל"מ שאם כבר קבל הרופא שכר שקבלו והרי הוא בידו שאין מוציאין מידו אלא אפי' לא קבל כלום אלא שקבלו לו ונתחייבו לו בכך וכך צריכין לשלם לו מה שנתחייבו לו ע"ש:

הגה [יב] ואע"פ שיש מצוה עליו לרפאותו ו שכל מצות עשה דרמיא אכולי עלמא אם נזדמנה לא' ולא רצה לקיימה אלא בממון אין מוציאין הממון מידו (ג) ז ולא מפקיעין מידו חיוב שלהן (טור יא):

שלז חולה שמת לו מת. ובו סעיף אחד:

א [א] א חולה שמת לו מת אין (א) מודיעין אותו שמא תטרף דעתו עליו א ואין קורעין חלוקו ב ואין בוכין ואין (ב) מספידין בפניו שלא ישבר לבו ומשתיקין את המנחמין מפניו:

שלז א ואין קורעין כו'. פי' ל"מ שאין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו אלא אפי' נודע לו אין מניחים לו לקרוע שמא תגדל דאגתו וכ"כ הב"ח בשם הר"ן: ב ואין בוכין כו'. כתב הב"ח נראה דה"פ ולא עוד אלא שאין בוכין ואין מספידין בפניו אף על מת שאינו קרובו של חולה שלא ישבר את לבו פי' דכיון שרואה החולה הזה שזה הפלוני מת ובוכין ומספידין עליו בפניו נשבר לבו מפחדו שמא ימות גם הוא ומטעם זה משתיקין המנחמים בפניו שע"י המנחמים נזכר למיתה אותו פלוני ומתפחד שמא ימות גם הוא גם קרוב לפרש שאין בוכין ומספידין כמי מיירי שמת לו מת ונודע לו שמת קאמר וכן משתיקין המנחמים על מת שלו:

שלח וידוי החולה וכיצד אומרים לו. ובו ב"ס:

א (ג) א נטה למות א אומרים לו התודה [א] ב ואומרים לו הרבה התודו ולא מתו והרבה שלא התודו ומתו ובשכר שאתה מתודה אתה חי [ב] ג וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא [ג] ואם אינו יכול להתודות בפיו יתודה בלבו [ד] (ואם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור מיתתי תהא כפרה על כל עונותי) (ר סור) ה וכל אלו הדברים אין אומרין לו בפני ע"ה ולא בפני נשים ולא בפני קטנים שמא יבכו וישברו לבו:

ב ו סדר וידוי שכיב מרע מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שרפואתי ומיתתי בידך יהי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלימה ואם אמות תהא מיתתי כפרה על כל [ה] חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ותן חלקי בגן עדן וזכני לעוה"ב הצפון לצדיקים. [ו] (ואם רוצה להאריך כוידוי יוה"כ הרשות בידו) (כל בו):

שלח א אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין. טור וש"ס שבת דף ל"ב ע"א כתב הב"ח ומשמע דוקא בנטה למות אבל בלא נטה למות אין אומרים לו התודה כדי שלא יהא נשבר לבו ואע"פ שאח"ל הרבה הולכים בשוק ומתודים מ"מ כשאומרים לו לאדם התודה שכן דרך

שלט דיני הגוסס (ואמירת צידוק הדין) ומה הם הסימנים (*) היפים. ובו ה"ס:

א [א] א הגוסס א הרי הוא (א) כחי לכל (א) דבריו (א) ב אין קושרין לחייו ג ואין סבין אותו ואין מדיחין אותו ואין פוקקין את נקביו ד ואין שומטין הכר מתחתיו ואין

(*) מהסימנים נשמטו בשו"ע ונמצאו בטור יו"ד ע"ש.

כל המומתים מתודים ידע הוא שמסוכן הוא מאד דאל"כ לא היו מזכירין מיתתו בפניו ויהיה נשבר לבו לפיכך אין אומרים לו כך אלא בנטה למות כו' נראה מדבריו דלאומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין ולכך אין אומרים לו כך אלא בנטה למות אבל הפרישה כתב דהאי שכן דרך כל המומתין מתודין לשון הטור הוא ולא שיאמרו לו כך וה"כ אפי' בנטה למות אין אומרים לו כך ואע"ג שהב"ח הביא אח"כ לשון רש"י שכתב אומרים העומדים שם שכן דרך כל המומתין מתודין כדתנן בסנהדרין כו' אין דעת רש"י לומר שהעומדים שם אומרים כל המומתין מתודין דא"כ היאך כתב כדתנן בסנהדרין כו' אלא האי שכן דרך כל המומתים כו' דבור אחר הוא ומתחלה פי' שאומרים מאן ניניהו האומרים ומפרש העומדים שם ואח"כ מפרש שכן דרך כל המומתים כדתנן בסנהדרין כו' מל' שכן דרך כל המומתים כדתנן בסנהדרין כו' ומ"מ נראה דדוקא בנטה למות אומרים לו התודה דאל"כ חושב שמסוכן הוא וישבר לבו אי נמי בלא נטה למות אין אומרים לו כך שהרי עדיין יש לו שהות שיוכל להתודות אבל בנטה למות יש לחוש שימות פתאום בלא וידוי:

שלט א הרי הוא כחי לכל דבר. ואסור לעשות דבר המקרב מיתתו וכתב הר"ן הרי הוא כחי פי' ליתן גט ולמתנה וכהן רשאי ליכנס לבית שהגוסס עומד בו ואע"פ שרוב גוססים למיתה ע"כ ומביאו הב"ח בשם ולקמן סי' ש"ע נתבאר דאסור ליכנס לבית שיש בו גוסס ע"ש: ב אין קושרים. כדי שלא יפתח פיו: ג ואין סבין. ואין מדיחין מנהג הוא שעושים לכל מת להדיח זוהמא שעל בשרו: ד ואין שומטין הכר מתחתיו. אע"פ שאין משכיבים את המת על שום דבר חם כמו כר וכסת אלא מיד מורידין אותו ומניחין אותו לארץ כי דברים חמין

ביאור הגר"א

חידושי רע"ק

באר היטב

פתחי תשובה

גליון מהרש"א

בית לחם יהודה

בית הלל

ברכי יוסף

ב מצנם שכח דף קנ"ח ע"ב: ג וכ' הכתב"ג בשם הרי"ף שהבריחן עושים מבריחים לעצמכבודם וחין משם בזה כדאמרינן גבי כלי שנפסל בשבת שהרי כבודו מותר דף נ"ח ע"ב: ד וכתב שם שלא יעבדו ימים מועטים עד שיומת מ': (* פי' מצמ"ב בשמעתא הכי והכשם שהוא מזיז ומעצע תחתו שאסור במקצ מיתתו בזה): ה עור בשסכר"ם מרמעגורא והרא"ש והמרדכי פ"ק דמ"ק מהא דאמרי' רוב נפסקין לעיסה גיטין דף כ"ח ע"ב: ו הרמב"ן בשה"ג הגהו: ז כל זו בשם הרב ובתב שם שלא יעות בעגמת נפש מפני שהשכם משהוממת בשעה שהיא יולאת מן הגוף והוא יחידי: ח שם כלי שיהא שמח ולא יבהיל בשה מוליא דבה ובתב עוד שלא יאמר הלכך ואסור לבבו שיהא מחר ובתב שהרא"ש שים כמו לזה מן התורה ואפשר שם מרים ותקבר שם ולא היה מים לעדה כי טוב שפה מיתה:

נקודות הכסף

נסיגון של"ם בש"ס ס"ק ב'). אלא דקשה לי בו'. ל"ל דמעלה קל כזה לאו כלום הוא: (שם בש"ו פ"ק ד'). אלא דבכתובות בו'. ויהו ל"ל דסכל קלי שבונה מי שהוא בכן ממש וכן נוהגין:

בית לחם יהודה

נועלין ידיו ואומר מזמור הבו לה' בני אלים וכו'. ועוד נומר תלוני בשמה: (ש"ע ס"א) דברי זה שוחף רמים. תפ"ם שאחרו אין מזיזין לותו ממקומו אם יש לליקה אין מניחין לותו בבית. פ"ת. אם לליקה בבית אים אם בבית אים סיפוק להניל את שניהן יניל המת קודם אם אניו את מוטל בבית יניל שקונתי אע"פשאניו ישרף. פ"ת: (שם בחגה"ת) **מבה** שאומרים שיש נוצות וכו'. כ' הש"ו אין לנהוג סיבר בשפרת מלא. ונו נראה דמותר בש"ם המוריס הכל דלוקה בבית הצלת הת שם לספרים. קשן חי קודם לת בריא. חי בריא קודם לחי מסוכן ס"ח (מ' תשכ"ב) (וע' שבונה"ג): (נתר הגולה לות ד') **עד** שימות א'. תוך פ"ו יום: (סעיף ב') **קרובך** נוסף. ע' בבאר היטב סה שהקשה על סה בשמואר בסקור הדין דאף אשה[1] על בעלה מתאבלת כ"ג ועש"ש לקמן (ס' שצ"ה) בש"ך (סק"ו) וע' כת' מהרח"ש (ח"ג סי' נ') דהעלה דאין מתאבלין על נוסס: (סעיף ד') **בירן** שנאה אדם. מי שיושב לפני תחולה כשנאה לאות ואין שם אדם אחר שיודע בענין הת שלעיין עליו מתי תצא נפשו וישמוש אבריו ויעצים עיניו ויעסוק בו ותניע זמן תפלה אל יצא משם להתפלל ס"ח (סי' תשם"ב): (סעיף ה') **מנהג** לשפוך. ושוב לעשות כן הרמב"ן שם אין פותחין בצירוף הדין אף בשת קודם לספרים. קשן חי קודם לת בריא. חי בריא קודם לחי מסוכן ס"ח (מ' תשכ"ב) (וע' שבונה"ג): (נתר הגולה לות ד') **עד** שימות א'. תוך פ"ו יום: (סעיף ב') **קרובך** נוסף. ע' בבאר היטב סה שהקשה על סה בשמואר בסקור הדין דאף אשה[1] על בעלה מתאבלת כ"ג ועש"ש לקמן (ס' שצ"ה) בש"ך (סק"ו) וע' כת' מהרח"ש (ח"ג סי' נ') דהעלה דאין מתאבלין על נוסס: (סעיף ה') **בירן** שנאה אדם. מי שיושב לפני תחולה כשנאה לאות ואין שם אדם אחר שיודע בענין הת שלעיין עליו מתי תצא נפשו וישמוש אבריו ויעצים עיניו ויעסוק בו ותניע זמן תפלה אל יצא משם להתפלל ס"ח (סי' תשם"ב): (סעיף ה') **מנהג** לשפוך. ושוב לעשות כן אף לגבל תוך ל' ואף לחת עובד בוכבים. בדבי יוסף: (שם) **לשפוך** כל המים. בס' תוספת שבת (ס' ר"א סק"ו) כ' בשם ת' שמש צדקה דאם יש מת בשבת אין לשפוך המים. (ס"ך סק"ם) **מפת** דם המות. ומה"ם אפילו דיעבד שלשה מת[2] במים אלו אסורה. ת' בית יהודה (ס' ר"ד) **מים** שלנ. בבנה"ג א"ח (ס' ר"ד) בתב דאם בירך על מים ושמע שיש מת בעיר ישתה מעט וישפוך השאר וע' א"ר א"ח (רס"י ר"ב):

חידושי רע"ק

(סי' של"ח סעיף ג') **וכל** המעמץ. ומ"ם אם יש לליקה מוציאין אותו מהבית. לליקה בבית הצלת הת קודם לספרים. קשן חי קודם לת בריא. חי בריא קודם לחי מסוכן ס"ח (מ' תשכ"ב) (וע' שבונה"ג): (נתר הגולה לות ד') **עד** שימות א'. תוך פ"ו יום: (סעיף ב') **קרובך** נוסף. ע' בבאר היטב סה שהקשה על סה בשמואר בסקור הדין דאף אשה[1] על בעלה מתאבלת כ"ג ועש"ש לקמן (ס' שצ"ה) בש"ך (סק"ו) וע' כת' מהרח"ש (ח"ג סי' נ') דהעלה דאין מתאבלין על נוסס: (סעיף ב') **בירן** שנאה אדם. מי שיושב לפני תחולה כשנאה לאות ואין שם אדם אחר שיודע בענין הת שלעיין עליו מתי תצא נפשו וישמוש אבריו ויעצים עיניו ויעסוק בו ותניע זמן תפלה אל יצא משם להתפלל ס"ח (סי' תשם"ב): (סעיף ה') **מנהג** לשפוך. ושוב לעשות כן אף לגבל תוך ל' ואף לחת עובד בוכבים. בדבי יוסף: (שם) **לשפוך** כל המים. בס' תוספת שבת (ס' ר"א סק"ו) כ' בשם ת' שמש צדקה דאם יש מת בשבת אין לשפוך המים. (ס"ך סק"ם) **מפת** דם המות. ומה"ם אפילו דיעבד שלשה מת[2] במים אלו אסורה. ת' בית יהודה (ס' ר"ד) **מים** שלנ. בבנה"ג א"ח (ס' ר"ד) בתב דאם בירך על מים ושמע שיש מת בעיר ישתה מעט וישפוך השאר וע' א"ר א"ח (רס"י ר"ב):

ביאור הגר"א

[ב] ואין פותחין עליו כ'. פ"ש פ"ח אין מבטלין ת"ח עד שתצא נשמתו כו' אבל ג' הרמב"ן שם אין פותחין בצירוף הדין אף חסת עד שתצא נפשו של מת שכל הימים שהיה ר"ש בנו של ר"ע חולה לא בישל כו' (ליקוטים סעיף א' ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קכ"ב: סהגי"ל ולא מבטלין עמו כו' אבל בב"י דמה דבריו דשם דוקא עמו שלא ישבר לבו: [ד] אוסרים כו'. ברייתא אין פותחין בצ"ח עד שתצא נפשו והביאו בתוס"א:

באר היטב

יתבאר לקמן ליבמם לביה שים כו גוסס ע"ם. ש"ך. וכל מה דמבא כאן שאין עוסקין בגוסס המעם לאין מקבלין מיתתו וכל אלו לא סס קירוב מיתה. פ"ו: (ב) הנפש. אלא יאמה מעט שאל נתעלף. הרמב"ם (ובשמ"ם) שממות מסיים לשם סדבר דומה לכר מעמטף כיון שגוסע בו בשדה נכנה: (ג) קבר. וכ"מ כתב דמותר מדינא כל שאין החולה מרגיש בדבר מיהו שלא יצריך ליזהר בעבר שבת שמוך לשבת שמא לא יספיקו לקברו אם לא בחולו שבת ואם לא יקבדוהו ל"ב יעמדו להניחו פחוח הלכך לא שבינן להו אל"ב מעבירין שהם יעות שמוך לשבת שמא ולא יהא אסור לקברו שעל כל פנים יספיק לחזור ולמלוח המחיירה בריוח קודם שיכנס שבת עב"ל. ועיין בא"ח סי' תקמ"ו סי"ח: (ד) מלח. כתב הט"ו וקשה לי מה שבאחינו בהסרת המלח דהלא ע"י זה מיז לא יהיו. ע"ב נדאה שאין לנהוג היתר בהסרת המלח עב"ל: (ה) **לשפוך**. מבני שאין מלאך המות מפיל בתים ביפת דם המות. וכתשב"ן כתב שראה מ' שהחה מהמיס (שהיו בניה בשבת שמירת שתה ושמירת החכם נער כו שלא לשמות מהם ולאחר שעה קלה שהחה המיס יצאה בשמחו על לותו שהחה ושלנו לחפש מה לראות שנעדרת בו אמר לי שלא יהיו לה מלאך המות שהשכח לה שכינו בתים שהיו בלותו הניים לאחר שעות שמירת החת) ועיין בא"ר סי' תל"ח ושם כתוב שאין לשפוך המים השהוצים למלוה דשומר מלוה לא יצא לבר רע ע"ם בש"ו וכתב דאף שכוונה היינו שלשה בתים כדאמרי' שם"ק דע"ח עב"ל (ובנה"כ כתב ומיהו י"ל דהכא קרי שכוונה מי שהוא שכן ממש וכן נוהגין עב"ל) בדאקנ"י פ' ויתי כתב דבשעת מיתה יזהר שלא יצא שום אבר ממנו חוץ למטה והפליג על מי שאינו נזהר בזה:

גליון מהרש"א

מדבר שד הוא כמה.בית שמואל שם: (סעיף ב' בהג"ה) **דוראי** כבר מת. משמע דה"ה דרשאי אשתו להנשא כיון דוראי הוא. גם אל"כ מהראוי שלא להתאבל על נשוי אשה כדאי"ה בש"ע אה"ע סי' ס"ו ס"ה וכן מובר הב"ש שם פ"ק ס"ח ופ"ק צ"ד ובפ' בית מאיר שם השיגו וכתב דדינו כמו מים שאל"פ דל"ת ואם נשאת ל"ת. גם דלא כמהרח"ש דתצא כו' וכ' גם שלא להתאבל אם לא במקום קרוב שוראי לא תנשא עד שיבורר: (סעיף ה') **שבשבונת** המת. היינו ב' בתים מבל צד של בית המת. ואם בשלו בהם התבשיל אסור. תוספות כה"ג בסוף החבור:

לקט **הלכות ביקור חולים** הקמח

יבאר אם מותר להתרפא בכרפואות מבא הא דיתנן בפסחים פ"ד חזוקיה גנז ספר רפואות והודדו לו וכמה מן הענינים האיתנהו בגמרא ובראשו משום ביטול הרפואה ש"ש דביאר אותם ותעלה להתיר ע"ש דף א'. (בחקרבת אוצר חיים): ומה רעתו להתיר להתרפאות ע"י איזה פירקאנט"ם המורגלים בפי בני תנשים המחזרות בלבנה שאומרות שהן ממגלים לרפואה יש באמת אין בהם ממש ומהבל יפעשו אך לחתים דעתו של החולה שרוין להו ש"ש ח"א. (הלקט"ם קם"א):

הלכות קריעה

שמ ענין הקריעה שיעורה ומקומה ועל מי קורעין ובאיזה זמן קורעין. ובו ל"ט סעיפים:

א [א] א מי שמת לו מת והוא מהמתים **א** (א) ב שראוי להתאבל עליהם (א) **ב** חייב לקרוע עליו ג וצריך שיקרע מעומד ד ואם קרע מיושב לא יצא [ב] (וצריך לחזור ולקרוע) (טור בשם רי"ץ גיאות והרא"ש והגהות מיימוני וב"י לדעת הראב"ד וכי"ף ורמב"ן ומרדכי פא"מ) (ולכתחלה (°) צריך לקרוע **ג** קודם (ב) שיסתום פני המת) (ב"י בשם סמ"ק) :

ב ה מקום הקריעה בכל מקום בבית הצואר לפניו ו אבל אם קרע לאחריו [ג] (או בשולי הבגד) (ז טור) או מן הצדדין (ב) לא יצא :

הגה [ד] וי"א שיוצא אם קורע בשולי הבגד וכן נהגו להקל לקרוע בשולי הבגד (אלו מנהגים תמלא בסמ"ק ובמהרי"ו ובחידושי אגודה ובכל בו) **ד** כשקורעין על (ג) שאר מתים שאין מתאבלין עליהם אבל על המתים שהם קרוביו ומתאבלים עליהם אינו יוצא בקריעה זו וצריך לקרוע בבית הצואר וכן נהגו :

ג ח שיעור קריעה טפח ט ואם קרע על מת ובא להוסיף באותה קריעה על מת אחר **ה** [ה] אם (ד) אחר ז' סגי בכל שהוא ואם הוא בתוך ז' צריך טפח [ו] י ועל אביו ואמו אפילו אחר ז' קורע עד שיגלה את לבו :

ד יא כשם שקורע על קרובו שמתאבל עליו כך קורע בפני קרובו על מת שמת לקרובו כיצד הרי שמת בן בנו או אחי בנו (א) או אם בנו חייב לקרוע בפני בנו [ז] וכן קורע **ו** על חמיו וחמותו והאשה קורעת על חמיה וחמותה. (ואין נוהגין עכשיו כן וכמו שיתבאר לקמן סי' שע"ד לענין אבלות) :

ה יב העומד בשעת יציאת נשמה (ב) של איש **ז** [ח] (ג) או (ה) אשה מישראל חייב לקרוע. (טור בשם רמב"ן וב"י אף לדעת רש"י) [ט] יג ואפילו אם לפעמים (ד) עשה עבירה לתיאבון או שמניח לעשות מצוה בשביל טורח :

הגה [י] **ח** אבל רגיל לעשות (ו) עבירה אין מתאבלין עליו (מרדכי סוף מ"ק) וכל שכן על מומר לעבודת כוכבים (שם ופוסקים וכן מוכח מש"ס פ' נגמר הדין וכמה דוכתי) [יא] **ט** וי"א שמומר (ג) (ז) שנהרג בידי עובד כוכבים **י** מתאבלים עליו (הגהת אשיר"י פרק א"מ וא"ז) [יב] וכן מומר קטן שהמיר עם אביו או אמו דהוי כאנוס (מרדכי ה"א בשם ר"י ומביאו ב"י סימן שמ"ה) [יג] וי"א דאין מתאבלין (ה) וכן עיקר (שם בשם ר"ח)- הפורשים מדרכי צבור אע"פ שאין מתאבלין עליהם מתאבלין על בניהם (א"ז) (וע"ל סי' שמ"ה) :

ו **יא** יד על (ו) אדם כשר שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה ולא סני שומעניה [יד] אע"פ שאינו גדול בתורה אע"פ שלא עמד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע עליו [טו] **יב** והוא שעומד שם בין מיתה לקבורה **יג** (ז) [טז] ותלמידי חכמים פטורים מקריעה זו :

הגה [יז] וי"א דאין חייב לקרוע על אדם כשר אלא אם כן עומד עליו בשעת יציאת נשמה אבל חייב לבכות ולהתאבל עליו (ר"ן פ' האורג והגהות מיימוני סי"א בשם ראבי"ה) וכן נהגו להקל :

טורי זהב

שמ (א) או אם בנו. פירוש אם גירסה : (ב) של איש או אשה. בטור בשם הרמב"ן הכריע כן דלא כפירש"י הטעם דדומה לס"ת שנשרף היינו שעדיין היה יכול ללמוד וא"כ לא היה צריך לקרוע על אשה דקשה על זה היאך יקרע על העתיד אלא הטעם דדמיון בעלמא הוא לס"ת שנשרף שהוא הפסד גדול וחרדה רבה ועל כן קורעין גם על אשה וכתב רש"ל שלפי פרש"י משמע דקורעין על קטן אבל בפרק האורג פירש"י ומהרא"ם והרא"ש שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצות ואם כן מ"ה קורעין נמי על אשה ולא על קטן וכו"ל עכ"ל וכתב מו"ח ז"ל מיהו בקטן שלומד מקרא צריך לקרוע לכ"ע עכ"ל : (ג) שנהרג בידי עובד כוכבים כו'- דעל ידי כן הוה ליה כפרה. רבינו גרשון ישב על בנו שהמיר ומת י"ד יום דק"ו לשכינה י"ד יום כ"כ בהגהות אשר"י סוף פ' אלו מגלחין :

על

שפתי כהן

שמ **א** שראוי להתאבל. כאשר יתבאר לקמן סי' שע"ד : **ב** חייב לקרוע. מדרבנן ואסמכוה אקרא : **ג** קודם שיסתום פני המת בקבר. ולעיל סימן של"ט סעיף ג' נתבאר דכשמגיע לדיין האמת קורע האבל : **ד** כשקורעין על שאר מתים. כשעומדים שם בשעת יציאת נשמה כדלקמן סעי' ה' כן הוא בסמ"ק ופוסקים שם : **ה** אם אחר שבעה כו'. כלומר אם מת לו מת אחר ז' סגי כדלקמן סעיף כ"א : **ו** על חמיו כו'. משמע אבל לא על שאר קרובי אשתו. בית יוסף וכן הוא בטור לקמן סי' זה : **ז** או אשה. וכן תינוק קטן מיהו לא נהגו לקרוע על הקטן וכ"כ מהרש"ל מיהו בקטן שלומד מקרא צריך לקרוע לכל הפירושים כ"כ הב"ח : **ח** אבל רגיל לעשות עבירה. אף לתיאבון אין קורעין ואין מתאבלין עליו : **ט** וי"א שמומר כו' עד וכן עיקר. משמע דלאבמומר שנהרג בידי עובד כוכבי' עיקר דאין להתאבל עליו וכ"כ בעט"ז וי"א דאין מתאבלים עליהם וכן עיקר עכ"ל ול"ע שבד"מ לא הביא אלא הגהת אשר"י והא"ז שכתבו דמתאבלי' עליו ולא הביא שום חולק ולפענ"ד שא"א לחלוק על זה והוא שכ"ל שיצאה להם כן מש"ס פרק נגמר הדין [דף מ"ז ע"א וב'] דמומר שנהרג בידי עובד כוכבים כיון דלא מיקטל כדין הוי ליה מיתתו כפרה ומתאבלים עליו עיין שם וכ"מ מדברי הר"מ שהביא הרא"ש בפרק אלו מגלחין ע"ש : **י** מתאבלים עליו. דחזקה שהרהר בתשובה עכ"ל עט"ז ולא דק דא"כ כ"ש נהרג ע"פ ב"ד והטעם הוא בהגהת אשר"י וא"ז שם דכיון שנהרג ה"ל כפרה והיינו כדאי' בש"ם דכיון דשלא כדין מיקטל ה"ל כפרה ועיין עוד לקמן סי' שד"מ מדינים אלו : **יא** על אדם כשר שאינו חשוד כו'. והב"ח כתב דלהר"ר יונה אדם כזה לא נקרא אדם כשר ואינו נקרא אדם כשר לקרוע עליו אף שלא בשעת יציאת נשמה אלא כשהוא מנהג כשרים לחזור אחר מצות ג"ח וכ"כ דעת הרמב"ן והכי נקטינן ע"כ : **יב** והוא שעומד שם כו'. מל' זה משמע קצת שאינו חייב לקרוע אלא בפניו ול"נ כהרא"ש והטור דאפילו עומד בביתו חייב לקרוע אפי' אינו עומד עליו כשידע בין מיתה לקבורה כ"כ הב"ח ועיין שם שהאריך ול"נ גם דעת המחבר כן שהרי כתב בא"ח סי' תקמ"ז סעיף ו' ועל אדם כשר אינו קורע אא"כ ידע בין מיתה לקבורה ע"ש מיהו האידנא נהגו להקל בכל ענין : **יג** ותלמידי חכמים פטורים כו'. ודעת הראב"ד והרא"ש גבי כי נח נפשיה דרב ספרא

באר הגולה

א מימרא דרב חלפתא וכו' מ"ק דף כ"ד ע"א : ב יתבאר בסי' שע"ד : ג שם דף כ' ע"ב ויליף לה מאיוב דכתיב ויקם איוב ויקרע : ד מעובדא דאמימר שם כדעת הרי"ף גיאת והרא"ש הביאם הטור וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ח מהל' אבל וגם הרי"ף אסבר דהכי ס"ל בית יוסף : ה ברייתא שם דף כ"ו ע"ב : ו רמב"ם שם : ז וכן כ' הרמב"ם שם בפ"ח או מלמטה כלשון הברייתא וכפירו' הכ"מ שם בפי"ז דין ו' : ח ברייתא שם : ט ג"ז שם : י שם בברייתא וכרבי יהודה בן בתירא שם : יא מעובדא דאמימר שם דף כ' ע"ב : יב ברייתא דרשב"א שם דכ"ה ע"א : יג טור בשם מהר"מ מרוטנבורג : יד טור וכדברי הראב"ד דמוקי לעובדא דרב ספרא שם דף כ"ה ע"א דאלו חכמים לא היו שם בשעת פטירתו אלא באו לאחר קבורתו והביאו הרמב"ן שם

ברכי יוסף

(סימן ש"ם ש"ע ס"א) **חייב** לקרוע וכו'. מנהג העולם לברך על הקריעה דיין האמת בשם ומלכות וברור שהטעם משום מאי דתנן על שמועות רעות וכו'ותו תנן אמרו לו מת אביו מברך דיין האמת וכיון שתקנו לברכה למיתה אסמכו' הברכה הזו על הקריעה וכ"כ הרב כנה"ג אלא שהוא מגמגם בדבר והמעיין עיניו תחזינה מישרים דאין פקפוק בדבר ובנקל יתישב גמגום הרב ז"ל וסוק חזי מאי עמא דבר :

גליון מהרש"א

(סי' ש"מ) **הלכות קריעה** באבל רוקא הלכה כדברי המיקל לא בקריעה פ' ואלו מגלחין דף כ"ג ב'. וע' ש"ך סי' זה ס"ק כ"ה: (ש"ע ס"א) **מי שמת**. וכן בליקוט עצמות סי' ת"ג: (שם) **חייב לקרוע**. מצד ימין ועל אביו ואמו מצד שמאל ס"ז סק"ו ולענין ברכה ע' גליון בסמוך ריש סעיף ו' : (סעיף ג') **אפי' אחר ז'**. ע' סעיף י"ח וסעיף כ"ג : (שם) **עד שיגלה**. רמז שניטל ממנו מצות כבוד : (סעיף ד') **בפני קרובו**. רוקא. ואם לא היה בעיר ובא תוך ז' אינו קורע ת' רשב"א סי' קל"ם: (סעיף ה') **העומד בשעת י"נ**. כל שיכול לראות אע"פ שאינו רואה אבל מי שאינו יכול לראות אף שהוא באותו חדר פטור מלקרוע. כה"ג : (שם בהג"ה) **אבל רגיל**. ע' ש"ך סי' שמ"ח סק"ח: (שם) **שנהרג** בידי עובד כוכבי' מתאבלין. ואומרים בניו עליו קדיש ע' ש"ך סי' שע"ו וע' גליון ש"ך שם : (שם) **או אמו**. ע' סוף סי' קנ"ט. וסי' שמ"ה ס"ד : (סעיף ו') **על אדם כשר**. ומברך עליו ברכת דיין אמת בשם ומלכות מג"א סי' רב"ג בשם הכ"ח ובכה"ג ריש סימן כאן מספקא לאומרו בשו"ם גם על מת דיריה ומ"ש בס' הרואה אמרו לו מת אביו מברך דיין האמת. הכוונה על ברכה דאסמכו לבהמ"ז

מילואים

(סימן ש"מ בש"ך ס"ק ט') **והוא** שנ"ל שיצאה להם כן מש"ם פרק נגמר הדין כו'. ולענ"ד אין מסוגיא זו סתירה לדעת רמ"א והעט"ז. כי מה שאמרו שם בגמרא עבדינן סתך דמחייבי דינא מעיקרא וכיון דלקטל קרי להו עבדינן ע"כ לא קאי על המומרים שהמירו דתם לעבודת כוכבים אחר מות דדברו הרמ"א והעט"ז. דהא המלכות לא קטלה את המומרי' לעבודת כוכבים והפורשים מדרכי ישראל. ואדרבה הגינה עליהם או. אבל הגמ' סי' בשאר עבירות שדמיהם בם כמו גלוי עריות ושפיכות דמים שגם המלכות דנה אותם במיתה. ויסיה עבדינן הנך דמחייבי דינא מעיקרא נגד המדיך הנאמר בקרא שאין בידם כלל מן העבירות האמורות וגם על הקלות אשר אנוחים נמלט מהם גם עליהם עמו תשובה. ולפי

חידושי רע"ק

(סי' ש"מ סעיף ס' בהג"ה) **אין** מתאבלין עליו. ע' לקמן (סי' שמ"ה) כש"ך (סק"ח) :

ביאור הגר"א

שמ [א] מי כו'. (כמו שכתב ומענשו מיתה בידי שמים אם אינו קורע) מ"ק כ"ד אבל שלא פרע כו' : [ב] וצריך לחזור כו'. גמ' שם (במעובדא דאמימר) וכתי' הראשון ברא"ש : [ג] או בשולי כו'. גמ' שם : [ד] וי"א שיוצא כו'. ז"ל סמ"ק תניא (במסכת שמחות פ"ט) הקורע למטה או מן הצדדין לא יצא ר' יהודה אומר יצא ונראה דהלכה כרבנן כו' ומיהו נתנו העולם לקרוע למטה ושמא סמכו העולם בשאר מתים על ר' יהודה : [ה] אם אחר כו'. פסק להקל דמר"ם וקרא אסמכתא בעלמא הוא (וע"ל ס"ק מ"ט) : [ו] ועל כו'. שם איפסיק כריב"ב : [ז] וכן כו'. (שם כ"ו ב'. ודוקא חמיו וחמותו כמ"ש) שם (כ' כ') לא אמרו לכבוד כו' (ומ"ש והאשה כו'. ע"ל סי' שע"ד ס"ק ז') : [ח] או כו'. מדלא מתרץ בפ"ג דשבת ושם (במ"ק כ"ה א') בכה"ג ועי' טור וב"י בשם תה"א : [ט] ואפילו כו'. וראיה מאבשלום שאביו בכה עליו : [י] אבל רגיל כו'. כמ"ש בפ"ו דסנהדרין (מ"ז א') יכול פירשו אבותיו כו' וכן כמ"ש (פ"ב) הפורש מדרכי ציבור אין מתעסקין כו' וכן בהרגתי ב"ד בסנהדרין שם דהוי כמו להכעיס כיון שהתיר עצמו למיתת וכמ"ש בספ"ב דחולין (מ"א א') כיון שהתיר כו' : (ליקוט) אבל רגיל כו' וב"ש כו'. כמ"ש בסנהדרין מ"ז א' דתני ר"ש יכול כו' ות"ח דאין מתאבל דחד דינא להו (ע"כ) : [יא] וי"א שסומר כו'. גמ' דסנהדרין פ"ו (מ"ז) : [יב] וכן מומר כו'. כמ"ש ברפ"ז דשבת תינוק שנשבה כו' : [יג] (ליקוט) וי"א דאין כו'. ממ"ש בתוספתא (פי"ד) דסנהדרין קטני עיר הנדחת שהורגו עמה רא"א נהרגין וחכ"א אין נהרגין ועי"כ ל"פ רבנן אלא לענין נהרגין אבל לענין אבילות מודו דאין מתאבלין וסברא ראשונה ס"ל דלאו ראיה משם רשם סיידי שגדולים קצת ועברו עבודת כוכבים אבל קטן שא"י בין ימינו לשמאלו חשוב כישראל ועוד דעיר הנדחת לא שייכא לשאר מקומות דקטן שעבד עבודת כוכבים אף לר"א אינו נהרג. מרדכי פ' היו בודקין (ע"כ) : [יד] אע"פ כו'. גמ' שם ושם : [טו] והוא שעומד כו'. מדלא קרע על רב ספרא ואמרו לא גמירנא כו' ובמס' שמחות (פ"ט) חכם שמת כל שעומדים בשעת מיתתו קורעין עליו ושאינן עומדין בשעת מיתתו אין קורעין עליו ומ"ם ס"ש וחכם וצ"ל אדם כשר. הרא"ש ותה"א : [טז] ות"ח כו'. כמו שאין חייבין בעמידה לפני הקטנים כמ"ש בספ"ב דב"ם דדוקא ת"ח שבבבל כו'. תה"א : [יז] וי"א כו'. הר"ן בשם י"א (ולגירסא שלנו במ"ק כ"ה א') ואי אדם כשר הוא חובה מיחייב למיקרע מבואר כסברא ראשונה. וצ"ל דסברא אחרונה ל"נ חובה למיקרע וכגירסא דשבת וכן ברא"ש דמ"ק שם (ע"א) וכן משמע לכאורה

באר היטב

שמ (א) שראוי. כאשר יתבאר לקמן סי' שע"ד : (ב) שיסתום פני המת בקבר. ולעיל סי' של"ט ס"ג נתבאר דכשמגיע לדיין האמת קורע האבל (דהיינו במקום שנהגו לומר צידוק הדין עם יציאת נשמה) : (ג) שאר. כשעומדין שם בשעת יציאת נשמה כדלקמן ס"ה : (ד) אחר. כלו' אם מת לו מת אחר ז' סגי כדלקמן סכ"א : (ה) אשה. כתב רש"ל שלפרש"י משמע דקורעין על קטן אבל בפ' האורג פרש"י והרא"ש שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצוה ומ"ה קורעין נמי על אשה ולא על קטן. וכתב הב"ח מיהו בקטן שלומד מקרא צריך לקרוע עליו לכ"ע (ובספר ערך לחם כתב בשם הרדב"ז סימן תק"ח שקורעין אפי' על הקטן אבל לא על הקטנה וכתב עוד בשם הנ"ל סי' אלף קנ"ג עמד בשעת יציאת נשמה בשבת פטור מלקרוע במ"ש) : (ו) עבירה. אפילו לתיאבון אין קורעין ואין מתאבלין עליו. ש"ך : (ז) שנהרג. כיון דלא מיקטל כדין ה"ל מיתתו כפרה כשנהרג ומתאבלים עליו ש"ם פרק נגמר הדין וכ"מ

פתחי תשובה

שמ (א) חייב לקרוע. כתב ברכ"י כל קריעה טוב שתהיה ע"י אחר דמסבבים ממנו ואיכא עגמת נפש ספי שאחר קורע כסותו והוא שותק ומקבל עליו דינו יתברך. מהר"י מלכו בת' כ"י סימן פ"ח (ועי"ל סעיף י"ג). וכתב עוד אם קרע לו חבירו יותר מדאי חייב דה"ל למידק ואף על ידי עצמו אינו רשאי לקרוע אלא כדינו דקא עבר על בל תשחית : (ב) לא יצא. וכתב בחכ"א כלל קנ"ב דין כ' בשם רדב"ז ח"ב סימן תק"ם וכן אם קרע לרוחב הבגד לא יצא מפני שאין נראה שקרע אלא נראה שנקרע מעצמו ע"ש : (ג) או אשה. עבה"ט ומ"ש בשם הרדב"ז עמד ביציאת נשמה בשבת כו' הוא בח"ב סימן תתל"ח ועיין בספר תשל"מ שכתב דחייב לקרוע במוצאי שבת (וראיה מפרק האורג דף ק"ה ע"ב ע"ש. ומשם מוכח נמי דגם על הקטנה קורעין דלא כהרדב"ז ע"ש ודוק) אך כתב דהיינו דוקא כ"ז שלא נקבר אבל אי לא קרע עד אחר קבורה פטור ע"ש [ועיין בת' חתם סופר סי' שכ"ג שאין דעתו כן וכתב דתלמוד ערוך הוא דכיון שלא קרע בזמנו שוב אינו קורע אא"כ איכא תימוס חדש והוא במ"ק כ"ה כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן כו' סבור מה דהוה הוה א"ל אביי תנינא חכם כל זמן שעוסקין בהספדו וכו' מבואר מזה דאדם אחר שאינו חכם מה דהוה הוה וכיון שלא קרע בשעת יציאת נשמה שוב לא יקרע והוא פשוט ע"ש] ועיין עוד ברדב"ז שם שכתב דמי שהיה עם המת אפילו החזיר פניו בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע כיון שיכול לראות וכל מי שאין יכול לראות אע"פ שהוא בבית אחד עם המת אינו חייב לקרוע ע"ש : (ד) עשה עבירה. ואפילו היא עבירה חמורה שהיו חייבים עליה מיתת ב"ד אם לא עשה להכעיס רק לתיאבון קורעים עליו אם לא שהמיר דת. תשל"מ ע"ש : (ה) וכן עיקר. עש"ך ועיין בתשובת עבודת הגרשוני סימן מ"ח : (ו) אדם כשר. עיין בספר תשל"מ שכתב דנ"ע אי אשה כשרה נ"כ דינא הכי כיון דאינו תלוי בתורה או י"ל דנ"ל בעל תורה אלא שאינו גדול מש"כ אשה ע"ש : (ז) ות"ח פטורים. עש"ך ס"ק י"ב שכתב דמדברי הראב"ד והרא"ש נראה דאף ת"ח חוייבים ע"ש ועיין בספר אגודת אזוב בקונטרס אלון בכות דרוש א' שהשיג עליו וכתב דעד כאן לא כתבו דת"ח פטורים מקריעה זו אלא

האדם

ז יו על חכם [יח] ועל תלמיד חכם פו ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה קורעין עליו [יט] אפילו לאחר קבורה ביום שמועה [כ] יד אם הוא תוך ל' יום יז וקורע עליו (ח) בשעת הספדו [כא] (לא קרע ביום שמועה וכבר עבר זמן הספדו ולא קרע שוב אינו קורע) (כך משמע בטור וב"י) יח וקורעין עליו טו עד שמגלין את לבם [כב] וכבר נהגו תלמידי חכמים בכל מקום לקרוע זה על זה טפח אע"פ שהם שוים ואין אחד מהם מלמד את חבירו:

הגה טז [כג] וי"א שאין קורעין על חכם אלא א"כ הוא רבו או שיודעין משמועותיו (ט) שאדם דהיינו רבו (הרא"ש והגמ"י בשם הר"מ) יז וכן נהגו להקל במדינות אלו:

ח (ד) יח [כד] על (י) רבו יט שרוב חכמתו ממנו אם מקרא מקרא ואם משנה משנה אם גמרא גמרא כ קורע כל בגדיו עד שמגלה לבו כא וי"א שאינו קורע אלא טפח ואינו מאחה לעולם ואפי' משמועה רחוקה קורע עליו לעולם ואם לא למד רוב חכמתו ממנו אינו קורע עליו אלא כדין שאר מתים שהוא מתאבל עליהם כב ואפי' לא למד ממנו אלא דבר אחד בין קטן בין גדול קורע עליו:

הגה [כה] וי"א דקרע שעל רבו שאינו מובהק נמי אינו מאחה (טור בשם הרא"ש ובית יוסף בשם רש"י ותוספות והר"ן) [כו] תלמידי חכמים שיושבים ביחד ומקשים ומפרקין זה לזה ולומדים ביחד י"א שדינן כרב שאינו מובהק וי"א שדינן כרב מובהק (אלו שני הסברות בטור) [כז] וי"א דאין צריכין לקרוע אלא על רבו שלמדו רוב חכמתו אבל חבירים הלומדים זה עם זה או שהאיר עיניו בדבר אחד אינו אלא חומרא בעלמא והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג לא נהוג ואין מורין כן (מרדכי ה"א בשם השאלתות והגמ"יי בשם הר"מ) ולכן נהגו להקל במדינות אלו:

ט יט כג על כל המתים קורע עליו טפח בבגד (°) (ח) העליון ודיו ועל אביו ואמו קורע כל (יא) בגדיו אפילו הוא לבוש י' עד שמגלה לבו [כח] כד ואם לא קרע כל בגדיו לא יצא [כט] וגוערים בו וכל זמן שאותו הבגד עליו אומרים לו קרע אפילו לאחר שלשים:

י כה אפרקסותו [ל] אינו צריך לקרוע [לא] כו יש מפרשין שהוא בגד הזיעה הדבוק לבשרו כז ויש מפרשים (ה) דהיינו בגד העליון שקורין קאפ"ה כח ופשט המנהג שלא לקרוע הקאפ"ה על שום מת אפי' על אביו ואמו ולקרוע על אביו ואמו גם החלוק שקורין קאמיז ה. (כל זו בשם רבותיו הפוסקים וסמ"ק לפי' הערוך):

שפתי כהן

ספרא דסבור רבנן דלא למיקרע עליה כו' נראה להדיא דתלמידי חכמים חייבים ע"ש: יד אם הוא תוך ל' יום. ואם לא קרע בשעת שמועה יקרע עליו בשעת הספדו ע"ש כנ"ל וכ' הב"ח מיהו דוקא כשהספדו תוך ל' אבל לאחר ל' אין קורעין אפי' בשעת הספד וכ"כ הרא"ש בשם הראב"ד: טו עד שמגלין את לבם. ולהי"א שבסעיף ח' כ"ש הכא שאינו קורע אלא טפח ובסי' רנ"ב ייסב הב"י מ"מ הרמב"ם דברבו קורע עד שמגלה לבו ומ"ש כן בת"ח הכיא בל"ע ע"ש: טז וי"א. בש"ע נרשם כך משמע בטור וליתא אלא אדרבה בטור משמע איפכא אלא הוא דעת הר"מ שהביא הרא"ש והגמי"י בשם י"א שהביא ראיה מדאמרינן בש"ס כי נח נפשי' דרב ספרא לא קרעוה רבנן עליה אמרי לא גמרינן מיניה אמר ליה אביי מי תניא הרב שמת חכם שמת תניא ועוד כל יומא שמעתי' בפומן בבי מדרשא והרא"ש כתב ול"נ הפך דבריו וה"פ ועוד אפי' אי תנן הרב שמת כל יומא שמעתיה בפומן והרי הוא רב שלנו עכ"ל וכב"י וכ"ל שדברי הרא"ש מבוארין בטעמן ומינה לא תזוז ולי נראה דדברי הר"מ ברורין בטעמן דלפירוש הרא"ש קשיא אטו לא ידעי רבנן דכל יומא שמעתיה בפומן אלא דהוה ס"ל דזהו לא מיקרי רב וקאמר אביי דהוי רב ועיקר חסר מן הספר והכי הל"ל ועוד דכיון דשמעתיה בפומן הוי רב שלנו ותו מנ"ל לאביי הכי דלמא רבנן ס"ל דשמעתיה בפומן לא הוי רב ותו ל"ל האי ועוד דהא רב ספרא עכ"פ חכם הוי אלא ה"פ מי קתני הרב שמת חכם שמת תניא דהיינו שידעינן משמועותיו שאדם ועוד כל יומא שמעתיה בפומן כלומר עוד כל היום שמועותיו בפינו וא"כ אנו יודעין משמעתיה שאדם וזה ברור: יז וכן נהגו להקל. כתב הב"ח משמע דס"ל שאפילו אחר חכם אינו שוה לחכם שמת אלא קטן ממנו כמי אינו קורע ולפע"ד ליכא למ"ד הכי שהרי בברייתא מפורש חכם שמת הכל כקרוביו הכל קורעין עליו ודקאמר אביי בש"ס מי קתני רב שמת חכם שמת תניא אפילו אינו רבו וכמו שמדקדק הרא"ש מהך דאביי ומפורש בב"י עכ"ל ולא עמדתי על סוף דעתו דהרי הר"מ קאמר הכי ומפרש דהך דחכם שמת היינו שיודעין משמועותיו שאדם ועפ"ז הם דברי הרב וכבר כתבתי בסמוך שדברי הר"מ ברורין ומ"ה אני תמה שלא נהגו לקרוע אפי' על חכם שיודעין משמועותיו שאדם ואפי' על גדול ממנו ואין להם על מה שיסמכו ואולי ס"ל דלא נקרא ת"ח אלא כשיודע דבר הלכה בכל מקום ואפי' במסכת כלה כדאיתא בש"ס וכבר כתב האגודה פ"ק דחולין דעתה בעונינו אין ת"ח דהא אין יודע אפי' במסכת כלה עכ"ל והביאו מהרי"ל ומהרי"ו בתשובותיהם כמש"ל סי' י"ח ס"ק כ"ט וצ"ע: יח על רבו כו'. ע"ל סי' רמ"ב סעיף כ"ה: יט על כל המתים כו'. כתב מהרש"ל דנהיגין דעל אב ואם מקרעין מצד שמאל ועל כל שאר קרובים כגון בניו ואחיו מצד ימין וכן מלאתי עכ"ל וכתב הב"ח סעיף י"ב דכן נוהגין בקהלות ומ"מ היינו מצד המנהג אבל מדינה משמע דמצד שקורעין על אביו ואמו קורעין גם על שאר קרובים כדמשמע בש"ס

טורי זהב

(ד) על רבו כו'. כתב ברוקח על רבו שלמדו חכמה יושב עליו יום אחד או שעה אחת אבילות *): (ה) דהיינו בגד העליון שקורין קאפ"ה כו'. הטעם בזה בב"י בשם סמ"ג שאינו אלא לצניעות וכן פסק בסמ"ק שאין קורעין הגלימא העליונה שקורין גריצ"ק וזהו הטעם שכתב רמ"א שאין נוהגין לקרוע הסרבל העליון ורצונו לומר מה שקורין בל"א רא"ק ובספר משאת בנימין כתוב שהרא"ק צריך קריעה מן הדין שהוא מלבוש גמור ולא בא רמ"א כאן לפטור אלא המלבוש שקורין מו"ל מנטי"ל שהוא בגד שראשו מקיף האדם סביב צוארו ומשתלשל למטה שהולכין בו קצת זקנים בקראקא לצניעות בבית הכנסת ולא הביא שום ראיה לדבריו *) והם תמוהים מאד בעיני דבמו"ל מאנטי"ל אין הולכין לבית הקברות ואיך ירמוז עליו רמ"א במה שאינו בנמצא כי אותו מנטי"ל הוא לכבוד והידור ואין האבל הולך בבגד כזה בעת צרתו ובאגודה פרק אלו מגלחין כתב בהדיא וז"ל י"מ כמו קאפ"ה בצרפת או סרבל הוטיל ולצניעות נעשית ובשבתו בביתו אינו לובשו עכ"ל והרי גם הרא"ק אין אדם לובשו בביתו ובספר הנ"ל מביא דברי אגודה אלו לראיה לו ואמר שהאגודה לא נתכוין לזה כי אין אותו הרא"ק בנמצא אלא במדינה זאת ואתפלא מאד על זה דמה בכך דודאי דין אחד להם דכך לנו מלבוש הרא"ק כמו הקאפ"ה במדינות אחרות דאידי ואידי מלבוש עליון קרי להו דהא אין האדם הולך בו בביתו ואם לפעמים לובשו בביתו דעתו בטילה נגד הרוב בני אדם. ועוד אני אומר דאין ראוי אפי' להחמיר ולקרוע הרא"ק דהוי חומרא דאתא לידי קולא דהיינו בשאר מתים שדין הוא לקרוע הבגד העליון לחוד וזה ודאי אינו נכון שלא לקרוע רק הרא"ק ולצאת בו ידי קריעה בבגד שהוא חייב ודאי קריעה וכמו שכתב בית יוסף בשם הגה' מיימוני שתמה על הר"מ בקריעת המקטורי"ן בדרך זה והיינו ממש ברא"ק שבמדינה זו על כן נראה לע"ד ברור דדברי רמ"א בסרבל העליון דהיינו רא"ק שלנו דאין צריכין קריעה דאף שהוא מלבוש חשוב מכל מקום לאו בחשיבות תליא מילתא אלא במה

שהוא

*) מבואר בש"ע לעיל סי' רמ"ב סכ"ה.

באר הגולה

[illegible]

נקודות הכסף

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

מילואים

[illegible]

חידושי רע"ק

[illegible]

ביאור הגר"א

[illegible]

פתחי תשובה

[illegible]

באר היטב

מדברי הש"ך שהביא הרא"ש פ' אלו מגלחין עכ"ל הש"ך: (ח) בשעת. וכתב הב"ח מיהו דוקא כשהספדו תוך ל' אבל לאחר ל' אין קורעין אפי' בשעת הספדו וכ"כ הרא"ש בשם הראב"ד. ש"ך: (ט) שאדם. כתב הש"ך ואני תמה שלא נהגו לקרוע אפי' על חכם שיודעין משמועותיו שאדם ואפי' על גדול ממנו ואין להם על מה שיסמכו. ואולי ס"ל דלא נקרא ת"ח אלא כשיודע דבר הלכה בכל מקום ואפי' במסכת כלה כדאיתא בש"ס. וכבר כ' האגודה פ"ק דחולין דעתה בעונותינו אין ת"ח דהא אין יודע אפי' במסכת כלה עכ"ל: (י) רבו. כתב ברוקח על רבו שלמדו חכמה יושב עליו יום א' או שעה אחת אבילות. ש"ך: (יא) בגדיו. כתב מהרש"ל דעל אב ואם מקרעין מצד שמאל ועל שאר קרובים מצד ימין [illegible]

שהוא לובש תמיד כן כ"ל: (ו) ועל אביו ואמו כו'. כתב רש"ל דנוהגין דעל אביו ואמו מקרעין מצד שמאל ועל שאר קרובים כגון בניו ואחיו מצד ימין וכן מצאתי עכ"ל אבל במהרי"ל כתוב דקרע לבנו על אמו בצד ימין. ומו"ח ז"ל כתב מיהו מסתברא כיון דעל אביו ואמו צריך לקרוע עד שיגלה לבו והלב משמאלו על כן צריך לקרוע משמאל. נגלות לבו וכן נוהגין בקהילות ע"פ רש"ל: (ז) אם בא להחליף כו'. כתב מו"ח ז"ל בשם מהר"ר מנחם מ"ך בגדים ישנים שהיו יודעי' שלבש אותם קודם מיתת אביו יכול ללובשן [אחר ז'] בלא קריעה עכ"ל: (ח) שולל. פי' תפירה בלתי שוה מלחה היינו תפירה שוה: (ט) לחלוץ כתף. בסוף פ"ק דבבא קמא פירש"י על חלוצי כתף שקרעו בגדיהם עד שנראה כתפיהם ובפרישה פירש מ"ש הטור פי' חולץ זרוע ומוציא כתפו חוץ לקרע היינו במקום שהוא פתוח כבר ולא שיעשה אז קריעה ולא עיין בגמרא

בש"ס ופוסקים וע"ו לקמן סעיף כ"ב או אפשר שכיון שכבר קרע מצד א' לא נהגו להחמיר בכך ולקרוע בצד השני אלא שני בהוספה: כב ולא הסרבל העליון. כתב בתשו' משאת בנימין סי' פ' דהיינו מה שקורין מאנטי"ל אבל הרא"ש חייבים לקרוע בין על אביו ועל אמו בין על שאר מתים: כא אבל שאר בגדיו כו'. כלומר עד שמגלה לבו וכדלעיל סעיף ט': כב אלא שהאשה כו'. כלומר בקריעת אב ואם שצריך לקרוע כל הבגדים האשה קורעת התחתון תחלה ומחזירה לאחוריה וחוזרת וקורעת העליון כדי שלא תגלה את לבה ויבואו האנשים העומדים שם לבוא לידי הרהור ולע"ג כתב הכ"ב בסמוך דאין נוהגין לקרוע החלוק מ"מ כשמגלה החלוק כמו איכא פריצות כמו מגלה לבה כ"כ הכ"ח בסעיף י': כג על אביו ואמו אם מחליף כו'. היינו בחול אבל בשבת אף על אביו ואמו מחליף ואינו קורע ואם אין לו להחליף מחזיר הקרע לאחוריו כדלאיתא בש"ס דף כ"ד ע"א וכ"כ הרמב"ם בפ"ו וכן משמע לקמן סי' ת' וע"ש מיהו היינו דוקא כשמחליף בבגדים של חול אבל בבגדי שבת נוהגין איסור כדלקמן סי' ספ"ט סעיף ג': כד לאחר שלשים. מותר ג"כ לשלול בערב הרגל ודוקא סמוך לערב לאחר שהתפללו מנחה. מהרי"ו סי' ז': כה ואין חילוק כו'. כלומר אע"ג דרגל מבטל גזרת ז' ול' כדלקמן סי' שצ"ט היינו דוקא לענין אבילות אבל לענין קריעה וכל מילי דקריע' בענין ז' ול' ממש כ"כ ב"י בשם הגמ"י ...

הגה ובמדינות אלו אין נוהגין כן אלא אין קורעין החלוק של פשתן שהוא כנגד הזיעה כב ולא (יב) הסרבל העליון כא אבל שאר בגדיו קורע בלאביו ולאמו ובשאר מתים המלבוש העליון תחת הסרבל (סמ"ג בשם רבותינו הצרפתים):

יא ט אחד האיש ואחד האשה שוים לענין קריעה [לב] כב אלא שהאשה קורעת (יג) התחתון ומחזירתו לאחריה וחוזרת וקורעת העליון:

יב י על כל המתים אם רצה מניח שפת הבגד שלימה וקורע מהשפה ולמטה (ו) ועל אביו ואמו (°) צריך לקרוע כל השפה (וי"א אף על שאר מתים צריך לקרוע השפה (לא מרדכי) וכן נוהגין) (מהרי"ו סי' ו'):

יג יב על כל המתים יש לו לקרוע בפנים שלא בפני אדם לפיכך יש לו להכניס ידו בפנים וקורע בצינעא אבל על אביו [ואמו] אינו קורע אלא מבחוץ בפני כל אדם:

יד יג על כל המתים רצה קורע ביד רצה קורע בכלי על אביו ואמו ביד יד על כל המתים (ז) אם בא (יד) להחליף תוך ז' ימים מחליף ואינו קורע כג על אביו ואמו אם מחליף תוך ז' קורע [לג] כל הבגדים שהוא מחליף ואינו מאחה לעולם כמו בפעם הראשון. [לד] (על כל המתים יכול להחזיר קרעו לאחריו תוך שבעה אבל לא באביו ואמו) (רבינו ירוחם בשם לה הרא"ש):

טו יד על כל המתים (ח) שולל (פי' תופר תפירה בלתי שוה) לאחר ז' ומאחה כד לאחר שלשים יום כה [לה] (ואין חילוק אם פגע בהם (טו) הרגל או לא) (הגמ"י בשם ראבי"ה) על אביו ואמו שולל לאחר ל' יום (ט) ואינו מאחה לעולם והאשה שוללת לאלתר מפני כבודה:

הגה וכל זמן שאסור לשלול אפילו לחבר כלא הקריעה ע"י מחט אסור ויש מקומות שנהגו להחמיר אפי' על שאר מתים שלא לשלול תוך ל' ואז אפילו כלא הקריעה אסור לחבר ע"י מחט. (מהרי"ו סי' ו'):

טז טו על כל המתים אם רצה חולץ כתף על אביו ואמו חייב (ט) לחלוץ (טז) כתף [לו] והולך כך לפני המטה עד שיקבר [לז] יח ואם הבן אדם גדול ואין כבודו שילך חלוץ כתף אין צריך לחלוץ:

יז טז נשיא דומה לאב לחליצת כתף ולקרוע מבחוץ ולאחוי כל ס הקורעים על חכם שמת כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה שוללין [לח] סא ומאחין למחר וחכם שבאה שמועתו שולל בו ביום ומאחה למחר סב ועל נשיא [לט] ועל רבו מובהק שולל למחר ואינו מאחה לעולם סג על חכם חולץ מימין ועל אב ב"ד משמאל ועל נשיא מכאן ומכאן סד ועל אביו ואמו ועל רבו מובהק רצה מכאן רצה מכאן ואם רצה חולץ שתיהן. (וי"א דעכשיו בזמן הזה לא נהגו לחלוץ כתף כלל (כל בו בשם ר"י) וכן נוהגין האידנא):

יח סה על כל המתים אם לא שמע אלא לאחר ל' יום אינו קורע כו ומי שאין לו חלוק ונזדמן לו תוך שבעה קורע אחר ז' אינו קורע סו על אביו ועל אמו קורע והולך [מ] סז לעולם [מא] כז (כל (יז) בגדיו) (מהרי"ו סי' י"ג):

לקמן סי' שצ"ט שכתבו הפוסקים שהמת שהרגל מבטל גזרת ז' ול' משמע לכל הגזרה ששייך בז' ול' מבטל מכל דבר כב"ל: כו ומי שאין לו חלוק לקרוע. כגון שהוא פוחח (פי' בגדיו קרועים) או שהיה לבוש בגדים שאולים. רמב"ן. או שאין לו רק החלוק התחתון של פשתן שאותו אין קורעין כדלעיל סעיף י'. בסג"ה. ב"ח: כז כל בגדיו. פיינו אותן שעליו בשעת שמועה אבל לא אותן שמחליף כדלעיל סעיף (ז) צריך

יט [מב] מח כשם שאסו' לאחות קרע שאינו מתאחה (י) כך אסור (יח) להפוך צד עליון של בגד למטה ולאחותו מט ואפי' הלוקח אותו אסור לאחותו לפיכך אם בא למכרו כח צריך (יט) להודיעו נ ואם מכרו לו סתם ולא הודיעו אסור לאחותו עד שידע שאינו מהקרעים שאינם מתאחים נא ואסור למכרו לעובד כוכבים:

כ נב הקורע (יא) מתוך כט המלל ומתוך השלל ומתוך הליקוט ומתוך הסולמות לא יצא אבל מתוך איחוי אלכסנדרי ל דהיינו [מג] (כ) נג תפירה שהיא שוה למעלה ובולטת מלמטה יצא:

כא נד קרע על המת ומת לו מת אחר תוך ז' קורע (יב) לא קרע (כא) אחר לאחר ז' מוסיף על קרע הראשון כל שהוא מת לו מת שלישי לב אחר ז' של שני מוסיף עליו כל (כב) שהוא נה וכן מוסיף והולך עד טבורו הגיע לטבור מרחיק ג' אצבעות וקורע נתמלא לפניו לג מחזירו (כג) לאחוריו נתמלא מלמעלה לד הופכו (כד) למטה [מד] נתמלא מכאן ומכאן נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע:

כב נו אמרו לו מת אביו וקרע ואחר ז' מת בנו והוסיף מתאחה התחתון ולא העליון אמרו לו מת בנו וקרע ואחר ז' מת אביו אינו מוסיף אלא לה קורע קריעה (כה) אחרת שאין אביו ואמו בתוספת:

כג נז מי שמתו לו שני מתים כא' או שבאה לו שמועה משנים כאחד קורע קריעה אחת על שניהם נח קרע ואח"כ מת לו מת אחר (תוך שבעה) (טור) קורע קרע בפני עצמו בין באותו קרע עצמו שמוסיף בו וקורע עוד טפח או מרחיק ג' אצבעות וקורע טפח לאחר ז' מוסיף על קרע ראשון כל שהוא נט מת אביו או אמו ואחד משאר קרוביו קורע תחלה על אביו או על אמו עד לבו ומרחיק שלשה אצבעות וקורע טפח על המת האחר מת אביו וקרע ואחר ז' מת א' מהקרובים מוסיף על קרע הראשון והתחתון מתאחה ועליון אינו מתאחה מת א' מהקרובים וקרע ואח"כ מת אביו או אמו בין בתוך ז' בין לאחר ז' מרחיק ג' אצבעות וקורע מן הצד בשפת הבגד לו שהרי צריך להבדיל קמי שפה וקורע עד שמגיע ללבו [מה] מתו אביו ואמו כא' קורע קרע אחד על שניהם:

כד [מו] ס אמרו לו מת אביו וקרע ואח"כ נמצא שהוא בנו יצא ידי קריעה (יג) והוא שנודע לו תוך כדי דיבור ואם לא נודע לו עד אחר כדי דיבור לא יצא לז (כו) אבל אם אמרו לו מת לך מת וכסבור אביו הוא וקרע ואח"כ נמצא שהוא בנו לח יצא אפי' לא נודע לו עד אחר כדי דיבור:

כה סא היה לו חולה ונתעלף וקרע עליו ואח"כ מת אם מת תוך כדי דיבור של קריעה אין צריך קריעה אחרת ואם לאו צריך קריעה אחרת:

כו [מז] סב אמרו לו מת אביו וקרע ונהג קצת ימי אבלות ואח"כ אמרו לו לא מת והפסיק וחזרו ואמרו לו (יד) בפעם (כז) הראשון מת כמו שאמרו הראשונים לט יצא מ ידי קריעה:

כז סג קטן שמת לו מת (טו) מא (כח) (י) מקרעין לו:

שפתי כהן

כח צריך להודיעו. משום מקח טעות אבל משום איסורא א"צ להודיעו דהא אפילו בסתם אסור ללוקח לאחותו כדלעיל סי' ע"ז באותו ואת בנו. רמב"ן. והב"ח כ' דל"ד דהתם דין או"ב הכל יודעין מה שאין כן דין קריעה דלאו כ"ע דינא דקריעה גמירי: כט המלל כו'. עיין ש"ס זה פירושו: ל דהיינו תפירה כו'. והוא שקורין בל"א אוב"ר נא"ט כמו שעושין בתפירת הכתונת וי"מ אותו כמו התפירה שעושין החייטין בבתי שוקיים שחוזרין וכופפין הבגד היוצא מהתפירה לשני צדדי התפירה ותופרין אותו בשני צדדיו ומותחין אותו עד שאין ניכר התפירה. פרישה ועב"ח: לא קרע אחר. היינו שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח או מרחיק שלש אצבעות וקורע עוד טפח כדלקמן סעיף כ"ג: לב אחר ז' של שני. כ' הב"ח(*) משמע אם מת לו מת תוך שבעה לשני אע"פ שקרע על שני קרע אחר מ"מ אין להוסיף כל שהוא על הקרע ראשון כו' ולי נראה איפכא שבתוך שבעה של שני צריך טפח ולהפשר הכי נמי קאמר אין להוסיף עליו כל שהוא אלא צריך טפח ודוחק: לג מחזירו לאחוריו. וקורע מלפניו: לד הופכו למטה. וישים לו בית צואר מאחריו ויקרענו: לה קורע קריעה אחרת כו'. והב"ח כתב דאם בקריעה הראשונה שקרע על בנו הבדיל קמי שפה א"צ קריעה אחרת וסגי במה שמוסיף על הקרע הראשון ואין זה נראה לענין דינא דאף לפי פירושו מוכח מהרמב"ן ולהרמב"ם אפילו הבדיל קמי שפה צריך קריעה אחרת וכן משמע פשט דבריו וכתב עליו הרמב"ן שיפה כוון וכ"פ רבינו ירוחם וכ"כ ב"י בשם הראב"ד וכן נראה דעת הרב שאע"פ שכתב לעיל סעיף י"ג שנוהגין להבדיל קמי שפה על כל המתים סתם כאן ובסעיף כ"ג כדברי המחבר וכן סעט"ז: לו שהרי צריך כו'. משמע אע"פ שהבדיל קמי שפה גם בקריעה ראשונה מ"מ כיון שצריך גם עתה להבדיל א"כ כל שמוסיף אינו מבדיל לכך צריך קריעה חדשה: לז אבל אמרו לו כו'. והב"ח פסק דבכה"ג לא יצא ידי קריעה ולא מיקרי סתם אלא הקורע על מתו לשם מי שהוא א"צ לחזור ולקרוע אפי' לא נודע לו מי הוא עד אחר (כ"ד חודש) [כדי דבור] ע"ש ועי"ל סי' של"ד סעיף ל"ג: לח יצא. וכתב ד"מ בשם כ"י פרק א"מ דאם א"ל מת לו מת סתם ואינו יודע איזהו וקרע סתם ואח"כ נודע לו מי הוא יצא ידי קריעה דיש ברירה ע"כ: לט יצא ידי קריעה כו'. אבל אמרו לו מת וקרע ולא מת ואח"כ מת לא יצא ידי קריעה. רמב"ן בסת"ה ומביאו הטור: מ ידי קריעה. ולענין ז' ימי אבילות קרוב היה לומר כיון שחלה עליו אבלות ונהגו אע"פ שבטל מקצת הימים בשוגג עולין לו ואין תשלומין לאבלות ודבר זה צריך תלמוד רמב"ן שם ומביאו הטור ועי"ל סימן שצ"ו: מא מקרעין לו. מפני עגמת נפש. ועיין בטור מ"ש בשם הרי"ן גאות ועי"ל סימן שצ"ו:

(*) נ"ל הד"מ אות י"ח. מ"כ

טורי זהב

בגמרא שזכרתי: (י) כך אסור להפוך כו'. נראה דאם בא לתפור סביבות הקריעה ולהשליכו ולהושיב שם חתיכת בגד אחר שרי לאחר י"ב חודש לאביו ולאמו דאין זה בכלל איחוי הקריעה כלל וכן הסכים מו"ח ז"ל בזה: (יא) מתוך המלל. כתב ב"י בסוף סי' זה וכפירש"י דאלפסי וז"ל מולל שני ראשי הקרע בין אצבעותיו וכורכן יחד כעין כריכות ספרים ותוחב שם שנים וג' תפירות. שולל תפירה רחבה. לוקט אוגד בידו כל הקרע ראשו עם סופו ותוחב במחט שתים ושלש פעמים. סולמות כמעלות הסולם שתופר שתי תפירות ומפסיק וחוזר ותופר למטה שמניח בין תפירה לתפירה הפסק מעט ע"כ לשונו. ועל כן הקורע מתוך אלו לא יצא כיון שבלאו הכי היה כמין קריעה: (יב) קרע אחר. או מוסיף על הקרע זה טפח כמ"ש למטה: (יג) והוא שנודע לו תוך כדי דיבור. עיין מה שכתבתי מזה בסי' של"ד סעיף ל"ג: (יד) בפעם הראשון כו'. אבל אם היה חי בפעם הראשון לא יצא ידי קריעה דהא אחר כדי דיבור הוא: (טו) מקרעין לו.

באר הגולה

מח ברייתא שם דף כ"ו ע"ב וכרשב"א הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וכ"כ הרמב"ן בשם בה"ג: מט ג"ז שם בברייתא: נ ברייתא כאבל רבתי פ"ט והא דאיתא לעיל סי' ע"ז סעיף ו' וסי' ש"ן סעי' ו' דבלא הודיעו אינו חושש שאני הכא שרגלים לדבר דאם היה מן הקרעים המתאחים היה הוא תופרו שהקרע פותח כדמים: נא ג"ז באבל רבתי: נב ברייתא מ"ק דף כ"ו ע"ב: נג כפי' הרמב"ן בשם הראב"ד: נד ל' הרמב"ם שם פ"ח וכמ"ד דתוך ז' קורע שם דף כ"ו ע"ב וכ"ש הרי"ף והרא"ש: נה שם בברייתא וכת"ק: נו ג"ז שם בברייתא וכר' יהודה בן בתירא שם בגמ' וכפירושו דריב"ב פליג (*) אריפא דרישא ולא אסיפא דריש' וכ' הרמב"ן ורבינו ירוחם שכן עיקר: נז ל' הטור מדברי הרמב"ן בסת"ה ושם בברייתא: נח ציינתיו לעיל סעיף כ"א: נט שם וכר"י בן בתירא שם בגמ': ס ברייתא וכדמפרש לה שם בגמ' נדרים דף פ"ז ע"א וכדעת הרי"ף והרא"ש והר"ן: סא שם בנדרים ברייתא וגמרא: סב טור בשם הרי"ן גיאות וכמ"ש בשם הרמב"ן: סג ברייתא מ"ק דף כ"ו ע"ב מפני עגמת נפש שיבכו הכולו'

(*) [אסיפא דרישא ולא ארישא דרישא כצ"ל]:

נקודות הכסף

בשעה שהלך לבה"ק לא יצטרך קריעה אח"כ ועוד דהא כתב במ"ב שם דדרך קצת זקנים מקראקא לנוכחו בכ"ה בשעת התפלה וכן כשמת לו מת

גליון מהרש"א

ואמו: (ש"ך סקכ"ח) רמב"ן. בב"י כאן עלה רפ"ג ע"ד. ושם עוד קושיא למה בסתם אסור ללוקח ובאו"ב שרי ותי' ש"ה דרגלים לדבר שאלו היו מקרעים המתאחים לא היה מוכרו קרוע שדמיו נפחתים בעודו קרוע. ועמ"ש בחידושי ח"א דף תע"ט: (שם ס"ק ל"ח) דיש ברירה. ע' ס"ק ב' וצל"ע מה ברירה צריך כיון דאצ"ל אגלאי למפרע: (סעיף כ"ה) צריך קריעה. ע' סי' שע"ח סעי' א' בהג"ה: (ש"ך ס"ק מ) וע"ל סי' שצ"ו. וע"ש בגליון:

מילואים

[illegible]

חידושי רע"ק

עד ל' ויום א' שלפני ר"ח ור"ה עצמו הם י"ד יום. וז' שלפני יוה"כ ויוה"כ י"ד הרי כ"ח ומותר לאחות הקרע כ' ימים אחר יוה"כ ועל אביו ואמו מותר לשלול ועיקר החידוש שאין

ביאור הגר"א

לח

[מב] (ליקוט) כשם כו'. כרשב"א דבירושלמי (פ"א דשבת ופ"א דעבודת כוכבים) אמרינן בשבת ובאבל ובעבודת כוכבים הלכה כרשב"א (לפי גירסא זו שהיא גירסא שלנו י"ל דלא קא' אלא מילי דרשב"א אלא אמילתא דרשב"א בתוספתא דפ"ק דעבודת כוכבים דל"מ גם לענין שבת ואבל. אבל כה"ג והרמב"ן במלחמות סוף מ"ק וכתה"א הביאו הגירסא בכלל גדול וכאבל ולשני אידיהן הלכה כרשב"א) והביאו תוס' בעבודת כוכבים כ"א ב' בד"ה אריסא כו' ודלא כתוס' דמ"ק שם ד"ה כך כו' ווהי הטעם ג"כ לסעיף י"א דפסק ג"כ כרשב"א ועתוס' שם (כ"ב ב') ד"ה אחר כו' וכ"כ בה"ג (הירושלמי והרמב"ן שם ושם הביאו על דינא דרשב"א אוסר באיחוי וע' ברמב"ן מ"ש עוד בזה) (ע"כ): [מג] תפירה שהיא כו'. הראב"ד והרא"ש אבל הרמב"ן חולק וכתב שהיא שוה למעלה ולמטה וכמ"ש בירושלמי איזהו האחוי כאריג: (ליקוט) דהיינו כו'. באו"ר פ"ט איזהו האחוי כו' ועתוס' כ"ו ב' ד"ה ובאיחוי כו' (ע"כ): [מד] נתמלא מכאן כו'. ירושלמי שלמו אלו ואלו נעשה כפותח פי' ואינו קורע. תח"א: [מה] מתו אביו ואמו כא' כו'. דריב"ב ל"פ אלא הם עם שאר קרובים. תח"א: [מו] א"ל כו' אבל כו'. כפי' הר"ן ורש"פ דרב אשי לא לאפלוגי אתא: [מז] א"ל כו'. גלמד מסעיף

פתחי תשובה

וזלא כהט"ז. בית דוד י"ד סימן קס"ג: (י) מקרעין לו. עבה"ט ומ"ש בשם ט"ז דאף כיום שמועה קרובה וכו' כגיו"ד של אח"ז הרב ז"ל ראיתי דבתשובת מ"ב סימן ע"ט אין דעתו

באר היטב

שעליו בשעת שמועה אבל לא אותן שמחליף-ש"ך: (יח) להפוך. כ' הט"ז נראה דאם בא לתפור סביב הקריעה ולהשליכו ולהושיב שם חתיכת בגד אחר שרי לאחר י"ב חודש לאביו ולאמו דאין זה בכלל איחוי קריעה כלל וכן הסכים הב"ח בזה עכ"ל: (יט) להודיעו. משום מקח טעות אבל משום איסורא א"צ להודיעו דהא אפי' בסתם אסור לאחותו כדלעיל סי' ע"ז באותו ואת בנו כ"כ הרמב"ן. והב"ח כ' דל"ד לאו"ב דהתם הכל יודעים הדין משא"כ כאן דלא כ"ע דינא דקריעה גמירי: (כ) תפירה. והוא שקורין בל"א אוב"ר נא"ט כמו שעושין בתפירת הכתונת וי"מ כמו התפירה שעושין החייטים בבתי שוקיים שחוזרין וכופפין בבגד היוצא מהתפירה ותופרין אותה מן ב' צדדיו ומותחין אותו עד שאינו ניכר התפירה. כ"כ הפרישה: (כא) אחר. היינו שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח: (כב) שהוא. משמע דבתוך ז' של שני צריך להוסיף טפח. ש"ך: (כג) לאחוריו. וקורע מלפניו: (כד) למטה. וישים לו בית צואר מאחריו ויקרענו: (כה) אחרת. והב"ח כתב דאם בקריעה הראשונה שקרע על בנו הבדיל קמי שפה א"צ קריעה אחרת וסגי במה שמוסיף על הקרע הראשון. ואין זה נראה לדינא למוכח מדברי הפוסקים דאפי' הבדיל כן צריך קריעה אחרת ועי"ל סכ"ג עכ"ל הש"ך: (כו) אבל. והב"ח פסק דבכה"ג לא יצא ולא מיקרי סתם אלא הקורע על מתו [לשם] מי שהוא א"צ לחזור ולקרוע אפי' לא נודע לו מי הוא עד אחר (כ"ד חדש) [כדי דיבור]. ורמ"א כ' דאם א"ל מת לו מת סתם ואינו יודע איזהו וקרע סתם ואח"כ נודע לו מי הוא יצא ידי קריעה דיש ברירה עכ"ל: (כז) הראשון. אבל אם היה חי בפעם הראשון לא יצא ידי קריעה דהא אחר כדי דיבור הוא. ט"ז. וכתב הש"ך ולענין ז' ימי אבילות קרוב היה לומר כיון שחלה עליו אבילות ונהגו אע"פ שבטל מקצת הימים בשוגג עולין לו ואין תשלומין לאבילות ודבר זה צריך תלמוד הרמב"ן ומביאו הטור (ועיין רדב"ז ח"א סימן קל"ה ועיין כנ"ג): (כח) מקרעין. בטור כתב מפני עג"נ פי' כדי להרבות

כח סד הקורע בשבת על מתו אע"פ שחלל שבת יצא ידי קריעה:

כט [מח] הקורע (טז) סה בחלוק גזול מב לא יצא ידי קריעה:

ל סו קטן מג דלא קים לן ביה (°) שכלו לו חדשיו שמת בתוך ל' או אפילו ביום שלשים [מט] (יז) אין קורעין (כט) עליו:

לא סז אין קורעין ביום טוב סח אפי' בי"ט שני של גליות אפי' קרובים של מת (יא) סט אבל בחול המועד קורעין על כל אחד כפי מה שהוא אם עומד בשעת יציאת נשמה או אם הוא אדם כשר או חכם על כל אחד כדינו שנתבאר:

הגה וי"א דנוהגין שאין לקרוע בחול המועד (יח) מד (יב) רק על (ל) אביו ואמו מה ועל שאר מתים קורעין לאחר המועד (ס"ה סי' רפ"ח) מו ובמקום (יג) שאין (לא) מנהג יש לקרוע על כולם:

לב ע שמע ברגל שמועה קרובה קורע ואפילו אם אחר הרגל (יט) מז תהיה רחוקה:

לג עא ההולך בבגד קרוע לפני המת שמראה עצמו שקרע ולא קרע ה"ז גוזל את החיים ואת המתים:

לד עב האומר לחבירו השאילני חלוקך שאבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת (כ) מח קורעו עג ומאחהו ומחזיר לו חלוקו ומשלם לו דמי קרעו מט ואם לא (לב) הודיעו ה"ז נ לא יגע בו:

לה עד המשאיל לחבירו חלוק לילך בו לבית האבל אינו רשאי ליטול ממנו עד שיעברו ימי האבל:

נא (לג) (ובחושן המשפט סי' שמ"א סעיף ב' לא פסק כן) (°):

לו נב עה קורעין על שמועות רעות (לד) (יד) כגון שנקבצו רוב הצבור למלחמה ושמעו שנגפו לפני אויביהם עו אפי' לא נהרגו אלא המיעוט מהם (וה"ה אם הלכו בשבי) (כ"י סא"מ):

לז (טו) עז השומע (כא) ברכת השם עח ואפי' ברכת (טז) הבינוי (רמב"ם פ"ב מהלכות עבודת כוכבים ד"י)

טורי זהב

במור כתוב מפני עגמת נפש פירוש כדי להרבות בהספד. כתב הרי"ן גיאות וקטן שהגיע לחינוך קורעין לו כדרך שמחנכין אותו בשאר מצות. ופירש ב"י דהיינו אפילו היכא שמת לו מת דלית ביה משום עגמת נפש. וכתוב בדרישה *)מכאן ראיה קצת שקטן שהגיע לחינוך צריך לנהוג כל דיני אבילות*) ע"כ. ונראה לי דאף ביום שמועה קרובה דהוה כמו יום הקבורה כמו שכתוב לקמן סימן ת"ב הוה דינא הכי דגם שם איכא עגמת נפש וכבוד למת לעיני הרואים קריעה של קטן ויש מי שחולק על זה ואין בדבריו ממש: (טז) בחלוק גזול. לפי שהגוף של חלוק בעבירה מה שאין כן בקורע בשבת אין עבירה בגוף החלוק: (יז) אין קורעין עליו. לפי שהקריעה היא דרבנן וספיקא לקולא: (יח) רק על אביו כו'. לפי שבמרדכי מביא דעות שאין לקרוע כלל בח"ה על כן מכריעין לחלק בין אב לשאר קרובים אבל במקום שאין מנהג יש לקרוע על כולם בח"ה דהעיקר כהאי דעה שקורעין בח"ה דמשמעות המשנה כך היא. וכתב מו"ח ז"ל אע"פ דנהיגין שלא לקרוע על שאר מתים בח"ה היינו אם אפשר לקרוע אחר המועד אבל היכא דשמע שמועה קרובה ברגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה דאינו יכול לקרוע אחר הרגל בזה ליכא מנהג ויש לתפוס ההלכה דקורעין בח"ה עכ"ל. וכתב עוד בשם רש"ל ונראה בעיני היכא ששמע שמועה רחוקה אין קורעין במועד אפילו על אב ואם אלא קורע אחר הרגל דמאחר שנפסק ממנו אבילות לא תמיר הקריעה לדחות הרגל עכ"ל: (יט) תהיה רחוקה. פי' דאמרינן בגמ' אין קריעה אלא שבעה והוה אמינא דבכאן אינו קורע כיון שלא ינהוג שבעה אחר המועד דהא יהיה רחוקה קמ"ל דלא כן הוא דלא אמרו אין קריעה אלא שבעה אלא אם שמע בי"ט עצמו דאינו יכול לקרוע ולאחר הרגל יהיה רחוקה ולא ינהוג אז אבילות אלא יום א' בזה לא יקרע אפילו אחר הרגל אבל בשמע שמועה קרובה בחול המועד דיכול לקרוע קורע בח"ה אע"פ שאחר הרגל יהיה רחוקה ולא ינהוג אלא יום אחד מ"מ עכשיו זמן קריעה היא לו דאין הרגל מפסיק אלא האבילות ולא קריעה: (כ) קורעו ומאחהו. אע"פ ששאר קרעים של אב אינם מתאחים הכא שאני שלא נתן המשאיל רשות רק לקרוע שלא יתקיים שם אבל לא הקנהו לו וזהו דלא כדעת הטור: (כא) ברכת השם. שאמר יכה יוסי את

שפתי כהן

מב לא יצא כו'. דל"ד לקרע בשבת שגוף החלוק אינה עבירה אע"פ שהמעשה שעשה הוא עבירה אבל הכא גוף החלוק הוא עבירה: מג דלא קים לן כו'. אבל קים לן דכלו חדשיו כגון שבעל ופירש אפילו מת בתוך ל' קורע ומתאבל עליו: מד רק על אביו כו'. ואין חילוק בין יום קבורה ליום שמועה רק בין אביו ואמו ושאר קרובים. ב"ח: מה אבל על שאר מתים כו'. כלומר קרוביו אבל על שאר אדם כשר נהגו להקל שלא לקרוע כלל כדלעיל סעיף ו' בהג"ה: מו ובמקום שאין מנהג כו'. כתוב בתשובת משאת בנימין סימן ע"ב דהיינו בכל מלכות פולי"ן דאינו באשכנז נהגו שלא לקרוע כי אם על אב ועל אם וכמ"ש הרב בא"ח סימן תקמ"ד סעיף ו' אבל במלכות פולין יש לקרוע על כולם: מז תהיה רחוקה כו'. ואפי' לפי מנהגינו לעיל סעיף ל"א דאין קורעין על שאר קרובים בחה"מ לא נהגו כך אלא היכא דיכול לקרוע אחר הרגל אבל היכא דנעשית רחוקה לאחר הרגל דאין יכול לקרוע אחר הרגל בזה ליכא מנהג ויש לתפוס כהלכה וכרוב הגאונים ז"ל וכ' מהרש"ל היכא דשמע שמועה רחוקה אינו קורע ברגל אפילו על אביו ואמו ע"כ עכ"ל ב"ח: מח קורעו ומאחהו. אע"ג דעל האב אין מאחין לעולם כדלעיל סעיף ט"ו שאני הכא שאם נתן לו רשות לקרוע שלא יתקיים שם לא הקנהו הלכך מאחהו: מט ואם לא הודיעו. שהולך לבקר בו החולה: נ לא יגע בו. ונ"ל*) דאף אם קרע לא יצא דהוי שואל שלא מדעת וגזלן הוי ובחלוק הגזול לא יצא כדלעיל סכ"ט: נא ובח"מ כו'. ולענ"ד נראה דל"ק דשם כ' שאל חלוק מחבירו לילך בו לבית האבל כדי שילך ויחזור עכ"ל ר"ל דהשואל בקש מהמשאיל אם כן לא נתכוין אלא לטובת השואל למלא בקשתו ויכול לומר לו לא השאלתי לך אלא שתלך ותחזור אבל הכא כתב המשאיל לחברו כו' ר"ל שהמשאיל בא מעצמו לזכות להשואל במצוה שיקיים מצות ניחום אבלים א"כ כל יומא ויומא רמיא מצוה עליה כנ"ל וכב"ח ובסמ"ע כתבו ישובים אחרים דחוקים גם לא נתיישב לפי דבריהם לאיזה צורך כתבו הט"ו דין זה כאן שאין לו שייכות אלא בח"מ גם למה הביא בב"י דברי הרמב"ם שבח"מ כאן אבל לדידי א"ש דבח"מ מיירי לענין ממונא וכאן לענין איסור ודו"ק: נב קורעין כו'. דכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם על שאול ועל עם ה' כי נפלו בחרב וכב"י בשם

*) וכ"כ בספר האשכול

ביאור הגר"א

שקרם דוקא ואח"כ מת כו': [מח] (ליקוט) הקורע בחלוק כו'. ירושלמי פ"ג דשבת על מ"ש בפכ"ח הקורע בשבת בעון קומי ר' יוסי לא כן אר"י בשם ר"ש בן יהוצדק מצה גזולה אין אדם יוצא י"ח ר"ל משום מצוה הבאה בעבירה ומשני א"ל תמן גופא עבירה ברם הכא הוא עבר עבירת כך אנו אומרים הוציא מצה מרה"י לרה"ר אינו יוצא בה י"ח בפסח וכתב הרמב"ן וש"ס שתקורע בחלוק גזול לא יצא י"ח (ע"כ): [מט] (ליקוט) אין כו'. אע"ג דבמ"ק כ"ז ב' אמרינן אבילות לדוד כר' הינו דליתא להאי כללא דלשלם כדברי המיקל אפי' יחיד נגד רבים אבל הוא כשאר ד"ס אע"ג דיליף מקרא וראשיכם כו' אסמכתא בעלמא הוא דאין באבלות מד"ת כלל רק אבלות יום ראשון לדברי הגאונים ואף בזה חולקין עליהם אבל קריעה וש"ד תגזרת שלשים בכולה הבל מד"ס.

חידושי רע"ק

הרגל דלאחר ז' מבטל כל השלשים לענין איחוי (אחר זמן רב מצאתי שכ"כ בתפל"מ) : (ט"ז ס"ק ט"ו) כדרך שמחנכין אותו. ובדרישה כ' דבקטן ממש קורעין לו קצת מפני עגמת נפש ובקטן שהגיע לחינוך קורעין לו כדין קריעה טפח : (כה"ד) ויש מי שחולק ע"ז. הוא דעת ת' משאת בנימין (סי' ע"ם) : (ס"ע ל"א) על כל אחד. כ' במ"ל דדוקא כשמת או שמע בתוך דווקא שעת חימום אבל מת ביו"ט ידחה הקריעה עד זמן האבל כיון דבלא"ה כבר נדחה ע"ש :

באר היטב

בהספד וכתב הרי"ן גאות וקטן שהגיע לחינוך קורעין לו כדרך שמחנכין אותו בשאר מצות ופי' הב"י דהיינו אפי' היכא דלית ביה משום עגמת נפש וכתב בדרישה מכאן ראיה קצת דקטן שהגיע לחינוך צריך לנהוג כל דיני אבילות ע"כ ונ"ל דאף ביום שמועה קרובה נמי דינא הכי ויש מי שחולק בזה ואין בדבריו ממש עכ"ל הט"ז (ובנה"כ חולק ע"ז ופסק דאין קטן צריך לנהוג אבילות אף שהגיע לחינוך ע"ש) : (כט) עליו. לפי שקריעה היא דרבנן וספיקא לקולא אבל אם קים לן דכלו חדשיו כגון שבעל ופירש אפי' מת בתוך ל' קורע ומתאבל עליו. ש"ך : (ל) אביו. ואין חילוק בין יום קבורה ליום שמועה רק בין אביו ואמו לשאר קרובים. ב"ח. ועל שאר מתים היינו קרוביו אבל על שאר אדם כשר נהגו להקל שאין לקרוע כלל. ש"ך : (לא) מנהג. כתב בתשו' משאת בנימין דהיינו בכל מלכות פולין יש לקרוע על כולם אבל באשכנז נהגו שלא לקרוע כ"א על אב ואם וכמ"ש הרב בא"ח סי' תקמ"ד ס"ו. וכתב הב"ח אע"פ דנהיגין שלא לקרוע בח"ה על שאר מתים היינו אם אפשר לקרוע אחר המועד אבל היכא דשמע שמועה קרובה ברגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה דאינו יכול לקרוע אחר הרגל בזה ליכא מנהג ויש לתפוס כהלכה דקורעין בח"ה. וכ' עוד בשם מהרש"ל ונראה היכא ששמע שמועה רחוקה אין קורעין במועד אפי' על אב ואם אלא קורע אחר הרגל דמאחר שנפסק ממנו האבילות לא תמירה הקריעה לדחות הרגל עכ"ל : (לב) הודיעו. להמשאיל שהולך לבקר החולה לא יגע בו ונראה דאף אם קרע לא יצא דהוי שואל שלא מדעת וגזלן הוי ובחלוק הגזול לא יצא כדלעיל סכ"ט עכ"ל הש"ך : (לג) ובחשן. וש"ך כתב דלק"מ דשם ר"ל דהשואל ביקש מהמשאיל א"כ לא נתכוין אלא לטובת השואל למלאות בקשתו ויכול לומר לו לא השאלתי לך אלא שתלך ותחזור אבל הכא כ' המשאיל לחבירו וכו' פי' שהמשאיל בא מעצמו לזכות לשואל שיקיים מצות ניחום אבלים א"כ כל יומא ויומא רמיא מצוה עליה עכ"ל : (לד) כגון. וכב"י בשם ר' ירוחם דנראה שחייב להתאבל כל היום ולפיכך אינו אוכל עד למחר ע"כ ונראה

פתחי תשובה

כן. ומ"ש בשם נס"כ. כ"כ גם בדגמ"ר דכן מבואר לקמן סי' שצ"ו ולא שייך כאן חינוך שמתוך זה אתה מבטלו מת"ת אבל בקריעה אין כאן ביטול ת"ת עכ"ד ועיין בתשובת שיבת ציון סימן ס"א שהאריך בקיצור לקמן סי' שצ"ו סקי"ב ע"ש : (יא) אבל בחול המועד קורעין. עיין בתשובה למלך פי"א מהל' אבל דין א' שכתב דאם מת בי"ט ראשון אינו יכול לקרוע בחול המועד אלא ידחה הקריעה עד אחר החג כשיתחיל להתאבל ומה שהשיגו אין קורעין אלא קרוביו של מת מיירי שמת בח"ה דכיון דהוי שעת חימום הותרה אצלו אבל מת ונקבר בי"ט כיון דנדחה הקריעה דאין יכול לקרוע בי"ט נדחה נמי עד זמן האבל ע"ש [וכ"כ המג"א סי' תקמ"ז ס"ק ג' בשם מהר"מ מלובלין] : (יב) רק על אביו ואמו. עיין בספר אגודת אזוב דרוש ב' שנתן טעם לשבח למנהג זה : (יג) שאין מנהג. עיין בה"ט בשם רש"ל דאין קורעין אם הוא שמועה רחוקה ועי' בתשובת מהרי"ט ח"ב סימן ל"ו שלא פסק כן : (יד) כגון שנקבצו. עבה"ט בשם ש"ך מ"ש דמאחין למחר. ודבריו תמוהין דהרי מבואר בסוף הסימן דקריעה שעל שמועות רעות הוא מקרעים שאין מתאחין לעולם וכן הוא בש"ס ומצאתי בדגמ"ר שתמה על הש"ך בזה. גם הגאון מהר"ר דוד דעסא ז"ל לפירושו של הירושלמי פ"ג דמ"ק תמה עליו בזה : (טו) השומע ברכת השם. עיין בספר תפל"מ שכתב דנ"ע אם ראה ס"ת שנשרף בשבת או שמע ברכת השם בשבת אי צריך לקרוע במ"ש. וגם בספר משנת חכמים הלכות עבודת כוכבים (אות י"ג בהגהת שכנה אות יו"ד נסתפק בזה ע"ש : (טז) הבינוני. עיין בספר תפל"מ שכתב דר"ל אפי' כינויים הנמחקים כגון חנון ורחום חייב לקרוע ע"ש וכן כתב בספר משנ"ח שם בהגהת שכנה אות י"ח ע"ש :

באר הגולה

רס"י : סד ברייתא שבת דף ק"ס ע"ב : סה טור בשם הרמב"ן מהירושלמי : סו שבת דף קל"ו : (°) פי' שבעל ולא פירש וכדעת הרמב"ן שכיאו הטור : סז משנה מ"ק דף כ"ד ע"ב : סח רמב"ם שם בפרק י"א וכן כתב הרמב"ן בספ"ס : סט משנה וגמ' שם : ע טור בשם הרמב"ן בספ"ס : עא ברייתא מ"ק דף כ"ו ע"ב : עב שם בברייתא כרבנן דרשב"ג : עג וכ' הב"י בשם נ"י שאפילו באביו הוא מאחהו שלא נתן לו רשות אלא לקרוע שלא יתקיים שם : עד ברייתא באבל רבתי : (°)ולענ"ד אין שום סתירה כי שם כ' לשון הרמב"ם בפ"א מהלכות שאלה שאין שום מכדי שילך ויחזור פירושו דהיינו כל זמן שרוצה לילך ואף כל ז' ימי אבילות וכן מוכח ממה שכ' הרמב"ם אח"כ שאלו לבית המשתה כל אותו היום ומל' ספור שכ' שם וא"א הביאו כל' אלא משמע דלפענ"ד לא חילוק ביניהם : עה ברייתא שם דף כ"ו ע"א וכדמפרש שם בגמרא : עו רמב"ן בספ"ס : עז שם בברייתא : עח כר' חייא

נקודות הכסף

בנס"ק כו' : (שם בט"ז ס"ק ט"ו) מכאן ראי' קצת שקטן שהגיע לחינוך כו'. ולפענ"ד דדוקא בקריע' אמרי' הכי דהא כ' הרא"ש פ"ט אלו מגלחין מחלוקת רבו מסר"ם וסברתו אם נעשה בן י"ג שנה בתוך ז' ימי אבלות אם צריך לנהוג ז' ימי אבלות אלמא דכשהוא קטן פשיטא דאין צריך לנהוג אבלות וכן משמע בטור ומחבר לקמן סי' שצ"ו ע"ש :

דגול מרבבה

(סימן ש"מ בט"ז ס"ק ט"ו) צריך לנהוג כל דיני אבלות. ובסי' שצ"ו מבואר שלא כדברי הדרישה ונלפע"ד דלא שייך כאן חינוך שמתוך זה אתה מבטלו מתלמוד תורה אבל בקריעה אין כאן ביטול ת"ת ועיין בנה"כ השיג ג"כ על ט"ז בזה:

גליון מהרש"א

(ט"ז ס"ק ט"ו) שחולק ע"ז. בת' משאת בנימין סי' ע"ם : (ס"ע ס"ל) ביום שלשים. ובנפל מן הגג או אכלו ארי ביום ל' עי' בכורות מ"ט א' תוד"ה מת ביום ל' : (ש"ך ס"ק מ"ד) בין יום קבורה. עי' במשנה למלך פי"א מהל' אבל הלכה א' וע' בנה"כ סוף אות ל"א : (ט"ז ס"ק י"ט) בשם רש"ל. בת' מהרי"ט ח"ב חלק יו"ד סי' ל"ו שלה כ"ה ע"ג כתב דלא כרש"ל וע' בנה"כ סי' ת"ב הביא ג"כ חולקים בזה: (בש"ע סעיף ל"ב) שמע ברגל. וכן אם שמע ביו"ט קורע בחוה"מ וע' בנה"כ סוף אות ל"א : (ש"ך ס"ק מ"ז) שמועה רחוקה. עי' גליון לעיל על הט"ז סוף ס"ק י"ח : (שם ס"ק נ"א) דהשואל בקש. עי' שו"ע חו"מ סוף

מילואים

וגם מי ערב לנו כעד ספוקא סוה כי לא ישוב שנית על קיאו ויחטא עוד בסתר. אחרי כי חטאו חטוס בנפשו ובזה ירבו הפושעים והפסק בארץ. אבל עונש עיר הנדחת הוא בשביל שעיר שלמה וקהל אנשים נדחו מאת ה' ונבדלו מקהל ישראל. ומטעם זה כתב המורה בחלק ג' פרק מ"א וז"ל. וכן אני אומר בעדה מישראל שזדון לעבור על איזה מצוה שיהיה (כגון בשר בחלב ושעטנז ופ"כ דאין עונש מיתה על עוטת אלו) ועשו אותה ביד רמה היה המשפט לפניס כישראל בשבתם על אדמתם כי יהרגו כולם. וראיה לדבר ענין בני גד ובני ראובן (יהושע כ"ב) שבא בשם ויאמר כל העדה לעלות עליהם לצבא ע"ש. והרשב"א בתשובותיו סי' ס"ז משגת מאד את דברי הרמב"ם וכתב עליו. מורה דעה ומי כמוהו מורה. תורת אמת ומשפטי צדק גם הוא יורה ע"ש. וכיון דעונש עיר הנדחת הוא רק בשביל שהם מלובים ויושבי עיר אחת. לכן הוצאו להם תשובה

לח ס"ה הרואה ערי יהודה בחורבנן או ירושלים או בהמ"ק (כב) חייב לקרוע (וע' בא"ח סי' תקס"א):

לט ס"ו כל אלו הקרעים רשאי נט (לז) למוללן (כה) ם לשללן סא ללקטן לעשותן סב כמין (לח) סולמות [נב] סי' למחרתו אבל אין מתאחין לעולם:

(כב) נג והוא שישמענה (יז) מישראל נד (וי"א דבזמן הזה מומר דינו כעובד כוכבים) (ג"ה שם) נה סס ואפי' (יח) השומע מהעדים (יט) היאך בירך פלוני חייב לקרוע (כ) ס' והעדים אינם צריכים לקרוע פעם אחרת [נא] סא הרואה (כא) ס"ת נו (לה) שנשרף סב או תפילין סג או אפי' מגילה אחת מהנביאים או מהכתובים (כג) נז קורע (לו) שתי קריעות (כד) סד ודוקא ששורפין אותו בזרוע נח [(לו)] וכמעשה שהיה:

[נ] ואפי' אמרו בלשון לעז הוי כינוי (ג"י פ' ד' מיתות)

שפתי כהן

בשם רבינו ירוחם דלפי הפסוק נראה שחייב להתאבל כל היום ולפיכך אינו שולל עד למחר ע"כ ומביאו ד"מ ונראה דה"ה דמאחין למחר *): נג והוא שישמע מישראל. לדעת הרמב"ן והטור דבשם המיוחד חייב לקרוע אפי' בעובד כוכבים ופי' שם המיוחד בין בכתיבתו בין בקריאתו ועב"ח: נד וי"א כו'. והב"ח חלק על זה לפי מה שפירש הוא דברי הרמב"ם והסמ"ג דלאפי' בישראל מומר חייב לקרוע ואין דבריו מוכרחים ע"ש: נה ואפילו השומע מהעדים כו'. כלומר כגון ששמע מהעדים שפלוני בירך השם אע"פ שאין העד מוציא הגדוף מפיו ממש חייב השומע מפי העד לקרוע וא"צ לשמוע משני העדים אלא אפי' מאחד מן העדים וה"ה כשהעיד על כשהעיד בב"ד אלא ששמע הגדוף ממש כל השומע מפי אותו ששמע הגדוף ממש אע"פ שזה לא הוציא מפיו הגדוף ממש אלא שאמר פלוני גידף השם חייב השומע לקרוע אבל השומע מפי אחד פלוני גידף השם והוא עצמו לא שמע הגידוף ממש אלא שמעו מפי אחד מהעדים אין זה האחרון חייב לקרוע. כל זה כתוב בספר ת"ס דאיתא בירושלמי עכ"ל ב"ח: נו שנשרף. וה"ה נקרע ונחתך ונמחק בזרוע בין מישראל בין מעובדי כוכבים דהכל תלוי בשרואה התלול השם בזרוע. ב"ח: נז קורע ב' כו'. אחת על הכתב וא' על הגויל: נח וכמעשה שהיה. שסרף יהויקים את המגלה: נט למוללן. שאוחז ב' ראשי הקרע בין האצבעות וכורכן יחד ותותב שתים או שלש תפירות: ם לשללן. תפירה רחבה שתפר הרבה במסיחה אחת: סא ללקטן. שאורג כל הקרע ראשו על סופו ותותב במחט ב' או ג' פעמים: סב כמין סולמות. פירוש כמעלות הסולם שתופר ב' תפירות וחוזר ותופר למטה ומניח בין תפירה לתפירה הפסק. כל זה מדברי רבינו ירוחם שהביא ב"י:

טורי זהב

יוסי: (כב) והוא שישמענה מישראל. דאם היינו קורעים על עובדי כוכבים יתמלאו כל הבגדים קרעים: (כג) קורע שתי קריעות. אחת על הגוילין ואחת על הכתב: (כד) ודוקא ששורפין אותו בזרוע. משמע דוקא בשריפה אבל באחר כליון לא וכ"פ ב"י דהכי משמע בירושלמי ולא משמע הכי בגמרא שלנו שהרי אמרי' דבת נעמית' הוי בעית למיבלע תפילין של רבי אבהו אמר תייבינא שתי קריעות אמרו ליה הכי אמר שמואל לא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה ביהויקים ולא אמרו שלא אמרו אלא בשריפה דוקא ובירושלמי אמרו בלשון זה לא אמרו אלא על ס"ת ששרפו מלך ישראל בזרוע והשה ע"כ מלך ישראל לאו דוקא כמו שכתב ב"י גופיה והוא משמעות כל הפוסקים ממילא נמי מה שזכר שריפה הוא נמי לאו דוקא כיון דבגמרא שלנו ליתיה ע"כ ודאי שריפה לאו דוקא וכ"פ מו"ח ז"ל: (כה) לשללן כו'. כמבואר בסעיף כ':

ביאור הגר"א

תה"א ע"ש (ע"ב): [נ] ואפי' אמרו כו'. כ"מ שם דבלה"ק הדק"ל מי נמירי: [נא] (ליקוט) הרואה ס"ת כו'. א"ר פ"ם על שריפת התורה לא כו' (ע"ב): [נב] למחרתו. דאין ענין לזה ז' ול' כיון שאינן באבלות. שם:

פתחי תשובה

(יז) מישראל. עיין בספר משנת חכמים שכתב דאף על פי דהשומע מפי עובד כוכבים א"צ לקרוע אם בא ישראל ואמר ששמע מפי עובד כוכבים שגידף כיון דעתה שמע הגידוף מפי ישראל חייב לקרוע וה"ה השומע עצמו שחוזר הגידוף כיון דבעת ששמע מעובד כוכבים לא היה קורע מתוייב עתה לקרוע ע"ש: (יח) השומע מהעדים. עש"ך ס"ק כ"ה מ"ש דאף ע"פ שאין העד מוציא הגידוף מפיו ממש כו' אבל השומע מפי אחד פלוני גידף השם והוא עצמו לא שמע הגידוף ממש כו' ועיין בספר משנת חכמים שם שהביא דדעת הרמב"ם וסמ"ג והתוס' דלא כהירושלמי וכל שאומר שפלוני גידף ולא הוציא הגידוף כלשונו מפיו א"צ לקרוע ותמה על הש"ך שלא הביא כלל דעתם. והעלה דלהם שומעין להקל כדרבנן דמגונו של קריעה הוא מדרבנן וכתב עוד דגם דין השני של הירושלמי דהשומע מפי אחד כו' הוא רק לשיטתו דאף שלא הוציא השומע הגידוף מפיו כ"א שאמר שפלוני גידף חייב לקרוע לכן מחלק בין שני לשלישי אבל למ"ל דשומעין להקל כדעת הרמב"ם וסמ"ג דכל שלא שמעו מפי השומע שהוציא לשון הגידוף מפיו א"צ לקרוע גם דין זה ליתא דלהסמ"ג ודאי גם אם שמעו מפי השלישי חייב לקרוע ע"ש: (יט) היאך בירך פלוני. עיין בספר משנת חכמים שם שכתב דשמוש דבזמן שאין דנין ד"כ רק שמנדין אותו כמבואר בח"מ סי' תכ"ט אין לבדוק עדים של מגדף כמו שהיו בודקים בזמן שהיו דנין דדוקא כדי לקיים מצות סקילה היו מוציאין השם בפירוש וגם לשון הגידוף אבל לענין להרחיקו מקהל ולחייבו נידוי אין לעדים להוציא ש"ם מפיהם ותג"ל הלשון גידף ואם אומרים שפלוני גידף מרחיקין אותו ומנדין אותו ולכן הניח בצ"ע דברי הש"ע שכתב ואפילו השומע מהעדים דמה"ת יוציאו העדים הגידוף בזמן הזה (ולפ"ד הש"ך שאין העד מוציא הגידוף מפיו כו' א"ש אך כבר כתיב הוא ז"ל בריש דבריו מדכתב מהעדים ולא נקט מפי השומע משמע דס"ל כדעת רמב"ם וסמ"ג הנ"ל) ע"ש: (כ) והעדים א"צ לקרוע. כתב בספר משנ"ח שם אם בא א' ואמר שפלוני גידף והוכרך לקרוע ושוב בא א' והגיד כן א"צ לקרוע כיון שכבר שמע וקרע וכדאמרינן בעדים דא"צ לקרוע לפי שכבר קרעו כו' דאין חילוק בזה ע"ש: (כא) ס"ת שנשרף. עיין בתפל"מ שכתב דנ"ע אם קורעין על תלמוד ומדרש וכדומה כיון דניתן לכתוב משום עת לעשות ומס"ע מגילין מפני הדליקה ע"ש ועיין לעיל סי' ר"ע ס"ב: (כב) חייב לקרוע. עיין בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרמ"ו:

באר היטב

דה"ה דמאחין למחר. ש"ך: (לה) שנשרף. וה"ה נקרע ונחתך ונמחק בזרוע בין מישראל בין מעובד כוכבים דהכל תלוי בשרואה חלול השם בזרוע. ב"ח (אבל אם היה דליקה ולא יוכל להציל ונשרפה או כיוצא בזה בלא חילול השם א"צ קריעה. שו"ת ח"צ שאלה מ"ז וחמו' ס"י שאלה פ"ד): (לו) שתי. א' על הכתב וא' על הגויל: [(לו)] וכמעשה שהיה. היינו כשסרף יהויקים את המגילה: (לז) למוללן. שאוחז ב' ראשי הקרע בין האצבעות וכורכן יחד ותותב ב' או שלש תפירות ולשללן פי' תפירה רחבה שתופר הרבה במסיחה אחת. וללקטן ר"ל שאורג כל הקרע ראשו על סופו ותותב במחט ב' או ג"פ: (לח) סולמות. פי' כמעלות הסולם שתופר ב' תפירות וחוזר ותופר למטה ומניח בין תפירה לתפירה הפסק. כל זה מדברי רבינו ירוחם שהביא ב"י. עכ"ל הש"ך:

באר הגולה

סנהדרין ד"ס ע"א: עם כריי' שם ומ"ק דף כ"ו ע"א: פ שם בברייתא: פא שם בברייתא: פב משנה דתפילין שם: פג הרא"ש ממגילה שסרף יהויקים: פד שם בגמ': פה שם בברייתא: פו בברייתא שם: פז כ"כ הב"י ורבינו ירוחם בשמו וכ"כ מרדכי הרמב"ם בפ"ט מהלכות אבל והרמב"ן ז"ל:

דגול מרבבה

(שם בש"ך ס"ק נ"ב) דה"ה דמאחין למחר. דבריו נ"ע שהרי קריעה של התורה רשו' הוא מקרעים שאין מתאחין לעולם וכמו שמסיק בש"ע בסוף הסי' וכן הוא בהדיא בגמרא:

גליון מהרש"א

סימן שכ"א: (ש"ך ס"ק נ"ו) ונמחק בזרוע. להכעיס. וע' ת' ח"צ סי' י"ו:

מילואים

אם ישובו לה' בכל לבם וידבקו בית לעשם אשר גרמו מהם. ולא הייתי כן יעשו גם יושבי עיר אחרת כמוהם ויכפתו בשטותם כי זה הוא פתר רחוק אשר רבים מבני ישראל יושבי עיר אחת ילכדו בפון לסור מתורת ה' ולהספר מבני עמם (וזה הוא ג"כ הטעם למה לא אמרה התורה גם בעיר הנדחת והנבלהים ישמעו וייראו או ולא יוסיפו לעשות עוד וגו' או וכערת הרע מישראל אשר אמרה התורה בכל עונש יחיד. כי מעולת עיר הנדחת ועונשם אינגו [illegible]

הלכות אנינות

שמא מי שמתו מוטל לפניו בשבת או בי"ט ודיני האונן. ובו ו' סעיפים:

א א א מי (א) שמת לו מת [א] שהוא חייב להתאבל (א) עליו ב קודם קבורה (א) ג (ב) אוכל בבית אחר אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו ד אין בית (ג) לחבירו עושה לו מחיצה ואוכל [ב] ג ואפילו מחיצה של סרין סגי אם תקע שולי הסרין בענין שאינו ניטל ברוח

שפתי כהן

שמא א מי שמת לו מת. אפילו אינו מוטל לפניו אלא מוטל עליו לקברו כל דין אונן עליו וכמו שיתבאר: ב קודם קבורה. הוא אונן ואסור בכל הדברים שהאונן אסור בהן אבל לאחר קבורה אפי' באותו יום שמת אין דין אונן עליו כ"ה בסמ"ג ושאר פוסקים וכ"פ הב"ח: ג אוכל בבית אחר. ואם אינו לפניו מותר לאכול בבית שהוא שם. פרישה וכ"כ הב"ח אוכל בבית אחר מיירי במוטל לפניו ואיכא משום לועג לרש אם אוכל בפניו וזה ודאי אסור אפי' בשבת ע"כ: ד אין בית לחבירו. כגון שהוא שרוי בין שעובדי כוכבים. מרדכי

טורי זהב

שמא (א) אוכל בבית אחר. דהוה כלועג לרש כן פירש"י בפרק מי שמתו והא דלא אסרו גם באחר מטעם זה לפי שדוקא בחייב בקבורתו יש חשש במה שאינו עוסק בקבורתו ויושב לאכול בפני המת: אינו

באר הגולה

א ברייתא מ"ק דף כ"ג ע"ב וברכות דף י"ז ע"ב והרא"ש

גליון מהרש"א

הלכות אנינות

(סי' שמ"א) אין אנינות בליקוט עצמות אלא אבלות יום. (סי' ת"ג א"ח בהג"ה) אין אנינות דאורייתא אלא עוד שמ"ב וש"ך שם וסי' שצ"ח סק"ב. (בש"ע סעיף א') חייב להתאבל. משמע דבנפל אין אנינות וע' גליון לקמן שמ"ב סעי' א':

חידושי רע"ק

(סי' שמ"א סעיף א') מי שמת. מת לו בן תוך ל' משמע בירושלמי (ס"פ נושאין על האנוסה) דאין לו דין אונן. דבר משה (סי' פ"ג) וע' בב"ח (סי' שנ"ג) וברכי יוסף ובתפל"מ

ביאור הגר"א

שמא [א] שהוא חייב כו'. גמ' (בברכות י"ז א') רב אשי אמר כל כו' וכפירוש הרא"ש שם דלא כר"ת ע"ש: [ב] ואפי' מחיצה כו'. עבא"ח סי' שס"ב:

פתחי תשובה

שמא (א) שמת לו מת. עבה"ט סק"א ועיין בספר תפארת למשה שכתב דצ"ע קטן שמת תוך למ"ד דאין מתאבלין עליו ובן כן ח' והנפלים אי אסור באכילת בשר ויין כיון שמוטל עליו לקוברו או אינו אסור כמו שאין כהן מטמא להם ונראה דבקטן תוך ל' יש להחמיר כיון דהוב לאו נפלים אלא דהלכה מקילים עכ"ד. ולענין אם חייב בכל המצות צ"ע. שוב ראיתי בברכ"י שכתב מת לו בן תוך ל' נלידתו משמע בירושלמי ס"פ נושאין על האנוסה דאין לו אנינות. דבר משה יו"ד סימן פ"ג ועמ"ש ב"ח סי' שנ"ג: (ב) אוכל בבית אחר. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל שכתב וז"ל דהוי כלועג לרש. והא דלא אסרו גם באחר מטעם זה לפי שדוקא בחייב בקבורתו יש חשש כזה שאינו עוסק בקבורתו ויושב לאכול בפני המת. וזה אסור אפי' בשבת כו' עכ"ל ט"ז ותימה שהרכיב דברי הט"ז ודברי הש"ך כיחד וכאמת פליגי אהדדי דודאי לט"ז כתב א"כ בשבת שאינו רשאי לעסוק בקבורתו מותר ולהש"ך שכתב דאפי' בשבת אסור ודאי הט"ז דגם אחר אסור. שוב מצאתי כס' תפל"מ שכתב בהדיא כן דלהש"ך גם אחר שאינו קרובו אסור לאכול לפניו והא דהניח מתו משום אכילת בשר ויין ע"ש. ולענין דינא נראה להחמיר

באר היטב

שמא (א) עליו. אפי' אינו מוטל לפניו אלא מוטל עליו לקוברו כל דין אונן עליו עד הקבורה אבל לאחר הקבורה אפילו באותו יום שמת אין דין אונן עליו. כ"כ בסמ"ג ושאר פוסקים וכ"פ הב"ח: (ב) לחבירו. כגון שהוא

ברוח ^י ואם אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל ובין כך ובין כך ה ^י ואפילו הוא (ג) בעיר אחרת (ב) ו ^ה אינו (ד) מיסב ואוכל ואינו אוכל (ג) בשר ואינו שותה יין (ד) ואינו מברך ברכת המוציא ולא (ה) ברכת המזון ואין מברכים עליו ולא מזמנין עליו [ג] (°) אפילו אם אוכל עם אחרים שמברכים לא יענה אחריהם אמן (ו) ופטור (ז) מכל מצות האמורות בתורה [ד] (ח) ^י ואפי' אם אינו צריך לעסוק בצרכי המת כגון שיש לו אחרים שעוסקים בשבילו [ה] ^י וי"א שאפילו אם ירצה להחמיר על עצמו לברך או לענות אמן אחר המברכין (ט) אינו רשאי (ועיין בא"ח סי' ע"א) (י) ^ח ובשבת (יא) ויו"ט (יב) אוכל בשר ושותה יין ז (יג) [ו] (אם ירצה) (רבינו יונה פ' מי שמתו) (ה) ומברך וחייב בכל המצות ^ט חוץ מבתשמיש המטה שאסור בו (ומותר לילך (יד) לבית הכנסת בשבת ואף בחול אין בו איסור רק מאחר שאסור להתפלל מה יעשה שם) (כל בו) ח [ז] ^י ואם צריך להחשיך על התחום כדי לעסוק בצרכי המת חל עליו אנינות ליאסר בכולן משעה שמתחיל ללכת כדי (ו) להחשיך על התחום ^יב ואם רוצה לקברו ביו"ט ראשון ע"י עממין אסור בכולן (ג) ט [ח] וכ"ש (טו) בי"ט (ז) שני שהוא בעצמו יכול לקברו (טז) שחלו עליו כל דיני אנינות:

(ד) י [ט] (י"א דתלמיד על רבו מובהק אסור לאכול בשר ויין כל זמן (ח) שמוטל לפניהם) (הגהות אשירי פ' א"מ) (°):

ב [י] ^יג מי שמת לו מת בשבת יאכל במוצאי שבת בלא הבדלה ולא יתפלל ולא בבקר קודם קבורה (יז) ולאחר קבורה יתפלל תפלת שחרית אם לא עבר זמנה אבל תפלת הערב לא יתפלל שכבר עבר זמנה [יא] (יח) ולא דמי לשכח

טורי זהב

(ב) אינו מיסב ואוכל. פי' על השלחן או על המטה *): (ג) וכל שכן ביום טוב שני. נראה דהיינו ביום שהוא זמן קבורה אבל בלילה שלפניו דהיינו מוצאי יום טוב הראשון מותר כמו ביום ראשון וכן פסק במהרי"ל הלכות יום טוב שהורה מהר"ש על מה שמת בשמיני עצרת שמותר להאכל לעשות קידוש בערב ליל שמחת תורה משום דאין אנינות ביו"ט *) ונראה שמזה הטעם פסק שאין דרך לקבור בלילה: (ד) י"א דתלמיד כו'. זה קאי על ימות

מרדכי וב"ח: ה ואפילו הוא בעיר אחרת. משמע אפי' יש לו מי שיתעסקו עמו בעירו שמת דין אונן עליו והייט כדעת הרא"ש שחולק אר"ת ומביאו הטור אבל הב"ח פסק כר"ת דקרובים שבעיר אחרת אין דין אונן עליהם אא"כ אין למת קרובים המתאבלים עליו בעירו שמוטל עליהם לקברו אבל אם יש לו קרובים המוטל עליהם לטפל בעירו אין דין אונן על אותן הקרובים שבעיר אחרת ע"ש: ו אינו מיסב ואוכל. פירוש על השלחן או על המטה: ז אם ירצה. דכיון שהוא מתכוין למצוה אם ירצה יאכל ואם ירצה לא יאכל שאינה חובה על האדם שיאכל בשר וישתה יין בשבת שהרי אמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות הלכך בכל דבר שהוא מצוה וחייבים לעשותו בשבת אבל זה רשות הוא אם ירצה יאכל בשר וישתה יין ואם לא ירצה יניח עכ"ל תר"י ומשמע דברכות ותפלה חייב בשבת וביו"ט וכ"נ ממה בסדר הרב האי אם ירצה קודם ומבנך: ח ואם צריך להחשיך כו'. עיין בא"ח סימן ע"א ותקמ"ח סעיף ד': ט וכ"ש ביו"ט שני של גליות שהוא בעצמו יכול לקברו. כמו שנתבאר בא"ח סימן תקכ"ו ס"ב ובמהרי"ל כתב בשם מהר"ש על מת שמת בשמיני עצרת לעת ערב שמותר להאכל לקדש בליל שמחת תורה שאחריו משום דאין אנינות ביו"ט ע"כ ועיין בדרישה שביאר טעמו דכיון דביו"ט שני נוהגין איסור לחפור התכריכים ולחפור הקבר ושאר מלאכות וכמ"ש בא"ח סימן תקכ"ו א"כ אינו מוטל עליהם הרבה ולכן אין דין אנינות נוהג בלילה כי אם ביום ולפ"ז ה"ה בכל ליל יו"ט שני שאינו נוהג בו דין אנינות אבל דוחק לחלק כן אלא נ"ל דמהר"ש לא ס"ל כרא"ש אלא ס"ל כסמ"ג דף רמ"ת סוף ע"א וכיש פוסקים דס"ל דידן ותולק אירושל' ובכל ענין אין אבלות נוהג ביו"ט שני אפי' ביום והכי משמע ליטנא דמהר"ש משום דאונאבילות ביו"ט ולפ"ז לדידן דקי"ל כהרא"ש א"כ ה"ה בלילה אסור לקדש*): י י"א כו'. וכן

באר הגולה

נתשובה: ג שם בברייתא: ד טור בשם אביו הרא"ש: ה שם בברייתא: (°) ירושלמי כתבוהו הרא"ש שם והרמב"ן בסת"ה: ו הרא"ש ושכן משמע בירושלמי: ז תוספות שם כמ"ק בשם הירושלמי בעית ולא איפסקא וטור וש"פ: ח שם בברכות בברייתא שבת וכתב הרא"ש דה"ה לי"ט: ט כת"ק דרשב"ג וכדמפרש בגמ' שם דף י"ח עלאכמו"ק וכ"ש הרי"ף שם והרמב"ם בפרק ד' מהלכות אבל והרא"ש שם: י תוספות שם בשם רבי נתנאל וכ"כ הרא"ש שם: יא טור מדברי אביו הרא"ש שם: (°) וכתב עוד שם שמשמע בירושלמי שהתלמידים מתאחין לרבם: יב שם בשם הר"ת מרוטנבורג וש"פ בשמו וכמ"ש הרא"ש

נקודות הכסף

(סימן שמ"א ט"ז ס"ק ג') נמשך לדברי הדרישה ועיין בש"ך ס"ק ט' לא כתבתי כן:

דגול מרבבה

(סימן שמ"א בש"ך ס"ק ט') אסור לקדש. עיין מג"א סי' תקמ"ח ס"ק ח' שמתיר וחולק

גליון מהרש"א

(ש"ע ס"א) ולא ברכת המזון. ואם הוא אונן בליל ספירה מונה בלא ברכה כדי שלא יפסיד הברכות בלילות שאחרית. ת' נודע ביהודא ח"א חלק א"ח סי' כ"ו. נעשה אונן באמצע תפלה או באמצע ק"ש גומר תפלתו ואינו דומ' לכהן הדיוט שנעש' אונן דמפסיק באמצע עבודה (ביומא י"ג ב') דהתם מחללה מדאורייתא. ת' שבות יעקב ח"ג סי' ס"ז. אונן אינו חולץ ת' מהרי"ט וע' ת' ח"צ אבל אבל חולץ ליבמתו. יש לו בן למול וא"א להשכים הקבורה מברך הסנדק ב' להכניסו וע' בא"ח סק"ב: (שם) ולא מזמנין. ואין מצטרפין אותו לכל דבר שבקדוש' כנה"ג ובבא"ח א"ח סנ"ה ס"ק ז': (שם) שעוסקי' בשבילו. ע' מג"א סי' ע"א סק"ב ומ"ש בגליון שם: (שם) ובשבת ויו"ט. ומ"מ לא יאמר קדיש על מת זה דעדיין אין ניתנם (וע' גליון סעיף ב' בסמוך). ש"ץ אונן בשבת אם אין אחר יכול להתפלל. ואונן שיש לו יא"צ ביום חול נ"ל יאמר קדיש אם יש לו מי שיעסוק דמצוה דרמיא עליו הוא כמו מילת בנו כשהוא אונן. גם י"ל הטעם מחמת כבודו של מת (שנתן בירושלמי ע"ש דאטו' גם ביש לו מי שיעסוק) דוה כבודו. ת' עבה"נ סי' ס"ב: (ש"ך ס"ק ז') בשבת וביו"ט. ותגדה בליל פסח כיון שיש בו אריכות דברים ומדרשים יאמר אחר והוא ישמע מל"מ פ' ד' ה' ו' בשם המנהיר וכ"כ בת' מהר"ם ס"ס ע"נ מדעתי' דנפשי' וכ"ה במג"א הי"ח"ם סי' תקמ"ח ס"ק ח': (סעיף כ') מת בשבת. ולומר קדיש

יד אברהם

(סי' שמ"א סעיף ב') אבל תפלת הערב לא יתפלל כו' כיון שבלילה לא היה חייב להתפלל קודם קבורה. והקשה בס' תפארת למשה דהיאך בירושלמי כביאו התוספות בחגיגה דוד מתו בעצרת והיו כל ישראל אוננים והקריבו למחר משמע שהיו להם תשלומים. ולפי איתא דאונן איקרי גברא לא חזי לא היה לו תשלומין. ולק"מ דש"ה שכבר נתחייב בקרבנות משהאיר יום עצרת קודם שמת דוד שהרי מטעם זה לא נסמכו לדוד אמ"ש שהיה נשיא כמ"ש בס' שעה"מ. וה"נ מטעם זה היה בני חובה והיה להם תשלומים למחר משא"כ כשנעשה אונן קודם הלילה

הגה"ה

(סימן שמ"א ש"ך ס"ק ב' בה"ם ס"ק ד') [במסכת שמחות פ"י איתא גם כן והאינו אוכל כל צרכי ובירושלמי פ"ג דברכות ופ"ג דמו"ק איתא ולא אוכל כ"ל ולא שותה כ"נ]

ביאור הגר"א

[ג] (ליקוט) אפי' אם אוכל כו'. עתוס' דמ"ק כ"ג ב' ד"ה ואין כו' וברפ"ג דברכות בתוס' שם (ע"כ): [ד] ואפי' אם כו'. כמר מ"ד בירושלמי דשקלו ופרו שם הרבה אליביה: [ה] וי"א כו'. עתוס' שם ד"ה ואינו מברך כו': (ליקוט) וי"א שאפי' כו'. וכ"ה בא"ר ריש פ"י ואם רצה כו' מפני כו' (ע"כ): [ו] אם ירצה. עש"ך: [ז] ואם צריך כו' ואם רוצה כו'. בירושלמי שם וכפי' הרא"ש שם ע"ש: [ח] וכ"ש כו'. שם וכמ"ש בפ"ק דר"ם (ו' א'): [ט] י"א כו'. ירושלמי פ"ג דברכות ועמש"ל סי' רמ"ב סכ"ז: [י] מי כו'. כנ"ל ס"א: [יא] ול"ד כו'. כיון שהיה פטור לגמרי:

חידושי רע"ק

מסתפק ומסיים דיש להחמיר לאסור בבשר ויין ע"ש ולענין ק"ש ותפלין צ"ע: (ש"ע ס"א) אינו מסיב. ע' א"ח (סי' תקנ"ב ס"ז) ובמג"א (שם סק"ז): (שם) ואינו אוכל בשר. מהרי"י אלפאנדרי נסתפק אם מותר בתבשיל בשר וחטר מדינה בקנתרס מוצל מאש (סי' כ"ג) וע' ברכי יוסף: (שם) ואינו מברך ברכת המוציא. ונוטל ידיו ואינו מברך. מהרי"י אלפאנדרי שם: (שם) ובשבת ויו"ט אוכל בשר. ובסוגיא איתא בשבת מסב ואוכל ע' בת' ב"ח (ח"ב סי' ה'): (שם) אם ירצה. ע' בת' ושב הכהן (סי' צ"ד) שהעלה דקאי רק על שבת אבל ביו"ט מחויב לאכול בשר ועכ"פ לשתות יין ואפילו בליל יו"ט האחרון עיי"ש: (שם) וחייב בכל המצות. ומ"מ אסור בד"ת לדעת הי"א סעיף ה' בהגה תפל"ם וכ"כ בס' שמחת הנפש שאין קורין אותו לעלות לתורה ואסור בד"ת: (שם) מה יעשה שם מזה משמע דאונן אינו מצטרף לעשרה תשו' שבו"י (ח"ב סי' כ"ה) וכ"כ בת' פרח ש"א: (ש"ך סק"ג) וזה ודאי אסור לפ"ז גם אחר אסור דלא כט"ז סק"א: (שם סק"ט) הה בלילה אסור לקדש ע' מג"א (סי' תקמ"ח סק"ח):

באר היטב

שהוא שרוי בין העובדי כוכבים: (ג) בעיר. משמע אפי' יש לו מי שיתעסק עמו בעירו שמת דין אונן עליו אבל הב"ח פסק דקרובים שבעיר אחרת אין דין אונן עליהם אא"כ אין למת קרובים בעירו שמוטל עליהם לקברו עכ"ל הש"ך: (ד) מיסב. פי' על השלחן או על המטה*): (ה) ומברך. משמע דברכות ותפלה חייב בשבת וי"ט. ש"ך: (ו) להחשיך. עיין בא"ח סימן ע"א וסי' תקמ"ח ס"ד: (ז) שני. של גליות כמ"ש בא"ח סי' תכ"ו ס"ב ובמהרי"ל כתב בשם מהר"ש דאם מת בשמיני עצרת לעת ערב שמותר להאכל לקדש בליל שמחת תורה שלאחריו משום דאין אנינות בי"ט והש"ך כ' דלדידן דקי"ל דאנינות נוהג בי"ט שני א"כ ה"ה בלילה אסור לקדש והט"ז מסכים לדעת מהרי"ל ע"ש: (ח) שמוטל

פתחי תשובה

להחמיר כהש"ך: (ג) בשר. עיין בתשובת נו"ב תנינא חי"ד סימן רי"ד בתשובה מבן המחבר שכתב דאונן מותר ברוטב של בשר ולא דמי למה שכתב המג"א בסימן תקנ"א ס"ק כ"ט ע"ש: (ד) ואינו מברך ברכת המוציא. כתב בספר חמודי דניאל כ"י נראה דהאונן אף על פי שמותר לאכול בלא ברכה. חייב בנטילת ידים בין במים ראשונים בין באחרונים ע"ש ולע"ד צ"ע בזה. שוב ראיתי בספר ברכ"י אות ה' שכתב דפשיטא ליה דהאונן חייב בנט"י דנט"י הוי משום גזירה משום סרך תרומה ולפ"ז דהוי גזירה דרבנן אין ספק דחייב דכולהו לאוין דאורייתא ודרבנן האונן חייב והביא דמהרי"י אלפאנדרי נסתפק בזה ובשו"ת מכתם לדוד הסכים כן דחייב ומ"מ נראה דהאונן יטול ידיו ולא יברך ע"ש: (ה) ברכת המזון. כתב בספר חכמת אדם כלל קנ"ג דאם אכל ונקבר המת ועדיין לא נתעכל המזון שבמעיו צריך לברך כהמ"ז ע"ש וכ"כ הגאון מהרי"ז ז"ל מליסא בסדור תפלה שלו (וכן ראיתי בכתבי הרב הגדול מהר"ר דניאל אב"ד אך כתב דטוב שיאכל מעט קודם) וכתב עוד וכן נאמר יגר אם עשה צרכיו בעודו אונן חייב לברך אשר יצר אחר שנקבר המת אפי' כל היום ע"ש: (ו) ופטור מכל מצות. וכתב בשו"ת בית יהודה שהאונן פטור ממצות בדיקת החמץ ויבדוק לו אחר ובס' תשובה מאהבה כתב שבפראג נוהגין שהאונן מקנה חלקו לשותפו וגם בזה לענין חמץ יקנה במתנה לאחר ואז יברך האחר ג"כ מפתח"כ אם אינו בודק מחמת סק"ה רק דרך שליחות צ"ע אם יברך ועיין בתשובת נו"ב מ"ת סימן ס"ז שכתב דאם הוא אונן בימי הספירה בלילה [ומקום הקבורה רחוק מן העיר כאופן שיהיה אונן כל הלילה ההיא וכל יום המחרת] ואם לא יספור בלילה לא יוכל לברך גם בימים שאחריו יספור באותו לילה בלא ברכה ואז יכול לברך כשאר ימים עיין שם. ועיין בתשובת שבות יעקב ח"א סימן ז' דמי שהתחיל להתפלל או לקרות שמע ונעשה אונן פתאום יגמור ולא יפסיק כיון דהא דאונן לא יקרא את שמע או יתפלל הוא רק מדרבנן ע"ש: (ז) מכל מצות. עיין בתשובת ח"צ סימן ח' דדוקא מצות עשה פטור אבל מצות ל"ת חייב כשאר אנשים ע"ש ועי' פרי מגדים בא"ח בפתיחה כוללת ח"ב אות כ"ח שכתב דאונן כפ"מ מתלות עשה דהשביתו או בחה"מ נמי דבי"ז אין מוזהר עליה כו' ע"ש ועיין בספר חומות ירושלים סי' רס"ז מה שהשיג עליו: (ח) ואפי' אם א"צ לעסוק. כתב בספר חמודי דניאל כ"י מי שמת לו מת כ"ל והוא קודם התפלה אם יש לו קוברין אין להגיד לו כדי שיתפלל אך אם מוטל עליו להתעסק צריך להגיד לו: (ט) אינו רשאי. עיין בשו"ת ארבעה טורי אבן סי' יו"ד שנשאל באשה אחת שמתה בשבת והיו לה בנים וגם אחים והירע לאחים יותר לייט במוצאי שבת על אמם אם רשאים האחים לכנוס לבהכ"נ כמו"ש להתפלל ולומר קדיש כדין יא"צ והורה לסתיר ואף שהסכימו האחרונים בא"ח סימן ע"א דאף כשיש מי שיתעסק לצרכי קבורה אסור להחמיר על עצמו מ"מ הכא כ"ע מודים דרשאים האחים להתפלל ולומר קדיש דכיון שיש לאשה בנים א"כ ליכא רק מפני כבודו של מת א"כ הא גם מה שמתפללין ואומרים קדיש הוא כבוד של מת כבוד אמם ועוד דכבוד אמם קודם דגם המת חייב בכבוד אמו אף דבמתים חפשי מ"מ לגבי האחים בודאי קודם כבוד אמם לכבוד אחותם עכ"ד ונראה דלטעם האחרון דכבוד אמם קודם לכבוד אחותם יש לסתור ג"כ היכא שאינם אחים לא רק מצד האב ויש להם יא"צ על אמם דאז לא שייך לומר דגם המת חייב בכבוד אמם אה"נ הרי אך לע"ד דבריו צ"ע דהא כבוד המקום קודם לכבוד אביו ואמו כמו שכ' לעיל סימן ר"מ סעיף ע"ז ואפ"ה אונן פטור מכל המצות וע"כ משום דהחמיר הקב"ה בכבודו של מת יותר מכבודו וא"כ פשיטא דקודם לכבוד אביו ואמו וצ"ע לדינא: (י) ובשבת וי"ט. עיין בתשובה ש"ב בעת שאול סימן ס' דמותר לילך לשמח בסעודת ברית מילה אם פרנסתו בכך ובלבד שלא יאכל שמה וכמו"ל וכן בסעודת נשואין אף כה"ג אסור ע"ש ועיין במג"א סימן תקמ"ח ס"ק ח': (יא) וי"ט. עיין בא"ח סי' תקכ"ו סעיף ז' לענין מי שמת לו מת בפורים אם מותר בבשר ויין ועיין בתשובה ושב הכהן סי' צ"ד שהאריך בזה והעלה שהאונן אסור בבשר ויין בפורים ע"ש: (יב) אוכל בשר. עי' בספר ברכי יוסף לסגאון הגה חיד"א ז"ל בא"ח סימן תקנ"א שיש מקילין בשבוע שחל ט"ב לאכול בשר מבושל שנשתייר מסעודת שבת ורהיה מכח דאיתא בתולין י"ו אכרי בשר נחירה כו' וכתבו הפוסקים להקל כדרבנן ע"ש. ולפ"ז גם כאן יש מקום קצת להתיר בחול כמה שנשתייר מסעודת שבת דפשיטא דהא דאונן אסור לאכול בשר הוא מדרבנן מכ"ש לסמ"ש התוספות במ"ק דף כ"ג ע"ב כד"ה ואינו אוכל בשר דמדינא מותר אונן בבשר כל זמן שאי. ו כשלמים דהיינו שעבר שני ימים מהתיטתו אלא שאין רגילין בו הותר עיין שם אם כן מה שנשתייר משבת בודאי עברו עליו שני ימים דע"כ נשחט בערב שבת. אמנם לפי מה שכתב בתשובת נודע ביהודה תנינא חי"ד סי' ס"ד (הבאתיו לעיל סימן קצ"ז סק"ז) נסתר היתר הנ"ל ופשיטא דגם לענין שבוע שחל תשעה באב אין להקל בזה: (יג) אם ירצה. עיין בתשובת ושב הכהן סימן נ"ט מה שהקשה על זה ודעתו דזה לא קאי רק אשבת ולא על י"ט כיון שהוא חייב מצד הדין לקיים מצות שמחה גם אונן חייב אם אינו רוצה לקברו ואפי' בליל י"ט הראשון חייב כל אדם ג"כ בשמחה כמו בשאר ימי החג ולכן גם אונן בליל ראשון כיון שאינו רוצה לקברו בלילה חייב בשמחה ואינו רשאי להחמיר על עצמו ע"ש: (יד) לבהכ"נ. עכה"ס של הרב מהרי"ש ז"ל ומ"ש דאונן בחול אין מצטרפין לכל דבר שבקדושה עי' בתשובה פרח מטה אהרן ח"א סי' י"ט שגם דעתו כן ע"ש שהאריך בזה. ומ"ש בשם נה"כ שלא יאמר קדיש עד אחר הקבורה עיין בתשובת אבן שהם סי' כ"ז שחולק על נה"כ וכתב כהט"ז דבשבת יאמר קדיש אף קודם קבורה ע"ש וכן משמע בתשובת שער אפרים סימן נ"ט וכן פסק בתשובת נחלת שבעה סי' ע"ג וכן העלה בתשובת שבות יעקב ח"א סוס"י ח' אלא שכתב שלא ראה טעם בדעת הט"ז בזה מ"מ היכא דנהוג נהוג וכן אם הוא סמוך לכדבריו לא מהדרינן עובדא ומנהג עיר הקודם תוכ"ב שאומר קדיש במושעת מזן שכנסת שאומר אחריו ע"ש: (טו) בי"ט שני. עיין ש"ך סק"ט הובא בבה"ם סק"ז שכתב דזה קאי אי"ט שני של גליות והניה מקום לא"ח סי' תכ"ו ס"ב. ואא"ז הרב הגדול מהר"ל סירך ז"ל בגיל"ד שלו השיג עליו דמ"ש בא"ח שם תוך מ"ע שני של ר"ה שהרי כמ"ש בא"ח סי' תקכ"ו סעיף ד' ע"ש ומ"ש הבאר היטב בשם הש"ך דאסור לקדש. עיין כמגן אברהם סי' תקמ"ח סק"ח שמתיר וחולק על הש"ך: (טז) שחלו עליו כל דיני אנינות. עיין בספר ישועות יעקב מהגאון ש"ב אב"ד מלבוב בא"ח סימן ע"א סק"ד שכתב דבזה אם א"ל לעסוק בצרכי המת כגון במקום שיש חבורה והקרובים סומכים עליהם כענין קבורת המת חייבים בכל המצות דלא שייך כאן מפני כבודו של מת שאין כבוד המת שיתעסקו בו יותר מכדי צרכו ביום טוב עיין שם עוד: (יז) ולאחר קבורה יתפללו. כ' המג"א בסימן ע"א סעיף קטן ה' דמיד כשמתחילין להוליך עפר על המת יקרא ויתפלל ול"ל דקודם תנות יתפלל שחרית אבל ברכת השחר לא יאמר כיון שבשעת חובתו היה פטור עכ"ד ע"ש. ועיין בתשובת זכרון יצחק סי' ו' כתב בשם אביו ז"ל דמ"מ ברכת מקדש את שמך שהיא שייכה לק"ש שאינו מקדשים שמו יתברך ברבים א"כ כשקורא ק"ש יכול לברך כרכה הנ"ל אבן אם כבר עבר זמן ק"ש מן קורא ק"ש כקורא בתורה לא יברך. וכ' עוד שם דלפמ"ש בתשובת מהרי"ם לובלין סי' ע"ב דכליל י"ט אין בו דין אנינות וידוע דכל ברכת השחר יכול לברך קודם אור היום חוץ מברכת הנותן לשכוי בינה א"כ אונן בי"ט יכול לברך כל ברכת השחר קודם אור היום חוץ מברכת הנותן לשכוי בינה ומסילה דאם לא אמר מחויב לברך אחר הקבורה אחרי שלא נפטר בעת חובתו. וכתב עוד דכשהאונן מתפלל לאחר קבורה עד אחר חצות לא יאמר פסוק הקטורת וסדר הקרבנות. ופ"ש בסימן ס' הסדר איך יתנהג האבל אחר קבורת מתו בק"ש ותפלה י"ב חלוקי דינים: (יח) ולא דמי כו'. אם מת לו מת בלילה קודם שהתפלל תפלת ערבית וכבר הגיע זמן התפלה צ"ע אם יתפלל למחר בבוקר אחר הקבורה גם תפלת הערב ולהאורה דמי זה למ"ש כאן בש"ע כאם מת בשבת

ולא התפלל ערבית יא שמתפלל שחרית שתים (ה) כיון (ט) שבלילה *) לא היה חייב להתפלל [יב] (יט) ולענין ההבדלה (ו) יב (י) (כ) יבדיל אחר שיקבר המת : (מהר"ם ומרדכי והג"מ) :

ג יי מקום שנוהגים שכתפים מיוחדים להוציא המת ולאחר שנתעסקו הקרובים בצרכי הקבורה ימסרוהו להם והם יקברוהו משמסרוהו להם (כא) מותרים הקרובים בבשר ויין יג *) אפי' קודם (יא) שהוציאוהו מהבית ששוב אינו מוטל עליהם :

הגה מקום שנושאין המת מעיר לעיר אם מקום קרוב הוא הוי כאלו מוטל לפניו אבל אם הוא מקום רחוק כגון מהלך שני ימים מותר עד שיבאו לעיר קבורתו (רבינו יונה פ' מי שמתו) :

ד [יג] יד מי (כב) שמת בתפיסה ולא ניתן לקבורה יד לא (יב) חל על הקרובים אנינות וגם אבילות לא חל עליהם טו כיון שלא (יג) נתייאשו מלקברו וכן אם קרובי המת בתפיסה אין אנינות חל עליהם [יד] וכן מי שנהרג בדרך או גררתו חיה או שטפו נהר ולא נתייאשו מלקברו אין על הקרובים לא דין אנינות ולא דין אבילות ומונים לו שבעה ושלשים מיום שנתייאשו מלקברו :

ה [טו] טו כל זמן שלא נקבר המת אינו חולץ מנעל וסנדל ואינו חייב בעטיפת הראש וכפיית המטה [טז] טז אבל אסור לישב או לישן על גבי מטה אפי' כפויה:

הגה טז [יז] וכל שכן שאסור בתשמיש המטה (°) (טור בשם הרמב"ן ובשם התוספות ובמרדכי פ"ק דכתובות בשם י"א) [יח] (כג) וי"א דאסור ברחיצה וסיכה ושמחה ושאלת שלום ותספורת יז ובמלאכה (טור) יז אבל מותר לצאת מפתח ביתו (הגהות מיימוני פ"ד בשם יח סמ"ק) :

ו יח המשמר את המת אפילו שאינו מתו יח (יד) פטור מקריאת שמע ומכל מצות האמורות בתורה היו שנים זה משמר וזה קורא :

שפתי כהן

וכן כתב המחבר לעיל סימן רמ"ב סעיף כ"ז ולקמן סימן שע"ד ס"י בסתם : **יא** שמתפלל שחרית שתים . וכמ"ש בא"ח סימן ק"ח ס"ב: **יב** יבדיל אחר שיקבר המת . עד סוף יום שלישי בשבת כמ"ש בא"ח סימן רצ"ט סעיף ו' : **יג** אפילו קודם כו' . אע"פ שלא חל עדיין האבלות : **יד** לא חל כו' . דלא קרינן מוטל לפניו כיון דלא ניתן לקבורה : **טו** כיון שלא נתייאשו מלקברו . ואפי' המושל רוצה ממון הרבה מ"מ כיון דבממון תלוי הדבר שאחר כך יתפייס בדמים מועטים מפני כך לא חלה האבילות עדיין אבל אם היתה הגזירה שלא ליתנו לקבורה מחמת שנאה ולא מחמת ממון אינה עשוי' ליבטל וחלה האבילות מיד כן מתבאר מדברי הרמב"ן ושאר פוסקים : **טז** וכל שכן שאסור בתה"מ . דאפי' בשבת אסור כמ"ש לעיל סעיף א': **יז** ובמלאכה . ע"ל סי' שמ"ג וסי' שס"א סעיף י"א : **יח** פטור מק"ש כו' . דעוסק במצוה הוא ופטור משאר המצות :

טורי זהב

ימות החול : (ה) כיון שבלילה לא היה חייב להתפלל . כתוב בדרישה מכאן היה נראה דה"ה למתעסק בצרכי צבור וכיוצא בו בזמן התפלה שפטור מלהתפלל כמ"ש הטור סימן צ"ג ומתוך העסק עבר זמן אותה תפלה בגם כן א"צ להשלימה בזמן תפלה שאחריה להתפלל שתים אחד לתשלומין כיון שג"כ בזמן העסק היה פטור מתפלה כמו באבילות דהכא דמה לי אונס דאבילות או עסק מצוה . ולדעתי כ"ש הוא דהא כשמתעסק בצרכי ציבור גם כן עבד עבודת הש"י עכ"ל. *) ותמה אני אם יצאו דברים אלו מפיו דהא כל שהוא אונס מקרי פטור מתפלה ובהדיא אמרו באונס דמתפלל אח"כ שתים כמו שכתוב בא"ח סימן ק"ח. ותו דכתב בת"ה סימן ה' במי שהיה טרוד אצל הפקיד מחמת חוב ולא היה יכול להיפטר אא"כ בהפסד ממון ובתוך כך עבר זמן התפלה דמיקרי אונס אע"ג דמחמת ממון הוא ומתפלל אח"כ שתים הרי לן בהדיא אע"ג דהיה פטור באותה שעה מתפלה מחמת טירדא דמיקרי אונס וה"ה נמי פטור מחמת טירדא דמצוה וא"כ נסתרה דעת בעל הדרישה בזה בפירושו והא דלמד דין זה מן אבילות דהכא אין הנדון דומה לראיה דדוקא אם הפטור בא מחמת דבר אחר דהיינו שהוא עצמו יכול להתפלל בלי שום מניעה אלא שהאבילות פוטרתו בזה אין תשלומין אח"כ משא"כ אם הפטור מחמת טירדא אין זה קרוי פטור מצד עצמו אלא אונס דהא באמת א"א לו להתפלל *) דזה נקרא פטור ולא אונס שאין לו פנאי והוה כמו חולה שאין יכול להתפלל ועל זה תקנו תשלומין דמיקרי פטור מחמת אונס כיון שא"א לו כן נ"ל ברור : (ו) יבדיל אחר שיקבר . דזמן הבדלה עד סוף יום שלישי ובטור כתוב כל השבת כולה היינו מה ששייך לאותו שבת ועיין מ"ש בסימן של"ו דפסקי הש"ע סותרים זה את זה . ובישוב הדברים כתב רש"ל בתשובה סי' ע' דאם יש לאונן בן לימול ועדיין לא נקבר המת דמ"מ ימול הבן בבית הכנסת קודם עלינו כמו בשאר פעמים . אח"כ מצאתי בשם רמ"א בכתב יד שיש לקבור קודם דאל"כ הוי אונן וא"א לו לברך להכניסו בברית דאונן פטור מכל המצות ונראה שיש לחוש לזה אם אפשר לקברו קודם שיוצאין מבית הכנסת בשחרית דאין דוחין זריזות המצוה אבל אם א"א יברך הסנדק וימול אותו בשחרית דהא איתא בסימן ש"ס מת ומילה מילה קודמת :

באר הגולה

בתשובו' שהיו באשוני' לחיבור פסקיו שיבדיל אחר שיקבר וכ' הר"ס הטעם דהא קי"ל טעם מבדיל וציינתיו בא"ח בסימן רצ"ט דכ"ע מודי שהאונן אחר שקברו את המת ויש עדיין שהות להתפלל דמתפלל כיון שלא עבר זמן התפלה וה"ה בהבדלה : יג ירושלמי פ"ג דברכות וכפי' הרמב"ן בסת"ה וכ"כ התוס' שם דף י"ח ע"א : יד טור בשם ר"י והביאו התוספות שם מברייתא מסכת שמחות וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות אבל : טו שם בשם הרמב"ן בסת"ה וכ' הטעם שאם אתה מחייבו בהלו אף עסקי המת נפסדין בכך : טז שם מברייתא דאבל רבתי ופי' שם דאינו ישן אלא ע"ג קרקע: (°) כדלעיל סעיף א' : יז בשם הרמב"ן בסת"ה ולאפוקי מדעת הרמב"ם בפ"א שמתיר ברחיצה וסיכה ושמפני טעם זה רחץ דוד וסך כשמת הילד טרם שיקבר : יח וסיים שם כי צריך לחזור אחר צרכי המת : יט ברייתא שם בברכו' דף י"ח ע"א :

נקודות הכסף

(סימן שמ"א בט"ז ס"ק ה') תמה על הדרישה ולק"מ דדוקא באונס שחייב מן הדין אלא משום דאנוס הוא פטור דינא הכי אבל כשלא היה חייב מן הדין כלל פטור אח"כ והלכך בעסק בצרכי צבור כיון דאינו חייב כלל מן הדין משום דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ובזה נדחו כל דבריו ודו"ק :

דגול מרבבה

על הש"ך : (שו"ע סעיף ב') כיון שבלילה וכו' . נראה דוקא בזה שמת בשבת ולא חל עליו תפלת ערבית כמ"ש כלל אבל אם מת בלילה שכבר חל עליו חיוב תפלה קודם שמת אף שאחר שמת לא הי' יכול להתפלל צריך להתפלל שחרית שתים ולדבר זה העירני א' מתלמידי ובזה תירצתי קושית תפארת למשה : (שם בש"ע סעיף ג') אפי' קודם שהוציאוהו וכו'. וכיון שמותרים בבשר ויין ק"ו שחייבים בק"ש ותפלה וכל המצות ועיין בירושלמי ריש פ' מי שמתו אם חיי שעה התרת לו ק"ו חיי עולם :

גליון מהרש"א

קודם שיקבר בשבת או ביו"ט נחלקו הט"ז סי' שע"ו סק"ד ונקה"כ שם ובת' עבה"ג סי' ס"ב כתב בנקודת הכסף . ואסור בד"ת וכ"ש לעלות לתורה בשבת . מג"א סי' תקמ"ח סס"ק ח' : (ש"ע ס"ב) שיקבר המת . ע' ש"ך סוף סי' שצ"ו : (סעיף ג') והם יקברוהו . ודוקא באין הקרובים עמו בשעת קבורה ת' נ"ב מהדורא ב' סי' רי"א: (ש"ע סעיף ד') מי שמת בתפיסה. עמ"ש בגליון מג"א סי' תקמ"ח סס"ק ח' : (סעיף ה' בהג"ה) וכ"ש שאסור. עמ"ש בח"א מחדושי סוף ר' תע"ט בהר"ן ריש כתובות : (שם) וסיכה ושמחה . ובד"ת וכ"ש לעלות לתורה . במג"א הנ"ל : (שם) ובמלאכה . ולמכור חנותו לאחר ע' ת' חתם סופר לניסי הנ' ז"ל סי' שכ"ד דאין להקל ולא למחות דמוטב שיהיו שוגגין : (סעיף ו') המשמר את המת . וכן שומר עצמות שמלקטין . סי' ת"נ :

יד אברהם

כדהכא כבר נפטר מהתפלה קודם ביאת זמנה בכה"ג שפיר דלא מקרי בר חיוב כשמגיע אח"כ זמן חיוב ומש"ה אין לו תשלומין :

הגה"ה

(סימן שמ"א ט"ז סוף סק"ה) [ע' בט"ז א"ח סי' ק"ח ס"ק א' שהביא כל זה גם שם ונראה כי הדברים האלה שייכים לפני דבריו משא"כ אם הפטור כו'] :

ביאור הגר"א

[יב] ולענין הבדלה כו'. כמ"ש בפרק ע"פ (ק"ז א') מי שלא הבדיל כו' וקי"ל גם כן שם טעם מבדיל ועיין ורא"ש בברכות שם : [יג] מי שמת כו'. עתוס' דברכות שם ורא"ש שם ובמ"ק : [יד] וכן מי כו'. מ"ש (פ"ב): [טו] כ"ז כו'. וראיה מדוד שרחץ כו' (שמואל ב' י"ב) שנאמר וינחם כו'. רמב"ם ועתוס' דכתובות ד' ע"ב) ואבלים למדו ממנו בדפ"ג (ט"ו ב') ... א' סר"ת בועל : (ליקוט) כל זמן כו' וי"א כו'. עתוס' רמ"ק כ"ג ב' ד"ה ואינו אוכל כו' : (ע"כ) : [טז] (ליקוט) אבל אסור כו'. א"ר פו"א אבל כ"ז שמת מוטל כו' (ע"כ) : [יז] וכ"ש כו'. דאפילו בשבת אסור כמ"ש בסעיף א' : (ליקוט) וכ"ש שאסור כו'. רל"פ ת"ק ורשב"נ אלא בשבת ואף בזה פסקו הפוסקים כת"ק כנ"ל (ע"כ) : [יח] וי"א כו'. ר"ל כל שהוא בשב ואל תעשה כל שהוא שמחה : (ליקוט) וי"א דאסור כו'. ומה שכתוב ברוך וירחץ ויסך כו' שאני שהמלך מותר ברחיצה כמ"ש ביוה"כ (רס"ח דיומא) והמלך והכלה כו'. תה"א ועוד תי' שם ובשם הראב"ד ע"ש (ע"כ) : (ליקוט) וי"א כו', וכמ"ש בא"ר פ"ח שר"ע חלץ תפלין וק"ה לכל חנך שהן בשב ואל תעשה ורא"ש (ע"כ) :

חידושי רע"ק

(ש"ע ס"ג) בבשר ויין . ומחויבים במצות . תשו' נ"ב מ"ת (סי' רי"א) :
(שם ס"ד) אין אנינות חל עליהם . ומותרים אף בתשמיש המטה אף למאן דאוסר בשבת . הרא"ש : (שם ס"ה בהג"ה) וי"א דאסור ברחיצה . ואף בנמסר לכתפים דמותר בבשר ויין . מ"מ בעדונין ושמחה אסור . כ"כ הטור בשם הרסב"ן וע"ש :

פתחי תשובה

בשבת . אלא שראיתי באשל אברהם בא"ח סי' ע"א סק"א שכתב אם הגיע זמן תפלת מנחה קודם שמת לו מת ונתעסק בקבורה עד אחר ערבית העלה בתשובה בי"ד סי' מ"ב דאינו חייב להתפלל ערבית שתים דהא אין החיוב חל עליו אלא ברגע אחרון של יום דבזמן הקודם לזה אין בו חיוב כ"כ אלא דיוצא כשמתפלל אז . ע"ש כ"פ הרב מהר"א . ומהר"מ עשאל ס"ל דחייב ע"ש עכ"ל וא"כ בזה אפשר גם הרב מהר"א מודה דחייב להתפלל שחרית שתים דהא תפלת ערבית חל עליו חיוב מיד בצאת הכוכבים כמ"ש בא"ח סי' רל"ה סעיף ג' ולא דמי לאם מת בשבת דהתם לא חל עליו תפלת ערבית כמו"ש כלל . שוב מצאתי בדגמ"ר שכתב כן דאם מת בלילה צריך להתפלל שחרית שתים. ע"ש:(יט) ולענין הברלה.עיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סימן קנ"ט שכתב באונן שלא היה יודע הדין והבדיל במוצאי שבת אין צריך לחזור ולהבדיל לאחר קבורה שנית ופסק כן הלכה למעשה ע"ש : (כ) יבדיל . עבה"ט ומ"ש בשם ט"ז לענין אונן שיש לו בן למול עיין בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' פ"ה שהורה כדעת הט"ז גם במילה שלא בזמנה שקרה לאבי הבן אנינות ביום שנתרפא וראוי למול דמלין קודם קבורה דאין חילוק בזה בין מילה בזמנו לשלא בזמנו והסכים עמו ש"ב הגאון בעל אור חדש ועוד שני גדולים . וע"ש שכתב בשם ס' ברכי יוסף בשם תשובת בית יהודה ח"ב סימן ע' שמסכים לדברי הרמ"א דיש לקבור קודם באופן אם האב הוא המוהל ולזה הסכים הרב בעל ברכי יוסף ז"ל ע"ש [ועיין בתשובת חתם סופר סי' שכ"ה שכתב דמשמע שהגאון בעל זכרון יוסף עשה מעשה כהרש"ל וכן הורה גם הוא ז"ל ע"ש ומשמע מדבריו דגם אם האב בעצמו המוהל ימול קודם] *) : (כא) מותרים הקרובים בבשר ויין . בתשובת נו"ב הגינה חי"ד סי' רי"א מביא ירושל' דכ"ש שחייבים במצות ע"ש. עוד כתב שם שחולך לומר דהא דנמסר לכתפים מהני היינו במקום שמוליכין המת למקום רחוק ואין אונן הולך עמהם אבל במקום שגם קרובים הולכים בשעת קבורה. לא מהני מסירה ע"ש טעמו . ומטעם זה נהגו במקומינו שהאוננים ממתינים להתפלל עד אחר הקבורה אף שכבר נתפסרו עם הח"ק בעד מקום קבורה ונתנו להם הוצאות ותכריכין כיון דבמקומינו גם הקרובים הולכים בשעת קבורה . ובס' חכמת אדם כלל קנ"ג התרעם עליהם ע"ש ובהנס התרעם : (כב) שמת בתפיסה . פ' בתשובת נו"ב שם שכתבו דבמקום שניתן הדת שלא לקבור מיד עד שיעבור מ"ח שעות חל אנינות מיד ולא דמי להכא דהכא לא ניתן רשות לקוברו כלל ואף אם יעלה בידם לקוברו מ"מ אינם מחויבים עכשיו להכין תכריכים מיד ולתחוך נסרים כיון שאפשר שלא יניחו כלל לקבור ויפסידו לחנם אבל בההיא אף שלא ניתן רשות לקבור מיד מ"מ יש להם להכין תכריכים לכן חל מיד אנינות מיהו יש תקנה שיטהרו היכף ולשומו בארון שלם נקב מלמטה וגם ימסרוהו לכתפים אז יש לצרף דעת רש"י דזה עיקרי סתימת הגולל כיון דאפשר דגם במקום שקרובים הולכים בעת קבורה מקרי מסירה . ונוהג אבילות לחומרא . מ"מ ז' ימי אבילות לא יתחילו עד שיסתום הגולל בקבר . וע"ש עוד שנראה מדבריו דבימות החורף שאף אם ימתינו לא יסריח אסור לקברו מיד שאין זה כבודו . ועיין בתשובת יד אליהו סי' ט"ז שכתב במי שמת לו מת בערב שבת ג' או ד' שעות קודם הלילה ויש מנהג באותה העיר שאין קוברין את המת אחר כ' שעות אחר הני היום בע"ש אף שיש עדיין זמן רב לקברו חייב האונן להתפלל מנחה דה"ל כאילו אינו מוטל עליו לקברו ודמי למי שמת בתפיסה והמנהג ההוא ראוי לבטלו ע"ש . ולפי מש"ל בשם הנוב"י גם בזה יש עליו דין אונן קודם שבת ופטור מלהתפלל ואף שגם המג"א כתב בסי' תקמ"ח סק"ח דאם א"א לקבור מחמת אונס לא חל עליו אנינות דדמי למת בתפיסה ע"ש כבר כתב בתשו' נו"ב שם דדבריו כמג"א הוא בי"ט שני שאם אינו קוברו בו ביום אסור לעשות תכריכין אבל בחול כו' ע"ש : (כג) וי"א דאסור . [עיין בתשובת חתם סופר סי' שכ"ד שכתב דגם דעת הב"י כן היא שכתב אינו חולץ כו' ומדפ"ט הני ש"מ אינך אסורים והוא מתא לשון ר"פ שבטור שאסרו בשאר דברים והא דכתב הרמ"א וי"א לפי שאינו מסורס בדברי הב"י כו' ע"ש עוד ויגלא לקמן סימן ש"פ סכ"א] :

*) עי' בספר האשכול .

באר היטב

והיינו בימות החול . ט"ז : (ט) שבלילה . כתוב בדרישה מכאן היה משמע דה"ה למתעסק בצרכי צבור וכיוצא בזה בזמן התפלה שפטור מלהתפלל כמ"ש הטור א"ח סי' צ"ג שאין צריך להשלימה מטעם זה שכיון שבשעת העסק היה פטור וכו' והט"ז חולק ע"ז וכ' דהא זה לא מיקרי רק אונס ובהדיא אמרו באונס דמתפלל אח"כ שתים כמ"ש בא"ח סימן ק"ח . ונ"ל דאבילות דדוקא אם הפטור בא מחמת דבר אחר והוא עצמו יכול להתפלל בלי שום מניעה אלא שהאבילות פוטרתו בזה אין תשלומין אח"כ משא"כ אם הפטור מכח טירדא זה מיקרי אונס והוה כמו חולה שאינו יכול להתפלל וע"ז תיקנו תשלומין עכ"ל (ובנה"כ כתב דדברי הדרישה נכונים דדוקא באונס שחייב מן הדין אלא משום דאונסו פוטרו דינא הכי אבל העוסק בצרכי צבור דמן הדין אינו חייב כלל דהעוסק במצוה וכו' ע"ש) : (י) יבדיל . עד סוף יום ג' בשבת כמ"ש בא"ח סי' רצ"ט ס"ו וכ' רש"ל בתשובה דאם יש לאונן בן לימול ועדיין לא נקבר המת דמ"מ ימול הבן בבהכ"נ קודם עלינו כמו בשאר פעמים והט"ז כתב שמצא בשם רמ"א כת"י דיש לקבור קודם דאל"כ הוי אונן וא"א לו לברך להכניסו בבריה דאונן פטור מכל המצות ונראה שיש לחוש לזה אם אפשר לקברו קודם שיצאו מבהכ"נ בשחרית דאין דוחין זריזות המצוה אבל אם א"א יברך הסנדק וימול אותו בשחרית דהא אי' בסי' ש"ס מת ומילה המילה קודמת עכ"ל : (יא) שהוציאוהו. אע"פ שהאבילות עדיין לא חל . ש"ך : (יב) חל . דכיון דלא ניתן לקבורה לא קרי מוטל לפניו . ש"ך : (יג) נתייאשו . כתב הש"ך ואפי' המושל רוצה ממון הרבה מ"מ כיון דבממון תלוי הדבר ואפשר שאח"כ יתפייס בדמים מועטים לכך לא חלה האבילות עדיין אבל אם לא ניתן לקבורה מחמת שנאה ולא מחמת ממון ושנאה אינה עשויה ליבטל חלה האבילות מיד עכ"ל : (יד) פטור . דעוסק במצוה הוא ופטור משאר המצות . ש"ך :

הלכות אבילות

שמב מי שהכין צרכי חופתו ומת לו מת שחייב עליו אבילות. ובו סעיף אחד:

א (א) א מי (ה) שהכין כל צרכי חופתו א שאפה פתו וטבח טבחו ומזג יינו ומת אביו של חתן [א] והוא במקום שאינו מצוי למכור ואם תדחה החופה יפסיד מה שהכין או שמתה (ב) אמה של כלה [ב] ב ואיכא תמרוקי נשים וקישוטין שאינן מתקיימים [ג] (מאחר שאין להם מי שיספיק בעבורם בפעם אחרת) (כך משמע בגמרא) (א) ב ג מכניסין (ב) את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה (ג) ובועל בעילת מצוה ג ופורש וכיון שחלה עליו החופה

שמב (א) מכניסין את המת. מעשה אירע בבתולה שניסת בליל שבת ועדיין לא נבעלה וביום השבת מתה אמה של הכלה ונשאלתי מה לעשות באבילות דידה כי קלא לומדים רצו לדמות דין זה לכאן ואני אמרתי שטעו דע"כ לא התירו כאן לבעול בעילת מצוה אלא משום פסידא דסעודה שהכינו כבר ויצטרכו להוצאה חדשה אם ידחו עשיית החופה עד אחר האבילות וכמו שכ' הרא"ש פ"ק דכתובות דלא התירו חופה וביאה לאונן אלא משום פסידא ע"כ אמר מכניסין כו' כדי שלא יחול האבילות עליו עד שיסתום הגולל אבל כאן שכבר נעשית החופה רק שלא נבעלה עדיין בודאי אם ידחו הבעילה אין כאן פסידא דסעודה דמאי דהוה הוה שהרי לא יעשו סעודה שנית ע"כ אסור לבעול דהא תשמיש המטה אסו' גם קודם הקבור' כמו שכתב הטור ושלחן ערוך בסי' שקודם לזה וראיה עוד מדברי הטור וש"ע סוף סימן שפ"ג שכתב אם מת לחתן מת אחר החופה שאסור אפי' ביחוד אם לא בעל. אך נ"ל לענין אבילות דכלה זאת שתתחיל מיד ביום א' ותמנה יום ז' ואח"כ תיבעל דאין לומר *) כיון שחלה עליה החופה ה"ל כרגל וממילא לא תתחיל באבילות עד שיכלו ז' ימי החופה כמו מת לו מת ברגל זה אינו דז' ימי המשתה תקינו רבנן לשמח חתן וכלה והם לא ניחא להו בהאי תקנתא דאם תנהוג תחלה ז' ימי המשתה והיא אסורה לבעלה תצטרך להמתין ז' ימי אבילות ותיאסר י"ד יום ואפי' בממון מלינו בכמה דוכתי שיוכל אינש לומר לא ניחא לי בהאי תקנתא כדאיתא ריש ב"ק ובפרק הכותב לענין איני ניזונית ואיני עושה כ"ש כה"ג במידי דקיום מצוה שיש להקדים כל מה שאפשר ועוד ראיה מפרק שלוח הקן (דף קמ"א) דבעינן תשלח יתירה לרבות ליפורי מצורע דלא תימא דאתי עשה דטהרת מצורע ודחי עשה דשלח משום דעשה דטהרת מצורע אתי להתיר תשמיש המטה קמ"ל תשלח יתירה דלא ידחה ש"מ דמשום היתר תשמיש הייתי אומר דדחי את עשה שכנגדו אי לאו קרא יתירה ק"ו בבעילת מצוה דיש לדחות מפניה מידי דמדרבנן דהיינו ז' ימי משתה. על כן פסקתי שתתחיל למנות תכף אחר השבת ז' ימי אבלות ואחר תיבעל בעילת מצוה כנלע"ד נכון וברור: אחר הדברים דלעיל ראיתי בספר הדרישה בזה הסי' במה שכתב הטור וכיון שחלה עליו החופה ה"ל לדידיה כרגל כתב וז"ל לפי מה שכתבתי לקמן בסימן שס"ח והבאתי ראיה מגמרא ופוסקים דמה שמכסין ראש הכלה בשחרית מיקרי חופה *) נ"ל ג"כ לסמוך על זה דאם חלילה אירע אבילות לחתן או לכלה אחר שכיסו ראש הכלה דאין צריכין לפסוק שבעת ימי המשתה אלא קוברין המת מיד ונדחו שבעת ימי אבילות עד אחר שבעת ימי המשתה כדין אי מת אביו של חתן כאן ואפשר לחלק דדוקא בימיהם דהיו מקדשין מתחלה בשעת שידוכין מ"ה מתחלת החופה בשחרית דשייך ייחוד אחר שנתארסה כבר משא"כ בזמנינו מיהו נראה דגם בימי המרדכי לא היו מקדשין רק כמו בזמנינו ואפי' הכי קרי חופה משעת כיסוי הכלה עכ"ל תמוהין לי דברי הרב טובא חדא במאי שחושב כיסוי ההינומא לחופה דהא כתב רמ"א באבן עזר סי' נ"ה דהמנהג בינינו לקרות החופה דוקא היריעות על כלונסות כו' דזה החופה הנוהגת עכשיו כו' והרבה פעמים אנו רואים שמסלקין נדוניית החתן אחר כיסוי ההינומא ואם אין מסלקין אותו כראוי החתן פונה לדרכו ואין שם עדיין שום חיוב עליו לישא מחמת כיסוי ההינומא והיאך נאמר להקל שכבר חל עליו רגל משעת הכיסוי במקום דליכא פסידא דהיינו שהוא אבל שלא על אביו דהא על אביו לא היה לו לבעל הדרישה לבקש היתר מחמת שכבר חל עליו חופה דבזה אפי' קודם החופה התירו לעשות החופה ואפי' לבעול בעילת מצוה כל זמן שלא נקבר המת. וכר מן דין קשה טובא ממה שכתב הרא"ש פרק קמא דכתובות שתחילה העתיק דברי הרי"ף שכתב ושמע מיניה היכא דליכא פסידא דאינו נוהג שבעת ימי המשתה ברישא וכ' הרא"ש שמלשון זה משמע דאפי' בדליכא פסידא מכניסין המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש וקובר את מתו ונוהג שבעת ימי אבילות ואח"כ שבעת ימי משתה דאין חילוק בין איכא פסידא או ליכא פסידא אלא לענין הנהגת שבעת ימי אבילות ברישא אבל בשכנסם בועל בעילת מצוה תחילה ולא מסתבר כלל דמה תועלת יש במסירות החופה ויבזו המת ויפסיקו אבילות בין החופה ובין שבעת ימי המשתה ולא התירו חופה וביאה לאונן אלא באביו של חתן או אמה של כלה וגם איכא פסידא אז התירו חופה לאונן ולהקדים ימי המשתה לאבילות אבל כשמקדים האבילות למשתה גם אחר החופה כו' עכ"ל הרי מבואר דלהרי"ף שבהיתר מכנים לחופה גמורה ובועל בעילה גמורה ואפ"ה אין חל עליו הרגל שלו לעשות ימי המשתה אלא צריך להמתין ולהתחיל באבילות תחלה ואפי' הרא"ש שחולק עליו הוא מטעם שלא יפסיק באבילות בין חופה לימי המשתה אבל לא עלה על דעתו שיעשה גם ז' ימי המשתה תיכף כיון שחל עליו רגל שלו בהכנסת חופה והיינו מטעם המפורש בגמרא דלא התירו לעשות ימי המשתה אלא כשיש פסידא דהיינו שמת אביו של חתן או אמה של כלה אבל בלא פסידא אסור לעשות ימי המשתה כלל ועיקר והוא דבר פשוט דלא התירו כאן לעשות ימי המשתה אלא במקום פסידא דהיינו במת אביו של חתן אזי התירו שני דברים דהיינו בעילת מצוה כל זמן שהוא אונן ודחיית אבילות אחר הקבורה עד אחר ימי המשתה אבל לא באבילות אחר *) ויותר מזה קשה ממה שכ' הר"ן פ"ק דכתובות דאע"פ שחל עליו החופה והוה כרגל מ"מ לא הקילו אלא בשב ואל תעשה אבילות אבל אסור לו להתעסק בדברים של שמחה כל אותו יום של מיתה וקבורה למאן דאמר יום ראשון דאורייתא וא"כ היכי יעשה החופה ביום שנעשה אבל מטעם שכיסו הכלה ביום שנעשה אבל והרי אין לך מעשה שמחה גדולה מזה ואין לומר שיש לסמוך על מאן דאמר אין שום אבילות דאורייתא כדאיתא סימן שצ"ח דהא לא הכריע ואין שייך כאן לומר הלכה כדברי המיקל באבל דהא בב"י סי' שצ"ט פסק כמאן דאמר דאוריי' ותו דכבר כ' הר"ן בתשו' הביאו ב"י סי' רכ"ח דף רס"ח דבכל מילי דמספקא לן אי הוה מקתורה או מדרבנן מקרי ספק דאוריי' ולחומרא ותו דהא אונן ביום ראשון דאורייתא אפי' להרא"ש כמ"ש הטור סי' שצ"ח ובפרק טבול יום דף ק' אמרינן אפי' נקבר הוה אונן ביום המיתה עד הערב לאכילת קדשים ומשום הכי כתב הרא"ש בפרק אלו מגלחין דרבן גמליאל לא רצה לרחוץ ביום המיתה אע"ג דהוה איסטניס כיון דיום המיתה דאורייתא ועל כן נראה לע"ד דבכל אבילות שהוא שלא על אביו של חתן או אמה של כלה יש לדחות עשיית החופה עד אחר שבעת ימי אבילות ואע"פ שכבר כיסוי הכלה בהינומא וירויחו בזה הקדמת בעילת מצוה שבעת ימים וכפי שכתבתי למעלה כן נראה לע"ד נכון: (ב) את המת לחדר. דכל זמן שלא נקבר הוא אונן והתירו איסור תשמיש לאונן בזה מחמת פסידא דאית ליה ואין לו אב להכין אחר אבל אחר שנקבר המת מתחיל האבילות ולא התירו לו כאן איסור אבילות אלא דחו את אבילות עד אחר ימי המשתה והכל מחמת פסידא: (ג) ובועל בעילת מצוה ופורש. אע"ג דבכל בעילת מצוה פורש בזמן הזה מכל מקום כאן מיירי בזמן התלמוד שלא היו פורשין אחר בעילת מצוה מ"מ כאן באבילות צריך לפרוש גם מה שכתב הטור לדעת הראב"ד שמותר בחיבוק ונישוק מיירי ג"כ מזמן התלמוד ובזה ניחא נמי מה שיש להקשות על מ"ש שצריך החתן שמירה אחר שבעל בעילת מצוה והלא אמרו בגמרא דדוקא באיסור שהוא אבילות החמירו עליו כאן שצריך שמירה אע"פ שבעל דלא יטעה להקל עוד כיון שהקילו בו רבנן לענין היתר תשמיש באונן אבל בים איסור נדה עליו אין צריך שמירה אם בעל כבר שבודאי לא

כמשד

שמב א שאפה פתו וטבח כו'. כתב הב"ח דוקא שהכין כל צרכי חופתו אבל אם לא הכין הכל כגון שאפה פתו וטבח טבחו ולא מזג ייט או איפכא דהשתא בע"כ צריך להשתדל להכין לו יין ידחה החופה וישתדל להכין פעם אחרת גם הפת והבשר עכ"ל ואין דבריו מוכרחין דהא אע"פ אם לא יעשה החופה מיד יפסיד מה שהכין כבר ושוב אין מכין לפס מה שכבר נפסד נמי דצריך להשתדל להכין יין היאך ישתדל להכין פת ובשר וראיה לדבר שהרמב"ם פ"ק דכתובות לא כתב אלא מי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן כו' ולא כתב פתו אפויה וכן מ"ש הב"ח וכנ"ל דהכינו כל התכשיטין כו' אינו מוכרח מטעמא דאמרן כיון דבתכשיטים נמי איכא הפסד כמ"ש הר"ן והמחבר גבי אוכלא תמרוקי הנשים שיתקלקלו: ב מכניסין את המת לחדר כו'. דאם יקברוהו יחול עליו אבילות בסתימת הגולל ושוב לא יוכל לכנוס לחופה עד שיעבור האבילות ואע"ג דאונן נמי אסור בתשמיש המטה וכדלעיל סי' שמ"א מ"מ הכא הקילו והתירו תשמיש לאונן ולא לאבל דקמי' סתימת הגולל לא אתי לזלזולי באבילות מסתימת הגולל ואילך אמורים הם ממי שמתו מוטל לפניו ומקילתא לחמירתא לא גמירי אינשי כ"כ הרמב"ן בסה"ה ריש דף כ"ד: ג ופורש. ואסור

באר הגולה

א ברייתא כתובות דף ג' ע"ב: ב הר"ן שם: ג שם בברייתא ופי' רש"י שלא יקברוהו דא"כ חלה עליו אבילות מיד בסתימ' הגולל ושוב לא יוכל לכנוס

נקודות הכסף

(סימן שמ"ב בט"ז ס"ק א') האריך הרבה בראיות וכל הראיות מפוקפקות ויש לגחותם ובפרט מ"ש ויותר מזה קשה מ"ש הר"ן פ"ק דכתובות דאע"פ כו' דלא קשיא מידי דאנן קי"ל דרבנן וכדלקמן סימן שצ"ט סי"ג בהג"ה. אבל מה שטרח בחנם טרח שדינים אלו מבוארים ברבינו ירוחם בחלק חוה נתיב כ"ב ח"ב וז"ל ואם כנס כבר ולא בעל עדיין ומת ר"ל באותו יום אחר הנשואין שברכו כבר מת אחד מקרובי החתן לא אביו י"מ שכתבו שנוהג ימי המשתה ואח"כ ז' ימי אבלות כמו שמת לו מת ברגל כי מאחר שברכברכת נשואין כבר חלו עליו ימי המשתה ואע"פ דכשמת אביו אמרינן דבועל בעילת מצוה וכו' דנראה דלא חל עליו השמחה עד שיבעול שאני התם דחל האבילות קודם הנשואין רק שהיה הכל מוכן ולא אלימא האי שמחה לחייבו ז' ימי המשתה עד שיבעול ולפיכך בועל קודם שיחולו עליו ז' ימי המשתה אבל כאן שכבר נשא כבר חלה שמחה עליו בלא בעילה ולפיכך אין בועל עד שיעברו ז' ימי המשתה וז' ימי האבלות כ"כ הר"י גיאות והר' דוד כהן בתשובה אבל הרא"ש כתב והורה בזה הלכה למעשה שינהוג אבלות תחלה דלא חלה עליו שמחה עד שיבעול מאחר שאינו אביו של מת אלא שאר קרובים ע"כ לשון רבינו ירוחם והיכא דליכא פסידא או שיש אחר לטרוח פשיטא דדין אביו ואמו כשאר קרובים וכדמשמע בגמרא ופוסקים ועוד כתב רבינו ירוחם שם דבאביו ואמו שאין לאחר לטרוח נוהג אבלות תחלה ואפילו היכא דאיכא פסידא עכ"ל ונראה דבזמנינו אפילו מת אביו ואמו דין שאר קרובים יש להם דהא שכיח הרבה שאר קרובים מטריחים עצמם ומכינים צרכי סעודה ותכשיטין לכלה והלכך בכל ענין נוהג אבלות תחלה ואין בועל עד שיעברו ז' ימי האבלות ואח"כ נוהג ז' ימי המשתה כנ"ל: (בט"ז ס"ק ג') לא דק ואשתמיטתיה דברי הרא"ש רפ"ק דכתובות דכתב להדיא דלמשנה אחרונה שאחרו דם בתולים כדם נדה

דגול מרבבה

(סימן שמ"ב בט"ז ס"ק א') כיון שחלה עליה החופה הה"ל כרגל. ובהרמב"ם פי"א מהל' אבל הל' ז' מבואר שאם מת לו מת תוך שבעת ימי המשתה משלים ז' ימי המשתה תחילה ואח"כ נוהג ז' ימי אבלות ותמהני על הט"ז ועל הש"ך בנה"כ שלא הביאו דברי הרמב"ם הנ"ל ואולי הרמב"ם מיירי שכבר בעל וכן מבואר בלשון הרא"ש שהביא בנה"כ שיש חילוק בזה: (שם) שמכסין ראש הכלה בשחרית מיקרי חופה וכו'.

גליון מהרש"א

(הלכות אבילות) הא דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל אינו מחמת ספק אלא אף דבשאר דוכתי ספיקא לחומרא אף בספק נפשות מ"מ באבל קי"ל כמיקל. ומש"ה בבן ח' ששהה ל' יום אין מתאבלין עליו אף דהורגין על ידו לחם משנה פ"א מאבילות הלכה ח' ודוקא בתנאי נאמר כלל זה אבל לא באמוראי ע' בהרא"ש פ"ק דכתובות סימן ז' בסופו ובתוס' מ"ק כ"ד א' ד"ה הכי (חסר) לא מצינו שאבל אסור לברך שהחיינו מג"א סימן תקנ"א סס"ק מ"ב ועמ"ש גליון מ"ז א"ח סימן תרי"א סק"ח. א' שהתכו לו הרופאים ומת ורצו להחתוך עוד אחר מיתתו כדי להתלמד לעתיד אסר בת' נ"ב מ"ב חלק יו"ד סי' ר"י. אי מתאבלין עפ"י עובד כוכבים מסיח לפ"ת דעות

ביאור הגר"א

שמב [א] והוא במקום כו'. גמרא שם: [ב] ואיכא כו'. כמו באביו ש"ח ושם רש"י שם ד"ה אביו של כו': [ג] מאחר כו'. גמ' שם:

באר היטב

שמב (א) שהכין. כתב הב"ח אבל אם לא הכין הכל כגון שאפה פתו וטבח טבחו ולא מזג יינו או איפכא דהשתא בע"כ צריך להשתדל להכין לו יין תדחה החופה ויכין פעם אחרת גם הפת והבשר והש"ך כתב שאין דבריו מוכרחין דהא

פתחי תשובה

שמב (א) מי שהכין. עיין בשאילת יעב"ץ ח"ב בסופו תמה תשובות בענין זה: (ב) אמה של כלה. ואפילו מת לו ג"כ אמו או שאר קרובים שנשאלו מי שיכין לו מ"מ מכניסים לחופה משום פסידא דידה והוא הדין איפכא במת אביו. תסל"מ ע"ש [ועיין באר היטב סוף סק"ב שכתב בשם הגה"כ דבזמן הזה אפילו במתו אב או אם דין שאר קרובים יש להם כו' ועי' בתשו' חתם סופר סי' שמ"ח שכתב דהכי נהיגי עלמא האידנא ע"ש. ועי' בס' חכמת אדם סוף כלל קי"ט מ"ש בזה] ועי' בתשו' שבו"י ח"ב סי' קי"ב באחד שהיה חולה נוטה למות ורצה לעשות נשואין לבתו ומת אביה אחר בעילת מצוה וכתב שביום המחרת לא תלך בתו אחר המת ללויה כיון שהוא רגל דידה ואע"ג דברגל עצמו הולכין ללוות המת אפילו הרחוקים וכ"ש שאר קרובים מ"מ כלה שהמנהג שלא לצאת מפתח ביתה עד שבת כי כל כבודה כו' א"כ אם תלך אחר מטת אביה כאבלים הוי כאבלות בפרהסיא ואסורה ברגל וכבר קי"ל דנוהגת שבעת י"מ ואח"כ שבעת י"א ואז כיון דאביה גוס שיעשו לה נשואין בודאי ניחא ליה

ישמח

הויא לדידיה כרגל ד ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות וכל שבעת ימי המשתה נוהג בהם דברים שבצינעא ה י ואסור בתשמיש (ג) המטה הלכך כל ז' ימי המשתה וז' ימי האבל ו יהוא ז ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים:

הגה [ד] יש אומרים שאסורה ליחד עמו (ד) ביום כמו בלילה ואין צריך להיות להם שתי שמירות רק הוא בין האנשים או היא בין הנשים (טור בשם הרא"ש) ואם אינן ישנים בחדר אחד אין צריכין שימור כלל (כ"כ הרשב"א בכלה שפירסה וכו') וי"א דבלילה צריך שתי שמירות וביום מותר להתייחד עמה (טור בשם הרלב"ד) ח והמנהג (ג) ליקח ט (ג) קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה ואין מתייחדין בלא קטן או קטנה: י ולענין שלשים י אינו מונה אלא מז' ימי אבילות (ד) ואילך (ה) יא י וכל ז' ימי החופה מותר בגיהוץ (ה) ותספורת יי ואם אין לו פסידא כגון במקום שמצוי למכור מה שהכין ם או אפילו אית ליה פסידא ומתה אמו של חתן או אביה של כלה או אחד משאר קרוביהם שנשאר מי שיכין להם לפעם אחרת לא התירו לדחות האבילות אלא קובר אותו מיד י ונוהג שבעת ימי אבילות ואחר כך מכניסין את החתן ואת הכלה לחופה מיד ונוהג שבעת ימי המשתה:

שפתי כהן

ואסור לבעול שנית אפילו קודם שנקבר המת משום דאונן אסור בתשמיש. רמב"ן שם: ד ונוהג ז' ימי המשתה כו'. אפי' למ"ד אבילות יום ראשון דאורייתא טעמא דנוהג ימי המשתה בריש' משום דב"ד יכולים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה ולפ"ז אינו ראוי להתעסק בדברים של שמחה כל אותו היום אלא שאינו חייב לעשות מעשה דאבילות והיינו שב ואל תעשה ביום הראשון עכ"ל הט"ז והוא מדברי הר"ן שהביא הב"י ונראה דלדידן דקי"ל לקמן סימן שצ"ט ס"ס י"ג יום ראשון אינו אלא דרבנן מותר להתעסק בדברי' של שמחה ומטעם זה השמיטו המחבר והרב דברי הר"ן אלו וגם הט"ז נראה שלא כתבו אלא למ"ד יום ראשון דאוריי' תדע דהא קי"ל דאפי' גיהוץ ותספורת מותר כל ז' כמ"ש גם הט"ז גופי' ומשמע אפי' ביום הא' והרי אין לך מעשה גדול מזה אלא ודאי כדפי': ה ואסור בתשמיש המטה. וכתב הטור בשם הרלב"ד דדוקא בתשמיש וביחוד אסור אבל במיני פריסות כמזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו מות' ולא עוד אלא אפי' בחיבוק ונישוק יש להתיר וכ"כ מדברי הרא"ש שבפרק אלו מגלחין שהביא הטור דמודה בזה להרלב"ד וכ"כ דעת המחבר שלא כתב לאסור אלא תשמיש המטה מיהו תימה דבריש כתובות כתב הרא"ש וכן ברמזים שם דכיון דהאי אבילות קילא ליה מנדה אינה מוזגת לו הכוס ואינה מצעת לו המטה ואינה מרחצת לו פניו ידיו ורגליו (ודוחק לומר דבפרק אלו מגלחין מיירי דוקא ביום ועוד דמל' הרמזים פרק ואלו מגלחין סי' פ"ג אבל שאר פריסות כגון הצעת המטה וכיוצא בה שרי כו' משמע דלעולם שרי) ולמנין דיקא גם דעת ר' ירוחם נתיב כ"ב ח"ב לאסור וכתב וזה לשונו וכתב הרלב"ד אע"ג דהוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים מותרת במזיגת הכוס ובהצעת המטה ותמהו עליו וכ' מורי הר"ר אברהם בן אסמעאל נר"ו כי מאחר שאסור לישן עמה ביחוד כ"ש שאסור לה למזוג כוס ולהציע לו המטה ולרחוץ פניו ידיו ורגליו עכ"ל וכן מוכח בש"ס ריש כתובות דף ד' דהא בנדה יחוד שרי כשבעל ואפ"ה מזיגת הכוס אסור מכ"ש אבילות דהכא דיחוד אסור דמזיגה יהא אסור וליכא למימר דלענין נדה יותר מסתבר לאסור מזיגת הכוס כו' ולענין אבילות יותר מסתבר לאסור יחוד דא"כ מאי פריך ש"ס למימרא דאבילות קילא ליה מנדה והאמר ר"י ב"ח כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה כו' וגבי אבילות תניא כו' ואפשר דעת הרלב"ד כדקמסיק אבילות דהכא כיון דאקילו ביה רבנן אתי לזלזולי ביה ומן הדין היה מותר אבילות דהכא אף ביחוד רק דחכמים אסרו ליה יחוד כי היכי דלא לזלזל ביה א"כ די כשעשו לו היכר בין אבילות דהכא ואסרו לו יחוד כי היכי דלא לזלזל ומה לנו לגזור עוד ולאסור גם מיני פריסות (שוב מצאתי במהרש"א ריש כתובות שהגיה דברי הרלב"ד בל"ע): ו והוא ישן בין האנשים כו'. כ' הט"ז אע"ג דשאר אבל מותר להתיחד שאני הכא שאשה חדשה היא לו כו' ולא דק דלפי זה אפילו אירע בו אבילות שבעה תוך ז' ימי המשתה אסור להתיחד והא ליתא כמבואר לקמן סי' שפ"ג והאמת שלא עיין בש"ס ריש פ"ק דכתובות (דף ד' ע"ב) מוכח התם מכל הסוגיא דאין לחלק בין אשתו ישנה לחדשה (ועיין בתו' ד"ה ומי שאני ודוק) אלא הכא היינו טעמא כדאמר רב אשי התם וכדאיתא בפוסקים דהא אבילות דהכא קילא ליה שהרי מת לו מת קודם שחלו ז' ימי המשתה והתירו לו חכמים להכניס את המת לחדר ואת החתן וכלה לחופה כדי לדחות האבילות מעליו ואיכא למיחש דלמא אתי לזלזולי ביה: ז ישן בין האנשים כו'. כתב הב"ח דמיירי בבעולה אבל בבתולה מותר לייחד דנהי דאבילות קילא מ"מ כיון שבעל אסורה לו משום דם נדות שחמיר וכן נתבאר לעיל סי' קצ"ב ס"ק י"ג: ח והמנהג ליקח כו'. ואע"פ שאבילות בחתן שהכין צרכי חופתו דבר שאינו מצוי הוא ובדבר שאינו מצוי לא שייך בו מנהג וכדלעיל סי' ק"כ ס"ק ג' מ"מ כיון דכן המנהג בפירסה כלאו נדה וכדלעיל סי' קצ"ב ס"ד ה"ה הכא דחד דינא אית ליה בזה: ט קטן כו'. כתב הב"ח מיהו צריך שיהו יודעים טעם ביאה ושקינה מוסרת עצמה לביאה כמו שמבואר באבן העזר סי' כ"ב: י אינו מונה אלא מז' ימי האבילות כו'. ואע"ג דברגל קי"ל לקמן סי' של"ט דעולה לו למנין שאני התם דנהג בו מצות ל' משא"כ הכא דמותר אפי' בגיהוץ ותספורת. רמב"ן ושאר פוסקים. ודין חתן שאירעו אבל ברגל אי ז' ימי משתה עולים לו כתבתי לקמן סי' של"ט ע"ש: יא וכל שבעת ימי המשתה מותר בגיהוץ כו'. והב"ח כ' דנראה לאסור בגיהוץ ותספורת דאינו מפורסם דמשום אבל הוא שעושה כן דשמא לפי שאין לו בגדים מגוהצים ואין הספר מזומן לספר אותו והוי דברים שבצנעה כו' ותימה היאך הפריז מדותיו לחלוק על הרמב"ן וטור בסברא בעלמא וכ"ד הרא"ש ורבינו ירוחם נתיב כ"ב ח"ב וגם דעת המחבר וכ"כ בתשו' משאת בנימין סי' ט' אלא ה"ט דחתן כיון דדמי למלך ביפיו תחזינה עיניך א"כ כל כמה דלא מספר ומגהץ מפורסם הוא דמשום אבל הוא עושה כן דהו"ל להסתלסל בבגדים מגוהצין וספר לספר דעליה רמיא למיגסן ולספר:

טורי זהב

נחשד על הנדה וא"כ לדידן שפורשין אחר בעילת של מצוה כמו בשאר נשים למה הצריך שמירה בזמנינו די"ל דכיון דבזמן התלמוד היה חיוב בשמירה אין לנו להקל בזה דאין בנו כח אלא להחמיר ולא להקל כן נ"ל: (ד) ביום כמו בלילה. בטור כתוב בשם הרא"ש דלמראית עין הילך מתגבר. רבים מקשים מהא דאמרינן גבי ליל יוה"כ דיש נוהגין להדליק נר כדי שלא ישמש מטתו ושבוש הוא דהתם לא חיישינן אלא שמא ישכח וישמש ע"כ הוה היכר ע"י נר מה שאין כן כאן דחיישינן שמא יעבור במזיד ומראית עינו יגרום לו זה: (ה) וכל שבעת ימי החופה מותר בגיהוץ כו'. זהו טעם על מה שאמר תחלה שאין מונה שלשים אלא מן אחר הרגל דהיינו שבשאר רגל מונים שלשים מימי הרגל כיון שאסור גם ברגל בגיהוץ ותספורת מחמת אבילות וכאן מותר בגיהוץ ותספורת דכתיב מלך ביפיו תחזינה עיניך:

חידושי רע"ק

(סימן שמ"ב סעיף א') ונוהג שבעת ימי המשתה. ואם בתוך ימי המשתה פגע בו רגל מפסיק לי' גזירת שבעה שבנה"ג בסופו בקצת ליקוטים (אות י"ז) בשם תשובת עדות ביעקב (סימן י"א) ולענ"ד דין זה צ"ע דבפשוטו כיון דעדיין לא חל עליו אבילות אין הרגל מבטלו ונוף הת' אין בידי לעיין בו וצ"ע לדינא: (שם) ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות ומ"מ אם בעל ואח"כ מת לו מת כיון דכבר חלו ז' ימי המשתה נוהג ז' ימי המשתה ואח"כ נוהג ז' ימי אבילות ובאלמן שנשא אלמנה נראה דנוהג ימי משתה ואח"כ ימי אבילות עי' אה"ע (סימן ס"ד ס"ב) ובחור שנשא אלמנה תליא במחלוקת הפוסקים (שם ס"ב) אם נוהג שמחה ג' או ז' ועי' במשבצות זהב (א"ח סימן קל"ה סק"ב) ולכאורה יש לדון דבאלמן שנשא אלמנה דג' ימי שמחה עולין לימי אבילות למ"ש הר"ן (פ"ק דכתובות) לחלק במה דרי"ם אחרון עולה לימי אבילות כיון דהוא יו"ם דרבנן וז' ימי המשתה אינם עולים משום דאם נאמר דיעלו לא ינהג אבילות כלל ואף יום אחרון אינו עולה דמ"ש יום אחרון משאר ימים עיי"ש א"כ י"ל דבאלמן שנשא אלמנה דליכא אלא ג' לשמחה שפיר אמרינן דעולין לימי אבילות וינהוג אבילות ד' ימים ומ"מ אפשר כיון דבנושא בתולה א"א לומר דיעלו לא פלוג רבנן ואמרו דמועד דחתן אינו עולה לאבילות וצ"ע לדינא. (בנקה"כ ססק"א) ז' ימי המשתה. עי' בת' דרכי נועם (סי' ח' כ"ח וכ"ם):

ביאור הגר"א

[ד] י"א כו' וי"א כו'. כ"ז ברא"ש ע"ש:

פתחי תשובה

ומוחל על כבודו כו' ע"ש ומשמע דבאבין של חתן כה"ג צריך לילך ללויה: (ג) ליקח קטן. [עבה"ט מ"ש בשם הט"ז אך נ"ל דלענין אבילות כו' ועי' בדגמ"ר ובתשובת חתם סופר סי' שמ"ח מ"ש בזה]:

באר היטב

דהא עכ"פ יספיד מה שהכין ככר וכו' ע"ש: (ג) המטה. וכתב הטור בשם הרלב"ד דדוקא בתשמיש וביחוד אסור אבל במיני פריסות כמזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו מותר ולא עוד אלא אפי' בחיבוק ונישוק יש להתיר ואין כן דעת הש"ך ומביא כמה ראיות מש"ס ופוסקים לסתור דברי הרלב"ד ע"ש ומסיק ששוב מצא במהרש"א ריש כתובות שהגיה דברי הרלב"ד בל"ע: (ג) קטן. כ' הב"ח דהאי קטן וקטנה צריכים שיהיו יודעים טעם ביאה ושאינה מוסרת עצמה לביאה כמ"ש בא"ע סי' כ"ב וכתב הט"ז אע"ג דאם יש איסור נדה עליו א"צ שמירה אם בעל כבר שבודאי לא נחשד על הנדה וא"כ לדידן שפורשין אחר בעילת מצוה כמו בשאר נדה למה הצריכו שמירה די"ל כיון שבזמן הש"ס היה חיוב בשמירה אין לנו להקל בזה (ובנה"כ כתב דאשתמיט ליה דברי הרא"ש דכתב להדיא דלמשנה אחרונה שאמרו דם בתולים כדם נדה מותרת לישן עמו בלא שמירה אלא דכאן מיירי בבעולה וכ"כ הב"ח עכ"ל וע"ש) וכ' עוד הט"ז מעשה אירע בבתולה שניסת בליל שבת ועדיין לא נבעלה וביום השבת מתה אמה של הכלה ונשאלתי כדת מה לעשות באבילות דידה שקצת לומדים רצו לדמות דין זה לכאן ואני אמרתי שטעו דע"כ לא התירו כאן לבעול אלא משום פסידא דסעודה אבל היכא שכבר נעשית החופה אין כאן פסידא דשוב לא יכינו שנית ע"כ אסור לבעול דהא תשמיש המטה אסור גם קודם קבורה אך נ"ל דלענין אבילות דכלה זאת תתחיל מיד ביום א' ותתנהג ז' ימים ואח"כ אבעל עיין שם באורך. ובדרישה כתוב דמה שמכסין ראש הכלה בשחרית מיקרי חופה ויש לסמוך על זה דאם חלילה אירע אבילות לחתן או לכלה אחר שכיסו ראשה דא"צ לספוק ז' ימי המשתה אלא קוברין המת מיד ונלחו ז' ימי אבילות עד אחר ימי המשתה והט"ז חולק עליו ומסיק דאם הוא אבילות שלא על אב ואם יש לדחות עשיית החופה עד אחר שבעת ימי אבילות ואע"פ שכבר כיסו פני הכלה בהינומא (ובנה"כ כ' דמבואר כן בהרא"ש דהורה הלכה למעשה שינהוג אבילות תחלה מאחר שאינו אב או אם אלא שאר קרובים וכ"כ ר' ירוחם בשמו ע"ש שכתב עוד שנראה דבז"ז אפי' במת אב או אם דין שאר קרובים יש להם דהא שכיח הרבה בשאר קרובים מטריחין עצמם ומכינים צרכי סעודה ותכשיטין לכלה הלכך בכל ענין נוהג אבילות תחלה ואינו בועל עד שיעברו ז' ימי אבילות ואחר כך נוהג ז' ימי שמחה עכ"ל): (ד) ואילך. ואע"ג דברגל קי"ל דעולה לו למנין שאני התם דנהג בו מצות ל' משא"כ הכא דמותר אפי' בגיהוץ ותספורת הרמב"ן ושאר פוסקים ודין חתן שאירעו אבל ברגל אי ז' ימי המשתה עולים לו כתבתי בסי' של"ט ע"ש עכ"ל הש"ך: (ה) ותספורת. והב"ח כתב דנראה לאסור בגיהוץ ותספורת דאינו מפורסם שעושה משום אבל והוי דברים שבצנעה וכו' וכ' דהפריז על המדה לחלוק על הרמב"ן והטור בסברא בעלמא וע"ש:

באר הגולה

עד שיעבור האבל: ד רמב"ם בפי"א וכמ"ש הטור בשם אביו הרא"ש: ה כדעת הרלב"ד כיון שהרמב"ן הודה לו שצריך ב' שמירות וכתב הגהות מיימוני בשם ראב"ן מיעוט אנשים שנים ומיעוט נשים שתים והכי כתב הרמ"א בהגהת המנהגים: ו טור בשם הרמב"ן בסה"ס ורמב"ם פי"א: ז משום דכתיב מלך ביפיו תחזינה עיניך ולפיכך אינן עולין: ח תימרא דאמוראי שם דף ד' ע"א: ט שם בגמרא: י רמב"ם שם וכמ"ש הטור בשם אביו הרא"ש:

נקודות הכסף

אשתו ישנה עמו וכ"פ רבינו ירוחם ורמ"א לעיל ס"ס קצ"ב וכך כ' ב"י שם שכן נראה דעת הפוסקים והיינו מטעם דדם בתולים חמיר ליה וכן נ"ל מוכח דעת התוספות רפ"ק דכתובות ריש דף ד' כמ"ש שם דאי משום דם נדות כיון דבעל אשתו ישנה עמו כדאמר רב יוסף בסמוך עכ"ל ר"ל אלא ברייתא מיירי למשנה ראשונה וכמ"ש הרא"ש אבל למשנה אחרונה הוי דם בתולים כדם נדות דחמיר ליה ואשתו ישנה עמו באבלו והיינו שכתב

בית הילל

(סי' שמ"ב סעיף א' בשו"ע) הלכך כל שבעת ימי המשתה ושבעת ימי האבל הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים. אבל

גליון מהרש"א

חלוקות בהרא"ש פ' אלו מגלחין סימן ל"ב ובט"ז סימן שצ"ז:

(סימן שמ"ב סעיף א') ונוהג ז' ימי המשתה. ואם תוך ז' ימי המשתה פגע בו רגל מסתבר' דאינו מפסיק שבעה של אבל וחייב בשבע' אחר הרגל. דומה לב' תלים שפגעו זה אחר זה היינו סוכות ושמיני עצרת ס"ס בלא נהג שעה א' קודם לכן אין גם שמ"ע מפסיק עי' סי' שצ"ט אף דנהג ברגל הא' כל דברים שבצנעה כדאיתא ריש סי' הנ"ל כ"ש הכא דלא נהג כ"א מאיסור תשמיש. אבל מצאתי כתוב בס' כנה"ג סוף החבור אות י"ז דבכה"ג הרגל מפסיק ז' ואולי הטעם דרגל של ז' ימי משתה אינו רק כמו שבת ובשבת (אם שמע בו שמועה קרובה) מקרי נהג אבילות ואתי רגל שביום א' ומפסיק ובס' זו דהוי כמו שבת ניחא מה שהקשיתי סימן שצ"ט ס"א בגליון על רמב"ם מהך דהכא ע"ש דהא בשבת גם בלא התחיל אבילות קודם שבת מודה רמב"ם דנוהג דברים שבצנעה ע' סי' הנ"ל ס"א ועי' ט"ז כאן ס"ק א' אך נ"ל כו': (ט"ז סק"א) והם לא ניחא להו. וזה מבואר בש"ע אה"ע סי' ס"ד סעיף ב'. והאשה יכולה למחול על שמחתה: (שם) ד"ה אחר כו'. כדאיתא סי' שצ"ח ע' ש"ך שם סק"ב: (ש"ך סק"ד) אלא שאינו חייב לעשות. עי' בלחם משנה פ"א מהל' אבל הלכה א'. ואפילו נתרץ כו' משמע אף דעושה מעשה. מ"מ כיון דאין בזה אלא ביטול מצות אבילות מקרי שב וא"ת (ויש ליישב בזה קושי' התוספות יבמות דף צ' ריש ע"ב) ומדברי הר"ן גופי' מבואר היפוך מ' זו: (שם סק"ה) אבל במיני פרישות. עי' סק"ז ועי' סי' קצ"ד ט"ז סק"ג: (שם) אפי' בחיבוק ונישוק. עי' סי' שפ"ג ס"א: (שם סק"ז) דמיירי בבעולה. מכאן מוכח דלאו דוקא כשהם נשואים ראשוני' דידי' ודיד' התירו לכנוס את המת לחדר ובתשובת נ"ו ח"א בחיו"ד כלל ח' ס"א כ' דוקא בנשואי ראשונים וכתב דגם בבתולה צריך שימור דאפשר דלא פשטה הומרא דדם בתולי' בכ"מ ע"כ אסרו דישן בין אנשים גם לדידן: (שם סק"י) לקמן סימן שצ"ט. לא מצאתי שם דבר:

טורי זהב

שדמ (א) ומוסיפין בהם קצת. קשה מה לי שקר מעט מה לי שקר הרבה ונראה לתת טעם לזה דדבר מסתבר הוא שכל מי שעושה איזה מצוה כגון צדקה וכיוצא בה באיזה שיעור בודאי אם היה בא לידו דבר הצורך קצת יותר ודאי לא היה מניח מלעשות גם אותו השיעור כי לא היה משגיח בעבור דבר מעוט יותר וע"כ נחשב לו כאלו עשאו ואין כאן עדות שקר עליו: יש בירושלמי המת יודע ושומע קילוסו כמתוך החלום וכל שאומרים בפניו יודע עד שיסתום הגולל *): (ב) עניים בני חמשה. דעניים מצטערים יותר מעשירים דעשירים יש להם שמחה בממון שלהם: (ג) המחותך. פי' שהוציאוהו מתוך מן הבטן. מסורס שיצא הפוך. כן כ' נימוקי יוסף: (ד) מוציאין מהם בעל כרחם. דהספדא יקרא דשיכבא

*) כ"ה בבבלי שבת קנ"ב ע"ש. מ"כ:

שמג מצות הלויית המת. ובו ב' סעיפים:

א א מת בעיר כל בני העיר אסורין במלאכה א ב שכל הרואה מת ואינו מלוהו עד שיהא לו כל צרכו בר נידוי הוא ג ואם יש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת במתים ביומה מותר ביום שאינה יומה ד בד"א שלא בשעת הוצאתו אבל בשעת הוצאתו הכל בטלים ב כדלקמן:

ב ה בכפר קטן אין שואלין שלום זה לזה כשהמת בעיר:

הגה ג וכל שכן שאין שואלים בשלום כשיש מת על בית (א) הקברות (ו כתבי מהר"ר אסרלן סימן כ"ה בשם ספר חסידים) אבל כשאין מת שם שואלין ברחוק ארבע אמות מן הקבר (בתוס' דאלפס פרק ג' דמ"ק והכל בו בשם הר"מ):

שדמ חיוב ההספד וגודל שכרו וכיצד ועל מי מספידין. ובו כ' סעיפים:

א א מצוה גדולה להספיד על המת כראוי ב ומצותו שירים קולו לומר עליו דברים המשברים את הלב א כדי להרבות בכיה ולהזכיר שבחו [א] ג ואסור להפליג בשבחו יותר מדאי אלא מזכירין מדות טובות שבו (א) ומוסיפין בהם (א) קצת רק שלא יפליג ואם לא היו בו מדות טובות כלל לא יזכיר עליו וחכם וחסיד מזכירין להם חכמתם וחסידותם ד וכל המזכיר על מי שלא היה בו כלל או שמוסיף להפליג יותר מדאי על מה שהיה בו גורם רעה לעצמו ה ולמת:

ב [ב] ו כשם שמספידין על האנשים כך מספידין על הנשים כראוי להן. (ונספדות בין האנשים והחכמים) (טור):

ג [ג] ז במקום שרגילין להשכיר מקוננות להספיד חייב להשכיר מקוננות להספיד על אשתו ואם לא רצה בא אביה ומשכיר ומוציא ממנו בעל כרחו:

ד ח קטן בן כמה שנים יהיה כשמספידין עליו (ב) ב (ג) עניים (°) בני חמשה עשירים בני ששה בני זקנים כבני עניים ט אבל צדוק הדין וקדיש אומרים על תינוק משעברו עליו שלשים יום:

הגה ג ואין (ג) נוהגים כן אלא עד שיהיה בן י"ב חדש שיוצא במטה כדלקמן סימן שנ"ג סעיף ד':

ה [ד] י בני עשירים ובני חכמים ד (ד) מוסיפין קצת על שבח מעשיהם:

ו [ה] יא תינוק שיודע לישא וליתן מספידין אותו במעשה עצמו ואם אין לו מעשים מספידין אותו במעשה אבותיו ואם אין להם מעשים מספידין להם במעשה קרוביו:

ז יב הכלה מספידין אותה בין במעשה אביה ה בין במעשה (ה) בעלה:

ח (ג) [ו] יג המחותך והמסורס והנפלים ובן ח' וכן בן ט' מת והעובד כוכבים והעברים ו אין מתעסקין להספד יד וללוות:

ט ז טו יורשים שאינן רוצים לפרוע שכר הספדן (ד) ח (ו) מוציאין מהם בעל כרחם:

י טז מי שצוה שלא יספדוהו (א) שומעין לו. (ז) (ב) (אבל אם צוה שלא לנהוג עליו ז' וגזירת שלשים ט אין שומעין לו) (מהרי"ו סימן ד'):

יא איסור תלישת שיער וכן שריטה על מת בסימן ק"פ:

יב יז העם העוסקים בהספד כל זמן שהמת מוטל לפניהם נשמטים אחד אחד וקורין את שמע ומתפללין אין המת מוטל לפניהם הם יושבים וקורין והאונן יושב ודומם הם עומדים ומתפללין והוא מצדיק עליו את הדין ואומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתגדור פרצותינו ופרצות עמך בית ישראל:

יג [ז] יח לאחר קבורה מפסיקין ההספד בין לקריאת שמע בין לתפלה. (ועיין בא"ח סימן ע"ג):

יד י יט אין עושין שני הספדין בעיר אחת אלא א"כ יש שם רוב עם ליחלק לשנים ויהיה בכל הספד עם כדי צרכו:

שפתי כהן

שמג א שכל הרואה המת כו'. כ"ל טעות וצ"ל וכל הרואה כו' ועיין בטור: ב כדלקמן. סי' שס"ה ס"ב: ג וכ"ש שאין שואלין בשלום בבית הקברות כשיש מת שם. אפי' בעיר גדולה:

שדמ א כדי להרבות בבכייה. וכל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחם בבית גנזיו וכל המתעצל בהספדו של אדם כשר אינו מאריך ימים וראוי לקברו בחייו. ש"ס: ב עניים בני חמשה. שהעני מצטער על בניו יותר מהעשיר לפי שאין לו שמחה אחרת: ג ואין נוהגין כו'. ובכאן ק"ק לובלין נוהגין שעל בן ל' אומרים צדוק הדין וקדיש וכמדומה לי שגם בשאר קהלות נוהגין כן וכן ראוי לנהוג: ד מוסיפין כו'. משום כבוד אבותם: ה בין במעשה בעלה. שעולה עמו ואינה יורדת עמו: ו אין מתעסקין להספד וללוות. אבל צרכי מטה וקבורה מתעסקין עמהם. טור: ז יורשים כו'. דוקא שירשו ממון המת דאל"כ אפילו בניו אין מוציאין מהם בעל כרחו כדלקמן סי' שמ"ח סעיף ב': ח מוציאין מהם. דהספד יקרא דשכבא הוא ומטעם זה שומעין לו כשאומר אל תספדוהו ועי' בח"מ סי' רנ"ב סעיף ל"ח: ט אין שומעין לו. אבל לגוש הלב ואם שלא לנהוג בהם י"ב חדש כיון דאינו שייך בשאר מתים אלא בכבוד אב ואם מצוה לקיים דבריהם. מהרי"ו שם: י אין עושים כו'

באר הגולה

א מעובדא דרב המנונא וכו' מ"ק דף כ"ו ע"ב: ב לשון הרמב"ן והביאו הטור מעובדא דאביי: ג שם מעובדא דרב המנונא: ד כדעת הרמב"ן שהביאו הטור וכתב הב"י דמסתבר טעמיה וגדולי האחרונים הוא: ה ס"י דאבל רבתי וכתבו הרמב"ן בסה"ס: ו כאשר הגהתי כן הוא בב"י:

א ברייתא שבת דף ק"ה ע"ב: ב מימרא דרב שם ברכות דף ו' ע"ב ובפירוש רש"י שם: ג ברייתא דאבל רבתי: ד ברייתא ברכות דף ס"ב ע"א: ה כפי' הרא"ש בפ"ג דמ"ק כי הוא למת למזכרת עון: ו רמב"ם בפי"ב מהלכות אבל וטור וכ"כ רמב"ן בסה"ס מהא דרבה דספדיה לכלתיה וכו' מגילה דף כ"ח ע"ב: ז משנה כתובות דף מ"ו ע"ב: ח ברייתא (באבל רבתי וכתבה הרא"ש בסוף מ"ק [כ"ד ע"ב] וכר' יהודה משום ר' ישמעאל: (°) דזהו במקום שאין להם ממון לשמוח בהם: ט טור בשם רב האי וכ"כ הרמב"ן בסה"ס: י שם מברייתא דאבל רבתי והרא"ש בסוף מ"ק: יא ג"ז בברייתא שם פ"ג: יב שם: יג ברייתא שם בפ"ק ופי' הר"ן מחותך שהוציאוהו מחותך מן הבטן ומסורס שיצא הפוך: יד ופי' שם הרמב"ן אלא שצריכין למטה ולקבורה ועיין בסימן שס"ז: טו כפיה ונפסקה דיקרא דשכבי הוא. סנהדרין דף מ"ו ע"ב: טז ג"ז שם: יז ברייתא ברכות דף י"ח ע"א: יח טור בשם הרמב"ן בסה"ס: יט ברייתא באבל רבתי פרק י"א ובפירוש

נקודות הכסף

בקיצור פסקי תוספות שם על חתן שבעל אשתו יספוד עמו באבלו ע"כ דלא כמו שנקד שם המגיה על זה (והוא בדפוס לובלין ושאר דפוסים)

דגול מרבבה

ועיין בב"ח בהל' ט"ב סימן ס"א דאפילו לפי דעה זו שזה מקרי תוספה היינו במדינת רוסיא שהחתן בעצמו הולך עם הכר לכבוש דאז הכלה פ"ש וכן פדיון הכשג בכל

בית הלל

לדידן דקי"ל בסי' קנ"ג דאחר בעילת מצוה היא כמו מדם א"כ א"צ שמירה אחר בעילת מצוה כ"כ הרא"ש בפ"ק דכתובות ואח"כ מצאתי קושיא זו בט"ז ותירץ דבזמן התלמוד היה חייב בשמירה אין לנו לסקל בזה דאין לנו כח אלא להחמיר ולא להקל כנ"ל:

(סי' שמ"ג סעיף ב' בהג"ה) אבל כשאין מת שם שואלין ברחוק ארבע אמות מן הקבר. ונראה דהכא איירי כשאין הקבר מוקף במחיצות גבוה עשרה טפחים או חריץ עמוק עשרה טפחים אבל אם מוקף במחיצות גבוה עשרה טפחים או בחריץ עמוק עשרה טפחים א"צ להרחיק ממנו רק ד' טפחים כמ"ש לקמן בסימן שס"ח ס"ה לענין טומאות כהן הכא גבי טומאה דאורייתא לא הרחיקו רק ארבעה טפחים כשמפסיק במחיצות או בשוקע חריץ י' טפחי' וכ"ש גבי שאלת שלום שהוא מדרבנן וק"ל:

(סימן שד"מ שו"ע סעיף ד') קטן בן כמה שנים יהיה כשמספידים עליו עניים בני ה' עשירים בני ששה בני זקנים כבני עניים וכו'. ועכשיו אין נוהגים להספיד על שום קטן דהיינו לדרוש עליו בבית הקברות וק"ל:

בית לחם יהודה

(סימן שמ"ג שו"ע סעיף א') אסורים במלאכה וכו'. כתב הרדב"ז אם הסכימו שכל זמן שיש מת בעיר שלא יפתח אדם חנות אין סלינה בכלל ובכמה קהלות ראיתי נוהגים שלא לפתוח החנות כשמת המפורסם בתורה עד אחר הקבורה: (סעיף ב' בהג"ה) וכ"ש שאין שואלין בשלום כו'. והאידנא מקילין בזה שהשלום שלנו לא מקרי שאילת שלום שלהם מענה לשון ומ"מ כתב דאין להקל:

ביאור הגר"א

שדמ [א] ואסור כו' ומוסיפין כו' וחכם כו'. הכל במ"ש: (ליקוט) וחכם וחסיד כו'. ספכ"ג דשבת ופ"ג ראש הלכה ו' בירושלים כו' וביהודה כו' ובפ"ק דסנהדרין (י"א א') וכשמת הלל כו' ובפי' בתרא דמגילה (כ"ח ב') ווי חסרא ארעא כו' וגמ' בתרא דמ"ק כמה עוברי: [ב] כשם כו'. פ' בתרא דמגילה (כ"ח ב') ובספ"ב דר"ה ואותו היום מתה אמו כו' אבל אילו ראויה היה בלא"ה מספידה. תה"א (ע"כ): [ג] (ליקוט) במקום כו' ואם כו'. א"ר פ"ד ועבה"ג: [ד] בני כו'. א"ר פ"ג בני עשירים כבני חכמים בני חכמים כו': [ה] תינוק כו' הכלה כו'. א"ר פ"ג: [ו] המחותך כו'. א"ר פ"א (ע"כ): (ליקוט) סעיף ד' וסעיף ח' וסעיף ו' וסעיף ז' ברא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"ח: סעיף ח'. ע"ש סי' קמ"א (ע"כ): [ז] לאחר כו'. נלמד מסעיף שקדם ועב"י בא"ח סי' ע"ב: (ליקוט) לאחר כו'. ירושלמי והביאו הרא"ש בפ"ג דמ"ק ובפ"ג דברכות סי"א וכ' הרמב"ן דהלכה כרבותינו וגירסתו שם בירושלמי מפסיקין לק"ש ואין כו' ופי' ביום ראשון היינו תשורה וכתב שפסקינן מיניה: דקודם קבורה בשני המת נשמטין וקורין ואין מתפללין לאחר קבורה השורה אין מפסיקין לא לק"ש ולא לתפלה אבל ההספד מפסיקין בין לק"ש ובין לתפלה והוא

חידושי רע"ק

(סימן שד"מ סעיף י' בהג"ה) אבל אם צוה שלא לנהוג. מקור דין זה במהרי"ו (סי' ז') והעתיקו בד"מ שכתב וז"ל אבל תוך ל' כיון דאשאר מתים נמי מתאבלים עליהם ואסמכינהו אקרא לא נתברר לי אי יקרא דחיי או יקרא דשכבי דהא ודאי אבילות נפיה אינה יכולה למוחל דא"כ בטלת כל דיני אבילות עכ"ל הנה בודאי עיקר טעמא דידיה לאו מכח טעמא דידיה דא"כ בטלת כל דיני אבילות דמת. בכך אם יבוטל בכה"ג היכא דצוה שלא להתאבל וכמו

באר היטב

שמג (א) הקברות. אפילו בעיר גדולה. ש"ך:

שדמ (א) קצת. כ' הט"ז ונראה לתת טעם לזה דדבר מסתבר הוא שכל מי שעושה איזה מצוה כגון צדקה וכיוצא בה באיזה שיעור בודאי אם היה בא לידו דבר הצורך קצת יותר לא היה מניח מלעשות גם אותו השיעור ולא היה משגיח בעבור דבר מועט ע"כ נחשב לו כאלו עשאו ואין כאן עדות שקר עליו עכ"ל: (ב) עניים. שהעני מצטער על בניו יותר מהעשיר לפי שאין לו שמחה אחרת: (ג) נוהגים. כ' הש"ך ובכאן ק"ק לובלין נוהגין שעל בן ל' אומרים צדוק הדין וקדיש וכמדומה לי שגם בשאר קהלות נוהגים כן וכן ראוי לנהוג עכ"ל: (ד) מוסיפין. משום כבוד אבותם וכ' הט"ז דיש בירושלמי שהמת יודע ושומע קילוסו כמתוך החלום וכל שאומרים בפניו יודע עד שיסתום הגולל: (ה) בעלה. שעולה עמו ואינה יורדת עמו: (ו) מוציאים. כ' הש"ך ודוקא אם ירשו ממון המת דאל"כ אפי' בניו אין מוציאים מהם בע"כ כדלקמן סימן שמ"ח ס"ב: (ז) אבל.

פתחי תשובה

שדמ (א) שומעין לו. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל שכתב בשם תשו' בית יעקב סי' ס"ג דגדול הדור שמת וצוה שלא יספדוהו המיקל שלא לשמוע לאחכם שלו לא הספיד ע"ש. ועי' בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קפ"ד שהאריך בזה והביא בשם רבו הגאון בעל נודע ביהודה ז"ל שאמר בעת שהספיד להגאון בעל פני יהושע אף שצוה שלא יספידו אין שומעין בזה למי שהוא רבן שבכה"ג ושקול ומלי כולא ושיס שאין לו היתר נדור לבטל דברי המת ולהספידו במקום שאמר אל תספידוני וע"ש בסי' ר"ז עוד מזה. עוד כתב בתשו' בי"ע שם בשני ת"ח בעיר אחת שהיו שונאים זה את זה ומת אחד מהם אסור למעט הספד מפני כבוד ת"ח שני ע"ש. ועי' בתשו' אבן שהם סי' ע"ב דמי שצוה שבנו לא יאמר קדיש עליו שומעין לו ע"ש: (ב) אבל אם צוה. עי' בספר עיון יעקב שחבר הגאון בעל שבו"י במס' סנהדרין

גליון מהרש"א

(סי' שד"מ) חיוב ההספד. כשאין אומרים צדוק הדין א"א שבחו של מת דהא נמי מרגיל ההספד וא"כ אסור לדרוש עליו אלא להכם בפניו ונ"ל דאין בזמנינו דין ת"ח מג"א סס"י תקס"ו. הספד בל' יום הסמוכים להרגל לקמן ר"ס שמ"ז. ההספד מציל הנספד מהגיהנם ח"ש אחי' לי בהספדאי וע' ת' חב"י ס"ס צ"א ובת' דבר שמואל למוהר"ש אבוהב סי' ס"ס מתיר ההספד בט' באב ובר"ח: לשון הרמב"ם כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים וכל כו' אדם כשר ראוי לקברו בחייו: (ס"ע סעיף יו"ד) מי שצוה. ע' סי' שס"ו ס"ק ב' בש"ך. ואם גדול הדור צוה כן המיקל שלא לשמוע לו לא הספיד

יד אברהם

(סימן שד"מ שו"ע סעיף ב') מספידין על הנשים. עיין כתובות (דף ע"ב): (ש"ך סק"א) אינו מאריך.

טורי זהב

הוא : (ה) לכבוד המת . דכל שאין לכבוד המת ודאי אסור ולא כיש שמכוונים להראות מעלתם בדרוש שעל המת מה שאינו לכבודו ולאו שפיר קעבדי ושמעתי הרבה גדולים היו מקפידין על דבר זה . וכתב הטור בשם רב האי גאון דאפילו חוץ לארבע אמות אסור בד"ת : בספר תורת האדם כתוב דאין מנהג ולא דרך ארץ להזכיר המת אחר שנים עשר חודש וכל שאין מגעת שמועה אלא לאחר שנים עשר חודש פטורים מהספד ואין חודש העיבור בכלל כי לא הוזכר שנה רק י"ב חדש :

שפתי כהן

כו' . ע"ל ס"ס שכ"ד: יא אין אומרים כו' . משמע דעת המחבר דד"ת אפילו חוץ לד' אמות אסור ומילי דעלמא אפי' תוך ד' אמות שרי והב"ח פסק דד"ת אסור אפי' חוץ לד' אמות ומילי דעלמא אינו אסור אלא תוך ד"א ודבריו של מת מותר אפי' בד"ת אפי' תוך ד"א וכן נהגו לדרוש בהגדות ופסוקים אפי' תוך ד"א בפני המת ויוצאין מענין לענין עד שמגיעין לספר שבחיו של מת מעסק תורתו וחסידותו ויותר מדות טובות שהיו בו ע"כ . וכתב המרדכי דכל אותו חדר שהמת מונח בו חשוב כד' אמות וכן פסק הב"ח וע"ל סי' שס"ו : יב אסור . משום לועג לרש חרף עושהו :

שמה א אין מתעסקין כו' . דכתיב ואך דמכם לנפשותיכם אדרוש וגו' דעון גדול הוא המאבד עצמו לדעת וכתב בתשו' הרשב"א סי' תשס"ג דאף שאמרו בכל מקום אין מתעסקין עמהם לכל דבר לא לענין קבורה ותכריכים אמרו אלא שאין קורעין ולא חולצין כו' ומביאו ד"מ : ב ולא קורעין כו' . משמע שאין קורעין עליו כלל אפי' האבלים אבל דעת הרמב"ן והטור שהאבלי' קורעין עליו והאי אין קורעין פי' לרחוקים : ג כגון שאמר הרי הוא עולה כו' . וכ' הרמב"ן אע"פ שלא ראוהו מפיל עצמו כיון שאמר הריני עולה לראש הגג ואפיל עצמי ואמות חזקה לדעת עשה וכ' הב"ח בשם מהרש"ל דאפי' אמר ראו שאני עולה כו' ולא ראוהו עולה אדבוריה לחוד לא סמכינן ואינו בחזקת מאבד עצמו לדעת וכתב שדבריו נכונים : ד או הרוג כו' . ע"ל סי' שס"ד סעיף ד' דין הרוגים : ה מי שגנב כו' . משמע דר"ל דל"ת דכיון שגנב וגזל והתיר עצמו למיתה בדיניהם לא יתאבל עליו דס"ל מאבד עצמו לדעת קמ"ל דלא לפי שהיה סבור שיוכל לברוח אבל משום עבירה דגנב וגזל מתאבלי' עליו דלא חשוב כפורש מדרכי הציבור דלקמן סעיף ה' כך משמע מדברי הרב וכן כתב הרשב"א בתשובה ס"ס תשס"ג דאחד מבעלי עבירה כגזלנים וכה"ג אינן בכלל הפורשים מדרכי הצבור ולפ"ז בגנב וגזלן שמתו על מטתן מתאבלין עליהן

שולחן ערוך

טו כ אין עושים שני הספדים בעיר אחת אלא אם כן יש כדי לספר שבחיו של זה ושבחיו של זה:

טז יא כא אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת (ג) כגון צרכי קבורתו והספד אבל שאר כל דבר יב אסור והני מילי בדברי (ח) תורה אבל במילי דעלמא לית לן בה :

יז כב מותר לומר פסוקים ודרשה (ה) לכבוד המת [ח] בתוך ארבע אמותיו או בבית הקברות (מהרא"י בביאור מא"ח לדעת רמ"ה) :

יח כג חכם שמת בית מדרשו בטל שסופדין אותו כל שבעה אבל שאר מדרשות עוסקין בתורה אפי' בשעת הספד ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו כד אלא מתחברים שנים שנים ולומדים בבתיהם . אב בית דין שמת כל מדרשות שבעיר בטלין והרגילין להתפלל בבה"כ משנים מקומם . נשיא שמת כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספידין אותו בטלים ואחר ההספד אין נכנסים לבית המדרש אלא מתחברי' שנים שנים ולומדין בבתיה' וכל בני העיר מתפללים בבית האבל בין בחול בין בשבת חוץ מקריאת התורה בשבת ושני וחמישי שקורין בבה"ה ולא [כה יטיילו] בשוק אלא יושבים משפחות משפחות ודוים כל היום :

יט כו מספידין תלמידי חכמי' ונשותיה' בבה"כ ובבית המדרש אבל לא שאר העם :

כ כז חכם ואלוף וגאון מכניסין אותו לבית המדרש ומניחין המטה במקום שהיה דורש וסופדין אותו שם וכשמוציאים המטה סופרים אותו עד בית הקברות וביום כח הז' עולים לבית הקברות ומבקרין אותו וכן ביום שלשים (ס) ותכלית י"ב חדש מבקרין (°) ומשכיבין אותו :

שמה דין המאבד עצמו לדעת ומנודה והרוגי ב"ד והפורשין מן הצבור .

ובו ח' סעיפים :

א [א] א המאבד עצמו לדעת א אין מתעסקים עמו לכל דבר ואין מתאבלין עליו ואין מספידין אותו ב (א) ב ולא (א) קורעין ולא חולצין אבל עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים וכל דבר שהוא כבוד לחיים :

ב ג איזהו (ב) מאבד עצמו לדעת ג כגון (ג) שאמר הרי הוא עולה לראש הגג וראוהו שעלה מיד דרך כעס או שהיה מיצר ונפל ומת הרי זה בחזקת שאיבד עצמו לדעת אבל אם ראוהו חנוק ותלוי באילן ד או הרוג ומושלך על גבי סייפו הרי הוא בחזקת כל המתים ומתעסקים עמו ואין מונעין ממנו דבר :

הגה ה [ב] מי (ג) שגנב וגזל ועל ידי זה נהרג בדין מלכות מתאבלים עליו [ג] אם אין בו סכנה מפני אימת המלכות ולא מקרי מאבד לדעת (מהרי"ו סימן קי"ד) (°) :

באר הגולה

הרמב"ן שם שמניחם למת אחד: כ ג"ז שם בברייתא ובפירוש הרמב"ן דמיירי בשני מתים : כא ברכות דף ג' ע"ב וכלישנא קמא הרי"ף והרא"ש והרמב"ן בשם רב האי גאון וכ"כ הרמב"ם פרק י"ג מהלכות אבל וכתב הרא"ש והטור בשם רב האי שאפילו חוץ לד' אמות אסור ואיתא במרדכי סוף מ"ק שאסור בכל אותו חדר שהמת מונח בו: כב כ"י בשם הרמ"ה מהא דכבוד עשו לו במותו מלמד וכו' ב"ק דף ט"ז ע"ב : כג ברייתא מ"ק דף כ"ב ע"ב : כד טור מדברי אביו הרא"ש שם בשם הרא"ד: כה כן הוא ברמב"ם בפ"ט והם דברי רבי יהושע בן קרחה בברייתא שם : כו בברייתא מגילה דף כ"ח ע"ב : כז טור בשם רב האי גאון : כח וכתב הכל בו שאם אב יום ז' בר"ח אינו הולך לבית הקברות ולא לקמן : (°) פי' אומרים הזכרה ותפלה בעבורו ויש נוסח תפלה בזה וקורין אותו השכבה :

א ברייתא באבל רבתי פ"ב : ב כדעת הרמב"ם בפ"א מהלכות אבל שאין קורעין עליו כלל : ג לשון הרמב"ם שם מברייתא דלעיל:(°) וסיים שם משום דהוא ליה כפרה כהריגתו כאוקימתא דרבא בסנהדרין דף מ"ז ע"א דשאני הרוגי מלכות וכן כ' הרמב"ם בפ"א מהלכות אבל ועיינכמ"ש

נקודות הכסף

וז"ל נ"ל טעות כי אדרבה מוכח מהתום' דהאבלו אסור אפילו בעל וכן מוכח להדיא בש"ס עכ"ל דליתא דמיירי שבעל בעילת מצוה ולמשנה אחרונה גם מ"ש דבזמן הש"ס לא היו פורסים כו' ליתא דהא משנה אחרונה היא שפורסים ואפילו הרמ"ה באשר"י שם לא קאמר אלא דהם בתולים קילא ליה ואע"פ שהיו פורסים צריך שמירה אלא הכא בבעולה מיירי כמ"ש הב"ח וכמ"ש בש"ך ס"ק ו' :

דגול מרבבה

מדינות וואלי"ן אבל במדינות הללו שאין החתן הולך כלל לכסות ראש הכלה פשיטא שאין זה מקרי חופה כלל לשום דעה דאי אפשר להיות חופה בלתי חתן או שלוחו שם שאם החתן היה מכבד להרב לכסות ראש הכלה אפשר דשלוחו של אדם כמותו אבל במדינות הללו לד הכלה מכבדים להרב בכיסוי היונמא בלי שום ידיעת החתן פשיטא שאין זה חופה כלל :

בית לחם יהודה

(סימן שמ"ח סעיף ב' בהג"ה) מי שגנב וכו' . ואפי' הרג נפש מישראל ונידון למיתה בדינא דמלכותא מתאבלין עליו מהר"ם מינ"ץ . כתב בש"י אם קבל על עלמו משום

גליון מהרש"א

הספיד ת' בית יעקב סי' פ"ג מובא בבאר היטב . מיהו ראייתו מתוס' סנהדרין מ"ז אינה מחוורת לי כלל : (סעיף י"ח) משנים מקומם, היושבי' בדרום יושבי' בצפון והיושבים בצפון יושבים בדרום . טור :

(סי' שמ"ה סעיף ב') בחזקת שאיבד עצמו . ראיתי כתוב בגליון ש"ע כ"י הגר"צ הירש אבד"ק ברלין זצ"ל שהחלים דבהפיל עצמו למים כיון שהמים מעלי' ומורידי' אותו טרם יפול אל התהום וימות ודאי מתחרט טרם יפול וימות וע"כ מתעסקי' עמו לכל דבר ע"ת חתם סופר לגיסי

יד אברהם

(סימן שמ"ה סעיף א' שו"ע) המאבד עצמו לדעת כו' . עי' בכה"ע ס"ס שס"ב מ"ש בשם ס' ערך לחם . (שם ס"ב) איזהו מאבד עצמו לדעת . בס' ברכי יוסף כתב קטן או שוטה אין להם דין מאבד עצמו לדעת וכן אם ימית עצמו לכפר חטאיו . וכן אם ממית עצמו מחמת שיהא מעונים גדולים :

ביאור הגר"א

שלא כדברי הש"ע בסי"ב שכ' וםתפללין ועב"י : [ח] בתוך ד"א . דחוץ לד"א בלא"ה מותר כמ"ש בירושלמי (פ"ג דברכות ופ"ז דנזיר) ר' יונה ור' יוסי גלילא בשם ר' יוסי בן חנניה אין שואלין הלכות לפני מטתו של מת הא ר' יוחנן שאל לר' ינאי קומי ערסיה דר"ש בן יהוצדק הקדיש עולתו להדק הבית מהו והוא מגיב ליה נימא כד הות רחיק או כד הוו מסקין ליה לסדרה והא ר' ירמיה שאל לר' עזריה קומי ערסיה דר"ש בר ר' יצחק נימא כד הוה רחיק הות מגיב ליה כד הוה קריב לא הוה מגיב ליה ותביאו בס' תה"א . ומ"ש ברא"ש בפ"ג דברכות סוף ס"ז וחוץ לד"א ותוך ד"א איירי (עיין בתוספת הרא"ש ברכות ג' ב' וצ"ע) דלא כרי"ו וע' בטור ובב"י ואמר ר"א כמ"ש ברפ"ג שם התם תוך ד"א כו' דאמר מר כו' (ע"כ) :

שמה [א] (ליקוט) שמ"ה ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קס"א (ע"כ) : (ליקוט) המאבד כו' איזהו כו' . א"ר פ"ב (ע"כ) : [ב] מי שגנב כו' . כמ"ש בפ"ו דסנהדרין (מ"ז) בהרוגי מלכות דדוקא בהרוגי ב"ד שהתיר עצמו למיתה כו' דלא כמרדכי שהביא ראיה ממ"ש שאין מתאבלין עליו ועב"י ומהרי"ו כ' שט"ס במ"ש ועד"ם (וע"ל סי' שע"ה ס"ק יו"ד) : [ג] אם אין בו סכנה . כמ"ש בפ"ק דסנהדרין (י"א א') ברי"י בן בבא ופ' בתרא

חידושי רע"ק

וכמו אבילות י"ב חודש דמורה הרי"ו דשומעין לצוואתו אלא ודאי עיקר טעמא דידיה מחמת ספיקתו אם אבילות הוא יקרא דחיי או דשכבי ובהיות שכן תמה אני דהא דבר זה מחלוקת רבותינו הוא דבדין מאבד עצמו לדעת דאיתא בברייתא דאבל רבתא(רפ"ב)דכל שהוא כבוד לחיים מתעסקין בו וכל שאינו כבוד לחיים אין מתעסקין בו ובזה דעת הרמב"ם (פ"א מהל' אבילות) דאין מתאבלין עליו וע' בכ"מ שם דס"ל להרמב"ם דאבילות כבוד המתים הוא [ומשמעית הרמב"ם דאף אבילות יום א' דהוא דאורייתא לדעת הרמב"ם נ"כ אמרינן טעמא דקרא משום כבוד המתים וצ"ע] אך דעת הרמב"ן בת"א דמתאבלין עליו דכבוד החיים הוא הרי דהוא ספיקא דרבוותא וכיון שכן למה דפסקינן בפשיטות(רס"י שמ"ה) כדעת הרמב"ם דהמאבד עצמו לדעת אין מתאבלין עליו הרי דקי"ל בפשיטות דאבילות הוי כבוד המתים או דקיי"ל מספיקא להקל באבילות עכ"פ נפסוק דמצוה שלא להתאבל מהני ולא הו"ל להרמ"א להעתיק דברי הרי"ו לדינא וראיתי בת' הראנ"ח (סי' נ') שכתב לענין אחר בפשיטות נ"כ דהאבילות ז' ול' הוי כבוד לחיים ולא הרגיש דהוא מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן והנ"ל וצ"ע לדינא וע' בת' שבות יעקב (ח"ב סי' ק"ב):(ש"ך סקי"ח)וכ' המרדכי.עי' א"ר(או"ח סי' א' סקי"ד): (סימן שמ"ה סעיף א') המאבד עצמו לדעת . עי' ת' בשמים ראש (סי' שמ"ח) ואם

פתחי תשובה

סנהדרין דף מ"ז שחולק על מהרי"ו ועל רמ"א ז"ל ודעתו דה"ה לענין אבילות שבעה וקריעה שומעין לו אחרי שהוא ג"כ לכבוד המתים דמה"ט המאבד ע"ל אין מתאבלין עליו וכתב שעשה כן הלכה למעשה שלא כדברי הרמ"א ז"ל ע"ש (ודבר זה נאמר ונשנה בספרו תשובת שבו"י ח"ב סי' קי"ב ע"ש) ועי' בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סוס"י ר"ז שהשיג עליו והעלה דאין לסמוך עליו בזה להקל ע"ש : (ג) כגון צרכי קבורתו . עי' בתשו' לדבי"ז החדשות סי' רכ"ד :

שמה (א) ולא קורעין . עבה"ט [מ"ש אבל דעת הרמב"ן והטור שהאבלים קורעין כו' ולפ"ז ה"ה דמתאבלין עליו אלא שאין מספידין עליו עיין ב"י ועי' בתשובת ח"ס סי' שכ"ו שהכלה שנים שדעת הרמב"ן הלכתא היא ודחה ראיית הלח"מ ספ"א מאבל אך להלכה למעשה מי ירים ראש נגד הסכמת הרב"י בש"ע שפסק כהרמב"ם ובאגם שהלכה כדברי המיקל באבל אמנם מ"מ אומר אני היכא דאיכא כבוד משפחה נכבדת אשר יהיה להם לבוז ולכלימה עולמית שאחד מהם קלקל מעשיו אבל אם יתיר להם המורה להתאבל אז יאמרו הבריות קמו היה רכנן בתילתא ונתברר שלא היה לו דין מאבד עצמו אזי יכול המורה להורות לכתחלה להתאבל אפילו אם כאמת נתברר לו שהיה לו כל דין מאע"ל ד ורלאיה מסנהדרין מ"ז כו' ועוד דהעיקר כהרמב"ן והכי דלענין אבל הלכה כדברי המיקל אבל לענין פגם משפחה אין הלכה כהתיקל בכבוד בני אברהם יצחק ויעקב עי' בח"ת סי' קל"ט ס"ג בהגה"ה עכ"ד ע"ש] ועי' בשו"ת לחמי תודה ממהר"י כאסאן ז"ל סי' י"ח מ"ש בזה [וכתב עוד בתשו' ח"ס שם דאף שמורגל דא"א קדיש אחר המאע"ד לא ידעתי טעם הגון וכי מפני שלא עשה מעשה עמיו לא נצילהו מרדת שחת ומי לנו אינו עושה מעשה עמיו כאבשלום כו' אך נשתרבב המנהג לפי דאחר אבלים לא יניחוהו לחלוק עמהם בקדישים כי יטענו לאו כל כמיניה להאביד עצמו ולהשליך תיקון נשמתו עלינו אולי היה חי כמה שנים והיה מת בזמן אחר או במקום אחר ולפ"ז נ"ל פשוט דאם הבן מקבץ עשרה בביתו באופן שאין הפסד לאבלים יכול לומר קדיש ויאמר כל י"ב חודש דטעמא מאי א"א רק יא"ח דלא לשוויה לאביו רשע האי גברא שויה נפשיה רשיעא וניחא ליה דתהוי ליה כפרה . אך לומר קדיש בבהכ"נ במקום שיש שאר אבלים אם הבנים יודעים בעצמם באמת שאביהם מע"ל אפילו אין האבלים אחרים יודעים מזה אם אומרים קדיש הרי הם גוזלים המתים הכשירים וק"ו ממ"ש המג"א סי' קנ"ב בב' אונסים כו' ואין כאן לחוש על כבוד משפחה במקום גזילת מתים האחרים . אמנם אם יש נדנוד ספק בדבר אי הוה דינו כמאע"ל אי לא אפילו אם החמירו עליו בקבורתו וזלזלו ביה מ"מ לענין אמירת קדיש הדין עם בניו שיאמרו קדיש שסברי בני העיר שותפים זע"ז בענין זה ומיד כשמת אביהם זכו בחלקם והשותפים שבאו לדחותם לומר שמת אביהם באופן שהפסידו חלקם עליהם להביא ראיה וזה ברור עכ"ד ע"ש] : (ב) מאע"ל . עי' בתשו' אבן שהם סי' מ"ד שנשאל באיש אחד שהלך בדרך הישר וסיגף עצמו בתעניות

באר היטב

וכ' מהרי"ו דאם צוה האב או האם שלא לנהוג בהם י"ב חדש כיון דאינו שייך בשאר מתים אלא בכבוד אב ואם מצוה לקיים דבריהם : (ח) תורה . והב"ח פסק דד"ת אסור אפי' חוץ לד' אמות ומילי דעלמא אינו אסור אלא תוך ד"א ודבריו של מת מותר אפי' בד"ת ואפי' תוך ד"א וכן נהגו לדרוש בהגדות ופסוקים אפי' תוך ד' אמות של מת ויוצאין מענין לענין עד שמגיעין לספר שבחיו של מת מעסק תורתו וחסידותו ושאר מדות טובות שהיו בו. וכ' הט"ז ודלא כיש מכוונין להראות מעלתם בדרוש שעל המת מה שאינו לכבודו ולא שפיר קעבדי . ושמעתי הרבה גדולים שהיו מקפידין על זה. וכ' המרדכי דכל אותו החדר שהמת מונח בו חשוב כד"א וכ"פ הב"ח . וע"ל סימן שס"ו: (ט) ותכלית . כ' הט"ז בשם ספר תורת האדם דאין מנהג ולא דרך ארץ להזכיר המת אחר י"ב חדש . וכל שאין מגעת השמועה אלא לאחר י"ב חדש פטורים מהספד ואין חדש העיבור בכלל כי לא הוזכר שנה רק י"ב חדש . עכ"ל :

שמה (א) קורעין . משמע שאין קורעין עליו כלל אפי' האבלים אבל דעת הרמב"ן והטור שהאבלים קורעין עליו והאי אין קורעין פי' לרחוקים עכ"ל הש"ך . וכ' בתשובת הרשב"א דבכל מקום שאמרו אין מתעסקין עמו לכל דבר מ"מ לא לענין קבורה ותכריכים אמרו וכו': (ג) שאמר . וכ' מהרש"ל דאם לא ראוהו עולה אדיבוריה לא סמכינן ואינו בחזקת מאבד עצמו לדעת וכ' הב"ח שדבריו נכונים : (ג) שגנב . כ' הש"ך משמע דמשום עבירה דגנבה וגזלה לא חשיב כפורש מדרכי הצבור ומתאבלים עליו ולפ"ז בגנב וגזלן שמתו על מטתן יש

שפתי כהן

עליהן וכתב הב"ח שכן נוהגין ולע"פ שבתשו' מהרי"ו סי' קי"ד כתב למעשה דגנב שנהרג בדיניהם וז"ל ומ"ש בספרים שקבל הגונב כו' לא ידענא פירושו ובודאי שיש לו כפרה וחלק לעוה"ב דאפי' הרוגי ב"ד יש להם חלק לעוה"ב אפילו עובדי כוכבים כדאיתא בפרק נגמר הדין אומרי' לו התודה שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב וה"נ מסתמא התודה כמ"ש כו' אין ר"ל דדוקא מיתתו שנהרג הוי כפרה וכמו שהבין הב"ח מדבריו אלא ה"ה מת על מטתו הוי כפרה כשמתודה אלא דעובדא דהתם הוי בנהרג מיהו לעיל סי' ש"מ סעיף ה' כתב הרב דברגיל לעשות עבירה אין מתאבלין עליו ונראה דהיינו כשלא התודה קודם מיתתו. **ו** כשאול המלך. שהרג את עצמו לפי שראה שהפלשתים יעשו בו כרצונם ויהרגוהו: **ז** מנודה כו'. כפול לעיל סי' של"ד ס"ג: **ח** לובשים לבנים כו'. וכתב הטור בשם הרי"ץ גיאות מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו: **ט** ושמחים. על שאבדו שונאיו של מקום דכתיב באבוד רשעי' רנה: **י** עם אמו. או עם אביו כדלעיל סי' ש"מ ס"ה בהג"ה:

שמו א לא ישהה בתוכה. שהוא גורם לבזות המת שאומרים אותו פלוני הצלוב הוא אחיו של פלוני זה וכתב הפרישה דאם נקבר מותר וכתב הב"ח דדוקא צלוב בעיר אבל במלכותינו שצולבין חוץ לעיר על פני השדה מותר לשהות בכל העיירות וע"כ אין דין זה נוהג כלל עכשיו:

שמז א מי שמת כו'. עיין מזה בא"ח סי' תקמ"ז סעיף ג' ודין מחשיכין על התחום בשבת להביא צרכי המת כתוב בא"ח סי' ש"ו ס"ג ודין עובד כוכבים שעשה קבר והביא חלילין בשבת נתבאר שם סי' שכ"ה סעיף י"ד ע"ו ע"ש: **ב** נ"ל כו'. וכ' הט"ז ואנו נוהגין להזכיר אפילו פעם הראשון אפילו בתוך הרגל:

שמח א שורפין כו'. ואין בו משום דרכי האמורי ולא משום בל תשחית שזהו כבודם שלא ישתמשו אחרים בכלי תשמישן ומה"ה שורפים מטתן וכלי תשמישן דוקא ולא דברים אחרים: **ב** אסור. דאיכא יוהרא

ג [ד] י קטן המאבד עצמו לדעת חשוב כשלא לדעת [ה] וכן גדול המאבד עצמו לדעת ה והוא אנוס ו (ד) כשאול המלך אין מונעין ממנו כל דבר:

ד ז [ו] י מנודה שמת דינו כמאבד עצמו לדעת אין קורעין ולא חולצין ולא מספידין עליו י ומניחין אבן על ארונו והני מילי באפקידותא כשעובר על ד"ת אבל בממונא כיון שמת פטור מגזירתם ואין מניחין אבן על ארונו ומספידין אותו כראוי:

ה ח כל הפורשים מדרכי צבור והם האנשים שפרקו עול המצות מעל צוארם ואין נכללים בכלל ישראל בעשייתם ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות אלא הרי הם כבני חורין לעצמן כשאר האומות וכןהמומרים והמוסרים כל אלו אין אוננים (ג) ואין מתאבלים עליהם אלא אחיהם ושאר קרוביהם **ח** לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים **ט** (ה) ושמחים:

הגה [ז] הפורש מן הצבור ולא רצה לשאת עמהם במסים ובארנוניות מתאבלים עליו (תשו' רשב"א סי' תסס"ג) [ח] אבל אין שאר בני העיר צריכים לבטל ממלאכתן בשבילו לעסוק עמו (כן משמע בנ"י סוף מ"ק):

ו [ט] ט קטן בן שנה או שנתיים שהמיד י עם (ו) אמו ומת (ד *) אין מתאבלין עליו. (ועיין לעיל סימן ש"מ סעיף ה'):

ז י מי (ה) שנפל בים או טבע בנהר או אכלתו חיה אין מונעין ממנו דבר:

ח יא ארון העובר ממקום למקום אם שלדו (פירוש השדרה והצלעות) קיימת עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים אם יש אבלים שמתאבלין עליו ואם אין שלדו קיימת אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים:

שמו מי שקרובו צלוב בעיר לא ידור בה. ובו סעיף אחד:

א א מי שהיה בעלה עמה צלוב (א) בעיר או שאשתו עמו צלובה בעיר או אביו ואמו ועדיין לא כלה הבשר כולו **א** לא ישהה בתוכה אא"כ היתה גדולה כאנטוכיא ב שאין אלו מכירין את אלו [א] ולא ישהה בצד זה אלא בצד זה:

שמז שלא לעורר על מתו שלשים יום לפני הרגל. ובו ג' סעיפים:

א א [א] א מי שמת לו מת לפני שלשים יום הסמוכים לרגל (א) לא יספדנו משיכנסו שלשים יום הסמוכים לרגל ואפי' יש לו הספד בלא זה כגון שמת לו מת בתוך שלשים שמותר לספדו ואפילו מת (°) ערב הרגל אסור להספיד עמו על המת שמת לו לפני שלשים יום קודם המועד:

ב ב מי שבאה לו שמועה בתוך שלשים יום קודם הרגל **ב** נראה לי שמותר לספדו אף על פי שהיא רחוקה:

ג מה שאנו נוהגין (א) בתשלום השנה לקונן ולהזכיר נשמות נראה לי שאינו בכלל זה ומותר לעשותו סמוך לרגל:

שמח דין שרפה על המת והאומר אל תקברוני. ובו ג' סעיפים:

א א א שורפין על המלכים (או על הנשיאים) ב (טור בשם תוספתא) מטתן וכלי (א) תשמישן [א] ג אבל על ההדיוטות **ב** אסור:

ביאור הגר"א

דסופה: [ד] (ליקוט) קטן כו'. שם מעשה בבנו כו' מעשה בתינוק כו': ס"ה וס"ו כל הפורשים כו' מי שנפל כו'. שם (ע"ב): [ה] וכן גדול כו'. כמ"ש בפ' הערל (ע"ח ב') שנענשו על שלא הספידו על שאול כמ"ש בב"ר פ' נח יכול אפילו נרדף כשאול ת"ל אך: [ו] (ליקוט) מנודה שמת כו'. דהא סוקלין אותו משום בזיון כ"ש שאין מתעסקים בכבודו. תה"א (ע"ב): [ז] הפורש מן כו'. ע"ל סי' של"ד ס"ג אבל לממונא כו': [ח] אבל אין כו'. לנדר כעלמא ועד"מ: [ט] קטן כו'. כמ"ש בתוספתא פרק כתרא דסנהדרין קטני בני עיר הנדחת רא"א נהדנין וחכ"א אין נהרגין משמע אבל באבלות דכ"ע מודי וע"ל סי' ש"מ ש"ח עליו וכ"כ במרדכי שם בשם ר"י וע"ש סי' אלף תקל"ח:

שמו [א] ולא ישהא כו'. שם במ"ש: (ליקוט) שמ"ז עדא"ש פ"ג דמ"ק סימן קמ"ב (ע"ב):

שמח [א] (אבל על הדיוטות אסור. תוספתא פרק ח' דשבת ופ"ד דסנהדרין):

חידושי רע"ק

דשאי לאבד עצמו היכא שיתקפהו יצרו ולא יעמוד בנסיון עי' בב"י בבד"ה (יו"ד סימן קנ"ז) והגאון בעל ברכי יוסף בספרו שם הגדולים (אות י' סימן כ"ז) כתב דהריטב"א ב' ע"ז בחי' דדשאי לעשות כן וא"כ עכ"פ לאו בכלל מאבד עצמו לדעת הוא ואם עשה כן מחמת תשובה עי' תשובת שבות יעקב (ח"ב סימן ק"א): (סעיף ד') **מנודה** שמת. עי' בת' מהר"י לבית לוי (כלל מ"ה סימן מ"ט):

(סימן שמ"ז סעיף א') **מי** שמת לו מת. בת' שבו"י (ח"ב סי' כ"ה) כתב דדוקא מת לו מת אבל כעלמא להספיד לכבוד תורתו שרי:

שמז [א] (ליקוט) מי כו' ואפילו בו'. ערא"ש פ"א דמ"ק סי' י"ג וכשם ירוש' כו' (ע"כ):

באר היטב

להתאבל עליהן וכתב הב"ח שכן נוהגין והיינו כשהתודה קודם מיתתו ומ"ש הרב בסימן ש"מ ס"ה דברגיל לעשות עבירה אין מתאבלין עליו נראה דהיינו כשלא התודה קודם מיתתו. עכ"ל: (ד) **כשאול**. שהרג את עצמו לפי שראה שהפלשתים יעשו בו כרצונם ויהרגוהו: (ה) **ושמחים**. על שאבדו שונאיו של מקום דכתיב באבוד רשעים רנה: (ו) **אמו**. או אם אביו כדלעיל סימן ש"מ ס"ה בהג"ה:

שמו (א) **בעיר**. כ' הב"ח דוקא צלוב בעיר אבל במלכותינו שצולבין חוץ לעיר על פני השדה מותר להשהות בכל העיירות וע"כ אין דין זה נוהג עכשיו כלל. ש"ך:

שמז (א) **בתשלום**. כתב הלבוש ואנו נוהגין להזכיר אפילו פעם הראשון אפילו בתוך הרגל עכ"ל:

שמח (א) **תשמישן**. ואין בו משום דרכי האמורי ולא משום בל תשחית

פתחי תשובה

בתענית וטבילה ואח"כ אבד עצמו לדעת וגופא דעובדא הוי ביום א' הלך לטבול והגיד להאשה שדרה שמה אם יבקשוני תאמרוני בבית הטבילה והלך ושהה שם וחזר לביתו ולמחר מצאוהו בביתו שוכב מגואל בדם וסכין בידו ופרע ביה"ש ומקודם כאיזה ימים השחיז הסכין ואמר שרוצה לעשותו סכין של שחיטה ועל הכותל נמצא כתוב בכ"י שתלמידיו יגידו אחריו קדיש אם נקרא מאבד עצמו לדעת והשיב שלא ימנעו ממנו דבר. חדא דאין זה מאבד כיון שלא ראוהו מאבד עצמו (וכמ"ש הבה"ט סק"ב) ולא סמכינן כאן אהוכחה ומה שצוה שיגידו קדיש י"ל שעלה תולעת בלבו והתיירא שימות ועוד די"ל רוח בלבלתו שעשה מתוך שגעון ולא נקרא מאבד אלא כשמעשה בדעת צלולה ועוד דשמא עשה כן מחמת תשובה ע"ש עוד טעמים [עי' בתשו' ח"ס סי' שכ"ו שהאריך לפרש לשון הברייתא בזה פ"ב דשמחות והיוצא מדבריו דזה פשוט ומבואר דאפילו אמר תעלה על הגג ואפיל עצמי וגם ראיתיהו עולה ואחר זמן מצאוהו שם נפל ומת אמרינן שע"י סבה אחרת נפל אבל ראינו שנפל אע"פ שא"א לברר שהפיל עצמו מ"מ כיון שראינו נופל מאותה סעליה שהבטיח להפיל כה אמרינן חזקה מדעת עשה אבל אי לא ראינו גם הנפילה אע"פ שמצאנוהו מת באותו המקום פשיטא דלא הוי מאע"ל ולפ"ז מ"ש מהרש"ל (הובא בבה"ט סק"ב) דאם לא ראוהו עולה כו' זהו משנה שאינה צריכה דאפילו ראינוהו עולה כל שלא ראינוהו נופל לא מיחשב מאע"ל. עוד מבואר שם דמ"ש בש"ע אבל אם ראוהו חנוק כו' הכוונה שהוא באופן שנראה בודאי שהוא בעצמו תלה א"ע כגון שנמצא תלוי בחדר והחדר סגור מבפנים וכן מושלך ע"ג סייפו הוא ג"כ שנראה מסמנין שהוא שלט בעצמו אף דודאי איבד עצמו בידו מ"מ אמרינן שלא מדעת היה דתלינן רוח רעה בעתתו או נתיירא מפני דבר אחד וכה"ג סבות המתהפכות. עד שנשמע מפיו מתוך ישוב הדעת שהוא עולה מחמת כעס כו' אמנם הא ודאי אף אם לא אמר בהדיא ה"ס עולה כו' אך היה ניכר מתוך מעשיו וכעסו ולמרו והסכנות שהוא עושה כמכין עצמו למיתה ואח"כ אנו מוצאין אותו חנוק באופן שנראה שהוא בעצמו עשה זהו אומדנא דמוכח טובא והוי כאומר בהדיא ודאיה מדברי הרא"ש ס"פ א"מ סי' קמ"א ע"ש] ועי' בשמים ראש סי' שמ"ה שכתב באחד שאמר לאם וחשוף את שהלך בפני שנים ואמר מאסתי חיי ואבד עצמו דאינו נקרא מאע"ל כל שעשה כן מריבוי צרותיו דאגות ויסורים או עוני גמור ע"ש ועיין בספר סר אבל ענף אחד עשר שפקפק עליו בזה וכתב דלאו גושפנקא דהרא"ש חתים עלה ע"ש [גם בתשו' ח"ס שם כתב דמוכח מר"ח בן תרדיון פ"ק דע"ז דאפי' סמוכר ביותר מ"מ מאע"ל הוא וכזה נדייק ס' שמים ראש סי' שמ"ה עכ"ל] ועי' בתשובת בית אפרים חלק י"ד סי' ע"ו מ"ש בענין זה: (ג) ואין מתאבלים. [עי' בתשו' חתם סופר סי' שמ"ה דמ"מ מחויבים לקברם ע"ש ועמש"ל סי' שמ"ד ס"ג בד"ה מת המנהג]: (ד) אין מתאבלין עליו. עי' בדגמ"ר שתמה על הש"ע בזה שהכריע להקל וכתב ואולי כיון שאבילות דרבנן מקילינן ואפ"ה אם נודע ביום ראשון שהוא להרבה פוסקים דאורייתא יש להחמיר ע"ש. עוד כתב דע"כ לא היקל הש"ע אלא בשאר קרוביו אבל אביו של הקטן אם המיר עם אמו או אם המיר עם אביו ודאי יש להתאבל ובפרט אם נודע ביום ראשון וכיון שמתחיל ביום א' שוב עבדינן כרי"י ואינו פוסק כל ז' ע"ש: (ה) שנפל בים. עי' בתשו' בית יעקב סי' קמ"ח:

שמז (א) לא יספדנו. עי' בשו"ת בית אפרים חי"ד סי' ע"ח שהאריך הרבה בדין זה והוכיח מדעת גדולי הראשונים דכל שהוא עדיין תוך ל"ד יום למיתתו אע"פ שהוא תוך שלשים לרגל שרי דכל כס"ב מת חדש מקרי ודוקא אם בשעת ההספד כבר עברו ל' יום ממיתתו והוא בתוך ל' לרגל או הוא מחישן ואסור (וכן דעת הרדב"ז בתשובות החדשות סי' כ"ד ע"ש) ומ"מ מסיק שאין לזוז מדברי הש"ע אשר קיימו וקבלו עליהם כל ישראל אכן אם הוא צורך שעה שמת גדול הדור שמוטל על כל הת"ח להספידו ומפני כבודו של הכם יש להספידו אפי' תוך ל' לרגל וכן עשה מעשה בעצמו וכתב שגם הגאון מהר"ר יעב"ץ ז"ל כתב שיש נדדים להתיר אך מ"מ דעל מתו המתחייב להתאבל דוקא אסור ע"ש ע"ש. ועי' בס' אגודת אזוב בקונטרס

באר הגולה

בסי' שע"ה סעיף ה': ד שם בברייתא דאבל רבתי: ה הרמב"ן בסה"ס ונתן טעם לפי שאיבוד היה מותר לו כדאי' בב"ר וכ"כ הרא"ש בסוף מ"ק: ו רמב"ן בסה"ה: ז מ"ק דף ט"ו ע"א: ח לשון הרמב"ם שם פ' א' מברייתא דאבל רבתי פרק ב' ובמקום המומרים כת' שם האפיקורסים: ט מרדכי ור"ת והביא ראיה מהתוספתא דסנהדרין וכתבו הגה' אשיר"י שר"ג נתאבל על בנו שהמיר דתו י"ד יום ק"ו לשבעה י"ד יום וכתבו הגהות מיימוני בפרק א' אמנם אין ללמוד מזה דלאפוקי נעלה הוא דעבד שלא זכה לתשובה: י ברייתא באבל רבתי: יא ברייתות מ"ק דף כ"ה ע"א ובדמוקי להו שם בגמרא:

א ברייתא באבל רבתי פ"ב ופי' הר"ן בסופמ"ק לפי שהוא גורם לבזות את המת שאומרי' אותו האיש הצלוב הוא אחיו של פלוני ובשכלה הבשר ואין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עוד: ב הר"ן:

א לנתיו בא"ח סי' תקמ"ז: (°) כאשר הגהתי כן הוא בטור והרא"ש וש"פ: ב ב"י שם: (°) דין להספיד בחלילין שהביא העובד כוכבים בשבת או קבר שעשה העובד כוכבים שם בסימן שכ"ה ואם מותר להחשיך עליהן שם בסי' ש"ו:

א ברייתא עבודת כוכבים דף י"א ע"א: ב ואיתא נמי שם בברייתא: ג טור בשם

דגול מרבבה

(סימן שמ"ה בש"ע סעיף ו') **אין** מתאבלין עליו. דבר זה הוא מחלוקת ר"י ור"ת

בית הילל

(סימן שמ"ה ש"ע ס"ג) **וכן** גדול המאבד עצמו לדעת והוא אנוס כשאול המלך אין מונעין ממנו כל דבר. עי' ב"י שהביא מדרש רבה וז"ל המדרש רבה בפרשת נח פל"ד אך את דמכם לנפשותיכם להביא החונק את עצמו יכול כשאול המלך ת"ל אך יכול כחנניה מישאל ועזרי' ת"ל אך עכ"ל ולפ"ז אפשר לומר מה דאמרינן בגמרא דיבמות מה שהביא הב"י בשם הרמב"ן דכוון לזה ועי' בחיבורי על התורה מ"ש שם:

(סימן שמ"ו סעיף א' בשו"ע) **מי** שהיה בעלה עמה צלוב בעיר או שאשתו עמו צלובה בעיר או אביו ואמו ועדיין לא כלה הבשר כולו וכו'. והנה יש להסתפק אם דוקא בעל ואשה ואביו ואמו ולא שאר ספולי קרובים וקי"ל:

(סימן שמ"ז שו"ע סעיף ג') **מה** שאנו נוהגין בתשלום השנה לקונן ולהזכיר נשמות נראה לי שאינו בכלל זה ומותר לעשותו סמוך לרגל.

בית לחם יהודה

סשובה דין ד' מיתות ב"ד להטביע עצמו בנהר אינו כדין מאבד עצמו לדעת ונראה לי פ"ש אם ממית עצמו שירא שלא יבא לידי ענוים גדולים כדרך המספם של עובדי כוכבים שתאלם מענין ענויים כודאי אינו מאבד עצמו לדעת וזה פשוט ממ"ש התוס' קפלו ונפלו לתוך הים שיראים סיו מיסורים: (ס"ה בש"ע) **אין** אוננין כו'. כתב בספר חסידי' בשעת המרהא לעבודת כוכבים צריך לבכות ולהתאבל עליו שכשנאבד הגוף בוכין כשנאבד הגוףוהנשמה לא כ"ש וכן הוא מנהג העולם ונ"ל שאינו אלא בכן ובת אבל לא בשאר הראוין להתאבל עליו:

גליון מהרש"א

הג' ד"ל סי' שכ"ה: (ש"ע ס"ג) **קטן** המאבד. עמ"ש גליון הב"ש סי' קמ"ו ס"ק כ"א: (סעיף ד') **ומניחין** אבן. וידחיקו לקברו יותר משמונה אמות מקבר ישראל כשר בא"ה לקמן סוף סי' שס"ב וכן במאבד עצמו לדעת שם: (ש"ך ס"ק ב') **והאי** אין קורעין. ות' סעיף ה': (סימן שמ"ז סעיף א') **לא** יספדנו. ות"ח וגאון ע' ת'

יוהרא והשחתה : ג אין שומעין לו . דלאו כל כמיניה להעשיר בניו ולהטיל עצמו על הצבור : ד אלא מוציאין מיורשיו . אפי' נתן ממונו בהרבה לאחרים אין מוציאין מהמקבלין מהטות רק מהיורשים כמ"ש בח"מ סי' רכ"ג סל"א : ה והוא שירשו ממון מאביהם . דאל"כ אין כופין הקרובים אלא על הכל מוטל לקברו : ו אין שומעין לו . משום דאיכא בזיונא דחיי :

כשהם קשורים כו' . והב"ח פסק דאפי' קלועים בתוכם ואינם קשורים אסורים אלא כשאינן קשורין בה כלל דהיינו דתלי בסיכתא מותרים ע"ש : ד מצוה לאחרים כו' . שיש בו משום השבת אבדה דודאי יתחרטו אח"כ : ה במטה הנקברת עמו . כלומר שעשאין אותו בה לקבורה : ו אסורים . מדרבנן שגזרו בהן משום דמיחלפי בתכריכי המת : ז אם הם של אותו כו' . לאפוקי של אחרים דלא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו : ח והוא שיזרקם ע"ד שיקברם עמו . כגון שיזרקם מתוך מרירות הלב ע"מ לקברן עמו ונגעו במטה הנקברת לאפוקי המלעג שמניחים על המת או הכר

ב י האומר אל תקברוהו מנכסיו ג אין שומעין לו ד אלא מוציאין מיורשיו כל צרכי קבורתו בעל כרחו וכן כל מה שרגילין לעשות לבני משפחתו ה ואפילו האבן שנותנין על הקבר ה והוא שירשו (ב) ממון (א) מאביהם :

ג י אפילו מי שאין לו ממון שצוה ואמר אל תקברוהו ו אין (ג) שומעין לו :

שמט **א** אסורים בהנאה . דכתיב ותקבר שם מרים וילפינן שם שם מעגלה ערופה מה עגלה ערופה אסורה בהנאה אף מת וכל תכריכיו אסורים בהנאה : ב דהזמנה לאו מלתא היא כו' . עיין בח"מ ס"ס מ"ב : ג ודוקא

שמט איסור הנאה במת ובתכריכיו . ובו ד' סעיפים :

א א מת [א] (א) *) בין עובד כוכבים (°) בין ישראל תכריכיו א אסורים (ב) בהנאה ודוקא שהזמינם לצרכו ונתנם עליו ב אבל בהזמנה לבד אפילו עשאם לצרכו לאחר שמת לא נאסרו ב דהזמנה לאו מלתא י וכן אם נתנם עליו ולא הזמינם לכך בתחילה עדיין לא נאסרו :

ב ד נויי המת המחוברים בגופו כגון פאה נכרית וכיוצא בה אסורים כמו המת עצמו ג (ודוקא (ג) כשהם (א) קשורים בשערות גופן אבל אינן קשורים מותר (כך משמע מפרש"י פ"ק דערכין) (ד) ולכן מותר ליטול טבעות שבידים של מתים וכיוצא בזה) [ב] במה דברים אמורים בסתם אבל אם צוה שיתנו נוי גופו המחוברים בו לבנו או לבתו או לצורך דבר אחר מותרים *) אבל שערו ממש אפילו אם צוה עליו אסור בהנאה :

הגה אשה שיוצאת ליהרג נהגין בשערה אף על פי שנגמר דינה אין שערותיה נאסרים עד שתקטל (°) (טור) :

ג ה אם היו אביו ואמו מזרקים עליו כלים ד מצוה לאחרים להצילן אם לא נגעו ה במטה הנקברת עמו :

הגה ואם הצילן חייב במירתן ואם החזירן לאביו ולאמו ומזרו וזרקום ואסרום חייב המחזיר לשלם דהוי כזרקן למקום גדודי חיות ולסטים (במרדכי פרק המוכר את הספינה תשובת מהר"מ) : (°) אבל אם נגעו בה ו אסורים ז י אם הם של אותו שזרקן עליו ח והוא שיזרקם

חידושי רע"ק

(סימן שמ"ח סעיף ב') **והוא** שירשו ממון מאביהם . עי' בבל"י בת' ובת' מנחת יעקב (סי' ח') ובת' מהר"ם מינץ (סימן נ"ד) ובת' בשמים ראש (סי' קכ"ט) ובת' חו"י (סי' קל"ט) :

(סימן שמ"ט סעיף א') **אסורים** בהנאה . אף שלא כדרך הנאתן ולצורך חולה ת' נ"ד (ח"א חיו"ד כלל א' סימן ד') :

ביאור הגר"א

שמט [א] (ליקוט) בין עובד כוכבים. אבל הרשב"א בב"ק כתב בפשיטות דמת עובד כוכבים מותר בהנאה וכ"כ תוס' שם י' א' סד"ה שהשור וכ' הרשב"א שם דהיינו עבד ערל ע"ש וכ"כ בפ' הפרה נ"ד א' וסתר תירוץ ראשון של תוס' וי"ל דווהמת יחיה כו' דליתא דודאי כולה משתמע מוהמת י"ל כמש"ש נ"ד א' אלא א"ק והמת י"ל כ"ד כו' ועוד דפריך בין לרבנן כו' ואם איתא הא משתעי בשור לבד כו' אלא כמסקנא דתוס' בשביל עבד ועובד כוכבים דאיסורא דמת ילפינן ממרים ודוקא ישראלים כמותה עכ"ל שם (ע"כ) : (ליקוט) בין עובד כוכבים . כ"כ בבד"ה בשם הרשב"א וליתא ובירושלמי פ"י דשבת הלכה ו' אמר בהדיא דמותר דגרסינן שם את המת במטה חייב דברי הכל לא כן תני אף ריח רע כל שהוא וא"ד אילא אף ר"ש מודה בה ומודה ר"ש באיסורי הנאה א"ר יודן תיפתר במת עובד כוכבים ושאין בו ריח רע והוציאו לכלבו תני חצי זית מן המת וחצי זית מן הנבילה ופחות מכעדשה מן השרץ חייב ור"ש פוטר מ"ט דר"ש כבר נתמעטה הטומאה מ"ט דרבנן כהחיא דר' יודן תיפתר במת עובד כוכבים ושאין בו ריח רע והוציאו לכלבו וס"ס כאן בירושלמי וצ"ל ברישא מ"ט דרבנן ובסיפא מ"ט דר"ש ות"פ את כו' ד"ה ר"ל דל"פ אלא בסיפא בשיעורא דת"ק מחייב כשיעור טומאה ור"ש לא מחייב בכך אבל במת שלם מודה ר"ש ופריך לא כן כו' והוא בפ' כלל גדול על מתני' מקק ספרים כו' אמר שם תני כו' וה"נ ליחייב בכ"ש משום ריח רע ועוד משום איסורי הנאה וה"ה דיכול למיפרך את"ק אלא על ר"ש יותר קשה דאף בכזית פוטר וא"ר יודן כו' והוציאו לכלבו דצריכה לגופה דבלא"ה פוטר ר"ש ולכך פוטר ר"ש בכזית דבעי שיעור שלא פי כלב ואמר תני חצי כו' ר"ל מכזית כמ"ש בגמ' ור"ש פוטר וה"ה בכזית אלא משום ת"ק נקטה ואמר מ"ט דרבנן כבר כו' משום דמיעטה לטומאה אבל ר"ש פוטר משום זה משום דהוי מלאכה שא"צ לגופה אלא לטהרות הבית . אבל בריח רע ואיסורי הנאה מודה דחייב אע"ג דהוי מלאכה שאצ"ל וקאמר מ"ט דר"ש בקושיא הנ"ל לא כן כו' ואמר כהחיא כו' . מ"מ נשמע בהדיא דמותר וכ"כ הרשב"א והר"ן בשבת צ"ד ב' על מש"ש דמי קאמינא לר"ה כו' דמקשין דלר"ש יהא מותר אף לר"ה ותי' ר"ח דלא התירו אלא ברבר שעיקרו מדר"ס אבל ר"ה לא דמי מפים אם צריך לנופה או לא שהרי אפשר אף בהוצאת המת שיהא צריך לנופה כגון אותה שאסרו בירושלמי בעובד כוכבים שהוציאו לכלבו והן דברי הרמב"ן בספר תה"א שער ז' כ"ה ד' וכ"ד תוס' (בנ"ק) הרי תוס' ורמב"ן ורשב"א ור"נ התירו וכן בירושלמי כנ"ל וכ"מ בגמ' דסנהדרין י"ט ב' ועכ"ם פ"ה דהלכות ערכין הלכה י"ו (ע"כ) : (ליקוט) בין עובד כוכבים . כ"כ בבד"ה בשם תשובת הרשב"א והוא שם סימן שס"ה אבל אין הכרח דפשיטא ליה לאיסור ובחידושיו (בנ"ק) כתב בשני מקומות בפשיטות להיתר ויש ראיות על זה וע' משנה למלך סוף הלכות אבל שהאריך וכתב בשם הירושלמי (כנ"ל בליקוט ב') שמותר (ע"כ) : (ליקוט) בין עובד כוכבים . אבל תוס' ורשב"א לא כתבו כן והביאו משנה למלך ושאר אחרונים ראיה מדוד שקידש בערלות פלשתים ש"מ דלאו איסורי הנאה נינהו ובפ"ב דסנהדרין (י"ט ב') אמרינן דחזו לכלבי ושונרי (ע"כ) : [ב] בד"א בסתם כו' אבל ט' אשה כו' . הכל גמ' שם :

פתחי תשובה

בקונטרס אגון בכות דרוש ו' שכתב בשם שבו"י ח"ב שמורה להתיר להספיד תוך ל' יום קודם הרגל נת"ת משום כבוד התורה והוא ז"ל דחה ראייתו אך כתב דהיינו דוקא במקום שיש שם קרובי המת אבל במקום שאין שם קרובי המת לא שייך איסור זה לכ"ע ע"ש טעמו ונימוקו שוב עיינתי בשבו"י ח"ב ס"ס כ"ה ורצאיתי שגם הוא ז"ל ירד לחילוק זה דדוקא על מתו דמהדיר ליביה טובא ויש חשש דרב שיוציא כל ממונו מה שסכין לכבוד הרגל ולשמואל לפי שאין המת משתכח מן הלב ואתי למספד ברגל אבל אם אינו מתו רק שמספידו בשביל כבוד תורתו אינו מתעורר ההספד בלבו כ"כ ולא חיישינן וטעם דלכבוד התורה כתב רק לסניף בעלמא ע"ש . וכתב עוד בספר אג"א שם דל"ה ויוה"כ אינם כרגלים לענין זה ע"ש :

באר היטב

שזהו כבודן שלא ישתמשו אחרים בכלי תשמישן ובהדיוטות אסור דאיכא יוהרא והשחתה : (ב) ממון . דאל"כ אין כופין הקרובים אלא על הכל מוטל לקברו ועיין בח"מ סימן רכ"ג סל"א : (ג) שומעין . משום דאיכא בזיוני דחיי . ש"ך :

שמט (א) קשורים . והב"ח פסק דאפי' קלועים בתוכם ואינם קשורים אסורים אלא כשאינן קשורים בה כלל דהיינו דתלי בסיכתא מותרים :

שמח (א) מאביהם . עי' בס"ע של הרב מהרי"ט ז"ל ועיין בתשובת בנ"ר סי' קכ"ה בהגה"ה כס"ד שם מ"ש בזה :

שמט (א) בין עובד כוכבים . עבס"ע של הרב מהרי"ט ז"ל ועי' בתשו' אבן שהם סי' ל' שהעלה דמת ישראל אסור בהנאה מה"ת אבל מת עובד כוכבים אסור מדרבנן ומה"ט כתב שם כאחד שחלה חולי שלב"ם ואמרו הרופאים שיקח עצם ממת לצורך איזה רפואה או מתכריכי המת דמותר ליקח עצם עובד כוכבים לזה כיון שאינו אלא מדרבנן ע"ש . ועיין עוד בתשו' למת לדק סי' י"ב ובהג"ה שם . ובתשו' יד אליהו סי' ס"ו ובתשו' פרי תבואה סי' כ"ה ובספר ברכי יוסף לסגלון מהר"ר חיד"א ז"ל ובשאילת יעב"ץ ח"א סי' מ"א ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' מ"ז ובתשו' הרב הגדול מהר"ר ברוך בעל טעם המלך : (ב) בהנאה . עי' בס"ע של הרב מהרי"ט ז"ל ומ"ש ומ"מ מותר לאכול המומי"א כו' עיין מענין זה במשנה למלך פ"ת מהל' מאכ"ם דין י"ת ופי"ב מהל' אבל דין א' ובפ' י"ד דין כ"א . ומ"ש בשם ב"ח כנגד של מת כו' עי' בתשו' יד אליהו סי' נ"ו : (ג) כשהם קשורים . עי' בס"ע ועי' בתשו' אא"ז פנים מאירות ח"ג סי' ל"ג בא' שמת והיה בתוך פיו שן תותבת מאיזה עצם נכולה נשאל הדבר אם ליקח מפיו או לקבור עמו ורצה חכם אחד לומר שיקחו מתוך פיו ולערסו כמו נויי המת ולא יקבר עמו מכמה טעמים . והוא ז"ל דחה דבריו וכתב שא"צ לערסו רק יניחו כמות שהוא לקבור עמו ע"ש : (ד) ולכן מותר ליטול טבעות . עי' בספר בכור שור בחידושיו למס'

דגול מרבבה

וכב"י לא הכריע ובמרדכי פרק היו בודקין הרבה להשיג על ראיית ר"ת שהביא ממה דס"ל לר"ת דקטני עיר הנדחת שהודחו עמהם נהרגין מכלל דלחכמים עכ"פ אין מתפללין

בית הילל

דין זה לא כתב כאן בב"י כלל רק בא"ח סימן תקמ"ז שם כתב דין זה ז"ל ונראה לי שלא נאמרו דברים הללו אלא לפי מנהגם וכו' אבל מה שנוהגין בזמן הזה דבהשלום השנה הספדו את המת ומזכירים נשמתו אף לדברי שמואל שרי דאין זה עירור אלא שבח מן הכל שלשים יום אלא אדרבה דיעתם להספיק ע"י כך אבלותם שקודם לכן לובשים שחורים ואח"כ מסירי' אותם ולובשים מחלצות עכ"ל והביאו בשו"ע ג"כ שם בסימן תקמ"ז ס"ה ומ"ש ולהזכיר נשמתו אין זה מה שנוהגין עכשיו להזכי' נשמתו באל מלא רחמים שהרי אנו נוהגין לומר אל מלא רחמים בכל רגל ורגל א"כ הוא אף ברגל עצמו מזכירין ואין זה הספד אלא שמתפללין עליהם כדכתב ב"י בא"ח סימן רפ"ד בשם שבלי הלקט וז"ל אחר קריאת התורה נהגו להזכיר נשמות וכו' וכי הר"ר בנימין לפי שהשבת הוא יום מנוחה דוגמא לעתיד לבא ויום שגם המתים נוחים בו ואינם נידונים ראוי להזכירם למנוחה ולברכה ולהתפלל עליהם כו' ומה שנהגו להזכיר נשמתו ולפסוק לדקה בעד המתים שיועיל להם מצאתי בשם הר"ר שניאור שמצאתי שיש במדרש כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מגיד שהמתים צריכין כפרה וכו' עכ"ל והב"י השמיט דין זה כאן בשו"ע שלו מה שכתב בשם שבלי הלקט שם בא"ח בסי' רפ"ד והטעם משום שלא היו נוהגין הספרדיים כן אבל מור"ם כהג"ה בא"ח בסימן רפ"ד מביא דין זה וק"ל :

(סימן שמ"ח שו"ע סעיף ב') **אלא** מוציאין מיורשיו כל צרכי קבורתו בעל כרחו וכו' ואפילו האבן שנותנין על הקבר והוא שירשו ממון מאביהם . עי' בתשובותיו מהר"ר משה מינץ סימן נ"א כ"כ נ"ב חיוב צרכי קבורה ותכריכין כשמת ולא הניח שום דמים חיוב מוטל גם על הקרובים ליתן לסיועת צרכי קבורה לפי ממונם . ואין להקשות ממה שכתב כאן לשונו בשם הרא"ש והוא שירשו מאביהם ממון אם כן משמע אם לא הניח ממון שלא ירשו כלום אין חיוב ליתן מכיסם לצרכי קבורה וכן איתא בח"מ סימן רכ"ג סל"א שאני הכא משום דאמר אל תקברוהו מנכסיו ומטיל את עצמו על הצבור . אבל אם לא אמר כלום חייב על הקרובים ליתן כפי הצרכה לצרכי הקבורה לפי ראות עיני הב"ד וכן פסקתי הלכה למעשה וע"ש ס"ס ע"ש וק"ל : (סימן שמ"ט שו"ע סעיף ב') **אבל** שערו ממש אפי' אם צוה עליו אסור בהנאה . והנה לפ"ז משמע כיון דשערו ממש

בית לחם יהודה

(סימן שמ"ח שו"ע סעיף ב') **והוא** שירשו ממון מאביהם. כתב כמנ"י עני שמת והניח בן עשיר שאינו רוצה ליתן צרכי קבורה ופסק בנידון זה שהאב היה מלוה עני אין ספק דחייב הבן בקבורתו כיון דקבורה יקרא דשכבי הוא ושלא להטיל צרכיו על הצבור עכ"ל . ונראה לי היינו שהבן חייב כפי מה שצריך ליתן מצות קבורה מעני כזה אבל א"י ליתן כפי מה שמתברכה קדישא רוצים ממנו בשביל שהבן עשיר שזה גזלה בידם עי' בשו"ת שלי בסימן זה ולא עוד שפעמים הרבה ראיתי כפיו בלא זה שמלינין המת בשביל זה ועוברים על לאו דלא תלין וכמה מחלוקות עלו מזה לכן בודאי מי שיש בידו לתקן המכשול זה ולא תיקן גדול עונו מנשוא . מת שבנו הוא בעיר אחרת וכמקום שמת יש לו אשה ואח ובנות נשואות וכין אחד ולא בנית אפילו כשיעור כתובתה וצריך להוליכו לעיר אחרת לקברו שם שהוצאה בדרך הלוקה יהיה אותה שני אחיו ואשתו שליש לכל אחד . מהר"ם מינץ . ובשם רב אחד כתב שהוצאה תהיה כד' חלקים שני חלקיו יתנו תחתיו חלק א' אשתו חלק א' מן אחיו ונינו וכתב עוד מהר"ם מינץ אב חייב בקבורת בנו וכתב עוד מי שקבר בן חבירו אם מת שחבירו חייב בקבורתו מוציאו' מתכירו מה שהוציא בקבורת מתו . כתב הרמ"ם מפאנו אין כופין לבעל שיעמיד נר תמיד לנ"ה ויסדע מי שאמר קדיש : (סימן שמ"ט שו"ע סעיף ג') **והוא** שיזרקם כו' . לאפוקי המלעג שמניחין על המת או

גליון מהרש"א

שבות יעקב ח"ב סק"ה דמתיר לספדו . וכל יום שא"א צדוק הדין ע' גליון ר"ס שס"ד ג (סימן שמ"ח סעיף ב') **אלא** מוציאין . ואם לא נשאר כ"א כדי כתובת אשתו אינה מחויבת לקברו .כ"א מוטל על הקהל ת' מהר"ם בר ברוך סי' רמ"ג : (שם) **מוציאין** מיורשיו . הקצב ששמו על מת אורח יותר משווי' הקבורה לכאורה אסור כיון דהמצוה לקברו (אינו רק על היורש כ"א) על כל אדם ורמב"ם סוף פי"א מוכיה ומתנה ופי"ב מאבל ה"א וגם אם היורש א"ד לשלם כלל אף דחייב אם ירש כלום כדאיתא בשו"ע כאן מ"מ לכאורה אין רשאין לעכב הקבורה . ומ"מ מצאתי כהא דהתירא כי הנה ליתן לו קבר מכובד ז"א בכלל מצות קבורה שעל כל אדם אלא היורשים חייבים גם בזה כמ"ש הרא"ש בב"י כאן . וא"כ אם רוצים לקברו בזויות הקבורות רשאי' אבל היורש חייב להשתדל לקברו תוך השורה וא"ת מ"ם לא יהיו רשאי' לעכב הקבורה כנ"ל (כ"א יתני' הדמים חוב על היורש) י"ל דהפרש יש דאם אינם מבקשים כ"א דמי שווי' קרקע בעצם לא בשורה והיורש א"ד ליתן כלל שפיר א"י לעכב הקבורה כיון שעל"י העיכוב לא יבא תועלת להמת כ"א לחם שיוציאו המשת ע"י בפית העיכוב ובל יצטרכו לדינא ודיינא אבל הכא אם לא יכפוהו ע"י העיכוב יקברוהו באחת הזויות כי יותר אינם חייבים וע"י עכוב יכפו להיורש שיתרצה לשלם הקצב לקבר מכובד א"כ תעיכוב לכבוד המת ושרי כדאיתא סי' שנ"ז דמותר להלין מפני כבודו . וא"כ אם הקצב אינו בהפלגה רבה אלא מה שראוי עבור קבורה בכבוד רשאי' גם לעכב קבורתו . ועי' ת' חות יאיר רשמתיו בגליון הש"ע שם (סי' שנ"ז) : (שם) **והוא** שירשו . עני שמת אם יש לו אב או בן עשיר ישלמו הם מעות הקבורה כנה"ג בשם מהר"ם מינץ ועי' גליון לקמן בסמוך : (ש"ך ס"ק ה') **אין** כופין הקרובים · באמר אל תקברוני אבל בסתם חייב הבן גם בלא ירש בהי' בבאה"ה סק"ג :

(סימן שמ"ט סעיף א') **בין** עובד כוכבים . בפלי"מ סוף הלכות אבל האריך בזה אם גם עובד כוכבי' אסור בהנאה וע' ת' רשב"א סי' שס"ה וע' ת' יד אליהו סי' ס"ו ושם אם תכריכים תופסים דמים . ועוד אדם ע' ת' רשב"א סי' ר"ל ותוס' נדה נ"ה א' ד"ה שמא יעשה שפיחין ותוס' חולין קכ"ב א' ד"ה עורות ות' צ"צ . ס"ג . ועי' תוס' בב"ק דף י"ד ע"א . ובתשו' שבו"י ח"ג סי' פ"ט מפרש דרצונם דעובד כוכבים הקנוי לו שאני ומותר . ובת' יד אליהו סי' ס"ו השינו . ועי' בבאה"ם כאן : (שם) **בהזמנה** לבד . עי' פ"ו סס"י קל"ב לעיל : (שם) **ולא** הזמינם . ע' סי' שס"ד ס"א :

יד אברהם

(סימן שמ"ח סעיף ב' שו"ע) **והוא** שירשו ממון מאביהם . עיין בשו"ת בנ"י ואם הבעל מחויב לעשות מצבה לאשתו עיין בה"ע : (סימן שמ"ט שו"ע סעיף א') **עובד** כוכבים כו' תכריכיו אסורים בהנאה . עי' בנקה"כ

באר הגולה

התוספתא : ד כתובות דף מ"ח ע"א : ה טור מדברי אביו הרא"ש סנהדרין פ"ו ובתשובות כלל י"ג . וכתב שאפילו נתן הרבה מתנות לאחרים ולא נשאר לבניו אלא מעט : ו בעיא ולא נפשטא סנהדרין דף מ"ו ע"ב וכתב הרמב"ן דספק איסורא הוא ולחומרא וכ"כ הרמב"ם סוף פ' י"א מהלכות זכייה ומתנה: א ברייתות ומימרות סנהדרין דף מ"ז ע"ב ודף מ"ח ע"א : (°) תשובת הרשב"א סימן שס"ה : ב שם וברצא דהזמנה לאו מילתא היא : ג מימרא דרב חסדא שם : ד ערכין דף ז' ע"ב ומה שתמה הכ"מ על הרמב"ם בסוף הלכות אבל על מה שכתב שם בדין שער המת וכן בב"י עיין בתשובות הרשב"א סימן ש"ל שהאריך בזה : (°) שם מאוקימתא דרב נחמן : ה ברייתא סנהדרין דמ"ח ע"א והרשב"א שם : (°) פירוש מדרבנן משום דמחלפי בתכריכי המת ואתו למימר תכריכי המת מותרים: ו טור מדברי הרמב"ן

נקודות הכסף

(סי' שמ"ט בשו"ע סעיף א') **בין** עובד כוכבים . כ"כ בבדק הבית בשם תשובת הרשב"א והיא בסימן שס"ה ועיין בתוס' דבבא קמא דף י' ע"א סוף ד"ה שהשור כו' משמע שמת עובד כוכבים מותר בהנאה . וכן משמע ממ"ש הרב המגיד פי"ב מהל' מאכלות אסורות בשם הרמב"ן דישראל שמת בשרו אסור בהנאה עכ"ל משמע מת עובד כוכבי' מותר בהנאה ע"ש:(שם ס"ב) **אבל** שערו ממש כו'.

על דעת שיקברם עמו (טור בשם רא"ש והוא סוף מ"ק): הגה הדף שמיהרו עליו וכל הכלים שמוליכין המת עליהם לקבורה לא נאסרו דהרי לא נתנם שם ע"מ לקבור עמו (תשובת מהרי"ל סימן כ"ה וכך משמע מדברי הרא"ש שהביא הטור):

ד י כל המרבה כלים על המת הרי זה עובר משום בל תשחית:

שנ דברים העשויים למת ואין בו משום דרכי האמורי. ובו סעיף אחד:

א [א] א אם רצו מתירין שערות לכלות ומגלים פני חתנים ונותנין דיו וקולמוס בצדו א (א) ותולין מפתחו של מת ופנקסו בארונו משום עגמת נפש ועושים חופות לחתנים וכלות ותולין בהם דברים שלא הביאו אוכל נפש אבל דברים שהביאו אוכל נפש אסור ב ב מפני שהם נאסרים בהנאה:

שנא דין כלאים וציצית למת. ובו ב' סעיפים:

א א תכריכי המת מותר לעשותן א מכלאים:

ב [א] ב אין קוברין את המת אלא (א) בטלית (ב) שיש בו ציצית:

הגה (א) [ב] וי"א דאין צריך ציצית (טור בשם י"א) והגו לקברו (ג) בציצית ב אך (א) שפוסלין תחילה הציצית או (°) כורכין אחד מן הכנפות:

שנב באיזו בגדים קוברין ואין האיש מלביש את האשה. ובו ד' סעיפים:

א א א אין קוברין המת (א) בתכריכים (א) יקרים אפילו לנשיא שבישראל:

ב [א] ב נהגו לקבור (ב) בבגדים לבנים:

ג ב ג האיש אינו כורך ומקשר האשה אבל האשה כורכת ומקשרת האיש:

ד [ב] ד מעצימין (°) עיניו של מת ואם נפתחה פיו קושרין לחייו ופוקקין נקביו אחר שמריחין אותו במיני בשמים וגוזזין שערו:

הגה ולפרניו (ג) ומדיחים אותו היטב בכל מקום שיהא נקי מכל טומאה (במימין זהב) (ד) ומחין ראשו בביצים טרופים בקליפתן שגלגל הוא שחוזר בעולם (ה כל בו):

שנג היאך מוציאין מת גדול או קטן ובאיזו מטה. ובו ז' סעיפים:

א א בראשונה היו מגלים פני עשירים ומכסים פני עניים מפני שמשחירים בשנת בצורת והיו עניים חיים מתביישים התקינו שיהיו מכסים פני הכל:

ב (א) א ב אין מניחין ספר תורה על (א) מטתו של חכם:

ג ג כבודו של חכם להוציאו דרך הפתח ולא לשלשלו דרך גגות ובמטה ראשונה ולא לשנותו ממטה למטה:

ד ד תינוק בן ל' יום מוציאים אותו ב (ב) בחיק לבית הקברות ולא בארון ונקבר באשה אחת ושני אנשים ג אבל לא

טורי זהב

שנא (א) וי"א שא"צ ציצית. כשנפטר רבינו גרשון אמר ציצית חוץ ונחלקו בפירוש דבריו יש אומרים דרצונו לומר יסירו הציצית מהטלית ויש אומרים דהכי קאמר שישימו אותן חוץ לארון:

שנג (א) אין מניחין ס"ת על מטתו. בסימן שד"מ העתיק ב"י בשם ת"ה וז"ל ואם נפטר אדם גדול וחסיד ויחיד במקומו אל יניחו ס"ת בדבר זה מוטל אלא עומד בתיבה וכדומה לה עכ"ל:

שפתי כהן

הכר וכסת שנותנים תחת מראשותיו או סדין או טלית שפירסו על הארון או על המטה שמוליכין בה המת לקברו אינו נאסר:

שנ א ותולין כו'. כתב הב"ח ומיהו עכשיו לא נהגו לעשות כן ומעכבין על מי שבא לשנות המנהג: ב מפני שהם נאסרים בהנאה. והוה בהו משום בל תשחית לאסור אוכל נפש שלא לצורך:

שנא א מכלאים. כדלעיל סי' ש"א סעיף ז': ב אך שפוסלין כו'. והב"ח כתב דאין לפסלן אלא יש לקשרן זה עם זה או לכסותם תוך הכנפות ע"ש:

שנב א אין קוברין כו'. משום תיקון העולם שהעניים אינם יכולים לעשות כן וגם משום גסות הרוח והשחתה וכתוב בד"מ והגהת דרישה בשם כ"י פרק אלו מגלחין כל העושה תכריכין נאים למת מכירין בו שהוא מודה בתחיית המתים ותע"ב עכ"ל. ומיירי שהבגד פשתן יפה נאה וע"כ נהגו קצת לחזור אחר היפה אבל בחשובים יותר מדאי ודאי אסור: ב האיש אינו כורך. משום הרהור אבל באשה ליכא הרהור כל כך:

שנג א אין מניחין וכו'. דוקא על מטתו אבל לפניו על גבי קרקע או ספסל משמע בטור לעיל סי' שד"מ מתשו' רב האי שמותר וכ"כ בפרישה: ב בחיק כו'. וכתוב בא"ז דהיינו דא"צ להוציאו אלא בחיק אבל אם רוצים להוציאו במטה הרשות בידם ומביאו הב"ח: ג אבל לא באים

ביאור הגר"א

שנ [א] (ליקוט) אם רצו כו' ועושים חופות כו'. א"ד פ"ח (ע"ב): (ליקוט) אם כו'. עיין רא"ש פ"ג דמ"ק סי' קכ"ח (ע"ב):

שנא [א] אין כו' וי"א כו'. עתוס' דנדה ס"א ב' ד"ה לא כו' ובברכות י"ח א' ד"ה למחר כו': (ליקוט) אין כו'. כמ"ש בפ"ד דמנחות (מ"א א') ההיא שעתא ודאי רמינן כו' ואע"ג דבפי"ב דא"ד אמר אבא שאול תתירו תכלת מאפליוני ועליה סמכו תוס' וש"פ ב' בספר תה"א (ובמלחמות סוף מ"ק) דחכמים חולקין על אבא שאול כמ"ש במס' ציצית אין מתירין ציצית על המת אבא שאול בן בטנית מתיר אמר אבא שאול אבא אמר לי כשאמות התר לי ציצותי לפי שיש בהן משום קדושה והב"א אין בהן משום קדושה אלא עושה אותן תכריך למת ומדעת לחמור והלכה כחכמים וכן אמרינן ברפ"ד דמגילה ת"ר תשמישי כו' (ע"ב): [ב] (ליקוט) וי"א כו'. ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קכ"ו (ע"ב):

שנב [א] (ליקוט) נהגו כו'. אלא דבפפ"ו דשבת (קי"ד א') א"ל ר' ינאי כו' בירושלמי (סוף כלאים וספ"ב דכתובות) אמרו ר' יאשיה מפקד אלבשוניה חוורין חפתין א"ל מה את טב מן רבך א"ל ומה אנא בהית כעובדי. ר' ירמיה מפקד אלבשוני חוורין חפיתין יהבון כו' ומכאן נתפשט המנהג אבל בלבנים (ע"ב): [ב] מעצימין כו'. פכ"ג דשבת (קנ"א ב'):

באר היטב

שנ (א) ותולין. וכתב הב"ח ועכשיו לא נהגו כן ומעכבין על מי שבא לשנות המנהג:

שנא (א) שפוסלין. והב"ח כתב דאין לפוסלן אלא יש לקושרן זה עם זה או לכסותם תחת הכנפות וכתב הט"ז כשנפטר רבינו גרשום אמר ציצית חוץ ונחלקו בפירוש דבריו י"א דרצונו לומר יסירו הציצית מהטלית וי"א אומרים דה"ק שישימו אותן חוץ לארון עכ"ל:

שנב (א) יקרים. ובד"מ כתוב כל העושה תכריכין נאים למת מכירין בו שהוא מודה בתחיית המתים ותע"ב עכ"ל ומיירי שהבגד פשתן יהא נאה וע"כ נהגו קצת לחזור אחר היפה אבל חשובים יותר מדאי ודאי אסור ש"ך (ומיהו נראה הכל לפי מה שהוא אדם אם הוא מפורסם בעושר אין איסור להלבישו בפשתן חשוב דר"י קרא למנא מכבדותא א"כ מה שהוא כבוד למת ודאי מותר. ובפרט מה שכתבו המקובלים שמלבישין הנשמה בבגדי חופש כמו שמלבישין להגוף ורא"ה משתי רוחות דגמרא ברכות. ועוד כמה ראיות לזה וע"כ יזהרו שלא לשנות בלבישת המתים מן הנהוג כי מצינו שהמתים מקפידין ע"ז כדאיתא בס"ח ובס' החיים. ובס' מעבר יבק כ' אפי' ירקבו התכריכים לעולם הנפש תתלבש ברוחניותם ויש בני אדם שמצוים איזה דברים בעניני הכריכין ומצוה לקיים דברי המת אם אפשר ואם אינו נגד הדין. מעשה שחפרו המתים בבה"ק שלנו והפסימוס ערומים והיינו נוהגים כמ"ש בש"י ח"ב שאלה ק"ב ע"ש. אם שכחו להלבישם איזה דבר מבגדי המת יניחו אותו על הארון ועיין בשו"ת א"ז סימן מ"ז וכל"י ס"ד. ובס"ת סימן תכ"א כ' כשיש דבר בעיר ב"מ מחפשין על אותן המתים שמא יש בהם שבלה הבגד פי' שנקברים בבגדים בלוים והוא סכנה או ידיו פשוטות וכו' וכל דבר שהוא משום פקוח נפש יכול לעשות למת עכ"ל):

שנג (א) מטתו. אבל לפניו ע"ג קרקע או ספסל משמע בטור לעיל סימן שמ"ד מתשובת רב האי שמותר וכ"כ בפרישה עד כאן לשון הש"ך:

(ב) בחיק. וכתב בא"ז דאם רצו להוציאו במטה הרשות בידן:

פתחי תשובה

עבודת כוכבים דף כ"ט ע"ב שכתב דמזה משמע דאם איזה כוי של זהב או מרגליות וכדומה קשור על שמת אסור בהנאה ולפ"ד הב"ח (שהביא הבה"ט סק"א) אפי' קלועים בשערות ולכאורה יש לאסור אפי' הטבעות אם הם מהודקים בחוזק דהא כתב הרא"ש ריש תולין דקפירה דכתיב גבי תפלין היינו שמהדקן על ידו כו'. מיהא עיקרא דהאי פיסקא תמיהא מוכח דאין לא שמעינן כסוף פ"ק דערכין לאסור נויי המת כ"א התכשיטים כעין גופו כגון פאה נכרית וכדומה דהיינו שן תותבת אבל שאר תכשיטין לא נשמע בשום מקום ותו דלא עדיפי תכשיטי כסף וזהב ממלבושי המת דפשוט אפי' קשורים בו בשעת מיתה לא נאסרו ולא נשמע משלם מי שאוסר והאריך בזה והעלה דאחרי דהרמב"ם וסמ"ג מתירים אפי' שער מת גופים וכ"ש דעת התוס' ב"ק דף י' ד"ה שסשור ואף הרשב"א והרמב"ן לא קאסרי כ"א שערות המת עצמו ולא פאה נכרית ולכן יש לסמוך להמתירין בכ"ש בתכשיטין של כסף וזהב ומרגליות וכדומה דלא מעין גופה הוא דאפילו קשורים בה או קלועים בשעת מיתה יש להתיר אותם ולא לפסחית ממונם של ישראל עיין שם:

שנא (א) בטלית שיש בו ציצית. עי' בשאילת יעב"ץ ח"א סי' קכ"ד שכתב דמי שלא היה יכול לקיים מצות ציצית בחייו מפני אונס שהיה מוכה בידיו וכה"ג אפשר דאין לקברו בטלית לשמ"ם התוס' בברכות ובמנחות דמי שלא נזהר בציצית בחייו אין קוברין אותו בכן דהוי לועג לרש אך אין סברת התוס' מוכרחת כל כך ולכן העושה לו טלית לא הפסיד ולזה הדעת נוטה כשהניח ממון לעשות מאלו אמנם לגבות מעות לצרכו או לעשות מקופת חברה של ג"ח הנמנע אין לתפוש אותו על כך ע"ש: (ב) שיש בו ציצית. עי' בתנג"א סי' כ"ג סק"ב ועי' בתשו' ט"ב תניינא חי"ד סי' ר"ס וסי' ר"ו דהלכה כהני אמוראי דפליגי אר"ח וס"ל דכל מתי ח"ל יזכו לעמוד בתחיית המתים ע"ש: (ג) בציצית. עי' בשאילת יעב"ץ ח"א סי' קס"ו שכתב דאין קפידא אם מלבישים את המת בטלית חדש שלא נעשה לשם מצוה דלא כאיזה לומדים שחשבו שאין להלביש המת כ"א בטלית שלבש אותו בחייו למצות ציצית ע"ש:

שנב (א) בתכריכים יקרים. עבה"ט ומ"ש מעשה שחפרו המתים כו' דברי השבו"י אלו הבאתי לקמן סימן שס"ג סק"א ועמ"ש שם בשם שו"ת ארבעה ט"א שחולק עליו: (ב) [*בבגדים לבנים. לשון שלבוש בבגדי פשתן לבנים. וכן הוא בטור בשם הרמב"ם ושם ברמב"ם פ"ד מהל' אבל משמע שגם בתוס' שתופרין בו יהיה ג"כ של פשתן ולא של מין אחר ע"ש. וז"ל ילקוט ראובני פ' מקץ דע שיש סוד גדול בלבישת בגד פשתן שכל הנפטר שנתלבש בבגדי פשתן אפילו נפטר בח"ל כל קמינור נהפך לסניגור ומעלת לבישת פשתן בלא לבוש אחרת ואפילו תינוק שאכיון מוחזק שמתו לו בנים הרבה ע"י ציצית או רוח רעה תינוק זה כמות מכל אלו בסגולת לבישת בגדים אלו וסגולת לבישת בגדי פשתן שלובש בגד פשתן לבדו ולא מין אחר עמו אבל נתערב מין אחר אפילו חוט א' פוסל בו כו' עכ"ל ועי' בס' נמת מנחם ס' שלה ובספר אהבת יהונתן ס' הנ"ל]: (ג) [*ומדיחים אותו. עי' בתשובת ח"ס סי' שכ"ח שנשאל אודות הלנת המתים יום או יומים ע"פ פקידות המלכות ורובם מתגוללים ואין רבים רוצים להתעסק בטהרה ולבישה אם יש להתיר לטהרו ולהלבישו מיד ולהלינו אח"כ ולשנות מנהגם מאז לסמוך הטהרה סמוך לקבורה מפני שדרכו להתנוול בכל שעה ממתאכלות ותסקה רפואות והשיב הנה עיקר מנהג סיכה וסדתה שמת הוא כמשנה שבת ס"ם כ"ג סכין ומדיחין והרמב"ם וטוש"ע א"ח סי' ש"ח ומשמעות כולם שאין הדחה זו סמוך לקבורה כו' והך כשאין שקבורה רחוק ממיתה שפיר דמי להמתין עד שעת קבורה מטעם שדרכו לחזור ולהתנוול אך כאופן שנשתנה עתה ע"פ הפקודה אזי יש לרחצו ולטהרו ולהלבישו מיד ולכרוך על המלבושים סדין ושוב כשיגיע בלשו מפיו יחזרו ויקנחו סמוך לקבורה ויסירו הסדין המלוכלך ומלבושיו ישארו נקיים ע"ש]: (ד) [*ומחין ראשו. עי' בתשו' ח"ס סי' שכ"ו שכתב ע"ד למנין א' שהוקם לגבאי דח"ק ורוצים לשנות מה שנוהגין לזלף על אברי המת יין עם ביצים מעורבים ואמר שמצא

(סימן שנ"ב ס"ח בהג"ה) ומדיחין אותו: ע' ס' להם הפנים על י"ד הביא סדר רחיצה גדולה שתיקן הלל הזקן ולה"ה וטהרת המת במים חמים מ' קבין ושיהיה כל מעשה עם המת בצניעות הוא במעבר יבק הביא

יד אברהם

ובבאר היטב שהביאו מתוס' ב"ק (דף י') דמשמע בכ"ת בהנאה ובשו"ת שבות יעקב מחלק דדוקא שקנו לישראל מותר וכ"כ בס' כה"ז:

באר הגולה

כשת"ה ממשמעות הגמרא יבמות דפ"ו ע"ב: ו ברייתא באבל רבתי פ"ט:

א ברייתא באבל רבתי: ב כחכמים שם שאין אוסרין אוכלים ואין מפסידין אותן אלא לצורך:

א משנה ד' פ"ט דכלאים: ב כסברת הרמב"ן בשת"ה: (°) בטור כתב קושרין וכתב שם בשעה שקוברין אותו:

א ברייתא תמיד הרשב"ג מ"ק דף כ"ז ע"ב: ב טור וכ"כ הרמב"ן בשת"ה: ג ברייתא באבל רבתי פי"ב: ד טור בשם הרמב"ן בשם מנהג כל ישראל וכתב הכל בו כדי להעביר זוהמתו שלא יקוצו בשם בפלטולו (°עיין בערוך ערך (סמן) [אמן]): ה וכתב שם שהוא מי' הקדוש לפי שהיו מוליכין אותו חוץ לעיר כדי שיכירו שקוברין שהוא ישראל:

א ברייתא מ"ק דף כ"ז ע"א: ב מעובדא כי נח נפשיה דרב הונא שם דף כ"ס ע"א: ג שם: ד ברייתא שם דף

נקודות הכסף

והרמב"ם וסמ"ג פסקו דשערו מותר בהנאה ואע"ם שהב"י וכ"מ הקשה עליהם וגם בתשו' הרשב"א סימן ש"ע האריך

דגול מרבבה

והמרדכי השיב על ראיה זו ועיין שם וגם לענ"ד לא אמר ר"א אלא כשהודתו אביהם ואתם לקיים זרע רשעים נכרת

בית הלל

אסורים בהנאה א"כ השער גופו כל שכן אסור בהנאה אך זהו לפי תירוץ ראשון של התוספות בגמ' דנדה דף נ"ה ע"א ד"ה שמא יעשה שטיחין וכו' אבל לפי תירוץ שני של התוספות הנ"ל העור בעצמו הוא מותר משום שאינו בכלל הבשר לאסור בהנאה והנה אעתיק את דברי תוספות הנ"ל וז"ל שמא יעשה שטיחין וא"ת ולא מה אסור בהנאה דגמרי' שם שם מעגלה ערופה. וי"ל דטומאה חמירא להו טפי כדאמרינן בס"ב דיומא דף כ"ו ללמדך שקשה עליהם טומאת כלי יותר משפיכות דמים ועוד נראה דעור לאינו בכלל הבשר לאסור בהנאה דמשם עגלה ערופה נמי לא נפקא אלא מדכתב בה כפרה כקדשים ועוד קדשים מותרים בהנאה לאחר זריקה שהוא זמן כפרה וכו' ולפי תירוץ שני סבור אותו מותר בהנאה אלא ע"כ מוכרח אח"כ לא דכתב השפר לאסור בהנאה דקאי אליבא תירוץ ראשון של התוספות הנ"ל ועיין בתוספות בגמ' דסנהדרין בדף מ"ח ע"ב ד"ה משמשין וכו' ע"ש וק"ל:

(סימן שנ"א ש"ע סעיף א') תכריכי המת מותר לעשותן מכלאים.

בית לחם יהודה

סכר וכסת שנותנין תחת מראשותיו או סדין או טלית שפירסו על הארון או על המטה שמוליכין בה המת לקברו אינו נאסר וכו'

(סי' שנ"ב סעיף ב' בהג"ה) ומדיחין אותו חיוב.

גליון מהרש"א

(סעיף ג' בהג"ה שנויס) לא נאסרו. ומותר לעשות בהם גם תשמיש שאינו צריך קבורה אם הוא ברשות הגוברים ת' רשב"א סי' צ"ז בכלי חפירת הקברים וכתבו בתשו"ע סי' שמ"ד בס"א.

באיש א' ושתי נשים . מטוש יחוד : ד ואין עומדין כו' . פי' לין לריך לעמוד. רמ"י וכ"כ הטעה: ה בשורה . ר"ל שהיה כל אחד חומר לו תתמחס : ף בגלוסקמא . פי' בנסר רחב שחינו ניעל חלא על הכתפים ולין לריך ממש גדול : ז מוהלין כו' . מתבחר לעיל ס"ם רס"ג :

שנד א את הראשון . סיינו לוחו ממת לחלמון : **ב** ואם היו מלינין כו' . כלומר אם רולים להלין הרחלמון לכבודו כדלקמן סי' שכ"ז מוליחין אח המני המת בלח"ה לח יולילו עכשיו הרחלמון:**ג** אין עומדין עליו כו'. כדי שלח לעכב קבורת המני: **ד** הוציאו השני וקברוהו . (לחין עומדין) [בחין ושומדין] בשורה על המ' והמני כאחד : **ה** ואין מנחמין שני אבלים . חלח מנחמין לותן בזה אחר זה ח מחלקים לכחי כחות :

שנה א אין מניחין כו' . מפני שקרובה ליטול : **ב** ואין עולין בכו' . אחין כבוד לחכם ממנהיג העיר שכל העיר נוהגין ט"פ לווין אימה עולה בחשה כשמוחחין לותה לקבורה:

שנו א יהדו לצרכי זה המת באיש אחד ושתי נשים משום יחוד **ד** (°) ואין עומדים עליו **ה** בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים [א] ואפי' אי קים לן שכלו לו חרשיו: **ה** "בן ל' יום גמורות יוצא ו בגלוסקמא (פי' מטון ויישב בחלון ת"י ומוון יתיה בגלוסקמת . ל"י) (ב) הניטלת באנפיים (פי' נסר רחב ופי' לנפייס זרוחות) ועומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלי בן י"ב חדש יוצא במטה ' כל היוצא במטה רבים מצהיבים(°)עליו ושאינו יוצא במט' אינן מצהיבין עליו ' וכל הניכר לרבים רבים מתעסקים בו וכל שאינו ניכר לרבים אין רבים חייבים להתעסק בו: ן "תינוק שמת קודם שנימול ז מוהלין אותו על קברו בלא ברכה וקורין לו שם :

ז [ב] ם אין מוציאין מת במטה אלא אם כן היה ראשו ורובו קיים :

(ב) הניטלת באנפיים . פירוש בשני בני לדש דרך כבוד : **שנד** (א) ואם היו מלינים הראשון. פירוש שרולים להלין הרחלמון להמתין על קרוביו לין להלין גם השני בשבילו : **שנה** (א) ואין עולין בחבר עיר . בסימן רכ"ו כתב שבור ים בעיר חבר עיר פירוש לדש גדול ובברכות לחריכן ר' יהודה לומר לין מתפללין מוספין חלח בחבר עיר ושיינו לבור ולין ביחיד פירושו כלן מ"מ לח בח למעט בחשה חלח שלין טומדין בחבורה ברחובה של עיר (כ"ל בחבר עיר הוח בחבר רוב עם ומשום ביוול ע"ם) חבל לענין להוחה פשיטה שלין חילוק בין ים לחשה עכ"ל : **שנו** (ה) יחדו . ל"ם משום לו שלה דבריה יעמדו ליורשיו ולח משום דקיימ ליה

שנד עיר שיש בה שני מתים איזה קודם . ובו סעיף אחד :

א [א] " עיר שיש בה שני מתים מוציאין **א** את (ה) (א) הראשון ואח"כ מוציאין השני (א) **ב** ואם היו(°)מלינים הראשון מוציאין השני חבם ות"ח מוציאין החבם ת"ח ועם הארץ מוציאין ת"ח איש ואשה (ב) מוציאין האשה מפני שקרובה לבי' הניוול הוציאו הראשון וקברוהו **ג** אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים עד (ג) שיוציאו השני **ד** הוציאו השני וקברוהו באים ועומדים בשורה מנחמים ופוטרים את הרבים **ה**(°) ואין מנחמים שני אבלים כאחד אלא אם כן היה כבודם שוה וקילוסן שוה :

שנה דברים שמשנים באשה יותר מבאיש . ובו סעיף אחד :

א " [א] " אין מניחין מטה של אשה ברחוב מפני הכבוד (א) **ב** [ב] (ולין עולין (ה) בחבר עיר (°) על החשה) (ב עור) :

שנו גבו לצורך המת והותירו . ובו סעיף אחד :

א " מת שלא היה לו צרכי קבורה וגבו לו והותירו אם כשגבו **א** (ה) יחדו לצרכי זה המת (א) ינחנו (א) ליורשיו ואם לאו יעשו מהם צרכי מתים אחרים :

שנז איסור הלנת המת ומתי מותר להלינו . ובו ב' סעיפים :

א " אמור (א) להלין המת אלא אם כן (ב) הלינו (ג) לכבודו (א) להביא לו ארון ותכריכין [א] או מקוננות

חידושי רע"ק

(סימן שנ"ג ס"ד סק"ו) **אלא** על הכתפים . בני"ח כתב לא בדלוסקמא כו' כלומר כ"ב גדולה שלא תהיה נישלת אלא על כתיפו אלא בדלוסקמא קטנה תניטלת באנפיים על זרועותיו ע"ל וע"ע ודברי הש"ך (סק"ב) הם פירושי : (סעיף ו') **מוהלין** אותו . בבבור שור בסנהדרין (דף ס"ו) כתב דאם שכחו ולא מהלו יש לפתוח הקבר ולמולו ער' בת' בנסת יחוקאל (סימן מ"ד) ובת' נוב"י ס"ת (סימן קס"ד) (וכ"כ הבינו לעיל ס"ם רס"ג) :

(סימן שנ"ד סעיף ה') **מוציאין** האשה . אפילו מת האיש קודם לה ואין חילוק בזה בין ילדה לוקינה תשב"ץ (ח"ב סימן מ"א) ואני מסתפק אם בב' נשים א' ילדה וא' וקינה אם אין הילדה קודמת להוציאה לוקינה שמתה קודם לה : (סימן שנ"ו ס"ע סעיף ה') **אבור** להלין המת . עיין ת' חו"י (סי' קל"ם) ובת' גינת ורדים :

פתחי תשובה

כס' מכמת מדם שמבושר הדבר שגם מחסתון בם' שהוח ולח מלחתי לך סרי זילוף סיין מבואר בירושלמי פ"ב דשקלים שמוציח זילוף על מקומו ולין כחוב כם' משכר ינק סגדול כו' ומלן ספון ומלן מחוב לכבול זה בשגם שנזכר בירושלמי פ"ם ס"ב ע"ב"ל . ולחי מפחסתי בס' סרי"ל ומלחתי והוח מקוטעים מלגם מקם סי' ה' לך גם הוח ז"ל לח כחב שמבושר הדבר רק על מה שנהגון שנוהגין ביוצים כמים וכ"ש בוקח מעט מן המים ומוח על המת ולומרים שזהו ובקבלו עליכם כו' ע"ז כחב שזהו מחוקות הטעמים ומנהג מבושר מחד ולרחוי לבטלו חלח ירחתו ד' יבחנו ולבחנו זחין זה מכלל הקרחה כלל ע"ש . וכחב עוד בסי' ע' שם דמה שנהגו לקמון ידי המת ונחת לחוך ידו שנעם עץ וקורון (בעפליך) ים לבטל מנהג זה כי לריך שיהיו ידיו פשוטות וחם יכלו להחזיק במנהג יניחו חלגו הנשפלין ולח יכפופו כחבנעות ופ"ם בחבו' חים שם שנשמעו בלח לבטל מנהג זה ש"ך) :

באור הטוב

שנד (ה) הראשון . שמ"ם לעיל סי' רסי"ח ס"ק ח' בשם ב"ח ברית מחבהם חת"ח סי'

שנה (ה) בחבר . כ' הם"ז בסימן רל"ה כ' המור ים בעיר חבר עיר פירוש חלם גדול . ובברכות חמרינן ר"י חומר חין מתפללין מוספין בלח בחבר עיר ושיינו לבור ובין ביחיד פירושו כלן מ"מ לח בח למעט בחשה בלח שלין עומדין בחבורה ברחובה של עיר (כ"ל בחבר עיר הוח בחבר רוב עם ומשום ביוול ע"ם) חבל לענין להוחה פשיטה שלין חילוק בין ים לחשה עכ"ל :

שנו (ה) יחדו . ל"ם משום לו שלה דבריה יעמדו ליורשיו ולח משום דקיימ ליה

באור הגר"א

שנג [א] ואפילו אי כו' . חוס' שם ד"ה ואין כו' : [ב] (ליקוט) אין מוציאין . ש"ר ספ"ב (ע"ב) :

שנד [א] (ליקוט) עיר כו' . א"ר רפ"א : הוציאו כו' ואין כו' . שם (ע"ב) : (ליקוט) עיר כו' עד סוף הסימן ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קכ"ט (ע"ב) :

שנה [א] (ליקוט) אין מניחין כו' . כר"א שם ובן הניא בא"ר סי"ב להריא (ע"ב) : [ב] (ליקוט) ואין עולין כו' . א"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) :

שנו [א] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) אין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קכ"ט (ע"ב) : [ב] (ליקוט) אין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) אין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קכ"ט (ע"ב) : [ג] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ד] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ה] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ו] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ז] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ח] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ט] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [י] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [כ] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ל] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [מ] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [נ] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ס] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ע] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [פ] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [צ] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ק] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ר] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ש] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) : [ת] (ליקוט) ואין כו' . ש"ר פ"א (ע"ב) : (ליקוט) ואין כו' . ערא"ש פ"ג דמ"ק סי' קל"א (ע"ב) :

נקודות הכסף

לדחות דברי הכמב"ם מ"מ מסדקדק סימן נסוגין סוף פ"ק דעירובין ילחה הדין עם הכמב"ם ומ"ם כפי' רש"י שם והלבתא כל דמחוכר כח בשעת גמר דין מיתקר להדת כו' פ"ם דוח ופ"ל והלבך כל דמחוכר בהדה וקלי דוקא מלבמה פ"ם ודוק :

(סימן שנ"ו בס"ו ס"ק א') והה"ה לחסתילק קרוביו כ"ב רש"ל . למה כתבו כאן

דגול מרבבה

מבל בהודה רק בתב לו הסם וסקטן בעלמו מחוס טוח גם ר"ת מודה שלין נהנגין ושוד להכמב"ם שבנהנין על מבוי

בית הילל

להקשות כאן ממה דכתב בסעיף ב' ז"ל לין מכניין לת המת שלא בעלית שום בו ניני ע"ל מ"ב ממש המתים

בית לחם יהודה

נקושטים לחסון על נסם הסניט בתב בשם הילל הזקן שחיקבר כמ"ה ובומינו לין נוהגין כן ולין למבה קדישה

גליון מהרש"א

בבאר היטב כאן . ואם אין רשאים לקברו עד אחר ג' ימים ובינתים יסרה ויתאנו לשהרו יסהרוהו מיד ויתנו אותו בארון נקוב ואם יסברו לבתפי אף שם"ם לא יתחיל אבילות עד יקברוהו דבינן שהאבלים יבלו ללחת אין לו דין מסירה לבתפי' ם"ם בציורף דעת רש"י ז"ל שמשנינן בארון מתחיל אבילות יש לסמוך שלא יהי' בו דין אונן ורשאי בבשר ויין וחייב במצות ונוהג גם מעתה דיני אבילות לחומרא ת' נ"ב מהדורא בתרא סימן רי"א :

(סי' שנ"ג סעיף ו') **מוהלין** אותו,ואף שנולד לה' חדשי' ואף שבבר קברוהו חוטטים קברו ואף אף ברק שחסרו לו מלבוש מן המנהג פסק בת' שה"ג דקמן ד"ש ביה חדרת הדין חופסין קברו ת' קנה ע' חו"ק סי' ל"ד :

(סימן שנ"ו סעיף ה') **מת** שלא זה' . הסקנה למת כל שהוא לצורך קבורתו ובבורו קנה ע' חו"ק סוף סימן ר"י :

(סימן שנ"ז סעיף ה') **אסור** להלין, וכל המלין עובר בל"ת

יד אברהם

(סימן שנ"ו סעיף א') **אסור** להלין המת . כתב כס' כינס **מזה** לחיכוז מיסור

טורי זהב

שנח (א) במקום שיש כתפים כו'. *)נ"ל שלא יפה עושים באיזה קהלות שעושין להם חבורה של נושאי המטה ואין מניחין אחרים לשאת דא"כ היו צריכים לילך יחף והם אין עושין כן :

שס (א) מת מצוה קודם. בטור סיים שהרי הוא דוחה תלמוד תורה ומקרא מגילה כו' והוא בגמ' הביאו הרא"ש פ"ב דכתובות וכ' שם אע"ג דגם מת שאינו מצוה נמי דוחה ת"ת כמ"ש סי' שס"א מ"מ

שפתי כהן

ל"ש מצות או שאר דברים ינתנו ליורשיו לא משום דקני ליה זה המת בגביי' בעלמא דהא קי"ל הזמנה לאו מלתא היא אלא משום דזילותא ה"ל למת זה בגבייה ואחיל לי' זילותא ליורשיו ועי' סי' רנ"ג ס"ו :

שנז א ה"ז משובח. לפי שאין דרך להספיד ולהתאבל עליהם הרבה הלכך יותר כבוד להם כשנקברים במהרה משיעמדו הרבה ולא יספידו' אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה הממהר להוציא הרי זה מגונה :

שנח א פטורים מק"ש. שעוסק במצוה פטור מהמצוה : ב אין מוציאין כו'. שלא להפקיע חובת קריאת שמע : ג במקום שיש כו'. לאפוקי האידנא שאין לנו כתפים מיוחדי' אלא הכל מסייעים ליכא לית לן בה: ד מעמידים אותו כו'. כתב העט"ז וטעם ההעמדה שמעתי כדי להבריח רוחות הטומאה הרוצים להחזיק בו שלא להכנים עמו לקבורה כי כשמעמידים אותו הולכים להם ובימים שא"א בהם לדוק הדין א"צ להעמיד אותו כי ביום זה אין כל כך רוחות טמאות מצויות :

שנט א מקום שנהגו כו'. כתב הרמב"ן והטור מתוספתא מקומות שנהגו להיות אבלים הולכים לפני המטה הולכים וכתב הב"ח האידנא ליכא מנהג בהליכת אבלים אלא הולכים בין שאר העם : ב יש למנוע כו'. כלומר שילאו אחר המטה וכדלעיל סעיף א' אבל יש למנוע שלא ילאו לבית הקברות אחר המטה שאם עושים כן גורמים רעה לעולם ח"ו :

שס א מעבירין את המת מלפני הכלה. להכניסה לחופה דלעולם מלות החיים קודמת למלות המתים ועיקר מלות הכלה להכניסה לחופה משום לא תוהו בראה וגו' : ב וכן הבראת האבל קודם כו'. מפני שהחתן אוכל משלו ומאכיל אחרים והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים : ג מת מצוה קודם כו'. אבל הסימן קאי שמת מצוה קודם לכל דבר שבתורה כדלקמן ר"ס שע"ד ועיין בא"ח ס"ס תרפ"ז :

[א] ב או כדי שיבאו קרובים [ב] או להשמיע עיירות:

ב ג כל הממהר להוציא מתו א הרי זה (א) משובח אבל על אביו ועל אמו ה"ז מגונה אא"כ היה ערב שבת או ערב יו"ט [ב] או שהיו גשמים מזלפים על מטתו :

שנח נושאי המטה פטורים מקריאת שמע ומתפלה. ובו ג' סעיפים :

א א נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן בין אותם שהם לפני המטה בין אותם של אחריה מאחר שלמטה צורך בהם א (א) פטורים (מקריאת שמע) ושאר המלוין את המת שאין למטה צורך בהם חייבים (ועיין בא"ח סימן ע"ב) :

ב ב אין מוציאין את המת סמוך לק"ש [א] כל שאין שהות להוציאו לקברו קודם שיגיע זמן קריאת שמע ואם התחילו להוציאו אין מפסיקין כדי לקרות :

הגה ויש להמתין מלקברו עד שיוכלו לשער שכבר התפללו רוב הקהל ואין חילוק בזה בין ק"ש של שחרית לק"ש של ערבית ויש מקילין בשל ערבית הואיל וזמנה כל הלילה (מבואר בא"ח סימן ע"ב) :

ג (א) ג במקום שיש כתפים (ב) מיוחדים לשאת את המטה אסורי' בנעילת הסנדל שמא יפסיק סנדלו של אחד מהם ונמצא מתעכב מהמצוה :

הגה [ב] יש מקומות שנהגו שהאבלים יוצאים ראשון מן הבית והקרובים והמטה אחריהם והרחוקים נותנין המת על המטה ולוקחים האבלים והקרובים המטה על כתפיהם ואחר כך שאר העם (כל בו) יש אומרים כשמגיעים עם המת לקברות (ג) ד מעמידים אותו כל ד' אמות קודם שנקבר (שם וב"י) וכן נהגו האידנא להעמידו ב' ג' פעמים קודם שאומרים עליו צדוק הדין ובימים שאין אומרים צדוק הדין אין צריכים להעמיד אותו (מ"כ בשם מהרי"ל) :

שנט מקום יציאת המת והאבלים. ובו ב' סעיפים :

א א מקום שנהגו לצאת נשים ב לפני המטה יוצאות מקום שנהגו לצאת ג לאחר המטה יוצאות ועכשיו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר המטה ואין לשנות:

ב ב יש (א) למנוע מלצאת נשים לבית הקברות אחר המטה :

שס מת וכלה ומילה איזה קודם. ובו סעיף אחד :

א א אם פגעו מת וכלה זה בזה א מעבירין המת מלפני (א) הכלה [א] ב וכן אם אין בעיר כדי לזה ולזה מקדימין ומכניסין הכלה לחופה ואחר כך קוברים המת ג אבל אחר שנכנסה לחופה ויש לפניו לנחם אבל ולשמח חתן תנחומי האבל קודם ב וכן הבראת האבל (ב) קודם למשתה של חתן ד במה דברים אמורים שיש בידו ספוק כדי שניהם אבל אם אין בידו כדי שניהם משתה החתן קודם. (חתן ואבל בב"ה יוצא החתן עם שושביניו תחילה ואחר כך האבל והמנחמים וכן הקרואים שלהם אוכלים עם החתן כשירצו ולא עם האבל)(ב"י בשם הגהות מיימוני פ"ד). ה המת והמילה מילה קודמת ו ואם הוא מת מצוה (א) ג מת מצוה קודם :

ביאור הגר"א

שנז [א] (ליקוט) או כדי כו'. א"ד ריש פ"א מפני שאמרו כל המלין כו' (ע"כ) : [ב] (ליקוט) או שהיו גשמים כו'. א"ד פ"ש (ע"כ) : (ליקוט) סעיף א' וסעיף ב' אם כו' או כו' ע"ש (ברא"ש פ"ג דמ"ק) סי' פ"ח (ע"כ) :

שנח [א] (ליקוט) כל שאין כו'. א"ד פ"י אא"כ הקדימו כו' (ע"כ) : (ליקוט) כל שאין כו'. כמ"ש בירושלמי (פ"ג דברכות ופ"ב דסנהדרין) תני אין מוציאין את המת סמוך לק"ש אא"כ הקדימו שעה א' כדי שיקראו ויתפללו והא תנינן קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל כו' תפתר באילין דהווין סברין דאית בה שנה ולית בה עונה (ע"כ) : [ב] יש מקומות כו'. תוספתא (פ"ג דפסחים וכגירסת הרמב"ן) מקום שנהגו להיות אבלים הולכין לפני המטה הולכין כו' והביאו הרמב"ן בתה"א וב"י בס"ס שנ"ט ועבה"ג :

שס [א] וכן כו' אבל כו'. בתה"א הביא ברייתא המת והמילה מילה קודמת שזו מצוה לחיים וזו מצוה לסתים המת והכלה כלה קודמת בית האבל ובית המשתה בית המשתה קודמת ואם יש לו פרנסה בית האבל קודם אבל החתן אבל קודם מפני שהחתן אוכל ומאכיל אחרים והאבל אינו אוכל עד שיאכלוהו אחרים ועב"י : (ליקוט) וכן אם אין כו'. א"ד פי"א : אבל אחר כו'. שם פי"ב (ע"כ) :

חידושי רע"ק

(סימן שנ"ט סעיף ב') **אחר** המטה. ה"ה לפני המטה אסורים לצאת לבה"ק תפל"מ וע' בת' בית יעקב (סימן ע"ב) :

באר היטב

ליה זה המת בגבייה בעלמא אלא משום דזילותא הוא אחיל ליה ליורשיו ועי' סימן רנ"ג ס"ו :

שנז (א) משובח. לפי שאין דרך להספיד ולהתאבל עליהם הרבה הלכך יותר כבוד להם כשנקברים במהרה (משיעמדו הרבה ולא יספידום) אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה הממהר להוציא ה"ז מגונה. עכ"ל הש"ך :

שנח (א) פטורים. שהעוסק במצוה פטור מהמצוה. ש"ך : (ב) מיוחדים. כ' הט"ז נ"ל שלא יפה עושים באיזה קהלות שעושין להם חבורה של נושאי המטה ואין מניחים אחרים לשאת דא"כ היו צריכין לילך יחף והם אין עושין כך עכ"ל : (ג) מעמידים. כ' הלבוש וטעם ההעמדה שמעתי כדי להבריח רוחות הטומאה הרוצים להחזיק בו שלא להכנים עמו לקבורה כי כשמעמידים אותו הולכים להם וביום שא"א בהם לדוק הדין אין צריך להעמיד אותו כי ביום זה אין כ"כ רוחות טמאות מצויות עכ"ל :

שנט (א) למנוע. כלומר אף על פי שכ' בס"א שנהגו לצאת אחר המטה ואין לשנות מ"מ לא ילכו לבית הקברות אחר המטה שאם עושים כן גורמים רעות לעולם ח"ו עכ"ל הש"ך :

שס (א) הכלה. להכניסה לחופה דלעולם מצות החיים קודמת למצות המתים ועיקר מצות הכלה להכניסה לחופה משום לא תוהו בראה וגו' עד כאן לשון הש"ך : (ב) קודם. מפני שהחתן אוכל משלו ומאכיל לאחרים והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים. ש"ך :

פתחי תשובה

אומדנא נראה שהוא בעל אשה אחת אם מותרים להלינו עד שתבא אשתו אולי תגיד סימנים מובהקים ואפשר שגם זה מקרי לכבודו כדי שבניו יתאבלו ויאמרו קדיש עמש"ל סי' שס"ג ס"ק ז' בשם שיבת ציון :

קודם יציאת בית הכנסת אעפ"כ אין מוציאין עד אחר יציאת ב"ה משום כבודו של מת כדאמרן וכדאיתא בסימן שנ"ז ס"א שמותר להלינו את המת לכבודו וכו' כדי שיבואו קרוביו או להשמיע עיירות : (סימן שנ"ט שו"ע סעיף א') ועכשיו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר המטה ואין לשנות. וכדי שלא תקשה אהדדי ממה שכתב בס"ב יש למנוע מלצאת נשים לבית הקברות אחר המטה עכ"ל [illegible] לאחר המטה ולעיל מינה כתב ועכשיו נהגו שאין יוצאות נשים אלא לאחר המטה וכתב על זה ואין לשנות. ונראה לפרש הא דכתב ואין לשנות הוא איירי מדינא דגמ' שלנו והא דכתב יש למנוע וכו' [illegible] ויקהל והביאו הב"י בסי' זה וכן ראיתי נוהגים הספרדים בהשותי אב"ד ור"מ בק"ק המבורג : (סימן ש"ס שו"ע סעיף א') **אבל** אחר שנכנסה לחופה ויש לפניו לנחם אבל ולשמח חתן תנחומי האבל קודם. ונראה

בית לחם יהודה

לשנות מנהגם משום בזיון של שאר מתים הקודמים ושמעתי שפעם א' עשו מטה חדשה והיה אח"כ כ"מ מתים כמה וכמה תינוקות והיו חולים משום זה שהיו משנין וגזרו תענית ופסקו לדקה וביטלו הגזירה לכן אסרו לשנות כל חברה מנהגן. כתוב בספר חסידים ויזהר שלא יהיה עפר על פניו כי יש לו בושת כי כשמעות בתואר הגנוסים : (סימן שנ"ח שו"ע סעיף ג') **במקום** שיש כתפים וכו'. כתב הט"ז שלא יפה עושים באיזה קהלות שעושין להם חבורה של נושאי המטה ואין מניחין אחרים לשאת דא"כ היו צריכין לילך יחף והם אין עושין כן ולפי מה שראיתי בק"ק ווילנא הבירה שיש שם חברה נושאי המטה שמוליכין המת בעגלה עד סמוך לשער אחר בה"ק ומשם נושאין לבית הקברות של חברת המת וקרוב הוא ואינו רק עשרים אמה וכחברה הסיה יש ששים אנשים או יותר בודאי לא חיישינן שמא יפסוק סנדלו נמצא מתעכב מהמצוה כדרך קרוב כזה ובנסוע גדולה כזו : (סימן שנ"ט שו"ע סעיף ב') ויש למנוע כו'. ובבית יעקב הוכיח מן הגמרא שאין למנוע הנשים לילך לבית הקברות כשמלוין

גליון מהרש"א

ועשה לח"ם פ"ד ה"ז וע' ת' גינת ורדים ח"א ביו"ד כלל ח' סי' ב' בשם רדב"ז [illegible] ביום ההוא אינו אלא בחרוני ב"ד וע"ש סוף ת' ג' דכתב בהלח"מ ומיישב [illegible] מסנהדרי' אחר שב' מ"מ בהרוגי ב"ד לקבור ביום הריגה כתב ולא הרוגי ב[illegible] מתו עובר בל"ת ושביק לי' לעשה וע' ת' הנ"ל דדעת רדב"ז דל"ת אינו עובר [illegible] שם חולק וכ' דעובר בתחלת הלילה מיד ומיישב לשון רש"י בב"מ סוף ד' ק"י [illegible] רק בשביל ממון א"ע גם המעכב א"ע דלא עליו מוטל לקברו ת' חות יאיר סי' [illegible] לטהרו וללבשו מיד ת' חתם סופר לניסן ז"ל סי' שכ"ח. בדבר האומרי' שחיוב [illegible] ידומה שמת ומ"מ עודנו חי ת' חתם סופר סימן של"ח ; (שם) **אא"כ** הלינו [illegible] סמוך לשבת להצילו מחבוט הקבר לא . גם לא ינצל מחח"ק כ"א במת סמוך [illegible] מגונה להתחכם נגד רצון ה' להצילו מעונש ת' רדב"ז סי' ק"ח וע"ש טעם איסו[illegible]

בזוהר ריש פ' אמור ובת' חות יאיר סס"י קל"ט וברקנטי פ' תצא . והלנת נפל עי' מג"א סי' תקכ"ו סעיף י' ות' נ"ב תא"ח סימן ט"ז . ולהלינו לכבוד החיים משמע בסנהדרין מ"ד [illegible] סימן ס"ז מפקפק בזה : (שם) **להביא** לו ארון ותכריכין . אבל מת ביו"ט ב' אסור להלין עד א"ח כדי שילוהו אשתו ובניו . כיון דניכר שמשום אסורא דיומא אינם מלוים אין נגד כבודו [illegible] ס"ב דמת ביו"ט א' אסור להלינו עד יו"ט ב' כדי לקברו ע"י ישראל ת' עבה"ג סי' ע"ז וקצת משמע דלהלין ביום החול עד למחר מפני שהקרובי' אינם בעיר שרי דדומה לארון כו' : (סימן ש"ס סעיף א') **מילה** קודמת:

יד אברהם

אע"פ שאינו מלינו כל הלילה עד עלות השחר דהא לא כתיב לא תלין עד בקר . ולא ראה דבכבר איפלגו האחרונים בזה כמ"ש בס' ברכי יוסף דבס' גנת ורדים הוא שכ"כ אבל בשו"ת תו"י כתב דאין [illegible]

באר הגולה

ב ברייתא באבל רבתי : [ב] [ברייתא דסנהדרין שם]: ג ברייתא מ"ק דף כ"ב ע"א ולמב"ן ורא"ש :
א לייגתיו בא"ח סימן ע"ב : ב ג"ז שם : ג טור בשם ירושלמי וכפי' הב"י דהאידנא שאין לנו כתפים מיוחדים אלא הכל מסייעים לית לן בה :
א ברייתא סנהדרין דף כ' ע"א : ב בירושלמי מפרש שהן גרמו מיתה לעולם : ג שם מפני כבודן של בנות ישראל שלא יהיו מביטין בנשים : ד בית יוסף בשם ספר הזוהר פרשת ויקהל שאם יוצאות גורמות רעה לעולם :
א ברייתא כתובות דף י"ז ע"א ובפירוש רש"י שם : ב טור וכ"כ הרמב"ן בספ"ה: ג שם בשם מברייתא דאבל רבתי : ד שם בשם מכילתא אחריתא ומפרש שם שכבוד החיים קודם : ה שם ושם : ו בית יוסף וגם להכנסת כלה

נקודות הכסף

מהרש"ע שהרי הוא מבואר בש"ע וכן הוא בטור והוא בברייתא באבל רבתי וכ"כ הרמב"ן והרא"ש ושאר פוסקי': (סימן שנ"ח בט"ז ס"ק א') נ"ל שלא יפה כו' . ול"נ

דגול מרבבה

עיר הנדחת נהרגין עם בעליהן אם כן אם נדמה מומר לעיר הנדחת אם כן אשת מומר שמתה ביהדות לא יתאבלו

בית הילל

חייבים בציצית ובספיקא' כתנו תכריכי המת מותר לעשותן מכלאים א"כ משמע שהמתים פטורין ממצות ציצית ולפ"ז שני הסעיפים סותרין זה את זה והנה כבר הקשה התוס' במסכת נדה דף ס"א ע"ב כד"ה אבל עושה אותן תכריכין למת וכו' ול"ת והאידנא נוהג [illegible]

שסא א מבטלין ת"ת כו'. פירוש חובה לבטל כן הסכימו הפוסקים: ב שקרא ושנה כו'. משמע תרוייהו בעינן אבל מלשון הריטב"א שהביא ב"י שאין לך אדם מישראל שאינו או במקרא או במשנה כו' משמע דקרא או שנה קאמרינן: ג אם יש ס' רבוא כו'. דנטילתה כנתינתה מסיני מה נתינת התורה בסיני בס' רבוא אף נטילתה בס' רבוא: ד והוא שיש עמו עשרה. כדי שיוכלו לומר קדיש וברכת אבלים: ה ואין מבטלים ת"ת למת כשיש כו'. הל' מגומגם אבל בטור ניחא דקאי אמאן דלא קרי ותני דסגי כשיש לו מי שיתעסקו עמו וקאמר דאם יש אנשים בעיר שיוכלו להתעסק עמו א"צ לראות אם מתעסקים עמו דמסתמא מתעסקים עמו ות"ת קודם אבל מאן דמתני דאין לו שיעור ודאי דלעולם צריך ללוותו וכן למאן דקרי ותני דצריך ששים רבוא ודאי מסתמא ליכא ששים רבוא וע"כ גם דברי המחבר צריך לפרש כן ודו"ק. כתב האגודה מה שרגילין לבטל תלמוד תורה כל זמן שיש מת בעיר הטעם פן יהיה צרכי המת נדחה כי כולם ילכו ללמוד וכ"ל בקהלות שעשו כתות ויש אנשים מיוחדים המתעסקים בו אדם הלומד לש"ש ואינו רגיל לטפל בהם יכול ללמוד ע"כ ומביאו מהרש"ל והדרישה והב"ח כתב עליו ונראה דאפילו למאן דקרי ותני קאמר דיוכל ללמוד אבל למאן דמתני לאחרים דאין לו שיעור צריך לבטל אפי' עשו כתות דהא דתניא מבטלין ת"ת להוצאת המת אין פירושו מותר לבטל אלא חובה קתני עכ"ל ולא הבנתי דבריו דהא האגודה מיירי שלא בשעת הוצאתו דיוכל ללמוד אפילו למאן דמתני דדוקא בשעת הוצאתו צריך לבטל וכדלקמן סעיף ב': ו ותינוקות של בית רבן אינן מתבטלין כלל. פי' אפי' להוצאת המת וטעמא כדכ' הטור שהרי אין מבטלין אותן אפי' לבנין

שסא הלוית המת ובטול ת"ת להלויתו.
ובו ה' סעיפים:

א א [א] מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ג למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו למאן דקרי ותני דהיינו ב שקרא (א) ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים ג אם יש ס' רבוא אין צריך להתבטל בשבילו [א] ג למאן דלא קרי ותני כיון שיש לו מי שיתעסק עמו אין צריך להתבטל בשבילו ד י והוא שיש שם עשרה (וי"א דעכשיו מן הסתם מבטלין שאין לך אחד מישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה) (ב"י בשם הריטב"א פ"ב דכתובות שכ"כ בשם סמ"ג) (°) ואשה י"א שדינה כמאן דקרי ותני ח וי"א שדינה כמאן דלא קרי ותני וכן נהגו באשה ותינוק לקולא ה [ב] י ואין מבטלין ת"ת למת כשיש מי שיתעסק עמו כל צרכו אלא עוסק בתורה (א) ואינו צריך (ב) לצאת ולראות אם יש עמו כל צרכו אם לאו אלא כיון שיש שם מי שיעשה מעשה תלמוד תורה שלו קודם ו [ג] ותינוקות של בית רבן אין מתבטלין כלל:

ב [ד] י במה דברים אמורים שמבטלין תלמוד תורה ללוותו בשעת הוצאתו אבל כל זמן שמוטל לקברו אין מבטלין בשבילו ת"ת אלא (א) אם יש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת יומה אותה שאינה יומה מותרת בין בלימוד בין בשאר מלאכות ובשעת הוצאה מבטלין מכל שאר מלאכות ובאים ללוותו אפילו אי לא קרי ותני דלא מפלגינן בין לא קרי ותני אלא בביטול ת"ת אבל בשאר מלאכות אפילו אי לא קרי ותני הכל בטלים ובאים ללוותו ואם אין חבורות בעיר כל בעלי מלאכות צריכים להתבטל ולהתעסק בו עד שיקבר אבל מתלמוד תורה אין צריכים להתבטל אלא בשעת הוצאתו כדאמרן:

ג ח הרואה את המת ואינו מלוהו עובר משום לועג לרש ט ובר נידוי הוא (ב) י ולפחות ילוונו ד' אמות:

ד יא אפילו במקום שאינו צריך ללוות את המת (ב) צריך (ג) (ג) לעמוד מפניו:

נקט את מצוה משום שאר דברים שאמר שם בגמרא והטור נגרר אחר לשון הגמרא. ומה מצוה אמרינן בפ' השואל רבה דהיינו כל שקורא ואין אחרים עונין ופירשו התוספות בנזיר דף מ"ג כלומר שאם המת יכול לקרות יש לו עונין קרובים. אין זה מת מצוה ועיין לקמן סימן שע"ד סעיף ג' שכתוב בענין אחר:

שסא (א) וא"צ לצאת ולראות כו'. זה קאי אמאן דלא קרי ותני שא"צ לראות אם יש שם מתעסקים כל צרכו כמ"ש לפני זה ונראה דהדעה הזאת חולקת על מה שכתב רמ"א דהאידנא מן הסתם מבטלין ואם כן לפי דברי רמ"א יש לבטל גם בזה מ"מ רב הלומד עם תלמידיו לא יבטל בשביל זה מן הסתם. נראה לי: (ב) צריך לעמוד מפניו. פי' מפני העוסקים עמו שהם גומלי חסדים כן הוא בטור בשם ירושלמי דקאמר אלין דקיימי מקמי מיתא לא קיימי מקמי מיתא אלא מקמי אלין דגמלין לו חסד*) וקשה לי ממ"ש בפרק אלו מגלחין דכשנשא רבי חגי ארונו של רב הונא למערתא דר' חייא ובניו א"ל יהודה לחזקיה קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא בהדי דקאים כו' ש"מ דקם מקמי מיתא וצריך לומר דהכא אמר מסתם אדם שאין ת"ח ומ"מ נ"ל ללמוד דבכל דבר מצוה שאדם הולך ומתעסק בה יש לעמוד לפניו וכן משמע בפ"ק דקידושין (דף ל"ג) א"ר יוסי בר אבין בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדים בעלי אומניות ומפני תלמיד חכם אין עומדים משמע כל מצוה:

באר הגולה

שהוא קודם לת"ת ועבודה ומקרא מגילה ודוחה טומאה ונזיר ופסח ומילה ולא מצינו דבר קודמו בכל התורה כולה: א ברייתא כתובות דף י"ז ע"א: ב מימרא דרב ששת וכו' שם ע"ב: ג טור בשם רה"ג: ד שם בשם רב נטורנאי ושהרמב"ן כ' דטעמא דמסתבר הוא דהא איכא שורה וקדיש וברכת אבלים דבעיא י': (°) טור בשם אביו הרא"ש שם בפ"ב דכתובות כיון דאינה מצווה ועושה מה שמוטל עליה: ה הרמב"ן בסה"ם: ו טור מדברי התוספות שם בכתובות ואביו הרא"ש בסוף מ"ק: ז שם ושם: ח מימרא דרחבה וכו' ברכות דף י"ח ע"א: ט טור מעובדא דרב המנונא וכו' וציינתיו לעיל בסימן שמ"ג: י שם מדברי רבינו יונה והרא"ש: יא שם בשם הרי"ץ גיאות מהירושלמי אילן דקיימי מקמי מיתא

נקודות הכסף

דהירושלמי מיירי שאין שום אחד עוסק כלל אבל בזמן הזה פשיטא אע"ג דאיכא חבורה מ"מ אי אירע אונס לאחד ודאי דשאר אנשים מזורזים ומוכנים לעשות המצוה ועוד נ"ל דדוקא קאמר בירושלמי סנדלו וכדאמרינן לענין שבת דאסור לצאת בו שמא יפסוק אבל במנעלו דמיהדק ומותר לצאת בו בשבת וכמו שנתבאר בא"ח סי' ש"א סעיף' א"כ ה"ה הכא מותר: (סימן שס"א בש"ך ס"ק ב') וקשה לי כו'. לק"מ דהתם יהודא וחזקיה מתים היו ועמדו מפני רב הונא שבא אליהם והוי כאי העומד מפני האי שבא אליו:

דגול מרבבה

עליה לכן אני תמה על הש"ע שהכריע להקל ואולי כיון שאבילות הוא דרבנן וא"כ אם נודע ביום ראשון שהוא להרבה פוסקים דאורייתא יש להחמיר ועוד נלע"ד דע"כ לא הקיל אלא בשאר קרוביו אבל אביו של הקטן אם המיר עם אמו או אמו אם המירה עם אביו ודאי יש להתאבל שהרי רגמ"ה ישב על בנו י"ד יום ואם כי כתבו שמחמיר על עצמו היה היינו שזה המיר לרצונו אבל בקטן האב או האם יש להתאבל ובפרט אם נודע ביום א' כיון שמתחיל ביום א' שוב עבדינן כר"י ואינו פוסק כל ז':

חידושי רע"ק

(סימן שס"א ט"ז ס"ק ב') דבכל דבר מצוה. וכן כתב הרע"ב (פ"ג מ"ג דבכורים): יפה

ביאור הגר"א

שסא [א] למאן דלא כו'. רש"י ותוס' שם בשם שאלתות: [ב] (ליקוט) ואין מבטלין כו' וא"צ לצאת כו'. תה"א ממ"ש בירושלמי פ"ג דפסחים [ופ"א דחגיגה] ר' אבהו שלח לר"ח בריה לטבריא שלחין ליה גמיל חסד הוא שלח וא"ל המבלי אין קברים בקסרין שלחתיך לטבריא וכבר נמנו בעליית בית לוד הלימוד קודם למעשה רבנין אמרין הדא דתימא כשיש שם מי שיעשה מעשה דלמא ר"ח ור' יוסי ור' אמי חבשון מייתי קומי ר"א א"ל אין הוויתון א"ל גמלין חסד א"ל ולא הוו תמן אחרנין אמרין ליה מגיר הוה (ע"כ): [ג] (ליקוט) ותינוקות של כו' ירושלמי (הביאו הרא"ש ומרדכי פ"ג דמ"ק) אבוה דשמואל שלח לשמואל ללמוד תורה שלחון ליה גמיל חסדים הוא שלח ליה המבלי אין קברים כאן שלחתיך לשם הדא אמרה אין מבטלין תינוקות של בית רבן להוצאת המת ואמרינן בפט"ז דשבת (קי"ט ב') אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בה"מ (ע"כ): [ד] בד"א כו'. כתוס' בכתובות שם א' ד"ה להוצאת כו' ובמ"ק כ"ז ב' ד"ה אסורין כו'

באר היטב

שסא (א) ושנה. משמע תרוייהו בעינן אבל מלשון הריטב"א שהביא הב"י משמע דקרא או שנה קאמרינן. ש"ך: (ב) לצאת. כ' הט"ז זה קאי אמאן דלא קרי ותני שא"צ לראות אם יש שם מתעסקי' ונראה דהדעה זאת חולקת על מ"ש רמ"א דעכשיו מן הסתם מבטלין ואם כן לפי דעת הרמ"א יש לבטל גם בזה מ"מ רב הלומד עם תלמידיו לא יבטל בשביל זה מן הסתם עכ"ל. וכתב האגודה מה שרגילין לבטל ת"ת כל זמן שיש מת בעיר הטעם פן יהיה צרכי המת נדחה כי כולם ילכו ללמוד וכ"ל בקהלות שעשו כתות ויש אנשים מיוחדי' המתעסקי' בו אז אדם הלומד לש"ש ואינו רגיל לטפל בהם יכול ללמוד ע"כ. וכתב הש"ך דמיירי שלא בשעת הוצאתו דיוכל ללמוד וא"צ להתעסק אפי' למאן דמתני רק בשעת הוצאתו צריך לבטל בשבילו כמ"ש ס"ב ודלא כהב"ח ע"ש: (ג) לעמוד. כ' הט"ז פי' מפני העוסקים עמו שהם גומלים חסדים אע"פ שאין המת ת"ח. ומכאן יש ללמוד דבכל דבר מצוה שאדם הולך ומתעסק בה יש לעמוד לפניו וכ"מ בש"ס פ"ק דקידושין בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי בעלי אומניות עומדים מפני מביאי בכורים וכו'. עכ"ל (וכן הוא בספר חסידים סימן תק"פ):

פתחי תשובה

שסא (א) אם יש חבורות בעיר. [עי' במג"א סי' קנ"ג ס"ק מ"א שכתב אנשים שהחזיקו לקבור מתים אין יכולים למחות באחרים שבאו לקבור שבעשיית המצוה כ"א רוצה לזכות (משפטי שמואל כ"ו ועי' כ"ז סי' קפ"ב) ובמדינתנו שיש חבורות ממונים לכך נ"ל דצריך ליתן להחברה כמנהגם עכ"ל ועי' בתשו' ח"ס סי' שכ"ט כתב ע"ד המג"א הנ"ל דנ"ל דמיירי באנשים שרוצים להיות גם הם תוך חבורתם והם מונעים אותם ע"כ כתב שא"א להם למנוע רבים מלעשות מצוה. אבל אם האנשים אינם רוצים להיות בתוך החברה נ"ל דלאו כל כמינייהו להפסידם מחזקת מצותם. ומה שרמז המג"א על תשו' כ"ז סי' קפ"ב הנה בח"ת ס"ס קמ"ט פסק הרמ"א דלא כוותיה וכתב עוד מ"מ היה נ"ל לכאורה דהיינו בשגם הח"ק רוצים לעשות חנם וכמצות ג"ח או הקדימה להם. אבל כל שהם רוצים בשכר שקנו להם ואחרים רוצים לעשות בחנם או בזול יותר פשיטא דלאו כל כמינייהו דהגהו להפסיד אחרים. ואע"ג דקי"ל דבני חבורה יכולים להסיע על קיצתם היינו על בני חבורה שלהם וברצון כולם ובהסכמת הת"ה חבר עיר עמהם. אבל לעשות תקנה להוציא ממון על מי שהוא חוץ לחברה שלהם שיתן מכל מת כך וכך ואם לא ירצה לא יהיה שום אדם רשאי לקבור מתו לאו כל כמינייהו כו' ודברי המג"א שם שכתב דצריך ליתן להם כמנהגם אולי כוונתו אם המת שייך לבני ח"ק שעל בני החברה שלהם יכולים להטיל כמו שנהגו אבל על מי שחוץ לח"ק לאו כל כמינייהו. או אפשר ס"ל להמג"א דמה שנהגו להטיל על החוץ לח"ק כ"ז נעשה ונתקן מעיקרא מכל בני הקהלה מסתמא וברצון החבר עיר. ואף אם כן הוא היינו דוקא בשיש קצבה לדבר שכל מי שהוא חוץ לח"ק יתן כך וכך או מן הממון כך פריצענטין למאה ויהיה דבר קבוע לכל אסיא שוין. אבל [illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

בית הלל

טעם משום דכתב הבית יוסף וז"ל וכתב עוד שם ירא"ה לי שנחמות אבלים קודם לביקור חולים שניחום אבלים הוא גמילות חסדים לחיים ולמתים עכ"ל: וא"כ מזה הטעם ג"כ הוא הטעם כאן דתנחומי אבלים קודם לשמות חתן משום דתנחומי אבלים הוא גמילות חסדים לחיים ולמתים ודין זה כתב מור"ם בהג"ה בסימן של"ה ניחום אבלים קודם לביקור חולים עכ"ל וק"ל:

(סימן שס"א ש"ע סעיף א') מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור וכו'. נראה הא דכתב להוצאת המת היינו אפילו אינו מת מצוה וכן כתב הטור בהדיא בסימן זה וכתב ב"י שהוא בתוספות בפ"ב דכתובות דף ע"ז וז"ל להוצאת המת לא במת מצוה איירי אלא בכל המתים אע"ג דבפ"ק דמגילה אומר פשיטא דמת מצוה ות"ת מת מצוה עדיף דתניא מבטלין ת"ת להוצאת המת נקט מת מצוה אגב מילי אחרינא דהתם הוי דוקא מ"מ וכו' ע"ש ובמרדכי פ"ק דמגילה דף כ"ב ע"ב וז"ל ת"ת ומ"מ מ"מ עדיף לאו דוקא מ"מ דהא מבטלין ת"ת להוצאת המת שאינו מ"מ אלא נקיט הכא מ"מ משום דעדיף עכ"ל. ולא ידעתי מה זה שכתב [illegible]

לחם יהודה

[illegible]

יד אברהם

[illegible]

לבנין בית הכנסת דלא כהט"ז שכתב הטעם שהרי אונס מתעסקים עמו דהא אין מבטלין אותו אפילו להוצאת המת :
שסב א ומ"מ יפה לקברו בקרקע קשה ממש . כלומר אע"פ שהארון קבור בקרקע מ"מ לא יהא הארון סתום מכל צד אלא יקבר המת בקרקע ממש ובט"ז ובפרישה תמהו על מה שנוהגין עכשיו לעשות לכהנים ארונות שלמים (דהיינו שעושים מלמטה דף ושוכב על הדף ואומרים טעם משום חשיבות כהנים הוא) דהרי אדרבה טוב הוא לשכב על העפר ולפמ"ש בדרישה דבזמנינו שנותנים חרסית על פיו ועיניו הוי במקום עפר דבזמנם ניחא עי"ל דאי אפשר לארונות שעושין עכשיו שלא יהיו נקובים בצדדים ובנקב סגי כדאיתא בטור ופוסקים :
ב על גביו כו' . דכל היכא דישכיבו אותו באופן אחר או מעומד או יושב ה"ל דרך גנאי וכתב הט"ז ונוהגין לכסות הארון בדף ושלא להטיל שום עפר על גופו מפני שבזיון הוא לו : **ג** זה הכלל כו' . נראה דדוקא אקטן הכ"ל קאי אבל בן גדול אף שמותר עם אביו וכן בת גדולה עם אמה אסור לקברה עמהם ומ"מ עם בן בנה הקטן ה"ה דהוא מותר עם בת בנו או בתה אלא במאי דסיים פתח וחד מנייהו נקט . פרישה :
ד אין נותנין כו' . כתב הב"ח דאפילו אי אפשר לקבור במקום אחר ולכן צריך למחות בקהלות שהקוברים עושים כן שלא ישימו זה על זה אלא בדאיכא בבירור הפסקת ו' טפחים מיהו אם אי אפשר לקברו בענין אחר ודאי שרי וכן משמע מתשובת רב האי גאון שהביא הטור בסי' שס"ז ופשוט הוא : **ה** וכן אין קוברין צדיק וכ"ש בינוני כו' . כצ"ל : **ו** אבל קוברים בעל תשובה כו' . וכתב הב"ח אבל אין קוברין בעל תשובה אצל חסיד :
שסג א אין מפנין כו' . הטעם שהבלבול קשה למתים מפני שמתיראין מיום הדין וזכר לדבר ישנתי אז ינוח לי ובשמואל הוא אומר למה הרגזתני להעלות וגו' : **ב** ובתוך שלו כו' . כלומר לפנותו לקברו

שסב (א) אין קוברין צדיק וכ"ש בינוני . כן צריך להיות כאן ובטור וכן הוא בספר ת"ה :
שסג (א) אין מפנין כו' . הטעם דבלבול קשה להם שמתייראין מיום הדין וזכר לדבר ישנתי אז ינוח לי : **(ב)** ובתוך שלו . פי'

ה [יג] ארון העובר ממקום למקום אם שלדו קיימת צריכין ללוותו כמו בשעת הוצאת המת :

שסב לקבור בקרקע ואם קוברין שני מתים יחד . ובו ו' סעיפים :

א [א] הנותן מתו [א] בארון (א) ולא קברו בקרקע עובר משום מלין את המת [ב] ואם נתנו בארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו **א** [ג] ומכל מקום יפה (ב) לקברו [ב] בקרקע (א) ממש אפילו בח"ל :

ב [ד] [ג] נותנין המת **ב** על גביו ופניו (ג) למעלה כאדם שהוא ישן :

ג [ה] (ג) [ד] אין קוברין ב' מתים זה בצד זה אלא אם כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם ולא המת בצד עצמות ולא עצמות בצד המת [ה] אבל נקבר האיש עם בתו קטנה והאשה עם בנה קטן ועם בן בנה קטן **ג** זה (ג) הכלל כל שישן עמו בחייו נקבר עמו במותו :

ד ד [ו] [ו] אין נותנין ב' ארונות זה על זה ואם נתן כופין העליון (ד) שיפנה [ז] ואם יש ביניהם עפר [ח] ששה טפחים מותר :

ה (ד) [ז] אין קוברין רשע אצל צדיק אפילו רשע חמור אצל רשע קל **ה** [ח] וכן (א) אין קוברין צדיק (ה) וכשר ובינוני אצל חסיד מופלג : **ו** [ט] (אבל קוברים בעל תשובה אצל צדיק גמור) (כ"ו) :

ו [ט] שנים שהיו שונאים זה לזה אין לקברם יחד :

שסג איסור פנוי המת והעצמות ממקומן . ובו ז' סעיפים :

א א (א) [א] (א) [א] אין (א) מפנין המת והעצמות לא מקבר מכובד לקבר מכובד ולא מקבר בזוי לקבר בזוי ולא מבזוי למכובד ואצ"ל ממכובד לבזוי (ב) **ב** ובתוך (°) שלו אפילו ממכובד לבזוי מותר שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו [ב] [ב] וכן

וכו' : יב מ"ק דף כ"ט ע"א :
א לשון הטור מדברי הרמב"ן בספ"ה ממימרא דרבי יוחנן סנהדרין דף מ"ו ע"ב : ב שם ובכוונתו דרבי שם בירושלמי ומה שהין נוהגים חכמי התלמוד בארונות לאחר שיכול הבשר הוא או שהיו עוקרים הארון לארץ : ג שם מהא דאמרינן במתי מדבר וכו' דהוי גני אפרקיד ב"ב דף ע"ד ע"א : ד ברייתא באבל רבתי : ה שם בדבי יהודה : ו שם : ז סנהדרין משנה וגמ' דף מ"ו ע"א : ח טור מדברי הרמב"ן בספ"ה מעובדא כי נח נפשיה דרב הונא ואסקוהו לארץ ישראל וכו' [במו"ק כ"ה ע"א] : ט רבינו ירוחם נתיב כ"ח בשם ספר חסידים שאף במותם אין להם מנוחה יחד ועוד כתב שם קנת אוהבוה בענין קבורת מת וע"ש :
א ירושלמי סוף פ"ג דמ"ק וכתב הכל בו הטעם מפני שהוא קשה למתים וכו' ע"ש :
(°) פירוש למקום שהוא שלו שסוכבין שם בני משפחתו :
ב רבינו ירוחם :

בית הילל

במילי אחרינא דהיינו מקרא מגילה וטומאת כהן ופסח ומילה אע"ג כשאינן מ"מ הם קודמים אבל מ"מ הוא קודם וכמו שכתב בטור בסוף סימן הקודם לזה ומ"ש שם בטור ת"ח וכו' נראה דאגב גררא דאחרינא נקט ת"ח גבי מ"מ זה נ"ל בכוונת המרדכי הנ"ע וק"ל :
(סימן שס"ב ש"ע סעיף ו') שנים שהיו שונאין זה לזה אין לקברם יחד . כתב כ"י בשם רי"ן וז"ל בשם ר"י חסיד אין לקבור שני מתים יחד שהיו שונאים זה את זה בחייהם שאף במותם אין להם מנוחה ביחד עכ"ל . ואין להוכיח מכאן דשונא והא אסור ליכנס לבקר חולה או לנחם אבל וכמו שכתב מור"ם בהג"ה לעיל בסי' של"ה ס"ב י"א דשונאו יכול ליכנס לבקר חולה

בית לחם יהודה

(סימן שס"ב ש"ע סעיף ב') ופניו למעלה . כתב בס"ח אין מניחין את העובד כוכבים לראות המת בקבר . מטהרין את המת ואין מסכין הדף שמיסכו עליו כי שמא ימות אחר ח"ו תוך ס' ימים . צריך לבדוק המת שלא יקמוץ אצבעותיו . כשמוציאין המת מהבית לא יצא אדם ראשון ולאחר שיטהרו את המת לא יניח המת כאותו מקום שטיהרו אלא ישכיבוהו כנגד פתח הבית לפנים מן הבית . אם יש קברות בעיר לא יעברו המת לעיר לאחרת לקבור כי המתים ששוכבים שם כועסים כי הוא בזיון להם . אדם שהיה חולה וה"ה אשה אם אומרים לאדם קבל זה הילד שיש פה או קבל דבר אחר והוא רואה שאין שום דבר אין לומר לו תן לי ברצון כי הוא עצמו ימות אלא יאמר לו אינו אוכל . גוואת ר"י החסיד :
(שם סעיף ו') שנים שהיו שונאים זה לזה כו' . כ' ס"י מת שרוצין לקבור אצל

גליון מהרש"א

(סימן שס"ב ש"ע ס"א) ולא קברו . ובמת נמי אפשר שעל פורות מכוזות אינו מצווה לקברו תוי"ט שבת פ"י משנה ה' ר"ה וכן כוית מן המת. ומעוך ונפל מרינא מותר לזרקו וא"צ קבורה עי' פסחים ס"ו כ' כשפותתן של סציק . וכור שמטילי' בת נפלים בישראל מידו אלא שנהגו להחזיק זה לתועבה ת' חות יאיר עלה ס"ח ע"א ועי' מג"א סימן תקכ"ו ס"ק ד' דמצוה לקברו ועי' ת' נ"ב א"ח סי' פ"ז ויו"ד סי' צ' : (סעיף ג') דופן הקבר מפסיק . בת' ח"צ כתב דהש"ע לא דקדק כלשונו אבל גם בין קבר

ביאור הגר"א

שסב [א] בארון . גמרא (שם) א"ל שבור מלכא כו' דליעביד כי' : [ב] (ליקוט) ואם נתנו בארון . כמ"ש בירושלמי (פ"א דמ"ק ופ"ו דסנהדרין) בראשונה היו קוברין במהמורות כו' ומשימים בארון והביאו הרא"ש ובטוש"ע סי' שס"ג ס"ד (ע"כ) : [ג] ומ"מ כו' . ירושלמי פ' בתרא דכלאים (ופי"ב דכתובות) והביאו הטור : (ליקוט) ומ"מ יפה כו' . ירושלמי (שם) בצוואתו של רבי תהא ארוני נקובה ופי' הרמב"ן שיפלוהו כף התחתון שבארון וישכיבוהו על הארץ שקבורות קרקע מצוה ול"ת משום חביבותא דא"י אלא אפי' בח"ל משום שנאמר ואל עפר תשוב עכ"ל (ע"כ) : [ד] נותנין כו' . ירושלמי (שם) יהבתי על כו' והביאו תה"א והטור ובסוף נזיר ירושלמי איזהו מושכב כדרכו רגליו מושפשות וידיו על לבו והביאו ב"י ועבה"ג : (ליקוט) נותנין כו' . עבה"ג וה"ה בצרו כמ"ש בירושלמי (שם) בר' ירמיה שצוה כן ועב"י בשם תה"א וכן בנס' רנזיר (ס"ה א') מושכב כו' (ע"כ) : [ה] (ליקוט) אין כו' אבל כו' . א"ר פ"ג (ע"כ) : (ליקוט) אין כו' . כמ"ש בב"ב ק' ב' המוכר כו' ושם ק"א ב' הא קנגעי כו' ובמתני' שם רשב"ג אומר הכל כו' ת"ש אא"כ כו' ופסק כרשב"ג : [ו] אין נותנין כו' . תה"א בשם א"ר אין נותנין כמתים : [ז] ואם יש כו' . כמ"ש בב"ב שם כמעסיק : [ח] ו' טפחים . טור . אבל בתה"א כתב לחבירו ששה טפחים שלשה לתפוסת זה ושלשה לתפוסת זה כו' ועיין רשב"ם בב"ב ק' ב' ד"ה [ט] אבל קוברין כו' . עפמ"ה דברכות : (ליקוט) אבל קוברין כו' . ממ"ש ברמ"נ (דמ"ק י"ז א') עיילוה למערתא דרבנן כו' דעבד כו' אלשאי כו' ועש"ך (ע"כ) :
שסג [א] (ליקוט) אין מפנין כו' . א"ר פ"ג (ע"כ) : [ב] וכן כדי כו' . נ"כ מטעם הנ"ל דניחא ליה : (ליקוט) וכן כדי כו' . שכל משום כפרה מותר כמ"ש בירושלמי ברשונה

חידושי רע"ק

(סימן שס"ב ש"ע ס"א) **יפה** לקברו בקרקע. אין מניחים לעובד כוכבים לראות המת בקבר. ספר חסידים (סי' תקל"ג) : (סעיף ג') **דופן** הקבר מפסיק. רוחב ו' טפחים ועי' ברשב"ם (פכ"א סהל' סבירה) משמע דפסק כת"ק ולא כרשב"ג ואין חילוק בין סלע קשה לעפר תיחוח וכן הרע"ב כתב שם דאין הלכה כרשב"ג ואולם מלישנא דהרמב"ן והרשב"א בתה"א שהביא הב"י כאן משמע דכתב הלכך מרחיקים בכדי שיעמדו כוכי' וכו' משמע דפסק כרשב"ג דהכל לפי הסלע : (שם ס"ד) **עפר** וי"ש מותר . ובב"י כתב וצ"ע שבת"ה כתב על ברייתא זו ורוקא בנעצים אבל בב' קברות זו למעלה מזו וקרקעיתו של עליון מפסיק ביניהם ג' טפחים מותר עכ"ל וכס"ח כתב לחלק דבדופן מפסיק בין זה לזה צריך ו"ש אבל בזה למעלה מזה סגי בג' טפחים יכתב עוד שם דאם אין מקום פנוי יוציאו העצמות ויעמיקו להפיר כדי שישאר אחר שנקבר המת ג' טפחים למעלה מקבר התחתון :
(סימן שס"ג ש"ע ס"א) **אפילו** ממכובד לבזוי מותר . ע' מג"א (סי' תקכ"ו סקי"ח) :
משום

פתחי תשובה

שסב (א) ולא קברו בקרקע עובר כו' . [illegible]
[illegible]
בכתשו' ח"ל שאלה קמ"ם) : (ג) אין קוברים . עי' בתשו' שבות יעקב חלק ב' סי' נ"ם שכתב על דבר הרחקת המתים אף שהדין פשוט ומבואר בטור שישעור הרחקת מתים בין זה לזה הוא ששה טפחים מ"מ סוף חוי מה עמא דבר שקוברין זה אצל זה ונגע"ז אף שהוא שלא ע"פ הדין נ"ל דנתפשט המנהג לפי שלא לנו ניתן הארץ רחבת ידים לפנינו וכמה השתדלות צריכין בכל המקומות ליתן לנו קנת מקום ודי לעמוד בשלנו במקום מצומצם ודיינו אלו לא נאמרו אלא במקום שהארץ רחבת ידים לפניהו וכה"ג כתב הט"ז סי' שס"ד סק"ב בדין מת מצוה מ"מ מקום שנתיישב בקרוב ואפשר להרחיק יש להרחיק ע"ש : (ד) אין קוברין רשע . [עי' בתשו' ח"ם סי' של"ג במי שנהרג ע"י רוצח אם לקברו בקברי אבותיו או ליחד לו מקום שם קבר בפ"ע כי שמעו אומרים דין ד' מיתות לא בטלו והמחויב מיתת ב"ד אין קוברים אותו בקברי אבותיו . והשיב שדברי הגי אינשי אין בהם ממש וגם ראיה ברורה מש"ם סנהדרין מ"ח ע"ה וכתב ובכל זאת אילו לא שאלו את פי שיתי מניח להם מנהגם אבל השתא דאתי לקדמאי מאתי לא אנא מורא כואת אלא יקברוהו בקברות אבותיו לפי כבודו הראוי לו ע"ש] :
שסג (א) אין מפנין . עכה"ש על הרב מהרי"ט ז"ל ומ"ש בשם ח"נ סי' נ"ן מי שנקבר בקרקעות עובד כוכבים יכולין להוציאו משם לקברו בקבורת ישראל . עי' בתשובת תפארת צבי חי"ד סי' נ"ט וסי' סמ"ך שפסק גם כן הכי וכתב עוד דפשוט שאין למנוע לאלו הרוצים להקבר בקבר חדש עכור שימשך עי"ז בזיון להמתים הקבורים בבה"ק ישן דמה להם

באר היטב

שסב (א) ממש . כלומר אע"פ שהארון קבור בקרקע מ"מ לא יהא הארון סתום מכל צד אלא יקבר המת בקרקע ממש ובלבוש ובפרישה המהו על מה שנוהגין עכשיו לעשות לכהנים ארונות שלמים דהיינו שעושים למטה דף שהמת שוכב עליו ואומרים דעושים כן משום חשיבות הכהנים . דאדרבה הרי טוב יותר לשכב על העפר . ולפי מ"ש הדרישה דבזמנינו שנותנים חרסים על פיו ועיניו הוי במקום עפר ניחא . א"נ דאי אפשר לארונות שעושים עכשיו שלא יהיו נקובים בצדדים ובנקב סגי כמ"ש הטור והפוסקים עכ"ל הש"ך (ועי"ל לפי מנהגינו שמניחין כים עפר תחת ראשו הוי כקבור בעפר אע"פ שהכים מפסיק כיון שהוא משתן דק כנהוג אין זה הפסק ולאותן שנותנין מעפר א"י על פניו של מת ניחא טפי) : (ב) למעלה . וכ' הלבוש ונוהגין לכסות הארון בדף ושלא להטיל שום עפר על גופו מפני שבזיון הוא לו : (ג) הכלל . כ' הש"ך נראה דדוקא אקטן קאי אבל בן גדול אף שמותר עם אביו וכן בת גדולה עם אמה מ"מ אסור לקברם עמהם (ומ"ש עם בן בנה הקטן ה"ה דמותר עם בת בנה או בתה אלא במאי דסיים פתח וחדא מנייהו נקט) פרישה : (ד) שיפנה . וכ' הב"ח דאפילו אם א"א לקבור במקום אחר ולכן צריך למחות בקהלות שהקוברים עושים כן שלא ישימו וע"ז אלא בדאיכא בבירור הפסקת ו' טפחים מיהו אם א"א לקברו בענין אחר ודאי שרי וכ"מ מתשו' רב האי גאון שהביאו הטור ופשוט הוא עכ"ל הש"ך (עיין בתשו' ח"צ שאלה קמ"ם) : (ה) וכשר . והט"ז גורס וכ"ש וכ' שכן הוא בס' ת"ה :
שסג (א) מפנין . הטעם שהבלבול קשה למתים מפני שמתיראים מיום הדין וזכר

לקבר צריך ששה טפחים כמו בסעיף ד' וכש"ב כעפר רך ותיחוח גם רשב"ג מודה ועי' בטור ובב"י סי' שס"ג:(ס"ה) **אין** קוברין.מלבד שהלשון מורה דרק לכתחלה הוא נ"ל ראיה דאם איתא ד[illegible]קבר לוקחי' אותו מקבר זה הו"ל להזכיר דאם נתעכל הבשר אין חוששים עוד כדאיתא במתני' בסנהדרין דף מ"ז סע"א : (שם) **אצל** צדיק. והדתי שהלומדים אצל מיסיאנערם ירחיקו לקברו יותר משמונה אמות מקבר ישראל **כשר** עפ"י מש"כ בכא"ה כאן סוף חסי' בסנורה להרחיק כן שלא ינעו התפוסות (שהוא ד' אמות) זה בזה : (סימן שס"ג) **איסור** פנוי המת . עי' ת' חתם סופר לגיסי הגאון ז"ל סי' של"ד וסי' שנ"ג ועי' ת' נ"ב חיו"ד סי' פ"ט

יד אברהם

ראיתי שגם הרדב"ז בסימן ש"א ה"ר הללו ובס' החיים הל' יו"ס כ' ג"כ כס' כינת אדם וגם מינוי' אשתמיט מ"ש: (סי' שס"ב ש"ע סעיף ג') **אין** קוברין ב' מתים זה בצד זה אא"כ היה דופן הקבר מפסיק ביניהם . סיינו

(ב) כדי לקברו ג (ג) בארץ ישראל מותר [ג] ואם נתנוהו שם על מנת לפנותו מותר בכל ענין ג ואם אינו משתמר בזה הקבר שיש לחוש שמא יוציאוהו עובדי כוכבים או שיבנסו בו מים (ג) או שהוא קבר הנמצא מצוה לפנותו (יש נוהגין לתת מעפר א"י בקבר) (א"ז) (ויש למנהג זה על מה שיסמוכו) (מדרש תנחומא פ' ויחי):

ב (ד) ד ד אין מוליכין מת מעיר שיש בה קברות לעיר (אחרת) אלא אם כן מחוצה לארץ לארץ:

הגה [ד] או שמוליכין אותו למקום קברות אבותיו (כן משמע בא"ז) ואם נוה להוליכו ממקום למקום או שצוה לקברו בביתו ולא בבית הקברות שומעין לו (ג"ז שם) (ה) ומותר ליתן סיד עליו (ג) כדי לעכל (ג) הבשר מהר ולהוליכו למקום אשר צוה (רשב"א סימן שס"ט):

ג [ה] ה אין מלקטין עצמות לא מתוך הארון ולא מתוך הקבר לצד זת לקבור שם מת אחר או לצורך המקום:

ד י מקום שנוהגין לקבור (ד) במהמורות (פי' בשוחות עמוקות מן במהמורות בל יקומו) בלא ארון עד שיתעכל הבשר ואחר כך מלקטין העצמות וקוברין אותן בארון מותר:

ה (ו) ה י ארון שפינוהו אסור בהנאה אם הוא של אבן ושל חרס ישבר ושל עץ ישרף:

ו [ו] ח המוצא נסרים בבית הקברות (ה) ו לא יזיזם ממקומם:

ז [ז] ט אסור (ז) לפתוח (ח) הקבר אחר שנסתם הגולל אפילו אם עוררים היורשים לפתחו כדי לבדוק (ו) אם הביא שתי שערות:

שסד איסור הנאה של קבר והאבן והבנין. ובו ז' סעיפים:

א א א קבר של בנין אסור בהנאה אבל קרקע עולם של קבר אינו נאסר:

הגה [א] וי"א (א) דהקרקע שלקחו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו ב דהוי תלוש ולבסוף חברו אסור בהנאה (°) (טור בשם הר"ר ישעיה) ג ויש אוסרים עוד (ב) לישב על האבן שנותנין על הקבר למצבה (גם זו בשמו וכ"כ הגהות אשיר"י בשם אור זרוע פ' אלו מגלחין) (א) [ב] ויש (א) חולקים

שפתי כהן

לקברו אצל אבותיו מפני שזהו כבודו וכתב הבית יוסף וד"מ משום האי כבוד מפנין ולא משום כבוד אחר: ג בארץ ישראל מותר. שהוא כפרתו שעפר א"י מכפרת דכתיב וכפר אדמתו עמו: ד אין מוליכין כו'. משום כבוד המתים הקבורים באותה העיר שמבזה אותם שלא לנוח אצלם את זה. ה ארון שפינוהו אסור בהנאה. שכל מה שנקבר עם המת אסור בהנאה כדלעיל ר"ס שמ"ט: ו לא יזיזם ממקומם. דחיישינן שמא מארון שפינוהו הם:

שסד א קבר של בנין כו'. דילפינן מדכתיב וישלך את עפרה אל קבר בני העם מקיש קבר לעבודת כוכבי' מה עבודת כוכבי' אינו נאסר במחובר כדלעיל סי' קמ"ה אף קבר אין נאסר במחובר אבל קבר של בנין הוי תלוש ולבסוף חברו דאסור כמו שכתבו לעבודת כוכבים כדלעיל סימן קמ"ה סעיף ג': ב דהוי תלוש ולבסוף חברו אסור בהנאה. ואיזה הוא קרקע עולם כגון החופר כוך בסלע שהוא קרקע עולם שלא נתלש. טור וכ"ש לדידי הקבר ותחתיתו שאין נאסר אלא דאשמועינן בכוך דאפי' העפר שעל גביו אינו נאסר משום דקרקע עולם הוא וכ"כ בפרישה: ג ויש אוסרים עוד כו'.

טורי זהב

פי' למקום שהוא שלו ששם שוכבים בני משפחתו: (ג) כדי לעכל הבשר. שנאמר בשרו עליו יכאב כל זמן שבשרו עליו יכאב אינו נוח מן הדין: (ד) במהמורות. פי' גומא מלשון במהמורות בל יקומו: (ה) לא יזיזם ממקומם. דשמא מן ארון הם וכתוב בפרישה ה"ה חרסים: (ו) אם הביא שתי שערות. פי' אם היה גדול ונפקא מינה לענין מכירתו שמכר אם הוא מכר:

שסד (א) ויש חולקין ומתירין. דס"ל דלא אסרו בגמרא אלא קבר של בנין לחוד וכו' רש"ל שהעולם נהגו איסור לישב על הקבר

באר הגולה

ג הגהות אשיר"י בשם א"ז בפ"ג דמ"ק:ד שם: ה ברייתא הביאו הטור וסת"ה: ו טור מדברי הרמב"ן בסת"ה ולמד כן מהירושלמי וברייתא דלעיל: ברייתא באבל רבתי פרק י"ג: ח דחיישינן שמא הוא ארון שפינוהו: ט רבינו ירוחם בשם אבל רבתי (הביאם הרא"ש במ"ק):

א מסקנת הגמרא סנהדרין דף מ"ז ע"ב גבי עובדא דקבורא דרב: (°) ולפי זה אסור

בית הלל

מהרי"ל סי' קנ"ו ולא נ"ל אלא לא יבקר חולה ולא ינחם אבל שהוא שונאו שלא יחשוב ששמח מאידו ואינו אלא צער כנ"ל זה אינו דאין ראיה מזה משום מאחר דלא נעשו אוהבים בחייהם א"כ בוודאי במותם אינהם יחד מנוחה אבל בחיים יכול ליהנות מחמת זה שהוא הולך אצלו לבקר חולי או לנחם אבל אוי בזה יעשו אוהבים. וכן נוהגין עכשיו בדור הזה שהולך לבקר חולה ולנחם אבל ומחמת זה נעשה שלום ביניהם וק"ל:

(סי' שס"ג ש"ע ס"ז) אסור לפתוח הקבר אחר שנסתם הגולל אפילו אם עוררים היורשים לפתחו כדי לבדוק אם הביא שתי שערות. כ"כ הב"י בשם ר"י ז"ל וכתב עוד אסור להזיז המת ממקומו ולפתוח קברו אחר שנסתם הגולל אפילו אם עוררים היורשים לראות אם הביא שתי שערות אין פותחין לבדקו באבל רבתי עכ"ל הב"י וקשה דמוכח מכאדוקא אחר שנסתם הגולל הוא אסור אבל קודם

חדושי רע"ק

(ש"ך סק"ד) משום כבוד המתים. בתשו' וכרון יוסף (חח"ם סי' ט') רחה זה הטעם רא"כ אמאי בצוה שומעין לו אלא דהטעם משום צער ובזיון המת לטלטלו מרחוק ואולי בינתיים יסריח ע"ש ועי' תשו' כנ"י (סי' מ"ג): (ש"ע ס"ז) אסור לפתוח. עי' מ"ש לעיל (סס"י שנ"ג):

(סימן שס"ד סעיף א' בהגה"ה) ויש חולקים ומתירים. עי' תשו' יד אלי' (סי' צ"ר):

ביאור הגר"א

היו קוברין בטהמורות כו' וכמ"ש בס"ר (ע"כ): [ג] ואם נתנוהו כו'. ע"ל סי' שס"ר ס"א: [ד] (ליקוט) או שמוליכין כו'. כמ"ש במכות י"א ב' תנא כו' ועיין רש"י שם ר"ה תנא כו' אחר ומן ר"ל דאף לפנות מותר. וכמ"ש בס"א שערב כו' (ע"כ): [ה] (ליקוט) אין מלקטין כו'. תה"א בשם א"ד וססיים שם מקום שנהגו לעשות כן עושין מקום שנהגו שלא לעשות כן אין עושין וע"ז נאמר אל תסג גבול עולם ופי' שם דמ"ש מקום שנהגו כו' היינו במ"ש בירושלמי לאחר עיכול הבשר וז"ש בס"ד מקום כו' (ע"כ): [ו] (ליקוט) המוצא כו'. א"ד סוף פ"ג: [ז] אסור כו'. שם פ"ר הלכה י"ב מעשה כו' נמ' פ"ט דב"ב (קנ"ד קנ"ה) (ע"כ):

שסד [א] וי"א דהקרקע כו' וי"א כו'. הג"א בפ"ג דמ"ק בסי' קכ"ו: [ב] ויש חולקים כו'. ממ"ש כנמ' דסנהדרין בקבר בנין משמע דוקא כה"ג ואינו מוכרח

פתחי תשובה

בזה מ"מ אין ר נוגם להתבזות ולהקבר במקום זה ואינו מחוייב לסבול אף בזיון מועט בשביל אבירו ע"ש. ועי' בתשו' נו"ב חי"ד סי' פ"ט בשם הגאון מהר"ם פישלס ז"ל ע"ד קהל שקנו קרקע לקברות לא לצמיתות רק למאה וחמשים שנה ואח"כ תחזור הקרקע לבעלים לחרישה או לבנין ועתה קמו בניהם ורוצים לקנות קרקע אחרת שתהא לקנין עולם אם מותר להם לפנות הנקברים שם ולקברם בקרקע זו שיהיה להם מנוחה לעולם והורה לאסור משלשה טעמים וכתב דלא דמי לההיא דתשובת מ"נ דהתם הוי כבודו טפי שלא יהא נקבר עובד כוכבים אצל ישראל [illegible]

באר היטב

וזכל לדבר ישנתי אז ינוח לי ובשמואל הוא אומר למה הרגזתני להעלות וגו'. מ"ז וש"ך: (ג) בא"י. שהוא כפרתו שעפר א"י מכפרת דכתיב וכפר אדמתו עמו. ש"ך: (ג) הבשר. שנאמר בשרו עליו יכאב כל זמן שבשרו עליו אינו נוח מן הדין. ט"ז (ועיין ש"י ח"ב סי' ל"ז):

שסד (א) חולקים. כתב מהרש"ל שהעולם נוהגים איסור לישב על הקבר [illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

עד כאן . וכתב בהגהת אשר"י דכל מה שנעשה לצורך המת ולכבוד המת אסור בהנאה ומתוך כך אסור למכור מצבה שנשברה ולפי דבריו אסור להשען על המצבה וא"כ אסור לדרוך גבי הקברים משום דאסור בהנאה עכ"ל.ובפרק(הספינה)[המוכר פירות](דקכ"א)פי' רשב"ם דנושאי המטה שדורסין ע"ג המערות המוקפות מכל צד כשמביאין את המטה לתוך דבשביל הילוך לפי שעה לא קפיד ר"ם עכ"ל משמע דאין איסור כשדורסין ע"ג הקברים לפי (דהכי) [שעה] בהילוך למקום שרוצים לילך שם.: (ב) אא"ב מצא ראשו ורובו.פי' וכ"ש אם נמצא כולו שלם . וכ' רש"ל הא דאין נוהגין האידנא בדיני מת מצוה האלו לפי שאין הארץ שלנו ואין לנו רשות בכל מקום ואף אם נקבר אותו לשם יש לחוש שהעובדי כוכבים יחזרו ויוציאו אותו כדי לפשוט בגדיו מעליו או משום זלזול ע"כ מוליכים אותו לבה"ק מיוחד כ"ל עכ"ל : (ג) וכן עושין ליולדת כו' . בתשו' מהרי"ל סימן ס"ה כתוב וז"ל על אשה שנפלה

(ג) ומתירין (טור בשם הרא"ש) הכלים שחופרין וקוברים בהם מותרים בהנאה ואין להשתמש בהן אלא מדעת הגבאי כמו בשאר צדקה (תשובת הרשב"א סימן נ"ז) : ג והא דקבר של בנין אסור לעולם דוקא שבנאו לשם מת ונתנו בו [ג] אפי' ג על דעת לפנותו ד ואפילו לא נתן בו אלא נפל אבל אם בנאו לשמו ולא נתנו בו מותר וכן אם נתנו בו אדעתא לפנותו ולא הזמינו מתחלה מותר לאחר שפינהו ה אבל אם נתנו בו על דעת להיות בו עולמית אסור אפי' לאחר שפינהו אפי' לא בנאו לשמו ו ואם לא בנאו לשמו ונתנוהו בתוכו והוסיף בו דימוס (פירוש נדבך והוא שורה בנין החומה) לשמו כולו אסור אפילו לאחר שפינהו ואפילו שקברו שם על דעת לפנותו ז ואם מכיר הדימוס שהוסיף לשמו מסירו והוא לבדו אסור ושאר הקבר מותר :

ב (ד) ח קבר הנמצא ד מותר (ג) לפנותו פינהו מקומו טהור ה ומותר (ג) בהנאה ו קבר הידוע אסור לפנותו פינהו. ז מקומו טמא (ד) ואסור בהנאה ח (ה) ט והרמב"ם גורס קבר הנמצא מותר לפנותו ט פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה :

ג י מת מצוה שמצאו אדם בשדה וקברו שם [ד] אפילו שלא מדעת בעל השדה אסור לפנותו שמת מצוה קונה מקומו יא וכל המוצאו צריך לקברו (ו) במקום שמצאו יב ואם מצאו על המצר שצריך לפנותו משם מפני הרבים שלא יאהילו עליו אם מצאו בין שדה בור (פי' שאינה חרושה וזרועה) לשדה ניר (פירוש ניר נחרש ולא נזרע) מפנהו לשדה בור בין שדה ניר לשדה זרע מפנהו לשדה ניר [ה] יג בין שדה זרע לשדה אילן מפנהו לשדה זרע בין שדה אילן לשדה כרם מפנהו לשדה אילן ואם שתיהן שוות מפנהו לקרוב שבהם ואם שתיהן שוות בקירוב מפנה לאיזהו מהם שירצה [ו] יד בד"א במצאו חוץ לתחום אבל אם מצאו בתוך התחום מביאו לבית הקברות טו ואינו נקרא מת מצוה (ב) אא"כ מצא ראשו ורובו:

ד טז אם מצאו ישראל הרוג יקברוהו כמו שמצאוהו בלא תכריכין ולא יחלצו בו אפילו מנעליו :

הגה (ג) וכן עושין (ה) ליולדת שמתה יא או למי (ז) (ו) שנפל ומת (מהרי"ל סימן ס"ה) וי"א שמלבישין אותם למעלה מבגדיהם תכריכין (הגהמי"י בשם

וכתב בהגהת אשר"י דאסור למכור מצבה שנשברה ואסור להשען על המצבה ואסור לדרוך ע"ג הקברים דאסור בהנאה וכתב הב"ח שכן נוהגין איסור : ד מותר לפנותו . ולא חיישי' שמא מת מצוה הוא דמת מצוה קלא אית ליה : ה ומותר בהנאה . שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ומיירי בקבר של בנין דאלו במחובר בלאו הכי אין מחובר נאסר וכ"כ כ"י: ו קבר הידוע. שנקבר שם מדעת בעל השדה : ז מקומו טמא ואסור בהנאה . גזירה דרבנן היא שגזרו טומאה עולמית כדי שלא יפנוהו: ח והרמב"ם גורס קבר כו'. וה"פ קבר הנמצא דהיינו שלא היינו יודעים שהיה שם קבר מותר לפנותו דכיון שלא היה ידוע מסתמא נקבר שם שלא ברשות בעל השדה:ט פינהו מקומו טמא.כלומר השדה שסביבותיו היכא דאיכא למיחש לקברים . קבר הידוע שאין שם אלא הוא לבדו (ועבר) [ונקבר] שם שלא מדעת בעל השדה מותר לפנותו ומקומו טהור ומותר בהנאה כיון שידוע שאין שם קברים אחרים . ב"י: י וכל המוצאו צריך לקברו במקום שמצאו . וא"צ להוליכו לקברות וכתב מהרש"ל ומה שהאידנא אין נזהרים בזה הוא לפי שאין הארץ שלנו ואין לנו רשות לקבור בכל מקום ואף אם נקבר אותו לשם יש לחוש שהעובדי כוכבים יחזרו ויוציאו אותו כדי לפשוט בגדיו מעליו [או] משום זלזול ע"כ מוליכין אותו לבה"ק מיוחד עד כאן והביאוהו האחרונים: יא או למי שנפל ומת. במהרי"ל כתוב דאם דם יצא ממנו או אין לטהר אותו כי הדם יסתלק ממנו

באר הגולה

לדרוך ע"ג הקברות הגהת אשר"י : ב אוקימתא דגמרא שם[מ"ה-ע"א]: ג כפי' הרמב"ן בהא דמשני אע"ג דפנייה : ד ברייתא שם : ה כפירוש הרמב"ן דהיינו אמנויה וגר ביה : ו ברייתא שם דף מ"ח ע"ב : ז מימרא דרבה וכו' שם : ח ברייתא שם דף מ"ז ע"ב ובפירוש רש"י שם : ט בהלכות טומאת מת פ"ח וכפי' הב"י ושם בכ"מ : י ברייתות ב"ק דף פ"א ע"א וע"ב : יא שם : יב ברייתא שם ודמפרש לה רב ביבי : יג ברייתא באבל רבתי : יד ירושלמי פרק כהן גדול ונזיר דף ל"ו : טו ברייתא באבל רבתי וכת"ק וכן משמע שם בירושלמי בפרק הנוזל : טז הגהות מיימוני בשם הלכות

בית הילל

בגמרא דמגילה בפרק בני העיר דקכ"ט ז"ל בית הקברות אין נוהגין בו קלות ראש אין מרעין בהם בהמות ואין מוליכין בהם אמת המים וכו' א"כ משמע בהדיא דאסור ליהנות מבית הקברות והנה קושיא זו כבר הרגיש בה המרדכי בסוף מ"ק דף פ' ע"א ותירץ כאן איירי דמותר ליקח מעפר הקבר לרפואה וכדאמרי' בפרק נגמר הדין והוא מקור דין מביא ב"י בתחלת סימן זה וז"ל קבר אסור בהנאה ודוקא קבר של בנין וכו' פרק נגמר הדין דף מ"ו קברים דרך הוה שקלים מיניה עפרא לאסותא בת יומא אתו אמרו ליה לשמואל א"ל יאות אינון עבדין קרקע עולם היא וקרקע אינה נאסרת וכו' ע"ש אבל שלא לרפואה אסור ליהנות ומביאו ב"י בשם מ"ח וכן פסק מור"ם בהג"ה בסימן שמ"ח ס"ח וז"ל וכן אין ליקח מקרקע עולם של קבר הע"ב דמותר בהנאה וכל זה אינו אלא משום כבוד מתים ולכן אם צריך אותן לרפואה שרי עכ"ל ועי' סי' שס"ח ס"ס וק"ל: (סעיף ד' בהג"ה) וכן עושין ליולדת שמתה וכו' . והנה עכשיו נוהגין אם היולדת היא עשירה ויש לה בגדים

שיורי ברכה

(סימן שס"ד שו"ע סעיף ד') אם מצאו ישראל הרוג יקברוהו כמו שמצאוהו כו' . הרוג ישראל שנמצא עם הכוג,

גליון מהרש"א

שלא נאמר אלא כיון דנותנין לישב עליו הוה כאלו התנה ולפ"ז לפי עדות הב"ח בש"ך דעכשיו נוהגים לאיסור י"ל נפל מעמי' דהרשב"א . ואינו מוכרח ע"ש ובסי' תקל"ד כ' הרשב"א דלהעמיד המצבת למת אחר ודאי שרי דנ"ב בקבר שפינה מותר לקבור זולת אביו משום כבוד אביו ועי' ת' מהרמ"ע מפאנו סס"י מ"ד דאם המצבות שפנו לא משתמרים כראוי מותר למכרם לפוסלי אבנים ע"י טובי העיר ובלבד שיבטלו פתוחי האותיות ויעקרו שם הבעלים מהם והדמים יפלו לצרכי צבור . ועי' ת' יד אליה סי' צ"ד ות' דבר שמואל אבוהב סי' שמ"ב דהתיר רק (לעשותם מצבת למתים אחרי' לגרר האותיות ולחקוק אחרים במקומם) לחלקם עפ"י גורל בין יחידי הקהל כיון דגם לדעת ר' ישעי' בסוד דאסור לקבור מת אחר בקבר האסור בהנא' ס"ם גם לדידי' אינו רק איסור דרבנן,כדאיתא בב"ח גם לא אסור מטעם שירויות לקנות מצבה אחרת דהוי אברותי ארי ועמ"ש בזה בתשובה בעוברא שהיה בק"ק גרידיץ בארון שהוליכו בו מת: (ס"ע בס"א) אבל אם נתנו בו . עי' סי' שמ"ש ס"א : (ש"ך ס"ק ג') ואסור לדרוך ע"ג הקברים . ואם כסו עליו עפר של היתר עד שאפשר שיבטל עפר האסור ברוב היתר עי' ת' אבא מארי הג' וצוקל"ל ח"א סי' מ"ה : (שם סק"ט) שלא מדעת . יש לחגיה ועבד שם מדעת בעל השדה

ביאור הגר"א

וגם על הסיפא חולק שאינו נחשב לקבר אלא לציון . טור : [ג] אפילו ע"ד לפנותו . עבה"ג דאל"כ אסור לפנותו כמש"ל סי' שס"ג ס"א : [ד] אפילו שלא מדעת כו' . סנהדרין מ"ז ב' וש"ם : [ה] (ליקוט) בין שדה כו' . א"ר פ"ד הלכה ל"ג (וכ"ה בירושלמי פ"ז דנזיר אלא דשם איתא מ"ד בין שדה אילן לשדה כרם מפנהו לשדה כרם וכ"פ הרמב"ם ובספר האשכול) (ע"ב) : [ו] (ליקוט) בד"א כו' ואינו כו' . ירושלמי שם תוספתא מ"ב ה"ו מטפל בו וקוברו במקומו אימתי בזמן שמצא חוץ לתחום אבל

חידושי רע"ק

(ס"ע ס"ג) אפי' ע"ד לפנותו. והר"ן בחי' סנהדרין כ' דבע"ד לפנותו אפי' בנאו לשם מת מותר אלא דמיירי דבתחלה הזמינו שיהא למת ולא הניח בו המת לשעתו ולאח"ז בלא הסכמה אחרת הניח בו המת בזה אם ההזמנה שמקודם היה ע"י מעשה בנין נאסר בהנחת המת סתם שלאח"כ אע"ג דפניי' להמת אבל אם ההזמנה הוא רק בדיבור לא נאסר כיון דההזמנה היה שלא בשעת הנחת המת אבל אם כשהניח המת הזמינו שיהיה מיוחד לכך או שחשב כך בלבו נאסר בלא מעשה ע"ש : (סעיף ד' בהג"ה) או למי שנפל . עי' בס'

באר היטב

משום דאסור בהנאה ומטעם זה אסור לדרוך על הקברים . אך נושאי המטה שדורסין לפי שעה בהילוכן עם המטה משמע דאין איסור כשדורסין על הקברים . עכ"ל הט"ז: (ב) לפנותו . ולא חיישינן שמא מת מצוה הוא דמ"מ קלא אית ליה. ש"ך (והוא מפרק נגמר הדין) : (ג) בהנאה . שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ומיירי בקבר של בנין דאלו במחובר בלא"ה אין מחובר נאסר וכ"כ ב"י וקבר הידוע היינו שנקבר שם מדעת בעל השדה . ש"ך : (ד) ואסור . דרבנן גזרו עליו טומאה עולמית כדי שלא יפנוהו : (ה) והרמב"ם . כ' הש"ך דהכי פירושו קבר הנמצא דהיינו שלא היינו יודעים שהיה שם קבר מותר לפנותו דמסתמא נקבר שם שלא מדעת בעל השדה כיון שלא היה ידוע פנוהו מקומו טמא וכו' כלומר השדה שסביבותיו היכא דאיכא למיחש לקברים וקבר הידוע שאין שם אלא הוא לבדו אסור לפנותו פנוהו מקומו טהור וכו' כיון שידוע שאין שם קברים אחרים. ב"י עכ"ל : (ו) במקום שמצאו . וא"צ להוליכו לקברות וכתב מהרש"ל ומה שהאידנא אין נזהרים בזה הוא לפי שאין הארץ שלנו ואין לנו רשות לקבור בכל מקום ואףאם נקבר אותו לשם יש לחוש שהעובדי כוכבים יוציאו אותו כדי לפשוט בגדיו מעליו או משום זלזול ע"כ מוליכין אותו לבה"ק מיוחד עכ"ל : (ז) שנפל . במהרי"ל

פתחי תשובה

למת וכ"מ דלילך ע"ג הקבר משום הנאה ליכא דהא אי לא הוי הכא כלל קבר היה יותר טוב לילך על הארץ ואינו אסור רק משום כבוד המת ע"כ משום מצוה מותר לילך אבל לישב ע"ג הקבר דבזה יש הנאה דאילו לא היה קבר לא היה ראוי לישב עליו אסור משום הנאה ובזה לא מהני שום מצוה ע"ש : (ג) ומתירין . עי' בתשובת הרדב"ז ח"ב סי' תשמ"א שכתב דאין נוהגים בזה להתמיד שגם המצבה היא בכלל איסור הנאה ע"ש . וכתב בספר בר"י מעשה באלמנה שציוותה להניח אבן על קבר בעלה ואחר ימים הלכה על קבר בעלה וראתה שהאבן היא קטנה ורצתה להחליפה באחרת יפה הימנו ולהוסיף מעות למוכר האבנים לכבוד בעלה נשאל מורי ז"ל אי שרי לעשות כן כיון שהיא אינה נהנית כלל מהאבן הזאת והדרבה היא מוסיפה מעות לכבוד בעלה או דילמא כיון שאין נותנין לה האבן אחר בסך מעות שהיא מוסיפה אלא ע"י האבן הזאת שנותנת למוכר שימכור למת אחר הרי היא נהנית באבן זו שנאסרה בהנאה וגם המוכר אותה אח"כ משתכר באיסורי הנאה והאריך מורי ז"ל בתשובה כ"י והעלה דאסורה למכור או להחליף בשום אופן דבכל גווני הנאה מקרי והרב מהר"י נבון בספרו קרית מלך רב ח"ב סי' כ"ז נידד לסתור בדין זה להלכה ולא למעשה ע"ש [ועי' בתשו' חסם סופר סי' של"ה אודות חומת בה"ק שנהרסה ובנו אחרת טובה הימנה פתחים אם מותרים זקי"ם לבנות מהאבנים הישנים בית שער לכניסת בית החולאים לפי מה שנוהגים להתמיד במצבת הקברים . והעלה דפשוט להתיר מכמה טעמים ויכולים הגבאים שהם כמו זקי"ם לשנותה ולבנות האבנים והלבנים לבנין אחר שצריך לכבוד ע"ש] : (ד) קבר הנמצא . עי' בתשו' חות יאיר בתשובת הגאון מהר"ד אופנהיים במעשה בעיר אחת שנפל בהכ"נ שלהם ורצו לבנות מחדש וחפרו בעומק כמו קומת איש לבנות היסודות ונמצא בקרן מערבית דרומית עצמות מתים מחוץ לחפירת היסוד והשליכו באומנים להם סמת ואחרים ובצד מזרחית רחוק ה' אמות חפרו שם ונמצא ב' קברים

וא' רחוק מחבירו ו' אמות ובכותל מזרחית נמצא קבר א' ראשו של מת מונח תוך ב"ה ורגליו לחוץ ובכותל צפונית רחוק כמו ו' אמות מקבר שנמצא בכותל מזרחית נמצא בחפירת היסוד ג' קברים והיו סמוכים זה לזה באורך כמו שתי אמות וכמו רוחב אדם ולא נמצא שום קרש ולא חרס ולא היה ניכר צורת קבר ויש עובד כוכבים זקן מסל"ת שעובדי כוכבים נקברו שמה בעת מלחמת השוודיי"ן והנה יש לספק בזה הרבה . א' די"ל דהוא שכונת קברות כיון שנמצא יותר מג' ואסור לפנות ואף דקי"ל במס' נזיר דס"ה וב"ב דף ק"ב דאם יש בין זה לזה מד' [א]אמות עד ח' ה"ז שכונת קברות וא"כ בנ"ד שרחוקים יותר מן ח' אמות באמה בת ו' טפחים וגם אותן קברות שבצד צפון אינם רחוקים ד' אמות אינו שכונת קברות אך י"ל דזה השיעור הוא לפי מנהגם לקבור במערות אבל כעת בכל ענין הוי שכונת קברות וא"כ אסור לפנותו ואם פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה . ועוד אף אם נאמר שאין זה שכונת קברות כי קברות עובדי כוכבים היא אי צריכה בדיקה בב"ה כדי להציל הכהנים מטומאה . ועד היכן יבדוק ועד כמה יעמיק ועד כמה יקפל בזה . והשאלה זו על מי רמיא על הכהנים לחוד או על כל בני הקהלה . והאריך מאד לבאר שיטת רש"י ושיטת הרמב"ם ושיטת תוס' בשם ר"י בזה והעלה דבנ"ד אין שכונת קברות כמבואר בנזיר ס"ה דאם נמצא שום שינוי בקבורה שיש ידים מוכיחות שהוא עובד כוכבים מספיקא לא מחזיקן בשכונת קברות ואם כן בנ"ד יש ג"כ ידים מוכיחות שהם עובדי כוכבים כי ישראל כולם נקברים בחדא מחתא ובסדר א' מונחים ודלכיסם זה לקבור שלא כסדר ועוד מאחר שלא נמצא שום חרס או קרש או צורת הקבר שהרי מנהג בי"י תורה ליתן חרסים ע"ג העינים ואת"ל שהיו ישראלים ונקברו בשעת הדחק במתים אשר לא כסדרן בעת מלחמה או דבר כ"ל הרי מפורש במס' שמחות דבשעת דבר ומלחמה אין חזקה לקברות . נמצא דפשיטא דמותר לפנות וגם מה שנמצאו בקבר א' הצפונית עצמות ממתים הרבה היה ג"כ הוכחה שהרי אין דרך יהודים לקבור בקבר א' מתים הרבה כדלעיל סי' שס"ב . ונוסף ע"ז שיש עובד כוכבים מסל"ת שהמה עובדי כוכבים ואיסור פינוי הוא רק מדרבנן מהמנינן לעובד כוכבים מסל"ת . וא"צ בדיקה סביב הקברים כי הכהנים מותרים לילך כדלקמן סי' שע"ב ואף הרא"ש שם מודה בנ"ד שהוא ספק דלמא אין כאן קבר ועצמות כלל . וגם התפיסה א"צ ליטול ולענין אם המקום מותר בהנאה פשיטא דמותר אף אם היו ודאי ישראלים דהא מסקינן בש"ס דדוקא בקבר בנין אבל במחובר אין בו איסור הנאה מכ"ש בנ"ד דקרוב לודאי שעובדי כוכבים המה ובפרטות שמותר לבנות בהכ"נ דמצות לאו ליהנות ניתנו אך כל זה לעיקר הדין אמנם כדי שלא יהא מקום קדוש ובית תפלה במקום חשש טומאה יש לחפור ולבדוק על כל פני הבהכ"נ לארכו ולרחבו בערך אמה וחצי כדרך שחופרין אחר קברות וכל העצמות שנמצאו יפנו ואם לא ימצאו שעפר תיחור והביב לב"ה מותרים להלוך בלא בדיקה כאשר נתבאר . אמנם כאשר שבמקום א' קברו עצמות המתים ובאותו מקום אסור לכהנים לילך דאף ודאי קברי עובדי כוכבים נכון ליזהר מכ"ש כאן שיש קצת ספק שמא ישראלים הם ע"כ יפנו עוד אותו המקום או יציינו על המקום ההוא . ולצורך החפירה צריך שיתנו כל הקהל אף הישראלים והלוים כדאיתא בח"מ סי' קס"ג ס"ג ובפרט בנ"ד שישראל מוזהר ג"כ על הטומאה ברגל וגם מצווים ישראלים לשמוע ברכת כהנים וכל שאינו שומע במזיד אינו בכלל ברכה א"כ בחדא מחתא כמה נשלם מקופת הקהל מה שהוציאו בב"ה ע"ש באריכות גדול . ועי' עוד בתשובת אבן השהם סי' יו"ד וי"א וי"ב באריכות : (ה) ליולדת שמתה . עי' בתשובת שמן רוקח ח"ב סי' י"ג שנשאל באשה מעוברת שמתה ולא אפשר בשום אופן להוציא ולדה אם יש לפתוח את בטנה ולהוציא את ולדה והשיב דבגוף המנהג שנהגו להרעיש ע"ז נעלם ממנו מקום מוצא לזה ובש"ס משמע איפכא דביזיון הוא להוציא ולדה אחר מיתה ולפ"ז גם לעכב קבורתה אין מכראוי לעבור על הלנת המת ובפרט בנשים אך הואיל וכעת הנסוג להרבות מפעלות להוציא ולדה יש לעכב קבורתה עד יום שלישי ולאיים עליה בכל אומים ולהרבות מפעלות מה שיש באפשרי ואם א"ו בתוך הזמן לא תצא ולדה או יש לקברה כך ולא לפתוח בטנה ולזלזל בכבודה ח"ו ע"ש : (ו) שנפל ומת . עכ"ש ועי' בתשו' חינוך ב"י סי' נ"ה במי שנשבע בנהר ר"ל והורה לטהרו ולהלבישו תכריכין

אסור . וב"ח בכ"מ פ"ח מהל' טומאת מת : (ס"ע ס"ג) שמת מצוה קנה מקומו . ואם נמצא הראש במקום אחר והגוף במקום אחר עי' סוטה פרק ט' במתני' דף מ"ה ב' נמצא מכוון כו' נמצא ראשו במקום אחד כו' ובגמרא שם : (סעיף ד' בהג"ה) וכן עושין . עי' ת' נחלת שבעה סי' נ"ט ות' חינוך בי' סי' צ"ח : (שם) ליולדת שמתה . מתה מעוברת אין חותכין להוציא את הולד . ש"ע א"ח סי' ש"ל סעיף ה' ;

יד אברהם שסה עפתים ח"ג סימן קמ"ע : (סימן שס"ד בט"ז ס"ק א') דאין איסור כשדורסין ע"ג הקברים . ובתשו' רמ"ע סימן נ"ו מתיר משום דהוי שלא כדה"ע :

ר"י מדורא) ונהגו שאין עושין להם תכריכין כשאר מתים רק קוברין אותן בבגדיהם ולמעלה מהם סדין כשאר מתים :

ה י קבר המזיק את הרבים כגון שהוא סמוך לדרך [ז] אפילו נקבר שם מרעת בעל השדה מותר לפנותו (ד) ומקומו טהור יב יח ואסור בהנאה [ח] יט אם קרם הקבר אבל אם קרם הדרך מקומו יג (ח) מותר בהנאה :

ו [ט] כ קבר שפינהו היכא דמותר בהנאה יד לא יעשנו בית (ט) התבן ולא בית העצים ולא בית האוצרות :

ז [י] כא החוצב (ז) קבר לאביו וקברו במקום אחר טו לא יקבר בו הוא עולמית משום כבוד אביו אבל אחר מותר ליקבר בו :

שסה החופר קבר פטור מק"ש וכמה מרחיקין הקברות מהעיר. ובו ב' סעיפים :

א א החופר כוך למת א פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ואם הם שנים והגיע זמן ק"ש אחר עולה וקורא ק"ש ומתפלל וחוזר זה וחופר ועולה חבירו וקורא ק"ש ומתפלל [א] ודוקא כוך דלא חפיר ליה אלא חד אבל אם היה מקום ששנים יכולים להתעסק בו כאחד פטורים :

ב ב (ח) ב מרחיקין הקברות מהעיר חמשים אמה :

טורי זהב

מהגג ומתה הורה מהר"ש אם דם יוצא ממנה אין לטהרה כי הדם יסתלק ממנה ומנהג פשוט לקבור בבגדים כל הרוגים בידי עובדי כוכבי' הנמצאי' להעלות חימה ולנקום נקם אבל יולדת שמתה נסתפקו אם מיתה בידי שמים היא כמו שאר חלאים כו' עכ"ל. משמע ה"ה ביולדת אם יוצא ממנה דם דאין לטהרה שלא יסתלק הדם דמ"ש מנפלה. וכ' מו"ח ז"ל בזה יש חילוק בין נפלה מגג להרוג דבהרוג אפילו אם כבר פסק הדם בשעה שמצאוהו מ"מ קוברין אותו בבגדיו להעלות חימה משא"כ בנפלה ולא מתה אלא לאחר כמה ימים על מטתה וכן ביולדת שמתה לאחר ימים יש לטהרה כשאר מתים. וכתב עוד דמי שמת מחמת קור ושלג או נטבע במים בבגדיו דפושטין בגדיו ומטהרין אותו ומלבישין אותו בתכריכין ע"כ. והמנהג לקבור בבגדים הנמצאים נטבעים וכן יולדת שמתה בר מינן בבגדיה והיותר תמוה שמלבישין בגדים ומנעלים ליולדת שמתה אפי' כמה ימים אחר לידתה והוא שלא כדין לפי ע"ד : (ד) ומקומו טהור. דלא גזרו עליו מפני הנזק ומיהו אסור בהנאה דאיסור דאורייתא הוא ולא פקע. רש"י. והא דאסור בהנאה היינו בקבר בנין כמ"ש בריש סימן זה :

שפתי כהן

אך יקברוהו במלבושיו וכ' הב"ח ונראה דהיינו דוקא כשמת במלבושיו אבל בנפל ולא מת מיד אלא לאחר כמה ימים שכבר פשט מלבושיו וגם אין דם יוצא ממנו שכבר פסק ומת על מטתו מכח אותו נפילה אז ודאי מטהרין אותו ועושין לו תכריכין כשאר בני אדם שמתין על מטתן ובדבר הזה יש חילוק בין נפל מן הגג להרוג דאלו בהרוג בידי עובד כוכבים אע"פ שבשעה שמצאוהו כבר פסק הדם קוברים אותו כאשר הוא נמצא כדי להעלות חימה ולנקום נקם וזה אין שייך בנפל מן הגג וכן ביולדת שמתה ודם יוצא ממנה אין לטהרה אלא קוברים אותה בלבושיה אבל אם לא מתה אלא לאחר כמה ימים ושבועות וכבר פסק הדם נוהגין עמה כמו בשאר מתים לטהרה ולעשות לה תכריכין שוב מצאתי. כתוב שמעתי הטעם גבי הרוג דהרי כבר יצאו כל הדמים ממנו והם מובלעים בבגדיו וחיישינן שמא נבלע בתוכן רביעית דם שהנפש יוצאת בו ע"כ יקברוהו כמו שמצאוהו ולא יחלצו אפילו מנעליו דשמא הדמים שיצאו עם יציאת הנפש הם בתוך המנעלים וע"כ נוהגין בהרוג לחפור ולחזור במרא וחצינא בקרקע במקום שנמצא שם ההרוג וכן כל דמו שיצא ממנו במקום קרוב לו וקוברין אותו עפר שנבלע בו דמו עם ההרוג דשמא באותו הדם יצא דם הנפש ומזה הטעם ג"כ במי שנפל מן הגג ומת או נפל עליו הבית ומת ונעשה בגופו פצעים וחבורות ומוציא מהם דם וזה גם כן טעם היולדת דרובם אינם מתי' אלא מחמת שנעשה באיברים הפנימים שלה פצעים כשכורעת לילד וע"י כן יצא ממנה דם הרבה נבלעו בכתונת שעל גופה ובשאר בגדים שעליה והדמים שיצאו עם יציאת הנפש נבלעו בתוכם משא"כ כשאין שם פצעים ולא יצא מהם דם כלל דאז אין קוברין אותה בבגדיה אלא בתכריכין כשאר מתים ומטהרין אותם ולפ"ז מי שמת בדרך בקור גדול ושלג נראה דפושטין מלבושיו ומטהרין ומלבישין אותו בתכריכין כיון שאין בו פצעים ולא יצא ממנו דם וכן מי שנטבע במים בבגדיו דפושטין בגדיו ומטהרין אותו ומלבישין אותו תכריכין וכמ"ש בסוף ספר מהרי"ל ע"כ ואני ראיתי בהרבה קהלות נוהגין לטהר כל יולדת ולהלבישה תכריכים ולהלבישה בגדיה למעלה מהתכריכין ולמעלה מהם הסדין : **יב** ואסור בהנאה. אם הוא קבר של בנין לאפוקי קרקע עולם אינה נאסרת כדלעיל ריש הסימן : **יג** מותר בהנאה. שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולאו כל כמיניה לאסור של רבים : **יד** לא יעשנו כו'. דגנאי הוא למת לעשות כן : **טו** לא יקבר כו'. עיין בטור דמסיק בשם הרמב"ן דכיון דטעמא הוא משום כבוד אביו אפי' קרקע עולם נמי אסור :

שסה א פטור כו'. דעוסק במצוה הוא ופטור משאר מצות : **ב** מרחיקין כו'. כתב הטע"ז הטעם שלא יפגעו בו תמיד ויתעצבו ולא רק דהטעם הוא מפני סריחה רע וכדמשמע בלא יחפור ריש דף כ"ה דקתני מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקי כו' וכן פירש"י ושאר מפרשים שם וכ"כ הרמב"ם והמחבר בח"מ סי' קנ"ה סכ"ג :

חידושי רע"ק

תוספת שבת (סי' ש"א ס"ק ט"ז) : (ש"ע ס"ז) **אבל** אחר מותר. אפילו אם כבר נקבר בו מת ופנוהו מותר לקבור בו מת אחר דזה לא מקרי הנאה. ב"ה בשם הרשב"א אבל בטור בתחילת סי' זה בשם רבינו ישעיה לא משמע כן ועי' בתשו' שבות יעקב (ח"א סי' פ"ז) ובמוהריק"ש כתב לאסור לקבור בו מת אחר ועי' בתשו' דרב"ז (ח"ב סי' תשמ"ז) דנקט בפשיטות כהרשב"א הנ"ל ועי' בת' דבר משה (סי' ס"ז) שכתב ג"כ להקל :

ביאור הגר"א

אם מצאו בתוך תהום ה"ז מביאו למקום בית הקברות וקוברו אר"ע כך תחלת תשמישי לפני חכמים פ"א כו' ושם מה ת"ל כי קבור תקברנו מכאן שאינו נעשה מת מצות עד שיהא ראשו ורובו וכן תניא בא"ר (כ"כ בתס"ח וליתא כמ"ש שלנו) לעולם אינו מ"מ עד שימצא ראשו ורובו רי"א השדרה והגלגלת הן הן רובו (ע"כ) : [ז] אפילו נקבר כו'. דקאמר שם קבר הידוע כו' וקבר המזיק כו' משמע אפילו קבר ידוע : [ח] (ליקוט) אם קרם כו'. ירושלמי סוף נזיר קבר שהוא מזיק את הרבים מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ואסור בהנאה הורי ר' אבא בר כהן בכפר עקביא מקומו מותר בהנאה מה ופליג כאן בשקרם את העיר כאן בשקרמתו העיר וכ"פ בתה"א (ע"כ) : [ט] (ליקוט) קבר שפינוהו כו'. א"ר פי"ג (ע"כ) : [י] החוצב כו'. עתוס' שם מ"ז ב' ד"ה איתביה כו' אבל הרמב"ן כתב דסוגיא שם לאביי אבל לרבא בכל ענין אסור : **שסה** [א] (ליקוט) ודוקא כו'. כמו מלקט דפטורים אפילו רבים כמש"ל סי' ת"נ ועמש"ש (ע"כ) :

פתחי תשובה

ואף אם יצא דם ממנו לאחר מיתה ומעשה שהיה קול רעש והמית לאחד והסכימו הגאונים מהר"ר אפרים ומהר"ר ישעיהו בעל של"ה ז"ל כאם נמצא רושם מכה ותבלה בגופו דאפקי דמים אזי נדון כהרוג. וכאם לאו הוא כשאר בני אדם ע"ש : (ז) קבר לאביו. עי' בשו"ת שיבת ציון סי' נ"ח באחד שהזמין אבן לציון על קבר אביו ונחקק בו שם אביו ומפני איזה סיבה לא אסתייעא מלתא להעמיד האבן הזאת לציון על קבר אביו ונתעכב הדבר כמה שנים ובימי ביני נשכח מקום קבר אביו ובהמשך הזמן מת גם הבן ורצו היורשים ליקח אבן הזאת להעמידה לציון על קבר אביהם למחוק שם אבי זקינם ולחקוק בה שם אביהם. ודעת מורה א' לאסור כמו כחוצב קבר לאביו דמצבה דמי לקבר כמ"ש הרמ"א בס"ח דמצבה אסורה בהנאה כמו הקבר עצמו אך עכ"פ היורשים רשאים למכור האבן לצורך מצבה למת אחר כמו בקבר והסכים עמו בעל המחבר נר"י כמה שאוסר להעמיד על קבר הבן אך במ"ש דמותר להיורשים למכור לצורך מת אחר חולק עליו דמ"ש בטור וש"ע אבל אחר מותר ליקבר בו אין הכוונה דאפילו הבן עצמו רשאי ליתן קבר זה לאחר אלא מיירי שחצב קבר לאביו במקום הפקר או בבית עלמין השייך לצבור ויש רשות לכל אדם לקבור מתו במקום הזה לכן כתבו דאחר מותר ליקבר בו אבל הבונה קבר לאביו בשדהו פשיטא דאסור למכור או ליתן לאחר וא"כ כנ"ד אסורים למכור המצבה ואף שעתה גם הבן מת מ"מ גם בני בנים חייבים בכבוד זקינם כמ"ש הרמ"א לעיל סי' ר"מ סעיף כ"ד (עמש"ל סי' קס"ח סעיף ו' בזה ודו"ק) ומ"מ מסיק דהמורה להתיר להיורשים למכור המצבה הזאת למת אחר אין לתפוש עליו דיש לו עמודי עולם לסמוך להקל היינו דעת הרא"ש שהמצבה אינה נאסרת כלל והרי דעת התוס' דכל שלא נאסר אין בו משום כבוד אביו וגם לצרף דעת מהרי"ק דבני בנים אין חייבים בכבוד זקינם ולפי הנראה אף איסור זה הוא רק מדרבנן לכן סמיכל. לא הספיד וכתב עוד דמה שהרמב"ם וטור וש"ע נקטו החוצב קבר לאביו היינו לשון הת"ק דרשב"ג בברייתא בסנהדרין דף מ"ח ולא כרשב"ג דאוסר גם בחוצב אבנים לאביו אין זה מלתא דפסיקתא ותליא בשני דעות אם הא דקיי"ל כ"מ ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו הוא דוקא במשנה או גם בברייתא ע"ש :

באר היטב

במהרי"ל כתב דאם דם יצא ממנו אז אין לטהר אותו כי הדם יסתלק ממנו אך יקברוהו במלבושיו. וכתב הב"ח ונראה דהיינו דוקא כשמת במלבושיו אבל בנפלו ולא מת מיד אלא לאחר כמה ימים שכבר פשט מלבושיו וגם אין דם יוצא ממנו שכבר פסק ומת על מטתו מכח אותה נפילה אז ודאי מטהרין אותו ועושין לו תכריכין כשאר המתים על מטתן. ובזה יש חילוק בין נפל מן הגג להרוג דאלו בהרוג ביד עובד כוכבים אע"פ שבשעה שמצאוהו כבר פסק הדם קוברים אותו כאשר נמצא כדי להעלות חימה ולנקום נקם וזה לא שייך בנפל מן הגג. וכן יולדת שמתה ודם יוצא ממנה אין לטהרה אלא קוברים אותה בלבושיה אבל אם לא מתה רק אחר כמה ימים ושבועות וכבר פסק הדם נוהגים עמה כמו בשאר מתים לטהרה ולעשות לה תכריכין. שוב מצאתי הטעם גבי הרוג דהרי כבר יצאו כל הדמים ממנו והם מובלעים בבגדיו וחיישינן שמא נבלע בתוכן רביעית דם שהנפש יוצאת בו ע"כ יקברוהו כמו שמצאוהו ולא יחלצו אפי' מנעליו דשמא דם יציאת הנפש הוא בתוך המנעלים וע"כ נוהגים בהרוג לחפור במרא וחצינא בקרקע במקום שנמצא שם ההרוג וכן כל דמו שיצא ממנו במקום קרוב לו וקוברין העפר שנבלע בו דמו עם ההרוג דשמא באותו הדם יש דם הנפש. ומזה הטעם ג"כ במי שנפל מן הגג או נפל עליו הבית ומת ונעשה בגופו פצעים וחבורות ויוצא מהם דם וה"ה ביולדת דרובם אינן מתים אלא מחמת שנעשה באברים הפנימיים שלה פצעים כשכורעת לילד ונבלע דם בכתונת שעל גופה ובשאר בגדים שעליה והדמים שיצאו עם יציאת הנפש נבלעו ג"כ בתוכן משא"כ כשאין שם פצעים ולא יצא מהם דם כלל אין קוברין אותם בבגדיהם אלא בתכריכים כשאר מתים ומטהרין אותם. ולפ"ז מי שמת בדרך בקור גדול נראה דפושטין מלבושיו ומטהרין ומלבישין אותו תכריכים כיון שאין בו פצעים ולא יצא ממנו דם וכן מי שנטבע במים בבגדיו פושטין בגדיו ומטהרין אותו וגם תכריכים מלבישין אותו וכמ"ש בסוף ס' מהרי"ל ע"כ. ואני ראיתי בהרבה קהלות נוהגין לטהר כל יולדת ולהלבישה תכריכים ואחר כך מלבישין בגדיה למעלה מהתכריכין ולמעלה מהם הסדין. עכ"ל הט"ז : (ח) **מותר**. שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולאו כל כמיניה לאסור של רבים. ש"ך : (ט) **התבן** וכו'. דגנאי הוא למת לעשות לו כן. ש"ך :

שסה (א) **מרחיקין**. כתב הלבוש הטעם שלא יפגעו בו תמיד ויתעצבו ולא רק שהטעם הוא מפני סריחה רע. וכן משמע בש"ס דב"ב פ' לא יחפור. וכן פירש"י ושאר מפרשים וכ"כ הרמב"ם והמחבר בח"מ סי' קנ"ה סכ"ב עכ"ל הש"ך (ואפשר לומר דגם בעל הלבוש ס"ל האי טעמא משום דריח רע שהרי כתבו בלבוש עיר שושן גבי נזקי שכנים סי' קנ"ה אלא הא קמ"ל דאפי' היכא דלא שייך האי טעמא דריח רע כגון שחפרו וקברו אותו בקרקע עמוק שאין ריח רע יוצא ממנו או באופן אחר דלא שייך בו טעם הנ"ל מ"מ תיקנו שירחיק חמשים אמה כדי שלא יראו תמיד ויתעצבו ואולי עי"כ יעורר עצמו לעשות אבל ובכיה יותר מזמן שקבעו חז"ל ויענש כמ"ש חז"ל ע"כ הוא בכלל תקנות חז"ל שלא יתאבל יותר מדאי. וכתב בה"י אבל במדינתנו לא שייך דין זה בקצת מקומות

באר הגולה

אבל כשם רבינו אפרים : יז ברייתא סנהדרין דף מ"ז ע"ב : יח פי' אם הוא קבר של בנין וע"ל סעיף א' : יט ירושלמי סוף נזיר וכנירסת הטור : כ מרדכי סוף מ"ק בשם פי"נ. דמסכת שמחות : כא ברייתא סנהדרין דף מ"ח ע"א :

א ברייתא ברכות דף י"ד ע"ב : ב משנה ב"ב דף כ"ה ע"א :

בית הלל

נהים אפי' בגדי מתי מלבישים אותה אבל לדעתי הוא מנהג של שטות מאחר דטעם הוא משום דם שיצא ממנה וזה שייך דוקא בבגדים שהיתה חלוקה בשעת מיתתה אבל מה שלא היתה לובשת בשעת מיתתה אין בה שום חשש ולמה לא לחוש לבל תשחית וכבר נהגו כן ומנהג עוקר הלכה וק"ל : (סימן שס"ה שו"ע סעיף ב') **מרחיקין** הקברות מן העיר חמשים אמה. דין זה כתוב ג"כ בח"מ סי' קנ"ה סכ"ג אבל במדינותינו לא שייך דין זה בקצת מקומות הוא הקברות באמצע העיר ובקצת מקומות הוא רחוק הרבה מהעיר לפי השתדלנות מן השרים וק"ל :

בית לחם יהודה

אבותיו ומצד אחר נקבר שונאו אם אי אפשר לקבור מצד אחר אצל אבותיו אזי יקבור אותו אצל אבותיו גבי שונאו ואם הוא תוך י"ב חודש שנקבר שונאו אז אין לקברו אצלו ע"כ ולי נראה כאשר שהב"י וכל האחרונים אחריו כתבו סתם ולא מחלקין אם הוא בתוך י"ב חודש או לא והראשון כבר זכה שלא לפנית אצלו שונאו והשני לא כנבולו אין לקבור אצלו ונפרש בזמן הזה שאין מדקדקים כ"כ שיקבר אצל אבותיו :

שיורי ברכה

נדים לענין ט' שבועות כתאר שלהם פסק הגאון בעל של"ה לטהרו ולעשות לו תכריכין מאחר שנמצא בלא בגדים ולעשות לו ארון שלם. הרב סדר הדורות סוף דף ס"ה : נפטר א' בבית הסהר אחר עינויים קשים לזה הגאון מהר"כ וולף מפראג שלא לטהרו כי אם במקום שמלוכלך בטיט לטהרו במעט יין ולעשו' לו ארון שלם ותכריכין והכתנת שמלוכלך מחמת עינוי ליתן תוך הארון שם. סדר הדורות דף הנז' : בתולה בת ט' שנים נפלה ומיתה שתי שעות לזה הגאון מהר"כ פנתם לטהרה ולעשות לה תכריכין כשאר מתים וארון שלם ובגדים מלוכלכים לסנית בקבר על הארון. סדר הדורות שם :

גליון מהרש"א

(סעיף ז') **משום** כבוד אביו. עיין סימן ר"ם ס"ט : (סימן שס"ה ש"ע ס"א) **ומן** התפלה. ולהשלים אותה בתפילה שאחרי' עי' סי' שמ"א סק"ה בפ"ת :

מילואים

(סימן שס"ה בש"ך ס"ק ב') **כתב** הטע"ז הטעם כו' ולא רק דהטעם הוא כו'. הנה מה שהוכיח מהמשנה מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקי. כי עיקר הרחקה הוא משום ריח רע זה לא מוכח כלל. ואולי טעם הרחקת הקברות הוא טעם אחר מהנבלות ובורסקי וכדעת הטע"ז. ואטו כלהו כחדי מחתי מתניתן וכמו הרחקת הכשבונות והדבורים. ויש ראיה לדעת הטע"ז מדלא פליגי ת"ק ור"ע רק בבורסקי אם עושין למזרח העיר ולא פליגי בקברות דבודאי נגרע הוא מבורסקי כידוע. כי לדעת הש"ך בשניהם הטעם אחד הוא מפני ריח רע הלא לת"ק יש לעשות למזרח העיר. וגם קשה דא"כ אסור ג"כ להרחיב את העיר לצד ביה"ק כדי שלא תקרב בתוך חמשים אמה כיון דאסור לפנות את הקברות. ודין זה לא שמענו בשום פוסק. וכשלמא לענין נבילות ובורסקי יש לקרב ולהרחיב שם את העיר. דשם יכול להרחיקם יותר ויותר משא"כ בקברות יאסר :

שסו א המוכר קברו כו'. עי' בח"מ ס"ס רי"ז: ב באים בני המשפחה כו'. שנגאי להם שבני המשפחה לא יהיו קבורים במקום אחד כמכונס ואע"ג דמי שלוה שלא יספידוהו שומעין לו כדלעיל סי' שד"מ סעיף י' שאני התם דאמר כן בשעת מיתה אבל הכא זוזי אנסוהו א"נ התם לדידיה לחוד אבל הכא מקום הספדו יולדיו ובני משפחתו נספדים שם ואיכא פגם שלהן: ג אבל לא יוצאי ירכה. מפני שבניה מתייחסים על שם משפחות אביהם וגנאי לבני משפחתה ליקבר אצלם. טור: ד קוברים אותה אצל בעלה. מפני שחייב בקבורתה כמו שנתבאר בא"ע סימן פ"ט:

שסז (א) אלא לשם מצוה אסור. כתב רש"ל והעולם נהגו היתר בטלית קטן עיין בא"ח סימן כ"ג עכ"ל:

שסו דין המוכר קבר ואשה שירשה קבר ממשפחתה. ובו ד' סעיפים:

א א [א] המוכר קברו ודרך קברו מקום מעמדו ומקום הספדו ב באים בני (א) המשפחה וקוברין אותו בעל כרחו של לוקח ומחזירין את דמיו:

ב [א] ב אשה שירשה קבר ממשפחתה נקברת בתוכו היא ג אבל לא יוצאי ירכה אלא אם כן ראתה אותם בחייה:

ג ג אביה אומר תקבר אצלי ובעלה אומר תקבר אצלי תקבר אצל בעלה ד ויש גורסין תקבר אצל אביה ואם יש לה בנים ואומרת אצל בני קוברין אותה אצל בניה:

ד ה אביה אומר לא תקבר אצלי ובעלה אומר לא תקבר אצלי ד קוברים אותה אצל בעלה (°):

שסז קוברים מתי עכו"ם ושלא יהלך בבית הקברות בתפילין וציצית. ובו ו' סעיפים:

א א א קוברים [א] מתי עכו"ם [א] ומנחמים אבליהם מפני דרכי שלום:

ב ב לא יהלך בבית הקברות או בתוך ד' אמות של מת ותפילין בראשו משום לועג לרש ואם הם מכוסים מותר:

ג ב ג לא יהלך בבית הקברות או בתוך ד' אמות (א) של מת או של קבר וספר תורה בזרועו (ב) ויקרא בו ג או יתפלל ד והוא הדין על פה אסור לקרות אלא אם כן לכבוד המת כמו שנתבאר (וע"ל סימן שד"מ סעיף ס"ו):

ד ו מותר ליכנס לבית הקברות או לתוך ד' אמות של מת או של קבר והוא לבוש ציצית והוא שלא יהא נגרר על הקבר אבל אם נגרר אסור משום לועג לרש ז במה דברים אמורים בימיהם שהיו מטילים ציצית במלבוש שלובשים לצורך עצמן ד אבל האידנא שאין אנו לובשין אותו (א) אלא לשם מצוה אסור אפי' אינם נגררים [ב] ח והני מילי כשהציציות מגולים אבל אם הם (ה) מכוסים מותר:

ה ה יש נוהגין לקשור שני ציציות שבשני כנפים זה עם זה כשנכנסים לבית הקברות ולא הועילו כלום בתקנתם (ועיין בא"ח סימן כ"ג):

ו ט כיון שהרחיק ד' אמות קורא ומתפלל ואפילו רואה הקבר או בית הקברות ואם יש שם מחיצה מותר אחר המחיצה סמוך אפילו תוך ד' אמות לקבר:

שסח שלא לנהוג קלות ראש בבית הקברות. ובו ג' סעיפים:

א א בית הקברות א (א) אין נוהגין בהן קלות ראש (כגון לפטת שם (כל בו) [א] או לאכול ולשתות שם [ב] ואין קורין ואין שונין שם (סמ"ג) **ב** ואין מחשבין שם (א) חשבונות) (כ"י בשם רבינו ירוחם) ב ואין מרעין בהם בהמות ואין מוליכין בו אמת המים [ג] ולא יטייל בהם לקפנדריא (פי' למעבר מצד זה לצד זה) ולא ילקט מהם עשבים ואם ליקט (או) שצריך ללקטן לצורך בית הקברות ג ג שורפן במקומן:

הגה [ד] וכן אין ליקח מקרקע עולם של קבר אף על גב דמותר (°) בהנאה (כן משמע מהרא"ש והמרדכי) וכל זה אינו אלא משום כבוד המתים (ב) ולכן אם צריך אותו (ג) לרפואה שרי (ר נ"ו במרדכי) [ה] וכן מותר ליהנות מהעשבים שעל הקברות או (°) פירות אילנות שעליהם לצורך הקברות כגון שהמושל עובד כוכבים מרעה בהמות על הקברים וא"א למחות בידו כי אם בהוצאה מרובה ואין יד הקהל משגת מוכרים דברים אלו כדי להציל הקברות מיד עובד כוכבים שזהו כבוד המתים (ת"ה סימן רפ"ד ומהרי"ו סימן כ') ואם אין דברים על הקברות למכור לצורך ההוצאה אם יד הקהל משגת ושבידם למחות בהוצאה מועטת צריכים למחות אם אין חשש בדבר שהמושל יתגרה בהם ע"י זה (ד) אבל בלאו הכי אין צריכין למחות (נ"ו שם):

ב ה אילנות שנוטעין בבית הקברות ד מותר (ג) ללקט פירותיהם מאחר שאינם על הקברות עצמם:

ביאור הגר"א

שסו [א] (ליקוט) אשה כו' עד סוף הסימן הכל בא"ר פי"ד (ע"כ):

שסז [א] מתי עכו"ם כו'. רמש"ש עם כו' לאו דוקא וכן בירושלמי (ספ"ה דגטין) לא שנו עם בכל אלו וכן בתוספתא (שם סס"ג) מספידין [וקוברין] מתי עובדי כוכבים ומנחמין אביליהם מפני דרכי שלום. ר"ן: [ב] וה"ם כו'. עמ"ש בא"ח סי' כ"ג:

שסח [א] או לאכול כו' ואין כו'. דזהו קלות ראש כמש"ש כבה"כ שם כ"ח א' ועיי"ש שם ד"ה אין אוכלין כו': [ב] ואין קורין כו'. משום לעג לרש כמ"ש בסי' שס"ז: [ג] (ליקוט) ולא יטייל כו'. א"ר רפי"ד (ע"כ): [ד] וכן אין ליקח כו'. מדברי המרדכי שכתב והא דאמרינן בפ"ו דסנהדרין (מ"ז ב') קבריה דרב כו' לרפואת שאני וכמש"ל: [ה] וכן מותר כו'. וראיה מחזקיה שקצץ דלתות היכל כו' להציל שאר המקדש. שם:

חידושי רע"ק

(סימן שס"ח סעיף א' בהגה"ה) של קבר. משמע דוקא של קבר אבל מה שגדל שלא על קבר ממש מותר וה"נ משמע מש"ש הרמ"א אח"כ וכן מותר ליהנות מעשבים שעל הקברות או פירות אילנות משמע דדוקא שעל הקברות הוא דצריכים להך היתירא דלצורך קברות שרי אבל שלא על הקברות בלא"ה שרי וכייל לה בחדא עם פירות אילנות דבודאי שלא על הקבר ממש בלא"ה שרי כמ"ש המחבר ס"ב והיינו כדעת הסמ"ג הובא בב"י וכן כתב הריק"ש ולא ילקט עשבים כשהן על הקברות עצמן ועי' בד"מ (סק"ג) [ובדיבור הסמוך כתבתי] דהב"ח אוסר בעשבים בכל ענין: (ש"ך סק"ד) נן בבה"ק. דוקא גן או אילנות מיתר שלא ע"ג קבר אבל עשבים אסור כ"כ הב"ח שם:

באר היטב

שסו (א) המשפחה. שגנאי הוא להם שבני המשפחה לא יהיו קבורים במקום אחד כמכונס. ש"ך (ואע"ג דמי שצוה שלא יספידוהו שומעין לו שאני התם דאמר כן בשעת מיתה אבל הכא זוזי אנסוהו. א"נ התם לדידיה לחוד אבל הכא מקום הספדו יולדיו ובני ביתו נספדים שם ואיכא פגם שלהן ועי' בתוס' פרק יש בכור דף נ"ב ד"ה באין בני משפחה):

שסז (א) מכוסים. כתב מהרש"ל והעולם נוהגין היתר בטלית קטן וכ"כ הב"ח וסיים הטעם כיון שהציצית מכוסים וכתב עוד דה"ה לקדיש צריך להרחיק ד"א עכ"ל הש"ך:

שסח (א) השבונות. אפילו הם של רבים. ש"ך: (ג) ללקט. כ' הב"ח הקברות באמצע העיר ובקצת מקומות הוא רחוק הרבה מהעיר לפי השתדלות מן השרים):

פתחי תשובה

שסז (א) של מת. עי' בתשו' מהרים"ן בחידושיו לפרק איזהו נשך דף ע"ב שכתב דהא דאסור לקרות ולהניח תפילין תוך ד"א של מת היינו מי שהיה חייב במצות אלו בעת שהיה בחיים ואחר מיתתו נעשה חפשי מן מצות אלו הוי לועג לרש אבל אשה וקטן שפטורים בחייהם אין זה לועג לרש ע"ש ועי' בצל"ח ברכות דף ג' ע"ב ובדף י"ח דפסיקא ליה דגם במת קטן ואשה הוי לועג לרש ע"ש ועי' בס' ישועות יעקב מהגאון דלבוב נר"ו בא"ח סי' ע"א סק"ו מ"ש בזה: (ב) ויקרא בו. עי' בתשו' נו"ב תניינא חלק א"ח סי' קי"ט שנשאל אם הולכים בעת צרה להתפלל על קברי צדיקים אם נכון ליקח עמהם ס"ת לבית הקברות והשיב דמדברי התלמוד והפוסקים אין מפורש אם באחיזה לחוד יש גם כן איסור אלא שלשונו של הרמב"ם בהלכות ס"ת משמע לאיסור ועכ"פ חלילה לעשות כן דמבואר בזוהר פ' אחרי שאם ח"ו הספר הוא חסר אות אחת גורמים רעה גדולה ח"ו וא"כ הרי אין לנו ס"ת שיהא בדוק בחסרות ויתרות עיין שם:

שסח (א) אין נוהגין בהם. [עי' בתשו' חתם סופר סי' של"ה שכתב והיינו אפילו שלא ע"ג קבר אלא מקום שהוקצה לבה"ק לרבים נאסר בקדושת בה"כ ובאמר דבר זה יפה כאורך בש"ג פ' עמר הדין. והסברא נותן כך דכל שהוקצה למצותו להתפלל בתוכו או ללמוד בתוכו או לקבור בתוכו הכל הוקצה למצותו ואין ניאותין בהם. ומובדא דאבי חסיד במסכת ברכות שלן בבה"ק י"ל חכמים ותלמידים שרי כמו דשרי בבה"כ (בא"ח סי' קנ"א ס"א) עכ"ד ונראה דדוקא היכא שכבר נקבר באותה השדה אפילו מת א' אז נאסר כל השדה אבל אם לא נקבר עדיין שום מת רק ייחדוה לבה"ק לא נאסר כמ"ש בא"ח סי' קנ"ג ס"ח בענין בה"כ דאינו קדוש עד שיתפללו בו ועי"ש בס"ה והאחרונים שם. היכא דמלשון הש"ג שם לא משמע הכי ע"ש והדברים ארוכים והכמ"ל]: (ב) ולכן אם צריך. [עי' בתשו' חתם סופר סי' שכ"ז שכתב דה"ה במקום שהחיים יודעים כולם שכך מנהגם וידעי במיתתם שכך הוא ומוחלים על כבודם הכל מותר מאחר שאין כאן איסור הנאה אלא משום כבוד מתים. וכתב עוד דלכאורה הרמ"א כאן אזיל לשיטת המתירים לעיל ר"ס שס"ד תלוש ולבסוף חברו אך בחמת הוא אפילו לדעת יש אוסרים שם דמ"מ לא נאסרו עשבים הגדילים כו' ולכן נוהגים בני ח"ק למכור העשבים לצורך מתים ותכריכיהם או לצורך רפואות חולים ועניים ומגבב ישראל תורה ואין לערער ע"ש]: (ג) לרפואה שרי. עי' בשו"ת שיבת ציון סי' ס"ב שכתב דזה דוקא אם הרפואה הוא דוקא מהקבר ולא ממקום אחר אבל אם יכול למצוא אותן עשבים לקנות בגינה ובשדה אף שצריך הוצאות ממון בלקיחת העשבים אסור ללקוט אותם עשבים בבה"ק ע"ש: (ד) אבל בלא"ה א"צ למחות. עי' בשו"ת שיבת ציון שם במעשה שמושל העיר רצה לעשות דרך רבים בבה"ק של היהודים והדרך יעבור על הקברים בכלפת אבנים. ודעת הרב מהר"ר איסל ליסא שאין הקהל

באר הגולה

א ברייתא כ"ע דף ק' ע"ב ומפרש הטעם משום פגם משפחה: ב ברייתא באבל רבתי וכטעמא הטור וכ"כ הרמב"ן בסה"ס וכהי פירושו שם: ג באבל רבתי פרק י"ד וכגירסת הטור: ד כגירסת ספרים שלנו והרמב"ן בסה"ס: ה שם משום דבעלה חייב בקבורתה: (°) (דין חפירת טוכין בח"ס והינוקין עיין בא"ח בסימן תקס"ו):

א ברייתא גיטין דף ס"א ע"א וכתב הב"י בפירוש דברי הכל בו שחייב גם כן ללוות את העובד כוכבים אם הוא מפני דרכי שלום או בעובד כוכבים חסיד דקי"ל חסידי עובדי כוכבים יש להם חלק לעולם הבא: [א] [תוספתא שם ספ"ג וירושלמי ספ"ה וש"מ] ב ברייתא ברכות דף י"ח ע"א: ג שם בברייתא: ד שם בתוספות: ה מעובדא דרבי חייא ורבי יונתן שם: ו טור בשם ה"ר יונה וכ"כ התוספות שם: ז שם בתוספות: ח כ"י בא"ח סי' כ"ג וע"ש: ט הרשב"א בתשובה:

א ברייתא מגילה דף כ"ט ע"א: ב בשם וכתב הרא"ש וכ"כ המרדכי בשם ר"י דמיירי בקרקע שלא חפרו כלל ומשום כבודן של מתים: ג שם וכתב המרדכי משום קנס או משום שלא יחשדוהו שמוליכם לבהמתו: (°) (ע"ל ריש סי' שס"ד בהג"ה): ד מעובדא דקבריה דרב סנהדרין דף מ"ז ע"ב: (°) מה שהתוספות כתבו שם במגילה דאילנות שנוטעין בהם מותרים וכו' מאחר שאינן על הקברים עצמן וכ"כ הרא"ש וכן פירש בש"ע בסעיף ב' והמרדכי התיר גם הגנות שאינם נטועים על הקברים והכיאם הבית יוסף נלע"ד דרמ"א איירי כהך דעל הקברים עצמן: ה שם בתוס' וכן כתב הרא"ש והמרדכי

בית הלל

(סימן שס"ז ש"ע סעיף א') קוברים מתי עכו"ם ומנחמים אבליהם וכו'. כתב ב"י וז"ל כתב הכל בו הרואה את המת חייב לעמוד מפניו ולנהוג בו כבוד ואפילו מת עובד כוכבים חייב ללוותו ד' אמות ותימה גדול כתוב שהוא לעבודת כוכבים כו' ואוכל עמו אם מת אין הולכין אחר מטתו ונוכל לומר כ"ש עובד כוכבים עכ"ל. והתימ' יש שתמה ע"ז הינה כלום דודאי ישראל רשע גרע משכר טוכבים ולרבי אליעזר דאסר שחיטת נכרי משום דמחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים ישראל שאוכל מאותה שחיטה רשע הוא אבל אעיקרא דדינא פירכא ליה דלא עלה על דעת דמחייב ללוות מת עובד כוכבים אם לא מפני דרכי שלום. ומיהו אפשר לאוקמי בעובד כוכבים חסיד דקי"ל חסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב ע"כ נשון ב"י אמנם מ"ש ב"י בלבוש דקי"ל חסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב הוא מהגמרא דסנהדרין דף

גליון מהרש"א

(סימן שס"ו סעיף א') בני המשפחה. וה"ה אם יש ישיבה בביה"כ למשפחה זה אצל זה ומכר א' מקומו. ש"ע הר"ם סי' קע"ה מג"א בהג"ה. ועי' בזה בת' עבה"צ סי' מ"ם סד"ה והנה לכאורה. דכ"ע משים מקום בהכ"נ למקום קבר כי פליגי בבשל מקח דדה"ג ס"ל דהמקח קיים אלא כשימות המת קוברים אותו שם (ומחזירין מקצת דמים ואפשר אין מחזירין כלל דהוה כאלו התנה): (ש"ך סק"ב) זוזי אנסוה. ע' הר"ם ריש סי' ר"ה דתלוהו וזבין זביני' זבינא משום אגב אונסא דאזי גמר ומקני' אבל כוונת הש"ך נראה דהכא אמרינן דודאי אינו מוכר ברצונו ולפי זה י"ל דשני תירוצים שבש"ך הכא תלוים בפלוגתא שבסמ"ע שם דלהסוברים דגם בליכא אונס וגם ידעי' שאינו מוכר ברצון אמרינן אגב אונסא דזוזי גמר ומקני צריך כאן לתי' השני: (סימן שס"ח סעיף א' בהגה"ה) או לאכול ולשתות. זהו מצד איסור הנאה ע' רמב"ם פי"ד הלכה י"ג:

שסט א ולא לאילן כו'. אע"פ שאין כאן אלא ספק טומאה הכהן מוזהר עליו ומוכח מכאן דאילן המיסך על המת דיכול לעמוד תחת ענפיו שאינם מאהילין על המת דהרי כאן לא אסר לעמוד תחת האילן אלא מטעם דאינו ידוע תחת איזו. פרישה: ב וכל ארץ העמים כו'. פירוש בזמן שהיה א"י בטהרה אסור לכהן לילך מארץ ישראל לארץ העמים שהוא חוצה לארץ שהיו העובדי כוכבים קוברים מתיהם בכל מקום: ג ליטמא לחרב. דחרב הרי הוא כחלל וה"ה לכל מיני מתכות:

שע א ורוב בשר עמה כו'. ומשמע בש"ס דחולין (דף כ"א) דבזקן אפילו בלא רוב בשר מטמא באהל וכ"כ מהרש"ל פ"ק דחולין סימן מ"ד ומשמעותו סתם דאם נעשה גיסטרא שנחתך לרחבו בגובה כולה או בשדרה עד חללה או שנחלק לשנים מטמא באוהל וכ"כ מהרש"ל שם: ב מגבו כו'. אבל

שסט (א) הכהן מוזהר שלא ליטמא למת. *)אפי' נפל כדאיתא פרק בתרא דאהלות שמא קברו בו נפלים: (ב) לגולל. הוא אבן שנותנין על הקבר לגיון ודופק היינו לפעמים סומכין אבן באבנים קטנים. טור: (ג) ואין ידוע תחת איזה כו'. משמע דאם ידוע תחת איזה מהם מותר לכהן לעמוד תחת אחרים שאינם מאהילים: (ד) וכל ארץ העמים כו'. זה קאי בזמן שהיה טהרות בא"י:

ג י קבר חדש נמדד ונמכר ונחלק והישן אינו (ג) נמדד ולא נמכר ולא נחלק:

שסט על איזה טומאה הכהן מוזהר. ובו סעיף א':

א (א) (א) * הכהן מוזהר שלא ליטמא (א) (ב) במת ב ולא לכל טומאות הפורשות ממנו ג ולא (ב) (ג) לגולל ולא לדופק ולא (ג) לאבר מן החי ד [שאין] בו כדי לעלות ארוכה אם היה מחובר א ולא לאילן (ג) המיסך על הארץ וענפיו מובדלים זה מזה וטומאה תחת אחד מהם (ג) ואין ידוע תחת איזה או אבנים היוצאים מהגדר וטומאה תחת אחד מהם ואין ידוע תחת איזה (ד) וכן שדה שנחרש בו קבר ואין ידוע מקומו (ד) ב [א] (°) וכל (ה) ארץ העמים אסור לכהן ליטמא בהן:

הגה [ב] יש אומרים דכהנים אסורים ג ליטמא לחרב שנטמא במת (כל בו בשם ספר יראים ותשו' רשב"א בשם רבותינו הצרפתים) ויש מקילין (תשובת רשב"א שם בשם הראב"ד ועיין בתוס' דנזיר באריכות) וכן נהגו להקל ואין נזהרין מזה:

שע מי הוא החשוב כמת אף על פי שעודנו חי. ובו סעיף אחד:

א א מי שנשברה מפרקתו א (א) ורוב בשר עמה וכן ב מי שנקרע ב מגבו כדג אפילו עדיין הוא חי

באר הגולה

שם: ו כריתא באהל רבתי פרק י"ד:

א פסוק בפרשת אמור: ב בריתא בת"כ והביאו הכ"מ בריש פ"ג מהלכות אבל אדברי הרמב"ם שם: ג ממשנה נזיר דף נ"ד ע"א ומשמעות ברייתא דמסכת שמחות כל טומאה מן המת וכו' דמשמע דהני דמלקי לא לקי אבל איסורא איכא: ד כן הוא ברמב"ם ריש פ"ג מהלכות טומאת מת וכמ"ש הכ"מ שם ממשנה ג' פרק ו' דעדיות: (°) פי' בזמן שא"י היה בטהרה היה אסור לכהן לילך מא"י לחו"ל. מהרש"ל): א מימרא דרב יהודה וכו' חולין דף כ"א ע"א: ב מימרא

חידושי הגרשוני

(סימן שס"ט בש"ך ס"ק א') שלא ליטמא למת אפי' נפל כדאיתא בפ' בתרא דאהלות שמא קברו בו נפלים. זה הדין דין אמת אבל לא ידעתי למה הביא מתניתין בפ"ז דאהלות דתמן תנינן אין נפלים פתיחת הקבר וכו' ע"ש. גם משנה א' בפרק ב' דאהלות דקתני אלו מטמאים באהל המת וכזית מן המת ופירושו כמת שאין בו כזית דהיינו נפל ע"ש כב"ע כרטטורא שכתב אפילו לא נתקשרו אברים בגידין מטמא:

בית הילל

(ע"ה ע"א וז"ל בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא אחר עובדי כוכבים אחריני אתו מתניתין מני רבי יהושע היא דתניא ר"א ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים ישובו רשעים לשאולה אלו פושעי ישראל כל גוים שכחי אלהים אלו אומות העולם דברי ר"א א"ל ר"י וכי נאמר בכל הגוים והלא לא נאמר אלא כל שכחי אלא ישובו רשעים לשאולה מאן נינהו כל גוים שכחי אלהים וכו' עכ"ל וא"כ לכן פסק הב"י משום דפסק כר"י וכן הובא בילקוט תהלים סי' ט' ע"ש ולפ"ז פסק דעובד כוכבים חסיד דווקא יש לו חלק לעולם הבא אבל רשעי ישראל אין להם שום חלק לעולם הבא אע"ג דקי"ל במשנה ר"פ חלק כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב הא כתב תיכף אחר זה ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האפיקורוס והאומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים וא"כ פסק שפיר שהוא כ"ש שהכופר בעיקר שאין להם חלק לעוה"ב וקשה הא איתא בשו"ע בא"ע סי' קנ"ה ז"ל ואם הוא מומר שאינו מקפיד משביעין אותו על חלקו לעוה"ב עכ"ל א"כ איתא בהדיא שרשעי ישראל יש להם חלק לעוה"ב וא"כ מנ"ל למורי"ם לכתוב כך הלא לא מצינו בשום מקום ובלבוש כתב ואם הוא מומר שאינו מקפיד בשבועה ישביעו אותו על חלקו לעוה"ב שדרכם להקפיד על זה עכ"ל ע"ש וגוף הדין מ"ש בשם הכל בו הרואה את המת חייב לעמוד מפניו הוא בסי' שס"א ס"ד ז"ל ואפילו במקום שאין צרידלגלות את המת צריך לעמוד מפניו עכ"ל:

(סי' שס"ט סעיף א' בהג"ה) יש אומרים דכהנים אסורים לטמאות לחרב שנטמא במת ויש מקילין וכן נהגו להקל ואין נזהרין מזה. לכאורה נראה פירושו הא דכתב אסורים ליטמא לחרב משמע שלא ליגע בחרב אבל אם החרב שנטמאת במת באהל מותר ליכנס לכהן לשם אבל בתוס' במסכת נזיר דף נ"ד ע"ב משמע בהדיא דמאן דאסר ליטמא לחרב משמע הכי'באהל דהיינו אם החרב או שאר כלי מתכות שנטמא במת או שהיה באהל של מת פעם אחת ועכשיו הוא באהל אסור להכהן ליכנס לשם כל זמן שהחרב או שאר כלי מתכות בבית אף שאין בתוכו אהל עכשיו שום מת וז"ל התוס' בד"ה ומשני כי קתני אשארא וה"נ מסתברא וכו' וא"ת ולשני ליה הני כלים כלי מתכת איירי דאדם הנוגע בהם טמא טומאת ז' וכעין הזאה ג' וז' דחרב כחלל ואומר ר"ת דע"כ לא מתוקמא מתני' בכלי מתכת דא"כ הנזיר מגלח דחרב הרי הוא כחלל ושלא

חידושי רע"ק

(סימן שס"ט סעיף א') הכהן. ולענין כהנים בזה"ז דבלא"ה כולם טמאי מתים עי' בהשגת הראב"ד (פ"ה מהלכות נזירות) וסמ"ג (עשין רל"א) ועי' בתשו' זרע אברהם (ח"א סי' י"ז) באריכות: (שם) וכל ארץ העמים. ועכשיו לא נהגו ליזהר ואולי יש להקל מפני הפרנסה כי היכי דשרי להציל מיד עובד כוכבים (כדלקמן סי' שע"ב) א"נ מפני שכולנו טמאי מתים הריק"ש: (ע"ז סק"א) פרק בתרא דאהלות. וכן מבואר שם פ"ב מ"א וכן בפ"ז חידושי הגרשוני: (שם סק"ב) הוא אבן. ואם נטלו להגולל למקום אחר עי' בח"א בקונטרס מצבת משה (אות י"א): (שם בהגה"ה) ויש מקילין. ונ"ל שכן דעת הרמב"ם (פ"ג מהל' אבל) במה שכתב אבל נוגע הוא בבגדים שנגעו במת אע"פ שמיטמא הכהן טומאת שבעה עכ"ל:

ביאור הגר"א

שסט [א] וכל ארץ כו'. פ"ד דעירובין (מ"ז א') וש"מ הרבה: [ב] (ליקוט) י"א כו'. ר"ל לכלי מתכות והוא דעת ר"ת דלא אמרינן כלים הנוגעים במת שיהיו כמוהו אלא דוקא בכלי מתכות כמ"ש תוס' דנזיר נ"ד ב' בד"ה ומשני והר"ש בפ"ק דאהלות וכ"ד רש"י (בפסחים י"ד ב' וס"מ) וראב"ד (בפ"ה מהלכות טומאת מת) אבל הרי"ם ור"י ורמב"ם ורמב"ן וש"מ חולקין ע"ז ודעתם שה"ה בכל הכלים ובגדים לבד מכ"ח שאינם נעשים אב הטומאה לעולם וראיה ממתני' ריש אהלות דסתם ארבעה כו' וקאמר בכולם כלים סתם ועוד דכלים הנוגעים באדם שיהא כמותו לא גמרינן מחלל חרב אלא מטבעתם בגדיכם כו' כמ"ש בספרי אלא דבשאר טומאת בגדים דוקא בעודו נוגע וכאן אפילו לאחר פרישתו וע"כ צ"ל כל הכלים וה"ה לרישא ובריש חולין ובפ"ק דפסחים (י"ד י"ט ב'). ותו"ל הא דכבת ק"א ב' עכתוס' שם) ובפ"ח דפסחים לא גרסינן חרב הרי הוא כחלל דהא לא מחלל חרב גמיר וכן א"צ שם לזה (עיין משנה למלך פ"ה מה' ע"מ) וכ"כ הר"ש בריש אהלות שם וכן קאמר בספרי הא למדנו לכלים ואדם כלים באדם מנין כו' אלמא בכל כלים הוא וכנ"ל ועוד הביא ר"י ראיה מתוספתא פ"ו דכלים החתכו כו' ע"ש בתוס' ור"ש אע"ג שדחק ר"ת פ"ט פשטא דמתני' וברייתא כדברי הרמב"ם. ולעיקר דינא דכאן הנה דעת ר"ת בתוס' הנ"ל דהנזיר מגלח על חרב בחלל ושלכן לא אוקמוהו נטרא שם בכלי מתכות כמ"ש בתוס' שם וא"כ ה"ה דכהן מוזהר עליו כמ"ש בתוספתא (פ"ג דמכות) ופ"ד דשמחות כל טומאה שהנזיר מגלח עליה כהן מוזהר כו' וזהו ג"כ ראיה לשיטתו דדוקא מתכות מדפריך גמ' והני כו' (וע"ש בתוס' שהניחו בצ"ע לשיטת הרי"מ אבל הרמב"ן בכ"ב כ' א' תירץ דא"ל הזאה אלא הנוגע או מאהיל במת עצמו שכן משמעות המקראות. וכ"כ רבינו בליקוטיו) ולפ"ז אסור ג"כ ליכנס לאהל שהכלי שם שדעתו שם ג"כ שמטמא באהל כמ"ש בתוס' שם ובפ"ב דב"ב כ' א' ד"ה בחבית ובחולין ק"ד א' בד"ה חלת ובפ"א דשבת (י"ז א') וש"מ (ואינו כן דעת הרמב"ם ועיין כא"ר ריש כלים). אבל ש"מ חולקין עליו דאין הנזיר מגלח ואין הכהן מוזהר עליה (משמעות הלשון שבתוספתא ומ"מ דמ"מ איסורא מיהא איכא ועבי"י וכספר האשכול) כמ"ש בתוספתא דאהלות והביאו תוס' שם והר"ש בפ"ק דאהלות כל המטמא במת טומאת שבעה כו' בלים בכלים כו' בד"א בתרומה וקדשים אבל אין הנזיר מגלח אלא על המת בלבד ואין חייבים על טומאת מקדש וקדשיו אלא על המת בלבד וכמ"ש בפ"ו רנזיר כלל. אר"י כל כו' וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות נזירות אבל לענין טומאת מקדש וקדשיו פסק בפ"ה מהלכות טומאת מת שהנוגע במת והנוגע בו חייב מכאן ואילך פטורין והוא כר' יוחנן (בירושלמי פ"ז דנזיר) (ע"כ):

פתחי תשובה

צריכין לבזוז הרבה להכביד על אנשי הקהילה להוציא הוצאות מרובים כדי לפעול להסב ולגנות הדרך מעל בה"ק וכמ"ש הרמ"א כאן והוא מתה"ד סי' רפ"ד. והרב המחבר נר"ו האריך לסתור דברי התה"ד וסיום דבריו אם אין אני כדאי לחלוק על פסק הרב התה"ד מ"מ הכו דלא לוסיף עלה דהיינו שאין יד הקהל משגת וגם שהוא להצלת הקברות מידו שאם ימנעו מלרעות שם בהמות של מושל יש לחוש שיקח מהם הקברות וגם שם מה שהיה עבד המושל רועה בהמות בבה"ק אין זה דבר המתקיים כי למחר יהיה עבד אחר או מושל אחר אשר לא ירעה בהמות שם אבל בנ"ד לעשות דרך על הקברים שהוא דבר המתקיים לעולם ואיכא בזיון המתים כל שעה וגם יש לחוש שברוב הימים יחפרו שם כדרך ויוציאו עצמות המתים והם ישליכום לחוץ לכן צריכים להשתדל בזה ולהוציא הוצאות כדי יכלתם אף שיכבד העול על הצבור ואם יעלה הוצאות יותר מכדי יכלתם טוב לפנות אותן קברות למקום המשתמר. ועי"ש עוד בסי' ס"ג שנשאל על כיוצא בזה בבית קברות ישן אשר פסקו לקבור שם מתים יותר ממאה שנים ואדון העיר רוצה להרחיב בנין ארמונו והוא צריך לאותו בה"ק להכניסו תוך הבנין ורוצה לקנותו במחיר כסף או בחליפין על שדה אחרת וא"א ליהודים לסרב בזה פן יהסך להם לאויב ובידו להמציא להם צרות רבות וגם בידו ליקח בחזקה שלא ברצונם והשיב דאם לא היה כאן חשש רק שיקח בחזקה שלא ברצונם היינו אומרים מוטב שיקח השר בע"כ ולא ימסרו לו ברצון אך כיון שיש לחוש שיספך לבבו ויכול להסתעף מזה כמה תקלות ליהודים לכן אם אפשר להם להפוך לבב השר בריצוי כסף שיבטל דעתו שלא להכניס את בה"ק לתוך בנינו צריכים להתאמץ בזה ואף להוציא הוצאות הרבה ואם א"א אזי יכולו עכ"פ לפנות הקברים עד מקום שידם מגעת ויקברו עצמות מכל קבר וקבר בפ"ע בביה"ק החדש ויזהרו שלא יקברו משני מתים בקבר אחד ע"ש:

שסט (א) הכהן מוזהר. עי' ב"י מה שהקשה על הטור שכתב מכאן אזהרה כו' ועיין בס' גבורות בנימין פ' אמור שתירץ ע"ז בטוב טעם בשם אביו הגאון מהר"ר שמחה ז"ל: (ב) במת. עי' באר היטב בשם ע"ז אפילו נפל ועי' ברמב"ם רפ"ב מטומאת מת מפורש שם דאע"ם שלא נתקשרו איבריו בגידין מטמא באוהל וכתב המשנה למלך שם דבזכר מארבעים יום אינו נקרא נפל ואינו מטמא ע"ש. ועי' בתשו' נו"ב חיו"ד סי' ר"ל שנסתפק אם צריך ריקוס וכ' דמ"מ פשיטא לדידן שא"א בקיאין בבדיקת השפיר לידע אם הוא מרוקם כל שמפלת אחר מ' יום מטמא באוהל וצריך הכהן לפרוש אם לא שודאי הוא פחות מארבעים יום לטימושה. וכתב עוד דאשה שילדה ולד שיש לו צורת חיה ועוף אינו מטמא באוהל ומ"מ צריך הכהן לפרוש משפיר שאחר מ' יום ולא הוי ס"ס שמא לא נתרקם שמא היה צורת מין ועוף דהוי ספק חסרון ידיעה ועוד רוב נשים ילד מעליא ילדן וצורת חיה ועוף לא שכיח ע"ש. ועי' בתשובת נמה נדק סי' י"ג שנשאל אזור העשוי מעור האדם אי שרי לכהן לחגור אותו והשיב דלפי דברי השואל דפשיטא ליה דלישראל ודאי שרי ולא בא בשאלה אלא אי שרי לכהן נראה דאסור לכהן לחגור אותו ואפילו עבדו אסור מדרבנן ולפ"ז אם צריך לאזור הבא לרפואה מותר לחגור בו אך בחמת נראה דאפילו לישראל אסור משום דמת אסור בהנאה ועור המת כבשרו ואסור מדאורייתא וא"כ אפילו לרפואה אסור ע"ש ועמ"ש לעיל סי' שמ"ט סק"א. ועי' בשאילת יעב"ץ ח"ב סי' קס"ט שהעלה דמת הנשרף במקרה ע"י דליקה או כגון הקדושים הנשרפין לפי מנהגיהם כהן מטמא לאפרו אף אם יש לו קוברין ישראלים אלא היכא דאיתרך איתרכוי בזה יש להחמיר שלא כמת מצוה והיינו בכולו קיים ותרוך אבל בנתפר עפור ושוב הביא דברי ס' לה"פ שאוסר לכהן לטמא לאפר המת והשיג עליו ע"ש באריכות: (ג) לאבר מ"ח. עי' בתשו' נו"ב תניינא חיו"ד סי' ר"ט שכתב דכהן שנחתך רגליו ויש עליהם בשר כאופן שמטמאים דפשוט שאסור להכהן להחזיקם אלו כדי להראות אשר נעשה בו למען יכמרו רחמים עליו דאף כאמ"ה של עצמו מוזהר ע"ש ועי' בס' הר אבל ריש ענף י"ח שכ' דאם אינו אבר שלם הוא רשאי ליגע בו ולא שייך כאן חצי שיעור כיון דליכא אבר שלם לא הל שם טומאה עליו ע"ש: (ד) וכן שדה. [עי' בתשו' ח"ס סי' של"ז בכהן אחד שנכנס לחצר אחת של ישמעאל ומצא שם מצבת אבן טמונה בקרקע והפכה על גבה ומצא כתוב עליה פ"ב איש הגון ר' זכריה בן ר' ידידיה נפטר בעי"כ קנ"ט לפ"ק. וזה הוא יותר מתט"ו שנים והישמעאל בעל החצר אמר שמקובל הוא מאבותיו מעולם שהיה שם ובסביבות בית הקברות של ישראל. והישמעאל הזה מהזמן לאחי כהנא אך אנו מקובלים שהעיר הזאת נתיישבו ישראל שם מאה שנים לכל היותר ועתה מה יהיה דין הכהנים או הכהן הזה דמאמין להישמעאל. והנה מה שמקובלים היהודים שלא היה שם קהלה קודם מאה שנה אין מזה הכרח כי ידוע שהיו קהלות גדולות בגלילות האלה בשנים קדמוניות וגורשו היהודים וחזרו ונתיישבו ולכן צריכין לעיין בהך מילתא בג' ספיקות. א' אם נאמין שהיה שם קברות כלל. ב' אם היה שם אולי כבר פינו עצמות משם. ג' אם לא פינו משם אולי כבר נרקבו והיו כלא היו דאע"ג דמלא תרווד רקב מטמא היינו שנקבר בארון של שיש ערום וזה לא שכיח. והאריך בזה בעונש חריפותו ובקיאותו ומסיק דמטעם לתלות שמא פינו העצמות אע"ג דסברא גדולה הוא שפינו דמה"ט אי יגלו ישראל מדעתם מן הארץ ההוא בודאי לא הניחו הקברות בידיהם כו'. ואי גורשו מן הארץ פשיטא דחטטו שכבי והוציאו לחוץ העצמות טרם זרעו ובנו כו' מ"מ אין להתיר די"ל הא דמצינו דהקילו כדאמר ר"ל בנזיר עולה מגלח כו' היינו משום שהוא ספק טומאה בר"ה אבל האי עובדא דילן בחצר שהוא רה"י לטומאה אסור דלא תלינן להקל שמא פינו. אך יש להתיר מחמת ספק הג' דשמא לא היה שם טומאה מעולם דאוקי קרקע בחזקת טהרה ובחזקת בתולה שעדיין לא נחפר בה קבר ואף שהוא חפורה לפנינו בחריצה או בנין מ"מ אי חסרה בעומק כ"כ בעומק בודאי אגלא העצמות ופינן ואי לא חסרה כ"כ בעומק או נימא אוקי מכאן ואילך אחזקתיה ולא צריך בדיקה כלל כל היכא דאיכא חזקה וליכא חזקה אחרת מנגדתה כהסכמת מג"א סי' תל"ז סק"ד ואין לומר דאיכא כאן חזקה מנגדתה דהמצבה כאן נמצאת וכאן היתה מעולם ושם מקום קבורה דאמרי דהדרכה נימא פה היה מקום דירת איש מסתת אבנים ומזה מצבות או שזה היה חצר בה"ק והעומד שם האבן ולא הספיקו להעמידו והכל בחזקת טהרה ומה שחוץ לחצר הוא ספק ברה"ר וספיקו טהור ומזה הטעם אין צורך לטפל אם דברי הישמעאל בזה יש מתם אע"ג שפשוט שדבריו כלא היה אך אפילו היה ישראל האומר כן הלא לא יאמר דבר ברור שבזה המקום ממש היה קבר אלא שהיה המקום הזה קברות ויש במשמעות זה שהיה חצר בה"ק ועוד דאין עד א' נאמן להוציא דבר מחזקת טהרתו וגם יש לצרף הספיקות הנ"ל שמא פינן ושמא נרקבו אע"ם שסבר נדחו מ"מ חזר לאצטרופי ושרי לכהנים בלי פקפוק לכנוס בחצר ההוא ומ"מ אם יכול בנקל לומר להישמעאל לחפור בעומק אולי ימצא שם עצמות מה טוב וגם אם ירצה הכהן להחמיר שלא לפסוע על מקום האבן וד' אמות בסמוך לו מכל נד תבא עליו ברכה ע"ש באריכות]: (ה) ארץ העמים. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל בשם שכו"י שגם בזה"ז כו' ועי' בשבו"י ח"ב סי' נ"ח שגדול אחד השיב עליו בזה והוא ז"ל חזר וכ' להעמיד דבריו וסיים הגולי סיהא כל שמעתין בריכין כדבר זה דדין ארץ העמים נוהג בינינו אף בזה"ז דלא כדעת אחרונים שמשכו בזה אחר דברי מהרש"ל ע"ש:

באר היטב

מה שנוהגין הגבאים ללקוט הפירות למוכרם והדמים לצדקה ומקצתם נותנים לעובד כוכבים שומר בית הקברות וגם עושה לו העובד כוכבים גן בבה"ק צריך ליזהר שלא יהא אילן נטוע ולא הגן זרוע אלא במקום שאין שם ספק קבר עכ"ל: (ג) נמדד. כתב הטור פי' שאין מודדין אותו כמה מתים נקברים במקצתו שיתנו אותה מדה למתים אחרים כנגדו ולא נמכר משום פגם משפחה ולא נחלק בין היורשין אלא כולם נקברים שורות שורות לעצמן והכל משום כבודן של מתים ובה"ק חדש שאין נקבר בו אלא א' לא חשו לכבודו עכ"ל:

שסט (א) במת. אפי' נפל כדאיתא בפ' בתרא דאהלות שמא קברו בו נפלים. ע"ז (אבל טומאה נבילות ושרצים אין הכהן מוזהר מליגע בהן) (בה"י): (ב) לגולל. הוא אבן שנותנים על הקבר לגיון. ודופק היינו שלפעמים סומכין האבן באבנים קטנים טור (ורש"י פי' גולל זה כיסוי הארון ודופק הוא דופן של צדדים. כתובות דף ד'): (ג) המיסך. (אע"פ שאין כאן אלא ספק טומאה הכהן מוזהר עליו) ומוכח מכאן דאילן המיסך על המת דיוכל לעמוד תחת ענפיו שאינם מאהילין על המת דהרי כאן לא נאסר לעמוד תחת האילן אלא מטעם דאינו ידוע תחת איזה. פרישה:

שע (א) ורוב. ומשמע בש"ס דחולין דבזקן אפי' בלא רוב בשר מטמא באהל וכ"כ מהרש"ל פ"ק דחולין. ומשמעותו הסם דאם נעשה גיסטרא שנחתך לרחבו בגובה כולה או בשדרה עד חללה או שנחלק לשנים מטמא באהל עכ"ל

גליון מהרש"א

(סימן שס"ט סעיף א') הכהן מוזהר. עמ"ש בגליון לעיל סי' ש"ח סעיף ח' וסעיף י"ח:

חשוב כמת ומטמא אבל ג גוסס ומי ד שנשחטו בו ב' סימנים או פצוע פצעים הרבה אינם מטמאין עד שתצא נפשם ג [א] ה ומ"מ אסור ליכנס לבית שיש בו גוסס (ויש מתירין) (ר"ן סוף מ"ק ומרדכי פרק אלו מגלחין בשם בה"ג) ד (א) (וטוב (ב) להחמיר):

שעא דין אהל היאך מביא הטומאה.

ובו ו' סעיפים:

א א [א] א אסור לכהן (ה) (א) ליכנס תחת אהל שהמת תחתיו אפי' הוא גדול הרבה [ב] ואפילו לבית אחר או לעליה אחרת הפתוחים לאותו בית (א) (ג) בנקב שיש בו (ב) טפח על טפח ובית לאותו בית עד עולם ב ואם סתם הנקב מותר לו ליכנס לבית אחר ב שהסתימה חוצצת [ג] אפילו (ג) לא בטלו להיות שם עולמית [ד] ג והני מילי שסתם כל הנקב אבל אם לא סתם כל הנקב אלא מעטו מטפח אם נתנו להיות שם עולמית ממעט וחוצץ בפני הטומאה שלא תעבור ואם לאו אינו ממעט:

הגה (ב) ג [ה] וכל דבר (ד) המקבל טומאה אינו חוצץ (ה) בפני הטומאה (הגהת אלפסי פ' בני העיר ובהל' טומאה להרי"ף ורמב"ן ורא"ש ומרדכי ריש פ' ד לא יחפור) [ו] ולא מיקרי סתימה בחלון (ג) (ו) אא"כ יכול לעמוד בלא (ג) סמיכה (ה ג"ז שם):

טורי זהב

(א) בנקב שיש בו טפח, פירוש במקום אחד אבל אם אינו במקום אחד אלא ע"י צירוף יש טפח כגון מה שקורין גיגלאטי"ר שעשוי ע"י סירוג ויש שם נקבים קטנים הרבה אין זה מביא הטומאה והוא משנה פרק י"ג דאהלות הסירוגות מצטרפות למלא מקדח דברי בית שמאי וב"ה אומרים עד שיהא כמלא מקדח במקום אחד ומבואר שם בין להביא הטומאה ובין להוציא ופשוט הוא דדין שיעור מקדח בחלון העשוי לאורה הוא לשיעור טפח בחלון העשוי לתשמיש כמבואר בפ' הנ"ל וכ"פ רמב"ם להדיא פרק י"ד דטומאת מת דדוקא בעינן טפח במקום א' ואם לאו הרי היא כסתומה. וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשנה בפרק ח' דאהלות גבי סריגת החלון ועיין מה שכתבתי מזה לקמן סעיף ד' על דברי הדרישה: (ב) וכל דבר המקבל טומאה. זה קאי גם אדרישא דסותם כל הנקב דמועיל אפילו אין מבטלו שם מ"מ בעינן שלא יהא דבר המקבל טומאה אלא צריך לסתמו בעץ או באבן דבר שאינו כלי כמ"ש בית יוסף בשם לשון הרי"ף: (ג) אא"כ יכול לעמוד בלא סמיכה. בפרק לא יחפור סוף דף י"ט כתבו התוס' טעם לזה דכל שצריך סמיכה מקרי סתימה ערא' ועוד טעם אחר שהסמיכה לא תהיה על ידי דבר שהוא מקבל טומאה אע"פ שהדבר עצמו שסותם הוא אינו מקבל טומאה מכל מקום כיון שהדבר שסומכו מקבל טומאה הוה כאלו הוא עצמו מקבל טומאה וכ"פ הר"ש והרמב"ם בפ"ו דאהלות במשנה דקוברי המת שהיו עוברין כו' ופשוט הוא לדברי הכל כל שמושיב באותו חלון עצים ואבנים כל כך הרבה עד שכותלי החלון מחזיקים אותם זה ודאי מהני וחוצץ דאין זה בכלל סמיכה כלל כנ"ל פשוט:*) ומעשה שהי' בטומאה שהיתה בבית סמוך לבית הכנסת באופן שהיתה נכנסת דרך חלון ביהכ"נ של נשים והוא מורה אחד לסתום החלון באותו פרוכת קטן שתלוי שם בקרסי הברזל תמיד שהוא לצניעות שתולין אותו שם הנשים בשעה שאין צריכין לראות ביהכ"נ של אנשים ואמרתי שטעה המורה דבהדיא אמרינן במתניתין דפ' ח' דאהלות דסדין ומחללת העשוין כאהלים שחוצץ בפני הטומאה אבל אם אין עשוים כאהלים אין חוצץ וכתב שם הר"ש כל שהוא עשוי כאהל חוצץ אע"ג דמקבל טומאה ואם אין עשוי כאהל אינו חוצץ וביאר ברמב"ם פרק י"ג דטומאת מת שאין עשוי כאהל אלא מתוח בלבד ואין להם שיפוע אהלים ואין שם כתלים עכ"ל וה"ה כאן שאין כאן אלא סתימה על החלון ולא כותל ולא אהל ותו דאותו הפרוכת תלוי בטבעות של ברזל נמצא דהברזל עושה הקיום ובהדיא כ' רמב"ם פרק י"ח דטומאת מת אם הגיף א' את הדלת וסמכו במפתח כדי שלא יטמא את הבית וכן אם היה אדם מבפנים או בחוץ סומך את הדלת אם יכול הדלת לעמוד בפני עצמו הבית טהור ואם לאו הבית טמא לפי שהאדם והכלים הוא שחוצץ בפני הטומאה והאדם והכלים מביאין את הטומאה ואינם חוצצין עכ"ל וכן כתבו התוס' בפרק לא יחפור דף י"ט בד"ה רואין כו' לענין אם הגר הדלת במפתח דבעינן דבר החוצץ עומד על ידי דבר שאינו מקבל טומאה ולשונם אזכיר בסמוך ה"ה נמי כאן שהטבעות של ברזל מעמידין את הפרוכת והם כלים וא"ל ממ"ש במשנה דכלים דטבעות כלים טהורות דהא איתא בפרק במה בהמה דף נ"ב ברש"י ז"ל ומיהו עם הרצועה מקבלת טומאה אלא שאין מקבלת טומאה לעצמה עכ"ל ממילא כאן שהטבעות עם אותו פרוכת הוה ודאי שם כלי עליהם והוה כמפתח ותו נראה דאפי' אם אינו מקבל טומאה מ"מ אינו

חוצץ

שפתי כהן

מלפניו לא: ג ומ"מ אסור ליכנס כו'. פי' אע"פ שטומאה אין כאן חילול יש כאן: ד וטוב להחמיר. והב"ח כתב דמדינא צריך ליזהר ואין כאן מקום לפסוק לקולא ע"ש מיהו נראה דא"צ להקיצו ולהגיד לו כשיש גוסס כמו שצריכין להקיצו כשיש מת כדלקמן סי' שע"ב וכן אם הגידו לו והוא ערום מותר להמתין עד שילבש עצמו ואח"כ יצא וקדוק הדבר לומר שא"צ לצאת כלל מבית שיש בו גוסס דהכי משמע לישנא דאסור ליכנס לבית כו' משמע דוקא ליכנס אסור אלא שנכון להחמיר ולצאת כי מדברי המרדכי ושאר פוסקים משמע דאין חילוק:

שעא א אסור לכהן ליכנס כו'. כתב הרוקח סימן שס"ו אשת כהן שמעוברת מותרת ליכנס באהל המת דס"ס הוא שמא נפל הוא או שמא נקבה הוא: ב שהסתימה חוצצת כו'. ובמשנה פ"ח דאהלו' אית' דסריגות שבחלונות חוצצין פירוש שאם היה חלון בין ב' בתים והטומאה בבית א' והיו עליה דקים או עשי ברזל בחלונות בסירוג בקלוע אע"פ שיש ביניהם אויר כיון שאין שם פותח טפח אף באחד מהנקבים הרי זה חוצץ ולא יצטרפו נקבי הסריגות לפותח טפח וכ"פ הרמב"ם סוף פרק י"ג מהל' טומאת המת וכ"כ הסמ"ג סוף עשין רל"ה וכן כתב הב"ח: ג וכל דבר המקבל טומאה כו'. עי' ברמב"ם בהלכות כלים מהו הן הדברים המקבלים טומאה או לאו:

הבית

ביאור הגר"א

שע [א] ומ"מ כו' ויש מתירין. עתוס' דנזיר ס"ג א' ד"ה ומתכא כו':

שעא [א] אסור לכהן כו'. פרק ד' דמגילה (כ"ו ב') וש"מ: [ב] ואפילו לבית כו'. כמה משניות באהלות וש"מ: [ג] אפילו לא כו'. פ"ד דמגילה (שם): [ד] וה"מ כו'. עתוס' דב"ב כ' א' ד"ה היא כו': [ה] וכ"ד כו'. גמרא שם ובמגלה שם: [ו] ולא מקרי כו'. עבה"ג ועתוס' דב"ב י"ט ב' ד"ה רואין כו':

חידושי רע"ק

(סימן שע"א סעיף א') אפי' לא בטלו. עי' מהרש"א (ב"ב דף כ') שכתב בדעת תוספות שם

באר היטב

שע (ב) להחמיר. והב"ח כתב דמדינא צריך ליזהר ואין כאן מקום לפסוק לקולא ע"ש מיהו נראה דאין צריך להקיצו ולהגיד לו כשיש גוסס כמה שצריכים לעשות כשיש מת כמו שכתב בסימן שע"ב וכן אם הגידו לו והוא ערום מותר להמתין עד שילביש עצמו ואח"כ יצא עכ"ל הש"ך:

שעא (א) ליכנס. כתב הרוקח אשת כהן המעוברת מותרת ליכנס באוהל המת דס"ס הוא שמא נפל או שמא נקבה היא: (ב) בנקב. כתב הט"ז דהיינו אם הוא במקום א' אבל אם אינו במקום א' אלא ע"י צירוף יש טפח כגון מה שקורין גיגלאטי"ר שעשוי ע"י סירוג אין מביא את הטומאה והוא משנה פי"ג דאהלות הסירוגות ב"ה אומרים עד שיהא כמלא מקדח במקום א' ומבואר שם בין להביא את הטומאה בין להוציא עכ"ל: (ג) סמיכה. כ' הט"ז דהתוספות כתבו הטעם דכל שצריך סמיכה מקרי סתימה ערא' ופשוט הוא לכ"ע כל שמושיב בחלון עצים ואבנים כ"כ הרבה עד שכותלי החלון מחזיקים אותם זה ודאי מהני וחוצץ דאין זה בכלל סמיכה כלל. ומעשה שהיה בטומאה שהיתה בבית סמוך לבהכ"נ באופן שהיתה נכנסת דרך חלון בהכ"נ של נשים וצוה מורה א' לסתום החלון באותו פרוכת קטן שתלוי שם בקרסי ברזל תמיד שהוא לצניעות הנשים ואמרתי שטעה המורה דבהדיא אמרינן במתני' דסדין שאינו עשוי כאהלים אינו חוצץ ועוד דמחמת דטבעות של ברזל הם עומדים וכלים אינם חוצצין ע"ש באורך בכמה ראיות לסתור דברי המורה הנ"ל (ובלקט הקמח כתב שמעשה כזה אירע בעה"ק בבהכ"נ הגדולה בשבת קודש והורו גאוני ההוראה לסתום החלון שהיה טפח על טפח בנמר חדא משום דהוי ראוי לשכיבה וליח ביה משום מוקצה ומשום בנין ותוספת בנין אוהל וברשת של עץ ג"כ התירו לסתום הן מפני כבוד הצבור שלא יתפללו במקום שהטומאה נכנסת דרך החלון ואין ראוי להניחם בלא ברכת כהנים באהבה עכ"ל) וכתב עוד דלא מועיל הצלת דלת או חלון כל שאינו יכול לעמוד בלא צירים של ברזל או שאר דבר של ברזל אע"פ שהם לצורך קרקע ועוד מועיל שלא יקבלו טומאה מ"מ אינם חוצצים (ובנה"כ השיג עליו בכל זה ופסק דשפיר חוצץ ע"ש באורך) עוד כתב הט"ז ונראה דאם יש סתימה בחלון של בה"כ בשבת כו' עי' בשער המלך פ"ב מהלכות יו"ט הלכה י' מה שהקשה עליו: (ו) אא"כ יכול לעמוד.

פתחי תשובה

שע (א) וטוב להחמיר. עבה"ט בשם ב"ח ועי' בתשו' בית יעקב סי' ק"ל שכתב דלדעת הב"ח דמדינא צריך ליזהר ואם הטעם משום טומאה יש לאסור לכהן שהוא רופא מומחה לטמא לגוסס ליכנס לביתו לעשות לו רפואה ע"ש טעמו ועי' בנ"צ דחיתי דבריו והעליתי דלכ"ע מותר הרופא כהן ליכנס לביתו של גוסס לעשות לו איזה רפואה אף אם יש רופא אחר שאינו כהן ע"ש [שוב נדפס תשובת חתם סופר וראיתי בסי' של"ח כתב ג"כ דפשוט יותר מביעתא בכותחא דאפילו להפוסקים דכהן אסור ליכנס לבית הגוסס מעיקר הדין מ"מ משום ספק פ"נ שרי ויכנס ויעסוק ברפואתו אם אנו רואים שצריך לרופא וגדולה מזו דאפילו אחר שהמלטוהו מת אם אירע שהרגישו בו שום נדנוד והרופא ימהר הכהן ויבוא ויכנוס משום ס"ס דפ"נ אמנם בענין אם יש רופא אחר שאינו כהן מפקפק שם משום דליכא מאן דס"ל כל התורה הותרה אצל פ"נ ורק דחויה היא עי' ברא"ש פ' יוה"כ סי' י"ד. ולא ידענא מדוע לא הזכיר מהא דסימן רכ"א ס"ד דמבואר שם דזה לא תלי כלל אם הותרה ואם דחויה משום דלא מכל אדם כו' וע"ש עוד בנידון עיר א' שהרופא כהן ומנימוסי המדינה שאין המתים נקברים עד אחר שבדקו הרופא ומעיד עליו שנתייאש אם מותר לכהן הזה לכנוס ולבדוק. ועלה ע"ד רב אחד (שמו פלאי) להתיר לו אפילו לינע והוא ז"ל שפך סוללה והאריך בביטול של דבר שחלילה וחלילה להרהר בזה ואין שום היתר כלל ובסוף כתב שאח"כ התבונן דהרופא הזה לא ביקש ולא שאל והוא מהמון הפריצים והשאלה הוא מכשירי יראי ה' אי מותר להם לקרות לו או אסור משום לפני עור ומשום מסייע ידי עוברי עבירה ואם כך הוא נ"ל אם אפשר להם להשתדל לסלקו מכל וכל מה טוב ואם א"א א"כ הרי המתים מוטלים בבזיון בלי קבורה וה"ל מת מצוה שאין לו קוברים שכהן מטמא לו ונהי שאין זה היתר והתגלגלות להכהן מ"מ כיון שהוא אינו שומע לקול מורים ואין בידינו לסלקו א"כ לדידן ה"ל מת מצוה ומותר וזה היתר ברור ע"ש באורך]:

שעא (א) ליכנס. עבה"ט בשם הרוקח ועי' במג"א בא"ח סי' שמ"ג ס"ק ב' שהקשה עליו דהרי בנא"ה מותר דטהרה בלועה אינה מיטמאה והניח בצ"ע ע"ש ועי' בתשובת רדב"ז החדשות סי' ר' שהקשה ג"כ הכי על הרוקח ומתרץ דהרוקח מיירי באשה שקרבו ימיה ללדת ויש לחוש שמא יוציא הולד ראשו ונמצא שהוא כילוד ואינה טהרה בלועה ומש"ה כתב דאס"ה לא חיישינן דהלכתי איכא ס"ס וע"ש עוד ועיין בתשובת ש"ב גבעת שאול סי' כ"ג שתירץ ג"כ הכי ועי' בתשו' נו"ב תניינא חיו"ד סי' ר"ז ובשאילת יעב"ץ ח"ב סי' קע"ז [ובתשובת ח"ס סי' שנ"ד]: (ב) טפח על טפח. וכתב הרמב"ם פי"ד מטומאת מת דין א' בד"א בעשוי לתשמיש אבל נקב העשוי לאורה כגון שפתוח לאויר שיעורו כפונדיון ע"ש עוד והביאו ג"כ התפל"מ: (ג) לא בטלו. עי' בתפל"מ דדוקא אם סתם בכלים שאינם מקבלים טומאה דינא הכי אבל באוכלים אף שסתם כל הנקב בעינן שיבטל להיות שם עולמית ע"ש ועי' בתשו' בית יעקב סי' נ"ג: (ד) המקבל טומאה. עי' במשנה למלך פי"ב מהלכות טו"מ דין ב' לענין דבר המקבל טומאה מדרבנן אי חוצץ או לא ע"ש ועי' בתשו' נו"ב חיו"ד סי' נ"ז הביאו לקמן סק"ט: (ה) בפני הטומאה. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל ומ"ש בשם מהרי"י הלוי אסור לעמוד. עט"ז ועי' בתשו' אא"ז פנים מאירות ח"ב סי' כ"ג שהשיג עליו גם על הדרישה

באר הגולה

ד' יוחנן ושמואל וכו' שם: ג ציינתיו לעיל סימן של"ט: ד הרי"ף והרא"ש ממימרא דרב יהודה וכו' ביומא דף ע"ה: ה טור ולדעת בה"ג הביאו הרא"ש דגרסי בגמרא דף כ' וכו' משנה כלוגתא דאביי ורבא והלכה כרבא בגבי אביי וכתב דבריותא דאין הלכה כו' מתכרין ולא הכה"ג כס"ג דמ"ק: א לשון הטור מדברי הרי"ף והרא"ש בהלכות טומאה ממשנה ו' ז' פרק ג' דאהלות: ב הרי"ף והרא"ש שם בהלכות טומאה ופשוט במשנה דוכתי ובמשנה שבת דף קנ"ז ע"א: ג מדברי הרי"ף ב"ב דף כ' ע"א: ד ממשנה ב' פרק (קמא) ח' דאהלות: ה ממשנה ג' פ"ט

חדושי הגרשוני

(סי' שע"א בה"ט סק"ג) ומעשה שהיתה בטומאה שהיתה בבית סמוך לבית הכנסת באופן שהיתה נכנסת דרך חלון ב"ה של נשים וצוה מורה אחד לסתום החלון* ואמרתי שטעה המורה וכו'. ולענ"ד נראה שהמורה הוא הוי כחלון הפרוכת קטן ומתגרים אותו בקשר

בית הילל

גו ר' חיים כהן מורה בית אחר תכנו לו דאין נזיר מגלח עליו ה"ה דכהן מוזהר עליו ואין לך בית שאין בו שם כלי מתכות שהיה באהל המת ולא הוא משמר כדאמרי' במסכת שמחות כל טומאה שהנזיר מגלח עליה כהן מוזהר עליו ע"כ ע"ש וא"ל שמע מכאן דמאן דאוסר לכהן ליכנס שם באהל כשהתרג או שאר כלי מתכת בבית שנטמאה באהל וק"ע

גליון מהרש"א

(סי' שע"א) דין אהל. מת המונח במרתף שפתחו פתוח לחצר אף כשפתחה נעול וגם אין שם טפח על טפח שתצא הטומאה מהמרתף אין דין קבר סתום שיהיה הטומאה בוקעת ועולה וראשי כהן להיות בבית שעל המרתף ע' בה"ג סי' ס"ד: (ש"ע סעיף א') ואפי' לבית אחר. ע' ש"ך לקמן סימן שע"ב ס"ק ב': (ש"ך סק"ז) אשת כהן. ע' במג"א סי' שמ"ג ס"ק ב' ותמה עליו דבלועה מותר דטומאה בלועה אינה מטמאה ועמ"ש שם בגליון. ועמ"ש עליו בס' אבני מלואים סי' ב' סק"א וע"ש הש"ך דהוי ס"ס וק"ל דהוא רוב אינם מפילות וע"ש תוס' כתובות דף ט' א': (ט"ז סק"ה) מ"מ כיון שהדבר שסומכו: (שם א"ח סי' תרכ"ם ס"ח): (שם ד"ה) ומעשה דספחה שגולגלות בבית ר' בת' דבר שמואל אבוהב סי' רכ"א חלק ע"ז והעלה דשפיר חוצץ ומפתח משום דאדם סומכה ע"ש

נחלת צבי

(סימן ש"ע סעיף א' בהג"ה) וטוב להחמיר. עבה"ט בשם ב"ח ועי' בתשו' בית יעקב סימן ק"ל שכתב דלדעת הב"ח דמדינא צריך ליזהר ואם הטעם משום טומאה יש לאסור לכהן שהוא רופא מומחה ליכנס לגוסס לעשות לו איזה רפואה

גוססין למיתה מ"מ אין הולכין כפ"כ אחר הרוב עיין שם ודברי תוס' אלו הביא הבי"ע בעצמו בסימן נ"ט ע"ש אלא ודאי דהתוספות לא אתו כלל לדיוקא דדוקא ביודע ודאי אלא ר"ל דאפקי אם לא היה

ב י ארובה שבין בית לעליה (°)ואין בה פותח טפח וכזית מהמת למטה בבית כנגד הארובה (ד) ד (ז) הבית טהור (ז) והעליה טמאה:

ג ה י שני חדרים (ה) פתוחים לבית ובכל אחת חצי זית מהמת ודלתותיהם נעולים (ה) ו הבית (ו) טמא והם טהורים ואם נפתחו גם הם טמאים:

ד ז [ז] ח חצר המוקפת זיזין ואכסדראות וטומאה באחד מהבתים (ו) ח אם כל פתחי הבתים והחלונות נעולים טומאה יוצאת לתחת הזיזין והאכסדראות. [ח] (והטעם משום דהואיל וסוף הטומאה לצאת

שפתי כהן

ד הבית טהור כו'. דטומאה בוקעת ועולה כיון שהיא מונחת תחת הארובה ואע"פ שאין בארובה פותח טפח ואין הטומאה מתפשטת לצדדי הבית הואיל שיש מקום לטומאה לעלות לארובה שכנגדה ואינה חוזרת ויורדת לבית כיון שאין בארובה טפח שאם היה בארובה טפח הוה חשבינן בית ועליה כמו חדר א': ה שני חדרים פתוחים לבית. היינו כששני החדרים כל א' מהם פתחו פתוח לבית בפני עצמו ונכנס הם לפנים מן הבית: ו הבית טמא כו'. דסוף הטומאה לצאת ורואה אני כאלו שני החצאי זיתים מונחים בבית אין הטומאה נכנסת בחדרים כיון שדלתותיהם נעולות אבל כשנפתחו חוזרת הטומאה מן הבית לחדרים: ז חצר המוקפת כו'. כלומר בתי החצר המה סביב לצד החצר ולא לצד הב' דהיינו אחורי החצר לכל בית יש ב' פתחי' וכחלונות א' פתוח לצד השני לאחורי החצר אשר אינם זיזין: ח אם כל

טורי זהב

חוצץ וזה מוכח ממה דקשה תרי משניות אהדדי לכאורה דבפי"א דכלים שנינו כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו טמא חוץ מן הדלת ומן הנגר ומן המנעול והפותה שתחת הציר (והציר) [והצינור] שנעשו לקרקע פי' הרמב"ם שמחוברין עם הקרקע משמע מזה דכלים אלו ובתוכן מנעול שנועל בו בית לא מקבל טומאה ובפרק ו' דאהלות שנינו קוברי המת שהיו עוברים באכסדרה והגיף אחד מהם את הדלת ונעלו במפתח פירש הרמב"ם שהיה שער הבית קלא פתוח והחזיק אחד מהנושאים לנעול שער הבית במפתח אשר בו עכ"ל אם יכול הדלת לעמוד בפני עצמו טהור פירש ר"ש דאם יכולה לעמוד בלא סמיכת המפתח ה"ל מפתח כמאן דליתיה ואם לאו טמא דכל דבר הנסמך באדם וכלים אין חוצץ בפני הטומאה משמע מזה דמפתח שהדלת נעול בו מקבל טומאה וע"כ אינו חוצץ ובתוס' פרק לא יחפור דף י"ט כתוב טעם למה אמרינן דאם ינעלו אינם יכולים לעמוד דאינו חוצץ וז"ל והיינו טעמא דסתימת עראי היא כיון שאינו יכול לעמוד בפני עצמו אי נמי משום דבעינן דבר החוצץ עומד על ידי דבר שאינו מקבל טומאה ומיהו בפי' משניות מלא ר"י דמפרש דאפי' במפתח שאינו מקבל טומאה איירי ומטעמא דלא חשיב אהל לחוץ בפני הטומאה כיון שעומד ע"י כלי אע"ג דאינו מקבל טומאה עכ"ל נ"ל דהתו' באו לפרש המשנה דאהלות שזכרנו ולתרץ קושיא שזכרנו דתחלה תירצו דמפתח לאו דוקא אלא כל דבר שבעולם אם בא לסמוך בו דבר החוצץ אינו חוצץ ולא תליא מילתא במקבל טומאה אלא סתימה מעלייתא בלא שום סמיכה בעינן ואח"כ כתבו דדוקא מפתח נקט שהוא מקבל טומאה ולא מיירי בכלים שזכרנו דהתם המנעול אין מקבל טומאה דנעשה תחלה לצורך תשמיש קרקע אבל באהלות מיירי ממפתח דעלמא שלא נעשה לקרקע והוא מקבל טומאה ואח"כ כתבו שבפי' המשניות ס"ל דודאי מפתח דוקא נקט דאינו חוצץ כיון שהוא על כל פנים כלי מה שאין כן במידי דאינו כלי לגמרי ולא תליא מילתא בטומאה ומתני' דאהלות מיירי אפי' במפתח שנעשה לקרקע דאין מקבל טומאה הנה לפנינו דמפתח שנועלין בו הדלת פשיטא דאינו חוצץ ואפי' אינו מקבל טומאה אלא אפי' שאר דבר שאינו כלי לגמרי אין יכול לסמוך בו הדלת לתירוצא קמא ובמרדכי פרק לא יחפור כתב כתירוצא קמא דצריך שיהיה עומד שם בחלון בלא סמיכת דבר אחר וכ"כ רמ"א בסי' זה בסמוך. ואע"ג דבמרדכי הביא שם עוד מתני' דהגפת מפתח לא מהני אע"פ שאינו מקבל טומאה לא נתכוין שיהיה עכ"פ כלי דהא פסק כתירוצא קמא כמו שזכרתי אלא בא לתקן בזה שלא נימא דבטומאה תליא מילתא תדע דהא לא זכר שיהיה דוקא כלי. ממילא נשמע מזה*) דלא מועיל חלילת דלת או חלון כל שאינה יכולה לעמוד בלא צירים של ברזל או שאר דבר של ברזל אע"פ שהם לצורך קרקע וזה מועיל שלא יקבלו טומאה מ"מ אינם חוצצים כמו שזכרנו ולפ"ז הא דאמרי' בסעיף ד' דמהני נעילת מפתחים לחוץ היינו אם הם בענין שיכולים לעמוד בלא שום סמיכה ולא בים לה צירים של ברזל דאל"כ אינם חוצצין דהוה כמפתח של משנה דאהלות ועיין מה שאכתוב לקמן שלא לסמוך להקל כדברי הדרישה לנעול הבית כדי לחוץ. ועל כן בודאי אינו חוצץ *) ומטעם זה יראה דאם יש סתימה בחלון של ברזל שהוא עשוי כמו סבכה שקורין בלשון אשכנז גיגאטי"ר והוא של ברזל אינו מועיל כיון שהוא מקבל טומאה *) ואינו עשוי כעין אהל ועיין מה שכתבתי מזה בסעיף ד' שעל פי זה אין להתיר לכהן להיות בבית ולסתום הפתח והחלון: (ד) הבית טהור והעליה טמאה. לפי שהטומאה עולה כנגדה מאחר שהיא מונחת תחת הארובה והוה כאלו אין שם אהל עליה ואין לה כח לירד ולהחזיר הטומאה לבית מאחר שאין בה פותח טפח כ"פ הרא"ש בהלכות קטנות ואין להקשות יהיה פתח הבית ההוא טמא משום שסוף הטומאה לצאת דרך אותה פתח כמו דאמרינן אחר כך בסי' זה דכאן שאין שם רק כזית מן המת ועליו אין אהל הוה כמונח ברשות הרבים ואינו מטמא כלל בבית כנ"ל פשוט ובחנם האריך על זה בדרישה.*) ומזה למדנו שאם יש מת בבית בחדר שאין עליו אהל אין לכהן להיות בכל הבית הן מטעם שהטומאה חוזרת ויורדת הן מטעם שסוף הטומאה לצאת דרך הפתח דלא הקילו כאן אלא אם אין פתח רק פחות מטפח: (ה) הבית טמא והם טהורים. הואיל ואין בכל אחד אלא חצי זית שהוא חצי שיעור והבית טמא דסוף הטומאה לצאת דרך שם ורואין כאלו שני חצאי זיתים מונחים בבית ואין הטומאה נכנסת בחדרים כיון שדלתותיהם נעולים:(*) דלא אמרינן לבוד להחמיר. לכאורה משמע אבל להקל אמרינן לבוד והוא תמוה דא"כ לא תמצא טומאה יוצאת או נכנסת דרך נקב דנימא כלבוד דמי והוה סתום ועיינתי במקור דכתב מהרי"ו וז"ל הר"ר יעקב שאלני אם אמרינן לבוד גבי אהל המת כגון ב' בתים הסמוכים זה לזה בבנין פחות מג' טפחים ומת באחד מהם והשבתי לו דלא אמרי' לבוד וראיה מפ"ק דעירובין גבי עור העסלא ובסוכה פרק הישן גבי קורות הבית שאינם מכוונות עי"ש בגמרא ורש"י עכ"ל ועיינתי בפ"ק דעירובין כתבו שם התוספות דבטומאה לא אמרינן לבוד ולא זכרו מחומרא כלל ובפרק הישן דף כ"ב אמרינן אבל אין ביניהם פותח טפח ביניהן ועל גביהן טהור פרש"י וה"ה כאין מכוונות שע"ג טהור ותחתיה טמא דכיון שיש בה טפח מביאה טומאה לכל אורך שתחתיה עכ"ל משמע דהטומאה יורדת למטה ומטמא מה שבתחתונה דאין שם אוילה ואי ס"ד דאמרינן לבוד לקולא אמאי יטמא מה שבתחתונה אע"פ שלא אמרינן חבוט רמי מ"מ להוי כסתום ויהיה אוילה לטהר מה שלמטה אלא ודאי לטומאה לא אמרינן כלל לבוד וא"כ צריכין לומר מ"ש רמ"א כאן דלא אמרינן לבוד פי' אפי' להחמיר: (ו) אם כל פתחי הבתים נעולים כו'. כן הוא גם בטור אבל הוא לאו דוקא דהעיקר תלוי בפתח הבית שהמת בתוכו דסוף הטומאה לצאת דרך שם ע"כ מטמא אע"פ שהוא נעול אבל בבתים אחרים מאי מעלה יש בנעילתם וכן מה שכ' אח"כ דאותם של צד החצר כולם נעולים הלא אפי' אם הם פתוחים רק שאותו פתח של בית שהטומאה בתוכו הוא נעול אין הטומאה יוצאת תחת הזיזין כיון שיש פתח לצד אחר להבית שהמת בתוכו ורבים אומרי' שיש ט"ס בדברי הטור ונ"ל אם כל פתחי הבית כו' *) וכן אח"כ נ"ל ואותו של צד החצר נעול וכן הוא

(*) זה שייך להגהה המתחלת כ' גגין כו' דלא אמרינן לבוד להחמיר. חכמת אדם (כלל קנ"ד סימן ח').

באר הגולה

שם: ו ממשנה ריש פ"י דאהלות וכתב הב"י שהטור כתב דין זה ושאחריו מביא כל שאר דינים השנויים במסכת אהלות לפי שהוא דבר אידוע שמותר ליכנס לבית שהמת בתוכו ואסור ליכנס לעליה: (°) פירוש דאז אינה חוזרת ויורדת): ז ממשנה סוף פ"ח דאהלות: ח מדברי הרי"ף בהלכות טומאה ממשנה ג'

הגהות הט"ז

(סי' שע"א בט"ז סוף ס"ק ג') ואינו עשוי כעין אהל. פי' שהחלון הוא בין עלייה לבית

נקודות הכסף

(סימן שע"א בט"ז ס"ק ג') רוצה להוכיח דלא מועיל חציצת דלת או חלון כל שאינה יכולה לעמוד בלא צירים של ברזל או שאר דבר של ברזל אע"פ שהם לצורך קרקע וכו'. ולפע"ד זה אינו דא"כ הא דאיתא במשנה ופוסקים בכמה דוכתי בסתמא דדלתות וחלונות חוצצין ה"ל לפרושי דהיינו דדוקא כשיכולים לעמוד לבדן בלא ציר ומפתח הקבוע בהן ועוד אמאי קתני דוקא במתני' דס"ו דאהלות בקוברי המת כו' שסמכו במפתח אם יכול הדלת לעמוד בפני עצמו כו' ולא קתני הכי בשום מקום אחר דקתני שהדלת חוצץ דהיינו דוקא שיוכל לעמוד בלא מפתח שכו גם מה שהבין בדברי הרמב"ם נ"ל דליתא לפי שאין לשון הרמב"ם כמו שהעתיק הוא שהוא העתיק לפי הבנתו ובאמת לשון הרמב"ם שם כך הוא ואם לאו הבית טמא לפי שנמצא האדם הוא שחוצץ בפני הטומאה והאדם והכלים מביאים ואינם חוצצים כמו שביארנו עכ"ל הרי שלא כתב אלא לפי שהאדם הוא שחוצץ ולא הזכיר כלי לכך נ"ל דכוונת הרמב"ם לומר דהאדם זה עשה החציצה דהיינו שסמכו במפתח ואלו לאו שסמכו במפתח [אלו] היה הדלת יכולה לעמוד בפני עצמה אם כן האדם הוא שחוצץ והאדם אינו מקבל טומאה לא מיירי הרמב"ם

[illegible]

חידושי רע"ק

שם דווקא דוקא בסותם בכלי שאינו מקבל טומאה אבל בסותם באוכלין אף בסותם כל

ביאור הגר"א

[ז] חצר כו'. מתני' ג' פ"ו דאהלות: [ח] והטעם כו'. וכמש"ש בפ"ד ע"ש:

פתחי תשובה

שהביא הט"ז בסק"ו: (ז) הבית טהור והעליה טמאה. עי' בשו"ת ארבעה טורי אבן סימן י"ג

באר היטב

ברזל שהוא עשוי כמו סבכה שקורין בלשון אשכנז גיגאטי"ר והוא של ברזל אינו מועיל כיון שהוא מקבל טומאה ואינו עשוי כעין אוהל (וכתב נה"כ דנ"ל שהגיגאטי"ר אינו קבוע בכותל דאל"כ אינו מקבל טומאה וחוצץ ועיין שם): (ד) והעליה. הטעם כתב הש"ך משום דטומאה בוקעת ועולה כיון שהיא מונחת תחת הארובה ואין הטומאה מתפשטת לצדדי הבית הואיל שיש מקום לטומאה לעלות לארובה שכנגדה ואינה חוזרת ויורדת לבית כיון שאין בארובה טפח שאם היה בה טפח הוה ליה חשבינן בית ועליה כמו חדר א' וכתב הט"ז וא"ל שיהיה פתח הבית ההוא טמא משום שסוף הטומאה לצאת דרך אותו הפתח כמ"ש בס"ד דכאן שאין שם רק כזית מן המת ואין עליו אהל הוה כמונח ברה"ר ואינו מטמא כלל בבית ומזה למדנו שאם יש מת בבית ומונח בחדר שאין עליו אהל אין לכהן להיות בכל הבית הן מטעם שהטומאה חוזרת ויורדת והן מטעם שסוף הטומאה לצאת דרך הפתח דלא הקילו כאן אלא אם אין פתוח רק פחות מטפח עכ"ל: (ה) פתוחים. היינו כששני החדרים כל א' מהם פתחו פתוח לבית בפ"ע ונכנס הם לפנים מן הבית. ש"ך: (ו) טמא. דסוף הטומאה לצאת ורואה אני כאלו שני חצאי הזיתים מונחים בבית ואין הטומאה נכנסת בחדרים כיון שדלתותיהם נעולות אבל כשנפתחו חוזרת הטומאה מן הבית לחדרים. ש"ך:

[illegible]

חידושי הגרשוני

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

ברא"ש דלא זכר רק אותו פתח שהמת בתוכו שיש לו שני פתחים אחד לצד הזיזין ואחד לצד המבוי נתלית מילתא איזה מהם פתוח דאמרינן שם תצא הטומאה : (ז) ויש מתירין. טעם לזה דלא אמרינן סוף הטומאה לצאת טמא אלא באותו פתח שמוציאין תחילה מתוך האהל ולא מתוך האויר הואיל ובאותה יציאה נטהר האוהל ע"כ אותו פתח יטמא ולא מכאן ואילך : (ח) ואם נפתח ג"כ אחד מהם. פי' אותו שהמת בתוכו נפתח ג"כ לצד הזיזין דהיינו שנפתח אותו הבית משני צדדיו על כן גם תחת הזיזין טמא אף על פי ששאר בתים שתחתיה נעולים וכמו שזכרנו בסמוך : (ט) נכנסת מתחתיהן לבית. פי' כל בית שפתחו פתוח לצד הזיזין : רש"ל הביא הג"ה אחת וז"ל אני אומר במקום שיש עירוב ועשו קורות שיש בהם היקף טפח ממבוי למבוי ורחבי הקורות נכנסין תחת הגגין שמכאן ומכאן והטומא' נכנסת תחתיה הקורה מביאה את הטומאה מגג לגג ומתפשטת בכל הבתים מכאן ומכאן אם כן כשיש מת ב"מ באחד מן הבתים אין כהן רשאי להיות בשום בית מן הבתים שבמבואות המחוברות ע"י קורה של עירוב וזוכרני כשהיינו לומדים בבית מורי ר"מ ז"ל והיה פתח פתוח מחדר הרב לחדר בית הכנסת ומשקוף הפתח היה מגיע מלד א' תחת תקרת הבית שהיה בו מת ואסר מורי לכהנים לצאת ולבוא דרך אותו הפתח כל זמן שהמת בבית ע"כ.

כל פתחי הבתים והחלונות נעולים כו'. כל"ל ור"ל כשכל דלתות הבית שהטומאה בתוכו נעולות מכל צד בין אותו צד שאחורי החצר או טומאה יוצאת לתחת הזיזין והכסדראות וכל מה שתחתיהן טמא דכיון דאין מקום לטומאה לצאת אלא דרך שם חזינן לטומאה כאלו כבר הוא שם דגזרו חכמים על כל המקומות שבסוף הטומאה לצאת כאלו

דרך שם רואין כאלו יצאה הג"ה: (*) ולכן יש (ז) מחמירין לכהנים לילך דרך פעל העיר שכוף המת לצאת משם (פסקי מהרא"י סימן כ"ה וכל בו) (ז) [ט] (ח) ויש מתירין (שם הביא בשם י"א) והמקיל לא הפסיד במקום שנהגו להחמיר)

י [י] ואם נפתח יא חלון או (ח) פתח מצד האחר ואותם של צד החצר כולם נעולים אין הטומאה יוצאת לתחת הזיזין (ח) [יא] ואם נפתח גם כן אחד מהם לצד (ט) הזיזין הטומאה יוצאת מהבית לתחת הזיזין יב וכן אם טומאה תחת הזיזין (ט) נכנסת מתחתיהן (י) לבית יג לכן יד גגים הבולטים למעלה לחוץ על פתחי הבתים וטומאה באחד מהבתים (י) כל הבתים טו (ט) שפתחיהם (יא) פתוחים טמאים :

הגה [יב] ב' גגין שאין נוגעין זה בזה אע"פ שאין ביניהם רק פחות מג' לא הוי חבור לטומאה דלא אמרינן (י) לבוד להחמיר (מהרי"ו בפסקיו) טז [יג] ואם היו זה למעלה מזה אע"פ שאין נוגעין אמרינן (יב) חבוט רמי (יא) וכאילו נוגעים (כ"י בהלכות טומאה להרי"ף) יז [יד] הכהנים (יא) אינן יכולין (יג) (יב) לכוף לקרובי המת שיוציאו המת ממקומו כדי שהם יהיו רשאים ליכנס לביתם אם לא במקום שדרך להוציא כל המתים (תשובת מהרי"ל סימן ס"ה) :

ה יח י אסור (יד) לקרב בתוך ארבע אמות (יג) של מת [טו] או (יד) של קבר בד"א שאין הקבר מסויים במחיצות גבוהות י' טפחים [טז] יא אבל אם הוא מסויים במחיצות גבוהות עשרה טפחים או בחריץ עמוק י' טפחים אין צריך להרחיק ממנו [יז] אלא ד' טפחים יט [יח] (ומותר לכהן לעמוד אצל בית

שפתי כהן

לא נכנסת הטומאה לתוכו וכשיפתח תכנס הטומאה לתוכו : טז ואם היו זה למעלה מזה כו'. כתב הב"ח דאפילו היה הגג העליון הרבה למעלה משלשה טפחים כיון שיש בגגו טפח אמרי' חביט רמי כו' ע"ש : יז הכהנים אינם יכולים כו'. כתב הב"ח נ"ל דאם הוא נפל דליכא משום כבוד כופין אותו להוציאו ממקומו כדי שיכנסו לביתם : יח אסור לקרב תוך ארבע אמות כו'. כ' הדרישה מכאן מוכח דאפילו תוך ד' אמות של מת המונח לפנינו אסור לקרב כהן משום דתופס ד"א או משום גזרה שמא יגע במת עצמו אף שהוא מונח לפנינו והכל יודעים שאסור ליגע במת מ"מ לא מחשב כמו מחילה גבוהה י' טפחים וכן המרדכי והג"מ כתבו לאסור וב"י הביאם ע"ש ולא כמו ששמעתי מקילין לכהן הדורש לעמוד עליו אפי' תוך ארבע אמות של מת כיון שהמת מונח לפנינו וניכר עכ"ל. ולי נראה שטעם אותן המקילין דדוקא במת שמונח בבית בהך גוונא דמיירי הטור וכן בהך דמרדכי וה"מ במת המונח בספינה דהוי כמונח בבית שהוא מקום קביעתו תופס ארבע אמות אבל לא המונח על המטה וכן מחלק הרוקח סימן שט"ו וז"ל מת בביתו שהוא אסור לכהן ליקרב בתוך ארבע אמות דמת תופס ד' אמות לטומאה כשהוא בקבר אבל כשהוא במטה שנושאין אותו ובעת לדוק הדין מעמידין אותו אינו תופס דאין שם קביעותו עכ"ל. ומ"ש מעמידין. אותו נראה דר"ל כשנושאין אותו על המטה דאין תופס : יט ומותר לכהן לעמוד כו'. ואין חילוק בין בית פתוח או סתום לענין זה והב"ח כתב דיש להחמיר דאף בבית סתום אם

טורי זהב

לבית האחר כיון שבצד שם הפתח אין שם גג. וכתוב בדרישה אף אם הטומאה בלא מפתח בית הטמא לתחת גגו ומשם מגג לגג של בית אחר מ"מ אם דעת הכהנים לסגור פתח בתיהן וחלונותיהן ולא לצאת משם עד אחר הוצאת המת אין צריכין לצאת מבתיהן וגדולה מזאת עשיתי במת עמי ביום השבת וצויתי להוציאו ולהניחו במרתף שתחת הבית ופתח המרתף לצד חוץ ולא היה גג על גבי [פתח] המרתף והכהנים נשארו בבית אלא שיש להקשות אהנחת מת במרתף ודלת המרתף סגורה בפתח המרתף הא בעינן שיהיה ביציאת הקבר פותח טפח וכמ"ש בסימן שע"ב דהאידנא דכולו סתום אפילו יש בו אויר טפח כל שכנגדו טמא *)וה"נ אף שבמרתף הוא חלל גדול סביב המת מכל מקום ליכא ביציאת הפתח דהמרתף פותח טפח כל זמן שהוא סגור והכהנים בבית ע"ג המרתף מיהו אם בדלת הפתח שבמרתף עשוים חורין חורין כמו שקורין בל"א גיגאטי"ר אף שאין בחור א' טפח מ"מ כיון שיש בהצטרפות החורין יחד פתוח כמה טפחים יש צד להקל שהוא בכלל יציאתה פותח טפח עכ"ל *)ותמהני על פה קדוש יאמר כנגד המשניות ערוכות הבאתים בתחלת סימן זה שאין נקבי הגיגאטי"ר מצטרפות לטפח. ובפירוש אמרו במשנה פרק י"ב דאהלות שאין הטומאה יוצאת מהבית כשאין שם נקב[טפח]במקום א' וא"כ נשארה הטומא' בבית והוה כקבר סתום ומטמא עד לרקיע והיאך כ' לקולא מחמת הצטרפות הנקבים להוציא הטומאה כיון שהמרתף סגור מכל צד אע"ג דאין הדלת מקרי אהלה כמו שאכתוב בסמוך מ"מ המרתף סתום ע"כ אין לסמוך על היתר זה דהצטרפות הנקבים כלל. גם מה שכתב להתיר לכהנים לסגור פתחיהם ומלון *) זהו דבר הנמנע דהא סגירת הפתח ע"י מפתח הוא ואינו חוצץ כדאיתא לעיל ר"ס זה בסעיף א' הבאתיו בשם רמב"ם *)ותו דהא הדלת תלויה ע"י צירים של ברזל ודבר כזה אינו חוצץ כמו שכתבתי לעיל בראיה ברורה ומעולם לא שמענו לנהוג בהיתר זה לכהנים וכמה הקילו רבותינו להיות חס על הכהן שלא להגיד לו עד שילבש עצמו ולא נהגו בהיתר זה אלא ודאי דליתיה. כן נלע"ד ברור: (יא) אינם יכולים לכוף כו'. הטעם בתשובת מהרי"ל וז"ל אבל אי רגילין להשהותם משום כבודם להשמיע עליו רבים שיתעסקו עמו. א"כ לטהרו בביתו א"כ היאך מלינו לכופן לגלגל

חידושי רע"ק

(ט"ז ס"ק י') סגור בפתח המרתף. בת' עבודת הגרשוני (סי' ה') כ' דכל שלא פרץ פצימיו אין הטומאה בוקעת ועולה וכ"כ בתפל"מ : (סעיף ד' בהגה"ה) דלא אמרי' לבוד. עי' ת' ח"צ (סי' נ"ט) שם אינן יכולין לכוף אם לא שהכהן חולה וא"י לצאת מוציאין המת שלא יעבור הכהן איסורא דאורייתא מג"א (סי' שי"א סקי"ד) ובכהן קטן חולה יש לעיין ועי' תשו' דת אש (סי' ח') :

ביאור הגר"א

כנ"ל ס"א : [יב] ב' גגין כו' דלא כו'. כנ"ל ס"ב וכמ"ש בסוכה י"ח א' : [יג] ואם היו כו'. שם כ"ב א' : [יד] הכהנים כו'. מהא דפ"ד דמגילה (כ"ו ב') ולא הוציאוהו חוצה ודוחק לומר שהיה בשבת ועוד דאף בשבת מותר ע"י עובד כוכבים או ע"י ככר ותינוק. שם : [טו] (ליקוט) או של כו'. כמש"ש במת וכמש"ש וה"ט הצר כו' משמע הא לא"ה דינו כמת וכ"כ רש"י בב"ב י"ב א' ד"ה פרץ כו' ועתוס' שם ד"ה פרץ כו'. אבל דברי רש"י ותוס' צ"ע דהא קבר סתום מטמא כל סביביו ואפ"ה מותר לעמוד בחצר הקבר הואיל מסיימי מחיצתא וכמש"ש כאן בד"א כו' (ע"כ) : [טז] אבל אם הוא כו'. גמ' שם : [יז] (ליקוט) אלא ד"ט. צ"ע דבגמרא לא אמרינן אלא דצריך שיהיה בחצר ד"ט (ע"כ) : [יח] ומותר כו'. כמ"ש בב"ב י"ב א' ועתוס' שם ד"ה פרץ כו' : (ליקוט) ומותר לכהן כו'. בב"ב שם דבית סתום אינו מטמא כל סביביו ואפילו בכתליו

פתחי תשובה

במחובר לקרקע הרי הם כטומאתם ודבר הנסמך בהם אינו חוצץ ע"ש וכתב עוד בסי' נ"ט וז"ל שאין חשש אם הדלת עשויה בזכוכית להביא אורה כי אף שכלי זכוכית מקבל טומאה ואפילו מנכו מ"מ הא הכך זכוכית לאו כלי קיבול נינהו ופשוטי כ"ז טהורין וגם אין לחוש אחרי שהסכרה לעשות חריצין בעץ שבו יקבע הזכוכית הוא בית קיבול וזה מחלוקת הקדמונים בית קיבול העשוי למלאות אי שמיה בית קיבול חדא דנראה להכריע שמקבל טומאה מדרבנן אבל לא מה"ת וא"כ אין חשש לענין לחוץ בפני הטומאה אלא שאין רצוני להכריע ולכן בתחלה יש לקבוע הזכוכית ע"י מסמרים קטנים של עץ ולא יעשה נקבים לקבוע בהם המסמרות כו' אמנם בלא"ה מה שיעשה מתחלה לקובעו במחובר אינו מקבל טומאה ע"ש : (י) לבוד להחמיר. עי' בתשו' שער אפרים סי' קי"ט ובמ"א בא"ח סי' תק"ב סקי"ט ובספר באר יעקב [ובתשו' ח"ס סי' ש"מ] מה שכתבו בזה : (יא) וכאילו נוגעים. עי' בתשו' גבעת שאול סי' מ' שכתב בכהן שמת א' בבית הסמוך לביתו שגגיהם נוגעים זה בזה ואשת הכהן חלתה בעת ההיא כמעט נטתה למות ושאלה על בעלה מדוע לא בא הביתה לסעודה כי היה בשבת קודם סעודת שחרית וכל בעלי תירוצים נעלמו ועיקר הטעם לא יכלו להגיד לה כי המת הוא אחיה ושמא תטרף דעתה. גלל כן הסכרה שבעלה יבא לביתו מפני פקוח נפש. ונסתפקו מה לעשות אם לצוות לעובד כוכבים להסיר אותו מקצת הגג המאהיל על בית הכהן או עדיף טפי שיכנס לביתו בלי שום תיקון דטומאת אהל הוא ג"כ מדרבנן כמ"ש הש"ך בסי' שע"ב סק"ב. וכתב דעדיף טפי לצוות לעובד כוכבים להסיר האוהל כי מ"ש הש"ך דטומאה כזו היא מדרבנן ליתא ואפילו לדבריו מ"מ הך איסור דאמירה לעובד כוכבים קילא טפי מטומאת אהל דהתם כל שעה ושעה איסורא קא עביד כ"ז שנוטה באוהל המת משא"כ באמירה לעובד כוכבים דלא עביד איסורא רק פעם אחת ע"ש עוד : (יב) לכוף לקרובי המת. עי' במג"א סי' שי"א ס"ק י"ד שכתב דאם יש כהן חולה שאינו יכול לצאת מביתו כופין הקרובים להוציא המת מביתו כדי שלא יעבור לאו דאורייתא ע"ש ועי' בתשו' דת אש סי' ח' באשת כהן שילדה בן זכר שאירע המילה בשבת ובליל שבת מת אחד בשכונתם שמאהיל על בית היולדת ואבי הבן הוא מוהל בעצמו וכתב דכופין את הקרובים להוציא המת מהבית חדא דהעיקר כדעת הטור לקמן סי' שע"ג שב"ד מצווים גם בקטנים להפרישם מטומאת המת. וא"כ הרי התינוק כמו כהן החולה שאינו יכול להוציאו מן הבית ועוד כיון שאבי הבן מוהל בעצמו ועליו רמיא המצוה וא"כ אין יכולים למול התינוק בביתו כי האב כהן וע"כ צריכים למולו בבהכ"נ וא"כ יהיה אסור שוב להחזירו לביתו אל אמו דהוי כמו שמטמאים אותו בידים דאסור לכ"ע ע"ש : (יג) של מת. עי' בס' חומות ירושלים סי' ו' שכתב דצ"ע בתוך ד' אמות של קבר עובד כוכבים (נראה דמיירי שאין הקבר מכוסה דאיכא ג"כ חשש מגע או אפשר דתיבת קבר ע"ס הוא ונ"ל של עובד כוכבים) אי אסור למקרב או דוקא בטומאת אהל אסרו ד' אמות שלא יאהיל ע"ש מ"ש בזה : (יד) של קבר. עי'

באר היטב

המת שהרי כל זמן שלא נפתח החדר לא נכנסת הטומאה לתוכו וכשיפתח תכנס הטומאה לתוכו ובדרישה כתב וז"ל וגדולה מזאת עשיתי במת עמי ביום השבת וצויתי להוציאו ולהניחו במרתף שתחת הבית ופתח המרתף לצד חוץ ולא היה גג ע"ג [פתח] המרתף והכהנים נשארו בבית אלא שיש להקשות ע"ז בהנחת מת במרתף ודלת המרתף סגור הא בעינן שיהיה ביציאת הקבר פתוח טפח וכמ"ש בסי' שע"ב וה"נ אף שבמרתף יש חלל גדול סביב המת מ"מ אם אין בהפתח פותח טפח אינם רשאים הכהנים להיות ע"ג המרתף כל זמן שהוא סגור מיהו אם הדלת שבמרתף עשויה כמו שקורין בל"א גינאטי"ר אף שאין בחור א' טפח מכל מקום כיון שיש בהצטרפות החורין יחד פתוח כמה טפחים יש צד להקל שהוא בכלל יציאתה פותח טפח (ועיין ש"ח שאלה נ"ג ושבות יעקב שאלה פ"ה) והט"ז חולק עליו מטעם המבואר לעיל שמוכח מהמשנה דאהלות להדיא שאין נקבי הגינאטי"ר מצטרפין לטפח גם מ"ש להתיר להכהנים לסגור פתחיהן וחלונות זהו דבר הנמנע דהא סגירת הפתח הוא ע"י מפתח גם ע"י צירים של ברזל וזה אינו חוצץ כמ"ש לעיל בראיה ברורה ומעולם לא שמענו לנהוג בהיתר זה לכהנים וכמה הקילו רבותינו להיות חס על הכהן שלא להגיד לו עד שילבש עצמו ולא נהגו בהיתר זה אלא ודאי דליתא עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו וכתב דהוא נמשך לשיטתו דלעיל ריש הסי' וכבר כתבתי דליתא ואדרבה מהרמב"ם משמע דחוצץ גם י"ל דהדרישה מיירי היכא דהדלת יכולה לעמוד בלא סמיכה כמו שעושים ברוב בתים גם יש לתמוה עליו ועל הדרישה היאך סתמו וכתבו דחור שבדלת שיעורו פותח טפח והא דבר זה יש פלוגתא דר"ע ור"ם באהלות פי"ד ור"ע ס"ל דשיעורו מלא אגרופו"ל הלכה כר"ע מחבירו וכ"פ הרמב"ם להדיא ובע"כ צ"ל לדבריהם דהיינו דוקא בפתח חור שנעשה בתחלה ע"י אומן אבל בחור שעשוי להוציא ולהביא דהוי כעשוי לתשמיש מודה ר"ע לר"ם אלא דא"כ ה"ל לפרושי דמיירי בכה"ג. וגם הרמב"ם לא חילק בדבר משמע דס"ל דבכל גווני שיעורו כאגרוף ונ"ע עכ"ל) וכ' מהרש"ל דבמקום שיש עירוב ועשו קורות שיש בהם היקף טפח ממבוי למבוי ואלו הקורות נכנסין תחת הגגין שמכאן ומכאן והטומאה נכנסת תחתיהם הקורה מביאה הטומאה מגג לגג ומתפשטת בכל הבתים מכאן ומכאן א"כ כשיש מת באחד מן הבתים אין כהן רשאי להיות בשום בית מן הבתים שבמבואות המחוברות ע"י קורה של העירוב (וכתב הב"ח שהקורה צריך להיות עגולה כדי שיהיה רחבה טפח) וזוכרני כשהיינו לומדים בבית מורי ר"מ ז"ל והיה פתח פתוח מחצר הרב לחצר בהכ"נ ומשקוף הפתח היה מגיע מצד א' תחת תקרת הבית שהיה בו מת ואסר מורי לכהנים לצאת. ולבוא דרך אותו הפתח כל זמן שהמת בבית וכו' הדרישה ושמעתי דהיינו דוקא במחילה שיש עליה גג קטן או מחילה שמשקוף עליה רוחב טפח וכו' אבל מחילה מוסכת מבית לבית ואין גג עליה וגם אין שום פתח פתוח בתוך המחילה אפילו אם הקורה המונח עליה בעובי טפח וגם גגות הבתים משני צדדי המחילה בקצה שלהם מאהילים עליהם מ"מ אינו מביא הטומאה כיון דבאמצעית המחילה אין עליה גג ולא הקרה כיון שאין שם פתח נקרא כסתום באמצע ואין בו כח להוליך הטומאה וכתב הט"ז דמשמע מדבריו דאם יש מחילה פנויה בלא גג עליה ויש פתח באמצעיתה מביאה את הטומאה מבית לבית כיון שברחב המחילה יש שם אויר מן הגג של בית הטמא אע"פ שאין הפתח מגיע עד אותו החלק שהוא תחת הגג ותמיהני מאד על הדבר הזה כיון שיש הפסק בחלק המחילה מי יביא הטומאה מן תחת הגג להפתח שבאמצע והלא אפי' ביש הפסק בפחות משלשה לא אמרינן לבוד להחמיר. וע"כ לא אסר מהרש"ל אלא שהתקרה היתה מונחת בלא מחילה תחתיה מן תחת הגג של בית הטמא לתחת הגג של בית אחר נמצא שהיה חלל תחת התקרה בלי הפסק מחילה סתומה משא"כ כאן שיש הפסק במחילה הבנויה על הארץ ואין בליטה טפח סמוך לחלק שתחת הגג השני ודאי אין כאן הבאת טומאה כלל מידי דהוה אשני בתים סמוכים ואין גג בולט למעלה מהם דאין נכנסת הטומאה מבית לבית אע"פ שפתחיהם פתוחים דהא גגין בולטין בעינן ונראה דאין לחוש לטומאה כשיש מחילה בנויה אע"פ שיש פתח באמצעה לא בתוך המחילה כולה אא"כ יש עליה ג"כ גג קטן או בליטה טפח מן אותו צד שנכנס תחת בית הטמא לחלק המגיע תחת גג השני. והש"ך כ' ונראה דצריך שיהא הגג אוהל טפח מתחלה עד סוף אבל כל שיש ביניהם הפסק בחומה גבוה אף שהיא עבה כמה טפחים כיון שאין אהל טפח שוב אין לטומאה מקום לילך וכן הסכימו רבים וגדולים וכן המנהג פשוט עכ"ל : (יב) חבוט. וכ' הב"ח נ"ל דאפי' היה גג העליון הרבה למעלה מג"ט כיון שיש בגגו טפח אמרי' חביט רמי וע"ש : (יג) לכוף. ונראה דאם הוא נפל דליכא משום כבוד כופין אותו להוציאו ממקומו כדי שיכנסו הכהנים לביתם כ"כ הב"ח ואין כן דעת הט"ז אלא שאם הכהן רוצה לשלוח שם להוציא הנפל אל מקום אחר אין אבי הנפל יכול לעכב כיון שהוא ניזוק וזה לא חסר כלל עכ"ל (ובנה"כ מסכים לדעת הב"ח ע"ש): (יד) לקרב. וכ' הדרישה מכאן מוכח דאפי' תוך ד' אמות של מת המונח

באר הגולה

ובכמה דוכתי : י מימרא דר' יוחנן וכו' סוטה דף מ"ד ע"א: יא מדברי הרא"ש בהלכות טומאה בשם ה"ר יהונתן

הגהות הט"ז

אבל אם הוא בארך הכותל הוי אהל. וחוצץ אפילו אם מקבל טומאה : (בט"ז סוף ס"ק י') זה שכתבתי לפי סברתו שהוא סובר דאם הוא סגור דהוי כקבר סתום שמבואר בסי' שע"ב בטור שאפילו יש ביציאתו פותח טפח אינו טמא אלא מדרבנן וכולו סתום טמא כנגדו מן התורה והשיב כאן פתוח ולא סתום ועי"ז הקשיתי דאין כאן הצטרפות אבל בלא"ה יש לתמוה דמבואר בפ"ק דב"ב דבבית [illegible]

נקודות הכסף

מהן כו' : (בט"ז ס"ק י') תימה על הדרישה ועליו היאך סתמו וכתבו דבחור שבדלת המרתף שיעורו בפותח טפח והא תנן פי"ד דאהלות משנה ג' החור שבדלת שיעורו מלא אגרוף דברי ר"ע ר"ט אומר כו' וקי"ל הלכה כר"ע מחבירו וכ"פ הרמב"ם בפי"ז מהלכות טומאת מת דין ד' ובע"כ צריך לומר לדבריהם דהיינו דוקא בפתח חור שנעשה מתחלה ע"י אומן אבל בחור שעשוי להוציא ולהביא דהוי כעשוי לתשמיש מודה ר"ע לר' טרפון ויש סמך לזה מדברי הר"ש וברטנורה שם ע"ש ודו"ק וא"כ הוי להו לפרושי דהאי חור שבדלת היינו כחור שעשוי לתשמיש דוקא וגם הרמב"ם שם לא חילק בדבר מטעם דס"ל דבכל גווני שיעורו כאגרוף ונ"ע:(שם) זהו דבר הנמנע דהא סגירת הפתח ע"י מפתח הוא ואינו חוצץ כדאיתא לעיל ר"ס זה סעיף א' הבאתיו בשם רמב"ם כו'. נמשך לשיטתו דלעיל ריש הסי' וכבר כתבתי לעיל דליתא ואדרבה מהרמב"ם משמע דחוצץ. גם י"ל דהדרישה מיירי היכא דהדלת יכולה לעמוד בלא סמיכה כמו שעשוי ברוב בתים. גם מ"ש ותו

חידושי הגרשוני

כוונתו שאין עליו אוהל כלל לענ"ד אין דבריו נכונים ועיין בתשובת ר"י מטראני סי' נ"ו דף קי"ד ע"ג. אלא ע"כ נ"ל שכוונתו שאין עליו אוהל ר"ל על הבית אבל על הטלית יש אוהל. מ"מ מ"ש מטעם שסוף הטומאה לצאת אינו מדוקדק שמשמע שכל אחד הוא טעם בפני עצמו וזה אינו כי אם לא היתה הטומאה יוצאת לא היה שייך לומר סוף הטומאה לצאת ודוק : (בט"ז ס"ק י"ד) והכי נמי אף שבמרתף הוא חלל גדול סביב המת מ"מ ליכא ביציאת הפתח המרתף פותח טפח וכו'. ואני משתומם ולא אבין כי מפורש בתוספות פרק המוכר פירות דף ק' ע"ב ד"ה שבמה. ובפרק קמא דב"ב דף י"ז ד"ה פרץ פצימיה שאם יש פתח הראוי לפתחו אע"פ שעכשיו היא סתומה פתוח מקרי לענין זה וגבי בית לא נזכרו חכמים כמו שגזרו גבי קבר פתוח ע"ש ודוק . ויותר אני מתפלא על המחבר שדקדק אחר דברי הדרישה והשיג עליו ולא הרגיש בקו' זו ולא די שלא הרגיש אלא מעלה על דעתו אפילו אם נחשב הדלת כאלו אינו מ"מ הוי כקבר סתום. וזה ודאי דבר שאין לו שחר. לכן נלע"ד שהוראה זו נכונה להביא המת במרתף אם פתח המרתף לצד חוץ ואז יכולים הכהנים להיות בבית המרתף אף ע"פ שאין בדלת המרתף חורים כלל. מכל מקום לא אמרינן טומאה בוקעת ועולה כיון שהפתח עומדת להפתח. וכן מוכח לענ"ד ממתניתין בס"ז

גליון מהרש"א

דדוקא במקום שנהגו להתיר כהמב"ם ומהרי"ם. ואם סוף טומאה לצאת הוא דאורייתא' או דרבנן עי' תוי"ט פ"ז דאהלות מ"ג ות' דבר שמואל אבוהב סימן ר"ם :

טורי זהב

לזלזל עד שמנהג ולא שייך הכא על המזיק הוא דהואיל ונהוג נהוג עכ"ל. ומו"ח ז"ל כתב דאם הוא נפל דלא איכא משום כבוד טפין אותו להוציאו מביתו בשביל הכהנים דעל המזיק להרחיק עצמו ע"כ. *) ואני תמהתי על דברי התשובה הנ"ל דהא אין שייך כלל כאן לטוף אותו להוציאו מטעם על המזיק להרחיק עצמו כדאיתא בח"מ סימן קנ"ה בש"ע סעיף ל"ב בהיה לו אילן סמוך לבור חבירו אין בעל הבור יכול לומר הרי שרשי האילן מפסידים לבורי שזה נזק הבא מאליו לאחר זמן ובשעה שנטעו אינו מזיקו כו' ק"ו כאן שאין עושה לעולם שום מעשה להזיקו אלא מן השמים הוא היאך יטוף אותו ונראה דעל זה נמי נתכוון בתשובה במה שכתב דאונס הוא כלומר דנעשה ממילא ומה שסיים אחר זה דהואיל ונהוג נהוג ובלאו הכי ראוי להגיה כן דהיאך שייך לומר אונס כיון שהוא מנהג ולפי זה גם בנפל אין שייך לכופו להוציאו כיון שאין שם מזיק עליו אלא שאם הכהן רוצה לשלוח שם להוציא הנפל אל מקום אחר אין אבי הנפל יכול לעכב כיון שהוא ניזוק וזה לא חסר כלל כן נראה לע"ד: (יב) אסור לכהן כו'. דח"א לו שלא יסיט הטומאה. רש"ל הביא בשם הגהת מיי' וא"ז שפסקו כרביע מפולם להתיר אפי' בספינה קטנה רק שלא יהא תוך ד' אמותיו ויש להחמיר כיון שגם ב"י הביא זה להחמיר:

שעב (א) יכול לעבור דרך שם. אבל לא על הקברות אפילו לדבר מצוה משום דהאידנא כולם סתומים ויש בהקברים חלל הרבה על כן טומאה בוקעת ועולה עד לרקיע ואפילו נגד לד הריקן שבו מה שאין כן אי הוה סתום ואין בתוכו חלל טפח אינו מטמא אלא כנגד הטומאה ממש לא נגד לד הריקן שבו:

שפתי כהן

אם פרץ פלימתו ומת בתוכו תופס ד' אמות סביביו וצריך להרחיק ארבע אמות מהבית ע"כ וכ"כ הרוקח סימן שע"ו מת בבית סתום אסור לכהן ליקרב בתוך ד' אמות: כ אם היא קטנה שמתנדנדת כשדורכים בה אסור ליכנס בה. אפי' חוץ לד"א של מת כיון שא"א שלא יסיט הטומאה אבל אם היא גדולה שאינה מתנדנדת כשדורכים בה מותר חוץ לארבע אמות של מת:

שעב א לבית הפרס. הוא שדה שנחרש בו קבר: ב והוא באוהל כו'. ודוקא *) אם הוא באוהל המת כו' נראה דוקא נקט באוהל המת אבל אם בבתים הסמוכים לבית שהמת בתוכו אע"פ שהן ג"כ טמאים כדלעיל סימן שע"א ס"ד מ"מ י"ל דאינו אלא טומאה דרבנן כדאיתא בטור סי' זה ופוסקים עב"י דדבר תורה אוהל שיש בו חלל פותח טפח טהור ע"ש ודוק וכשהבית שהמת בתוכו סתום מכל לד נמי ליכא בבתים הסמוכים טומאה אלא מדרבנן משום דסוף הטומאה לצאת ואם כן בבתים הסמוכים בכל ענין ילבש עצמו תחלה: ג צריכין להקיצו ולהגיד לו. דאפילו בלא שהייה קעבר הכהן ואע"ג דלא ידע מ"מ איסורא עביד בשוגג ואף על גב דאינו עושה מעשה איסורא איכא ולאתריכי לידעי מלוה להפרישו עכ"ל תשובת מהרי"ל סי' ס"ט ס"ל אע"ג דאינו מעשה ולאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו איסור דאורייי' מיהא איכא ולפי זה משמע דבאיסורא דרבנן א"ל להקיצו וא"כ למ"ש בסמוך דהיכא דאינו באוהל עצמו

שולחן ערוך

ישב בו מת ומותר ליגע בכתליו ובלבד שלא יהא שום דבר מאהיל עליו) (תשובת הרשב"א סימן קל"ו):

ז [יט] יא מת המונח בספינה כ אם היא קטנה שמתנדנדת כשדורכין בה (יב) אסור לכהן (טו) (טו) ליכנס בה:

שעב היתר טומאה במקום מצוה ודין קברי עובדי כוכבים. ובו ב' סעיפים:

א א אף על פי שהכהן אסור ליכנס א לבית הפרס (פי' שדה שאבד בה קבר ושנחרש בה קבר ושיעורה מאה אמה) או לארץ העמים אם צריך לילך שם לישא אשה או (א) ללמוד תורה ואין לו דרך אחרת (א) יכול (א) (ב) לעבור דרך שם ב אפילו אם מוצא ללמוד במקום אחר וכן [א] ג אבל העובר דרך שם יכול לילך אחריו לנחמו ד וכן מטמא בטומאה של דבריהם לדון עם עובדי כוכבים ולערער עמהם מפני שהוא כמציל מידם וכן כל כיוצא בזה:

הגה כהן ששוכב ערום ב והוא באהל (ג) עם המת ולא ידע אין להגיד לו אלא יקראו לו סתם שילא כדי שילבש עצמו תחלה (ד) אבל *) אם כבר הגידו לו (ה) אסור להמתין עד שילבש עצמו (ג) ודוקא אם הוא באהל המת שהוא טומאה דאורייתא אבל אם הוא בבית הפרס או ארץ העמים שהיא טומאה דרבנן ילבש עצמו תחלה דגדול כבוד הבריות (ת"ה סימן רפ"ה) כמו שנתבאר לעיל סימן ש"ג לענין כלאים. [ב] כהן שהוא ישן ומת עמו באהל ג צריכין (ג) להקיצו ולהגיד לו כדי שילא (תשובת מהרי"ו סימן ס"ט):

ביאור הגר"א

עצמן וכמ"ש תוס' שם בשם ספרי אבל לעמוד אצל הכותל אף בפרץ פצימיו מותר כנ"ל דלא כרש"י ומ"ש מטמא כל סביביו היינו ליגע בכתלים עצמן ותוס' שם בתחלה פי' פי' אחר עיין שם (ע"ב): [יט] מת כו'. מתני' פ"ג דזבין והוא הדין למת אם מסיט את המת:

שעב [א] (ליקוט) אבל העובר כו' כהן ששוכב כו'. עתוס' דברכות כ' א' ד"ה שב כו' אלא נראה כו' וכתב הרמב"ן (כתה"א) וכן יש נוסחאות דגרסי בגמרא הכי בהדיא וכ"כ רב האי גאון ולפ"ז אידחי ליה מש"ש בתחלה בטומאת דרבנן דכל לאו טומאה לאו שאינו שוה בכל הוא אבל נראין דברי רש"י שם ד"ה שב כו' דמעיקרא כו' וכמ"ש בפ"ק דיבמות (ג' ב' ז' א') איסור דאמרינן עשה דוחה ל"ת כו' ולא גמיר מאשת אח עצמה שדוחה ייבום אותה ע"ש (ע"ב): [ב] כהן שהוא כו'. עש"ך:

באר היטב

לפנינו אסור לקרב כהן משום דתופס ד"א או משום גזרה שמא יגע במת עצמו ולא כמו ששמעתי דמקילין לכהן הדורש לעמוד עליו אפי' תוך ד"א של מת עכ"ל והש"ך כתב דנראה דטעם המקילין הוא דיש חילוק בין שהמת מונח בבית אז אסור לכהן לקרב למקום קביעתו שהוא תופס ד"א אבל במונח על המטה שמוליכין אותו (וכ"ש כשנושאין על המטה) ובעת לדוק הדין מעמידין אותו אינו תופס דאין זה מיקרי קביעות וכן מחלק הרוקח עכ"ל: (טו) ליכנס. אפי' חוץ לד"א של מת כיון שא"א שלא יסיט הטומאה אבל אם היא גדולה שאינה מתנדנדת כשדורכין בה מותר חוץ לד' אמות של מת עכ"ל הש"ך:

שעב (א) לעבור. אבל לא על הקברות אפי' לדבר מלוה משום דהאידנא כולם סתומים ויש בהקברים חלל הרבה ע"כ הטומאה בוקעת ועולה עד לרקיע ואפי' נגד לד הריקן שבו משא"כ אי הוה סתום ואין בו חלל טפח אינו מטמא אלא כנגד הטומאה ממש ולא נגד לד הריקן שבו עכ"ל הט"ז: (ב) ודוקא. כתב הש"ך נראה דדוקא נקט באהל המת אבל אם בבתים הסמוכים לבית שהמת בתוכו אף על פי שהם ג"כ טמאים כדלעיל סי' שע"א ס"ד מ"מ י"ל דאינו אלא טומאה דרבנן כדאיתא בטור בסימן זה ובפוסקים ועב"י דדבר תורה אהל שיש בו חלל פותח טפח טהור ע"ש ודוק. וכשהבית שהמת בתוכו סתום מכל לד נמי ליכא בבתים הסמוכים טומאה אלא מדרבנן מפני שסוף הטומאה לצאת ואם כן בבתים הסמוכים בכל ענין ילבש עצמו תחלה עכ"ל: (ג) להקיצו. כתב הש"ך ולפי מ"ש בסמוך דהיכא דאינו עם המת באהל עצמו רק בבית הסמוך לו ליכא אלא

פתחי תשובה

בתשו' כ"ל כן תביב סוס"י קמ"ב שכתב דמה שלא כתב הרמב"ם ז"ל שהקבר תופס ד"א לטומאה אלא כתב המת תופס כו' אולי הטעם הוא דדוקא תופס המת ממקום שהוא בו ד"א לא ממקום הקבר ע"ש: (טו) ליכנס בה. עבה"ט ועי' בתשו' לדג"ז החדשות סי' ק"א:

שעב (א) ללמוד תורה. עי' בספר מראה הפנים על הירושלמי פ"ג דברכות ד"ה ר' יוסי הוי יתיב מתני שכתב בכהן היושב ושונה בבית שאין בו אלא טומאה דרבנן (כגון

באר הגולה

מסוגיא דסוטה שם: יב מרדכי דמ"ק והגמ"יי פ"ב בשם תשו' הר"מ ממשנה ריש פ"ג דזבים וכ"כ הרשב"א סי' כ"ח ובספינה גדולה שאינה מתנדנדת אסור לו ליכנס להתקרב תוך ד' אמות: א ברייתא עבודת כוכבים דף י"ג פ"א וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף הלכות טומאה וכתבו התוספות שם ודוקא שדעתו לחזור מהא דאמרינן בכתובות דף קי"א פ"א ברוך המקום שהרגנו: ב שם בברייתא וכר' יוסי שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד: ג ברייתא ברכות דף י"ט ע"ב ואוקימתא דרבי אבא שם: ד הרמב"ם בפ"ג מהלכות אבל מברייתא עבודת כוכבים דף

הגהות הט"ז

נדלת ולא פרץ פצימין אין

נקודות הכסף

חידושי הגרשוני

דגול מרבבה

גליון מהרש"א

אבן העוזר

יד אברהם

שפתי כהן יורה דעה שעב שעג הלכות אבילות מורי זהב

עצמן אם אמת רק בבית הממוך לה ליכא חלת איסורא [דרבנן] אין נריך להקילו ואפשר לזה דקדק הרב ומת עמו בחוהל נריכים להקילו וע"ל סי' שפ"ג ס"ק ל': ד אף על פי שיש מקילין. מעתה לכתיב לחדש כי יעות בחוהל וגו' ואחם קרוים לחדש ואין העובדי כוכבים קרוים לחדש לחבל במגע ומשא י"ל דאפילו המקילים לוסרים וכן נראה לעתה בי"ט ע"ם:

שעג א עיין באו"ח סימן שפ"ג בו'. מבואר כאן להמרדכי כאם ד"ל להפריען הוא לדין הכא אפילו הרב הב' דה"ל דהיינו דוקא שלא סניע לחיוך ע"ם וכאגודה פרק מרס כאב ס"ל על על תיעוקות סיעים בחוהל אמת אין מחייבים להקילם ולהוליאם לך מפני חיוך טוב הוא עכ"ל והכיאוהו המחבוים: ב אבל חלל בו'. כאב הב"ח דוקא חלל לחוריימא אבל על דבריהם כגון מעולד מחלופה לחסר לעמת ואם הוא עולד מספק חלופה הוי כאן גמור לכל דבר ויחבאר בא"ע סימן ז' ע"ם: ג ואחד האשה. אפילו כאמת מלוה לם לעמאות: ד אבל פסולה או גרושה. פי' לחפי' ים לו בניס ממנה. מדלכי וכ"כ המחבושים: ה ולא מיטמאה לו. כלומר חיוב מחוייבת לטמא לו אבל הרשות בידה לעמא: ו ומיטמא לאמו ואפילו לבתו. פי' אפי' אם היא לא אונת ולא נדה ולא מיטמאה לו כלל ואפילו הכי חייב לטמא לה מדכתיב לאמו ולבתו ולאחיו הבתולה הקרובה אליו ולא נשואה: ז או שהם מל' יום ואילך. לאפוקי ספק נפל דאין מטמאין לו וה"ה לאחיו ולאחותו הקטנים אפי' בספק נפלים אין מטמא לסם: ח אבל מטמא לאחותו הארוסה אחר שנתגרשה. מן

שעג (א) הגדולים על הקטנים. פי' הכהנים הגדולים וכעוד כאוב אם מטמאין מעצמן אין כ"ד מצווין להפריען כו' ם"מ אעפ"ל כ"ד יש גם כן לחזהיר אלא לעמאות בידים. וכ' בלבושי הרמ"ז אין מחייבין אותן עכ"ל:

ב [ג] ח קברי עובדי כוכבים (ו) נכון ליזהר הכהן (ז) מלילך עליהם. (מהר"ם ותוס' פ' המקבל) ד (מט"פ (ה)ים (ד) מקילין (כמ"ם והגמי' בפם ס' ירחים) (ט)* וכן להמחיר [ד] אבל קבר של מומר לעבודה כוכבי מעמא כאל יטמאל) (רשב"א סי' קל"ד ומ"ב):

ב ג אפי' בעל מום מוזהר מליטמא ב [ב] אבל (ג) חלל [ג] וכהנת מוהרים ליטמא: ג ד כל המתים האמורים בפרשה שבהן מטמא להם מצוה שיטמא להם ואם לא רצה מטמאים אותו בעל כרחו ה אחד האיש ג [ד] ואחד האשה: ד אלו הם הקרובים שמיטמא להם י אשתו נשואה שהיא כשרה ד אבל (ב) פסולה [ה] או (ג) גרושה [ו] או (ג) י ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה וכן היא לא אונת ולא (ד) מיטמאה לו ה ומיטמא לאמו ו אפילו (ה) נתחללה ולבנו ולבתו [ז] ם דקים ליה שכלו לו (ו) חדשיו ז או שהם משלשים יום ואילך [ח] אפילו הם פסולים חוץ מבנו ובתו משפחה או כותית ולאחיו ולאחותו י מאביו אפי' הם יא פסולים אלא אם כן הם בני שפחה או כותית [ט] אבל לאחיו ולאחותו מאמו אינו מטמא [י] (וכן מימו מעמא) לאחותו יב ארוסה יג אפילו היא ארוסה לבהן ולא לאנוסה ומפותה ח יד אבל מטמא לאחותו ארוסה (ז) שנתגרשה ובוגרת טו ומובת עין [יא] ומיטמא טו לשומרת יבם [יב] אפילו אם כתב בכתובתה אי מיתת בלא בנים תחדר כתובתך לבי נשא (פירוש לבית חמיה):

חידושי רע"ק

(סימן שע"ב סעיף ג' בהגה"ם) **ונכון** להחמיר. עי' תשובת ושב הכהן (סי' ע"ה): (סימן שע"ב סעיף ד') **אשתו** נשואה. היינו חופה ואם מסרה לשלוחי הבעל דעת רש"י והרא"ה והר"ן (פ"ד דכתובות) דאין מיטמא לה דלא מקרי נשואה ודעת הוספות והר"ן (נדרים) דמיטמא לה ולענין אחותו הוא בהיפוך ובמגיני שלמה (כתובות) כתב לדעת רש"י

ביאור הגר"א

[ג] קברי כו' אע"פ כו'. עתוס' דיבמות ס"א א' ד"ה מפנע כו': [ד] אבל כו'. כמ"ש בפ"י דסנהדרין (מ"ד ע"ב) אע"פ שחופה כו' ובפ"ד דיבמות מ"ו ב' (למאי הלכתא דאי הדר כו') ובפ"ק דקדושין (ל"א ע"ב) לר"ת בין כך ובין כך קריין בעים כו'. שם:

שעג [א] ודוקא כו'. נמ' שם: [ב] אבל חלל. בת"כ שם ובפ"ק דקדושין ופ"ג דסוטה דסנהדרין (ס' כ'): [ג] ונהגות. בת"כ שם ובפ"ק דקדושין ופ"ג דסוטה (ויומא ק' ב') ובפ"ק דבפ"ק דקדושין (ל"ג ע"ב): [ד] אשתו. כנ"ל ונפרא פ"ג דיבמות (ס"ע כ') ופ"ד דכתובות ושם: [ה] או גרושה. ת"כ שם לשאורו הקרוב ולא ארוסה אליו ולא גרושה: [ו] דקים ליה כו'. עבה"ג וכמ"ש בפי"ט דשבת (קל"ו ע"ב): [ז] אפילו הם כו'. בת"כ שם ופ"ב דיבמות (מ"ב ע"ב) ופ"ד דכתובות (ל"ט ע"ב): [ח] או ארוסה. כנ"ל ונפרא פ"ג דיבמות (ס"ע כ') ופ"ד דכתובות ושם: [ט] אבל לאחיו כו'. בת"כ שם ובפ"ק דמ"ק (כ' כ'): [י] וכן אינו כו'. יבמות ס' א' וכ"ר ור"ש ור': [יא] ומיטמא לשומרת יבם. ר"ל שנפלאה לפניו כיון שיורש כתובתה וכמ"ש בכתובות פ"א א' וירשי כתובתה חייבין כו' וכמ"ש בקמנה ביבמות פ"ם ב'. שם. וצ"ע ושתוס' שם ד"ה כיון כו': [יב] ואפילו

פתחי תשובה

מלירות מ"ב סי' כ"ז סעיף ג' כתב בשם הרמ"ע מוזר לזה דקדק הרב ומת עמו בחוהל וכו' ועל"ל סי' שע"ג עכ"ל: (ד) מקילין. כתב הש"ך אבל במגע ומשא י"ל דאפילו המקילים מודים וכן נראה דעת הב"י ע"ם עכ"ל:

שעג (ה) בידים. וכתב בתשובה ס"ל דמיחוקות היסים בחוהל המת אין מחייבים להקיפם ולהוליאם אך מפני החיוך טוב הוא עכ"ל (אבל מ"ש להוציא את הקטן אפילו בר דעת אסיר למתו. בה"י סי' שע"ח): (ג) חלל. כ' הב"ח דוקא חלל לחוריימא אבל של דבריהם כגון מעולד מחלופה לחסר לעמת ואם הוא עולד מספק חלופה הוי כאן גמור לכל דבר ויתבאר בא"ע סי' ז' עיין שם: (ג) גרושה. פירוש אפילו ים לו בניס ממנה. מדלכי וכ"כ המחבושים: ם"ך: (ד) מיטמאה. כלומר חיוב מחוייבת לטמא לו אבל הרשות בידה לעמא. ם"ך. (וכ"כ בעור ובם"ע אה"ע סי' כ"ה וז"ל רם"י בפ' ד' אמין דף כ"ם ולא מיקמאה מ"ל להחעסק בו ולאו דוקא נקע ולא מיקמאה להא בעוה אהבן לא הוזהרו על העומאה אלא לחיוב דנקע ולא חוגאת לחילכניך ליה נקע ולא מיקמאה דבעי לחיחני חרחני בדילה ובדידיה כך שמעתי ולי נראה ולא מיקמאה כגון בנבל שיהרגים מוחדים על העומאה מוקבלחם לא חבעו עכ"ל. ומעת לפי' שם שהרגים" אסור לה לטמא לו בנבל מעוה להיות ב"ג מוהרת לטהר עצמה בנבל ומהחימה מהפוסקים רלחעוים ומחרוים שהשמיעו אח זה בנוף הדין שחייב לטהר את עצמו בנבל דהא חף לפי' הרלשון לענין מהרת הנבל מודו דכ"ע מייעים לטהר עצמה עכ"ל בה"י והנה מ"ם שכל הפוסקים לא הביאו דין זה לחייב לטהר כו' לוקו דוקא כל הפוסקים מהרי הרמב"ם הביאו בפ"י מעומאת מוקין ופמ"ג בעטין רמ"ו. וכן הפוסקים המדברים בדינין שחין מהונין עבמיו מביחים ב"ג דין זה. מעת"כ הרמ"ם והטור ושאר פוסקים שחין מביחין אלא דינין המהונין חין מביחין דין זה. כי עיקר הדין לטהר בנבל קלי על זמן הביח שהיו נריכין להיות מהוריס לאכול בקדשים כמ"ם רם"י ורמב"ם. אבל בזמה"ז חין נפקומא בזה בין הנבל לכולי אחת שהרי עצמי מחיים חמן וחין לנו לאכל קדש ומה נם נזלו עומאה על חרץ העמים ומה מהרה סיוך ביה. ועוד אי"ה פוסקים כאהבו בזמה"ז חייב אדם לטהר עצמו בנבל לאו מעומאת מת ואין קלמני אלא מעומאה היוחה מעומאה על אדם וכדומה. וגם מרמזת העהרה על עהרת הנפש. כי ע"י עהרת הגוף מעורר ומזכך עהרת הנפש כדאיתא בכמה מקומות בזהמת הנפש ובמל"ה וזה כברור. וע"כ הפסו הפוסקים פי' לחשון שברם"י דסיוך לא מיעמא לאו דוקא אלא שיהיה מחייב להחעסק בעיניו קבורה אבל בנשואין זה ליעמא ולהחעסק בשבעה מחיים דיוהו בן כהן וכ"ם יאמלו ואין מהם כולם שון לענין זה ליעמא ולהחעסק בשבעה מחיים דיוהו בן נבנל והן בכאהר יחות הנפש דמ"ם וחם לא רלו כופין חומן ועי' בשו"ת חבן ם"ח): (ה) נתחללה. כגון מחר שעולד כהן זה ממנה נחמת לכהן בהיחה גרושה. ם"ך: (ו) חדשיו. לאפוקי ספק נפל דאין מממאין לו וה"ה לאחיו ולאחותו הקטנים שכם ספק נפלים חיט ממעמת לסם. ם"ך: (ז) שנתגרשה.

יד אברהם

אבן העוזר

מסני כבוד מלחו דעומאת כהן דמעומאת מת מנוה מעום כבוד הבריו' דחומה ל"ת שבחורה ותירנו דשחני לחו דכהונה מחב דמיוב כבשהוה בהן ומביב מעשה שהוא שבא בחחלה בחיסור ע"י מעשה. אבל אם בבניחתו לא היה עדיין מת בבית ובבב אם כהן עדום בבית בהיחר ואח"כ חירש בחת אם אחר שבחורה בבב ואל תעשה כדבתמרי'

ב"ג ס"ק ל"ב. ע' אשר"י ריש שבת: (ס"ע סעיף ג') **קברי** עובדי כוכבים. המל"מ פ"ב האריך בזה: (מי' שע"ג בס"ע ס"ק) **מוזהר** שלא למאות. היה הכהן שונג והמטמא מזיד לוקה המטמא רבב"ם פ"ג הלכה ה' וע' בגליון מוה"ש: (סעיף ג') **ואחד האשה**. ע' בשור ובב"י קושית ראב"ד ורמב"ן על הרמב"ם ועי' בזה ת' יד אליהו סי' ס"ח: (סעיף ד') **דקים לי'**. ומדאצטריך בת"כ קרא למעם נפלים הוכית במב"א סי' תקכ"ו ס"י ורנשל והמה פ"ג ופ"ש בגליון: (שם) **אינו** מטמא לאחותו. ואם נתקדשה רק קדושי דרבנן חייב למטא לה מ"ם ס"ב מאבל הלכה ז' (ע' דבר תימה על הניטמוק בענין זה בהל' מומאה בלחם משנה שם הלכה ו' ובן תפמו אותו בחידושי אנשי שם): (שם) **מטמא** לאחותו ארוסה. ואם נבנסה לחופה ולא נבעלה ע' שעה"ם חופת חתנים ס"ה עלח ב"ב ד"ה הנה מבואר דמחום' פ' נערה ס"ם א' ד"ה ואימא משמע דנשואין עושה אותה בעולה ממש: (ט"ז סק"ל) **דתינוק** הישן. עי' מב"א סי' שפ"ג ועי' ת' דת אש ס"ח:

האירוסין : **טו** אפילו שלא לצורך. מיטמא ומצוה ליטמא : **י** וי"א דוקא לצורך . קבורה או להביא לו ארון ותכריכים ואז מצוה ליטמא אבל שלא לצורך אסור לטמאות : **יא** עד שיסתום הגולל כו'. ע"ל ריש סי' שע"ה בטור מהו גולל פרש"י פי' גולל היינו כיסוי הארון ור"ת פי' גולל הוא אבן שנותנים על הקבר כו' ע"ש ובב"ח שם כתב דנקטינן כרש"י וכתב הרמב"ן בת"ה ומביאו הטור שם דלפירש"י כשנותנים אותו בבית בארון וסותמין הכסוי במסמרים ע"ד ליתן הארון בכוך או בקבר הוי סתימה כו' והוא תמה עליו בת"ה דהיאך אפשר לומר שאם סתמו ארונו בבית שלא יטמא בנו עליו כו'

שעד (א) אינו יכול לקרות ישראל . כתב רש"ל לעולם הוא מ"מ עד שיהיו שם נושאי

ה [יג] כל אלו שמיטמא להם **טו** [י] אפי' שלא לצורך **י** [יד] [יח] וי"א דדוקא לצורך

הגה ולסברא הראשונה אפילו מת לו מת בשבת שאי אפשר לקברו בו ביום שרי לטמאות לו ולשמרו כדי שלא יהא מוטל בבזיון (ת"ה סי' רפ"ג) ונכון להחמיר כסברא האחרונה (ד) שלא לטמאות רק לצורך קבורה ולהביא לו ארון ותכריכין (שם בשם תוספות שנ"ן) :

ו [טו] [יט] אינו מיטמא להם אלא **יא** עד שיסתום (ח) הגולל [טז] (ואם דעתו לפנותו מותר לטמא לו לצורך עד שיסתום גולל שני) (תשובת הרשב"א סימן רנ"ב) :

ז [יז] [כ] אסור לכהן להתטמא למת אפילו בעת שמיטמא לקרוביו [כא] לפיכך כהן שמת לו מת צריך ליזהר ולקברו בסוף בית הקברות כדי שלא יכנס לבית הקברות ולא יתטמא בקברות אחרים כשיקבור מתו :

הגה **יב** [יח] (ם) ודוקא לאחר שפירש ממתו אבל בעוד שהוא עוסק במתו מותר ליטמאות אף לאחרים (כב טור) :

ח [יט] [כג] כהן שפירשו אבותיו מדרכי צבור כגון המסורות *) אינו מיטמא להם [כד] ולא להרוגי ב"ד ולא למי שמאבד עצמו לדעת [כ] [כה] ולא (ה) לספק כגון שנתערב ולדה בולד חברתה או ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון :

ט [כא] [כו] אין הכהן מיטמא לאבר מן החי (ו) מאביו ולא לעצם מעצמות אביו [כב] וכן המלקט עצמות אינו מיטמא להם אע"פ שהשדרה קיימת **יג** [כז] חסר ממנו כל שהוא אפי' הוא מונח אצלו אינו מיטמא לו שאינו מיטמא (ז) אלא לשלם [כח] ויש מי שאומר דהני מילי **יד** כשחסר לאחר מיתה אבל אם חסר ממנו אבר בחייו ומת מיטמא לו אע"פ שאינו שלם : [כג] (וי"א שאינו מטמא להרוג דמקרי חסר) (כל בו בשם ר"ש מאוירא) (ונכון להחמיר) :

שעד טומאת כהן למת מצוה לנשיא ולרבו ועל איזה מת מתאבלין .

ובו י"א סעיפים :

א [א] מצוה להטמאות למת מצוה אפילו הוא כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ומצא מת מצוה הרי זה מיטמא לו :

ב [ב] אינו נקרא מת מצוה לענין זה אלא אם כן מצא ראשו ורובו [ג] ואם מצא ראשו ורובו חוץ מאבר אחד **א** חוזר (א) ליטמא בשביל אותו אבר :

ג [א] [ד] איזהו מת מצוה שמצאו בדרך או בעיר של עובדי כוכבים ואין לו קוברים וממקום שמצאו (א) אינו יכול לקרות ישראל שיענהו ויבא ליטפל בו ולקוברו אסו' לו לזוז משם ולהניח את המת אפי' לילך לעיר להביא קוברי' אלא יטמא עצמו

*) פי' מעליני עלילות שקר .

ארונו בבית שלא יטמא בנו עליו כו' ומביאו ב"י שם ולפעד"נ דמה שפירש"י בכל מקום גולל היינו כסוי הארון אין ר"ל אפילו סתמו בבית אלא ר"ל משיסתם כסוי הארון בקבר תדע דבפרק שואל ד' קנ"ב ע"ב אמרינן כל שאומרי' בפני המת יודע עד שיסתום הגולל (ופירש"י גם כן התם גולל הוא כסוי שנותנים על ארונו) דכתיב וישוב העפר אל הארץ כשהיה פירש"י גופו קרוי עפר ומשב אל הארץ כשהי' מיד והרוח תשוב שאין בו עוד רוח ע"כ ולפי זה אם נסתם הארון בבית במסמרים גם לפירש"י בנו מיטמא עליו עד שיסתם בקבר : **יב** ודוקא לאחר שפירש ממתו כו'. כלומר אין כאן איסור בהליכה מפני שהוא עוסק במתו ומות' לטמאות אז אף לאחרים אלא האיסור הוא מפני שבחזרה יצטרך ליקטע הקברי' וכבר פירש ממתו וסב"ח פסק דאף בהליכה אסור להוסיף טומאה כיון שאפשר לו לקברו בסוף בית הקברות וכן נראה דעת המחבר וכ"כ העטרת זהב דנכון להחמיר כסברא זו והמ"מ דף ק"ז מיקל בדבר : **יג** חסר ממנו כל שהוא . מן המת : **יד** כשחסר לאחר מיתה . או כשחסר בשעת מיתה כגון שחתכו ראשו שאינו עכשיו כמו שהיה בחיים ולא קרינן ביה לאביו :

שעד א חוזר ליטמא כו' . כלומר דאע"ג דאינו מטמא עליו אלא כשמצא ראשו ורובו היינו לטמאות לכתחלה אבל אם כבר

ביאור הגר"א

אם כו' . דלא פלוג וכמש"ש בקטנת בסתם אפילו אין לה נכסים . שם : [יג] כל אלו כו' . כ"ם במ"ש דפליגי כמה ימים מותר ליטמא להם ור"י אומר עד שיסתם הגולל וכמ"ש בס"ז משמע דאף שלא לצורך : (ליקוט) כל אלו כו' . א"ר פ"ד הלכה י"א מעשה כו' (ע"כ) : [יד] וי"א כו' . תוס' דפסחים ס' א' סד"ה בשפחתו ובנדה ט"ו ב' סד"ת ובא : [טו] (ליקוט) אינו מטמא כו' . א"ר פ"ד הלכה י' י"א (ע"כ) : [טז] ואם דעתו כו' . כמש"ל סי' שע"ת ס"ג לענין אבלות . שם ברשב"א : [יז] אסור כו' . נזיר ס"ב ב' וירושלמי פ"נ דנזיר ומ"ש פ"ד ועתוס' דנדה נ"ז א' ד"ה ודלמא כו' : (ליקוט) אסור כו' . כמ"ש בנזיר מ"ב ב' ואע"ג דבפ"ד דא"ר פליגי בזה ר"ט ור"ע והלכה כר"ע בזה הלכד כר"ט דר"ה קאי כוותיה ועוד דסתם במתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם ובמתני' שם א"ל אל תסמא כו' ועוד דסוגיין בפ"ב דשבועות (י"ז א') בענין נזיר בקבר כר"ט ועוד דבירושלמי שם המחלוקת להיפך דאיתמר שם יצא ונכנס ר"ט פוטר ור"ע מחייב א"ל ר"ט וכי מה תוסיף זה חלול על חלולו א"ל ר"ע בשעת שהית שם טמא טומאת שבעה פירש טמא טומאת ערב חזר ונכנס טמא טומאת שבעה א"ל ר"ט עקיבא כל הפורש סמך כפורש מחיים וגם ר"ט הודה לו וכ"ז לחיוב אבל לאיסורא כ"ע מודי ודלא כר"ת וערא"ש הלכות טומאה ס"ד (ע"כ) : (ליקוט) אסור לכהן כו' ודוקא כו' . א"ר פ"ד הלכה י"ב ט"ו פ"ז כהן הדיוט כו' היה עומד כו' נטמא כו' (ע"ב) : [יח] ודוקא כו' . גמ' שם וירושלמי שם ואמר כמ"ש להדיא דאפילו לכתחלה מותר בכה"ג יהביאו כ"ז הרא"ש בה' טומאה ס"ד ע"ש : [יט] כהן שפירשו כו' . ת"כ (וסנהדרין מ"ז א') בעמיו בזמן שעושין כו' : [כ] ולא לספק כו' . מתני' פ"א דיבמות (ק' כ') ועבה"ג : [כא] אין כו' . נזיר שם לר"ה : [כב] וכן כו' אע"פ כו' חסר כו' . ר"ל דלא כראב"י ור"י אלא כרב וכזקנים ומעשה רב וכ"ש לחומרא . הרא"ש שם : [כג] (ליקוט) ו"א כו' . דז"ש בנזיר מ"ג (כ') אלא מעתה קאזיל כו' (ד"ר נ"ע) (ע"כ) :

שעד [א] (ליקוט) איזהו כו' באו כו' . ירושלמי פ"ז דנזיר איזהו מ"מ כל שהוא צווח ואין בני העיר באין באי בני העיר ה"ז מושך את ידו עד היכן עד כדי נושאי המטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן בשא"צ אבל היו צריכין לו לא בדא בשאין מכירין אותו אבל היו מכירין אותו לא בדא ושאין כבודו לכך אבל אם היה כבודו לכך לא בדא והנשיא כבודו לכך . ומהו שיטמא כהן לכבוד הנשיא כד דמך ר' יודן נשיא אכריז ר' ינאי ואמר אין כהונה היום כד דמך ר' יודן נשיא בר בריה דר' יודן נשיא רתף ר"ח בר בא לר"ז בכנישתא דגופנא דצפרין וסאביה . ומ"ש ומהו כו' ד"ל באינו מת מצוה וזהו שאמרו בגמרא בפ"ב דכתובות (ק"ג כ') אותו היום שמת ר' בטלה כהונה (כ"ה כתה"א וכרה"ם הלכות טומאה) וכן בפ"נ דברכות (ופ"ז דנזיר) בירושלמי ודלא כתוס' דכתובות שם ד"ה אותו כו' ומפרש בירושלמי (שם ושם) שעשו אותו כמ"מ ושאלו בירושלמי בתלמיד אצל רבו אם יטמא ולא איפשטא הלכך לא יטמא . תה"א וע' ס"א נשיא כו' כ"כ הראב"ד והרמב"ן תניח בצ"ע (ע"כ) : (ליקוט) איזהו מ"מ כו' באו כו' .

חידושי רע"ק

דשניהם אין מיטמאין לה ע"ש ואם היה תופת נרה ומתה עי' אה"ע (סי' ס"א) : (ש"ע ס"ח) **ולא** לספק. הוא אינו מיטמא להם והם אין מיטמאין לו כך הוא במתני' וכדאיתא להדיא בש"ע אה"ע (סי' נ' ס"ט) והו דלא כשו"ת בית יעקב (סי' ק"ל) ואם הוא ספק בן ט' לראשון כהן או בן ז' לשני ישראל ומת רבו י"ל דרשאי לטמא לו עי' בהרא"ש (הלכות טומאה) שהביא ירושלמי רהוא איבעיא דלא אפשטא אם תלמיד יכול ליטמא לרבו וכתב הרא"ש כיון דלא אפשיטא עבדי' לחומרא וא"כ י"ל דהוי ס"ס ספק שהוא ישראל ואת"ל כהן שמא מותר תלמיד כהן ליטמא לרבי :

(סי' שע"ד ש"ע ס"א) **אפי'** הוא כהן גדול. בתוספות נזיר (דף מ"ז ע"א) ד"ה וכן משוח כו' כתבו דאפילו לטלטלו מחמה לצל שלא יסריח שרי : (ש"ע ס"ב) **מצא** ראשו ורובו. או

באר היטב

היינו מן האירוסין וק"ל : (ח) הגולל . כתב הש"ך בסי' שע"ה כתב הטור שיש פלוגתא בין רש"י ור"ת מהו הגולל והב"ח כ' דנקטינן כרש"י שפירש דהוא כסוי הארון וכתב הרמב"ן דלרש"י כשנותנין אותו בבית בארון וסותמין הכסוי במסמרים ע"ד ליתן הארון בקבר הוי סתימה והוא תמה עליו דהיאך אפשר לומר שאם סתמו ארונו בבית שלא יטמא בנו עליו כו' ולי נראה דמה שפירש"י בכל מקום גולל היינו כסוי הארון אין ר"ל אפילו סתמו בבית אלא ר"ל משיסתם כסוי הארון בקבר תדע דבפ' שואל אמרי' כל שאומרים בפני המת יודע עד שיסתם הגולל דכתיב וישוב העפר אל הארץ כשהיה ופירש"י גופו קרי עפר ומשב אל הארץ כאשר היה מיד והרוח תשוב שאין בו עוד רוח ע"כ ולפ"ז אפילו נסתם הארון במסמרים בבית גם לרש"י בנו מיטמא עליו עד שיסתם בקבר עכ"ל : (ט) ודוקא . והב"ח פסק דאף בהליכה אסור להוסיף טומאה כיון שאפשר לו לקברו בסוף בה"ק וכ"כ הלבוש דנכון להחמיר כסברא זו והמ"מ מיקל בדבר עכ"ל הש"ך :

שעד (א) ליטמא . כלומר דאע"ג דאינו מטמא עליו אלא כשמצאו ראשו ורובו

פתחי תשובה

במשנה למלך פ"ב מהלכות אבל שנסתפק אם נתקדשה קדושין דרבנן מהו מי אתי קדושין דרבנן ודחי עשה דלא יטמא או לא וסבירא ליה דאין כח בקדושי דרבנן לדחות העשה דלא יטמא ע"ש [*]אבל אין ראייתו מכרעת דהגמ' דיבמות שהביא שם לא מיירי אלא שאין כח קידושי דרבנן לעבור על ל"ת דלא יטמא משא"כ הכא י"ל דיש בכח קידושי דרבנן לדחות העשה דלא יטמא בשב ואל תעשה].וכ' עוד שמה שלא נסתפק אפילו בנשואה וכגון קטנה שנשאה דנשואיה דרבנן היינו משום דנשואה פשיטא דאינו מטמא לה משום שעמא דבעולה דקי"ל דאינו מטמא לארוסה ולמפותה ואפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה ג"כ אינו מטמא לה אחיה דכל נשואה בחזקת בעולה ע"ש :

(ד) שלא לטמאות רק לצורך . כתב הגאון ז"ל מליסא בסדור תפלה שלו דמ"מ בחול מותר להיות בבית המת במקום לטמא לו אף שאחרים עסוקין עמו מ"מ צריך להיות שם שאפשר שיצטרכו שום דבר לצורך ארון ותכריכין וכדומה הוי לצורך קבורה ומותר להיות שם ע"ש :

(ה) לספק . עי' בתשו' כ"י סי' ק"ל שכתב דהא דפסקינן כאן דאינו מטמא על הספק כגון ס' בן ט' כו' דוקא האב על הבן אינו מטמא אבל הבן מטמא לשניהם משום גזירת הכתוב דגבי אב הס' כודאי ע"ש . ועי' בנ"צ שהשגתי עליו : (ו) מאביו . עיין במה שכתבתי לעיל סימן שס"ט סק"ג בשם נו"ב : (ז) אלא לשלם . עי' בתשו' הרדב"ז ח"ב סוס"י תשל"ב שכ' דאם נמצאו התכריכין שלימים והדבר ספק אם הוא שלם או מפורק האיברים תלינן להקל ומטמא לו ואם הדבר ידוע שנפסקו אבריו אע"פ שכל אבריו מונחים בתוך הארון אינו

נקודות הכסף

(סימן שע"ג בש"ע סעיף ה') וי"א דדוקא לצורך כו' . והעיקר כסברא הראשונה וכן המנהג . פשוט :

דגול מרבבה

טמא שוב אינו מוזהר על הטומאה א"כ בכהנים בזה"ז אין נזהרין על הטומאה ואף דלא קי"ל כהראב"ד מכל מקום כתב כותי איכא ס"ס שמא כותי אינו מטמא באהל ואת"ל דלא כהראב"ד מכל מקום שמא כותי אינו מטמא באהל והמשנה למלך כ"ג מאהל דאם ס"ס זה לענין טומאת מגע שבה כבוד נדרים הוא עד רוב הטומאות אבל בטומאה אהל אפשר דסמכינן אס"ס וכו'.

גליון מהרש"א

(ש"ך סוף ס"ק י"א) עד שיסתם בקבר . עיין ש"ך שע"ה ס"ק ח' : (שם ס"ק י"ב) ודוקא לאחר שפירש . עי' ת' שבו"י ח"ב סי' פ"ד : (סימן שע"ד) טומאת כו' ועל איזה מת מתאבלין . על נשוי אשה אין מתאבלין ע"ש אומדנות שכיחו' עד שיודעי' בודאי ששת ושרשאית להנשא אה"ע סי' י"ז ס"ה . ועי' ש"ך לקמן סי' שע"ה סק"ו . ומש"כ בגליון לעיל

באר הגולה

בתשובה : יז בברייתא בתבל רבתי ובדברי יהודה משום ר' טרפון הרמב"ן בת"ה וש"ס בשמו : יח תה"ד סי' רפ"ג בשם תוספות דפסחים דף ס' ע"א ותוספות שנ"ן : יט שם בברייתא כדברי יהודה משום ר' טרפון : כ לשון הרמב"ם פ"ה מהלכות אבל : כא שם פ"ב : כב מדברי הרמב"ם והרא"ש מברייתא דנזיר והסוגיא שם דף מ"ב ע"ב הביאו הב"י ובכ"מ שם וש"ג דעת התוספות בנדה ריש דף כ"ו ולענ"ד נראה שלשון הרמב"ם שאמר גם בזה כמשמעות סוגיא דנזיר דבחזרה תוכחה הוא דליכא הא איסורא איכא : כג בברייתא כתבוהו הרי"ף והרא"ש בהלכות טומאה ומתבאר שמ"ש סעיף ה' : כד טור וכ"כ שהכהן מיטמא לו מ"ק דף כ' ע"ב [סנהדרין מ"ז ע"ב] : כה ברייתא בתא והתוספות הרי"ף והרא"ש : כו לשון הרמב"ם

סי' של"ט על סומר שנהרג בידי עובד כוכבים מתאבלין שם סי' ש"ם סק"ם . יש מקומות שאין מתאבלין על בן הראשון אף שאינו בכור כ"א ביום קבורה וזה ודאי טעות כי בבכור יש מנהג זה שוה להשם

אבן העוזר

שאינו שוה בכל ולא ילפינן לכל התורה ע"ש וכ"כ בעל המאור ושכן גרסו הגאונים לכדיא כש"ם וכ"כ הרשב"א

כהן מפני כבוד הבריות . אבל בספ"י כתב דאין ללמוד משה דנדחה טומאת כהן מחמת מת מצוה דהתם מלבד כבוד הבריות איכא מ"ע להתעסק בקבורת מת . אלא שמ"ם בביאור הסוגיא דצריך ולימא מיני' היינו מספח דכיון דעשה שיש בו כרת הוא ואפ"ה כמה עשה ול"ת דשבת דהוי סקילה ואפ"ה מת מצוה דוחה שבת וא"כ ליגמר מיני' מילה דכבוד הבריות בטלמא ידחה ל"ת דגרידא ובאמת זה דחוק . אמנם י"ל ע"פ מ"ש הלח"מ

יד אברהם

כדאמרי' בברכות (דף כ') ובכס"מ אינו אלא שב ואל תעשה : וראיתי בהגהות על ש"ע מהה"ג מוהר"ר עוזר ז"ל שתמה על הכ"מ מדברי התוס' והרשב"א ברכות (דף כ') שכתבו דילפינן ממת מצוה לדחות לאו דטומאת

נחלת צבי

(סי' שע"ג ש"ע סעיף ח')**ולא** לספק . עיין בתשובת בית יעקב סי' ק"ל שהקשה על זה מהא דאיתא בספרי לאביו ולאמו כו' אין לי אלא אמו ודאית אביו ספק מנין ת"ל לאביו אלמא דמטמאה על הספק דאביו ספק הוא ותירץ דאין ללמוד מאביו דשאני אביו דגלי קרא שיטמא על הספק אבל באחר ספק לא . ועש"ז הפליא דין חדש דהא דפסקינן כאן דאינו מטמא על הספק כגון ספק בן ט' כו' דוקא האב על הבן אינו מטמא אבל הבן מטמא לשניהם משום גזירת הכתוב דגבי אב הספק כודאי עכ"ד ע"ש . ולענ"ד אחר המ"כ תמה אני איך נעלם ממנו משנה מפורשת במסכת יבמות דף ק' ע"ב הוא אינו מטמא להם והם אינם מטמאים לו ע"ש וקבעה כטור והמחבר באה"ע

קברו תוך מחבר א' חוזר לטמאות על אותו אבר ובזה חמור מהקרובים שאינו מטמא להם אלא א"כ הם שלמים כדלעיל ס"ס הקודם : ב אזלינן בתר רוב הנמצאים שם אם לא שנוכל לומר כל קבוע כמחצה כו'. כל"ל ור"ל דאזלינן בתר רוב העוברים ושבים המצויים שם או בתר רוב עיירות אם רובו עובדי כוכבים א"צ לקברו ואם רובו ישראל הוי מת מצוה ולא אזלינן בתר העיר הקרובה אפי' בקורבה דמוכח אלא בתר רובו אזלינן דלא דפרים מרובה פרים כן הוא בתשו' הרשב"א סי' פ"ג ס"ק ח' : ג שנוכל לומר כל קבוע כו'. כגון שידוע שהיו כאן מ' עובדי כוכבים ואחד ישראל ונהרג אחד מהן במקומו דס"ל קבוע לא אזלינן בתר רוב עובדי כוכבים אלא הוי כמחצה על מחצה וכ' הטע"ז ולאומרא ואין הכהן מטמא עכ"ל ר"ל דכיון דהוי כמחצה על מחצה אם כן הוי ספיקא ואזלינן לחומרא וצריך לקברו ומ"מ אין הכהן מיטמא מספק כדלעיל סי' שע"ג ס"ח : ד וה"ה גר כו'. ואע"פ דבמרדכי כ' דגר מתאבל על אמו היינו למ"ד אבילות יום ראשון דאורי' ולא לדידן דקי"ל לקמן ס"ס שצ"ט דהוא מדרבנן וכן כ' בד"מ : ה אינו אלא מן המתמיהים. ואינו כמכבד האבלים אלא כלועג להם. שם בהגמ"ר ואע"ג דמי שרוצה להחמיר ולהתאבל על מי שאינו צריך הרשות בידו וכמ"ש הרב בסוף סעיף ג' היינו דוקא כשמתאבל לגמרי כדין אבילות אבל כשאינו מתאבל אלא לפניו הוי כלועג לאבל. כ"ל : ו הפסולים לו לעדות כו'. עיין בח"מ סי' ל"ג איזהו פסולין לעדות ומ"מ נראה דדוקא פסולי עדות מחמת קורבה דשאר ולא פסולי עדות מחמת קורבה דקידושין כדלקמן בסעיף שאח"ז והכי נהוג שאינם רואים כי אם בפוסרים גמורים. ת"ה שם: ז דהיינו עד אחר שבת הראשון. הן סמוך הן מופלג וכ' הב"ח דכ"ש דאסור לילך לסעודה

ויקברנו אבל אם היו ישראל קרובים למקום המת שהמוצא את המת קורא אותם והם עונים לו ובאים לקברו אין זה מת מצוה שיטמא עליו הכהן אלא קורא אותם והם קוברים באו בני העיר [ב] ה אם יש לו כל (ג) צרכו מושך את ידיו.

(ל' רמב"ן בתה"א ורא"ש בהלכות טומאה):

הגה יש אומרים אם אינו מוצא שיקברוהו רק בשכר אינו חייב לשכור משלו אלא מטמא אם ירצה (ל"י פרק האשה רבה בשם ריטב"א) [ג] (א) מת הנמצא ולא ידעינן אם עובד כוכבים אם ישראל הוא ב אזלינן בתר (ג) רובא הנמצאים שם אם יש (°) ג שלא נוכל לומר כל קבוע כמחצה על מחצה (בית יוסף בשם תשוב' הרשב"א):

ד י כל הקרובים שהכהן מיטמא להם שהם אביו ואמו ובנו ובתו ואחיו ואחותו מאביו הבתולה ואשתו מתאבלים עליהם י ועוד הוסיפו עליהם אחיו מאמו ואחותו מאמו בין בתולה בין נשואה ואחותו נשואה מאביו שמתאבלים עליהם אף על פי שאין כהן מיטמא להם [ד] יי וכשם שהוא מתאבל על אשתו כך היא מתאבלת עליו [ה] ודוקא אשתו כשרה ונשואה אבל פסולה או (ב) ארוסה לא ט אבל בנו ובתו ואחיו ואחותו אפילו הם פסולים מתאבל עליהם חוץ מבנו ובתו אחיו ואחותו משפחה וכותית שאינו מתאבל עליהם:

ה [ו] י הגר שנתגייר הוא ובניו או עבד שנשתחרר הוא ואמו אינמתאבלין זה על זה ד (והוא הדין גר שנתגייר עם אמו אין מתאבל עליהם) (סברת הרב מהמרדכי הל' שמחות ממעשה שבא לפני ר"י למאי דקי"ל אבילות יום ראשון דרבנן):

ו יא כל מי שמתאבל עליו מתאבל עמו אם מת לו מת ודוקא בעודו בפניו אבל שלא בפניו אין צריך לנהוג אבלות חוץ מאשתו שאע"פ שמתאבל עליה אינו מתאבל עמה יב אלא על אביה או על אמה משום כבוד (ג) חמיו וחמותו אבל על אחיה ואחותה או בנה ובתה מאיש אחר אינו מתאבל עמה יג ומ"מ אינו יכול לכופה להתקשט אבל יכולה למזוג לו הכוס ולהציע לו המטה ולרחוץ פניו ידיו ורגליו [ז] וכן היא אינה מתאבלת עמו אלא כשמתו חמיה או חמותה יד אבל שאר קרוביו שמתו אינה מתאבלת עמו:

הגה וי"א דהאידנא נוהגין להקל באבילות זה של המתאבלים עמו דאין זה אלא משום כבוד המתאבלים ועכשיו נהגו כולם למחול וכן נוהגין האידנא שלא להתאבל כלל עם המתאבלים (טור בשם הרא"ש והוא בפ' ח"מ ורמב"ן בת"ה והגמי"י פ"א) וכל המחמיר בזה ה אינו אלא מן (ד) המתמיהים (הגהות מיימוני פ"ב) [ח] ומ"מ (ד) נהגו שכל קרובי(°) המת ו הפסולים לו (ה) לעדות מראים קצת אבילות בזמנן כל (ה) שבוע הראשונה ז דהיינו (ב) עד אחר שבת (ו) הראשון שאינם רוחצים *) ואין משנים (ז) קצת בגדיהם כמו בשאר שבת (גדולי אוספריי"ך נהגו כך) ויש מקומות שנהגו עוד להחמיר בעניינים אחרים והעיקר כמו שכתבתי וכל זה בשמועה קרובה או שהיה אצל המיתה אבל בשמועה

המטה וקוברים. רוקח עכ"ל: (ב) עד אחר שבת הראשון. כתב מו"ח ז"ל כ"ש שאין נכנסין

ביאור הגר"א

א"ר פ"ד הלכה כ"ט: אם יש לו כו'. שם הלכה ל' לעולם כו' (ע"כ): [ב] אם יש לו כ"צ כו'. ירושלמי שם והביאו הרא"ש שם כל זה: [ג] מת הנמצא כו'. בירושלמי נהרג מטבריא לצפורי חזקה הוא ישראל: [ד] וכשם שהיא כו'. (מתני' ביבמות מ"ח חוץ מן האלמנה מפני האיבול ובברייתא שם מ"ג ב' וכמה איבול שלא שלשים יום) עפ"ז כל מי שמתאבל כו' וכן היא אינה כו' אבל כו': [ה] ודוקא אשתו כו' אבל כו'. כמו בפוסאה דלא הוסיפו אלא השנויין בברייתא כאן כמ"ש הוסיפו כו' ובארוסה אמרינן בהריא בפ"ג דיבמות (כ"ט ב') וש"מ לא אונן כו': [ו] הגר כו'. עפ"א דיבמות צ"ז ב': [ז] וכן היא כו' אבל כו'. מדקאמר חמיה וחמותה: (ליקוט) וכן היא כו'. תוס' שם ד"ה אלא כו' ועיין ס' תה"א (ע"כ): (ליקוט) וכן היא כו'. מדקאמר וכן היא שמת כו' אבל י"ח ממש"ש לא אמרו לכבוד אשתו (אלא חמיו וחמותו) ול"ק נ"ב ולא אמרו לכבוד בעלה (אלא חמיה וחמותה) וכן תניא בירושלמי להדיא הרי שמת חמיו או חמותו (או א' מקרובי אשתו. כ"ה הגירסא שלנו בירושלמי והיא הברייתא דא"ל ולפ"ז י"ל דמגואל משגם גם כסיפא וגיסא נקט וה"ה לגיסא. ודברי הרמב"ן לפי גירסתו) אינו כופה לא לכחול ולא לפקס אלא נוהג עמה כדרך שהיא נוהגת וכן היא שמת חמיה או חמותה או א' מקרובי בעלה אינה כוחלת ולא פוקסת אלא נוהגת עמו כדרך שהוא נוהג שמואל אמר ל"ש אלא חמיו וחמותו הא בשאר כל הקרובים לא וכן בא"ר (פ"ח) אלא דשם קתני גם קרובי אשתו ומשובשת היא או י"ל דקתני משום זה דאינו יכול לכופה: [ח] ומ"מ נהגו כו'. אבל מדינא חייב בכל אבלות שבעה ושלשים וכנ"ל כדרך שהיא נוהגת כו' וכן בגמ' דקאמר (סבר למיתב עליה שבעה ושלשים כו') צורנייתא קביעת כו'. תה"א (ע"כ): (ליקוט) זמ"ם נהגו כו'. דמדינא בכל דיני אבלות חייב תוס' שם ד"ה באפה כו' (ע"כ):

חידושי רע"ק

שדרה וגולגולת טור *): (ס"ע ס"ד) שהכהן מיטמא להם. ובפשוטו מתאבל על שומרת יבם כיון דמיטמא לה כדלעיל (סי' שע"ג ס"ד) ועי' בכה"ג: (שם) ונשואה. ואם היה לו קטט עמה והיה דעתו לגרשה ומתה מתוך חקטם כתב היש"ש (פ"ב דגיטין סי' ד') דאינו מתאבל עליה ועי' בספר בית מאיר לאה"ע (סי' צ' ס"ה) ובנתגרשה על תנאי ומת עי' ש"ע אה"ע (סי' קמ"ה ס"ט בהג"ה): (שם סעיף ו') מתאבל עמו. בכל עניני אבילות וכן קריעה והבראה וכל עניינים הנמשכים כל ז' וכן הנמשכים כל שלשים ואם לא היה בעיר כשמת לו מת למי ששייך להתאבל עמו ואפילו בא תוך ז' א"צ לקרוע. רשב"א (סי'

*) [ואינו כן דעת המחבר שלא כתב כאן וכש"ס שנ"ג וסי' שס"ד סוף ס"ג וסי' שע"ה ס"ז אלא ראשו ורובו והשמיט שדרה וגולגלת שהזכיר הטור כל"ז ועב"י]:

פתחי תשובה

מטמא לו כדעת המחמירים בזה ע"ש ראייתו [ועי' בתשו' משכנות יעקב סי' ע"ח]:

שעד (א) מת הנמצא כו'. [*עי' בתשו' ח"ס סי' שמ"א אודות אחד מאנשי חיל בארץ תוגר שמת בכתי החולים ויודע הדבר לג"א מבני עמינו ויבוקש הדבר וימלא כי הוא מהול ויתקברו אבל בומר החולים ואמר כי לא נודע לו ממנו כי לא אליו כחליו והנה נמצא לו דמות צלם קשור בצוארו כנהוג אבל בעלי דת ההוא ונסתפקו אי שפיר דמי להתעסק בקבורתו והורה נורלה מרבנן להשתדל בקבורתו וכן עשו וגם הביאוהו לקבר ישראל ועתה פקפקו איזה לומדים על הוראה זו. והוא ז"ל האריך בזה וסיכם דודאי מחוייבים להתעסק בקבורתו לא מבעיא אם נמצא מת שלא במקום קביעות אנשי החיל אלא אפילו מת במקום קביעותם גם כן איכא כמה טעמים לחיוב לעסוק בקבורתו ולכן יפה עשו כזה שהשתדלו בקבורתו אך מה שקברוהו בקברי ישראל שלא כדין עשו דאין קוברין רשע אצל צדיק הוא איסורא דאורייתא מהלל"מ והולכין בספיקו להחמיר. איברא אחרי שכבר נקבר אין נראה לחטוטי שכבי מספיקא ושב ואל תעשה עדיף עש"ב]: (ב) ארוסה לא. עי' בתשו' פרח מטה אהרן ח"ב סי' ק' דשומרת יבם שמתה אין היבם מתאבל עליה ע"ש ועי' בתשו' משאת משה יו"ד סי' כ"ו חלק עליו והסכים דחייב להתאבל אך בתשו' נחפה בכסף יו"ד סי' א' הובא בס' בכ"י סקי"ל וטרי בכל דבריו ומסיק כדברי הרב פרח מ"א שאינו חייב להתאבל ע"ש: (ג) חמיו וחמותו. עיין בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קע"ה שכתב במי שמת אשת אביו בחיי אביו דצריך לנהוג מקצת אבילות עד מוצאי שבת הראשון דאם משום כבוד חמיו וחמותו מראין אבילות דאינו אלא סמך בעלמא מכ"ש כבוד אשת אביו שהוא מן התורה מלת אביך ובדקדוק גדול נקטו הרמב"ם וב"ע לקמן ס"ז אבל על קורבה דקידושין שלהם כגון כו' והשמיטו אשת אביו ובעל אמו וחמיו וחמותו כי אלו אע"פ שהמה מצד קורבה דקדושין מ"מ מתאבל עליהם משום שהוא חייב בכבודם ע"ש: (ד) נהגו שכל קרובי המת. עי' בשו"ת אדני פז סי' י"א שכתב במי שמת לו קרוב מפסולי עדות במקום אחר ויש לו מתאבלין פה שאין יודעים מזה עדיין שאין צריך לשנות בגדיו כפי המנהג בשבת דאשונה כיון דעיקר מנהג זה הוא משום כבוד המתאבלים וכן משמע ברמ"א דכתב משום כבוד המתאבלים עמו א"כ הכא דאינם מתאבלים ספיקא דפטור ואפילו איסור יש משום זלזול כבוד שבת ע"ש. ולי נראה דמ"ש רמ"א ומ"מ נהגו מיירי אפילו באין כאן קרובים המתאבלים וכן מבואר בד"מ ע"ש א"כ צריך לשנות בגדיו: (ה) שבוע הראשונה. עיין בתשו' את"ז פנים מאירות ח"ב סי' מ' דאם אירע רגל שמבטל גזרת שבעה אז הקרובים שחייבים מדינה להתאבל ישנו קצת בגדיהם אבל אותן שאינם חייבים אלא משום כבוד פסולים ע"ש: (ו) קצת בגדיהם. עבה"ט סק"ו בשם ש"ך מה שהשיג על המ"ב שכתב שאין להחליף כלל מבגדי חול לשבת כאותן שמתאבלין ועיין בדגמ"ר שהסכים עם המ"ב וכתב שגם בדברי

באר היטב

היינו לטמאות לכתחלה אבל אם כבר קברו חוץ מאבר א' חזר לטמאות על אותו אבר ובזה חמור מקרובים שאינו מטמא להם אא"כ הם שלמים כמ"ש בס"ס שע"ג עכ"ל הש"ך: (ב) צרכו. כתב מהרש"ל לעולם הוא מת מצוה עד שיהיו שם נושאי המטה וקוברים עכ"ל: (ג) רובא. כתב הש"ך דר"ל דאזלינן בתר עוברים ושבים המצויים שם או בתר רוב עיירות ולא אזלינן בתר העיר הקרובה אפילו בקורבה דמוכח דכל דפריש מרובא פריש אם לא שנוכל לומר כל קבוע וכו' כגון שידוע שהיו כאן מ' עובדי כוכבים ואחד ישראל ונהרג אחד מהן במקומו לא אזלינן בתר רוב עובדי כוכבים אלא הוי כמחצה ע"ח. וכתב הלבוש ולחומרא ואין הכהן מטמא מספק כדלעיל סי' שע"ג ס"ח עכ"ל: (ד) המתמיהים. כתב הש"ך ואע"ג דמי שרוצה להחמיר ולהתאבל על מי שאינו צריך הרשות בידו וכמ"ש הרב בסוף סג"ה היינו דוקא כשמתאבל לגמרי כדין אבילות אבל כשאינו מתאבל אלא לפניו הוי כלועג לאבל עכ"ל (ולי נראה הא דאמר אין מוחין בידו היינו מי שעושה זה מצד עצמו שיודע שאינו חייב בדבר אלא שעושים מקצת אבילות לכבוד המת מצד שהיה אוהבו או קרובו או מצד מע"מ שהיה בו או מאחרי טעמים שזו היתר גמור כמו שמביא בד"מ תשובת הרא"ש כלל כ"ז סי' ט' וז"ל ושאלתם אם הרשות בידם ללבוש שחורים על חמיו שנפטר או על אוהבו י"ב חודש. על חמיו פשיטא דרשות בידו כו' ועל אוהבו כמי אם רוצה להצטער עליו בלבישת שחורים או בשביל כבודו הרשות בידו. וכן מצינו בדוד שקבל הבריאה על אבנר עכ"ל. ומ"ש שאינו אלא מן המתמיהים היינו מי שרוצה לעשות זה מצד החיוב לנהוג אבלות כמו שאבלים ורוצה לדחוק עצמו בקורבה כמו האבלים ממש וזה נקרא כמו לועג לאבל. ובאה"ע סי' קמ"ה ס"ט בהג"ה אשה שנתגרשה על תנאי ומת הבעל אינה צריכה להתאבל עליו אבל אין איסור אם רצונה להחמיר על עצמה לבכות עליו ולנהוג אחר מיתתו עכ"ל וסי' בה"י דלא חיישינן שמא יוציאו לעז על הגט ויאמרו שאינו גם אעפ"כ אין איסור בדבר הרי שאומר בלשון ברצונה להחמיר באיזה דבר שמותר): (ה) לעדות. עי' בח"מ סי' ל"ג איזהו פסולין לעדות ומ"מ נראה דדוקא פסולי עדות מחמת קורבה דשאר אבל לא מחמת קורבה דקדושין כדלקמן בסעיף שאח"ז עכ"ל הש"ך: (ו) הראשון. וכתב הב"ח דכ"ש דאסור

להלוך ערום להלבישו מפני כבוד הבריות ובחידושי כרתי דגם דעת רש"י לדינא הוא כן ע"כ ברור הוא לענ"ד דיכול הכהן לטהות עד שילבישו התלק וכתי שוקיים אבל אסור לטהות כדי להלביש גם שאר הבגדים ועיין בתוס' ב"מ דף ל' ע"ב (ועי' בשו"ת חות יאיר סי' ל"ה וצ"ז שיישב תמיה זאת והשיג על אחד מהרבנים שהשיב עליו בזה הענין והוא השיב ידו לבאר דבריו ולחזקם ולחזקם ע"ש):

ב כנזיר: ה עיין בטור איזה מקרי כל צרכו: (°) דאינם קבועים בדרך אלא ניידי: ו ברייתא מ"ק דף כ' ע"ב: ז שם בברייתא: ח מדברי הרמב"ם והרא"ש וטעמא דכיון דהלוי אבילות בטומאה כשם שהאשה מיטמאה על בעלה כך היא מתאבלת עליו: ט ממשנה יבמות דף כ"ב ע"א: י ג"ז ברמב"ם שם בפ"ב וכ' הכ"מ שהוא נלמד מדין בנו שהוא מן השפחה ומן הכותית ועוד דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי: יא ברייתא מ"ק דף כ' ע"ב ובאוקימתא דגמ' שם: יב ברייתא שם: יג ברייתא שם: יד כדעת הרמב"ם שם בפ"ב וכביאו הטור וכמ"ש הרמב"ן טעמו הביאו הב"י: (°) אם היו שני בשני או בן בנו או בן בתו מלבים כל בגדי שבת חוץ מבגד עליון וכשמת חמיו או חמותו וכן אשה שמת לה חמיה או חמותה או אבי אביו או [אבי] אמו וכן האשה בשביל אבי אביה ואבי אמה אינם לובשים רק כתונת לבן והאשה עוד נעיף לבן וכן המנהג שלא

דגול מרבבה

א"ח סימן ל"ה דף י"ט ע"א שרמ"א כאן נמשך אחר דברי רש"י:

לחם הפנים

(סימן שע"ד סעיף ו' בהג"ה) ואין משנים קצת בגדיהם. בתה"ד וכן בד"מ לא נזכר לשון זה ולדעתי טעות סופר הוא כאן וזה גרם להש"ך סוף ס"ק ז' להשיג גם בזה על המ"ב בחנם וזה לשון הד"מ שכל אותן שהם פסולי עדות למת צריכין לשנות מקומן וגם לא יחליפו בגדיהם וכו' וכן הוא בתה"ד והמ"ב להקל בא לענין לשנות מקומו ובלענין קרובים שמן הדין אין מתאבלין עמו ולכן עכ"פ אין לזוז מדברי המ"ב:

(סימן שע"ד סעיף ו' בהג"ה) הפסולים לו לעדות כו'. מצאתי בחידושים אם הוא שני בשני או ראשון בשני או ראשון בשלישי אזי לובשין כל בגדי שבת מלבד בגד העליון שקורין רא"ק של חול יהיה. אבל מן ראשון בשלישי ואילך אין נוהגין אבלות כלל. אפילו היה המיתה ביום א' מתאבלין עליהם כאותו שבת ואין רוחצין ואין לובשין בגד העליון. והתגלחת ונטילת צפרנים ותספורת הראש כולם אסורים בכל אותו שבת וגם אותו קרוב אסור לצאת מפתח ביתו אפילו לסעודת מצוה ואפילו לשמש בסעודה אבל אם שמע לאחר ל' יום אין נוהגין להתאבל כלל (כן מצאתי בחידושי א"א מהרא"ש סיבנא). כשמת חמיו או חמותו אינו לובש שום בגדי

גליון מהרש"א

וכאלו אינו בנו אבל ג"ז מעות ת' ריב"ש סי' צ"ה: (סעיף ג' בהג"ה) אינו חייב לשכור. עי' בש"ע א"ח סי' תרנ"ו בהג"ה וב"ה לעיל סימן קנ"ז תחלת הג"ה שבסעיף א': (סעיף ד') ואשתו. ושומרת יבם כ' ת' משאת משה חיו"ד סי' כ"ו כיון דמטמא לה ה"ה מתאבלין עליה: (שם) ואחותו נשואה. בזו כתב הרמב"ם פ"ב ה"ב דמתאבלין עלי' מדאורייתא ותמה עליו הרמב"ן דהא אין מטמאין לה: (ש"ך סק"ד) יום ראשון דאורייתא. עי' לעיל סימן דס"ם ס"ג: (סעיף ו' בהג"ה) דהאידנא נוהגין. עי' ת' חבי"י סי' צ"ו דאף המתחייבים להתאבל היינו רק שעה חדא: (שם) שהיה אצל המיתה. ובליקוט עצמות עי' ש"ך סי' שע"ה סוף ס"ק

אבן העוזר

בחידושיו שם הרי מבואר דילפינן ממת מצוה לדחות לאו דטומאת כהן מפני כבוד הבריות ובכ"מ מוכח שם להדיא דכבוד דמת מצוה הוא להולך שאר הבגדים ועיין בתוס' ב"מ דף

יד אברהם

ס"ב דאבל. ועפ"ז מתיישב דעת הרמב"ם בהל' כלאים ויתבאר בחי' בס"ד: (סימן שע"ג ש"ע סעיף ד') ומיטמא לשומרת יבם. בב' עני' אלמוגים תמה מיבמו' (כ"ט ב') ומתוס' שם (נ"ט) וכן ק"ל מדברי הרא"ש

נחלת צבי

סימן ג' ס"ט ומה שהקשה מהספרי מעיקרא לק"מ דמה שאמרו בספרי אביו ספק מנין ר"ל שאינו ודאי כמו אמו אבל לעולם הוא ודאי מטעם דאזלינן בתר רובא ורוב בעילות אחר הבעל כדאיתא בחולין דף י"א ע"ב וזה ברור:

טורי זהב

לסעודה אפילו לסעודת מצוה עד מול"ם ובספר משאת בנימין כ' שיש להחמיר עוד שלא לחוף הראש בחמין אותו ערב שבת: (ג) שניהם מתאבלין עליו. אע"ג דאבילות דרבנן החמירו כאן בספק דגנאי היה לו אם לא היו מתאבלין עליו כלל. כ"כ במרדכי: (ד) ומת אחר ל' יום אין מתאבלין עליו. לפי זה משמע דעל השני אין מתאבלין וטעם דאנו רואין שגם השני אינו בן קיימא כיון שהוא מטיפה אחת עם הראשון וכ"פ בלבוש ואמר דהיינו דוקא כשהי' השני ג"כ חולה בשעת מיתת הראשון והאריך בזה לחזק דבריו ובאמת דעתו מתמיה מאד לפטור מאבילות מכח סברא אנושה כזאת ובדרכי משה ראיתי שהעתיק בלשון זה כתב אור זרוע תשובה על תאומים שמת אחד מהן תוך שלשים והשני חי לא אמרינן מדהשני חי הראשון נמי הוה בןקיימא ואין מתאבלין עליו עכ"ל רשב"א עכ"ל. ונמצא דעל הראשון קאמר דאין מתאבלין אבל על השני דמת אחר שלשים יום ודאי מתאבלין עליו וכאן הוא ט"ס וצריך להיות והשני חי עדיין אחר שלשים יום אין מתאבלים עליו וקאי על הראשון וכן משמע בסימני הטור שחיבר בעל השו"ע שז"ל תאומים שמת אחד מהם תוך שלשים יום והשני חי עדיין אין מתאבלין עליו אפילו מת בסוף שלשים עכ"ל הרי כ' אין מתאבלין עליו קודם שזכר אפי' מת בסוף ל' ואם איתא דעל השני כ' אין מתאבלין היה לו לכתוב תחילה מיתתו של שני ואדרבה כתבו אחר שכ' שהשני חי עדיין אלא פשוט שעל הראשון קאי ועליה מסיים אפי' מת בסוף ל' כלומר ביום הל' עצמו אפ"ה אין מתאבלין עליו אע"פ שיש שתי סברות להתאבל על הראשון. האחת כיון שחי עד יום ל' ובו מת ועוד שהשני חי עדיין והם מטפה אחת הוה אמינא כמו שהשני בן קיימא ה"נ הראשון קמ"ל דלא ומימים רבים הודעתי דברים אלו למו"ח ז"ל והשיב לי שמזמן קודם הרבה התעורר אותו הרב הגאון מוהר"ר משה אריף ז"ל בזה וכן עלה המוסכם בין שניהם

שפתי כהן

מצוה כגון ברית מילה עד מוצאי שבת ע"ש ובתשו' משאת בנימין סי' פ"ג כ' וז"ל קרובי המת שאינן חייבים להתאבל ומ"מ מראין קצת סימני אבילות ראיתי מקומות חלוקים בזה יש מקומות שנוהגין רק פסולי עדות למת מראין אבילות אבל הכשרים לעדות אין מראין אבילות כלל ויש מקומות שאפי' שלישי ברביעי מראין אבילות והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג נראה דאין להראות אבילות רק הפסולים לעדות וכדעת תרומת הדשן סימן רצ"ח מ"מ נראה דאין כל הקרובים שוים לזה אלא קרוב קרוב קודם ואותם קרובים שמן הדין היו חייבים להתאבל ממש כדאמרינן כל שאתה מתאבל עליו אתה מתאבל עמו אף ע"ג דהאידנא לא נהיגין הכי מ"מ באבילות ממש צריכין להראות אבילות ביום המית' או ביום השמוע' אם הוא תוך ל' עד מוצאי שבת הא' ואין להחליף מבגדי חול לבגדי שבת וגם אין לרחוץ בחמין גם לא לחוף הראש רק בצונן או במים פושרין גם אין לאכול חוץ לביתו לא בסעודת מצוה ולא בסעודת מריעות אבל כתונת לבן אין למנוע לכבוד שבת גם אין לשנות את מקומם בבה"כ אבל במוה"מ מותר בכל דבר בין אם הוא מופלג או סמוך ואותן הקרובים שמן הדין אין מתאבלין אין להחמיר עליהן ברחיצת חמין וחפיפת הראש ולא בחילוף בגדי שבת כל כך ודי להם בבגד העליון של חול ושלא לאכול חוץ לבית וכ"ש אותן מקומות שנהגו דאפילו הכשרים לעדות מראי' קצת אבילות שאין להחמיר כל כך עכ"ל ומ"ש להתיר ברחיצת חמין וחפיפת הראש באותן קרובים שאין מתאבלים עם מי שמתאבל עמהן אין נראה כן מדברי ת"ה והרב דהא אוסרי' ברחיצ' על קרובי המת הפסולים לעדות דהיינו שני בשני אע"ג שאין מתאבלין גם מ"ש להחמיר שאין להחליף כלל מבגדי חול לשבת באותן שמתאבלין אין נראה כן מדבריהם אלא משנים רק קצת מבגדיהן ומ"מ נראה דהולכים בדברים אלו אחר המנהג: ח אין מתאבלין עליו כו'. משמע דמיירי דלא קים לן שכלו חדשיו והיינו

שולחן ערוך

רחוקה אין לאבילות זה מקום כלל (תמצא הכל מבואר בת"ה סימן רצ"ח) מי שרוצה להחמיר על עצמו (ז) להתאבל על מי שאינו צריך או ללבוש שחורים על קרובו אין מוחין בידו (הרא"ש כלל כ'):

ז [ט] טו אין מתאבלין עם הקרובים שמתאבלים עליהם אלא כשמתאבלים על הקורבה דשאר כגון בנו ואחיו שמתאבל על בן ובת שלהם אבל על קורבה דקדושין שלהם כגון שמתה אשת בנו או אשת אחיו או בעל בתו או בעל אחותו אינו מתאבל עליהם:

ח טז תינוק כל שלשים יום (ח) יז ויום שלשים בכלל ח אין מתאבלים עליו אפילו גמרו שערו וצפרניו ומשם ואילך מתאבל עליו [י] יח אלא אם כן נודע שהוא בן ח' יט ואי קים ליה ביה שכלו לו חדשיו כ כגון שבעל ופירש ונולד חי לט' (ט) חדשים גמורי' אפי' מת ביום שנולד מתאבלים עליו [יא] (י) (ספק בן ט' לראשון (או) בן ז' לאחרון (ג) שניהם (יא) מתאבלים עליו) (מרדכי הלכות אבלות והגהות מיימוני פ"א וכ"י בשם התוספות):

ט [יב] כא יש מי שאומר דתאומים שמת א' מהם תוך שלשים יום ט והשני חי (ד) ומת אחר ל' יום אין מתאבלין (ז) עליו:

י כב על רבו שלמדו חכמה נוהג דיני אנינות

שהשיג הב"י על הגהת אשר"י וז"ל ואיני יודע למה התנה שלא גמרו שערו וצפרניו כו' דלא כהב"ח שכ' על הב"י ומ"ש הגהת אשר"י ולא גמרו שערו וצפרניו כו' היינו משום דאי גמרו שערו וצפרניו ודאי מתאבלין כיון דספק הוא אם כלו חדשיו תלינן דכלו לו חדשיו כיון דלא מת עד לאחר שלשים וגם נגמרו שערו וצפרניו והב"י כתב על הגהת אשר"י זו ואיני יודע כו' ושגגה יצאה מתחת קולמסו דהדבר פשוט כדפרישית עכ"ל ולא עמדתי על סוף דעתו דהא הב"י מיירי השתא במת תוך ל' וכן מיירי בהגהת אשר"י וז"ל בסוף מ"ק והיכא דלא קים לן אי כלו לו חדשיו או לאו ולא גמרו שערו וצפרניו ומת ביום ל' אין מתאבלין עליו עכ"ל ודוחק לומר דמת ביום ל' דינו כלאחר ל' דהא קי"ל בענין אבילות דיום ל' כתוך ל' וכדמסיק רב אשי בפרק יש בכור ריש ד' מ"ט וכן דעת הרמב"ן והטור להדיא דאם מת ביום שלשים אפי' גמרו שערו וצפרניו אין מתאבלין עליו היכא דלא קים ליה ביה שכלו חדשיו וכן דעת המחבר: ט והשני חי אחר שלשים יום כו' כצ"ל. ור"ל אין מתאבלין ע"ז שמת תוך ל' ולא אמרינן מדזה הוא חי והוא בן קיימא אפילו גם זה שמת מסתמא בן קיימא הוי *) דלא כהטע"ז שכתב שאין מתאבלין על זה השני שמת אחר שלשים דמסתמא נמי נפל היה דהא ודאי ליתא וכבר השיג עליו הב"ח בזה וכן משמע להדיא בא"ז גופיה שממנו מקור דין זה ומביאו בד"מ וז"ל תשובה על תאומים שמת אחד מהן תוך ל' והשני חי לא אמרינן מדהשני חי הראשון נמי בן קיימא הוי ואין מתאבלין עליו עכ"ל תשובת הרשב"א וכן פירש בהגה' דרישה ועיקר: י על רבו כו'. ע"ל סימן רמ"ב סעיף כ"ו:
שאין

ביאור הגר"א

[ט] אין מתאבלין כו'. כמו שהם אין מתאבלין עליו כמ"ש בס"ו: [י] אא"כ כו'. עמ"ש בא"ח סי' של"א ס"ג: [יא] ספק כו'. עתוס' דיבמות ל"ו ב' ד"ה הא. והא דתנן כו' וכ"כ הרא"ש בספ"ב דברכות ובפ"ג דמ"ק וכן תניא בהדיא בפ"ד דמ"ש ספק שהוא אחיו ספק שאינו אחיו ספק שהוא בנו ספק שאינו בנו מתאבל ואונן ואינו מטמא. ב"י: [יב] יש כו'. עש"ך: (ליקוט) יש מי כו'. עפ"ב דנזיר י"ג א' תוס' ד"ה והפילה כו' (ע"כ): (ליקוט) ס"ש עהג"א סי' קמ"א ד"ה תאומים כו' (ע"כ):

חידושי רע"ק

קל"ט): (ס"ו בהג"ה) אין מוחין בידו. היינו בדבר הרשות חליצת מנעלים וכדומה אבל לא לבטל מ"ע או למנוע עונה מאשתו בליל טבילה כנה"ג: (סעיף ח' בהגה"ה) שניהם מתאבלים עליו. י"ל דוקא ששניהם קיימים דהוי כבאו לשאול בב"א אבל אם מת א' מהם אין השני חייב להתאבל כ"כ הגאון פודת יוסף בספרו תיבת גומא בסוף החקירה הששית: (ש"ך סק"ט) וכן פירש בהגהות דרישה ועיקר. ע' ת' מקור ברוך (סי' ל"א) ודבריו רחוקים ממני וה"ל זכיתי לספר אור זרוע בבת"י ושם מפורש להדיא דעל הולד שמת תוך ל' יומים

באר היטב

ליגך לסעודת מצוה כגון ברית מילה עד מוצאי שבת וכתב בתשובת מ"ב דיש מקומות שנוהגים רק פסולי עדות למת מראין קצת אבילות ויש מקומות שאפילו שלישי ברביעי מראין אבילות והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג נראה דאין להראות אבילות רק הפסולים לעדות. ומ"מ נראה דאין כל הקרובים שוים לזה אלא קרוב קרוב קודם. ואותם קרובים שמן הדין היו חייבים להתאבל ממש אע"ג דהאידנא לא נהיגין הכי מ"מ צריכין להראות אבילות ביום המיתה או ביום השמועה אם הוא תוך ל' יום עד מוצאי שבת הראשון ואין להחליף מבגדי חול לבגדי שבת גם אין לרחוץ בחמין ולא לחוף הראש רק בצונן או במים פושרין ואין לאכול חוץ מביתו לא בסעודת מצוה ולא בסעודת מריעות אבל כתונת לבן אין למנוע לכבוד שבת גם אין לשנות את מקומן בבהכ"נ ובמו"מ מותר בכל דבר בין אם הוא מופלג או סמוך ואותן הקרובים שמן הדין אין מתאבלין אין להחמיר בכל אלו ודי להם בבגד העליון של חול ושלא לאכול חוץ לבית ע"כ ומ"ש להתיר לקרובים שאין מתאבלים מן הדין ברחיצת חמין וכו' אין נראה כן מדברי הרב דהא אוסר ברחיצה לפסולי עדות דהיינו שני בשני אע"פ שמן הדין אין מתאבלין. גם מ"ש להחמיר באותן שמתאבלין מן הדין שלא להחליף כלל מבגדי חול אין נראה כן אלא משנים רק קצת מבגדיהם. ומ"מ נראה דהולכים בדברים אלו אחר המנהג ש"ך הש"ך: (ז) עליו. הט"ז והש"ך כתבו שמ"ש יש כאן בהג"ה וכצ"ל והשני חי עדיין אחר ל' יום ור"ל

פתחי תשובה

הרמ"א ז"ל יש ט"ס שכתה"ד וכד"מ כתוב וגם לא יחליפו בגדיהם כו' ע"ש: (ז) להתאבל על מי שא"צ. עיין בתשו' בשמים ראש סי' קכ"ג שכתב דמ"מ להתנהג בכל דיני שבעה לא [illegible]

באר הגולה

[illegible]

נקודות הכסף

[illegible]

בית הלל

[illegible]

לחם הפנים

[illegible]

גליון מהרש"א

[illegible]

יד אברהם

[illegible]

מילואים

[illegible]

כג אלא שמברך ומזמן ומתאבל עליו בחליצת סנדל (ה) וכל דיני אבלות כד יום (ח) אחד:

(וכתב הב"י בשם רבי שמחה שצריך לשנות מקומו בב"ה מיהו במקצת היום סגי):

יא כה נשיא אף על פי [יג] שהכל מיטמאין לו [יד] אין מתאבלין עליו:

הגה י"א דאין מתאבלין על בן הראשון או בן הבכור שמת לאדם (כל בו וריב"ש וב"י הביאו מי שנהג כך והם כתבו שהוא טעות) והמנהג הוא מנהג טעות אלא חייבים להתאבל עליהם ומ"מ נתפשט המנהג בעירנו **יא** שאין אב ואם הולכין אחר בניהם (ס) הראשון לבית הקברות יש אומרים בשעת הדבר אין מתאבלין (יב) משום ביעתותא (תשובת מהרי"ל סימן ג') ושמעתי קצת נהגו כן:

שעה אימתי מתחיל האבילות ולמי שמפנין מקבר לקבר. ובו י"א סעיפים:

א [א] א מאימתי חל האבילות משנקבר [ב] ונגמר (א) סתימת הקבר ב בעפר מיד מתחיל האבלות ומעטף ראשו [ג] ג אבל אינו חולץ מנעליו עד שיגיע לביתו (רמב"ן) ועכשיו נוהגים לחלוץ מנעל אחר סתימת הגולל מיד כדאיתא בסימן שע"ו:

הגה (וע"ל סימן שע"ב) [ד] היה סבור שנסתם הקבר והתחיל להתאבל ואחר כך נודע לו שטעה חוזר ומתחיל האבלות מחדש (הרא"ש כלל כ"ז):

ב ד מי שדרכן לשלוח המת א למדינה(א) (א) אחרת לקברו ואינם יודעים מתי יקבר מעת שיחזרו פניהם מללוות מתחילין למנות שבעה ושלשים ומתחילין להתאבל (ל' רמב"ם פ"א מה"א ד"ו) [ה] וההולכים עמו מונים משיקבר **ב** ואם גדול המשפחה הולך עמו **ג** אף אלו (ג) שבכאן אינם מונים אלא משיקבר [ו] ה וגדול המשפחה **ד** דהיינו (ג) דביתא סמוך עליה וגרירי כולהו בתריה לא שנא אח לא שנא בן קטן ויש מי שאומר ו והוא שיהא בן י"ג:

ג [ז] ז אם מפנין את המת מקבר לקבר אם קברוהו בקבר ראשון על דעת להיות קבור שם עולמית אלא שאח"כ נמלכו לפנותו משם אין מונין לו אלא משיקבר בקבר ראשון אפי' פינוהו תוך ז' אבל אם בתחלה קברוהו על דעת לפנותו כשיזדמן להם מתחילין אבלות מיד ואם פינוהו תוך שבעה חוזרין ומונין משיקבר שנית ואם לא פינוהו עד לאחר שבעה כבר עבר אבילותם ואין מתאבלים עליו פעם אחרת [ח] ח ואם מתחלה היה דעתם לפנותו משם תוך שבעה אין מתחילין למנות עד שיקבר בקבר השני:

שפתי כהן

יא שאין אב ואם הולכים כו'. אבל על בניהם השני הולכים אע"פ שהראשון היה נפל וכן נוהגין:

שעה א למדינה אחרת כו'. משמע דוקא *) כששולחים אותו לעיר אחרת אבל הקוברים בבית הקברות סמוך לעיר החוזרים משערי העיר אין מתאבלין עד שאמרו להם שנקבר וכמ"ש הרמב"ן וכן כתב בית יוסף וכ"מ ע"כ לענין קובר מתו בערב הרגל וכדאיתא בפוסקים בשם בעל הלכות: **ב** ואם גדול המשפחה כו'. משמע דוקא לחומרא אזלינן בתר גדול המשפחה דאין מונין אלא משיקבר אבל אי גדול המשפחה הוא אבל אלו שנשארו כאן אין מעלה ומוריד אלא אף על פי כן ההולכים עם המת אין מונין אלא משיקבר וכדעת התוספות שמביא בית יוסף וכן כתבו התוספות פרק אלו מגלחין דף כ"ב סוף ע"א ריש ד"ה מהדריתו אפייכו כו' דההולכים עם המת מונין משיסתם הגולל בין גדול הבית בבית בין הולך לבית הקברות וכן המנהג עכ"ל. אבל הטור כ' דהכל הולך אחר גדול הבית דאם נשאר כאן אלו ואלו מונין משילך המת וכן נראה דעת הרמב"ן בת"ה דף מ"ז ע"ג והרא"ש פרק אלו מגלחין במה שהביאו שהירושלמי ע"ש ולא עמדתי על סוף דעת בית יוסף שכ' וגירסת הרמב"ן בירושלמי מגומגמת כו' שהרי גירסתו אות באות כגירסת הרא"ש מיהו לפי מה שהביא הבית יוסף נוסח הירושלמי מוכח לענין דינא כדעת התוספות הנ"ל ונ"ל שגירסא זו עיקר דהא בירושלמי פריך אית תנוי תני אלו שבכאן מונין משילך המת ואלו שבשם מונין משיסתם הגולל ואית תנוי תני אלו ואלו משיסתם הגולל ומשני רבי סימון דהכל הולך אחר גדול המשפחה ואם איתא מאי פסקא הנ"ל כמי אלו ואלו מונין משילך המת והיינו כשים גדול הבית בבית אלא ודאי לא אזלינן אחר גדול הבית אלא להחמיר וכ"ל שכן דעת ראבי"ה שהביא מרדכי פ' א"מ שכתב ואותם שהלכו עם המת לקברו משמע מתוך דברי ראבי"ה שמונה משיסתם הגולל ולדברי רבי אברהם מונה משילך מפתח ביתו עם גדול הבית ואח"כ כתב ואם היה גדול הבית בבה"ק בהא פליגי דבוותא ראבי"ה פירש דכולן מונין עמו משיסתם הגולל כו' ע"ש: **ג** אף אלו שבכאן כו'. ומדברי ראב"ן דף ל"ח ע"ג מבואר דדוקא אם יכול לבא אל הקבר תוך שלשה ימים אבל אם אינו יכול לבוא תוך שלשה ימים אלו שבבית מונין מיד וגדול הבית שבב"ה משיסתם הגולל ואין נגררים עמו ומפרש שם כך בש"ס הא דאתא גו תלתא כו' ואפשר גם המחבר וסיעתו מודים לזה דלא מסתבר כלל אם יקבר המת במקום רחוק שאלו שבכאן ישבו ימים רבים ולא יתחילו אבלות עד שיקבר אף שפי' ראב"ן בש"ס דחוק מ"מ הסברא נכונה: **ד** דהיינו דביתא סמוך עליה כו'. לקמן כתבתי בשם הרשב"א דמי שמתה אשתו הבעל נקרא גדול הבית עיין שם:

טורי זהב

שניהם וכן קבע בחבורו דלראשון דוקא קאי וכן כתב בפרישה. אח"כ מצאתי בתשובת מהר"ם מינץ בסי' כ"ה שהביא בהדיא המקור מהלכות שמחות שדין זה קאי שהשני חי עדיין ואז כאמר שהראשון גם כן לא היה נפל ולקמן סימן שנ"ז העתיק דבריו ודברי הלבוש אינם נכונים בזה דעל השני אם מת פשיטא שחייב להתאבל עליו. שוב ראיתי שגם מהר"ר מאיר ז"ל מלובלין פסק בתשובות סימן ס"ז דאין להתאבל על השני מכח הג"ה זאת והוא מחסרון ידיעה שהיה לו להרב בזה ועלה לו כמו לבעל הלבוש: **(ה)** וכל דיני אבילות יום אחד. בסימן רמ"ב מבואר דסגי במקצת יום ראשון וכתב רש"ל ונכון להם שלא לשתות ולא לאכול בשר כל היום עד לאחר קבורה מא"ז עכ"ל:

שעה (א) סתימת הקבר בעפר. דמ"ש בגמרא עד שיסתום הגולל פרש"י כסוי הארון ופירש הרמב"ן דהיינו כשנותנין אותו בארון וסותמין הכיסוי בנסרים לדעת ליתן אותו ארון בקרקע קבר אח"כ אז מונה משעת סתימת הארון אבל אם מוליכין במטה או בארון פתוח לבה"ק מונים משיסתום הקבר לגמרי ור"ת פי' גולל הוא האבן שנותנין על הקבר למעלה לסתמו ולא לעשות סימן לקבר וכל זמן שהארון מגולה דהיינו שלא ניתן עליו עפר עדיין אע"פ שנסתקע

חידושי רע"ק

אין מתאבלים ול"א כיון דמפיפה א' ונתחלקה לב' כיון דהשני חי אחר ל' והוא בן קיימא מוכח דגם הראשון בר קיימא דאין זה הכרח דלמא מקצת פיפה נקלט מיד ומקצתה אחר ב' ימים ע"ש ולא הובא שם מקור לדין זה ונלע"ד דמקור הדין בנזיר (דף י"ג ע"א) והוא איבעיא דלא איפשטא שם ועי' בתוספות שם ד"ה הפילה כו':

(סי' שע"ה ס"א) **בעפר**. עי' ש"ך לעיל (סי' שע"ג סקי"א): (ס"ב) **ואם** גדול המשפחה הולך עמו, היינו שהולך למקום שדר שם ונשאר שם אבל אם הגדול חוזר אצלם אפילו ביום ז' מונה עמהם משעה שהחזירו פניהם ש"ך (לקמן ס"ק י"ב): (ש"ך סק"ח) **בערב** הרגל.

ביאור הגר"א

[יג] שהכל מטמאין לו. ירושלמי פ"ז דנזיר וגמ' פי"ב דכתובות (וע"ל ס"ק ה'): [יד] אין כו'. עב"י (דלענין טומאה עשו אותו כמת מצוה אבל אבלות לא למדנו כו'. וע"ל סי' ש"מ ס"ק ל"ט):

שעה [א] (ליקוט) מאימתי כו'. דזהו נקרא סתימת הגולל ועתוס' (ברכות י"ט ב' וס"מ) ורא"ש וכ"מ בא"ר פ"ד מעשה כו' וכן בש"ס לא נקראו האבות הקדושים עד שנתנו בארץ ונסתם הגולל בפניהם וכן בא"ר פ"י ובגמ' בכמה מקומות (ע"כ): [ב] ונגמר כו'. כן הכריע הרא"ש ע"ש בסי' פ"ו והתוס' האריכו בזה בכמה מקומות: [ג] אבל אינו כו'. כמ"ש בפ"א דתענית (י"ג א') ובירושלמי (פ"ב דברכות וס"מ) ותוספתא (בתוספתא שלנו ליתא אלא בא"ר פ"ה) אבל ומנודה שמהלכין כו' ובמש"ל סי' פ"ב ס"ד. הרא"ש שם: [ד] היה כו'. כמש"ל סי' ש"ם סכ"ה: [ה] וההולכים עמו כו' ואם גדול כו'. ירושלמי הביאו הרא"ש סי' פ"ו: [ו] וגדול כו'. שם: [ז] אם מפנין כו'. ירושלמי הביאו הרא"ש סי' פ"ו: [ח] ואם מתחלה היה כו'. שם

פתחי תשובה

עוד שהכן הספק חייב להתאבל על שניהם אם מתו ואם אחד מת כשהיה קטן אפשר אינו חייב להתאבל על השני. וע"ש עוד לענין אם זינתה ונשאת תוך ג' חדשים; (יב) משום ביעתותא · [ואם עבר הזמם כתוך שלשים מבואר לקמן סי' שצ"ו ס"ג בד"ה בעל ממנו]:

שעה (א) אחרת. עבה"ט בשם ש"ך ועי' בסידור תפלה של הגאון מליסא שכתב דמ"מ אם מלנו הסנדל ונהגו אבילות קודם שבאו הקוברים מביה"ק והיה סמוך לחשיכה ואח"כ באו הקוברים מביה"ק בלילה ואמרו שנסתם הגולל כשהיה יום קצת אף שהאבלים לא

באר היטב

דאין מתאבלין על הראשון ולא אמרי' מדזה הוא חי והוא בן קיימא מסתמא גם זה שמת הוא בן קיימא דלא כהלבוש שכתב שעל השני קאי דאין מתאבלין עליו אפי' מת אחר ל' דמסתמא נמי נפל היה דהא ודאי ליתא וכן הסכים הב"ח והגאון מוהר"ר משה חריף ז"ל דעל השני שמת אחר ל' ודאי דמתאבלין עליו ודלא כמוהר"ם מלובלין בתשובה שטעה בזה ג"כ עכ"ל הט"ז: (ח) אחד. וכתב מהרש"ל וכנון שלא לשתות יין ולא לאכול בשר כל היום עד לאחר קבורה מא"ז עכ"ל: (ס) הראשון. כתב הש"ך אבל על בניהם השני הולכים אע"פ שהראשון היה נפל וכן נוהגין עכ"ל:

שעה (א) אחרת. אבל הקוברים בבה"ק סמוך לעיר החוזרים משערי העיר אין מתאבלין עד שיאמרו להם שנקבר וכ"מ לענין קובר מתו בערב הרגל עכ"ל הש"ך (ועוד יש ל"מ דכתב לעיל סי' שע"ד דכשתרבב המנהג שאין אב ואם הולכין אחר בניהם הראשון א"כ אם אירע כן בערב הרגל אין למנות מעת שיחזרו פניהם מללוות אלא ג"כ עד שאומרים לו שנקבר. ונ"מ שאם אירע כן שאומרים לו שנקבר הוא קודם בין השמשות זמן מה שא"ל עוד למנות ז' אבל אם אומרים שנקבר והוא בין השמשות צריך למנות ז' אחר הרגל (בה"י) והנה בשיעור ריחוק מקום אחר לא הוזכר פה אלא כשהוא רחוק כ"כ שאינם יודעים מתי יקבור וזהו סברת הרמב"ם בשיעור זה. והרמב"ן כתב שהם במוליכין אותו מעיר לעיר דכיון שמסרוהו לאיזו שמוליכין אותו והחזירו פניהם ככר נתיאשו ממנו ויאום כסתימת גולל וכו' ואח"כ כתב וכן נראין דברי הרמב"ם ז"ל שכתב מי שדרכן לשלוח המת למדינה אחרת לקברו ואינם יודעים מתי יקבר מעת שיחזרו פניהם מתחילין למנות כו' ואח"כ כתב דעת בה"ג שלא חילק אלא כדנפיק ממתא ואינשי ליה מקרובים חדא שעתא מקמי דליפול רגל חלה אבילות עליהם ובטלה ממנו גזרת ז' והכריע הב"י כהרמב"ם וזהו שכתב כאן כשהוא רחוק כ"כ שאינם יודעים מתי יקבר. והרדב"ז שאלה ס"ג כתב ג"כ כרמב"ם והרמב"ן אלא שכתב לבסוף והיכא דקבר בה"מ אל ע"ש חל האבילות אפילו על אותן שלא הלכו עם המטה ועולה להם יום א' וכן אם היה ערב הרגל מבטל מהם הרגל גזרת ז' אע"פ שלא חזרו הקרובים אלא אחר שנכנס שבת או הרגל אע"פ שבשאר הימים לא חל עליהם אבילות עד שיחזרו הקרובים לדעת הרמב"ן. ע"ש עוד. ועי' תשובת דרכי נועם שאלה י"ט וד'. ורלח"מ ח"ב שאלה כ"ח): (ב) שבכאן. כתב הש"ך ומדברי הרמב"ן מבואר דדוקא אם יכול לבא אל הקבר תוך ג' ימים אבל אם אינו יכול לבא תוך ג' ימים אלו שבבית מונין מיד וגדול הבית שבבה"ק משיסתם הגולל ואין נגררים עמו ע"כ ודוקא לחומרא אזלינן בתר גדול המשפחה דאין מונין אלא משיקבר אבל אם גדול המשפחה הוא אבל אלו שנשארו בבית אינו מעלה ומוריד אלא אעפ"כ ההולכין עם המת אין מונין אלא משיקבר אבל דעת הטור דהכל הולך אחר גדול הבית דאם נשאר כאן אלו ואלו מונין משילך המת וכן נראה דעת הרמב"ן וכו' ע"ש: (ג) דביתא. וכתב הרשב"א דמי שמתה אשתו הבעל נקרא גדול המשפחה:

באר הגולה

ס"ג דברכות: כג בית יוסף ועיין לעיל סי' רמ"ב וסימן ש"מ: כד מימרא דר' יוחנן מ"ק דף כ"ה ע"ב: כה כ"כ הרמב"ן וסכ"כ הרא"ש:

א בריייתא מ"ק דף כ"ז ע"א: ב טור בשם הגאונים אביו הרא"ש ז"ל וכ"נ מדברי הרמב"ם בפ"א: ג הרא"ש שם: ד מימרא דרבא מ"ק דף כ"ב ע"א: ה טור בשם הרי"ף גיאת מדברי אביו הרא"ש וכ"כ ש"ס: ו הגהמ"יי בש"ז בשם סמ"ק: ז הרמב"ן בשם ס"ס והרא"ש בס"ג דמ"ק מהירושל': ח הרא"ש שם במעשה דשסירא כשנפטר רבי קלונימוס הזקן:

דגול מרבבה

(סימן שע"ה בש"ך ס"ק א') **כששולחים** אותו לעיר אחרת. ועיין לקמן סוף סי' שנ"ט זה נלע"ד דשם מיירי בערב י"ט ומסרוהו לעובדי כוכבים שיקברוהו ביו"ט וכיון דלהאבל אי אפשר לסייע ביו"ט בקבורתו אפילו אם הקברות סמוך לעיר דינו כאלו שולחים אותו לעיר אחרת שהרי ההפרש ביניהם הוא כמ"ש הב"י בשם הרמב"ן דכשהוא סמוך לעיר דעתו של האבלים עליו עד שחזרו הקרובים ויאמרו שקברוהו ובעיו"ט סמוך לחשיכה

בית הלל

פרק הנושא שר' חיים כהן היה אומר אלו הייתי כשנפטר ר"ת הייתי מטמא לו וכו' ויש לתמוה על ר' חיים כהן שהרי ר"ת לא היה נשיא ואם התירו לטמאות לרבי שהיה נשיא למה התירו לטמאות לר"ת שלא היה נשיא ושמא היה סובר הר"ר חיים כהן שבגדול הדור דינו כנשיא ואע"פ שהגהות מיימון מספקא להו אי גדול הדור דינו כנשיא הר"ר חיים כהן פשיט ליה עכ"ל א"כ משמע דאין מטמאין אבל אנינות נוהגין עליו ועי' מ"ש לעיל סימן שמ"א ע"ש ונעלם מעיני הב"ח לדברי השו"ע הנ"ל סי' י"א של שהרב הב"י השמיט דין זה דנשיא הואיל ואינו שייך האידנא דין זה הא חזינן דכתב כאן דין נשיא וקי"ל:

לחם הפנים

(סימן שע"ה שו"ע סעיף א') **מאימתי** חל האבלות. מצאתי אבל נוטריקון אב אם אחיו אחותו אשתו. ב' בנו בתו. ל' ר"ל צריך כל א' מאלו להתאבל שלשים יום עליהם ע"כ מצאתי. כתוב בתשובת כ"מ סימן י"ז ז"ל יולדת זכר שאירע לה אבל ויום השבת שהלך לבהכ"נ הוא יום ד' לאבלה האשה א"צ לשנות מקומה כשהולכת לבהכ"נ ותשב על מקומה הראשון ותלבש בגדי שבת אפי' היא תוך שבעה ומ"מ תלך בעיטוף הראש כדרך האבלים כמנהג אשכנז שקורין שטאר"ץ ושבעה ימים אשב יום הראשון שאחר השבת שיוצאה מהבהכ"נ. (הגה"ס) (ומכאן הוריתי לאשה יולדת שהולכת לבהכ"נ בשבת שחל בו ע"כ שתלבוש בגדי שבת דקיי"ל דקיל אבילו' דט"ב משאר אבלות כמ"ש האחרונים בהל' ט"ב ע"ש וק"ל וכן תוכל ללבוש בגדי שבת כשהולכת לבהכ"נ בשבת של חזון אף שהיא אבלה תוך יב"ח כ"מ מתשובה זו. ע"כ הגה"ה) ומ"מ מנין שלשים

גליון מהרש"א

(סי' שע"ה) **אימתי** מתחיל האבילות. ואמירת קדיש אין תלוי באבילות להט"ז סי' שע"ג ססק"י וע"ש בגליון: (ש"ע סעיף א') **מיד** מתחיל האבילות. וע"ב בנקבר סמוך לשבת ותיכף הלכו לבה"כ ולא ישבו כלל לארץ מ"מ נחשב יום עש"ק בימי שבעה ת' חב"י סימן צ"נ: (שם בהגה"ה) **היה** סבור שנסתם. עי' סי' ש"מ סעיף כ"ה: (ט"ז סק"א) **פירש"י** כסוי הארון. עי' ש"ך סי' שע"ג ס"ק י"א: (שם) **ור"ת** פירש. עי' תוס' סנהדרין פ' נגמר הדין מ"ז ב': (ס"ע"ב) **מי שדרכן לשלוח.** עי' סעיף ז' בהגה"ה:

ד [ט] ט אם נתנו המת בארון ונתנוהו בבית אחר לפי שהיתה העיר במצור מונים לו מיד שבעה ושלשים אע"פ שדעתם לקברו בבית הקברות אחר המצור ה וסתימת ארון הוי (ד) כקבורה וחל עליהם אבילות מיד:

ה י הרוגי מלכות שאין מניחים אותו ליקבר מאימתי מתחילין להתאבל עליהם ולמנות ז' ושלשים ו (ה) משנתיאשו לשאול למלך לקברן [י] (°) אע"פ שלא נתיאשו מלגנוב אותם:

ו [יא] יא מי שהודיעוהו שצלבו עובדי כוכבים קרובו בעיר אחרת ונהג אבלות מיד ואח"כ נודע לו שעדיין עומד בצליבה אותו אבילות לא עלה לו וחוזר ומונה משיקבר (ב) או משנתיאשו (ו) מלקברו: (דעת ר"י ורמב"ן):

ז ז [יב] יב מי שטבע (ג) במים [יג] יג שיש להם (ז) (ב) סוף או (ג) שיצא קול שהרגוהו לסטים או שגררתו חיה מאימתי מונים משנתיאשו לבקש [יד] מצאוהו אברים אברים ומכירין אותו בסימני גופו אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו או שנתיאשו מלבקש (ברייתא מגילה רמב"ן) [טו] ואם יד נמצא אחר שנתייאשו ממנו ח אין הקרובים צריכים לחזור ולהתאבל אלא הבנים ט אם הם (ח) שם בשעה שנמצא מתאבלים אותו היום דלא גרע מליקוט עצמות אביו אבל אם אינם שם ושמעו אחר שעבר היום אין צריכין להתאבל:

הגה אם שלחו מתיהם לעיר אחרת י (ט) שדינם להתחיל האבלות משיחזרו פניהם והתחילו למנות האבלות ואחר כך נתפס המת ולא ניתן לקבורה זמן ארוך אין צריכין להפסיק אבלותן ואין צריכין לחזור ולהתאבל אחר כך דמאחר שדינם להתחיל מיד אין צריכין להפסיק (מרדכי סוף מ"ק):

ח טו מי שמת לו קרוב [טז] ולא ידע עד שבא יא [יז] טז למקום שמת שם המת או למקום קבורה אם היה במקום קרוב [יח] יז שהוא מהלך י' (ד) פרסאות שאפשר שיבא ביום אחד יח אפי' בא ביום הז' יט אם מצא מנחמים אצל גדול הבית [יט] אפי'

טורי זהב

במסמרים אין אבילות עדיין: (ב) או משנתיאשו לקברו. מעשה ביהודי אחד שהרגוהו והשליכוהו בנהר רינו"ס ובעשרה בטבת היה המעשה ולפני אדר נתיאש בנו מלבקשו עוד והורה ר' יעקב למנות מעתה שבעה ושלשים ולאחר שעברו ימי האבילות נמצא אביו בתוך הנהר והובא לבה"ק והורה לו הזקן רק לקרוע והסכים עמו הרמב"ן: (ג) במים שיש להם סוף. דאלו במים שאין להם סוף אין היתר לאשתו דבחזקת חי קיים ע"כ לא ינהג אבילות כ"כ בית יוסף בשם

שפתי כהן

ה וסתימת הארון הוי בקבורה. כלומר אע"ג דקי"ל לעיל סעיף א' דאין אבילות חל אלא משיסתום הגולל דהיינו משנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר היינו בעלמא אבל במצור מיד שנתנוהו בבית אחר וסתמו הארון הוי כקבורה דהוי כנתיאשו מלקברו דאע"ג דרוצים לקברו אח"כ בבה"ק מ"מ השתא במצור ה"ל קבורה מעליותא לדידהו שהרי אם תלכד העיר לא יקברוהו בענין אחר וכן נראה בב"י ובב"ח ערה לייסב דברי המחבר בע"א ע"ש: ו משנתיאשו כו'. ואין חילוק בין נתיאשו תוך ל' או אחר ל'. כן הסכמת הפוסקים: ז מי שטבע במים שיש להם סוף כו'. נראה להכי נקט מים שיש להם סוף לאפוקי שאין להם סוף דאין מתאבלין עליו כלל וכמ"ש הב"י בשם הטיטור בשם תשובת הרי"ף מי שטבע במים שאין להם סוף דאין היתר לאשתו לא ינהוג אבילות והא דתניא באבל רבתי טבע בנהר איכא למימר שנפל ומת או שנפל למים שיש להם סוף עכ"ל ולפ"ז מ"ש או שיצא קול כו' או שגררתו חיה כו' היינו נמי בענין שמותרת אשתו להנשא ואע"ג דמדברי רב האי ורב שרירא שהביא הטור משמע דאפילו לא נתברר שמת אלא קול יוצא בכך מתאבלין עליו נראה כיון דנדחו דבריהם בפוסקים כדאיתא בטור וב"י נדחו ג"כ בזה וכן כתב הרב בא"ע סימן י"ז ס"ה דאשתו אסורה להספיד או ללבוש שחורים כל זמן שאין כאן עדות שהוא ראוי להשיאה על ידו עיין שם: ח אין הקרובים צריכים להתאבל. כ"כ טור ותמיה לי דהא כיון דלא גרע מליקוט עצמות אם כן גם הקרובים צריכין להתאבל כדלקמן סימן ת"ג סעיף א' וסעיף ה' ונראה דמשמע ליה הכי מדכתב הרא"ש בשם מהר"ם דאם קברוהו במקום בנו וידע בנו את קבורתו לא גרע מיום ליקוט עצמות כו' משמע ליה מהאי לישנא דוקא בנו אבל הדבר ברור משום דמהר"ם שם קאי אעובדא דר' אליקום שנהרג אחד בדרך ותפסו בנו ואח"כ נמצא ולא הוזכר שם רק בנו עלה קאי אבל אה"נ דה"ה שאר קרובים דהא מייתי ראיה מהא דתניא באבל רבתי כל שקורעים במיתתו קורעים עליו בשעת ליקוט עצמות עיין שם וגם דברי רבינו ירוחם נתיב כ"ח ח"א מגומגמים שכתב ואם אחר כך נמצא ההרוג וקברוהו הורה רבי אליקום דאין מתאבלין כל אותו היום כדין ליקוט עצמות כו' ויש ליישב דבריו דנקט בניו והוא הדין שאר קרובים א"נ אתא לאפוקי שאותן המתאבלין עם מי שמתאבלין כדלעיל סימן שע"ד סעיף ו' א"צ להתאבל כאן אבל דברי הטע"ו אי אפשר ליישב כן וצ"ע: ט אם הם שם כו'. אורחא דמילתא נקט דמסתמא כל שאינן שם לא שמעו באותו היום אבל ודאי אע"פ שאינן שם ושמעו באותו היום צריכין להתאבל כל אותו היום כדלקמן סימן ת"ג סעיף ה' ולפי מ"ש בסמוך גם בקרובים הדין כן: י שדינם להתחיל האבילות משיחזרו פניהם. היינו היכא שלא הלך גדול הבית עמהם לעיר אחרת כדלעיל סעיף ב' וכ"כ ב"י ומביאו בד"מ ולהכי כתב הרב אם שלחו מתיהם לעיר אחרת כו' דאילו בבה"ק שבאותה העיר אף החוזרים אינם מתאבלים עד שנאמר לשם שנקבר וכמ"ש לעיל ס"ק ח': יא למקום שמת. דוקא שבא אצלם למקום שמת או למקום קבורה אבל אם לא היה לא מקום מיתה ולא

ביאור הגר"א

ס"ס ק"נ סמ"ש ע"ש: [ט] אם כו'. שם בראב"ש וכמ"ש בס"ג: [י] אע"פ כו'. כ"ה הגי' במ"ש שם ודלא כמרדכי והביאו בת"ג ס"ק י' וכבר סתר דבריו בב"י סי' שמ"ה ועבד"ם שם וכמש"ש בהג"ה ס"ב: [יא] מי כו'. ע"ל ס"א בהג"ה: [יב] מי כו'. מ"ש וירושלמי הביאו הרא"ש סי' ק"ג ותוס' י"ז ב' ד"ה כשחל כו': [יג] שי"ל סוף. עבא"ע סי' י"ז ס"ה בהג"ה ועבה"ג: (ליקוט) סעיף ה' וסעיף ז' הרוגי כו' מי שטבע כו'. א"ד פ"ב: [יד] מצאוהו כו'. כת"ק שם (ע"ב): (ליקוט) ס"ה וס"ז ע"ש (בכרת"ס) ס"ס קמ"א (ע"ב): [טו] ואם נמצא כו'. עברא"ש שם וירושלמי א"ר מנא יש קריעה בלא איבול כו': [טז] ולא ידע כו'. הרא"ש שם ע"ש: [יז] למקום כו'. דוקא. הג"א שם: [יח] שהוא כו'. תוס' שם ד"ה מקום כו' וש"ש: [יט] אפילו שנגערו

חידושי רע"ק

ע' ת' הרנא"ח (ח"ב סימן נ"ב) ובת' רדב"ז (סנ"ג): (ש"ך סק"ז) דאין מתאבלין עליו כלל. ע' בספר עזרת נשים לאה"ע (סי' י"ז ס"ק ס"ב) שהאריך אם זהו דוקא במקום דשייך קלקול רהיינו דהנטבע יש לו אשה או דלא פלוג ובכל ענין אין מתאבלין: (כה"ר) נדחו ג"כ בזה. עי' ת' הרנא"ח (ח"ב סי' י"ג): (ש"ע ס"ח) ולא ידע עד שבא. כ' הב"ה בשם רשב"א דאם בא גדול הבית אצלו ביום הב' והודיע לו שמת המת אינו מונה עמו דהבא נגרר אחר הנמצא ולא הנמצא אחר הבא: (שם) אצל

באר היטב

(ד) כקבורה. דהוי כנתיאשו מלקברו דאע"ג דרוצים לקברו אח"כ בבה"ק מ"מ השתא במצור ה"ל קבורה מעלייתא לדידהו שהרי אם תלכד העיר לא יקברוהו בענין אחר עכ"ל הש"ך: (ה) משנתיאשו. ואין חילוק בין נתיאשו תוך ל' או אחר ל'. ש"ך: (ו) מלקברו. כתב הט"ז מעשה ביהודי אחד שהרגוהו בעשרה בטבת והשליכוהו בנהר רינו"ס ולפני אדר נתיאש בנו מלבקשו עוד והורה ר' יעקב למנות מעתה שבעה ושלשים ולאחר שעברו ימי האבילות נמצא אביו בתוך הנהר והובא לבה"ק והורה לו הזקן רק לקרוע והסכים עמו הרמב"ן עכ"ל: (ז) סוף. לאפוקי אם אין להם סוף דאין מתאבלין כלל מאחר שאין היתר לאשתו לא ינהגו אבילות וכן מ"ש או שיצא קול וכו' או שגררתו חיה דהיינו נמי בענין שמותרת אשתו להנשא וכ"כ הרב בא"ע סי' י"ז ס"ה דאשתו אסורה להספיד או ללבוש שחורים כל זמן שאין כאן עדות שהוא ראוי להשיאה על ידו ע"ש עכ"ל הש"ך: (ח) שם. כ' הש"ך וה"ה אם אינן שם ושמעו באותו היום צריכין להתאבל כל אותו היום וגם בקרובים הדין כן ודלא כהמחבר וצ"ע עכ"ל: (ט) שדינם. היינו היכא שלא הלך גדול הבית עמהם לעיר אחרת כדלעיל ס"ב. ש"ך:

פתחי תשובה

ידעו מזה רק שמספק נהגו אבילות עולה להם למנין ז' ול' וכן מוכח ממ"ש רמ"א בס"א היה סבור כו' ואח"כ נודע שטעה. משמע שאם אח"כ נודע שנהג אבילות כדין עולה לו מה שהתאבל: (ב) סוף. עבה"ט ועי' בתשובת מהר"א בן חיים סי' י"ג מ"ש בזה: (ג) שיצא קול. עבה"ט סק"ז דמיירי בענין שמותרת אשתו להנשא כו' ועיין בתשו' חינוך ב"י סי' נ"ח באחד שנאבד ר"ל ולא נודע מה היה לו והורה שבניו לא יאמרו קדיש עליו דע"כ יש לחוש לתקלה כמו באבילות והכם אחד חולק עליו ומחלק בין אבילות לאמירת קדיש והוא ז"ל חזר והשיב לו להעמיד דבריו והסכימו עמו כמה גדולים וכתב דמ"מ יעשו נחת רוח לנשמת המת באופן שלא תבא לתקלה כגון לברך בהמ"ז ולהפטיר ולהתפלל לפרקים במקום שאינו דוחה שאר אבלים ואם היתום קטן יש לעשות פעולות אחרות כגון ליתן לצדקה עבורו ולשכור אחד ללמוד עבורו ע"ש. ועי' בתשו' שבו"י ח"ב סי' קי"ד שהקשה תש"ס דכתובות דף ס"ב דא"ל ר' ינאי כפו מטתו אע"ג דודאי ע"פ אומדנא כזה שאינו מוכח אין משיאין את אשתו ולכן מחלק דדוקא כנאבד בעלה אין מתאבלין אח"כ בעדות ברור שמשיאין את אשתו משא"כ בהלך בעלה למקום קרוב שאפשר להתוודע הדבר תוך ימי אבלה אין מוחין להתאבל עליו כיון דהוא מילתא דעבידא לגלויי ע"ש עוד. עי' בתשו' כנסת יחזקאל סוס"י נ"ב כ' אף שמבואר בש"ע שאין מניחין בניו ואשתו להתאבל אבל אני נוהג מאחר שכבר מפורסם שעולחין ש"ת לרבנים אני מתיר לבניו להגיד קדיש בביתם לעשות מנין שבזה ליכא פרסומי מלתא ולא חיישינן שיבא אחד ויעיד שפלוני מת שהם וגם לאשתו ובניו אינו מוחה לילך בבגדי חול אף בשעת אבל לא ללבוש בגדי אבל עכ"ל ע"ש. [ועי' בתשו' ח"ס סי' שד"מ אודות נער שנטבע במים שאל"ם אי מתאבלין עליו כיון דליכא חשש היתר עגונה וכתב שדבר זה במחלוקת שנוי דהגאון מהר"ם בן חביב בס' עזרת נשים כא"ע סי' י"ז ס"ק ס' פשיטא ליה שלא יתאבלו אפילו על רווק משום גזירה לגזירה וכן הוא משמעות הש"ך כאן אף בתשו' שבו"י ח"א סי' ק"ג פשיטא ליה עוכא דכרווק מתאבלים והשיב על הש"ך וכיון דהיכא פלוגתא בזה הנה אם היו חולקים בדין אבילות אם ראוי להתאבל על כיוצא בזה היינו אומרים הלכה כדברי המיקל באבל. אך פלוגתתם רק אי נגזור גזירה לגזירה אבל זולת זה פשיטא דראוי להתאבל על רוב. כזה דאפילו על ספק נפל היה ראוי להתאבל רק משום שלא להתיר ערוה כו' א"כ המיקל בגזירה לגזירה ומחמיר להתאבל אין מזחיחים אותו ועכ"פ יש לו על מה לסמוך נכרה דכה תשובת שבו"י ע"ש. ועי' בתשו' משכנות יעקב סי' ס"ט שבא בשאלה לענין אמירת הבן קדיש אחר אביו אשר מיתתו לא נתבררה בבירור גמור שיהא בה כדי להתיר אשתו. והאריך לבאר שהש"ך וקצת תשובות אחרונים לא הרגישו שיש מחלוקת גדולה בזה בעיקר דין האבילות ורוב פוסקים הראשונים חולקים וס"ל דכל שע"פ רוב הוא מת מתאבלין עליו. גם פסק הש"ע גופיה נ"ע בזה ממ"ש בסי' שלמ"ע ס"ב מי שאמרו לו ראינו קרובך גוסס כו' ובתשו' שבו"י דחק לתרץ הסתירה ולחלק דגבי גוסס שאינה רחוקה מבעלה רק מהלך ד' ימים לא חיישינן כו' (לכאורה לפמ"ש הוא ז"ל נוסיה כמו שהובא לעיל בסמוך דברווק מתאבלים. יותר נכון ליישב הסתירה דשם מיירי כרווק או אשה אך ז"א כי בה"ש שלהי מ"ק שממנו מקור הדין דסימן שלמ"ע הנ"ל מבואר להדיא דמיירי באשה שהיה בעלה גוסס אמנם בטור סי' של"ט הובא בשינוי לשון ואפשר שכוונה מכוונת שינו הטור וש"ע מלשון הרא"ש ול"ק הסתירה הנ"ל ודוק) אבל באמת הם דעות חלוקים ולדעת מהר"ם והרא"ש והטור גם בתים שאל"ם אולינן בתר רובא כו' וגם במשאל"ם גופא נמצא מחלוקת מפורשת כי בת' מהר"ם ב"ב הביא תשובת ר"ם בן אברהם שכתב בהדיא דהנטבעים במשאל"ם מתאבלין עליהם משעה שנתייאשו לבקש אף שאשתו אסורה להנשא וכ"כ בס' הרא"ש רק לענין אנינות הביא שם מחלוקת אם אסורין בבשר ויין כ"ז שלא נתייאשו לבקש. ולפ"ז מאחר דהרשב"א והרא"ש וגם מהר"ם וטור ומרדכי כולהו בחדא שיטה קיימו לחייב באבילות ע"פ רובא ודאי יש מקום לחייב גם באבילות במשאל"ם וכפרט במקום שנמצא והוכר בש"ע וסימני בגדיו עם שעדיין לא נתברר כל העדות על מכונו לענין היתר להנשא ומה גם בענין אמירת קדיש שאינו דומה כ"כ לאבילות כמבואר בתשובת שבות יעקב ע"ש]: (ד) פרסאות. בס' תמודי דניאל כ"י כתב צריך לשער דוקא בפרסאות שהם ס"ה: (ש"ך סוף סק"ז) להשיאה על ידו. וכן אסור לומר קדיש אבל להתפלל לפני העמוד שרי ואם הוא קטן טוב לזרזו שילמוד וכליתן צדקה לזכות נשמתו רב"ז אינו ניכר שמשום מיתתו עשים וע' ח'

באר הגולה

ט שם במעשה הנזכר (ומרדכי פרק אלו מגלחין ורבינו ירוחם): י לשון הרמב"ם בפ"א מהלכות אבל מברייתא דאבל רבתי וכ' המרדכי דמ"ק דמסיים בירושלמי ובלבד שלא יהא גנב ולכן אין מתאבלין על הגנב ע"כ ולאיתי בב"ח של' בזה ולא ראיתי נוהגין כן וצ"ע: (°) פי' שם משום דמלתא דלא שכיחא הוא שכל הגונב כשופך דמים ועובד עבודת כוכבים כו' ומחלל שבתות ופי' הרמב"ן בסת"ה לפי שבורחין ובאין לידי סכנו נפשות ופעמים מגיעים ליד חילול שבתות ועובדים עבודת כוכבים): יא תשו' הרא"ש יב ברייתא באבל רבתי יג בפירוש העיטור בשם תשו' הרי"ף דאלו במים שאין להם סוף כיון שאין היתר לאשתו ובחזקת חי קיימא מסתברא דלא נהיגא אבילותא: יד טור בשם הרמב"ן בסה"ס וכן כ' אביו הרא"ש בשם הר"מ: טו ברייתא מ"ק דף כ"ח ע"ב: טז הג"א שם בשם א"ז: יז הרא"ש שם בשם הגאונים וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהל' אבל ד"ז וכ"כ התוספות בשם בה"ג: יח כרבי שמעון שם בברייתא דאיפסקא הלכתא כוותיה שם בגמ' דף כ"ב ע"א: יט כדמפרש (ר' ותנן) שם ר' חייא בר גמדא וכו' (דף כ"ב

דגול מרבבה

שמסרוהו לעובד כוכבים לא שייך זה כנלע"ד לחלק ביניהם אבל עיינתי בדברי הרא"ש בס' אלו מגלחין ובלשון הרמב"ן שהביא בב"י בסי' זה מוכח שהרמב"ן פליג על בה"ג והרי בעל הלכות מיירי בעו"ע ובמסרוהו לעובד כוכבים מ"מ שהרמב"ן אפילו בזה פליג וא"כ דברי המחבר לקמן בסי' שנ"ע סותם דבריו ולא חילק בין קברות סמוך לעיר ובין מוליכים לעיר אחרת צ"ע ואולי המחבר לעצמו הכריע לחלק בין הפרקים כמו

בית הילל

(סימן שע"ה שו"ע סעיף ה') אע"פ שלא נתיאשו מלגנוב אותם. וכתב ב"י ברייתא היא באבל רבתי וכו' פי' משום דמלתא דלא שכיח הוא שיוכלו לגנבו כשופך דמים וג"ע ועובד עבודת כוכבים ומחלל שבתות וכ' הרמב"ן בתורת האדם סי' לפי שבורחי' ובאים לידי סכנת נפשות ופעמים מגיעין לידי חילול שבתות ועבודת כוכבי' עכ"ל וכתב בפסקי מהרא"י סי' קכ"ב הטעם למה שכתב שנחשב גנב כמו עובד עבודת כוכבים וג"ע וש"ד וכתב ז"ל ר"ל הרי הגנב שבא במחתרת חשבי' ליה תורה כאלו שופך דמים ובעבודת כוכבים כתיב ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' ושם בסתר שגנב ומחביא פסלו וג"ע הכל דרך גנבה הוא במסתרים וכדכתיב מים גנובים ימתקו דדרשינן אאשת

לחם הפנים

מתחילין מן הקבורה והבעל יקרא לתורה בשבת זו משום שהוא חיוב עכ"ל. עוד כתב א' שהכב על ערש דוי בחולי כבד אם נודע לו ולא נהג אבילות חייב להשלים (השבעה) אם הוא כתוך השלשים ולא כמקילין (שם סי' ע"ג) אבל שלשים תונה מיום המיתה או יום השמועה וכן באונס או במזיד ולענין קריעה שאי אפשר לו לקרוע אז קורע אבל כשוגג או במזיד כיון דעבר שעת חימום אינו קורעין (שם):

ברכי יוסף

(סימן שע"ה שו"ע סעיף ח') מנחמין אצל גדול הבית וכו'. לאו דווקא אלא אורח' דמלתא נקט ואם אירע שגדול הבית יצא לאיזה שבה ובא ומצא מנחמין אצל שאר האבלי' ואין גדול הבית אצלם הדין שוה בשרע אם היו המנחמין בתחלה עם גדול הבית ואירע

גליון מהרש"א

(ט"ז סק"ג) אין היתר לאשתו. וכ"ה בש"ע אה"ע סי' י"ז

שננערו לעמוד הואיל ומצא מנחמים (דהיינו שנוהגים עדיין קצת אבלות) (טור ורשב"א בתשובה) עולה לו ומונה עמהם תשלום שלשים יום ואם לא מצא מנחמים מונה לעצמו וכן אם היה במקום רחוק אפילו בא ביום שני מונה לעצמו שבעה ושלשים מיום שבא: הגה יב [כ] (י) וי"א דאפילו אם בא אחד ואין הגדול בבית רק שהלך לצורך המת אם חזר תוך ג' ימים הוי כאילו הוא בבית יג והבא תוך ג' מונה עמהם (וכן הוא בטור) ויש להקל כסברא זו וכל שדינו למנות עמהם אפילו אם חזר אחר כך לביתו מונה עמהם (הרשב"א סימן תע"ז):

ט י במה דברים אמורים בשלא שמע שמת

שפתי כהן

ולא מקום קבורה כל אחד מונה לעצמו כ"כ הגהת אשר"י מא"ז ומביאו ב"י וד"מ: **יב וי"א כו'**. באמת הרב נמשך אחר מ"ש הב"י שדעת הרמב"ם (שהעתיק המחבר דבריו כאן) כדעת הרי"ף שהשמיט מלכתוב דין דהלך גדול לבה"ק כו' וגדול הבית שהלך לבה"ק אינו מונה אלא משיסתם הגולל ואפילו חזר אצל בני הבית ביום ג' והם מונים משיחזרו פניהם והבא ממקום קרוב מונה עם גדול הבית דאחריו הוא נגרר ולא אחר בני הבית עכ"ל ומביאו ד"מ וכתב עליו ואני אומר דסברת הרא"ש הוא סברת רבותינו הצרפתים ור"ח כמבואר מדברי הרמב"ן שהביא ב"י בארוכה ולכן נראה דכוותייהו נקטינן דהלכה כדברי המיקל באבל. ותו דבעלי התוספות ור"ח והרא"ש רבים ניהו גם הרא"ש בתרא הוא והסכים לסברתן וכן הלכה עכ"ל ועפ"ז זה כתב הרב כאן וי"א כו' ויש להקל כסברא זו כו' אבל באמת אין דברי הב"י נראים עיקר כמ"ש בספרי אלא נראה עיקר כמ"ש הרמב"ן לדעת הרי"ף ומביאו ב"י דס"ל דאפי' בא הגדול אצל בני הבית תוך ז' מונה עמהם ולא מסתימת הגולל בין שבא ממקום קרוב או רחוק וכן אפי' קטן שהלך לבה"ק וחזר תוך ז' מונה עמהן וכן הבא ממקום אחר לשם ומצא שהלך גדול הבית לבה"ק כיון שחזר גדול הבית אפי' ביום ז' מונה עמהן אף זה נגרר עמו ונמצאו כולם מונין מנין א' והוא שבא זה ממקום קרוב. וא"כ גם דעת הרמב"ם כן שהוא הלך ממש בדרך הרי"ף רבו ע"ש והסמ"ג דף רמ"ו ע"ג כ' כל' הרמב"ם ומדברי רבינו ירוחם נתיב כ"ח ח"א נראה שפוסק כהרמב"ן ע"ש ודעת הרא"ש נ"ל דמפרש הא דאתא בגו תלתא על האחר הבא ולא הוזכר לדבריו בש"ס אם חזר הגדול לביתו או לא אלא לעולם היכא דהלך הגדול לבית הקברות ובא אחר תוך שלשה מונה עמהן לאחר שלשה מונה לעצמו ואם לא הלך לבית הקברות אז אפי' בא ביום הז' מונה עמהן כרבי שמעון והיינו דכ' הרא"ש הלך גדול הבית לבה"ק כו' ובא אחד מן האחין תוך ג' מהו כו' אבל הטור ס"ל דהרא"ש מפרש הא דאתא בגו תלתא על הגדול לדבריו שכ"ל הא דכתב הרא"ש ובא א' מן האחין תוך שלשה היינו משום דאי בא אחר ג' בעוד שהגדול בבית אז פשיטא ול"מ לן דהא' מונה עמהן כשחזר הגדול תוך ג' ודוחק וגם לדבריו נ"ל הא דכ' הרא"ש והא דמפליג רבי יוחנן הכא בין תוך ג' ובין לאחר ג' היינו היכא דהלך גדול הבית לבה"ק עכ"ל היינו דבגדול הבית מפליג בין חזר תוך ג' או לא וליכא לא משמע הכי ועוד דהעיקר חסר מן הספר וה"ל לפרש דבגדול הבית הוא דמפליג בין חזר תוך ג' או לא ודוק ודעת ר"ח ורי"ץ גיאות ורבותינו הצרפתים שהביא הרמב"ן ופירש דעתם הכל תלוי במה שהגדול מונה עמהם או לא דאם הגדול מונה עמהם אז גם הבא ממקום קרוב מונה עמהם ואם גדול מונה לעצמו אז גם הבא מונה לעצמו וע"כ הוכרח לפרש דבריהם שהגדול הלך לבה"ק קודם סתימת הגולל דאם לא כן לא משכחת לה שהגדול מונה לעצמו והלכך לסברתם שחילקו בין תוך ג' לאחר ג' דיכא הכי אם חזר הגדול תוך ג' שאז מונה עמה' ולא מסתימת הגולל גם הבא מונה עמהם ואם חזר אחר ג' שאז מונה לעצמו לסברתם אז גם הבא מונה לעצמו ואינו מונה עמהם ולא עם הגדול רק לעצמו אבל כשחזר הגדול ג"כ מן המת קודם סתימת הגולל שמתחיל מיד למנות עם שאר בני הבית אף שהולך אח"כ לבה"ק וחזר אחר שלשה ימים מ"מ הרי הוא מונה עמהם וכיון שמונה עמהם א"כ גם הבא מונה עמהן בכל ענין רק שבא ממקום קרוב אבל להרא"ש אינו תלוי במה שהגדול מונה עמהן או לא אלא הכל תלוי בין אם בא תוך שלשה או לא ואף שאבלות הגדול התחיל בשוה עם שאר בני הבית יש חילוק בין תוך שלשה או לא וע"כ כתב הרא"ש שהלך הגדול לבה"ק להתעסק בצרכי המת לעשות לו מצבה או צורך בנין בתוך הקבר כלומר שמתחילתן התחיל אבילותם בשוה רק שהלך לבה"ק אחר הקבורה לצורך מצבה וכה"ג אז יש חילוק בין תוך ג' לאחר ג' וע"כ כתב הטור וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה שאינו נגרר אחריהם אלא אם כן חזר הגדול תוך שלשה ימים ולא כתב בקיצור וא"א ז"ל כתב כסברא הראשונה שאינו נגרר אחריהם אלא כשבא תוך שלשה אבל לא הוזכר בדבריו לחלק בין סתימת הגולל או לא וכן לענין התחלת אבלות נראה שחולק הרא"ש שהרי אחר שכתב פירוש דבריו על סוגיא דש"ס דידן הביא הירושלמי דאית תנוי תני אלו שבכאן מונין משילא המת ואלו שבשם מונין משיסתם הגולל ואית תנוי תני אלו ואלו מונין משיסתם הגולל ר' סימון בשם ריב"ל אומר הכל הולך אחר גדול שאם היה הגדול כאן אלו ואלו מונין משילא המת ואם היה הגדול שם אלו ואלו מונין משיסתם הגולל אין שם גדול אלו שבכאן מונין משילא המת ואלו שבשם מונין משיסתם הגולל ע"כ וכ' עלה הך הירושלמי לאו מענין סוגיא דשמעתין אלא איירי בענין התחלת אבלות כדאמרינן בשמעתין אמר ליה רבא לבני מחוזא אתון דלא אזליתו בתר ערסא מכי אהדריתו אפייכו מבבא דאבולא אתחילו מנו והירושלמי השמיענו שיש חילוק כשיש שם גדול עכ"ל ר"ל דש"ס דידן מיירי כשהתחילו האבילות בשוה כגון שכולם הלכו לקברות בשעת קבורה או שגם הגדול נשאר בביתו בענין שהתחילו כולם למנות משיסתם הגולל או משילא המת אלא דאם אח"כ ילך הגדול לבה"ק לצורך מצבה וכה"ג יש חילוק בין תוך ג' לאחר שלשה (אבל לר"ת וסייעתו וכן להרי"ף לדעת הרמב"ן צריך לומר שהירושלמי חולק על ש"ס דידן וכן הוא בת"ה בהדיא ע"ש בדף ל"ב ע"ג) ולפי זה היכא שהיה הגדול בשעת קבורה דהיינו בסתימת הגולל והאחרים נשארו בבית לעולם מונין אלו ואלו משיסתם הגולל ולא הוזכר חילוק דתוך ג' או לאחר ג' בכאן ובין חזר הגדול לבית או לא לעולם מתחילין הכל משיסתם הגולל וע"כ דקדק הטור וכ' וא"א הרא"ש ז"ל כ' כסברא הראשונה שאינו נגרר אחריהם אא"כ חזר הגדול תוך שלשה רצה לומר בזה דוקא הסכים לסברא הראשונה דלא כהפרישה סעיף כ"ז שערבב דברי הרמב"ן עם דעת הרא"ש וטור ולכן הוקשה לו מ"ש הטור לעיל (דהיינו שפסק כהירושלמי לעיל) דהכל הולך אחר הגדול לענין התחלת אבילות ולפמ"ש לק"מ דהתם מיירי לענין התחלת אבילות וכאן מיירי שהתחילו שניהם בשוה וזה ברור ומ"מ בלא"ה יש לתרץ דהא דכ' לעיל דאלו ואלו מונין משיסתם הגולל היינו היכא דגדול הבית דר שם במקום שיקבר המת וכן מחלק בתרדכי וז"ל ור' אברהם פירש דכולהו מונין משילא מפתח ביתו לפי שהוא טפל להם וכן מצאתי כתוב בשם ר"י ופירש דירושלמי פליג אש"ס דידן וכש"ס דידן עבדינן דמונה עמהם והוא דאתא בגו תלתא יומי אבל אתא בתר תלתא יומי מונה לעצמו משיסתם הגולל לפי דבריו כשהוא דר כאן והלך לבה"ק כן הוא הדין אבל אם גדול הבית דר שם במקום שיקבר המת אז אלו ואלו מונין משיסתם הגולל כדברי הירושלמי ולא יחלוק על ש"ס שלנו לפ"ז עכ"ל ובע"כ לדברי המחבר צריך לתרץ כן שהרי העתיק דברי הרמב"ם דמשמע מיניה מיהא בין לפי מה שפי' הוא דבריו בין לפי מה שפירשתי דבריו דאלו שנשארו כאן מיהא מונין משילא המת ולא משיסתם הגולל אע"ג דהגדול היה בשעת סתימת הגולל בבה"ק ולעיל סעיף ב' כתב ואם גדול המשפחה הולך עמו אף אלו שבכאן אינן מונין אלא משיקבר א"ו התם מיירי לגדול הבית דר במקום שיקבר והאי דר שם נראה לי היינו דכיון דדר שם ונשאר שם הולכים אחריו אבל אם לא נשאר שם כי דר שם מאי הוי ה"ם השתא הוא אצלם ונראה דאף הרמב"ן שכ' דהירושלמי מיירי בכל גווני אפילו היכא דהגדול חזר אצלם ולכך הוצרך לומר דפליג אש"ס דידן תדע דע"כ במרדכי גופיה נ"ל כן שמתחילה כתב ופירוש ירושלמי פליג אש"ס דידן כו' ואח"כ כתב ולא יחלוק על ש"ס שלנו לפ"ז א"ו מ"ש מתחילה דפליג היינו בחזר הגדול לביתו משום דבירושלמי אינו מחלק בכך ומשמע דבכל ענין הולכים אחר הגדול ומ"ש אח"כ ולא יחלוק כו' היינו דנשאר שם במקום שדר שם ולענין דינא נראה עיקר כסברת הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן והסמ"ג ורבינו ירוחם דלעיל דרבים וגדולים ניהו ומקילין באבל וגם רבינו ירוחם בתרא הוא וכ' מהרש"ל דאף הרמב"ן מודה היכא שלא נשארו מקצתן בבית דמונה לעצמו והביאוהו האחרונים ומשמע מדבריו שם דמודה להרא"ש וא"כ אם בא תוך ג' מיהת מונה עמהן אף שלא נשארו מקצתן בבית ודוק. אלא מיהו היכא דהתחיל הגדול למנות עמהן בשוה ואח"כ הלך לבה"ק לצורך מצבה וכה"ג נסי להרמב"ן בכל ענין מונה עמהן היינו היכא דחזר הגדול אצלן תוך ז' אבל היכא דלא חזר כלל מזה לא הוזכר בדבריו ונראה דקי"ל כהרא"ש בהא דאם בא אחד ממקום קרוב תוך ג' מונה עמהן דהוי כמי שישנו בבית ואם בא אחר ג' מונה לעצמו כיון דאין הגדול שם ודוקא כשהלך להתעסק בצרכי המת אבל אם הלך בעסק אחר בכל ענין מונה לעצמו כיון שלא חזר הגדול תוך ז' וכל גדול שבענין זה היינו כמו גדול דלעיל סעיף ב'. וכן משמע מדברי הפוסקים בהדיא מיהו היכא דאשתו מתה ובאו אחים ושאר קרובים הבעל נקרא גדול הבית מפני שהוא חייב בקבורתה ולטפל יותר מן האח או האב ואין הולכים אחר המצטער יותר שאין כל הדעות שוות. כ"כ הרשב"א בתשוב' סי' תע"ח: **יג והבא תוך ג' מונה עמהן**. לא ידענא למה הצריך שיבא תוך ג' דהא לסברא זו דהטור א"ל רק שהגדול יחזור תוך ג' ואפי' בא

באר הגולה

ע"ב) : כ טור בשם אביו

בית הלל

איש וכו' ע"ש אבל לי נראה לפרש טעם לשבת למה נחשב גנב כאלו עובד עבודת כוכבים משום דאיתא בגמ' דב"ק דף ע"ט ע"ב וז"ל שאלו תלמידיו את רבי יוחנן בן זכאי מפני מה החמירה התורה בגנב יותר מגזלן אמר להם זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו ופירש"י ז"ל השוה כבוד עבד לכבוד קונו לא ירא מבני אדם כדרך שלא ירא מהקב"ה אבל גנב לא השוה עבד לקונו אלא כיבוד שעבד יותר מקונו שהוא ירא מבני אדם עכ"ל וא"כ לפ"ז הוא כופר בעיקר שכיבד העבד יותר מקונו וא"כ זהו הטעם שנחשב גנב לעובד עבודת כוכבים משום שהוא כופר בעיקר וק"ל :

ברכי יוסף

לו מאורע שיצא בסיבתו ונשארו הם מצפים לו ישיבתם נחשבת כאלו היה אצל גדול הבית כמו שהיו בתחלה הרב רבינו מהר"ר יוסף הלוי ן' מיגש בתשובותיו ה"י סי' נ"ב : (סעיף ט' שו"ע) **אבל** אם נודע לו וכו'. וכן הסכים רבינו מהר"י ן' מיגש בתשובה הנזכרת :

גליון מהרש"א

ת' חב"י סי' צ"א : (סעיף ח' בהג"ה) **אפילו** אם חזר. עי' ת' מהר"ש חלוי חיו"ד סימן למ"ד :

מילואים

לקיים את דבריו להלכה. ואף כי מקור הדברים מהא"ז הוא תליא בגירסאות מ"מ אין לדחו' דבריו מהלכה. ותוכן דבריו כיון דמידי ספיקא לא נפקא יש להקל באבילות יען כי זה כלל גדול הוא להקל באבילות ולכן אף דרובא דרובא מהוולדות החיים ל' יום בני קיימא הם אבל כאן כיון דיש הוכחה לולד זה שאינו בן קיימא שאחת מאחיו שנולד מטפה אחת והיה נפל. והשנית כי גם הוא היה חולה בתוך ל' לכן איתרע בי' הרוב ולכן יש להקל באבילות. ויש להוסיף על דבריו דגם להסוברים טרפה אינה חיה והכלל הזה מוכח ג"כ לדעתם מקרא דזאת החיה מ"מ סוברים דזה הכלל אינו מועיל לודאי טרפה דדרך גם ושלא יקרה המקרה שיחיו יותר מי"ב חדש וכמו"ש הש"ך בסי' נ"ז ס"ק מ' וכן נוכל לומר גם בוולד השני דחי יותר מל' יום דרך מקרה ושלא אף כי מוכח הדברים דנפל הוא. ובפרט דכאן יש לצרף דעת ר"ת בזבחים דף קט"ז לחלק בין טרפות דאדם לטרפות דבהמה דאדם אית ליה מזלא וכ"כ בעל מלא הרועים דרבא ור' ינאי ור' יוחנן ס"ל לחלק בין אדם לבהמה והרמב"ם ספוקי מספקי ליה כדעת רבא ועי"ש באות ט' סימן ז' ולפ"ז באדם שכיח יותר דיחיה גם לאחר ל' ואף דכוונים דברי הט"ז והש"ך כי במקור הדין הזה מיירי' מולד הראשון מ"מ לענין הלכה בוולד השני אין לדחות דברי הט"ז ומהר"ם מלובלין מכל וכל כי דברי טעם הם :

חידושי רע"ק

גדול הבית. דוקא אם הבא הוא נגרר אחר הגדול כגון בניו וב"ב הסרים למשמעתו או סמוכים על שולחנו ויושבים ודרים בביתו דאז נקרא הוא גדול הבית לדבר הזה. ת' שמש צדקה (חיו"ד סי' נ"ח) וכתב עוד שם הוגד לי מפי מגידי אמת שזקני העיר הזאת בעלי הוראה לא דנו דין גדול הבית אלא בבנים לגבי אב או אחים, קטנים לגבי גדולים כשהיו אוכלים מתפיסת הבית דאז גרירי אבתרייהו אבל באחים הדרים בבית לבדם ומופרדים איש מעל אחיו לא דנו דין זה עכ"ל (ש"ע סעיף ח') **הואיל** ומצא מנחמים ואם בא ביום שבת והוא יום ז' י"ל דבעי' בא קודם הנץ החמה עי' לקמן (סי' ת"ב) בפ"ז וש"ך :

ביאור הגר"א

כו'. בעיא דלא איפשיטא שם ולקולא : [כ] וי"א כו'. שם ת"ש דאר"ח כו' ל"ק כו' והרי"ף ורמב"ם וש"ע השמיטוהו דס"ל דהוא אליבא דת"ק והרא"ש וש"פ כתבו דאתי אף

פתחי תשובה

שמונה אלף אמה ולא מה שאנו נוהגין לקרות פרסה וגם נ"ע שעכשיו אין כל אדם יכול לילך עשרה

באר היטב

(י) וי"א. הנה הש"ך האריך מאד בדינים אלו וכלל העולה מדבריו ומסקנתו לענין דינא הוא כך. מי שמת לו קרוב ונודע לו במקומו מונה לעצמו משנודע לו

ואפילו בא אח"כ למקום המת אצל שאר הקרובים שהתחילו כבר להתאבל לא יקצר אבלתו בשביל זה. וכן אם בא אצל הקרובים ואינם במקום שמת המת ולא

הקרוב ביום ז' מונה עמהן ואפשר דנקט תוך ג' לרבותא דאע"פ שבא בעוד שלא היה גדול הבית בבית ואפ"ה אם בא אחר ג' בעוד שחזר הגדול תוך ג' וכעין מה שפירשתי לעיל ליישב דהרא"ש ובא אחד מן האחים בתוך ג' כו' לדעת הטור ואפשר דאפי' לסברא הראשונה אם בא אחר שלשה בעוד שחזר הגדול לבית מונה עמהם כיון דבא אצלם וגדול הבית שם להכי נקט תוך שלשה דלסברא הראשונה מונה לעצמו א"א משום דהרב נטה לסברת הרא"ש דבתראי הוא וכמ"ש כד"מ הבאתיו לעיל וספוקי מספקא ליה בדעת הרא"ש הא דמחלק בין תוך שלשה אי קאי אגדול וכדעת הטור או אקרוב הבא

בעל העיטור: (ד) אינו עולה. דהוו תרי קולי דסתרי אהדדי ועיין מה שכתבתי בזה סי' ת"ב סעיף י"א:

עד שבא אבל אם נודע לו ביום השני והתחיל להתאבל לא יקצר אבלותו בשביל שבא אצלם:

י [כא] כא מי שהוא אבל ובתוך ז' מת לו מת אחר מונה למת אחרון ועולים לו לתשלום שבעה ימי אבילות הראשון:

יא יד (ה) מי (יא) שהתפלל ערבית ועדיין הוא יום ושמע שמת לו מת יש כב מי שאומר (ו) שמונה (ז) מיום המחרת טו ואותו יום (ד) (ח) אינו עולה:

שעו - מנהג המנחמים ודין מת שאין לו מנחמים. ובו ד' סעיפים:

א א אין המנחמים רשאים לפתוח עד שיפתח האבל תחלה ב והאבל מיסב בראש ג וכיון שנענע האבל בראשו בענין שנראה שפוטר את המנחמים אינם רשאים לישב אצלו. [א] (אין אבל או חולה חייבים לעמוד אפילו מפני נשיא): (פ' א"מ):

ב ד הבא לכבד את חבירו ולקום מפניו אומר לו שב אלא א"כ הוא אבל או חולה דמשמע שב באבילות שלך שב בחולי שלך:

הגה [ב] לא יאמר אדם לא נפרעתי כפי מעשי או כיוצא בדברים אלו שאל יפתח פיו לשטן (כן משמע בפרק מי שמתו ובהגהות אלפסי שם) [ג] ואל יאמר אדם לאבל מה לך לעשות כי אי אפשר (ה) לשנות שזהו

וכדפרש"י הלכך אזיל הכא והכא לחומרא ודו"ק: העולה מזה מי שמת לו קרוב ונודע לו במקומו מונה לעצמו משנודע לו ואפי' בא אח"כ למקום המת אצל שאר הקרובים שהתחילו כבר להתאבל לא יקצר אבילותו בשביל זה וכן אם בא אצל הקרובים ואינם במקום שמת המת ולא במקום קבורה כל אחד מונה לעצמו משעה שנודע לו אבל אם לא ידע שמת לו מת עד שבא אל הקרובי' שבמקום המת או מקום קבורה אם היה במקום קרוב שהוא מהלך עשר פרסאות אפי' בא ביום הז' אם מצא מנחמין אצל גדול הבית אפילו שנגערו לעמוד הואיל ומצא מנחמין דהיינו שנוהגין עדיין קצת אבילות מונה עמהן דכיון שהגדול מונה עמהן גם הוא מונה עמהן אבל אם לא מצא אצלן גדול הבית מונה לעצמו וכן גדול הבית שבא ממקום קרוב מונה לעצמו ואם בשעת קבורה הלכו מקצת הקרובי' לבית הקברות מונין עם אלו שבבית בין גדולים בין קטנים בין שבה"ק קרוב או רחוק בין באו תוך ג' בין ביום ז' והוא שבאו ומצאו מנחמין אבל אם לא מצאו מנחמין ביום ז' אותן שהלכו לבה"ק מונין לעצמן משיסתם הגולל וכן הבא ממקום אחר לשם ומצא שהלך הגדול לבה"ק כיון שחזר הגדול אצלם אפי' ביום ז' ומונה עמהם אף זה נגרר עמהם ונמצא כולם מונין מנין א' והוא שבא זה ממקום קרוב ודוקא שנשארו מקצתן בבית אבל אם לא נשארו מקצתן בבית מונה לעצמו אם לא שבא תוך ג' ואם לא חזר הגדול תוך ז' שאז הגדול מונה לעצמו משיסתם הגולל אז גם הבא ממקום קרוב אינו מונה עם אותן שבבית משילא המת אלא מונה לעצמו משעה שנודע לו וכל זה שהלך הגדול לבה"ק במקום שאינו דר שם אבל הלך למקום שדר שם ונשאר שם אפי' אותן שנשארו כאן שהחזירו פניהם מהמת הולכים אחריו ומונים משיסתם הגולל ודוקא שיכול לבא שם תוך ג' אבל אם אינו יכול לבא שם תוך ג' אלו שכאן מונין מיד וגדול שבבה"ק מונה משיסתם הגולל ואם התחילו אותן שבבית והגדול למנות אבלותן בשוה כולם משילא המת או כולם משיסתם הגולל אז הבא ממקום קרוב מונה עמהן בכל ענין אפי' בא ביום הז' בעוד שנוהגין קצת אבילות כיון שחזר הגדול קודם שעמדו המנחמין ומונה עמהן אבל אם התחילו אבילות בשוה והלך הגדול אח"כ לבה"ק להתעסק בצרכי המת לעשות מצבה או בנין לקבר ולא חזר כלל אחר שבא הקרוב או שחזר אחר שעמדו המנחמין דינא הכי אם בא הקרוב תוך ג' מונה עמהם ואם בא לאחר ג' מונה לעצמו ואם הלך הגדול לעסק אחר שלא בצרכי המת אפילו בא הקרוב תוך ג' מונה לעצמו כיון שלא חזר הגדול לביתו ואם בא הקרוב ממקום רחוק בכל ענין מונה לעצמו וכל שדינו למנות עמהם אפילו חזר אח"כ לביתו מונה עמהן: יד מי שהתפללו ערבית. וגם הוא התפלל וכן במרדכי ובתשו' מהרי"ל סימן פ"א ובב"ח העתיק מי שהתפלל ערבית כו' וכן בת"ה סימן רמ"א אבל אם הוא עדיין לא התפלל ערבית כתבו מהרש"ל והב"ח שם שאותו יום עולה לו אף ע"פ שהקהל התפללו ערבית אפילו למ"ד לעיל ס"ס קצ"ו לענין נדה דבתר צבורא גרירה שאני התם שרובן אינן מתפללים ונגררות אחר הקהל לכן אף אם היא רגילה להתפלל לא חילקו בדבר משא"כ הכא כן כתב מהרש"ל שם וכן כתב הגאון אמ"ו ז"ל בתשובה דאם לא התפלל הוא אף על פי שהצבור התפללו אותו היום עולה לו דהא בכה"ג לא עביד תרי קולי דסתרי אהדדי ואפי' לאותן דמחמיר לעיל סימן קצ"ו שאני אבילות דרבנן דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל א"כ יש לחלק דלעיל איירי שהקהל התפללו ערבית והיא רצתה להקל על עצמה ולעשות יום וללבוש לבנים לאו כל כמינה לאפוקי נפשה מלבורא אבל כאן מן השמים שלחו לו אבלות בעודו יום ולא התפלל יכול לומר לדידי יום הוא ומהרש"ל בתשובה חילק בע"א ולדעתי הוא חילוק קלוש ויותר נ"ל כמ"ש עכ"ל ודבריו נכונים. ולפ"ז אם אירע אבילות זו לאשה שלא התפללה אותו יום עולה לה *) דלא כמהרש"ל וכן עיקר: טו ואותו יום אינו עולה. כתב הטע"ז ולפי מ"ש לעיל ר"ס קצ"ו גבי לובשת לבנים דהמיקל לא הפסיד נ"ל דה"ה באבל דהמיקל למנות יום ששמע ליום א' אע"פ שהתפללו הקהל ערבית לא הפסיד נ"ל עכ"ל ואין נ"ל דהא דין דהכא לקוח ממרדכי בשם מהר"ם ומביאו בת"ה סי' רמ"א ויליף מינה לענין נדה וכ' שם שאחד מן הגדולים כתב לו בתשובה שאין לדמות נדה לאבלות משום דלותה שעה דמתפלל ערבית אינו אלא סניף ותוספת ליום שלאחריו ואינו עיקרו של יום ולכך לענין אבלות לא חשיב כיום דהא סניף הוא ותוספות ליום שלאחריו אבל לענין ספירה לא קפדינן אלא אעיקרו של ז' ימים ולא על התוספת עכ"ד וא"כ אנן קי"ל כגדול זה וכן משמע מדברי הב"ח ושאר האחרונים דמקילין גבי נדה ולא הכא ואפשר גם הטע"ז לא קאמר אלא כשהתפללו הקהל ערבית ולא הוא דאז אותו יום עולה לו וכמ"ש בסמוך:

ביאור הגר"א

כר"ש דר"ש מורה כת"ק תיכא דהלך גדול לבה"ק ועב"י וד"מ: [כא] מי שהוא כו'. כמו בקריעה דמוסיף על קרע ראשון בתוך ז' כו' במ"ש בירושלמי (לגירסת המרדכי שם) ודבריו תמוהין דכנם' דידן קי"ל להיפך וכמש"ל סי' ש"ם סכ"א ולתא ה"ל לדמויי למש"ש סכ"ג מי שמתו לו כו' ול"ד לקרע ואח"כ מת כו' דקריעה הראשונה תלכה לה:

שעו [א] אין אבל כו'. גמרא שם: [ב] לא יאמר כו'. גמ' רפ"ג דברכות: [ג] ואל יאמר כו'. גמ' פ"ד דב"ק (ל"ח א'):

חידושי רע"ק

(סימן שע"ו סעיף א' בהגה"ה) אין אבל או חולה. דלא הוי קימה שיש בה הידור ומה"ש

באר היטב

במקום קבורה כל א' מונה לעצמו משעה שנודע לו. אבל אם לא ידע שמת לו מת עד שבא אצל הקרובים שבמקום המת או מקום קבורה אם היה במקום קרוב שהוא מהלך עשר פרסאות אפי' בא ביום הז' אם מצא מנחמין אצל גדול הבית אפי' שנגערו לעמוד (הואיל ומצא מנחמין עדיין שנוהגים קצת אבילות) מונה עמהן דכיון שהגדול מונה עמהם גם הוא מונה עמהם אבל אם לא מצא אצלם גדול הבית מונה לעצמו וכן גדול הבית שבא ממקום קרוב מונה לעצמו ואם בשעת קבור' הלכו מקצת הקרובים לבה"ק מונין עם אלו שבבית בין גדולים בין קטנים בין שבה"ק קרוב או רחוק בין באו תוך ג' בין ביום ז'. והוא שבאו ומצאו מנחמין אצלם אבל אם לא מצאו מנחמין ביום ז' אותן שהלכו לבה"ק מונין לעצמן משיסתם הגולל. וכן הבא ממקום אחר לשם ומצא שהלך הגדול לבה"ק כיון שחזר הגדול אצלם אפי' ביום ז' ומונה עמהם אף זה נגרר עמהם ונמצא כולם מונין מנין א'. והוא שבא זה ממקום קרוב. ודוקא שנשארו מקצתן בבית אבל אם לא נשארו מקצתן בבית מונה לעצמו אם לא שבא תוך ג'. ואם לא חזר הגדול תוך ז' שאז הגדול מונה לעצמו משיסתם הגולל אז הבא ממקום קרוב ג"כ (אינו מונה עם אותן שבבית משילא המת) אלא מונה לעצמו משעה שנודע לו. וכל זה שהלך הגדול לבה"ק במקום שאינו דר שם אבל הלך למקום שדר שם ונשאר שם אפי' אותן שנשארו כאן שהחזירו פניהם אחריו ומונים משיסתם הגולל. ודוקא שיכול לבא שם תוך שלשה אבל אם אינו יכול לבא שם תוך שלשה אלו שכאן מונים מיד וגדול שבבה"ק מונה משיסתם הגולל ואם התחילו אותן שבבית והגדול למנות אבילותן בשוה הן משילא המת או משיסתם הגולל אז הבא ממקום קרוב מונה עמהן בכל ענין אפילו בא ביום השביעי בעוד שנוהגין קצת אבילות כיון שחזר הגדול קודם שעמדו המנחמין ומונה עמהן אבל אם התחילו אבילותן בשוה והלך הגדול אח"כ לבית הקברות להתעסק בצרכי המת לעשות מצבה או בנין לקבר ולא חזר כלל אחר שבא הקרוב או שחזר אחר שעמדו המנחמין אז דינא הכי אם בא הקרוב תוך שלשה מונה עמהם ואם בא לאחר ג' מונה לעצמו ואם הלך הגדול לעסק אחר שלא לצורך המת אפילו בא הקרוב תוך ג' מונה לעצמו כיון שלא חזר הגדול לביתו ואם בא הקרוב ממקום רחוק בכל ענין מונה לעצמו וכל שדינו למנות עמהם אפילו חזר אחר כך לביתו מונה עמהם עכ"ל: (יא) שהתפלל. אבל אם עדיין הוא לא התפלל אף על פי שהקהל התפללו ערבית. ואפילו למ"ד לעיל סימן קצ"ו לענין נדה דבתר צבורא גרירה שאני גבי אשה שרובן אינן מתפללות ונגררות אחר הקהל לכן אף אם היא רגילה להתפלל לא חלקו בדבר משא"כ הכא כ"כ מהרש"ל א"נ יש לחלק דלעיל איירי שהקהל התפללו ערבית והיא רצתה להקל על עצמה ללבוש לבנים לאו כל כמינה לאפוקי נפשה מצבורא אבל כאן מן השמים שלחו לו אבלות בעוד יום ולא התפלל עדיין יכול לומר לדידי יום הוא ולפ"ז אף אם אירע אבלות כזה לאשה שלא התפללה ג"כ אותו יום עולה לה ודלא כדמשמע ממהרש"ל וכן עיקר עכ"ל הש"ך (אחד שנקבר סמוך לשבת ותיכף אחר הקבורה הפכו פניהם לבהכ"נ ולא ישבו על הארץ אעפ"כ עולה יום ו' למנין ז' דהפיכת פניהם הוי התחלת אבלות) (הלק"ט ח"ב סימן כ"ח):

פתחי תשובה

עשרה פרסאות ביום א' ע"כ: (ה) מי שהתפלל. עי' בתשו' רדב"ז החדשות סי' רס"ח מכואר שם דמי ששמע שמועה קרובה בין השמשות אבינן בין השמשות מן היום ומונה אבילות מאותו יום ע"ש: (ו) שמונה מיום המחרת. עי' בתשו' חינוך ב"י סי' פ"ג שכתב דדוקא לענין אבילות אבל לענין היארצייט אם אירע שמת אחר ערבית ועוד היום גדול כין שהוא כימות החול כין שהוא בע"ש לעולם תבינן ליממא לקבוע יא"צ ביום שקבר ע"ש: (ז) מיום המחרת. ואם מניח תפילין ביום המחרת עי' מ"ש לקמן סי' שפ"ח מזה: (ח) אינו עולה. עבה"ט ס"ק י"א מ"ש בשם הרלנ"ח וכ"כ בתשו' חינוך בית יהודה סי' ל"ג:

שעו (א) לשנות. כתב הט"ז דמהרש"ל דחה זה מהלכה שאמר הלא גם דוד המע"ה אמר כן האוכל להשיבו עוד דמשמע אם היה אפשר להשיבו היה עושה. והמיהני עליו דשאני גבי דוד שאמר למה זה אני צם האוכל להשיבו וגו' וזה אמר דוד כיון שכבר מת לא יועילו הצומות אבל אותן המנחמים שאומרים אל

באר הגולה

הרא"ש: כא מרדכי בסוף מ"ק מעשה דר' שלמה משילוויס וכ' שילוותו יתף לב"ס (והגמי"י פ"ס): כב שם במרדכי (בשם מהר"מ) ומפרש הטעם משום דהוי כתרי קולי דסתרן אהדדי וכשול לקמן בסימן ת"ב סעיף י"א:

א מימרא דרבי יוחנן וכו' מ"ק דף כ"ח ע"ב וכ' הב"י שנראה שמ"ש הרמב"ן בסה"א בשם רבינו האי שהאבלים מתחילין ואומרים ברוך דיין האמת שוא מטעם זה: ב שם וכתובות דף ס"ט ע"ב ומייתי לה מקרא: ג מימרא דר' יוחנן מ"ק דף כ"ו ע"ב דכיון שהוא אסור בשאילת שלום בזמן שפוטר המנחמין שותק כראשו סת"ה בשם הרי"ן גיאות: ד מימרא דרבי יוחנן דכ"ו

דגול מרבבה

שכתבתי: (בש"ך ס"ק י"ד) דלא כמהרש"ל וכן עיקר. ולדעת מהרש"ל גם איש שמת לו מת והקבורה היתה אחר שהתפללו הקהל ערבית מונה מיום המחרת שהרי איש זה כאשה דומה לאשה שהרי לא היה יכול להתפלל ערבית מחמת שהוא אונן וממילא נמשך אחר הקהל ואפשר שאעפ"כ מודה רש"ל בזה ואשה שאני שאינה רגילה כלום שפם להתפלל ערבית ולכן נמשכת בכל פעם אחר הקהל אבל איש כיון שבכל פעם אחרת אינו נמשך אחר הקהל גם באותו פעם אינו נמשך אחר הקהל:

ברכי יוסף

(סימן שע"ו סעיף ב') אא"כ הוא אבל וכו'. דאבל חייב בכל המצות ומזה פשוט דגם כש"כ חייבין בקימה והידור וכן כתב הרב שבות יעקב: (שם בהג"ה) לא יאמר לא נפרעתי. והא דכתיב לא כחטאינו רבים שאני. כ"כ מהריק"ש ורבים מקשים דהש"ס יליף מקרא כקדוש סיני. ירלה לחלק בין שלילה לחיוב דלבור אם אינו כדרך שלילה ע"ד לא כחטאינו הוי כיחוד ויליף הש"ס מצבור ליחיד ומכ"ש ובספרא אמרים דגבי יחיד אף בדרך שלילה לא ובהכי ניחא מאי דקשיא לי על מהריק"ש מס"ק דכתובות דלאביי אמר דלא לימא רבים ישתו ומשתה האחרונים ועל פי האמור ניחא ועוד יש לחלק ואין להאריך ולקושיית מהריק"ש עצמה יש לפרץ בכמה פנים כאשר יראה המעיין: (ס"ד בשו"ע) ותולשין עשבים וכו'. עמ"ש בא"ח סי' תקמ"ז בס"ד. יש מקום שנהגו למדוד בית החיים בפתילות ועושין נרות שעוה לבית הכנסת ונ"ל שיסוד המנהג ממעשה טרא טובא בסוף ויקהל פשה:

גליון מהרש"א

(סימן שע"ו סעיף א' בהג"ה) אפילו מפני נשיא. בת' שבות יעקב ח"ג סי' כ"ו כ' דהטעם דאינו קימה של הידור כמ"ש בקדושין ל"ב ב' ביושב בבה"כ לא כלבוש משום שטרודים ת"ס במ"ב דאבילות ישנה ול"ש טרודים:

שעו א והיינו על אדם כו' . ע"ל סימן שפ"ד סעיף ג' בהג"ה : ב חולצים מנעל כו' . וע"ל ס"ס שפ"ב : ג ומרחיקין מעט מבה"ק . כדי לומר קדיש לפחות ד"א שהמת תופס ד"א עכ"ל עט"ז וכ"כ לעיל ס"ס שס"ז בשם האחרונים דאף לקדיש צריך להרחיק ד"א . כתוב בב"ה בשם א"ח דאם נקבר בלילה א"א לא לדוק הדין ולא קדיש בבה"ק וכ"כ בב"י בשם הכל בו(*): ד ואחר כך תולשים עפר כו' . ואומרים זכור כי עפר אנחנו וגם הוא רמז לתחיית המתים שיחיו מעפרם ע"ד ויליצו (ויפרחו) מעיר כעשב הארץ : ה תולשים עפר כו' . לומר דטומאה זו אינה נטהרת אלא בכעין ג' דברים הללו מים ואפר פרה ואזוב. רמב"ן . והכל בו כתב תולשים עשבים בלרור עפרם וזורקם על ראשו דרך לער ע"ד ויזרקו עפר על ראשיהם השמימה : ו רק שלש פעמים כו' . ועי' בעט"ז שכ' דיש ליסב ז"פ בפסוק דכי מלאכיו יצוה לך וגו' ויאמר אתה גבור כו' שיש בזה סוד הקבל' להבריח כחות הטומאה ע"כ וכ"כ בפרישה בשם מהרש"ל שקבל כך מאמ"ז לומר ז' פעמים בפסוק כי מלאכיו גו' ע"ש : ז ג' אחין ואיש נכרי כו' .

שעו (א) דמשמע הא אם אפשר לשנות כו' . בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה איתא כן שלא רצה עולא ליילך לנחם את רבי שמואל בר יהודה שאמר מה לי בתנחומין של בני בבל שאומרים מה איה לך למיעבד דמשמע הא אפשר למיעבד עבדי וזו היא גידוף . ורש"ל דחה זה מהלכה שאמר שלא גם דוד המע"ה אמר כן האוכל להשיבו עוד דמשמע אם היה אפשר להשיבו היה עושה . ותמהני על פה קדוש יאמר כן דשאני גבי דוד שאמר למה זה אני צם האוכל להשיבו עוד דודאי כל עלדקי תפלות וצומות יש לו לאדם לעשות כדי לבקש שלא ימות לו מת ועל זה אמר דוד כיון שכבר מת לא יועילו הצומות ועל זה סיים ואמר אני הולך אליו והוא לא ישוב אלי דלכאורה הוא דבר שאינו מענין תשובה לעבדיו שם אלא דהכי קאמר שמה תאמרו דיועילו הצומות שאזכה לראותו בעודו בחיים כשיקום זה הילד בתחיית המתים לזה אמר יודע אני שלא תהיה תחיית המתים בימי ועל זה אמר אני הולך אליו וגו' אבל אותן המנחמים שאומרים אל תצער עצמך כי מה לך לעשות אין אומרי' על התפלה כן אלא על הצער שלא יצער עצמו כיון שא"א בענין אחר דמשמע הא אפשר בענין אחר היה עושה שפי' היה מצער עצמו על שלא יהיה כרצון האדם וזהו גידוף שמן הראוי להיות כרצון האל יתברך לא כרצון האדם וזה ברור לע"ד : (ב) נוהגים להתפלל בעשרה כל שבעה . באורח חיים סימן קל"ח כ' דאין אומרים תחנון בבית האבל והיינו כל ז' הימים וכ' הרוקח שאחר גמר התפלה אומרים תחנון ואין קורין שם בבית האבל הלל בר"ח לפי שיש שם אניות לכך אין אומרים לא המתים יהללו יה משום לועג לרש עכ"ל. וכתב מו"ח ז"ל דבימים נוראים אם האבל הגון ולא נמצא כמוהו הוא קודם להתפלל אפי' תוך ל' על אביו ואמו וכן נמצא בהג"ה ולא כים מקפידים : (ג) רק ג"פ . כתב רש"ל שקיבל מאביו זקינו שיש לומר שבע

כגידוף (א) דמשמע (א) הא אם אפשר לשנות היה עושה אלא יקבל עליו גזירת הש"י מאהבה (נ"י פ' שור שנגח דמשמע כן מגמרא) :

ג ה מת שאין לו אבלים להתנחם באים עשרה בני אדם כשרים ויושבים במקומו כל ז' ימי האבלות ושאר העם מתקבצים עליהם ואם לא היו שם עשרה קבועים בכל יום ויום מתקבצים עשרה משאר העם ויושבים במקומו :

הגה ולא ראיתי נוהגין כן וכתוב במהרי"ל (ב) נוהגים (ב) (ב) להתפלל בעשרה כל ז' במקום שנפטר שם האדם **א** והיינו על אדם שלא הניח קרובים ידועים להתאבל עליו אבל יש לו בשום מקום שמתאבלים עליו אין צריך (וכזה ראוי לנהוג) :

ד י עכשיו נוהגים שאחר שנגמר סתימת הקבר מעפר (או לאחר שהפך האבל פניו מן המת) **ב** חולצין מנעל וסנדל **ג** ומרחיקין (ג) מעט מבית הקברות ואומרים קדיש דהוא עתיד לחדתא עלמא **ד** [ד] ואחר כך **ה** י תולשין (ד) עפר ותולשין עשבים ומשליכים אחר גוום ורוחצין ידיהם (ה) במים :

הגה [ה] י"א שיושבים ז"פ מפני שהרוחות מלוות אותו וכל זמן שיושבין בורחין ממנו (מהרי"ל בתשובה כ"נ בשם י"א) ובמדינות אלו לא נהגו ליסב **ו** (ג) רק ג"פ אחר שרחצו הידים ואומרים כל פעם ויהי (ו) נועם וגו' יושב בסתר וגו' וכשנקבר המת ביום טוב יכולין ליסב כך ג"פ כמו בחול (מ"כ בהגהות מנהגים) וה"ה אם נקבר סמוך לשבת עושין כן בשבת ונהגו להקפיד אם יכנס אדם לבית אחר קודם שירחץ וישב ג"פ ומנהג אבותינו תורה (שם במהרי"ל) [ו] ונמצא במדרשות לומר(ג)קדיש על אב (כל בו וריב"ש בשם תנחומא וספרי ובחיי בשם מסכת כלה וב"י בשם הזוהר ובא"ז בשם תנא דבי אליהו רבא) ע"כ נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא י"ב חדש וכן נהגו להפטיר בנביא ולהתפלל ערבית במוצאי שבתות שהוא הזמן שחוזרין הנשמות לגיהנם וכשהבן מתפלל ומקדש ברבים פודה אביו ואמו מן הגיהנם (כל בו בשם הגהות) ונהגו לומר קדיש על האם אע"פ (ד) שהאב חי עדיין אינו בידו למחות לבנו שלא יאמר (ה) קדיש על אמו(סברת ה הב"י ע"פ המנהג)[ז]מצוה להתענות ביום שמת אב או אם (ריב"ש וכל בו).**ז**(ו)ג' אחין ואיש(ז)נכרי הג' אחין נוטלין ג' קדישין והאחר נוטל קדיש אחד ונהגו שאם מגיע לאדם יום שמת בו אביו ואמו שאומרים

(*) הובא לקמן סי' ת"א סוף סעיף ו' בהג"ה בשם י"א .

באר הגולה

ע"כ : ח לשון הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות אבל (מכותו הסוף) ממימרא דרב יהודה שבת דף קנ"ב ע"א : ו טור וכמ"ש הרמב"ן בסת"ה : ז כגכ"א וכל בו ופי' שתולשין עשבים בלרור עפרם והזריקה על ראשם הוא דרך לער ע"ד ויזרקו עפר על ראשיהם השמימה ואח"כ רוחצים ידיה' ואומרים ידינו לא שפכו את הדם הזה וגו' כפר לעמך ישראל וגו' עד בקרב עמך ישראל וי"מ שטעם העפר מפני שסופו לעפר והעשב רמז לתחיית המתים שאמר ויליצו מעיר כעשב הארץ . טור : ח בסי' זה הביאו הב"י בשם הכל בו כו' שאב יכול למחות וכ"כ בסוף הי"ד בשם התשב"ץ וכו' וכ' שם מיהו נהגו העולם וכו' ולא זכיתי סה לספרו

בית לחם יהודה

(סימן שע"ו שו"ע סעיף ד') ואח"כ תולשין עפר כו' . כתב לחם הפנים בשם מענה לשון המנהג פשוט ברוב המקומות שאין עומדין מלבה אלא לאחר י"ב חדשים יש נוהגין שלא למדוד הקברות תוך שבעה ימים שנקבר המת ויש שאין מדקדקין . אסור לאכול עד שנקבר המת . מנהג אשכנזים לעשות ארון שלם לכהנים ולבכורים ובמדינתנו נוהגין שמניחין דף למטה ומן הצדדים פתוח וראוי לעשות כן כי הארון שלם אף שהש"ך מיישב והוא דוחק גדול כי הלבוש והדרישה חולקין ע"ז שלא יפה עושין . כתב בס"ח הנשאר מן העץ של ארון לא יקח . מנהג הספרדי' והפרנסים בעלי אכסניא שסעודת שלהם שהאכילו עליו את העניים בלכתם לבית עולמים עושין ממנו ארון והלוחות שנקברין בהם כמ"ש והלך לפניך צדקך . לדוק הדין אחד מן האבלים מתחיל ואם אין שם אבל המופלא אשר שם הוא מתחיל . בירושלים אין מנגבין אחר נטילה זו את ידיהם . מקפידין שלא ליקח מרא או חצינא מיד חבירו כשקוברין את המת אלא זורקין על הארץ . גם בשעת הנטילה מקפידין שלא ליקח הכלי מיד הרוחץ י"א בשעת נטילה כפר לעמך ישראל וי"א שיש לרחוץ גם הפנים שנאמר ומחה אלהים דמעה מעל כל פנים ואח"כ אומרים בלע המות וגו' ויהי נועם וגו' יושב בסתר וגו' וכופלין אורך ימים וכס"ח ומענה לשון כ' דיתחיל מיושב בסתר עד כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעוניך ומשכין מקום ובכל פעם יושב וגו' כי בכל עת שיושב בורחין הרוחות ממנו ומהפכין מטתו אחר הנחתו בקבר ג"פ והמנהג באלו המדינות שאין להושיב המת ג"פ ביום שאין אומרים תחנון וכן אין מהפכין מטתו ואין לוקחין שום דבר גדול וקטן מבית האבל כל משך שבעת ימי אבילות משום רוח הטומאה השורה ז' ימים. בשל תענה לשון קורא תגר על מה שנוהגין במקומות אחר שמת לו מת מיד עומדים על הקרקע עד תום ז' ימי אבילות קערה מלא מים ונר דולק אלה מנהג אסור לא יעשה בישראל. ע"כ : (שם בהג"ה) קדיש על אב . יזהר הש"ץ גם האבל להדגיש ג' דיתגדל דלא ליתשמע יתקדל תרגוסשל

ביאור הגר"א

[ד] (ליקוט) ואח"כ תולשין כו' . עבה"ג (וי"מ כו') וכמ"ש בסוטה (בירושלמי פ"ב דסוטה ומ"ל פ' נשא) ועוד טעם אחר שהוא רמז לטהרת הטומאה במים ואפר ואזוב וזה טעם יפה . תה"א (ע"ב) : [ה] (ליקוט) וי"א שיושבין ז"פ כו' . נוהגין כן ע"פ הסברא שכתב רשב"ם בב"ב ק' ב' בד"ה משבעה כו' וראיתי כתוב כו' אבל הוא סתר שם דבריו ע"ש (ע"ב) : [ו] (ליקוט) ונמצא במדרשות . תנחומא פ' נח ומסכת כלה מעשה בר"ע כו' והביאו במנורת המאור נר א' כלל א' חלק ב' פרק א'. אבל אינו בתנחומא ומס' כלה שלנו כידוע שחסר מהם בדפוס הרבה ועוד בתד"א סא"ז סוף פס"ז מעשה בריב"ז ועוד בז"ח רות כ"ה ד' ר' וסיראה כו' ארחב"א כה"ג אירע לר"ע (ע"ב) : [ז] מצוה להתענות כו' . כן

באר היטב

תצער עצמך כי מה לך לעשות אין אומרים על התפלה והצומות כן אלא על הצער שלא יצער עצמו כיון שא"א בענין אחר דמשמע הא אפשר בענין אחר היה לו לצער על שלא יהיה כרצון האדם וזהו גידוף שמן הראוי להיות כרצון האל יתברך לא כרצון האדם עכ"ל : (ב) להתפלל . בא"ח סי' קל"ח כתב דאין אומרים תחנון בבית האבל והיינו כל ז' ימים . וכתב הרוקח שאחר גמר התפלה אומרים תחנון ואין קורין הלל בר"ח בבית האבל לפי שיש שם אניות לכך אין אומרים לא המתים יהללו יה משום לועג לרש וכתב הב"ח דבימים נוראים אם האבל הגון ולא נמצא כמוהו הוא קודם להתפלל אפי' תוך ל' על אביו ואמו וכן נמצא בהג"ה ולא כים מקפידים עכ"ל הט"ז : (ג) מעט . היינו עכ"פ ד' אמות וכתב בב"ה בשם א"ח דאם נקבר בלילה א"א לא לדוק הדין ולא קדיש בבה"ק : (ד) עפר . ואומרים זכור כי עפר אנחנו (ופה קהלתינו אין נוהגין לתלוש עשבים מפני סכנת בלבול . במס' שמחות מעשה בחסה שמלה בנה והקיפו את העזרה מכאן ראיה שנהגו להקיף בה"ק (אגודה) ומזה נתפשט המנהג שמודדין הבית חיים סביביו בפתילות ואח"כ עושין בהן נרות של שעוה ונותנין אותו לבהכ"נ והכל מנהג טוב) : (ה) במים . לרמז דטומאה זו אינה נטהרת אלא בכעין ג' דברים הללו מים ואפר פרה ואזוב . הרמב"ן : (ו) נעם . כתב מהרש"ל שקיבל מאביו זקינו שיש לומר ז' פעמים דהיינו בפעם א' עד מלת כי ומלת כי בכלל ובפעם הב' עד כי מלאכיו . ובג' עד כי מלאכיו יצוה . ובד' עד יצוה לך . ובה' עד לך לשמרך . ובו' עד לשמרך בכל . ובז' עד בכל דרכיך ויש בו סודות וכו' בלבוש

חידושי רע"ק

גם בט"ב הכי הוא ת' שבות יעקב (ח"א סי' כ"ו) : (סעיף ד') **תולשין** עפר. בחוה"מ אין לעשות כן ש"ע א"ח (סס"י תקמ"ז) ועי' א"ר שם : (שם) **ורוחצין** ידיהם במים . כ' הא"ר א"ח (סי' רכ"ד) וז"ל כתב דרשות מהר"ש כשהיה הולך על הקבר היה אומר יה"ר שתהיה מנוחתו של פלוני בכבוד וזכותו יעמד לי . אין לילך על קבר ב' פעמים ביום א' כתבי האר"י כתב בליקוטים סוף מענה לשון הקורא כתב שע"ג מצבה קשה לשכחה כדאיתא בסוף הוריות (ושם איתא דקשה ללימוד ופירש"י יתא קשה לשמוע אבל לא דקשה לשכחה ע"ש) וי"ל אהבת רבה עד באהבה ומסוגל מאד לשכחה . המנהג שאין מעמידין מצבה עד אחר יב"ח משום דהמצבה נראה לחשיבות וביב"ח שלו יש לו צער א"נ דהטעם

פתחי תשובה

שעו (א) הא אם אפשר . עט"ז מה שתירץ על קושיות רש"ל ועי' בשל"ה דף ק"ט ע"א שתירץ ג"כ כהט"ז ודחה שאר דברי רש"ל וראיותיו ע"ש : (ב) להתפלל . עבה"ט דא"א תחנון והלל בבית האבל ועי' בתשו' נו"ב תניינא חיו"ד סי' רט"ו שנתן טעם למה שנהגו שהאבל הולך למקום אחר והצבור אומרים הלל ולפי המנהג. גם אם מתפלל בבית שמת שם המת ואין שם אבלים כלל אומרים הלל ע"ש ועי' בתשו' הר הכרמל חי"ד סי' ד' שכתב דבבית האבל שאינו בית שמת שם המת אלא שמת במקום אחר אומרים הלל אך האבל עצמו בלא"ה אין לו לומר הלל מטעם שנאמר שם זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו וכן בהבדלה שעושה תוך שבעה על הכוס אע"ג דרשאי להבדיל אין לו לומר פסוקי שמחה שקודם לה רק יתחיל מהברכות וכל מה דראוי לאבל שלא לומר אפילו רצה להחמיר ע"ע ולומר אינו רשאי מפני כבודו של מת ע"ש . ובכתבי הרב הגדול מהר"ר דניאל זצ"ל כתב אם אירע לאבל יום ז' בר"ח יאמר הלל אחר יציאה מבהכ"נ שאז אינו אבל : (ג) קדיש . עי' בתשו' חות יאיר סי' רכ"ב שכתב במי שנעדר בלא בן וגוה שבתו תאמר קדיש . מדינא יש לה לומר דגם בבת יש תועלת ונחת רוח לנפש מ"מ יש לחוש שעי"ז יתחלשו כח המנהגים של ישראל וכיון דאיכא פרסום יש למחות ע"ש . ועי' בתשו' נו"ב תניינא חלק א"ח סי' ח' כמ"ש שם ועל תיקור דין שלמעלה כו' לע"ד בלא"ה פשיטא שאין לחלק בין אם מת קודם עשרים דהא כתב הוא עצמו בחי"ד סי' קס"ד דלאחר מיתה נענש על כל מעשיו אפילו משהגיע לעונת הפעוטות כשכבר יודע שהוא עבירה ומה שאמרו בשבת דף פ"ט שיאחק אמר דל עשרים דלא מענשת להו דשם איירי בעודם בחיים ע"ש . [ועי' בתשו' ח"ס סי' קל"ה הובא קצת לעיל סי' קס"ה ס"ד ועמ"ש שם] ועי' בתשו' חות יאיר בהשמטות דף קנ"ו ובתשו' תפארת צבי חלק או"ח סי' ה' אות ו' : (ד) שהאב חי . משמע דאם שניהם חיים לא יאמר קדיש וזה דוקא קדיש יתום אבל קדיש דרבנן יכול לומר . כן כתב בתשו' אבן שהם סי' ד' ע"ש : (ה) קדיש על אמו . עי' מ"ש לעיל סי' ר"מ ס"ק י"ג בשם מהרש"ל : (ו) ג' אחין כו' . עי' בשו"ת דברי אגרת סי' ז' שהוא ז"ל במדינתו תיקן שכל האבלים יאמרו כולם קדיש.

שגם הוא נהג כן . ע"ז . ויאמר אתה גבור וכו' שיש . בזה סוד הקבלה להבריח כחות הטומאה לבוש וע"ש : (ז) גברי . כלומר שאינו את שלהן אפילו הוא

טורף קדל וכן לא ידגיש ב' של יתברך דלא ליתשמע יתפרך וכן יזהר לחתוך הס' דיתהלל דלא ישתמע ח"ו יתחלל וכן יתעלה לחלק בין ע' לת' דלא ליתשמע ויתאלה לשון תאלתך . כתב עבודת הגרשוני כ"ז שאין מסיחין האשה פי' מטעם עגונה מוחין לומר קדיש וכתב ד"ת ומכל מקום יוכל ליתן שם בנו אחר אביו . כ' בתשו' ראובן אמר לבן שמעון שאביו שמעון היה לפני י' ימים גוסס אם יש שם שאר אבלים אין צריכין ליתן לו קדיש ואפילו היה זקן יותר מבן שמונים ואם אין שם אבלים חייב להתאבל ומעשה בזקן יותר מפ' שנים שנסע מחו"ל לארץ וצוה לבנו בנסעו ממנו שיאמר קדיש תיכף בנסיעתו ולא רצו אבלים וזכו בדין ע"פ הרב הגדול שהיה שם וכל תולה בבריא דמיא . שני אנוסים אחד נהרג ואחד מת בן הנהרג דוחה לבן המת . כ' הט"ז מי שמת בשבת או ביו"ט ואי אפשר לקברו בו ביום יאמר קדיש תיכף אחר מיתה אבל בחול אין לעשות כן ובספר לחם הפנים חולק עליו חדא דבנק"ה כתב כ"ז שלא נקבר אין בו דין גיהנם וכמדומה שכן נוהגין ע"כ מה שכתב כמדומה שכן נוהגין אבל אני ראיתי בכמה קהלות ומדינות שנוהגין כט"ז וכן הורה אחי הגאון מוהר"ר יעקב ז"ל וכן פסקתי כמה פעמים ועוד שכתב בהגהת מנהגים בהדיא דיכול לומר קדיש ומה שכתב מפני שאין בו דין גיהנם כ"ז שלא נקבר קשה א"כ לא יאמרו קדיש בשבת ויו"ט כלל דהא אין בו גיהנם א"ו דיש טעם אחר ולכן אומרים קדיש בשבת ה"ה כאן ועוד הא כתב בי"ג קדיש הזה אינו תפלה שיתפלל הבן על האב לפני ה' שיצילהו מגיהנם הוא כקדוש השם ברבים וקהל עונים אחריו אמן וה"ה שאר מצות וזכיות שעושה הבן אחר מיתת אביו הוא כפרה לנפש האב עכ"ל וזה יכול לעשות משום כבוד אב ואם להיות כפרה לנפש ואפילו קודם קבורה ותמה שכ' לחם הפנים בשם תפלת הגרשוני שכ' מי שהוא אונן וכאותו יום שיש לו יאהרצייט שיש לומר קדיש מיד אחר הקבורה הא כתב בעצמו בשם ספר דכך חיים דכתב דאונן שיש לו יא"צ יכול לומר קדיש אף קודם קבורה ואף דלענין י"ל יש לפסוק כתפלת גרשוני מטעם דכתב בשל"ג דאונן אינו מצטרף לכל דבר שבקדושה אבל בשבת ויו"ט אליבא דכ"ע מצטרפין ויאמר קדיש. כ' רמ"א תלמיד מובהק יכול לומר קדיש עבור רבו . כתב בתשובת רמ"א ובי"ה דאם אין לו בן ראוי ליתן לבן בנו והיינו הבן של מת אומר קדיש א' והבן הבן על אביו זקנו או זקנתו יאמר קדיש א' ואין חילוק בין בני בנים מן הבן או מן הבת ובתשובות ש"י כתב אם האם של הבנומותו בכנו שלא יאמר קדיש אין משגיחין בה וכופין הבן בנו שיאמר קדיש ולי נראה דא"י לכופו לעבור על מצות כבוד אב ואם משום כבוד אביו זקנו שכתב בהדיא הד"מ בזה"ל דאין הבן הבן חייב בכבוד זקנו אלא משום מנהג ועוד שכתב בהדיא בתשובות רמ"א ולכבד שמתרצה כתו לזו ולא תקפיד כמו שכתב בעצמו התשובה הנ"ל ואם אינה מתרצה כתו ומכ"ש כלתו ועוד דעיקר איסור לומר קדיש כשאביו ואמו חיים משום הקפדה שסוברים שימותו מהרה בשביל זה והוי ח"ו גורם אח"ז לאיזה חולי כמ"ש כל הספרים של רפואות שהקפדה מביא לידי חלאים . כתב בס"ת ואין לבת קדיש לא דין ודם ואין זה אלא שטות כי הוא כחוכא ואיטלולא עכ"ל . כתב בתליה זוטא אב שרוצה לומר קדיש על בנו שאר אבלים מוחין שאין לו קדיש מדינא רק במקום שיש מנהג קבוע וידוע ועם כ"ז לאסכת השלום

גליון מהרש"א

(ש"ע סעיף ד') ורוחצין ידיהם . הקדמונים החרימו שלא ליטול מן הנהר משום מעשה שהיה . בנה"ג על הטור אות י"ג ואין מקנחים הידים ואין טעם נכון לזה שם אות י"ד ויש לרחוץ גם הפנים אות י"ב שם : (שם בהג"ה) לומר קדיש . דיני עניית הקדיש ע"י הקהל בש"ע או"ח סנ"ו : (שם) וריב"ש בשם תנחומא . סי' קט"ו בסת א' שמצאוהו מקושש עצים ואמר שכך דינו להביא בכל יום להבעיר הגיהנם ושאם יאמר בנו קדיש ויפטיר יגן עליו : (שם) על אב ואם . ואם אין לו בן ויש לו בן הבן או בן הבת יאמרו שאר אבלים שני קדישים והוא קדיש א' ה' רמ"א בבאר היטב : (שם) נוטלין ג' קדישים . הטעם ע' בגליון לקמן על הש"ך ס"ק י"ב : (שם) שאומרים עליהם . ובארץ ישמעאל לא נהגו לומר קדיש ת' רש"ל וע' ת' חב"י סי' פ"ג דמנהג זה אין לו עיקר . אבל התענית דריע מוליה ובגמרא

ז' פעמים דהיינו בפעם א' עד מלת כי ומלת כי בכלל. ובפעם הב' עד כי מלאכיו. ובג' עד כי מלאכיו יצוה. ובד' עד יצוה לך. ובה' עד לך לשמרך. ובו' עד לשמרך בכלל. ובז' עד בכל דרכיך ויש בו סוד וכתוב בלבוש שגם הוא נהג כן: (ד) שתוך ז' לאבלם. במנהגים כתוב שבן ל' נדחה מבן יארציי"ט לגמרי אם הוא תושב כל אותו יום ורמ"א כ' כאן שאין ליא"צ אלא קדיש א' חוץ ל' ובספר משאת בנימין הקשה דברי המנהגים אהדדי דמתחלה כתבו בן ל' ויא"צ דוחה יא"צ לבן ל' כמו לי"ב דוחה היא"ל אלמא דיא"ל עדיף מבן ל' ושוב כ' דבן י"ב תושב ויארציי"ט אורח או בן שלשים אורח מסלק היב"ח תושב להיארציי"ט אורח בקדיש אחד ותפלה אחת ולבן שלשים אורח מחלק עמו כל הקדישי' כו' ש"מ דבן שלשים עדיף מיארציי"ט וחילק שם דהיכא דליכא רווחא כגון בשבת דליכא שלשה קדישים ואחד בן שלשים ואחד יארציי"ט אז בן שלשים עדיף דהוא אומר שני קדישים והיארציי"ט קדיש אחד אבל היכא דליכא דוחק בקדישים ואינו מגיע לכל אחד קדיש אחד אז נדחה הבן שלשים מפני היארציי"ט והטעם שאם לא יאמר היארציי"ט אותו יום קדיש לא יוכל לומר למחר כי עבר היום בטל הקרבן מה שאין כן בבן שלשים שיוכל לומר למחר וחילוק נכון הוא לכל שאפשר לתת קדיש לשניהם אז יש מעלה לבן שלשים על היארציי"ט משא"כ אם יהיה היארציי"ט נדחה לגמרי זהו אינו מסתבר וכתב עוד דלענין שבעה אין חילוק בין גדול לקטן תושב לאורח *)נראה לי דמי שמת בשבת או בי"ט וא"א לקברו בו ביום דעל כל פנים יאמר קדיש תיכף אחר המיתה דאין אמירת קדיש תלוי באבילות כלל אבל

עליהם קדיש יתום לעולם ומי שיודע להתפלל כל התפלה מתפלל ואם יש אבלים אחרים נהגו (ד) **ח** שתוך שבעה לאבלם **ט** הם (ח) קודמים ואין לו קדיש כלל **י** חוץ ל' יש לו קדיש (ס) ט א' לאחר ל' כל הקדישין של אותו היום הם שלו ומונין שבעה ול' מיום הקבורה אע"פ שלא שמע האבל מיד (במהרי"ל) **יא** ואם **יב** נכרי הוא כא' מבני העיר

כלומר נכרי שאינו את שלהן אפי' הוא תושב: **ח** שתוך ז' לאבלם כו'. כתוב במנהגים דהיינו דוקא בשבת שבתוך ז' אבל בחול אינו הולך לב"ה אך אם הבן ז' הוא קטן שאינו בר מצוה והולך לב"ה כל ז' לומר קדיש או מי שאירע לו מיתת אב ואם תוך אותן ז' יאמר קדיש יתום פעם א' עכ"ל ונרא' דמי שבטלה אבלותו ברגל כגון שעה א' לפני הרגל בטלה ממנו גזירת ז' או ל' מ"מ דין ז' ול' יש לו אפילו בחול כמו בשבת דהרי בדין הולך לב"ה. כ' בתשו' מ"ב סי' ע"ג שדברי המנהגי' סותרי' זא"ז דמתחלה כ' יום שמת אב ואם לתושב דוחה את בן ל' מכ"ש בן י"ב חדש לתושב כל אותו יום התענית דהיינו תפלת ערבית ושחרית ומנחה וכן הקדישי' של אותו יום שאומרים לפני העמוד אלמא דסבירא ליה דיא"ל עדיף ושוב כ' דבן י"ב חדש ויארצייט אורח יש לאורח קדיש א' אבל בן ל' אורח מחלק עמו כל הקדישים והתפלות אלמא דבן ל' עדיף ותירץ דברישא מיירי שיש הרבה יארצייט דאם לא יאמרו כלל עבר זמנו בטל קרבנו ולפי זה מ"ש במנהגים אם הבן ז' קטן או מי שאירע יארצייט תוך אותן ז' יאמר קדיש יתום פעם א' זהו דוקא ביארצייט מטעם דעבר זמנו בטל קרבנו אבל לבן ל' א"צ ליתן אפילו קדיש א' עכ"ל ולא משמע הכי ברישא דיש הרבה יארצייט ועוד מדכתב דוחה את בן ל' מכ"ש בן י"ב חודש כו' אלמא דבגוני דאיירי בי"ב חדש מיירי בל' ובי"ב חדש ודאי מיירי אפילו ביארצייט א' ועוד דא"כ מאי כ"ש הוא דילמא היכא דליכא אלא יארצייט א' אינו דוחה אפילו י"ב חדש והא דדוחה בן ל' היינו משום דיש הרבה יא"ל אלא נראה דהדברים כפשטן דמיירי שיש רק יא"ל א' ואפ"ה דוחה את הבן ל' דס"ל למנהגים דיא"ל עדיפא מבן שלשים. וכן משמע מהעט"ז שהבאתי לקמן דדעת המנהגים כן ול"ק מ"ש בסוף דאורח יא"ל יש לו רק קדיש א' והבן ל' חולק עם תושב בן י"ב די"ל דודאי לענין אורח נגד תושב בן ל' עדיף משום דמלי התושב לומר מן הדין אין ליתן לך כלל דהרי היכא דשכיס בן ל' או יארצייט או בני י"ב חדש אין לאורח כלום אלא כיון דאתה ל' ואני י"ב חדש אתה חולק עמי אבל ביארצייט שזמנו קבוע וגם ידוע לו קודם לכן שנה תמימה ואתה באת בגבולי די לך בקדיש אחד אבל בבן ל' ליכא למימר הכי ולפי זה לדידן דקיס לן דבן ל' עדיף א"כ אירע בן ל' תושב תוך ז' לקטן יש לו ג"כ קדיש אחד והכי נהוג: **ט** הם קודמים כו'. כתוב במנהגים דאפילו הבן ז' הוא נכרי דוחה את התושב אפילו בן ל' או יארצייט: **י** תוך שלשים יש לו קדיש אחד. ליארצייט אבל לבן י"ב חדש אין לו כלום שהתושב בן שלשים דוחה את התושב בן י"ב בתפלה ובקדיש לפני העמוד אך בקדיש ובפריסת שמע שעל פתח ב"ה נכנס שוין ויחלקו בגורל כ"כ במנהגים ויש מנהגים אחרים בקדיש ופריסת שמע שעל הפתח ונהרא נהרא ופשטיה ועיין עוד במנהגים מדינים אלו. ומ"ש תוך שלשים יש לו קדיש אחד משמע דאם יש שלשה קדישים כגון בשבת אומר הבן שלשים שני קדישים והיארצייט קדיש אחד וכן משמע במהרי"ל סוף הל' תפלה ובמנהגים כתוב ויום שמת בו אב ואם לתושב דוחה את בן שלשים מכ"ש בן י"ב חודש לתושב כל אותו יום התענית דהיינו תפלת ערבית שחרית ומנחה וכן הקדישים של אותו יום שאומרים לפני העמוד ע"כ. מיהו הלבוש בא"ח סימן קל"ג השיג על זה וז"ל ונ"ל שאין היארצייט דוחה את הבן שלשים מכל וכל אלא די לו בקדיש אחד עכ"ל וזהו כדעת מהרי"ל והרב וכ"פ בתשובת מ"ב סימן ע"ג וכן עיקר וכתב עוד שם דהיינו דוקא דליכא אלא יארצייט אחד ובן שלשים אחד אבל היכא דבן שלשים ויארצייט הם רבים ואי אפשר ליתן קדיש לכל אחד ואחד ובע"כ נידחין קצתן בכה"ג היארצייט עדיף ונדחה הבן שלשים מפני היארצייט שאם לא יאמר היארצייט קדיש היום למחר עבר זמנו ובטל קרבנו מה שאין כן בבן שלשים ע"כ ואע"פ שהוציא כן מתוך מה שתירץ ליישב דברי מנהגים אהדדי ואין דבריו מוכרחים בתירוץ זה וכמ"ש לעיל מ"מ הסברא נכונה וכן נהגו: **יא** ואם נכרי הוא כאחד מבני העיר לענין קדיש זו הולכין אחר המנהג. יש קהילות דנהיגי דתושב דוחה את האורח ויש מקומות דנהיגי דתושב דוחה את הנכרי מ"מ פעם ראשונה יש רשות לנכרי להתפלל ולומר קדיש יתום פעם אחת. כ"כ במנהגים. ונראה לי דהא דיש לו לאורח קדיש אחד היינו דהוי כמו תושב בן י"ב חדש ולפי זה היכא דהתושב אין לו קדיש אחד כגון שיש כאן בן שלשים וכה"ג גם לאורח אין לו כלום: **יב** נכרי כו'. כתוב במנהגים אם אותו שמת יש לו בנים בעיר אחרת ובאו לשם אינם נקראים תושבים בשביל אביהם שנקבר שם רק אותן הדרים תוך הקהלה וכל הדרי הקהלה נקראים תושבים כן אותן שנותנים מס או משרתי הקהלה ואפי' עניי העיר שיש להם שם דירת קבע כולם חשבינן כתושבים ואם אדם קובע דירתו תוך הקהלה אז מסתמא שהוא חייב לישא בעול עם דרי הקהלה חשוב תושב אבל לא משעה שגמר פיסוק המס עם ההגמון אע"ג שצריך ליתן המס להגמון וכן איפכא מי שעקר דירה מן הקהלה אז משעה שאינו חייב לישא בעול עם דרי הקהלה חשוב כאורח אע"פ שחייב עדיין ליתן המס להגמון ואם יש לבעל הבית מלמד או שמש המושכר לזמן והוא פנוי שאין לו אשה ובנים אז גם הוא נקרא תושב
אבל

ביאור הגר"א | חידושי רע"ק

משמע לכאורה ברפ"ג דשבועות כיום שמת כו' אבל ראיתי למפרשים שפירשו אותו היום | דהמצבה שלא ישכח אותו מלב והמת אינו נשכח עד אחר יב"ח. נוהגין שלא ליקח דבר קטן וגדול מבית אבל כל משך ז' ימי אבילות משום שרוח הטומאה שורה שם כל ז'.
עוד קצת נוהגין שלא למדוד בהל"ק תוך ז' למת שנקבר. הקדמונים החרימו שלא ליטול מהנהר אחר הלוית המת כי פעם א' בקשו העובדי כוכבים עלילות והרגו כמה יהודים. נוהגין להקפיד שלא ליטול סרא וחצינא כשקוברים מיד חבירו אלא זורקים לארץ ואח"כ לוקחים. בשעת רחיצת הידים מקפידים שלא ליקח הכלי מיד הרוחץ עכ"ל. במג"א (סי' ד') [illegible] דיש לרחוץ גם הפנים וכ"כ בס' מטה משה בשם מהרי"ל וכתב שכן מצא נ"כ ברוקח: (ש"ך סק"ח) **אבל** בחול אינו הולך לב"ה. ומשכחת נמי בחול ביום [illegible] עיין המג"א (סי' קל"ב סק"ב) בשם מהר"ן דלענין קדיש לא אמרינן מקצת היום ככולו: (ש"ך סקי"ב) **ואם** יש לבע"ה מלמד. ואם לומד עם בנים של כמה בעלי בתים אף שיש לו אשה במקום אחר מקרי תושב: (סימן שע"ו בנקודות הכסף סק"ד) **שכן** נוהגים. ע' בת' שבו"י (ח"א סימן ח'):

באר היטב | פתחי תשובה

תושב. ש"ך: (ח) קודמים. כתוב במנהגים דאפי' הבן ז' הוא איש נכרי דוחה את התושב אפי' בן ל' או יא"ל וכל זה דוקא בשבת שבתוך ז' אבל בחול אינו הולך לבהכ"נ אך אם הבן ז' הוא קטן שאינו בר מצוה והולך לבהכ"נ כל ז' לומר קדיש או מי שאירע לו מיתת אב ואם תוך אותן ז' יאמר קדיש יתום פעם א' ע"כ. וכ' הש"ך ונראה דמי שבטלה אבלותו ברגל כגון שעה א' לפני הרגל דבטלה ממנו גזרת ז' או ל' ומ"מ דין ז' ול' יש לו אפילו בחול כמו בשבת דהרי בדין הולך לבהכ"נ. והנה בתשובת מ"ב הקשה שדברי המנהגים סותרים זא"ז דמתחלה כתב יום שמת אב ואם לתושב דוחה את בן ל' מכ"ש בן י"ב חדש לתושב כל אותו יום התענית דהיינו ערבית ושחרית ומנחה. וכן הקדישים של אותו יום שאומרים לפני העמוד אלמא דס"ל דיא"ל עדיף. ושוב כתב דבן י"ב חדש ויא"ל אורח יש לאורח קדיש א' אבל בן ל' אורח מחלק עמו כל הקדישים והתפלות אלמא דבן ל' עדיף. ותירץ דברישא מיירי שיש הרבה יא"ל ואיכא דוחק בקדישים ואינו מגיע לכל א' קדיש א' אז נדחה הבן ל' מפני היא"ל. והטעם שאם לא יאמר היא"ל באותו יום קדיש אז עבר היום בטל הקרבן. משא"כ בבן ל' שיוכל לומר למחר אבל [illegible] בקדישים כגון בשבת אז הבן ל' עדיף לומר ב' קדישים והיא"ל קדיש א' עכ"ל והסכים עמו הט"ז וכתב שחילוק נכון הוא. אבל הש"ך [illegible] הדברים כפשטן הם דס"ל למנהגים דיא"ל עדיף מבן שלשים ול"ק מ"ש בסוף דאורח יא"ל אין לו רק קדיש א' וכן שלשים חולק עם התושב בן [illegible] לענין אורח נגד תושב בן ל' עדיף. משום דמצי התושב לומר ליא"ל האורח האיל [illegible] וזמנך קבוע. וידוע קודם לכן שנה תמימה ואתה באת בגבולי [illegible] בבן ל' ליכא למימר הכי ולפ"ז לדידן דקי"ל דבן ל' עדיף א"כ אם אירע בן ל' תושב תוך ז' לקטן יש לו ג"כ קדיש א' והכי נהוג עכ"ל וכ' [illegible] אפי' בן ז' א' גדול ותושב ובן ז' אחד קטן ואורח אפ"ה חולקים בשוה והט"ז כ' ונ"ל דמי שמת בשבת או ביו"ט וא"א לקברו בו ביום דעכ"פ יאמר קדיש תיכף אחר המיתה דאין אמירת קדיש תלוי באבילות כלל אבל בחול אין לעשות כן דהא כשהוא אונן פטור מן התפלה עכ"ל (ובנה"כ חולק ע"ז וכתב כיון [illegible] פודה את אביו מגיהנם א"כ כל זמן שלא נקבר אין בו דין גיהנם וכמדומה שכן נוהגין עכ"ל): (ט) אחד. ליא"ל אבל לבן יב"ח אין לו כלום שהתושב בן ל' דוחה את התושב בן יב"ח בתפלה ובקדיש שלפני העמוד אך בקדיש ובפריסת שמע שעל פתח בה"כ שנכנס שוין בו ויחלקו בגורל ויש מנהגים

יחד ע"ש טעמו ונימוקו. ועי' בשו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' מ"ז שנשאל לפעמים אומרים ג' וד' בני אדם קדיש ביחד ואחד מקדים לחבירו עם מי יענה אי"ש"ר והשיב אם כאים כל אחד [illegible]

נליון מהרש"א

[illegible]

אבל אם יש לו אשה ובנים במקום אחר אז דינו כנכרי ואם בעל הבית מגדל בביתו יתום אפילו בשכר ואין לו אב או אם במקום אחר אז נקרא תושב אבל אם יש לו אב או אם אינו נקרא תושב אפילו אם מגדלו בתורת צדקה מכ"ש אם הוא אצלו בשכר עכ"ל ונראה דנערים ובחורים הלומדים בישיבה אפילו יש להם אב או אם במקום אחר יש להם דין תושב ואפי' בעה"ב שלומד בישיבה אע"פ שיש לו אשה ובנים במקום אחר ונותן מס במקום שאשתו ובניו שם מ"מ דין תושב יש לו במקום שהוא לומד והכי נהוג : יג הולכים אחר המנהג. וכתוב במנהגים דהיכא ששניהם בני שלשים או שניהם יא"צ או שניהם שנים עשר חודש דוחה את האורח לגמרי מלהתפלל ולומר קדיש על העמוד אך בפריסת שמע וקדיש על הפתח שניהן שוין ויחלקו בגורל ואם תושב ואורח שניהם בני שבעה יחלקו בגורל כי לענין שבעה אין שום עילוי לתושב על האורח ע"כ. וכתוב בתשובת מ"ב שם דאפילו בן שבעה אחד גדול ותושב וכן שבעה אחד קטן ואורח אפ"ה חולקים בשוה: יד אבל לא נהגו להתפלל בשבתות ויו"ט וכן בימים נוראים אסור וכ"פ מהרי"ל מיהו היכא דליכא דעדיף מיניה מותר כ"כ מהרי"ו בדינים והלכות סימן מ"ז: טו דמומר שנהרג. דוקא נהרג אבל מת על מטתו לא וכן כתבתי לעיל סימן ש"מ דכשנהרג יש לו כפרה עד כאן לשון ד"מ :

אבל בחול אין לעשות כן דהא כשהוא אונן פטור מן התפלה כן נ"ל : (ה) רק י"א חודש. עיין מה שכתבתי בסימן ר"מ סעיף ט' מזה דבר הגון : (ו) שנהרג בידי עובדי כוכבים. פי' דאז יש לו כפרה ע"י ההריגה אבל מת על מטתו לא וכן מבואר בסימן ש"מ סעיף ה' לענין אבילות עליו וחילוק זה של מת או נהרג הוא תלמוד ערוך בפרק נגמר הדין דף מ"ז :

שעח (א) אסור לאכול משלו. נראה דאם לא שלחו לו או שהוא יחידי בעיר אין חייב לצער עצמו שלא לאכול כלל דמשום הכי כתב כאן הטור ושלחן ערוך דמצוה על שכניו שיאכילוהו שלא יאכל משלו שזהו מיותר לכאורה אלא הכוונה דעיקר מצוה על השכנים שלא יגרמו שיצטרך

לענין קדיש זו יג הולכים אחר (י) המנהג (אגור בשם מהרי"ל) ואין מקום לקדיש זו אלא על אב ואם בלבד אבל לא בשאר קרובים (כ"ז) ואם אין בב"ה אבל על אביו ואמו אומר אותו קדיש מי שאין לו אב ואם בעד כל מתי ישראל (שם) ויש מקומות שנהגו ששאר קרובים אומרים קדיש על קרוביהם כשאין אבלים על אביהם ואמם ויש מקומות שאפילו יש אבלים על אביהם ואמם אומרים שאר קרובים אלא שעושים פשרה ביניהם שאין אומרים כל כך קדישים כמו האבלים על אב ואם (מהרי"ק שורש מ"ד) והולכים בכל זה (ז) אחר המנהג ובלבד שיהא מנהג קבוע בעיר והאבלים אומרים קדיש אפילו בשבת ויו"ט (כ"ז בשם ר"י מקורביי"ל) יד אבל לא נהגו להתפלל (ח) בשבת ויו"ט (כן הוא בתשובת מהרי"ל) אע"פ שאין איסור בדבר אבל בימות החול מי שיודע להתפלל יתפלל ויותר מועיל מקדיש יתום שלא נתקן אלא לקטנים ומי שאינו יודע להתפלל כל התפלה יתפלל למנצח ובא לציון וכו' (כ"ז) ונהגו שאין אומרים קדיש ותפלה (ה) (יא) רק י"א חדשים (ט) כדי שלא יעשו אביהם ואמם רשעים כי משפט רשע י"ב חדש ואם היו אבלים כאן ובאו אח"כ אבלים אחרים הקודמים יש להם הקדישים והתפלות כל ל' יום מיום הקבורה אע"פ שלא שמעו.[ח] י"א טו דמומר (ו) (יב) שנהרג ביד עובדי כוכבים בניו אומרים עליו קדיש (הרד"כ בית י"א ובכ"ז) (וע"ל סימן ש"מ י) :

שעז דין עבדים ושפחות ומנודה שיש להם אבילות. ובו ג' סעיפים:

א א העבדים והשפחות אין עומדים עליהם בשורה ואין אומרים עליהם תנחומי אבלים אלא אומרים לו המקום ימלא חסרונך כשם שאומרים לאדם על שורו וחמורו:

ב ב אבל מנודה אין (א) מברין אותו א ואין אומרים לו תנחומי אבלים:

ג ב [א] ג מנודה שמת מנחמים אבליו:

שעח דיני סעודת הבראה לאיש ולאשה. ובו י"ג סעיפים:

א א אבל (א) (א) אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה [א] אבל בשניה מותר ב אפילו ביום ראשון ג ומצוה על שכניו א שיאכילוהו משלהם כדי שלא יאכל

שעז א ואין אומרים כו'. דכל דבר שהוא משום כבוד לחיים אין עושין לאבל שהוא מנודה : **ב מנודה כו'.** עיין לעיל סימן שמ"ה ס"ד :

שעח א שיאכילוהו משלהם. כלומר הסעודה ראשונה מצוה שיאכילוהו משלהם אבל בסעודה שניה אין כאן מצוה שהרי

באר הגולה

זכין תושב לאורח ועיין במנהגים : י סעיף כ' ועי"ש במ"ש שם ובסימן שע"ה סעיף ה' ובמ"ש שם :

א ברייתא ברכות דף ט"ז ע"ב : ב טור בשם הרמב"ן בספ"ה מטעם דאסור לישב בד' אמותיו : ג שם :

א מימרא דרב יהודה אמר רב מ"ק דף כ"ז ע"ב : ב כפירוש הרא"ש דיום ראשון דקאמר רב יהודה הוא סעודה ראשונה וכיוצא בזה בפסחים דף ל"ז ע"א מימרא דריב"ל יומא קמא וכו' וכ"כ הגהמיי' בשם סמ"ג דקטינן באבל הלכה כדברי המיקל : ג ירושלמי תנא

בית הלל

(סימן שע"ו סעיף ד' בהג"ה) **אלא** שעושין פשרה ביניהם שאין אומרים כל כך קדישים כמו האבלים על אב ואם. מלשון זה משמע שאין שום חילוק בין הקרובים רק שהכל הם שוים אפילו בן הבן וכן משמע במהרי"ק שורש מ"ד שכתב ז"ל והא דאמרינן דבני בנים הרי הם כבנים היינו דוקא לענין פריה ורביה וכו' אבל לא לענין אחר ותדע דכן הוא שהרי בן הבן כשר להעיד לזקינו לדברי מר בר רב אשי כדאיתא בפ' יש נוחלין ואע"ג דלית הלכתא כוותיה מ"מ פשיטא שצריך הוא ליישב הברייתא דמייתי בפרק הבא על יבמתו דבני בנים הרי הן כבנים אלא ודאי לענין פריה ורביה דוקא אתמר וכו' עכ"ל והנה דברי מהרי"ק הנ"ל המה ברורין וקיימין לדינא כמו שהוכחתי לעיל בסימן ר"מ מגמ' הגמרא דמסכת מכות פ"ב. אך שמור"ם בסי' ר"מ הביא ראיה ממדרש גבי ויוצא זכתים וגו' ולסתור דברי מהרי"ק ואף שדחיתיו אינו דחייה ממש כמו שכתבתי שם אעפ"כ יש לחוש לדברי מור"ם וכן נהגו העולם לכבד אבי אביו כמו אביו עצמו ופוק חזי מה עמא דבר ולכן נ"ל לענ"ד לדינא ולא למנהג לעשות פשרה ביניהם בבן הבן דהיינו כשהבן יאמר ב' קדישים ובן הבן קדיש אחד וכדיסיה חוזר חלילה אבל לא בשאר קרובים. וה"ה נראה בבן הבן לאמר קדיש על זקנתו כנ"ל וק"ל :

בית לחם יהודה

וקדיש של המזמור לאבלים וכשיש ד' יא"צ אז נותנין לכל א' קדיש א' והנה אירע באותו יום שאומרים שיר השירים ונהגו שמפילים גורל בין הכל ונפל הגורל על א' מהיא"צ ואמרו האבלים מאחר שיש לכל אחד קדיש א' לא ניתן לכם קדיש של המזמור והיא"צ אומר מה שזכיתי מזלי גרם ופסק המ"א הדין עם היא"צ. כתב הר"ן לענין קדיש לא אמרינן מקצת היום ככולו ולע"פ שמת לא' מת באמצע שבוע וזה מת לו מת ביום א' שניהן שוין ביום השבת וכתב עוד דמי שהוא אבל על אביו ואח"כ מתה אמו יש לו כל הקדישים מדין ל' ואפ"ה חולק בשאר קדישים בנין אביו עם שאר אבלים. מי שנתבטלה אבילותו ברגל או קובר מתו ברגל יש לו דין ז'. ש"ך. וכתב מ"א ומ"מ מחויב ליתן ליא"צ קדיש א' דומיא דקטן והא דבשבת אין ליא"צ כלום דיכול לומר במוצאי שבת וכ"מ במנהגים וכ' עוד דקטן בן ז' דוחה את בן שלשים :

חידושי רע"ק

(סימן שע"ח סעיף א') **אבל** בשניה מותר. ברוקח פסק כתוספות דכל היום אסור :

ביאור הגר"א

היום דוקא וע"ל שע"ה ס"ד : [ח] י"א דמומר כו'. ע"ל סי' ש"מ ס"ה :

שעז [א] מנודה שמת כו'. עיין לעיל סי' שמ"ה ס"א :

שעח [א] (ליקוט) אבל בשניה כו'. אבל תוס' לא כתבו כן ע"ש כ' א' ד"ה שכבר כו' ושם כ"ז ב' ד"ה יום כו' (ע"ב) :

פתחי תשובה

תוך כ"ד של חבירו יענה עם סרלאון ואם יש הפסק ביניהם יענה אחר כל אחד ואחד ע"ש : (ז) אחר המנהג. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל ס"ק י"א בשם תשובת רמ"א דאם אין לו בן לאוי ליתן קדיש לבן בנו אך שאר אבלים יאמרו ב' קדישים והוא קדיש אחד. ועי' בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קע"ח שכתב דבמקום שאין אבל על אב ואם ויש בן הבן שאומר קדיש על זקנו ויש אחד שאומר בשביל אחד מקרוביו או שהוא מושכר לומר קדיש בשביל אחד יקח בן הבן ב' חלקים ואחר חלק א'. וכתב עוד דיש להרהר בזה כמה פרטים אם א' אומר בשביל זקינו ואחד בשביל חמיו או אחד בשביל אחיו הגדול ואחד בשביל זקינו או חמיו וכיוצא בו כמה גווני אלא שאין רצוני להאריך בדבר שאין לו שורש בש"ס ע"ש. ומ"ש הבה"ט עוד בשמו וכן לבן הבת עי' בזה בתשו' קרית חנה סי' ל"ה בשם הגאון מהר"י בעל כנ"י שדעתו דבן הבת וכ"ש הבת אין להם קדיש כלל בביהכ"נ ואם רוצים לעשות מנין בביתם אז יש רשות לבן הבת או למי שרוצה לומר קדיש בגין המת. ולנקבה כלל לא ואף לבן הבן אין שום עילוי שבעה או שלשים או יא"צ ע"ש [ועי' בתשו' ח"ס סי' שמ"ה שהוכיח דאין להשכיר שום זכיה במקום האבלים ודברי המ"כ שהביא הכנ"י סוף טוי"ד נדחים מהלכה וזה תלוי בפלוגתא שהובא בח"מ סי' קע"ו סי"ט בדין שותף שמת וכיון שהכריע הרמ"א שם דבטל השותפות ממילא נדחה דברי המ"כ ולכן הרמ"א כאן נקיט קרובים ושביק שכיר עש"ב. עוד כתב שם ששמע בשם הגאון של יעקב שכל מי שאומר קדיש שמגיע לחבירו לא הועיל לעצמו ולא הפסיד לחבירו דמ"מ עולה לנשמת מי ששייך לו וכתב דהוא מש"ס כ"ק הגונב עולתו של חבירו והקריבה פטור כו' ע"ש] : (ח) בשבת ויו"ט. עש"ך דה"ה בימים נוראים ועי' בתשו' נו"ב חלק או"ח סי' ל"ב דמותר להתפלל בימי הסליחות ועשי"ת דלענין זה אינם נקראים ימים נוראים ע"ש. ועי' בתשו' מאיר נתיבים סי' פ' שהאריך להתיר להתפלל בשבת ויו"ט ע"ש: (ט) כדי שלא יעשו. עי' בס' תומות ירושלים סי' רכ"ז שכתב דמי שיודע באביו ואמו שהיו רשעים מאותם שנידונים י"ב חודש ראוי ומחויב שיאמר קדיש י"ב חודש ע"ש :

מותר

באר היטב

אחרים בקדיש ובפריסת שמע שעל הפתח ונראה נהרא ופשטיה ומשמע דאם הוא בשבת דיש ג' קדישים אומר הבן ל' ב' קדישים והיא"צ קדיש א'. ובמנהגים כתב דיא"צ תושב דוחה את בן ל' מיהו הלבוש בא"ח סי' קל"ג השיג ע"ז וכתב שאין היא"צ דוחה את בן ל' מכל וכל אלא די לו בקדיש א' וכן עיקר וכן נהגו עכ"ל הש"ך : (י) המנהג. יש קהלות דנהגו דתושב דוחה את האורח ויש מקומות דשוין הם ומקומות דנהיגי דתושב דוחה האורח מ"מ פעם לפעמים יש רשות לאורח להתפלל ולומר קדיש יתום פעם א' כ"כ במנהגים ונ"ל דהיינו דהוי כמו תושב בן יב"ח ולפ"ז היכא דהתושב אין לו קדיש א' כגון שיש כאן בן ל' וכה"ג גם לאורח אין לו כלום. ש"ך. וכתוב עוד במנהגים דאם אותו שמת יש לו בנים בעיר אחרת ובאו לשם אינם נקראים תושבים בשביל אביהם שנקבר שם רק אותן הדרים בתוך הקהלה וכל דרי הקהלה נקראים תושבים הן אותן שנותנים מס או משרתי הקהלה ואפי' עניי העיר שיש להם שם דירת קבע כולם נחשבים כתושבים ואם אדם קובע דירתו תוך הקהלה אז מעתה שהוא חייב לישא בעול עם דרי הקהלה חשוב תושב אבל לא מעתה שגמר פיסוק המס עם ההגמון אע"ג שצריך ליתן המס להגמון. וכן איפכא מי שעקר דירה מן הקהלה אז מעתה שאינו חייב לישא בעול עם דרי הקהילה חשוב כאורח אע"פ שחייב עדיין ליתן המס להגמון ואם יש לבעל הבית מלמד או שמש המושכר לזמן והוא פנוי שאין לו אשה ובנים אז גם הוא נקרא תושב אבל אם יש לו אשה ובנים במקום א' אז דינו כאיש נכרי ואם בעה"ב מגדל בביתו יתום אפי' בשכר ואין לו אב או אם במ"א אז נקרא תושב אבל אם יש לו אב או אם אינו נקרא תושב אפי' אם מגדלו בתורת צדקה ומכ"ש אם הוא אצלו בשכר ע"כ ונראה דנערים ובחורים הלומדים בישיבה אפי' יש להם אב או אם במקום אחר יש להם דין תושב ואפילו בעה"ב שלומד בישיבה אע"פ שיש לו אשה ובנים במקום אחר ונותן מס במקום שאשתו ובניו שם מ"מ דין תושב יש לו במקום שהוא לומד והכי נהוג. ש"ך. וכתוב עוד במנהגים דהיכא ששניהם בני ל' או שניהם יא"צ או בני י"ב חודש נדחה האורח לגמרי מלהתפלל ולומר קדיש לפני העמוד אך בפריסת שמע וקדיש על הפתח שניהם שוין ויחלקו בגורל ואם האורח והתושב שניהם בני ז' יחלקו בגורל כי לענין שבעה אין שום עילוי לתושב על האורח עכ"ל : (יא) רק. ע"ל סי' ר"מ ס"ט מה שמחלק הט"ז שם דצריך לכתוב הכ"מ כל י"ב חדש ומתי שלא מהכא לענין קדיש ע"ש : (יב) שנהרג. דוקא נהרג דאז יש לו כפרה ע"י ההריגה אבל מת על מטתו לא וכ"מ לעיל סי' ש"מ לענין אבילות וחילוק זה בין מת או נהרג הוא בש"ס פ' נגמר הדין דף מ"ז עכ"ל הט"ז :

שעז (א) מברין. דכל דבר שהוא משום כבוד לחיים אין עושין לאבל שהוא מנודה. וע"ל סי' שמ"ה ס"ד. עכ"ל הש"ך (ועיין בבה"י) :

שעח אסור. כתב הט"ז נראה דאם לא שלחו לו או שהוא יחידי בעיר אינו חייב לצער עצמו שלא לאכול כלל ומ"ה כתב המחבר דמצוה על שכניו שיאכילוהו שלא יאכל משלו דלכאורה הוא יתור לשון אלא הכוונה דעיקר מצוה על השכנים שלא יגרמו שיצטרך לאכול משלו עד כאן לשונו :

שיורי ברכה

(סימן שע"ו סעיף ד' בהג"ה) **ונהגו** שאין אומרים קדיש ותפלה אלא י"א חדשים וכו'. הרב ט"ז בסימן ר"ס הקשה ממ"ש דכל יב"ח יאמר הכ"מ והאריך לתרץ ע"ש שנדחק ולאסבר דטעם מהרי"ל ומור"ם דעיקר הקדיש הוא להועיל למשפט גיהנם והכ"מ מועיל אף לצדיקים להציל מאיזה עונש קל על איזה חטא אף שאינו דין גיהנם וגם הקדיש מועיל מאיזה עונש קל וכן כל שנה ביום שמת אביו הנקרא יארצייט אומרים קדיש להועיל מכ עונש קל אלא דאם אומר י"ב חודש ותיכף פוסק מורה שהוא להצילו מגיהנם כי זה הוא עיקר הקדיש. לכן פוחת חודש להורות דמה שהיה אומר קדיש היה להועיל על עונש קל כמו שאומר בכל שנה ביום שמת אביו אבל הכ"מ דאומרים אף על חסיד אין לחוש : רבים נהגו לצוות לבניהם לומר ח' קדישים ביום משום מ"ש בזהר הקדוש דהקדיש מועיל לשעתא ופלגא והכי יאמרו ח' קדישים להציל לי"ב שעות. אמנם רבינו מהרח"ו זצ"ל גלה סודו שכונת שעתא ופלגא אינו כפשוטו אלא מדרגה בגיהנם שנקראת שעתא ופלגא : לפי מ"ש רבינו האר"י זצ"ל דהקדיש מועיל ג"כ להעלות נשמתו נראה שיאמר קדיש כל י"ב חודש אלא מפני ההמון יפחות שבוע האחרון כמ"ש הרב כנה"ג סי' ת"נ דכיון דחשו שלא יאמרו נעשה רשעים בגיהנם י"ב חודש כל שמחסר מי"ב חודש סגי ע"ש : לפי דעת רבינו האר"י זצ"ל האמור יש לומר קדיש גם בשבתות ויו"ט וכן נהגו קצת : ולכל הדברות המנהג שכתבתי בעניותי בברכי יוסף א"ח סו"ס תכ"ג שלא לומר קדיש על אב או אם בימי חנוכה ופורים הוא מנהג גרוע ועי' כנה"ג סי' ת"ב. ולא נהוג. אין משנין מפני המחלוקת : בספר ויקהל משה דרוש

גליון מהרש"א

צ"ע סכ"ג : (ס"ע ס"ו) **אחר** המנהג. ומדינא שניהם שוים ע"כ בעיר חדשה יש לקבוע המנהג שיהיו שוים. מהר"ם מינץ בת' סימן פ' : (שם) **אבל** לא נהגו. וברה"ח חנוכה ופורים יתפלל עד הלל כנה"ג סימן שצ"א. ובש"ך קבוע אפילו תוך שבעה ובמת לש"ך קבוע מת תוך הרגל עמ"ש בגליון סימן שצ"ח ס"א לקמן : (שם) **מי** שיודע להתפלל. ותוך שבעה עיין סימן שפ"ד ס"ג ובגליון שם : (ט"ז סק"ד) **דעכ"פ** יאמר קדיש. בת' עבה"ג סי' ס"ב השינו משום דאין דינו של גיהנם עד אחר סתימת הגולל וכ"ד הנקודות הכסף כאן : (ש"ך ס"ק י"א) **אינם** נקראים תושבים. דחיוב אמירת קדיש ותפלה חיוב החיים הם ת' מהר"ם מינץ סי' פ' ות' עבה"ג סי' ס"ג מפקפק בזה וכתב לעשות פשר שכל אחד מהתושבים יאמר ב' קדישים וכ"א מהאורחים בני התושב המת קדיש א' ועי"ש דתולה בטעם מה דג' אחין וא' אחר נוטלים האחים כ"א קדיש אם הוא מטעם שכ"א חייב בכבוד אב או משום דזכות אב הוא שזכה לבנים הרבה : (שם ס"ק ט"ו) **על** מטתו לא. המעיין בת' דרך ראה דבנהרג יש לו קדיש גם כשיש אבלים אחרים ובאין כאן אחרים גם אם מת אומר עליו קדיש ע' ת' מהרש"ל חוי"ד סימן כ"ט : (סימן שע"ז סעיף א') **ואין** אומרים. ואין קורין אותו מר פלוני או מרת פלוני ברכות ט"ז ע"ב אין קורין אותו אבא פלוני ע"ש ברש"י :

וכן

ביהודה יש מעשה נורא מענין רוח אחד ושם נאמר שלא יש דבר להגין מפני המזיקין כאמירת קדיש על מזמורי תהלים ולכן יש להנהיג לבנים על אבותם שילמדו בכל יום משנה קצת מזמורים ויאמרו קדיש : אב שמיחה לבנו שלא יאמר קדיש על אמו לא ישמע לו. ים של שלמה פ"ק דקדושין סימן ס"ג ועיין מה שכתבתי אני הדל בקונטרס חיים שאל סימן ה' דף ח' ע"ד :

יכול לאכול משלו: ב בימי אבלו. פירוש אע"פ שהניהם אבלים: ג ואשה נשואה כו'. דכיון שחייב במזונותיה כמשלה דמי: ד אם רצה כו'. ומשמע דאם רצה האבל להתענות באותו היום מותר וכ"פ הב"ח: ה מותר לאכול. ביום שני או בלילה שאחר יום ראשון משלו אפילו סעודה ראשונה: ו יש מי שאומר כו'. הוא המרדכי (והאגודה) שהביא בב"י והיינו מ"ש בפרישה וב"י לא כ' כן ואוסר אף בע"ש והיינו דעתו כאן בש"ע ולא כהגהת דרישה שכ' ולא ידעתי למה כתב א"א ז"ל וב"י לא כ"כ ע"ש: ז כיון שנקבר כו'. אבל קודם קבורה אסור בבשר ויין דהוי אונן וכדלעיל סימן שמ"א: ח בביצים כו'. שאין להם פה כמו אבל שאין לו פה: ט אין לאכול כו'. דהוי כסעודת מריעות שיש בה שמחה: י היכא כו'. כלומר ואפי' במקום שעושים ב' י"ט שהשני עולה למנין ז' וכמו שנתבאר בא"ח סי' תקמ"ח ס"ב ולקמן סי' שצ"ט (סד"א)[סי"ג] דיש להברותו אח"כ דהא לא נדחה דה"ל להברות ביום ז' שהרי שייך ביה אבילות כיון דעולה למנין ז' קמ"ל דלאמרי' בזה נ"כ כיון דנדחה נדחה ואין צריך הבראה: יא אם שמע שמועה בשבת. צריך עיון דבד"מ ס"ס זה פסק כב"י שכ' בסי' של"ג דמברין בשבת וכתב שכן פשט המנהג בכל העולם להברות בשבת ולא נשמע בעולם שום פוצה פה ומצפצף:

שעט א קדושנו קדוש יעקב. רועינו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל אל שבכל יום ויום הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו המלך החי הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת כו'. דודאי צריך לומר הברכה מתחלה כתיקון חכמים: ב ומעל אבל זה לחיים ולשלום. הוא גמלנו וכו' וכל טוב וט' אל יחסרנו הרחמן הוא כו': ג כאיש אשר אמו תנחמנו. כן אנכי אנחמכם ובירושלים תנוחמו בא"י כו': ד מנחם ציון בבנין ירושלים. אבל

שיצטרך לאכול משלו דאם לא ישלחו לו יהיה לו היתר לאכול משלו ע"י הסברה: (ב) בבית שהמת שם. להעביר הסרחון: וכן

משלו [י] ויכול אחד להאכיל את חברו בימי אבלו והוא (ב) יחזור גם כןויאכילנו ב בימי אבלו [ה] ובלבד שלא יתנו בתחילה:

ב [ב] [י] אשה שאירעה אבל אין לאנשים להברותה [ג] [י] אבל נשים מברין ג [ח] ואשה נשואה שאירעה אבל אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה וכן מי שיש לו סופר או שכיר אם אוכל בשכרו ואירעו אבל לא יאכל סעודה ראשונה משל בעל הבית אבל מי שזן עני או יתום או לבנו ובתו בלא תנאי ואירעם אבל יכולים לאכול סעודה ראשונה משל בעל הבית:

ג ד [ט] אם רצה האבל שלא (ג) לאכול ביום הראשון ה מותר לאכול משלו אפילו סעודה ראשונה:

הגה [ד] וכן אם לא הברוהו ביום ראשון שנמשך עד הלילה (א) מותר לאכול בלילה משלו (ב) ואין צריך הבראה (טור בשם רוב הפוסקים):

ד [ה] [י] היו נוהגים להתענות ביום מיתת החכמים:

ה מי שנקבר בערב שבת סמוך לחשכה קודם ביה"ש ו [ו] [יא] יש מי שאומר שמברין אותו אז [ז] ולי נראה דכיון שאינו חובה [ח] טוב שלא להברותו אז מפני כבוד השבת וכן נוהגין:

ו [יב] אין מברין על הקטן אא"כ הוא בן שלשים יום שלימים או קים ליה ביה שכלו לו חדשיו:

ז [יג] מרביצין ומכבדין בבית האבל ומדיחין קערות כוסות וצלוחיות וקיתונות ואין מביאין שם לא בשמים ולא מוגמר [יד] אבל מביאים אותם (ב) בבית (ד) שהמת שם ואין מברכים עלידם [טו] [ט] ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל אלא יושבים ודוממים:

ח ז [טז] [י] כיון שנקבר המת מותר לאכול בשר ולשתות יין [יא] מעט בתוך הסעודה כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות:

ט [יז] [יב] מקום שנהגו להברות בבשר ויין ומיני מטעמים עושים [יג] ומברין תחילה ח בביצים או בתבשיל של עדשים זכר לאבילות ואח"כ אוכלים כל צרכם:

י ט [יח] [יד] אין לאכול עם האבל כל כך בני אדם (ה) שיתחלקו לשני מקומות:

יא [י] [טו] [יט] היכא שצריך למנות שבעה אחר הרגל וכן יא אם שמע שמועה (ו) בשבת להברותו הבראה ראשונה שבימי אבלות (וי"א שכיון שנדחה יום ראשון אין מברין אותו וכן נוהגים (במרדכי במ"ק בשם י') ואפילו היכא דעולה לו למנין ז' כגון במקומות שעושין שני ימים ששני עולה):

יב [טז] [כ] אין מברין על שמועה רחוקה:

יג [כא] פרים (פירוש בוצע לחם לברך המוציא) מנחם גדול דבהון ובשבת פרים כאורחיה (°):

שעט דין ברכת המזון בבית האבל. ובו ה' סעיפים:

א [א] כשמברכין (א) ברכת המזון בבית האבל אומר ברכה רביעית כנוסח זו בא"י אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו בוראנו גואלנו א קדושנו קדוש (א) יעקב המלך החי הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת שופט בצדק וכו':

הגה ב לוקח נפשות במשפט שליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו במשפט ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצות ישראל הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ב ומעל אבל זה לחיים (ב) ולשלום (טור):

ב יש מוסיפים בברכה שלישית נחם ה' אלהינו את אבלי ירושלים ואת האבלים המתאבלים באבל הזה נחמם מאבלם ושמחם מיגונם כאמור ג כאיש אשר אמו תנחמנו וגו' בא"י ד מנחם ציון בבנין ירושלים:

ביאור הגר"א

[ב] (ליקוט) אשה שאירעה כו'. א"ד פ"א (ע"ב): [ג] אבל נשים כו'. עבמ"ד פ' ויקרא פ' ו' ובאיכה רבתי על פ' ידי נשים רחמניות כו': [ד] וכן אם כו'. נלמד מהנ"ל: [ה] (ליקוט) היו כו'. ירושלמי (פ"ג דמ"ק) הרואה ת"ח שמת כרואה ס"ת שנשרף א"ר אבהו יבא עלי אם טעמתי כלום כל אותו היום ר' יונה הוה שמע דדמך בר בריה דר"א אע"ג דאכל גבינה ושתא מיא אסקיה צום כל ההוא יומא והביאו הרא"ש בפ"ק דתענית וכן בגמ' רפ"ג דשבועות ביום שמת כו' (ע"כ): [ו] יש מי כו'. דקי"ל כר' יוסי בע"ש ועי"ש כמ"ש בפ' בתרא דפסחים (ג"ש כ'): [ז] ול"נ כו'. כנ"ל ס"ג: [ח] טוב כו'. עבא"ח סי' רמ"ם ס"ב: [ט] וא"א כו'. כמ"ק שם: [י] כיון כו'. תענית י"ג ב' נדרים נ"ו א': [יא] מעט בתוך הסעודה. פ"ק דכתובות (ח' ב') התחילו כו' חזרו הדבר לישנה ופי' בתה"א משום דבתוך הסעודה אינו משכר כמ"ש בירושלמי פ' בתרא דפסחים והביאו הרא"ש וש"פ שם וח"ש אבל לא לרוות: [יב] מקום כו'. מ"ש והביאו תה"א והטור וכן בגמ' דנדרים הנ"ל: (ליקוט) מקום כו'. פ"ד דא"ר הכל מעלין כו' (ע"כ): (ליקוט) מקום כו'. לשון הרמב"ן בשם א"ד מקום שנהגו לנחם אבלים בביצים ועדשים מאכילין מקום שנהגו בבשר ויין מאכילין וירושלמי פ"ג דברכות כד דמך ר' יוסי קבל ר"ח בר בא אבלוי ואוכלין בשר ואשקינן חמר כי דמך ר"ח בר בא קבל ר"ש בר ר"י אבלוי ואוכלת טלפחין (כ"ה בתה"א ולעיל סי' רמ"ב ס"ק ס"ן הכיא רבינו גירסא שלנו) מימר כמא דו מנהגא ר"ן מידסך פקיד ומר לא תקבלון עלי יומא דין אבילה ולבתר מדידיה ח"ש בס"ג אם רצה כו' (ע"כ): [יג] ומברין כו'. ספ"ק דב"ב: [יד] אין לאכול כו'. ירושלמי פ"ג דמ"ק והביאו הג"מ פ"ב הות מנהתיה זעירא וקרובוי בעי מיכל גביה כהו דיעלון ויהבין פלגא ופלגא כן לבר א"ל יעלון פלגא יומא דין ופלגא למחר: (ליקוט) אין לאכול כו'. דכל בני המשפחה והעסקין בהספד דינם לברות עמו כמ"ש בתה"ם אין מברין אלא קרוביו של כת (מהגי' כ"ד ג') ובחכם (כ"ה א' ושבת ק"ה ב') הכל מברין עליו כו' תה"א (ע"כ): [טו] (ליקוט) היכא כו'. ד"ה שכבר כו' א' ב' תוס' ב"ק (ע"כ): (ליקוט) היכא כו'. בשם רש"י ע"ש (ע"כ): היינו שמת בי"ט האחרון אבל בלא"ה מברין בה"ה כמ"ש במתני' כ"ד ב' וכמש"ל סי' ת"א ס"ד ובא"ח סי' תקמ"ח (ע"כ): [טז] (ליקוט) אין כו'. וכ"ה בסי' ת"ב ס"ג. תוס' כ"ד ב' ד"ה אלא כו' ע"ש (ע"כ):

חידושי רע"ק

(ס"ע ס"ט) בביצים. ולא יקלוף האבל עצמו הביצים דנראה כרעבתן ב"ה בשם א"ח:

באר היטב

(ב) יחזור. סי' אע"פ שהניהם אבלים. ש"ך: (ג) לאכול. ומשמע דאם רצה האבל להתענות באותו היום מותר וכ"כ הב"ח עכ"ל הש"ך (והג"ה פרק אלו מגלחין כתב בשם א"ז אין מניחים את האבל להתענות ביום ראשון אלא מאכילין ומשקין אותו אפילו בתענית שלפני ראש השנה לא הניח הרשב"ם להתענות ביום הקבורה ע"כ. ב"י ופוסקים. ומהל מקום שמעינן מהא אפילו למאי דפסקינן שמותר להתענות אם רצה האבל אלא להתענות בימים שלפני ראש השנה או בתעניות הדומים לזה הרשות בידו ואם מת בחצי היום וכבר קבל עליו התענית ממתין לעת ערב עד אחר התפלה ולא משלים לגמרי): (ד) שהמת. כדי להעביר הסרחון: (ה) שיתחלקו. דהוי כסעודת מריעות ויש בה שמחה. ש"ך: (ו) בשבת. כתב הש"ך צ"ע דלקמן ס"ס של"ט פסק הב"י דמברין בשבת וכתב שכן פשוט המנהג בכל העולם להברות בשבת ולא נשמע מעולם שום פוצה פה ומצפצף עכ"ל (ואפשר שזהו לפי שיש נוהגין שמברין כל ז' כפי מנהג הספרדיים בהרבה מקומות לפי שאין האבל מכין עצמו דבר מכח טרדת אבלותו. וגם כדי שלא לבייש מי שאין לו לזון עצמו ז' ימים ימי במעלו ממלאכתו. וכ"כ רבינו ירוחם. וע"כ גם בשבת מברין שהאבלים סומכין על זה ובלא זה אין לו מה יאכל בשבת. אך לפי הנוהגין שאין מברין אלא סעודה הראשונה באיזה לחם וביצים מעולם לא שמענו שעושין זה בשבת כנ"ל):

שעט (א) יעקב. רועינו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל אל שבכל יום ויום הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו המלך החי הטוב והמטיב וכו' דודאי צריך לומר הברכה מתחלה כתיקון חכמים עד כאן לשון הש"ך: (ב) ולשלום. הרחמן הוא וכו':

פתחי תשובה

שעח (א) מותר לאכול בלילה. עי' בתשו' רדב"ז החדשות סי' תכ"ד: (ב) וא"צ הבראה. עי' בתשו' ע"ב חי"ד סי' נ"ח שכתב דמי שמת לו מת וקבר אותו בלילה מברין אותו בלילה ואם לא אכל בלילה מברין אותו ביום שאחריו ודוקא בנדחה יום הראשון אמר הרמ"א דא"צ הבראה בלילה ע"ש:

שעט (א) בהמ"ז. עי' בשאלת יעב"ץ ח"א סי' ע"ד שכתב דמה שנהגו לתת כוס של בהמ"ז לאבל לא נזכר בשום פוסק והמנהג לא ממה שאמרו חז"ל שאבל מסב בראש וכיון שנעשה שר לקרואים יש לו דין גדול באותה סעודה שמסב בה וקי"ל גדול מברך אפילו אתא לבסוף מיהו זה דוקא בשבעת ימי אבלו משא"כ בשאר הימים של יב"ח אין לו דין קדימה

יד אברהם

(סי' שע"ח שו"ע סעיף ט') בבשר ויין. עיין בס' כה"י שמתיר לאבל שהוא נזיר לשתות מעט יין בתוך הסעודה שהוא מצוה שהרי אמרי' שלא נבראה יין אלא לנחם אבלים. ומבואר מדבריו דדוקא יין של קידוש והבדלה אסור שאינו

באר הגולה

מאירס לשכניו שהאריכוהו לאכול משלו והביאו הרא"ש שם: ד משנה דרבה ורב יוסף מתאסי סעודתייהו להדדי שם בבבלי: ה הרא"ש שם: ו ברייתא באבל רבתי משום הרגל עבירה: ז הרא"ש סוף מ"ק בשם הר"מ: ח גם זה שם וכן כתבו ש"ס: ט ירושלמי שובדא דרבי זעירא: י ג"ש שם עובדא דרבי אבהו: יא מרדכי בסוף מ"ק (והגהמי"י פרק י"ב): יב עובדא דרב דימי בר יוסף שבת דף קל"ו ע"א: יג ברייתא מ"ק דף כ"ז ע"א: יד אוקימתא דגמ' שם מברייתא דבר קפרא: טו ברייתא שם [דף כ"ג ע"א]: טז לשון הרמב"ם בפ"ד מהלכות אבל דין ו': יז טור בשם הרמב"ן בשמו: יח הגהמי"י פ' י"ב מהירושלמי: יט מרדכי במ"ק: כ מרדכי ונ"י במ"ק: כא הגהת מיי' פ"ד בשם סמ"ג בשם הירושלמי פ"ג דברכות וס"ק דמ"ק: (°) כתב רבינו ירוחם שנהגו לאכול משל אחרים כל שבעה מפני עניי ישראל שאינם יכולים לעשות מלאכה ולא יתביישו שאף לעשירים עושים כן ע"כ וכן ראיתי פה מנהג קהל קדוש ספרדיים יצ"ו:

א מימרא דמר זוטרא ברכות דף מ"ו ע"ב: ב טור בשם אביו הרא"ש וכ"כ התוס' שם ושכן עמא דבר דלא כמ"ש בשם בה"ג: ג כל זו:

בית הילל

(סימן שע"ח שו"ע סעיף ד') היו נוהגין להתענות ביום מיתת החכמים. כ"כ בטור וז"ל ואיתא נמי בירושלמי שהיו נוהגין להתענות ביום מיתת החכמים דגרסינן התם הרואה ת"ח שמת כרואה ס"ת שנשרף אמר ר' אבהו יבא עלי אם טעמתי אותו יום כלום עכ"ל א"כ משמע כאן הרואה ס"ת שנשרף צריך להתענות אבל בפרישה כתב דמה שכתב הטור והביא ראיה דמאי טעמא נהגו להתענות אותו היום דא"כ אלה תניא בדלא תניא דהרואה ס"ת שנשרף גוסיה הוכי איתני שנשרף צריך להתענות אלא דאייתי ממאי דמסיק ע"ז שם דאמר רבי אבהו יבא עלי אם טעמתי כלום אותו היום וז"ל אותו היום ור"ל אותו היום שמת ת"ח עכ"ל ועכשיו לא ראיתי שהגין כן ועי' בגמ' דשבת דף ק"ה ז"ל כי נח נפשיה דרב גזר רבי יצחק בר ביסנא דליכא דלמטי אסיא וגידמא לבי הלולא ושבלא וחז"ל איהו אמטו אסא וגידמא לבי הלולא ושבלא סרקא חויא ומית עכ"ל ופירש"י ז"ל דכי נח נפשיה גזר ר' יצחק שיהיו ממעטים משמחת אותה שנה ולא יביא אדם מביא אסא וגידמא להלולא ושבלא שהיו רגילין להביא הדס וענפי דקלים לשמוח לפני החתן והכלה וכשמביא'ן אותו לפניהם מקשקשין לפניהם בתוך כבואם בתופים וזוגין ושבלא אשקליטה שלא יקשקש לפניהם עוד עכ"ל וק"ל: (שם סעיף ח') כיון שנקבר המת מותר לאכול בשר ולשתות יין מעט בתוך הסעודה כדי לשרות אכילה שבמעיו. כתב הטור

ברכי יוסף

(סימן שע"ח שו"ע סעיף ב') ואשה נשואה וכו'. אף שמתאכלת על קרוביה שאין בעלה מתאבל אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה. פרי צדיק. ופשוט ועמ"ש עוד שם ודו"ק: (שם סעיף ג') אם רצה האבל וכו'. מי שמת לו מת

גליון מהרש"א

(סימן שע"ח סעיף ג' בהג"ה) וכן אם לא הברוהו. ודוקא בנקבר ביום אבל נקבר בלילה מברין בלילה ואם לא אכל בלילה מברין אותו ביום שלאחריו דהו"ל סעודת ראשונה ת' נ"ב חיו"ד סימן צ"ח: (ש"ך סק"ד) מותר. ע' מג"א ס' תקמ"א ס"ק י"ב ובגליון שם: (סי' שע"ט סעיף א') אומר

לין לומר מנחם אבלים ובוכה ירושלים דלין חותמים בשחים . ומשמע לכלהורם דס"ס דלין לומר מנחם ליון ובוכה ירושלים דס"ל חותמים בשחים וכני חמרי' בש"ס פרק שלשה שחלנו (דף מ"ע ע"ל) דמושיע ישראל ובוכה ירושלים הוה ליה חתימה בשחים לחשור לחבל בנחם שחומרים בחשעה בחב ליחת בכל הסידורים בח"י מנחם ליון ובוכה ירושלים ול"ל דמנחם ליון ובוכה ירושלים כולו חדא מילחא היא :

ה לאו צינעא הוא . ולין לכילות דבפרקסיה נוהג בשבת כלקמן סי' ת' : ו אבל מצטרף בו' . ומדברי המרדכי נרלה דכטורה לחשוב שמבריגין לה לחבל שלחשור לחלה משלו *) לין לחבל מלטרף בברכת המזון וכן כחב הרוקח סי' ש"ג דכשמבריכין ברכת המזון בשעת הבריחו לין לחבלים מן המנין כלחמרינן בפ"ק דכחובות ול"ל דלחמרינן כחם (דף ח' ע"ב) דבברכה יחיד לין לחבלים מן המנין ופי' רש"י שם דהיינו כשמבריך לח לחבל שטורה לחשוב משל לחביס כלחמרינן בש"ק דלין מברין לוחו ברחבה בו' משמע להו דשול הדין לחידלה לגיכה רחבה מ"מ בשטורה הברלה חגיל מילחא ולע"פ שהחוש כחבו במגילה (דף כ"ג ע"ב) דבברכת המזון לחבל מלטרף לפשר דשול בשטורה לחשוב דהברלה ולח מיידי לגלה בשאר לחבילות :

שפ א ואשה טווה בפלך בתוך ביתה . פירוש לין מחירין שהצריכוהו לכך : ב (כלדך שמותר לכחוב בחול (ב) המועד כך מותר לכחוב בימי חבלו חבל לח בענין מחר) (כל זו בשם הר"ם וע"י ס"ם זה) :

ג [ח] ח כשם שהוא אסור בעשיית מלאכה כך הוא אסור לישא וליתן בסחורה ולילך ממדינה למדינה בסחורה : ד י אפי' דבר האבד אסור לעשות [ט] בין הוא בין י עבדיו ושפחותיו ג (ג) ובניו ובנותיו שמעשה ידיהם שלו : ה [י] ח אסור לעשות מלאכתו ע"י אחרים (אפי' עובד כוכבים) (מרדכי ריש פרק מי שהפך) פ אלא אם כן הוא (א) דבר האבד שדבר האבד מותר לאבל לעשות ע"י אחרים ד [יא] י אפילו דבר האסור במועד משום טירחא מותר ואפילו הוא מעשה אומן :

הגה [יב] וי"ח דשם לח יוכל לעשות ע"י מחירים והוח דבר החבד ה מותר ן לעשות החבל (ד) בעלמו (טור בשם הרמב"ן והרח"ש וכן כחב רבינו ירוחם) ולחחר שלשה ימים הרחשונים ים לחקל ולפילו חוך ג' והוח הפסד מרובה :

ן [יג] יא פרקמטיא שלו (ב) בדבר האבד שאם לא ימכור יפסיד מהקרן נמכרת על ידי אחרים אבל אם לא יפסיד מהקרן אלא שאם ימכרנה עתה ירויח בה יותר משאם ימכרנה אח"כ אסור ז יב ומ"מ אם (ג) שיירות או ספינות באו או שהם מבקשים לצאת ומוכרים בזול או לוקחים ביוקר מותר למכור ולקנות ע"י אחרים אפי' שלא לצורך תשמישו אלא לעשות סחורה להשתכר :

ז להלוות לעובדי כוכבים ברבית יג לאותם שרגילים ללוות ממנו מותר להלוות להם ע"י אחרים ח משום דהוי דבר (ה) האבד :

ח יד אי מסיק זוזי באינשי והאידנא משכח להו ובתר הכי לא משכח להו שרי ט (ו) לשדורי עלייהו :

ט טו אם יש לו דין על אדם אינו תובע כל ז' ואם הוא דבר האבד כגון שביקש לילך למדינת הים או י שעדיו (ז) חולים עושה מורשה ודן עמו :

י יא [יד] טז כל הדברים שהתירו במועד משום (ח) צורך המועד כולם אסורים באבל אפילו על ידי אחרים :

דגול מרבבה

(סימן שע"ש בש"ך ס"ק ו') אין האבל מצטרף בברכת המזון . במרדכי מפורש דאין מצטרפין לוחו לעשרה דאין מצטרפין ג"כ יש לסרגל כן ולכן מהיכי על הש"ך שקילה בלבוש וכפרע שעל גוף דברי המרדכי תמה הכ"י ומ"ל לף שכ"מ הלין בעד דברי המרדכי אפ"ם המעיון לחן דעתו ולכן פשוט שאכ"ם לוימון של שלשה מצטרף :

בית חילל

זיל תניא י' לוסוף התקינו בבית אבל ג' לפני מסעודה ו' תוך מסעודה וד' לאחר מסעודה הוסיפו עליהן עוד ד' התחילו שוחין ומסתכלים בחזיון סדבר ליומבו ופי' כבינו שלמה למסעה וסיכ כבינו משה ביץ סי' ליומבו שלא יסתו שלא לחוך מסעודה דיין לאחר מסעודה מסכר וכן עמח שכר מכ"ל וכחב כ"י עשרה בוסות בפ"ק דכחובות ודברי כרמב"ם בפ"יג כפרישי"ל לחל לבל ג' הגו כן ולף הרמב"ן לף כחבם בדרך חיוב שכרי כחב בלבוש הזה לין שוחין בבית האבל יחר על עשרה בוסות לבל לחד ובפ"ד כחב בקבר חמח שרי זם חוכר לחבול בבל ולשמות יין משם כדי לשרות לבילם שבמעון בבל לף לרווות עכ"ל ל"ב ע"ם לחשר לחבל לשמות יין רק

ברכי יוסף

בפ"ם כי טעו גללי שרב ולף בפ"ם בסשיף לשברות בע"ם לריך להברות ליל מוליף שבת . בית הרוחה דף כ"ו וכחב דבן משמע בית דוד סימן קי"ע :

גליון מהרש"א

ברכה רביעית. ע"ב באר הגולה: (סימן ש"ם) **רבריס** שהאבל בחם בחם. ואם דרשה לנחוג בחם גם אחר השבעה י"א דחוה כסוסיף . בנח"ב בי"ח ס' ר' : (ש"ע ס"ת) **שהאבל** אסור בחם . ואסור לשחות יין לרחת סי' שע"ח ס"ח : (סס) **ואסור** לקרות בחורה . עי' סי' שפ"ד . אם אירע לו אבילות ברגל משמשת בסג"א סי' חקפ"ח דאסור לקרות בחורה . וע"ש בגליון דהאלי' רבה השיג עליו ובן בת ח"ב סי' ק' ואם הוא מהחייבים כגון אשתו יולדת או י"א יכן בש"ע הוה כפרהסיא ושאלה לחורה ת' דת אש ס"ח ופ"ש גליון סי' ת' ס"א . ולא יקדש הלבנה אא"ב שלא יכלה השכעה עד י' בחדש לא יחתיל עד ליל י"א ויקדש באבלו מג"א סי' הב"י ס"ק י"ד : (סס ס"ם) **לעשות** ע"י אחרים . עי' ס"ק י"ו וס"ק י"ם :

יד אברהם

צבי לצדיק

(סימן ש"ם סעיף ה' בהג"ה) וי"א כו' **על** ידי אחרים . עיין בח' מחם סופר סימן שכ"ד בסופה :

חידושי רע"ק

(סי' ש"ם ש"ע ס"ב) **כל** ג' ימים תראשונים . היינו כל היום הג' בכלל איסור ול"א בזה מקצת היום כבולה ח"א בקונטרס מצבת משה (אות ד') : (סעיף ה' בהג"ה) **מותר** לעשות האבל בעצמו. ואם לאחר יש ענין דבר האבר ואינו מוצא פועל למלאכתו רק אבל עי'

פתחי תשובה

לענין זם ש"ם עוד ועמ"ע סי' שע"ם סק"ב : (ב) **מצטרף** . עבה"ע ופי' בדגמ"ר דדוקא לאבלים בין מנצרפין לוחן לכל ניומן של ג' מלטרף ש"ע :

שפ (א) דבר האבר . כחב בש' ממודי דניחל כ"י נרלה שחלאבר לחחור להסכיר בוסיף לכבוד להחליל שזה דבר החבד . וכחב עוד דדבר שחבד שחילו לחחר מוחר מחבל לעשות לגיכן מוחר רוסף לינך בחוך שבעה . ולף שלח מולם גדול לחחר סיבח לליו וכול שבל מוחר לינן ש"ב : (ב) **בדבר** האבד . כחב בש' ממודי דניחל כ"י דס"ם לף בי דבר שחבד לשלוטה לף לח יקנה מוחר למכור לו ש"ב לחר ולחבחר לפילו ע"י עבמו ש"ב : (ג) **שיירות** . עש"ך הסשמ וכחב בש' ממ"ד כ"י דזה לח מהני שלח בשבת ומחן שבל לם מוחר לו לחשם מלאכה

באר היטב

(ג) **מצטרף** . ומדברי המרדכי נלמה דטעודה לחשובה שמבריח לח שבבל שחשור לחכלה משלו חין שבבל מלטרף בברכת המזון . וכ"כ הרוקח דכן משמע בפ"ח לכחובות דף מ' ע"ב עכ"ל הש"ך :

שפ (א) **בפלך** . פי' לחין מחירין לה שלח מלאכה של ניומה ושל ערבי כגון להיום מווה בפלך בחוך ביתה . ולף חיום מספקת בזה עושה לומבת שלה בניומה חוך ביתה . עכ"ל הטור : (ב) **המועד** . כמו שמבחר בח"ח סי' תקפ"ה ע"ש : (ג) **ובניו** . פי' לפי' הם נדולים לף סמוכים על שלחנו כ"כ הטור ולבום לפי' הוה דבר שים בו מרחח ומעשה לומן כן ם"ם . ש"ך . מיהו יעשה בניומה . שם : (ה) **האבר** . שלף לח יוה להם יכלו לחחרים ויהו להם ויבריכום לבח שלשה ולילך פשילה . טור : (ו) **לשדורי** . כלומר לשלוח לחחרים שיחבטו המעות מהם דה"ל דבר החבוד . ש"ך : (ז) **חולים** . ומחויבת שמת יחוחו : (ח) **צורך** .

לגה מדברכן לחבל מלוה של טורם ש"ד וכול חמות דודלי לף מלוה של טורם לגה הוחר מכוזר ביין כדלי לסחיה (סימן ש"ם סעיף ה' בהג"ה) וי"א כו' על ידי אחרים . עיין בח' מחם סופר סימן שכ"ד בסופה : בפ' ג' מיין (דף מ"ד) דיוקא מן הנשן לגה טורם מכלהו כמו טומחה ומבלחת שהחמרו בחמה מלוה ומבלחת (סימן ש"ם ש"ע סעיף ה') **ולזיכרון** בין לג' בין לשטרה . עי' בבאר הגולה שכחב שם שלגה לרלוחי טוסבין לסוסיף ברכת חבלים בברכה רביעית הוה משום שממכו לדסה"ם בסוסות (ה' רע"ב) ויראיתה לחבלים לחיה לגה כי . וכ"ש סימן שס"ג :

שפ (א) וכן אשה המשרתת כו'. ואין להקשות הא כתב בסעיף ס"ז אם האבל מושכר לאחרים לא יעשה מלאכה בימי אבלו דהתם מיירי במלאכה גמורה שאסור לאבל בכל גווני משא"כ במלאכת צרכי הבית דמותר לאשה עצמה כמ"ש בסעיף שקודם לזה על כן מותר אפי' למשרתת אבל על כל פנים לא תעשה המשרתת מלאכה שאינו לצורך הבית אלא להרויח וכ"ש שלא תלך מן הבית כדין אבל ורואיתי מי שהורה לשמש שאירע לו אבל שיעשה עבודתו

משום צורך המועד כולם האסורים באבל כו': **יב** באריסות כו'. אריסות היינו לשליש ולרביע חכירות שנותן לו סכום מפירות השדה בין עושה מעט או הרבה וקבלנות שנותן לו מעות סכום ידוע: **יג** אבל על ידי אחרים מותר. שאין זה נקרא מלאכת האבל אלא מלאכת בעל השדה: **יד לא יעשה**. כיון שאינו אלא באריסות או בחכירות או בקבלנות: **טו** מוחכר או מושכר כצ"ל, ומוחכר שייך בפירות ושכירות במעות: **טז** ויש אוסרים. דדוקא בקרקע שרי דלאריסות קיימא משא"כ הכא: **יז** אבל על ידי אחרים שרי. משמע אפילו אינו דבר האבד וכן משמע להדיא בטעם וכו' דאע"פ דלעיל סעיף כ' וס' אסור אפי' ע"י אחרים מ"מ הכא מותר על ידי אחרים והוא יקח השכר מן הבעלים שהרי אין עיקר המלאכה שלו עכ"ל. ודין זה הוציא הרב מהרמ"ש שכתב על פירש"י מה שפי' שאם היה אבל מוחכר או מושכר אצל אחר שיעשה הוא עצמו מלאכה כ"ל קולא גדולה דהא אפילו עני המתפרנס מן הצדקה לא יעשה בצינעה בתוך ביתו שלשה ימים הראשונים ומשום הפסד ממונו מעט שרית ליה לעשות מלאכה בפרהסיא עכ"ל ומשמע ליה להרב מדכ' מאי שפירש כו' שיעשה הוא עצמו מלאכה כ"ל קולא גדולה כו' משמע הא על ידי אחרים שרי ולפע"ד נראה מדמדמי ליה לעני המתפרנס מן הצדקה משמע דאפי' ע"י אחרים אסו' ומ"ש שיעשה הוא עצמו מלאכה כ"ל קולא גדולה כו' כ' קכלפי מה שפירש"י שם על ואם היו מוחכרים או מושכרים וז"ל ואם היו מוחכרים או מושכרים הם או בהמתם אצל אחרים למהלך חדש או חדשים הרי אלו יעשו הם בעצמם ולא יפסידו שכרם עכ"ל עלה קאי ואמר מה שפי' שיעשה הוא עצמו מלאכה קולא גדולה אלא קאי אבהמתן לחוד וכפי' הראב"ד ולא כשהיה עצמו מושכר אבל לא נחית הרא"ש לחלק כשהוא עצמו מושכר בין ע"י עצמו לע"י אחרי' וזה נרא' דעת הט"ו שלא חילקו

יא [טו] [י] אבל ששדהו ביד אחרים **יב** באריסות או בחכירות או בקבלנות הרי אלו עובדין כדרכן בימי האבל של בעל השדה [טז] [יח] ואפילו נשלם זמנחכירותם קודם ונשארו בשדה כמו שהיו:

יב [יז] [יט] אם האבל הוא אריס בשדה של אחרים לא יעבוד הוא בעצמו **יג** אבל על ידי אחרים (ט) מותר:

יג [כ] אם יש שכיר יום שעובד שדה האבל אפילו בעיר אחרת **יד** לא (י) יעשה:

יד [יח] [כא] אם יש לאבל חמור או ספינה **טו** מוחכר או מושכר ביד אחר הרי זה לא יעשה בימי אבלו של בעל החמור והספינה אם לא ששכרו קודם שהתחיל האבלות ועדיין לא כלה הזמן אבל אם כלה הזמן אסור:

טו [יט] [כב] אם היה החמור והספינה ביד אחרים למחצה לשליש ולרביע יש מתירים **טז** [כ] [כג] ויש אוסרין:

טז [כד] אם האבל מושכר לאחר לא יעשה מלאכה בימי אבלו **יז** [כא] (אבל ע"י אחרים (יא) שרי) (וכו מהרא"ם):

יז [כה] היתה מלאכת אחרים בידו **יח** אפילו בדבר (יב) תלוש כגון לארוג בין בקבלנות בין שלא בקבלנות לא יעשה:

הגה **יט** [כב] ואם הוא דבר האבד יעשה על ידי (יג) אחרים (ד"ע) [כג] מותר לקבל מלאכה בימי אבלו לעשות אח"כ ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד כדרך שהוא עושה בשאר פעמים (מרדכי הלכות אבל):

יח [כ] [כו] היתה (יד) מלאכתו ביד אחרים בקבלנות בדבר תלוש בביתו לא יעשו בבית אחרים יעשו [כד] (ובלבד שקבלו המלאכה קודם שנעשה אבל) (מרדכי סוף מ"ק ור' ירוחם):

יט [כה] [כז] היה לו בנין ביד אחרים בקבלנות בחול או בחול המועד **כא** לא יעשו אפילו הוא חוץ (טו) לתחום העיר ואם אלו הקבלנים עובדי כוכבים **כב** מותרים לבנותו בשבת ויו"ט שחלו בימי האבל אם הוא חוץ לתחום העיר ואין עיר אחרת שבה ישראל בתוך תחום של אותו בית:

כ [כו] אם קבלו אחרים לחרוש ולזרוע שדהו [כח] י"א שמותרין לחרוש ולזרוע בימי אבלו של בעל השדה [כז] [כט] ויש מי שאוסר:

כא שני שותפים חנונים שאירע אבל לאחד מהם (ד) [ל] נועלים חנותם שלא יעשה השותף **כג** בפרהסיא (ה) אבל יכול לעשות בצינעה בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות [כח] ואם האבל אדם חשוב והשותפות נקרא על שמו שאפי' אם יעשהו בצינעה בתוך ביתו ידוע שיש לאבל חלק בו אסור לשני לעשות אפי' (ו) בתוך ביתו:

כב [לא] כבוד הבית הדחת כוסות והצעת המטות אין בהם משום מלאכה לאבל [כט] [לב] וכן מותר לאשה לאפות ולבשל בימי אבלה (כל (ז) הצריך לה אבל מה שאינו צריך לה אסור) (א) [לג] וכן אשה המשרתת בבית בעל הבית אחד ואירעה אבל מותרת לאפות

בכך: **יח** אפילו בדבר תלוש. שיכול לעשותו בצינעה וכל שכן דבר מחובר שאינו יכול לעשותו אלא בפרהסיא: **יט** ואם הוא דבר האבד כו'. והעט"ז כתב וזה לשונו ונ"ל אפילו אינו דבר האבד מותר לעשות ע"י אחרים כיון שעיקר המלאכה אינו שלו וכמ"ש בסעיף י"ז גבי הוא עצמו מושכר עכ"ל ודעת הרב נראה דדוקא התם שהוא מושכר לחדש או לחדשים שרי משא"כ הכא ולפי מ"ש בס"ק י"ז דבהוא עצמו מושכר אסור ע"י אחרים אם לא בדבר האבד ה"ה כל שכן הכא. וכ' רבינו ירוחם בשם המפרשים שמכאן יש ללמוד שאם היה לאבל מלמד או סופר או פועל שלא יעשה בביתו ומביאו ר"י: **כ** היתה מלאכתו כו': **כא** לא יעשו אפי' הוא חוץ לתחום העיר. ואפי' מסרה להם קודם שהיה האבל אסור מפני מראית העין שכיון שיכולו בני אדם ללכת שם ויראו המלאכה יאמרו לאחרים בימי האבל או בחול המועד ולא ידעי דקבלנות הוא גבייהו קודם לכן: **כב** מותרים לבנותו כו'. אם הוא חוץ לתחום כו'. דליכא למיגזר משום חשדא שאין בני העיר מצוים שם שיבינו שמלאכת אבל הוא של ישראל היא: **כג** בפרהסיא כו'. זה מותר למ"ש בב"י ולענין הלכה כיון שהרי"ף

ומ"ש: יו כבריתא מ"ק דף י"א ע"ב ...

בית הלל

בית לחם יהודה

ברכי יוסף

גליון מהרש"א

ביאור הגר"א

חידושי רע"ק

באר היטב

פתחי תשובה

לד לשון ניפוקי יוסף מברייתא מ"ק ריש דף כ"ז ומדברי הרמב"ם בפרק י' מהלכות אבל: לה בברייתא מ"ק דף כ"ב ע"ב: לו כפירוש הר"מ שהביא הב"י וכ"כ התוספות שם וכ"מ שם פ"ז סי' דאמר ז' תוך ל' מיירי דומיא מאי דתנב"ק דתענית דף י"ב ע"ב שנינו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן: לז ירושלמי סוף מ"ק הביאו הרא"ש שם בפסקיו שפירשו כן והביאו הטור: א ברייתא מ"ק דף ט"ו ע"ב ויליף לה שנאמר התאבלי נא ולבשי בגדי אבל ואל תסוכי שמן ורחיצה בכלל סיכה ופירש רש"י שנאמר ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו והרמב"ם שם בפ"ה שהרחיצה קודמת לסיכה שנאמר ורחצת וסכת: ב מסקנת הגמ' תענית דף י"ג ע"ב: ג ג"ז מסקנת הגמרא שם: ד הרמב"ן בסה"א: ה הרא"ש שם במ"ק בשם ר"י ממסכת מעשה דר"ג שרחץ וכו' ברכות דף ט"ז ע"ב: ו בשם התוס': ז למב"ן בסה"א וטור בשם רב האי גאון: ח כן פי' הרמב"ן שם דבריו: ט אוקימתא דגמרא תענית דף י"ג ע"א וע"ב: י שתמא בברייתא שם דטובלין וסלוגתא דתנאי בברייתא בסוף יומא וכתבו התוס' בביצה דף י"ח ע"ב דהאידנא כל טבילות שבזמנינו טובלות הם שלא בזמנם שהן סופרות שבעה נקיים מספק אם כן דוקא בימיהם שהיו עוסקים בטהרות היו צריכים לטבול מיד כדי שלא יטמאו את הטהרות אבל הטבילה דהשתא דאינה באה אלא לטהרה לבעלה וכו' דהא אפילו תטבול ביה"כ ובט"ב אסורה לבעלה אין טובלין לא ביה"כ ולא בתשעה באב:

והרמב"ם מסכימים לדעת א' הכי נקטינן וראיתי בב"ח שתיקן דבריו שבב"י שכ"ל הכי נקטינן וכתירולו של הרא"ש וכך הם דברי רבינו עכ"ל אבל נ"ע דכיון דכתב הכי נקטינן על דברי הרי"ף והרמב"ם היאך כ' וכתירולו של הרא"ש הא ודאי הרי"ף והרמב"ם אין מחלקים בין ליגעה לפרהסיא כהרא"ש וכדמשמע בהרא"ש ורמב"ן ובב"י ע"ש וע' בתשו' מהרש"ל סימן ס"ו:

שפא א אלא שנהגו האידנא לאסור רחיצה כל ל' כו'. כצ"ל וכן הוא בטע"ז ולא כמו שנדפס בספרים כל רחיצה כל ל' *) דודאי רחיצה בצונן ליכא איסורא כלל: **ב** שצריכה לרחוץ מותר. אפילו

וילך לבית הכנסת ולשמש בצרכי הקהל ולא יפה הורה דטעה בטעם הדין הזה דהיתר משרתת. כ' רש"ל בשם אגודה דאבל מותר להקיז דם וכתב הכל בו דאבל שעושה מלאכה מנדין אותו:

שפא (א) אלא שנהגו האידנא לאסור רחיצה כל שלשים יום. באור זרוע נתן טעם למנהג דחיישינן דילמא אתי למסרך ריסיה דאסור כל שלשים וא"כ לדידן דשרי לסרוק ראשו כדאיתא סימן ש"ץ היה מותר לרחוץ ורש"ל נתן טעם דאסרו משום תספורת כי כן דרך הנכנס במרחץ לגלח שערות ראשו ע"כ ואין להקשות א"כ בחול המועד דאסור תספורת ליהוי נמי רחיצה אסורה מטעם זה נראה ליישב דבמ"ס יש איסור על כל העולם ורבים לא יהיו כבשלים אבל באבילות דאיסור על היחיד הוא יש לחוש שמא ישכח באבילות ויגלח שערו כשאר בני אדם וסברא זו מצינו בפרק תבית (דף קמ"ו) במשנה אבל עשרה בני אדם

ולבשל ולעשות שאר צרכי הבית בין שהיא משרתת בחנם (ח) בין (טז) בשכר:

כג [יד] ההולך ממקום למקום לסחורה ושמע שמועה קרובה אם יכול למעט שלא לעשות שום עסק באותה העיר מוטב ואם לאו שאם לא יקנה באותה העיר לא ימצא [ל] יקנה לצורך הדרך דברים שיש בהם חיי נפש:

כד [לה] על כל המתים רצה למעט בעסק סחורה המותרת לו [לא] [לו] כגון דבר האבד ימעט רצה אינו ממעט על אביו ואמו ימעט:

כה [לב] [לז] על כל המתים אסור עד ל' יום לילך בסחורה למרחוק דאיכא פרסום גדול ודומה לשמחה שהולך בשיירא גדולה ושמחים הרבה בדרך באביו ואמו עד שיגערו בו חביריו ויאמרו לך עמנו:

שפא איסור רחיצה וסיכה לאבל. ובו ו' סעיפים:

א [א] רחיצה כיצד אסור לרחוץ [ב] כל גופו אפילו בצונן אבל פניו ידיו ורגליו (א) בחמין אסור בצונן מותר [א] ואם היה מלוכלך בטיט וצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש:

הגה [ב] וכל זה מדינא אינו אסור רק שבעה אבל אח"כ מותר ברחיצה (**א**) **א** אלא שנהגו האידנא (א) (ב) לאסור כל רחיצה כל ל' יום (מהר"ס הלכות שמחות ובהגמי"י פ"ז מהל' י"ט ופ"י דהל' אבל) ואפי' לחוף הראש אסור (לקמן סימן ש"צ ובא"ז) ואין לשנות המנהג כי מנהג קדום הוא ונתייסד על פי ותיקין (א"ז בשם רשב"א):

ב [ג] סיכה כיצד אסור לסוך אפי' כל שהוא אם מכוין לתענוג אבל אם הוא להעביר הזוהמא מותר [ג] [ד] וא"צ לומר משום רפואה כגון שיש לו חטטין בראשו:

ג [ד] [ה] יולדת אבלה **ב** שצריכה לרחוץ (ג) מותר [ו] וכן מאן דאית ליה (ג) ערבוביא ברישיה מותר לחוף ראשו בחמין דלא גרע מאסטנים (פי' קר הגוף ומלונן) שמותר לרחוץ כל גופו [ה] [ז] ולא כל מי שאומר אסטניס אני מתירין לו אלא דוקא שהוא ידוע שהוא אסטניס ומתנהג בנקיות ואם לא ירחץ [ח] יצטער הרבה ויבא לידי מיחוש:

ד [ט] מי שתכפוהו אביליו שאירעו שני אבילות זה אחר זה מותר לרחוץ כל גופו בצונן:

ה [ו] [י] נדה שנזדמנה זמן טבילתה בימי אבלה אינה טובלת (טור בשם ר"ת וע"ס ומהרי"ק שורש ל"ה):

דגול מרבבה

(סימן שפ"א בש"ך ס"ק א') דודאי רחיצה בצונן וכו'. היינו פניו ידיו ורגליו אבל כל גופו גם בצונן אסור לדידן כל שלשים:

בית הילל

נסט עכ"ל פירושו לשלם שכר לרשעים דהיינו אף שלא שתה הרשע רק מעט בתוך האכילה הוא ג"כ מקבלין עלמן בחייהם. משום דמתנא רבי חנן בחד בבא ומחד קרא לא נברא יין אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים נמלא דשווין אהדדי לענין שתיה כמו האבלים אינן רשאים לשתות רק מעט בתוך האכילה ה"ה הרשעים אף שלא שתה רק מעט בתוך האכילה מקבלין

חידושי רע"ק

להודיע לו חזקה שליח עושה שליחותו ואחר השיעור שיגיע לשם צריך זה לסגור חנותו. רדב"ז (סי' א' תק"ץ) ונ"ל כיון דשותפו האבל אינו בעיר מי יודע שנודע להשותף א"כ הוי כמו בצינעה. גם הוא ז"ל כ' שם דבכתבו לו מכתב שרי דשמא נאבד הכתב. ואם התנו בתחילת השותפות שאם יארע לאחד מהם אבילות שיהיה שכר שבוע זה לבדו וכהיא דא"ח (סימן רמ"ה) עי' בתשו' הראנ"ח (ח"ב סי' צ"ב):

(סימן שפ"א ש"ך סק"א) **ליכא** איסורא כלל. נ"ל כוונתו דלפי הגירסא כל רחיצה כל ל' יום היה במשמע דהרמ"א בא להוסיף ב' חומרות הא' בכמות הרחיצה דהמחבר מתיר רחיצת פיו"ר בצונן ומצד המנהג אוסרים כל רחיצה אפי' פיו"ר בצונן. הב' במשך הזמן דאסור כל ל' ולזה כתב הש"ך להגיה דצ"ל רחיצה כל ל' היינו דכל מה דאוסר המחבר מדינא כל ז' אסור מצד המנהג כל ל' דהיינו כל גופו בצונן או פיו"ר בחמין אבל פיו"ר בצונן קיימא אדינא דאפילו בתוך ז' שרי ומה דכתב הש"ך דודאי רחיצה בצונן ליכא איסור היינו רחיצת פיו"ר בצונן וראיה לזה מדברי הש"ך לקמן (סי' שצ"ט סק"ו) דאמאי לא תירץ בפשוטו דהרמ"א מיירי התם מרחיצת כל גופו בצונן א"ו דגם זה אסור כל ל' וברחיצת פיו"ר ליכא לאוקמי רזהו גם בלא רגל מותר תוך ז' ובזה מיושב דברי הרמ"א בא"ח (סי' תר"ו ס"ד) מותר לרחוץ ולטבול ערב יו"כ אע"פ שנהגו איסור רחיצה כל ל' והא יכול לקיים טבילת מצות בהיתר א"ו דגם בצונן כל גופו אסור כל ל' אח"ז ראיתי באליהו

ביאור הגר"א

[ל] (ליקוט) יקנה לצורך כו'. כן פי' בהה"א בשם ר"ח מ"ש יגלגל עמהם (ע"כ): [לא] (ליקוט) כגון כו'. תוס' כ"ג א' ד"ה אם כו' (ע"כ): [לב] (ליקוט) על כל כו' ... [ו] גדה כו'. עמ"ש בא"ח סי' תקנ"ט:

באר היטב

אפי' מסרה להם קודם האבל או קודם ח"ה אסור מפני מראית עין שכיון שיוכלו בני אדם ללכת שם ויראו המלאכה יאמרו כאו זה שמסר מלאכתו לאחרים בימי האבל או בחול המועד ולא ידעי דקבולת הוא גבייהו קודם לכן עכ"ל הש"ך:

(טז) בשכר. כתב הט"ז וא"ל הא כתב בסט"ז אם האבל מושכר לאחרים לא יעשה מלאכה בימי אבלו דהתם מיירי במלאכה גמורה שאסור לאבל בכל גוני משא"כ במלאכת צרכי הבית דמותר לאשה עצמה כמ"ש בסעיף הקודם ע"כ מותר אפי' למשרתת. אבל עכ"פ לא תעשה המשרתת מלאכה שאינה לצורך הבית אלא להרויח וכ"ש שלא תצא מן הבית כדין אבל. וראיתי מי שהורה לשמש שאירע לו אבל שיעשה עבודתו וילך לבהכ"נ ולשמש בצרכי הקהל ולא יפה הורה דטעה בטעם הדין הזה דהיתר משרתת. וכתב רש"ל בשם אגודה דאבל מותר להקיז דם וכ' הכל בו דאבל שעושה מלאכה מנדין אותו עכ"ל:

שפא (א) לאסור רחיצה כל ל' וכו'. כצ"ל וכן הוא בלבוש. ולא כמו שנדפס בספרים כל רחיצה כל ל' דודאי רחיצה בצונן ליכא איסורא כלל עכ"ל הש"ך (בא"ז נתן טעם למנהג דחיישינן דילמא אתי למסרך ריסיה דאסור כל ל' וא"כ לדידן דשרי למסרק רישיה כדאיתא סי' ש"צ ע"כ היה מותר לרחוץ. ורש"ל נתן טעם לאסרו משום תספורת כי כן דרך הנכנס למרחץ לגלח שערות ... אפילו ביום רחשון מיהו אם אין לה נורך כ"כ יש להחמיר ביום רחשון. ש"ך:

פתחי תשובה

ברכי יוסף

בית לחם יהודה

שיורי ברכה

גליון מהרש"א

הגה (ב) ג וכל שכן שאינה רוחצת ללבוש לבנים אבל מיד אחר ז' אע"פ שנהגו איסור ברחיצה כל ל' מ"מ היא מותרת רק שתשנה הרחיצה קצת (א"ז בסוף הלכות אבל) וחלוק לבן תלבוש ודין לבן תניע שלא תבא לידי ספק (תשובת מהרי"ל סימן ס"ו):

ו יא אשה לא תכחול ולא תפרקס בימי אבלה **ד** שכל אלו אסורים כרחיצה [ז] יב ואשת איש אינה אסורה אלא תוך שבעה אבל אחר ז' מותרת בכל כדי שלא תתגנה על בעלה יג כלה שאירעה אבל תוך שלשים יום לחופתה מותרת להתקשט אפי' תוך ז' [ח] יד בוגרת שאירעה אבל כיון שעומדת לינשא מותרת בכיחול ופירקוס [ט] אבל אסורה (ד) ברחיצת חמין כל גופה טו נערה אבלה אסורה אפילו בכיחול ופירקוס:

שפב איסור נעילת הסנדל לאבל. ובו ה' סעיפים:

א א (אבל) אסור בנעילת הסנדל [א] ב דוקא של עור אבל באנפליא של בגד או של גמי או של שער או של עץ מותר שאין מנעל אלא של עור ואם הוא של עץ ומחופה עור אסור:

ב א (א) יחידה מותרת לנעול כל ל' יום מפני שהצנה קשה לה:

ג (א) ד כל אדם מותר לנעול במקום שיש סכנת עקרב:

ד [ב] ה אבל ומנודה שהיו מהלכים בדרך מותרים בנעילת הסנדל וכשיגיעו לעיר חולצין ב ו ויש מי שאומר שאם היא עיר שרובה עובדי כוכבים אין חולצין עד שיכנסו לרחוב (ג) היהודים:

ה אם צריך לחלוץ מנעל בבית הקברות אחר שנקבר המת נתבאר בסימן שע"ה:

הגה י"א שצריך לילך יחף מבית הקברות לביתו אם מת אביו או אמו (כלבו בשם ר"י) ג [ג] ולא (ג) ראיתי נוהגין כן:

שפג איסור תשמיש המטה לאבל. ובו ב' סעיפים:

א א אבל אסור בתשמיש המטה [א] ב אבל בשאר דבר קורבה מותר אפילו במזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו א בין באבילות דידיה בין באבילות דידה ג (אבל חבוק ונשוק יש להחמיר) (רבינו ירוחם) [ב] ד ומותרת לאכול עמו בקערה

טורי זהב

ופירש"י כוחל ומרובים הם מדכרי אהדדי: (ב) וכ"ש שאינה רוחצת ללבוש לבנים כו'. בתשובת מהרי"ל סימן ע"ז כתב וז"ל ואסור בתשמיש המטה ואסור לטבול טבילת מצוה ביוה"כ ותשעה באב דכדאי הוא בית אלהינו כו' וכן בז' ימי אבילות אבל תוך ל' שרי לטבול ולשמש ואפי' לרחוץ כדי ללבן כ' באור זרוע דשרי רק שתשנה הרחילה קצת אבל חלוק לבן ודאי תלבש והדין לבן ודאי תניע שלא תבוא לידי ספק עכ"ל. כ' אחי הגאון מוהר"ר יצחק הלוי ז"ל דהאי אבל חלוק לבן כו' קאי נמי אתוך ז' וכן מבואר בבית יוסף שכתב שתוך ז' שרי לרחוץ רק שתשנה הרחיל' קצת כו' ורמ"א כאן הבין שמהרי"ל כ' אבל חלוק לבן כו' קאי אתוך ל' דוקא משמע דתוך ז' אסור לרחוץ ללבישת ליבון והוא תימה דהא לאו רחילה של תענוג היא והאי אסורה והא דאכו' רחילה של טבילה היינו שהיא ללא לורך כיון שאסורה בתשמיש אבל רחילה של ליבון אמאי אסורה ועל כל פנים נ"ל דגם רמ"א לא נתכוין כאן לדחות לבישת הליבון לגמרי עד אחר ז' דזה פשיטא שאינו שהרי אפשר לה ללבוש ליבון בלא רחילה לגמרי כמ"ש ביורה דעה סי' קצ"ו סעיף ג' בהג"ה דאפילו לא רחלה רק פניה של מטה כגי ובשעת הדחק כגי אפילו בלא רחילה כלל רק שהחלוק נקי כו' ולמה נדחה כאן הכנס לבישת הליבון אלא ודאי שלא נתכוין רמ"א לדחות לבישת הליבון כלל אלא הרחילה לחוד הוא דאסור: ושוב ראיתי בתשו' משאת בנימין סימן ה' דמתיר אפי' לרחוץ בתוך שבעה ללבוש לבנים וחולק על רמ"א בכאן ודבריו נכונים אלא דמ"מ למעשה נראה לי דאין לה לרחוץ ללבישת ליבון אלא שתרחץ פניה של מטה ותלבש חלוק נקי לא לבן ממש והכאור שבעה נקיים כנ"ל ברור וכן והמחמיר בזה לדחות לבישת הליבון לגמרי הוא מן המתמיהים: כתב רש"ל מהר"ס היה בעל ברית תוך ל' יום של אביו ורחץ בלילה שלפני המילה ונתן טעם לדבריו דהוה כרגל לגביה דידיה וחומרא בעלמא נהגו אבותינו ברחילה עכ"ל.

שפב (א) כל אדם מותר לנעול במקום שיש סכנת עקרב. לפי מה שכתב המרדכי סוף מועד קטן דאם הולך לפני השר ויש הקפדה עליו אם ילך בלא מנעלים יתן עפר במנעליו וילך עכ"ל. הוא הדין במקום סכנה ובכל מקום שצריך לילך במנעלים יעשה כן:

שפתי כהן

ביום רחצון מיהו אם אין לה לורך כל כך יש להחמיר ביום רחצון כן כתבו האחרונים: ג וכ"ש שאינה רוחצת כו'. כלומר כיון דטבילה דאיכא למ"ד טבילה בזמנה מצוה אסורה כ"ש רחילה ללבוש לבנים וכתבו' משאת בנימין סימן ה' חלק על הרב דדוקא טבילה קי"ל דאסור כיון שאינו לורך אבל רחילה ללבון איכא לורך מצוה הלכך בין בתשע' באב בין בז' ימי אבלה תלבש ותלוש כדרכה כשאר ימות השנים ורחילה צריכה לשנות קצת וכמ"ש הא"ז והיינו שלא תרחוץ רק באותו מקום ובין ירכותיה בין בחמין בין בצונן ע"כ דבריו: ד שכל אלו אסורים כרחיצה. כל"ק כנ"ל מיהו לענין זה חמור מרחילה שאסור אחר ז' אם לא באשת איש ורחילה שרי מדינא לאחר ז' כדלעיל סעיף א':

שפב א חיה כו'. וה"ה חולה ומי שיש לו מכה ברגלו כדאיתא בא"ח סימן תרי"ד ס"ב: ב ויש מי שאומר כו'. וכתב הרב בא"ח סימן תקנ"ד סעיף י"ז שכן נהגו: ג ולא ראיתי נוהגים כן. היינו משום דעכשיו העובדי כוכבים כדאיתא בכל בו בעל דין זה וכזה נסתלקה תמיהת הב"ח על הרב ע"ש מיהו היכא דליכא חשש דרשעת העובדי כוכבים יש לחלוץ מיד בבית הקברות כדלעיל ר"ס שע"ה וסימן שע"ו ס"ד:

שפג א בין באבילות דידיה כו'.

באר הגולה

יא ברייתא כתובות דף ד' ע"ב ומ"ק דף כ' ע"ב: יב טור מדברי הרמב"ם בריש כתובות דמשמע דאבל דבתי דלל דין ל' שהוא גיהוץ ותספורת אינו נוהג בא"א: יג ברייתא אין מונעין מן כלה וכו' כתובות דף ד' וכפי' הרא"ש: יד שם: טו תענית דף י"ג ע"ב:

א ברייתא מ"ק דף ט"ו ע"ב: ב דוקא דמקשה לא כתבתי יבמות דף ק"ב: ג ממ"ק: ד הרמב"ם: ה כ"ה: ו הרמב"ן: ז ירושלמי:

א מ"ק דף ט"ו ע"ב ומייתי לה מדכתיב וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה מכלל דמעיקרא אסור: ב טור בשם הרא"ש: ג כתובות דף ד' ע"ב: ד רבינו ירוחם: ד שם בשם הרא"ש משמעות דכתובות

בית הלל

חכמה ממנו נהגו כל דיני אבילות רק יום אחד דאיתא בסי' שפ"ד סעיף ג' (סימן שפ"א ש"ע סעיף ו') נערה אבלה אסורה אפילו בכיחול ופירקוס. מכלל דאבל קטנה פחותה מי"ב שנה ויום אחד מותרת...

ביאור הגר"א

[ז] ואשת איש כו'. ע"ל סי' ש"צ ס"ח: [ח] (ליקוט) בוגרת כו' נערה כו'. עתוס' שם ד"ה אין כו' (ע"ב): [ט] אבל אסורה כו'. גמ' שם:

שפב [א] דוקא כו'. כמו ביוה"כ ועי' כל זה בא"ח סי' תרי"ד: [ב] (ליקוט) אבל כו'. א"ר פ"ה הלכה ו' (ירושלמי פ"ב דכתובות ופ"ג) (ע"ב): [ג] ולא ראיתי כו'. כנ"ל ס"ד ויש כו' (ועש"ך):

שפג [א] אבל בשאר כו'. כתובות ד' א' ה"ה לכ"ד דתשמישיה לה מגדה כמש"ש [ב] ומותרת כו'. אע"ג דאסור בנדה בפ"ק דשבת (מתני' י"א א'):

חידושי רע"ק

רבה שם שמבת דברי הש"ך דכאן נראה דכוונת הרמ"א היכא דאיכא לצורך חמין דאלו בצונן מותר בלאה מותר כמ"ש הש"ך כאן. נראה דהבין דכוונת הש"ך דרחיצה בצונן מותר אפילו בלא נשו ולענ"ד אמת כוונת הש"ך דכוונת השו"ע (סעיף ו') ברחיצת חמין כל גופה. וכ"ה לשון הטור ותמוה דלו אמאי דייקי כל גופה הא אפילו פניו ידיו אסורה בחמין...

באר היטב

שפב (א) חיה. וה"ה חולה ומי שיש לו מכה ברגלו כמ"ש בא"ח סימן תרי"ד ס"ב. ש"ך: (ג) היהודים. וכתב הרב בא"ח סי' תקנ"ד סי"ז שכן נהגו: (ג) ראיתי. היינו משום רשעת העובדי כוכבים מיהו היכא דליכא חשש דרשעת העובדי כוכבים יש לחלוץ מיד בבה"ק כדלעיל ר"ס שע"ה וסי' שע"ו עכ"ל הש"ך. וכתב הט"ז דלפי מ"ש המרדכי דאם הולך לפני השר ויש הקפדה עליו אם ילך בלא מנעלים יתן עפר במנעליו וילך עכ"ל ה"ה במקום סכנה ובכל מקום שצריך לילך במנעלים יעשה כן...

פתחי תשובה

ע"כ: (ד) ברחיצת חמין כל גופה. [עי' בתשו' ח"ס סי' שמ"ה שכתב דס"ל יש כאן וכ"ש אסורה ברחיצת חמין וכל גופה בצונן ע"ש]:

בית לחם יהודה

(סימן שפ"א סעיף ו' בהג"ה) רק שתשנה הרחיצה קצת. ואין לה לרחוץ ללבישת ליבון אלא שתרחץ פניה שלמטה ותלבש חלוק נקי לא לבן ממש ותספור שבעה נקיים...

גליון מהרש"א

ס' שצ"ב ס"ה בהג"ה וכש"ך: (ס"ק ס"ק) ואמאי אסורה. בא"ר על א"ח סימן תקנ"א סק"ט כ' דהרמ"א למפסיק דרחיצה ללבונה אינו אלא מנהגא...

יד אברהם

(סימן שפ"א סעיף ו') נערה אבלה אסורה אפילו בכיחול ופרקוס. אבל קטנה וכן קטן אין דין אבלות נוהג. ככה באו"ח ועי' ס"ס שפ"ד ובא"ח סי' תקמ"ח כמ"ש ס"ק ל"ה:

[ג] ומותר' לישן עמו ב הוא (א) בבגדו והיא בבגדה ומיהו משום לך לך אמרינן נזירא יש להחמיר שלא יישן ה [עמה] במטה כלל:

ב במה דברים אמורים בשאר אבלות ג י אבל אם מת אביו של חתן או אמה של כלה שמכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהגים ז' ימי המשתה ואח"כ שבעת ימי אבלות י אסור להתייחד עמה כל י"ד יום אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים כדאיתא בסימן שמ"ב [ד] ח אבל אם כנס לחופה והתחילו ימי המשתה שלו ואח"כ מת לו מת מותר להתייחד עמה כמו בשאר אבלות ט והוא שבעל אבל אם לא בעל אסור להתייחד עמה כל ימי האבל בין בחול בין בשבת:

שפד האבל אסור בתלמוד תורה. ובו ה' סעיפים

א [א] א אבל כל ב שבעה ימים א (א) אסור לקרות בתורה נביאים וכתובים משנה גמרא הלכות ואגדות (א) ב ג ואם רבים צריכים לו (א) ד להתלמד מותר ובלבד שלא יעמיד תורגמן אלא יאמר לאחר והאחר לתורגמן והתורגמן ישמיע לרבים:

הגה מו (°) ידרוש בעצמו (מרדכי הלכות אבל) ויכול לפסוק איסור והיתר ליחיד השואל אותו אם אין אחר אלא הוא וצריכין לו (בא"ז וכ' ירוחם) אבל אסור לומר הלכה לתלמידיו וכן נוהגים שם שום מקילין (תא"ו בשם י"א):

ב [ב] ה אם האבל (ג) כהן ואין בב"ה כהן אחר ג אסור לו לעלות לקרות בתורה:

ג [ג] י אם אין שם מי שיתפלל להוציא את הרבים ידי חובתן יכול האבל (ב) להתפלל להוציאן:

הגה ד [ד] ומצוה להתפלל שחרית וערבית במקום שמת שם אפילו אין אבל כי יש בזה נחת רוח לנשמה (ת"ה) והאבל מצטרף למנין (שם):

ד [ה] י אבל מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה ובהלכות אבלות (ועי' בא"ח סימן תקנ"ד סעיף ב') [ו] ח והני מילי בינו לבין עצמו אבל אינו לומד עם אחרים אלא הם יושבים ונושאים ונותנים בהלכות אבלות ואם טעו משיבן בשפה רפה והוא אינו שואל [ז] ט והני מילי כשאין רבים צריכין לו אבל אם רבים צריכים לו אפילו בהלכות אחרות מותר כדאמרינן:

ה [ח] י אבל שיש לו בנים קטנים ה אין לו לבטלם מלימודם:

שפה דין שאלת שלום באבל. ובו ג' סעיפים

א א אבל אסור בשאלת שלום כיצד ב שלשה ימים הראשונים אינו שואל בשלום כל אדם ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו לא ישיב להם אלא יודיעם שהוא אבל מג' עד שבעה אינו שואל ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו משיב להם משבעה עד ל' שואל בשלום אחרים שהם שרויים בשלום ואין אחרים שואלים בשלומו וכ"ש שמשיב למי ששואל בשלומו לאחר ל' יום הרי הוא כשאר כל אדם ג בד"א בשאר קרובים אבל על אביו ואמו שואל בשלום אחרים אחר שבעה ואין אחרים שואלים בשלומו עד אחר י"ב חדש:

הגה [א] ומאחר שאסור בשאלת שלום כ"ש שאסור להרבות בדברים (רמב"ם פ"ה וכל בו) [ב] ואם עושה לכבוד רבים כגון שרבים באים לנחמו מותר לומר להם לכו לבתיכם לשלום לכבוד רבים שרי (כ"י פרק אלו מגלחין ובהגהות מיי' ובמרדכי הלכות אבל) א ויש מקילין האידנא בשאלת שלום האבל (א) ל' ואין טעם להם ב אם לא שיחלקו לומר שזה מה שאנו נוהגים לא מקרי שאלת שלום (ב) שבימיהם (סברת הרב) ועיין בא"ח סימן פ"ג:

ב י המוצא את חבירו אבל בתוך ל' יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו לאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין כדרכו אלא מן הצד שאינו מזכיר לו שם המת אלא אומר לו תתנחם ח מתה אשתו ונשא אחרת אינו נכנס לביתו לדבר עמו תנחומין מצאו בשוק אומר לו תתנחם בשפה רפה ובכובד ראש אבל אם י לא

ש"ך

כ' הפרישה פירוש אפילו באבילות דידה דאיכא למיחש יותר הואיל והוא אינו אבל דהכל ממנו ולא ממנה עכ"ל ולא דק דאדרבה באבילות דידיה איכא למיחש יותר דאם יצרו מתגבר עליו נשמעת לו דכיון דאיכא אבלה כדאיתא בפ"ק דכתובות דף ד' ע"ם *): ב הוא בבגדו כו'. אבל בלא בגדים אסור אפי' סינר מפסיק אפילו בשבת ורגל. טור ורמב"ן: ג אבל אם מת כו'. דכיון שהקילו לו רבנן והתירו לו לנהוג ז' ימי המשתה תחלה חיישינן דאתי לזלזולי ביה אבל אם כנס כבר לחופה כו' ליכא למיחש דאתי לזלזולי שהרי לא הקילו לו כלום שקדמו לכן ימי החופה. וכן מי שאירעו אבל ברגל מותר לו להתייחד כמ"ש הרב לקמן סימן שצ"ט ס"ב שהרי לא הקילו לו שום דבר אלא הרגל מעצמו הוא שנקבע וגם לית ביה אפושי שמחה כל כך כמו חתן כ"כ הפוסקים:

שפד א אסור לקרות בתורה. דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב: ב ואם רבים צריכים כו'. כתוב בבדק הבית בשם א"ח מלמדי תינוקות י"ל שדינן כרבים צריכים לו ועוד דמלאכת האבל הוא כשהתינוקות בטלים ע"כ וכן כתב מהרש"ל בתשובה סימן ס"ו ע"ש: ג אסור לו כו'. כתב הב"ח ותימה דבסימן ת' בדין שבת כ' הרב דאין שם כהן אחר אלא הוא מותר לקרותו וכאן לא כ' כלום עכ"ל ולק"מ דהכא טעמא דאיסורא דאבל אסור בדברי תורה אתא לאשמועינן ומדין אבילות בשבת לא מיירי אבל התם דמיירי בכל הסימן מדין איסור אבילות בשבת קאמר דמותר לעלות משום דאל"כ ה"ל אבילות דפרהסי' ואין אבילות דפרהסי' נוהג בשבת והכי משמע התם להדיא ע"ש: ד ומצוה להתפלל כו'. ע"ל סי' שע"ו ס"ג: ה אין לו לבטלם. דאין אבילות לקטן כדלקמן ס"ס שצ"ו:

שפה א ויש מקילין האידנא בשאילת שלום האבל. על אביו ואמו אחר ל': ב אם לא שיחלקו כו'. ובאמת אין זה טעם

*) (ועי' בשמ"ק כי רבים וגדולים הם בשיטת הפרישה).

ט"ז

שפד (א) ואם רבים צריכים לו להתלמד. בתא"ו כתיב כ"מ כתב וראיתי לרבותי שהיו מגידים ההלכה אחר ג' ימים מזה כ"ל במלמד שיכול ג"כ ללמוד ההלכה עם תלמידיו אחר ג' ימים דזה הוה בכלל רבים צריכים לו דתינוקות של בית רבן הבל פיהם חביב מלימוד הגדולים כדאמרינן במסכת שבת אינו דומה הבל שיש בו חטא לאין בו חטא. ונראה פשוט שאבל מותר להשתמש בתשמישי התורה כשקורין כגון גלילה וכיוצא בה דקריאה לחוד אסור לו משום דכתיב משמחי לב וכן ראיתי בהג"הש"ז לבונו הרב ר"ח היה אבל בזמן שני וחמישי והתפללו סליחות אצלו וקראו בתורה והוא היה גולל ס"ת כו' ומביאה בדרישה:

באר הגולה

שם: ח כן הוא בטור: ו וכיתנין לעיל בסי' שמ"ב: ז ומפרש שם בגמרא כיון דאקילו בה רבנן דקתני נוהג ז' ימי המשתה תחלה קילא להו ואתי לזלזולי ביה: ח הכי משמע שם כיון דליכא הכא שום קולא כי נוהג ז' ימי המשתה תחלה: ט מימרא דרב יוסף כתובות דף ד' ע"א:

א ברייתא מ"ק דף כ"א ע"א ומייתי לה שם דף ט"ו ע"א מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום: ב הרמב"ן בשם מ"ס ולא דמי לתפילין דד"ת שאני דכתיב בהו משמחי לב: ג שם בברייתא דף כ"א ע"א: ד טור בשם הרי"ן גיאת: (°) כצ"ל מקום הגה זו וכן מסורש בברייתא שם במעשה דרבי יוסי וכו' וכן משמע בהדיא באשו"רי: ה ב"י שם בשם הרי"ן גיאת הואיל וסגי לישראל שיקרא במקומו וכ"ש במקום ת"ח דרב קרא בכהני: ו שם בשם תשובת אביו הרא"ש עיין בא"ח סימן קל"א שאין נפילת אפים בבית האבל ולקמן סימן שצ"ג כתב הב"י בשם הכל בו דא"א תחנה ולמנצח ושיר מזמור ושנם בתפלת ערבית של שבת אבל האבל אין אומרים ברכה אחת מעין ז' ולא במה מדליקין: ז בסמ"ה בשם י"א וכ"כ הסמ"ג בשם ר"ת שחזר בעת זקנותו ממה שהיה אוסר בימי אבלו באיוב וקינות וכו' וכ"כ הטור בשם אביו הרא"ש: ח שם בברייתא דאבל דרבתי: ט ב"י שם בשם אביו הרא"ש: י הגהות מיימוני בפ"ה (ומרדכי) מטעם כי אין אבילות לקטן:

א מ"ק דף ט"ו ע"א ומייתי לה מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום ופי' רש"י כלומר בדבר זה תנהוג אבילות ולא תשאל לשלום וכמ"ש התוס' שם שיהיה צריך להראות בקצת דברים שהיה אבל ולא היה נוהג דיני אבל אלא למשל: ב ברייתא ומסקנא דגמרא שם דף כ"א ע"ב: ג ברייתא ומסקנא בגמ' שם: ד ברייתא ומסקנא דגמרא שם: ה שם בברייתא: ו טור בשם הרמב"ן

בית הילל

ממה דאיתא לעיל בסי' קפ"ד ס"ב בשעת ווסתה צריך לפרוש ממנה עונה אחת ולא תשאר קירובות עכ"ל. וכתב בב"י דשאר קירובות אפילו חיבוק ונישוק שרי ולא כת"ס א"כ משמע דחיבוק ונישוק שרי אפי' לכתחלה ואף דנדה הוא רק מדרבנן אבל באבילות הוא מדאורייתא יום א' לדעת הרמב"ם זה אינו דאף בנדה חשש שלא יבא לידי איסור דאורייתא פלדברי הרמב"ם נגיעה הוא מדאורייתא כמו דאיתא בב"י סימן קצ"ו אבל באבילות הוא מדרבנן רק יום הראשון מדאורייתא ואפשר לפרש אדרבה הואיל ואבילות הוא מדרבנן רק יום א' מדאורייתא החמירו שפי שלא יבא לידי איסור כדאיתא בגמ' דכתובות בפ"ק משום דקילא ליה ואתא לזלזולי ביה החמירו טפי ע"ש ובב"ח כתב גבי נדה וכל המחמיר תע"ב עכ"ע:

(סימן שפ"ד שו"ע סעיף ג') אם אין שם מי שיתפלל להוציא את הרבי' ידי חובתן יכול האבל להתפלל להוציאן. והנה משמע מכאן דתוך שבעה

ברכי יוסף

(סימן שפ"ד שו"ע סעיף ד') ובהלכות אבלות וכו'. ראיתי לאחד מהגדולים בימי אבלו שהיה לומד בהלכות אבילות בעיון נמרץ בינו לבין עצמו ומה שמחדש בענין שקלא וטריא או דין כותב ומעלה על

גליון מהרש"א

(סי' שפ"ג ש"ע ס"ב) אבל אם כנס. עי' סי' שמ"ב ס"ז סק"א: (סימן שפ"ד סעיף א') אסור לקרות בתורה. כ' הב"י בירושלמי יש אם היה להוט אחר התורה מותר ולא כתבוהו הפוסקים עכ"ל. ויום שביעי של אבילות שחל בשבת יכול לעלות במנחה ומדינא גם בשחרית היה רשאי לעלות. ט"ז סי' ת"ב ס"ק ה': (שם בהגה"ה) ליחיד השואל אותו. עי' מג"א סי' תקנ"ד ס"ק ח': (שם בהגה"ה) אסור לומר הלכה. ותלמד תינוקות כ' בבד"ה הוה כרבים צריכי' לו וכ"כ בת' רש"ל אף שיש רב אחר הם לא יעיינו כ"כ לפני רב שאינו קבוע להם: (סעיף ג') מי שיתפלל. ועל אביו ואמו אפילו כשיש אחר יתפלל תוך שבעה. בית הילל מובא בבא"ח דהסומך ע"ז אינו מפסיד ובר"ח חנוכה ופורים יתפלל (אבל אחר שבעה) עד הלל. בנה"ב סי' שצ"א: (סימן שפ"ה סעיף א' בהג"ה) מה שאנו נוהגין. ע' בא"ח סי' פ"ט ס"ב מה דאסור ליתן שלום קודם שיתפלל היינו שלום שהוא שמו של הקב"ה

חידושי רע"ק

מוה' זלמן מווילנא זצ"ל שכן מפורש בתרגום קהלת עת לחבוק ועת לרחוק מחבק עידן בחיר לנפפא איתתא ועידן בחיר לרחקא מגפפא בשבעת יומי אבלא עכ"ל:

(סימן שפ"ד סעיף ג' בהגה"ה) במקום שמת שם. בתו' הגרשוני כ' דאיתא בכל בו דאין מתפלל בביתו אם המת קטן פחות מבן שנה: (שם) והאבל מצטרף למנין. ואפי' ביום הראשון ודלא כמהרמ"ל שכ' בהל' ר"ת: (סימן שפ"ה סעיף א' בהגה"ה) לא מיקרי שאלת שלום. עי' מג"א (סי' תקנ"ד ס"ק כ"א) מ"ש לתמוה בזה:

ביאור הגר"א

[ג] ומותרת לישן כו'. דהא אף בנדה איבעיא להו שם (י"ג א') בתחלה: [ד] אבל כו'. הרא"ש שם ועבה"ג:

שפד [א] (ליקוט) אבל כל שבעה כו'. עבה"ג. ודלא כי"ח ועתוס' כ"א א' ד"ה אלו כו' (ע"כ): [ב] אם האבל כו'. כנ"ל בס"א דוקא שרבים צריכין לו משא"כ כה"ג שאינו אלא מפני דרכי שלום. שם: [ג] אם אין כו'. נלמד מס"א: [ד] ומצוה כו'. כמש"ל סי' שע"ו ס"ג: [ה] אבל מותר כו'. עתוס' כ"א א' ד"ה ואסור כו': [ו] (ליקוט) וה"מ כו'. א"ר פ"י חכם כו' ועיי' רא"ש סי' פ"ד (ע"כ): [ז] וה"מ כו'. בג"ל ס"א: [ח] אבל כו'. עבה"ג וכמש"ל ס"ס שצ"ו: שפה [א] ומאחר כו'. ע"ל סי' שצ"ג ס"ב שניה כו': [ב] ואם עושה כו'. גמ' שם:

פתחי תשובה

שפד (א) אסור לקרות בתורה. עי' בתשו' חכם צבי סי' ק' שכתב דטעמא הוא משום שיכול ללמוד דברים הרעים שבירמיה והלכות אבילות ולכן ברגל שאסור ללמוד דברים כאלה מותר ללמוד כל דבר דאינו נכון לישב בטל עי"ש. וצ"ע דהא לקמן סי' שצ"ט איתא דנוהג ברגל בדברים שבצנעא וממילא דאסור בת"ת כמ"ש בסי' א' דת"ת הוי דבר שבצנעא. מיהו למ"ש בסי' שצ"ט שם בשם תשובת דת. אם אתי שפיר. ועי' בא"ח בהלכות חיים סימן תקנ"ד סק"א שכתב בשם מה"ב דבט"ב יכול לעלות לתורה ולהפטיר כיון דהוי דברים הרעים כ"ע אסירי כתורה כמותו ע"ש: (ב) להתפלל. עי' בתשו' זכרון יצחק סי' ו' שכתב דאבל בתפלתו כל שבעה לא יאמר סטום הקטורת וסדר הקרבנות המבוארים בא"ח סי' א' וזה נלמד מדין ט"ב כמבואר בסי' תקנ"ט סעיף ד' ע"ש (עיין במג"א סי' נ' ס"ק א') ועי' בס' שמות ילוקלים סי' י"ד שכתב כן בשם תב"ש דאבל כל שבעה לא יאמר פ' הקרבנות מטעם דאבל אינו מקבל קרבנותיו והוא ז"ל פקפק בזה ודעתו נוטה דרשאי ואפילו בתוך אחר שקבורה דהוא דאורייתא י"ל דשרי כל שאינו אומר יהי"ר ע"ש. וצ"ע דאמאי לא כתבו טעם של בעל זכרון יצחק הנ"ל:

באר היטב

שפג (א) בבגדו. אבל בלא בגדים אסור אפי' סינר מפסיק אפי' בשבת ורגל. טור ורמב"ן:

שפד (א) להתלמד. כתב הט"ז כ"ל דמלמד יכול ללמוד ההלכה עם תלמידיו אחר ג' ימים דזה הוה בכלל רבים צריכים לו דתינוקות של בית רבן הבל פיהם חביב מלימוד הגדולים גם נראה פשוט שאבל מותר להשתמש בתשמישי התורה כשקורין כגון גלילה וכיוצא בזה דקריאה לחוד אסור לו משום דכתיב משמחי לב וכן ראיתי בהג"ה ת"ל הרב ר"ח היה אבל בזמן שני וחמישי והתפללו סליחות אצלו וקראו בתורה והוא היה הגולל ס"ת כו' עכ"ל: (ב) כהן. כ' הב"ח ותימא דבסי' ת' בדין שבת כתב הרב דבאין שם כהן אחר אלא הוא מותר לקרותו וכאן לא כתב כלום וכ' הש"ך דלק"מ דהכא טעמא דאיסורא דאבל אסור בד"ת אתא לאשמועינן ומדין אבלות בשבת לא מיירי אבל התם דמיירי בכל הסי' מדין איסור אבלות בשבת קאמר דמותר לעלות משום דאל"כ ה"ל אבלות דפרהסיא ואין אבלות דפרהסיא נוהג בשבת והכי משמע התם להדיא עיין שם עכ"ל:

שפה (א) ל'. על אביו ואמו. ש"ך: (ב) שבימיהם. ובאמת אין זה טעם כיון דמ"כ תוך ל' נמי ולא מצינו לשום פוסק שחילק בכך עכ"ל הש"ך (ומיהו

שפה (א) ואסור לשלוח מנות. כתב מו"ח ז"ל בשם הג"ה בשם רבינו יהודה אבל תוך ל' אינו יכול להזמין לאחרים או להזמן עם אחרים ע"כ ונראה דה"ה כל י"ב חדש על אביו ואמו :

שפו (א) וי"א שאין נוהגין במדינות אלו כו'. כתב הרוקח אבל חייב בעטיפה כמו עתה שמוסכין הכובע לפני העינים כל ז' ימים ובשבת בצינעא ולא בפרהסיא עכ"ל. וכתב מו"ח ז"ל לפי זה מיד כשמתחיל השליח צבור ברכו אז יגביה האבל את הכובע דלא להוי מילתא דפרהסיא עכ"ל :

שפז (א) ובשעת שינה כו'. כתב רש"ל אבל אין לו לישן כל ז' אלא ע"ג הקרקע כ"כ הר"מ והאבל א"צ לישב ע"ג קרקע אלא כשהמנחמים אצלו ואז גם המנחמים צריכין לישב ע"ג קרקע אא"כ אמר להו האבל שבו ע"ג הפסלים דמצי מחיל ליקריה (ואפשר משום שכי אין המנחמי' יושבין בזמן הזה ע"ג קרקע דמחיל האבל מסתמא) ולישב האבל ע"ג כרים וכסתות בעוד שהמנחמים אצלו לא יתכן אמנם חולה וזקנים להם צער בישיבת קרקע מותר להסים כר קטן תחתיו עכ"ל. מה שכ' שאין צריך האבל לישב ע"ג קרקע אלא כשהמנחמים אצלו אינו פירוש אבל בלאו הכי יכול לעמוד או לילך בחדרו אבל על כל פנים אסור לישב ע"ג ספסל :

שפח (א) אסור להניח תפילין. גם ביום שמועה קרובה אסור להניח תפילין כ"כ הרמב"ן וב"י מביאו לקמן סימן ת"ב :

נכון דה"ה תוך ל' נמי ולא מצינו לשום פוסק שחילק בכך : ג עד שיעברו ג' רגלים. כדלקמן סימן ש"ב ס"ב : ד מקום כו'. ואיתא בירושלמי הובא בפוסקים ר' הושעיה רבה אזל לחד אתר וחמא המון אבלים בשבתא ושאל בהון ואמר להון איני יודע מנהג מקומכם אבל שלום עליכם כמנהג מקומי ועיין בא"ח סימן רפ"ז :

שפו א וי"א שאין נוהגין כו'. מפני שמביא לידי שחוק גדול מן העובדי כוכבים ועבדים ושפחות שבינינו מיהו יש לנהוג בעטיפה קלה דהיינו למשוך הכובע למטה לפני העינים וכן משמע בבית חדש ועיין לקמן סימן ת' :

שפז א עכשיו לא נהגו כו'. מ"מ אסור לו לישב על גבי ספסל או כרים וכסתות כי אם על גבי קרקע אם לא חולה וזקן שיש להם צער בישיבה על גבי קרקע מותרים להסים כר קטן מתחתיו. מיהו יכול לילך ולעמוד וא"צ לישב כלל רק כשהמנחמים אצלו צריך לישב ע"ג קרקע וה"ה דכשרוצה לישן דצריך לישן על גבי קרקע מיהו המנחמים יושבים ע"ג ספסל דמסתמא מחיל להו. כל זה מבואר בדרישה :

שפח א ואחר שהנץ כו'. ויש פוסקים דאינו אסור אלא ביום ראשון וביום ב' מותר מיד אפי' קודם הנץ החמה וכ"פ הב"ח. ואם שמע שמועה קרובה דינה כיום קבורה דאסור להניח תפילין. כן משמע מדברי הרמב"ן והמחבר לקמן סי' ת"ב ס"ב וכ"פ בתשו' משאת בנימין סימן פ"ב ופשוט הוא :

נשא אחרת מדבר עמו תנחומין ג עד שיעברו ג' רגלים ו ועל אביו ועל אמו מדבר עמו תנחומין כל י"ב חדש לאחר י"ב חדש מדבר עמו מן הצד :

ג ד [ג] ח מקום שנהגו להיות שואלים בשלום אבלים בשבת שואלים ט וכתב הרמב"ם שהאבל נותן שלום לכל אדם בשבת י שהוא מכלל דברים שבפרהסיא :

הגה (א) ואסור לשלוח (ג) מנות לאבל על אביו ואמו כל י"ב חדש ואפילו בשבת במקום שנהגו שלא לשאול בשלומו בשבת (תשובת מהרי"ל סי' ל"ח) אבל במקום שנהגו לשאול בשלומו בשבת גם זה שרי :

שפו עטיפת הראש באבל. ובו סעיף אחד :

א א אבל חייב בעטיפת הראש [א] ב דהיינו שיכסה ראשו [ב] בטלית או בסודר ויחזור קצתו על פיו ועל ראש החוטם [ג] ג והני מילי שצריך עטיפה בכל היום אבל כשבאין מנחמים אצלו מגלה ראשו לכבודם :

הגה (א) א [ד] וי"א שאין נוהגין במדינות אלו בעטיפה (הגהות מיי' (°) פ"ה) וכן (א) המנהג פשוט ואין להחמיר לשנות במה שלא נהגו אבותינו :

שפז דין כפיית המטה. ובו ב' סעיפים :

א א אבל חייב [א] בכפיית המטה (א) ב ובשעת שינה ואכילה יושב על מטה כפויה [ב] אבל כל היום אינו יושב אפילו על מטה כפויה אלא על גבי (א) קרקע וכן המנחמים אינן רשאים לישב אלא ע"ג קרקע :

ב א [ג] (א) (ב) ג עכשיו לא נהגו בכפיית המטה מפני שיאמרו העובדי כוכבים שהוא מכשפות ועוד שאין המטות שלנו עשויות כמטות שלהן כדי שיהא ניכר בהם כפיה :

שפח אבל ביום ראשון אסור להניח תפילין. ובו ב' סעיפים :

א (א) [א] א אבל (א *) אסור להניח תפילין (ב) ב ביום (א) ראשון א ג ואחר שהנץ (ג) החמה ביום ב' מותר להניחם :

ב [ב] ד מבעי ליה לאבל ליתובי דעתיה לכווני לביה לתפילין שלא יסיח דעתו מהם [ג] אבל בשעת הספד ובכי לא מנח להו :

נמת"ס : ו ברייתא שם דף כ"א ע"ב : ח ירושלמי פ"ג דברכות וכתבו הרא"ש שם במ"ק : ט וכ"כ הטור בשמו : י לשון הטור וכתב הכ"מ ולא הוזכר בגמרא משום דמילתא דפרהסיא היא :

א מ"ק דף ט"ו ע"א מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל ולא תעטה על שפם מכלל דלכ"ע אסירי : ב טור בשם פירוש רב האי אמימרא דשמואל כל עטיפה וכו' ואמימרא דרב נחמן ע"ג דיקנא שם דף כ"ד ע"א : ג שם בשם הרמב"ן בשת"ס : (°) ומפרש שם משום שחוק העובדי כוכבים :

א מ"ק דף ט"ו ע"א מדקתני כך קפרא וכו' : ב הרמב"ן בשת"ס מאימרא דרב יהודה אמר רב וכו' שם דף כ"ח ע"ב : ג טור בשם אביו הרא"ש :

א מ"ק דף ט"ו ע"א מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דלכ"ע אסור : ב כרבי יהושע בברייתא שם דף כ"א ע"א : ג טור בשם אביו הרא"ש וכן הם דברי הרמב"ן בשת"ס : ד שם בשם הרמב"ן שם :

דגול מרבבה

(סימן שפ"ח שו"ע סעיף א') אסור להניח תפילין ביום ראשון. דלאותי כמהרי"ץ בחידושיו לאיזהו נשך שכתב דוקא אם הוא יום מיתה וקבורה אבל אם מת ביום ונקבר בלילה חייב בהנחת תפילין ובלאיטו וטעמו משום דאין אבלות ביום ראשון דאורייתא רק אם הוא יום מיתה וקבורה כהדדי ע"ש

בית הילל

לא יתפלל האבל לפני התיבה אם יש שם אחר שיכול להתפלל וכה דכתב לעיל בסי' שע"ו ס"ד בהג"ה גדולה וז"ל אע"פ שאין איסור בדבר אבל בימות החול מי שיודע להתפלל יתפלל ויותר מועיל מקדיש יתום שלא נתקן אלא לקטנים עכ"ל א"כ משמע שיותר טוב להתפלל כאבל אפילו תוך שבעה מדכתב שמועיל יותר מקדיש יתום. ונראה דהתם בסימן שע"ו איירי באבל על אביו ואמו וא"כ יותר טוב להתפלל עצמו כדכתב שהועיל יותר מקדיש א"כ משמע כשהוא אבל על אביו ואמו איירי אבל כאן איירי באבל סתם שאינו על אביו ואמו אלא שאר אבילות שאין אומרים עליהם קדיש וא"כ לא יתפלל האבל לפני התיבה אם יש שם אחר שיוכל להתפלל וקי"ל :

(סימן שפ"ו שו"ע סעיף א') אבל חייב בעטיפת הראש דהיינו שיכסה ראשו בטלית או בסודר ויחזיר קצתו על פיו ועל ראש החוטם וכו'. וכתב ב"י והוא מהגמרא בפרק אלו מגלחין דף כ"ד א"ר שמואל כל עטיפה שאינו כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה מחוי רב נחמן עד גובי דיקנא עכ"ל וכ"כ הטור וכתבו התוס' בד"ה ושמואל לטעמיה פירשו התוס' דרב סבר דעטיפות הראש שאינן כעטיפת הישמעאלים הוא עטיפה ומסתמא רב ושמואל הלכה כרב עכ"ל ולפ"ז הא דכתבו הטור והב"י הוא שלא אליבא דהלכתא דהא התוספות פסקו כרב ולא"ע לדברי התוס' הכ"ל. וביותר קשה להבין דברי הב"י בא"ח בהלכות ציצית בסי' ח' ז"ל וסדר עטיפתו פירשו הגאונים ז"ל כעטיפת ישמעאלים וכו' וכתב בשם העיטור כ' דלא בעינן כולי האי אלא כדרך שבני אדם מכסין בכסותן וכו' וכתב ב"י שלא ונראה שטעמו מדאיתא בפרק אלו מגלחין דרב פליג עליה דשמואל דמשמע דס"ל דעטיפת הראש אע"פ שאינה כעטיפת הישמעאלים הוי עטיפה דהאיסור הלכה כרב לגבי דשמואל וכו' עכ"ל לפ"ז נראה דהוא בעצמו דבעל העיטור וכאן פסק כשמואל וא"כ לדברי הב"י בשו"ע ג"כ.ואפשר לומר שחזר הב"י בשו"ע ממה שכתב שם בא"ח משום הטעם מהרי"ו אכותב שכתב שם בא"ח ע"פ אבל בזמנינו אין שום נפקותא בזה וקי"ל : (סימן שפ"ח שו"ע ס"א) אבל אסור להניח תפילין ביום הראשון ואחר שהנץ החמה ביום שני מותר. ואין להקשות נלמד מזה שגם באבל

ביאור הגר"א

[ג] (ליקוט) מקום כו'. עי' רא"ש דמ"ק ספ"ה וספ"ה (ע"ב) :

שפו [א] (ליקוט) דהיינו שמכסה כו' ויחזיר כו'. בירושלמי (פ"ג) לא תעטה על שפם מכאן שצריך לכסות פניו וליכסיניה מלרע דלא ליהוין אמרין שוטיה הוא חשש : [ב] בטלית או בסודר. תה"א בשם רב סתתיה גאון וכמש"ש כ"ד א' אביי אשכחיה לר"י כו' (ע"ב) : [ג] וה"מ כו'. מ"ש והביאו תה"א והטור : (ליקוט) וה"מ כו'. א"ר פ"י נסתם חנולל כו' בא לעמוד כו' באו כו' (ע"ב) : [ד] וי"א כו'. עתוס' כ"א א' ד"ה אלו כו' :

שפז [א] (ליקוט) בכפיית כו'. ערא"ש סי' קכ"ה אבל אם כפה כו' שאין החובה כו' כ"ש כו' וכמש"ש כ"א א' ודלמא מילתא כו' והתניא כו' ובא"ר פ"א והיה ישן ע"ג מטה ע"ג ספסל ע"ג אודיינא חייב בכפיית המטה האומר איני כופה הריני ישן ע"ג ספסל אין שומעין לו ובירושלמי (פ"ג) אמר איני כופה את המטה הריני ישן ע"ג ספסל אין שומעין לו מפני שאמר איני כופה את המטה אבל אם אמר הריני כופה את המטה שומעין לו מתני' לא אמרה כן וכשמברין אותו כל העם מסבין על הארץ והוא מיסב על הספסל בכהן גדול אבל הדיום לא ומשני ברבים הא ביחיד לא ולא עבדין כן ר"ל שאפי' ברבים יושבין על הספסל ואין נזהרין בזה וס"ם למדנו מזה שביחיד כל שכפה מותר לישן ע"ג ספסל וכ"ש ע"ג קרקע עכ"ל בתה"א ודברי מוש"ע צ"ע (ע"כ) : [ב] (ליקוט) אבל כל כו'. עתוס' כ"ז א' ד"ה מן כו' (ע"כ) : (ליקוט) אבל כל היום כו' וכן כו'. גמ' כ"ח ב' והביאו הרי"ף ורא"ש שם אר"י א"ר אין המנחמין כו' סקט"ה וגירסת הרמב"ן (בהה"ח) מנין לאבל שאין רשאי לישב ע"ג מטה אלא ע"ג הארץ שנאמר וישבו אתו לארץ ואר"י א"ר מנין למנחמין כו' וכ"כ בטור והכל ליתא בגמרא שלנו שתשמישותו המדפיסים (ע"כ) : [ג] עכשיו כו'. תוס' כ"א א' בנ"ל (ס"ם ספ"ו) :

שפח [א] אבל כו' ואחר כו'. וכן משמע בפ"ב דסוכה (כ"ה ב') ועמ"ש בא"ח ס' ל"ח : [ב] מיבעיא כו'. כמש"ש (כתובה שם) לענין סוכה : (ליקוט) מיבעי כו'. כמ"ש (שבת י"ב א' וש"מ) חייב אדם למשמש כו'. תה"א (ע"כ) : [ג] אבל בשעת כו'. כמש"ש שנאמר פאר ופרש"י שם :

חידושי רע"ק

(סי' שפ"ז ס"ק סק"א) ע"ג קרקע. ומותר להציע כרים וכסתות על הקרקע ולישן עליהם. תפל"ם : (סעיף ב') לא נהגו בכפיית המטה. ומ"מ ראוי להפך הכר והכסת. ב"י בשם ר"י : (סימן שפ"ח סעיף א') ביום ראשון. דהיינו ביום קבורה אף שמת אתמול. ב"כ האו"ר א"ח (סי' ל"ח סק"ג) וכתב עוד שם דאם מת לו מת ונקבר בי"ט דמניח תפילין ביום א' שלאחר

באר היטב

אפשר לומר כיון שרוב שאילת שלום שלנו אינו אלא שאומר צפרא טבא וזה מותר שאינו שאילת שלום ממש כדאיתא בב"י בא"ח סימן פ"ה והביאו בש"ע שם. ועוד מביא בב"י שם בשם ר"י פרישת שלום כמו כריעה אבל שלום בפה מותר כמו צפרא דמרי טב וכיוצא בו ע"ש וכתב שם בד"מ דבזוהר פקודי דף ק"ג ע"א משמע דאינו אסור רק כשמזכיר השם וזה שם לענין שלא יתן שלום לחבירו קודם שיתפלל וס"מ שכל זה שאנו נוהגין אינו בכלל שאילת שלום כל"ל) : (ג) מנות. כ' הב"ח בשם רבינו יהודה דאבל תוך ל' אינו יכול להזמין לאחרים או להזמן עם אחרים ע"כ. ונראה דה"ה כל י"ב חדש על אביו ואמו עכ"ל הט"ז (וכן למזוג שקורין שענקי"ן לאורח אבל. מהרי"ל) ואף בשבת במקום דנוהגין דאין שואלין בשלום בשבת. ד"מ. וכתב מ"א בא"ח סי' תרכ"ו ממשמעות דברי הרמ"א דבמקום שאין נוהגים אבילות בפורים דינו כשבת ומותר לשלוח במקום שנהגו לשאול בשלומו (וט"ז כתב שם אין נראה לסמוך על זה. עיין שם) :

שפו (א) המנהג. מפני שמביא לידי שחוק גדול מן העובדי כוכבים ועבדים ושפחות שבינינו. מיהו יש לנהוג העטיפה קלה כמו עתה שמושכין הכובע לפני העינים כל ז' ימים ובשבת בצינעא ולא בפרהסיא. וכתב הב"ח לט"ז מיד כשמתחיל החזן ברכו אז יגביה האבל את הכובע דלא להוי מילתא דפרהסיא. עכ"ל :

שפז (א) עכשיו. כ' הש"ך ומ"מ אסור לו לישב ע"ג ספסל או על כרים וכסתות כי אם ע"ג קרקע אם לא חולה וזקן שיש להם צער בישיבה על גב קרקע מותרים להסים כר קטן מתחתיו. מיהו יכול לילך ולעמוד וא"צ לישב כלל רק כשהמנחמים אצלו צריך לישב ע"ג קרקע וה"ה דכשרוצה לישן צריך לישן ע"ג קרקע (ועכשיו רבים נהגו שלא לישן כל ז' ע"ג קרקע אפשר מפני שטבעם חלוש והוי כחולים לענין זה) מיהו המנחמים יושבים ע"ג ספסל דמסתמא מחיל להו. עכ"ל :

שפח (א) ראשון. כתב הט"ז דגם ביום שמועה קרובה אסור להניח תפילין כן כתב הרמב"ן ומביאו ב"י לקמן סימן ת"ב עכ"ל : (ב) החמה. כתב הש"ך

פתחי תשובה

שפז (א) קרקע. וכתב בתשובת דברי יוסף סי' ס"א כאבל תוך שבעה בפוי"כ לאכול סעודה המפסקת בישיבה על כסא או ספסל המיקל בזה לא הפסיד ודלא כמג"א דמשמע מדבריו בסי' תר"ו שמחמיר בזה אפילו בשעת אכילת סעודה מפסקת דלא עד שתהנך קאמר ע"ש וכ"כ בתשובת שמש צדקה חלק א"ח סי' יו"ד ועי"ש בסימן י"ג : (ב) עכשיו לא נהגו. עבה"ט בשם ש"ך דאבל אסור לישן ע"ג מטה ועי' בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סי' קי"ט שחולק על זה. ועי' בשאילת יעב"ץ ח"א סי' קי"א :

שפח (א) אסור להניח. עבה"ט בא"ח סי' ל"ח סק"ד שכתב בשם מהרי"ק בחידושיו ס' ח"מ דדוקא יום המיתה שהוא יום הקבורה שאסור מתפילין יום ראשון אבל כשהמיתה יום אחר והקבורה יום אחר חייב בתפילין אפילו ביום ראשון ע"ש ועי' בדגמ"ר שהביאו ג"כ והשיג עליו והעלה דאפילו אם הוא יום קבורה לחוד אסור בתפילין ע"ש ועיין בשו"ת זכרון יצחק סי' ב' שכתב שגם אביו הגאון בעל משנת חכמים השיג על דעת מהרי"ץ הנ"ל ע"ש : (ב) ביום ראשון. עבה"ט וכתב בספר אליה רבה בא"ח סי' ל"ח סק"ד דיש

בית לחם יהודה

(סי' שפ"ח שו"ע סעיף א') אסור להניח תפילין. (עט"ז מ"ש בשם הרמב"ן) כמי שמת לו מת ברגל או באה לו שמועה קרובה ברגל שברגל אינו נוהג אבילות ומתחיל למנות אחר הרגל שאסור להניח תפילין ביום

ברכי יוסף

מסר. ולי ההדיוט נלע"ד שהיה עבד דודאי כיון שמספיק בשוטו ואהדם אין שמחה לבעל תורה גדולה ממנו ולא חסירו אלא ללמוד בשבי דיום ובשמועות וכן כתבו האחרונים בפירוש גבי ט"ב ופשוט בעיני והכבר גליתי דעתי בקלרס לפני מי שגדול כנוכר ושתק לי : (סימן שפ"ו שו"ע סעיף א') עטיפה בכל היום כו'. השולם נוהגין שאין האבל מתעטף בעטיפת הראש כל היום אלא בשעה שבאין לנחמו היפך מ"ש הפוסקים דעטיפה כל היום וכשבאין מנחמין מגלה ראשו. והרב הגדול מוהרי"ר חיים כפוסי בתשובה כ"י האריך לקיים המנהג. ומסיק דספיר עבדי ומנהג ישראל תורה היא : אם בלילה חייב בעטיפה. הרשב"ץ ח"ב סי' מ"ד : אפשר דכשהעובדים בין העובדי כוכבים סעודים כדי שלא ילעיגו. הרשב"ץ שם :

גליון מהרש"א

אבל רשאי לומר צפרא דמרא טב : (סי' שפ"ה ס"ג בהג"ה) ואסור לשלוח מנות. ובפורי' עי' מג"א סי' תרצ"ו ס"ס י"ב דמהריד והפ"ת שם אוסר : (סי' שפ"ז ש"ך סק"א) ו אם ע"ג קרקע. ובגל"ש אחר חצות אינו יושב לא על גבי קרקע ולא ע"ג ספסל תוס' ד"ו א' ד"ה מן : (שם) דכשרוצה לישן. עי' ת' פנים מאירות חלק ב' סי' קי"ג והעלה דאין להחמיר בכך : (סימן שפ"ח ש"ך ס"ק א') שמועה קרובה. ומי שמת לו מת

שפה א ואחר ז' שרי. היינו כאלין מגוהץ או לדידן דגיהוץ שלנו כיבוס שלהם כדלקמן בסוף הסימן: **ב** והעולם נהגו בו איסור. היינו שחוששים לסברת ריב"א והייתו דאסרו כיבוס כל ל' ומשמע בתוספות דמ"ק דף כ"ג ע"א דאינו אוסר אלא במכובס בנתר וחול אבל לא במים לבד וכתב הב"ח ולפ"ז במכובס במים לבד אין צריך להלבישו אחר תחלה ופשיטא דשרי לאחר ז' מיד: **ג** לובשם תחלה. ואפילו במגוהצין ג"כ באבן חלקה מותר בכס"ג וכ"כ הב"ח: **ד** רק שעה אחת. כלומר זמן מה וא"ל שעה זמניות וכן משמע בפוסקים וכן נוהגין ולא כמ"ש בעט"ז שעה או שתים ואולי גם הוא לא"ד קאמר: **ה** שהלך להרויח. לאפוקי לטיול ועיין בא"ח סימן תקל"א: **ו** ולא היה לו פנאי לגלח. והוא הדין כאן לכבס: **ז** אסור כו'. הטעם משום דאסור בעשיית מלאכה: **ח** ביד אחרים. ובבית אחרים. וכדלעיל סימן ש"פ סעיף י"ח ע"ש: **ט** יש מי כו'. עיין בא"ח סימן תקנ"א סעיף ג':

שפט אבל אסור בכביסת כסותו ודין גיהוץ.

ובו ח' סעיפים:

א [א] א אבל אסור לכבס כסותו [ב] ב כל שבעה ימים [ג] אפילו במים לבד ולאחר שבעה מותר [ד] ג וכשם שאסור לכבס כך אסור ללבוש המכובסים קודם לכן **א** (ואחר ז' שרי **ב** והעולם נהגו בו איסור (כדעת ריב"א וסייעתו) [ה] (א) ד ונוהגין שאדם אחר **ג** לובשם תחלה ואח"כ לובשם האבל והמנהג עיקר (טור בשם סמ"ק וכ"כ המרדכי ה"א וכל בו) וכן נוהגין במדינות אלו (ב) לאחר שבעה ואם לבשו אדם אחר **ד** רק (א) שעה אחת די בכך) (כל בו וסמ"ק) [ו] ה וא"צ לומר שאסור ללבוש חדשים וגם הסדינים והמצעות של מטה אסור לכבסן ולהציע המכובסין (א) [ז] וכן מטפחות הידים אע"פ שמותר לכבסן במועד ו וכן כל אותן ששנינו שמותרים לכבס במועד כגון היוצא מבית השביה ומבית האסורים והמנודה שהתירו לו חכמים והנשאל לחכם והותר והבא ממדינת הים **ה** שהלך (ב) להרויח **ו** ולא היה לו פנאי (ג) לגלח אסורים בימי אבלו ז שאם אירעו אחד מהם קודם האבלות ונכנס מיד לתוך האבלות אסור לכבס ח אלא אם כן אירעו אחד מהם ותכפוהו מיד שני אבלות זה אחר זה אז מותר ט לכבס אף בנתר וחול ואפי' תוך שבעה ובלבד שיעשנו בצינעא בתוך ביתו ואחר שתכפוהו אבליו זה אחר זה מכבס במים אבל לא בנתר ואהל:

ב [ח] י מותר לכבס בגדי קטנים שמת אביהם:

ג [ט] יא אסור ללבוש תוך שבעה כלים חדשים צבועים וישנים יוצאים מתחת המכבש (פי' כלי לעצור בו הבגדים): הגה י"א (ג) דאסור ללבוש בגדי שבת תוך ד' שבועות הראשונים אבל אח"כ מותר אפילו על אביו ואמו וכן לעשות בגדים חדשים (כל בו בשם מוהר"ס) אבל נהגו איסור כל י"ב חודש:

ד **ז** [י] יב אסור תוך שבעה (ד) לכבס ולהניח בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים [יא] ואם היתה כסותו בקבולת **ח** ביד אחרים מכבס אותו כדרכו כמו שאר מלאכתו בתלוש שביד אחרים בקבולת:

ה [יב] יג כל שלשים יום אסור ללבוש (או להציע תחתיו) (ב"י בשם רבינו ירוחם) בגד מגוהץ [יג] והוא שיהא לבן וחדש [יד] ואפילו הוא של פשתן [טו] יד ועל אביו ועל אמו אסור עד (ד) שיגיע הרגל אחר שלשים ויגערו בו חביריו:

ו טו גיהוץ י"א צק"ל בלשון ערב וי"א דהיינו כיבוס במים ואפר או בנתר ובורית:

ז [טז] טז אחר שבעה מותר לגהץ בין לעצמו בין לאחרים ולא אמרו שלשים יום לגיהוץ אלא ללבוש:

ח **ט** יז יש מי שאומר דהאידנא ליכא איסור גיהוץ שהרי אמרו גיהוץ שלנו כביבוס שלהם (°):

שפה (א) וכן מטפחות הידים והשלחן כו'. כתב רש"ל עיין בא"ח סימן תקנ"א שהתיר פשוט לכבוד שבת לפרוס המטפחת המכובסת ע"כ:

באר הגולה

א מימרא דרב חסדא מדיוקא דברייתא תכפוהו אבליו וכו' שם דף י"ז ע"ב: ב הרמב"ן בסת"ה וכ"נ מדברי הרמב"ם כפ"ה וקי"ל הלכה כדברי המקיל באבל: ג למב"ן בסת"ה שלא מפני איסור מלאכה נגעו בה אלא שאסור ללבוש: ד כדעת ריב"א הביאו הטור וכן כתבו התוספות בשמו והביא ראיה ממסכת שמחות והתוס' כתבו די"ל דכיבוס דקתני בהנך ברייתות הוא גיהוץ: ה שם בסת"ה: ו הרא"ש שם בפסקיו בשם הראב"ד בסת"ה בשם חכמי צרפת שם מהא דתניא כל אלו שאמרים מותרים לגלח במועד אסורין לגלח בימי אבלו שם דף י"ז ע"ב וה"ה לכיבוס: ז מהך ברייתא דלעיל דה"ה לכיבוס וכ"כ התוספות שם: ח כאוקימתא דרב חסדא וכו' שם: ט כדמשני רב חסדא הא דמקשי מברייתא דתכפוהו אבליו: י בהלכות שמחות: יא טור בשם הרמב"ן בסת"ה דס"ל כר"א בר שמעון בברייתא שם דף כ"ג ע"א דמקיל וקי"ל דהלכה כדברי המקיל באבל ולא הקיל אלא בגזירת ל' אבל בגזירת שבעה נחמיר דומיא דכיבוס: יב שם: יג שם בסת"ה והרא"ש שם בפסקיו בשם הראב"ד: יד ברייתא באבל רבתי וכ"כ הרמב"ן ובספר ת"ה והרא"ש שם בפסקיו: טו עיין במ"ש בא"ח סימן תקנ"א: טז לשון הטור מדברי הרמב"ן בסת"ה: יז שם וכ"כ הנ"י: (°) וכתב הכל בו בשם ר"מ במקום שאסור ללבוש חדשים אם מניח לאחר ללבשן ב' או ג' ימים הכל מותר ונלע"ד דוקא בצריך להם:

דגול מרבבה

ובאמת שכן מבואר בתשובת הרשב"א סימן קנ"ה שאין אבילות יום הראשון מן התורה אפילו לאכי דסברי שיום הראשון דאורייתא אלא אם כן הוא יום מיתה וקבורה בהדדי אבל לאדם בבביל זה שיהיה מותר בהנחת תפילין ביום קבורה שאינו יום מיתה אינו מוכרח הגם שהרשב"א כתב שם בשם הרי"ף שאין יום ראשון דוחה יו"ט שני אם אינו יום מיתה ויום קבורה וא"כ איכא למימר ק"ו שלא ידחה מצות תפילין אבל האמת יורה דרכו שאפילו הוא יום קבורה לאוד אסור בתפילין דהרי גם יום שמועה קרובה אינו מן התורה כמו יום קבורה כמבואר ברמב"ם פ"ב מאבלות מקדם הלכה ט' והכי מבואר בדברי הרמב"ן הביאו הב"י בסי' ת"ב והביאוהו האחרונים כאן שגם ביום שמועה קרובה אסור להניח תפילין ואם כן ק"ו ביום קבורה:

בית הילל

מצות יהא האבל אסור כבר אמרינן בגמ' בפ"ק דכתובות דף ו' ע"ב וז"ל אמר ר' אבא בר זבדא אבל חייב בכל מצות חוץ מתפילין שנאמר בהן פאר ופירש"י שנאמר בהם פאר פארך חבוש עליך והאבל מגולל באפר קרנו וראשו ואין זה פאר לתפילין עכ"ל וכתב בתוס' דרש"י פי' כן היינו ליתן טעם דלא נילף שאר מצות מתפילין משום בתפילין דוקא האבל פטור שנאמר בהם פאר אבל לא בשאר מצות ועיקר הטעם דאבל אסור בתפילין מדאמר רחמנא גבי יחזקאל פארך חבוש עליך ש"מ לעלמא אסור עכ"ל התוס' ואין להקשות מ"ש מהא דאמרינן בסי' שפ"ז ס"א דאבל אסור בתלמוד תורה וילפינן מדאמר הקב"ה ליחזקאל האנק דום וא"כ ילפינן שגם שאר אבלים דעלמא נ"כ אסורים מדאוסר הקב"ה ליחזקאל ונימא אדרבה נגבי יחזקאל הוא דאסור מדאמר לו הקב"ה האנק דום אבל לשאר אבלים דעלמא יהיו מותרים בתלמוד תורה כמו דאמרינן בתפילין מדפסיר ליחזקאל ש"מ אבלים דעלמא אסורים וה"ה נ"כ כאן נימא הכי עדאסור ליחזקאל ש"מ שאר אבלים דעלמא מותרים כת"ת כבר הקשה בתוס' בדף הנ"ל ומשני וי"ל דלאסור גמרינן דמדאסר רחמנא ליחזקאל לכולי עלמא נמי אסור אבל להיתר לא גמרינן דליה לחודיה למשרי אתיא עכ"ל: (סי' שפ"ט ש"ע ס"ב) מותר לכבס בגדי קטנים שמת אביהם. וכ' ב"י הנ"ל בהלכות שמחות מותרים הגדולים לספר הקטנים שמת אביהם או לכבס בגדיהם. והנה פירשו הא דכתב הגדולים מותרים לספר ולכבס בגדיהם דהיינו כמו שכתב הב"י לעיל בסי' ש"פ בשם מהרי"ו מלמד או סופר או פועל אסורים בביתו לעשות שום מלאכה וכתב מהרמ"א ובלבד שקבלו המלאכה קודם שנעשה אבל עכ"ל א"כ ה"ה שכא פירושו כן שהגדולים אחרים שאינם אבלים דוקא מותרים לספר ולכבס בגדיהם ולעשות להם מלאכה ואף שהגדולים אסורים לעשות להם אם לא שקבלו המלאכה קודם שנעשה אבל וגם אסור לעשות בביתו של אבל. אבל בקטנים זה אינו שמותר להם לספר ולכבס בגדיהם ולספר הוא אפילו בגופם ואין להקשות הא דאיתא בסי' ש"פ ס"ז קטן שמת לו מת מקרעין לו עכ"ל. ונראה דטעם שקריעה הוא משום עגמת נפש ולא מטעם שכתב הריב"ן גיאות דהטעם הוא משום חינוך דהא כבר כתבתי לעיל בסי' שפ"א ס"ו דאין שייך באבל שום חינוך כדמשמע לקמן בסימן שנ"ו ודלא כב"ח שכ' בסוף סי' שפ"ד ז"ל אבל שיש לו בנים אין לו

חידושי רע"ק

יו"ט דכבר נהגו בדברים שבצנעה ע"ש ובח"ל דעושין ב' ימים י"ט דיו"ט אחרון עולה ליום א' פשוט דמניח תפילין למחרתו ביום א' שלאחר יו"ט ועי' במג"א (סי' ל"ח סק"ה) דביום ב' אם באו פנים חדשות אינו מניח עד שילכו ואם הניח אינו חולץ ועי' בד"מ כאן כתב בשם המרדכי דביום ב' אפילו כאו פנים חדשות מניח ולענ"ד דברי המרדכי תמוהים דהרי ר"א אמר מג' ואילך אם באו פ"ח אינו חולץ עי' בסוגיא א"כ מנ"ל לומר לדינא דבב' מניח וצ"ע:

ביאור הגר"א

שפה [א] אבל כו'. פ"א דתענית ומ"ק י"ז ב' ס"ו א': [ב] כל כו' ואחר כו' והעולם כו'. עתוס' כ"ג א' ד"ה כל כו' וביבמות מ"ג א' ד"ה שמותר כו': [ג] אפילו במים כו'. עתוס' י"ז ב' ד"ה זאת. א"נ כו' וכ"ה בגמרא שם בסים ולא כו': [ד] וכשם כו'. עבא"ח סי' תקנ"א: (ליקוט) וכשם שאסור לכבס כו'. תוס' כ"ד ב' ד"ה ברכת ועי"ל ס"ז אחר ז' מותר כו' וזהו ראיה לדברי ר"י שם בתוס': [ה] ונוהגין שאדם כו'. תוס' סד"ה הנ"ל (ע"כ): [ו] ואצ"ל כו' תם כו'. עבא"ח שם: [ז] וכן מטפחת כו' וכן כל כו' אא"כ כו'. בתוספתא (ס"כ) דמ"ק כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותרים לגלח בימי אבלן כל אלו שאמרו מותר לכבס כו' וכשם דההיא לגלח דוקא בשתכפוהו כמ"ש י"ז ב' ה"ה בלכבס דכחדא כיתניא ועמ"ש בא"ח סי' תקל"א בליקוטים: (ליקוט) וכן מטפחות כו' וכן כל כו' אא"כ כו'. עתוס' כ"ג א' סד"ה כל (ע"כ): [ח] מותר כו'. כנ"ל ס"ס שפ"ד: [ט] אסור כו'. מדפליגי בגיהוץ שם כ"ג א' מכלל דבכיבוס לכ"ע אסור: [י] אסור כו'. עבא"ח סי' תקנ"א: [יא] ואם היתה כו'. ע"ל כו' ש"פ: [יב] כל ל' כו'. כרבא כ"ג א': (ליקוט) סעיף ח' וסעיף ז' כל כו' אחר ז' כו'. א"ר פ"ז ל' יום לגיהוץ כיצד כו' מותר להוליך כו' (ע"כ): (ליקוט) כל כו'. הנה הראב"ד פי' דגם חדשים דוקא כיוצאין מן המכבש דאשנים קאי וערא"ש שם ס"ק אבל הרמב"ן חלק עליו דא"כ הל"ל והוא שיוצאין כו' ומדקאמר ישנים יוצאין כו' משמע דקאי דוקא אישנים וזה שלא הזכירו בדברי רבי וראב"ש יוצאין מתחת המכבש דלדידהו דוקא בחדשין (ע"כ): [יג] (ליקוט) והוא כו' עתוס' כ"ג א' ד"ה רבא כו' ופ' כו' (ע"כ): [יד] ואפילו הוא כו' גיהוץ י"א כו' יש מי שאומר כו'. עיין כל זה בא"ח סי' תקנ"א מש"ש: (ליקוט) ואפילו הוא כו'. דמ"ש (תענית כ"ט ב') כלי פשתן אין בהם משום ניהוץ בישנים אמרו שאין חזיעה והסינוף יוצא מהם לגמרי משא"כ כאן בחדשים ובירושלמי (פ"ג דמ"ק) איזהו ניהוץ כלי צמר חדשים וכלי פשתן מנוהצים לבנים למרנו שאף כלי פשתן יש בהם משום ניהוץ וכן אמרינן בפרק ע"פ (ק"ט א') בכלי פשתן המגוהצין ומיהו אנן קי"ל בגמרא דידן דאף כלי צמר דוקא לבנים: [טו] ועל אביו כו'. שאע"ג דבירושלמי (סוף מ"ק) אמרינן יב"ח סמכינן אמ"ש בא"ר (ס"ט) עד שיגיע הרגל ויגערו כו' וכמ"ש בגמ' (כ"ב ב') בתספורת וחד דינא להו אלא דגל אין תבריו מכירים שיגערו בו משא"כ בתספורת. תה"א דלא כהרמב"ם שפסק כסתמא דגמ' דבניהוץ לא חלקו כלום ופסק דאפילו על אביו ואמו עד שלשים ע"ש (ע"כ): [טז] אחר ז' כו'. מ"ש והביאו הרא"ש סי' ק':

פתחי תשובה

להסתפק באם שמע אחר שהתפלל ערבית דקי"ל לעיל סוס"י שע"ה דאותו יום אינו עולה ומונה מיום המחרת אי מניח תפילין ביום שני שנקרא לו ראשון ומדברי הט"ז לקמן סי' ת"ב סי"א משמע דמניח תפילין עכ"ד ועי' בס' חומות ירושלים סי' רס"ד שכתב דגם לא משמע כן ודעתו שיניח בלא ברכה ויכסה אותם ע"ש:

שפה (א) ונוהגין שאדם אחר. עי' בתשו' אא"ז פנים מאירות ח"ב סי' קנ"ח שכתב במי שתכפוהו אבילות מותר ללבוש לשבת בגד מכובס באפר ומים אף תוך שבעה באופן שאדם אחר ילבוש תחלה שעה אחת ע"ש: (ב) לאחר ז'. עי' בשו"ת לחמי תודה סי' ל' שהעלה דהא דלא התירו אלא לאחר ז' היינו דוקא במחליף לתענוג אבל אם מחליף לצורך כגון שהחלוק מלוכלך או משום עירבוביא שרי אפילו בחול תוך שבעה ע"י לך כמו ברחיצה דלא אסור אלא של תענוג כמש"ל סי' שפ"א ע"ש ומה שלא בא הדבר הזה מפורש בפוסקים אין זה אלא לרוב פשיטותו שהוא דבר הלמד מדין רחיצה וסיכה ע"ש שהאריך בזה ועמש"ל סי' שפ"א סק"ב: (ג) דאסור ללבוש. עי' בתשו' אא"ז פנים מאירות ח"ב סי' קכ"ג שפסק באשה בתוך ל' לימי אבלה שהיתה יולדת והגיע זמנה לילך לבהכ"נ כמנהג ארצנו ובאותו יום כמו יו"ט שלה ולובשת בגדי יקר ועדי זהב דמותרת ללבוש בשבת זה בגדי שבת אך לא בגדי יו"ט שלא תזוח דעתה מלשכוח ימי אבילות. וגם אינה צריכה לשנות מקומה (ע"ל סימן שנ"ג ס"ד) ע"ש. ועי' בתשובת שבו"י ח"ב סי' קי"ב שנשאל אשה שיש לה פדיון בכן והיא תוך ימי אבלה אי מותר ללבוש בגדיה כיון שמנהג הנשים ללבוש בגדיהן החשובים בשעת הפדיון והשיב כיון דלפי דעת כמה פוסקים מברכים שהשמחה במעונו הוי לדידה כאותו שעה כרגל ותלביש על כל פנים בשעת הפדיון בגדי שבת ע"ש: (ד) שיגיע הרגל אחר ל' ויגערו בו חביריו. משמע דאלתלת בעינן אחר ל' והגיע הרגל והגערה אמנם בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן קכ"ד

באר היטב

ויש פוסקים דאינו אסור אלא ביום ראשון וביום ב' מותר מיד אפי' קודם הנץ החמה (כשיאיר היום) וכ"פ הב"ח עכ"ל (ועיין בה"ט):

שפה (א) שעה. כלומר זמן מה וא"ל שעה זמניות וכן משמע בפוסקים וכן נוהגין ולא כמ"ש בלבוש שעה או שתים ואולי גם הוא לאו דוקא קאמר עכ"ל הש"ך וכתב הב"ח דהמכובס במים לבד ולא בנתר וחול אין צריך להלבישו אחר תחלה ופשיטא דשרי לאחר ז' מיד: (ב) להרויח. לאפוקי לטיול. ועיין בא"ח סי' תקל"א: (ג) לגלח. וה"ה כאן לכבס. ש"ך: (ד) לכבס. הטעם משום דאסור בעשיית מלאכה. ש"ך. וכ' מהרש"ל עיין בא"ח סי' תקנ"א שהיתר פשוט לכבוד שבת לפרוס על השלחן המטפחת המכובסת:

ברכי יוסף

(סי' שפ"ז ש"ע ס"ב בעמוד הקודם) **עכשיו** לא נהגו בכפיית המטה וכו'. כתבו האחרונים דאסור לישן על גבי המטה אלא על גבי הקרקע וכו' עיין בדבריהם והרב פנים מאירות בשו"ת ח"ב סי' קמ"ט בסופו יצא ליישב מנהגן של ישראל והוכיח במישור דלדידן אין חילוק והמיקל לא הפסיד ובפרט בדורות הללו חלושי המזג אין כאן חומרא אף מגר הדין עכ"ד והרב כנה"ג בסי' זה מייתי פלוגתא בכלל הלכה כדברי המיקל באבל אי הוי אף בפוסקים ועמ"ש בעניותנו לקמן סימן תנ"ו בס"ד: (סימן שפ"ח שו"ע סעיף א') **אבל** אסור להניח תפילין וכו'. אם מת יום א' ונקבר ביום אחר אסור להניח ביום קבורה ודלא כמהרי"ט בחידושי פרק אוזהו נשך דף י"ג וכמ"ש בעניותנו א"ח סי' ל"ח אות ב' בס"ד וכס' בית סרוקה דף ל"ט מנמגם בה ולי נראה כמ"ש: מי שמת לו מת ברגל דמתחיל למנות אחר הרגל מותר להניח ביום א' של אבילות ודלא כהרב כנה"ג וכמ"ש שם אות ג' בס"ד: (שם) **ואחר** שהנץ החמה ביום שני וכו'. המנהג להניח שני זוגות תפילין דרש"י ור"ת כתבתי שם אות ד' דפליגי בה מהרי לוין אם יניח תפילין דר"ת בימי אבלו ע"ש ונראה דשב ואל תעשה עדיף:

בית לחם יהודה

ראשון עכ"ל. ולי נראה שחייב בתפילין דהא כ' התוס' בברכות דף י"א ד"ה שנאמר אי נמי צריך טעמא דרש"י לחייבו בתפילין לאחר יום ראשון דלא שייך מעולל בעפר קרנו אלא ביום ראשון דוקא וה"ה באבילות של אחר הרגל ומכ"ש אי אמרינן הטעם משום דנפיש מרירותיה נלע"ד:

גליון מהרש"א

ברגל או שמע שמועה קרובה ברגל. דעת הכנה"ג נוטה שלא יניח תפילין ביום א' שאחר הרגל. ולדעת האלי' רבה בא"ח סי' ל"ח סק"ג [דבנקבר לא ביום הטוחה מ"מ א"מ תפילין לא כמהרי"ץ] בנקבר ביו"ט מניח תפילין לסחר כיון דנהג דברי' שבצנעה ועמ"ש בגליון ש"ע א"ח סימן ל"ח כמה דינים מזה:

(סימן שפ"ט ש"ע ס"א) **אסור** ללבוש המכובסים. ואשה הלובשת לבנים עי' הלכות תשעה באב בא"ח סי' תקנ"א ס"ב ובמג"א שם: (שם בהג"ה) וכן נוהגין. בשבת של אבילות מי שאינו לובש כתונת מכובס הוא חסידות של שטות רש"ל בתשו' סי' ק"ו: (שם בש"ע) ותכפוהו מיד. אבל שחל יום ל' שלו י"ח תמוז רשאי

שצ (א) אחד המגלח. פי' שבשעת הגילוח נאמר למגלח שמת לו מת יכול לגמור מלאכתו משום כבוד הבריות:

בסימן זה נחסר סעיף אחד והיינו סעיף ה' וכל"ל אשה מותרת בנטילת שער אחר שבעה ימים. הג"ה ויש אוסרין אף לאשה וכן עיקר. קבלתי שנמצא כן בש"ע של רמ"א כתיבת ידו ז"ל: (ב) *)לפרוק ראשו במסרק כו'. כצ"ל: (ג) ולאו דוקא כו'. תמוה לי דאם יש איסור ליטול בעצמה ודאי גם ע"י ישראלית אסור דיש משום לפני עור וגו' *)אבל נראה לי שהוצרכו ליטול ע"י ישראלית כדי שיהיה ע"י שינוי כמ"ש בסמוך דאילו בידים או בשיניה אי אפשר לה להסירם היטב כפי הצורך לטבילה אבל תימה לי על בעל הש"ע שהרי פסק בסעיף ה' אשה מותרת בנטילת שער אחר ז' והיינו כרי"ף והמב"ם וכמו שכ' ב"י ולמה לא תהיה מותרת כאן ליטול צפרניה ע"י עצמה בלא שינוי והלא צפרנים אינם חמורים משער. ועוד קשיא אפי' לדעת רמ"א והלא בסי' של"ג סעיף ג' התירו ליטול צפרנים בשביל למול ולמה לא נתיר בשביל טבילת מצוה לטלי עצמה ולא ראינו נשים נוהגות כן ליטול צפרנים על ידי אחר תוך שלשים:

שצ א כל שמעכב כו'. תימה דכאן פסק כדעת הרי"ף גיאות שבטור ובב"י כתב דנקטינן כהראב"ד והמב"ם דאסור כלל ואין חילוק בין שערות המעכבים האבילה או לא ע"ש: **ב לפרוק כו'.** כאן חסר סעיף א' שהרי נרשם כסעיף ד' סעיף ו' ולא נרשם סעיף ה' ולא כטע"ז שחלק סעיף ה' לב' סעיפים ע"ש אלא נ"ל סעיף חדש כמו שהוא במקצת ספרי הש"ע וכך נ"ל אשה מותרת בנטילת שער אחר ז'. הג"ה ויש אוסרים אף לאשה וכן עיקר ע"כ. וכן הוא בהקדמת סמ"ק ע"ש ועיין בב"י ב' הדעות והב"ח פסק דבמקום שדרכה של אשה לגלח שערות אלו כגון רבוי שערות דלידעה ובת לידעה מותרת ליטלם אחר ז' ע"ש: **ג האשה כו'.** ובב"י משמע דאפי' לאיש נותר שאין כאן לא תענוג ולא שמחה וכ"ל דל"ד נקט אשה ובב"ח כתב שמגלה שט"ס הוא וצריך להגיה לסרוק ראשו כו' וכן הוא בטע"ז אךבהגה' סמ"ק בשם א"ז מתיר דוקא לאשה ולא לאיש ומביאו הב"ח: **ד ולאו דוקא עובדת כוכבים כו'.** ולפעד"נ דדוקא נקט עובדת כוכבים דאלת"ה א"כ אפילו לאיש לשתרי לגלח או ליטול צפרניו על ידי ישראל אחר אלא ודאי כיון דשלוחו הוא אסור וא"כ אמאי שרי באשה טפי בשלוחה מבהיא עצמה וגם דוחק לומר דסרכא דליסגא דח"ה נקט דהא המחבר ס"ל בא"ח סי' תקל"ב דמותר ליטול צפרניו בח"ה אלא דהגמי"י ס"ל דאסור ליטול צפרניו בח"ה וקאמר דעל ידי עובד כוכבים מותר דאמירה לעובד כוכבי' שבות ובמקום מצוה לא גזור ואם כן ה"ה באבל דהא קי"ל אמירה לעובדי כוכבים שבות אפילו בדבר שאינו של שבת וכדלעיל הלכות כלאי בהמה סי' רצ"ז ס"ד וא"כ הכא דוקא לעובד כוכבים שרי דאמירה לעובד כוכבים לא אסור אלא משום

שצ דיני גלוח וסריקה באבל. ובו ז' סעיפים:

א א אבל (א) אסור (ב) לגלח שערו [א] ב אחר שער ראשו ואחר שער זקנו ואחר כל שער שבו ואפי' של בית הסתרים כל ל' יום [ב] ג ושער של השפה ומהצדדים **א** ד כל שמעכב את האכילה ה תוך ז' אסור אחר שבעה מותר:

ב [ג] ו ישב לגלח ואמרו לו מת אביו הרי זה משלים ראשו (א) אחר המגלח ואחר המתגלח ומה שהספר גומר ז היינו ברליכא ספר אחר במתא:

ג ח כל אותם שאמרו מותר לגלח בחול המועד אם אירעו אחד מאלו קודם האבילות ונכנס מיד תוך האבל אסור לגלח אבל אם אירעו אחד מאלו ותכפוהו מיד שני אבילות זה אחר זה ט מגלח כדרכו בין בתער בין במספרים [ד] ואפילו תוך שבעה וארם אחר שתכפוהו אביליו זה אחר זה מיקל שערו בתער אבל לא במספרים [ה] (וכלבד שיעשנו בצינעא) (צ"י בשם הרמב"ן):

ד י על כל המתים מגלח לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו:

הגה [ו] (ג) ואין הרגל מהני אם פגע קודם שיגערו בו חביריו (טור) ועיין בא"ח סימן תקמ"ח ושיעור גערה יש בו פלוגתא ונוהגים (ד) בג' חדשים (כדעת מהרא"י בפסקיו ואגודה ומהרי"ל והר"ן) ובמקומות אלו נוהגין שאין מסתפרין על אב ואם כל י"ב חדש (מהרי"ל מנהג קצת מקומות) אם לא לצורך כגון שהכביד עליו שערו או שהולך בין העובדי כוכבים ומתנוול ביניהם בשערותיו דמותר לספר (כן השיב הא"ז):

ה [ז] יא אשה מותרת בנטילת שער אחר ז':

הגה [ח] יב (ויש (ה) אוסרים אף לאשה וכן עיקר):

ו (ב) ב [ט] יג לסרוק ג [ראשו] (א) במסרק מותר אפילו תוך שבעה:

ז יד כשם שאסור לגלח כל שלשים יום כך אסור ליטול טו צפרנים [י] טז בכלי אבל בידיו או בשיניו מותר [יא] יז אפי' תוך שבעה [יב] יח ואשה שאירע טבילתה אחר שבעה תוך שלשים אם תטול צפרניה בידיה או בשיניה אינה נוטלת יפה אלא תאמר לעובדת כוכבים ליטלם לה בתער או במספרים:

הגה (ג) ד ולאו דוקא עובדת כוכבים אלא הוא הדין (ג) ישראלית וסרכא דליסגא דחול המועד נקט (דעת עצמו):

באר הגולה

א מ"ק דף י"ד ע"א וע"ב ומייתי לה שם מדקאמר ליה רחמנא לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל דכ"ע מיחייבי: ב שם דף י"ח: ג כשמואל שם: ד כרבי אמי שם: ה כדעת הרי"ף גיאת וכ"כ הביאם הטור וכ"כ התוס' שם וצריך לי עיון שהב"י כתב שלענין הלכה נקטינן כדברי הרמב"ם שהם"ה והראב"ד דסברי שלא התירו כן אלא בח"ה אבל באבילות לא וכדתניא באבל רבתי: ו באבל רבתי ירושלמי בפ"ק דשבת והביאוהו הרי"ף והרא"ש שם בפ"ג דמ"ק וכתב המרדכי משום דגדול כבוד הבריות: ז שם במרדכי: ח ברייתות שם דף י"ז ע"ב וכדמשני רב חסדא וכו' שם: ט רמב"ן בסת"ה וילוף לה דמתני בההיא ברייתא נמי ומכבס כסותו והיא ע"כ תוך ז' היא דלאחר ז' אין אסור בכיבוס: י ברייתא שם דף כ"ב ע"ב: יא ברייתא באבל רבתי וכ"כ הרי"ף שם בפ"ג וכ"כ הרמב"ם: יב כ"כ הרב רבי מענדל אב"ד דקק"ק בהקדמתו לספר עמודי גולה שכל"ל: יג רבינו ירוחם בשם רש"י והמפרשים וכ"כ הגהות מיימוני בשם י"מ וקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל: יד ברייתא שם דף י"ז ע"ב: טו פירוש בין דיד בין דרגל כמימרא דרב ענן שם דף י"ח ע"א: טז מימרא דרב חייא בר אשי וכו' שם וכדעת הרי"ף והרמב"ם וכן הסכים הרמב"ן בסת"ה שבכלי אסור כל ל' יום: יז כדעת הרי"ף והרמב"ן בספר ת"ה והביאם הטור: יח הגהות מיימוני פרק ה' בשם הר"מ

נקודות הכסף

(סימן ש"צ בש"ך ס"ק ב') לסרוק ראשו כו'. וכהגהת סמ"ק בשם א"ז מתיר דוקא לאשה: (שם ס"ק ג') אבל נ"ל כו'. זה אינו דע"י ישראלים לא הוי שינוי דא"כ למה אמרו בש"ס ופוסקים ליטלם בידו או בשנו הנ"ל ע"י אחר אלא ודאי אין זה שינוי דכן הוא הרגילות שאחר נוטל צפרנין של חברו אלא הנכון כמ"ש בשפתי כהן ודוק. גם מ"ש אבל תימה לי על בעל הש"ע כו' לא קשה מידי דהכא כיון דאפשר ע"י שינוי לא

בית הילל

לגטלם מלמודם כי אין אבילות לקטן כ"כ הגהות מיימוני והמרדכי משמע דבשאר אבילות כגון דנעילת הסנדל ונטילת הראש וכיוצא מצוה לחנכם כגון שמחנכין אותם ביוה"כ וט"ב והכי משמע בדברי רי"ץ גיאות שהביא רבינו בסי' ש"ס בדין קריעה לקטן דמחנכין אותן אלא דאין לנטלם מדי"ת כיון דמדינה אין אבילות לקטן מיהו לא נהגו לנהוג אבילות כלל לקטן

ברכי יוסף

(סימן ש"צ ש"ע סעיף ד') עד שיגערו כו'. המדקדקים דוקא אם גערו מותר הא אם לא גערו אסור עד י"ב חודש הם דברי הבאי דאטו הגערה היא המתרת אותו. השיעור הוא שמתירין שאם שהם שיעור הראוי לגעור בו חביריו אף שלא גערו יכול להסתפר וא"ל י"ב חודש. רבינו ישעיה הראשון בתשובה כ"י סי' קנ"ז ועמ"ש מור"ם בסנ"ס והאחרונים: נערת מהני כיום שלשים עצמו. הגהת סמ"ק סימן נ"ו וכ"כ מרן בב"י בשם הגהות

גליון מהרש"א

רשאי לספר כיון שאינו אלא

ביאור הגר"א

שצ [א] אחר שער כו'. מ"ש והביאו הרא"ש כסי' ק' ותוס' ביבמות סג"א ד"ה במקום כו': [ב] ושער כו' ומהצדדים כו'. עברא"ש סי' ס"ז וכדברי הראב"ד שפסק כרבי אמי דשפה וצדדים כל שמעכבת ושלא כהרא"ש וכתב בת"ת שהראב"ד כתב דוקא בחה"מ אבל באבל אסור (וכ"ד הרמב"ם) מברייתא הנ"ל וא' שער זקנו כו' והרי"ף ניאות כתב דתוך ז' אסור ולאחר ז' מותר והרמב"ן הביא ראיה מירושלמי דאף תוך ז' מותר ועבב"י שהביא הירושלמי ופסק בש"ע כהרי"ץ ניאות ועשה הברעה אבל דברי הרמב"ן עיקר כמו שהוכיח מירושלמי וכ"ה דעת הטור: (ליקוט) ישער שעל כו'. דלא כהראב"ד שכתב רדוקא בחה"מ אבל באבלות אסור כמ"ש בא"ר לתספורת כיצד כו' וליתא דבירושלמי (ס"ג) אמרינן שפה ונטילת צפרנים אית הניי תני ברגל מותר ובאבל אסור ואית תניי תני ברגל אסור ובאבל מותר כו' חייא בר אשי בשם רב הלכה כדברי שהוא מיקל כאן וכאן ר"י בר אחא ר"ש בר רב משמיה דרב (כ"ה בתה"א) הלכה כדברי שהוא מיקל בהלכות אבל רב אמר שפה כנטילת צפרנים לכ"ד א"ר ירמיה ובלבד הנוטות ד"ל שנוטות על הפה ומעכב האכילה (ע"כ): [ג] (ליקוט) ישב כו'. א"ר פ"ת ה"ת ועיא"ש סקט"ו (ע"כ): [ד] ואפילו תוך כו'. ממש"ש ומכבס כו' ועבה"נ: [ה] וכלבד כו'. עבא"ח סי' תקל"א: [ו] ואין הרגל כו'. עתוס' כ"ב ב' ד"ה עד כו': [ז] אשה כו', מ"ש והביאו הרא"ש סי' ק' ותוס' ריבמות שם: (ליקוט) אשה כו'. בא"ר (כ"ה בתה"א) כל מה שיש באיש יש באשה חוץ מתספורת אבל תוס' מפרשים כל זה במעברת סרק ע"פ שלמטה וכן הסכים הרמב"ן ח"ש ויש אוסרין כו' (ע"כ): [ח] ויש אוסרין כו'. עבתוס' שם וכתה"א כתב בשם תוס' דהאי תספורת דשרי היינו ע"פ שלמטה כו' וכ"כ בתוס' דמ"ק י"ח א' ד"ה ובנוטתדי כו': [ט] (ליקוט) לסרוק כו'. עתוס' י"ם כ' ד"ת אתיא כו' (ע"כ): [י] בכלי כו' אבל כו' אפילו כו'. עברא"ש שם סי' ס"ז ומשמע דברי הרי"ף שכל ל' יום אסור בכלי. תה"א ועתוס' שם י"ח א' ד"ה יכגנוסתרי. ולא ידענא מנ"ל כו': [יא] (ליקוט) אפילו תוך ז'. מעובדא דשמואל שם. תה"א (ע"כ): [יב] ואשה כו'. עבא"ח סי' תקל"ב:

חידושי רע"ק

(סימן ש"צ ש"ע ס"ב) ישב לגלח. בירושלמי (פ"א דשבת) משמע דהוי חד שיעורא עם ההיא דקתני במתני' שם לא ישב לפני הספר סמוך למנחה דאמרינן שם שאיזמתי התחלת תספורת משיניח מעפורת ספרים על ברכיו: (ש"ע סעיף ד') עד שיגערו בו חביריו ומהני אפילו לגלח ביום הל' אליה זוטא (סי' תקמ"ח) ואם נערו בו תוך ל' פשיטא דלא מהני דלא גרע משאר אבל ואף אם פגע רגל תוך ל' לא אמרי' דרגל מבטל ל' ויהיה מהני הגערה עי' (סי' שפ"ם ס"ה) וע' בא"ר א"ח (סי' תקל"א סק"י וסי' תקמ"ח סק"י) ובא"ר (סי' קל"ב סק"ד) בנושא אשה תוך ל' אפילו על אביו ואמו מותר לגלח ובמשבצות זהב שם הניח הדין בצ"ע ועי' השו' שמש צדקה (א"ח סי' כ"ה) · (שם בהג"ה) ואין הרגל מהני. וכ"ה לקמן כש"ע (סי' שצ"ם ס"ד): (שם) כן השיב הא"ז. כר"מ הביא הא"ז וז"ל שאלת אם תוכל לספר אחר אביך תוך יב"ת כי מתוך שאתה עסוק במזונותיך ומצוי בין השרים והנני מודיעך שלא הוזכר יב"ח לענין גידול שער רק עד שיגערו בו חביריו ומה שנוהגין יב"ח אינו אלא חומרא בעלמא לכבוד אביו ואמו ולכן מותר אתה לספר כדרכך עכ"ל משמע דסדינא אחר שהמתין שיעור נערה מותר לגלח אח"כ בכל פעם כדרכו וא"צ להמתין בכל פעם שיעור נערה אלא דהמנהג להחמיר כל יב"ח וכיון דהולך בין חשרים א"צ לתפוס חומרא זו וקם אדינא דאחר הנערה מגלח כדרכו וזהו כוונת הרמ"א כאן בתחלה כתב ובמקומות אלו נוהגין כו' ועלה כ' אם לא וכו' והיינו דאז אין לחוש למנהג ההוא אבל קודם זמן הגערה לא מהני מה שהולך בין השרים ואחר שגילח לזמן הגערה א"צ להמתין עוד שיעור גערה אלא דמגלח אח"כ כדרכו כפי הרגלו: (סעיף ה' בהג"ה) וכן עיקר. אשה בתוך ימי אבלה שעושין פדיון לבנה יכולה ללבוש בשעת הפדיון בגדי שבת. שבות יעקב (ח"ב סק"ב): (ש"ע ס"ז) אסור ליטול צפרנים. בנטילת צפרנים משמע דל"צ גערה הלקט

באר היטב

שצ (א) במסרק. ובהגה' סמ"ק בשם א"ז מתיר דוקא לאשה ולא לאיש ומביאו הב"ח. ש"ך: (ב) ישראלית. והש"ך כ' דדוקא נקט עובדת כוכבים דאל"ה אפילו לאיש לישתרי לגלח וליטול צפרניו ע"י ישראל אחר אלא ודאי כיון דשלוחו הוא אסור אלא דוקא ע"י עובדת כוכבים שרי דאמירה לעובד כוכבים לא אסור אלא משום שבות ובמקום מצוה לא גזרו ובט"ז הקשה שהרי בס"ה פסק דאשה מותרת בנטילת שער אחר ז' ולמה לא תהיה מותרת כאן ליטול צפרניה ע"י עצמה בלא שינוי והלא אינם חמורים משער. גם קשה אפילו לדעת רמ"א

פתחי תשובה

הוא כ' כתב דלאו דוקא נקט הש"ע. ולא למימרא דהכי תלתא בעינן אלא ר"ל הרגל אינו מבטל כמו הגערה גם ל' לא מהני אלא בעינן דוקא הגערה ולאחר ל' אבל ודאי הגערה אחר ל' מהני ולא בעי רגל ומה דנקטי הט"ז בלשונם רגל בהוה נקטו כמ"ש הרה"ש פא"מ דסוס וזולכך סימן ל"נ משום דברגל דרך ללבוש כלים מגוהצים כו' ע"ש ועמש"ל סי' ש"ל סק"נ:

שצ (א) אסור לגלח. עי' בתשו' נו"ב תניינא חי"ד סי' רי"ג שכתב דאם אירע ברית מילה והאבל סנדק או מוהל אפ"ה אסור בתספורת ולא דמי למ"ש רמ"א לקמן סי' שצ"א ס"ב בהג"ה בשם מהרי"ל מכמה טעמים ע"ש: (ב) לגלח שערו. כתב בספר חמודי דניאל כ"י מותר להעמיד האנקע"ס כבלשים של אבל אם צריך לכך הלכה כגם שצריך לגלח הראש קודם עבור זה וכן בחול המועד ע"כ: (ג) ואין הרגל מהני. כ"כ גם המחבר בא"ח

שצא אבל אסור בכל מיני שמחה. ובו ג' סעיפים:

א א אבל [א] אסור (א) בשמחה [ב] לפיכך לא יקח תינוק בחיקו כל שבעה שמא יבא לידי שחוק:

ב ב על כל המתים נכנס (ב) לבית המשתה לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו (א) לאחר י"ב חדש ג ואף אם השנה מעוברת מותר לאחר י"ב חדש ד ומיהו א שמחת (א) מריעות שהיה חייב לפרוע אותה מיד מותר לעשותה מיד אחר שבעה אבל אם אינו חייב לפרעה ה אסור ליכנס לה עד ל' ו ועל אביו ועל אמו [ג] אע"פ שחייב לפרעה אסור [עד] לאחר ב י"ב חדש:

הגה [ד] ובחבורת מצוה כגון שמשיא יתום ויתומה לשם שמים ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה מותר (ג) לאחר ל' ג אבל תוך ל' אסור לכל סעודת מצוה (ג) שבעולם (טור בשם הראב"ד) אבל סעודת מצוה דלית בה שמחה מותר ליכנס בה כגון פדיון הבן או סעודת ברית מילה מותר לאכול שם אפי' תוך שבעה ובלבד שלא יצא מפתח ביתו (ת"ה סי' רכ"א) [ה] ויש אוסרין (ד) בסעודת ברית מילה (מרדכי) והמנהג שלא לאכול (ב) *) בשום (ה) סעודה בעולם כל י"ב חדש אם הוא חוץ לביתו ובתוך הבית מקילין שאוכל בביתו בסעודת ברית מילה וכ"ש בשאר סעודות שאין בהם שמחה אבל בסעודת נישואין יש להחמיר כן נ"ל. [ו] אבל שהוא בעל ברית (ו) או מוהל ילבש בגדי שבת עד לאחר המילה ומותר ליכנס (ג) למילה לאכול שם אם הוא לאחר (נ) ל' אע"פ שאין המילה בביתו (כ"י בשם תשובת מהרי"ל):

ג [ז] ז ליכנס לחופה שלא בשעת אכילה לשמוע הברכות יש מתירים ויש אוסרין אלא עומד חוץ לבית לשמוע הברכות:

הגה אבל לא יכנס לבית כלל בשעה שעומדים שם במזמוטי חתן וכלה וכן נוהגים באשכנז (טור) ובמדינות אלו [ח] וכל זה בבית שעושין החתונה שאוכלין ושותין ושמחין שם אבל בחופה שעושין בבית הכנסת שמברכין שם ברכת אירוסין ונישואין ואין שם שמחה כלל מותר מיד אחר שבעה (הגהות מיימוני) ויש אוסרין עד שלשים (שם בשם ראבי"ה) וכן נראה לי ויש מקומות שמחמירין להיות האבל עומד כל י"ב חדש חוץ לבית הכנסת לשמוע הברכות (הגהות במהרי"ל) ומ"מ נראה דאבל יכול לברך ברכת אירוסין ונישואין תחת החופה שבבית הכנסת (ד) וכן יוכל להכניס חתן כדרך שבארצנו ששני אנשים מכניסין החתן תחת החופה ד ויכול ללבוש (ד) קצת בגדי שבת בשעה שמכניסין ה (ה) (ז) ובלבד שיהא אחר ל' (ד"ע) וכן נוהגין. יש מתירין לאבל לאכול בסעודת נשואין או ברית מילה עם המשמשין ו ובלבד שלא יהא במקום שמחה כגון בבית אחר (כל בו וב"י בשם סמ"ק) ויש אוסרין (הגהות אשיר"י) וכן נוהגין רק שהאבל משמש שם אם ירצה ואוכל

שפתי כהן

שבות ובמקום מצוה לא גזרו אבל לישראל אסור ודו"ק:

שצא א שמחת מריעות כו'. שעושים ריעים זה עם זה שאוכלים ושותים זה עם זה היום וחוזרים ואוכלים עם זה למחר: ב י"ב חודש. ואף אם השנה מעוברת כגי בי"ב חדש. כן כתבו הפוסקים: ג אבל תוך שלשים אסור. *)משמע אפי' בשאר קרובים וכן משמע בטע"ז וכן הוא להדיא בהראב"ד שהביא בספר תורת האדם שממנו מקור דין זה ע"ש וכן בל' הראב"ד שברא"ש וכן לענין שאלת שלום לעיל סימן שפ"ה ולענין נשואין לקמן סימן שצ"ב אין חילוק בשלשים בין אביו ואמו לשאר קרובים והב"ח לא פירש כן ולפעד"נ כמ"ש: ד ויכול ללבוש קצת בגדי שבת כו'. בטע"ז השמיט תיבת קצת ואולי גם הרב ל"ד נקט דה"ה דיכול ללבוש כל בגדי שבת וכן נוהגין: ה ובלבד שיהא אחר ל' כו'. גם כאן פירש הב"ח דיש להתיר לאבל על שאר קרוביו תוך ל' כמו בכניסת יתום ויתומה דלעיל ולשון הרב לא משמע כן אלא נראה כמ"ש בס"ק ג': ו ובלבד שלא יהא במקום שמחה. כגון בבית אחר כצ"ל וכן הוא בטע"ז:

טורי זהב

שצא (א) לאחר י"ב חדש. כתוב בטור *) ואף אם השנה מעוברת משמע דלאחר י"ב חדש הפסיק לגמרי האבילות מדשרי לילך לבית המשתה ותמהתי על שיש אנשים נוהגים קלת אבילות גם בחודש הי"ג מאין להם דבר זה והוא באמת דבר בטל וכ"כ מו"ח ז"ל: (ב) בשום סעודה בעולם תוך י"ב חדש. וה"ה תוך ל' על שאר קרובים: (ג) למילה לאכול שם אם הוא לאחר ל'. *)תמוה לי שהרי בתשובת מהרי"ל סי' קע"ז משמע דאחר ז' מותר וב"י מביאו: שוב ראיתי בדרכי משה שהכריע כן מסברא דנפשיה לאסור עד לאחר ל' והנה דבר פשוט שעל אביו ואמו קאי זה דאלו בשאר קרובים פשיטא שמותר לאחר שלשים דאין לומר דקמ"ל איסורא תוך ל' *)דא"כ היה לו לומר ואסור כל ל' אלא דעל אביו ואמו קאי ובשאר קרובים אפי' תוך ל' שרי אחר ז' ימים והוא תמוה דבהדיא כתב הרא"ש פרק אלו מגלחין דתוך ל' שוה בשאר קרובים לאביו ואמו ומ"מ אין להקל בתוך ל' של אביו ואמו נגד הכרעת רמ"א: (ד) וכן יוכל להכניס חתן כו'. כתב מו"ח ז"ל ונראה דכ"ש שיש להתיר לאבל על שאר קרוביו תוך ל' להכניס החתן דעפי יש להתיר תוך ל' על שאר קרוביו מתוך י"ב חדש על אביו ואמו וכ"ל דלא התירו אלא להכניס החתן

באר הגולה

מאינגלטירא ולמ"ד שהש"ג דפסק המחבר לעיל סעיף ה' דאשה מותרת בנטילת שער י"ל דלא התירו אלא בנטילת שער שהיא נמאסת בה ביותר: א מימרא דרב ששת בשם אבל רבתי מ"ק דף כ"ו ע"ב: ב ברייתא שם דף כ"ב ע"ב: ג הרא"ש שם בשם ראבי"ה וש"פ משמו ודייק לה מדקתני י"ב חודש ולא קתני שנה: ד כדמתני אמימר שם ולאלתר לאו דוקא אלא אחר ז': ה ברייתא שם וכדמשני שם בגמרא: ו כ"כ הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ו והרמב"ן בסה"א: ז טור בשם הר"ר יהודה מברצלונא בשם י"א וכ"כ התוספות שם והגהות מיימוני בפ"ו וסמ"ג בשם י"א:

נקודות הכסף

התיר אלא בשינוי דכל מה דאפשר לתקן עדיף. גם מ"ש וע"ק אפילו לדעת רמ"א כו' לק"מ דסתם קאמר מותר לו לתקן צפרנים ולגלחם לצורך המילה והתם אין כוונתו משום נוי רק מתקן שתי צפרני אגודל שיש בהן צורך מילה כשהן משופעים ומחודדים ומתקנן בגלדיהן כדי שיהיו מחודדים לצורך הפריעה וק"ל:

(סימן שצ"א בש"ז ס"ק א') ואף אם השנה כו'. מדבריו מבואר שלא היה כתוב דין זה בש"ע שלפניו וכן נראה ממ"ש בש"ך ס"ק ב' וכן הוא בש"ע דפוס אמשטרדם ושאר דפוסים ובש"ע הישנים כתוב דין זה בש"ע בהדיא והמדפיסים חבורי ש"ך הדפיסו מתוך הש"ע הישנים והדפיסו כן בפנים וגם הדפיסו מ"ש בשפתי כהן ולא כוונו יפה: (בט"ז ס"ק ג')תמוה לי כו'. לא קשה מידי דהמעיין בתשו' מהרי"ל עצמו סי' קכ"ג (כי הב"י הביאו בקוצר) יראה לעינים דלא מתיר לו באביו ואמו שכתב ואבל על אביו ואמו בעל ברית אם מותר לכנוס לסעודה מתוך לצורך משמע שהוא תוך י"ב מסקנת הראב"ד דכשהשמחה תלויה בו כגון משיא יתום ויתומה דשרי לאכול אפילו בסעודת נשואין דחשיב שמחה שלו וסעודת מצוה ונראה דהאי בעל ברית נמי ל"ש כיון דיו"ט שלו הוא כו' וכן מסיים וכן כתב בתשב"ץ להדיא דמותר הבעל ברית והמוהל לאכול שם ויליף לה מההיא דהראב"ד כו' אלמא דלא שרי אלא לאחר שלשים כההיא דהראב"ד. ומ"ש שם בשם הרא"ש דתוך ל' של אביו היה בעל ברית וכתן מ"מ לא סבירא ליה להקל בזה כמהרי"ל א"כ לתנשאתי דמותר מדינא מיד לאחר ז' כדלעיל סי' שפ"א: (שם) דא"כ היה לו לומר אסור כל ל' אלא דעל אביו ואמו קאי ובשאר קריבים אפילו תוך ל' שרי אחר ז' ימים והוא תמוה כו'. כ"ל שיש חסרון בדבריו וכך צ"ל אלא דעל אביו ואמו קאי ומו"ח ז"ל כתב דעל אביו ואמו קאי ובשאר קרובים אפי' תוך ל' שרי אחר ז' ימים והוא

דגול מרבבה

(סימן שצ"א סעיף ב' בהג"ה) **בשום** סעודה בעולם. וכסיום מסכת עי' לעיל סימן רמ"ו בש"ך ס"ק כ"ו וסעודת ב"מ משמע ביש"ש פרק מרובה שדינו כסיום מסכתא והיינו אם הנער דורש או שהוא ממש ביום שנעשה ב"מ : (בש"ך ס"ק ג') **משמע** אפי' בשאר קריבים . ולכאורה מוכח כפירוש הב"ח דהרי יש ללמוד ק"ו ומה סעודת מריעות שחייב לפרעה שאסור באביו ואמו תוך י"ב חודש מותר בשאר קרובים תוך למ"ד זה שמותר באביו ואמו תוך י"ב חודש אינו דין שמותר בשאר קרובים תוך למ"ד :

חידושי רע"ק

הלק"ט (ח"א סי' קי"ג) : (בהס"ג ס"ק י"ח) **נמאסת** בה ביותר . ע' בת' גיב"י (סי' צ"ט) : (סימן שצ"א סעיף ב' בהג"ה) **בשום** סעודה בעולם כל יב"ח . ובסעודת סיום מסכתא עי' שו"ת מהר"ם מינץ (סי' קי"ט) : (ש"ך סק"ג) **והב"ח** לא פי' כן . ולענ"ד הא חזי' רבס"ב בסעודת מריעות תוך ל' שרי ועל אביו ואמו כל יב"ח אסור הרי דקי"ל דעל שאר קרובים תוך ל' מותר יותר מעל אביו ואמו אחר ל' וכיון דמשיא יתום מותר תוך יב"ח מכ"ש תוך ל' לשאר קרובים אח"כ בא לידי ס' דגול מרבבה ומצאתי שכוונתי לדעתו בזה : (סעיף ג' בהג"ה) **ומ"מ** נראה דאבל . עי' בתשו' מהר"ם מינץ (סי' פ"ו) : (שם) **הגהות**

ביאור הגר"א

שצא [א] אסור כו' . כ"ב ב' וכמ"ש בס"ב : [ב] לפיכך כו' . עבה"ג : [ג] אע"פ שחייב כו' . מדסתלק לל' יום : [ד] ובחבורת כו' . מ"ש וירושלמי והביאו תוס' שם ר"ה ולשמחת כו' ובכתובות ר' א' סר"ת אבל וכיבמות מ"ר א' סר"ח שאני ופי' הראב"ד דוקא כה"ג דשאר סעודת מצות חא חמיר מסעודת רשות ממש"ש ולשמחת מריעות כו' ודוקא לאחר ל' יום וכן כההיא דירושלמי דמתיר בחבורת מצוה וקידוש החודש שא"א בלעדו כגון אכילת פסח ח"ש ואם לא כו' ועבראב"ש סימן פ"ט . וג"י פי' כגון בסעודה דלית שמחה כגון ברית כו' וכמ"ש בפרק קמא דכתובות (ה' א') ח"ש אבל סעודת כו' : (ליקוט) ובחבורות כו' . אבל הרמב"ן חולק וכ' דוקא כמ"ש בירושלמי קידוש ר"ח ואכילת קדשים ופסח כו' (ע"כ) : [ה] ויש אוסרין כו' . כמ"ש בר"פ י"ט דשבת שנאמר שש אנכי כו' ועתוס' דמ"ק ר"ח חג"ל : [ו] אבל שהוא כו' . עבא"ח סי' תקנ"ט : [ז] ליכנס כו' יש מתירין לאבל כו' וי"א כו' . עבתוס' ר"ה חג"ל : [ח] (ליקוט) וכ"ז בבית כו' . כמ"ש בסוכה כ"ח ב' אין שמחה כו' אין שמחה כו' (ע"כ) :

פתחי תשובה

שצא (א) בשמחה . עמ"ש לעיל סי' שע"ו סק"ב בשם תשובת הר הכרמל סי' ד' שכתב דבהבדלה שעושה תוך שבעה על הכוס לא יאמר פסוקי שמחה שקודם לה רק יתחיל מהברכות ע"ש . ועי' במג"א סי' תכ"ו שכתב דאבל בז' ימי אבילות לא יקדש הלבנה אבל אם לא השלים אבילתו עד יו"ד בחודש לא ימתין עד ליל י"א ויקדש בימי אבלו ע"ש . ובתשובת שבו"י ח"ב סי' י"א כתב דמ"מ אין לו לקדש הלבנה עד אחר ג' לבכי ואפילו אם כלות ג' לבכי יהיה ליל י"ב לחודש ימתין ע"ש . ובתשו' שער אפרים חיו"ד סי' נ"ה כתב דדוקא אם עובר הזמן שלא יכול לקדש שוב יכול לקדש בימי אבלו אבל כשיש עוד זמן לקדש אינו יכול לקדש בימי אבלו ע"ש : (ב) לבית המשתה . עי' בשאילת יעב"ץ ח"ב מסי' קע"ט עד סימן קפ"ה הרבה חילוקים בענין זה . ולפי שלדעתי אין דבריו מוכרחים ע"כ לא הבאתים : (ג) לאחר ל' . דעת הב"ח דדוקא תוך ל' של אב ואם אסור אבל משאר קרובים מותר אפילו תוך ל' והש"ך סק"ג חולק עליו וסובר דאין חילוק ועי' בתשו' נו"ב חיו"ד סי' ק' שכתב דנראה לו דעת הב"ח מוכרח דק"ו הוא ומה סעודת מריעות שאפילו חייב לפרעה אסור באב ואם תוך י"ב חודש מותר בשאר קרובים תוך ל' כו' ע"ש : (ד) בסעודת ב"מ . עי' בתשו' אדני פז סוס"י י' שכתב דאם שכח והיה על סעודת זכר בליל שבת שרי ליה לילך למחר בשבת על סעודת ברית מילה דאם לא ילך יהיה מלתא דפרהסיא ע"ש ואין זה ברור : (ה) סעודה בעולם . וכסיום מסכת עי"ל סי' רמ"ו בש"ך ס"ק כ"ו . וסעודת בר מצוה משמע ביש"ש פרק מרובה שדינו כסיום מסכת והיינו אם הנער דורש או שהוא ממש ביום שנעשה ב"מ . דגמ"ר ; (ו) או מוהל ילבש . עי' בשו"ת נו"ב תניינא חיו"ד סי' רי"ג שמפקפק על זה ומ"מ כתב בסוף במבטל דעתו נגד דעת מהרי"ל שמתיר וכדאי הוא מהרי"ל לסמוך עליו ע"ש : (ז) ובלבד שיהא אחר ל' . עבה"ט . וכבר כתבתי בשם נו"ב דדעת הב"ח מוכרח . וכתב עוד דע"כ לא אסר רמ"א להיות משני אנשים המכניסים את החתן תוך ל' אלא היכא שאין בזה דיחוי הנישואין

באר היטב

כמ"ח והלא בסי' שנ"ב ס"ב התיר ליטול צפרנים בשביל למול ולמה לא נתיר בשביל טבילת מצוה לכ"ע עכ"ל (ובנה"כ כתב דלק"מ דהכא כיון דאפשר ע"י שינוי שאני דכל מה דאפשר לתקן עדיף . ומ"ש מנטילת צפרני המוהל התם אין כוונתו משום נוי רק שמתקן ב' צפרני אגודל שיש בהן צורך מילה כשהן משופעין ומחודדין לצורך הפריעה . עכ"ל) :

שצא (א) מריעות . שעושים ריעים זה עם זה שאוכלים ושותים עם זה היום וחוזרים ואוכלים עם זה למחר . ש"ך : (ב) שבעולם . כתב הש"ך משמע אפילו בשאר קרובים הדין כן . וכן לענין שאלת שלום ולענין נשואין אין חילוק כלל בין אביו ואמו לשאר קרובים . והב"ח לא פירש כן ולא נהירא עכ"ל : (נ) ל' . כתב הט"ז דיש לתמוה על הרמ"א שהרי בתשו' מהרי"ל משמע דלאחר ז' מותר . שוב ראיתי בד"מ שהכריע כן מסברא דנפשיה לאסור עד אחר ל' . ודבר פשוט שעל אביו ואמו קאי דאלו בשאר קרובים פשיטא שמותר לאחר ל' דא"ל דקמ"ל איסורא תוך ל' דא"כ ה"ל לומר ואסור כל ל' אלא ע"כ דבשאר קרובים אפי' תוך ל' שרי אחר ז' ימים והוא תמוה דבהדיא כתב הרא"ש פ' אלו מגלחין דתוך ל' שוה בשאר קרובים לאביו ואמו . מ"מ אין להקל בתוך ל' לאביו ואמו נגד הכרעת רמ"א . עכ"ל (ובנה"כ כ' שהמעיין בתשו' מהרי"ל סימן קכ"ג יראה לעינים דאינו מתיר תוך ל' באביו ואמו ע"ש) : (ד) קצת . בלבוש השמיט תיבת קצת ואולי גם הרב לאו דוקא נקט דה"ה דיכול ללבוש כל בגדי שבת וכן נוהגין . ש"ך : (ה) ובלבד . גם כאן פירש הב"ח דיש להתיר לאבל על שאר קרוביו תוך ל' כמו בכניסת יתום ויתומה ואין כן דעת הש"ך וכמ"ש בס"ק ב'

בית הלל

בדלקמן סוף סימן שצ"ו עכ"ל א"כ כתב בלבושו שהוא מכח מנהג שאין אבילות בקטן אבל קריעה משום חינוך ואינו כן רק טעם הקריעה משום עגמת נפש כמו שכתבתי וק"ל ומה שכתב מותר לכבס בגדי קטנים שמת אביהם ולא כתב ג"כ מותר לספר לקטנים כמו שכתב הב"י מהלכות שמחות נראה דלא איירי כאן בסימן זה בגילוח רק מכיבוס לבד ועי' בסימן שאח"ז :

(סימן שצ"א שו"ע סעיף ב') על כל המתים נכנס לבית המשתה לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו לאחר יב"ח ואף אם השנה מעוברת מותר לאחר יב"ח . וכתב ב"י בשם הרא"ש והמרדכי מדכתב הגמ' הכ"ל יב"ח ולא כתב שנה אלא ע"כ יב"ח דווקא והנה כתב בתשובת מהרי"ו סימן ס"ח וז"ל

בית לחם יהודה

(סימן שצ"א סעיף ב' בהג"ה) **ליכנס** למילה לאכול וכו' . ובתשובת מהרי"ל משמע אחר ז' מותר וכן נוהגין וכן הסנדק אבל מה שראיתי במדינות פולין שמכבדין שנושאין התינוק מאחד לחבירו יותר מעשרה אנשים ובשביל זה הולכין למילה לאכול זהו וודאי אסור דאין היתר אלא למוהל ולסנדק דהיינו מי שיושב על הכסא ובאם הוא אבל על אביו ואמו כתב הט"ז שאין להקל נגד המור"ם שלא לאכול אלא אחר ל' יום ואנו נוהגין שהאבל אחר ל' יום על אביו ואמו יכול לאכול על סעודת מצוה היינו סיום מסכת וכ"ל דווקא אם הוא בעצמו למד אבל אם אחר לומדים היה לשם סיום והוא לא למד מהם יש לאסור דהא יש אוסרים כל סעודת מצוה חוץ לביתו ומכ"ש אבל שהוא ע"ש שאין רשאי לילך על שום סיום מסכתא . כתב יש"ש סעודת בר מצוה אף שהרחיבו סבר מצוה אם סבר מצוה דולק שם הוי סעודת מצוה ואם לאו הוי סעודת רשות . סעודת חנוך הבית הוי מצוה . סעודת חנוכה הוי סעודת מצוה וכן סעודת בן זכר בליל שבת וכן סעודה שעושין בגמר מצוה וסעודת קנין במדינתנו מקרי סעודת מצוה . מ"א : (סעיף ג' בהג"ה) **וכן** יוכל להכניס חתן וכו' . (מכס"ש מ"ש בשם סע"ז

יד אברהם

(סי' שצ"א ס"ב בהג"ה) **אבל** שהוא בעל ברית או מוהל ילבש בגדי שבת. בס' ברכי יוסף מתיר לאבל להיות סנדק אף בתוך ז' רק שלא ילבוש בגדי שבת ולא יאכל עם המסובין :

גליון מהרש"א

(סימן שצ"א ש"ע סעיף ב') **לאחר** י"ב חודש . אף בסעודת נשואי אחיו . דבת' מהרשד"ם מתיר רק באחים שודכם לאכול יחד : (שם בהג"ה) **שמשיא** יתום . ע' ת' הראנ"ח בת' מים עמוקים סי' ג' דלמד מזה לאבל שיהיה שושבין לבן רבו ואף דאפשר ע"י אחר כיון דלפי אורח עולם מגיע לו השושבינות . ועובדא בא לפני שמתה אמו של החתן אבלה והבן לא רצה לישא אם לא תהיה תאם שושבינות ועל הנשואי' מפני איזה טעם שנתן לדבריו . והתרתי מפני שלא קיים עוד מצות פו"ר ועי' סי' שצ"ב סעיף ב' . ועי' כנה"ג על הפוד מס"י שצ"ב דהיכא שמותר לו לכנוס משום הפסד יכול האב לכנוס לחופת בתו אע"פ שהיא נערה ובלבד שלא יאכל שם : (שם) **אבל** סעודת מצוה . סעודה בליל שבת בשבוע שנולד בה זכר סעודת חינוך הבית שרוצה לחנוך ביתו בתורה ובמצות . סעודת בר מצוה אם הנער חכם שמבין הנער לדרוש . סעודת שרוכין סעודת חנוכה כולהו הוו סעודת מצוה כנה"ג . ועי' לעיל סי' רמ"ו ס"ב בהג"ה : (שם) **כגון** פדיון הבן . וכן סיום מסכת כה"ג . וכן גמר מצוה : (ש"ע ס"ג בהג"ה) **דאבל** יכול לברך . והרב ומנהיג גם בתוך שלשים לאב ואם יכול לברך ברכת אירוסין ונשואים . כנה"ג :

תחת החופה אבל לא ליכנס לאכול על סעודת החתונה דהא אפילו במשיא יתום ויתומה לא התירו לאכול בסעודה אם לא כדרך שאם לא יהיה שם יתבטל המעשה והא ודאי דמשיא יתומה הוה כמו אביה ועפי הוה מסתבר להתיר מאותו שמכניס החתן תחת החופה כנ"ל שלא כקלת שנוהגים להקל בזה: (ה) באותה סעודה של דגים כו'. לפי המנהג שכתב רמ"א שלא לאכול בשום סעודה כו' גם זה אסור:

שצב (א) ומותר לקדש כו'. שמא יקדמנו אחר ברחמים:

(ב) ג' רגלים. לאו משום תוספת אבילות אלא כדי שתשתכח הראשונה מדעתו בשעה שיהיה עם השניה וע"י שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה: (ג) וראש השנה ויוה"כ אינם ברגלים. *) באגודה פסק דחשיבי כרגלים אף לענין זה: כתוב בטור והיא שמת בעלה אינה מתאבלת אלא ל' יום עכ"ל ולענין שתינשא לאחר מבואר בא"ע סי' י"ג והנשים נוהגות שמתאבלות שנה תמימה על בעליהן ואיני יודע להם סמך וראיה ואולי עושות בשביל בניהם שמתאבלין י"ב חדש והטעם שאשה אינה צריכה להמתין ג' רגלים להנשא לאחר כמו האיש דאשה בכל דהו ניחא לה. כן כ' המרדכי: (ד) מותר לקדש מיד ולכנוס אחר ז'. לטעמיה אזיל דפסק בסעיף א' כרמב"ם דבכל גווני מותר לקדש מיד אבל למאי דפסק רמ"א שם דאפי' לקדש אסור ה"ה

ז לאכול באותה סעודה של דגים כו'. כתב הב"ח מיהו בליל ב' אע"פ דנוהגים בק"ק קראקא שלא לברך שהשמחה במעונו אין לאבל לאכול באותה סעודה דל"ד ליום ב' שהכל בעל בעילת מצוה בליל ב' כפי מנהגם ולכך עושים סעודה של דגים ביום ב' משום ברכת דגים כדאיתא פ"ק דכתובות הלכך אינה נקראת סעודת שמחה ואין אומרים לא אשר ברא ולא שהשמחה במעונו אבל בליל ב' מקמי בעילת מצוה דמברכים אשר ברא לא נגמרו הנשואים ומה שלא נהגו לומר שהשמח' במעונו הוא מפני דמתאספי' שם אנשים ונשים כו' עיין שם: ח יש אומרים דאסור לאבול כו'. וכ' הטעטרת זהב ולא ראיתי נוהגים כן ואני אומר דבר שאינו מצוי לא שייך בו מנהג כמו שכתב לעיל ר"ס ק"ל ולא ראינו אינו ראיה ואני ראיתי נוהגים לאיסור גם לקמן ס"ס ת"ב כתב הרב בסתם לאיסור:

שצב א וי"א כו'. מיהו לקשר עצמו בשידוכין בלא אירוסין ודאי שרי אפי' ביום המיתה. ב"ח: ב מתה אשתו כו'. והיא שמת בעלה אינה מתאבלת אלא ל' יום אלא שאסורה ליארס ולינשא עד ג' חדשי' משום הבחנה כדאיתא ביבמות (ונתבאר בא"ע סימן י"ג) עכ"ל טור וכ"כ הפוסקים וכתב המרדכי הטעם שאין האשה צריכה להמתין ג' רגלים משום דאשה בכל דהו ניחא לה ושוכחת אהבת הראשון לאחר ל' יום. ואם אירע שנשא' תוך ל' יום לאבילותן של שאר קרובים לא תבטל כן דעת הרמב"ם לפי מה שפירש הב"ח דבריו ע"ש: ג דינו כמו בשאר קרובים. לעיל סי' שצ"א וכן כל שאר אבילות אינו נוהג רק ל' יום כמו בשאר קרובים: ד מצות פריה ורביה. באופן שנתבאר בא"ע סי' א': ה מותר לקדש מיד. כתב הב"ח דהיינו לדעת המחבר דמתיר בסעיף א' לקדש ביום המיתה ולא קיימא לן הכי אלא רשאי לקדשה ולכנסה מיד אחר ז':

בביתו ממה ששולחין לו מן הסעודה יש מתירין לאבל ז לאכול (ה) באותה סעודה של דגים שעושים לאחר הנישואין כי מאחר שכבר פסקו לומר שהשמחה (ו) במעונו אית ליה היכר שאין שמחה באותה סעודה (בית יוסף בשם רוקח) ח יש אומרים לאסור לאכול (ח) בסעודה בלילה שביום (ז) המחלת מת אביו או אמו (בהגהות מנהגים בשם מהרי"ו):

שצב אבל אסור כל ל' יום לישא אשה.

ובו ג' סעיפים:

א [א] אסור לישא אשה כל ל' יום [א] אפילו בלא סעודה ולאחר שלשים מותר [ב] [ב] אפי' על אביו ואמו ואפילו לעשות סעודה (א) [ג] [ג] ומותר לקדש אשה [ד] אפילו ביום המיתה [ד] והוא שלא יעשה סעודה אלא אם כן עברו שלשים יום **א** [ה] (וי"א דגם (א) לארס אסור כל ל' יום) (טור והרא"ש [ה] ורמב"ן וכן עיקר):

ב **ב** [ו] מתה (ג) אשתו אסור לישא אחרת *) עד שיעברו עליה (ב) [ו] (א) שלש רגלים [ז] (אבל ליכנס לבית המשתה **ג** דינו כמו (ג) בשאר קרובים) (טור) (ג) [ח] [ז] וראש השנה ויום הכפורים אינם (ד) חשובי' ברגלים לענין זה [ח] ואם לא קיים **ד** מצות פריה ורביה או שיש לו בנים קטנים [ט] או שאין לו מי שישמשנו (ד) **ה** מותר [ט] (ה) לקדש מיד ולכנוס אחר שבעה [י] ולא יבא עליה עד לאחר שלשים יום [יא] אלא אם כן לא קיים מצות פריה ורביה שאז מותר לבא עליה אחר ז':

באר הגולה

א לשון הטור מברייתא מ"ק דף כ"ג ע"א: ב מדברי אביו הרא"ש שם בשם ר"ת דלא אסרו אלא בית השמחה דליכא פגום וה"ר יוסף הביא ראיה לדבריו ממסכת שמחות: ג רמב"ם בפ"ו מהלכות אבל ולמדו מדין האירוסין בט"ב וציינפיו בא"ח בסי' תקנ"א: ד כן סי' בכ"מ וכב"י בחירוץ ב' דס"ל לרבינו דהא דאמר רבי יוסי כל ל' יום מפני האיבול יבמות דף מ"א ע"א איירי בסעודה: ה כרבי יוסי ושאי ס' כאב דאבלות ישנה היא: ו שם במ"ק בברייתא וכת"ק כדעת הרמב"ם והביאו הטור וכתבו התוס' בשם רבי יוחנן ולא שייך כאןלומר דקי"ע הלכה כדברי המיקל באבל דימי אבלו כלו לכן וטעמא דשלש רגלים כדי שישא אחרת ולא יהיה זוכר מן הראשונה ויהיו ב' דעות במטה: ז הרא"ש שם וש"ס: ח שם בברייתא: ט ירושלמי ס"ד דיבמות: י שם בברייתא וכדמפרש רב פפא: יא טור בשם ר"ת וכ"כ הרא"ש גם

נקודות הכסף

תמוה כו' אלא שקשה לי עליו למה מביא אח"כ כאות ד' בסתם דברי מו"ח ז"ל דבתוך ל' בשאר קרובים מותר ביתום ויתומה. ועיין בש"ך ס"ק ג' וה':

(סימן שצ"ב בט"ז ס"ק ג') באגודה כו'. לא ידעתי למה הביאו דהא כל הפוסקים חלוקים עליו וכן דעת כל האחרונים וטעמייהו מסתבר:

דגול מרבבה

(סימן שצ"ב בשו"ע סעיף ב') עד שיעברו עליה שלש רגלים. ונלענ"ד דשמיני עצרת חשוב רגל בפ"ע גם לענין זה ...

בית הלל

ביאור הגר"א

שצב [א] אפילו בלא כו'. אפי' קודם שבוע של ת"ב אסור כה"ג וכ"ש כאן וכמ"ש ביבמות מ"ג ע"ש: [ב] אפי' על כו'. תוס' שם בד"ה שאני כו' ובכתובות ד' א' ד"ה אבל כו': [ג] ומותר כו' והוא כו'. כמו קודם ת"ב כנ"ל: [ד] אפילו ביום כו'. עתוס' דיבמות שם במגילת סתרים כו': [ה] וי"א דגם כו'. בגמרא שם ונראה דהרמב"ם מפרש מש"ש מתקיף כו' וה"נ במתני' תוץ מן האלמנה היינו נ"כ בסעודה ומפרש שאני אבילות כו' דאבילות דת"ב חמירא לכן אסור במשא ומתן דלפרש"י קשה מ"ט אסור במו"ם ועתוס' הנ"ל שדחקו בזה וכתבו ומפרש ר"ת כו' וצ"ל דבאבילות דרבים כו' ועוד רייק הרמב"ם טמ"ש כאן כל שלשים לנשואין וכמו שהקשת תוס' שם וע"ש: (ליקוט) א"ר פ"ו ל' יום לאירוסין ל' יום לנשואין אלא דשם אמרו בשניהן דוקא בסעודה (ועיין בחידושי הרמב"ן יבמות שם ובתה"ח) כיצד לאירוסין כו' כיצד לנשואין כו' (ע"כ): [ו] (ליקוט) שלש רגלים. עתוס' שם ד"ה עד שיעברו כו' (ע"כ): [ז] אבל ליכנס כו'. משום הוא ולמד מדברי התוס' הנ"ל שכתבו וא"ת דהכא כו' א"נ נשואין נקט כו' וכל דברי תוס' כתב ג"כ הרא"ש במ"ק שם ועתוס' דמ"ק כ"ג א' ד"ה עד כו' דימי אבלו כו': [ח] ור"ה וי"כ כו'. דטעמא ששמחת הרגלים ישכח את אשתו כמ"ש תוס' הנ"ל ועבא"ח סי' תקפ"ב ס"ח ובספ"ג דעירובין (מ' ב') א"ד כיון דלא איקרי רגלים כו': [ט] לקדש מיד כו' וליכנס כו' אא"כ כו'. עבתוס' שם ושם ורא"ש שם: (ליקוט) אא"כ כו'. כדעת ר"ת ואף שהתוס' ביבמות שם וכתובות שם הקשו על ר"ת תירץ הרא"ש במ"ק שם דמ"ש בא"ר אחר ל' טילתא פסיקתא נקט כו' ע"ש: שאז מותר לבא כו'. שבדידיה אין הכניסה אלא משום ביאה אבל דעת ר"י שבזה אפי' הכניסה אסור עד שלשים ושכן

חידושי רע"ק

מותר אשיר"י, וכתב שם וכמדומה לי שאם היה צריך להשלים עשרה להחתן דמותר ליכנס ולאכול: (ט"ז סק"ד) **אבל** לא ליכנס לאכול. ובבל"י כתב דהמנהג בפולין שחששבינין הולכין גם

באר היטב

ע"ש. והט"ז כ' וג"ל דלא התירו אלא להכניס החתן תחת החופה אבל לא ליכנס לאכול על סעודת החתונה דהא אפי' במשיא יתום ויתומה לא התירו לאכול בסעודה אם לא בדרך שאם לא יהיה שם יתבטל המעשה והא ודאי דמשיא יתומה הוה כמו אביה ועפי הוה מסתבר להתיר מאותו שמכניס החתן תחת החופה כנ"ל שלא כקלת שנוהגים להקל בזה עכ"ל (ויש נוהגין להיות מן המשמשים על הסעודה ולאכול אח"כ עם המשמשים אחר גמר הסעודה וזה אין למחות בידם. אבל להסב על השלחן כשאר בעלי הסעודה ראוי למחות): (ו) במעונו. כ' הב"ח מיהו בליל ב' אע"פ דנוהגין בק"ק קראקא שלא לברך שהשמחה במעונו אין לאבל לאכול באותה סעודה דל"ד ליום ב' שהכבר בעל בעילת מצוה בליל ב' כפי מנהגם ולכך עושים סעודה של דגים ביום ב' משום ברכת דגים כדאיתא פ"ק דכתובות הלכך אינה נקראת סעודת שמחה ואין אומרים לא אשר ברא ולא שהשמחה במעונו אבל בליל ב' מקמי בעילת מצוה דמברכים אשר ברא לא נגמרו הנשואים. ומה שלא נהגו לומר שהשמחה במעונו הוא מפני שמתאספים שם אנשים ונשים וכו' ע"ש. וכתב הט"ז ולפי המנהג שכ' רמ"א שלא לאכול בשום סעודה גם באותה סעודה של דגים אסור. עכ"ל: (ז) המהרת. וכ' הלבוש ולא ראיתי נוהגין כן ואני אומר בדבר שאינו מצוי לא שייך בו מנהג כמ"ש לעיל ר"ס ק"ן ע"ש. ולא ראינו אינו ראיה. ואני ראיתי נוהגין לאיסור. גם לקמן ס"ס ת"ב כתב הרב בסתם לאיסור. עכ"ל הש"ך:

שצב (א) לארס. מיהו לקשר עצמו בשידוכין בלא אירוסין ודאי שרי אפי' ביום המיתה. ב"ח: (ב) אשתו. והיא שמת בעלה אינה מתאבלת אלא ל' יום רק שאסורה ליארס ולינשא עד אחר ג' חדשים משום הבחנה כמ"ש בא"ע סי' י"ג עכ"ל הטור. וכתב המרדכי הטעם שאין האשה צריכה להמתין ג' רגלים משום דאשה בכל דהו ניחא לה ושוכחת אהבת הראשון אחר ל' יום. ואם אירע שנשאת תוך ל' יום לאבלותה של שאר קרובים לא תבטל כן דעת הרמב"ם לפי מה שפי' הב"ח דבריו ע"ש עכ"ל הש"ך: (ג) בשאר. וכן כל שאר אבילות אינו נוהג רק שלשים יום כמו בשאר קרובים. ש"ך: (ד) חשובים. ובאגודה פסק דחשיבי כרגלים אף לענין זה (וכנה"ג כ' דכל הפוסקים חולקים עליו וכן דעת כל האחרונים וטעמייהו מסתבר עכ"ל) ומיהו נראה לפי המנהג שכתב רמ"א שרבים מקילין ובעל נפש יחוש לעצמו אבל אם עברו ב' רגלים עם ר"ה ויוה"כ יוכל לסמוך על בעל אגודה. והטעם לזה אינו משום תוספת אבילות אלא כדי שתשתכח הראשונה מדעתו בשעה שיהיה עם השניה וע"י שמחה הרגלים הוא שוכח הראשונה ע"כ יש מי שרוצה לחלק בזה אם היה לו אשה חולנית זמן רב או שהיה להם איבה ורצה לגרשה ומתה שאז ודאי נשכח אהבת הראשונה מלבו מיד. משא"כ אם היתה עמו באהבה תמיד ונלתה כדרך העולם ומתה דאז אהבת הראשונה תקועה בלבו ואינה נשכחת עד אחר ג' רגלים. אבל לא נראה לחלק כן מדעתנו מה שאינו נזכר בגדולי פוסקים וגם האחרונים אין מזכירין מזה רק בת' מיימונית מפלפל ומאריך בזה ע"ש בהלכות שמחות. ואין לזוז מדברי הרמ"א. ועי' בתשובת חב"י שאלה ד' מעשה שאירע שם והחמיר בזה ועי' תשובת לאל"ח ח"ב שאלה ד':
(ה) לקדש. והב"ח כתב דהיינו לדעת המחבר דמתיר בס"א לקדש ביום המיתה ולא קיימא לן הכי אלא דאחר שבעה מיד רשאי לקדשה ולכנסה:

פתחי תשובה

אבל אם יש בזה דיחוי הנישואין לבחור שלא קיים פ"ו לא החמיר מאחר שרבים מקילין בכל ענין בשאינו אוכל שם ואפילו תוך ל' של אב או אם ובפרט אם כבר הכינו ויש קלת פסידא ע"ש. ומ"ש הבה"ט בשם ט"ז דלא התירו כו' עי' בתשו' אא"ז פנים מאירות ח"ג סוס"י ל"ז כתב דאותם הנוהגים להקל לאכול שם יש להם על מה שיסמוכו ע"ש: (ח) בסעודה בלילה. עי' בשו"ת מקום שמואל סי' פ' שכתב דזה איירי בסעודת חתונה שיש שם מזומני חתן וכלה ויש בה שמחה אבל בסעודת ברית מילה ופדיון הבן וסיום מסכתא מותר ע"ש. ומה שהשיג שם על הש"ך שכתב על הטע"ז ולא ראינו אינו ראיה דהרי בר"ס ק"ל כתב הש"ך גופיה דבמנהג הוי לא ראינו ראיה ע"ש תמה אני דהא הש"ך קודם תיבות ולא ראינו כו' כתב דבדבר שאינו מצוי לא שייך מנהג ונסתר מזה:

שצב (א) שלש רגלים. עי' בדגמ"ר שכתב דשמיני עצרת חשוב רגל בפני עצמו גם לענין זה ע"ש [ועי' בתשו' ח"ס סי' ש"נ דחותנו הגאון ר"ע איגר זצ"ל כתב עליו שלא נראה כן מהרא"ש פרק אלו מגלחין סי' ל"ה ע"ש. ועי"ש עוד במי שמלתה אשתו בעי"פ ושכקה חיים ביום ג' דחוהמ"פ ורוצה לישא אשה ביום ך' אדר שני שעבר עליו יותר מיב"ת אך

בתשובת תרומת הדשן בסימן רי"ו בדין מניקה שהאריך בזה והקשה דברי מהר"ם אהדדי בדין אבילות ע"ש ובסופו פסק שיש לחוש לחודש העיבור מור"ם מביאו בא"ה סימן י"ג ס"א ע"ש וגם מה שהביא ראיה מהרי"ו הנ"ל מפרק השואל מעוכר בית וכו' ומנדלים פרק קונם יין וכו' עי' בסמ"ע בסי' סי"ב ע"ש: (סימן שצ"ב שו"ע ס"א) **אסור** לישא אשה כל ל' יום אפילו בלא סעודה וכו'. וכתב מור"ם וי"א דגם לארס אסור כל שלשים יום וכן עיקר ויש דכתב בא"ח סי' תקנ"א בשו"ע בס"ב ואין נושאין נשים ואין עושין סעודת אירוסין אבל ליארס בלא סעודה מותר ואפי' בט' באב עצמו מותר ליארס שלא יקדמנו אחר עכ"ל ולא כתב מור"ם עלה כלום ונראה דהתם בט"ב הוה אבילות ישנה וא"כ אמרינן הטעם שמא יקדמנו אחר אבל באבילות חדשה לא אמרינן שמא יקדמנו אחר כ"כ ב"י בשו"ע או"ח בהג' תוה"ע סימן תקמ"ו ס"א וז"ל אין נושאין נשים במועד וכו'

בית לחם יהודה

דלא התירו כו') כתב בקונטרס אחרון של לחם הפנים ובגליל שלנו ראיתי נוהגין להקל בזה ע"כ. גם במדינות פולין כך נוהגין רק מתחלה צריך להיות מן המשמשים אבל מה שראיתי נוהגין שדרך השושבינין הולכין עם הנרות לחופה ומכבדין באמצע הדרך לשאר אבלים שיהיו נושאין הנרות כמה פסיעות כדי להתיר להם לכנס לסעודת החתונה לא יפה הם עושין ובודאי איסור גמור הוא לעשות כן:

ברכי יוסף

מיימוניות וכן הסכים הרב שיורי כנה"ג א"ח סי' תקמ"ח והרב גאון שמואל סימן ע"ח ורבנו שם והרב בית דוד סימן קנ"ב והרב דבר משה סי' פ"א וק"ק על הרב בית דוד אשר לא זכר דברי הגמיי' שכהבן מרן ואולי שסמך שרמז ס' גאון שמואל ושם בסוף יש רמז מזה בשם רבנו אך לא זכרו דברי הרב שיורי כנה"ג. שוב ראיתי להרב בית דוד בא"ח סי' ס"ב שהזכיר דברי הגהמי' והרב שיורי כנה"ג אלא דק"ק דשם בא"ח ספקי מספקא ליה האי דינא

גליון מהרש"א

(סימן שצ"ב ש"ע סעיף ב') עד לאחר שלשים. וא"ת לרמב"ם דזה חופה דלא הוי לביאה י"ל כיון דאבילות דרבנן עי' בב"ש ס' ס"א סק"ב: (שם) אחר ז'. ולרמב"ם אחר ל'. וא"ת א"כ מת תולדת

ו מותר לבנסה כו'. כיון לתיכא הפסד בדבר אם לא יכנוס וגם לא קיים פריה ורביה וע"ל סי' ס"ב: ז מותר לבנסה. מיד ויבא עליה תחר שבעה כי כל הטעון ז וכ"ש כתב דלא יבא עליה עד תחר שלשים וגרלה דלא פליגי דהטעון ז מיירי בשלא קיים פריה ורביה וכ"ש לתיכי דמקיים: ח כי היא מרחמת כו'. ולכן מותר לתפי' בלא הפסד: **שצג א** ולא לבה"ק. אם מת לתחריס מת: **ב** יוצא אפי' ביום ראשון. כל': **ג** אפילו לשמוע כו'. לף על גב דאבל חייב בכל המצות חייבו במצות עשה שבגופו כגון ציצית ותפילין לו למול לת בנו לתוך ח' ולמילה בשבת נברכה בשביל גמילות חסד אין לו לנחת משמח כיצד ובי"ב פסוקי ובי"ב יהושע בסוף מ"ק שנוהגים ליקח עבד במעגלים כשהולך: ד סם בפרייתא:

הגה [י] (ב) והוא דין בשאר מצות אפילו בתלמוד דתכיו ואמו מותר ליטא ולבא עליה אחר שבעה אם לא קיים פריה ורביה. י"ת דף מי שהוא עשיר ויולות בידו לשכור לו מצרתים ומשכירות מכל מקום אם אין בתו או כלתו מלוי בניתו שהוא לשמעו בתפיסה הרחם לו אחר דבריס שמחזיקים מחברים מקרי אין לו מי שימשמנו וכל כיוצא בזה(פסקי מהרא"י סי"ג)ולכן בשהרבה המנהג שרבים (ג) מקילין בעניו (ד) *)ומ"מ נשים תוך שלש רגלים ובעל כשם יחוס לעלמו. מי שמשמש השר ואינו רוצה להניחו מתפיסתו עד שישא אשה הוך שלש רגלים אחר מיתת אשתו ים מתיחין מאוס לעשר דיניה (ב"י) וכן נרגלה לי עיקר:

ג (ה) [יא] יב מי שלא קיים מצות פריה ורביה ושידך אשה (ה) ואחר שהבין צרכי חופה מת אחי המשודכת ו (ו) מותר (ו) לכנסה ולבא עליה אחר שבעה:

הגה וכן אם יש לו בניס קטנים ואמרה לאמות אשתו (ו) ז (ז) מותר לכנסה ח כי היא מרחמת על בני אחותה יותר מאחרת (כ"כ נצפי' הרמ"ם והגהות מיימוני ומרדכי):

שצג מתי האבל יכול לצאת מביתו. ובו ד' סעיפים:

א א אבל ג' ימים הראשונים אינו יוצא לבית האבל א (א) ולא לבית (ח) הקברות מבאן ואילך אם מת לאחרים מת ב בשבונתו יוצא אחר המטה לבית הקברות ג ואינו יושב במקום המנחמים אלא במקום המתנחמים [א] ד ואם אין שם כדי מטה וקובריה ב יוצא אפילו ביום ראשון ואפילו בשבונה אחרת:

הגה [ב] ומקצת יום ג' הרי הוא כולו (הגהות מיימוני פ"ו) ולא דחימי מוהגין כן עכשיו כי אין אבל יולך לבית הקברות ולא לבית האבל כל שבעה ואפשר שאלו מיוב הוא אלא כשהוא ומחמר שבעשיו אין מתנחמים כמו בימיהם שב ואל תעשה עדיף:

ב ה אבל שבוע הראשון אינו יוצא מפתח ביתו ג' ואפילו לשמוע ברכות חופה או ברכות המילה:

הגה מיהו המיקל לצאת בלילה מפני הטורח לא הפסיד (ת"ה סימן ר"ט) [ג] והא דאמור לעיל מיהו היינו דוקא לטייל או למשוך ומתן וכדומה אבל אם אלא מושל אחריו (מרדכי ה"ה) (י) או שהיך לילך בדרך או לשאר דבריס הצריכים לו הרבה כגון דבר הפצד שמוכר לו לצאת (תוס' פוף מ"ק) וכן מהגיון ודין בעילת ממליו ע"ל סימן שפ"ב:

[ד] ז שניה יוצא ואינו יושב במקומו ואינו מדבר שלישי יושב במקומו ואינו מדבר:

וכ"פ בש"ע כאן וכה"ל כאן מותר לכנסה ולבוא עליה אחר ז' כך לכנסה הוא נמי אחר ז' דוקא דאין לומר מותר לכנסה אפי' תוך ז' דהא כ' הרמ"ם פרק הלו מגלחין בשם ר"ת אפי' במקום פסידא לא התירו לכנוס תוך ז' אף באין לו בניס דלא התירו אלא בחיו של מת ואמה אל הכלה דוקא וכל שכן שהיא לבילה ואיכא מחויבת בפריה ורביה דלא התירו אלא בשלישי יוצא כו' בדברי ר"ת שכ' הרמ"ם בשמו כמו שזכרתי: (ו) מותר לבנסה כי היא מרחמת. פי' כיוכיח לתופה דוקא בשבוע שנכרת לו ליום קבור מלבד ליום שמת ולא לבעול עד אחר ל' יום בדין זה דכרי הין כאן מצות פריה ורביה

חידושי רע"ק

לאכול אלא דבתחלת משמשין קצת: (סימן ש"ב סעיף ב' בהגה"ם) **מותר** לישא. ולענין היתר גילוח עם"ש לעיל (סי' ש"צ): (נס) **בחפיפת** הראש. משמע דחפיפת הראש ע"י כלתו מותר ום"ם לעיין בראשי לישהל כנים אסור וגם בחפיפה יש להחמיר ת' חב"י (סי' קל"ה):

(פ"ש ש"צ סי"ב בהג"ה)**ומקצת** יום ג'. בם' ח"א בקו' מצבת משה (אות ר'):(נס)**לצאת** בלילה כרבי יוסי בפרק המוכן דף כ"ג ר' יוסי לומר כל הכנים יתפרנסו מון הן הלומה מפני שהכל עוסקים בה ביום ע"כ ופ"ל ע"ש בגי' וק"ל:

ברכי יוסף

מי מהני גמרי ביום ראשון ולא בשני וכ"ל בפ"ק דמ"ק: (סי' ש"צ) פשיעת לים דעיו: מה משמפסק סרב מרי בדיק בסגאותיו לקמן סימן ש"ע דין ד' ומתון דדברים מבואר דאין כאן שום פסק לפי התעור ודו"ק:

(סימן ש"צ סעיף ב' בהג"ה) **המיקל** לצאת בלילה מפני הצורך וכו'. לקמן בהלכות שם המצות שנוהגת בלילה דמיוב

שיורי ברכה

(סימן ש"צ ש"ע סעיף א') ג' ימים הראשונים אינו יוצא וכו'. תחר ג' ימים יכול שכבר נגמלת ונפרדת מת הבן. הרב כנה"ג בתשובותיו סימן רמ"ח: אשה שנולדה להוליך הבן לתת למגדל והיא בתוך שבעה שם הבריית בתוך כיוסה תפסר דמעתי הרב ע"ש בהשובות סימן רמ"ג:

גליון מהרש"א

בכניסה באין לו בנים ולא קיים פ"ר יל"ל דחיפה הכנת סצוה פ"ר מצות בדלה היא ב"ח: (סם בהג"ה) **אם** לא קיים. פשא"כ מר"ח אב זאילתמ"א סי' תקנ"א פק"ח: (נס) **תוך** שלש רגלים. בת' חב"י סי' צ' דהכונה אבל לא אחר ל' יום קודם שעברו שני רגלים וגם זה רק באין לו בת או בלתו בל"ע ש"ש שהאריך: (ש"ך סק"כ) **שמות** בעלה. אז"ל שמלתה טוב ולא דע כל ימי חייה וכו' אשר לאישה לגמול טוב כל ימי חייו הלא אם הוא מת אינה נוסלת אותו כל ימי חיי אלא זאת האשה שמה בעלה ואינה רוצה להזדוג עם אחר אבל נראה כאלו היא נשואה לעולם עמו:(נס) **ואם** אירע. דברי הב"ח קשים דלמאי שנב"י בעשאה שלא כדין הא ל"ל בפשוטו אם הי' לו בנים קטנים או אין לו מי שישמשנו ובהיותר נשאת לו דם"ם אסור לבוא עליה עד אחר ל' ובן בלא קיים פו"ר משכחת לרמב"ם לשיפתיה דם"ם הבעילה אסורה עד אחר ל' באבילות דידי'. ואף להש"ו סוף סי' דאבל דידה לא התירו משום סצוה פו"ר דידי'. ס"ם משכחת בהי' תפסר בעידה ג"כ: (ש"ך סעיף ג') **מותר** לבנסה. ורשאי האב לבנס לחופת בתו ובלבד שלא יאכל בסעודת החתן. כנה"נ: (סי' ש"ג ש"ך סק"ל) **לאחרים** שמח. אבל למתו הולך ללות ת' התם טופר סי' שפ"ה: (ש"ע ס"ב) **אינו** יוצא. מי שמת לו אחותו ובא אביו מותר לצאת לקראת אביו כדי שלא יוודע לו מיתת בתו ת' שם מובא בבא"ה סוף סי' זה: (נס) ואינו יושב במקומו. בין בביתו בין בבהכ"נ מיהו בישיבה שהמקום לפי חשיבות והחכמה שרי. תוספות בנה"ר סוף חיבורו:

ביאור הגר"א

משמע בא"ר: אחר שבעה. דוקא מהא דכתובות ד' א' דע"כ שם בבתרי וכ"ש חופ' שם (ע"כ): [י] וה"ה כו'. שם ושם: [יא] מי שלא כו' וכן כו'. שם ושם מהא דמ"ק ואמר לאחותה כו' ש"ש:

שצג [א] (ליקוט) ואם אין שם כו'. א"ר פ"ו בר"א כו' (ע"כ): [ב] ומקצת כו'. עתוס' שם ד"ה מכאן כו' וה"ג תניא כו' סיום ג' ואילך כו' ושם א' ר"ח בשלישי כו': (ליקוט) ומקצת כו'. שם (בת"כ פ"ו) מת באותה כו' בשלישי יוצא כו' וכן אמרו שם לענין שאילה שלום שאלו בשלומו כו' (ועיין לעיל סי' ש"ם ס"ק ו' בשם הרמב"ן) (ע"כ): [ג] והא דאסור כו'. עתוס' **ד**"ו א' סר"ח אם כו': [ד] שניה כו' ואינו מדבר. עור דכ"ש הוא:

פתחי תשובה

(ו) לבנסה. כהב הש"ך הטעם כיון דהיכא דהפסד בדבר אם לא יכנוס וגם לא קיים פריה ורביה וע"ל סי' ס"ב. וסכ"ו כתב דקך לבנסה קאי אלתחר שבעה דבתוך ז' לפי' במקום הפסד אסור ע"ש: (ז) מותר לבנסה. מיד ובא עליה תחר שבעה כ"כ הלבוש והב"ח כתב דלא יבא עליה עד תחר ל' וגרלה דלא פליגי דהטעון ז' מיירי בדקיים פו"ר והב"ח מיירי בדקיים עכ"ל הש"ך:

שצג (ח) הקברות. אם מת לתחריס מת. כ"כ הש"ך (אבל אם מת לו מת

באר היטב

(ו) לבנסה. כהב הש"ך הטעם כיון דהיכא דהפסד בדבר אם לא יכנוס וגם לא קיים פריה ורביה וע"ל סי' ס"ב. וסכ"ו כתב דקך לבנסה קאי אלתחר שבעה דבתוך ז' לפי' במקום הפסד אסור ע"ש: (ז) מותר לבנסה. מיד ובא עליה תחר שבעה כ"כ הלבוש והב"ח כתב דלא יבא עליה עד תחר ל' וגרלה דלא פליגי דהטעון ז' מיירי בדקיים פו"ר והב"ח מיירי בדקיים עכ"ל הש"ך:

שצג (ח) הקברות. אם מת לתחריס מת. כ"כ הש"ך (אבל אם מת לו מת

אבל לילך לחופה או למילה לשמוע הברכות בשביל גמילות חסד אין לו לצאת מפתח ביתו. תשובת הרא"ש: ד או בעל ברית. פי' סנדק ולכן תוך שלשה לא יצא אבל אבי הבן פשיטא דאפילו תוך שלשה ימים יצא לכולי עלמא: ה אא"כ אין מוהל אחר בעיר. ואז מותר אפילו ביום ראשון: ו ויש מקילין כו'. הוא הב"י וק"ק דהרי הבית יוסף כ' דלפי מנהגו שהאבל יוצא לב"ה להתפלל בכל יום קריאה התורה ל"ש שיצא כדי למול אפילו תוך שלשה ימים ראשונים ואפילו יש מוהל אחר בעיר עכ"ל וא"כ מאחר שכ' הרב דלנו נוהגין שאינו יוצא אלא בשבת למה כ' סברת היש מקילין כאן:

ז וי"א שגם בשבת כו'. דס"ל שאין זה דבר של פרהסיא שאין אבילות ניכר בזה כל כך שהרבה פעמים אדם מחליף מקומו אפילו אינו אבל עכ"ל עט"ז מהל"י ולמ"ש לקמן ר"ס ת' דאבלות הנוהג כל שלשים נוהג אפילו בשבת בלאו הכי ניחא:

שצה (א) כיון שעמדו כו'. עיין מה שכתבתי בטעם דין זה בסי' ת"ב ויש בו נפקא מינה

הגה [ה] ואם רוצה שלא לישב במקומו בשבוע שלישית ולדבר הרשות בידו (הגמ"יי) ועכשיו נוהגין שאין יושבין במקומם כל שלשים ועל אביו ואמו כל י"ב חדש ואין למנהג זה עיקר מכל מקום אין לשנות מן המנהג כי כל מקום לפי מנהגו:

ה רביעית הרי הוא כשאר כל אדם ה אפילו לא שלמו שלשה שבועות כגון שמת באמצע שבוע מיד כשכלה אותו שבוע ושנים שאחריו חשיב שבוע הבא רביעי:

ג [ו] י האבל אינו יוצא בחול (ב) לבית הכנסת אבל בשבת יוצא (°) (וכן לבית המדרש) (כ"י) ואנו נוהגים שבכל יום קריאת התורה יוצא לב"ה:

הגה וכמדינות אלו נוהגין שאין יוצא אלא בשבת [ז] ואם האבל מוהל ד או (ג) בעל (ג) ברית לאחר שלשה מתפלל בביתו. וכשמביאין התינוק למול הולך האבל לבית הכנסת (הגהות אשיר"י) אבל תוך שלשה לא יצא ה [ח] אא"כ אין מוהל אחר (ג) בעיר (א"ז) ו [ט] ויש (ד) מקילין אפי' תוך ג' אפי' אם יש מוהל אחר בעיר (ב"י) ומותר לו לתקן הפרשים (ד) (°) ולגלח לצורך המילה אבל אם יש מוהל אחר אסור (סברת הרב ותלה בא"ז דמתיר סתם) וכן כל דבר מצוה שא"א לעשות בלא האבל מותר לו לצאת לקיים את המצוה (סברת הרב וב"י):

ד [י] יא הנוהגים כשהם אבלים שלא לשנות מקומם בבית הכנסת בשבת (ה) יפה הם עושים:

הגה ז [יא] ויש אומרים שגם (ו) בשבת (ז) ישנה מקומו (כ"י ס"פ המוכר פירות) וכן המנהג פשוט ואין לשנות המנהג:

שצד שלא להתקשות על המת יותר מדאי. ובו ו' סעיפים:

א א אין מתקשין על המת (א) יותר מדאי וכל המתקשה עליו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה ב אלא שלשה ימים לבכי שבעה להספד שלשים לתספורת ולגיהוץ:

ב [א] ג במה דברים אמורים בשאר העם אבל תלמידי חכמים הכל לפי חכמתם ד ואין בוכים עליהם יותר מל' יום ה ואין מספידין עליהם יותר מי"ב חדש ו וכן חכם שבא שמועתו לאחר י"ב חדש א אין מספידין אותו:

ג ז יוצאין לבית הקברות ב (א) (ב) ופוקדים על המתים שלשה ימים שמא עדיין הוא חי:

ד [ב] ח כל שלשה ימים יראה האבל כאלו חרב מונחת לו בין כתפיו משלשה ועד שבעה כאלו זקוף כנגדו בקרן זוית משבעה ועד שלשים כאלו עוברת לפניו בשוק [ג] וכל אותה השנה הדין מתוחה כנגד אותה משפחה ט ואם נולד בן זכר באותה משפחה נתרפאת כל המשפחה:

ה י אחד מהחבורה שמת תדאג כל החבורה:

ו (ג) יא כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים ה"ז אכזרי [ד] אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה:

שצה מקצת יום השבעה והשלשים ככולו. ובו ג' סעיפים:

א (א) [א] א כיון שעמדו מנחמים מאצל האבל ביום שביעי מותר בכל דברים שאסור בהם תוך שבעה (א) דמקצת

שצד א אין מספידין אותו. אפילו ביום שמועה: ב ופוקדים על המתים כו'. כתב הפרישה זה היה דוקא בימיהם שהיו מניחין את המת בכוכין (*) והיה אפשר לגלות את המת ולראותו וכתב עוד הדרישה בשם מהרש"ל אדם שמת לו מת ובתוך שלשים נולד לו בן אין עושין שמחה ומשתה ביום המילה רוקח עכ"ל וכמדומה שאין נוהגין כן:

(*) אולי שייך זה בסי' זה סעיף ד' עמ"ש ואם נולד בן זכר כו'. מלאכת כהן.

ביאור הגר"א

חידושי רע"ק

באר היטב

פתחי תשובה

דגול מרבבה

בית לחם יהודה

ברכי יוסף

נליון מהרש"א

היום כבולו [ב] לא שנא מקצת יום שביעי לא שנא מקצת יום שלשים **א** [ג] כיון שהנץ (א) החמה ביום שלשים בטלו ממנו גזרת שלשים (רא"ש ורבינו ירוחם):

הגה ובמדינות אלו שאין המנחמין רגילין לבא ביום ז' צריך להמתין עד שעה שרגילין המנחמים לבא בשאר ימים דהיינו (ב) לאחר יציאה מבית הכנסת שרגילין לבא מנחמין כן נראה לי ודלא כמה שרגילין להמתין שעה על היום דאין הדבר תלוי רק בעמידת המנחמין (כן משמע באשיר"י):

ב י שמע [ד] שמועה רחוקה בלילה כיון דסגי בשעה אחת סלקא אפילו בלילה:

ג ג מי שמת אביו או אמו בראש חדש ניסן (ב) **ב** (ג) לא אמרינן בכ"ט באדר שאחריו מקצת היום ככולו אלא צריך לנהוג דברים האסורים בי"ב חדש י עד (ב) שיכנס ראש חדש ניסן:

הגה **ג** ונהגו (ג) (ג) להוסיף עוד היום שמת בו האב או האם לנהוג בו דין י"ב חדש ונכון הוא:

שצו דין אבל שלא נהג אבלותו כל שבעה.

ובו ג' סעיפים:

א א אבל שלא נהג אבלותו תוך שבעה בין בשוגג בין במזיד משלים אותו כל שלשים (א) [א] חוץ מהקריעה שאם לא קרע בשעת חימום **א** אינו (א) קורע אלא תוך שבעה חוץ מאביו ואמו שקורע **ב** אפילו לאחר שבעה:

ב ב במה דברים אמורים בשלא נהג אבלות כלל כל שבעה (א) אבל אם זלזל במקצת הימים ולא נהג בהם אבלות כגון מי שאמרו לו שמת לו מת ביום הא' והיה בעיר אחרת ולא נהג אבלות וביום השני בא לעירו ונהג אבלות אין צריך להשלים ומונה שבעה מיום הראשון:

ג (ב) [ב] י קטן שמת אביו ואמו **ג** [ג] (ב) ואפילו (ג) הגדיל תוך שבעה (ג) בטל

ש"ך

שצה א כיון שהנץ כו'. דביום ל' שאין מנחמים מותר מיד כשהנץ החמה: **ב** לא אמרינן כו'. כיון דתליא בחדשים: **ג** ונהגו להוסיף. ואפי' אל אותו היום בשבת נוהג בו דין י"ב חדש כן הוא בתרומת הדשן סי' רל"ב מיהו כשהשנה מעוברת דמותר ליכנס לבית המשתה לאחר י"ב חדש כדלעיל סי' שצ"א ס"ק ב' אין נוהג דין י"ב חודש ביום שמת בו אב או אם אע"פ שאומר קדיש וברכו ומתענה בו ביום דמאחר דכבר הפסיק מאבלותו שוב אינו חוזר לאבלותו כ"כ הב"ח. ונראה דהיינו דוקא בשאר מיני אבילות אבל לאכול בסעודה של שמחה ומשתה אסור בכל שנה ביום שמת בו אב ואם וכדל' הרב לקמן ס"ס ת"ב כ"ש הכא:

שצו א אינו קורע כו'. כתב הב"ח דהיכא שהיה אנוס כגון שהיה חולה ומסוכן שאי אפשר לקרוע או כגון שאין דעתו צלולה ומיושבת עליו וחזר לבוריו ולדעתו אחר שבעה שחשוב עכשיו כשעת חימום דל"ד לשוגג או מזיד דעבר שעת חימום כיון שהיה בריא בשעה ששמע שמת לו מת וחייב באותה שעה אבל זה לא נתחמם אלא בשעה שחזר לבוריו ודעתו צלולה ומיושבת ובאות' שעה חל עליו חובת קריעה ע"כ: **ב** אפילו לאחר שבעה. כדלעיל סי' ש"מ ס"ח: **ג** ואפילו הגדיל. והב"ח פסק כדעת מהר"ם דבהגדיל תוך ל' מונה ז' ול' משעה שהגדיל אבל אם הגדיל אחר ל' בטל ממנו גזירת

ט"ז

לדינא: (ב) לא אמרינן בכ"ט באדר כו'. הטעם בת"ה שם סי' רל"ב דכל שתלוי במנין ימים אמרינן מקצת יום האחרון ככולו משא"כ באבילות דתלוי בי"ב חודש בכל דוכתי וא"כ אם תאמר מקצת ככולו לא יצטרך להתאבל רק קצת מחודש האחרון וזה ודאי אינו: (ג) להוסיף עוד יום שמת כו'. בת"ה סי' רל"ב כתב הטעם משום דאמרינן קדיש וברכו ומתענין בו דיום מיתה הוא כו' ולכך נוהגין ענין אבילות באותו יום עכ"ל. ולפי זה אפילו עד עולם כל יארציי"ט שלו הוה הדין כן. ומו"ח ז"ל כ' דאם השנה מעוברת מותר ליכנס לבית המשתה לאחר י"ב חודש כדלעיל סי' שנ"א ואז אין נוהג דין י"ב חודש ביום שמת בו אביו ואף על פי שמתענה בו כיון דכבר נכנס למשתה והפסיק אבילותו שוב אינו חוזר לאבילותו כו' עכ"ל. *) ותמוהים דבריו דהא עד עולם צריך לנהוג כן ביום יארציי"ט שלו וכ"כ רמ"א סי' ת"ב סעיף י"ב שלעולם אין לאכול בסעודה בלילה של יום היארציי"ט וכתוב בלבוש אולי במקומו של רמ"א נהגו כן כי ברוב המקומות שעברתי לא ראיתי נוהגים כן:

שצו (א) חוץ מהקריעה כו'. לע"ד נראה אם היה חולה ודעתו אינה מיושבת מחמת חולי לא אזלינן בזה בתר שעת חימום דהא אין יודע להתחמם אלא כשתבוא לו דעה צלולה כשאר כל אדם אז הוה חימום שלו אבל לא אכפת לן במה שהוא אינו יכול לקרוע מחמת שהוא מסוכן בחליו דסוף סוף ידע בחימום בעת ההיא ועל כן פטור אח"כ מלקרוע כנ"ל: (ב) קטן שמת כו' ואפי' הגדיל כו'. דין זה הוא במחלוקת בין מהר"ם להרא"ש תלמידו בסוף מועד קטן דמהר"ם סבירא ליה חייב להתאבל אחר שיגדיל שבעה ושלשים מיום שנעשה גדול והוה כשמע שמועה קרובה ברגל שמתאבל אחר הרגל ז' ול' ואע"ג דהתם ימי הרגל עולין למנין שלשים היינו לפי שנהג בהם איסור גיהוץ ותספורת אבל כאן בקטנותו לא נהג כלום ואע"פ שיש לחלק קצת בין שמע ברגל לנדון זה דהתם גברא בר חיובא הוא אלא דיומא הוא דקגרים אבל הכא גברא לאו בר חיובא הוא כלל וא"כ נימא כיון דבשעת מיתה לא היה ראוי להתאבל יפטור עולמית הא ליתא דאין דיחוי אצל מצות כדאיתא פרק כיסוי הדם כו' והרא"ש חולק ואומר תופס אני אותה סברא שיש לחלק בין היכא דגברא בר חיובא הוא ויומא גרים לקטן דבשעה שהיה לו להתאבל פטור מחמת קטנות פקע מיניה חיוב אבילות לעולם ודמי להא דאמר בפרק מי שהיה טמא קטן שהגדיל בין ב' פסחים דסבר רבי נתן שני תשלומין לראשון וכל שאינו זקוק לראשון אינו זקוק לשני וכן כמי הא דיושבים על שמועה קרובה ז' ול' אינה מצוה בפני עצמה אלא תשלום לאבלות שהיה לו לעשות מיד אחר הקבורה כשידע וכשלא

חידושי רע"ק

בכל דברים. ולענין תשמיש עי' ט"ז א"ח (סס"י תקנ"ח): (סימן שצ"ו סעיף א') חוץ מהקריעה. בתפל"מ כתב דהיינו אם נהג אבילות ולא קרע אינו קורע אחר ז' אבל אם לא נהג אבילות כלל בענין שצריך לנהוג להשלים כל ל' קורע ג"כ כשנוהג דין ז' ע"ש ופסקו

שצו [א] חוץ כו'. כנ"ל סי' ש"מ סי"ח: [ב] קטן כו'. דאין חייב כמ"ש י"ד ב' נמצא אבילות כו': [ג] ואפילו הגדיל כו'. כמ"ש ברפ"ט דפסחים וכן קטן שהגדיל כו' ובסנהדרין מ"ז ב' הלכך הואיל כו' ועש"ז:

ביאור הגר"א

[ב] ל"ש כו'. שם ונהרדעי כו': [ג] (ליקוט) כיון שהנץ כו'. כמ"ש בספ"ב דמגילה ועברא"ש סי' ע"ז: [ד] שמועה כו'. ברא"ש שם וכן נראה מדקאמר במגילה שם כיון דבעיא ספירה דוקא כה"ג וכן מדלא תני בסוף יומא (ב"מ) רק חוב כו' (משמע דשאר טמאים טובלין בין ביום בין בלילה ועברמב"ם פ"א דמקואות ורא"ד שם):

פתחי תשובה

בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תקנ"ט שהכריע דלענין ת"ת ותשמיש המטה דאית בהו מצוה אית לן למפסק כדברי המקילין דמקצת לילה ככל היום אבל ברחיצה וסיכה ושאר הדברים דלית בהו מצוה פסקינן כדברי המחמירים דבעו מקצת היום דוקא ולא מקצת הלילה ומיהו צריך להמתין מלשמש בלילה יותר מעט ממה שהוא רגיל כדי שיהא נוהג גם בו מקצת אבילות ע"ש ועי' ברדב"ז החדשות סי' רס"ח: (ב) לאחר יציאה מבהכ"נ. עי' בתשו' גבעת שאול סי' ע' שנשאל באבל שחל יום שביעי שלו בשבת אם מותר ללבוש חלוק לבן בבוקר קודם תפלת שחרית וכתב דלפמ"ש הט"ז בסי' ת"ב סק"ה דאותו אבילות שהוא בקום ועשה כגון חליצת מנעלים וכפיית המטה בזו דוקא צריך להמתין עד עמידת המנחמים אבל אבילות שהוא בשב וא"ת כגון גיהוץ ותספורת סגי בהנץ החמה ע"ש א"כ הכא בלבישת חלוק דשב וא"ת הוא נמי סגי בהנץ החמה אך באמת דברי הט"ז תמוהין כו' ע"ש שהעלה דאף מה שהוא בשב וא"ת תעשה צריך ג"כ להמתין עד עמידת המנחמים וה"ה לענין לבישת חלוק לבן דאסור עד אחר התפלה: (ג) לא אמרינן בכ"ט באדר. עי' בתשו' הרדב"ז ח"ג סי' תכ"ד שדעתו לסקל:

שצו (א) אבל אם זילזל. עי' בתשו' רדב"ז החדשות סי' תקכ"א במי שבא לו שמועה שמת אביו ואחד מקרוביו אמר לו שאין השמועה אמת ואחר שעברו שני ימים אח"כ אמת היתה וכתב דקרובו זה לא טוב עשה והיה סיבה שלא קיים אבילות מן התורה שהוא יום הקבורה ...

באר היטב

שצה (א) החמה. דביום ל' שאין מנחמים מותר מיד בהנץ החמה. ש"ך: (ב) שיכנס. הטעם בת"ה שם דכל שתלוי במנין הימים אמרי' מקצת יום האחרון ככולו משא"כ באבלות התלוי בי"ב חדש בכל דוכתי אם תאמר מקצתו ככולו לא יצטרך להתאבל רק קצת חדש האחרון וזה אינו. עכ"ל הט"ז: (ג) להוסיף. ואפילו אל אותו היום בשבת נוהג בו דין י"ב חדש כן הוא בת"ה סי' רל"ב. מיהו כשהשנה מעוברת דמותר ליכנס לבית המשתה לאחר י"ב חדש כמ"ש בסי' שצ"א ס"ב אין נוהג דין י"ב חדש ביום שמת בו אב או אם אע"פ שאומר קדיש וברכו ומתענה בו ביום דמאחר שכבר הפסיק מאבלותו שוב אינו חוזר לאבלותו כ"כ הב"ח. ונראה דהיינו דוקא בשאר מיני אבילות אבל לאכול בסעודת שמחה ומשתה אסור בכל שנה ביום שמת בו אב או אם וכמ"ש הרב לקמן ס"ס ת"ב כ"ש הכא עכ"ל הש"ך (ועי' מ"ש לעיל סי' שנ"א. ומיהו אפילו לדעת המקילין בזה כמ"ש הלבוש וכמ"ש לעיל מ"מ בשנה ראשונה אפילו בשנת העיבור לא יאכל בסעודה של שמחה. ומכל מקום נוהגין שאם חל יארציי"ט שלו בשבת או ביום טוב שלובשים טלית ...):

שצו (א) קורע. כ' הב"ח דהיכא שהיה אנוס שהיה חולה ומסוכן שא"א לקרוע או שאין דעתו צלולה ומיושבת עליו וחזר לבוריו ולדעתו אחר ז' שחשוב עכשיו כשעת חימום דל"ד לשוגג או מזיד דעבר שעת חימום כיון שהיה בריא בשעה ששמע שמת לו מת וחייב באותה שעה אבל זה לא נתחמם אלא בשעה שחזר לבוריו ודעתו צלולה ומיושבת ובאותה שעה חל עליו חובת קריעה עכ"ל ...

(סימן שצ"ו בשו"ע סעיף א') שאם לא קרע בשעת חימום אינו קורע ...

ממנו (ד) כל דין אבלות ואינו חייב בו (°):

שצז דיני עדות לנהוג אבילות על פיהם.

ובו ב' סעיפים:

א א [א] א מתאבלין על פי עד אחד ועד מפי עד (א) (א) ועובד כוכבים מסיח לפי תומו:

ב [ב] (ג) (א) ב שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת (ב) ב אינו מתאבל:

ידע תקנו שיש לו תשלומין כל שלשים יום והיכא דידע ולא נתחייב לא שייך ביה תשלומין מידי דהוה אחיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני של חג דלא שייך ביה תשלומין' ע"כ. וכ' רבינו ירוחם שיש לפסוק כמהר"ם שהוא רבו של הרא"ש והב"י הכריע כהרא"ש דהלכה כדברי המיקל באבל וכן פסק כאן בשו"ע דפטור ובימי הרפי בא מעשה זה לידי בקטן שהגדיל תוך ז' ועיינתי בו והוקשה לי בדברי הרא"ש שכתב דאבלות הוה בו משום תשלומין דבזה אין שייך תשלומין אלא כל יום מן הז' הוא מצוה בפ"ע דהא פסקינן כאן סעיף ב' אם אזל במקצת ז' הימים דא"צ להשלים ולמה כתבו הטור והשו"ע אפי' הגדיל בתוך שבעה. והעליתי הדברים הללו לפני מו"ח ז"ל והשיב לי שבלא"ה סותרים דברי השלחן ערוך זה את זה דבפרק מי שמתו יש ג"כ פלוגתא בין הרא"ש ורבינו יהודה ובין מהר"ם לענין הבדלה דרבינו יהודה היה אונן במ"ש ולא הבדיל ולמחר ביום א' אחר הקבורה לא רצה ג"כ להבדיל מאחר שהיה פטור בשעת חיוב הבדלה ודומה לחיגר שנתפשט ביום שני שזכרתי לעיל והואיל ונדחה ידחה ומהר"ם חולק שם וס"ל ביום שמחרת חייב להבדיל דהא קי"ל מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה והרא"ש כ' שם שהוא הסכים לרבינו יהודה דהא דאמרינן מי שלא הבדיל במ"ש כו' היינו כשלא היה לו יין במ"ש או אונס אחר שלא היה יכול להבדיל אבל אונן דבשעה שחל עליו חיוב הבדלה היה פטור לגמרי תו לא מתחייב ודמיא לחיגר דלעיל ע"כ והגה לעיל סי' שמ"א פסק השו"ע שחייב להבדיל והיינו כמהר"ם וכאן פסק דפטור כשהגדיל והיינו כהרא"ש דטעם אחד לשתי הפלוגתות ואין ישוב לזה וע"כ פסק הוא בכל מקום כמהר"ם שהוא רבו של הרא"ש וגם כאן חייב בז' ושלשים דלא כפסק הש"ע וכן קבע הוא בחיבורו על הטורה דעה כאן ואני בעניי תמהתי ונפלאתי על פסק זה שנחלקו בו אבות העולם מהר"ם והרא"ש ומחילה אני להככים ראשי החלק בין הרים גדולים מאורי ישראל ומ"מ עצור במלין לא אוכל כי תלמוד ערוך הוא פסק זה לפע"ד שלא כדברי מהר"ם ולא כדברי הרא"ש במחילה מכבודם וע"פ זה יתבאר שפסקי הש"ע הם דברי אלהים חיים: אמרינן בפרק נגמר הדין (דף מ"ז) בהא דאמרינן לא היו קוברין אותן הרוגי בית דין בקברות אבותם ואי ס"ד כיון דאיקטל הוי ליה כפרה ליקברו ומשני מיתה וקבורה בעינן מתיב רב אדא לא היו מתאבלין על הרוגי ב"ד אלא אוננין ואי ס"ד כיון דאיקבר הוה ליה כפרה ליתאבלו ומשני בעינן נמי עיכול בשר. רב אשי אמר לעולם לא בעינן עיכול בשר אלא צערא דחיבוט הקבר פורתא וטעמא דלא היו מתאבלין משום דאבילות מסתימת הגולל חיילא כפרה מאימת הויא מכי חזי צערא דקברא פורתא הלכך הואיל ואידחו ידחו הואיל ונדחו שלא נראו להתאבל בשעת התחלת האבלות ידחו אף לאחר מכאן ואע"ג דגבי קובר את מתו ברגל תנן מונה ז' ימים אחר הרגל ולא אמרינן הואיל ונדחו ידחו התם לא אידחו לגמרי שהרי אמרי' כל שהוא משום עיסקי רבים אין הרגל מפסיקן ורבים באים לנחמו עכ"ל: והנה אתה רואה ק"ו כאן דמה כאן בפרק נגמר הדין דאחר סתימת הגולל לא היה שום אבילות בעולם כיון דהמת לא חזי לכך דלא הוי ליה כפרה עדיין והיה מן הראוי לומר דאחר שיהיה קצת בקבר ויכופר אז יתחיל אבילות שלו כדרך שמתחיל בשאר מתים אחר סתימת הגולל אפ"ה לא אמרינן כן אלא אמרינן הואיל ואידחי בשעה שמתחיל לשאר העולם לא יתאבלו עליו כלל אח"כ ק"ו כאן שהיה אבילות בעולם והמתאבל לא חל עליו החיוב פשיטא הואיל ואידחי בשעת החיוב ידחה לעולם ופשוט דהלכה כרב אשי דבתרא הוא ותו אני אומר דגם תירוץ הראשון בגמ' אינו חולק על האי סברא דאידחי אידחי דאל"כ לדידיה נמי קשה יתאבלו על הרוגי ב"ד דלאחר העיכול דאז יש להם בודאי כפרה אלא פשיטא דבזה אמרינן אידחי אידחי אלא דפליגי על רב אשי במה שאמר שיש להם כפרה בזמן קצר מכי חזו פורתא צערא דקברא בזה פליגי וס"ל דאין הכפרה ממהרת כ"כ אבל אי היתה ממהרת ודאי גם הם סבירא להו אידחי אידחי וכן מבואר שם בסוגיא לעיל מיניה דכ"ע אית להו בין שאידחו אידחו לפי המסקנא גם הב"י בסי' שמ"ה כ' ואסיקנא לענין הרוגי ב"ד בפרק נגמר הדין דהוי ליה כפרה בקטלא וקבורה אלא היינו טעמא דאין מתאבלין עליהם דאבילות מתחיל מסתימת הגולל כו' והיינו כתירוץ רב אשי אלא דבנוסחא דברי בית יוסף יש ט"ס שכתב הרוגי מלכות וצ"ל הרוגי ב"ד א"כ מבואר דלא כמהר"ם שחייב לקטן והגדיל וגם דלא כהרא"ש דאילו להרא"ש שפטור משום דהוה תשלומין וכל שפטור בשעת החיוב אין עליו תשלומין משמע דאילו במקום שאין תשלומין הוה חיוב ומודה למהר"ם והרי כאן בפרק נגמר הדין אין שם תשלומין דהא לא היה ראוי לאבילות מתחלה ואפ"ה אמרינן דפטור אח"כ אלא דבר ברור הוא דהפטור לאו משום דלא שייך תשלומין עבו בו אלא משום שחכמים הטילו עליו אבילות מן שעה ראשונה שהמרירות עליו ביותר דהיינו מהיסתום הגולל ומן אותה שעה הוא מתאבל והולך כפי דינו אבל כל שנפטר בשעת עיקר המרירות דהיינו אחר סתימת הגולל אין עליו שום חיוב אחר כך ומשום הכי הרוגי ב"ד וכן קטן והגדיל פטורים לגמרי כיון שהיו פטורים בשעת עיקר המרירות ויפה מכוון לזה פי' רש"י שהעתקתי שלא דמי לקובר מת ברגל שחייב בז' ול' אחר הרגל שהם בשעת עיקר המרירות לא נפטר שהרי יש עליו קצת אבילות גם ברגל ואין כאן דמיון להבדלה שחייב לעשות ביום שמחרת אע"פ שבליל מ"ש היה פטור כמ"ש השלחן ערוך בסי' שמ"א דשם הוא עיקר זמן ההבדלה מתחלה כך שימשוך זמנה כל השבת או עד ליל ד' ולא אמרינן דהם לא הבדיל במ"ש הוה ההבדלה שאח"כ תשלומין על מ"ש אלא עדיין זמנה ממש וזה דומה לתפלת ערבית וקי"ל שאחז"ל במסכת ברכות שזמנה קודם אכילה וכל העובר חייב מיתה ואעפ"כ זמנה כל הלילה כמ"ש בפי' שזמנה כל הלילה והכי נמי ממש בן הוא בהבדלה וזהו נכלל במה שאמרו מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה. וכן לא קשה ממה שמצינו בסוכה פרק הישן (דף כ"ח) בקטן שנתגדל בימי הסוכות דחייב לעשות סוכה התם נמי זמנה כן הוא כל ז' הימים ואין בזה משום תשלומין על מה שלא ישב בסוכה בשעת קטנותו כדאמרינן במתני' שם שאין תשלומין למי שלא אכל בסוכה משא"כ באבילות שהעיקר תלוי בהתחלת האבילות בשעת עיקר המרירות וכל שלא התחיל לא יגמור ע"כ נראה להלכה ולמעשה כפסק הרא"ש לענין אבילות דפטור כאן ולא מטעמיה אלא מטעם שאמרנו. ולענין הבדלה כדעת מהר"ם וכפסק הש"ע בב' המקומות והם מודקים וברורים ומקום הניחו לנו רבותינו אבות העולם לזכות בו בסייעתא דשמיא:

שצז (א) ועובד כוכבים מסיח לפי תומו. כ' רש"ל וז"ל עובדת כוכבים שספרה לפי תומה לראובן שמתה אחותו פסק ראבי"ה שמתאבל על פיה דנאמנת להחמיר וא"מ פסק דהילכתא כדברי המיקל באבל ועובד כוכבים אינו נאמן להחמיר במילי דאבילות וה"ר ישעיה אומר דאין עובד כוכבים נאמן במסיח לפי תומו אלא לעדות אשה או על פירות של עצמו מעיד דהם של ערלה הן אבל בכל עדיות דעלמא אין עובד כוכבים נאמן במסיח לפי תומו בין להקל בין להחמיר. ע"כ תשובת אור זרוע עכ"ל: **(ב)** אינו מתאבל. הטעם דכיון דמספיקא היא

גזירת ז' ול' ע"ש מיהו מה שהקשה מלעיל סי' שמ"א ס"ב דמבדיל אחר שיקבר המת בקל יש לחלק ביניהם עיין שם:

שצז א מתאבלים כו'. כתב הרמב"ן זה הכלל כל עדות שמשיאים האשה על פיה הקרובים מתאבלים וכ"פ הב"ח ועיין בא"ע סי' י"ז נתבאר עדות שמשיאין האשה על פיה וכ' עוד הב"ח היכא שכתבו לאחד שמת קרובו והיכא ספק אם הוא תוך ל' חייב להתאבל דכל כמה דמצינן ליה לאוקמיה אחזקתיה מוקמינן ואמרינן השתא מקרוב מת וכן הוא בתשובת ן' לב מיהו היכא שהוא כתב יד של חכם אמרי' מסתמא לאחר ל' הוא דאם איתא דאפשר היה שיגיע הכתב לידו תוך ל' לא היה כותב בסתם אלא היה מבאר כ"כ הב"ח וכן כ' בתשו' ר"מ מינץ סי' ל"ס דצריך להתאבל מטעם דמוקמינן אחזקתיה וכ' דאם אירע שהורו דאין להתאבל מספק ואח"כ נודע לו למפרע שמת תוך ל' נ"ע אם יחזור ויתאבל או לא ע"ש ולפעד"נ דצריך להתאבל ככה"ג וע"ל ר"ס ש"ו ודו"ק: **ב** אינו מתאבל. דמוקמינן ליה אחזקתיה דחי וע"ל סי' של"ט ס"ב דבאמרו לו ראינו קרובך גוסס היום

ביאור הגר"א

שצז [א] מתאבלין כו'. ממעשה דר"ח ורב בריש פסחים ובפ"ג דמ"ק ואמרי' בפט"ו דיבמות (קט"ו כ' כמתני') התרתם ערוה חמורה כו' ה"נ לענין אבילות ועראב"ש סי' ע"ם ועמ"ש בא"ע סי' י"ז סל"ז: [ב] שנים כו'. דנשאר בספק כמ"ש בפ"ו (ל"א ב') ופ"ם (מ"ז) דסוטה וכאן ספקי להקל כמ"ש בבכורות מ"ם א' (הכל מודים וכו'):

חידושי רע"ק

של הרב כנה"ג בתשובתו בס' בעי חיי (חיו"ד סימן רל"ט) מבואר דלא ס"ל הכי דבכל ענין אינו קורע: (ע"ו ססק"ב) **אלא** מטעם שאמרנו. ועי' עוד בא"ח (סי' תל"ה ס"ה) ובט"ז (שם סק"י):

(סימן שצ"ז סו"ע ס"א) **ועובד** כוכבים מסל"ת. ומוגים פיום שהסיח לפי תומו בפני ישראל וידעו הקרובים ודוקא כשלא נתיאשו קודם לבקשו. הריק"ש. ועי' בת' זקן אהרן (סי' צ"ד):

(ש"ך סק"א) **וכן** הוא בת' ן' לב. ספר ב' (סימן ע"ב) ובשכנה"ג (סימן ת"ב) ועי' מהרשד"ם (חיו"ד סימן ר"א) ומהר"א די בוטין (סי' קמ"ו) ומהר"א ששון (סימן קס"ו):

באר היטב

שצז (א) ועובד כוכבים. כתב רש"ל עובדת כוכבים שספרה לפי תומה לראובן שמתה אחותו פסק ראבי"ה שמתאבל על פיה דנאמנת להחמיר. וא"מ פסק דהלכתא כדברי המיקל באבל ועובד כוכבים אינו נאמן להחמיר במילי דאבלות. וה"ר ישעיה אומר דאין עובד כוכבים מסל"ת נאמן אלא לעדות אשה או על פירותיו דשל ערלה הן אבל בכל עדיות דעלמא אין עובד כוכבים מסל"ת נאמן בין להקל בין להחמיר ע"כ תשובת אור זרוע. עכ"ל: **(ב)** שנים. כ' הרמב"ן זה הכלל כל עדות שמשיאים האשה על פיהם הקרובים מתאבלים. ועי' בא"ע סי' י"ז נתבאר עדות שמשיאים האשה על פיהם. וכ' הב"ח היכא שכתבו לאחד שמת קרובו והיכא ספק אם הוא תוך ל' חייב להתאבל דכל כמה דמצינן לאוקמיה אחזקתיה מוקמינן ואמרינן השתא מקרוב מת. מיהו היכא שהוא כתב יד של חכם אמרינן דמסתמא לאחר ל' הוא. דאם איתא דהיה אפשר שיגיע הכתב לידו תוך ל' לא היה כותב בסתם אלא היה מבאר. וכ"כ בתשו' ר"מ מינץ דצריך להתאבל

פתחי תשובה

סי' שמ"ב סכ' ע"ד אונן דאיתרע כהו מילתא בשעת. הדבר ר"ל ולא הספידו או מחמת ביעתותא. (כדלעיל ס"ס שע"ד) ודאי דאם עבר זמנם בתוך שלשים צריך להתאבל כמ"ש. בתשו' כ"ס כשם גאון מהרי"ס שפירא דהולה אבל אם נתרפא צריך להתאבל בתוך למ"ד דאפילו הרא"ש דפליג אמהר"ם מרוטנבורג בקטן שהגדיל מודה הכא ע"ש אלא שכ"ע שהוא אם אירע רגל בינתיים שהרגל מפסיקו ואע"פ שלא נהג אבילות כלל עמ"ש: **(ד)** כל דין אבילות. [כתב בספר חכ"א כלל קס"ח דין ו' משמע דגם אבילות של יב"ח פטור ואספר שיש לחלק דהלכה ז' ול' שהם מצות שקבעו חז"ל באבל וכיון דהיה פטור בשעת חובתו אין לו תשלומין משא"כ אבילות יב"ח שאינו אלא משום כבוד אב"א י"ל דעכ"פ בזה חייב עכ"ל]:

שצז (א) שנים אומרים. עבה"ט ועי' בתשובת ירועות הא"ל סי' ל"ב שהעלה כדעת

שמת קרובו והיכא ספק אם הוא תוך ל' חייב להתאבל דכל כמה דמצינן לאוקמיה אחזקתיה מוקמינן ואמרינן השתא מקרוב ב מת. מיהו היכא שהוא כתב יד של חכם אמרינן דמסתמא לאחר ל' הוא. דאם איתא שהיה אפשר שיגיע הכתב לידו תוך ל' לא היה כותב בסתם אלא היה מבאר. וכ"כ בתשו' ר"מ מינץ דצריך להתאבל

באר הגולה

הרא"ש בפסקיו בסוף מ"ק ומטעם שכתב שם שיש לחלק בין טיפה דגברא בר חיובא הוא ויומא לא גרים לקטן שבעת שהיה לו לאתאבל נפטר מחמת קטנות פקע מיניה חיוב אבילות לעולם וכו' ועוד כתב לחלק בין היכא דיש בידו לבטל הדיחוי שלו מה שאין כן קטן דאין בידו לבטל הדיחוי שלו וכו' ע"כ ומטעמים אלו לעג"ד אין סתירה למה שפסק ב"י לעיל סי' שמ"א דמבדיל אחר שיקבר המת וק"ל:

(° ודין הקריעה לקטן עיין בסימן ש"מ סעיף כ"ו):

א טור בשם הרמב"ן בסה"ד ותשובותיו וכ"כ בפסקי הרא"ש והמרדכי בפ"ג דמ"ק והיה הרמב"ן זה הכלל כל עדות שמשיאין אשה על פיו קרובים מתאבלין:

ב מרדכי סמ"ק (והגהמי"י) מהא דאמרי' דר"ע מודה לענין

נקודות הכסף

שהוא עיקר המרירות שוב אין מרירות להתאבל עליו ולכך אמרינן הואיל ואידחי ידחה ורש"י דמקשה מרגל היינו דמדמי דרגל נמי אין המת ראוי לשום אדם בעולם להתאבל אבל הכא הרי המת ראוי להתאבל ומרירות לבו עליו מיד והולך אם כן מרירות לבו סדיין בו אלא שהקטן אינו בר חיובא וכשיגדיל הרי הוא בר חיובא וזה ברור ודוק. מיהו מה שחילק בין הבדלה לכאן נכון הוא וכן כתוב בט"ז שהכל יש לחלק ביניהם ע"ש:

בית הילל

(סימן שצ"ז ש"ע סעיף א')

מתאבלין ע"פ עד אחד ועד מפי עד וכותי מסיח לפי תומו. כתב ב"י כתב הרמב"ן בת"ה והביא ראיה לדבר וכתב בסוף דבריו זה הכלל עדות שמשיאין האשה על פיו הקרובים מתאבלין וכו' כמרדכי וכהגהות מיימוני סס"ע משמע שבסוף דבריו הסכים הר"ם להתאבל על פי עד אחד או אשה או עובד כוכבים מסל"ת וכו' עכ"ל. ונראה דמה שכתב כאן עד מפי עד אפילו אמר שהם שמעתי מפי עד אף שאינו מכירו אותו ואינו מזכיר את שמו אלא אמר כהם כדאיתא בא"ה בסי' י"ז ס"ד וז"ל ככר אמרנו עד שאמר שמעתי שמת פלוני אפילו שמע מאשה שמעה מעבד הרי זו כשר לעדות אשה ומשיאין אשה על פיו וכתב מור"ם בהג"ה אפילו לא אמר ממי ששמע אלא אמר שהם ששמע לא חיישינן שמא עד ראשון פסול היה עכ"ל וכתב בחלקת מחוקק בסימן הנ"ל בקונטרס עגונות סי' קל"ט יש להסתפק מאד כעד שאמר שמעתי שמת פלוני ולא פירש ממי שמע אי כרע מעד מפי עד מאחר שלא פירש דבריו ממי שמע ובסימן קמ"ח כתב מה שנסתפק לעיל בסי' קל"ט כעד שאומר שמעתי ולא אמר ממי שמע ואולי לא שמע מעד רק שמע קול הברה הנשמע בעיר. הנה דברי הרמב"ם מבוארים כשאומר עד שמעתי שמת פלוני משיאין אשה על פיו וכו' ובסי' כל"ב כתב אם אמר שמעתי מיהודים שנהרג פלוני לא הרי כקול הברה רק כעד מפי עד ומשיאין את אשתו אבל אם אמר איני יודע ממי שמעתי זהו הוי קול הברה כל זה הוא המתיק מתשובות ב"י עכ"ל א"כ גם כאן הדין כן אם אמר שמעתי אף שלא פירש ממי שמע אע"פ כן הוי כעד מפי עד וק"ל:

גליון מהרש"א

למה ז' ימי המשתה דוחה אבילות יותר משת לו מת ביו"ם שני דנוהג אבילות יום ראשון שהוא מה"ת ותירץ דהכא א"צ ינהוג יום ראשון שהוא מה"ת מ"מ בשאר ימי' לא ינהוג וא"כ לא הוו רצופין ויש לדחות: (ע"ז ס"ק ב') והנה אתה רואה ק"ו. עי' ת' יד אליהו סי' צ"ג כתב דלא כט"ז:

(סי' שצ"ז ש"ך ס"ק א') **דאם** אירע. עי' גליון ריש סי' ת"ב:

צבי לצדיק

(סימן שצ"ז בש"ך ס"ק א')

מתאבלים כו'. וע"ל ר"ס שצ"ו. לא מובן לי דהא בריש סי' שצ"ו משמע איפכא דאם

אזלינן בה להקל כ׳ מהר״ם מינץ סי׳ נ״ה מי ששמע שמת לו מת ואינו יודע אם תוך ל׳ או לאחר ל׳ יום אם חייב להתאבל והאריך בזה וזה כלל דבריו דיש סברא לומר כיון דהקילו בענין אבילות כיון דספיקא דרבנן הוא והביא בשם הלכות שמחות דמהר״ם דאין להחמיר באבילות בספק דחומרא דאתי לידי קולא היא שנוהג אבילות בשבת בדברים של צינעא ומבטל תלמוד תורה כל שבעה ימים אך מטעם חזקה נ״ל להחמיר דתנן בפ׳ כל הגט המביא גט והניחו זקן או חולה נותנו לה בחזקת שהוא קיים כו׳ והביא הרבה דינים שהולכי׳ בתר חזקה ע״כ י״ל דהעמד המת על חזקתו והשתא הוא דמת ולא החליט הפסק ומסיק לבסוף דאין לו ראיה ברורה לא לחיוב ולא לפטור *)ובתשו׳ מהרי״ן ז׳ לב פסק לחיוב מכח ההיא דפ׳ כל הגט שזכרתי וכן פסק מו״ח ז״ל כאן ולפענ״ד לא נראה כן מכח ראיות ברורות כאשר אבאר בסייעתא דשמיא: ראשונה דאמרינן במשנה בפסחים פרק האשה(ד׳ צ״א) האונן והמפקח את הגל (מעל האדם

סיום ג׳ ימים צריך להתאבל עליו:

שצח א בז׳ מתים. שהם אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו בתולה ואשתו כנושאה: **ב** וי״א כו׳. והכי קי״ל כלקמן סימן שצ״ט סי״ג:

שצח אבילות יום ראשון דאורייתא. ובו סעיף א׳:

א [א] א אבילות יום ראשון [ב] אם הוא (א) יום מיתה וקבורה הוי דאורייתא ושאר הימים מדרבנן ב במה דברים אמורים א (א) בשבעה מתים המפורשים בתורה שכהן מטמא להם אבל אותם שהוסיפו עליהם כדאיתא בסימן שע״ד אפי׳ ביום ראשון הם מדרבנן (ב) ב י ויש אומרים שאף אבילות יום ראשון דמיתה וקבורה הוי (ג) דרבנן בכל המתים:

ואינו יודע אם ימצאנו חי או מת כו׳) שוחטין עליו את הפסח (מפני שעודנו בחזקת טהרה כו׳ לפיכך אם אירע בהם פסול פטורים מלעשות פסח שני כיון שבשעת זריקה ראוין הם) חוץ מן המפקח בגל ומצא המת תחתיו שחייב לעשות פסח שני שהוא טמא מתחילתו פי׳ קודם שחיטה שהרי האהיל על הטומאה משעה שהתחיל לפקח וכתבו התוס׳ תימא לר״י מפקח הגל נמי נימא חי היה כשהתחיל לפקח. וי״ל כיון שנמצא מת אית לן למימר שמתחילתו היה מת שכל הטומאות כשעת מציאתן עכ״ל הרי לפניך דלא אמרינן אוקים אותו בחזקת חי והשתא הוא דמת וא״ל דלא ילפינן איסור מטומאה וכן שום חיוב או פטור דהא במתניתין הסיא ילפינן שחייב לעשות פסח שני ולא חשבינן ליה לספק דילמא מייתי חולין בעזרה אלא דבר ודאי חשבינן ליה דמת מעיקרא ויליף מטומאה הכי נמי נליף שפטור מאבילות דנימא כיון דהשתא מת מעיקרא מת חשבינן ליה וא״ל דשאני במפקח הגל דתכף שנפל עליו הגל הוה סבר דודאי מת זה אינו דהא כתבו התוספות שכל הטומאות כשעת מציאתן משמע בכל גווני אמרינן כן ועוד דודאי אינו הכרח שמת תיכף דשפיר מצינו לומר שהיה עדיין חי דהא תנא סתמא אמר המפקח את הגל דהיינו אפי׳ תיכף שנפל עליו: שנית מפרק המדיר (דף ע״ז) אמר רב יהודה אמר שמואל המחליף פרה בחמור ומשך בעל החמור את הפרה ולא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור עד שמת החמור על בעל החמור להביא ראיה שהיה חמורו קיים בשעת משיכת הפרה וקשה למה יביא ראיה לזה אמאי לא נוקים אותו בחזקת שהיה חי תחלה והשתא הוא דמת וכן במקנקנא שם דאמר רמי בר יחזקאל על בעל הפרה להביא ראיה שמת תחלה כיון שהספק נולד ברשותו פי׳ שבעל החמור עשה כבר משיכה בפרה אמאי הולך לומר בשביל שהספק נולד ברשותו תיפוק ליה דמוקמינן לה בחזקת חי כההיא דפרק כל הגט דלעיל מ״ש חזקת אדם חי או בהמה חיה: שלישית ממה שכתב הטור והשו״ע באבן עזר סימן י״ז מצאו הרוג ומכירין אותו בטביעת עין ואין יודעין מתי נהרג י״א שתולין שנהרג תוך ג׳ ימים ומעידין עליו ויש אוסרין ומבואר בבית יוסף בשם הרשב״א דאזלינן להומרא דמא כבר נהרג וקשה אמאי לא נימא דהשתא הוא דנהרג דנוקמיניה בחזקת חי כמעיקרא עד השתא כההיא דפרק כל הגט. *)וע״כ לתרץ הנהו תלתא קושיות אלימתות דע״כ לא אמרינן פרק כל הגט דמוקמינן ליה בחזקת חי אלא כל שלא ידענו עדיין שמת משא״כ בהנך תלת מילי דהשתא ודאי מת שפיר אמרינן דכבר היה מת וכמשמעות לשון התוספות בפסחים שזכרנו שכתבו כיון שמצאוהו מת אית לן לומר שמתחלתו היה מת. ואין להקשות מ״ש מאחר חזקות שאמרינן חזקה אפי׳ בכה״ג כגון במקוה דפרכינן בריש נדה דנימא השתא הוא דחסר וכן בסימן פ״א לעיל בגבינות שנעשו מחלב בהמה ונמצאת טרפה דאמרינן השתא הוא דנטרפה וכן בהרבה דוכתי נלע״ד לומר דשאני במיתה דכל חי עומד למות והוא מועד לכך בלי ספק ע״כ שפיר אמרינן דודאי כל זמן שאינו מבורר שמת אמרינן עדיין חי הוא אבל כשמבורר שמת אזלא החזקה לענין שנאמר דהשתא הוא שמת דאדרבה אמרינן שמעיקרא היה מת כיון שעמד לכך וסברא זאת שאמרנו שעומד לכך מצינו אותו בטור ח״מ סי׳ ס״ה וז״ל וא״ל העמד השטר אחזקתו שלא נפרע לפי שהשטר עומד ליפרע עכ״ל ש״מ שסברא זאת מגרע כח החזקה הכי נמי נימא כן לענין חזקה זאת דהשתא הוא דמת שאין לך לומר כן וכיון שזכינו לזה נימא גם כאן דאין חייב להתאבל מכח ספק מחמת החזקה דאין לך לומר השתא הוא דמת דוקא ועל דברים אלו סמכתי עצמי ופסקתי הלכה למעשה כן שאין חיוב אבילות על זה הספק בפרט אחר היסוד הגדול שהולכין באבל להקל עפ״י מבואר מילי דרבנן ואין מן הראוי להחמיר דאתי לידי קולא לחלל שבת כמו שזכרנו בתשובה דלעיל: עוד כתב מהר״ם מינץ בתשוב׳ דלעיל וז״ל ויען שאין לי ראיה ברורה לא לכאן ולא לכאן הנה אם יש מורה דפסק דאין להתאבל בכה״ג דספק אם תוך ל׳ הוא אבאר איך דינה אם לא יוודע לו בבירור עד לאחר ל׳ ואח״כ יוודע לו למפרע דהוה תוך שלשים כשבאה לו השמועה אם חשבינן אותה כשמועה רחוקה או אמרינן כיון דהיה לו ידיעה תוך שלשים אע״ג דעבר שלשים צריך להתאבל ע״כ ולא שם ללמוד דין זה ממ״ש בשמחות דמהר״ם בתאומים שמת אחד מהם תוך שלשים והשני חי עד לאחר שלשים דמסתפק שם להר״ם אם יתאבל על המת דאי נימא דהוה ג״כ בר קיימא דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת נפלים לפי׳ ר״ת או דילמא דהוה כשמועה רחוקה כיון דהשתא כבר עברו שלשים יום או דילמא לא דמי לשמועה רחוקה דהתם לא ידע כלל שמת אבל הכא דידע מיהא תלא עד שיודע ספיקא כו׳ ולידד מהר״ם דפטור דהוה כמו שמועה רחוקה ועדיין נסתפק מהר״ם מינץ שם דשמא בזה לא הוה כשמועה רחוקה דבכל עת ראוי לחול האבילות אם ישמע עדיין אם הוא תוך ל׳ משא״כ בההיא דתאומים שזכרנו שא״א לו להוודע תוך ל׳ אם הראשון נפל או בר קיימא ומסיק דל״ע אם חייב להתאבל בזה ע״כ ולענ״ד דאין כאן אבילות כיון שעכ״פ השתא עברו ל׳ יום מיום המיתה דלא גרע ממי ששגג או הזיד ולא נהג כלל אבילות עד לאחר ל׳ יום דודאי אח״כ אין עליו אבילות כמ״ש כאן בסעיף א׳ דמי ששגג או הזיד משלים כל ל׳ משמע אחר ל׳ אין שום שייכות תשלומין כנלע״ד. ושוב ראיתי בתשובת מוהר״ם מלובלין שהביא דברי הש״ע אלו כהוייתן ופסק כן והוא אגב חורפיה לא עיין כל הצורך בזה:

שצח (א) יום מיתה וקבורה. לאפוקי מת ביום א׳ ונקבר למחר או שמועה קרובה: (ב) וי״א שאף אבילות כו׳. בטור סיים אלא אנינות לחוד ביום ראשון דהוה דאורייתא ואנינות לחוד ואבילות לחוד האסור בזה מותר בזה ואונן אינו אסור ביום ראשון מן התורה אלא באכילת קדשים ומעשר שני ועוד התירו בו חכמים בדברים המפורשים בפרק מי שמתו עכ״ל פי׳ אונן הוא ביום המיתה אפילו אחר שנקבר לענין אכילת קדשים ומעשר שני כדאיתא בפרק טבול יום (דף ק׳) וחכמים התירו בו קודם שנקבר לענין אכילת בשר ויין ותשמיש ופטור מכל המצות והיינו מטעם שמתו מוטל לפניו לקברו ואז מותר בנעילת סנדל ורחיצה וגילוח וכל מה שאסור משום אבילות דלעיל עד שיסתום הגולל ואז מותר בבשר ויין וחייב בכל המצות זולת תפילין ביום ראשון ומ״ש הטור האסור בזה מותר בזה לאו כללא הוא דהא תשמיש אסור בשניהם אלא על שאר החילוקים שזכרנו אמר כן:

ביאור הגר״א

שצח [א] אבילות כו׳ וי״א כו׳. עברא״ש ספ״ב דברכות ודפ״ג דמ״ק סנ״א: [ב] אם הוא כו׳. כמ״ש בזבחים ק׳ א׳ רב מרי אמר ל״ק כו׳ ועברא״ש במ״ק שם ור״י דחה ראיה זו דשאני התם כו׳ ועגא״ח סי׳ תקמ״ח ס״ג:

חידושי רע״ק

(כא״ז) **ולפעד״נ** דצריך להתאבל בכה״ג. בנהק״ב כתב דס״ם הוא וצ״ל דא״צ להתאבל ועי׳ בת׳ רדב״ז (ח״ב סי׳ תקכ״א) בבא לו שמועה קרובה ואח״כ אמר לו אחד לאיזה סיבה שאין השמועה אמת ואחר שעברו ב׳ ימים נודע לו ששמועה הראשונה היה אמת דאותן ימים עלו לו: (ט״ז סק״ג) **כיון** דספיקא דרבנן הוא. עי׳ ת׳ רדב״ז (ח״א סי׳ ס״א):

באר היטב

מטעם חזקה כנ״ל. וכ׳ דאם אירע שהורו דאין להתאבל מספק ואח״כ נודע לו למפרע שמת תוך ל׳ נ״ע אם יחזור ויתאבל או לא ע״ש. וכ״ל דצריך להתאבל בכה״ג וע״ל ר״ס שנ״ו ודוק עכ״ל הש״ך (ועי׳ בתשו׳ שזכרתי) (ובנה״כ הגיה דבריו שנ״ל ול״כ דאין צריך להתאבל וכו׳) ובט״ז פסק דהיכא דאיכא ספק אם הוא תוך ל׳ או לאו א״צ להתאבל ע״ש שמאריך בכמה ראיות להעמיד דבריו:

שצח (א) בשבעה. שהם אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו בתולה ואשתו כנושאה: (ב) דרבנן. והכי קי״ל כמ״ש בסי׳ שצ״ט סי״ג:

פתחי תשובה

הפוסקים דחייב להתאבל כאינו יודע אם הוא תוך למ״ד או לאחר ל׳ ע״ש וכן פסק בתשובת רדב״ז החדשות סי׳ ס״ב. וכ״כ בתשובת יד אליהו סי׳ מ״ד. וכן העלה בספר בכור שור בחידושיו למס׳ מועד קטן דף כ׳ ע״ב ע״ש. ועי׳ בתשו׳ ח״ל סי׳ ל״ג ובתשובת תשואת חן סי׳ י״ז. ובספר עני אהרים בהל״ע סי׳ י״ז ס״ק קי״ד. ועי׳ בתשו׳ נו״ב קמא חאה״ע סי׳ ל״ח ובנו״ב תניינא חי״ד סי׳ ר״ח. ובס׳ מוצל מאש סי׳ כ״ה. ובשער המלך פ״ד מהל׳ איסורי ביאה הלכה י״ז סוד״ה ומדברי הר״ן ע״ש ועיין בתשובת בית אפרים חי״ד סי׳ ע״ז שנשאל במי שכתבו לו שמת אביו זה שמונה ימים וכפל ספק אם הכוונה שכבר עברו שמונה ימים קודם הכתיבה או״כ ביום הגיע האגרת כבר עברו שלשים והוי שמועה רחוקה או הכוונה כי ביום הכתיבה הוא שמונה ימים ונמצא כי עדיין לא עברו שלשים והוי שמועה קרובה וחייב לנהוג אבילות וכתב דלהע״ג דדעת הב״ח ושאר פוסקים דבספק אם היה שמועה רחוקה מחויב להתאבל מ״מ הכא א״צ להתאבל דממשמעות הלשון נראה שהכוונה שכבר עברו ח׳ ימים כמו זה לי עשרים שנה בביתך וכן זה שנתים הרעב בקרב הארץ. ובפרט שהוא כתב הכם ודאי מידק דייק וכתב לשון הקרא ועוד יש לצרף דעת קצת גאונים דשמע ביום שלשים הוי שמועה רחוקה ואף דלא קיי״ל הכי מ״מ יש לעשות זה סניף לכאן ע״ש. ועי׳ בתשו׳ יד אליהו סי׳ מ״ד כאחד שכתבו לו ממרחקים איך שמת אחד ויש לו שתי משמעות או שמת רבו או שמת אביו והוא לאחר שלשים איך יתנהג בקריעה ואבילות והשיב דממ״נ חייב לקרוע ועולה לו אף אם נודע אח״כ שהוא אביו ודומה למ״ש בסי׳ ש״מ סכ״ד. ולענין גיהוץ ותספורת א״צ לנהוג כי ספיקא דרבנן הוא ע״ש. וכתב עוד דאם הספק הוא בין שני אנשים שרבנו של אחד הוא אביו בל השני וא״כ יש ספק אם הוא אביו של זה או של זה והוא בתוך שלשים מחויבים שניהם להתאבל דאף דקיי״ל ספק באבל להקל שאני הכא דאחד מהני תרתי האנשים בודאי חייב להתאבל חייבים שניהם מספק והוא ג״כ הטעם בסימן שע״ד ס״ח בהג״ה גבי ספק בן ט׳ לראשון כו׳ ע״ש ומבואר עוד שם בלשון השאלה דאם היה ג״כ ספק אם הוא תוך שלשים הוי תרי ספיקות ופטורים שניהם ע״ש:

באר הגולה

אבילות בכורות דף מ״ט ע״א: א טור בשם הרמב״ן בשם הרמב״ם ס״ב מהלכות אבל אך באבילות היום של אשתו כתב שהוא מדבריהם ומפרש בב״י וכ״מ כיון דאיתא מדרשא ואינו מפורש קרי לה מדבריהם: ב שם; ג שם

נקודות הכסף

(סימן שצ״ז בט״ז ס״ק ב׳) **האריך** להוכיח דלא אוקמיה אחזקתיה ויש לדחות כל הראיות דאיה א׳ שהביא מגל יש לומר דשאני התם דאיכא ריעותא לפנינו שנפל הגל עליו ועוד דכשאמרינן למפרע משעת נפילת הגל מת יש זמן ידוע אבל הכא אין כאן זמן ידוע שתאמר למפרע מיום זה מת הלכך עד השתא מוקמינן ליה בחזקת חי. ראיה שניה שהביא מהמחליף פרה בחמור י״ל דהתם איכא חזקה כנגדה דיש לומר העמד אחזקתה ראשונה

חידושי הגרשוני

(סימן שצ״ז בט״ז ס״ק ב׳) **ובתשובות** מהרי״ן ז׳ לב פסק לחיוב מכח ההיא דפרק כל הגט וכו׳ ולפענ״ד לא נראה כן מכח ראיות ברורות כאשר אבאר בס״ד וכו׳. עיין כר״ן מ״ס בסוף פרק מי שאחזו בגיטין על מה ששנינו שם אם הגט קודם למיתה וכו׳ ואם אין ידוע זו היא שאמרו מגורשת ואינה מגורשת שהקשה למה לא אמרינן נוקמיה אחזקה ונימא השתא הוא דמת. ותירץ כיון שמת הוא לפנינו לא אמרינן אוקמיה אחזקה. אמנם הראיה ממ״ש התוס׳ בפרק האשה אין משם ראיה. ועיין בפ״ק דנדה דף ד׳ בתוספות ד״ה שכל הטומאה. גם מ״ש שאין לחלק בין איסור לטומאה לא נהירא כלל דהא התם דילפינן שחייב לעשות פסח שני היינו נמי טעמא דאזלינן לענין טומאה בתר שעת מציאתה דפסח שני הליא בטומאה וק״ל: (שם) **וע״כ** לתרץ הנהו תלתא קושיות אלימתו׳ דע״כ לא אמרינן בפרק כל הגט וכו׳ אלא כל שלא ידענו עדיין שמת משא״כ בהנך תלת מילי וכו׳. עיין

גליון מהרש״א

(ט״ז ס״ק ב׳) **אזלינן** בה להקל. ע׳ שע״ד ס״ז ס״ק ג׳: (שם) **אם** חייב להתאבל. עי׳ ס׳ שב שמעתא ש״ג פ״א ועי׳ ת׳ יד אליהו סי׳ עמ״ד: (שם) **שהוא** קיים. בת׳ מוצל מאש סי׳ ך״ה ר״ל דדוקא דמת ע״י חולי אבל בנהרג ל״ש חזקה. והריא״ז פ׳ כל הגט דהאי דנוהגנו לה בחזקת שהוא קיים דוקא בחולי בי״ש אבל בחולה בידי אדם לא. ומתוס׳ כתובות ס׳ א׳ ד״ה לא צריכא שכתב מוקמי׳ לה אחזקת בתולה משמע גם בידי אדם שייך חזקה ע״ש עוד דהנית בצ״ע מסוף פ׳ מי שאחזו אינו ידוע אם הגט קדם למיתה כו׳ וכ׳ הר״ן שם דלא מעמידין על חזקת חי כיון דהשתא מת לפנינו: (שם) **ובת׳** מהרי״ן ז׳ לב. ספר ג׳ סי׳ ע״ב ולא אמרינן חזקה שלא נתחייב באבילות והרי מת לפניך והוי תרתי לריעותא דזהו אינו חזקה. וכ״כ בת׳ רדב״ז סימן ס״ב: (שם בסופו) **ולענ״ד** לא נראה כן. בת׳ חכם צבי סי׳ ג׳ (דף ח׳ ד״ה וכיון) הכריע כהט״ז דפטור מלהתאבל לא מבעי׳ בעבר הרבה יותר מל׳ יום משעה שנודע שהיה ודאי חי אז פטור מ׳ ודאי אלא גם בעבר הינה א׳ יותר מל׳ יום נמי פטור מספק (ר״ל אף דחזקת חי ליכא משום דיותר יש לתלות שנעשה בזמן מרובה כלומר שנעשה בזמן מועט ע״ש) ועי״ש עלה ס׳ ד״ה אלא דיש חזקה שלא נתחייב להתאבל וא״ל ממנ״פ הא ע״ב נתחייב דז״א דכ״ז דלא ידע אינו חייב: (נקודות הכסף סק״ב) **העמד** אחזקת׳ ראשונה. ע׳ ת׳ ח״צ סי׳ ב׳ עלה ל׳ ע״ד ד״ה מה: (סי׳

יד אברהם

(ס׳ שצ״ז בט״ז סק״ב) **מי** ששמע שמת לו מת. וא״י אם בתוך ל׳ או לאחר ל׳ אם חייב להתאבל. ובנה״כ כבוגג לא נהג אבילות אז רק תוך ג׳ מבלים ואח״כ כאן דמיירי ע״כ לאחר ל׳ א״צ להשלים: (בס״ז ס״ק ב׳) **אינו**

צבי לצדיק

שצט (א) אפי' שעה אחת. פירוש אפי' אבילות מעט לאחר שנהג מעט די בכך. כ"פ מהר"ל בכימין בתשובה: (ב) ולא מתורת רגל לבד כו'. […]

שצט א אפילו שעה אחת. פירוש כל שהוא ולא בעינן שעה זמניות וכ"כ בתשובת משאת בנימין סי' ע"ד: ב וימי הרגל עולים כו' ומשלים כו'. […] ואילך: ג אלא נוהג ברגל דברים שבצינעא. […]

שצט דיני אבלות ברגל בראש השנה וי"ט שני של גליות. ובו י"ד סעיפים:

א [א] א הקובר מתו קודם הרגל בענין שחל עליו אבילות ונהג בו (א) א אפילו (א) שעה אחת קודם הרגל הרגל מפסיק האבלות ומבטל ממנו גזרת שבעה ב ב וימי הרגל עולים לו למנין שלשים הרי שבעה לפני הרגל וימי הרגל ומשלים עליהם השלשים ג ודוקא שנהג אבלות באותה שעה [ב] אפילו לא נהג אלא דברים שבצינעא כגון ששמע שמועה קרובה ביום שבת שחל להיות בערב הרגל שאע"פ שאינו נוהג אלא דברים שבצינעא הרגל מפסיק אבל אם שגג (או) הזיד ולא נהג אבלות או שהיה קרוב לחשכה ולא היה יכול לנהוג אין הרגל מבטל האבלות וכ"ש אם לא ידע במיתת המת קודם הרגל שאין הרגל מבטלו ג [ג] ד אלא נוהג ברגל (א) דברים שבצינעא ה ומונה שבעה אחר הרגל ובאותם השבעה מלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו ושפחותיו עושים בצינעה בתוך ביתו דכיון דכבר נתבטל בשבעת ימי הרגל ממלאכה אע"פ שלא נתבטל מחמת האבל אלא מחמת הרגל סוף סוף נהג בדין אבילות בענין מלאכה הילכך אין להחמיר בו כמו בשאר אבילות ומלאכתו נעשית ע"י אחרים וכל ימי הרגל רבים מתעסקים בו לנחמו ד הילכך אין מתעסקין בו לנחמו אחר הרגל ורגל עולה למנין שלשים שהרי דין שלשים דהיינו גיהוץ ותספורת נוהגים ברגל (ב) [ד] ו ולא מתורת רגל בלבד אסור בהם אלא אף מתורת אבל שהרי מתורת הרגל מותר (ג) ללבוש כלים מגוהצים חדשים ולבנים ה (°) ונוטל (ג) צפרניו במספרים ושמח שמחת מריעות והבא ממדינת הים ומבית השביה והשאר שמנו חכמים מותרין לספר ולכבס ומדין אבילות אסור בכלם כמו בחול:

[…]

נקודות הכסף

[…]

חידושי הגרשוני

[…]

ברכי יוסף

[…]

גליון מהרש"א

[…]

ביאור הגר"א

[…]

פתחי תשובה

[…]

באר היטב

שצט (א) שעה. פי' כל שהוא ולא בעינן שעה זמניות ואפילו אבילות מעט לאחר שנהג מעט די בכך. […]

יד אברהם

[…]

צבי לצדיק

[…]

ב י הקובר מתו (ג) ברגל ו בחול (ד) המועד ח נוהג דין אנינות כ"ז שלא נקבר ולאחר שנקבר ט נוהג דברים (ב) שבצינעא (ומ"מ מותר לייחד עם אשתו (ב"י בשם הראב"ד והרא"ש) וע"ל סימן שס"ג ובא"ח סימן תקמ"ח) יוהרגל עולה למנין שלשים שמשלים עליו שלשים [ה] אפילו קברו בחג הסכות (ד) ז יא לא אמרינן דשמיני (ה) עצרת מבטל יב ומתעסקים ברגל לנחמו :

הגה וכל מלאכה המותרת לעשות לו במועד בדבר האבד מותר לעשות בעצמו ואם אין דבר האבד נעשית ע"י אחרים בבתיהם ועבדיו ושפחותיו עושין בצינעה תוך ביתו (ב"י בשם רבינו ירוחם) :

(ג) ולאחר הרגל (ד) מתחיל למנות שבעה ולכשיכלו שבעה למיתת המת אע"פ שעדיין לא כלו שבעת ימי האבלות [ו] מלאכתו נעשית על ידי אחרים [ז] בבתיהם ועבדיו עושין לו בצינעא בתוך ביתו ואין רבים מתעסקים בו לנחמו אחר הרגל מנין הימים שנחמוהו ברגל[ח](°) אבל מראים לו פנים כגון אם קברו בשלשה ימים האחרונים של רגל מלאכתו נעשית ע"י אחרים בשלשה ימים אחרונים של אבל ח יג ובמקומות שעושים שני ימים מונה השבעה (ה) מיום טוב (ו) שני האחרון הואיל ומדבריהם הוא עולה מהמנין ומונה מאחריו ששה ימים בלבד :

ג יד אם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל ונהג בהם גזירת שבעה הרגל מבטל ממנו גזירת שלשים טו אפי' חל יום שביעי בערב הרגל דמקצת היום ככולו ועולה לכאן ולכאן ומותר לכבס ולרחוץ ט ולספר בערב הרגל :

הגה י סמוך למשיכה (טור) יא [ט] ובערב (ז) פסח מותר בכל אחר חצות דהיינו מזמן שחיטת הפסח ואילך ועדיף שיגלח קודם

שפתי כהן

כאן מקום דיני מועד : ך בח"ח . ה"ה ביו"ט שני או ביום טוב ראשון כשרוצה לקברו ע"י עממים חל עליו אנינות כדלעיל סימן שמ"א סעיף ח' ולאחר שיקבר כל אלו הדינים נוהגים בו : ז לא אמרינן דשמיני עצרת מבטל . ואין ש"ע עולה רק ליום אחד כשקברו ברגל כ"כ הגהמי"י ומביאה ב"י ודוקא כשקברו קודם חג הסוכות הוא דעולה ש"ע ג"כ לז' לקמן סעיף י"ח משא"כ הכא וכ"כ הב"ח בשם התוספות ומרדכי ופסק כן ודלא כמהרש"ל בתשובה סימן ה' שכתב דמבטל הוא דאינו מבטל הא למנין ז' לענין הל' עולה ש"ע אפי' קברו ברגל מיהו בתשובה משאת בנימין סימן ע"ח פסק כמהרש"ל עיין שם וכן נראה דעת הדרישה : ח ובמקומות שעושים ב' ימים כו' . כתב הב"ח ה"ה זה דה"ה בשני י"ט של ר"ה כגון שמת לו מת ביו"ט ראשון של ר"ה מונה הז' מיו"ט הב' דהוי ג"כ מדבריהם וע"ש : ט ולספר . כלומר דאע"ג דתספורת נוהג כל ל' וכדלעיל ר"ס ש"ן הכא בטל ממנו גזרת ל' : י סמוך למשיכה . מה שגרסה כאן טור הוא טעות דבטור לא כתב ע"ש ריב"א אלא דבחל יום ח' דאבילות או יום (ז') [ו] בערב הרגל דמותר דוקא סמוך לחשכה אבל נ"ל שהוא מהגהת אשר"י שהביא הב"י בא"ח סי' תקמ"ח וז"ל אפי' חל יום ח' או יום ט' בערב הרגל צריך להמתין עד סמוך ללילה שאז ניכר שבשביל הרגל הותר כ"כ ראבי"ה ע"כ: יא ובערב פסח כו'. זה הוליא הרב מתשובת מהר"י מינץ סי' ד' ול"ע דאדרבה משמע שם דע"פ שוה לכל ערב יו"ט לענין כיבוס ורחילה דלא הותר אלא סמוך לחשיכה דמסיים שם וא"כ יכול לספר קודם חצות ול"ד לרחילה דאפשר מחשיכה כו' עיין שם רק דאיתא שם דבערב פסח יש לגלח קודם חצות הואיל ואחרים אסורים לגלח אחר חצות דאין עושין מלאכה בערב פסח אחר חצות מפני שהיה זמן שחיטת הפסח וכמו שנתבאר באורח חיים סי' תקמ"ח עיין שם וראיתי בב"ה שהעתיק דברי

טורי זהב

בקום עשה שצריך לעשות מעשה להראות האבילות דהיינו תגלחת שגלל וכפיית מטה וכיוצא בו שפיר אמרינן דעל ידי מעשה ההוא מבטל שבעת ימי המשתה שלו מה שאין כן בדין ל' שאין תלוי במעשה אלא במה שאנו אוסרין לו גיהוץ ותספורת בזה ודאי אנו אומרים שאין בידו לבטל ואם הוא אומר שרוצה לבטל מחמת שבלא"ה יהיה אסור לו מחמת הרגל הרי אנו רואים בפירוש שהוא אינו רוצה לעשות שום אבילות רק מה שצריך לעשות מחמת הרגל ובזה ודאי אין עולה לו כן נראה לע"ד בדבר זה: (ג) ברגל בחול המועד . דאילו ביו"ט עצמו יש חילוק ביו"ט הראשון אינו נוהג אנינות אא"כ רוצה לקברו ע"י עממים ובשני נוהג אנינות בכל נוולי אבל בחול המועד נוהג לעולם אנינות : (ד) לא אמרינן דשמיני עצרת מבטל . פי' דהוה אמינא דשמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו אתי ומבטל האבילות כדלעיל ריש סי' זה היכא דנהג שעה אחת אבילות לפני הרגל והכי נמי נהג ברגל עלמו קודם שמיני עצרת קצת אבילות דהיינו גיהוץ ותספורת כמ"ש בסוף סעיף א' קמ"ל דלא אמרינן כן דליכא חשיבות לשמיני עצרת אלא אם כבר נסתלק משבעת ימי אבלות קודם הרגל מה שאין כן בזה . וכ' ב"י בשם הגהת מיימוניות דהוא הדין דאין חשיבות לשמיני עצרת להיות נחשב לשבעה ימים שנזכר בסעיף י"א אלא אם נקבר קודם הרגל משא"כ אם מת ברגל לא נחשב שמיני עצרת במנין ל' אלא ליום אחד וכן כתבו התוס' בפ' אלו מגלחין (דף כ"ד) וכן כ' המרדכי בשם ריב"ם דלא כדברי ה"ר יוסף שסבירא ליה דשמיני עצרת וכן עצרת ויו"כ הכל נחשב לשבעה ימים אם מת בו ביום ביום לענין ל' *) ורש"ל בתשובה סי' ה' חולק ואומר דגם במת ברגל נחשב שמ"ע למנין שבעה ימים לענין ל' ואין לו ראיה ברורה רק שמביא ראיה מדכתב הטור כאן שאין שמיני עצרת מבטל משמע דדוקא אינו מבטל לגמרי שבעת ימי אבילות אבל מ"מ נחשב לשבעה לענין מנין שלשים אם כסבירא ליה כה"ר יוסף שזכרנו ואין מזה ראיה דהטור נקט ל' ביטול לאפוקי ממ"ש תחילה שהרגל מבטל כמו שכתבתי . וכן משמע לי מדברי הרמב"ם דלא כרש"ל בזה מדכתב הקובר מתו בתוך הרגל כו' והעתיק לשונו בשלחן ערוך באורח חיים סימן תקמ"ח וסיים שם ומונה שלשים מיום הקבורה משמע אפילו מת בסוף ימי הרגל מונה מיום הקבורה שלשים יום ולא אמרינן דאותן ימי הרגל יהיו נחשבים לשבעה ימים דמאי שנא ממת בעצרת או יום כפור לפי דעת ה"ר יוסף שזכרנו אלא ודאי דאין שום עילוי לרגל כלל להיות נחשב לשבעה אלא אם כן נקבר קודם הרגל שעה אחת . וכן ירא לי מסוגית הגמרא דבעי מיניה אביי מרבה קברו ברגל עולה לו למנין שלשים או לא למנין שבעה לא מבעיא כו' אמר ליה אינו עולה ואחר כך מותבינן עליה ומסקינן ליה בתיובתא אלא אמרינן עולה מדאמר אביי מי עולה למנין שלשים שמע מיניה שמספקא ליה אי יהיו נחשבים ימי הרגל למנין הימים של שלשים דהיינו דימי הרגל יהיו תחת שאר ימים של שלשים ולא עלה על דעתו שיהיה להם מעלה יתירה שיהיו נחשבים לשבעה ימים ועל זה אמר לו רבה דאינן עולים והיינו אפילו בעד ימים אחרים לא יעלו וכל שכן שלא יהיו נחשבים לשבעה ומסקינן זה בתיובתא דלמנין שלשים עולים ולענין שיהיו נחשבים לשבעה לא מסקינן בהדיא שיהיה להם מעלה זאת ומנא לן בזה לומר לאפוקי מדרבה . ועוד ראיה

באר הגולה

בהג"ה שיש נוהגין להחמיר וכן נוהגין : ז שם : ח עיין בסי' שמ"א בסוף סעיף א' דאם רוצה לקברו בי"ט נוהג בו ג"כ דין אנינות וכ"ש ביום טוב ב' : ט כמימרא דרבי יוחנן ולייתיו בסעיף דלעיל : י לייתיו לעיל סעיף קטן ב' : יא כמימרא דרבינא מ"ק דף כ"ד ע"ב : יב ברייתא שם דף כ' ע"א : (°) סי' שמבקרין אותו כל ימי אבלו והוא מירושלמי : יג שם מדברי אביו הרא"ש שם בפסקיו וכ"כ רבינו ירוחם : יד ברייתא שם דף י"ט ע"ב : טו שם וכהלכה שאול דאיפסקא הלכתא

נקודות הכסף

(סימן שצ"ט בש"ך ס"ק ד') וקשה על מהרש"ל ולא קשה מידי דמדברי הרמב"ם ומביאת הש"ס לא מוכח מידי דאיכהו מיירי בשאר רגל כגון בעצרת או בז' ימי החג עלמם אבל אי נקבר בתוך ימי הרגל דנקבר קודם ש"ע בהא לא מיירי וי"ל כיון דש"ע יש לו מעלה יתירה דעולה לז' א"כ ה"ה בכה"ג ומדברי הרז"ה נמי אין ראיה דאדרבה י"ל איפכא וכמ"ש מהרש"ל דע"כ לא מחמיר אלא כיון שלא ידע ולא שמע אבל מי שידע ששיטת שיעלה למנין ז' ומה שתמה על בלא עיין בדברי הרז"ה אין כאן תימה לעיקר הדין דאע"ג דבשמא דנבכרי לא דייק מהרש"ל ונתחלף לו דעת המקילים בדעת הרז"ה מ"מ מן המקילין בשמועה אחר החג משמע ליה למהרש"ל דס"ה בכה"ג שהמחמירים מודים . גם מ"ש ויותר תזה תמהתי על תשו' מהר"ר בנימין כו' ולא

ברכי יוסף

(סעיף ג' בהגה"ה) סמוך לחשכה וכו'. נהירנא כי זה כנים מן הרבנו אחד המיוחד רב תכיכא דברי הרא"ש בפירוש נזיר כ"י אמאי דאמרינן התם דף ה' ע"א רבי יוסי אומר מגלח מע"ש לא"ש מאי איכא בינייהו לשאר אחוי וכו' לגלותי מגמרא דמעלי שבתא אחוהי מגלחין איהו לא מגלח עד שניה וכתב הרא"ש והאי דלא קאמר שהוא מגלח ג' בהמות כשהוא מגלח כדין סתם נזיר שאינו מגלח אלא בשעת הבאת קרבנותיו איכא למימר דהיינו האי דקאמר מגלח עד שניה ולאו דווקא שניה אלא דלא מגלח עד הבאת קרבנותיו עכ"ל ומכאן הביא ראיה רב חביבי הנזכר דמותר לגלח מבעוד יום דהכי נזיר דאסור לגלח בחול ולכבוד שבת כתב הרא"ש דמגלח מבע"י אלא שהוא זקוק לקרבנו' ואח"כ מגלח וה"ה האבל דכיון דהרגל מפסיק מבע"י יכול לגלח : אכן מדברי התוספות דקא מפני התם שניה אתיליה להך קושיא דלימא הבאת קרבנות משמע דסברי התוס' דעד שניה כפשטיה עד חשכה והכי מוכח מדברי הריטב"א שהביא בשטה מקובצת כתובות ס"ק דף כ' משיטה עד כאן שמעתי וזומיתי לו דכשי דבריו תוקפי על הטור שהוא הפך סברת אביו הרא"ש והאמת דצריך לעמוד על הענין ולכי אמרתי בחפזי : (שם בהג"ה) ובערב פסח מותר בכל אחר חצות וכו' . לפום ריהטא משמע לו מדברי הריטב"א הנזכר ובחדושיו למ"ק דאין חילוק בין ערב פסח לשאר ימים טובים דאף בע"פ צריך שיהיה סמוך לחשכה דההיא דיוסף הכהן שנשא דאוקמה הריטב"א סמוך לחשכה בערב פסח היה ויש לדחות :

גליון מהרש"א

(ס"ע בסג"ה א') ובא"ח סי' תקמ"ח . ועמ"ש שם בגליון : (שם) בשמ"ע והרגל עולה. עי' סי' שמ"ב ש"ך סק"י . וכן בשמע שמועה ברגל בנה"ג סי' ת"ב: (ש"ך סק"ח) נ"ב סרבריהם . עי' ס"ז לקמן סק"ו : (סעיף ג') מותר לכבס . אבל לבישת לבנים ובגדי שבת וחזרה למקומו בבהכ"נ שא"צ להקדימן לא . ואינו דומה.למ"ש לקמן בהגה"ה סוף סי' ת' דהתם כדכתב בד"מ לסמוך אהסוברים דבכל כ"מ מותר דיום ז' עולה לכאן ולכאן והוה כיום ח' רום כ"מ כיום ל' . והבית הילל שדימה כאן להתם שגג בשגגת הוראה . ת' שבו"י ח"ג סי' צ' :

חידושי רע"ק

(סי' שצ"ט סעיף ב' בהג"ה) מותר לעשות בעצמו. אף דמרין אבילות אסור בדבר האבד ע"י עצמו כדאיתא לעיל (סימן ש"פ) צ"ל הא באמת אבילות חמור בזה מטועד דיינו דבאבילות כיון דאפשר ע"י אחרים ולהם היתר גמור מש"ה אין מקילין ע"י עצמו וא"כ הכא ברגל דגם על האחרים איכא איסורא מחמת רגל אין הפרש בין ע"י עצמו או ע"י אחרים ומ"ש אם אין דבר האבד וכו' צ"ל דקאי על אחר שכלו הז' ימים מיום הקבורה ואילך : (ש"ע סעיף ג') ולרחוץ . וכן לילך על מקומו ב"ח בת' (ח"ב סי' י"ב) :

ביאור הגר"א

סוף מ"ק) (ע"ב) : [ה] אפילו קברו בחג הסוכות כו' . דאפילו קודם לרגל אינו מבטל ש"ע כמש"ל סי' א' וכ"ש זה שלא נהג כלל קודם וכנ"ל ס"א וע"ל סי' ת"ב ס"ח ועברא"ש סי' ע"ה והר"ז הלוי כו' והרמב"ן כו' וא"ת א"כ בחג נמי כו' ובתוס' כ"ד ב' ד"ה דר"א כו' ובסמוך פי' בענין זה כו' : [ו] (ליקוט) מלאכתו נעשית כו' . תוס' שם ד"ה שלשה כו' : [ז] בבתיהם . דלא כתוס' שם (י"ט ב') ד"ה ומלאכתו כו' (ע"ב) : [ח] (ליקוט) אבל מראין לו פנים כו' . ירושלמי פ"ג הקובר את מתו ג' ימים בתוך הרגל סנה ז' לאחר הרגל ג' ימים הראשונים הרבים מתעסקין עמו ד' ימים האחרונים אין הרבים מתעסקים עמו מהו להראות לו פנים ר' יעקב ב"ר אידי בשם ר' חנינא והלא אמרו אין אבל בשבת מפני מה אמרו להראות לו פנים לא מפני הכבוד וה"נ מפני הכבוד . ב"י (ע"ב) : [ט] ובעי"פ כו' . נראה דחשיב כמו מועד דקרא חשבו בתוך המועדים וכן מדמי בגמרא פ"ד דפסחים (נ"ה כ') ובפ"ב דמ"ק :

פתחי תשובה

כל בני הקהלה לס"ת בש"פ ואם יהיה זה בכ"פ ולא יעלה לתורה הוי פרסום עיין שם : (ב) שבצנעא . עי' בתשו' שער אפרים סי' נ"ב דאסור לישא כפיו ע"ש וכ"כ המג"א בסי' קכ"ח ס"ק ס"ו : (ג) ולאחר הרגל . עבה"ט של מהרי"ט ז"ל בשם המג"א דמניח תפילין ביום ראשון ועי' בתשו' שבו"י ח"ב סי' כ"ה שחולק על המג"א וס"ל שאין מניח תפילין ביום ראשון וגם ביום השני עד אחר נץ החמה כמו בשאר ימות השנה כו' ע"ש ועי' בס"ת בא"ח שם שכתב דביום השני קודם נץ החמה נכון להחיר ע"ש : (ד) מתחיל למנות שבעה . עי' בשו"ת שיבת ציון סי' כ"ט דמי שקבר מתו ברגל ונוהג שבעה אחר הרגל מחוייבים גם הקרובים להתאבל עמו ולשנות בגדיהם בשבת דאמונה שאחר הרגל דלא כמורה א' שרצה לומר דבכה"ג אין חייבים ע"ש : (ה) מיו"ט שני האחרון . עבה"ט ועי' בתשו' ב"ח החדשות סי' ט' שהאריך להחזיק דעה זו דיום שני של ר"ה עולה לו וכן יו"ט שני ש"ג שחל בשבת אע"ג דאפילו בחוי לא היה יכול לנהוג אבילות באותו יום אעפ"כ עולה לו ומשלים עליו ששה ע"ש וכן פסק בתשובה רדב"ז ח"א סי' ס"א דיום שני של ר"ה עולה ע"ש וכ"כ בסוף ס' משאת בנימין אכן בתשו' פרח מטה אהרן ח"א סי' נ"ח לא פסק כן ומחלק דהיכא דהוי יום שני יום מיתה וקבורה עולה

באר היטב

בא"ח סי' תקל"ב אבל אנן קי"ל להחמיר כמ"ש הר"ב שם וסתם כאן הדברים לפי שאין כאן מקום דיני מועד . ש"ך : (ד) המועד . ה"ה ביו"ט שני או בי"ט ראשון כשרוצה לקברו ע"י עממים חל עליו אנינות כדלעיל סי' שמ"א ס"א ולאחר שיקבר כל אלו הדינים נוהגים בו עכ"ל הש"ך : (ה) עצרת . כתב הש"ך ואין ש"ע עולה רק ליום א' כשקברו ברגל ודוקא כשקברו קודם חג הסכות הוא דעולה ש"ע ג"כ לז' ימים (ועי' לקמן סעיף י"א) משא"כ הכא . ודלא כמהרש"ל בתשו' שכ' דמבטל הוא דאינו מבטל אבל למנין ז' לענין הל' עולה ש"ע אפילו קברו ברגל . מיהו בתשובת משאת בנימין פסק כמהרש"ל וכן נראה דעת הדרישה עכ"ל . גם הט"ז מאריך בראיות לסתור דברי מהרש"ל ותשובת מ"ב הנ"ל ע"ש : (ו) שני . כ' הב"ח וה"ה אם מת ביו"ט ראשון של ר"ה מונה השבעה מיו"ט הב' דהוי ג"כ מדבריהם . ע"ש בש"ם זה (וכ"כ בתשו' בינת ורדים כלל ה' וכ"כ בתשו' תורת חיים סי' י"ח) :

(ז) פסח . כתב הש"ך דדין זה הוליא הרב מתשו' מהר"י מינץ ול"ע דאדרבה משם משמע דלענין כבוס ורחילה ע"פ שוה לשאר עיו"ט דלא הותר רק סמוך לחשכה אך שכתב שם דבע"פ יש לגלח קודם חצות הואיל ואחרים ג"כ אסורים לגלח אחר חצות מפני שהוא זמן שחיטת הפסח וכמ"ש בא"ח סי' תקמ"ח ע"ש ול"ע . עכ"ל :

יד אברהם

(סימן שצ"ט סעיף ב') מונה השבעה מי"ט שני האחרון . עיין בש"ך ס"ק ח' ועיין בט"ז סוף ס"ק ז' : על בעה"מ דרק בקדשים מחמרינן ניכר בתר השתא ע"ש אבל בחולין לא אמרינן ליכר בתר השתא כשעת מציאתן . ועי' בחידושי שם דים מקום לדברי ט"ז בזה :

צבי לצדיק

מיד נולד ספק שמא מת ואין כאן חזקה ברורה שהוא חי כיון דאתיליד ביה ריעותא וכיון דחזקה דמעיקרא איתרע אזלינן בתר חזקה דהשתא . וכן הרלאיה מפרק המדיר לא מובן לפי דברי תוספות שם ד"ס

חצות יב הואיל ואחרים אסורים לגלח אחר חצות. (תשובת ר"י מינץ ס"ד)

(ו) יט וכן אם חל שמיני בשבת שבערב הרגל מותר לכבס ולרחוץ ולספר בערב שבת ואם לא גילח בערב יום טוב או בערב שבת מותר לגלח אחר הרגל שכבר נתבטל ממנו גזירת שלשים אבל בחול המועד לא יגלח כיון שהיה אפשר לו לגלח קודם הרגל ואם חל שביעי שלו בשבת ערב הרגל אסור לגלח בערב שבת ומותר לגלח אחר הרגל י וכן בחול המועד כיון שלא היה יכול לגלח קודם הרגל:

ד [י] יח הא דרגל מבטל גזירת שלשים בשאר מתים אבל באביו ואמו שאסור (לספר) יג עד שיגערו בו חביריו אפילו פגע בו הרגל לאחר ל' יום אינו מבטל:

ה יט אם חל א' מימי האבלות חוץ מהשביעי בערב הרגל יד מותר (ח) לכבס ולא ילבשנו עד הלילה וטוב ליזהר מלכבס עד אחר חצות כדי שיהא ניכר שמפני הרגל הוא מכבס אבל לרחוץ טו אסור עד הלילה [יא] ויש מתירין לרחוץ אחר תפלת המנחה סמוך לחשיכה (ה) טז (ז) (וכן (ס) (°) נוהגין):

ו כ ראש השנה ויום כפורים חשובים כרגלים לבטל האבלות:

ז כא נהג שעה אחת לפני הפסח אותה שעה חשובה כז וח' ימי הפסח הרי ט"ו ומשלים עליהם ט"ו אחרים:

ח כב שעה אחת לפני עצרת חשובה כשבעה ועצרת כיון שאם לא הקריב קרבנות עצרת בעצרת יש לו תשלומין כל שבעה חשוב כשבעה הרי י"ד ומשלים עליהם ט"ז אחרים יז כג ויום שני של עצרת עולה למנין הט"ז:

ט כד שעה אחת לפני ר"ה בטלה ממנו גזירת שבעה מפני ר"ה כה וגזירת ל' מבטל ממנו יום כפורים ומגלח ערב יום כפורים וה"ה לקובר מתו בשלשה בתשרי שמגלח בערב יוה"כ:

י כו שעה אחת לפני יום הכפורים בטלה ממנו גזירת ז' מפני יום כפורים וגזירת ל' מבטל ממנו החג ומגלח בערב החג:

יא כז שעה אחת (ח) לפני החג והחג הרי י"ד ושמיני עצרת שבעה הרי כ"א כח ויום שני של שמיני עצרת (ו) (ט) הרי (י) כ"ב ומשלים עליהם ח' אחרים:

יב [יב] כט הקובר את מתו שעה אחת לפני הרגל אותה שעה והרגל חשובים כ"ד

טורי זהב

מדברי ה"ר זרחיה הלוי שכתבו בשמו בתשובת מיימון לספר שופטים סימן י"ז לענין אם לא ידע שמת לו מת קודם החג עד אחר החג שלא נאמר דימי החג ושמיני עצרת יהיו נחשבים כל אחד לשבעה וממילא נעשית שמועה רחוקה אלא לזה אין לימי הרגל מעלה אלא נחשבים כשאר ימים וכתב שם לשון זה וכל שכן זה שלא ידע ולא שמע במות המת קודם הרגל היאך יעלה לו רגל לעשות יום א' לפני החג והחג ושמיני עצרת לכ"א יום אם אמרו במי שהפסיק לו החג אבילותו יאמרו במי שלא ידע ושמע כו' עכ"ל הרי שלא נתן מעלה לרגל לסיום כתב כו' אלא במפסיק אבילות ולא סגי בשמע ולא הפסיק כגון שמע ברגל דאל"כ היה לו לומר אם אמרו במי ששמע יאמרו במי שלא שמע אלא כדפרישית ודרך כל שכן אמר כן דאם אמרו כן במי שהפסיק אבילות שבעה שלו פשיטא שלא יאמרו במלתא רחיקתא שלא ידע ולא שמע וה"ה ששמע ברגל דלא מהני ליה להחשב לשבעה אלא שדין שלו התם קאי אלא ידע ולא שמע ורש"ל בתשו' דלעיל כתב ועוד מאחר שהרב זרחיה הלוי כתב דכל אותן הרגלים לעולם נחשבים למנין שבעה ימים אפילו לענין שמועה רחוקה אף שלא נהג אבילות בעולם ויש מן החכמים שנסתפקו בזה כו' ואף דלא קי"ל כהר"ר זרחיה הלוי בזה היינו משום שלא מסתברא שיעלה למנין שבעה מי שלא שמע שמת משום הכי מסתבר להחמיר אבל במי שידע פשיטא שיעלה למנין שבעה עכ"ל ותמוה הוא שכתב בשם הר"ר זרחיה הלוי להקל ולא עיין בדברי ה"ר זרחיה הלוי גופיה שהוא פוסק להחמיר כמו שהעתקתי ויותר מזה תמהתי על תשובה למהר"ר בנימין שכתב שיש לפסוק כרש"ל בדין זה שיש לו ראיה מדברי ה"ר זרחיה הלוי ולא עיין אחר גוף דברי ה"ר זרחי' הלוי וכן לא יעשה וכבר זכרנו אמתת דברי ה"ר זרחיה הלוי שיש להוכיח איפכא וכמ"ש וגם מו"ח ז"ל כתב דלא כרש"ל בדין זה: (ה) וכן נוהגין.*) יש לתמוה שבא"ח סי' תקמ"ח כתב רמ"א בסעיף י' דלדידן אסור רחיצה אפילו סמוך לחשיכה ואפשר דהתם קאמר שראוי לפסוק כן אבל באמת אין נוהגין כן אלא מתירין סמוך לחשיכה. כן נראה לע"ד ליישב דבריו: (ו) הרי כ"ב. קשה ליחשב שמיני עצרת כרגל בפ"ע גם לענין ביטול ל' כיון דנתבטל ז' קודם החג והחג נחשב לשבעה הרי י"ד כמו דאמרינן בי"כ בסעיף י' תירץ הרא"ש דשאני הכא שלא נהג דין ל' כלל ואע"ג שנהג גיהוץ ותספורת מ"מ הרי בלאו אבילות נמי אסור בהלו מחמת הרגל וצ"ע לתרץ זה אליבא דרמב"ן דסבירא ליה דיש באבילות איסור נוסף על איסור הרגל כמוזכר לעיל סימן זה סעיף ה' א"כ קשה למה לא יבטל שמיני עצרת את שלשים כיון שכבר נהג בדין שלשים בתוספת האיסור ונראה דמ"מ יש כאן

שינוי

שפתי כהן

דברי הרב והשמיט הא דבערב פסח מותר בכל וצריך עיון: יב הואיל ואחרים אסורים לגלח לו. דאין עושין מלאכה בערב פסח אחר חצות ואם כן יצטרך לגלח על ידי עצמו להכי עדיף טפי קודם חצות וכן הוא בתשובת מהר"ם מינץ שם ודלא כהעט"ז שכתב הואיל ואחרים הרבה נהגו איסור לגלח אחר חצות גם הוא ינהוג איסור כו': יג עד שיגערו בו חביריו. כדלעיל סימן ש"ץ ס"ד: יד מותר לכבס. דכבר בטל ממנו גזרת ז' אבל לספר אסור דלא נתבטל ממנו גזרת ל' כיון דאין כאן ז' ימים קודם הרגל: טו אסור עד הלילה. כיון דאפשר מאחשכה: טז וכן נוהגין. וכתוב בת"ה סימן רפ"ז דאפילו מת לו מת בע"ש ואותו שבת הוא ערב הרגל מותר לרחוץ בע"ש לפי מנהגינו ואין להקשות דהיאך כ' הרב וכן נוהגין דהא לעיל ר"ס שפ"א כתב הרב דאנן נהגינן איסור רחיצה כל ל' וכן לעיל ר"ס שפ"ט כתב דנהגינן איסור כביסה כל ל' י"ל דאינו אלא חומרא ומדינא שרי וקלמשמע מדברי הרב שם והכא משום כבוד הרגל לא נהגו להחמיר וכ"כ העט"ז ותדע דהא בת"ה שם כתוב בשם מהר"מ אפילו לא נהג אבילות אלא שעה א' לפני הרגל מותר ברחיצה בחמין סמוך לערב והרי מהר"מ ס"ל דאסרי' רחיצה כל שלשים וכמ"ש הגהמי"י על שמו ומביא ב"י סוף סי' ת' אלא ודאי כדאמרן ואע"ג דבא"ח סימן תקמ"ח ס"ח וס"י כתב הרב דלדידן דנוהגים איסור רחיצה כל ל' אסור לרחוץ דהא הרגל לא בטל ממנו רק גזרת ז' וה"ה לענין כיבוס במקום דנוהגין איסור כיבוס כל ל' עכ"ל היינו משום דבך הוא ראוי להורות אי הוי איסור רחיצה וכיבוס כל ל' מן הדין אבל כאן כתב דמ"מ המנהג אינו כן וכ"כ הב"ח אלא דצריך ליישב לאיזה צורך כ' הרב שם כן כיון דס"ם המנהג אינו כן וי"ל דס"ל דהא דהמנהג אינו כן היינו משום כבוד הרגל והלכך היכא דליכא משום כבוד הרגל אסור וכ"מ דלאחר הרגל אסור רחיצה וכביסה עד ל' דהרגל לא בטל ממנו רק גזרת ז' ככ"ל ודוק: יז ויום שני של עצרת עולה למנין. כיון דיום טוב שני אינו

באר הגולה

שם בגמ' כוותיה: כו שם גם אליבא דחכמים: יז בריתא וכדמפרש לה בגמרא שם דף י"ז ע"ב: יח לשון הטור מדברי אביו הרא"ש מהא דפסח דעל אביו ואמו אינו נכנס וכו' שם דף כ"ב ע"א וכ"כ בירושלמי וכ"כ הרמב"ם בפרק י"א: יט לאיכפיו בא"ח סימן תקמ"ח סעיף י': (*) עיין שם בהג"ה שם פסק שהוא אסור לדידן דנוהגים איסור רחיצה כל ל': כ משנה מ"ק דף י"ט ע"ב והכרע"ב דאיפסקא הלכתא כוותיה דף כ"ד ע"א: כא ממימרא דאמוראי שם ע"ב: כב שם: כג לאיכפיו לעיל סוף סעיף ב': כד שם בגמ' אדבריה רב פפא לרב אויא סבא וכו': כה הרא"ש בשם הרמ"ה והרמב"ן ז"ל וכ"כ הגהמיי' שלום הטכים הר"מ וכ"כ הגה"א בשם א"ז: כו שם ושם: כז מימרא דרבינא שם דף כ"ד ע"ב: כח מדברי הרא"ש ורבינו ירוחם וכמ"ש לעיל: כט טור בשם ה"ר שמשון וכ"כ אביו הרא"ש והגמי"י בפרק י'

נקודות הכסף

עיין אחר גוף הדין וכן לא יעשה כו'. אומר אני שהש"כ עיין אחר גוף הדין ויפה כתב דז"ל פ"ב שם כבר השיג מורי מהרש"ל דהטור שלה לו' כדברי הרז"ה ולא כדברי קצת מרבותא דס"ל דוקא קובר מתו קודם החג אבל תוך ימי החג אין ה"ע עולה אלא ליום א' עכ"ל ואין ר"ל דהרז"ה מיקל בשומעה שאחר החג אלא ר"ל דאף הרז"ה מודה דבכה"ג דשמע תוך הרגל דש"ע עולה למנין ז' וכמ"ש מהרש"ל ודלא כדברי קצת מרבותא ר"ל ריצ"ם ותוס' מהר"מ שהביא מהרש"ל שם ומ"מ לפע"ד לא מוכח מהרז"ה מידי לא לנאי גיסא ולא לנאי גיסא ודו"ק: (בט"ז ס"ק ה') ויש להתמות כו'. כבר קדמו הב"ח בכל זה ושמ"ש בש"ך ס"ק ט"ז:

בית הילל

(סימן שצ"ט ש"ע סעיף ה') ויש מתירין לרחוץ אחר תפלת המנחה סמוך לחשכה וכן נוהגין. פי' בא"ח סימן תקמ"ח סי' שפסק דלדידן נוהגין איסור רחיצה כל ל' יום אסור לרחוץ דהא הרגל לא

שיורי ברכה

(סימן שצ"ט ש"ע סעיף ד') הא דרגל מבטל וכו' אבל באביו ואמו וכו'. פי' שהשלימו ל' של אביו כמועד ונערו בו מסיק הרב שיורי כנה"ג דאסור ואני בעניי כתבתי על זה בס' הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן תקמ"ח דיש להשיב על הוראת הרב כנה"ג ע"ש באורך וכן הסכים הגאון כמהר"ר חנן דוד בתשובה שבסוף ספר בני יצחק הקשה על הרב שיורי ע"ש: בין כתיבה להדפסה בא לידי ספר שביתת יו"ט ולהגג לסמאי דאיפי כשו"ת ביו"ד סי' י"ב שדחה דברי מוהר סדור הרב מהר"י בר דוד ז"ל והוא חיזק

גליון מהרש"א

(ש"ע ס"ד) שאסור לספר. ע' בגליון לעיל סי' ש"ץ ס"ד בהג"ה ובגליון שם על תיבת הרשים: (שם ס"ו) לבטל האבילות. ומשום דגם לענין דאין שולין אף ליום א' (עי' ש"ך סק"ו) בנקברו ע"י שמנין ביום א' דר"ה או שמע בר"ה או יוה"כ הוה כרגלים כדמשמע פשטות דברי ר"ג במתני'. גם הרמב"ם כתב דר"ה ויוה"כ אינו נוהג שום אבילות וכן מוכח מדברי הב"ח בש"ך לעיל סק"א וכן מדב' הר"ן דהלכה כר"ג משום דב"ם ששנה ר"ג במשנתינו נראה כן דאל"ב אין וזמרא כלל בדברי ר"ג וא"כ בל"ז הלכה כדברי המיקל באבל: (שם ס"ח) כיון שאם לא הקריב. מטעם זה היה רק בזמן שבה"מ קיים ובזה"ד ר"א במתני' פ"ק י"ם א' דהרמב"ם לא הזכיר כלל עצרת דאתי' מב"ש דר"ה ויוה"כ: (ש"ע ס"ח) ושמיני עצרת שבעה. ואם נקבר ברגל אי נ"כ עולה

ביאור הגר"א

[י] (ליקוט) הא דרגל כו'. תוס' כ"ב ב' ד"ה עד כו' (ע"כ): [יא] (ליקוט) ויש מתירין כו'. שתוס' י"ט ב' ד"ה שאסור. והרא"ש כו' וע"ש כ"ג א' ד"ה ואמר. וריב"א כו' ומיהו כו' (ע"כ): [יב] הקובר כו'. כן תי' ר"ש משו"ש כ"ד ב' יום א' לפני ר"ה כו' ועתוס'

חידושי רע"ק

(ש"ך סק"ו) **אסור** באלו מחמת הרגל. יש לעיין הא מצד הרגל היה מותר לגלח כיון דהיה אנוס ולא היה לו היתר לגלח קודם הרגל וכמו חל ז' שלו בשבת ערב הרגל דמותר לגלח ברגל ועי' ת' נב"י (תא"ח סי' י"ד):

באר היטב

(ח) לכבס. דכבר בטל ממנו גזירת ז' אבל לספר אסור דלא נתבטל ממנו גזירת ל' כיון דאין כאן ז' ימים קודם הרגל. ש"ך: (ס) נוהגין. וכתב בת"ה דאפילו מת לו מת בע"ש ואותו שבת הוא ערב הרגל מותר לרחוץ בע"ש לפי מנהגינו. וא"ל היאך כתב הרב וכן נוהגין הא לעיל ר"ס שפ"א כ' דאנן נהגינן איסור רחיצה כל ל' וכן בר"ס שפ"ט כתב דנהגינן איסור כביסה כל ל' י"ל דאינו אלא חומרא ומדינא שרי והכא משום כבוד הרגל לא נהגו להחמיר וכ"כ הלבוש ואע"ג דבא"ח סי' תקמ"ח ס"ח וס"י כתב הרב דלדידן דנוהגים איסור רחיצה כל ל' אסור לרחוץ דהא הרגל לא בטל ממנו רק גזירת ז' וה"ה לענין כבוס במקום דנוהגין איסור כבוס כל ל' ע"כ היינו משום דבך ראוי להורות אי הוי איסור רחיצה וכבוס כל ל' מן הדין אבל כאן כתב דמ"מ המנהג אינו כן וכ"כ הב"ח אלא דצריך ליישב לאיזה צורך כתב הרב שם כן כיון דס"ם המנהג אינו כך. וי"ל דס"ל דהא דהמנהג אינו כן היינו משום כבוד הרגל והלכך היכא דליכא משום כבוד הרגל אסור וכ"מ דלאחר הרגל אסור רחיצה וכביסה עד ל' דהרגל לא ביטל ממנו רק גזרת ז' ודוק עכ"ל הש"ך: (י) כ"ב. כתב הט"ז קשה ליחשב ש"ע כרגל בפני עצמו גם לענין ביטול שלשים כיון דנתבטל השבעה קודם החג והחג נחשב לשבעה הרי י"ד כמו דאמרי' בי"כ בס"י. תירץ הרא"ש דשאני הכא שלא נהג דין ל' כלל ואע"ג שנהג גיהוץ ותספורת מ"מ הרי בלאו אבילות נמי אסור בהלו מחמת הרגל וצ"ע

פתחי תשובה

אבל אם מת ביום הראשון דאין ביום ב' אבילות דאורייתא אז אינו עולה ומפרש כן דברי רדב"ז הנ"ל שכתב דעולה היינו היכא דהוי יום מיתה וקבורה. והסכים עמו הרב מהר"ל מיכאל הכהן ז"ל ע"ש: (ו) וכן אם חל. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל שכתב בשם שבו"י סי' נ' דמ"מ אסור בלבישת לבנים ובגדי שבת וחורת מקומו ודלא כהכ"י שמקיל בזה ע"ש ועי' בס' בית לחם יהודה שכתב כדעת הכנה"י ולא כהשבו"י ועיין בתשו' תשואת חן סי' ל"ג שהעלה ג"כ הכי אך לא מטעמיה ע"ש ועי' בס"ת בא"ח שם שכתב ג"כ דהסברה נוטה להקל אינו שגגת הוראה כי יש לו על מה לסמוך כי גם הב"ח בתשובה החדשות סי' י"ב מתיר בזה ואפשר דאי חזי השבו"י דברי הב"ח היה מבטל דעתו והיה מורה הלכה כבית הלל ומ"מ לענין לבישת בגדי שבת נראה להחמיר אם הם חדשים ועדיין גיהוצן מכר הרבה ואם אין לו אחרים אפשר שיש להקל גם בזה עכ"ד ע"ש: (ז) וכן נוהגין. עבה"ט בשם הט"ד ועי' בס' אליהו רבה בא"ח סימן תקמ"ח ס"ק י"ב שתמה על האחרונים שסבירא להו דעת הט"ד ובד"מ כתב להדיא על דבריו דלדידן דנוהגין איסור רחיצה כל ל' דינו כדין תספורת ואין להתירו רק כשחל ז' שלו בשבת וכן נוהגין ע"ש שהעלה הלכה למעשה להחמיר כדעת הרמ"א בד"מ ועי' בתשובת תשואת חן סי' ל"ב שהאריך בזה והעלה ג"כ להחמיר בזה ע"ש. ועי' בתשו' נו"ב תי"ד ר"ס של"ט. ועי' בתשו' אא"ז פמ"א ח"ב סי' מ' אם השמש מכריז לילך עד שאבל קודם ברכו: (ח) לפני החג. עי' בתשו' נו"ב תא"ח סי' י"ד שכתב דלפמ"ש הרא"ש הטעם דאין ש"ע מבטל גזירת ל' לגמרי אף דכבר נהג גזירת ל' בתוה"מ דהיינו גיהוץ ותספורת זה אינו אסור מחמת אבילות דבלא"ה אסור משום הרגל לפ"ז יתחדש לנו דין חדש דלר"ת דס"ל דמי שגלח בערב הרגל מותר לגלח בחוה"מ א"כ מי שגילח ערב החג ואח"כ מת לו מת שעה אחת לפני החג שלזה איסור התספורת בחוה"מ הוא רק מטעם שלשים א"כ שמ"ע יבטל גזירת ל' לגמרי והניח בצ"ע משום דבגמרא לא חילקו בכך ועיין בתשובה שקודמת שם: (ט) הרי כ"ב. עבה"ט ועי' בתשובת נחלת

שבעה

ומיד אחר הרגל יש לו דין שבוע שלישי יח לענין שיושב במקומו ואינו מדבר:

יג [יג] י במקומות שעושין שני י"ט מי שמת לו מת ביום טוב שני שהוא י"ט האחרון של פסח או של חג או ביום טוב שני של עצרת (ז) וקברו בו ביום נוהג בו אבילות הואיל ויום טוב שני מדבריהם ואבילות יום ראשון שהוא יום מיתה וקבורה של תורה ידחה עשה של דבריהם מפני עשה של תורה [יד] יא אבל אם מת בי"ט שני של ר"ה וקברו בו ביום אינו נוהג בו אבלות שב' הימים כיום ארוך הם [טו] יב במה דברים אמורים בשבעה מתים המפורשים בתורה שכהן מטמא להם אבל אותם שהוסיפו עליהם כדאיתא בסימן שע"ד אין אבלותם אלא מדרבנן לפיכך אינו נוהג עליהם אבלות בשום יום טוב [טז] ואפי' באותם שאמרנו שנוהג אבילות ביום טוב שני אינו קורע יג והעולם נוהגין שלא להתאבל בי"ט שני של גליות על שום מת אפי' הוא יום מיתה וקבורה:

הגה דסוברין כדעת האומרים (י) שאין שום אבלות דאורייתא וכן המנהג פשוט ואין לשנות (כ"ה ור"י ורא"ש):

יד יד מת לו מת בערב יו"ט ונתיירא שמא לא יספיק לקברו מבעוד יום (יא) ומסרו לעובדי כוכבים שיוליכוהו לקברו כיון שהוציאוהו מהעיר ונתכסה מעיני הקרובים יט חלה עליו אבלות ואם הוא שעה אחת קודם הרגל ונהג בה אבלות בטלה לה גזירת שבעה אע"פ שנקבר ביום טוב:

ת דיני אבלות בשבת. ובו ב' סעיפים:

א א שבת אינו מפסיק אבלות ועולה למנין שבעה [א] שהרי קצת דיני אבלות נוהגים בו דהיינו דברים שבצינעא שהם תשמיש המטה ורחיצה א אבל (א) דברים שבפרהסיא (א) [ב] דהיינו ב להסיר עטיפתו ב [ג] (ודוקא כשהוא מעוטף עטיפות ישמעאלים כמו שנתבאר לעיל סימן שפ"ו אבל קצת עטיפה שנוהגים בקצת מקומות כל ל' אין צריך להסיר בשבת הואיל ויש לו (א) מנעלים ברגליו) (מהרי"ו סימן ה') [ד] ג וללבוש מנעליו (ב) ד ולזקוף המטה מכפייתה ושלא ללבוש בגד קרוע אלא מחליפו ואם אין לו להחליף ג (ב) מחזיר קרעו לאחריו ה ות"ת הוי דבר שבצינעא (א) ד אבל לחזור (ג) (ג) הפרשה כיון שחייב אדם

שפתי כהן

אלא מדבריהם: יח לענין שיושב כו'. כדלעיל סימן של"ג סעיף ב' ואנן לא נהגינן הכי כמו שנתבאר שם: יט חלה עליו אבילות. וכמו שנתבאר לעיל ר"ס שס"ה:

ת א אבל דברים שבפרהסיא. דהיינו להסיר עטיפתו אינו נוהג וצריך ללבוש מנעליו ולזקוף המטה. כו' כן ראוי להיות: ב ודוקא כו' הואיל ויש לו מנעלים ברגליו. לא ידעתי מה ענין מנעלים ברגליו לכאן דמאן דמתיר משום מנעלים ברגליו מתיר אפי' בעטיפת ישמעאלי' כדמשמע בש"ס ורמב"ן ובאמת במהרי"ו כ' דהכא מותר מטעם כיון שנוהגים בעטיפה זו גם אחר ז' ימי אבילות דלא אסרינן דבר שבפרהסיא אלא מה שאינו רק תוך ז' ואח"כ כתב דמותר ג"כ מטעם דמנעלים ברגליו עיין שם ובעט"ז השמיט האי סיומא דהואיל ויש לו מנעלים ברגליו: כתב הב"ח בש"ס שפ"ו דמהרי"ו מיירי באותה עטיפה שהוא לבוש שקורין קאפ"א לפי מה ששמעתי שנוהגים להתעסק בה כל ל' אבל לשום הכובע לפני העיניים שנוהגים במלכותינו כל ז' בלחוד אהו נקרא עטיפה לדידן הוי פרהסיא בשבת אם לא יגביה הכובע כדרך כל אדם שילך מיד שמתחיל הש"ץ ברכו חייב להגביה הכובע ע"כ: ג מחזיר קרעו לאחריו. והאידנא לא נהגו לדקדק בזה ואפשר דמנעלים מוכיחים עליהן וכמ"ש הגהמ"י ומביאה בית יוסף דהיכא דמנעלים ברגליו אין צריך לחזרת קרע עיין שם: ד אבל לחזור הפרשה כו'. כתוב בדרישה בשם מהרש"ל דה"ה לחזור שנים מקרא

טורי זהב

שינוי משאר שלשים בחול דהתם יש היכר בעיקר הדין גיהוץ ותספורת משא"כ כאן שאין היכר אלא בתוספת וזה אין הוכחה כל כך ודי בזה שנאמר שהרגל עולה למנין השלשים אבל לא לענין דליהוי כנהג מקצת שלשים ממש לענין שיבא שמיני עצרת ויבטל לגמרי שאר הל'. כנ"ל:

(ז) וקברו בו ביום נוהג בו כו'. ברמב"ם כאן לפני זה בבא אחרת דהיינו הקובר את מתו ברגל כו' המקומות שעושין ב' י"ט מונה השבעה מיו"ט שני האחרון אע"ג שאין נוהג בו אבילות לפי שהוא מדבריהם ע"כ עולה למנין ז' ומונה אחריו ששה בלבד והשלחן ערוך לא הזכירו כאן לפי שבאורח חיים סימן תקמ"ח הזכירו: וכתוב במהרי"ל וז"ל יום שני של ראש השנה איני מורה שיעלה למנין שבעה ואמר שכן הוא במיימוני אבל בשאר יו"ט מודה שעולה אע"פ שלא מלא בהדיא היכא שקברו תוך המועד דלא הוה יו"ט האחרון יום הקבורה שיעלה למנין ז' עכ"ל וכ' רש"ל ע"ז ותימה לי שלא בהגה' מיי' חולק בזה החילוק ע"ש עכ"ל דהיינו מבואר שם בהגה' מיימוני בשם רב יהוד' הלכה למעשה באחמו שנפטרה ביו"ט א' של סוכות ונקברה ביו"ט שני ולאחר סוכות נהג אבילות ו' ימים לבד ורא"ה פסק גם הוא היכא שקברו ביו"ט אחרון אבל קברו ברגל קודם לכן לא וזה לשון הקובר מתו ביו"ט אחרון או ביו"ט שני דעצרת מונה ששה אחר הרגל דיום מיתה עולה לו מן המנין אע"ג דלא נהיג ביה אבילות דדאורייתא היא כו' עכ"ל ומ"מ אין לנו אלא כפסק הש"ע בא"ח די"ט ב' של גליות עולה אפילו מת ונקבר בראשון על ידי עממים וטעם שהחמיר מהרי"ל בר"ה לפי שהוא כיומא אריכתא עם היום הראשון וע"כ אין סברא למנות מיום שני כל שמת ונקבר ביום הראשון דכשם שהראשון אינו עולה למנין ז' כך השני כחד יומא הם אבל אם נקבר ביום שני של ר"ה נראה פשוט דמונה ממנו דהא על"פ מדבריהם הוא כמ"ש הטור לדעת הרמב"ן והגאונים אין בזה עיכוב לומר דהא שייך ליום הראשון דזה ודאי דהא בכל דצריך מנין ימים ודאי מנינן ר"ה לשני ימים רק באם הוה הקבורה ביו"ט ראשון של ר"ה ואז לא מנינן אותו הראשון אז גריר אבתריה גם יום השני מחמת דיומא אריכתא חשבינן ליה משא"כ בנקבר ביום שני. כן נראה לי ברור: ראיתי להזכיר פה מה שראיתי במקצת מקומות כשקוברין מת ביום טוב ראשון ע"י עממים באין ישראלים ומחזירים העפר לתוך הקבר על המת עד זיבולא בתרייתא והוא איסור גמור בעיני דהרי מלאכה גמורה היא ויש בזה משום בונה ופשיטא דאסור על ידי ישראל ע"כ יש ליזהר בזה לעשות ע"י עממים על כל צרה שלא תבוא:

ת (א) אבל לחזור הפרשה. ובאגודה כתב ונראה לאיסור וכ' רש"ל להכריע דבחול אסור ובשבת שרי שהוא זמנו והוא מחובת היום

באר הגולה

בשמו: י שם בשם הס"ג הלכה למעשה: יא שם בשם הרמב"ן בשם י"א ושוו היא דעת הרמב"ם בס"פ שעורי מהלכות אבל ודעת הגאונים: יב שם בשם הרמב"ן לדעת הגאונים: יג כדעת הרא"ש בפסקיו בשם הכמים אחרונים וכ' שראויתיןכרורות ומוקות ולא תזוז מינה: יד נתבאר במ"ש בסימן שע"ה סעיף ב' (בשם רמב"ן בשם ב"ה): א משנה מ"ק דף י"ט ע"א: ב כמימרא דשמואל שם דף כ"ד ע"א: ג טור בשם אביו הרא"ש שם בפסקיו כיון דהאידנא אין רגילין לילך יחף מדאמרינן אלו כ"ע עבידי דסיומי וכו' שם: ד שם במימרא דשמואל: ה טור מדברי אביו הרא"ש בפסקיו וכ"כ הגהמ"י בפ"ד בשם

בית הילל

בשל ממנו רק ז' ע"ש והנה כבר הרגישו בזה האחרונים ופסקו לקולא כמו שכתב כאן וכן נוסגים אבל בדרישה פסק לחומרא כמו שכתב התם ע"ש אבל גילוח אסור עד אחר שלשים כן משמע בתוספות במ"ק דף י"ט ע"ש וה"ה גבי כיבוס ולרחוץ ג"כ אסור עד אחר שלשים אך ברחיצה וכיבוס התירו משום כבוד יו"ט וק"ל:

בית לחם יהודה

(סימן ת' בשו"ע סעיף א') אבל לחזור הפרשה וכו'. כתב רש"ל נראה להכריע בחול אסור ובשבת שרי שהוא זמנו והוא מחובת היום וכתב בספר לחם הפנים וה"ה אותן אנשים שיש להם חיוב לגמור הפרשה עם פירוש רש"י מדי שבת בשבת הוי חובת היום כמו פרקים או פרק איזהו מקומן ע"כ ולא כ"ל דא"כ אם איזה אדם יש לו קביעות ללמוד

ברכי יוסף

(סימן ת' בשו"ע סעיף א') ושלא ללבוש בגד קרוע וכו'. האבל צריך להחליף בגדי חול וילבש בשבת בגדי שבת דהויא פהרסיא בגלילותינו שאין שום עני בישראל שאין לו בגד לשבת טוב מהחול וכן ראיתי שכתב

שיורי ברכה

דברי הרב שיורי ומדי עברי ראיתי בהעברה שעיקר דבריו יש להשיב עליהם כאשר יראה הרואה ממ"ש במחזיק ברכה ונעלם ממנו כמה אחרונים שחולקין ומתירין ומ"ש שם לאסור דפשטה הוראת הכנה"ג בכל העולם אם על דין זה קאמר שפשטה עמו הסליחה וגם מ"ש שמשמע דבא"י נהגו ככנה"ג מי יאמין לשמועה זו דאין בא"י מנהג בזה ומה גם דהמנהג שם לישאל איזה זמן אחר החודש על הרוב ואין להאריך: עיר שנהגו שלא יספר אם נשלמו ל' של אביו ברגל כהוראת כנה"ג שנזכר כתב החכם השלם כמהר"ר חנן דוד בתשובה הנזכרת משם הרב כמהר"ם אמאלייו ז"ל שאין לשנות מנהגם וגם דלפי הדין מותר יש קצת זלזול להרבנים הקודמים ע"ש: אבל על אביו שחל יום ל' מתמועה לחוקה שבע שבועות והסכים שערו כו' לדד להקל בצירוף כמה טעמים. שו"ת בני אהרים י"ד סימן י"ג:

(סימן ת' בשו"ע סעיף א') ועולה למנין ז' וכו'. מי ששמע שמועה קרובה בשבת יש להחמיר שאינה עולה בתחלת המנין. הרב כנה"ג בתשובה סימן רל"ט:

גליון מהרש"א

ש"ע לשבעה ימים או ליום א' ע' ש"ך סק"ז: (ט"ז סק"ז) והש"ע לא הזכירו. הזכירו כאן סוף סעיף ב': (ש"ע סי"ג) נוהג בו אבילות. ואין מברין. אותו ש"ך סי' שע"ח סק"י: (שם) אבל אם מת. ע' ש"ך סק"ח: (סימן ת' ש"ע סעיף א') דהיינו דברים שבצנעא. אם רוצה לנהוג דברים שבצנעה אחר שבעה י"א דאחר יכול אבל האבל לא דהוה כמוסיף. כנה"ג: (שם) שהם תשמיש המטה. ואם יום ז' אירע בשבת אם מותר בתשמיש. ט"ז סי' ת"ב סק"ה: (שם) אבל דברים שבפרהסיא. ע' סי' שע"ם ס"ד ולובש כתונת מכובסת כמ"ש בגליון לעיל סי' שפ"ם:

חידושי רע"ק

(סימן ת' ש"ך סק"ד) דה"ה לחזור שנים מקרא. באשל אברהם לא"ח (סי' רפ"ה בק"ד) כ' ראפשר אם חל יום ז' בשבת צריך לחמתין עד אחר יציאה מבהכ"נ וישלים קודם אכילה:

ביאור הגר"א

[יג] (ליקוט) שם ר"ה דר"א כו' ויותר הוה י"ל לענין כו' ורא"ש סי' ע"ח ע"ש: [יד] אבל אם מת בי"ט במקומות כו'. עתוס' רמ"ק כ"ד ב' סד"ה דר"א כו' (ע"כ): [טו] (ליקוט) בר"א בו' כו'. דלא שני של ר"ה כו'. כמ"ש בפ"א די"ם (ה' ו'): כהרמב"ם שכתב דאשתו אינה אלא מד"ס והא שמטמא לה דעשאוה כמת מצוה דביבמות פ"ט ב' לא אמרו כן אלא באשתו קטנה. תה"א והמחלוקת של גאונים ותוס' ע"ש באריכות שיישב כל הקושיות של תוס' ע"ש (ע"כ): [טז] ואפילו כו'. וכנ"ל סימן ש"ט סל"א וכמש"ש דלא אמרינן י"ט שני כחול אלא לענין צרכיו של מת דוקא:

ת [א] שהרי קצת כו'. טור ולכאורה תמוה שאפילו בי"ט נמי תעלה אבל כבר תי' תוס' כ"ג ב' ד"ה מ"ד. ובתוס' הרב מקשה כו' ודברי הטור הוא כפי' הר"ר שמשון שם בתוס' ע"ש: [ב] דהיינו כו'. הרי"ף ושי"ש דפסקו כשמואל משום דר"נ ס"ל כוותיה שם וכן ר' יוחנן שם דאמר ל"ש כו' ולא כתוס' שם ד"ה שמואל כו': [ג] ודוקא כו' הואיל כו'. זה כתב מהרי"ו בטעם ב' אבל בטעם הראשון כתב משום דכל שבתוך ל' מותר אף בשבת וכמש"ל סי' שצ"ם ס"א (בס"ק ד') ובלא"ה כיון שאינו כעטיפת הישמעאלים מותר דשמואל ל"פ ארב אלא משום דשמואל לטעמיה כו' וכ"כ המרדכי וז"ל עטיפת הראש דבר של צנעה הוא ולא כעטיפת הישמעאלים אלא כיסוי הראש לבר כדאביי דאשכחא לרב יוסף ולטעמא דמנעלים ברגליו אפילו בעטיפת הישמעאלים מותר כמש"ש ושמואל לטעמיה כו' אר"י ל"ש כו' וכן בפרקי ר"א והביאו הרא"ש סי' צ"ג הולכין בשבת כו' תעכנס לשער אבלים והיה שפמו כו' ובש"ע השמים דין זה דמנעלים ברגליו והא דרב יוסף ועבב"י בזה כמה שיטות: [ד] וללבוש מנעליו. מרינא דגמרא רשות וחייב בחליצת אלא שמ"ש

פתחי תשובה

שבעה סימן י"ח: (י) שאין שום אבילות דאורייתא. [עיין בתשובת משכנות יעקב סימן ע"ב מ"ש בזה]:

ת (א) דברים שבפרהסיא. עי' בתשו' נבעת שאול סי' ע"ב שכתב דמה שנוהגים העולם בע"ש תוך ז' ימי אבילות לישב על כסא וספסל וללבוש מנעלים תיכף אחר חצות היום מפני כבוד שבת טעות הוא וראוי לכל בעלי תורה למחות ולגעור באותם אנשים המקילים בדבר זה ולבטל מנהגם ע"ש ועי' בשו"ת שיבת ציון סי' סמ"ך שכתב דהאבל בע"ש משעה שהקהל קבלו עליהם שבת דהיינו באמירת ברכו פסק דין אבילות דאז הוא הכנסת שבת וכן נוהגין שהאבל עומד בע"ש למנחה בחליצת מנעלים חוץ לבהכ"נ וקודם שמתחיל החזן ברכו קוראים להאבל שיכנוס ונועל מנעליו וכל זה אם האבל דר במקום שמתפללין בצבור והיחיד נגרר אחר הצבור אבל אם האבל דר במקום שאין שם מנין עשרה ודאי שאין האבל רשאי להקדים לקבל עליו שבת בעוד היום גדול כדי לפטור עצמו מדיני האבילות ואף שהוא נוהג בכל שבתות השנה להוסיף הרבה מחול על הקודש אסו"ה בע"ש שבתוך האבילות אינו רשאי להסיר מעליו חיוב דיני אבילות קודם זמן מנחה קטנה שהוא ב' שעות ומחצה קודם הלילה אבל תומן מנחה קטנה רשאי להקדים ע"ש: (ב) ולזקוף המטה. עי' בתשו' הרדב"ז ח"א סי' ס"ב: (ג) הפרשה. עבה"ט ועי' בספר בית הלל בהג"ה לכן המחבר שכתב לפ"ד הי"א בא"ח סי' רפ"ה שעד רביעי בשבת

באר היטב

לאחרן זה אליבא דהרמב"ן דס"ל דיש באבלות איסור נוסף על איסור הרגל א"כ קשה למה לא יבטל ש"ע גזרת ל' כיון שכבר נהג בדין ל' בהוספת האיסור. ונראה דמ"מ יש שינוי משאר ל' בחול דהתם יש היכר בעיקר דין גיהוץ ותספורת משא"כ כאן שאין היכר אלא בתוספת וזה אין הוכחה כ"כ לכך די בזה שנאמר הרגל עולה למנין הל' אבל לא להיות כנהג מקצת שלשים ממש לענין שש"ע יבטל לגמרי שאר הל' עכ"ל: (יא) ומסרו. כתב הט"ז ראיתי להזכיר פה מה שראיתי בקצת מקומות כשקוברין מת ביו"ט ראשון ע"י עממים באים ישראלים ומחזירים העפר לתוך הקבר על המת עד זיבולא בתרייתא והוא איסור גמור בעיני דהרי מלאכה גמורה היא ויש בזה משום בונה ופשיטא דאסור ע"י ישראל. ע"כ יש ליזהר בזה לעשות ע"י עובדי כוכבים על כל צרה שלא תבוא עכ"ל:

ת (א) מנעלים. כתב הש"ך לא ידעתי מה ענין מנעלים ברגליו לכאן דמאן דמתיר משום מנעלים ברגליו מתיר אפילו בעטיפת ישמעאלים וכ"מ בש"ס וברמב"ן. ובאמת במהרי"ו כתב דהכא מותר מטעם כיון שנוהגים בעטיפה זו גם אחר ז' ימי אבלות דלא אסרינן דבר שבפרהסיא אלא מה שאינו רק תוך ז' ואח"כ כתב דמותר ג"כ מטעמא דמנעלים ברגליו ע"ש. ובלבוש השמיט האי סיומא דהואיל ויש מנעלים ברגליו עכ"ל: (ב) מחזיר. כתב הש"ך והאידנא לא נהגו לדקדק בזה. ואפשר דהמנעלים מוכיחים עליהם כמ"ש הב"י דהיכא דהמנעלים ברגליו א"צ לחזרת קרע ע"ש עכ"ל: (ג) הפרשה. כתב בדרישה בשם מהרש"ל דה"ה לחזור שנים מקרא ואחד תרגום מותר ע"ש:

ביום עד כאן לשונו. וכתב רש"ל בתשובה סימן ע"א דאבל ביום מילת בנו בשבת אין לו לעלות לתורה אע"פ שנהגו בקצת מקומות שאבי הבן הוי חיוב לעלות ביום מילת בנו מכל מקום לא מקרי פרהסיא:

תב (א) כללו של דבר יום שמועתו כו'. מבואר בבית יוסף סימן זה בשם הרמב"ן דביום השמועה קרובה לא יניח תפילין כמו ביום הקבורה:

ואחר הרגוס מותר ע"ש: **ה** ובשבת נתייאש לבקשו כו'. דכיון דנתייאשו לבקשו הוי ליה כנקבר כדלעיל סימן שע"ה סעיף ז' ושבת עולה אפילו בתחלת המנין כדלקמן סימן ת"ב ס"ז:

תא א כדאיתא בסימן ש"מ כו"ל: **ב** שמע כו'. ע"ל סימן ש"מ סל"ב ובא"ח סי' תקמ"ז: **ג** אחר חצות בע"ש. (אע"פ שבערב) [אבל בערב] ר"ח ובערב חנוכ' אומרי' אפי' אחר חצות (לא) [דלא] עדיפי מע"ש כ"כ הטע"ז ומשמע דה"ה בעי"ט אחר חצות א"א: **ד** ומ"מ אין אבילות נוהג בו כו'. ומהרש"ל פסק דצריך לנהוג כל דיני אבילות וכן המנהג והביאו הדרישה ע"ש וכ"כ המחבר בא"ח סי' תרצ"ו סעיף ד' ודרישה כתב ליישב דברי המחבר דלא סתרי אהדדי דבא"ח מיירי שמת לו מת בו ביום וכאן מיירי שמת קודם לכן ודוחק והרב בהג"ה שם פסק כהמחבר כאן *) וכ' שכן נוהגין והב"ח לא הביא אלא דברי מהרש"ל ע"ש:

להשלים פרשיותיו עם הצבור הוי כקורא את שמע ומותר ואם קראו את האבל לעלות לתורה צריך לעלות שאם היה נמנע היה דבר של פרהסי' אבל

ורבינו תם היו קורים אותו בכל פעם שלישי ואירע בו אבלות ולא קראו החזן ועלה הוא מעצמו ואמר כיון שהורגל לקרותו שלישי בכל שבת הרואה שאינו עולה אומר שבשביל אבלות הוא נמנע והוי דברים של פרהסיא, (וכן אם הכהן אבל ואין כהן אחר בב"ה (ד) מותר לקרותו אבל בענין אחר (ה) אסור) (הגהות מיימוני פ"ג מה"א) (°):

ב [ה] י נגררתו חיה או הרגוהו לסטים ה ובשבת נתייאש מלבקש כיון דדברים שבצינעא נוהג בשבת עולה לו ליום אחד:

הגה [ו] אם פגע יום ל' של אבלות בשבת ויום כ"ט בערב שבת מותר לו (ו) לרחוץ בערב שבת אף במקומות שנוהגים שלא לרחוץ כל ל' דהואיל ומדינא שרי לאחר שבעה אלא שנהגו להחמיר כל ל' בכהאי גוונא שרי משום כבוד שבת (הגהות מיימוני בשם מהר"ם פ"י ופ"ג די"ם) וה"ה כל כיוצא בזה כגון לחזור על מקומו בליל שבת וללבוש בגדי שבת דהא נמי אינו *) אלא מנהג בעלמא (כן נראה מדברי מהר"ם) כמו שנתבאר לעיל סי' שפ"ם וש"נ ואע"פ שיש לחלק בין רחיצה שאסורה בשבת ובין דברים אלו שאפשר לו לעשות בשבת מ"מ אין נ"ל לחלק בכך (°):

לפיכך

תא דברים הנוהגים בחול המועד. ובו ז' סעיפים:

א א אין מניחין את המטה ברחוב בחול המועד שלא להרגיל את ההספד שאסור להרגיל את ההספד בחול המועד [א] ב אלא לכבוד ת"ח לפיכך אין מוליכין המת לבית הקברות בחול המועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן:

ב ג אין קורעין בחול המועד אלא מי שהוא חייב לקרוע **א** כדאיתא בסימן ש"מ ד אבל מי שאינו חייב ורוצה לקרוע מפני הכבוד אסור:

ג **ב** [ב] ה שמע בחול המועד שמועה קרובה חייב לקרוע:

ד ו אין חולצין כתף במועד ואין מברין בו אלא קרוביו של מת [ג] ז אבל הקרובים מברין (°) [ד] ח וה"ה לחנוכה ופורים וראש חדש ט ובשמברין אין מברין אלא על מטות זקופות י אבל ביום טוב [ה] אפילו ביום טוב שני אין קורעין ולא חולצין ולא מברין יא ובחול המועד מברין הכל על החכם לתוך הרחוב כדרך שמברין את (°) הקרובים שהכל בקרוביו:

ה יב נשים בחול המועד מענות דהיינו שכולן עונות כאחת אבל לא מטפחות דהיינו להכות כף על כף יג בראש חדש חנוכה ופורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות דהיינו שאחת מדברת וכולן עונות אחריה נקבר המת לא מענות ולא מטפחות והני מילי לאינש דעלמא יד אבל לתלמיד חכם בין בחול המועד בין בראש חדש חנוכה ופורים מענות ומקוננות כדרכן בחול והני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא ויום טו שמועה אפילו רחוקה כבפניו דמי:

ו [ו] טז אומרים על המת צדוק הדין וקדיש כדרכן וכן ביום טוב שני אבל ביום טוב ראשון כיון שאין מתעסקים במת אין אומרים אותו:

הגה ויש חולקין שלא לומר לדוק הדין במועד (הטור הביא כמה רבוותא) וכן המנהג פשוט במדינות אלו שלא לומר לדוק הדין בכל הימים שאין אומרים בהם תחנון (במנהגים) ולכן אין אומרים ג"כ כשקוברין **ג** אחר חצות (א) (א) בערב שבת (°) י"א שאם קוברים המת בלילה שאין אומרים קדיש ולא לדוק הדין (כל בו):

ז [ז] יז מת לו מת קודם פורים ופגע בו פורים אינו מפסיק האבילות **ד** [ח] ומ"מ (°) אין אבילות (ב) נוהג בו לא בי"ד ולא בט"ו אלא דברים שבצינעא נוהג וחייב לשלוח מנות ואף על פי שאינו מתאבל בהם עולים לו ממנין השבעה כמו שבת:

תב דין שמועה קרובה ורחוקה. ובו י"ב סעיפים:

א א מי שבאה לו שמועה שמת לו קרוב אם בתוך ל' יום הגיעה השמועה [א] ב אפי' יום ל' עצמו ה"ז שמועה קרובה וחייב לנהוג שבעה ימי אבלות מיום שהגיע השמועה [ב] ג וקורע [ג] ומונה ל' יום (מיום השמועה) (כך משמע מהרמב"ם ומנימוקי יוסף פא"מ ובמרדכי) לתספורת עם שאר דברים (א) (א) כללו של דבר יום שמועתו הקרובה כיום הקבורה

ביאור הגר"א

(שם) מאי שנא נעילת הסנדל דרשות דלאו כ"ע כו' והשתא כ"ע הולכין בסנדל. הרא"ש: [ה] נגררתו כו'. עתוס' י"ג ב' ד"ה בשחל כו': [ו] אם פגע בו'. כמש"ש ומורים חכמים כו' אע"ג דאין מקצת יום ככולו לדידהו ה"נ:

תא [א] אלא לכבוד ת"ח. כ"ז ב' ובמגילה ג' ב' וכמ"ש בס"ה: [ב] שמע בח"ה כו'. מפריך שם אמתני' ואפילו חכם והתניא חכם כו' משמע דברייתא איירי אף בתה"מ והיא איירי כשמועה קרובה דאי בין מיתה לקבורה אפילו לאו חכם רק אדם כשר חייבין לקרעו כמש"ש וכמש"ל סי' ש"מ ס"ד וס"ו ועבא"ח סי' תקמ"ז כ"ז הסי': [ג] (ליקוט) אבל הקרובים כו'. ממתני' הנ"ל וירושלמי שם ועתוס' ד' א' ד"ה שכבר כו' ושם כ"ד ב' ד"ה אלא בו' (ע"ב): [ד] וה"ה לחנוכה כו'. מדחילק בסיפא נשים במועד כו' בר"ח בו' ולא חילק ברישא ואינו סוברת: [ה] אפי' ביו"ט שני כו'. שלא אמרו (י"ט ו' א') כחול שוויוה רבנן אלא למה שלצרכו בלבד מדקאמר אפילו למיניז לית אסא כו' משמע דוקא הכל לצרכו: [ו] אומרים כו' וי"ח. עבא"ח סימן ת"ב ס"ב: (ליקוט) אומרים כו'. מרא"ש סי' קל"ד: סעיף ו' ע"ש סי' קל"ב (ע"ב): [ז] מת כו'. כמש"ז ואע"ש בו': [ח] ומ"מ. עבא"ח סי' תרצ"ו:

תב [א] אפילו יום ל' עצמו. ממש"ש ב' שמע שמועה קרובה בשבת ולמ"ש כו' וע"כ ביום למ"ד הוא דאי ביום כ"ש אכתי חייב לנהוג בליל מ"ש כמש"ל ר"ס שצ"ה (ודוחק לומר דמיירי כששמע בליל שבת דהלשון שמע שמועה בשבת בכל יום שבת משמע. ליקוט): [ב] וקורע כו'. מדאיבעיא להו שם בנעשית למ"ש רחוקה אם קורע ואף למ"ד שאינו קורע דליכא אבילות כמש"ש בשלמא לדידי כו' וכן שם כ"ה א' הכל קורעין כו' ומיירי ביום שמועה וכמש"ל סי' ת"א ס"ג: [ג] ומונה כו' מיום השמועה

חידושי רע"ק

(סימן ת"א סעיף ד') **אפילו** ביו"ט שני. אף דהמחבר פסק (סימן שצ"ט ס"ג) דאם יום מיתה וקבורה ביו"ש ב' מתאבלין אפ"ה אין מברין א"כ משמע דהבראה קיל יותר וא"כ אמאי בחוה"מ הוא בהיפוך דאין מתאבלין ומ"מ מברין וצ"ל דהבראה אינו ענין לאבילות אלא דהוא כעין הספד ומש"ה אין מברין ביו"ט ב' אבל בחוה"מ מברין דמ"מ לא הוי הספד. כ"כ תפל"ם לעיל (סי' שע"ה): (ש"ך סק"ג) **כ"כ** העט"ז. ובעל"ש א"ח (סי' תכ"ם) ב' ע"ז ול"נ דאם קוברין את המת אחר שהגיע זמן מנחה אפילו מנחה גדולה א"א צ"ה ובחק יעקב שם כתב ופה פראג המנהג שלא לומר אחר חצות בימים אלו רק

באר היטב

תא (א) בע"ש. (אע"פ שבערב) [אבל בערב] ר"ח וערב חנוכה אומרים אפי' לאחר חצות (לא) [דלא] עדיפי מע"ש כ"כ הלבוש ומשמע דה"ה שאין אומרים ג"כ בערב יו"ט אחר חצות. ש"ך: (ב) נוהג. ומהרש"ל פסק דצריך לנהוג כל דיני אבילות וכן המנהג וכ"כ המחבר בא"ח סי' תרצ"ו ס"ד. ובדרישה כתב ליישב דברי המחבר דלא סתרי אהדדי דבא"ח מיירי שמת לו מת בו ביום וכאן מיירי שמת קודם לכן ודוחק (ויש רוצים להגיה בא"ח דהאי בחנוכה צ"ל בצינעא. וה"ק כל דברי אבלות בצינעא נוהגים בפורים. ובזה מיושב מה שמזכיר שם חנוכה בהלכות פורים וה"ל להביאו בהלכות חנוכה סי' ת"ע ששם מזכיר דיני חנוכה בהספד אלא ודאי שמ"ם הוא וצ"ל בצינעא) והרב בהג"ה שם פסק כהמחבר כאן וכתב שכן נוהגין והב"ח לא הביא אלא דברי מהרש"ל ע"ש. עכ"ל הש"ך:

תב (א) כללו. כתב הט"ז דמבואר בב"י בשם הרמב"ן דביום שמועה קרובה לא

פתחי תשובה

הוי לאחר שבת לענין שיקרא הסדר שמו"ת וא"כ כשישלים הז' ימי אבילות בא' או בב' אינו רשאי לקרות בשבת הסדר שמו"ת אחר שיכול להשלים עד רביעי בשבת עכ"ד ועי' בשאלות ותשובות ארבעה ע"א סי' י"א שחולק עליו וסובר דלעולם צריך לקיים המצוה כתקנה לקרות בשבת עצמו. וכתב עוד שם דאסור ללמוד משניות מסכת שבת כמנהגו בכל שבת ע"ש: (ד) מותר לקרותו. [עי' בתשו' ח"ס סי' שנ"ב שהאריך קצת מדוע השמיט הרמ"א הא דאיתא בהגמיי' בשם מהר"ם מרוטנבורג דטוב שיצא מבהכ"נ קודם שיקראו לתורה. ובסוף כתב מ"מ פשוט במקום דהכהן רגיל לצאת מבהכ"נ כדי לקרות ישראל במקומו א"כ גם כשהוא אבל ליכא אבילות פרהסיא כולי האי אם יוצא מבהכ"נ ומ"מ אם אינו יוצא וקורים אותו אין בכך כלום ע"ש]: (ה) אסור. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל בשם רש"ל ועי' בתשו' דת אש סי' ו' שדעתו אינו כן וכתב דאם אירע לאבל בשבת שתוך ז' הוא חיוב לעלות לתורה כגון אם אשתו יולדת או שהוא יא"צ מותר לעלות לתורה דאם אינו עולה יהיה אבילות דפרהסיא ע"ש: (ו) לרחוץ. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל לענין גלות ועי' בתשו' אא"ז פמ"א ח"ב סוס"י קמ"ה שכתב דלהאומרים גילוח בע"ש ליטול שערו כשכין אסר ופסק כן ע"ש. ועי' בתשובת תשובה מן סי' ל"ג שהאריך בזה והעלה דמי שאין לבו נוקפו יכול לסמוך ולהקל לכבוד שבת אף בגילוח עיין שם:

תא (א) בערב שבת. עבה"ט ועיין בתשובת גבעת שאול סימן ע"א דבערב תשעה באב אחר חצות אומרים לדוק הדין אף דאקרי מועד עיין שם:

וליטול צפרנים כיון דמדינא אסור הוי כמו גלוח ואסור ביום כ"ט. ת' פנים מאירות ח"ב סי' קמ"ה: (סי' ת"ב ס"ע ס"א) **אם** בתוך ל' יום. ספק אם הוא תוך ל' ע' ש"ך סי' שצ"ז וט"ז שם. אמרו לו שהוא אחר ל' ואח"כ נודע שהוא תוך ל' יש מחייבין ויש פוטרין מהתאבל. כנה"ג וע' ש"ך וט"ז שצ"ז. ועל שמועה ליקוט עצמות דוקא באותו יום סי' ת"ג ס"ה: (שם) **קורע** ומונה ל'. וקטן שהגיע לחינוך ע' סי' ש"מ ס"ק מ"ו בט"ז: (שם) **מיום** השמועה.

אבן העוזר

(סימן ת"ב סעיף א') **פסק** מהרש"ל השומע שמועה שמת קרובו ויום השמועה הוא תוך ל' לקבורה ואחר ל' למיתה ה"ל דין שמועה רחוקה וא"צ לנהוג ז' ול' דשמועה קרובה מיום המיתה מנינן ופסקו כן הב"ח והדרישה

באר הגולה

סה"מ: (°) זל' רש"ל בתשובה סימן ע"א דאבל ביום מילת בנו בשבת אין לו לעלות בתורה אף ע"פ שנהגו בקצת מקומות שאבי הבן הוי חיוב לעלות ביום מילת בנו מ"מ לא מקרי פרהסיא): ו ירושלמי ומרדכי בשם הר"מ מאנגלטירא הביאו הב"י בסימן ס"ג: (°) איתא בגמרא דף כ"ז ע"א והביאו הטור בסוקסי' זו וזקפין המטות בע"ש מן המנחה ולמעלה ואמר רבה וכו' אע"פ כן אינו יושב עליה עד שתחשך וכתבו התוספות שם דהכא מכח שלא לישב ע"ג כסא וספסל וכו'):

א משנה מ"ק דף כ"ז ע"א: ב נימוקי יוסף שם: ג משנה שם דף כ"ד ע"ב: ד שם בגמ' דף כ"ה ע"א: ה לכינו ירוחם ובשם הרא"ד וסה"כ ר"מ וכ"כ המרדכי ושכן משמע בירושלמי וכ"כ הגהמ"י פ"א: ו שם במשנה: ז טור ולדעת אביו הרא"ש בפסקיו וכ"כ הרמב"ן והרמב"ם בפי"א וש"פ: (°) לאפוקי מהר"ם מלובלין כמ"ש וסמ"ג וסמ"ק שכתבו שאין עושין הברכה בח"ה ועיין בב"י): ח סמ"ג בהלכות ח"ה: ט שם במשנה: י רמב"ם בפי"א מהלכות אבל וכ"כ הרמב"ן בתה"א וכ"פ הרא"ש בפ"ק די"ם: יא ברייתא וגמ' שם דף כ"ה ע"א ומימרא דרב ספרא שם דף כ"ז ע"ב: (°) ברמב"ם שם איתא הבלים שהכל אבלים עליו וכ"כ המחבר בא"ח סימן תקמ"ז וע"ש): יב משנה שם דף כ"ח ע"ב: יג שם במשנה: יד מימרא דרב ספא לעיל: טו מעובדא דרב כהנא דספדיה לרב זביד וכו' שם: טז טור בשם הרי"ץ גיאת בשם תלמידי רש"י בשם רש"י וכ"כ הרמב"ן: (°) וכתבו הגהמ"י והגה"א בשם א"ח שרבינו יואל הלוי לא אמר כל ז' ימים אחר עלרת כי אם דרך הליכה כי עצרת יש לו תשלומין כל ז'): יז טור בשם הר"מ מרוטנבורג מדברי אביו הרא"ש בפסקיו שם מטעם דימי משתה ושמחה קבילו עלייהו והדברים של צנעה נוהג דלא עדיף משבת: (°) בא"ח סימן תרצ"ו ס"ד פסק המחבר שכל דיני אבלות נוהגים בחנוכה ופורים ובדרישה כתב לייש' דברי המחבר דבא"ח איירי באבלות יום א' וכאן כשאר ימים ועש"ך כי שהוא דוחק ע"ש):

א לשון הרמב"ם ריש פ"ז מהלכות אבל מברייתא מ"ק דף כ' ע"א: ב וכן העלה הרי"ף וכן הסכים הרמב"ן: ג וכתב הרא"ש ונוהג בה דין הברכה וכל דיני אבלות כיום קבורה וכמ"ש רבינו כללו של דבר

נקודות הכסף

(סימן ת"ב בט"ז ס"ק א') **מבואר** בב"י כו'. כן משמע להדיא במחבר גופיה סעיף ב'

דגול מרבבה

(סימן ת' סעיף ב' בהג"ה) **אינו** אלא מנהג בעלמא. אבל לספר דהוא מדינא דגמ' אסור ואדמבואר בסי' הקודם דאם חל שמיני שלו בשבת ערב הרגל מותר לגלח מערב שבת התם משום כבוד המועד וכן מבואר להדיא במסכת מועד קטן בדף י"ט ע"ב בתוס' ד"ה הלכה כאבא שאול בסוף הדבור ותמיהני על מהרי"ל שכתב בהלכות ל"ג בעומר שאבל שחל יום שלשים שלו בשבת מגלח בע"ש:

(סימן ת"א בש"ך ס"ק ד') **וכתב** שכן נוהגין. אפילו אבילות יום ראשון נדחה כמבואר שם:

גליון מהרש"א

(סי' ת' ט"ז סק"א) **אין** לו לעלות. עי' תשובת רת אש סי' ז' דכתב בכל החיובים כגון יא"צ ואשתו יולדת ושמיני עצרה שקורין לכולם הוי פרהסיא ושרי לעלות. ואולי אשתמיט מיני' דברי המהרש"ל והט"ז כאן: (ספי' ג' בהג"ה) **דהואיל** ומדינא.

שפתי כהן

תב א לפיכך אם כו' אלא יום אחד. כלומר שעה אחת: ב אבל אם היה לבוש תפילין א"צ לחלצן. לפי שאף בשעת אבילות מניח תפילין ואינו חולץ אלא ביום ראשון לבד ולא תהא שמועה רחוקה חמורה מיום ב' של אבילות קרובה עכ"ל רמב"ן: ג אסור להחמיר כו'. אם לא על אביו ואמו או אדם גדול שהיה רגיל להקשות לו בדבר הלכה דהוי מסתפי מיניה אם בא לעשות מילתא יתירה לכבודו מותר כ"כ הב"ח בסימן ש"מ סעיף כ"ה בשם א"ז: ד השומע כו' אלא יום אחד. כלומר שעה אחת ומכאן פסק הב"ח ליש"ב במוצאי שבת שעה א' על הארץ ולנהוג אבילות ואפי' אם חל יום הז' בשבת צריך לנהוג אבילות שעה אחת במוצ"ש דהא הכא אף על גב דדברים שבצנעא נוהג בשבת לא נפטר בזה וצריך לעשות במו"ש מעשה שניכר בו משום אבילות עכ"ד ולפע"ד ל"ד כלל דהכא כיון שחכמים חייבו לנהוג אבילות כראוי עכ"פ שעה אחת וביום השבת אין נוהגין אבילות רק במקצת א"כ מעולם לא נהג זה דין אבילות כראוי אפי' שעה אחת לכן חייב למוצאי שבת או למוצאי הרגל לנהוג אבילות שעה א' אבל מי שנהג אבילות ז' ימים ובתוך הז' חל יום השבת למה יתחייב באבילות במו"ש ואפילו זלזל במקצת הימים ולא נהג אבילות קי"ל לעיל סי' שנ"ז דאין צריך להשלים וכ"ש יום השבת דנהג אבילות כדינו. עוד הארי' הב"ח להוכיח דברי הר' יחיאל מפסטן ופסק דאם חל יום ז' של אבילות בשבת צריך לנהוג דברים שבצינעא כל היום כיון שאינו נוהג בשבת אלא דברים שבצינעא והביא ראיה ממאי דקי"ל בסעיף ב' דצריך שיעשה מעשה הניכר משום אבילות וכל מעיין ישפוט בצדק דדעת הר"ר יחיאל דגם בשבת אמרינן מקצת יום ככולו ונוהג מקצת יום השבת ותו לא ואין חולק עליו בזה והכי משמע פשט ליש"נא דש"ס ופוסקים דלא ליפלוג חד לפלוגי בהכי ול"ד לדלעיל סעיף ב'

שולחן ערוך

*) י ואם שמע מיום ל' ואילך א"צ לנהוג אלא שעה אחת לא שנא שמע ביום [ד] לא שנא שמע בלילה שאם שמע בלילה ח ונהג מקצת אבלות בלילה שעה אחת עולה לו [ה] י ואפילו שמע על אביו ואמו י והני מילי לענין גזירת שבעה (ב) אבל לענין גזירת שלשים נוהג על אביו ואמו בתספורת עד שיגערו בו חביריו ובגיהוץ עד שיגיע הרגל ויגערו בו וכן בשאלת שלום וליכנס לבית המשתה ומונה מיום מיתה ולא מיום שמועה א לפיכך אם באה לו שמועה על אביו ואמו לאחר י"ב חדש (ג) אינו נוהג ((ד)) אלא יום אחד אף בגזירת ל':

ב [ו] ח השומע שמועה רחוקה אין צריך לנהוג כל דין אבלות אלא דיו בחליצת מנעל ואין צריך לא עטיפה ולא כפיית המטה ומותר במלאכה רחיצה וסיכה ותשמיש המטה ובתלמוד תורה ואם אין לו מנעלים ברגליו צריך שיכפה מטתו או יעטוף ראשו שצריך שיעשה מעשה שניכר בו שעושה משום אבלות ואם היה עוסק בתורה או במלאכה או שהיה רוחץ וסך ובאה לו שמועה מפסיק שעה אחת משום אבלות וחוזר למה שבידו ב ט אבל אם היה לבוש תפילין אינו צריך (ג) לחלצן ומ"מ אינו יוצא ידי אבלות בהפסק זה וצריך שיעשה מעשה שניכר שעושה משום אבלות כגון חליצת מנעל או כפיית המטה ועטיפה ומיהו בחדא סגי:

ג [ז] י אין מברין על שמועה רחוקה:

ד [ח] יא אין קורעין על שמועה רחוקה יב ועל אביו ואמו קורע לעולם (ובמקום שאין לו לקרוע ג אסור (ג) להחמיר על עצמו ולקרוע) (א"ז):

ה ד השומע שמועה יג בשבת או ברגל ולמוצאי שבת ורגל נעשית רחוקה אינו נוהג [(ד)] אלא יום (ד) אחד יד ובשבת ורגל אסור בדברים של צינעא:

ו טו השומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג אפי' דברים שבצינעא ולמוצאי שבת ורגל נוהג שעה אחת ודיו:

ז טז השומע שמועה קרובה בשבת השבת (ס) עולה לו ליום אחד ולמחר קורע (ה) והוה ליה יום ששי שביעי לאבילות:

טורי זהב

(ב) אבל לענין גזירת שלשים. פירוש מה שתלוי בשאר קרובים במנין שלשים דהיינו גיהוץ ותספורת זה נוהג באביו עד שיגערו כו' ומה שכתב ומונה מיום המיתה רצונו לומר דברים האסורים בי"ב חדש: (ג) אינו נוהג אלא יום אחד. ואף אותו יום אמרינן מקצתו ככולו וכן ברמב"ן וכ"כ בא"ח סימן תקמ"ח: (ד) אלא יום אחד. ר"ל שעה אחת אבל אם שמע שמועה בשבת שהוא כ"ט או נוהג לאחר השבת שבעה ושלשים. רש"ל. וטעם לזה שאינו נוהג אבילות אחר השבת אע"ג דביום השבת התחיל והוא ביום השלשים דכיון שאינו מתאבל אבילות גמור באותו שבת רק בדברים שבצינעא על כן אין גזירת אבילות אחריו כך כתב ב"י בשם רשב"א וכ' הרמב"ן דבאותו שבת ורגל אסור בדבר שבצינעא כל אותו יום ולא אמרינן בזה מקצתו ככולו כיון שיש עליו חוב ליום שאחריו שעה אחת היאך נאמר שיפסיק מאבילות ויחזור לו: (ה) והוי ליה יום ששי שביעי. בטור כתב אחר זה וה"ר יחיאל כתב שאין שבת עולה לו בתחילת המנין אלא יתחיל למנות ביום א' והוי ליה יום שביעי שביעי לאבילות ונוהג בו דברים שבצינעא במקצת היום עכ"ל ופסק ב"י כדעה הראשונה ומ"מ הבאתי כאן דברי ה"ר יחיאל ללמוד ממנו שאם מת באחד בשבת דהוי ליה יום ז' בשבת דאין לנהוג בו איסור בדברים שבצינעא אלא במקצת היום דהיינו בשחרית בהנך החמה כמ"ש ה"ר יחיאל כאן לענין מת בשבת דבזה לא מצינו חולק עליו ואין להקשות הא אמרינן בסימן שצ"ה בענין מקצת היום ככולו של יום השביעי דתלוי דוקא בעמדו המנחמים מאצלו והכי איתא להדיא בפ' אלו מגלחין ולא סגי בהנך החמה כמו ביום שלשים הא לאו קושיא היא כלל דבכל ענין שאמרו מקצתו ככולו היינו שאותו מקצת צ"ל בו מאותו ענין שחייב בשאר ימים בכולו דהיינו במקום שתלוי האבילות בקום עשה כגון במנין שבעה שצריך לעשות מעשה בחליצת סנדל וזקיפת המטה וכיוצא בהם בזה אמרינן דצריך באותו מקצת של יום השביעי לעשות מעשה החיוב עליו ולא סגי בשב ואל תעשה ונתנו גבול לזה המקצת עד קימת המנחמים מאצלו שעד אותה שעה ראוי להיות בקום עשה מה שמוטל עליו בעת ההיא מה שאין כן לדין ל' שאין עליו חיוב בקום עשה רק בשב ואל תעשה דהיינו דאסור גיהוץ ותספורת בזה סגי בהנך החמה

באר הגולה

[illegible]

דגול מרבבה

[illegible]

בית הלל

[illegible]

בית לחם יהודה

[illegible]

ברכי יוסף

[illegible]

חידושי רע"ק

בער"ח לפי שאומרים ג"כ סליחות שקורין יו"כ קטן אחר חצות אסורים ג"כ צ"ה ובא"ד שם העיד באופן אחר שכ' פה פראג נוהגין שא"א אפילו בער"ח וסיים שם וראשון עיקר (והיינו הש"ך כאן) דהא יש פוסקים דאפילו בי"ש לומר עכ"ל: (סי' ת"ב ס"ע ס"א) עד שיגערו בו חבריו ואם גערו בו תוך ל' ע' בשכנה"ג מחלוקת הפוסקים האחרונים בזה [וע' בש"ש רבינו סי' ש"ך]: (ס"ע ס"ס) ובשבת ורגל אסור בדברים כו'. ואם שמע ביום א' דרגל שמועה קרובה דהיינו שהוא יום כ"ח למיתה וביום ג' דרגל נעשת רחוקה י"ל דמיום ג' ואילך אינו נוהג

ביאור הגר"א

ערא"ש שם וכן משמע לשון מונה שבעה ושלשים: [ד] ל"ש כו'. כמש"ל סימן שצ"ח ס"ב: [ה] ואפילו שמע על כו'. ככל תני רשם וכמש"ש א"ל יחידאה הוא כו' ועבה"ג: [ו] השומע כו'. כמ"ש וש"ם אבל אסור בנעילת הסנדל דמאי קמ"ל אלא דאינו אסור אלא בנעילת הסנדל כו'. רמב"ן והביאו הרא"ש שם סי' ע"ו: [ז] אין מברין כו'. מהא דר' חייא הנ"ל ועתוס' ד"ר ב' ד"ה אלא: [ח] אין קורעין כו'. מדאיבעיא להו ד' ב' בשמע בשבת: (ליקוט) אך כו' וע"ל כו'. עתוס' כ' ב' ד"ה קורע כו' (וע"ל סי'

באר היטב

לא יניח תפילין כמו ביום הקבורה עכ"ל: (ג) לחלצן. לפי שאף בשעת אבילות מניח תפילין ואינו חולצן אלא ביום ראשון בלבד. ולא תהא שמועה רחוקה חמורה מיום ב' של אבילות קרובה עכ"ל הרמב"ן. ש"ך: (ג) להחמיר. משום (בל תשחית) אם לא על אביו ואמו או אדם גדול שהיה רגיל להקשות לו בדבר הלכה דהוי מיסתפי מיניה אם בא לעשות מילתא יתירה לכבודו מותר. כ"כ הב"ח בסי' ש"מ סכ"ה בשם א"ז. עכ"ל הש"ך: (ד) אחד. ר"ל שעה א' אבל אם שמע שמועה בשבת שהוא כ"ט או נוהג לאחר השבת שבעה ושלשים. מהרש"ל. וטעם בזה שאינו נוהג אבילות אחר השבת אע"ג דהתחיל ביום השבת והוא ביום השלשים דכיון שאינו מתאבל אבילות גמור באותו שבת רק בדברים שבצנעא ע"כ אין גזרת אבילות אחריו כ"כ הב"י בשם הרשב"א. וכתב הרמב"ן דבאותו שבת ורגל אסור בדבר שבצנעא כל אותו יום ולא אמרינן בזה מקצתו ככולו כיון שיש עליו חוב ליום שאחריו שעה א' היאך נאמר שיפסיק האבילות ויחזור לו עכ"ל הט"ז. ובש"ך כתב דמכאן פסק הב"ח דאם חל יום הז' של אבילות בשבת צריך לישב על הארץ במוצאי שבת ולנהוג אבילות שעה אחת דהא הכא אע"ג דדברים שבצנעא נוהג בשבת לא נפטר בזה וצריך לעשות במו"ש מעשה שניכר בו משום אבילות עכ"ד. ולפע"ד ל"ד כלל דהכא כיון שחכמים חייבו לנהוג אבילות כראוי עכ"פ שעה א' וביום השבת אין נוהגין אבילות רק במקצת א"כ מעולם לא נהג זה דין אבילות כראוי אפילו שעה א' לכן חייב למוצאי שבת או למוצאי הרגל לנהוג אבילות שעה א' אבל מי שנהג אבילות ז' ימים ובתוך הז' חל יום השבת למה יתחייב באבילות במו"ש ואפילו זלזל במקצת הימים ולא נהג אבילות קי"ל לעיל סי' שנ"ו דא"צ להשלים וכ"ש יום השבת דנהג אבילות כדינו עכ"ל. וגם הט"ז השיג עליו וכתב שאין זה אלא דברי תימה ואותן האנשים שעושין כן לאו דסמכי ניהו. ואפשר שבא להם הטעות ממה שראו בס"ו בשמועה רחוקה שבמו"ש ורגל נוהג אבלות שעה אחת וסברי שבכל שבת של אבילות עושים כן. והוא טעות גמור דשם הוי עיקר החיוב במו"ש משום שמועה רחוקה משא"כ בזה עכ"ל: (ה) עולה. כ' הט"ז שבטור כתוב אחר זה והר"ר יחיאל כ' שאין שבת עולה לו בתחלת

גליון מהרש"א

[illegible]

אבן העוזר

[illegible]

טורי זהב

כיון דכבר נהג איסור בשב ואל תעשה די בכך ומשום הכי בשמע שמועה רחוקה שנוהגת שעה אחת היינו נמי בקום עשה שצריך לעשות מעשה דוקא כעין שצריך לעשות בשמועה קרובה שבעה ימים כן יעשה ברחוקה אותה שעה וכמ"ש בסעיף ג' בסי' זה ומשום הכי כשחל יום שביעי של שבעה ימים בשבת הני במקצת אע"ג דאין עושה מעשה באותו מקצת דהא גם ביום השבת כולו לא יעשה מעשה היכר אלא דעולה למנין משום דנוהג בו דבר שבצינעא ובזה סגי במקצת ממנו והוי כיום השלשים ממש שזכרנו כנ"ל ברור אלא שראיתי למו"ח ז"ל שרוצה לחלוק על ה"ר יחיאל ולומר דלא אמרי' ביום השבת יום שביעי מקצתו ככולו ורוצה לאסור לאותו אבל לקרות בתורה אפי' במנחה כיון שאין עושה מעשה היכר בו משום אבילות ועפ"ז כ' ליישב מה שנהגו איזה אנשים כשחל יום ז' בשבת לישב במוצאי שבת שעה אחת על הארץ כדי לעשות היכר לאבילות שביום השבת לא עשה היכר ודרך זה הוא רחוק מאד דהיאך ישלים ביום השמיני מה שהיה חייב בז' אין זה אלא תימה ותו דא"כ אם יש שבת באמצע שבוע של אבילות היאך ישלים במ"ש מה שחייב לעשות בשבת הלא אותו אבלות מה שעושה במוצאי שבת הוא משום חיוב יומא גופיה והיאך תצרפו לעבר ולעתיד. ואין ראיה מאותן אנשים דלאו דסמכי ניהו אלא יום השבת של ז' הוא ממש בדין ז' כמו דין ל' לענין שלשים דהיינו בשב ואל תעשה בדברים שבצינעא כמו בשלשים לגיהוץ ותספורת כן הוא ברור ונכון ודברי ה"ר יחיאל שהביא הטור הם נכונים להלכה לענין זה שאם חל יום השביעי בשבת שאין צריך אלא מקצת בשחרית ואפי' בשחרית יש היתר לקרותו בתורה אלא כיון שבמול ממתין עד אחר התפלה של שחרית גם בשבת יעשה כן אבל במנחה יש היתר גמור לקרותו לתורה ואין עליו דין שביעי לגמרי כדעת ה"ר יחיאל ואין חולק עליו בזה. ועוד כתב מו"ח ז"ל דאפשר דה"ר יחיאל לא התיר אלא בתשמיש המטה וכיוצא בדברים דהוייין בצינעא ואין שם פרסום כלל אבל לקרותו לתורה מודה ה"ר יחיאל דאסור כיון שלא עשה מעשה היכר לאבילות ומאד תמוהין דברים אלו דאדרבה איפכא תפסינן בכל מקום שאסור להתאבל בפרהסיא מ"מ יעשה אבילות בצינעא וכאן היאך נימא דבצינעא יהא מותר ובפרהסיא אסור אין זה נכון כלל אלא גם בשבת מותר אחר תפלת שחרית בכל ואין עליו שום איסור מחמת אבילות לגמרי ואותן האנשים שיושבים על הארץ במוצאי שבת אחר יום השבת שהוא שביעי לאבילות הם עושים מדעתם ומוסיפים אבילות שלא מדברי חכמים כלל ואפשר שבא הטעות הוא ממה שלאו בסעיף ו' שבמוצאי שבת ורגל נוהג אבילות שעה אחת נמשך להם הטעות שבכל שבת של אבילות הם סוברים לעשות כן והוא טעות גמור דשם הוא החיוב הגמור במוצאי שבת משום שמועה רחוקה משא"כ בזה ואדרבה משם ראיה למה שכתבתי. שהרי כתב שם הרמב"ן דבכל אותו שבת אסורים בדבר שבצינעא כמו שזכרתי בסעיף ה' והיינו משום שיש עליו עדיין חיוב אבילות במוצאי שבת משמע הא בלאו הכי לא אסור כל השבת אלא מקצתו ככולו וכן הוא עיקר בלי ספק: (ו) אין לזה דין שמועה רחוקה. ה"ה למי שמת ביום אחד ונקבר ביום שלאחריו חשבינן לענין שמועה קרובה מיום המיתה דבתר יום המיתה אזלינן בכל מילי זולת לענין אבילות דמתחיל מסתימת הגולל: (ז) מונה מיום מחר. הטעם דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי כיון דעשה אותו לילה לתפלת ערבית אל תעשהו יום ונראה לי דאם שמע שמועה קרובה בסוף יום ל' אחר תפלת ערבית ועדיין יום הוא ודאי לא אמרינן דהוה לילה מכח התפלה דלהחמיר אמרינן כן לענין שלא יעלה יום שעבר למנין ז' אבל לא להקל לומר שהוא שמועה רחוקה אלא צריך להתאבל *) ודומה למ"ש בסימן רס"ב לענין מילה דלא איכפת לן בתפלה ובזה ודאי מונה מיום שעבר ולא ממחרת דאל"כ הוה עושה תרי מילי דסתרי דכיון דחשבת ליה יום דלהוי שמועה קרובה היאך יתחיל למנות מיום המחרת דא"כ הוי לילה ואין כאן אבילות לגמרי: (ח) אין לו לשקר בו'. נראה דיש לומר בלשון דמשמע לתרי אפי דהיינו שאין מבואר בפירוש בדבריו שהוא מת אלא הלשון סובל לחיים ולמיתה וראיה מדאיתא ברבי חייא ששאל לרב אבא קיים א"ל אימא קיימת ופירשו התוס' דבלשון בתמיה אמר עד שאתה שואלני על אבי שאלני על

שפתי כהן

מטעם שכתבתי בסמוך: ה אלא דין שמועה קרובה. ומתחיל למנות ז' ול' מטעה ששמע *) וכתבו הב"ח והדרישה בשם מהרש"ל דלפי זה היכא דמת ביום א' ונקבר ביום ב' אע"פ שהקרובים שהיו אצל הקבורה מונים מיום הקבורה כי אז היתה סתימת הגולל מ"מ אותן שלא היו אצל הקבורה ולא נודע להן שמת עד שהגיע יום ל' מיום הקבורה א"צ לנהוג אבילות כיון דיום שמועה דידהו הוא יום ל"א מיום המית' וה"ל שמועה רחוקה דלגבי דין שמועה יום המיתה הוא עיקר ע"כ: ו אלא יום א'. כלומר שעה א': ז שמע לזה היום כו'. וכן במתו לו שנים זה אחר זה כדלעיל סימן שע"ה ס"י: ח עולה לו אותו שבת למנין שבעה. ושוב הרגל מבטל ממנו גזרת ז' כדלעיל ר"ס של"ט: ט מי שהתפלל כו'. ע"ל ס"ס שע"ה מ"ש בזה:

ח [י] עשרה ימים אחר חג הסכות שמע שמת לו מת בערב החג אע"פ שאם נמנה שעה א' לפני החג שבעה ושבעת ימי החג ויום שמ"ע ב"א וי' ימים אחרים הרי ל"א (ו) אין לזה דין שמועה רחוקה ה אלא דין שמועה (ו) קרובה שאין הרגל עולה למי שלא נהג אבלות קודם לו כלל וכל שכן למי שלא היה יודע שמת לו מת (ר' ירוחם בשם בעל המאור וכ"ד הרמב"ן):

ט [יח] שמע שתי שמועות רחוקות ביום אחד אינו נוהג עליהן ו אלא (°) יום אחד היו קרובות או שמתו לו שני מתים כאחד מונה לשניהם כאחד שבעה ושלשים ז שמע לזה היום ולזה (ז) למחר מונה לשני מיום שמועה שבעה ושלשים:

י [יט] שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל כיון דדברים שבצינעא נוהג ח עולה לו אותו שבת (ח) למנין שבעה:

יא ט [כ] מי שהתפלל כבר ערבית ועדיין יום הוא ושמע שמועה קרובה (ז) מונה מיום (ט) מחר ואותו יום אינו עולה לו:

יב *) [כא] מי שמת לו מת ולא נודע לו (א) אינו חובה שיאמרו לו ואפילו באביו ואמו ועל זה נאמר מוציא דבה הוא כסיל [ט] [כב] ומותר להזמינו לסעודת אירוסין ונישואין וכל שמחה כיון שאינו יודע [כג] מיהו אם שואל עליו (ח) אין לו (י) לשקר ולומר חי הוא שנאמר מדבר שקר תרחק:

באר הגולה

וש"ס בשמו: יז הרב ר"ן הלוי בפ"ג דמ"ק והביאו ג"כ הר"ש שם: יח הרמב"ן בסה"ה בשם הרי"ף גיאו' מטובדא דרב חייא וכו' ולייננתו לעיל סעיף כ' דא"ל דאבין ואמו אינן קיימי: (° כלומר שעה אחת דמקצת היום ככולו): יט מרדכי דמ"ק בשם מהר"מ (והגהמי"י ולעיל ר"ס של"ט): כ הגהמי"י פ"ג והמרדכי בסוף מ"ק ונתבאר טעמו במ"ש בס"ס שע"ה וע"ש: כא ג"ז שם מטובדא דרבי חייא שציינתי לעיל בסעיף כ': כב שם בהגהמי"י ס"ן בשם רש"י: כג שם במרדכי והגהמי"י וכ"כ התוס' בעובדא דרבי חייא שם ונלע"ד שיש ללמוד מעובדא זו כפי גירסת ר"ח וכמ"ש התוס' שם שלא ישיב להדיא מת אלא ישיב לו שקרובו אחר קיים כדי שיבין מעצמו וכדי להשמיעו מדעות

נקודות הכסף

מדכתב בשמועה רחוקה אם היה לבוש תפלין א"צ לחלוץ מכלל דבקרובה צריך לחלוץ וכ"ש שלא יניחן: (בש"ך ס"ק ה') וכתבו הב"ח כו'. בשם מהרש"ל כו'. ואין דבריו מוכרחים גם נ"ע שמהרש"ל הוציא כן מדברי ר' ירוחם ופוסקים והרי ר' ירוחם גוסיס

חידושי הגרשוני

(סימן ת"ב בשו"ע סעיף י"ב) מי שמת לו מת ולא נודע לו וכו' ומותר להזמינו לסעודת אירוסין. ואם הבעל יודע שמת לאשתו קרוב שהיא מחויבת להתאבל עליו והיא אינה יודעת מותר לשמש עמה כי אין אבילות קודם שמיפתה. כן כתב בספר חסידים סימן ת"ת: (בש"ך ס"ק ו') ודומה למ"ש בסימן רס"ב לענין מילה דלא איכפת לן בתפלה ובזה ודאי מונה מיום שעבר ולא ממחרת דאל"כ הוי עושה תרי מילי דסתרי וכו'. לענ"ד נראה שאין דבריו מוכרחים ואיפכא מסתברא כי ודאי מתייב הוא

דגול מרבבה

ש"ך בשם מהרש"ל ועיין ט"ז סק"ט שמביאו ולענ"ד ראיה לזה מדברי הרא"ש שם שמביא בשם בה"ג דיום שלשים כתון שלשים ואיכא למ"ד דיום שלשים כיום ל"א וה"ל רחוקה וכו' וטעות הוא כל האומר כן ואינו אלא כמ"ש בה"ג דיום למ"ד הוה שמועה קרובה וראיה מהא דאמרינן הכא שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה וכו' ואין לומדיום שבת היה ל"ט דא"כ וכו' פ"ש ברא"ש ואי ס"ד דשמועה קרובה ורחוקה

בית הלל

יגא"ה בית הכנסת בפל ממנו גזירת שבעה ונראה דה"ה אם אירע ר"ה ביום ה' וביום ו' ומת לו מת בערב ר"ה ונקבר בלילה כל כך שלא יכול לנהוג שום אבלות רק דבר שבצנעא א"כ לפ"ז עולה לו יום השבת שאחר ר"ה ליום אחד מז' ימים ויום כפורים מבטל

גליון מהרש"א

איך התחלים לבלתי אפשר שיפסיק ויתחזר לו הלא לר"א במתני' דף י"ט א' דבמת לו מת ב' ימים קודם הרגל משלים אחר הרגל חמשה דו"ל דהכא שאני דמפסיק משום מקצת היום כ' וכולו הל' יום כבר: (ס"ע ס"ב) אינו חובה. משמע אפילו ביום מיתה וקבורה ואף לדעה א' בסי' שצ"ח מיתו השבר' בגמרא לא היה ביום מיתה כו' ועי' סי' שצ"ב ש"ך סק"ג דמדרבנן א"צ להקים וצ"ע ואם מקרי קום תעשה או ש"ת עי' במקומות שציינתי בגליון דיש סי' שצ"ח: (שם) ומותר להזמינו. ואם לאשתו

ביאור הגר"א

ש"ע ס"ק מ') (ע"כ): [ט] (ליקוט) ומותר כו'. עתג"א פי' קב"א (ע"כ):

חידושי רע"ק

אבוה (ס"ו סק"י) דברים שבצנעה כמו בשומע שמועה רחוקה ברגל כדבמשקים"ז וצ"ע לדינא:

באר היטב

המנין אלא יתחיל למנות ביום א' וכו' ופסק הב"י כדעה הראשונה. ומ"מ הבאתי דברי הר"ר יחיאל ללמוד ממנו שאם מת באחד בשבת דה"ל יום השבת ז' של אבלות דאין נוהגין בו איסור בדברים שבצנעא אלא במקצת היום דהיינו בשחרית בהכן החמה. וא"ל הא אמרינן בסי' שצ"ה בענין מקצת היום ככולו של יום השביעי תלוי דוקא בעמדו המנחמים מאצלו ולא סגי בהנץ החמה כמו ביום ל'. הא לאו קושיה היא כלל דבכ"מ שאמרו מקצתו ככולו היינו שאותו מקצת צריך להיות מאותו ענין חייב בשאר הימים כגון במנין שבעה שצריך לעשות מעשה בחליצת סנדל וכיוצא בזה ושם אמרי' דצריך באותו מקצת של יום הז' לעשות מעשה החיוב עליו ונחנו נגול שעד שעת קימת המנחמים מאצלו דאוי להיות בקום ועשה מה שמוטל עליו לנהוג אבילות בעת ההיא משא"כ בדין ל' שאין עליו חיוב רק בשב וא"ת דהיינו איסור גיהוץ ותספורת בזה סגי בהנץ החמה כיון דכבר נהג איסור בשב וא"ת די בכך. ומש"ה בשמע שמועה רחוקה שנוהג שעה א' צריך לעשות מעשה דוקא בשבעה וזהו כמו בשמועה קרובה ז' ימים. הלכך כשחל יום השביעי בשבת סגי במקצת דהא גם ביום השבת כולו לא יעשה מעשה היכר משום אבילות רק דבר שבצנעא נוהג והוא כשב וא"ת וסגי במקצת ממנו דהוי ממש כיום השלשים כנ"ל ברור. ודלא כהב"ח שרוצה לחלוק על הר"ר יחיאל ולומר דלא אמרי' ביום השבת מקצתו ככולו ורוצה לאסור לאותו אבל שחל יום השביעי שלו בשבת שלא יקרא בתורה אפילו במנחה דליתא ואפילו בשחרית יש היתר לקרותו בתורה אלא כיון שבמול ממתין עד אחר תפלה שחרית גם בשבת יעשה כן אבל במנחה יש היתר גמור לקרותו לתורה כדעת הר"ר יחיאל שאין עליו דין שביעי לגמרי ואין חולק עליו בזה. ויש נ"כ להביא ראיה ממ"ש בס"ה בשם הרמב"ן דבכל אותו שבת אסור בדבר שבצנעא והיינו משום שיש עליו עדיין חיוב אבילות במו"ש. משמע הא לא"ה אינו אסור כל השבת אלא מקצתו ככולו וכן הוא עיקר בלי ספק עכ"ל. וגם הש"ך חולק על הב"ח בזה וכתב דהכי משמע ליטנא דש"ס ופוסקים דלא ליטעמים חד לפלוני בהכי: (ו) קרובה. כתב הש"ך ומתחיל למנות ז' ול' משעה ששמע וכתבו הב"ח והדרישה בשם מהרש"ל דלפ"ז היכא דמת ביום א' ונקבר ביום ב' אע"פ שהקרובים שהיו אצל הקבורה מונים מיום הקבורה כי אז היתה סתימת הגולל מ"מ אותן שלא היו אצל הקבורה ולא נודע להן שמת עד שהגיע יום ל' מיום הקבורה א"צ לנהוג אבילות כיון דיום שמועה דידהו הוא יום ל"א מיום המיתה וה"ל שמועה רחוקה דלגבי דין שמועה יום המיתה הוא עיקר עכ"ל: (ז) למחר. וכן במתו לו ב' זה אחר זה כדלעיל סי' שע"ה ס"י. ש"ך: (ח) למנין. ושוב הרגל מבטל ממנו גזרת ז' כדלעיל ר"ס שצ"ט. ש"ך: (ט) מחר. כתב הט"ז ונראה דאם שמע שמועה קרובה בסוף יום שלשים אחר תפלת ערבית ועדיין יום הוא ודאי לא אמרינן דהוי לילה מכח התפלה להחמיר אמרינן כן לענין שלא יעלה יום שעבר למנין שבעה אבל לא להקל לומר שהוא שמועה רחוקה אלא צריך להתאבל ודומה למ"ש בסי' רס"ב לענין מילה דלא איכפת לן בתפלה ובזה עכ"פ מונה מיום השמועה ולא ממחרת דלא ליהוי כתרי מילי דסתרי אהדדי עכ"ל (ועיין לעיל סי' שע"ה): (י) לשקר. ונראה דיש לומר בלשון דמשמע לתרי אפי דהיינו שאין מבואר בפירוש בדבריו שהוא מת אלא שהלשון סובל לחיים ולמות וראיה מר' חייא ששאל לרב אבא קיים א"ל

פתחי תשובה

תב (א) אינו חובה שיאמרו. כתב בספר תמודי דניאל כ"י אחד בא אצל אחיו בתוך ל' למיתת אמותם ולא היה רוצה שיוודע אחיו מזה נראה דמותר ללבוש בגדי שבת בכדי

ברכי יוסף

[illegible]

אבן העוזר

[illegible]

הגה ומ"מ בבנים זכרים (ב) נהגו להודיע כדי שיאמר קדיש אבל בבנות אין מנהג כלל להודיעם (מהרי"ו סי' י"ג) מצוה להתענות יום שמת בו אביו או אמו (כל בו בשם הר"מ וע"פ) ומתענין (ט) יום המיתה ולא יום הקבורה (מהרי"ו סי' קס"א ומהרא"י סי' רצ"ו והאחרונים) י אם לא מי שהיה (יח) (ג) אצל הקבורה ולא אצל המיתה (בקבלה מפי זקן מופלג מוהר"ם לנדא) (ד) ואם אירע יום זה ביום שאין אומרים בו (ה) תחנון אין מתענין כלל ואם מתו באדר ומעוברת השנה יא העיקר להתענות באדר (יב) (ו) הראשון (ת"ה סימן רצ"ד ומהרי"ו מיל"ן) אע"פ שיש חולקין כך הוא עיקר יב ואם מתו בשנת העיבור באדר הב' מתענה גם כן בעיבור באדר (יג) השני (ב"י שם) ועיין באורח חיים סי' תקס"ח סעיף ז' ועיין לעיל סימן (ז) שצ"א דאין לאכול בסעודה בליל יום שמת בו אב ואם. אל תענית זה בערב שבת דינו כשאר תענית ועיין בא"ח סימן רמ"ט מיהו אם בפעם ראשון השלים ינהוג כן (ח) כל ימיו (°) :

שפתי כהן

י אם לא מי שהיה אצל הקבורה ולא אצל המיתה. והט"ז השיג על זה דהא טעמא הוא דמתענין מפני הסכנה דריע מזליה ביום זה שמת אביו או אמו וא"כ אין חילוק ולעולם יש להתענות יום המיתה עכ"ד וכן משמע בתשובות מהר"י ברין שהביא הב"ח גם בתשובת משאת בנימין סימן פ"ד הקשה על דברי הרב דלאטו שני אחים שדרים בעיר אחת א' מהן היה אצל מיתת אביו והב' לא היה בעיר כשמת אביו וקודם הקבורה בא גם הב' שאז הא' יעשה יאר צייט ביום המיתה והב' למחרתו והיכא משום לא תתגודדו וגם דמי לחוכא ואיטלולא ואכן בעי' דרכיה דרכי נועם עכ"ל גם מדברי שאר אחרונים משמע דלעולם מתענין יום המיתה ולא יום הקבורה ובתשו' מ"ב שם כתב דדוקא משנה ראשונה ואילך אבל בשנה א' לעולם עושין יא"ל מיום הקבורה דאל"כ לפעמים לא ישלים אבילות י"ב חודש כגון אם מת בע"ש בר"ח שבט סמוך לשבת שאין פנאי לקברו קודם שבת ויקבר ביום א' שאחריו שהוא ג' שבט ואם אתה עושה היארצייט ביום המיתה בר"ח שבט גם האבלות יפסוק באותו יום כי כבר נהוג עלמא שלא להתאבל רק עד היאר צייט וזה ודאי לאו שפיר הוי דהאבילות מתחיל מיום הקבורה ולא מיום המיתה וצריך להשלים האבילות עד ג' שבט עכ"ל ומעולם לא שמענו ולא ראינו לחלק שנות היאר צייט ולומר דבשנה ראשונה יש לעשות מיום הקבורה ואחר כך מיום המיתה גם מדברי כל האחרונים שכתבו סתמא דיש לעשות ביום המיתה משמע גם שנה ראשונה וכן משמע בת"ה דלקמן דגם בשנה ראשונה עושים היאר צייט ביום המיתה ולענין קושייתו נראה לי דבלאו הכי נמי קשה דהא לפעמים משכחת לה דיום המיתה יהא מרוחק הרבה מיום הקבורה כגון שהוליכו למקום אחרת וכה"ג כגון שמת בר"ח ניסן ונקבר בי"ד בניסן דאין האבילות מתחיל אלא מיום הקבורה וכדלעיל סימן שע"ה והיאר צייט מתחיל מיום המיתה ודוחק לומר דלענין אבילות די"ב חודש אזלינן בתר יום המיתה וגם דוחק לומר דאם אירע בכהאי גוונא יש לעשות היארצייט קודם י"ב חודש וכן משמע בת"ה דלעולם עושים היאר צייט בסוף תשלום האבלות ולעולם מונים האבלות די"ב חודש משעת הקבורה שכתב על מי שמת אביו בר"ח ניסן דמן הדין מיד שיכנס אח"כ ר"ח ניסן שלים האבילות דהא כבר כלו י"ב חודש אלא שהעולם נוהגין דאפי' בר"ח ניסן כל אותו היום אין מבטלין דין אבילות די"ב חודש ואפשר משום דאמרינן קדיש וברכו ומתענים ביום שמת בו אביו הוא לכן נוהגין ענין אבילות באותו היום אבל מן הדין אין צריך וגם נ"מ למי שמתענה ואומר קדיש וברכו ביום המיתה והוא מת ביום ונקבר למחר דהאבילות לעולם מיום קבורה מנינן עכ"ל ע"כ נראה דלעולם יש להתענות יום המיתה אלא דאם אירע דיום המיתה מרוחק מיום הקבורה ג' או ד' ימים או יותר יש להתענות בשנה ראשונה ביום הקבורה כדי שיעשה היאר צייט בתשלום האבלות כיון דלא אפשר בענין אחר וגם כיון דמילתא דלא שכיחא היא יש לסמוך בכה"ג אמ"ד לעשות ביום הקבורה ומשנה ראשונה ואילך יתענה ביום המיתה אבל מי שמת אביו ונקבר בו ביום או ביום שלאחריו יש להתענות ביום המיתה אף בשנה ראשונה כנ"ל ודו"ק: יא העיקר להתענות באדר ראשון. ובא"ח סימן תקס"ח מסיים הרב מיהו יש מחמירין להתענות בשניהם וכ"כ מהרש"ל שכן נוהגין והביאו הבית חדש: יב ואם מתו בשנת העיבור כו'. וה"ה אם מתו בשנת העיבור באדר הראשון וכן כתב

טורי זהב

אמי ומתוך זה הבין ר' חייא שמת אביו שמע מיניה שלא אמר בפירוש שמת: (ט) יום המיתה ולא יום הקבורה. *) כתוב בתשובת מהר"ר בנימין נראה דהיינו דוקא משנה ראשונה ואילך אבל בשנה ראשונה לעולם עושין היאר צייט ביום הקבורה ולא ביום המיתה דאל"כ לפעמים לא ישלים אבילות של י"ב חדש כגון אם מת בע"ש בר"ח שבט ואין פנאי לקברו עד יום א' שהוא ג' שבט ואם יהיה לו יאר צייט ביום המיתה בר"ח שבט גם האבילות יפסוק באותו היום כי כבר נהוג עלמא שלא להתאבל רק עד היאר צייט וזה ודאי לאו שפיר דהאבילות התחיל מיום הקבורה ולא מיום המיתה וצריך להשלים האבילות עד יום הקבורה שהוא ג' שבט עכ"ל. *) ולא אאמין שיצאו דברים אלו מפי אותו צדיק דודאי לא מונה שום אדם י"ב חודש רק מיום המיתה דאטו מי שלא שמע שמת אביו עד חצי שנה ודאי לא ימנה רק חצי שנה באבילות דמ"ש בסימן שצ"ד דכל אותה שנה הדין מתוח כו' היינו מן מיתת המת לא מיום התחלת האבילות והכי נמי ודאי יסיים האבילות ביום ו' בר"ח שבט ואז יהיה לו יאר צייט ומה לנו במה שלא יתאבל י"ב חודש במילואם אם אי אפשר בכך ואדרבה לדידיה יש לתמוה דהא עכ"פ לא יתאבל יותר מיום ו' שהוא היום דלאו כלו י"ב חודש ימי הדין שלו וירחיק היא"ר צייט מן סיום אבילות שלו אלא לית מאן דחש לזה. הרחמן יגדור פרצת עמו ישראל ויכנס אותה בבנין ירושלים במהרה בימינו אמן כן יהי רצון :

חידושי רע"ק

ודאי מונה מיום שנקבר. ע' בחי' הגרשוני שחולק על זה: (סעיף י"ב בהג"ה) מצוה להתענות. בתורת חיים שבועות (ד"כ ע"א) כתב רמז לזה מסוגיא דלשם עיי"ש ולפ"ז יהא ג"כ מצוה להתענות יום שמת רבו : (שם) ולא אצל המיתה. ואם אחר שהתפללו קהל ערבית מת ונקבר למחרתו מ"מ היא"צ ביום המיתה ממש ואין חושבין לענין זה לילה שכבר תפלת ערבית מכח . ת' חב"י (סי' פ"ג) :

פתחי תשובה

שלא יצטרך להגיד לו. ועמש"ל סוס"י שצ"ב בשם סכו"י לענין תוך שבעה : (ב) נהגו להודיע עי' בתשו' אא"ז פמ"א ח"ב סי' קכ"א שכתב דבמועד שצריך לנהוג דברים שבצנעא אסור להודיע משום מניעת שמחת יו"ט ומביא ראיה מגמרא מ"ק דף ז' ע"ש. ושם בסי' נ"ט הורה ג"כ בפורים כן שאין להגיד לו עד אחר פורים ע"ש : (ג) אצל הקבורה. עבה"ט בשם ש"ך דאם אירע דיום המיתה הוא רחוק מיום הקבורה ג' או ד' ימים יש להתענות בשנה ראשונה יום הקבורה כדי שיעשו היא"צ בתשלום האבילות ונראה דאם השנה הזאת היא מעוברת יתענה ביום המיתה דהא כבר נשלם האבילות בכלות י"ב חודש כמש"ל סי' שצ"א ס"ב א"כ לא שייך טעם זה והוא פשוט : (ד) ואם אירע. עי' בתשו' אא"ז פמ"א ח"ב סי' נ"ח בכהן שיש לו יא"צ וביום זה ניתן לו בן לפדות מחוייב להשלים והוא יפדה ביום אך לענין ברכה שנהגו שהכהן מברך על היין (כמש"ל סי' ש"ה ס"י בהגה"ה) נראה דלא יברך וליתן לשתות לאחרים כמו במילה ביום התענית דהתם לא אפשר בע"א אבל הכא יותר טוב שאחרים יברכו ואם רוצים שהכהן יהיה על הסעודה עשו הפדיון סמוך למנחה והכהן ישלים תעניתו ויבא על הסעודה בלילה ע"ש ועיין בס"ח בא"ח סי' תקס"ח שחולק עליו וכתב דאף אם נדחה זמן פס"ב דאפי הכהן לאכול. אלא בלאו הכי נ"ע. עוד כתב שם שאם אירע שיהיה לו סעודת מצוה ביום היא"צ ופייסוהו שלא יתענה ויבא עמהם בסעודה ולא רצה מחמת היא"צ ולולי זה היה נמנה עמהם הרי קבע עליו כנדר שאף בס"מ לא יאכל ואם מתרמי לו יא"צ ויש לו ס"מ כיוצא בה אסור וצריך התרה ולכן יש ליזהר בכה"ג שיאמר שעושה כן בלי נדר עכ"ד. ועי' פמ"ג בא"ח סי' תקמ"ג שכתב בשם תשובת דבר משה דחתן אין מתענה יא"צ כל ז' ימי המשתה ע"ש : (ה) תחנון. עט"ז בא"ח סי' תקס"ח סק"ה שכתב דה"ה אם אירע לו ברית מילה של בנו ביום שהוא די"ט שלו הוא דלא יתענה ואם רוצה להתענות א"צ להשלים ע"ש. ונראה דה"ה המוהל והסנדק א"צ להתענות יא"צ עי' בא"ח סי' תקנ"ט ס"ח בהג"ה וכ"כ בתשו' שר הכרמל חא"ח סי' יו"ד וכתב שם דאף לכתחלה מותר לקבל עליו להיות סנדק או מוהל ביום היא"צ. ע"ש : (ו) הראשון. עבה"ט ועי' בתשו' גבעת שאול סי' ע"ג כמת אביו בשנת העיבור בער"ח אדר שני שהוא ל' לאדר ראשון יתענה בשנה פשוטה בכ"ט באדר ולא בכ"ט שבט ע"ש : (ז) שצ"א. עמ"ש שם סק"ח בשם תשובת מקום שמואל: (ח) כל ימיו. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל ומ"ש עי'

באר היטב

אמא קיימת ופי' התוספות דכל' בתמיה עד שאתה שואלני על אבי שאלני על אמי ומתוך זה הבין ר' חייא שמת אביו ש"מ שלא אמר בפירוש שמת עכ"ל הט"ז : (יח) אצל. והלבוש השיג ע"ז דהא טעמא דמתענין הוא מפני הסכנה דריע מזלי' ביום זה שמת אביו או אמו וא"כ אין חילוק ולעולם יש להתענות יום המיתה עכ"ד. וכן משמע בתשובת מהר"י ברין שהביא בב"ח גם בתשובת משאת בנימין הקשה על דברי הר"ב דלאטו ב' אחים הדרים בעיר אחת והאחד היה אצל מיתת אביו והשני לא היה בעיר כשמת אביו וקודם הקבורה בא גם השני שאז האחד יעשה יא"צ ביום המיתה והב' למחרתו והיכא משום דלא תתגודדו וגם דמי לחוכא ואיטלולא ואכן בעינן דרכיה דרכי נועם ע"כ. גם מדברי שאר אחרונים משמע דלעולם מתענין יום המיתה ולא יום הקבורה. ובתשובת מ"ב שם כתב דדוקא משנה ראשונה ואילך אבל בשנה ראשונה לעולם עושין יא"צ מיום הקבורה דאל"כ לפעמים לא ישלים אבלות י"ב חדש כגון אם מת בע"ש סמוך לשבת שאין פנאי לקברו עד יום א' ואם יעשה היא"צ ביום המיתה גם האבלות יפסוק בו ביום כי כבר נהוג עלמא שלא להתאבל רק עד היא"צ וזה ודאי לאו שפיר דמי דהאבלות מתחלת מיום הקבורה וצריך להשלים עד אותו היום עכ"ד ומעולם לא שמענו ולא ראינו לחלק שנות היא"צ ולומר דבשנה ראשונה יש לעשות מיוםהקבורה ואח"כ מיום המיתה גם מדברי כל האחרונים שכתבו סתמא דיש לעשות ביום המיתה משמע גם בשנה ראשונה ולענין קושייתו נ"ל דהא בלא"ה נמי קשה דלפעמים משכחת לה שיהא יום הקבורה מרוחק הרבה מיום המיתה כגון שהוליכוהו למקום אחר לקברו שם דאין האבלות מתחיל אלא מיום הקבורה וכמ"ש לעיל סי' שע"ה והיא"צ מתחיל מיום המיתה. ודוחק לומר דלענין אבלות די"ב חדש אזלינן בתר יום המיתה וגם דוחק לומר דאם אירע בכה"ג יש לעשות היא"צ קודם י"ב חודש. וכן משמע בת"ה דלעולם עושים היא"צ בתשלום האבלות. ומן הדין אפילו באותו יום היא"צ שוב א"צ לנהוג אבלות כי כבר נשלם זמן י"ב חדש רק שהעולם נוהגין דכל אותו היום אין מבטלין דין אבלות די"ב חדש. ואפשר משום דאומרים קדיש וברכו ומתענים לכן נוהגים ענין אבלות באותו יום אבל מן הדין א"צ וגם נ"מ למי שמתענה והוא מת היום ונקבר למחר דאבלות לעולם מיום קבורה מנינן ע"כ דברי הת"ה. ע"כ נראה דלעולם יש להתענות יום המיתה אלא דאם אירע דיום המיתה מרוחק מיום הקבורה ג' או ד' ימים או יותר יש להתענות בשנה ראשונה ביום הקבורה כדי שיעשה היא"צ בתשלום האבלות כיון דלא"א בענין אחר וגם מילתא דלא שכיחא היא יש לסמוך בכה"ג אמ"ד לעשות ביום הקבורה ומשנה ראשונה ואילך יתענה ביום המיתה אבל מי שמת אביו ונקבר ביום שלאחריו יש להתענות ביום המיתה אף בשנה ראשונה כנ"ל ודוק עכ"ל הש"ך. אבל הט"ז פסק דלעולם לא יעשה היא"צ רק ביום המיתה אף שהוא מרוחק הרבה מיום הקבורה ומה לנו במה שלא התאבל י"ב חדש אם א"א בכך ולית מאן דחש לזה עכ"ל : (יב) הראשון. וכתב הש"ך דבא"ח סי' תקס"ח מסיים הרב מיהו יש מחמירין להתענות בשניהם וכ"כ מהרש"ל שכן נוהגין והביאו הב"ח עכ"ל : (יג) השני.

באר הגולה

מזכות גם כן : (°) בשם מהרש"ל דוקא שאל פעם ראשון פי' בשנה ראשונה בע"ש ולא השלים באותו פעם אמאח"כ אם אל פעם ראשון באול שכבר נקבע התענית עד אח"כ חייב

נקודות הכסף

כתב להדיא כדין זה להספד וז"ל בנחיב ב"ח מ"ב שמועה רחוקה נקראת ששמע שמת לו מת ושמעה אחר שלשים יום לקבורתו כו' עכ"ל הרי להדיא דמונין מיום הקבורה וצ"ע : (בש"ך ס"ק ט') תמה על המ"ב שלא כדת ואדרבה דבריו תמוהין דמ"ש אטו מי שלא שמע שמת אביו עד חצי שנה כו' אינו ענין זה לזה כלל דהתם לא שמע ומה לו לעשות וכיון שכבר יצא חצי שנה נפטר מהאבילות דודאי לא יצטרך להתאבל יותר ממשפטו דרשעים בגיהנם י"ב חדש וכשיכלו י"ב חדש למת שוב אין כאן אבלות אבל הכא הרי במזיד לא יתאבל י"ב חדש דהרי משפט רשעים הוא מיום קבורה ולכך אין האבלות מתחיל אלא מיום קבורה ואפילו מי שלא נקבר אלא לאחר כמה שבועות אין האבלות מתחיל אלא מיום הקבורה וכדלעיל סימן שע"ה וא"כ כשיתחיל להתאבל ביום א' יצטרך להפסיק האבלות ג"כ ביום א' דהא צריך להתאבל כל י"ב חדש שהוא ימי דין שלו דהיינו מיום הקבורה וזה ברור: בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים וגו' :

חידושי הגרשוני

להתאבל כל דיני אבילות כל יום השלשים . כי אין בידו לעשות לילה משום שלתו שהתפלל תפלת ערבית . אבל מ"מ אין עולין לו למנין ז' מאחר שעשה אותו לילה אי אפשר לעשותו יום ולהפך סדר עולם אלא נוהג אותו יום כל דיני אבילות עד הלילה וה"ע התחלת אבילות ממילא חל עליו אבילות כדין שמועה קרובה מדי דהוה אליבא דהר"ר יחיאל שהביא הטור דס"ל שאין השבת עולה לו בתחילה אף על פי שנוהג בו וכו' : (בש"ך ס"ק ט') כתוב בתשו' מהר"ר בנימין נראה דהיינו דוקא משנה ראשונה ואילך וכו' ולא אאמין שיצאו דברים אלו מפי אותו צדיק דודאי לא מונה שום אדם י"ב חודש רק מיום המיתה וכו'. והמעיין בדברי ת"ה סי' רצ"ב והוא מביאו לעיל בסי' שנ"ה יראה שלדקו דברי המחבר מצד אחד דהיינו שנראה מדבריו דגם בשנה ראשונה מתענין יום המיתה ולא יום הקבורה אבל משמע שם שיש להקפיד שישלים האבילות י"ב חודש מיום הקבורה. ומ"ש המחבר דאטו מי שלא שמע וכו' אין לו דמיון כלל ע"ש ודוק ע"כ מצאתי כתוב :

סליק חידושי הגרשוני

דגול מרבבה

מקבורה מנינן א"ר איך אפשר ביום שבת להיות יום כ"ט הא ודאי לא נקבר בשבת אם לא נוקי בדוחק דמיירי שנתייאשו בשבת מלקברו ודוק. שוב מצאתי בהגהת חס"ע שחולק וס"ל דמיום קבורה מנינן ומפרש דברי הרא"ם הנ"ל בנתייאשו בשבת מלקברו והש"ך עצמו בנה"כ שדה נרגה כהוראה זו שוב מצאתי בתשו' נוסרי"י ווייל סימן ע"ז פוסק ג"כ בפשיטות דמיום הקבורה מנינן :

בית הילל

ממנו גזירת שלשים כמו שאירע ר"ה ביום ג' ויום ד' או יום כפורים עולה לכאן ולכאן לבטל גזירת שבעה ושלשים ס"ה כאן וכן הוריתי הלכה למעשה וק"ל : (סעיף י"ב בהג"ה) מיהו אם בפעם ראשון השלים ינהוג כן כל ימיו . כתב מהרש"ל דוקא אם אירע פעם ראשון בערב שבת והשלים או צריך להשלים כל ימיו ר"ל כל פעם שאירע בערב שבת ולא מטעמי אלא מכח התנאי. הנה הא דכתב אם אירע פעם ראשון בערב שבת ר"ל הפעם הראשון תיכף ומיד אחר מיתת אביו ואמו לאפוקי אם אירע פעם ראשון בשנה האחרת ... ולא אירע פעם הראשון תיכף אחר מיתת אביו ואמו

גליון מהרש"א

מת לה מת ואינה יודעת רשאי הבעל לשמש עמה ואינו עובר על לפ"ע לא תתן מכשול. תשו' מהרי"ש הלוי חיו"ד סי' כ"ז: (שם בהג"ה) באדר הראשון. אפדנולד בשנה פשוטה אינו נעשה בר מצוה עד אדר ב' כדאיתא בא"ח סי' נ"ה ועי"ש בגליון: (שם) אם בפעם ראשון השלים . ר"ל שחל פעם א' בחול. רש"ל וב"ח ושל"ה ועי' ת'

ברכי יוסף

דרגל מבטל גזרת שלשים מ"מ אין זמן לגערה מטעם הכנה"ג סימן שצ"ט אם לא שנצרך סברת מ"ד דרגל מבטל שלשים ונגערה כמ"ש הרב שם ולפי זה אין צורך לגערה כמובן . מורנו הרב בתי כהונה בכ"י : (סעיף י"ב בהג"ה) כדי שיאמר קדיש וכו'. וכמועד שצריך לנהוג בצנעא והוא נער גדול ואריכות אבל מוציא דבה

אבן העוזר

בסימן שע"ה הרי מבואר דשמועה רחוקה לא הוי אלא כששמע אחר כלות ימי האבלות מיום הקבורה אבל תוך ל' לקבורה אף שהוא אחר ל' למיתה הוי תוך ימי האבל ותדע דהא ודאי אם שמעו שקרוב שלהן נהרג וכבר עברו ל' יום אבל עדיין לא נתייאשו מלבקשו בודאי אם ביום השמועה נתייאשו צריכים לנהוג ז' ול' מאותו היום ואם יש אחד ששמע גם כן באותו היום אחר שנתייאשו פשיטא דגם הוא צריך לנהוג ז' ול' כיון דביום א' שמעו

מהרש"ל שם דפשוט שאם מת בראשון או בשני שכך מתענין בשנים המעוברות:

תג א ואין אנינות כו'. כלומר שיאסר קודם שיקברו העצמות באכילת בשר ושתיית יין כדין אונן לעיל סימן שמ"א אלא מיד חל עליו האבלות אף קודם שקברם וע"ל סימן שע"ה ס"ז. כהן אינו רשאי ללקט עצמות אביו דטמא נחשב אביו סא"ז מ"ו פירוש אם נחשב כל שהוא מאביו אסור ליטמא לו כדלעיל סוף סי' שע"ג עכ"ל דרישה: **ב** אינו אלא משיכלה הבשר. כלומר לענין זה שילקטם הוא בעצמו וכדמפרש ואזיל אבל אה"נ דאף כשלא כלה הבשר חייב להתאבל כל היום כדלעיל סימן שע"ה סעיף ז' ודוק: **ג** ואפי' הם מלקטים רבים. דוקא מלקטים רבים אבל משמרים רבים זה משמר וזה קורא וכמ"ש בא"ח סימן ע"א ס"ד: **ד** מפני שנוהג בהם כו'. עיין לעיל סימן רפ"ב סעיף ג':

בריך רחמנא דסייען

תג דיני המלקט עצמות. ובו י' סעיפים:

א [א] (א) [א] המלקט עצמות אביו [ב] או של שאר קרובי' שמתאבלים עליהם מתאבל עליהם כל היום כולו [ג] בכל הדברים הנוהגים באבל בכפיית המטה ועטיפת הראש ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצה וסיכה ולערב אין מתאבל עליהם [ד] אפילו צרורים לו בסדינו [ה] היה עומד ומלקט וחשכה לו מותר ביום שלאחריו לפיכך אין מלקטין אותם סמוך לחשכה כדי שלא יהיה נמצא שלא התאבל על ליקוט עצמות אביו. **א** (ואין (א) אנינות בליקוט עצמות רק חל עליו אבלות מיד) (טור בשם הרא"ש):

ב [ב] [ו] כל שקורע עליו בשעת מיתתו קורע עליו בשעת ליקוט עצמות וכל שאינו מתאחה בשעת מיתתו אינו מתאחה בשעת ליקוט עצמות:

ג [ז] עצמות אין עומדין עליהם בשורה אבל אומרים תנחומין לעצמם ואין מברין עליהם בחבר עיר אבל מברין עליהם בביתו [ח] ואין אומרים עליהם קינה ונהי אבל אומרים עליהם קילוסין: (דהיינו שבחו של מת ומשבחים להקב"ה שממית ומחיה) (בטור תמצא מבואר):

ד [ט] אין מלקטין עצמות אביו במועד ואין צריך לומר עצמות שאר קרובים:

ה [י] שמע שהיום לקטו (ב) עצמות אחד מקרוביו שהוא מתאבל עליהם אף על פי שלא היה שם מתאבל עליהם. (אבל שמע שנלקטו אתמול אין מתאבל עליהם) (טור בשם הירושלמי):

ו [יא] אין מפרקין את העצמות ולא מפסיקין את הגידים:

ז [יב] ליקוט עצמות **ב** אינו אלא (ב) משיכלה הבשר כלה הבשר אין הצורה ניכרת בעצמות לפיכך יכול ללקט בידו עצמות אביו ואמו ואעפ"כ נכון הדבר שלא ילקטם הוא עצמו מהיא דרבי אליעזר בר צדוק דבסמוך:

ח [יג] מלקט אדם עצמות שני מתים כאחד בראש אפרסקל מכאן ובראש אפרסקל מכאן דברי רבי יוחנן בן נורי ר"א אומר סוף אפרסקל להתעכל וסוף עצמות להתעכל ונמצאו עצמות שני מתים מתערבים אלא מלקטין ונותנין כל אחד לעצמו בארון של ארזים א"ר אליעזר בר צדוק כך אמר לי אבא בשעת מיתתו מתחלה קברוני בבקעה ולבסוף לקוט עצמותי ותנם בארזים ואל תלקטם אתה בידך שלא יהיו בזיות עליך:

ט [ג] [יד] המלקט עצמות והמשמר את המת והמוליך אותם ממקום למקום פטור מק"ש ומתפלה ומהתפילין ומכל מצות האמורות בתורה [ד] בין בחול בין בשבת לא שנא עצמות קרובים לא שנא עצמות רחוקים בין אם הוא בספינה או בדרך **ג** ואפילו אם הם מלקטים (ג) רבים ואם רצה להחמיר על עצמו לא יחמיר מפני כבוד עצמות:

י [טו] המוליך עצמות ממקום למקום ה"ז לא יתנם בשק או בדסקיא ויניחם על החמור וירכב עליהם **ד** מפני (ד) שנוהג בהם מנהג בזיון [טז] אבל אם מפשילו לאחוריו על החמור שפיר דמי ואם היה מתירא מפני הגנבים והלסטים מותר:

הגה [יז] והחי יתן אל לבו דברים של מיתה דיספד יספדוניה דיקבר יקברוניה דיטעון יטעוניה דידל ידלוניה וגדול השלום שניתן לצדיקים [יח] שבשעה שהצדיק נפטר ג' כתות של מלאכים יוצאים לו שלום (הכל בטור והרא"ש וכל בו) ואומרים יבא שלום (כל הכתוב לחיים קדוש יאמר לו):

בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

ביאור הגר"א

תג [א] (ליקוט) המלקט כו' עד סוף הסימן שרא"ש פ"א סי' יו"ד י"א י"ב ופ"ג סי' ק"נ (ע"ב): [ב] (ליקוט) כל שקורע כו'. עד ס"ס הכל בא"ד פי"ב: [ג] המלקט כו'. שם רפ"ג וכת"ק (ע"ב): [ד] בין כו'. הכל דלא כתנאים דשם דכולהו יחידאי נינהו והלכה כת"ק לבד. הרמב"ן והרא"ש וס"ש ואפילו הם כו' היינו דלא כר' נתן וצ"ל דגרים להיפך אם יש תבילה עמהם חייב אבל נירסת הרא"ש פטור וכ"ה בתת"א אבל גורם קבלה עמהם ועיין תפארת שמואל רצ"ע (ע"ב):

באר היטב

וס"ה אם מתו בשנת העיבור באדר הראשון מתענים בשנת העיבור באדר הראשון וכ"כ מהרש"ל שם דפשוט שאם מת בראשון או בשני שכך מתענין בשנים המעוברות. עד כאן לשון הש"ך:

תג (א) אנינות. כלומר שיאסר קודם שיקברו העצמות באכילת בשר ושתיית יין כדין אונן לעיל סי' שמ"א אלא מיד חל עליו האבלות אף קודם שיקברם ע"ל סי' שע"ה ס"ז. כהן אינו רשאי ללקט עצמות אביו דטמא נחשב אביו סא"ז סי' אם נחשב כל שהוא מאביו אסור ליטמא לו כדלעיל ס"ס שע"ג דרישה עכ"ל הש"ך: (ב) משיכלה. כלומר לענין זה שילקטם הוא בעצמו כדמפרש ואזיל אבל אה"נ דאף כשלא כלה הבשר חייב להתאבל כל היום כדלעיל סי' שע"ה ס"ז. ש"ך: (ג) רבים. כתב הש"ך ודוקא מלקטים רבים אבל משמרים רבים זה משמר וזה קורא וכמ"ש בא"ח סי' ע"א ס"ד (ודין מקום הקבר שנלקטו ממנו העצמות אם מותר לקבור בו מתים אחרים ע"ל סי' שס"ג ושס"ד. וע' בתשו' ש"י שאלה ס"ז): (ד) שנוהג. ע"ל סי' רפ"ב ס"ב. והרחמן יגדור פרצת עמו ישראל ויכנס אותם בבנין ירושלים במהרה בימינו אמן כן יהי רצון:

פתחי תשובה

כע"ז שם. ר"ל דסט"ז שם סק"ג חולק וכתב דלא מקרי דרך נדר אא"כ דעתו שינהג כן כל ימיו לעולם ע"כ המיקל לא הפסיד והפורע מי שמנטער ע"ש ועי' בתשו' חוט השני סי' ס"ו שכתב כשאירע היא"צ בתחלה בע"ש א"צ להשלים כשאירע ג"כ בע"ש אבל כשאל בחול צריך להשלים וע"ש עוד דאף כשאל בתחלה בחול מ"מ כשאל אח"כ בע"ש לא ישלים דמסתמא לא היה קבלתו על ע"ש כו' ועי' תשובת כנסת שבעה סי' נ"ח שכתב ג"כ דאף שאל בחול מ"מ כשאל אח"כ בע"ש א"צ להשלים וכאשר עשה בי"א הראשון שאירע בע"ש כן יעשה כל ימיו וכמ"ש הרמ"א דלא כיש סוברין לפרש שהכל תלוי בי"א הראשון שלאחר יב"ח דליתא אלא על י"א הראשון שאל בע"ש קאמר ע"ש ועי' בתשו' חינוך בית יהודה סי' כ"ג לא כתב כן ע"ש. ועי' סט"ג במשבצות שם שכתב להנהג כשאל הראשון (ר"ל לאחר י"ב חודש) בע"ש. ודעתו שאף אם יארע בחול לא ישלים כי בזמנינו הדורות חלושים ע"ש:

תג (א) המלקט עצמות. [עי' בתשובת חתם סופר סי' שנ"ג שכתב ע"ד קברות ישנים שאינם משומרות כי שולטין במתיהם וגם שטף מים רבים אליו יגיעו ורוצים לפנותו אל בית הקברות חדשה פשוט דמצוה לפנותו כמ"ש הרב ר"ס שס"ג וגם זה פשוט שצריכים הקרובים לקרוע ולהתאבל ביומו וכל היודע כי יפנו היום עצמות קרוביו אסור מכל המנות עד שהביאם למנוחתם בקבר ואחר הקבורה מתאבל עד הערב וחייב לקרוע בשעת פינוי או בשעת שמועה אבל טוב לעשות תקנה ואיסור שלא להודיע לשום אדם שהגיע היום פינוי עצמות קרוביו רק בפני מ"ק ג"כ יכלו כל יום ביומו אנשים שלא יגיע לקרובי עצמם ביום ההוא והוא מנ"ח דהתורה חסה על ישראל וביטול זמניהם וטוב אחר שנעשה תקנה זו בפומבי ע"י הרב ובד"נ שוב אם יארע שאמר לו עד א' כן א"צ לאמינו כיון שהוא עבריין ועובר על תקנת הקהל. ומ"ש מהר"ם פיזלש בתשובה ע"ב קמא סי' פ"ט (הובא קצת לעיל ר"ס שס"ג) א' מהטעמים שלא יפנו' העצמות מפני ביטול מצות באותו היום ולא כתב אותה תקנה הנ"ל היינו לפי שהיה עיר קטנה וביום א' כאל וכלה כל העצמות הקבורים א"כ באותו היום ידעו כל בני העיר כו'. וטעינין קבורת העצמות שאם יקברו כל מת בפ"ע ימלאו קברות החדשה בעצמות ולא ישאר מקום שם קבר הנה לשון הטור (והש"ע לקמן ס"ח) ונותן כ"א לעצמו בארון של ארזים. הפרישה הוכיח דליכא קפידא בקבורתם בגומא א' דדוקא בעירוב עצמות קפיד רבי עקיבא אבל אם לא יתערבו ויהיו מונחים עצמות מב' מתים בגומא אחת ליכא קפידא ומה שאמר ר"ע להניחם בארון ארזים היינו להניח בארון א' עצמות כמה מתים כל גל בפ"ע כו' ואף אם לא יהיה כן כוונת הטור לדינא נ"ל כי דברי הפרישה נכונים. ומהיות טוב יעשו ארון ארוך ובין כל עצמות מת א' יעשו בתוכו מחיצה של עפר דק וטוב יותר של חרס או רעפים שאינו ממהר להתעכל שאף אם יתעכלו נסרי הארון ויפלו העצמות לחוץ יהיו מובדלים במחיצה הנ"ל. ואם רוצים יכולים להעמיק הגומא אף באופן שלא יגיעו שם מים ויכולים לעשות כמה ארונות זע"ז בהפסק עפר בתנאי שתהיה המחיצה המפסקת בין עליונה ותחתונה מגובה קצת יותר באופן שלא יכבד משא העצמות העליונה על התחתונים דא"כ הוי גגאי יותר מדאי והארון עצמו יכולים לעשות הפסקות מחיצות של חרסים כנ"ל אבל בגובה בין ארון לארון צריך דוקא הפסק עפר שראוי שיתעכל כל העליון אבל להפסיק במחיצה של חרס בגובה אינו נכון דאינו ממהר להיות עפר ומצוה שיעשה עפר כמ"ש הטור וב"י סי' שס"ג ע"ש באריכות]: (ב) עצמות א' מקרוביו. [עי' בתשובת חתם סופר סי' שנ"ה דאשה שמת בעלה ונשאת לאחר ואח"כ ליקטו עצמות בעלה הראשון אינה מחויבת להתאבל ביום ליקוט עצמות. ואפילו גוף האבילות כגון שמת ונתייאשו לקברו אחר שכבר נשאת לאחר עי' סי' שע"ה ס"ו אפשר שאינה מתאבלת ומכ"ש יום ליקוט עצמות דנשואין שניים מפקיעים קורבת הראשון לגמרי כו' ומתמיה שאינה רואים להראות אבילות על בעל הראשון בפני בעלה השני ודרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ע"ש]:

באר הגולה

להשלים ג"כ כשאל אחר כך בע"ש):

א ברייתא מ"ק דף ח' ע"א: ב הרמב"ן בסת"ה וכ"כ הרא"ש בפ"ק דמ"ק מברייתא דאבל רבתי: ג שם וכ"כ ר' ירוחם: ד כפי' התוס' שם: ה ברייתא באבל רבתי פי"ב וכתבוהו הרמב"ן שם והרא"ש שם: ו ברייתא באבל רבתי וכתבוהו הרמב"ן שם והרא"ש שם: ז ברייתא שם וכתבוהו שם: ח ברייתא ירושלמי וכתבוהו הרי"ף בסוף פ"ק והרמב"ן בסת"ה והרא"ש בפ"ק דמ"ק והרמב"ם פי"ב: ט לשון הרמב"ם בפי"א ממשנה מ"ק דף ח' ע"א וכרבי יוסי כפי הכלל שבידינו ר"מ ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי: י ירושלמי וכרבי תגי: יא ברייתא באבל רבתי וכתבוהו הרמב"ן בסת"ה והרא"ש בפ"ק דמ"ק: יב שם: יג שם בברייתא וכרבי יוחנן בן נורי דמסתבר טעמיה: יד ברייתא שם: טו ברייתא ברכות דף י"ח ע"א: טז הרא"ש שם: יז ברייתא מסמים דרבי מאיר מ"ק דף כ"ח ע"ב ובכמה דוכתי: יח כתובות דף ק"ד ע"א ונלע"ד דהטעם בג' כתות מלאכים אלו משום דהתורה ומעשה הצדיקים בג' דברים במחשבתם הטובה ודיבור ומעשה וכמ"ש הרמב"ן בפירוש התורה בפרשת וירא וגרי מעשיהם כגמול ידיהם ישלם להם. יהי רצון שנזכה ג"כ שזה יהיה חלקנו ובכבוד ה' יאספנו ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

בית הילל

אירע יום מיתת אביו בערב שבת והשלים או א"צ להשלים אם אירע עוד הפעם בע"ש אבל אם אירע פעם ראשון בשאר ימי השבוע והשלים או אף שאירע אח"כ בערב שבת צריך להשלים דכיון דאם אירע בשאר ימי השבוע חייב להשלים. כ"כ בכ"ח ס"ס רמ"ט ע"ש: (סימן ת"ג שו"ע סעיף ט') המלקט עצמות והמשמר את המת וכו' פטור מק"ש ומתפלה וכו'. ואם רצה להחמיר על עצמו לא יחמיר מפני כבוד עצמות והנה משמע דוקא מפני כבוד עצמות לא יחמיר. ועי' באשירי שכתב במ"ק דכ"ח ע"ג וז"ל המלקט עצמות והמשמר עצמות והנלך עצמות ממקום למקום פטור וכו' וא"כ נראה שהוא טעות סופר וצ"ל כאן והמשמר את המת וצריך להיות המשמר עצמות והדין המשמר את המת איתא בא"ח בסי' ע"א ס"ו ע"ש:

גליון מהרש"א

חוט השני דיותר מסתבר לפרש אם חל פעם א' בע"ש דוקא אז אם השלים קיבל עליו תובה וה"ה לא שלאו לבו לחלוק להקל נגד גאונים הנ"ל:

(סימן ת"ג בש"ע סעיף א') של שאר קרובים. ע' סי' שע"ה ש"ך סק"ח. וע' ת' חתם סופר לגיסי הגאון זצ"ל סי' שנ"ג:

ברכי יוסף

הוא כסיל. הרב פנים מאירות ח"ב סימן קנ"א: (סימן ת"ג בשו"ע סעיף ח') ונמצאו כו' מתערבים כו'. עמ"ש הרדב"ז בתשובות החדשות סימן תרי"א ומורנו הרב הגדול מהר"א יצחקי בתשובות זרע אברהם י"ד סי' כ"א ועמ"ש על דבריהם הרב החסיד מהר"ר מלאכי הכהן זלה"ה בתשובתו הרמת"ה באה ונדפסה בשו"ת בית יהודה ח"ב סימן מ"ד עי' בדבריהם כאן בכה חקור כהם והיו למאורות שים בהם רוח חיים:

אבן העוזר

כאן ס"ל לגבי השני גם כן כשמועה קרובה ואע"פ שהוא שמע אחר שנתייאשו והוי כשומע אחר הקבורה והרי כבר הוא אחר ל' מיום המיתה ומדברי הרז"ה שהביאו ראיה לזו כלום הוא דמבואר בדבריו אף דהרגל מבטל גזירת ל' היינו למי שנהג אבלות קודם הרגל. אבל מי שלא שמע ס"ל הרגל כחול לגביה ונחשב כמו תוך ל' ע"ש ואל ישתוך לשון הרא"ש ומרדכי וכ"י שכתבו דמשכחת לה אי חל כ"ע בשבת ע"ש ואי מיום הקבורה מנינן איך אפשר דקבורה בשבת הואי ל"ק מידי דמשכחת לה בנהרג ונתייאשו בשבת מלקברו וכה"ג נ"ע בפלוגתא דהלכה שאול וחכמים באל שמיני בשבת ואוקמוה בירושלמי גם כן בנהרג ובשבת נתייאשו וכו' הביאו הרא"ש שם. סוף דבר ברור הוא דשמועה קרובה ולא מיום הפיתה עכ"ל ובנה"ב תור בו ג"כ וכתב שאין דברי מהרש"ל מוכרחים ונ"ע שהוכיח כן מדברי רבינו ירוחם והרי רבינו ירוחם גופיה כתב להדיא כדין זה לנסך וז"ל בנתיב כ"ח ח"ג שמועה למוקה נקראת שמע שמת לו מת ושמעוה אחר ל' יום לקבורתו כו' ע"כ. הרי להדיא דמונין מיום הקבורה וצ"ע עכ"ל:

[הרחמן הוא יגדור פרצת עמו ישראל ויברך אותם בשלום]

מהגאון האמיתי רשכבה"ג מהור"ר אפרים זלמן מרגליות זלה"ה בעל יד אפרים על יורה דעה

הלכות קריעה

א הקריעה הנכונה לצאת כל הדעות וכוללת כל מיני מלבושים שיקרע למעלה בבית הצואר מלמעלה למטה משוך מעט לצד שמאל שהוא מקום הלב כלומר יניח מן פתיחת הבגד אשר לפניו לצד ימין מעט וקורע מלמעלה למטה ונמצא קורע מלפניו וכנגד לבו ואם בא לקרוע הבגדים כולם על אביו יגלה לבו ואם יוסיף קרעים יגיע עד טבורו שאחר שקרע קריעה הראשונה כנגד לבו אם בא להוסיף די כנגד טבורו אבל קריעה הראשונה אין לקרוע כנגד טבורו רק כנגד לבו :

ב כל קריעה טוב שתהיה ע"י אחר דמתבייש ממנו ואיכא עגמת נפש טפי שאחר קורע כסותו והוא שותק ומקבל עליו את דינו יתברך וה"ה על אביו ואמו יש לקרוע ע"י אחר :

ג אם קרע לו אחר וקרע יותר מהצורך חייב לשלם דהו"ל למידק וגם בקורע בעצמו אסור לו לקרוע יותר מכפי הדין דקעבר על בל תשחית :

ד הקורע על אביו ואמו אינו מאחה לעולם ואינו אסור כ"א באיחוי אלכסנדרי דהיינו דלוקחין בתחילה שני שפתי הבגד ומניחין אותם זה ע"ג זה ומחברים אותן בתפירה תחת השפתים ואין מחברין השפתים זה לזה רק תחת השפתים ואח"כ מניחין וכופלין השפתים מה שלא נתפרו ביחד על התפירה הראשונה ותופרין אותם על הבגד ונמצא התפירה הראשונה הוא מכוסה ואין נראית כלל וזו היא התפירה שקורין איבר נאט :

א הקריעה. הרדב"ז ח"ג סימן תק"ס :

ב כל. כ"כ ר"י בשם הרב החסיד מהר"י מלכו בתשובה וכ"כ בשו"ת הלכות קטנות סי' קע"ז ע"ש ובשו"ת בית יהודה סי' כ"ו כ' דאם אפשר לו שיקרע בעצמו טוב יותר דמצוה בו יותר מבשלוחו והוי כעין מצוה התלויה בגופו דא"א להתקיים על ידי שלוחו כו' עי"ש. ונראה דהדין אמת דמצוה בו כו' כשאפשר לו לעשות בעצמו אבל מ"מ דהוי כמצוה התלויה בגופו והוה ליה כמו אומר הנח תפילין עבורי או שב בסוכה עבורי דלא מהני דין שליחות בזה. ז"א דודאי מהני ביה שליחות דודאי איהו גופיה מודה דאם א"א לו שיעשה בעצמו שהוא רפה ידים וכיוצא מהני ע"י אחר ואדרבה בזה היה מקום לחוש יותר לומר שאין כאן שליחות דמלתא דלא מצי איהו עביד לא מצי משוי שליח. אך נראה דודאי מהני השליחות בזה. ואינו דומה למצוה שבגופו דהיינו דוקא מצוה שבגופו שיעשה על גופו כגון תפילין וכיוצא. אבל מה שמצוה על גופו לעשות באיזה חפץ כגון מילה שמצוה על האב שיעשה מעשה מילה בבנו שפיר הוי יד שלוחו כידו וגם כאן שהמצוה שיעשה קרע בבגדו מה שקורע האחר בשליחותו הוי כאילו קרע הוא בעצמו ומהני השליחות ואף אם אין יכול לעשות בעצמו מחמת רפיון ידים אין זה מבטל תורת שליחות כלל וכבר הארכתי בזה בספרי שו"ת בית אפרים ושם הבאתי דברי המחנה אפרים מה שהביא מב"ק דף ק"ו אם היה הכהן זקן או חולה כו'. ודברי הבית מאיר בא"ע סי' ק"כ דהכא גוונא שאינו יכול לעשות מחמת חסרון כיס שפיר משוי שליח. אבל אין לומר דעיקר המצוה שיהיה לבוש בבגד קרוע ואין זה מצוה שעל גופו זה אינו דודאי המצוה הוא שיקרע בשעת חימום הבגד שלבוש בו אז ואם היה לבוש בגד קרוע צריך להוסיף על הקרע וגם דהא בקורע על אחרים מותר להחליף מיד ודוקא על אביו ואמו לא מהני חליפין תוך ז' משום כבוד אביו ואמו וקצרתי ועי' מ"ש בדיני קדיש בענין לשכור קדיש ע"ש ועכ"פ נראה דע"י אחר ודאי שרי ג"כ לקרוע ע"י ובפרט אם הוא חלש ועל אביו ואמו צריך לקרוע ביד דוקא ולפעמים מחמת צערו ידו רפה ונוח לו לעשות ע"י אחר ואם אפשר יש לו לעשות בעצמו כתשובת הב"י דמצוה בו יותר וכו' וכל הני דמייתי בש"ס דילן ובירושלמי מקראי ומאמוראי לענין קריעה משמע שעשו בעצמם ומ"ש הבר"י בשם תשובת מהרי"מ וכן בהלכות קטנות כתב שע"י אחר מתבייש יותר נראה שלמדו כן מהא דתענית שנותנין אפר מקלה בראש הנשיא שאינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים יפה כתב בבית יהודה דהתם במלתא דליבורא ומשום הכנעת לב נגעו בה משא"כ בזה ע"ש. והמנהג שאחד ממשמשי החברה קדישא מתחיל וחותך קצת בסכין בבית הצואר שבבגד ואז תופס האבל בקצה מזה שבמקום חתך וקורע לצד מלמעלה למטה קרע טפי ואם כן שניהם מתקיימין שאחר מתחיל ועיקר המצוה ע"י עצמו ונכון :

ג אם. כ"כ בבר"י בשם תשובת מהרי"מ דלעיל לא מבעיא אם זה הקורע אינו בר אוריין שידע שיעור הקריעה היה לו להזהירו שלא יקרע רק טפח וכיון שלא הזהירו ברשות קעבד והו"ל כאומר קרע כסותי ונפטר. אך אפי' אם ידע הדין אלא שנדחה ידו וקרע יותר מהצורך אע"ג דבעלמא אדם מועד לעולם וחייב אפי' בשוגג מ"מ בזה דברשות נחית למעבד מצוה בשליחות של זה אין לחייבו בשוגגים לדמות להא דקי"ל בב"ק ד' ל"ב ברץ בע"ש והזיק דפטור וע' בהל' מגילה סי' תרצ"ו בהזיקו זא"ז בפורים דפטורים וה"נ דכוותה וקצרתי דלא שכיח שיהי' בענין זה תביעה בין הניזק והמזיק בתשלומין וע"ש בתשובת הלכות קטנות סימן קע"ז שכתב בשואל חלוק לילך לבית החולה וקרעו יותר מדאי ודבריו מגומגמים במ"ש ה"נ מצי א"ל בהכי אמדתיך ואין מובן לזה. ונראה שחסר לשון וכוונתו דבכתובות דף ק' מייתי האומר לשלוחו צא ותרום ואמרינן כיון דאיכא תורם בעין יפה ואיכא בעין רעה לכן אפילו פיחת או הוסיף תרומתו תרומה דא"ל להכי אמדתיך וכן נ"ל ודמי להא דתורם כו' וה"נ מצי א"ל להכי אמדתיך ויש לפרש כוונת דבריו לכאן ולכאן וקצרתי דבלא"ה השיג עליו בשו"ת בית יהודה סימן הנ"ל דבכל שואל אע"פ שמותר לקרוע צריך לשלם הפחת ומכ"ש כשקרע יותר ע"ש. ואפשר לומר דאף דמה שקרע כשיעור מחויב לשלם דמעיקרא נחית אדעתא דתשלומין מ"מ כיון שבאמת אין צריך לקרוע יותר רק משום שאין מדקדק בשעת מיתה יש לומר דעל דעת כן השאילו שישלם לו מה שצריך למצוה ואם יקרע יותר מזה מחמת שאינו מדקדק אחיל גביה ויש לדחות דלמא מעיקרא נחית אדעתא שישלם לו כל מה שיקרע ואף שלא התנה בפירוש כאילו התנה דמי דידע שעלול לכך לקרוע פעמי' יותר מהצורך. ולפי מה שכתבתי להגיה בהלכות קטנות שנ"ל ואפשר דדמי לתורם כו' ר"ל דאפשר שחייב לשלם מה שקורע יותר ולא מצי א"ל כיון שלא התנה מחל משום דהמשאיל מצי א"ל בהכי אמדתיך שלא תמלא ותקרע יותר ותשלם לי ועל זה חזר וכתב דלאו מלתא הוא דאמרינן היו מזרקין כו' מצוה להציל והכא מצי לומר אפילו ראית בי שמחמת צער הייתי קורע יותר היה לך למנעני עכ"ל עיין שם ומכ"ש בלא ראית שלא היה לך לחשוב כזאת שאקרע יותר בודאי ולכן היה להתנות כיון דלפעמים מזדמן כך ומסתמא מחלת על היותר משיעור. (ובשו"ת בית יהודה נראה שפירש מ"ש מהא דמזרקין כלים כו' קאי האם חבירו קורע לו ולבושו אינו מורה כן) אך לענין דינא אינו מוכרח דשפיר י"ל דהשאילו על מנת כן שכל מה שיקרע לו הן רב הן מעט ישלם לו וכן נראה לע"ד :

ד הקורע. בשו"ת כתב יד להגאון בעל מג"ם ושו"ת פ"י ז"ל תמה על הטור וש"ע שכתבו סתם דאינו מאחה דסתם איחוי דהיינו תפירה א' לחוד שאין תופרין עליו שנית שרי רק באיחוי אלכסנדרי שתופרין עליו שנית והוכיח כן מדברי הרא"ש בא"ח סי' תקס"א גם הקשה על הב"ח ע"ש :

השמטות ממילואים

(סימן רס"ט ש"ך ס"ק י"ב) ובעט"ז הגיה או בת בתה כו'. והוא טעות דאם אמה ובת בתה אסורות מדאורייתא כו' ומקרא מלא דבר הכתוב את בת בנה ואת בת בתה לא תקח כו' עכ"ל. הנה השגה זו על הטע"ז כבדה מנשוא כי גם הוא בלבוש החור והארגמן מונה בת בנה ובת בתה בין העריות האסורות מה"ת ואיך שכח דברי עצמו. וגם אין הדעת סובלת כי גדול הדור כמוהו ישכח מקרא מלא וכהשגת הש"ך. אמנם ע"פ פשוטו יש לתרץ דברי הטע"ז כי הוא מפרש דברי הגמרא ביבמות כ"ב ע"א במערבא בעו גזרו שניות בגרים או לא גזרו שניות בגרים כי שניות אשר נאמרה בגרים אינה כמו שניות מדברי סופרים מה דאיתא שם במשנה דף כ' או מה הם שניות המנויות שם בברייתא דף כ"א דהא מדמקרי שניות מכלל דאיכא ראשונות. ובשלמא בישראל הראשונות הן העריות האסורות מה"ת והשניות הן העליות אשר רבנן הוסיפו על הראשונות אבל בגרים הראשונות מאי ניהו דהא מן התורה אין איסור ערוה כלל בגרים וכמ"ש בסעיף א' בסימן הנ"ל. ולפרש את דברי הגמ' שניות בגרים הן הנה השניות האסורות לישראל זה דחיקא ליה להלבוש ובאמת דחוק הוא בלישנא לפרש כן. ולכן מפרש שניות בגרים כפשוטו. וזה דור השני אשר חכמים אסרו בגרים רק דור הראשון מהטעם שלא יאמרו באנו מקדושה המורה לקדושה קלה. והרמב"ם בהל' מלכים פ' תשעי הלכה ה' מונה רק שש עריות האסורות לבני נח ואין ביניהן גם אחת מדור השני (והלח"מ תירץ שם קושית הכ"מ למה לא החזיק בדעת ר"מ אליבא דר"ע דכל העריות שב"ד ישראל היו ממיתין עליהן ב"נ מוזהר עליהן ע"ש) ולפ"ז די היה לחכמים לאסור בגרים רק דור הראשון. ומיבעי להו במערבא אם גזרו גם שניות בגרים ואסרו גם דור השני ומהן תהיה גם בת בתה ואם אמה האסורות בגרים. או לא גזרו שניות בגרים כי דור השני מותר בגרים והן הותרו בגרים גם אם אמה ובת בתה וה"ה לכל העריות אשר הן דור שני בגרים. [ולפ"ז יתפרש שניות בגרים כמו דאיתא במ"ק דף כ' ע"ב כך מתאבל על שניים שלהם פי' הנולדים מהם וזה דור שני כן יתפרש שניות בגרים הבנות הנולדות מדור ראשון ומורה ג"כ על דור שני בין מלמעלה בין מלמטה]. ופשיט להו שם בגמ' השתא ומה ערוה גופה (פי' הדור הראשון) אי לאו שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה לא גזרו בהו רבנן. שניות מיבעי (פי' דור השני איך יגזרו עליו כיון דלא מצינו גם בבני נח עריות מדור שני שנאסרו להן ודי לנו לאסור עליהם רק כל העריות מדור ראשון) ולפ"ז הרס תלונת הש"ך מהטע"ז. ומדברי הרמב"ם ופוסקים הראשונים לא נוכל להשיג על הטע"ז אחרי כי בדבריהם יש גרסאות ונוסחאות מחולפות. וזה אין קושיא לפי פירוש זה איך יהיה השם שניות בהוראות שונות. מלבד מה שכתבו רבים וגדולים כי מדרך רז"ל להשתמש בלשון אחד על כוונות מתחלפות וכמו שהביאם הגאון החסיד שבכהונה בעל יד מלאכי בספרו סי' שע"ד ואחריו הגאון החסיד חיד"א ז"ל בספרו יעיר אזן אות ל' סי' י"ד ועוד רבים אבל יש לפרש עוד את שניהם בהוראה אחת. כי שניות הן שניות במדרגתן. ובישראל יתפרש שניות במדרגת האיסורים כי הראשונות הן מה"ת והשניות הן מדברי סופרים ובגרים יתפרש שניות במדרגת הדורות כי הראשונות הן מדור הא' והשניות הן מדור השני וכמו שהבאתי הראיה ממס' מ"ק וע"ע בכתובות ל"ט ע"ב מאי פריות ומאי שניות וכמ"ק :

(סימן שמ"ב ש"ך ס"ק ו') והוא ישן בין האנשים כו'. כתב הטע"ז אע"ג דאסור אבל מותר להתיחד אחר הכא שאשה חדשה היא לו וכו' ולא דק דלפי זה אפילו אירע בו אבילות שבעה תוך ז' ימי המשתה אסור להתיחד והא ליתא כמבואר לקמן סי' שפ"ג כו' עכ"ל. ובאמת הלבוש נזהר מזה שכ' שאשה חדשה היא לו ולא בא אליה אלא פעם אחד חיישינן שמא תקיף עליה יצרו כו' ולא מיבעי לדעת הב"ח דמפרש דמיירי בבעולה וכמו שמביא דבריו הש"ך בס"ק ז' א"כ בלי האבילות היה מותר לו לבוא אליה פעמים רבות ורק משום האבילות מוזהר לפרוש מיד א"כ חיישינן שמא תקיף עליה יצרו משא"כ בסי' שפ"ג דאירע האבילות בתוך ז' ימי המשתה א"כ ממ"נ א"צ שמירה דאי מיירי התם בבעולה א"כ בלילה הא' לא פירש מיד ובא אליה כהלכו לכן נחשבת לו כאשתו ישנה ולא חדשה היא לו. ואי מיירי בבתולה הלא אסורה עליו משום דם נדות שאמיר. אבל גם לדעת הט"ז בס"ק ב' א"ש דהט"ז כתב כיון דבזמן התלמוד דהיה מותר לבעול על דם בתולים היה צריך שמירה (כיון דמוזהר לפרוש מיד) אין לנו להקל בזה דאין בנו כח אלא להחמיר ולא להקל ע"כ. גם לדבריו הלא שם באירע אבילות תוך ז' ימי המשתה דגם לפי דברי רז"ל א"צ שמירה כיון דהיה מותר לבעול על דם בתולים לכי נחשבת לו כאשה ישנה ולנו א"צ שמירה דנחשבת לו כנדה בשביל דם בתולים א"כ אין אנו מקילים על דברי רז"ל. ומ"ש הש"ך הטעם כדאמר רב אשי בגמ' דחיישינן דלמא אתי לזלזולי ביה. שלא הוא כי גם הטע"ז בסי' שפ"ג מביא את הטעם הזה כמו בגמ' ואיך שכח דברי עצמו. וגם מ"ש הש"ך שלא עיין בש"ס כתובות ד' דמוכח שם מכל הסוגיא דאין לחלק בין אשתו חדשה לישנה ע"כ. הנה ההוכחה הגדולה היא דא"כ מאי מקשה הגמ' מברייתא מי שמת חמיו או חמותו כו' הא שם ע"כ מיירי באשתו ישנה דבאשה חדשה אין מונעין תכשיטין ממנה ובברייתא איתא אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת. אמנם סברת הטע"ז לחלק בין אשה ישנה לאשה חדשה היא סברא אלימתא ולסתור סברתו הוא כסותר את החוש והידוע. ולתרץ קושית הגמ' ע"כ יש לנו לומר דרב אשי באמת היה יכול לתרץ ולומר מי קמדמית אבילותא דהכא לאבילותא דעלמא. אבילותא דעלמא אשתו ישנה היא והכא חדשה אבל עדיפא מחלק כי גם בלי סברת יצרו תקפו באבילותא דהכא יש להצריך לשם שמירה כיון דאקילו ביה רבנן אתי לזלזולי. ומלבד זה קושית הגמ' וסוגיא זו עמדו רבים וגדולים עליה ושיטות שונות ודברים שונים נאמרו עליה בשיטה מקובצת. ויש למצוא בדבריהם עוד תירוץ לקושית הש"ך ובפרט לפי דברי הרשב"א והר"ן ע"ש. אבל האמת הוא כי הטע"ז נהג לפעמים להוסיף עוד טעם על הטעמים אשר אמרו רז"ל אם אין נ"מ לזה לדינא ואחת דברו רז"ל ושתים זו שמענו וכמו שאמרו הם בעצמם כמה פעמים חדא ועוד קאמר להו. וכמו שהתפאר בעל הלבוש בהקדמתו ללבוש מלכות כי הוסיף טעם על כל דבר נגד הב"י ע"ש. וגדולה מזה נחזה בתוספות יום טוב פ"ד דמעילה מ"ד ד"ה מפני כו' בשם התוס' סוכה דף כ"ד ע"ש. ובפרט כי לטעם הטע"ז א"ש בפשיטות למה במת לו מת ברגל דנותנים לו ימי הרגל מקודם ואח"ז נוהג האבילות ולא בעינן דהוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים וכו' ברא"ש מ"ק פ"ג סי' ס"ג מ"ש ע"ז בשם הראב"ד אשר הרא"ש ז"ל מאן בדבריו. וגם לדברי הרא"ש לא א"ש היטב לישנא דגמרא בכתובות במאי דמסיק דהקולא דקתני נוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג ז' ימי אבילות ולא קאמר הקולא במה שמכניסין המת לחדר וכדברי הרא"ש אבל לפי סברת הטע"ז התוקף מהמוס א"ש הכל. ויש להאריך הרבה בזה. [והנה מצינו גם לעיל בס"ס שפ"א שהשיג הש"ך על הטע"ז למה חדש טעם מנפשו מה שאין מבטלין תשב"ר להוצאת המת משום שאינם מתעסקים עמו ולא כתב הטעם אשר בטור כי גם לבנין בהמ"ק אין מבטלין תשב"ר ע"ש. ובאמת הטע"ז היה מוכרח להוסיף הטעם משום שאינם מתעסקים עמו. כיון דאיתא הלשון ותשב"ר אין מתבטלין כלל וזה לא יכלול ע"כ גם מעשה המת שהתבטל ויקר יותר מהוצאת המת כי למעשה המת אם היו מוכשרים לזה מהראוי היה לבטלם וכמו שנראה מהירושלמי פסחים ומובא בביאור הגר"א שם ס"ק כ'. ורק משום שאינם מתעסקים עמו לכן נאמר שלשון אין מבטלין כלל. וכבר דברתי במ"א מהטעמים אשר הוסיף הלבוש בספריו. ולהיפך מזה ראינו בתשובת משאת בנימין סוף סי' כ"א ובס"י ל"ב כי תפס על הלבוש וז"ל כי הוא אינו אלא כסופר המעתיק מתוך הספרים ואינו מדקדק אחר המחברים כדרכו ברב המקומות כספר שלו ע"כ וכ"ז לא נכונים

א במקומות שניתן הדת כו' לפי כבודו . כ"כ בשו"ת נודע ביהודה מ"ת חלק יו"ד כי' רי"ח דדמי לנפח אם הוה מרוד להחמיר על התמוס ולח דמי למי שהוה בתפיסה ולח ניתן רשות לקברו דכיון דאיכו אזמן ידוע אין לפטרם מן המצות ולהסור עליהם בשר ויין דאפו לעולם לח יאכלו בשר ויין ולח יעבו מלוה ולימתי יוסקם דכל זמן שלח נתיאשו מוטל עליהם להתאבלות שלכך לח חל התיוות וזה דלח כתבו הפג"ח סימן תקמ"ח דמדמי בח"ח לקברו ממתה החג שלהם לו ממתה ד"ח וגרחה דאם הוה יו"ט שני דלדעת מכרי"ל בלח"ה אין לתיוות ביו"ט רק שהתאבלים מולקים ע"ז מ"מ יש לנרף זה מה שאיו רשחי לקברו מחמת הפקודה ולסמוך על הפג"ח דאין זה דין לתיוות :

ב במקום כו' . כ"כ בשו"ת נ"ב מ"ת סימן הל"ל דדוקא בשמסר לכתפים להוליכו למקום אחר והוה לא ילך עמהם אז לפיו בשעדיין המת בבית פטור דבשמסר לכתפים שוב אין לו עסק עמהם אחל כלן שבשיגיע זמן קבורתו הקרובים הולכים עמהם ג"כ לח מהני המסירה כיון שגם הוה הולך שם . והוה מוטל עליו כמו עליהם ע"ש . ובספר תשובה מהשבה מ"ב בשי' זה כתב שבגאון ז"ל עם הב"ד הגדול שם בשלח וגתנו בזה ויצח מחתם פסק דין מיד ולדורות שאין למסור לכתפים ואין לעשות דבר מהמת הפקודה הזאת מהמת טעמים מובנים למשכילים ועיין מ"ש בשערי תשובה בח"ח סי' ט"ז להורות היתר בזה בלע"ד מלד הדין אחל כיון שבגאון ז"ל וב"ד החמירו ובודאי שבעמם מקום לזה גדל ושייג וע"ד בחמרו בירושלמי דמגילה מגו דהלכור נפשם עשומה כו' יש להחמיר אם לא במקום צורך גדול ועיין מ"ש לקמן סכ"ח בזה :

ג במקומות הנ"ל . כ"כ בב"ב מ"ת סי' הל"ל דאף דלא קי"ל כרשי"י למעשה החבילות מעשה שבוגין לותו בשמסורי' בחרון מ"מ דעתו מלטרפת להקל לפטרו מדין התיוות עיין שם :

ד אונן . עיין בשו"ת ב"ב מה"ת סימן רי"ב תשובה מהגאון מהר"ם בן המחבר שהחיל ברובב על בשר ועיין בשר"י שכתב בשם מהר"י חלפחדל"י שמסתפק ברובב ובשאר מדינה ולעב"ד דגם בשאר מדינה יין שום היסור כמו בע' ימים של חב וכן במנהג פשוט לך דמ"מ יש לזכר שלא יבחר ממסקים המסקרים רק מעט בעיין שלא יבא לידי שכרות שבזה יתבטל מעשה שרבי המת ועיין בשו"ת ומג"ח הל' ט"ב :

ה תינוק כו' . בשר"י בשם הר מאה שכן משמע בירושלמי דיבמות פרק ניסחין על התוספה ועיין ב"ח סי' שכ"ב עב"ל. ר"ל דהב"ח שם כתב בשם מ"ז דלא כלו חדשיו חפילו לקבורה מ"ל עיין שם ולפעב"ד אין מזה רחיה לכאן להחם בידוע שלא כלו מיירי ואין קיימי בשמ"ח סימן תקכ"ו ובשו"ת ח"ס סי' ע"ז וכיו"ד סי' ל' :

ו האונן כו' . כ"כ בר"י דחיוב מעולת ידיים מסוס גזירה דרבנן החוגן חייב כמ"ם בשחלות ותשובות ח"ב סימן ז' דבעוגשין ותזכרות לח שאני לן בין חוגן לאחר ע"ם :

שם וכן בשו"ת שחרית . ועיין שם שלמי שבור הלכות חוגן שכ"ב וע"ם שאיגו מוטל מים לחרוגים שלאחר החבילה כלל :

ז בשיש לאונן בן למול . עיין בע"ז ובשחלות ותשובות בית יהודה ח"ח ובשר"י הביא בשם שו"ת בית יהודה ח"ב ובשם שו"ת מהר"ז טוטה כמ"ם בשניים :

ח אונן אינו כו' . כ"כ מהר"י בשם מהרש"ל וכ"כ"ג ופר"ח ח"ח סימן ח' ותשבות יעקב מ"ב סי' כ"ה וכן כתב הפר"ח בח"ח סי' ל"ה ורחייתו משא דאין מזמנין ובשר"י שם מפקפק ברחייתו ומכל מקום הדין דין לחמת . ועי"ם בפר"ח דלדעת המסוברים בים מי שיתחדל עבודו רשחי להחמיר על עלמו מלטרף ג"כ ט"ם :

שם מבדיקת חמץ . כ"כ בשחלות ותשובות בית יהודה סימן ס' הביא בשר"י וט"ם שכתב דלמ"ג מלוה עוברת הוא פטור כמו שפטור מק"ם ולפ למ"ד דבמתן ידוע הבדיקה דחוריי' מ"מ יכולים לחברים לבדוק לו מעלמם ט"ם . ולפעב"ד מ"ם בחתן ידוע ליתא לבדיקת חור לי"ד לעולם הוי דבכן כיון שים שהות הרבה שיכולין לבערו ולענ"ד דים לו לגזות לחתר לבדוק דהח מבואר בסי' תל"ד דיכול לעשות שליח ולבדוק ולפ שהוח פטור מ"מ כיון שהיח מלוה עוברת ומלי לקיומי ט"י שליח ים לו לעשות כן ולבטל החמץ כדרכו בכל ט"פ פעיטת שהוח רשחי דלח מעדד בכך כלל:

ט אונן בחול המועד . כ"כ בשחלות ותשובות שבות יעקב ח"ב סימן כ"ה ודלח בשר"י סימן תקמ"ח עיין שם ול"ע דהמג"ח לחר קבורה מייבי ובבידון שהלוה דהשבו" לפשר דגם המג"ח מוד' דכיון דחיוגות טובג בחוה"מ ממילח פטור מחפילין כדין שחר חוגן בחול ומדברי השבו" גרחה דגם לעגין חבילות דהייט לחר קבורה אין להניח ביום ליתגן גם ביום שני לחר הכן החמה וזה ל"ע לפעב"ד ומ"ם כיון שהיה טובג לגיוות וגם קודם ואולן כחף יום מר קרוב ביה גרחה דבשביל זה אין לתת עליו דין לחבילות לעגין תפילין דהא בשביל זה ליכו עולה לו לעגין חבילות כלל ומחחיל יום ליתגן לידים לחר הרגל ולכן גם תפילין יניח ומכ"ם ביום שני שמותר להניח קודם הכן דבזה לח שייך ג"כ מ"ם שם דהא בלח"ה י"ל שאין להניח תפילין בחוה"מ דהא ס"ם יניח ביום התפילין לחר הכן החמה לך לפעב"ד לחף ביום ליתגן שכותב על החג"ה דבזה לח הפסיד לחף בלוגן גרחה פשוט שאין להניח כמבואר לקמן סימן ת' ובח"ח סימן תקמ"ח דלגיוות טובג בחוה"מ ס"ם :

י האונן כו' . עי' בשו"ת מהרלב"ח ובמהרי"ט חלק ח"ע סי' ט"ז ובבה"ג שם סי' זה ובשו"ת ח"ל סימן ח' ובשו"ת שמש צדקה מח"ח סי' כ"ט ובשו"ת יעבץ סי' כ"ז שהחיירו הדבה בכ"ז ולדיעת בלע"ד כמ"ש . ועיין בשו"ת שמש צדקה חיו"ד לעגין צדקה כתב שם בשוף תשובה בן המחבר בסימן ט' דהא לחוגן פטור ואינו רשחי להחמיר על עלמו היינו בשרכות משום הומרא דבבה לבטלה לבל בשביית מלוה גרידא מ"ם לחסרו לף שהוח פטור ומכ"ם במלוה דאינו בגופו כגון לעשות סגדק ט' ע"ם ולענ"ד ז"ח ועשיית מלוה גרע דזה פורק עול מרבי המת מעליו ועכ"פ גרחה כפורק ולח מבעיח על חביו וחמו דחמור דגרחה כמזגזל בבגודם חלח לחפילו על שאר קרובים שחיו חייב בבגודם כל שהוח חייב בקבורתם חינו רשחי להחמיר על עלמו :

יא מי שבבדוהו כו' . עיין בשו"ת שמש צדקה חלק יו"ד סי' ח' וסי' ט' שהחיירו בזה הדבה ועיין בשע"ד סימן כ"ם וקרתי :

יב יש כו' . כ"כ בשלמי צבור הלכות חוגן בשם בו"ת בית דוד . חדח משום שפשט המגהג כרש"ל ועבום דכ' לחיוב רשחי להחמיר על עלמו וחפילו להבית יוסף חיינו בסיועא חדין ודוחק להחמיר לבל מי שבועה וסובר שהוה חייב ומפני זה התפלל רחוי למחות בו ולמדו שחיו חייב מן הדין ורחי לדבר מסבהדרין דף ע"ב רבא לגבוזבי ליה כני דיכרי כו' ומ"ם שם ש"ל לפרש להם שהם פטורים מן הדין ומפח יחמרו חגו רוצים להחמיר חלח מוחה בידם פחם דהא בחי דיכרי לח קבלינהו כחם הו"ל לפרש ולומר פטורים חחם מדיני חדם למח יחמרו חעפ"כ חגו רוצים לגלחה י"ם והיה מוחר לקבלם עכ"ל ומחמני דמ"מ במה מחרץ לה להך דרבא דלמה לח עביד הכי והיה מגיל ממיל וע"כ דבלחת עבו כן ולח חמרו חעפ"כ לו דרבא הוה קים להו בגוייהו שחם יחמר להם דפטורים מדיני חדם משום דקלב"מ לח חייבי לגי"ם ולהכי לח קבלינהו ול"כ חין רחיה לכחן וגם בלח"ה יש לדחות ועיין בניטין דף ל"ו בעגין שמיטה שכ"ל משמע

הלכות אונן

א במקומות שניתן הדת שלא לקבור המת עד אחר עבור מ"ח שעות אעפ"ב לא נפטר האונן שעליו מוטל לקברו מדין אניגות כיון שאחר עבור הזמן הקצוב ודאי יקברוהו מוטל עליהם בנתיים להתעסק בכבודו ותבריכין ולשכור ספדנים אם הוא ראוי לזה ולהמציא אנשים שילוותו לפי כבודו וביום טוב שני יש להקל מלפטרו מדין אניגות בזה שא"א לקברו מחמת פקודת המלכות :

ב במקום שיש פקידה המבואר למעלה אף אם רוצה למסרו לכתפים כמבואר בסעיף ג' לא נפטר מהאניגות :

ג במקומות הנ"ל לפי שחוששין שלא ימצאו אנשים שרעתן יפה להתעסק בטהרתו שמחמת שני ימים ריחו נורף ולכן המציאו למוררו תיכף ממוך למיתתו במקדם ולשומו בארון שלם נקוב מלמטה וכאשר יגיע עת קבורתו יוליכוהו עם הארון לקברו רשאים לעשות כן ואחר שנתנוהו בארון פטור מדין אניגות ונוהג דיני אבילות ומבל מקום צריך למגות ז' ימי אבילות משעה שיסתום הגולל בקבר :

ד אונן שהוא אסור בבשר ויין מ"מ מותר ברוסב של בשר ורשאי לשתות שכר ומי דבש ושאר משקים אע"פ שהוא חמר מדינה ומ"מ אסור לשתות הרבה שיהיה קרוב להשתכר :

ה תינוק שמת בתוך שלשים ללידתו אין אונגין עליו אם לא שידוע שכלו לו חדשיו :

ו האונן פטור מכל מצות עשה אבל מה שהוא מצות ל"ת אף דרבגן האונן אסור כמו איש אחר ולכן אם בא לאכול פת צריך ליטול ידיו ולא יברך ענט"י כמו שאינו מברך המוציא וכן בנט"י שחרית נוטל ידיו ג"פ כדרכו ואינו מברך :

ז בשיש לאונן בן למול בל שיכול לקבור קודם ולמול אח"ב ולברך יעשה כן ואם אחר שעשו צרבי המת מסרו לחביריו לקברו יכול לילך לבבה"ג למול ולברך :

ח אונן אין מצטרף למנין עשרה ואם הוא אונן אור לי"ד בניסן פטור מבדיקת חמץ ויש לו לעשות שליח לבדוק והשליח מברך וביטול החמץ יאמר בעצמו :

ט אונן בחול המועד לא יניח תפילין אף שמנהגו להניח תפילין בחול המועד :

י האונן אינו חולץ לאשת אחיו בשעת אניגות וכן אם היא אונגת לא תחלוץ ובדיעבד אם חלצה בשירה וכן אין לכתוב גט וליתן בשעה שהוא אונן או היא אונגת ובדיעבד בשר :

יא מי שבבדוהו להיות סנדק במילה בחוה"מ ואירע שמת לו מת בלילה אם נקבר המת קודם שעת המילה רשאי הוא להחזיק במצותו להיות סנדק ואם לא נקבר עדיין אם יש שם בתפים מיוחדים ומסרו לידם מותר לעשות המצוה ואם אין שם בתפים מיוחדים אע"פ שיש שם מי שרוצה להתעסק עבורו אינו רשאי ומב"ש באניגות אביו ואמו אם לא שהיא שעת הדחק שאין שם אחר שתגון לכך כמו זה האונן :

יב יש אוננין שיש מי שמתעסק בשבילן וסבורים שלכך הם חייבים

השמטת מילואים

בגוגים בשיני סכסות. ומ"ם כי הוה דבר ממדו פ"ח והיה כמסבל זה הוה דבגיים סכוגלים סרבות שוגות אבל בשם מיגו בשמ"ם עם מכתי לוגיל כידוע]. ולפחה ס' סוסם למרדכי אבר יגא ליבם מרדכי. ומרדכי יפה שיתגו יפה ומשגתו שלמה. ולפ כי ידעתי כי הוה הוה תשובה נבר כמני [ולפעשים ברחה כי לחתוני רק כדשם בשם לפשילו מסקוטות וכמו בסל' מליחה סימן ע"ג בס"ך ס"ק י"ב ובפ"ב מבר לבחורה דברי לף יקוטו רק

עבודת יום הכפורים. ומ"ם כי הוה דבר ממדו פ"ח והיה כמסבל זה הוה דבגיים סכוגלים סרבות שוגות אבל בשם מיגו בשמ"ם עם מכתי לוגיל כידוע]. ולפחה ס' סוסם למרדכי אבר יגא ליבם מרדכי. ומרדכי יפה שיתגו יפה ומשגתו שלמה. ולפ כי ידעתי כי הוה הוה תשובה נבר כמני [ולפעשים ברחה כי לחתוני רק כדשם בשם לפשילו מסקוטות וכמו בסל' מליחה סימן ע"ג בס"ך ס"ק י"ב ובפ"ב מבר לבחורה דברי לף יקוטו רק

לגי וחם לחמ תטפ"כ יקבל ממנו וע"ם בעובדא דלקמן וכבר מתרי וקלרתי :

יג מי . עיין בשלטי גבורים מ"ק ס"ז סק"ב ומ"ש בשם יעקב מ"ק ס"ז סק"ב ומ"ל להפסיק כיון שהתחיל במיוד ובבר"י מ"ח סע"ל הקשה עליו ובשלמי צבור כתיב בשם מכתם לדוד שיסיים בלשון שומע תפלה :

יד ש"ץ . כ"כ בשכנה"ג ולחייתו מדברי הרמ"ם בחשובה דלעיל מתפלל בשבת ומשמע דוקא בדליכא לחד עיין שם :

טו מי שהיה בו . כ"כ בשלמי צבור בשם שו"ת הלכות גדולות :

טז מת בע"ש . כ"כ בית לחיים סימן ע"ז דלקמ"ג דלכתי חול הוא מ"מ כיון דטעמא משום דצדוד בקבורת המת וכיון דלא מצי לקברו עתה לא עדיד ואייב להתפלל ע"ש :

יז מי בו' . עיין בע"ז מ"ח סימן ע"ח ובשו"ת שבות יעקב מ"ח ס"ח שכתב דכיון דיתפלל ערבית ויבדיל עושמו חול ואל עליו תענית ואוכן לית בו לבתי להתפלל והוי כלרבינו אחאי דיכתי בו' ע"ש . ואף שים לפקפק בזה (ועיין בסוף ס' בית לחם יהודה בשו"ת שמולק על הבני"י בזה) מ"מ נראה דשב ואל תעשה עדיף . ובס' תשובה מאהבה כתב דאם התחיל להתפלל והבדיל בלחש חוכן לדיך להפסיק בחמלטא תפלה ועיין לעיל סי' י"ג :

יח אונן בו' . כ"כ בשו"ת בית יהודה חלק יו"ד סי' מ"ח שדיינו כדין לחל בשלשה ימים שלחשונים המבואר בריש סי' ק"פ ושם ס"ז בשכ"ם :

יט דברים בו' . עיין בספר שלמי צבור בבית שם שם מס' שוחה הלכות שב' דלאיזה לוכך שיקיל לא הפסיד וכן דעת רבו ז"ל והוא ז"ל כ' שאין לשקל כיון שברוב מחמירים ובבית מ"ש הבני"י בחשובות שאין לשקל כ"א לצורך גדול ולשמוך על דבר בבית דוד בזה שמעש דבאיזך לף לצורך גדול אין לשקל ומ"ש בחב שמוכגין לשקל בעת שדבר כ"ל שמי שמת לו מת מחולי זה תיקף חולך לבית המרחץ וחוזק כל גופו וביליאתו ליכו לוכם כלל שום בגד מהבגדים שפשט מפני שדבק ולוכש בגדים לחרים וכל כי שה ודאי ים לשם על מת שימשוכו כיון דאיכא חשש סכנה וכבר כ' רמ"א בשם מהרי"ל בשם שע"ד שבשעת שדבר ר"ל אין מתאבלין משום בעתותא וקלת נהגו כן עכ"ל ונראה דבכל מקום שים לוכך גדול בזה מחמת חולי דחמנת ליכלן יוכל לשמוך לשקל וכבל לפי שעיון :

כ מי . עיין בבר"י שבאריך בזה ובבית דעות שוחות וסיים בה שים להחמיר ועיין בשו"ת שבות יעקב מ"ח סי' ס"ח שתיר אם ליכו בעיר ואפי' בלחותו שעיר י"ל דלאו עלה דידה רמי לקברו דמשתעבדה לבעל ולבני מתה רמי לקברו ומכ"ש בשים לחיין ע"ש . לף הוא ליכו מחלק בין אם היה יודעת או לא . ונראה דיודעת ודאי לחשוב ולכוצר שדבר ועי' בבר"י בדין אם היה לבילה ולימה יודעת . ועיין בספר חסידים סי' תי"ו שמתיר בזה ומ"מ י"ל דוקא בלחילות ולא בלחיות דשב"י כתב דלא לחמיינן שלשה כדברי המיקל בלחון ע"ם שבבית המושב מהר"ם שלוי חי"ד סי' כ"ו ושו"ת שער לפרים סימן ל"ד ויבואר בשלכות לבילות :

כא אשור בו' ג' טפחים בו' . עיין בשו"ת שבות יעקב ח"ב חמ על הרשב"ל שבבית זכר לדבר מן שבבילה שפרוכת לכם דאת שם לא היתה תקועה בחרן רק דבאמת לא היתה למחילה רק לגניבי' לבל סדיינו שתקועים שחין מתגדלין פציעה לכוי מחילה עיין בעיבודין דף פ"ו ומשלו סדיים פירש"י כו' ובפ"ד דשלכות וגם הביא על החוח יהיר סימן קפ"ד שבתב דאפילו מחילה חזקה לימה מהנית לגא בימים דשתם בחילה לחיים למעלה משלשה טפחים מיסו בפחות מג"ט כתרעת שמיבחת דמיא ע"ש בל' דיוטן דייק אפי' פורח על שרקע שהיה לין לו דין מחילה :

שם ואותם הלנים . עיין בש"ז בל' דוקא מי שמוטל עליו לקברו חשור לחכול שם ואחר מוחר ובליקוטי פר"ח כ' דש"ם לאחר ואוכחא דשלמא נקט דטעמא שבל' כ' שבן דעת מהר"י פיית"ם ואפי' שבילת ערלי ושחיית מיס חשור דטעמא שב' הב"י דאבילה צורך החיים הוא ומהו לוצא לגם שייך לף בבה"ג ע"ם ולעיין ת"ת עיין לקמן סימן שם"ז דשם ליתא שאשור תוך ד"ו ובכאן שהוא

בבית ים להחמיר יותר לפמ"ש הש"ך לק' סי' שמ"ד לעיין ת"ח בשם שהרדכי כל שחדר שהמת מוכח בו בד' לחוות דמי ט"ם ועיין בבר"י סי' רמ"ד :

כב מי בו' . עיין בדליבה וע"ז ומ"ל סימן תקמ"ח בשם חת"ם יובלין ובש' פשח מעוכין לבעל בשה"ג סי' קע"ז שבאריכו בעניין זה ובשלמי צבור בבית בשם שהרדכי בשם דוד שבשבים להחשבק ביום שני על ידי ישראל לעיון ד' כוכות וכן בשאר יו"ט לעיין קידוש והבילת בשר לבל בק"ם ותפל' מייב ודלא בשה"ג שבשם מהר"ם וכן כוכר הפסח מעוכין שלשלש לין לחיות בלילה לבל בליל יום עוב דחמון לו בליל שני בשבוגין ע"י עובדי כוכבים דוקא לין לנכוג לחיות בלילה כי רבו הכוברים כן ודלא בשם"ך ובית לחם יהודה דלא מפלגי ע"ש :

כג מי . עיין בבר"י ת"ח סימן תל"ח שבבית בשם ס' שו"ת בני יכודה בשלוש בשם שבבדיל כל השבוע ובבר"י כ' שלין לחייתו מבירות ובשחבר כתב שבשע מגדול ד' שלין דבתו כוחה ולין לשמוך עליו למעשה ע"ש. והשה כתם דבריו ולא פירש שם יש שיעור לחר וברחה שדעתו שלא יבדיל עוד בלל דוקו לעניין שבת שייך לומר דג' ימים לחר שבת חשיב לפוקי שבתא כיון שהוא עיין לחדיר שבבל שבת יש ימים מפסיק שבת בינתיים ומפלגינן השבוע לשים דזה מקרי בחר שבתא וזה קמי שבתא שמוך לו לבל יו"ט שב"ח רגל בפ"ע ולף שים רגל לחר לחריו לין גורלין ימים לחריו ולפניו כלל ופשוטה שלין לדמות לח"ם בח"מ ס"ם מ"ג שם כתוב בשטר עד לחר השטח כו' וגם שם שם"ך חולק ומכ"ם בזה שהוא רחוק מן השבל להפליג זמן שהבדלה כ"ב וקלרתי ולכן בראש דשב"ג דבח"ח סימן ל"ט כתב הרמ"ך דעיקר כשבילת שהרחוקה דהייבו עד יום ג' וכן תפשו שחרונים כלן מ"מ לעניין השבדלה יו"ט יש לתפוש כדעה השניה שהוא ע"פ גירסת הרי"ף והגחונים מי שלח הבדיל בח"ם מבדיל והולך כל היום כולו ובזה נראה שלין חילוק בין השבדלה שבת להבדלה יו"ט דחדוייהו כי הדדי לחר שבת ולחר יו"ט מקרי בשלע"ד :

כה אונן בו' . עיין בשו"ת פניש מלילות ח"ב סימן קמ"ט שבתב דבשעה והבדיל שוב לין מבדיל לחר קבור' כיון דלילה דעות בים לו מי שיש שבת מבשו דשלי לשחמיר על עלמו ולדידן יש חבורה קבריש שבש טורחים בחילי דחת בו' וגם דעת הר"י שבבית השור בלן דש"ל דלף שלח היה יכול להבדיל לא יבדיל לח"ל כיון שבבים פשור לח ושבור בתב שלזה השבים הרח"ם לבן פשק שלב' למעשה שח"ל להבדיל שנית והבר"י שבית בשם שו"ת בית דוד שב"ל לעניין שמע מלחרי' והשיג עליו שבהל"ם פ"ג דברבות בשם מהר"ם והגמ"י בשמו וכן רבינו ירוחם בתבו להדיח דלפי' שמע מלחרים לא יצא דבשטוח שעתה לשו בר חיובא שבית בים לקיים דיבו שבטעמים שב' הפמ"ח בשוכן שטעה בו' ושבית דגם עליו קשה דלא זכר מדברי הרח"ם והגמ"י וריי"ו ובשפר שלמי ליבור דברי הבר"י ושלמו שו"ת פמ"ח ו' שים לייבב חורחת הפמ"ח והב"ד דהוי בחרי ספיקי בו' ע"ש שבוון מדעתיה דשפיש לדברי הפמ"ח ומ"ש שבתב לייבב עפי"ז דעת הגדולים שבבית הרח"ם שימעו מלחרים והב"ח בסיג לחיך שפשר בזה דשה לפי לעשות שמן לשור ושם"ל בתב ע"ל דמשפקא לשו שם יש לסמוך לבדיל ביום מחמת שברות הי"ו והרח"ם ולכן בתבו שימעו מלחרים דשה בעלמו לשור לעשות יין בו' ולעב"ד ח"ל לזה דעם שה דשמי להחמיר טל עלמו לא בירית לשו ולכן בעלמו לשור מחשם ברבה לבעלה משח"כ שמיעה מלחרים דבוותה בעלמה לית לן בה וקלרתי :

כן אם בו' . כ"כ בשלמי צבור בשם מהר"י שיית"ם ומזה רחיה לח"ם לעיל ס"ב בשם הג"ב דלעין שבשם מהר"י שיית"ם שלא מלי לשמוך לזה שבבית בשם ס' שו"ת בני יכודה שבשלים עמשם לא מלי המשיבה ט"ם לך יש לדחות דשחם לף שבדעתם שבבניע זמן הקבורה יכלו עמשם מ"מ עכ"פ לין חיוב עליהם ולעין שמשמשו לכתפים מחם יש לו מי שיעת מחמו כיון דלא מהר לשם רק במהר ועדיף מסירה לכתפים מחם יש לו מי שיעת מחמו כיון דלא מהר לשם רק במהר להם גלי דעתיה שפילגן החיוב מעליו ובדעתו תליא ובזה יש לומר דבזה מודו

חידושים וביאורים מהלכות אונן

כ"ע דעכ"פ רשאי להתעיר על עצמו כיון שאם ילכה לו ילך לח"כ מה שאין כן הך דסכנת שהות הולך בעגלה או בספינה עם המת לקח שאכרו לכתפים מ"מ כיון שאתה הולך הוה עמו מועל עליו כמו עליהם כמ"ש הג"ב וקלרחי :

כז אע"פ . כ"כ המג"א בח"ח סימן ע"ח שכן עשה מהרי"ל ועיין בשלמי ציבור שכתאמר מרדכי הקשה ע"ז דכיון דאין התחילות מתחיל עד לאחר שתיתת הקבר משמע דעד היות שעתה יש לו דין אונן ואסור בשבר ויין וה"ה בתפלה לפום ריהטא אין הספק בין לתיוות לתחילות עכ"ל ובש"ל כתב שכבר נתבאר לעתעתים בעל דין לתיוות אע"פ שעדיין לא חלה תחילות ל"ל במכרוהו לכתפים משכוחר לעני זה ול"ע בזה :

כח מי כו' . ועיין בחיבורי שערי תשובה על ת"ח סי' ע"ל שהבאתי זה מש"ל בשם או"ח דבר משה (שם נדפס דבר מלוה והוא ט"ס) :

שם ויש סוברים כו' . ע"ש שכן מסיק במחזיק ברכה להלכה למעשה וגם כתב שכמוד ובקיצור חולק על המג"א ע"ש :

כט מי כו' . עיין בבר"י ובש"ל שהביאו בשם ב"ד דלא כהב"ג לא מקרי חל עליו החיוב כיון שלא היה לו שהות לתפל' זו ועיקר שם החיוב על כוף הזמן ואז היה פטור ממצות התיוות וע"ל השלומין וכתב שכן הורה בעל פ"ח ומ"ח . וכן נראה דעת הבר"י מסתימת הפוסקים ומה שמ"ו חיים עשאל הביא ראיה דס"ל כמו שגיגה דנעשית ביום דמחייב כשהאיר היום קודם שנעשית צריך השלומין דאם בבר"י דאפי' אם אם דהוא דאורייתא וכמ"ש לחלק לענין הבדלה ביניהם ראשון וגם השלומין דאם אפי' מזיד מש"ה בתפלה שלא תקנו למזיד אלמא דלא תליס החיוב כולי האי ס"ל לענין זה דעיקר הנות החיוב עליו היה פטור ע"ש :

ל אם מת לו מת . עיין בשו"ת כרכת יעקב מ"ב סימן קפ"ח שדעתו דלא יתפלל מוסף לפי שעיקר זמנו הוא רק עד שעה ז' ואסור לאחרו ומקרי פושעו והבר"י חלק ע"ז והביא ראיה מהבדלה שמבדיל עד יום ג' ומע"ג דעיקר החיוב הוא בליל מ"ש ואז היה פטור מ"מ כיון שזמנה בדיעבד עד יום ג' לא נפטר עד כלות הזמן ממש ומה שרמז בשב"י להטע"ז הש"ך בשם ב"ח ומג"א סי' ס"ד והיד אהרוסי' ק"ח תולקיסטל הט"ו והש"ל הביא דבריו:

ולברך וכן שאר מצות אך אם הולך עם המת בספינה או בעגלה יש לו דין אונות :

כז אע"פ שהאבילות אינו מתחיל עד אחר שיוגמר סתימת הקבר בעפר ואז חולק מנעליו כמבואר בסימן ע"ז מ"מ קורא ק"ש ומתפלל מיד שהתחילו להשליך עפר על המת :

כח מי שהוא אונן בשעת זמן ק"ש וקבורת המת נמשך עד אחר שעה ג' על היום דהיינו רביעית היום בשעות זמניות אעפ"כ הוא קורא בשעה ד' דהיינו עד שליש היום ק"ש בברכותיה אבל אחר שליש היום קורא בלא ברכותיה ולענין אם רשאי האבל להתפלל עד חצות ולענין ברכת השחר לא יאמר כ"א הג' ברכות שלא עשני עובד כוכבים ועבד ואשה וברכת התורה שאלו זמנם כל היום ושאר הברכות לא יאמר אחר שעבר זמנם כיון שבשעת חובתו היה פטור ויש סוברים דאם הגיע שליש היום כשבא לביתו לא יתפלל וגם ק"ש לא יאמר כ"א בלא הברכות כדי לקבל עליו עול מלכות שמים ולבן אם ביתו רחוק מבה"ק ולא יגיע לביתו עד אחר שליש היום ואפשר שיוכל ליכנס לבית הסמוך לבה"ק או בלכתו בדרך אין שם מבואות המטונפות שיוכל לשהות שם כדי שיגמר ק"ש בברכותיה ותפלה צריך לעשות כן אע"פ שלא תהיה דעתו מיושבת כ"כ כשיקרא ויתפלל שלא בביתו :

כט מי שמת לו מת ונעשה אונן אחר שכבר הגיע זמן תפלת שחרית או מנחה או ערבית ונמשך האנינות עד שעבר זמן התפלה אעפ"כ א"צ תשלומין להתפלל בתפלה שלאחריה שתים:

ל אם מת לו מת בר"ח ונגמר קבורתו אחר חצות בשעה ז' יתפלל מוסף לפי שומנה כל היום :

לא מי שנעשה אונן בימי הספירה ולא ספר בליל יספור ביום אחר קבורת המת בלא ברכה ובשאר הימים יספור בברכה ואם היה אונן לילה ויום שלם ולא נקבר עד אחר צאת הכוכבים של הלילה השניה יספור בשאר ימים בלא ברכה ואם ספר בשעה שהיה אונן עלתה לו לענין שיהיה סופר בשאר הימים בברכה ומ"מ לכתחילה אין לו לספור בלילה בשעה שהוא אונן אפילו בלא ברכה ויש מי שמתיר לכתחילה לספור בלא ברכה וכן נרא' לעשות כן משום תקנות שאר הימים כדי שיוכל לספור בברכה :

לב אונן אסור לישא את כפיו ואפי' היה בבהכ"נ בעת שקראו כהנים לא יעלה ואם עלה לא ירד :

לג בתולה שנבנסה לחופה בערב שבת ולא נבעלה עדיין וביום השבת מתה אמה של הבלה אסור לבעול בעילת מצוה עד אחר עבור ימי אבילות ויש מי שחולק ומובר דיבעול בעילת מצוה בשבת או אפילו בחול יבעול קודם קבורת המת ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ ימי אבילות ר"ל :

לא מי כו' . עיין בשו"ת מ"ח סימן כ"ז שמתיר לכתחילה ובמחזיק ברכה הביאו וחלק עליו ומסיים כה דמ"מ אם ספר והיה מי שיתחתל לנרכי המת אז יספור בשתר הימים בברכה . ולענ"ד אין לחלק בזה דאף אתן לו מי שיעשה תיקון את שתר הימים לספור לותם בברכ' ולענין לכתחילה נראה דמתן דמורי כהב"ג לתקן שתר הימים לא הפסיד :

לב אונן . עיין בש"ח סימן קכ"ח בשם הג"ג ובספר"ח שם :

לג בתולה . עיין בתחילות יענן ח"ב בתוכך שתולק על הט"ז ומדבריו שם משמע לבעול בשבת קיל טפי ושיעו בבית אפל וע"ש שאף כהגידון דהדיוסא שלא היה תופה עדיין רק שכיסו רואש בכלה בהיומת מתן דשרי בבעילה של מצוה לא הפסיד ותעפ"כ לא יהגוג ז' ימי המשתה עד עבור שתבל והתירן בזה אף בהב"ח מדברי רביעו יהוחס בשם הרי"ש דבשתר קרובים יהגוג תחילות תחלה וכתב דבזה"ז דין אחד ואם כשתר קרובים ולא יבעול עד אחר התחילות ע"ש . ומלע"ד שתין להקל בזה . וע"ש שהביא מתירי בהב"ג בשתן תוך ימי תופתו ולא בעל ושגיע שמועה קרובה דיעבוג ימי המשתה תחלה ושתחבל שם בשתר אחד אם לא בהם לתופה רק הכין נרכי תופה ובלה בשועה קרובה אחר ז' ואחר שבעת נרכי תופה המקיל לכתיר לכוגם לא הפסיד ומ"מ ז' ימי המשתה לא יעשה עד שיעבוג ז' ימי תבילות ול"ל להשתין עד אחר שלשים ואם בהם ובלה לו שמוע' אחר ז' ואוך למ"ד בועל ג"כ בעילת מצוה ולפ"ל שתין פוסק ז' ימי המשתה אך אם עדיין לא בהם ובלה שמועה תוך ז' ובבר הוא לאחר קרובה אם מוחר לבעול לכתחילה שגיה בל"ע ע"ש . וע"ש שכתב על השבוע"ג שכתב דבשת לאמנה ודלי טהג ז' ימי תבילות תחלה והמחבר השיג עליו דאין חילוק בין בתו לה לאלמנה בזה דגם אלמנה טורח לשעודה הוי קפידא וגם מקרי ביאה לשמועה בע"מ אף באלמנה עיין שם . אך בלה"ק הביא תשובה דרבי טועם דמחמיר באלמון שבשת אלמנה ובמור שבשת בתולה טועה דעתו להקל ועי"ש כמה דיעים וקלרחי . שוב ראיתי בתחילות יענן הב"ל סימן קפ"ו שהביאו לו דברי הקדושות שכתף והתירן בשם ובסוף התשובה כיתר חילוש דיעים לעת הפנתי לעתיה לותם :

חידושים וביאורים מהלכות אבילות

א האבל כו' . עיין בתורת חיים לענין ט"ב ויו"כ שדעת הרמב"ם ועוד פוסקים ח"ב נסתפק בתכל ובש"ל הלכות ברכות השחר התיז"ל ובשו"ת דבר משה לו לברך תפילו הולך יתף ע"ש :

ב האבל כו' . כ"כ הרבה פוסקים ועי' בתליה רבה סימן ל"ח ובמחבר שם ודלא כהריטב"ץ ע"ש :

שם עד אחר הנץ החמה. כ"כ מהר"י טייל"ש בשפתי חכם יהודה והביאו בש"ל שם בשתפק ביום שני של שמועה קרובה ובתב דעבד עובדא בנפשו שהגיעה השמועה בפעירת תחותו ביום ה' לפעירתה ולא לבש ביום ו' עד אחר הנץ החמה להשתלח מן השפק :

שם צריך לחלצן . עיין בב"י שפ"ח וסימן ת"ב ובש"ל מה שכ' בזה :

הלכות אבילות

א האבל בימי אבלו שאסור בנעילת הסנדל אעפ"כ הוא יכול לברך בשחר שעשה לי כל צרכי אפי' הולך יחף לגמרי ומכ"ש אם לובש איזה סנדל של מין בגד :

ב האבל אינו מניח תפילין ביום ראשון של הקבורה אע"פ שמת אתמול ויום שמועה אם הוא שמועה קרובה הרי הוא ביום קבורה ואסור בתפילין ולמחרת יום השמועה יש לו להתעבב בהנחת תפילין עד אחר הנץ החמה ואם שמע שמועה רחוקה שאין האבילות רק שעה אחת מותר להניח תפילין ובל שבן שאין צריך לחלצן ואם א"א לו לבוון דעתו מחמת הצער ובפרט בשעת הבבי והספד צריך לחלצן :

ג מי שמת לו מת ברגל או באה לו שמועה קרובה ברגל שאין האבילות מתחיל עד אחר הרגל אינו פטור מתפילין ביום ראשון של האבילות ותפילין של ר"ת לא יניח האבל כל ז' ימי אבילות :

ד אבי הבן שהוא אבל מברך שהחיינו וכן בחנוכה או על פרי חדש מברך שהחיינו :

וזמה בידוסם מבדך שמחייו דשם אין לימים רשים רק סיבה גרמה לו ומחילק גרמו במג"א ופי' מכריק"ם בשם סרדב"ו וכבר"י בי"ד סימן רס"ה דמשם מוכח דמבדך שמחייו על מנוי ופרי חדש ממש מסדר משה ע"ש :

ה אם כו' . עיין בשו"ת שער אפרים סימן ל"ה שכתב דאם יפסוד זמן קידוש לגמי קודם כלות זמן התפילה מייב לקדם הלבנה ולגלח מביתו ולקבל פני השכינה . ובשו"ת שבות יעקב ח"ב סימן ס' כתב שאין לקדם עד לאחר ג' לבבי ועיין במג"א סימן תכ"ו ומ"ש בשם שם ובבר"י בי"ד סימן ל"ג שביאר בשם"ל בכתב כמ"ש בפנים :

ו כשמתפללין . עיין בשם"ע סימן קל"ח בשם כתוי"ט ובספר פרי האדמה ובר"י כתבו שמנהג ירושלים שלא לומר תחנונים :

שם שהיה המת שם . עיין בסימן שע"ו בהג"ה ומ"ש בסי' שפ"ד שמתפללין לפי שאין שם אבל שיהיו שאין אבל שמתפלל ביו"ד לא במקום זה ולא במקום אחר וכ"כ מהר"י עייש"ם ותע"ג דבחילוקת קמץ כתב דבסימן שפ"ד כוונתו דמ"מ מלוה ליכך תי' כדלא עיקר:

ז כפר . כ"כ בשם"ל בשם שו"ת מבחם לדוד ושם כתב דכך דמזוהר לענין מלבוש מ"ת מיירי בעירן דייחתא וגם שין ליזהר כ"ל להוליך בגלוי דוקא ע"ש ועיין מ"ש בזה בספר שערי אפרים :

ח בבית האבל כו' . עיין בח"ת סי' קל"ח ובבחכ"נ סימן תק"ב ובפר"ח שם ובמח"ב סימן תרפ"ג וע"ש דבתוספ ליכך חיובא מפי מר"ח דמכוסה מן הדין מבח"כ ר"ח מנהגו ומה שיש נוהגין לנוות לאבל ליל לאחר לאחר שין זה שולם לפי הטעם שבשמה לוגמא שם לך לם יש שם אחר לאחר נקי יכולים להתפללים בלבת שם לומר הלל :

ט אבל . כ"כ מהריק"ם סימן ש"ל דשרי כמו שמהגו להתפלל בליל שבת שבתוך ז' ולא חשיב פרסמה כיון שבאבל ליכו עושה כוס דבר והביאו בשלמי ליבור :

י מי . כ"כ בשם"ל בשם המבי"ט חלק ב' סימן ע"ס ע"ש :

יא אבל . בשם"ל כ"כ בשם ספר בית דוד וענין הליכת בתבל לבהכ"נ בימי שלימות וימים טולים עיין במטה לאפרים סימן תקפ"ח וענין הליכת בתבל לבהכ"נ בפוריס עיין בח"ת סימן תרל"ו ובמג"א שם :

יב מי . עיין בשם"ל בתכם ת' סוסה שלא למולו עד יום ג' של שבועות ובספר בית דוד תמה עליו דאבל מייב בכל המלות ולמה יאחר המצוה ע"ש . ומראה שמעם בתכם היה כיון דלמריכן בשבת דף ק"ל שמלות מילה עוכין לותה בשמחה דכתיב שם תלכי על לחרתך ולכן יש לו לעשות המילה מחר שעברו ג"י לבבי אבל אין זה מספיק דאע"ג דשלא בזמנה הוא מ"מ כל יומא זמניה שתשור להביאו שלל כמ"ש בתוס' ושביאו בשו"ת סימן תקס"ח :

יג בשבת . עיין סימן ת' בשו"ע שמתה מדברים ובתב שמותר לקבותו ולא כתב שיולא ובחלת בשמעי' מסיים לחמם עוב היה יותר לומר לו מקודם שיולא מבשו"ע וכ"כ רש"ל בתשובה סימן ע"ח ולכן מראה דרמ"א ס"ל דשם לומר לו שיולא מבשו"ע לחבילות דפרסמה הוא וכ"כ בשו"ת מהרשד"ן מ"ב סימן רע"ו שתם יש מבשו"ע כ"ם שהוא יותר פרסמה ושביאו בש"ך וע"ש שתריך זה והביא דברי ספר נחמן שמואל ושו"ת בית דוד סימן קפ"ה ולכן נלע"ד לנהוג כמ"ש בפנים ושלרתי :

יד במקומות . עיין בשו"ת רש"ל סי' ע"ח דלתע"ב דר"ת טעה לפי שהיה עושה בכל שבת לשליחי חין כיהגין כן בזמינו שברי לפילו תם היה מהבל בהן וחין שם תלת הוא תפ"ה בתבו וטוב לומר לו מקודם שילת מבהכ"נ כי' מראה פוטתו דכיון דבכהן הוי חיוב קלת מדינת לחברי שמוב שילת מקודם לתע"ג דשם תם לת יהת טועה בקריאת שליחי וכיוצה שחיינו רק מנהג בתותו בהכ"נ לת הוי פרסמת כל כך תם לחיו טועה ובמקום שמנהג שמחכם טועה לקריאת התורה הכי' ג"כ לת יטעה כמ"ש הבהמ"ג סימן ת' ולמד כן מדברי מהרש"ל וכתב שכן מעשים בכל יום ע"ש :

טו מי . הרש"ל כתב דאסור לו לטלות וכ"כ הט"ז ונלמן שמולל לך בלקוטי פר"ח לי"ד כתב ע"ז דליתא כיון דטושן שורה כי' פרסמה הוא ושפיר דמי לטלות לחורה ובמ"ל כתב לחלק דספר"ח הוא לים יולמלים שמוכיחים למול בבהכ"נ מהמ"כ סיכת שמביל' בבית כנון בקומבעי' ומשלר מקומות ולכן כתב בבהמ"ג שמהר"י מדלמי הורה שלת יטשה שורה ולת יטל' לחורה ולטע"ד נרחה שדעת רש"ל וט"ז דלקח כבהמילה בבהכ"נ לין לחבי כבן התבל לטלות וכן נרחה מדברי נחמן שמולל שבבית הש"ל שם שבתב דכיון דלחיו בחורה בכל שבת לקח שהוא מהגו לקרות בחורה בכל שבת לקח שהוא מהגו לקרות לחבות שבים לחו חובתא מילתא שם לין קורין חוחו עש"ל מבואר דלת נחית לחלק בזה ולכן כתבתי שבוע יותר שלת יבת לבית הכנסת בשעת קריאה :

טז מי כו' . כ"כ בש"ל בשם דבר משה דבלח"ם מפרשם בשם שיושב במקו' שיושבים שלמילים בבהכ"נ וגם י"ל שילהו שם שלינו קורת לח משום לבילות רק משום שלת היה יכול לחזור על הפרשה בחול לפי שהיה מבל ע"ש . ועטעת קמץ ג"ע דח"כ בכל הכי לבעיל ברגיל לטלות בכל שבת חו לחיזה פרשה חו למילת בנו חמי ניחת הכי דשת בלח"ם מפרש' מחמ' שיטו המקום ואפשר דשתם ג"כ לח שהגו בשיטו מקום דמ"ט כתב שבר"י בש"ך מקובל שהיה תדיר בקהלה ת' והיה נוהג ע"פ שהריז"ל שלת לשהג שום לבילות בשבת לח בדבריו ולח במקומו ולח היה יכול לעשת לבהכ"נ לחר שתלינו לו שיקרת בשבת עב"ל וע"ע דמ"ת מין כהן פרשה מעטה שב' די"ל דלח חזר על הפרשה ומראה מזה דש"ל דטעמת קמץ עיקר וגם בקורת שהוא בקי ביותר בקריאה לח יתלו בזה דמסתמת שיטיבו לקרות שתם לח יקרת בלדק כ"כ כמו שר מרגיל בכך מקודם ולכן חשב ליה כפרשה וסכל לפי טעין :

יז מי . עיין בבהמ"ג סימן שלי"ה דגם ביום שבת לחריכן מקלת היום כבוד ועיין סימן ת"ב ס"ה מי שמעט שמעטה קדוכה כו' וע"ש בהטו"ז שהביא מהב"ח וחמה עליו וכן דעת הש"ך שם :

יח מותר . עיין בבי"י דפילים"י ליטו חיוב כלל כמו חרגוס ומהריק"ם כתב דכל המבוע מותר בשמו"ת דמת מיום ז' חבוב עם סליבור ושו כק"ם דקורת בכל יום לדעת מהרש"ל ליטו כן: **שם** דבר יום ביומו . כללע"ד דמת ג"כ ליטו חיוב כללי וקלרתי :

שם ליל הושענא רבא . כ"כ בם' מש"ב בסימן תרפ"ד בשם ס' מזבח לדמה שכתב בשם ספר שלמן מלכים שמחיטו רבני יהוסלים וע"ע שם מת לו מת ונקבר בבניסת ליל ז' דמבועות שם רשאי לומר מקון ליל שבועות כיון דש"כ טעמייהו לפי שלת חל עליו לבילות עדיין עד לחר הרגל וכ"ע לכותה ונרחה שלם מעודו היה לוחז במנהג הזה לחיות ניעור כל סלילה ולומר כסדר הזה ליך לו לבטל טבשיו כיון שלחן עליו עדיין דין לבילות וגם היו קלת כפרשה מש"ב שם לפעמים בלח"ם ליטו טועה כן ליך לו לומר בשם רק יכול לומר ט"י שרשור דמשום שמחה ליך כיון שלת לתחיל לבילות וגם לעניך תקון ליל הושענא רבא :

חידושים וביאורים מהלכות אבילות

יט מי . עיין שו"ת דבר שמואל סימן ע"ד ובס' בני דוד הל' אבל בשם הגמלון בשל מ"ל ודעמיה ודלא כשבעל נתן שמואל סימן ל"ט הביאו בש"ס שם שדעתו שמחתן שהוא אבל יקרא בס"ת ע"ש :

כ מי כו' . כ"כ בתחילה יעב"ץ ח"ב סי' קט"ו ודבריו ל"ע דהא שם בתשובה שלפני זה מרמז מדבריו שדעתו כהמקילין בספק תוך למ"ד ו"כ תף בלא רגל נמי ומרמז שר"ל דתף להמחמירים בספק זה בערב הרגל יש להקל :

כא אשת . עיין סימן שע"ב בשם רוקח ובמג"ח סי' שמ"ג ובתחילת יעב"ץ ח"ב סימן קט"ז דמייתי מכנסיה"ג בקו' המג"א דטעמא בעומה היא וכפי הנראה לע נזכר בעל ס"י מהמג"א וכתב לחלק כמ"ש בפניט ומ"ש פסיעות דלימו רק תומר דלחין לנו למוש כלל מחלד עכשיו ות"ל ת"ל לס"ש ועיין בתוספות בכג"ה שכתב בעין שם"י ובבר"י ח"ת סי' שמ"ג סביה בשם רבינו בתשובות מהשות ג"כ לייטב עד"ז ועכ"פ מ"ש בזה מדברי הים"ם יבמות פרק בתרא סימן ב' בילתה מליתה ע"ש ועיין בדברי הפוסקים שם בח"ע ושם כתבתי בזה :

כב לסדר קדושין כו' . כ"כ בתחילת יעב"ץ ח"ב סימן ק"פ :

כג אבל . כ"כ בתחילת יעב"ץ ח"ב דלת גרע מתוך ז' לקרותו לתורה ס"ל כרי הוא קרוב של מחתה מחתמת וכ"ש תוך למ"ד ע"ש ומדבריו מעמע דמותר לילך מעצמו ואין נלעג"ד דלף לם בשעם אחר היה טולך מעצמו מ"ת פסיעות דזה לא חשיב פרהסיה מה שחיו טולך בחתיו קרוב של מחתה ולף בקרוב ל"ע קלת בממת ניעורין ומ"ת בחתיו ואחיותיו לו כיי אחים ושם לגילים זה עם זה כרכב ומכ"ש כשדרים בבית ס' יש להקל בשבת כיון דמקרבי טפי יש לדמות קלת לפרהסיה ומ"ת אין להם לגעום בגדי שבת . ובש"י שם סי' קפ"ב מיקל בחתים ואחיות אחר ז' לף בחול אפי' חוץ לביתו ומ"ש וק"ו לאים פעיו אחין לו בית קבוע ומקום שהולך בימו עמו כו' ליתא דבקביעות מקום דיקתו תלויס ומה לי פעיו לו עמו :

שם אין לחוש בדבר . עיין שחילת יעב"ץ ח"ב סימן מ"ל ובשו"ת כתב"י פוסק דלכל על אחר קרובים תוך למ"ד וחוא בעל בריח לו מוכל מותר לכתם לשעודם כיון שים מקילין לפי' חיט בעל בריח לכתם לשעודם בריח מילה ח"כ י"ל דבשב"ג כ"ע מודו לבל במשיח יתום ויתומה אין להקל כיון דמרח"ם ומרחב"ד משמע דלא החירו רק לאביו ואמו אחר למ"ד אפי' של אחר קרובים אמור אין להקל וזה ג"כ דעת מרמ"ח ע"ם ועיין בשם"כ שכתב דמהרי"ל אין מחיר תוך למ"ד :

כד מי . עיין בלחם הפנים סי' של"ב בשם פוסקים ומג"ח לחלק בין שם רחמתם לאחר שים ע"ם וכמדומה שנוסגין לחמור בכל השים ועיין בתחילת יעב"ץ ח"ב סי' קפ"ד כתב דדוקא בלילה שלפני היח"י ולא בלילה שלאחריו דלא עדיף מלילה שאחר ליקוט עלמות וכן משמע לשון סרב בהגהות סי' של"ב וגם נפניו לא אמרו אלא בשעודם דשמחת נשואין לא אמרו אלא בשאר קרובים אבל בשאר אבילות דרשות לו של מנוח כל שהוא לית לן בה עכ"ל ומלשון הסב"ס משמע לאסור כל שעודה לכן כתבתי בפניס שאם לינס של שמחם להחיר רק בשאר שנים כיון דבלח"ס ים מקילין בזה :

כה חתן כו' . בש"ס פני יהושע כ' שח"י להחענות יח"י בז' ימי המשתה דחין מבילות נוהג בז' ימי המשתה ודיינו כרגל לענין שנוהג אחר"כ ימי חבלו ות"כ כ"ם לענין תענית דלחילו בימים שאין חומרים תחנון חין מתענין יח"י . ולמ"ש זה נכון בגבולו דלמה קבע זמן מחומתו בענין זה מ"מ בשביל זה אין להתענות כיון דקבע זמן זה והוא רגל שלו לחסור להתענות ופשיטא דלענין מבילות שם רגה להחמיר ונהוג מבילות בז' ימי המשתה חסור כיון דרגל שלו הוא וס"ל הכא ועוד דרוב פעמים מוכרת הוא לקבוע זמן מהחתונה ע"ז הזמן ממחת שחבי סלנה רוצה בזמן זה וכי תעלה ע"ד שלא יסדך עלמו בשביל זה ופשוט הוא עכ"ל קלת בקיצור ומשמע קלת דלכחחילה אין לקבוע זמן מהחתונה שם יסדרך לאכול ביח"ל ומ"מ נרחה דאין לאחר בשביל זה חיזה זמן ניכר דלא עדיף מדין מחה שחתו שממויב להמחין שלש רגלים מ"מ מחמת פ"ו לו לזרך לאחר מוחר . ק נרחה פשוט :

כו מי כו' . כ"כ בש"ת פ"י כתב יד בתירוחת וכ' להסכים עם הטור שהקשה על המנהג שנהגו שלא ללבוש חלוק מכובס ולכן אין לעשות המנהג להחחילה מ"מ כשלחו מוחר דהוי בשלחו ולכן נכון לעשות כן מי שילבש מחלה מוחר דהוי בחבילות פרהסיה ושם כתב ג"כ טעם מנהגו של שולם לענין מקלת היום כלולו ממחינין שעה ג' ע"פ דברי הרמב"ם שכוכח בח"מ כי' כ"ח דשיעור הגן המחה כמו שיעור שעה משיטלה גוף השמש של הארץ ומחחר דקודם הגן כי לילה לענין קלת דברים . וכיון דכוכית מהר"ם מקלת היום כולו לחר הגן ממחינין שעה ג' ולכן נבי שמועה רחוק' כחב מהר"ם דיחב שעה ג' חפילו בלילה כיון דמוכח דשעה ג' מקרי מקלת והקם' על הר"ב שכ' עד שעה שרגילין המחמין לבוא ומפרש דברי הרח"ם בשם מהר"ם שחבל לא יהא מפחח ביחו ולא הזכיר רחילה כל' החלמוד משום דלם היה בביתו לשוב כרחילה על ביבולו שמחמין לי לחפשר לו לפשוק מבילות לבל לם רוצה לנוח מביתו ולא להמתין על המחמין שרי וקלרתי מדבריו וק"ל :

כז מי . כ"כ בש"ת פ"י וכן כוח בשו"ת כ"ח ושוד חשובות מהחמרונים ופ"ם שכ' לחיה מלשון הרמב"ן שבשיה שטור סי' שע"ט וחין לחלק ולומר דדוקא לם הוא יום מיתה שעה כו' וקלרתי ולא בשע"ו ובקיימ לן בלבה כדברי שמקיל בחבל :

כח אם . כ"כ בש"ת פ"י כתב יד והוכיח דחין חילוק בין נכג קלת קודם שבת לו לא :

כט שמע שמועה קרובה ברגל . עיין בש"ת פ"י הכ"ל שבילו שם שדברים בטעם דיום שמועה כיום קבורה וכן סיום חיט חלת כמו קבורה ולא עדיף מקברו ברגל וכתב שם לייטב שת דלת פירשו רש"י ושאר מפרשים מחני' דחגן בשבת שלה ורגלים חיטם עולים בכלל"ג שהיה שמועה קרובה לו נחיחשו משום דמשמע דלקובר מתו ממי קלי ע"ש :

השמטות ממראה כהן

(סי' ת"א בש"ך סק"כ) אחר חגת בעש"ם חבל בערב ר"ח וכערב חעכה חומרים לאחר חגת כל"ל כו' . ומשום דלמ"ם בסוף כתן בשם כרי"ן ניחות ול' דבנבו פימות זקנים ממש דס"ה במו"ע לאחר חגת ל"ח עכ"ע . ומשום דלמ"ם בסוף כתן בשם כרי"ן ניחות ול' דבנבו פימות זקנים מרחבונים שלא לומר כ"ש בר"ח כו' משום דלא עדיף ל"ש של סדיום מל"ם דשאני רבינו דמקילין ליה בשבת ר"ח מ' ע"ש . דנרחה פשוט דלמ"ם נם בערב ר"ח אחר חגת אין לומר כ"ש שהרי ל"ל במנחת שבת נם בשחל ר"ח ביום ו' וכמ"ש בשו"ת בח"ח סי' ל"ב דבן מוסגים בחשבנו דגם ביום שאין חומרים מחנה ביום

רחמנן שאין חומרים בשבת נזקקין ומ"ש נם בר"ח ובערב חעכה בח"ג ס"ק ג' ד' פ"ם ומי' בסימ"ב סי' ת"ך שבחב דבשלחא ובשפו"ת אין חומרים כ"ש נם בערב ר"ח אחר חגת עש"ם ומ"ש נם בערב ר"ח ול' בעלמו דעלמו דבר"ח בערב ר"ח אחר חגת ל"ח עכ"ל בשו"ת מהר"ם מלובלין סי' ל"ח בשם מהר"ם מ"ש דבר"ח אין חומרים כ"ש בערב ר"ח ומשום דמקרי בר"ח בשבת ר"ח ביום ו' וכמ"ש בשו"ת בח"ח סי' ל"ב דבן מוסגים בחשבנו דגם ביום שאין חומרים מחנה ביום

מי שמת ויש לו בן בעיר אחרת ואשתו ובנותיו ובן בנו ואח בעירו יעשו להוצאת הולכתו לבי קברו. (מהרר"ס מינץ כ"א כ"נ) : **בענין** תפלת האבל. (שם מ"נ) : **רב** שהוא אבל על אביו או על אמו מן הדין נראה שיכול לברך תוך ל' ברכת אירוסין ונשואין ומנהגים כדבר וע"ב. (שם פ"ו) : **מי** ששמע שמת לו מת ואינו יודע אם הוא בתוך ל' או לאחר ל' חייב להתאבל ואם לא התאבל ונודע לו אח"כ שבתוך ל' מת צ"ע לעשות מעשה להורות שיתאבל ולענין שחייב להתאבל כשאינו יודע וכו' כ"כ מהריב"ל בח"ג סימן ע"ב ומהררשד"ם סי' ר"א ות"א סי' קס"ז ואם אינו חייב ורוצה להתאבל יש להסתפק כדבר שם. (שם פ"ה) : **ההורג** נפש מישראל ונידון למיתה ע"י דינא דמלכותא בדיניהם יש להתאבל עליו וע"ש. (שם ק"ו) : **תיקון** סעודה לשום מסכתא וזהוז אבל מותר בה. (שם ק"ט) : **אחד** מהאנוסים שנהרג ובנו רוצה לומר עליו קדיש כאחד מבני ישראל שמתו אבותם ביהדות כל שאפשר לבן לעשות לזכות אביו המת ואף על פי שהיה רשע גמור עושה. (מהר"ד כהן כ"א) : **קבורת** מת מצוה קודם לכל מצות שבתורה. (מהרר"ל ן' חביב ז') : **חכם** שמת בח"ל ויש הומדנא לבניו או לקרוביו דניחא ליה לאסוקי' לא"י ומצד אחר נראה דלא ניחא ליה מדלא צוה כן. אפילו ס"ל בחייו דלא שרי למיעבד הכי מעלין אותו אם ירצו. מיהו אם צוה בפירוש שלא יעלו יעשו כדבריו וכמה אפשר להסתפק בשלא פירש וע"ב. (שם ס"ג) : **האידנא** חכם שמת עבדינן ליה בניחותיה מאי דלא ס"ל בחייו אם הוא דבר מוסכם. (שם שם) : **בית** המדרש סמוך לבית הקברות וכותל מפסיק ביניהם עד התהום וגג שניהם שוה אין בו לא משום איסור לכהנים ולא משום לועג לרש והרבה חילוקים כדבר ע"ש. (שם ק"ס) : **כל** עדות שאין משיאין את האשה על פיה אין מתאבלים עליה ועיין במהרל"ח ן' חיים בח"ב סי' י"ב. (תומת ישרים קכ"ז) : **מי** שהיו לו רחיים של בהמות והביאו חטים אצלו לטחון ושוב חל עליו אבילות יכולין בעלי החיטין לטחון שם בבהמות של אבל. ואפילו הזכיר' בימי אבלותו ואנ"ל ביום אכינוהו קודם שחל עליו האבילות מה שעשה עשוי ויכולים השוכרים לטחון בהם. (מהרר"ס עלאמי ח"א קע"ד) : **שותפים** שאירע אבילות לאחד מהם אם היו יושבין בחנות אחת אסור להכרו לישב ואפילו ימחול לו הריוח השותף האבל. ואם כל אחד רגיל לישב בחנות א' נראה שמותר לישב בו ת"מ. ומהרר"א ן' חיים חולק בסמוך. (שם ר"ס) : **הסכמה** לסגור החנויות כשים נפטר. (שם ה"ב דף ק"ח) : **הקראים** מטמאים באהל. (שם ק"ט) : **ראובן** שדך בתו לשמעון וקבעו זמן הנשואין לר"ח ניסן ובר"ח אדר נפטרה אחות המשודכת אין ליכנס לחופה תוך ל' יום כי לא הגיע זמן הנשואין. (שם מ"ה) : **קהל** קדוש הסכימו בחרם שלא לעשות מלאכה בזמן שיש מת בעיר אם אין פירוש בהסכמה מותרים בלילה. (מהרר"ם מדינא א"ח כ"ח) : **מחצב** אבנים ועפר שמעידים שנקברו שם מתי ישראל יש להחמיר בו. איסור הנאה דבתי קברות הוי דרבנן. (שם י"ד ד') : **אחים** העומדים בתוך שנת אביהם אחר ל' יום ואחד מהם נושא אשה ודרכם לאכול יחד מותרים לאכול גם יחד בתוך החופה וכש"כ אם הוא ברגל כגון שנשא אשה ערב הרגל. (שם כ"ב) : **ראובן** שנפטרה אמו וצותה שלא בפניו להוליך עצמותיה לא"י ויש סכנה בדבר אם מצד המלכות נראה דפטור. וע"ל. (שם ר"ג) : **הקובר** את מתו בחוה"מ של סוכות שמיני עצרת עולה למנין ז' ימים למספר השלשים כמו הקובר קודם הרגל וכ"כ מ"ב סי' ע"א. (מהרר"ם לוריא ה') : **אבל** שיש לו מילה בשבת אין קורין אותו לס"ת. (שם ע"א) : **ראובן** מתה אשתו והניחה בנים ובנות גדולים וקטנים וקודם עבור ג' רגלים רוצה לכנוס אשה חדשה אשר לקח בטענת האשה שאביה חולה ותפצו לראות בנשואי בתו. (מהרר"א ן' חיים ח"ב ד') : **בית** הקברות שלקח העובד כוכבים לעשות בו גנות ובניניס וכבר התחילו לעשות מהו בפניית המת ועצמות לקבר אחר וע"ב. (שם י"א) : **ראובן** המתאבל על אביו ובן רבו מובהק הקרוב לו נושא אשה והסך שראובן יהיה שושבין בשמחתו ויברך ברכת נשואין מותר וע"ל. (שם מ"ט) : **מת** שנקבר ע"ש סמוך לחשיכה והאבלים חזרו פניהם מהמת ביום ו' יש להסתפק מאימתי חל האבילות עליהם אם מיום ו' או מיום שבת אחר שחזרו הקוברים ואמרו להם שנקבר וע"ב. (שם כ"א) : **שותפים** שכל אחד יושב בחנות מיוחד ואירע אבלות לאחד מהם אין השותף האחר יכול להתעסק בעסק השותפות בחנות שהוא רגיל בו ואפילו התנה מתחלה בזה שיטול כל ריוח אותם הימים. (שם נ"ג) : **בדין** פניית המת מקבר לקבר ומכירת המלבות בזמן דאיכא אנסים היאך יעשו וע"ל. (מהררמ"ע מפאנו מ"ד כ"ו) : **הכונס** את האשה אחר החג ובתוך החג מת לו מת ימי הרגל עולין לו למנין ל' כדעת הרא"ש וסיעתו ז"ל. שלא כפסק הרב בב"י והבאים אחריו ז"ל. (משאת בנימין ע') : **הקובר** את מתו ערב הרגל קודם חשיכה סמוך לשקיעת החמה ונהג אבילות מעט דיו ולא בעינן שעה דוקא. (שם ע"ד) : **על** שמועה קרובה אינם בדין קריעה קטנים שלא הגיעו לחינוך. המלבוש שקורין רא"ק חייבין לקרוע. (שם ע"ט פ') : **קרובי** המת שמרלין קצת סימני אבילות היאך יתנהגו בשבת לאשונה. (שם פ"ג) : **בענין** היא"ל חילוק בין שנה לאשונה לשאר השנים. (שם פ"ד) : **ב'** תאומים שנולדו ומת אחד מהם מיד והב' היה מתנונה והולך ומת אחר ל' יום ללידתו ולא מלו אותו מתמת חליו אין להתאבל עליו. (מהרר"ס מלובלין ס"ז) : **מי** שמתו מוטל לפניו בערב יו"ט שחל להיות בשבת איך יתנהג בקידוש ובברכת המזון ובליל הפסח בסדר הגדה ודעת הרא"ש ומהרי"ל ז"ל. (שם ע"ג) : **מי** שמת לו אביו ביו"ט ראשון יקרע עליו אחר המועד כשיתחיל לישב ז' ימי אבלות. (שם ע"ד) : **מנהג** האבלים בשבתות ויו"ט בשינוי מקום. (שם ק"ז) : **לענין** טומאה מפני סתימת החלון ויציאה בין קודם שנכנסה בין לאחר שנכנסה ובשבת וביו"ט אסור לסתום אחר שנכנסה. (מהרר"י לוי ל"ד) : **על** אם שנגררה אחר דעות בנה א' רשע ויש לה שני בנים יראי ה' יש לקברה בקברי ישראל ולמיגדר מילתא אם יראה בעיני ב"ד יניחוה על פני האדמה. (שם מ"ט) :

יבאר מאי שנא טבעת שסדין לענין טומאה דסדין נשתנה שם העצם שלו ופנים חדשות באו לכאן ולפיכך כשעשאוהו וילון טהור מטומאת מדרס אבל הטבעת דמעיקרא טבעת מיקרי והשתא נמי קרו לה טבעת ואין כאן שינוי השם לפיכך טבעת של אדם שעשאה של בהמה לא יצאת מידי טומאתה ע"ש. (רדב"ז כ"ג) : **הורה** שבית הקברות של מצרים אינו חשוב כמקום אחר לענין שיתחייב באבילות משעה שהחזיר פניו אע"פ שעדיין לא נקבר המת. דהא טעמא דמקום הוא מפני שאינם יודעין מתי נקבר הכת אבל בבית הקברות ש"מ מיד אחר שעה או שתי שעות יודעין שנקבר ולא חל האבילות עד שיסתם הגולל. והיכא דנקבר בין השמשות חל האבלות אפי' על אותם שלא הלכו עם המטה ועולה להם ליום א' וכן אם היה ערב הרגל בטל מהם הרגל גזירת שבעה אע"פ שלא חזרו הקרובים אלא אחר שנכנס שבת או הרגל אע"פ שבשאר הימים לא חל עליהם האבלות עד שיחזרו הקרובים כדכתב הרמב"ן וטעמא דמילתא דדעתן עליו עד שיחזרו הקרובים כיון שחוזרים ביום הקבורה ממש אבל כיון שנקבר ביום וחוזרים בלילה אין דעתם עליו עד שיסתום הגולל ע"ש ודרכי נועם י"ם כ' וכ"א ובשו"ת שלי הוכחתי דהא דעולה להם בין השמשות דע"ש וערב הרגל כל חד כדיניה היינו היכא דנהג אבלות שעה א' אבל אם שוגג או מזיד לא נהג אינו עולה לו וכמעט הייתי מחליט הדיבור דאפי' שבת לא יהיה נמנה לו אף כי נוהג בו דברים שבצינעא אך משום דהלכה כדברי המיקל באבל נרתעתי לאחורי ע"ש במעשה שנשאלתי עליו בא' שמת לו מת כשהיה בירידי דהיינו ימי השוק וקרוביו לא הודיעו לו בכתביהם (כדי שיוכל לעשות מלאכתו מלאכת דבר האבד דלדעתי אף אם היו מודיעים לו היה די לו בשינוי קצת לעשותה דאין לך דבר האבד גדול מזה) וכשבא לעיר אחר עשרה ימים למיתת הבן היה ע"ש בין השמשות ומחמת טרדת הדרך וכיוצא לא נהג אבילות שעה א' והוכחתי בהוראה דודאי יום הששי אינו נמנה לו ואם חיה ערב הרגל לא היה מבטל ממנו גזרת ז' אך יום שבת להיות כי יהב דעתיה עלויה ונהג דברים שבצינעא יעלה לו ע"ש. דיש כתוב דעת החולק עלי והאמת יורה דרכו. (שם ס"נ) : **אסור** להלין את המת בטענה שרוצים לקברו ע"ש כדי שינצל מחיבוט הקבר כי אין זה כבודו ולא רצון שמים ולא ממשפטי התנאים הנצרכים למת כדי שינצל מדין מחיבוט הקבר ע"ש ועבודת הגרשוני ע"ז שנשאל אם יפה עשו שקברו את החכם בי"ם שש"נ והעלה כדעת הגאון. עוד כתב המחבר דאסור לאבד כתבי הקדש כתפילין וכיוצא לקברן עם המת דאם על כליו חס רחמנא וצוה שלא להשחיתם כ"ש שראוי לחוס על כתבי הקדש. והכלל הוא שאין ראוי להתחכם על קונו והולך תמים בתום לבב ילך בפח קחנו משם כי טוב למוסר הנפש המשכלת ע"ש ובח"י סי' קל"ם וברקנטי פרשת כי תצא בי מנהג ישראל לקבור את המת בע"ש בין השמשות מנהג ותיקין של חכמי האמת הוא עיין שם. (שם ק"ח) : **מת** שנקבר אחר ערבית אם אותו יום נמנה בכלל ז"י כי יש דעות חלוקות כנודע ובודאי מנהג עוקר הלכה. ולהיות כי דברי השואל הם סתומות כנזכר נתפרשו דבריו שודאי אחר ערבית הן עוד היום היה זורח ואי נופא דעובדא הכי הוה שמת ונקבר אחר ערבית אזי יש לחלק שאם הוא התפלל עם הצבור הרי קבל עליו הלילה ואזי מונה מיום המחרת גם לדברי המיקל שהוא בעל הלבושים סי' קצ"ו גבי נדה כאשר באו דבריו בסי' שע"ה ואם הוא לא התפלל ערבית אזי מונה מהיום כי הוא לא עב"ד תרי קולי דסתרי אהדדי ואפילו לדברי המחמיר ונדה שאני דחיא מדאורייתא אבל לא באבלות דקי"ל כדברי המיקל. ואי הוה עובדא שמת קודם ערבית ונקבר אחר ערבית א"כ פשיטא דלא התפלל מבע"י ערבית כדין אונן שמתו מ"ל דפטור מן התפלה וא"כ כיון שאינו ראוי להתפלל עד הלילה פשיטא דמונה מהיום והו"ל כאילו אינו דר בקהילה זו. ולא דמי לשמע שמועה קרובה אחר תפלת ציבור והוא עדיין לא התפלל שמונה מיום המחרת דשאני התם דהוי ראוי להתפלל ולכן אין ראוי שיוציא עצמו מן הכלל וכ"ש אם התפלל דכבר קביל עלית לילה וביום א' לא עבדינן תרי קולי דסתרי אהדדי ע"ש ובשו"ת הב"ח קכ"ו על ענין זה ושאר הדינים המסתעפים ושייכים לו ובתשובה שלי ע"ש. (גבורת אנשים דף ל"ח) : **ראובן** שבא לישא אשה ערב הרגל והיה אביו חולה ובעוד שהיו מברכין הז' ברכות מת נסתפקו דמאחר שברכו הז' ברכות אם חל עליו יו"ט שלו וידחה האבל עד אחר עבור הרגל. או ינהוג אבלות ערב הרגל והרגל יפסיק. הוכיח והעלה דאליבא דכ"ע דינא הכי הוי דבועל ב"מ ופורש ונוהג ז' ימי המשתה ואח"כ ימי האבלות ואם עברו וקברו את המת בלא בעילת מצוה תחלה הוי פלוגתא דרבוותא כמ"ש ר"י ואם עבד כמר עביד ואי עבד כמר עבד אבל הבא לשאול מורין לו כדכתיבנא לעיל אליבא דכ"ע ע"ש. (דרכי נועם ח') : **יושב** דברי הטור בסי' שע"ה שכתב מאימתי האבלות וכו' ואם היה גדול המשפחה הכל הולך אחריו ולקמן בסימן זה כתב דלא אזלינן בתר גדול הבית גם מרן הב"י פליג דיריה אדידיה מש"ש בש"ע למ"ש בב"י ולענין הלכה קי"ל כהרי"ף והרמב"ם ע"ש י"ם כ'. (שם כ"א) : **במעשה** שהיה שחל להיות חג הפסח בא' בשבת וביום הששי י"ב בניסן נזדמנה חתונה להכניס בו ביום לאור הבוקר כנהוג שם והנה בליל ששי מת אחי הכלה הורה לדעת שדברי הש"ע בסי' שמ"ב באו בדקדוק דדוקא בפת אביו של החתן או אמה של הכלה אזי דחינן האבלות אבל מפני שאר הקרובים אין לדחות דליכא טעמא דגמ' והוכיח בראיות נגד כת החולקת אתו עמו ובפרט ע"ד הכנסתם לחופה ששמע שנעשה אחר שנמסר המת לכתפים וחל על הכלה דין האבלות ולפי דברי החולקים הי"ל להקדים ולהכניס המת לחדר ולהכניס החתן והכלה לחופה ולבן גמנם, ע"ד הקדושין והיתה טענתו דאילו החתן היה יודע שמן הדין הוטל על הכלה לנהוג האבלות תחלה היה נמנע מלקדשה משום דלא מסמנא להו מילתא ומשום דעביד אסורא לכנוס בימי אבל וכטעם הצריכה קדושין שניים והשיב על מ"ש הש"ך והסמ"ע בדרישה שלו ע"ש (ועיין בט"ז סימן הנזכר דהאריך למעניתו על מעשה שהיה בבתולה שנשאת בליל ש"ק וקודם שנבעלה מתה אמה של הכלה בש"ק ואסר להם בעילת מצוה מטעמא דליכא פסידא דסעודה מאחר שכבר נעשית החופה רק שלא נבעלה ואם ידחו הבעילה אין כאן פסידא דמאי דהוה הוה ותשמיש המיטה הוא מהדברים האסורים גם קודם קבורה כמ"ש הטור והב"י סי' שמ"ג ולענין אבלות גם כן פסק שתתחיל למנות מיד מיום א' ואח"ז תבעל בעילת מצוה ובזה ירויחו הקדמת בעילת מצוה ז"י ואם יעשה כן תדחה י"ד יום דהיינו ז' ימי החופה וז"י האבלות ואפילו במילי דממונא אשכחנא כמה דוכתי שיכול אדם לומר לא ניחא לי בהאי תקנתא ע"ש ואורך ראיותיו כי עמקו ונכונו ועיין בש"ך) ועוד בסי' כ"ט נהארך בפי' הדברים ואחר שקבץ דעות הפוסקים העלה דכשאביו של החתן קיים אע"ג דאיכא פסידא דטבחו טבח וכו' לא דחינן אבלות מיתת אחד מן הקרובים מקמי חופה ואם המכין צרכי חופה אינו אביו אלא הוא בעצמו אזי אם מת אביו אע"ג דאית ליה פסידא לא דחינן אבלות ואנינות אביו מקמי חופה אבל אנינות דשאר קרובים נדחה מפני החופה כדאית ליה פסידא והוא המכין. ואם אין שם הפסד דטבחו טבוח אלא הפסד דברים שאינן מתקיימין ל"י לר"ת כספיק טעם זה לדחות אבל גזרת שלשים להרא"ש צריך לצרף לו עוד טעם דלא קיים פו"ר כדי לדחות גזרת ל"י אבל תוך ז' אין שם מקום להתיר כל עיקר כיון דלית ליה פסידא דטבחו טבוח ע"ש ורים"ע ע"ה בדין אלמן שנשא אלמנה וקודם שבא עליה מת אחיו של הכלה דדעתו נוטה דאין לדחות האבלות אפילו שעה א' ואפי' מת אביו של החתן ואמה של הכלה יש לנהוג ז"י אבלות קודם ואח"כ ישאנה דהא ליכא טעמא דגמרא דטבחה טבחה ואין כאן כלי' ובעילת מצוה ליכא ובבתר שנשא אלמנה נטה דעתו להקל ע"ש ותאורנה עיניך. (שם כ"ח) : **יבאר** הא דאמרו סוף טומאה לצאת ואין דרך טומאה לצאת בשבת וקם כגבור לחזק הוראת אביו הטבי"ם שהורה במעשה שהיה שמת א' היה בבתים שבאמצע השכונה באויר החצר והבתים שסביבות החצר ולפי שאין באותה שכונה אלא פתח א' דנהגו הכהנים חומר בעצמן שלא לעבור בפתח שעתיד המת לצאת והחזיקו במנהג זה מזמן קדמון באמרם סוף טומאה לצאת ונתרעמו על הדבר חכמי הדורות מראש כי אין שורש למנהגם זה על מה לסמוך דהרי לא אמרו סוף טומאה לצאת אלא כשיש שם אוהל אלא שסתימת הפתח הוצאת אבל במקום שאין שם אוהל מה מקום יש לטמא פתח שער העיר או שער השכונה מפני שעתידה טומאה לצאת משם והביא ראיה לדבר ומאחר שכן המת בשבת לא יאסור על הכהן בשבת פתח שער העיר או החצר כיון שלא חששו אלא שמא יבוא המת עליהם ובשבת אין דרך המת לבא ובמוחים הם ע"ש ח"א. ומ"ש הדב"ש קע"ב. (מוהרי"ש צ"ו) : **ראובן** אירס אשה את לאה בת שמעון בקדושי כסף ובעשרה ברכו ברכת אירוסין ונשואין נשאל אם אח"כ תמות לאה אם יתאבל עליה והעלה דכל שלא נכנסה עמו לחופה ולא הכניסה ראובן מבית אביה לרשותו לשם נשואין אלא שקדשה ונשארה בבית אביה אינו נוהג בה אבילות. אבל כל שנכנסה עמו לחופה לשם נשואין אע"פ שלא נבעלה היא כאשתו לכל דבר. ומה שברכו ברכת נשואין טעות היה בידם שאין לברך אלא במקום חופה. ושם יבאר דאבלות אשה דאורייתא הוא ושדבר שאינו מפורש בתורה מקרי דברי סופרים ע"ש. (הרח"ש נ"ה) : **אשה** נשואה שמת לה מת שחייבת להתאבל עליו והיא לא ידעה כי בעלה חעלים ממנה מפני כבוד שבת. צדד פנים לבאורה להחמיר על הבעל שלא יזדקק לה. אכן הוכיח והעלה להתיר לו ושאין בדבר משום ולפני עור לת"ם ובפרט בליל שבת ומכ"ש אם הוא טבילת מצוה והוכיח כן מט"ש הגהות משם רש"י שמי שמת לו מת ולא נודע לו דאין צריך שיאמרו לו ואפילו באביו ואמו ומותר להזמינו לסעודת אירוסין ונשואין וכל שמחה כיון שאינו יודע ע"ש הלכה למעשה בהסכמת אביו ועיין בשער אפרים צ"ז וצ"ח. ועיין בה שנשאל בחות יאיר סי' ר"א בא' שבא לעיר והניח את ראובן גוסס בעיר אחרת אם יגיד לשמעון בנו כדי שיאמר עליו קדיש וכו' עיין שם. (תר"ש הלוי כ"ו) : **הורה** פנים על פי התנאים הידועים באופן האנוסים שבפ"דטוגאל וכיוצא שכתב הריב"ש בסי' י"א אם אנוסים ממש מתחלתן ועד סופן וכו' שהבן שהוא ביהדות בארצות החרות שבאה לו שמועה שמת אביו האנוס בארצות העמים שחייב הבן לכבדו אחר מותו ולזכות באמירת הקדיש בכל הבא מידו ולהביאו להיי העולם הבא ולקרוע ולהתאבל עליו ע"ש למעשה כי רבו התנאים ועיין הר"י בי רב סוף סי' מ"ב. (שם כ"ט) : **יעקב** שהיה עם בנו ראובן בכפר ומת הבן ביום החמישי ונודע הדבר לבן האחר הוא שמעון שהיה בעיר והלך לו אצל אביו בכפר ונתאבל עמו שעה אחת ואח"כ אביו החזירו בו ביום לעיר מחמת פחד המגפה הורה לדעת שהרי זה מונה עם אביו וכשם שאביו משלים הז' ימי אבלות ביום ד' כך שמעון בנו ישלים האבלות עם אביו ביום ד' וא"צ למנות לעצמו מיום שנודע אליו חמיתה חדא דכיון דאביו הוא גדול הבית ובא ונתאבל עמו הוי כנמצא שם בשעת המיתה אלא שאח"כ הוכרח להתפרד מהגדול וחזר למקומו לעשות רצון אביו ועוד כי המקום היה קרוב שהיה יכול לידע ביום המיתה עצמו אפילו שחזר למקומו ביום ששי א"צ למנות אלא מיום המיתה וישלים עם אביו ע"ש דהיו חולקים בדבר והוא הכריח והעלה לקיים סברתו הישרה (שם ל') : **ומי** שמת אביו או אמו בשבת או ביו"ם אם התענית נדחה או לא מטעם דבההוא יומא דוקא איתרע מזליה וכיון דאידחי אירחי והשיב דנדחה מטעם דהתענית הזה נלמד ק"ו מגדליה בן אחיקם וכיון דצום גדליה נדחה ה"נ תענית זה דעל אב ואם נדחה ע"ש ועיין בספר מטה משה סוף ספר : (תאוה לעינים) : **סתר** הוראת מורה שהורה בטומאה שהיתה בבית סמוך לבית הכנסת באופן שהיתה נכנסת דרך חלון בית הכנסת של נשים לסתום החלון באותו פרוכת קטן שתלוי שם בקרשי הברזל תמיד שהוא לצניעות והוכיח והעלה שאין הוראה זו יפה ופרוכת זה אינו חוצץ ובפרט מפני טבעות הברזל שתלוי בו ע"ש. והורה כי הדרך הנכון להושיב באותו חלון עצים ואבנים כל כך הרבה עד שכותלי החלון מחזיקים אותם ובזה ודאי מהני וחוצץ דאין זה בכלל סמיכה כלל. (ובמעשה כזה שאירע בע"ק בבית הכנסת הגדולה ת"ו ביום ש"ק הורו נאוני ההוראה לסתום החלון שהיה פע"ם בצמר חדא משום דהוי ראוי לשכיבה ולית ביה משום מוקצה ומשום בנין ותוספת בנין מותר וברשת של עץ נ"כ התירו לסתום הן מפני כבוד הצבור שלא יהיו מתפללים במקום שהטומאה נכנסת דרך החלון ואין ראוי להניחם בלא ברכת כהנים באהבה) ע"ש ודב"ש רכ"נ שיבאר ויסתור דברי המחבר במ"ש על דלת או חלון שחוצץ בפני הטומאה דיש מקפוק מחמת הצירים והמנעולים של ברזל להיות נידונים ככלים המקבלים טומאה שאינם חוצצים ואפילו לסמוך עליהם הדלת ע"ש עם תיקון הסתרת המת בעוד שלא ירחצו אותו ע"י שיחפו אותו ויצמצמוהו בין חמש דפי עץ ע"ש ובסי' רכ"ד יישב לשון הסמ"ג הלכות טומאת מת דף ר"ל על ההיא דפי' ר"ת דהרב הרי הוא כחלל ע"י קבלת טומאה של אהל וא"כ איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתו כי אין בית אשר אין שם מת ומספרים קבועים ווו היתה שאלת רבינו חיים כ"ג אבי אמו ששאל לר"י ע"ש. (מורי זהב שע"א) : **עני** שמת והניח בן עשיר שאינו רוצה ליתן צרכי קבורה הוכיח והעלה דהא דנראה מדברי הפוסקים שאין כח בידינו להוציא מיד הבן הוצאת הקבורה היינו דוקא היכא דהאב היה עשיר וחלק נכסיו לאחרים בשעת מותו דאז הדעת נוטה דאם לא הניח לבניו כלום לאו בכל כמיניה לתת נכסיו לאחרים ולהעני עצמו כדי שבניו יוציאו עליו לצרכי קבורה ולפיכך לא מחייבינן להו אבל בנדון כזה שהאב היה מזלו עני אין ספק דחייב הבן בקבורתו כיון דקבורה והספדא יקרא דשכבי הוא ושלא להטיל צרכיו על הצבור ע"ש. (מנחת יעקב ח') : **יולדת** זכר שאירע לה אבל ויום השבת הוא יום ד' לאבלה הורה פנים דמותרת לרחוץ כדרכה כדכתב הטור י"ד שפ"א אך אסר לעשות שמחת של פרהסיא שלא הותרה כמו שלא הותר אבילות בפרהסיא וכן נמי לאבי הבן אסר לעלות בתורה ושאני ר"ת דרב חיליה דבכל יום ש"ק היה עולה אבל מנהג בזה קיל ועיין רש"ל ע"א דמוכח מיניה דאין לנהוג כר"ת. אך היא תלך לבהכ"נ עם הנשים ותשב במקומה של כל השנה ולא תתן להם לחמניות ויין שרף במנהג ע"ש. דכתב דכיון דהיולדת כל ל"י יכולה לנעול סנדל ואינה חולצת מפני האבל ואינה יושבת בארץ ואינה נוהגת רק דברים שבצנעא כל שלשים ותתחיל למנות דין שבעה לאחר ל"י מיום אחד שאחר השבת שהלכה לבהכ"נ. ושם יבאר מה שהקשה הט"ז שצ"ם על האי דינא דשעה אחת קודם החג והחג הרי י"ד ושמיני עצרת הרי כ"א ויום ב' של ש"ע הרי כ"ב ומשלים עליהם ח' אחרים דלמה לא יבטל ש"ע גזרת שלשים יום כרגל בפני עצמו והוא נחשב לשבעה ע"ש. ועיין סי' ע"ג דפסק דהא דרגל מבטל גזרת ל"י וכיוצא היינו דוקא מה שנוגע לכבוד החיים אבל מה שהוא לתועלת המת הכל נוהג תיכף משמת וכו יתבאר שמי שהיה חולה ולא התאבל על מתו והבריא תוך ל"י שימנה אבלות שבעה ע"ש. (נחלת שבעה י"ז) : **ידבר** בענין היולדת שמתה וההרוג ומי שנפל מן הגג ומי שמת בדרך בקור ומי שנטבע בים אם יש למהרם ולקברם במלבוש שעליהם. וחילק בין היכא דאיכא לחוש לדם הנפש להיכא דליכא לחוש ולהיכא דכבר החליפו מלבושיהם וכיוצא ע"ש. (שם נ"ם) : **מחלוקת** בענין אם יש להתפלל על החולה שלא במקומו רחוק שעה א' אי חיישינן שמא הבריא והוי תפלה שאינה צריכה כי המתפלל אינו יודע אם חי אם מת והרי זו תפלת שוא ע"ש. (שם ע"ז ח' ס"פ) : **שאין** לנהוג אבלות על מי שנטבע במים שאין ל"ס ואפילו להחמיר על עצמו אינו יכול ואפילו במקום שאין חשש תקלה ע"ש ויבאר לשון בעל העיטור בדין זה הביאו הב"י ע"ש. ועיין עבודת הגרשוני י"ח דמסכים דכל זמן שאין משיאין האשה אין מתאבלין עליו מצד הדין ומשום שיש לחוש לתקלה יש למחות מלומר לו השכבה וכן נמי קדיש אפילו שאינו נזכר שמו בקדיש יש למנוע מבניו וקרוביו וע"ש שהאריכו הביאור בענין המוסר שנהרג עי"נ אם יש להחזיקו בחזקת בעל תשובה וכו' ע"ש וחות יאיר ר"א. (שי למורא י"ו) : **יבאר** הבנת הנהגת אשר"י בסוף מועד קטן הביאה הב"י סי' שע"ד ז"ל תאומים שמת אחד מהם תוך ל"י והשני חי עדיין ל"י אין מתאבלין עליו כלל אפילו מת בסוף שלשים יום ובש"ע כתב תאומים שמת א' מהם תוך ל"י והשני חי עדיין ומת אחר ל"י אין מתאבלין עליו עכ"ל גם אי עבדינן הלכה למעשה כהנ"ה זו. וסוף דבר העלה דחרוצה יש לו עמוד גדול על מה לסמוך הוא הש"ע והמחמיר תעב"ם ואף לדעת הב"י אם חי יותר מל' יום אחר מיתת הראשון יתאבלו וכו' ע"ש. (מקור ברוך ל"א) : **יבאר** דין אונן שבו ביום אירע שהיה יום עצמו שמת בו אביו ואמו אם יוכל ללכת לביהכ"נ לומר קדיש יתום והעלה דאחר קבורה דווקא יוכל לילך ולומר קדיש וכמ"ש רש"ל סי' ע' על אונן שהיה לו בן למול ביום אנינותו שראוי לסלו אחר קבורה מתו דקודם לכן הוא פטור מ"ה הכא נמי הכי הוי ועיין משאת בנימין ע"נ ושם ביאר הא דאמרו אונן פמ"ה אי ר"ל פטור ואסור או פטור ומותר דיש נ' דעות חלוקות בדבר דלדעת הרמב"ם ורש"י שהוא פטור שהחכמים הקילו על האונן אך אם ירצה להחמיד באיזו מצוה לעשותה הרשות בידו ולדעת התוס' והרא"ש ור"י שהוא פטור אסור להחמיר על עצמו וכן פסק הב"י. ויש מי שמחלק אם עדיין מוטל עליו לעסוק בצרכי המת ובין אם כבר השלים להתעסק או שיש לו מי שיתעסק ע"ש. ושער אפרים צ"ם והמנהג בע"ק ת"ו שהבן אומר קדיש עם החזן על ארון אביו כשמוציאין אותו מפתח הבית ובשער העיר ובס' פרח מטה אהרן סימן י"ם העלה דאונן אינו מצטרף לכל דבר שבקדושה וכן העלה הגאון בעל שיורי כנסת הגדולה ע"ש. (עבודת הגרשוני ס"ב) : **יושב** מה שהקשו לו על מה שאמרו בהגה"ה סי' שע"ב בדין אם הגידו לכהן שמת בבית והוא ערום צריך לרוץ תיכף החוצה ואל ילבוש עצמו תהלה כי אין שום מצוה דאורייתא נדחה מפני כבוד הבריות וכו' דהוא דעת בעת"ה ע"ש דכתב דאזיל לשיטת ודעת רש"י ולא קשיא ליה מידי מה שהקשו' לו ע"ז מהתוספות דברכות פט"ש דמשמע משם דלאו דכהן דאינו שוה בכל נדחה מפני כבוד הבריות וכו' ע"ש ומה שהשיב על ישובו א' מהרבנים וישוב ידו שנית לבארם ולתקנם ולחזקם. (חות יאיר צה"ז) : **כהן** שהיה עומד ביטות החורף בחצירו מגולה ע"פ עדים והוגד לו שיש בשכונתו מת צדד והורה דמאחר שיש לו צער מחמת הקור והרוח יש להתיר לו לרוץ החוצה ליכנס לבית שכנו הקרוב מאחר

שאין המת כאותו בית אין כניסת הכהן לבית ההוא איסור דאורייתא כדמוכח בטור סי' שע"ב והכא צער בעלי חיים גדול הוא וכטעם שיכול לבוא לידי סכנה ולכן אין ראוי להחמיר עליו כדעת המורה צדק שאסר לו ע"ש ומהרי"ט נ"ח ושער אפרים צ"ג הולך וסוכים דעתו להוראה זו להקל ולא להחמיר . והרדב"ש קע"ב כתב על כהן השוכב בבית שאסור לו לישב בתוכו מטעם הטומאה שסופה לצאה יבכן חל חיוב להקיץ את הכהן משנתו במקום שיש טומאת אהל ע"ש . (שם קצ"א) : הורה שהיה להם לחכמי אמשטרדם למחות בדינה בת ראובן שהיתה אומרת קדיש בעשרה אחרי מות אביה כי כן צוה עליה יען באמת הוא דבר חדש חר בעיני הרבים ויש לחוש שע"י כך יתחלשו כח המנהגים של בני ישראל שג"כ תורה הם ויהיה כל אחד בונה במה לעצמו ע"פ סברתו ומחזי מילי דקדושא דרבנן כחוכא ואטלולא ויבואו לזלזל כמ"ש התוס' בפרק אין עומדין על הבא לשחות בסוף כל ברכה ע"ש . (שם רכ"ב) : יורה פנים לחייב לקרוביו של גנב מפורסם שיצא דינו בערכאות לתלות אותו על עץ ונתלה שחייבים להשתדל בקבורתו ולהוציא עליו ממון וכייפינן להו ואם אין להם מוטל על כל בר ישראל ובפרט הסמוכים לו והעשירים לפי יכלתם לפדותו מיד בעלי המשפט כדי ליתן לו קבורה ואין בזה התרשלות ע"ש בי האריך הביאור כמנהגו הטוב ושם יבאר דין לאו דלא הלין . ועיין בית יעקב סי' קמ"ח בדין מי שנתפס בערכאות של עובדי כוכבים ומתה שלא ישתדלו עליו ויוציאו הוצאות שאין להשגיח בדבריו וחייבין להשתדל בעדו והוא חייב לשלם כשיצא מבית הסוהר כמו שהוכחתי בתשו' שלי ע"ש . בדין מי שמת לו מת בע"ש במקום שנהגו להשהות קבורתו כשמת אחר חצות עד מוצאי שבת אם חייב האונן להתפלל מנחה של חול או יש עליו דין אונן והוריתי פנים לומר דהוי כמו ההוא דינא שכתב הרמב"ם פ"א מהל' אבל והביאו הטור והב"י סי' שמ"א לפסק הלכה במי שמת בתפיסה דכיון שלא ניתן לקבורה לא קרינן מוטל לפניו ויכול להתפלל תפלה של חול וכן נמי במי שמת בי"ט א' אע"פ שיכול לקברו ע"י עובדי כוכבים כיון שאין רצונו לקברו לא חל עליו האנינות בו ביום וכן מוכח שהוא הדין אף בי"ט שני עיין בא"ח סימן תקמ"ח הרי מכאן מוכח שהאנינות תלוי ברצון בעלי המת אימתי בדעתם לקבור אותו אזי יהיה האנינות חל עליהן ע"ש אכן מכח שהמנהג הזה הוא מנהג גרוע בעיני החכמים ובעיני משה רע מאד כמ"ש הרדב"ז בתשו' ק"ח דמתוך דבריו יש מקום להוכיח ולומר דודאי דין אונן יש לו וכמעט הוי כמו מזיד שלא יתפלל תשלומין אלא בתורת נדבה ולבי מגמגם להורות להיפך ומניח אני הדבר שקול ביד המורה אשר יורה כתך כפי השערת שכלו וידיעתו להיכן מן הצדדים תהיה נוטה ע"ש . (שם קל"ט) : יוכיח שהלמודא דידן מוכח שאין למנוע את הנשים לילך לבית הקברות כשמלוין את המת ושרש דבר זה אינו אלא מהרשב"י בס' הזהר פ' ויקהל ע"ש ושם יבאר דאם הנשים אחר המטה ותוא לפני המטה אין סכנה . ודוקא כשחוזרים מן המת איכא סכנה . ואם נהרג שלא מת על מטתו ממלאך המות אין סכנה . ודוד המלך לפי שהיה מסיטרא דנוקבא היה מותר לילך בין הנשים ע"ש . (בית יעקב ע"ב) : לפי תירוצא בתרא דתירצו בעלי התוס' בסנהדרין ד"ה הספדא משום יקרא דחיי וכו' ע"ש דאפי' תימא תבי שאני מלך דאיכא בזיון טפי לנביה שלא נספד כהלכה ולכך נענשו ישראל על שלא הספידו את שאול כהלכה וכו' ע"ש . א"כ יש לומר דאין ה"נ בגדול הדור ומופלג בתורה שצוה לפני מותו שלא להספידו דאין שומעין לו כמו ששומעין לשאר בני אדם דשאני מופלג בדורו דאיכא יקרא דחיי ויקרא דשכבי ואינו רשאי למחול . ומתירוצא קמא דתוספ' למד דאם יש ב' ת"ח ששונאים זה לזה ומת א' מהם הספדן וכל הקהלה אין רשאין לטעם בהספדו מפני קנאת אויבו ואחי דהרי ישראל נענשו ע"י שלא הספידו לשאול כהלכה אע"פ שהיה דוד חי והיו יראים ממנו ובודאי כיון שמת בטלה לה שנאה כמ"ש גם אהבתם גם שנאתם כבר אבדה ותא חזי הספדא דעביד דוד לשאול ע"ש (שם פ"ג) : יורה להתיר לכהן ליכנס בבית שבצד הבית שהמת בו שהיה בו נקב שהוא טפח על טפח ונסתם כולו ע"י בצק דאפי' לא נטלו הבצק מותר ואם לא נסתם כל הנקב יש חילוק בין ביטל ללא ביטל ולדעת הרמב"ם בצק פחות מכביצה אינו ממעט את הטפח דלא כדעת התוס' . ויתמיה על הטור והש"ע והפוס' שלא הזכירו דברי הרמב"ם ויחלק בין סתימת הנקב ע"י תבואות או ע"י דבר מאכל ויש"נ על הכסף משנה בזה ע"ש . ובדין הנכתב דנסתם כלו א"צ ביטול כתב דנראה דאין כן דעת הראב"ד ע"ש . (שם צ"ג) : יורה פנים להחמיר ולהתיר לכהן רופא מומחה אם יכנס לביתו של גוסס לעשות לו רפואה אע"ג דרוב גוססין למיתה או דילמא כיון שאין הרופא יודע ודאי שיועיל לו אסור ומצדד אצדודי ויטה להחמיר . ושאני אליהו שהיה יודע שיחיה מחיה לבן הצרפית ומן הדין היה מותר לו להטמא דעל הוודאי כהן מטמא אך לא על הספק חוץ מאביו שאפי' על הספק מטמא וטינה יליף דין מחודש בולד שהוא ספק בן תשעה לראשון או בן ז' לאחרון דרשאי להטמא לראשון ולאחרון ע"ש . (שם ק"ל) : מת בכפר מוטל בחמה ואין שם רק כהן מותר לטלטלו לצל דזהו מת מצוה וכן נמי עושה לקרוביו המוטלים בחמה ושם יוכיח דבזיון המת חמיר טפי מקבורתו ושטלטול ע"י עובד כוכבים עדיף טפי מטלטול ע"י ככר או תינוק ע"ש . (שם קנ"א) : האבל שנסתפק על מתו אם הוא תוך ל' שמת העלה דחייב להתאבל ולא אמרינן ספקא דרבנן לקולא ובפרט דס' אבלות להקל כמו שנים אומרים מת וב' אומרים לא מת דא"צ להתאבל, דהתם מעמידין אותו בחזקת חי אבל הכא אדרבה הך סברא דהעמידו בחזקת חי גורמת לומר דעדיין הוא בתוך ל"י ע"ש . דבסוף דבריו כתב שכ"כ ריב"ל דחייב להתאבל . ועיין הלק"ט ח"א ר"ן והא דאמרו הלכה כדברי המיקל באבל אינו ר"ל על כל חכם וחכם שירצה להקל מדעתו אלא דוקא שיהיה מקל קולא שהקילו בה חכמים הראשונים וכמ"ש התוס' בכתובות סוף דף ג' . (שו"ת בית חדש קס"ט) : יורה פנים לומר שהעבד או חשפחה שבדת כוכבים שהכניסה רבה תחת כנפי השכינה שמחויבת לקרוע על רבה שהביאה לחיי העוה"ב אכן שתתאבל עליו כתב שצ"ע שלא נמצא זכר בספרים ועל רבו שלמדו תורה אמרו שיתאבל מקצת יום ראשון ע"ש . (שער אפרים צ"א) : נטה דעתו לומר דאין צריך נערה בצפרנים כמו בגידול השער ותגלחתו דצריך דוקא עד שינערו בו חביריו ע"ש ח"א . (הלק"ט קי"ג) : יבאר דין אם מקרעין לגדול . ואם קרע לו יותר משיעור קריעה אם חייב לשלם ע"ש . ועיין בח"א מס' פרח מ"א סי' צ"ט על דין מי שחייב לקרוע בגד העליון לבד ושכח וקרע הבגד התחתון אם עלתה לו קריעה ודעתו נוטה דודאי יצא וסותר דברי א"ש דהעליון שאמרו הוי לעיכובא ע"ש . (שם קס"ו) : אבל עני שיש לו כלים שאינם ניכרין דמותר לאחרים להשכירם בלא ידיעתו ואין לך משיב אבידה גדול מזה מאחר שאין מכירין אותן ע"ש והרימ"ץ קע"ח . (שם קנ"ו) : יסתפק בדין כהן אם מותר ליכנס אל תוך קברי הצדיקים ודעתו נוטה להחמיר ע"ש . (שם קע"ז) : יבאר דין אבל שהוא בעל ברית דמותר בנעילת הסנדל . ופשוד מליסוף הראש ואין אומרים צדוק הדין ועולה לתורה בשבת ובחול ביום הברית ע"ש . (שם רפ"ט) : יבאר מהו הגבול שנגבלו לאבלות ג' לבכי ז' להספד ל' לרל ע"ש ח"ב . (שם י"ב) : יבאר דשטות הוא הא דנהגו הנשים בקצת מקומות בכל שנה לעורר הספד וקינה חדשה ביום שמת להם מת דאין למנהג זה יסוד ע"ש . (שם נ"ח) :

יורה פנים לומר ברכת הטוב והמטיב בשינוי יין בבית האבל ויצדד פנים לומר שאין להביא עצמו לידי כך ע"ש . (שם קע"ה) : נשאל על מי שמת לו מת ביום ראשון של ר"ה אם יום שני עולה לו למנין שבעה ונפקא מינה לצאת מהאבלות ב' ימים קודם י"ה או אבל בשאר י"ט מודה שיעלה ע"ש פירוש הדברים באורך ומה דשקיל וטרי בתוכחת שאינו יוצא עד ערב יוה"כ ביאר שורש דין זה ובעלי ההוראה שדברו בו והעלה דהא דאמרו דעולה יום שני אינו אלא היכא דהוה היום שני עצמו יום מיתה וקבורה אבל אם מת ביום א' דאין ביום השני אבלות דאורייתא אזי כולי עלמא מודו דאינו עולה וכן כתב מהרי"ל ז"ל יום שני של ר"ה איני מורה שיעלה למנין שבעה עיין בדרישה סימן שצ"ט שסיים דברי מהרי"ל שכתב שכן מצא במיימוני דין זה ומפרש הכי דברי הרדב"ז סי' ס"א שכתבתי בא"ח שכתב שעולה י"ט שני שר"ה למנין ז' דהיינו דוקא היכא דהוה יום מיתה וקבורה ע"ש בהסכמת הרב החסיד המלאך מיכאל הכהן ז"ל ח"א ובה"ב סי' י"ט פסק כהנהו דברבתא דסברי דמי שמת לו מת בי"ט ראשון של שבועות או שמע שמועה קרובה יום א' של חג אינו עולה לו למנין שלשים רק ליום א' וכן הקובר מתו תוך החג אין עולה לו שמיני עצרת למנין שלשים רק ליום אחד דהכי הוא דעת בעלי התוס' והג"ם והמרדכי והב"ח כבר דחה דברי רש"ל בתשו' ומשאת בנימין תלמידו דסברי דשמיני עצרת עולה לשבעה אף בקובר מתו תוך הרגל ע"ש . (פרח מטה אהרן צ"ח) : שוכרת יבם שמתה אין היבם חייב להתאבל עליה עיין שם ח"ב . (שם ק') : מי שמת בחוצה לארץ ולא צוה שיעלוהו לארץ ישראל אפי' הכי מעלין אותו ואמדינן דעתיה דמה שלא צוה שיעלוהו אינו משום דלא ניחא ליה אלא משום דלא רצה להכביד על בניו ולהטריחם בהוצאת הדרכים וכיוצא ומעיד שעשה מעשה באחד מן הגדולים שהעלוהו ע"ש . ובאגרת התשובה שהדפסתי קראתיה בשם שפת אמת כי שם הוכחתי מעלת קדושת ארץ ישראל הן עוד היום בחיים ובמות והכל מעלין לארץ ישראל תנן. אוחילה לאל ברחמיו אמצא חן בעיניו והשיבני והראני אותו ואת נוהו ושם אקבר והיתה מנוחתי כבוד וכבוד ה' יאספנו ויקבצנו יחד אל העיר אשר נקרא שמה ה' שמה . (מוהר"י בי רב ל"ח) ·

בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים . אתהלך לפני ה' בארצות החיים :

שיר מבעל המחבר שפתי כהן

אשורר שיר רבועות . פשוט ושש תנועות . לזורע צדקות מצמית ישועות . חרוזים על הלכות הקבועות . וכל סוגר הוא הפרט הוא או"ת שבשנה הזאת . נגמר הדפסת החבור באופן הנאות . בעזרת אלהי הצבאות . והא"ב ושמי בו נמצאות . האל יראני נפלאות . ויצילני מתלאות . ויעשה עמי לטובה אות . כי בך ה' בטחתי אל למושעות . החונן לאדם דעות :

הלכות שחיטה	אתן שיר ושבח .	לאל המציא רוח .	הכין לנו טבח .	לזבוח הזבח .	דינו על פה צונו :
הלכות טריפות וחלב	בנבלה וטרפה .	נפשנו נצרפה .	מי זאת הנשקפה .	בחלב החופה .	חלב אשינו :
הלכות גיד הנשה	גיד נשה ממקומו .	ויאבק עמו .	סמאל שר עמו .	כי נגע הוא עצמו .	בכף וירך אבינו :
הלכות דם ומליחה	דם שהנפש בו .	הכנוס בלבבו .	בכרת חיובו .	אך אל מרוב טובו .	מכל דם הזהרנו :
הלכות סימני בהמה וחיה	הנאכלין חלבן .	היא שאין לה ניבין .	בלבד שיכיר בן .	גמל עלי אל בין .	טמא לטהור הבדילנו :
ה' דגים תולעים וחגבים	ומיני תולעים .	גם דגים הטמאים .	חגבים הנמצאים .	בשמם אין נקראים .	כלם אסרנו :
הלכות בשר וחלב	זאת תורת הטהורה .	בחלב נאמרה .	אין לו אם ביצירה .	מתר מן התורה .	ואסרו חכמינו :
הלכות פת ושלקות ויי"נ	חשו לבנותיהם .	על כן יין נסכיהם .	פתם בשוליהם .	הוא בגזרותיהם .	וגמרו ונמנו :
הלכות עבודת כוכבים	טמא טמא תקרא .	המסכה צרה .	כדוה תזרה .	אין בהם שום עזרה .	אך לא יריחו ולא יאזינו :
הלכות רבית	ימוט מלוה הונו .	בנשך ממונו .	מעיד הוא בזדונו .	שכופר בארונו .	לא ייקץ עמנו :
ה' כישוף ומעשה שדים	כשוף מעשה שדים .	גם שאלת הכלדים .	נתרחק לידידים .	לא נחש ביהודים .	לא קסם עמינו :
הלכות נדה	לא תקרב אל נדה .	בל תקל ראש נגדה .	שכן הוא ביהודה .	קורין לה גלמודה .	אבל אסורה היא לנו :
הלכות נדרים	מה שתדור שלם .	כי אם העלם תעלם .	אחריתך תכלם .	הן צדיק נשתלם .	מה אנו מה צדקינו :
הלכות כבוד אב ואם ות"ח	נם כבד הורים ורב .	ראש מאמרו נערב .	נאה דרש הרב .	אז לפני הר חורב .	אל חי קרבנו :
הלכות תלמוד תורה	סמכוני באשישה .	אתחנן בקשה .	מעתיק קדישא .	בתורה הקדושה .	יאר עינינו :
הלכות צדקה	עני תחזיק ידך .	והיה משגב לדך .	תן עליו מהודך .	תמשוך עמו חסדך .	ובגלל זה ה' יברכינו :
הלכות מילה	פרי צאצאינו .	חתם אות מלכנו .	תורה צוה לנו .	למול את בנינו .	ולהמול ילידי כספינו :
הלכות עבדים וגרים	צוה למול גרים .	הכה בסנורים .	פרעה עם המצרים .	כי שמו ביאורים .	בנינו זכורינו :
הל' ס"ת תפילין ומזוזות	קול קול יעקב קורא .	כתבו לכם תורה .	ומזוזה לדירה .	ותפלין לזכירה .	כביום הזה האמירנו :
הלכות ערלה וכלאים	רשום דיני ערלה .	כלאים סביב לה .	תוקד אש העולה .	מן הארץ כלה .	אור ידליקנו :
הלכות בכור	שה יפדה בחמור .	בבכוריהם אמור .	הפך דינם לגמור .	לכן צוה לשמור .	לאל בכור בנינו :
הל' חלה תרומה ומעשר	תרימו התרומה .	מעסה מקמה .	גם יעלה לחומה .	מעשר פדיון שומא .	בפרוטה יטלנו :
הלכות חרם	שבתי אני גם ראה .	ראיתי התלאה .	הנמצא ובאה .	על חרם ושבועה .	האל בחסדיו מהם יצילנו :
הלכות ביקור חולים	הכהן המרבה .	בבגדים היה בא .	בגלל חולי אהבה .	התפלל הקשיבה .	מלכי אמרינו :
הלכות אבילות	חזק קריתנו .	שלם יום אבלנו .	נחמנו צורנו .	ממעשה ידינו .	בימינך החזקה פדינו :

לוח המפתחות

אמר המגיה אודה ה' מאד בפי ולבי שוין לטובה על כל הטובה אשר ברוב רחמיו וחסדיו גמלני כל טוב להשלים הדפסת השני חלקים אלו מבלי שום עזר אנושי פרטי וכללי כי אם בהשגחת ה' יתברך הכללית והפרטית אשר חסדו גבר עלי ובחסד אל החופף עלי כל היום אעתיר אל אלוה הוא ברחמיו יתמיד וינמור בעדי לטובה וירצני ויעלה בידי לגמור הדפסת השני חלקים אחרים עם ספר **אסיפת הכללים** להפיצם בכל גבול ישראל ישוטטו רבים ותרבה הדעת ואולי בשכר זאת אבנה גם אנכי וישלח עזרו מקדש ומציון יסעדני ללמוד וללמד לשמור ולעשות ספרים הרבה אין קץ ואזכה להיות מאותם שאומרים שמועה מפיהם בעולם הזה להעמיד חזון וצדק עולמים אגורה באהליו עולמים ולכוללות עמו ישראל יחיש לנו קץ הגאולה העתידה ובתוכבי ירושלים נהלל **יה הללויה** :

והרי שלי שלך לפניך מראה מקום הדינים דאיתנהו בשולחן ערוך מטור **יורה דעה** כדי שבנקל המצא ימצא המשכיל הדין המבוקש ונצרך אצלו איה מקום כבודו להגידו על פי מערכת האלפא ביתא ונוסף עליו מפתח בסדר זה על ספר **תורת חטאת** כאשר עיניך תחזינה מישרים :

אות א

סימן
אפרוח — פו טו
אותו ואת בנו — טז
אחז שמלעיפין — לג
אבר מן החי — סב
עבודת כוכבים וביטולם — קלט
לעשות צרכיה — קמג
איסור הנאה — קמה קמד
חזכרת שמה — קמז
למכור חפץ לצרכה — קנא
להציל עבודת כוכבים — קנח
להרחיק מרכיה — קצ
אשירה ועצי עבודת כוכבים — קסב
אוסר יין חבירו — קסז
אוסר באיסור תורה — רח
אסר עצמו מכל ישראל — רכז
אונן — שמא
אוהל המת — שעא
שוכב ערום באהל — שעב
אבלות כמה זמן ועל פי מתאבל — שעד שעה
סעודת הבראה — שעה
דברים שהאבל אסור בהן — שפ
אבל ויאר צייס בשמחת — שצא
אבל לא ישא אשת כל שבעה — שצב
אבל לא יצא מביתו — שצג
עלית לנהוג אבלות — שצו
אבלות יום ראשון — שצח
אבלות ברגל ור"ה ויו"ט — שצט
אבלות בשבת — ת
אבלות בחול המועד ופורים — תא

כלל
איסור והיתר יבש שנגעו — כח כא
איסור שנפל להיתר — כב
איסור והיתר שניצולו יחד — לז
איסור פוגם — פה
אפרוח — סד סג
אכילת בשר וגבינה או תבשיל זה אחר זה — עז עו

אות ב

סימן
בשר הנמצא בשוק — סג א
בעלי חיים שא"צ שחיטה — יג
בעלי חיים שנתערבו — קי
בדיקת הסכין — יח
בדיקת הסימנים — כה
בדיקת הריאה — לה
בועה — לג
בני מעים — מז מו
בשר לצלי — עו
בשר בחלב — פז
בשר וגבינה על שולחן אחד — פח
בשר אחר גבינה — פט
בשר וגבינה שנגעו זה בזה — צא
ביצי עוף — פו
ביצי עוף אחר שחיטה — עה
ביצי עוף טמא — פב
ביצים שבשלו בקליפתן — קז
בצלים ירקות בבשר וחלב — צד
ביטול בששים — קי צט צח
אין מבטלין איסור לכתחלה — צט
ביטול יין נסך — קלז
ביטול עבודת כוכבים — קמו קלט
בריח — ק
בשולי עובדי כוכבים — קיג
בדיקת האשה — קצ קפו
בדיקת הכלה קודם הנשואין — קצב
בדיקת בית הסתרים — קצט
בכור — שה
בכור בהמה טהורה — שו
להשהותו — שז
גיזה — שח
בכור בזמן הזה — שטו
נפל שכר לראותו — שיב
פי נאמן על הבכור — שיד
חתך אבר מהבכור — שיט
בכור בהמה טמאה — שכא
שותפות עובד כוכבים בבהמה — שך
ביקור חולים — שלה

כלל
בשר שנמלח ולא הודח ונתבשל — ה א
בשר שהודח ולא נמלח ונתבשל או — לא
שהה כשיעור — ב
בשר יבש — כה א
בשר חי בקדרה — ב
בשר ששהה במים מעת לעת — ג
בשר ששהה שלשה ימים בלא מליחה והדחה — ד
בשר לצלי אם צריך מליחה — ט
בשר שנפל לתוך הציר — ז
בשר שנפל לתוך החלב — כג כב

כלל
בשר בכלי חלב צונן — ה
בשר שנתעלם מן העין — לב
בעלי חיים שנתערבו — מח
ביצה שנמצאת בה דם — סג
ביצה אסורה ומותרת — סד
ביצים הנלקחים מהעובדי כוכבים — סו
ביצים טרופות — סח סז
ביצים שנתבשלו ע"י עובד כוכבים — סט
ביצים בתוך התרנגולת — ע
ביצה נבלה וטרפה — עב עא
ביצי עוף ספק טרפה הטילה ביצתה — עג
ביצה שנולדה בשבת ויום טוב — עד
ביטול איסור דאורייתא ודרבנן — פה

אות ג

סימן
גלגולת שנתרוצץ — ל
גרגרת שנפסק וניקב — לד
גלודה — נט
גיד הנשה — ק סה
גבינות עובדי כוכבים — קטו
גבינות בדפוס של עובדי כוכבים — קיח קח
גלוי משקה — קטז
גנבים שנכנסו לסרתף היין — קכט
גלות הפיאות וסריקה — קפא
גבר לא ילבש שמלת אשה — קפב
גבאי צדקה — רנז
נד וגיזרת — רסט רסח
גויל וקלף לספר תורה — רעא
גליון הספר תורה — רעג
גוסס וסימניו — שלט
החושב כמת — שע
גלות האבל — שצ

כלל
עובד כוכבים או עבודת כוכבים באיסור והיתר — לב א
גבינות העובדי כוכבים — פג פב פא
גבינות ישראל ביד העובד כוכבים — לב
גבינות מבהמה שנמצאת טריפה — עב
גיד הנשה — צ

אות ד

סימן
דרסה — כד
דקין — מז
דרוסה — נז
דם — סז סו
דם בהמות וחיות ביצים דגים ואדם — סו
דבש — פא
דבש בבשר וחלב — קג צד
דגים מלוחים — פו
דגים ביצה בקדרה בשר וגבינה — צה
דם נדת — קפג
מחמת קפיצה ופיהוק — קפט
מצאה דם בהשתנה — קצא
דם מתשמיש — קפז
דם בתולים — קצג
דבר שיש לו מתירין — קב
דבר שבמנין — קי
די מחסורו — רנ
דלוג אות או תיבה — רעו
דבק תורה נביאים וכתובים יחד — רפג
רדכי האמורי בס"ת — שנ

כלל
דפוסי עובדי כוכבים — פא יז
דפוסי ישראל ביד עובדי כוכבים — לב
דבר שבמנין — מב
דבר שיש לו מתירין — עד
דג טמא שנתבשל עם דג טהור — נא נ
דגים מלוחים ויבשים מהעובדי כוכבים — ב
דם שעל הביצים הדגים ואדם — סב
דם בבני מעים — יא ה ב א
רבי"ש — סה
דברים היוצאים מהחי — סו

אות ה

סימן
הגרמה — כד
הדרא דכנתא — סו
המסס ובית הכוסות — מח
היוצא מן הטמא ומן החי — פא
הכשר כלי העובד כוכבים — קכא
הכשר כלי היין של עבד כוכבים — קלח קלז קלה
הנאה לעובד כוכבים — קנא

סימן
היתר רבית — קסא
הלוה על מטבע ונפסל — קסה
הלוה על חצרו — קעב קסו
הקפת ראש חזקן — קפא
הסורה הלכה בפני רבו — רמב
הדרת פני זקן — רמד
הקדש — רנח
הגהת ספר תורה — רעט
הרכבת האילן — רצה
הספד — שמד
הספד שלשים יום קודם הרגל — שמז

כלל
הודח ולא נמלח — ב
הדחה ראשונה — טו
הדחת כלי בשר וחלב יחד — מה
הבוב של תרנגולים — צא

אות ו

סימן
וורדין — כב
ושט — לג
וסת קבוע ואינו קבוע — קפט קפו
לפרוש עונה אחת — קפד
וידוי חולה — שלח

אות ז

סימן
זאב שנטל בני מעים — כח לו לט
זפק — לג
זרוע לחיים וקיבה — סא

אות ח

סימן
חלדה — כד
חוליות — נד
חלבים האסורים והמותרים — סד
חוטין של דם — סה
חליטת בשר — סז
חליטת כבד — עג
חלב וציר חיה טהורה — פ
חלב טמאה — פא
חלב שנפל לקדירת בשר — צב
חלב וחמאה של עובד כוכבים — קטו
חגבים — פה
חומרי מקום שיצא והלך לשם — פב קטו
חתיכה הראויה להתכבד — קא
חמירא סכנתא מאיסורא — קטז
חתימת בשר — קיח
חתימת יין — קל
חתימת הכלים ע"י עובד כוכבים — קלו
חשוד על הדבר וכשעשה תשובה — קיט
חשוד בבכור — שיא שיד
חשוד בכלאים — שב
חגי העובדי כוכבים וחקותיהם — קמח
חציצה בטבילה — קצח
חציצה בכלים — רב
חפיפה בשבת וחול — קצט
חדש — רצג
חלה ופת פטור שנתערב — שכג שכב
מינים מצטרפין — שכד שכה
עיסת עובדי כוכבים ושותפין הפקר רועה — שכו של
מתי העיסה חייבת בחלה — שכז
מי מפריש החלה ועיסת פטורה — שכח
חרם — שלד
חולה — שלה
מי חשוב כמת — שע

כלל
חתיכה ראויה להתכבד — מ
חלב הנמצא בקיבה — עט
חלב עובד כוכבים ואין ישראל רואהו — פג פב פא
חלב אשה — סה
חם וצונן שנגעו זה בזה — סו
חבית והמפ"ג — לב
חמאה של עובד כוכבים — עט
חריף שנחתך בסכין בשר או של איסור — פא

אות ט

סימן
טרפיות ד"ן חנ"ק נפ"ש — כט
טינר — לז
טרפש הכבד — מא
טחול — מג
טבח נאמן — סה סד
טבח מכשיל לרבים — קיט

סימן
טומן ראש הכבש ברמץ לצלותה — צח
טופל בצק בעוף שלא נמלח — עח
טיפת חלב על קדרה וכיסוי בשר — צב
טבילת הכלים — קכ
טבילת עבד ושפחה — רסז
טבילה ופרטי דיניה ביום וחציצה — קצז קצח
טומאת כהן — שסט
איזה כהן ולאיזה מטמא — שעג
טומאת כהן במקום מצוה — שעב

כלל
טחול — לא
ניטל הטחול — מט
טופל בצק בעוף — כח
טיפת חלב שנפל על קדרה או סכין וכלי — נח נו
טעימת קפילא ארמאי — פה
טומן ראש ברמץ ותרנגול ורגלים — צא

אות י

סימן
יבש ביבש — קט
יין נסך גת ניתות — קכג קכד
יין כשר ביד עובדי כוכבים — קכט
יין נעשה ברשות עובדי כוכבים — קלא
הנאה ומשכיר עצמו לדמי יין נסך — קלב קלג
כלים שבהם חשש ניסוך — קלה
יריד מעובדי כוכבים — קמט
יחוד עובד כוכבים ביין — קכח ט לא
יחוד ישראל ועובד כוכבים — קנג
לא יאכל עמו — קנב
יהרג ואל יעבור — קנז
יולדת — קצד
ידות נדרים — רו
ידות צדקה — רנח
יריעה שנקרעה — רפ

כלל
יבש ביבש בטל ברוב — לט

אות כ

סימן
כלו לו חדשיו — טו נח
כיסוי הדם — כח
כיסוי הקדרה — צב
כבד — מא
כבד במולייתא וצלי — עג
כליות — מד
כרם — פח
כילבים (פי' דג טמא וי"א טהור) — פג
כחל — צ
כף חולבת בקדרה של בשר — צד
כף חדשה — צח
כבוש — קה
כבושים חשש יין נסך — קיד
כלי ראשון ושני — קה
כח גברא וכח כחו — קכה
כישוף וניחוש — קעט
כתובת קעקע — קפ
כתמים ובדיקת אשה — קצ
כלה לחופה — קצב
כינוי נדרים — רז
כוונת הנודר — ריח
כבוד מורא מאב ואם — רמ
כבוד רבו ות"ח — רמ רמב רמג
כבוד ס"ת ותשמישיו — רפב
כריכות ספרים — רפג
כלאי הכרם וזרעים — רצו
כלאי בהמה — רצז
כלאי בגדים — רצח רצט שב דש
כלאים דאורייתא ודרבנן — ש
כלאים ללבוש ולהציע תחתיו — שא
לפשוט כלאים מחבירו — שג
כלאים וציצית במת — שנא
כפיית המטה — שפז
כיבוס וגיהוץ — שפט

כלל
כבד במליחה ובישול — כד
כבד בעוקף בישול — כה
כבד בצלי — כו
ניטל הכבד — פט
כחל — כט ל
כף שהוציא רותחין מטאין — נ
כף חולבת בקדרה של בשר — סה
כליות — לא
נטלו הכליות — פט
כלי שני במליחה — לג
כלי מנוקב — יא

כלל
כלי שאינו מנוקב אחר מליחה או בכלי חולבת — יד
כלי איסור — יז
כלי חלב ובשר יחד — נח נז
כלי לפגם ושהה ביד עבד כוכבים — נט
כלי איסור שנתערב — לט
כבושים של עובד כוכבים — עה

אות ל

סימן
לחי — לג
לב — מ
לביעת חלבן ובדיקתן — קצו
לשון בני אדם בנדרים — רטו רטז
לשון בני אדם בשבועה — רלז

כלל
לב — כז

אות מ

סימן
מצא בהמה שחוטה — קיח א
מקשה לילד — טו
מסיח לפי תומו — קכב פט טז טו קלז שב שיג שטז
מסוכנת — קטז יז
מקום שחיטה — כ
מפרכסת — כז
מות — לא
מדמין — לז לו לד
מראות הריאה — לח
מראות דם נדה — קפח
מרה — מב
מחט קוץ בבהמה — נא
מחט בריאה — מא
מחט בכבד — מב
מחט במרה — מו
מחט בדקין — מז
מחט בקיבה בהמסס ובקרקבן — מח מט
מחט בעובי בית הכוסות — מח
מולייתא — עז
מולייתא בכבד — עג
מניקת האשה כ"ב חדש — פא
מי חלב — פא
מתנות זרוע ולחיים — סא
מליגת ראש ועוף — סח
מליחה והדחה — ע סט
מי רגלים של אדם ובהמה — קטז פא
מליח כרותח — קה צה צא
מחבת חלב תחת בשר — צב
מלח — קה צה
מין במינו — צח
מאום הנמצא בתבשיל — קד
משקה עובדי כוכבים — קיד
מפקיד ביד עובד כוכבים ע"י חותם — קיח קכח
מגע עובד כוכבים ביין — קכד
מרחץ עובד כוכבים — קמ קמב קמג
מרחץ ביין נסך וזילופו — קלג קנה
משא ומתן עם עובד כוכבים — קמח
מילדת עובדת כוכבים וישראלית — קנד
מראה להסתכל בו — קנו
ממשכן שדה לא יחכירנו — קסד
ממשכן בית שדה לפירות — קעב
מכר לזמן ועל מנת להחזיר — קעד
מלבושי עובד כוכבים — קעח
מפלת — קצד
מקוה ומימיה — רא
מתפיס בנדר — רד
מתפיס בצדקה — רנח
מכה מקלל אב ואם — רמא
מלמד — רמה רמו
מילה — רסא
זמן בריא חולה — רסב רס רסג
הכשרים למול וכיצד — רסד
מילה דוחה שבת ויו"ט — רסו
סעודת מילה ובתענית — רסה
מילת גר ועבד — רסח
מתו בניו מחמת מילה — רסג
מטפחות ספרים — רפב
מזוזה — רפה
מקום חיובה — רפו
גובה המזוזה — רפז
כתיבת המזוזה — רפח
קביעות המזוזה — רפט
לא יכתבנה על גליון ס"ת — רצ
מי חייב ומתי נבדקת — רצא
מום בבכור — שיג
מעשרות — שלא
מאבד עצמו לדעת — שמה
משנים באיש מבאשת — שנה

	סימן
מת לפניו כשבת ויום טוב	שמא
לבישת המת	שנב
מת נהגל וקטן	שנג
שני מתים איזה קודם	שנד
חכין צרכי חופה ומת	שנכ
הוצאת המת	שנא שסא
הלנת המת	שנב
נכו לצדוק המת	שנו
מת וכלה איזה קודם	שם
מת מצוה	שעד
לא יתקשח יהר מראי	שצד
מנחמין	שעו
עבדים ושפחות	שעז
סנות לאבל	שעה
מקצת יום שביעי ול' כטולי	שצה
מלקט עצמות	תג

	כלל
מליחה	סו
מליחה בלא הדחה	א ה
מליחת נבילה ושחוטה דנים ועושות יחד	כ
מקום שאין מלח מצוי	פ י
מליחת איסור והיתר	לח
מליח כרותה	כ
מלח בקערה חולבת	יז
מוליאתא	כפ
מחם בריאה	צב
מחם בכבד	צב
מחם בקרקפן הטפס ובית הבושת	צד
מלינה	צא
מי מלינה	לב
מחבת חלב תחת קדירת בשר	נה
מדה שנימלה ניקבה ושתי מדות	פה

אות נ

	סימן
ניקב הודשם	יב לב
ניקבו בני מעיים	כו סו
ניקבה הריאה	לו
כלל בנקבים	כ
נפולה	נה
ניקור	מד סה
נותן טעם בר נותן טעם	צד צה
נותן טעם לשבח	צד
נותן טעם לפגם	קנ קו
נותן טעם בכלים	קכב
ניצוק חיבור	קכו
נדה	קפנ
בחזקת טמאה	קפה
דברים האסורים לא	קצה
נאמנת לומר טבלתי וכיוצא בזה	קפה
נדרים	דכ
יהות נדרים	רו
מתם נדריה	רח
נדר בחרם	רה
נדר בתורה	ריג
ענה אמן על נדר חבירו	רא רכה
גדר הנאה מחבירו ואיפכא	רכא ורכד
מודר הנאה מחתנו	רכב
שותפין שהדירו	רכו
התרת נדרים	רבה
מומחה או נ' הדיוטות	רלא
הפרת אב ובעל	רלב
תולה בדעת אחרים	רלא
לפרש הנדר בשפתיו	רל
נדר לזמן	ריא
כלא קבישת זמן	ריט
לעבור על מנהג	ריד
נתע איסור בדבר המותר	ריד
נדר על דבר מצוה	דמו
נדר מהמבושל	ריו ריז
נדר על דבר שאינו קבוע	רכ
נדר על דעת דבים	רכח
נדר בעת צרה	רכח
נדר על דבר א' שני פעמים	רכ ם

	סימן
נדר שהותר מקצתו	רכם
איני יודע מה נדר	רכם
נדר על תנאי	רלא
נכסיך עלי תרם	דבר
נדנוד עבירה	דל
נדרי ורדתין והבאי	דלב
נשבע בשם או בכינוי	רלו
נשבע על דבר שאין כו ממש ועל דבר	
מצוה	רלם
נשבע בתורה	ריג
נדרי ותרם ועל כ"ד דברים	שלד
נשואי המטה פטורים מק"ש ותפלה	שנה
	שנה
משטר	שמא
חופר קבר	שסה
נפילת הסנדל באבל	שסם
נפילת צפרנים באבל	שצ

	כלל
נאמנות השובר טבלים	לב
נאמנות נשים בבדיקת פירות וביוצא	
בזה	סו
נותן טעם בר נותן טעם	נז נח
נותן טעם לפגם	פה
ניקור	צד
נטילה בין בשר לחלב	עו
נקיבת אברים פנימיים	צה
נקיבת בני מעיים	צו

אות ס

	סימן
סכין בגלגל	ז
סכין שחיטה	ח
סכין מלובן	פ
סכין מיוחד לשבת	ו יה
סכין עובד כוכבים ואיסור	י קמב
סכין פגומה	יה
סכין לתוך צלי	סם עו
סכין מיוחד לבשר וחלב	פפ
סכין כשר רותח	צד
סכין במאכל חריף	צו
ספק שחיטה לחומרא	כו
ספק בהמה וחיה לחומרא	פ
ספק מחיים	לד לו נ
סרכת ריאות	לם
סרכא בדקין	סו
סם אדם בהמה נחש	ס
סימני בהמה חיה סהורה	עם פ
סימני שף סהור	סב
סימני דגים	פנ
סימני ביצים	פו
סכנה	קמו
סעודת עובד כוכבים	קנב
סאה בסאה	קפב
סמיכות	רמב
סמר תודה	עד
רוחב הדפין	רעב
רוחב שבין שיטין לדפין	רעג
כתיבה לשמה	רעד
רוחב שיטין	עדה
שעה בכתיבת השם	רעו
תפירת הס"ת	רעה
מי כשר לכותבו	רפא
תשמיש ס"ת	רפב
סדר נביאים וכתובים	דפנ
סילה באבל	שפא

	כלל
סכין שחתך בשר סליח	יז
סכין שחתך צלי	יט
סכין בכשר בחלב	כג כט
סכין שחתך צנון	סא
סימני ביצים	סו
ספק סריסה לא ישחה בכיתו	עג

אות ע

	סימן
עד א' נאמן באיסורין בהכחשה	א
	ק קכו
עובר במעי אמו	יב יד
עובר שנולד	נח
עיקור	כד
ענוניתא דחוורא	לה
עוף שנשחל לאחר	נב
עוף שנתטלא בשר שלא נטלה	עז
עוברי דנים	סג
עירוי	סה צב צה
עירוי בין נמך	קכו
עיסה בחלב	צו
עכבר בין בשר ושבר	קד
ערב בשר שכר טובים	קע
ע"ז (עיין באות א' ק')	
עונת נדרים	רלב
עבדים	רמז
עדיות בנדים	רסנ
עור לס"ת	רעא
עילה	רצד
עבודה בכתב ויחה	שה
עסיסת ראש באבל	שסו

	כלל
עופות ודנים שנטלטו יחוי	כ
עירוי מכלי ראשון	לג
עירוי שמן לנר חלב	נב
עכבר הנמצא בשומן	נב

אות פ

	סימן
פגימות חסכין	יה
פיצול ריאה	לה
פת שבר כוכבים	קיב
פוסק על חמים ויצא השער	קמב
פוסק על פירות	קפא
פלגא באגר ובחמסד	קצו
פיאות	קמא
פירות אלו בנדרים	רפז
פתח וחרסה	ריה
פריון שבנים	רנב
פריון בכהר	שה
פרשה פתוחה ופתוסה ושירה	ערה
פסר חמור	שכא
פני מת מקבר לקבר	שעה
פני מת ועצמות	שסב

	כלל
פשפירי"א	כה כט לה
פת נילוש עם בשר או חלב	ם
פת עובר כוכבים	עה
פת נאפה כתנור עם אימור	לח

אות צ

	סימן
צומות הגידים	כו
צורת חריאה	לה
צורת הולד יולדות	קצד
צמקה הריאה	לו
צלעות	נד
ציר חבשר	סם קה
צנון שלקות	צו
צלמים וצידורי	קמא
צאן ברזל	קמו
צדקה	דמז
מי חייב ומי ראוי לקבלה	דמה ורנה
ביצד יתן וכמה	רמה
למי יתן קודם	רנא
מי ימול	רנג
לקבלה מעובדי טובים	רנד
להחרחק מקבלתה	רנה
לשנות קודם שבא ליד הגבאי	רנם

	סימן
ציצין המעכבין את המילה	רמד
צדוק הדין כשואין או' תשעים	שנא

	כלל
ציר בשר שנטלה או לא	ז
נטלה שנפל לציר או ציר עליו	יז
ציר שנפל על בלי	יט
ציר נבילה	כ
צלי ומליחתו	ם
צנון ודבר ושריף	נא

אות ק

	סימן
קנה פגום	לא
קיבה	מה
קוקבן	סט
קדירת בשר לחלב	צד
הודה בירה חולבת ואישבא	צה
קבוע כמחצה על מחצה	קי
קדירות איסור והיתר שנתערבו	קיא
קומם משנן מכשף	קפט
קרחה על הסת	קפ
קונם יין היום או לזמן	רכ
קונם תשמישך עלי	רלה
קמן וקטנה שהדירו	רלב
קיסה והידור	רמר
קופה תמחוי כמה נגביה	רנו
קלף לספר תורה	רעא
קנבוס	שכ
קריעה	שם
קרנו צלוב בעיר	שם
קבורה ולא שיהיו שנים ניחור	שם ח
קאומר אל תקברוני מנסני	שמה
קברות שיהיו רחוק לעיר	שמה
איסור הנאת קבר ובנין	שמד
מוכר קבר ואשה שירשה קבר	שמו
קלות ראש בבית הקברות	שמה
קברין מתי שבדי כוכבים	שסו
קברי שבדי כוכבים	שעב
קדיש אבל	שעו

	כלל
קיבת	עם פ

אות ר

	סימן
ריאה	לה
נקב או אפום בריאה	לו
רגל ופרקו	נה
ריחא מלתא	צז קה
רפואות ותפסורת משכר טובים [קנה	
רבית	קמ
לכותי ושומר גרבית	קנפ
באמנעות השובר טובים	קפה פ
אגר נמר	קמא קעב
אבק רבית	קמא קפ
חלות לעובד כוכבים ונתנייר	קמא
פרמי דיני רבית	קעב
להקדיש פעות כל שנת	קעז
השכרה אסורה ומותרת	קעו
הערמת רבית ועיסקא	קעז
רב כעיר	רמה
רב שמחל על כבודו	דמנ
ראשית הגז	שלב
רופא	שלו
רחיצה באבל	שפא

	כלל
ריחא מלתא	לה לו

אות ש

	סימן
שחיטת כשרות	א
שחיטת פגולות	ב
שחיטת הסיסנים	ג כא
שחם לפני עדים	ג קכז
שחם לשם עבודת כוכבים וד"א	ד
שחם לשם קדשים	ה
זמן שחיטת שבת ויוה"ב והתך חמיט	
	יא
לתוך נוסא	יב
שחיטה אין צריכה כוונה	יג
השמח בשחיטה וביסרי הדם	יס
בדבר התלוש	ו
שהיה	כג
שינוי מראה בריאות	לה
שינוי מראה באברים	נב
שליא שלפחיות	סה
שבר מכה בבחמה ושוף	נג
שרצים בפרחת הסים	פר
שחטרי היין	קכב
שברי עבודת כוכבים וצלמים קמא קמו	
שכעה נקיים	קנו
לבתולה	קנב
שבועת ביטוי ושוא	רלו
שלא אוכל סתם או פירש	רלח
שכועה בנדר	רלפ
שכר ליסד	רסו
שחרור עבד	רמז
שרשום היו בס"ת	רעא
בכתבי הקדש	רפר
שלוח הקן	רצב
שעטנז	ש
שרשין של המלכים	שסח
שאלת שלום לאבל	שסה
שסועה קרובה ורחוקה	הנ

	כלל
שאור שנפלו בו בשר	יח
שפופח שבדת כוכבים	עה
שבר בבחמה בידים ורגלים ואוכף החוף	
	פו סז
שומן פרחמו	צו

אות ת

	סימן
תקנת הקהל בסבה	א
תקנת דרבם"ח לפי ששישה ביתו בית	
הכנסת	רכר
תקנת רבם"ח בשתי נשים	רכח
תולעים	פר
תולעים בריאות	לו
תולעים בכרם	פה
תולעים בקרקפן	סם
תולעים בירקות	ק
תחוחת נבילות	צא צב קה
תרועות בשר בחלב	צב קיא
תרועות איסור והיתר	צה קה
תרועות בעלי חיים	נז סא קי
תרועות נבילות	סא
תרועות יין נסך	קכו קלד קלו
תרועות שובר טובים	קפ
תרועות חלה	שכג שכד
תנור	צז קה קמב
תמר	קכג
תקיעת כף בשבועה	רלח
ת"ח היה פטור ממסקן	רסב
תלמוד תורה	רמו
ת"ח באבל	שפר
תיקון אותיות בס"ת	רער
תרומות ומעשרות	שלא
תבריכי חמת	שנב
תפלין בבית הקברות	שסו
באבל יום ראשון	שפח
תשמיש המטה באבל	שסנ

	כלל
תערובות יבש	לם
מירש טמקום קבישתו	מג מד מח
תולעים בפירות	סו
תולעים בבחמה ודנים	[סו מח
תולעים בסים	נב נד
תכשיל בשר תגיעה	ש עז
תנור שמח בדבר שכן	ם

והוא מספר פלאים להגאון רפאל מייזלש ז"ל אב"ד דק"ק פריצק :

סימן קיב (בש"ך ס"ק י"ח) דווקא שבלילתן עבה ויש תואר לחם כו' כצ"ל :

סימן קיג (סק"א) שלא התיר האפונים אלא מטעם שאינם כו' כצ"ל : (שם סק"ו) לדעת המחבר בס"ד אבל לפמ"ש הרב שם דאפילו בבישול של עובד כוכבים כו' כצ"ל : (שם סק"ז) לסברת המתיר שכתב המחבר הוא מטעם זה דא"א שלא יחתה ולזה כתב כו' כצ"ל : (ססק"א) כמו שמחלק הר"ן פ' א"מ להדיא ע"ש . נ"ב דקיסם איכא קירוב בישול טפי :

סימן קיד (בט"ז סק"ד) דהכי מבטלין טעם היין יותר ממים . נ"ב והמג"א סי' ר"ד כתב דווקא מים נינהו ייגות שלנו וודאי בטל : (שם בשו"ע ס"ד בהגה"ה) בבלי של יין . נ"ב כמ"ש סס"י קל"ד : (שם בש"ך סקכ"א) חוטי בשר יבש בטל הוא ברוב . נ"ב קשה דהא הוא מין בשא"מ דצריך ס' כמ"ש סי' ק"ט :

סימן קטו (בשו"ע ס"ג בהגה"ה) אינה אוסרת הכלים שנתבשלה בה ולא תערובות שלה . נ"ב אפילו הבהמה היא חיה ולא מבושל עס"ג : (ס"ק כ"ב) אבל אם קונה ממנו החלב במדה אסורה כצ"ל . ונ"ב שכן איתא בא"ח סי' ש"א ד"ב : (שם בשו"ע סס"ב בהגה"ה) ומ"מ אסור לאכול החלב כך . נ"ב הטעם דהחלב עצמו אסרוהו משום לא פלוג מאחר שלא ראה החליבה ומשום דדעתו לעשות מחלב גבינות משום זה לבדו לא התירו לאכול החלב כך כשלא ראה החליבה : (שם בשו"ע ס"ג) ובמקום שאין מנהג ידוע אם בשלו עד שהלכו כצ"ל :

סימן קטז (בש"ך רסק"א) דלא נאסר אלא מפני נחשים . נ"ב וגם מתחלה לא נאסר אלא במקום שיש נחשים עי' בשו"ע א"ח סי' תס"ח :

סימן קיט (בש"ך סקי"א) ואין להקשות דהכא וכן לקמן סימן קכ"ד ס"ע כו' כצ"ל :

סימן קכ (בש"ך סק"ז) עי' בל"ח סוף מדה דף שמ"ז ע"א מה שהקשה ע"ז . נ"ב והיינו שהקשה שם על המרדכי ורמ"א דלכאן וז"ל דודאי כשבאים לתוך המקוה דמעשו מחוברים ומתכשרו ולמה פסקו דצריך שילחלח ידיו במי מקוה ולא במים תלושים עכ"ל וע"ז כתב הש"ך וז"ל דהכא אי לאו המים כו' :

סימן קכב (בשו"ע סק"ב) וכן אם בישל דבר חריף בקדירה של איסור שאינו ב"י . נ"ב ע"י בבית לחם יהודה שכתב שיש ט"ס בש"ך וכצ"ל בקדירה של איסור ב"י ע"ש ופעם אחת שמעתי מא"א איך שהתרעם על אחד ממורי הוראה שפסק כמ"ש בש"ך שלפנינו ואמר וכי נבראה דלא ידע דבר זה יורה באו"ה ע"כ כתבתי את זאת למען ידעו ולא יטעו מי שאין לו בביתו ספר הנ"ל . ע"כ הגה"ה מבן המחבר : (בשו"ע ס"ע בהגה"ה) אזלינן לקולא ואין חוששין בדיעבד . נ"ב ואף לבשל דבר חריף שרי בדיעבד דסמכינן על דעה ראשונה ברס"י צ"ו כיון דאיכא לאוקמא אחזקתיה : (בש"ך סק"ח) היינו לסברת הרא"ש אבל הא"ו דס"ל כו' כצ"ל :

סימן קכג (בש"ך ס"ק כ"ד) ומתנסך ולא בעינן . נ"ב והכ"מ לא ס"ל הכי פר"ח בלקוטים : (בש"ך סק"מ) עיין בתוס' לעבודת כוכבים . נ"ב שכתבו לפי שאין תורת יין למה שבגת דהוי כמיא בעלמא :

סימן קכד (בש"ך סק"ה) וכן ייטו של עובד כוכבים שאינו עובד עבודת כוכבים בס' היינו דווקא כצ"ל : (בשו"ע ס"ג) ומלו וטבלו מיד אין מנסכין . נ"ב ובתשב"ץ ח"ב סי' רכ"ז כתב בשפחה שטבלה לשם שפחות עושה יין נסך : (שם סי"ד) ומה שישאר בחביות מותר . נ"ב עיין סס"ק בשו"ע סי"ז בהגה"ה : (שם) ולכן אין להחמיר במקום פסידא . נ"ב עיין בט"ז סי' קכ"ה ס"ק י"ב דהוי מגע עובד כוכבים ע"י ד"א ושרי לדידן ועי' סקכ"ב וצ"ל דהכא מיירי במקום שידוע שהם עובדי עבודת כוכבים :

סימן קכז (בש"ך סק"ט) אבל אם שתק כו' . כתב הב"ח ונראה מלשון הטור כו' ותימא גדולה דהא גבי הכחשה כו' . נ"ב נראה שגם לכוונת הב"ח למשו"ה דקדק הטור וכתב שלא אמר השומר לבעליו בפעם ראשונה כו' דדווקא בשומר הוא דאיתרע חזקת נאמנותו בשלא אמר לו בפעם ראשון כיון דעליו רמיא ולאו באחר דלא תימא דבאחר אף בשתק לא מהני אם לא הגיד לו בפעם ראשון והא דשתיק משום דלא חשש להשיבו כיון דלא אמר לו בפעם ראשון וודאי להכעיסו אמר לו כן או לצחק בו ודווקא בשומר הוא דמהני בשתק אף שלא אומר לו בפעם ראשון כיון דהיה בידו מתחלה היה לו לחוש לדבריו ולהשיבו קמ"ל דבאחר אין ריעותא בזה שלא הגיד לו בפעם ראשון כיון דלא רמיא עליו כ"ה פשוט כוונת הב"ח ובחנם האריך הש"ך לתמוה עליו בתמיהות גדולות לפי הבנתו : (סקי"ד) דהא קיי"ל נשאת בעד אחד שלא ע"פ ב"ד תצא . נ"ב ליתא דבאהע"ז סי' י"ז סנ"ט לא הביא אלא דעת הר"ן דלא תצא : (ס"ק כ') וכן גרסס בשו"ע וצ"ע . נ"ב גם בספר ב"ז תמה עליו בזה בכריתות פרק אמרו לו : (בשו"ע סס"ב בהגה"ה) כגון בדיקת חמץ . נ"ב צ"ע דהא חמץ איתחזיק איסורא עמג"א סס"י תל"ז ועי' בחידושי א"ח סי' תל"ז שכתבתי ישוב נכון :

סימן קכח (בשו"ע ס"ב בהגה"ה) אבל דברים שאינם נמצאים אלא ע"פ חביות מותר כו' כצ"ל :

סימן קכט (בשו"ע ס"א בהגה"ה) ראשונה יין או חומץ . נ"ב היינו כשאינו מבעבע עי' סי' קכ"ג : (בש"ך סקי"ז) דבעבר ונכנס אסור אפילו אינו נתפס עליו כנגנב כו' כצ"ל : (סקכ"א) ומשכו יין לתוכה יש אומרים היין שבחביות יש להתיר מטעם כו' כצ"ל : (בט"ז סקכ"א) ועי' מה שכתב בסי' קי"ד . נ"ב לא נמצא שם מזה כלל : (סקכ"ד) דהנחשד על החמור כו' . נ"ב ליתא כמ"ש הש"ך שם ס"ק י"ב :

סימן קלא (בש"ך סקס"ו) אינו אסור בשתיה אפילו לדין הש"ס או כשהיה כצ"ל :

סימן קלב (בשו"ע ס"ב) והיה שעובד כוכבים מגדל הכלי . נ"ב ואפילו הוא באופן שקנה באויר הכלי משום ניצוק: (בש"ך ס"ק ט"ו) דמיד שבא לאויר הכלי קנוי. נ"ב שהתחיל לו הרי הוא כשלו : (ס"ק ט"ז) קשיא לי ע"ז . נ"ב אין מקום לקושייתו דבש"ס מיירי כגון שסומך ידו על איזה מקום דאז אפשר שלא ינגד והכא איירי שאוחז בידו באויר כמ"ש הש"ך לעיל בהדיא : (סקכ"ד) דהיכא דבדיעבד מותר אפילו בתערובות ממש בהנאה חוץ מדמי יין נסך דיש להתיר בניצוק כצ"ל : (שם) והמחבר קאי אדסמיך לה אשלא פסק . נ"ב ולפי דבריו צ"ל דמ"ש הרמב"ם אעפ"י שפסק למיו אסורים היינו שפסק אח"כ בדוחק :

סימן קלג (בנה"כ סק"ו) וכן כתב הטור לקמן . נ"ב לפי דבריו צ"ל כתירוץ ראשון של התוי"ט ע"ש :

סימן קלד (בש"ך סק"ו) דדווקא כשלא נפסק הקילוח אבל אם נפסק הקילוח אין היין שבחביות כו' כצ"ל : (בשו"ע ס"ה בהגה"ה) מיהו לא ימכור לעובד כוכבים הרבה ביחד. נ"ב עי' בא"ח רס"י תס"ז במג"א מ"ש ע"ז: (בשו"ע סי"ד) במחבר מפני שמתוך שיש בהם סלק . נ"ב והוא הדין חלב שנפל על חמים אסור לאכול עם בשר כ"כ בס' ב"ה בשם המרדכי וכ"כ המג"א בסי' תס"ב : (בשו"ע סי"ב בהגה"ה) מפני שלפעמים נותן קולמסו לתוך פיו . נ"ב עי' במג"א סי' תמ"ב ס"ק ט"ו :

סימן קלה (בש"ך ס"ק י"ו) וזה אינו עושה דפרק קמא דשבת כצ"ל :

סימן קלז (בש"ך) בסופו ובזה אתי שפיר לקמן סי' ש"ב סק"ב ע"ש כצ"ל :

סימן קלט (בש"ך סק"ד) אבל אם אין עובדין אותו כו' . אבל בספרי כתבתי לענין תיובא אין חילוק בין דרך לעובדה במקל או לאו כו' ועפ"ז ישבתי הא דכתב הטור בשחט לפניה חגב ונשר אפילו אין דרך לעובדה בחגב בכלל הא דקאמר בש"ס לימא כתנאי כו' ע"כ דברי הש"ך . אמר המחבר כדי להבין דברי הש"ך הללו יעתיק לפניך הגמרא ואז תשכיל ותבין דברי הש"ך כמ"ש ועפ"ז ישבתי כו' ותכינהו על מכונו . איתא בש"ס אמר רב יהודה אמר רב עבודת כוכבים שעובדים אותה במקל שיבר המקל לפניה פטור נימא כתנאי שחט לה חגב רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר אמרינן כעין זביחה ומר סבר לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים ומשני לא דכ"ע דלא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים בעינן והכא בחגב הואיל ומחמרו דומה לצואר בהמה עד כאן לשון הש"ס . והנה ידוע לסוגיית הש"ס בכל מקום היכא דצריך לימא כתנאי כך פירושו הי"ל הלכה כמ"ד ולא הי"ל בסתם דמשמע דהוא אמר כך וה"ה הכא בסוגיא זו במאי דמקשה הש"ס לימא כתנאי הקושיא הוא על רב כיון דמלינו דהיא פלוגתא דרבי יהודה ורבנן הי"ל לרב לומר הלכה כר' יהודה דהוא סבירא ליה דחייב ומשני לא דכ"ע דלא אמרינן כעין זביחה כלומר ואי הוי אמר רב סתם הלכה כרב יהודה ה"א לעולם דר' יהודה ס"ל בדין זה לפטור והכא שאני הואיל ומחמרו דומה לצואר בהמה ומשו"ה לא אמרה רב משמי' דר' יהודה ע"כ פירושו להש"ס בסוגיא זו ועפ"ז כתב הש"ך דאפי' אין עובדין אותה בחגב חייב דאם נאמר דלא חייב אא"כ דרך לעבדה מאי מקשה תלמודא לימא כתנאי כמ"ש לעיל בפירושא דסוגיא זו דלמא רבנן מי מודו לדינא דרב דחייב כיון דדרך לעבדה ובחגב מיירי היכי דאין דרך לעבדה ולכך ס"ל דפטור א"ו דגם בדין דרב אין לחלק בין דרך לעובדה או לאו ולעולם חייב ורבנן פליגי וס"ל דפטור אפילו בדרך לעבדה דכמו דלרב אין לחלק הכא מי לרבנן לשיטתם אין חילוק ובין כך ובין כך ס"ל דפטור ולפ"ז שפיר מקשה הש"ס ומשני לא דכ"ע ס"ל דלא אמרינן כעין זביחה ולכך לא אמר רב הלכה כו' ואי הוה אמר כן ה"א דגם רבי יהודה פוטר בדינא של רב ומאי טעמא ושאני חגב הואיל כו' ולכך לא אמר רב הלכה כו' ובאמת יכול להיות דדינא דרב אזלא אליבא דר' יהודה והנה הטור פסק כר' יהודה וס"ל דבחגב שאני דאיכא תרתי למעליותא אלא לענין חיוב אין חילוק בין דרך לעבדה ושאני חגב הואיל ומחמרו דומה לצואר בהמה ולכך חייב משא"כ שבירת מקל כו' כצ"ל : (סק"ו) אבל לפענ"ד דדברי הרמב"ם ברורים ועולים ממש כמ"ש התוס' וס"ל ומדמקשינן מברייתא לחגב אלמא דס"ל כו' דאל"כ לימא רב אנא דאמרי אפילו כרבנן כו' ור"ל לפי מה שפירשתי לעיל בסוגיית הש"ס ודו"ק :

סימן קמב (בש"ך סק"ח) אבל פת ובגד לא מתסר ביה . נ"ב עיין במג"א סס"י תמ"ה : (שם סק"י) מ"מ בתנור חדש חשיב כדיעבד כיון כו' כצ"ל : (בשו"ע סי"ב) לא גרע מנוי עבודת כוכבים ואסור . נ"ב עי' בא"ח סי' תרמ"ד ס"ד :

סימן קנ (בשו"ע ס"א) וכן אם אומר שצריך אותם . נ"ב אבל אם אינו אומר אסור משום חשדא :

סימן קנה (סקי"ז) דסיבה בכלל שתים או"ה שם . נ"ב עיין בנקודות הכסף סימן קי"ז :

סימן קנז (בש"ך סק"א) וראיה משאול . נ"ב עסי' שמ"ה ס"ג :

סימן קנח (בש"ך סק"א) אבל בשעת מלחמה . נ"ב עי' בח"מ בסמ"ע סי' ל"ד סקנ"ג : (סק"ג) משום דלא פסילי מדאורייתא וחכמים עשו כו' כצ"ל :

סימן קנט (בש"ך סק"ה) משמע דלגמורי עשו כעובד כוכבים . נ"ב עי' באהע"ז סי' מ"ח ס"י : (סק"ו) ואני בעניותי עיינתי בדברי הרמב"ם . נ"ב ובמל"מ פ"ה ממלוה ולוה הביא דצ"ל פ"ג מהלכות ממרים :

סימן קס (בש"ך סק"ג) ואע"ג דאפילו אומר אני נותן במתנה . נ"ב עי' בט"ז ובלח"מ פי' דרך הסלואה נותן להם במתנה : (סק"ל) כדלקמן סי' קס"ע סכ"ה בסתם בני אדם אחר הפירעון ובזה היתום נאמן אפילו קודם הפירעון כיון דבחוב זה אין בי רבית ולא איתרע שטרא ואפשר לפרש כו' כצ"ל :

סימן קסז ססק"א סי' קע"ז סק"כ כצ"ל :

סימן קסח (בש"ך ססק"מ) צריך לישבע שהוא אינו יודע ע"ש כצ"ל : (ס"ק מ"א) ועי' סי' קכ"ז סקי"ד כצ"ל : (בשו"ע סס"ו) אין המלוה צריך לחוש לדבריו . נ"ב עי' בח"מ סי' ר"ל ס"ט :

סימן קעג (בש"ך סס"ק י"ז) ביצא השער בדוקא . נ"ב לא ידענא מאי קאמר עי' באר הגולה ובט"ז : (ססקכ"ט) הוא באחריות המוכר אבל כצ"ל .

סימן קעו (ססק"ג) כמ"ש לקמן סי' קע"ז סק"כ ע"ש כצ"ל :

סימן קעז (בש"ך סק"ט) כיון שלא פסק עמו תחלה או שפסק תחלה אלא שהמקבל כו' כצ"ל : (שם) הלבך כשאין לו עסק אחר לא סגי בדינר כצ"ל : (סקי"ז) כדכתב בתה"ד שהבאתי בסק"ד כצ"ל : (בשו"ע ס"ה בהגה"ה) ואסור ליטול אח"כ רבית . נ"ב עסי"ע יס"ה דמתחלה היה פלגא מלוה ומתחזיא דנותן לו אגר פלגא מלוה כ"כ במל"מ : (בש"ך סק"כ) הואיל ואינו קוצץ עמו כלום . נ"ב עסקמ"א : (בט"ז סקל"א) הרי לפניך שיש על הריוח שם קרן כצ"ל : (שם סקל"ה) שאין פורע המקבל אלא ב' שלישים מהפסד המגיע כו' כצ"ל : (בש"ך סקס"ג) רק הריוח אין . נ"ב עבט"ז :

סימן קעט (בש"ך סקי"א) כגון בח"מ בלשון אסכנו . נ"ב ובח"מ סי' כ"ז כתב הטור דהשמות שקורין עובדי כוכבים הן בכלל הכינויים עסי' רל"ז מיהו ה"ד לענין מקלל דלא בעי מרחום וחנון ועבש"ג פ' כ"כ בזה : (סקכ"ב) בש"ם ורש"י כהב"י . נ"ב ותימה איך לא ראה במסכת דכריתות דף ג' דשם איתא בגמרא ופירש"י להדיא דמיירי במקטר לשד ע"ש :

סימן קפד (בש"ך סק"כ) אפילו בתוך ווסת מותר בלא בדיקה . נ"ב ובס"ב לא כתב רק סמוך לווסתה :

סימן קפה (בשו"ע ס"ג) אלא מפני שלא היה בה כח לסבול . נ"ב עי' באהע"ז סי' י"ט דדווקא עד ל' יום מפני אמתלא :

סימן קפז (בש"ך סק"ג) דהיינו עוד ב' פעמים . נ"ב ובסימן קפ"ו כתב להיפך עי' בספר מנחת יעקב : (בט"ז סק"ט) דבל היכא דהשתא לפנינו לא אמרינן . נ"ב עסי' ק"ן ס"ל : (בש"ך סק"ב) . עי' בספרי שהוכחתי כו' כצ"ל : (ס"ק כ"ב) וכמ"ש בדיני ס"ס בדין י"ח וי"ג . נ"ב ושם בסי' ע"ו מחלק הש"ך נוטה דכה"ג א"צ להתפסק ע"ש וכבר תמה עליו בשו"ת שב יעקב : (שם סקל"ה) ואם לא ראתה בפ"ו באייר חוששת . נ"ב דהיינו שעברה ושמשה עסי' קפ"ט ס"ז : (בשו"ע סי"ד) שאינה יכולה לסבול . נ"ב שסמים הקרים מזיקים לה :

סימן קפח (בש"ך סק"ג) דאין למורה לראות דם כלה כשהוא לח . נ"ב ובספר מנחת יעקב השיב עליו מהא דאיתא בברכות דאמר דוד המלך לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב וכו' ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה ע"כ ואין זה קושיא לפי מאי דקיי"ל דנדה דאורייתא אפי' רואה כל שבעה טובלת לערב יום ז' ולפ"ז אם רואה יום ראשון דם וביום שני דם אדום ואם דם הראשון טהור אז צריכה למנות שבעה ימים מיום ב' ואם ראשון דם טמא מתחלת ביום ראשון ולכך היה מטריח עצמו דוד הע"ה לעיין אם היה דם טמא כדי שתקדים למנות מיום ראשון והא ודאי לא חיישינן שמא בשעת לחות נראה אדום ואח"כ תתהפך לירוק דלא אשכחינן רק שירוק תתהפך לאדום אבל לא איפכא וק"ל :

סימן קפט (בש"ך סק"מ) ופירוש זה צ"ע . נ"ב ר"ל לפי פירושו של הס"מ והפרישה נראה מהם דעיקר הרבותא שהשמיענו המחבר בשו"ע הוא מה שהותר יום

ל' מחמת טומאת של כ' שחזרה למקומה דא"כ לפי דבריהם · מאי קמ"ל דהותר יום שלשים שלא מראיה אחרונה שראתה בך' עד ל' שמן ראיית ל' שלפני כ' איכה אלא יו"ד ימים ודו"ק ולפי פירושו של הש"ך עיקר כוונת המחבר הוא להשמיענו רבותא במה שחזר ווסת של הך' למקומה דאעפ"י שעתה לא ראתה אלא פעם אחת כ' כיון שלא ראתה יום ל' רק ב' פעמים לא נעקר עדיין ווסת של הך' ממקומה וחוששת לעולם ליום כ' עד זמן שתעקור אותו כנ"ל לפרש טונה הש"ך במה שכתב ופירוש זה נ"ע וגם מאי דאיכא בין פירושם לפירוש הש"ך ואח"כ מדפס מחדש ספר חוות דעת מצאתי בו שכוונתי לפירושו והסכיתי ע"כ הגה"ה מבן המחבר : (סקמ"מ) דלסברת הרמב"ם דקבעה ווסת לימים לחודייהו אם לא ראתה אח"כ ג"כ כו' כנ"ל :

סימן קץ (בשו"ע ס"ל בסופו) וזה אדום · נ"ב עסי' קפ"ז ס"ה : (בט"ז ס"ק כ"ד) כמ"ש לעיל סימן זה ס"ח בשם י"א דהוא ג"כ הרמב"ם · נ"ב ואם נמצא במקום שא"א לבוא מן המקור ליכא ממ"נ עבש"ך סקמ"ה : (שם) ומאי נ"מ שטמאה משום נדה או משום כתם · נ"ב למה שכתב לעיל ס"י : (בש"ך ס"ק מ"ה) א"ב ה"ל ספיקא דאורייתא · נ"ב ואף שלא הרגישה י"ל דסברה הרגשת עד הוא כ"כ בשו"ת שב יעקב : (שם) דקייל. כר' יוסי דבעד שאינו בדוק כו' כנ"ל : (בט"ז ס"ק כ"ט) והיא טמאה מן התורה · נ"ב עסקכ"ג ועיין ספר שב יעקב : (בש"ך סקנ"א) א"ב ימי נדתה של עצמה וודאי · נ"ב ובל"מ שהביא הש"ך שם לא משמע כן ע"ש כ"כ בספר מל"מ : (בש"ך ס"ק ס"א) נראה דגם החלוק אינו בפניו · נ"ב נראה דקאי אאם היא בפניו ואמרה שלא בדקה דאם אינו לפנינו חזקה שבדקה · סר"י בהלכות נדה שלו : (ס"ק ס"ו) יותר מחברתה · נ"ב מ"מ נ"מ מטעם עט"ז אם אחד מהן מעוברת וכה"ג כמ"ש סנ"ב :

סימן קצא (בש"ך סק"ב) · וק"ו אם שותת תוך הספל · נ"ב ובת"ש השיג עליו כלפי לייא :

סימן קצב (בט"ז ססק"ב) כיון דלא ראתה כו' · נ"ב ונ"ל לכתוב ברש"י ק"ן דשם מיהו מצאה כתם :

סימן קצד (בש"ך סק"ד) אלא צריכה ז' נקיים וגם אחר י"ד ימים כנ"ל :

סימן קצה (בט"ז ססק"י) ושבוש הוא · נ"ב עסס"י קנ"ג : (בשו"ע ס"ח) כדי שיהיו בניהם זוכרים · נ"ב עי' בספר תבואת שור : (בש"ך סקי"א) הוא במטתו ואשתו במטתה · נ"ב ובשו"ע מיירי במטה קבועה אלא שמטלטלת דהכל מקרי מטה אחת אבל מטה של בנין הוי כקרקע הבית כ"ה בתשב"ץ ח"ג סי' מ"ב : (בט"ז סק"ו) כיון שלעיל סס"י קנ"ג כתב בטור ושו"ע ישן ולא נראה כנ"ל : (שם ס"ק זה) ושבוש הוא · נ"ב עססי' קנ"ג : (בש"ך סק"כ) וכ"ב הט"ז ואין נראה · נ"ב ובב"ש רס"י כ' השיג על הש"ך בזה ע"ש :

סימן קצו (סק"ד) חשבינן יום ולילה שוים · נ"ב לא ידענא מאי קאמר : (בשו"ע ס"ב בהגה"ה) אבל בדיקת שחרית · נ"ב אחר שראתה באותו יום : (בכנסת הגדולה שנכתב בגליון ש"ע ד"א) ומוציאה המספר בשפתים · נ"ב עי' תוס' מנחות דף ס"ז : (בש"ך סקי"ב) דתלינן סתם אף בימי ספירתה · נ"ב מיהו הרשב"א גופיה לא איירי אלא שתולה בעצמה כמ"ש סמ"ד אלא דהב"י למד מדבריו דה"ה דתולה בחברתה כמ"ש סמ"א :

סימן קצז (בש"ך ססק"ו) אבל ביום ז' אין לטבול · נ"ב ובשו"ת ח"ל סי' י"א כתב דגם ביום ז' מתיר ר"ת : (סק"ח) שסברה שאמה טבלה ביום ז' כנ"ל : (שם) במי שלא טבלה כראוי בליל ו' בענין שלאחר ב' או ג' ימים כו' כנ"ל : (שם) אי יכולה לטבול ביום · נ"ב וכיון דלא שייך כאן סרך בתה כ"כ דהא ידעה דטבלה אתמול : (שם) ובדיעבד שרי · נראה דר"ל אי כבר הורה לא מסדרינן עובדא עס"ה ובסי' ע' ס"ק כ"ט :

סימן קצח (בש"ך רסק"ז) ונראה לי כפירוש התוספתא · נ"ב ובתוספתא פליגי ר' וחכמים דר' ס"ל דאינו חוצץ וחכמים ס"ל דחוצץ ובצל עץ גם ר' מודה וסתמא הוא כלשון המחבר עיין ספר תפארת שמואל : (בשו"ע ס"ט בהגה"ה) מלובלכת בדם. נ"ב ועי' בא"ח סי' קס"א במג"א : (ססקל"ב בש"ך) מה שכתב הש"ך שם וכן מבואר בטור ומחבר לקמן סי' קנ"ט ס"ט נראה דט"ס הוא טור ומחבר אלא נ"ל בטור למהמחבר אין ראיה דמה אולנא לה מהא ודו"ק : (סק"נ) כבינתא · נ"ב פירוש דג : (בשו"ע סמ"ד) וכן אם היה ב' שערות · נ"ב עי' במשנה א' פ"ו דנגעים :

סימן קצט (בש"ך סקי"א) תעיין ותבדוק גם בשעת טבילה כנ"ל : (בשו"ע ס"ט) כיון שאין צריכים כו' · נ"ב כבר כתב כן סי' קנ"ח סכ"א :

סימן ר (בש"ך סק"א) והא תנן פ"ב דחלה לאסור לברך ערום והייט משום לבו רואה כו' · כנ"ל :

סימן רא (בש"ך סקי"א) אף ר"ת מודה אפילו הזוחלין רבו · נ"ב ולא כמ"ש בסוף הגה"ה : (סקל"ז) דהא לא אסריק בש"ס בכ"א ואפי' בבקעת כנ"ל : (בט"ז סקל"א) שאין שם ארבעים סאה ונראה · נ"ב עסס"ע בהג"ה ובש"ך סס"ע : (בשו"ע סוף סעיף ל"ב) אלא ע"י הטיט · נ"ב עסי' קנ"ח סל"ג : (בש"ך סקע"ו) פוסלת כיון · נ"ב ובטור כתב אפילו אין לה שפה כלל : (שם) א"ב יחדו למלאכה · נ"ב עיין בפס"ו דכלים : (סקע"ז בש"ך) אין להקפות דניהי דהוי שאובים · נ"ב ובנה"כ חזר ביה וכתב דכולה מקרי כלי ע"י הגומא : (ססק"פ) צל"ע · נ"ב נראה דוודאי מיירי מסתמא דהגלגל קבוע בארץ ונקובים כשפופרת הנוד מיהו דרך לסתום הנקובים בקש או בגרור וכיוצא בהם שלא יהיו המים מקלחים דרך הנקבים וסתימה זו אינו מועיל להחזירו לתורת כלי כמ"ש ס"מ ועבס"ש דאהלות ולענין חבור כל שהוא כשפופרת הנוד ממעטו כמ"ש סנ"ב ובזה סרה תלונת הש"ך מה שהניח בצ"ע דברי רמ"א בסק"פ : (בש"ע ס"מ) ומ"מ אין לסקל לעשות מקוה לכתחלה · נ"ב עסי' מ"ח ובט"ז : (ס"ק ק') כשלא היה עליה שם כלי בתלוש · נ"ב ר"ל לאפוקי אם היה בו גומא בתלוש אע"פ שנסתם אח"כ לא מהני המסכה כנ"ל לפמ"ש הש"ך סקע"ז ע"ש : (שם) אם היא כלי המקבל טומאה · נ"ב כגון של חרס שמקבל במחובר ותקק בה גומא אח"כ : (ס"ק קכ"א) קודם שירדו השאובים · נ"ב דהיינו ג' לוגין תי"ם והוא לפירוש הר"ש ע"ש : (ס"ק קכ"ב) שהיו לבנים ר"ש עיין לעיל סנ"ה · כנ"ל : (בשו"ע ססנ"ג) נוגע במקוה הוא כשר · נ"ב עסקי"ו : (בש"ע ססס"ח) שאין לו במה יתלה · נ"ב עסי' ע"ב : (בט"ז סקפ"ב) שיש לה חזקת כשרות · נ"ב עיין בש"ך ס"ק קמ"ט : (שם ס"ק פ"ו) לפי שכאן מיירי אפילו · נ"ב וברמב"ם איתא להדיא דדין זה דווקא במומחה דאורייתא עיין שם וכבר השיג עליו במל"מ : (בש"ך ס"ק קמ"ט) ול"ד לדלעיל בסעיף ס"ט דהתם כו' כנ"ל : (שם) והבאתיו ס"ק קמ"ד כנ"ל : (בשו"ע סע"ג) לא יטבול בשום א' מהן לכתחלה · נ"ב עי' ס"ס ס"ח וסכ"ה ודו"ק ועיין במל"מ שהאריך בזה :

סימן רב (בט"ז סק"ו) אלא שבכלי רחב · נ"ב וכ"כ התוי"ט בשם מהר"ס :

סימן רד (בש"ך סק"א) ולא דק · נ"ב ובמל"מ כתב דהוא לא דק דהכא הביא דברי הר"ן בשבועות רפ"ג : (בש"ך ססק"א) דבא לדמותו לגמרי לנדר בחרס דיש כו' כנ"ל : (בשו"ע ס"ג) ואמר ואני כמותך · נ"ב ר"ל דואני לבד ה"ל כאלו סיים כמותך כשטה תכ"ד וכן משמע במאי דמסיק דאני לחוד מהני ועי' במל"מ וכ"כ הש"ך סי' רכ"ט ס"ג :

סימן ריד (בשו"ע ס"א בהגה"ה) והמנהג כסברא ראשונה · נ"ב עסי' רכ"ח סכ"ג : (סק"א) וכ"ג מדברי הרב המגיד שם · נ"ב והמג"א שם השיג עליו :

סימן ריז (בש"ך סק"ו) אבל ירק חי וודאי מותר לאכול כנ"ל : (בט"ז ס"ק ע') דמיהלך שליח עליה · נ"ב ואם נדר בלה"ק ובאותו מקום אין מדברים בלה"ק הלך אחר לשון התורה ובלשון תורה גם בשר דגים מקרי בשר ומקרא מלא הוא מי יאכילנו בשר זכרנו את הדגה עסק"א ועיין באבן עזרא פרשת שמיני : (בש"ע ססל"א בהגה"ה) בסופו נמי מקרי קניה ומכירה · נ"ב ועי' בח"מ סי' רכ"ז ס"כ : (בש"ך סקל"ז) נראה שאינו נקרא כו' · נ"ב עבאהע"ז סי' קכ"א בב"ש סק"ו : (בש"ך סס"ק מ"ה) וראיה ממסכתא כלים פרק כ"ו בגד שארג כו' כנ"ל :

סימן רכ (בש"ך סס"ק כ"ז) שכתב על דברי התה"ד סכ"ל וז"ל ולפענ"ד משרי שרי כו' כנ"ל: (סקל"ד) ע"ל סי' רל"ט ס"ג כנ"ל :

סימן רכא (בש"ך סק"ע) וה"ל הנאה גמורה · נ"ב עסי' קמ"ב סי"א : (בשו"ע ס"ו) אם אין לו בהם תפיסת יד · כאן יש לציין בש"ך סקל"ז ומה שנרשם לעיל מיניה ט"ס הוא : (בש"ך סס"ק מ"ה) · נ"ב וכ"כ הרב לקמן סי' רכ"ח ס"ז :

סימן רכז (בש"ך סק"א) וכגון שנשאר דבר שנאסר · נ"ב עסי' רל"א ס"כ :

סימן רכח (בשו"ע סכ"א בהגה"ה ראשונה) ויש בה"כ בביתו מקרי כו' · נ"ב שייט לפי שעה עסי' רכ"ד ובא"ח סי' קנ"ג סס"ו : (בש"ך סקנ"א) מיהו נראה דאם פרט ונלו · נ"ב ועט"ז בט"ז : (בשו"ע סכ"א) ולדבר מצוה · נ"ב עסי' רי"ד ס"א בהגה"ה ובא"ח ססי' תרכ"ד היפך לזה פר"ח סי' תנ"ז בא"ח : (בש"ך סקפ"א) יהיה דברי הרמב"ן סותרים זה את זה · נ"ב ליתא דתשובת להרמב"ן הם תשובת להרשב"א כידוע · מצאתי כן :

סימן רכט (בש"ך סקי"ב) הרי ש"ס ערוך הוא ומוסכם מכל הפוסקים כו' · ונ"ב ותימא איך לא ידע הא דמביא הש"ס דר"ש ס"ל דכמותך שניהם מותרין וכתבו התוס' דגם ת"ק מודה ליה ולא פליג אלא על ואני ע"ש :

סימן רלב (בש"ך סקכ"א) כתב בסמ"ע סי' ע"ג סקי"א וז"ל כו' כנ"ל : (סס"ק מ"ג) ועי' בהע"ז סי' ע"ה וסי' כ' :

סימן רלג (בשו"ע סס"ב) נדריהם מדר אעפ"י שלא הביאו שתי שערות כ"ה ברמב"ם כנ"ל · ונ"ב ובמל"מ תמה על הרמב"ם בזה :

סימן רלד (בש"ך ססק"י) דהא כל שעתא בעמוד והוציא קאי · נ"ב דטעמא דמפר כדי שלא תתגנה הכא תתגנה ותתגנה וכ"כ הל"מ : (בט"ז סק"ז) וקושייתו תירץ הר"ן דף ס"ז דשאני כאן כו' · נ"ב הלשון מגומגם והר"ן כתב לשון אחר : (שם סקי"ג) דאם הפר האירוס ומת האירוס דהאב יכול להפר דנתרוקן רשות לאב ואין לומר דזה דווקא כשכבר שמע גם האב כו' כנ"ל : (בש"ך סקל"ג) דהכא בחזרה ונתארסה כנ"ל · ונ"ב עבס"ז : (בשו"ע סס"ב) או לבית אביה ואמה · נ"ב ובאהע"ז סי' ע"ד ס"ד כתב דאין יכול להפר וצל"ע :

סימן רלה (בש"ך סק"א) דנראה כשלוחו · נ"ב ועיין באהע"ז סי' ע' בב"ש ס"ק כ"ו בשם בהט"ת : (בשו"ע ס"ג) וה"ה אם נדרה שלא תלך · נ"ב לא ידענא למה כפל הדברים :

סימן רלו (סק"א וצ"ע) דהריב"ש לא קאמרי · נ"ב לא ידענא מאי קשיא ליה :

סימן רלז (בש"ך סק"א) או גאט · נ"ב ובס"נ פ' כ"כ מסתפק בזה : (בש"ע ס"ו בהגה"ה שניה) אם נשבע בהן · נ"ב עסי' רפ"ד :

סימן רלח (בש"ך סק"ה) דנשבע ועומד מהר סיני על המצוה דפיקוח נפש · נ"ב מיהו אינו מפורש בתורה עסי' ל"ע ס"ו ובסי' רל"ו בש"ך סק"ג : (סקי"ז) לא נאסר כבר ע' וי' · נ"ב ע"ס הוא והמשכיל יבין : (בשו"ע ס"כ בסופה) ונפטר בשבועתו · נ"ב עסי' רכ"ז סק"ט : (שם סכ"ג בסופה) יכול ליתנה כך · נ"ב עבסמ"ע סי' רמ"א דנודר כן לחבירו ואינו כן ועססי' רכ"ח בש"ך סקכ"ה דלא כ"כ :

סימן רלט (בש"ך ססק"ל) וכמ"ש · נ"ב ועי' במג"א ססי' תקמ"ח : (שם סקל"ב) לפי שבב"י לא הביא אלא הר"ן כו' כנ"ל : (שם בש"ך סקל"ד) אסור לאכול אחר התנאי דשמא יעשה כן אף שיאכל במזיד כ"כ העט"ז כנ"ל :

סימן רמ (בשו"ע סכ"ה בהגה"ה) א"צ לשמוע אל האב · נ"ב ואם נשבע ס"ז צריך לקיים הנהגת ב"ה בשם מהרמ"פ :

סימן רמב (בש"ך ססקי"ב) דכל שאין רוב חכמתו ממנו לא מקרי רבו כו' כנ"ל : (סקס"ו) מדברי הר"ן נראה אפי' כה"ג אסור כנ"ל : מה שכתב הב"ח בס"ק ל"ת וז"ל ולקמן סי' רפ"ב כו' נראה שזה קאי אמ"ש רמ"א בהגה"ה ס"ח על תיבה ואפילו כשהש"ת על הבימה כו' ע"ז קאי הש"ך וכתב ולקמן סי' רפ"ב מסיים כו' וכנ"ל : בהגהות א"ו שבש"ך בד"ה ועוד תימה השנית מודה דלאחר בת קול לא משו · נ"ד ובשו"ת שער אפרים השיג ע"ז דבש"ם שם איתא להיפך :

סימן רמה (בש"ך סקי"ג) עבח"מ סי' קנ"ו ס"ג כנ"ל :

סימן רמו (בש"ך סק"א) והגאון אבי מ"ו ז"ל תירץ · נ"ב כבר קדמו בכל זה בספר לח"מ ודחה התירוץ לראשון מפני שדרך הרמב"ם לכתוב כל הדינים אף שאין נוהגים בזמן הזה ומסיק כתירוץ הב' :

סימן רמז (בש"ך סק"א) לאשתו המגורשת · נ"ב עי' באהע"ז ססי' קי"ס : (בשו"ע ס"ד בהגה"ה) אבל לא בשאר צדקה · נ"ב ומדברי מהרש"א בחידושי אגדות פ"ק דפסחים משמע דאיסתמים ליה דבר זה :

סימן רנא (בט"ז סק"ב) דאחיו מאב קודמין לאחיו מאם · נ"ב וכבר כתב המחבר דין זה לעיל ס"ג :

סימן רנג (בשו"ע ס"ה בהגה"ה) אבל אחר אפי' בסתם נמי · נ"ב עי' בח"מ ססי' רמ"ו וסי' שכ"ג ובאהע"ז סי' ע' ס"ח :

סימן רנו (בש"ך סקי"ב) אעפ"י שעתה באים לכאן א"צ ליתן לגבאי כו' כנ"ל :

סימן רנז (בש"ך סק"ג) פשיטא דצריך ליתן חשבון והחשבון לא יעשה לפני כל מערער עליו כו' כנ"ל :

סימן רנח (בש"ך סס"ק י"ז) ולא ידענא מאי קשיא ליה · נ"ב ואין זה מספיק דמ"מ ס"ל למנקט נמי הך מלתא דאם רגיל באחד יתן לרגיל : (שם סס"ק כ"ה) כדלעיל ססי' רל"ח · נ"ב וע"ש נ"ש בשם הסמ"ע :

סימן רנט (בש"ך ססק"ד) מעשה ממש הוא ולא הזמנה · נ"ב ובמג"א סי' קנ"ג סקי"ט תמה ע"ז : (שם סקי"ג) ובע"ב ט"ס הוא · נ"ב ובתשובות שער אפרים סי' ס"ו מיישב הגירסא : (בשו"ע ס"ו בהגה"ה) לא מעלין ולא מורידין · נ"ב עבח"מ סי' רכ"ה :

סימן רסב (בש"ך סק"ג) אבל באמת נימול תוך ח' או בלילה לא יצא כנ"ל : (בשו"ע ס"ד) במחבר מיום ששמעו אותו בוכה · נ"ב עסי' קנ"ד סי"ב ·

סימן רסג (בש"ך ססק"ד) וע"ל סי' רס"ה סק"ז כנ"ל :

סימן רסד (בש"ך סק"א) אבל מתכוין להפר בריה לא · נ"ב היינו משום צער מילה אבל הוא מל את בניו הקטנים עיין בהגה"ה : (סק"ג) שאינו מצוה אין בו מנהג · נ"ב עבת"מ סי' ל"ז :

סימן רסה (בט"ז סק"ה) ור"ת פירש על אברהם · נ"ב ובזוהר פרשת שמיני איתא דקאי על יצחק : (בש"ך סק"א) הלכך מברכין אחר המילה קודם הפריעה וחשיב שפיר עובר לעשייתן · נ"ב ובזה מיושב קושיית התוס' בשבת דף קל"ז ריש ע"ב ד"ה מל ולא פרע שכתבו וז"ל תימה אמאי אצטריך למיתנא האי כיון דכבר תנא דבשר החופה כו' וכי לא פרע עדיין רוב העטרה מכוסה עכ"ל : והנה יש לדקדק בסוגיא זו דלאחר שהביא הש"ס הפסקא במאי דתני במתניתין מל ולא פרע כו' מביא הש"ס הא דת"ר המל אומר אשר קדשנו כו' האב אומר כו' מה איכא שייכות זה דת"ר על הא דתני במתניתין אבל לפ"ד הש"ך דלעיל אתי שפיר דאי הביא הש"ס הא דת"ר בלא הפסקא דמתני' תקשי היאך יברך אבי הבן להכניסו אחר המילה הא בעינן עובר לעשייתן לכך מביא הש"ס מתחלה האי פסקא דמתניתין מל ולא פרע כאלו לא מל ואתי שפיר במאי דתני רבנן המל ימול תחלה

תחלה וחת"כ התם לומר ותם"ש סוי עובר לעשייתן כיון דלא סרע עדיין וכוי כתלו לא מל ולכתי סוי עובר לעשייתן והתתם לפ"ז ממילא מיובא שפיר גם תמיהת התוס' לתילמיך תנא למתניתין לתמעי' גם דין זה בשביל להשמיענו מילתא דהתם יכול לבוך תחר המילם וק"ל. כל זה הנה"פ מבן המחבר: (בם"ך סקי"ל) ובכל מקומות שהייתי מין נוהגין כן. כ"כ ובת"ח כ"פ כתתקנין כתב שכתן שיהתה הסמלך דלומה למזבח וכוי כיסוך היין ובכשיו גרוע מקומות שתין יין מנוי מברכין על שכר מש"ה משתה המוסג:

סימן רסו (בם"ך סק"ו) שתדרשה המילם עכ"ל. כ"ב ותם תפשר ע"י עובד כוכבים שרי לכ"ע עכתי"ת סי' של"ת במג"ת: (סק"ת) שפיי שני ימים מוכים של ר"ה דקדושם תחת הן. כ"ב ותין מזה סכרע כ"כ דהת התם"ך בעלמו מולה לממתני' גופת תין לחיה דנקט ב' ימים מוכים של ר"ה ולא ב' ימים מוכים של גליות משום לשיתת ליה למנקט מלתא לפסיקא לשייך תף בת"י ותיינו משום דקדושם תחת הס כמ"ש הרמב"ם בהלכות קידוש החודש וזהו כוונת הכרמטורת ג"כ:

סימן רסו (בם"ך הס"ק כ"ת) וצ"ע. כ"ב ולפון תייב לזוכם לא ממש כן לסוס ליה למימר לא יכול לומר כן ת"ו דבכ"ע תייב לזוכם: (בם"ך סקכ"ת) ע"ש ס"ב. כ"ב עכ"ת: (סקכ"ת) ומסיק דלא כייפינן ליה לעבד לסמעו דלמא ה"ל כמודם חון לב"ד כו' כ"ל: (בם"ך סקי"ל) היה לו לומר דם"ה. כ"ב ד"ל דבם"ם פשום שייר מדפסוק ותני ולא חילק אבל הרמב"ם סמך אמ"ם פ"ד דמובל דגם להב"י ע"ל לסמך ע"ת כמבואר שם ותתתימת של הס"ו שדתם בדיתוי כזה שמוזר ומרחה: (בסו"ע סל"ת בהגה"ם) אמריגן וולתי שיתברה מעיקרא. כ"ב והוא כלעת הרמ"ם עם"ק ל"ב: (בם"ך ס"ק ק"ה) לפיכך כתב הרב דלזוקי לסות ככותי קודם גזרה וכו' כ"ל: (בסו"ע סס"ד) אינו יכול להוציא תת עבדו. כ"ב כלי נסבת עבתע"ו סו ע"ה:

סימן רעג (בם"ך סס"ב) וצ"ע. כ"ב ומסמ"ת שם סקמ"ו:

סימן רעד (בם"ך סק"ב) וכבר מעם בזה מורם תחד. כ"ב עי' בסו"ת שער תפרים סי' פ': (בסו"ע ס"ו) שאין בו שיעור פרשה כשר. כ"ב עי' בסו"ת פרשה סי' ל"ב סקמ"ה:

סימן רעו (בסו"ע ס"ה) וזרק עליהם זהב. כ"ב וכן דיו על גבי דיו סוי ממי כמומק פרשב"ן ח"ת סי' קכ"ו וח"ג סי' קנ"ב (בם"ך סקס"ו) שבפירוש ממשם. כ"ב עי' בכליס פרק י"ת מ"ת בתוי"ם: (בם"ו סק"ו) לתלות היו"ד על תלניהו תם שכח תלכות שם. כ"ב עי' בסו"ת מהר"ם מלובלין סי' קי"ב: (בסו"ע סי"ד בהגה"ה כו') שהוא חוזר מהסובותו ע"ם. כ"ב וכ"ה הרשב"ץ שהכי"ם חזר בו ע"ם ח"ב סי' ס"ו: (שם בסו"ע ס"ב) וצריך להחליף. כ"ב בסו"ת מ"ג סי' י"ט כתב לתין לריך להחליף תלף בסו"ע ס"ו: ידיעה תחת ותפילו בתותב ידיעה מ"ג ג' דסין ע"ם:

סימן רפא (בם"ך סק"ל) כתב שתם לבשרים. כ"ב משום לסתם עובדי כוכבים תין בקיאין לבתוב ובוודאי ישראל כתבה: (בם"ע ס"ב) בשר לבתוב ס"ת. כ"ב והמג"ת סי' ל"ם פסק כהרמב"ם דפסול: (בם"ך סק"ם) הא דסתל רבי תבטו לסטופר שתמר תיכם מעובדין לעתן ס"ת ביד מי כו' כ"ל:

סימן רפו (בם"ך סק"ו) תון מסמקום שבבנסיו. כ"ב עבת"ו סק"ת סירושו: (בם"ע סי"ו) אלא בתחד מסם. כ"ב לת ידעינן להת הוא בת"ם מסמיך שתחריו:

סימן רפה (בם"ע ס"ד) אעפ"י שתפרה פסולה. כ"ב והמג"ת סי' ל"ב והב"ח סי' ק"ל תולקין ע"ז:

סימן רצד (בם"ך סק"ל) וא"ב ס"ל שפם. כ"ב עבר"ן פ"ק לסוכה דבכ"ע לת הוי פפה:

סימן רצו (בם"ך סק"ב) ושדרה תניהו זרושה חמים. כ"ב נקט הכי משום סיפת דסל תין תחר דתלו של תניהו תין תחר היה ותמיזה. כ"ב לת לתם בר"מב"ם ס"י (בם"ך סק"ב) אין פם לת רמז ולמיזה. כ"ב לת לתם בר"מב"ם ס"י שכ"ה להיית כמ"ם הדרישה כ"ה פר"ח בליקומים שלו: (בם"ך סקי"ת) דאין זה תיסור כלל. כ"ב ובספ"ק דעבודת כוכבים תיתת ומשמרת מכל דבר רע שלת יסתכל בבגדי נכע של תתם ולת בבשמות שמתקרין זה לזה ובתהע"ז סי' כ"ת תיתת דתסור לססתכל בבגדי נכע ומ"כ ה"ה לתסור לרחות בשמתקרין זה לזה כיון לממל קרת נסקי: (בם"ך סקסי"ו) הלילל שור שבר מוסר פם השור. כ"ב ותין זה מספיק למ"ת ה"ל לפרש ב"ב לענין כלליס:

סימן שג (בסו"ע ס"ת) ואם היס של תורם פושתם מיד. כ"ב לת ידעינן למה בפל תלבריס ולפון הרמב"ם מכוון ותולי סנשות רמ"ת הוא כתלו תסר בדברי סמחבר ותלי תניה סמלרם וכ"ה בסור:

סימן שה (בסו"ע ס"י) מברך תסר קדשנו במלוותיו וטנו על פדיון הבן כתן יש לניין בם"ח סק"ת ומה שניין לקמן ברמ"א בסנסה"ם סוא ס"ם: (בם"ח סקי"ת) דיש שליחות לקטן כשתין קנת תוכו ע"ם כו' כ"ל: (בם"ך סקי"ב) אם הניע הבן לכ"ם י"ב תשנ"ב קודם יום התעטית. כ"ב ועי' בת"ת סי' של"ת במב"ת: (שם) כתב בתשובת ר' תליה בן חייט סי' ע"ת של תיטק בבור שתלה ולת מתרפת כו' כ"ל: (בם"ך סקי"ת ותו"ק). ו"ב והמג"ת בסי' של"ת מוקן ע"ז וכ"ב בשו"ת ח"ת:

סימן שו (בם"ך סססק"ב) צריך לומר לנבני מסרי"ל. ססססק"ו: (בם"ח סק"ת) מוה יש ללמוד ג"ב. כ"ב כבר כתב סמחבר להדיח בת"ת סי' ל"ם ועי' שם בפ"ו ובמחר הגולה שם:

סימן שיו (בם"ך ססק"ו) קס"ל לתפילו תכי ספוד. כ"ב עפי' רע"ו סק"ח: (סק"ם) דאותו וולד שילדה תחר כך בנית ישראל תין תייב בבכורה כו' כ"ל:

סימן שכד (בם"ך סקי"ו) לפי זה משמע דווקא בחיטין ותורז כו' כ"ל: (שם ובמ"ם הרמב"ת) . כ"ב ומוא ס"ל דבשיבן כזית בכת"ם עבת"ח סי' ר"ח:

סימן שכח (בם"ע ס"ת) טוחות בקרקע. והמג"ת בסי' ל"ו תולק ע"ז:

סימן שכט (בם"ך סקי"ת) אין לעדב בו שתר מסקין. כ"ב עפי' של"ת סקל"ם:

סימן שלא (בם"ך ססקל"ה) לתרומה טהורה. כ"ב וס"ד בתרומות תרץ ישראל כמ"ם בב"י בשם הרמב"ם: (בם"ע ס"ב בהגה"ה) בעינן ליתן בשיעור. כ"ב כמ"ם בב"י ולת ידעינן למה כתבו ת"ת: (בם"ע סל"ד בהגה"ה) וי"א דבכ"ע תזקינו תרוס. כ"ב ובבר תמנו על זה המגן תברסם סי' ת"ם ומהל"ת להזת עב ל"ן נחולין: (בשתר הגולה סקפ"ב) בידוע שתיתמו הבעלים. כ"ב עבת"ת בם"ך סי' שם"ת ובתבן העזר לפי' כ"ת: (בם"ך סקפ"ת) ולא יוסיף ממינו. כ"ב עפי' ע"ז וסכ"ד: (בם"ע סקכ"ו) ואף על פי שהולכין תחר לקיסתו כתן יש לניין בם"ך סקמ"ו ומה שניין לניל על תיבת לף על פי שנגמרה הוא עשות: (בם"ך סקי"ת) שאין תולכין תותו תסור בילוסלים כך תין פודין תותו תסור בילוסלים לתיתו ופדה בקילוד מקום כל"ל: (בם"ך סוף סימן) שאסור לתכול מסתפוסה קודם הפרשתן כל"ל:

סימן שלג (בם"ך סק"ת) דהא תסעה נזוזה תל עליו ליתן כל"ל:

סימן שלד (בם"ו סק"ת) בב"ל גרור כוונת נבוחה זו. כ"ב ותין זה מפיק לתכתי לת היה לו לסיים הת לתיסהמיד דיש מקום לפעות: ומ"ם תחר זה ויש לו להניח רתיה. כ"ב ומכומר תין רתיה לתמבר תלמת שתי: (בם"ך סק"ח כ"ת) בתשובות הרשב"ת. כ"ב וכ"ם בת"ח בסי' קנ"ט: (סקי"ת) אבל תוסן שהיו מחתה שם. כ"ב ולפי מה שכתב הב"ת בתורת חיים סי' ק"ב דניית הכוסס שהוא מקום מיוחד לכל לת שייך זה תין שניך לומר כן עיין שם: (סקי"ב) ובתפילין ומחלת שלום. כ"ב ובתורת חיים שם' ג"ת שסק הסולתן ערוך לתסור בספילין ופ"ל דהסם מייירי שלת בסעת ק"ם: (בם"ך סק"ס) דבאן מייירי שהוא מבקש שיתידו לו לתם לת תין היתך תמר הסור כו' כ"ל: (שם) לא מבעיא שעוב לגדולו תלת תפילו להחרימו כו' כ"ל: (בם"ך סקכ"ב) מבל מקום תסור שם מחמה מחמת עבידה. כ"ב ם"ם וכן שניך להיות מכל מקום לתסור שהרי תין זה מטעם תניזות: (סקכ"ה בסופו) ואפילו לת תזר בו לת קתי כו' כ"ל: (סק"ל בסופו) מיהו נרתה דווקא שתם התלמיד הוא ת"ח כו' כ"ל: (סקמ"ו בסופו) ואפילו הבי לסולי עלמת תין להתיר כו' כן שניך להיות: (סק"ע) ולא ידעינן מתי קטיף. כ"ב ופפיר דקטיף ליה לתמר נקט שפקפק הוה ליה למימר שפיר על ק"י: (סקל"ו) נאמנים בדבר של קטפות. כ"ב כבר הביתו רמ"ת סמ"ב:

סימן שלו (בם"ע) ואין קולעין תלוקו. כ"ב עפי' ם"ת ס"י:

סימן שלט (בם"ך סק"ו) ולק"ם דהכת תין תאיסור. כ"ב ומלשון רמ"ת משמע למקום גרס נגעו בו עי' בעליון בבתר הגולה: (בם"ע ס"ב) ג' ימים שניך להתחל עליו. כ"ב דדרך נסיסה עד ג' ימים פריסה:

סימן שמ (בם"ע ס"ה) וזרק עליהם זהב. כ"ב וכן דיו על גבי דיו סוי ממי כמומק פרשב"ן ח"ת סי' קכ"ו וח"ג סי' קנ"ב (בם"ך סקס"ו) שבפירוש ממשם. כ"ב עי' בכליס פרק י"ת מ"ת בתוי"ם: (בם"ו סק"ו) לתלות היו"ד על תלניהו תם שכח תלכות שם. כ"ב עי' בסו"ת מהר"ם מלובלין סי' קי"ב: (בסו"ע סי"ד בהגה"ה כו') שהוא חוזר מהסובותו ע"ם. כ"ב וכ"ה הרשב"ץ שהכי"ם חזר בו ע"ם ח"ב סי' ס"ו: (שם בסו"ע ס"ב) וצריך להחליף. כ"ב בסו"ת מ"ג סי' י"ט כתב לתין לריך להחליף תלף בסו"ע ס"ו: ידיעה תחת ותפילו בתותב ידיעה מ"ג ג' דסין ע"ם:

סימן שמא (בם"ך סק"ט) ולבן תין דין תניזות נוהג בגויה. כ"ב עיין במגן תברסם סימן תקמ"ח: (שם) ובבל עגין תין תניזות נוהג בי"ת ופ"ז כו' כ"ל: (שם) משום דתין תניזות בי"ת ופ"ז כו' כ"ל:

סימן שמה (בם"ך רסקי"ו) בשאול המלך. כ"ב עי' לסי' קנ"ז:

סימן שמז (בם"ע ס"ג) ולהחזיבה נשמות נרתה לי כ"ב עיין בתבן העזר סימן ס"ע וסימן קי"ח:

סימן שנב (בם"ך) וגם משום נפות הרוח והשמתה. כ"ב כיון לשנה המתה

סימן שנג (בם"ע ס"ד) תינוק בן ל' יום. כ"ב כ"ל תוך שלשים:

סימן שנט (בם"ך סק"ב) בלומר שיגא תחר המפה. כ"ב לף במקום שהנהו:

סימן שסב (בם"ע ס"ג) אא"ב היה לופן. כ"ב וכתב בשו"ת ח"ג סי' לבעיון ג"ב שפה תפחים עיין שם סימן קמ"ט וכ"ב התב"ן ח"ג סימן קי"ע:

סימן שסד (בם"ך סק"ע) אלא הוא לבדו וקבר שם תדעה בעל השדה תבל שלת תדעה בעל השדה תומר כו' כ"ל:

סימן שסט (בם"ך סק"ג) וה"ה לכל תיני תתבות. כ"ב בן הוא דעה הריתב"ד תבל הרמב"ם ס"ל דה"ה כל הכלים תון תכלי חרס עיין ביים תלוות:

סימן שעא (בם"ך סק"ת) אשת כהן שמעוברת. כ"ב ובמגן תברסם סימן ג"ת ממה ע"י להת ביים הסתבים תיטו משמת וכ"ב כתב דמיטיטין שמת תלך שם: (שם בם"ך סק"ת) שגזרו תכמים על כל המקומות. כ"ב ובטו"ת ח"ק סימן ל"ב תולק ע"ז ללת תמריטן סוף מומתה לנמת שלת נפתח שבוגר על המת ומוגעו מלמלת ע"ם שהמיג גם כן על מבר"ת ורמ"ת:

סימן שעב (בם"ך סק"ב) דאינו שלת בטומתה דרבנן. כ"ב ולת ידעינן מנת ליה להת הרמב"ם כתב להדיח לתוקה ע"ז עיין ב"י סימן שם"ת וכבר הביא עליו המג"ת בסי' שמ"ג:

סימן שעג (בם"ך סק"ב) הוי כהן לכל דבר. כ"ב ובתבן העזר סי' ז' תולק הב"ת בין מולד ע"י זנות לו ע"י נשואין וכ"ם מל"ת להת דבריו:

סימן שעה (בם"ך סק"ת) ונ"ם לענין קובר תתו בערב הגיל כל"ל: (בסו"ע ס"ת בהגה"ה) וע"ל סי' שפ"ב כל"ל: (בם"ך סססק"ת) א"א לי"ב כן ו"ע. כ"ב ל"ל שמיטות דבריו כך הוא הדין הבניס לת הס כו' וכ"ת לחזור היינו למנות ז' מתדם ובניס בכללם תלת כך הוא הדין הקבוים לת הס כו' וכ"ת קרובים כמ"ם הוא עלמו מתחבל תומו היום לבד ונקט בניו משום הת לתסיק מלקח עלמות מבין ות"ב משום סיפת לתחר שעבר היום:

סימן שעו (בם"ת סק"ת) על פה קדוש יתמר כן. כ"ב גם בשל"ה הביא עליו בזה וכ"ב רמ"ת סי' ת"ת ס"ו:

סימן שעה (בם"ך סקי"ת) דלקמן סי' של"ד כל"ל:

סימן שפ (בם"ך ססקי"ז) אלא קתי על בסמתו לתוד. כ"ב ולת ידעינן למה הכת"ם לת תכיוך לך תה שסיימו"י לתם תתבל תוסבר כו' ותם כן למה ליה למימר הוא עלמו דהת עלה קתי:

סימן שצא (בם"ך סק"ו) לא תסר ברת ולת שהשמתה כמעונו. כ"ב בב"ם סי' ס"ב תמה ע"ז דהת בם"ם תנת מברכין על ז' לף על סי שנטעלת בלול ה':

סימן שצב (בשולתן ערוך ס"ב בהגה"ה) שפני הטוך לת תפסיד כל"ל: (בשולתן ערוך ס"ב בהגה"ה) ויש מקולין. כ"ב היינו בתקומות שהנהו לנתת לב"ה:

סימן שצו (בם"ך ססק"ת) ולפי ענות דעתי נרתה לתין לריך להתתבל כו' כל"ל:

סימן שצט (בם"ע סס"ת) מוסר ללבום כלים מנוהנים תדשים. כ"ב עי' בת"ת סי' תקמ"ת מה שהתבתי שם בתירוצי לתלק: (בם"ע ס"י"ד) לא יספיק לקבלו מבפי"י. כ"ב משמע למייירי נם מתון לעיר בת"ם הר"ן והרת"ם לף להב"י כתב לתפסר דמייירי לעיר תחרת בת"ם בסי' שע"ת ולף משמע כן:

סימן תא (בם"ך סק"ב) לא מייירי כע"ם כל"ל: (בם"ע ס"ו בהגה"ה) י"א שתם קובלין. כ"ב עפי' ע"ו סק"ב:

סימן תב (בם"ע ס"ה) אינו נוהג תלת יום תחד. כתן יש לניין בם"ו סק"ד ומפ שנרשם לעיל בם"ע שם"ת הוא ס"ם:

ראו זה דבר חדש מהרב הגאון האמתי עמודא דנהורא אדם הגדול בענקים החריף ובקי עה"י ג"י פה"ח קש"ת מוה' **דוד שלמה אייבשיץ** זללה"ה שכבר יצא מוניטין שלו בס' לבושי שרד על או"ח ויו"ד וערבי נחל ועוד ספרים קדושים שהיה אבד"ק סראקא ומנוחתו כבוד ספון טמון בעה"ק **צפת** ת"ו וכעת מצאנו פה עיה"ק היו"ד שלמד בו הרב הנזכר וזר זהב על הגליון מכת"י קדשו והעתקנהו אות באות והדפסנו אותו למען יפוצו מעיינותיו חוצה לזכות בו את הרבים . ונדפס בפעם ראשונה בצפת ת"ו בשנת תרכ"ג בהסכמת גדולי הדור . ומהדפוס הזה הדפסנו פה פעם שנית :

יורה דעה

טורי זהב

סימן קיג (שו"ע סעיף א') דבר שאינו נאכל כו' . עיין סולת למנחה כלל פ"ה דין פ"ז : (שו"ע סעיף ס') אם בשלו נכרים כמב"ד כו' . עי' שו"ת ב"ח חדשות סימן כ"ו :

סימן קטו (ס"ק ב') וקשה מאי פריך אי דאיכא דבר טמא כו' כנ"ל : (שם) כיון דאותו טעם אינו רואה ומשני דמ"מ כו' כנ"ל :

סימן קטז (שו"ע סעיף ב') צריך ליזהר כו' . עיין סימן ע' בש"ך ס"ק פ"ז ובפר"ת שם : (ס"ק ו') בטור כתב בשם רמב"ם בזה כו' כנ"ל :

סימן קיז (ס"ק ד') ד"ה ובמ"ש הטור ונראה כו' . לשון הטור אסור למוכרה בחזקת כשרה משום ג"ד ומשום שמא יתננו בפני ישראל והישראל יקחנו ממנו וי"מ דבמתנה שרי ול"ח משום ג"ד ולא שמא יתננו בפני ישראל רק למכרו אסור משום ג"ד ונראה דאפילו לפי אלו המפרשים אין היתר במתנה רק ביתו לביתו אבל לא בפני ישראל רק ס"ל דל"ח שמא יתן בפני ישראל עכ"ד :

סימן קיח (רמ"א ס"ב) ומיהו דוקא כו' . עיין ח"ל סימן ל"ט : (שו"ע ס"ו) שאין סימן שתוסס כו' . עיין בכור שור ב"מ ד' קמ"ד : (סס"ק י"א) דבכה"ג שייך טביעת עיין כנ"ל :

סימן קיט (ס"ק ג') שמתכוין להכשיל והעביר עכ"ל כנ"ל: (שו"ע סעיף ד') החשוד לדבר אחד כו'. עיין כנ"י ס"ס ס' : (שו"ע סעיף ז') מי שהוא מפורסם כו' . עיין גבעת שאול דף ס' : (שו"ע סעיף י"א) סבה שיאמרו כו' . ואם לא יצא פריסה מת"י רק שבא והודה שעשה תמיד דברים הפוסלים בחזקה ורוצה לעשות תשובה אי מהימן לאסור כל מה ששחט למפרע עיין גבעת שאול סימן י"ז : (רמ"א שם) או מוחזק לכך כו' . עיין תשובת ב"ח החדשות סימן י"ג : (ס"ק ס"ו) שמא אין זה נכרי שלוח לישראל אלא הישראל שלחה לו כו' עד ואפ"ה מהני סברא זאת אלא ודאי דגם בדאורייתא כו' עד גם בריש"א הוה כן והא שדקדק כ"י כו' כנ"ל :

סימן קכ (ס"ק ב') כ"י הקשה על מה שכתב הטור כו' . לשון הטור כתב בספר המצות אבל לא במעיין שמטהר בכל שהוא בכלי מטמא הכא בעי מ"ס מדילפינן אך במי נדה מים שהנדה טובלת ולא נהירא שאין להחמיר בטבילה זו יותר מבטבילת טמאה דמינה ילפינן עד כאן דבריו וקשה כ"י הא פסק הטור בסימן ר"א בטבילת טמאה דהיינו נדה שצריך מ"ס במעיין : (שם) ש"מ דלדידיה סגי בפחות ממ"ס במומאה כו' כנ"ל : (ס"ק ד') דע"י שמשיק אותה כהוצ הטערה נטהרו כו' כנ"ל :

סימן קכא (שו"ע ס"ז) סיקה מהעובד כוכבים כו'. וסכין הנמצא בשוק עיין פרי מגדים סי' ס"ג : (שם) אם אין בה גומות כו' . עיין חק יעקב סימן תנ"א ס"ק י"ד מדין זה ע"ש : (שם) כמו זונן סגי כו' . עיין בכור שור חולין דף קי"א :

סימן קכב (רמ"א ס"ג) י"א דבדברים חריפים כו' . עי' כנ"י ס"ס כ"ד : (שו"ע ס"ו) סתם כלי עובד כוכבים כו' . עיין בכור שור חולין דף קי"א : (שם) אעפ"כ אסור כו' . ויש להסתפק אם הנכרי עושה מעצמו כך בשביל הישראל לבדו או בשביל אנשי העיר למכור לכן ורוב העיר ישראל ומכל שכן אם הישראל יודע שעושה בשבילו אסור דבכה"ג נוותא נמי אסור ועי' ש"ך סי' קי"ט ס"ק כ' ומש"ש בגליון ועי' בספר דעת סימן ק"ב ס"ק י"ד מ"ש בשם שו"ת ר"מ לובלין : (ס"ק ד') ורא"י לזה ממ"ש בסימן ס"ג כו' . עיין מנחת יעקב ופ' כנ"י סי' מ"ט :

סימן קכג (ש"ע ס"ס) ואם נעצרו בגלגל כו' . צריך לעיין למה לא ניחא בזה כמו בשמרים בסעיף י"ח דפעם ראשון עכ"פ אסור ואף על פי שכתב הרא"ש ר"ס המוכר פירות הובא בב"י כאן דאמד דחרצנים גרוע משמרים מכל מקום אין ראיה מהרא"ש ור' יונה להתיר בזה והרי גם לא נעצרו גרוע משמרים כמבואר בהרא"ש ואפ"ה לא גרע לענין יין נסך ועדיפי נמי לענין פ"ב מטעם שנבלעו המים בחרצנים ויש כאן יותר מכדי מדתו ונעצרו אין המים נבלעים והוי כשמרים ועכ"פ תאן לימא לן דגריעי משמרים לענין פ"א ועיין בהרא"ש וב"י ודו"ק :

סימן קכד (ס"ק ב') דאעפ"י דבעבד הלקות כו' כנ"ל : (ס"ק ה') ולמה יגרע מניצוק כו' · הרשב"א כ"כ לשיטתו דס"ל דאינו נעשה נסים כדלקמן ס"ק ל"ב ולהר"ן דנעשה בסים קשה בלאו טעמא דניצוק וקי"ל : (שם) ומהן כלי בא היין כו' · כ"כ להלכה למאי דפסק בסקל"ב כהרשב"א דאינו בסים ולדידן בטל ואם כן אפילו קדים פכיק גוי שרי אלא כיון דבא מעצמו שפיר ה"ל נסים אבל בשיטת המחבר ל"ל לזה דאיהו ע"כ כהר"ן סבירא לי' דבמגין גם כן נעשה בסים מדאסר במינקת כמ"ש ס"ז סק"ז ודו"ק : (סק"ט) וקשה פשיטא כו' · לק"מ דהא התו' והרא"ש פירשו שם דרבא דהתיר בכך עובדא היינו מחמת ההערובות דקיל מאהר סתם יינם אבל בעיני מודה דאסור ומש"ה הוצרכו לאשמעינן דלית הלכתא כוותי' כמסקנת הש"ס ע"ש וק"ל : (רמ"א סי"ג) ליטול משם דבר כו' · המחבר לא כתב כן דאזיל לטעמי' דבלאו הכי פסק בסעיף י"ט דהמתעסק אוסר בבהמה בנוגע בגופו ועובדא זו דאתגנא פי' בב"י משום דהכנסה לא הוי שכשוך כמו שהביא ש"ך סק"ג וט"ז כאן משום הכי לא כתב המחבר זה ורמ"א שכתבו אע"ג למודה בכל הסימן דבעי שכשוך ע"כ צ"ל כמ"ש ט"ז וש"ך דסבירא ליה דהכנסה הוי שכשוך ועיקר ההיתר משום מתעסק ואזיל לטעמי' בסעיף י"ט ומה שלא כתב כאן דוקא בהפסד כדלקמן צריך לומר משום דדין זה מבואר בגמרא ואי אפשר לדחותו ומותר או מטעם סב"י או מטעם קרדא ולתומרא הם שם שלא להפסד וכן כאן הם לחומרא להצריך קרדא דאז מותר ממ"נ וכלא קרדא אסור אפילו בהפסד ואם ראינו שכשך בהכנסה והיה קרדא לא שרי באמת רק בהפסד כן נ"ל ודו"ק : (רמ"א סי"ד) ודוקא כשידע כו' · ע' כנ"י סי' ל"א : (ס"ק י"א) וכתב ב"י בד"ה ומ"ש בשכשוך כו' כנ"ל : (ס"ק י"ב) דס"ל להרא"ש דהנלא יין לא מיקרי כו' · בלאו הכי ניחא דהמחבר פסק מדדו ביד אסור בהנאה ואף למ"ש ב"י הובא בש"ך ס"ק ס"ה היינו שם דאין אסורו רק מחמת מגיעת יין כמבואר בב"י מש"כ כאן בעוברים השוליים דהוא שכשוך גמור · גם מ"ש ורמ"א סמך כו' בלא"ה ניחא דכאן אין צריך לכתוב זה דהא לא מתיר מדדו ביד רק בהפסד ואז בלא"ה מותר בהנאה בזה"ז וניכא למימר דנ"מ שיהי' לדידן מותר בשתי' דז"א לדעת ט"ז סק"ל ודוקא לקמן סכיא רמ"א חילוק בין מגילין דשם ל"ל הפסד כדברי ש"ך הנ"ל בס"ק ס"ה מה שאין כן כאן בעוברת · ומה שהביא בסעיף י"ט לסמוך במקום הפסד שם באמת קשה לכאורה מאי נפקא מיני' לנתי' ולריך לומר דבקצת מקומות כתב רמ"א כך כנ"ל ש"ך בסי' קכ"ה ס"ק ב' ודוק היטב : (סס"ק י"ג) וזה איסור גמור אפי' בהנאה כו' כנ"ל : (ש"ע סכ"ב) הגיות שנסדקה כו' · ע' ת' ב"ח חדשות סי' ל"ג : (ט"ז ס"ק כ"ח) מתוך הקנה כל היין שבחביות כו' כנ"ל : (ס"ק ל"א) וא"כ נתפס לדידן קולא כו'. עי' כנ"י סי' ל"א : (רמ"א סעיף כ"ד) וה"ה אם נגע כו' ע' ת' ב"ח חדשות סי' כ"ט ול"ג : (ס"ק ל"ב) שנעשה מעשה כזה בפונדא והסכימו כו'. עיין כנ"י סי' ל"א : (ס"ק ל"ג) והיינו מטעם ניצוק חיבור כו' . עי' נודע ביהודה סי' ל"ס דף מ"ו ע"ב :

סימן קכה (ס"ק א') ע"מ שהוא שמן והוא יין ואם בא היין מכחו כו' כנ"ל : (ס"ק ג') ונאסר היין שבכוס משום בא וסיין שבקנקן משום ניצוק וכו' כנ"ל : (ס"ק ד') זה לשון אינו מדוקדק כו' עי' נה"כ סי' שאח"ז ס"ק א' לדבריו יש לייסב קושיא זו דכיון דמסיק שם דטעמא בתרא שייך אף לדידן כיון דיש פוסקים אוסרים למכור ממילא הכא בכחו דמותר ודאי בהנאה גרע ובעינן ה"מ ממש דליכא טעמא בתרא ומגע נכרי עדיף לענין זה דנ"ל ה"מ ממש משום טעמא בתרא והיינו שכ' רמ"א כאן אם לא בה"מ ר"ל ה"מ ממש ואפי' לפ"ד סס"ז שם דאין מקילין רק מטעמא קמא וא"כ גם כאן לא נריך ה"מ ממש מ"מ יש לייסב דהוא גופי' קמ"ל דבוהא הכא דל"ת דוקא משום טעמא בתרא מקילין כנכ"ב ולא כאן קמ"ל ודו"ק היטב : (ס"ק ז') ואע"פ שנוגע (הוי מגע עובד כוכבים כו') כגון ע"י החפץ כו'. והנה זה קאי אספי' לאלא בחמתו ס"ל עתה דהוא שלא בכוונה מה שנוגע ע"י החפץ ודמי למדדו בקנה ועדיף מיניה דשרי גם בשתיה רק מיישינן שמא נגע ביד בכוונת נגיעה מש"ה אסור גם בהנאה ואח"כ כ' א"נ דזה הוי בכוונה וגרע אף ממדדו ואסור בהנאה שלא בחמתו : (שם) וכן משמע מדברי הב"י שהביא כו' שכ' ושכשך היין בכלי כו' ר"ל שכתב הוסיין שמא נתן דעתו ושכשך היין בכלי א"כ נהי דהרשב"א מפרש כל"ב שע"י הכלי נוגע מ"מ חשש הוא ואוי לענין דינא כל"ק דמותר בהנאה אעפ"כ גם הב"י ס"ל דבחשש אסור נמי בהנאה רק כ"מ אי לא נגע בודאי והוי רשב"א כל"ב דאפילו לא נגע אסור כל היכא דשכשך : (ס"ק ח') משמע אפי' לשתיה ותו דבגמרא פריך ע"ז מההוא דחביות בסי' קכ"ד ואמאי לא משני דשאני כו' כנ"ל : (ס"ק ט') ע"כ כתב דכאן אין שום א' מאלו כו' כנ"ל : (שם) ס"ל כמו שלא בכוונה דמותר ולפי"ז כו' כנ"ל : (שם) אבל נ"ל ברור מה שכתבתי כו' ר"ל לנפסם של הרמב"ן יש לאסור גם בהאכן :

סימן קכז (שו"ע סעיף א') אם הבעל מכחישו כו' אבל בשני עדים לא מהני שהכחשתו אע"פ שלועק שיודע בבירור ששקר העידו ואם מותר לו לאכול בלגנאה ע' בכור שור יבמות פ"ד : (רמ"א סעיף כ') אחד שאומר לשני שותפים כו' עי' מה שהארכתי בזה בתשובותי סי' ו' ע"ש בראיה ממשית : (שם סעיף ג') עד א' נאמן עליו אפי' לאסרו . עי' שפתי דעת סי' ס"ג ס"ק י"א : (שם) כגון בדיקת חמץ כו' עי' מגן אברהם ספי' תל"ז :

סימן קכט (רמ"א סעיף א') סגי ליה חותם א' כו' עי' ט' ב"ח החדשות סי' ל"א ל"ג : (שו"ע סעיף ז') כנגד עיר שרובה ישראל כו' עי' בכור שור ב"ב דף ק"ד :

שפתי כהן

סימן קיב (ס"ק י"ט) ואם ט' · ועיין שו"ת מנחת יעקב סימן י"ג :

סימן קיד (ס"ק כ"א) נראה דלא חש ליה הרשב"א אלא לפי שהיה יודע ס' כנ"ל :

סימן קטו (ס"ק י"ג) וקאמר דבבהמות נכרים אסור אפילו בדיר של ישראל כו' כנ"ל : (ס"ק כ') פירש שואל ולא בע"ד סא"מ כו' כנ"ל :

סימן קיח (ס"ק ט') ומורייס כו' · עיין ח"ל סימן ל"ט : (ס"ק י"ז) א"נ לחזור אחריו ולראותו הטעם כו' כנ"ל : (ס"ק כ"ב) וכן לדעת הי"א אומרים כו' שרי במותם אחד וכדלעיל כו' כנ"ל : (שם) מתשובת רשב"א שבמרדכי ס' ר"י ומתשובת הרא"ש כלל י"ט כו' כנ"ל :

סימן קיט (ס"ק א') וכן בסוף סימן ס"ה כתב וזה לשונו כו' · עיין בכור שור פ"ז דף ל"ט ושם הרבה דברים לדינים של סימן זה : (ס"ק כ') אבל כשהמתיר מגבל לכתחלה לו ולצורך אחרים כו' · אבל כשבישל לצורך האוסר לבד אסור גם דיעבד ומכ"ש כשהאוסר יודע שבישל לצרכו · וקצת דמות ראיה לזה מהא דפריך בפרק קמא דחולין ולחלופי לא חיישינן כו' והרי לתירוץ דשני תחלה כיון דאמר לה שום לי משליכי כו' לא קשה מידי דכשנותן לה משלו הוי ליעבד ע"ש ותבין ויש לדחות ע"ש במפרשים ועיין פר"ח או"ח סימן תנ"ז ס"ק כ"ג חולק אדין זה ע"ש באורך ועיין בחדושי למס' חולין שם :

סימן קכ (ס"ק י"א) לסכין של שחיטה וסכין שמפשיטין בו כו' כנ"ל :

סימן קכג (ס"ק י"ז) בשם הר' יונה שמרים של נכרי כו' · כן הוא בהרא"ש ריש פרק המוכר פירות מדברי הר' יונה וה"ה בחרצנים של עובד כוכבים ועיין ב"י בד"ה וכ' בת"ה תלאה להרשב"א חולק לומר דלא גרע מיין נסך שנתערב ובטל על כל ששים בששה חלקים ועיין שם שלשונו נ"ע בשמרים גם נראה דבפ"א מודה רשב"א לאסור אפילו פחות ממדתו ועיין בכ"ז ודוק היטב : (ס"ק י"ח) וז"ל נעצרו בגלגל כו' · דברים תמוהים הם דהרשב"א בת"ה שהביא הב"י מיירי להדיא התם בחרצנים של נכרים שאסורין הן אפילו תמדן כ"פ ואפילו לא מנא אלא כמדתן כמבואר בסעיף י"א ואין לו היתר רק מטעם ביטול כמו י"נ שנתערב במים ובעי ששה חלקים דכיון שיש מים מרובים כ"כ הוי ליה ביטול ופנס כמו שכתב ב"י בשם רשב"א בדברי המתחיל יין מזוג משא"כ כאן דמיירי בחרצנים שלנו לענין מגע עובד כוכבים בהם להא בעינן דוקא רמא תלתא ואתא ד' וכדאמר הש"ס בריש פרק המוכר פירות בטעמא למלתא דרמי תלתא ואתי ד' ה"ל יין משום דאמר רבא דכל חמרא דלא דרי על חד תלת אבל כי איכא פחות מד' אפילו מעט ואיכא יותר מעל חד תלת לאו חמרא הוא ואינו נאסר עתה במגע וכמ"ש הר"ן הובא בב"י בד"ה יין מזוג והרשב"א שיש היו מתירין יין מזוג כשיש יותר מג' חלקים ורא"יתם מש"ס דהמוכר פירות דבעינן אתא ד' רק שחולקים הרשב"א והר"ן עליהם דדוקא בשמרים אמר הש"ס הכי דהוי קיוהא בעלמא מה שאין כן ביין גמור מש"ה אין היתר ביין גמור מזוג אלא כפי ההיתר בנתערב יין נסך ממש ובעי ו' חלקים ע"ש · וזהו שהביא רמ"א בסעיף ח' משא"כ שמרים וכ"ש חרצנים דגריעי משמרים והוי קיוהא בעלמא פשיטא דיותר מג' חלקים לאו חמרא הוא ונהי דבלא נעצרו אסור לעולם אפילו מעט מזעיר יהיב הרא"ש טעמא דמים נבלעו בחרצנים עיין שם בהמוכר פירות ובנעצרו דאין המים נבלעים הוי כ"ש משמרים דבעינן דוקא ד' ממש כמו בהמוכר פירות לענין ברכה דנסי דהרא"ש מחלק שם לומר דאפילו אם מברכים שהכל נהי' בדברו הוי יין לענין מגע היינו בלא נעצרו דמספקא לן אם נבלעו בחרצנים וספק ברכות להקל מה שאין כן בנעצרו וזה נראה ברור ודברי הש"ך צריך עיון ודו"ק היטב : (ס"ק ע"ג) דאין מדברי רמב"ם ראיה כו' · לטעמיה אזיל בסימן קכ"ד ס"ק ג' ע"ש אבל הב"י לדעת הרמב"ם במדדו בידו אסור בהנאה ואין ראיה מהרא"ש וטור דאינהו לטעמייהו במדדו בידו וק"ל :

סימן קכד (ס"ק ט') וגם המחבר מודה כו' · ר"ל דל"ת מדמצריך המחבר מלו ס"ל דלא עדיפי בני השפחות מעובד כוכבים ואם כן בטל גם בעובד כוכבים קטן מותר בשתיה אלא גם המחבר ס"ל דעדיפי ובמלו דוקא : (ס"ק י"ב) וכמ"ש בב"י במסקנא כו' · עיין תשובת ב"ח החדשות סימן כ"ט : (ס"ק ל"ב) או שלא ידע כו' · אין ב' דינים אלו שוין דבראשון מה שילא אסור עכ"פ דלא גרע מאם באמת אינו עובר השוליים משא"כ בדין ב' הוי ליה כחו שלא בכוונה ושרי גם היוצא וק"ל : (ס"ק ס"ו) והדבר פשוט דמ"ס הוא ט' · עיין תשובת ב"ח החדשות סימן כ"ט :

סימן קכז (ס"ק א') דמהימן משום מיגו כו' · עיין ח"ל סימן ע"ס : (סס"ק ס') ונראה דאם שותק בעינן ט' כנ"ל : (ס"ק י"ד) אם העד שאומר נתנסך נאמן כלל ט' · ונהי דכבר תירץ בס"ק הקודם דנ"מ אם אומר אח"כ בפני הבעל דין מ"מ מנ"ל דהרשב"א חולק בזה כיון דהרשב"א לטעמיה אזיל אבל מה שנאמר לדידן לענין אם אומר אח"כ בפני הבע"ד לא כמנא חולק ודו"ק : (ס"ק כ') וכן כרשם בשו"ע ט' עי' בכור שור יבמות ל' ס"ב :

סימן קכח (ס"ק ד') אבל אנן קי"ל בסי' קס"ג כו' · עיין כנ"י סימן ל"א :

סימן קכט (ס"ק י"ג) למותר אע"פ שאין מפתח וחותם בידו ט' כנ"ל : (ס"ק י"ז) דבעבד ונכנס אסור אם אינו נתפס כו' כנ"ל : (ס"ק מ"ג) ונראה דטעות הוא ונ"ל סימן קכ"ח ור"ל ט' כנ"ל: (שם) בכוונה בידה לנסך או נ"ל סי' קכ"ד דשם סעיף כ"ו כנ"ל :

סימן קלב (ס"ק ג') והא ודאי ליתא לא בדעת הטור ולא בדעת המחבר ס' · ונ"ל דאע"ג דהטור ודאי ס"ל לדידיה אסור דכ"כ הרא"ש בהדיא מ"מ בדעת המחבר שפיר י"ל כך משום דמוכח מלשון דר' אלחנן שבתוס' דף ס"ג בד"ה יאות לאפילו לדידיה שרי ומש"ה כתב זה בלשון יש מי שאומר דהרי כתבו שם מכאן דקדק הרא"ש הלכה למעשה שאם יש ביד ישראל יי"נ וע"ז ודברים האסורים ומכרו לנכרי בהקפה ט' יעו"ש ומ"ש ודברים האסורים ר"ל בהנאה וא"כ תקשי הא אין לך בעולם תופס דמיו רק יי"נ וע"ז ושביעית וקדש כמבואר בש"ם שם דף נ"ד והדבר פשוט דלא מיירו התוס' בקודש וא"כ לדברים האסורים היינו שאר אסורי הנאה כגון ערלה וכ"ה וקשה מאי כ"מ דהא לאחר בלא"ה שרי · ולדידיה אסור עכ"פ משום דמסיק ליה הנאה אע"כ ס"ל דבכה"ג גם לדידיה שרי · ובאמת שהרא"ש דס"ל דלדידיה אסור לא כ' ודברים האסורים אלא במקום שכתבו התוס' ודברים האסורים כ' ומשמעו שתופסים דמיהם ובכוונה שינה מלשון התוס' דלדידיה אין כ"מ רק בדבר התופס דמיו וא"כ מלשון התוס' מוכח דלדידיה נמי שרי ומש"ה כ' בשם יש מי שאומר ודו"ק היטב :

טורי זהב

סימן קלא (ס"ק ז') ופסקו שם דאין כאן תוספת דמשכר יינו של כו' · ר"ל אפילו לר' שמעון בן אלעזר דס"ל דגם אצל עובד כוכבים אחר הוי כמו אצל אותו עובד כוכבים עצמו ע"ש ברשב"א : (שם) ונתנוהו בבית עובד כוכבים אחר וכן ספיק כו' ק"ק על הבה"ס זו כיון דאנן קי"ל דלא כר"ש בן אלעזר ואצל עובד כוכבים אחר בגלגל הכי שרי גם לאוזה ענין כ' אצל עובד כוכבים אחר דבלא"ה התיר הרשב"א מחמת שותפות הישראל : (שם) ואמשר כיון דכ' רת"א ר"ס קכ"ט בס"ך ס"ק י"א ובאמת מוכח כדבריו כמו' ק"ל ואולי כוונת ט"ז כאן לנגיה כמ"ש בגוף תשובת הרשב"א שהיו החביות סתומות ולא תופס וק"ל :

סימן קלב (ס"ק ג') והכ"י אתמתיתיתיה כאן לימוד הטיגר כו' באמת שבתחלת דבריו כ' סב"י כלימוד מקודם אבא אבל בסוף הביא דברי ר' ירוחם וכ' שם כך דקדקו הפוסקים מסוגיא דאתיין כר"ס המוכר ע"ש : (ס"ק ז') כל שקנהו מעובד כוכבים תחלה (אלא כו') אבל אם לא קנהו תחלה אסור במדידה בהנאה משום כמו שהרשב"א אבל להרא"ש דכה שרי בהנאה מטר אפי' בלא משיכה אלא עי' כנ"ל: (ס"ק ח') דאע"ג דמעות אין קונות היינו בעובד כוכבים מישראל לדעת הטור כו' כנ"ל :

סימן קלד (סס"ק ג') ואין סברא להחמיר בניצוק יותר ממעורב כו' · ולפי"ז מ"ש בס"ק שאח"ז וכן בשו"ע ס"ז דאם נתרבה עד כ"ט אסור כל שאין כדי לבטל האיסור אוסר מחמת ניצוק אפילו לא נפל רק מעט מהאיסור אפי' בגרגור קטן · ומה שהוצרך הרא"ש לתרץ דההוא דרבין דמיירי בגרגור גדול ולא מוקי בגרגור קטן וכגון שאין כדי לבטל כנ"ל י"ל דכי היכי דלא מוקי ליה בדנפל הרבה לתוכו כדי נ"ט משום דא"כ נימא הכ"נ עיין ט"ז סק"ד ה"נ י"ל בזה כיון דניצוק חשבינן כמעורב ר"ל כאלו נאסר בנ"ט והכ"נ או י"ל דלקושטא דדינא פסק הרא"ש דניצוק אינו חיבור מש"ה לא מצו לאוקמי הכא משום ניצוק דא"כ יהיה דאיה דניצוק חיבור אבל באמת אם ניצוק חיבור אסור בכה"ג וזה ברור ולתירוץ הר"ן שרי בגרגור קטן אפי' באין ס' ודו"ק היטב : (ס"ק ה') כתב הר"ן ולא כו' - עי' כנ"י סי' ל"א : (שם) שכל שעומד ליפול ולהתערב השיבנא ליה כמעורב כו' · בדברי הר"ן מבואר לומר דהאיסורא דגרגור אינו לרוב קלוחו אלא מיירי שאין בהיתר ס' נגד כל מה שבחבית אבל אם יש ס' שרי אף בחבית ממילא בגרגור קטן שרי אפי' ליכא ס' והר"ן לשיטתו כמו שכתבתי תחלה דלדידיה בגרגור קטן אפי' באין ס' שרי כל דלא נפל לתוכו רק מעט משא"כ לפי דעת הרא"ש ע"כ בגרגור גדול אסור אפי' יש ס' נגד הכל ודו"ק : (ס"ק י"ח) אלא דכך עיקר לענין הדין כו'. עי' כנ"י סי' ל"א :

סימן קלה (ס"ק ס') וכ"ש כלי עובד כוכבים דאינו יודע כו' · הדשים שאין ידוע כלל אם היה בו יין :

סימן קלז (ס"ק ג') אכן מדברי הרא"ה כו' · סוגה בע"ז סי' נ"ט ס"ק ט"ו ע"ש וק"ל :

סימן קלט (ס"ק ד') ולדבריו ק' דלמא רב כו' · נ"ע דבאמת לק"מ דהרי הב"י כתב דמשמע לי' להטור דפליגי באין דרכה בתגב דאי דרכה לא הוי פטרי רבנן כיון דנוהרה דומה לבהמה וא"כ א"ש דהמקשה דלא אסיק אדעתיה סברא זו אלא הוה ס"ל כיון דלאו בר זביחה גרע מבעל מום ואפי' מאוזין ותרנגולין כמ"ש רש"י ודמי ממש למיקל היה לו הוכחה דמיירי בדרכה דאל"כ לא הוי מחייב ר"י כמ"ש בס"ק שאח"ז רק להמתרץ דנוהרה דומה ס"ל למור דעכשיו יש הוכחה איפכא דמיירי באין דרכה דאל"כ לכ"ע חייב דנהי דאמר דכ"ע לא ס"ל סברא דרב לענין שילפרף דרכה בכך עם כעין זריקה היינו לירוף גרוע שאין המעשה ממש בפנים אבל מעשה שהוא ממש בפנים אף שהדבר אינו בפנים כגון בעל מום או חנב לנוהרו דומה כו' כ"ע ס"ל דמצרף עם דרכה בכך וכ"כ גם התוס' דהא דכ"ע לית להו דרב היינו דוקא בצירוף גרוע ע"ש מש"ה ס"ל דפליגי באין דרכה ופסק כר"י נמצא פי' הב"י בדעת הטור עולה יפה עפ"י פירש"י וזה ברור ודו"ק היטב :

סימן קמא (ס"ק י"ז) ובזה ודאי אין חילוק בין זמן זה לזמנם כו' · עי' כנ"י סי' י"ג : (שם) דמיירי בצורת אדם (שבזה"ז) שהוא למות ח"פ : (ס"ק ל"ו) דכל זה אינו מעכב כו' עי' בכור שור ראש השנה דף כ"ד :

סימן קמב (ס"ק י') וא"כ קשה אמאי אסור בפ"ז מהל' ע"ז בסתם אפי' ביטן ה"ל להתיר כו' · כנ"ל וק"ל : (שם) בד"ה ועתה כו' ומה"ט יוצן משום דלכתחלה כו' · הוצרך לזה לדעת המחבר אבל לשיטתו הכא א"צ לזה דבכל ענין אפי' דעבד י"א הכור וק"ל : (ס"ק י"א) ומ"מ יש לתמוה על הרמב"ם כו' היינו לפי שכ"כ בקליפי ערלה כמגוין בפנים אבל בע"ז לא קשיא על הרמב"ם רק על המחבר וק"ל : (שו"ע סעיף י') הגיון אות כ"ג להס"ך נ"ל אבל מותר לעבור דרך שם :

סימן קמד (ס"ק ד') הא דכ' סתם הדמים מותרים עי' סימן רנ"ד סעיף י"ג דמשמע דהמחבר ס"ל דלדידיה אסור :

סימן קמה (ס"ק ב') מטעמא דלמיא קא סגיד כו' · כנ"ל : (שם) דאל"כ מאי פריך ותבעי כו' לשון הש"ס בעי רבה המשתחוה למעין מימיו מהו לנסכים מאי מבעיא ליה אי לגבוהא סגיד אי למיא ותבעי ליה ספל דהיינו תלושין להדיוט אלא כו' ומי אסירי והא אמר רשב"י מים של רבים אינם נאסרים ל"ל דנבעי מהרעא ואינם של רבים ע"כ ומ"ש כאן א"כ במחוברים מ"ם הוא וכ"כ בנה"כ וק"ל : (ס"ק ג') משמע אפי' נטען יחוד הוי כו' כנ"ל : (ס"ק כ"א) אפי' מעשה ב"ד כו' עיין בכור שור חולין דף מ' :

סימן קמו (ס"ק ד') מ"מ כשיחזור ליקח המעות מחזי כו' כנ"ל :

סימן קמח (ס"ק י"ג) נ"ל נייא יאר שנה חדשה :

סימן קנא (ס"ק ו') לבעובד כוכבים או מומר שרי כו' ויש ראיה מהש"ס דהא בע"ז דף י"ב בסוגיא דעמלוא של עזה מבואר דאיסור ליתא וליתן משום הרווחה הוא מדרבנן ע"ש וא"כ תקשי הא דאמר דף ז' איכא ביניהו בין טעמא דהרווחה לטעמא דלפני עור היכא דאית ליה בהמה לדידיה והא אסורא דרבנן איכא ולטעמא דהרווחה נמי ליכא רק אסורא דרבנן א"ו כדברי הס"ך ודו"ק :

סימן קסח (ס"ק כ"ז) כלכתב הרשב"א בתשובה כו' · עיין בכור שור ב"מ דף ס"ס :

סימן קפג (ס"ק ב') היינו מדאורייתא כו' אבל אין לומר דמשום דכתב אפי' טפה כחרדל מש"ה הוצרך הרגשה דבלא הרגשה דהיינו כתם בעי כגרים ועוד דז"א דהא בסי' ק"נ הביא המחבר דעת הרמב"ם דבכתם שעל בשרה א"צ שיעור וביותר שגם הטור כתב כאן כהמחבר והאיך פליג אהרא"ש אביו דס"ל כהרמב"ם עי' ש"ך סי' ק"נ ס"ק י' מש"ה הוצרך ש"ך לתרוצו ודלא כהמ"י שתי' כנ"ל דליתא ודו"ק :

סימן קפד (ס"ק ז') וכה"ג מצינו כו' · ועי' לקמן סי' קנ"ו ס"ק ד' בש"ך עיין שם :

סימן קפה (ס"ק ו') וכסר אין השני האומר משמו נאמן וכו' כנ"ל :

סימן קפז (ס"ק ד') דבכה"ג כו'· עי' כנ"י סי' ל"ד: (שם ס"ק י') למלאכי השרת כו'· עי' ת' ב"ח חדשות סי' נ"ד ל"ה: (ס"ק י"ד) ומהר"מ מלובלין כו'· בשו"ת מ"ב סי' מ"ז לא ספכים להתיר יעו"ש אך התיר אם יש עוד איזה לד וספק: (ס"ק כ') אלא הדבר ברור כו' עיין שו"ת ב"ח סי' פ"ג וכנ"י סי' ל"ב ואמונת שמואל סימן כ"ג : (ס"ק כ"ד) דסמכינן בהא אהמרדכי · עיין כנ"י סי' ל"ד: (ס"ק ל"ז) והב"ח כו' · ע"ת ב"ח סימן פ"ג :

סימן קפח (ס"ק ג') אבל כשנשתנה כו'· עי' ח"ל סימן מ"ו ועיין גבעת שאול סימן ס"ג :

סימן קפט (ס"ק כ"ה) ליום ט"ז נוסת שלפניו וכן פירש"י כו' כנ"ל : (שם בתחלת ס"ק) דאנו נרב אם ראתה היום ולסוף כו' כנ"ל: (ס"ק נ') אלא נ"ל דהא דאמרינן בש"ס עונה בינונית כו' הח"ל סי' קי"ד חלק ע"ש : (ס"ק נ') וחוששת דהכא כו' כך משמע מהב"י דוסת מורכב מקפילת וימים דינו כמו מורכב דכאן מימים לחוששת לכל העונה ע"ש בב"י ד"ה ואם א' מאלו בא לזמן ידוע כו' נ"ל דלדעת האומרים דיש וסת לקפילת גרידא דינו כוסת הפיהוק שאינה וסת רק לשעה ואם רגילה לראות בסוף הקפיצות אינה אסורה רק בסופו ואם כל הראיה מובלע בתוך סוסת דוסת קפיצות לא עדיף מפיהוקים מיהו י"ל דלמאן דס"ל דיש וסת לקפיצות עדיף מפיהוקים וחוששת לכל עונה שקפצה· א"כ בא לידי הלכות נדה להרמב"ן וכ' וסת קפיצות אינה חוששת אלא לשעתן כו' ודברי הרמב"ן אלו הביא עוד הב"י בסוף ד"ה כל אלו הוסתות ע"ש א"כ משמע כדברי הס"ך דלא פלפל הב"י רק אי עדיף אבל עכ"פ לא גרע לענין דבמורכב חוששת לכל העונה אמנם תמיה לי טובא דהרי כתב הב"י בד"ה יש שקובעת וסת במעשה וכו' ע"ש דדעת הרמב"ן דליכא וסת לקפיצות גרידא וכפסק השו"ע סעיף י"ז וא"כ הרמב"ן שכ' דבוסת דקפיצות אינה חוששת אלא שעתה ע"כ מיירי מוסת שמורכב ואפ"ה אינה חוששת אלא שעתה· וכתב דכיון דאפי' מ"ד דאין וסת נקבע לקפיצות לחוד מ"מ דינו כוסת שאינו קבוע כבש"ע סעיף י"ז ומבואר בסי' קפ"ד דבוסת שאינו קבוע ג"כ פורש כל העונה וא"כ מיירי הרמב"ן בקפיצות גרידא ז"א דהא לשון הרמב"ן כך הוא הוסתות הללו שהן קובעין לקפיצות משמע דבקבוע מיירי ולדעתו אין קביעות אלא במורכב וא"כ משמע דגם במורכב בקפיצות א"ח אלא לשעתה ואין דין זה של הס"ך צ"ע · ובלא"ה ע"כ לא דמי קפיצות לפיהוק לענין קודם סוסת דבמורכב מפיהוק חוששת גם קודם הוסת לדעת הכ"כ שחולק על הט"ז בס"ק ל"ס ואלו במורכב מקפיצות ודאי א"ח קודם הוסת דהא בוסת המורכב כשבא העת בלא מיחוש אין חוששין א"כ איך תחשוש קודם הקפיצה בשלמא בפיהוק חיישינן כל שעה שעתה תפסק משא"כ בקפיצות וזה פשוט ומהא גופיה משמע דלא כהס"ך מדלא כתבו כל הפוסקים שהביא הב"י דכשהוא ביום קבוע חוששת לכל העונה רק בוסתות דפיהוקים ולא כתבו כן גם בוסת הקפיצות ולדרכה מבואר לנדיא מדבריהם דלא מיירי רק בפיהוק מדלכתבו דדין וסת הגוף כשהוא ביום קבוע כמו וסת הימים גרידא למלשון זה הוכיח בנה"כ דאפילו לפני הוסת חוששת כמו בוסת הימים ממש ממילא בין בקפיצות ע"כ ליכא חשש קודם הוסת כמ"ש ממילא משמע דהך דינא לא נאמר כלל בקפיצות ואינה חוששת אף אחר הוסת ודלא כהס"ך והראיה שהבאתי מלשון הב"י יש לדחות דמתחלה קודם שראה הב"י דברי הל' נדה לרמב"ן לא עלה על דעתו שיגרע קפיצות מפיהוק מש"ה לא הלהו

סימן קלג (ס"ק ב') ולמה לו לחפש טעם מלבו כו' דבריו תמוהין מאוד דודאי מ"ש התוס' שאין דרך לנטע אחר הקברים משום זבל היינו אפי' סתם קבר לא בי קברי דאל"כ הדרא קושיתם מכל הנקברים שא"ל בי קברי וא"כ לדברי התוס' בי קברי הוא רק לפרסום מלתא כמ"ש גם מהר"מ מלובלין וכ"כ מהרש"א שם דלדה"ת א"ל בי קברי וא"כ הטור שפוסק לדינא דצריך בי קברי מש"ה הוצרך הב"י למצוא טעם גם הפירוש שכ' בדה"ת אינו מובן אלא כוונתם כמו שפירשו מהר"מ ומהרש"א שם ע"ש בדבריהם ולשון הט"ז אינו מובן כלל בפירוש דבריהם ודבריו צ"ע ודו"ק :

סימן קלד (רמ"א ס"ז) דבריו בכאן כו' עי' כנ"י סי' ל"א ס"ה : (ט"ז ס"ק א') ה"ה בשאינו מינו ואע"ג כו' נ"ע דלפי מה זה שכ' בסעיף ד' כור כו' וה"ה נפל לתוכו י"ב כו' . וזה הוי אסורא גו היתרא וממ"נ אי בגרגור קטן אין צורך כלל למים שבתוכו דהא גם במין במינו קמא קמא בטל אפילו נתרבה אח"כ ואי בגרגור גדול מה מהני רואין לדברי הט"ז דגם בא"מ אוסר בנ"ב ונ"ל דאף לשון נפל לתוכו י"ב יש לפרש נפלו תוך י"ב והוי היתרא גו איסורא ז"א דא"כ מה דחה רש"י דברי רב דימי מדברי רבין והרא"ש הוצרך לתרץ תירוצים ע"ש בגמ' ותבין וליכא לתרץ לפי מה שכתבתי בגליון ש"ך בסק"ג דאף בגרגור קטן לא שרי אלא ביש ס' נגד כל האיסור דאל"כ אסור משום ניצוק ומיירי הכא בכה"ג דבלא רואין אסור משום ניצוק אבל כי אמרינן רואין שרי דבמים לא אמרינן ניצוק כמבואר לעיל דז"א דדבריו שם הוא לשיטת הרא"ש משא"כ למה שפי' הט"ז בסברת המחבר דמין במינו אפי' נתרבה לתוכו ממש יותר מכדי נ"ט שרי א"כ למה לי המים ובשלמא בבבא שני' שכ' המחבר שנפל מים לבסוף שם א"ש דאי נפל יין אז ה"ל היתרא גו איסורא מש"ה דוקא בנפל מים שרי משא"כ בבא קמייתא קשה . אמת דלפ"ד הר"ן שהביא ש"ך ס"ק ה' וכמו שכתבתי שם בגליון דס"ל בנ"ב אין אסור אלא כשאין ס' נגד הכל ומש"ה אסור דה"ל כמעורב י"ל דמיירי בנ"ב וליכא ס' אבל אשתא דהמים מבטלין ושיעורו בששה חלקים ויש במים לכד ו' חלקים אבל ס' ליכא אפילו בצירוף שניהם היין והמים אכן ברור בדעת המחבר ולדינא וכך מבואר מלשון הט"ז עצמו דנ"ב אוסר בכל גוונא אפילו איכא ס' מטעם שהקילוא רב וכמו שכתבתי לעיל לדעת רא"ש בגליון ש"ך ס"ק ה' אם כן לא מצי מיירי הכא בנ"ב ובנ"ק נמי לא צריך כיון דס"ל להמחבר בהא דלא כהרא"ש אלא דבמין במינו אפילו נתרבה שרי וכנ"ל · ומהאי טעמא נמי אין ליישב מה שהקשה על הב"ח ותו דאם הקילות כו' ע"ש ולומר כוונת הב"ח דמ"ש המחבר עד שיש בו כדי ליתן טעם אין ר"ל שנפל כדי נ"ט אלא שיש בו כדי נ"ט ואז אוסר בנ"ג אפילו בא"מ והוי ממש כמו במינו לדעת הר"ן וא"כ לא היה מקשה כלום על הב"ח אע"כ משום דמשמע מהמחבר דלא ס"ל כהר"ן מדכ' בסעיף א' מפני שעמוד היורד מפי החביות גדול משמע דמלד גידול העמוד מיתסר לא מחמת היין העליון ומש"ה הקשה שפיר על הב"ח דממ"נ אי שייך בא"מ ג"כ התומרא דנ"ג לא צריך כדי נ"ט ואי אין שייך בא"מ אז הוי נ"ג כנ"ק ושרי אפילו נתרבה ולא רלס ג"כ לפרש דמ"ש ואם נתרבה מיירי בנ"ק ואומר דאם אין ס' נגד הכל אסור וס"ל לגמרי כדעת הרא"ש דז"א מכ' טעמים חדא דא"כ גם בסעיף א' גבי יין כיון ס"ל לכתוב האי דינא ותו דקושית ט"ז רא"שונה עדיין אינו מיושב דלשון בד"א מורה דהאיסור נהיתר אפילו בנ"ט שרי סוף דבר כיון דס"ל למחבר דבנ"ג אסור אף שיש ס' מוכח ע"כ דבא"מ ליכא חומרא דנ"ג ולא כט"ז ועוד כאיה ברורה מסעיף ו' והוא מהש"ס דף ס"ס הובא בב"י אלא גו חמרא ד"ס בנ"ט חמרא גו חלא אבי' אוסר כמשהו משום דליתיה חלא וטעמא חמרא חלא וה"ל מין במינו רבא אמר בנ"ט דה"ל מין בא"מ ופסקי' כרבא וע"ש היטב פירוש הדברים ברש"י כי קלרה היריעה מלבאר והתם ע"כ באיסורא גו היתרא כמ"ש רש"י שם והב"י והמחבר והוא מוכרח דאלו בהיתרא גו אסורא איפכא מבעי' ליה דבחלא לחמרא פליגי ובחמרא לחלא ד"ה בנ"ט דאם נפל הרבה חמרא לחלא לא עשה ריח וה"ל א"מ משא"כ חלא לחמרא כשנפל הרבה היתר עשה ריח ולאביי במשהו והוא מובן למעיין היטב וא"כ קשה במאי פליגי אי בנ"ק מאי טעמא דאביי נהי דה"ל מב"מ בטל בנ"ק אע"כ בנ"ג וסבירא ליה לרבא בנ"ט אלמא דבא"מ ליכא חומרא דנ"ג דאל"כ מ"ט דרבא אמת דיש לדחוק בש"ס לפ"ד ט"ז לומר דמיירי בהיתר לאיסור ובנפל מעט מעט עט"ז סק"ב מש"ה אלא לחמרא בנ"ט כיון דנפל מעט לא קיבל ריח היין מחומץ וה"ל א"מ משא"כ חמרא נתלא לאביי במשהו דכיון דנפל מעט מעט קיבל ריח מהלא וה"ג מב"מ ולכן אפילו נתרבה אח"כ היתר שיש ס' נ"מ ולרבא אם נתרבה מהני וא"כ אין סתירה מהש"ס אמנם מלבד שפי' זה דחוק יש בו כמה סתירות למעיין ואין להאריך וגם שהמחבר עלמו בסעיף ו' כ' בהיתרא גו אסורא א"כ איך נפרש כך בדעתו וא"כ למה הוצרך לכתוב זה להורות דהלכה כרבא כמ"ש ב"י הא לא נ"מ כלל בכה"ג לכן ברור לדינא כמ"ש הרא"ש ושאר פוסקים ראשונים ואחרונים בהדיא דבא"מ אינו נוהג חומרא דנ"ג ודו"ק היטב בכל מה שכתבתי כי הם דברים ברורים ומוכרחים וקצרתי מאוד : (ס"ק ד') היינו לפי שלא נפל יין האיסור אלא כו' כנ"ל : (רמ"א סעיף ה') שמא יחזור וימכור המים כו' עיין במ"א סימן רס"ז ס"ק כ' : (שם סעיף י"ב) אפי' סי' א"ל עי' שפתי דעת סי' ק"ג ושו"ת גבעת שאול סי' י"ט :

סימן קלו (ס"ק ז') ותו דהאיך תאמר שאם נשתהא אסור אפילו כו' כנ"ל :

סימן קמא (שו"ע סעיף ב') מטבעות כו' עיין כנ"י סס"י י"ג : (ט"ז ס"ק ז') ע"כ נראה דיש נ"מ בה כו' כנ"ל : (שו"ע סעיף ח') מנורה תבנית כו' עיין ח"ל סימן ס' :

סימן קמב (באר הגולה אות י"א) פי' אפי' לכתחלה כו' זה אינו מדכתבו תוס' והרא"ש והר"ן הא דיצן יוצן משום דזו"ג אסור לכתחלה והיינו משום דאל"כ יאפו בלא אבוקה ומה הועילו אכתי יאפו בחומו אע"כ דגם זה אסור לכתחלה ואפילו בשאר איסורים כ"ש בע"ז וק"ל : (ס"ק י"ד) אסור מחמת עוממות עובד כוכבים כנ"ל :

סימן קמג (סס"ק ד') דלפר"י מי שמוכר ביתו כו' בב"ה לא כתוב תיבה זו דלפר"י ע"ש :

סימן קמה (ס"ק ה') וכתבו התוס' שם הכי"ם כו' אכן בתוס' חולין דף מ' ד"ה הא דאמר לסר בט כו' אחלת להם להתיר משמשי הר וגם ליפוי הר אלא אם כן נעבד הליפוי ע"ש ובשטה זו הביא הב"י בב"ה כאן בשם תה"ו ומהתימה שסתמו בשו"ע כאן לאיסור :

סימן קמו (ס"ק ד') רק שהחילוק מחמת דאתחזי או לא כנ"ל : (שם) אבל אם לפי הדין לא היה [1] קנין אפי' אם היה יודע לא כו' כנ"ל :

סימן קמז (שו"ע סעיף ב') כמו שמזכירם אותם שעובד כוכבים בלשון חשיבות כנ"ל :

סימן קמח (ט"ז סס"ק ו') אפילו בלשון ברכה אתרת ר"ל במקום שאין נוהגין לשאול רק בלשון זה וכאן מיירי כשנוהגין בשלום וק"ל :

סימן קנג (ס"ק א') לענין היתר אכילה כו' עיין שו"ת בית יעקב סי' קי"ת שאוסר לכתחלה לשמוע ע"ש ועיין ח"ל סי' פ"ל :

סימן קנח (שו"ע סעיף ב') להכעיס ה"ז כו' עיין מג"א סי' ל"ט ובכור שור גיטין דף מ"ט :

סימן קנט (שו"ע סעיף ב') מומר כו' עיין ח"ל סימן מ"ג :

סימן קע (ס"ק א') אע"פ שיש נכסים לישראל הלוה אסור כו' כנ"ל :

סימן קעד (רמ"א סעיף א') לריך להחזיר כו' עי' בכור שור בבא מליעא דף ס"ס :

סימן קעז (שו"ע סעיף ב') ונמלא שטורח כו' עי' ח"ל סי' קכ"ז : (שו"ע סעיף ל"ו) יכול לחזור בו כו' עי' כנ"י סי' ח' :

סימן קפד (סס"ק ט') מנ"ל לחלק בכך כבר כתב בפרישה אות י"א שהחילוק זה מוכח מדברי הרא"ש ורש"י ע"ש וכן הכריח בהדיא הב"י זה בסימן קפ"ט בד"ה בד"א בזמן שכל הראיה מובלעת שביאר הטעם דאע"ג דעיקר הוסת הוא התחלתו מ"מ קים להו לחז"ל דהתחלת הוסת אינו פחות מעונה ע"ש מש"ה כאן דהוסת כ' או ג' עונות אין חוששין רק לעונה ראשונה משא"כ בההוא דסעיף ו' הוא קרוב לדברי האחרונים כאן וכמ"ש הס"ך והכל הולך למקום א' וק"ל : (שו"ע סעיף י') ואפילו בתשמיש שרי כו' ולין נ"ל טבילה שאירע סמוך לוסת עי' גבעת שאול סי' פ"ב וכנ"י סי' ל"ג :

סימן קפה (שו"ע סעיף ב') אם הוחזקה כו' עיין בכור שור סוף קדושין : (שם סעיף ג') ואם נשנה אמתלא כו' עי' גבעת שאול סי' מ"ב ועיין ח"ל סס"י מ"ד ועיין כנ"י סי' ל"א : (רמ"א סעיף ז') מקרי אונס כו' עיין מאיר נתיבים סי' ע"ג :

סימן קפו (שו"ע סעיף ב') אם אין לה כו' עיין ח"ל סימן מ"א דף כ"א :

סימן קפז (רמ"א סעיף ה') אע"פ שאינה כו' . עיין ח"ל סי' מ"ו וסי' נ"ו מדינים אלו ועיין תשובות ב"ח חדשות סימן ל"ח ועיין כנ"י סימן ל"ד ועיין תשובות ארבעה טורי אבן סימן י"ז : (שו"ע סעיף י') נאמנת כו' . עיין מ"ב סי' מ' ושו"ת ב"ח סי' פ"ד אמונת שמואל סי' כ"ג כנ"י סי' ל"ב ל"ד :

סימן קפח (שו"ע סעיף ג') וכן אסה כו' עי' תשובות ב"ח החדשות סימן ל"ח : (ס"ק ב') מבואר בב"י דאפילו אם אינו כו' כנ"ל : (שו"ע סעיף ד') כמין קליפות כו' עיין כנ"י ס"ס ל"ב ל"ד : (רמ"א סעיף ה') דאם בדקה ג' פעמים כו' עיין תשובות ב"ח החדשות סימן י"ד וסי' ל"ו ל"ז ל"ח :

סימן קפט (ס"ק ח') אלא דרך תירוץ על קושיא כו' אלא כשראייה כ' הוא ראייה כו' כנ"ל : (סס"ק י"ח) בא' בתשרי כנ"ל : (ס"ק י"ד) קבוע כלנעיל והשני משום ר"ח ועיין כו' כנ"ל :

סימן קצ (טו"ע סעיף ס') ושיעור הגרים כו'· עי' ח"ל סי' ס"ו ומחיר נתיבים סי' ט' : (ט"ז ס"ק מ"ח) א"כ ודאי גם מראה האדום כו'· עי' גבעת שאול סי' ס"ו :

סימן קצא (ס"ק ד') תשובה הגה מליצ כו'. עי' ח"ל סי' ע"ב מ"ש ע"ז ועי' גבעת שאול סי' ס"ו ועי' עוד בח"ל סי' ע"ו ועי' תשובות ב"ח חדשות סי' ל"ו ל"ז ועי' שו"ת מחיר נתיבים סי' כ"ח :

סימן קצב (טו"ע סעיף א') בין קטנה בין זקנה· עי' גבעת שאול סימן ס"ס :

סימן קצד (רמ"א סעיף א') יש מקומות כו' ובמפלת. עי' ח"ל סי' ח' :

סימן קצה (טו"ע סעיף ב') לא יגע כו'.פי' שו"ת מנ"י אם מותר לנפות עפרוריות מבגדים בלי נגיעה :

סימן קצו (רמ"א סעיף א') י"א דמותר אפי' כו' אין.עי' ת' ב"ח חדשות סי' מ': (ט"ז ס"ק א') ססיפא היכולה למנות אפי' כו'. אין הכוונה שהטעם בדיקה דהפסק בטהרה אחר ערבית דלענין זה מה מועיל המנהג דהא סוף סוף הפסק בטהרה ליכא עד הבדיקה וא"כ הוי יום שפוסקת בו ואיך תספור אותו למנין ז' דאפילו מאחרת הבדיקה כמה ימים הוי אז יום שפוסקת בו כמבואר בסעיף ה' אלא רש"ל וט"ז פיירי לענין הראיה דהיינו שראתה אחר ערבית בעוד יום וכמ"ש הש"ך דין זה בס"ק י"ט ע"ש ועיין בסולם למנחה ודו"ק :

סימן קצז (רמ"א סעיף ב') ומותרת לטבול ל"ש כו' ובחמין אם מותר לטבול או.·עי' ח"ל סי' י"א : (רמ"א סעיף ב') ובא בע"ש כו' עי' תשובות ב"ח חדשות סי' מ' : (ט"ז ס"ק ד') וכתב נר"ת כיון שנהגו לטבול בשבת ש"מ דלא קי"ל כהמרדכי א"כ הו"ל למשרי אפי' היתה יכולה לטבול קודם לכן מ"מ כו' כנ"ל :

סימן קצח (ס"ק ז') ואם היו מוזהבות דאז מקפדת כו'. ואע"ג דמיא עיילי בהו ומה יזיק הקפידה כבר כתב ב"י דפסק הטור כרבותיו של רש"י דהני דינים דסעיף א' דרוב או מקפיד חוצץ מיירי אף דעיילי מיא אפ"ה פוסל הטבילה ולשון חייצי ל"ד ודלא כרש"י שחולק עליהם ואפ"ה בעינן מוזהבות לא חייצי דכיון דעיילי מיא אינה מקפדת וזהו כוונת הט"ז בס"ק ו' משא"כ תוטי צמר דחייצי כמ"ש ט"ז בס"ק ה' דכיון דלא עיילי מיא מקפדת להסיר בעת שרוחצת כדי שיכנסו מים לכך אע"ג דבעת טבילה אינה מקפדת חוצץ ונס"ז הני דינים דסעיף ג' ד' דאין חוצץ מיירי דוקא במיעוט אבל כשמכסה רוב השערות אע"ג דאינה מקפדת ומיא עיילי אפ"ה חוצץ כ"ז מבואר מדברי הב"י ע"ש ולפ"ז ק"ק בהך דסעיף ה' דנימא א' חוצץ דכתב בשו"ע והוא שתהא מקפדת או רוב והוא מלשון הרמב"ם ומשמע דהכי' שערות או יותר אין חוצץ אף במקפיד או רוב משום דלא מיהדק וק' למה הא ברוב או מקפיד חוצץ אף היכא דמי' עיילי והרמב"ם הכ"כ לשיטתו אזיל דס"ל כרש"י ולא כרבותיו כמ"ש הב"י וי"ל דאע"ג דמהרמב"ם אין ראיה משום דאזיל לשיטתו כנ"ל מ"מ דבריו מוכרחים מגד עלמם כיון דאמרינן בש"ס נימא א' קשורה חוצץ ע"כ מיירי במקפדת וכמ"ש ב"י כאן ד"ה הא דשערות קשורות ע"ש הכ' דזה פשוט דמיירי במקפדת והיינו משום דזה מבואר בכמה דוכתי בש"ס דמיעוט ואין מקפיד אין חוצץ אף היכא דלא עיילי מיא א"כ הך דנימא א' חוצץ מיירי במקפדת א"כ מוכח דבכ' שערות אין חוצץ אף במקפיד או רוב והטעם נ"ל דדוקא דבר שאינו מגופה כהך דסעיף ד' וסעיף ג' בהא אמרי' דבמקפיד או רוב חוצץ אף בי מיא עיילי משא"כ שערות דעלמה דהוי גופה אין מקום לומר שחוצץ אלא אי לא עיילי מיא כ"ז לדעת ב"י אבן הרדו"פ חולק דדעת רש"י עיקר והך דינא דמוזהבות אין הטעם משום חציצה אלא משום דמירתתה ולא טבלה שפיר ע"ש ולדבריו הך דסעיף ב' ד' אין חוצץ אף ברוב כיון דעיילי מיא וכ"ל עיקר כהרדו"פ ולא כהב"י דהכי מוכח מהמרדכי הובא בב"י בעובדא דבוסילתא תוך ג' ימים לא הוא ועיילי מיא וא"כ נתיבה חוצץ דלא עיילי מיא פ"ש והכוא ע"כ במקפדת דאל"כ גם יכה אינו חוצץ ואפ"ה בלא דעיילי מיא אין חוצץ ולדעת הב"י צ"ל דה"ק דכיון דלא הוא ועיילי מיא מש"ה אינה מקפדת משא"כ כשנתיבה היא מקפדת להסירו בעת רחיצה מש"ה חוצץ והוי חילוקי דין זה דרובדא כמו חילוקי דינים דסעיף ב' ג' דחוטי צמר ופשתן וקטלא דתלי בקפידה כמה דלא עיילי מיא ודהיכא דעיילי מיא ליכא קפידה הא דין רובדא דבלא אין דרך להקפיד כיון דעיילי מיא אבל אי ידעי' דמקפדת חוצץ אף בלא כך צריך לפרש לדעת הב"י אבל הוא דחוק מאוד להמעיין ועוד נ"ל ראיה ברורה מדברי הרשב"א והרא"ש והביאו הב"י והדרישה בדין דסעיף כ"ב הסירים והנזמים והטבעות וקטלאות אם מהודקים חוצצים דלא עיילי וביארו הטעם משום דמקפדת להסירן בשעת לישה ע"ש ואפ"ה כרפוין אין חוצצים משום דעיילי מיא והתם ודאי מקפדת אף ברפוין כיון דהקפידה משום לישה ואפ"ה אין חוצץ הרי מוכח דכל היכא דעיילי מיא אין חוצץ אף במקפדת וה"ה ברוב או אפי' ברוב ומקפיד דאין טעם לחלק ביניהם ועוד ראיה ברורה מהר"ם סוף מקוואות הובא בב"י כדין דסעיף י"א דאיתא בתוספתא חן התחוב בבשר ס"ל לרבי של מתכת אין חוצץ של עץ חוצץ ופי' הר"ם דבמתכת עיילי מיא ולא בעץ א"נ דבמתכת איכא סכנה להסירו והוי אינו מקפיד ע"כ מבואר דלפי' א' מקפיד בתרווייהו ואפ"ה במתכת דעיילי מיא אינו חוצץ והם הסיבא דאין הקפידה שיכנסו מים בעת רחיצה אלא מקפיד להסיר סתן מבשרו וכן אנו רואים כל בני אדם מקפידים ע"ז ובפ' ב' הוא שחידש דבמתכת איכא סכנה הוי אין מקפיד אבל לפי' א' בתרווייהו מקפדת ועי' בש"ך ס"ק כ"ב ובב"י וב"ח באורך כל דברי הפוסקים מבואר כך דהכי חילקו דבדבק חוצץ ואין נדבק אין חוצץ דעיילי מיא והם הוי מקפיד ולא דהקפידה כדי שיפלו מים בעת רחיצה אלא שלא תתגנה כמ"ש ב"י ושאר אחרונים ע"ש. ועי' עוד שם בב"י בדין גלה בצפורן שהרשב"א ס"ל כרבותיו של רש"י וכ' שהוא דחוק כ' מזה שהב"י עלמו לא ס"ל כך להלכה ומטעם זה לא הביא כאן דין מוזהבות משום דס"ל כרש"י ורמ"א שהביאו כ' דטעמו כמ"ש הדרו"פ אבל לא לפסוק כרבותיו של רש"י · ועוד ראיה מדין לפורן שפירשה לפי' לנוס ועיין ש"ך כ"ב ע"ש ושם הקפידה ג"כ כפשוטו לא בשביל רחיצה ופשוט . ועוד ראי' ברורה מדברי הראב"ד והרשב"א ור' ירוחם הובא בטור וב"י ושו"ע בסעיף מ' אם אין לה מי שתעמוד על גבה תכרוך שערה על ראשה בחוטי למר שתרפה או בתיכי אלילתא והפר"ע הוסיף לכתוב שתקשור כנגד רפוי על שערותיה הרי דכיון דעיילי מיא אין חוצץ ונהי דהתם הקפידה משום רחיצה והיכא דעיילי מיא ליכא קפידה מ"מ הא שם קושרת על כל שערותיה וא"כ יש רוב שערות דהא אנן קי"ל כהשת הגאונים דהשערות נידונין לעלמן כמבואר בסעיף כ' דרוב שערות הוי חציצה ודלא כהרמב"ם כמבואר בב"י וא"כ קשה איך תכסה כל שער ראשה הא ברוב הוי חציצה אפילו במידי דעייל מיא אלא כל פוסקים אלו ס"ל כרש"י וגם הב"י ס"ל כך להלכה מש"ה לא הביא דין מוזהבות אלא דהכתי קשה על הטור ורמ"א שהביאו דין מוזהבות וס"ל כרבותיו של רש"י איך הביאו דין דסעיף מ' לכן עיקר כדעת הדרו"פ דטעמא דמוזהבות משום דמירתתה ולא טבלה שפיר וה"ש דטור ורמ"א במוזהבות מש"ה שפיר כתבו הך דסעיף מ' · ומהתימא על הב"י איך עלה על לבו לפרש פירושו בדברי הטור ולא הוקשה לו מהך דסעיף מ' שהעתיקו הטור ועל הב"ח יש לתמוה יותר שהחזיק כאן פי' הב"י בדברי הטור כרבותיו של רש"י ותופס כך להלכה ואיך יפרש בעניו דין דסעיף מ' ואולי י"ל דס"ל דשם אף שכורכת שערותיה מ"מ אין כולם מכוסים רק שכורכם בחוטי למר לבלתי יהיו טולטין שערותיה שיהיה לף ע"ם המים ואף שכתב בשו"ע שם בגד רפוי וכה"ג הכל מכוסה לשיטתיה כ"כ דהיאו לא ס"ל כרבותיו של רש"י ומש"ה לא כתב הטור שתקנה דבגד רפוי להלכה כך נ"ל לדעתם אבל להלכה כיון דכבר הוכחתי מכל הפוסקים דס"ל כרש"י והב"י עלמו אע"ג דפי' בדברי טור כך מ"מ איהו לא ס"ל כלל דינא דמוזהבות וגם רמ"א שהביאו ע"כ טעמו כהדרו"פ דאל"כ ה"ל להגיה על תקנתא דבגד רפוי וגם מלבוש וט"ז כבר הוכחתי דתפסו להלכה כרש"י הכי נקטינן ומ"ש ט"ז כאן לבון תלינה הוא לאו דוקא אלא כוונתו כדברי הדרו"פ כנ"ל ברור · ועוד נלפע"ד דמאחר דהוכחתי דטעמא דמוזהבות להלכתא אינו רק משום דמירתתה א"כ אין בזה איסור רק לכתחלה וכדלקמן סעיף ל"א דמבואר דטעמא דמירתתה אינו פוסל הטבילה בדיעבד ע"ש וכ"כ עוד הב"י גבי לא תטבול בנהר ע"ש שכ' לא תטבול במקום שיש ביעתותא מן העובדי כוכבים דאיכא למיחש דלא טבלה שפיר וכתבו הרשב"א והרי"ף והטור והב"י דהדבר פשוט דלהר"ש דיעבד אם ידעה בעלמה שטבלה יפה עלתה לה טבילה ועיין סעיף ל"ד אף דלא הזכיר שם לשון ביעתותא רק שבושה מבני אדם מ"מ הכ' מבואר אף היש ביעתותא כגון דאיכא עובד כוכבים עלתה טבילה דיעבד ע"ש א"כ גם במוזהבות נ"ל כך ונ"ע בזה ולהלכה' אכן מ"ש התחלה דכל היכא דעיילי מיא אפי' רוב ומקפיד הרי זה נ"ל ברור להלכה וכדעת רש"י וליכא למימר דאכתי נגזור רפוין אטו אין רפוין וי"א חדא דמסקנת האחרונים בסעיף כ"ח דלא גזרינן כך ודלא כהרמב"ם ואפי' כבר ביארו הטעם לפי שמתפחד פן יפול מידו ע"ש בט"ז וש"ך אבל בנ"ד דוכתא ל"ע כדחזינן בשירים וכן בחוטי למר דמהני שתרפה וכן בכמה דוכתי ודו"ק היטב בכ"ז ועי' ת' ב"ח החדשות סי' מ"ח : (ס"ק כ"ח) ואפי' אם אין ידוע לה שלא היה שם טיט כו' כנ"ל : (שם) לענין הקפת שלא שגם התינוק חייב כו'.עיין ח"ל סי' ס"ב : (באר הגולה אות ע"ב) פי' חלי אמה של ו' טפחים . עי' בית הילל סי' ס"ס : (רמ"א סעיף מ"ח) ומלריכין אותה טבילה אחרת כו'. יש להסתפק אם נכנסה להקר ואח"כ נתכוונה ולא הגביה רגליה בשעת טבילה אי מהני דאולי ל"ע בהא מים מקדימין דאז לא היה כוונה ודמי לתלושין עי' סעיף כ"ח ול' ולדברי הט"ז בסי' ק"כ ס"ק ד' נראה פשוט דמהני דס"ם יש כאן חיבור ובמי מקוה ל"צ חיבור גמור כבתלושים אבל לדעת רמ"א שם ל"ע ודו"ק היטב :

סימן קצט (טו"ע סעיף ו') שא"א לחוף כו'. פי' גבעת שאול סי' ס"ד : (טו"ע סעיף ז') דתרי קולי בהדדי כו' . עי' ת' ב"ח חדשות סי' מ' :

סימן ר (ט"ז ס"ס) וכל שהיה במים אפי' גגולים מתילא נתכסה ערותה כו' כנ"ל :

סימן רא (טו"ע סעיף ח') ותוכם נו מותר כו'. מ"כ דף כ' ע"ב : (רמ"א סעיף י"א) רק באשבורן כו'.מ"כ דף כ' ע"ב : (טו"ע סעיף י"ד) ואפי' מדברי סופרים כו'. מ"כ דף ס"ז ע"ד : (שם סעיף ט"ו) כמו שנתבאר בסעיף י"א : (ס"ק מ"ז) אבל טוא כשפסלת כו' . מ"כ דף ס"ו ע"ג : (רמ"א סעיף ל"ו) ע"י לינוכות וסילונות כו'. מ"כ דף י' וי"א : (טו"ע סעיף מ') כלי שניקב בשוליו כו'. מ"כ דף י"ח ע"ב וע"ד ודף י"ט : (טו"ע סעיף מ"ט) שממשיך המים לתוכו כו'. מ"כ דף ס"ז ע"כ: (שם סעיף כ"ב) תלמרסין לכשפופרת הנוד כו' פי' ח"ל סימן מ' פ"ש פ"ז : (שם סעיף י"ג) אלא כשערה כשר כו'. מ"כ דף י"ד סוף ע"ב : (ט"ז ס"ק ע"ד) אם אין בו מ' סאה אלא מגד אחד מחובר כו' כנ"ל :

סימן רי (טו"ע סעיף א') שיוליא בשפתיו כו' אם הל שבועה או חרם מתוך הכתב ולא כיסה בשפתיו.עי' נ"ב סימן ס"ו :

סימן ריג (רמ"א סעיף א') או נטילת אבן פלי . פי' שמחת יו"ט דף ס"ז :

סימן רטו (טו"ע סעיף ה') שבועה שלא אשתה כו' . עיין שמחת יום טוב דף קכ"ז :

סימן רטז (שם סעיף ו') אמר קונם לביתך כו'. עי' שמחת יו"ט דף ס"ו ע"ד :

שלפל רק בקפיצות גרידא אי עדיף מן פיסוק או לא אבל בקפיצת מורכב לא נסתפק כלל למסתבר ליה דלא גרע שכ"ש מפיסוק · וכשהביא הב"י שבאו לידו הל' נדה להרמב"ן שכ' בקפיצות פ"ח אלא שעתה ממילא כיון דרמב"ן ס"ל דליכא וסת לקפיצות גרידא ע"כ מיירי במורכב ממילא הדר ביה מקמייתא אלא דוסת הקפיצות גרע דאף במורכב א"ח אלא שעתה ודלא כהש"ך מיהו מדסיים הב"י אחר שהביא דברי הרמב"ן וכ' וזה מבואר כדברי הראשונים משמע דלא הדר ביה מקמייתא ולא גרע קפיצות מפיסוק וכדברי הש"ך וצ"ע ואולם בגוף הקושיא שהקשיתי מדברי הל' נדה להרמב"ן נ"ל לתרץ דלעולם לא מיירי במורכב אלא בקפיצות גרידא לענין חשש וסת שאינו קבוע וכמש"ל אע"פ שכתוב בלשונו הווסתות הללו שהן קובעים לקפיצות לשון קובעת לאו דוקא וכל וסת שנעשה ג"פ אע"פ שאין לו דין וסת קבוע יתכן לקרותו לשון קבעתו וסא לאסברא ליה הרמב"ן בה"ג שקבעתו ג"פ היינו משום דבוסת קפיצות בלתי מורכב אין חוששין לו אפי' לוסת שאינו קבוע עד שאירע ג"פ עי' בש"ך ס"ק מ"ח מש"ה אסבר הרמב"ן בהכי ולשון שקבעתו יתכן בו כיון שנעשה ג"פ אף שלענין הדין אינו קבוע ורא"יה מלשון הרמב"ן בפ"א שכ' אם נקבע לה וסת בימי זיבתה ה"ז חוששת לוסת וכל וסת שקבעה בימי זיבה אם נעקר אפי' פ"א מז' נעקרה כו' הרי דקרי לה קבעה אע"פ שדינו כאין קבוע וא"כ יתפרש לשון הרמב"ן הנ"ל ואדרבה שלשון הרמב"ן הוא מתפרש יותר מלשון הרמב"ם דהא בבהוא דהרמב"ם אין חילוק כלל בין פ"א לב' פעמים וג"פ ע"כ לשון קבעתו שכתב הוא לגמרי לאו דוקא וכ"כ הב"י בסס"ז בד"ה ודע שבסוף פרק בנות כותים איפלגי כו' ע"ש ודברי הרמב"ן מתפרשין יותר בפשיטות דמש"ה כ' לשון קבעתו לפי שאין לו דין אמור אלא בג"פ כנ"ל · שוב ראיתי בלק הבית וז"ל והוא הנוסחא האמיתית שהכי הרמב"ן כ' בהלכותיו שקובעת לקפיצות ע"כ והמעיין שם במקום שהדפס יראה שאין לו ענין כלל ולא קנה מקומו והדבר ברור שנדפס בטעות ומקומו בב"י ד"ה יש שקובעת וסת במעשה כו' ע"ש שכ' וז"ל וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם (שאין וסת לקפיצות גרידא) ונראה מדברי ההגהות שכן דעת הרמב"ן ובנוסחאות אחרות כ' הר"מ במקום הרמב"ן ע"כ וע"ז העיד בבדק הבית שהנוסחא האמיתית הוא הר"מ שהרי הרמב"ן בהלכותיו כתב דקובעת וסת לקפיצות גרידא וכיון שכן א"ש בפשיטות ולא קשיא מלשון הרמב"ן ודו"ק היטב : (ס"ק ס"א) נראה כ"ש כו' · נע"ג דהא דין זה מיירי בוסת גוף גרידא בלא ימים דמורכב בלא"ה חוששת כל העונה כבס"ק שאח"ז וא"כ כיון שהוא בלי ימים איך תדע לפרוש קודם הפיסוק · ואפשר דס"ל כהט"ז בס"ק ל"ט דקודם הוסת אפי' במורכב אינה חוששת ומיירי הש"ך בוסת מורכב אכן בנה"כ השיג על הט"ז ותו דעדיין לא א"ש מ"ש אח"כ ואפשר דהכא אסור כל העונה גם לאחר הוסת דהא במורכב בלא"ה אסור אחר הוסת וכ"ת דהאי ואפשר מיירי באינו מורכב דא"כ לא שייך לשון גם לאחר הוסת שכתב דלשון גם משמע דגם קודם הוסת חוששת וזה א"א באינו מורכב וכדומה לזה ק' לי בדברי הל' נדה להרמב"ן שהביא ב"י בסוף ד"ה ואם א' מאלו בא לזמן ידוע ע"ש שכ' וז"ל אין וסת הגוף אוסר אלא שעתו שמותרת לשמש עד אותו שעה כו' ע"ש וזה מיירי באינו מורכב דאינו במורכב הרי שחוששת כל העונה וכיון דבאינו מורכב מיירי מאי קמ"ל שמותר לשמש עד אותה שעה וע"ש וצ"ע :

סימן קצא (ס"ק ז') ונראה דמיירי שאינה רואה כו'· פי' כב"י סי' ל"ד :

סימן קצו (ס"ק ו') בין בימי הספירה בין בתחלה · פי' ש"ך ס"ק כ"א ודו"ק וצ"ל דמ"ש בתחלה היינו אחר הה' ימים ע"ש בס"ק כ"ב וק"ל: (ס"ק ס"ז) או שמא תפלוט כו' · משמע דמעיקרא קאמר דחיישינן שמא תפלוט ביום א' מאלו הימים וקשה דאי משום הא לא הוי צריך להמתין רק יום א' ותספור מיד דממ"כ יצאה ידי חובתה דבאיזה יום שתפלוט אין סותרת רק יום א' וכה"ג כתב הש"ך בס"ק כ"ג אע"כ החשש שתפלוט כל הג' ימים וצ"ע : (ס"ק כ') שאפי' כלה אינה סופרת כו' · מדברי הט"ז ס"ק ז' מבואר דכלה א"צ להמתין כלל אלא מונה מיום שפסקה ע"ש וק"ל :

סימן קצז (ס"ק ב') ונראה דדם שמא הוי לאחר ל"ב כו' · וצ"ע דנראה ברור דלפי מה שנתפשט המנהג שאין בועלין על דם טוהר וכמו שנתבאר בסי' קצ"ד ובטור כתב שהחרימו הגאונים ע"ז והמנהג נתפשט בכל ישראל כמ"ש הב"י שם א"כ אפי' ראתה דם תוך ימי טוהר דם טמא מיקרי ומותרת לטבול ליל שבת כיון שלא יכלה לטבול קודם לכן מחמת ראית דם זה · ודין זה הוא כ"ש מהחומרא שממתינים ה' או ו' ימים אע"פ שלא שמשה ואפ"ה שרינן הטבילה בליל שבת וכמ"ש הש"ך בס"ק שאח"ז וכמ"ש הד"מ הובא בט"ז כיון שלא היתה יכולה לטבול קודם לכן אפי' ע"י חומרא שנהגו הנשים בעלמן כו' · והרי מנהג זה דלא שמשה אינו מוסכם והב"י חולק עליו בסי' הקודם ואפ"ה מקרי שפיר טבילת מצוה ואפי' הנשים שמוסיפין יום א' כבסי' הקודם ואפ"ה אמרינן דהוי בזמנה מכ"ש מנהג זה דדם טוהר דאין חולק עליו ובדברי הש"ך צ"ע · ונראה עוד דהיכא דספלה אחר ז' לזכר וי"ד לנקבה כגון שלא ראתה דמותרת לטבול כמבואר בסי' קצ"ד באחרונים עיי"ש ואח"כ ראתה בתוך ימי טוהר והגיע זמן הטבילה בליל שבת נראה דבכה"ג אף הש"ך מודה דמותרת לטבול מהטעם שכתב בסק"א דממ"כ אם נחזיק דם זה לטמא הוי טבילת מצוה ואם לאו ליכא איסור טבילה ודוק ועי' ת' ב"ח החדשות סס"י :

סימן קצח (ס"ק י"ז) וה"ל שפירש התוספתא במראה כו' כנ"ל : (שם) אבל הם שכתבו אם אינו נראה מבחוץ אינו חוצץ כו' כנ"ל :

סימן רא (ס"ק ס"ז) והב"ח כתב היינו דוקא בנטול כו' לכאורה נראה דהב"ח לשיטתו דס"ל בסימן קי"ח ובסי' ק"ל דמפתח הוי כמו חותם וכן הסכים לדבריו הט"ז שם אבל להש"ך בסי' קי"ח סעיף ד' דמפתח לא הוי כחותם א"כ פשיטא דלא גרע מחמפ"ג דיש בכן מה דעיקר איסורן מד"ס ע"ש בש"ך ס"ק ל' ואפ"ה לא מהני בהו מפתח כ"ש מקוה וא"כ צ"ע מה שסתם הש"ך כאן כדברי הב"ח וצ"ע וגם בחותם נ"ע כיון דהמקוה של העובד כוכבים לא עדיף הכא מדין דמשכר יינו של נכרי בסי' קל"ח דבעינן כר ישראל וסתום לרס"ר ע"ש כן דינו וכ"ת דכאן הוי מדרבנן ז"א לשיטת הרב כולו שאוב מדאורייתא מיהו שהעובד כוכבים החליף הכל להנאתו וצ"ע בכ"ז : (ס"ק כ"ב) דוקא בשוליה בענין שאינה יכולה לקבל כו' כנ"ל : (ס"ק כ"ג) ולפי"ז מ"ש הרב וי"א כו' אינו מדוקדק כו' מחיר נתיבים ריש דף י"ב ולף י"ט ע"ד : (שם ססק) כנכב המסכרו· מ"כ דף פ"ז ע"א: (ס"ק כ"ה) דהיינו קבורה בארץ כו' מ"כ דף י"ח ע"א וע"ב: (ס"ק ל"ו) כ' בתוי"ם פ"ה כו'·פי' שו"ת מנחת יעקב ס"ק ב' ומחיר נתיבים דף פ"ז ע"ד : (ס"ק מ"ב) אלא מסרר באשבורן כו' מ"כ ד' י"ט ע"ב : (ס"ק מ"א) והלכך טוב להחמיר כו'· מ"כ דף כ' ע"ב : (ס"ק כ"ז) ודנתי לפני רבותי שלא להסירו אם לא כו' כנ"ל : (ס"ק ע"ז) א"כ יחדו למלאכה כו'· מ"כ ריש דף י"ז : (ס"ק קנ"ד) וכשמעלהו ונתהפך לדרך שוליו · ר"ל שבתוך המים מהפכו אבל כשמכניסו לטבול נ"ל פיו למעלה כמבואר בסי' ר"ב סעיף ו' ועיין שם בט"ז ס"ק ו' וגם ביורה שמכניסו דרך פיו נריך בתוך המים להפכו שיהיה פיו למעלה ואפ"ה לא מיקרי שאובין כיון שהכל בתוך המים ואח"כ מהפכו ומעלהו דרך שוליו וק"ל : (ס"ק קמ"ח) לכתחלה אבל בדיעבד כו'·עי' נו"ב סי' ס"ס: (ס"ק קמ"ט) ופירוש הרא"ש הפושה מקום כו' עושהו א"כ עשאו כו' כנ"ל :

סימן ריא (ס"ק ב') ולא משמע כן בהרא"ש ט' וכ"ל ראיה ברורה לדברי הב"ח דהא דעת התוס' והרא"ש לקמן סי' רל"ד סעיף מ' דבהפרה או ביטול נדרי אשתו מי אמרינן דברים שבלב אינן דברים וא"כ תקשי במ"ש התוס' והרא"ש ה' הסולה בהבוא דניסת אין מדירין אותה והקשו שידירוה בסי' בפלה ויאמר קיים ליכי ותירצו דחיישינן שמא יפר לה בלחש וא"כ הא הוי דברים שבלב ולא מהני הפרה א"כ יועיל הקיום א"ו כדברי הב"ח דכשמשמיע לאזניו לא הוי דברים שבלב וחיישינן שיפר בלחש באופן שלא ישמעו העומדים שם רק ישמיע לאזניו· ועוד דלאפי' לדעת הרמב"ם לקמן סי' רל"ד סעי' נ"ע

ל"ט דביטל בלב מהני שיהו שיכוף אותה לעשותה ע"ש וזה לא יעשה בפני הב"ד א"כ מיד שיאמר קיים ליכי שוב אינו יכול להפר א"ו כהב"ח ודו"ק :

סימן רב (ס"ק ס"ו) מלדברי הסמ"ע כו' · עי' כנ"י סימן ס"ב :

סימן רכו (ס"ק י"ג) ודבריו תמוהין כו' · נק"מ דהא מיירי שהדיר את חבירו ואמר יאסר חצרי עליך וכמ"ש ש"ך בס"ק שלפני זה ובאמת כך משמע מלשון חצרי שכ' בש"ע ותו דאי באסר עצמו מחלק חבירו אין חילוק בין חצר זה ובין שהם לתמיד מוכר חלקו לשני אע"כ בהדיר לחבירו מיירי וא"כ יפה כתב הב"ח לאסור למכור להשותף וכדברי הריב"ש הובא בש"ך סי' רי"ו ס"ק ס' אע"ג דמיירי שם בנדר ואסר נכסי חבירו על עצמו מ"מ פשיטא דגם בהדירו חבירו דינא הכי דזיל בתר טעמא · שוב מצאתי שכ"כ בנה"כ ע"ש וק"ל :

סימן רכח (ס"ק כ"ה) היינו שיפרש הסיבה כדמוכח בהשולח כו' · דבריו תמוהין דהא ודאי ספרישה אינו מפרש כפי' הט"ז ס"ק י"ט וכן הש"ך גופיה אינו מפרש כך כדמוכח ממ"ש בסוף דבריו אלא כ' כו' אלא מפרש' הסיבה ממש א"כ אינו ראיה כלל מהש"ס דהא דאמר על כ"ה דניסת אין מדירין משום דצריך לפרש ודאי ניחא דאומרת לשון הנדר אם נהניתי מכתובתי וכן ההוא לנושא נשים דניחא לי' להש"ס למ"ד צריך לפרש כתבו ג"כ התוס' בערכין דבלשון לחוד נמי לא יתיר לו החכם וכמו שהביא הט"ז ס"ק י"ט וראיתי בגאון קדשים בערכין כ' ג"כ בפ' שום היתומים דבגיטין מוכח דצריך לפרש הסיבה ולא דק כלל דלא מוכח כלום וכנ"ל וכל דברי הדרישה נכונים ודו"ק : (ס"ק מ"ח) וכ"מ בש"ס פרק השולח כו' · אין מזה ראיה דא"כ לפי"ז קשה לדעת התוס' בערכין שהביא הט"ז ס"ק י"ט דא"ל כלל לפרש רק הלשון א"ו דשם כיון שלשון הנדר הוא אם נהניתי מכתובתי כדתני במשנה ודאי לכולי עלמא צריכה לומר כך בבית דין משא"כ בנודר סתם אף על פי שיש הועלת בזה לחבירו ובשביל זה נדר לא שמעינן משם שצריך לפרש וק"ל : (ס"ק ע"ו) וכתב הרא"ש פרק השולח כו' · ק"ק אחר שהביא תחלה לשון הפוסקים ותוס' פרק השולח לא ה"ל להביא דברי הרא"ש דודאי לסברתן רשות נמי לא מהני ולכן לא כתבו התוספת ופוסקים לשון זה של הרא"ש רק שהרא"ש כתב הטעם דלא מהני עד"ר באשה משום שעל דעת בעלה נודרת משום הכי הוי אמינא דרשות בעל מהני לשיתפים נדרה בדעת רבים ושוב אין יכול להפר מה שאין כן לטעם התוספת כיון דאין צריך חרטה יכול להפר נהי שיתפס נדרה בדעת רבים אכתי יכול להפר ואם כן אחר שהביא ל' התוס' לא נ"מ בדברי רא"ש· ואפשר יש לומר לטעם הרא"ש דנדרה אינו נתפס בדעת רבים אזי אפילו חכם יכול להתיר דהוי כסתם נדר ואף להמבואר בסימן רל"ד עיין שם בט"ז ס"ק כ"ו מ"מ נפקא מינה היכא שהבעל רוצה שיתירו והוא אינו מפר או שאינו יכול להפר שנשבע או שהדירוה שלא יפר וכדרך שכתב מהר"מ ס"פ פרק השולח בתוס' ד"ה אבל ע"ש ויותר בכה"ג משא"כ לטעם התוס' לבד אין חכם יכול להתיר ומש"ה אף שהביא ל' התוס' אפ"ה הביא לדברי הרא"ש דנ"מ בנתן רשות אז מהני התרת חכם· וכ"מ קצת מהרא"ש שכ' דחכם ג"כ יכול להתיר מדלא כ' וכי סריך וליחוש כמ"ש התוס' ומ"מ צ"ע לדינא דבלא"ה אין דברי רא"ש מובנים למאי כ' כי לא ניסת נמי גם וליחוש הא לית לה בעל והארכתי בזה בחידושי בע"ה ודוק היטב מאד מאד :

סימן רל (ס"ק ד') דאי עביד לא מהני כו' · עי' שמחת יו"ט דף קס"ד :

סימן רמב (ס"ק כ"ח) דבדאיכא טעות כו' · עי' ש"ך חו"מ סי' כ"ה ס"ק י"ד שחזר שם מדבריו הללו ע"ש :

סימן רנא (ס"ק ט"ו) וכה"ג ע"ה כו' · עי' כנ"י סימן ז' :

סימן רסא (ס"ק א') כמו שנתבאר בח"מ ס"ס ספ"ב · ז"ל מהר"י עמדן בבריכה עליונה דף ה' נתן האב המצוה לאחר וקדם אחר ועשאה צ"ע אי בעי שלומי ליה עשרה זהובים מיהו האידנא ודאי לא מפקינן מיניה כה"ג עכ"ל :

סימן רסג (ס"ק ח') כתב מהרי"ע כו' מיהו היכא דליכא משום איבה פשיטא דלכ"ע שרי בכל גוונא בין לרפואה בין שלא לרפואה בין בשכר בין בחנם עכ"ד וע"ל סימן רס"ח :

סימן רסד (ס"ק ה') ז"ל מהרי"ע ז"ל שם אבל צריך שיהיה ישראל עומד ע"ג בכל אופן : (ס"ק ו') דהיינו לימול הגילין או לפרוע כו' · ז"ל מהרי"ע שם ובה"ג משום שזוכה בו מוהל ראשון כשהוא ישראל גדול : (ס"ק ס') ואינו מכוון יפה וכו' · עי' בטור שור שבת דף קל"ז :

סימן רסה (ס"ק ס"ו) ויהיו נזהרים שלא יביאו כו' · עי' מגן אברהם סי' קמ"ז סקי"א :

סימן רסו (ס"ק ס"ז) אבל כשאמו מומרת כו' · עיין כנ"י סימן מ"ב :

סימן רעג (ס"ק ד') ותי' שנראה שדברי המחבר כו' · עיין כנ"י סי' מ' :

סימן רעד (ס"ק ד') אלמא דאינה פסולה אא"כ כו' · עי' תשו' צ"ח החדשות ר"ס מ"א :

סימן רעו (ס"ק ז') צ"ע דבפרק בהמה המקשה כו' · עי' כנ"י סי' נ"ו : (ס"ק י"ב) וכה"ג מותר למוחקו כו' · עי' בכור שור סנהדרין דף ס"ה :

סימן רעט (ס"ק ב') וכל דבריו אינם מוכרחים כו' · עי' תשו' צ"ח החדשות סי' מ"ב :

סימן רפו (ס"ק כ"ג) ולדעת הרא"ש כו' · עיין ח"צ סימן קמ"ב :

סימן רצג (ס"ק ו') והב"ח האריך כו' · עי' תשו' צ"ח החדשות סימן י"ב וכנ"י סימן מ"א :

סימן רצז (ס"ק ט') אע"פ שאבותיהן כו' · עיין בכור שור חולין דף ע"ם :

סימן רצט (ס"ק א') אלא הטעם ברור ומבואר כו' · ועיין בתוס' ע"ז דף ס"ה כתבו דשאני בב"ח דגלי ביה קרא דבטיל ע"ש :

סימן שב (ס"ק ד') דכיון דהוא אומן כו' · עיין ח"צ סימן נ"ם :

סימן שיג (ס"ק ב') ולפי"ז נראה כו' · קצת משמע דליתנו לכהן אחר והוא ישחטו אסור משום דקנסו חז"ל שלא נשחוט על אותו המום ועי' שפתי דעת סימן נ"ס ס"ק י"ב גבי מ"ש ומיהו בכור בצורם אסור לשחוט עליו ואם עבר ושחט מותר הבשר לאחרים עיין סימן ש"ג בש"ך עכ"ל · והמדקדק בדבריו יראה שכוון ג"כ אל מ"ש ודוק · איברא בהתב"ש בסי' ס"ז גבי או"ב שהביא הש"ד שם מוכח דלא ס"ל חילוק זה מלהביא ראיה דבכל איסור דאורייתא קנסו אף לאחרים מהך דצורם אוזן בכור ומאי ראי' הוא והרי לש"ד אפי' אי בכל בוכרא לא קנסו לאחרים אפ"ה אסור הכא לשחוט על מום זה והרי במתני' לא תני אלא דאין שוחטין ואם עבר ושוחטו מה דין הבשר לא מיירי כלל אע"כ ס"ל להתב"ש דאי לא קנסו לאחרים מותר לאחרים אפי' לשוחטו לכתחלה ודלא כסברת הש"ד ודו"ק · ואף דהתב"ש ס"ל דבכל איסור דאורייתא קנסו אף לאחרים ולדידיה אפי' עבר ושחטו אסור בנגד לאחרים ולא כהש"ך כאן וא"כ כ"ש דאסור לאחרים לשחוט מ"מ נ"מ היכא דלא עשה המום בעצמו רק על ידי אחרים דבכה"ג ס"ל להתב"ש שם דלא קנסו לאחרים ע"ש שראייתו מהלין תורין למעבחין אדמאין ע"ש א"כ מותר לאחרים אפי' לשוחטו ולא כהש"ד ואפשר דהש"ד גופיה יודה בנעשה על ידי אחרים אף דלסברתו שם אין חילוק זה מוכרח מ"מ י"ל כך מסברא ודוק היטב · ויהיה א"כ בנעשה ע"י אחרים קולא להש"ד דאסר לדידי' שרי גם לעושה המום לאכול ממנו דהייט זה שלא לעובד כוכבים לעשות מום ודוק · ואעפ"י שכ' שם הש"ד להוסיף על דברי התב"ש דה"ה באמר לעובד כוכבים דעבר על לפני עור ס"ל כעושה בעצמו היינו בסירוס משא"כ במום אחר לענין בכור וכן אפי' נוה לסרס הבכור באוזן דליכא לפני עור על סירוס כיון דלפני יכול אחר לשוחטו על מום זה כן נ"ל ואף

סימן ריז (סעיף מ"ב) נדר מהמזולים כו' · עי' כנ"י סימן מ"ב :

סימן רכח (סעיף י"ב) ונתשה אותו פלוני ת"ח כו' · עי' ח"צ סימן מ"ח : (שם ט"ז ס"ק י"ט) והוא מוכח מדברי הגמ' כו' · ולק"מ דהרי בגיטין פ' השולח לא רצו התוס' בספ' זה וכתבו ומיהו מסקנא לא קיימא כו' · ועי"ש בפני יהושע שפי' איך הקושיא מיתרצא בהך ומיהו גם שוכיח שם בבירור מתוס' שם ד"ה אבל דס"ל דצריך לפרש הסיבה דווקא ע"ש : (שו"ע סעיף כ') ומיהו סב"ד שניזוקק לכך. עי' כנ"י סי' ח' : (רמ"א סעיף כ') י"א דלצורך מצוה מתירין כו' · עיין כנ"י סי' ח' : (שו"ע סעיף כ"א) נדר שעל דעת רבים כו' · משמע קצת כרא"ש פרק השולח בסוף הסוגיא דמיסת דאמר' לא אמר בפיו עד"ר רק במחשבתו היה כך הוי ג"כ עד"ר ע"ש ואפשר לחלק וצ"ע ודו"ק : (שם) אא"כ יש מצוה כו' · עי' כנ"י סי' כ"ג : (שם סעיף כ"ה) ואם התנו בפני' שלא יוכלו להתירו כו' · אם התנו שבהתרה יהיה א' יכול לעכב ומת אחד מהם אם השאר יכולין להתיר · עי' גבעת שאול סי' פ"ד : (ט"ז ס"ק מ"ח) בזה נכשלים כו' · עי' נ"ב סי' ס"ז : (ס"ק מ"ט) וקשה לי כיון דיש כו' · עי' ח"צ סי' ד' : (שו"ע סעיף מ"ג) וסיים אם המירה כו' · עי' נ"ב סי' ס"ח ס"ט :

סימן רל (ט"ז ס"ק א') בח"מ סי' כ"ח בדברינו כו' · עי' ארבעה טורי אבן סי' כ"ד :

סימן רלב (רמ"א סעיף י"ב) י"א דמיקרי אונס כו' · עי' מגן אברהם סי' ק"מ ס"ק י"א : (שו"ע סעיף י"ד) לפטור מן המכס כו' · עי' ח"צ סי' ע"ב :

סימן רלד (שו"ע סעיף כ"א) ולא מעל"ע שאם כו' · עי' כנ"י סי' ס' :

סימן רלו (שו"ע סעיף ד') מכל פירות שבעולם כו' · עי' שמחת יו"ט דף י"ג : (שו"ע סעיף ב') צריך ליזהר בשבועתו כו' · עיין שמחת יו"ט דף קע"ד : (שו"ע סעיף ו') וקבלו חרם ליגשא כו' · עיין תשובות צ"ח החדשות סימן מ"ד :

סימן רלח (שו"ע סעיף ו') שלא אוכל סתם · עיין שמחת יו"ט דף קכ"ז :

סימן רלט (שו"ע סעיף א') לא יהא מעמיד דבריו כו' · עיין שמחת יו"ט דף י"ד : (שם סעיף ה') מלמד שנשבע כו' · עי' ח"צ סי' מ"א : (שם סעיף ז') קריאת התורה בצבור כו' · עי' ח"צ סימן ל"ח : (שם סעיף ח') מתבטל מכיבוד אב ואם כו' · עי' בהכנ"ל סי' מ"א :

סימן רמ (שו"ע סעיף ט"ו) אפי' מצוה של דבריהם כו' · עי' כנ"י סי' ל"ה אם מוחה האב שלא יהיה סנדק ולענין שאר מצוה שיכולה להתקיים ע"י אחרים :

סימן רמא (שו"ע סעיף י"ח) וי"א דאינו מחויב כו' · עי' כנ"י סי' מ"ד : (שו"ע סעיף כ"א) כ"ז שאביו קיים כו' · עי' כנ"י סי' כ"ו : (שם סעיף כ"ד) ואינו נ"ל אלא דחייב כו' · עי' כנ"י ססמ"ג וסימן מ"ד :

סימן רמב (שם סעיף ד') אסור לאדם להורות כו' · עי' ת' ב"ח החדשות סימן מ"ב : (רמ"א סעיף ל"ח) חכם שאסר כו' · עי' מדינים אלו בח"צ סי' נ"ג : (שו"ע סעיף ל"ד) שקול כנגד רבו כו' · עי' כנ"י סי' ז' :

סימן רמד (שו"ע סעיף י"ח) או של נשואים כו' · עיין ת' כנ"י סימן ז' :

סימן רנא (רמ"א סעיף ב') אבל אין מחויבים בכך · עי' בכור שור גיטין דף מ"ז :

סימן רנב (שו"ע סעיף ד') וכן לת"ח כו' · עיין כנ"י סי' ל"ח וגם בדין רע מעללים אם חייבים לפדותו :

סימן רנו (ט"ז ס"ק ד') דילמא מיתרמי להו עניא וליכא למיתבא ליה כו' · עיין שו"ת ארבעה טורי אבן ס"ו :

סימן רנז (רמ"א סעיף ס') מפרש מעשר שלו כו' · עיין נ"ב סימן ע"ב וצריך לעיין בה"ג גם בשאר צדקה :

סימן רנט (רמ"א סעיף א') ואין נושאין ונותנין כו' · עיין שו"ת ארבעה טורי אבן סימן ו' :

סימן רסא (רמ"א סס"א) שאין אחר שימול · כתב הגאון מהר"י עמדן בבריכה עליונה דף ד' וז"ל ואם אין בידיהם לכופו או שאין שהות נ"ל שרשאים להטעותו ואומרים לו בא ומול ונתן לך ככל חפצך ואח"כ יכולין לשחק בו כענין שכ' בהגה"ה דש"ע ח"מ ס"א במ"ש לחתנו תלמוד עם בנך ואשלם לך אע"ג דליתא התם רבים אין דרכן להשטות מצוה שאני עכ"ל : (שו"ע סעיף א') אינו אלא ביום · נאנסו או נתעצלו ולא מלו עד ביה"ש דיום שמיני הסכמתי דשמיני ספק תשיעי עדיף מודאי יום דשלא בזמנה מהרי"ע ד"ו : (רמ"א סעיף א') מלו תוך ח' כו' · עיין כנ"י סימן מ"ב : (שו"ע סעיף ב') ואז מלין אותו כו' · כתב מהרי"ע נ"ל דאין חילוק בזה בין גדול לקטן :

סימן רסב (שו"ע סעיף א') מלין אותו מיד · כתב מהרי"ע והוא שחזר לאיתנו הראשון ממש ועיין ס"ס רס"ו בש"ך מדין הבריא ביום ה' ומהרי"ע הסכים למולו בו ביום ומ"מ כתב דסמתמיר אין תופסין אותו על כך וזה בין ביום הבראתו דחולי קטן או בז' להבראתו דחולי גדול הכל שוה עכ"ל :

סימן רסג (שו"ע סעיף א') קטן שהוא ירוק כו' · כתב מהרי"ע כל מין ירוק בין כעין הזהב או ככרתי או כמראה הכחול עכ"ל : (שם סעיף ב') ומת מחמת מילה כו' · כתב מהרי"ע נ"ל כל שלא הבריא אחר המילה ומת מקרי מחמת מילה עכ"ל : (שם) שבניו מתים מחמת מילה כו' · כתב מהרי"ע הוא הדין אם אשה מלה בנה ומת מחמת מילה וגם אחותה מלה בנה ומת מחמת מילה שאר האחיות לא ימולו ביניהן עד שיגדלו וצ"ל דל"ש אחיות מן האב או מן האם עכ"ל : (שם סעיף ה') תינוק שמת. עיין כנ"י סימן מ"ד ועיין מאיר נתיבים סימן ס"ז ודין נפל עיין בא"ח ס"ס תקכ"ו :

סימן רסד (שו"ע סעיף א') הכל כשרים למול אפילו עבד · כתב מהרי"ע דף ה' אומן נ"ל שימול במקום שאין מוהל אחר בשמיני עכ"ל ולענין הברכה צ"ע אם יברך : (רמ"א סעיף א') וי"א דאשה לא תמול · מהרי"ע ד"ה פי' דכדליכא ישראל גדול לגמרי מודה רמ"א דתמול אשה אפילו יבא אחר זמן שהוי מצוה לא משהינן אלא כוונת רמ"א ז"ל לומר דאף שאין ישראל גדול כאן אי אפשר למיטרח ולאתויי בשמיני צריך למיטרח בתריה ול"א דכה"ג כדיעבד דמי ותמול אשה הנמצאת כאן · ומ"ש בשו"ע אחר כך אבל עובד כוכבים כו' רצה לומר דבעובד כוכבים צריך למיטרח בתר ישראל אפילו אי אפשר למצאו עד אחר שמיני והיינו דוקא אם מצפים שיבא עכ"פ אפילו אחר שמיני בלא"ה ודאי עדיף מלהניח הילד ערל לגמרי עכ"ד : (רמ"א שם) וי"א דחייבים כו' · עיין כנ"י סימן מ"ב : (שם) כופין אותו שיקיים כו' · ז"ל מהרי"ע ונ"ע שלפע"ד אינה תלה כלל שאם נשבע שימול הוא דוקא הוה דבר שאין בידו שמא יחלה או ימות תוך כך והויא שבועת שוא וכן אם נשבע שלא ימול אחר פשיטא דהוי נמי כנשבע לעבור על המצוה שאם יארע אונס למוהל זה הלא ע"כ יצטרך אחר למולו עכ"ל בבריכה עליונה דף ד' : (שם) דודאי לא חזר מן הראשון כו' · ז"ל מהרי"ע שם בד"א בשנתן האב המצוה לאחר אבל אם האב הוא עצמו מוהל אלא שחשב שלא יוכל להיות שם בעת המילה מפני כך העמיד מוהל אחר במקומו ואירע שבא באותו שעה אפי' כבר התחילו לעסוק בצרכי המילה והכין א"ע מוהל ההוא לקיום המצוה מיד בא האב פקע זכותיה ממילא דכל לגבי נפשיה ודאי הדר בי' דמצוה בו יותר מבשלוחו ופשיטא שאין על האב שום עונש או תרעומות בעבור החוזר עכ"ל : (ט"ז ס"ק ס') שהוא אוהבו או צדיק כו' · ז"ל מהרי"ע שם בשביל מחשבתו לבד אני תוכך שלא יוכל לחזור אע"ג דאנן סהדי דאי הוה הכא מעיקרא ודאי לדידיה יהיב אפ"ה מסתברא לי דלא מצי הדר ביה וכבר זכו ביה האי ואית ביה משום שארית ישראל כו' · ואיכא נמי למיחוש לסכנתא דהאי וכ"ש אם נשבע שאין להזקק להתיר לו שלא מרצון הזוכה שאין אבין לו שלא מדעתו עכ"ל אבל בנדיק מסכים שם לדברי הט"ז ע"ש : (רמ"א סס"א) למול את בנה · ז"ל מהרי"ע שם דף ה' במקום אב ספיקא אלא מיירי דליתא הכא או דמת ונ"ל דאז המצוה על היורשין הגדולים שירשו זכותו של אב בזו ג"כ או אפטרופוס במקום אב קאי וכי ליתנייהו לא הא ולא הא אז על סב"ד מוטל ואם יש שם מי שהיה האב רגיל לתת לו למול בניו הראשונים הוא אוכס מדין מכירי כהונה והיכא דאית בן גדול שיודע למול והאשה מוחה עיין תשובת אמ"ש ז"ל בח"ב סי' ס"מ ודין אפוטרופוס סי' ע' · כהן בקי למול קודם לכל אדם עכ"ל :

סימן רסו (רמ"א סעיף ב') ומותר לטלטל האזמיל כו' · נ"ל שאסור לקנחו מן הדם מהרי"ע דף ז' : (שו"ע סס"ב) כתב מהרי"ע שם ואין מביאין התינוק לביהכ"נ דרך חצר שאינה מעורבת אפילו ע"י עובד כוכבים כשיכולין למול בבית אבל אם יש איזה אונס ועיכוב בדבר נראה לי להתיר משום דהוי נושא ח"ע עכ"ל ועי' בא"ח : (שו"ע סעיף ז') אדם שלא מל מעולם כו' · לשון מהרי"ע שלא מל או לא פרע כו' ע"ש ונ"ל אף אם מל אבור לפרוע וה"ה אפכא : (שו"ע סס"ח) כתב מהרי"ע שם וז"ל בהוצאת הראש חוץ לפרוזדור שאמרו נסתפק חכם א' לומר שפירושו בבית החיצון אע"פ שלא יצא לאויר העולם הרי הוא כילוד. והרעיש העולם בקונטרס מלחמת מצוה לחוש לספיקו שאפי' לא הוציא ראשו אלא בשבת מיד אחר שחשיכה ניחוש לו שמא יצא לפני שבת לפרוזדור ונחשב כילוד אפי' רק ברוב ראשו ולא ימולו אותו בשבת אלא בא' בשבת ולא השגיחו בו חכמי דורו ואמרו שפי' חוץ לפרוזדור היינו לאויר ממש · ועדיין יש לפקפק כשנולד תחלת ליל שבת שמא הוציא ראשו קודם כניסת שבת שבודאי יש משך זמן בין הוצאת רוב הראש ליציאת כל הולד לאויר העולם וכו' בשכ"ג דלא חיישינן לה אלא אמרינן השתא יצא ראשו ועכשיו נולד ואינו נ"ל אלא כך הוא ספקו של דברים לפע"ד שאם לא קשתה הלידה ביותר אלא לא נראו לה חבלי לידה עד כניסת שבת אפי' בתחלה ל"ש מיד או ודאי ל"ח שמא הוציא ראשו קודם השבת אלא הוא כשעת מלידתו אבל אם נמשך זמן קישוי בין השמשות וילדה בתחלת הלילה יש לחוש לחומר איסור שבת דקרוב הדבר שהוציא הראש לפני שבת ולא יצא אלא ספק אינו דוחה שבת ואע"פ שלא ידעו מזה לא היולדת ולא המילדת איסור לאו אדעתייהו תליא דמליד וכי שיילינן להו ואמרו דידעו שהוציא ראשו לפני שבת או שלא הוציא פשיטא שאין לנו אלא דבריהן בין לדחות שבת בין שלא לדחותו ומשנפתח הקבר ואינה יכולה לילך בידוע שהוציא העובר ראשו חוץ לפרוזדור עכ"ל :

סימן רסז (שו"ע סעיף א') ויליד בית כו' · עי' שמחת יו"ט סי' ע"א : (שם סעיף ד') אסור לקיימו כו' · עי' שמחת יו"ט סימן פ' : (שם סעיף ה') והטבילו בע"כ לשם כו' · עי' שמחת יו"ט סימן נ"ז : (שם סעיף כ"ו) כגון שנתן א' לרבו מעות כו' · עי' שמחת יו"ט דף ד' : (ט"ז ס"ק י"ח) כיון דהוקשה סותר אושה כו' · עי' שמחת יו"ט דף קנ"ם :

סימן רעא (ס"ק ה') ושוב ראיתי בתשובת שאלות כו' · עי' כנ"י סי' ל"ז :

סימן ערה (שו"ע סעיף ד') שירת הים כותבים כו' · עי' ח"צ סי' ל"ט :

סימן רעו (ס"ק ט') הדר כו' · עי' כנ"י סי' ל"ו : (שם) ועוד כ' באותה ז' בנמצא כו' · עי' כנ"י סימן ל"ו :

(שם רמ"א סעיף א') אבל אם סגפ כו' . עי' כנ"י סי' ס' :

סימן רעט (ס"ק ב') דאז נפסיק לתורה כו' . עי' שו"ת מנחת יעקב סי' ח' :

סימן רפ (טו"ע סעיף א') ס"ת שנקרעה כו' . עי' גבעת שאול סימן כ"ה : (שם סעיף ב') נריך להחליף שיש כו' . עי' ת"ל סי' ס"ו ועי' גבעת שאול סי' ק"ו אלא מותר להחליף יריעה כשרה בנחה היטנה . עי' ת"ל סי' ע"ה בשם ס"ח :

סימן רפא (טו"ע סעיף ה') ספר תורה שאמר כו' . עי' כנ"י סי' כ"ו :

סימן רפב (סעיף י"ד) שאין ליטב על תיבה כו' . עיין בכור שור ערובין דף ל': (שו"ע סעיף י') נותנין אותה בכ"ת כו' עיין כנ"י סימן ל"ו :

סימן רפד (טו"ע סעיף ב') אסור לכתוב ג' פי' כו' . עי' כנ"י סי' ע"ת :

סימן רפו (שם סעיף י"ד) בית שאין לו מקרה כו' . עי' שו"ת ארבעה טורי אבן סי' י"ד :

סימן רצב (טו"ע סעיף ד') ואח"כ יקח את הבנים כו' . עי' ת"ל סימן ס"ג :

סימן רצד (שם סעיף י"ג) מפני שהוא כמחליף פירות ערלה . עי' ע"ז ר"ס קל"ב וש"ך ססקס"ד דמיה דעשמע דהמחבר מסכים דגם לעצמו שרי נ"ע ודו"ק :

סימן רצז (סעיף א') ואם קיימן אינו לוקה כו' . עי' כנ"י סימן ל"ט :

סימן שה (סעיף א') מ"מ כו' . עי' ת"ל סי' ק"ה לענין כפי' : (שם) אין פודין אותו בשבת כו' . לענין יו"ט שני עי' גבעת שאול סימן נ"ן : (רמ"א סעיף כ"ג) ואפי' בזמן הזה כו' . עי' ת"ל סימן ק"ד :

סימן שי (טו"ע סעיף א') ומצא בו מום אסור כו' וכלים שנתבשלו בהם אסורים מ"י סי' מ"ב :

סימן שיב (טו"ע סעיף ג') אין רואין מומין ביו"ט כו' . עי' ת"ל סי' פ"ה :

סימן שיג (טו"ע סעיף ב') ואם עובד כוכבים מכל"ת כו' . עי' כנ"י סימן מ"ם :

סימן שכ (טו"ע סעיף ו') והקונין יסיה שקיבל פרוסה כו' . ולענין האנסלאק במקום שיש מנהג כרור שקונה . הכנ"י סי' י"ד נוטה להתיר ועי' מנ"י סי' ל"ט בדין כסף לבד :

סימן שכג (רמ"א סעיף א') ושלא כמינה עד ס' כו' . עי' במנחת יעקב כלל ע"ד ס"ק ג' :

סימן שכד (טו"ע סעיף ט') אע"פ שרובה אורז כו' . עי' שמחת יו"ט דף ס' :

סימן שכט (שם סעיף ו') בחמה כלבד סטורה כו' . לטעמיה אזיל כס"ג אבל להש"ך סק"ד גם אי כן דתרוויהו חד דינא אית להו כמבואר בכ"י :

סימן שלא (ס"ק ט') והקשה ב"י שסרי בסמוך כ' כו' . עי' כנ"י סי' ק"ט : (טו"ע סעיף כ"ה) ונראה ני שבזה וכו' . ק"ק דכהן דסל"ד ג"כ הו"ל לכתוב דבזה"ז חזקתו תרום כיון דאין לה שיעור נעשה שלותו שלא מדעתו לעיין בתה"ד סי' קפ"ה ע"ש היטב ואולי חיישינן שמא תרום מי שלא שמע כלל שבעה"ב נוח לתרום ודוק היטב ועי' בחדושי לחולין דף י"ב :

סימן שלד (טו"ע סעיף כ"ב) בעובר על גזירת קהל כו' . עי' סימן רכ"ח סל"ב : (שם ס"ק ע') ולא ידענא מאי קשיא כו' . עי' כנ"י סי' י"ט : (רמ"א סעיף מ"ח) ולכן נהגו לסקל כו' . עי' בכור שור סוף גיטין : (בהג"ה) חרם על המכה חבירו כו' . עי' ח"מ סי' ת"כ . ועי' כנ"י סי' ס"ג :

סימן שמ (ס"ק ס"ו) שקטן שהגיע לחינוך כו' . אבל לקמן סימן שנ"ו מבואר דלכ"ע אינו מחויב להתאבל עד שהוא בן י"ג שנה ויום אחד וכן הסיג עליו בנס"כ : (טו"ע סעיף כ"ו) יצא ידי קריעה . עי' שמחת יו"ט דף קס"ז :

סימן שמא (רמ"א סעיף ס') וי"א דאסור בכחילה כו' . עיין גבעת שאול סימן ט' אם מותר לשמש בסעודה :

סימן שמה (טו"ע סעיף א') המאבד כו' . עי' כנ"י סי' ל"ז :

סימן שמח (טו"ע סעיף ב') והוא שירשו כו' . עי' שו"ת שנס"ס ענ"י סי' ח' :

סימן שמט (רמ"א סעיף ב') ודוקא כשהם קבורים כו' . עי' בכור שור ע"ז דף כ"ט :

סימן שנו (טו"ע סעיף ו') תינוק כו' . עי' כנ"י סי' מ"ד :

סימן שסב (טו"ע סעיף ג') אח"כ הי' דופן כו' . עי' ת"ל סי' קמ"ט :

סימן שסג (סעיף א') אין מפנים כו' . עי' ת"ל סי' מ"ז וסי' נ' וכנ"י סי' מ"ג מ"ד ושו"ת ארבעה טורי אבן סי' ח' ובכור שור סנהדרין דף מ"ז :

סימן שסד (טו"ע סעיף ב') קבר שנמצא בו' . עי' אבן השהם סימן י' י"א שמצאו עצמות אדם ע"י חפירה הורה לפנותו ולקברו אצל ביה"ק רחוק מהקברים דדלמא נכרי הוא ע"ש ועי' ת"ל סימן מ"ז וסימן כ' :

סימן שעא (טו"ע סעיף ב') אהובה שבין בית כו' . עי' שו"ת ארבעה טורי אבן סי' י"ג : (רמ"א סעיף ד') דרך שער העיר כו' . עי' ת"ל סי' ק"ו : (שם סעיף ד') הכהנים אינן יכולים כו' . עי' כנ"י סימן מ"ד :

סימן שעד (טו"ע סעיף ח') אפי' גמרו שערו כו' . עי' ת' ב"ח החדשות סימן ח' :

סימן שעו (רמ"א סעיף ד') ונמצא במדרשים כו' . ואפי' קודם קבורה אם יש מתעסקים הוכא בהו"ח סימן ע"ת בס"ז : (שם) הוך לי יש לו קדיש כו' . עי' כנ"י סי' מ"ד : (שם) אבל לא נהגו להתפלל כו' . עי' מאיר נתיבים סימן פ"ו :

שפתי כהן

אם נצא לספקק להתיר עד הס"ד הכ"ל מ"מ לע"ד אם הישראל היה שוגג כיון שמסר לעובד כוכבים כמה בהמות לגרסן בלפני לפני וכה"ג ואח"כ נודע שהיה ביניהם בכור אף דבאיסור דאורייתא קי"ל דקנסינן שוגג אטו מזיד כמ"ש הטר"ח סי' כ"ט וסי' ס"ו שפיר יש לסמוך להתיר ליתנו לאחר ולשחוט מכמה טעמים ודוק · ודע דרש"י פי' במשנה דטרס דמיירי בכהן ע"ש משמע דס"ל דגורם דמי למבטל איסור ומותר לאחרים מש"ה לא כ"ת בהאי דינא רק בכהן דאי בישראל הא בלא"ה נריך ליתנו לכהן ואי דל"מ דאסור הישראל לאכול ממנו כשיתן לו הכהן ז"א דהא במשנה תני ה"ז לא ישחוט אלא דמיירי בכהן וקמ"ל דהכהן הגורם עצמו אסור לשוחטו ומוכח מדברי רש"י דלא כהתב"ש אלא דלא קנסו לאחרים דאל"כ מתוקמא מתני' גם בישראל הגורם בכור שלו דאסור גם לכהנים מהטעם הכ' שם בתב"ש ומוכח נ"כ דלא כהש"ד הכ"ל דלדידיה נמי מתוקמא אף בישראל וקמ"ל דאף שנותנו לכהן אסור לכהן לכתחלה לשחטו על מום זה א"ו ס"ל לרש"י דדוקא הגורם עצמו אסור לשחטו·ואני תמה על כל הפוסקים שהעתיקו הך דינא דטרס ולא אחד בהם שהזכיר דברי רש"י ז"ל דמיירי בכהן ונל"ע ודוק היטב בכל זה :

סימן שכג (ס"ק ה') שוה בשוה שרי כ"ש בכה"ג כן נ"ל כו' כנ"ע :

סימן שכד (ס"ק י"ח) ונעשה כולה מבולה לחלה ולפ"ז כו' כנ"ל : (שם) דנעשית כולה מבולה דהרי שאור ש"נ כו' כנ"ל : (ס"ק כ"ד) זה פשוט דיכול כו' · ר"ל לענין עיסת הפשפיד"א א"צ להשמיענו דמותר להפרים ממ"א רק השמיען דהבשר ג"כ יש לו תקנה בהפרשה ומבואר מלשון ש"ך הזה שכתב דיכול להפרים מעיסה אחרת כו' משמע שמכ"ש דיכול להפרים מעיסת פשפיד"א עצמה ודלא כהט"ז בס"ק ט"ו ובאמת טעם הט"ז לא הבנתי מ"ש כיון שיש בה טעם בשר ומאי הוי · ואולי י"ל בכוונתו כיון דפשפיד"א לר"ת חייב בחלה משום דכיון דהיה חייב בעת גלגול לא פקע חובה ולהחולקים עליו פטור כמ"ש בד"מ סי' שכ"ם ס"ק ב' ע"ש וא"כ י"ל דלר"ת אסור להפרים מיניה וביה כיון שיש עתה טעם בשר והוי כסופגנין וסיגון וחיוב חלה אית בי' מחמת שעת גלגול וצריך להפרים עליו חלה גמורה ולכן א"י להפרים מעצמה משום דעכשיו איכה חל שם חלה גמורה עלה ודמי קצת לבשר שקיבל הטעם מהעיסה ואית בה חיוב חלה ואפ"ה פשיטא דלא נימא שיפרים מהבשר דבשר אינו נעשה חלה ה"נ זה שהוא עתה סופגנין והבן וס"ל להט"ז דמס"ם דייק רמ"א לכתוב מעיסה אחרת ולא כהש"ך דס"ל דהוא דרך רבותא אלא דקשה ע"ז מתשובת מהרי"ן שהביא הט"ז בס"ק ט"ו דנוטל חלה אחר הבישול מעצמה ולא ממ"א אע"ג דעיקר חיובו ע"י שעת הגלגול ואפשר לחלק בין נמלך לבשל אז אע"ג דהחיוב משום שעת גלגול חל שפיר עתה ג"כ שם חלה ובין היכא דעשאו מתחלה לפשפידא רק שמתחייבה בעת היותה עיסה אז לא חל עתה שם חלה וצריך להפרים ממ"א גם אין להקשות על הט"ז דהו"ל לחלק בהם אפס קצת מהעיסה דאז לכ"ע כולה חייבת כמבואר סי' שכ"ם אז יכול להפרים מיני' וצי' די"ס דמ"מ לא דמי לנמלך דיכול לחול שם חלה על העיסה משא"כ בזה אין יכול לחול שם חלה בין ע"ז שאפה ותו י"ל כיון דזה דרבנן כמבואר בש"ך סי' שכ"ם ס"ק ו' א"כ מן התורה אין חל שם חלה עליו ואע"ג דעיקר חיוביה בגלגול ג"כ מדרבנן דחלה בזה"ז דרבנן מ"מ הוי חד דרבנן וזה תרי דרבנן ולדינא נ"ע גדול ואפשר דהסומך אהש"ך לא הפסיד ועי' בס"ד ביו"ד סימן ל"ב ס"ק ו' ודו"ק היטב בכ"ז ועי' בתשובתי סי' מ"ב :

סימן שלא (ס"ק ס"ז) בתרומות ומעשרות אלא מדרבנן כו' · עי' גבעת שאול סי' נ"ט : (ס"ק ס"ה) אבל במעשר מאי כשיעור כו' · ובזה ק' ג"כ על תה"ד סי' קפ"ח הכ' שם אבל הפרשת חלה בזה"ז שכולנו טוין כו' הלא גם בזמן הבית שהיה לה שיעור מ"מ ליכא קפידא כיון דלעולם צריך להפרים כשיעור ושם לא נתנו חכמים מדות לעין יפה ורע וביטוני ודוק : (ס"ק ק"ם) שמא יפרים מים כו' . עי' שמחת יו"ט דף ז' :

סימן שלד (ס"ק ס"ה) לעולם אפי' כו' · עי' כנ"י סי' י"ח : (ס"ק ע') ולא ידענא מאי קשיא כו' עי' כנ"י סי' י"ט :

סימן רמש (ס"ק ז') דוקא שירשו כו' · עי' בשו"ת מנ"י סי' ח' :

סימן שעב (ס"ק ב') אלא מומאה דרבנן כו' . עי' גבעת שאול סימן מ' :

סימן שצא (ס"ק ב') ואף אם השנה כו' · עי' כנ"י סי' ס"ב ועי' באה"ע סי' י"ג סי"ח ·

סימן שצז (ס"ק א') לפעד"נ דא"נ להתאבל כך הניה בעצמו בנס"כ :

סימן שצט (ס"ק ז') ודלא כמהרש"ל בתשובה כו' · ע' ת' ב"ח החדשות סי' י"א :

סימן שפ (טו"ע סעיף א') אלו דברים שאבל כו' . כמ"ש ג"כ אסור עד הגילה עי' גבעת שאול סימן ע"ב : (ס"ק א') ולא יפה הורה כו' מיהו פתבו האחרונים דלצורך דבר מצוה כגון למדר סדרים בביהכ"נ לצרך שבת וכה"ג שרי לינך שלא בחבורת בני אדם : (טו"ע סעיף כ"ב) כבוד הבית כו' . וכן שאבל מותר לשחוט ודלא כהמרדכי ריש חולין . בית יעקב סי' ב"ה מאיר נתיבים סי' ע"ו :

סימן שפד (טו"ע סעיף א') אסור לקרות כו' . ודין שמו"ת בשבת עי' שו"ת ארבעה טורי אבן סי' י"ח : **סימן שפז** (סעיף א') אבל כל כיוס כו' . ע' ת' ב"ח חדשות סי' ב' :

סימן שצא (רמ"א סעיף ג') וי"א דאסור לאכול כו' . עי' כנ"י ס"ס מ"ד : **סימן שצב** (ס"ק ה') והא דכ' כאן מותר לכונסם כו' . עי' מאיר נתיבים סימן ע"ס :

סימן שצג (רמ"א סעיף ד') וכן התנהג פשוט כו' . עי' ת' ב"ח החדשות סי' י"ב :

סימן שצה (רמ"א סעיף א') דהיינו לאחר יציאה כו' . ובשבת עי' שו"ת גבעת שאול סימן ע' : (טו"ע סעיף א') דמקלת סוס כו' . עי' כנ"י סי' ס' :

סימן שצז (ס"ק א') ראשונה כו' . עי' בכור שור מ"ק : **סימן שצט** (טו"ע סעיף ג') ואם לא גילח כו' . עי' ת' ב"ח החדשות סי' י"ב אם צריך לשנות מקומו בשבת :

סימן תב (רמ"א סעיף י"ב) מצוה להתענות יום כו' . אם יא"צ בתוך שבעת ימי המשתה אין מתענה עי' באר היטב או"ח ס"ס תק"ן . ועי' עטרת זקנים סימן תקס"ט ולענין סעודת מצוה עי' באר היטב או"ח סימן תקס"ח : (ס"ק ל"ג) ועי' בכ"ז לעיל סי' שצ"ה ועי' בדין יא"צ בגבעת שאול סימן ע"ג · דין אונן שיש לו יא"צ . עי' שו"ת ארבעה טורי אבן סי' י' ועי' ס"ז או"ח סי' ע"ח : (שם) דאין לאכול בסעודה כו' . עי' כנ"י סימן מ"ד :

מהגאון אמתי רשכב"ה מו"ה ברוך תאומים פרענקיל זצ"ל אבד"ק לייפניק

הלכות מאכלי עובדי כוכבים

סימן קיג (הג"ה ס"ב) ועל כן אוכלין · יעוין בשו"ת צ"צ סימן נ"ב : (ש"ך ס"ק ט"ז) והב"ח כ' רהא רדנים קטנים כו' · נ"ב וב"כ חשל"ה בדף ע"ו ויעוין בסנ"י כלל ע"ה ס"ק ס"ת שמביא סמך לזה מפסקי תוס' בפ' אין מעמידין ויעוין לשון התוס' ביבמות דף מ"ו ע"א :

סימן קיד (ט"ז ס"ק ד') וה"ה בשאר משקים כו' · נ"ב יעוין מג"א סי' ר"ד ס"ק ט"ז וש"ך לקמן סימן קל"ד ס"ק כ"א : (מחבר ס"ה) וכן כל דבר שקונים · נ"ב יעוין או"ח סימן כ' ומג"א שם ס"ק א' וצ"ע על המג"א שם מדברי המרדכי כמ"ש נבי זנגבילא רטיבתא דאין חוששין לתערובות יין או שאר איסורים מטעם דאומן לא מרע אנפשיה : (ש"ך ס"ק י"ב) דהיינו דוקא שנתכבו לאחר שנכבשו שאז הם חריפים · נ"ב יעוין מג"א סי' תמ"ז ס"ק ל"ח ובחי' שם ולשיטת הש"ך כאן בס"ק י"נ בלא"ה ל"ק קושית המג"א אבל במג"א שם בס"ק ל"ט חולק על דברי הש"ך כאן שבס"ק י"ב · אמנם מה דמשמע שם מדברי המג"א שמשוה דין בישול החריפות עם דין בישול החתיכה צ"ע · וה"ז לשון או"ה בכלל ב' דין ח' דבדבר קל מבטל רתיחתו והרי בדין דבר חריף דעת הרמ"א בעצמו בסי' צ"ה ס"ב וסי' קכ"ד ס"נ דאם חרוב דבר חריף הוי כבולו ובדין בישול רתיחות חציר בסוף סי' ע' משמע מדברי הרמ"א כמ"ש המג"א בעצמו שמעם מים נ"כ מבטלין רתיחות הציר ויעוין בסנ"י כלל ס"א ס"ק ל"ט :

סימן קטו (הג"ה סעיף א') שנתנו איסור אינה אוסרת הכלים כו' הכל שרי · נ"ב בשו"ת מהרי"ל סי' ל"ה המעותקת גם בסוף ספר שו"ת תולדות אדם איתא בזה"ל ולאכול עם המתירים על ידי תערובות ע"ד נטה דשרי דלא עדיף מתערובות דמאי דמה"ט התירו לאכול תערובות פת של עובד כוכבים מי שנזהר עם מי שאינו נזהר אבל בעין נראה לי דאסור ראפילו בסעודת מצות כו' עכ"ל תשובה זו מובא בקיצור לעיל סימן קי"ב סעיף ט"ו נשמע מדבריו דגם בתערובות חמאה יש נוהגין לאסור : (ט"ז ס"ק ח') שהרי בשו"ת מהרי"ל סי' ל"ה . נ"ב יעוין בסוף סי' ת"א הובא נ"כ תשובת מהרי"ל בענין זה : (ש"ך ס"ק כ"א) · נ"ב ובמנ"י על כלל פ"א ב' נ' אות פ' מחליט להתיר ע"פ דברי הרמב"ם בפ' המשניות פ' אין מעמידין משנה ד' ה' דנראה משם מבואר דאף נבינות שעשה העובד כוכבים והטה של העובד כוכבים מותרים כשישראל רואה הגבין וכן בכנה"נ מסיק להקל בזה ובא"ר על א"ח סימן דמ"ר ס"ק רמ"ו כ' שאישתמיט להש"ך דברי הש"נ ספ"ק דע"א ולדעתי לא מחוורין דברי הסנ"י דאף שמבואר להדיא בדברי הרמב"ם בפי' המשניות בין כשידוע שדרכן של העובדי כוכבים באותו מקום להעמיד בעשבים ובין כשראה ישראל בעיניו שהעמיד העובדי כוכבים הנבינה בפניו בעשבים מ"מ ממש"כ בחבור כזה"ל נבינות שמעמידין אותו העובדי כוכבים בעשבי כו' הורו מקצת הגאונים שהיא אסורה שכבר גזרו על כל נבינות העובדי כוכבים בין שהעמידו בדבר האסור ובין שהעמידו בדבר המותר גזירה משום שמעמידין אותו בדבר האסור · ומהני' בהגהות מיימוני גזירה משום שהעמידו בדבר האיסור. ע"כ כלומר אף אותן שהעמידו בדבר המותר אסור בגזירת משום אותן הנבינות שהעמידו בדבר איסור ומלשון הרמב"ם בין שהעמידו כו' משמע אף כשידוע בודאי שאותה הנבינה הועמד בהיתר והיינו כשראה הישראל בעיניו שהעמיד עובד כוכבים אותו הנבינה בדבר המותר ומשום לא פלוג · כן דעת קצת הגאונים · ואף שהרמב"ם היה סובר לדינא כמו שכתב בפי' משניות לחלק כנ"ל עכ"ז להלכה ובפסקיו מזכיר דברי מקצת הגאונים שמחמירין גם בידיעה וראי וכ' בכ"מ בזה"ל משמע שכן הוא דעת רבינו שאל"כ הו"ל להביא דעת החולקים עליהם ע"כ · וע"כ גם הב"י וש"ע כאן תפס כן להלכה להחמיר אפי' בהעמידו בעשבים שבכללו גם כשראה הישראל להדיא שהנכרי העמיד בפניו אותה הנבינה בעשבים מכל מקום אסור · גם מרכ' הרמב"ם הוראה זו בשם מקצת הגאונים נראה שבדבריהם יש הוספת חומרא שלדעת שאר גאונים כאשר היה דעתו כן בפי' המשניות אין לאסור היכא שראה הישראל בעצמו כנ"ל · אבל מקצת הגאונים החמירו גם בכה"ג : (ט"ז ס"ק י') משא"כ במידי דנזרו בה · נ"ב יעוין או"ח סי' של"ט ט"ז ס"ק נ' . (שם ס"ק י"א) ולא ירדתי לסוף דעת הרמ"א · נ"ב אשתמיט מיניה דברי הרמב"ם בפי' המשניות : (הג"ה ס"נ) וי"א דה"ה אם הובאה ממקום היתר למקום איסור נמי אסורה · נ"ב ז"ל מהרי"ל אפילו לשלוח להביא הנוהגין היתר לאוכלה בעירכם נראה לאסור משום דברים המותרים כו' אם הוא כך כדפי' לעיל שארצכם כמו שאר שוואבין ואפ"ה נהגו קדמונים איסור כו' עכ"ל וכוונתו דאם בארצכם ג"כ מקום מרעה ורוב בהמות שמתקנים הרבה ביחד דנזהרים שלא יערב בו בשר או חלב (כמ"ש שם בראש התשובה) ואף על פי כן נהג באיסור הרי נראה שהחמירו על עצמם והוי כדברים המותרים ויש לומר דבקעה מצאו ונדרו בה גדר לסייג ותו לא שייך להתיר החמאה המובא ממקום היתר גם אף הנוהג היתר הבאים לשם אסור באכילה לפני הנוהגין איסור (ויעוין או"ח סי' תמ"א ובמנ"י כלל ע"ח ס"ק ו') והיתר או"ה לא שייך רק היכא שיש שינוי למעליותא במקום ההיתר ונראה שבמקום שנהגו לאיסור לא כא מצד חומרא יתירה רק מחמת שאינה נעשית שם בהכשר ע"כ התיר שם החמאה שיש בה היכר שמובא ממקומות המותרים היינו כשיהיה בה רושם וסימן מיוחד וניכר לכל שהיא מן המובא ממרחקים שקורין פונין בל"א וכה"נ כן מבואר בפירוש באו"ה ולפי"ז לכאורה לא פליגי האו"ה ומהרי"ל וצ"ע : (הג"ה סעיף הנ"ל) אפי' יש בה היכר · נ"ב יעוין בט"ז סוף סימן קכ"ז מ"ש בשם אחיו שהתיר החמאה שנשלח ע"י עובד כוכבים בלא חותם וש"ש בגליון הט"ז :

סימן קטז (ט"ז ס"ק ב') וא"א שלא יהא ס' · נ"ב יעוין במג"א סי' קס"נ סק"א ובפר"ח ליו"ד סי' פ"נ ס"ק ט"ו דשאני ארס נחש שאינו נמחה ונשאר בקיומו במקום שהוא אם צף אם שוקע : (שם ס"ק ו') ותמהני שבטור לא הביא דין זה · נ"ב אישתמיטתיה שהטור מביא דין זה בחו"מ סי' שפ"נ והרמב"ם מבאר דין זה בפי"א מהלכות מלכים :

סימן קיז (ש"ך ס"ק א') אבל בחזיר הכל אסור משום מעשה שהיה · נ"ב ברמב"ם פ"ה מהלכות נזיקין איתא בזה"ל ואמרו חכמים ארור המגדל כלבים וחזירים שהזיקן מרובה ומצוי עכ"ל : (ט"ז ס"ק ד') נשאלתי על דבר · נ"ב יעוין ש"ך ס"ק ח' שמדברי הכ"ח בא"ח סי' תקצ"א סעיף י' מבואר לדעתו לאסור ויעו"ש בסימן הנ"ל מ"ש הא"ר בס"ק כ"ט : (שם ס"ק הנ"ל) אפילו שלא במקום סכנה · נ"ב יעוין במ"ש ביש"ש יבמות פ' י"ד דין ח' : (הג"ה ס"א) וצריך למכרה מיד · נ"ב יעוין בחדושי רשב"א לב"ק דף פ"ב מובא בס' אס"ו בר"ה באותה שעה מבואר דעתו שדין חיוב המכירה על יד אינו רק בכלבים וחזירים אבל בשאר דברים האוסרים כאן שנזדמנו לו בירושה מותר לגדלן ובזה מיושב קושית התוס' בב"ק דף הנ"ל ר"ה לא ינדל ומה שמתרצים שם בתוס' מרחה הרשב"א בתשובה מובא בב"י ובש"ך סק"א ובתוס' פסחים דף כ"נ ע"א מתרצים בחד תירוצא דמיירי בנפלו בירושה מוכח מזה שדעתו דשארי איסורי מאכלים היכא דנפלו בירושה יכול לגדלן ואפשר לומר דגם הא"ח אינו אוסר רק היכא שמגדלן שיהיה שמינה כיון שמשתבר השונהו לזה הרי כעושה סחורה משא"כ כשאינו טרויה בגידולן אבל בחזירים גם כה"ג אסור · (ש"ך ס"ק י"ב) דלא כא"ח שכתב · נ"ב יעוין לשון תה"ד כסי' ד' בשם הג"מ :

סימן קיח (ש"ך ס"ק ה') וגם משמע כר"ן · נ"ב בסנ"י כלל ל"ב ס"ק ב"ו משיג על הש"ך וכ' אבל המעיין בדברי הר"ן פ' א"ם מבואר מדבריו שם דסתם יינם עיקר איסורו מדבריהם כמו פת משום חתנות · וכראי' להרי' בש"ם דף ל"ו ע"ב כו' אבל משום ניסוך לא חיישינן כלל דאם איתא דנסכי' לא הוי מזבין לי' כו' יעו"ש · אמנם לענ"ד כנים דברי הש"ך דסברת הר"ן הנ"ל אינו אלא לענין חשש איסור נסך ביין חלקות מעובדי כוכבים דבזה שייך לומר אם איתא דפלח לא הוי מזבין ליה משא"כ אם היין של ישראל ויש לחוש שהעובד כוכבים נסכו · וכן מבואר להדיא ממ"ש הר"ן שם בזה"ל אף על גב דמשמע בכולה מכילתין דמרחי ומזייפי לנסוכי נמי של ישראל התם משום דחשיבי להו מילתא להנות לע"ז שלהם בשל ישראל · אבל מה דמנסכו אינהו לע"ז שלהם אינם מוכרים ולא נותנין אותן לישראל להכי איצטריך למגזר משום בנותיהן עכ"ל : ורחוק לומר שמ"ש הר"ן משום חובת ניסוך כוונתו דמטעם זה הוי עיקר בדאורייתא דלולא חובת ניסוך לא הי' מנסך יין של ישראל : (ש"ך ס"ק ח') אלא מדרבנן דמדאורייתא מבטל בטל · נ"ב יעוין מה שמפלפל בסי' ק"ז סק"א אי מעמא דנ מטא ברנים טהורים הוי מב"ם : (ט"ז ס"ק נ') אדרבא מוכח משום לאיסור · נ"ב משום שהב"ח לא שנג בכוונת המרדכי ויהיה מפרש כפי' הט"ז שהמפתח היה ביד השומרים ע"כ הוצרך ר"ח להתיר מטעם מרתת מסילא מוכח דאם היה המפתח ביד בעל היין היה מותר בלאו הט"ם דמירתת ואין לדחות דהיה חותם על הכלי יין דא"כ אמאי כ' המרדכי ע"ז ונפלאתי כו' הא לדעת ר"ת מותר אף בחותם א' בלא מפתח ויש להוכיח גם מדברי הרמ"א בתשובה כלל י"ט סימן י"נ שהיה השאלה מחמת ששכח הישראל לנעול מנעל להדר ועל כלי היין לא היה חותם ודברי הרא"ש הנ"ל מובא לקמן בקיצור כטוש"ע סי' קל"ט : (שם ס"ק ד') דכ"ע מודים בזה . נ"ב בנקה"כ כ' ע"ז בזה"ל ומה יעשה בבשר והתיכות דג וכו' במנ"י כלל ל"ב ס"ק ד' בזה"ל ושמעתי שיש ט"ס בדברי הט"ז במקום תיבת בזה צ"ל ביין ונכון ע"כ גם בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' ס"נ מסכים להלכה כדעת הט"ז דבזה"ז די ביין בחותם א' : (שם ס"ק י"א) תמיה לי מובא · נ"ב קאי על סעיף ס' ויעוין בנקה"כ : (מחבר סעיף ג') ודפוסים אף על פי שיש בהם כמה אותיות כו' ולא כחותם א' · נ"ב דין זה הוא משו"ת הרשב"א ח"א סימן ק"ט ואני בער ולא ארע לחכין דהא מדברי הרשב"א בעצמו שם בתחלת תשובה נראה שאין לחוש שמא מצא הנכרי חותם דפוס א' של ישראל דאל"כ אף לחותם א' לא יחשב ואינו מזכיר חשש זה רק נבי דפוסי נבינות מצד שנודע שכמה פעמים גונבים את הדפוסים מתחת מראשותיהם של ישראל הישנים בבתיהם וכמה מהם נאבדו ואנו מצאנו הנה כמה פעמים מהם וזה לא שייך בשארי החותמות שביד בעליהן שאינם מצוין לשהות ולישן בבתי נכרים וכ"א שומר חותמו כאמתחתו וע"כ נחשב עכ"פ חותם א' וכיון שכן קשה אם יש על החותם ב' אותיות למה לא יועיל ככתיבת ב' אותיות דבשלמא אם אין עליו אלא אות א' יש לחוש שמא טרח הנכרי וזייף לחקוק בעצמו אות אחת של כתב ישראל על דבר מה אבל על זיוף חקיקות ב' אותיות כתב ישראל אין לחוש כמו שאין חוששין כשיש כתיבת ב' אותיות בכתב ישראל על חתיכות דג ובשר וכרוסת מה לי כתיבה ומה לי חקיקה על חותם שצריך לחקוק כל אות בפ"ע על הדפוס שעל דעתו ברי להחתים בו על הדג וכדומה · והרי החקיקה בעשיית החותם הוא ממש ככתיבת ב' אותיות וא"ז · גם מדברי מהר"ם א"ש בספרו אור הגנוז על הלכות יין נסך סימן ק"ל ס"ק נ' שכ' שם כפשיטות שאם חתם ב' פעמים בחותמו של שעוה על המגופה ועל דופני החביות לא גרע משתי אותיות כיון דחתם ב' פעמים והוי כחותם בתוך חותם יעו"ש מבואר דלא חיישינן שמא מצא הנכרי חותם של ישראל דאם ניחוש למציאה מה לי חתם בשני מקומות או במקום אחד הרי ביד העובד כוכבים להחתים בחותם שבידו בכמה מקומות אמנם משו"ת נב"י מה"ב סימן ע"א מבואר בפשיטות שאפילו מאה חתימות שכולם נדפסו בחותם א' כחד חשיבי וע"כ טעמא דחיישינן שמא מצא העובד כוכבים חותם ישראל וחותם בו לכל רצונו וא"כ קשה כנ"ל דגם לחותם א' לא יחשב : (מחבר סעיף י') ואם אינו נהנה בחליפין מותר בכל ענין · נ"ב יעוין בשו"ת מהרי"ט סימן מ"ב בחלק א' :

סימן קיט (ש"ך ס"ק א') אבל בסתם כל אדם הוא בחזקת כשר · נ"ב ויכול לאכול עמו כצ"ל כי כן אי' בטור ועיקר ראיות הש"ך ממ"ש הטור הוא בחזקת כשר מסילא גם לקנות ממנו מותר דלאכול עמו גם בחשוד למכור מותר : (מחבר סעיף י"נ) המוכר לחבירו דבר שאסור באכילה · נ"ב יעוין תרומות פ"ו משנה ג' : (ש"ך ס"ק י"ח) אבל לענין סמונא · נ"ב יעוין תוס' בכורות דף ל"ו ע"א ד"ה אומר : (שם ס"ק כ"ב) וא"כ י"ל דאף באיסורי דרבנן · נ"ב יעוין סימן רל"ט בש"ך ס"ק נ' : (שם ס"ק ל') כבר תירץ הריב"ש בסימן קנ"נ · נ"ב יעוין שו"ת מים עמוקים סימן כ"ד : (שם ס"ק ל"ו) ולכך מסכינן עלי' · נ"ב יש לדקדק דא"כ למה צריך הש"ך שם בס"ק ט"ו שיאמר מפלוני מומחה : (ס"ק הנ"ל) ואכתי קשה דהא בסי' · נ"ב י"ל דגבי ביצים מירתת מובא דכחשו יענה ע"ם ולא יהיה בידו לאשתמוטי משא"כ באומר מפלוני מומחה לא מירתת טולי האי דאם יאמר המומחה שהחשוד לא קנה אצלו יהיה ביד החשוד לעמוד בדבריו ויתלה דברי המומחה בשכחה דמצוי להיות במילתא דלא רמי' עליה : (ט"ז ס"ק י"ח) אבל אנן פ"ל כרשב"נ דמעיד · נ"ב ליתא כן בכ"מ : (ט"ז הנ"ל ססי"ק) תמהתי על מה קרוש מה חשיב בזה · נ"ב הכ"מ פ"ב מהל' מעשר לא מתרץ רק קו' הראב"ד מדברי הירושלמי שמקשה כעד א' מי מהימן שמפרש הראב"ד הכוונה כיון שהוא חשוד לאותו דבר · ובכ"מ בפי"א מהלכות ערות מתרץ דלכך הוצרך שם לטעם שהקילו באכסנאי דמשום שנראה מסגנון דבריו שאומר ע"ד גומלין יעו"ש א"כ ל"ק כלל על הרמב"ם מדידיה אדידיה : (פר"ח על סעיף ו') · להעיד על איש א' דנאמן חד לא מהימן · נ"ב יעוין ר"ה דף כ"ב ע"ב חד מי מהימן :

הלכות הכשר כלים

סימן קכ (באר הגולה אות כ"ח) ותשו' הרשב"א · נ"ב סימן תק"א · ופה שמטיים לא בעינן נמי שליחות כו' דברים אלו ליתנייהו בתשובה הנ"ל :

סימן קכא (ש"ך ס"ק ח') שלענין חמץ בפסח די בהגעלה · נ"ב יעוין מג"א סימן תנ"א ס"ק כ"א ובמש"ז א"ח סימן הנ"ל ס"ק ט"ו · ומדבריו שם בכוונת הרמ"ע נראה שלא היה אז למראה עיניו תשובת הרמ"ע · ותוקף כוונתו של הרמ"ע דבמחבת של עובד כוכבים שבלוע מחלב ודם וכרוסה שאסורים מצד עצמו והוי בליעתו ע"י אש בלי אמצעית משקה היתר משא"כ מחבת חמץ של ישראל שכל הטיגונים (כלומר חמאה ושומן וכרוסה שמטגנין בהם החמץ) מותרים בפסח וכשהם מרותחים מבליעים החמץ בכלי והחמץ הבלועה ע"י רותחין נפלט על ידי רותחין · וגם המש"ז הנ"ל קיים מסברא דנפשיה שכלים שנתבשל חמץ ודם צריכין ליבון ואצ"ל כלים שמטגנין בהם חתיכות שקורין גריוועז של חלב שהבלוע לתוך הכלי בא מהם קודם ההתכה לחיות משקה · ומדברי הרמ"ע הנ"ל אין ראיה למה שהוסיף עוד המש"ז להצריך ליבון הכלי שנתבשל בה מים שהיא עצמית האיסור כגון מים שמנסכו לע"ז : (ש"ך הנ"ל) כיון דבלע בלי שום אמצעי · נ"ב כוונתו כיון שבלע בלא מים מן בשר או חלב שנתבשל בתוכה :

הלכות נותן טעם לפגם

סימן קכב (ש"ך ס"ק ב') וכן אם בישל דבר חריף · נ"ב יעוין בנקה"כ מה שמשיג בנו עליו : (ט"ז ס"ק ד') בדבר הפוגם · יעוין בט"ז או"ח סימן תמ"ז ס"ק ד' שכ' דגם לענין ט' בדבש שמא נתבשל תוך מעל"ע של בישול שכר אמרינן סתם כלים אב"י מטעם ספק ספיקא ומציין שם על דבריו שבכאן · לכאורה הספק הב' דהכא לא שייך שם : (ט"ז הנ"ל) ועוד הא דלא מסכינן אדבריו של עובד כוכבים היינו היכא · נ"ב מדברי הרא"ש פרק אלו מגלחין דין ל"ב שכ' בשם אבי העזרי שהביא ראיה דמסל"ת נאמן לענין אבילות מתוספתא דנכרי שהביא פירות ואמר של ערלה הם דס"ל לרבי דנאמן יעו"ש · נראה שהעמידו דברי התוספתא במסל"ת וא"כ ליכא ראי' משם היכא שהעובד כוכבים חשיב על שאלת ישראל דלא הוי מסל"ת : (ט"ז הנ"ל) ומ"ש הא דלא מסכינן אדבורי העובד כוכבים · נ"א יעוין בשו"ת הרשב"א שהובא לעיל סימן ס"ז סעיף י"א ובש"ך סעיף קטן כ"נ : (מחבר ס"ו) סתם כלי עובדי כוכבים אב"י · נ"ב יעוין בפח"ת סימן נ"ח והר"ן פרק אין מעמידין המובא בב"ח א"ח סימן תמ"ז ס"א : (מחבר ס' ז') סתם כלים שלנו בחזקת שאינן ב"י · נ"ב בחדושי הגרשוני איתא הא דקי"ל סתם כלים שלנו אב"י היינו דוקא אם מסופק אם נשתמש בכף של בשר כלל אבל אם נודע בודאי שנשתמש היום בכף בשר ולא נודע באיזה כף ואח"כ תחב כף א' לחלב אז לא הוי רק ספק א' ולחומרא בדאורייתא כו' יעו"ש :

הלכות יין נסך

סימן קכג (רמ"א סעיף א') דנגע עובד כוכבים ביין שלנו אינו אסור · נ"ב יעוין סימן קל"ב ס"כ : (רמ"א הנ"ל) וה"ה בשאר הפסד כו' · נ"ב צ"ע שבתשובת מהר"ם פאדווי יש מקום לצדד שיש בכח ב"ד יפה לקנוס הקונה סתם יינם במזיד ומה שהחליט שלא לקנוס במעשה שנשאל לפניו היה מצד שדן הקונה לשונג כמבואר להמעיין שם : (ש"ך ס"ק ח') דה"ה שארי דברים כל שנשתנה טעמו · נ"ב ובשו"ת צ"צ סימן ע"ד אוסר ווערמיט וויין דהיינו שמשימין ביין לבונה כיון דרגילות לעשות יין כזה לא נשתנה שמו ול"ד ליינסולין וקנדיסין שאינו קרוי בשם יין ואין רגילין בו יעו"ש גם בשו"ת חות יאיר סימן ק"א אוסר ווערמיט יין · ובשו"ת שבות יעקב סימן ס"נ חולק עליהם עכ"ז סיים שלא מלאו לבו להקל נגדם בלתי הסכמת שארי גדולי הוראה : (רמ"א ס"ח) יין שנקרש · נ"ב על דין זה מציין בבאורי הגאון מהרא"ז זצ"ל לעיין בהר"ש פ"נ דטהרות משנה ב' ובתוס' מס' פסחים דף י"ד ע"ב ד"ה אפילו כו' : (ש"ך ס"ק י"ז) ונראה שלזה השמיט הרב דברי הנ"א · נ"ב יעוין ש"ע א"ח סימן י"ד ס"ו שם לא ביאר טעם א' וב' : (ש"ך ס"ק י"ח) וכ"כ הרשב"א · נ"ב בביאורי הגאון מהרא"ז זצ"ל כאן ובא"ח סימן רע"ב ס"ק י"א משיג על הש"ך וכתב שטעה בדברי הרשב"א ושם בא"ח מבאר דבריו דהרשב"א לא קאמר אלא בשמרים של יי"נ ככר יעו"ש : (שם ס"ק כ"ו) נ"ב יעוין בתל"ם

נמוקי רי"ב

מאת הרב הגאון המפורסם כו' מוהר"ר יהודה בכרך ז"ל אב"ד דק"ק סייני אשר נמצאו בכתובים בכי"ק על הגליון יו"ד שלו

הלכות מאכלי עובדי כוכבים

סימן קטז (טו"ע סעיף ה') ולא מעקים מתת המסה · נ"ב ולענין דיעבד נראה מדברי מב"י לעיל סי' ו' בשם בעל העיטור דמותר · וז"ל מב"י שם אבל בירושלמי אסרו מטעם מסמי מרות רשם שלא עליו · וכתב בעל העיטור דלסי"ו בדיעבד מקימהו כנ"ל ע"ש · ועי' באחרונים שם :

סימן קיט (ש"ך ס"ק ל"ג) וא"כ י"ל דאף באיסורי דרבנן כו' · נ"ב צ"ע דהא במסכת שם כתב להדיא דשבועה חל על כל מדרבנן ע"ש . וכ"מ להדיא ביומא ע"ד א' ע"ש :

שמדחה קושייתו בפשיטות דשרשות התרצנים כלה וחולך להלוחית היין ועדיף משנתייבשו ובפ"ז דף ס"ב מיירי באפר חטים שלקח בשכר סתם יינם יעו"ש גם בדגול מרבבה העיר ע"ז : (ט"ז ס"ק ח') וצריך לדחוק ולומר · נ"ב יעיין לשון התוס' במסכת ע"ז דף ל"ז ע"א ד"ה דעבידי ובערוך ערך פרצין טרבריהם מבואר דלא נקרא בשם פרציני אלא אחר שכבר נתמדו · ושם בחולין מפרש לתריא שהשיב רב מרי דאסווינהו בפרציני וא"כ אין התחלה לקושית הט"ז :

סימן קכד (ש"ך ס"ק ח') אוסר אפילו בהנאה נ"ב כן מבואר בחירושי הריטב"א אבל הרמב"ן בחירושיו מסופק בזה וכ' שי"ל דגדולים אוסרים לשתיה ולא להנאה : (שם ס"ק ט"ו) ונאמן לומר נתגיירתי · נ"ב יעו' סוף סימן רס"ח שם מובא דעת הג"י דמומר ששב צריך טבילה וקבלות ד"ת בפני ג' וי"ל לכאורה שזה כוון תא"ח במ"ש נאמן לומר נתגיירתי ומיירי שידוע ששב אבל אין ידוע אם טבל וקבל עליו ד"ת וצ"ע : (הג"ה ס"ט) אבל אם עובדים גם בצנעה · נ"ב צ"ע דמדברי תשובת הריב"ש משמע שאם אינו עע"א בצנעה אע"פ שעובר שארי עבירות (חוץ מחילול שבת בפרהסיא) דינו כרשע אבל לא כעובד כוכבים שיאסר יין במגעו כן מבואר אחר העיון בשו"ת הריב"ש סימן ד' וסימן י"א שתך דינא שהרי הוא כעובד כוכבים לא אמר הריב"ש אלא בעע"ז ומחלל שבת בפרהסיא אף במקום שאין לו פחד : (ש"ך סס"ק כ') שמא נתן דעתו וישכשך · נ"ב בחירושי הריטב"א למסכת ע"ז דף נ"ט ע"ב אחר שתקדים להוכיח דאף נגיעה בלא שכשוך שלא בכוונה אוסר בשתיה מסיים כזה"ל א"ו לא בא רב אשי אלא להתירו בהנאה שמא בהוציאו ידו ישכשך בו שלא לצורך והוה מנעו בהגם שאוסר בהנאה כו' ולזה הפי' הסכימו כל המפרשים והסכימו רבותי ז"ל עכ"ל כוונתו דאין לאסור בהנאה מצד נגיעת נכרי בהכנסת היד ובהוצאתו דאין כוונתו על הנגיעה אלא ליטול האתרוג ולהוציאו אבל אם בעת הוצאה משכשך ולצורך הוצאה לא היה צריך לשכשך מיקרי שכשוך זה כנגיעת בכוונה שלא לצורך ונאסר היין אף בהנאה מפני הנגיעה שלא לצרכו שעשה הנכרי בשכשוך זה וזה נ"כ כוונת התוספת שעליהם נתכוון הריטב"א במ"ש וכן הסכימו כל המפרשים ונסתר ראיות הש"ך דמה שסיימו בתוס' שמא יתן דעתו וישכשך אין כוונתם דליכא איסור בלא שכשוך אלא ע"י השכשוך שב להיות נגיעה לצורך דהא לא היה צריך הנכרי לזה לצרכו והמעיין היטב בדברי הר"ן יראה שי"ל שגם כוונת הר"ן בדברי הריטב"א יעו"ש : (שם ס"ק כ"ב) וראשו חוץ לחביות ופתמן נ"ב וצ"ל ויעו"ש בתוס' : (שם ס"ק ב"ח) והא דנקיט מטפח נ"ב במשנה ד' ס' ע"ב : (שם ס"ק הנ"ל) ותימא דמשמע דעת הרב דאסור בהנאה . נ"ב בתפארת למשה משיג עליו דטעמו של הא"ז דבנגיעה אינו אוסר אלא בשתיה הוא משום דלא הוי כשכשוך · ובנגיעה ביין עצמו בלא שכשוך נ"כ הדין כן וא"ש דברי הרמ"א במ"ש הוי כנוגע ביין עצמו : (ש"ך ס"ק ל') דכיון דבשעת · נ"ב יעוין דעת המחבר לעיל סעיף י"א ובמ"ש שם בש"ך ס"ק כ' בשם הב"י ודברי הש"ך בכאן נראה שהמה לפי שיטתו ומסקנת דבריו בס"ק הנ"ל : (שם ס"ק ל"נ) שהעובד כוכבים לאו אדעתיה · נ"ב בסמ"ק א' בזה"ל שהעובד כוכבים לא ידע : (שם ס"ק ל"ד) דנאסר בניצוק כו' א"כ ה"ה הכא. נ"ב יעוין בתפל"מ ריש סי' קכ"ח שמתרץ דהכא מיירי בחביות מן הסתם הוא הפ"ם וכמ"ש הש"ך סימן קכ"ו ובהפ"ם לא אמרי' דין ניצוק ובריש סי' קכ"ז לא נזכר חביות רק כלי של יין: (מחבר סעיף ט"ו) עובד כוכבים שוטה נ"ב יעוין ברמב"ם פ"ט מהלכות עדות דין ט' שכ' ולא שוטה שהולך ערום כו' אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו כשובשת תמיד בדבר מן הדברים אע"פ שמדבר ושואל כענין בשארי הדברים ה"ז פסול ובכלל שוטה יחשב עכ"ל וצ"ע בשוטה כזה לענין דינא דהכא דאפשר יודע בט"ב ניסוך : (מחבר סעיף י"ז) ולא נגע ביין נאסר · נ"ב יעוין בדגול מרבבה שכ' ולפי"ד הרמ"א גם בכה"ג מותר לדידן וכן מוכח בט"ז סימן קכ"ח ס"ק י"ב : (ט"ז ס"ק כ"ה) ולא דק כלל. נ"ב יעוין שו"ת פמ"א ח"ג סימן ט"ו שמחזיק דברי הלבוש : (ש"ך ס"ק ע"א) וכ"כ בשו"ת ר"א מזרחי·נ"ב הוא אינו תולה ההיתר מחמת ההפסד ומביא תשו' מהרי"ל גם בתשו' מהר"י מינץ שנדפסה בשו"ת מים עמוקים בתוך תשו' מהרא"ם סימן ל"ט מביא בפתם דין זה דבזה"ז אין לאסור מגע עובד כוכבים ע"י דבר אחר ולא כ' דהיינו רק במקום הפסד עוד מבואר שם שהמציא מלשון רבינו פרץ שבזמנו היה מקיל ביותר מן כפי שהיה לדין בזמן ר"ת והט"ם דמיירי יום ביומו נשתכח מתם טוב ע"ז יעו"ש ועפ"ד זה י"ל דמטעם זה הקיל רמ"א ביותר ממהרי"ל דכבר עברו יותר מק"מ שנים מזמן פטירת הריב"ש שהיה בשנת קפ"ג והגהות רמ"א נגמר בשנת של"א והיה ידוע לו שבזמנו נשתקע יותר ויותר מן העובדי כוכבים טוב הניסוך : (שם ס"ק הנ"ל) בזה"ז אין להתיר. נ"ב ז"ל מהרי"ל ואע"פ שאנו מרמין להיתר מגע גוים בזה"ז ע"י דבר אחר בכוונת מגע אם היינו רואין מעשה יש להתיישב בדבר אבל בהאי גוונא כו' ובהפ"ם כו' עכ"ל הרי דאף שלא במקום הפסד לא כ' לאיסור רק שלא החליט א' בזה להלכה ואפשר דאה הרמ"א דבריו ודחה מצד ספיקתו עד להכרעת דעת הפוסקים שקבעו להלכה להתיר : (ט"ז ס"ק ל"א) וע"כ כ' מו"ח ז"ל דלדידן כו' . נ"ב יעוין מ"ש בתשו' הגאונים בתראי' סימן י"ג על תשו"ת שבשו"ת ב"ח סימן כ"ט : (שם ס"ק ל"ג) והיינו מטעם ניצוק חיבור . נ"ב ואף שאין מתירין בריש סימן קכ"ו ד"ל בהפ"ם ס"ם יש כו' כצ"ל בט"ז ס"ק ל"ג) : (הג"ה סעיף כ"ז) תה"ד סימן כ"ו וב"ז סי' שס"ת יעוין ברמב"ם סוף פי"ג מהלכות מאכלות אסורות ובב"ח ריש סימן קל"ב :

סימן קכה (מחבר ס"א) והגביהו ויצא היין · נ"ב ברמב"ם פי"ב מהלכות מ"א דין ב' איתא בזה"ל והגביה ויצק היין כו' ע"כ ואם כן כוונת המחבר כאן יש ליישב קושית הש"ך כאן בס"ק א' דשאני הכא דהוי כחו ממש ושם בסימן קכ"ד סי"ד מבואר להדיא בזה"ל דהוי כמו כחו דהתם אינו אלא כמו גרם מכחו שע"ז הוצאת הברזא יוצא היין לחוץ ולעיל בסימן קכ"ד סי"ח תפס המחבר להדיא בלשון הרמב"ם והגביה ויצק בו' ומלשון הט"ז בס"ק א' נ' שהיית לפניו הנירסא כאן הגביהו ויצק : (ש"ך ס"ק נ') והכי משמע להדיא מדברי הרשב"א · נ"ב בתה"ב דף קל"ו ע"א בסופו : (שם ס"ק הנ"ל) הכובא מרבת · נ"ב כגון שהדני סמוכה על דופני הכובא : (שם ס"ק ח') ובפרישת תקשה · נ"ב יעוין בתפל"מ שמתרץ דהתם מיירי שיש יין בחבית וניצק היין מתוך התביות בכחו של נכרי לתוך הבור אבל לא כן פי' רש"י להך דינא : (שם ס"ק י"ז) והיינו שהוא סתום · נ"ב ז"ל ב"י ומ"ש רבינו כו' ובדין זה כ' העביר דני של יין ממקום למקום והוא אוחז פי הנוד בידו בי' מותר כלומר דלא שרי אלא באוחז פי הנוד או שהוא קשור דכיון שהוא סתום אין דרך ניסוך בשכשוך כו' עכ"ל ויעוין בט"ז כאן :

סימן קכו (ש"ך ס"ק י"ג) אלא דצ"ע דמדברי הגהות מיימוני · נ"ב ז"ל הגה"ם ופסק רבינו מאיר ז"ל דאף ע"ג דקי"ל ביי"נ אפילו בזה"ז אינו בטל בס' היינו דוקא ביין שנגע בו עובד כוכבים אבל יין שאינו נאסר אלא על ידי כחו אינו נאסר אלא בס' דומיא דניצוק כו' אבי"ה עכ"ל ומפרש הש"ך דהכוונה דאם קלוח היין נאסר ע"י מגע עובד כוכבים אינו אוסר מה שבתוך החבית מדין ניצוק כ"א כשאין ס' בחבית נגד הקלוח דהנגיעה בהקלוח אינו כנוגע גם ביין שבחבית וחומרא הוא דאחמיר רבנן לאסור מה שבחבית הם אסרו לאסור והם אמרו דכשיש ס' בחבית נגד הקלוח לא נאסר מה שבחבית דקיל בכה"ג מתערובות יין ביין דהא באמת לא נתערב וליכא כאן כלל תערובות אלא שם ניצוק משוי ליה הרך חומרא כאלו נתערב · ולפ"ז יש ליישב מה שמקשה הרשב"א בתה"ב דף קנ"א ע"ב בשמעתא דנישתא ובת נישתא דא"ל ר"פ לרבא כו' במאי בניצוק ואהדר להו דשאני התם דכולה אנישתא בת נישתא נגיד כו' דאלמא משמע דרבא לא הוי חיבור ס"ל דאי לא לימא להו אין משום דניצוק הוי חיבור · אבל לפ"ד הגה"ם שפיר הוצרך רבא לומר הטעם דכולה אבת נישתא נגיד דאי רק משום ניצוק יש להתיר כשיש בכלי ס' נגד קלוח הניצוק כ"ז כתבתי לפרש הבנת הש"ך בדברי הגה"ם · ולפי שיטת הרשב"א דאיסור ניצוק אינו אלא מדין תערובות ואינו מחשיב בנגיעת כיין שבתביות וחולק בזה על דעת התוס' בשם ר"ת שמובא כאן בקיצור בש"ך סס"ק · והנני מעתיק מה שכתבו עוד שם בתוס' בזה"ל אמנם משך יין מתוך התבית לכלי שיש בו יי"נ אם יש בחבית ס' מן היין שבכלי שיש בו יי"נ ודאי מותר אפילו למ"ד ניצוק חיבור דהא לא גרע חבורו ע"י ניצוק מאלו היה כולו מעורב בחביות שהיה או בטל בששים כסתם יינם כמו שפי' ר"ת כו' ע"כ · כוונתם דכמו שסתם יינם בטל בס' לדעת ר"ת ב"כ איסור הניצוק אף ליי"נ גמור כיון שאינו אלא מדרבנן הוי איסור זה רק כסתם יינם ואם יש ביין הניצוק ס' נגד היי"נ שהוא למטה בכלי אינו מיתסר מדין ניצוק דהא מדאורייתא ליכא כאן כלל תערובות יי"נ בתוך הניצוק נשמע מזה שמחולקים עם הרבינו מאיר שבהג"ם דהתוס' לא הקילו בניצוק כ"א למ"ד סתם יינם בטל בששים והר"ם סובר דאף דסתם יינם לא בטל בס' מכל מקום בניצוק יש ביטול בס' :

סימן קכז (ש"ך ס"ק א') ועפי"ז יש לדון כו' על יין מבושל · נ"ב יעוין שו"ת ח"צ סימן ע"ם ופמ"א ח"א סימן כ"ג שמפרשים כוונת הש"ך שבתחילת השמירה היה כבר היין מבושל ועכ"ז כיון שהוא בידו נאמן השומר לומר שנתנסך כבר ברשות הבעלים קודם שנתבשל : (מחבר ס"א) אפילו אם הבעל מכחישו · נ"ב ואם מותר להבע"ד לשתות מאותו יין בצינעה מפני שיודע בעצמו שזה היה משקר צ"ע · ויעוין בבכור שור יבמות דף פ"ז · ואם נאמר בדעת הת"ש שאינו אסור בצינעה אלא ע"ד כל דבר שאסרו משום מראית עין כו' קשה אם עיקר נאמנות השומר מפני שה"ה לו פ"א מינו נימא להיפך שיש להבעלים מינו עתה כשהיא בידו לשתות ממנו בצינעה או למכרו לאחרים שלא ידעו שזה יין שאמר עליו אדם א' שנתנסך וניקום מינו להרי מינו ולא יאומן העד שאומר שנתנסך ולא יהיה התנתלות חלות איסור על היין וממילא לא יהיה שייך כלל כל דבר שאסרו חז"ל ומותר אף בפרהסיא להבעלים שמכחישים ואומרים בברי שזה היה משקר ומנו כנ"ל ומצינו גבי פקדון שנאמן לומר לקית במינו דההודתי אף על גב שאם היה אומר החזרתי היה צריך להסתיר הפקדון להשתמש בצינעה או למכרו במקום אחר · ובכה מינו זו נאמן הנפקד להשתמש באותו חפץ לעין כל : (ש"ך ס"ק ט') וכ' הב"ח · נ"ב דברי הב"ח והש"ך צ"ב ותירוץ כוונת הב"ח דבשומר בשלא אמר אלא בפעם הב' אף אם הבעל שותק אינו נאמן אבל באחר מהני שתיקה אף כשלא אמר בפעם הראשון : (ש"ך הנ"ל) אלא דהר"ם לא הקשה כלום אהרשב"א כו' דס"ל בתשובה · נ"ב דבריו בתשובה נאמרו בקיצור אבל בחידושיו למס' קידושין ביאר באריכות בראיות לדחות דעת הר"ת ומסיק דלאסור את המותר ע"א נאמן אף כשהבעלים אמרו א"י : (ש"ך ס"ק י"ב) אבל צל"ע בדין זה · נ"ב בר"ם איתא בזה"ל כשהבעלים שותקים אסור לכ"ע אפילו בא אחר להכחישו לא מועיל אפילו להתיר לעצמו ע"ש · וי"ל שהכוונה דשתיקת הבעלים היה קודם שבא האחר להכחיש ובכה"ג א"ש דמה דאסרי' הוא מפני ששתקו הבעלים בעוד לא ידעו ולא נשמע הכחשה מאחר משא"כ במשנה דכריתות דמיירי בסתמא שב' עדים באו בב"א · ובפרט לפי מה שהוכיחו התוס' שם בכריתות בד"ה אמרו לו כו' דמיירי שהעידו בב"א · אמנם מלשון רמ"א כאן שלא נחית לחלק כנ"ל · ולכאורה יש ליישב דהכא גבי יין אם הבעלים אומרים שמסופקים נשאר היין בהתירו לנכרי וכאלו ליכא ספק כלל ע"כ אם לא אמר הבעל אחר הגדת עדים מסופק אני דהיינו א"י מחשיב שתיקתו כהודאה לדברי העד שאומר שנתנסך דאל"כ לא ה"ל למשתק · וגבי ע"א אמר אכל וע"א אמר לא אכל ושתק הבע"ד לא שייך לומר מדשתיק ולא אמר א"י מחשיב הודאה דהא כיון שא"י אם זה אומר אמת או זה אומר אמת עליו להביא אשם תלוי דלבו נוקפו ע"כ גם בששותק אינו מביא חטאת אלא אשם תלוי · ויש להאריך בזה עפי"ד התוס' ד"ה אמרו לו והרמב"ם פ"ח מהלכות שגגות הלכה ו' : (ש"ך הנ"ל) וכ"ש מסיפא דפטור · נ"ב יעוין בהקדמת שו"ת בית יעקב ובסימן ק"ן שמשיג על הש"ך בדברים שאינם מחוורין : (ש"ך הנ"ל) כיון דע"א מכחישו · נ"ב יעוין מס' נזיר דף כ' תוס' ד"ה מי שהיה : (ש"ך הנ"ל) וצ"ל לסס"ק · נ"ב צ"ל בתחלה סבר הש"ך דאף דגבי א"א אסור לכתחלה מ"מ הכא דלא היה מעולם חזקת איסור יש להתיר אף לכתחלה להעד שאומר שהוא יודע שם שמותר ולבסוף מסיק דצ"ל לסס"ק ואו"ה דמ"מ איסורין לכתחלה איכא גם בכה"ג ומה שמסיים הש"ך ולפי"ז בדיעבד אין להחמיר להעד עצמו צ"ב מאי דיעבד שייך הכא ואפשר הוי דיעבד אם קנה העד אותו היין דאם נאסר עליו יפסיד מכיסו · ומ"ש הש"ך אע"ג דכל פעם שבא עליה באשם תלוי קאי אינו מובן דהא הוא אומר שראה שמת וגם האשה אומרת ברי לה וליכא כלל חיוב אשם תלוי · ע"ק דהתם ליכא כלל שתיקת הבע"ד · ומה שאוסר הסס"ק לכל העולם אינו אלא מחמת שהבע"ד שותק וביד כל אדם לאסור את שלו : (ש"ך ס"ק י"ד) כיון שכבר נתקבל עדות הא' בב"ד נ"ב יעוין בש"ך חו"מ סימן פ"ד ס"ק פ"ז : (ש"ך הנ"ל) אלא דהנ"י ר"פ האשה רבה כתב בשם הריטב"א · נ"ב כן הוא בחידושי ריטב"א ליבמות דף פ"ח · ויעוין מ"ש עוד בחידושיו למס' כתובות דף כ"ה ע"ב · ודע דלהסוברים דהיכא דאיכא חזקה אף באיסורין אין ע"א נאמן אם לא היכא דבידו הוי טעם נאמנות השוחט אפשר דהך נאמנות כתרי חשבינן · וכעין שמצינו גבי בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן הואיל ובידו הרי דמחמת שבידו נאמן כתרי דהא אין דבר שבערוה פחות מב' אם כן יש מקום לחזק דעת מהרי"ק גבי שחט · ויש מקום עיון בזה בפרט עפי"ד שו"ת הנ"י הנ"ל · אמנם מהרי"ק בעצמו כתב שורש ע"ה דבידו אינו מועיל רק לגרע החזקה דמעיקרא וממילא נאמן העד כמו בספק חלב ספק שומן ומטעם ע"א : (ש"ך הנ"ל) והתם גבי ענלה ערופה · נ"ב קושית הש"ך מעגלה ערופה יש לתרץ לכאורה בסברא פשוטה דהא דע"א נאמן באיסורין אינו אלא היכא דבלא הגדת העד היה ספק לפנינו לא ודאי איסור ולא ודאי היתר כגון חתיכה ספק חלב ספק שומן ומוטפרה לה אנו למירין שבספיקא ע"א נאמן מדנאמנת האשה לומר שפסקה מלראות · ובכה"ג י"ל כסברת הריטב"א שאינה נאמנת משום דנחשיב כב' עדים אלא כיון שבלא"ה הוא לנו ספק בדבר האמינה התורה ע"א · אבל בענלה ערופה דכ"ז שלא נודע לב"ד אם יש אדם שראה את ההורג יש חיוב ודאי בהבאת עגלה ערופה ואין חוששין כלל להספק שיש דלמא ראה אדם א' את ההורג דאף אם כן הוא מ"מ כיון שלא נודע להבית דין מפי האדם שראה ההורג יש חיוב ודאי להביא ענלה ערופה ולפטור מחיוב ודאי אין להאמין ע"א וכיון שגילה התורה כאן בעגלה ערופה שיהיה ע"א נאמן מחשב נאמנותו כתרי · גם גבי סוטה מוכח דהאמינה התורה כתרי דהא הוי ע"א בהכחשת הבע"ד שהיא האשה שאומרת שלא נטמאה : (ש"ך הנ"ל סס"ק) נשאת בע"א שלא על פי ב"ד תצא · נ"ב צ"ע באה"ע סימן י"ז וע"ש בדינים אלו : (ש"ך ס"ק ט"ו) ולא נמצא שום מחבר שכ"כ · נ"ב מבואר כן להדיא בספר הישר לר"ת סימן ק"א ומביא דברי הרמב"ם וחולק עליו : (ש"ך ס"ק ט"ז) מהדיא ממיא · נ"ב בספר הישר לר"ת סימן ק"א מפרש להדיא דמעשה דממיא היה רנל"ד כמו בסופה:(ש"ך ס"ק הנ"ל) ועוד ראיה מרפ"ק דגיטין· נ"ב לא היה לעיני הש"ך חדושי הר"ן לגיטין · והריטב"א למס' יבמות ריש פרק האשה רבה יעוין שם בסה"ד טעמא דאמר: (ש"ך ס"ק הנ"ל) במה"ד חזקה מיוחד זהיר· נ"ב צ"ע דטעם זה אמר הרשב"א אליבא דאביי דסובר שאינו נאמן אלא כשהוא בידו · אבל לרבא שסובר אף שאינו בידו נאמן אם לא אסר ליה בפעם הראשון הטעם שמחלק בין שומר לאחר הוא כיון שהיה שומר ע"ז רמי' עלי' להודיע לבעלים מיד בפעם הראשון שמצאו · אבל באחר דלא רמי' עלי' להודיע להבעלים נאמן אף אם לא הגיד בפעם ראשון אלא אח"כ : (ש"ך ס"ק ב') ומכל מקום צריך עיון דנראה דהרשב"א · נ"ב יעוין בבכור שור בסוף חדושי יבמות דף פ"ד: (ש"ך הנ"ל) שוב מצאתי כן בשו"ת הרשב"א סימן ק"ח · נ"ב שם מבואר הטעם כיון דבידו הוא א"ל מגו דאי בעי לא היה סוכרם · אבל מדברי הרא"ש נראה שלא נחית לטעם זה ודעתו דכל מה שבידו של אדם יש נאמנות הבעלים ואין חילוק בזה אם הבעל עובד כוכבים או ישראל : (רמ"א סעיף ג') וכל דבר שלא איתחזק לא להיתר ולא לאיסור ע"א נאמן עליו · נ"ב יש לומר דהיכא דדנין להתיר ספק איסור דאורייתא מחמת ס"ס או באיסור דרבנן בספק א' וכן מטעם כל דפרוש מרובא פריש לפי דעת הרא"ש המוב' באס"ז לב"ם דף ו' בסוגיא דקפץ בו' דכל דפריש מיקרי ספיקא אלא דהתורה התירה האי ספיקא ועל כן לגבי מעשר אף בזה מטעם מעשירי ודאי ולא עשירי ספק יעוין שם בכל אותן גוונא מיקרי לא איתחזק איסור ולא היתר ונאמן ע"א לומר שיודע בודאי שזה אסור : (רמ"א הנ"ל) ואם היה בכאן ב' חתיכות אחת של איסור · נ"ב יעוין לשון הריטב"א לקידושין דף ס"ה בד"ה ולא נהירא ידוע דמדברי רש"י גיטין ר"ת ומשני וד"ה איתחזיק נראה מבואר כדברי הט"ז דבניקור הגיד והחלב לא מיקרי איתחזיק איסורא בהך חתיכה גופא יעוין שם : (רמ"א הנ"ל) ולא איתחזיק איסורא כגון בדיקת חמץ · נ"ב יעוין מג"א סימן קל"ז ס"ק ח' : (ט"ז ס"ק ד') מ"ש מפרק האומר · נ"ב יעוין ט"ז חו"מ סימן ע"ם סעיף י"ב : (ס"ק הנ"ל) מה שאין כן בס"ת שאין חזקה להתיר בבירור · נ"ב צע"ג דהא כאן גבי יין גם כן אמרינן כיון דנאמן להפסיד שכרו והוי ליין יש חזקת היתר · ובדוחק יש לומר דהפוסקי דהתם מוקי להך דינא דיין דמיירי שהיה היין פתוח ועומד במקום שהיה עובד כוכבים והעמיד את השומר לשמור מנגיעות עובד כוכבים וכיון שלפ"ד השומר פשע בשמירתו דהיינו שהעלים עיניו מהיין ממילא אסור היין ועל ידי חזקת היתר דיין אין לומר שבודאי שמר השומר כראוי · והתחלות קושית המרדכי זהב לא הבנתי וכי פסיקא לן שנחשב לה להפסד מה שתהיה אסורה בקרוביו דלמא אין רצונה בם : (ט"ז סס"ק ז') אחי הגאון השיב בתשובה · נ"ב יעוין בסוף שו"ת מהר"י הלוי סימן י"ד מה שמסדר באריכות להקל באיסור החמאה · אמנם כ"ז בחמאה היה אבל אם נשלח ע"י עובד כוכבים חמאה מבושלת כשיש לחוש לתערובת איסור שומן חלב או טריפה ויש לו ריוח בזה בודאי אין להתיר ויעוין בב"ח ס"ס קט"ו מה שמביא שם בשם תשובת תשב"ץ : (ש"ך ס"ק ל"א) וג"ם כו' או להיכא דאחר מכחישו · נ"ב והבע"ד שותק דדוקא אם העד גדול אמרינן דכשהבעלים שותקים מחשיב להודאה אבל לא בקטן דהבעלים אינם חוששין להשיב על דברי קטן גם נ"ם היכא שהקטן מכחיש להעד דהכחשת הקטן לאו כלום הוא : (ש"ך הנ"ל) מיהו היכא דהוא בידו הקטן נאמן · נ"ב ועין מה שכתב הש"ך לעיל סימן א' ס"ק כ"ז :

סימן קכט (ש"ך ס"ק כ"ז) שאני הכא כיון שנמצא בתוך השכונה נופא פרישת וכ"כ הרשב"א · נ"ב יעוין מ"ש בסס"ע סימן ת"ם ס"ק ו' ופשטות דברי המ"ב סורים כמו שכתב בט"ז ס"ק י"ן ולא כדברי הפרישה לכך מקשת הט"ז שפיר בס"ק כ"ז והפרישה לשיטתיה כדחה קושיא זו בס"ק ל"ב ול"ג : (מחבר סעיף י"א) אם רוב גנבי · נ"ב צ"ע דאף אם כל גנבי העיר אינם אלא עובדי כוכבים גם בן יש להתיר מהך טעמא דסתם גנב אינו לוקח יין · ובדעת המחבר אפשר לומר שסובר דסתם זה אינו נחשב לרוב למיזל בתרא להקל · ובפרט לפי דעת הרמב"ן והריטב"א בחדושיהם לקידושין דף נ' במתניא דסבלונות שכתבו דאף דרובא מסבלי והדר מקדשי מ"מ חיישינן לקידושין דרובא לא מיקרי רק התלוי בטבע כמו בקטן וקטנה שאין חוששין בהן לסרים ואיילונית · אבל לא מה שהוא אינו תלוי אלא לרצון אדם או רובא דמנהגא יעוין שם · וע"כ לפי מה שכתב הרמ"א דסתם גנב אינו לוקח יין יש לבטל בזה הרוב שיש מצד דרוב גנבי עובדי כוכבים כיון דסתם גנבים אינם גונבים אלא ממון וכדומה לא יין אם כן כל המוחזקים לנו לגנבים הן בישראל והן בנכרים אין חזקתן מן הסתם רק לגניבת ממון ואם כן אף שבהם רובם עובדי כוכבים מ"מ למה שבאנו להשש יין אין מוחזק לזה לא מגנבי ישראל ולא מגנבי עובדי כוכבים ואין ענין לזה מה שרוב גנבי ממון הם עובדי כוכבים והוי לענין חשש גניבה מין כספק השקול שאין ידוע אם בעובד כוכבים יש רוב גנבי יין או בישראל ואתי שפיר דיוק של המחבר דאף היכא דרוב גנבי עבד כוכבים מותר והיינו מטעם ס"ם כדאיתא מפורש בגמרא · אבל אם לא החזוק בישראל שום גנב רק בעובד כוכבים תלינן גם גנבי היין בעובדי כוכבים ולא בישראל דהא לא איתחזיק אף גונבי ממון מכ"ש שאין להמציא בהם חשש גונבי יין וממילא מיושב קושית הש"ך בס"ק כ"ח שגם טעם המחבר הוא משום ס"ם : (ט"ז סס"ק כ"ד) · נ"ב לפ"ד התוס' בסנהדרין דף כ"ז ע"ב א"נ דהכא משום דיצרו תקפו כו יעוין שם י"ל אף לדידן דפסקינן דהחשוד על העריות פסול לעדות היינו משום דחייבי מלקות נקרא רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד · ולעיל סימן קכ"ז סעיף א' בהגהות רמ"א מבואר דכל הפסולים לעדות כשרים לענין אסורים יעין שם ממילא יש לומר דגם המושעים בזנות נאמנים אף על סתם יינם אף דהחשוד לדבר חמור הוי חשוד לדבר קל שאני זנות דיצרו תקפו וביותר : (ש"ך סס"ק ט') הכא כיון שנמצא בתוך הכרם · נ"ב יעין מה שכתב הרמב"ן בחדושיו ב"ב דף כ"ד בד"ה אבל

נמוקי הלכות יין נסך רי"ב

סימן קכז (ט"ז סס"ק כ') וקיי"ל הלכה כר' מתכרו · נ"ב עו' רא"ש פ"ה דגוטין ופ"ס דב"ת סי"ד וכבלי ס"ס ול"ע ועו' רש"י ר"ס ז"ב מנ"ב ורא"ש פ"ג דמ"ק : (שם כט"ז ס"ק ו') ותמססי על פס קדוש שאמר כן דדווקא בטבל כו' · נ"ב כדברי הט"ז משמע ברש"י גיטין נ' ב' פ"ס · ד"ה דלא איתחזק כו' :

שנים : (ט"ז ס"ק כ"ז) שאין דרך לגנוב סכרם זה ולהצניע בתוכו וקשה כו' · נ"ב יעוין מה שכתב בסימן רצ"ד ס"ק י"ז : (ש"ך סס"ק ס"ג) בסה שסשכה ראז נאסר · נ"ב אין הכוונה שמשכה השפחה דהא ע"ז נתפסת כגנב ואי הוי חיישינן לזה לא שייך מה שכתב הש"ך ע"ז דהא אין צריך לעשות כן דהא אכתי ניחוש דלמא משכה לתוך ידה לשתות ממה שבידה והרי היה נגיעה בידה בניצוק ההמשכה או דלמא משכה לכלי עד שנעשה מלא והכא שהעובד כוכבים נשא כלי מלא יין ומזה אסור מחשש נגיעה בידה וה"ה הכא כשהנגיעה היה ביין שבכלי בעוד היין מחובר בניצוק להחביות א"ו דלא חיישינן כלל שגנבה השפחה יין · ודע דלפ"ד הש"ך דאין להתיר אלא במקום הפסד והיינו הפסד מרובה כמו שכתב הש"ך לעיל סימן קכ"ד ס"ק ע"א אף בניצוק גם כן מותר כדפסקינן בסימן קכ"ו ולא הוצרך הש"ך לומר דלא חיישינן שנגעה במה שמשכה רק לשיטת רמ"א דמיקל כאן ולעיל סימן קכ"ד בסגע עבד כוכבים על ידי ד"א אפילו שלא במקום הפסד ובנגיעה בניצוק אינו מתיר אלא בהפ"ם ויעוין לעיל סימן קכ"ז בהגהות רמ"א דרק בקנקן מיקרי הפסד מועט לענין דין ניצוק ויעוין בתה"ד סימן ר"ד ובנקה"כ סימן קכ"ז על הט"ז ס"ק א' לפ"ד שם יש מקום עיון בכה"ג במעשה דשפחה דאם נתפוס כהסוברים דגם עובד כוכבים בזה"ז עע"ז צריכים לאסור היין גם בהנאה משום חשש שמא משום חיבת ניסוך נגע באצבעו בפי התביות כדי לנסך בשכשוך כדרך עבודתן ומחמת הפסד אח"נ לנו להקל לפסוק כהסוברים דעובד כוכבים בזה"ז לאו עע"ז הן ומפילא אין לחוש על הנגיעה ביין שבחביות וכמו שכתב בש"ך דהא אינה צריכה לעשות כן כלומר כיון שאין דעתו לניסוך מה הנאה יש לה בנגיעה זו · וכיון שכן גם בשתיה מותר · דאי משום חיבת הכרוא הלא הוי מגע עובד כוכבים על ידי ד"א שלא בכוונה וכיון שכן גם בלא הפסד יש להתיר הכא דהא אם לא נתפוס כדעת המקילין דעובדי כוכבים בזה"ז לאו עע"ז הן יתיה היין אסור בהנאה ואין לך הפסד גדול מזה ולאסור היין בשתיה ולהתיר בהנאה הוי כתרתי דסתרי אהדדי דאם עע"ז הן ניחוש משום חיבת ניסוך נגיעה ביין שבחביות לעבודת הניסוך ואם לאו עע"ז חמה בסתמא לא נגעה ידה ביין וליכא רק תחיבת חברזא והוי כמגע עובד כוכבים על ידי ד"א שלא בכוונה דמותר אף בשתיה · שוב התבוננתי שדברי הראשונים בהתחלות הדבור הנ"ל אינם נכונים לפי דעת הש"ך שהוא סובר להדיא דלא כמ"ש · אמנם שיטתו של הש"ך בזה צל"ע מבא :

סימן קל (רמ"א סעיף ח') סימן ר"ה ובארוך כלל כ"ב · נ"ב באו"ה איתא בזה"ל והכי נהגינן להתיר בדיעבד בכה"ג כשיודע העובד כוכבים שכתב לו איך שחתם אם לא שנראה בו שאדם קלקלו דבודאי ראה לזייף כו' עכ"ל . על פי דברי אלו נולד ספק במעשה שהיה שהנכרי השליח שנתקלקל החותם אצלו מסר החביות לרשות נכרי אחר ומהשני הגיע ליד ישראל והשני לא ידע מאומה ממה שכתבה המשלח את מוסרו החביות להנכרי הראשון :

סימן קלב (ש"ך ס"ק י"א) הקשה ב"י · נ"ב לכאורה יש לתרץ דבכה"ג מיד שבא היין לרשות הנכרי צריכין לאסרו בהנאה מספק דלמא נגע וכיון שכן אף אם הנכרי נגע אין עליו חיוב תשלומין דלא הזיקו כלום בנגיעה זו והתכנסה לרשות הנכרי היה ברשות ישראל וכיון שכן אסור לישראל ליקח דמיו מהנכרי דחיישינן דלמא נגע נכרי ונאסר בהנאה ע"י נגיעה שאין מחמתו חיוב תשלומין להנכרי ובכה"ג דמיו אסור ומה"ם גם גבי נכרי שהיה מעביר חביות ומניח יינו בקרון או בספינה כו' וחמנית נכרי בחנות ושאר גווני שמזכיר הב"ח בקונטרס אחרון אסור ליקח הדמים מאותו הנכרי · ובריטב"א ע"ז כתב בזה"ל אסור לקבל דמים אפילו מהאי נכרי רנסכיה דכמאן דמדעתיה דישראל נסכיה · גם בחידושיו דף נ"ט ע"ב ד"ה אמר רב אשי מפלפל בזה וכ' בזה"ל מיהו ה"מ כדנסכיה שלא מדעתו של ישראל אבל אם נגע בו מדעתו ודאי אסור למשקל דמים מיניה דהשתא לא מצי תבע דמי נסכיה והיינו מה דקאמר להו רב להנהו סכיותא כי מזבניתו כו' (ע"ז דף ע"א) ויש לעיין בזה מדין אומר קרע כסותי ולא אסור והמפר יעיין ב"ק דף צ"ב ובחו"ם סימן ש"ם : (ט"ז ס"ק ח') כ"ש דקונה במעות נ"ב גם בפרישה כ' אפשר דה"ם דישראל סגוי קונה מפי סגוי מישראל וכמ"ש באו"ח סימן תמ"א ובשו"ת שער אפרים סימן ע"ם כבר תמה עליהן דאישתמיט להו גמ' ערוכה בבכורות דף י"ג ובהרא"ש דאין חילוק בין ישראל שקנה מנכרי או נכרי מישראל · וכן מבואר בס"ם בפ"א מהלכות זכי' ושאר פוסקים שהזכירם השער אפרים הנ"ל :

סימן קלג (ט"ז ס"ק ט') נ"ל דעובד כוכבים אומר לו · נ"ב לא כן נשמע מדברי המג"א סימן ת"נ ס"ק י' וס"ק י"א ולדעת המג"א מיושב מה שמקשה הפנ"י בח"ד בחולין דף ח' דליתסר לשחוט בסכין של ע"ז משום דרוצה בקיומו עד שישחוט יעוין שם והרי לדברי המג"א ליכא למיסר רק היכא שבא לו הנאה ע"י קיומו של איסור :

סימן קלד (ש"ך ס"ק ט"ו) חוץ מדמי איסור שבו ואני חוכך בזה · נ"ב יעוין ב"י או"ח סימן תמ"ז בד"ה כתב הג"ם בפ"א אם נתערב כו יעו"ש דדעת הנה"ם דהולכת הנאה לים המלח אינו מועיל רק לענין איסור הנאה אבל לא להתיר באכילה כיון שמעורב בו דבר שאסור באכילה והא דמסיק בעצי ע"ז מהני הולכת הנאה לים המלח להתיר הנכרות באכילה דשם אינו אוכל שום איסור ועיקר האיסור משום שבח העצים דהיינו איסור הנאה וכן משין דברי רבינו יונה המובא לקמן סימן קס"ב בש"ך ס"ק י' בד"ה ומ"ש בשאר כל הנכרות כו' יעוין שם · ואף שהב"י חולק אהגה"ם י"ל דסברתו כמו שכתב שם הט"ז בסי' הנ"ל ס"ק י"ח דעבר עליו הפסח דאין באיסור אלא משום קנס כו' וכיון שהשליך הנאה לים המלח תו ליכא קנס וע"כ שרי באכילה עכ"ל אם כן לפי זה יש לומר כאן גבי סתם יינם שנתערב כיון דלדעת האוסרים אסור כל היין בשתיה ולאיסור השתיה אינו מועיל הולכת הנאה אם כן כשמתירין בהפסד כשיטת המוכרים דמהני ביטול תו אין מקום להחמיר להוליך הנאה דמה יושיענו זה לשתיה ששותה הישראל · (ולכך להמחבר שפוסק כדעת האוסרין אסור בשתיה ימכור לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור או משליך ההנאה כו') ולכן ע"ב צריכין אנו להחזיק שפסקו האיסור מכל וכל על ידי הביטול : (שם ס"ק ט"ו) וכה"נ שנאסר במשהו כו' חמץ בפסח · נ"ב יעוין מ"ש בנקה"כ סי' צ"ב ס"ק ט"ז בכוונת דבריו אלו : (שם סס"ק כ"א) ודאי אסור הכל עד ששים . נ"ב עיין ט"ז לעיל סימן קי"ד ס"ק ד' · ויעוין בסג"א סימן ד"ד ס"ק ט"ז שחולק עליו ומסיים וכ"כ באו"ה וצ"ע כי לא נזכר באו"ה משאר משקים : (רמ"א ס"ה) מיהו לא ימכור הרבה ביחד · נ"ב יעוין מה שחשיג ע"ז המג"א כסימן תס"ז ס"ק ב' ובר"ו שלפנינו לא זכר הרי"ו מזה גבי תערובות יין בסים רק בתערובות חביות וכמ"ש בב"י וממילא נשמע מזה ומיניה שהיה כוונתו כדברי הרמ"א ולא כדברי המג"א : (מחבר ס' י"א) נפל על גבי חטים · נ"ב יעוין בפמ"ג א"א לאו"ה בפתיחה לסימן תס"ב שמקשה לפ"ד הרא"ש בהלכות חלה שכתב דלכך יוצאין ידי חובת מצה בכוית מעיסה של אורז שיש בו טעם דגן כיון דטכע"ק הוי כאלו כל הכוית דגן לפ"ד הר"ן סוף עבודת כוכבים דגם לענין הנאה אמרי' טכע"ק אם כן אמאי מותרים החטים בהנאה הא יש בהם טעם יין ולהוי כאלו כולו יין להיות אסור בהנאה כן תירץ דבריו · ולפעד"נ דלא שייך טכ"ע לענין איסור הנאה רק היכא שנהנה מהטעם וכן כשלוקח דמים בעד הנאת הטעם או הנותן מתנה דחשיב כמכירה · אבל כמוכר לנכרי החטים בדמיהם כפי שווים בלא בליעת היין ליכא לאסור · וכן נראה מלשון הר"ן שם בע"ז מש"כ בזה"ל גרסי' כו' אלא אולי דעתם לומר דכיון דמדאורייתא חד בתרי בטל כל היכא דאיכא טעמא נהי דבדאיכא איסור מדאורייתא דהא דקי"ל דטעמא וממשו אסור ולוקין עליו הנ"מ לענין אכילה דשייך בה טעמא אבל לענין הנאה כיון דלא שייך בה טעמא חד בתרי בטל · אבל עדיין אין זה מספיק דלמה לא נאמר דהנאה ממש לענין הנאה בטעמא ממש לענין אכילה עכ"ל · סברא זו לא שייך רק היכא שנהנה על ידי הטעם הוי כנהנה ממשו משא"כ היכא שאין לו שום הנאה מחמת הטעם כמו הכא : (רמ"א סעיף י"ב) ונותנין בו יין או דם ללבנו או דיו · נ"ב יעוין שו"ת מהרם"ע מפאנו כ"ז ודין מלח שמעמידין אותו חדש מבואר בכנה"ג סי' ס"ז כהגהות ב"י ומובא בש"ך סוף סימן הנ"ל :

הלכות כלי יין

סימן קלה (ש"ך ס"ק ל"ג) אבל אם היה ידוע שהיה יי"נ בתוכו יום שלם · נ"ב יעוין שו"ת ח"צ סימן ע"ה · ובדבריו שם הרגיש הש"ך בעצמו בסימן קל"ו ס"ק ט' שמצוין כאן אבל מאד רחוקים דבריו : (ש"ך ס"ק הנ"ל) אלא שקשה מ"ש המאו"ח סימן תנ"א בשם הראבי' · נ"ב יעוין שם במ"ז ס"ק כ"ב דלגבי כבישה שניה הוי כאינו . ב"י דכשבאה הפליטה כבר הוא אחר מעל"ע · ויעוין בש"ך לעיל סי' ס"ט ס"ק מ"ח ובסימן ק"ה ס"ק ב' :

סימן קלז (ש"ך ס"ק ט') מ"מ מידי ספיקא לא נפקא · נ"ב צ"ע דלבאורה אין זה בגדר ספק כיון שהם כלים שדרך להכניס בהם יין לקיום · ויעוין מה שהשיג עליו הח"צ בסימן ע"ה : (ש"ך הנ"ל) דהא צריך לשער כס' · נ"ב יעוין בתח"א דף קס"ם ע"א שכתב בזה"ל וקנקנים של נברים כו' ורחוק הוא לומר שתהא פליטת הקנקן ביין שמכניסין בו עד כדי שיהיה בו יותר מכדי א' בששים עכ"ל : (בש"ך ס"ק י"א) וכ"כ העט"ז ולא נהירא · נ"ב לענ"ד משום שכוונת העט"ז דכיון דצונן הוא אף שנתערב ס"ם לא נ"ל ואף דגם בלח בלח כשאין הפסד גדול מחמירים כדעת הסוברים דגם בלח בלח אמרינן מג"ב ויעוין לעיל סימן צ"ב בתה"ח ס"ד מ"מ יש לחלק בין לח בלח שדרכו להתערב ברותח כגון רוטב ובין לח בלח שתערובתו מן הסתם הוא בצונן · ולא מלבי אני אומר כן כי חילוק זה מבואר להדיא ביש"ש חולין פ' גה"נ סימן ס' יעוין שם . שוב מצאתי כס' תפל"ם שנחית לפרש דברי העט"ז כעין דברי הנ"ל רק שאינו מביא דברי היש"ש וע"כ

ל' שם"ש הט"ז כיון דצונן הוא כוונתו כיון דזה גופא חומרא בעלמא גבי יי"נ לחוש לפליטה בצונן אין להוסיף חומרא לומר תג"נ ויעוין כאן בנקה"כ על ס"ק ו' ודברי הט"ז נכונים לפ"ד מהרש"ל שהביא בשינוי לשון קצת לעיל סימן צ"ב ס"ק ט"ז : (בש"ך ס"ק י"ם) ואע"ג דבש"ס פ' הגוזל בתרא דף קס"א איתא · נ"ב בגמרא שם לא מוזכר כלל עובד כוכבים כ"א קטן ואשה וכבר השיגו בזה והאריך בפלפול הפר"ח בסימן ס"ם אמנם הפר"ח בעצמו כתב שם שדעת תה"ד סימן ע"ם דסוגיא דהגוזל בתרא מיירי אפילו בעובד כוכבים כו' יעוין שם ואני לא מצאתי דבריו אלו בתה"ד ומ"ש שם דגוי מסל"ת נאמן באיסור דרבנן לא מסוגיא דהגוזל אתי' ליה :

הלכות עבודת כוכבים

סימן קמא (ט"ז ס"ק י"ג) ומצינו בגמ' פ' השולח דרב צייר כוורא · נ"ב בס' נחמד תעים סימן ק"ז איתא שמציירין לצורת המזלות טלה שור וכו' חמה רק החכמים לסימן בעלמא וברמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ג אות ו' איתא כל חלק וחלק העלה לו שם של שם צורה זו שתראה בו מן הכוכבים שלמטה ממנו יעוין שם · ובלאו הכי לא קשה קושית חשורי זהב דמזל דגים הוא שני דגים · ולדבר זה חעירני א' ונמצא בספר : (רמ"א סעיף ד') ויש מתירין בשל רבים · נ"ב יעוין במג"א סימן ס"ר ס"ק ח' ובא"ר שם כתב ויש לומר דדוקא לענין ע"ז ליכא ברבים חשדא אבל על איסור דרבנן חשידי גם רבים :

סימן קמב (ש"ך ס"ק י') אלא הפסד מועט · נ"ב לכאורה גם הפסד מועט לא הוי דהא העצים המה של אה"נ וצ"ל דהש"ך איירי אף בגוונא שהסיק התנור בעצי איסור והיתר :

סימן קמה (ט"ז ס"ק ה') וכתבו שם בתוס' · נ"ב יעוין בתוס' חולין דף מ' ע"א ד"ה הא דאמר כו' שכתבו שם להיפך דתקרובות דהר דשרי ילפינן מכלים דהר שאינם אסורים דכתיב אבד תאבדון וגו' · ולא ההרים אלהיכם כו' יעוין שם ובר"י נתיב י"ב ח"ד מביא שני הדעות :

סימן קמו (ש"ך ס"ק א') והב"ח כתב · נ"ב יעוין בר"ן ובחידושי ריטב"א למס' סוכה דף כ"ם ר"ה של אשירה שמביאים דעת הראב"ד דהיכא דהע"ז הוא ביד עובד כוכבים אף שזוכה הישראל בסשמשי' כשמבטל העובד כוכבים הע"ז שבידו בטלו משמשים והריטב"א חולק עליו ולקמן סעיף י"ג נזכר הדין בשם הראב"ד אבל אינו מבואר אם מיירי אף כשזוכה כבר הישראל בה · ויעוין בר"ן שכתב על דברי הראב"ד הנ"ל בזה הלשון ואין זה ברור כו' :

סימן קנא (ש"ך ס"ק ו') דבעובד כוכבים או מומר שרי · נ"ב יעוין מג"א סימן שט"ז ס"ק ר' : (ש"ך הנ"ל) לישראל מומר. נ"ב יעוין פי' המשניות להרמב"ם מס' מע"ש פ"ה משנה א' · ויעוין גם בשו"ת תו"י סימן קפ"ה ולכאורה יש לדקדק לפי דעת הש"ך אין מוטל על הב"ד לעשות תקנה והרחקה נגד מומר אם כן מאי מקשה הגמ' במסכת גיטין דף נ"ג ע"ב דר"י אדר"י דבמבשל בשבת קנים שוגג אטו מזיד ובמנסך ע"ז לא קנים ומאי קושיא הא מה שקנסו שוגג אטו מזיד הוא רק להרחיק מעבירה ולפי מסקנת הגמ' במס' חולין דף מ"א וכפסק הלכה דבמנסך יין חבירו אינו אלא במומר או בהתיר עצמו למיתה שאין לך מומר גדול מזה וי"ל דלכך לא קנים ר"י דבמומר אין עלינו חיוב לחצילו מעבירה מכל שכן שאין צריך לעשות גדר עבורו כדי שיומנע מעבירה דהלעיטהו לרשע וגו' : (בש"ך ס"ק ז') מיהו בזה"ז יש להקל · נ"ב יעוין בשו"ת שער אפרים סימן כ"ד ובשו"ת מעיל צדקה סימן כ"ב ובהגה"ם הלכות עבודת כוכבים פ"ה דין י' ובב"י חו"ם סימן קפ"ב : (רמ"א סעיף י') נ"ב יעוין מג"א סי' רמ"ו ס"ק ח' :

סימן קנג (ט"ז סס"ק א') וראיתי מי שהורה לאיסור אכילה בזה. נ"ב הב"ח בתשובותיו סימן קי"א ויעוין מ"ש באריכות בשו"ת ח"צ סימן פ"ר בסתירות דברי הב"ח ויעוין בסם"ע בחו"ם סימן ל"ר ס"ק ס"ד : (ט"ז ס"ק ג') אבל לנו שאין לנו טומאה וטהרה' נ"ב יעוין יש"ש יבמות פרק י"ד דין ט' :

סימן קנד (מחבר סעיף ב') · נ"ב אי מותר לזווג זווגיהם יעוין בשכנה"ג בהגהות הטור ס"ס קנ"ד :

סימן קנה (ש"ך ס"ק י"ג) אבל שלא לצורך רפואה אפילו שלא כדה"נ אסור הרא"ש פ' כ"ש.נ"ב יעוין מל"ם פ"ה מהלכות יסודי התורה ובמרדכי ר"פ כ"ש שמביא הש"ך בעצמו בס"ק י"ד כתב בשם אבי העזרי דגם כשלא כדה"נ מותר להנות ויעוין בשא"י סוף סימן ע"ד מה שמשיג על הש"ך במה שתפס להלכה כראבי"ה דהא גדולי הקדמונים סוברים להדיא דשלא כדה"נ אסור יעו"ש · ובאמת מדברי הש"ך מבואר שלא תפס להלכה כהראבי' רק בשלא כדרך אכילה אבל עכ"ז צע"ג על הש"ך דלדברי הראבי' דמלת פטור הוא פטור ומותר אשר ע"כ מתיר אף לכתחלה יש להתיר גם בשלא כדה"נ וכאשר כן מפורש בדבריו ומפרשים מלת פטור כמו בפטורי שבת כלומר פטור אבל אסור כ"כ בשלא כדרך אכילה אסור : (רמ"א סעיף ג') שתהא הרפואה ידוע או על פי מומחה. נ"ב באו"ח כתב דין זה גבי חולה נכפה שהוא חולה שיש בו סכנה ואם כן צ"ע הא אף מספיקא יש להתיר וכבר עמד ע"ז בספר כפות תמרים בפ' יוה"כ ובאשל אברהם מהפמ"ג על מג"א ריש סי' שכ"ח ובשו"ת גינת וורדים מובא בבאר היטב על א"ח באשל אברהם סוף סי' שכ"ח :

סימן קנז (ש"ך ס"ק א') וכן נראה דעת הרמב"ן בס' תורת האדם· נ"ב וכ"כ להדיא בריטב"א לקידושין דף מ' · אמנם יש לדחות דשאני התם שהמטרוניתא נתכוונה להנאת עצמה ואם כן גם מדברי הרמב"ן בתה"א לא נשמע : (בש"ך ס"ק ב') אבל אם אינו מכוון אלא להנאת עצמו אסור · נ"ב לפי דברי הש"ך בס"ק י"ד שדעת הרב דבבעילת ארמית שלא בפרהסי' לא הוי ג"ע א"כ הדין שבכה"ג אין להחמיר על עצמו כיון שהנכרי מכוון להנאת עצמו וצ"ע לפי"ז ממעשה דר' צדוק וחבריו במס' קידושין דף מ' ע"א (יעוין במלחמות פ' בן סורר ומורה) אמנם בחדושי ריטב"א לקידושין כתב שם דצ"ל שבפרהסיא היה המעשה והוי ג"ע ממש : (ט"ז ס"ק ג') ובנמוקי יוסף פ' בן סורר · נ"ב בשיטה מקובצת על כתובות דף ג' ד"ה וז"ל הרמב"ן מבואר דדעת הראב"ד דבשעת השמד אין לחלק בין אם מתכוון להנאת עצמו או לא והרמב"ן חולק עליו : (ש"ך ס"ק ז') והב"ח פסק דבשעת הגזירה אפילו כו' · נ"ב כן דעת הראב"ד מובא בחדושי רמב"ן לכתובות המיוחסת להרשב"א בדף ג' ד"ה ולדרוש להו והרמב"ן חולק עליו יעו"ש : (ש"ך ס"ק י') משמע דס"ל כהרמב"ם בספר מנין המצות · נ"ב כדברי הרמב"ם מבואר להלכה בש"ע אה"ע ריש סימן כ' : (ש"ך ס"ק י"ב) וכתב שם שנראה לו דהיינו דוקא בפרהסיא·נ"ב וכן מבואר בחדושי הריטב"א למסכת קידושין דף ל"ט : (ש"ך ס"ק י"ד) ואף ע"ג דדעת ר"ת דאפילו אשת איש נמי מ"מ אין כך דעת הפוסקים. נ"ב מה שמסיים הש"ך אין כאן דעת הפוסקים תמוה דהא הרמב"ן במלחמות כתב להדיא בזה"ל וי"ל כדברי בעה"ם די"ל דנבעלת לכותי אין שם מיתה ולא כרת אע"פ שהיא אשת איש כו' (ויעו"ש שיש קצת טעות חדפום) משום דאשת רעהו כתיב (וכבר השיג עליו הפ"י לכתובות דף ג' ע"ב מדברי הרמב"ן הנ"ל על הב"י) גם בחדושי הר"ן לסנהדרין מביא מחלוקת הפוסקים וכן הוא בספר המאור לחד שנויא :

סימן קנח (מחבר סעיף א') אבל ישראל בעל עבירה · נ"ב יעוין לקמן סימן רנ"א סעיף א' וכ' : (ט"ז ס"ק א') וכן משמע מן התוס' ואישתמים מיניה · נ"ב יעוין במכילתא פ' משפטים ובהרא"ם וצדה לדרך על רש"י רעהו ולא עובד כוכבים · ויעוין מה שכתב בזה באריכות בספר בית מאיר על אה"ע סימן י"ד : (ט"ז הנ"ל) חיינו שראה בתוס' פרק אין מעמידין שכתבו אע"פ כו' · נ"ב יעוין בע"ז דף ס"ד ע"ב בתוספות ד"ה איזהו גר ותושב : (ברמ"א סעיף ב') הרי הם כמו מומרים · נ"ב ובאנוסים שאינם חוזרים אף לאחר זמן כשאפשר להם לברוח מן המדינה דעת הרד"כ המובא בד"ם סימן קנ"ד ס"ק ג' דאין דינם אלא כמומרים לתיאבון · ולפ"ד חר"ם אתי' ליה מדברי הריב"ש בתשובה סי' ד' דלא כהרד"כ :

הלכות רבית

סימן קנט (מחבר סעיף ב') מותר להלותו ברבית · נ"ב יעוין שו"ת ח"צ סימן מ"ג ולעיל בסימן קנ"ח ובמה שציינתי : (שם ש"ך ס"ק ה') ודוחק לומר דוקא להחמיר · נ"ב תפס עליו בעל תפל"ם דאישתמיט להש"ך דברי הטור בא"ע סימן מ"ד סעיף י"א ויעוין גם בב"י א"ע סימן ד' סעיף ל"א בב' מקומות הנ"ל מבואר דלא עשאן כגוים רק להחמיר וכן הוא בש"ע שם : (שם ס"ק ו') ולא מצאתי שום משמעות אדרבא · נ"ב בנקה"כ כתב שמצא כן ברמב"ם ריש פרק ג' מהלכות ממרים :

סימן קס (ש"ך ס"ק ד') נתן לו עוד יתרון בסתם אלא נראה לי · נ"ב ולא הדך מעות בהבלעה כו' הלכך מסתברא לומר בתורת רבית כו' דאי במתנה ה"ל לפרש כדי שלא יהיה חושש לאיסור רבית יעו"ש : (שם מחבר סעיף ה') אבל אם לקח ממנו רבית צריך להחזירו · נ"ב יעוין בבית הלל ח"ל הרמב"ם בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הורו מקצת הגאונים שהלוה שמחל כו' אלא מאחר שאומרין למלוה להחזיר לו חדע המלוה (נ"א הלוה) שדבר איסור עשה ויש לו ליפול ממנו אם רצה למחול מוחל כו' : (ש"ך ס"ק י"ם) ובמרדכי שם דמוציאין ממלוה' נ"ב יעוין

סימן קלד (סעיף י"ב בהגה"ה) ובמקום שנוהגים מיי"נ ונתנם לתכשיל אם יש ששים כו' · כ"כ עי' לעיל סימן ק' בש"ך ס"ק ח' והכן · ועי' תו"ח במנ"י כלל ט"ו ס"ק ל' :

סימן קנט (בש"ך סס"ק ו') אלא ודאי הם עובדי כוכבים גמורים · כ"כ עי' ב"י או"ח סי' רע"ו ד"ה

ומ"ש וגוי וכו' ואפ"ה כו' י"ל דכיון דבעינן זה הגוי המשוב כו' ולא לדבר זה כו' אלא דוקא כאלו מילי דהוי גליותא כו' ע"ש · ומכ"ם כדעת הש"ך מבואר להדיא בדברי הרמב"ם הובא בתוי"ע פ"ז דנדה מ"ד ע"ש דלפי"ז מיושב קושיית התוי"ע ע"ש :

סימן זה סעיף כ' : (שם ט"ז ס"ק ח') לכן נ"ל דבזה מקודשת. נ"ב יעוין מג"א סימן רכ"ג ס"ק ח' : (שם ש"ך סס"ק כ"ב) שוב ראיתי בב"ח כו'. נ"ב גם המל"מ פ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה י"ד החזיק בסברת רש"י : (שם ט"ז ס"ק י"א) מה חטאו ומה פשעו. נ"ב יעוין ב"מ דף ס"ב ע"א : (שם מחבר סי"ח) או של הקדש. נ"ב ולהלוות דמי העניים ברבית קצוצה יש מחלוקת הפוסקים. יעוין בב"י מ"ש בשם שו"ת הרשב"א שמצדד להקל ודעת הרא"ש בתשובותיו לאסור ויעוין ביש"ש ב"ק פרק החובל ובשו"ת מהרי"ט חיו"ד סימן ל"ט וסימן מ"ה ובח"א סימן קס"ו. ובשיורי כנה"ג בתשובתו שבראש הספר ובמל"מ פ"ד מהל' מלוה דין י"ד : (שם ש"ך ס"ק כ"ה) דלא כראב"ן שם. נ"ב יעוין במרדכי פרק א"נ רין של"ב ובפרק המקבל דין שצ"ז ובתומים כללי מגו ס"ק צ"ב : (שם ש"ך ס"ק ל"א) אבל בתשובת ר' אהרן ששון. נ"ב וכן מבואר בשו"ת אמונת שמואל סימן כ"ט בשם הגאון מו"ה יעקב זצ"ל מלובלין דליתא לדברי תב"י בזה :

סימן קסא (ט"ז ס"ק ח') רק הקרן. פי' הכל נכלל בתורת קרן יעוין בדף האחרון בט"ז שם מבאר דבריו שבכאן ושבס"ק ו' :

סימן קסב (ש"ך ס"ק י"א) ונ"ל דהיכא דקבע לו זמן מחמת כו'. נ"ב יל"ד על ראיתו מדין מטבע די"ל דשאני הכא שביד המלוה להחזיק הסאה שיקבל כעת עד זמן היוקר אבל במטבע הוי פסידא דלא חדר : (שם ט"ז ס"ק ז') וא"ל ממ"ש רמ"א סימן קס"ט. נ"ב יעוין מ"ש הש"ך שם בס"ק פ' :

סימן קסה (ש"ך ס"ק ח') ומוציאין אותו בארץ שלהם בעלי המטבע. נ"ב כאן חסר איזה תיבות יעוין תנופתא בבעה"ת עם הגד"ת :

סימן קסז (ט"ז ס"ק א') ונ"ל ברור שאין לתיתר זה מקום. נ"ב יעוין שו"ת פ"י חיו"ד סימן ד' :

סימן קסח קסט (ש"ך ס"ק ד') דבכה"ג לא הוי רבית קצוצה. נ"ב והרשב"א בחידושיו המובא באס"ז לב"מ דף ע"א מסופק בזה דאפשר הוי רבית קצוצת יעו"ש :

(שם ט"ז סס"ק ה'). נ"ב יעוין לשון תשובת הרא"ש כלל ק"ח סימן י"ג שמובא בב"י ריש הסימן שמסיים בזה"ל דלא משכח תלמודא התירא אלא בנשא ונתן הנכרי ביד כו' יעו"ש : (שם נקה"כ ס"ק י"ב) כגון שהעובד כוכבים קנה החוב. נ"ב יעוין חו"מ סימן ס"ו סעיף כ"ה וצ"ע לקמן סימן ר"ה בש"ך ס"ק ס"ב : (שם ש"ך ס"ק ס"ב) אבל אין שום תקנה אחרת. נ"ב יעוין בס"ק שלפני זה ד"ת אשראי פי' ש"ח שיש לו כו' ובחו"מ סימן ס"ו סעיף ל"ב ברמ"א מבואר דשט"ח של עובדי כוכבים יכולים למכור : (שם ש"ך סס"ק ס"ד) אבל כשהוא ברשות עובד כוכבים בכל ענין שרי. נ"ב צע"ג דהא הכא הישראל מקבל על עצמו החיוב ליתן הרבית אף כשלא יתן העובד כוכבים : (שם ש"ך סס"ק ע"ט). נ"ב יעוין ב"י חו"מ סימן ל"ד סעיף ל"ז מ"ש שם בשם בעה"ת ובאס"ז לכתובות דף י"ט ד"ה מ"ט מ"ש שם בשם הר"מ ברין מלוה שמודה על שטר שהוא שטר אמנה ויעוין עוד מ"ש באס"ז לכתובות דף ע"ב על דברי הגמ' כמשמשתו נדה מנא ידעינן ומ"ש בחידושי ריטב"א למכות דף ג' ד"ה אמר רבא ובפנ"י לב"ק דף ע"א ד"ה לכך נלע"ד :

סימן קעב (ש"ך ס"ק י"ט) שהלוה נותן משכנות בעד הקרן. נ"ב יעוין בפרישה ולדעתי הכוונה משום שנשאר הלוה בתוך הבית שהוא במשכנתא לוקחין לבטחון משכנות אחרים מן הלוה על הקרן : (שם ש"ך ס"ק ל"ב) ומה שעולה מבעת"ת. נ"ב שער מ"ז חלק ד' דין י"ז :

סימן קעג (רמ"א ס"ד) דלמא יפייס אותו · נ"ב טעם זה ליתא ברשב"א : (ש"ך ס"ק ט') רק אחריות הדמים · נ"ב יעוין שו"ת מהרי"ט חיו"ד סימן ל"ט ובשו"ת מהריב"ל חלק ג' סימן ס' : (שם ש"ך ס"ק כ"ר) ומ"ש כו' ליתא דלא שרי לקמן · נ"ב דבריו צ"ע כמבואר באחרונים ובפנ"י על ב"מ דף ס"ד ד"ה האי קרוב לשכר :

סימן קעד (מחבר ס"א) וכל הפירות שאכל דבית קצוצה הוא · נ"ב יעוין חו"מ סימן ר"ז סעיף ה' ו' ובסמ"ע ס"ק י"א וי"ג :

סימן קעו (ט"ז ס"ק ט') אבל אם בתנאי לא נכתב רק חיוב · נ"ב יעוין בלבוש דחולק ע"ז :

סימן קעז (ש"ך ס"ק י"ד) כמ"ש בעה"ת בשם הראב"ד, נ"ב יעוין ביש"ש שם הדין לענין הרווחים ומובא לקמן בש"ך ס"ק מ"א ובקיצור : (שם ש"ך סס"ק ט"ז) · נ"ב הביאו בחו"מ סימן ק"ב וקע"ו : (שם ש"ך ס"ק כ"ג) ומיהו אם רוצה להחרים סתם רשאי ול"נ דאפילו טוענו. נ"ב והיינו כשהמלוה טוען את הלוה אבל כשהלוה טוען את המלוה על מה שכבר לקח נ"ל דאפי' טענו כו' כן מגיה הנקה"כ: (שם ש"ך ס"ק ל"ו) בהא מסתברא דרבית גמור. נ"ב באחרונים מוגה כאן דצ"ל דההיתר גמור הוא : (שם ש"ך סס"ק מ"ב) ויעוין בחו"ם בטור · נ"ב בסימן קע"ו סעיף י"ח ויעוין בשו"ת ב"ח סימן ל"ג : (שם ש"ך סס"ק ס') אהשני קאי · נ"ב יעוין בנקה"כ שתיקן בעצמו שכצ"ל · ולפע"ד שגם הפרישה סובר כן היכא שהוא בעין ביד המקבל מתנה הב' שצריך להחזירו בחנם כדמוכח בחו"מ סימן שנ"ו · ומ"ש ראוהו לוקח או מקבל מתנה ברשות לוקח וכו' אהשני קאי ומיירי שאינו בעולם ובזה חייב המקבל הא' לשלם דהמקבל השני בדין קנאו עכ"ל הנקה"כ : (שם ש"ך ס"ח) היכא דאיכא ספיקא דדינא · נ"ב יעוין בחידושי הר"ן לסנהדרין דף ל' ע"א ד"ה בבית ובר"ן לאלפסי מס' קדושין פרק האומר על דין תרמ"א : (שם ס"ק תנ"ל) בשם מהר"ש די מודינא · נ"ב מובא גם במל"מ הלכות מלוה פ"ד ד"א ויעוין לקמן סימן רנ"ס בש"ך ס"ק י"ד : (שם בלקט הקמח) נוסח שטר עיסקא והאמינו למלוה ראובן הנזכר שלא יתבע שטר זה מאתנו כו'. נ"ב בתשובת ב"ח סימן ל"נ מבואר דאין מועיל במה שמאמינו היכא דליכא עדים וצ"ע ואם די"ל בדוחק דאף אם ימות לא יונבו היורשים מחמת שימצאו גם השטר עיסקא מ"מ הא מבואר בלבוש דשטר מבטל התנאי והוי רבית וצ"ל דשאני התם דהיה התנאי רק בע"פ לכך אזלינן בתר שטרא יעו"ש וצ"ע וז"ל הלבוש שמכיון שאינו מפורש בשטר שהוא עיסקא נעשה כל החוב מלוה על המקבל והוי הנותן קריב לשכר ורחוק להפסד ואפילו התנו ביניהם בע"פ שיחלקו הריוח ביניהם אין התנאי כלל דבתר שטרא אזלינן והוי ליה כולו מלוה ואסור ליקח ממנו אח"כ שום ריוח דהוי רבית ועוד שמא ימות ויפול השטר כו' יעו"ש ויעוין לשון הטור ויעוין בתומים סימן נ"ז ס"ק ג' דמביא דעת הסוברים בפי' אלו נפלו קמי יתמי דיהיו היתומים רשעים ואף דידעו מהתנאי יכחישו לו וכן משמע מרש"י ב"מ דף ס"ח ע"א ד"ה תינח כו' א"כ יש לחוש שיכבשו השטר עיסקא ויתבעו בשט"ח ויעוין בחו"מ סימן ע"א ס"נ בסמ"ע ס"ק ט' ודו"ק יעוין בספר דגול מרבבה דמחליט דכופין הלוה ליתן חצי הריוח כפי התנאי בע"פ ובשו"ת שב יעקב חיו"ר סימן ל"ה פוסק דיכולין ליקח רבית על שטר שכתב בתחלה כדרך שט"ת ואסיפא דמגילתא כתב היתר עיסקא אף שאפשר לחתוך מ"ש לבסוף ולתבוע בשט"ח ויעוין בקונטרס מהסמ"ע אות ל"א :

סימן קעח (רמ"א ס"א) ואין טעם בדבר דאיכא למיחוש ביה משום דרכי · נ"ב יעוין במהרי"ק דעיקר האיסור לדעתו כיון שעושה דבר משונה אשר אין בו טעם נגלה אלא שהם נוהגין כן אז נראה ודאי כנמשך אחריהם ומודה להם דאל"כ למה יעשה כדברי התמוהים האלה כו' ויעוין בב"י ולכאורה קשה על מהרי"ק מסוגיא דסנהדרין דף נ"ב ע"ב יעו"ש אבל המעיין בחידושי הר"ן שם יראה שכדברי מהרי"ק כן כוונת הגמ'. ויעוין לשון הר"ן לאלפסי פ"ק דע"ז גבי שורפין על המלכים שמצויין כאן בדברי הרמ"א :

סימן קעט (מחבר סעיף ט"ז) מעשה שדים אסור. נ"ב יעוין בתשבת רדב"ז ח"צ סימן ת"ח :

סימן קפב (רמ"א ס"ה) ואפילו בא' מהבגדים. נ"ב יעוין רש"י עה"ת פרשת תצא וברא"ם שם :

הלכות נדה

סימן קפג (ט"ז ס"ק ב') ע"כ היה צריך ז' נקיים. נ"ב ר"ל ששה נקיים ועם יום הראית יש שבעה ומחמת חשש הב' טעות בין ימי נדה לימי זיבה החמירו להצריך אחר יום הראיה ז' ימי נקיים : (שם ס"ק הנ"ל) עכ"פ שבעה נקיים. נ"ב ר"ל ששה ועם יום הראיה ז' וכמ"ש בעצמו למעלה בכוונת דברי הטור : (שם ש"ך סס"ק ר') כגון שראתה בר"ח וחזרה כו'. נ"ב דלשיטת הרמב"ם לא היה צריך לומר כגון שראתה בר"ח כו' וחזרה וראתה בר"ח ובט"ו בו כו' יעו"ש דהא אף בלא ראיית ר"ח הב' הוי ט"ו מימי זיבה לשיטת הרמב"ם :

סימן קפד (מחבר ס"א) וכל אשה שיש לה וסת קבוע. נ"ב יעוין בסימן קפ"ז ס"א : (שם סעיף הנ"ל) כל המרבה כו'. נ"ב יעוין בסימן קצ"ו סעיף ט' : (שם ש"ך ס"ק ב') וסתם וסת של"ד יום. נ"ב ז"ל הב"ח כלומר אם לא קבעה לה וסת ולא ראתה אלא פעם אחד אז מן הסתם לא תראה עד ל' יום ובא עליה כל קודם ל' דדינה של אשה זו כדין מי שיש לה וסת קבוע דבא עליה שלא בשעת וסת כו' עכ"ל יעוין בב"ח ריש סימן קפ"ט : (שם מחבר ס"נ) כל זמן שלא קבעתו ג' פעמים. נ"ב יעוין בט"ז לקמן סימן קפ"ט ס"ק ט"נ : (שם ש"ך סס"ק י"ד) ולפמ"ש לעיל ס"ק ד' כ"ש הכא. נ"ב יעוין בנקה"כ מ"ש דבזה"ז אין לה וסתות כ"כ לקבוע שעות היום יעו"ש : (שם ש"ך ס"ק י"ח) עיין באח"ע דאין חודש עיבור עולה למנין. נ"ב דברים אלו צ"ע ויעוין בפליתי : (שם ש"ך ס"ק י"ט) ונ"ל דמיירי שלא קבעה וסת ג"פ. נ"ב יעוין סימן קפ"ט בט"ז ס"ק מ"ח : (שם ש"ך סס"ק ל"ב) ודוחק דפשט דבריו דבכל וסתות הגוף איירי. נ"ב ר"ל דבריו שבב"י אבל בלשון הש"ע שבכאן ליכא דוחק לפרש כן : (שם ס"ק הנ"ל) שום וסת הגוף ע"י מעשה רק קפיצה. נ"ב יעוין נדה דף ס"ג ע"ב ובתוס' ד"ה אכלה שום וראתה ובב"י סימן קפ"ט : (שם ט"ז ס"ק י"א) ולענ"ד הדברים כפשוטן. נ"ב דברי הט"ז אינם מובנים דאכתי קשה על הטור שכתב עבר היום ולא בדקה משמע דלכתחלה צריך בדיקה וכמ"ש הרמ"א הא אי לא שמשה ולא יצא הפחד כל משך זמן הוסת דמי למינקת ומעוברת דאף לכתחלה א"צ בדיקה שוב יצא לאור ספר חוו"ד וראיתי שהרגיש בזה :

סימן קפה (מחבר ס"ג) ואם נתנה אמתלא לדבריה. נ"ב יעוין בב"ש סימן י"ט ס"ק ב' : (שם רמ"א ס"ד) ובליל התענית אסור בבשר ויין. נ"ב יעוין יש"ש חולין פרק א"ב סימן י"א שמפלפל באיזה לילה יש למנוע אכילת בשר ושתיית יין אם בלילה שלאחר התענית או שקודם התענית ויעוין במג"א על סימן זה ס"ק י' : (שם רמ"א הנ"ל) ואם לא יוכל להתענות יפדה כל היום בממון. נ"ב יעוין בא"ח סימן של"ו ובפסקי מהרא"י סימן ס' : (שם ש"ך סס"ק ד') ולא בא אלא לומר · נ"ב נראה מדבריו דהיכא דליכא לברורי כגון שב"א ישינים באותו החדר ל"צ למנוע א"ע מלשמש עמה ורמיא עליו חיוב עונה בשעת תביעה דמת ששוכבת אצלו הוי כתביעה ואף היכא דאיכא לברורי לא נשמע מדברי הב"ח והש"ך אם צריך להתרחק מקירוב השכיבה במטה אחת עד שישאלנה ותאמר לו בפירוש אמתלא :

סימן קפו (מחבר ס"ב) ולהרמב"ם והרא"ש כ"ז שאין לה וסת צריכה היא בדיקה · נ"ב בשו"ת מהר"ם מפאדוא סימן כ"ה כתב שמעוברת אליבא דכ"ע א"צ בריקה דהיא בחזקת מסולקת דמים ויעוין סימן קפ"ט סעיף ל"ג ויעוין בב"י כאן מ"ש בשם רבינו ירוחם : (שם ש"ך ס"ק א') משמע דקמייתא לאו מהניא היא · נ"ב כלומר וע"כ הטעם משום דלא בדקה א"ע קודם תשמיש ונוכל לתלות שהדם היה כבר מקודם תשמיש ודע די"ל דאין תולין בקודם תשמיש רק באשה שאין לה וסת אבל באשה שיש לה וסת אף אם לא בדקה מתחילה קודם תשמיש וראתה אחר תשמיש מצרפינן הך ראיה לב' ראיות אחר תשמיש שלאח"כ והוי ראיות דם בחמת תשמיש שלשה פעמים בכה"ג וא"ש דברי הש"ך לקמן סימן קפ"ז ס"ק ב' : (שם מחבר ס"נ) אשה שאינה רואה · נ"ב יעוין בשו"ת מהרי"ל סימן ר"נ מסתימת דבריו שם נראה דהוי כוסת גם נגד חשש עונה בינונית אבל לא משמע כן בשו"ת תה"ד שמשם מקור דין זה דכיון דבכה"ג לא נחשב וסת רק להקל שלא תצטרך לבדוק קודם תשמיש יעו"ש :

סימן קפז (ש"ך ס"ק י"ד) מה שהניחו התוס' בתימה. נ"ב דבריו בכאן קשים להבין : (שם ס"ק ט"ו) וקשה לי דהא להכי מותר. נ"ב נ"ל שמה שנאסרת האשה ברואית ג"פ מ"ת הוא שמחזיקים שדמיה מצוין אצלה בתוך מקורה וכהנרמת תתשמיש יוצאים לחוץ משא"כ בכל סתם נשים שאין במקוריהם אסיפת דם כלל רק לעת פתיחת פיות המקורות להזלות הדם למקור ואף שסמוך לוסת מתאסף הדם במקור מ"מ כיון שלא הוחזקה שהתשמיש ינרום יציאת הדם מהמקור קודם רגע וסת ראייתה תמיד לא חיישינן ולכן אם אשה קובעת וסת ראייתה בתחלת היום מותרת לשמש סוף הלילה אבל כרואה ב"פ פעמים מ"ת ובפעם שלישית ראתה סוף הלילה סמוך לוסת ראייתה שהיא בתחלת היום שפיר יש לתלות שדרכה של אשה זו כשדמים כבר נאספים בתוך המקור יוצאים מסבת מחמת כח התשמיש וע"כ ראתה אחר התשמיש בפעם ג' סמוך לוסתה כי באותו זמן סמוך לוסת ראייתה כבר היה הדם כנוס במקורה אבל לא הוחזקה שתמיד דם מוכן במקורה ובאפס מציאות הדם מוכן במקורה א"א שינרום התשמיש ראיות דם וע"כ אין לאוסרה על בעלה ומותרת לו תמיד בלבד בסמוך לוסתת בגוונא דלעיל אף שבשאר נשים אין איסור שימוש אז ויש להוסיף עוד שאף אשה זו מותרת לשמש עוד בסמוך לוסתה כנ"ל דהיינו שאם הוסת שלה לראות בתחלת היום מותרת לשמש עד סוף הלילה שלפניו כפי הדין בשארי נשים דבשביל פ"א שהקדימה ראייתה של וסת מ"ת לא מחזקינן אותה שתקדים תמיד ראייתה מ"ת ומה שראתה כבר ב"פ מ"ת תלינן שהיה אז דם מן הצרדים ומשום פ"א שראתה סמוך לוסת ליכא חזקה לחוש שתראה גם לחבא ע"י תשמיש סמוך לוסת כזו והרי לא הוחזקה אשה זו שדם מצוין תמיד במקורה וגם לא הוחזקה שהתשמיש גורם יציאות הדם מהמקור קודם זמן קביעות ראיות וסתה ודי למבין : (שם ש"ך ס"ק הנ"ל) וקשה לי דהא להכי מותר כל הלילה נ"ב בתפל"מ כתב דכוונת הפרישה דהיא שמשה סמוך ממש לאור היום וראתה מיד סמוך לתשמיש ותולין שהראיה שהיתה בתחלת היום היא מפאת וסתה שיש לה באותו היום : (שם ש"ך ס"ק הנ"ל) ואם יש לה וסת כרש"י או כמרדכי · נ"ב פירש רש"י והמרדכי מובא בט"ז ס"ק ח' יעו"ש : (שם ס"ק הנ"ל) וכדלעיל סי' קפ"ד ס"ג כו' וקאמר הכא דאם נתברר ששמשה סמוך לוסת נ"ב על אופנים יכולין לפרש גם בגדולה ע"ד משל שתחלת ראייתה היה בר"ח ושמשה בהיתר בב' לחודש וראתה והמתינה ב' חדשים וראתה בכל חודש בב' בו או שהיה לה כבר וסת ועכשיו נתברר ששינתה וסת דחיישי

סימן קסא (בש"ך ס"ק י"ח) דבר מסוים כתב בסמיכה כו' · נ"ב קאי על מ"ש בט"ז :

סימן קסב (בט"ז ס"ק ג') והו קשיא לי מאי סלקא דעתיה דרב כו' · נ"ב עי' תוס' שם ד"ה נעשה כו' :

סימן קסח קסט (בט"ז ס"ק י"ד) ומה לי שיקח הסרעון מדמי המשכון ואין זה דומה לישראל ערב כו' · נ"ב צ"ע דהא הב"י בעצמו כ"כ במס"ג ואף אם אין המלוה יכול לתקוע את העובד כוכבים מ"מ כיון שע"י כו' הרי שתקן דבריו היטב (שם ס"ק י"ח) דהישראל שלותו של ישראל חבירו הוא אפי' כו'. נ"ב קאי על רמ"א : (שם ס"ק כ"ד) נ"ל שמותר לישראל להשכין משכון של עובד כוכבים אצל ישראל אחר פירוש ביותר · נ"ב נ"ל „אפילו" ביותר : (שם בש"ך ס"ק נ"ז) אבל ר"ת דהתיר מטעם דמוכר לו אפילו בכה"ג שרי דהרי מכירה הוי כן · נ"ב נ"ל „דהרי" מכירה כו' : (שם ס"ק נ"ח) וכן לפי מ"ש לעיל דאם המשכנות ביד עובד כוכבים. נ"ב נ"ל „ברשות" עובד כוכבים : (שם ס"ק ס"נ) וכ"כ הכלבו ומביאם ב"י וז"ל דה"ה כו' · נ"ב ועי' ח"מ סי' קכ"ו שכ"כ ברמ"א : (שם ס"ק ס"ב) לעיל ס"ק ס"א דאסור · נ"ב נ"ל „נ"א" דאסור :

סימן קע (ש"ך סס"ק ז') אבל היכא דאין אחריות הקרן כלל על הישראל שרי · נ"ב דהיינו שהלוה לזמן עי' נו"ב מ"ק חח"מ סי' למ"ד :

סימן קעג (בט"ז ס"ק י"ו) ועל הזמורות כו' גם בזה אין דרך למכור כן והוי כמו פרדס דבסמוך · נ"ב קאי על סי"ב : (שם ס"ק כ"ג) לפי מה שהוא שם בטור כתב מיד כשתמכור · נ"ב נ"ל כשאמכור :

סימן קעד (ש"ך ס"ק ב') ד"ה אינו תנאי · נ"ב נ"ל אין זה תנאי :

סימן קעז (בש"ך סס"ק י"ד) וכ"כ מהרש"ל פרק החובל כו' · נ"ב וכ"ה בח"מ סי' ק"ס וסי' קע"ז : (שם ס"ק כ"ג) ול"נ דאפילו טוענו ודאי המלוה פטור בלא שבועה כו'. נ"ב בנקה"כ תקן דבריו שצ"ל והיינו כשהמלוה טוען את הלוה אבל כשלוה טוען את המלוה על מה שכבר לקח נ"ל דאפילו טוען וודאי המלוה פטור כנ"ל : (שם ס"ק מ"ט) אי קדים מרה עיסקא ותפים לא מפקינן מיניה כו' · נ"ב והמקבל לא טען עליו שלא יאכל ועי' לעיל סי' קס"א ס"ד :

סימן קעט (סס"ע במחבר) הלומד מן המגושי אפילו דברי תורה חייב · נ"ב עי' בב"י כתב והמגושי הוא מכשף או האדוק בעבודת כוכבים וכתב הב"י ורבינו ירוחם נראה דמספקא ליה אי הלכה כרב או כשמואל ולפיכך כתב כו' וכן סתם בשו"ע כאן · ודבריו תמוהים כיון שכבר הכריע הגמרא בשבת שם דרב הוא דאמר גדופי לכן אסור ללמוד מימנו · ולשמואל דאמר חרשי מותר ללמוד להבין ולהורות וא"כ אין כאן מקום ספק וצע"ג וכמו' הארכתי :

סימן קפב (ט"ז ס"ק א') והוא דלא כמאן כדיעות שסבירא הטור כאן · נ"ב לע"ג דהא זה ממש דעת הרא"ש ושו"ע דבכ"מ כנוף אסור בחצר רק מותר במספרים ועי' טור וש"ך ס"ק ג' :

הלכות נדה

סימן קפד (בט"ז ס"ק ג') ולי נראה שאסור מן הדין לדעת הרא"ש כו' · נ"ב ר"ל לדעת הרא"ש פרק הכא על יבמתו שפוסק כרבינו תם דכוונה לדקך אסור בשמושים דהתיר כמו דאורייתא עי' טור ולקמן סי' י' והביא ראיה מסי' שת"כ ע"ש בטור · ומשמע מדבריו דהרא"ש אוסר למסקנא בחיבוק ונישוק · אף דכתב שם רק יחוד מ"מ אסור חבוק ונישוק ג"כ דהשמא חבוק ונישוק הוא ביחוד · דהכפני אדם אסור כמ"ש בהט"ז סי' כ"א ופ"ל סי' שמ"ב בש"ך סק"ס והנה שם איירי בכהאי ואפילו הכי אסור וה"ה הכא · ודעת הט"ז דלדעת הרא"ש הנ"ל אסור כיונא לדקך אף בחיבוק ונישוק דיש לו הכך ספי כנ"ל · ולכן כתב הט"ז לקמן ס"ק ט"ו בדברי כו' · ועי' בזה היטב ועי' מנ"י מה שתמה ולענ"ד כמ"ש · והבן :

סימן קפו (בש"ך ס"ק א') וע"ק לפי דבריהם מאין הוציא הרי"ף לפרש כו' · נ"ב כבר הרגיש הר"ן בשבועות בזה כמ"ש ועוד לדברי הרי"ף וכו' הו"ל לפרושי כמה פעמים כו' ותי' אלא דלשנא דהכן הלכות מוכח כדברי הרב אלפס כו' ע"ש :

סימן קפז (בש"ך ס"ק י"ד) ובזכי יש ליישב מה שהניחו התוס' בתימה כו' · ודבריו סתומים · ומ"ש בס' ת"ד לא יכולתי להלום דא"כ למאי כתבו התוס' דלפנינן אזלינן בתר כו' הא שם הספופרת כמו אזלינן לפי שיטתו · וגם לטעמים בקושית הגמ' שתבדוק קודם ביאה ראשונה של בעל · נ"ל להתמיר כ"כ גם בט"ס א"נ לבדר כמ"ש ביו"ד סי' ק"י וכמ"ש בפסקי מהרי"א בסי' ע"ז · וגם מה יעשה בדקדוקו לקושית

שבלא תשמיש ראתה מעצמה שלשה פעמים ביום ידוע לחודש שבאותו יום לחודש שהיתה שימוש תנ' לראית מיד אחר תשמיש ותולין שראתה אז היתה התחלת קביעות וסת לראיית החודש · אמנם לפי"ז ונם לפירוש הש"ך ל"צ לומר סמוך לוסתה דהא אנו דנין שהיה אז בשעת וסתה : (שם ט"ז ס"ק ח') וזה דבר שאין לו ביאור כלל · נ"ב יש לחסביר דברי המרדכי עפ"ד הרמב"ן במלחמות פרק אלמנת ניזונת : (שם ט"ז ס"ק י') ובכמה דוכתין יש לנו להקל נ"כ · נ"ב דברי הט"ז הללו צריכין ביאור דהא יותר יש להקל שלא בשעת וסת אי וסתות דאורייתא : (שם ט"ז סס"ק י') · נ"ב יעוין בשו"ת אמונת שמואל סימן נ"ז שסדחה דברי הט"ז והסכמתו להקל כדעת הב"ח שהשיב כן ופסק הלכה להגאון מו"ה יושיע זצ"ל מקראקא כדעת רמ"א ועשה מעשה רב ויעוין בשו"ת פנ"י חיו"ד סימן א' : (שם מחבר ס"ה) אם יש מכה באותו מקום · נ"ב בשו"ת ח"צ מבואר דאף כאב נדול אין דינו כמכה : (שם רמ"א ס"ה) שמכתה הוציאה דם · נ"ב צ"ל מוציאה דם : (שם רמ"א הנ"ל) וכן אם אין לה וסת קבוע · נ"ב יעוין ט"ז סימן ק"צ ס"ק ב' : (שם רמ"א הנ"ל) ומ"מ בשעת וסתה או כו' · נ"ב היינו אם אין לה וסת : (שם ש"ך ס"ק כ"ב) ותו קשיא לי על הרב · נ"ב סברא זו כתב גם בסימן ק"צ ס"ק מ"ה : (שם מחבר ס"ז) יש לתלות שסמכה שבאותו צד · נ"ב היינו ביודעת שיש לה מכה : (שם ש"ך ס"ק כ"ד) הוכחתי שם דגם הרשב"א בתה"א · נ"ב מדברי הנש"ד סימן ט"ז נראה שסבור בדעת הרשב"א כאשר הבינו הב"י וד"מ וב"ח : (שם ש"ך ס"ק כ"ח) מיהו נראה דאם רופא זה · נ"ב תמו' לרבים כיון שלא הוחזקה שלשה פעמים היכן ידעינן שהיתה צריכה רפואה ושנתרפאה ע"י אותן הרופאים ואפשר שהב"ח מיירי שראתה ב' פעמים מיד אחר תשמיש ואח"ז ראתה אחר אותיום וע"י הרופא נתרפא שאינה רואת כלל לא סמוך לתשמיש ולא במופלג ממנו איזה שעות : (שם ש"ך ס"ק ל"א) שלשה פעמים רצופים אחר לידה אסור · נ"ב צ"ל אחר לידה ולא עברה ושימשה ובא לשאול אסור לה :

סימן קפח (ט"ז ס"ק א') ודבריו תמוהים כו' שאין לה וסת שתבדוק עצמה · נ"ב יעוין בישו"ש סימן פ"ד · אמנם בשו"ת ח"צ סימן מ"ו מחלים לטהר אף שנראה אחר שנתייבש מראה טמא כיון דבשעת יציאתו מהגוף מראיתו טהור ומתחלת פלפולו של הב"ח בתשובתיו נראה שמחשבו לספק טומאה ולא לודאי גמור וי"ל כשבא בהרגשה שהוא ספק דאורייתא כודאי אין לצדד להקל כדעת הח"צ · וכשנחלק בין בא בהרגשה ללא בא בהרגשה יתורץ איזה קושית האחרונים על הב"ח בדין הנ"ל ודו"ק : (ש"ך ס"ק ז') כתבו התוס' וכו' דיכול לראות דמי אשתו . נ"ב יעוין בתפל"מ וצ"ע :

סימן קפט (ט"ז ס"ק ד') וסת לשעות פי' אחר מבילתה · נ"ב יעוין בבעה"נ ובדברי הרז"ה : (ש"ך ס"ק ל') כתב הטור · נ"ב יעוין תשובת ח"צ סימן קי"ד : (שם ש"ך ס"ק ל"ב) שאין כן · נ"ב יעוין במנ"י אות כ"ג שכתב אפשר יש כאן טעות הדפוס כי גם המחבר מביא דין זה לעיל סעיף י"א : (שם ט"ז ס"ק י"ז) כסתם שנה בינונית · נ"ב דבריו נפלאים דהא ראתה גם בכ' והחשבון עונה בינונית הוא מן הראיה אחרונה : (ש"ך ס"ק מ') כיון שלא ראתה יום ל'. נ"ב כוונתו שמיירי שב' פעמים ראתה ליום ל' ובפעם ג' ראתה אחר ל' או קודם ל' וביום ל' לא ראתה וביום עשרים מן ראיה שלישית ראתה חוזרת לוסת של כ' אף ששלשה פעמים לא ראתה לעשרים : (ש"ך ס"ק הנ"ל) לא נעקר תוסת הרא"ש · נ"ב צ"ל הראשון וכן מפורש בסעיף שאח"ז : (שם ש"ך ס"ק מ"ח) אף בלא פיהוק שאני התם כיון . נ"ב יעוין ס"ק נ"ט ובתפל"מ מ"ש בזה ונ"ל דעיקר הסברא כמו שמבואר ברשב"א דבקפיצה י"ל דמעשה הקפיצה גורם התעוררת הזלת הדם אבל בוסת הגוף בפיהוק אם הוא לימים אף שהוא וסת המורכב אין לומר דהפיהוק גורם הראי' רק אמרינן שאורח בזמנו בא ודרך באשה זו לגרום לה פיהוקים במקרים המתילדים מסותר ליחות ודמים ולכך מורכבים אצלה פיהוקים לזמן ראייתה וכיון שהעיקר התמיד גרם היום לראיה והפיהוק מסתעף ממנה לכך כ"ז שלא נקבע הפיהוק שלשה פעמים חוששת ליום החודש אף בלא פיהוק ומינה אף כשהפיהוק הקדים להיות יום אחד בראית ג' אמרינן שהוא וסת המורכב והאורח שבא לזמנו יומו גרם בעת שיקרים מקרה הפיהוק ובקפיצה אם היא וסת המורכב העיקר הקפיצה שהוא גורמת הראי' ולכך כשראתה ב' פעמים ע"י קפיצה תלינן בקפיצה וכמו כן אם קפצה בשבת והראיה באה ביום א' בלא קפיצה אין לתלות בקפיצה דאתמול דאם יש לה וסת מורכב מקפיצה העיקר הקפיצה היה לה לראות ביום מעשה הקפיצה או שלא היה לה לראות ביום א' בלי קפיצה ביומו : (שם ש"ך ס"ק ס"א) נראה כ"ש אם מתחלה . נ"ב יעוין סעיף הסמוך ובאחרונים : (שם ש"ך ס"ק ס"ה) וכל דבריו אינם . נ"ב והיכא שוסת ראייתה בשלשה פעמים היה בפחות מכ' יום עד"מ ראתה מכ' לכ' לא מתבאר מדברי הש"ך אי גם בזה אינה יוצאת מחזקת בת דמים בעקירה ג"פ הכלים קודם שלשה עונות בינונית : (שם מחבר סעיף ל"ג) ומ"מ חוששת כו'. נ"ב יעוין בשו"ת מהר"ם פאדוא סימן כ"ה ובדו"מ : (שם ש"ך ס"ק ע"א) ודע דבכל מקום. נ"ב יעוין במנ"י ובאחרונים :

סימן קצ (מחבר ס"א) עד שתרגיש שתצא דם. נ"ב לשון הרמב"ם בפ"ט מהא"ב עד שתרגיש ותראה דם ויצא מבשרה : (שם מחבר הנ"ל) ולא מצאה כלום יש מי שאומר שהיא טמאה · נ"ב בשו"ת הרדב"ז ח"א סימן קמ"ט חולק ע"ז : (ט"ז סס"ק ב') דהתם יש מכה . נ"ב יעוין שו"ת מעיל צדקה סימן ס"ז וס"ח : (שם ש"ך ס"ק ג') אפילו לא ראתה דם כלל טמאה. נ"ב צ"ע דהא התם הטעם שמא הש"ז חיפה הדם : (שם ש"ך ס"ק י') ולפענ"ד אין להקל כלל . נ"ב המנ"י משיג עליו בזה ודבריו נראים פשוטים ונכונים : (שם מחבר סעיף י') על בגד צבוע טהורה. נ"ב כתב על זה בספר דגול מרבבה שקשה להקל נגד הרמב"ן ומובא בב"י שמחמיר ובהג"מ פ"ט מהא"ב כתב בשם רבינו שמחה והראב"ן שלא אמרו בגמרא דבר זה אלא לטהר את הבגד ולא לטהר אשה לבעלה הרי שלשה עמודי העולם מחמירין ויעוין שו"ת מעיל צדקה סימן ס"ב ולדעת המקילין צ"ע מאי דעתם אם גם בימי הליבון מותרת ללבוש בגדי צבעונים ומשמעות הפוסקים שבימי הליבון צריכה שתלבוש בגד בדוק והוסיפו עוד שתלבוש בגדי לבן ויעוין לקמן סימן קצ"ו

סעיף ג' ובסעיף י' ובש"ך שם ס"ק י"ג : (שם ש"ך ס"ק כ"א) שהתנור כנגד בית התורפה. נ"ב יעו"ש לשון רש"י וברטנורא ולדעתי כוונתם נ"כ כדברי הרשב"א דמהתנור ולמטה מזדמן ע"י שהיה המצוי נגד בית התורפה ויעו"ש בתוי"ט : (שם ש"ך ס"ק מ"א) אפילו אעד שאינו בדוק לה. נ"ב וס"ל דאינו טהור רק בעד שאינו בדוק ולא הניחו אח"כ בקופסא שיש ב' צדדים לתלות דדלמא היה הדם על העד קודם הבדיקה או באו עליה מעלמא אחר הבדיקה טרם שמצאה היא דבטור איתא בזה"ל בעד הבדוק ולמחר מצאה עליו דם כו' יעו"ש : (ט"ז סס"ק כ') בעוד שהוא בגופה. נ"ב לשון רש"י ומאכולת מעלמא אתי בעד שהיא רצופה : (שם ס"ק כ"א) על עד שלת לאחר זמן דטמא מספק. נ"ב דבריו תמוהים מאד דהתם הכוונה שהבדיקה היתה לאחר זמן שוב ראיתי שהשיג בסדרי טהרה בזה על הב"ח והט"ז : (שם ט"ז ס"ק כ"ג) דאין כאן ספק דאורייתא נ"ב יעוין מ"ש בס"ק כ"ט ויעוין בשו"ת שב יעקב סימן ל"ו שהעיר בזה : (שם ט"ז ס"ק כ"ד) לא תלינן במאכולת אפילו פחות. נ"ב מדבריו אלו משמע שסובר הי"א דבנמצא על בשרה וגם על החלוק נ"כ לא תלינן הכתם שבבשרה במאכולת ודלא כדעת הב"י והלבוש וצ"ל שהטעם בזה שאין דרך סתם מאכולת להיות נשאר דבוק על הבשר א"כ אינו מובן מ"ש הט"ז דבאם לא נמצא דם על הירך הרי הוכחה לפנינו כו' מאי הוכחה יש דלמא הוא ממאכולת וכיון שדם המאכולת אינו נשאר דבוק בבשר ע"כ לא נמצא על הירך ומ"ש בחוו"ד בישוב דברי הט"ז לא א"ש בלשון הט"ז שכתב הרי הוכחה לפנינו כו' ; ומלבד זה סברת הרשב"א דכיון דבבשרה אשתכח תלינן בבשרה דרגלים לדבר כו' אין לו ענין לגוונא דהכא כשנמצא פחות מכגרים על בשרה וגם על העד דהרשב"א כתב דבריו לחדיא בנמצא יותר מכגרים ועוד על בשרה לחוד דבכה"ג הוי כרגלים לדבר לתלות דאתי מגופה ולא מעלמא שהותז על בשרה לחוד והדברים מבוארים להמעיין בתה"ב דף קע"ז ע"א · שוב התבוננתי עוד שמה שנמשכתי בראשית דברי לדברי החוו"ד לעיל בס"ק ו' דלדעת הרמב"ם י"ל דה"ה על בשרה וחלוקה טמאה בכל שהו וראיה מט"ז כאן כו' יעו"ש ליתא דהרמב"ם בעצמו בפ"ט מא"ב דין כ"ג ביאר לחדיא בזה"ל נמצא כתם על בגדיה ובשרה כאחד תולין בכל שיש לתלות ותולין במאכולת שמא בעת שישבה נהרגה מאכולת ודם זה ממאכולת היא ועד כמה עד כגרים כו' יעו"ש במ"מ ובב"י כאן : (ש"ך ס"ק מ"ה) דזה אינו ספק ספיקא כלל. נ"ב יעוין מ"ש לעיל בסימן קפ"ז ס"ק כ"ב : (ט"ז ס"ק כ"ט) היא טמאה מה"ת . נ"ב יעוין מ"ש לעיל ס"ק כ"ג : (ש"ך ס"ק נ"א) א"כ ימי נדתה של עצמה. נ"ב צ"ע לפמ"ש בש"ך וט"ז לקמן סימן קצ"ו דטעם הרמ"א דבמכה שבגופה אי אפשר ליזהר א"כ כאן שהאשה יכולה ליזהר שלא ללבוש חלוק זה אין להקל : (שם סס"ק הנ"ל) אינו תולה בימים שבנדתה . נ"ב קיימתי מסברא דנפשאי ומצאתי אח"כ כדברי בשו"ת מעיל צדקה סימן ס"נ בזה"ל היינו בלא ברקה כתונתה לידע שנכתם החלוק מימי טומאתה ואח"כ תרצה לתלות בו בזה הוא הדין שאין תולין תוך שלשה ימים אבל כל שנתברר לה שבודאי היה בו כתמים מימי טומאתה אע"פ שאפשר שניתוסף בו כתם א' אח"כ אפשר שתולין כולן מימי טומאתה כיון שהכתונת מוחזק להיות נכתם מאז כו' עכ"ל יעו"ש : (שם מחבר סעיף מ"ד) שמימי נדותה היא · נ"ב יעוין ש"ך ס"ק כ"א : (שם ט"ז ס"ק ל"ו) בת"ה דף קס"ח · נ"ב צ"ל דף קע"ח ויעוין גם בדף קי"ג ובש"ע לעיל סי' קי"א : (שם ש"ך ס"ק ס"ב) כלומר ואם תמצא כתם · נ"ב יעוין תוספות נדה דף נ"ו ע"ב ד"ה בודקים ובעט"ז סעיף זה : (שם ט"ז ס"ק מ"א) כתב רמ"א בתשובה · נ"ב יעוין שו"ת מעיל צדקה סימן כ' :

סימן קצא (ש"ך ס"ק ג') דוקא אטיפא. נ"ב באיש ואשה שעשו צרכיהן : (שם רמ"א סעיף א') ונם על העד שבדקה עצמה בו יש אומרי' דהיא כו'. נ"ב המעיין במרדכי יראה דלפי פירוש הב"י וד"מ מיירי שראתה דם ממש אחר הטלת מי רגליה ובמי רגליה מצאה קרטין ובמעשה שבתו' הר"ן מבואר שראתה קרטין בתוך מי רגליה לבתר דהתמו יעו"ש וי"ל דשאני התם כיון דהראיות שוות לכך אמרינן דהכל בא מכליות ועי' המ"ר ובתמצית שנשאר מט"ר נשארו עוד קרטין ונראין על עד הבדיקה אבל אם בתוך מ"ר היו קרטין ואח"ז דם ממש אפשר אף לדעת הר"ן מטמאינן אותה דאמרינן דהקרטין באו מהכליות שדרכן להוליד כמו חצץ וקרטין ודם שאחו הטלת מ"ר בא מהמקור כדרך כל סתם ראיות הדם שבא מהמקור והטלת מ"ר הוי כוסת דעיפוש וכדומה הגורמים ראיות דם מהמקור ויעוין בח"צ שציינתי לעיל מ"ש בפירוש דברי המרדכי ומ"ש בדקה אח"כ וראתה דם ר"ל הקרטין שהזכיר תחלה ויעו"ש ולפי"ז לדעת המרדכי אף בנמצאים קרטין בתוך מ"ר ואחר הטלת מ"ר אינה מוצאת על עד הבדיקה רק קרטין עכ"ז מטמאינן אותה מחמת הקרטין שאחר הטלת מ"ר לפ"ז צ"ע להלכה מ"ש הרמ"א לדינא דקרטין כה"ג טהורה : (שם רמ"א ס"ק הנ"ל בסופו) ב"י בשם תשו' הר"ן. נ"ב המעיין בתשו' הר"ן יראה שאם ליכא כאב אין להתיר כ"א כשבאים עם מ"ר ודברי תשו' הט"ז בכאן נפלאים ויעוין שו"ת ח"צ סימן ע"ג ושו"ת שב יעקב סימן ל"ח : (שם ש"ך ס"ק ז') לכך בין עונה לעונה טהורים נ"ב יעוין באחרונים .

סימן קצב (מחבר סעיף א') ואינה צריכה הפסק טהרה. נ"ב כ' במנ"י דכ"ז מיירי בקטנה שלא ראתה מעולם כו' אבל בגדולה שראתה כבר כו' ועדיין היא טמאה נדה צריכה הפסק טהרה ושבעה נקיים בבדיקה כדין נדה וזה פשוט : (שם ט"ז ס"ק ח') מעשה באלמנה. נ"ב יעוין שו"ת ב"ח סימן ק"ח :

סימן קצד (ש"ך ס"ק ד') דבמפלת ליכא מאן דמחמיר. נ"ב בח"צ סימן ח' כ' כמה טעמים לזה : (שם ש"ך ס"ק הנ"ל) וסגי לה בז' נקיים אחר י"ד יום. נ"ב יעוין במנ"י סימן קצ"ד ס"ק א' דהניח דברי הש"ך בצ"ע מה שמצריך הז' נקיים אחר י"ד ימים נגד דעת רוב הפוסקים והש"ע סעיף א' נ' דאף הי"ד ימים שלא ראתה בהם עולים לספירת שבעה נקיים וכן הוא דעת הרב בהג"ה דמ"ש וסופרת ז' נקיים היינו תוך ז' לזכר או י"ד לנקבה וכן הוא בהעט"ז ושוב מצאתי בסדרי טהרה שרוצה ליישב דברי הש"ך אך לא העלה להלכה אם יש להחמיר כדבר הש"ך : (שם ס"ק ז') כדלעיל סעיף נ' · נ"ב יעוין בתה"א שכ' בזה"ל והשתא לא בקיאין בצורות ולא קים לן אי דמי כו' אפילו הפילה כו' אם זכר תשב לזכר כו' הרי דיש אפשרות גם

בקושית הגמ' ותבדוק עצמה בביאה ג' של בעל ראשון · ואם גם שם נאמר קודם ביאה ג' · אתמהה · ומלבד זה הלא התוס' מפרשים דקושי' א' קאי על בעל שני · והנראה בפשיטות בכוונתו דהגה רש"י מיאן לפרש בקושיא א' דקאי על בעל שני וכמ"ש התוס' שזה לכאורה הוא פי' מכוון · ואף שהתוס' כתבו ד"ה ותבדוק עצמה בביאה ג' וה"ה כו' לשיטת רש"י ע"ש · אומר אני אם הוי כן כונת רש"י לא היה מפרש כלל כפירושי עתה · אלא דרש"י ס"ל דבאמת אין ראי' מראשון לשני · דדלמא מזלא דהאי גברא גרים ונסתפקה סדהו · ולא סי' מקשה הגמ' כלל ולכן הסיב פירושו דלמה לא נתיר אותה גם לבעל הראשון ע"י בדיקה · ובברייתא משמע לי' דדוקא תתגרש · ואין תקנה · ותי' הגמ' אין כל אצבעות כו' · לא על היתר השני קאי · דבלא"ה מותרת לשני כאמור · רק דכל יסוד התו' מוטב שתתקן כו' ולא יבא לידי איסור כרת כמ"ש רש"י · וע"ז תקשי כאן דמלבד השכל גם בשני תתקלקל רק שאינו אסור עליו כנ"ל ובזה אמרו להקל כמ"ש הפוסקים · א"כ למה נאסר מחמת זה לראשון ע"י בדיקה · לזה אמר אין כל אצבעות כו' והשכל נותן שתתקן · לכן תי' הגמ' אל נכון · וממילא לפי"ז סרה קושית התוס' דתבדוק עצמה בביאה שני' של ב' כו' · דהא לבעל ב' לא הוחזקה כב' · ומראשון אין ראי' לשני · ובבעל ג' ספיר הוי ראי' כמו בשור תמור גמל · ופריך הגמ' שפיר משא"כ לפי' התוס' דקושי' א' קאי על בעל ב' · וכל התי' הוא משום דאין כל אצבעות כו' . שפיר הקשו לשיטתם דתיבדוק עצמה בביאה ב' של ב' דלענין אצבע שלו אין חלוק ול"ד לשור כו' דאף אם נגח ג' שוורים וחמור אחד מ"מ עדיין אינו נעשה מועד לחמורים · דשם הוא מין אחר · ואין זה מועיל לזה משא"כ כאן דהוי ראוי שתאסר מחמת ג"פ של בעל א' רק מחמת אין כל אצבעות כו' עכ"ם לדידים תאסר כפ"ב דלענין שלו אין חלוק והדבר ברור כמ"ד : (שם בש"ך ס"ק כ') אעפ"י שאינו מוציאה דם דעכורה · נ"ב יודעת בוודאי שמכתה : (שם בסס"ק) אלא שלא להחזיקה כרואה מחמת תשמיש · נ"ב והרב שכתב שלא בשעת ווסתה קושטא דמלתא נקטה דבשעת ווסתה בלא"ה לא הוחזקה לרואה מחמת תשמיש וכמ"ש בס"ד וכמ"ש הש"ך לקמן ס"ק כ"ה : (שם בט"ז ס"ק י') ומ"מ בין עונה לעונה יש לסמוך על התירוץ דלעיל · נ"ב נ"ל „התיקון" דלעיל : (שם) עכ"ל הרי שלא סקיל אלא בהתירות דלעיל ע"י בדיקה · נ"ב נ"ל בהתירות דלעיל אלא ע"י בדיקה : (שם בש"ך ס"ק כ"ו) דע"כ ווסתות דרבנן ואם זו טהורה כו' · נ"ב נ"ל „טמאה" : (שם ס"ק נ"ה) ואם לא ראתה בט"ו באייר חוששת כו' · נ"ב נ"ל ואם לא ראתה בט"ו באייר שעברה ושמשה כו' : (שם בבאר הגולה אות י"ח) ואקי למעבר עלה כדאמרינן כו' · ל"ב חסרון הניכר יש כאן ועי' ב"י לשון הרשב"א :

סימן קפט (בט"ז ס"ק י') כגון ט"ו בסיון י"ז בתמוז · נ"ב נ"ל ט"ו בניסן י"ז באייר : (בש"ך ס"ק ל"ב) ראתה בט"ו בניסן כו' · נ"ב ראתה בט' באייר כנ"ל או עד שאחד כו' כנ"ל אבל בראתה ט"ו בניסן כו' שציין כאן ליכא פלוגתא והוא דינא דש"ס פרק האשה ע"ש : (שם סעיף י"ב בסוף הגה"ה) ראתה בט"ו בניסן והמשיכה ראייתה ד' ימים וביום י"ז באייר ראתה והמשיכה כו' · נ"ב הליונים שבהש"ך וסט"ז נ"ל על והמשיכה הקודם שעליו קאי דבריהם : (שם בש"ך ס"ק מ"ט) דלסברת הרמב"ם דקבעה ווסת לימים לחודייהו אם ראתה אח"כ כו' · נ"ב נ"ל אם „לא" ראתה : (בט"ז ס"ק מ"ג) אבל בדרך האמת כו' · נ"ב אחר העיון שם בבד"ה ובמשמרת הבית לא ידעתי כוונת הט"ז דשם קאי על ד"א והיינו השיטה שכתב הרשב"א שם דאף לר' בעינן ג' ראיות · וקאי סבד"ה שם על ריש דבריו · ולא קאי על דסמיך ליה ע"ש וע"ז השיג הרשב"א במ"ה שם שהוא ז"ל כתב אותה שיטה דוק שם ותמצא · אבל לענין אם סברא הראשונה מנוטרת לא דבר כלל במ"ה ואדרבא מלשון הבד"ה מבואר כמ"ש שם ולא כדברי המחבר משמע שהבין בתו"ה כמ"ש הב"י ע"ש וצ"ע :

סימן קצ (סס"א) ואם הרגישה שנפתח מקורה כו' · יש מי שאומר שהיא טמאה : הנה הדין זה נובע מתרומת הדשן הביאו הב"י כאן · ועי' ט"ז ס"ק ג' מ"ש . והנה הד"מ בסי' קפ"ח ס"ק ב' הניח בצ"ע דברי הת"ה · וז"ל שם גם מ"ש מהרי"א דהרגשה דאורייתא כדמשמע פ' הרואה כתם כו' צ"ע דבגמ' פ' הרואה לא קאמר דהרגשה דאורייתא · אלא במצאה כתם עם הרגשה או שמצאה דם במי רגלים אבל לא משמע שם דטמאה · גם לא ראיתי לאחד מן הפוסקים שכתבו לטמאותה בהרגשה בלא ראי' כלל · ולכן דבריו צ"ע עכ"ל · ואנכי לא הבנתי דברי קדשו של הד"מ וכי מבואר בת"ה דתשמע פ' הרואה דבהרגשה לחוד טמאה · זה לא קאמר · רק כוונתו להוכיח דהרגשה סברת דאורייתא . והוכחתו ביאר לנו באר היטב הובא ב"י לק' סי' קפ"ג בריש הסי' · והלא מדבריך אנגלא לאחר זמן סטורין מקרבן אי דארגישה אמאי סטורים · אלמא דסברא דאורייתא היא · מדחייב עלי' קרבן · וכיון דסברא דאורייתא היא · הוה כמו וסתות למ"ד דהוי דאורייתא · וסברא נכונה היא מאד · אבל לא סוכים משם שהיא טמאה · כי לזה ליכא ראי' משם כמ"ש הד"מ · רק זה הוכית דהרגשה היא סברא דאורייתא וכיון שהיא דאורייתא אז אמרינן אנן מסברא שהיא טמאה · אפי' אם בדקה עצמה כמו גבי וסתות למ"ד דאורייתא · וזה ברור בכוונת הת"ה ולע"ע אלי להבין דברי ק' של הד"מ · אולם זאת נראה לי שאם בשעה שהרגישה שנפתח מקורה היתה בודקת עצמה ולא מצאה כלום · נראה לדעתי שהיא טהורה · כיון שכל מוצא הדין הוא דהוה כמו וסתות למ"ד דאורייתא · והנה כפ' כל היד ע"ז א' משמע דאף למ"ד וסתות דאורייתא · אם בדקה עצמה בתוך הוסת ולא מצאה כלום שהיא טהורה · וע' ברש"י סד"ה דכ"ע כו' · ושמואל סבר דאפ"ה טמאה דאורח בזמנו בא הועיל ולא בדקה בעונת הוסת ממש עיין שם · הרי להדיא דאף לשמואל אם בדקה בעונת הוסת ממש טהורה · מכ"ם למה שפירש"י שם ד"ה ואין כו' · והיכא דאמרי דמר אמר חדא כו' · אף לשמואל דמחמיר אם בדק בשיעור וסת ולא מצאה כלום דטהורה עיין שם · עכ"פ בעונת הוסת לכל הדעות מהני בדיקה · וכן מסתבר · דאל"כ אם שיש לה וסת טמאה לעולם · אתמהה וכיון דלא יליף הת"ה דינו בהרגשה רק מוסתות למ"ד דאורייתא · מסתבר דמהני בדיקה בשעת הרגשה · ולכן דקדק וכתב בש"ע ובת"ה ובדקה אח"כ ולא מצאה כלום כו' משמע דוקא אח"כ אבל אם בדקה בשעת הרגשה ולא מצאה כלום טהורה · ורליתי במנחת יעקב בסי' זה שכתב דבמעוברת ומניקה לא שייך דין זה · אף אם הרגישה טהורה ע"ש וכתב נ"כ מטעם זה דלא עדיף מוסתות למ"ד דאורייתא · דבמעוברת ומניקה מבואר לעיל אפי' לדידי' לא בעי בדיקה ע"ש דף ט' א' וחלילה להשיג עליו · אולם בזה נראה לי דאף במעוברת ומניקה סדין כן · דזה סברא אמתית כמו בוסתות למ"ד דאורייתא כן בהרגשה · אולם במעוברת ובמניקה ליכא וסת כלל וליכא לחזקה דאורח בזמנו בא משום שהיא מסולקת דמים כדאיתא שם בש"ס להדיא · וא"כ אין הנידון דומה לראי' דודאי היכי דאיכא ווסת וחזקה דאורח בזמנו בא דמי להרגשה · משא"כ במעוברת ומניקה דליכא לחזקה דאורח כו' והרגשה איכא - ומאי זו ראי' מתקום שאין החזקה דאורח כו' · איברא מ"ש לעיל הוא דומה ממש וכן נ"ל ברור · ופשוט ומבואר לעיל סימן קפ"ח סוף סימן א' במחבר שם דאפי' אם הרגישה ומצאה מראות טהורות כלבן וירוק דטהורה כיון דאיכא למתלי ההרגשה בזה כמו שכתוב בתורת הבית הובאו דבריו בית יוסף שם ועיין בזה היטב : (ש"ך ס"ק י') דאל"כ תקשה מאי איריא התם על בשרו ספק טמא על חלוקו ספק טהור כו' · נ"ב עי' דגול מרבבה שהקשה הא שם בגמ' נ"ז ב' פירשו החלוק היינו מחגור ולמטה ועברה בשוק כו' ע"ש ולק"מ לפי מה שכתב הרא"ש שם ומשמע באריכות לשון דברי' ספק טהור כו' · משמע דאיכא לאחויי דבר הדם עכ"ל · רצונו דאל"כ מאי פשוט הוא לעיל מסרש הש"ס וכנ"ל וא"כ לפי"ז תקשה על תי' הש"ס דעביד כרצועה · מאי אשמועינן דבר חידוש מיתור הלשון הא זה בחלוקה נמי טמא והק"ל וזה הוכחת הש"ך והבן : (שם בט"ז ס"ק כ"ח) ואף לפי מה שתקנו ב"י דמיירי שהיה מונח במקום מגולה ולא זו אף זו קאמר. נ"ב נ"ל „ולא זו ואין צריך לומר זו" : (שם בש"ך ס"ק מ"ה) דקי"ל כר' יוסי· נ"ב נ"ל כר' „יוסי" : (שם בש"ך ס"ק כ"ו) בין שהיתה כו' זו ואנ"ל זו כו' · נ"ב עי' בחו"מ סי' ע"ב ס"ב בסמ"ע דבין כין דרכו לנקוט הפשוט באחרונה עפ"י סרוב ע"ש : (שם ס"ק נ"ז) וחזרה ולבשתו נמי כו' · נ"ב עי' תנ"י מ"ש בזה :

סימן קצא (בש"ך ס"ק ו') ומ"מ קשה מאי קאמר כו' · נ"ב עי' שו"ת נ"ב סי' מ"ב מ"ש בזה וע"ש סי' מ"ה בתשובת מה"ל חיים לגזר שתי' דברי הש"ך בדברים נכונים :

סימן קצב (ט"ז ס"ק ח') מ"מ כיון שכבר עברה ועשתה כן אין לספריסה מכח זה. נ"ב נ"ל אין להפרישה ג' יום" מכח זה :

עתה חידיעה בזה אם זכר אם נקבה ופשוט הוא וכן מבואר בשארי הפוסקים הקדמונים הובאו בב"י כשהילד גדול אנו בקיאין ובפרט כשנראה לעינים וניכר דאין זה בסוג שם בקיאות :

סימן קצה (ש"ך ס"ק ז') ומשמע מדבריו דה"ק. נ"ב בדפוס ישן הגיה דמ"ה ואפשר נכון לגרוס דה"ה: (שם ס"ק ם') בין שתי' דידיה לשתי' דידה. נ"ב בין שתי' דידה לשתיה דידיה: (שם ש"ך ס"ק י"א) מיהו במטה של עץ. נ"ב דבריו מחוסרים הבנה ויעוין באחרונים: (שם ט"ז ס"ק ו') דאסור לישב על ספסל ארוך. נ"ב אינו מובן דהא בספסל הטעם משום שנתנדנד ומצאתי בתפל"מ שהעיר בזה: (שם ט"ז ס"ק ז') מצאתי בהגהות סמ"ק. נ"ב גם בחמ"ח באה"ע סימן א' מביא דין זה: (שם ש"ך ס"ק כ') ואין נראה דודאי אף להרמב"ם. נ"ב יעוין בכ"ש סימן כ' ס"ק א': (שם ש"ך סס"ק הנ"ל) באין סכנה אסור לבעלה. נ"ב מדרייק ואסור לבעלה וממש"כ לעיל שהמנהג שרופאים ישראלים ממשמשים בדפק כו' או עובדי כוכבים משמע דברופא שאינו בעל התולנית ליכא איסור במישמוש הדפק כיון שאינו מתכוין לשם קירוב :

סימן קצו (ט"ז ס"ק א') רש"ל בתשובה. נ"ב דברי הרש"ל שם המה דאם תחילת ראיה היה ביום א' אחר ערבית יכולה שתפסוק בטהרה ביום ה' וא"צ להמתין על יום ו' כי גם יום ראשון מדמנין אעפ"י שהיתה תחלת ראי' אחר תפלת ערבית וכן כתב בשמו הש"ך בס"ק י"ט : (שם ש"ך ס"ק ד') ומ"מ מבואר מהאטור. נ"ב הרבה מהאחרונים השיגו על הש"ך בזה: (שם ש"ך ס"ק ו') נ"ל דנ"מ. נ"ב עוד נ"מ בכלה כשסופרת ז' נקיים לראיות דם ממש שע"פ דין א"צ להמתין והתחלת ימי ספירתה ממחרת יום הראיה שפסקה בו בטהרת יעוין לקמן בש"ך ס"ק כ': (שם ש"ך הנ"ל) בתוך ימי הספירה נ"ב לא כיאר היכא שאירע כן קודם ימי ספירתה כגון אם הפסיקה מן ראיות קודם ימי ה' לראית וביום ה' זמן הפסק טהרה חזרה וראתה אם ההפסק ביום צ"ל במוך דחוק וכל בה"ש: (שם ט"ז סס"ק ג') עדיין חזקתה ראשונה עלי'. נ"ב צ"ע דמה שסותרת אינה לראיה שאינה בחזקת שלא תראה עד הראיה כי הסתירה הוא מחמת שצריכה ז' נקיים רצופים והרי ראתה קודם כלות הנקיים ולכאורה י"ל נ"ם לשיטת הסוברים דלא אמרינן ס"ס במקום חזקה א"כ אם יזדמן שיש ס"ס בחשש הראיה שביום ז' כיון דאמרינן דסותרת הוי הס"ם במקום חוקת טומאתה מכבר אבל אם לא היה סותרת ולא היה רק מחמת ראיה חדשה היה מועיל ס"ם לטהרת בפרט אם עברה וטבלה ביום הז'. עוד יש נ"מ להמציא לפי מה דאיתא לעיל סימן ק"צ סעיף מ"ב וכן האשה ששאלה וספרה ז'. נקיים שלא טבלה הכוונה אם כבר טבלה אף ביום ז' כ"מ כבר יצאה מטומאתה רק שאסורה לבעלה מחשש שמא תראה ותסתור ע"כ אין תולין בה דכיון דבאמת טהורה היא ונראה פשוט דאם אחר מציאת הכתם ראתה דם בו ביום וסתרה למפרע הרי נתגלה שלא שלמו לה נקיים ויש לתלות בה הכתם דכיון דנתברר דבעת מציאתה עדיין לא יצאה מטומאתה אבל אם לא היה הדין שסותרת למפרע אף בכה"ג לא היה הדין למיתלה בה דכיון דלא נתחדש לה טומאה אלא משעת ראיה ואילך ובעת מציאת הכתם היתה טהורה גמורה בשלימות הנקיים וטבילה: (שם מחבר ס"ש) תאשה שמרבה לבדוק. נ"ב וכן הוא בסימן קפ"ד סעיף א': (שם רמ"א סעי' י') י"א דבג' ימים הראשונים. נ"ב ואם סופרת ז' נקיים על כתם שמצאה ומצאה אח"כ כתם בג' ימים הראשונים יעוין באה"ע בכ"ש סימן ס"ג ס"ק ג' ובדמ"ר כאן: (שם ש"ך ס"ק י"ג) וכל דבריו צל"ע מש"כ. נ"ב במנ"י ובכו"פ ובפמ"א ח"ב סימן ו' מחלים להקל כדעת הרמ"א צ"ע לפי מנהגינו שמתחילין למנות ז' נקיים מיום ו' לראייתה אם לא ראתה ימים שלאחריהם ובדקה עצמה ולא מצאה דם אם מועיל בדיקה זו להחשיבה לענין דין כתמים גם בתוך ג' לספירתה כמו לאחר ג' ימים דהא כבר הוחזקה קודם התחלות ימי ספירתה : (שם מחבר סי"א) שיעברו עליה ששה עונות שלימות' נ"ב יעוין במנ"א ריש סימן תצ"ד : (שם רמ"א סי"א) דחיישינן שמא תשמש ביום ראשון בה"ש. נ"ב אם באשה שימשה בה"ש ואח"כ ראתה יש מקום להסתפק לפי מנהגנו אם תוכל למנות יום ה' מיום א' שאף אם בה"ש היה לילה כבר עברו ד' ימים : (שם) אין לחלק בין שימשה בעלה ללא שימשה · נ"ב אם טבלה האשה ולא היה בעלה בעיר וקודם בואו מצאה כתם לא דמי לדין זה ודעת האחרונים בכה"ג להקל שתפסיק בטהרת ביום מציאות הכתם : (שם ט"ז סס"ק י"א) · כן היה נ"ל וצ"ע למעשה' נ"ב האחרונים חלקו ע"ז ויעוין יבמות דף ס"ב ע"א : (שם ש"ך סס"ק כ"א) וכן נוהגין . נ"ב עכ"ל העט"ז :

סימן קצז (ש"ך ס"ק ד') צ"ע כו' · נ"ב יעוין באחרונים : (ש"ך סס"ק ו') אין לטבול כלל סמוך לחשיכה, נ"ב יעוין בעה"ג סימן כ' ולקמן בס"ק ט' : (שם ש"ך ס"ק ט') שהכלות אינן טובלת בז' · נ"ב דעת האחרונים כיון שאין הכלה באה אצל החתן אלא בלילה יכולה לטבול ביום ז' ועיין בעה"ג סימן כ' ובפמ"א ח"ב סימן ד' ובמנ"י : (שם ס"ק הנ"ל) כגון שנתקלקלה ביומי ספירתה · נ"ב בפשיטות היה יכול לומר בכלה שכבר התחילה לראות דהיא צריכה מדינא הפסק טהרה למנות ז' נקיים (יעוין מש"כ לעיל בסימן קצ"ב) וכיון שלא פסקת בטהרה ע"י בדיקה כדינו רק ביום שקודם הז' נקיים שספרת הוי תשביעי של אותן ז' נקיים כמו השביעי של כל נשים : (שם ס"ק הנ"ל) אלא משום שמא תראה · נ"ב אף דאינה באה אל החתן אלא בלילה ולשיטתיה אזיל שבס"ק ו' אוסר הטבילה ביום ז' סמוך לחשיכה אף שלא תבוא לביתה עד שתחשך : (שם ש"ך ס"ק י"א) והב"ח פסק להחמיר נ"ב בספר בית הולל איתא שהגאון בעל מג"ש פסק להחמיר להלכה למעשה והצריך נשים שטבלו א"ע בע"ש קודם חשיכה לחזור ולטבול :

סימן קצח (ש"ך ס"ק י"ז) וקשה דא"כ כרבי נמי לא אתיא · נ"ב מהרש"ק מתרץ דסבר הב"י דאם נפרש התוספתא באינה נראה ע"כ צ"ל דבד"א בשל מתכת רבנן הוא דקאמרי ולרבי אף בשל עץ אינו חוצץ דאל"כ מתני' דלא כמאן : (שם נקה"כ ס"ק כ"א) גם מה שפסק דבשבת תטבול · נ"ב יעוין מג"א ריש סימן ש"ו ובשא"ת ח"צ סימן פ"ב : (שם נקה"כ) זה שהורה טב הורה . נ"ב תורף דבריו דקציצת צפרנים מיקרי משאצ"ל ומשיג עליו תח"צ בסימן פ"ב בזה"ל שזה ליתא דלרוב הפוסקים אסור מדאורייתא כמ"ש הריב"ש ואין ספק שזו דעת כל הפוסקים כו' וכתבתי על הגליון בזה"ל לכאורה אישתמיטתי' דברי הרמב"ן והרא"ש בפ"ב דבכורות וכבר העיר בזה בסדרי טהרה והמעיין בחידושי רשב"א למסכת שבת דף צ"ד ע"א ד"ה פוטר היה ר"ש יראה שיש להשוות דעת הריב"ש עם דעת הרמב"ן והרא"ש הנ"ל דהיכא שטנה בקציצת צפרנים שקצץ בהם וכן בתלישות שערות כי נסבכו ונקשרו מיקרי משצ"ל כפי מה שמאריך הריב"ש בהבנת דבריו משא"כ בתלישת נוצה שאינו עושה להנאה רק לגדור בפני חשש קלקול בשחיטה ובכה"ג דומה למוצא את המת שמיקרי משאצ"ל כיון שתכוונה בזה למנוע הטומאה להבא ולא לתקנת קלקול ע"ד חפירת בגד שנקרע ומיקרי משצ"ל שמתקן הקלקול ע"כ ולפ"ז היכא שיש לאשה צפורן גדול שאף בלא צורך טבילה היה על דעתה לקצצו שקצה בו י"ל דהוי אליבא דכ"ע משאצ"ל מחמת שיש בקציצה זו תיקון קלקול שהוא מכבר ויש להאריך בזה בשיטת רש"י בפירוש משאצ"ל : (שם נקה"כ) והכי אי' להדיא בפ' המצניע דף צ"ג · נ"ב הט"ז באו"ח סימן שכ"ח ס"ק א' נתעורר בעצמו ע"ז : (שם ש"ך סס"ק כ"ד) כדלעיל גבי חץ . נ"ב צ"ע דהא התם הוי הבליעה בתוך הבשר ולכך אינו חוצץ אבל הכא אין שם בליעה דהא הטיט מונח בין צפורן ובשר ודמי למאכל הנדבק בין השינים דאף שאינו נראה צריך לחטט אחריו : (שם ש"ך סס"ק ל"ב) לכך תלינן . נ"ב יעוין בחדושי הריטב"א קידושין דף כ"ה מובא במל"ם פ"ב דמקואות : (שם ש"ך סס"ק מ') · בין טיט לטיט אתי שפיר · נ"ב משמע מדבריו שדעתו בעומדת על טיט לא צריך שתגביה רגליה ול"ד לדין המבואר לעיל בסעיף י"ד דטיט לח לא הוי חציצה דהכא לא הוי חציצה רק משום דאין המים עובר תחת כפות רגלי האשה : (שם מחבר ס"ק ל"א) ולפ"ז מקוה שיש ב שליבות . נ"ב יעוין שו"ת מהרח"ש ח"ג סימן כ"א :

סימן קצט (ש"ך ס"ק ד') וכן משמע מדברי הרב וכה"ג . נ"ב דמיון זה קשה להבין : (שם רמ"א ס"ק י') וכן דעת רבינו ירוחם . נ"ב זה לשון ר"י החוזת וטובלת כו' וכ"כ הרמב"ם כו' וכ"כ הרשב"א עכ"ל וצ"ע דהא הרשב"א אינו מצריך טבילה אם טבלה בתוך עונה :

הלכות מקואות

סימן רא (ש"ך סס"ק ו') וכל זה ברור . נ"ב וכ"כ מהרי"ם סימן י"ם בחוו"ד ועל חשבון העוצבת מסר סימן בין דם לדם : (ש"ך ס"ק י') נמי לא בעי וכן עיקר . נ"ב צ"ל נמי לא בעי אשבורן : (שם ט"ז ס"ק ד') הוא ממקום מקורו . נ"ב זה שייך לדברי הרמ"א דעיקר גידול הנהר הוא ממקום מקורו : (שם ש"ך ס"ק כ"ג) משא"כ הכא שנקבו ואח"כ קבעו . נ"ב יעוין בספר באר יעקב : (שם ש"ך סס"ק הנ"ל) דבנקב כל שהוא לא סגי כלל מדינא . נ"ב יעוין בתל"ם שחולק ע"ז וכתב בזה"ל ל"ד כלל דהתם קאי לענין פסול מקוה החסר והכא לטבול בתוכו קאי וזה מבואר למעיין בב"י עכ"ל : (שם ש"ך ס"ק ל') תדע דהא אף למהרי"ק . נ"ב ז"ל מהרי"ק כדמשמע לשון מקואות דקאמר דמשמע דקוו וקיימי עכ"ל וא"כ א"ש דיוקו של מהרי"ק גם בלא"ה קשה להבין דברי הש"ך דאי מעיינות נמורים אמאי פסול האמצע כשהוא שאוב הא מי מעיין מטהר בכ"ש ואף להמחמירים מטהר לענין כלים משא"כ לפי תירוץ מהרי"ק שמ"מ אין לו דין מעין גמור וכעין שכתב הש"כ בעצמו ס"ק כ' גבי גל שנתלש ויעוי"ש שוב מצאתי בתל"מ שהעיר בסוף דבריו אבל לא ביארם כל הצורך : (שם ש"ך ס"ק ק"כ) מתשו' ריב"ש שם . נ"ב יעוין לעיל ס"ק ל' : (שם ט"ז ס"ק פ"ו) לפי שכאן מיירי אפילו בטמא טומאת דרבנן . נ"ב יעוין במל"ם פי"א ממקואות שמשיג עליו דאין דין זה רק בטומאה דאורייתא (יעוין כאן בש"ך ס"ק קמ"ה) שהרמב"ם אינו פוסק כר' יוסי : (שם מחבר סל"ה) יש מי שאוסר . נ"ב יעוין חדושי פנ"י לברכות דף כ"ב ע"א ד"ה א"ל ר"ה :

הלכות נדרים

סימן רד (ש"ך סס"ק ח') לנדר בתורה דיש . נ"ה צ"ל לנדר בחרם דיש כצ"ל : (שם ש"ך ס"ק ט') ובדרישה סימן רט"ו . נ"ב יעוין בט"ז לקמן סימן רס"ז ס"ק ד' : (שם ש"ך סס"ק הנ"ל) שאני התם בנדר . נ"ב יעוין תוס' ריש המפקיד ובחידושי ריטב"א לקידושין דף ט"ז ע"ב ד"ה הא דרב הונא :

סימן ריד (מחבר ס"א) בדברים המותרים מחמת שסוברים שהמה אסורים . נ"ב יעוין בפי' הרא"ש לנדרים דף פ"א ע"ב ד"ה מני רשב"ג ובתבואת שור סימן ל"ה ס"ק ט"ז ובכתבי הקודש להרמב"ם בדין מפליג בספינה : (שם ש"ך ס"ק ח') אלמא דאם אין דעתו לחזור . נ"ב יעוין במג"א סימן תס"ח שהניח דברי הש"ך בצ"ע :

סימן רטו (ט"ז ס"ק ד') מעשה כו' נראה דיכול לחזור · נ"ב יעוין בש"ך לעיל סימן ר"ו ס"ק ט' : (שם ט"ז ס"ק הנ"ל) אתן מסנו מעשר · נ"ב בשו"ת תשב"ץ ח"ב סימן קל"א איתא באומר כל מה שארויח אתן ממנו מעשר ולא נתן פטור על מה שעבר ולא נתן כדין המזיק מתנות כהונה ומכאן ואילך יתן מעשר או ישאל על נדרו וצ"ע לעיל סימן ר"א סעיף ט"ו ובתוס' חולין אמנם כיון דאין אדם מקדיש דבר שלבל"ע אין באן רק חיוב קיום נדר וכיון שעבר עבר :

סימן רטז (רמ"א סעיף י"א) דיין אסר עליו ולא חושש · נ"ב יעוין מג"א סימן תקנ"א ס"ק כ"ז :

סימן ריז (מחבר ס"ו) הנודר מהבשר אסור בגידים . נ"ב מפרש בק"ע על הירושלמי גידי בשר הרכים הנאכלים עכ"ל ויעוין פסחים דף פ"ג פ"ד ופר"ח סימן צ"ח בר"ה מסתברא לו דגיד עם בשר הוא מב"ם כו' יעו"ש : (שם מחבר ס"ט) הנודר מהקיפה מותר. נ"ב יעוין או"ח סימן תקנ"ח סעיף י' : (שם רמ"א סל"ב) אפילו דירת עראי מקרי דירה · נ"ב יעוין בגט פשוט סימן קכ"ח ס"ק כ"א וקל לחלק בין הנושאים :

סימן ריט (מחבר ס"א) ולא קבע זמן אין מחייבין . נ"ב יעוין מג"א סימן תקס"ח ס"ק י"ג :

סימן רכ (רמ"א סס"ו) ולא בעינן תנאי כפול בנדרים. נ"ב יעוין חידושי רמב"ן לב"ב דף קכ"י ד"ה ה"ז מקודשת כו' אבל תנאי שבינו לבין עצמו כו' יעי"ש : (שם ט"ז סס"ק ט"ז) וזה ראיה ברורה . נ"ב יעוין מ"ש בא"ח סימן תרס"ח יבפי' רד"ק הושע ב' ס"ש בשם רבינו סעדיה על פסוק והשבתי וגו' נראה שסובר שאין שמיני עצרת בכלל חג

סימן רכא (ט"ז ס"ק מ"ב) דזה משום דהנאה גדולה. נ"ב יעוין בחידושי רשב"א ליבמות דף נ"ג ד"ה אחר סנדל (שם ט"ז סס"ק מ"ג) מזה יש לומר דהתם . נ"ב צ"ע דכר"ן משנה הנדרים דף ל"ה ומלמדו מדרש כו' כ' להדיא שהטעם משום דמצות לאו להנות ניתנו וכן הוא ברשב"א לנדרים דף ל"ד ד"ה לא שנו וכ' להדיא שדמי לדין נודר הנאה מחבירו שתוקע לו תקיעה של מצוה יעוין בטורי אבן למס' ר"ה דף כ"ז ד"ה בשופר של שלמים :

סימן רכו (מחבר ס"א) ואם אין בו דין חלוקה · נ"ב יעוין באו"ח סימן תרנ"ח ס"ז ובמג"א שם ס"ק י' :

סימן רכח (מחבר ס"א) ואפילו נדר באלהי ישראל · נ"ב יעוין סימן ר"ל : (שם מחבר ס"י) כאלו הקריב עליו קרבן · נ"ב בס' תולדות אדם דף ט' ע"ב מביא בשם הגאון מהר"ז מווילנא שצריכין להוסיף ולא בההיא דכל הנודר כאלו בנה במה ולא בההיא דכל המקיימו כאלו הקריב קרבן עליו ע"כ דכן הוא פסק הלכה בנדרים דף כ"ב ובפוסקים : (שם ש"ך ס"ק כ"ה) והסיבה שבשבילה · נ"ב צע"ג דמתו' עירובין דף כ"ג ד"ה מ"ד מבואר שא"צ לפרט הסיבה ומדברי רש"י בגיטין לא נשמע רק שצריך לפרש כל לשון הנדר ע"כ תהא האשה צריכה לפרט שאמרה בנדרה אם נהניתי מכתובתי אבל מה שלא הוציא בפיו בעת שנדר רק חשב בלבו שמחמת זה נדרה א"צ לפרט בפני החכם אמנם מדברי התוס' גיטין ד"ה קסבר מבואר שדעתם שם שצריך לפרש גם הסיבה · וכן מבואר גם מדברי רש"י במסכת בכורות דף ס"ה ע"ב ד"ה צריך לפרט יעוין בשו"ת מהרי"ט ח"א סימן קמ"ב : (שם ש"ך ס"ק כ"ז) כגון שאומר קונם עלי פירות · נ"ב צ"ע דבכהן הנושא נשים פסולים נודר שלא יהנה מאשתו פסולה וממילא בכלל זה הנאת תשמיש שהוא איסור ומצד כולל חל על איסור כהונה ובפרט למ"ד נדרים חלים על איסורים שהם בל"ת ובפרש"י למסכת בכורות דף ס"ה מפורש להדיא שנודר שלא יהנה מסנה והיא לא תהנה ממנו : (שם רמ"א סכ"א) אפילו לצורך מצוה אין מתירין לו ב"י בשם הריב"ש · נ"ב בריב"ש סימן תקי"א ויעוין בשיורי כנה"ג שכ' ע"ז בזה"ל אפילו לדעת הריב"ש אם בהתרת שבועה יש מצוה ואם אין מתירין אותה לא די שאין מצוה אלא עבירה מתירין אפילו מחוץ הרבים הר"ש חלוי בתשו' חיו"ד סימן נ' עוד כ' אפילו לדעת הריב"ש אם בהתרתה יש מצוה לטלל אין שומעין למוחין נמצא כתוב בנמוקי הרב הגדול הר"ש הלוי וכתב נכדי הר"ש הלוי בתשו' חיו"ד סימן נ' ראם קיום

סימן קצה (ש"ך ס"ק י"א) במטה כו' מיהו במטה של עץ · נ"ב נ"ל "במטות" של עץ : (שם ס"ק הנ"ל) של עץ או של בנין שתחר כו' . נ"ב תוך הוילון וכ"ה בתשובת הר"ם אלשקר וז"ל אם מותר לאשה נדה לישן עם בעלה ע"ג מוטות של עץ או בנין תוך הוילון הוא במטתו והיא במטתה . תשובה כ"ל דשרי כו' ע"ש · ומה שהביא ראיה מס' הדל הוא כפי' רבינו יונתן שם דקלעא מלשון קלעים כלומר תוך הוילון כו' וע"ש כ"כ בלורת איסור מהדורא בתרא ע"ש :

סימן קצו (ט"ז ס"ק ח') ונוהגים לכתחלה ליזהר כו' · רש"ל בתשובה כו' · נ"ב עי' רש"ל שם וצ"ע : (שם ס"ק י"א) ויש לי תמיה רבה כו' · נ"ב עי' שלטי הגבורים במ' שבועות ד' רס"ו ורס"ה א' שהאריך בזה לתרץ והביא שנשאל להר"ם למה כו' וסביב דכיון שהולד שהוא בן נדה הוא כשר לכל דבר אין חוששין לה ואפילו שהוא סגוסי' א"כ ה"נ אין לחוש . גם מצאתי בתשובות הרא"ם שנשאל ע"ז והשיב לסקל עכ"ל ע"ש :

סימן קצח (סעיף מ"ג בסוף הגה"ה) גם צריכה להסיר נואת החוטם · ס"ב ובאחרונים כ"ס כד"ע רסי' קל"ט ס"ק ב' ע"ש ועי' תשובות מנחם עזרי'

הלכות מקואות

סימן רא (ש"ך ס"ק כ') דכל שאינו מעיין ממש אינו מטהר בכל שהו · נ"ב לע"ג לפ"ז מאי פריך הגמ' חולין ל"ב כ' וכ"ת ביושב כו' מאי למימרא כו' הא סוכא קמ"ל דצריך מ' סאה אף בכלים ועב"י ד"ה מ"ם הלכך גל שנתלש כו' ע"ש שכתב ולדידי' א"ש כו' · וזה יש לדחות דהא בלא"ה קיי"ל כר' יוסי כמ"ש ר' יהודא ור' יוסי הלכה כר' יוסי ולא צריך למסתם מתניתין כוותי' וגם א"ל לשיטת הפוסקים דס"ל דלטבילת אדם צריך מ' סאה דלמא הא קמ"ל ומאי פריך י"ל דזה פשיטא לדידהו אבל שיטת הש"ך צ"ע : (שם בט"ז ס"ק ו') וא"ל כיון דהוי כמעיין כו' · נ"ב קושיא זו מבואר בפ"ה ע"ש ר"ת:(שם סעיף מ"ח במחבר) ואם הסילון של מתכת מחובר כו'·נ"ב ומיירי בסילון שתחילת עשייתן הי' על דעת לקבוע בקרקע ועי' בנו"ב מהד"ת סי' קל"ז : פי' כוונת אדם כלל פ"ה אות ס"ו שחקר

בדין יורה גדולה שמבשלין בו שכר ווי"ש וכתב דאין לפוסלה מטעם שנעשה מתחלה לחבר בקרקע והוכיח ממקואות פ"ו מ"י ע"ש וכמו"ש ויצא לדון בדבר החדש מדעתו · דבעינן דוקא דבר שאינו נגמר להיות כלי כו' ע"ש · ואין הדין כן · כי אנו אין לנו אלא מ"ש ביו"ד סי' ר"א ס' נ"ח · ואם הסילון של מתכת מחובר לקרקע כמו לפי שהוא בטל אגב קרקע ע"ש · וע' ברא"ש ה' מקואות סי"ב וע' בנקה"כ ס' ספ"א מ"ש בזה ועיין שו"ת שב יעקב סי' ל"א ובנודע ביהודא מדו"ק ס' נ"ד ומדו"ת סי' קל"ז וקל"ח שהאריך בזה הרבה · והנה דברי הרמב"ם בדינים אלו תמוהים במה שפסק פי"א מה' כלים ה' כ"ד כרבנן דדף · וא"כ אף בקבעו ולבסוף חקקו טמא לענין דאורייתא · כדמוכח בסוגיא דב"ב ס"ו ע"ש ובפ"ט מה' כלים פסק כמתניתין פרק י"א ממ"ש כלים מ"ב דכלי מתכת הנעשה לקרקע אינו מקבל טומאה וע' כס"מ סי' קנ"ח ס"ק ס"ג שהקשה ולא תירץ כלום · ובכונת אדם ראיתי דבעינן דוקא שאינו נגמר להיות כלי עד אחר שנתחבר ככל"ל · וליתא דהא אף בקבעו ולבסוף חקקו טמא לרבנן דדף · ואין לך יותר שאין נגמר להיות כלי עד שנתחבר בקרקע מזה · וגם תמוה ברמב"ם סוף פי"א מה' כלים דמשמע ג"כ דבעינן שם כלי כתלוש יעו"ש · וגם דברי הטור סי' ר"א שכתב ולפיכך גיגית שקבעוה בארץ כו' אין טובלין בה כיון שהיה עליו שם כלי בתלוש · ג"כ תמוה ככל"ל שהוא נגד סוגית הגמ' דב"ב הנ"ל ועי"ש בס"מ בשם מהרש"ח וגם דברי הרמ"א ביו"ד סי' ר"א ס"ו במ"ש חקקו ולבסוף קבעו ג"כ תמוה · לפי מה שפסק הוא ז"ל בס"ד דכולו שאוב הוא פסול מדאורייתא ועי"ש בכאורי הגר"א שעמד בזה וראיתי בנ"ב מ"ת סי' קמ"ב שהקשה ג"כ על הרשב"א בתשובה שכתב כן ובאמת על הרשב"א לא ק"מ דאיהו סובר דכולו שאוב ג"כ אינו אלא דרבנן :

הלכות נדרים

סימן ריז (בט"ז ס"ק ד') ולא נסירא עכ"ל בכ"ת כו' · נ"ב הוא בס"ט מהל' ה"א ובאמת כל"ל · גם הב"י בסור סבין כן יעו"ש : (שם בש"ך ס"ק מ"ב) וכתבתי לעיל סימן רט"ו בדרישה כו' · נ"ב עי' לעיל סימן רט"ו בט"ז ס"ק ד' שהשיג על הדרישה :

סימן ריח (סעיף א' בהג"ה) וכל זה דוקא בנודר בינו לבין עצמו כו' · נ"ב עי' חו"מ סימן ס"א סי"ו ובסמ"ע שם וצ"ע :

השבועה גורם קטטה לחברי החברה מתירין עכ"ל ויעוין מ"ש עוד בס"ק קל"ב ובלקט הקמח טובא קצת מדברי תשו' הר"ש הלוי : (שם ש"ך סס"ק ס"ט) · נ"ב יעוין בפי' המשניות להרמב"ם סוף פ"ו דבכורות סדבריו שם מבואר שדעת הרמב"ם כדעת הר"ר אבינדור דנדר ע"ד רבים אם הותר מותר ועוד נלמד מדברי הרמב"ם שם דאף אי היינו אומרים א"צ לפרט הנדר מ"מ הכא להתיר נדר עד"ר צ"ל לחכם שרוצה לחתיר לעצמו נדר שעשה עד"ר ויש להסביר דאף למ"ד דנדר עד"ר יש לו הפרה עכ"פ צריך להתירו גם חחרטה שתלה בדעת רבים וכ"ז שאינו עוקר לספרע תלייתו בדעת אחרים אף שמתחרט על גוף הנדר אינו נעקר בחרטה זו לבדו כיון שעדיין תלוי בדעת אחרים והחרטתו מהנודר לבדו אינו מועיל כ"א החרטה והעקירה גם מה שתלה בדעת הרבים מעתה מיושב קושית הש"ך מסוגיא דגיטין דאם לא הודיע להחכם שנדר עד"ר אף בדיעבד אינו מותר : (שם מחבר סל"ח) הנשבע לפרוע לחברו · נ"ב הוא מתשו' הרשב"א סימן תשס"ד ותשצ"ב ויעוין סימן תשי"ג : (מחבר סעיף הנ"ל) שיאמר הריני כאילו נ"ב יעוין חו"מ סימן ע"ג בסמ"ע ס"ק י"ט ובש"ך שם וצ"ע ויעו"ש בט"ז : (שם ט"ז ס"ק מ"ד) אלא אי קשיא הא קשיא · נ"ב צ"ע דשאני התם שהתקנה הראשונה היתה בפירוש שלא יועיל שום מכר וכיון שבהסכמתם השנית לא התירו החרם הראשון לא היה רשות בידם לעשות הסכמה חדשה ונשארה תקנה ראשונה שלא יועיל המכר : (שם ט"ז סס"ק מ"ח) ואינו מוחל לו הת"כ · נ"ב יעוין השגה ע"ז בשו"ת נוב"י חיו"ד סימן ס"ז · ויש להציל הט"ז מהשגתו כשיעוין בתה"ד סימן שי"ב המצוין לקמן ס"ס רל"ב ויעוין גם שו"ת מהרלב"ח סימן קל"ז : (שם ש"ך ס"ק ק"ב) הרשב"א שבסימן ע"ד · נ"ב בתשובה המיוחסת סימן רנ"ט ויעוין בסימן רמ"ו ובשו"ת הרשב"א ח"א סימן תשי"ג : (שם מחבר סעיף מ"ג) וה"ה אם המירה אחות · נ"ב יש לעיין היכא שמתה בחסרה ויעוין נדרים דף ס"ה במשנה קונם שאני נושא את פלונית שאביה רע כו' יעו"ש בר"ן ויעוין שו"ת ב"ח סימן ח' דר"ל דאף הרא"ש מודה היכא דיש חרם בתנאים אין מבטלין עפ"י אומדנא : (שם מחבר סמ"ה) יש מי שאומר שיש לו כו' · נ"ב יעוין שו"ת מהראנ"ח ח"ב סימן ע"ה שמצדד להחמיר והעלה דעכ"פ אין להתיר עד שיחול הנדוי ובאחר שאמר שאם יכנס לחברה יהיה מנודה בעה"ב חשו' מהראנ"ח בתשו' הנ"ל שאף מי שערב לבו להקל לא יתירו עד שיכנס לחברת הה'א ויחול הנידוי עליו :

סימן רל (רמ"א ס"א) ומ"מ לא ישאל עליו · נ"ב יעוין מ"ש הראב"ד בהשגותיו סוף הלכות שבועות בזה"ל דוקא בשבועה ושנשבע להרע לעצמו אבל נודר בנדר אפילו להרע לעצמו מצוה להתירו כו' יע"ש מבואר שדעתו שבשבועה שאינו להרע לעצמו מזדקקין להתיר משא"כ בנשבע להרע לעצמו שע"ז נאמר נשבע להרע ולא ימיר וגו' והרמב"ם מביא פסוק זה לחזק דבריו שם אבל לא נחית לבאר כדברי הראב"ד ויעו"ש בכ"מ : (שם רמ"א סעי' הנ"ל) י"א כל · נ"ב יעוין באה"ע סימן קי"ט ס"ה ובשו"ת מהר"ם מרוטנבערג דפוס פראג דף קי"ג : (שם ש"ך ס"ק ב') בריב"ש בשם הרמב"ן · נ"ב צ"ל בריב"ש סימן תמ"ד בשם הרמב"ם והוא בסוף הלכות שבועות :

סימן רלב רמ"א סעיף י"ב מי שנשבע כו' יש לו לעשותו מיד נ"ב · יעוין ברמב"ם פי"ד מהלכות מעה"ק דין ט"ו ובו"ד מצווין לעשותו מיד כו' ברגל שפגע בו תחלה עכ"ל וכוונתו ע"כ קודם רגל א' דאי בשעבר אבל תאחר המוזכר שם בתחלה הוא עובר בכל יום ואף שאינו בירושלים וכן מבואר בפנ"י לר"ת דף י' יעו"ש ואין להמתין לו עד הרגל ויעו"ש ברמב"ם בדין י"ז ותוס' ר"ה דף ו' ע"א ד"ה יקריב אותו ובמלחמות להרמב"ן בפ' דו"ה המצוין בסל"ם על דין הנ"ל : (שם רמ"א סעיף הנ"ל) שמא ישכח אח"כ· נ"ב יעוין מג"א סימן ק"ח : (שם ש"ך ס"ק כ') וכן הוא . נ"ב גם הריטב"א לשבועות דף כ"ז ע"ב ר"ת שם בעי מיניה מבואר כן : (שם ט"ז סס"ק י"ט) · נ"ב דברי האגודה צ"ע דאונס אינו מועיל אלא בדבר הנעשה על תנאי כמו באומר אם לא באתי עד יום פ' יהיה גט הרי שקיום הגט אינו רק מחמת שלא בא ע"כ אם נאנס יכולים לומר כיון שמניעות ביאתו לא היה רק מחמת אונס אין לחייבו בקיום הגט דהוא לא נתכוין שיהיה הגט רק כשמרצונו יהיה מניעות ביאתו לזמן שהגביל אבל בבתי עדי חומה שהמכירה נגמרה בלא תנאי רק שהתורה נתנה רשות להלוקח לפדות ואם לא פדה בתוך השנה אף שנמנע מצד אונס אין לו עוד זכות כי עכ"פ לא פדה והתורה לא נתנה לו זכות על הפדיה כ"א במשך השנה ואם אין ידו משגת לפדות נ"כ אונס היא מ"מ אין הרחבת זמן כ"א שנה ולא יותר (ויעוין ש"ך חו"מ סימן כ"א ס"ק נ' מ"ש אונס רחמנא פטריה אבל אונס אינו גורם חיוב על השני) שוב מצאתי כעין דברי בקצה"ח סימן נ"ה יעו"ש ונלע"ד שדברי האגודה לא יתכנו אלא בנודר על דבר וכמ"ש להדיא בזה"ל אדם שנדר דבר אחד לעשות תוך למ"ד יום כו' כיון דעלי' דידיה רמי' לעשותו רק שיש לו זמן עליו להקדים א"ע פן יהיה לו אונס בשלם הזמן אבל בדבר הנעשה ע"ת דלא רמיא עליו לעשות הדברים רק שקיום דבר זה בגט או התקשרות תלה בתנאי אין עליו לחוש שמא יהיה לו אונס דמה בכך אם יאנס מלקיים נ"כ יבוטל המעשה שתלה בזה התנאי ובטענת אונס כזו אם לא היה מקיים התנאי בטל המעשה ולפי"ז מיושב מה שהקשו האחרונים על האגודה מסוגיא דאם לא באתי מכאן ועד למ"ד יום המבואר ריש פס' כתובות דמיירי דפסקא סברא ביום האחרון יעו"ש אבל בנודר צריך להיות זריז שלא יבוא לידי אונס לעבור על נדרו דקאי עלי' בעשה ול"ת כי גם אם יהיה לו אונס הוא בכלל עבר על נדרו רק שחף מפשע כדכתיב ולנערה ל"ת דבר וכיון שהיה לו זמן בעוד לא נאנס ליכא לדמוי למה דפטרה רחמנא את העובר באונס : (שם ט"ז ס"ק כ"ז) התנאי שייך בדבר נ"ב יעוין בשו"ת מהר"ם מרוטנבערג סימן ק"ג דמתיר במקום אונס לאסוקי שם אחר עפ"י דאיתא בשבועות דף כ"ט ודלמא האי גברא צפורא דבא חזי ואסיק לי' שמא גמלא כו' יעו"ש וכתב בנידון שנשאל שהוטל שבועה על אנשים נדון עלילה על א' שהיה גר אם הוא מזרע יעקב שהיו יכולין לאסוקי שם אבי הגר יעקב ע"ש רמאות וגם מטעם שאינו שינוי כ"כ כי הרבה עובד כוכבים ששמם יעקב גם כ' עוד בזה"ל ועוד זהו דבר שמשנים שמות בני אדם כו' לפי"ז בקל לעשות ערמות כאלו בשבועות לאונסין (שם ש"ך ס"ק מ"א) והוא בתשובת מיימוני.נ"ב להלכות שבועות פ"ג:

סימן רלד (ט"ז ס"ק ס') אלא שהב"י תמה עליו נ"ב דברי המפרש בנדרים דף פ"ט ד"ה זה הכלל תמה כדעת הטור והובא דעה זו בפירוש הגמרא שם גם בחדושי הרמב"ן שמביא באס"ז לכתובות דף מ"ח ע"ב והניח בצ"ע גם הריטב"א כ' סברא זו בחידושיו שם : (שם ש"ך ס"ק פ"ב) ומיהו יש להפר. נ"ב יעוין שו"ת מהרי"ט סימן ה' : (שם ש"ך ס"ק פ"ג) אבל הטור כתב דיפרי נ"ב יעוין בשעה"ם הלכות נדרים פי"ב הלכה י' שמסביר דברי הב"ח והפרישה ומאריך בזה ומפרש שכוונת הב"ח והפרישה דקונם כללי מפקיע מדי שעבוד כמו הקדש כיון דנאסרה לכל העולם לא חיישינן שתפקיע בכוונה ולענ"ד צ"ע דהכא יש לחוש שאוסרת א"ע לכל העולם כדי שתפקיע מבעלה והוא הטעם למשנה אחרונה דאינה נאמנת דחיישינן לזה וכמ"ש הר"ן שעל דעתה לילך למקום שאין מכירין גם י"ל שחושבת כשתתגרש תשאל לחכם ותהיה בהיתר לכל העולם עוד יל"ד דלנדר שלא תפקיע א"ע מבעלה אין תועלת במה שאלמוהו רבנן שעבודא דבעל דהא בידה לומר הנאת תשמישך עלי שיהיה אסור לשמשה וא"כ אין לחלק בזה בין קונם כללי או רק על בעלה ויעוין בדרישה שמבואר מדבריו שאין כוונתו כדברי השעה"מ אלא מדין כולל וכמו שמסיים בעצמו בזה"ל כמ"ש רבינו לקמן בסוף סימן רל"ו לענין ישיבת סוכה עכ"ל והרי שם דין כולל לבטל מצוה בשוא"ת ויל"ד דא"כ אף בנדרה מתשמיש בעלה לבד ואמרה הנאת תשמישי עליך יהיה כולל מצד שיחול אחר הגירושין (יעוין בהפלאה בק"א סימן קי"ח) ובאומר תשמישי עליך אם היא נדה באותו שעה שאינה משועבדת וחל הנדר לשיטת הטור דנדרים חלים על איסורים ליחול נמי לתפקיע שעבוד בעלה בימי טהרתה בטוסיף ויש לדחות בדברי שעה"ם בפי"ז מהא"ב ה"ח ד"ה ואולם אחר העיון : (שם ט"ז ס"ק נ"ט) דלזה לא מהני מה שהוא כולל · נ"ב יעוין חידושי רשב"א בנדרים דף ט"ו ע"ב ד"ה ואומר רב כהנא שכ' בהדיא סברא זו ויעוין לקמן סימן רל"ח רמ"א ס"ו וכן משמע מריב"ש סימן קנ"ט במ"ש דלכך אין חל בכולל בנשבע שלא לחלוק כו' משום דהוי כשבועה להרע לאחרים : (שם ט"ז סס"ק הנ"ל) · נ"ב מדברי ריב"ש סימן קנ"ט מבואר בדבריו דלהרע לאחרים אינו חל אף בכולל ואני ציינתי שם עה"ג שצ"ע שמלשון הרמב"ם פ"ד מהלכות שבועות דין ט"ז נראה שמשוה דין שבועה להרע לאחרים לדין נשבע לבטל את המצות יעו"ש גם יעוין בירושלמי (שמביא הריב"ש) וכי יש אדם נודר שלא לפרוע חובו ויעוין בחו"מ סימן ע"ג ס"ה ובפנ"י לכתובות ר"פ הנ"ל בד"ה כיון דמשועבד לה : (שם ט"ז ס"ק ס"ג) מבואר דדוקא בסודה דאין לוי נ"ב צע"ג מדברי הר"ן לנדרים דף ט"ו ע"ב ד"ה והא מה"ת כו' וכדברי הר"ן שם כ' גם הרשב"א ויעוין ר"פ המדיר גם בלח"ם פי"ב מהלכות אישות הלכה כ"ו נחית לחלוקו של הט"ז וכמנגן אחר ומצאתי בשעה"ם שהעיר עליו מדברי הר"ן והרשב"א הנ"ל ויסוד לדברי הט"ז יש לשיטת רבינו האי גאון שמביא בבה"ת שער מ"ג ועתחו"ם סימן קי"ז ויעוין שו"ת מהרי"ם סימן ה' :

הלכות שבועות

סימן רלו (ט"ז סס"ק י"ג) דמשמע שעכשיו מקבלים כו' נ"ב יעוין בסמ"ע סימן רמ"ח ס"ק ב' ובא"ע סימן נ"ח בב"ש ס"ק י' :

סימן רלז (ש"ך ס"ק י"א) וכ' בתשו' מהר"ם מינץ' נ"ב יעוין בחו"מ סימן פ"ז סעיף ט"ו : (שם ט"ז ס"ק ו') פי' כמו לא שבועה · נ"ב יל"ד דז"א אלא כשהלמ"ד פתוחה אבל באינו פתוחה מתפרש השבועה כפשוטו שבועה יהא לפיכך לא אוכל לך כן הוא בר"ן לאלפסי' ר"פ שבועות שתים בתרא ובחדושי הרשב"א שם ובפירושו לנדרים הוסיף וכ' בזה"ל אפילו בלמ"ד פתוחה ואע"ג דלמ"ד פתוחה לא משמע כו' דמכלל לאו אתה שומע הן והרשב"א לשיטתו שדעתו דאליבא דר"מ גם בשבועה לא אמרי' מכלל לאו אתה כו' ע"כ לא גרים במתני' לא שבועה לא אוכל דבכה"ג באמת לא הוי שבועה אלא גרס לשבועה שפירושו לשבועה יהא לפיכך לא אוכל לך ולפ"ז דבריו לא מיירי בלמ"ד פתוחה : (שם מחבר סי"ב) שאם הפציר בו תחלה שיאכל עמו' נ"ב הוא דעת הרמב"ם דפוסק כאביי דמוקי לה בהפציר בו לאכול וקאמר לא אכילנא ולזה כוון הרמב"ם במ"ש ונמנע כו' וצ"ע על הש"ע והטור שהשמיטו תיבות ונמנע שוב ראיתי בספר תורת חיים שהרגיש בזה יעו"ש :

סימן רלח (מחבר סעיף ד') ואכל פחות מכזית · נ"ב משמע דאם אכל כזית אינו חייב משום שבועה וכ"כ רש"י להדיא ביומא ר"פ יוה"כ באוקימתא דר"ל בזה"ל וכשאכל לא אכל אלא ח"ש כו' ע"כ אבל י"ל דרש"י לא כ' כן רק לר"ל דל"ל איסור כולל באיסור הבא מעצמו אבל לדידן צ"ע דאף באוכל שיעור שלם מנבילה נימא דחלה שבועה בבכולל מגו דחלה על ח"ש לבד ובפרט היכא שאינו בולע כל הכזית בב"א רק בתוך כא"פ אף דמצטרף למפרע לענין איסור נבילה מ"מ הא כבר נתחייב מחמת שבועה מיד כשאכל מקצת זית ובכה"ג דמי לדין שבסעיף י"ג בנשבע שלא יאכל עשר ואח"כ נשבע שלא יאכל ט' שמחויב ב' : (שם ש"ך ס"ק ה') נראה דנ"מ ג"כ · נ"ב יעוין בשעה"ם פרק י"ז מהא"ב בד"ה ודע הא דאמרינן : (שם רמ"א סעיף ו') שהרי אינו מחויב · נ"ב יעוין שו"ת הר"ן ובספר הפלאה על אה"ע סימן קי"ח : (שם רמ"א סעיף הנ"ל) אין לו כח להפקיע. נ"ב יעוין חו"מ סימן ע"ג בש"ך ס"ק י"א ובהגהות ח"צ שם על הט"ז וצ"ע ויעוין לעיל בסימן רל"ד בט"ז ס"ק נ"ט וכמה שציינתי שם : (שם רמ"א סעיף הנ"ל) תשו' הר"ן סימן פ"ב · נ"ב סימן ע"ד : (שם ט"ז ס"ק ו') ונראה דאם כבר אכל . נ"ב יעוין ברש"י דף כ"ג ע"ב ד"ה חשובי אחשביה סדייק וכ' שאין קץ בהם ע"כ מזה משמע שדוקא בנו"ם שחמה בר אכילה עד שנפשו של אדם קצה בהם (כדאיתא בבכורות דף ל"ז ע"א יעו"ש בתוספות ד"ה ביי"נ) משא"כ בעפר הרי כדברי הט"ז ובהוספת נופך קצת : (שם ש"ך ס"ק ט"ז) ואפשר שיהיה בהן . נ"ב אפשר שלא יהיה כצ"ל : (שם ש"ך ס"ק הנ"ל) דחייב ג' שבועות . נ"ב אינו מובן דהא ליכא על ט' כ"א שבועה אחת ועל י' שבועה אחת אבל בתאנים וענבים איכא על התאנים ב' שבועות שבועה ראשונה והשנית שחלה בכולל ועל ענבים לחודייהו שבועה אחת וצריכין להגיה כמו שאיתא בפרישה בזה"ל ואפשר דאם אכל ט' אלו וא' דעלמא ועוד י' דעלמא דחייב ג' שבועות כו' ע"כ : (שם ש"ך ס"ק כ"ו) ומשמע שבהפרת הבעל · נ"ב יעוין בשעה"ם פי"ז מהא"ב הלכה ח' :

סימן רלט (ש"ך ס"ק כ') אבל אם נשבע כו' תמיה לי · נ"ב יעוין תשב"ץ ח"א סימן קס"ם שמקשה דא"כ אמאי חל אליבא דר"ל שבועה על ח"ש כדאיתא בשבועות דף כ"ד וביומא ר"פ יוה"כ ומשום די"ל דאף דמדרבנן לא משכחת הן גבי ח"ש מ"מ כיון שמדאורייתא משכחת הן חל השבועה על ח"ש בלאו גם מדרבנן דלא ממעטינן מפסוק להרע או להיטיב בכה"ג דמדאורייתא משכחת בזה להרע או להיטיב ואזלינן בתר דאורייתא כדאיתא ביומא ר"פ יוה"כ ושאני בקרבן שבועת העדות דפטר ראב"י משחק בקוביא כיון דלאו בר הגדה הוא כלל כלומר שהתורה לא הטילה שה"ע להשביע את העד אלא היכא שיש להתובע העדאת עדים תועלת בהגדת העד ועיינתי בתשובת מהרלנ"ח ומצאתי שגם הוא נתכוין כדברי הנ"ל רק שלא ביאר כל הצורך יעו"ש אלא שעדיין צ"ע אחרי שכבר אסרו חז"ל ח"ש לפי דעת ר"ל ויש על ח"ש לאו דלא תסור ואמאי חלה השבועה בנשבע שלא יאכל ח"ש נימא דאף בלא שבועה הוי כמושבע ועומד מה"ס שלא יאכל מה שאסרוהו חכמים ואין איסור השבועה חל על איסור לאו דלא תסור ואפשר גם התשב"ץ נתכוין לקושיא זו שוב ראיתי בספר גינת וורדים כלל ע' שב' בפשיטות דלר"ל אין אחש"א על ח"ש מטעם הנ"ל ובמחילת כבודו דבריו נגד הסוגיא מפורשת דר"ל בעצמו אמר דמתניתין מיירי במפרש ח"ש הרי שסובר ר"ל דבנשבע שלא יאכל ח"ש איסור השבועה חלה עליו רק טעמא צריכין למימר למה לא מיקרי ח"ש כמושבע ועומד מה"ס בלאו דלא תסור ויעוין מגלת אסתר שורש א' ד' ח' פ"א שמביא קושיא זו בשם ספר זוהר הרקיע יעו"ש מה שמתרץ שוב שמעתי שהספר זוהר הרקיע חיבר התשב"ץ הנ"ל : (שם רמ"א סעיף ה') שהרי כולל בזה . נ"ב יעוין שו"ת מהר"ם פאדווי סימן ס"ח ושו"ת מהרי"ם ח"ב סימן מ"ד שהאריך יותר ממה שנדפס כאן בשמו בגיליונות : (שם ש"ך ס"ק כ"ג) צ"ע בתשובה א"ז · נ"ב יעוין הפלאה בק"א סימן קי"ח סעיף ט"ו שמתרץ בפשיטות ומדחה בראיות נכונות הטעם שכ' הב"ח דמשום ביטול המצוה דבבקר זרע זרעך כו' שהוא דרבנן אלא משום לא טוב היות האדם לבדו שהוא מד"ת וכדאיתא בב"ש אה"ע סימן א' בשם הרמב"ן ולזה אין חילוק בין ראוי' לבנים או עקרה וזקנה ע"כ לא מיקרי כולל אבל היכא שיש לו אשה רק שמצוה עליו לישא בת בנים יש בשבועתו שנשבע שלא ישא עוד אשה בכולל :

הלכות כבוד אב ואם

סימן רמ (ש"ך ס"ק ב') אסור אפילו שלא בפניו . נ"ב צ"ע ליישב קושיא הט"ז בס"ק ג' ובצידה לדרך פ' קדושים מאריך עוד בהרבה הוכחות שמצינו כמה פעמים בגמרא שהבן חלק על אביו : (שם מחבר סעיף כ') שהרי עובר על לפני עורי נ"ב ובחדושי ריטב"א במ"ק דף י"ז על דברי הגמ' שם במכה בנו הגדול הכתוב מדבר אי' בזה"ל ונראים הדברים דלא גדול ממש אלא הכל לפי טבעו שיש לחוש שיתרס כנגדו בדבור או במעשיו כי אפילו לא יהיה בר מצוה אין ראוי לתביאו לידי מכה או מקלל אביו אלא ישתדלנו בדברים ומשום דאורחא דמלתא דבגדול שכיח כי האי נקיט גדול עכ"ל : (שם רמ"א סעיף כ"ד) יותר מכבוד אבי אביו. נ"ב יעוין במכות דף י"ב ע"א ברש"י ד"ה ה"נ ובסוטה דף מ"ט ע"א ברש"י ד"ה בר ברתך אנא :

סימן רמב (ט"ז ס"ק י"א) שפיר עבדי דישיבה · נ"ב יעוין מג"א סימן קס"ז ס"ק כ"ז : (שם ט"ז ס"ק י"ג) כשהס"ת כו' נראה דה"ה כו' · נ"ב יעוין מג"א סימן קמ"ו ס"ק ו' שלפי דבריו א"צ לעמוד כשמונחת על השלחן אף שאינו גבוה י' : (שם) בפלפול בהנהגת הוראות באו"ה · בהתחלת בד"ה כ' הרב בח"מ כו' אא"כ היה נ"כ הפסד מרובה· נ"ב בס' ב"ה בסימן קכ"ו אי' דהפ"מ היא זהב וחצי פוליש ובשו"ת נ"ש סימן נ"ת איתא דהפסד מקרן יותר משתות הוי הפ"מ אף לעשיר ובס' סולת למנחה בהגהותיו לת"ח כלל ל"ח דין ב' מסיים בזה"ל הכל לפי הזמן והמקום והעושר לפי עשרו והעני לפי עניו וגם לפי ענין הוראה אם יש בו הרבה צדדים להקל או לא כלל הדברים אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד כו' ועיין בהקדמת הרב לת"ח שכ' נ"כ קצת כללים בענין זה · ויעוין לעיל סימן ל"ט סעיף י"א בפר"ח שם מה שמפלפל בדברי שו"ת רדב"ז ומחלק שם בין הפסד מקרן למניעות ריוח שכר השותפ ויעוין לעיל סימן קכ"ז סעיף ב' ויעוין לעיל בש"ך סימן נ"ז ס"ק ב' והמצויין שם ויעוין בשו"ת הר הכרמל : (שם בסופו) בד"ה וכ' עוד הרב כו' וכן משמע מדברי האגור · נ"ב יעוין שו"ת שער אפרים סימן ס"ח : (שם) בקיצור הנהגת הוראות או"ה אות נ' או לכבוד אורחים. נ"ב בס' סולת למנחה בהגהותיו לכלל ט"ו איתא בזה"ל וכ' בתורת האשם די"ל דכ"מ שהוזכר כבוד אורחים היינו שהם ראוים לכבוד כגון בעלי תורה או בעלי שם טוב ומע"ט או עני בן טובים או עשירים שראוים לכבדם שאינם עושים רעה· לא הנרועים שבסחרה יפילו או הקבצנים שעוברים ושבים בשביל טרף ומזון אותם בכלל צדקה ואינם בכלל כבוד אורחים כו' עוד שם דלא מיקרי אורחים אלא כשנתארחו בביתו או שזימן אצלו אורחים שנתארחו אצל אחרים אבל לא כשזימן לחבירו לסעוד אצלו לא מיקרי אורחים ולא הוי

סימן רכח (סעיף ג') ותלמי לבור נהגו להתיר כו' · נ"ב עיין או"ח סי' ש"ו סעיף י"ב בהג"ה וסי' תמ"א ס"ו :

סימן רלד (במחבר סעיף כ"ד) ואם ספר לה שלו בטל כו' · נ"ב עי' בתוי"ט פ"ד דנזיר מ"ב ד"ה מופר כו' שחסר כאן בבא אחת בלשון הרמב"ם וז"ל מופר את שלה ושלו קיים · א"ל הריני נזיר אם את נזירה כמותי ואמרה אמן שניהם נזירים ואם הפר לה שלו בטל וכו' וכוה אמת · ותימה על הט"ז וש"ך שלא העירו בזה :

הלכות שבועות

סימן רלט (ש"ך ס"ק כ') מתא"כ כשהוא איסור מדרבנן דאיכא לאו דלא תסור · נ"ב צ"ע בזה לס"ד דס"ם יומא ע"ד א' ועיי"ש ברש"י ד"ה ואליבא דר' עקיבא כו' והרי אף עליו מושבע ועומד משום לאו דלא תסור ע"ש :

הלכות כבוד אב ואם

סימן רמ (סעיף ב' במחבר) אפילו נראין דברי אבא כו' · נ"ב נשאלתי מהגאון ר' חיים סילוטאווער אם מותר לאדם לומר כך הדין וכן אומר אבי או רבי אם זה נוגע לכבוד אביו או רבו או לא · והשבתי לו דלא יאות לומר כן · מירושלמי מפורש פ"ק דב"ק ואבא מודה לי ומאן הוא אבא רב או אבא בר אבהו [פי' למי הוא מרמז אבא לרב שהוא רגיל לקרותו אבא · או לאבא בר אבהו · שהוא אביו של שמואל] אמר רב מאלא נעשה עיקר טפלה [פי' וכי שייך לעשות מעיקר טפלה ולומר ואבא מודה לי שאין זה דרך כבוד אלא היה לומר הדין כשם אביו] : (שם בט"ז ס"ק י"ב) כפרת משכבו פירש"י על וכו' · נ"ב בט"ז ס"ק י"ב חולק על הש"ך ס"ק י"ג ומט"ז נשמע דאין לומר בתוך י"ב ז"ל · ולכאורה תמוה דהא בהגה"ה ס"ט כתוב בפירוש דאם כותב כו' אלא ז"ל סרי להדיא דיסף הדבר גם מה חידש הש"ך ועיינתי בד"מ ולא מצאתי שם אשר בתוך י"ב חודש יכתוב ז"ל · רק כתוב ושאין לכתוב זה הלשון תנצב"ה ובמקום זה הלשון אשר היה נכתב בר"ת נפל טעות ז"ל · ולפני בט"ז

סעודת מצוה כדאיתא באו"ח סימן של"ג עכ"ל · ובעהמ"ח סולת למנחה הנ"ל מפקפק קצת בדין השני ומסיים דודאי לכתחלה לא יזמין אצלו חבירו כשיודע שיהיה צריך להקל בענין הדחה או מליחה אבל אם כבר זימן משום כבודם יש להקל כמו מפני שאר אורחים וגדול כבוד הבריות ע"כ :

הלכות כבוד תלמיד חכם

סימן רמג (מחבר סעיף ב') ולכן פטורים מכל מיני כו' · נ"ב יעוין מ"ש בזה באריכות בס' מטה משה בחלק ב' מעמד גמילות חסדים דף ק"ז : (הגה"ה סעיף ז') ליקרא דרבנן. נ"ב בשו"ת מהרי"ט חלק חו"מ סימן מ"ו מחליט בראיות דלא כדברי מהרי"ק בשם מהרי"ו וכ' שהריב"ש לא ראה תשו' הרשב"א ושו"ת הרא"ש יעו"ש באריכות שגם בזה"ז יש לקנוס למבזה ת"ח בליקרא דרבנן : (שם מחבר סעיף ט') עד שיבקש ממנו מחילה נ"ב יעוין חו"מ סימן כ"ז :

סימן רמד (מחבר סעיף י"ח) או של תורה.נ"ב משו"ת הרא"ש כלל ה' דין ג' מבואר שבבהכ"נ שאין ליחידים חזקה במקומות מושיבין החכם בראש ומביא שם גם דברי הגמ' ברכות דף מ"ו · גדול מיסב בראש :

הלכות מלמדים ות"ת

סימן רמה (מחבר סעיף ט"ו) כ"ה תינוקות · נ"ב יעוין בשו"ת אמונת שמואל סימן כ"ו וסיום דבריו שם בזה"ל ועוד נ"ל דשיעור כ"ה תינוקות לא היה שייך כ"א בדורות התלמוד משא"כ בדורות הללו שהלבבות כפתח של סדקית ונתמעטו הלבבות בעו"ה כו' הסברא פשוטה דסך כ"ה א"א למלמד א' והלואי שיצא ידי חובתו בסך עשר וכ"ש י"ב פשיטא דהוי בדורותינו ככ"ה בזמן חכמי התלמוד כו' :

סימן רמו (מחבר סעיף א') חייב לקבוע לו זמן לת"ת· נ"ב יעוין מג"א סימן קנ"ו ס"ק ב' : (שם רמ"א סעיף ו') או לבעלה כו' חולקת שכר. נ"ב יעוין סוטה דף כ"א : (שם באר הגולה אות ל"ח) ומהא דאמרו נענו כולם . נ"ב ומהא דמ"ק דף ט' ושם מקור הדין :

הלכות צדקה

סימן רמח (ש"ך ס"ק ד') דלא גרע מחוב· נ"ב יעוין כא"ע סימן ע"א בב"ש ס"ק י' רמחלים דאין יורדין לנכסי אדם שלא בפניו לצורך צדקה :

סימן רמט (ש"ך ס"ק ג') מהרש"ל והדרישה כתבו · נ"ב יעוין בספר באר שבע שאלה מ"א : (שם רמ"א ס"ד) ואסור להחזיר העני · נ"ב יעוין ב"ם דף ל"א ע"ב אין לי אלא מתנה מרובה כו' יעו"ש פרש"י :

סימן רנא (מחבר סעיף א') אינו חייב להחיותו · נ"ב יעוין לעיל סימן קנ"ח וקנ"ט ובטור שם ויעוין נדה דף ס"א תוס' ד"ה אסמירי כו' ובשו"ת מהרי"ק שורש קפ"ח ויעוין שו"ת מהרי"ל סימן רכ"ד : (שם רמ"א סעיף ב') אבל אין מחויבים בכך · נ"ב יעוין חו"מ סימן תכ"ה ובשו"ת מהר"ם לובלין סימן ט"ז : (שם ט"ז ס"ק ו') דהתם עלה זרובגל לבנות בהמ"ק · נ"ב עי' מ"ק דף ט' ע"ב ולעיל סימן רמ"ו סי"ח :

סימן רנב (ש"ך ס"ק א') וכתבו התוס' · נ"ב מל' הרמב"ם פ"ו מהלכות ס"ת שכ' בזה"ל לעולם אין מוכרין ס"ת אלא לשני דברים שילמוד תורה בדמיו או שישא אשה בדמיו כו' עכ"ל נראה דאף לפדיון שבוים אסור למכור מדדייק וכתב אלא לב' דברים: (שם רמ"א סעיף י"ב) וצריך לשלם לו מידו. נ"ב יעוין סמ"ע וש"ך חו"מ סימן תכ"ו :

סימן רנג (רמ"א סעיף ו') והרא"ש כלל כ'.נ"ב הה"ד סימן ש"כ כצ"ל : (שם מחבר סעיף י"ב) אין בעלי חובות יכולין להפרע. נ"ב יעוין בתומים סימן פ"ו ס"ק ב' : (שם רמ"א הנ"ל) דיש חולקין' נ"ב יעוין בתומים סימן פ' ס"ק ט' :

סימן רנד (ט"ז ס"ק ב') כיון שהוא נהנה מותר . נ"ב יעוין לעיל סימן קנ"ח ס"א לפיכך אין לרפאותו אפילו בשכר :

סימן רנז (ש"ך ס"ק כ') דאין רצונו שיהיה פקדונו · נ"ב יעוין בתוי"ט פ"ו דכתובות משנה ה' :

סימן רנח (רמ"א סעיף א') אם אמר כו' אין לו תקנה. נ"ב יעוין ביש"ש ב"ק פ"ח דין ל"ח ושם ביאר דין חרמי כהנים בזה"ז : (שם מחבר סעיף ז') וזה לפי שאינו ברשותו נ"ב יעוין באס"ז לב"ק דף ל"ג שכ' חדושי הרא"ש בזה"ל וכן בגזל נמור נמי אם הקדישו הנגזל ואח"כ העמיד הגזלן בדין להוציאו מידו בב"ד ה"נ דקדוש והא דאמר ר"י דאינו קדוש הוא היכא שלא הוציאו בב"ד וזה מצאתי בפירוש רבינו מאיר הלוי ז"ל : (שם רמ"א סעיף ז') המקדיש שטר חוב . נ"ב יעוין בחו"מ סימן ס"ו ש"ך ס"ק ב' : (שם ש"כ ס"ק י"ח) נ"ב מה שמקשה על הרי"ף ותוס' ב"ק נלע"ד שמיושב בדברי הר"ן והרמב"ן שם במלחמות שכ' להדיא דאף שנקנה במע"ש לא מיקרי בא ליד גזבר מצד שקנאו רב יוסף עבור העניים דאף שקנאו מ"מ לידו לא בא דאין המע"ש פועל רק הקנין והוי כאומר על סלע שבידו שיהיה לעניים דקנו העניים ויכול לשנותו והא דלא היה יכול לשנותו היה מפני שהיה ביד התוקע ונחשב הוא כגזבר לעניים ומש"ה הוי כבא ליד גזבר ולא הוצרך למע"ש רק לעשות הקניה א"כ לס"ד דתוס' ורי"ף שיכול להקדיש הוא שביד אתי שפיר הקשו ל"ל מע"ש ת"ל דאסירה לגבוה כו' וממילא יהיה התוקע כגזבר והוי כבא ליד גזבר לצורך עניים דליתא בשאלה ואין לשנותו יעו"ש היטב : (שם ש"ך ס"ק כ"ח) אבל נשבע ליתן לחבירו · נ"ב יעוין בחו"ם סימן רמ"א סעיף ד' ובסמ"ע ס"ק י"ז : (שם רמ"א סעיף י"ג) כופין אותו לקיים. נ"ב מל' המרדכי פ"ק דקידושין דין תנ"ה נראה שהטעם דעל המחשבה ליכא כפיית ב"ד דהא אין הב"ד יודעים מחשבתו עד שיאמר לפי"ז י"ל דהיכא שמודה בעצמו שנגמר בלבו יכולין לכופו ואפשר שגם רמ"א נתכוין במש"כ עד שיאמר כלומר שיאמר שנגמר בלבו ואז כופין אבל לכאורה יש סברא לומר דאף דנלמד מכל נדיב לב שהחיוב לקיים מה שנגמר בלבו ליתן צדקה אף שהוא בעצמו מודה שנגמר בלבו מ"מ אין הב"ד מחויבים לכופו דהא אזהרת ב"ד לכוף ילפינן בר"ה דף ו' מפסוק מוצא שפתיך תעשית לאזהרת כו' הרי שבאזהרה זו נאמר על הנדר שהיה במוצא שפתיו ובשחז"ל בפיך זו צדקה עוד שם לענין ב"ת חד דאמר ולא אפריש כו' יע"ש :

סימן רנט (ט"ז ס"ק ח') דבסימן רנ"ח סעיף א'. נ"ב צ"ל סעיף ב' : (שם ט"ז הנ"ל) ושם בח"מ סעיף ג' · נ"ב ט"ס וכוונתו למ"ש המחבר בס"נ בסימן רנ"ח וכצ"ל ושם במחבר בסעיף ג' :

הלכות מילה

סימן רסב (ש"ך ס"ק ב') אבל לדעתי א"א לומר כן. נ"ב בסימן רס"ז סעיף א' ביאר הרמ"א בעצמו דכל תוך ח' לא מיקרי מילה וכשצריכים למול מפני הסכנה אין חילוק בין ישראל לעובדי כוכבים (הט"ז בס"ק ב' העיר בזה) וכן מבואר מדברי הגמרא שבת דף קל"ז ע"א דתוך זמנו ליכא מצוה : (שם ט"ז ס"ק ג') שכתב בשם הרשב"א . נ"ב ט"ס הוא וצ"ל התשב"ץ שמביאו הב"י בסימן רס"ח וכאן בבה"ג ציין לשם גם לא נזכר שם הטעם שכ' הט"ז רק שלא יבא לידי חילול שבת ובסג"א סימן של"א מתיר תאירנא דחזינן שאין חשש צורך חילול שבת · שוב מצאתי בשיורי כנה"ג שמתקן תשב"ץ במקום תיבות רשב"א : (שם מחבר סעיף ה') נראים ברקיע כוכבים· נ"ב ישין מג"א סימן של"א ס"ק ב' :

סימן רסד (ש"ך ס"ק ט') אשר בראש הגיד כולו . נ"ב ישין בכסור שור שבת דף קל"ז דהאריך להוכיח שאין נקרא עטרה כ"א החוט תגבוה בעצמו והבשר שמשפע ויורד נקרא למטה מעטרה וכן הוא בטור א"ע סימן ח' והכי מוכח כל הסוגיא בנ"י ופירש רש"י ותוס' יבמות דף ע"ח וע"י ודלא כדברי חכם א' שדעתו היה דעטרה היא החוט עם כל הבשר אשר בראש הגיד המשפע מהחוט כו' יעו"ש ויעוין בא"ע סימן ה' ובט"ז שם ס"ק ב' ובסימן כ' ובב"ש שם ס"ק ג' :

סימן רסה (באר הגולה אות י"כ) בשם תשובת הרא"ש · נ"ב וכ"כ הרשב"א בתשובה סימן שפ"ב והריב"ש סימן שפ"ד ובמרדכי פ' כיסוי הדם : (שם ש"ך ס"ק ט"ו) הא מין א' הוא וצ"ע . נ"ב יעוין במג"א סימן ח' ס"ק ט"ו : (שם ש"ך הנ"ל) וכ"כ מהרש"ל בפ' כסוי הדם · נ"ב ז"ל מהרש"ל עוד כ' ונראה דה"ה אם שני תינוקות מב' ב"א דומיא דשחיטה דאמרינן שחט ק' חיות כו' ברכה א' לכולן בין שחיטה בין כסוי עכ"ל וכ"כ הרא"ש בתשובה והרבה מהאחרונים וה"ה בשני חתנים כאשר כתבתי בפ"ק דכתובות אלא שהעולם נמנעו משום עין הרע ואף במילה מב' תינוקות ראיתי שמקפידין אביהן אבל בתאומים ראיתי כמה פעמים שעושין כדברי הגדולים גם אפשר שנמנעו בשני תינוקות שאינם מאב א' לפוטרם בברכה א' דכמה פעמים מביא לידי שיהוי גדולה וחיסח הדעת עכ"ל :

סימן רסו (ש"ך ס"ק י"א) שאלה תינוק. נ"ב ישין מג"א סימן של"א ס"ק ב' ובביאורי הגאון מהרא"ז ז"ל סימן רמ"א : (שם ש"ך ס"ק י"ח) כתב בספר ב"ח . נ"ב במג"א סימן של"א מתיר בזה"ז ויעוין במ"ז לעיל סימן ר"ם ויעוין בא"ר או"ח סימן רמ"ח ס"ק ח' שמתרץ קושית הש"כ דהא סיים ופוסק ע"מ לשבות ובטילה לא שייך לפסוק ודבריו צע"ג דהא לדעת הרז"ה מותר אף היכא שהישראל בעצמו יבוא לידי חילול שבת כמו שמבואר באריכות בשו"ת הריב"ש ובב"י סימן תנ"ל ודין הפסקה אינו אלא היכא דאפשר :

הלכות עבדים

סימן רסז (ט"ז ס"ק ה') והמנהג להטביל המוסרים . נ"ב יעוין סוף סימן רס"ח : (שם באר הגולה אות י"ז) ולגלח את כל שערו. נ"ב עיין בתה"ד סימן פ"ז דמנהג זה מוזכר באו"ח סימן תקל"א ס"ז : (שם ט"ז סס"ק י') . נ"ב אישתמיט מיניה דברי הרמב"ם פ"ג מזכיה : (שם ש"כ ס"ק נ"א) לרבו למיכתב גט שחרור . נ"ב להעבד להשתעבד לרבו כצ"ל : (שם ש"כ סס"ק נ"ב) אבל תימא דבש"ם פ' מרובה · נ"ב ומ"ש בתו"ם סימן שצ"ם דמהני תפיסה היינו דוקא בתפיסה שלא בעדים כיון ראית ליה מגו והוי כעדים ואמרי' להתעבע דל הודאתך וכצ"ל בכוונת הש"ך בחו"ה סימן א' ס"ק ט"ז ואין סתירה בדבריו : (שם באר הגולה אות ק"ה) וכ"כ הר"ן. נ"ב צ"ע א"כ קשה קושית הט"ז ס"ק כ"ז גם א"ל שהרמב"ם סובר כטעם הרמב"ן דהא להרמב"ן יכול הארון לומר שלא שחרר כלל את העבד תנגד חצי שויה היה על דעתו ליתן מנכסיו מטילא אין כאן שם שחרור כלל ולא כן דברי הרמב"ם שכ' והרי שייר בו חציו :

והש"ך לא היה כתוב כמו לפנינו ברמ"א ואף שהט"ז מציין ס"ק י"ב על הרמ"א זה בלי ספק ט"ס כי אין ענין על הרמ"א · גם ס"ק י"ב המציין על הרמ"א ט"ס ושניהם קאי על המחבר דוק ותשכח ומ"ש נ"ע לדברי הט"ז א"כ לאותו דעה אם לא יכתוב כלום יהיה זה זלזול · וצ"ע :

סימן רמה (בש"ע יו"ד וגם בא"ע סי' כ"ב) פסקו דגם מי שיש לו אשה והוא בעיר אחרת ג"כ לא ילמד סופרי'. וזאת שמתי אל לבי לחקור על מה שמעתי שאין מוחין בכרווק מלהיות מלמד תינוקות הלא משנה מפורשת קדושין פ"ב לא ילמד אדם רווק סופרים . וככר הביא הב"ש דבזה לא נהגו כן דסמכו על המ"מ אבל ברוק לא מצינו שום היתר · רק ראיתי בב"ח סי' רמ"ה על מה שכ' הטור מי שאין לו אשה כו' לא ילמד תינוקות מפני שאמותיהם של תינוקות מביאין בניהם כו' וז"ל ומשמע דבמקום שלא נהגו הנשים להביא בניהם למלמד הרי ללמד אפי' אין לו אשה ולא חיישינן למשכב זכור דתינוקות דהלכה כחכמים דאמרו לר"י לא נחשדו ישראל על משכב זכור · ולומר שע"ז סמכו העולם דאין הנשים מביאות בניהם לביה"ס · גם זה אינו דמי יודע זאת אם הנשים מביאות או לא · וגם זאת מ"ש הב"ח דתלי' אם הנשים מביאין · זה אינו דהא הטור באה"ע סי' כ"ב כתב מפני שאמותיהם של הבנים באות לבה"ס לבניהם כו' והלא לשון הרמב"ם פ' כ"ב מה' א"ב ומשמע דאף שאינם מביאין הבנים לבה"ס · רק שהבנים הולכים מעצמן לבה"ס מ"מ אמותיהם באות לבה"ס לבניהם לדעת מה טיבם או מביאות מה לאכילת בניהם · ואיכא חשש דמתגרה בנשים וא"כ מ"ש הטור שאמותיהם מביאין בניהם כו' הוא ל"ד · רק נקט חששא דיסא מתגרה בנשים ומאי נ"מ אם תבא בתחילה לבה"ס או באמצע או בסוף · עכ"פ החשש יש · ובע"כ צ"ל כוונת הב"ח מ"ש דבמקום שלא נהגו הנשים להביא בניהם למלמד כו' · כוונתו שאין דרכן לבא לבה"ס כלל וכלל וכוונת הב"ח לאשמועינן רק דאין חשש מחמת מ"ז : [וכאמת זה א"צ לאשמועינן ממשמעות הטור כי הוא מפורש בטור אהע"ז סי' כ"ז ע"ש] עכ"פ זה הדבר ברור דהיכא דאשה מצויה בבית הספר שהולכת לבה"ס אף שאינה מביאה את בנה לבה"ס · שייך איסור המשנה וגם שרש"י בקדושי' פי' אמותיהם של תינוקות מצויות אצלו להביא את בנותיהן לבה"ס [תיבת בנותיהן ברש"י הוא ט"ס] גוונא הדא נקט · וה"ה אם באה באמצע או בסוף וכנ"ל וא"כ אין היתר כלל · וגם בלאו הכי מי יקל ראש להקל בדין המשנה שסתמו חז"ל · ול"ד זה לגלוי · דאין הנחשים מצויים כלל· ובמקום שאין מצוי לא גזרו חז"ל משא"כ בזה דהנשים מצויות · ומי יסגור הדלת בפני אדם שלא יבואו לבה"ס בגלל בניהם ולא שייך בזה מנהג כלל·וכן החיוב על חכמי הדור לגדור גדר בזה·וככר מפורש בירושלמי דל"ד אם היה אשתו עמו:

הלכות צדקה

סימן רנא (ש"ך ס"ק ז') והם קודמים לאחיו כו' ולאחא בספרי כו' · נ"ב וכ"כ בט"ז וצ"ל שלא היו גירסתם כן בשו"ע כדברי המחבר : (שם בט"ז ס"ק ב') והם קודמים בספרי איתא כו' · נ"ב כן מבואר בשו"ע :

סימן רנג (סעיף ה' בהגה"ה) ודווקא יתום אבל לאחר אפילו בסתם נמי אמרינן כו' . נ"ב עי' ח"מ בסי' רמ"ו וסי' שס"ב ס"י בהג"ה שניה :

סימן רנד (ט"ז ס"ק ד') וכתב בהגהת אשר"י פ"ק דב"ב שאלתי מ"ש וכו' . נ"ב ראיתי בתשובות פנים מאירות שהקשה דלפי"ז דצדקה בא לכפרה למה ממשכנין על הצדקה כמ"ש לעיל סימן רמ"ח ס"ב כיון שבא לכפרה . כמו דאין ממשכנין על חייבי חטאות ואשמות כמ"ש בערוכין פ"ש · ולק"מ דהצדקה אינה באה לכפרה על חטא מיוחד כ"א בכולל ומכפרת אף אם אין לו ידיעה שחטא . לכן אין כל אדם מעורר מעצמו לתת צדקה . כי אומר אף אני מהסם משא"כ בחייבי חטאות ואשמות שבא על חטא מיוחד ויודע שחטא לכן יעורר מעצמו :

סימן רנז (ש"ך ס"ק ג') ומושבין אותו בדבר שראוי להסתפק בעיני הדיין פשיטא שצריך לתת חשבון · נ"ב ואין צריך לעשות חשבון כ"ה בט"ג מס"ת יו"ד סי' קנ"ז וכ"ה בד"ת :

סימן רנח (ש"ך ס"ק ז' בסופו) ולא ידענא מאי קשיא ליה דמיירי ברגיל בשתיהן · נ"ב נ"ל דהכי קשיא ליה דאם רגיל בשתיהן צריך ליתן לשתיהן בשוה וכמ"ש הש"ך בס"ק ו' ולא כגדול לפי גדלו כו' : (שם ס"ק י"ח) י"ל דהתם כיון שאותו סלע לא היה ברשותו אפילו כו' · נ"ב ר"ל שלא בא לידו מעולם משא"כ בחוב שהיה בידו לכן צריך לטעם דהוה כאלו בא ליד הגבאי והטיא דכ"ק לא בא לידו מעולם ע"ש אלא שנ"ע מ"ש בסמ"ק משמע להדיא דאינו כו' דע"כ כוונתו ז"ל דהשיר הוצרכו הרי"ף והפוסקים לתרץ כנ"ל · דלפי"ז גם בתירוץ השני של הרא"ש א"ש דבריהם אך נכון כמ"ש ז"ע בהמלה ועי' : (שם בט"ז ס"ק ו') וכראה שזה דומה לקני את ותמור דלא קנה כו' · נ"ב בט"ז ס"ק ו' ח"מ סי' ר"י מבואר דקנה מתנה ועי' ס"ם ר"ג .שם ברמ"א ומש"ש בסמ"ע :

סימן רנט (ש"ך ס"ק י"ג) דהא הך כריתא דמשמע להו דבכל גווני אפילו כישראל כו' · נ"ב נ"ל „אסור" כישראל : (שם בה"ד) דה"נ ה"ט למימר מאי איריא נפסקא · נ"ב נ"ע „לא" נפסקא :

הלכות מילה

סימן רסג (שו"ע סעיף א') וכן אם נמצא אדום סימן שלא נבלע דמו באבריו כו' · נ"ב עי' בב"י שהביא לשון הרמב"ם קטן כו' ירוק ביותר כו' · וכן אם היה אדום ביותר והשו"ע השמיט תיבת ביותר גבי אדום וגבי ירוק · והוא פלא שהשמיט לשון הרמב"ם · וכן בסמ"ג ורי"ו · והנראה נכון · דלכך השמיטו השו"ע מהאי טעמא · חדא דאם יש חילוק בין ירוק ובין אדום לאדום ה"ל להגמרא לבאר איזה מראה ירוק ואיזה מראה אדום שלא למול ולמול · וגדולה מזו אף לגבי איסור מצינו להרא"ש בפרק א"ט סי"ב דלא נהיר לו דברי המחלקין דשאני אדומה מהאדומה · דהאדומים משמע אדומה ביותר · וכתב הרא"ש וא"כ גבי אדומה דכשרה הו"ל למבעי אדומה דכשרה היכי משכחת לה כו' וא"כ לענין טריפות כך· כ"ש גבי סכנתא הו"ל לחז"ל לבאר במראות הנ"ל מתי למול ומתי לא · ועוד כיון דלהיש מחלקין הנ"ל דמחלקין בין אדום לאדום ביותר ע"כ מוקי לה דר' נתן באדום שלא ביותר דהא דגבי ריאה אדומה כשרה הוא מדר' נתן כמ"ש פרק א"ט מ"ז ב' · ואם איתא דר"נ מיירי באדום ביותר דווקא א"כ גם אדום ביותר היה לנו ללמוד מדר"נ דכשרה וע"כ לפי"ז מיירי ר"נ אף באדום שלא ביותר וא"ש דברי המחלקים הנ"ל · וא"כ גבי דפסק השו"ע סי' ל"ח גבי ריאה דלא כהיש מחלקין דאפילו באדומה סרכה בתכלית באדום דכשרה מ"מ בזה דס"ל להיש מחלקין הנ"ל דבמילה מיירי אף באדום סתם · מנ"ל לחלוק על סברתם · והכי הרא"ש לא דחי להו רק דא"כ הו"ל למבעי אדומה דכשרה היכא משכחת כו' ולא דחי בפשיטות דר"נ מיירי באדום ביותר ע"מ דבזה ספקים הרא"ש להיש מחלקין · ועוד כיון דסלי"מ מוכח כן כנ"ל · אף דגבי איסורא פסקו דלא כוותייהו · אבל גבי סכנתא יש לחוש לדברי היש מחלקין ושפיר השמיטו הסו"ע תיבת ביותר בזה · ובזה כי חששו לסכנת נפשות וביותר בירוק נגע אשר לקותא היא בוודאי ובגבי ריאה נמי טריפה וע"כ ר"נ לא איירי רק בירוק גרי"ן או בלאע דאל"כ גם ירוק בע"ל יש ללמוד מדר"נ וא"כ מאן לימא לן לחלק שיהיה דווקא ירוק ביותר וספ"כ דומה את הכל כן נראה לי ברור · וכתבתי זאת בעבור שבס' חכמת אדם העתיק לשון הרמב"ם הנ"ל וכס' מגיד ס"י כ"ה ויבואו המוהלים לסמוך בזה על תומד דעתם לחלק בין אדום לאדום ובין ירוק לירוק ויצמח מזה סכ"נ לכן ראיתי להזהיר להמוהלים על ככה :

סימן רסו (בשו"ע סעיף ז') ואם ככר מל פעם אחת מותר כו' · נ"ב ודעת הב"ח כ' פעמים ע"ש : (בט"ז ס"ק א') וזה עדיף טפי מהנך ג' דברים שאמר עולא פרק אין נדין · נ"ב נ"ע „פרק קמא דיו"ט" :

הלכות ספר תורה ומזוזה

סימן ער (מחבר סעיף א') ואינו רשאי למוכרו . נ"ב ואם יש בה פסול יעוין בט"ז סימן רפ"ב ס"ק י"כ : (שם ש"ך ס"ק ג') ואפילו לסכור ישן. נ"ב יעוין מג"א סימן קנ"ג ס"ק ד' : (שם מחבר סעיף ב') ולא ימכרם אם לא ללמוד תורה. נ"ב ובב"י בחו"מ סימן רס"ח מביא מעשים בכל יום שאדם מוכר ספריו ולכן הוי שם בכלל נכסי ויעוין בט"ז או"ח סימן קנ"ג סס"ק א' : (שם ש"ך ס"ק ה') ליכא בהן מצות עשה נ"ב יעוין בחו"מ סימן צ"ג בסמ"ע ס"ק נ"ח ובש"ך שם :

סימן רעא (מחבר סעיף ה') ס"ת צריכה שרטוט · נ"ב כאן לא הזכיר כלל שרטוט מד' רוחות יעוין באו"ח סימן ל"ב רמ"א סעיף ו' ויעוין בתוס' גיטין דף ו' ע"ב ובמנחות דף ל"ב ע"ב ובסמ"ג מ"ע כ"ה הלכות ס"ת כ' בזה"ל או שמא אפילו מד' רוחות כו' ובספר יראים מצוה ט"ז כ' בתחלם שהלס"מ שצריך לסרגל תפילין מד' רוחות יעו"ש ודע שאפשר לדינא אין מצריכין שרטוט בד' רוחות היכא שמשרטין כל השורות זה אחר זה ולכך לא הביא הרמ"א דין זה גבי ס"ת ומזוזה רק גבי תפילין שאין צריך שרטוט רק בשיטה העליונה : (שם ש"ך סס"ק ה') ודלא כב"י וב"ח. נ"ב יעוין שו"ת פמ"א ח"א סימן ס"ה : (שם ט"ז ס"ק ח') וחקיקה הואיל ואתי לידן נ"ב יעוין אה"ע סימן קכ"ה בב"ש ס"ק ג' : (שם ט"ז ס"ק הנ"ל) ועוד נ"ל ראיה ברורה. נ"ב אינו מובן דאף אם נחשוב דפוס לחקיקה הוא מפני שנדחקו הקלף או הנייר כדי שיהיה האותיות נאחזים בו ח"א כשהדפוס הוא ע"נ אבן קשה. שוב מצאתי שבנס פשוט סימן קכ"ח ס"ק ט"ו מדחה בזה ראיות המחבר :

סימן רעב (ט"ז ס"ק ד') וכ"כ במרדכי הלכות קטנות . נ"ב גם מהרי"ק סימן ק"ל מחלים לחלכה כדברי הסמ"ג וכשו"ת מהר"ם מינץ סימן י"ב פוסק שבדיעבד אף רק דף אחד כיריעה כשר :

סימן רעד (ט"ז ס"ק א') ונראה שכן נכון. נ"ב יעוין ש"ך סימן רע"ד ס"ק א' : (שם מחבר סעיף ז') ספר המנוקד . נ"ב יעוין שו"ת באר שבע סימן ס"ח ושו"ת דבר שמואל סימן שס"ב : (שם רמ"א סעיף ז') כמו בגט. נ"ב יעוין אה"ע סימן קכ"ח : (שם באר הגולה אות י"א) בתשובה להרמב"ן. נ"ב סימן רל"ח : (שם ט"ז ס"ק ז') ומ"מ נראה דאם היה בו פיסוק. נ"ב בלבוש משמע שפוסל גם בזה שלא יועיל תיקון כיון שלדבריו טעם שניהם שוה : (שם ט"ז ס"ק הנ"ל) ול"ד לנקוד ששם עשה פיסול. נ"ב במע"מ דף פ"ב ע"ב כתב הטעם שאינו מועיל הגרירה משום שמחזי כמנומר והובא גם בשו"ת דבר שמואל סימן שס"ב ויעוין כאן לשון העט"ז :

סימן ערה (ש"ך ס"ק ג') וא"א לומר כן דא"כ. נ"ב יעוין שו"ת שבות יעקב סימן פ"א מה שהקשה על דברי הש"ך שקשה להבינם כמובן לכל מעיין ויעוין בסימן רע"ו בט"ז ס"ק ז' ובשו"ת כנ"י סימן ל"ו מחמיר לאסור קדירות שם ובספר תפל"ם מצדד להקל : (שם ש"כ ס"ק ד') וכתב ב"י אפשר דלא פסול כששייר. נ"ב ט"ס וצ"ל אפשר דהא פסול אינו אלא כששייר : (ש"ך ס"ק ה') נ"ל דה"ה אם נזרמין · נ"ב יעוין בדגול מרבבה שתמה על מ"ש נ"ל הלא הדבר מפורש בתוספתא דבכ"ב דף י"ג ע"א ויעו"ש : (שם רמ"א סעיף ו') והנקודות והמשוכות. נ"ב כמו פאין הלפופין כן הוא בטור עוד אי' שם והאותיות העקומות וכ"כ בפרישה ואותיות הפוכות והעקומות כצ"ל עכ"ל · ויעוין בשו"ת מהרש"ל סימן ע"ג ובספר אור תורה פרשת בהעלותך ובשו"ת מהר"ם לובלין סימן ע"ח :

סימן רעו (ש"ך סס"ק א') וע"ל ריש סימן רע"ד. נ"ב יעו"ש בט"ז : (שם ט"ז ס"ק ז') הרדך השלישי כו' נהגו הסופרים לקדר השם. נ"ב יעוין שו"ת שבות יעקב ח"א סימן פ"א ויעוין שו"ת חו"י סימן ק"ו שמחלק בהיתר מחיקות תיבות נאט בין כשנכתבה בכתב פשוט בין כשנכתבה בכתב אשורית : (שם נקה"כ הג"ה על הש"ך ס"ק ט"ז) · נ"ב יעוין או"ח סימן פ"ד פ"ה ופר"ח שם :

סימן רעח (מחבר סעיף א') אין תופרין ס"ת · נ"ב יעוין או"ח סימן ל"ב סעיף נ"ן : (שם מחבר ס"ד) אפילו היא כו' אין קורין בו · נ"ב יעוין בלשון התח"ד ובהגהות פרישה וצ"ע :

סימן רעט (מחבר סימן א') וה"ה לשאר ספרים · נ"ב יעוין שו"ת רמ"א סימן י' : (שם רמ"א סעיף א') רש"י וב"י בשם ר"י · נ"ב יעוין בהרא"ש פ"ב דכתובות : (שם ש"ך סס"ק ב') וגם העט"ז הסכים לדברי המחבר : נ"ב וחמג"א כ' דבמקום שאין מנהג יש לנהוג כמ"ש הב"ח :

סימן רפ (ש"ך ס"ק א') נראה דדייק לפרש הכי · נ"ב דיוקו נכון לפי לשון רש"י ונ"י וטור אבל לא כאן בש"ע וברמב"ם שאי' ס"ת שנקרעה בו יריעה בתוך שתי שיטות כו' עכ"ל ומצאתי שהעיר בזה בשו"ת הרא"ם ח"א סימן פ"ש ומחליט דאף רש"י וטור לא נתכוונו בשאין הקרע בגליון ופוסל בקרע תוך נ' אף שהגליון שלם : (שם ש"ך סס"ק ג') וכן לדבק ט' בדבקי · נ"ב יעוין בשו"ת צ"צ סימן קי"ב : (שם ט"ז ס"ק א') כ' טו"ח ז"ל · נ"ב יעוין בתשובותיו סימן ק"ח : (שם נקה"כ על רמ"א סעיף א') אבל לא יותר ריב"ש · נ"ב יעוין שו"ת חוט השני סימן פ"ו ויעוין שו"ת שבות יעקב סימן פ"א ושו"ת ב"ח סימן ק"ד ושו"ת אמונת שמואל סימן נ"ו : (שם נקה"כ ס"ק הנ"ל) תשובת הר"ש דוראן · נ"ב הוא בשו"ת תשב"ץ ח"ג סימן ר"ז ויעוין שם בח"ב סימן רס"ט ויעוין שו"ת מהרי"ט ח"ב סימן ל"א ויעוין בק"ע פ"א דמגלה דף ה' ע"ב ד"ה שכן שמוכיח מן הירושלמי שאין כותבין על טלאים ויעוין אריכות בזה בשבנה"נ : (שם ט"ז ס"ק ד') וכן בפסול קרע תוך נ' · נ"ב יעוין שו"ת א"ש סימן נ"ו ובשו"ת מהרא"ס סימן פ"ט מבואר היכא דיש קרע בתוך הכתב אין תקנה רק בגרירת האות הנחלק וקצת מהקודמת עד שיכול לכתוב הכל במקום הגרירה וכ"כ הצ"צ ויעוין בשו"ת שארית יוסף סימן מ"ט : (שם ט"ז סס"ק הנ"ל) ולפענ"ד נראה שאינו כן · נ"ב סברת הב"ח אף שחשוב ע"י הדבק ליריעה אחת מ"מ הוי כנסדק בתוך היריעה שאין מועיל שום טלאי או דבקי שפתי הקריעה אם הוא במקום הכתב ואף כשהסדק במקצת היריעה אינה מבטלה משם יריעה אחת מ"מ לגבי האותיות שנסדקו אף שע"י מטלית או דבק שנתחברו שפת הקרעים ונראה כל אות כגולם א' מ"מ מחשבינן כמפורד מציה תנה וחציה הנה אף שנכתבו אח"כ ותמעיין בדברי מהרי"ק שורש קכ"ב וכפרט במ"ש שם אפילו היינו מחשבין הטלאים כתלוש מן הס"ת כו' יעי"ש יראה שלטעם זה אין מקום לדברי הט"ז ודין זה כמו במניח מטלית על סדק השבר באותיות שפוסל מהרי"ק שאין נקרא כלל כתב והקורא מתוכה הוי כקורא בע"פ ממש ויעוין מ"ש הב"ח בתשובתיו שציינתי לעיל (בזמן הט"ז לא יצא שו"ת הב"ח בדפוס) שמאריך הרבה וסיום דבריו בזה"ל ובנ"ד הוא טעות גמור אליבא דכ"ע שהרי אף מהרי"ק כתב דהיכא דנקרעה גוף האות אעפ"י שהדבק מתקן פסול כו' וכן בנידון דידן ודו"ק עכ"ל : (שם ש"ך ס"ק ז') ה"ז פסול לדברי הכל · נ"ב יעוין כלבוש שכ' שאם חסר אות שלם וכו' כותבין על המטלית : (שם ש"ך סס"ק הנ"ל) והארכתי בתשובה · נ"ב הוא בתשובותיו סימן קל"א : (שם מחבר ס"ב) שלשה דומות · נ"ב יעוין בשו"ת ח"צ סימן י"ט שחולק ע"ז ומפרש דברי הט"ס בזה על הרפין שלא יטול שנים ויחזיר שנים דיריעה צריכה לחיות שלשה דפין וכן לא יקח כדפין אדעתא לעשות יריעה חדשה על שלש כי יצטרך לכתוב כתיבה נפה ולא יהיה שוה לכתב של שארי יריעות : (שם מחבר הנ"ל) צריך שיהיה לפחות כו' · נ"ב יעוין שו"ת שארית יוסף סימן מ"ט ושו"ת חוט השני סימן פ"ו ושו"ת שבות יעקב ח"א סימן פ' ושו"ת חינוך בית יהודה סימן ע"ו ושו"ת ח"צ סימן י"ט :

סימן רפב (ט"ז ס"ק ב') דא"כ בשבת אין להוציא · נ"ב יעוין מג"א סי' של"ת ס"ק א' : (שם ט"ז ס"ק ד') ולפענ"ד נראה דזה · נ"ב בחדושי התבואת שור עירובין דף ל' ע"ב משיג ע"ז :

סימן רפו (ט"ז ס"ק ה') כיון דיש שם תשמיש · נ"ב יעוין מה שכתב ע"ז המג"א בסי' מ' ס"ק ב' :

סימן רצא (רמ"א ס"ב) ואפי' שכר הבית בתוקת שיש · נ"ב יעוין מג"א סי' תל"ז ס"ק ו' :

הלכות שלוח הקן

סימן רצב (ש"ך ס"ק י"ד) אבל בחדושי רשב"א כתב דאינו מחוור · נ"כ יעוין שו"ת ח"צ סימן פ"נ ומדברי שו"ת רשב"א כתב סי' י"ח ובמיוחסת סי' קפ"ט נראה נ"כ מבואר שאם רואה אדם קן ואינו רוצה ליקח כלל מהקן אין כאן חיוב לשלח האם ולפי"ז אינו מובן קושית חדושי הרשב"א די"ל דמיירי שאינו רוצה ליקח הביצים העליונים ולא האם וצ"ע בדברי הרמב"ן המובא בחידושי ריטב"א לקידושין דף ל"ד ע"א ד"ה תמי' מילתא :

הלכות חדש וערלה

סימן רצג (מחבר ס"א) נ"ב יעוין מג"א סי' תפ"ט : (שם ט"ז ס"ק ב') נ"ב יעוין מה שכתב הב"ח בעצמו בתשובותיו שבספר תשובת גאוני בתראי סי' ב' והתי"ט מאריך שם בזה בתשובה א' ג' ובכלל דבריו דברי הט"ז והש"ך : (שם ש"ך ס"ק ו') והב"ח האריך להוכית כו' ש"ס דנוהג בשל עובד כוכבים · נ"ב יעו"ש בתוס' ד"ה ולא קציר שכתבו אע"ג דירושה הוא להם מאבותיהם כו' מ"מ יש לו במה שזרע ע"כ כוונתם שהיה להנכרים חלק מה בתבואה מחמת שורש ולישראל היה נ"כ חלק בתבואות מחמת שנצמחו ונתגדלו בקרקע שלהם וא"כ אף אי חדש לא היה נוהג בשל עובד כוכבים מ"מ כיון שיש לישראל נ"כ חלק באותו תבואה יהיה איסור חדש מצד חלק ישראל בכל חטה וחטה ודמי לנכרי וישראל שותפין ויעוין כמס' גיטין דף מ"ח :

סימן רצד (מחבר ס"ז) מותרים בלא פדיון · נ"ב צ"ע אם מברכין בחו"ל על הפדיון נראה דהוי ספק ברכה ויעוין במג"א סי' תרט"ו ס"ק ו' וכסי' תרפ"ת : (שם ש"ך ס"ק י"ט) ובכל הלמ"ם קי"ל ספיקא אסור · נ"ב יעוין במנחת יעקב בכלל הספיקות המחודשים : (ס"ק י"א)

* * *

הלכות גרים

סימן רסט (ש"ך ס"ק ו') וצ"ע דמדברי המחבר משמע להדיא דדוקא תואמים כו' · נ"ב עי' רש"י יבמות מ"ב א' ד"ה ויפטור את יבמתו וסתם כותית זונה היא איכא למימר כו' אבל דבריו הקדושים נפלאו מאד · דא"כ הוא וודאי בנו מ"מ חייב משום אשת אח כדאיתא ל"ז ב' וככר עמד מהרש"א וסיים שם ואולי תלמיד טועה כתב כך בפירש"י ומלוה להגיה הגדיק מעיקרא · דהנה כפי שהביאו הב"י בסימן זה דמשמע מדברי הנמוקי יוסף דדוקא בתאומים חייבים משום אשת אח מאח"כ בשאינם תאומים עיין בב"י ובע"כ שהראשון הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה · והשני הורתו ולידתו בקדושה הוי כאח ממש וגם הש"ך מחזיק כן בס"ק זה · והיינו דווקא מאב אחד · משא"כ משני אנשים דעם לנבון נקל שחייב משום אשת אח וא"כ א"ש מאד דברי רש"י על נכון ועיין היטב כי כתבתי בקיצור :

הלכות ספר תורה

סימן ער (ש"ך ס"ק א') פי' מ"ש ע"ש הב"י בשם הכ"ל מצות דדוקא ס"ת העשוי לקרות ברבים כו' · ועי' בא"ח סי' קנ"ג ס"י ועי' מ"א שם שהקשה מחו"מ סי' רמ"ח סי"א האומר נכסי לפלוני כו' · והתם בשל יחיד איירי כו' עכ"ל ולא ק"מ דהב"י כאן איסק דס"ת דיחיד המוכרו ליכא איסורא · אבל אינו רואה סימן ברכה · כדאמר רשב"ג ע"ש שכ"כ בשם המרדכי בפ' בני העיר בשם ראב"י · וא"כ שפיר האיבעי כיון דלא מזדבן מחמת דאינו רואה סימן ברכה אע"ג דאיסורא ליכא · אינו בכלל נכסי · וע' בב"ב קנ"א א' כיון דלא מזדבין דאסור לזבוני כו' ע"ש נראה מזה דאיסורא כמי איכא · והנה בנמ"י שם על הרי"ף שכתב איבעי' להו ס"ת מהו תיקו כתב שם מי אמרינן דדמי לתפלין א"ד תפלין שהם מלבוש הם בכלל נכסי אבל ס"ת שהוא דבר חשוב יש לו לעצמו ולא כיילי לי' אינשי בכלל נכסיי כו' ע"ש בשם הריטב"א נראה שלא היה גירסתם בגמ' כמו לפנינו · שכתב כיון דלא מזדבין כו' דא"כ לא היו צריך לפרש סי' אחרים נגד הגמ' · וא"כ על הדעה הנ"ל בודאי לק"מ דמפרשים כמ"ש הנמק"י גם על הב"י בש"ע לא ק"מ הגם דבח"מ הנ"ל האיבעי מחמת שאין מוכרין . מ"מ י"ל מחמת דאינו רואה סי' ברכה וכנ"ל כיון דבגמ' לא היה הגי' כמו לפנינו : (שם ס"ק ב') ואפי' אין לו מה יאכל כו' · עש"ך שפי' אלא נוטל מן הצדקה כו' וכ"כ הב"ח · משום דק"ל כמו שתמהו בהגהות הביא הב"י דכיון דמותר למכרו ללמוד תורה ולישא אשה כ"ש דמותר מפני חייו · אבל הד"מ תי' דאין לו מה שיאכל ע"י הדחק ע"ש · וכ"כ ברמ"א כאן ואסבר דהש"ך ס"ל דלא ודא אחת היא : (שם ס"ב) האידנא כו' עט"ז מ"ש בשם הדרישה וסיים מ"מ נכונים דברי ב"י ע"ש · והנה הדרישה תיקן זה בדבריו וכמו שהביא הש"ך דבריו שהמ"ע כאמר דוקא באלו ולא בס"ת כו' ע"ש א"כ המ"ע כדקאי קאי ולא נתבטל בחלוף הדורות כלל דס"ס מקיים המ"ע באלו דכל עיקר הכונה ורצון ה' כדי ללמוד · ומקויים זה בספרים שלנו · ועי' בא"ר שבע סי' ט"ז שתמה על כל גדולי הדור שלא לחם מהם שקיימו מלות כתיבת ס"ת ע"ש · אבל באמת סמכו עצמם על הרא"ש וכמ"ש הדרו"ס וכנ"ל · ועיין בחכם צבי סי' קכ"ג פסק שלא למכור ס"ת בהכרזה בבהכ"נ מטעם שפסק הרמב"ם שלא למכור גנב הנמכר בגניבתו על אבן הלקח ולא יהיה כבוד ס"ת מהנמכר בגניבתו · ועי' בבאר היטב ס"ק א' שהשיג וכתב ולא הבנתי ראייתו כו' · והאמת כי גם במוכר עצמו פסק הרמב"ם כן ע"ש ס"ח מהל' עבדים ה"ה וראיית הח"צ שפיר ובלא"ה לק"מ דגם בזה איכא לאותו שמוכר שבא לזה למכור ס"ת שגורם תגילה בזיון לכבוד ס"ת אשר זה יותר מהנמכר בגניבתו · וא"ש מאד פסק הח"צ וכן עיקר : (שם בט"ז ס"ק ג') אלא ס"ת דפסק זה דקיי"ל לסקל כו' · נ"ב נ"ל דספק זה קיי"ל : (שם סעיף ד' בהגה"ה) וה"ה לצורך פדיון שבוים מותר למכרו · נ"ב ואם חייב לעובד כוכבים הוי ליה כמוכר ס"ת לפדיון שבוים דשרי כ"כ הב"ח : (שם בש"ך סס"ק ס') מיהו גם הפט"ז ומ"ת ריש הלכות ס"ת נמשכו לדברי הב"י · נ"ב ועי' תשובת בא"ר שבע סי' ט"ז :

סימן רעא (בט"ז ס"ק ג') שיאמר בתחלה העיבוד זהו כמסקנת הרא"ש שהביא תחלה שנסתפק רבינו ברוך בזה כו' · נ"ב וכוונתו דמה שהביא רבינו ברוך הך דשליחות יד אינו ללמוד מזה גוף הספק רק להורות ששם יש מקום שסמך התנא על הפסוק ולפי"ז נ"ל שר' ברוך אינו מפרש הך דשליחות יד כמו שפירש"י ותוס' וחוזר בו מתחלת דבריו · אולם לשון רבינו בחון אינו סובל דמשמע דכל הפלפול הוא לכל לבנות הספק דבזה נוכל ללמוד כן · ומזה כן ומזה כן . והנראה לענ"ד בזה לפרש דבריו והלא דרבינו ברוך מפרש הך דשליחות יד כמו שפירש"י ותוס' רק שצריך להבין לפי זה לשנא דמתני' החושב · ולא תני האומר · והנראה משום דאף לב"ה דאינו מחייב עד שיעשה מעשה · מ"מ מחשבה לשליחות יד בעינן ואף דלא בעינן מחשבה לגזול רק להשתמש בו על"פ מחשבה בעינן ואף דאדם מועד לעולם היינו לענין לשלם מה שהזיק · אבל לענין להקימו ברשותו לחייבו באונסין אינו חייב עד שיחשוב מקודם לשלוח יד וכמבואר בטור ובש"ע ח"מ סי' רצ"ב ס"א וא"כ הא דתני במתניתין לישנא דחושב יד משום ב"ה דכוונה בעי וכנ"ל · וזה כוונת ר' ברוך שכתב ובשליחות יד כתב על כל דבר פשע והחושב יד לשלוח יד בפקדון חייב ר"ל דאף לב"ה דבעי מעשה אבל גם אמירה א"צ אע"ג דכתיב על כל דבר פשע סגי במחשבה דמחשבה בעי וכנ"ל ואע"ג דלב"ה הך על כל דבר פשע אתא לרבות שליח כמ"ש סוף המפקיד מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו לגמרי כמ"ש בשבת ס"ו וביבמות פרק כיצד ויש ספק אם נלמוד משליחות יד דסגי במחשבה כן נראה לי ברור · ובחידושי האר"כתי בזה : (שם בא"ד) ונראה לי דהלשון דבריו הוא דבפיגול כתיב לא יחשב ותלינו בו שהוא בלא דבור כו' · נ"ב דבפיגול כתיב לא יחשב ובעי דבור ובתרומה תלינו בו שהוא בלא דבור כנ"ל : (שם ס"ק ח') דדרשינן וקשרתם וכתבתם מה קשירה בימין אף כתיבה בימין · נ"ב נ"ל מה כתיבה בימין אף קשירה בימין :

סימן רעד (בבאר הגולה אות א') ונלענ"ד שבדיעבד במחשבה לבדה סגי שהרי הרמב"ם וסמ"ג כתבו כו' · נ"ב בסמ"ג איתא להדיא דצריך להוציא בשפתיו עיין לאוין של"ז כשוסו · וכן בל"מ בסמ"ג היכי דבפי לשמה הכיא שצריך להוציא בפה כדעת רש"י ותוס' ועי' בפרק כל הגט ק"ד ב' ככא בספרים העשוים להתלמד כו' ע"ש וצ"ע : (שם בש"ך סס"ק ה') כמו שנתבאר בא"ח סימן תרי"ע · נ"ב נ"ל תרע"ד : (שם בט"ז סס"ק ס') וכאן נקט רבא ליטנא דצריך וזה סיוע לרמב"ם · נ"ב עי' טור או"ח סי' רי"ט וב"י שם ד"ה ואם ברך אסילו בפחות מיו"ד כו' ותמוה יותר שהט"ז סותר דברי עצמו סי' רי"ט ע"ש : (שם בסופו) וזה סיוע לרמב"ם · נ"ב עי' רש"י ברכות ט"ו א' ד"ה אלא וכל צריך כו' אמנם אינו מוכרח דשם ע"ב אמרו ה"א צריך ואין וכו' ועי' בערובין מ"ח א' ויומא ס"א ב' ועוד כמה מקומות הרי דלשון צריך יש לפרש הכי והכי והגמרא שהביא הט"ז לא אמרו רק דקני בבא יתירה שלא לטעות בלשון צריך דה"א לכתחלה אבל אינו מוכרח מחמת זה דאינו אלא לכתחלה דסא באמת תני בבא יתירה דפסול ומוכרח דצריך דתני שם הוא אף דיעבד : (שם בש"ך ס"ק ו') אבל אם הניח אויר כו' ומשמע לכתחלה אין להניח אויר הרבה כו' · נ"ב עי' מג"א שם דא"צ להניח כלל והא"ר הכריע שם להניח ע"ש :

סימן ערה (בש"ך סס"ק ג') וכ"כ א"א ז"ל עכ"ל כו' · נ"ב וע"ש בב"י בנד"ה : (שם ס"ק ד') ט' אותיות ג"ס אסר כ"כ הרמב"ם כו' · נ"ב ומשמע שם דאם שייר פחות מט' אותיות לא פסל וכתב ב"י כו' הלא אמר דלא פסל כו' ועי' ב"י : (שם בט"ז ס"ק ה') וכ"כ הרא"ש בהדיא הביאו ב"י בסוף סי' רע"ד כו' · נ"ב וכן יש להוכיח מרמב"ם פ"ז מה' ס"ת הי"א שלא כתב שם אם הניח ריוח כו' יעו"ש : (ש"ך ס"ק ו' בא"ד) ומ"מ אם נמצא ס"ת שאינה כתובה ולא כתבו כו' ומ"ש בדיעבד כו' · נ"ב נ"ל מ"מ אם נמצא ס"ת שאינה כתובה כו' ולא כתבו ומ"מ בדיעבד כו' :

סימן רעו (סעיף י"א בהג"ה) מותר למתוק או לגרד הרגל ולתקנה כו' · נ"ב עי' נו"ב מ"ק ח' יו"ד ססי' ע"ח שצריך להתחיל לגרור ממטה למעלה ע"ש · וכ"כ בספר בית לחם יהודה בסימן זה ס"ק ח' בשם מהרמע"ש :

סימן רפב (ש"ך ס"ק ג') המומע כו' · נ"ב נ"ל יש מחמירים :

סימן רפד (בנקה"כ טו"ע סעיף ב') אלמא דס"ל לאביי ומר זוטרא דב' כותבין ג' אין כותבין עכ"ל כו' · נ"ב נ"ל ומ"ש הרא"ש שם הא דקאמר ואקשינהו לדידיה מן לא עד לקחתה לא ידענא למה דקיי"ל שלש כותבין עכ"ל כ"נ להגי' ועי' מג"א א"ח סימן ל"ב סק"ז מ"ש בזה :

הלכות ערלה

סימן רצד (סעיף ד') בתי שנים ומ"ד יום · ע' סו"ס נודע ביהודא מהדו"ק סי' פ"ח בד"ה וכר מן דין לענין פרלה היה לנו לחלק בין ח"ל לארץ ישראל כו' וגם קשה לי על עיקר זמן קליטה שהחליט הרמב"ם וגם הש"ע וכו' ולא חילקו בין א"י כו' ע"ש ובאמת לא ק"מ לפי מ"ש התוס' שבת קלט"א סד"ה ולגלא כו' וא"ת נהי דלא ס"ל כר' יאשי' מ"מ לגלא כר' יאשי' דכל סתיקל כארץ יוכס

וכתבתי שם שח"צ יעוין במרדכי פ"ב דמגילה דין תשצ"ח וברמב"ם פ"ד מהלכות פהמ"ק דין א' ר"ב י"ע ובמס' בכורות דף פ"ז ע"א ובתמורה דף י"ח גם יעוין במס' נזיר דף נ"ז ע"ב דמוקי הגמ' מתני' דנזיר שהיה טמא כמ' ומוחלט במ' דמגלח ד' תגלחות דמיירי באשה וקטן וקשה דהא מה שהאב מדיר את בנו בנזיר אינו אלא הלכה ואמאי החמירו בספיקו ובמופלא סמוך לאיש לא משכחת דינא דברייתא דף ס' ע"א בד"א בנזירות מועטת אבל בנזירות בת שנה כו' ותני עלה מגלח ארבע תגלחות והיינו בארבע שנים: (שם ט"ז סס"ק י"ז) כאן נמצאו כאן חיו׳ נ"ב כן כתב בחדושי רמב"ן לב"ב דף כ"ח ד"ה אבל עינבי ומסביר עוד שם דהוי מצוי וסקום הקרוב במקומו ויעוין לעיל סי' קכ"ם סעיף י"א י"ח ומה שציינתי שם: (שם ט"ז ס"ק כ') ולפענ"ד שזה אסור׳ נ"ב לא כן דעתי בחיבורו ט"ז או"ח סי' רמ"ה ס"ק ב':

הלכות זרעים

סימן רצז (ט"ז ס"ק א') נראה דה"ק כאן׳ נ"ב יעוין מג"א סי' ש"ז ס"ק כ"ט: (שם ש"ך ס"ק ג') ולא אאמין שיצאו׳ נ"ב תפסו ע"ז האחרונים שמבואר כן ברמב"ם פ"י מהלכות מלכים דין ו' ויעוין בפ"א מהלכות כלאים דין ו' ובכ"ם ובמל"מ: (שם ט"ז ס"ק ה') אסור כשעושין מלאכה ביחד׳ נ"ב ישין ברש"י פ' תצא: (שם רמ"א סעיף י"א) וי"א דאינו אסור להנהיגן׳ נ"ב יעוין תוס' ב"ם צ"ד ע"ב ד"ה אל:

סימן רצט (ש"ך ס"ק א') מאחר דאין מקומו ניכר׳ נ"ב יעוין בשו"ת רשב"א המציין בהגהות רמ"א שמקשה מ"ש מכלאי זרעים משנה א' בפ"ב דכלאים ויעו"ש בתוי"ט ובמשנה א' בפרק קמא דשקלים: (שם ש"ך ס"ק הנ"ל) ואפי' יבש ביבש אלא הטעם ברור׳ נ"ב יעוין מה שכתב בעצמו בסי' צ"ד סס"ק כ"ב וצ"ע:

סימן ש (ש"ך ס"ק א') אינן אסורין אלא מדרבנן׳ נ"ב בשנות אליהו בסוף פ"ח דכלאים כתב שהדין עם הרמב"ם:

סימן שא (ש"ך ס"ק ב') ואפי' ללבוש שרי בקשים׳ נ"ב יעוין מ"ש ב"י בשם רש"י בפי' נמטא נמדא דנרש יעו"ש ודו"ק: (שם ט"ז סס"ק ו') דחשיב הנאה מה שניצול מן חמימות הביצה׳ נ"ב צ"ע דמדויק הלשון לקמן בש"ע דהשיבה הנאה במגישות הקור נראה דאין האיסור רק משום שאותה הנאה היא ככל הנאת מלבושים שעיקרן מפני הקור ולפעמים מפני התחמה אבל הנאת פטור מטכס אינו מכלל הנאה לבישה כי כלאים מותרים בהנאה ולא אסרה התורה רק לבישה שהם הנאת מלבוש כדרך הנאתן להגן מחום או קור או לכסות מערומו אמנם מלשון הרמב"ם פ"י מהלכות כלאים דין י"ח שכתב בזה"ל לא ילבש אדם כלאים עראי ואפי' ע"ג עשרה בגדים שאינו מהנהו כלום ואפי' לגנוב את המכס ואם לבש כן לוקה ע"ב הרי מבואר להדיא שחייבין מלקות על לבישת בגדים אף בלא הנאה ושם בדין י"ז כתב לא יקח אדם ביצה כשהיא חמה בבגד כלאים שהרי הוא נהנה מכלאים כו' יעו"ש וצ"ל דלבישה גמורה אסורה אף בלא הנאה אבל קצת העלא' אינה אסור' רק כשנהנ' ׳ וא"כ מיושב הקושיא על הרמב"ם שיש חילוק בין הלובש להעביר על המכס שהוא לבישה גמורה ובין מוכרי כסות שאין מפשילין רק על כתפיהן וכן משמע דברי הט"ז ס"ק יוד וי"ב ויעין בפ"ם דכלאים ובספר שנות אליהו ובק"א שם אבל לא משמע כן מלשון הרמב"ם דין י"ב ויעוין בר"ן לאלפסי סוף פרק שמנה שרצים ופרק נה"נ בסוגיא דריחא מילתא שכתב היכא דליכא איסור רק מצד ההנאה מותר היכא, לא אפשר אף דהוי פסיק רישא וכלאים לא אסרה תורה רק מלבוש ותתמא להנאה כו' יעו"ש וברש"י מס' יומא דף ס"ם ע"א ד"ה שרי:

סימן שב (ט"ז ס"ק א') ותחמת תמי' זו׳ נ"ב גם קשה דלפי דברי התוס' בזבחים דף ע"ד וכדברי הרא"ש פ' נה"נ דף ל"ז ההיתר שם מטעם ס"ס וכאן ליכא רק ס' א' גם אין מותר שם לפי פסק הלכה לעיל בסי' ק"י רק לאכול הנשאר שנים שנים דמס"נ איכא חדא דהתירה׳ ותירץ המחבר בלא"ה לא אבין דהא גם בטבעת ע"ז שהיא אסורי הנאה מדרבנן דמדאורייתא בטל בתערובות אם לא נפל סמילא נשארו באיסורם ההנאה ומפסיד כולם (ויעוין בתח"ב דף ק"ז ע"א ובבדה"ב שם וברק קפ"ז): (שם רמ"א סעיף ב') וכן נוהגין אע"פ שיש מחמירין (רשב"א הנ"ל)׳ נ"ב בשו"ת רשב"א סי' תשס"א והרשב"א הוא המחמיר עכ"פ לכתחלה ושם בתשובת רשב"א לא נזכר כלל מסברא זו שיש להעמיד על הדבר ויעוין בחדושי רשב"א לחולין דף ו': (שם רמ"א הנ"ל) וישראל החשוד׳ נ"ב דישראל חשוד גריע בזה דהוא אינו מירתת שיבדוק אחריו וכמו שמחלקים התוס' במס' חולין דף ג' ע"ב ד"ה בורק:

הלכות פדיון בכור

סימן שה (מחבר סעיף א') שהוא בכור לאמו הישראלית׳ נ"ב בפסחים דף מ"ט ע"ב בתוס' ד"ה א"ר כהנא ובקידושין דף ח' בתוס' ד"ה רב כהנא מבואר דעתן דיכולין לפדות אצל כהנת ואף כשנשאת לישראל׳ ויעוין חולין ד' קל"ב והרא"ש בהלכות פדיון בכור חולק ע"ז ומובא כאן בב"י ויעוין במל"ם בפ"א מהלכות בכורות: (שם רמ"א סעיף א') וי"א שה' סלעים הם בערך׳ נ"ב בשו"ת חינוך בית יהודא סי' ע"ח מפרש שהכוונה למטבע של זהב שקורין בל"א גאלד גילדין ריינש׳ ובשו"ת חוט השני סי' ק"ה רוצה לפרש שמלת זהב שבס' האגוד' היינו דוקאטין יעו"ש אבל לא כן כוונת הרמ"א וכ"כ בספרו שו"ת חוות יאיר סי' א'׳ ויעוין באה"ע סי' ס"ו ובאו"ח מג"א ובש"ך לעיל, סי' רצ"ד ס"ק ט"ז ויעוין בסמ"ע וש"ך חוה"מ סי' פ"ח סעיף א': (שם ט"ז ס"ק א') וקווינם במשקל של מדינות קיסר׳ נ"ב יעוין בס' נחלת שבעה סי' י"ב ס"ק ח' שכ' בזה"ל ודע לך כו' שכל דייטש פאהליר שבמלכות קיסר יר"ה משקלו שני לום לא פחות ולא יותר והוא משקל של מדינות קיסר יר"ה שוכר מורי נרו עכ"ל׳ מורו היה המ"ו: (שם ט"ז ס"ק י"א) דאינו אלא חוב קצת׳ נ"ב ישין בריטב"א קדושין ס"א ע"ב ד"ה אלא כרב גידל שכ' בזה"ל דבעלמא אין זכייה אלא זכות גמור שאין בו חובה כלל לא בתחילתו ולא בסופו כו' עכ"ל׳ ולדעת הט"ז צ"ל דמ"ש הריטב"א דבעלמא כו' לא קאי רק על זכיה לקטן אבל לגדול זכין אף היכא דלא הוי זכות גמור: (שם ש"כ ונקה"כ ס"ק י"א)׳ נ"ב דעל רהא דשליח יכול לברך על מצוה שעושה עבור משלחו הטעם דהוי לענין זה כגופו של המשלח וא"כ צ"ע בפדיות יתום קטן מדין זכי' כו' היאך יברך הפודה המזכה אשר קדשנו במצותיו וצונו הא הקטן אינו בר מצוה כלל והגדול המזכה נ"כ אינו מצווה בפדיות הקטן׳ גם כ"ש הש"ך ע"ד הטע"ם דאין דבריו מוכרחים׳ הן אמת שמ"ש הטע"ם דכיון דקטן עדיין אינו מחויב בפדי' יש לדמותו לדין הפודה בנו בתוך ל' יום׳ יש לדחות דהילוק גדול יש בין הנושאים כמובן׳ אבל עכ"ז י"ל דלא שייך זכין בכה"ג שלא חל עדיין על הקטן מצות פדי' ובכ"ם שמצינו זכין לקטן הוא בגוונא שהזכות הוא מיד כגון התורם פירות של הקטן שע"י תרומה מופקע איסור הטבל ובגר קטן נכנס מיד ע"י הטבילה תחת כנפי השכינה כמו שהיו הקטנים במתן תורה [יעוין בתוס' ר"פ בן סורר ומורה] אבל במדיך בכור ליכא לא הפקעת איסור ולא תוספת קדושה אלא פטור חיוב נתינת דמי הפדיון

והרי על הקטן עדיין לא הוחל חיוב זה׳ ולא שייך הכא דעת אחרת מקנה אותו דהא הקטן אינו זוכה לעצמו כשום דבר אלא שאם מועיל לו הפדיון של הפודה אותו בקטנותו לא יחול עליו בגדולתו חיוב פדיון ובכה"ג מגרע גרע מפריעת חוב של חבירו דמותר למודר הנאה מחבירו לפרוע חוב עבורו משום דלאו מידי יהיב ליה יעוין בכתובות ק"ח ע"א ברש"י ד"ה חנן היא׳ ואף שמצינו דין זכין אף היכא דליכא קני' רק ניחותא בעלמא׳ י"ל דבכה"ג אין הזכי' רק מדין שליחות דכיון דזכות הוא לו אנן סהדי דעביד ליה שליח׳ וז"א גבי קטן לשיטת הסוברים דזכי' לקטן אינו מטעם שליחות דאין שליחות לקטן וצריכין להסברא דדעת אחרת מקנת וז"א אלא היכא שיש קניות דבר מה להקטן ולא בכה"ג שאין הקטן זוכה בכלום וגם שכר מצות אין לו כשנפדה ע"י אחר בקטנותו׳ ואם הפודה מזכה דמי הפדיון להקטן מקני קנה הקטן ואין לו עוד רשות לפדות באותן הדמים את הקטן כמו שאין פודין את הקטן בדמי ירושתו אם מת אביו קודם שהי' בן לס"ר׳ יעוין מה שכתב לקמן עה"נ במי' שכ"ח ברמ"א ס"נ ובגליון קצה"ח סי' רמ"נ: (שם רמ"א סעיף ח') אבל אי אמר הא לך חמשה סלעים׳ נ"ב יעוין במג"א סי' תמ"ח ס"ק ה' ובאחרונים שם: (שם ש"ך ס"ק י"ב) מיהו שמעתי שנוהגין לפדות ביום התענית׳ נ"ב ישין בא"ר על או"ח סי' תקנ"ט ס"ק כ"ח מ"ש בדין פדיון ביום ת"צ שנדחה שדעת סע"ם להתיר לכהן ולאבי הבן שלא ישלימו ולכאורה צ"ע מה"ת להתיר לכהן ואבי הבן הוא שעושה המצות יעוין סוף מס' פסחים ודעת המג"א סי' תקנ"ם דעכשיו שנוהגין לעשות סעודת ברית מילה בלילה גם הבעלי ברית אסורין לאכול ביום והא"ר שם חולק ע"ז: (שם ש"ך ס"ק י"ם) יש לפדותו ביום ו'׳ נ"ב במג"א סי' של"ם ס"ק ח' חולק ע"ז גם הח"צ סי' ק"ד העיר בקצת דבריו: (שם ש"ך סס"ק הנ"ל) שלשים יום אינו ראיה׳ נ"ב יעוין מ"ש לעיל בש"ך ס"ק י"ב: (שם רמ"א סעיף כ"נ) שאין אבריו מרוקמים׳ נ"ב יעוין שו"ת ח"צ סי' ק"ד ובשו"ת שבות יעקב סי' פ"נ ובשבנה"נ ובתפל"מ ולמעשה הוריתי ב' פעמים כדברי הח"צ שאם לא נבדק ע"י בקיאים אין לחייבו לפדות מספק והרוצה להחמיר כדעת מהרי"ק לא יברך לא ברכת פדיון ולא שהחיינו:

סימן שג (ש"ך ס"ק ב') מותר׳ נ"ב צע"ג דדק בבנו לא קנסו דליכא למיחש לשמא יערים האב להטיל מום כדי שיהיה ראוי לאחר מותו לבנו אבל לאחרים יש לאסור כדי שלא יערים להטיל מום שיהא בידו ליתן לאחרים וכסברא זו מבוארת כדברי ר"ש בפ"ד דשביעית משנה ב' והוציא כן מירושלמי: (שם ש"ך ס"ק ד') ואע"ג דלעיל סי' ט"ז ס"א׳ נ"ב יעוין לעיל סי' קכ"ב בט"ז ס"ק ד':

סימן שיד (ט"ז סק"ד) עון כרת׳ נ"ב צ"ע לפ"ד התוס' בע"ז י"נ ע"ב ד"ה ונשחטיה דליכא בזה" חיוב שחוטי חוץ:

סימן שטו (רמ"א ס"א) ואפי' אם כתבו לו׳ נ"ב יעוין תוס' בכורות דף ס"ח ע"ב ד"ה ואם לשני כהנים ובפסקי תוס' שם:

סימן שכ (ש"ך ס"ק ו') פרק בתרא דעבודת כוכבים׳ נ"ב איתא שם דף ע"א ע"א ד"ה רב אשי: (שם ש"ך ס"ק ח') ויקנה לו המקום׳ נ"ב בדברי הרא"ש ריש בכורות נשמט דהקנאת מקום לחוד מועיל ולא כן דברי התוס' בע"ז דף ע"א יעו"ש ודברי הש"ע כאן כדברי הרא"ש ויעוין שו"ת מהרש"ק שבשו"ת נחלת שבעה סי' למ"ד שמקשה על הרא"ש והטור דלמה יועיל בנכרי ע"י הקנאות מקום דוהו מדין חצר שהוא מדין שליחות ואין שליחות לנכרי וע"כ מפרש שכוונת הרא"ש והטור על קנין אגב שאגב קניות הקרקע קונה גם הפרה יעו"ש ולא מחוורין דבריו דאם אגב מועיל אף בהקנאת קרקע שלא במקום שהפרה עומדת שם ולא בעינן צבורין וכקושי' הגמ' קדושין כ"ז ע"א ומקומו מושכר לו ש"מ דבעינן צבורין בה ומאי דמשני התם כי היכי דלא ליטרחינהו ומפרש"י ולהוציא משם כ"ז שרצו להניחם שם וזה לא שייך הכא גבי הקנאת אזן בהמה לנכרי גם לשון הפ"ז והרא"ש והמקום יקנה לו חלק באם כורה להדיא דהקנין לא מדין אגב הוא דאי הקנאת אגב אין משפט קדימה לקנין הקרקע נגד קניות המטלטלין דהקנאת שניהם באים בבת אחת משא"כ בהקנאת מטלטלין בקנין חצר כמבואר באריכות בריטב"א שם בקידושין: (שם ש"ך ס"ק הנ"ל) מטעם דיש מחלוקת׳ נ"ב יעוין לעיל סימן קל"ב ס"ב ובש"ך ס"ק י"ז: (שם ש"ך סס"ק ט') יש להביא ראיה ע"ז׳ נ"ב יעוין שו"ת מהרי"ו סימן ס"ם: (שם ט"ז ס"ק ח') ובפסקי מהרא"י סימן ק"ל׳ נ"ב יעוין תה"ד סימן ע"ד ובפסקים סימן קכ"ט וק"ל וקס"ז:

הלכות פטר חמור

סימן שכב (ש"כ ס"ק ט') וכ"כ מהרי"ו בתשובה׳ נ"ב יעוין ביש"ש ב"ק פ"ה דין ל"ה:

סימן שכג (רמ"א סעיף א') ודוקא לעיסה שנתחייב׳ נ"ב יעוין תוספות ביצה דף ט' ע"א ד"ה נלגול:

סימן שכז (מחבר סעיף א') ודוקא באומר בבאר הגולה יציין ע"ז ישין קידושין דף ס"ב ע"ב כו'׳ נ"ב צ"ע לפי שיטת תוס' רי"ד יעוין שם במס' פנ"י ויעוין בתוס' נזיר דף י"ב בתוס' ד"ה מ"ם:

סימן שכח (רמ"א סעיף נ') דזכין לאדם כו'׳ נ"ב בקצה"ח סימן רמ"נ מדחה דין זה בשתי תשובות חדא דלא מיקרי זכיה רק כשיש קניות דבר מה׳ ועוד דגבי תרומות ומעשרות דבעינן שלית מדעת כרדרשינן מאתם גם אתם מה אתם לדעתכם אף אי איכא זכיה מ"מ לא מיקרי מדעתו וכדבריו האחרונים מבואר בחדושי הרשב"א מס' נדרים דף ל"ו ע"ב שכתב דלא מהני זכין לענין הפרשת תרומה אלא בתורם משלו על של חבירו דע"ז לא קאי הדרש דדרשינן מאתם גם אתם דבעינן לדעת יעו"ש׳ ובגליון ספר הנ"ל הארכתי בזה והבאתי ראיה מדברי הרמב"ן בחידושיו למס' גיטין דף נ"ב ע"ב שדעתו דגם בהפרשת פירות חבירו על של חבירו מועיל זכין׳ אמנם מדברי הרמב"ן שם שכתב טעם דזכין גם בהפרשת מעשר מפירות של יתומים קטנים נראה דקאי בשיטת המוברים דזכי' מועיל אף היכא דלא שייך שליחות דהא קטנים לאו בני שליחות נינהו׳ וכיון שכן י"ל דהוא הטעם דמועיל לענין הפרשת תרומה מדין זכין דלא ממעט מאתם גם אתם אלא דהשליחות צ"ל לדעתו של בעל הפירות אבל היכא דאיכא זכיה לא בעינן כלל שם שליחות ומועיל אף שלא מדעתו וא"כ לפ"ז מה דפסקינן בחו"ם סימן רמ"נ דזכיה אינה אלא מטעם שליחות יש לפקפק על דינו של התה"ד שמביא הרמ"א כאן׳ ועיינתי בתה"ד שהוא בעצמו כתב באותה תשובה דזכיה הוא מטעם שליחות וגכ"ז לא נחית לסברת הרשב"א הנ"ל וצ"ל שדעת התה"ד דהיכא דשייך זכין הוי כאלו עשאו בעל הפירות שליח מדעתו וסמוכין לזה מדברי התוס' במסכת כתובות דף י"א ע"א ד"ה מטבילין וכו' שכתבו בזה"ל זכי' הוא מטעם שליחות וכיון דזכות הוא לו אנן סהדי דעביד ליה שליח כו' ע"כ מ"מ צ"ע להלכה דהא להרשב"א אף היכא דשייך זכין לא מהני גבי הפרשת תרומה ובעינן דוקא לדעתו של בעל הפירות׳ וגם מדברי הר"ן בחדושיו שם לגיטין שכ' דהא דביד אפוטרופוס למכור ולהחליף בנכסי יתומים קטנים הוא מטעם זכין׳ ועל מה שאמרו שם דרשאי האפוטרופסים להפריש תרומה ומעשר מפירות היתומים כדי שיאכלו כתב הטעם שהיא מדין הפקר ב"ד ולא נחית לומר כדברי הרמב"ם

הלכה כמותו כמ"ל׳ וי"ל דלא שייך למימר הכי אלא במין של איסור כו' אבל בדבר שאינו תלוי אלא בזריעת מיסה ושעורים ותרכן במפולת יד בהא לא אמר הלכה כמותו כמ"ל עכ"ל התו'׳ וזה"נ דכותי' לענין קליפה: (שם בט"ז ס"ק י"ג) ותו הא דאמרינן הכל דזכתא אמורא צריך לסרס דבריו וא"ל דסמך על הברייתא שמביא המקשה דברייתא אינה גלויה לכל כו'׳ נ"ב פשוט דהא מתניתין הוא בפ"ג דערלה ע"ש וש"ם בגמרא שם וז"ל וסתן ספק כו':

הלכות זרעים

סימן רצו (סעיף י"ג) וכן הזורע בפלין כו'׳ פ' בכסף משנה שכתב שלמד רבינו מדקתני בענין שאינו נקוב לא קידש כו' ע"ש׳ והוא פשוט שמוס אין ראי' דדלמא איידי דתני רישא קידש בעציץ נקב תני נמי לא קידש׳ ויותר היה לו להביא מר"ש דקאמר זה וזה אוסרין כו' ולא מסתברא דפליג בתרוייהו גם מסכת פ"ז תהולם מעלין כו' ושאינו נקוב פסור וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור כידוע׳ אבל באמת נכון כי דינו של הרמב"ם מפורש בגמ' ערוכה מנחות ע' א'׳ א"ר טביומי ב"ק אמר שמואל הזורע כלאים בעציץ שאינו נקוב אסור׳ אמר אביי בגמרא כו' ע"ש׳ והא דפסק דהיו מכין אותו מכות מרדות הוא לשיטתו פי"ח מה' סנהדרין דבכל עובר על ד"ס היו מכין אותו מ"מ ע"ש׳ ומה שאמר אביי צריך לומר דלזה קאמר בגמרא כמ"ש בכללי הש"ס דכל היכי דאיתא בגמרא הוא לשון שלום׳ והיינו משום דגם בזה לא א"ש כ"כ׳ והיינו אם אמר מכת מרדות הוה קשה קצת ומאי אשמועינן דוקא בזה הא בכל ד"ס הדין כן׳ והכן׳ והיינו כסוגית הש"ס שבת מ' ע"ב גבי המבשל בחמי טבריא ע"ש׳ ומהורך בזה גם השמיד בזה בכב"ם ע"ש׳ ועי' רש"י שבת ס"א ד"ה חייב כו' ול"נ כו'׳ ול"ש למה לא סבירא מהא דשבת הנ"ל וכן בכמה מקומות אחי חייב מ"מ דרבנן ועי' היטב:

הלכות פדיון בכור

סימן שה (בש"ך סק"ד) אלא נ"ל דדעת המחבר׳ נ"ב נ"ל הרמב"ם: (שם בט"ז ס"ק כ') מפני שקדמו אחר אע"ג דאותו אחר לא פטר רחם מכל מקום כיון שזה הנולד אחריו לא הוי בכור ונחלה כו'׳ נ"ב לשונו תמוה דלא תלי' זה בזה עי' סי"ז ועיין לקמן סימן בט"ז ס"ב ועיקר הטעם הוא שקדמו אחר ובכור לזכר אחר אלא דהייט לרחם ולא לולדות דהיה לה ולד מקודם לזה והוא היוצא דופן ועי' בגמרא׳ ולפסר כוונתו דהכם דבכור לרחם ולא לולדות לא הוה בכור מ"מ בעינן שיהא היוצא דופן הוא ולד של קיימא ואז נקרא ולד׳ ולכן הבא אחריו דרך רחם אינו בכור לנולדות מבא"כ אם היוצא דופן לא היה וולד של קיימא כמו סנדלרים בסי' כ"כ הנם אם יצאו דרך רחם לא הוה הבא אחריהם בכור לכהן כמש"ש׳ היינו משום דבספר רחם תליא רחמנא ובספרה רחמה מבא"כ כשהראשון יוצא דופן לא פטר הבא אחריו אלא מבום דלא הוה בכור לולדות מש"ה בעינן שיהיה הראשון ולד חשוב כמו גבי נחלה וכמ"ש בח"מ סי' רע"ז ס"ו ובסמ"ע שם ס"ק י"ד שהכי קדמו אחר סי' והיה בן קיימא כו' ע"ש׳ ומלתא דמסתברא הוא׳ וכדמות ראיה לזה ממתניתין פ' יש בכור יוצא דופן והבא אחריו אינן בכור לא לנחלה ולא לכהן משמע ששוין בזה לכל מילי:

סימן שט (ש"ך סס"ק ח') והאידנא ליכא נשוא באיי כרח"ש׳ נ"ב הטעם הסני דמומחה היינו שנטל רשות כו' אינו כרח"ש אלא כרמב"ם וסט"ז והש"ך העתיקו דברי הב"י׳ ובאמת אין כוונת הב"י על טעם הכו מ"ש הרא"ש ועי' ביאורי הגר"א שהמה כמו כן על הדו"ם פ"ש:

סימן שי (ש"ך ס"ק א') ומכרו ולאכלוסו כו' וכ"ש לא אכלוהו׳ נ"ב נ"ע דהא כ"כ בשו"ע:

סימן שטו (שו"ע סעיף ו') פרה שילדה כמין חמור כו'׳ נ"ב וה"ה חמור שילדה כמין פרה ועמ"ש לקמן סי' שכ"א:

סימן שכא (שו"ע סעיף כ"ג) פרה שילדה כמין חמורה וחמורה שילדה כמין פרה כו'׳ נ"ב נמשך אחר לשון הטור והטור כתב שם וחמורה שילדה כמין פרה כו' והיינו כאין בו מקצת סימנים אבל היש בו מקצת סימנים לא ביאר כלום שם׳ ומסתברא דודאי בכור פטר חמור כמו פרה שילדה כמין חמור דהוה ודאי לכהן דאיפסקא בפי' קמייתא׳ אולם בשו"ע סימן שט"ו אין זכר לזה כלל:

הלכות חלה

סימן שכד (בש"ך ס"ק י"ח) לבאר דברי הש"ך אחר הם מוקשים הנני להעתיק אשר השיב אלי הגאון ז"ל להרבה"נ מ' אליעזר יצחק ז"ל ר"מ דוואלאזין וז"ל כשאלה מעשה שלא עיסה כב שור חלה׳ ואחר גמר ליסה שעמד בכר לאפות נטל ממנה חלתה׳ ואח"כ נתן לתוך העיסה עוד

הנ"ל שגם בזה הטעם משום זכין נראה בדעת הר"ן דלא שייך זכין גבי הפרשת תו"מ משל חבירו על של חבירו או שסובר כשיטת הרשב"א דבעינן דוקא לדעתו של בעל הפירות או כסברת הקה"ח דלא אמרינן זכין אלא בדבר שיש בו קניות דבר עכ"פ מבואר שאין דעתו של הר"ן כדעת התה"ד :

סימן שכט (ש"ך ס"ק ט') לכן יש להפריש בלא בדיקה · נ"ב ובמג"א סימן תס"ב סק"ח משמע דמברכין וכן מבואר שם בט"ז ס"ק כ' ויעו"ש בחק יעקב :

סימן של (מחבר סעיף ב') עיסת השותפין · נ"ב יעוין בכפות תמרים לסוכה דף ל"ה על תוס' ד"ה אתי' לחם :

סימן שלד (ש"ך ס"ק י"ב) ובתפילין · נ"ב יעוין בא"ח סימן ל"ח סי"ג מנודה ומצורע אסורים להניח תפילין והעיר בזה הא"ר שם ובתל"ם כאן · ודעת הכ"ם שם דיניח בלא ברכה ויעוין ברש"י פסחים דף צ"א ע"א ד"ה בית האסורין כו': (שם רמ"א סעיף ו') ויש רשות לב"ד להחמיר עליו · נ"ב יעוין שו"ת אלפסי סימן רפ"א דפוסק דחייבים למול את בנו ולקברו בהנחת אבן על קברו ויעוין בא"ע סימן קנ"ד ס"ק כ"א בהגהות רמ"א : (שם רמ"א סעיף י"ט) או שעשה לו משום שנאה · נ"ב יעוין שו"ת מהרח"ש ח"ב סימן ל"ט : (שם מחבר סעיף ל') אף על פי שמקיים התנאי · נ"ב יעוין בחדושי רשב"א למס' מכות דף י"א שכ' בשם מורו זצ"ל דהיכא שנתקיים כפי התנאי א"צ הפרה ויעוין ברמב"ם : (שם מחבר סעיף מ"ה) צורבא מרבנן יכול כו' · נ"ב יעוין לעיל בסימן רמ"ג סעיף ח' : (שם ש"ך ס"ק כ') צ"ע · נ"ב מדברי הרמ"א יש ללמוד דביד הב"ד למנוע המנודה שהוא בעצמו לא ימול את בנו וזה לא נשמע מדברי המחבר לקמן שכ' לא ימולו לו בן כו' · שמשמעותו שגוזרים על המוהלים שלא ימולו · אבל לשון הרמב"ן בתשובת כך הוא ולא ימול לו בן · ומלשון הרמ"א בא"ע סימן קנ"ד סעיף כ"א בשם בנימין זאב בזה"ל · וס"מ יכולים לגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או למול בניו או לקוברן כו' עכ"ל · דבריו אלו מורים דרק על העולם יכולין לגזור אבל מאין למנוע את המנודה שימול בעצמו את בנו · ודע שמתשובת הגאונים סימן מ"א במה דאית' שם מדין מוחרם שכותבים להשים פתו פת כותי כו' אל יתפלל עמו ואל תמולו בניו כו' מבואר דכל מוחרם מהדין כן אבל משו"ת אלפסי שציינתי נשמע שאין מדין המוחרם למנוע למול את בניו ואין ביד הקהל להחרים שלא ימולו בניו ואף אם מחרימין כן בפירוש אינו חל והא דלא חל בכולל כמ"ש הרמב"ן בזה בתשובה סימן רמ"ד כמו בנשבע שלא לאכול מצה יש לומר דסברת רב אלפסי כיון שאין במשפט דיני מוחרם שלא ימולו בניו אין בכח הקהל לגזור על המוהלים למנוע ממצוה המוטלת עליהם וגם יש לנו לדעת כי כל הדינים אלו אינם נוהגים בזמנינו והנדויים והחרמים שבזמנינו אין להם כח כלל כי המנדה והמחרים הוא חוטא לה' ולממשלה :

הלכות בקור חולים ורפואה

סימן שלה (ט"ז סס"ק ה') כי אין כח באיש · נ"ב יעוין מ"ש בב"ש סימן קמ"ח ס"ק וא"ו בשם הרשב"א ויעוין בנו"ב אה"ע סימן ס"ט ויעוין בבאה"ט אה"ע סי' ס"א ס"ק כ' מ"ש בשם מהראנ"ח ח"א סימן ט"ז :

סימן שלו (מחבר ס"ג) ואסור לו להעלות · נ"ב יש לעיין אם נזדמן להרופא חולה נכרי שיתן לו יותר מן הראוי דיש לומר בכה"ג מותר ליקח גם מישראל יותר יעוין ב"ק דף קי"ז ע"א גם צ"ע היכא שיש שני חולים ישראלים ולרופא יש סממנים רק לצורך אחד ומעלה חולה א' בדמי סממנים כדי שיתן לו ולא לחבירו אם צריך ליתן מה שהעלה כיון דהרופא לא היה מחויב ליתן הרפואות דהיה יכול ליתן להחולה השני דמה לו סכנתו של זה או של השני : (שם מחבר סעיף הנ"ל) אבל אם התנה בשכר · נ"ב יעוין ביש"ש ב"ק פרק י' סימן ל"ח :

סימן שלט (מחבר סעיף א') · נ"ב ז"ל ספר חסידים סימן תשכ"ג אעפ"י שאמרו אדם גוסס מזיזין אותו ממקומו אם יש דליקה אין מניחין אותו בבית ומוציאין · עוד כתב שם שהצלת מת מפני הדליקה קודם להצלת ספרים . חי בריא. וחולה מסוכן יציל החי הבריא : (שם רמ"א סעיף ב') צריך להתאבל עליו · נ"ב יעוין אה"ע סימן י"ז בב"ש ס"ק צ"ד ובאחרונים שם : (שם רמ"א סעיף א') צריך לקרוע · נ"ב יעוין סימן ת"ב ס"ד : (שם מחבר סעיף ט"ו) מפני כבירה · נ"ב כן לשון הגמ' לפנינו וברמב"ם איתא מפני הצניעות : (שם ט"ז ס"ק ט') היינו במקום שהוא · נ"ב יעוין בתה"א דף נ"ח ע"א ושם מביא פסקי ההלכות והגאונים וכר"ן לאלפסי אי' בזה"ל חולץ חייב להוציא זרועו על שפת חלוקו ממקום הקריעה כדי לבזות עצמו ולהראות הקרע לכל : (שם ט"ז סס"ק ט"ו) ויש מי שחולק · נ"ב כן איתא בשו"ת משאת בנימין סימן ע"ט : (שם מחבר סעיף ל"ד) הרי זה לא ינע בו · נ"ב בשכנה"ג איתא בזה"ל ומכאן דמי שמת לו מת ואפילו אביו ויש לו בגדים שחס לקורען יכול להחליפו קודם שיקרע מהר"ל בתשובה סימן רכ"ה עכ"ל ומבואר שם מדברי מהרי"ל דהיכא שרוצה לקרוע ולשלם לבעל הבגד שיהיה לקנות בגד חדש אין בזה שום גניבה או גזילה או שאלה שלא מדעתו ויעוין דברי הש"ך בס"ק ג' וצ"ע : (שם רמ"א סעיף ל"ה) ובחוה"מ לא פסק כן · נ"ב בתפל"מ מתרץ ששם הכוונה שלא יהיה לבוש בו כל היום רק בכל יום ויום מימי האבל יהיה לבוש בו מהליכה ועד חזרה מבית האבל ואז יפשטנו : (שם ש"ך ס"ק ט"ו) וכתב מהרש"ל · נ"ב יעוין מג"א סימן תקס"ז ס"ק ג' : (שם ש"ך ס"ק נ"ב) ונראה דה"ה דמאחין למחר · נ"ב בספר ק"ע על הירושלמי בפרק אלו מגלחין מתפלא ע"ז כי מבואר בגמרא ובירושלמי דאין מאחין לעולם וכן מבואר בש"ע סעיף ל"ט כל אלו הקרוע כו' ונראה דט"ס בש"ך וצ"ל דה"ה למוללן למחר :

הלכות אנינות ואבילות

סימן שמא (ש"ך סס"ק ט') ה"ה בלילה אסור לקדש · נ"ב יעוין במג"א סימן תקמ"ח ס"ק ח' שחולק ע"ז : (שם ט"ז ס"ק ה') ותמה אני אם יצאן דברים אלו · נ"ב במג"א פוסק כדרישה : (שם מחבר ס"ה) אבל אסור לישב או לישן · נ"ב ז"ל הטור בשם הרמב"ן וכבר אמרו שאסור לישב אפי' ע"ג מטה כפוי' אלא על גבי קרקע צריך לישב ולא אמרו אלא שאינו חולץ כו' עכ"ל ויעוין תה"ד סימן קנ"א ובמג"א סימן תקנ"ב ס"ק ז' : (שם רמ"א סעיף הנ"ל) וי"א דאסור ברחיצה · נ"ב ואם כן אסור בתורה וכן מבואר במג"א סימן תקמ"ח ס"ק ח' וז"ל הסמ"ק אבל ביו"ט וחוה"מ ושבת אין אנינות אבל דברים שבצינעא נוהג וקריאת התורה של צנעה הן אם יש לו עליה קבוע כגון ששי או שהוא כהן או במקום כהן הוי פרהסיא ומותר עכ"ל הרי שאסרו בתורה אפילו בשבת :

סימן שמב (נקה"כ על הט"ז ס"ק ג') · נ"ב דבריו צע"ג דדעת הרא"ש דאחר בעילה ראשונה לפי דין משנה אחרונה שאסורה משום דם בתולים אף כשאירע לו או לה אבילות א"צ שמירה דאף דאבילות קילי מכל מקום יהיה ממילא נזהר מצד איסור דם בתולים ודעת הרמ"ה דכל חתן אף שאינו אבל אחר שבעל בעילה אחת צריך שמירה שיהיה בין האנשים שכתב כי חיישינן שיעבור על איסור דם בתולים דקילי ובזה פסק הרמ"א לעיל סוף סימן קצ"ב דלא כוותיה דהרמ"ה רק כדעת הרא"ש שלא מצריך שמירה והיה קשה להט"ז כיון דתפסינן שיטת הרא"ש דדם בתולים לא קילי לאינשי ולכך א"צ שמירה אם כן גם אם אירע אבילות נוסף על איסור דם בתולים ל"צ שמירה דהא גדר הוא בעצמו מחמת איסור דם בתולים וכאשר כן הוא דעת הרא"ש דמשנה אחרונה א"צ שמירה גם שאירע אבילות ולזה כתב הש"ע ולא מחלק כאן בין בעולה לבתולה ומשמע גם בתולה הדין כן דאחר בעילה ראשונה צריך שמירה לכן הוצרך הט"ז לחדש סברתו דכיון דבזמן התלמוד (כלומר למשנה ראשונה) היה חיוב בשמירה כו' ומטעם זה לא פסק הש"ע כוותיה דהרא"ש כאן גבי אבילות אף לענין דם בתולים לחודא פסקינן לעיל כדעת הרא"ש ולפי זה אין סתירה לסברת הט"ז מדברי התוס' במש"כ שם דאי משום דם נדה כו' די"ל דכך כוונתם דשפיר מייתי הגמ' ראיה לדברי ר' יוחנן דדבר שבצנעה נוהג דאי אבל ברגל מותר בתשמיש המטה חתן גם כן מותר ואם כן אף למשנה ראשונה לא היה צריך שמירה ואדרבה היה מותר בתה"מ ולמה הוצרך שמירה למשנה אחרונה הלא דם בתולים חמירי לאינשין ומעולם לא היה צריך שמירה לחתן בימי אבילותו דלא שייך סברת הט"ז רק לפי האמת דהת אסור בתשמיש המטה אחר בעילה ראשונה ותירוץ הב"ח דכאן מיירי רק בבעולה הוא דוחק גדול : (שם מחבר ס"א) וכל שבעת ימי החופה מותר בניהוץ · נ"ב יעוין לקמן סימן שצ"ם ס"ב ואין רבים מתעסקים בו לנחמו אחר הרגל מנין הימים שנחמוהו ברגל כו' יעו"ש וכאן גבי חתן לא נזכר מדין הניחום אם עושין בתוך ז' ימי המשתה ואם נאמר שאין רבים מתעסקין לנחמו תוך ז' ימי המשתה יהיה קשה כקושית רש"י דסנהדרין דף מ"ז ע"ב. ד"ה הואיל ונדחה שמקשה אמאי בקובר מתו ברגל שמונה ז' אחר הרגל נימא הואיל ונידחו ידחו ומתרץ דהתם לא נדחה לגמרי שהרי עסקי רבים נוהג כו' יעו"ש · ואם נאמר דבחתן אין עסקי רבים לנחמו נוהג קשה נימא הוא"ל ואידחו נידחו ולמה נוהג אחר כך ז' ימי אבילות ונ"ל לתרץ כיון דחתן אסור לאחר הקבורה בתשמיש המטה הרי לא אידחו להו אבילות לגמרי ומה שהוצרך רש"י לומר דגבי הרגל שהטעם משום שרבים מתעסקין עמו י"ל כדי לתרץ אף אליבא דרב ושמואל שסוברים שברגל מותר תה"מ משא"כ בחתן כמ"ש התוס' בכתובות דף ד' ע"א ד"ה אבל כו' יעו"ש · ודע שדעת הרמב"ם וסייעתו להלכה דברגל מותר דברים שבצנעא ובחתן אסור ויעוין מ"ש ע"ז בתה"א להרמב"ן בדף ע"ד · שוב מצאתי בספר תפל"מ מאא"ז הגאון ז"ל שמסופק בזה אם בחתן רבים מתעסקים עמו לנחמו · ובתה"א להרמב"ן דף כ"ז ע"ד מביא דברי רש"י בסנהדרין וכתב ע"ז ולא נראה של"א הואיל ונדחו כו' אלא בשאין המת ראוי לאבול ועוד דהתם נוהג בדברים שבצנעא ויעוין בט"ז לקמן שצ"ו ס"ק ב' שמביא סברת הרא"ש דהיכא דנברא לאו בר חיובא הוא דמי לחיגר ביום ראשון ובסגנון זה יש לומר עוד בהרוגי ב"ד דבשעת הקבורה לא הוחל כלל מצות אבילות לכך אמרינן הואיל ונדחו ידחו אבל במת ברגל שחל מצות אבילות רק שעשה דרגל שהוא מ"ע דרבים אלימי ממצות אבילות לכך אית ליה תשלומין כמו בחגיגה כשחל יו"ט הראשון בשבת ויעוין במס' מ"ק דף י"ד ע"ב אי אבילות דמעיקר' כו' לא אתי דיחיד כו' :

סימן שדמ (ש"ך ס"ק א') וכל המתעצל בהספדו של אדם כשר · נ"ב בגמ' שלפנינו איתא חכם אבל ברמב"ם פי"ב מהלכות אבל נראה שהיה לו ג' אחרת ובדרשות מהר"י מינץ נראה שיש בזה שינוי גרסאות :

סימן שמה (מחבר ס"ב) נ"ב יעוין בשו"ת מהרי"ו סימן קי"ד שכ' בזה"ל ודמי למצאוהו תלוי באילן דאין זה בכלל איבד עצמו לדעת אף על גב דמוכח מילתא שהוא עצמו עשה אמרינן דילמא רוח רעה מבעתתו ואינו בכלל פורש מדרכי הצבור כו' ע"כ ויעוין במס' שמחות פ"ב מעשה בבנו של גורנוס בלוד שברח מבית הספר והראה לו אביו באזנו ונתיירא מאביו והלך ואיבד עצמו בבור ובאו ושאלו את ר"ט ואמר אין מונעין ממנו כל דבר ואיתא עוד שם במעשה כזה ושאלו לר"ע והורה שאין מונעין כל דבר הרי להדיא אף שהיה מחליטין שאיבד א"ע דמכל מקום לא דנין אותו כמאבד עצמו לדעת ואין לדון כדין מאבד אלא לאומר ראו והלך מיד דרך כעס או מיצר אבל אם לא נראה להדיא כן אף שידוע שהיה מיצר כדין עובד' שהזכרתי שהיה מתייר' מאביו וגם ידוע שהוא חנק א"ע אחר שנעלם מעין אביו מכל מקום לא מחזקינן כדין מאבד עצמו לדעת וע"כ הטעם בדברי מהרי"ו : (שם מחבר ס"ד) מנודה שמת דינו כמאבד · נ"ב יעוין לקמן סימן שע"ז סעיף ד' :

סימן שמט (מחבר ס"א) מת בין עובד כוכבים בין ישראל בבה"ז דף צ' ובמל"ם סוף הלכות אבל ובשו"ת צ"צ ספי"ג ובשו"ת שבות יעקב סימן פ"ט ובתפל"מ ובפר"ח בקי"א על ספר בה"י סימן ע"ט ובשו"ת הרשב"א סימן שס"ה בדבריו הראשונים לתרץ הקושי' למה אמרו דעור אדם טמא כדי שלא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטוחין וקשה ת"ל דמת אסור בהנאה מתרץ הרשב"א די"ל דדק בשר מת אסור אבל לא העור אבל אינו מחלים כן לדינא יעו"ש ואם נאמר דבשר המת כשנפסל מאכילה גם בהנאה מותר (יעוין בטל"ם שציינתי שמפלפל בדין זה) מיושב קושית הרשב"א הנ"ל דמשכחת שיעשה שטוחין מעורות אביו ואמו לאחר שנתקשו ונפסלו מאכילה יעוין ברשב"א לב"ק דף ס' ע"ב ורף ס"ט : (שם רמ"א ס"ב) ולכן מותר ליטול · נ"ב יעוין בב"ח וזה שהשיג בבכור שור למס' ע"ז ד' כ"ט ע"ב ומסיק ע"פ להתי' בתכשיטין של כסף וזהב ומרגליות וכמדומה דלאו מעין גופ' הוא אפילו קשורים בה או קלועים בשעת מיתה :

סימן שנד (מחבר ס"א) חכם ות"ח מוציאין · נ"ב לשון אבל רבתי פ' י"א כך חכם ותלמיד מוציאין את החכם תלמיד וע"ה מוציאין את התלמיד הרי שניהם חכמים שניהם תלמידים שניהם ע"ה מוציאין את הראשון כו' ע"כ הרי דמ"ש כאן ת"ח תלמיד מן הכם · (יעוין תשב"ץ מובא באגרת שניה בס' פמ"ג א"א א"ח) ולא ע"ז שמוזכר בכמה מקומות ת"ח שהכוונה שיודע הלכה בכ"מ שבזמנינו אין דין ת"ח כזה (יעוין מ"א סימן תקמ"ד ס"ק ח' גם יעוין לעיל בש"ע סימן רמ"ג ס"ב וט"ו ובש"כ חו"מ סימן א' ס"ק י"ט ובסימן ת"כ ס"ק ט' ויעוין שו"ת מהרי"ו סי' קס"נ ודבריו שם מועתקים בשו"ת מהרי"ק שורש קס"ג ויעוין שו"ת מהרי"ט חלק חו"מ מ"ו) ויעוין מס' קידושין דף מ"ט ובאה"ע סימן ל"ח סעיף כ"ו וכ"ח איזה חכם ואיזה תלמיד (ויעוין תוס' תענית דף י' ובמג"א ר"ס תקע"ה ובשו"ת מנ"י סימן א' ובמס' שבת דף קי"ד) :

סימן שסא (ט"ז ס"ב) וקשה לי ממ"ש פ' ואלו מגלחין · נ"ב יעוין בשו"ת יד אליהו סימן נ"ד : (שם ט"ז סס"ק הנ"ל) ובפני ת"ח אין עומדין · נ"ב יעוין מ"ש הרע"ב במ"ג פ"ג דבכורים ויעוין בשל"ה דף רמ"א :

סימן שסב (ש"ך סק"ד) מיהו אם אי אפשר לקוברו · נ"ב זה לשון הש"ך אבל הב"ח לא סיים כן או אולי חסר בספרי ב"ח שלפנינו :

סימן שסג (מחבר ס"א) אין מוציאין המת והעצמות · נ"ב יעוין שו"ת ח"צ סימן מ"ו וסי' ג' ובשו"ת כנ"י ס' מ"ד ושו"ת חות יאיר דף רמ"ז :

סימן שעא (ש"ך ס"ק א') ב' הרוקח אשת כהן · נ"ב יעוין מג"א סימן שמ"ג שמקשה הא טהרה בלועה אינה מקבלת טומאה כדאי' בפ' בהמה המקשה' וקיימתי מסברא דנפשי לתרץ דאם עובר ירך אמו הוי כא' מאבריה ומקבל טומאה · שוב מצאתי בספר תפארת למשה שחיבר אא"ז הגאון מוהר"ם מהוראדנא זצ"ל · ומה שקשה עוד בדברי הרוקח שכ' ס' נפל הא רוב וולדות אינם נפלים י"ל שסובר הרוקח דכ"ז שלא כלו חדשיו להעובר שבמעי האשה ליכא איסור לטמא אותו אף דמאמור ואמרת ילפינן שמוזהרים הגדולים על הקטנים ונכלל בזה גם השברים מ"מ כ"ז שלא כלו לו חדשיו ליכא איסור ויעוין בהר"א מזרחי פ' משפטים שרצה לחדש שכ"ז שאין העובר יוצא לעולם לא אמרינן לילך אחר רוב ולדות : (שם רמ"א ס"ד) ולכן כו' · נ"ב בשו"ת ח"צ סימן ק"נ מתפלא ע"ז ולדעתו הוא טעות בדבר משנה פ' י"א דאהלות הבית שנסדק : (שם רמ"א סעי' הנ"ל) יש מחמירין לכהנים · נ"ב יעוין שו"ת מהרי"ל סימן קס"א ד"ח קברי צדיקים ובשו"ת הרדב"ז סימן תע"ז ובספר הכלבו : (שם ש"ך ס"ק ט') וכ' בס' מע"ש · נ"ב יעוין שו"ת ח"צ סימן ק"נ שמשיג אדין זה וכן בס' תפל"מ : (שם ש"ך סס"ק י"ד) ול"נ שצריך שיהיה גג · כ' בתפל"מ בזה"ל ול"נ פשוט דהדרישה איירי בענין שיש אהל טפח כגון שהמחיצה למעלה על שני הגגים עכ"ל : (שם רמ"א ס"ר) דלא אמרי' לבוד להחמיר · נ"ב יעוין פי' הרא"ש במשנה א' פי"א דאהלות ובמג"א סימן תק"ב ס"ק ט' : (שם ט"ז ס"ק י') וה"נ אף שבמרתף הוא חלל גדול · נ"ב בס' תפל"מ כ' דבבית אף שהדלת סתום אין הטומאה בוקעת ועולה כיון שיש לה פתח שדרך הטומאה לצאת משם אם לא שפרוץ פצימיו דאז הוי כקבר סתום וכן הוא להדיא בתוס' ב"ב דף ק' ע"ב ד"ה ורוחו : (שם ט"ז סס"ק הנ"ל) וכדאיתא לעיל סימן זה · נ"ב יעוין לעיל בנקה"כ שסותר דברי הט"ז · גם בתפל"מ משיג עליו ומביא כמה ראיות להביא משנה דאהלות המובא בחולין דף קכ"ה ע"ב סרוגי המטה וחלונות חוצצת יעו"ש ברש"י :

סימן שעב (ש"ך ס"ק ב') דאינו אלא טומאה דרבנן · נ"ב במג"א סי' שי"א ס"ק י"ד כ' דהש"ך לא דק בזה ומאריך בזה בסימן שמ"ג ס"ק ב' אבל בפ"י לברכות דף י"ט מחזק דברי הש"ך ומפורש יותר בחידושיו למס' סוכה דף כ"א גם בשו"ת שבות יעקב סימן פ"ה מתרץ כוונת הש"ך : (שם ש"ך ס"ק הנ"ל) טומאה אלא מדרבנן משום · נ"ב ובשו"ת שער אפרים סימן צ"ב חולק ע"ז ומביא גם שו"ת מהרי"ט סימן צ"ח שסובר שהוא מדאורייתא גם מלשון חדושי ריטב"א לכתובות דף י"ז ד"ה ת"ר מבטלין ת"ת כו' יעו"ש נשמע דאף בכה"ג הוא טומאה דאורייתא ויעוין שו"ת פנים מאירות ח"ב סימן י"ד · רק שדעת הירושלמי דגם טומאה דאורייתא נדחה מפני ת"ת ותלמודא דידן חולק ע"ז ואילו היו דברים אלו לפני הפנ"י לא היה מביא ראיה לדברי הש"ך מירושלמי · וכדלא נחית הריטב"א לתרץ דבמעשה דירוש' לא היה כלל טומאת אהל רק שהיה הטומאה עתידה לצאת דרך בהמ"ד שהיה החדר בפנים החדר נראה שדעת הריטב"א דבכה"ג הוי כטומאה דאורייתא והמחלוקת בזה מבואר בדברי הב"י ולפ"ד הש"ך שכ' בפשיטות דסוף הטומאה לצאת אינו אלא מדרבנן נדחו' ראיות הפנ"י מהירושלמי :

סימן שעג (רמ"א ס"ז) ודוקא לאחר שפירש ממתו · נ"ב לשון הרמב"ם סוף פ"ב מהלכות אבל מורה להדיא דאף בב"א אסור ונלמד מלה יטמא אינו מטמא לאחרים עמה :

סימן שעד (מחבר ס"ח) ויום שלשים בכלל · נ"ב ובנפל מן הגג או אכלו ארי ביום ל' מסתפקים בתוס' ביבמות דף ל"ו ע"ב · ויעוין בהגה"מ פ"א מהלכות אבל : (שם ש"ך סס"ק ז') אין נראה כן מדבריהם · נ"ב בתה"ד אי' סתם וגם לא יחליפו בגדיהם וכו' עכ"ל ואפשר כוונתו כיון שסיים שם התה"ד בזה"ל והיו נוהגין כמו בשלשים של אבל אבל לא לגמרי עכ"ל נשמע מזה

קמח כשיעור חלה · אבל יש בעיסה כ"כ שיתבטל ברובה הקמח ואפה הפת · וגם בכך יאכל כל הפת רק בכך אחד. נאמר מה יעשו בו עכ"ל הרב השואל והאריך בזה להשיג על הש"ך סי' שכ"ד ס"ק י"ח :

תשובה טרם אחלה לדבר בדברי האחרונים מוכרח אני לבאר דברי הרא"ש בה' חלה אשר מסוללים הבנה ולבאר כיד ה' הטובה ואח"כ אבאר לענין דינא דשאלתא · ז"ל הרא"ש ה' חלה על המשנה אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה מן החלה · והא דצריכין בראשית הגז שותפות של כותי מה"ת היינו בשאין בחלקו של ישראל כשיעור · בירושלמי פריך כו' א"ל ואינו מעורב ע"ז גיזין אתמהא · וילאה דאי אפשר להפריש מיני' וכי' כו' א"א שלא יהא בו מעיסת כותי כו' · ומיהו נראה דיוכל להפריש מיני' וכי' דיש כילה בדבר את לכ"ע וכשיעור חלה שופרים א"א שלא יהיה בו משל ישראל · ואלה אין לה שיעור מה"ם עכ"ל· והנה הגר"א מווילנא סי' ש"ל ס"ק ה' הרבה להשיב עליו וז"ל וכל דבריו תמוהין· מה שהקשה מחולין שם לא נזכר שותפות עובד כוכבים כלל כו' · ע"ש היטב שהאריך בזה ופסק דלא כהרא"ש רק כהמ"כ שהביא הב"י סי' ש"ל יעו"ש · הנה מה שתמה הגאון מהא דתני' מראשית כגז · לא על הרא"ש תלונתו לבד כי אם גם על הר"ש בפי' המשנה שם · שממנו סוגיא הרא"ש דבריו כנודע · ונפלאתי על הגר"א שלא הזכיר זאת · ולישב דבריהם נראה בס"ד כי זה ברור מאד שכוונת הר"ש להקשות מהא דראשית הגז הוא מתרומה וממילא ה"ה לחלה ובתשובת מוי' בה' חלה בם מפורש מהא דחולין דשותפות עובד כוכבים פטורה מן התרומה ומן החלה כוונתו נ"ל הגם שאינו נזכר בגמ' חלה רק ממילא דה"ם חלה דילפינן מראשית · ומלישנא קמא שם · וכמו שהק' בסה"ת · רק הירוצים מסלוכן להבין וכמו שתמה הגאון ז"ל כו' : והנה סדר לשון הר"ש והרא"ש אחר שכתבו התי' דהתם בשל ישראל כשיעור סמך ענין הירושלמי ואינו מעורב ע"י גיזין כו' וע' כר"ש שלא הביא בזה מעיסת ארגונא כהקושיא יעשה קב מכאן כו' רק הרא"ש הביא כל דברי הירושלמי · והנה מסדר לשונם נראה כוונת הר"ש כמ"ש בסה"ת ובשו"ת מוי' לחלק בין אם קנו הקמח והישראל והעובד כוכבים יחד פטורה דבכל פורתא ופורתא יש לעובד כוכבים חל

שנם בחילוף בגדים אין להחמיר להחליף כולן ודי במקצתן · אמנם אין זה הכרע ויעוין בדגול מרבבה : (שם ש"כ ס"ק ס') ור"ל אין מתאבלין · נ"ב יעוין תוס' נזיר דף י"ג ע"א ד"ה והפילה : (שם ש"ך סס"ק הנ"ל) וט"ז ס"ק ד' · נ"ב יעוין ברמב"ם פ"א מהלכות אבל דין ח' שכתב ובן שמנה שכת אפילו אחר למ"ד יום יעו"ש (ויעוין בשכנה"ג) והוא הדין המבואר כאן בסעיף ח' אא"כ נודע שהוא בן ח' וזה הוא סברת הלבוש לפטור מלהתאבל גם על הולד שחי עד אחר למ"ד כי הלבוש סובר דאמרינן כשם שהראשון וזה נפל גם השני נפל · אבל לפ"ד התוס' בנזיר שציינתי לעיל נהפוך הוא שיש סברא לומר מדהשני אינו נפל גם הראשון היה בן שכלו לו חדשיו או דלמא מקצת הטיפה נקלטת מיד ומקצת עד אחר ב' ימים כו' יעו"ש :

סימן שעה

(ש"ך ס"ק ז') דאין היתר לאשתו · נ"ב ז"ל הרי"ף וכיון דבחזקת איסור קיימא מסתברא דלא נהיגי אבילתא כו' עכ"ל: (שם ש"ך סס"ק הנ"ל) כיון דנדחו דבריהם · נ"ב יעוין שו"ת שבות יעקב סימן ק"כ ושו"ת עה"ג סימן י"ח : (שם ש"ך סס"ק הנ"ל) · נ"ב בשיורי כנה"ג סימן שלי"ם מקשה לפי"ז אמאי פסקינן בס' הנ"ל ס"ב כשנאמר לאדם שראו קרוב לנוסס זה שלשה ימים צריך להתאבל עליו ומתרץ דשאני גבי נוסס שהוא במקום קרוב אם יחיה יתוודע הדבר תוך ימים אחרים וכן מתרץ בשבות יעקב אבל באמת צ"ע שמדברי הרמ"א בא"ע לא נשמע למנוע כ"א הספד וסקוננות כיון שע"י עדי הספד מתירין אשה ומה שמוחין לאשה עצמה שלא תלביש שחורים הוא משום דנראה ממעשיה כן שמחזקת לוראי שמת בעלה כן מבואר מדברי הריב"ש סימן תק"ח שמשם מקור דברים אלו וז"ל שם שמענו כי היתה קוראה למקוננת לספוד לבעלה ושלחנו למחות בידה אח"כ שמענו שלובשת שחורים אלא שלא היתה עומדת בפתחי שערים כבראשונה אמרתי לר' יוסף נ"י גם זה ראוי למנוע לה כי אין זה רק להכשיל רבים יחשבו עליה שהיא פנויה עכ"ל ומדברי שו"ת האלפסי אין הכרע שהקרובים לא יתאבלו אמנם מדברי העיטור שכתב והא דתני באבל רבתא מוכח קצת שסובר כדעת האלפסי שאף הקרובים לא יתאבלו אי אפשר שכ"ז מלשון האלפסי מעצמו אבל מה שמתרץ הש"ך על מש"כ הש"ע או שיצא קול שהרגוהו נראה דוחק ומש"כ שדבריהם נדחו בפוסקים אינו מובן שלא נדחו מדבריהם רק מה שפסקו בוראי נהרג מונין מיום השמיעה שוב עיינתי בבעל העיטור אות ק' מדבריו שם בשם האלפסי שהוא בשינוי לשון ממה שהובא בב"י נראה שדעת האלפסי שלא יהיה עליו שום אבילות אף מבניו כיון שאין יורדין לנחלה וחזקת קיים הוא : (שם מחבר ס"ח) הואיל ומצא מנחמים . נ"ב אי' בהגהות סמ"ק הלכות אבל בזה"ל והשתא דליכא מנחמים אם בא קודם שיצא ללכת לכהכ"נ מונה עמהם עכ"ל ויעוין לקמן סימן שצ"ה :

סימן שעו

(ש"ך ס"ק ג') דאם נקבר בלילה א"א · נ"ב מובא ברמ"א סימן ת"א ס"ו וז"ל הב"י בשם כלבו מנהג נרבונא שאם נקבר בלילה א"א צדוק הדין ולא קדיש בבה"ק ע"כ ומש"כ שמדייק בס"ש בבה"ק י"ל שסוברים שדרך הילוך אומרים ויעוין בטור סימן ת"א בדין צ"ה בחוה"מ : (שם ש"כ ס"ק ח') דין ז' ודין למ"ד יש לו · נ"ב במג"א סימן קל"ב פוסק דמחויב ליתן ליא"צ קדיש אחד וכן פוסק בשו"ת כנ"י בשם התוי"ט וגשם אלי' זוטא דכיון דיכול לילך כל ז' לבהכ"נ דומה הוא לקטן בן ז' : (שם ט"ז ס"ק ד') תושב לאורח · נ"ב יעוין בשו"ת מהרי"ל שנדפס בסוף ספר ת"א תשובת רשב"א גם בכרך תשובת מהרי"ל סימן ל"ו ויש לעיין עפ"י טעמו שם אם נדחית האורח מאמירת קדיש בבית שמתפללין שם במנין שלא בבהכ"נ השייך לעיר ודו"ק יעוין מש"כ בט"ז על או"ח סימן ע"א : (שם נקה"כ על ט"ז ס"ק ד') אין בו דין ניהגם · נ"ב וכן פוסק בשו"ת עה"ג סימן ש"כ שלא לומר קדיש קודם הקבורה וכתב שכן משמע מדברי הרמ"א שכתב מונין ז' ולמ"ד מיום הקבורה ופשוט שעכ"פ במקום שיש אבלים אינו יכול לדחותו ובשו"ת שבות יעקב סימן ח' מסכים עם הט"ז וכן דעת שו"ת שער אפרים סימן צ"ט ונחלת שבעה סימן ע"נ יעוין שו"ת עה"נ סימן י"ח לענין אמירת קדיש על הנמצא הרוג פרם שיש בירור שתוכל אשתו לחיות מותרת ובשו"ת שבות יעקב סימן ק"ז הביא מספר לקט הקמח חלק או"ח שכ' בזה"ל ומנהג עיר הקודש תובב"א שאומר קדיש בסיועת חזן הכנסת שאומר אחריו ע"כ יעוין בשו"ת עה"נ סי' ס"ב הנ"ל פלפולו אם אינו יכול לומר קדיש ביא"צ על אביו ואמו :

סימן שעח

(מחבר ס"ז) ואין אומרים שמועה ואגדה · נ"ב יעוין בב"י סי' שד"מ ובלח"ם על הרמב"ם בדין זה בפי"נ מהלכות אבלות ואפשר דמ"ם מותר ללמוד לזכות נשמת המת יעוין בב"י סימן שד"מ סוף ד"ה אין אומרים : (שם מחבר ס"ט) מברין תחלה בבצים · נ"ב בשיורי כנה"נ לא יקלוף האבל עצמו הביצה כו' יעו"ש : (שם מחבר סעיף הנ"ל) בדבור הנ"ל · נ"ב באו"ח סימן תקנ"ב לענין סעודה המפסקת בעפ"כ אי' ברמ"א ס"ה ויש נוהגין לאכול בצים קשים ובמג"א כ' וקרים ויעו"ש בא"א של הפמ"ג :

סימן שפ

(מחבר סעיף כ"א) שני שותפין · נ"ב יעוין שו"ת מהרש"ל סימן ס"ז דמתיר לאחר שלשה ימים והובא בשכנה"ג :

סימן שפא

(ש"ך ס"ק ג') ובשו"ת משאת בנימין · נ"ב יעוין בא"ר על או"ח סימן תקנ"א ס"ק ט' שמשיג על המ"ב : (שם רמ"א ס"ה) וחלוק לבן תלבוש · נ"ב מדברי המ"ב בתשובה שמביא הש"ך מבואר שהיה מפרש שדברי רמ"א אלו קאי אתוך ז' ובא"ר שציינתי לעיל מפרש שקאי על אחר ז' אבל תוך ז' לא תלבש חלוק לבן רק חלוק בדוק וכמ"ש בס"ז באו"ח סימן תקנ"א ודלא כס"ז כאן : (שם ס"ז ס"ק ב') ובשעת הדחק סגי אפילו בלא רחיצה · נ"ב המ"ב בעצמו כ' בזה"ל ורחיצה אינה אלא להרווחה ללבון כי אפשר לספור ז' נקיים אפילו בלא רחיצה כו' ס"ם מסיים דרחיצה ללבון מיקרי צורך מצוה וגם על מה שלא התיר רמ"א כמ"ב לבישות לבנים רק חלוק בדוק ויפה כ' ולא ידעתי למה ועל מה החמיר הרב כ"כ להכניס האשה בספק כו' יעו"ש הרי דעיקר סברתו דבלא רחיצה ללבון ובלא לבישת חלוק לבן והצעת סדין לבן תוכל לבוא לידי ספק ותמנע מטבילה :

סימן שפד

(ש"ך ס"ק א') דכתיב פקודי ה' וגו' משמחי לב · נ"ב ומטעם זה אוסר בשו"ת מהרי"ל גם בהרהור ודע דבמ"ק דף ט"ו למדו דאבל אסור בד"ת מהאנק דום ובירושלמי יליף מדכתיב גבי איוב וישבו אתו וגו' ואין דובר אליו דבר · אמנם הרמב"ן בתה"א דף נ"ט כ' מסברא דנפשיה דל"ד לתפילין שאינו אסור רק ביום א' דשאני ד"ת דכתיב בהו משמחי לב יעוין בא"ר ריש סימן תקנ"ד והא דאי' בססכת תענית דף ל' ע"א כל מצות הנוהגות באבל כו' והתינוקות של בית רבן בטלים בו משום שנאמר פקודי ה' וגו' משמחי לב ע"כ יש לומר דלא הוצרך לטעם זה רק מפני איסור לימוד עם תינוקות :

סימן שפה

(מחבר ס"א) וכ"ש שמשיב למי ששואל · נ"ב מבואר במרדכי היינו אם אין ידוע להם אבילתו ואם ידעו לא ישיב להם אף אחר ז' יעו"ש בא"ח סימן תקנ"ד : (שם ש"ך ס"ק ב') ובאמת אין זה טעם נכון · נ"ב גם במג"א סימן תקנ"ד ס"ק כ"א הגיה בצ"ע :

סימן שפז

(מחבר ס"א) אלא ע"ג קרקע · נ"ב יעוין תוס' מ"ק דף כ"ז ע"א ד"ה מן המטה :

סימן שפח

(ש"ך סס"ק א') ופשוט הוא · נ"ב בשיורי כנה"ג איתא ואני מסופק כמי שמת לו מת ברגל או באה לו שמועה קרובה ברגל כו' אם אסור בתפילין יום א' אחר הרגל כו' יעו"ש וסיים ומ"מ מסתברא לי דדמי לשמועה קרובה ואסור להניח תפילין יום ראשון ע"כ :

סימן שפט

(ש"ך ס"ק ב') דאסרו כיבוס כל שלשים יום · נ"ב יעוין בהגהות פרישה שכ' בזה"ל וריב"א אוסר כל שלשים (היינו לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח משיטא דשרי תוך שלשים וק"ל עכ"ל הנ"ה) ומעתה י"ל לפי מה שנוהגין שאדם אחר לובשם תחלה ואח"כ לובשם האבל מותר גם לכבס כדי ללבוש בגוונא זה ולזה נתכוון הרמ"א אבל מלשון הרמ"א בא"ח סימן תקס"ח סעיף י' נראה שאין תקנה להתיר הכבוס בסמוך לרגל אף דאז דיינינן כאחר ז' ולפ"ד הנ"ל היה להתיר הכבוס אדעתי' שבליל הרגל ילבש אחר תחלה : (שם מחבר ס"ח) יש מי שאומר דהאידנא · נ"ב יעוין שו"ת ריב"ש סימן ס"ז שאוסר בשבת תוך ז' אף לבישת חלוק הסמוך לבשר אם הוא מכובס וכן הוא בתה"א להרמב"ן ומובא בט"ז א"ח סימן תקנ"א ס"ק ד' : (שם ש"ך ס"ק ו') אסור · נ"ב זה שייך לסעיף ד' אסור תוך ז' לכבס ולהגיח וכן מני' בספר תפל"מ :

סימן שצ

(מחבר ס"ג) ואדם א' שתכפוהו אבליו · נ"ב כ' בתל"מ נ"ל דהיינו שמת לו מת סוף שלשים אבל נעשה אבל סוף שבעה אמאי יקל תוך ז' השניים הא בלא"ה היה אסור מכח למ"ד הראשונים כו' עכ"ל : (שם מחבר הנ"ל) מקיל שיער בתער · נ"ב חותך קצת מתשערות ומניח קצת סמוך לעיקרן ואינו מותר להקל אלא בסכין דהיינו תער משום דדרכו של תער להשחית כולו ע"כ כשמקל בו מיקרי שינוי משא"כ כמספר שאין דרכו להשחית כל השער וליכא היכר שינוי כשיקיל שערו כן מפרש הרמב"ן בתה"א בשער ענין תספורת דף ס"ב :

סימן שצא

(מחבר ס"ג) ועל אביו ואמו כו' לאחר י"ב חודש · נ"ב בהגהות סמ"ק אי' בזה"ל גם הריא"ז אוסר לאכול בתופה אף עם המשמשים אבל אם היה צריך להשלים עשרה היה מתיר לאכול אפילו עם החתן עכ"ל וכן הוא בשם מהרי"ת בהגהות אשר"י פא"מ דף כ"ב : (שם רמ"א ס"ב) ואם לא יאכל שם · נ"ב לשון הרמ"א הוא בהרא"ש בשם הראב"ד וכשיר יש הוספות דברים שכתב בזה"ל ואם לא יאכל שם ויעשה הוא יתבטל המעשה : (שם ט"ז ס"ק נ') כשאר קרובים' נ"ב יעוין שו"ת נוב"י מה"ק חיו"ד סימן ק' ומהרא"נ"ח ח"ב ס"ע נ': (שם ט"ז סס"ק ל"ד) נ"ל שלא כקצת שנותנין להקל בזה · נ"ב בשו"ת פמ"א ח"נ סימן ל"ד כתב שהמקילין יש להם על מה שיסמכו : (שם רמ"א ס"נ) · נ"ב בשכנה"נ איתא בזה"ל לא יעבור האבל בבקר לפני התיבה בשעת ההלל כי הקהל בשמחה כמו שבתות ויו"ט וכן נ"ב לא יהיה ש"ץ לקריאת המגילה מה"מ מהרי"ל בתשובה סימן כ"ב ובתשובה למהר"ם מינץ סימן נ"ג כ' אבל מתפלל בר"ח ותנוכה ופורים וה"ה בערב ובשחרית מתפלל עד אחר תפלת י"ח והחזן גומר הנשאר ובליל חנוכה בלילה הראשונה שאומר שהחיינו מתפלל ערבית ואינו מדליק הנרות ועיין בפרו"ד ובא"ח עכ"ל ויעוין בא"ר על או"ח סימן הק"ש בס"ק כ"ב ומשמעות דבריו שם שבליל א' של חנוכה לא יתפלל מעריב עוד אי' שם בזה"ל וגדולה מזו כתב בהנ"ם הלכות יו"כ שמהר"ם היה אבל ומתפלל בר"ה שחרית עד הלל ומהלל ואילך ומוסף התפלל הש"ץ ע"כ שוב מצאתי בספר יש נוחלין שכ' להרא שמותר בשאר ימים שא"א תחנון ומי שאינו עושה כן גוזל אביו ואמו וחבר הוא לאיש משחית ונראה בימי סליחות וזכור ברית ודאי מתפללין דרוקא ר"ה ויו"כ משמע בשו"ת מהרי"ל סי' קל"ו דאין מתפללין עכ"ל הא"ר ויעוין בפמ"נ או"ח סי' תקפ"א ס"ק ו' ובמ"ז או"ח סי' תרע"א ס"ק ח' :

סימן שצב

(רמ"א ס"כ) אם אין בתו או כלתו אצלו בביתו · נ"ב יעוין בשו"ת חינוך בית יהודה סימן קל"ה : (שם מחבר ס"ג) מותר לכנסה ולבוא עליה · נ"ב יש ספק אם מותר לעשות גם רקודין ומחולות ולנגן בכלי זמר · ולפנ"ד יש לצדד כיון שמשעת החופה לרידהו כרגל וסרה גם ממנה כל אבילות פרהסיא שמותר להוליכה מן מקום החופה לבית התחתונה בכ"ז [יעוין לעיל סימן שמ"ב ש"ך ס"ק י"א] ואפשר לפי מנהגינו שאין שכיח שיהיה סעודת חתונה שאחר החופה בלא כ"ז נראה לעין כל במניעת כ"ז באותה סעודה כאבילות בפרהסיא ובלא"ה כיון שכל האיסור אינו רק משום שמחה והרי אנו מתירין לה שמחת נשואין · גם יש לחוש לשמחת החתן שאינו אבל ויעוין לעיל סימן שצ"א :

סימן שצג

(רמ"א ס"ב) או שצריך לילך בדרך · נ"ב יעוין לשון התוס' במ"ק שמשם מקור דין זה בדף כ"ו ע"א וז"ל הסמ"ג אסור לצאת מפתח ביתו אכן מפני צרכיו ילך שפיר חוץ לעיר וינעל מנעליו וכו' : (שם רמ"א סעי' הנ"ל) מפני הצורך לא הפסיד · נ"ב יעוין בתה"ד הסברת טעמים בזה וכמדומה שנעלם מן המג"א יעוין מ"ש בסימן תרצ"ז ס"ק י' : (שם רמ"א ס"ג) ומותר לתקן הצפרנים ולגלח · נ"ב יעוין נקה"כ סימן ש"צ שמביא הגי' ולגלחם מעשה בא לפני באשה שחיה זמן טבילה בליל א' דיום טוב ואחר שחתכה צפרני ידיה ורגליה מת לה מת והוריתי שתרחוץ סמוך לערב ותטבול בלילה · ושוב היה המעשה כנ"ל בע"פ · אבל עדיין לא חתכה האשה צפרני ידיה ורגלית ולא התרתי · (יעוין ביו"ד סימן שצ"ם ס"ק י"א) ואף שהנו"ב מה"ק חיו"ד סימן צ"ט מקיל בזה הלא הוא בעצמו כתב בתחלת דבריו בזה"ל אי לאו דמסתפינא כו' · ומה שהכריע להקל הטעם דהוי כלאחר ז' ובתוך ל' מותרת אשה בנטילת שער צ"ע די"ל דהא השבעה לא מבטלת רק בתחלת הרגל · ומה שהתירו לרחוץ ערב הרגל שהוא עדיין תוך ז' הוא מפני כבוד הרגל נחשב סמוך לערב כלאחר ז' ממילא י"ל דלענין קציצת צפרני רגלים לצורך טבילה שאין קציצתן לצורך הרגל הוי ככל תוך ז' שאסור גם באשה · עוד יש סברא לומר לפמ"ש הרמב"ן בספר תה"א בשער ענין תספורת ובחידושיו ליבמות דף מ"נ ומובא בחדושי הרשב"א ובביאור יותר בחדושי הריטב"א שם שיש טעם לחלק בין אבילות שלשים ובין שבוע שחל ת"ב דבאבילות שלשים דכבר מפסקת מגלוח ז' ימי אבל הוי ניוול לה ע"כ התירו חז"ל לאשה הגלוח תוך ל' · אבל שבוע שחל בו ת"ב דאינו אלא שבוע א' אין ניוול לאשה ע"י מניעת תספורת ע"כ חמיר בזה אבילות בשבוע שחל בה ת"ב אף דלשאר דברים אבילות ישנה קיל מאבילות שלשים של אבל יעו"ש ער"ז נוכל לומר היכא שנעשת אשה אבילה בערב הרגל כיון דליכא עדיין שום ניוול בשערת לא שרי לה תספורת · ובפרט בקציצת צפרנים שנראה מדברי הרמב"ם דלא התירו לאשה תוך ל' רק גלוח שערות ולא נטילת צפורנים יעוין סימן ש"צ ביו"ד ומסכיר בתל"מ בסימן שפ"א בטעם נכון דניוול הצפרנים יכולה להסיר אשה בידיה ושיניה · ובזה מיושב קושית הט"ז בסימן ש"צ אשר עליו בנה יסוד הנו"ב הנ"ל · גם מה שמחלק בבאר הגולה בין גידול שער שניוול יותר לאשה ובין צפורניה שאין ניוול כל כך נכון הוא · ושלא כדת השית עליו הנו"ב דאישתמיטתיה מ"ש הרמב"ן בתה"א בענין התספורת בשם חכמי צרפתים דמיירי משער פנים של מטה שניוול גדול באשה · וגם בטור מביא דברי הרמב"ן הללו אלא שלא סיים בהדיא דקאי על שערות פנים של מטה · ופירש כן בפרישה · ואף אי איכא מאן דלא מפרש כן ע"כ צ"ל בשערות ממקומות אחרים כגון על ידיה ועל פניה דיש בהם ניוול לאשה · או אפשר דגם בשערות דאש משכחת שיהיה ניוול באשה אף שדרך הנשים לגדל שערן כלולות וכמ"ש הרמב"ן דהוא מן היופי באשה וי"א אלא כשהם שלימים באורכן אבל הנשים

כן ומתני' דמחייבת מיירי בקנה כל אחד נגדו סקמה ואח"כ לשו קמחן ביחד והכיאו ראי' מירושלמי הנ"ל ואינו מעורב ע"י גיזין · א"כ משמע שלא קנו סקמה ביחד דאז לא הוי שייך לומר שהגיזין והחוקים מסכין מזו לזו ע"ש · ובב"י סי' ש"ל הביא דברי הס"מ · מוגא הדברים לדעת הס"מ בתי' קמא הנ"ל דכיון שקנו ביחד אף בתרומה פטור כיון דבכל שרתא ופורתא יש לעובד כוכבים חלק בו · הוה כמו שאין לישראל שיעור נגדו אף דבתרומה אין שיעור · ומכ"ש בחלה נשאר קושית הירושלמי · ויעשה קב סכאן וקב מכאן וקב הכותי באמצע' ואין שיעור כי קב העובד כוכבים מפסיק ופי' הירושלמי ואינו מעורב ע"י גיזין ליכא הוכי שקנו יחד וכמ"ש בהס"מ הנ"ל · וזה בעצמו כוונת הר"ש בפירושו באין בשל ישראל כשיעור · היינו דמיירי שקנו יחד וכנ"ל ופי"ז סמך דברי הירושלמי · ואינו מעורב ע"י גיזין להורות נמן דמתני' מיירי שלא קנו יחד וכמ"ש בהס"מ ושו"מ מיי' · וכן יהיה כוונת הרא"ש שמוגא דבריו מן הר"ש · ועם כי דבריהם סתומים לפי"ז נא לפרש דבריהם אחר לגם בהלה וכו' · מלומר פליגם שמשו בסוגית הגמ' ממקום שמביאים · והדברים ברורים לממעין היטב · ומעתה שגם סמע"ת עמד בזה על דברי הר"ם והרא"ש ולא תי' · ולפע"ד ברור כמ"ש · ומה שהשיג הגאון על הרא"ש מהא דקיי"ל אין בילה · אני אומר שגם הרא"ש סובר כמו כן נהלכה · רק שכל כוונת הרא"ש אחרי שקיי"ל יש בילה בדבר לח · אף שזה אינו דבר לח ממש כמו יין ושמן מ"מ כיון שאי אפשר שבחלה שיריים לא יהיה משל ישראל מעט והלא אין לה שיעור מה"ם · וזה מדוקדק מאד . דהם כוונתו בפשוטו מתמה יש בילה · בודאי במפרים אחד מכ"ד בכל ומפרים מפטור על הפטור ומחיוב על החיוב · א"כ למאי קאמר הרא"ש א"א כו' והלה אין לה שיעור מה"ם · הא מפרים בסקנת חז"ל · אבל לפמ"ש ניחא וגם כט"ד של הרא"ש ידע מזה כמו שמדוקדק בלשונו דוק ותשכח · והנה הא דלא התיר לפרים מיני' ובי' כמו מתני' דלקמן דמפרים על הכל אם אין לו פרנסה ממקום אחר · משום הוא דלא מבעיא אם יש בשום של ישראל ושל עובד כוכבים דאינו יכול להפרים ואי משום שנעשה כולה טבל · כלא זה אינו אלא מדרבנן והעיסה חייבת מדאורייתא בחלה אחרי שלא נתבטלה כיון שאין בספור רוב · אלא אפי' היה בחלק עובד כוכבים רוב נגד חלק הישראל ונתבטל ברוב מ"מ אינו יכול להפרים מיני' ובי' מטעם שנעשה כולה טבל · דלא אמרינן כן אלא בשהיה פעם אחת בחיוב כמו עיסה שנולמה הלחם · משא"כ בשל עובד כוכבים דנגמרה לדבר שפיסת עובד כוכבים ופסיק ושוקלה הלחם אינה מספקת וזה ברור · והנה בתשובת הרא"ש כלל ב' סי' ג' וז"ל שכתבת שאותן שמחטילין בשאור של עובד כוכבים כדמפרשי חלה נוטלין יותר מכדי השאור של גוי שלא יפריש מהפטור על החיוב · אינם צריכים לזה אלא יליש מעט קמח כו' · ע"ש ועיי"ז כתב בתט"ד · ותע"ג דאשר"י כתב לעיל דיכול לפרים מיני' ובי' נראה די"ל דבשאור מודה הרא"ש דאין בילה יעו"ש · והנה מזינן שהשואל רצה להחמיר כתרתי שלא לפרים מתק"ה שחיוב ונם מיני' ובי' · ולא מצא תקנה רק ביטול יותר מכדי השאור של גוי · ולכן דקדוקו של התה"ד נכון מאד · דסי' לו להרא"ש להשיבו גם תקנה זו שיפרים מיני' ובי' שיסוף דעת השואל שהחמיר ליטול יותר מן השאור [ובזה נסתרו דברי מע"ל שכתב דתשובת הרא"ש כלפי השואל דלנ"נ] והנה לולא דברי התה"ד היה נראה דהרא"ש נהג בזה כמו ר"ש שזורי במלתא שנתערבו לו טבל בחולין · ושאל את ר"ש וא"ל לך קח מן השוק והנח לכאורה ישנה · דהא ר"ש שזורי סובר כר"ש ס"ק לכל יש בילה · וצ"ל כמ"ש כש"ה דכאמת היה תקנה להפרים מיני' ובי' לדידי' דיש בילה לכל . אך היה מספיד כהאי כי מוכרח לתם בכפל · ויהיה מהחיוב על החיוב · ומהפטור על הפטור · ולא רצה להספיד לכן כא כשאלה נגר"ש ונוח להפרים רק מן הטבל לש"ת כתקנתו · וכן הרא"ש בפסקיו כתב להפרים מיני וכי' · אבל מ"מ יפסיד כמה שהוא נוטל אחד ממ"ח מכל · ובתשובתו השיב כמו שהשיב לר"ש להפרים ממקום אחר בלתי פסידא · וזה דבר נכון מאד ומתקבל :

ועתה אבא לדברי הש"ך אשר מעלתו נתעורר עליו · והנה תוכן דברי מעלתו לחלק בין שאור לעיסה כבר קדמוהו בס' לבושי שרד · והנה מהא לא איירי' דכוונת הש"ך על הדין להפרים מיני' ובי' וכמ"ש בקונטר בס' הנ"ל וגם מע"ל בתוך דבריו · ובעבור כי דברי הש"ך נעלמו ולא מצאתים הבנה · לכן מהטורך לבאר דבריו דרך כלל ומה שהבין בפרישה · ומה שהשיג עליו · שהנה כל מילי' דהש"ך בס"ק הזה רק להוציא מדברי הפרישה שהבין בדבריו שסובר דוקא שאור הוא שיכול להפרים מיני' ובי' אבל בעיסה לא · משום דאם יפרים מיני' ובי' לא יהיה שיעור חלה אחד ממ"ח · וז"ש כ"ז שאין לה שיעור חלה אינה טובלת [ולשון טובלת הוא דחוק · או סבר שהוא ט"ס] ועל היסוד הזה בנה תחלת דבריו שכתב דס"ה אם נתערב עיסה שאינה של שאור כו' דהא מן קמחא כו' ואדרבה בהכי שרי טפי כו' והוא לפי שהבין בתס"ד שמחלק בין שאור לעיסה · הנה שדעתי מסכמת למ"ש מע"ל שהחילוק של התס"ד הוא בין קמח לעיסה · הש"ך ז"ל למד מסיפות לחלק בין שאור לעיסה · ויש לתת טבלין לסברתו כיון שהשאור כרגם כטעם אין סברה לומר דנבלל הכל כשוה מאחר שיוכל להתברר מקום השאור היה איפוא הוא · ובפרט שהרא"ש ג"כ סובר אין בילה · רק הכא מטעם שא"א שלא יהיה משל ישראל נ"כ והלה אין לה שיעור מה"ת וכמ"ש למעלה · א"כ מאחר שיוכל להכיר בטעמו יבורר הדבר ובזה אין בילה כלל וכנ"ל · והנה הוכיח דסתמבר ס"ל דיש בילה בשאור ג"כ · והוקשה לו ז"ל דלא כטעם לפי שנעשה כולה טבל והא ליכא למימר דקמחא כמיא הא שנעשית כולה טבל הוא לתקן מה שקשה להם מיני' ובי' צריך להפרים מכל העיסה ולא לפי התבון ולדמשמע מדברי הט"ז שם ס"ק מ"ב דז"ח דאפי' אם נאמר יש בילה מכל וכל סברת להפרים דהא לכתחילה צריך להפרים א' מכ"ד או מ"ח · ואיך יפרים לפי החשבון · והא ל"ם דאמרינן יש בילה מפרים מן הכל וכמ"ש רש"י בחולין ק"ל ב' וש"מ ובפרט לפי מה שכתבתי בדברי הרא"ש בפסקיו דאין בילה ממש וכנ"ל · ובזה מפיר הי' הש"ך לחלק בין רב למעט · כיון דלא אתאן עלה מכח בילה ממש דהא ס"ל דאין בילה אלא בדבר לח ממש כמו יין ושמן : ורק מחמת שא"א שלא יהיו משל ישראל ממש והלה אין לה שיעור מהתורה וכנ"ל א"ם מחד החלוק של הש"ך בין רב למעט · וזה שדקדק הש"ך וכתב אלא כשעיקר העיסה הוא של חיוב דא"ת שלא יפרים משל חיוב מעט והלה מה"ת אין לה שיעור והיינו כמ"ש הרא"ש בפסקיו וכמ"ש למעלה · וזה דבר נכון מאד בסברה ובהשכל · ואח"כ הביא דברי הפרישה דדוקא שאור אבל עיסה כ"ז שאין לה שיעור חלה כו' · ועפ"ז תמה דמ"ם ר"ל כמ"ש בתחלת דבריו דהא מן סקמחא דקבל אוסר בכ"ם שייך נמי בעיסה · ומשר הש"ך תיבה אחת · ונ"ל ועוד דהא ס"ם מן התורה חלה היא . דר"ל דבעיסה יש בילה

שדרכן לקצוץ שערותיהן יש ניוול בגדולן קצת ב"ז שלא יגדלו כל צרכן בכה"ג הוא דהתירו גלוח שער באשה אבל בודאי לא עלה על דעת חכם לומר שהקילו באשה גלוח בשער היכא דליכא ניוול באפיסת הגלוח · ומ"ש עוד הנוב"י מדמותר נטילת צפרנים בשבוע שחל ת"ב מוכח דנטילת צפרנים חוי קולי מגלוח שער לאו ראיה הוא לפי הטעם שכתב המג"א בסימן תקנ"א ס"ק י"א :

סימן שצה (מחבר ס"א) מותר בכל דברים · נ"ב בספר חסידים סימן ר"מ אוסר תשמיש המטה כל יום השביעי וכן איתא בהנהות מהרש"ל · יעוין לקמן סימן ת"ב בש"ך ס"ק ד' : (שם רמ"א ס"א) במדינות אלו צריך להסתין · נ"ב ויעוין בט"ז ס"ק ה' בסימן ת"א הדין כשחל יום ז' בשבת · ובשו"ת רדב"ז ח"ג סימן תצ"ד מסיק להקל דאמרינן ביום האחרון מקצתו ככולו : (שם רמ"א הנ"ל) כן משמע באשר"י · נ"ב יעוין בר"מ ובאשר"י פ' א"מ דין ל"ז :

סימן שצו (ש"ך ס"ק א') · נ"ב ולענין אמירת קדיש אם הניח אשה ויש חשש היתר ענונה יש למנוע לבניו מלומר קדיש · כן פוסק בשו"ת עה"נ ובשבות יעקב סימן ק"ב : (שם ט"ז ס"ק ב') דאמרינן במשנה דפסחים · נ"ב יעוין בשו"ת ח"צ סימן ג' ובתבואת שור לחידושיו למסכת ט"ק :

סימן שצט (ש"ך ס"ק י"א) צ"ע דאדרבה · נ"ב יעוין בא"ר על א"ח סימן תקמ"ה ס"ק ט' שמאריך בהשגות על דברי הש"ך כאן : (שם רמ"א ס"ה) וכן נוהגין · נ"ב יעוין א"ח סימן תר"ו ומג"א ס"ק י' ובא"ר על א"ח סימן תקמ"ח מתרץ על קושי' האחרונים דהא כאן בד"מ איתא בזה"ל ולדידן דנוהגין איסור רחיצה דינו כדין תספורת וכן נוהגין עכ"ל ע"כ נטה דעת הא"ר לומר שחסר כאן ברמ"א וצ"ל אבל לדידן כו' אסור וכן נוהגין עוד מאריך שם בא"ר ומסיק לאיסור לחלכה למעשה · אמנם נ"ל דאף אם כן שבזמן הרמ"א היה מנהג לאיסור כבר נתבטל המנהג ועפ"י דברי האחרונים נתפשט להיתר : (שם ש"ך ס"ק ט"ז) דנוהגין איסור כביסה כל ל' ·

נ"ב ממשמעות הלשון נראה לכאורה שקאי על הלבישה רק בש"ך שם מבואר שקאי גם על הכבוס וכדעת הריב"א · ויעוין מ"ש לעיל בגליון ש"ך לפי מה שמסיים הרמ"א שנוהגין שילבש אחר תחלה גם הכבוס אדעתי' דהכי מותר יעו"ש · אמנם כוונת המחבר שבלילה ילבשנו מיד האבל כי כן הוא לשיטתיה לעיל ומקשה הש"ך שפיר על הרמ"א למה לא הגיה ע"ז : (שם ט"ז ס"ק ו') וצ"ע לתרץ · נ"ב עמד בזה המשאת בנימין סימן ע' ולעיל בס"ק ב' מביא הט"ז אותה תשובה ותירוץ הט"ז אינו עולה יפה לפי לשון הרמב"ן בעצמו בתה"א דף ע"ז ע"ב שכ' בזה"ל וא"ת לדברינו למה אין שמיני של חג מבטל ממנו גזירת שלשים שהרי כבר עלו לוה י"ד יום קודם רגל של שמיני זה אינה תורה שהרי לא נהג בגזירות שלשים ואע"פ שרגל עולה למנין שלשים אין מבטלין ממנו גזרת למ"ד עד שינהג בהן מקצתן עכ"ל · ובדף ע"ה ע"א כתב בזה"ל לפיכך אמר עולה למנין שלשים דקא נהגו מצות שלשים ברגל כולו כדינו בחול ואינו עולה למנין שבעה שאינו נוהג כהכן של מצות שבעה עכ"ל :

סימן תא (רמ"א ס"ז) שלא לומר צדוק הדין בכל הימים · נ"ב יעוין ט"ז או"ח סימן תר"ע ס"ק ה' ובמ"א סימן תקמ"ז ס"ק ח' ובסימן ת"צ ובא"ר שם : (שם רמ"א סעיף הנ"ל) י"א שאם קובר המת בלילה · נ"ב יעוין לעיל סימן שע"ו ש"ך ס"ק ב' :

סימן תב (מחבר ס"א) כללו של דבר · נ"ב כל זה לשון הרמב"ם ובטור ביאר להדיא בזה"ל דינו כיום קבורה לקריעה ולהבראה וכן כתב הרא"ש : (שם ט"ז ס"ק ה') דאין לנהוג כו' בדברים שבצינעא · נ"ב יעוין באו"ח סימן תקנ"ב ט"ז ס"ק א' : (שם) נקה"כ על הש"ך ס"ק ח') דמונין יום הקבורה · נ"ב וכן פסיק בשו"ת פנ"י סימן ט' ובאבן עוזר : (שם ט"ז ס"ק ה') אלא גם בשבת מותר אחר תפלת שחרית · נ"ב בט"ז או"ח ריש סימן תקנ"ה כתב בשם ספר חסידים ותשובת מהר"ם דתשמיש אסור לאבל כל היום :

אמרי ברוך על דגול מרבבה

סימן קכג (ש"ך ס"ק ו') ולפי עניות דעתי דברי הבית יוסף · נ"ב קדמוהו בספרי תפארת למשה :

סימן קנז (רמ"א ס"א) אם היתה כבר טמאה · נ"ב הכם א' הראני השגיאה בזה שבירושלמי איתא אם היתה כבר טמאה וקאי אבכורות של תרומה המוזכר שם במשנה :

סימן קעז (ש"ך ס"ק י"ט) וכתב הב"ח · נ"ב יעוין בעט"ז שהחמיר בזה ומסיק דשטר מבטל תנאי העיסקא שבע"פ ומדברי תשובת הרא"ש כלל ס"ו לק"מ דהא מבואר שם שהתובע תובע משמעון מה שהרויח המעות כו' ע"כ נראה דשם לא היה כלל עיסקא רק שהיה התביעה על שקיבל דמי בני היתומים על אחריותו והתחייב א"ע לעסוק בהן לטובת היתומים וכל מה שירויח יהיה שייך להם דבכה"ג ליכא כלל שם הלואה ומותר אף כשכל האחריות על המקבל וכמבואר בש"ע כאן ריש סימן זה ברמ"א גם בשו"ת הרא"ש כלל פ"ח סימן ו' מבואר בהשאלת שלא היה השטר רק על המנה קרן ובע"פ עשר שותפות והשיב הרא"ש שאסור לראובן ליקח שום ריוח אע"פ שהתנו ביניהם בע"פ שיחלוקו ביניהם הריוח וההפסד כו' דבתר שטרא אזלינן ולא בתר דברים שבע"פ והרי מבואר כדברי הטור והלבוש וכיון דעיקר הוא השטר שפיר הוי רחוק מהפסד דאף שלא יכחיש הנותן דברים שבע"פ לא יהיה חייב באחריות החיוק דבתר שטרא אזלינן ולא בתר דברים שבע"פ במה שמתנגד להשטר ביד המוציא : (שם הנ"ל)· שאף אם היה כתב בתשובת הרא"ש שאסור · נ"ב לא ראה רק בשו"ת הרא"ש כלל פ"ט סימן ט' ואשתמיטתי' תשובת הרא"ש בכלל פ"ח סימן ו' גם בכלל פ"ט כתב בזה"ל בתר שטרא אזלינן ואסור לחלק בריוח :

סימן קפז (רמ"א ס"ג) אני תמה על רמ"א · נ"ב גם בשו"ת פנ"י חיו"ד סימן א' תמה בזה על הרמ"א ובמנ"י העיר קצת בזה ובפליתי מיישב בפשיטות יעו"ש :

סימן קצ (ש"ך ס"ק י') דבריו צ"ע . נ"ב כבר אמורה במנחת יעקב סימן זה ס"ק י"ט :

סימן קצו (ש"ך ס"ק ר') דבריו תמוהים . נ"ב כבר נתעוררו ע"ז רבים מהאחרונים ורחו דברי הש"ך :

סימן ריד (ש"ך ס"ק ב') ובזה דברי המג"א . נ"ב א"צ לזה דכוונת המג"א שם כיון דנתפשט רוב העולם מתענין ביום א' דסליחות ובער"ה כולם מתענין אין זה משום נדר והוי כת"צ ובמקום חולה שמותר א"צ התרה ואפשר דכל תעניתים של עשי"ת בזה"ז הוי בכלל מנהג הציבור משא"כ בזמן הבית ולכך מדייק המחבר הלכך מי שרגיל להתענות כו' ואפשר שאין כוונתו על ער"ה שהיה בזמנו ג"כ מנהג והמג"א בעצמו כתב בזה"ל וא"צ התרה כו' אם לא מי שמתענה יותר ממה שנהגו הצבור וגם אפשר לומר דמי שמתענה יותר ממנהג הצבור רק כל עשי"ת צריך התרה גם על תענית ער"ה :

סימן רלח (מחבר ס"כ) · לא שייך שאלה כלל . נ"ב סתירות דבריו נראה מדברי חדושי רמב"ן למסכת ניטין דף ל"ה ע"ב בד"ה תנאי הוא כו' ויש מקשין כו' ולאו מילתא הוא דקיימא לן אפילו אכלה כולה נשאל עליה ויעו"ש בחרושי הרשב"א והר"ן . אולם מדברי התוס' שלא תירצו כן יש לכאורה ראיה לדברי המחבר . שוב מצאתי דמפלפל בזה שו"ת שער אפרים סימן ע"ב · ובשעה"מ פ"ו מהלכות שבועות הלכה י"ז כתב דאשתמיט להשע"א הנ"ל דברי הרא"ש בפ"ג דשבועות שכתב להדיא דאף כלא התרה בו נשאל . אבל לא כן דעת הראב"ד בספר תמים דעים בסימן רל"ז :

סימן שמ (ט"ז ס"ק ו') ובסימן שצ"ו מבואר כו' . נ"ב בתפל"מ העיר בזה בסימן שצ"ו : (שם ס"ק הנ"ל) אתה מבטלם מת"ת . נ"ב כן דעת הש"ך בסימן שפ"ד דבאיסור נעילת הסנדל וכדומה מלבד ת"ת מחנכין לקטן . אמנם בספר בית הלל בסימן שפ"ה מחליט דליכא שום אבילות בקטן מצד חינוך רק קריעה מפני ע"נ ואחד מראיותיו שם מדברי רש"י במסכת תענית דף י"ג ד"ה אין הבוגרת כו' יעו"ש ויעוין במג"א סימן שמ"ג ס"ק א' ומ"ש בסימן תרי"ו :

סימן שמא (מחבר ס"ב) נראה דוקא בזה שמת . נ"ב יעוין בחגיגה דף ט' ע"א תוספות ד"ה נטמא ביום :

סימן שעב (רמ"א סעיף א') אני תמה מאד . נ"ב אישתמיטתיה דברי הרמב"ם פ"ה מנזירות דין שכתב בפירוש שהי' חייב מלקות ולא דמי לטי שמת בידו ונוגע במת אחר כמ"ש בתוספות שבועות דף י"ז ע"א ד"ה נזיר בקבר יעו"ש וכד"ן שם בחדושיו וברשב"א כולם מחליטים דהלכה כרבי טרפון ובסמ"ג מבואר כמו ברמב"ם ובתה"ד מביא ראיה לדינו מדברי הסמ"ג והרא"ש פ"ב דכתובות : (שם סעיף ב') בד"ה אמר יחזקאל כו' נמשכתי אחר דברי המל"מ . נ"ב יעוין דברי הראב"ד בהלכות נזירות דין כ"א ובטרכבת המשנה הרשות שם : (שם) אפילו איסור תורה · נ"ב בתה"א דף מ"ד מוכית דאף לר"ע יש איסור דרבנן דכל שלא בחיבורין מוסיף טומאה הוא אף בו ביום דנוגע בו כנוגע במת עצמו :

סימן שעד (רמ"א סעיף ס"ו) בתה"ד וכן ברי"ם כו' . נ"ב י"ל שמ"ש ובתה"ד והיו נוהגין כמו בשלשים של אבל אבל לא לנמרי כו' עכ"ד יש ללמוד שא"צ להחמיר בחילוף כל בגדים :

סימן שעה (ש"ך ס"ק א') ונלע"ד שם מירי בעיו"ט . נ"ב קדמותו התפארת למשה : (שם ש"ך ס"ק י"ד) וממילא נמשך אחר הקהל . נ"ב לא דמי דהא הוא יתפלל בעת ערבית בלילה משא"כ אשה שוב מצאתי כדברי בתפל"מ :

סימן שפא (ש"ך ס"ק א') גם בצונן אסור לדידן . נ"ב בתפל"מ מפרש דגם כל גופו מותר בצונן ומוכח דלא הגיה הרמ"א על ס"ד בתכפותו אבילות דמתיר המחבר לרחוץ כל גופו בצונן וכן באו"ר או"ח סימן תקמ"ח ס"ק ט' מחליט בפשיטות דדעת הש"ך דרחיצות כל הגוף בצונן מותר אחר ז' והניח בצ"ע דברי המג"א סימן הנ"ל ס"ק י' וביותר דברי באה"נ שם דמפרש בפירוש דאיירי שם ברחיצה בצונן יעו"ש ובפמ"ג . ויעוין באו"ח סימן תר"ו במג"א ס"ק י' :

סימן שפח (מחבר סעיף א') ובאמת שכן מבואר בתשובת הרשב"א . נ"ב וכן הוא בטור שו"ע סי' שצ"ח ובט"ז שם סעיף א' מפרש שמועה קרובה מדרבנן ויעוין ברא"ש ר"פ א"מ : (שם) בסוף הדבור וא"כ ק"ו ביום קבורה . נ"ב יש לדחות דבשמועה קרובה נפיש מרירותיה כל אותו היום וכן מבואר מדברי המ"ב בתשובה סימן פ"ב יעו"ש :

סימן שצב (רמ"א סעיף ב') נ"ב לפ"ד היה להתיר אף בזמן הגמרא היכא שלא נתרצית האשה שתארס לו כ"א באופן שישאנה מיד ודע דבחדושי ריטב"א מס' מ"ק כתב שהטעם כיון שיש לחוש שמא יקדמנה אחר הוי כדבר האבוד והדבר האבוד מותר מקח וממכר בחוה"מ א"כ א"א ללמוד מזה לענין איסור נשואת אשה תוך שלש רגלים : (שם) איכא למיחוש לחזרה . נ"ב יעוין פרש"י על דברי הגמרא יקדמנה אחר במ"ק דף י"ח בד"ה או איהו כו' . אמנם בחדושי ריטב"א מפרש כפשוטו דברחמים יבטל הגזירה והכוכב שבשעת המולד ומתרץ שם דברי הגמרא אשר הכריח לרש"י לסוג מפירוש זה :

סימן שצט (ט"ז ס"ק ד') רק בסמ"ג . נ"ב כמדומה שלא עיין בעת שכתב זה במ"ש הרא"ש פרק א"מ בטעם שאין ר"ה נחשב לרגל לענין זה מצד ספק יש אם להחשיב ש"ע לרגל ראשון ואף דר"ה נסלרגל ג' אינו נחשב אף שמרוחק מעצרת י"ל דבלא"ה אינו רגל של שמחה והדברים מבוארים למעיין בדברי הפוסקים בזה :

סימן תב (מחבר סעיף א') ונלע"ד ראיה לזה מדברי הרא"ש . נ"ב י"ל דמיירי שנפל לבור ונתכסה גם אפשר בנטבע בטשאל"ם בגוונא שנתברר שמת בשעת הטביעה והוי כקבורה מאותה שעה ושאר גוונא כמבואר בירושלמי דמ"ק א"מ הלכה ה' : (שם בסת"ר) שוב מצאתי בשו"ת מהרי"ו · נ"ב וכוונת דברי מהרי"ו בסימן ט"ו ובסימני דינים יש להאריך ויעוין מה שמפלפל ע"ז בשכנה"ג סי' ת"ב :

נמוקי הלכות חלה רי"ב

וכמ"ש למעלה · ובשיעור חלה שיפרים א"א שלא ישא בו מעיסה שלא הורמה חלתה ואלה אין לה שיעור מה"ת · וזה הטעם השני שכתב למעלה ואדרבה בהכי שרי כו' זהו כוונת הש"ך על בורי' · והנה לדברי הפרישה כן כתוב בט"ז שם ס"ק יו"ד · ובאמת הדברים נפלאים . ואין לטעמים כמו שכתב מע"ל לחלק בין שאור לעיסה מחמת טעם כעיקר דא"כ מה זה שסיים אבל עיסה כ"ז שאין לה שיעור חלה דמה לי אם יש בה שיעור חלה או לא · ומה שהביא ראי' מתשובת הרא"ם דהיכי שהיה שיעור חלה לא בטל · תמוה אלא דשם לחודי' קאי וניכר האיסור והאיך יתבטל · גם מה שמסיים הט"ז בשם הפוסקים לא נמצא בכ"י מאומה · גם הלשון אינה טובלת א"א להעמים · ולדעתי נראה ששני דבורים המה בט"ז · ועל שאור כתב דדוקא שאור אינה בטלה מטעם הר"ש דטעם כעיקר · ותיבת בעיסה ט"ס וצ"ל מעיסה · וקאי על המחבר שכתב מעיסה שלא הורמה חלתה · ע"ז כתב אבל מעיסה שאין לה שיעור חלה היינו מ"ג ביצים וחומש ביצה שנפלה לעיסה שהורמה חלתה אינה טובלת · וע"ז כתב ב"י ר"ת בית ישראל הוא בעל הפרישה · ע' בהקדמת הסמ"ע . וגם בפרישה כתב כן על הטור פסקי פסקי ולא חסר רק הנקודות הנותנים ריוח להפסקות · ובזה א"ש הכל · זה כתבתי רק לבאר דברי הש"ך ס"ק י"ת דקאי על הפרשת מיני' וכו' · וגם הוא יכול להיות דס"ל לחלק בין שאור לעיסה :

אפס כי עז עלי דברי הש"ך ס"ק כ' שהקשה נ"ע הך טעמא תיפוק לי' דנעשה כולו טבל ע"ש והא הך דנעשה כולו טבל הוא רק מדרבנן · וצריך לטעם שהאור אינו בטל מטעם כעיקר ובאמת דברי הר"ש סגורים לאמר אנ"ל מב"מ טכ"ע דאורייתא · דהא כללא בידינו מין במינו בטל ברוב מה"ת · אולם מזה ראי' לדעת הש"ך יו"ד סי' צ"ח ס"ק ו' · והנה בדברי הרא"ש בפסקיו לא כתב רק בשאור אינה בטילה בעיסה · ולא הזכיר מטעם כעיקר · אולם סתמו כפירושו · כי דבריו לקוחים מדברי התוס' ומה שקשה עלי ביותר הוא בתשובת הרא"ש כלל ב' סי' ב' שהביא בתוך דבריו מה שפי' ר"ש במשנה · וכתב וגם אותם בכרות תשיבי ולא בטלי דאמר אף בכרות של בע"ב ע"ש · והא דדבר חשוב אינו בטל הוא רק מדרבנן וכמ"ש בגיטין פ' הנזקין וכמ"ש הפר"ח ביו"ד סי' ק' יעו"ש · וי"ל בזה דהרא"ש אזיל בזה בשיטת התוס' ב"מ פ"ק ו' ב' ד"ה קפץ כו' ובר"י כמי לא הוה כו' מוכח דבר"י אינם בטילה מדאורייתא · ובתוס' מעילה כ"א ב' ד"ה פרוטה כו' שכתבו לחד תירוצא · א"י מקבע חשיב ולא בטיל מוכח דדבר חשיב אינו בטל מה"ת וכמ"ש מהרי"ל בתשובה · וע' ברו"ש סי' ק' שהאריך בזה · ותורף דבריו אף דאינו בטל אלא מדרבנן · מ"מ כיון דדרבנן עשהו יש בידם לבטל ד"ת ע"ש גם אנכי עשיתי סמוכות לסברתו מדברי הרמב"ם בפי' לנדה פי' דם הנדה על המשנה כל הכתמים כו' אמנם היום · הנה הכותי עצמו אם מת לא יטמא באהל כו' ע"ש והיינו משום דהאידנא עשאום כעובדי כוכבים גמורים כמ"ש בקמא דחולין · ולכאורה דהא כותים גרי אמת הם וכמ"ש בתוי"ט ומה שתי' דתנן ס"ל גרי אריות הם · הא הרמב"ם כתב אמנם היום משמע משום דהאידנא עשאום כנ"ל · ולפי הנ"ל ניחא כיון דחכמים עשאום כעובדי כוכבים גמורים הן לקולא הן לחומרא · ויש כח בידם · וזה כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' קנ"ט ס"ק ה' ע"ש שכתב כיון שעשאום כעובדי כוכבים גמורים משמע דלגמרי עשאום ע"ש · וע' ב"י א"ח סי' רט"ו ד"ה ומ"ש ועובד כוכבים כו' ות"ת כו' י"ל כיון דלענין זה כו' ע"ש · ולדעתי מתורץ בזה קושית התוס' חולין ד' קכ"ט ה' ד"ה מומחה כו' קימא כו' אמאי מותר להניחה בביתו ע"ש ולפי הנ"ל ניחא · אבל אין כן דעת כל הפוסקים . וביותר לפי מסקנת הרו"ש דאף בדבר שיש לו מתירין הדין כן א"כ למה לא נימא גם בטבל כן דהא אוסר בכ"ש מטעם שיש לו מתירין ואפי' נימא מטעמא כפירוש כן איסורו כמבואר בט"ז

מה לי הא דרבנן או הא דרבנן · וכולם עמדו על המשנה דחלה פ"ג דעסיקנא בה · והרמב"ם והסמ"ג וסמ"ק והרע"ב כולם מוקמי אם יש לו פרנסה דהיינו שיעבו העיסה פחות משיעור חלה · וכן הר"ש והרא"ש כולם ערכו להעמיד המשנה כ"א · לפי שיטתו ומה לא נימא כסברא הנ"ל · גם לפי דברי הרא"ש הנ"ל דבכבכרות אינם בטלים יש מקום עיון בטוש"ע סי' שכ"ד סי"ב מי שנתערב לו סת כו' ולא ביארו דדוקא בכרות שלמות והם ז"ל סתמו · וצ"ל דסמכו על מ"ש בדבריהם ויגרסנה עם הבכרות כו' · גם לפי טעם הר"ש דחייב בחלה מדאורייתא איך יפריש מיני' ובי' דהא מה שנעשה כולה טבל אינו אלא מדרבנן · ונע"ג בזה · איברא לענין דינא נראה בנדון דשאילנא דיכול להפריש ממקום אחר אף בעיסה בתוך עיסה לנידון דחלה בזהמ"ז לא תיקנו רק לשריפה ולא לתנה לכהן משום שלא ישכח תורת חלה כמ"ש בס' דרך החיים · הגם מה שהקשה על סד"ת שם דמאי מייתי ראי' מהך דשאור הא על שאור הטעם משום טכ"ע דאורייתא ע"ש דו"ל דכוונת הד"מ על הפרשות מיני' ובי' ע"ש · גם מה שתי' דכל מב"מ אין בו משום טכ"ע אף ששאור הוא מחמיץ ידוע שמחמיץ ומעמיד אינו אלא מדרבנן ע"ש · דקשה להולמו הא כאן משום שנותן טעם ממש ובפחות מששים ומה ענין מעמיד ומחמיץ לכאן · ומסי הו"ל דרמ"א אזיל לשיטתו בסי' צ"ח לענין מב"מ דאזיל בתר שמא יעו"ש · גם לפי דבריו טוב להד"מ על המ"ב ממשנה הנ"ל אם לא שמפרשים כמ"ש הרמב"ם והרע"ב כנ"ל · גם מה שחלק עוד שם בין שיש ט' קבין טבל שאינו חייב אלא מדרבנן ויש לו קב טבל שחייב מדאורייתא שאין לספרים כל הקב של חיוב מדאורייתא על הט' קבין הנ"ל · ובין שיש לו עוד יו"ד קבין החיובים מדאורייתא · ע"ש שזה לכאורה כל הראשונים שמפרשים המשנה הנ"ל מ"מ ז"ש לדידן · הדין אמת הוא כנ"ל ועי' ש"ך סי' שכ"ט ס"ק ט' · ולמעשה עדיין נ"מ בהא דשטודא . מה שהקשה עוד כו' · ושלום מן שר שלום כחסן ידידו יהודא בכרך תענית אסתר תקנ"ד פ"ק פייני :

סימן שמג (טו"ע סעיף ו') אסור לפתוח הקבר כו' כדי לבדוק אם הבית ב' שערות · כ"ב נ"מ דמשמע מזה דאם סותר לפתוח מהני הבדיקה וכה כב"ב קנ"ד איתא ועוד שסימנים פסוים לסשתנות ע"ש ועי' ח"מ סי' רל"ה סי"ג :

סימן שפ (טו"ע סעיף ב') שאלכה כיצד כל ג' ימים הראשונים כו' · נ"ב היינו יום א' וב' ומקצת ג' כ"מ במס' שמחות פ"ו ועמש"כ עה"ג סי' שפ"ה ס"א : (שם סעיף כ"א) שני שותפים חנונים שאירע כו' · נ"ב עי' בשו"ת שב יעקב שאלה ס"ג אם אחד מהשותפים מסלק את האבל ע"י נאמני העיר שאינו רוצה להיות עמו שותף לעת כזאת · והשיב שהמנהג היא ע"פ דין ואין לאבל חלק כלל מה שהרויח באותו שבוע שותף חבירו אבל אם הרויח בנגעת חייב ליתן לחבירו חלקו וכמנהג כן בסרהג יעו"ש :

סימן שפה (טו"ע סעיף א') אבל אסור בשאילת שלום כו' אלא יודיעום שהוא אבל פג' עד שבעה אינו שואל · נ"ב פירוש מיום ד' ולא מקצת יום ג' ככולו ועי' סימן שנ"ג סי"א בהג"ה :

סימן שצז (ש"ך סס"ק א') ולפענ"ד דצריך להתאבל בכה"ג כו' · נ"ב דאין צריך כו' עי' נקה"כ :

סימן תב (טו"ע סעיף א') כללו של דבר יום שמועתו הקרובה כיום הקבורה כו' · נ"ב ימ"ם אין שמועה קרובה אלא בתוך למ"ד מיום המיתה אף אם נקבר ביום אחר וכמ"ש הפר"ח ס"ק ז' והש"ך סק"ח ועיין נקה"כ שם :

הגהות וחדושים

מאת הרב הגאון רשכבה"ג כקש"ת מו"ה **משה מייטלבוים** זצוקלה"ה אבד"ק אוהעל יע"א בעהמ"ח ספר ישמח משה עה"ת ושו"ת השיב משה :

סימן קיב (ש"ך ס"ק כ"ח) לא כתב המחבר בח"מ סי' ס"ו סס"ו · נ"ב פ"ו סט"ז :

סימן קכב (ש"ך ס"ק י"ט) דשב"א שם · נ"ב בתשובה סי' ל"ח שהביא הב"י ומ"ש הש"ך אין לחוש בכה"ג ר"ל אחר שהוציא ממנו יין ראשון ושני דהיינו שנעשה פעם א' והוציא ממנו כל היין ואח"כ נעשה עוד הפעם והוציא ממנו כל היין דאז נעשו כגלגל וקורה מסתמא שוב לא הוי משקה טופח אבל אם רואין משקה טופח ודאי אסור להוציא ע"י עובד כוכבים אף שאין בו לחטטיה למאי דקיי"ל נצוק חבור כמבואר בב"י וז"ב ודו"ק : (רמ"א סעי' כ"ו) · נ"ב הנה משמע מדברי רמ"א כאן דוקא יי"נ ולא סתם יינם אבל בקיצור פל"ה הל' תשובה ראיתי שכ' זאת על סתם יינם והוא סותר להרמ"א הנ"ל · ואף אם נדחוק דיין דנקט כאן לאו דוקא יש לי להביא ראי' דדוקא הוא מדכתב הסמ"ע בח"מ סי' רל"ד ס"ק ד' הטעם דהמוכר איסור של דבריהם בחזקת כשר דאם נודע אחר שאכל א"צ המוכר להחזיר הדמים ובאיסור דאורייתא צריך המוכר להחזיר הדמים דס"ס דבאיסור דאורייתא אין אכילה מחשב הנאה שאדרבה נעשה הוא לו שאכל איסור דאורייתא בשוגג משא"כ איסור דרבנן בשוגג עכ"ל · אלמא דבאיסור דרבנן ליכא נעשה כלל בשוגג דרבנן לא גזרו על השוגג וכ"כ דסתם יין חמור מ"מ קשה הנ"ל להביא שם הרמ"א דבסתם יינם חיוב להחזיר הדמים אף שהוא דרבנן דזה וודאי דעובר מחויב להתענות ס' ימים דינא שכרו בהפסדו והוי כמו נעשה הל' הסמ"ע ועוד דאם נריך תשובה וודאי דראוי להצטער וא"ל דיכול שמוחזק לומר קים לי דא"צ להתענות דפי הוא סחולק · אף שהביאו בלבון י"א היינו משום שלא מצא אלא בתשו' הרא"ש · ועוד דעכ"פ ראוי להצטער דודאי לא הוי פלוגתא רחוקה כ"כ ואף דהש"ך סי' קי"ט סעי' כ"ז ביו"ד כתב דאין אלו ספקים נכונים כ"כ עיי"ש מ"מ לא הקשה עליו רק שלא נראה לו הסברא וגם מלשון כ"כ משמע שנכון קצת ויש לעיין בזה ממה דאמרי' בכמה דוכתי ואם בהמתן של צדיקים וכתבו התוס' דהיינו דוקא דבר מאכל ואפי' איסור דרבנן כדמוכח בתמרים דרפב"י דדמאי הוי עי' בחולין ד' ז' ע"ב ויש לעיין בסי' קס"ה סעיף ד' :

סימן קפה (ש"ך ס"ק ו') · נ"ב אין השני האומר בשמו נאמן ועי' באה"ע סי' קט"ו סעי' א' ובחלקת מחוקק ובב"ש שם :

סימן קפח (ט"ז ס"ק א') · נ"ב מעשה בא לפני באשה שראתה על עד שבדקה כעודה לא ולא ראתה עליו ואח"כ הניחתו שלא במקום מוצנע דהיינו בכיס בית יד של בגדה שמלוי שם עפרורים וכדומה ולמחרת נמצא על העד הנ"ל קצת שחור והתרתי דנ"ל ברור דסברת הב"ח רק בנמצא מראה אדום די"ל דכשנעקר מן הגוף הוא לקה ועכשיו חוזר למראהו משא"כ במראה שחור דכבר לקה ומכ"ת יהיה מהשחור ירוק בשלמא אדום הוא התולדה וכשלקה קצת נשתנה למראה אחרת משא"כ אם נשתנה רק מחמת הליכוי א"ו דתולין שבא אח"כ על העד ובפרט שלא היתה במקום מוצנע (ויותר נמתק) : (רמ"א סעי' ד') ואם מיעכן בצפרניו . נ"ב מיעוך בצפורן היינו דוקא ברוק ע"ג צפורן כמבואר בגמ' :

סימן קפט (ט"ז ס"ק י"א) · נ"ב בחסרי : (ש"ך ס"ק כ"ב) לרב או לשמואל · נ"ב אבל לשמואל : (ש"ך ס"ק ל"ה) · נ"ב ולפי"ז לא מיירי שלפניו . (ש"ך ס"ק ל"ח) · נ"ב ד' ימים : (ש"ך ס"ק מ"ט) · נ"ב חומרא דאתי לידי קולא הוא :

סימן קצ (מחבר סעיף ס') · נ"ב עי' בתשב"ץ חלק שני סימן ק' בדין ששמשה מפיאות עיי"ש :

סימן רלו (ט"ז ס"ק י"ג) כדאיתא בח"מ סי' קס"ט · נ"ב סימן ל' :

סימן רמב (ש"ך ס"ק נ"ח) · נ"ב ועי' בש"ך לחו"מ סי' ל"ט ס"ק י"ד אות י"ד ואות י"ז דשוי' נפשי' הדרנא ממ"ש כאן :

סימן רנז (ש"ך ס"ק נ') פשיטא שצריך ליתן חשבון · נ"ב ואין צריך לתת חשבון כנ"ל ועי' בתשו' נו"ב מ"ב חלק יו"ד סי' קנ"ז ובמהרי"ו סי' קע"ב ובד"מ :

סימן רסה (הג"ה סעי' י"ב) · נ"ב ותמי' לי על הרמ"א ז"ל דהתוס' כתבו כן לפרש דברי י"א דתני' שם בעי"ש דף קי"ג ע"ב אבל מה"ת לומר דהל' כי"א דהא קיי"ל די"א היינו ר' נתן ופ"ק ור"נ פ"ל כת"ק דסתמא דת"ק הוי רבים ויחיד ורבים הלכה כרבים אם לא במקום שנקבע נהדיא הלכה כר"נ וז"ב · ונראה דלכך דקדק לכתוב כמנודה לשמים דר"ל דלכתחי' אין נכון לעשות כן כיון דלדעת ר' נתן הוי מנודה לשמים ואף דלא קיי"ל כן מ"מ אין נכון לעשות כן אבל ח"ו שיהיה מנודה לשמים דהוא לגבי מהלכתא לפי כלל הלכה המסורה בידינו וגם י"א הנ"ל י"ל דוקא ביושב שם ואינו רוצה להסב עמהם וכן משמע לשון כרי' וי"א מי שאינו מיסב וכן הוא לשון הרמ"א מי שאינו אוכל כי אבל לא מצינו שהוא מחייב לילך דלא קאמר מי שאינו הולך לאכול וז"ב :

סימן שמא (מחבר סעי' ד') · נ"ב ואף דטרידין להשתדל וכן קשה בהג"ה דסעי' הקודם אם טרוד להוליך והולכה זו גופא צורך קבורה הוא א"כ אמאי לא הוי אונן וכן קשה במי שנהרג בדרך או שטבעו בנהר או גררו חי' הא טרודים לבקש א"כ אמאי לא הוי אוננים · כבר כ' הב"י בסי' זה בשם הר"י יונה הטעם במת בתפיסה וא"כ ה"ה באונך (ר"ל הל' הטעם כיון שאינן טרודים בענין הקבורה לא חיישי' שיתעצל בכבודו ובעסקו וכו') וא"כ עכשיו שיש גזרת המלכות שלא לקבור נפטר תוך כ"ד שעות או יותר ויש ממונה ע"ז ולפעמים ע"י השתדלות אצל הממונה מרשה לקברו מיד א"כ כ"ז שלא הרשה הממונה לא הוי אוננים ואוכלים וזה ברור · ויש להסתפק בנידון הנ"ל במת בתפיסה או בנידון לפי גזירת המלכות דלא הוי אוננים ולא אבלים ובוודאי דחייבין בכל המצות אם יניחו תפילין ביום המיתה אם נימא דביום הראשון אסור להניח תפילין ל"ש חל עליו אבילות או אנינות ל"ש לא וא"כ במת בתפיסה נמי או דלמא דוקא היכא דחל עליו אבילות וכ"ש אנינות · אבל היכא דלא חל אבילות וגם אנינות יניח תפילין · ולכאורה היה נ"ל דבתפילין לאו משום אבילות נגעו בה דא"כ לאסר בכל שבעה א"ו דהוא משום מרירות לב דהוא חד יומא דכתיב ואחריתה כיום מר וא"כ כיון דבמרירות תלי' מילתא אין לחלק בין היכא דחל עליו אבילות או אנינות להיכא דלא חל כיון דסוף סוף לבו דוה עליו ובשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל · אך דיש להבין דמה בכך דנפשו תאבל עליו הו משום מצטער מש"ה לא מפטר דבעי ליתובי' דעתי' דמש"ה חייב בכל שבעת ימי האבלות עי' בסי' שפ"ח ובא"ח סי' ל"ח ובמג"א שם ס"ק ו' ובט"ז בל' סוכה סי' תרל"ט ס"ק ח' דדוקא צער דממילא מיפטר כגון נגה שבא לו ע"י התפילין · וא"ל דביום ראשון ה"ס כיון דמריר כ"כ א"א ליתובי דעתי' א"כ גבי סוכה נ"כ לפטור ביום ראשון א"ו דאף ביום ראשון אמרינן דבעי ליתובי' דעתיה ועוד דאף דמצטער פטור מתפילין מ"מ לא מצינו דאסור וע"ש בא"ח סי' ל"ח סעי' ה' וסע"ש א"ו דלא משום מצטער נגעו בה רק משום אבילות ועוד הגע בעצמך מי שמת לו מת בח"ה ונקבר בשחרית דלא חל עליו אבלות כלל עד אחר הרגל דיאסר בתפילין אחר שנקבר לתנוק"ו דמניחין תפילין בח"ה ואם נשכך לומר דהה"נ ואי דלא חל עליו אבילות מ"מ נאסר ביום ראשון מחמת מרירות ואי משום דבעי ליתובי' דעתי' ולטעמך דמשום אבילות א"כ אמאי לא יאסור בכל שבעה א"ו נ"ל הטעם כמ"ש התוס' במו"ק דף כ"א ע"א ד"ה מלשיני ואילך דבכל שעה שהוא מר נפש הוא מעולל בעפר קרנו ואין זה פאר עכ"ל · וכן פי' רש"י בברכות דף י"א ע"א עיי"ש · וא"כ לפי"ז י"ל דאף לשלום מר לו מר כי אף שאינו אבל ולא אונן ובוודאי דיש שם שאילת שלום מ"מ מר לו ופטור ואסור בתפילין ביום ראשון · ומ"מ דאף מעולל בעפר קרנו לא שייך רק בשעה שמר לו ומתאבל דהיינו דנוהג אבילות כה לאו הכי לאו מעולל בעפר קרנו הוא ותרווייהו בעי מרירות ומעולל בעפר קרנו דהיינו אבילות דאל"כ כל צער דעלמא נמי לאסור ובאמת לא סגי רק כעין שכתבתי לעיל ואפ"ה לא אסר ואף אם נדחק לומר דליכא צער שיהיה שוה לצער אבל ביום ראשון דמאי לצר איבוד נפשות מאיבוד ממון ועי' בסמיכות חכמים שם בברכות והא דקשה דלאו ליתובי' דעתי' כמו בסוכה דבמאי מדמי להדדי והם גם ביום ראשון חייב כמ"ש מ"מ מידי קושי' זו לא נפטור אף בשעה שחל עליו אבלות ואף דלא פטרי' מטעם צער רק מטעם שאין זה פאר לתפילין שמעולל בעפר קרנו גם בזה קשה דלאו ליתובי' דעתי' ולא יעולל בעפר קרנו וא"ל דאעפ"כ אין פאר לתפילין כיון דראוי' לעולל בעפר קרנו זה לא מסתבר כלל · דאדרבה פאר ותפארות גדול הוא לתפילין שסובל ומתאפק ומשליך אחרי גוו צער גדול כזה בשביל חובת מצות ונולו פי' רש"י ותוס' במחילת כבודם היה לכאורה נ"ל דאין זה הטעם כלל רק הוא כשאר דיני אבלות וכן משמע במו"ק דף ט"ו ע"א אבל מנין שאסור בתפילין מדאמר לי' רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דכ"ע אסור וכן מוכיח שם כמה וכמה דינים מיחזקאל והא דלא אסר בכל שבעה ימים כמו בשאר דיני אבלות י"ל שאני פאר דינו אבילות דליכא כהן ביטול מצוה אף דאסור בת"ת מ"מ יכול ללמוד דיני אבילות דהם נ"כ תורה ועוד דלקרות ק"ש בלא תפילי' דהוא במעמד עי"ש אל כדאי' בברכות לכך לא רצו לאסור בימים שהם עיקר האבלות · לר"א כדאית לי' ולר"מ כדאית לי' ויבואר בסמוך מיהו מלשון הגמרא בברכות שנא' בהם פאר עכרת כפי' רש"י משמע דעיקר הטעם משום דנקראו פאר ולכאורה אתפלא על התוס' שם בברכות ד"ה שנאמר כהן פאר דס"ק ל"ל פי' רש"י דלמה תלוי' קושיתם על הנ"ל הוי להו לאקשוי למה לי' טעמי' שהכי נאמר כהן פאר ועי' בס' סמיכות חכמים שמיישב זה ולכאורה מקושי' תוס' הנ"ל יש ראי' לומר דבכה"ג דמת בתפיסה וכדומה או שמת בח"ה מניח תפילין דגם טעם דרש"י לא שייך בכה"ג כמ"ש דאל"כ נ"מ בטעם רש"י בכה"ג ולא מק' התוס' מידי דלא מהאי הוכחה מדאמר לי' רחמנא ליחזקאל בודאי לא הוי אסרינן רק היכא דחל עליו אבלות כמו בשאר דיני' המוזכרי' שם ביחזקאל · מיהו אקושי' ניקום ונסמוך למימר דהה"נ דהוי תני התוס' לשנות הכי אלא דבלאו הכי מתני שפיר · ולכאורה יש להביא ראי' מס' מ"ש דאמר מי שמתו מוטל לפניו פטור מתפילין וכו' הלא מתפילין אף אחר שנקבר אסור ביום הראשון משום מרירות אף דפסקה אנינות וחייב במצות ואף אסור וא"כ נ"ל הטעם לפטור מתפילין משום אנינות א"ו דאי לאו משום אנינות לא הוי מפטר משום מרירות כיון דלא חל אבילות ולא שייך מעולל בעפר קרנו · ומיהו יש לדחות דמיירי היכא דלא נקבר ביום ראשון ופטור ביום השני קודם קבורה משום אנינות מיהו לפי מה שכתבו כל הפוסקים דאף דיום הקבורה הוא אחר יום המיתה אסור להניח תפילין כל היום אף אחר שנקבר דיום ראשון היינו יום הקבורה מלבד הריטב"א בחדושיו לפ' א"מ וא"כ אם נימא דלא

דגול מרבבה תנינא

מגליון השו"ע של הגאון הגדול שמו נודע בשערים רשכבה"ג מו"ה **יחזקאל סג"ל לאנדא** זצ"ל :

סימן קיד (בש"ך ס"ק י') כדאיתא בשבת פ' במה טומנין · ומשמע שם בגמרא דאדם חשוב יחמיר לעצמו והפוסקים לא הביאו זה דמעשה דרב וכיון שר"ן עשה מעשה להקל יש להקל :

סימן קיז (בש"ך ס"ק י"ג) וכמו שנתבאר בסימן פ"ח ס' י"א · וצ"ע כי הוא ראיה לסתור :

סימן קכ (בש"ע ס"א) ברמ"א יש אומרים דכלים המצופים באבר אפילו מבפנים יטביל בלא ברכה ופליג על המחבר . בתרתי (פ"ח) וכתב הפ"ח שאם צפוים מבפנים ומבחוץ יטבול בברכה :

סימן קכב (בש"ך ס"ק ב') וכן אם בישל דבר חריף בקדרה של בשר בן יומו אם בישלו בו אח"כ מעל"ע · צ"ע דהרי בסימן צ"ד ס"ק כ"ב כתב בשם הסמ"ג גבי קדרה של בשר שהוחמו בה מים תוך מעל"ע דהטעם הוא משום נ"ט בר נ"ט ע"ש וא"כ בדבר חריף לא שייך נ"ט בר נ"ט והש"ך בעצמו מאריך שם דכשאר איסורים אף לשאר פוסקים דלא ס"ל הנ"ל מכל מקום כיון דלא שייך נותן טעם בר נותן טעם סגינן מעל"ע משעת חימום המים וא"כ ה"ה כאן אף דכולה היתר הוא מ"מ כיון דדבר חריף הוא שצריך מעל"ע משעת חימום הדבר חריף ועי' בנקה"כ שגם בנו של הגאון הש"ך חוכך בזה להחמיר אלא מ"מ נראה קולא בזה דהיינו אם הוא תוך מעל"ע משעת בישול הבשר צריך ס' נגד כל הקדרה דלא ידעינן כמה בלע אבל אם הוא רק תוך מעל"ע משעת חימום הדבר חריף דאז אין חשש רק מטעם הכשר הנפלט מהקדרה לתוך דבר חריף וחזר ונבלע תוך הקדרה וא"כ דרך משל אם הדבר חריף הוא שלשים פעמים נגד הקדרה א"כ פליטת הקדרה לתוך הדבר חריף הוא אחד מלמ"ד וכשחוזרת הקדרה ובולעת גם כן בולעת שלשים חלקים דבר חריף וחלק א' מטעם הבשר כיון דעדיין כולו היתר ולא שייך הנ"נ חשבינן לפי חשבון וא"כ אין בכל הקדרה רק חלק א' מבשר ואי"צ צריך ששים רק נגד חלק א' משלשים בשר שיש בו דזה וראי דהבלוע בקדרה שלא נפלט כלל לחדבר חריף רק נשאר בלוע בקדרה דזה לא מחלי' התריף לשבח רק הנפלט לתוך דבר חריף זה נעשה לשבח ומסתמא יש ככה"נ ס' אבל תוך מעל"ע לבישול הכשר עצמו צריך ס' נגד כל הקדרה דקיי"ל אפשר לסוחטו אסור וחיישינן שמא נשאר כל טעם בשר תוך הקדרה ולא נפלט ממנו כלל בפעם ראשון כשחממו דבר חריף ודו"ק :

הלכות יין נסך

סימן קכד (בט"ז ס"ק ב') ודוקא שאינו מתנייר מדעתו אבל גר שנתנייר מדעתו מיד אחר שנימול תטבל כצ"ל · וכתב מהרש"ל דהקראים דינם כגר תושב ובנקה"כ התמיד : (בט"ז ס"ק ד') בין לר"מ אם קיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ובין לחכמים שקיבל עליו ז' מצות ואנן קיי"ל כחכמים ממילא כזה מותר עכ"פ אלא שיש קצת גאונים אומרים שיש להקל אפילו בשלא לעבוד עבודת כוכבים לחוד אפילו לחכמים מהא דר"י ששלח לאבורדני ביום חגם כמ"ש הב"י ויש כאן תימה כדברי הב"י שכתב לתרץ דברי הרמב"ם אחדרי דר"י מיירי במקום שכל האומה אינה עובדת עבודת כוכבים וא"כ הברייתא כצ"ל · אבל אם האומה עובדת עבודת כוכבים כצ"ל : (בש"ך ס"ק י"א) וכ"ש כחו וכל כהאי גוונא · עיין ט"ז ס"ס קל"ב : (בש"ך ס"ק כ"ה) פירוש לדידן אפילו נגע ביין עצמו מותר בהנאה במקום הפסד · פירוש יש נ"מ רבתא דלדעת הב"ח דנגע ברתיתה אינו אסור רק בשתיה א"כ לדידן הוי מותר אף בשתיה במקום הפסד : (בש"ך ס"ק מ"ט) ולדידן שרי אף בשתיה במקום הפסד · ואפשר אף דלדידן אסור דהרי דבר זה גופא שאינה אסור בהנאה הוא רק במקום הפסד וא"כ אין להקל משום הפסד תרי קולא ועי' ט"ז ס"ס צ"א ועי' ש"ך סימן ע' ס"ק ל"ח ואפשר דכאן שפיר יש להקל כיון דלא בעינן אפילו בהפ"מ וכמ"ש הש"ך בס"ק נ' וא"כ עיקר הלכה כדברי המקילין :

סימן קכה (בט"ז ס"ק א') וע"כ לומר כן דאם הצבחה דוקא אוסרת למה לא נקט בסיפא כצ"ל : (ס"ק ב') בט"ז ע"ש ס"ק ל' שיש לי תימא כצ"ל :

הלכות נדה

סימן קפג (בש"ך ס"ק נ') כחרדל . וה"ה פחות וכן הוא להדיא במשנה ריש יוצא דופן אלא דבמשנה מיירי לענין נדה דאורייתא והאחרונים חידשו שצריכה שבעה נקיים אף שהוא פחות מחרדל ואין בו כדי שלש ראיות יעיין בב"י :

סימן קפז (בש"ך ס"ק ב') שלשה פעמים עם הראשון דהיינו עוד ב' פעמים · נראה דסותר דברי עצמו בסימן קפ"ו ועי' בתח"ש בסימן זה ס"ק ב' מ"ש שם דהשו"ע סורתב לשון הגמרא ס"ל דראיה ראשונה לא מבגינא היא ובש"ע מבואר להדיא דראיה ראשונה מבגינא : (ס"ק י"א) בין שלא נמצא כלל מותרת · ומ"מ נ"ל דאף להפוסקים דמתירין אף לבעל ראשון בבדיקה הוא דוקא כשבדקה ומצאה בצדדי השפופרת שבידוע שהוא מן הצדדים משא"כ אם לא מצאה כלל ע"י הבדיקה לא בראש השפופרת ולא בצדדים לא מהני בבעל ראשון שהרי עתה בהיתר הוא רק משום שנתרפאה שהרי ע"י שפופרת דגילה לראות כמו ע"י אצבע וזה שייך בבעל שלישי שכבר הוחזקה לראות ע"י האצבעות שהרי הוחזקה בג' אצבעות וא"כ כיון דשפופרת כמו אצבע היה לה לראות ומדלא ראתה מכלל דנתרפאה אבל בבעל ראשון שאנו תולין הקלקול דוקא באצבע שלו דהרי מתירין אותה לאחר בלא בדיקה משום דאין כל האצבעות שוות וא"כ מאי ראיה להתירה לבעל ראשון ממה דלא נמצא דם כלל מבדיקת השפופרת מכלל דנתרפאה עדיין אני אומר לא נתרפאה כלל והאי דלא ראתה אף דשפופרת היא כמו אצבע מ"מ אינו כמו אצבע של הבעל שאפילו באצבעות ממש אמרינן לא כל האצבעות שוות · והנה הט"ז ס"ק ו' כתב דלהתורא לא אמרינן לאו כל האצבעות שוות וא"כ אין מקום לדברי כלל כי דברי הט"ז נאמרו מסיני ועוקר הרים ראש המורים הרב בית יוסף ז"ל וא"כ אין להשיב הארי הנני אחרי מותו מ"מ כיון שנ"ל להחמיר באיסור כרת לא אחשה דהרי הרב"י אין לו שום ראיה מהגמ' דלא נימא להתורא אין כל אצבעות שוות רק מחמת קושי' שקשה לו כי לא נמצא דם בראש המכחול אמאי אמרינן בידוע שהיא מן הצדדים הא איכא למיחש שמא מן המקור דגיל לבוא ומה דלא נמצא דם על ראש המכחול הוא מפני שאינו עב כמו המשמש שאין כל האצבעות שוות ומחמת קושי' זו המציא סברא זו דלהחמיר לא אמרינן אין כל אצבעות שוות · וכבר כתבתי שאין כאן שום קושי' כיון דבגמרא מיירי שנמצא בצדדי השפופרת שהרי אמרו בידוע שהיא מן הצדדים בידוע שנתרפאת מבעיל' וכמ"ש הש"ך א"ו בנמצא בצדדים מיירי וא"כ עתה בידוע שבעת בא מן הצדדים מכלל דיש לה מכה שידוע שדרכה להתגלע ולהוציא דם ולכך מותרת ועד שאפילו אנו מתירין אותה בלא מצאה כלל כמ"ש הש"ך בשם הפוסקים מ"מ כיון דבגמרא איירי בבעל שלישי אחר ביאה שלישית שכבר הוחזקה בכל אצבעות ובכל הכחות מדלא ראתה ע"י השפופרת מוכח דנתרפאה וכ"ז בבעל שלישי וא"כ אין מקום לקושי' הב"י וכיון שנסתרה הקושיא א"כ אין לנו ראיה כלל לומר דלהחמיר לא אמרינן אין כל האצבעות שות ואף שמצאנו בהדיא בפוסקים שמתירין גם בבעל הראשון בבדיקה היינו היכא שתמצא מן הצד אבל אם לא נמצא דם כלל לא מועיל בבעלת הראשון · וכיון שהוסתרה ראית ב"י אביא ראיה ברורה לדברי שהרי הסמ"ג הוא מתיר בדיקה לבעל הראשון וכתב ב"י בשמו שמה שלא פי' התנא בדיקה לאחר פעם שלישית של בעל הראשון עצה טובה קמ"ל דהשתא מותרת לאחר בלא בדיקה מטעם ס"ס שמא הדם מן הצדדים ואפילו בא לראשון מן המקור שמא לא יבא לבעל השני דאין כל האצבעות שוות אבל אם היתה בודקת לראשון ותראה דם בראש המכחול דעכשיו תתברר שמן המקור בא לא תהא מותרת לשני מטעם אין כל אצבעות שוות לבדו כן כתב בספר התרומה נ"כ עכ"ל הב"י ועכשיו אומר אני עדיין תבדוק אחר ביאה שלישית של הראשון ולמה תתגרש ואעפ"כ תהיה מותרת לשני שהרי מה שמכנסת המכחול בשפופרת ואינה בודקת עצמה במכחול לחוד בלי הפסקת שפופרת הטעם שאם היתה בודקת במכחול לחוד ותמצא דם באיזה מקום המכחול לא תדע אם מהמקור אם מצדדים כמ"ש הט"ז בס"ק ח' והוא מדברי הרב"י וא"כ קשה בבעל הראשון אחר פעם שלישי למה תתגרש תבדוק במכחול בלי שפופרת שאז אף אם תמצא דם תהיה מותרת לאחר שעדיין הוא ס"ס ואין לומר אף שתהיה מותרת לשני מ"מ תפסיד השלישי שכבר תחזק בג' אצבעות דהיינו ב' בעלים והמכחול ו"א שהרי במכחול לא ראתה רק פעם א' ולא נתחזקה בו שהרי אין כל הכחות שוות וא"כ לא תפסיד כלום ותרויח שאם לא תראה כלום תהיה מותרת להראשון שהרי נתרפאה כיון שלא ראתה דהרי ע"י המכחול היא למודה לראות כמו ע"י אבר התשמיש כמ"ש הרב"י להדיא ולמה תתגרש א"ו דאף דהפוסקים המתירים בדיקה לבעל הראשון הוא רק אם תמצא מן הצדדים שאז בידוע שהיא מן הצדדים וזה א"א כ"א במכחול תוך שפופרת ובזה שפיר תפסיד אם תמצא בראש המכחול כמ"ש הסמ"ג אבל אם לא תמצא דם כלל אף שמועיל אחר ביאה שלישית לבעל השלישי אבל לבעל הראשון והשני וודאי לא מהני כנ"ל ברור ודו"ק · אמנם לפי מש"כ בס"ק י"א דלדעת הטור לא מהני לא נמצא עליו דם כ"א בבדיקה ג' פעמים א"כ שפיר י"ל שתפסיד בעל השלישי אלא דקשה דעדיין תבדוק שמא לא תמצא אפילו בפעם הראשון ותבדוק עד שלשה פעמים ואם תמצא בשפופרת פעם אחד וב' לא תבדוק פעם שלישי ולא תפסיד בעל השלישי ודו"ק · והב"ח כתב דלא שייך אין כל האצבעות שוות ולא כל הכחות שוות כ"א בדם הבא מן הצדדים אבל בדם הבא מן המקור אין חילוק בין אצבע לאצבע ולא בין כח לכח והנה דבריו תמוהים דא"כ אמאי מותרת לשני יותר מן הראשון מסג"פ אם דם צדדים

סימן קפה (בש"ע סעיף א') וכן מראה ירוק אפילו כמראה חשעה או חוחב · ובשל"ח בשם הרש"ל מחמיר במראה ירוק כשעוה וזהב ודוקא בהרגשה אבל בכתם מיקל ואפילו קטחה בעד בלא הרגשה כתב שיש סברא לכאן ולכאן מיחו לאחרים אין להחמיר ואין לזוז מדברי ש"ע כנ"ל :

סימן קפט (בש"ע סעיף י"ב) אין חוששת לר"ח· א"כ צ"ע מדוע לא תוששת לווסת ההפלגה שהרי ר"ח סיון הוא יום ששים מר"ח ניסן וכן ר"ח אב הוא יום ששים מר"ח סיון ואם נפרש משום שהוא יותר מלמ"ד יום אין לחוש לווסת ההפלגה שהוא יותר מעונה בינונית וכן משמע קצת ס"ק כ"ז בש"ך א"כ קשה מדברי הש"ך בס"ק כ"נ דמשמע דחוששת להפלגת ל"ב וכן משמע בטור בסימן זה שחוששת להפלגת ל"א וצריך לחלק דודאי גם יותר מלמ"ד יום חוששת להפלגה אלא שזו שהפלינה ב' חדשים כולי האי לא חיישינן דרוחק ס"ם עכ"פ בקביעה ג' הפלגות אפילו הרחיקה תשעים יום קבעה ווסת כדמוכח סס"ע כ"ז וא"כ נולד לי ספק אם ראתה ר"ח ניסן ור"ח סיון ור"ח אב ור"ח תשרי שכבר קבעה לה ווסת להפלגת של ששים ולר"ח שהרי ראתה ד' ראיות וביניהם ג' הפלגות ואח"כ חשון מלא איזה ווסת מקרי קבוע אם של ר"ח ויום הווסת יום שני של ר"ח אם להפלגה והוא יום ראשון של ר"ח כסלו או שניהם יחדיו קבועים וכן אם לא ראתה באחד מהם אם אמרינן אינלאי מילתא שהשני הוא שנקבע או כיון שכבר נקבעו שניהם אין שום אחד מהם נעקר כפתות מג' ברין ווסת קבוע : (בש"ך ס"ק כ"ה) ליום ס"ו של ווסת שלפניו בן פי' רש"י כצ"ל: (באותו ענין בש"ך) דאלו לרב אם ראתה היום ולסוף למ"ד ולסוף ל"א ולסוף ל"ב אף וכו' כצ"ל : (בט"ז ס"ק י"ט) ור"ח אייר וי"נ אייר כנראה לי לחשבון הנכון לפי הדין : (באותו ענין) וי"ד בו וכ"ח בו ובר"ח אייר · צ"ע דאין זה הפלגות שוים די"ד ור"ח הוא יום י"ד עם יומי הראיה וכ"ח וי"ד הוא יום ט"ו עם ימי הראיה ועי' ש"ך ס"ק ל"ד וכך הו"ל להט"ז לסימר כגון שראתה בר"ח ניסן וי"ד בו וכ"ז בו ור"ח אייר וי"ד באייר : (בש"ך ס"ק ס"א) העונה שלפני הווסת · לא אוכל להבין דבריו וצ"ע ואם כוונתו דווסת קבוע במקרי וליום קבוע אעפ"כ צריכה להתחיל לפני חוסתה דאל"כ אין איסור לפני שעת ווסתה וכמ"ש הט"ז בס"ק ל"ט דא"כ מה מספקא ליה אם אסור כל העונה גם אתר ווסת כיון שמיידי ליום קבוע וודאי שאחר הווסת נ"כ אסורה וק"ל :

סימן קצ (בט"ז ס"ק ב') דהתם יש מכה · דבריו תמוהים דהרי שם בסימן קפ"ז שהמכה היא במקור ולא מן הצדדים וא"כ (כשאינו) [כשהוא] מסופק (שאינו) [שהוא] מן הצדדים היינו שלא מן המכה :

סימן קצא (בש"ך ס"ק ב') עי' כ"ח עי' פרישה שכל אחד פי' הקושיא בענין אחר ותמיהני שעידבו כל הפירושים : (בש"ך ס"ק ה') בכל ענין טמאה אפילו מקלחת · פי' והיא עומדת על שפת הספל דאל"כ אפילו יושבת טמאה :

סימן קצב (בש"ע סעיף ד') עבר וכנסה תוך זמן וכו' · ולשון עבר וכנסה משמע דלכתחלה אסור לישא אותה אחר שנתפייסה קודם שספרה ז' נקיים אעש"י דלא יתייחד עמה אלא בעדים ולא תימא שהרב"י לשיטתו שפסק כר"ם שאסור לישא אשה נדה ולפ"ז לדידן שעושין חופה אף בימי נדתה אף זו מותרת להנשא ז"א דהרי באה"ע סימן ס"א סעיף ב' כתב הרב"י כש"ע כשר הדבר שלא תנשא עד שתטהר משמע דליכא איסורא כלל רק תוספת זהירות. ולא שייך לסימר עבר וכנסה ועוד שהרי גם מדברי הט"ז ס"ק ח' משמע שאסורה כאן להנשא עד לאחר ז' נקיים שהרי כתב במחזיר גרושתו עבר ונשאה וכן משמע בש"ך ס"ק ח' שעל מה שכתב הש"ע וכן תתן שפרסה כלתו נדה כו' כתב שנתבאר באה"ע שמנהג פשוט לכנוס וכו' ועל מש"כ הש"ע עבר וכנס לא כתב כלום משמע שאפילו לדידן אסור ונראה שזה שפסק הרמב"ם בפ' יו"ד מהלכות אישות הל' וי"ו שלא תנשא נדה עד שתטהר אין טעמא משום שמא יבעול אלא פעמי' שאזיל לשיטתו שסבר שאין חופת נדה כלום כמו שפסק שם הל' ב' אלא שזה דוקא נדה נמורה מה"ת אבל (לא) תבעוה לינשא ונתפייסה קודם שתספור ז' נקיים ובע"ח החמיר משום שמא יבעול ואף שלא יתייחד עמה אלא בעדים שמא יבוא בשעה שהעדים ישנים וכמ"ש הכ"מ ות"ח מותר ואף על פי כן ע"י עדים יתייחד וכדעת הכ"מ שם ולא כדעת הח"מ אמנם מה שחילק הה"מ בין נדה נמורה שפיר חילק ולא מטעמי' והיינו בנדה נמורה אוסר הרמב"ם הנשואין ולא חילק בין ת"ת כו' והיינו דחמירא ליה איסור נידה ולכן הפוסקים החולקים על הרמב"ם דלא בעינן חופה הראוי' לביאה התירו לישא אשה בימי נדתה ולא חיישינן שמא יעדים למצוא שעה בשעה שעדים ישנים אבל בזו שהיא מותרת נמורה מה"ת רק איסור מדברי חכמים יש בה קולא מצד וחומרא מצד · הקולא שאפילו להרמב"ם החופה קונה בדיעבד משא"כ בנידה נמורה אפילו בדיעבד אינה קונה להרמב"ם וכן לת"ת מותר לכתחלה להרמב"ם וחומרא מצד דגזרינן שמא לא יספיקו העדים כיון דקילא לית להו נזידה חכמים ולכך בע"ח אפילו להפוסקים החולקים על הרמב"ם בנדה נמורה מודים כאן שאסור ולכך אפילו לדידן אסור ולכך כתב הש"ע עבר וכנס ורמ"א לא הגיה כלום והאחרונים הסכימו לדעת הש"ע בהדיא וכמו שהוכחתי לעיל · העולה מזה שכיון שע"ת אסור לכתחלה עכשיו בזמן הזה אסור לכל ישראל שאין לנו עכשיו דין ת"ת רק ללימרא דדהבא כמבואר סימן רמ"ג ס"ק ב' בהגה"ה ודברי הש"ע והאחרונים נכתים אלא שעכ"ז לחלכה למעשה נראה להקל עתה בזמנינו שאין כל הדברים חללו אמורים אלא כשנם הפנויות סופרות ימי טומאה וטהרה וטובלת עצמה וא"כ זו שתכעה לינשא אם בימי טהרתה היא אין עליו רק איסור דרבנן וקילא ליה אבל בזמנינו שאין טובלות כלל ועומדות כל ימיהם בחזקת טמאת נדה ואין בודקת עצמן בלל ולא הוי להו נקיים כלל א"כ זו שתבעוה ונתפייסה נדה נמורה היא מה"ת ומותרת לכתחלה להנשא להפוסקים החולקים על הרמב"ם ומתירין נדה נמורה כנלע"ד נכון אלא יש לנו נ"מ עתה בדין זה בבלה שטבלה קודם החתונה ואח"כ נתפרדה התבילה והו הנשואין לגמרי ואח"כ נתפשרו שצריכה שבעה נקיים מחדש כמבואר סעיף ג' זו אסורה להנשא עד שתטבול שנית שזו שכבר טבלה וליכא איסורא דאורייתא קילא לי' וצריכה לספור תחלה שבעה נקיים שנית ולטבול ואח"כ תנשא כנלע"ד הלכה למעשה · אחר כתבי זה מצאתי בראב"ן סימן שכ"ד כתב בהדיא שזה שאמרו תבעוה לינשא צריכה שבעה נקיים היינו עצה טובה קמ"ל בדי שיוכל לבוא עליה בלילה ראשונה אבל אם רצה לישא ותספור שבעה נקיים רשאי וכדאי הראב"ן לסמוך עליו ודו"ק : (בט"ז ס"ק ח') כיון שכבר עברה ועשתה אין להפרישה מכח זה · פי' כדי להבחין בין זרע לזרע :

סימן קצד (בש"ע ס"א ברמ"א) המנהג בין כל ישראל שאין בועלין על דם טוהר · נסתפקתי אם תוך ארבעים לזכר ושמנים לנקבה תבעוה לינשא ונתפייסה אם צריכה ז"נ והיינו היכי שילדה אחר מיתת בעלה וספרה ז"נ ושוב תבעוה ונתפייסה דאל"כ בלא"ה צריכה להמתין שלשה חדשים אחר מיתת בעלה ונראה דלפי מה שנתפשט המנהג להחמיר אף בכתמים היושבת על דם טוהר א"כ גם בזה יש להחמיר ועי' סימן ק"צ סמ"ב ובש"ך שם ס"ק נ"ד משמע להדיא דיושבת על דם טוהר שמצאת כתם טמאה אלא שעל חברתה מצלת ; (ברמ"א סימן זה) ודינו כשאר דם לכל דבר · ופשוט בעיני שאם טבלה אחר לידה ושוב ראתה בימי טוהר אף שאנו מחמירין בדם טוהר עכ"ז לא תברך על חטבילה דלא שייך לברך וצוט בדבר שאפילו דבנן לא גזרו רק מנהג בעלמא :

סימן קצו (בש"ך ס"ק ד') בשהיום נדול חשבינן יום ולילה שוים פי' דביום ארוך אם הוא אחר חצות היום וי"ו שעות שכל שעה אחד מכ"ד מעל"ע שוב אינה חושבת לילה זו בווסת אבל לפע"ד אין זה ראיה מדברי האגור שכוונת האגור כ"ד שעות מתחלת המעל"ע דהיינו מאמש מתחלת הלילה וא"כ הוי עד עכשיו בלילה דאל"כ אפי קודם חצות שהיום כבר ארוך יספור ספירת העומר קודם הלילה או בשנת העיבור יאכל מצה בלילי פסחים קודם לילה הא וודאי ליתא : (בש"ך ס"ק ו') בין בימי הספירה בין בתחלה · צ"ע דהא בתחלה אפילו בסתם צריכה להמתין ה' ימים · אמנם לפמ"ש הש"ך לקמן ס"ק כ"א שפיר משכחת לה בכתם בתחלה היכא דלא שמשה ונראה גם כן בכלה ועי' בתורת השלמים : (ברמ"א סעיף י') שלשת ימים של ימי הספירה · ואם סותרת ז"נ משום כתם ולא ראתה דם כלל ועכשיו בג' ימים הראשונים של נקיים מצאה שום כתם ע' באה"ע סימן ס"נ בב"ש ס"ק נ' וכן בנקיים של דם אם מצאה כתם בג' ימים הראשונים ע"ש בב"ש :

סימן קצז (בש"ך ס"ק ב') ונראה דדם שמא הוי לאחר ל"נ לזכר פי' דהיינו דוקא אם לא טבלה עדיין כלל (ועתה) [אחר] לידה שאז אם היא תוך ל"נ שהדם הוא דם טוהר ולא חוי בזמנה אבל אם טבלה לאחר לידה ושוב ראתה בימי טהרה לדידן שאין בועלין על דם טוהר אם חל טבילה בשבת פשוט דשריא ממ"נ לפי המנהג שאין בועלין הוי כזמנה ואי אסורת מדינא דדם טהור הוא א"כ אשה טהורה לגמרי פשיטא שמותר לטבול בשבת כמו שכתב הש"ך לעיל ס"ק א' : (בט"ז ס"ק ד') וכתב כד"ם כיון שנהג לטבול בשבת ש"ם דלא קיימא לן כהמרדכי כצ"ל :

סימן קצח (בש"ך ס"ק ט') דאז טובלת מיד לאחר שכעת · דבריו תמוהים ועי' בתוה"ש ס"ק ח' שהרגיש קצת בזה אלא שתמוה מאוד מה חילוק יש (כאן) בין נתקלקלה לתחלתה לעולם טבלה לאחר שספרה ז"נ מיום שפסקת :

סימן ר (ברמ"א ס"א) וי"א שלא לברך עד אחר הטבילה · וראיתי איש קדוש מדבר הגאון של"ה ז"ל שכתב בשם חסיד אחד שאחר שתטבול כל גופה תברך ותחזור ותטבול שנית עכ"ל הגאון הנ"ל · ולא ידעתי מה תיקן בטבילה שנית שאם לצאת ידי הסובר שתברך קודם הטבילה מ"ם כאן טבילה השנית לאו כלום היא ולא שייכי עליו ברכה שכבר טהורה היא וברכות אינן מעכבות ואפילו אם נרחק ונפרש כוונת הגאון שתתכוין בפי' בטבילה ראשונה באם שהדין נותן לברך קודם הטבילה לא יעלה לה טבילה זו וא"כ שפיר מברכת על טבילה שנית שבר לעשייתה גם בזה לא מהני דאטו טבילה ראשונה מגרע שטבלת בלא כוונה כלל שנפלה לתוך המים או שירדה לחקר דמבואר לעיל סס"י קצ"ח שמהני ואם דעת הגאון הנ"ל לדעת השני שמביא ברמ"א בסעיף הנ"ל שצריכה טבילה שנית ולפיכך מהני תקנה זו שתטבול שנית ותברך בין טבילה לטבילה לצאת כל הדעות אוסר אני שיצא שכרה בהפסדה שכבר פסק רבינו הנדול הרמב"ם ז"ל הל' מקואות פ"א הלכה ט' הטובל פעמים בסקות הרי זה מגונה ופי' הכ"מ בשם הריב"ש טעמו כיון שיראה הרואה שהטבילה הראשונה כראוי יסבור שהטבילה (השני) [אינו אלא] להקר ולא לטבילה ואם יראנה אח"כ אוכל בתרומה יסבור דטבילה לא בעי כונה ע"ש והנה בודאי לא שייך גזרה זו לפי מה שפסק הרמב"ם באשת דנדה לבעלה לא בעי כונה אבל אם עיקר טבילה שניה היא רק להועיל שסובר דנדה בעי כונה ולאותו יש איסור לטבול אפי' פעמים ואף דלדינא ליכא איסור לפמ"ש לעיל עלתה לו טבילת והוא רק חוסרא לכתחלה דבעי בוונה מ"ם ממנ"פ לענין ברכה אין עושה שום פעולה כנ"ל וק"ל ומ"ם הואיל ויצא הדבר מפי הגאון יש לחוש לדבריו ובפרט שאין בזה שום חשש תקלה ובפרט שהרבה פוסקים חולקים על הרמב"ם ופירשו הך דטובל בסקוה פעמים שאין בו מ' סאה רק בצמצום ודו"ק :

הלכות תלמוד תורה וצדקה

סימן רמה (בט"ז ס"ק א') פי' שלא ילמד הכל עם בנו · נראה שהבין מהש"ע שהוא בעצמו לומד עם בנו אבל בכ"מ לא פי' כן דבריו של הרמב"ם אלא מיירי ששלחו לבית המדרש והוא יתן עסק לפרנסתו וכ"מ בגמ' שם :

סימן רנו (בט"ז ס"ק ד') והוא משנה שלימה ומביאו בפרק שני דייני נזירות במסכת כתובות כצ"ל :

הלכות מילה ופדיון וחלה

סימן רס מ"ע למול את בנו ובד"מ דמותר להאב ליתנו לחמוהל אחר אף שהאב בעצמו הוא מוהל · אמנם בש"ך חו"מ סי' שפ"ב סק"ד פסק דאם האב בעצמו מוהל מחויב בעצמו למול ואינו רשאי לכבד אחר וש"ת פסק כרמ"א ודוחה ראיית הש"ך :

סימן שה (בש"ך ס"ק י"ט) אבל היכא דכלו כ"ט י"ב תשצ"ג קודם השבת יש לפדות ביום וי"ו אבל במג"א סימן של"ט משיג ע"ז וכן בשו"ת פנים מאירות :

סימן שכד (בט"ז ס"ק ט"ו) ומו"ח ז"ל חולק ע"ז · ונראה דדברי הב"ח נכונים דאי כט"ז קשה ממשנה פ"ד דדמאי הלוקח יין מבין הכותים כו' שני לוגים כו' וזה מיירי בע"ש בין השמשות ומפריש אחר שבת והרי כבוש כסל"ע ועוד דלה כלה הוא וע"כ כהב"ח ודו"ק :

הלכות אבילות

סימן שפא (ברמ"א סעיף א') אלא שנהגו האידנא לאסור רחיצה כל ל' יום · עש"ך דלא נרסי' כל רחיצה והנה נראה לי דלא נהגו לאסור כל ל' יום רק בחמין אבל בצונן כל גופו מותר ואף דמדברי האחרונים לא נראה כן מ"מ נ"ל כיון שאין הטעם רק שמא מגלח שערו והא ודאי שאין דרך לגלח רק בשעה שנכנס למרחץ וגם דאי' נ"ל ממ"ש הרמ"א באו"ח סימן תר"ו ס"ד בהג"ה מי שמת לו מת בין ר"ח ליה"כ מותר לרחוץ ולטבול עיה"כ דיה"כ מבטל שבעה אעפ"י שנהגו שלא לרחוץ כל ל' יום טבילת מצוה מותר והנה הרמ"א פתח בב' לרחוץ ולטבול וסיים בהדא שלא נהגו [לרחוץ] כל ל' יום מכלל דלטבול בצונן לא נהגו לאסור כלל ועיקר הקפידא משום רחיצה בחמין וע"ם שאכתוב לקמן סימן שצ"ט סעיף ה' ובזה מתורץ קושית המג"א באו"ח סימן תר"ו ס"ק י' שהקשה דהרי בשאר עיו"ם נמי שרי ומ"ש המג"א דרמ"א מתרץ קושי' זו בס"ש ואעפ"י שנהגו שלא לרחוץ כלל כל ל' יום וא"כ אפילו כרגל אסור ע"ש שהוא דידי' לא ידענא דהרי העיד הרמ"א בסימן שצ"ט בי"ד שנהגו להתיר ואיך שיהיה כל האחרונים התירו ועכ"פ כעיו"ם מותר אמנם לפי מה שכתבתי לקמן בסימן שצ"ט בגליון דלא התיר רמ"א בי"ם רק בצונן אבל בחמין אסור לדידן שנהגו לאסור רחיצה כל ל' יום אבל כעיו"כ לצורך טבילת מצוה מותר אפילו בחמין :

סימן שצט (סעיף ה') ויש מתירין לרחוץ אחר תפלת מנחה סמוך להשכה. דברי הרמ"א בכאן סותרים דבריו באו"ח וכל האחרונים נלאו לתרץ ועי' כאן בש"ך · והמעיין יראה דוחק נדול שישב דבריו ועוד כיון דעב"פ אסור רק עיקר היתר משום כבוד הרגל הו"ל לרמ"א לכתוב בפי' וכן נהגו להקל מפני כבוד הרגל ועוד הא הרמ"א בא"ח סתם לאסור אבל לפמ"ש בסי' שפ"א לק"מ דהמנהג כן לרחוץ כל גופו בצונן ומ"ש בא"ח סימן תקמ"ח לדידן דנהגינן איסור רחיצה כל ל' יום אסור לרחוץ היינו בחמין הה ברור :

עצמה כשאי ומה דקאמר בגמ' יגרשנה הוא עלה מוכה אבל אם רוצה לבדוק עצמה כשדה תחת בעלה כראות רשאי ואח"כ בדידה קיימא מילתא ומה לי בדידיה או בדידה הכל תלוי חדא וסברא חדא דהא מעתה זה דראתה דם לא היה לגרשה ואח"כ בעינן דוקא שיאמר הבעל מגירשה מחמת שראתה דם מתה"ם ואי לא אמר מותר לכתחילה והיינו כמו בהמוציא אשה משום שם רע או משום נדר שצריך דוקא שיאמר לפ"ז יש לומר דהש"ך איירי היכא דלא אמר רק בסתמא גירשה ולפיכך אי היינו בקיאין בכתמות הוה מותר להחזירה ודו"ק היטב · ע"כ מצאתי :

סימן קיב ד"ה דיני פת דאסור דרבנן . נ"ל דאיסורו דרבנן : (שם) סימן קי"ג . נ"ל סי' קי"ב: (ש"ע סעיף ז') ד"ה אלא. ס"ק י"ר . נ"ל ס"ק י"ב : (ש"ע סעיף ט') ד"ה וניער · חאי מעט . נ"ל האש מעט :

סימן קיג (סעיף א') ד"ה שאינו נאכל . דאם יש בהם . נ"ל אם יש בהם : (בא"ר) דאם אינו נאכל · נ"ל דאם מינו נאכל : (בא"ר) שרוב שבמינו עיקר אכילתן חיין עכ"ל · (כך נ"ל בתוספת תיבת עכ"ל) : (בא"ר) ל"א בקטנים , נ"ל לאו בקטנים : (בא"ר) לעולם במרירות · נ"ל לעולם במרירותו : (ש"ע סעיף ט"ז) ד"ה מגעילו (בהמאמר המוסגר) פולט מעט . נ"ל פולט מעט מעט :

סימן קיד (סעיף ו') ד"ה והוא . כמלח וחבלין . נ"ל במלח ותבלין : (סעיף י' בהג"ה) ד"ה ואם ירוע , צ"ע בהר"ן . נ"ל צע"ק בהר"ן :

סימן קטו (סעיף א' בהג"ה) ד"ה אינה אוסרת.רל"ז ע"א. נ"ל דמ"ז ע"א : (ש"ע סעיף ג') סוף ד"ה החמאה . אם נתעכב בו' · נ"ל אם נתערב כו' . (שם) ד"ה ובמקום . וז"ל דהמחבר . נ"ל י"ל דהמחבר :

סימן קטז (ש"ע סעיף א') ד"ה משקים . וכ' בבר"ה וכ' ר"י . נ"ל וכ' בבר"ה כתב ר"י : (בא"ר) וא"א דגם קודם . נ"ל ואם איתא דגם קודם :

סימן קיז (ש"ך סק"א) בתוס' ע"ז. נ"ל ובתוס' ע"ז : (ש"ך סק"ב) ד"ה לאפוקי . נכתב בטעות וצריך למוחקו כולו : (ט"ז סק"א) ד"ה ותמהתי · מבכורות י"ב . נ"ל מבכורות דף ו' ב' : (שם) ד"ה ונראה לתרץ . וקשה ולטעמם . נ"ל וקשה ולטעמך : (בא"ר) שלא לחלק על דברי הכתוב . נ"ל שלא לחלוק על דברי הכתוב : (בא"ר) מיסודי התורה דף א' ע"ב וז"ל דהיכי , נ"ל מיסודי התורה עלה ב' דף א' ע"ב רי"ל דהיכי : (בא"ר) אבל פסח וקרשים . נ"ל א"כ פסח וקרשים : (ש"ך סק"ג) ד"ה וכתב חב"י · ולא סתם . נ"ל ולא אמרו סתם : (ש"ך סק"ד) ד"ה אבל . סי' ס"ר סק"ח . נ"ל ס' ס"ד סק"א : (ט"ז סק"ב) ד"ה אם השליח דאם ירויח . נ"ל דאם מרויח : (בהג"ה) ד"ה וכן מי שנזדמנה לו נבילה וטריפה. עי' לקמן (יש למחוק מן תיבות ע' לקמן וכך נ"ל) אבל אסור לייבש הטרפה או האחוריים למכרו אח"כ לנכרי . ת' חוי' [ולענין מן מבירת בכור] עי' לקמן סימן ס"ז ס"ג : (שם) ד"ה וכן מותר ונוחני' לו . נ"ל ונותני' לו : (ט"ז סק"ר) ד"ה והיינו . ת' עבה"ג י"ג . נ"ל ת' עבה"ג סי' י"ג : (שם) ד"ה כתב ב"י דף ע"ז א' · נ"ל : דף ע"ז א' (בהוספת תיבת נ"ל) :

סימן קיח (ס"א) ד"ה אבל שאסור לראות . נ"ל שעתיד לראות : (בא"ר) דהא דאיכא מפתח . נ"ל דהא דאר"א מפתח : (בא"ר) ע"כ יפורש חותם · נ"ל ע"כ יפורש או חותם : (ש"ע סעיף י') ד"ה ואם אינו . וז"ל ורש"י גבי חמפ"ג . נ"ל וזה שכתב רש"י גבי חמפ"ג : (בא"ר) ועי"ש היכי דמכר לו (מכאן עד סוף הדבור נשתבש מאד : וכך צ"ל) ועי"ש היכי דיש לחוש דמכר הגבינות הכשרות לנכרים' ,יען נזדמנו לו יותר בנקל למעלה מפני שהטריפות בירכתי הספינה היו מונחות בכה"ג וראי חיישינן :

סימן קיט (סעיף ג') ד"ה ולא · כללא נקטינן . נ"ל כללא דנקטינן : (ש"ך ס"ק י"ח) ד"ה לפי וקשה · נ"ל יקשה : (סעיף ט') ד"ה גר . ס' י"ז ס"ז , נ"ל סי' י"ז ס"ו : (סעיף י"ח) ד"ה אבל · איזה ריוח ממנו · נ"ל איזה ריוח ממון : (בא"ר) דבאית ריוח ממנו · נ"ל דבאית ריוח ממון :

סימן קכא (סעיף ב') ד"ה מגעילן נפלט השמן · נ"ל פלט השמן : (ט"ז סק"ב) ד"ה רק · חר"ן פ' שעה · נ"ל ר"ן פ' כל שעה: (ש"ע סעיף ז') סד"ה שרוצה · אלא משום דאזלינן · נ"ל הוא משום דאזלי' : (בא"ר)שבולע באש·צ"ל שבוער באש:

סימן קכב (סעיף ב') ד"ה לבשל (בהמוסגר) ע' קל"ז , נ"ל ע' סי' קל"ז ס"ד : (בא"ר) וישנן יב"ח לא מהני · נ"ל וישנן יב"ח לא מהני : (בא"ר) אם הפ"מ רק · נ"ל אם החפ"מ רק : (בא"ר) מהר"מ מטרונא · נ"ל מהר"ם מטריינא : (סעיף י') ד"ה אם . ע' סצ"ה ס"ד · נ"ל עי' סצ"ה ס"ג ; (סעיף י"ב) ד"ה שהעכום . דלבטלו ברוב , נ"ל דלבטלי ברוב :

סימן קכג ד"ה כמה דינין (התחלת הדיבור צריך לבא בסיגנון אחר · וכך צ"ל) לחולה שאין בו סכנה מותר סתם יינם אף בשתייה · עי' גליון לקמן סוף סימן קנ"ה . ונראה פשוט דמברך עליו אף להרמב"ם (וכ"פ בשו"ע או"ח רס"י קצ"ו) דבאיסור דרבנן נמי אין מברכין תחלה וסוף . ואפי' למה דהעלה הט"ז באו"ח שם דגם בחולה שיש בו סכנה אינו מברך לדעת הרמב"ם הנ"ל . שאני התם ביון שאיסורו מן התורה אין אכילתו נחשבת אכילה בלל · משא"כ הכא באיסור דרבנן דלא שייך זה עיין בחט"ז ובגליון שם ע"ת תמוה מאד . ועי' בת' באר עשק סי' ק"ט וכבר השיג עליו בת' בית יהודא באשל אברהם שאצל הבאה"ט או"ח שם . יש לצדד בתכלית הקולות כו' כו' : (בא"ר) וכ"כ בשו"ע או"ח) · נ"ל וכך פסק בשו"ע או"ח : (בא"ר) אינו חבור קכ"ו ג' · נ"ל אינו חבור סימן קפ"ו ס"ז : (בא"ר קכ"ח ש"ך ד') א"א שיש לחוש . נ"ל קכ"ח ש"ך סק"ד אא"כ שיש לחוש : (בא"ר) ע"י ד"א אף בכונה . נ"ל מגע ע"י דבר אחר אף בכונה : (בא"ר) כמו שם יינומלין . נ"ל כמו שם יינמולין : (סעיף א' בהג"ה) ד"ה י"א דמגע . רק בשתיה מותר לדידן . נ"ל רק בשתיה [עי' ש"ך ס"ק ע"א] מותר לדידן : (בא"ר (בסופו) שם י"ש . נ"ל שם סעיף י"ט : (סעיף ב') ד"ה ועי' לקמן (יש למחוק כל הדבור הזה כי ככר נכתב לעיל) : (שו"ע סעיף ד') ד"ה אם נשתנה . שותי' אותו אמרו אסור . נ"ל שותי' אותו אסור (ותיבת אמרו מיותר) : (סעיף כ"ד) ד"ה הי"ה באיסור . שאין נמצאת ע"י חום. נ"ל שאינן יוצאות ע"י חום:

סימן קכד (סעיף י"ז בהג"ה) ד"ה אין . דבמקום פסירא גם בשכשוך . נ"ל קשת דבמקום פסירא גם בשכשוך :

השמטה (בשו"ע סעיף י"א) או בדבר אחר . ע' באר היטב ס"ק כ"ח :

(שו"ע סעיף י"א) ד"ה וישכשך . לפני תיבות ושכשוך הכלי צריכים לבא תיבות אלו : קאי גם על נגע בידו . ועי' ש"ך כאן ס"ק כ' ושכשוך הכלי :

השמטה (שם בשו"ע) למצוץ כחושם זה . ר"ל למשוך יין שמעצמו בא אל הקנים :

השמטה (סעיף י"ד בהג"ה שני') דבח עובד כוכבים שלא בכונה שרי . ססי' קכ"ה :

השמטה (ש"ך ס"ק ל"ו) דתלינן שזרק כלים בשטותו . ע' סימן קכ"ג באר היטב ס"ק ל"ג : (ט"ז ס"ק ל"ב) ד"ה ולפ"ז . ואם בשדה מ"מ אינו מצוי . נ"ל ובשדה ודאי אינה מצוי' :

השמטה (סימן קכ"ה שו"ע סעיף א') אסור ג"כ משום נצוק , עי' סי' קכ"ד ש"ך ס"ק ל"ד :

סימן קכו (סעיף א') ד"ה שהרי . דלרמב"ן יש חומרא , נ"ל דלרמב"ם יש חומרא:

סימן קכז (ש"ך סק"ו) ד"ה אז . ולבני בית מועיל. נ"ל ולבני ביתו מועיל : (בא"ר) שעה"ם ח"ג פ"ט מאישות.נ"ל שעה"מ פ"ט מאישות (ותיבת ח"ג מיותר) : (ש"ך ס"ק י"ד) ד"ה אלא . עי' פלתי לט"ז . נ"ל ע' פלתי סי' ל"ט סק"ז ; (שם בא"ר) בבשר ערות . נ"ל בכשר לערות ; (שם) ד"ה אבל , עי' גיטין ב"ב . נ"ל ע' גיטין ב' ע"ב ; (בא"ר) סי' קע"ח סק"א · נ"ל סי' קע"ח ס"ק מ"א ; (ש"ך ס"ק מ"ז) ד"ה ובספרי , זיל אפיק . נ"ל זיל אפקה : (שם) ד"ה עד כאן · אמקוה פסולה , נ"ל ד"ה מקוה פסולה : (בא"ר) בא א' אני מרדתיו . נ"ל בא א' ואומר אני מרדתיו : (שם סעיף א' בהג"ה) ד"ה מ"מ מאחר . למ"ש ב"י שוי' אנפשיה . נ"ל לא שייך בי' שוי' אנפשי' : (ט"ז סק"ו) ד"ה ומ"מ גם . וי"ל דהקדש יצא . נ"ל וצ"ל דהקדש יצא :

סימן קכט (ש"ך ס"ק י') ד"ה ולדידן , פ"ה דע"ז מ"ש , נ"ל פ"ה דע"ז מ"ז :

סימן קלד (ש"ך ס"ק ט') סד"ה רשוה . גם אחר שרי למכור, נ"ל גם אחר אחר שרי למכור: (ש"ך ס"ק ט"ו) ד"ה וכדלעיל . ונ"ל דס' הב"ח · נ"ל וי"ל דס' תב"ח : (בא"ר) דלרש"י גם בזמן חש"ס : נ"ל דלר"ת גם בזמן חש"ס : (סעיף י"ג בהג"ה) ד"ה או דם . דאסור לאבול . נ"ל דאסר לאכול : (בא"ר בסופו) חוי דבר הנעמיד . נ"ל הוי דבר המעמיד ;

סימן קלה (ש"ך ס"ק י"ב) ועי"ל סי' קכ"ח קכ"א . נ"ל ועי"ל סי' קכ"ח נ"ל קכ"א (בהוספת תיבת צ"ל) :

השמטה (באה"ג אות י"ז) בשם ר"ח . ע"ז סוף עלה ל"ג :

סימן קלז (ש"ע סעיף ו') ד"ה נאמן . נ"ל דלכ"ע נאמן . נ"ל י"ל דלכ"ע נאמן : (בא"ר) לדם הבלוע מתוכו . נ"ל לדם הבלוע בתוכו : (בא"ר) וכיון דרוב וודאי מי ם . נ"ל וכיון דרוב וודאי יש : ש"ך סעיף י"ט . נ"ל ש"ך ס"ק י"ט :

סימן קלט (ש"ע סעיף ב') ד"ה ותקרובתה . פ"ג דמכשירין . נ"ל פ"ג דמס' ע"ז :

סימן קמא (סעיף ז') ד"ה אלא , ת' מהרי"ט חלק יו"ד. נ"ל ת' מהרי"ט ח"ב חלק יו"ד: (ש"ך ס"ק כ"ז) ד"ה משום . ועי' ת' נ"ב מ"ק . נ"ל ועי' ת' נו"ב מ"ת : (בא"ר בסופו) בין לאו דאיסור דרבנן. נ"ל בין איסור לאו דאיסור דרבנן :

סימן קמב (ש"ך ס"ק י') ד"ה משום. צ"ל בנתיצת נ"ל אלא בנתיצה : (בא"ר) דנתיצת הפסר התנור . נ"ל דנתיצת והפסר התנור : (בא"ר) דנוכל לברר האיסור . נ"ל דיוכל לברר האיסור : (בא"ר בסופו) בר"ן פ' כל עשה . נ"ל בר"ן פ' כל שעה :

סימן קמד (סעיף ב') ד"ה מותרי' . לר"ל לגמ' שם . נ"ל ל"ל לגמ' שם :

סימן קמו (ש"ך סק"ה) ריש ד"ה וכן . צ"ע ברמב"ם פ"ג. נ"ל צ"ע ברמב"ם פי"ג : (בא"ר) וק"ק לרש"י חגיגה . נ"ל וק"ק לרש"י בתוס' חגיגה : (בא"ר קרוב לסופו) ואם נגנב מן העובד כוכבים . נ"ל ואם יוגנב מן העובד כוכבים : (בא"ר) ואם בא לרשות . נ"ל דאם בא לרשות :

סימן קנא (ש"ך ס"ק ו') ד"ה משא"ב . ובאותו דבר שעשה . נ"ל ובאותו דבר שעושה : (ש"ך ס"ק י"ב) ד"ה ויש . דל"ת שביתת . נ"ל דל"ת משום שביתת :

סימן קנה ד"ה אם מותר . סימן קנ"ז בהג"ה . נ"ל סימן קנ"ז סעיף א' בהג"ה ד"ה וכל איסור : (שם סעיף ג') ד"ה ושלא במקום . יש להוסיף בסופו . ועמ"ש בחדושי הלכות ח"א דף קפ"ט : (שם בהג"ה) ד"ה ולעשות ממנו מרחץ אעפ"י . צריך למחוק תיבת אעפ"י : (בא"ר) גרסינן בפסחים י"ט דכל . נ"ל גרסי' בפסחים כו' דכל : (בא"ר) יש להוסיף בסופו ; ועמ"ש בגליון לעיל ריש סימן קכ"ג :

סימן קנז (סעיף א') ד"ה תעבירות להעביר על דרך . נ"ל להעביר על רתך : (ש"ך סק"א) ד"ה אמנם . יתישב לשון הבי' . נ"ל יתישב קושי' הבי' : (בשו"ע סעיף א') ד"ה ובעבודת כוכבים : נ"ל עי' תשו' בשמים ראש סי' ש"א (וחשאר למחוק כולו) : (ט"ז סק"ד) ד"ה יכולים לבטלו ממנו כגון . תיבת כגון יש למחוק ; (בא"ר) בהר"ן יומא , נ"ל בהר"ן יומא ריש עלה רכ"ד ; (ש"ך סק"ד) ד"ה בפני . ואם אשה מצטרפין . נ"ל ואם אשה מצטרפת : (ש"ך סק"ז) ד"ה והב"ח . דהראב"ד ס"ל כב"ח , נ"ל דדעת הראב"ד כן : (ש"ך סק"ט) ד"ה אבל · וחולק עליו בכה . נ"ל וחולק עליהם במה ; (בא"ר) עי' בב"ם . נ"ל ע' בכ"מ ; (ש"ך ס"ק י') ד"ה ולפי זה . ועי' ס"ס ר"פ המשנה , נ"ל ועי' ס' סדר המשנה : (שם) ד"ה שחרי מצינו , סוף ר' פ"א · נ"ל סוף דף פ"א ; (בא"ר) ועי' תשו' חוות יאיר סימן ק"ח , כצ"ל (וכל חשאר שם יש למחוק) : (סעיף א' בהג"ה) ד"ה עובד כוכבים שאמרו . ועוד בב"ש · נ"ל ועי' בב"ש : (בא"ר) ס' קס"ז ס"ק י"ח . נ"ל ס' קס"ג ס"ק י"ח : (בא"ר) ס' שפ"ח סוף . נ"ל ס' שפ"ח בהג"ה סוף :

סימן קנח (ש"ך ס"ק א') ד"ה כ"פ הב"ח . הלכה ט' . נ"ל הלכה יו"ד · תניא רשב"י אומר כו' עי' גליון ריש סי' לקמן בסמוך . כצ"ל (והשאר יש למחוק) :

השמטה (שו"ע סעיף ב') הרי זה כיון . ואפי' מי שמודה בתורה רק שאינו מאמין בדברי רבותינו ז"ל אין לסמוך עליו באיסורים . לעיל סי' קי"ט ז' . ועי"ש ריש הסי' בדין אסורי דרבנן :

סימן קנט (ש"ע סעיף ב') ד"ה כומר · ע' ט"ז כו' . נתחלף כאן כי חדבור שאח"ז המתחיל "ודוקא להכעיס„ כו' צריך לבא ראשונה על ד"ה הזח מומר · וחדבור הנוכחי "עי' ט"ז כו' צריך לבא אח"ז על דבור המתחיל מות'להלוהו: (ש"ך סק"ד) ד"ה יש להחמיר . מכ לוה ולוה האריך . נ"ל ממלוה ולוה הי"ב האריך : (בא"ר) לאבדת מכון . נ"ל לאבד ממון :

סימן קס (שו"ע ס"ו) ד"ה שם לאחר אותו · הביא חב"י נ"ל הביאו חב"י : (שם) ד"ה לוה · דאם שולח . נ"ל דאם שילח : (ש"ך ס"ק כ"ב) ד"ה וכל . ואחר כראיותיו . נ"ל ואחת מראיותיו : (ט"ז ס"ק י"א) ד"ה מ"מ . ת' חב"י סי' ד' . נ"ל ת' חוי' סי' ק': (שם) סד"ה בפ' קמא . שליח בר חיובא עכ"ד (תיבת עכ"ד מיותר וצריכה למוחקו) : (בא"ר) דפריך וק"ל להרמב"ם . נ"ל דפריך "ופרנס לאו שליחותי' קאעביד„ וק"ל להרמב"ם : (בא"ר) חוי אשלר"ע . נ"ל הא אשלר"ע : (בא"ר) יש להוסיף עליו בסופו תיבות אלו : ועמ"ש עליו בהעיקרים שלי עיקר אסורי ופסולי דרבנן אשכול א' : (סעיף כ') ד"ה והלוה . במל"מ פ"ה . נ"ל במל"ם פ"ד :

סימן קסא (סעיף ה') ד"ה אבל , ועי' בסימן טו . נ"ל ועי"ש בסימן ט' : (סעיף ו') ד"ה לקח . מה דכבנ"י . נ"ל מה דרבנים:

השמטה (סימן קס"ד ש"ך סוף ס"ק ז') ועי"ל סי' קע"ד ס"ק ד' . עמ"ש בגליון שם :

סימן קסז (סעיף א') ד"ה ובלבד. תשובת רשב"א · נ"ל תשובת רשב"ם :

סימן קסח (ט"ז ס"ק ג') ד"ה הרבית כו' . אלא אפי' . נ"ל אלא אפי' הקרן : (שם ט"ז ס"ק י"ד) ד"ה אבל זהו ודאי , יש להוסיף בו בסופו תיבות אלו . וע' מה שכתבתי בעיקר ארבעה מינים : (ש"ך ס"ק ע"ט) חוי תנאי . נ"ל היה תנאי :

סימן קעב (סעיף א' בהג"ה) ד"ה אפי' שכורה לך בסך לשנה. נ"ל שכורה לך בכך לשנה: (בא"ר) נראה ללמוד זה . נ"ל ונראה ללמוד דין זה : (שם בהג"ה) ד"ה וי"א דאין חילוק . וז"ל הטור הלכך לרש"י כו' ובנכייתא שרי וח"ר · נ"ל ולשון הטור על דברי רש"י דבנכייתא שרי כך . וח"ר : (שם) ד"ה ואין חילוק בזה . ע' ט"ז ועי' חוות דעת סק"ב כתב דבית עדיף עור משדה , (כו' כו' כמה שנדפס בדבור שאח"ז . ושייך כולו לכאן) : (שם בא"ר) דיכול דמכור . נ"ל דיכול למכור : (בא"ר) והשכיר כלי משכונא נ"ל והשכיר בלי משכונא : (בא"ר בסופו) חצרי ששוה במנה . נ"ל חצרי ששוה מנה :

השמטה (ט"ז סק"ב) זהו דעת ר"ת לאפוקי מדעת רש"י. ובס' חוות דעת כתב באם התנה שאם יפול או ישרף הבית יפסיד דמי הנכייתא אף לרש"י שרי ועי' רש"י ותוס' דף ס"ד ב' . דמעליותא דשדה כיון דאפשר שיפסיד הפירות ולא צריך הפסד בקרן :

סימן קעה (ש"ך ס"ק י"ד) ד"ה המקח ולרמב"ס . נ"ל רמב"ם :

סימן קעז (שו"ע ס"ח) ד"ה כשהוא . ע"כ דעל . נ"ל ע"כ סובר דעל : (בא"ר) שהשכר מכוין , נ"ל שהשכר מכוון (בא"ר) רק להאומן וע"י , נ"ל רק להאומן ולדרשתו וע"י :

סימן קעח (סעיף א') ד"ה אין . וכזה אינו כתוב , נ"ל וכזה אם כתוב : (בא"ר בסופו) רכב"ם פ"ב · נ"ל רמב"ם פי"ב ;

סימן קעט (ט"ז סק"ד) ד"ה משמע הפלאה ס"ו דף כ"ו בתוס' ע"י . נ"ל הפלאה סוף דף כ"ו בתוס' ד"ה ע"י נפשות : (שם בא"ר) ע' בבאה"ט (אינו שייך לכאן וצריכים למחקו) :

השמטה (סעיף ג' סוף הגה"ה) וכן הוא המנהג . ע' בבאר היטב לעיל סי' קט"ז סק"ו : (ש"ך ס"ק ט"ו) וכמ"ש בכ"ב . נ"ל וכמ"ש בכלב בן יפונה שנשתטח על קברי הצדיקים :

השמטה (סימן ק"פ שו"ע סעיף ד') הרושם על עבדו שלא יברח . ע' תשו' בשמים ראש בחנתת כסא דהרסנא סי' שכ"ד . ד"ה הן אמת :

סימן קפא (בהתחלה) ד"ה ובסך. נזיר מ"א ואפילו , נ"ל נזיר דף מ' ע"א אמר רבא ואפי': (בא"ר) ודברי ב"ה יו"ד סוף סימן ב"ה , נ"ל ודברי ב"ה סוף סימן זה (תיבת יו"ד מיותר) : (שו"ע סעיף יו"ד) ד"ה אבל (יש לכתוב בקיצור): עי' תשו' באר עשק סי' ע' ובתשו' נודע ביהודא מהדורא בתרא סי' פ"א בחלק יו"ד · ועי' תשו' חתם סופר חאו"ח סי' קנ"ט (כך צריך להיות , והמותר יש למחוק) :

סימן קפב (סעיף ו') ד"ה וכן . עלה של"ט ריש ע"א · נ"ל עלה שלי"ט ריש ע"א . ור"ן פרק ג' דמכות דף רפ"ה ריש ע"ב : (בא"ר) וסוף תשובות של מהר"י מינץ . נ"ל ועי' תשו' מהרי"י מינץ בסופו :

סימן קפג (סעיף א') ד"ה אשה שיצא דם בין . נ"ל שם שיצא דם בין (כדבור מיוחד) : (בא"ר) שיצא דם ממקורה . נ"ל שם שיצא דם ממקורה (דבור מיוחד) : (בא"ר) והוא שתרגיש ביציאתו . נ"ל שם והוא שתרגיש ביציאתו (דבור מיוחד) :

סימן קפד (ש"ך ס"ק ר') ד"ה חיינו פן יתוו' החימור אל חזמן . נ"ל פן יתוסף החימור אל חזמן : (שו"ע סעיף ב') ד"ה בשעת צריך לפרוש ממנה. נ"ל שם צריך לפרוש ממנה (בדבור מיוחד) : (בא"ר) ועי' לקמן בסמוך , נ"ל ועי' בגליון הנ"ל בסמוך :

השמטה (שו"ע סעיף ג') והוא הדין לזקנה . ע' גליון ר"ס קפ"ז : (ט"ז סק"ט) ד"ה אלא . ע"כ י"ל דנס זה . נ"ל ע"כ ס"ל דגם זה : (בא"ר) דא"כ גם לר"ש רס' אין . נ"ל דא"כ גם לר"ל דסובר אין : (בא"ר) דאל"כ אמאי תקשי לברוק . נ"ל דאל"כ אכתי תקשה תברוק : (בא"ר) וכש"כ ל' רמב"ם שבאר . נ"ל וכש"כ לשון רמב"ם שבטור :

השמטה (סעיף י"א) והגיע שעת וסתה אסור . עי' מ"ש בגליון ש"ך סק"ד . וע' סי' קפ"ט ס"ד דוקא בקבעתו ג' פעמים או סתם עונת מל' יום :

סימן קפז (בהתחלה) ד"ה דיני אשה . גם נ"מ לחש"ך. נ"ל ואפשר גם נ"מ להש"ך : (שם בא"ר) להש"ך סי' קפ"ד סק"ב · נ"ל להש"ך סי' קפ"ז סק"ב : (בא"ר) ת' בנסת יחזקאל סימן ל"ב · נ"ל ועי' ת' כנסת יחזקאל סי' ל"ב : (ואח"ז צריך לבא איזה הפסק מנקודות) : (בא"ר) אבל מה שהיא רואה בעת שמטילה . נ"ל אבל מה שהוא רואה בעת שמטיל ; (שם) ד"ה הרואה . ס"ס מ' הצדדים , נ"ל ס"ס ספק מן הצדדים : (בא"ר) ז"ש לרמותו . נ"ל ומה שכתב לרמותו : (בא"ר) ואם לא היה לה וסת כשראתה ג"פ (הוא דבור בפ"ע וצריך לבא הפסק מקודם) :

השמטה (שו"ע סעיף א') אשה שראתה · זקנה שפסקה לראות וראתה מחמת תשמיש ומרגשת צער וכאב . א"צ בדיקת שפופרת · תשו' ש"י בבאה"ט ס"ק ה' · ועי' סעיף ג' בהגה"ה . ועיין סי' קפ"ד סעיף ג') :

(שם) ד"ה אלא תתגרש . מן הצדדים הוא אין אסורה להנשא . נ"ל מן הצדדים הוא כיון דמכה אינ' אסורה להנשא :

השמטה (ט"ז ס"ק ו') דלחומרא לא אמרינן כן . ע' ש"ך ס"ק ט"ז : (ש"ך ס"ק כ') ד"ה אלא . בטעמיה שהרי"ף דס"ל. צ"ל בטעמי' דהרי"ף דס"ל : (בא"ר) יש לתלות בהצדדים ע"י חיכוך . נ"ל יש לתלות בהצדדים ע"י מיעוך : (בא"ר) אינו רחוק יותר מראי' ע"י חיכוך · נ"ל אינו רחוק יותר מראי' ע"י מיעוך : (בא"ר בסופו) חח' מסולקת דמים . נ"ל חזקה שהיא מסולקת דמים שלא בשעת וסתה ; (סעיף ה' בהג"ה) ד"ה שמכתה , ת' נ"ב במהדורא תנינא חיו"ד · נ"ל עי' ת' נ"ב ח"א סי' . . ובמהדורא תנינא לו חיו"ד סי' צ' ד"ה והנה : (סעיף ח') ד"ה ויש מי . מיהו ר"ל בשנים . נ"ל מיהו י"ל בשנים : (סעיף י' בהג"ה) אימא דרואים , נ"ל אימא דרואית : (סעיף י"ג שו"ע) ד"ה עד שתשמש . בכאן צריך לבא הדבור שאח"ז בסמוך יראה דה"ה באינך כו' . ואח"כ יבא דבור הלז ויולדת שטבלה כו' :

סימן קפח (סעיף א') תיבות „מראה הקאווי וערמוניס" . נ"ל כוסגר בין שני חצאי עיגול :

סימן קץ (סעיף א') ד"ה דבר הורה , שמש כדאמרי' . נ"ל שמש הוא כדאמרינן : (שם) ד"ה ואם הרגישה . תורת שלכה . נ"ל תורת שלמים : (ש"ך ס"ק ס"א) וכ"כ לבושי שרד , נ"ל ובס' לבוש השרד : (בא"ר) פשיטא לן . נ"ל פשיטא לי':

השמטה (ט"ז ס"ק ל"ט) אין בכלל זה . ע' מ"ש בגליון ש"ך סי' קפ"ז ס"ק כ') : ט"ז ס"ק מ"א . נ"ל ט"ז סוף ס"ק מ"א:

סימן קצא (ס"א בהג"ה) ד"ה והוא מחמת אינה מבוררת . נ"ל מכה אינה מבוררת : (ט"ז סק"ד) ד"ה תשובה . בהיתר סימן השתן . נ"ל בהיתר סינון חשתן :

תקונים והשמטות בגליון מהרש"א

סימן קצד (ט"ז סק"ג) ד"ה עוד ראיתי נ"ל ז ובת' דבר שמואל אבוהב סימן קצ"ו כתב דכ"י שעבר על מנהג תהוא אין להענישו גם כתב כו' :

השמטה (סימן קצ"ו סעיף א') ובדיעבר אפי' לא בדקה עמ"ש בגליון לקמן סעיף יו"ד : (שם סעיף יו"ד בהג"ה) סוף ד"ה י"א . ובדיעבד נ"ל שכתב ובדיעבד: (שם) ד"ה וכן נהגו, שוב נ"ל ישוב: (סעיף ג') ד"ה לטבול ביום . סרך מגזרה לגזרה נ"ל סרך חוי גזרה לגזרה : (כא"ד) משום ח' נ"ל משום חומר : (ש"ך סק"ט) ד"ה אלא . שסיים נ"ל וסיים :

סימן קצח (סעיף ו"ו) ד"ה ואותן (בסופו) רפואה נ"ל רפואתה : (סעיף יו"ד) ד"ה רפו' . ביו"ד נ"ל חו"ד : (סעיף י"ז בהג"ה) ד"ה וכן . חילק נ"ל דחילוק: (סי' ר"א ש"ע סעיף א') ד"ה במי מקוה . ראיה דמעין א"מ בכ"ש נשתבש ונתחלף ובך נ"ל : ועי' בתוס' יו"ט פ"ה מ"ו דמקואות (ד"ה ובו) ראי' דמעין אינו מטהר בכ"ש לאדם מדתני' גבי גל כו':(כא"ר)עי' נ"ל על:(כא"ד) ועמ"ש בגליון תוי"ט פ"ב מ"ה דמקואות תיבות אלו אינם שייכים לכאן כ"א צריכים להציגם בסוף הדבור : (כא"ר) שעי' נ"ל שעדיין : (כא"ר בסופו) צ"ל נ"ל צריך : (ש"ך ס"ק י"ט) ד"ה כ"ב . סלי"ר נ"ל סלי"ז: (שם) ד"ה וקבעו . אית בי' נ"ל א"כ:(ט"ז סק"ב) ד"ה לטהר באשכורן עי' מ"ש בדין צריך להוסיף בסופו . ומה שכתבתי עליו בגליון רמב"ם : (ש"ך ס"ק כ"ט) ד"ה יש . ש"ע סעי' י"א דהכא נשמט . וכך נ"ל (ש"ע סעיף י"א) [אך עי"ש בגליון . וח"ג כוונת חש"ך לטומאת כלים]דהכא כו': (סעיף י"א ש"ע) ד"ת מקוה . מחמת נ"ל משום: (שם) ד"ה כין קדמו נ"ל בין קרמו שאובין למים: (ש"ך ס"ק מ"ב) ד"ה והמחבר . דהא בפ"א דמקואות נ"ל דהא במשנה ז' פ"א דמקואות :

השמטה (ש"ע סעיף ט"ו) והם כשרים ותשעם ככתוב בגליון סעיף י"א: (סעיף ל"ו בהג"ה) ד"הולכן.אך עלה נ"ל אך בטור עלה:

השמטה (ש"עסעיףמ')יקוב הכלי בשוליו כל שהוא. ע' ט"ז ס"ק מ"ז וש"ך ס"ק ס"ו : (ש"ך ס"ק פ"ב) ד"ה ועיין אף דגם נ"ל גם הלא גם:(כא"ר)ונחסרו נ"ל ונחסרה:(כא"ר) לאדם נ"ל אדם : (כא"ד) ארובים וע' (תיבת וע' יש למחוק): (ט"ז) ס"ק. נ"ל ט"ז סוף ס"ק : (ש"ע סעי' מ"ו) אין המשכה מועלת נ"ל כך(ש"ע סעיף מ"ו אבל אם המשיך ע"ג כלים . ולמחוק תיבות אין תמשכת מועלת) : (סעיף מ"ח) ד"ה הבא. לזבים נ"ל לזב וכו': (כא"ד) ובת' להרב ר' אלחנה נ"ל ובתשו' להרב הג' ר' אלחנה : (כא"ר סי' ר"ז) נ"ל (שנת תר"ז) : (כא"ד) ל' מהניתין. נ"ל חו"ל למתני: (סעיף נ"ב) ד"ה אפי' מ' איזיק.נ"ל הרב ר' איזיק:

השמטה (ט"ז ס"ק ע"ז)והיינו כרבי יהודה בגמרא ע' תוי"ט פ"ג מ"ב דמקואות: ועי' לו פ"ו מ"ח שם דגם לר"י בסופן ליפול גם גוד אסיק אמרי' ולכאורה היה נ"ל דלדידיה טעם האיבעי' דר' יוחנן חגיגה י"ט א' ע"כ הוא משום דיש מקום בראש כשטח קטן שוה שבו יעמוד טיפה ולא תפול. אך א"א לומר כן דא"כ כיון דהמקוה מכוונת אמאי כשרה ברגליו של ראשון נוגעות במים והא חסרה האי טיפה דכיון דא"ס ליפול היא קטפרס . ועכ"כ נ"ל דיאמר ה"ה"ט דר' יוחנן לא עלה על רוחו דמתני' דניצוק וקטפרס ר"י הוא כראי' גישין ריש דש"ז ומסילא אין לחדש דיש מעליותא מה בסופן ליפול דהא ר"ת נמי לא מסברא אמר למלתי' מיהו אנן לפי סתמא דהש"ס הנ"ל ויש ראי' ר"ת לענין קטפרס . אמרי' רה"נ לענין גוד אסיק מועיל מה דסופן ליפול : (ט"ז ס"ק פ"ו) ד"ה לפי . פ"י. נ"ל פ"י הל' וי"ו ממקואות :

סימן רג (סעיף ז') ד"ה וכן שהזכיר נ"ל שנזכר :

סימן רד (סעיף א') ד"ה שתלאו כ"ב. נ"ל דף כ' ע"ב : (כא"ד) הבי נ"ל דבי : (ש"ך סק"ז) ד"ה אבל בית . נ"ל ביתי :

השמטה סי' ר"ז (סעיף א' בהג"ה) שרברו בהם חכמים נ"ל ע' בגליון לקמן ריש סי' ר"י :

סימן רה (סעיף א') ד"ה סתם נדרים סי' ע"ז וסי' קנ"ז. נ"ל סי' ע"ז וסי' צ"ו וסי' קנ"ז: (שם) ד"ה סתם ס"ם רי"ז דסתם . נ"ל סוף סימן די"ז דבתב דסתם : (כא"ד) הדם . נ"ל ודגים : (שם) ד"ה ומיהו . חי . נ"ל ת"ח :

סימן רי (ש"ע סעיף א') ד"ה אין . נתהפך כולו . וכן נ"ל ועל דברי תוס' ריש מס' נזיר ד"ה נזיר . ובה"ר ריש נדרים ד"ה שבועות תמח להיפוך : (שם) ד"ה אבל . ס"ק י"ז . נ"ל סי' קי"ז :

סימן ריב (ש"ך סק"א) ד"ה לא כ"כ . נ"ל כל כתבי : (ש"ך סק"ג) ד"ה שע"י הכתיבה . ספר קדוש . נ"ל ספרי קודש : (כא"ד) שאין הנדרים כו' . אינו שייך לכאן . והוא דבור בפ"ע בריש הסי' שאח"ז וכך נ"ל סי' רי"ג . (שאין הנדרים חלים) על דבר שאין בו ממש . וצ"ע בתשו' ג"ו ח"א חיו"ד (כו' עד סופו כמו שנדפס) : (כא"ר) קי"ב. נ"ל ק"כ :

סימן ריג (סעיף א' כהג"ה) ד"ה י"א . ח"א חיו"ר סי' ג' . נ"ל ח"א חיו"ד סי' ג' עלה קי"ד :

סימן ריד סד"ה אבל . רף נ"א א' . נ"ל דף נ"א א' ונשמט (הילל כו') :

סימן רטו (סעיף א') ד"ה נדרים שבועות כ"ב.נ"ל שבועות דף כ' ע"ב : (כא"ד בסופו) הנודר . נ"ל הנידר: (שם) סעיף ה' ד"ה תא. נ"ל סעי' וי"ו : (כא"ד) נבילה גם עשה . נ"ל נבילה גם כדאיכא גם עשה: (סעיף וי"ו) ד"ת שאין ביום . נ"ל כיום: (שם בהג"ה) ד"ה אבל (ולקמן סי' רל"ז ס"ה) . נ"ל (ולקמן סי' דל"ו ס"ה) : (כא"ר) במגו . נ"ל דמגו: (כא"ד) דשבועה נ"ל בשבועה: (כא"ד) של נ"ל ליל : (כא"ר בסופו) נראת שלא כוון.נ"ל נראה שלא כוון לזה. (בהוספת תיבות לזה): (כא"ד) שנאמר. נ"ל שנאסר : (כא"ר) כיון כל ימות. נ"ל כיון שכלל כל ימות :

סימן רטז (ש"ע סעיף א')ד"ה ואסור כחלופיהם ובגדוליהם . ודוקא שכבר. נתחלפו פה הדבורים כי גליון הלזה מן תיבת ודוקא כו' שייך לבא לקמן בדבור הסמוך המתחיל אבל חילופי כו' . וכבאן צריך לבא הגליון הנדפס שם הקשה הראב"ד כו' עד סופו: (כא"ר) (אשר שייך לבא לקמן כנז') שעתא חוי במחליף.נ"ל שעתא דמקבל הוי כמחליף: (שם) ד"ה אבל חלופי חלופין . הקשה הראב"ד גליון הלזה שייך לעיל בד"ה אסור . ונגד זה יבא כאן הגליון הנדפס שמה ודוקא שכבר נפל כו' : (כא"ד) (השייך לבא לעיל כנז') הא כזה נ"ל הא חוי :

השמטה (ש"ך סק"ז) בכל אופן שנתבאר אינו מובן , דהא אחד מן האופנים שנתבארו הוי דבאמר פירות אלו עלי אם הוא רבר שורעו כלה גידולי גידולי' מותרים אבל הגידולים עצמן אסורים והא רלא מבוטל האיסור בגידולים שרבו עליהם כ' הרמב"ם (כנז' בש"ך בסמוך סק"ג) הטעם מפני שהוא דבר שיל"מ ואינו בטל ברוב וזהו יובן באומר קונם פירות אלו עלי דבידו להתיר . אבל באומר קונם פירות אלו על פלוני דאין ביד פלוני להתיר מה"אוי רגם גידולים עצמן יהיו מותרים דעתה אינו דבר שיל"מ, וא"כ אינו בכל אופן שנתבאר: (סעיף ד') ד"ה אפילו דכ'. נ"ל דכל : (ש"ך ס"ק י"ז) קצ"ו ע"א נ"ל קצ"ו ר"א ע"א: (ש"ך ס"ק י"ח) סד"ה משמע מ"ה . נ"ל מ"ם : (סעיף ז' בהג"ה) ד"ה מי סי' ק"ז . נ"ל סי' כ"ז :

סימן ריז (סעיף י"ד) ד"ה הנודר . שם לוויי . נ"ל שם לווי . (וטעות זה שם שלשה פעמים . ויש לתקן) : (סעיף מ"ח) ד"ה מי . מולא. נ"ל ולא : (כא"ד בסופו) שאין לסבול . נ"ל שאינו יכול לסבול : (סעיף מ"ח בהג"ה) ד"ה ואירע . א"י נ"ל אינו יוצא :

סימן ריח (סעיף ב' בהג"ה) ד"ה אזלינן וע' ש"ך . נ"ל וע' שם :

סימן רכ (סעיף י"א) ד"ה אינו אסור כל תביעות שיש לו עד חילק צריך לבא איזה הפסק בינתים בין תיבת עד לתיבת חילק : (כא"ד) ובשטרות אם כתוב עד חסר . וכך צ"ל אסר עצמו עד אחר הפסח יש לחקור עד כמה הוא הזמן . וע' בשו"ע חו"מ סוף סי' הנ"ל . בבתוב כן בשטרות מפרשינן עד שיעברו רוב ימים שבין פסח לעצרת :

השמטה (ט"ז סק"ח) וכבר כתבתי מזה בסי' רי"ז סעי' ג' . נ"ל בסי' ר"ח סק"א: (סעי' ט"ו בהג"ה) ד"ה רלא דף ע"ב . נ"ל דף ע"ה : (כא"ד) ונ"ל. נ"ל וי"ל: (כא"ד) פ"ג, נ"ל פ"ב : (סעיף כ"ג) ד"ה ומותרת פרק ד' . נ"ל פרק ז' :

סימן רכא (סעיף ג') ד"ה ובחזור . ונ"ל נ"ל וי"ל: (ט"ז ס"ק כ"ד) ועמש"כ בזה . נ"ל והארכתי בזה בתשובה : (סעיף יו"ד) ד"ה יכול . ובתשו' שב יעקב (חסרו כאן איזה תיבות וכך צ"ל) והכותב בד"ת דצריך לברך חתם לא כתיב דבור . ובתשו' שב יעקב ח"א (כמו שנדפס עד סופו): (כא"ד) יש להוסיף בו בסופו תיבות אלו : והארכתי בזה בתשו' לק"ק פילעהן :

סימן רכו (סעיף א') ד"ה ואם . ועדיין מחלוקת זמנו . נ"ל ועדיף מחלוקת זמני': (כא"ר) ד"ה כ"א לנא"א . נ"ל דין חלוקה כ"א לגור או אגוד :

סימן רכח (סעיף יו"ד) ד"ה אבל . פן יהיה ברעתה כו' . (כאן נכפלו איזה תיבות בטעות . וכך צ"ל פן יחיה בדעתה מיד שלא לקיים ואי דיהי' עב"פ נדר שוא , בנדר אין איסור (כמו שנדפס בגליון)): (סעיף ט"ו בהג"ה) ד"ה וכן ברוחם . נ"ל בריוחו : (סעיף ט"ז) ד"ה ואפילו מנדרי'. נ"ל מנזיד : (כא"ד) נזיר . נ"ל נזירות : (סעי' כ') ד"ה נדר. נודע. נ"ל נוגע: (שם) ד"ה ודוקא מהר"ש בח"א . נ"ל מהרש"ך ח"א: (שם) ד"ה וי"א שהן. נ"ל שהי': (סעיף כ"א) ד"ה שעל כ"ו א' נ"ל כ"ג א' : (שם) ד"ה אין נהגית נ"ל נהגתי: (כא"ד) או נ"ל אולי: (כא"ר) שתחזיר . נ"ל כשתחזיר: (בא"ד) דאמ'. נ"ל דאין מתירי' : (כא"ר בסופו) מהני לדבר נ"ל והוי כלדבר : (שם בהג"ה) ד"ה ואם אותן חיו"ד ס"ג דוקא אם . נ"ל חיו"ד סי' ג' עלה כ"ב ד"א ע"ב וע"ש עמוד א' דוקא: (סעיף כ"א) ד"ה ואין כרש"ל.נ"ל כריש:(שם) ד"ת וכגון שיפרוש (וכשיש צורך מצוה כו') יש למחוק שני חצאי העגול כו. נ"ל כלתי מוסגר: (שם) ד"ה וי"א ע"ד אך . נ"ל ער"ר אלא אשיגדא : (שם) ד"ה אם נשבע בסמוך הג"ה שלפני זה . נ"ל בסמוך ד"ה ואם אותן : (שם) ד"ת דבר פלוני כ"א ברשות . נ"ל ב"א ברשות שלשה אנשים [(ותיבות רבר פלוני יש למחוק ויתוקן ע"ז הגליון לעיל בסמוך ד"ה וכגון)] : (כא"ד) שם . בנשבע נ"ל בנשבעת :

השמטה (ש"ע סעיף כ"ה) וחרמים שמטילי' הקהל חרם הקהל אינו דרבנן גם לא דאורי' ממש כ"א מדברי קבלה וע"כ ספיקו לחקל ת' נ"ב מ"ת בחיו"ד סי' ה' : (סעיף כ"ז בהג"ה) ד"ת ויבולין תחלת הרבור עי' סי' רל"ד סל"ו בהג"ה ובגליון שם ולקמן בש"ע ס' ל"ט כל התיבות אלו יש למחוק (כי נכפלו ונכתבו לקמן) . ולהתחיל כאן מן תיבת רנדר שהותר מקצתו כו': (כא"ר) שעפ"ו.נ"ל שעפי"ז: (כא"ר ובסופו) צבור לבעל בסברא דאלו לא כתב.נ"ל צבור לבעל דבציבור לא כתיב יפירנו (ותיבות בסברא דאלו יש למחוק) : (כא"ד) יש להוסיף בו בסופו תיבות אלו . ועי' בש"ך לקמן סי' רל"ד ס"ק ע"ז : (סעיף מ"ה ש"ע) ד"ה המנדה מתירין לו זה . נ"ל מתירין לו תחלה זה (ותיבת תחלה שנדפס שם אח"כ יש למחוק): (ש"ך ס"ק ק"ח) ד"ה מיהו אותו לכתחלה . נ"ל אותו אף לכתחלה :

סימן רלב (סעיף וי"ו) ד"ה נדרי צריכים להוסיף בסופו עלה ק"י עמוד ג' . ועלה קי"ד דף א' ע"א ד"ה ואפי' שנודה : (שם בהג"ה) ר"ה וכן לחברת תלמידי חכמים . [נ"ל לאנשים תופשי תורה כי הגליון ב' ת"ת ולא ת"ח)]: (כא"ד בסופו) סי' ב'. נ"ל סי' ע"ב : (שם בהג"ה) ד"ת ואם אירע וסע"ד דעת רשב"ם נ"ל סעד דעת רשר"ם (תיבת סעד בלי נקוד ובלי וי"ו) : (ש"ך ס"ק כ"ב) ד"ה וע"ש וכ"כ מהרי"ט. נ"ל ע' מהרי"ט : (סעיף י"ד בהג"ה) ד"ה וכן יוכל משום מלוה ראשונה עב"ל וי"ל דספק. נ"ל משום מלוה ישנה עבת"ל וי"ל דספיקו :

סימן רלד (ש"ך ס"ק ל"ט) ד"ה דתבעל אין . נ"ל אינו יכול: (סעיף כ"ח ש"ע) ד"ה אין דע"ה נ"ל דעי"הו(כא"ד בסופו) קורם נ"ל קודם: (סעיף ל"ג) ד"ה אמרו וש"ך. נ"ל ש"ך: (סעיף נ"ז) ד"ה אין בנדרים נ"ל דנדרים:

השמטה (סעיף נ"ט בהג"ה) לא הוי דברים שבינו לבינה ט"ם יש כאן וצ"ל לא הוי אלא דברים שבינו לבינה : (סעיף ס"ז) ד"ה אבל אמרה . סוף דף י"ר נ"ל דף פ"ו סוף ע"א : (כא"ד) חייל בקונם תשמישי עליך כו' שהרי . נ"ל חייל בו' בקונם תשמישי עליך שהרי : (כא"ד) יש להוסיף בו בסופו תיבות אלו וע' תשו' חכם צבי סימן מ"א ד"ה ועוד דאין זה נשבע . ולהלן שם : (שם) ד"ה אבל אם אמר (כהתחלה)ומ"מ לענין נ"ל ויש לעיין: (כא"ד) ב'. נ"ל תי': (כא"ד) ולפעמי' כאסור . נ"ל כאמר : (ש"ך סק"ל) ד"ה והרב אהי"ע ח"ב למחוק תיבת ח"ב :

סימן רלו (סעיף א') ד"ה כגון קרוב לסופו אמרו. נ"ל דאמרינן: (ט"ז סק"ו) ד"ה ואע"ג שבבר נשא.נ"ל שכבר יתי' נשא: (סעיף ד' בהג"ה)ד"ה ב"י ש' . נ"ל שבועה: (סעיף ה') ד"ה אמר יש להוסיף בו בסופו תיבות אלו וע' מה שכתבתי בס' העיקרי' עיקר אבילה שלבדה"נ אשכול ב' : (ט"ז סקי"ג) ד"ה וכתב מן תיבת וקק"ל מהאי דשבת דף פ"ח וכו' כו' עד סופו יש למחוק בכולו :

סימן רלח (סעיף ד') ד"ה ואם די"ל נ"ל דלשון : (סעיף וי"ו) ד"ח שבועה (בסופו)כ'. נ"ל כו' : (ש"ע סעיף כ"ב) ד"ה הדי אם לא נאס- נ"ל אם נאסר : (סעיף כ"ג) ד"ה לפיכך (בסופו) תיבות וכרבית אסור מתנת ע"ם להחזיר יש למחוק ורק לכתוב כסתם כזה"ל ועי' לעיל סי' ק"ס ס"ד :

סימן רלט (סעיף וי"ו) ד"ה הנשבע דלר"ל נ"ל דלרי' : (סעיף יג) ד"ה אין והביא.נ"ל והביאו: (בא"ד) רק לאפוקי . נ"ל רק לחיובא לאפוקי: (סעי' ט"ז) ד"ה אם נשבע בתשו' סי' י"א וכן.נ"ל בתשו' סי' י"א וז"ל וכן:(כא"ד) בפ"י . נ"ל בפ"ו: (שם) ד"ה ואם אבל . בסופו בשבועה ואדרבה . נ"ל בשבועה כיון דאינו אנוס ממש ואדרבה :

סימן רים (סעיף ח') ד"ה ואם לחשיל את עצמו . נ"ל להטיל עצמו : (סעיף ז') ד"ה חייב . נלמרה . נ"ל נלמד : (סעיף כ"א) ד"ה חייב (בסופו) מותו . נ"ל מותם :

השמטה (סעיף כ"ג ש"ע) ואינו חייב לכברו עי' גליון רט"י ר"ם : (סעיף כ"ד בהג"ה) ד"ה י"א ק"ך . נ"ל קנ"ב : (כא"ד בסופו) ס' רע"ש . נ"ל סי' רע"ט ס"ב : (כא"ר) יש לתוסיף בו בסופו תיבות אלו : ומצות פו"ר לקיים בבני בנים עי' יבמות דף ס"ב ריש ע"ב ושם דף ע' ע"א . ובקדושין דף ד' ע"א . זרע זרעה לא צריך קרא דב"ב הם כבנים :

סימן רמא (סעיף א') ד"ה המקלל . ומצות פו"ר לקיים כו' יש למוחקו עד סופו (כי כבר נכתב לעיל) :

סימן רמב (סעיף ג') ד"ה איזהו . ת' כנסת יחזקאל . נ"ל ת' כנסת יחזקאל סי' יו"ד : (סעיף י"ב) ד"ה אם . פ' שמיני אי יש . נ"ל פ' שמיני (יו"ד פסוק י"ט) אי יש : (סעיף י"ד בהג"ה) ד"ה ענין סי' ר"ו . נ"ל סי' ט"ז : (כא"ר) אי גמיר כו' . נ"ל אי גמיר רשותא : (כא"ר) מן תיבות וכי יהיב לי' רשותא . עד תיבות את דבריו רש"י (וער בכלל) צריך לבא מוסגר בין כ' חצאי עגול . והפסק לפני תיבת רש"י (למען יובר שהוא לשון רש"י) : (כא"ד) שם . נ"ל ושם : (סעיף כ"א) ד"ה אין יש להוסיף בו בסופו דברים אלו : ועי' בתוס' בכ"ם דף ד' ב' סד"ה אין נשבעין . ובתוי"ט פ"ג מ"י דבכורים : (סעיף ל"ב) ד"ה תרב (בסופו) נכון. נ"ל יכול: (סוף סי' רמ"ב) ד"ה בפלפול. נ"ל פלפול:(שם)וכן אם הי' יחיד נגד תרבים הולכים אחר תרבים בכ"מ . נ"ל ש"ך ד"ה כתב הרב וכן אם הי' יחיד נגד תרבים כו' (עד סוף הדבור): (כא"ד) בהבטה ראשונה להחמיר על עצמו . נ"ל בהבטה ראשונה . ועי' לעיל סי' רמ"ב סעיף יו"ד להחמיר על עצמו : (כא"ר בסופו) ועי' בב"י או"ח סי' תצ"ח . חסר לפני זה וכך צ"ל : גם בדאורייתא אי איכא ג' לשונות בגמרא ולשניים לקולא אזלי' לקולא . בב"י או"ח סי' תצ"ח עלה רל"ב ע"ג :

סימן רמג (סעיף ז') ד"ת מי בפירוש רגבי ת"ח לא בעי כוונה חסר וכך צ"ל : בפירוש (שאינו יכול לתרץ הדברים ע' גליון ש"ע חו"מ סי' ת"ב סעיף ל"ח בהג"ה) דגבי ת"ח לא בעי כוונה . בהוספה הדברים המוסגרים :

סימן רמה (סעיף כ"ב בהג"ה) ד"ה אבל אין איסור והיתר . נ"ל איסור והיתר או לדרוש : (כא"ר) ת' י"ו וקי"ו . נ"ל קט"ז (ולמחוק תיבת י"ו) :

סימן רמו (ש"ע סעיף כ"ב) ד"ה לא. בחמת נ"ל בהמה כו'ז (כא"ר):ם כלב עוף כו' תיבת כו'מותר:

השמטה (סימן רנ"ח) סעיף יו"ר בש"ע . נדר לצדקה באסמכתא נ"ל לכאורה דחש"ע כאן וכן בחו"מ (סי' ר"ז סוף סעיף י"ט) בכוון נטו קצת מן הלשון במרדכי שהוא מקור הדין . מובא בסמ"ע שם ס"ק נ"ו דשם איתא אמירה באסמכתא מועלת בהקדש עכ"ל . לבאר בזה דכוונת המרדכי באמירה דנדר דוקא דמכוון לוותר בבגון זה הוא דשייך אמירה לגבוה וכראית' בתוס' קדושין ריש דף כ"ם לאפוקי במחייב עצמו דרך מקח או דרך שכירות . ועמ"ש בספרי העיקרי' בעיקר אסמכתא אשכול א' . ומש"כ עוד שם אשכול ר' ד"ה ועוד יש לעיין :

חדושים
מא"א זקני הגאון בעל משנת דר' עקיבא זצ"ל

סימן קיב (סעיף א') בש"ע אסרו חכמים לאכול כו' הב"י כתב דאפי' לדברי הר"ן דפת עובדי כוכבים אף אם נאפה ע"י ישראל מ"מ כיון שהעובדי כוכבים לשו וערכו ומן העובדי כוכבים לוקחו אסור משום חתנות. עכ"ז מותר לישראל ליתן קמח לא"י ללוש ולערוך וגם מותר ליקח שאור מא"י ולחמץ ביה משום דלא שייך ביה חתנות יע"ש. ולא אבין הלא חד מראיותיו של הר"ן הוא וז"ל הדע דלשמואל דאסרו שמן משום זליפתן של כלי' אסורים אסרו ע"כ תפת אפי' לא אפאו הא"י מ"מ אסור משום זליפתן וכיון דלשמואל אסור משום זליפתן לרב אסור משום חתנות דלא פליגי בזה . וכיון שכן הוא הדין והוא הטעם אם הישראל נותן הקמח לכותי ללוש או אם לוקח השאור כיון דלשמואל אסור משום זליפתן ממילא לרב נמי אסור משום חתנות וצריך עיון :

סימן קפד (ש"ך סק"ב) ובתוך ל' מקרי שלא בשעת וסתה אין זה מוכרח בשום מקום רק דאם אין לה וסת . שסתם וסתה ביום למ"ד לחחמיר דצריכה לחוש ביום ל' ברי לפרוש מבעלה אבל לא להקל לומר משום כך רתוך ל' יום תהא מותרת לשמש בלא בדיקה . ואדרבה מדכתבו כל הפוסקי' לקמן סי' קפ"ו דאשה שאין לה וסת צריכה בדיקה משמע דסתמא קאמרי כל שאין לה וסת לא אמרי' סתם וסת ל' יום יק צריכה בדיקה :

סימן קפו (ש"ך ס"ק ל"ה) ואע"ג דהתם צריכה למיחש לוסתות הגוף כו' קושי' זו מעיקרא ליתא דשאני התם דחוששת רק לפ"ע ראשון . ואם פסקה חדא זימנא ולא ראתה שוב אינה חוששת . משא"כ כאן ברואה מחמת תשמיש אם אתה רוצה לחוש לתשמיש לחוד א"כ מיד אתה אוסרה עליו עולמית שהרי אסורה לשמש והיכן מצינו אשה שתקבע וסת בפעם א' . וצ"ע על חש"ך שלא הרגיש בזה . ומה שתירץ הש"ך אינו מספיק לדעת הטור והרשב"א שפסקו לקמן סי' קפ"ט לחוש לקפיצת להורא . וצע"ג .

סימן קצא (סעיף א' בהג"ה) אבל אשה שרגילה לראות דם . באשה שמצאה דם תמיד על בדיקה ואמרו הרופאים שיש לה מכה שממנה בא הדם וכן באשה שמצאה תמיד ליחה לבינה ובתוכה טפת דם והרופאים אומרים שאין זה דם מקור רק שהליחה מחמת תריפתה מוציאה דם מצדדי בשר יש לעיין אם לסמוך עליהם וע' בעבודת הגרשוני סי' כ"ב ושב יעקב סי' ל"ו ל"ז מ' מ"א ע"ש ואין לדמותו לדלעיל סי' קפ"ו סעיף ח' דאף ליש מסתפקים דהתם איכא למימר שאני התם דכבר הוחזקה להיות רואה והרופאים עצמם אמרו שהיא דם נדה אלא שנתרפאה לכן יש מסתפקים אם יש לסמוך עליהם וכן איכא למימר איפכא דאף למאן דשרי התם דאמרי' נתרפאה ועומד להתברר בתשמיש אחד משא"כ כאן דהרופאים לא אמרו דנתרפאה רק שהוא דם מכה וא"כ כל ימי' צריכה לסמוך עליהם וקל"ו . וצ"ע לדינא :

סימן שעו (סעיף ד' בהג"ה) ואם יש אבלים אחרים כו' עי' מג"א סי' קל"ב סק"ב שבמקצת מקומות נוהגים שביום שפוסק לומר קדיש נותנים לו כל הקדישים . והנה הטעם בפוסקים כיון דפוסק חורש אחד קודם יב"ח . א"כ הוא מוותר לגבי אבלי' אחרים קדישים של חורש משה מוותרי' הם לו לומר הקדישי' ביום שפוסק . ועפ"כ נראה לי בעובדא דאירע שהי' אבל על אביו וכמו שני חדשים אח"כ מתה גם אמו וביום שכלו י"א חודש ממיתת אביו הורו איזה לומדים להיות לו כל הקדישים , ולדעתי לאו שפיר הורו כיון דעדיין הוא אבל מאמו ואינו פוסק מלומר קדיש ואינו מוותר בלום לשאר אבלים רמה להם אם יאמר הקדיש בשביל אביו או אמו . וא"כ מהיכי תיתי שיוותרו האבלים נגדו הקדישים של אותו יום , וכיון דהוא מלתא דלא שכיחא לא שייך בזה מנהג בפי דין . וק"ל . כ"ז מאא"ז הגאון בעל משנת דרע"ק זצ"ל :

סימן א ס"ק ד . וס"ע נ"ל וס"ב :
סי' ב ס"ק ג יתר הדברים שבדפוי' תמלא בס"ק ט : שם ס"ק טו דכ"ס . נ"ל דפ"ב :
סי' ד סוף ס"ק ד . כמ"ש נ"ל וכמ"ש :
סי' יא ריש ס"ק ג (בא"ס"ג ס"ק דהו"ז מלויינים בפנים בטעות ואות ד נ"ל במקום אות ה' ואות ה' נ"ל במקום אות ו' ואות ו' נ"ל במקום אות ז' ואות ז' נ"ע קודם מלת וכן אם) כנ"ל :
סי' יג ריש שורה ג שם נ"ל ושם :
סי' יח ס"ק כא . שחום נ"ל שחים :
סי' כב ס"ק יב . וכלי נ"ל וכל :
סי' כג שורה ג . ופירושו נ"ל ופירושא : ס"ק י"א כמש"ז הוא ר"ת כמו שמפרש והולך וכן הוא תמיד בדברי רבינו :
סי' כח ס"ק ד . כ"ג נ"ל כ"ב : ס"ק ט . הגמ' נ"ל הג"מ :
סי' לא שורה ד . ולראיה נ"ל וראיה :
סי' לו ס"ק כז . בפניחא נ"ל בנפיחא :
סי' לז ס"ק ד . גירסא אחרת יש ומים זכים דכשרים לא אמרן . כנ"ל :
סי' לח ס"ק א . כולהו נ"ל כולם :
סי' לט ס"ק לג ועעת"ה נ"ל ועת"ס : בשורה שתחתונה כתב נ"ל וכתב:
סי' מא סוף ס"ק ט . צריך למחוק ב' חצאי עגולים : בסוף הסי' חסר נקודה קודם תיבת פר"ח :
סי' מב ס"ק י . דניטל נ"ל דניטלו :
סי' מו ס"ק יב . במשהו כו' צריך למחוק תיבת כו': ס"ק טו דלא אשכחן כנ"ל:
סי' מח ס"ק יא . למחוק הנקודה קודם תיבת וכן :
סי' מט ס"ק ה . מצוין בפנים בטעות וצריך לציינו בריש סעיף ה :
סי' נה ס"ק ו . דמתני נ"ל דמתני' : ס"ק ח בליקוט כ"ז ב' והוא נ"ל כ"ז כ' : והוא : ס"ק שו בסוף העמוד כסרפשא נ"ל כסרפא :
סי' נז (חסר אות ל"ח בפנים בסעיף יז): ס"ק מא עש"ך נ"ל עס"ך :
סי' נח ס"ק ב סירושלמי (פ"ו דסנהדרין) . כנ"ל :
סי' ס ס"ק ב . נ"ל נקודה אחר תיבת האידנא :
סי' סא ריש ס"ק יז . חסר תיבת (ליקוט): ס"ק יט בס"ך נ"ל בס"ך :
סי' סג ס"ק ה . וכמ"ש שם בגמלא כיד כנ"ל :
סי' סד ס"ק ט : כמו (סוכה לד ב) ניטל כנ"ל : סוף ס"ק לד וכנ"ל ועי' במה"ב כ"ז צריך למחוק וכנ"ל ס"ב . שם : ס"ק לט כמ"ש שם איני כנ"ל :
סי' סח ס"ק ט . וזכחים . ויש כנ"ל :
סי' סט ס"ק ל"ב . שנשארו שיצאו מים . כנ"ל : סוף ס"ק ל"ז חסר תיבת (ע"כ) : ס"ק פ"א התוס' נ"ל הסוי' :
סי' ע ס"ק כ"ט שורה א' . דנים כו' : ויש . כנ"ל :
סי' עה ס"ק ט' . חסר נקודה קודם תיבת רשב"א.:
סי' עט ס"ק ד . בליקוט ורא"ה מהנ"ל דס שחיטה דתאו נ"ל וראיה הנ"ל דתאו :
סי' פא ס"ק ל"ה . חסר נקודה קודם תיבת ור"ת :
סי' פב ס"ק ט . ירחס נ"ל רחה :
סי' פג בריש ס"ק כו (ליקוט) אא"כ כמו שנדפס עד לא מהני מידי (ע"כ) : (ליקוט) . כנ"ל :
סי' פד פ"ד סוף ס"ק לז . ב' תיבות שהאריך בזה צריך למחקם :
סי' פה בפנים ריש סעיף ג חסר אות [ב] לציון הס"ק :

סי' פט ס"ק ב . שמואל נ"ל מר עוקבא :
סי' צ ס"ק ס . ועתוס' נ"ל עתוס' : ס"ק טו ככל נ"ל דכל :
סי' צא ס"ק יז . דללוי נ"ל דלוי :
סי' צב ס"ק יח . כמ"ש נ"ל כמ"ס : ס"ק כו בליקוט שורה ג' כי בישולו נ"ל כי בישול : ס"ק לה להטעם נ"ל הטעם : בפנים ריש סעי' ז נ"ל אות ל"ד במקום ל"ב:
סי' צג ס"ק ו . נ"ג נ"ל נ"ב :
סי' צד ס"ק ט . שורה א' ס"ח נ"ל ס"ס :
סי' צו ס"ק יז ואי . ערכן כו' אחת כו' וז"ש . כנ"ל : בדפוי' יש עוד כ' ס"ק בסוף הסי' כמו שגלה ערוסה ותמצא שם מכוונים בסימן זו ס"ק ג"ד :
סי' צח ס"ק יג . איסור כו' . מתני' נ"ז ב' כנ"ל: ס"ק ל' בליקוט תיבת ת"ה נ"ל באותיות אשורית וקודם תיבת וערמב"ס נ"ל חצי עגולה :
סי' קג ס"ק יס . ליקוט א' שורה ד' צריך למחוק תיבת שם :
סי' קה סוף ס"ק כג למחוק הנקודה קודם תיבת שם :
סי' קי ס"ק ג . דאמרי' נ"ל דאמרי : דף רכ"ה שורה י"א לריבויא נ"ל לריבוא : ס"ק כח ומ"ש נ"ל ומ"מ : ס"ק לה בליקוט תיבה וכנ"ל צריך למחוק : סוף ס"ק ל"ח . קס"ד נ"ל קס"ז :
סי' קיא ס"ק ג . וכיוצא בו כמ"ש נ"ל וכיוצא בו וכמ"ש :
סי' קיב ס"ק ה . וכן שם ל"ט . נ"ל ל"ז : ס"ק לג שורה התחתונה כו'. נ"ל כל:
סי' קיג ס"ק מ"א . (כ"א ב') נ"ל (כ"א א') :
סי' קטו ס"ק ט שספקו . נ"ל שספק : ס"ק יב דקבע נ"ל דקבעי : ס"ק י"ז ועומד בחלב . נ"ל כחלב :
סי' קיח ס"ק א שורה ח' דמירתת ניחא. נ"ל וניחא : שם שורה י' מפתחו נ"ל מפתח : שם תרווייהו . נ"ל ותרווייהו :
סי' קיט ס"ק יח שורה ו ארכב"א א"ר נ"ל א"ריי : סוף ס"ק לה עמ"ש נ"ל עמש"ש :
סי' קכ ס"ק ד . וי"ש נ"ל וו"ש :
סי' קכב ס"ק ב ל"ש א' ע"ה כנ"ל ואות ב' שבנתיים צריך למחוק :
סי' קכג ס"ק יד דש"ש נ"ל רש"ש : ס"ק לו ופ"ח נ"ל פ"ש :
סי' קכד סוף ס"ק כ"ח שקדם נ"ל שקדמ : ס"ק סה ועבודת נ"ל ועובד :
סי' קכז ס"ק ב לציין בפנים אחר תיבת נאמן :
סי' קכט למחוק בפנים אות יג בסעיף ד (שם ס"ק מב) יתר הדברים שבדפוי' תמצא פה בס"ק מה :
סי' קל (ס"ק יא) יתר הדברים שבדפוי' תמצא פה לעיל סי' קי"ח ס"ק ה והמעתיק הראשון הוסיף מעצמו ועמש"ל סי' קי"ל ס"ב :
סי' קלג ס"ק ו . וכאן נ"ל וכא :
סי' קלד ס"ק ח דמתני נ"ל דמתני' :
סי' קלה סעיף טו בפנים ככלי נ"ל בכלי. וכן בביאור הגר"א ריש ס"ק מט :
סי' קלו ס"ק ב סוף שורה התחתונה חדרי נ"ל הדדי :
סי' קלז שורה ב' כלל יז נ"ל י"ס : סוף ס"ק ט (סוף ס"ק ט) תיבות אלו צריך למחקם :
סי' קלח סוף ס"ק כז . סכ"ב נ"ל סכ"א :
סי' קלט ס"ק לא ומסקנא נ"ל ובמסקנא :
סי' קמב ס"ק ח . ע"ב שורה ב' תביות נ"ל חבית :
סי' קמו ס"ק ב בליקוט סג"י נ"ל סגי :

סי' קמט ס"ק ב בליקוט ב' לא נ"ל להם : ס"ק יג סתם נ"ל וסתם :
סי' קנא ס"ק יז הר"ם נ"ל הרא"ש :
סי' קנה ס"ק כב בליקוט ב' שמא נ"ל שלא :
סי' קנז ס"ק ג מירושלמי (פ"ד דשביעית. וע"ש וברז"ה ומלחמות ספ"ח דסנהדרין וז"ע) ר' אבא . כנ"ל : סוף ס"ק יח למחוק תיבת (ע"כ) :
סי' קנח סעיף ב נ"ל בפנים תיבת ישראל וגם בביאור בס"ק ו' חסר תיבת ישראל :
סי' קס בין ס"ק ל ובין ס"ק לא יש עוד ס"ק בדפוי' ותמצא פה בס"ק נד :
סי' קסב ס"ק ה סוף שורה ס' סי' נ"ל ופי' :
סי' קסג ס"ק ח למחוק הנקודה קודם תיבת וערש"י :
סי' קעב ס"ק א ג"כ בתוס' נ"ל ג"כ כתוס' :
סי' קעג ס"ק ה והוא נ"ל הוא :
סי' קעה ס"ק ה' חסר נקודה קודם תיבת והרא"ש :
סי' קעז (ס"ק ט) יתר הדברים שבדפוי' תמצא פה בליקוט שבס"ק יז כלשון רבינו הקדוש והמעתיק הראשון רלה מ"ש רבינו עמש"ש שדי' שיטות חשב שכוונתו על ד' שיטות שבס"ק ט והוצרך לשנות מלשון רבינו מעט מעטה סדורו לעשות הכל כאילו כדבור א' נאמרו כדרכו בכ"מ : ס"ק ל"ז ספקה להכניס לו כנ"ל : (שם ס"ק לו) יתר הדברים שבדפוי' נכללים פה בהלקוטים שבס"ק לה לו (וכן נהגו כל מסדרי כתבי רה"צ שלא להניח אחוה ליקוט שנכלל באחר ביתר שאת ואף המעתיק כאן לא הניח אלא מפני שחשב ששייך לסעיף ט"ו וליתא) : (שם ס"ק לט) יתר הדברים שבדפוי' תמצא בסוף ס"ק לה : (שם ס"ק נח) יתר הדברים שבדפוי' תמצא פה בס"ק מה :
סי' קעח ס"ק א למחוק הנקודה קודם תיבות שלא תאמר :
סי' קעט ס"ק יג למחוק הנקודה קודם תיבת והתורה . (ועוד ד"ת בכי"ק) :
סי' קפז ס"ק יז כ"ש נ"ל כ"ח :
סי' קפט ס"ק מ"ה ריש שורה ב' כמש"ש נ"ל וכמש"ש :
סי' קצ ס"ק ח ור' נ"ל ר' : ס"ק טו וי"מ נ"ל וי"א :
סי' קצו ס"ק יח חסר נקודה אחר תיבת כבגד :
סי' קצז ס"ק ה אפי' נ"ל ואפי' :
סי' קצח ס"ק כו למחוק הנקודה קודם תיבה ול"נ : ס"ק כב והטביל נ"ל והטבילו :
סי' קצט ריש ס"ק ו שמשככין נ"ל שמסככין : ס"ק י בזה נ"ל ובזה:
סי' רא ס"ק כ למחוק הנקודה קודם תיבת בכ"מ : סוף ס"ק ל"ד מיירי הסור וגם נ"ל מיירי וגם הטור : (ס"ק נה) שבדפוי' לקח המעתיק מספר אליהו רבה ומפני שאינו מלשון רבינו וגם אין נ"מ להש"ע לא ראינו להניגו : ס"ק קד נ"ל וממתני' :
סי' רט ס"ק ב בתוספתא נ"ל ובתוספתא
סי' ריא ס"ק ב סוף שורה ב ואח"כ נ"ל וע"כ :
סי' רטו (ס"ק ז) לבטל מל"ת (וע"ז לא יעלה גם התירוץ דגמ' שם ועי' מלחמות ספ"ג דשבועות) כנ"ל : ס"ק י בנדרים נ"ל דנדרים :
סי' ריז ס"ק יח סטור . והרמב"ס (כנ"ל בהפסק נקודה) : (ס"ק מג) וסי' רלד (ס"ק לב) יתר הדברים שבדפוי' לקח המעתיק מלקוטי רה"צ על המשניות ואינו

שום שייכות להש"ע ווודפס א"ש במקום שבייך כפי הדברים האמרים באמת בכי"ק : בס"ם ריח (יומא י ב וש"מ) . כנ"ל :
סי' רכח ס"ק טו שאמרו מיסר נ"ל שאמר ומיסר : ס"ק קסו הג"ה נ"ל הכ"ה :
סי' רלב ס"ק ה תיבת מעמיד ב' פעמים וצריך למחוק אחד :
סי' רלד ס"ק לא ושתיק נ"ל ושתק : ס"ק מו והרלא נ"ל הרא"ש : ס"ק קכט לב"ב נ"ל דב"ב :
סי' רלו ס"ק ז נתקיימא נ"ל נתקיימה :
סי' רם ס"ק יד דמגמי' נ"ל דגמ' : ס"ק כ"ה הוא נ"ל היא :
סי' רמא ס"ק י וכן כו' (עבה"ג ס"ק טז והאחרונים הרלו מקורו מירושלמי פ"א דיבמות ות"כ פ' קדושים וכר"ע מחבירו ואיתא שם מודה ר"ע בשתוקי כו' וכמ"ש בס"ז . וד"ר נ"ע) כנ"ל :
סי' רמב ס"ק ח דדכה נ"ל דרכה : ס"ק נט (ז' ב') נ"ל (ט' א') : (ס"ק ס"ב) ב"כ כו' (חולין קכ"ד א' ועט"ז) ול"ק כנ"ל :
סי' רמח ס"ק לז עלאין נ"ל עלין : ס"ק לט חנא . נ"ל חנה :
סי' רנד ס"ק א בסתימא נ"ל מסתימות :
סי' רנח (ס"ק לא) יתר הדברים שבדפוי' לקח המעתיק ממ"ש בשנות אליהו סוף שביעית :
סי' רנט (ס"ק יב) שם הבעלים מהן אין רשאין לשנותן לד"א משנשתקע שם הבעלים מהן רשאין לשנותן כנ"ל: (שם) מהן אי אתה כנ"ל :
סי' רסא ס"ק ב . לאפוקי נ"ל ולאפוקי:
סי' רסב ס"ק ט מאורכת נ"ל מארכת : שם במדינותינו נ"ל במדינתנו :
סי' רסו ס"ק ב וטעמא נ"ל וטעמו : (ס"ק כד) מלקוי נ"ל מלקני :
סי' רסז ס"ק יג למחוק הנקודה קודם וערש"י : ס"ק טו לא נ"ל לאו : ס"ק כא דבב"ק נ"ל דב"ק : ס"ק כב עובדת נ"ל עובד: (ס"ק נט) אבל הרשב"א (והרמב"ס) פסק כנ"ל) : ס"ק קכ דמזיק נ"ל במזיק :
סי' רסח סוף ס"ק יז ל"ק נ"ל ול"ק :
סי' רסט ס"ק ג בליקוט שורה ה' באמו ואחות נ"ל באמו ואחותו מאמו ואחות :
סי' רעא ס"ק ח בב"ב נ"ל ובב"ב :
סי' רעד ס"ק יד שיניה כשיעור נ"ל שייה ריוח כשיעור :
סי' ערה ס"ק ח כתב האגרת נ"ל כתבה אגרת :
סי' רפב ס"ק יז לפני נ"ל מלפני :
סי' רפג ס"ק ג גטין בעיא נ"ל גטין ס' בעיא :
סי' רצג ס"ק ב סוף ליקוט א (ע"כ) כנ"ל :
סי' רצד ס"ק יד ריש ע"ב לדעתיה נ"ל על דעתיה : שם שורה ג דר"ם דר"ש סוסר . כנ"ל : ס"ק כב חסר נקודה קודם תיבת סמ"ג : סוף ס"ק לג נטיעות בלא"ה נ"ל נטיעות שם בלא"ה : סוף ס"ק לד חסר תיבת (ע"כ) : ס"ק מח בליקוט אין מבריכין נ"ל ואין מבריכין : ע"ד שכתב רה"ג סוף סי' רנ"ד ועיין מה שכתבתי באבן העזר סימן י"ז סעיף ל"ז דכל הפוסקים כו' . הנה בלקוטי רה"ג על ש"ע אה"ע מלדק פסק רבינו ירוחם וש"ע דכאן . ומפני שנשמט שם בדפוס זה סליקוט שעתקתיו פה מכי"ק מבין הלקוטים (ח"א דף קכ"ח ע"א) : אה"ע סי' י"ז סל"ז בהג"ה ועובדי כוכבים כו' . בירושלמי דדמאי ספ"ו גרסינן תני עובד כוכבים שהיה לווח ואומר כותו וטלו לכם ממני פירות פירות ערלה הן נטע רבעי הן אינו נאמן אם אמר מעובד כוכבים פלוני

הבאתים נאמן להחמיר דברי רבי וחכמים אומרים דברי העובד כוכבים לא מעלין ולא מורידין ר' יודן בעי היה לווח לפני תומו ר יודן בעי הדא דתימא כותי בעובד כוכבים כו' ור"ל בעי מפרש . למדנו מזה דלפני תומו מיירי דלא כמרדכי ועוד למדנו דתנא קמא רבי ומלתיה דרשב"ג מיתניא בלשון חכמים אלמא הלכתא כוותיה ועובד כוכבים מסיח לפי תומו אינו נאמן אף להחמיר אף מה שתחת ידו ודקו דברי רי"ו וש"ע י"ד ס"ם רנ"ד שספקו כחכמים שאפילו אמר מאיש כו' : (ובהגהות רבינו על הירושלמי יש בזה גירסא אחרת והכמ"ל) :
סי' רצו ס"ק יח ספק נ"ל ופסק : ס"ק ריש נ"ל הר"ש : ס"ק סה הביאו נ"ל הביא : ריש סי' רצ"ו נ"ל בביאור הגר"א רצ"ו : שם ס"ק ז אמר אלא נ"ל אמר כו' אלא :
סי' שא ס"ק ט מתני נ"ל מתני' : ס"ק טז משמע נ"ל ומשמע :
סי' שה (ס"ק ד) יתר הדברים שבדפוי' לקח המעתיק מלקוטי רה"צ על ש"ע אה"ע ואנו יצאנו י"ח במ"ש בסוף (ועי' מ"ש באה"ע סי' ס"ו ס"ו) : ס"ק לה מתני' נ"ל במתני' :
סי' שט סוף ס"ק ה וכתבו נ"ל וכתבן :
סי' שטו ס"ק א דאולין הוא (ועי' במעדני יו"ט וברי"ט אלגזי) . כנ"ל :
סי' שכו ס"ק ד קודם אפיה אינן מצטרפות ואפי' עשו מתחלה ביחד (וע"ל סוף ס"ק ז' ויצא לנו דאף כו') . כנ"ל :
סי' שלא ס"ק קיד ועד"ר . נ"ל ועז"ר : ס"ק קכט בר' בון אומר כנ"ל : בין ס"ק קלו ובין ס"ק קלז יש עוד ס"ק בדפוי' ותמצא פה בליקוט שבס"ק קעה : ס"ק קנז כמ"ש בסעיף פג כנ"ל : ס"ק קסב לאשלית נ"ל אשתלית : ס"ק קסד ממתני' כנ"ל : ס"ק קלד (אפי' אם נחלק בדין הקודם ועמ"ש הכ"מ והשה"מ בשם הרי"ק) כנ"ל : ס"ק רה (י"ד א') נ"ל (יו"ד א') :
סי' שלד ס"ק יח תורה נ"ל תורה :
סי' שלו ס"ק א לפואת כו' וד"ה רפואת כו' ובפסקיו שם (ע"כ) כנ"ל : ס"ק ו הביאה הרמב"ן . כנ"ל :
סי' שלט (הנדפס בדפוי' בס"ק ד תמצא פה בליקוט שבס"ק ב כל' רבינו):
סי' שם ס"ק לב מן מלת וכגירסת עד כיחידאה נ"ל בין ב"ח עגולים : ס"ק לג דס' נ"ל דר' : ס"ק מט כ' נ"ל כו' :
סי' שדם ס"ק א ובפי' נ"ל ובפ' : ס"ק ח כא נ"ל והא :
סי' שמט ס"ק א לטהרות נ"ל לטהר :
סי' שם ס"ק א שיאכלונו נ"ל שיאכלוהו :
סי' שמג ס"ק ב בראשונה כנ"ל : ס"ק ז גמ' נ"ל וגמ' :
סי' שמד ס"ק ט שפינוהו נ"ל שפינוה :
סי' שמח ס"ק א ואין (מחשבין) כי' דזהו קלות ראש כמש"ש בבה"ט שם כ"ח א' (ב') וערש"י שם (א') ד"ה . כנ"ל :
סי' שעד ס"ק ג בירושלמי (רפ"ה דסנהדרין) . כנ"ל :
סי' שעה ס"ק א הקדושים נ"ל קדושים : שם ס"ק ג סי' ס"ב נ"ל סס"ב :
סי' שעו ס"ק ז ועי"ל סי' שע"ח . כנ"ל :
סי' שפז ס"ק ב בקמ"ה צריך למחוק :
סי' שפח ריש ס"ק ב מיבעיא נ"ל מיבעי :
סי' שפט ריש ס"ק ו מטפחת נ"ל מטפחות :
סי' שצ סק"א מג"א נ"ל מ"ע א' : ס"ק י' דברי נ"ל מדברי :
סי' שצג ריש שורה ג בשליטי נ"ל משליטי : ס"ק יא ק' ב' א"ל . כנ"ל :
סי' תב ס"ק ח ועל כו' . כנ"ל :
סי' תג ריש ס"ק ד חסר תיבה (ליקוט) :

תקונים והשמטות ליורה דעה

סימן א (פ"ז שורה ג) דף כ"ו כנ"ל : (גליון מהרש"א שורה א בשורות הרחבות) דמנחות. נ"ל דזבחים: (ט"ז ס"ק טו) דסי' ק"ח . נ"ל דסי' ק"כ : (שם ס"ק כב) קפ"ו . נ"ל קפ"ה . וכן בפעם השני :
סי' טו (פתחי תשובה דף יט שורה ז) כינה . נ"ל ר"ה :
סי' יט (ט"ז ס"ק יא) ש"מ . נ"ל שם :
סי' מד (ש"ך ס"ק כ) בשוף מבטחון מטעם . כנ"ל ור"ל אף דבטחו דעת המהרש"ל כהמחמירין וכמ"ש הש"ך לעיל סי' מג ס"ק י :
סי' צד (הגהות הט"ז ר"ס נ"ד) סעיף א' נוהגין . נ"ל סעיף ה' בהג"ה ונוהגין : (שם) זה נ"ל נ"ה :
סי' צז (באר הגולה ס"ק ב) מסקנת הגמ' [פסחים דף לו ע"א] וכפירש"י שם כנ"ל :
סי' צח (באר היטב ס"ק יא) צריך כלי ג"כ כנ"ל : (באר הגולה ס"ק טו) דף לא כנ"ל :
ס"ם קא (מטה יהונתן) לע"ג . אח"כ מצאתו בפלתי סי' ק' ס"ק א, ומבואר היטב וע"ש כנ"ל :
סי' קב (ש"ך ס"ק ז) דלמא הך דספיקא אסורה מיירי כנ"ל כהנוסחא הישנה ועי' פמ"ג :
סי' קי (שו"ע סעיף י) נתערבו . נ"ל נתערבה :
סי' קמה (ש"ך ס"ק ב) דלמיא קא סגיד דאל"כ מאי פריך ותבעי ליה פסל להדיוט דהא ברבים שרי ומבעיא ליה דלמא לנסכים אסור ור"ש בן יהוצדק דקאמר מים של רבים אינם נאסרים להדיוט קאמר א"נ במחוברים אלא ודאי . כנ"ל ולפניט הוגה כהגהת הדגמ"ר אבל מבואר מדברי הנה"כ וכל האחרונים שהגי' בש"ך כנ"ל וכ"ה בכל הדפוי' :
סי' קפז (ש"ך ס"ק כז) סוף סעיף י"א כנ"ל :
סי' קפט (ש"ך ס"ק ח בסוף העמוד) לקמן ס"ק י"ט כנ"ל :
סי' קצ (באר היטב ס"ק ו) משמע (כדעה הראשונה שם וכאן) [כהי"א כאן] עכ"ל הש"ך כנ"ל :
סי' קצו (ש"ך ס"ק ס) מפסקת (קודם) [אחר] ברכו כנ"ל :
סי' רמו (ש"ע סעיף כג בהג"ה) ורמב"ם . נ"ל ורשב"ם :
סי' רפב (באר הגולה ס"ק ד) שם [מברכות יח ע"א] כנ"ל :
סי' רפז (באר הגולה ס"ק א) ע"א . נ"ל ע"ב :
סי' שלא (נבי לצדיק בש"ך ס"ק כד)עי' בתוס' ר"ה י"ב א' סד"ה תנא וש"מ המצויינים שם בג ציון שכתבו לאסוך בין שאר פירות לירקות מפני שאין להם סמך מן הפסוק [ועי' שבת ל"ד א' רש"י ד"ה בערובי תחומין ובתוס' שם]
סי' שלה (ש"ך ס"ק ז) צריך לציינו בפנים קודם ולא לחולי העין :
סי' שמג (ש"ך ס"ק ב) שס"ה . נ"ל שס"א :
סי' שדמ (שו"ע סוף סעי' יב) ישראל [ברחמים] . כנ"ל :
סי' שמז ש"ך ס"ק ב שייך לסעי' ג' :
סי' שעב (ש"ך ס"ק ג בראש העמוד) אם . נ"ל עם :
סי' שעג (באר הגולה ס"ק כד) ע"ב [ואין מתאבלין על הרוגי ב"ד משנה סנהדרין דף מו ע"ב ומאבד עצמו לדעת נתבאר בסי' שמה] כנ"ל :
סי' שעח (ש"ך ס"ק י) ולקמן סי' שצ"ט (סעי' ב) סד"ה דיש להברותו אח"כ דהא לא נדחה דה"ל להברות ביום ב' שהרי . כנ"ע וכ"ה בדפוי' . וכל הס"ק זה נ"ל אחר ס"ק שלאחריו (וצריך לציינו בהג"ה קודם מלת היכא) : (שם ס"ק יא) נ"ע דלקמן ס"ס שצ"ג פסק כב"י דמברין . כנ"ל דלא כמו שהוגה לפנינו ע"פ הדגמ"ר :
סי' שעט (ש"ך סוף ס"ק ד) נשמט שם הנה"כ בשולי היריעה עי' רא"ש פ"ג דברכות סי' כ"ב :
סי' שצט (ש"ך ס"ק ד) מד מיותר : (באר הגולה ס"ק כ) דף י"ט ע"א (וכרשב"ג) [וכר"ג] דאפסקא הלכתא כוותיה דף כ"ד ע"א [אי משום הא לא איריא דקי"ל כלישנא בתרא כנ"ל סי' שד"מ ס"ד אלא דמ"מ קי"ל כר"ג מהא דאדבריה ר"ש כו' שם ע"ב ורבינא אמר שם מסתברא כו' ועי' תה"א] כנ"ל :
סי' תא באר הגולה ס"ק ב צריך לציינו בפנים קודם מלת לפיכך : (ש"ך ס"ק ג)אע"פ שבערב ר"ה ובערב הנוסח אומרים אפי' אחר הצות לא עדיפי כע"ש כנ"ל וכן הגיה בספר תוס' שבת רק מלת מע"ש שבדפוי' נ"ל כע"ש:
סי' תב (באר הגולה ס"ק ח) בסוף מ"ק כנ"ל :

השמטה מעצי לבונה

סי' שעו (סעיף ד בהג"ה) נהגו שתוך ז' לאבלם הם קודמים ואין לו קדיש כלל כו' : עי' ש"ך ס"ק ח מ"ש בשם המנהגים (אף) [אך] אי הבן ז' הוא קטן והולך לבהכ"נ כל ז' לומר קדיש או מי כו' וכן העתיק בבאר היטב . נ"ל דהך תיבת או הוא ט"ס דאל"כ אין לו פי' כלל אלא כנ"ל במקום או תיבת אז . והיינו דר"ל דיש חילוק דבקטן כיון דהולך כל ז' לבהכ"נ אזי נותנין לייא"צ ק"י פעם א' עכ"ם . משא"כ בגדול דאין הולך לבהכ"נ רק בשבת אין נותן לייא"צ אף קדיש א' כמ"ש רמ"א דאין לו קדיש כלל והיינו קדיש יתום דבן ז' קודם . וכן מצאתי בספר בל"י בס"ק ו' דמחלק כן ומסיים דאם יש ייא"צ והגדול בן ז' בא בשבת לבהכ"נ אז הייא"צ יאמר קדיש כמ"ש ע"ש . ועי' במג"א סי' קלב ס"ק ב שכתב על מ"ש הש"ך מי שבטלה אבילתו ברגל אי קובר מתו ברגל יש לו דין ז' וכ"ל דמ"מ חייב ליתן לייא"צ קדיש א' דומיא דקטן והא דבשבת אין לייא"צ כלום הייני משום דיכול לומר כמ"ש וכ"מ במנהגים ע"ש . משמע דהמג"א נמי מחלק בין קטן לגדול כנ"ל . ועי' כנס"י :
סי' שפא (ס"א בהג"ה) אלא שנהגו האידנא לאסור [כל רחיצה] ל' יום כו'. עי' ש"ך ס"ק א' שגורם רחיצה כל ל' והתיר רחיצה בצונן כל ל' . ועי' בתשובת נו"ב ובתשובת תשואות חן שחולקים עליו בזה : ולענין אם מותר לאכול הזיעה לאחר ז' עי' מה שכתבתי בא"ח סי' שכ"ו באריכות מזה והבאתי ראיות מרש"י פרק כירה דהוי רחיצה בחמין ואסור . והשמות אינם נזהרין בזה ולא ידעתי מאין יצא להם להתיר הזיעה ורצוי למחות בידם ע"ש . כן נ"ל אף דאינו מפורש בפוסקים לאסור ממילא הוא בכלל רחיצה . ושם הארכתי בביאור דברי המג"א שם וגם בדין הזיעה בכ"ל לאסור ע"ש . ואפשר שיש לחלק קצת בין הזיעה שבזמן הזה שהיא מחמת החמימות של האבנים להזיעה של המרחץ בהיה בימי הש"ס . וע"ע בהק יעקב סי' תס"ו ס"ק ו' מזה ע"ש : סליק

ספר

עקרי דינים

על יורה דעה

והוא נקרא

עקרי הד"ט

חלא דבר הוא לקוטי בתר לקוטי עקרי הדינים מהפוסקים ושו"ת שנתפרסמו אחר הדפסת חבורי בעלי אסופות שקדמוני ואיזה ב"י שבאו לידי יד כהה וליקטתי את חיבור הלז מק"פ ספרי שו"ת ישנים וגם חדשים וגם משו"ת כ"י אשר עדיין לא נדפסו כפי שהתבאר שמותם אחר ההקדמה. וכל מי שירצה לידע על מה אדניו הטבעו יעיין בהקדמה.

והוספתי גם אני לע"ד בכמה מקומות מה שהאיר ה' את עיני.

הצעיר דניאל טורני סיט בכמהר"ר משה דוד ז"ל: ר"ת הד"ט.

(נדפס עתה מחדש בהגהה מדויקת ובתקונים רבים כאשר תחזינה עיני הקוראים).

ווילנא

בדפוס והוצאות

האלמנה והאחים ראם

בשנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים לב"ע

ИКРЕЙ ДИНИМЪ

т. е.

правила еврейской вѣры.

Соч. Даніила Тирона.

Съ Судзилскаго изданія 1835 года.

въ двухъ частяхъ

ЧАСТЬ 2.

עיקרי הד"ט חיד

סימן א דיני שחיטה וכסוי ובדיקת הסכין והריאה

אות א אם יכול האב להרשות בנו לשחוט הגם דלמא הקטנה הרב הלק"ע מ"ל סי' ג' בשם המסיק לכל מקום שהמיעוט תורה עד למד לפילו שפה לפילו קרובים נמלן בחיפורין מ"מ נענין ביוכל להעיד האב לבן שהוא מובהק לשחוט גם לו לבב כמוהו לכיון דבללה"ק ק"ל דדוב מעויין מלל שחיטה מומחין הן רק מקום המחזורים ליעול קבלה וגם מילתא דעבידא לגלויי נלמן האב להרשותו אך לכתחלה עוב מיהטו קרוב (שבות יעקב מ"ח סימן מ"ג) :

כתב הד"ט וכבר בא מעשה לידי ומסכתי על פסקו של הרב הלק"ע הגז' גם הרב פרי החדש סימן י"ב החיר בלי פקפוק כלל דעד למד נלמן לפילו להעיד על למד שהוא נלמן ולא הם ב"מ הרש"ח סי' קי"ם בחיוון ב' דחילק בין מעיד על הדבר עלמו שמותר לבין מעיד על למד שנלמן ונרלין דבריו להחיר מהטעמים של הרב ב"י הנזכר ולפילו לכתחלה וכן מעשים בכל יום שהרב שבעיר הוא לבדו מרשה לשחוט והרי ע"ל בלבד והכי אמרי' בפ"ק דחולין האי מבמח דלא סר סכינה קמי מכם וכו' ולא קאמר קמי מכמים אלא קמי ב"ד מכלל דלפילו למד בני בשמיטה וכיון שכן גם קטון בשמשע לף שמעיד על למד ועיין ב"כ להרב פניט מליהות ס"ב סי' ג' ועיין להרב ביט"ם יהודה בשלומיו סי' ח' דלעטה זו"ל דרשאי האב להעמות בב"ד ולא הוה יחידי להרשות על השחיטה עיין שם ואני בעיוטי לאיזי כמה וכמה פעמים שחכם שהקל לבדו הוה המרשה ולא למד עמו ודין מי שחשם בלי רשות ע"ל הוה כ"ם :

ב שוחט שלמד מחלה שהבהמה בשרה ולקח ממנה בשר וחזר ולמד שהיא טריפה אם נאמין לו ים לאסור ואי לא לא כיון שעשה מעשה ולקח בשר ממנה אם לא שנאן למחלה ברורה למה לא למד כן מחלה · ועיין ב"כ בח"ב סימן מ"ב בשומר שוגב הייתי לו נאן למחלה (שם) :

הד"ט ועיין ב"כ להרב עזריאל דיליהיא בשו"ת ב"י סי' ע"ד בדין בנא שהכניס ידו ולמד טריפה וכדק למ"כ ולמד לא מצאתי בה פיסול אם נותן למחלה עובה על שהטריף בדקתובה יש להכשיר · ועיין להרב נרוב הכסף סי' מ' ולהרב שלמה מהדשה סימן מ' לוח מ"ח דהא דנאמן בלמחלה ס"ד היהי מקום לנאמנה בשעה שהטריף אבל בלאו הכי היו נאמן ולפי"ז לא עשה מעשה להחזיק לטריפה רק למד בו דיבו כמעשה ועיין עוד שם בתבוחות שור שלו לוח ע"ו והנמכסים ועוד בדף קי"ו ע"ד דכל דשויא לאסויה מהיכא דליכורת אף ע"פ שיודע בעלמו שהלמד עם העדים שהכחישוהו רק שעשה ע"י למחלה גרועה שלא החמינוהו להחיבו עליו לא יוכל ממנו לפילו ביבו עלמו וכמו שכן ה"ה בחם ב' ממנו על דבר מ' שלמנו ויודע הוא בבירור שמוהר ושקר העידו לא יוכל ממנו לפילו בביעה דכיון שלמרוהו עליו בפרהסיא הלא כל שלמנו מפני מרלית העין לפילו בחדרי חדרים לנור ע"ם :

ג אבוקי מסיק דנאמנת מעשה על הסכין יש להסביר כרש"י סימן כ"ד ס"ק י"ו ושדברי הלבה"ג סי' קכ"ב להחמיר היו מוכרחין (שם סי' ע"ו וח"ב סי' ל"ה ו"ו) :

הד"ט ונאמנת שלימה על האחר כתב הרב משלת בסימן סי' קל"ו להחיר בפשיעות ועיין להרב עולה יחלת בדיני ניקור דהחמיר לף בנאמנת על האחן ועיין להרב חיעוך ב"י סי' כ"ם וכ"ו · ולף שהרב שחריט יוסף סי' מ"ו בשאר בשסק מ"מ יש להסביר כיון דהחנור ומכן הכיהו לפילו בנאמנת על הסכין הלא למור"ם שהטריף בנאמנת על הסכין וכ"פ ב"ב הר"מ מולבלין סי' כ"ד ועיין להדב"ם סי' רמ"ד וכמ"ו · וביעב"ן מ"ב סי' קל"ו שהחיר בנאמנת מחיבת בנשם לבוקה על פני הסכין ע"ם · ולהרב עבודת הגרשוני קב"ב ולהרב נחלת שבעה סי' ם"ם :

ד כל שהילך השוחם מת ידו מהשחיטה ובקרע עליו שם הבשר שחיטה אין לאסור אם לא מת הטוף ובא לחר ושחם בסכין פגום לף לחין לעשות כן לכתחלה · עוד לו שם בחם נאנת נמי מוטת בושם לו בקבה טריפה וכמור"ם סימן כ"ג לף מ"ם משום שהייה הוה המעיין במקורו בתשובת הרשן סי' קס"ה הוא מעשה אחר וע"ש לפי שכן הדרך להאנת ע"י מכילה ושחייה (שם מ"ב סי' ל"ד) :

הד"ט מ"ם הרב שכן דרך להאנת ע"י מכילה ושחיה לשרי לן מנייר להשיחת בושם לף בקבה הוא שלא כדרכו ומבשו שאין החוכלים ומשקים עובדים שם רק במקבה שם יקדים קבה לושם ואון מבשו ממש וע"כ כיון שבשר מור"ם בקבה לו בושם בדוקא קאמר חוך שושם ולא מבחון ע"ג ושם לו קבה (וע"ל סוף מ"ב) ובעיון הלשון שם לא מת שהוף ושחם וכו' עיין להרב בעי חיי ח"ד ק"ד דקבל חגר על העוגים בשמושים חוזים לשבור שמרקחן להחר שיהשם לף שם חינו שוחם לחבור להא שלקח בחיקו לי משום גזל שת הבריות שמבניד הבשר לו משום בניעת דם בחיבורים ושכן שסק מהריש"ם רבו במי"ד סי' מ"ג והרב בשימן זשב סי' שכ"ז ע"ש :

ה מה שהנהו בחיזה מקומות שהרבנים מחדש מבריזים שכל בשר שיוצא ממדינה שהמוכלו לשולל בשר טריפה ולאסור גם הכלים שהמבשלו בתוכן לפו שפיר עבדו למייבי לחיכה ולבע ע"כ לידי הקלות רבות רק יעשו כל מה שבידם למנוע בכל המדינה שומעים מומחים וירלי שמים בחשר היה מחחדל לעשות מר זקנו ומר חמיו והנחון מהר"ל חופשיים בפרלא (שם סי' ל"מ) :

ו יפה עשה שוחם אחד שהתחיל לחחוך מקלח העור ושהה ושחם במקום אחר ואח"כ כשם העור שהתחיל לחחוך ולחך שלא מחתך כל העור והסביר ופפי' יפה דם בחיחוך מקלח העור יש להקל דעשה ע"ל והסכים לדבריו הרש"ח לחיחי בפשיעות לף דמשמעות דברי מור"ם בם"ם כ"ג לסטריף ול"ד למריפה נוטה העוף · עוד לו שם בחרגולה היוצא משיה חוש לחוך ואינו יוצא לחון יש לשחוש שלא בלבד ושוב יבדוק היטן נמחא ושולך המוש · עוד לו שם להטריף אם שכבה הבר בחמצע החשיפה חע"פ שהשוחם בלילה בלי בר בשרה מ"מ ע"י בביית הבר מבעיית השוחם ושוכה שהייה (ועיין להרב ביח יעקב סי' כ"ו) (שם סי' ס"ח) :

ז הוכיח בשבם פיו לבני ספרדים שבאיזה מדינות נרשם שליטן בני חורה לדרכן לחחוך בחחלה עור נוחר הבהמה ואח"כ מוליחין לחון הב' סימנין ושומעין חוחן כי כן היו המבחים נבריס חפלים מפני העור והדם ואחרו ב"כ שכן היו נוהגין מעלן ועדיין ושלא יעשו עוד כזה ושחם רבני ספרדים יכחבו בשעה ורלויח להחזיק בזה ידעו מה להשיבן לף שהוא מהגמנע שיעלה היכחו לכתחלה בדשה שוח חכם שבעולם (שם סי' ק"י) :

ח שוחט שנכשל מלבדוק לד שמאל של הריאה ומלחת החומה סרוכה לדופן עשו כדין להעבירו ולבדוקו ולהסריע שחיטתו · ולעניין חזרתו לחומתו הכל לפי מ"ם לדם ואם יעשה חקלה זו מחמת שחזרו חין מחמירין עליו ללבוח שחוטים וכו' ודי להעבירו ימים מספר כדי שלא ירויח בחסירתו ויקבל בפני ג' דברי חבורה כמ"ש הרשב"ח בחשובה (הלהי יעקב סי' כ"ד) :

הד"ט ופ' ג"כ להרב פרם מחירות ח"ב סי' כ"ז שהקיל גם הוא בעניו חזרתו לכשרותו ועיין ב"כ להרב דבר משה ח"ח סי' ב' ד' ולהרב זרע חמת סי' מ' כ' ב' ולקמן סי' י"ו לות כ"ד · ועיין להרב משלת הספנה בדין בודק שהכשיר ייחה סרוכה (וע"ש לוסף הספילה) דספק דחין לו חקנה רק בחשובה דש' זה בודר ובחיזה עניו חמרי' השחה הוא דחיכחב לו חטריפו למפרע וע"ל סי' ג' לות ג' חלוקת הפוסקים שהבחחי ולכ"ע בפושע חמרי' השחה הוא דחיכחב ועי' ב"כ להרב משפט צדק סי' ב' ובשד"ם י"ח ובינ"ל ח"ח סי' כ"ד והרש"ם סי' כ"ד והר"י מיגלי סי' כ"ה ועיטור בבורי קניי סי' מ' ושולחם רבים הזכירם לעוזה הרב פחד יפחק לות מ' ערך שבח שיעה וכו' (וע"ל לות י"ב) :

ט הרבה חמורי דיינן בדיני ושם ויישב מה שהניח הרב"ח בע"ע על דבינו ירוחם ועל קושית הרש"ז סי' ג"ב סק"ח שם על חקנת בדיקת הושפות ולבב נכנס בדין שחוק הכבד וישפל חקום החרב וחיוחה וחמה על חן בדין הוריק שחוך למקום חיוחה · ועוד לו שם בדין מי שחשם שחוך לרחם ויש לחוש להרמה (פנים מחירות ח"ח סי' מ') :

הד"ט ועיין להרב בית לחם יהודה בחשובותיו סי' ב' מ"ם על דברי הרב פ"מ הגז' דמסיק דכל הדבוק בלחיים הוי חוכבן הוסם ודלא כהרב פ"מ הגז' :

הסמוכות לנו לאסור הנפיחה בסרכות ודאות שלא כסדרן מ"מ נלע"ד דיש להקל אפילו לדידן בשעת הדחק בסירכא בת יומא וכירין בעלמא כי אין אנו יודעין אם מה שנהגו להחמיר אפי' בכירין עשו כן השוחטים מצד עצמן או מהסכמת חכמי העיר ולכן בשעת הדחק יכולים לשנות ממנהגם וכאשר עיני ראתה תשובה הרב חביבי כמהרר"א מלאוידא נר"ו מפילאדלפיא בהיותי משתמש בו ובתורתו זה שנתים ימים שנטה להקל בנידון דידן מטעם הנז' של חסרון הידיעה אם החמירו השו"ב מצד עצמן או מהסכמת חכמי העיר ומצאתי ג"כ סעד ותמך לסברתו הישרה הלזו מתשובת הרב המפורסם נודע ביהודה סי' נ"ד שכ"כ בנידון שלו שמ"ש שבמקום שנהגו כלם להחמיר נקרא פורץ גדר הבא להקל היינו בידוע שנעשה מתחלה בהסכמת חכמי העיר וכן משמע הלשון המוסכם בין הכל אבל בלא"ה מי מעיד שלא נהגו כן הנשים מעצמן או משפי חברתה ע"ש והיא הדא היא הדא דניד"ד ומ"מ הייתי לע"ד מזקיקם ומחייבם בכל כה"ג דיריס לעשות הנפיחה להחמיר דדיינו שלא להתיר בנפיחה בסרכות ודאות דוקא לא בכירין דבלא"ה יש כמה מקומות המקילין בכירין אפי' בלא נפיחה כנלע"ד הקצרה ועיין להרב נאמן שמואל סי' כ"ח דפסק במי שהלך למקום שאין אוכלין בנפיחה למקום שמקילין בו להשתקע עמהן ישאל התרה וינהוג כמנהגם גם בסי' כ"ט נשא ונתן בתשו' הרח"ש כ"י בחילוק בין יחיד לרבים ההולכים ממקום שמחמירים להשתקע עם בני המקום שמקילים ע"ש ועיג"כ להרב דבר משה ח"א סי' ל"ד דפסק דהולך ממקום שנוהגין איסור בנפיחה למקום שמקילין יש להם התרה ושגם לאנשי המקום שמחמירין יש להם התרה בים להם דוחק גדול ועיין להרב בעי חיי סי' מ' וע' מה שהאריך בעד מקצת בני עירו שהיו אוכלין בנפיחה אף שמנהגו וקצת בני עירו לא היו אוכלים בנפיחה ואף שהתיר כלי המקילים למחמירים מ"מ הוא היה מחמיר ע"ע ואף לאחרים לא התיר אלא אם יזמנום לאכול ולא לשאול מהם כליהם וכמ"ש הרלנ"ח סי' קכ"א דמה שהיו מתבשלות לסרא"ד בכלי אוכלי הדבק לא היו עושים כן במאמרו ועיג"כ שם בסי' ל"ט ולהריב"ל ח"א סי' פ"א ולמשפט צדק סי' ב' ומקור ברוך סי' ל"ה ועיין להרב בית שלמה סי' י"ו דפסק דאין ספק שאסור לספרדי האוכל מבשר נפיחה לתת לאשכנזי בשר נפיחה ולא יודיעהו כי איכה חומרא בעלמא רק מנהג הגון וראוי לדעת כמה פוסקים מדינא דש"ס שאף אם ישאלו התרה אין מתירין להן כהשיא דבני בישן וכמ"ש הרשד"ם סי' מ' וקכ"ם ודוקא במנהג שהוא משום חומרא בעלמא נשאל ומתירין לו לדעת איזה מפרשים כמ"ש בי"ד סי' רי"ד ע"ש באורך קצת על פרט זה ועיג"כ להרב צרור הכסף סי' ב' ולהרב ב"ד דף ג' ובשאגת אריה וקול שחל דף מ"ב ע"ב ובזרע אמת ח"ב סי' י"ט דבדין גיסטרא דאינו רק חומרא מותר להתארח ולאכול אצל מי שאינו נוהג בו איסור לא כן בדבר התלוי במחלוקת דהנוהג היתר חייב להודיע לנוהג איסור ע"ש ועיג"כ להרב ברוך אגיל ומהר"ם קלעי והרב דניאל איסטרוסא והרב שלמה ן' מאיור לפסק מהרח"ש בדין אנשי איזמיר הנוהגים איסור בנפיחה דהעלה דדבר התלוי במנהג סוף דים להם התרה ולרווחא דמלתא יתירו להם ג' שאינם מבני העיר ע"ש מסי' ו' עד סי' י' ועיין למרן באבקת רוכל סי' ר"ע בענין דבוקה כולה אם יש להכשיר בלי נפיחה שהעלה דדבר התלוי במחלוקת הוא ואף שרבו המכשירים במקום שנהגו להחמיר אין להתיר להם ע"ש וע"ל סי' ג' אות א' ובסי' י"ו אות י"א :

יד שוחט ששחט והרגיש בשחיטתו שנגע הסכין בכותל או בקרקע אינו יודע אם קודם גמר השחיטה או אחריה ולא נפגם הסכין יש להכשיר בלי חשש דזה כחו עדיף מנידון הרש"ל שלא נדחף הסכין מהצואר ואף שהמנהג לאסור אפי' שהייה כל דהו הכא דלא לוסיף עלה וכ"פ הרב עה"ג סי' נ"ו במי ששחט ונחתך באצבע ונסתפק אם נחתך באופן שנשחהה ותמה על מ"ש בשחיטות אחרונים בשם בדיקות ישנים לאסור אם נגע הסכין בכותל שהוא שהייה גמורה והביא ג"כ מ"ש הרב בית לחם יהודה ע"ש דליתא לאסור אם נמצאת סכינו יפה (שם סי' י"ט) :

הד"ט ועי' ג"כ בזכרון יוסף סי' א' בשוחט שהרגיש שנגע בעץ א' ואומר ברי לי שלא שהיתי כלל ולא נזדעזעתי ולא חתכתי העץ רק נגיעה בעלמא והעלה שיש להקל מכמה טעמים אף למנהג איסור שהייה כ"ש ונשא ונתן קצת דברי עה"ג ורב"י ע"ש :

טו שוחט השור ששחט בסכין בדוק ונמצא אחר השחיטה פגום ובדקו במפרקת ומצאוהו פגום אם החתך בעומק ולא בלבד בלובן שסביב העצם יש להכשיר וכ"ש אם אין הפגימה חוגרת (שם סי' ס"ד) :

הד"ט ועיג"כ בשבות יעקב ח"ב סי' נ"ג בדין אם נמצא פגום ובדק שלא היה חוגרת בו הצפורן דאם הסכין ששחט בו הבהמה של בעל הבהמה פטור השוחט לשלם ואם הוא של שוחט חייב שפשע ששחט בסכין רע ואם נגע במפרקת פטור השוחט בכל גוונא (וע"ל סוף אות י"ב) ולענין הכשר הבהמה ג"כ יש מקום להכשיר כל שאין בפגימה חגירת צפורן כיון דלהרא"ש וסייעתו לא מיטרף עד שיהיה כדי חגירת הצפורן ע"ש ולהרב"י שכ"ם להלכה וע' בבית יעקב סי' כ"א ובמעשה שבא לידו ששמע השוחט קול הסכין שנגע במפרקת שעשה קר"ק בל"א שהכשיר בלי פקפוק דבכה"ג שיש רגלים לדבר כ"ע לודו דבעלם איפגים גם הרב זקן אהרן סי' כ"ד הכשיר בפשיטות במה שנשאל במי ששחט תרנגול א' בסכין בדוק וכששחט שחיטה כראוי נשמטו גפי העוף והכו בסכין בכח בעת פרכוס ומצא אח"כ הסכין פגום והכשיר דודאי אמרינן דבהכאה איפגים ודחה סברת איזה מעוררים שהיו חושבים דבעי' שיראה דדרך שודו הכה ליתא וליתא ע"ש · גם הרב יכין ובועז ח"ב סי' ל"ח התיר כבש שנשחט בסכין בדוק ואחר השחיטה היסך השוחט בסכינו הצואר לראות אם נשחטו הסימנים ושוב בדק הסכין ומצאו פגום ובדק בעצם המפרקת ומצא שהסכין נגר אותה ע"ש :

טז נשא ונתן בדין שחיטת נשים ועבדים ועוד לו שם חידושי דינין על כל חי"ד והוא קונטרס בפ"ע עד סי' שנ"ט (שם מדף א' עד כ"ח) :

הד"ט ועיין להרב בעי חיי סי' ב' שהכשיר שחיטת חש"ו אם אחר עומד על גביו ושם בסי' ג' הכשיר גם כן שחיטת סומא אפי' מב' עיניו ואף אם לא ראה מאורות מימיו אם אחר עומד על גביו · וראיתי להרב פחד יצחק אות ש"ן שעדיין לא נדפס ערך שחיטה כשרה בזרים וכו' שיש בו אריכות דברים מבעלי תריסין על מ"ש הפר"ח ר"ס א' · ועיין גם כן להרב יעב"ץ ח"ב סי' קנ"ז שנכנס בדין נשים ועבדים ודעתו שאע"פ שאם האשה יודעת דיני שחיטה רשאה לשחוט לעצמה ובעומד אחר על גבה ובדק הסכין ונתן לה יכולה לשחוט גם לאחרים · מ"מ אין למנותה לשחוט לרבים כלל אם יש אנשים מומחין וה"ה עבד שאינו משוחרר דמשוחרר דינו כישראל גמור ע"ש · ועיין בלימודי ה' סי' קכ"ו על מ"ש מרן ברים דיני שחיטה דעבדים משוחררים הם בכלל ישראל ועבדים סתם הם בלתי משוחררים ותמה על מרן שתמה על הטור דהוא עצמו כתב באורח חיים סי' תרפ"ט על מ"ש הטור עבדים סתם ע"ש והביא דברי הכהתי ופלתי על הד"מ ריש הלכות מגילה ורצה לתרץ קושית התוס' דמגילה ד"ד ע"א ודאישתמיט מיניה מ"ש מרן ושים לעיין להרא"ם על הסמ"ג והרדב"ז ח"א בלשונות הרמב"ם סי' קכ"ד ובחלק א' סי' תמ"א ובפר"ח סימן תרע"א ובחידושי המאירי פרק קמא דמגילה ופרק ב' סוף משנה ו' :

יז בהמה הנרבעת מעובד כוכבים או ישראל בפני עדים החזיק בהוראת הרע"ז סי' קנ"ג סק"א דהתירה באכילה אידנא דליכא מיתה ב"ד לבהמה ושכן פסק הרב ל"ל סימן מ"ו ויצא ליישב סברת הרע"ז מהשגת הרב בית יעקב סימן קי"א דהוכיח דמדינא לכתחלה אסור לשוחטה ובדיעבד מותר (שם סימן נ"א) :

הד"ט ועיין להרב נבי סימן פ"ד דפסק בפשיטות להתיר שלא כהרב"ח סימן קי"א המותר לשחטה וכ"ש אם נרבעת מישראל דהא הבהמה עוברת בשוק ויאמרו זו וכו' אלא לנוחרה ולהעבירה מן העולם אם לא במקום שנהגו העובדי כוכבים שלא לאכלה ומטעם חילול השם ועי' ג"כ להרב ברית עולם שכתב שכן מוכח מהמ"ם ורש"י ותוספות פ"א דזבחים ורמב"ם פ"ג וד' דאיסורי מזבח ושל טעם חילול השם מתכוין מהר"י החסיד סימן תתכ"ט ושהרב"ח בתשובה סימן קי"א הביא דבריו ועכ"ז ראוי שלא לאכלה ודלא מהר"ן הנזכר והנ"ל סי' ת"ו · ועיין להרב הנזכר במחזיק ברכה שלו סי' כ"ט שרמז דברי שאר אחרונים · ועיג"כ ביד אליהו סימן ל"ה ראיות ברורות דבזמן סנהדרין גם כן היתה מותרת באכילה בנרבעת מעובד כוכבים וכן אם נרבעת מישראל בשוגג ע"ש פלפולו הזך על מ"ש הרמב"ם והרב"ח תמיו · ועיין ג"כ להרב המנות בלקט הקמח דף כ"ב ע"א :

יח שוחט שבדקוהו פעם וב' ונמצא סכינו פגום ובפעם הג' תיקן סכין אחר ונמצא כשר העמיק הרחיב הרב המחבר והרב בנו אם יש לסמוך מכאן ולהבא על שחיטתו · (קול אליהו סימן א' וב' וג') :

יט טעמא טעים לטעמא דיהיב הרמב"ם דפ"א מהלכות שחיטה דשחיטת העוף מן התורה מהיקשא דאשר יצוד ציד חיה או עוף דתמה עליו הלח"ם והרכ"מ ותירצו בדוחק והוא תירוץ מכוון (יריעות האוהל סי' מ"ו) :

הד"ט ועיין להרב בעי חיי סימן י"ב דשקיל וטרי בענין זה ומסיק דיש שחיטה לעוף מן התורה ונפקא מינה לספיקא (ועיין להכנה"ג בי"ד סי' ג') :

כ אסר איסור מכמה טעמים לצוד חיה או עוף ומגדלים אותם ואסור ג"כ לעשות בהן סחורה ואף אם עושין כן לשחוק וטיול בעלמא אסור ועיין להרב גבעת שאול פ' וישב ומרן י"ד סי' כ"ח ובית הלל שם בשער אפרים סימן כ"ז וחינוך ב"י סימן ב' והר"מ די בוטון סי' ה' וחות יאיר סי' קמ"ב וקע"א וזולתם · והביא ג"כ פסק ארוך ממהרא"א מהזקנים לאסור (פחד יצחק (כ"י) אות צ' ערך צידה) :

הד"ט גם הרב שמש צדקה סי' ח"י ונ"ז הביא הרבה טעמים לאסור ובכללן צער בעלי חיים · ועיין להרפ"י הנזכר שם בערך צער בע"ח בשם הנימוקי יוסף פ"ב דב"מ · וא"ח סימן ש"ה ומג"א שם ריש סימן ופסקים וכתבים סימן ק"ה ותוספות פ"ק דעבודת כוכבים כשמצערם בלי ריוח · והרי"ף פרק ח' דשבת ומרן א"ח סימן רע"ב וגופי הלכות אות תפ"ג :

כא שוחט ובודק הקק"י שהלך בחוץ א' ללמוד ממנו צור רק מחכמה ודיני שו"ב והניחו השוחט לקרוע הטרפש ולבדוק הריאה תחלה ואמר שהיא טריפה ושוב בדק השו"ב והכשיר ובהודע הדבר למ"צ הוכיחו לשו"ב על פניו שאין לעשות כן והוא השיב בעזות מצח שכשרה ושראוי לעשות כן ושכן יעשה להבא ואפי' ע"י עובד כוכבים ויענהו הרב אם כה תעשה אבדה אמונתך להיות עוד שו"ב ויורו המורים מהרי"ד אולמו תלמיד חבר להרב המחבר והר"ש מורפורגו (עי' בשמש צדקה שלו) והר"ם מלויקוו והר"י גירון מפירינצי והרמ"א ריקנאטי מפירארא והר"י בסאנו מוירונה והר"י פינקארלי מאליסנדריא והרמ"ם באזיליאה ממנטובה גם בשם הר"י בריאל והרב סגרי מקאסאלי כלם פה א' שיש להעניש לשו"ב שהחרים נגד הרב ולהסריף את הטגל ולסלקו מאומנתו עד שידע חובתו ויעשה על אשר בזה את דבר ה' ולהרב מ"צ שכן השעה צריכה לכך פן יזידון עוד הנם דלענין דינא לא השוו דמהרי"ב והרמ"ם הנז' ס"ל דאי לאו דבנידון דידן ראוי להחמיר משום כבוד הרב היו לדין ולדדי נדדין להקל ובפרט בבהמת ישראל או לצורך שבת וי"ט ואלו לדעת הרב המחבר והריד"א דעת אחר להם ע"ש (פחד יצחק במהדורא בתרא כ"י אות ש"ן ערך שו"ב) :

כב בהמה או חיה טהורה שנבראת ע"י ס' יצירה · עיין בשור ברקת פ' י"ט דף קמ"ג ע"ג דכתב דבשר הנולד מן השמים א"צ ניקור ואין בו איסור גיד הנשה וא"צ שחיטה וכ"כ ג"כ הרב של"ה פ' וישב דף ע' · ועיג"כ להרב נבי בתשובה בדין גברא דברא מר זקנו דנסתפק אם ישלים מנין עשרה ומ"מ בכל כה"ג אפשר דיש לשוחטו משום מראית העין (וע' מה שכתבתי בח"א הנדפס בס"ד סימן ג' אות ע"ו בהשיא דהר"ן הנזכר) · (שדה הארץ חלק ג' סימן א') :

כג האריך בדין סכין שאסור לראובן בהנאה אם מותר לשחוט בו ולנקר בו בשר ומסיק דשרי אבל לא למלוח בשר במלח המודר וביאר דינו היכא דאמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו והיכא לא אמרינן · ועיג"כ בסי' מ"ו בדין נר שהדליק עובד כוכבים בשבת דמותר ללמוד לאורו (פני אריה ס"ד והמשכים) :

הד"ט ועיין להרב יעב"ץ בח"ב סי' קנ"א דקרא לה שאלה הבל ודברי בורות תשובה שהביא הרב לחם הפנים סי' א' במי שקנה סייף מחליין שדן בו דיני נפשות ותקנו לסכין של שחיטה אם מותר לשחוט בו משום דחרב הרי הוא כחלל כדאי' בפ"ז דנזיר ומטמא הבשר ודנטהר ע"י טבילה דמה ענין טומאה וטהרה לשחיטה דהאידנא · וגם מ"ש דחרב כחלל אינו אלא לחרב עצמו ולא למה שנטמא ממנו וכל יומא אכלי כהני בשר שנטמא אפי' ממת עצמו ובשר שנטמא באהל המת אין לו טהרה עולמית אפי' יהיה לנו מקור נפתח לנדה ולחטאת אך אם יש לחוש לסכין זה הוא משום איסור הנאה וביחוד אם דן בו ישראל דודאי שלא כדין הרגו ונראה דדינו כדין סכין של עבודת כוכבים דאסור לשחוט בו מתוכנת ע"ש :

כד טעמא יהיב למ"ש הר"ם בפ"ד ממאכלות אסורות ומי"ד סי' כ"ט דהא דקי"ל טריפה אינה חיה ילפינן מקרא דלכלב תשליכון אותו דהוא ממכילתא ושבקו ילפותא דש"ס דידן שא"ס דע"ב ע"א דיליף ממש"ה זאת החיה דחיה אכול וכו' (שם סי' נ"ד) :

כה הניח בעיון מ"ש מרן סי' ל"ג ס"ג והוא מרמב"ם פ"ב הל' שחיטה דין י"ט דפסק דאם ניקב הושט בכ"ש במקום הראוי לשחיטה ה"ז נבלה שכתב מרן כ"מ שהוציאו ממתני' פ' השוחט דל"ב ע"א ומהש"ס שם דא' הרואה לא ימצא שם ראיה והדבר צריך תלמוד · (שם סי' נ"ה) :

כו ב"ד שקבלו עדות נגד בודק א' שלא בפניו אחר שהביא הרב המחבר תשובה הרמ"ם באזילה לזכות הבודק דחאו מהלכה ושנה ופירש הסבות שקבלו העדות שלא בפניו ועוד הוסיף את כחה דהיתרא דבלא"ה נמי יאי ויאי למעבד הכי אפילו לכתחלה כמ"ש בהדיא רבינו בכלאל דבאיסורין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד ומסייע ליה גברא רבא הרב מנחם לבית מאיר גם הרדב"ז קבע מסמרות לסברא זו דכיון דהוי לאפרושי מאיסורא כל ישראל בע"ד ניהו וכן בחשש קטטות ומריבות תקנת גאונים הוא לקבל שלא בפני בע"ד ככתוב בהגהות מרדכי בחדשות (שו"ת הרמ"ז סימן י"ח) :

הד"ט ועיין ג"כ סניגרון לסברא זו בספרו של הרב שמש צדקה בענין קידושין של אורבינו בי"ד שלו סי' כ"ז ולהרא"ם ח"ב סי' כ"ד · וראיתי בשו"ת כ"י הרב עזריאל דיאיינה מסי' קי"ב עד קי"ז שבשנה רכ"ד קרא תגר על ב"ד א' שקבלו עדות נגד אלמנה א' שנשתדכה שלא בפניה ולא קראוה בתחלה לשמוע מה תדבר ושאין לב"ד התגלות ממ"ש הרשב"א בתשובה דדוקא בממונא אין מקבלין אבל באיסורא מקבלין ואפילו להתיר א"א ואע"ג דאתייליד ממונא דשאני עובדא דאלמנה הזאת דאין זה דבר איסור דלא אתחזק איסורא דאף דאסרה נפשה בשבועה כיון שרוצה לתת אמתלא טובה לדבריה על שרוצה לבטל השידוך מאי איסורא איכא הכא לקבולי עדות שלא בפניה לא בזה דבר הרשב"א וכמבואר שם ועוד דכל שאר הפוסקים כתבו דאין מקבלין שלא בפני בע"ד אא"כ הוא חולה או עדיו חולין או הולכין למדינת הים ושלחו הב"ד לבא ולא בא עיין בהרי"ף פ' הגוזל בתרא ומרדכי פרק נערה שנתפתתה והר"ם פ"ג מהל' עדות וסמ"ג והרא"ש והטור ואיך יניח המורה סברת כל הפוסקים האלו לומר קי"ל כהרשב"א דאפילו בדיני ממונות לא אמרינן קי"ל כיחיד כשחולקין עליו רוב חכמי ישראל וכמ"ש מהרי"ק בתשובה דאין לפסוק כירושלמי נגד בבלי ע"ש · וכמה דשייך בענין השידוכין וסבלונות שלא לה משודכה האריך על סברת חכמי דורו הרב נמה ממילי והרב עובדיה ספורנו והגאון הרב יעקב אורינאלדו והגאון הרב קלונימוס ממנטובה ואכ"מ · ובחלק אה"ע אם יסכימו עלי מן השמים שם אתן את דודי לך :

כז בהמה שנפלה ממקום גבוה ושחטוה מיד טריפה ודאית היא ולא ספק ונפקא מינה שלא לדונה בספק ספיקא כגון נפלה ולא נודע גבהו של מקום (שם סי' ל"ב) :

הד"ט ועיין להרב חקרי לב סימן ס"א דבהמה שהיו מושכין אותה בחבל ומחמת סירובה לילך הכוה על ראשה מכה רבה ושחטה בלי עמידה ושהייה מעט לעת אין מקום לחשש ריסוק איברים ותמה על הרב תורת חסד שכתב בזה דדינו כנפולה ע"ש ועיין בסימן ס"ב בדין נפולה שהלכה אך גוררת רגליה דבעי בדיקה כל החלל ולא סגי בבדיקת החוט לבד ע"ש וע"ל סימן ב' אות ז' :

כח מי שנכנס למקולין וראה ב' שוחטין ב' בהמות ואמר שראה א' מהן ששהה בשחיטתו ואינו יודע מי מהם והשוחטים שותקין אם העד אומר אתם ידעתם שיש ביניכם

ספק בשחיטה וכו' עוקרין יש להעריך שחיטה לך אם לא ממר להם אחם ידעתם אפילו שחקו אין בכך כלום (צמח יעקב מ"ח סימן מ"ג) :

הד"ט וכ"ם אם מכחיש העד דוולמי נאמן אף אם ממר להם אחם ידעתם עיין **נמרן** סי' קכ"ז סעיף ג' :

כט שוחט שנדק בלי כוונה מכח כוונה ומצא שנמצא כרעוי אין להעריך כלל מה שעשה ולא הכלים שנממצאו אף ללכחחלה אין לעשות כן • ועי"ב להכא מוזה יפיר סי' קע"ח שכחב דלעו כר נידוי הוא לכבר כחב המור בשם מבני סי' ח"י להחידנא נהגו מכמים למחול על כבודם • ועוד יש לחלק בין בדיקה הסכין לבדיקה הריאה ולא דמי נידון הרמ"ך מ"ג סימן ל"ב לגידון דידן ע"ם (דבר משה מ"ח סי' ג') :

הד"ט ועי"ב להכא בעי חיי סימן ז' ל"ה ויש לחקור וכו' דנשמ ומהן במ"ם הריב"ל מ"ג סי' ק"ב וחולחו ודעמו להחמיר ע"ם וע"ל לוח ל"ד ול"ה :

ל משאו ומהו יפה במ"ם הכ"ם ס"ג מהלכות שחיטה דין י"ם והוכיח להדידיה מם נצברה המפרקת ורוב הנצר ממה נצילה לף שהחזק קיים וכ"ל דבני האור ס"ם כ"ז ומכן יש להחמיר לדשת הפוסקים מפורכמים ויש"ב ב"כ מ"ם הכ"ז סי' כ"ב סק"ב וסי' כ"ז על מה שהקשה עליו מע' הפולל (הרב נבי סימן ס"ח) :

לא סבר וקבול דבן פקוטה של בהמה דקה שוה לנפשה מם הפרים ע"ק לענין שחיטה ולכלה מילי ותלמוד ערוך הוא בחמורה די"ל הפוחט לחם המעחת ומצא בה בן ד' חי חיכה מהלה מלא לזכרי כחוכה וכחבו החום' לחילו בן ה' לדקה חיכה נחכה לרבנן בשחיטה חמו כדחי' בפ' בהמה המקשה ע"ם ומשה של הגמה שנמצאת בהב"ם הל' חמורה פ"ד המיוחסת לשב"י מבוסב שכחב דבן ח' חי בנפשה ובן ד' בדקה ע"כ דק' מאד דהכל יודעים שחין חעמת בהה ומהכנר רק פר יוה"כ ופר העלם דבר של צבור וזכרים הם המפרים ע"כ ג"ח שיהיה להן ולד ומלכל וכל החעמות המהלות בין דיחיד בין לצבור חין בהוח רק מבבשים ועשה לבן נלמה פסוח שע"ל בן ד' חי ומו לא וכביכסא נמרחנו (מחלה יעב"ץ ח"ח סי' כ"ה) :

הד"ט ועיין להכא עוב עין סי' ע' לוח ב' דכחב דהפר"ח כחב דלדעת הרמ"ם פסיעת המכוך על החשיבה ובשוב נלמה בם' בשניה הם שהות מהרמ"ם שכחב בסי' רפ"ג בפשיעות שלא יברך ממש חינו חשוב שם הרמ"ם בשוף החשובה ואפשר שחשו' זו מרב חחר :

לב שחט חוזק ולפי דברי השומע קודם שהחחיל לשחוט נשמעה מידו ושוב לקחה ושחטה ונקה חחת מכחישחו בפניו ות"ל שחחר שהחחיל לשחוט נשמעה ותמ"כ לקחה וגמר השחיטה ושמחלה נשף הדם על ידו והוח מכחישה בפניה דבר ברור הוח ללדידיה שרוב מנשפה חחישה לפיהחו ומכל מקום אין עדותה עדות להסיר השומע מחזקתו לפיהלו מנה בעלמה כמה שנחמנח לנו בניח לפיהו עדות חיש להוחילחה מחזקתה מם מכחישחו ושעשו זכה המורים שהכשירו לחוחה חנה ופסלו חת השומע לנמרי דחרחי דסחתן הדדי ניהו וזיל בחר חיפכא לחמרה על השנה דווקא ולא לחוריד השומע (ועי"ל סי"ב חוח כ"ד) (שם ח"ב סי' קמ"ד) :

לג דבר ויקבל חרת מור"ם סי' כ"ג ס"ב שכחב דאם שהה כדי שיגביה הבהמה וירביצנה ויבחוש עד רוב הסימנים שהוח הכשר שחיפחו פסולה והביח מ"ם שם הרמ"ך סק"ג על חשר הוסיף מרן חיכח עד ומ"ם הפר"ח סי' כ"ג סק"ד ופשיעה ליה להכ המחבר דהוי לקולא והביח גם כן מ"ם מור"ם בד"מ שלו ולא הביח דבני הר"מ חך הביח מ"ם הפר"ח בשם הרי"ן והסוכה הכשב"ח וממנו נקח לחוספה חיכח עד שהביח בש"ע כוון לדבני הר"ן עש"ד (עדות ביהוסף להר"י ן' סחמון סי' כ"ז) :

הד"ט ועיין להכא פרי החרן סי' ד' דפסק דדין שפיה דמיה דשיעורה בכדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה וישחטנה ומצא ט' שנחעים מומחים בעיר ליפקופיא שע"ש מהם שו"ב במקולין ט' וזה בחחר שחחר חיזה קנים נבדקו ומצא ט' מהם בלחי מרגים ובלחי משיב כהלכה בדיני שו"ב והבחי נמצא מומן בקי בחלחכחו שלקו הריחחון והלך למקום חחר ושמש שם בשו"ב ובהוודע הדבר לביח דין של הרב המחבר שלחו לו לבוח חללם ובדקוהו ולא מצחו שביטו יפה ומזר והשחיז ומצחו יפה וזנו לו לילך למקולין שלהן ימים חו עשור ולהרחוח שביטו בכל יום שך מה וכן עשה ופעמים נמצח שביטו יפה ופעמים לח ונשחול הביטו חנני הקק"י הב' מה יהיה מעשה הכלים שבשלו בהם מבשר שחיטתו ומזרהו לבשרותו • ועמד הרב המחבר על כל הפרטים ומסיק לענין מעשה חלו בראוח שיני הדיין לחם נעל קבלה מחדש גדול דמסחמח מלחו בקי ומומחה ממיקן שחחח הוח לחיהנחע וחם לחו יש להעריך הכל למפרע דיכו שבר דיעד ולא יעד • ונקול ובני במ"ם מר"ן בסימן ל' בשם הרשב"ח וכנה"ג שם חוח מ' בשם מידושי מגודה ושם חוח ע"ל בשם הר"י בי רב ובדברי הרמ"ו ופר"ח ופ"ח עם • והמורם מהם ג' חילוקים בדבר דבנמנח שיטו יודע דיני שחיטה כהוחו דהשב"ח חין לחסור הכלים מן הדין חם נעל קבלה רק מנד חומרח דמה שחשר הרשב"ח מייבי בלח נעל קבלה חלח שמ"ם שים להחמיר קנח בענין הכלים כיון דליכח הפסד מרובה להעשילם הניחח כלי מחכות לבל כלי חרם דשבירתו שהרחו מחי חיכח למימר וחין לומר דכלי מחכות יעגיל ולכי חרם בלח כלום דח"כ נרחה כחוכח. החילוק הב' חם נמנח בלחי מכנים בפניחות חוסרין הכלים למפרע חף חם נעל קבלה • ג' חם מיהנע בדיני ברכחות ש"ע שפילו מעום חומרה להכשיר הכלים עוד חזר ועמד על שחר רחיות הרמ"ו ופר"ח והרדב"ז הביחו הכנה"ג בשם ג"י חם חוח מ' דשחיט כלי חולבי בשר ובהפיה לשחוט בהן בשר חלב בנפיחה חסור בזוחדי משום דחיכח פשיקי טופח ולכן כחב המחבר דבניד"ד לחיכח נמי פשיקי טופח חין לפסק חללו שמי שחסר הכלים לח רחה חשובה הרדב"ז וחשוב לפקפק על הכלים בשחם הנפסל חיך שיהיה וכ"ם בניד"ד בלח נמנח נפסול בשחם לח שחשיב לפיהלו בשחיטה בלחי נעל קבלה חלח שמי שחסר הכלים לח רחה חשובה ע"ם (ומ"ל חוח י"ב) ועל חופן חזרחו לכבודחו הקיל בו יען כי חחר שנלקוחו חלך לו למקום חחר ומחעכב שם כהרבעה חדשים חלל חצי וכבו וסיפר לו המוכרע וחזר לעיעודו שם וחז קבלוהו עליהם לעו"ב ושמיעה שחין לו דין פושע דחזר לכבודחו חחר שלמד ועיין להכא ב"ד חי"ד סי' ח' וב' ובדבר משה סי' ח' שכחב על נידון זה למנות לו מזור לשחוט עם שוחט חחר על הנד היותר טוב בלבד ונם על נלח השיב כהלכה למה שנשלוחו חמר הרב המחבר שהוח שלח ממנו כחה דבניט וכסיבו היותו בקי בחמניות יקיבות וכהנה הרב המחבר שהוכיח להרב ד"מ המכר ולח הסכים עמו להחחירו לעומתו ושם בשחבר להשיבות שכיבו החיב לחכם שבעיר ניחח ולח סבי שיקבל עליו ד"ח ושם חין בעיר חכם חו שוחט חחר בקי בהרבצה חין להכשירו לשמוע ושביב הרב המחבר על כל ריעותיו ומיזק הוכחתו להקל וכזכר (שהל יוסף סימן ח') :

הד"ט ועיין להכא יכין וכועז מ"ח סימן ה' שהחיריך להוכיח שחין לנדות הבעה שיבחה מריפה מחחת יד ולא להעבירו חלא כ יש לחוש שעבר במיד :

לך נשא ומן נדין מי שלא עמד ושמש בבקיחות בדיקה הריחה ולא נעל רשות ושחט ובדק בהמות דקות מה דינו ומשפט הכלים • ויש כל מלחיהן הניח שהיה לחולין ד"ח ע"ב שהי שנמנה ללא סר שכיניה לחכם מממחינן ליה ומ"ם הר"ב ול"ח וכנה"ג סי' ח"י שנה"ם חוח כ"ו שהביח הפוחב הפחי' מ"ח סי' ל"ה וחחרים המדבירים בחם יכול החכם לממול על כבודו ולמד מדבריהם דלוקח לחנשים יהודים ומחוניים על הפו"ב ממלו חכמים בכודם ולח לנבי הפו"ב בניחח ובכחומחיו וה"ג מפחבח"ה שפי' בוקי סריכי ילך ושוב לביחו וסכיני בידו ושחוט בלי הרחוח שכיני לחכם • ועי"ב ברמ"ך ח"ג סי' ל"ב על מעשה שהיה בבפר שנמלח בבהמה בועח חחוכה בחיחוני לחוני וחבשיכוה בודקי הזמן בלי שלחה חכם ועקב ביה מלחח ולבש בגדי קנחה וכחב לחיפוך חחרה לפו עליהם על בשחלו לבודקים חחרים ושח סיו לף שלחו ושם למד הרב המחבר דניד"ח דחמיר מהחוח דרמ"ך כ"ם דממהינן שפי וחחריך ע"ב בענין הכשר הכלים ועל ההיח דרשב"ח פ' סי' כ"ח וחפי בחחרין דמלח חח ידו שהל' שחיפה כדם ושלכה רק שמח מעלח לשיחה בדיקה הריחה אין כלינו לכיכין הבשר ולף שבחוחם לניפה כלינו מה שעלח לשיחה עבר מהל' בדיקה ושנדולה מזו הכשיר הרשב"ם בי"ד ס"ח והביח ג"כ מ"ם הכנה"ג שם חוח מ' דעח הביא"ל ח"ב סי' ק"כ וברשב"ם הנ' לף

מד חמץ הנסרך בע"פ אחר זמן איסורו לשיטת הפוסקים כר"י דהוא בשריפה שרי לכסות אפי' לכתחלה דנשרפין אפרן מותר ולפוסקים כרבנן נמי דס"ל דהשבתתו בכל דבר ואסרו אסור מ"מ אפשר דשרי משום דמצות לאו ליהנות ניתנו וכ"ש בדיעבד דלא מטרחינן ליה לחזור ולכסות ואפי' בלא ברכה דאאה"ל דהרמב"ם פסק כלעירי דס"ל דבדיעבד נמי לא יצא (ועיין להרל"מ פי"ד מהל' שחיטה) מ"מ לענין דינא נקטינן ככולהו רבוותא דאפילו לכתחלה שרי וכ"ש בדיעבד (שם סי' כ"ה) :

מה סניגרון עשה למנהג עירו שלו לאחוז העוף ביד א' ולשחוט באחרת ע"י עיקום אגפיהן ע"ג להשימן תחת רגלי העוף וקושרין הרגלים ורובן אינן קושרין ומעקמים בלבד אגפיהן ותופסים אותן ביד אחת ושוחטין באחרת וכמנהג קצת השוחטים שבקוש' אבל בעירו א' תופס העוף והשוחט שוחט ושפיר עבדי דחוששין למומת הגף ואף דלכאורה נידד קצת למנהג עקמימות האגף מ"מ מנהג ותיקין שלא לעקם (שם סי' ע"ד) :

מו עוף שבשעת שחיטה או אפי' לאחר שחיטה עודנו מפרכס נשמטו אגפיה והכו בסכין ונמצא הסכין פגום א"א לשער אם הכו בסוף האגפים דרכים הם או למעלה שהם קשים ומנקם לחומרא עדיף ולא תלינן בהו דחיישינן דבעור איפגים ואותו העוף ג"כ אסור וכ"ש אם שחט עופות אחרים אח"כ דתלינן דאפי' בעצם הראשונה איפגים וכ"ש אי איפגים בעור שכולן אסורות (וע"ל אות ס"ו סי' קל"ט) :

מז שוחט שבהיותו נחפז לשחוט עופות הרבה בעיוה"כ לא בדק סכינו בין שחיטה לשחיטה וכששחט ז' מהן בדק סכינו ומצאו פגום ונעלם דבר משלמי הרעה ונפל הספק בראשונות ג"כ ששחט קודם הז' אחרונות קרוב לשמונים עופות ואחר שהאריך בענין העלה דכל שפירשו מתחלה ועד סוף מישרי שרו כיון שלא נודע להן חזקת איסור דבהתירא קסרים וגם את כולם יאכלו אפי' בבית א' בא' מהדרכים לבשלם בב' קדרות או באחת על ידי שיוסיפו עליהם לבטלם (משאת משה ח"א בי"ד סי' ב') :

מח מי שחתך המפרקת אגב חדוד הסכין במקום שנוהגין להטריף גיסטרא מ"מ מכסין דמו בברכה ואתי מכוי דמכסה בלי ברכה כדי שלא יבאו להתיר אלבו משא"כ כאן דאי אתי למיכל נמי ס"ס התירא אכיל (וע"ל אות י"ג) (שם ח"ב בחלק יו"ד סי' א') :

מט עמד השואל ושאל בדין תרנגולת שנמצא לאחר שחיטה דומן בושט או בקנה אם יש לדונו כגמי ולהטריף א"כ שאני גמי דהוא דבר רך ושוהה חדוד הסכין לחתוך ואה"ל דל"ש אכתי ספק אם נחתך או לא מהו ספק דרבנן ולקולא כמ"ש הכנה"ג גבי עשב וגמי רך או לא והשיב דמציאות כזה לא באה בכתובים רק בירק עשב דק שהקיל בו הרב"ח סי' כ"ו ויליף ממ"ש התה"ד בנמצא קנה של גמי ונשא ונתן בדבריו ופוסקים אחרים ומסיק דניתן להאמ' חילוק בין דבר רך לקשה כדומן בהצטרף ג"כ הספק אם נחתך או לא אך בודאי נחתך מידי מחלוקת הפוסקים לא יצאנו (וע"ל אות ד') (בתי כהונה חלק ב"ד סי' י') :

הד"ט ואם נמצא בושט אוז עיסה אפויה שמלעיטין בה האווזות (מאקארו"ן בלע"ז) כל שלא נודע ודאי שנחתך שם שמעתי בשם הרב מהרש"א מהזקנים מ"ל בעיר קאסאלי שהורה להכשיר כל שלא נודע ודאי שנחתך ואם ודאי נחתך דמי לגמי ולהטריף · ואם הושט מלא סובין ויורד עם קלוח הדם עיין להרב שמלה חדשה דהכשיר ג"כ כל שאין אנו יודעים שנחתך שלא כהוראת הרב לקט הקמח שאסר אף אם לא ראינו שנחתך ע"ש :

נ ישב דעת הרמב"ן שדימה דין סכין שנאבד אחר השחיטה לדין סימנין שנאבדו בלי בדיקה דכיון שיש לו חזקה בדוק ואינו עומד להתקלקל וליפגם מעצמו מוקמינן ליה אחזקתיה (נודע ביהודה סימן ז' וח') :

נא ראובן צוה לעבדו עובד כוכבים להפשיט גדי אחד שחוט קודם בדיקת הריאה ולא היה רבו שם כשהפשיטו ופתח העובד כוכבים גם החזה הורה להתיר ובפרט בגדיים דאף רמ"ז אינו מחמיר רק בגסה ובפרט שהיא בהמת ישראל ועוד לו טעמים אחרים ע"ש (מכתם לדוד סימן א') :

נב מעשה במי ששחט עוף ובדק בסימן ומצא שלא שחט רק מקצת הושט ונסתפק אם היה רובו שחוט והטריף מספק והשליכה מידו ועמדה והלכה כדרכה ולא מתה וחיתה המכה וכמשלש חדשים הטילה ביצים וישבה ג"כ עליהם והגדילה אפרוחים וחזרה והטילה ביצים והיא בריאה לפנינו רק נשאר קצת רושם בצוארה ומסיק דכלל שבידנו דטרפה אינה חיה ואינה יולדת אין להזיזו ממקומו בספק טרפה דבטרפה ודאית אין הטלת ביצים ושהיית י"ב חודש מועיל וכמו שכתב הרשב"א בתשובה סימן נ"ח אף כאן לשוחט הזה נאמר שמא נתחלף לו בין ושט לקנה ומ"מ לדידיה אסור דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא חוץ מאפרוחים דלדידיה נמי שרי ולדידן הכל מותר דודאי טועה הוא וישחוט במקום אחר ויבדוק אח"כ מבפנים במקום הרושם דאם יש שם ריעותא לדידן נמי אסור ולא מהני הלידה (שם סי' י') :

הד"ט ולענ"ד הייתי חושש להתיר אפי' לאחרים לפי שהכלל הוא על הרוב ואין ה"נ דאיכא מיעוטא דחיות יותר מיב"ח ומטילות ביצים אף בטרפה ודאית וכיון שכן עד שנתיר מכח אומדנא דשמא נתחלף לו בין קנה לוושט דהוא דבר זר למומחה לטעות בין זה לזה נימא דשמא ממיעוטא דיולדת היא וטרפה לכל אדם · ועיין להרב בעי חיי סי' כ"ז ולהרב מקרי לב סימן כ"ה כ"ו כ"ז מ"ש אי מהני לידה לכל מיני ספיקות ע"ש וע"ל סי' ו' אות ב' · ועיין ג"כ להרב מגיד מראשית סי' ב' דכתב דכדומה לזה יש להסתפק גבי אחיות האסורות בחייהן דטרפה הראשונה וקידש לאחותה ועיין לרמב"ם בדין שעיר המשתלח והרא"ש סוף קונטרס ענוכא דאתתא ותוס' פ' המסלת ונעלם מהרא"ש ז"ל תוס' דזבחים וקמא דף כ"א ע"ש :

נג אסר איסר לשו"ב להיות גאבילייר ואף אם מינוהו כבר לא יבדוק הוא לבדו דהוי גנבה וחשיד אהא חשיד אנבלה ואין לו תקנה עד שיחזיר הגנבה מעצמו ויעשה תשובה דפ' ז"ב וליטול שכר קצוב לשבוע ונתן טעם למנהג שאלוניקי שנוטלין שכר על הכשרות בלבד (נאמן שמואל סימן ל"ב) :

הד"ט בשולת דינוקא סי' קמ"ה הוצרכתי להשיב בענין חשוד על השבועה אם שחיטתו כשרה והעליתי לע"ד דחשוד על הגזל אינו חשוד על השחיטה והסכים עמי גדול א' וע"ל סי' ג' אות ג' ולהרב משפט צדק סי' ב' ולהרדב"ז סי' רפ"ה ולרש"ל בי"ש סי' ג' ולהרב עבודת הגרשוני סי' פ"ו וכ"ד ובענין מנהג שאלוניקי ע"ל אות ל"ו :

נד ביאר היטב מהו טבעת הגדולה של קנה ומהו כובע ושיפוי כובע וחיטי דאמר רב פפא משמיה דרבא שייר בחיטי כשרה וכו' והלכתא משיפוי כובע ולמטה כשרה והוא דשייר בחיטי (זקן אהרן סימן קנ"ד) :

נה נשאל אם מדבר שהיו מותרים בבשר נחירה הותרה גם כן להם טריפה והשיב דלמ"ד בפ"ק דחולין דף ט"ז ע"ב דהותרה פשיטא דטריפה לא הותרה דהא איסור טריפה מובשר בשדה טריפה וכו' נפקא שנא' במ' יום ראשונים שעלה משה להר ואילו נחירה לדידיה לא נאסרה עד שנכנסו לארץ · ועוד דר"י בן בתירא דס"ל אתם דאין שחיטה לעוף מן התורה ונחירתו שחיטתו ל"פ אמתני' דאלו טרפות בעוף ומדר"י נשמע לר"ע דס"ל בשר נחירה איתסרי אה"נ דמ"מ טרפה נוהגת בה (תשב"ץ ח"ב סי' ק"י) :

הד"ט מדברי הרב משמע דלמ"ד דלא הותרה בשר נחירה אפשר דטרפה הותרה ואם כך סברתו ז"ל איני יודע בעניותי אמאי ליסתרי ומ"מ לפי שיטתו ז"ל דאין היתר הטרפות תלוי בהיתר נחירה יש לתת טעם למה עובר בהמה שנשחטה והפרים עג"ק מותר בנחירה לר"ש שזורי ואף לרבנן דמחייבי בשחיטה כדאיתא התם פ"ד אינו אלא מפני מראית העין ואם נטרף בדרוסת הדוב מותר וכמ"ש רב אשי שם דף ע"ה ע"ב דדוקא משום מה"ע א"ל לאדא בר חבו זיל שחטיה ומשמע דטרפות נמי אינו מטריף בו כשם שנחירה מותרת וכ"פ הפוסקים ואמאי לא אמרינן דהגם דנחירה מותרת מ"מ טרפה אסורה :

נו דברי פמ"א בלם שחט עוף ושהה בו ואינו יודע אם ניקב הושט דפסק מרן כרמב"ם פ"ג דחוזר ושוחט הקנה לבדו במקום אחר ולמה לא ישחוט הקנה באותו מקום בהזהר שלא ליגע בושט או לשחוט הושט במקום אחר · ואמר מר דעלה טובה קמ"ל שימהר לשחוט הקנה במקום אחר ואם היה רוב בשחיטה ראשונה אפי' ניקב הושט הכשיר העוף ברוב קנה ואם אין בו רוב יבדוק הושט מבפנים ולמדנו הרב לפי דרכו דתקנה זו לא שייכא בושט במקום אחר שאף ששחט במקום אחר ולא מצא נקב באותו מקום יש לחוש לנקב כדאמרי' בפ' א"ט דכיון דפעיא ביה זימנין דמתרמי הדדי ודלמא במקום נקב שחט (שם סי' קמ"ו) :

הד"ט עדיין יש מקום לשאול מפני מה לא תקן ג"כ לשחטה ברוח אחרת דהא מאי דאמרי' בדף מ"ג ושם דאכלה ביה ופעיא ביה זימנין דמתרמי הדדי היינו דוקא כשניקבו שניהם מצד א' אבל מב' רוחות א"א מעולם דאתרמי הדדי וכשר כמ"ש הפוסקים בסימן ל"ג ואפי' מצד א' איכא מ"ד דלא מתרמי ודאי אם יש הרחק מקום בין זה לזה הגם דלהלכתא אין דעת הרב פר"ח כן כמ"ש שם סק"י :

נז גדי שנשחט ונסתפקו אם עברו ח' ימים ללידתו יש להכשיר משום ס"ס דשיט אם עברו ח' ימים ואת"ל שלא עברו אכתי ספק אם כלו לו חדשיו דהיינו ה' לדקה וט' לגסה דמבואר בפ"ק דבכורות דבכלו חדשיו מותר לשוחטו אפי' בו ביום (שם בשור א' לחוט המשולש) :

סימן ב דיני גלגלת. שדרה. צלעות. קנה. ושט. דרוסה. ונפולה.

אות א מים שנמצאו בראש הבהמה ולא נודע אם היה המוח מגולה או מכוסה וגם לא נודע אם נחסר מהמוח שיעור המים רבו הספקות והמחמיר מאבד ממונם של ישראל (אהלי יעקב סימן ק"ח) :

הד"ט ועיין להרב אהל יוסף סימן א' במי שלקח ראש כבש ממקולין אחד והוליכו לביתו והכה עליו בגרזן להוציא המוח ומלחו והדיחו ובשלו ולעת ערב הביא המוח לפני בודקים ולא מצאו בו ריעותא וא"ל הקונה דעודנו מכה בקדקד להוציאו ראה מעט מים ולא ידע כמה ושאלוהו אם היה כמלא כף שאוכלים בו ואמר הן ושאלוהו למה לא בא מיד לשאול והשיב שהוא אינו בקי רק שאשתו ספרה הדבר עם השכנות וא"ל שצריך לשאול ומיד בא אצלם ולא ידעו הבודקים מה להשיב · ונעשה ערבוביא גדולה שהיתה לבעה"ב הכנה לש"ק מאותו הכבש ובפרט בבית חתנות וביום ש"ק אחר תפלה נתועדו המוסמכים ונשאו ונתנו ביניהם והסכימו להיות שעת הדחק ועונג שבת ושמחת חתונה והפסד מרובה והסכימו עמהם הרב המחבר והרח"ש אמאריליו להקל · ועיג"כ להרב פרי האדמה ח"ד ד"כ ע"ג בדין ספק אם המוח מקיף שהביא ג"כ סברת הריב"ל ח"ג דף ק"ז וכנה"ג סי' ל"א אות י"ט ורש"ך סי' נ' ס"ג וזולתם ועינב"ל סי' י"א אות כ"ז · ועיין להרב שער המים סי' ל"א אות ה' שהביא הסימן שכתב הרב"ח להבחין מאיזה בהמה היא הגלגולת שנמצא בתוכו מים ושלדעתו אין סימן מובהק הוא לסמוך עליו להקל ע"ש :

ב עוף שנשברה א' מצלעותיה וראש השבירה חד כקוץ תלוי במחלוקת אחרונים וכמ"ש הפר"ח סי' נ"ד ויש להטריף כמ"ש בנשבר הגף וכסברת הרדב"ז והסכים לדבריו הרב רבו (בית יהודה במנהגי ארגיל סימן ס"א) :

הד"ט ועיין להרב שבות יעקב ח"א סי' נ"ה וח"ב ס"ס ס"ג בדין עצם השדרה של תרנגולת שהוא מעוקם ועב ונראה שנשבר העצם עם הבשר וחזר ונקשר היטב אין לחוש לפסיקת החוט ושחזר ונתרפא ויש להקל בהפסד מרובה אבל אם נודע ודאי שנשברה המפרקת ורוב בשר אף שהחוט קיים הוי נבלה ודאי דלא כרמ"ז ס"ס כ"ז והפר"ח שם · וראיתי ג"כ בתשובה כ"י להר"ס פרווינצאלי סי' קכ"ז בדין תרנגולת שנשבר לה עצם בשדרתה ולא היתה מהלכת אע"פ שלא יצא העצם לחוץ ואפי' הטילה ביצים אח"כ כל שלא הטילה אחר גמר הטעינה הראשונה ושהה אח"כ כ"א יום ואח"כ הטילה ביצים יש להטריף היא וביציה כיון שאינה הולכת דחיישינן שמא נפסק החוט ולא אמרי' שגרונא נקטה כיון דאיכא ריעותא עיין בטור ומרן סי' ל"ב וכ"ד ואף אם השבר למטה מהגף שאין לחוש לפסיקת החוט מ"מ כיון שאינה מהלכת יש לחוש ע"ש ואם יש עוקץ בשבירה נלע"ד להטריף היא וביציה אף אם חזרה וטענה דחיישינן לנקיבת אחד מהאברים הפנימים אחר הטעינה מחדש אמנם אם חזר ונקשר יפה ואחר כך הטעינה שפיר איכא למימר דאי איתא דנקב לא היתה טוענת מחדש ואחר שנקשר יפה שוב אין לה עוקץ לנקוב ולענין ספק אם ניקב החוט ע"ל אות ב' ועיין להרב בעי חיי סי' ע"ה דטעמא טעים על שהורה לאיסור עוף שאחת מצלעותיה שבורה ואפי' אין בה עוקץ שאין סתירה להוראתו מתתני' ר"פ א"מ ע"ש :

ג מי שקנה בהמה אחת שהיתה הולכת במישור ושחטה ובאו אח"כ ב' אנשים ואמרו שהם מכירים הבהמה הזאת שהיו רוצים לקנותה וא"ל המוכר שלא יקנה שנולעה קצת לפי שהירך נפל מהקטרה אם אין המוכר אומר שנודע לו בודאי דשף מדוכתיה ושא"ל המורה שצריך בדיקה רק דקים ליה הכי על ראותה נולעת חיישינן לדדמי והבהמה כשרה דהא מדינא דהש"ס שמיטת ירך אינה נאסרת אא"כ איעכול ניבי ואף למקצת הפוסקים בעינן עכ"פ דאיפסק ניבי ואף למ"ד בשמיטת ירך דאין אנו בקיאים אי איפסיק או איעכול ה"ד כששמוטה לפנינו משא"כ בניד"ד דאין שמוטה לפנינו לא קודם ולא אחר שחיטה דאין אנו לבדוק ניבי עוד לו שם בבהמה שנתקלה ברגליה אחרונים ונעשית חגרת צריך בדיקה בירך אף דבסי' ל"ד ס"ז במגררת רגליה לא חיישינן לריעותא ואמרינן שגרונא נקטה שאני הכא דחגרא בלדה שנתקלה (ועיין לעיל הגהה אות ב') (שם ח"ב סי' נ"ם) :

הד"ט ועיין להרב בית יהודה במנהגי ארגיל סי' ס"ו שמשמע מדבריו דדוקא דאשמא דלא שף מדוכתיה אף אם נתעכלו ניביו יש להכשיר דתרתי בעינן שף מדוכתיה ועיכול ניבי ודלא כפר"ח סי' נ"ה סק"י דמטריף בעיכול ניבי בלבד ועיין להרב זרע אמת ח"ב סי' ס"ו דפסק להתיר בקוליא שנשמט מהשוק ועור ובשר חופין את רובו אם לא איפסק ולא איעכול ניבי ונשא ונתן בדברי מור"ם סי' נ"ה וס"ג וסי' ס"ב ס"ג והרשב"א סי' פ"ט ורנ"ד ע"ש :

ד דורס שנכנס לדיר ונמצא צפורן תחובה באחד מהן ועוברה בלדה ונסתפק אם נולד לאחר שנדרסה האם יש להטריף במכ"ש דהאם אף אם נולד קודם שנדרסה האם כיון דאין לעובר כח לברוח ולפרוס עג"ק כולי האי ואולי נדרס אף אם המקום רחב שאין לחוש בגדולה לדריסה כיון שיכולה לברוח משא"כ עובר שנולד לשעתו ודחה סברת הרב בית יעקב סי' א' שהשוה הדין ולד דרוסה לדין ולד טרפה והגם שולד טרפה מוסכם להכשיר מ"מ בולד דרוסה יש להחמיר וכדעת הרב פייבוש שהביא הרמ"ז ס"ס ע"ש ופר"ח שם לאסור (שבות יעקב ח"א סימן נ"ד) :

הד"ט ועיין להרב בעי חיי שהאריך בדין דרוסה מסימן פ"ז עד סי' צ' ועיג"כ לרב"ח סימן קמ"ז וקמ"ח :

ה החזיק בהוראתו במנחת יעקב שלו דיש כלל פ"ט להתיר תרנגולים ואווזים שהגולה שע"ג ראשיהם גבוה מאד הגולה וברובן יש חסרון בעצם הגלגולת ושכן ראה בבית הגאון חמיו ונכדו להתיר דלא כהרב חנוך ב"י שכתב ליזהר לכתחלה שלא לקנותם (שם סי' ס"ג) :

הד"ט ועיג"כ להרב שתי הלחם סי' מ"ב בדין תרנגולת שיש להן כמין כובע נוצה בראשן דאם נמצאו תחתיו נקבים הרי הן מתחלת ברייתן ולא חיישינן לנקיבת קרום של מוח וכסברת מהר"א אמיגו שקיים מנהג ירושלים ודלא כהרב גינת ורדים דדחה הוראת הרא"ה הנזכר ולהחמיר ע"ע היה רשאי ולא על אחרים ועיין בנ"ץ סי' ע"א ורמ"ע סי' ע"ו וכן קיבל מרבותיו להקל ועיג"כ ראות מופתיות שכליות שהביא ברוחב בינתו להוציא מלב המחמיר כסברת הרש"ח גיסו ובסי' ל"א סס"ק ז' גם הרב חק לישראל הסכים לסברת הנ"ל להכשיר ועיג"כ להרב חוט המשולש אחר דרשותיו סי' ג' שכתב שכן עשה מעשה בעיר ברוסא והסכימו גדולי הדור להתיר ע"ש זכרון שמותם ועיין להרב שער המים סי' ל"א אות א' דדעתו ז"ל כהרב פר"ח להחמיר שלא לשחטה לכתחלה בירושלים תוב"ב שקבלו עליהם הוראת מרן ע"ש שנשא ונתן קצת בדברי הרב תב"ש ומ"ש בשם הרב נ"ל הנזכר ע"ש ועיין להרב נודע ביהודה בחי"ד סימן ה' דכתב דאווזות שיש להן נקב בגלגולת מהתולדה ואין בנקב שיעור חסרון יש להקל ובפרט כשהעור שעליו סותם הנקב ודלא מרש"ך סי' מ"ו ס"ק ג' ואף בעוף המים הדין כן דאין סוף הקרום לינקב · והעיד על עצמו איך צוה לשוחט א' להניח הרבה ראשי אווזות לייבש ואחר שהפשיט עורם מעליהם בדק יחד משפים ובכלם מצא נקב קטן בגלגולתם שאחר שנתייבש

סעגם

העלם ואין עליו שום עור נראה כנקב קטן וכיון שנתברר לו שברייתן כך הכשיר בהחלט אם הנקב קטן שאין לספק בו לפ"ע שיעור סלע בבהמה אבל אם הנקב גדול שיש לספק בשיעורו לא היה מתירו רק בהפסד מרובה ע"ש · ועיג"כ להרב בעי חיי סי' כ"ח דמתיר בפשיטות באתרא דשכיחי תרנגולים שחסר מהקדרה למעלה מהעלם מתחלת ברייתה ואף למור"ס דמטריף בניקב פחות מסלע הכא שאני דלא אתיליד בהן ריעותא :

ו הביא בשם הרב עפר יעקב כ"י תשובה אחת במעשה שהיה בעוף פאווני שנפל מגובה איזה אמות תוך באר מים והעלוהו משם חי ולא עמד על רגליו ולא הלך ואף שהורה לו המורה שלא לשחטו עד אחר מעל"ע שחטו וראו שפרכס וכדין מסוכנת ומ"מ הטריפו והסכימו עמו הרב"ך מריגו והרי"ס פאדבה ממודינא והר"י ניגה מויניציאה עצמו שפסק מתחלה להתיר הודה אח"כ בענותנותו על האמת ובפיו מלא לאמר שחזר בו והסכים לאסור והוכיח הרב המחבר שאין לזה דין מסוכנת ולכן הפרכוס אינו מעלה או מוריד (וע"ל סי' א' אות כ"ז ולקמן אות ז') (פחד יצחק כ"י אות ע' ערך עוף וכו') :

ז הרבה להשיב בדין טלה א' שהכוהו בכח בדקר גדול על כתפה עד שאינו יכול לילך רק בג' רגלים ועל שהוכה אינו יכול לישען עליה כלל וחשש השואל מרסוק אברים או שנשברה א' מצלעותיו מחמת המכה ונכנס השבר בפנים וניקב הריאה כמו שאנו חוששים בנשבר או נשמט הגף והרב המחבר הוכיח במישור שכיון שהלך אין לחוש עוד לרסוק אברים ובפרט על שלא היה רק בא' מידיו ולנשבר וניקב הריאה נמי אין לחוש דשאני עוף שריאה נחבאת בין הצלעות וקירום הבשר רך בין צלע לצלע (שו"ת כ"י מהרב עזריאל דיאינה סי' ע"ט) :

הד"ט וע"ל אות ב' ואם נכוה ורבצה ואינה יכולה לעמוד ושחטוה בלי שהייה ובלי עמידה כלל אין ספק דטרפה וכ"ש בהדיא הרב תורת חסד סי' ו' ושאין הבדיקה מועלת לכלום ועיג"כ להרב נודע ביהודה סי' כ"ב דספק בדין שור שנפל מעצמו ולא ממקום גבוה ולא עמד ושהה מעל"ע שהביא מ"ש רע"ז סי' כ"ח סק"א דפחות מעשרה לא מטרפינן אפי' לא עמדה ושכ"כ הרש"ך סי' ל"ב סקי"ב שגם בדיקת חוט השדרה א"צ בפחות מעשרה וכמ"ש ג"כ הרב פ"ח ותמה לפי דעת כל האחרונים א"צ בדיקה רק אם פרכס מחשש מסוכנת והוא ז"ל לא כן חשב וטעמא טעים ע"ש ושוב ראה דברי הגאון תבואת שור סי' ל"ב שהקשה על רש"ך ודעתו דאף בפחות מעשרה כדאית ריעותא שאינו יכול להלך חיישינן לפסיקת החוט אך דקדק קצת ממ"ש בב"ק דף כ"ח ע"א דמשמע דבפחות מעשרה ליכא שום סכנה אף לענין החוט ועפ"ד שהניח בעיון על הרמב"ם שלא הביא בדיני רואה דבית שאינו גבוה יותר מעשרה א"צ מעקה ע"ש :

ח ביטל עדותו של הרב עולת יצחק בשם הרע"ז דדוקא בבר אווזא זכר אין לחוש אם בקנה שלו סמוך לסופו מצא בו כפתור ותחת ב' קנים ממנו יוצאים כאורך חצי אצבע סמוך לריאה ואותן ב' קנים נכנסים לב' צדדי הריאה ואין לחוש ליתר ודוקא בזכרים היינו רביתייהו ולא בנקבות דליתא דגם בנקבות שאין להן כפתור אין משגיחין אם נתפצל לב' סמוך לריאה ואפשר דכשהורה להחמיר בנקבות היינו משום שהיה סובר שלא נמצא כן רק בזכרים ושוב בא לידו נקבה אחת וראה קנה שלה שנתפצל וחזר בו מסברתו הראשונה וה"ט דלא דבר בזה בחבורו ובר מן דין לא גרע מירקות ככבד של עוף בייתי שיש ממנו מדברייתא שכבדן ירוק ככרתי (ועיין לקמן סי' ד' אות ז') ה"נ כיון שכל הזכרים דרכן כן אם ימצא בנקבה נמי אין לאסור והביא ג"כ ראיה מרב"ח סי' ס' בק"י בדין נמצא עצם תוך הלב של שור א' שהכשירו משום שכן נמצא בלב צבי (וע"ל סי' ד' אות ס') ואי ילפינן בהמה מחיה כ"ש דילפינן נקבות מזכרים בניד"ד ע"ש שכן בדק ומצא אווזא נקבה שנתפצל הקנה סמוך לריאה ולא היה לה כפתור (שב יעקב סימן כ"ד) :

הד"ט ועיין להרב פחד יצחק אות ג' ערך גרגרת שכתב דבבר אווזא זכר נמצא כן בסופו ב' פיצולים כגרגרת קטן ושכן מצא להרב כה"ג הגהת ב"י סל"ד אות כ"ח שכן ראה באווז המים ע"ש ושאולי ראה זכר בר אווזא אך לא נמצא כן מנקבות מאותו המין עכ"ל ויש בני מעיו ישישו בשמחה שאף שבדרך אולי ואפשר אמרו מ"מ הרואה בספרו בעי חיי מבואר שם בסי' ק"ח שכן דעתו ז"ל דדוקא בזכרים היינו רביתייהו וכדעת החכם השואל שבאו לידו ב' או ג' גרגרים מאווז זכר שבסוף הקנה כשמתחיל להתפצל מצא כמין בועה בלא תוגלא ומים זכים רק יבשה ומלאה אויר (והיינו נדון של הרב עולת יצחק הנזכר) והשיב שכן ראה גם הוא פעמים שלש והיינו רביתייהו ושגם העיד לפניו חכם א' בשם הרבנית אמו שכן דרך האווזים הזכרים להיות להם כן משום הפעייה שפועים וראוייה היא לסמוך עליה שהנשים נאמנות על המליחה ועיקור דהוויין מלתא דשכיחי בגווייהו וכ"נ שע"י הפעיה מתרחב הקנה והולך ונעשה בו כמין בועה וה"ז דומה לזכוכית רך שבהיותו עיסה נופחין בו ומחתיכה קטנה נעשית כלי גדול וכן עושין דבש מבושל שלוקחים חתיכה קטנה ונופחין אותה ועושין ממנה כל מה שירצה וכן הדבר הזה ע"י הפעיה דהויא כנפיחה מתרחב העור ועושה ממנו הבועה ההיא והיינו רביתייהו וכשרין ועי"ע לו שם דלא אמרי' דשמא ניקב שם ועלה עליו קרום כבועה דכיון דהיינו רביתייהו לא חיישינן להא · ועיין להרב שער המים סי' ל"ב אות י"ג דדעתו כהרב תבואות שור בדין ב' ושאין להטריף שלא כדעת הרב פר"ח שמיקל אמנם בקנה היוצאים מהזכרים כמין נול יש להכשיר וכסברת הרב חב"ם הנזכר ע"ש :

ט השיג על הגהת הרע"ז סי' כ"ז על מה שמצא כתוב שאם נמצאו בעדר א' נדרסין שכל העדר אסור וכתב עליו הרע"ז דטעות גמור הוא דליתא דאין כאן טעות כלל ודינא קאמר דכולהו קיימי בספק דרוסות (שאלת יעב"ץ ח"א סי' ח') :

י נסתפק באיסור מכירת טרפות לעובד כוכבים שמא יחזור וכו' הכתוב בש"ס כ"ז אם יש לחלק בין עיר שרובה עובדי כוכבים שיש מקום להקל לעיר שרובה ישראלים להחמיר או דלמא ל"ש ואסור אם אין האיסור ניכר וידוע לכל כגון דרוסה ונפולה ושיש להחמיר למעשה בכל מקום (שם סימן ע"ב) :

הד"ט וע"ל סי' ג' אות י"ח בדין אווז הבר דיש מקומות שאין אוכלין אותו ושם יכול למכרו לעובד כוכבים אם נדרס כמ"ש הרב שבות יעקב ודברים המתיישבין הם דהכל תלוי באם יש לחוש שיחזור וימכור לישראל ובמקום שאוכלין אותו ג"כ יש להתיר בספק דרוסה עד שתטיל ב' ביצים דלא אמרו בסי' כ"ז וס"ו שהייה כ"א יום רק בעופות דשכיחי כתרנגולת דזמן טעינה שלהם כ"א יום לא כן אווז הבר עיין בב"ק דף כ"ה דלא טעין רק חדא ביעתא ע"ש :

יא בהמה שהיתה לה מכה בצוארה במקום שחיטה ונודע שבאה לה ע"י אומן שהיה לה חולי והניח ברזל מלובן על מכתה לצרוף החולי שזו היתה רפואתה ויש לחוש לנקיבת הוושט ואין לה תקנה ולא מצא בפוסקים טעם מספיק להכשיר (חקרי לב סי' כ"ג) :

הד"ט ואני אומר לענ"ד דאי למיחש בעיקר מי לא יחוש אך בעיקר הדין ולהלכה דוקא צדדי ההיתר נראין הרבה דבסתמא האומן בקי במלאכתו ואין לחוש דייתי לנחומי ולעורי מלטר לה בברזל מלובן ולא יזהר שלא לצרוף סימניה ואומדנא הוא דהעור בלבד תפש בידו והניח סימניה למטה לבל יכוו וישרפו ואי יתרמי דיפה הברזל קצת הלא לאמונה עור הבהמה אינו כ"כ רך שלא יעמוד ויגין סימניה ועי"ל סי' ה' אות י"ד :

יב תרנגולת שנשברה מפרקתה וחזרה ונקשרה אי הויא נבילה מחייס שהביא רע"ז סי' כ"ח סברתו וסברת הרב אחיו · שקיל וטרי הרב המחבר בדבריהם ובדברי הטור (בעי חיי"ד סימן כ') :

הד"ט ועיין להרב זרע אמת ח"ב סי' ג' שכתב דעוף הבא לפנינו בצואר עקום אם יש לתלות שנולד כך כשר אך אם נראה שנשבר העצם וחזר ונקשר יש להטריף שמא נפסק החוט · ופלפל בחכמה בחולין דף כ' ע"ב בדין נשבר המפרקת ורוב בשר ולא נפסק החוט ועלה דאפי' טרפה אינה וכדעת הרע"ז סי' כ"ז והפר"ח שם ודלא ממהר"י אחיו של הרע"ז דס"ל דהויא נבלה והקשה ג"כ על הרב נבי סי' כ"ח וסתר מ"ש הרב שבות יעקב ח"א סי' כ' דרצה גם הוא לקיים סברת מהר"ל הנזכר ע"ש :

יג ושט שניקב סמוך לראש הדבוק בבשר גם שאין לזוז מדברי הרמב"ם פ"ו מהל' שחיטה דס"ל דהבשר סותם ואין מ"ש הרב תבואות שור שם סק"ב כדאים לדחות מ"מ ה"ד בשלמא אמרינן הכי אבל ושט שניקב סמוך לראש והבשר סותמו הדבר קשה להקל כיון שאע"פ שעינינו רואות שעורות הושט קשה להפרידם מ"מ קי"ל דניקבו שניהם זה כנגד זה טרפה דהואיל ואכלה ביה וכו' זימנין דמתרמי הדדי א"כ גם בבשר אי אפשר לסמוך ולומר שדבוק שם ולכן אין לסמוך על סתימת הבשר (נודע ביהודה סי' ט') :

הד"ט ועיין לקמן וד"מ שם והרש"ך ס"ק ד' ורע"ז ס"ק א' וסי' מ"ח ס"ק מ"ב והפרי חדש סימן מ"ו ס"ק :

יד הביאו לפניו לשון אחד שהיו בה ג' פיצולין בשורש אחד והכשיר אע"ג דיתר כנטול דמי עיין בפר"ח סי' מ"ה סקי"ב לדעת רש"י שאם ניטל הלשון טרפה כמנהג עיר הקודש ירושלים (ועיין לפר"ח הנזכר סי' ל"ג סק"ב) מ"מ שאני הכא שיש להם שורש אחד אינה אלא א' (פרי הארץ סי' ו') :

טו בהמה שיש בה י"ב צלעות שיש בהן מוח שדרכן להיות י"א אין לחוש ליתר כנטול וכשרה ועיין במור"ס סי' נ"ד ס"ג (מהר"י מבורנא סי' קל"ג) :

טז כשהצואר מלוכלך בדם דכתב רש"ך דלדעת מור"ס סי' ל"ג ס"ו ולא חשיב מקום ידוע ע"ש סק"ז מ"מ הגידו לו זקני ההוראה שמנהג עירו להפריד עור הוושט זה מזה ולבדוק הפנימי ושמצא בכתבי הרב מהטוב שנוכל לסמוך על רבותינו הראשונים שהיו בודקים מבפנים ע"י קיסם או קש דק לראות אם הנקב מפולש ובפרט כשיש בועה מבחוץ ונקב קטן מבפנים כמלא מחט סדקית הבועה מגנא ומצלא והביא ג"כ מה שכתב הרב שבות יעקב ח"ב סי' כ"ו דסתר פסק הרב פנים מאירות סי' א' דקייל בקבלה רבה להחמיר ואין לשמוע לו בדבר הזה להפסיד ממונם של ישראל ושם סי' מ"ש הרע"ז ס"ק ז' ומסיק לענין דינא דאין לזוז מסברת הרב פר"ח דס"ל כרע"ז להכשיר (ועיין להר"ס מפאדובה סי' פ"ג והרב דב"ש סימן רל"ח) (פחד יצחק אות ו' ערך ושט אין לו וכו') :

יז בר אווזא שאין לו זפק יש לכל הושט דין ושט באם נקב ושעות בא מאליו להרב מהטוב שכתב בשם מהר"י לוי ואולי משום דאין אנו בקיאים עד מקום שמושך העוף צוארו יש לשער אם ניקב ממקום שהתחיל לשפע ולהתקצר למעלה בושט טרפה ולמטה יש להקל דליתא דבדק ובדקו אחרים בכתבי הרי"ו הנזכר ולא נמצא כאלה בדבריו ושאחר כך נדפס הש"ע בהגהות הרנא"ל ופסק בש"ס נ"ו בשם רבו שמשמע דהזפק באווזות הוא הבשר שמתחיל להתלבן אחר כלות הושט שהושט כעין אדום עיין בסי' ו' ס"א אבל מפי החסיד הרב הלל מויאדאגא שמע שיש לתת לכל דין ושט עד הבשר לבן שבין ושט לקורקבן (שם ערך זפק שניקב) :

הד"ט וע"ע לו שם בערך ושט בר אווזא שכתב בדין בשר שבין זפק לקורקבן דמתפשט תכלא מבפנים בבועא ובסוף זך העור ונקי שהיו רבותיו מטריפין והוא דן לפניהם כמה פעמים להכשיר והשיבו לו שגם הם היו תוהים על זה אך מתורת רבותם לא זזו לטרוף טרף ע"ש · ועיין להרב זרע אמת סי' ה' דמכשיר בנמצא במעי שבין זפק לקורקבן בהרות כבועות מצלירות הדם כשבשר שתחת הדם בריא כאולם וע"ע לו שם סי' י"ח אות ה' בשם מהרי"ב להכשיר אם נמצאו בסוף הושט רשומים שחורים ובדחיקת אצבע יוצא דם מבפנים ולא עברה הלקותא בחוץ ע"ש גם הרב פחד יצחק אות ו' ערך ושט בר אווזא כתב כן בשם מהרי"ב הנזכר ע"ש :

יח הביא מנימוקי מהר"י בריאל בדין חפושית הנקרא סקארפאגי"ו הנמצאת לפעמים בין קנה לושט ועושה סביבה כיס קטן מקירום דק ובתוכו יושבת שלימה בכנפיה קשים וגסים ולא נודע מאין באת אם מעור הצואר או מהושט וקרום הושט במקום תבורה לחפושית ומצא עדיין רגל א' שלא עבר. והוברר שבאה מהושט והטריף ואף אם לא היה נמצא הרגל יש להטריף מספק ומ"מ אחר שא"ל מהרי"ב קאזים רופא ג"כ מובהק שרחוק מן הדעת לומר שניקב הושט ויצאה החפושית משם וחזר הושט והבריא רק באה מתחת הלשון או מצדדיה דרך קירום דק בין העור והושט וחזר בו מסברתו ושמא שראה מעשה הנזכר אולי עודנה חיה נקבה ברגליה הושט ולעולם א"א שתבא מהושט או מעור הצואר שיהיה הקרע גדול ולא יתכן שישוב כבתחלה בלי רושם אך פעמים רבות מצאנו שניקב הושט ברגליה ולכן היה חותך הושט ובודקו ושוב א"ל חקלאה א' שהעופות אוכלים אותם והגדולים בולעים אותם בפיהם ומורידים אותם בזפקם אך העופות הקטנים אין להם כח לבלעם והחפושים בכחה ושיניה קורעת הושט לצאת ועור הושט דק יבריא ועדיין הצריכו עיון וסיים הרב המחבר דמנהגנו להחמיר דלא יהיה אלא ספק (זרע אמת ח"ב סי' י"ח אות ט') :

הד"ט ועיין להרב בעי חיי סי' ק"ס דהטריף מכמה טעמים עוף א' שמצאו בזפקו תולדה קטנה שמא ניקב גגו או נדרס מהתולדה קודם מותה וספק דרוסה טרפה :

יט טעמא טעים לנוהגין שלא לבדוק חתיכת הושטין שלמעלה ממקום השחיטה ושאין להחמיר כ"כ בענין בדיקת הושטין של אווזות שמלעיטין (שבות יעקב סי' מ"ט) :

הד"ט ובמקום שהמנהג לבדקן שבא חתול ונטל את הושט קודם הבדיקה והחזירו ומצאו נקוב עיין להר"ס זיסקינד סי' י"ד שכתב דיראה לו דתלוי במחלוקת הר"ס מלובלין ומהר"י אשכנזי שבתשובות מהרי"ו סי' כ"א ומהר"י אסר ומסיק דלאסור אפי' בדיעבד כשנאבד הושט בלא בדיקה יפה והוחזר נקוב ושאין להתיר רק בהפסד מרובה :

כ ביטל דעתו מפני דעת זקן רבו בדין זפק שניקב וגם עור החיצון של החזה שאין לאסור שאין יציאת המאכל מטריף רק ביציאתו לחלל הגוף ולא לאויר העולם שאם יצא מעט הרי רובו הולך לדרכו ויוכל להתקיים (בית יהודה במנהגי ארגיל דף קי"א ע"ג) :

הד"ט ועיין להרב זרע אמת ח"ב ובהשמטותיו אחר קיצור הלכות טרפות שנשא ונתן בדבריו ולא נשא פני זקן הנזכר ושלדעתו יש להטריף אף שאינו יוצא לחוץ רק מקצת המאכל ועיין להרב אהל יוסף ס"ס ט"ו שהביא דרך אגב מעשה שבא לידו תרנגולת שנקרע גג זפקה קרע גדול עד שהמאכל היה נראה מבחוץ ובמשך הזמן חיתה המכה והטילה ביצים ואסר אותה וביציה דדוקא ספק טרפה מועלת הטלת ביצים לא בודאי טרפה כניד"ד כמ"ש מרן ס"ס ל"ג ומור"ס שם ססי"ח ולרבינו ירוחם נתיב ט"ו אות כ"א ומעדני מלך פ' מ"מ וב"ה הלל ורש"ך סי' כ"ז סקמ"א ופר"ח שם דכ"ע ס"ל דלא מהני לידה או שהייה לודאי טרפה וסיים שאח"כ ראה להרב רבו בבית דוד שלו סי' ד' דפסק בדין עוף שנזרקו לא אבן במקום הזפק וירד משם דם הרבה דאם הטילה ביצים יש להכשיר מכח ס"ס דספק אם ניקב הזפק או העור ואת"ל ניקב הזפק דלמא לא ניקב גגו דהיינו מה שימשך מהושט כשמאריך העוף צוארו אלא למטה ממנו וכמפורש בש"ס ל"ג והוסיף הרב המחבר דאף דאין הס"ס מתהפך לית לן בה דרוב הפוסקים ס"ל דלא בעינן מתהפך ומ"מ מדבריו מוכח דאם נודע בודאי שניקב במקום המטריף אף אם תטיל ביצים אח"כ לא מהני וטרפה ע"ש · ונראה דבש"ס הנזכר אין לנו עסק אלא באם לא הטילה ביצים דאלו הטילה אף אם לא יהיה רק ספק א' לכ"ע שניא הטלת ביצים או שהייה וכדאמר מר ועיג"ל סי' ג' הגהת אות י"ד :

כא שאל השואל בדין פרה א' שדרסה זאב במקום שיש לחוש לנקיבת סימנים ולא עלה בידו למכרה מיד לעובד כוכבים שימיתנה בפניו להיותה כחושה ומסרה לעובד כוכבים בשמירה מעולה עד שתשמין ושאל אם העגל שינקה מחלבה משנדרסה מותר או לא והשיב הרב המחבר דמדשתק על הפרה ושאל על העגל מכלל דלדידיה הפרה טרפה מספק נקיבת הסימנין ושלא היה צריך להאריך אם יש לזאב דרוסה בגסה ושהוא פשוט בעיניו דאין לזאב דרוסה בגסה וכסברת מרן ומור"ס דלא כרב"ח ובדין העגל הנזכר הוכיח מההיא דס"פ כל האיסורין דאין לאסור כשרה שינקה מן הטרפה אח"כ כל יתיה יונק ממנה והביא ההיא דפרק כל הצלמים בדין פרה שנתפטמה בכרשיני עבודת כוכבים ושקלא וטרי בה ונשא ונתן במ"ש הרמב"ם בפ"ג מהל' איסורי מזבח דשיטתו ושל הרב ברטנורה אינן כשיטת רש"י ותוס' ע"ש דכל שאינו ודאי שיונקת תמיד מן הטרפה אין מקום לאסור וה"מ שאין בפוסקים מ"ד דעגל שינק תמיד מטרפה אסור שמסתמא אוכל ג"כ דבר אחר וזה וזה גורם מותר (פני יהושע מקראקא סי' ד') :

כב נמצא נקב מפולש בעור שסביב הצואר אווזא א' והיה ניכר שניקב מחמת קוץ אך לא ניכר אם הנקב נגד הסימנים או נגד העורף ונתערבה באחרות ומלחו יחד והתיכו השומן ושוב נמצא הספק ומע' השואל הביא תשובתו בידו להתיר מכח ס"ס דספק אם ניקב מצד הסימנים או מצד העורף ואת"ל נגד הסימנים ספק ניקב הושט או לא ואף שאינו מתהפך אין

אין למוש וכרב המאכר הביב דניד"ד הוא ממש ההוא דהרב שמרים יוסף סי' כ"ג (רמזחיה בסי' ה' לות מ') בענין מלא מגרוף גוסות ודון מינה דבניד"ד שממלא ומאכשל אחר התעבוסות ליכא ס"ם מאחר שהוא שם מ' דספסק הת' ג"כ לית בה להתירו אלא מעשה שמא לא ניקב הוסם כמו ספק הב' וכיון שכן לא מיקרי ס"ם כמ"ש הרמ"ך סי' ק"י ס"ק י"ח וכמו שהביב לרמ"ז סי' כ"ו סק"ל ס"ם (וט"ל סי' י"ט לות מ' וט"ל) (הר"ש זיסקינד סי' ז') :

סימן ג דיני טרפיות הריאה

אות א הנוהגים להקל בסדקות המצויות בבהמות גסות ע"י מיעוך ומשמוש ההגון בעת ובשעת בשיכיבה לשומן הלב הנה להם לישראל שכבר נפשטה ההלכה כמרן בב' מקומות להתיר בלי שום בדיקה ולפי שבעת זו מוחר לעסוק בכל לופן והרופא להחמיר יחמיר ע"פ וגם על תחיים (יעב"ץ מ"ב סי' קמ"ה וקמ"ו) :

הדר"ט ובמקומות שהנהגו להתיר בהנהגה בשיכיבה שכאומה עיין להרב בעי חיי סי' כ"ד דה"ה בוובלת וכבן מהג סלוניקי • ועי"ב להרב מהל יוסף מחר ליקומין בניש הממחוחין להביא לנו דין מקום הנוהגים להכחיר בין שכיבה ממש לשכיבה בת יומא ע"י הנקבה דשכיבה ליה לחף אם ע"י המקבה יאחר קצ ממנה דבוקה בריאה מ"מ לייעין לשכיבה בת יומא וכשבה ונמצא במ"ם מבן סי' ם"ל ובכל בו ובפרי תואר והקשה ותירן ובכמה ג"כ בדין בהמת עובד כוכבים לחם יש שום הפסד ג"כ ליתהלל יש להם דין בהמת ישראל ע"ם ועיין להרב פרי החדשה דף ב' ע"ד שכתב שקבלו עדות בעיר הקודש ירושלים שבקוסטי' המוהגים למעך ה"ך בנסות ולא בדקות ולף בכבשים מחמירים וכן מנהג עה"ק • ובענין המקילים ע"י פיחוח בכל תיני שכיכות ע"ל סי' ג' לות י"ג :

ב אונה שכוכה מנבה לדופן שכבנדה ומחפצחה שכיכה על כל נב החונה עד שיסוד בכלל וגם מקחה אחקומת לשומן הלב אחר שכוכה שכיכה מנבה ושכיכה לדופן שבוחמה ומיעוטת מקחה ושכוכה לשומן הלב החיתר קלח ושעלה לחם יהוע שהיה שיכת שכיכה ג' מזלינן בחר רוכא ובניהון דיהן כשהה וכן הסכים מהר"ח הלוי ועי' ג"כ בסימנים הנמצאים (מעה יוסף חלק ג' סימן ג') :

הדר"ט ועי"ב בח"ב שלו סימן ו' כל מיני שכיכות ומלחות הריאה ודיניהן ועי"ב להרב פרי החדש סי' ח' ולקמן לות ד' :

ג בהמה שחומה שלא כשוכה לדופן ושקפה ושחם ג' שכשיר ונודע לב"ד ושלחו והביאו הריאה לפניהן ולקלו לשו"ב והוכיחוהו ע"פ והשיב שגם הוא רלה שהיתה שכוכה לדופן רק מפום שהיתה מכה בדופן הכשיר וג"ל לית מכות בדופן ולקח בלעות והיה מחחחם בעשם שהשכיכה דבוקה שם ומצא לית שיעור וכלו ב"ד שלחר שהביאו הסכיכה לא נחלקו בעשם שום מכה כלל והשיב שחחב שהיה לו דין מכה והביאו לו לו יהי כדבריך מ"ח יש להעריך להיותה שכוכה גם לפרפא ולא ידע מה להשיב והורידוהו בגיפה והעבירוהו מחומחו ויהי חח"כ מפני הלחץ והדחק היו רוצים להחזירו לחומחו ולא היה יכול לילך למקום שהין מכיריו גו דס, זה כובר ויש לו ריחים בעולתו ונחלל הרב המחבר שם יש להקל עליו בלי הליכה למקום שמ"ח בעשות חשובה במקומו • והשיב שכיון שחמוחה מהקל"י ולא עוד שחוטל שכר מהכשרות בלבד לף בשעת הרחשון מעיינים לותו ואין לו הקנה עד שילך למקום וכו' כחבואר בב"ח סי' כ"ב ושלח מצ מי שחיקל בזה רק הרב"ל שהביא לע"ז סי' ק"י ס"ק ט"ו בשלה"ט ח"ב סי' כ"ד ובכלח מצ"ם ברישו בחיב ג' ח"ד דחמחב לבני בחשובה לפי' במקומו ובכרכ יחידים היה והביא מ"ם ברישו בחיב ג' ח"ד דחמחב לבני בחשובה לפי' במקומו שם לפרש דבריו לדלידיה נמי מירחי בעיון חשובה ובמקום שהין מכיריו לותו ע"ם שלחם סמוכין הין לותה שכיכה שהיתה לדופן ובקשם והלריך עוד ולבסוף מסיק דבהיה עובדא בנתן לחחלה קלח לבריו שחבב שהיה לה דין מכה בדופן כיון שהיה ליזה שיעור במקום הסכיכה ולף שהשוכה לעשם הכשיר מ"ה הקיל עליו הליכתו ותשובתו ויוכיל לחזור למקומו לשחום עם שוחם אחר או לבדוק הכבין או לשחום מבל בדיקה הריאה לף יבדוק בחחלה רק אחר ואם יגלה לבדוק אחריו יכול וכבלי • ולשחום עופות יש להקל לפי יחידי עם"ך (שם סי' ח') :

הדר"ט ועי"ב בח"ב שלו סי' נ' ובחבב"ן ח"ב סי' ס"נ מרה לפו על מי שהחיל ועיין להרב מהל יוסף סי' ד' דין שוחם שנבב דים להקל עליו בשעם הת' בקבלת עליו דברי הכרות • ועיין למרן בחבקת רוכל שלו סי' כ"ח שהבשים לשסק סר"ם שוקי בדין מכמי הציר שהקילו למבחי מחת לשהוסים בהכרעת הסכין ומ"ם לח הכרגים כלל בפניהם תוברת והחריך והוכים דידים מוכיחות דבשהיה שעחת מיובשת רוחים ומן הדין לין להעביהו מחזקתו ובכל מה שבחב בשר הוא והכלים מוחרים • ועיין להרב מבחח מבה ח"ח סי' ג' ברלוכן שהיה שו"ב ואחר כמה שנים בח מכם אחד ומר סביבת קמיה ולח יבר בעיניו ובקוהו ובו בשרק נזכו על כל הכלים ואחרן והיו מנמגמים בדבר • זחח ועוד נחלקו בדופן חזרנו לבשרותו שהשו"ב חלך לחחם העריס למקום הוועד ונשחהה שם ימים מספר וחזר לעירו ונמלאו בידו מלא זוכמי הזנה דנברא חזי ויש מפקפקים נגדו דמחחר שנפסל לח בגי במה שבדקוהו חח"כ ומלחוהו בקי להחזיקו לוומנותו רק כי יבוב בחשובה שלמה והרב המחבר אחר שבחוקי חלוקי דעות וחלוקי נוסחחים בעניים המלו הפך בזכוחו על זה החים לעניין מזכחו לבשרותו לף במה שהסכיפו למפרע מה שנחב בדיקה בכולל אחר שלא נחשמעו בהן יפה עבו והטריכו כל כלי בעלי בחים כיון דלמריך בעשות בדיקה הסכין שלא בהכשבה ליכא למימר שבמה הוא דחיכבע דלמבי גבי פוסע ע"פ ופ"ל סי' ח' לות י"ב וסי' ע"ו לות כ"ד ובו' ועי"ב להרב שיח השדה סי' ח"ו בדין ג' שוחטים שאחר חיזה זמן הודו ולא כוכו שהחיכלו שרפות דחין נאמנים להפסיד לרבים ועי"ע לו שם בדין שוחם שבדק בהמה ולבך לו ובמלוהו שם היה בשרה והשיב בשרה היה ואח"כ מלאו בה שרכה גדולה והקיל על הבו"ב דוחלי שגב דאל"כ היה מוחכה עם"ל המחשבים על הלב • ועיין להרב זרע אמת ח"כ סי' ל' בדין ע"ה ממפקפי לוזוחת שרחה אחד בעת שחיטה לוות ג' ביעותה כוחם והע"ה גמל הוחם ולבך לו ובמל מה נעשה בידו והשיב שחכם פלוני הכשירו ואגלה הדבר שלא שחל לפוחו פלוני וז אחר שהרחהו לחביו ע"ה כמוהו ומ"ל שמינו רק לבירות דם והטריך הרב המחבר ושיש לפסול לוחו הלים לקנות ממנו בשר ושומן ומ"מ לין להחמיר עליו בחשובה דפ' ז"ב להחזיקו לכשרותו כיון דלין הביעותא ברוחה וגם לא הוינא מחבאנו לפועל ודי לקבל עליו בפני ב"ד שלא יקל עוד בשום ספק הבא לידו וט"ל סי' ג' לות ח' וג"ג וסי' ע"ו לות כ"ו :

ד ידיון שסקניות ומביחות שלמה מעיר הלזו פירניני מפ' למוני בדין שרכה מחוחה לחוחה שלא כנגד החיחות ושהיה רחוי להיות אם מחוך חם מחבאבה כשכיכה מחקום למקום להכשיר מו כלמו היה אם מחוך ולהטריך מע"פ שלין לויר החחוך מפריד בין חוחה לחוחה וגכון ג"כ בספקות לחכות כיוצא בה ומ"ל הטוחל הביא ספק מהר"י בירוח שהשיב בדרך כלל דמבחר עיר זו דכל שרכה שהשיבוחיה פילוח שקויים לותו חלון לחת דחה להטריך מבלי חלוק בין חלון גדול למלני ושלין להקל כמה שנוהגים היסור זולחי ע"פ המורים שהם לחוים להקל כפי טורך השעה • ולחביו בח מע' המחבר והשיב כהוגן למע' הטוחל ולדברי הפוסק מהרי"ג הגזכר והקדיש מ"ם הרי"ן ס' ס ח דכשיר וקביל דבר"מ שברגיל להיות בו חחוך דייעינן ליה בחחוך וכן כל שים חחוך במקום הלשם ושרכה יוצחת מגב לחידוד לו מחידוד לגב לו מגב לגב בכל גוונא מקריפין ע"ם ועפ"י יקיים המעיין בכל לוחסי השחלות של מע' הטוחל • וידין שלין לזוז ממנהגם להחמיר • ועי"ב להרב משה יוסף ח"ב (הזכרחיו לעיל לות ב') ולהרב פר"ח סי' ע"ל סק"ז גם הניח פשק ח' מהרב חברים בהגה מחודשת דשעה לבחחיר בכל שרכות כיוצא בהן מקום המעוקרת להקל בשרכת מחקום למקום קולא גדולה היא שלא הסכימו בה הרבה מהפוסקים ע"ם (שם נקמ בחי"ד סי' מ"ה) :

הדר"ט ועיין להרב עזריאל דחיונא בחשובותיו ס"י סי' ע"ג ע"ב וע"ז שהחריך בדין ריחה שממוך למחוך החומה ולוגה ים חלל כמין סדק וכן בדיני שרכות חחכות כסדבן ושלח כסדבן ומה דיקן :

ה בודק שהכניס ידו לבדוק ומלא שרכת נמשכת ממנה מנגל ממור לדופן ונשחפק שם היא שרכה שנשמוך למחוך החומה ולוגה ים חלל כמין סדק וכן בדיני שרכות חחכות כסדבן ושלח כסדבן ומה דיקן :

להכשיר · ומש"ה נ"ל דעת הרב הנ"ל דאפילו המחלק בין גולד טרפה מבטן לחיצה לו מ"מ שהניח הרב ס' החזוק שמחה עליו הרב הליכות חלי סי' תמ"ח ס"ק ס"ו מחזיק נ"ל להתיר · ולהרב ש"י יהודה שמחמתן בכלל זה אם הס"ם מהסתך לה אלימו מהחסך ושינ"כ שם בדין כוליא שהקשיחה ולא הספיקו לעשר עד שנתבדה דהיינו קודם למה ולפי מ"ש שם סי' ק"ל דפסק שפשם הוא דאם העלוך במיד הכבד קודם הבדיקה יש להתריף ושי"ע שם סי' ק"ל דפסק להתיר לה אם המרירות היא בכבד רק במקום אחר ושכן יש להקל בנתבד לה אח"ה עוד לבדקו · גם בסי' ע"ח פסיק ומני דין מחם שנמצא בניח הכוסות מלד אחד שנתבד הרב"י בשם ריי"ז דאם נמצאת עליה תלודה ולא הספיקו לבדוק עד שנתבד הממח דדינו כמצאת בבד בלי מרה וקודם הטעימה נתבד דכשרה ע"פ וכבר הוא דאפשר דכיוצאו בזה נתבד ולא נתברר ובמכתבו וכנ"ל · ועיין להרב עה"ג סי' י"ו דלדד להקל בתרגולת שמחה שלא היה לה מרה וקודם הטעימה נתבד הבבד ע"פ · ועיין להרב שנות יעקב סי' ס"ו דפסק דבבד שנתבד קודם שטעמו דנסתפק בממח יעקב כלל ס"ח סק"ד ושתי"ב נדפסו שו"ת ח"ג ולמה בסימן י"ז שהתיר בסטיפות לה כשנלו לפניו כמה בבדים ולא נמעם בהם טעם מר ובישל הרב לח שפקו משום ולחי של הרב עה"ג ושעמד ג"כ על הנוטין כמה פעמים שלא טעם בבבד טעם מר ומפק בבני מעים ושומן ומצאה שם ופעמים הרבה קטנה ממחת שמונית העוף ולחיה ביבמת ופעמים שפכה ממנה המרירות בחליטה בני מעים ולבן לם לא נמצאת מרה בבבד ונתבדו בני מעים וכ"ם לם נתבד הבבד חולין בו ע"ם וכ"ם הרב דבר משה ח"ם ע"ם · ושינ"כ לפסק זכרון יוסף בחי"ד סי' ל' בדין עוף שלא נמצאת בה מרה ולא הרגיש טעם מר בבבד מה דיק של הבייתים שהפילה ושמא ומתן בדברי הרב חיונך ג"י וכמ"ש סי' מ"ב לוח כ"ו הגהב"י וזוללחם והעלה להחיר מכח ס"ם דלחם"ל שלא היה לה מעולם ס"כ הוברה דעת המכשירים מכרון המרה מהפילה ביצים ולחם"ל חמ"כ מחברה ס"כ י"ל שפה לחת לפ' נחברה ובצלעת בבבד ועדיין לח נמצפה להוי כיוצאה ובבד סוחמה וממוך לשחיטה נחצמל טעם מר לגמרי ע"י חולי ועוברה · ומיהו הביצים שהפילה חוץ ג"י יש להחמיר כסבנת הרב חבואת שור בשם רחבי"ה ולחיחם לעקיבת המרה אבל מה שהפילה קודם ג"י יש להחיר · ושוב חזר בו מסברתו וחם להחריף כי רבו למעלה רחם המחריפין על המכשירין וכמ"ש הרב ד"ח ס"ם סי' ק"ם בשם הרבב"ח ע"ם לף לח נחערבו הביצים ברוב ביצים לחרים מוחרים בדין יבש ביבש פין במיטו כיון דבלא"ה הרבה פוסקים מחירין לף בודאי מרפה ומ"ל דהביצה לינה מדברים שבמין עיון למרן סי' ק"י והפר"ח שם וח"ח בלל מ"ב ס"ח וב"ם בניתוך המעשים שבחב כיון דבלא"ה דמי"מ מדברון הוא והוי בניד"ד ס"ם · ועי"ע לו שם בענין מעימת הבבד לח בים נלחמות שמע' השואל בחב להבשיר שלא נדעה הרב מנוך ב"י דפסק דלא כדעה הרב המחבר לחסור ומעשה שים בו לדדין להקל בס"ם מור"ם סי' קכ"ז ס"ב דבשים נדדין בדבר לין נלחמות ובעשים בחרים ע"ם · וזה ימים לו בביר בשלחני בדין עוף שלא נמצאת בו מרה ולחר בקי ממנו ומשמש בה הפעים הבבד למשרחה שם עובד כוכבים שבעיה ובלחמה שהטעימה בו טעם מר ולפטרתו לע"ד יען לו היתה מסל"ח שהיח יודעה שבמרירות חלית החיבה וע"כ לח חמיץ חלח חמור רבנן בקפילה ודוקא קפילה נלחן ולא עובד כוכבים לחר ולפי בקפילה לי בעיץ שב"ח בבר החיכו הרמ"ו וכ"ב"ך סי' ק"ח ועיין להקל"ח שם סק"ב דלף בשל"ח לח חיכו ממקום שטועם לקח הדם שבעין לביחת לחיכו לחלן רק בחלחת דעבידה לגלוי מיד ומש"ה בחב שלחערב בבבר דחלחת דעבידה לגלוי והוה מיד לי משקר לו לח וכל כה"ג ממיץ לעובד כוכבים מל"ח ע"ש · לחור מעשה דטעם המרירות בבבד חלחת דלח עבידה לגלוי הוה לי לחלחר ולא לחחר זמן דחליח שלחקלח וכמ"ש הריב"ם דלם טעמו מקומה ומצחו מר ושוב טעמוהו ולא נמצח המרירות חלין שלחקלח וכשרה וכיון שכן בניד"ד דלחו קפילה ולא מל"ח כ"ע לודו דלא מהימנח להם שבחקלח והגם דחסרון החבה רבו הפוסקים המכשירים מ"מ לחן דמניון בחלמותח בחר סברת המחמירים וכמ"ם מור"ם בחוכח חסרון בי ס"ח ס"ד ח"ח להקל ומה גם לליטני לן-להקל בבני דיקן בעובד כוכבים חיוך ב"י הגזכר לחן נשים נחמנות בטעימה הבבד והבשים עמו הרב שכיון יוסף סי' ד' לף בן בבני דיהו וממילא בניד"ד דבמצחה בח עובד כוכבים חייבי ואינה מל"ח פטימה לן בע"ד דבני יהות לן לחמור ודו"ק · ועיין עוד לו שם להרמ"ו הגזכר דדחה סברת הרב דמקן לליעזר הנדפס חלל ח"ח כלל פ"ח סק"ב דפסק להדיח הבבד במקום שטועם לקח הדם שבעין לביחת לחיכת למיחם שבחים יעבידו טעם המרירות והוח בבור · ועי"ב להרב שכ יהודה דף ל"ג ע"ד שבחיבר ג"כ דדין תרגולת שלא נמלח בה מרה וטעמו הבבד ולא היה בו טעם מר ולריע שטעמו בני מעיה ומלאו בשם מרירות דבלחה שטוח להחיר עכ"ח ודלויותיו :

ד מפשש פטים ליה שלא להחמיר ולהקריף בועות הבבד לפי במקום מרה וחיומה ודלא מחטוכח הרב גור שהיה מטופק להחמיר לף בעיניי במקום מרה וחיומה פפוקי מספקא ליה ממי (סו"ח הרמ"ז סי' נ' וד' :

הד"ט ועיין להרב זרע לחת ח"ב סי' ס' שבחב לנבו מהסס סרבה בבועת ממי להחיר ודחה לליות הרמ"ו ע"ם ותני חומר לע"ד הקלחה דלח שבקיון פטיפוחייהו לחלחי דבבני רבים בחכמה ומיון הרב החסיד הדב"ם ומהר"י הלוי דבחבו להקל בשם כל רבני סיטיבה וגלוני ויניליחה ומי לנו גדול כמהר הרמ"ז הגזכר במעיד עדותו לחת שב"ב הרבנים הנ' ומשבחב מרה חמח שבחבו להקל ולא חמר שהסכימו להקל יש בחשמע שהוסיפו גם הס רליות מלשם להקל מלבד מ"ם מהר מדעתו וכיון שכן הגם כי ליות הרמ"ו לעיני הכהן הגדול מהרי"ק לין מכריחות מ"מ לפשר ולפשר דפי הוה שיעיל ליה למני"ב על מה-דחני החיבו הסבעו הוה ס"ל ממי כוותייהו ולוין פיהיה נרחה ודלי דלעולך שבח לו לפפבד מרובה פין הוחה להחמיר דרחויים החלמלי רבבי הגזכר לסמוך עליהם חפי' שלא בשעת הדחק ושב"ם בשעת הדחק ועיין בבדומה לזה בחות ה' וגם בדין נמחים קנים ע"ם וע"ל חות ה' ועיין להרב זרע לחת הגזכר סי' י"ח ופי' י"ח חות י"ג בשם מהרי"ב בעיני הרבנים הגאונים לפעמים בעותות שיוצאים מהבבד דים להקל דהיינו רביחייהו ע"ם :

ה שנה ח' שבדוב הבהמות נדקב הבבד ולא נמחייר כזיח לבליות כחב הרב המחבר דים להחמיר בספק מרן דבשי כיון לו במקום שהבדוק לבליות מלבד שבזיח במקום מרה וח' במקום חיומה לף בעוף פני לח נשחייר במקום הבדוק לבליות (שבות יעקב ח"ם סי' נ"ם) :

הד"ט ועיין בחשובות גחוני בחרלי מה שהעיב הרש"ח להרב בני היכם בדין נמוק הבבד · ועי"ב להרב יעב"ץ ח"ב סי' נ"ח דשלחו מביחו למורה הזקן בבד גדולה ונשה בשלים מהגהוג והבריפה משום נפוחה ובשבא לביחו שפרו לו הדבר וחשה מלד על הורלחתו למען לייה להמריף בבד נפוחה ומ"מ החמיר על עלמו על שהורה זקן לף לח יכל כן בידו להורות היה מבשיר בספיפות ע"ם ועיין בסי' נ"ם ס"ם נדין בבד מלחה נמים וקנים מבחון ומבשים שהבשיר ועיין לעיל חות ד' :

ו בבד עוף גדול שבחוך שלו נמלח קרום מ' חרוך בחלבע קטן עד קשה בבדל ולח יפח דבר חון מהקשה החלול ולח היה בחוכו שום מחם ומ"ע הבריפו שלח בדעה הרב המחבר שהבשיר ביון שלח נמלח בחוכו שום מחם ושחלח"ל שהיה בו מחם יפרד דינו לב' לחנים דלח נמלח בבבר הבבד לחרמה בחוכו דיש בחולה לעוף דשחלי החם דבינו לחלות דדבר בסמפון נקב להקל משום דגם הסמפון שלו בר ניחה דחכחי שפקה לחורייחה היה דבא המחם מהשום שבח בשחין בו מחם בחיד"ד דק דבר קשה בבדל מי לח מבחת דבמקומו ממש מחשום שחומר הבע וקשה בבדל ומו ליבא לספוקי מי דרך ושם לו דרך סמפונה נקב (וגדולה מע

ג עוף שלא נמלחה בו מרה ונחבד בבבד ות"ח לבדוק שם יש בו שום מר מין להחיר מם"ם (מעיל שמואל סימן ז') :

סימן ד דיני הלב · כבד · טרפש הכבד ומרה

אות א טרפש שניקב ונכנס תוך הקנה מנוף הכבד ועלה קיבוס על הבליפה ומכיבות הקנה בחופן שנפחם יש להכשיר (בית יהודה במהגי תרגיל סי' ס"ן) :

הד"ט ועי"ב בלחם הפנים סי' מ"ח ס"ק י"ד מ"ש בשם עולת יחמ' · ועי"ב בדמ"ח לל"ע שם נסחם בכל חיזה מיני סחימה מהני לטרפות נקב הטרפש חיזה שלא משום שני"ב טוף שנמצל הכבד משום שהרוח עובר וכיון שנסחם הרי אין הרוח עובר · ועי"ב להרב שנות יעקב מ"ב סי' ס"ג דכתב לחם אין נשב בטרפש הכבד רק ב' עורות דפשוט הוא להכשיר ללו מהרב חיעוך ב"י סי' ל"ם דהח לפי' ניקב נקב משולש אין טרפותו מלד עלמו רק משום דסותו ליגעל הכבד ולכן לפי' קרום הבא ממחם מכח הוי סחימה ועיין להרב ב"י הגזכר בח"ב סי' ס"ח דהביא לחיות גמורות להקריף בניקב בין בלובן בין בחוטם שבטרפש ע"ש :

ב הרחיב הדבור בדין תרגולת שלא נמלח בה כל שחשובתו מוחלח בקיבור בשו"ח הגחון בבי סי' ע"ד (פנים מחירות ח"ח סי' כ"ג וכ"ד) :

הד"ט ועיין להרב יעב"ץ בביחר דברי מר חביו הר"ן הגזכר שהחיר חסרון הלב שבודלי לף סמך דעתו להחיר בשביל שח"ח שבבדלח סחירה אלא שלבו חומר שהיו אם נדדין נחמים להחיר · לף אם בודלי ייחי קמן חפי' חד שהלח להחימן בחיסורין שבחון ודקדק מחחלח הפחימה לרחות אם יש בו לב ולא מלח חפי' מר חביו לא היה מבחיבו והיה חומרו · ועיין בבה"ג ס"ם מ"ח שבחב בשם גדול מ' לחסור נברת חבר לב ומבלל לחפסר הוא ובבור להבבי כוון הרב חביו בהורלחתו להחיר מלד אחר שלא נדקו ולא כוונו מחחלה לבדוק ע"ש בח"ח סי' קכ"ח · ולעע"ד דק ונקיט אחר הס"ל המעיין בס"ם מר חביו והר"ן הבחן שם בשו"ח מהר"ן סי' ע"ד ע"ש ות"ח דלה יבלה שלין לדעתו שום לד להחמיר בחסרון הלב ואם שיה לו עשם אחר בעיקר חון ממה שבחבית בה היה סוחם בעחבי עיקר מעריו הוחלחו · ועיין להרב זיסקינד בחשובותיו סי' ל"ג שבחבית בפשיטות להקריף בחשבח בחחלח ומחחה בחבוחיו ע"ש ובפחה חרגולת בריחה ומחה וחחול עומד חחת הבלען שחשבקה עליו בהולחת בני חיטה ולקחה הבחול וזרקה חחת הבלען ואח"ב רחתה שחבר הלב ות"ל חבדחה לו זרקה חותו חחת הבלען ושחתה ואחרה לו כי זרקתי רק הבחול והבריפה בפשיטות הרב המחבר ולא בחחבר ע"ז חבל שלא ראיתי בחי חיזה שחיה בולח בלא לב חפי' רגע ח' דליחת ע"ם · ועי"ב להרב בני חיי סי' ס"ח שבחב שלחה דחסקה לליעזר דף ק' ע"ב בשם חברי"ן דחעשה היה בחרגולת הלב חרפה ע"ם ועי"ב להרב נחל"ו בהגחוחיו ובודלי דה"ע חשום בבבול חבי חיה לה ב' לבבות והבריפות ובודלי דה"ע חשום שר חין להחיר בבבול חלב חרפה ע"ם ועי"ב להרב נחל"ו בהגחוחיו סק"ג · ופשיטח בעל"ד דלעולן חעשה חין לנו חלח פסק חרן ובר"ח להחמיר ע"ם :

ג עוף שלא נמלחה בו מרה ונחבד בבבד ות"ח לבדוק שם יש בו שום שר חין להחיר חם"ם (מעיל שמואל סימן ז') :

ע"ל אות מ') ואמו גרע הכבד מהריאה דאם נמצאו בה טינרי דהיינו קשה כאבן דכשרה כבסי' ל"ז אם לא שהטינרי במקום מרה או חיותא שנסתפק בו הרמ"ז בתשובה כמ"ש לעיל אות ד':

ז כבד ירוק ככרתי (וירד"י בלע"ז) שנסלק וחזר למראה הכבד מבחוץ ולא מבפנים כשר בשלא ידענו דנפלה לאור ואי ידעינן דנפלה לאור יש להטריף (שו"ת יעב"ץ סי' ק"פ) :

הד"ט ועיין להרב זרע אמת ח"ב סי' י"ג דכתב דירוקים שהאדימו או אדומים שהוריקו כשר אם לא נודע שנפל לאור אף לסברת רש"ך ופר"ח סי' ל"ב ס"ו האוסרים בהפסד מועט משום דבניד"ד נמכר יותר הרבה בזול משויו ושגם מפני טעמים אחרים יש להקל ע"ש ודע קורא נעים שתשובה הלזו לי היה הדבור למעשה שבא לידי (בהיותי מאמש קק"י פיסארו) מכבד שהוריקה והוריתי לענ"ד לאסור (כמ"ש בשואת דינוקא סי' נ"ט) משום שהם נתפשטה הוראה בדיני איסור והיתר כמפ"ן ושם כתבתי דיש לפקפק ג"כ להתיר אף באתרא דעבדו כמור"ם ושם הבאתי עדות גדול א' מרבני מודינא עלמה ז"ל שכן עשה מעשה להטריף והיתה תשובתו של מהרי"ך נר"ו לעשות סמוכות לנוהגים היתר במקום שפוסקים כמור"ם הנזכר אך בעיר שנוהגים כמרן גם לו לבב כמוני לאסור ולא קבל עדות אותו גדול שאסר במודינא עלמה ע"ש וע"ל סי' ה' אות ג' · ועיין להרב פאר הדור סי' קי"ג בדין מי ששחט עוף ומצא אחד מאיבריו פנימיים שנשתנה מראיתו והיה בריא קודם שחיטה ולא ידע אם נפל על האור או האור נפל עליו ופסק דאם ימחץ האבר שנשתנה מראיתו ויחזור למראה הטבעי אפי' אחר ביטול כשר ואם לאו תזקתו שנפל לאור ואסור ע"ש :

ח כאשר שמעה אזני כן ראתה עיני שיש בלב חלל גדול והוא קנה הלב ובצד שמאל בבהמה יש חלל אחר קטן ממנו ולימינה חלל אחר קטן משל שמאל אלא שחלל זה אינו יורד עד למטה רק מתפצל ונכנס לחלל הגדול האמצעי ובכן מובנים דברי הטור סי' מ' שכתב הלב יש בו ג' חללים וכו' וכ"כ הרב לידה לדרך מאמר ב' כלל א' פ"ז ויאיר נתיב ומרן בספר הקצר ולבוש ורש"ל פ' אלו טרפות סי' י"ב ורשד"ם סי' ע"ל מהל' עלפיות ורב"ח בשם הרשב"א שיש לתקור מהיכן יצא מקורן דבש"ס לא משמע אלא שיש בו ב' חללים וכ"כ כל בעלי הלכות · וע"פ הדבר ניחא וניחא דהיכא דאמרינן ג' אזלינן בתר התחלה וכדאמריק ב' אינו במכוין החלל המתפצל ונכנס חלל האמצעי (בעי חיי סי' ס') :

ט מעשה בא לפניו שנמצא עצם בלב בופאל"ו כאלי אצבע אורך ורחבו אצבע ותחוב לרחבו בלב באזניו במקום השומן ולא ניכר לחוץ ורבני העיר הכשירו ע"פ מ"ש הפר"ח סי' מ' סק"ז בשם הרב שער השמים ומה גם שמצאו תוך העצם כמוח שבעצם הנלעות דאי לא הוה רביתיה לק נכנס דרך סמפון היה ראוי להיות המוח נרקב ונפסד · גם הגידו לו שבימי הרב זקנו הכשיר במעשה כזה ושגם בבהמה דקה נמצא לפעמים עצם בלב (פרי הארץ סי' ט') :

הד"ט ועיין להרב פרי האדמה ח"ד ד"כ ע"ג במעשה שהיה שנת התקי"ז שנמצא בין שומן בתי הטבחיי"א (היינו הכרכשתא) עצם דק כצורת אדם ראש ארוך וב' זרועות ארוכות בפשיטות וב' רגלים ארוכות כרוך בטיל"ה ולא נודע מהיכן נתהוה · יש שאמרו שנכנס לה מלמטה שישבה על איזה מקום שהיה שם ובעלות למעלה נתפשט ברוב הימים וחום טבעי ונעשה שם בצורה הזאת ויש שאמרו כיון שהיתה נקבה נעשה תוך אם הולד בריה משונה וכיון שהיה לה תיות יצאה לחוץ ונכנסה בתוך הטיל"ה הנזכר וברוב הימים נתקשה ונעשה כעצם ובין הכי בין הכי הכשיר והביא ג"כ ראיה דהרב שער השמים הנזכר ע"ש · ואמת יהגה חכי שאין לי ידיעה בתחלה ולא בסוף במ"ש בין שומן בתי וכו' דהשומן הוא בחוץ ואיזה רוח עבר ליעך לכרכשתא כי קנוי הכרכשתא דבוקות לעור סביב סביב ולא יהיה אלא עצם שנמצא בחלל וכן מ"ש כרוך בטיל"ה ותוך הטיל"ה איני יודע לע"ד מה טיבה אם לא שכוונתו שנכנס מלמטה לא מהכרכשתא רק שניקב העור הסובב הכרכשתא ונכנס שם בין עור הגוף לשומן כרכשתא · ואם לזה נתכוין יש לעיין מ"ש משנמצא בחלל הגוף וכנזכר אבל אם נמצא תוך הכרכשתא שפיר קאמר מנ"ל דיש להכשיר בין לדעת הראשון בין לדעת האחרון :

י הכשיר בפשיטות לב שנמצאת בו בועה שנקרשה הליחה והיתה גדולה כביצה וקיימא גלדי אך לא היתה שום ריעותא בצד חללו של לב ובשום סמפון רק באזן הלב (שם סי' י') :

יא ב' מרות בב' כיסין אי שפכי הדדי נמי טרפה (מהר"י מברונא סי' קל"ג) :

הד"ט וכ"פ מרן סי' מ"ב ס"ד דדוקא כשא' היא ונראית כב' אי שפכי הדדי כשרה אך כשב' הן אפי' שופכות הדדי טרפה כן היה נלענ"ד לכאורה·אמנם שבתי וראיתי דא"א לומר כן דא"כ דברי מרן סתראי ניניהו דבסעיף ז' פסק דאם היו ב' מרות א' הנה וא' הנה וסמפון א' שופך מרה לשתיהן יש להכשיר בבהמת ישראל הרי דאף דב' הם אי שפכי הדדי כשר ודוחק לענ"ד לפרש דבשפכי הדדי ע"י סמפון יש להקל טפי מהיכא דלא שפכי ע"י סמפון רק מדרך שביל צר שבעור המפסיק בין ב' מרות · לכן נלע"ד דפשט דברי מרן לעיל במ"ש לחלק בין שפכי ללא שפכי דוקא בא' ונראית כב' ולמידק מינה דאם ב' הן אע"ג דשפכי הדדי טרפה והא דלא חילק אף בב' מרות לפי שחסר המציאות שתהיינה ב' מרות וא' הנה וא' הנה ודשפכי הדדי ע"י סמפון והיינו הא דסעיף ז' · ועיין להרב שבות יעקב ח"א סי' נ"ב דסתר סברת הרב פר"ח סק"ח ושכודאי בשגגה כתב מ"ש בזה · גם הרב שתי הלחם דחה התירו של הרב הפר"ח ביסו דמל' ה"ג והר"א שהובא בהרא"ש ר"פ א"ם שם עיקר דין הטעימה אין זכר לדבר למעות כשנמצאו ב' מרות · וראיתי מי שכתב שגם הרב משאת משה שדא נרגא בדברי הרפ"ת ולי לעד"נ דדינו של הפר"ח דין אמת דאין להטריף אלא בדליכא מרירותא בכבד אבל כדאיתא מרירותא יש להכשיר מכ"ש מדין חסרה לגמרי דאיהו ז"ל אזיל אשיטתיה דבסי' מ"א סקי"ח דס"ל דיש לתפוס בדין כל היתר כנטול דמי כאומרי דרש"י ורשב"א לתודייהו וכיון שכן בין לרש"י בין לרשב"א אי איכא מרירותא בכבד דליכא למימר דהוי כנטול עם המקום רק לסברת הרמב"ן דלא נקטינן (לסברת הפר"ח) כוותיה · ואם אין המרות הללו סמוכות זל"ז דהו"ל ניטלו שתיהן א"כ לדידיה ניחא דאי איכא מרירותא בכבד היינו חסרה דכשרה בטעם מר בכבד · איברא דאפשר לחלק ולומר דשאני דרך גדילתו ותולדתו של כבד לקבל דוקא טפה א' ולא ב' טפות ולפיכך בחסר לגמרי סגי מרירות הכבד דאמרינן דהיתה בטבעו המרירות כדי צרכו לשכך חמתו משא"כ בדאיתא ב' מרות דתרווייהו שפכי לכבד מי לימא לן דקבולי ליקביל להו בלי סכנת מות ומש"ה יש מקום לומר דב' מרות גריעי טפי מחסרה המרה אע"ג דקי"ל יתר כנטול דמי ודו"ק (וע"ל אות י"א) ועיג"כ לרדב"ז סי' קכ"א במעשה שבא לידו שנשחטו ל' כבשים ונמכרו קצתם ושוב נמצאת כבד א' שהיו בו ב' מרות ע"ש :

יב בדין ב' כבדין לא נאמרה הל"מ דיתר גרע מחסר רק דכנטול דמי ומש"ה לא אמרינן בנטולין דאפי' נבראת חסר ולומר ביתר כנטול עוד אחר דהוו תרי חומרי דסתרי הדדי · וכן לא אמרינן יתר כנטול דמי רק להטריף ולא לענין נבלה וע"ש הכלל הזה פסק הגאון המחבר דלהחמיר אף בהפ"מ בניד"ד וביתר חוליא להקל בהפ"מ (נודע ביהודה בחיו"ד סי' ה') :

יג הכשיר בפשיטות במעשה שבא לידו במי ששחט ס' אווזות והוכשרו כלם בשחיטה והפשיט העורות ונתערבו כלם ותתפס לחתיכות תוך יורה א' להתיכן ובא איש אחד והסכיר בו למכור לו שומן אווז ולא רצה באמרו שכבר מכר כל שומן האווזות ההן · ויען האיש שישלח לו אווז א' מופשט מהשומן ושלח לו א' מהמופשטות ההן ולאחר שעה מועטת באה משרתת הקונה אצל המוכר בלב האווז הנזכר מחותך ממעל לערלת הלב שהיה עדיין דבוק יחד חתוך שו"ע ומחט מונח תוך בשר הלב לא בשום חלל מחללים שלו וחוד המחט תחוב קצת למטה ואמרה שכן מצאה ובא המוכר אצל הרב ושאל מה דינו ושהוא חושד לקונה שעשה כן להכעיס על שלא רצה למכור לו את השומן ובדק הרב ומצא שהמחט היה מונח על בשר הלב לאורך הלב וניכר שבחתוך שחתכה היא או הקונה היה צריך בהכרח לפגוע במחט והיה חתוך בכל אורך המחט עד למטה היה הלב קצת דבוק ואודה קצת חתוכה ובדק ג"כ לדבק כל הד' החתיכות מכל הצדדים ולא מצא שום רושם בבשר ושאל הרב למשרתת דלפי שכיבת המחט היתה צריכה בע"כ לפגוע במחט בב' החתיכות שו"ע למה חתכה נגד כל אורך המחט עד שהגיעה למטה והיה לה למשוך ידה מלחתוך להראותו לחכם כשהיה שלם והאריך קצת בדינו והכשיר (אור נעלם סי' ח') :

סימן ה דיני טחול וכליות ושליא ושאר איברים פנימיים

אות א אווזא שנמצאת במעיה כשלחופית מלאה נוצות קטנות וגדולות שפוסקים אחרונים מכשירים עי' לרע"ז ס"ס ל"א בשם הרב"ח וכ"פ הרב פר"ח אך הרב שארית יוסף סימן כ"ג פקפק בזה וגם הרב המחבר הסכים לאיסור דלדעתו אין שחר לדברי המתירים (פנים מאירות ח"ב סי' י"ד) :

הד"ט וראיתי להרב פחד יצחק אות נ' (שלא נדפס עדיין) ערך נוצות מלא אגרוף שכתב בשם רבו מהרי"ב שמנהג מנטובה להתיר ושכן מנהג עירו פירארא מעשים בכל יום לעולם מכשירין ושהמעיין היטב בתשובת הרב חינוך ב"י אין בכל ב' הדרכים שהמליא ממשות כלל · עוד הביא תשובת הרב עפר יעקב כ"י סי' י"ג על דבר אווזא שמנה מאד שנמצאו בשומנה כעין ב' ביצים ארוכות ועגולות ולא היה נראה שום דבר מבחוץ ומצאום מלאות נוצות תחובות כסדרן תכופות זו לזו כהגדלות בעור העופות עוד מצאו עצם א' חד בראשו כב' אצבעות תחוב וטמון בשומן והיה נראה מעט לחלל הגוף ובדקו הושט והדקין ולא מצאו שום נקב ומ"מ הטריפה כדין קוץ שנמצא בחלל הגוף ולא הטה אזנו למ"ש רופא א' עובד כוכבים שע"פ הטבע יכול להיות שהעצם והנוצות נבראו שם ולו יונח כדבריו מ"מ יש לחוש שהעצם נקב א' מאיברים פנימיים הואיל וחודו היה נוטה לחלל ושאח"כ מצא להרב פנים חדשות בשם הרב שארית יוסף להכשיר ועיין להרב שמש לדקה סי' ל' תשובה גמורה וארוכה מהרב בנו במעשה שפתחו אווזא ובהוצאת בני מעיה הוציאם ביד חזקה על שהיתה יוצאת מהדקין יותרת נפוח ועב סתום למטה ונסרכה מאד משם לדופן האווזא נגד עצם הקולית בקירוב וגם פי היותרת כמעט סתום עד שלא היה נראה בבירור שהיה לו מעבר לשאר הדקין ומצאו בתוכו עצם דק וחד כקוץ ומחט דחוק שם ולא בדקו אם היה נקב או קורט דם מבחוץ אלא כיון שהיתה היותרת נפוחה ונסרכת לדופן נשתנה לריעותא משאר דקין ואסרו לגמרי והסכים עמו שהר"ח ולטירלא ע"ש עוד העיד בנו האיש הרב המחבר פ"י הנזכר שבשנת התק"ו ביום א' לפ' בשלח הובא לפניו אווזא פטומה מאד שאחר שהוציאו ממנה כל בני מעיה והדקין בכלל ולא נמצאת בה שום ריעותא מצא חתיכת שומן א' סמוכה מצד ימין למקום יציאת הריעי מהגוף וחתך השומן ומצא בתוכה נוצות קטנות שלא נשלמה עדיין יצירתן תכופות כסדרן זו אצל זו ומצא ג"כ שם עצם חד ודק בראשו כרוחב ב' אצבעות כולו טמון תוך השומן ולא היה יוצא מהשומן ולא היה נראה בחלל הגוף והכשיר ומסתמא גם הרב עפר יעקב הנזכר לא היה מחמיר אחרי ראותו סברת הפוסקים הנזכר אם לא היה רואה חדוד העצם יוצא חוץ מהשומן ונכנס לחלל הגוף ע"ש · ולדידי לענ"ד לא מכרעא אחר הס"ד דכיון דחתיכת השומן לא היתה בעור האווז רק חתיכה בפני עצמה בעצם חד ודק בתוכה א"כ ממ"נ אם בא מבחוץ הו"ל קוץ בחלל דטרפה דאטו באה החתיכה כמות שהיא בעצם בתוכה דוקא ועוד דא"כ החתיכה עצמה יכולה לנקוב העור ותוכל ג"כ לנקוב אחד מהאיברים הפנימיים ומה לי לא נראה העצם חוץ לשומן לנראה והיה בדין לאסור אף כאינה נראה מבחוץ לחתיכה ואם ע"פ הטבע יכול להבראת שם העצם והחתיכה מ"מ מאן מפיס דנבראת העצם דוקא אחר שנשלמה הויית החתיכה וכיון שכן הדר דינא לאסור אף אם אין העצם יוצא מבחוץ ויש ליישב קצת בדוחק ועיין להרב יעב"ץ ח"ב סי' ק"ו בדין בועא שנמצאת באווזא פטומה בין עור הגרגר והלשון ונפתחה ונמצאת מלאה נוצות ואסר בפשיטות ושהמיקל בזה הרי הוא כמאכיל טרפות לישראל ועיין להרב זרע אמת סי' ע"ו אות י"ד בשם נמוקי מהרי"ב (רבו של הרב פחד יצחק שרמזתי לעיל) בענין הנוצות בשומן שמעשה ראה בשומן קורקבן של טווס סמן שנמצא בתוך כיס א' יותר מי"ב נוצות ארוכות יותר משש אצבעות אחוזות יחד דקות וחלופות והכשיר שהוא דבר טבעי כאשר ראינו פעמים רבות בשומן האווזות שאלדים היוצאים מהעור נעשים נוצות אמנם הרב המחבר כתב דמאי דפשיטא ליה להר"ב תליא באשלי רברבי דהרב"ח סי' כ"א ואמונת שמואל סי' כ"ב והפר"ח סי' ש"א מכשירין אך השארית יוסף סי' כ"ג וחינוך ב"י סי' מ"ד ושבות יעקב סי' ס"ה ופנים מאירות סי' ד' נוטים להטריף והכל תלוי בעיני המורה אם יש לחוש שבאו מבחוץ ע"ש ועיין להרב אור נעלם סי' ע"ז שהעלה להכשיר בחתיכת ליגד"ק שמאלי"ן (היינו) שנמצא כשיעור אגוז ובתוכו מוגלא כמין חוטין או שערות מנוצות ובתוכו עצם קטן שראשו א' חד וא' כד ורחב כפוף קצת ע"ש :

ב פלפל בחכמה בדין כוליא שהקטינה ואח"כ נטלה דנחלקו הפוסקים בי"ד סמ"ד ס"ו ונשא ונתן אמ"ש רש"ך סקט"ו ורש"ל והרב תבואות שור בשאלה חדשה שלו סי' ל"ו ס"ו בדין ריאה שניקבה ועלה קרום ומ"ש הרמב"ם פ"ח מהל' מעשה הקרבנות ומ"ש בהשגות ומסיק דבהמ"ר יש להקל בלי פקפוק (יריעות האהל סי' כ"ה) :

הד"ט ועיין להרב שבות יעקב ח"ב סי' ס"ב מ"ש ליישב דברי רש"ך הנזכר ומסיק ג"כ דאף שהקטינה או הגדילה א' מהן הרבה מאד מראיתה יוכיח אם נעשה ע"י חולי וסרסה או בידי אדם וכשרה · ועיין להרב יעב"ץ סי' ק"ג דפסק דאם לא נמצאת בה כוליא וניכר שניטלה ע"י חולי עד שכלה ובטלה לה כגון שראיתו שקירומה כווץ אין לסמוך בזה על מ"ש הפר"ח סי' מ"ד להקל ודחה ראייתו ע"ש :

ג מחט הנמצא מונח בין הקירוס שעל הדקין לבין שומן הכנתא דבר פשוט להטריף ל"מ להר"ן פ' א"ט דס"ל דמחט הנמצא בדקין טרפה (עיין למור"ס סי' מ"ו ס"ד) דכ"ש בניד"ד אלא אפי' לרוב הפוסקים דס"ל להתיר בנידון דהר"ן (עיין להפר"ח שם ורב"ח ורע"ז) יודו ויאמרו אמת דבניד"ד טרפה (אור ישראל סי' ס"ה) :

ד נשאל על מעשה שבא ליד הרב בנו בתרנגולת לקותא בשלל ביציה עד שכמעט נימוקה כולה כנפש הבן כנפש האב להכשיר במקום קצת צורך והמחמיר יחמיר לעצמו (מקום שמואל סימן כ"ח) :

הד"ט ועיין להרב קרית חנה סי' י"א שפקפק להתיר כדעת הרב אמונת שמואל סי' ח"י ומ"מ מסיק להקל לפי שקבל מרבותיו להכשיר בלי פקפוק ע"ש הראיות שהביא להחמיר שלענ"ד יש להשיב עליהן · ועיין להפר"ח סי' מ"ה סק"ב שכן עשה מעשה להתיר בעברו מעיר סיני גאליא קודם ראות תשובת הרא"ם הנזכר ע"ש · וראיתי להרב פחד יצחק אות ע' (בלתי נדפס עדיין) ערך שליא ניטלה שכתב בשם הרב מהטוב להטריף תרנגולת שהאם ומצריל"י שלה נימוקה ונימוחה וניקבה שאינה יכולה לחיות שמרקבת מעט כל הדקין וקורקבן ובני מעיים והרמ"א ולבוש סי' רמ"ג כתבו דיש להחמיר אם לא במקום הפ"מ והרב"ח אסר אף בהפ"מ ורש"ך חלק עליו בזה · והרב פ"י הנזכר כתב דלעולם ראה זקני ההוראה דמכשירים בהפ"מ כל שבני מעיים ודקין בריאים ושכן היה נוהג כמוהם · ועיין להרב גור אריה בהגהותיו בשם הכנה"ג דה"ד למ"ד דנימוק האם טרפה ה"ה בנימוק הולד אבל מרן ורש"ל כתבו דאין להוסיף על הטרפיות עכ"ל הרב פחד יצחק הנזכר · וראיתי להרב כנה"ג בבעי חיי סי' ס"ז שכתב דבהמה שנמצאת בה ב' אמהות אחר משאו ומתנו יפה במתני' דאלו טרפות ניטלה האם כשרה ומאי דאיתמר עלה בש"ס ופוסקים מסיק להכשיר בניד"ד לא מבעיא כשהם נפרדות שאין לחוש לסברת ר"ח דמטריף בניטלה האם דיחיד הוא בסברתו אלא אפי' נמצאו דבוקות זו לזו ובענין שא"א ליגמל עד שתנקב א' מהן אפ"ה כשרה ואף שרבים סוברים דניקבה האם טרפה וכמ"ד יתר כנטול דמי עם מקומו · וראיתי להרב לחם הפנים כ"י ממהר"י ואלי סי' ת"ה עלה דמור"ס סס כ"ס שהגיה ויש מחמירים בניקב או נימוק האם הוסיף מדיליה וז"ל ומטעם זה הטרפתי ענין זה שבא לפני פה מודינא מאת שהולכת בהל' טרפות אחר הרמ"א (וכאשר רמזתי לעיל סי' ד' אות ז') והוא שהביאו לפני יונה שמצאה תוך האם שלה ביצה שממנה היה יוצא ראש אפרוח היינו בן יונה ובהרסומו ניקבה האם ואסרתי שאף למרן יש לאסור דדמי לניקב ע"י קוץ דחיישינן שמא ניקב אחד מאיברים פנימיים עכ"ל · וע"ע לו שם שכתב דנימוק הולד במעי הבהמה אף הבהמה עצמה טרפה וי"א הבהמה עצמה כשרה ושכן גרס הרב ל"ח ולדידיה יש ג"כ טעות אחר באותו לשון וצריך למחוק תיבת ולד הראשון וצ"ל נימוק האם טרפה ושגם הרכה"ג האריך ונמצא עצמו במ"ש אלא שכתב דלענין דינא נ"ל דלמ"ד דנימוק האם טרפה ה"ה בנימוק הולד ולמ"ד בנימוק האם כשרה ה"ה בנימוק הולד ע"ש :

ה שה שכים הסמן שלו דבוק ואדוק בכוליא ונחסר הכוליא על מקום החריץ הכשיר

שכשיר בבהמת ישראל ולידד גם כן להקל בבהמת עובד כוכבים ע"ם ובבהמתותיו (זרע אמת מ"ב סימן ח') :

ן סניא דיבי מלמה ריתה שנתקשה ונסתם בחניה וקלח המעי חלב בלא ריתה יש להכשיר ואם נתקצה מרתיחה ויש הוראה שלקחה יש למעכה או להטותה מצד אל צד ואם יוכלו הטור מינלאי בהתחה ויש להעריף (שם סי' ע"ו אות י' וי"ת) :

ז דקין על עוף יש בהם כותות רבות תכופות זו לזו שקשה לבדוק הבשר שמתחיקין אם הוא כריח יש להעריף ויש להכשיר עניפים קטנים מהדקים המצויים במקומותינו משום ס"ם דפלוגתא ומשום הפ"מ ונם מעשה דשכיחי בתחיני עובד ומהריק דהיינו רביעייהו ונפח ויקח על סחיטת מרן מס"ת לס"ב והכתם"ך והדב"ם סי' פ"ז והרב ן' המחבר שתם לדקה סי' ל' ע"ם בשיכר ג"כ טיעור הפ"מ (שם סי' ל' וי') :

הד"ט וט"ע לו בלות ז' בהכיח מנמוקי מהרי"ב שבח לפניו סניח דיבי נפרד בפ"ע מהדדת דכנתח מלח פרש כעין מ"ם המבי"ט סי' מ"ז והשביניו ותבי כניח דיבי שדרכם להיות שוים בתרכם והיה ז' מהן תרוך מחבירו כשיעור מותו נפרד ואולי מחמת חולי נפרדה מחיבה ז' מלמה רעי והבניה ונתב עליו הרב המחבר דהמעיין במבי"ט סי' קנ"ם שרשו הרב בזכור יראה דאין עניין זה לזה דהתם מצוה יוקרת תפרה והכא אינו רק משום נקב · ועי"ב שם אות י' וי"ח וע"ל אות ז' · וע"ע שם סי' י"ג וי"ח ס"ד בשם מהרח"י סי"ל דעוף היונה מהדדת דכנתח כתנב ויותר ומתום והיה נו רעי דיש להכשיר בהפ"מ ע"ם וכן מהי מוהב לעב"ד להכשיר העניפים הנז' כל שהם מתומים מצד החלל אע"פ שמתומים מצד חלל הדקין דאינו רק התפשטות הדקין ויש לדומם בתרי סניח דיבי דמכשירינן בכה"ג במקומותינו משום דשכיחי טובא ואלו ב"ב מצויים הרבה ועי"ב להרז"ח בזכור שם נסי' דהיינו דוקא ענפים קטנים דשכיחי נפן מבל אם הם נדולים אין לומרים דהיינו רביעייהו ועיין לרדב"ז ח"ב ד' קפ"ו ובמ"ך המחמירים בלח כדאת מי שהשיג על הרב סי"ח שיצא לעמוד לימין מרן ע"ם · ועי"ב להרב בעי חיי סי' ס"ה בשמלתו מבניס במקום חרין דשכר דהיינו רביעייהו ובפסק מרן בתורת חטאת בלל פ"ם סי' ו' בשם רוקח בלח שכ"ל וב"ח דמתריסין אם הן במקום חרין גם מרן פסק שתם להכשיר ולא חילק בין מקום למקום ועי"ב לו שם סי' ס"ו שביאר מ"ם בשיטור בולית שהקטינה עד כפול ובנשה עד בעובה דדוקא בבהמה וחיה אמרו כן ולא בעוף וב"ב הביב"ה בסי' מ"ד בשם רשב"ם ומבן הורח הרמב"ם · גם התנות בשם הר"י מולין והרב ב"ח סי' כ"ג וזולתם רבים הסכימו להכשיר ולא מבר הרמב"ח סיים דלחוי להחמיר ולדידיה שיעור בוליית העוף בכול לפי גדלה וקטנה אמנם אין מרו לריכים לזה שבבר פשם המנהג שלא לאסור שום טרפות בבוליות של עוף :

טז הורה להכשיר מהנוליות זכרים המסורסים ולא חייטינן שניקב ז' מבני מעיים בחסירת העור לו להפיכת בני מעיים בהחזקתם לפיים דודאי כל המחזקתם בזה נקי ומוממה הוא שלא לנקוב בני מעיו ובלא יספרו ובחח"ב נדשם דמשם מלינאו על חולין ורלה שהחיר בשוטי כוותיה וטעמיה (בעי חיי סי' ס"ח) :

הד"ט נס בכה"נ שלו סי' מ"ו הנהת הרב"י אות ס' רחיתי שכ"ב בשמיעות ושמחתי בו ובהוכחו שכוונתי לדעת נדולים כלולו בעניו אחר כיוצא בזה הזכרתיו לעיל סי' נ' אות י"ח · ועיין להרב זרע אמת מ"ב סי' ס"ו אות ח' שכתב בשם מהרי"ב דעוף מסורס בלי שום סיכר תחוך ותפירה שפתחו בני מעיו ומצת מעי התחתון סמוך לסופו בין עור לבשר סרוך ולא נמלא בתוכו רק ביצה אחת והטריסוהו כדעת הרב ל"ח פ' ולו מרפות סי' רע"ד אמנם הרב שבות יעקב ח"ב סי' ס"ח החלים להכשיר וכרמ"ך ממ"ן סק"י והסכמת הפר"ח שם ולולא כהרב ל"ח הנזכר :

מז עמד בשמועתו להחיר כמ"ם בשתת יעקב שלו נדין נקבים המצויים להיות בשחולי עגליו · דרמ"ז סי' מ"ג שתיר ורמ"ך בנקודות הכסף השיג עליו (שבות יעקב ח"ב סי' ס"ה) :

הד"ט ועי"ב להרב מעיל לדקה סי' י"ז שהניח דברי רשב"ם סי' שם"ג והניח לשונו להנחת דבריו והניח ג"כ דברי הרב ש"ן סי' ע"ו ונשא ונתן על מ"ם הרמ"ך ודבר שכללו הוא שרוב הפוסקים מחירין ונראין דבריהן ודחה ב"ב מ"ם הפר"ח שם סי' מ"ב סי' ס"ק כ' שהסכים לפסוד עפ"י רחיתי הנ"ך · ועיין להרב נודע ביהודה סי' ז' ולהרב עה"ב סי' ק"ך ולהרב פני יהושע סי' י"ג ומ"ו שכלם מקילין ועיין למהר"י הלוי סי' ל"ה ול"ו דפסק דפסול הנקוב בכרשבו העב טרפה אף אם הנקב במקום הדק שכו ועי"ב להרב זרע אמת מ"ב סי"ב בקילור הלכות טרפות סי' מ"ב דמחתיו לעיל בעין בועה בסחול בחות יו"ד :

ין ידין נב לו יד כותבת משובה ח' מהרב עפר יעקב סי' ע"ד כ"י על דבר שחול שנמלא בו כ' פיטולים ולדעתו אף אם היה להם תואר סחול יש להקל ולא להחמיר והניח דעת הפוסקים שהסכימו להחיר בענין יחד כשנולו אם ניעל שכנגדו ב"ב או היחר בלבד או מקומו עמו (פחד יצחק חות מ' ערך סחול מפולל) :

הד"ט ועיין להרב פר"ח שם סק"י דפחר דברי הרב"ח להעריף כ' סחולים אם הם דבוקים בלד הטב אפי' בהפ"ם ושלא כסותי"ם דליתא כיון דתין שעם חיסור היתר רק לפי סברת הרמב"ן בסיבוכו בדין יחר כשעול דמי ע"ם :

(סיים לעיל בסי' ד' אות ד')

אחר שעוד לנחת מתחת המכבת לחיתי שכחות ד' יש בו שעות ושמחיבת לחנם עד שמפקת יחר וגעול הוא וברים לחיל בהבחתי המלוחה יש להוסיף מדעתי הקלושה שדל שלה הדברים :

משה ודמ"י הוא יודע מלי קלחר ומני לחי הוא שתין בי יודיעה להבין דבריו על נוכיין לחר דבר משה דמהרי"ם ורש"ז כחבו דמיעי לא מיקרו ליעוחה ומשם הוחיל משם כתר דבוחה במקום מרה לינה משפחת לדידיה ז"ל דיעת דבוחי ודמיעי חדא מלחת היא וכיון דמיעה לא מיקרי ליעוחה בוחה ומי לבוחיה ודייה ז"ל הכרב ז"ל שתם נכד ושיים בחניח וזיתין נקט בוחה וזיתין מיעה לדידיה ז"ל היינו כד היינו חניח · גם הרב נור לריה שם פתח בסיעה ושיים בבוחה משמע דהני ותני רבנן קיים להו לבוחה ומיעה שויין בדייהו והוא בכור · ולעב"ד הקלרה יפלא הדבר מחד מתה שפסק מור"ם בסי' ס"ל ס"ת בדין סרכת חלוים דשם יוצחת מעיה כשרה ואם מהבוחה סרפה ומ"ב לית פשים מני"ב בעיא דבוחה בכבד ממ"ם הרמ"ז דמיעה לא מיקרי ליעוחה ורש"ז נופיה שם בשם"ק ס"ג מחתיר בבוחה להלריכה משמע משמ"ב ביוחלת מיעה · והרמ"ז עלתו בסי' ל"ז שק"ל כתב דשתי בוחה מיעה ותלו בוחה לקוחת היא ע"ם ביוחלת מיעה בשר ובעתת פעים משום שתין עליו בלל שם לקוחת ותלו בוחה לקוחת היא ע"ם וכיון שכן היכי ילוף מני"ב הכשר הבוחה מדין דמיעה דשת תניא דלא לקוחת ודת תניא דהני לקוחת · וכתשר רחיתי כן ממהתי להרב המופלא מהרי"ך ני"ו תשר נא זכרוני למופה לקמן שלא הניח כלום בפרק זה בשפרו הכשיר · ולא זו אף זו קוחת בעים רשה וחדם ממיחה קיימת שבם מהרי"ם מ"ח בסי' ע"ז שפתיו בחור תלוו לחלק בין בוחה לפיעי תדין סרכת חלויה למסיק החם דלא מסכיון לה תלת דוקא כשים בה מים או ליחה תבל חלויה ש"ג מחיים קשים (דהיינו פיעי) לו מיסיין להו וכשבר מי דמיין ע"ם ועיין וכו' (כהוחה שם בנדפס) :

יח נשאל בדין חוחז שהיה ממון בבשרם עד חלל הגוף הקח קמח דק תרכו זה ולא היה ניכר שום רושם וריעותא מבשרים ולא מבחון והשיב לשולח לשולח לו משפטי שפטי לניכול ליה לחין לדמותו לשחר הקח השוחל לש"ם מרן סי' מ"ח סי"ו בשם הרשב"ח · וא"ח לומר בניד"ח בש"ם ג"כ מרן סי' ל"ח ס"ג דדוקא בבהמה ממיכן דדרכה להתחכך בכתלים ולא בעוף וכמ"ש הרב"ח ודב"ך ודב"ח ולא כרמ"ך דמיקל בלי לחיה מכרעת ומ"ם דעת הרב המחבר להחיר ולא נדסמו לחיותיו כי חמר דש"ל בשם שהחיר תנלו (יד מליהו סי' ס' והמשפיט) :

הד"ט מי יבח מחרי נמון יעקב"ל ובדוק היוסב מה מבוקה השיב ומה הן לחיותיו מ"ם חין לנו בעיותין ידיעה נמה חין דבר זה נריך לפניט דנהי דסכי מרן נדין קורקבן דמולין להקל מ"ם נמה לא נחום למ"ם הרמ"ח שם שים לחום לסברת החוסרין חוץ במקום הפ"ם · נס הפר"ח לח נילה דעתו היכן נומה דזיל הבח בסק"ו ומפרש מעם החוסר ויול בחם

בס"ק כ"ד מפרש טעם דמתיר גם הרב זרע אמת בקיצור הלכות טרפות שלו סי' מ"ם אות קנ"ו ראו הביא לנו דברי מרן ודברי מור"ם ויהיב טעמא לדין ולדין בלי גילוי דעתו דעת עליון וא"כ אם הדבר כמעט שקול בדין קורקבן שאפשר דדרך ושם אתא לא כ"ש בנידו"ד דביותר יש לתלות שמצד החלל ע"י נקיבת איזה אבר בא ונכנס בבשרה כיון שאין דרכו של עוף להתחכך בכתלים ולא תהיה סברתו של הרי"א הנזכר כרט"ז דלא חילק ידע בין בהמה לעוף אכתי מידי ספק לא יצאנו שמא ניקב הושט או הקורקבן ומשם בא לבשר דרך החלל אם שנאמר דאע"ג שדרכו לבא המאכל דרך הושט מ"מ אין דרכו לנקוב ולצאת לחלל כמו שלדעת רט"ז דדרך העופות ג"כ להתחכך והוי שכיח טפי הא מהא ואינו נכנס בנכ"ד ספק שקול ומש"ה התיר הרי"א הנזכר בפשיטות ואמת יהגה חכי דאי ליתא כי האי לקמן הייתי מיראי הוראה אם לא יצטרף לזה איזה צד אחר להקל ועיג"כ לעיל סי' ו' אות ו' :

יט אסר בהמות הנמצא לקות במעיהן ואומרים שהוא מחמת עשב א' שאוכלות ומתות והרב המבי"ט בח"א סי' קנ"ו השיב עליו איזה השגות והחליט להיתר ומרן ז"ל השיב כל השגותיו והחזיק אהוראתו לאיסור ומ"מ עמד המבי"ט בשמועתו ואחריו נמו הקצבים והאכילו מהבהמות ההן ויד ה' היתה בעם וחלו כמה ופמה מהאוכלים מאותו החולי עצמו שחלו הבהמות שהיה להן שלשול דם ב"מ ומתו בעו"ה עשרה מישראל וכראות כן הרב המבי"ט הודה לדבריו וכן פשט המנהג לאסור (אבקת רוכל סי' רי"ג) :

כ בהמה רבוצה לישחט ובעל הבהמה כמתעסק בסכין שבידו נגע בצוארה בעוקצו של סכין ועקצה ולא יצא ממנה דם ואיכף שחטה ומצא הושט נקוב במקום העוקץ כיון דלא יצא דם מוקה שלא ניקב דשחט נקב מחיים מוציא דם וא"כ איכא למימר דלא ניקב לא העור ועוד כיון שלא היה מתכוין לתחוב לא עביד שינקוב כל העור וגם הושט א"כ ודאי היה נקוב מקודם ואף אם נתכוין לתחוב מ"מ מידי ספקא לא נפקא ולא גרעא ממ"ש בענין המפרקת שנפגם וכדתניא כל ספק בשחיטה וכו' ואמר עוד דנפקא לן מידי כאותו בעיא דאפי' אי הוה בריר לן דלא ניקב אלא ע"י תחיבת סכינו של זה פסולה דהו ל ניקב הושט ואיכף שחט דפשיטא דפסולה ע"ם (שם סי' רי"ד) :

הד"ט חלילה לי מה' לחלוק על נזר ראשנו רק להתלמד דוקא קא אמינא שלא זכיתי להבין אמרי פי קדוש במ"ש דכיון דלא יצא וכו' דלא ניקב רק העור וכו' ודבריו ז"ל שגבו ממני דאי אמרינן דניקב העור אף שלא יצא דם האיך איכא תו למתלי שלא ניקב הושט דאטו דרך הושט להוציא דם ולא העור ואיפכא מסתברא כי אין מחזיקין דם בבני מעיים וברור הוא דהושט בכלל דקין וא"כ אי אמרינן דהעור ניקב אף שלא יצא דם וגם הנקב שבושט מכוין נגד נקב שבעור אין לך שור שחוט מזה וברוך היודע :

כא ידיד אמונה במעשה שבא לידו של מהרש"א מהזקנים בדין עוף א' שלא היה לו רק סניא דיבי א' מהב' הרגילים להיות בעופות וככתוב בדברי קדשו על הרב בחל"ו בהגהותיו ופסק הרש"א הנזכר להטריף וכן הסכים הרב המחבר ושהגם שמחקו קמאי לית לאכשורי בטעמא קליטה עד אשר נדע בודאי דבמינים אלו עלמן דשכיחי באיטליאה אית להו חדא וכולי האי ואולי (חיים שאל ח"א סי' י"ו וי"ז) :

הד"ט וזה לי רבות בשנים טרם יתפרסמו תשובותיו הנחמדות נשאלתי מחד מינן נר"ו על דבר זה והשיבותיו דבר דלעג"ד אין מקום להטריף ואדרבה הוכרחו למצוא מקום להכשיר בדאית סרי ושים לסקל מטעמא דהיינו רביתייהו וכמ"ש אלי בעותא דינוקא סי' ע' • והבאתי ג"כ ראיה ודוגמא לזה ממ"ש רש"י ז"ל בחולין דף מ"ן ע"ב דהעיד ר' שילא על בני מעיים היוצאים מהבהמה כא' שהיא טרפה וכנגדן בעוף כשרה ופרש"י דעוף זימנין הכי ואע"ג דלא משתכח להו הכי קיים להו ע"כ • ואחר זמן וזמנים באתי לקריאת ספר של הרב פחד יצחק וראיתי שם באות י' ערך יתר כנטול דכתב דבשנת תנ"א כתב הרב אשם"ב ממנטובה להרב המחבר שנחלקו חכמי עירו בזה והשיב הרב המחבר ששאלו לנשים רבות שע"י פתיחת העופות וכובן אמרו שלא מצאו מעולם ב' סניא דיבי וקצתן אמרו דלפעמים מצאו א' לבדו ושמעולם לא שמעו ולא ראו מי שאסר וכו' והיינו רביתייהו דאמרי' להקל דוקא הוא דאמרינן ולא להחמיר ושבעירו פירארא בשנת תע"ג הובאו בישיבה כללית יותר ממ' עופות ביום א' גדולים וקטנים והיה בהם דק היוצא מהדקין כענף מן הבד ואינו חוזר ומתערב והיה בדעתם להטריף וקם א' מהמורים והעיד דהיינו רביתייהו בעופות ושכן ראה לזקנים שקדמו שהתירו ועמדו למנין ביום ההוא והכשירו וקבעו מסמרות נטועים הלכה לדורות כסברת המקילים כיון דג"כ אמן סהדי דהיינו רביתייהו • עוד שם האריך קצת ע"ש והעתקתיו סמוך לתשובתי הנז' ושמחתי כעל כל הון שכוונתי לדעת גדולי הוראה להכשיר ושוב נדפס ספרו של הרב מהרמ"ך וראיתי בזרע אמת שלו בסוף השמטות סי' ב' דעמד גם הוא נר"ו על זה ולא הסכים לסברת הרש"א והרא"ם הנז' ושנה לו בפשיטות להכשיר ומטעמא דאמינא דלהקל אמרינן היינו רביתייהו ולא להחמיר ע"ש וע"ע לו שם בתשובותיו סי' י' בדין שענפים היוצאים מהדקין ע"ש :

סימן ו דיני שבירת ידים ורגלים • וצומת הגידין • ושמוטה

אות א עצם הקולית של עוף שנשבר ונקשר שנית שלא כסדר ברייתו ואין ריעותא ניכרת בחוץ דעתו ז"ל דלכ"ע כשרה כי לא דבר מהריק"ו שורש ל"ח בענין זה אך בנשבר השוק למעלה מצומת הגידין פלוגתא היא בין מרן ורמ"א ויש לסמוך במקום הפסד לסברת הרב איסרלין דמכשיר בדיעבד (אהלי יעקב סי' ס"ז) :

הד"ט וכמה הוא הפסד מרובה • עיין להרב פחד יצחק אות ה' ע' הפסד מרובה שהאריך קצת והביא סברות שונות של פוסקים ראשונים ואחרונים ומסיק דלדעתו הכל לפי הזמן והמקום ואדם לפי ערכו והכי מסתבר לעג"ד • ועיג"כ להרב ן' המחבר שמש צדקה בחי"ד סי' ל' ולהרב זרע אמת ח"ח ס"ס יו"ד • ולקמן סי' י"א אות י' • ועל דבר עצם הקולית הנז' הביא הרפ"י הנז' בשם מי שלא הוזכר שמו דמסיק ומחליט דלא כמהריק"ו וכל היכא דלא ידעינן דאין עור ובשר חופין את רובו כשר בין לא חזר ונקשר בין חזר ונקשר ואף אם נהגו להטריף מנהג טעות מיקרי • ועיין להרב מטה יוסף ח"ב מסי' פ"ז עד י"ט שהביא כל מ"ש הרב א"י הנזכר והאריכו הוא והרב אחנו על כל פרט ופרט ע"ש • וראיתי להרב פחד יצחק אות ק' ערך קולית במהדורא בתרא שלו שהשיבו ב' ת"ח תלמידיו דאם בעת אכילת העוף נמצא שבירת הקולית ושאפ"י לא מחזקינן ריעותא בעור כיון שלא ראו המורט והמבשל כלום וכדעת הספר"ח וכן יש להתיר כל מיני שבירה בגף העוף קטן או גדול ואף שיש עוקץ בשבירה כל זמן שהעוקץ רחוק כרוחב גדול מהגוף כדינו והסכים עמו הרב שלמה מלויקיו • והרב נתנאל הלוי השיב דלדעתו תלוי במנהג המקום דאם דרכם לפסוק כמרן דבר פשוט הוא דלא מחזקינן ריעותא כיון דלמרן סגי בעור ובשר חופין רובו ובעוף שעורו רך גם העור מצטרף בבשר וא"כ בשהעור שלם אחר הבישול קרוב הוא לודאי שלא היה שם ריעותא • אך אם נוהגים כמור"ם היה חובך להחמיר כיון דלדידיה אסור אף אם עור ובשר מקיף מכל צד וגם הרש"ך דבר"ם ל"ס מחמיר מ"מ בספק"ז איסר וקיים המנהג ומ"ם הספר"ח בזה אינה ראיה להיותו ממנהג ספרדי ע"כ • ועיין להרב לבי סי' ל"ח ובמנחת יעקב כלל פ"ו סקי"ז ומטה יוסף סי' י"ז שהביא סברת הפרח שושן שהחמיר ודחה הוראתו בסי' י"ח ובסי' י"ט הודה במקצת להרפ"ש הנז' ע"ש • ועיג"כ בשמש צדקה בחי"ד סי' כ"ו ונו"ן דכתב דמנהג אנקונא משנים קדמוניות להטריף כסברת מור"ם כל שנשבר ולא חזר ונקשר שאפ"י אף שעור ובשר חופין אותו וליכא שום ריעותא • ואם נמלח או נתבשל בהערובת בשר אחר ע"ל סי' י"א אות ז' ועיג"כ להרב דבר משה ח"ג סי' ב' שגם הוא מהמחמירים וע"ל אות י"א :

ב בהסכמה עלה עם המורה שאסר אווז א' שלא היה יכול לילך על רגליו ונשוח למעלה מהארכובה ועצם הארכובה היה בולט לחוץ יותר מרגל אחר מפני חשש פסיקת רוב א' מהגידין אסר שם כי כשיש ריעותא במקום ההוא יש לחוש לפסיקת הגידין כמ"ש התשב"ץ והגהת סמ"ק וריב"ו בשערים ואבי"ה והרא"ש פ' בהמה המקשה כיון שאין אנו בקיאין בבדיקות הדקות כאלה (שו"ת הרב עזריאל דאיינה כ"י סי' ע"ב) :

הד"ט ומ"מ כיון דבספיקא קיימא אם נפסק א' מגידיו או לא שרי להשהותו כל שחזר ונקשר שאפ"י וכ"פ בפשיטות הרב מכתם לדוד סי' פ' דשרי להשהותו מעת שנקשר היטב יב"ח ולא חיישינן לתקלה וע"ל סי' א' אות נ"ה ולקמן אות ד' וח' ודע שמה שאין אנו בקיאין בבדיקות דקות כאלה היינו דוקא בבדיקת הגידין עצמן אך אם יש ריעותא ורקבון בבשר בעוף יש להחמיר ובבהמה יכולין לבדוק וכ"כ הכנה"ג סי' נ"ו אות נ"ג והרב שבות יעקב ח"ב ס"ס ס"ד וכן מנהג פירארה כמ"ש הרב פחד יצחק אות צ' ערך צומת הגידין וע"ל אות י"א :

ג התיר בלי פקפוק אווז א' שהיה לו גף א' קטן ולא היה ניכר אם נחתך מחיים או נולד כך שאף אם נחתך כיון שהנשאר היה כד' אצבעות רחוק מהגוף אין ספק דכשר וכמ"ש מהריק"ו שורש ל"ח ואחרי דבריו מי ישנה (שם סי' פ"א) :

הד"ט יפה כוון במאמרו אמת שלא היה ניכר אם נחתך מחיים או נולד כך ומש"ה הוצרך למטעם טעמא דהנשאר היה כד' אצבעות דאם ניכר שנולד כך בלי אגף כלל אין מקום להטריף והו"ל כנשבר סמוך לחבורו לגוף לפנינו דאמר מני"ר הרפ"א ז"ל בסי' נ"ן ס"ק ז' דתקנתו הוא לשבר הגוף לגמרי כי היכי דלא ליקב הריאה ובהכי כשרה לכ"ע ע"ש • ועיג"כ לקמן אות ס' • והיה מקום להכשיר בנידון הנזכר אע"פ שלא נשאר בו רוחב גודל מכח ס"ם דהיינו ספק מחיים ספק לאחר מיתה ואת"ל לאחר מיתה ס' ניקב הריאה ס' לא ניקבה • ועיין במור"ס שם סעיף ד' בנמצא הגף שבור וכו' • ומ"מ יש להסתפק בדבר מההיא דיש מי שאומר שהביא הרפ"א הנזכר שם סק"ח דאם נמצא גף יתר בעוף דינו כשמוטה וטרפה אע"ג דלהספר"ח טעות הוא ע"ש וכמו שכן מצאתי בגליון פר"ח שלי כ"י וז"ל יש מי שכתב וכו' זו היא סברת הפרישה לסברת הרשב"א בדין יתר כנטול אבל החילוק מבואר כמ"ש הר"ן ורב"ח ושלכן בין ביתר בין בחסר הגף מבריאתו יש להכשיר אפי' לדעת הרשב"א ע"כ • וע"ל אות ס' ועל ענין הס"ם הנז' ראיתי ג"כ שיש להתיישב עליו דלהרפ"א ז"ל ספק הבא מחמת חסרון הידיעה לא מיקרי ספק וכמ"ש שם בסק"ט ע"ש • וראיתי בדף כ"א בשו"ת של חכמי א"ח של אמשט' סי' ז' שחילק ידע מיני הספקות לד' מינים הא' הוא הספק אשר הבירור אפשר במציאות • הב' שטבע המציאות מונע בירורו • הג' אשר הוא אפשרי לזה ולא לזה לעמוד על בוריו • הד' שהסכימו החכמים למנוע בו הבירור ולכל א' וא' מהם הביא ראיות ללמוד מהן שספק מיקרי לפי דעת הראשונים אלא שבמין הג' היינו אפשר לזה ובלתי אפשרי לזה נסתפק הרשב"א בבית ז' שער ד' לדברי הרא"ד ולדעתו יש לדונו ספק אלא שבעל הלד היותר טוב כתב מה שכתב ע"ש ודעת הפוסק הנז' דכולהו מיקרי ספק ותמה על מרן ז"ל דפסק לאיסור בדין זה ודסתרי הדדי דבריו אלו במ"ש בסי' פ"א מאיסור הגבינות בשאר טרפיות והיתרם בטרפות הסירכא • והביא ג"כ מ"ש הרב משאת בנימין בדף ס"ב דהולך גם הוא על מרן והרמ"א בדין שבירת הגף ע"ש דלעג"ד יפה אמרו אלא כן אמרו הלכה האחרונים ז"ל וכסברת הרפ"א הנזכר דבספק אפשרי בירור לזה ולא לזה לא מיקרי ספק ועיין לו שם בכללי ס"ם שלו אות י"ז • ועיג"כ להרב זרע אמת ח"ב בקיצור הל' טרפיות סי' נ"ג אות רמ"א וסי' נ"ה אות רכ"ט שהחזיק במעשה את המרובה ע"ש :

ד נשאל לברר מקום צומת הגידין בבהמה ובעוף והשיב דפשיטא דבין בבהמה בין בעוף היא למעלה מהרגל הנקרא גינוקי"ו ולא קרוב לפרסה והכי אמרינן בפ' בהמה המקשה א"ר אסי דעילויה ערקומא היכא דפרעי טבחי ופי' הר"ן ערקומא עצם קטן דמחבר השוק והרגל וכתב רש"י היכא דפרעי מקום שפורעין הטבחים להפריש הבשר מהעצם כשמנקרין ולא במקום שמתחיל להפשיט העור של הרגלים ע"כ • וכתב מרן שהערקום הוא מה שקורין קוג"י (בלע"ז גארוקינק"ו) שמשחקין בו התינוקות וכו' הרי שצומת הגידין היא למעלה מהגינוקי"ו וקרא שוק למה שאנו קורין אותו קוש"א ורגל למה שאנו קורין אותו גאמב"א וכ"כ הרשב"א סי' כ"ט • ודבר ברור הוא שצומת הגידין בין בעוף בין בבהמה בעצם האמצעי הנקרא שוק ובעצם התחתון המחובר עם הרגל שנקרא רגל יש עצם קטן הנקרא גארוקינק"ו וכו' וכש"ם כתב וז"ל ומדעתי נסתפקתם ממ"ש הרמב"ם ז"ה בעוף הוא בעצם התחתון בעשוי קשקשים וכו' ואינו כן שגם הוא חזר בו בלי ספק ובסי' ק"ם כתב שמשמע בפי' שחזר בו הרמב"ם ע"ש ובהריב"ש סי' קנ"ד וריב"ו נתיב ע"ו והמורס מכולם דנ"ה בקוש"א ולא בגאמב"א ואם ישבר השוק במקום שעושה אותה טרפה אפי' חזר ונקשר כל שלא נקשר שאפ"י ונשתנה מראית הבשר טרפה ועיין להריק"ו שורש ל"ח ומהרי"ק ס"ם כ"ו (מקור חיים שו"ת כ"י סי' ח') :

הד"ט גם בתשב"ץ ח"ב סי' קע"ב כתב דחזר בו הרמב"ם ושצוה לתקן ספריו ע"ש ועיג"ל סוף אות י' • ואם הגידין הם בצד פנים או בצד חוץ של השוק עיין להרב מעיל צדקה סי' ל"ז דהמה מאד על מ"ש הרב בית הלל דלכ"ע נ"ה של עוף הן לצד חלל דליתא דאדרבה לא ראה מימיו נוהגים כן ועוד מאי לכ"ע דקאמר אחר שכתב הרא"ם בשם רש"י וכותיו דהן לצד חוץ שלא כסברת הרא"ד ועוד הרי הרשב"א הר"ן והרא"ש והרי"ן חביב חששו לדברי שניהן וכ"פ מור"ם הגם דלדידיה מ"מ מרן תחלה בסתם שהם כלפי חוץ עיקר • ושא ונתן קצת באיכות וכמות הגידין והעלה להחמיר כל שנרקב מכל צדדי הרגל במקום נ"ה אפי' במקום הפ"מ וצורך שבת ע"ש וע"ל אות ב' ועיג"כ לרמ"ך סי' כ"ו סק"ב דגם הוא כתב כי לא ידע מנ"ל להרעט"ז לומר דנהגו כסברא הא' דלצד חוץ היא ולא לצד פנים כסברת י"א אלא כרש"ל ורב"ח דהכי נהוג לחוש לשניהן ע"ש גם הרב אלפקאר סי' מ"ה כתב כן ע"ש • ומדבריהם נראה לענ"ד דמ"מ לכבוד שבת והפ"מ יש מקום להכשיר מצד פנים כיון דלמרן דסתם מעיקרא בסעיף ב' אינם אלא כלפי חוץ ובסעיף ח' כתב דבעוף הן בעצם האמצעי כבהמה ומור"ם נמי דבסעיף ב' כתב דכן עיקר לדינא לא הגיה כלום בסעיף ח' א"כ נראה פשוט דלאבחרייהו גררינן ודוקא לחומרא בעלמא מחמירים אפי' נרקבו מצד בפנים בלבד ודיינו להחמיר בהפסד מועט ושלא לכבוד שבת אך בהפ"מ וצורך שבת אם יסכימו רבותי נלענ"ד להקל ודברי הרב המחבר הנז' נראים מסכימים לזה דאמר מר להחמיר בשל עוף כל שנרקב מכל צדדי וכו' אף במקום הפ"מ וצורך שבת וכנז' הא אם נרקב רק מצד דלעיקר דינא כשר אה"נ שיש להקל במקום הפ"מ וכבוד שבת :

ה בהמה שנשברה ידה במקום שאינה נטרפת רק שהאבר עצמו אסור כדין אבר המדולדל חלבה מותר דכיון דאסרינן האבר משום דהוי כחתוך מחיים איך נאסור החלב הבא מכלל האברים ובאבר זה נחמיר בחתוך לגמרי ובכה"ג כתב הרב בית יעקב סי' י' בתרנגולת שנשתברו אגפיה רחוק מהגוף דביצתה מותרת • אך הגינו במ"ש להקל גם מטעמא דהוי איסור דרבנן דליתא דהא הרמב"ם בפ"ה מהל' מ"א פסק דאבר המדולדל איסורו מדאורייתא וספקו לחומרא וכ"פ הפר"ח בסי' ס"ב סק"ז אך מטעמא דהויין תרי חומרי דסתרי הדדי יש להתיר החלב והביצה וכנז' (שבות יעקב ח"א סי' נ"ג) :

הד"ט ולענ"ד קצרה אין השגתו על הרב"י הנזכר השגה דנהי דלרמב"ם אבר המדולדל אסור מה"ת ולזה הסכים הרב פר"ח וכנזכר אמנם הרב פר"ח כתב שם איהו גופיה דרש"י ותוס' ורוב הפוסקים פליגי ארמב"ם וכיון שכן לא יהא אלא ספק אי קי"ל כרמב"ם או כרש"י ותוס' ואי משום ספק זה נחמיר בזה ובזה אין אנו בגדר העושה כחומרי שניהם דסתרי הדדי רק כהסיא דר' עקיבא בר"ה דף י"ד ע"ב דקאמר הש"ס ר"ע אספק ליה ולא ידע אי וכו' ומש"ה נהג ב' עשורין ע"ש :

ו נמצא מחט בעובי ירך העוף אם הוא עוף בייתי שדרכו לחכך יש להקל כדין בהמה שבסי' כ"א ורט"ז שם סק"ד דלא כרמ"ך שם ובנקה"כ שמטריף כארב"ח ורפ"ח בסק"ד אף בעוף אשר העוף בשמים יש להחמיר (שם סי' ס"ז) :

הד"ט הכל יודעין כמה נתחבטו הפוסקים ראשונים ואחרונים בדין נשבר השוק במקום נ"ה אם חזר ונקשר שאפ"י או לא נקשר יפה דמידי ספקא דפלוגתא לא נפקא דיש אוסרין ויש מתירין אם לא נשתנה מראית הבשר וכמבואר בארוך בסי' כ"ו וע"ל אות י"א האמנם אם לא נשבר העצם והעור שעל נ"ה לקוי אף למטריפין בעוף אינו רק לחומרא בעלמא לפי שאין אנו בקיאים בבדיקת נ"ה וה"ה אם נשוח שם ונגרר הדם נחלקו בו כמבואר במור"ם שם סעיף ט' • ועיין לרב"ח בתשו' סי' קל"ב דס"ל דאין הטרש בגרירות הדם בין למעלה נ"ה מצד העור בין למטה כלפי העצם ומ"מ כתב הרש"ל דהכל לפי הגיסות שנראה שיש בו רקבון שיש לחוש לפסיקת א' מהגידין • ואם נחתך העצם שלא במקום נ"ה אתאן למחלוקה

אחר

מאר דים מכשירין לגמרי וכדעת מרן בסי' י"ב ס"ה וים מוסרין בדאיתא התם וכן מנו מוהגין וכמ"ש הדב"ם סי' קכ"ו ודמ"ך מ"א סי' קל"ך · ועיין להרב בפי מיי ס' י"ו ועיב"ש לקמן סוף י"ח ומ"ש לעודפים ג"כ שם המדה ומהמירים ביותר מינו מלא משום שבירה עמ"ש ממנם שם העשם שלם מן הסבר אף שם כל הסבר והעור מתמסמס ונקרפו לא מלחי בעיותי דבר מפורש ממי שימיתי בדבר ולא מחפשני קורא נעים ממה שעדיין לחלוטים הדיו קיימם מהכרע שב"י הנ' שלא נמלא מתא בעוני הירך על עוף הדבר חלוי בחלוקת גאוני עולם אפי' בעוף בייתי וכ"ש בחבר תעוף בשמים והדעת נותנת דשם בניקיבת הסבר ע"י מתא בלבד החמירו המחמירים כ"ש בשנקב כל העור וסבר לה כן ידיד נפש דע"כ לה החמירו משום לקונתא וניקיבת העור וסבר אף בהיות העשם קיים אפי' שלא במקום נה"ג דקי"ל מעשמת דחלין דמהדקין שניקבו ונגש בשבר הירך כיון שלין דרך העוף להתהכך ות"כ לה נח שם התמם מהחזן וכמבואר לעובד כוכבים ובדין בפוסקים סי' ל"ו ולעוף דבליקוי הסבר והעור שלא במקום נה"ג דהיינו מחלי עשם התמצפי לכל הנוף אפי' לחי שהיו יודע לשבר וכמ"ש מור"ם סי' ל"ו ס"ט וכ"ם הרב תורת חטאת פכ"ו ס"ז דין י"ב וזוקח סי' ת"ד וכ"ח וחס"ו וכ"ך דלעולם אין נה"ג למעלה מהניו אפי' בעוף קטן וכ"כ הרב כרחי ופלפו שם תוח ה' וז"ל ולעולם אין נה"ג וכו' אפי' בעוף קטן כמו יונה וכלומה שרוחב תנצע יותר מחצי חבר דו בחצי חבר ובחרגלות שחצי חבר יותר מרוחב תנצע די בחנצע ופשוט הוא ע"כ ותלה ג"כ דברי הרב שרי מבדים בשפתי דעת שלו תוח י"ג מחצי העשם תו מנצע בעוף אין נה"ג וסבר ואין הריעותא כלל בעור וסבר אין להקל תם בהם"מ ואיתו אין נוערין בחיקל תם ים ריעותא בעור וסבר ולא נקבר יפה אין לחוי להקל תם בהם"מ ואיתו אין נוערין בחיקל בהם"מ ותורך גדול ובנקבר יפה שרי תך תם לה נקבר כלל ויש ריעותא מוסכין לדעת רש"י תם לצורך גדול ובנקבר הקולים ומי שרי הכי זולת סמוך מנצע לגוף תם תם נקבר יפה לה מהני תם מתם מתעסק תיעבול ניבי עכ"ל דהמוסב ממנו דהכל תלוי בסבירת העשם וקפיכתו אבן כל שהעשם לה נסבר מעולם דבר שנוש הוא לענ"ד להסביר שאין לקוי וקבלן העור וסבר בדאין להטריף כיון שהלקותא היא שלא במקום נה"ג ותמקיפנא דרי תיעול בהא דלרך כנוסא לפניו במולין דף מ"ט ע"ב דעלה לחניא אין תומרים בעדפות זו דומה לזו ולא תתמה שהרי תוסבה מכאן ומתה תוסבה מכאן ותיתה פירש"י ו"ל שהרי תוסבה מכאן בלה"ג ומתה דמטרפה בכך תוסבה מכאן למעלה מנה"ג ותיתה שחתך הסבר עד העשם כשרה כדמתרין בשמתה המקשה וכו' עכ"ל וים חיך מסוק מזה לגמורי לן דבלא במקום נה"ג אפי' נחתך כל הסבר כשרה ומה שים לעמוד על דבריו לדלומא נקט הא ולא דבר אחר כבר עמדו בו שרב ש"ח תוח ז"ך והתום' ז"ל על רש"י שנ"ב שנש הוא הביא למבל מ"ם רש"י הנ' ואין כאן מקומו ועד אחתון עיין להרב מחזיק ברכה שם תוח ד' וה' דבא לו בתוכה בשקיפותו ופלפולו העשם ע"ש ולבל הדברות ולבל התמיהות תעסר ובל תעב שאפו עין עטלף אלי לא ראיתי מי שיתמיד בזה בלל בשרתך או ניעל העור והסבר אפי' עד העשם שלא במקום נה"ג ואם אין לא ראינו ראיה אין תומרים לפי שלא ראה להוסיף תדעתו על הטריפות והוא ברור לענ"ד דבבל בה"ג שנרתך העור וסבר שלא במקום נה"ג או במקום שים לחוש לעיכול ניבי ים להסביר בלי תשש כיון שהעשם שלם ואם הנרקבון במקום נה"ג או שים לחוש לעיכול ניבי לענ"ד דלא להעשם קיים לגדי החומרת נרתין ביותר :

ו כבר שמלתי זה ימים לא כביר מ"ל תכם מתקי הוראה רב תביבא ויפה דבר וצמזו דבר ניתוח בשמים של התחבר התקם"ה ס"ב וז"ל ודרך תוב בתתי להניח לתזוני בתם שנשתפקני כתעשה שבא לידי תרגונלת תחת שמאל נרשם עשם היכך מלי שלמעלה שהוא תתוב עם עשם הקולית כמין בועה גדולה כמו תנוי קטנה דבוקה על העור וכשפתחו תוחה מלמעלה מליתה מלם קפוי ומוגלא תמצם הבשר שבפנים בעבד מקום הסכה לה היה בו שום ריעותא דלמע"ד דים להסביר בשופי להא במקום שמשלת בו הבועה הוא שלא במקום נה"ג כיון דהוי מתני עשם ולמעלה לל"ע לה הוי מקום נה"ג וכמ"ש מור"ם וכן מסקנת הש"ך שם בסי' ל"ץ סק"ם ופר"ח סק"ז ודב"ם סי' קע"ז עוד כתב הפר"ח סי' ל"ה דבשבר מתניו ולמעלה לה בעי שמש"י להסביר וה"ם משום דהוי שלא במקום נה"ג תיכא מ"ד דאפי' נתתך שם כשרה יעש"ב והנה בדאיתא מכה תן התוך במקום נה"ג כתב תור"ם בסי' ל"ו דכיון דתין תתו בקולין בבדיקה נה"ג יש להסביר הא שם היינו בקולין תף שים מכה תלי תוך היינו מתירין כיון שהגידים מתבפנים שם שלמים וכיון שכן בניד"ך דהוא מקום שתתו יכולים לבדוק מבפנים שם יש בו נקבון ותתו מולמים תלית בית ריעותא כלל הסבר בדור להסביר · ומ"מ דמות שהיה לזה ממ"ם תדמון בספרו הסביר זע תמת סי"ד סי' מ"י סעיף י"ב בעניו תוזאת שנשבר הסם מתמת מכה תחת כנף הריאה ומנפיחים בלעוות לת נגיפה מלומה לפף שנמצת סמוך לריאה ותתה הכבה שם קפוי הריאה על הערפות עד הולמת הרב מהרי"ב יש"ע וכ"ם הכת שכל הריעותא להסביר לתין לנו להוסיף על הערפות שלא נתפרש בשום תת הנוף לעת הכב ע"ו הוא תנ"ל בשם כתב נה"ג ודקיימי מנות שילוח מופם מה שכתבתי לעיל ומבפים לכל מה שכתבתי בתשב מלני בתכריע תנרתי סי' ק"ב ושינ"ל סי' ה' תוח י"ו :

ז עוף שהיה נבפו כעין תתוך הנרתה שנשבה ע"י קשירה תזקה בתבל ועבדה תמבה תת הסבר ותכוסה תוך קנת העשם נגלו הת' לנד הנוף שמה ניפר שבתה תמבה מהתבל שכן דרך לקבור נ' תנפשי יתדו כמבניתין לשוך למכור ולכן מהנד הפוזה לחון היה שלם בעור וסבר ועשם מפני שתין התבל עוגם שם והתיר לו הנוף בלבד שהיתה תמבה לחוקה מהנוף בדוחב גדול בריות ובלי עוקר כלל תלת תף התנף התיר מהתמבה ולחון ושתין בתן מנות פרוש כיון שלא היה הסבר תתוך לגמרי רק היה פגום קנת (שתלת יעב"ן ח"ת סי' י"ת) :

ח תרגנולת תסברה גף ת' ונסתפק תת נבראת כך תסרה מחלת בריותה לתז סיתה ודתי בשבה (ועי"ל תוח ג') תו תת לת היתה תסרה תבריותה רק שבשרה תת"כ דוחתי סרפה כיון דתלו היה סבר תיה סתוך לנוף פחות מנודל ותתה העיד בסברת תו"ם דכל שהסבר סתוך לנוף להעריע תף שתין בו עוקר ותפני תסתם שהוא נבר לתוכרה לעובד כוכבים ודין יותרת הב' תמה על הכב פריטה שבתב להרתב"ת דם"ל דיתר כגתול דמי ר"ל כתלו ניתל עבשיו תיבת למיתר דגם יותרת הנף בנוף תרפה ולישת דקוקו בשהפרפות מתתם תסרון תוחו תהבר תיבת למיתר תכי לת כן בניד"ך דהפרפות תשום תסם נקיבת הריאה ולת תנד תסרון הנ' ושוב ראה שגם הרב"ם בקונטרס תחרון ורש"י תתלו על הפריטה עוד לו שם תוך ונראה בשלמת הנף שבור במקום שעושה לוחה ברפה ונסתפקו תם קודם שתיתה לו לתתירה שהבר הניח להקה הפוסקים ותסיק דבשמתם לו הבר ום עוקר בשבורה יש להחמיר ובלין עוקר ודתי שריא לתיבת ס"ם התתפך ות"ת התתמיר לה הפסיד שלף הרב מ"ב שהקשה לתתמירים ת"ת לענין תעשה ביעל דעתו תם לת לעורך שבת ע"ת ושעמת עשים הרב התחבר תתי שמת תסיתים הקודמים כ"ת ועי"ת דפסק להכשיר בם"ם ותלו הכת לת תסיר בלי תקפוק (בעי תיי סי' ע"ב) :

דר"ח ושינב"ל תוח ג' ולהרב בית יהודה ת"ב סי' ע"ת דתיכן יסוד הוראתו להסניף בשמת בעוף שמועת הנף ונסתפקו תם שמת תחיים והניח דברי תרן סי' ג"ן ס"ד ופר"ח סי' ק"י ובללי ס"ם בלל י"ז והרש"ך שם :

י עוף שנתחבו רגליה בסרק התמעטי הנקרא שוק דינו בשתה וכשבר רובו תבוחת דם"ל הכי ות"ת לף שבשתה תם שבר שלא במקום נה"ג לפסר להכשיר תם עור ובשר תופין רובו תשום ס"ם וכ"ם בעוף דים בו ס"ם תחריתי ופפ"ם לת היה תהג להקל אפי' בעוף שבשר תעתרובתו תו הפ"ת בעוף דים בו ס"ם תחריתי ותזר ונקבר בשעם בשבה בדתתרין בשתה תתם תם עובר תעבר לעבר ים לסם על תה שיסמובו ושכן היה נוהג תתרי"ת עוזיאל והרב עזריה יהושע והתריך קלח נת"ם תתרי"ן ופוסקים תחרונים על דבריו ע"ם (ועי"ל סי' י"ת תוח ז' ועוד לו שם לבאר תקום נה"ג בשבר ובעוף (ועי"ל תוח ד') (שם תסעיף ע"ו עד ע"ן) :

יא נשבר העשם במקום נה"ג וחזר ונחרפא יפה תלוקת הסוסקים היא עיין בשור ס"ם ס"ו ושכשתה שלו ולכן ים לחתיר בעוף ושכשתה כיון דדינו תפוקפק ותין תנו בקיחים בבדיקת נה"ג (שם סי' ס"ן) :

דר"ח ותרבונות שבשבר כגי' לקתוה תן השוק וכתעלם תדעים לת יולה ותחר שתיתתה תעלת תפרין שלא במקום נה"ג תו בתקום שים לחוש לעיכול ניבי ים להסביר בלי תשש כיון שהעשם שלם ותם הזכיר רתוי לרתות בשתיקה ת"ם הרב כנה"ג שנתבר בשם הרב יתיר תוח"ם שלא הזכיר שתו לת היה רתוי לרתות בשתיקה ת"ם הרב כנה"ג שנתבר בשם הרב יתיר ותיב דשתק בעוף קטן שכל העשם שיעור גודל תפעירון תתי העשם לנוף ושלוה הסבים הרב

טז בקפק מתחלה אם יש להתיר תרנגולת שנשמט שוקה מהארכובה התחתונה אם יש לדונה כדין נתחך שם דבפשיטות אסר הספר"ח ר"ם נ"ח או שאני נתחך מנשמט ומה גם דכנתחך כמי דעת הרב אמונת שמואל סי' מ"ל להתיר כמ"ש הספר"ח עצמו משמו וכ"ש בנשמט דאפשר דהפר"ח גופיה לודי דכשר ושוב מצא להרב בית דוד סי' ח' דמכשיר בניד"ד גופיה אך הארכובה עצמה אסר ועיין למור"ם סי' ס"ב ס"ג ופר"ח שם סק"ג ובתורת חטאת כלל ו' סי' ס"ו ופ"ז סעיף ו' והרא"ם כלל ב' סי' י' (עדות ביהוסף סי' כ"ן) :

הד"ט ועיין להרב שער המים סי' נ"ה סק"ד דפסקים לסברת הרב פר"ח להחמיר בעוף אם נתחך ולא נכנס שם בדין אם נשמט ואף שאין עג"ד מכרעת ובפרט במה שנדולים שמי מתירין בנשמט מ"מ לעד"נ דלמעשה יש להחיסב כיון דלדידן קי"ל דאין אנו בקיאין בבדיקת גידי העוף וכל עצמה של שמוטה משום גידין :

סימן ז דיני חלב ודם מליחה וכבוש

אות א אשה ששלחה לבעלה בשר לשבת ולא הזכירה בכתיבתה אם נמלח הבשר ובשלו הבעל בלי מליחה ושוב נזכר שלא כתבה לו שנמלח אין לומר דמסתמא מלחה כיון דשתקה דלא עלה דידה רמיא להודיעו שלא נמלח שסוברת שבעלה ימלחנו קודם בישול ונשא ונתן בדבר ולא עלה בידו החזקה להתיר הבשר ושם בתוך דבריו כתב בפשיטות דדם שבשלו אינו אלא מדרבנן (פנים מאירות ח"א סי' י"א) :

הד"ט גם הרב ארעא דרבנן אות קע"ב ס"ל דאיסורו מדרבנן וכ"ש ג"כ הספר"ח ר"ם ס"ע · ועיג"כ להרב מחזיק ברכה שם ובעין זוכר אות ד' סי' ה' וע"ל סי' י"א אות כ"א ועיין להרב שבות יעקב ח"ב סי' ס"ע דדחה סברת הרב פ"ח הנזכר :

ב בשר שנחתך דק דק ואח"כ נודע שהיתה שם חתיכה קטנה מבשר שלא נמלח ואין באשר הבשר ס' נגד אותה חתיכה יסבינן להאי כיסרא דין יבש ביבש ושם הביא דאין דוחקא דסכינא מועיל אלא בחום דבית השחיטה אבל בצונן גמור שני בהדחה (כרם שלמה סי' י"ב וי"ג):

ג בשר שנמלח ושהה כדי שיעור מליחה והדיחוהו וחזרו ומלחוהו בחתיכות אחרות שלא נמלחו ושהוהו כשיעור מליחה והדיחו הכל מותר בדיעבד ע"י מליחה ג' לחתיכה ראשונה ואם נתבשל קודם מליחה ג' בבשר אחר צריך ס' נגד כל החתיכה (מעיל שמואל סי' א') :

הד"ט וע"ל אות י"ב ועיין להרב משאת בנימין סי' כ"ג בדין בשר שהודח תוך שיעור מליחתו שיש לו תקנה במליחה שניה שלא כמ"ש התורת חטאת כלל ו' סי' ה' :

ד בשר ששהה ג"י בלי מליחה שנמלח בחתיכות אחרות שלא נשהו ונתבשלו כולם אין להתיר אותו בשר ודלא כמ"ד דחד בתרי בטיל ודלא מהר"ם הלוי סי' ע"ז וי"ם שם סי' י"א :

הד"ט ועיג"כ להרב בעי חיי סי' קי"ב דגם הוא אסר אותה חתיכה אפי' בגלי לכתחלה לחוש לסברת רמ"ז סי' ל"ב ובדיעבד יש לסמוך אמתירין והחתיכות אחרות מותרות ועיין בכה"ג שלו הגה"י סי' ס"ע ועיג"כ לו שם סי' קי"ד והנמשכים ועיין להרב בית יהודה במנהגי ארגיל סי' ס"ג שהביא חילוקי דינים בדין בשר ששהה ג"י בלי מליחה ונתבשל בלי מליחה או צליה או נמלח בבשר אחר או לבדו בכלי שאינו מנוקב · ועיג"כ להרב אהל יעקב סי' כ"ט שדחה סברת הר"א בן שושן וטעמא טעים שאין לבשלו אחר מליחה משום דבמליחה לא יצא כל הדם וע"י בישול יצא והא דים לשער כדי כל החתיכה לא משום דנעשית נבלה אלא משום דלא ידעינן כמה דמא נפיק מיניה ע"ש · ועיין להרב זרע אמת ח"ב סי' כ"ב שהוא מהמתירים בהמ"ר או צורך לבשל הבשר הנזכר אחר הצליה יפה יפה ולזה כוון הרמ"ע בסי' קי"ב להתיר ושמה שהגאונים אסרו ק"ד שלא נצלה כל צרכו ומ"מ שלא במקום המ"ר או צורך גדול או לכבוד אין להקל ע"ש ועיין להרב מעיל צדקה סי' י"ב דהחמיר בזה ושאף שמלחוהו כשיעור מליחה לקדרה וצלו אותו אח"כ אסר לבשלו אפי' במקום הפמ"ר ושאין הפרש בין אחר הצליה לאחר שנמלח ונצלה גם הרב שבות יעקב הפליג לאסור בח"ב ס"ם ס"ע וז"ל בשר ששהה ג"י בלי מליחה כבר העליתי במנחת יעקב כלל ד' סק"ב שאין שום תקנה לאכלו מבושל אפי' מלחו וצלאו תחלה ואל תשגיח בתשובה חדשה שנדפסה אצל ליקוטי פרדס שהתיר שכבר הודם ולא בוש שנתעלם ממנו כל דברי שם עכ"ל · ועיין לו שם בדף ל"ב ע"ב שבסוף תשובתו כתב שהגיע דבריו לפני הגאון הרב אאול אב"ד דקראקא ונשא ונתן בשעה חדא ואח"כ נענע לו ראשו עכ"ל השו"ת הנזכר מהרב פסח בכמהר"ר ישסכר בער כ"ל ע"ש שהביא דברי הרמ"א סי' קי"ב וכאר עשק סי' כ' ומ"ש הרמ"ז בשם הרב עוזר להתיר הבישול אחר הדחה וצליה ע"ם ויותר ממנו עיין להרב נודע ביהודה סי' כ"ד שדחה בב' ידים גם הוראת רש"י הנזכר במה שהקיל בעורות ואף לסברתו כל. שעדיין לא הופשט ח"א להתיר רק צלי כשאר בשר ואף שומן לחוד יש לו דין בשר דוקא ושאין בדבריו ממש במ"ש דכל עור שוף יש לו דין שומן ולהקל חלילה עכ"ד ולענין מעשה מי יבא אחרי השרים האדירים האלו אשר אלו לעומת אלו הללו מתירים הבישול אחר הצליה והללו אוסרים אפי' בהמ"ר אין לנו אלא לילך בעקבות המנהג ובאיזה מקומות שנתיישבתי היו נוהגים לבשלו אחר הצליה כהרמ"ע ובאיזה מקומות היו נוהגים שלא לאכלו רק צלי וכאשר פה פירינלי מצאתי שנהגו והנחתי לכל א' וא' לעשות כמנהגם ועיין להרב שער אפרים סי' פ"ח ולהרב מעיל צדקה סי' ל"ה שהשיב על דברי הרב ב"ע וצ"ן ופסק דאף להנוהגים איסור בנתבשל מ"מ אין לאסור כבוש ושכ"כ הספר"ח להתיר אך הכלי שנכבש בו אם לא היו ס' במים כנגד הכבד אסרו בלי ספק · ועיין להרב שמש צדקה סי' ל"ז בדין בשר עוף ששהה ג"י בלי הדחה שקרעוהו אח"כ לכמה קרעים ומלחוהו יותר מהראוי ורצו מי שרייתה כשרייה שאר בשר בעלמא ואחר מליחתה והדחה אחרונה אזל סומקא ואתא חיורא כשאר בשר ומ"מ אסר לבשלה ולאפוקי מסברת א' חכם דהוי ס"ד להתירה בבישול והוכיחו בתוכחה מאהבה על שהיה רוצה להחזיק בסברתו ועיין ג"כ לקמן אות י"ט :

ה כבד שנשרה במים מעל"ע הביא סברת הרב שער אפרים סי' פ"ח להתיר ומה שפסקו הרב צ"ן סי' קכ"א והרב חוות יאיר סי' כ"ז ושפסקו להחמיר ושהספר"ח כתב דחומרא יתירה היא ושהרב נחלת שבעה והרב באר עשק אסרו אף לצלי והרב המחבר ביאר וליבן הענין והוציא ההוראה לכחא דהיתרא להתירו (מקום שמואל סי' כ"ז) :

הד"ט ועיין להרב זרע אמת ח"ב סי' כ"ב דהעלה דאף שאין חילוק בין בשר לכבד בענין אם שהה ג"י בלא הדחה דבבישול אסור ובצלי מותר מ"מ לענין כבוש אפי' האוסרים בבשר כבוש אף בצלי מ"מ בכבד יודו דמותר אף בבישול אחר צליה ואפ"ה אף דרבו המתירים וכמ"ש הרב מחזיק ברכה סי' ע"ב סק"ו עכ"ז לכתחלה ראוי להחמיר כמ"ד דגם הכבד כבוש אסור אף לצלי ובפרט שהוא הפסד מועט ע"ש · ונראה ודאי דאף דסתם הדברים דמשמע דלעולם הכבד הפסד מועט הרי הוא במבואר מעצמו דדוקא בכבד של עוף קטן אפשר לומר כן וכמ"ש הרב נחלת שבעה סי' כ"ה דאלו בשל אווז וכ"ש כשהיא פטומה א"א לומר כן ועיג"כ לעיל סי' ג' אות א' וא"צ בזה להאריך בשכבר האריך בו הרב פחד יצחק בערך הפסד מרובה וכמו שציינתי לעיל ע"ש :

ו תמה מאד על מ"ש הרב מהר"י עייאש במנהגיו בשם הרב רבו בדין בשר מחותך דק דק ששורין אותו בלי מליחה בכלי שיש בו שמן ושומן שאסר הבשר והתיר הכלי מהטעם שלא נאסר הבשר רק אחר מעל"ע ואז הכלי פגום כמ"ש רמ"ז ורמ"ך סי' ק"ה והוא תמוה מאד דאם היינו אוסרים הבשר משום פליטת הכלי היה מקום לומר דכיון דטעם הכלי אחר מעל"ע פגום אינו אוסר הבשר אבל אנו באים לאסור הכלי מפליטת הבשר שלא נמלח ומה פגם שייך במה שהוא בעין ורמ"ז ורמ"ך איירי בבאים לאסור בשר של היתר מחמת כלי האיסור ואגב שיטפיה לא דק אם לא שנאמר דמ"ש דאין נוהגין לאסור הכלי ר"ל לשרות בו פעם אחרת ע"ש (זרע יעקב ס"ם ע"ז) :

ז מוביל ומייתי בידיה טעמים נכוחים לאסר ולקיים הוראת הרב תורת השלמים שפסק להתיר מה שאסר הרב הדב"ש סי' שע"ג בדין בשר שהודח הדחה ראשונה ע"י שרייה כנהוג והגלידו המים ונקרשו ושהה כן יותר מעל"ע שהדב"ש אסר הבשר והכלי מטעם כבוש דאחר הס"ד ליתא ע"ש ראיותיו (קרית חנה סי' כ"ם) :

הד"ט ועיין להרב כחד יצחק ערך בשר ששרה וכו' אם בנשתהה ג' ימים דינו כמעת לעת וכו' :

ח הבל לפי המנהג בדין שהיית בשר פחות מג"י בלי מליחה אחר הדחה ראשונה ושמנהג מגמובה לאסור ושל עירו פירארא להתיר אף לכתחלה (פחד יצחק אות ב' ערך בשר ששהה פחות) :

הד"ט אני קריתי ושניתי מעשה הכהב ידו של הרב המפורסם ר"מ ור"מ עיר מולדתי הרל"י סיאמיטא ז"ל בהסכמת הרבנים המפורסמים הרמ"ז והרב"ך בענין אווזות פטומות שקודם נמר ג"י היו נוהגים לנקוב נקב תחת הצואר סמוך לחזה וגם למטה בין ירכים במקום הדקין והיו זורקין מים על פני כולן וגם בנקב החזה עד שיצאו המים מהנקב שלמטה להשהותם אח"כ ג"י אחרים והסכימו שמנהג ביטנם הוא והן הן האווזות דליח מינייהו לעלמא דאתי וישתקע הדבר ולא יאמר דאם לא יפתחו כולם כראוי לשרותם במים אין להתיר כי אין המים עוברים ע"פ כולם וכ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו אם לא ניקב שלא הועיל שפיכת המים על עוף שלם לא לעוף עצמו ולא לקרבים אך בדיעבד אם נתבשל הגוף של העוף אינו כדאי לאסור הכלים שנתבשל בהם כדין בשר שנמלח מצד א' אבל לקרבים אין תקומה והביא ראיה מהרב משאת בנימין ודמשק אליעזר והר"ם הלוי סי' כ"ו ואף שהספר"ח סי' ע"ב חלק עליו כבר דחה דבריו הרב לקט הקמח והביא ג"כ מ"ש הרב שער אפרים ונחלת שבעה סי' כ"ז ע"ש · וראיתי ג"כ כ"י של הרב דוד ליאוני שכתב שהיה דעתו להקל והודה בענותנותו לדברי הגאונים הרי"ף ורמ"ז ורב"ך הנז' וסיים בלשון זה אבל מה אומר עוד אם נשרפו דברי בהבל פיהם של קדושים אשר בארץ המה וכו' ע"כ לשון של זהוריח ז"ל · ולפי סדרן של כתובים באתו לידי למידה שלא ערערו כלל על המנהג להתיר שהיית הבשר פחות מג"י אחר הדחה ראשונה רק על אופן הדהתן ופשוט הוא דהיכא דנהגו לאסור השהיה אפי' אחר הדחה מעליא אין לגלגל עליהם ח"ו ובמקום שנהגו להתיר אין להרהר עליהם דיש להם רב הרמ"ע ז"ל סי' ש' ודעימיה המתירים בפשיטות :

ט בשר ששהה ב' ימים בלא מליחה וחל יום ג' בשבת התיר ע"י הערמה לרחוץ ידים על הבשר בשבת ולטלטלו כלאחר יד ולשומו במקום הגשמים או לדחפו ברגלים או בדרך אחר ע"י שינוי חוץ כלי של מים ובפרט בבשר שמן כאווזות פטומות דאיכא הפמ"ר לאכלן צלי וכן נהג במקומו ולא מיחו בידם חכמים וכן שמע מהר"ש מורפורגו שנהגו כן ע"פ מורים הזקנים ושלאחר אחר האיר ה' את עיניו בספרו של הרב עדות ביעקב סי' א' שהגיד הכל ועיין בח"א מחיבורי הקצר הנז סי' י"ד אות י"ג ובהשמטות שם (שם ערך בשר ששהה) :

י הסכים לדעת השואל מדעת דמ"ש רש"ך בסי' ל"ה סקל"ג ול"ו תמוהים בדין כבוש במבושל דס"ל דאמרי' לענין שיבלע האיסור בכלי מתכות וכלי עץ דמדברי ספוסקים ליתא (שם ערך הכשר כלים) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב פני אריה סי' נ' מ"ש בדין כבוש כמבושל ולהרב מעיל צדקה ס"ם ל"ה דכתב בפשיטות דהכלי שנכבש בו יש לאסור בפשיטות אם אין ס' במים נגד הכבד ועיג"כ להרב חקרי לב סי' ע"ז א' וט' ולהרב דבר משה ח"א סי' י"א ולהרב בעי חיי סי' קס"ה וגם בסי' קמ"א בדין חבית של חומץ שנמצא בה נר של חלב ולא נודע איך ומתי נפל תוך החבית אם יש בחומץ כנגד הנר אין ספק דהכל מותר דכיון דכבוש כמבושל וכמבושל שרי אם יש בו ס' של היתר לא תהיה החולדה גדולה מהיולדת ושכן מצא בהגהת ש"ד שער ג' העתיקה מרן סי' ק"ם ובאו"ה כלל ל' אות ל"ז ואם אין בחומץ ס' נגד הנר הכל אסור החומץ והחבית אף בספק אם עברו כ"ד שעות של זמן הכבישה דספק כבוש לכ"ע להחמיר ע"ש באורך · ועיג"כ להרב נודע ביהודה סי' כ"ו דעשה סמוכות לקיום המנהג שבאשכנז ופולין לתת תוך מעל"ד או מי דגים שלפוחית דג ממא הידוע להפקים השכרים ולהצליל המשקה וקמו מחדש עוררין משום דכבוש כמבושל ואי משום ביטול בס' אין לבטל איסור לכתחלה ויש שרצו להתיר מפני שכבר נתיבש ומדמין אותו לעור הקיבה ואם משום אין מבטלין וכו' אין הדברים אמורים אלא כשכוונתו לבטל לא כניד"ד שמכוין להצליל ולא ליתן טעם · והרב המחבר עמד על כל הפרטים והאריך בפלפול עצום על כל א' וא' מהם ולבסוף העלה דהנח להם לישראל דאם אינן נביאים בני נביאים הן והיתר גמור הוא ע"ש · ועיג"כ להרב מטה יוסף ח"ב סי' ז' בדין כבישת הכלים ומ"ש על דברי מהרי"ם סי' י"ב · ועיג"כ להרב מקום שמואל סי' ז"ל ומ"ל בדין יורה שעמד בה איסור לא נוכן יותר מעל"ע ואחר שהורק בשלו בה היתר והאריך ומסיק דמותר התבשיל ואף היורה לא נאסרה כלל והקשה על רע"ז דמ"ש בסי' ל"ג בדין כלי ישן סותר למ"ש איהו גופיה בר"ם ק"ה ע"ש · וע"ל סי' י"א אות כ"ג בדין ביטול איסור לכתחלה :

יא לשונות שנמלחו לקיום שלא ניקרו מחוטי דם ינקרם אח"כ ומותרים בלי נמ"ע או קליפה דחוטי שלשון תלוי בפלוגתא אם צריך לנקרם או א"צ וכמנהג קוסטא' כמ"ש הכנה"ג סי' ס"ה אות ה' (זרע אמת סי' כ') :

הד"ט וע"ע לו שם סי' כ"ו בדין בשר כתף שמנגוהו בשוגג קודם ניקור חוטי דם דפסק להתיר בהסיר החוטין אח"כ ע"ש · ועיג"כ להרב מים רבים בחי"ד סי' ד' דעמד והתבונן במנהג באיונה שמולחין ומבשלין לשון השור ואינם חוששין לחתוך מקודם החוטין שבצדדיה והאריך קצת בעניני חוטי דם והרואה מעותם ושבדיעבד אם לא נטלן או חתכן וצלאן או מלחן כמות שהן צריך קליפה ע"ש ועיג"כ להרב שבות יעקב ח"ב סי' ס"ע בדין טחול שנמלח בלי נקור דים לאסור כמ"ש במנחת יעקב שלו כלל ל"א ומ"מ אם נמלח עם הבשר יש להקל בהפמ"ר כרמ"ל והלק"ם ח"א · ועיין להרב שמש צדקה סי' ל"ד דנטה דעתו להקל אפי' בהפסד מועט אף שלמעשה החמיר בדין חתיכת טחול מצד הדק שנמלחה בלי נקור בחתיכת בשר כדברי הרב הלק"ם ח"א סי' רכ"א דעשה סמוכות להיתר ר' משולם וחבריו נגד סברת הרמ"ז והפר"ח סי' ע"ד דאאא"ל דים להחמיר במקום שיש מחמירין מ"מ כיון שקירום צד הדק והחוטין שבו אין חייבין עליהן כבסי' ס"א ס"ד וסי' ס"ד ס"ב יש מקום להקל ואפי' הטחול עצמו לדעת הר"ס הנז' מותר דלא עדיפא מליחה מצליה וסני בקליפה והסרת החוטים ומ"מ להיות פמ"ו ודבר התלוי במחלוקת לא רצה להכנים ראשו בין הסלעים וע"ש להרב בן המחבר וע"ל אות ל"ח :

יב מי שסגג ועירב קצת בשר שלא נמלח כבשר שנמלח ומלח הכל במלח הרבה ועשה בכן מולייתות כנהוג ותיכף אחר עשייתן נודע לו הטעות התיר להדיח המולייתות יפה ולחזור ולמלוח הכל והרבה טעמים להקל משום הפסד מרובה (שם סי' כ"ד) :

הד"ט ועיין למרן באבקת רוכל סי' רע"ו שהעמיק הרחיב על כל דיני מליח כרותח ודין התערובות ע"ש שלא הניח זוית ופנה שלא עמד בה בקונטרס בס"ע על כל פרט ופרט השייך לדין מליח כרותח עש"ד כי נעמו :

יג מי שמתסרון ידיעה נהג כמה שנים למלוח בשר ושומן על קערה הפוכה בלתי מנוקבת והיה מניחה תוך קערה גדולה (קטינ"א בלע"ז) שמשתמשים בה ג"כ להדיח כלי סעודה אחר אכילה ברותחין ממים ואפר והציר הנוטף מהמליחה היה יורד בשולי הכלי הגדול והעלה דכיון דאם נאסור כל כליו שבמשך כמה שנים היה הפמ"ר לכן יש להתיר כל הכלים אחר שהייתן מעל"ע דהא נמ"ל בדיעבד מותר וזה חשוב דיעבד כיון שיש בו הפסד גדול אבל הקערה הגדולה המובלעת בציר ודם כיון דהיא גוף האיסור ואין בה לבדה הפמ"ר לא הותרה · והקשה על הרב גבי ס' דמתיר כלי חרס אחר ייפון יצ"ח ולאסור כם' הרב דב"ש סי' קנ"ג (שם סימן כ"ה) :

הד"ט ועיין בספרי הקצר הנז ח"א הנדפס סי' ז' אות כ"ח וסי' י"ם אות פ' ולקמן סי' י"ם בדיני הכשר כלים ומבילתן ועיין למהר"ם הלוי סי' נ"א דהורה להתיר בדיעבד בשר שנמלח על דף פשוט בלתי יושב במדרון וכסברת הרמ"א ס"ם דלא כהרב הלבוש אף שלכתחלה יש להחמיר כסברת החה"ד סי' קע"ב ועיין להרלנ"ח סי' ל"א בדין כלי חרס שמדיחין בו הבשר לאחר שנמלחו והודחו בו קערות בחמין דאף אם היה הכלי ב"י הקערות מותרות :

יד המליץ על מה שסמכו העולם לנהוג היתר לאכול ולשתות דם חים שנקרש ונתיבש בחמה אף בחולי שאין בו סכנה מטעם שנתיבש כ"כ ונעשה כעץ ואין בו שום לחלוחית וכעין מ"ש הרמ"א סימן פ"ז סעיף י' וה"ה במה שנקרש בדופני חבית סעיף פ"ז וכל בכדומה

כדאמרה לעיל ואין כן בחלוחית ופשם (שבות יעקב ח"כ סימן ע') :

הד"ת ועי"כ להכי נמי חיי סי' ק"נ שמחיר המוסק"י בפשיפות והמעשים בכל יום לעכבו במקומות ומיני ממיקות לריח טוב והרמ"ה הוא יחיד לעומתו ולהכי שלפי נסורים פ' השוכר את הפועל דף פ"ח ע"ב שכיחה כריבוי מדהחירו להניח בו ולבדך וכמ"ש מרן סי' רי"ו ס"ב והניח נ"כ מ"ש הרמב"ם דהמור הוא המוסק"ן ומה שהעיר עליו הרמב"ד ושלפיעתו ודעת הרמ"ה הנז' הוא מין עשב או מיני למתב"ן פ' כי תצא והרשב"ם וכיוצא בחיי וזולתם :

טן ג' רבינו פוף שמלח ומפלח הכל שלם דבוק בחוכו פסק להחיר ע"פ מ"ם המרדכי כפ' כל הבשר שלח מסרו הגאונים רק בניתול אבל בתליחה אין פעפוע ודי להסיר מקום הדבוק וכ"כ נ"כ הגהות מרדכי בשם מ"ו הנז' דאין החיסול מפעפע בלי רוטב ונם הסמ"ק כ"כ דבנמלח שני בקליפה וכן עשה מעשה כמה פעמים להחיר בתליחה בקליפה לבד סביב מקום דיבוקן ולהלריך הכל לף שלח היה העוף שלם והלי דאמר שמולח מיום שהוחר מיירי בשליט נאכל מחמת מלחו וכפירש"י שם (שו"ח כ"י מהרב עזריאל דלישה סי' ע"ח) :

הד"ת ועי"כ להכי דבר משה ח"ח סי' ז' דהחיר למעשה עוף שנמלח שלם ושנתן דשם משום לב המוהג להקל ושוב לקוף סביב הלב וכן משום הכבד די בקליפה סביב הכבד כמ"ש מור"ם סי' ע"ג וע"ג ולף למהר"ם הלוי סי' כ"ד חינו חלח חומרת ועיין להפר"ח שם שכתב דאין הוראה לחיסול - ועי"כ להכי שער אפרים סי' כ"ו ועיין להכי נודע ביהודה סי' כ"ה על דבר עוף שלו חותו בכלי ונמלח חוכו לב דנפלל מן חכם שם יש נותנים בחוכו שהרופא הניע למעלה ודבעינן ס' בהלק שכחוך הרופא והסכים הרב המחבר לדעת הפוסל להקל ולא להחמיר ולא מעפעו בלבד חלח מעפעים אחרים ג"כ ע"ם ולהכי נחתן שמולח סי' י"ד בנמלח שם הלב ובבד דמהלק בין סנור לפחות דבסנור יפלין בני מעיו והבבד ונחוף יאכלנו לגי ואם היה פחות נם הענף שרי לבפל והלב יש להקשו ואינו יאכלנו לגי - ועיין להכי תורת חסד סי' ס' בדין הרבה עופות שנמלחו יחד ונמלאו ב' מהם שחורות ואחר כך מעיט והבבד לפי בתליחה בפיפה ואחר והחיר הרופאים לפי הסנורות שלא מליחה ב' - ולריחי להכי פרנוינלאי בחשובותיו כ"י סי' קכ"ח בדין עופות שנמלחו ואחבשלו יחד ונמלאו בה' מהם בבד שלו בקרבו דאם יש בין כולם והרובם והוחו הפוף לבפל הבבד כמ' הכל מוחר חוץ מהשוף שנמלח בו עיין בפור וס"ע סי' ל"ב וק"ו ולא שייך כאן מ"ש כיון שאין חיסור העוף מחמת עלמו וע"פ אם הוציאו אח"כ מהקדירה חיזה אחיכה ואפלר לבלוף אותו שהבבד יהוי בפשוט ואחר כך ניעו ואכבד ואחר כך נחלח בשפח סימן כ"ו וכ"ח והרים"ן סי' ל"ה והר"ם הלוי סי' כ"ד ופר"ח סי' י' ס"ק י"ח ולקמן אות י"ו ובסי' י"ח אות כ"ה :

טן י"ש לבפל מנהג נדול לנלות הבבד עם הבשר בשפוד ח' לף שהבבד לתפה ובשר למעלה וכמ"ש רמ"י בפרק כל הבשר נבי דבש מליחר הלבתא בין בבדא בין בחלא וכו' ע"ם וכ"כ נ"כ הסמ"נ ומי יקל לחשו והנלה הבבד לבדו בשפוד שלין להניו לנלן אחריו השפוד שם יולה לנלות בשר ושבח מנהג הנ"ל פרוש מפש השומן כיון שהבשר יזוע שלין בשומן לק ובידים ועוקרין דקים ומעפים ואם נמלחו הלין שיצא ממנו המעפ לו יחדים מכל וכל חינו בדין לשער עד כל החחיכה לאסור הכבושים עמה שהבשר הכשר בודאי כמעפ ב"ם ס' מהדם הנלוע בשומן (וע"ל נסי' זה חות ס"ל) ומכל מקום לח זחה דעתו להקל לפי שלח מנח נפוסקים מי שכחבו וכן הרי"ף חמיו ומהרי"ב כחבו דלין לנו לחדם דבר מדעתנו מסברח ועי' רוקח סי' ח"ח וח"ח בלל ס' ס"ו דלין חילוק בין בשר לשומן וע"ם להרב בן המחבר חות ב' דהוכיח לחין מפש מהי סי' ע' ס"ו ועיין רם"ך שם ומהש"ג שהביא' חות ק"ו ומעיל שמולל סי' ח' ו"ל סימן ח' ופר"ח סקכ"ג וזולחם ודון מיניהו דבידיל"ד כיון דבללה"ה חיכל כמה נדדין להחיר ח"ל ס' עד כל השומן ולכאה כמ"ד דבשם היוצח מהעצמין (שמש נדקה סי' ל"ה) :

הד"ת וע"ל אות ל"ה מ"ם בשם הרב מקפה לדוד סי' י"ח ועיין להרב בית יהודה בשאלתי סי' ל"ד בדין חחיכת בשר שנמלחה בחלבה עם חחיכות לחרות שהוחה בשם הרב רבו להקל וכסברת הפר"ח סי' ק"ה סקל"ו ע"ם וע"ב להרמ"ן סי' ל"ו - ועיין להרב יעב"ץ בניח מדוח שלו ד' שע"ב ע"ח בדין חשה שהניחה בשר בשומן וחלב ובקשה מהבירחה להכשיר הבשר בשומן בהחמה ותליחה ועשחה שליחוחה ושוב נסחפקה לם מלחה נם בחלב עמהן דיש להקל בכל נוונה דלח כל"ן וכ"ם דלח כפר"ח דמחמיר בפי ע"ם :

יח על נדון ל' ליסדין של בשר שור שעבדו עליהן נ"י בלח הבחה שנמר לומר ח' מילדי חזמן להניחן ולחלחן ולנלוחן ויחזרו לחלחן ולעשנן לחקבן חעם מעם וכן עשו - והניב לו הרב המחבר שכיון שחבבר המקום להחמיר כמ"ד דחין נבשלו חחר הנליה לח היה לו להחיר לבבשו ולעשנו חחר הנליה והו"ל לחוש למ"ם מור"ם סי' ס"ם דחין להחוחו ואם חשב שחבבר מקומו להחיר לבשל חחר הקדימו כ"כ במלח ושוב נכנם במחלוקת לעניין דינא על דבר חו"ח לבשלו חחר הנליה והניח נ"כ חשובת מהרי"ב שהביא בית יוסף שכחב שהמחיר היה רלוי לניחפה והניח נ"כ חשובת מר"י חבוהב דים לחסור לעשות כרבשחות דילמח חתי לבשולי מיניה וע"ם הנהות הרב בן המחבר שנם הרב ני"ן סי' קכ"ו והרב מנחח יעקב כלל ד' סק"כ י"נ מפרו לבשלו ושהניח על הרב"ע סי' כ' ושהרש"ל חסר חפי' דיעבד ועי"כ בשבות יעקב ח"ב פ"ם סי"ט והריק"ם סי' י"נ ומהרי"ל חתי הרמ"ו סי' ל"ו ועיין לפר"ח סי' ס"ם סקט"ח שם מחמיר חניחה ח' שע"ע נ"י מה דיעה שמחלק על הרב חורת חמת סי' קע"ם והניח נ"כ מ"ם הרב מעיל שמולל סימן י"ח והוסיף מדיליה דמ"ם לפפר"ח פי' לבני מרן כמוהו ליחח שם (סימן ל"ח ום"ן) :

הד"ת וע"ל אות ד' ולהרב מכחם לדוד סי' י"ב דליהו נמי חיחיה בשלה על עניו של מעלה ושחיד חפילו לכחחלה לעשות הכרכשחות ולשומן ולחוכלן לנויש ועי"כ להרב בית יעקב סי' קע"ח נדין בשר שנשה נ"י בלי מליחה שנמלח וחודח וחלחו בכלי שמ"ם עם בשר אחר שנמלח ע"ם שביחר היפב הרבה סניפים הפייכים לזה - ועל מחמר הרב המחבר האזכר שפפם לחוחו מודה שחם חשב שחנמא מקומו לפחיר לבפל אחר הנליה לפה הקדימו כ"כ במלח וכנ' חני חומר לע"ד אחר הם"ד דחין זה הבנה המחמת מעיקרא לחכי נחכוין הקונה לעשנו ולח לבשלו כיון שלקח בשר מרופה כ"כ ולפי שכדי שיחקיים הבשר בעיבורו היה נריך לבשלו אחלה שמ"כ יסדיח מ"ה אמר לו כן ולח להורות לו מה שדרך לילך בו לענין דינא ואח"נ שהיה מחיר נ"כ לבשלו כמנהג מקומו וק"ל :

יט בשר שנשהה בחים כ"נ שעות ואח"כ בחים אחרים עוד שעה וחחים אין הבריות מנעבשות ומוחר לחיכו נקרא בבוש רק מעל"ע לנופין דוקא ולח בסיכונין ושוב חלא להכי נקט"כ סימן קל"ה דשעמא שעים לח"ם רם"ו שם פעיף קטן ט"ו על מה שנייכיכו הכ"ד שעות לנופין (שב יעקב סימן כ"ו) :

הד"ת ונהיכוה כד הוינא עליא רווק הדר בח' מעני פיינוטני לשרח נקדם שעמעי נחומרים לי דבבד שנשהה בחים ובחוך מעל"ע נעשעו הכלי היו נוהנים להחיר והיה הדבר קשה בעיני וכחבתי בחותו פרק לזקן ח' בחכמה ובבינים רב ונ"ל בח' מהבלריכים ההמה שם החמת הוח שמנא מדיוחיהם כך ועל מה סומכים - והשיבני דבר נשעו עם דודים דבכי נהיני מקבלה שבירים משם הר"ם פרוביניאלי ושהסבירה ב"כ נוברח דבשעה הכלי נור חליה ובדקתי ומנאתי בסי' ק"ה סק"כ שבחב וז"ל קבלה בידינו מחכמי מנפובה שבבד שנשהה בחים כ"ד שעות ובחוך הכ"ד הסירו הבבד מהחים אפ"פ שהחזירוהו מיד לחותן החים מותר הוחיל ופפסק השביה בזמן מועם ההוח ע"כ והנה בין מהב"ל נור חליה הלוי הנ' בין הרמ"ף הנ' שניהן יליבי מקובה הרמ"ף שהיה בדור שלפניו רבוחה שפי מחבר השטיטה כחלח ומה נם בדבריו כחו לבו זכירותיו לפובה בשם הרמ"ף ושם שם ממש שמוך ונלחה בחותו שפיף עינתו הזכירו והלעתי דברי לפני

שלנו בח"א הנדפס סי' ח"י אות ס"ה ע"ש והאמת אגיד דאין לי כעת שעת הכושר לחזור ולראות במקורן של הפוסקים הנז' ואינני כעת רק מעתיק הדברים כהוייתן שכתבתי והוספתי זה לי ימים ואפשר שכבר קדמוני במה שיש לי קצת עיון בכל דברות ולכל אמירות של פוסקים הנז' והיינו שיש לעיין לע"ד לכת המקילים משום דקלי איסורא ואינו אלא שלהבת כי מה יאמרו בכסוי של איסור שכסה בו קדירה של היתר או כסוי של בשר שכסו בו קדירה של חלב או איפכא והלא כל עניינו של כסוי אינו אלא משום האדים העולים ולא אמרינן דמקלא קלי אסוריה או טעמיה ולמה לא נאמר כן בניד"ד כיון דלפי האמת עולה עם השלהבת ממשו של חלב שיאסר בפשיטות וידעתי לע"ד שיש לדחות קצת אך בשעת הדחק הזאת לא הורשיתי להיות חמור גולל ספרים :

כה הגד הגיד שאלת חכם ותשובה בצדה ממהר"י חזן בדין מוח א' שאחרי הוסר הקרום והדחה יפה כסבור שנמלח הניחו תוך הפאשטי"ל ונאפה תוך מחבת ברזל בג' פאשטילי"ש אחרים ואחר שנאפו נודע שלא נמלח המוח והאריך מהרי"ח הנז' ומסיק דכיון שאין איסורה מצד עצמה רק מחמת שלא נמלח א"כ אלו היה דבר שאינו ניכר היינו אומרים חד בתרי בטיל והשתא דניכר זורקו והשאר מותר ודי לאסור הפאשטי"ל שאותו המוח בתוכו אך הרב המחבר דחה ראיותיו ודא"א לתת לניד"ד דין יבש ביבש כיון שהם פאשטי"ל ופאלדו"ן זה בצד זה ברטיבות מעט רוטב ביניהן מחמת טיגון וראוי להחמיר לאסור הכל לכ"ע לפי שורת הדין (תורת חסד סי' ז' וח') :

הד"ט ועיין להרב מכתם לדוד מסי' ד' עד ט' בדין מי שקנה דגים קטנים ועשה מהם ח' פאשטילי"ש וטגן ד' מהם במחבת א' וד' באחרת ובשעת האכילה מצאו תוך א' מהן דג טמא וא' חכם מהר"ד פינטו פסק דמשערים בכל מה שבאותה מחבת לבטל פליטתו ואם א"א לעמוד בשיעורו אזלינן לחומרא ואחריו יצא רעהו מהר"ש וינטורא והסכים עמו לשער בכל מה שבמחבת ההיא אך אם אינו יכול לשערו דעתו להקל · והשיב הרב המחבר ותמה על שניהם במ"ש דבכולהו משערינן מאחר שלא נכנסו ויצאו ארבעתם ביחד במחבת ולכן אם אין בפאשטי"ל עצמו ס' כנגד הדג יש לאסור וחזר מהרש"ו הנז' והשיב והעלה שאם יש בין הפאשטי"ל שבו האיסור עם השמן הנשאר ועם מה שנוכל לשער הבלוע ג"כ שרי ואם לאו יש לאסור אותו פאשטי"ל ואם נאכל מקצתו יש להקל והאחרים אם יש בכל א' מהן מצורף במה שיש בו האיסור ס' הכל שרי ואף אי ליכא בכל א' וא' סגי שב' מהם יהיו גדולים כשיעור זה ואז גם הג' מותר והרב המחבר הוסיף שנית ידו והשיב לו על כל פרט ופרט ומסיק דבזמן אין לשער כלל כי לא נודע אם היה ראשון או אחרון אך במה שנשאר בעין משערינן ואם אין ס' אסור ואפי' נאכל מקצתו אין להקל אבל האחרים אם יש בין כולן ס' יש להקל מכח ס"ס (ועיג"כ לעיל סי' י"א אות ל"ח) ועיין למהרי"ט בעדות ביהוסף שלו סי' מ"ה נדפס מחדש שכתב שתרנגולת שנמלחה ונתבשלה שהרגים ששכחו מליטול המוח ולקרוע הקרום (כדין ש"ע סי' ע"א ס"ג ומור"ם סי' ס"ח ס"ד) ויש ס' בעור ורוטב כנגד המוח וקרומו פשוט הוא להתיר ואף אם אינו ידוע שהיו כנגדם ס' הנה ממ"ש שם מדברי א"ח בשם המנהל משמע דבהיות הראש מחובר לגוף מסתמא יש בו ס' ואין כן דעת הפר"ח שם סי' ס"ח סק"ז דמשמע דמרן ומור"ם מיירי בידוע שיש בו ס' ומ"מ בניד"ד שבודאי יש בו ס' הכל מותר אף הראש והמוח וכדין הלב דבסי' ע"ב ס"ב דאמנם כיון דדבר קל הוא להשליך הקרום ותופיו כן יש לעשות וכדין הלב שהוא דבר חשוב וכדין אם לא נחתכו הורידין דסי' כ"ב ס"א ושוב כתב דאפ"ה נראה לאסור המוח מצד שכבר נאסר במליחה כמ"ש מור"ם סי' ע"א ס"ג וע"ש בפר"ח סק"ד וסק"ז ועיג"כ להרב גור אריה הלוי בהגהותיו שכתב וז"ל כתב בת"ח סי' פ"ז דתרנגולת שנתבשלה עם ראשה שמחובר בגופה שאם היה ס' בעוף כנגד דם המוח (פי' כנגד כל המוח וקרומו) אף הראש שרי דלא כהגהת ש"ד שכתב להשליך הראש מיהו אם אין הראש דבוק בעוף נעשה א"כ וצריך ס' מן העוף כנגד כל הראש ואף אי איכא ס' הראש אסור ע"כ ול"נ שאם היה הראש דבוק לחתיכה אז בעינן ס' כנגד החתיכה מידי דהוה אלב דסי' ע"ב עכ"ד הרב גאל"ו הנז' · ועיג"כ להרב בית יעקב סי' ל' בראש בהמה שניקב העצם והקרום של מוח ונמלח כך ולא נחתך הראש דיש לאסור אפי' בדיעבד ושנתווכח עם הרש"ז במ"ש בסי' ס"ט סקי"ג שהביא דברי המרדכי ושאין להבין דבריו כמו שהבינם הוא ע"ש · ועיין להרב בעי חיי סי' ק"ה ו' וז' בדין אשה שעשתה פשטיד"א א' ממוח והניחה במרחשת בפשטידין אחרות ושוב זכרה שהוציאה קירומי המוח ולא מלחו שכולן אסורות כיון שבכל א' מהן לא היה בה ס' ואם אותה שיש בה המוח היה בה ס' כנגד המוח היא מותרת והאחרות שאין בהן ס' אסורות והביא פסק מהר"ש גאון שהביא א' חכם שהורה להתיר לעזרתו והשיב להרב המחבר שלא התיר הרש"ג הנז' רק משום שספרו לו שהיה בפשטיד"א ס' לבטל המוח ומ"מ גם בזה אין להתיר רק היא ולא האחרות אם אין בהן ס' ע"ש שהעלה שכיון שאותה שיש בה מוח שלא נמלח אסור לפי שלא היה ס' בה כנגד כל המוח כל האחרות ג"כ אסורות אם אין בהן ס' כנגד כל המוח ושאין להן דין יבש ביבש כיון שנותנין שמן במרחשת כדי שלא ידבקו זה או זו בזו ויש שמן בכלי לפעפע מזו לזו ע"ש ועיג"כ להרב"ח הנז' בסי' ק"מ בדין חתיכת בשר בלתי מנוקרת מחלבה שנמלח באיזה עופות שהאריך ומסיק דאם בחתיכת הבשר ובעופות יש בכל א' וא' מהן בס"ע ס' כנגד החלב מהבשר כולן מותרות הבשר והעופות אחר שינקרו החלב מהבשר ואם אין ס' בכל א' וא' מהם אם יש ס' בבשר ולא בעופות הבשר מותר אחר הסרת החלב והעופות אסורות ואם יש ס' בכל א' וא' מהם ואין ס' בבשר נגד חלבו שבשר אסור והעופות מותרות ואם אין ס' בכל א' וא' אף שיש בין הכל ס' הכל אסור וע"ע לו שם סי' קמ"ז (ולהרשד"ם סי' כ"ב) וסי' רנ"א שאסר ג"כ תרנגולים שנמלחו יחד ונמצא קולית של א' מהן שבור ע"ש · ועיין למרן ס"ס ק"ו דפסק דכל שיש בקדרה ס' לבטל החלב שבחתיכה א' סגי להסיר קודם שהצטנן אותה חתיכה או יניח להצטנן ע"ש ולהרב ערך לחם שם ועיג"כ להרב בית יהודה במנהגי ארגי"ל סי' ס"ד שהורה הרב רבו בדין חתיכה של בשר שנמלחה בחלבה בשאר חתיכות כסברת הרב פר"ח סי' ק"ה סקל"ז דמסיק דאם יש בכל החתיכות שנמלחו יחד ס' נגד החלב דהיינו דליכא ס' רק בהצטרפות החתיכות הנוגעות בחלב עם החתיכות הנוגעות בהחתיכה שהחלב דבוק יש להתיר בשעת הדחק והוא שיקלוף כל המקומות שנגעו בחלב ואם אינו ידוע איזה צד מהחתיכה נגע בחלב א"צ אפי' קליפה והכל מותר עכ"ל הפר"ח שם :

כו בשר שנמלח ולא הודח שנתנוהו עם בשר שנמלח (כדי שיעורו והודח) תחת המכבש ונכבשו הכל יחד הדבר ברור דאסור כדי קליפה והביאו ג"כ מחלוקת הרשב"א והרא"ש בדין בשר ששהה במלחו יותר מכשיעור דלהרשב"א בשם רבותיו צריך קליפה ולהרא"ש א"צ כלום (הרדב"ז ח"ב דפוס פיורדא סי' תל"ג) :

כז עשה סמוכות של ממש למנהג קדמון שמולחים ידי ורגלי בהמות גסות ודקות ומולחין אותן כמות שהן שלמות העצמות והגידין והעור שעליהן וסיים בראיה ברורה במ"ש מרן סי' ע"ה על הרשב"א שהביא הטור דהטלפים מחתך אותן למטה ומולח ויניח החתך למטה וכתב מרן וא"ת למה צריך לחתוך מעט למטה אם כדי שיזוב הדם דרך שם הרי יש בהם מקום חתך דרך הפרק וכו' והירך בליסנא אחרינא דמשום הוטיס היה צריך להניח חתוכן למטה שכך הוא סובב בכל אותן הנחתכין כמו שנתבאר בסי' ס"ז ע"כ הרי דמלינו היתר משופה לחוטי דם הללו שהדם זב ויוצא דרך ב' פתחים א' בין הפרקים וא' דרך חתיכת הטלפים וא"כ ערער על המנהג חלף הלך לו ומנהג ישראל תורה הוא (אהל יוסף סי' ע"ז) :

הד"ט ועיין להרב בעי חיי סי' י"ח במעשה באשה א' שמלחה רגלים וקודם חתוך הטלפים מלגה במים חיים שהביא מ"ש מרן סי' ע"ח והגא"מ בשם סמ"ק והרב שארית יהודה הסכים לסברת מי שהורה דדי שיחתוך הטלפים והרגלים מותרין לבשלם שלא כמי שהורה שכיון שמלגן במים חמין קודם חתוך הטלפים ה"ל כבשר שנתבשל בדמו ואין לכן תקומה דליתא ועיג"כ מ"ש בסי' ק"מ בענין המליגה ועיין להרב תורת חסד סי' י' דפסק דאם נמלחו עם הטלפים בלא חתוכן לא נאסרו ויחתכם וימלחם שנית ואם מלגן בלי חתוך ומליחה ב' צריך ס' במים ובבשר הרגלים כנגד הטלפים ע"ש ובסי' י"ב שקיבץ כל דינו בשר בלי מנוקר שנמלחו ועיג"כ בשו"ת פרי עץ חיים ח"ג סי' מ"ב דביטל דעתו מפני דעת הרב כה"ג דהסכים עם המתיר כמ"ש ביו"ד סי' ס"ח ע"ש :

כח דחה בב' ידיו סברת מהר"ם הביאו הרב מנחת יעקב בדין עוף שנמלח בזפק ונתבשל שהטריף אם אין ס' נגד המאכל דחומרא גדולה היא ושכבר שאל ה' חכמים שראו מהגאונים אבותיהם שהכשירו בהשלכת הזפק בלבד בלי פוצה פה ומצפצף (כנסת יחזקאל סי' כ"ז):

כט ידיד תביאינה סברות הפוסקים בדין הדחת הבשר במי פירות אי סגי או לא ואם יש לחלק בין הדחה דקודם מליחה לשלאחריו והביא מ"ש מרן ורמ"א סי' ס"ט ס"ז ובתשובותיו והרס"ך שם ותורת חטאת כלל כ"ו אות כ"ג ול"ח אות רי"א ודמשק אליעזר דף ס"ז ולבסוף מסיק דאין להדיח במי פירות לא קודם ולא אחר הדחה ובדיעבד כמי אם נתבשל לא יאכלנו אם אין ס' בהיתר שלא הודחה במי פירות (ועיין להפר"ח סי' ס"ט ס"ק ל"א דפסק דבדיעבד מותר) (בעי חיי סי' ק"י) :

ל אין ליתן לכתחלה בשפוד בשר שכבר נגלה מעט בשלא נגלה כלל ובדיעבד מותר ומצא דוגמא לדבר לרש"ל פ' כל הבשר סי' כ"ה ולהרב בנימין זאב סי' של"ד ומור"ם ולבוש ס"ס ע"ז ולא"מ אות קפ"ז דס"ל דבדיעבד מותר אם שמו בשפוד בשר שנמלח על שלא נמלח ע"ש ואסר ג"כ לכתחלה בסימן שלאחריו ליתן בצלים בשפוד בין חתיכה לחתיכה ודלא מהרדב"ז הנז' סי' של"ז דאוסר גם בדיעבד עוד הביא שכן מצא ג"כ לרשד"ם בסי' מ"ו שהרבה ראיות לאסור לכתחלה אבל הרב מקור ברוך מיקל אפי' לכתחלה והרבה ראיות ומסיק דכיון דהורה זקן פה קדוש לאסור לכתחלה תע"ב למחמיר במקום שלא נהגו היתר ע"ש ושאין המחלוקת רק על הבצלים דאלו הבשר לכ"ע שרי ומה גם לפי מ"ש הרשד"ם דהבצל בולע ואין האש שואב ממנו דכ"ש שלא ישאוב הבשר (שם סי' קי"ד וט"ו) :

לא בשר שלא הודח ולא נמלח אין לכתחלה לצלותו כך וכהרמב"ן וסייעתו ונשא ונתן במ"ש בס' השוחט ובס' העור והרוטב דתניא הרוצה לאכול וכו' ומולחו יפה יפה ומ"ש התוס' דמדבריהם משמע דלצלי א"צ הדחה קמייתא ושכן דקדק הרמא"י בהגהות ש"ד שער ג' אות ז' ועיין ג"כ למרן סי' ע"ו ורש"ז ורס"ך ושקיל וטרי במ"ש הר"ן וזולתו בענין הדחה ראשונה ואחרונה (שם סי' קס"ז) :

לב אחר סמוך שלידד לאסור לצלות בשר ע"ג התנור מ"ש מבלי שפוד שמא אחר שנפלט הדם ע"ג התנור יבלע כיון שאין בתנור אש לפלוט הדם שוב מסיק להתיר מההיא דפ' כיצד צולין דף ע"ה ע"א ומ"ש רש"י שם שאף חום תנור גרוף וקטום שורף בגד וישרוף ג"כ הדם ושגם א' חכם שבדור השיב כן על שנסתפק הרב עזריה יהושע ועיין מרן סי' ע"ז (וע"ל אות כ"ח) שם סימן קי"ז :

לג הראה באצבע שטעה א' חכם שאסר בשר שנשרה במי הים כחצי שעה בכלי שא"מ למלחו כראוי דליתא שאין כח מי הים יפה להפליט דם האברים כמלח עצמו דחריף וכרותח דמי ועיין בפ' כל הבשר רב דימי מלח במלחא בגלגליתא ומנפץ לה וכו' וכ"פ הרמב"ם וריב"ה דקודם נתינה בכלי להדיחו ינפץ מעליו המלח וכ"כ הרשב"א וה"ד לכתחלה אבל בדיעבד אם לא נפץ וכו' אין לאסרו וטעמא פעים הריב"ה שם דמים שבכלי הדחה מתישין כח המלח ולא חשיב תו כרותח והסכים עמו מרן כ"ש במי הים שאינן אוסרין כיון שהמים מעורבין במלח כ"כ ג"כ הגהות ש"ד הג"א ופסקו מור"ם סי' ס"ט וע' בשם האגור והביא ג"כ טעמים אחרים וסיים במאי דפתח דאין זו צריכה לפנים דפשוט הוא להתיר הבשר במליחה ראויה (משאת ומשה סימן כ') :

הד"ט ולי אני עבדו אחר הס"ד נראה דהק"ו דדן מופרך הוא דשאני מלח שערבו בו מים מימי מלוחים מטבען דהיינו מי הים שמהן ממש ע"י רתיחתן באש ישאר המלח ואי אמרת שמי הים מבטלין כח המלח המעורב בהן מאחר שסר כח המלח היאך חוזר בו הכח בעשיית המלח ממימי הים עצמו ומ"מ דיינו הראיות אחרות שהביא בידו החזקה להחזיק בהוראתו הקדושה :

לד השיב תשובה מאהבה למהר"ם נאויר"א בדין חתיכת שומן שלא נוקרה מקרומיה האסורים משום חלב ונמלחה כן ואחר המליחה שמוה בכלי מלא מים והדיחוה יחד בחתיכת בשר שלא נמלחה ונשהו שם ביחד כרביע שעה גם דרכה של אשה למלוח בלא דעת השומן בקרומין של חלב והשיב להיתר אף שלא נודע אם היה ס' נגד הקרום ובשלוה אחר הניקור אחר המליחה כל שהוא לצורך וכיוצא אף לדעת רבני אשכנז ומה ששמו אחר המליחה בכלי מלא מים בבשר אחר אינו כלום והכלים של האשה הנז' יש להקל כל שאינן ב"י · ועיין ג"כ להרב שמש צדקה ס"י בענין קולית שחזר ונקשר לא שא"י דהתיר הכלים בהסכמת כמה רבני הדור אף למחמירים בבשר עצמו ע"ש אך גוערין באשה הזאת וילמדוה שלא תוסיף עוד עשות כזאת (וע"ל אות י"ז) (מכתם לדוד סי' י"א) :

לה בר מיניה דמר הרב המחבר שקיל וטרי במ"ש מרן סי' ס"ט בדין בשר שנפל עליו קרח וכפור שמצא תשובת הר"ם שהתיר לשרותו במים חמין בכלי ב' אף שהיד סולדת בו אך להרמ"א סימן ס"ח סי"א אין להתיר רק לכבוד אורחים וכיוצא ושאין היס"ב וכן ראוי להורות שאין לשרותו רק במים שהפיגו צנן בלבד וכמ"ש ג"כ מרן שם אמנם קמבעיא ליה על בשר שנמלח ותוך שיעור המליחה נקרש מה יהיה משפטו ומצא להרב דמשק אליעזר בשם רש"ל שמצא בהגהות ש"ד בדין בשר שנקרש דטוב למולחו מחדש ושמשמע מדבריו דבדיעבד אם נתנוהו בקדירה מותר ואינו נראה כן רק כוונתו דטוב למולחו אחר שנפשר ולא סגי מליחה ראשונה ובדיעבד שרי אך אם קודם שיעור מליחה נקרש ותיכף אחר שנפשר מדיחו ומניחו בקדירה אסור ע"כ · ועיין להרב החבי"ב סי' ס"ט הגב"י אות ס"ח ופ"ז ורס"ך סקי"ב ופר"ח שם ואי ספוקי מספקא לן אם נקרש אחר שיעור המליחה או קודם יש להקל דספק דרבנן הוא ועיין לרש"ז סס"ע סכ"ד ופר"ח סקמ"ד ומשפטים ישרים בתשו' הר"ם גאון סי' מ"ד ולהרב המאסף שם אות ע' הגב"י וסוף דבר העלה דאין לשרות בשר נקרש במים חמין אפי' בכלי ב' ובדיעבד מותר ולצורך אורחים וכיוצא מותר אפילו לכתחלה · ובנמלח עודו נקרש ונתנוהו בקדירה צריך ס' נגד החתיכה ויהא אסורה אם היא תרנגולת ואל"כ גם החתיכה מותרת ובשר רפויה שתוך שיעור המליחה נקרש ונפשר אפילו אחר שיעור מליחה טוב למלחה פעם ב' ואם נתנוהו בקדירה קודם שיניחוהו שיעור מליחה אחר שנפשר במלח הראשון אז דינו כבשר שלא נמלח שבשלוהו וצריך ס' נגד אותה חתיכה ואם ספק אם נקרש קודם שיעור מליחה או אחריו אם כבר נתנוהו בקדירה הכל מותר ואם לאו ימלחוהו ב' וכלים שבשלו בהם הבשר (דדינו כבשר שלא נמלח לדברי הרב כנה"ג סי' ס"ע הגב"י אות רי"ב אסורים) הנה הרב המחבר ראה כתיבת יד הקודש של מהר"ם לידידי והר"י אירירא דדנו את הדין כראוי מוצק דכיון דס' דרבנן הוי מותרים אף לכתחלה להשתמש בהן אחר מעל"ע (צרור הכסף סי' ג') :

לו חלחולת ושאר דקין שנמלחו לצד פנים לולי פסק מור"ם סימן ע"ה בשם הרשב"א דס"ל דהוי כאלו לא נמלח ואם נתבשלו כך אסורים ואם לאו ימלחם ב' מבחוץ היה נוטה דעתו להתיר ושא"צ מליחה ב' ושיש לחלק בין חלב דאורייתא לדרבנן ושע"כ אם מלחו ירך בגיד שלה אף אם בשר הירך שמן אינו אסור שומן הגיד רק כדי נטילת מקום ואילו חלב דאורייתא שנמלח בשאר חתיכות אף שיש ס' יש לאסור כולם אם נגע החלב בשאר החתיכות והרשד"ם מיקל ולא שקטה דעתו בדבריו (תורת חסד סימן י"א וי"ב) :

הד"ט ועיג"כ בשו"ת פרי עץ חיים ח"ג סימן מ"ב בא' שעשה ממולאות של בשר שנמלח בכרכשאות שלא נמלחו ועשנן ושוב נזכר שהודחו הכרכשאות יפה ולא נמלחו והתיכן והביא מ"ש מרן סי' פ"ה בשם המרדכי וספר התרומה וראבי"ה דס"ל דבדיעבד אם לא מלח הבני מעיים ובשלם מותר וכן דעת הרמב"ם בפ"ו דין י"א מהלכות מ"א והעלה גם כן דלא שנא חלחולת לא שנא דקין וכרס כולם בכלל בני מעיים הן וכמ"ש הרמב"ם שם דין ט"ו ואם מלחן מצד פנים בלבד הביא דעת הלבוש והר"ש הלוי סימן כ"ב שהחמירו להטריף אפי' בדיעבד ולא נכנסו דבריהם באזניו כיון שגדולים בחכמה ובמנין מקילין ע"ש · גם בתשב"ץ ח"ד טור א' סי' ג' כתב דכרס שמלגוה במים חמין קודם המליחה גם הכליה מותרים לפי שאין מחזיקין דם בבני מעיים ובלבד שנקרוה משמנה דשומן יש בו משום דם :

לז כלי חומץ שעירבו בו יין מבלי שמלאו בו א"כ עכברים אף שעכבר בחומץ שבוחי משבח מ"מ ביין פוגם ע"ש עיין בטור יורה דעה סימן ק"ח ובנידון דידן לא היה ביין ואף אם תמצי לומר שהיה ביין קודם שנתנו ממנו בחומץ כיון שהיין מותר אף החומץ מותר

ומה גם דמספק לא יצתו אם כשלקחו ממנו לשומו בחומץ כבר נפל העכבר אם לא היה אחר מעל"ע (ועיע"כ לעיל לוח כ"ד) (ט"ז סק"ח פרוביזנקלי כ"י סי' קכ"ב) :

לח שומן הדקין שבפחה ג' ימים בלי הדחה שמלוחו ואחעבד בבשר אחר כיון שאין האיסור מחמת עצמו רק משום וכיוצ"ב שבו ולפו נאחך בפ"ע לאחיכות שאבדנו בו אוכילין אם היה בשומן ס' היה הכל מותר לקדירה גם עתה שאחך בו וכיוצ"ב אם בשר יש בולעי בשומן ובשר ס' כוכיוצ"ב ואם קלח מהם כיכרין יכיכרין והשאר מותר ואין לזה דין דבר שיש לו מחיצין כיון שאל"ח לשומן לצאות שילך לאיבוד עיין מכן סי' ס"ע במחלוקת הרי"ף ורמב"ם שהובא בחה"ד סי' ק"ע (וע"ל לוח י"ח) (עם סימן קכ"ד) :

מל הרוגלות שהסילה ביניהה לפילה בהכלה אם לוים מעורב בנידון ג"ל למלחה ומוחרת בחלב כשאר בישים דעלמא (עו"ה יעב"ץ מ"ח סימן ק"ב) :

הד"ח ועיין להכד בית יהודה סי' ס"ב לאם הסילה קודם שנגמרה יש לאסור לאכלה כשבשרת רס"ה הביאוה רס"ו ורס"ך סימן פ"ו ובדיעבד לוים לאוסרת העבובה אף"כ מעורבת ממש . ועיין להכד בעי חיי סי' קמ"ע דהביא מחלוקת הפוסקים בנישים נמוכות בעיי אחן דהעלה כשבשרת אכן אפשר כרשב"א שהיא הממועצת לאם אין לה חלבון אף שנגמר החלמון דין בשר גמור יש להאכל בשר ואם נגמר גם החלבון אף שאקליפה רכה פ"ג מליחה ומוחרת בחלב ואם נחבשלה בלא מליחה לוים מותרת ואם מלוחה עם בשר אף שאקליפה רכה נאחרת וחחזור לאסור החבשול שיבשלו עמה כיון שמלוחה עם בשר ואם הנישולה מיה הסילה ביניה שלא נאקשה קליפתה כל שהיה מעורה בנידון מותרת ואין בה משום בשר חי אחי דהיינו לוים ואם נאפשקעו אם היתה מעורה בנידון לאוסרה מספק בשר חי אחי דהיינו לוים ואפילו לא נמלחה בשבר חוששת מה שיתבשל עמה אם אין בו ס' וה"ד בנפילה ע"י הכאה או חולי אף אם הסילה מעלמה הכל מותר ע"פ (וע"ל סי' י' לוח ע') :

מ ברזק ומלח שעה וסיוע להוסרת הרמ"א בהאו"ח ס"ם ס"ד בדין דגים יבשים שמושחין לוחן בשומן חזיר דפשיטא למוה"ס להחיר שלכאורה המוה ואיהו ז"ל בעמח טעים ומפיק דזוקא לקנות מהידוע שמושחן לאסור לגבי ממי שאינו יודע שמושחן מוחר ואם אינו נודע המעורבו אך נודע שים שאיך מושחין לאסור לקנות לכחחלה ממקום קביעותן ובדיעבד צריך קליפה אך אם נאסרבו ממקום קביעותן מוחר לקנות אם הכוב אין מושחין לוחן בוזחי אף שמלחן ולחי מערבין ובעל נפש יחוש ויבול מהם לפוחם כדי קליפה (עם ח"ב סי' כ"ם) :

מא ציר דג שמח שנפל לקדירה שני עם דעבל ולחי חורפי ולא ממיר ניר דגים מציר בשר וכ"ם אם יש בו מים ודוקא ניר שמח בניר מהור אין לו ביטול לחיירי לחריף טובא כל חד בפפני' יהיו בעמח ומיהו לבעמח עביד לא בעיל ונמח ונחן בפ"ם הרמ"ם ומרן ע"ם (עם סי' קפ"ח ופ"ט) :

מב הורד בעהוחנו שמה שהחיר לבעבר עוף שבלה בחגן עם לבו שמקלח העוף חוך הכוסב והלב מוכה בחוחו מקלח דלף מה שחון מהרוסב מנסרף לבעל הלב והביח רחיה מם ג"ה דף ק"ו ע"ב הדר למר חיערב יפי לחדבבה מחוחה סוגיא עלמה יש לחיה שאינו מנסרף מה שחון לרוסב לבעל הלב אף שהוח חוך הכלי וב"ם כשקלחו חון לכלי ונמח ומן על מ"ם מרן סי' ק"ב על מ"ם הפור עם בשם רמב"ם ורמח ב"ב על הפר"ח ר"ם ס"ק שלח הרגיש בזה ורמה ב"ב על הרבב"ח בחדושיו ע"ם (פני מהרן סי' ק"ע) :

מג בשא ומן בחמוה על מה שהחיר הרב עדוח ניעקב סי' ג' דגים מלוחים בחביות שלא נוקרו מהחולעים שבחיהם מכח פלוגחת דרבוחה ופסקן להקל והרב החחבר שהר לחיותיו והעלה לאיסור מדין כבוש דפסקן מדלוריימח (מגן שלוח סי' ס') :

מד חלב עמח שנפל חוך כד שמן זית ואין ס' לבטלו והרגיטו בו אחר כ' ונ' שעות הגס לדלחורה נראה פשוט להחיר משום דלמן לא כלש ולא פלש מ"ם כיון דלחוח' פ' אין מעמידין דף ל"ה ע"ב שמן זית עז וחריף מפליט לף בעוך יש לחוש לדבריהם בהפמ"ו לף בהמ"ב כיון שיש לנקף להחיר מ"ם רמב"ם ומרן סי' ג' וזולחם דס"ל דשמוטים ובשר פוגמין חת השמן וה"ה לחלב ע"ם (חדבת חליהו (ביקי) סי' ל"ו) :

מה דוחה לחייח מרן בפי' ס"ע מהה"ד לביעור מליחה שהוח שעה ג' מפפחים דף ל"ח ע"ח חל ע"פ להיות בע"ם דחיכח עמי לליחו וכו' פי' מקדמי לה שעה ג' וכו' דאין זה הפח ודאי שעבוד בשלקין חת הפסח לחגור וכו' ולף לכחחלה ונ"ל דאפי' לליחו דומה שבח לאחר הכח חינו הכחח הגלי ולהה יכבי שעה ג' כהה דאפי' לחמרינן בפ"ק די"ב דיהבו דבון שעה ג' ללקח בו עניים ומ"ב חין מבלח רחיה (בכור שור דף קי"ד ע"ג) :

מו מי שלקח דגים מבשלין ומפחפך בח' מפפ לם היה ממח ושבח להשליכו ומפחו בבלי דעת מלחה כולם ואחר שעה ענגם כל ג' בפ"ע ובא הבעל ומכר ומלח זה הדג מחושף בבישים מפוגן בכלי על הפח ושאל אם מפוח שמלח יחד לוחר לח כולן . גם הגיד שעובד כוכבים מפיח לפי חומו אמר שהיו קפקפים לוחו הדג ופפק הרב ק"ו ללפוח דיפשא אין להחיר מכח ס"ם דהיינו ספק לם היה הדג ממח ופפק לם היתה המליחה בוחפן שלוח ומפפר מהעעמים מחמח מלחו דשרי כמ"ם בסי' ל"ח דלימח דהוי ספק ל' בנוסו ופפק ל' בחעבובח דלוחו מ"ם כמ"ש בסי' ק"י ושובר כוכבים מל"ח לפי בדרבן הרבה טובבים לוחו ולחן וכן דעת מרן כמ"ש הפר"ח סי' ס"ם סק"ח ובבלחוריימח ולפי חינו לרבי"ז סימן מק"נ (מייט שאל חלק ל' סי' ע"ד לוח מ"ח) :

הד"ח ופ"פ מה שנוהגים שלנו למלוח דגים לפנגן הכל יודעין לחין מרבעין עליהן מלח עד שיחלבו ממחח מלחו וחדבבה לם לפעמים מפנגין דג מליח האחכל ממחח מלחו כגון דג שקורין שלמוני שורין לוחו חחלה כמים לבמל חביפות המלח עד שיחזור בטעם לדג חפל ובכנון דח נם הרב בי"ו יהיה מפלגו להחיר הדגים שמלח עמהם לוחו הדג :

מז עמד ויומוד הרב בבאל בל רב ל' שהוכח בחלב היקר יש בו לאסור חוכה וחלק עליו לליחה ולימה רק משום שיבחל קדושים הם ופוכרים עלמם ממנו וקרא הרב המחבר קוממים ההוא חורה מיסור וחחריו כלו מזה ומזה כ' כחובים הם מלים ל' חלמוני שבחב חיזה השנוח עליו נקרא בשם שבחי לל ומלל חחר משנוכח על ההשגות שהרב המחבר קרלו בשם משנוכח מן להחזיק בהוכחחו שאין ניכך חלב לאסור מן החוכה כלל (חוכח לנדיק ביוכר דעה סימן ל') :

מח התיבת בשר שלח מלחה שהוחה בקדירה בשים רוחחין וקדם ביטולה הוליחה מפם ואין בקדירה ל' נגד החחיכה והוכה לח ל' שהוכח בשחיכה כדי ביטולה כבניד"ך מוחרת אפי' לבשלה ע"י חחיכה קודם ביטולה ואם נשחיכה בקדירה אז לאסור לבשלה אפילו ע"י חחיכה ואליחה חחכם מוחרת לחלכה בלי . ומחלק עליו הרב המחבר ובלפי החמת לף אם לח נחבשלה מי ניבח ס' נגד החחיכה לניבח ס"ע אין לה חקנה אפי' לחלכה בלי (עם סי' ב' וג') :

הד"ח וכבר שלפה בחשובה הגי' עין כל של הרב מחזיק ברכה בסי' ע"ג חות י"ד וכ"ח סי' חס"ו חות י"ו והביח ב"כ מ"ם הבבה"ג בי"ד סי' ס"ם הגב"י חות ק"ד ומ"ם הרב ב"ד סי' ע"ו ותורה חסד סי' ח' דף ז' ע"ח וביעב"ח חידושי חולין דף קכ"ג ובבולי הלקח כ"י סי' י"ח בשם רב נעקרואלי נחון ומ"ם הרב מהר"ם שמהר דבחון הזה כמה בני חדם שעו בזה ומנייכים ס' בשר שבחבשל בלי מליחה לף שבאשהו בכוחחין דליחת דהיהת דסי' ס"ם סי"ח בשחיכים בשחיכה חבל בקדירה ודלי מוהר וכמבואר בני בבד ו"ס ס"ם בשר ע"ם ומסיק בפשיטות דבל שבמים רוחחים ושעה דלחת בע"ם יש להקל בלי פקפוק ע"ם דפח"ח :

סימן ח דיני מיעני בהמות · חיות · ועופות · דגים · וביצים :

אות א ביצה שמלחת כולה חלבון ורקפה ג' חד ו' כד העלה מחלה לאסור ושוב כתב שמפי השמועה למד שהרגועה בשפוקפה העלה בישים מפלח בישה ג' שכולה חלבון ומ"ח כשהעובד כוכבים מוכר בישים חין לסמוך בזה להחיר כיון שאין בה סימן מהרים (מחלי יעקב סימן ק"ח) :

ו שנה ופירש מ"ש הר"ן בפ' א"ט דף סרח"ן דפוס שביוניטה דאף ביצה טמאה אפרוח מותר דהכוונה היא דבא הר"ן להשיב על מה שהקשו שם אמאי איצטריך קרא להתיר ביצה נגמר מאפרוח דנפיק מינה ושרי דאי לאו דטהורה היא הא קי"ל כל היוצא מן הטמא טמא ואפי' היתה הביצה טמאה ר"ל האפרוח מותר דמעפרא קא גביל שכן הדין בביצת טרפה לכן אין להוכיח משם היתר הביצה והוצרכו לכתוב דלשרייה וכו' עיין שם (שו"ת כ"י מהר"ם פרובינצאלי סימן קמ"ב) :

הד"ט ועיין להרב שאלת יעב"ץ ח"א סי' קנ"א דהשיב הנדחים שכל האחרונים דחו מ"ש מור"ם סי' פ"ו ס"ז בדין אפרוח שנולד מביצת נבלה וטרפה דפסק מרן להיתר ומור"ם בה הגיה בשם האו"ה דלא נהגינן כן ודלכתחלה יזהר והרב המחבר דהדין עמו וכדעת הרמ"ז שם ולא מטעמיה שפי' דברי האו"ה ר"ל דלע"ס שבדיעבד האפרוח מותר אם הושיב תרנגולת על ביצת נבלה וטרפה מ"מ אין לעשות כן לכתחלה דהגם דאפרוח הנולד מנבלה וטרפה מותר לכתחלה למי שלא נעשה בשבילו אך יש בו איסור ממש להושיב תרנגולת עליהם ושמא אף בדיעבד נאסר האפרוח למי שנעשה בשבילו ע"ש ראיותיו ועיין להרב בעי חיי בדין עוף שמו פלט"ה (היינו אווזא דמתפטמת בשרצים כל ימיה) דנשא ונתן על מ"ש מרן ומור"ם סי' ס' ואחר שצידד להתיר לאכלה אחר שעמדה מעל"ע קודם שחיטה מלאכול דברים אסורים מ"מ אחרי ראותו מ"ש רש"ך שם סק"ה בשם הת"ח כלל י' בשם האו"ה מסיק ותני דהילא את דבר ה' שקן ישקלנה אף שלא אכלה דבר איסור מעל"ע קודם שחיטתה ע"ש ועיין להרב פרשת הכסף דף כ"א ע"ד שנשאל בדין פרת ישראל שילדה והניקתו אמו עשרה ימים ומתה הפרה והנהיג העגל לינק מחמורה ואחר איזה ימים ותוך זמן ההנקה רוצה לשחטו והאריך במשאו ומתנו על מאי דתנינן בפ' כל האוסרים דף ל' ע"ב ורש"י ותוס' שם והביא ג"כ מ"ש הרב פני יהושע חי"ד סי' ד' דנשאל על עגל שינק מבהמה דרוסת הזאב דהעלה דמותר לשחוט העגל וממנו לקח להתיר בניד"ד אך מצא אח"כ לרמ"א סי' ס"א דנראה דסותר כל פלפולו ותמה על דבריו מכמה אנפי והביא ג"כ מ"ש הרב בית יעקב סי' א' בדין עגל הנז' ותמה ג"כ עליו והאריך ג"כ בדברי הכנה"ג סי' ס' הגב"י אות י' וסוף דינא פסק כרש"ך ופר"ח ופר"ח שדחו סברת הרמ"א להתיר לשוחטו מיד אך לא מלאו לבו להתיר למעשה נגד מור"ם ולבוש וכה"ג ובית יעקב ולפי שאלו ב' האחרונים ג"כ כתבו דלכ"ע אחר מעל"ע של יניקתו מותר לשחטו כן הורה נגר ג"כ למעשה ע"ש :

ז פירש היטב כוונת הטור סי' פ"ג שכתב קרבי דגים אין נקחים אלא מן המומחה וכו' עד וא"א כתב כסברא ראשונה דנתקשה בדבריו מהר"ם בן וירג"א שמלשון הטור משמע דס"ל להרא"ש שהסימנים מועילין להתיר הקרבים עצמן ולא הדג ולמה כן ועוד שהרא"ש גופיה כתב בפירוש בס"פ אין מעמידין שיש עובר טמא דומה לטהור ואיך כתב הטור בשמו שיש לסמוך על הסימנין להתיר הקרבים והלא יש לחוש שמא מדג טמא הן ועוד הקשה קושיא אחרת והרב המחבר הביא הכל לכלל ישוב ע"ש (רדב"ז ח"ג דפוס פיורדא סי' תק"ז) :

ח צייד עובד כוכבים הביא מתנה לישראל עוף א' וא"ל שהוא עוף הנקרא רו"ם איגק"ן שהוא כשר ושוב נתברר שאינו אותו עוף ולא נמצא שם היודע לבדוק בסימני טהרה והלך ושחט את הנסור ואכלו ונשאל הרב המחבר אם צריך לקבל תשובה ותענית על עונו ודין הכלים שבישלו בהן ואחר משאו ומתנו יפה בש"ס ותוס' והר"ן דחולין בסוגית גלוי וידוע לפני הקב"ה שעופות טהורים וכו' ועלה דהתם קונים ביצים מעובד כוכבים בכ"מ וכו' והקשה עליהם ועל הרשב"א ופלפל ג"כ עלה דחולין דף כ"ב אר"כ נאמן וכו' ועל ההיא דס"ג דא"ר נאמן כ"ד עופות טמאין וכו' והעלה לבסוף דבניד"ד א"צ תשובה ותענית והכלים ג"כ כשרים ומ"מ אם לבו נוקפו מי יאמר לו מה תעשה ומה גם דאין הכלים ב"י איסורן מדרבנן וכיון שאינו אלא ספק אם עוף טמא הוא שרינן הכלים לכתחלה אחר שאינן ב"י (כנסת יחזקאל סי' כ"ד) :

הד"ט ועיין בחבורי הקצר הלז ח"א הנדפס סי' כ' אות ה' ועיין להרב בעי חיי סי' ק"ך בסי' שמות הבהמות וחיות המפורשים בקרא ויישוב דברי הרמב"ם ומ"ש עליו הה"מ ועיין כנה"ג שלו הגב"י סי' פ' ועיג"כ בסי' קכ"ג וקכ"ד דעלה בהסכמה עם הרא"ך לאסור העוף שקורין אותו פאוו"ן אם לא שניכר ע"פ הד' סימנין או בשיש להם מסורת ממי שראוי לסמוך עליו שהוא הפאוו"ן המותר דמדברי הפוסקים מוכח שיש ג"כ מין פאוו"ן טמא ומי יכניס עצמו לספק דאורייתא ועיין לרש"י פא"ט דף ס"ב ע"א ומהרי"ל סי' ק' ומ"ש בכה"ג שלו שם כנזכר ועיין ג"כ לעיל אות ה' ולקמן אות ט' :

ט הביא שמוכח למ"ש רמ"ז סי' פ"ב סק"ז שהוכיח דנסור דרור הוי עוף טהור וכוותיה ולא כטעמיה ושהרש"ך בס' נקה"כ השיב על רמ"ז ותמה על ראיית הפר"ח דבא"ח סי' תל"ז ס"ט הביא ראיה להתיר מההיא דפ' אין נדין שאין ראייתו ראיה ומ"מ לענין דינא הדין כן דעוף טהור הוא (יש יששכר דף מ"א ע"ב) :

הד"ט ועיין להרב טוב עין דהשיב מסוגיא דא"ל הנז' להגאון מהריק"ו ורמ"ז ולדידיה הא דס' א"נ ראיה גמורה היא דנסור דרור עוף טהור :

י על התשובה כי בא בגנו"ר בא"ח כלל ב' סי' ע"ז בשם מהר"ם בן חביב דחקר לפמ"ש רבינו בחיי דמשי לא היה במשכן ויוצא ממין תולעת איך צובעים בדם חלזון שהוא טמא וכתב הרב המחבר דמלבד מ"ש בנחל קדומים שלו פ' תרומה עוד תמה מי הגיד לו דחלזון דג טמא ושוב ראה בס' בשמים ראש סי' רמ"ד שכתב שנמצא דג ירוק ויש לו סנפיר וקשקשת ונשל בגד כרוטב ומראהו כרקיע ושאלו אם הוא חלזון והשיב שדמו אינו מובלע ואינו חלזון ע"ש ומזה מוכח שהוא דג טהור שאל"כ הי"ל להוכיח שאינו חלזון ממה שהיו לו סנפיר וקשקשת (טוב עין סי' פ' אות י"ב) :

סימן ט דיני תולעים שבפירות ובקמח · ושאר דברים :

אות א תולעים שנמצאים בפולין בע"ש ועשו מהם תבשיל יפה אסר מי שאסר כיון שהיה בשבת ולא היה אפשר לסנן המרק ולהדיח הבשר ויש לחוש לדעת האוסרים התולעת בפולין אף שהוא במקום צר במקום הפסד מועט וליכא מניעת שמחת שבת וי"ט ואף שהנידון היה בשבת מ"מ כבר נעשה מעשה ויש לו על מה לסמוך (כרם שלמה סי' י"ד) :

הד"ט ועיין להרב פרח שושן י"ד כלל א' סי' ב' במעט מחזיק מרובה כתב בזה כל הצורך ומסיק להתיר וע"ל אות ד' · ועיג"כ להרב יכין ובועז ח"א סי' נ"ג ונ"ד בענין יתושים שבפולין ועדשים ותמרים ובשר ודגים ונמלה הנמצאת בדבש ועיג"כ לתשב"ץ ח"ג סי' י"ח:

ב הקומינו היבש המתולע אין לו תקנה לדוך אותו במדוכה אך בדיעבד אם דכושו מותר ועיין להרב ב"ד סי' כ"א כ"ז וכ"ח ולהרב דבר משה סי' א' והדב"ש סי' ק"ב ומי נמוקים שהתליעו בהם תולעים מותר להוציא השכר מהן ואם מסנן השכר מה טוב ואם א"א לסנן יש לסמוך על המתירים (עולת שמואל סי' א' וב') :

הד"ט ועיין להרב שב יעקב סי' כ"ט בדין יין שעושין מגודגדניות מתולעות דאין להתיר רק כששמין אותן בשק דהוי כעין סנון משא"כ לאת לתוכן בעין · ועיג"כ להרב חקרי לב סי' כ"ב וכ"ד שהשיב לשואל בענין מי שהיה לו זיתים למכור והתליעו אי שרי להוציא מהן שמן וכן חרצנים וענבין ונמוקין השרוין במים להוציא מהן שכר שהתליעו וא"א לברר הזבובין והתולעים אם מותר להוציא מהן יין שרף כיון דאין כאן תערובת ממשות האיסור ואינו רק זיעה בעלמא א"ד אסור משום לאו דמבטל איסור לכתחלה והאריך בדברי הפר"ח סי' פ"ד סקכ"ו והביא מ"ש הרב נחפה בכסף בחידושיו על הרא"ש דף קס"ו ע"ג והרב אלמת קדש ח"א סי' ד' דף כ"ה והעלה לאיסור להוציא שמן מהן ואף שהרב דב"ש סי' רפ"ו כתב דיש קצת צדדים להקל מ"מ כיון שביאר דעת ראשונים האוסרים אין להתיר היפך סברתם ושוב כתב צד אחר להתיר ומסיק דלקנות זיתים מתולעים להוציא מהן שמן או תותים לסחטן משקה אסור אמנם אם יש לו משלו יש להתיר וה"ה כשהחרצנים וזגים הם שלו מותר להוציא מהן יין שרף (וע"ל סי' י"ז אות א') ועיג"כ להר"ש פלורינטין בבית הרואה דף ל"ז ולהר"ם הלוי בתשו' כ"י שהתיר כמ"ש הרב מחזיק ברכה סי' פ"ד אות ע"ז ולהרב אהל יוסף סי' ע"ז והנמשכים דהרב דבר משה ומהר"ם שלם אסר הקומינו והרב המחבר התיר והשיב על שניהם ושאל ג"כ להרב"ד רבו ואסר והשיב על דבריו ע"ש · ועיג"כ להרב בעי חיי סי' קל"ח בדין חרצנים וזגים שהוציאו מהן יין ונתעכבו איזה ימים לעשות שכר והתליעו ומסיק כרמ"ז סי' פ"ד בקמח שהתליע דלא הוי מבטל איסור לכתחלה ומותר והתיר גם הוא בניד"ד ע"ש :

ג הסכים לדעת השואל מדעת בדין רוטב שנמצאו בו ב' תולעים דמ"מ הרוטב שרי ע"י סינון ומ"ש הרמ"ז סי' פ"ח סקס"ו בשם רש"ל לחלק בין מצוי לשאינו מצוי לא משמע כן מש"ס דף ס"ד וס"ה ואם היה רותח והוציאו הזבובים בכף כבר נתבאר ברש"ך סי' ק"י וחות יאיר סי' ק"ב והמיקל לא הפסיד עיין להפר"ח שם · ועל דבר תולעת שנתחככה לפנים ונפלה לקדרה ונתבשלה עם הירק ודאי אסור שמא יפגע בממשו של איסור ועיין לרש"ך סי' ק"ג ס"ק ג' והרוטב שרי ע"י סחיטה יפה ובדיקה היטב עיין לרמ"ז ורש"ך סימן ק"ד (אור ישראל סימן ס"ו) :

ד חידש בעירו הכרזת תקנה קדומה לחייב לבדוק העולשין ועוד לו שם דבר ויקרא ארם שפתי מהרי"ב ומהרי"ב קאזים בדין נאמנות האשה בבדיקת הסירות וירקות וכיוצא (פחד יצחק אות א') (כ"י) (ערך תולעים בירקות) :

הד"ט ועיין להרב ריח שדה סי' א' והנמשכים על אודות הסילקא ועולשין שיש תולעים תוך העלין ובשקולפין הקרום הדק ימצא שם רחש מהרי"ל בשם מהר"ם כתב להתיר ושזו דעת רש"י תוס' והרא"ש דלא כרשב"א והר"ן ורבינו יחיאל וכמ"ש מרן בב"י ובש"ע שלו סי' פ"ד ס"ו פסק כרש"י ודעמיה להתיר והרב ספר הזכרונות השיב עליו וגם מהריק"ש כתב דרבו האוסרין וכ"כ ג"כ הרש"ך ופר"ח ע"ש והרב המחבר השיב על דבריהם והוכיח שרוב דעות הסכימו להקל והשיב ג"כ על מה שרצה א' חכם לחלק בין התולעים שבתוך קליפה הירוקה כעולשין להנמצאין בסילקא שיש בה שבכים שיש לאסור והרב המחבר השיב דאין מקום לחלק ושיש להקל בזה ובזה אמנם מסיק ותני דהא דמקילינן ה"ד כשכבר נתבשלו אותן הירקות אך לכתחלה יש לבדקן במיחון לאור הנר וכמ"ש הפר"ח · עוד לו שם סמוך ונראה שפסק א' מאחיו ז"ל בדין תולעים שבתוך העלים של אילנות תחת השמשות והעלה דהכלל היא דכל שאין מקום לתולע לרחוש יש להקל וכתב ג"כ בענין אם בכל דבר שמצוי בו רחש צריכין בדיקה מספק וכתב דמחלוקת הוא בין הפוסקים והרב המחבר האריך גם הוא בתשובתו למר אחיו וסיים דבין אם כרובן מתולעין ובין במיעוטן אין להתיר בבדיקה וקנוח והצנועים מושכין ידיהן מהן ועיין לפר"ח שם סקכ"ו ולהרב של"ה דף ע"ז ואחרים שדברו על הענין ועל כל מין ומין · ועיג"כ להרב שלמת אריה קטן סי' ב' שהאריך קצת עבור תולעי הירקות וכיוצא הנמצאין ברוב דהוכיח להתיר לאכול בלא בדיקה ולסמוך על המיעוט דיש כאן ב' ספקות וחזקה וכל כה"ג דוחין הרוב ע"ש · ועיג"כ להרב משאת משה ח"ב סי' ד' וה' שהביאו תשובת מהר"י זיין שעמד וימודד ארם הרב הרא"ה בספרו חנן אלהים על דברת עלי הגפן שנמצאו בהן תולעים דקין כ"כ שאין העין שולטת בם רק לבקיאין במקומן וחזקי הראות ואחר עיון רב יגיעון בחודה של מחט ויחלו לילך ע"ג העלים ועודם מהלכין נטמנין בא' הפתחים בחדודי בליטת הסיבולים ונעלמים מהעין ונמנו ורבו חכמי ארם צובה ואסרום והרא"ה הנז' לדברי האוסרים ואמר מר מהרי"ז הנז' דבמקום שאסרו פשיטא דא"א להתיר להם אך בשאר המקומות שלא נתפשט המנהג לאסור יש למצוא טעם למנהגם והאריך בענין גזירות שאין רוב הצבור יכולין וכו' וכ"ש בדבר שנהגו היתר מימי קדם · ועיין רשד"ם סי' קנ"ב ומהריק"ו שורש פ' וגו"ר א"ח כלל א' סי' ל"ד וכפרת שושן סי' ז' ודחה סברת האוסרים וסוף דבריו דמכל מקום במקומות שדרכן להתליע יבדוק בהן ויתחוך תחלה המקום שמחוברין לאילן שאומרים ששם מצוין ואח"כ יבדוק כל עלה ועלה לבדו ויקנחם במפה ויניחם אח"כ במים רותחין שהיס"ב ושוב יכול לבשלן בלי פקפוק עכ"ד ואחריו קול אדם ימשוך קול לו להרב המחבר שר המשכים לכחש דהיתרא והוסיף מבלו איזה ראיות ע"ש · ועיין להרב ב"ד של שלמה בחי"ד סי' י"ט דהאריך הרחיב בעשרה דפין על דברי הרמ"ס הנז' ודחה כל ראיותיו ותקנותיו וסוף דינא כתחלת דינא דאין לעשן הנז' תקנה כי רבים אסר אתו דנים אותן לאיסורא וכן הגיד מן השמועה מהרב חיים הלוי ממצרים שהכריז עליהן מהר"ם אלגאזי לאיסור ואין פוצה פה ומצפצף :

ה אם נמצא בקדרה של תבשיל קליפת תולע א' כגון מה שקורין בערבי אלגא"ל דהיינו כעין מלבוש לתולע היושב בתוכו ולא היה התולע בתוכו אם אפשר בסינון יסנן ואם א"א אם אין מנהג העיר להחמיר יש להתיר מש"ס דשמא נפלה הקליפה ריקנית ואין תולע זה גדל מהחיטין עצמן ואת"ל דנפלה הקליפה בתולע בתוכה שמא נמוח ואין לו דין בריה ומצא כדומה לזה בחק יעקב סי' תל"ד סק"א וה"ה אם נפסק מעט מהתבשיל או נאכל קודם שהרגישו בקליפה ואיכא ס' במה שנשאר מהתבשיל לפנינו אך אם נודע שנאכל קודם שנפסק דינו מבואר בסי' ק"י ס"ו · ולענין הכלים כ"ע מודו דליכא רק טעמא ובטל בס' (זרע יעקב סי' כ"ח) :

ו אסר איסר לשפוך החומץ בתולעים שבו תוך המאכל ומחה אמוחא דהיתרא של א' חכם שהיה רוצה להתיר (שו"ת הרמ"ז סי' א' וב') :

הד"ט אכן נמי בעניותין אתאן לכלל שאלה זה ימים רבים איך להתנהג בחומץ והסכמתי לענ"ד כיד ה' הטובה עלי כמו שכתב בשואת דיוקא סי' ק"ן דאין ספק דלשפוך החומץ על המאכל ודאי אסור וכפסק הרמ"ז ז"ל ואף שיינות שלנו אינן חזקים כ"כ כבר הוכיח בנסיון שאין הדבר תלוי בחוזק היין הויית התולעים וחסרונן לגמרי אלא שלפי חוזק היין וחולשתו ירבה או ימעט מספרם וכמה פעמים הראוני חומץ חזק הרבה בתולעים מועטים וסברו שאם לא יהיה חזק לא תהיה בו שום תולע אך לענ"ד דברי תוהו הן שא"א שיתחמץ היין בין רב בין מעט כל שבני אדם נמנעים לשתותו מפני חמיצותו שלא יהיה בו שום תולע · ויש לדעת שטבע תולעי החומץ לעלות מעלה מעלה בשטח העליון של החומץ ולא בשולי הכלי ולפי שהיו מוציאים החומץ מהחבית דרך הברזא שהיא בשוליה לכן אף בחומץ חזק הרבה לא יראו בכוס תולעים רבים שרובם עולים למעלה כנז' ונמצאים ג"כ תולעים דקים מן הדקים שאין העין של חלושי הראות שולטת בהן רק לעיני השמש וכמה בדיקות בדקתי פעם אחר פעם וסינון אחר סינון ולא עלה בידנו לסננו לגמרי רק ע"י הרתחה קודם הסינון שאל"כ מפני קטנותן ונענוען עודם בחיים יוצאן אפי' בסינון ע"י בגד דק כי כיתונא דרומיתא מ"מ עוברים עם המשקה אך ע"י ההרתחה שהתולעים ימותו ונשארים מגוללי הרגשה ותנועה אינם יורדים עם החומץ · וכל זה נסיתי בלא חכמה שמלאתי כוס זכוכית לבנה ספיה שלמעלה של החבית ולא מהברזא שבשוליה ושמתי הכוס נגד השמש ולא יאמן כי יסופר איך אחר שנח החומץ ושקט מנענוע הכוס עיני ראו והראיתי ג"כ ליושבים לפני כמו זר סביב סביב בשפת הכוס העליונה כעובי דינר ויותר מאוכלוסי תולעים קטנים רוחשים ונעים רבו מספר וע"י סינון בבגד דק דק מ"מ נשארו תולעים רבים וע"י הרתחת החומץ וסינון אח"כ לא נשאר עוד שום תולע · ועדיין הייתי חושש שמא ע"י ההרתחה נמוקו ונמוחו ושע"כ לא יראו עוד וא"כ הסינון אחר ההרתחה עסק לפנויי · אך אין האמת כן יען גם אחר ההרתחה קודם הסינון שמנו החומץ בכלי וראינו שעדיין היו שם שלמים וכן רבים הווים וקיימים רק היו מגוללי ההרגשה ונענוע ואחר הסינון בשולי מחדש החומץ בכוס לא נראה עוד א' ממשפחת התולעי ועיין להרמ"ז עצמו בתשובותיו דף ל' מ"ש מהרב דב"ש · ועיין להרב חקרי לב בחי"ד סי' מ"ב דדעתו להרתיח תחלה ואח"כ לסנן · והרב מחזיק ברכה כתב שהמנהג לסנן קודם ולאחר ההרתחה · ועיין להרב בעי חיי סי' קכ"ו שהיה מפקפק לבשלו ולסננו ושאין ראיה ממ"ש הרב"י סי' פ"ד בשם הא"ז שהורו לחמם הדבש להסיר הנמלים דדלמא שאני דבש דמטבעו עב וכשאינו מבושל אין הדבש עובר במסננת משא"כ אחר מסקין הנגרים יפה ומ"מ התולעים עוברים עם החומץ אם נתיר לבשל הו"ל מבטל איסור לכתחלה וסוף דברו אמת שהעיד לפניו מהר"א ברזילי שראה בנפש תוב"ב בפני מהר"א פאלקו"ן והר"מ ברזילי אביו וזולתם לבשל החומץ תחלה ולסננו ותמה עליהם ואפשר דס"ל שאין התולעים אסורים שכל שמעורבים עם החומץ היינו רביתייהו ולפי שלא היו רוצים לאכול התולעים משום מיאום בשלו אותו כדי שימותו ולא יעברו במסננת וליכא משום מבטל איסור לכתחלה דמעיקרא לא אסירי (ועיג"כ לעיל בהגהת אות י') ועוד ששמע מהר"ג מופאל שלפעמים כשעוברין התולעים נותנים מעט מים תוך החומץ ומחממים אותו עם המים שע"י ג"כ מתרכך החומץ ועובר בנקב דק מהקודם ואין התולעים עוברים ובהא ודאי מודי דשרי דהוי ממש כדבש שאין כוונתו אלא לרכך החומץ שיעבור דרך הנקב הקטן ומדברי

הרב

אדם דמסתם שליחי מוכח דלמה דקמ"ל מלה מ"ם מים ודבר לח ולדעתו ז"ל של הרב מהבי"ב לפ נראה לו כן פ"ם · ומי יתן ויעמי על שום מה לא נכנסו הדברים בגוון שומעת כמוהו כיון שלא שייך בזה מעיקרא ביטול מיסור לכתחלה כשמעורבין בהומן ואינו עושה קן הסרח דבר שהיה קדום לבא לידי מיסור אם היו פורטים מהמומן בשמש תוכו תוך המאכל ושוד דכיון דמ"ש למנוע אם לא ע"י למה יאסר ולא יהיה דינו כדין דבש · ואם תיעין אמו לבקוק אם ישנן או לא הנה רמ"ל כתב לאסור להעלים עין והרב בית יעקב דמה לתיומתו ולעל"ד נראי התיוב נראין ואין נדחין לגמי פ"ם לעיל מין לך תומן בלתי מלא המעם אם רב כפי תיכות מזקו של תומן הגם דממקלת דויכם תולעים ויבשם תוכה דהכרחון קודם להולעים דמ"מ אי יוכל לבער זמן התלת הכרחון להתלת ההולעים והוא ברור לענינות דעתי ואין ענין לזה מ"ל תום י' :

ז ברוב פירוש שנמלח ומחתך ותח"כ מלח במלח הנאתר ב' וג' תולעים מתים אם יש לתלות שהתר שנמלח בתולעים אם מתיזה דבר אז מתקום סמוך לו או שהכלי או שאם היה בו המלח רתב שלח נפל כל המוגח למעלה יש להקל במקום הספק (צב יעקב סי' כ"ח) :

הד"ט ועי"ב למהר"ם פרוינציאלי בתשובותיו כ"י סי' קל"ה שהביא תשובה הרב פלל ממודינא נדין יקוות מבושלות שנמלח ב' תולעים בהן שהביא מ"ם מהן סי' פ"ד בשם הרשב"ם אם כב' התחזקה אז בג' ונפל ונמן במ"ם מהן שם ובסי' ק' בשכנה הרא"ש ומסיק שים לחום על ממונן של ישראל ולא לאסור רק אם ימלאו בהן ג' והסכים עמו הרמ"ך התזכר דדוקא בספק נפשות בקולניות י"ל דבתרי רוית חזקה ע"ם · ועיין להרב בכור שור דף ק"ב ע"ל דדעתו להחמיר כדעת הרשב"ם סי' ק"ל אפי' בב' וכדעת הרב"ח ללא כרע"ז ופר"ח פ"ק י"ד ע"ם רחיותיו :

ח בני קק"י שהנהו בשברה מהן סי' ל"ם בעניו קיבוס המות שנדעתו ז"ל התחתון עיקר שמלא בקדרה המות מחר בישול תולע ת' ולא במות ומלד התחתן רק בלד העליון של הקפה הלחם ולא היו יכולים לרחות אם היתה ריעותא שם והבקיאים הכירו התולע שהות מהמלאים בתוסף שתוסף שבמות הם בתוכו אחר וכבר נתבררו הבשנים וקנו בנבי דעת מת' כל מה שקנו מנני העיר מותר וגם על הרשם נידל קלא להחיר (בחי כהונה מ"כ סי' י"ם) :

הד"ט ועיין להרב תורת חסד בדין לחם שנתבשל ומצא תולע תוך המרק וידוע שיצאו דרך המחיצים ולא ממקום אחר כל שמצא תוך מקיבוס המות אין להפריש ועיין להרב שב יעקב סי' ל' בדין תולע הנמצא בגולגולת שכב מבושל ולחינו שהתולע נקב הקבוסים אין ספק שים להפריש וכבשים אחרים שפירשו ממקולין קולס שנודע המרפות ים להקל אך מה שנשלחו אין להכשיר רק בשם"ם בהנתרף שברות סי"ח דבשם שלם לא הוי אחר מהר"ל ועוד דאפשר ג"כ דיקוב אחר השחיטה וסמוך לבישול דאלו נקב מחיים לא היה אחוב בו עדיין התולע כ"כ זמן שים בין שחיטה לבישול ועי"ב להרב יעב"ץ ח"ח סי' ל"ז והמחכים בישנות לזה ועי"ע סימן י"ח לות ל' :

ט העלה דתולעים שפירשו מבשרם ים להם דין בריה ולא בעלי חף שקולם שברשתן היו מוחרין ועוד בסימים המחכים עמד בדין בריה דעולד חבר אבר ובדין הא"ל שאחערבה ומחכה מחיכה ל' מהתערובות שחינו רחוי להחבבד מה דינה לענין ביטול ומשם נשב לדיני חזוחת מלחת ודיני דבר המעמיד ע"ם שהחריך בכל שרם ושרם כרחוי לו (חקרי לב מסי' ס"ג עד ס"ם) :

הד"ט ועיין להרב תגורת כחלך דף ל"ו ס"ב משמו ומחנו על הרב משחת משה בח"ג סי' ג' בדין בריה אם מכל פרי שים בו תולע ולעשו יפה עד שנתרכך התולע ותח"כ בלעו מי מיפעד בך ממלקות כיון שלא בלע התולע שלם ד"ל כיון שבא לפיו שלם דבר טמא כבריחו חינו בטל בלעיסתו ע"ם ועיין בחולין דף ק"ג ע"ב ולהרמב"ם פ"ה מהל' מ"א (וע"ל סי' י"ת לות ם' ותחזחות מחכות בדין בריה) :

י האריך בדין תולעי הפירות אם ים מן המחם לחום ולחייב לבדוק כי לא כל המקומות שוין ובמקום שמין דרך חומו הפרי להחליע יחלכם בלא בדיקה ועושים מהם מרקחת ובמקום שדרכו להחליע ולאי צריך בדיקה ושם נכנס ג"כ בדיני תולעי הירקות ובדין אם צריך בדיקה אחר י"כ חומש שנחלבו ע"ם (בעי חיי סי' רכ"ו) :

הד"ט ועיין ג"כ לעיל לות ד' ולהרב מקני לב סימן ס"ל ת' ות"ח דבירור ובירר דין התולעים המצלים במים מושכין שיהם ונטענין כחריצין ונעיינין למיסור ולשחות מידי פיקפוק לא נפקי והעיד על דברי הפר"ח ודלחיותו להחיר בסימן ס"ד סק"ו ועי"ב להרב ביח יהודה מ"ב סימן ג"ב בדין תולעים המצלים בפירות דחסר הפר"ח שם בסק"ב לשחות בלי סימן וכתב הרב"י הגז' דלמן מקום לכך רק בירוקלים וכיוצא שמצויים התולעים בבוהות ולא בשאר מקומות שמין מצלים ע"ם ועי"ב להרב שרה האדרת ח"ג סימן ד' דשעשה היה בירוקלים שעשו עונה ת' לם"ק במנהג שחליוקין ומותרים בה מעשרים לשחות בעת אכילת התרב ושוב ומצא שהמים שלשו בהן השיעה לא היו מסוגנים ועל הרוב ימצאו במים תולעים ופסק שפם היה הספק אקול אם היו בהם או לא כיון שת"ל בניחוי דיוון לכן מוחר מם"ם כמ"ם הרמ"ך והפר"ח סימן פ"ד אך אם המים הסם הוחזקו שים בהם תולעים לא נשאר רק ס' ת' אם נמוחו או לא וס' לחוליחת לחומלת וכמ"ם הרמ"ך פקב"ם ופר"ח פקב"ת ועיין למהרי"ק דין ת' סי' פ"ד נעעין אם שיכבו בדופני הכלי מבפנים ולרמ"ך סק"ד ופר"ח שם דכייד"ל הכבר אסור והעולה מוחרת לחלה כשיסיר ממנה קליפתה סביב סביב מבפנים ע"ם · ועי"ב להרב בני מיי הגי בסימן קל"ו דדין דגים מטוגנים בשמן שנמלאו מלאים תולעים שלחרן חע"פ שהן מלוסין כיון דרובא דהטוגנות ס"ל דאין לסמוך להקל לכתחלה אף בדברים המלוסים בלי ניסול כם ובכן המנהג פשוט שלא לחלק אף שהרמ"א פימן ק"ז פ"ב כתב להעיב להקל הכל לפי מקומו ואפילו בשאכבו עלמו עיין לעי"ב כלל כ"ו והלבר"ם מפלדווה סי' ע"ם והב"ל ס' ג"ב סימן מ"ם כתבו להמנהג לאיסור ואין זה מחלוקת בשיעות דכל ת' ות' הכר לפי מקומו ואלו ואלו עדי אמת הן ועי"ב להרב"ח הגז' לעיל בסי' קכ"ג רמזתיו לעיל בסי' ה' :

יא קמה המונח בארץ שהתליע יש לאסור בשבשות ואם מונח בכלי יש להביע לשונו דלוב הפוסקים מתחירין ואם ת"ם רוצה השואל להקל אין מומין בידו וכ"ם דלא דהרי' לישראל בפירקא (כולע ביהודה סימן כ"ז) :

הד"ט ועיין להרב הון רב בח"ד סימן ת' בדין קמח שנמלח בה תולעים ובקדושו בנפה ועכ"ז אחר הבדיקה מלאו בו תולעים אם מותר לאכול מפת שלאו מחותו הקמח ואחב דאם התולעים שחורים הם מהחמים ועיין בש"ע סימן ע"ד סעיף י"ד והפר"ח שם סק"ז למותר הקמח בשחינה והבקלה אבל הלבנים הם מהקמח ואינם בולחין ואינם מחברים עם"ד · וע"ל לות ע"ז דאין מילוחו של הרב שלא יפה לאכל בין לבנים לשחורים לפי מ"ם שם בשם הרב מורה מנהגו שהמלוקת הויין מחמים ובקה שהמלוקת בחמילות :

יב מעשה שלקחו אלב מעובד כוכבים ומנו אותו ומלאו בנגד תולעים הרבה וכן מנאו ג' מלוקחים מאותו העובד כוכבים באותו היום ועש"ק היה ושלחו אחר יהודי הלוקח שיעיד מאותו עובד כוכבי' והעיד בחורת עדות שכל היומת לו בכל יום הוא כו"כ משקל אלב והמים משים אותו העובד כוכבים נבלי שבו מולבים עליה כדי שילחו הקוניס שמן המחולב לפניהם עומן ולא ידעו שקדם החעבוכת בחופן שדעתו בביהור שהתולעים שמלאו ובניח הרב המחבר מ"ם הפר"ח סי' פ"ח בקל"ג שחלק עם רמ"ח ומ"ם הרב פרי הואר בשם המ"ה סי' מ' לות ז' וכל בו סי' ק"ל וזולתם והחלים דבניד"ד ליכא ס"ם וכדין דן מי שהורה לאיסור וחזר ג"כ שם הולחת הפר"ח סי' פ"ד בקל"ג בדין פה שלמר עובד כוכבים וקלו"י ובניעת זמן שכל המים שבבחורות ירושלים חוב"כ היו בהם תולעים (ברכות מים בי"פ"ד):

יג יין שנפעשה דביקהו בגד מלאו בו תולעים מותר לשחותו אפילו לכתחלה דאין לאסור רק בב"ע ודוקא שניין לו ימלא עשם תולעים מחמם קודם דביקת העגבים צריך להוציא מהם התולעים מהספק וכמה מבני אדם מניחין העגבים במים כדי שיפפדלו התולעים אך אם לא עשה כן ודרך הכל ביחד כמו שהן מוחרין (פחד הדור סי' קי"ל) :

הד"ט כבוד רבינו מחור עיניו נודע ובמקומו מונח ואחם אין כמוני לא ידע למה

למהרי"ד בכ"ד שלו שהתיר אף לחולה שאין בו סכנה ע"ש בחי"ד סימן ל"ד היכא דאינו אלא לשתות המים הנזכרים אחר אכילת הבשר דמותר עיין שם :

ה הרבה להשיב דיש לנהוג כדעת הזוהר ורעיא מהימנא דאין שום איסור לאכול בשר ובפרט בשר עוף אחר שאכל גבינה שלא כדעת מרן הקדוש בסי' קע"ג שכתב דמהזוהר פ' משפטים נראה דאפילו בשר עוף אסור אחר גבינה דליתא אחר הס"ר ועיין בכנה"ג סי' פ"ט הגה"ט אות ח"י שכתב שהמחמיר בזה אינו אלא טועה ויש בו משום מינות ח"ו ושדברי הזוהר אינן אלא לאכול גבינה אחר בשר עיין ברעיא מהימנא דף רמ"ו ע"ב פ' פנחס ומה דרעיא מהימנא מתיר מי יזיד לאסור ועיג"כ להרב אדרת אליהו מהרב ריקי סימן א' כמה גדול כחו של הזוהר ועיג"כ להרב ח"י בח"א מהל' שבת פ"ח שהוא תיקון נפלא לאכול בשר אחר גבינה ועיין לפר"ח א"ח סימן תנ"ו במנהגי איסור אות א' ובדברי יוסף סימן א' ולהרשד"ם חי"ד סימן קכ"ט והרש"ך ח"א סי' קע"ח ודון מנייהו בניד"ד דאף למי שנהג כן שסמך עצמו לחומרת מרן יש לו התרה הגם דלפי הדין אפילו התרה לא היה צריך (פני אהרן סי' ו') :

הד"ט ועיין להרב אהל יוסף סי' א' דגם הוא כתב דא"צ התרה כדין מנהג בטעות דאף דמהזוהר משפטים נראה דאפי' בשר עוף אסור אחר גבינה וכ"פ הרש"ל לאסור כמרן אף שדחה דבריו הא ודאי אילו היה רואה שרב מוסמך ובקי בחדרי הזוהר העד העיד בנו שלא כוונו בזוהר לכך דאדרבה העיקר לאכול חלב תחלה ואח"כ בשר משום תקלה גבר פשיטא שלא היה נוהג חומרא זו בעצמו ומהר"ם נמי דהביא מרן בסי' קע"ג לא היה מחמיר רק לעשות משמרת שלא תדבק הגבינה בין שיניו ויאכלנה אח"כ בבשר וכל שעשה הקינוח בפת ויין או שאר משקין סגי ושני וז"ש מור"ם שם סי' פ"ט ויש מחמירין ולא כתב ויש אוסרין ע"כ· ועיין בחבורי הקצר הלז בחא"ח הנדפס דף ק' ע"ג ולהרב יעב"ץ ח"א סימן מ"ז ויש לי לע"ד קצת עיון במ"ש הרב ח"י הנז' דטעמא קא טעים לתיקון נפלא באכילת בשר אחר גבינה דאף שהביא מנהג האר"י (שהיה נזהר שלא לאכול בשר אחר גבינה קשה) דא"כ אמאי בפ"א מהלכות ימי תשובה כתב להזהר ג"כ שלא לאכול גבינה ביום שאוכל בשר וכן להפך ואילו לדעתו ז"ל שהוא תיקון נפלא ליהוי בהזהרה לאכול הבשר אחר הגבינה להמתיק הדינים כאשר אנו מבקשים בימים האדירים ההם ואם נתכוין באמרו וכן להפך לגבינה קשה לא היה לו לסתום אלא לפרש וראיתי להרב ככר לאדן סי' ה' אות ח' דכתב דהאר"י היה נוהג שלא לאכול אפי' בשר אחר גבינה ביום א' ושכ"כ בשמם מהר"ם ויטאלי בן מהרח"ו והר"ס פאפירש בס' לקוטי תורה וטעמי המצות בס"פ משפטים ומהר"י צמח בנגיד ומצוה דפוס אמשטרדם דף מ' ואין להשגיח במי שכתב בהפך והוסיף ג"כ הרב המחבר שמ"ש בספרו שיורי ברכה ברעיא מהימנא ח"ג דף רמ"ז דר"ל בין גבינה לתבשיל בשר וכן מלא אח"כ להרמ"ז דאילו בין גבינה לבשר ממש אין חילוק בין אוכל הגבינה תחלה לאוכל בשר תחלה כ"כ בשמו בזוהר ד' ליוורנו ח"ג דף רמ"ו שכתוב למטה בהגהה ובענין שעות השהיה לאכילת גבינה אחר בשר עיין להרב בעי חיי סי' קל"א שלמד דעת שאין השעות זמניות בו' שעות שאמרו להמתין רק חצי יום מי"ב שעות ואם בימות הגשמים אכל בשר בבקר לא יאכל גבינה עד ב' שעות קודם הלילה ובקיץ שהימים ארוכים פ"ז שעות יכול לאכול גבינה ב' שעות קודם חצי היום אם אכל הבשר בבקר ונראה שלזה כוונו הטור בסי' פ"ט שכתב שמזמן סעודת הבקר עד זמן סעודת הערב דהיינו ו' שעות דייק ואמר דהיינו ו' שעות לומר שהוא זמן קצוב לכל ימות השנה ואין זמניות ועיג"כ באו"ה הביאו הרב דמשק אליעזר דף ס"י ע"ג והרב ל"ח ע"ש גם הרב פרח שושן בי"ד ריש כלל א' חלק על הרב פר"ח שכתב סי' פ"ט סק"ו דשעות זמניות נינהו ושגם הסברא מנגדתו דאם שיערו דזמן ו' שעות בעינן משום עיכול הבשר או מטעם בשר הנשאר בשה יעלה על הדעת דישתנה הטבע כפי הזמן אם חורף או קיץ יהיה א"ו דלעולם ו' שעות דהיינו רביע היום בעינן ע"ש ואני אומר לע"ד דאין זו השנה כלל לאיש כמוהו ואדרבה הכל יודעין דכח העיכול משתנה כסדר המקומות וכסדר הזמנים לפי קירוות וחמימות המקום והזמן אפילו לאדם אחד בעצמו ונסיון מוכיח דבימות החורף העיכול מתהוה יותר במהירות ודי בשש שעות זמניות היינו קטנות והפך בימות הקיץ באופן שאין הסברא מנגדת לדעת הרב פר"ח אדרבה מסייעתו :

ו תמך יסדות המנהג שלא להטיל גבינות בנודות של עור לצד הבשר רק מצד השער ושנהגו ג"כ לאסור חמאה הבאה מארץ מרחקים בנודות לצד הבשר ומתירין לבאה מצד השער ממ"ש מרן ס"ס פ"ז בשם הרב שבלי הלקט ועיין להכנה"ג שם אות מ"ג והריק"ם והרש"ך שם ושגם הש"ל הנז' לא התיר אלא כשלא נשהו בתוכן מעל"ע ודלא ממ"ש מהר"י מולכו דאדרבה אין להרהר על מנהג העולם דאף דלא אמרינן כבוש כמבושל אלא מעל"ע ה"ד בדיעבד ואס"ה צריך הדחה אבל לכתחלה אסור אפילו בפחות ממעל"ע · ועיין להרב גו"ר כלל א' סי' כ"ו ובמפתחות הרב כנה"ג לס' קול בן לוי סי' קכ"ח וכן העיד על המנהג להחמיר הרב פרח מ"א ח"ג סי' נ"ל · ועיין להרב"ד חי"ד סימן מ"ה (דבר משה ה"א סימן י"א) :

הד"ט גם בבעי חיי שלו סי' קכ"ט כתב הרב כה"ג הנז' דכלל הדברים שאין אנו מכשירים כל דבר שהושם בעור קיבה נבילה או אפילו גבינה וקרבי דגים בעור שחוטה אם לא שמונח בצד השער ומנהג יפה הוא ע"ש ולהרב רבו בתשובה בחי"ד סי' ב' ולהרב כ"ד ס"ס סי' י"ד שהביא תשובת הר"א אלסנדרי דדוקא לכתחלה יש ליזהר בכך אבל בדיעבד אפילו נשהה מעל"ע בצד הבשר מותר ועיין להרב בן המחבר צרור הכסף סי' דכתב דמ"ש הרב"ד בי"ד סימן מ"ה לאסור בחמאה ולהתיר בשמן ודבש דהוי נטל"פ כמ"ש מרן סי' ק"ג ס"ד וסימן קי"ד ס"ז לא אמרה רק להלכה דלמעשה מנהג שאלוניקי עירו לאסור הכל וכמור"ס בסי' ק"ג סעיף ד' דכתב ויש אומרים דאין הבשר פוגם בדבש והרב המאסף בהגב"י סימן פ"ז אות י"ג עשה מעשה להתיר :

ז תמה על הרב המני"ח שהגיה במ"ש הרב אביו בהלק"ם סימן כ"ו אם מותר ללוש ביסקוני"ש בחלב והשיב דלא מיקרי זה כעין תוארו והוי כשאר פת שעושה חדיר מהן והכן חכם הוסיף מדיליה דלא אתי למסרך ע"כ דדעת אביו לאסור ולא להתיר וע"ש יש שם וצ"ל כעין תורא במקום תוארו דאל"כ מהו מ"ש והוי כשאר פת ותרתי דסתרן הדדי נינהו א"ו דטעה הסופר (שאלת יעב"ץ ח"א סי' ס"ב) :

ח אסר להטמין לכתחלה תבשיל של חלב בחמין של בשר שמא יצא מהקדירה ע"י בישול ויזוב בשל חלב ושכן משמע בא"ז בדין פשטיד"א ושמ"ש הא"ז דתנורים שלנו גדולים הן אין הדבר כן דבסמ"ק איתא דתנור גדול מחזיק י"ב עשרונים ומ"מ בדיעבד אם הקדירות מכוסות אין להחמיר (שו"ת מהרי"ו סימן י"ד) :

הד"ט ועיין בח"א מחיבורי הקצר הלז הנדפס סי' י"ח אות ו' מ"ש בשם הרב מעיל שמואל סי' כ"ה דהוכיח דתנור ד' על ד"ע מחזיק י"ב עשרונים ונקרא תנור גדול ועיין להרדב"ז ח"ב ד"פ סימן תקכ"ז שהאריך בדין פשטיד"א של בשר ושל גבינה שאופין בתנור א' דמותרין בתנורים שלנו דאית בהו כמה מילי דמעליותא להתיר אף לכתחלה אם להיותן גדולים הרבה אם שאינם ממלאין התנור בפשטיד"י ודברים אחרים ע"ש ואם מנהג העיר לאסור אם אסורין הן הביא בזה איזה חלוקים ע"ש :

ט בא לו בקצרה בדיני בשר בחלב מה דינו בגלי ומעטן ומבשל בחמי טבריא אי איכא נהו דין בישול או לא ועיג"כ במהרי"ט ח"ד סי' ג' דהביא גם כן דיני הנ"ל ועיין ברש"ך סימן פ"ז סק"ג עוד לו שם בדין בשר עוף וחיה בחלב אם אסורין מדאורייתא אבל בשר דגים וחגבים אין בהם שום איסור ואם יש לאסור משום סכנה עיין להרכה"ג בא"ח סי' קע"ב (וע"ל סי' י"ד אות ג' וה') · ולבשל הבשר בחלב אשה תמה על רש"ך המתיר לבשל ואוסר לאכול מפני מראית העין דיש לאסור גם הבישול עוד הביא דין בשר בחלב שקדים ודין ביצים הנמצאים בעופות אם יש הפרש בין נגמרות לשאינן נגמרות ע"ש · (וע"ל סימן ז' אות ס"ל ולקמן אות ס"ו) (מטה יוסף ח"ב סי' כ"ה) :

י מי שנפלה לו חתיכה בשר בקדירה של חלב ובא עובד כוכבים והוסיף בה חלב וביטלה הרי היא מבוטלה אף שהעובד כוכבים מכירו ויודע שע"כ תתבטל החתיכה כיון שלא נוח לו ישראל דאין היסור אמירה לעובד כוכבים בזה שאין האיסור רק לאכלו מ"מ משום קנס ראוי לאסור לו אם נוח כן לעובד כוכבים ואם ביטול איסור לכתחלה מדאורייתא או לא מחלוקת היא בין תוספות ולהב"ד ועיין להרי"ף פ"ק דביצה ולמג"ס פט"ו מל' מ"א · עוד כתב דיש לאסור ליקח מעובד כוכבים דבר שנתבטל בס' במה שעיקרו מן התורה לסי שבשעה שלוקחו הוי כמבטל איסור לכתחלה · (ועיין להרב ארעא דרבנן אות א סי' ט"ו שהאריך בדין ביטול איסור ולהרב עפרא דרבנן שם הד"ט) (והרדב"ז ח"ג ד"ס סימן תקמ"ז) :

יא מסיק להלכה ולמעשה שאין שום חשש איסור בנוקאר"ו שנהגו ליתן בתוכו חלב בהמה טהורה כשמבשלין אותו לצרפו ולסננו שאף שיתנו בו חרי לק' מ"מ א"א לבשלו אא"כ יתנו בו ג"כ מים והרי נתבטל החלב במים ונוקאר"ו ואף שאין לבטל איסור לכתחלה מ"מ אף למ"ד דאין לבטל אף איסור דרבנן הכא אין בו איסור לבשל הנוקאר"ו בחלב רק בשעה שאוכלו בבשר ואז.כבר מבוטל ואף אם לא היה בו מים יש להתיר שע"י האור הולך החלב ונשאר הנוקאר"ו ואם ישאר ג"כ ממנו אין ספק שהחלב הוא מתמעט והנוקאר"ו אינו מתמעט כלל וא"כ ע"כ מתבטל החלב וכעין מ"ש הרמב"ם בחמאה של עובד כוכבים שאסורה משום נצוחי חלב ומ"מ אם בשלה מותרת ואין לומר דכיון שהיו בו ב' למאה דאוסר הנוקאר"ו אח"כ דליתא דלא חשיב בליעת הכלי חמירא מהחלב עצמו וכמו שהחלב מתמעט משיעור ל"ט גם הבלוע בכלי נתמעט וחו דהוי נ"ט בנ"ט דהיינו הקדירה בנוקאר"ו והנוקאר"ו בבשר וכבר אמרו דדגים שעלו בקערה מותרים ול"ד עלו אלא אפי' נתבשלו בקדירה דהוי נ"ט בנ"ט כמ"ש הפוסקים (וע"ל אות כ') באופן דאין כאן בית מיחוש כלל לאוכלו בבשר אף אם לא יתנו מים בבישולן וע"ש (שם סי' תר"ו) :

הד"ט ועיג"כ להרב בעי חיי סי' קל"ו שהתיר אפי' לכתחלה לערב חלב ביין לתקנו באופן שיתבטל בס' ביין ולשתותו עם בשר דאין כאן מבטל וכו' דעדיין איסר בהיתר הוא ומינה נילף לניד"ד ועיג"כ בח"א סי' י"ד אות ל"ו מחבורי הקצר הלז הנדפס · גם הרב קול אליהו הסכים לסברת הרדב"ז להתיר והשיב על מ"ש עליו הרפ"ח סי' פ"ז ע"ש ולהרב ארחות צדיקים אות א' שכתב שראה לרבו האר"י שאכלו עם הבשר גם הרב חקרי לב סי' מ"ז עמד בזה והביא מ"ש הרב מחב"ר וסיים דעדיין צריך ייסוב ועיג"כ להרב דברי דוד סי' ח"ד דף ר"פ ע"ד ע"ש · והעיקר לענ"ד דק וקלים כמאמר קדישין הרב מחזיק ברכה הנז' דסיים דלענין דינא אין אנו צריכים לצדד עוד לצדדין לקולא כיון דיורות האומנים מיוחדות ומטילים מים ומתבטל החלב תיכף ושאין מקום להחמיר אפי' ע"ד נסתר כיון שהעידו על האר"י ז"ל שהיה אוכלו עם בשר :

יב פאשטיד"א של בשר שהוציאו מהתנור וכמו שעה הוציאוה מהכלי והושיבוה בכלי של גבינה והיו בה איזה נקבים ונפל מלחלוחית הבשר זעיר שם ונקפא אין ספק דא"צ לפשטיד"א אפי' קליפה כיון שהיתה צוננת אחר שעה שהעבירוה מהאש ואם היתה חמה היתה צריכה קליפה למרן ס"ס צ"ד ולפר"ח בשם הרשב"א נטילת מקום והכלי א"צ רק גרירה וק"ו הוא ממ"ש מרן בסי' צ"ב וכדעת הט"ד ואף הפר"ח המחמיר בנידון שלו יודה הכא להקל (אגורה באהלך דף כ"ט ע"ב) :

יג הבין של בשר שאינו ב"י מקונח יפה שחתכו בו כרתי מבושלת בצונן ושוב בשלוהו בגבינה כבר נתבטל חריפות הכרתי בבישולו ואין בו כח להפליט טעם בלוע בסכין ועיין לפר"ח סי' צ"ו סק"ב וה' ולהרב נחלת שבעה סי' ס"ח דס"ל דאף בבצל בטל חריפותו ע"י בישול והביא ראיה ממתני' רפ"י דתרומות ושכן הסכים מהר"ם בן עזרא (שם) :

יד שנים שבבא אחת הטילו בקדירה א' זה בשר וזה גבינה שניהם חייבים למה זה דומה למ"ש הרמב"ם בפ"ט מהל' שבת א' נתן את האור וכו' וכתב שם מרן בשם רבו שעשו כולן בבת אחת ונמצא הבישול ע"י כולן (שם דף ל"ז ע"ב) :

טו ביצה גמורה בקליפתה שנמלחה בתרנגולת שיעור מליחה והודחה ונתערבה בשאר ביצים שבביה ונטרפס ועירבס בקרא וגבינה ועשה בהם פאשטיד"א הדבר פשוט להתיר שאין לביצה ההיא דין בשר כלל ואף שנמלחה עם בשר לא אמרינן דאיידי דלא טריד למפלט בלע דככר פסק מור"ס בר"ס ע"ה דבדיעבד אין לחוש ואף שחלקו עליו האחרונים וס"ל דאף בדיעבד אסור ועיין לכנה"ג שם הגב"י אות ל"א מ"מ לא זו בלבד דהפר"ח שם כתב דלדידן דקי"ל כמרן דמליח אינו אוסר אלא כ"ק ודלא מסברת מור"ס דס"ל דאוסר בס' א"כ יסיר הקליפה אם רכה או קשה והשאר מותר ע"ש א"כ בניד"ד שרי הבינה ומאכל של חלב · ושוב כתב דאח"כ נדפסו שו"ת הרב מגן שאול וראה בסי' ע' כניד"ד ממש רק שהיתה בקליפה רכה שנמצאת תוך אווזא ונמלחה עם אווזא ושוב הסירו הקליפה ונתערבה בגבינה ובשלוה והתיר הכל מהטעמים עצמן שהביא הוא (ועיג"כ בשו"ת שלאחר מנחת יעקב סי' ע"ז ולהרב זרע אברהם ח"א סי' כ"ה ולהרב מטה יוסף ח"ב סי' ז' הד"ט) (אהל יוסף סי' כ"ג) :

טז שמע באומרים שנסתפק מהר"י הכהן בדין נרות של חלב שאנו מדליקין העשוית ע"י אינו ישראל דא"ל שמערבין בהן חמאה אם אסורין בהנאה משום לאו דבשר בחלב והרב המחבר סרכה ראיות להתיר דדוקא בחלב אסור בהנאה וחמאה לאו חלב איקרי וספור ומותר ומידי דהוה מי חלב דבגמ' דף קי"ד ע"א אמרינן דהמבשל במי חלב פטור וע"ש בהרא"ש דטעמא יהיב בשם רבינו שמחה דלענין בב"ח דאמר קרא בחלב אמו בעינן כמו שיוצא מהאם מעורב עם האוכל והחמאה ג"כ אינה כחלב היוצא מן האם ולכן אין לאסרו בהנאה (שם סי' כ"ד) :

הד"ט ועיין להרב שמן המור סי' ב' שאסף איש טהור כל דעות הפוסקים בענין זה ומסיק לאיסור להדליק בהן גם הרב מחזיק ברכה האריך בסי' פ"ז אות ע"ו וסיים דאסור להדליקם ושעונין קבורה וכהוראת הרב מהר"א אבלעפיא שאסרן בהנאה ושהרב אליה כאקו הלך אצל הרב מהר"י הכהן הנז' ונתווכח עמו והסכימו לאסור עם הרב הרח"א הנזכר ע"ש וככר דברתי קצת בענין זה בח"א הנדפס סי' ל"ה אות י"ז ע"ש ולהרב קהלת יעקב למהר"י אלגאזי בדף ע"ז אות פ' :

יז ביאר דברי מרן סי' פ"ז במ"ש בשם המרדכי על קיבה שהעמידו בה חלב הרבה ועשה בה גבינות ואחר זמן נמצא תוך השק שהקיבה היתה נתונה בו מעט מסדקין והתיר רשב"א הגבינות עש"ד (בעי חיי סי' קכ"ט) :

הד"ט ועיג"כ להרב בית לחם יהודה בתשובותיו סי' נ"ט במעשה שבא לפניו שמצא בתבשיל של בשר עלס חלול והכירו שהוא מבהמה טרפה ויש להסתפק שמא היה בו מוח ושע"י רתיחה נמס תוך תבשיל ואין ס' נגד החלל והכשיר ושוב מצא שאלה כזה בס' מנחת יעקב בשו"ת שלאחריו סי' פ"ז רק שנמצא העלס בתבשיל של חלב והכשיר גם הוא בנידון שלו ונשא ונתן בדבריו ע"ש :

יח כחל שלא נקרע כלל אע"פ שהוא מבהמה בלתי מניקה שנמלח עם בשר אסור הכל וכן הוכיח ממ"ש מרן והאחרונים שמכללות דבריהם הדין יוצא דלהרא"ש ואו"ה ומרן ומור"ס ורש"ל אין להתיר במליחה רק אחר קריעה ובלא קריעה דינו שוה לגלי דמרן אוסר אף בדיעבד וכן עשה מעשה בניד"ד שלא רצה ליכנס בספק איסור ומה גם דבניד"ד לא היה הפסד מרובה (שם סימן קל"ב) :

יט דבש שהרתיחו ביורה של בשר לסננו לעשות ליטואריי"ו בורדים וסילקה מהאש ועירוהו בשגגה בכלי חולבת אם לא היה הדבש חם שהיס"ב לא נאסר ואף אם היס"ב אם כשעירוהו לכלי חולבת הפסיק הקילוח שרי ואם לא הפסיק אם הכלי לא היה ב"י הדבש מותר והכלי אסור ואם היה ב"י למרן סי' צ"ד ודעימיה בין אם לא היה שמנונית בעין דהוי נ"ט בנ"ט דהיתרא בין היה שמנונית בעין דשמנונית בדבש נטל"פ מותר ולדעת מהרי"ל הכל אסור ואנו אין לנו רק פסק מרן ולעולם מותר במקום הפס"ד (שם סי' קל"ג) :

כ חבית של חרס שנתנו בתוכה ימים רבים גבינה עם מים ומלח כדי שלא תתיבש ואחר זמן שהסירו הגבינה ממנה והדיחוה היטב נתנו בתוכה חומץ ועמדו שם ימים רבים אסר לאכלו בבשר ואף אם לא נשהה החומץ מעל"ע רק בכדי שירתיח מידי פלוגתא דרבוותא לא נפקא דאיכא למ"ד דהחומץ דינו כציר דסגי בזה להיות לו דין כבוש עיין למרן סי' ק"ה והחולקים עליו וכיון שכן אתינן לס' כבוש דאזלינן לחומרא עוד כתב דאין לנו להתיר נ"ט בנ"ט דהגבינה בחבית והחבית בחומץ להתירו כמ"ש בחולין פ' כ"ה דגים שעלו בקערה וכו' שכבר כתבו הפוסקים דדוקא בדיעבד יש להקל ולא לכתחלה והכא הוי כלכתחלה להתיר לבשלו בבשר ועיין הרש"ך סי' צ"ה על מ"ש מור"ס דהמנהג לאסור לכתחלה נ"ט בנ"ט ואח"ל נמי דלא"ג דיש להחמיר בב' נ"ט אפשר להקל בג' נ"ט וה"נ הגבינה נ"ט במים ומלח והמים והמלח בחבית

וחביה בחומץ ועיין לאו"ה כלל ל"ד אות ד' וה' שאוסר אפי' ג' וד' נ"ט בנ"ט להיתרא וע"ל אות י"א ולהרב פרווינצאלי כת"י סי' קל"ג בדין מים שהוחמו ביורה של גבינה ובשלו בהם בשר דיש מתירין ויש אוסרין (ועיין במרן סי' צ"ה) ולדעת הרב המחבר יש להתיר מטעמא דנ"ט בנ"ט ועיג"כ להרב פני אריה סי' ת"ח ומ"ש דנשא ונתן בענין זה בין בכלים בין באוכלים ודהיכא דשרי בכלים שרי באוכלים דקליפה פליטת האוכלים מפליטת הכלים (שם סי' קס"ה) :

כא העיד על עצמו ששקר עמו בו שהתיר כבד שטיגנו בחמאה דהא אף כנתבשלה לבדה מסיק מור"ם בסי' ע"ג ס"א לאסור ואף למתירין ה"ד בדם אמרינן דאיידי דטריד למפלט לא בלע ולא בשאר איסורין ועיין לסמ"ג והר"ן על מ"ש בחולין דף ק"י דלמא התם בכבדא דאיסורא משום שמנונית דנפיק מיניה דאף הכבד נאסרה אפי' באיסור דרבנן וע"ש שדחה מ"ש רש"ל בחולין סי' נ"ד דלרש"י מותר דאין ראייתו ראיה ושגם לרש"י אסור ודוקא בכבד חי אף אם נלאוהו תחלה פשוט הוא דהו לא שייך איידי דטריד וכו' ופשיטא דלכ"ע אסור אם נתבשל באיסור (נודע ביהודה סי' כ"ט) :

כב הורה להתיר יין שבשלו בכלי בשר ב"י והניסו בכף חלב ב"י ע"פ הגהת מור"ס סק"ג ס"ד ומי שהתיר הכלים לא ידע למה דא"כ החלב פוגם ביין מ"מ הקדרה אסורה כמ"ש שם ס"ב וכן הכף מפני שהטעם הולך מכלי לכלי בלי אמצעות המים כמ"ש הרפ"ז בי' נ"ה סק"ח וכ"כ שם רש"ך סק"ה בשם הר"ן אבל היין יש להתיר בלי ספק כיון שהחלב עצמו אינו אוסר ביין רק מפני שנתערב בו בשר והוי נב"ח וא"כ הרי הבשר פוגם ואינו דומה למ"ש מור"ס סי' ק"ג ס"ב כי שם האיסור הראשון יכול לאסור מצד עצמו משא"כ כאן דאין החלב אוסר היין מצד עצמו בלי עירוב טעם בשר וכן יש ללמוד מרמ"ז סי' נ"ה סקי"ג ע"ש (שם סי' ל"א) :

כג שמובה עשה למנהג העולם ליטול ידיהם בין אכילת גבינה אחר דגים או לסיפך ובבשר אחר דגים כמ"ש הכנה"ג בא"ח סי' קע"ג דאולי כיון דאסור לאכול גבינה עם דגים מפני הסכנה כמ"ש מרן סי' פ"ז ס"ה הכא ונשא ונתן בדבריו והביא ג"כ מ"ש רע"ז סי' פ"ז דהגיה דברי מרן ושצ"ל אין לאכול דגים עם בשר ולא כגירסתנו אין לאכול דגים עם חלב ולא ניחא להרב המחבר הגהתו (ועיג"כ לרש"ך) שם והשיג על הגהתו והביא מה שכתב הרב כנה"ג בי"ד סי' פ"ז דדחה מ"ש הרב שארית יהודה ששמע מפי הרופאים שגם באכילת דגים וחלב יש סכנה לרעה ע"ש והרב המחבר תירץ קושיתו ומסיק דאיך שיהיה חמירא סכנתא מאיסורא ויש ליטול ידיו בין אכילת דגים לגבינה דיש לחוש לסכנה כבשר ודגים וכמ"ש רש"י הנז' מפי הרופאים גם מהרי"ד הסכים לדעתו אכן גבינה אחר דגים או איפכא הסיר בפשיטות דאין סבינים בכלל בשר רק מין בפ"ע הוא (וע"ל סי' י"ד אות ה' ולהרב משה יוסף ח"ב סי' ז') (כאלות המים בחי"ד סי' א') :

כד שפחה עובדת כוכבים שבאה והגידה שהניחה בשגגה כלי חלב עם כלי בשר רק שיודעת בודאי שכל בשר הודחו קודם הדחת כלי חלב אין מחזיקין איסור בכלי בשר המודחין ומ"מ על חשש אשר פיהם דבר שוא יפהו מעל"ע כלי בשר שמשם ואילך איסורן דרבנן אפו ב"י שא"מ ב"י וספיקן לקולא כן השיב למר נכדו ותלמידו הר"א בכמוהר"ר דוד (שו"ת ב"י מסר"ס פריווינצאלי סי' קי"ח) :

כה קערות של בשר שהודחו בחמין על האש או הוצה לו תוך יורה חולבת שאינה ב"י ומקנחת אין ספק שהיורה נריך שכשר שבלעה משמנונית או מרק הדבוק בקערות ואין בזה חולק אך בדין הקערות דלכאורה נראה מהרב ש"ד והרב בנימין זאב סי' שמ"ה שגם הן אסורות לא כן דעתו ז"ל כיון שלא בלעו רק טעם פגום וה"ז דומה לתוחב כף חולבת שאינה ב"י בקדירה של בשר שהקדירה והתבשיל מותרים אף אם אין ס' נגד הכף והכף לבדה אסורה כבסמ"ג לאוין קמ"א ובוי"ד סי' נ"ד והגיע דבריו לפני הר"ר זלמן כ"ץ וישרו בעיניו אך היה מפקפק למעשה והוא ז"ל הוכיח ממ"ש הרב איסרלן בשערים על ש"ד הנז' שאין דברי הש"ד סותרין להוראתו שהקערות מותרות והיורה אסורה ואם היו אלו ואלו מלוכלכין או אלו ואלו ב"י אם אין ס' כנגד האוכל אלו ואלו אסורין (וע"ל אות ב') ועיין למרן סי' נ"ה ומ"ש בסי' קכ"ה דראוי להמתין להכשירן אחר מעל"ע דדוקא להכשירן צריך מעל"ע אך למורקן ולשטפן אפי' מיד ש"ד (שם סי' קי"ז וק"ל) :

כו גבינות שנמצאו בהן חתיכות עור קיבה אף שבסי' קל"א החלים הרב המחבר לאיסור הדר ביה בסי' קל"ח והתיר משום זה וז"ג (שם סי' קל"א וקל"ח) :

הד"ט ועיין ג"כ לקמן בסי' י"ב אות ז' · ובענין זה וזה גורם עיין להרב מגן שאול סי' מ"ו והמסכים :

כז בדין כחל ובישולו רבו הדעות כמ"ש מרן סי' צ' וכן המנהגים שונים דיש מי שאינו אוכלו אלא צלי ויש שמבשלין אותו לעצמו ולא עם בשר ולהיות להם קדרה מיוחדת ונהרא נהרא ופשטיה (שם סי' ק"ן) :

הד"ט ועיין להרב פאר הדור סי' ס"ה דפסק דאין חילוק בין כחל כבשה קטנה לגדולה שאז וזו אין לבשלה עד שיקרעוה שו"ע ואם לא עשה כן ובשלו עם בשר צריך לבטלו בס' :

כח כלי חלב שאינו ב"י שבישלו בו מאכל שקורין בפולין בארש"ט היינו ירק מחומץ ושוב עירוהו תוך כלי בשר הכל מותר כפסק מרן והשיב מה שהקשה עליו הפר"ח סי' ק"ד ס"ח (מקום שמואל סי' פ"ט נ') :

כט אם יש למחות בנוהגים ללוש לכתחלה פת במים שהוחמו בכלי חלב שהמה פעמים אוכלו עם בשר דהרב ב"ד בחי"ד סי' מ"ב הראה פנים להתיר בלה מפח הרב המחבר דאין ראיתו מוכרחת (וע"ל אות ג' ולהלן סי' י"ח אות י') (מגן שאול סי' ח') :

ל לא מצא ידיו ורגליו של א' חכם שהיה רוצה לאסור מה שנהגו אצלו לאפות פת בכלי שנאפה בו פת שנילושה בחלב דהא קי"ל דגים שעלו בקערה של בשר מותר לאכלן בכותח וה"ה נתבשלו או נצלו וכמ"ש מרן ר"ס נ"ה משום דהוי נ"ט בנ"ט ואף לפר"ח שאסר לכתחלה לבשל לאכלן בכותח הכא ודאי שרי דנריעי מדגים ועוד שהחלב שמין בקמח דבר מועט הוא ועוד דבליעת סקערה דוקא ברוטב ולא באפוי דדי בקליפה אפי' דבר איסור ממש ול"ד לדין תנור שטחו באליה דסי' נ"ז דהתם שאני דממשות השומן בתנור ועיין לפר"ח שם סק"ד (בית יהודה ח"ב סי' נ"ב) :

לא כלי חלב שאינו ב"י שעירו לתוכו כוסכוס"ו (היינו מין דייסא) מכלי א' ושוב שמו בדייסא חלב היינו שמשחוהו בחלב ובתוך מעל"ע למשיחתו חזרו ובשלו בו דגים ותחבו בו כף בשר ב"י וא' חכם אסר לפי דעירוי הוי ככ"ר וה"ל כנתבשל בו תבשיל של חלב טעה בתרתי חדא דהא דקי"ל דעירוי ככ"ר היינו אם דבר האוסר היה טעת עירוי אבל כאן אחר עירוי הדייסא שמו בו חלב ועוד דלא שייך בליעה ופליטה רק בדבר לח אבל ביבש כה"ג אינו מבליע אלא כדי קליפה ובכלי לא שייך קליפה (שם סי' ק"ו) :

לב תורתו בידו של הרב דוד ישראל זקנו בהסכמת מהר"א קנסינו לאסור גבינות של מי שעשה גבינות בעדר שעובדי כוכבים וכאשר כלה הקיבה שהיתה לו כמנהג אף מבהמות טרפות הלך וקנה קיבות ישנות של עובדי כוכבים שדרכן ליבשן בעשן והעמיד בהן גבינות ואסרן וגם הרב המחבר נין ונכד לו הסביר פנים להוראתו בלי חילוק בין גבינות לחות ליבשות שיש ידים מוכיחות שנעשו קודם שקנה הקיבות מהעובדי כוכבים ואף שצידד להתיר הראשונות יצא מב"ד של ליוורנו ופסק דינם שלא לחלק משום שהשעה היתה צריכה לכך (מים רבים סי' ב' והמסכים) :

לג אין למחות במקילין להפסיק סעודתן בבה"מ לאכול בשר אחר גבינה שאכלו בסעודה ראשונה וכדעת מור"ס סי' פ"ט ס"א ותירץ מ"ש בזה הרמ"ז שם סק"ג ע"ש (בכור שור דף ק"ו ע"ג) :

לד מי שמכר מרגוף א' של חמאה לד' אנשים וא' מהם ברביע שלו לאחר שהתיכה בקדרה על האור והריקה בכלי של קיום למען תעמוד ימים רבים נמצא בה כמלא כדור של חלב ושיבוטיו פירורי חלב ולא יכול לגררם והורה גבר דודאי של החמאה בין של זה בין של חבריו הכל אסור ושאני מחטה שנמצאת במנה בפסח דאין החלב מצוי ליפול באותה שעה וידים מוכיחות דהערבייס זייפוה אבל הקדרה יש לדון להתיר מס"ם (בית יהודה ח"ב סי' ק"ג) :

לה ב' האוכלים בשל וא' חלב או בהיפך רצה מתחלה ללמוד ממ"ש הרמב"ם והראב"ד דלא מצטרפי לזימון ושוב כתב שמצא אח"כ שמ"ש רשב"ם דמצטרפי ש"ס ערוך הוא בפ"ק דערכין עלה דהכל מצטרפין לזימון דמסיק דאע"ג דזר אינו יכול לאכול עם הכהן מ"מ כיון שכהן מצי למיכל עם ישראל מצטרף ע"ש וה"ה הכא דאע"ג דמי שאכל בשר לא יוכל לאכול גבינה עד שיעברו השעות המצטרפות מ"מ כיון שמי שאכל גבינה יכול לאכול בשר ע"י קנוח והדחה שפיר מצי לאצטרופי ואם לא הזכיר הרמב"ם דין זה ה"מ לרוב פשיטותו (שו"ת תשב"ץ ח"ד טור ג' סימן כ"ט) :

הד"ט ועיין להרב מראית העין דף ה' ע"ב שכתב דנעלם ממנו דהרא"ש בפסקיו ברפ"ז דברכות כתב דרשב"ם גופיה הביא ראיה זו מפ"ק דערכין וגם התוס' הזכירו סוגיא זו וכתבו כדין רשב"ם וגם רבינו יונה כתב כן וגם נידון דידן דאחד אוכל בשר ואחד אוכל גבינה כתבו בספר האגודה ע"ש :

סימן יא דיני תערובת איסור · וחהר"ל ובריה · ודכוותייהו :

אות א האריך בענין פרסה הגמצאת במקולין והיתה בהן חה"ל ונאבדה א' מהחתיכות אם יש להתיר השאר וביאור ארוך מהש"ס פ' התערובות והשגה על הרע"ז ע"ש (שנים מאירות ח"א סי' ק"ה וק"ו) :

הד"ט ועיג"כ להרב נודע ביהודה סי' ע"ז בטרפות במקולין בנקיבת מחול בסומכיה (היינו במקום הדק) שמצא הטבח שלקחה אשה א' מתערובות הרבה ממ"ה מחולים שנשחטו בכמה ימים ע"ש · ועיג"כ להרב זרע אמת ח"ב סי' כ"ט בדין חה"ל שנתערבה באחרות שאם נחתכה חתיכה א' אותה חתיכה מותרת בממ"נ וע"ע לו שם סי' ל' דדן את הדין באווז טרף שנתערב באחרים ונתנו לנכרים ויש בהן חה"ל דהכל הולך אחר ידיעת התערובת דאם כשנודע לא היתה חה"ל להיותה בנוצתה אף שאחר הניתוח יש בהם חה"ל הכל מותר והיפך להיפך · ועיג"כ להרב משה יוסף ח"ב סי' ח' בדין תערובת מין במינו או שאינו מין במינו · ועיג"כ להרב אדרת אליהו (ריקי) סי' ז' בדין תערובת במקולין שהאריך בכל מיני פרטים שהיו בנידון דידיה ונכנס ג"כ בדין קבוע הכל כאשר לכל ע"ש דכמעט כל גופי דיני התערובות תלויים שם · ועיין ג"כ לעיל סי' ט' אות ח' ולקמן אות י"ח ולהרב בכור שור דף ק"ו ע"א על מ"ש הרפ"ח בקונטרס אחרון סי' ק"י על מ"ש הרב בית הלל שהפר"ח כתב שכולם לא כוונו להלכה וגם הרע"ז לא כוון והרב ב"ש הנז' כתב דאדרבה דעת הגהו רבוותא מוכרעת ואין בדברי הפר"ח לדחות ולחלק על גאוני עולם ע"ש :

ב זאב שנכנס בדיר של הרבה כבשים ודרס יותר מה' מהם הביא מ"ש הגהות דרישה בשם רמ"י דאף בג' נאסרו והשיג עליו הרע"ז דליתא ושכן הסכים הרב נקה"כ והרב המחבר החזיק הוראה לאיסור והשיג להמג"א א"ח סי' תס"ז ושחר ג"כ מ"ש הרב חק יעקב באופן דהעלה דהשאר אסור וכרע"י הנז' (מקום שמואל סי' ס"ד וס"ו אות כ"ה) :

ג גבינות הבאות מכרכי הים צבועות ירקרקות או אדמדמות ואומרים שמניחין אותן בשומן דג טמא שקורין וואלפי"ש וטורין אותו בתוכן מעל"ע אף שלכתחלה ודאי אסור בדיעבד פיהא מותר דנפל"פ שהכל יודעין שמסריח מאד ולא גרע משומן חזיר שמן שהתיר מור"ס למעשה בתשו' סי' כ"ד ושכן למד ממרן סצ"ה ס"ד בדין אם נתנו אפר במים וכו' ושבחנם שכל ידיו הרב חות יאיר להחמיר בסי' ק"ב כרש"ך ואיך שיהיה הוציא שלב רפ"ז ורש"ך שהניחו דברי מרן בל ע משום שלא מצאו ממי למד מרן להתיר דהמקור שלו הוא מדין זבוב שבסי' ק"ז ס"ב (שם סימן ע"ד) :

הד"ט ועיג"כ להרב קול אליהו סי' י"א בענין נפ"ל ע"י אפר ועי"ל סי' י' אות ב' · ובענין נפל"פ עצמו ע"ש סי' י"ב וי"ד ולהרב בית יהודה סי' ל"ז דכתב דכל האיסורין שיש בהן שיעור בכולם מותר נפל"פ ובמה שאיסורו בכ"ש כחמץ בפסח הוא מחלוקת הגאונים אי שרי או לא עיין למרן א"ח סי' תמ"ז דמתיר ומור"ס אוסר וע"ל אות י"ד · ועיג"כ להרב דבר משה סק"י דכתב לעיין בכנה"ג סי' נ"ה ובמפתחות שהובאו בס' קול בן לוי סי' קל"ד ותשובת הרב צבי סי' ק"א ושמ"ש מהריק"ו שהביא מרן סי' נ"ה לא יתכנו רק אם הקדרה היתה מחלב ובשלו בה בשר תוך מעל"ע דהתבשיל אסור ולא אמרינן שכבר נפגמה הקדרה ונפל"פ בתבשיל דדוקא מה שהוא בעין נפגם מחמת האפר ולא מה שהוא בלוע ונמצא דהתבשיל קבל טעם מושבח מחלב והרב ב"ד בסי' מ"א כתב בשם מהריק"ו להתיר (וע"ל סי' ח"י אות ד' ולקמן אות י"ג) :

ד עורות אווזות מפוטמות שנחתכו ונתבשלו והתיכו השומן ואח"כ נמצא ספק באגף וקודם שהראוהו לחכם נאבד העצם נשאר הדבר בספק וכולם אסורים ואלו נודע להם קודם הבישול הו"ל דבר יבש דמין במינו דבטל ברוב וכיון שנתבשל הו"ל דבר לח דצריך ששים (מהר"י מברונא סי' קס"ט) :

הד"ט ולענ"ד הקלרה יש להתישב בדבר לעשות מעשה דדלמא היה השבר רחוק מסנוף ואת"ל קרוב שמא לא ניקבה הריאה ואף שאינו ס"ס המתהפך הלא רבו המתירין ועוד ספק ג' ספקא דדינא מהו האגף שאם נשבר חיישינן לנקיבת הריאה ע"ל סי' ו' אות ח' בהגהה · נהי דספק הג' הנז' אינו אלא אם ניד"ד היה שנשבר העצם שאנו קורין אותו אגף ולא בעצם המחובר לגוף שראשו נוגע בריאה שהביא הרא"ה כמש"ל דאלו היה השבר דניד"ד באותו העצם המחובר לגוף פשיטא לענ"ד דכ"ע מודו דחיישינן לנקיבת הריאה דאתיא במכ"ש מנשבר בעצם החיצון דלדידן נקרא אגף אמנם להרא"ה הנז' יש מקום אתנו לומר דלדידיה שבירת העצם החיצון אינו מטריף מחששת נקיבת הריאה וק"ל :

ה בענין השערת השיעורין יש לשער בכמות ולא במשקל וכן בשיעורי אוכלין בענין ברכה הכל לפי כמותו ולא לפי משקלו וכדעת הפר"ח סי' נ"ט סק"ה (זרע יעקב סי' ס"ח) :

הד"ט גם הרב משה יהודה בשו"ת דשייכי לי"ד דף ל"ה ע"ג פסק בפירוש כהרפ"ח ותירץ מאי דאמרי' בתרומות התטנה וכו' והשוקל משובח משלשתן דנראה דסותר הוראתו דהתם מיירי במין א' ע"ש ושגם הרשב"ש בתשובה סימן רל"ט כתב דאין משערין במשקל רק במדה או באומד עיין שם :

ו רבו הדעות בענין חה"ל לפי המקומות ולהיות דין זה מד"ס לכן כל ספק בזה להקל · עיין להרב נחלת יעקב סי' י' ודרכי נועם סי' כ"ז והר"י בי רב סי' ל"ה ומ"ב והרלנ"ח קכ"ה וקפ"ב ודב"ם סי' י"א והלק"ם ח"א סי' קע"ו וחינוך ב"י נ"ו ושלטי גבורים מס' עבודת כוכבים דף ס"ב וע"ש תשובה א' לשאלת אחד חכם מלונו בדין תרנגולת בנוצתה שנתערבה באחרות דכתב מרן סי' ק"א ס"ב (פחד יצחק אות ח' ע' חתיכה וכו') :

הד"ט ועיין עוד לו שם בערך חתיכה עצמה נ"כ שאם נמצא מעט חלחולת עם חלב בחתיכת בשר עגל ולא היה בו ס' נגד החלחולת וחלב דיש להתיר וכסברת הרב תורת חטאת סי' ק"ה אות ע' ואם נתבשלו יש לאסור משום שכן נהגו בגלילותינו כתוס' וסמ"ג וסמ"ק והגמ"א סעיף ד' ועיין להרב בכור שור דף ק"ו ע"ג דהביא ראיה מסכת דף ק"ט דאמרה בכנפיו הכשיר וכו' דאווז אף שנפסק הה"ל הוא דלא כרש"ל רק כרע"ז ודלא כפר"ח דהסכים לסברת רש"ל עיין ברע"ז סי' ק"א סקי א :

ז מעשה רב הביא שבא לפני הרב"ך והרע"ם בריגי"ו במי שמלא ירכות של אווזות פטומות בעצם קולית שבהן ושוב מלא א' מהן שנשבר הקולית ונקשר לא שאשי"י ונשאר בו עוקץ גדול ובאכלו הבשר שסביביו נפרק החבור וירכות המלוחים לא נשאר גם א' בכלי אך נשארו ב' כלים של שומן מהותך שנעשו מאותן האווזות ושאלוהו כמה נשחטו עם זאת ואם נשחטו בבת א' והשיב שעשר אווזות נשחטו בב"פ עוד שאלוהו אם נמלחו העורות שעשו בהן הכרכשאות יחד והשיב שלא נמלחו יחד רק עשו מיד הכרכשאות כשנשחטו ועם זה התירו השומן הכרכשאות מטעם ס"ס כיון שכבר נאכל קצת מהכרכשאות וגם טרפות העצם לא היתה מחמת עצמו רק שמא יצא לחוץ א"כ בנשאר יש ס"ס מתהפך היינו ספק אם מאווזות שנשבר העצם או לאו דשמא נאכל ואת"ל שהוא מאותן אווזות ספק אם יצא לחוץ או לא ואת"ל יצא לחוץ שמא אינו מאותן אווזות שנמצא בהן השבר ומצאו ג"כ פסק גדול א' ממנמובה שכן הורה ושכן המנהג וכן הורו הם להתיר הכל (שם אות מ' (כת"י) ערך מעשה וכו') :

ועיין

הד"מ ועיין להרב שמש צדקה בחי"ד סי' כ"ו וכ' בדין עגל הקולית שנשבר ונקשר לא שאשי"י ונמלחו עמו הרבה עופות ואסר האווז כמנהג עיר מולדתי שמשנים קדמוניות החמירו מנהיגיהם ע"פ סברת מהרמ"א אף שעור ובשר מקיפין אותו וליכא שום ריעותא וכנידון של מעלה שלא הרגישו רק אחר הבישול ושהופשט העגל ונאכל הבשר שעליו ומ"מ הכשיר שאר העופות שנמלחו עמו בלי ששים כנגד העוף דסוף סוף אף שנתפשט שם מנהג המחמירים מ"מ די לנו אומרו לאסור את עצמו הואיל דשיעור מליחה בס' היא עצמה חומרא ומחלוקת הפוסקים וע"ש שהסכימו להוראתו מהר"י בסאן והרב"ך מריגיו ורבני פירארא וכדברי הרב ש"י הנז' וכן הסכים לדבריו מהר"י אבוהב מויניציאה · והמורם מדברי כולם דדוקא הקילו במליחה לא אם היתה התערובת בבישול שהיו אוסרים אך לע"ד דק וקלים מקורי עכבים נראה דיפה דבר בעטו עם סופר מהיר לארש ארש פריו למלוכה להרב דוד פינצי ממנטובה דאחר שכתב היתר בנידון המליחה מכח ס"ם עוד כתב וז"ל וכל מן דין אף אם היה הרב המחבר מתיר לגמרי בין במליחה בין בבישול בין בהמ"כ בין בהספמ"ו ואף שלא לצורך שבת וי"ט מה בכך וכ"ת כיון שהנהיגו הרבנים שלפניו להחמיר אין האחרונים יכולים להתיר אמו קטלי קני באגמא אגן הם הנהיגו שידעו מאיזה טעם הנהיגו לסלק עצמם מכל ספק ואגן עיינינן במלתא טובא אליבא דהלכתא וכו' ופוק חזי אמלי לרבבי ב' עמודי עולם הרש"ך שפתותיו שושנים והרב פר"ח שהרואה פרי חדש אומר שהחיינו שלוותו ככרוכיא על חומרא זו טובא שאין לה שורש וענף ושנתכבשו בו טבחי דמתא ע"פ ואף במקום שנתפשט המנהג כבר כתב הר"ן בפסחים עלה דאל תטשו ממנהג אבותיכם היינו במה שנהגו איסור בדבר שידעו היתרו אך במה דהוה ס"ל דמדינא אסור ובהרלאי אזו בה טעמא לפיתרא יכולים להתיר · עוד הוסיף מדיליה הרד"ף הנז' שאינו נקרא מנהג אלא בדבר שנתפשט איסורו בכל המדינה ובכל יושביה אבל לא במה שנהגו בו חכמי הוראה מספיקא ועינינו רואות שמורי הוראה שבעיר פעמים אשכנזים פעמים ספרדים פעמים איטלקים זה רואה דבריו של זה היום וזה דבריו של זה למחר וכל א' מנהיג כפי סברתו וכו' ומפני זה נקבע בדבר מנהג אבל יוכל להשתנות · איברא דצריכא עיונא רבא לעשות הפך מנהג אבל דבר פשוט כזה אפי' לכתחלה נמי יכולים לשנות וכו' דברים שרבנים הראשונים הוי נהיגי בהו איסורא וכשיצא לאויר העולם ספרו של הרפר"ח דהוא בר סמכא חזרו לנהוג כמותו ע"ש לשונו של זהורית דבריו לו בהשכל וכ"ש שאין לערער על הנוהגים להתיר התערובת אף שנתבשל עמו ואין ס' נגד העוף כיון שחומרא יתירא היא לאסור אפילו העוף בעצמו והבו דלא לוסיף עלה דס"ם כלל גדול בידינו דמדאורייתא לא מחלקינן בין איסור לאיסור ורובא דאורייתא ומדרבנן דוקא בעינן ס' וא"כ אף אם נתבשל הקולית דכיד"ד בחתיכות אחרות של היתר כל שנתרבה התערובת אף למחמירים איסור דרבנן בעלמא הוא וכיון דמעיקרא איפליגו בקולית זה אין לך ספיקא דדינא בדבר שאיסורו דרבנן גדול מזה ופשיטא לע"ד להקל בזה בהפמ"ר או לצורך שבת וי"ט וכדומה : **שוב** ראיתי להרב המחבר בסי' כ"ה דנשאל בנידון ע"ו תרנגולות שנמלחו יחד בסל אחד וכ' מהם נתבשלו יחד ובתוך הסעודה נמצא בא' מהם עצם הקולית שנשבר ונקשר לא שאשי"י ולפיסתו אזל לאסור הב' שנתבשלו יחד ולהתיר את שנמלחו וכסברת מהר"ם ע"ש ולהרב דב"ש סי' רס"ט ובנידון זה שלא נתבשל אפי' מדאורייתא יש להפליג שאיכן במקום שנהגו כמקום עיר מולדתי כנז' וע"ש להרב בן הרב המחבר מ"ש בשם הרב תורת חיים להרח"ש סי' ע"ו ופנים מאירות ח"ב סי' ק"ט וק"ך ולהרב אהל יוסף סי' כ"ה שנשא ונתן ע"ד הרב ש"ל הנז' סי' ל' ומסיק גם הוא להיתרא ומצורף אליו בסי' כ"ט פסק ארוך מלא וגדוש ממהר"ח אבולעפי"א דמקיל ומרי טובא על דבריו אך לענין דינא גם הוא מהמחמירים ע"ש ובסי' ל' · ועיג"כ להרב זרע אמת סי' פ"ז בדין עוף אחר שנחתוהו ונמצא קנא מאיבריו בהרבה איברי עופות אחרים ואח"כ מצאו בשוק שבירה למעלה מב' אצבעות אך מחצי השוק ולמטה וחזר ונקשר שלא שאשי"י העלה לאסור העוף ולהתיר התערובת ועיג"כ שם בסי' ט"ב בדין פ"ז עופות שנמלחו יחד ונתערבו ג"כ הכבדים ושומן הדקין שלהם ושלח מהם לאחרים ובשלום בבשר אחר ושוב נמצא בא' מהם שוק שנשבר ונקשר לא שאשי"י אך עור ובשר שעל השבר היו שלמים והעלה שאם השבר מחצי העצם ולמעלה דליכא חשש פסיקת הגידים ודאי התערובת מותר ואף באותו עוף נטה דעתו להקל אך אם השבר הוא מחצי העצם ולמטה וכ"ש אם הוא למטה מב' אצבעות אז העוף הוי ספק טרפה ואסור ומ"מ העופות אחרים כשרים מכמה טעמים וה"ה שומן הדקין שהותך אחר שנודע התערובות או אפי' קודם אם הותך בב' קדירות אך הכבדים המעורבים אסורים משום חה"נ ע"ש · ועיין להרב נודע ביהודה סי' כ' בדין קולית סמוך לגוף שנשבר וחזר ונקשר ככולמוס ונמלח בב' עופות יחד ולא הרגישו עד אחר המליחה והדחה והסכים מתחלה עם השואל דיפה הטריף שלשתן ואחר שביאר ועשה סמוכות למי שהכשיר הב' עופות דחה דברי האוסר משום דחשש שבר הקולית היא חומרא בעלמא שמא איעכול ניבי ובמקום הפמ"ר הרמ"א מתירו ואף בלי הפסד כלל יש מי שמתיר בסי' נ"ו ש"י בנקשר וה"ה כאן לכן אם נמלח עם מינו ויש רוב נגדו יש להתיר מה שנמלח עמו בקליפה אף אם הוא שמן ואם נתבשל בלא קליפה מותר בדיעבד וטוב לקלפה אם אפשר בנקל ע"ש ועיג"כ להרז"ה הנז' סי' י"ד בדין עוף שנתבשל בעופות אחרים ואחר כך הרגישו שנשבר הגף סמוך לגוף בלאי הרחק רוחב גודל רק בהצטרף מה שנכנס תוך הגוף כבוכנא באסיתא ואין בשאר עופות ורוטב ס' העלה להטריף אותו עוף לחוש לסברת רש"ך סי' נ"ג סק"ט והתיר התערובות · ועיין להרב בעי חיי סי' קמ"ג עד קמ"ז ובסימן קנ"א בדין קולית העוף שנשברה סמוך לגוף סמוך לבוקא דאטמא והרגישו בו אחר מליחתה במ' עופות אחרים שהאריך בראיות והטריף בהסכמת מהר"ם אלגאזי והר"א לפפ"א ע"ש ועיג"כ אות פ' :

ח כ"ו ראשי עופות שכ"ב מהן ממין אחד וד' ממין אחר שנמכרו לב' בני אדם י"א ממין א' וב' ממין אחר ואחר שבשלו כל א' מהם קטניות ברוטב הי"ג ראשים נודע שא' מהד' ראשים הנזכר היה מעוף טרף מסיק להתיר הרוטב והתבשיל ונדד ג"כ להתיר כל הראשים בהשליך א' מהן וחיזק סברת הרב"ח להלכה ומעשה שלא כרש"ך שחלק עליו בסי' ק"ט ס"ק י"ב (זרע אמת סימן ל"א) :

ט נתח לנתחיו דין בריה דלא בטיל דצריך שאם יתחלק אין שמו עליו דלא כלבוש ובאר הגולה וביאר הב' חלוקות שבדין בריה להרמב"ן הזכירו הרשב"ם סי' רל"ג שכ"כ הרשב"א בשמו בפ' ג"ה והרשב"א בחידושיו שם דף ק' ע"א ולתוס' דף נ"ו ע"א ובס' התערובת דף ע"ב עם"ד ובחבורו סי' ע"ז (פני אריה סימן נ"ב) :

הד"מ ועיג"כ להרפ"א הנז' סי' א' והאמסכים דהאריך בדין דבר שיש לו מתירין והערובתו בדבר היתר ועוד לו שם בדיני חה"ל כמזהיו לעיל בהגהה אות א' וע"ל סימן ט' אות פ' · ועיג"כ להרב זרע אמת סי' כ"ט בדין חה"ל שנתערבה באחרות שאם נחתכה חתיכה אחת ממנה אותה חתיכה מותרת בממ"נ וע"ע לו שם סי' ל' דאווז טרפה שנתערבה באחרות ונתן לנתחים ויש בהם חתיכה ה"ל הכל הולך אחר זמן ידיעת התערובת (ועיג"כ לעיל אות ז' שהבאתי מ"ש ג"כ בסי' סו"ב) · ועיג"כ להרב מטה יוסף ח"ב סי' א' דיני התערובת מין במינו או בשאינו מינו וע"ל אות ו' · ועיין להרב אור ישראל סי' ס"ו שכתב דתולעת שנחתכה לשנים ונפלה לקדירה ונתבשל עם הירק ודאי אסור שמא יפגע בממשו של איסור עיין לרש"ך סי' ק"ג סק"ג והרוטב שרי ע"י סינון והבשר בהדחה עיין לרע"ז ורש"ך סי' ק"ד :

י שבעה אווזות שנמלחו יחד וגם נתערב שומן ונמצא אח"כ מחט תחוב בא' מהן בחלל הגוף דן את הדין דיפה דן ויפה אסר מי שאסר כולן שהרי שומן הטרפה נתערב בחתיכות שאינו ניכר לבטל ברוב כדין יבש ביבש וחתיכות בשר הטרפה ל"מ בשאר החתיכות כשנמלחו שאין ס' לבטלה עיין בטי"ד סי' ע' שבשר שחוטה שנמלח בבשר טרפה אסור ועיין בסי' ק"ה וק"ט בדין כבוש בענין הכלים (שו"ת כ"י מהר"ם פרווינצאלי סי' כ"ו) :

הד"מ ועיין להרב שבות יעקב ח"ב סימן ק"ט בדין עגל שנמצא קוץ בחלל הגוף והטריף ונמלח נ"ד א' של עגל בשאר בשר הרבה ולא היה בהם ס' נגדו והיה לצורך סעודת מצוה והפסד גדול בהיות בזמן אחלת תעניתם וא"א למכור הבשר כלל ולא היה להם מקום לקנות בשר אחר והתיר מכח ס"ם דספק שמא לא ניקב א' מהאיברים שנקיבתן במשהו ואת"ל דניקב דילמא קי"ל כראבי"ה וסייעתו דס"ל דכל מליחה סגי בקליפה וכמ"ש הרמ"א בסי' ק"ה סימן ע' ומבואר בסי' נ"ח דדבר הצריך קליפה אם עבר ובישלו בלא קליפה או שא"א לקלפו מותר בדיעבד ואף שיש מקום לומר דאין זה ספק גמור כיון דרוב הפוסקים ס"ל דבמליחה נמי בעי ס' אם הוא שמן או שיש לחוש שהוא שמן מ"מ לפי המקום והשעה דחוקה של הנידון שלו הורה להקל ע"ש ועיין להרב בית לחם יהודה סי' נ"ט שנשא ונתן בדבריו ומסיק שיש להטריף ולאסור אפילו בהפמ"ר ועיג"כ להרב נודע ביהודה סי' ב' שדחה בשתי ידים הוראת הרש"י הנז' ודלאו בר סמכא הוא בנידון שלו הנז' אף שאם נשבר הקולית סמוך לגוף קירב הוראתו מהטעמים שהביא רש"י הנז' בדין קוץ הנז' ע"ש וראיתי להרב פחד יצחק אות מ' (בלתי נדפס עדיין) ערך תערובת איסור בדין ישראל המוכר אווזות שחוטות איברים איברים ליהודים ולעובדי כוכבים שקנה י"ז אווזות ומכרם כמנהגו אחר שמלחם כולם יחד חוץ מהראשים והצוארים והגפים והרגלים ולאחר ג' ימים נמצאת אצל יהודי א' ריאה א' מהן שנתמסמסה בענין שהיה טריפה ואינה ניכרת מאיזו אווזא היתה ועלה בהסכמה לפסק הר"א הכהן תלמיד חבר שלו שכל האווזות נאסרו במליחתן יחד עיין לכנה"ג סי' ק"ה אות ס"ג וכן אסר כל השומן הניתך והכרכשאות שנעשו מעורן : **וראיתי** נ"כ במהדורא בתרא שלו קונן גדול שהוסיף על כל חבורו הנחמד שכתב באות א' ערך תערובות איסור שנמצא כ"י החתום בחותמו של מהר"י בריאל ממנטובה בסיון שנת תע"ם במעשה שהיה שאדם א' שחט י"ז אווזות וכו' (ונראין הדברים שזהו המעשה עצמו שהביא בחבורו הנז') והסכים מהרי"ב הנז' להוראת המורה דיפה אסר גם את השומן אחר שלא נודעה התערובות עד אחר שנתבשל האיסור עם ההיתר בלי ס' וכמבואר בסי' נ"ח וכן הירכות שנכבשו בשומן ובלעו מהאיסור וכמבואר בסי' ק"ה ס"ז שאף חתיכה בלועה מהאיסור המפעפעת אוסרת בנגיעתה אם בחם והעצמות והבשר שנמכרו לעובדי כוכבים הרבה מהם וביטל קביעות האיסור שהלך לו והתיר הנשארים המבואר בסי' ק"י ס"ז בתנאי שיאכלו ב' בני אדם בב"פ ב' ב' יחד דמ"מ א' מהם היתר ועורות האווזות שלא נתבטל קביעותן והיה בתוכן העור של איסור השמן הניר הוליך הפליטה והשומן מזו לזו כמבואר בסי' ק"ה ס"ט וגופי האווזות שנמלחו יחד לא אסרן לפי שהאווז לא נגע רק א' מהן ולא ידעי' איזו היא ומבואר באותו סעיף דכולן מותרות דחד בתרי בטיל אפי' חתיכה הראויה לאכילה ע"כ במהדורא בתרא הנז' · ובחבורו הנז' שם עוד הביא דין בשר אחר שנמלח או נתבשל מא' מהחתיכות של אווזות הנז' ופסק לשער בס' כנגד האיסור הנבלע בחתיכה ולא כנגד החתיכה עצמה דחסה התורה על ממונן של ישראל בסרט בענין כיוצא לזה שרבו הספיקות ויש בו הספמ"ר אי אמרינן חנ"נ ועיין לרש"ך סי' נ"ב סקי"ד וסי' כ"ב ס"ק י' וכנה"ג סי' נ"ב אות מ"ד כנה"ט : **ובענין** הפסד מרובה כמה הוא הביא דעת הרב"ם סי' כ"ה דכתב בשם האו"ה דכל שההפסד יותר מכבד של תרנגולת וכן יוסף הפמ"ר הוא ובשם תה"ד סי' של"ו דלהיות מן המחמירין דהפסד הקרן קלא יותר משתות אי מרובה והרב"ם הנז' עשה פשרה ביניהן דלענין מטערינן כאו"ה ולעשיר כתה"ד ועיין להר"ם הלוי סי' י"ם ושער אפרים סי' ס"ח והלק"ט ח"א סי' רנ"ב ומינוך בית יהודה סי' נ"ז (וע"ל בסימן ו' אות א') ועל ענין הכלים הביא בשם הרב נחלת יעקב דף ל"ד ל"ה ול"ו דבהפסד מרובה אחר מעת לעת שנתבשל בהם האיסור מותרים כלי חרס אף לכתחלה כיון דאין להם תקנה הוי כדיעבד ושל מתכות שאפשר בהגעלה יגעילם ועיין באורך בספר עיטור בכורי קציר סימן א' ד"ה כללא דמלתא וכו' ובחיבורי הקצר הלז חלק א' סימן י"ם אות ט' ולקמן סימן י"ח אות ד' :

יא נשאל הרב המחבר בדין תרנגולת בנולחה שנתערבה באחרות דכתב מרן סי' ק"א ס"ב וס"ה בדין קורקבן שנמצא נקוב דלכאורה סתרן הדדי ובקושי בקש לזווגן יחד (שמש צדקה סימן ל"ג) :

הד"מ וע"ש להרב בנו בהגהתו שכתב עלה דאמר רב אבא מעלת המחבר דהרדב"ז נמי ס"ל דמרן מכח ספקילין הוא ולא הזכיר מהמחמירין רק הריב"ה וכתב הרב בנו וז"ל אחר נשיקת כפות רגליו אין זה הכרע דמעולם לא מצאנו להרדב"ז שהביא דברי הרב"י שלפי סדר הזמנים לא ראה רדב"ז חבור הרב"י עכ"ל ואני אומר לע"ד דאחר הס"ר מחלוקת במציאות היא זו דמדברי הרב קורא הדורות מוכח דהלך בזקנתו לצפת וקבלו מרן בכבוד גדול ואף שאפשר לדחות לומר דמ"מ נפטר רדב"ז קודם שנתגלה חבור הרב"י מה לנו להביא עלות מרחוק ניתי ספר ונחזי דהגן בעניינו אגב ריהטא להודא אסכתא להרדב"ז גופי' ח"א סי' כ"ד וח"ב סי' תרס"ב תרס"ג תרנ"ח דמייתי דברי מרן ומזכיר ספרו ומשער אני לענ"ד כי כל היד המרבה לבדוק אפשר ואפשר שימצא כאלה רבות ומאי קאמר מני"ר דמעולם לא מצאנו לרדב"ז שהביא דברי הרב"י ושוא פלא עצום לענ"ד מאדם הגדול כמותו בקי בחדרי חדרים של תורתן של ראשונים ואחרונים לכתוב כן ודוחק גדול הוא לומר שאין דברי רדב"ז רק מאיזה מגיה שכ"כ בגליון ובעת ההדפסה הדפיסו הכל בפנים כדאמרי' באיזה מהמקומות כי המקרה לא יתמיד ולא ישנה פעמים ושלש ככניד"ד וע"ע שם דברי הרב פלפלא חריפא הר"ח כהגא מסודונא והגהת ן' הרב המחבר הנז' ע"ש :

יב תשובה מאהבה לשו"ת הרב יעקב יהושע מקראקא בדיני תערובת אי אמרינן ס"ם היכא דאיתחזק איסורא וגם היכא דספק א' בגופו וספק א' בתערובות שכתב מרן סי' ק"י בשם הרשב"א סימן ס"א והפר"ח שם וחזר הגאון הנז' והאריך להשיב ולדעתו אין דעת הרשב"א בזה נכונה דהא חזקה מדאורייתא חשיבא כוודאי ואין להקל בה (שב יעקב סי' מ"ח) :

יג יורה גדולה שבישלו בה חלב ולא הדיחוה ואחר ג' חדשים הוציאו שכר של יין בתוכה והכשירו השכר ואף דלא הוי דינו כנטל"פ כיון דא"א שלא נשאר שם חלב דבוק בענין כיון שלא הדיחוה וצריך ס' כנגד החלב הדבוק כמ"ש בסי' ק"ג וקכ"א מ"מ כבר כתב הרב דמשק אליעזר בשם האו"ה כלל פ"ה סקע"ב דמסתמא בכל קדירה יש ס' נגד השומן הדבוק ואף דלרש"ל ס"ל כיון דאיכא ממשות בעינן אף מה שבלע אינו לפגם כבר חלקו עליו רש"ך ופר"ח שם וכהסכמת האחרונים כמ"ש הרב דמשק אליעזר הנז' שם סקי"ג וש"ל אות ב' ועוד יש להתיר משום ס"ם דהא י"א דנטל"פ הוי אף שבשלו קודם שהדיחוה כמ"ש מרן סי' ק"ג וע"ש ברמ"ז סק"ח וא"כ יש כאן ס"ם ואף שאינו מתהפך כבר הרבה הפר"ח ראיות להקל ומה גם בהצטרפות סברת הראב"ד דס"ל דנטל"פ נמי מטעריך באומד וכמ"ש מרן בשמו סימן נ"ח ע"ש ולהרב מעיל שמואל סי' י"ז בדין יורה בלועה מחלב שעשו בה נרות שהוציאו בה שכר והיתה היורה מודחת ולא ב"י דהתיר מכח ס"ם ע"ש (דבר משה ח"א סי' י"ב) :

יד חקר ודרש בכל תערובות איסור הנאה אי אמרינן דנטל"פ שרי או לא (וע"ל סי' זה אות ב') וכן שרצים שנסרחו אי פקע איסורייהו או לא ושוב חקר במאי דקי"ל דנפגם לא חשיב איסור אי שרי לגמרי אפילו מדבריהם ואי גם בכלאי הכרם ובב"ח נמי שרי או לא (חקרי לב סימן פ' עד ע"ד) :

טו הורה להתיר איסור יבש ביבש חד בתרי אפי' מדרבנן במ"ש הטור סי' ק"ט אף דבקי בדבר יוכל להכיר בין איסור להיתר כיון שהוא אינו מכירו אינו חייב לילך אצל בקי וע"ש בסי' נ"ב מ"ש על הרב מנחת כהן בס' התערובות ולכנ"ה סי' פ"ח וכנה"ג סי' ק"ט הגה"ט אות ה' וחולתם בדין יבש ביבש דמסיק דדוקא חד בתרי הייטו בכפלי בטיל ולא ברוב דאם נתערבו כמשל ב' חתיכות איסור בג' של היתר לא בטיל דכפל ממש בעינן (שם סי' ק"ב) :

טז האריך במאי דקי"ל דכל קבוע כמע"מ דמי דכתבו התוס' בחולין דלא חשיב קבוע רק שניכר ההיתר והאיסור במקומו · ועוד לו שם בדין פירש ממקום קביעותן (שם סימן ק"ח) :

הד"מ ועיין להרב פחד יצחק אות ב' ע' בשר הנמצא שהביא פסק א' של הרב הר"ש מלויקי"ו על מ"ש הפר"ח סי' ה' ס"ק י"ח בדין מקום שרוב ישראל מצוים אפי' רוב בני העיר והשוק עובדי כוכבים שרי ע"ש :

יז השיב לשואל בדין כוסכוס"ו המבשלים העובדי כוכבים דמימי קדם נהגו בו איסור שמבשלים בו איסור משום שמבשלים אותו בשומן או בחמאה ולא סמכינן אתומדנא שנתבטל בס' אזלי' לחומרא אף באיסור דרבנן ואין כח הכוסכוס"ו יפה מכח האפונים קלויים של עובדי כוכבים דפסק הרמ"א סי' קי"ב ס"ב וקס"ג ס"ב דבמקום שנהגו לתפוח המחבת בחלב שיש לנהוג בו איסור וכן בסקי"ג סק"ה באותן מיני נילו"ם שקורין קובלי"ך וכו' שמושחין הברזל בשעת אפיה בחלב או בחזיר יש ליזהר ולאסרן והרי הדינין הללו באומד הדעת דאין במשיחת הכלי א' בס' בקליות או בבצק ולא תלה הרב להתיר גם הרמ"ז ורש"ך ופר"ח לא

כביטן עליו כלום ולמה לו לחזור ע"י נסיון לבטל הקליות כמאכר שלה בדעת שאוכל לעשות מ"מ ליכא לדיחת ושם עמד במ"ב סרב לאוכלו בשאוכל ופר"ח סי' נ"ח סק"ס דמסכים ע"ס (ופ"ל סי' י"ב קונ' ו') (פרי נדיק סי' כ"ו) :

יוֹן תשובה הביא למהר"ם מוויליגא בדין מי שמחם ו' בחמת ושוב מצלחת ו' מהן מרפה ומתעבדו זה בזה וקודם שניכר הספק מכבר מהי בחמה ו' בחזקת כשרות ודעת מהר"ם כאן גם האחרי האכאר כאר לחיך נחלק בחמה ו' חלוי בכשרה ואליה קלפה ובפשט בחיסורין דלכאן ומה בין זה לדין שומן קורקבן למדמין בחתיכות והרב העטיל מקפק על טעמי הולחתו וס"ס מסכים גם הוא להחיר בחיסורין דלכאן (ופ"ל סוף ו') (תשובות נאוני בחראי סי' ה') :

יוֹת עדר לו אם בשם הרב העטיל הנ"ל על מעשה הנ"ל שלקחו מהו' בחמת בפעם ו' ד' לשנות וג' כשמייבו ומספקת הרמ"ס הנ"ל מי נימא לחיסורא ברובא לחיא והשמאלים מותרין ד"ל דלא אמרי' הכי אלא שנולד הספק לך כאן שנולד הספק לחר שנעדא החיסור יהיו מותרין אפילו ב"ג אין הולכין אחר רוב לשנות רק לאחר רוב בחמת ורוב בחמות אשתרו קבורין הן ולכל ו' מה:שנות נימא מרובא סרים והביא לו הרב העטיל דכיון דמ"מ לגמרי שלקח הל' לשנות נבא ו' מ"כ פשוט לכלל ו' ו' דלא אמרי' מרובא סרים ולף לפסבר שהיו מרבעתן תלויות יחד ופיקחו נבא ו' י"ל דלא אמרי' לחיסורא ברובא לחיא וכמ"ש באחרים דף פ"ב ע"ב שמע יהושע עמרה בהיום נבא ו' ע"ם ולף לפשט ים להוכיח לחם פירשו קודם שנולד הספק ים להחיר הל' המשמרים משום לחיסורא ברובא לחיא מ"מ ים לחלק ובניד"ד לא מהני מה שפירש קודם הספק ועל מ"ם לי חזקיה בחר רוב בהמות שנשחטו דרובן שחורות הביא שלא ירד לסוף דעתו דמה לי בהמה שלמה ללא לחמרינן רוב בהמות ונשחטו מרובא שבהמות הבאות מן הים לא לחמרינן רק לחיניא דלדבה הכרוב הוא החיסור ו"ל בהני נמי נימא דהלשון שחיסור הוא במקום הרוב כתופן שהר' המשמרים לחסורין (שם סי' ו') :

כֵּן עזר שם מהרב ב"ח בלחוכן שהיו לו ב' לחוחת שחוטות ומכר ו' מהם לשמעון ושמעיה לעשמו הקורקבן שלה ושלחו בבשר הרבה ושלח ג"כ בשר בפ"ם ובהזמה מחכוחה שיבא שי הבשר בכלי ו' וחזר ושלח הכל ביחד בכלי ו' בשלישה קלח ובישל החוחת והקורקבן בי"ם ו' ובישל י"ם ב' בישל קורקבן הר' עם הבשר ובשעת חכילה נמלא עלים עב מלד ו' לגד חוץ וחוחו של עלם חחוב בבשר הקורקבן לגד פירם ולא היה ניכר הקבל מלד פירם והיה ניכר שבשה קודם בשלישה ונם שעשון מלא החוחת בבשר הרבה ושלא שוד בשר והתבשלה בפ"ם ואחר שלמה מחכוחה חילק והיה חוחת בפ"ם ואחר שלישה בשר עם בשר ושלח כל ו' בכלי בפ"ם ופפק הרב"ח שהחיחר שמלח עם החוחת עם חין ס' בשיחר נגד החוחת וקורקבן הבשבה הכל לחסור ונם עלמות החיחר מלפרפין עם החיחר והבשר אחר שלכל לחובן לבטל החיחור ות"ם חזרו לחיחור בחליחה ביבת שאחר הלמה חובן החחיכות שהביח נוסף עליהן ואם חין ס' בכל חיחר נם הבשר אחר נאסר מיד בשהוא יחד קודם הלמה אבל אחר שעשון שלא נאסרב הבשר אחר שלמה בחליחה קלח יש חילוק בין אם יש ניר למלה כאן ובשר שנשלח מחלה עם החוחת בין אחר לחובן בין אחר שעשון לחסור אם חין ס' נגד החיחור וגם הכלים שבשלו בהן והקערות והכפות שהיו בפ"ם שהן ס"ם בת"ם הלו"ח ע"ם (שם סי' י"ז) :

הַד"ט ושיב"ש נרדב"ז סי' נ"ח שהחיר להלכה ולא למעשה בדין מחם החוב בקורקבן שבר מעל"ע בשיעור חי מלבע חלא הרגישו בו חלא אחר הביטול ע"ם ובפי' קמ"ב בדין מחם בקורקבן מבחון והיו שם עוחות הרבה ולא היו מכירין מחיזה עוף ע"ם :

בֵּא מטיק לחיחר בדין קדרה של חתין שהיו בה ביצים ונמלא לפרות בחחד מהן ואותן הביצים היו שלוקות כמיס ולפר קודם שנחנות בקדרה של חתין ובפסק מהן סי' נ"ה ס"ד דע"י לפר נמל"ם ולף להרמ"ך שם בסק"ח ורב"ז בסק"ו נמנמו כזה חנו חין לנו חלא סרוחת חלחת מהן וגם הרב ב"ן סי' נ"ל ס"ו והרב פרי חואר סק"ו החזיקו בספרת מהן להפלר פונם יותר מכלי שלישו כ"ף ולף הפר"ח שם בסבה שהין בידו להכריע מ"מ מחיר בהפ"מ ע"ם ובמעבב מהנו כשיש חופה חו שבי הבן משלם הרבה ביניהם בילה שיש בה הפרוח חו שהם מחיבים שבר הביצים לפי שפלימתה היתה מעם פנום ע"י המבר . עוד מוביל ומייתי בידיה מעם מחר להחיר לף אם לח נשלקו הביצים בלפר שם עדיין לח נגמרה נוחת הלפרות משום דחין לך דבר מלוס וסרוח ממנו ומיין בש"ע סי' ק"ד ס"ג ובב"י סי' ס"ו בשם המרדכי ופר"ח סי' פ"ו בסק"ב (עוחות ניהוסף להר"י בן שלמון סי' מ"ב) :

הַד"ט וע"ל סי' י"ח חות י"ל ועיין להרב ביח יהודה סי' פ"ב ומ"ב בדין מבשיל שבישלו ממנה מרק חוך הקערה ומעמה לקדרה לחכת לקדרה ולחי יש לה דין כלי ב' ולחר"ב נמנה בחבשיל ביבה ח' בלפרות וחין ס' בחבשיל הוי בחבשיל דהכנן חלא שלישו מבשל עלמו כדלף לבבו עד הרב מר"ח סי' ס"ח בקי"ח דם"ל דסחם כלי ב' היד סולבת בו . ועיין להרב בעי חיי סי' ק"ל ולהרב פרי מגדיש בחלק מבנות זהב סי' חמ"ז חות ח' בדין ניד הגזה שפפל לכלי ח' שמין בו ס' חו שפק לח יש בו ס' לו נפל לכלי ב' לחל"ב דקי"ל לחין עבידין בל"ם מ"ם דם יש בו ובלח מליחה עכ"פ לוסר עד ס' משום דם ובספק יש להחיר משום דדם שביטלו מדרבנן בבפי' ל"ח וספקו לקולה ונזה ממיל כלי ב' מכלי ח' דלמ"ד מפלים ומבליע ושינו מבשל ח"כ הו"ל ספק חורה וע"ל סי' ז' חות ח' ולקמן חות כ"ד :

כֵּב יצא ליפע עלמו ולישפר לבלום ממה שהיו מבקשים לחייבו לבלום חבלומי הבשר והעבוכה בחשבה שבא לידו בח' חייב חק"ו שבחם ל"ל בלומים מקבל ח' בבא לחם בבשר ובשהפשיטו הבלומים קלומו לבדוק ובדקו ולא מלא בהם רק פרפה ח' והבחר יפלא בחזקת כשרות מחמת ידו וביום ו' הביחו לפניו רביע ח' של בלום שרוך מביח השחיטה עד ו' לעטות כל שמח הלעטות מחזק עד הבדיקה ול"ל שברפה היח ושמא הוח מה שהחריף שחחלף לבעליו במקום בשרה והלכו הבעלים לפני ב"ד לשחול על הריעות והכחבים שהעבידו מכל ל"ד מלחים ומכיון בין קודם שנודע החיסור בין לחחריו והלך דינה מבי"ד שלא לחלק בין חלו לחלו דלמו כ"ע דינא נמירי וליתו למעני ולחייבו בחני נזק הבשר וחעבוכתו וחני נזק לקלב והרב המחבר בחריך למעניינו שם בהבחמה הסיח ברפה מדינא חו לא וחל"ל דברפה חם יש לחייבו לבלום פו ל"ם בחריך והוכיח דיש להבעיר מדינא חת בלום ולפטור חת הבחמה עכ"ל ומה שביאר על כל חוך וקוץ של פלוני חלמוני שהיה מחייבו (להל יוסף סי' כ"ה ס"ק ו' וז') :

הַד"ט ועיב"ש שם בסי' נ"ל בדין מוכר בשר בחזקת כשרה ומנמל חח"כ ברפה דיש מהקונים שהביחו הבשר הוי כמו שלקחוהו ומהם בשל ומבושל במים ומהם בשר מוחם במים ומשם מלוח וכולם מעמו מהקנה דמי הבשר ופסק לרלשלמוים מייב להחזיר למיקן בש"ם מרן סי' ק"ם סי"ג ופר"ח שם ועיין להרב ערך מברפה חלק מ"ם סי' י"ד ולמבר הביחו הבשר לחבי שהדמה חו מליחה חו ביבוש יכנה מהם דמי הברפה והחבר שלא יצלם כיון שהפסידו הלוקחים חת הקנה שהיו יכול למכור לעובד כוכבים ולף שבמרפות לחורייחא לף חם חכלו הלוקח מהלם לו חת הקנה שבר כשרה שחני שהם שהוח לשום קנם כמ"ם רש"י ז"ל שם בבבורות ושחר הפוסקים סזכירים הרב בש"ע בש"ם ולפי זה חלוק בין ברפות לחורייחא לדבנן עיין למרן בש"ע מ"ם סימן רל"ד :

בֵּג עלה על דעתו הרמה להת דקי"ל אין מבטלין חיסור לכחחלה היינו דוקא בלחי מזי בלא"ב למידי אחרינא כגון דבר חיסור של מכל ומשקה דמ"ב וכגון חיסור דבלחים אע"ג דחסור ליהנלל לגבעו מ"מ יכול למכרו לעובד כוכבים חו ליהנלל ב"ב למנוע עליה לח חשיב כמבטל חיסור (מהלת יעב"ץ ח"ב סי' ל"ד) :

הַד"ט ועיב"ש להרב בעי חיי סי' קע"ד בדין ביטול חיסור לכחחלה על מ"ם הר"ן בפ' חין מעמידין על הבשב"ם עלה דמהו ליתן לחוכן שבר וע"ש לו ז"ל שם בסי' ק"ם ק"ו וק"ם ביא"ם בית הוא לחלק בין זה לזה :

כֵּד שתים זו שלמו מתנו בחם מידו חבשיל בחבשבל בעוף שנמנמ בו מרפות והורה בבר דחין בסק שים לחמחיר בדעת הפוסקים דם"ל דבלי ב' ושידו מבלי ח' בולע ופולם בין כלי מחכות בין כלי חרם . עוד נשמל חם יש לחלק בין כלי חרם החפופין לחחיר מופין בחבר והביא דנחלה דבחחוך של זכוכית לב"ע דיון בכלי חרם ואפי' בדיעבד לחורין ובחוך הטופרת לבע"י דיון בכלי חרם בח"ם בפ' כל בעה נבי מבני דקוניא ולב"ח בבחרת

דכ"ם כניע"ד שהמלת מי שקל דג מהור לה היה מוגע בדג הממת שנד הפניתי לה היה מלוח ולפף שנמחר שכח המלח מהליע בו מ"ת כבר נתלע כתו הרכה קודם הניעו לדג ממת והכיה רחוק לדבריו ע"ם · ואחר שכתב ומכן ג"כ בעניו זה ובדין נתבטל הטעה מהמחובר דבניד"ד אם יש ס' נגד הדג הממת בניהוף הדג שבתוכו הכל מותר מון מהדג שהממת בתוכו דכיון שהאיסור בעין והוניה לותו עודנו אם מזר ואחר לת הדג שוין בו ס' אכל אחר דנים יש להתיר להיות הפמ"כ ושעת הדחק וכדברי המתיכין ללת מחזיקין האיסור לכתוף. לומר דנשאר האיסור בלי ס' עיין בעור ומכן ומור"ם סי' ק"ו וק"ז (וע"ל סי' ז' לות כ"ה) (פרי עץ חיים ח"ב סי' מ"ד) :

סימן יב דיני פת ושלקות של עובדי כוכבים וגבינותיהם

אות א מי שהינו מוכל גבינה היה כלל רק קלויה לה מקניה לדידיה דבר שהינו מאכל כמות שהוא שהות לי להאסר לו אם נבלה עובד כוכבים דבתר תורתא דעלמא חלינן ולית בתר דמחיה (ועיין להרב מחזיק ברכה פ"ח סי' רכ"ד) (מהלי יעקב סי' נ"ח) :

ב דקדק היטב בס"ם הרב כ"ע סי' ק"ה בדין קמו"י שם יש בו משום בשולי עובדי כוכבים ובפי' שלחניו הרמיק נדול ממה שהחיר הב"ע הנזכר לנרך על פחם ייטם לניחת (בית יהודה סי' כ"ת וכ"ב) :

הד"ט נם הרב יעב"ץ בח"ת סי' ס"ו ומ"ה מחת ממשתחת דהרב"ע הנ' ושפתי' לנכר מנה שהור לנרך שם נה מפני חוש לרפואה ובדוקה מי נה סני בלע"ה וע"ע בעיר סי' ס"ב בח"ב סי קמ"ב בהיהר שהיית הקמו"י וקיוקלע"ח ושכר ויין שרוף של עובדי כוכבים-ועיע"ב להרב הנ"ן מביו סי' כ' ולהרב מקדי לב סי' קל"ו שהניע דעת הרב הנ"ב קי"ב ובמשובותיו סי' קנ"ה שמשר הקמו"י שלהם והניע ג"כ שברב הרפ"ח סי' ק"ד בשין בתיר מקרי עשוי והרב מ"ל הנ' כתב שכבר הקדימו הרב"ע בב' הטעמים ושהטעם הת' שפיט נהוי נלפף בו הת שפת בבר ממת שהבב"ב עלמו ולנלחה ולפי דעל הטעם הב' דבשל הקמו"י ע"י תמים מיוסד מהנ העולם להתיר והוסיף עוד מדיליה דלין זה מפיק רק לשחוטו בניית העובדי כוכבים לו בחנותה שבל לשכול הקמו"י שמערבין בשוקמל"ו ולין טעם בלל להתיר · ולקנות הקמו"י קלוי ע"י עובדי כוכבים כדי לנבלו בניהו הוי מבטל לישור לכתחלה ומ"ם המנהג להקל ונראה דם"ל דתיכולת הקמו"י קלוי לית קניה קניה בכילה שהינה כדרך שהמחו והשוקמל"ו מבשירו לתכילה ע"ם :

ג חלב שחלבו עובד כוכבים ולין ישרחל רוחהו לף שלין דבר ממת בעדבו נדיך שיהיה ישרחל עומד ע"נ ואם לת לחמר דלת כהרב"ז סי' ע"ם (מעיל שמואל סי' י"ב) :

הד"ט ועיין בפר"ח סי' קנ"ו בק"ת שבניע מסוגיא דכ"ז בסי' ע"ם ועמד בדבריו ום"ם העלה שכן מנת מהנ פשוט בחמשבדם להתיר ושכן נהג נ"ב עמיתם וה"ה בעיר בלת נמלת שם דבר ממת או שבשמת יותר ביוקר מעהור · ועיע"ב להרב בית יהודה בתשובה בחלק תניגל קע"ד ושפסק כפר"ח דף קע"ו דמהנו שיהר לפי שחלב ממת ביוקר נדול ושכ"ה הרשב"ם סי' הקנ"ד ושפסק כפר"ח ממם בחלת החוהף ומעשים מלשמות חלב"ן שמנהנם לחתם הנים בכליהן · ועיין להרב עבודת הנרשוני סי' פ"ח ולהרב פ"מ בהרן סי' ל"נ ולהרב מחלת יעקב סי' נבד"ם ולמהר"ם פדווינחלי בתשובותיו ס"י סי' קל"ב שמהיר בדיעבד שם תין ישרחל עומד ע"נ ועיין להרב זרע חנרשם ח"ת סי' פ"ק דפסק דלף בשעת הדחק שפשר להקל בנבינות שנעשו ע"י עובד כוכבים ותי"ד ע"ם החלב עלמו חסור ועיין לקמן ד"ה בור ח' סי' ל"ב שעשה בחוטות למנהג חנרשם בהיהר החלב ושהנבינה שחסורה משום נזירה לף לי בניל מעמת הנזירה קיימת חבל החלב שהות משום משם הערובת לי בניל מעמת בניל חיסורת ועיע"ב בחותיות הבחות בדיני נבינות ועיין להרב משה הערובת לי בניל חיסורת ועיע"ב בחותיות הבחות בדיני נבינות ועיין להרב משה חנרשם בח"ת סי' ק"ב ענף ב' וג' דפסק בדין חלב עובדת כוכבים דכיון דרוב בנין ורוב מנין ס"ל דמותר לף משום חסידות דשבנון של ישרחל בחמנין ובייטנין לף חלבן מנדל שבע כיוהת טוב להחמיר הכי נקטינן וכמ"ש הרב"ג והר"ן ומור"ם סי' פ"ז והלבוש והחני"ב ועיין להפר"ח דם"ל להקל בסיקה שנדרת כוכבים חבל לנדול לף שם פירש ליכת מלן דשרי ובנולי חסור ועיין לחמן ובסמ"ע דם ל' חלב שנדרת כוכבים חסי' משום חסידות ליכת לחפי לנדול וכדין חלב ישרחלית והות בפירש וכהרמ"ח שם בעיף ז' :

ד ראובן שלף לעשות נבינות והוליך עמו כחוד לחד ועשה הנבינות ושלחש על ידו ליד נחמן וכתב לו שיקבל ממנו שך נבינות קלחם בהוחש וקלחם בלת חוחש וכן עשה ומכרם לעקב ושוב ים מעידים שחותו כחוד נזש ואחר שכלוחן לקח ממנו מיזו תיכות ושפשידו מעט והות יפשידנו הדבה והוניה לעז עליו שקנה ללובן מהנדת כוכבי' ועיובן ושהות לו שלה העיכוב לך שלה שבבת רלובן להחשבר עם העובד כוכבים לקנות החלב מ"ל העובד כוכבים תיני מוכר לך החלב עד שיקנה נם הנבינות שעשיתי קודם נתוך והוכרח לקוחם ונשבר מחתו ושכיון שים נבינות יבשות קלת נשלם לו שהן הנה של העובד כוכבים ורלובן לות שהלילה לו לעכב בשמת והשהות יחדו ומשכר החסורות לעובדי כוכבים ושהנבינות קשות שנלת חין בך לפי שמשם הוחשו במקום שהחיר שולע בהן וכדרך עובי נבינות ושמה שים בהן נבינות בלי חוקה הוא מדרך המנניבים שכשהם נריכים להחסיר מחקום עשייתן ותחתין לותן כדי שלת יתחלשה לך בעשדם שם עד שנמר עשייתן ויוד חולינן לותם בחדר חיסורד חין בדבן לחחות והעלה הרב המחבר דע"ם הין כל הנבינות חותרות ושכל מקום שם יש בי שיחיר על עלמו מ"ל שהמנבן מיקל בחיסורין לו בני המקום מקילין בנבינות של עובדי כוכבים ויבא שכם לחסור חין חותין בידו (מחלב ליהושע סימן י"ד) :

הד"ט ועיין להרב מקדי לב סי' קל"ח שעשה חמוכות למנהג העולם להחיר נבינות של עובד כוכבים ע"י עדידת ישרחל על נבו לף שחין ישרחל עושה שום מעשה בהבנתן והניע ת"ם בח"ת סימן קנ"ו בהחמיר והסכים עמו הפר"ח בסי' קנ"ו ס"ק ו' וסכיע מ"ם הרב נית ודיש למיקל בחח"ת כלל ג' סי' כ"ת ודחה רלויות הפר"ח ובפרם שכבר נהנו כן · ועיין בח"ת שהכורי הקנן הנ' סי' י"ד תות ס"ו וכ"ם מלנו שהמנהג להתפשר שחלה לחלוב לעורך ישרחל דלף הפר"ח מהיר ע"ם · ועיין בפרם שוען כלל ת' סימן נ' על דבר חומים ישרחלים שעושים נבינה בכפרים ומפלחים חותה ליפרחל שבעיר ע"י מפרת שלהם בלי חוסם לו סימן רק חוכלין לו יניעך כך וכך חריפים של נבינה עם מפרת וחין עוד וכלחות בנו"כ כלל ת' סימן י"ם ונפת ונהן בדבריו ע"ם · ועיע"ב להריע"ל מ"ת סי' מ' שפפק בדין עובד כוכבים שהבינה נבינות ממרחק ובידו כהב ממקום שעיינן מיחידי הקק"י מודיע מינן ולת נכרו החימהן דים להקל חם חין מנהג בעיר ביניר החימות ולריך ליקח הב"ד הכתב שהבינה העובד כוכבים בידו ועיע"ל סי' ס"ו חות מ"ו :

ח העיד נמו החים שמנהג עיר ההמת פיניניי שהיו נוהנים היהר נבינות עבודת כוכבים שהעמידום בפרחים ומחסרום מקרוב · עוד כתב שם מהרי"ב דמ"ת חין להרהר חחר מנהג חיהר עיידות הנוהנים להקל (פחד יפחק חות נ' ע' נבינות עובד כוכבים) :

הד"ט ועיין להרב דברי דוד סי' ע"נ ופ"ד ס"ם על חשובת מ' חכם ממרכת הנדול עז חיים שבחמשבדם בח"נ בס"ם ח"ו בדין העמדת החלב בפרחים ומוחנים לתערובת עור קיבת נבלה נם לפי שעי"כ מרובה הניהו למחכלם לבלים וכביע ממם שיעשה במחרת פרחים לבד ומלחן ישנו כל מחמי כחם לערב הקיבה בלח דעת ישרחל העומד על נבו ומכר"י בשן בעל החשובה סי' העלה בחחלה לחתן לנרות עור קיבת שחוקה בחים לו כחותן ולכאנו ולמעבו בחרחים פרחים בלותן בחרבת הפרחים המעמידם חהיה הרוב וכיון שכן יוכל חח"כ להעמיד הנבינות בחערובת הנ' ולת מיקרי מבטל לישור וכו' ודומה להניח דפ' בחרת דכלחים נמר נחלים ונמר רחלים וכו' וס"ה כחן לף לת מקרבה דעתו כזה דים לחלק הרבה בין זה לזה והניח הדבר בנ"ע · והרב המחבר עמד על כל דבריו ולת מנת כהם טעם על עיקר לת בראיה שהביא שלו בדיחוי שלו ואחר כך הניח רלויות מחרות והוכיח להחיר לכ"ע ושמותר לטעות כאחר דבר לחתן לנרות לחיליה לכתחלה ולהעמיד בחערובת הנ' ס"ם · ומעיין לעיין נכנם בדין קיבה שמלחוה בעורה דס"ל דלף דבעלמת קיימת לן מליח כרותה כיון דבבשר בחלב לת מהניה תורה רק דרך כישול לת מהרי' כה מליח כרותה ופחד יפחק חות ק' (כת"י) ע' קיבת נבלה שבחב שלת מנת מן בעיניו היהר קיבה נבלה לף ברבותו כתו רבו המחיכין מטעמת דטיבחת בעלמת היח ודוקת עור הקיבה לחברו דים לחות בחלל ה' של עובדי כוכבים

נוקסו על כן הלך לו ופשפש ומצא להכשיר א"כ למה כשנפלה קטטה ביניהם קראו עאכיל טרפות אין זה רק הבל ורעות רוח וכמעט יש לקרוא עליו כי רבים חללים הפילה ח"ו · ולענין דינא הביא תשו' הרשב"א סי' קמ"ז דלדידיה נראה יש לאסור ג"כ כל התערובות מדין חה"ל וכמ"ש המרדכי פ' כל הבשר דרבינו שמשון נסתפק אם הגבינה נקראת חה"ל ע"ש וסי' הרב המחבר דספקו היה לפי שמצא דעות חלוקות בדין חה"ל די"א דבכש שלם או אוזא שלם וה"ה גבינה שלימה לפי שאין דרך ליתן כך שלם בפני אורח לא מיקרי חה"ל וי"א שאלו דברי הבאי וכי בשביל שראויה לחלק גרע טפי אדרבה חשיב טפי את שדרכו לימנות ולכן נסתפק הר"ש ולא רצה להכריע · אמנם דק ואשכח בשלמי גבורים בעבודת כוכבים פ"ב דף שס"ה שהקשה על הרשב"א דאוסר הקדירה שנעשה בה הגבינה מחלב שחלבו עובד כוכבים וישראל משום שמרתיחין אותה דליתא דבש"ס בפירקין מוכח דאי לאו טעמא דחלב קאי ביני אמפי לא היו אוסרין אותה וק' דהו"ל למיסר משום שהרתיח כל החלב יחד ואם יש בו חלב טמא יהיב טעמא בחלב טהור ועל הש"ס ל"ק דהש"ס סובר שאין עושין הגבינה ע"י הרתיחה כי כן המנהג בודאי עכ"ל · גם שאל פי ישראלים העושים גבינה וא"ל שאין מרתיחין החלב וא"כ אין מקום לסברת הרשב"א וקם דינן להתיר ועיג"כ במא"מ סי' תמ"ז בשם הרא"ש בדין גבינה לחה בפסח ומור"ס י"ד סימן קכ"ב · ואף אם יש מקום לחוש לסברת הרשב"א והר"ש הנז' כשנעשית בכלי בן יומו (מה שאינו) מ"מ יש להתיר התערובת דליח לה דין חתיכה הראויה להתכבד רק כשאסורה מצד עצמה (כגון גבינה של עובד כוכבים) אך אם נפל איסור בחתיכה ונתן בה טעם שאין האיסור מצד עצמה אין לה דין חתיכה הראויה להתכבד כמ"ש הפוסקים והביאו הר"ן ס"פ גיד הנשה אמנם לפי האמור א"צ לכל זה ודבר פשוט הוא להתיר הכל ע"ש · ועיג"כ להר"ס סרווינגאלי בתשובה כ"י סי' קמ"ו וקמ"ם להתיר עשיית גבינה ביורה של עובד כוכבים לפי שאין מחממים החלב בכדי שהיד סולדת בו שתמיד ידי המגבן בתוכה אך עשיית הריקוס"א אסור לעשותה שם בלי הכשר אפי' אינה ב"י ואפילו בדיעבד יש לאסור ע"ש · ועיין להרב בעי חיי סי' קנ"ם דלוות ככרוכיא על האוכלים ריקוטא של עובדי כוכבים וראוים לנזיפה · ועיין להרב חקרי לב סי' קל"ם דלהעמיד הייגורט"י בריקוס"א של עובדי כוכבים למהרב"י סימן קמ"ו נראה דס"ל דעד ב"פ אסור פלפל בזה ומסיק דלדידיה אין נ"ל טעם לאסור עיין שם ולקמן סימן י"ב אות י"א :

ח שמע באומרים משמייהו דרבנן קשישי הש"ל היפה והרא"ח שהיו מתירים לאכול גבינות הקראים ע"י שבועה שהיו משביעין להם ודרש הרב המחבר בעיקרן של דברים והביא ההיא דפרק קמא דיומא שהיו משביעין לכ"ג ומ"ש רש"י והר"ס עלה ומ"ש הר"ן בפי' למסכת נדרים להלכות הרי"ף פ' שבועות שתים בתרא שהביא מרן סימן רל"ו והריב"ש סימן ל"ח קל"א ושנ"ה והאריך קצת בדיני חשוד וסיים דלענין דינא אף שנראה להתיר מ"מ מי יקל ראשו נגד רבנן של ב"י ומה גם דאף מרדב"ז ח"ב סימן ר"מ נראה שאף שמן הדין מותר מ"מ אין ראוי לאכול משלהם אפי' בשבועה כיון שהם אינן אוכלין משלנו אפילו בשבועה ועיין עוד מדיני קראים למרן בבדק הבית סי' קכ"ח דס"ל דאין בין נשבע לשלא נשבע טעם להתיר (בעי חיי סי' קכ"ח) :

הד"ט ועיין לרדב"ז הנז' בח"ב דף פ' סימן תקכ"ח דשתיר לעשות היין בבית ישראל ע"י קראים אף בלא שבועה אף דביין צריכין שבועה שלא נגע בו עובד כוכבים אמנם בישמעאל אם יש חשש שנוגע בו אע"ם שאינן עובדי עבודת כוכבים וגם אסור להם היין מ"מ לא מלאו לבו להתיר שמא מדמי מלתא למלתא ע"ש · ולעע"ד לתת טעם למה התיר יינן של קראים ע"י שבועה ובגבינות אפילו ע"י שבועה אין ראוי לאכול משלהן ועיג"כ להרב חיים שאל ח"א סימן ע"ד אות ס"ו ובענין השבועה שמשביעין ע"ל סי' פ"ז אות ד' :

ט חמאה של עובד כוכבים שהתיכוה בקדירה על האש ונמצאת בתוכה גבינה ולפי השיעור דהשתא יש ס' בחמאה לבטלה אין לחוש ולהחמיר שמא קודם היתה יותר ונצמק והביא ההיא דפס"ה דף ל"ח ומ"ש רש"י שם ומ"ש הרשב"א והר"ן ופר"ח סי' צ' סק"ו ופלפל בדבריהם ובדברי הרב יפ"ת שכולם הסכימו שאין לשער אלא כמו שבא לפנינו זולת הפר"ח שמחמיר ויחיד הוא בדבר זה · ועוד יש להקל בדבר זה דהוי תרי דרבנן חדא דגבינותיהן גופייהו איסורן דרבנן ועוד דטעם הגבינה בחלב הוי מין במינו דאף באיסור תורה א"צ ס' רק דרבנן ולא עוד אלא דרבים סוברים דגבינות עובדי כוכבים בטלו ברוב · ויש מקילין עוד להתיר לבטלן לכתחלה כמבואר הכל בפר"ח גופיה בסימן צ"ט סקי"ז (מכתם לדוד סי' י"ב) :

י פת ישראל שאפאו עובד כוכבים דלריב"ש בשם הרא"ה מותר אפילו בלא קיסם בתנורים שלנו מ"מ מנהג פיראר"א להשליך קיסם גם בתנורים שלנו ויש להקל היכא דליכא מנהג (פחד יצחק אות פ' (כ"י) ע' פת ישראל) :

הד"ט גם בהגהות הרב גא"ו כתב בשם ריב"ש סי' תקי"ד בשם רמ"ה שהתיר גם הוא בתנורים שלנו בלא קיסם ע"ש · ושוב ראיתי הריב"ש גופיה ונשתוממתי על המראה דלעע"ד לא עלה מעולם ע"ד לחלק בין תנורים שלנו לשל קדמונים ולא דבר בזה כלל אם לא שאיזה תלמיד שאינו ותיק העתיקו בטעות כאשר יראה הרואה בריב"ש עצמו בפתיחת עין כל דהו ועיג"כ להריב"ש הזכירו הרב ערך לחם דאם פורעים לאופה עובד כוכבים שכר אפייה יש להתיר בכל גוונא ודוקא בפת הקילו ולא בשאר בישולי עובדי כוכבים כגון פאשטיד"א וכיוצא · ועיין בתשב"ץ ח"א סי' פ"ם וח"ג סי' י"א דפסק דמיני מתיקה שעושין העובדי כוכבים מסולת ודבש אע"פ שבסולת יש בו משום בישולי עובדי כוכבים מ"מ במיני מתיקה שהדבש עיקר אין בו משום בישולי עובדי כוכבים ואעפ"כ ראוי לכל אדם חשוב לפרוש עצמו מהן וכ"ש בדברים שאינן נאכלין אלא משום תענוג שיש להחמיר לעצמו ולהקל לאחרים וכדאמרי' בפ' ב"מ אדם חשוב שאני ע"ש ועיין להפר"ח סימן קי"ב סקי"א בדין פת הבע"ב ששלח עובד כוכבים לישראל שיש בו רבוי ביצים דפסק דאם ידוע ששלח לו מה שעשה לצורך ביתו ודאי אסור ממ"נ אם הקמח עיקר משום פת בעה"ב ואם הביצים עיקר משום בישולי עובדי כוכבים ועל הספק תלינן שעשאה מתחלה למתנה דכזביני דמיא ודקמחא עיקר וה"ל כפת של פלטר דשרי ע"ש ובנודע שלא עשאו העובד כוכבים בביתו רק קנה מפלטר עיין לרש"ל סימן כ"ה שכתב דאם בעה"ב עובד כוכבים קנה מפלטר פת של פלטר מיקרי ומותר ועיין בפר"ח שם סקי"ז דכללא כייל שכל דבר שמברכין עליו בה"מ אם כשקובע עליו סעודתו מברך המוציא ובהמ"ז דינו כפת ותלוי באם נוהגים לאכול פת של פלטר לאיסור והיתר ואם הם דברים שאפילו בקביעות סעודה אינו מברך המוציא וכמיני מתיקות שעושין העובדי כוכבים מסולת ודבש דהדבש עיקר יש בהם משום בישולי עובדי כוכבים שלא כסברת התשב"ץ הנז' והביאו הרב"י סי' קי"ג וריב"ש סי' כ"ח ועיין להרימ"ץ סי' קס"ח דפסק דאף לנוהגים איסור בפת של פלטר מ"מ כל פת הבע"כ וכל שמברכין עליהם במ"מ כגון כעכים שקורין ביסקוני"ש מותרין ע"ש · ועיין להרב חקרי לב סי' קל"ס בדין פת של בעל הבית עובד כוכבים דאסור אף אם קנאו הפלטר ממנו כדאיתא בסי' קי"ב וה"ה דאסור אם לקח פת בעה"ב ופררו ועשה ממנו פת או תבשיל אע"פ שנשתנה לגמרי והביא סמך לזה ממור"ס א"ח סי' תע"א בדין מצה שנאפה כתקונה ונתפררה אח"כ ונילושה ביין ושמן וכו' אסור לאכלו בע"פ אך יש לדחות ועיין להלק"ט ח"ב סי' פ"ג דאסר לבשל הפת כדי לאכלו ושוב הביא ראיה מתשובת יכין ובועז ח"א סי' ע"ו דאסר פת' בעה"ב שמחקו עד אשר דק כעפר ועירבו בדברים אחרים דכיון שנאסר לא פקע איסוריה וע"ל אות י"ח ע"ש ועיין להרב בעי חיי סי' קנ"ב דדין פלטר עובד כוכבים ובעה"ב שעשה פת למכור כי הדדי ניהו ואף אם יש פלטר מותר ליקח מאותו בעה"ב אע"פ שאינו פלטר וכסברת מרן ומור"ס בסי' קי"ב ומשם נכנס בדין נזהר מפת של עובד כוכבים עד כמה ימתין אם אין לו פת של ישראל ע"ש :

יא שאלת חכם כמוהרר"א אשכנזי מקק"י פה פירינזי על גלוסקאות נחתומין עובדי כוכבים הנלושות במים וביצים טרופות שעושין למכור שאחר לישתן ועריכתן חולטין אותן ברותחין ואח"כ שמין אותן במחבת ברזל ואופין אותן בתנור ועי"כ באות יותר יפות מראה ונהגו היתר לאכלן ומחדש א' מהנחתומין עושה ומוכר ג"כ עוגות נלושות במים וד"א ולכן רבים מהקק"י קראו תגר על הלוקחים אותן מאותו חנות שכל משאו ומתנו מבקר עד ערב בידים מלוכלכות בד"א בשביל העוגות ההן הן כשהטבח מביא לחנותו השומן אי מחותך לחתיכות דקות הן כשמתיכו או כשמוכר שיור השומן שהתיך הן בלישה ועריכה ואפייה הן במגען אם בחם או נוגע בחם וכיוצא בידים מסואבות ומזוהמות ורבים היו אומרים שהם זהירים וזריזים שלא יתערבו אלו באלו ושיש להם כלים מיוחדים שלא לבא לידי תערובת הן מחמת ימי עונייתם שאסור להם לאכול בשר הן מפני שטבע הד"א אם היה מעורב בגלוסקאות לא היו באות יפיפיות ונפוחות שטבע הד"א להשפיל הדר הבצק וליטול זיו תארו ואף שעמדו על האמת כמ"ש הנחתום הבוא מ"מ היה קשה בעיני הרא"ה הנז' להתיר את של אותו נחתום וכתב לו להרב המחבר על מה אדני פקפוקו הטבעו ואחר שהאריך קצת להשיב על דבריו מסיק דעדיין לבו מהסס להתיר ושאלתו תהיה כיון שאינה שעת הדחק ויש בעיר מוכרי גלוסקאות אחרים להודיע לרבים חשש ופקפוק חומר האיסור למשוך ידיהם לטוב להם ואם יראה בעיני המורים לאסרה לגמרי יש להם על מה שיסמוכו וחייבים כל הקק"י לשמוע להם ועיג"כ שם להרב המחבר שהאריך להוכיח כחא דהיתירא ומכל מקום סוף דברו אמת דכיון דא"א ליזהר שלא יגעו זה בזה א"כ נפילה מקום שביב כל העיגולים מן הדין בעי' ובזה סגי אלא דא"כ נתת תורת כל א' בידו לנכר שביבות הגלוסקאות ולכן ראוי להרחיק מהכיעור ולהיות האיסור שוה והמחמיר תע"ב (שמש צדקה בחי"ד סימן מ"ז) :

הד"ט ועיג"כ להרב מים רבים סי' ה' והמסכים על ענין זה ממש שהביא פסק תלא וגדום מהרב הרא"ה הנז' שפסק לאיסור והסכים עמו הרב המחבר והרב יהודה פאדוואה ממודינא והרב מרדכי לוזון מפירארא והרב אברהם סגרי מקאסלי בהסכמת הרב גבריאל פונטרימול"י והרב אס"ל פובינ"ו רבני טורינו והרב חזקיה מנוח מרומי והרב כהן מודון ממנטובא והרכ"ך מריגיו והר"י בסאנו חתנו והר"י אבוהב מויניציאה והר"ם מורפורגו מאנקונא והרב מנשה יהושע ממודינא כל אלה גבורי החיל הסכימו כולם לאסור להלכה ולמעשה אסם כי הרמ"י פאדווה והרש"ס הנז' הסכימו לאסור למעשה אף שהיה מקום להתיר מדינא אמנם מהר"י אירגאס לא הסכימה דעתו לאסור אפי' למעשה והביא לאיות להתיר והרב מ"ל הנז' השיב על דברו וחיזק הוראתו והוראת אחרים הנז' והדר דינא לאסור ע"ש ולהרב אירגאס הנז' בדברי יוסף שלו סי' ס"ו ועיין להרב יעב"ץ ח"ב סי' קמ"ב וקמ"ג בדין שתיית קאו"י של עובדי כוכבים שאומרים שאסור משום חשש איסור חלב של חזיר שנותנין בו והאריך שם להשיב כל מיני פקפוקים ושאין בזה רק קול דברים בעלמא ואין מקום מן הדין לאסרו אף שטוב לחוש לב"ק אף דלא איתמחי ובפרט לאדם חשוב ועיג"כ למהר"י הלוי סי' י"ד וי"ח ובעיקר הקאו"י אם יש בו משום בישולי עובדי כוכבים ע"ל אות ב' :

יב אם בישל העובד כוכבים בשבת בבית ישראל לשתות המרק חולה ישראל ע"פ צווי הרופא אם במוצ"ש יותרו אותן האפונין לאכול לישראל בריא אף שנתבשלו בשבת ועוד יש בהן איסור בישולי עובדי כוכבים ופסק דלענין שבת אין בו איסור כלל כמבואר בא"ח סי' ש"ח ובענין בישולי עובדי כוכבים מסיק דיש מקום להקל משום ס"ס דהיינו אי קי"ל כהרא"ה דמתיר בישולי עובדי כוכבים בשבת ואת"ל דקי"ל כרשב"א שמא הלכה כהר"ר אברהם דס"ל דכשבשל העובד כוכבים בבית ישראל אין בו איסור בישולי עובדי כוכבים ואת"ל דקי"ל כהחולקים עמו שמא הלכה כרמב"ן דס"ל דבשפחות הקנויות לנו אין בהן משום בישולי עובדי כוכבים והוי ס"ס המתהפך שאף באיסור דאורייתא מהני וכ"ש בג' ספקות כ"ש באיסור דרבנן וכ"ש באיסור דרבנן שאין לו עיקר מדאורייתא וכיון שכן מותרין האפונים לאכול ומ"מ המחמיר על עצמו יחולו ברכות על ראשו (בעי חיי סי' קנ"ד וקנ"ה) :

הד"ט וכן פה פירינזי נוהגים לאסור האפונים הנז' ועיג"כ להרב חיים שאל ח"א סי' ע"ד אות ו' שדעתו ג"כ לאסור ועיין בשיורי ברכה שלו · ובענין הכלים שנתבשלו בהם בישולי עובדי כוכבים עיין להרב המחבר בסי' קנ"ז בדין דגים גדולים מלוחים ביד עובדי כוכבים דמחלוקת קדום היא ואם יש לחלק בין דגים גדולים כפוניג"א לבין קטנים (ועיין למרן סי' קי"ג) ואם אח"כ בישל העובד כוכבים הדגים גדולים המלוחים או כבשם או עשן עיג"כ למרן שם דבמחלוקת שנויה ואם בשלן השפחה בבית ישראל יש להתיר להרב המחבר משום ס"ס המתהפך וכנז' לעיל בדין בישולי עובדי כוכבים בשבת ועיג"כ לקמן סי' י"ח אות ס"ו ועיג"כ למרן באבקת רוכל שלו סי' ל' דרוסאי בדין חמים שסלקן העובד כוכבים עד שמגיעים למאכל בן דרוסאי דמ"מ כיון שאינן נאכלין רק ע"י בישול מחדש יש להקל במקום צורך ע"ש ודבר שכבר נתבשל ע"י ישראל כמאכל ב"ד פשוט הוא שאין בו עוד איסור משום בישולי עובדי כוכבים אם גמר העובד כוכבים בישולו וכ"ש בפשיטות הרב יעב"ץ בח"ב סי' מ"ה :

יג לא הטה אזנו למאמר הגאון מהר"ם פישלש במה שמקילין לשתות קאו"י בחנותם של עובדי כוכבים בכלי עובד כוכבים שדרכן לשתות קאו"י בחלב שאולי מקילין הואיל ולא שכיח דבר טמא וכסברת הפר"ח סי' קמ"ו כי לא כן דעתו רק לאסור שאין כאן ספק אלא ודאי שהן ב"י שבכל שעה שותין בהם חלב שא"כ והיתר של כלי שני ג"כ אסור עכ"פ לכתחלה ורמ"ז ורש"ל מחמירין בכלי ב' ורש"ך כתב דעכ"פ להחמיר לכתחלה בכלי חרס ואין המנהג ראוי שאף אם הם בני תורה אינם בני יראה (וע"ל סי' י"ח אות י"ב) (עדע ביהודה סי' ל"ו) :

יד חרדל של בשמים של עובדי כוכבים שמערין מים רותחין עליהם שחוק היטב ומנערין אותו יפה יפה להרתיחו כולו ואח"כ מערבין בו דבש אם המנהג לקנות עתן מותר ואם לאו אסור דיש כדי בסברות הפוסקים לזה ולזה בין בענין גיעולי כליהן בין בענין בישולי עובדי כוכבים ודוקא באומנין אבל בשאין אומנין אין להקל (שו"ת מהר"ם פרובינצאלי כ"י סי' קכ"ה) :

טו אסר שורש התרדין (בלע"ז בארב"א ד"י בייטולא) הצלויות וקלויות ע"י עובדי כוכבים ויפה התיר ערמונין שבשלו העובדי כוכבים בכליהן שאין כאן איסור בישול עובדי כוכבים כיון שאוכלין אותן חיין שעל כן יש לברך עליהן בפה"ע כמ"ש הרמ"י סי' כ"ב סי"ב ובהכרעת הפר"ח בי"ד סי' קי"ג סקכ"ב · ואם התוס' אסרו הערמונים בפ' כ"מ דף ל"ח ה"ד בשלהן שאינן מתוקין · וגם משום גיעולי כליהן אין לאסור שיש להם כלים מיוחדים לכך ועוד שטעם בשר שבשלו בהן פוגם בערמונים וכן התירו התורמוסים שבשלו בכליהן לפי שאינן עולין על ש"מ ומטעם הנז' ע"ש עוד הביא דעת הרב מהר"י אירגאס שכתב דעדיין צריך לבאר בפרט גיעולי עובדי כוכבים או מיקרי דיעבד לקנות לכתחלה ועיין בתומת ישרים סי' ל' דבדיעבד מיקרי וכן מחבאר ממור"ס סי' קכ"ב ס"ו ומ"מ מסיק דאין להתירן משום דנראה דבר תמוה לרבים ובעיני ההמון קל מסובין דמדמין מלתא למלתא ואחריו בא מהר"ם נחמיאש והסכים גם הוא להתיר ואחריהן באה תשובת פלוני אלמוני והשיג על פרטי הרב המחבר ומסיק לאיסור גדול אכילת הערמונים והתורמוסים הנז' והרב המחבר הרבה להשיב על כל השגותיו והחזיק הוראתו להתיר ויצא ליסע עמו להשיב למשיג הר"א אשכנזי מעיר הלזו עמ"ד (מים רבים סימן כ"א) :

הד"ט ואני מצאתי בעיר הזאת פירינזי מנהג פשוט להיתר דוקא הערמונים צלויים ולא המבושלים וכן התורמוסים וגם שרשי תרדין צלויות וקלויות בתנור ע"י עובדי כוכבים מנהג העיר לאסור ובדין אפונים שקלאן עובד כוכבים ע"ל אות י"ב ועיין ג"כ להריב"ל ח"א דף קמ"ד :

טז בדין פירות מחומצים שמגעילים אותם העובדי כוכבים בכליהם טרח למצוא להם היתר כדי שלא להוציא לעז על הראשונים שלא היו נזהרין בהן והביא מחלוקת הפוסקים דאיכא מ"ד דלא משוי ליה כב"י רק קורט של חלתית · והביא מ"ש הרש"ך סי' צ"ה על מ"ש מור"ס על זנגביל וחמס על היתרו לפי שראה לסמ"ג שהוא נגד הרבנים הגדולים האוסרים ומ"מ כיון דפלוגתא דדינא הוא א"כ אפשר דמנהג הראשונים משום דסתם כליהם של עובדי כוכבים אינן ב"י משום דהוי ס"ס עיין בטוי"ד סי' קכ"ב בשם אביו וכ"כ התוס' ומרדכי והר"ן בפ' אין מעמידין וא"כ יש טעם למנהגם לשתיר הפירות הנז' ע"ש ובמה שהוסיף אחר התשובה (סם חיי סימן ב') :

יז חגבים טהורים הנאכלים במסולת אע"פ שאפאו אותן עובדי כוכבים אינו אוסר דאינן טעונין שחיטה ואם מלחן תחלה ואח"כ בשלן אין בהם משום בישולי עובדי כוכבים ולא משום געולי כליהם דסתם כליהם אינן ב"י אך אם לא מלחום תחלה יש בהם משום בישולי עובדי כוכבים (יכין ובועז סי' ס"ד) :

הד"ט וע"ע לו שם סי' פ' בדין עופות שאם אין ידוע לו שהן ודאי טהורין נאכלים בבדיקת סימנים שמסרו לנו רז"ל וע"ל סי' ח' אות ג' :

מאכל

יח מאכל שעושין העובדי כוכבים שלוקחין פתיתי פת של בעה"ב שאין בהן כזית ומערבין אותן בתמרים ודבש עד שנפסד צורת הפת מרוב פתיתותן ודברים שמעורבין עמהן ואינו עולה על האש הנה דלענין ברכה נשתנה מברכת המוציא לברכת במ"מ מ"מ לענין איסור פת של עובדי כוכבים לא נשתנה שאם אתה אומר בפת שלהן דאם נמעך או נכתש עד שאין בו תואר לחם שיהיה מותר אף אני אומר בדג וביצה ובשר שלהן שנתמעכו שאין צורת הבשר ודג וביצה ניכרת ובישלם עובד כוכבים שלא יהיה בהם איסור בישול עובד כוכבים וזה לא מצינו לרז"ל שכתבו בהם שום היתר לעולם (וע"ל אות י') (שם סי' ע"ו) :

יט תלמודו בידו בדין חמאה של עובד כוכבים הביא תשובת רדב"ז כ"י סי' ב' אלפים ורל"א שהעידו לפניו שרוב חמאה מחלב של גמלים · עוד הביא בידו כ"י של מהר"י פראגי שכתב בח"א ס"ו שנאמנת אצלו שיש חמאה מחלב גמלים והיא לבנה · עוד הביא שאישי בקודש להרב פרי תואר בי"ד סי' קט"ו סק"א שכן העידו ג"כ בפניו שעושים הרבה מחלב גמל וחלב טהור ועושין חמאה באופן דתלתא בחד קינא אסרו חמאה של עובד כוכבים ע"ש דמונה סדר הבדלות שישנן בין סברת הרפ"ת והר"י פראגי הנז' (חיים שאל ח"א סי' מ"ג) :

הד"מ ופה פירינצי ושאר ערי איטליא שנתיישבתי מנהג פשוט להתיר ואפשר דס"ל דדוקא על חלב גמלים נתקבלו העדיות הנז' ואצלנו אין גמלים מצויים כלל ולכן לא נתפשט האיסור דס"ל דחלב בהמות טמאות אחרות אינו נקפא אף בתערובת חלב טהור ואפי' לעשות חמאה · ועוד דכבר פסק מרן בסי' קט"ו ס"ב דאין מוחין באנשי המקום שנוהגין בו היתר ע"ש ובפר"ח ס"ק כ"א ועיב"כ לעיל אות ו' · האמנם בריקוט"א של עובדי כוכבים לא ראיתי בשום מקום שנוהגין היתר ונלענ"ד דאתיא במכ"ש לאסור לאן נמי מי חלב שקורין סייר"ו דהיא הדא · וע"ל סי' י' אות ז' · ומ"מ כיון שעכ"פ חומרא בעלמא היא כל שיש בו צורך לרפואה אפשר להעלמה עין כל שא"א בלא"ה ולדין חמאה של עובדי כוכבים מבושלת ובלתי מבושלת · ועיב"כ להרב תשב"ץ ח"ג סי' י' · ועיב"כ בדיני הקאיימ"ק של עובדי כוכבים וכדומה להרב הלק"ט ח"א סי' א' ומ"ש הרב בנו בלקט הקמח דף י"ז ע"א :

סימן יג דיני יין נסך וסתם יינם ושכר שלהם :

אות א מרתף של יין סגור והחביות סתומות ויש לו ב' עובדי כוכבים לשמשו ובא א' מהם אצל אדוניו וא"ל שהניח בלי מתכוין ידו בדלת ומצאו פתוח והלך הישראל שם ומצא חביות פתוחות וקרא לעובד כוכבים אחר ואמר לו מי התיר לפתוח המרתף בלי ידיעתו והשיב שהעובד כוכבים הא' שא"ל שמצאו פתוח הוא עשה המעשה ואחר איזה ימים חזר העובד כוכבים הראשון ואמר לרבו שנמצא מחדש הפתח פתוח וחביות פתוחות ובברזות נתון בהן קנה והוא לבוא ביין אדום אז בא אל העובד כוכבים הב' והכהו והודה שחבירו פתח הפתח ושהיו שניהם בעצה אחת והרי המפתח בתוך כליו ויחפש ומצא מסמר א' עקום כעין מפתח ובא הישראל ושאל מה יהיה משפט היין ופסק דכיון שלא נמצא העובד כוכבים עומד אצל היין אלינן דמעלמא קאתי דכיון דאם היה העובד כוכבים שותק היינו מתירין דאזלינן בתר רוב השכונה שהם ישראלים אין דברי העובד כוכבים מעלין לאסור דאינו נאמן אא"כ נמצא באופן דבלא דבורו היינו אוסרין כגון בנמצא עומד אצל היין ואיכא ריעותא שהניחן סתומות ומצאן פתוחות (בית יהודה סי' י"ב) :

הד"מ ועיין להרב מקור ברוך סי' ל"ג ולהרב בית יעקב סי' קמ"א ולהרב שבות יעקב ח"ב סי' ע"ב במי שהיה לו מרתף בבית עובד כוכבים ובו יין במפתח וחותם כדינו ובאו גנבים ושברו לפתח הבית והמרתף והכניסה בו שפחה קטנה וסגרה לו המזורע וילך ישראל ומצא החביות שלמות וסתומות ומלאות והחליט הדין להיתר וכמ"ש מרן סי' קכ"ט בשם הריב"ש סי' תכ"ד ומור"ס שם סעיף י"א וכיוצא בזה כתב הרא"ש כלל י"ט סי' ע"ז הביאו ג"כ שם מרן ואף דיש מקום לחלק בין הגונבים מ"מ אין להחמיר ולהפסיד ממון של ישראל כשיש לדון להתיר ע"ש · ועיין להרב בית יעקב סי' קמ"א במי שגנבים באו לו וגנבו כסף וזהב מחדר א' שהיו שם ג' חביות של יין פתוחות ברוב גנבי עובדי כוכבים היין אסור עיין בש"ע ר"ס קכ"ט ונשא ג"כ ונתן באם דרכן להגניע ממון בחביות או אין דרכן בכך ע"ש ועיין בתשובות גאוני בתראי סי' י"ג במי שהיה עושה יין כשר והיו בידו ק"א חביות למכרם ולמלאותם וכשבא לעירו הגיד לב"ד ששבתו יום א' לעשות מלאכתו ופתח שולי חבית א' ע"י ברזל להוציא היין לקנקנים למלאות החביות נפל עץ א' מהדפין תוך היין והעובד כוכבים א' שהיה שם פשט ידו ותפש העץ והוציאו ולא ראה אם נגע ביין ושלכן הורה היתר לעצמו למלאות איזה חבית באותו היין ושאין מכירין איזה מהן והתיר הרב"ח הכל אף לשתיה מכח ס"ס וע"ש הגהה א' וז"ל ול"נ דאין כאן ס"ס שאינו מתהפך עכ"ל הגהה ובכדומה לזה קצת עיין להרב כנסת יחזקאל סי' ל"א שדעתו להקל בדברים הללו שאין האיסור מפורש ושמ"מ יש להתיר למכרם לעובד כוכבים אם יש הפמ"ר · ועיין להרב תשב"ץ ח"א סי' כ"ז דאם גנבים באו במרתף של ישראל שהיו בו חביות שאינן סתומות כראוי רק באבן א' מונח ע"ג ולקחו מהם א' או ב' והנשארות עומדות מכוסות כראשונה אף שהוא מקום שרובן גנבי עובדי כוכבים מ"מ כיון שיש שם ג"כ גנבים כותים שאין מגען אוסר בהנאה לא חיישינן לספק מגען ומותרות אפי' בשתיה ואי לאו טעמא דכותים לאו עובדי עבודת כוכבים נינהו היה בודאי אסור ועיב"כ לו שם סי' פ"ה בדין יין שנתערב בו דבש דאף שנאסר גבי מזבח מ"מ גבי יי"נ בעינן שיהיה בו שליש דבש וה"ה בנתערב ביין שכר של תאנים ע"ש בסי' פ"ו · וע"ש סי' פ"ז דגיגית שהוציאו ממנו היין ונשארו מגולין ונתנו עליהם תאנים או פירות אחרים ממיני שכר לחזק כח היין שבגיגית יש לחוש למגע עובד כוכבים ביין היוצא ראשון אפי' ברוב תאנים אבל בפעם ב' יש להקל ברוב תאנים · ועיב"כ לו בח"ב סי' קפ"א ובח"ד טור א' סי' י"א ועיב"כ לקמן אות ד' :

ב ישראל שהיה מעביר ממקום למקום חביות של יין ופגע בו עובד כוכבים ועירה ממנו לראות אם הוא יין או שכר וטעם מהיין שעירה בתוך הכלי וכשהרגיש שהיה היין החזירו לחבית אסור היין בשתיה וכן נעשה מעשה בעובד כוכבים שהגביה חבית של יין ועירה תוך יורה א' ואסרו הכל היוצא משום כחו והנשאר משום נצוק כפסק מרן ר"ס קכ"ה ודלא כמ"ש בסעיף א' ועיקר החילוק בין הסעיפים דרישא מיירי במגביה וסיפא בפותח הברזא או ממה החבית בלי הגבהה (שם במנהגי ארגיל סי' ז' דף קט"ו) :

הד"מ ועיין להרב פנים מאירות ח"ג סי' פ"ו בא' ששכר עובד כוכבים להוציא חביות גדולות ממרתף על עגלה והם אומנים בקיאים להושיב כל החביות כתיקונן ואירע כשגלגלו החביות נתהפכה אחת מהן לצד הארץ ונסלה התנופה והפסק מפיה והתחיל היין לקלח והניח העובד כוכבים ידו לסתום פי החביות ובאו האומנים וסייעו והגביהו החבית עד שבא פי החבית למעלה וישראלים עומדים שם ורוב הכל מותר לדידן אפי' בשתיה ע"ש · ועיין למהר"י מברונא סי' קנ"ג דאסר בשתיה חבית יין שיצא ממנה הברזא ובא עובד כוכבים א' ונתן ידו לפני הנקב שלא יצא היין ובא ישראל ודחף את העובד כוכבים ותחב הברזא בנקב ע"ש · ועיין להרב תורת חסד סימן ע"ו בעובד כוכבים שהוציא הברזא מהחבית ומלא כלי א' והחזיר הברזא ואסר בשתיית היין שנכנס בכלי בלבד אם אין הברזא עוברת כל עובי החבית · ועיין בתשובות גאוני בתראי סימן ל"ג בדין חבית של יין שנפלו חשוקים העליונים שסביב שוליה והיה היין שותת והעמיד ישראל החבית על שוליה השנית עד בא אומן עובד כוכבים ותקנם בחשוקים חדשים והסרת החשוקים והעמדתן נעשית על ידי מקלא יהודים ומקלא עובדי כוכבים ופסק הרב"ח דאם ידוע דנגע העובד כוכבים בידו ביין אין להקל דאף להרי"ף ורוב הגאונים המקילין במגע עובד כוכבים שלא בכוונה ה"ד ע"י דבר אחר אבל בגופו אסור בשתיה אף שלא בכוונה לפי מאי דקי"ל דנצוק חבור בדליכא הפמ"ר ה"ה בניד"ד ואם ספק אם נגע בידו הקילות כשהיה שותת יש להקל אף בשתיה ועיין למהר"י ווי"ל סי' ח"י בדין קנקן שהריקו ממנו יי"נ ועדיין היה בו משקה טופח ע"מ להטפיח ומשכו יין מהחבית לתוכו היין שבחבית במקום הפמ"ר לא אמרי' נצוק חבור והביא מעשה רב מהר"א שהתיר ועוד דקי"ל כר"ת בי"נ דבטל בס' ולא גרע מהריק כל הקנקן לחבית דודאי היה בחבית ס' נגד המשקה שבדופני הכלי · ועיין להרב לקט הקמח דף ל"ב ע"ב בדין כוס שלא הדיחו וכו' ולהרב אהל יוסף סי' ל"ב במי שהיה משקה לאורחים ולא הדיח הכוס בין גברא לגברא ועירה מהאלוחית לתוכו דאסר יין שבאלוחית הנשאר בשתיה לפי שהיה בכוס טופח עמ"ל ושמור ניד"ד מיין שלנו שנגע בו עובד כוכבים שכיון שנתנו לעובד כוכבים לשתות ונעשה יינו של עובד כוכבים ונעשה ס"י דמה לי עשה העובד כוכבים בעצמו מ"ל קנאו מישראל והביאו לידו ולמרן אין חילוק בין עובד כוכבים לכותים כמ"ש בסי' קכ"ז בדין דבש וביי"נ כבר פסק בסי' קל"ד ס"ב דאסור בשתיה בכל שהוא באופן שבמקום שנהגו למרן באיסור והיתר בניד"ד אסור בשתיה ע"ש ובסי' ל"ג שלאחריו בדין חבית מלאה חרצנים וזגים להוציא מהן שכר ומכובד האבנים שמשימים עליהם נף המשקה ונטף לארץ ובא כותי א' ותחב בה קיסם ומלא מהיין ושפך לחבית אחרת שיש בה חרצנים וזגים ופסק שאיכן מותרות אפי' לשתיה הראשונה מת"ם מרן בסי' קכ"ד ס"ז בשם הרמב"ם בדין כותי שנגע ביין שלא בכונה או שטפח ע"ג החבית וכו' ובניד"ד דהיה עוסק בהצלת יין שלא ישפך חשיב שלא בכוונה והחבית שנייה ג"כ מותרת משום שנתבטל הקיתון בחבית בס' ואף אי ליכא ס' ביין שבחבית מ"מ החרצנים וזגים מצטרפין לס' וכמ"ש הטור סי' קכ"ג ואחר שכתב כל מ"ש בשם רבו מהרי"ד שוב נדפס ס' ב"ד ובי"ד סי' א' הביא תשובתו באורך ע"ש ולהרב תורת חסד סי' י"ד ט"ו וע"ז ולהרב בארות מים סימן ב' שדעתו נוטה להתיר בשתיה הנשאר בכלי שעירו ממנו בכוס שלא הודח · ועיין להרב מים רבים סימן כ"ט שאחר שפסק מתחלה גם הוא להקל בנידון של מעלה אם יש ביין הנשאר בכלי לבטל מה שבכוס בס' ועיין בלבוש סימן קל"ב ס"ב שוב כתב שאח"כ ראה בכה"ג הגה"ט אות י"א שהביא הרדב"ז בנדפסות סימן ל' שפסק לאיסור ואע"פ שלא היה בידו ס' רדב"ז לראות ראיותיו מ"מ לדידיה חזי שלא החמיר רק במקום שקבלו פסקי הרמב"ם אך במקום אחר יש לסמוך על הפוסקים דס"ל דס"י בטל בס' · ועיב"כ להרב זכרון יוסף סי' ה' ו' בדין יין שנדרך בגת לאחר שסוכא היין הגלול דרך נקב הצינור פקקוהו ועלה עובד כוכבים א' ותיקן התפוח על מכונה והניח עליה הנסרים והקורות לעצור הענבים שבגת בסיוע ישראל ונטלו כמה פעמים בידם מהחרצנים וזגים שבגת ליתנן בתפוח לצורך דריכה וכן אחר כלות דריכה ראשונה יבאו עליה בקרדומות לבקוע הענבים שבגת שלא נדרכו היטב לצורך דריכה ב' וכן עושים בין דריכה לדריכה וחשו' מעלה השואל בצדה להקל אפילו לשתיה ואח"כ באה תשו' הרב המחבר המסכים להתיר שתייתו ע"ש :

ג קשואים שכובשים במים שקורין אותו קולי"ש אי"ן טרוש"י הכל תלוי לפי מנהג המקום אם נוהגים לערב חומץ במים או מי בוסר להקהותם יש לחוש ואם אין מנהגם לערב החומץ בהם או מי בוסר מותר ואפשר ג"כ להתיר בהמ"ר משום דאף אם נותנין בהן חומץ מעט הוא ומין בשא"מ בטל בס' כדאי' בסי' קל"ד (בעי חיי סי' קמ"ט) :

ד מעשה היה בימי קדם שנכנס עובד כוכבים אחד בחצר ישראל ונכנס להמרתף ותיכף הלכו אחריו ומצאו בידו אחד מכסויי חביות של מוקים השרויים לשכר ויש ג"כ במרתף כד קטן של יין ומכוסה בדף א' של עץ ואבן עליו שנשאר כמו שהיה והביא ב' תשובות לריב"ש ורשב"ץ הביאם מרן סי' קכ"ח ומ"ש הרש"ך ורע"ז ומ"ש ללכ"ח סי' פ"א שהביא רמ"ז סימן קכ"ג סקי"ג ומ"ש תור"ס שם סי"א ומרן א"ח סי' ר"ב סי"א ומכלם העלה דהמכוסים מותרין בודאי אף בשתיה ואף למגולים יש מקום לצדד בס"ס כיון שהמים ומוקין מעורבין אם נאסר במגע עובד כוכבים אך לא מלאו לבו לסקל בחביות שנשארה מגולה (ועיגכ"ל הגהת אות א') (כ"ד של שלמה סימן ו') :

ה נדחה קרא לה טעמא דטעים הרח"ס הלוי לזכות שותי שכר של עובדי כוכבים של תותים אע"פ שמניחין אותו בכלים בלועים משמרי יין דאף לאוסר אותן הכלים אינו רק בכלי נטילה והרי יש במה שבכלי ס' נגד זה דליתא דאף להחמיר לפי האמת וכמ"ש הטור בשם מהר"ם בסי' קי"ד שלא היה ביד המתירין וכ"ם באיסור ס"י דרבנן דראוי להקל מ"מ אין ראייתו ראיה דלא מצינו קולא זו רק בשאינו אוסר רק כ"ק לא כאוסר כדי נס"מ כניד"ד ואין לערער על המקילין משום דלא שייך האם דסתם כלי עובדי כוכבים אינה ב"י דכבר כתבו הרא"ם והר"ן והריב"ש דלא אמרינן הכי רק בדבר של תבשיל שעינינו רואות שמתקלקל אחר יום שלם לא ביין דמשביח וה"ה שכר ואין זה ערעור שכבר כתב הרב אה"ד סימן ל"א דדוקא ביין משביח ולא בשכר אך מטעם אחר חפש עליו דממ"ש השואל הוכיח דהשכר ההוא היה העובד כוכבים עושה למכור גם לישראל ואם הדבר כן אין להתיר לשתותו וכמ"ש הריב"ש סימן תנ"ז ד"ה אף על פי וכו' (תורת חסד סימן י"ז) :

ו הביא תשובת הרב חיים וולטירא להתיר הגארופיל"ו שכפי הנשמע מזלפים המוכרים אותם בס"י ולמד ההיתר מכרכום שהביא מרן סימן קי"ד ס"ב והרב בן המחבר השיב שיש לחלק בין השלמים להתיר ובשחוקים לאסור כאשר חלקו בכרכום וחזר הרח"ו וביאר דגם הוא נתכוין להתיר דווקא השלמים ולא הכתושים דבהן אפשר שיהיה היין נכל"ש ושכן למד מהרב רבו מהר"י סיאמיטה לאסור בכתושים · והרב בן המחבר הוסיף שניח ידו שלפי שלא פירש דבריו וסתם דבריו על כן בא לחלק ביניהן באופן דלכ"ע השלמים מותרין והכתושים כדין כרכום המחמיר שם יחמיר כאן והמיקל שם יקל ג"כ כאן (שמש צדקה סי' ס"ג) :

הד"מ וראיתי למהר"ם פרווינצאלי בתשובות כ"י סי' קל"ו דהתיר זרע גד שמזלפין ביין ועושים קונפיט"י לפי שבעשייתן היין כלה והולך וכמ"ש מרן ע"ש ונלענ"ד דלא דמי הא לגארופול"י הנז' דאפשר דאף המתיר בזה יודה בזה והמחמיר ג"כ בזה יקל בזה · ועיין להרב מים ראשונים דף ס"ה ע"ב שנתן טעמים להתיר האבק בלע"ז טאבאק"ו שמביאים מעיר קורפ"ו ואמסטרד"ם שא"ל שמשימין בתוכו יין כדי שיהיה חזק דריחא לאו מילתא הוא ודשוי שלא כדרך הנאתו והוא ג"כ רפואה להריק מותרי המוח · ועיב"כ להרב דב"ש סימן ס"ח על הקרימו"ר די טארטר"ו ולהרב מחנה אפרים בלקוטיו דף כ"ד ולהרב בני יעקב סי' ב' ובהלק"ט ח"א סימן ל"ה וה"ה בניד"ד אם לא שהתירו לחזנים מטעם זה לשתותו ביוה"כ ע"ש · ועיין בחיבורי הקצר הנז' ח"א סימן ח"י אות ע"א ובסימן כ"ט אות ל"ג :

ז הורה הוא ובית דינו לאסור למי שעשה מים שרופים מיין כשר בכלי עובד כוכבים העושים בהם תדיר מים שרופים שלהם בלי הגעלת כליהם רק בשטיפה והדחה וכסברת הרב פרח מ"א וזולתו (פחד יצחק אות כ' (שלא נדפס עדיין) ערך כלים של יין) :

הד"מ ועיין להרב שב יעקב סימן ל"ג שהתיר במקום הפסד מרובה בנעשה בדוד של נחושת שעשו בו מקדש מס"י בלי הכשר והוא נשרף משמרי יין שגם להיות משמרי יין הוי סניף להתיר אף ביין שרוף שלהם לא ניתן להאמר מרוב פשיטותו לאסור כיון עלמא דהאיסור שבו היכן הלך · ול"ד למארטאר"ו של עובדי כוכבים שהמנהג להקל וכמש"ל אות ו' בשם הרב דב"ש דשאני (וכמעט גם המארט"ר היה ראוי לאסור) ועיין בתשב"ץ ח"ג סי' רל"א תוכחת מגולה למתיר לשתות יין שרף שלהם ועיב"כ להרב אמונת חכמים בסוף ספרו תשובה גמורה בשם הרב אביו לאסור היין שרף שלהם ועיב"כ לרדב"ז סי' רנ"ם ולהריב"ש סי' רל"ע ולהרב פמ"א הנז' ח"א סי' ל"ו וח"ב סי' י"ג י"ד ול"ג סי' · אבל ביין שרף שלנו שנעשה בכלי כשר אין לאסור במגע עובד כוכבים וכמ"ש הרב שבות יעקב ח"א סי' ב' ודלא כהרב הלק"ט ח"א סימן י' ע"ש · ועיין להרב מראית העין בליקוטיו סי' א' בדין עיר א' שהטיל המלך על ישראלים מוכרי היין ושכר חביות גדולות של שכר ששבו וכזזו עבדיו מספינות של ערי אדום שיש מי שהורה להתיר השכר היינו האגוו"א הארדינט"ו על ידי צירוף אחר צירוף וסמך המתיר את ידו להוראת הרב אדמת קודש ח"ב סימן י"ג ע"ש · והרב המחבר דחה הוראתו בב' ידים ושאין לסמוך עליו בזה דמה דמות נערוך להזעת גופו דמים שאוכים דפ"ב דמכשירין לניד"ד דיין שרף כחו וריחו ממש של יין וכמ"ש הרב טור וקציעה בא"ח סימן כ"ב ואם יצרפנו עוד צירוף אחר צירוף הוא האיסור עצמו ומשביחו יותר ולא פקע איסוריה · ואגב גררא נשא ונתן בתשובת הרב עדות ביהוסף למהר"י ן' סאמון סי' י' דמייתי מהרא"ל"ח ומרן בא"ח שם סי' ר"ב ושנעלם ממנו דמרן כ"מ פי"ז דמ"א והרדב"ז ח"א סימן קפ"ד פליגי אמהרלנ"ח ושכבר הרב כנה"ג הגה"ט אות ל"ה בסי' קכ"ג הביא דברי מרן ורדב"ז ע"ש ועיגכ"ל סי' פ"ו בהגהה אות ב' : **ובעת** ראיתי כן תמהתי בבואי לקריאת ספר משמרות כהונה שכתב באות ז' ערך זיעה בעלמא בההיא דפסחים דכ"ד ע"ב דמשם ראיה גמורה להתיר יין שרוף מטעם יינם ע"ש וכל מעיין ישפוט בצדק דאין דעתו הרמה מכרעת למשרי לן עורבא ועיב"כ בתוס' שם ד"ה אלא הכא וכו' ע"ש מלבד דמלקות לחוד ואיסורא לחוד אי יהבינן ליה

נמי

מי כל שיטתיה וק"ל · ועיין להרב מור וקציעה הנז' חילוק שיש בו אימרא יאי בין יין מבושל לזיעה העולה ע"י האש שדינה כטעם המאכל כנודע מתשובת הריב"ש שהזכרתי לעיל ע"ש שיערב לך לדחות מעיקרא ראיית הדמ"כ הנז' מפסחים וק"ל :

ח מסיק להתיר ייעות בני כפרים דדרכם בגוא היין מערין הכל בחבית גדולה שאינה משומרת ליין כשר בלבד רק גם לס"י ומניחין שם היין עד שיפסקו המסרים ואח"כ מערין אותו בחבית משומרת אך בחביות קטנות שמשתמשים בהם סת"י אין להתיר לפי שבנקל אפשר למצוא אחרים (שער נפתלי סי' ד') :

הד"ט ועיין להרב בית יהודה ח"ב סי' ע"ז בדין חבית של עץ של עובד כוכבים שעושים בה סת"י שלא הודחה ששמו בה נמוקים ותאנים להוציא מהן שכר שאחר שלדד להקל ולאסור והביא הסיא דסי' קל"ו ומור"ס סי' קכ"ג ולב"ח בדין ברכת בפס"ג ומ"ש ג"כ מרן בא"ח סי' ר"ב סוף דיגא דמלא בניד"ד פתח להקיר מס' בתרא דעבודה כוכבים דחמרא עתיקא בענבי לכ"ע בכ"מ וכו' ולרבה בתר שמא אזלינן וכ"פ מרן בסימן קל"ד ס"ח דאפי' לדעת הרמ"ך סי' ל"ח והסכמת ספר"ח דלא קי"ל כמור"ס אלא דאזלינן בתר טעמא מ"מ ה"ד בשאר איסורין אך בניד"ד לא עדיפי מי שריית נמוקים מלמוקים עצמן ונמוקים דיקן כענבים והו"ל יין עם ענבים דלכ"ע אינו אוסר אלא בכ"מ והכא לא בעינן אלא ס' נגד קליפת הכלי כנת של ענבים שדרך בה כדאי' בסי' קל"ז ס"ב דהו"ל מין במ"מ · ועיג"כ להרב בית יהודה סי' ע"ל שהתיר בפסיפות בדין עובד כוכבים שעירה מים לחבית שהיו בה נמוקין שרוים להוציא מהן שכר :

ט צלוחית של יין שטל גבי שמן זית אם נגע העובד כוכבים בשמן יש לאסור (וע"ל סימן פ"ז אות י"ד) ודלא מהרב הלק"ע ח"א סי' י' דמתיר אבל אם נתערב מהם היין בשמן אין בו משום ניסוך וה"ה אם נגע ע"י ננוק בלבד דמותר (שבות יעקב ח"א סי' פ"ב) :

הד"ט ועיין להרב בני יעקב סימן ה' דפסק בפשיטות דלא אמרי' ננוק חבור רק יין ביין ולא בשאר משקין ויין ועי"כ נפשנו מאי דבעו מיניה אם עירו שמן מגלוחית תוך כלי של חומץ של עובדי כוכבים דאין שום שמן איסור ע"ש ועיין להרב נודע ביהודה סי' פ"ל בדין עובד כוכבים שמשך יין מחבית ע"י מניקה ומלא בה כמה חביות שהתיר להלכה בניד"ד אפילו בשתיה ועיין להרב תורת חסד סי' י"ד בדין יין שהיו מריקין מחבית לקנקן ונגע העובד כוכבים בקילוח שהיין שבחבית מותר ואף למחמיר יש להקל אם יש מים בחבית לבטל הקילוח :

י הפליא על מרן ז"ל סי' קל"ח דפסק דנה שדרך בה עובד כוכבים כשבא ישראל לנגבה מכבד כדרכו ואין מחייבין אותו ללקוט חרצנים וזגים ותימא הוא לשיטתיה דבסימן קכ"ב וקל"ד ס"ב דסבירא ליה דס"י אסור בהנאה ואוסר במשהו איך יתיר בחרצנים (תקרי לב סימן כ"ג) :

הד"ט ועיין להרמ"ז סי' פ"ם דאוסר חבית שיש בה חרצנים שהוציאן העובד כוכבים משם וכהרשב"א שלא כאחד מכם שלא היה מצריך לחבית הכשר דא"א שתהיה הבור חביבה ומימיה שנוגים גם הרב זרע אמת בח"ב סימן מ"ב הצריך לפחות מילוי ועירוי וע"ע לו בסי' מ"א בענין איסור הנאה בזה"ז בס"י דס"ל דאף בזה"ז אין להתיר בהנאה רק בהפמ"ר הגם שקצת מקילין אפילו לכתחלה ואין כח בידינו למחות משום דלרשב"ם ודעמיה מותר אף לכתחלה מ"מ הירא את דבר ה' לא יסמוך על זה בהפמ"ו · ועיג"כ להרב אמונת שמואל סי' ע"ז דבזה"ז אין עד אחד נאמן לאסור בי"נ רק להתיר ועוד לו שם טעמים אחרים להתיר בניד"ד ע"ש (וע"ל אות י"ד) :

יא נשאל מאחד חכם בענין עיסת גורי"ק שאומרים ששאור שלה לא יחמץ מעולם רק ע"י כזית שאור של עובדי כוכבים שעושין הגורי"ק ואותו שאור גילוש במים מכלי קמן של חרם שתחלת הכלי למלאותו שכר ימשימין אותו בתנור עד שיבלע כל השכר ואח"כ בכל פעם משימים המים בו ומחממין אותו ובמים ההם עושין השאור ובלא"ה לא יבא לעולם לידי חמוץ והאומנים ישראלים אינם יודעים לעשותו וצריכים הם בכל יום ליקח שאור מהן לחמץ עיסתן ואחד השואל ואחד הנשאל האריכו בכמה פרטים השייכים לענין ושאין שייכים ג"כ להתלמד מהן למקום אחר ובכללן אתה מונה אי שייך לניד"ד ענין איסור העולה לאיבוד ואם מידי דמכשיר מאכל בשל בם' ואם שכר יין נסל"פ בכל משקין ואם איסור מעמיד שליטי שנסל"ם אסור ואם מחמץ ומעמיד שהולידו טעם חדש חשיב טעם גמור ואסור ודין פגום ולבסוף השבית והיסך והאריכו ג"כ בדין זו"ג ואם בכל מין שבה זו"ג שיקודוכרו ג"כ בדין המלח שנעשה ע"י דם וביאר דברי הרמ"ע בתשו' סי' כ"ז ואם מידי דחשיב דיעבד יחשב לכתחלה אם נעשה על ידי עובד כוכבים ואם היסק האש חשוב גורם היתר ואי בעינן שיהיו ב' הגורמים שוים שקולים ואם דברים חמוצים ושמרי יין לאים מחמיצים ואם המים בעיסה חשיב גורם היתר ואם שאור איסור וחמץ נוקשה דהיתר חשיב זו וזו גורם ואם מחמץ אוסר כ"ש גם בשא"מ ואם ע"י שיקח שאור מהעובד כוכבים ירבה העובד כוכבים לעשות שאור הוי כמ"ל לעשותו ואם הלכו באיסור של עובד כוכבים אחר נ"מ ואם אסרו בשל עובד כוכבים אפי' בנמל"ם ואם חרם הדלייני נוהג בזמננו בעיר אינדירנ"י שמשם באה השאלה הנז' הן הן פלטי הענינים ויותר מהמה שנשאו ונתנו בניד"ד וסוף דבר כתב הרב המחבר ז"ל ומיהו אע"ם שכתבנו לצדדי ההיתר לקיים המנהג שנתפשט לא יגלר מכמה ספקוקים על היתר זה ולא זו הדרך לנאת ידי שמים כיון שאפשר לתקן כתיקון הרבנים ל"ע היינו ללוש עיסה וממנה אחרת עד ג"ם דככר כלה האיסור ולפחות ללוש עיסה משאור שלקחו וממנה אחרת ויחציגו בשניה דלדעתו הרמה יש פנים להתיר גם בשניה אלא דממ"ם הרב"י נראה דעד רביעית אין לה תקנה ועיין בדין ייגורט"י של עובד כוכבים להתיר בשני וה"ה הכא (שם מסי' קע"ד עד ס"ס קנ"ב) :

הד"ט וע"ע לו בסי' כ"ד ה' י' י"ג י"ד ע"ו בענין זו"ג וע"ל סי' י"ב אות ז' ולסר"ס פרווינצאלי בסו"ת כ"י סי' קל"ו שכתב דאף הגזהרים מסהם יינם יכולים להקל בריקוע"א עשויה בחומץ ס"י ועיין גם כן להריפ"ן סימן פ"א שהורה להתיר להקפיא מחלב חומץ של עובד כוכבים שאין בו שום חשש איסור עפ"ד :

יב יין כשר ששופם בכלי עץ של סת"י שלא הוכשר כראוי מותר בשתיה שאין לך כלי שאין במילואו יותר מס' נגד קליפת הכלי ובניד"ד דנעשה המילוי ועירוי ב"פ מעל"ע ופעם ג' ח"י שעות בלבד איכא ס"ם שמא סת"י ביין כשר מתבשל בס' ושמא כלי עץ סגי בשכשוך והכא איכא שכשוכים רבים (כרם שלמה סי' ת"י) :

הד"ט ועיין להרב שביתת י"ם ריש סי"ד שהקיל בדיעבד ומשום הפסד מרובה בדין חביות של עובד כוכבים המונחים בספינתם להשכירם להביא בהם יין מחוץ לעיר ונשתמשו בהם ישראלים בלי הכשר ומלוי ג"פ רק מלאום מים והריקום אחר ד' ימים ואח"כ שמו תוכן יין ונשתהה כך כמו ד' ימים ועשה ג"כ סניף לקולא לפי שהחביות דניד"ד היו מבעלי הספינות דמה שממלאין אותם משל עובדי כוכבים או ישראלים אינו רק לפי שעה להביא ממקום למקום ע"ם :

יג ראה באכסניא שלו שלא היה נזהר ממגע עובד כוכבים ביינו ושמא מעים לפי שבעת הבציר היה מבשל יורה א' גדולה של יין ושופכה בחבית ואח"כ משים בה יורה אחרת של יין חי והו"ל ככולו מבושל ושכן התיר לו מורה א' והרב המחבר השיב דליחא לדא עד שיהיה התי בטל בששים במבושל ושכן ראה אחר כך שפסק רש"ך בחלק ב' סימן ס"ה ובכה"ג (דבר משה חלק א' סימן י"ז) :

הד"ט ועיין בתשב"ץ ח"א סי' כ"ם שכתב דקשה הדבר לשמוע שבמעט יין מבושל לא יהיה עוד בו אים ר נסוך דדוקא בתבשיל הקילו אם יש בו מעט יין אבל יין ביין יש מגדולים הסוברים דבעינן רוב יין מבושל ועיין להרב ככר לאדן דף קס"ב ע"א דמה שאמרו דיין מבושל אין בו משום נסוך אין זה בבישול דעלמא רק בבישול רב עד שמעמו משתנה למעם דבש ע"ש ועיג"כ להכנה"ג הנז' בבעי חיי שלו סי' קע"א מה שהשיב כהלכה בדין יין שעושין בקאשטילייא שבעת הבציר אחר שדרך ישראל בגת של עובדי כוכבים משליכין בו עפר לבן ידוע שעה אחת יותר ויזדכך התירוש במהרה ויעמוד במהיקותו ימים עד שיתבשל ויעשו ממנו דבש שקורין ארופ"י ונוהגין שאחר השלכת העפר בתירוש למוסרו לעובד כוכבים שמטפל בתירוש לבשלו ואומרים שאין עוד שם יין עליו כיון ששמו בו העפר הנזכר והיה הדבר רע בעיני החכם השואל וה כיה לאיסור והסכים עמו הרב המחבר למנעם מתנהגם הרע ושאם יאמרו להכות על קדקדם · ועיג"כ להרב שביתת י"ם סימן ב' שהמבשלים יין לבן בעת הבציר כדי שיעשה

כדבש ושוב מערבים מעט ממנו בכל חבית וחבית לא סגי לסלק ממנו איסור מגע עובד כוכבים (ועיין בתשב"ץ ח"א סי' פ"ח) ושגם הוראת פלוני מערב שהביא הרמב"ם בפי"א מהל' מ"א שיש רק בדבש ולא ביין מבושל והסכים עמו מהר"ן גבאי ע"ש·ועיג"כ למרן באבקת רוכל שלו סי' ס"ז דהתיר חביות יין הבאות מקנדי"א ע"י עובד כוכבים בחותם ח"א בפי החבית אך בכל חבית יש נקב קטן כדי להוציא הרוח שלא יבקע לפי שידוע שביינות קנדי"א משימים מהם דבש בין הגיתות ושוב אין בו משום מגע עובד כוכבים ושהדבר פשוט להתיר ע"ש · ועיין להרב בית לחם יהודה בסו"ת לסי' קל"ג דהביא דעת הרב צ"ץ סי' ע"ל וחוות יאיר סי' ק"ד דמחמירים במגע עובד כוכבים ביין שנותנים בתוכו לענה שקורין וירמו"ט והרב שבות יעקב הצריך לדחות לאיותיהם והביא מ"ש הכנה"ג דמיקל והוא מסיק לחלק בין חבית דהוי הפמ"ר להקל לקנקן שסוא הפמ"ו להחמיר וכסברת מור"ס סי' קכ"ו ס"ב ע"ש :

יד עובד כוכבים הממונה על המדות נכנס למרתף ומדד איזה חביות יין כשר בקנה המדה ולא נגע ממש היין בידו שלא היו החביות מלאות לגמרי יש להקל בזה"ז אפי' בשתיה כיון שלא נגע בכוונה ובדבר אחר וכדעת הרלב"ח סי' מ"א (ועיין להרב ערך לחם סי' קכ"ג ורש"ו ורש"ך וכנה"ג הגה"ם והגב"י אות ע') (מים רבים סי' כ"ח) :

הד"ט ועיין גם כן להריב"ל דמתיר בדיעבד אם כותי שם קנה בחבית למדוד ושלכתחלה יש להשתדל להעשות המדידה ע"י ישראל · ועיגכ"ל אות ב' ולקמן אות כ' :

טו הורית להקל בדין קנאה אנשים שעשו יין בגינית של עובד כוכבים אחר שעברו עליו יב"ח והגינית היתה בביתו של עובד כוכבים ואירעו המועדים בינתים ותחמו פיה באדרת א' קשורה וחתומה וכן חתמו פי הברזא ובאו לביתם ואף שבנקל יוכלו העובדי כוכבים להוציא יין מבין הנסרים ולא ירגישו כלל כיון דלר"י ב"י שהביאו החום' והרא"ם והטור ומרן פסק כמותו בר"ם קל"ל אע"ג דפליגי עליה בעל התרומה וסמ"ג ורש"י ב"כ כתב דאין להטריח כ"כ כמ"ש בשמו הגהת אור זרוע מ"מ בגינית הנז' שהאדם יכנס בתוכו להוציא הזנין והרגנים בנר דלוק ואם יש שם שום נקב יראה נראה דהעובד כוכבים מירתת וגם מטעמים אחרים יש להקל בניד"ד ע"כ תוכן השאלה ותשובה א' מתלמידיו מהר"ה והרב המחבר הסכים להורות להקל (מגן גבורים סי' ד') :

הד"ט ועיג"כ לקמן סי' פ"ז אות פ"ו ולהרב יכין ובועז ח"א סי' קי"פ וק"כ בדין חבית של עץ מלאה יין כשר שהביא עובד כוכבים בספינה מעיר לעיר ובידו כתב יהודי המודיע שהחבית מלאה יין כשר שיהודים התמו על פיה ב' חותמות ומלאו התותמות כשורה וכענין שבא בכתב רק שהכתב לא נתקיים ואין מכיר מי כתבו והאריך קצת ולדעתו ז"ל לא מהני בחבית של עץ ב' חותמות לפי שבנקל יכול לנקוב בין נסר לנסר ע"ש · ובדין הגינית של הרמ"ג הנז' לא זכיתי להבין מ"ש מהר"מ הנז' שכיון שיכנס בנר דלוק אם יש שם נקב יראה וכי אחר שנקב והוציא מה שרצה לא יחזור לסתום את הנקב ויניחנו פתוח כדי שילך לאיבוד כל היין וא"כ מה יעלה ויוריד שיכנס לתוכו ישראל בנר דלוק :

טז ספינה הבאה ממדינת הים של עובדי כוכבים טעונה יין ובאמצע הדרך יצא הסוחר חוץ לספינה למקום רחוק אם הודיעם שהוא מפליג נאסר היין ואם לאו הסכים מהר"ן גבאי להתיר (שביתת י"ם סי' ב' ג' וד') :

יז דחה הוראת א' חכם בדין נודות של עובדי כוכבים ישנים וזפותים להכשירם במים ומלח שבודאי צריכים עירוי ג"י או ניר ומוריים יום א' אבל מים ומלח לא סגי כי לא נתברר לקנא מהחכמים ואולי לרובם טעם המלח ואפי' למאן דאמר לשים מלח שיעור שכתב הרמ"ה במי מלח דשבת שיהיו מלוחים יותר ממי הים כדעת רבי ישעיה · והביא מתני' דעבודת כוכבים בפ' א"מ ופירש"י והרא"ש בתשובה ומהריק"ו בענין שהיית הציר ומוריים להכשיקן והביא ג"כ סברת הרשב"א דאין למדין מציר ומוריים לשאר משקין (זקן אהרן סי' מ"ב) :

יח עבדים ושפחות עובדי כוכבים שבבתי יהודים שהיהודי מאיים עליהם שלא ישתו ולא יגעו ביינו ואם ישתו או יגעו נתפסים כגנב אין לחוש כ"כ כשישראל יוצא ונכנס וכמבואר בעבודת כוכבים ומרדכי פ' ר"י משם ראב"ן וכן מנהג פשוט (שם סי' קכ"ד) :

יט יין שנעשה בהכשר ע"י ישראל וחזר בחזקת כותי ונשתמש בו עד כלות היין די להכשיר הכלי בהדחה בעלמא דאין כאן רק מגע כותי שאינו אוסר אלא בשתיה (יכין ובועז ח"ב סי' כ"ם) :

כ כלי מלא יין מונח על דף א' ותחתיו יש ג"כ כלי אחר מלא יין ועובד כוכבים א' היה הולך בבית ובלכתו דרך ברגלו הדף הא' ונתגלגל כלי עליון ונשפך היין תוך הכלי התחתון תמלא שרי דלא אסרו מגע עובד כוכבים שלא בכוונה רק כשנוגע ביין ע"י ד"א אבל כאן לא נגע כלל אפי' ע"י ד"א רק נתגלגל היין מכח כחו ואע"ג דכח כחו ככחו כמ"ש התום' פר"י נבי מתברתא זיילא ע"ש ואפי' זרק בידו אבן לתוך היין מותר אפי' בשתיה וכדעת הרא"ם דלא כרמב"ן והרי"ף דאסרי כמ"ש הר"ן (וע"ל אות י"ד) (אבקת רוכל סי' פ"ב) :

כא שמע מגדול אחד שראה תשובה כ"י ממהר"ם גלאנטי בדין ענבים כתושים שמביאים בתירום בגת אמון בתביות ומוכם ישראל לוקח מנה חלקו מהם ונותנם לעובד כוכבים מכירו דהתיר דאיכא מ"ד דמותר בהנאה בכותים והוסיף הרב מדיליה שמצא להריק"ם בהגהותיו סי' קי"ד דין ע' שהקיל דוקא כל שלא ראה שהמשיך ובעובד כוכבים אפי' בסתם אסור (חיים שאל ח"א סי' ע"ד אות ל"ח) :

כב התיר לישראל למכור יינו אפי' לעובד כוכבים שאינו כותי אע"פ שמגשכו ואם קנאו העובד כוכבים קודם שנתנסך אחר פסיקת דמים במשיכה או הגבהה או הכנסה לחצרו או שכר מקומו בחצר ישראל דשאי הישראל ליטול את"כ דמיו ואפי' א"ל המתן לי עד שאמכור והביא לך שיווין כל שאפשר לנוגעו מותר וכדעת הרשב"א ואפי' עשאו אפותיקי וכדעת הרמב"ן רק ישתעבד לו כל נכסיו ולא יזכיר שהיין בלבד משעבד לחוב זה (תשב"ץ ח"א סימן י"ד) :

כג ישראל שאמר לעובד כוכבים לילך ליקח לו במעותיו ענבים מהכרם לעשות יין ולא נתן לו ישראל רק מקצת דמים והלך העובד כוכבים ולקחם והביאם במרתפו ועשה ישראל היין בהכשר והניחן ברשות העובד כוכבים במפתח וחותם לא דמי למפסר יינו של עובד כוכבים דלא סגי במפתח וחותם ונשא ונתן בתשובה להר"ן סי' מ"ד והעלה דבניד"ד אף דמקצת דמים אינו ככולו מ"מ יש להתיר ע"ש (קרית מלך רב סי' י"ד) :

סימן יד דיני דברים האסורים משום סכנה

אות א קירב הכתובים דלכאורה סתרי אהדדי בענין תענית דבנדרים אמרו דנקרא חוטא והכא בברכות אמרו גדול היושב בתענית וכו' וכן כמה חסידים ואנשי מעשה מתענים וע"ש איזה אופנים ומ"מ הדרך הממוצע הוא הנכון ולא לסגף עצמו יותר מדאי וע"ז אמר החכם פלס מעגל רגליך וכו' (הרדב"ז ח"ג ד"פ סי' ת"ח) :

הד"ט ועיין להרב פחד יצחק אות ת' (כלתי נדפס עדיין) ערך תענית ד' ולהרב מים רבים ח"ד סי' מ"ח ולרדב"ז הנז' שם סי' י"ח ולהרב שבות יעקב ח"ב סי' ק"א ולהרב פר"ח במים חיים ולהרב זרע אמת ח"א סי' פ"ט וזולתם הזכרתים בח"א סי' כ"ט אות ל"ה ועיג"כ לקמן סי' ל"ה אות כ"ם :

ב מבא דאבא ודברא להוכיח בראיות דכל מה שאסור משום סכנה אין להתיר לצורך מצוה ולכן הבא לנתוץ תנור וכיריים לתקן החדר לבית תלמוד אסור ואין ללמוד להיפך ממ"ש מרן בא"ח סי' תכ"ה בשם מהר"י החסיד בפסח שחל להיות בא' בשבת דנפלה התקופה בליל שלפניו ולשו במים שלנים דכתב דאין לאקפיד משום דשומר מצוה ליד"ל דאין מכאן ראיה דלצורך מצוה אין לחוש לסכנה דהא ר"י גופיה צוה שלא לתת לסנדק א' ב' ילדים ולא לעשות נשואין לב' בנים יחד ואי איתא למה לא יקדים נשואי בנו השני לקיים המצוה · ואף דבהסיא דסנדק לא פי' ר"י אם הילד או הסנדק בסכנה ואי קאי אילד לא שייך שומר מצוה וכו' מ"מ מההיא דנשואין קשה ועוד מה שצוה שלא ישא בת אחותו דבר תימא הוא דודאי לא יכחיש ממ"ש בש"ס הנושא את בת אחותו וכו' ואסמכוה אקרא דמשבך לא תתעלם אם לא שנאמר

שיש בה סכנה להר"י ושיש לחוש אף במקום מצוה · ותקופה שאני דכיון דככר כשאבו לשם מצוה וחלה עליו הקדושה סימן לדבר לא יבא אל מקדש ה' כהן וטמא ובנתינת תנור וכירים אין משום מצוה כדאי לדחות הסכנה · עוד הביא ראיה ממ"ק דף כ"ח ע"א דר"א הוה אכיל תרומה ואיתחזי ליה מלה"מ וכו' וע"ש למהר"י ן' חביב ועוד אין ללמוד ממים שלנו הנזכר ממ"ש רע"ז סי' קי"ז סק"ד דאין בתקופה סכנה רק להפחיד בני אדם ולכן אחר דשומר מליד"ר סוב הביא מ"ש הרב שמש לדקה בחי"ד סי' ל"ו בענין שתיכת המים על מת בשבת מהמדרש שהבטיח הקב"ה שלא ללכלך מימיהם של ישראל בשבתות וי"ט (הזכרתיו לקמן סי' ל"ה אות מ"ב) ושמעת מיניה דאי לאו מחמת הבטחתו ית' הו"ל לספקן אף לצורך מצוה דאל"כ תיפוק ליה שהוא ביום שכולו מצוה ואין לחוש ואף שנזהרין אפי' בשבת משום התקופה שאני תקופה שלהפחיד תקנו כנז' בשם רע"ז · וכן יש להוכיח מהסיא דפ' ע"פ דפריך אמתני' דלא יפחתו מד' כוסות וכו' ומיבמות דע"ב ע"א דלא מהלינן ביומא דעיבא ודשותא ע"ש והדר דינא דאין לנחוש וכו' אפי' במקום מצוה ואף דהרב ב"ד בי"ד סי' נ"ו עשה בעצמו מעשה לנחוש וכו' לעשות בית תלמוד לבנו סוק חזי מאי דסליק ביה דהן בעון נפטר לב"ע עד לא מטא זימניה כאשר שמע מפי מגידי אמת ועיג"כ להרס"ח סקי"ז דברים רבים מעניני סכנה ולהרב"ד הנז' בח"ב מהל' נזקי שכנים סי' נ"ה ועד אחרון הביא תשובת הרב תורת חסד במי שפידך בתו של לוי ובעת הזווג תבע לוי שאינו רוצה להשיאה משום שהיו ב' אחין נשואין ב' אחיות דאינן מנליחין לפי נוואת הר"י החסיד ופטרו מקנס ושבועה אף שקיום השבועה מצוה היא כיון שלוי הקפיד ומאן דקפיד וכו' (צרור הכסף סי' ו') :

הד"ט גם כי לענ"ד אחר הס"ר יש להשיב קצת על דבריו דכשם שאפשר לדחות הא דסנדק לב' ילדים דאי קאי אילד לא שייך לומר שומר מליד"ר כן יש לדחות נשואי ב' בנים ביחד כי לא פורש מי בסכנה האיש או האשה ואם היא בסכנה לא מיקרי שומר מליד"ר דהאשה אינה מצווה על פו"ר וכן אשה אומר בנושא בת אחותו דאם האשה בסכנה ליכא למילף מינה כיון שאינה מצווה ולעולם דבמצוה לא קפדינן אסכנה ומהאיא דע"פ אינו הוכחה דאכתי הוי מצי תקוני ה' כוסות דאין ספק דאי תימא נמי בפשיטות דלא קפדינן במקום מצוה אסכנה מ"מ השכל גוזר דהיכא דמצינן לקיים המצוה בלי שום ספק סכנה אמאי לא נחוש ולעולם אימא לך דאם א"א בלא"ה דלמא לא קפדינן אסכנה · גם מה שחילק בין מים שנשאבו לנתינת תנור אינו מעלה ארוכה דאטו בייחד חדר א' לבית תלמוד ועביד ביה מידי דהזמנה ותיקון קצת לבית מדרשו לא היחול קדושה עליה ואמאי לא נימא לא יבא אל מקדש ה' וגו' ולהתיר אח"כ נתינת התנור ומ"מ חלילה לי לדחות דינו דין אמת ופשיטא לענ"ד דלית לן למיעבד פירוקא לסכנתא כאמרז"ל בעבודת כוכבים דף ל' · אמנם הרב יעב"ץ הזכרתיו לטובה לקמן אות ח' התיר לקצוץ אילן מאכל לדבר מצוה ואפי' שלא ע"י עובד כוכבים ושאין לחוש לסכנה כשעושה לדבר מצוה ע"ש אבל ממ"ש הרז"א אין לענ"ד הוכחה אי ס"ל כהרב יעב"ץ או כהרב צרור הכסף וכמו שכתבתי ואני בעניי נלענ"ד דכל כי האי מלתא כל עוד שאתה מרבה ספקות וספקי ספקות אין בהן כדי שביעה להקל ובפרט לדקפיד דקפדי נמי בהדיה והוא פשוט :

ג רחיצת ידים בין אכילת בשר לדג דפסק מרן בסי' קמ"ז ס"ג נראה דאין להחמיר רק בבשר בהמה ולא בבשר עוף ועוד כיון דברחיצה גופה מחלוקת היא בין מרן למור"ם דיינו להחמיר בבשר בהמה (בית יהודה סי' כ"ד) :

הד"ט ודוקא ברחיצה מחלוקת אבל לבשלן יחד יש לחוש · ועיין להרב שבות יעקב ח"ב סי' ק"ד דהחליט לאיסור אף בשר עוף שנתערב בדגים דסתמא אמרינן האי בגיתא דאיטוו בהדי בשרא ועוף נ"כ בכלל בשרא דיקא נמי דלא"ה כלל י"ג פסק דדגים שנמלחו עם עופות אין לאסרם דאין סכנה במליחה וכ"כ בתורת חטאת כלל ה' דין ס"ו ורמ"ז ורש"ך סי' ע' ומכלל דבבישול איכא אפי' בעוף אע"פ שנגררה מרקק וברגליהם קשקשים כדגים ע"ש ולהרב באר שבע דף ק"א דדגים שנצלו בבשר בתנור אחד נסרדים זה מזה אסורים לאכול אפי' במלחא ע"ש :

ד מים הגלוים שנאסרו אם נתערבו במים או משקין המותרין נראה פשוט דלא מהני ביטול בס' בשאר איסורין רק כדי שתאבד בהן המרה (שם סי' כ"ה) :

הד"ט ועיין להרב שבות יעקב ח"ב סי' ס"ג דכתב דהגם דקי"ל דבזה"ז אין חוששים לנשיכת נחש ודלא מרמ"ך סי' ז' ס"ק ו' כאשר העלה במנחת יעקב שלו כלל ס"ו מ"מ ה"ד בעוף המצוי בישוב משא"כ אם אינו מצוי רק במקום רחוק ע"ש וע"ע להרב"י הנז' שם בסי' פ"ו בדין מים שאובים בחצר המת ולא נשפכו ושכחו ולשו בהם עיסה ואפיה ושוב הרגישו ובאו ושאלו מה דינה וכתב דנראה דאמירא סכנתא מאיסורא לפי טעמו של הרשב"ץ שמה"מ מטיל בהן טפת מרה כמ"ש הרס"ך בס"ס של"ט וכבר אשכחן להפר"ח ר"ס קט"ז ד"ה סוף דבר שאסר הפת שנילושה במים מגולים ועיין ברמ"ז שם סק"ב ויש למכור אותו פרוסות ולא שלם כדין דסי' קי"ב ס"א ודאין בזה ביטול בס' ע"ש · ויש להעיר לענ"ד אמאי לא מייתי לעיל ראיה לדבריו ממ"ש הפר"ת גופיה לאסר בהדיא הפת שנילושה במים מגולים ומהדר אפירוקא על הפר"ת בדין חתיכת בשר שנפלה ליורה של דגים דלפר"ת בטילה בס' ע"ש סי' קט"ז סק"ד דפר"ת גופיה נותן טעם לחלק בין זה לזה ע"ש · ועי' בססק"א דהביא כל הדברים שיש בהם משום סכנה ועיג"כ להרב שבות יעקב ח"ב סי' ק"ד דכתב דאף דבמנחת יעקב שלו כלל ס"ו סקכ"ה הניח בעיון אם בשר בדגים בטל בס' מ"מ אחר ראותו מ"ש הפר"ת והרב חוות יאיר סי' ס"ד אין להחמיר כלל ע"ש ועיג"כ להרב"י הנז' בשבט יהודה שלו סי' של"ט ולהרב ב"ד סי' קט"א דאם בשלו במים הכן התבשיל אסור גם הרב ברכי יוסף סי' הנז' כתב דאין להם ביטול בס' ועיגכ"ל סי' ל"ה אות מ"ג ולעיל אות ב' :

ה נשא ונתן בדין דגים בחלב שהביא מרן סי' פ"ז ומ"ש עליו הרב ד"מ והרב ב"ש דף ק' שאלה ל"ה והפר"ח ושארית יהודה · עוד הוסיף מדיליה וז"ל אני המחבר נפיל הרופאים כל ימי גלותי וכו' ולא מצאתי סעד וסמך לדברי מרן ואף דאיכא סכנה גדולה לשותה חלב ממש ואח"כ דגים או בהפך אינו דומה לנע"י בין בשר לדגים מפני סכנת צרעת דהוא דבר התלוי כמבע יחד בלי נט"י ביניהן והביא מ"ש א' מחכמיהם מאטיול"י המפרש דברי דיאוסקוריד"י שהחלב ייטב לגוף להוציאו מדדי הבהמה ברגע ממש לשתייתו ולשים בו מעט צוקאר"ו או דבש ולא ישתה ולא יאכל בדג או בדברים חמוצים שתייה גדולה ורבה וכן צריך לשתותו בתענית ואחר השתייה צריך לנוח ולא לישן ולא לשתות יין אחריו ועוד כתב שהחלב ששמו בתוכו קיבה מחנק בפתע פתאום השותהו וכן אם נתערב דבר חמוץ · וא"כ לדברי הרופאים שהביא הרב שארית יהודה אין בהם ממש לקיים דברי הרב"י ואינם דומים לניד"ד כלל ומ"מ כיון שהדבר יצא מפי מרן מנע מתוך ביתו אכילת דגים עם גבינה וחמאה (פחד יצחק אות ב' ערך בשר דגים) :

הד"ט ועיגכ"ל סי' י' אות כ"ג ולהרב כנה"ג ומטה יוסף ח"ב סי' ז' ועיין להרב בחיי פ' משפטים שאחר שנתן טעם לפי הפשט למניעת אכילה בב"ח כתב וכן דעת הרופאים בתערובת דג וגבינה שנתבשלו יחד שמוליד תכונה רעה וחולי הצרעת עכ"ל ואף דמדעת הרופאים נגע בו ולא מדעת חכמי ישראל וכמ"ש ג"כ הרב מור וקציעה ס"ס קע"ג אכתי קשה לדחות סברת הרופאים ושלא לחוש מיהא למפני הסכנה כדאמר מני"ר הרב פ"י הנז' דאף שבחכמת הרפואה לא מצא סעד לסברתם מ"מ לא יהיה אלא כדין חולה ביוה"כ שאם רופא א' אומר צריך וא' אומר א"צ מאכילין אותו דחיישי' לרופא להקל ועיין ג"כ לקמן אות ט' והוא ברור ועיג"כ להרב חינוך בית יהודה סי' ס"א שכתב בשם מהר"ם מקראקא דמקיים גירסת אסור לבשל דגים בחלב ושחקר אחר הרופאים ואמרו דדוקא דגים המטוגנים בחלב יש בו סכנת חולי מפני קירור הדגים והחלב : **ובדין** בשר חיה בחלב אם אסור מן התורה ראיתי להרב מחב"ר סי' פ"ז אות ג' דמייתי בשם הרב אחד מאמסטרדם שהביא בספרו בפ' משפטים ראיה מההיא דילתא בפ' כל הבשר כל דאסר רחמנא וכו' הב לן בשרא בחלבא וכו' ואי איתא דבשר חיה שרי מה"ת שפיר שרא לן כוותיה דכדי בחלב והוא נבי שהוא חיה מותר מה"ת אף שאסור מדרבנן וכו' א"ו דבשר חיה אסור מ"ה · והרב המחבר הנז' דחה ראייתו ודאיתור דלמא מעתה ילתא דחשבה דבשר חיה אסור מ"ה ור"נ לא חייש לה דשרי עכ"ד · ואני בתומי הם אני לא אדע לנאת ולבא לכלל הקס ולא לכלל הספר מההיא דילתא דאשה חכמה הואת שאלה בשחס בשרא בחלבא דאסר רחמנא ור"נ נמי חזין יתיב בסעודתא דכולא כבשר בחלב והוא ברור וידוע דטעם בשר בהמה אינו כטעם בשר חיה וכאמז"ל ע"פ וקח לי משם שני גדיי עזים וכמ"ש מהר"ם הנז' וכיון שכן יש מקום לשאלה דילתא אמא"ל דבשר חיה שרי ולכן לא השיב לה ר"נ הרי בשר גדי דטעמו כלבי דהגיתא גדי מה תאמר בבשר שור וכבש אמגם בתשוב' הכולל כל המינין בכלל דבאיזה מין שיהיה טעם הכחל שלו שוה לטעם הבשר בחלב שבאותו המין וק"ל :

ו התיר סברכת אבעבועות היינו אינוק"ו לאליוני של ואיול"י ע"י רופא מומחה ולא חיישינן למיעוטא דמיעוטא שמתו ואף דדינא הכי מ"מ שב ואל תעשה עדיף וטוב לאשתמוטי שלא לומר בזה איסור או היתר ובילד ג"כ שם דברי התרומה שהביא מרן סימן ס"א והוכיח ג"כ מיומא דף פ"ד היתר הברכה אף אם אפשר דמיעוטא ימות וביאר ג"כ דחולי אבעבועות הנז' אינו תחת סוג דבר לחייב להוציא מן המקום כס' השל"ה שער אותיות אות דרך ארץ (זרע אמת סי' ל"ב) :

ז עלה בדעתו הרחבה בהשקפה ראשונה להתיר פתיחת בטן האם שמתה להוציא הולד כיון דלענין פיקוח נפש חיישינן אפילו בכמה ספקות וא"כ בניד"ד אף אם יהיה ודאי בן ח' יש לנו לחוש להצילו בנפשו דדילמא הוא בן ז' ואישתהי עד ח' אך אחר עיונו הזך הדר אמר דלאו מילתא היא דהכבר כתבו התוס' בב"ב דף קמ"ב דדוקא כשהולד נעקר לצאת דאין חיותו תלוי באם ואפשר דלא מיית אע"ג דמייתא האם קורעין בטנה ע"ש ובתשובת הרשב"א סימן פ"ז ובש"ס דערכין דף ז' ובפוסקים בא"ח סי' ש"ל אבל בלא"ה אסור ואף דמ"מ מידי ספק לא יצאנו שמא נעקר הולד יש כנגד זה דאין דוחין נפש האשה מפני נפש העובר דדילמא לא מתה לגמרי ואם נמתין עד שיצא הספק מלבנו אז גם עובר ודאי מת ושלדעתו נר"ו לזה כוון מור"ם שם בסי' ש"ל הנז' ס"ה והביא ג"כ תשובת הרב בית יעקב סי' נ"ם שהוכיח דהולכים בפ"נ אחר הרוב וא"כ בניד"ד נמי נימא דרוב נשים יולדות לט' וא"כ ודאי לא כלו חדשיו ואין חיוב להצילו ואמנם נ"ע הרבה בחילוף גרסאות בסוף יומא אם הולכים בפ"נ אחר הרוב ושוב ראה עינו עין כל להרב שבות יעקב ח"א סי' י"ג שהשיג על הרב בית יעקב הנז' והביא ג"כ תשובת הגאונים סי' רמ"ח ורדב"ז החדשות סי' תרל"ה ושאין הפנאי מסכים עמו לעיין היטב בדבריו שהם קצת מגומגמים וסיפא דמלתא לעיין ברש"י בחולין דף ל"ח ע"ב דיולא דופן ר"ל ע"י סם ואז האם והעובר חיין וא"ל דהוליאו הולד אחר מיתתה דהולד מיית בריישא וכן מסיק החסב"ץ ח"א סי' ק"י אך י"ל דאיברא דעל הרוב הוא כן אבל משום פ"נ חיישינן למיעוטא וכ"כ מור"ם בתשובה סימן פ"ל ע"ש (שם סי' ג') :

ח אסר איסר אף אם אילן של עובד כוכבים בשדה ישראל ומתיר העובד כוכבים לישראל לקצצו כדי להרחיב בית ישראל או שהשכיר עובד כוכבים לישראל בית א' למשך עשר שנים ומתיר לו לקצוץ אילן להרחבת ביתו דאפ"ה אמירה סכנתא מאיסורא לקצוץ סישראל אך יניח לעובד כוכבים לקצוץ וכל זה דוקא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה כגון להרחיב בהכ"נ אין שום פקפוק לקצצו אפי' ישראל בעצמו ואף שבהכ"נ מושכר מהעובד כוכבים לאיזה שנים והאילן של ישראל שגם לבהכ"נ המושכר יש בו קדושה כל זמן השכירות שלא כסברת מהרי"ח שהזכיר הרב"י שם דאין בבית השוכר לבהכ"נ שום קדושה ועכ"פ אף לדבר הרשות אם עוקר האילן ממקומו ויכולין לנטעו במקום אחר מותר ואין בו חשש סכנה (שאלת יעב"ץ ח"א סי' ע"ו):

הד"ט ועמש"ל סי' זה אות ב' ועיין להרב זרע אמת ח"ב סימן ל"ג בדין ישראל שקנה קרקע מהעובד כוכבים והעובד כוכבים אוכל פירות עד זמן פלוני אך אין העובד כוכבים רשאי לשנות שום דבר בקרקע רק דלאחריות שטיפה ודישה ושריפה עליו אסור לצוות לעובד כוכבים תוך הזמן לעקור אילן מאכל אם אין צריך למקומו לבנין וכיוצא אך אם יש לישראל איזו תועלת ודאי מותר וכמ"ש הרב חוות יאיר סי' נ"ה אבל אם אינו אלא לנוי אסור וגם להעריס ליתן האילן במתנה גמורה לעובד כוכבים והעובד כוכבים יקצצנו מעצמו כאילן שלו אסור שלא מותר להערים רק לת"ח ובזמן הזה אין לנו דין ת"ח עיין בא"ח סימן של"ט ועיין להרב בית יעקב סי' ק"מ דלקוץ אילני מאכל אם צריך למקום הקרקע לצורך בנין להרא"ם ס"ס לא יחפור מותר ולתוס' אסור ומ"מ חילק ידע בין קוצץ כולו לקוצץ ענפיו דאפילו לתוס' מותר ע"ש ועיג"כ להרחו"י הנז' בדין ענפי אילן שמאפיל בענפיו חלונו ועיין להרב שומר הבריה דקמ"ו ע"ב שתמה על הרב נודע ביהודה בתאה"ע סי' י' דהתיר מסברא יבמה קטלנית משום דשומר מליד"ר ליתא ונעלם ממנו כמה פוסקים שדברו בזה הרא"ם דלנ"א רד"ך הר"ן אשכנזי וכמ"ש בברכי יוסף שלו ולעיל מזה דחה ג"כ מה שהתיר הרנ"ב הנז' סימן ט' שאם האשה מצלחת באלמנותה ומתפרנסת שלא בצער לית בה משום קטלנית ויליף לה מתשובת הרא"ם דאין ראייתו ראיה ומעין דוגמא עיין להרב תה"ד בכתביו סי' ק"ח וכרתי ופלתי בי"ד סי' קפ"ב ובשיורי ברכה שם ובטוב עין סי' מ' אות ה' והביא בשם בשמים ראש סי' של"ד שהתיר לקוץ עץ מאכל ע"י עובד כוכבים כשצריך למקומו והוסיף הרב המחבר שכבר בסו"ח חיים שאל שלו בח"א סי' כ"ב הזכיר בשם הרא"ש גופיה דכתב בדרך אפשר להתיר ויש להעיר למה בבשמים ראש פסיק ותני דשרי ע"ש ובמקומות אחרות ג"כ מלא הרב נר"ו מקום לחוש שאין לסמוך על כל מה שנדפס בס' הנז' שיהיו של הרא"ש האמנם בספרו מראית העין הנדפס מחדש איתא שם בלקוטיו סי' י"א אות ח' וז"ל ועתה אמת אגיד כי בקונטרס ועד לחכמים ושם בטוב עין כתבתי דילאו עורכין על ס' בשמים ראש ואחר זמן ראיתי סתקא א' שהדפיס הגאון מהר"ר הירש אב"ד דק"ק ברלין וכו' שהעיד שהס' הנז' הוא אמיתי ולא חלו בה ידים כלל וכו' ובודאי דסמכי' אסימנותיה ואהגיא לן אסהדותיה עכ"ל :

ט שמע לקול הרופאים שיש חשש סכנה לאכול מהרנגולים שנמצא מים חוץ חללה אף שמן הדין לא נאסרו וכמ"ש הרב"ח סי' קנ"ז ועיין לפרי חדש רס"ן וכן ספרו לו שהתרנגולים שרגליהם נפוחות אפי' בעלם התחתון יש לחוש לפודאגר"א ושומר נפשו ירחק מהם (שבות יעקב ח"ב סי' ס"ה) :

י דגים שנתבשלו בכלי ב"י שבשלו בו בשר אין סכנה באכילתם דדוקא אכילת דגים בבשר עצמו יש סכנה כמ"ש מרן סי' קמ"ז ודלא כחומרת הטור שם שכתב שיש ליחד לדגים כלים בפ"ע ולבשר כלים בפ"ע כיון שלא הזכירו מרן וכן יש ללמוד ממ"ש בר"ס נ"ה דדגים שנתבשלו או נצלו בקדירה של בשר וכו' מותר לאכלם בכותח ואם היה בו איסור משום סכנה היה לו לאכלן אפי' בפ"ע וכעין מ"ש בסי' ס' ס"ב אכלה סם המות של אדם וכו' דביאר דמותרת משום טרפה ואסורה משום סכנה וע"ש שתירץ מה שהניח הרב באר היטב בא"ע בסי' נ"ה סק"ד והביא ג"כ תלמוד ערוך בפ' כל הבשר בעובדא דר"א ושמואל שהיו אוכלים אותם ממשם נובע מקור דין זה וע"ע לו שם דנכנס בדין ריחא דאיסורא ונשא ונתן גם במ"ש הספר"ח סי' ק"ה סק"ב (עדות ביהוסף (ן' סמאו') סי' מ"ו) :

סימן טו דיני האיסורים לצורך רפואה :

אות א עשה סמוכות למה שנהגו להתרפאות בבשר המת מומי"א בלע"ז אף שלא במקום סכנה וכדין סריאק"א ומוסקי"ו דעפרא בעלמא הוא ע"י כמה סמים שמערבין בו והם העיקר ואפי' דרך אכילה מותר ועוד דאין איסור הנאה אלא במת ישראל ולא במת עובד כוכבים וכמ"ש התוס' בס"ק דב"ק ע"ש ואלו המומי"א מתי עובדי כוכבים הן מזמן הנפתיים ואם מפני איסור עשה שיש בבשר מהלכי שתים כבר נפסדה צורתו ואין הכלב אוכל אותו וחזר להיות כעפרא דארעא ומותר (הרדב"ז ח"ג ד"פ סי' תקמ"ח) :

הד"ט ועיין להרב גו"ר כלל א' סי' ד' שהביא תשובה זו ודחה ראיותיו ושגם לדברי התוס' בקש לשם ראיה ולא מצא ושאין ראוי להקל באיסור תורה רק בראיה ברורה ודוקא לחולה יש להתיר אף אם אין בו סכנה אבל לבריא יש לאסור ע"ש גם הרב משנה למלך ספ"ח מהל' מ"א מסיק לאסור באכילה מדרבנן מיהא ע"ש ועי"ל סי' י"ז אות י' וסי' ל"ה אות מ"ג ומ"ג וראיתי ג"כ להרב פחד יצחק אות מ' ענין מוסק"ו (בלתי נדפס עדיין) מצאו ומתנו יפה אם מותר אפי' באכילה או אסור אפי' להריח ושם נאמר מ"ש הרב ש"ג בעבודת כוכבים פ"ה שנחלקו הפוסקים בסי' ס"ו ושמהר"מ פרוביננאלי בתשו' סי' קכ"ט מתירו ע"כ · וראיתי דברי הרמ"ף הנז' במקומן שסמוכין אחרי סמכי קשוט כי לא ימלט סיותו בא' מב' פנים או זיעה

ואין בו רק משום כל השקלו וכיון שהוא מתוקן אין בו עוד משום כל השקלו או הוא דם שנזרק וכיון שמתייבש כיתקונו ואין בו עוד לתלוחים כלל הו"ל כעפרא דארעא בעלמא וכהולעים שבפירות מלאחר יב"ח עפרא בעלמא הן ומותרין ע"ש :

ב תשובה מהכא לא' חכם השואל ומבקש להכריב מבי עד שם"ב במי שים לו מולי הלב ולו לו הרופאים לשתות מים מתמלית עשבים מ"ה חלקים ושהם מתוין ליתושי"ם ותתרוגים וי"ב מתוקן משהם ויינם דיפטילמ"ו ונתלקו בו חכמי עירו הללו תומכים לפי שאין כאן ממשו של מיסוי לרמב"ם ותולי לדעה החום' ג"כ ועוד טעמים תחרים והמחירין סובלים שמתילת המים המורכבים תינה נמה מהמותן רק ממים הליתוש"י ותתרוגים והמותן משהיד טעמו בתערובת העפרים להוליא מהן המרגיפיכי"ו ושהולי הלב תולי מסוכן הוא והמשים הללו ולקחין לעולם בתערובת מים מהרים כמו תתרוגים וכיוצא ועוד טעמים תחרים ועוד רמוב"ם סי' קי"ד שפת להחיר בכר שים בו שמרי יין יותר מס' אי לא טעיתי לעטמן ולכן"ז ופ"ח שם די שיהיו ו' תלקים משכר (וע"ל תות ע') וככר הטידו ד' תנשים כרים שאין בשים הללו טעם יין והכר המחבר הוכיח דטעמי המחירין נרשין וממקום שבאו התוטרין יש רחיה למחירין והכר בן המחבר התירך בנקילותו הטעם על כל פרט וכרט ושמך משם את ידו על טעמו וממנו שזה הכר המחבר מביו דהמותן ודלו פוגם בתערובת זו ומותר לנמרי (שמש נזקק סימן כ"ח) :

הד"ט ועיין להכר מקרי לב סי' קע"ב שעמד על משנת הכר המחבר הנ' דטעם היחנו משום דיד"ל היה חולי של סכנה ונם לפי שחשם העיקר להחיר שם"י בהלהה כמשכ ערי פרטנקי"ו וחשכנזים תמנם לדילהו דקיימי בשיטת מרן החוטר נם בהלהה שם תימו מועיל לחולי של סכנה אין שום לד להחיר וכיון שכן אין להחיר המשקה שקורין המנוסי"ם ד"י ניניב"ש שעמד על ביזור תופן שעייהו שקוקמין נ' מתות שלחמ"ם מלגוז"ם מלכריימ"י משהם ד"ל עבב הקרא רומו"י ושורין תומו נ' ימים ותת כ מוציאין תלו המים ע"י חום החם הקרא תיבעילמ"ו ומוחנים תלה המים על הרחם תחר הניוח וכן סכין ממנו ברוב המיחושים תימו רוחה בו שום לד היחר לשמוך עליו ושבם לחיריס שה"י בהלהה מידי ספק לו יתלו דסיכה בשהיה ע"ם ותמוטן דבר שהם למד דוקא לשוך בו ים לחטור דסיכה בשהים לבל להכיחה בו חו לזלפו על השחנתן"ו שמוחין תומו דרך החוטם נרחה לדיריה שמי שרי לדיון וכבר עמד טעמו בו להכר זרע יעקב סי' ע' והרחה נדתי הכיחר והיחיטור ומביא דמקבועת הרמב"ם בשם של פלפלין שמשיתין בקנקני היין שהחיר להכיחה לשהחלה לף בניד"ל כחת דהיכחת עדיף דם"ם אין הכיחה בת משיון רק מהטבועה בשמים שכו · ועיג"ש להכר תנוחה בהלהך דף ל"ח ע"ד בדין מי שהוא עלול לגילות שאחר הגילות רוחן רחטו בחומץ יין חזק אי שרי בהומץ של ס"י דסוי שלא בדרך השחנת ופלפל בחטמה שהחיית דפ' כל שעה דף ס"ו ע"ב בל חיטורין שבחוטה אין לוקין עליהן שלא בדרך חכילתן וכפי' המפרשים והרחה להסיב בהשחת נ' חילוקין הל' כל שהוא דרך השחנת נמור חטור בלחו לו כרם · הב' כל שהוא דרך השחנת לד אין עיקר השחנת לכך ליכא תלא חיטורא דרבנן ומיקרי שלא בדרך השחנת לפי שאין עיקרו לכך · הג' כל שאין דרך השחנת כלל ליכא חיטורא ובפי לנמרי ובכיוצא לזה בתב הרב משנה למלך בדעת הרב כ"מ לפי ס"ם הי"ט בפ"ח מהל' מ"א ע"ש בתוכך משלו ומהנו על הרב מ"ל הנ' ומסיק לדעת דרבוותא שלא בדרך השחנת חטור לדעת הרמב"ם וסה"מ והרא"ם והטור מדחוייהת ולהום והר"ן מדרבנן ופשבר לף הרא"ש ס"ל הכי ומ"ב בניד"ד לרחון הרחם מחר הניזות הוה בו שום ע"ב מכחו דנהנה מנוף החיטור ומה גם משום מומרת עבודת כוכבים אינו נכון בשום חולי שאין בו סכנה ולף בעיקר חיטור שם"י הוא דבבן הרי מבן בריס הל' י"ב בתב בשם הרמב"ם על מכתן שעושין מפ"י לחטור לחולה שאין בו סכנה וכ"ם בניד"ד לחינו לפילו מטוא זה · עוד הביא רחיה לחטור מפ' התורה דף ס"ב לחינני להו שכרו לפ"י· מהו מי שמרין ביין לחיכורת דבבן וכו' ע"ש · וזה לי ימים רבים הוקרכתי להביב לחד חכם בדין מי שים לו חולי שאין יכול להעמיד השאן חם ים להחיר לברוף זב שכבר עד שיהיה בעפר לפמ"ש הרב ממחת בניתין זו רפואתו לתת לו לשחותו וכן בשלחי חם מותר לחולה שאין בו סכנה לערב קיתון של תומץ יין של סמ"י בכמה שאין של מים ויותר מס' לרחיתת כל נופו והביאותי על כל ז' מהן כיד ה' האוהב עלי ומתוי עין עיוני התלוים על תשובת הרשב"ם הנ' ותתיק לברוחם שם כמה קשה עלי פרי דמו של מאור עיניו,הרב מחזיק ברכה בביאורו ס' שמ"ה על השואלו מהשבה לחד מיק מ"ו שגם הוא שר המסכים עמי דלפי עומק המושב וקושר המציע כמה קשה וכתוחב תלוי בשחשת דיוקא סי' ז"ך וקמ"ם ונשה חין לי שעם הכותב להחריך מלבד שאין קובב חבורי הקהל הלז רק לקלר בעקרן של דבריס ולא להחריך מיתתו לקוטן נעים בשו שעשועים :

ג עוד בשלל שם יש להחיר בתלילה בשר נחש ע"פ רופא בקי תחר בשאולה תל ושהם ימים ושנים שחר מיני רפואות ולא הועילו והביא תלפים השוחב בשורב ממוכ תסריב"ק ממנוסבה המעיד על עלמו שעשת עמדו על מלחמת הרפואה כמה בריס שלא לנוות לחוליס רפואות מדבריס שמורים שידע בשאומה שאין שום מ' מהשולאים המחרגשים ובאים חלויה רפואתו דוקא ברפואה אחת ביחוד מדברה רלה ומלת בשל ספרי הרופאים שכל מ' ומ' מהן תקן ותכן לכל מיני ומיני רפואות רבות עד כי תדל לספור וכו' ולבד זה מלא שלקדמה הדקה בלשוטם תיפיק"ם בשהביאה למדבנה שליטת השהחבה ושהחזקה כ"כ בנוף החולה עד שהלה ומדקה השומן והכבר וכל ליחותיו כמוקד מחזו ולא נשחרו רק העלמות היכשות ועוד ברות עליהן מלמעלה כל הרופאים פה מ' ענו ושמרו שלא יוכל להרפא רק בשהקלת חלב שפה או תמון ולכן גם הוא לא מצא עלמו ומהן ממנו לפעמים (ועיין להרב בן השחבר שכתב על זה דמלחת דפשיטא ליה כ"כ שקלי ושרי בה קונה הרב זרע שרכתם בי"ד שלו ושד דעשים הרב המוסכת מכר"י השהן וע"ש שהעלו בשאלה והבחתיו לקמן תות ד') שחכם בחולאים שחרים ממך ידו ומכל הדברים שלחיכור מן החוכה והבחתיו לקמן תות ד') שחכם בחולאים שחרים מחרת המומרת וחם שמר יאמר שהע"ח בלא"ה מז יבקשו ממנו לנוות לעשות רפואה הנ' בחופן שלא יחלא בה שהן שהר חיכור והיינו בע' מב' חופיס או בחה לחולה בשר נחש קלוי בחש חיינו הפולויר"ח ויפיניר"ח או חכים לו מרחוקו מרחוק תמיד מהרגנולים וברבורים שהפשמו בשר נחשים ולף שבא' מהחופיס הללו אין בה והבחת כ"כ בשר עלמו שפשר להחמיד זמן יותר כי בן בשבע שה שהחזק והבחר יעשה בזמן קלר יעשה החלב בזמן תרוך : **אבן** להרב המחבר רות שהרת שחו דע"ל להחרפת בחיטורי תורה שהיה רפואה תמיתים ותומחים דוקא דומיא דקמיע והוכיח דים לחלק בין דבר המועיל בדרך בבולה לחו לריך שהיה תומחים לף שה שהרופאים תומרים שהדרך הטבע היא לרפואת חיזה חולה ג"ל לנוותו ע"פ בקי תומחה · גם כמה שיעץ לפוסק שלהקל לחיטור יחביל בחחלה הטפר ויפיניר"ח לא הודה לו ומסיק דבחולי הדלוקין לרפואה ידועה בין הרופאים לחת בשר נחש אין לחטור תפי' בדרך השחנת אלא בדרך שחנת שע"י חיזה תערובת יחבשל בח בשר נחש על שכבה מותרין בל חיטורין שבחורה לחוש שע"י חיזה תערובת יחבשל בח בשר נחש על שכבה מותרין בל חיטורין שבחורה לף בלי תערובת בל תתומרים הרופאים · תחוש מין שפק שחם תשבר בל"ש ס' ס"ח ולחיטולו שקלים ומסיק ע"ם להרב בן השחבר שהחריך בכמה פרטים ובלא תטיעה לרב תצא לף כמה שהשיג הרב תניו להרד"ף כמ"ש לנלקל החיטור יחילולו תעם תעט וטע"ב יש להחייבב הרבה נרפואות לף לדבר הזה שכשים לשבות הרד"ף ע"ש (שם סי' כ"ט) :

הד"ט וזה לי קרוב למ' שנה שמלחתי חם ים להחיר לשרוף זנב של עבבר לשחותו שחולה וכו' בשבר רמזתי לעיל תות ב' והבחתי דברי שרב הנ"ב סי' ס"ח ולחיות שחרות להחיר לחנוס כ"ע מודו דחם שבבר לרפואת בלא שלבל חיטור מין להחיר לחני חיטור קל ומס ס"ח בלא"ה והוא חולי של סכנה מי יחטור חפי' חיטור חמור חון מלומן שחברו ז"ל · ועיין בחיבורי הקלר הנ' ס"ח הנדשם סי' י"ח תות ט"ו בדין חולה שנזה הרופא עובד בוכבים להחלילו חמן בשבת · ועיג"ש להרב פי חברן בחי"ד סי' ב' בחולה שנזה ליקח חיזה מהמין המעורבין בהן ביני מיה מחלה להחריך בדברי הבחור ומ"ש בשב לברוחת שלבל יעשו בחלילה לף בשבת בחי' סי' ס' והרב ס"ל הנ' ועיג"ש לברב"ז ח"ג בי"ד סי' תע"ח בדין המוס"ק ומריח"ק שיש בהן דברים המחורים לדשבתו לחין בו משם חיזור דהמוס"ק הוא רק

סימן טז דיני חשוד ומניח ביד עובדי כוכבים בשר וגבינה וביוצא

אות א הנזהר משהם יינם בשהוח בחקום שים בו יין בשר חפם בי בלבתו בדרך שאין לו יין בשר שוחה משהם"י שם נחתן הוח על חביו יין מהומה שלא מעירו לף' משהבים ותתר על הן נדקו שהוח מיין בשר שבביתו שעושה לעלמו והביח הרב המחבר משובה מחלת חפם שאין להחמינו והוח ז"ל שפק רבינו זה עביד לחיתנן לף מיקרי השוד (שו"ת הרמ"ז סימן ל' וט"ת) :

הד"ט ועיג"ש להרב דב"ם סי' ל"ה ולהרב נקט השתה דף ל"ד ע"ג ולהרב כרם שלמה סימן פו"ב בתי שהשה ס"י בזמן השהיבה בלבתו בא וזה בהריס ובעטה שלא בעשה חשוד בפעם הלחד ושוחר למכור יין בשר בשבועה שלא לשחותו להשה (וע"ל תות ב') ועוד דשחיים ס"י לף משמע לחיבלי חיטורים ובל"ע שני בקבלת דברי חברות ועוד לו שם מעשים לחריס והשביים עתו הרב חייב בל"ל יהודה· ועיג"ש להרב מקום שמוחל סי' ל' שביחר מת"ם הר"ם פי"ב מהל' מעבר דין י"ז שהשהוד שמעיד על לחריס בתתן שלין לדם חושה ולא לו · ועיג"ש להרב תים בשים סי' כ"ז בלחד מלחוטי ופ"י שבחלים וחוב בשבועה ובשבועה ישראל שביחר בשבע בדם ובלבה ופ"י שבחלים וחוב בשבועה ישראל שביחר בחזקת יין בשר וכשהשה חדשים חוב ובשחוד ויקם עד ל' ותתר לנוקה שהחשלך יינו כי בגיל היה בניהו של חומו בשם ושתע שהעולה לא בשהקש שם עבודת בוכבים תפיו ויהיה עובר עבירות בשהר ומהלל שבחות ושהוח לא פרשם הדבר לחום לבבודו חולי יחוב · והויה הרב המחבר לשינו תקלה ותוריך בעיני יי"ב שיחקבש שם עבודת בוכבים תפיו וכדלא"ב בשרב ר' יחשעאל דף ס"ו ועיין בהב"ח בפי"ד מהל' מ"א ובמ"ש שם פי"ח ותתן סי' קב"ד ס"ב ותשם יש לדון ק"ו בתי שהניירב תבעוני בגיגיד"ש ועיג"ש לשתן סי' קי"ם בשם הרשב"ם דגם תהלל שבח בניעת שינו בדאי לשחסור בענו ויינו ותשיק ג"כ לף תם יעיד העד בניכור שתחלה היה עובד עבודת בוכבים שינו נאמן לומר לקוחה ונחנך ייקר וכמ"ש החום' בגיטין דף כ"ד ע"ב ושוב ותתן סי' קב"ח ס"ח ויוחר תזה עיין להרב חוות יחיר סי' ע"ו על תשרת ס' נאמן על לחוכן שהניד לרבו ביתי השוכה דרך וידוי ותרבה בעיין יינו ונתן שתחלה על שלא הניד לו תקודש ות"ם לא התינוהו לאסור היין שלינו תחת ידו · ועיין בחבב"ד ח"ת סי' ס"ב ות"ב סי' ס"ב בדין תנוסי הזמן שלא נשתקעו עדיין בשוחה שלתד זכות על טענו ושהם בישראלים נמוכים להעיד בבל לישורין שבחורה וב"ם בסמ"י שהוח דרבנן ולף שחתעבד לחזור ליהדותו אין לו דין עובד בוכבים שלא"ב לנו שעיבוהו תלד רוחה להניח לחבתו ובניו תו סבה קלה בזה לתר יש לו דין עובד בוכבים ע"ם ובסי' ס"ו ובח"ב סי' ס' ועיג"ל סי' י"ב תות י' ולקתן תות י"ח וב"ב :

ב שוחט שחחבר על חיזה עבירות בבבר עלמו שבשוחט בגון שדבקו לשלוח תדי יום לחיזה יתידים בבר תקולין ופוקרין לו על בך והוחזק השוחט בבבר שבלוח בדבר שהוא בדרב בוכבים שבשוחט בשבר תשבח תתקבל וכן שבו תעשה שלא להעבירו תלוחתו ושוב בתיתי להרב נתתן שתלל סי' ל"ב תבר תיבר לבו"ב להיות בתלילי"ו ושלף שם תוקו בבר לף יבדוק עוד לבדו תהוי בניבה ודחב"ד ג בי תבלה ותין לו תקנה עד שיחזיר הגיבה בעלמו ויעשה חשובה שבשי ז"ב ליתול בבר קלוב לבבוע ונתן שבם לתבב סתלוניקי שתולין שבר על הבשרות בלבד ע"ם דלע"ד שקלרה גדם לת שהתה שהם בבר תוקו בבר מהו"ל לבד וב"ם שם טובל תבר קלוב לשמה תו לחותם לתין

דינים

להעבירו וכאשר כתבתי אז לא' חכם שבא בשאלה שנעשה מעשה כן כנזכר והסכימו עמי שני בעלי הוראה הי"ו ופשוט הוא ג"כ שאם יראה בעיני המורים שיש להחמיר עליו אין ספק אלא שהכל לפי מה שהוא אדם וע"ל אות י"ב וכ"ב :

ג **שמע** באומרים משמייהו דרבנן קשישי השר היפה והרא"ח שהיו מתירין לאכול גבינת הקראים ע"י שהיו משביעים אותם ודרש הרב המחבר בעיקרן של דברים והביא ההיא דס"ק דיומא שהיו משביעין לכ"ג ומ"ש רש"י והרב והר"ן בפירושו לנדרים והרי"ף בפ' שבועות שתים שהביא מרן סימן רל"ו והריב"ש סי' ל"ח קנ"א ושנ"ה ופלפל בדבריהם וסיים דאף שהיה נראה להתיר לענין דינא מ"מ מי ימלל נגד רבן של ישראל ומה גם דאף מרדב"ז ח"ב סימן ר"ס נראה שאף שמן הדין מותר מ"מ אין ראוי לאכול מאלהם אפילו בשבועה כיון שהן אינן אוכלין משלנו אפילו בשבועה וע"ע מדיני קראים למרן בצ"ה סי' קכ"ח דס"ל דאין להתיר גבינותיהם אפי' בשבועה (וע"ל אות ד' וה') (בעי חיי סי' קג"ח) :

ד **שאול** שאל האיש מר זקנו של הרב המחבר להרב החסיד הדב"ש בדין יין כשר הנעשה בשמירה· דורך ענבים בלתי נזהר משתם יינם שנפלה מחלוקת בישיבתו הללו אומרים שלא לסמוך מהכלל שהחשוד בדבר לא דנו ולא מעידו והללו אומרים לסמוך כיון שאין יין זה שלו שאינו אלא דורך פורה ואינו נוטל אלא שכר טרחו ועמלו ודמי היין לא יבואו אלא מיד הקונה לעובד כוכבים המוכר ואין אדם חוטא ולא לו ועוד שכן מנהג גלילות אפריקא לשלוח אפי' רקים ופוחזים ואילו היה איסור בדבר לא היו נוהגים כן וכמה יחידי סגולה הנזהרים מס"י לא היו עושין פרישה לתלאין (ע"ש בדב"ש הנז' סי' ס"ח) ואתיא שם תשובת הרב הרא"ך מרלאנזה דסיים דלפי שורת הדין לא מצא להם היתר אף שבמקומו מקום גדולים נהגו להתיר והרב המחבר תחלה לארש קמא הביא דברי הפר"ח סי' קי"ט סקי"ז בענין אין אדם חוטא ולא לו והרים ממנו דהדין עם מהרא"ך הנז' עוד האריך בענין החשוד בדבר דלא משמע לאינשי שהוא עבירה והביא מ"ש הרש"ך סי' קי"ט ורע"ז שם סק"ח וכנה"ג הגב"י אות כ"ו ופר"ח והעלה שאין להאמין חשודים על סת"י רק ע"י שבועה ומשם בא לו לחקור מאין יצא ההיתר להשתמש בכלי בעה"ב שאינו נזהר מסת"י וחילק ידע איזה חילוקים ע"ש וקרוב לסופו העיד שראה יושבי על מדין שנוהגין ליתן רשות לטהר יינם של עובדי כוכבים ע"י שמשביעים אותם שלא לשתות סת"י כל ימי הבציר ותיקון היין ואחר סמוך שעשה סניגרון למנהג סיים שהשבועה העיקרית היא לאחר גמר מלאכתם באיום וגיזום להגיד האמת למפרע ע"ש (מים רבים סי' כ"ו):

הד"ט ופה פירינזי המנהג להשביעם קודם שיתחילו במלאכתן בשבועה דלהבא (ועיין לעיל סי' י"ב אות ח') :

ה **ישראל** שהיה עושה גבינות בבית עובד כוכבים ויצא עליו קול שחלל שבת ופרוצ"ש לסמיך להו שמריקן השתא הוא דאיתרע וכל הגבינות שעשה קודם יציאת הקול כשרות ור"י כ"ג יוכיח שנימש בכ"ג פ' שנה ולבסוף נעשה צדוקי ואף אם יאמר שלא עשאן בכשרות אינו נאמן כיון שאינן תחת ידו (שו"ת כ"י מהרב עזריאל דאיינה סי' פ"ג ופ"ז) :

הד"ט וראיתי ג"כ להר"ס פרובינצאלי בתשובותיו כ"י סי' ק"ך דברים ארוכים קצת על חשוד במקצת להיות קראים שהפסיד גם חזקתו במכירת גבינות · ועיג"כ להרב דבר משה סי' י"ט דפסק דמי שהמיר לעבודת כוכבים וחזר בתשובה אם לא חזר בתשובה גמורה עושה י"נ במגעו ועיין לפרח מ"א סי' קי"ט וקכ"ה וכנה"ג סי' קכ"ד הגב"י אות ל' וע"ל אות ג' · ועיין להרב חיים שאל ח"ב סי' ח"ל אות ס"ל ובטוב עין שלו סי' ח"י בדין מומר שחזר לדין ישראל שהביא מ"ש הרב ס' חסידים סי' מ"ג דכל שחזר בתשובה שלימה יכולים לשתות עמו יין :

ו **יין** שבא בספינה עם יהודים ובאמצע הדרך יצאו היהודים מהספינה לילך למחוז חפצם דרך יבשה והניחו היין בספינה תוך תיבה סגורה במפתח א' בלבד ואחר איזה ימים הגיעה הספינה לנמל ששם באו היהודים ופסק הרב המחבר להתיר והביא מ"ש הרב"ח ורע"ז סימן קי"ח ורש"ך והמבי"ט ח"א סי' כ"ח ורש"ך שם ובנה"כ ח"ג סי' פ"ה ופרח מ"א ח"ב סי' ג' ועיין להרב גו"ר כלל א' סי' י"ט והרב פרח שושן כלל א' סי' ג' (דבר משה ח"ג סי' ח"י) :

הד"ט ועיין לסר"י בן סאמון בעדות ביהוסף שלו סי' מ"ל בדין ישראל שהביא עמו בספינה של עובדי כוכבים קופה א' של בשר חסורה בלי חותם חוץ חותם ובהגיעם לעיר ירד ישראל לעיר והניח הקופה באשר חפציו בספינה ושוב חזר לספינה ומצא הקופה חסורה בין שאר חפציו כאשר הניחה ופסק הרב ז"ל דאין לקופה זו דין מפקיד ביד עובד כוכבים או שולח דנצריך ב' חותמות כבסי' קי"ח לק יש לה דין מניח דסתם סעיף י' דבישראל יוצא ונכנס מותר ועיג"כ בסי' קכ"ט במניח יין בספינה וכו' ובניד"ד נמי כל שלא הודיע לעובד כוכבים שבספינה דדעתו לשהות בעיר בשר זה מותר · עוד לו שם בענין בשר הנעלם מן העין דאף למאן דאוסר אין איסורו משום חשש שמא החליפו העובד כוכבים בבשר שלו דאף דנעלם במקום שאין עובדי כוכבים כלל אסור דחיישינן שמא חיה או עוף לקח הבשר והניח נבלה שלקח מהשדה או מבית עובד כוכבים כמ"ש מרן סי' ס"ג ס"א אמנם בקופה בשר דניד"ד חסורה אין לחוש לזה וע"ל אות ז' ואות כ' · ועיין להרב בית יעקב סי' קל"ח דאפי' בהמה שלימה בכלל בבשר שנתעלם מן העין אף שאינו שייך בה שהעורבים הטילו וכסברת הרא"ש בפ' ג"ה ואפי' ברוב טבחי ישראל והשיג על הרש"ך סי' פ"ג ע"ש :

ז **הביא** לכלל יישוב מה שהקשה מרן למרדכי פ' גיד הנשה שכתב הפר"ח דלית הלכתא כרב דאמר בשר הנעלם מן העין אסור ושבא מעשה לידו בתרנגולת שחוטה שנלחוה ביד עובד כוכבים ונסתפקו שמא אחרת היתה והלכו ושאלו לשוחט והשיב שלא היה לו בה ט"ע אמנם ששחט תרנגולת א' אבל בעל התרנגולת היה מכירה והתירה ור"ח הביא ראיה דאין הלכה כרב מפ"ב דב"מ פרגיות שחוטות שרי ומראיית ר"ח נראה דאין השחיטה סימן והביאו מרן סימן ס"ב והקשה למרדכי דהא אי מכירה בט"ע אף לרב שריא והניח בצ"ע ורש"ל תירץ בדוחק ורב"ח ג"כ בדוחק יותר ורע"ז סתר דבריהם ודחק עצמו יותר ופר"ח סתר דבריהם ונכנס בדוחקים אחרים והרב המחבר כתב דס"ק המרדכי דהתיר משום דבעל התרנגולת עצמו מכירה שאל"כ היה אוסרה אף דאיכא מ"ד דשחיטה סימן ועיין בסי' ס"ח דאם שחיטה סימן י"ל דהלכתא כרב בבשר שנתעלם וכיון ששחיטה אינה סימן הוכרח להתיר מטעם דבעל התרנגולת היה מכירה (כנסת יחזקאל סי' ס"ל) :

הד"ט גם הרב החביב סימן א' חסם במושלם דאין השחיטה סימן ל"ת למ"ד כרב אא"כ יש בו סימן או ט"ע ובעיר רובה עובדי כוכבים אפילו רוב טבחים ישראלים אלא אף למ"ד דאין הלכה כרב כשרוב בני העיר ישראל ויש בו סימן או ט"ע מ"מ בנידון שלו אסר כיון שרובם עובדי כוכבים לפי שנאבדה ממנו ונמצאת בשוק וכסברת הרמב"ם והעיטור וראוי לחוש לדבריהם ועיג"כ לו שם סימן ק"ס שהוכיח דאין השחיטה סימן/וע"ל אות י"ב אבל ניקור חוטי ידא ודלועא כדרך שישראל עושין ולא עובדי כוכבים סימן ואפילו למאן דאסר לכתחלה לשלוח ירך מנוקרת בלי חותם מ"מ כשיש סימן אחר דהיינו השחיטה סמכינן ושוב העידו לפניו שהמנהג לסמוך אניקור חוטי הגולר וכאשר שמע כן רצה לרע"ז סי' קי"ח וע"ל אות ח' בשליחות בשר וכיוצא ע"י קטן ועיג"כ להרב מים רבים סימן ג' איזה אזהרות בענין שליחות הבשר ע"י עובד כוכבים שהשיב בסוף תשובתו ובהשמטות דף ל"ב בדין ראובן שהביאו לו חבית של עץ מהודקת וסתומה כדרך כל חבית ובתוכה בשר מלוח וכשפתח החבית מצא בה לשונות של שור קבוע בכל א' מהן חותם של עופרת סתום במסמר עופרת ורשום ע"ג תיבת כשר עוד מלא חתיכות מנוקרות נקורי ישראל ורוב הבשר שבחבית אין בו חותם ולא נקור לפי שהיה מבשר שבין הצלעות שא"צ ניקור והמשלח הבשר לראובן כתב לו ששולח לו ע"י עובד כוכבים פלוני חבית של עץ מלאה בשר ובתוכה לשונות קבועה בהן תיבת כשר ולא עוד והיתה החבית מלאה מליר הבשר הנז' ושאל ראובן מה יהיה משפט הבשר שאין בו סימן ואם שיש לאסור מה שאין בו סימן מה יהיה דין החתיכות המסומנות ומנוקרות שהיו מלוחות בהן משום מלוח כרותח וכבוש כמבושל משום הציר שבחבית שהוא כלי שאינו מנוקב ונשתהה בה יותר משיעור כבישה ומה גם שבמלה סגי לאסור אף אם לא נשתהה אלא כשיעור כדי שיניחנו על האור וירתיח והרב המחבר התיר הכל בניד"ד אבל בנידון אחר האריך שאלת חכם שיורה כפי הענין כל זמן שאין בה ב' חותמות וכפסק מרן סימן קי"ח ולא כמור"ס שם בסס י"ח דשרי בחותם אחד ושיש לסמוך עליו בדיעבד ומה שהתיר בניד"ד לפי סברת הפר"ח משום דאומן לא מרע נפשיה

להיותה סברא מוסכמת אפי' לסברת מרן ועיין שם לסברת השואל שגם הוא הביא ראיות אחרות להתיר :

ח **סמוכות** עשה למנהג איזה בעלי בתים לשלוח עופות שחוטין ובשר ותבשיל ע"י קטן בן ו' ובן ז' והעובד כוכבים מלוהו שכיון שהגיע לגדל לשמור מה שבידו שאם בא אדם ללקחו מידו צועק ובוכה או מוגע או מספר לאמו פלוני לקח מה שבידי אין מניחין בשניס וסומכין עליו ושכן יש במשמע במ"ש הר"ן פ' לולב הגזול דדוקא במה שעומד בחזקת איסור אין לסמוך על הקטן להעמידו בחזקת היתר אך להעמיד הדבר בחזקתו כשמירת טהרות נאמן וכ"כ ג"כ הרא"ה ז"ל וכן מותר לשלוח ע"י קטן כזה עופות אבל הטבח אע"ס שעובר דרך מבואות העובדי כוכבים (ועיג"ל אות ז' וי"ב) (רדב"ז ח"ג ד"פ סי' תק"ח) :

ט **נאד** של גבינה שקורין סוס"ו ששלח ישראל לחבירו חתום בחותם של עובד כוכבים שבא מארץ אחרת ושלח לו לאמר ששוקל כו"כ ושוב הביאו החותם עצמו והיה דומה לחותם הנאד אם כשחתמו ישראל בחותם העובד כוכבים נשאר בידו של ישראל ושוב הביא הישראל שחתם את החותם או שלחו לו על ידו והקיפו החותם בחותם שבנאד אין ספק דהגבינה מותרת ואם נשאר החותם ביד העובד כוכבים בעל החותם המביאו או ביד עובד כוכבים אחר ונשתהה הנאד ברשות העובד כוכבים בעל החותם בלי שמירת ישראל שיעור שהעובד כוכבים יקח נאד אחר של גבינה ויחתמהו בחותם זה חיישי' לאחלופי · עוד לו שם בסי' שלאחריו במי ששלח לחבירו חריצי חלב ע"י עובד כוכבים ולא חתם השק רק בתפירה וגם בכל חתיכה וחתיכה כתוב כשר בחקוק אותיות ע"י סכין וניכרת שהוא כתב ישראל יש להתיר · עוד בסי' שלאחריו בדין גבינה שהעיד עליה עד א' שעבר דרך שם וראה שהיתה נעשית בלי שמירה והשומר השיב שיצא כהרף עין לעשות צרכיו ותיכף חזר הגבינות מותרות (בעי חיי סי' קס"א ב' וג') :

י **בני** עיר א' המחמירים בענין א' כגון בנסטרא אם רשאין לאכול אצל בני עיר אחרת המקילין בלי שאלה כשהתבשיל מדבר שנוהגין להקל העלה דכל שהוא מנהג משום חומרא בעלמא יכולין לאכול אצלם בלי שאלה ולהשתמש בכליהם והוכיח ג"כ דהרואה חבירו עושה בשוגג אפי' איסור דרבנן צריך להודיעו ואל"כ עובר אלפני עור לא תתן וכו' ושגם במה שתלוי במחלוקת צריך הנוהג היתר להודיע לנוהג איסור וחלק על מ"ש הרב שער המלך דף ו' דדבר שאסור משום גזירה כל שאינו בודאי שאסור אף שידע חבירו אינו חייב להודיעו (זרע אמת ח"ב סימן י"ט) :

הד"ט ועיין בחבורי הקצר הזה בח"א הנדפס סי' י"א אות נ"ה מ"ש הרב חיים שאל סי' נ"א אות ס"ס והרב בית יהודה סי' י"ז והכד"ח בחסדי דוד דף נ"ו ועיג"כ לעיל סי' א' אות י"ג ובסי' זה אות א' וכ"ב :

יא **החשוד** על הגבינה ושבועה שהעבירוהו מלהיות שו"ב הקק"י פסק הרב המחבר שיכולין להחזירו ולהושיבו על כנו ומה גם בניד"ד שהתגלגל ונצטדק על מה שנחשד שמגוה ליטפל בזכותו ע"ש איזה כללים השייכים לניד"ד (זכרון יוסף סי' ט"ו) :

הד"ט ועיג"כ להרב גבעות עולם סי' ב' דדן את הדין לזכות בודק א' בהתגלות יפה שנתן על טרפה שיצאה מתחת ידו ועיין להרב נודע ביהודה בחי"ד סי' א' בקק"י שהכריזו ששוחט א' לא ישחוט שלא בפני חבירו ושמה שישחוט לבדו יהיה טרפה וגם השוחטים תקעו כפם שלא להכשיר שום בהמה עד שיניחו חותם ועברו ושחטו לבדם ולא הניחו סימן לא בשביל כן יהיו חשודים על השחיטה ומ"מ כיון שהכריזו שיהיה טרפה יש לאסור הבשר ודלא כפר"ח דמיקל בזה ואף דמן הדין יכולין הקק"י לאסור על עצמן והוי נדר ומהני התרה ע"פ הרסה אם לא הכריזו בחרם אבל קק"י אחר אינו אלא בדרך קנס ולדבר מצוה את"ל נמי דמיקרי עד"ר מ"מ מהני התרה ע"ש · וכל זה מבואר משום שיש לאל יד הקק"י למגדר מלתא או מטעמא אחרינא לאסור המותר אבל לפי הדין אם אין השעה צריכה לכך כלענ"ד דאין מקום להעביר שוחט מחזקתו להיותו חשוד על הגניבה ושבועה וכמש"ל אות ב' ע"ש ולקמן אות כ"ב · ועיין להרב שאר הדור סי' קי"ב שפסל להיות שוחט לרבים מי שלא חס על כבוד קונו לגנוב בשר מבית המטבחים ולמכור לרבים ואפי' אם עשה תשובה שאין לך חלול השם גדול מזה אבל לשחוט בבית שום יחיד הרשות בידו ועיג"כ לרשד"ם סי' נ"ה ונ' :

יב **המחמיר** שלא לאכול בשר שהביא עובד כוכבים לישראל דרך מעבר לרבים תע"ב וכהרשב"א עביד שכ"כ בתורת הבית הארוך דף קי"ט ע"ב (יוסף אומץ סי' כ"ב) :

הד"ט ועיין להרב מים רבים בחי"ד סי' ג' בדין ראובן שהוליך עמו ממולאות וטבחיות של בשר שחוטה וכשרה למכרן ופגעו בו בעלי המכס והוליכום לשופט העיר והשופט הפקידן ביד שומר בית המכס עד יצא דבר המשפט ולבסוף גזר מה שגזר והחזיר הבשר לראובן והתיר באכילה ע"י ט"ע גמור של ראובן ועיין רע"ז סי' ס"ג ורש"ך שם סק"ז ופר"ח סק"ד וחילוק ידע בין מ"ש הכנה"ג הגב"י שם אות ל"ב להא דניד"ד והביא ג"כ דרך אגב איזה אזהרות בענין שליחות בשר ע"י עובד כוכבים ומ"ש רש"ל ורב"ח ורע"ז ומרן בשם רשב"א וכנה"ג סי' ל' ל"ח ל"ה והרב בעי חיי · ועיג"כ להרב בכור שור דף ק"כ בדין בשר הנעלם מ"ה וחילק ג"כ בין שולח ע"י עובד כוכבים שיש לחוש כסברת רשב"א דנקל לו לשחוט בזיוף עד שאינו ניכר אבל במוצא ל"ד להא כלל ועיג"כ לעיל אות ז' :

יג **שור** שחוט מסומן בצד א' וקצב עובד כוכבים חתך השור לשנים והשוחט אומר שמכיר בט"ע שהב' החלקים שור א' הם ועוד שמתאימות הן אין ספק שנאמן בכך והשיג להרב"ח שכתב דאין להתיר עד שהן מתאימות וגם שיהיו מראיהן דמיין הדדי והביא ראיה מהגהות אשר"י דפא"ע דהיינו מ"ש מרן סי' ק"א ס"ח דליתא לאדרבה משם ראיה להיפך והשיג ג"כ על מהרי"ט בראשונות סי' ב' ובשניות ס"ג ויישב מה שנתקשה בדברי תוס' וגם קושית הפר"ח סי' קי"ט שהקשה דהר"ן אדהר"ן והשגג במה שהתיר להשהות התבשילים בתנורו של עובד כוכבים בלי שום חותם והשגג ג"כ במה שאסר לפתוח נייר הסתום ע"פ התנור ע"י עובד כוכבים בשבת (ועיין בח"א מחבורי הקצר הזה סי' י"ד אות פ') (הרב לבי סי' ע"ל) :

יד **עובד** כוכבים הביא חבית סתומה של יין שקנה מישראל וכתב נאמנות בידו ועתה אין עוד בה חותם ואמר העובד כוכבים שמי גשמים ירדו על הזפת ונימס וע"י ענפי היער · נמחק החותם לגמרי פשיטא שאין ביין צד היתר אף שהמגופה מחוברת עדיין בזפת (מהר"י מברונא סימן קנ"ה) :

הד"ט ובעיקר שליחות חביות של עץ ע"י עובד כוכבים עיין להרב עולת שמואל סי' ג' שהאריך ועיג"כ לקמן אות כ' ובסי' י"ב אות י"ב ופ"ו ולהרב זרע אמת סי' ל"ו במי שהניח יינו בשמן עליו ביד עובד כוכבים בב' חותמות והעובד כוכבים כתב לו שהעכברים אכלו החותמות ונשאר היין מגולה ודחה הוראת מי שהיה רוצה להתיר הקנקנים שהשמן צף עליו כמו שמסרו לעובד כוכבים דליתא דגם הם אסורים וע"ל סי' י"ג אות ט' ועיג"כ להרב חיים שאל ח"א סי' ע"ד אות ע"ו שכתב שמצא בכתבי הרב בתי כהונה דגבינות שהביא העובד כוכבים מנהג איזמיר לסמוך על כתב יד הניכר כשהמנין מדוקדק אף שהמשקל אינו מדוקדק אם החסרון כשיעור הניגוב לפי ראות עיני בקיאין ע"ש ועיין מהר"ם די בוטון סי' ו' בדין גבינות שמביאין העובדי כוכבים בסימן חרות עליהן וע"י כתב ישראל המעיד מנינם ומשקלם דכיון שמנין ומשקל שוין א"צ קיום החתימות ואם נהגו לקיימן סגי בעד א' ועיין במהרי"ט ח"א סי' י"ב וריב"ל ח"ב סי' מ' ובתשב"ץ ח"ב סי' כ"א ביין שהניח בספינת עובד כוכבים :

טו **דבר** ידבר בענין חותם וחב"ח על מה שנשאל בישראל ששלח ע"י עובד כוכבים מעיר לעיר לחבירו חלקת צוארי אווזות מלאים בשר מונחים בתיבה במסמרות נטועים בלי שום חותם רק באחד מהם פיתקא תלוי בצוארו וכתוב בו פסח ומסיק להיתר והסכימו עמו הרי"ף והרש"ס רבני עדי מולדתי אנקונא (ועיין דבריהם בשמש צדקה סי' ס"ו ומ"ש הרב ן' הרב המחבר שם) (פחד יצחק אות ב' ענין בשר הנשלח) :

טז **מי** שנשלח לו חבית יין עם לענה שקורין וירמו"ט ובמקום המגופה היה בו חותם ב"ח אך במקום הברזא לא היה חתום אלא מהודק היטב אע"פ שמ"ש הרב עה"ב סי' ל"א אינו מוכרח מ"מ שהחבית מלאה בלי חסרון והמגופה חתומה היה הדבר קשה להוציא היין דרך הברזא ולמלאותו משלו מחדש ומה גם שנתערב בו הלענה (וע"ל סי' ל' אות ל"ג) (שבות יעקב ח"א סימן ס"ג) :

יז הורה להקל בדין ראובן שהשכיר את שמעון לעשות יינו בהכשר ופרע לו שכירותו ואחר שמכר ראובן יינו ללוי אמר שמעון שנתנסך אותו היין ע"י פשיעותו ומודה על חטאיו ומבקש להחזיר סך גדול שקבל לשכירותו והעלה הרב שכיון שכבר יצא מיד המשכיר שמכרו ללוי אין שמעון נאמן עוד להפסיד שכרו ול"ד להההיא דמרן סי' קכ"ז סעיף ב' דאמרינן דנאמן להפסיד גם היין וכמ"ש שם רש"ך סק"ך דהתם עדיין היה היין ביד המשכיר משא"כ הכא ולמד כן ממ"ש ר' אבהו בגיטין דף נ"ז ע"ב ס"ח ביד מי ע"ש ובהרא"ש שם (וע"ל אות א' ובסי' כ"ט אות ל"ד) (שם ח"ב סי' ע"א) :

יח עובד כוכבים שהביא גבינות ממקום א' ולא נודע ממי לקחם אף שיהודי אחד מכיר בחריצים שהם מיהודים שבעיר א' שבעין אלו עושים היהודים שם ולא העובדי כוכבים מ"מ אסור למ"ש הכנה"ג סי' קי"ח הגב"י אות ל' ועיג"כ שם אות ס"א ובגו"כ בחי"ד כלל א' סי' ע' ופרח שושן כלל א' סי' ג' ובמפתחות שבס"ס קול ן' לוי סי' קס"א וקס"ב (דבר משה ח"א סימן ס"ז) :

יט יין שהניחו בבית עובד כוכבים בחביות סתומות ומפתח המרתף ביד עובד כוכבים ויש לו שם גם יין שלו כיון שאינו נתפס כגנב שיכול לילך שם ליקח פיינו אסור (שם סימן י"ט) :

הד"ט ועיין להרב בעי חיי חי"ד סי' קע"ג שאסר בשתיה והתיר בהנאה באיש וביתו שהלכו בליל כפור לבהכ"נ והתפללו ערבית והניחו מרתף של תירוש פתוח בלי מנעול ולא נשאר בבית רק שפחה אחת וע"ע לו שם סי' קע"ח דהתיר בשפחת ישראל שלקחה מפתח המרתף שהיו בו חביות פתוחות ונכנסה עם עובד כוכבים א' לזנות ויסגרו הדלת בעדם ונתיחדו דכיון שנכנסו לזנות בעבידתייהו טרידי ולא יהיב דעתיה ליגע בחבית ודומה לבלשת שנכנסה לעיר דבשעת מלחמה אף הפתוחות מותרות וכמ"ש המרדכי וריב"ש ופ"ת לא התירו רק בהנאה משום שראה הגהה א' משם האור זרוע דיש לחלק בין כרכום של אותה מלכות לשל מלכות אחרת ולדידהו לבעול ולנסך הכל א' כשיש פנאי לזה ולזה ע"ש :

כ תמה מעלת השואל על מ"ש בסי' קי"ח שהשולח דבר ע"י עובד כוכבים בחותם ושוב ראה החותם מקולקל שיש להקל אפי' באיסור דאורייתא ותמה יקרא דע"כ לא יקל הרב הט"ז רק בטהרות ובאיסור דרבנן וגם באלו מחמיר הרב בעל התרומה ותירץ הרב המחבר דשאני ההיא דסה"ת והט"ז מההיא דסי' קי"ח דע"כ לא פליגי אלא בדבר שיש בו חשש איסור אף בלי חשש חליפין כיי"נ וטהרות שאם נגע נאסר בנגיעה אבל הכי דסי' קי"ח הוא בדבר דחיישי' שהחליף המותר באיסור ושאין העובד כוכבים נהנה בחליפין פשיטא שמותר שאין העובד כוכבים חשוד להכשילו וכל שאינו נהנה בחליפין לא חיישי' שיחליף (נודע ביהודה סי' ל"ח) :

הד"ט וע"ל אות י"ד ולהרב חקרי לב סי' קמ"ד והנמשכים שהאריך בדיני החותמות ואם נמצא החותם מקולקל ואם יש לחלק בין מפקיד ביד עובד כוכבים למונח בבית ישראל ודין חותם באותיות ואם מפתח חשוב חותם ומפתח של מתכת ושל עץ ודין עובד כוכבים המביא גבינות בחותם א' וכתב ישראל המעיד על הגבינות ע"ש שעל כל א' מהפרטים הללו האריך מסי' קמ"ד עד קמ"ט ומסי' קנ"ח עד ס"ס ר"ב · ועיג"כ להרב תורת חסד סי' ז' דפסק דאין לשלוח גבינות ע"י עובד כוכבים רק בחותם ולהודיע ע"י כתב למי שנשתלחה לו ולהודיע לעובד כוכבים שכותב כן ואז מצריכין ג"כ מנין והא בלא הא לא סגי גם בסי' ע"ז הביא ההיא דסי' קי"ח בשם שבלי הלקט והריב"ל ח"ב סי' מ' והר"ש די בוטון סי' ח' ותה"ד סי' ס"ו והרא"ש בפסקיו בפ' א"כ דף קמ"ד ע"ד ומהרי"ט ח"ב סי' ב' וי"ב ופרח מ"א ח"ב סי' י"ג ופר"ח סי' קי"ח והעלה דכפי הדין צריך חותם וכתב השולח ומנין ומשקל הגבינות וזה בלא זה אינו מועיל ע"ש וע"ל אות ו' :

כא מקום שנהגו שלא לקנות חביות מענבים דרוכות שלנו בבית העובד כוכבים ואמרו שראובן קנה קצת מהן כיון שאין זה רק איסור קל נאמן ראובן לומר שלא לקח רק ענבים שלמות ונאמן לעצמו ולב"ב בלבד ולא לאחרים ועיין לרב"י סי' קכ"ו שכתב דמ"ש ר"ת וכו' ע"ש (תורת חסד סי' ע"ז) :

כב הנשבע שלא לגנוב ועבר וגנב אף דלרש"י אינו נפסל לעדות בביטוי דלהבא מ"מ להיות ש"ל אף לרש"י יש לפסול עיין בכנה"ג הגב"י סי' ל"ד אות ע"ו בח"מ ובסי' ל"ז הגה"ט אות ס"ל וע"ש בסמ"ע וכן פסול לעדות הגם כמ"ש הרש"ך ח"מ סי' קע"ב ועיין להרב מ"כ ח"א סי' ל"ח דף קל"א ע"ב ודף קע"א ועוד היכא דאיכא חמוד ממון אף לרש"י פסול ועיין בכרם שלמה חי"ד סי' כ"ב (צרור הכסף סי' י"ד) :

הד"ט וע"ל אות ב' וכ"א ועיג"כ להרב משאת משה ח"א סי' י' בדין ראובן שנתפשר עם שמעון לכתוב לו ס"ת לשמו ונשבע בשד"א לד"ח שלא לכתוב ולתת ספר תורה לשום אדם עד שימכור וימסור לו ס"ת שכותב לו לשמו ואם יעבור על שבועתו יהיה הספר פסול לקרות בו בצבור וכו' מהחומשים ועבר הסופר על שבועתו וכתב ס"ת אחר ונתנו לאחר וקורין בו בצבור וראובן צווח על דברת השבועה והוראה היו שיפסל מלקרות בו אין בדברי ראובן ממשות דאף שעבר הסופר על שבועתו לא מפני כן יפסל הס"ת · ול"ד להההיא דאמר אזכרות שבו לא נכתבים לשמן או עורות שלו וכו' דאז הפסול בגופו של ס"ת משא"כ הכא ול"ד למתפיס בנדרים והאומר דבר זה יפסל כקרבן וכיוצא ועיין כדמות ראיה בהריב"ש סי' תקי"א ועוד את"ל נמי דיכול בעקימת שפתיו לאסור ס"ת כשר מ"מ בניד"ד הו"ל כמקדיש דבר שלא בא לעולם ופלפל בתשובת המבי"ט ח"ב סי' ק"ו ורשב"א סי' תנ"ב ובענין אשה א' שנשתלקה נפשה לבלתי קחת כסף לקידושיה ואסרה על עצמה כל מה שיתנו לה לשם קידושיה ומסיק דבניד"ד אע"ג דחשיד אשבועתא מ"מ אינו חשוד שכתבו שלא לשמו ס"ת זה דלא אמרי' החשוד לחמור חשוד אקל רק בההיא מלתא ובחד מינא עיין להפר"ח י"ד סי' י"ט סקי"ב והוא ברור ועיג"כ לו שם בסי' כ"ו ענין השייך לזה · ועיין להרב פני יהושע מקראקא סי' י"ד בענין החשודים והעלה דמומר עובד כוכבים לתיאבון דלא טרח אינו נאמן לשחוט אפי' בשל אחרים וכ"ש של עצמו אף אם מעיד על של ישראל שהוא בשר כשר ונשחט כראוי נאמן ואי ליכא טירחא כגון שבדקו סכין ונתנו לו נאמן אפי' בשל עצמו דלא שביק איניש היתרא וכו' וכן אם מעיד על בשר חשוד אחר ומ"מ אם אינו מומחה לשחוט אף אם סכין בדוק בידו מ"מ אינו נאמן דאם על טרחת חיפוש הסכין לא טרח כ"ש דלא יטרח לילך ללמוד ובמלתא דלא איתחזק איסורא כלל אינו נאמן בשל עצמו ונאמן בשל אחרים אם אינו נוגע בדבר וגם על עצמו נאמן אם הוא להאכיל אחרים דאינו חשוד אלפני עור וכו' ואם אחרים רוצים לאכול עמו אינו נאמן דלא מרע נפשיה אבל אם לא ראינו שאוכל ומאכיל מעצמו לאחרים נאמן ועיין להרב בכור שור דף קכ"ד ע"ב דתמה על הפר"ח סי' קי"ט סק"ו דדחה מ"ש רמ"ז בשם הד"מ שאסור לאכול עם החשוד על איסור א' אפי' דברים המותרים שמא יאכילנו באיסור והפר"ח כתב שאינו רק מדת חסידים ותמה עליו דאשתמיטתיה תלמוד ערוך בשבת דף י"ג ע"א דלא יאכל הזב פרוש עם זב עובד כוכבים ומסיק הטעם אע"ג דהכא ליכא איסורא דבלא"ה זב פרוש דברים טמאים קאכיל ולדינא ממש איתמר וע"ע שם ראיות אחרות ועיין להרב פני יהושע הנזכר בדין יהודי שהלך לטהר יינם של עובדי כוכבים למכור לאחרים או שאחרים שוכרים אותו לילך לטהר ובא והעיד שנעשה בכשרות ונמכר היין במקצת ושוב באו עדים והעידו שראוהו שותה ס"י והתרו בו והשיב שהוא לו כפיקוח נפש ששם המים רעים ומביאים לגנוח בטן ואין שם משקה אחר והוכיח הרב ז"ל דכיון דנותן אמתלא לדבריו ואינו שותה להכעים נוקי גברא אחזקתיה וכמ"ש הר"ס והטור בח"מ סי' ל"ב באם ראינו קושר ומתיר בשבת וכו' ע"ש וע"ל אות א' וי' . ועי' ג"כ למהר"י קצבי סימן ו' בדין מומר לעבודת כוכבים שדרך יינו בטהרה ונחתם ע"י אשתו יהודית בחצר ישראל והמפתח בידה דהתיר היין אע"פ שהיה דר עמה בבית כיון שטרח כ"כ להמציא מעות לעשות יינו בטהרה ומטעמים אחרים :

כג מומר לעבודת כוכבים שגלה למקום שאין מכירין אותו ושומר שם שבתות ומועדי ה' וחזר לדת היהודות ויצא משם בגבינות למכרם במקום אחר והוליכתו הספינה למקומו הראשון והביא עמו עדות מיהודים שמכרו לו במדה ומשקל דעתו ז"ל להקל בדבר כיון שלא היה מומר להכעים ועוד שהשתדל להביא עמו כתבים ועדיות לצאת מידי חשד וטעמים אחרים ע"ש (זהו אהרן סי' קכ"ב) :

הד"ט ועיג"כ להרב חיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות פ"ל בדין ת"ח שלא רצה לשתות יין מקנקן שנגע בו א' שהמיר לפי שהיו רוצים לשרפו וזה ג' שנים שסיכן עצמו וברח וחזר ליהדות ועשה קצת תעניות על מה שעבר ואמר מני"ל דאף שיש לצדד לזכות הת"ח שלא רצה לשתותו ממ"ש מהרח"ו שהראו במנחו ששתה יי"נ על ששתה עם מומר ישמעאל שעשה תשובה קודם שהשלים תשובתו והביא ג"כ מ"ש בס' החסידים סי' ר"ג ומ"ש בשיורי ברכה בי"ד סי' קכ"ג ובקונטרס בריח עולם על ס' החסידים הנז' מ"מ אין לרפות ידי בעלי תשובה ולביישם ויש לחלק בין ניד"ד לנידון דהרח"ו ע"ש ועיג"כ לקמן סי' י"ט אות ח"י :

כד טבח הבודק לאחרים שיצאה טרפה מתחת ידו כל שיש ידים מוכיחות ששוגג היה אין מעבירין אותו ומותר ליקח בשר ממנו ומיהו הכל לפי מה שהוא אדם (אבקת רוכל סימן כ"ז) :

הד"ט ועיין להרב תשב"ץ ח"ג סי' קע"ב דכל שאפשר לתלות שהוא שוגג אין להעבירו ולא לשמתו וסגי שיקבל עליו בפני ג' לבדוק יפה מכאן ולהבא ושכן כתב הרשב"ד באיסור משהו שלו ע"ש וע"ל סי' ג' אות ג' ועיין להרב אור נעלם סי' י"ד דכתב דשוחט שהתרשל בבדיקת הריאה ונמצאו סירכות אחריו וכשהראום לו הודה שהיא טרפה ושגג היו משמתין אותו ומעבירין אותו עד שילך למקו' וכו' ע"ש ועיין להרב הון רב ח"ב סי' א' בענין כותב תו"מ שעד א' מעיד עליו שקנה עורות מהעובד כוכבים בלי עבוד ואחרות לשמן ואח"כ תקן רצועות והעד מיחה בו ולקח העורות מידו והוא משיב שחשב לעשות ולא עשה ולבסוף הודה והעלה דסגי לסופר הלז בקבלה דברי חברות כיון דלאיסורא דרבנן הוא ומה גם שלא העידו עליו אלא שלקח ולא שנשתמש ואפשר דנתחרט וכמ"ש הריב"ל כלל מ' סי' כ"ז בנידון שלו והביא מ"ש עליו הרב פר"ח בסי' קי"ט ס"ק כ"ח ד"ה ועדיין נשאר לנו וכו' ומ"ש הרב פרי תואר ע"ש :

כה אין להקל נגד פסק מרן ומור"ם ורש"ך בדין חשוד על איסור דאורייתא דפסקו בסי' פ"ב וסי' קי"ט סי"ט דאינו נאמן לומר מפלוני מומחה ותמה על הפר"ח שם שקל"ד דהכריע נגד סברתם וכדעת הרע"ז ושאין ראיותיו ראיות (בכור שור דף קכ"ד ע"ג) :

כו ספינה שהיו בה הרבה חביות של יין כשר שהיו מונחים בתחתית הספינה והיו עליהם הרבה חביות אחרות של יין של עובדי כוכבים והיה בספינה יהודי א' שומר היין ובאמצע הדרך הוצרך היהודי לילך מהספינה וכתב כתב א' ליהודי א' מכירו בעיר שהיתה הספינה הולכת והודיעוהו שבאותה הספינה היו כו"כ חביות יין כשר שהן בקרקע הספינה ושעליהם חביות של עובדי כוכבים והגיעה הספינה לנמל ומסר הספן הכתב ליד ליהודי המשולח לו וילך לספינה וא"ל המלחים שאז היתה בלתי אפשר למסרם לו שהיו בתחתית הספינה ויותר מחצי משא הספינה עליו והמתין היהודי שם וראה שכן האמת ופסק הרב ז"ל להתיר היין לגמרי שא"א היה להם ליגע בהם וכל כי האי ודאי אין לחוש לפריקה וטעינה (תשב"ץ ח"ג סימן כ"א) :

סימן יז דיני עשיית סחורה בדברים האסורים

אות א בירר בפלפולו הטעם דפירות דוחן ואורז שהתליעו אין למכרן לעובד כוכבים קבא קבא אף קמח או חטין שהתליעו מותר לעשות מהן פת ולמכור לעובד כוכבים אחר שיחתוך הפת לחתיכות וכן מותר לעשות יין שרוף מהקמח שהתליע (פנים מאירות ח"ג סימן ל"ה) :

הד"ט ועיין להרב כרם שלמה סי' פ"ו ופ"ז דאסר לעשות סחורה בזיתים מתולעים דיש בהם ספק איסור תורה שמא התליעו במחובר ובורית העשוי משמן וחלב חזיר מתיר לעשות בה סחורה וליהנות ממנה במלאכתו לכבס בגדים כיון דמידי דלא חזי לאכילה הוא ע"ש ובעיקר עשיית סחורה בדברים האסורים באכילה אם איסורו מדאורייתא או דרבנן עיין לכנה"ג סי' קי"ז ופר"ח וחזון למועד סי' כ"ט שהביא מה שהקשה התי"ט בפ"ז דשביעית ותירוץ הרב משנה למלך ומה שהקשה הרב המחבר על תירוצו ושוב ראה לרח"א אבולעפיא שהקשה גם הוא לפר"ח ומסיק דלעולם דאיסורו מה"ת ודוקא בדבר מרובה ולא בדבר מועט ועיג"כ לו ז"ל שם סי' מ"ב וע"ל אות ה' :

ב למד זכות על מנהג קק"י אלמונא והאמבורג המקבלין דם השחיטה בכלי תיכף אחר השחיטה למכור לעובד כוכבים דדוקא בדרך קנייה ומכירה אסור אבל הדם הזה בא לידם בלי קנייה ולא מיקרי עושה סחורה בדבר איסור וגם אין בזה איסור שחיטה תוך הכלי כיון דלאחר השחיטה מניח הכלי לקבל דמו ומותר ומ"ש מור"ם דאף בזמה"ז אין להתיר בסי' י"ב ס"ב לא מיירי רק במניח לנוחר הנשפך על הכלי (מקום שמואל סי' ע"ו) :

הד"ט ועיין להרב בית יהודה סי' פ"ו דאסר לנחור או לשחוט בסכין פגום בהמות למכרן או לתת מתנה דהוי כמוכר ועושה סחורה וכהסכמת רש"ך ופר"ח סי' קי"ז ועיג"כ להר"ס די בוטון סימן ה' ועה"ג סי' י"ב ושער אפרים סי' כ"ז ומשאת בנימין סי' כ"ח ונחלת שבעה סי' ע' ובית יעקב סי' מ"ב ואמונת שמואל סי' י"ד ושי למורא סי' י"ז וכאשר בא זכרונם לטובה בלקט הקמח דף ע"א ע"ש וע"ל אות ה' :

ג סמוכות עשה למנהג רבים לקנות לכתחלה ע"ם ובשר חזיר מהעובדי כוכבים להאכיל לפועלים עובדי כוכבים אף שכתב מור"ם בר"ס קי"ז לאסור ורס"ז נמי לא התיר רק לקנות מישראל וע"ז ג"כ השיג הרב בית יעקב סימן מ"ב כיון דהפועלים מוטלים עליו להאכילם ולא בדרך מתנה או מכר פשיטא דאינו נראה כסחורה (שם סי' ע"ו) :

ד אסר לקנות יי"נ לעובד כוכבים אף בלא שכר סרסרות רק שלקח בפחות ומוכר ביותר אף היושב לפרח לעובד כוכבים בדברים מותרים ליום א' מכר יי"נ יש בו איזה חלוקי דינים (בית יהודה סימן כ"ו ובמנהגים ס"ז) :

הד"ט ועיין להרב מכתם לדוד סי' י"א שביאר וביררר להתיר לסרסור ישראל לעסוק עם העובדי כוכבים המביאים קדלי דחזירי יבשים להשתדל עם הקונים כדי להרויח סרסרותו ויכול לקצוב ג"כ עם המוכר בק' ועם הקונה בר' והמותר לעצמו כיון שהמוכרים אינן מביאין אותן רק מעצמן אבל לומר להם להביאן נראה דאסור ומ"מ לעשות הטוב והישר לא יקבל מיד המוכר חתיכה מהן להראותה לקונים כדרך הסרסורים רק ילכו מעצמם הקונים לראותם ע"ש וע"ל אות ה' :

ה תשובה גמורה השיב מכתב ידו של הרב פינחס עניו תלמיד חבר שלו והסכים הוא על ידו בדין ראובן ושמעון ועובד כוכבים שחכרו מעובד כוכבים א' שדות הרבה בשותפות בכו"כ לשנה לחלוק ביניהן הפירות ושכר שכירות נעשה בשם שמעון ועובד כוכבים השותף וחזרו והשכירו לעובד כוכבים אחר שדה א' בכו"כ לשנה ונתנו שמלבד השכירות שקבלו יתן בכל שנה כו"כ משקל בשר חזיר כמנהג · והשדות אחרות נתנום לעובדי אדמה ג"כ עובדי כוכבים והיות השדות ההן ארץ מרעה ורועים בה איזה פרות ומחלבם עושים גבינות מסרו ג"כ עשיית הגבינות לעובד כוכבים אומן נקרא קאסאר"ו ומגדל חזירים וחולק הולדות כנהוג והם אם ירצו מוכרים הכל בעילוי דמים כל מה שיכולים ועמד ראובן ושאל מה הדין בזה ובזה . ותחלת דבר בדין גידולי חזירים הביא מ"ש הפר"ח סי' קי"ז סקי"ג דהשוכרים מהשרים כפרים לזמן מה היינו כל ההכנסה המגיע לשר ובכלל דברים טמאים ומגדלן הישראל להאכיל לפועליו עובדי כוכבים דאין לו על מה לסמוך וכ"פ ג"כ הרמ"ע סימן ל' זאת ועוד דהרב"ח כתב שעשו סמיכה להחרימם ושלא ראו מעולם סימן ברכה דקיימי באחרו מגדל חזירים · ועיין ג"כ להרב פ"ת שם סקי"ד ולהרב גור אריה בנימוקיו שם דכתב דאפילו לעשות סרסרות (וע"ל אות ד') או להשתכר לו או לקנותן ליתנן לעובד כוכבים אסור . ועיג"כ להרב דב"ש סי' קמ"ד ולהרב פני משה ח"א סי' ג' דכתב דלאיסור סחורה בדברים האסורים מדאורייתא לאכלן אסורים ג"כ מדאורייתא לעשות בהן סחורה (וע"ל אות א') ועיג"כ בני יעקב סי' ג' ובית יעקב סימן א' ב' וכיר"ו נתיב ט"ו חלק אדם אות כ"ז ולכל הדומה לאלו אסור למכור או לשכור או לקנות הכנסת המלך להסתחר בדברים האסורים אמנם אח"כ שם אל לבו סברת הרע"ז ופ"ת הנז' המתיר קניית הכנסת המלך וכו' אף דס"ל דאיסור סחורה מדאורייתא ע"ש . ובסניפים אחרים השייכים לניד"ד מסיק דמידי ספקא לא נפקא ודי לאסור לכתחלה

לא

אך בדיעבד כנד"ד שא"א למצוא תקנה ממקום אחר עלה טובה קמשמע שלא להביא אלא בשר חזיר ולהניחו לשותף עובד כוכבים ולצאת ידי כל הפוסקים ימכרו הבשר והחזיר מיד ולא יעשם למכרם בעילוי דמים ולכתחלה צריך להתנות עם האחרים והשותף עובד כוכבים מעיקרא טול אתה חזיר ואני אטול שמן או חטים וכדומה עכ"ד (פחד יצחק במהד"ב שלו אות ס' ע' סחורה אסור) :

הד"מ ועיין להרב שדה הארץ ח"ג סימן ב' דהראה פנים להתיר בקצב ישראל שדרכו למכור אחורי בהמה לעובד כוכבים לעשות ג"כ כרכשאות וכדומה למכרם לעובד כוכבים בפרוטרוט אף בלי ניקור מגיד שנשה להיותו בלתי בקי בניקור אמנם מסיק דמ"מ יש לחוש לסברת האוסרים כמ"ש הכנה"ג סי' קי"ז · ועיין להרב חות יאיר סי' קס"ב דף ק"ל ע"א ולהרב אשדות הפסגה סי' ד' בדין ישראל שנשתתף עם העובד כוכבים בחנות והעובד כוכבים עושה כרכשאות מבשר טרפה למכור לעובדי כוכבים דאם כשנשתתף עמו לא ידע מותר ליהנות ממה שנמצא לעובד כוכבים בעת השיתוף ועגכ"ל אות ו' · ועיין להרב קדשי דוד סי' א' דלחלק יצא בין סח"י של כותים ליקח מהם שכר לעשות רפואות ולטועמן מותר אך בסח"י של עובדי כוכבים אסור לקנות מהם שכר או לטעום · גם הרב זרע אמת ח"ב סי' ס' והמסכים אסר לרופא ישראל לקנות ס"י לעשות בו תרופות דהוי עושה סחורה בדבר איסור אבל בדיעבד התיר וחילק ג"כ בין עובדי כוכבים לכותים דאף לכתחלה התיר · ובענין טעימת התרופות ולהפלים המעורב בהן איזה דבר איסור אף שנטה דעתו להקל מ"מ לא רצה לסמוך על דעתו בהיות הדבר מחלוקת בין הפוסקים ובדרך אגב פלפל בחכמה בענין ברכות דטועם ופולט והאריך ג"כ ועשה סמוכות למה שנהגו להקל להסחר במים חיים של עובדי כוכבים ולטעום ולפלוט ולהרגיש אם חזק הוא ודוקא לטעום ולפלוט קודם שימה קוהו בקלא אמנם לקנות ס"י מהעובד כוכבים לעשות מהם יין שרוף יש לאסור וע"ע לו שם סימן ל"ד ול"ה שתמה על הר"ס די בוטון סימן ה' (הזכרתיו לעיל אות ב') דכתב דאף אם נזדמנה נו"ע בבית ישראל דמותר למכרו לעובד כוכבים מ"מ לא ימכרם רק בדמים שקנאן ולא ביותר דליתא אלא קי"ל כספר"ח סימן קי"ז סק"ג דשרי אפילו בריוח ושכן גם סברת הרב"ח להתיר ע"ש ובדק ומצא ג"כ איזה תיקון לישראל הלוקח שדה בשותפות עם העובד כוכבים בשכירות לסלק איסור גידול חזירים מלבד עשיית סחורה בדברים אסורים · ועג"כ למהר"ם יונה סי' ז' ולהר"ס מפאדווה סי' ע' בדין יהודי הרגיל להסחר בסח"י למכרו לעובד כוכבים לפי שלא ידע שיש חשש איסור ולכן נשתעבד לעובד כוכבים להביא להן יין חשוב ונודע למורים וגרע בו יפה עשו ומ"מ במה שנשתעבד כבר א"צ להפסידו הפסד מרובה ע"ש :

ו ראובן מעבד עורות עמד ושאל אם רשאי לקנות החומץ מעובד כוכבים לצבען לעשות מהם מנעלים למכור לישראל או לא משום משתכר באיסורי הנאה וחקר הרב מתחלה אם מותר לישראל ליקח המנעלים מעור שנצבע בחומץ של עובד כוכבים ומסיק להתיר ואחר יצא ובא לו בפרטי השאלה ומסיק להתיר משום דאיכא למ"ד דעובדי כוכבים בזמן הזה אינן אוסרין בהנאה ועוד דדלמא העובד כוכבים לקחו מישראל ובמצבע אין בו מגע עובד כוכבים ושמא ג"כ במי כותר היה ואף לסמ"ג דמחמיר בס"י ולא חשיב ליה איסור דרבנן מ"מ בנד"ד יודה מהטעמים הנז' אף אמנם אם יתברר דהחומץ עושהו העובד כוכבים בביתו צריך למחות ביד ישראל שלא לקנותו מאותו עובד כוכבים ומה גם אם מוצא לקנות מישראל אף שמוכרו ביוקר מהעובד כוכבים ולפחות יקח מכותי ולא מעובד כוכבים אך אם א"א להתברר שהעובד כוכבים מוכר מהחומץ שעושה בביתו יש להקל והסכים עמו מהר"י אלפנדרי רבו דישה דן ויפה הורה ע"ש (בני יעקב סימן י"ג) :

הד"מ ועיין להרב דבר משה סי' י"ב י"ד ע"ו במה שהשיב למהר"י נבי ששאל ממנו בפי שנתן מעות לעובד כוכבים בתורת עסקא והעובד כוכבים מתעסק בנו"ע וביה העובד כוכבים רחוק מאד מבית ישראל באופן שאין היהודי מטפל כלל בהם וכיון שעיקר האיסור הוא משום דלמא אתי למיכל מיניה א"כ בנד"ד יהיה מותר וגם מטעמים אחרים דן להלכה להקל ושגם הר"ם מבילגראדו רבו הסכים עמו ושוב בא לידו שו"ת דב"ם ועמד מרעיד ברואתו בסימן קמ"ד שאסר ותמה איך דחה סברת האומר שטעם האיסור משום שיבא לאכול והרי הן דברי התוס' ובפרט למ"ש הרב כרם שלמה סי' ע"ז (הוא הרב אביו של הרב המחבר הנשאל) שכן הסכימו רוב הפוסקים ועוד הביא ראיות אחרות והשיב תשובה שלמה להתיר והביא ג"כ מ"ש הרב בני יעקב הנז' ותמה גם הוא על הדב"ם שדבריו בלי ראיה ברורה ושגם לדבריו נראה דבנד"ד יסכים להתיר וגם הרב אשר שלם הסכים עמם להתיר ע"ש ולהרב עין משפט סי' א' בדין ישראל השכיר לעובד כוכבים למכור נו"ע ונסרות וליטול בשכרו ריוח הבהמות ומסיק לאיסור ולא מצא לו תקנה רק למכור הבשר והריאות על כים העובד כוכבים וליטול שכרו מכל המכירה א"נ קודם שו"ב הבהמות של אותו עובד כוכבים יקנה הישראל מעובד כוכבים את הריאות בדבר מועט וימשוך את הבהמות קודם שישחוט לרשותו או בשימטא וכדומה ונקנות לו הריאות מחיים אף דכל הבהמה של עובד כוכבים כמ"ש סימן ס"א סכ"ז בדין מתנות כהונה ועי"כ אף אם אח"כ נמצאו טרפות הוי נזדמנו לו ומותר לכ"ע · ועג"כ להרב בארות המים סי' ה' בענין זה דמסיק דאם קנאן השותף עובד כוכבים מעצמו ונתעסק בהן מותר לישראל ליהנות כיון שלא ידע אך אם יש לו ידיעה מזה יש להחמיר שלא יהנה ממנה רק דמים בלבד ועיין להפר"ח ולהרב שי למורא סי' טו"ב ומ"ש עליו הכנה"ג סי' קע"ז ועיין להרב מגן שאול סימן י"ד בישראל השותף עם עובד כוכבים שנושאין ונותנין בדבר איסור והישראל לא ידע ולפעמים ידע דמסיק דכיון דהעובד כוכבים הוא המתעסק לבדו מותר לישראל ליהנות מהריוח והסכים עמו מהר"ם סלונינסין וכן העלה בתשובותיו הרב עולת שמואל סי' ד' ע"ש וע"ל אות ה' :

ז שקיל וטרי בדברי הפוסקים במה שנהגו העולם היתר בנבלות וטרפות בכל מיני הנאות הגם דמקרא מלא לכלב תשליכון אותו דמשמע לכלב (חקרי לב סי' י"ט) :

ח אסר לזכות מציאת דבר האסור באכילה כדי למכור לעובד כוכבים ואם עבר וזכה נראה ממ"ש הרמ"ע סי' ס"ט דשרי ושכ"כ הרא"ם והר"ם יונה ומגן שאול סי' י"ד אך מדברי הפרישה והרב"ח נראה דכיון דעבד איסורא אסור למכור וכן נטה דעת הרב המחבר (שם סימן קמ"א) :

ט התיר למכור ענבים לעובדי כוכבים אף שקונה אותם לעשות מהן יין לשתות עובדי כוכבים בחנותו ול"ד למה שאסר ריב"ו למכור להם מים כשידוע שרוצה לעשות מהם מים להטביל דאין איסור יין שלהם רק משום בנותיהן ובנד"ד לא שייך טעם · ועל מה ששאל השואל אם מותר לגבות ס"י לפרעון חובו מחלוקת פוסקים הוא וכמ"ש הטור סי' קכ"ז והנה להם לישראל כמ"ש הרא"ש ועג"כ שם למרן ובסי' קל"ב ואם ישראל המקבל סח"י על חובו יתחייב למכרו לעובדי כוכבים או רשאי אפי' לישראל אחר למכור על יד אע"פ שמשתכר במה שקנאו בזול יש להקל וכן עשה מעשה (תורת חסד סי' ח"י) :

הד"מ ואם מותר לעשות סחורה במומי"א הלא הרב גנת ורדים דחשש בהן לאיסור תורה אסר ג"כ להסחר בהן אבל הרב תנא פליג וס"ל דאינו אסור אלא מדרבנן ומותר להסחר בהן עיין במל"מ שלו ספ"ח דמאכלות אסורות וע"ל סי' ע"ו אות א' ולקמן סי' ל"ה אות מ"ד ועג"כ להרב חזון למועד סי' מ"ג מ"ש הרב תנא הנז' ולהרב חות יאיר סי' קמ"ב וקע"ה ולהרב שי למורא סימן פו"ב בארוך ולהרב פני משה סימן ג' ולהרב מראית העין דף פ"ז ע"א ובליקוטיו סי' ע"ו אות ז' מ"ש על הרב שבות יעקב והרב כנה"ג י"ד סי' שמ"ע והרב חזון נחום בערכין דף ק"ב ע"א שרצה לפרש הירושלמי באופן שלא יקשה על הרשב"א וסביא ג"כ דנעלמו מהרב יעב"ץ ח"א סי' מ"ה דף ס"ם סוגיית הירושלמי והרשב"א בחידושי ב"ק והרמב"ן פ' אע"פ ודברי הרוקח ע"ש :

סימן יח דיני כלים בלועים מאיסור והכשרן ודין טבילת הכלים :

אות א בענין יישון כלי איסור יב"ח אי מהני או לא האריך להשיב על מ"ש לו שגאון נבי בתשובותיו ע"ש דס"ל דדוקא בי"ג דבליעתן בצונן הקילו ולא אם בלעו בחמין (פנים מאירות סי' כ"ג וכ"ד) :

הד"מ וע"ע שם סי' ס"ד בדין נטל"פ וע"ל סי' י"א אות ג' ועג"כ להרב פרובינצאלי בתשובותיו כ"י סי' קמ"א דפסק דהנה של עובדי כוכבים שנתיישנה מבליר לבליר מיקרי יישון אף שלא כלו יב"ח ש"ד שנחשוב הי"א ימים ששנת החמה עודפת משנת הלבנה אין יישון בכך גרע מהדחה הקלה ויועיל היישון הנז' גם אם היה צריך ניגוב :

ב הביא חלוקי דינין בענין הכשר אי אמרינן חם מקצתו חם כולו כמ"ש בענין האיסור והיינו דכשאין כל הכלי חם בכדי שהיס"ב פשוט הוא דלא אמרינן חם מקצתו וכו' ואם תחב הקתא של סכין או הכף קודם הכשר א"צ ס' לבטלו ואם כל הכלי חם אמרינן דמפעפע בכל הכלי ואם תחב נד הב' צריך ס' לבטלו אלא דלענין הכשר סגי למקצת כלי דנשתמש בו דכבולעו כך פולטו דלא כהרשב"א · ובלא"ה מה שרוצה לדמות הכשר כלי חמץ להכשר כלי איסור ל"נ דהא ג"כ היתרא בלע כבשר וחלב ואם בקדירה שבישל בה בשר א"צ הכשר רק במקצת ה"ה בחמץ (שם סי' ס"ג) :

ג תמך יסודותיו בדעת הרשב"ס וסמ"ג דסבירא ליה דהלוקח כלים ישנים מעובד כוכבים שאם הטבילן ואח"כ הגעילן צריך לחזור להטבילן דלא כהרא"ש הביאו הטור סימן קכ"א (יריעות האהל סימן כ"א) :

ד כלי חרס שאין להם הכשר בהגעלה דיין בשהייה כ"ד שעות ונתן ג"כ טעם למ"ש מרן ס"ס קכ"ב בשם המרדכי על סכינים שהניח בחנות של אומן שצריך הכשר ולא סגי בשהיית מעל"ע לפי שאפשר בהגעלה משא"כ בכלי חרס שעמדו בבית עובד כוכבים דדי להרא"ה ז"ל בשהיית מעל"ע לפי מ"ש ג"כ מרן בשמו והיינו משום דא"א להגעילן בשהיית מעל"ע סגי (שו"ת הר"ס פרובינצאלי סי' קל"ח) :

הד"מ ונראה הדבר שעום דדוקא כשא"א בהגעלה או בלבון סגי בשהייה ומש"ה אם יש גומות בסכינים הנז' שאין הגעלה מועלת בהן וכמ"ש מרן בא"ח סי' תנ"א ס"ג לא מפני זה סגי בשהייה כיון שיש להן הכשר בליבון אמנם בכפות העשויות מקרן שאין להן תקנה בהגעלה לפי שמתקלקלין במים חמין וכמ"ש המג"א והביאו מרן שם בס"ז וה"ה אם ידות הסכינים מקרן דדין א' להן דא"א בהגעלה וכ"ש בליבון נראה דדינן ככלי חרס דדי להשהותן מעל"ע ודוקא בשאר איסורין חוץ מחמץ בפסח דיש אוסרין נטל"פ אפשר דאף למקילין בנטל"פ בפסח מ"מ אין להקל כ"כ גם בשהייה בעלמא ואפשר דגם בזה מקילינן משום דאין לך דיעבד גדול מזה כל שא"א באופן אחר ועיין בחבורי הקצר הזה בא"ח סי' ז' אות כ"ח וסי' י"ט אות ט' ולעיל סי' א' אות י"ב וסי' י"א אות י' ולקמן אות כ' וכ"ד · ועיין להרב שמלה חדשה סי' ב' סי"ח בדין טבח שהוציא טרפה מתחת ידו בחזקת כשרה דס"ל דיש לאסור הכל למפרע ומ"מ בכלי חרס שאין להם תקנה בהגעלה יש להקל להשהותן מעל"ע וכ"כ ג"כ שם בתבואת שור סס"ק ל"ב דיש להקל במקום הפסד ועג"כ להרב עמוד בכורי קציר ד"ה כללא דמלתא ולהרב גור אריה הלוי בהגהותיו לי"ד סי' קכ"ב אות א' :

ה סמוכות עשה למנהגן של ישראל והוכיח דאין חיוב לישראל ההולך לקנות דגים מלוחים מחנוני עובד כוכבים כגון דג שאלמונ"י וכיוצא לחתוך הדג בסכין כשר (זרע אמת סי' כ"ז) :

ו כלי חרס מצופה שהותך בו השומן בשוגג בלא טבילה יש להתיר משום דדמי קצת לסכין של שחיטה ואי משום דלא קנסינן ליה עכ"ד (שם סי' ל"ח) :

ז לא הצריך שום הכשר לקנקנים של זכוכית שהכניסו בהן עובדי כוכבים סתם יינם לקיום אף למחמירים בפסח כמו"ש סימן תנ"א סכ"ו בא"ח (שם סי' מ"ג) :

ח המוצא סכינים ברחוב יהודים מקום מעבר לעובדי כוכבים כיון שהרב חות יאיר סימן רכ"ח לא רצה להתיר למעשה יש לחוש לדבריו אף שלדעתו יש טעם אחר להתיר (שבות יעקב סימן מ"ז) :

ט החזיק במנהגן של ישראל שלא להטביל קדרות חדשות של נחושת שקובעים בתנור בית החורף ובתחלה היה בדעתו להצריך טבילה משום שלוקחין ממים חמין שבה ללוש עיסה ולתת תוך קדרות התבשיל ולבסוף מסיק להקל כיון שנקבעה בתנור ואין מטמאין עוד ואף קודם חיבורה אינה ראויה להשתמש בה רק אחר שנקבעה ועוד יש להקל ממ"ש מרן סימן ק"ך סכ"ה בדין סכין של שחיטה שמפשיטין בו דלאו כלי סעודה מיקרו ועיין לפר"ח שם ס"ק י"ט (שב יעקב סימן ל"א) :

י הוכיח במישור דיש למחות בנוהגים לחמם מים בכלי בשר ללוש בהם העיסה או איפכא דרובא דרבוותא פליגי אש"ד דהביא הכנה"ג סימן צ"ה אות ל' ואף שאין הקדירה ב"י אין להתיר עיין להריק"ש והרלנ"ח ח"ב דקי"ד (דבר משה ח"א סימן י') :

הד"מ ועג"כ לרדב"ז ח"ב ד"ס סימן תרי"ז דהוכיח דהא דקי"ל נטל"פ מותר ה"מ בתבשיל דהוי כדיעבד אבל בקדירה לבשל בה לכתחלה אף נטל"פ אסור וע"ל אות כ' :

יא קערה א' קטנה של גבינה שנתערבה בקערות אחרות של בשר שבאה אל שולחן ראובן עם שאר כלי בשר בתבשיל של בשר ושוב הודחה הקערה ההיא בשאר קערות של בשר בכלי א' של בשר ע"ג האש ומעולם לא היה תוך היורה ס' נגד אותה של חלב ויהי כמו ט"ו ימים אך היו מדיחים אותה רק פעמים שלש לשבוע באופן שלא היה ב"י זאת ועוד דדרך המדחה אותם לשים אפר תוך היורה לפעמים קודם שימת הכלי תוך היורה ולפעמים אחר הנחתה ופסק הרב להתיר כל הכלים חוץ מקערה חולבת דשבירתה היא טהרתה (שו"ת מקור חיים כ"י סימן ט"ו) :

הד"מ ועג"כ להפר"ח סימן כ"ב סק"ח וסי' ק"ה סקמ"א ובשו"ת הריב"ל בחידושי דינין ח"א דף כ"ט ע"ב ורש"ך סי' ק"ב סק"ח וראיתי להרב עזריאל דאיינה בתשובותיו כ"י סי' כ' בדין בשר שלא נמלח שהושם בקדירה לבשל ולא היה ס' בקדירה והוצק מהמרק תוך קערה א' ע"י עירוי ונתערבה הקדירה ההיא באחרות והודחו יחד בחמין ואין מכיר הקערה האסורה ופסק שכל הקערות אסורות כיון דלא ידעינן כמה דמא נפק מיניה ואם יש בו ס' אע"פ שהתבשיל מותר מכל מקום אותה חתיכה אסורה וגם העירוי מכלי א' אמרינן דדינו ככלי ראשון לחומרא ולכן אם היתה הקערה ב"י כשהדיחו בחמין באחרות ואין בהן ששים כלם אסורות ולא שייך הכא לזרוק אחד להתיר השאר דדוקא יבש ביבש אמרינן הכי מה שאין כן הכא שהודחו בחמין ע"ש ועיין להרב שאלת יעב"ץ חלק ב' סימן ע"ד בדין כלי בלוע מאיסור שנתערב באחרים דאינו בטל ברוב לבשל בהם היתר שלא במינו עודן ב"י ובדיעבד אם בישל בהן יש לסמוך ע"ד המתירים ואם עבר ושהה אותם אפי' לא נתערב רק א' בא' נראה פשוט דבדיעבד מותר המאכל וגם הכלים הותרו להשתמש בהן בין במינן בין שלא במינן ונשא ונתן בענין הגעלה אי מיקרי דשיל"מ בנתערב כל דמתכשר בהגעלה דכתב הסי"ד סי' קכ"ב בשם הרשב"א ועל מ"ש הרש"ך שם סק"ח בשם רש"ל והלע"ז שם דאין דבריו מוכחים לו כלל ע"ש ובענין האפר ששמים ביורה הנז' ע"ל סי' י' אות ב' דפסק מהרי"ע בשם הרב רבו דפוגם וכדעת מרן סי' צ"ה ואף דרש"ך שם כתב שלא נמצא דבר זה בשום פוסק כבר יצא ליטע הגאון נבי בתשובות סי' ק"א והשיב על דבריו ועיין להרב באר יעקב בסי' הנז' מ"ש עליו ולהרב מנחת יעקב כלל כ"א סקכ"ו ועיין להפר"ח שאחר שהשיב גם הוא לקושיית הרש"ך הנז' הביא ג"כ דעת הרע"ז שהצריך עיון למעשה משום שמהרי"ל חלק על זה ומ"מ פסק הסר"א דבהפמ"ג כדאי מרן לסמוך עליו שוב הביא ג"כ תשובת הרב צ"ץ סי' נ"א שנדחק ליישב הוראת מהרי"ל באופן שיסכים לסברת מרן סי' נ"ד ס"ד והתיר בפשיטות באפר דהוי פוגם גם הרב פרי תואר והרב בעי חיי בי"ד סי' קל"ד והרב כנסת יחזקאל סי' ס"א פסקו להתיר וכ"ש הרב מקום שמואל סי' ע"ז והערה מקור דין זה ואלום עמודי ההוראה כאלה להקל לגמרי אף שלא במקום הדחק (ועג"כ לעיל סי' י"א אות כ"ח) :

יב לא הצריך טבילה לכלי פורצילאן הדומין לכלי זכוכית כשקונים אותן מעובד כוכבים שידוע שעשייתן מהחול ואדמה מ"מ כמדומה לו ששמע מהגאון אביו מהר"ן דלאו ככלי חרס דמי להאסר בבליעת איסור דאיידי דשיעי טובא לא בלעי דומיא דכלי זכוכית ומנהג בעלמא הוא להשתמש בפסח בחדשים ושוב נפק ואשכח להכנה"ג שכ"כ בי"ד סי' ק"כ וקכ"ח ועוד לו שם דריחים של יד שטוחנין בו הקאו"י נראה דחייבין בטבילה דעדיף משל פלפלין (שאלת יעב"ץ ח"א סי' ס"ז) :

הד"ט ועיין להרב זרע אמת ח"ב סי' ל"ז דהתיר להשתמש בלי טבילה אפי' של קאו"י מטעם ס"ס דפלוגתא ובפרט שיש הפסד לכלי בטבילתו דכמעט הולך לאיבוד ע"ש · ואחר הס"ר אי מהא דהולך לאיבוד יש להשיב דכל הפסד של כלי זה לא יהיה רק אם יניחנו כך מלוחלח במים שאז מטבע המים בברזל להעלות חלודה ולהפסיד הכלי אמנם אם יגגבוהו במרטום או יניחנו קרוב קצת לחום האש תכלה כל הלחלוחית שבו ולא יבא לכלי שום הפסד כלל ועיקר ומעתה נמי דאיפליגו הפוסקים אי אזלינן בתר המעמיד או בתר עיקר הכלי ליטרי לן מי"ר דלית ביה כדי שביעה דהא הרמ"א גופיה דבס"ז בדין אם נתן מקצת הכסף וכו' פסק כמ"ד דאזלינן בתר המעמיד וכמ"ש הרט"ז שם סקי"ג אפ"ה פסק בסעיף ז' דריחיים של פלפלין צריך טבילה ומשמע אפי' בברכה (עיין בפר"ח שם סקי"ז ולרש"ך שם סקי"ג בדין כוס דבכה"ג דקדק מסתמות מרן) ובדין ריחים של פלפלין עיין לרש"ך שם סקי"ד ולהרב פר"ח סקי"ח למייתו בשם מור"ם בד"מ בשם הגמ"י פיטור הטבילה חלק התחתון המקבל תבלין ומכלל דהריחים גופייהו גם להם לבב כמוהם להצריך טבילה ואם בשל פלפלין אמרו כן תיתי בקין של קאו"י וכאשר הזכרנו מהרב יעב"ץ וממילא אין בידנו בעניותנו הס"ס לפטרן בלא כלום ודינו להצריכן טבילה בלא ברכה ודוק · ובענין כלי הפרצילאן הנז' זה לי כשלשים שנה ויותר שנשאלתי לחוות דעי החלוש על דברת כלי זכוכית ופורצילאנ"ה בחנות עובד כוכבים שנודע בבירור שבכל הכוסות נוערבין בקאו"י או משקה אחר חלב שחלבו עובד כוכבים וי"ר וכן מזומן בעל החנות למכור לכל מי שירצה החלב עצמו בלי תערובת והריקו באותן הכלים עודנו הם ונודע ג"כ שאין בהמה טמאה בעדר ואין חלב טמאה מצוי בעיר רק ביוקר גדול מחלב טהורה והארכתי קצת בשותא דינוקא סי' מ"ב והוכחתי לענ"ד בראיות ברורות דלדידי היתר נראין ביותר ואכמ"ל ועו"ל סי' י"ב אות י"ב ועו"ל אות י"ד בדין כלים הבאים מארץ ניג"י · ועיין להרב בית יהודה בחיו"ד סי' כ"ב בדין גלוהית של זכוכית המוקפות בטיב דהוכיח דכיון שאין משתמשין מהן לשתות ממש כהן ככוסות וגם אין מבשלין בהן כקדירות לא חשיבי כלי סעודה וא"צ טבילה ע"ש :

יג עבים של מי רגלים וגרף של רעי אין בהם תקנה אף ע"י הגעלה (שם ח"ב סימן קע"ח) :

הד"ט ועיין בח"א מחיבורי הקצר הזה סי' פ' אות י"ז בדין כלי שנטלו ידיהם בו מים אחרונים דלענ"ד דאפי' בהדחה כל דהו סגי ע"ש :

יד דק ואשכח דכלים הבאים מארץ ניג"י שאומרים שעשוין מקליפת שרץ המים בלע"ז קראקול"ס שעושים מהם כלים גדולי הערך בולעים ופולטים ויש לדונם ככ"ח לענין בו"ח וחמץ בפסח ושאר איסורין מדא דמי לימא לן שאינן עשוין מאיזה עפר ומיט חזק או שמערבין עם הקראקול"י עפר אחר ועוד יש מהם ג"כ שאינן דקין שהאור נראה מהן ועוד מי יאמר שאין עושין כהן בשאר ארצות כלים הדומין לשל ניג"י ונקראין כולם בשם כלי ניג"י כאשר יש כלים הבאים מאי גינז"ק ווינילא דומין ממש לכלי ניג"י ועוד מאן מפיס שכלי ניג"י גופן אין בולעין ואדרבה הנסיון מוכיח שבולעין אלא שאין בליעתן מרובה כשאר כ"ח וכאשר נסהו שלקח חתיכה ממנו והכניסה באש ויצא ממנה שלהבת כדרך כלים הבלועים עוד הלבינה יפה ודקדק במשקלה והשליכה תוך קדרה של תבשיל כחצי שעה ורחצה ונגבה וחזר ושקל ומצאה יותר ממשקל הראשון כל דהו וזה מורה ודאי שבולע וק"ו מכלי זכוכית דאיכא מ"ד דבלעי ועוד אמר מר שמצא תשובה לא' מהגאונים (שהע"ם שלא נזכר שמו מ"מ הספר שכתוב בו פסק הנז' הוא ישן מאד ויש למעלה ולמטה ממנו שאלות לרבינו האי גאון וגאונים אחרים) שהשוה אותם לכ"ח ממש שאינו יוצא לעולם מידי דפיו (ועו"ל אות י"ב) (רדב"ז ח"ג ד"פ סימן ת"ח) :

טו בדין הכשר כלים שנתבשלו בהם בשולי עובדי כוכבים הביא מחלוקת ראשונים ואחרונים דהרשב"א וסייעתו אוסרים ומצריכים הכשר וכן סברת מרן בס"ס קי"ג שהביא בסתם סברתו ואח"כ כתב בשם י"א שהוא הרא"ש וסייעתו דס"ל שא"צ הכשר ע"ש ואף לרשב"א אם הם כ"ח סגי בהגעלה ג"פ וכן הורה הרב המחבר כמה פעמים וגם הורה לבשל בשולי עובדי כוכבים ברוב כדעת הכ"י פ' הערל והרא"ה כלל מ"ב אות מ"ו וזולתם ודלא מהרב באר שבע שהקשה בזה (בעי חיי סי' קנ"ו) :

טז צדד להתיר קדרה של בשר שבישל בה חלב להכשירו בהכניסה לתנור שלם כשלהבת בו דהוי הסיקה מבחוץ ומבפנים ומ"מ לא מלאו לבו להתיר :

יז חבית שהיה בה חומץ של ס"י ימים וחדשים כיון שמחמת חריפותו הוי כאש לא סגי במילוי ועירוי ויש להגעילה ולשים בנקב הברזא טיט או בצק או מוציאין קצת מי רותחין מהנקב עיין בפי"ד סי' קל"ז (שו"ת כ"י מהר"ם פרובינצאלי סי' קכ"ב) :

הד"ט וע"ע לו שם בסי' קל"ד במרחשת של ישראל שעלתה בה חלודה ונתנה לאומן לתקן ותקנה בזילוף חומץ ס"י דא"צ לכלי שום הכשר דע"י האש כלתה כעטן תכלה לחלוחית החומץ ודומה לזה פסק מרן וכמש"ל סי' י"ב אות ח' :

יח מבתשת של עובדי כוכבים של שיש שדכין בה במדוך של עץ חטים שמרתיחום ביורה של נחושת להסיר קליפתן והיורה דרכה לבשל בה בשר מותר לדוש בה אפי' לכתחלה חטים שלנו דלא אמרינן דוחקא דסכינא רק בדברים חריפים עיין למרן סי' צ"ו ופר"ח סי' צ"ח סק"ד וכ"ש דליכא הכא רק פליטה וטעימה (בית יהודה ח"ב סי' כ') :

יט התיר קדרה של חרס שנסדקה שנתן לאומן לתקן בחוטי ברזל וטיחם בסיד במקום סדק ושוב נודע שיש מי שעושה הטיחה בגבינה חריפא למטה ועליה שאין בסיד כיון שנודע שיש בעלי מלאכות שעושים בלי גבינה וכמ"ש מור"ם בסימן קי"ד ודחה לאיות מי שהיה רוצה להחמיר ולאסור (נודע ביהודה סימן ל"ד) :

כ קדרה שבשלו בה חלב של עובדי כוכבים וי"ר די לאסור החלב אבל הקדרה שנתבשלה הוי כדיעבד ונראה להתיר ומייתי נמי הסיא דאסירי בפ' השוכר דכלי חרס כיון שאין לו תקנה חשיב דיעבד (מהר"י מברונא סי' ע"ח) :

הד"ט ואפשר דאף להרב דבר משה ורדב"ז שהזכרתי לעיל אות י' שאני הכא דקליש איסורא דחלב שחלבו עובד כוכבים וי"ר ודוק ועו"ל אות ד' :

כא איסור משהו בלוע תוך קדרה אם רשאי לבשל לכתחלה כיון דלאו לכ"ע איסורא מיקרי מסיק דלדידן אסור וכדעת תוס' והר"ן דפליגי ארשב"א ונשא ונתן ג"כ פ"ד הרב כרתי ופלתי סי' ק"ג ועוד לו שם בדין איסור בלוע שא"א לבא לידי נ"ט אם רשאי לבשלו לכתחלה (שער נפתלי סי' ד' ה' ו') :

כב מידי מחלוקת לא יצאנו אי אמרינן סתם כלים של עובדי כוכבים מקונחים יפה או לא דלא כפר"ח סי' נ"ד סקכ"ה דמשמע דמוסכם מרוב הפוסקים הוא דאף דהריב"ו בנתיב ט"ו ס"ל הכי מ"מ הרשב"א בתה"א דף קכ"ו לא כ"כ והביאו מרן בשמו בסי' קכ"ב ע"ש (בכור שור דף ע"ז ע"ב) :

כג בעל נפש יחוש לעצמו שלא לחתוך לימון ודברים חריפים בסכין של עובד כוכבים ע"י נעיצה בקרקע קשה כמו שהקיל מרן בסי' קכ"א ס"ו ופסק הרשב"א דהא תוס' חולקים על פירש"י (שם) :

כד כללא כייל הרב מהר"ם עמאר דכל מה שאסרו הפוסקים משום ספקא ס"ד המאכל אבל הכלים מותרין אחר שיהו מעל"ע והביא ראיה לדבריו ממור"ם סי' ק"ז ורש"ך ופר"ח סי' קכ"ב והרב המחבר חלק עליו ושאין להתיר בשהיה מעל"ע והסמ"ך נשא ונתן בדברי הפוסקים והקשה עליהם וחזר הר"ם עמאר הנז' והחזיק הוראתו בראיות להתיר וחזר הרב המחבר לחזק הוראתו לאסור ודחה ראיותיו ומ"מ הודה למהר"ם הנז' בדין קולית שבור שנתקשר והקשרים שוכבים זע"ז שיש להתיר הכלים כסברת מהר"ם אבל שאר הטעמים לא הודה לו (ועו"ל אות ד') (שמח דחיי בחיו"ד סי' א' כ' ג') :

סימן יט דיני עבודת כוכבים וחוקות עובדי עבודת כוכבים ולבישת גבר וכו' וגלוח הפאות :

אות א מלבוש שצורתו שוה לאיש ואשה שנעשה לאשה או בהיפך אין ליזך בזה אחר הכוונה רק אחר המנהג וכיון שהמנהג שוה לאיש ואשה מותר לזה ולזה (אהל יעקב סי' ע') :

ב קטן המוטל בעריסה שאינו יכול לישן ונשים זקנות אומרות שרפואתו לחתוך צפרני ידיו ורגליו ודברים אחרים ולהניח הכל באילן ערבה יש לאסור משום דרכי האמורי (פנים מאירות ח"א סי' ל"ו) :

ג קיים דברי הרב גו"ר כלל ו' סי' י"ב להתיר לחברים להעביר שער בית השחי ובית הערוה במספריים שלא כעין תער במקום שנוהגים גם האנשים להעבירו שלא יצטערו מזיעה וכיוצא ועיין בפרישה סי' קפ"ב סק"ה שכתב וז"ל נראה דר"ל מקום שנהגו אנשים עובדי כוכבים דכיון דנהוג נהוג א"נ דעל ישראל קאמר דהיכא דנהגו כן כולם יחד אין מוחין בידן (פרח שושן כלל ו' סי' ב') :

ד מצא מקום פטור למה שמגדלים בלורית בראשי בנים הקטנים אם משום דלרש"י אין הבלורית שדרך הקטנים להניח היא הבלורית האסורה (ועיין למרן סי' קע"ח) רק להרמב"ם ועוד דאיסור הבלורית לגדולים בלבד ואף דקי"ל דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו אבל לא ספינן ליה איסורא מ"מ בלורית שאני דאף לגדול אין איסורו רק משום חוקות עובדי כוכבים ולכן אין האיסור אלא כשעושה כן להדמות להן בלי תועלת אחרת וכמ"ש מרן שם בשם מהריק"ו אבל בניד"ד שעושין לקטנים כדי ליפותן דוקא ליתא משום חוקות עובדי כוכבים ול"ל להקפת הראש דחייב המקיף לקמן כמ"ש בסי' קפ"א דשאני התם דלא תקיפו משמע אזהרה למקיף ולניקף אמנם אם מניחים בלורית כדי שלא יהו ניכרים בין קטני עובדי כוכבים וישחקו עמהם הוי איסור גמור (בית יהודה ח"ב סימן נ"ה) :

הד"ט ועיין להרב אגורה באהל דף כ"ט ע"א שכתב דלסברא בעלמא נ"ל להתיר לטלטל לחולי עינים להניח בלורית כעובדי כוכבים באמצע הראש שנראה שהיא רפואה לחולי עינים ובמקום חולי לא גזרו רבנן והביא מ"ש הרב ב"ד י"ד סימן ק"ן ומ"ש מהריק"ו והילק בין נידון ההוא לניד"ד ושאפשר שאף אם יהיה איסור הבלורית מדאורייתא אפשר דשרי (ועו"ל סימן ט"ו אות ס') :

ה הרחיב פה מפיק מרגליות בענין פאות הראש וזקן ועד היכן שיעורן לכל אדם והסכים עמו מהר"י קריספין ושאלת י"א יש ליזהר מלגלח הצדעים שכנגד שער פדחתו עד למטה מהאוזן באורך ורוחב ואם גלח ב' שערות מהן חייב על כל תקיפו (כתונת יוסף סי' ח') :

הד"ט ועיין לתשב"ץ חלק ב' סימן ק' ענין שיעור הפאות ומאין יצא שהן מ' שערות :

ו אמר דבר בשם אומרו מהר"י ואל"י ממודינא שהשיב לשואלו בדיורנאובן שהיה לו נשים רבים ולא היה לו במה לפורעם ולהנצל מהתפיסה כמשפט המלכות ברח לו ורץ ליכנס בבית תפלתם של עובדי כוכבים שמם לפי דיניהם אין השוטרים יכולים לתפסו וירא אותו מרחוק ורצו לתפסו שלא היה יכול ליכנס לתוכו שהשער סגור היה ואחז בידיו בסיפי הפתח וצעק שהוא בבית תפלתם ונתאספו עם רב וגערו בשוטרים והוכרחו להניחו לבטח וניצול מלהאסר ותוך כדי דבור הרהר ראובן בלבו שמא חטא על שנתחמם מצלה של עבודת כוכבים להנצל ממאסר ואם יתחייב תשובה ומה יעשה · ואגב גררא שאל השואל על מה סמכו בני אוגיעטר לברוח מסכנת המאסר תחת צל ורשות עבודת כוכבים ובדירות כומריהן אף לינצל מדרכא דממונא ואין שונה פה ומנשאף והרי דין פשוט בי"ד סי' קנ"ז לאסור וכדעת הרא"ש כלל י"ט סי' י"ז · עוד שאל בדין מקום א' שבאיזה יום מימי השנה עושים העובדי כוכבים חג לכבוד עבודת כוכבים ולפעמים גם איזה ימים לפני אותו יום או לאחריו ודבר השר הוא שמי שיש לו איזה חוב שאין לו במה לפרוע יוכל ורשאי לצאת מביתו חוצה ולילך בעיר ותחומה בלי חשש להאסר ואם יוכלו היהודים שיש להן חובות לצאת בימים כאלו וליהנות מהנאת עבודת כוכבים · ועל כולם השיב מהרי"ו הנז' שאין עון אשר חטא לאחוז בקרני בית תפלתם להנצל מהתפיסה ועיין בכה"ג ח"מ דף קס"א ע"ג אות י"ט בשם הרב משפטי שמואל סי' ק"כ ומהרי"ק שורש ע"ב והר"י הלוי סי' א' ד' י"ג וי"ח בענין הנאה לו של אשרה ושל בית עבודת כוכבים דלא דמיין הדדי ועיין למרן סי' קמ"ב והרא"ש כלל י"ט סי' כ"ז וזולתם וממנו נקח דאף משום דרכא דממונא בלבד אין איסור בדבר ועוד למניעת תביעה איגה בכלל איסור וכסברת רש"י ריב"א הרי"ף ורמב"ם עיין למרן סי' רכ"א ד"ה ויכול לזון וכו' ע"ש באופן דמתיר בפשיטות כל אשר שאלו ממנו (פחד יצחק כ"י אות מ' ערך מקלט שלה) :

הד"ט ועיין להרב שב יעקב סי' ל"ד דפסק דאילנות של עבודת כוכבים שיושבין תחתיהן הכומרים לגל או לאכול פירותיהן אין להן דין אשרה אא"כ הוברר לנו שנעבדו ע"ש :

ז שרטט וכתב על מה שנתפשט בעירו לגלח פאות הזקן ע"י שמשין עליהן עיסה המקראת בלע"ז מרלוקק"ו וסקולדר"ו שהיא מעורבת סיד וכסף חי ודברים אחרים שמשירין השער ולא ראה זקני הוראה מוחין בדבר והליץ בעד המנהג משום דהרתכי בענין גילוח והשחתה עיין בי"ד סי' קפ"א ורש"ך ולדעתו גרע טפי מספרים כעין תער והביא ג"כ בשם גדול א' (שלא הזכיר שמו) שהשיב לו בשנת הת"ל בזה הלשון אלו הייתי יכול לסבול הסיד וכסף חי הייתי משיר שעריהם ברצון נפשי למען לא אכנס בדין מספרים כעין תער אבל הריח רע ההוא מחלים לבאי ודברי הרב בית הלל סותרים מש"ם דנזיר פ' שני נזירים ומכות פ' אלו הלוקין יען מקרא כתוב ופאת זקנם לא יגלחו ואין גילוח אלא בתער ואף שלא הותר לחקור כי גזירת הכתוב הוא מ"מ בדרך דרש קל לומר לחקירת הכתוב כי בבה"מ לא ישמע קול ברזל וגם לא בבנין המזבח ואם נקח מבעלי אלקימיא"ח והאיגמנים איכות הברזל הוא מאדים יתגבר הימב וכל זה אני אומר בהיותי מדבר עם חכם גדול מאד ולא ירצו ההוצה · אמרו לי שהרב סיאמיפא נטה לאסור ושלום רב עכ"ל (שם אות פ' ענין פאת הזקן) :

הד"ט ועיין להרב שמש צדקה סי' ס"ח בענין חכמי שאלוניקי' שהיו רוצים לגזור אנשי אוגיעטר המנורכים שם להגדיל זקנם ושלא לגלח אפי' במספרים והוכיח הרב המחבר שאין מקום להכריחם לכך ומפיל תחנתו לפני נשיא בעמו בעיר הנז' לחת לתקף מוצא ושדיו לעבד להיות ככתבו בהסתר פנים דלאו כ"ע דינא דמלכותא דרקיעא גמירי ואחותו ענין נכנס לדין גלות בסם ועיסה של סיד אורפימונט"ו בלע"ז שהיה מר חמיו הרי"ף הנז' זצוק"ל מלמטר כל ימיו על זה דאין לך השחתה גמורה מזו ומצא לו סיוע לטעמו מדברי הרב בית הלל סימן קפ"א ע"ש אף דלפי האמת היורד לעומק ההלכה יראה ויבין דאדרבה מפסקא דתלמודא דנזיר יש סיוע למקילים ע"ש · ועיין להרב דברי יוסף סי' ל"ו דס"ל דיש כח בחכמי שאלוניקי' לתקן תקנה הנז' ושהעובר על דבריהם נלכד ברשת התקנה ועג"כ לו ז"ל בסימן כ"ה דדחה בב' ידיו תשובת הרב באר עשק סימן ע' שילא לחלק כפי דעת בעלי הסוד בין א"י לח"ל ושבח"ל עדיף טפי לגלח דליתא וליתא חלילה ושם יעיר כל חמתו על קצת אנשי דורנו הקופצים ללמוד עניני הקבלה ולא התחילו בה ומתפלאין בה ע"ש · ועיין להרב חיים שאל ח"א סי' כ"ב ובשירי שירים שלו שם סי' קפ"א שהסכים לכל מ"ש בזה הרד"י הנז' · ועג"כ להרב מכתם לדוד סי' ז"ך בענין גילות במספרים כעין תער וגילוח בסם הנז' שהביא תשו' מהר"ש ויגמורא דמסכים והולך להתיר כסברת הרש"ל הנז' דבמספרים מותר ומשום שצריך זהירות שלא יעשו בתחתון כלום ע"כ טוב לעשות בעיסה עם היות שכתב בשם הרב הרי"ף חמיו דטוב במספרים שאין ספק מוציא מידי ודאי וכבר סיים גם הרש"ך הנז' דמה שהעלה הרב ב"ה אינה הלכה · והרב מכתם לדוד בסי' כ"ח רוח אחרת אתו דלדעתו לא ימלט לפחות מאיסורא דרבנן וקרוב ג"כ לבא לידי איסור דאורייתא ע"ש · ועיין להרב חיים שאל ח"א סי' כ"ב וח"ב סי' ז"ך משאו ומתנו יפה על דברי הרמ"ל הנז' והעלה דמדינא אפי' במספרים כעין תער שרי וכ"ש בעיסה הנז' דאין לך לפקפק ושיותר טוב ע"י סם ממספרים כעין תער אע"פ שכמות ·זה כן זה שרי ושרי · ונשא ונתן ג"כ במ"ש מהר"א מקראקא בחידושיו למס' מכות ע"ש וכבר נתפשט המנהג במדינותינו דאפי' המהדרין מגלחין זקנם במספרים או בעיסה וקשה לשמוע שרבני איטליא לא זו בלבד שלא יוכיחו לעושים בזה או בזה דאף גם זאת הם בעצמם יעשו מעשה אשר לא יעשה בסתר ובגלוי בשאט בנפש חלילה וחלילה חולין הוא לנו אפי' להעלות על הדעת :

ח תשובה גמורה השיב בהסכמת חכמי ישיבתו לשאלת מהר"י כריאל שנת תע"ח על דברת איש א' שהיה לו אשה ובנים שהמיר במקום אחר ומיד ברחה האשה וילדיה ממנטובה והיו דרים אצל אחיה בוירונא עד בוא אצלה חמיה אבי המומר והסתירם במקום אחר ואח"כ שר עיר מנטובא קרא לאחי האשה וא"ל הנה שבעל תובע את אשתו ובניו וילך אחד מהם

לקחתם

לקחתם וכתב למושל עיר וירוש"ם והשיב שבקשם ולא מצאם ויטו שר ממעוטא ויאמרו ב' תחים ממעד וגזר שלא יצאו משם עד ימצאו לו מאתם ויגידו · והחוקרים והמגומן שבעיר מחיימים ומגזימים גם על הרבנים והממונים על מסירת הילדים ואשם לא ימצאו תלת שם מעיר הגדולה לרע להם ח"ו מהמם רחיט שחיית השר עליהם ולא הוציאו מתבשתם לבטל וכדוך סיודע מה יהיה באחרית הדשא ולכן תפלתנו זכה (ועיין בי"ד סימן קל"ז) ואשה יגידו לו אם לירע להם ככה מעולם ואיך התמהנו גדולי המדינה בעת ההיא · והרב שמחבר וכ"ש השיבו לו דבר שבכשבו בחדרי הפוסקים ולא מצאו רק להרב בית הלל שהביאו מעבדה דומה קצת לגיל"ד גם שבזה אינה לד מפי להחמיר שלא למסור להם לאיבה אשה וילדיה ע"פ גם שמלך אחר מ"מ מרן בשולחו סימן נרחה להיפך לדייקו מוסרין ו"פ דבנן בין עבודת כוכבים לב"ע וע"ד והוא לדעת רבינו שמשון והר"ן בנרחה בהרב"י שם ובימינו לא הירע כזאת לך שמעטו שהירעו כלה בימי חכמי דורנו ב"ע ולא מיחו ביד מקומים למוסרם ואפשר שמסמכו עמ"ש מור"ם שם שמי שיש בידו למהות ואינו מוחה אינו מחזם עליו היכא דאיכא סכנה שם כן דעתו שיעלימו הרבנים את עיניהם ויניחו לאחרים לעשות ומן הסתם ירחמו ויעזרו להרב"ח הנז' מ"ג וכ"ל סימן קנ"ו אות ל' ולהרב משה יוסף סימן ג' מ"ח · (שם אות ע' ערך הב"י) :

הד"ם וזה לי כשבר שניס שאחד מעיר תהלה הלזו מיום רע מעלנים לך לו לעיר אחרת והניח פה פיריניי לעצמו וגניו גדוליס וקטנים וידעתו שיצא מעולמו בעיר שגדולה של מלוף מגדיאל להמיר דתו ומשלחי שם יבריחו הקהי" הסגה וילדיה למקום רחוק מן ידרשם לביאם לו להניחם פה כן תקנה מ"ו סכנה גדולה של שהבריחום ויהיה דברי אלה דבר ואל תעשה עדיף דניכי דכדי להציל ישראל שלא ימיר דתו מ"ו מוטב שיעשו לשעות כל מה שבידיהו להציל ופילו לחזל עליו את השבת וכהניה דפקר מרן בית"ח סימן ש"ו סי"ד ומ"ג דכפ"ח דתרומות תמרו שהם מ"ל עובדי כוכבים תנו לחל מכס וממלחה והם גלו וכו' יממן וכו' וכן בתוספתא הביאה הר"ם פ"ו דהלכות מעשה ב"ח שם עובדי טרכבים תפ לחל מכס והרגמו והם גלו וכו' יהרגו כלם ע"ש ול"ם סכנת נפש להחמיר ל"ם שכנת הגוף להריגה מלה אחת ל"ש מייב מיתה כשבע בן נכרי ותרתי בעינן יחבו ויחייב מיתה וגר"י שני הם יחללוהו מ"ם שיהו מייב מיתה וקי"ל כר"י נכרי ל"ל ומ"ש לחו משמת חסידים היה זו ומ"ש הרב תי"ם בשם הר"ם דבירושלמי מוכח לחף שייחבו מ"מ משמת חסידים היה שלא למכרו כשובדת דכר קופיל דתבעתים ממרוניתא וכו' ולא לינליש ליה מליהו וכו' עד ולא משמת עבדיה ופ"ל וא משמת חסידים וכו' וכיון שכן היה בשמעת דחף שם מחייחלו כניל"ד ומה גם שנפשות נקריש הם לא תהיה מסירתן משמת חסידים ומה גם לפי מ"ם סרמג"ם בפ"ם מהלכות יסודי תורה לחף שם ייחבו וחייב מיתה אין לכוחות לכתחלה לאחוב ע"ם וע"ג אות ד' שאמנם כבר מתבטנו בזה שפוסקים בלאבר ילחף הרוחף להרב מחלת שבשה סימן פ"ג והרב שבות יעקב סימן י"ו והרב מנחת שמואל סימן כ"ח והמג"א והמג"ד שם בח"ח ורמ"ך ורמ"ו בי"ד סימן קל"ו והרב בית הלל שם וזולתם · אין אנו צריכים לעניננו לאיכא בשובי אלפולם כי יש לנו לע"ד בניד"ד דרך נכוחה לפשוט כל שקומותיו ושיהו לחלק מיוק שיש בו חימרא יפי דמתני ושמי מיתת המלה ממסירה לסכנה מחלת"ל דמסירת אשיכא לח שייחבו ולח שחייב מכל מקום ליזמנע להניל זולתו ומשום שכשה דיליס זו ע"ד לח שמעו מעולם לישמר וכבר חמרו בב"מ דף ס"ב ב' שהיו מהלכין בדרך ובוד ג' קיחון של מיס וכו' דבא ר"ע ולימד והי מחיך שמך חייך קודמין לחיי חבירך דסיינו מיתת-המלח זולתו משום סכנת נפשו" שלמסור חבירו מחרינן מאי חזית דאמר דילך סומק טפי וכו' · ואיתי לי דאמר סמוך שחלקתי כן מסברא נובדת שוב ראיתי ושמחתי שכוונתי במקצת לדעת גדול הר"ן שם בק"ם מלא שהוא ז"ל הזכה לסיינו דוקא שם ייחבו וח"ל שם לא תתנה לעמתה מא שהרוג אחכם ע"ם ונדעתי שלאוסה לפשר נומר לחף שם לא ייחבו כיון לחשה קרקע שולם כלאמרינן גבי מסאר ועיין בהרמ"ך שם שרי · ואיך שיהיה בחתי דקמן אין שפק אלא לע"ד לחם יש שכשה לו חשש שכשה להבריחה אינו נדין לשכן הקה"י חת עלמן כדי שלא ליזמנע להניל דם"ם אין לחו שעשים מעשה בידים והוא גרוע ובנוך המקום שזה עלה בידינו יען מחחרם הביניל מבי הכנסיו ולא המיר ושלום על ישראל :

ועתה רחה רחיתי להרב שמש נלקה בחי"ד סימן מ"ח על דבר ח"ח חנוסה ושרוחה בלתי שומעת לקול שופיכיהה על פריעוחה ויש לה בניס קטנים וקשנר שפק קרוב לודחי שחם ייסרחו · ויפרלמחה חסור מחחרי ס' היח ובניה הנקריס לח יש להוכיחה לו להעלים עיין · והניח הרב מחחלה לד הסבלוחת בן הוסיף על חמחחה פעם כדעת הרמ"ח ר"ם בל"ד לחמה על הנשח מהר"ם והניח הורחה מהר"ם מינן ודחחה והניח גם כן מ"ם הרב משמעי שמואל סימן ק"כ דמסיק דבכ"מ ובכ"ז יש לדיין לעשות חת שלו ומניים שיפקרו הם לבדם יחנו חת הדין ועי"ב להרב בימיו זאב סימן רפ"ז ומקומות אחרים ולף להכח לינח חשש שפשר לבניה נקריס שם ייסבר המחוסה הרשעה מ"מ הואיל וקלקול שהמרה בספיקא גרידא קמי וקלקול הדור בהעלמת עיין מהאדורה ולחי אחי לחן שלימותה דרחמנא אית לן למעבד ובחדי כבני דרחמנא למה לן ע"ש ובהנחת הרב גנו דיפה כח הבן וכח הלב למען עשות חת חשר נוזו ה' וכאשר הוכיח הגביה לחזקיה בפ"ק דברכות וכ"ם להחם ולחי והכח שפק · ועיבל"ע סימן כ"ם אות ז' ובי"ד אות י"ח :

וביון שמשמיכו העין להסיח דחזקיה רגע לחדבר חת חשר הבחתי בשם המגרף ח"ב סי' ק"ל שפרפה אחת לע"ד לל נמלחר בחכם בני שם חכם לבך ישמח בני גם חני דקשה הרבר לשמוע מ"ש גם חני למשמע ולפי החמת חין שיקר השמחה לחד מן לשלמה ומלבד מ"ש חלני בשם שולם פרשת נח ובמקום אחר עוד חביא חת השלימים עפ"י הדבור דמשם שורחה תלת דמי שמוחה מלוה אחת לח ידע דבר רע שיצא ממנה ולכן הניח המחוה על פרו"ך לף ביחד לישוף מיניה בנין דלא מעלי אין לו עסק בנסחרות אחנם הלשה שחיכה מחויות על פרו"ך חם יפיו לה בניס שחין בהוים לשמשה חשכ ושפ"י שמשחי מל' חכם סירוש מאחר שכחוב בן חכם ישמח חב ובן כסיל הוגת אמו אמו דוקא שחיכה מחויה ולא הוגת חבין דבחדי כבני דרחמנא למה ליה כיון שנחטוח ושפח"ח · וזה חמרו כאן בני חם חכם לבך ישמח לבי גם חני דשפ"י החמור לף חם ילאו מהאב בניס הבונים אין עיקר השמחה רלאו לו שמורכח היה במעשיו ליטח אשה עפ"י הדיבור שכן זהו ועיקר השמחה יהיה לאח רק גם חני חכם ישמח חב ושלשה שלא ליעשה וזהו החכוון בחמרו גם חני לומר לך דלא מיבעיח לאח רק גם חני חכם ישמח חב וק"ל :

נחזור לרחשונות דשוב רחיתי להרב בכור שור דף קי"ח ע"ד שכתב ערביס טעו בח"ם מור"ם סימן של"ד והוח מחשובות מהר"י סימן קכ"ו להסגו שלא למחות בשוכרי עבירה מקום שיש שכחה בדבר ע"כ ודחל"ג דלא נרי היזיקא מחיניק שכשעים לריחח בדם מהרי"ו לא כ"כ רק היכא דברי היזיקא וחל"ב יש לקנחות קנחת ס' ולרבות העוברים לקיים לח חנורו מפני חיש ע"ם · ומ"מ בניד"ד של הנרחה הילדים ע"ד כח"ם לחין לקק"י לסכן שלא למכריחם ושחני מהניח דשרם"ן והרב"ם הנ' וחוח ברור וגם לי נע"ד לבב כמוסס שיש להעניס לשוברים בכל לוחן ובפרט שבפרט בשובדת לילקמן סימן כ"ה אות ז' ע"ם · ועיין להרב בית יעקב סימן פ"ח דמסיק לחלק בין פשע לחו חין לוחמרים אחנוח לזכות חבירך ומוכיחין אותו לף ניזוק לפרע לה"ר · וחם לח פשע לוחמרים אנוח חשע קל לזכות חבירך עם"ב · ואחרי מובלע יש לומר ספרע לבי רב זרע לחמת ורחיתי בח"ב סימן ו' בשעשה שהניחו ויסיו שלו ויחנו לו מה שיחנו בחורת המילות שבידיהו ולא חל עליו מעיקרא

מעיקרא דין הקדש אם הן בולטות דאסורות ודאי להתפלל כנגדן · ועיין להרב כנסת יחזקאל סימן י״ג (הזכרתיו לטובה בח״א סימן א׳ אות י״א) ועיין למרן בספרו הנז׳ סימן ס״ג המפסיס שהסכים לסברת מהר״א קפסאלי לאסור איסר לשים על ההיכל אבן מצוירת כדמות אריה וכן הסכים שם מהר״ס מפאדוה לאיסור ושכבר בימי מהר״י מינץ חמיו איש אחד היה עשה פרוכת נאה מאד מרוקם במרגליות ורקם עליו צורות לפי שם היה דגל משפחתו (ארמ״א בלע״ז) והיתה הצורה בולטת מחמת המרגליות ומיחה בו הזקן ובהיות המתנדב עשיר ותקיף לא השגיח בו ומצא לו בעשרו רבים עוזרים לו להתיר ובחוזק יד שם הפרוכת בבהכ״נ ויצא הזקן מבהכ״נ בחרי אף ונתרבו הקטטות וכשמת המתנדב ובאו יורשין להביאו לבהכ״נ המנס לא רצו לעשות כן רק ברשות אותו זקן וצוה להם לכסות בנייר אותה צורה ושמעו לקולו ובנידון של אריה שהוא אחד מצורות המרכבה אף על פי שהאיסור הוא בארבעתם יחד מ״מ הדבר מכוער ויש לחוש ולקנא קנאת ה׳ צבאות כאשר קנא לאלהיו מהר״א קפסאלי הנז׳ וייסר אליה ע״ש ושם סמוך ונראה בסימן ס״ו התיר בלי חשש לשים לפני ארון הקדש פרוכת של משי שאורגים בו מיני ציורים ובתוכה דמות מיני עופות וע״ש שחילק ידע בין אלו לאותם שבסימן הקודם הנזכר ועיג״כ להרב פרשת הכסף דף י״ב ע״ד והנמשכים שהאריך בענין של מעלה והביא סברת מהרימ״ם שהביא בשם הגהות מרדכי בשם רבינו אליקים שאסר בבהכ״נ דמות אריות ומה שהקשו על סברהו עיין שם באורך: ועיין להרב דבר משה ח״ב סימן קכ״ב דביטל המעוררין על מנורה טהורה מז׳ קנים שבבהכ״נ א׳ מההיא דלא יעשה אדם בית תבנית וכו׳ מנורה כנגד מנורה ופסקוה הפוסקים בסימן קמ״א והלין בעדם משום דקיי״ל דבשל רבים ליכא חשדא כדאיתא בר״ה דכ״ד ע״ש פירש רש״י ותוספות והרי״ף ורמב״ם פ״ג דעבודת כוכבים באופן דליכא חשדא לקיימה המנס ממ״ש הר״ן במסכת עבודת כוכבים משמע דיש להחמיר ויעויין להריק״ו שורש ע״ה וריב״ש סימן ת״י ויומא דנ״ד ורמב״ם פ״ג מהל׳ בית הבחירה דיש כמה חלוקים בין מנורה של בה״מ למנורות הללו ומ״מ כיון דאפשר לסלק ממנה קנה אחד או להוסיף בה קנה אחד ש״ד לעשות כן ע״ש · וזה לי כארבעים שנה בלא בימה הוצרכתי להשיב על מנורה כזאת שבבית גביר א׳ כהוכא אגלי בשותא דיגוקא סימן מ״ו ושוב ראיתי להרב בכור שור דף קס״ו ע״ד שהחמיר מאד וסוף דבריו דאף בנשתנה בעמידת הז׳ קנים שלא כסדר מנורת בה״מ ואף אם חסר איזה דבר המעכב במקדש אינו נקרא שינוי וראוי למורים להשגיח על זה ע״ש · ועיין להרב גבי סימן ס׳ דס״ל דשינוי המעכב במקדש לא הוי דוגמתה ממש אבל שינויים שאינם מעכבים במקדש הוי דוגמתה ואסור ע״ש · ועיין להרב בעי חיי בחי״ד סימן קע״ה בדין מטרות שבהן מצויירות צורת אדם או בהמה חיה ועוף מהם גולם שלם מהם פרצוף לבד שלם דהאריך וסיים דהירא את דבר ה׳ ירחק מהם ולא ידבק בידו מאן עבודת כוכבים ע״ש :

יב יישב דעת הרמב״ן בחידושיו דעבודת כוכבים דמ״ז ע״א דפסק בפשיטות דאין ביטול מועיל לעבודת כוכבים רק להדיוט ולא לגבוה ל״מ אם דעתו כרוב הפוסקים כמ״ש מרן סימן קמ״ו ס״ז דאין ביטול באמירה אלא אף לסברת המרדכי שהביא מורם שם דס״ל דאף ביטול העבודת כוכבים באמירה הוי ביטול מ״מ דברי הרמב״ן נכונים (זרע אמת ח״ב סימן נ״ג) :

יג בדין כל הנשרפין אפרן אסור כמ״ש המי״ד סי׳ קי״ב ובסוף תמורה אמרו דלהכי לא עריב ותני עבודת כוכבים עם הקדש לפי שעבודת כוכבים יש לה ביטול בשל עובד כוכבים נסתפק אם נשרפה ע״י ישראל עבודת כוכבים של עובד כוכבים כיון שיש לה ביטול ע״י עובד כוכבים אף שנשרפה ע״י ישראל אפרה מותר א״ד כל דלא בטלה ושרפה עובד כוכבים אפרה אסור כעבודת כוכבים של ישראל והאריך קצת והעלה לאסור וסיים כמ״ש בתשב״ץ ח״ג סימן רנ״א דלידד דאסר עבודת כוכבים של ישראל מותר ושלא אסרו רק בעבודת כוכבים של עובד כוכבים דיש לה ביטול דהוי כדבר שיל״מ ועל חלוקה שהתיר כתב שלא מצא לו חבר בסברא זו דכולי עלמא בעבודת כוכבים של ישראל אסור ושכן נראה עיקר (חקרי לב סימן ר״ו) :

הד״ט ואנכי עמדתי בשמועה זו נאה ושם שם סמוך לסופו ד״ה ומיהו ראיתי וכו׳ נכנס במ״ש הפרישה סימן קמ״ב דגם בעבודת כוכבים של עובד כוכבים שנשרפה מאליה אסור וסרש״ך לא השיגו ולדידיה אין זה עיקר והביא ראיה מהתוס׳ והר״ן ושוב כתב דכ״ל ראיה להתיר ממאי דקיי״ל כר״י בעבודת כוכבים דמ״ב דס״ל דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה מד״א וכמ״ש התוס׳ והרי אמרו במכילתא פ׳ בא ע״ש ויגללו את מצרים מלמד שעבודת כוכבים שלהן נתכה ובטלה וחזרה לתחלתו ע״כ נראה דהותרה בהנאה לישראל ושכן ראה גם כן להרב גבריאל אספירנס״א ושכ״כ הרב דרש שמואל פרשה בא ואילו לר״י תיקשי איך הותרה הא הו״ל עבודת כוכבים שנשתברה מאליה ולשיטת התוספות שכתבו דבשברים קטנים שרי י״ל דעבודת כוכבים של מתכת שניתכה נשתנה לגמרי והו״ל כנשברה לשברים קטנים אך להחולקים ע״ז ק׳ והניח בצ״ע · ואני לע״ד אחר הס״ר איני רואה שום קושיא כלל דאפשו כל דהבא וכספא דארעא דמצרים ליתסר דהיאך יכירו לשוגות של מתכות שנעשו גולם אם הם מעבודת כוכבים או מדבר אחר ועוד דא״כ כל כספם וזהבם ליתסרו שמא נעשו מעבודת כוכבים שניתכו והתורה אמרה ושאלה אשה משכנתה כלי כסף וכלי זהב · אמת הוא דאם השאלה היתה קרובה וסמוכה להתכן מסתמא הכלי כסף ששאלו לו היו מכסף אליליהן שניתכו :

יד העלה בענין שאלה בשדים שכל שעושה ע״י עישון או קטורת אין דרך להתירם כלל והעושה חייב לשמים והנשאל באזהרה ואף שלא ע״י קטורת אינו מותר רק שרי שמן וכילים וכיוצא ע״י השבעות שמות הקדש וירא שמים יתרחק גם מזה דמידי מחלוקת לא יצאנו בדבר שיש לו שמץ עבודת כוכבים ע״ש שהביא ההיא דס׳ ד׳ מיתות דס״ה ופירש רש״י ושקיל וטרי בסברת הרמ״ה והרי״ף והרא״ש סימן קע״ט והרב המאירי דאזיל לשיטת הרא״ש (הרדב״ז ח״ג והטור ד״ס סימן א״ה) :

הד״ט וע״ע שם סימן תקפ״ה דביאר וביכר מיני אחיזת עינים האסורים והמותרים ומ״ש הר״ס בפי״א מהל׳ עבודת כוכבים ומהריק״ו שורש עבודת כוכבים וברייתא דפרק ד׳ מיתות דמעונן זה המעביר ז׳ מיני זכור על העין וענין בעלת אוב שהעלתה לשמואל ע״ש דברים נחמדים :

טו החזיק בהוראת הרב הלק״ט ח״ב סי׳ רנ״ח בפרק זקנו ונופלות שערות לבנות מתוך שחורות דאי ניחא ליה אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה ואי לא ניחא ליה מותר וכדאמרינן לענין שבת בדין פסיק רישיה וכו׳ והביא עיקר מסרין מסכת דק״ג ע״א ומפרשים ומ״ש הרב זרע אברהם אה״ע סימן א׳ וסיים דבאיסור דרבנן כזה אין ספק דיפה דבר הלק״ט הנז׳ (אגורה באהלך דף כ״ח ע״ב) :

טז הרבה ראיות להתיר שתיית המים שהעובדי כוכבים ביום אידם מדליקין נרות במקומם ואומרים שהן מים ממאים דדילמא אין משתחוים למים ודוקא בודאי אסרו בגמרא במסכת עבודת כוכבים פס״י ואי משתחוים נמי הו״ל של רבים שמותרים אף לנסכים והעיד גם כן שמשמע מהר״ם ן׳ חביב להשיב למהרי״א להתיר משום מים של רבים · (בעי חיי סימן קע״ו) :

יז ביאר וביכר באיסור והיתר לרופאי ישראל לרפאות חולי עובד כוכבים וחילק בין הקריבה הנזק להסרת המועיל וביאר ענין מעלין ומורידין ומ״ש מרן בי״ד סימן קנ״ח ורמ״ך ולמ״ז ורב״ח ע״ש (שם סימן קע״ז) :

הד״ט ועיין גם כן להרב בית יהודה ח״א סימן ד׳ וה׳ בדין עניי עובדי כוכבים המחזרים על הפתחים בשני הרעב דשרי לפרנסן · ועיין גם כן להרב באר מים סימן ג׳ בדין עובד כוכבים שהביא לישראל אומן רלפת כסף לעשות ממנו עבודת הכסף ולצור אותם ונתברר להם מקריבין שלהן אסור לישראל לעשותם ולא שייך הכא טעמא דאיבה דיכול להתנצל עצמו שיש לו מלאכות אחרות לעשות ולאשתמוטי מיניה בלי איבה כלל ולא דמי לדברים אחרים דבהוספות פרק קמא ד״ה הגיע לכיפה וכו׳ דלא מסתבר דיתיר שום חגא לעשות תכשיטי עבודת כוכבים משום איבה היכא דמצי לאשתמוטי מיניה עיין שם ואפילו אם יש חשש סכנה אם לא יעשנה · ועיין להרב פרשת הכסף דף יו״ד ע״ד שעלה מחמלה על דעתו הרמה לאסור עשיית עבודת כוכבים לעובד כוכבים שמאיימו שאם לא יעשנו יש לאל ידו להרגנו והאריך במשאו ומתנו יפה בדברי הפוסקים ושוב יצא לחלק ומסיק דיותר דעתו נוטה לומר דבעשיית פסל לעובד כוכבים יעבור ואל יהרג עיין שם ודבר הלמד מענינו דדוקא משום סכנה הקיל אך אם לא היה רק חשש לאיבה בעלמא לע״ד שיש להחמיר · ועיין גם כן להרב פרשת הכסף הנז׳ בדף ס״ו ע״ב בדין אומן תופר ספרים שהביא לו כומר לעבודת כוכבים ספר לתפור ואינו יודע מה טיבו דפסק דמן הדין מותר לתפרן אלא דראוי להחמיר וע״ע לו שם דף פ״ט דמתיר למכור לבונה לעובד כוכבים אף שיודע בבירור דלוקח אותו לעבודת כוכבים היכא דאיכא נמי עובדי כוכבים שמוכרים אותה · והיכא דליכא עובדי כוכבים המוכרים אלא יהודים בלבד ואחד מהן מוכר ולא לייט דינא ספוקי מספקא ליה אם יותר לשאר עובדי כוכבים גם כן למכרה ולא מצא בזה דין ברור אך דעתו נוטה להיתר יותר מלאסור ע״ש :

יח אסר איסר לכתוב קמיע למומרים עובדי כוכבים שמזמן קדמון המרו אחרי אל ועודם מחזיקים בטומאתם ויכולין היו לנוס על נפשם וכ״ש דלהרשב״א הביאו מרן סי׳ קע״ם אפילו לישראל אין לעשותן אם לא להגן וכו׳ אבל הקמיעין מסתברא דאסור ע״ש וכ״ש למומר וכן לענין רבית מותר להלוותו וכמ״ש מרן סימן קנ״ם · גם לענין יין נסך החמיר ריב״ש סימן ד׳ לאסור מגען ואין ראיה להתיר ממ״ש מורם סוף הל׳ מזוזה דבמקום דאיכא חשש איבה מותר ליתן לעובד כוכבים מזוזה די״ל דהתם מיירי דבכר כתובה ועומדת ואילו הכא צריך לכתוב הקמיע על שמו ועוד דהתם אינו אלא להגן משא״כ הכא דעשוי לרפואה ועוד דהתם מתיר משום איבה ואילו הכא אדרבה המומר עצמו ירא לנפשו פן יוודע הדבר ועוד דאיכא סכנה לנטפלים בכתיבת קמיעים כמ״ש מרן סימן קס״ם ואיכא נמי איסורא (ועיגכ״ל סי׳ מ״ז אות כ״ג) (באהרות המים סי׳ ד׳) :

יט האריך בפלפול ובקיאות לפשוט ב׳ ספקות שנסתפק הא׳ במי שזקף בינה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה דאסרה אם הוציא אפרות מאותה בינה אם הותר האפרות בהנאה או לא וכן אם השתחוה לפרי אחד ונטעו ויצא ממנו אילן אם מותר האילן בהנאה או לא ואחר שהעמיק הרחיב בש״ס פ׳ כל הצלמים ד״ל ע״ב בא לו בדין זה וזה גורם ומסיק לאסור בהנאה האפרות והאילן הנז׳ וכ״ש להרמ״ז דס״ל דלדעת רבינו והרא״ש והרמ״ה והטור דבדבר שא״א זולתו לא אמרינן זו״ג אם כן ה״נ דא״א בגידולין זולת הספרי שנטע וא״א לאפרות בלי בינה וכ״ש להרמ״ך דס״ל דבעבודת כוכבים דהגביה ישראל אין להתיר בזו״ג ושאעפ״י שלהלכה הוכיח הרב המחבר הפך מ״ש הרמ״ז ורמ״ך מ״מ למעשה מאן ספין ומאן רקיע להבין ולהורות דלא כוותייהו (פרשת הכסף דף ע״א ע״א) :

כ הביא בידו החזקה מ״ש הרב״י בי״ד סימן קי״ם דין כ׳ שמצא כתוב בס׳ הכבוד שנהגו לשחוט תרנגולת שקראה כתרנגול ומ״ש הרמ״ך וכנה״ג והרב״ח גם כן בשם תשובת מהרי״ל סימן קי״א ושיש לחוש לקיים צוואתו אך לשחטו לא לפי שקרא כתרנגול רק לפי שכן צוה החסיד הגם דכמה מצוואותיו לא נתפשטו ואין נוהגות אלנו ועיין להרב כנה״ג הנז׳ באה״ע סימן פ״ב טור עין סימן א״י דף י״ם ע״ב :

סימן כ דיני רבית

אות א אנשים עברים שבמצרים שיש להם חתולים שמוציאין מהן הבושם שנקרא אלגאליא ומי שרוצה לקנות הבושם מקדים לאחד מבעלי החתולים סך מעות ונותן לו הבושם בפחות אין שום חשש רבית ועיין למרן סימן קע״ג (אהלי יעקב סימן כ״ב) :

ב משכנתא של שדה בנכייתא שהוציאו הדיינין שירות מכליו של מלוה שעו הדיינין בדבר משנה (שם סימן קכ״א) :

הד״ט ועיין להרמ״ז בתשובות סימן ל״ה דפסק דלוה שייחד בית למלוה על הלואתו ולא מצי לסלוקי דין משכון אית ליה ושרי ועיין להרב דברי יוסף סימן ל״ח דאיסר וקיים מנהג עירו בענין משכנתא דנכייתא שהיינו שמתנים שלמשך זמן פה לא יוכל הממשכן לפדות הבית ושוב עושה מלוה שטר הפשה שאם בתוך זמן הפדיון יחזיר הלוה מקצת מעותיו לקבלם ולנכות לו לפי הערך ועבר זמן הקצוב לפדיון ולא פדאה ולא החזיר למלוה כלום אין ללוה טענת רבית אפילו בבית העומד להשכיר ודלא כאחד חכם שאסר דליתא כלל ועיג״כ להרמ״ז הנז׳ בסימן ס״ב בדין ראובן שהשכיר בית לשמעון למשך יו״ד שנים ונתן לו ס״מ סקודי ע״מ להחזירם בסוף השכירות בנכיית ה׳ סקודי לשנה ושכירות הבית שוה יותר ועביד למיגר והבית קיימא לאגרא ולראובן טוען אחר כלות הזמן שזה רבית הדין עמו דאין כאן דין משכנתא ולא הפשה ורבית גמור הוא והביא ראיה מרשד״ם יו״ד סימן נ״ח וסמ״ה ע״ש ועל דבר ההפשות שעושין עיין להרב בעי חיי סימן קפ״ח שהעלה להתיר ושאין בכן שום חשש רבית וסמ״מ הטוב והישר לעשות מכירה גמורה כהוגן ולסמוך המוכר על אמיתות הקונה אם ירצה להחזיר ושוב יכתוב הלוקח ללוה מדעתו שאם יחזיר לו מעותיו להחזיר לו. ועוד כתב שאם בהפשות הנהוגות מת המוכר או הקונה תוך זמן ההפשה אין הקונה חייב להחזיר ליורשי המוכר ואין יורשי הקונה חייבים להחזיר למוכר ועיג״כ להרב בני משה סימן פ״ו דנות על הפשות הללו ולדידיה ר״ק אף ששטר הפשה עושה אחר שטר המכירה שכיון שכן נהגו הו״ל כהתנו בשטר מכירה ע״מ כן ואף בשבועה אמרינן קנין אין כאן שבועה וכו׳ והביא מ״ש הר״ס ס״ו ופ״י מהל׳ מלוה ומרן סימן קע״ד בשם רשב״א על חכרים שהתנו וכו׳ וריב״ל סוף ח״ד וסימן ע״ד ומהריק״ו ז׳ והרימ״ט ה׳ והשד״ם ש״ב ורלב״ח ס״ם וזולתם והעלה דר״ק היא ועיג״כ להרב זרע אמת סימן ע״א וקג״ז בפרטי גאולת הבית ושדה ולהרב שמש לצדקה סימן ס״ב ולהרב משאת משה ח״ב סימן א״י שפסק גם הוא לזכות הקונה ובהסכמת הרב נסים שלמה אלגאזי ועיין גם כן להרב אבקת רוכל סימן קי״ב ואגלי בשותא דיגוקא סימן קכ״ו ועיין להרב בכור שור דף קכ״א ע״א ולהרב נחמן שמואל סימן א״י וי״ם :

ג הלוקח דבר מחברו בסתם ואחר ימים חוזר ליקח ממנו ביותר דבר פשוט לאסור יותר מל״ק ושאני מההיא דמתיר הרשד״ם (שם סימן קכ״ז) :

הד״ט ושמעתי גם כן נוהגים למכור איזה דבר בק׳ פנים ומתניתין שאם תוך זמן פ׳ ישיבנו למוכר יחזיר לקונה נ״ה בלבד ונראה דשאני מההיא דלעיל ולדידיה נמי שרי דאילו התם הקונה הנותן מעות מרויח והוי אגר נטר משא״כ הכא דהנותן מעות מפסיד והוי פסידא דנכסי ולא אגר ועיין להרב בכור שור דף קכ״א ע״א · ובענין מכירת דבר בהמתנה ביותר ממעות מזומנים ולא פירש אם לאלתר בכו״כ ואם בהקפה בכו״כ והייט פרשה דר״ג דמציעא דס״ה ופסקו מרן סימן קע״ג ועיין להרב ברוך אגיל סימן א״י דס״ל דמ״מ צריך שיהיה דבר שאין שומתו ידועה או שעה קבועה ושלא יעלהו אלא מעט שאל״כ אף בסתם אסור ועיין ג״כ בתשב״ץ ח״ג סימן קכ״ב ופאר הדור סימן ל״כ · ובני משה סי׳ מ״ה · ומגן גבורים סי׳ נ״א · ועיג״כ להרב כרם שלמה סי׳ א׳ והנמשכים : ועיין למהר״ם פרוינצאלי סימן רכ״ו בדין מי שקנה בגדים ביותר משויים הרבה לפרוע כשישא אשה ועשו שטר מלא ונדום בקו״ם ומעכשיו אסור מ״מ משום רבית ואין קו״ם מועילין כלל בשכבר מושבע ועומד הוא שלא לתת רבית · ואין להתיר מפני אחריותו לאבד הכל אם לא ישא הלוקח אשה כי כל הלואה וכל אמנה מסופקת היא אם יבא לכלל גבוי ואפ״ה אסורות זו מהתורה וזו מדרבנן ע״ש וממולא שפתיו נשמור להבין ולהורות דספיקא ליה דאם לא ישא אשה לא יבא לעולם לידי גבוי אף אחר מיתת הקונה וע״ל סימן כ״ג אות כ״ם דלהרב קרית חנה סימן א״י יחוייב לפרוע אם נשבע אף אם לא נשא כל שהגיע לכלל שנים שראוי לישא ולכאורה איהו והרמ״ף הנז׳ פליגי אהדדי ואמנם אפושי במחלוקת לא מפשי׳ כל כמה שאפשר

לזווג השטרות ביחד וה"נ יש לומר דאילו התם ליכא דררא דרביתא כלל רק הלואה גרידא בדרך היתר וכ"ע ס"ל דבין היום בין למחר דין הוא שיפרע את חובו משא"כ הכא דאיסורא דרביתא רביעא אכתפיה אין תנאו קיים : **והכי** תפתר נמי תשו' הרשב"א ח"ג סימן קי"ב שנזכיר בס"ד דלאו באופן רבית איירי וכן אני אומר בתשובת הריב"ל ח"ג סימן קי"ב בדין מי שהלוה כו"כ וקבע זמן לפרעון לכשישא אשה ומת קודם שישא וחייב ליורשים לפרוע והתם נמי מיירי בהלואה בעלמא בלי שום חשש רבית דדינא הוא לפרוע וכיון שא"א עוד ללוה לישא הגיע זמן פירעון מיקרי דאינו בדין דהמלוה דמצוה קעביד להלותו בשעת דוחקו יפסיד הלואתו משא"כ בניד"ד דברבית הלוה מי הוא שיאמר שיפרע אף אם יתקיים התנאי כיון דהאי שטרא חספא בעלמא הוא וכיון שכלול בו קרן ורבית אפילו הקרן לא יפרע כמ"ש מרן סימן קס"א ואף אם יודה הלוה בקרן מ"מ לסברת התוספות והמרדכי פטור דקנסי' למלוה וא"צ לשלם לו כלום וכמ"ש מור"ם בח"מ סימן נ"ב ס"א ולזה הסכים הרח"ש וריב"ל ח"ג סימן כ"א ומכ"ש וק"ו דלא מגבי' מיורשין מה שלא היה מורישן חייב לפרוע והוא ברור לע"ד : **האמנם** זה מצאתי להרב שלטי גבורים פ' איזהו נשך דף ק"א שעשה סמוכות לנוהגים ליקח מחבריהם תכשיטים ביותר משויין לשלם כשישאו אשה ע"ש אך האמת עד לעצמו דהדבר כמה קשה לשמוע לקבוע הלכה עפ"י מנהג דלא שכיח אפילו חד ותרי בדרא לבטל הלכה מפורשת דבמחלוקת שנויה בין גאוני עולם הרי"ף ורמב"ם וסיעתייהו וריטב"א וריב"ה סימן קע"ג ודעמייהו וכאשר בראש דברנו אמת הביא הרב ש"ג נוסיה וכיון שכן משמע ממילא דאין להוציא דמאי מעין קי"ל כהרי"ף וסייעתיה המוציא וכ"ש מהיורשין דקשה הדבר להאמין לחייבן אפילו על שיווי החפץ וכ"ש וק"ו על כל הסך שנתחייב מורישם דאי קנסי' למלוה שיפסיד גם הקרן אף על גב דהלוה גם כן איסורא עבד לא כ"ש שנפטור היורש שלא חטא כלל ואף דהלוה חטא ממונו לא חטא :

והגם דבמלתא כדנא ל"צ לע"ד עיונא רבא ואפילו זוטא מ"מ כתבתי דברות שתים הללו משום מעשה שבא לידי (כהיותי באקראי זה שנה באנקונא עיר מולדתי) בראובן שמכר לשמעון ב' צמידי זהב כו"כ משקלם שוים מנה במאתים והיינו על שהגבילו זמן לפרעון לכשתולד לקונה בת אחת ולא זכה הקונה לראות לו זרע כל ימי חייו ומת וחל"ם וראובן בא ושטר חוב בכתב ולשון נוכרי בידו ותבע מיורשי שמעון את הסך שקצב וטען שכיון שמת וא"א לו עוד להוליד הגיע זמן הפרעון מיקרי והיורשים עונים ואומרים אדרבה כן הסכימו וגמרו בפירוש שיגיע תור הפרעון דוקא בהיות לו בת וכיון שלא הוליד ולא יוליד בדין הוא שיפסיד המוכר את הכל ודנתי בעצמי על רגל אחת מבלי השקפה כל דהו בספרי דבי רב כי לא היתה על שכמי המשרה לדון על הדבר ואף מבלי פנות לעיקר המעשה של איסור מכל מקום לבא לסומא גליא דהדין עם היורשים דהכל לפי מה שהתנו וכל שלא נתקיים התנאי פטור מכלום דאין כאן אסמכתא דדוקא כל דא אסמכתא הוא והמקח בטל כמבואר בפוסקים וכעין מ"ש הרשב"א בח"ג סימן כ"ז בדין פנוי שחייב עצמו לפרוע לשמעון מנה לכשישא בת פ' ונשאה ומת וע"ש שדחה הרב ז"ל טענת האלמנה שאסמכתא הוה ומ"מ לא היה מחייבה רק משום שנתקיים התנאי משא"כ הכא דלא נתקיים מהיכי תיתי דמשום דא"א לו עוד לקיימו יתחייב היורש כנתקיים · גם השכל גוזר שלא נתחייב הקונה לשלם כפליים רק להיותו גם כן קרוב לריוח אם לא יוליד בת שיפטר מכל וכל ואם יעלה על הדעת דמ"מ יתחייב לפרוע הוא או יורשיו נמצא שהקונה אינו קרוב רק להפסד ודאי שסוף כל אדם למות והמוכר לא יתאבל כי לעולם לא יפסיד ויגבה לפחות אחר מות הקונה תשלומי כפל ממה שמכר אלא ודאי דכל זמן שלא יתקיים התנאי אינו חייב לשלם לא הוא וכ"ש יורשיו ועי"כ לא תלקה מדה"ד בכך · ול"ד לדין לאו הניתק לעשה כדין שלוח הקן דלוקה כל שא"א לו לקיים העשה וה"נ לומר דעודנו חי שאפשר לו להוליד בת יפטר וכשמת שא"א עוד להתקיים התנאי ענוש יענש יורשו אחריו דמה דמות נערוך אילו התם היה חייב בדין להענש אלא שתלה לו הכתוב כל זמן שבידו לתקן עוותו וכשסר כחו מעליו לתקן קלקלתו ראוי ליענש משא"כ הכא דמעולם לא נתחייב להוליד בת כי דבר הוא שאינו תלוי בבחירתו אמאי נענשיה כשא"א לו עוד להוליד : **עוד** יש לעשות סניף לפיטור היורשים מה יא' דס"פ מי שאחזו דע"ו ע"ב באומר ה"ז גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן עד יב"ח ומת תוך יב"ח דקמבעיא אי שריא לאלתר או לאחר יב"ח לכי מקיים תנאה ולא איפשיטא ופסקו הפוסקים דלא שריא לעלמא רק לאחר יב"ח שנתקיים התנאי ע"ש · הרי דאף שמת לא מיקרי נתקיים התנאי וה"נ יש במשמע דלא נתקיים תנאו מיקרי ופטור לשלם אפילו פחות מש"פ דכל תנאי שכמתון תנאו קיים זו היא שהעירותי בעניותי בחפזון רב בפ' הנסיעה · שוב הראוני שעל נידון קרוב לזה קדמני הרב תה"ד סימן רע"ז והביא ההיא דפ' מ"ש הנז' לראיה לנידון שלו דאין המיתה גורמת להקרא חל הזמן וע"ש שפקפק על ראיה זו · ומ"מ בנידון שלנו יש לחלק בין דבר התלוי בזמן כנידונו לדבר התלוי בהבאת דבר אחר דלא אתי ממילא ואפשר דאף למ"ד דדבר התלוי בזמן מיקרי חל הנדר אף קודם שיגיע הזמן (עיין למרן סימן קכ"ה ובפוסקים שם ולהרב זרע אמת ח"ב סימן כ"ג ולהרב בית יהודה ח"ב סימן כ"ז ורדב"ז בחדשות סימן רע"ז וזולתן דבמחלוקת שנויה בענין הנדרים) מ"מ בניד"ד דאינו תלוי בזמן לא מיקרי חל זמנו כשמת אליבא דכ"ע : **זאת** ועוד בהיותי שם עמד אחד ודרש שכבר נשאל כיוצא לזה הרב ומ"ל מהרח"א ישראל ז"ל בהיותי שם מארים דאתרא ושהשיב בפשיטות לחובת היורש ולא חשתי להשיב על פרט זה איכו השתא אמינא ולא מסתפינא דעדות היא זו שיש בידינו להזימה דאחד הרואה בספרו הנחמד בית אברהם בסימן נ"ב אות אחד הלא למראה ישפוט מאלו ומתנו יפה בסברת התוספות ומרדכי שהזכרנו ושלדעתו ז"ל לדקו דברי מור"ם דקנסי' למלוה וא"צ לשלם אפילו הקרן אף שהלוה מודה ע"ש ואם כן אין עדותו של עד מכוונת והתלמיד טועה ברבו תולה ואף אם מה שכתב הרב ז"ל שם אינו מוכרח להבנת סברתו מ"מ אין מסניחין בב"ק שאמר כך שמעתי דכלל גדול בידינו ביבמות דע"ז כל ת"ח וכו' אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו וכו' והוא ברור · ואיך שיהיה הדבר לכללין דיש לחלק בין הלואת היתר להלואה ברבית וכ"ש וכ"ש להוציא מהיורשין וכדכתיבנא ודו"ק : **ודע** קורא נעים שרובן של טענות הללו לזכות היורשים אנא נסבתי כתבית יהבית יד ליד הקדש של הרב מארי דאתרא נוסיה נר"ו ולא פרצתי תלי"י גדר ליכנס בתחום שאינו שלי שכ"כ החמירו ז"ל וכמו שרמזתי לקמן סימן כ"ו אות ה' וסימן ל' אות יו"ד ע"ש :

ד ראובן נתעסק במעות ת"ח וקצץ לתת לו סך קצוב לשבוע ואחריות המעות קיבל ראובן עליו ע"פ שיהיו המעות מיוחדים בפ"ע ותהיה כל ההנאה לת"ח דאז שלוחו מיקרי ואח"כ מאי להתנות שאם לא ירויח הסך לתת לו מכיסו דמתנה גמורה הוא ויש חולקין (כרם שלמה סימן ע') :

הד"ט ועיין ג"כ להרב יעב"ץ ח"א סימן קמ"א דנשא ונתן על תשובת הרב חוות יאיר סימן קפ"ט ומסיק דברור הוא בי"ד סימן קע"ז דהיכא דליכא למקבל שום הנאה אף שהמקבל אינו מפסיד כלום אלא מרויח שפיטא דהיתר גמור הוא וע"ע לו שם בח"ב סימן ולהרב נחמן שמואל סימן י"ז (ועיין ג"כ בדיני עיסקא להרב פחד יצחק אות ע' ערך עיסקא שלה) : **וזה** שנתים ימים מעשה בא לידי מראובן שהיה רוצה לתת כו"כ לשנה להתעסק ובתנאי שתהיה הרשות נתונה ביד המקבל לפרש כוונתו תוך ג' חדשים אם יסכים לקבל המעות בתורת שותפות ממש עם שמעון לשנה א' מעת קבלת הסך או לתת לשנה דבר קצוב לשנה בלי מכירת החשבון נודק בסוף השנה ושתהיה שתיקתו בב"ח הנז' להודאה גמורה כי לא יחפוץ להשתתף ונתינת החשבון נודק רק לתת לו הסך הקצוב ובהיות שפקפקתי בזה ולא הייתי מסכים לעשות הן הראוני נוסח שטר עיסקא בלעז נדפס בעיר פ' עיר גדולה של סופרים ואמרו לי גם כן בע"פ שכן תיקן שם הרב המופלא רבא דעמיה ומופת דורנו נר"ו יאיר נס"ו והשיאותים דבר שאני בעצמי אכתוב לו ואשמע את אשר ידבר וכן עשיתי והשיבני דבר בטעמו עם דודים וז"ל האמת הוא שהייתי רגיל שלא לעשות כטופסי שטרות שנדפסו כאן והאמת הוא שנוסח הטופס הבוא ממני ומאתי יצא מפני הדחק גדול יען כי חברו עלי ועל מ"ג של עיר פ' למצוא להם תרופה למכה המהלכת בערכאותיהן מסוחרים עובדי כוכבים אם יתמידו לעשות שטר עיסקא כנהוג לכן מפני תקנת השוק ומלך ההכרח לסמוך נופלים דמוטב שיאכלו תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר נבילות סמכנו עצמנו על תשובת מהר"ם ב"ב הגדולים סימן תתקנ"ה ופסקה מרן סימן קס"ז וה"נ הלוה עושה תנאי מפורש דאם במשך ב"ח ירצה שכבר הרויח הסך שהתנו ביניהן לחלק המלוה משם והלאה עד סוף השנה יהיה כל הסך בין הקרן בין הריוח שמודה שהרויח כבר אצלו בהלואה גמורה ובאחריותו וכנגד זה כל הריוח שירויח משם והלאה עד סוף השנה יהיה שלו ואף על גב דצריך שכר טו"ע לב"ח כבר כתב מוהר"ם דבכל דהו סגי והוסיף על זה הפרישה סימן הנז' דאפילו לא התנו מתחלה סגי בשכר כ"ש וה"נ כיון דהלוה מודה שהרויח כבר מה שצריך יש גם כן בכלל המה שהוא של שכר טו"ע ועל כן לא חשנו לפרש זה בשטר משום דאי לאו בפירוש איתמר מכללא איתמר ובסוף השנה אם ירצו להמשיך עוד העיסקא לשנה אחרת יכתבו תחת השטר שממשיכים עוד שנה אחרת עיסקא הנז' בכל התנאים הנז' · ומ"מ לא אכחיד האמת תחת לשוני כי שלא ברצוני הסכמתי כן משום התקלות המצויות לבא ע"י נוסח הנז' ואין מפרסין לאכס ובכל עת וזמן שתלוי הדבר בי איני זז מלעשות כמקדם כתקנת חז"ל ע"כ היו אלי דברי הרב ש"י לדור דורים באגרתו המסולאה הנה היא אצלי בתכריך אגרותי סימן ק"ב ודפח"ח ש"י · ועיין להרב גו"ר כלל ו' סעיף ד' ולהרב פרח שושן כלל ו' סימן ה' על נוסח שטר עיסקא ולהרב עולת שמואל סימן ו' ולהרב אהל יוסף סימן ל"ח מ"ש על נוסח מהריב"ל ועיין ג"כ להרב לקט הקמח דף ל"ו ע"ב כללי דינים בענין רבית ע"ש · ועיג"כ להרב משאת משה ח"א סימן ע"ו וע"ז ונ"ב ולהרב קדשי דוד סימן ו' והרב זרע אברהם ח"א סימן ב' ולהרב זרע אמת ח"ב סימן פ"ג ולהרב אדרת אליהו (קובו) סימן ב' ולמרן באבקת רוכל סימן קנ"ז ולהרב אורים גדולים למוד קל"ו ומגן גבורים סימן ז' ושביתת י"ט סימן ה' וברכות מים סימן ק"ע וקרית מלך רב סימן י"א וזקן אהרן סימן קכ"ו :

ה ראובן הלוה לעובד כוכבים ברבית בשטר שכלול בו קרן ורבית ושמעון נעשה קבלן על הכל מפקינן מערב ואף דערב לחבירו בשביל עובד כוכבים לא משתעבד מ"מ אזלינן בתר מנהג המקום (שם סימן יו"ד) :

הד"ט ועיין להרב נחפה בכסף סימן ג' דלא נתקררה דעתו בסברת הרא"ז שהביא הריק"ש בהגהותיו ובכנה"ג סימן ק"מ ומור"ם סימן ק"ע ועיין להרב משפט לדק סימן ע"א ולהרב בית דינו ש"ש ולהרב גבעות עולם סימן נ' ד' ועיג"כ להרב זרע יעקב סימן ד' בהאומר לחבירו תלוה לעובד כוכבים בשמך ברבית . ופרע עלי חובתי וכשתמכור סחורתי שבידך תפרע מהקרן ורבית ועיג"כ להרב שמש לדקה סימן כ"א ולהרב זרע אברהם ח"א סימן ג' דשקיל וטרי על תשובת הר"ם גאלנטי סימן יו"ד ומהר"י אדרבי שהביא הרכה"ג סימן ע"ב הגה"ט אות ס"ט והרשד"ם סימן קמ"ז ועל מהר"י אלפאנדרי סימן ל"ה בספר מוצל מאש והרא"ם קע"ז ופרח מ"א סימן כ"א והר"א ן' שושן סימן קע"ז ופת"א ועיין להרב פחד יצחק במהדורא בתרא שלו אות ש' ערך שטר מכירה ולהרב דברי יוסף סימן ט"ל ועיין להרב משפטים ישרים סימן נ"ב ולהרב שמש לדקה סימן ד' וסימן מ"ו ולהרב דבר משה ח"א סי' כ"ב ולהרב צרור הכסף סי' ע' ולהרב מכתם לדוד מסימן י"ז עד כ"ד :

ו השיב על מה שנשאל במ"ש הרש"ך ח"ב סימן קי"א במי שעכב בידו מעות יתומים והרויח בהן דיש מקום לחייבו משום מבטל כיסו של חבירו וכ"ש של יתומים וטוב לפשר והקשו דא"כ הותרה רלועה של רבית ותירץ דסברא מבטל וכו' היא מהמרדכי ובעלי סברא זו סוברים שאחר שלא התנה עמו לתת לו רבית הוי כעיסקא שבש"ס ואין כאן איסור ע"ש (משפטים ישרים סימן כ"ו) :

הד"ט ועיין להרב משאת משה סימן י"ז בדין מעות יתומים ברבית דרבנן שהביא מ"ש מרן בש"ס ק"ד בשם רשב"א ורימ"ע ח"א סימן קמ"ד ורלנ"ח סימן ק"ד בשם ריטב"א ורש"ך והרא"ד ן' נחמיאש והרא"ם סימן ק"ם וס"ג ורשד"ם כ"ז וזולתם ולהרב פני יהושע (חנדאלי) סימן כ"ז :

ובדין מעות הקדש וחברות קדושות עיין להרב בעי חיי סימן קפ"ב והנמשכים מאלו ומתנו יפה במ"ש הרב פני משה ח"א סימן ם' ונ"ד וח"ב סימן כ"ג ושאר המפתחות סימן קל"א וקל"ב ועיין במרן סימן קע"ו בשם המרדכי והריב"ל ח"ג סימן ס"ה והרמ"ם ח"א סימן נ"א והרא"ם ח"ב סימן כ"ג והרא"ם וזולתם ע"ש ועיג"כ להרב משאת משה סימן ח"י ולהרכה"ג ח"מ סימן פ"ב ולהרב אור לדיק מהרא"ה שמביא סיוע לסברתו מהרימ"ט ח"א סימן ם"י ע"ש בהגב"י אות ע"ח ועיין להרב זרע אמת סימן נ"ד עד סימן ם"א ולהרב מעיל שמואל סימן י"ד ולהרב זרע יעקב סימן ע"א ועיג"כ להרב פחד יצחק אות ע' ערך עיסקא שלה ולהרב שמש לדקה סימן כ' ולהרב דבר משה ח"א סימן כ' ובח"ב סימן ק"י ולהרב משה יוסף ח"ב סימן י"ג ולהרב שמן המור בחי"ד סימן א' ולהרב נחמן שמואל סימן י"א וי"ם ואגלי בטוחא דינוקא סימן קכ"ו בדין קק"י הלז שמכרו חדר א' לא' מהיחידים באיזה תנאים והמתקתי סוד עם הרב מהרי"ך נר"ו ושוב נדפסה תשובתו בזרע אמת שלו ע"ש בסימן ע"ח ובהשמטותיו ולהרב מגן גבורים סימן נ"ח :

ובדין מעות אלמנות עיין להרב משאת משה סימן י"ז שהביא מ"ש הרב תה"ד סימן ש' והרב גידולי תרומה דף רל"ב ומהר"י הלוי סימן נ"א ומרן סימן ק"ם לאיסורא ושוב הביא קצת סמך לנוהגים היתר בסברת הר"ם מגרבונא הביאה הבעה"ת דף רכ"ז והרב אסיפת זקנים דף ע' וריטב"א בביאוריו לפ' הרבית וכנה"ג ח"ד סימן ק"ם ועיג"כ להרב בני משה סי' ל"ו ולהרב כרם שלמה סימן ג' וד' ולהרב אדרת אליהו (קובו) סימן ג' :

ז שטר העשוי בדרך קנס שאם יעבור הזמן שהגבילו לפרעון יתחייב בתורת קנס סך מה מחלוקת פוסקים הוא באסי' לכתחלה עיין ריב"ש סימן של"ה והרא"ם סימן קס"ב וזולתם ואסי' בשאינן יתומים נחלקו ועיג"כ להמבי"ט ח"א סימן רנ"ח ולהרב כ"ד סימן נ"ב בחי"ד ומרן סימן קע"ז סי"ז והרש"ך שם (יד אליהו סימן ו') :

הד"ט ועיג"כ להרב קרית מלך רב בתשובות סימן י"א ולהרב שבות יעקב סימן ס"ד ולהרב פני אהרן סימן ג' ולהרב עדות ביהוסף (ן' סמאון) סימן נ"ח ולהרב בעי חיי סימן ק"נ וקנ"ד ולרדב"ז ח"ג ד"פ סימן תקי"ב ולהרב מגן גבורים סימן ה' בראובן חייב לשמעון סך מה מסחורות ששלח לו והתנה עמו שאם יתעכב ג"ח לשלוח לו הרימורג"י לתת לו ת' לק' בתורת קמאביו ושלח ש' כ"י לב' לתת אותו הסך ביד לוי וראובן אינו רוצה ליתנו שמתירא פן יעכבהו לחשבון הקמאביו הדין עמו ועיין ג"כ להרב מים רבים סימן ל' בדין קאמביו ובסימן ל"ד והנמשכים בענין נתינת מעות בתורת ליגס"ו ומ"ש הרב מהר"י אירגאס ועוד לו ז"ל שם סימן ז"ל ול"ח בנותן סך מה בתורת קאמביו ועיין להרב שמש לדקה סימן כ"א שמפקפק בענין קאמביו מאריטימ"ו הנהוג בין הסוחרים ולהרב דברי יוסף בסימן ל"ו ולמרן בש"ם קע"ג בשם הריב"ש ועיין להרב שיורי ברכה בסימן קע"ב בשם הרד"ק בדין ליוול"ו פראנקבל"י לאסור ולוויל"ו פירסיטוא"ו דהיינו מכירה לאלומין דשרי ע"ש :

ועוד לו להרש"ל הנז' סימן י"ב תשובת הרב יצחק קגמון בענין ירידת ועליית ושינוי המטבעות ומ"ש שם הרב בן הרב המחבר שנכנס גם כן בענין פיסוק נדוניא והביא תשובת רשד"ם באה"ע סימן ק"ה והרלד"ב סימן ק"ה וק"י ושכ"כ בנוספות הרש"ך וכמ"ש הרכנה"ג בח"מ סימן ע"ד הגה"ט אות ל"ה וע"ש על ירידת המטבעות להרב תאומ משה ח"א דף ע"ג ע"ג ולהרב פני יהושע (חנדאלי) סימן ל"א ומשפטים ישרים סימן נ"ב בהסכמת אביו ורבו ולהרב שער המים סימן ב' ומאלו ומתנו שם על תשובת הר"ם אלאשקר סימן נ' ועיג"כ להרב זרע יעקב סימן ה' ועיג"כ להרב זקן אהרן סימן קס"ה כמי שנתן לחבירו סחורה לפרוע לו כור חטים בזמן פ' ונתיקר השער בעת הפרעון דאין ללוקח טענת רבית :

ח אסר להלוות ברבית על ידי שהלוה מודה שהלוהו על הסך שמודה שהוא תחת ידו בעין וכמ"ש הרש"ז סימן קע"ג סק"ע בשם מהרא"י שלא כהרב יעקב המתיר (מעיל שמואל סימן ל"ח) :

הד"ט ועיין להרב משפטים ישרים סימן כ"ח בדין ב' שותפים שאמר שלוה סך מה מעובד כוכבים א' ושפרע הרבית מהשותפות ולהרב זרע אברהם ח"א סימן א' שזיכה לשמעון

שמעו

שמען מראובן שלקח ממנו רבית מכ"כ קרן שהיו בידו וראובן משיב שהיתר לקח שהות שידר לו לתת מעות לסוחר עובד כוכבים ואם כן מה שלקח מהעובד כוכבים לקח והביא תשובת הרב פני משה ח"ב סימן ק"ה והרב בני חיי ח"מ סימן ל"ד וריב"ל מ"ב מ"ו וח"ג כ"א ומ"מ כיון ששמעון מוחזק פטור מלשלם וישבע היסת ועיין למרן באבקת רוכל סימן קל"ז וקנ"א בטענת ראובן שעשה עיסקא עם שמעון ושוב טוען שנתן לו רבית שהיה כל טענותיו ועיין להרב מים רבים סימן ל"ג בראובן שהוציא שט"א על שמעון ושמעון טוען שיש באותו השטר כו"כ של רבית והביא הרב המחבר מה שיש לחלק בין שטר שכלול בו קרן ורבית לשטר שהרבית מפורש בו ושבנידו"ד יקרע השטר ויפרע מה שחייב מכח הודאתו ע"ש ועיין ג"כ להרב קרית מלך רב סס"א בשם הרב אביו ז"ל ע"ש · ועיין ג"כ בענין הערמת רבית להרב זקן אהרן סימן קכ"א והרדב"ז ח"ג ד"פ סימן תקל"ה ולהרב בית שלמה בח"מ סימן מ"ד :

ט התיר בפשיטות להלוות ברבית למומר לערלות אם סקר בפרהסיא ומ"מ הרב"א לדמותו לממון מסור לאנסוייהו דוקא לאבד ממונו שלא מדעתו לא כן ברבית דהוי מדעתו (הרב נבי סימן מ"ג) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב מים רבים סימן ל' והנמשכים ועיין להרב פסח בכמהר"ר ישככר בער דף ל' ע"ג שכתב דאף דמדינא שרי להלות ברבית למוחזק למסור מ"מ יש לחוש לכתחלה לדעת רש"י וסייעתיה האוסרים אך בדיעבד אין להוציא בדיינים עיין שם · ואפילו ברבית דעובד כוכבים עיין להרב יד אליהו סימן ע"ל דרמוזי רמז בלאו ל' של לנכרי תשיך דהיא הסוכה לגזירת חכמים על איסור רבית דעובד כוכבים פן ילמד ממעשיו כבב"מ דף ס' ע"ב ושכיונא לזה שמע בשם ס' החיים על פסוק עת ספוד עת רקוד חסר ל' דהול"ל עת לספוד ולרקוד כשאר העתים ושכ' יד אליהו שלו נתן טעם אחר על חסרונן ועיין ג"כ ברית מאמר העתים ועיין בפרשה שופטים הפסוק בלמד כן לשונו ולא ידעתי עניו :

י בא לו כארוכה והוכיח במישור דהכא דיש להקל במלתא דאיסורא דפתיכא במלתא דממונא בענין שיוכל לטעון המחזיק קי"ל מ"מ אם לענין איסורא רוב חכמי ישראל מחמירים אין למחזיק טענת קי"ל והיינו דניד"ד כדין הקונץ כו"כ כשמרחיב זמן ללוה לפרוע דרוב הפוסקים ס"ל דהוי ר"ק וקונץ בשעת ההלואה בטל המיעוט דס"ל דלא הוי אלא א"ר ואין למחזיק טענת קי"ל עיש"ד הנחמדים (זרע אמת ח"ב סי' נ"ח וסניף שלו) :

יא שמעון שהלוה לציבור עיר פלאריזי כו"כ ברבית ועשו לו פקקים על זה ומכר אח"כ לראובן את הלואתו בכו"כ ואחר זמן ערער עליו שיש בו רבית ובירכו פשרנים ופשרו ביניהן ואחר שקבל עליו שמעון גזירתם חוזר וטוען שיש בו ר"ק למאן או א"ר למאן אין עוד לשמעון על ראובן כלום (פחד יצחק במהדורא בתרא ע' שטר מכירה) :

הד"ט ועיין להרב דברי יוסף סימן מ"ל על נידון הנז' שאם לא בירכו פשרנין ובאו לדין שהעלה דאין לך ר"ק גדול מזה ע"ש · והיכא שאין הלוה תובע חזרת הרבית ויבא נושה אחר של לוה להבוע למלוה עיין להרב יעב"ץ ח"א סימן קמ"ז א"א למלוה לאשתמוטי מיניה מיהו אם הלוה מחל למלוה הרבית שלקח מחילתו מחילה ועיין ג"כ להרב שמש צדקה בסימן ל"א בדיני מחילה ברבית אי מהני או לא ובענין איזה טענות אחרות שבין המלוה ללוה בענין רבית עיין להרב מגן גבורים סימן ז' ולהרב בית דינו ש"ש סימן ח' ולהרב בני משה סימן מ"א ולהרב אהלי יעקב סימן קכ"ו ולהרב משפטים ישרים סימן כ"ח ולהרב בני יעקב סימן י"ג ולהרב יעב"ץ ח"א סימן ל"ח וס"ל ולהרב עין משפט סימן ה' :

יב הנותן לחבירו סך כו"כ במתנה גמורה בתנאי לתת לו כו"כ לשנה ולב"כ ולי"א עוד כל ימי עולם אין כאן אגר נטר ומותר (קדשי דוד (חסאן) ד' פ"א סי' ב') :

הד"ט וע"ע שם סימן ג' וכבר בא לידי מעשה כזה בשנת תקנ"ד וכתוב אצלי בשותא דינוקא סימן קכ"ב והבאתי שם מה שהרעש וכתב לי הרב המופלא מהרי"ך נר"ו ושוב נדפסו תשובותיו ע"ש בזרע אמת שלו סימן ס"ו ואצלי שם הבאתי גם כן דברי מופת דורנו הרב חי"ד בכתב ידו המזקה ושוב באו אצלי שו"ת הרב יעב"ץ ח"ב סימן ק"ס שנכנס בהוראת הרב כנה"ג סימן ק"ס עוד בא לידי ספרא דבי רב ברכות מים וראיתי מ"ש בדף רכ"א ועיין גם כן למהרי"ט ח"ב סימן מ"ה ושו"ת בי רב סימן ל"ז ופני משה ח"א סימן ל"ד דמצדדין להקל ע"ש :

סימן כא דיני נדה וימי ספירתה

אות א השיב בענין בדין אשה (כאשר נשאל הרב נשאל דוד מסרלג) בת כ"ג שנים שככל מאיזה חדשים אין לה וסת כלל אך כשעושה צרכיה ודוחקת עצמה דרכה למצוא כתמים לחים לפעמים דרך יומים או שלשה ימים ומראיהן אדום ואומרת שאינה מזעזעת ומרגשת כלל כמוצאת רק אחר עשיית צרכיה בודקת עצמה ושהכתמים באים ממכה שבדופן שנתהוה לה בימים קדמונים בהיותה חולנית על ערש דוי וכן מעידים כמה רופאים והעלה הרב ז"ל שזקנה שחדל לה אורח כנשים מטהרי' דמה שנמצא בעשיית צרכיה בעומדת או יושבת בתוך או באמצע הספל אם מרגשת כאב בכליות ונמצא במקורה כעין חלן אדום טהורה כסברת הרב"י ודלא כרמ"א ואף אם נמוח ואם אינה מרגשת כאב תטיל למים ואם נמוחו טמאה ואם לאו טהורה אבל שאר דם יבש אף שאינו נמוח טמאה ובדם גמור אין לסמוך לרופא לתלות בדם מכה שאין דבריו רק גילוי דעת בעלמא אי איכא דבר אחר שמברר שדבריו אמת ומעידים דם מכה דוקא אם הוא במקום שיכול לבוא בלתי שיצטרך תחלה לבלוע בשאר איברים אבל אם המכה בשאר איברים פנימיים שאי אפשר לזוב דרך המקור אם לא שיבלע תחלה בשאר איברים דם נדה גמור הוא (פנים מאירות סימן י"ב) :

הד"ט ועיין להרב זרע אמת ח"ב סימן ע"ט באשה שע"י יגיעת הדרכים אחזתה כאב בשפולי שדרתה ופעמים רואה דם אחר תשמיש פעם סמוך פעם מופלג ורופאים מעידים שאינו בא מהמקור והאריך בת"ש הפוסקים סימן קפ"ז ס"ד וגם על נאמנות הרופאים ואם יש חילוק בין רופא ישראל לעובד כוכבים והביא דברי הרב סמ"א הנז' ותשובת הרב שבות יעקב ח"א סימן ס"ה והר"ם מלובלין סימן קי"א ודעת הרב דב"ש סימן פל"א ול"ז והרב נבי סימן מ"ו והעלה להטיל הדבר על שכמו של הרב המורה לברר הדבר על פי חקירות ובדיקות הראויות ע"ש ובסימן פ"ג : ועיג"ב להרב פחד יצחק אות א' ערך אשה רואה וכו' בדין נשואה מכמה שנים שהתחילה לראות כתמים פעמים גדולים פעמים קטנים ואינה יכולה לימהר לבעלה ועשו הרופאים תרופות ולא הועילו והביא תשובות ד' וה' רבנים שהובאו בשו"ת עפר יעקב שהסכימו דבג' ימים הראשונים אחר שמושה אם תראה פחות מגרים יש להקל ושוב תלינן להקל אף בגרים ועוד · ועיג"כ להרב הנז' במהדורא בתרא שלו אות א' ע' אשה רואה שהאריך והביא תשובת הר"ן סימן ד"ן שהביא מרן סימן קנ"א ורמ"ז סק"ד ופמ"א הנז' וח"ב סימן פ"ד ושבות יעקב ח"ב סימן נ"א והר"ן סימן ע"ג ועה"ג סימן כ"ב ומים רבים וש"ל סימן כ"ב וזולתם רבים ולא עלה בידו לטהרה ע"ש · ועיג"כ להרב פני יהושע סימן ו' והדב"ש סימן פ"ו וק"ס ושב יעקב סימן ל"ז והרב יעב"ץ ח"ב סימן פ"ג הקיל בענין ועיין להרב זכרון יוסף סימן י"ב שהסכים סברת שבות יעקב סימן ע"ב לסברת הרב שב יעקב הנז' · ועיין להרב טוב טעם ביהודה סימן מ"ג ונ"ז ולהרב ושב הכהן ס"ס ל"ב שתמה על הרמ"ז ושכדין השיגו מהר"ן ותמה גם כן על הרב שב יעקב שדימה מציאת הקרטין על ידי בדיקת העד להוצאים עם מ"ר ועיג"כ להרב שדה הארץ שהשיב השגת הרמ"ז סימן קפ"ז דדוקא כיש לה וסת קבוע אמרו כן : ועל מה ששייך לאמונת הרופא עיג"כ להרב ישעיה הנז' מסימן ל"ו עד מ"א שנשאל בענין להרב גבריאל ממי"ן והרב המחבר פסק להתיר שלא כדעת הרב גרשון ממי"ן והרב גבריאל האריך ומסיק שטוב להתייעץ עוד ברופאים אחרים אולי ישלח ה' רפואה אליה ע"י · ואי לא שני בלא"ה לצרף סברת הרכ"ג הנז' · וקולא המרדכי אחר שיש לה וסת עיין שם דבריו וע"ל אות ה' וי"ב ול"ב · ועיין בתשב"ץ ח"ד טור א' סימן מ"פ ולהרב תורת נתנאל סימן ד' בענין הקרטין שהביא דברי הרב פני יהושע והרש"י הנז' סימן מ' והעלה להתיר כדברי הרופאים ובלבד שיהיו מומחין עיין שם :

ב אשה שהרגישה שנפתח מקורה ובדקה עצמה בעד שאינו בדוק ומצאה טפת דם כחרדל לא תלינן לקולא דהרגשה דאורייתא וכ"מ מרמ"ז סימן ק"ן ס"ק כ"ג (שם סימן י"ג) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב בית יהודה סימן ל"ג באשה ששמשה והרגישה בחצי הלילה שפרסה נדה ולבשה בגדי נדתה ובבקר בדקה החלוק ששמשה מקודם ומצאה בו כתם שב דאי נבעלה נדה א"נ כפרה אם לא היתה סמוך לוסתה ועיין להרב בית לחם יהודה בתשובות סימן ק"ן במעוברת שהרגישה שנפתח מקורה ובדקה ולא מצאה כלום שראוי להחמיר אף שהיא מעוברת או מניקה דמסולקת דמים :

ג בתולה בוגרת שנשאת ולא פסקה מלראות דם מביאה ראשונה ותמיד רואה בקינוח בעד שלאחר תשמיש וזה כמו ד' חדשים וכותב לה דיינו להקל שלא להוציאה מתחת בעלה אך אין ספק שבכל פעם שרואה צריכה למנות שבעה נקיים כנדה ודאית ודוקא שלא תהגרע כרואה מחמת תשמיש תלינן בדם בתולים (שם סימן כ"א) :

הד"ט וכ"ש הר"מ מפאדובה סימן פ' ויו"ד דכל שלא פסקה פעם אחת על רואת תלינן בבתולים וכן הוריתי לע"ד זה ימים במעשה שבא לידי פה פירינצי באשה בת מ' שנים שנשאת ונבעלה בעילת מצוה וראתה דם בתולים ונטהרה ושמשה וחזרה וראתה גם כן בשעת תשמיש ונטהרה וכן כמה פעמים ובכל פעם ופעם היה הדם מתמעט והולך והיה לה בכל פעם צער קצת והחלטתי דלדידי ההיתר נראין מכמה טעמים שלא לרחקה מבעלה ולא מבעיא לדעת מרן סימן קפ"ז דפסק כן בהדיא דכל שלא שמשה פעם אחת ולא ראתה לעולם תלינן בדם בתולים אף שאין לה צער ואף שנופעת דם בפעמים אחרונים כראשונים ובין בשעת תשמיש בין לאחר תשמיש דסתם קאמר והכל בכלל · ועיג"כ לרב"ח בתשובה סימן פ"ב דס"ל הכי ואף לסברת מהר"ס מפאדובה הנז' שפסק כרמ"א דס"ל דהכל תלוי בצער ושנאמנת היא בזה הרי בניד"ד יש לה צער והראיה גם כן היא בשעת תשמיש ואם כן אף לדידיה יש להתיר גם לסברת הרב משאת בנימין סימן ס"ג דס"ל כהרמ"א מ"מ יצא לחלק בין שופעת רוב דם לתוצאת טפה טפה ומחסר והולך דדעתו ז"ל להקל אף שאין לה צער והיינו גם כן מאי דקמן ועיג"כ להרב שער אפרים סימן ע"ו ולהרב פנים מאירות ח"ב סימן כ"א ולהרב תמונת שמואל סימן כ"ג והרב שיורי טהרה סימן קפ"ז סכ"ט וכמ"ש אצלי בשותא דינוקא סימן ק"ז והסכים עמי א' חכם שנעשה שואל בלי פקפוק והוא ברור :

ד חתן המקדש כלתו שפירסה נדה מצא לו תקנה לקדשה בזריקה שלא יגע בבשרה בנתינת טבעת באצבעה ומייתי בידיה הוראת הרב בית יהודה בא"ה סימן ל"ג דמסיק דכשר הדבר להוסיף לה הטבעת עי"א וניד"ד גם כן הרב המחבר להתיר אפילו מידו לידה שכל שלא קבלה קידושין ממנה עדיין אינה אשתו להאסר נגיעתו בה ומ"מ טוב ע"י זריקה ושכן פשט בעירו המנהג (זרע יצחק (עטייה) דף נ"ז ע"ב) :

הד"ט ובגלילותינו אין נוהגין לחלק בין טמאה לטהורה ומקדשין לעולם על ידי עצמן בנתינת הטבעת כדי שלא לפרסם הדבר בעיני הנצבים אם טהורה היא או לא כיון דעדיין לאו אשתו היא ובדין אשתו גמורה עיין להרב יוסף אומץ סימן פ"ה דדחה ראית הרב מנחת יעקב בתשובותיו שם סימן י"ג דאסר לנפות עשורית או נוגה מבגדי אשתו נדה ושכן ראה אחר כך להרב הר הכרמל י"ד סימן י"א דדחה ראייהו והסכים להקל אך הרב סדרי טהרה הסכים לאסור וגם הרי"א האזכר בשירי מחזיק ברכה שלו כתב דנכון להחמיר · ולענין זריקה מידו לידה או איפכא הרשב"ץ והריק"ש מתירין והוא אסר ושוב ראה למהר"ם בר ברוך בתשובותיו הקצרות שגם הוא אסר ושנוערים בנוהג היתר ושכן התנהג בארץ הצבי אך לדבר מצוה הכל מותר ועיג"כ לו נר"ו שם בסימן נ' דיולדת שנותנת לבעלה הבן למילה ע"ג כ' כסתות וידה אוחזת בא' ובעלה בב' שרי ועיג"כ להרב תשב"ץ ח"ג סימן ר"ל דכתב דאף דיש להחמיר בהושטת דבר מידו לידה מ"מ יש להקל ליטול תינוק מידה משום דחי נושא את עצמו ע"ש ואם כן אף בלא כסתות יוכל לקבל הבן מידה למילה ועיין להרב בן המחבר הרב שמש צדקה סימן כ"א דמסכים והולך לענין דינא עם הרב אליה הלוי מ"ש באליסנדרס להתיר ליספל לאיש שמחה אשתו נדה להלבישה ונשיאת הארגז ואגב שקלו ומרו בדין המשמש מת בעריות ע"ש :

ה קבלה בידו דדם חימוך אינו פולט מעבר אבל דם מדות וזיבות פולט (מהר"י מברונא סימן מ"ה) :

הד"ט ועיין להרב זרע אמת ח"ב סימן ס"ב דפסק דאשה שמצאה כתם אף שעבר ע"י העברת אצבע טמאה ול"ד להיתר של הרב שלמי סנבורים מסכת שבועות דף ס"ד שכשעובר ע"י הרוק דטהורה ומה גם דבהיתר שלו נמי אין לסמוך עליו ועיין להרב דב"ש סימן רכ"ו ע"ש ולהרב של"ה בשער האותיות דף ק' :

ו הסכים להוראת הרב דוד קארינאלדי שהתיר לבעלה אשה שיש לה וסת קבוע וזה שנים רבות בא לה מכה באותו מקום בבית החיצון מן הצד ומכה זו מוציאה דם בתמידות ועשו לה הרופאים רפואות והועילו וטבלה ונזקקה לבעלה ונתעברה ממנו ולא היו ימים מועטים שחזרה המכה לאיתנה ומוציאה דם אף על פי שהיא מעוברת וכימי קדם ועשו לה רפואות שנית ולא הועילו ואמרו הרופאים שאפשרות שא"א לה להתרפאות עד כי יחדל לה אורח נשים וכי ארכו הימים ויקר מקרה שהיו לה עוד ימים נקיים וטבלה ושמשה ואהר עוד ובימי עבורה לא שב חרון אף המכה ודרש וחקר הרד"ק הנז' איזה חקירות ובדיקות מאחה והאמין לדבריה והתירה לבעלה והסכימו עמו ג' אבי התעודה עיין שם ועיין להרב ל"ן סימן ס"ו ול"ב ושער אפרים סימן ע"ו וזולתם ע"ש (פחד יצחק אות א' ערך אשה שאינה יכולה) :

ז בא לפניו מעשה בזקן ובעל בשר שהיה עם אשתו כמה שנים וילדה לו כמה בנים שלא הגיעו רובם לשלשים יום ורובם מתו קטני קטנים ויהי בליל טבילתה בא עליה ובבקר מצאו איש ואשתו על החלוק ועל הסדינים כתמים של זרע ורובו דם וחשבו שממנה הוא ונתרחקו והרב המחבר ורופא הבין בספרי הרפואות וניתוח וחקר בטבע האיש ומעשהו ונודע לו שמימי קדם שסוף בזימה היה או אמר בלבו כי עתה תשש כח כלי הזרע הנקראים ואז"י ספירמאטיצ"י להפוך הדם לזרע בשלמות ולכן יוצא ממנו זרע בלתי מושלם עם הדם ותולין בו ולא באשתו והתירה לבעלה בהסכמת זקני הוראה ומה גם שבליל טבילתה לא שכב עמה וראה קרי לאנסו ונמצא כל חלוקו הנקי מגואל בדמים (ועיין להרי"ם י"ד סימן ל') ושוב ראה בכתבי הרב מהסוב שכתב שבתמוז תל"ב בא מעשה כזה לידו שנמצאו על חלוקו וחלוקה כתמים גדולים של זרע דומים למי מורסן עם סמיכות דם בליל טבילתה ששמשה עם בעלה כבואו מהדרך והוציא זרע כמין דם אבל רובו היה זרע וטהרה לבעלה ושהרב פלמיה מונליאסי היה דעתו לאוסרה והוא השיב לו שיש מקום לעמוד על המבחן על ידי שכבואו מן הדרך קודם שיזקק לאשתו יוציא ב' טיפי ש"ז בסמרטוט וישמרנו עד הבקר וכן יעשה ג"פ וכן עשה וראה שזרעו אדום ולא היה עוד לבם נוקפם והרב המחבר כתב עליו דאחר הס"ר אין בדיקתו טוב ויפה לישראל קדושים להוציא ש"ז לבטלה (שם אות ר' (כת"י) ע' רואה דם מחמת תשמיש) :

הד"ט לכאורה אין מקום לתמיהתו דתלמוד ערוך הוא ביבמות דף ע"ו בניקב המשפכה עצמה ונסתם כל שאילו נקרי ונקרע פסול ועבדי' עובדא בהוצאת ש"ז עיין שם ואפשר דהא ק"ל להרב על שהתיר להוציא ממש בידים ולא ע"י תקנתא דש"ס דנהמא דשערו וכו' דהוי גרמא ולא בידים ויש גם כן לחלק ולומר דדוקא התם שרינן גרמא דאל"כ יעמוד כל ימיו בפיסול לבא בקהל משא"כ הכא דאינו אלא בספק איסור לבא על אשה זו דוקא ומאי נפיק מיניה · ועיין להרב יעב"ץ ח"א סימן מ"ג בדין עובר הנולד באיסור דלדעתו ז"ל מותר להשחיתו ואף עובר כשר הוא ע"י שאין לו חלק בחטא דלא עדיף מהיא גופה ושם סביא דאיסור שז"ל האוסר מכללו לצורך מצוה ע"ש · ובנידון דלעיל נמי אפשר

לומר

לומר דמשום דקפין גירושין ואין לך הטלת שלום בין איש לאשתו גדולה מזו הותרה מכללו ומ"מ נראה דכיון דאפשר שלא להוציא בידים ממש רק ע"י נהמא דשערי כנ"ל יש לעשות הקל תחלה · ועי"ע לו ז"ל באות א' ערך אשה רואה וכו' בשם הרב שער יעקב באשה שלאחר תשמיש מצאה הרבה פעמים דם והאיש עלול להוציא דם ובפרט כשמשמש אחר חנות ופסק לתלות בבעלה והסכימו עמו הרב בנימין שער אריה והרמ"ז ועיין למהרי"ט סימן ל' דגדולה מזו טיהר אשה לבעלה ע"ש :

ח אשה שבשעת תשמיש יוצא ממנה תמיד דם בצאת הזרע מעט שהפילה לפני בעלה האחד ואז הורה לה אחד מהלומדים שטהורה היא ותלה הדם בבעלה ואחר שנתאלמנה זמן רב היתה נקיה ונשאת לבעל ב' וכמו כן רואה דם אחר כל ביאה וביאה ואומרת שבשעת תשמיש מרגשת קצת כאב והנשים אומרות שהאם שלה ירדה למטה ומכח תשמיש הבעל דוחק האם ומוציאה דם ויש לה וסת קבוע מל' לל' ולאפוקי מלתא ראתה שינוי בין דם ראייתה אחר תשמיש לדם וסתה (אף דהאידנא אין אנו בקיאין להבחין בין דם לדם כמ"ש הטור בשם הרא"ש) ולפי ראות עין שוה ממש במראה ושמשה בבעלה שלא כדת ה' או ו' פעמים ובכל ביאה ראתה ופלפל הרב המחבר בפ' המפלת דס"ד הרואה דם מחמת תשמיש וכו' ובמרן סימן קפ"ז בענין נאמנת האשה לומר וכו' · ובמשאת בנימין להרב זקנו סימן מ"ז והר"ם מלובלין סימן קי"ח והרב"ח סימן פ"ד ואמונת שמואל סימן כ"ג ומסיק דבניד"ד דמה שכאב לה קצת בשעת תשמיש אינו נקרא מכה רק דמותרת לבדוק לבעלה הראשון והכריע בפלפול שבין האחרונים בדברי המרדכי בדין השפופרת · ובענין נאמנות הרופאים אם היו אומרים תרופה לאשה הנז' היה מקום לדקדק קצת אמנם כיון שאומרים שנתרפאה ושע"י רפואה פ' נתרפאה התיר לה לשמש וכן עשתה ובס"ד לא ראתה כלל · ועיין גם כן לו ז"ל בסימן ל"ד בדין אשה שיש לה בליטה גדולה בבטנה שהולכת הנה והנה ואינה מרגשת כאב רק בשעת תשמיש ומוציאה דם (כנסת יחזקאל סימן ל"ב) :

הד"ט בענין נאמנות הרופאים ע"ל סוף אות א' ולהרב שבות יעקב ח"א סימן פ' יו"ד וכ"ב ולהרב מים רבים סימן מ' והרב נודע ביהודה סימן כ"ח ולהרב צ"ץ סימן פ"ו והרב דב"ש סימן ל"א ומ"ב ולהרב זרע אמת ח"ב סימן ל"ד ולהרב בית לחם יהודה בתשובותיו לסימן קפ"ו שהביא דברי הרב ש"י הנז' ולהרב חינוך בית יהודה סימן ס"ו · ועיין להרב נבי סימן ס"ד שהאריך קצת לסתור סברת הרפ"ז סימן קנ"א ודחה גם כן סברת הרב עה"ב סימן כ"ב · ועיין ג"כ להרב זכרון יוסף סימן י"א אם אשר הטיב לא' חכם שהקשה על העה"ב הנז' סימן כ"ג ועיין להרב מעיל צדקה סימן ס"ד על אשה קשת רוח שבימי לבונה תמצא על העד נקודים קטנים או קוים אדומים או שחורים ונבדקה על ידי אשה ומצאה לה בעומק הפרוזדור נקב קטן כחודה של מחט והכניסה בו בגד מקופל דק ולא נכנס בעומק וגם לא מצאה רושם דם וחשב מע' השואל להתיר שחשב אותו הנקב סי וכיד שאומרים הרופאים שיש שריג אחד המשתרג למקום הזה ואפשר שיוליך דם ומותרי המאורה שם ואף שאינו נמצא בכל הנשים מכל מקום ימצא כך לפעמים והרב המחבר דחה דבריו המשנה שלימה של משל משלו וכו' החדר והפרוזדור וכו' ומ"ש התם בש"ס דמעיינן לניד"ד דלדברי הרופאים אף אם האמת אתם הרי הם מודים שאין שריג זה רק לעתים מזומנים ומסיק להחמיר אף אם יאמרו הרופאים שאינו מהמקור ואין משגיחין בהן לסתור משנתנו ושדברי הרב עה"ב הנז' בענין זה בסימן כ"ב בטלין ומבוטלין ושכבר בטלן בסוף ספרו סימן ע"ג ע"ש · ועיין ג"כ להרב שב יעקב סימן מ"ב באשה שיש לה וסת קבוע ובין וסת לוסת רואה ומרגשת תמיד כאב גדול ודעות הרופאים נוטות שאין דם זה בא מהמקור של דם נדות רק מחמת ליחות החמולים או שאר מכה והעלה להתירה לבעלה וכיון שיש לה וסת קבוע א"צ לידע שהדם בא מהמכה עיין שם · ועיין להרב זכרון יוסף סי' ס"א דנסתפק בשיש לה וסת קבוע ולא פסק ממנה וראתה מחמת תשמיש ועיין ג"כ להרב פני יהושע מקראקא בסימן א' :

ט אשה שנפל מקורה לבית החיצון ורואה דם תמיד ומאז לא היה לה וסת רק לפעמים ראשה ואיבריה כבדין עליה ומרגשת כאב כדרך הנשים בשעת וסתן ומרגשת שאין הדמים יוצאים מהמקור רק מהמחיכה אם יודעת ודאי שכן היא אסורה לבעלה לעולם בלא טבילה רק כשראשה ואיבריה כבדין עליה שיש להחמיר ולא לסמוך על דבריה והשג השיג להרב נבי סי' מ"ו והדב"ש סי' ק"ע דהחמירו בכגון דא (שב יעקב סימן ל"ז) :

הד"ט גם הרב נודע ביהודה סימן מ"א ומ"ב האריך על מ"ש הצ"ץ הנז' עיין שם ובסימן ס' ועיין ג"כ להרב ושב הכהן סימן ל"ג שהאריך באשה שיש לה מכה באותו מקום ורואה דם · ועיג"כ להרב זרע אמת ח"ב סימן פ"א באשה שמצד רפיון קשרי האם נופלת למטה ובהעלותה על ידי כלי אומנות נשאר מעט דם דאסורה דאין זה דומה להוראת הרא"ש דמייתו הפוסקים בסימן קפ"ח ונסתייע ממ"ש הרב דב"ש סימן ס"ז וק"ע ושבות יעקב סימן ע"ה ח"ב ודלא מהרב פחד יצחק אות א' ערך אשה בדף קי"א ע"ד וע"ל אות י"ב · ועיין להרב תור נעלם סימן י"ט באשה שיש לה מכה באותו מקום וכשמטרחת עצמה מרגשת כאב גדול ופעמים מוצאה כתם גדול כמראה הע"ל רו"ע ופעמים מוצאה כאלה אחר תשמיש ופעמים למהרת טבילתה והעלה דאם חברר על ידי בדיקת מהרי"ו סימן כ"ס ומהרי"ל סימן כ"ג וכהסכמת הרש"ך סימן קנ"א שמכתה מוציאה דם אז יש לה טהרה לגמרי בין וסת לוסת ובלבד שלא יהיה בשלשה ימים הראשונים של ז"נ עיין שם · וע"ע לו בסימן כ"ד באשה שיש לה וסת קבוע מל' לל' ומקרוב אחר לידתה נשברה ויודעת שמכתה מוציאה דם ומש"ה בכל פעם ז' או ח' ימים אחר טבילתה כשכורעת להסך רגליה נופלים ממנה איזה טיפי דמים ומראיתן משונה מדם ראייתה ושוב אינה רואה עד בוא וסתה הנז' הביא דברי הרש"ך סימן קפ"ז סקכ"ג ורב"ח סימן פ"ד ואמונת שמואל בשם תשובת הרמ"ס ולשון המרדכי מסכת שבועות והכריח דיש לדון להקל ולטהרה בין וסת לוסת ומכל מקום לא רצה להקל עד בוא הסכמת מו"ר עיין שם :

י לא חילק ידע בין מוכת עץ לבתולה בענין הפרשתה מבעלה אחר בעילת מצוה אפילו לא מצא דם דמידי מחלוקת לא יצא כיון דלדעת ר"ח ודעימיה מוכת עץ ובוגרת דמיין הדדי (זרע אמת ח"ב סימן ס"ד) :

הד"ט וכבר בא מעשה לידי בשנת תקנ"ד שנשאלתי להגיד דבר או חצי דבר על מאי דאמרי אינשי דנערה הנולדת ביום ו' שאין לה דם בתולים אם זכרונה בא בכתובים כתבי הקודש ואי איתא מה משפט הנערה כשתנשא ולא תראה דם וזאת היתה תשובתי · בדרא נקיטנא ממגילת סדרי"ס דסדר לן ספרא רבא מהר"י לאמפרונטי ז"ל בפחד יצחק שלו אות נ"ן בלתי נדפס עדיין שאין בח"א הנדפס אות ב' ערך בתולים ע"ש מ"ש בשם הרב אד"ם ומפי השמועה של הרב ב"ע והרב גראציאנו ממודינא ע"ש ושוב נראה בעליל ספרו של הרב יעיר אזן ושם בענין זוכר אות ב' ס"ג הביא דברי הרפ"י הנז' ע"ש · ואחר ימים ראתה עיני במהדורא בתרא של הרפ"י הנז' אות ע' ערך עדות על בתולה שאחר שהביא נוסח א' של זכרון עדות שראה חתום בעדים הוסיף מדיליה וז"ל אבל הוא דבר שקר ודכורני בהיותי במנטובא בימי נעורי הרב הרופא המובהק לספקת רצון הרופאים שלא מבני ישראל כתב בארוכה על הדבר הזה שאין לו שחר והוכיח שהוא שקר גמור אבל זאת היתה לי אמת ונדק על מוכת עץ חתום בעדים ודיינים וכו' עכ"ל ואנא נפשאי המעתיק הרים ולא אדע מאי דפומאי ומה גם דדברים העומדים ברום עולם הגלגלים משאי מלא חפנאי עם בכתב שבכל מקום ומקום שנתיישבתי מקפידים בזה ובפרט בעיר פיסארו דיתובי יתיב הרב"ע הנז' עיני ראו ס' עת ללדת של הקק"י שבו נרשמים ונכתבים כל הנולדים ע"י שופר הקק"י מקרוב לק' שנים ובכל פעם שנולדה בת ביום ו' באו על החתום הסופר ועד אחר למען היה לעדה לעת המצטרך וכן ספרו לי שם מגידי אמת שגם אם שאין כ"כ מקפידים על זה ודאיתא זכירה בפנקסי כמוריהם שעליהם המשא לכתוב זכרון בספר את הנולדים ופשיטא דדברים בגו ואין הנסיון שהביא הרפ"י הנז' שם מוכיח סתירת המציאות שיש להוסיף דכך היא הקבלה שלא מזל יום בלבד גורם אלא מזל יום ושעה גם כן כי הדדי וא"כ אפשר לומר דדוקא ביום ו' ותחלת היום דכוכב נוגה משמש או בשעה ח' וכן בשעה ו' של ליל ו' לפי שיום שלו של כוכב נוגה הוא אמרו שיפעול פעולה הנז' שיבוש מקוריה ולא בשאר שעות של יום ו' ולא בשאר ימים אפילו בשעה של כוכב נוגה ולפי שאפשר לטעות בין ג' שעות שביום ו' לשאר שעות שבאותו היום עצמו לכן הקפידו על כל יום ו' וכיון שכן הבנות שנולדו ביום ו' בכתם שהיו לכן דם בתולים אינה עדות נגדיית לקבלה הנז' דמאן מפיס שנולדו באותה שעה גם כן : ואי די דממשמשא ידע והקו"ל תלוי במזל א"א להתעלם מה שלע"ד קשה במ"ש מהרש"א בפ' המפלת אהא דא"ר אמי נקבה נקיה באה עד דאמרה מזוני ופירש הרש"א בלא מזל דמזלה תלוי במזל הזכר כמ"ש התוספות בפ"ק דסוטה עכ"ד ואני בעניי בדקתי ולא מצאתי בתוספות שלפני ועוד קשה דביבמות דס"ד ע"ב בענין קטלניתא דאיכא למ"ד דמזל גרים ועיין באה"ע דכמה פוסקים פסקו כן ואם כן לסך מ"ד א"א לומר דאין לה מזל ואילו הרש"א תפס במושלם דאין לה מזל · גם בפ"ק דברכות ע"ם ולפוך תמצא בשכם שגנון אחד נקט דאין לה מזל ולפ"ז אין מקום כלל לניד"ד אם לא שנאמר דמזל מזוני לחוד ושל שאר המאורעות לחוד · ויהי מה על מה שנסתפק מע' השואל מה יהיה משפט הנערה הנולדה ביום ו' לכשתנשא פשוט הוא לע"ד דיבעול ויפרוש ככל שאר נשים דלא פלוג רבנן בין גדולה לקטנה בעלמא דפורש וכדעת רש"י והרא"ש והר"ן בפ"ב דשבועות והראב"ד ורשב"א ומרן סימן קצ"ג ואם כן אמרו להחמיר בקטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה עדיין ואפילו בדקה עצמה ולא מצאה דם הגם דידענו נאמנה דלאו בת דמים היא לא כל שכן בנידון דידן דסוף סוף לא הוברר הדבר אצלנו דאין לה ודאי דם בתולים :

יא כתם לבן שיש בו חוט אדום שסביבות הלובן ואין בכמות החוט לבד שיעור גריס ועוד אינו מצטרף הלובן באדום לטמא אשה לבעלה והביא תשובת הרמ"א שהביא הרש"ז בס"ס ק"ן שפסק לטהר כשהדם אצל מראה טהור ושאין בדבריו הכרע אם הוא כשהדם סובב המראה לבן או לא ע"ש דלדידיה אין חילוק כלל בין זה לזה ולעולם בעי' דבדם עצמו שבסביבות מראה לבן יהיה בו שיעור כתם וכ"ש אם אינו אלא מראה דם אצל וסמוך מראה לבן דלא חזי לאצטרופי לטמאה (ואם ב' כתמים מחולקים ונוגעים זה בזה במקום אחד בלבד פשט לאיסורא בסימן ס"ב אם יש בין שניהם כגריס ועוד) ועיין להרב צ"ץ · עוד הביא ראיה להתיר משום דאל"כ אף אם כל כמות הלובן עם האדום שמקיפו היה פחות מכגריס היה ראוי להחמיר כל שיש בתוכו לבן דאילו ממאכולת לבן זה מאין בא ואם כן לא ימלט שום אחד מהפוסקים יזכיר חידוש כזה (מעיל צדקה סי' כ') :

הד"ט ועיין להרב סדרי טהרה סימן ק"ן סק"י דתמה עליו במ"ש שאין בפוסקים שיזכיר חידוש זה דנעלם ממנו מ"ש הראב"ד בסוף שער הכתמים דאינה תולה במאכולת רק כתם אדום ומ"מ כתב דבמקומות דשכיחי פרעושין שלכלוכן שחור יש לתלות בהן עיין שם וכיון דמידי ספקא דרבנן לא נפקינן הן אני בעניי נהגתי לטהר כל שאין צד אחד להחמיר כגון בשלשה ימים הראשונים של נקיים דכתב מור"ם בסימן קצ"ו סי"ב וכיוצא · ועיג"כ למהר"י מברונא סימן ק"ע במי שראתה כתם בחלוקה למטה והיתה התרנגולת שחוטה על האיצטבא ויושבה עליה מ"מ אין תולין בתרנגולת דדוקא כשעסוקה בה או עוברת במקום שמתעסקים בה תולין וכו' לא בכה"ג שלא נתעסקה ואינה יודעת אם נגעה או לא וע"ע לו שם סימן מ"ט דאם לבשה לבנים וספרה מקצת ושכבה אצלה בוגרת בתולה שראתה ותוך יום ה' לראייתה מצאו דם בסדין התחתון ועלו שתיהן במטה מצד אחד שתיהן ספקות · ועיין להרב שבות יעקב ח"א סימן ס"ע דפסק דאפילו בטבילת נדה להקל אם אומנותה להיות ידיה מלוכלכות בדם וכדין שוחט או טבח בענין נע"י והביא גם כן פסק הרב הלק"ט סימן כ' בדין מוהל דאינו חוצץ אך הקשה אליו דמדמי דין מוהל לדין טבח דנתעלמה הימנו סוגיית הש"ס במקומה דגם בבני אהרן הויא תגילה אם נקיבא ע"ש :

יב הרבה לספר בשיעור הכתמים ושערות שאחז"ל לשער כתם והביא מ"ש הרב דב"ש סימן כ"א שכוון כמעט לרוב דבריו ועוד לו שם אופן מדידת הכתמים שאין ברבוע עפ"י חכמת ההנדסה ולידע אם יכול שיעור הגרים ועוד או לא (שם סי' כ"ז) :

הד"ט ועיג"כ להרב יעבץ ח"א סימן ס"ע שעשה סמוכות למ"ש הרב מר אביו בסימן ס"ז להקל בגרים של כתמים לשער בפולין הגסים ממ"ש הר"י ן' חביב בי"ד סימן מ"ד בכוליא שהקטינה כפול · עוד מצא ראיה גדולה מירושלמי שלהי מעשרות דגרים הקלקי מרובע הוא בתולדתו ואין לך מרובע מששת ימי בראשית רק הוא וכך הוא תבנית הגרים דפול בל"א גרוש"ס בוני"ן דחלק תחתיתו דומה למרובע עיין שם · ושיעור הגרים אינו אלא בצירוף ארכו ורחבו שבשטח האחד ולא בצירוף מה שיעבור בבגד שתחתיו והוא ברור וכן ראיתי להרב פחד יצחק באות כ' (שלא נדפס עדיין) ערך כתם שכתב בפשיטות דכתם פחות מגרים ועוד העוברת בשני בגדים שבין שניהם כגרים ועוד אין מצטרפין דכל חד וחד מלתא באנפי נפשיה ושכן הסכימו לטהר מהר"י בריאל והרב קוים ומהר"י אבוהב בלי פקפוק (וע"ל אות כ"א) :

יג האריך לבאר דין אשה שיש לה שבירה שהראתה כתונתה למילדת ומיסרה כי חלתה במכתה ועשתה לה רפואות והועילו לה שאין המכה נראית בחוץ כראשונה ואין הדם שותת אך עדיין מרגשת כאב המכה ואינה יכולה לנקות עצמה אחר ימי נדתה שעדיין רואה לפעמים מראה שחור או ירוק כזהב או עשבים וכיוצא ופעמים טפת דם מעורב בו ואין לה גם כן וסת קבוע ונסתפקו אם יכולים לתלות דם שאחר ימי וסתה במכתה אפילו בתוך שלשה ימים הראשונים של ימי ספירתה או לפחות אחר שלשה ימים הראשונים (שם סימן ל"ד) :

הד"ט ועיין להרב פני יהושע סימן ו' באשה שיש לה שבירה עד שבני מעיה יוצאין מרחמה ובעודן תלויין שופכת ליחה ירוקה בקצת דם וכשחוזרים בני מעיה למקומן אינה שופעת כ"כ רק לפעמים וכשעושה איזו מלאכה או הולכת במרוצה חוזרים ויוצאים ושופעת וזה ב' שנים שפסק לה וסת כי קרובה היא לימי זקנה ומסיק לטהרה לבעל דאומדנא דמוכח דהדם בא ממכתה וכ"ש שחדל להיות לה אורח ועי"ע לו שם סימן א' וע"ל אות פ' · ועיין להרב תורת נתנאל סימן א' ב' וג' באשה שיש לה שבר בגופה סמוך למקורה ופעם יצאו בני מעיה עד שראתה המכה ועי"כ שופעת דם וכל פעם שנוגעת במכתה מוציאה דם הרבה ולפעמים נופלת ממנה כחתיכת דם ולאחר שמשפשף בידיה נשאר רק כמו חומץ דקין וא"א לה למנות אפילו יום נקי ואף ראתה כמה פעמים דם מחמת תשמיש והרופאים עשו לה כמה רפואות לטהר האם שלה ולא הועילו ואומרים שאין זה בא מהמקור אלא דם מכתה אך האשה יריאה לנפשה שמא דם נדות הוא אם לא כולו מקצתו ושאל אותה הרב המחבר אם מרגשת פעם אחת בשעה ראיה שנפתח מקורה והשיבה שאינה מרגשת בשום פעם והיא בת מ"ז או מ"ח שנה ולא היה לה מקודם וסת קבוע אלא וסת הגוף שסמוך לוסתה היה לה כאב דדים ועכשיו אינה מרגשת עוד כאב דדיה ואמר מר שאילו היתה מרגשת פעם אחת שנפתח מקורה וראתה דם היה מקום למנות היתר מאותה שעה לעונה בינונית ובינתים טהורה וכיון שאומרת שאינה מרגשת אם כן מאיזו שעה נאמר שהתחיל העונה בינונית וכן אם היינו יודעים שפסקה ודאי מלראות ומכתה מוציאה דם היתה ודאי מותרת ולא היתה צריכה לחוש לעונה בינונית ומ"מ התיר אותה משום השפק אם פסקה מלראות וקמ"ל בנדה דמ"ו דוסתות דרבנן · ועוד הביא ס"ס אחר של הרב פני יהושע סימן א' וא"ו ופעמים אחרים ומ"ש שם הרמ"י ספירא ואת אשר כתב הרב ן' המחבר שהביא דברי הרב נבי ומ"ש הרב שבות יעקב ח"ב סימן ע"ג ושקיל וטרי בההיא דרשב"א ושתוכל לבדוק בשפופרת ולשים עץ בתוכו ובראשו מוך ושמע מהר"ל מוירידבור"ג שבתחלה יבדוק שלא בשפופרת ע"י מוך ועץ כעוצי ואורך האצבע אולי יהיה דם מהצד ולא יצטרך עוד לבדוק בשפופרת ואם נמצא בראש לא תועיל בדיקה זו לחומרא ותחזור לבדוק בשפופרת ויישר בעיניו כדי שלא תאסר האשה לעולם :

יד שקיל וטרי במפלת חתיכת בשר ובסוגיא דנדה דף כ"ה ע"א שאלו לפני וכו' ובתוספות שם ומסיק שלא להמתין לאשה מלטבול עד יום פ"ס דבולדה בן קיימא

כפי נוחו כל אחרונים ורמ"א בתשובה סימן נ"ד כתב גם כן דאף ביולדת ממש ראה נוהגין להקל וכ"ש דטעמא שפיר על שמקילין אבל במפלת לא ראה שום מחבר שהחמיר זולת הרב בית הלל וכ"ש דאין להחמיר בספק נפל (שם סימן מ"ו) :

הד"ט ועיין להרב שבות יעקב ח"א ס' סימן ע"א שביאר לתלמידו תשובה הרב פה"ג סימן כ"א דדברים פשוטים הם בדין המפלת אחר מ' למבילתה ובעילתה דאז יש להחמיר בפשיטות שהפילה ולד מעליא וחשב לזכר לנקבה ולנדה ואין לספק שמא היתה מעוברת קודם לכן שהמעוברת בחזקת מסולקת דמים ע"ש ואני בעניי טרם יצא לאור העולם ספרו של הרב מעיל צדקה הנז' עמדתי בדין זה וראיתי גם אני לע"ד שאין להחמיר כלל וככתוב אצלי בשואת דיעקא סימן קכ"א דהא הרמ"א גופי' דבר"מ קנ"ד שכתב שהמנהג להחמיר ביולדת ודאית מ"מ בדין מפלה דבסעיף ג' לא הביא כלום ועיין לרמ"ז שם שכתב דאף שראה נשים הרבה שמקילין ביולדת ויש מחמירות מ"מ במפלת אשה בכל אלה לא מצא שממתינין מ' יום וכו' ועיין ג"כ להרב נבי סימן א' שכתב ב' טעמים על שלא החמירו במפלת אפילו המחמירות ביולדת ודאי ואחר אחר בא לידו ספרו של הרב סדרי טהרה סימן קנ"ד סק"ו וראיתי בסופו שהביא סברת הרב בית הלל וכתב שיטול מה שחידש ומ"מ ראיתי להרב פחד יצחק אות יו"ד ערך יולדת שכתב דמנהג סירארא אפילו במפלת להמתין ז' שבועות לזכר ופ' לנקבה ע"ש אמנם במקומות שנתיישבתי לא מצאתי בזה מנהג קבוע וכללי אפילו בעיר א' דיש ממתינה ז' ופ' ויש שאינה ממתנת אפילו ביולדת ודאי רק ב' וג' שבועות וכפסק מרן בר"ש הנז' אמנם אינם בועלין על דם טוהר שאם חוזרות ורואות תוך אותן הימים יושבות כשאר וסתן והנחתים לנהוג כדרכן כיון שיש להן סמוכות של ממש להקל שוב בא לידי תשובת הרב נודע ביהודה וראיתי בסימן ל"ד דקירב בב' ידים הוראת אחד חכם שצוה לאשתו לטבול קודם מ' לזכר ופ' לנקבה דרעשה עליו כל המדינה שלא כדין כיון שמנהג מקומו היה משונה לגמרי להמתין מ"ה לזכר ופ"ה לנקבה שאין לו שורש ויסוד אך אם היו נוהגין להמתין מ' ופ' שיש לו סמך מדברי ר"ח א"נ מ"א ופ"א ימים שהוא משום חשש ועת שהיא ליל מ"א ופ"א או היה מנהג מ"ו ופ"ו שזה גם כן משום חשש סברת ר"ת וכרש"ך וכיון שמשום גדר נהגו אין להתירם וכמ"ש מור"ם בר"ס קנ"ד היה מקום לצעוק עליו ומ"מ לא היה בדין ילהעניש בענין זה לפי שאין המנהג קבוע להחמיר והייט דוקא בידוע דנהגו כן בהסכמת חכמי העיר או נקרא פורץ גדר אבל בלא"ה מי מפיד שלא נהגו כן הנשים מעצמן אחת מפי חברתה · ועוד שהרמב"ם קורא לו מנהג בורות ואיך נענוש העושה כמוהו ואדרבה היה בדין לכתוב לכל הקק"י להתיר להם משום כמה מכשלות הבאות משום מנהג זה ומ"מ מי שעשה מעשה שלא כמנהגם בלי שאלת חכם לא יפה עשה כיון שכן נהגו אלא שאינו ראוי לעונש ע"ש :

טו אשה שבדקה עצמה תוך ג"י ראשונים לנקייתה בעד שאינו בדוק ומצאה עליו פחות מגרים וגם הוא מגול אם יש לתלות במאכולת או נאמר דע"כ לא הקילו המרדכי והתרומות בכתם פחות מגרים תוך שלשה ימים רק במצאה בסדין ובכתונתה שא"א ליזהר כמ"ש הש"ס סימן רמ"ט אבל עד איהי דאכסיד אנפשה והשיב הרב ז"ל דלא שנא ע"ש (שם סימן נ"ט) :

הד"ט ועיין להרב חיים שאל ח"א סימן י"ד שהביא שו"ת הרב מאמר מרדכי בדין אשה שהיתה חוגרת בגד לבן סביב בטנה ורפוי באופן שהרבה פעמים היה יורד תחתיה מהמקור וביום שהחזיקה בטהרה לבשה חלוק לבן והגיעה לבנים אך שכחה להחליף הבגד הנז' והיה עליה עד יום ז' לספירתה ואז הרגישה בזה ובדקתו ומצאה עליו כמה טיפי דמים יותר מכגרים ופסק הר"ש הנז' להחמיר ולא הסכים עמו הרב המחבר דפסק דכל שנמצא הכתם בימים אחרונים בסדין או בחלוק שאינו שלה באופן שיש לתלות דהיו הכתמים מנדתה אף על פי שהיה הסדין או החלוק עליה הג' ימים הראשונים כל ימי לבונה עיין שם :

טז אשה שמצאה כתם בימי לבונה ולעת הערב הפסיקה מחדש בטהרה ולבשה לבנים שנית ולמחר א"ל חברותיה שגם על הכתם היתה צריכה להמתין לספור ה' ימים בדין רואה כתם בימי ספירתה וחזרה ולבשה כתונת שלה הנכתם בכמה כתמים אך היתה חגורה מלמטה סינר לבן ונקי ואחר ב' ימים נודע לה שלא היתה צריכה להמתין ובאתה ושאלה אם רשאית למנות שבעה נקים מזמן הראשון שאחר טבילת הכתם שאומרת גם כן שמכרת ויודעת בבירור שכתמי חלוקה הם מימי טומאתה הראשונים והראיה מהסינר שהיה נקי ואילו כתמי חלוקה היו מחדש היה בדין שסינר התחתון יהיה נכתם יותר מחלוקה · ואמר מר דשאלה זו מחלוקת לג' פנים · האחד אם רשאית למנות ימים שנפלו מתחלה לדעתה ודעת חברותיה שהטעוה ואף אם לא היתה לובשת אלא בגדים לבנים ולא מצאה עליהם כתם דכיון שהחזיקה עצמה טמאה אף שהפסיקה בתחלה בטהרה יש להחמיר דמסתמא לא מרמא אנפשה לבדוק בכל זמן שמרגשת · והראה השני דאף אם חשבתם לטהורים אם לבשה בגדים המלוכלכים אם נאמר שאותם הכתמים היו מימי נדתה ואמר מר דאף שכבר נתברר שאין לה לספור אותן הימים ולא ינסרך לבאר חלוקה זו מכל מקום רנה לבארו דלפעמים יהיה הנידון מהצורך ולכן כתב מ"ש הרש"ך סימן ק"ן סקמ"א דבג"י הראשונים לא יתלה בעצמה ע"ש וכ"ש אשה שטעה ולא לבשה לבנים וכו' אך אם בודאי נתברר לה שהכתמים הם מימי טומאתה אף שאפשר שניתוסף בו כתם אחר כך אפשר שתולין הכל מימי טומאתה וכמשמעות דברי מרן שם סעיף מ"א ועכ"ז נראה למע' המחבר שיש להחמיר כל שפשעה · והחלוקה הג' היא דאם יתן שאין תולין בכך מ"מ יש לחקור אם נאמינה במה שאומרת שמכרת אותם בטביעת עין והאלים שיש להאמינה ואף אם לא תדע בודאי ומ"מ הוכחה שמצאה הסדין נקי הוכחה היא ומה גם דהא דאמרינן דאין תולין במידי בג"י הראשונים רבים מקילין ואין לו שורש אלא במרדכי ותרומות ואילו הד"מ סימן קנ"ו כתב להקל בספיקו ואיך שיהיה יש בניד"ד להקל כיון שיש קצת הוכחה ע"ש (שם סי' ס"ג) :

הד"ט לא זכיתי לע"ד לעמוד על פסק דינו הצדק במאי דסיים להקל כיון דכבר סבר וקביל בחלוקה הראשונה דכיון שהחזיקה נפשה כטמאה מסתמא לא מרמא אנפשה לבדוק בכל פעם שהרגישה ודבריו ז"ל טובים ונכוחים בעלמא כשלא החזיקה נפשה כטמאה ולא בניד"ד ודוק · ועיין להרב שני אריה מסימן ל"ה עד סימן מ"ל דנשא ונתן במ"ש הטור סימן קפ"ה בשם הרמב"ן דכשהוחזקה נדה בשכונותיה ע"י שלבשה בגדי נדתה דאינה נאמנת עוד אפילו באמתלא ותמה עליו הטור והרב המחבר השיב תמיהתו ושוב הביא נדדין לתמיהתו ע"ש שהאריך קצת בדין שויא נפשיה חתיכה דאיסורא ע"ש :

יז הראיה שפגג הרב נ"ן סימן פ"ו במה שהבין דמ"ש אם היה דם מכתה משונה מדם ראייתה דפירושו מדם נדתה דליתא וה"פ בלי ספק מדם שהיא רואה מחמת תשמיש היינו הראיה המסופקת עוד כתב שפגג הרב הנז' במה שאינו מתיר האשה שבניד"ד אלא ע"י שתרגיש כאב בתוכו לצד מקום מיוחד בשעת מציאת הדם דא"כ אמאי צריך הקפת דמים דוקא במוצאת דמים בלא הוכחה הנז' צריך להקיף הרב נבי סי' נ"ו :

יח דחה בב' ידיו דברי הרש"ך בי"ד סימן קפ"ט ס"ק שהרבה להשיב על הפוסקים שכתבו שיש לפרוש ביום ל' לראייתה ושהיא העונה הנז' בש"ס וקיים הרב המחבר מ"ש הטור ומרן ורב"ח ופרישה ושכ"כ רש"י רמב"ן רשב"א והר"ן והכי קי"ל דאינה רק ביום ל' לראייתה שלפניה וימי ב' הראיות ממנין שלא כרש"ך הנז' ע"ש (שם סי' קי"ד) :

יט מסיק ואני באלמנה שנשאת דמותרת ליבעל בשבת בעילה ראשונה אף שלא נתייחד עמה קודם והרבה ראיות מהש"ס דחופה קונה בה כבתולה ודלא כתוספות והרא"ש ופירוש הירושלמי שממנו למדו התוספות והרא"ש וכמה גדולים ואף במשוגעת וחולנית וכ"ש במעורפת דראויה לביאה קנה לענין זה וכ"ש היכא שהכניסה לביתו דודאי קנאה ק"ג וכן אלמנה דנשתגעה ונדחו נשואיה ולא בא עליה א"ל למנות עוד אחר כך הז' נקיים מחמת חמוד אם שמרה כבר בעת שמותה ע"י נשים פקחות (וע"ל אות ל"ו) (שבות יעקב ח"א סי' ס"ז) :

כ זקנה שפסקה זמן רב לראות והתחילה לראות מחמת תשמיש ומרגשת צער וכתב יש להקל בה שלא להצריכה שפופרת כיון שלא ראתה מחמת תשמיש קודם שפסקה לראות ומרגשת עתה צער (שם סימן ס"ב וח"ב סי' ע"ד ה' ו') :

הד"ט וע"ע לו שם באשה שיש לה וסת קבוע ונתקלקלה ומרגשת כאב ורואה תוך ימי וסתה ואין מראית הדם שוה ואומרת שיש לה מכה אך אינה יודעת אם מהמכה המיקל בה אינו מפסיד ועינכ"ל אות י"ז ועיין ג"כ להרב דבר משה סימן ל' בהסכמת הרב אביו להחמיר באשה שפסקה מלראות זה ה' שנים וראתה כתם ונסתפקו במ"ש בסימן קפ"ד וקפ"ט דדין זקנה כדין קטנה שלא הגיע זמנה לראות ואילו בסימן ק"ן בכתמי תינוקת פסק להקל בכתמה אם ה"ה לזקנה ולכן החמירו ע"ש ועע"ל אות ל"ו ואע"ג דמורם שם בסי' ק"ן השוה בפירוש דין זקנה למעוברת בסעיף מ"ה אפשר דהרב ד"מ הנזכר נסתפק על מרן דוקא לפי שלא דבר בזקנה כלום בסימן ק"ן :

כא דעת"ו דעת עליון דכל מראה ירוק בין כמראה זיתא או וירד"י או אזור"ו כלם בכלל אדום ניהו ויש לטמא (שו"ת כ"י להרב עזריאל דאיינא סי' קמ"ה מ"ז וג') :

הד"ט ועיין להרב שמש צדקה בסימן כ"ב דסדר הבדלות מוגה להכיר בגווני כתמים ולהבחין מאין באו וסימנין נקט במראה האשה ואיכותה וכמותה ע"ש דברי חכמה חכמת הגיתות ללמוד וללמד לטמא או לטהר וע"ל אות י"ב ועיין גם כן להרב יעבץ ח"א סימן מ"ד דכתב בפשיטות לטהר מראית ברוי"ן או כמשקה קאו"י או קליפת ערמונים · ועיין ג"כ להרב סדרי טהרה סימן ק"ן ס"ק נ"ה קרוב לסופו :

כב שאול שאל האיש למהר"א מברוד"א אדין כתמים הנמצאים בגוף האשה דלא הכריע בפירוש מרן בסימן רמ"ב ס"ח ובס"ט אי שאני חלוקה מבשרה והשיג להרב המגיד · ולענין דינא נטה לטהר בפחות מגרים אף בנמצא על בשרה והרא"ב הנז' הסכים גם הוא לדינא כוותיה ודלא כרמב"ם שחילק בין זל"ז אבל למעשה כתב דדרכו להחמיר (שב יעקב סימן מ"ג) :

כג אשה שעיפשה בכח וע"י כח גדול של עיפוש נחץ למטה ממנה מי רגלים לפי דעתה ואז היתה בבהכ"נ של נשים ולא יכלה לבדוק עצמה ולאו אדעתה כלל עד הלילה בשכבה וראתה למטה בכתונתה כתם פחות מכשיעור אין לחוש כלל ומ"ש מרן בסימן קפ"ח וק"ן דאם הרגישה שנפתח מקורה אף שבדקה ולא מצאה כלום טמאה שאני התם שבדקה מיד משא"כ הכא דלא בדקה מהבקר עד הערב ואף שהעיפוש אחד מסימני הגוף לקביעה הוסת ומ"ש הרש"ך סימן קפ"ט מ"מ הכא יש לתלות שהרגשה במ"ר או לימה לבנה ואילו בכתם תלינן במאכולת כיון שפחות מכגרים (שם סי' מ"ד) :

כד אשה שיש לה וסת קבוע ולעולם אחר התשמיש מוצאת על עד שלה ספין קטנים ודקים מקצתן נבלעין בעד וקצתן נלקטין קצ"ן שחורין וקצתן אדומין ואין לה שום כאב והורה אחד חכם להתיר על פי נסיון בסיגון שתן שלו ושלה במפה לבנה ומצא אחר הסימן שתן שלו איזה קרטין שחורין והסכים עמו הרב להתיר אם הקרטין שלו ושל עד שלה דמיין הדדי ואתיא בק"ו ממ"ש מור"ם ס"ס קפ"ז דכ"ש הכא דאין דרך קרטין הללו לבא מן המקור וגם לא מצאו בשתן שלה רק בשלו ותירץ מה שהקשה על מור"ם הרש"ך סימן ק"ן ס"ק כ"ג (שם סימן מ"ה) :

הד"ט ועיין גם כן לעיל אות א' ולהרב ר"א ושיח השדה סימן ג' דמבא דהבא ודברא באורך על כיוצא בזה :

כה השיב כענין בדין בעל הסוטן שראה בעד שלו ג"פ דם אחר תשמיש ומוכן הוא לגרשה והיא טוענת שמשים לה עלילות דברים וממאנת לקבל הגט וטופנת ממנו שאר כסות נכון בזה לפסוק כמקילין לבדוק ע"י שפופרת אפילו בבעל א' כיון שמכחישתו ועוד דעי"כ יבחן אם בעלילה בא הבעל ועל שאר וכסות דדבר שבממון הוא נאמנת במגו לדעת האומר דאמרינן מגו אפילו להוציא מכל מקום הואיל דאפשר לברר אינו חייב ליתן לה עד שיברר ויעויין ברש"ך סימן מ"ש בשם הרב משאת בנימין שכתב שם כל שנוכל לברר לניד"ד (שם סימן מ"ז) :

כו יישב תמיהת הרב דגול מרבבה בסימן ק"ן ס"י שפסק מרן דכתם שנמצא על בגד צבוע טהורה שתמה על שהביא הדין בלי חולק והרי הנמו"י פ"ם דא"כ כתב בשם רבינו שמחה והרא"ה דלא אמרו רק לטהרות ולא להתיר אשה לבעלה ושגם הרמב"ן החמיר והרב המחבר כתב שבשיורי ברכה שלו כתב דמשמע למרן ומור"ם משיטת הפוסקים דפליגי עלייהו ופסקו לקולא דכתמים דרבנן (טוב עין סימן ח"י אות נ"ח) :

כז אין לחוש להכרעת הרב נ"ש סימן פ' בדין אשה שישבה על המשבר לאסרה על בעלה ושמנהגי אשכנז מיוסדים על אדני פז ומשובחים יותר ממנהגי פולין וכמ"ש הרב מים חיים ומהרי"ל סימן ק' בשם הרא"ש שהתורה ירושה לאשכנזים מימות החורבן ומהרי"ל ומהרי"ו שקבעו כל חומרות אשכנזים לדורות לא הזכירו חומרא זו ודוקא להקל בפיקוח נפש בשבת אמרו דמשבת על המשבר יש לחלל עליה את השבת ולא לאסור אשה לבעלה ושגם למנהג פולין המחמירין היינו רק לפרוש יום או יומים אבל אם הולכת בריאה כמה שבועות ובדקה עצמה ומצאה טהורה אין מי שיחמיר אפילו בפולין לאסור לפי שישבה על המשבר (תורת נתנאל סימן ה') :

כח תמה על מרן שלא הביא דין הבא מהדרך והניח אשתו בחזקת טהורה דמותר לבא עליה בלי שאלה ואם הניחה בחזקת טמאה צריך לשאול לה אם טהורה היא (דבר משה ח"א סימן כ"ט) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב אהל יוסף סימן פ"ל בדין מי שספרה שבעה נקיים ולא היה בעלה בעיר ואחר ימים בא לביתו שהביא מ"ש הרב ב"ד חי"ד סימן נ"ו על דברי הרב מהר"י קוקו ומתיר הרא"י הנז' דלא חיישינן שמא אחר ספירתה חזרה וראתה ושאין להמתין ז"נ אם בא תוך ימי עונתה ויכול לבא עליה אפילו היא ישינה וה"ה אם בא אחר עונתה ושהה בדרך עד שתוכל לספור ולטבול עיין למרן סימן קפ"ד ססי"ח :

כט מניקה שאין לה וסת ויש לה מכה באותו מקום היינו שנעקר משם כחתיכה בשר ותלויה מחוץ לפרוזדור וממנה יוצאת ליחה ודם פסק הרב בנו של הרב"א דבבדיקת שפופרת ודאי טהורה אם נמצא הדם מהצד ולא בראש המוך ובניד"ד דיש מכה במקור אף אם אינה יודעת שדם יוצא ממכתה תולה בה והרשב"א שער ד' ואף להגה"מ ומרדכי דס"ל דבעי' שתדע בודאי שמוציאה דם מ"מ ודאי מודים דאם יש לה וסת קבוע תולין שלא בשעת וסתה במכתה כמ"ש הרמב"י סימן מ' וכ"ש במניקה דתולין במכתה אף אם יודעת שהעקירה מהמקור אף אם אינה יודעת שמוציאה דם (שו"ת גאוני בתראי סי' כ"ח) :

הד"ט ועיין להרב שאילת יעבץ ח"א סימן י"ג וקכ"ח כי השב השיב על מ"ש הרב חינוך ב"י סימן ס"ח בדין מינקת שדמיה מסולקים ופעמים רואה בימי הנקה ופ"א אחר לידתה לא ראתה כחצי שנה רק פ"א כשבדקה עצמה מצאה כעין ריר ומונלא לבנה ובתוכו נקודות קטנות אדומות כדם ממש ומצאה כנה אחר ד' או ה' ימים ופעמים מצאה ולא הרגישה שהוא מהמקור ואחד חכם טיהרה כל שאינה מרגשת שנפתח מקורה או שרואה דם ממש לבד וחסם עליו הרב יעבץ במה שהקיל משום שלא הרגישה ועוד על שהתיר אם לא תמצא דם ממש בלי תערובות לליחה וקרוב בעיניו שכמעט התיר איסור כרת בב' דרכים ועיין ג"כ בח"ב שלו סימן ה' ו' :

ל אין לחוש להמתין לראות כתמי נשים עד שיתייבשו דלא כרב"מ אך נבלע בעד שבדקה בו יש קצת להחמיר לכתחלה לראותו עודנו לח ואי אחרמי דאחר שראוהו עודנו לח והתירוהו וכשנתייבש חזר למראה טמא מסתברא שפיר לטמאו ולזילותא לא חיישינן שלא כסברת הגאון אביו הר"ן בסימן מ"ו שאלת יעבץ ח"א סימן י"ב :

הד"ט ועיין להרב מים רבים סימן מ' שהחזיק בסברת הר"ן הנז' להתיר והסכימו לדבריו בסימן מ"א ב"ד מומחין של ג' רבני אמסטרדם : ועיין לרמ"ז ר"ס קפ"ח ועיין להרב מקום שמואל בחידושי דינים לי"ד דכ"ד ע"א שהקשה בכח לרמ"ז שהביא ל' הש"ס ס"פ כל היד ראובן ראה דם בלילה ושימא אותו וכו' ואמר מר ואין לומר דר' לא ראה כשהוא לא

שלא

אלא לחומרא אם ירצה טמא יטמא אותו אבל לטהר לא זה אינו דהא אמרינן ר' ראה דם בלילה משמע דראה אותו להורות בו וכו' אך לטהר עכ"ל הרע"ז · וכתב עליו הרמ"ש הנז' וז"ל ותמיהני דע"כ פירש דר' ראה לחומרא לטמא דוקא דא"כ תיקשי מעשה דר' שהוא נגד ש"ס מלא דפ"ק דמגילה גבי מעשה דאביגיל ודוד דא"ל גבי רואין דם בלילה וכו' ואיך ראה ר' דם בלילה א"ו דלחומרא ולטמא ראה וזה מותר וצ"ע עכ"ל · ואני בער לא אדע להבין אמרי קדוש ומה מקום לתמיהתו על הרע"ז דס"ל כר' דהיה רואה דם בלילה ושאם שמענו בין להחמיר בין להקל ומאי הכרח הוא מאביגיל להכריח דר' לא היה רק להחמיר משום דא"כ תיקשי מעשה דרבי ומאי קושיא לרבי ממימרא דרבא דמגילה אדרבה תיקשי לרבא ממעשה רב דרבי א"ו דרבי היה בלילה אף להקל והיינו כרע"ז ועוד קשה דלדידיה דהרמ"ש הנז' מי ניחא מאמר דוד לאביגיל וכי רואין דם בלילה דמשמע דאפילו להחמיר אין רואין ודלא כרבי אפילו לפי שיטתיה דהרמ"ש א"ו ההיא דאביגיל מילי דאגדתא נינהו ואין להקשות לרבי מדוד ואביגיל ולא לרבא מההיא דרבי דרבא קרא אסמכה ודרש ודוק :

לא אשה שמצאה דם בבדיקה לאחר השתנה צריכה ד' תנאים לטהרה דהיינו · א' כשמטלת מים תוך הספל תמצא בתוכו דם כמי רגליה · ב' שמי רגליה מעורבות אותה מאד ביניהן · ג' שיש לה הרגשה שמחמת מכה שבחדרי בטנה או בכליות ובגידי המקור הדם שותת כגון שמוצאת הדם בשינוי כגון חול או מוגלא · ד' שעכ"ז זקוקה לבדיקה דמורש סימן קצ"א דהיינו אחר שתבדוק שיטב ותקנח יפה תשים מוך באותו מקום בעומק הרחם כ"כ שהיה ודאי למעלה ממקום שמימי רגליה יוצאים ואז תשתין תוך הספל ואם תמצא בתוכו דם ותקנח אותו מקום מלכלוכי מ"ר ודם ואח"כ תוציא המוך ותמצאהו נקי כבתחלה אז הותרה לבעלה וזו דוקא שלא בשעת וסתה (שם סימן כ"ה) :

הד"ט ועיין למהרי"ו סימן כ"ה דסגנון הנז' עולה וע"ע שם בדין נאמנות האשה האומרת כזה טיהר לי חכם פ' דלאו כללא הוא בכולי דוכתי · ועיין להרב נ"ץ סימן נ"ב ולהרב שב הכהן סימן ל"ב דפסק דלכתחלה יש לנהוג כסברת הרב ש"ד ע"ש ועיין ג"כ להרב תורת נתנאל סימן ס"ו באשה שמצאה דם בפ"ר ולא לפניו ולא לאחריו דכתב דלרמב"ם ורמב"ן ורשב"א והרא"ש שפסקו דבין עומדת בין יושבת בין מקלחת בין שותת האשה כשרה כיד"ד נמי טהורה ולא כן דעת הרש"ך סימן קצ"א סק"ג ד' וא' ע"ש שהוציא גם כן דהרב שב יעקב סי' ס"ל והרב פנים מאירות שסינו לרש"ך שפסק כר"ת ע"ש :

לב אשה שטעתה בימי ספירתה וטבלה קודם השלום ז"נ נכשלו המורים להקל באיסור כרת ואף שהיה אפשר להקל בדיעבד משום שכבר נהגו בנות ישראל להמתין יום נוסף על ו' עונות מכל מקום כיון שנראה מזה קלות דעתה לכן אם לא חזרה עדיין לנדתה נכון להצריכה לטבול שנית ואם לא בדקה ומצאה לפני ימי ספירתה ודאי לא עלתה לה טבילה (שם ס"ב סימן ל"ב) :

לג יפה כח האב וכח הבן בדין כמה תשהה עד שלא יהיה לאשה דין רואה מחמת תשמיש (גורל הכסף סימן יו"ד) :

הד"ט ועיין ג"כ למהרי"ו סימן קס"ד דהרגילה לראות למחרת טבילתה אם ברור לה שאינה רואה רק אחר שמונה מונה ז"נ כשאר אשה אף אם רגילה לראות כן אך אם יש נדנוד ספק יש לבדוק מיד אחר תשמיש תוך אחר זמן ולא יכניסו לאשה בספק איסור כרת · ועיין ג"כ להרב באר המים אחר סימן יו"ד ולהרב מגן שאול סימן ל"ב ול"ד ועיין גם כן להרב דברי יוסף סימן ז' בדין אשה שאחר לידתה ברוב פעמים שמשמשת בבעלה מוצאה דם בעד שלה או שלו ושוב בדקה בשפופרת ולא מצאה כלום ויש לה וסת קבוע אם הגיעו העדים ולאחר זמן מצאו בהן דם אז בדיקת השפופרת מהני דאין הדם בא מהמקור ואינה נאסרת כרואה מחמת תשמיש ואם לא היו העדים נגועים להוכיח דודאי יצא הדם בשעת תשמיש ואפשר שבא אחר תשמיש בכדי שתושיט ידה תחת הכר או כסת כמ"ש הרש"ך ר"ס קפ"ז אין זה נכנס תחת סוג רואה מחמת תשמיש ואין בדיקת שפופרת מועיל לומר דאינו בא מן המקור רק ממכה היא עד שתסבול ואף אם יש לה וסת קבוע אמרינן דנתקלקל וסתה דבדיקת שפופרת אינו אלא לנסיון האבר של תשמיש שלא כסברת השואלים שכתבו דבדיקת השפופרת תועיל לטהר כל דם שהיא רואה דדילמא נשתנה וסתה וכ"כ הרב שער אפרים סימן ע"ו (ועיין ג"כ להרב נודע ביהודה סימן מ"ע והמסכים) ודברי הרופאים בזה דבא מהצדדין שיש שם מקום דאף בנגיעה בעלמא יוכל לצאת דם והאשה היא בעלת דמים הרבה דברים שאין בהם ממש הן אף שהרב עה"ג בסימן כ"ב סמך על דבריהם וכדין תמה עליו הרב נבי בכ"ם ע"ב ע"ש וע"ל סוף אות א' בהגהה :

לד שמובין עשה מע' בן הרב המחבר לבנות ישראל שבעירו שנוהגות ללבוש לבנים ולמנות ז"נ מטבילה ראשונה מיום ג' לשמושה ממ"ש מרן סימן קצ"ו בשם הגה"מ בפרק י"א מהלכות א"ב שמדברי הרמב"ם ורמב"ן נראה שא"צ להמתין למנות עד יום ה' אלא תיכף לאחר שמושה יכולה למנות אם פסקה מלראות וכן מצא גם כן להראב"ד הביאו הרא"ש בהלכות נדה דע"ז ע"ב וגם עיניו ראו ברשב"ש סימן תל"ו שכ"כ ומה גם דהרש"ך ומהר"י ברוך נהגו בעיר ההיא נשיאותן ולא מיחו בידן גם הטור בשם הרמב"ן כתב שם דאם הלכה ברגליה נמי פולטת כל הזרע גם מרן כתב שכן דעת הרשב"א גם ממ"ש הרב ב"ד סימן ל"ו יש ללמוד קולא אחרת דפולטת נמי אינה ודאי אלא ספק ע"ש וכ"ש אם נוהגות לקנח יפה באותו מקום במוך או בבגד או רוחצות במים חמין שיכולות למנות תיכף אחר שמושן וכמ"ש מרן שם ע"ש ולהרב שכנה"ג סימן קצ"ג הגה"ט אות ב' ואף דמור"ם סימן קצ"ז כתב דאין אנו בקיאין וכו' מ"מ היכא דנהגו לפסוק כמרן פשיטא דיש להם שמוכין ומ"מ יש לתת טעם למה שנהגו למנות אחר ג' ולא אחר ה' ולא תיכף לשמושה דהוי דלא כמאן · גם הרכנה"ג שם לא הביא רק שיש מנהג בקצת מקומות למנות מיום ד' לשמושה עיין שם ואפשר שנהגו כן מההיא דאיפליגו אי בעינן ג' עונות או ו' ע"ש ברב"י ולב"ד סימן נ"ו סוף דבר במקום שהמנהג להקל יקילו ולהחמיר יחמירו (שם סי' י"ח) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב בית יהודה דף קי"ב ע"א דמה שנהגו להקל לכלות לטבול ליל ט' לחופתה שלא כדין של מרן בש"ע הוא ועיין ברשב"ש סימן תל"ז וכן טעו בכפר לבליד"א במנהגם למעוברת שרואה שאינה מונה רק ח' ימים דליתא דלא פלוג רבנן אע"פ שמטבע המעוברת שלא לפלוט ש"ז כשם שלא חילקו בין בעלה בעיר לאינו בעיר ובין שמשה ללא שמשה עיין ברש"ך סי' קצ"א ס"ק י"ט ועיג"כ לו שם בחי"ד סי' י"ג :

לה השיב כענין באשה חולנית ברחם שעשתה לה מילדת אחת טבעת א' של שעוה שתשאנה כל ימיה רק בלדתה תסירנה ושאלה לחכמים מה דינה ושאלה לרופאים לצייר להם מקום הנחת הטבעת ומי אומר בכה ומי בכה ושאלו גם כן לנשים שבעירו החולות כמוה וא"ל שיש להן ב' טבעות א' שמניחות ברחמן בעת וסתן וא' להניח בעת הפרשתן לטהרה ושבודקות עצמן בלי הסרת הטבעת כי תוכלנה להכניס אצבען שם ולא תגיע למקום הטבעת כלל (וע"ל סי' כ"ב אות ב' אם חוצצת בטבילתה) (זכרון יוסף סי' ס' יו"ד) :

לו ויישב תמיהת הרב"א על הרמב"ם רפ"ה מהלכות א"ב בדין כתמים שדבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים (נודע ביהודה סימן כ"ב וס"ס כ"ו) :

הד"ט ונמצא כתם על בגד צבוע ע"ל אות כ"ו :

לז המחזיר גרושתו מעוברת שלו אחר ב' חדשים שגירשה עודה מעוברת הביא תחלה מ"ש מרן סימן קצ"ב בשם הר"ם ן' רשב"ץ דצריכה לישב שבעה נקיים ושגם הרדב"ז כנו סימן שכ"ד פסק כן ובסוף אותה תשובה כתב דאם הגרושה לא נתיאשה שיחזירנה אין צריך להמתין כשיחזיר לתבעה ואם נתיאשה צריכה להמתין ולא סמכינן אדבורה שאומרת שלא נתיאשה רק היכא דנראה לדיין שהוא כן ע"כ ושנראה שדין המעוברת שהיא מסולקת דמים כדין קטנה האמנם לפי דעתו דלסברת הרופאין טבע מעוברת למאוס המשגל נראה דל"ד לקטנה דחמדה · עוד הביא טעמים אחרים להוכיח דבניד"ד אין צריך להמתין ע"ש (אהלי יעקב סימן קכ"ה) :

הד"ט ושנויה שנתעברה מאיש והכריחוהו או נתפייס לקחתה עודנה מעוברת עיין להרב יוסף אומץ סימן פ"ד דדן את הדין להצריכה למנות ז"נ והביא סברת הרא"י הנז' .. גלא זכיתי להבין מ"ש מנ"ל דנראה דהריק"ש הנז' ס"ל כעם הרדב"ז דמאי שפסקא היכא ודברי מהרא"י ברור מללו ומרבה טעמים להוכיח דא"צ וכמו שסיים אחר שהביא תשובת רדב"ז ומה שהוסיף לדעתו דלא כותיה וז"ל ולפיכך בעיקר הדין למעשה שלא להצריכה ז"נ כשהיא מעוברת ואומרת שבדקה ולא ראתה והיא מקנה לקנה מסברת רדב"ז דס"ל דדוקא היכא שנראה לדיין שטענין מורה בשעת גירושין שהיה בדעתו להחזירה והיא גם כן יודעת בזה דאז · אף לרדב"ז ס"ל דאין צריך להמתין ע"ש ועיין ג"כ להרב בית יהודה דף קי"ב ע"א בדין זקנה אלמנה דדעתו ז"ל דאפילו בדיעבד אם לא מנתה ז"נ אין להקל ושדעת רבו ז"ל להקל בדיעבד והביא בשם הרשב"ץ דקטנה וזקנה ומחזיר גרושתו כי הדדי נינהו (וע"ל אות מ"ב) מיהו יספיק לה משעת תביעה ולא בעו קידושין ולא כתיבת כתובה דסמכה בדעתה דלא הדרי בהו מאותה שעה מוכין ושבקצת מקומות נהגו למנותן משעת השדוכין ועיין בשו"ת יכין ובועז סימן ג' וע"ל אות כ' · ועיין ג"כ להרב הנז' שם בחי"ד סימן ל"ג בדין חתן שנתעכב מלשמש במ"ש ושמש בליל ד' והוציא בתולים שלא תתחיל למנות ז' עד יום וא"ו לשמושה שלה כמ"ש אשה שאינה חכמה להתחיל מליל ש"ק הקדום ע"ש ועיג"כ להרב חיים שאל ח"ב והריט"ץ סי' נ"ז והרב משאת בנימין הביאו הרש"ך סי' קצ"ב סק"ז :

לח נסתפק אם יש להתיר לאשה שראתה ג"פ מחמת תשמיש שתבדוק בשפופרת וכסברת גדולי פוסקים ודלא כרש"ך ושאל להרב אמונת שמואל (כהובא שם סימן נ"ה) והתיר בפשיטות לבדוק עם הראשון שלא להצריכה לגט להנשא לשני ובספרו כאן נמצאו איזה השגות שהשיג להרא"ש הנז' שלא נדפסו שם (שו"ת מהר"ש זיסקינד סי' ו') :

לט פלפל בחכמה במי שהגיע זמן וסתה ולא בדקה את עצמה דבמחלוקת שנויה בין הרא"ש והרי"ף דלהרא"ש יש להסתפק אם מותרת לבעלה בלא בדיקה ולהרי"ף ורמב"ם מותרת וכשיש צד אחר גם כן להקל יש לצדד להקל כיון דקי"ל וסתות דרבנן ואם אין צד אחר להקל יש לחוש לדעת האוסרים (ושב הכהן סי' נ"ד) :

מ אשה שטבלה ושמשה בבעלה ובבקר מצאה כתם על חלוקה ושאלה פי חכם וטיהרה ובליל ד' לטבילתה שמשה פעם אחרת בהוראת חכם ויהי בבקר בדברה בחברותיה על ענין ושמעה מהן שמחמירות על עצמן נתנחמה על שהקילה כהוראת חכם ונתפרשה מבעלה למנות ז"נ ואומרת גם כן שהחלוק שמצאה בו כתם לא היה בדוק תחלה כלל וגם שהכתם הלך לו כשרקקה בו וגם חששה שהכתם הוא מחמת הסרת השערות שבאותו מקום מסירות על ידי סם שסורף לפעמים הבשר והעור (וע"ל סימן כ"ב אות יו"ד) וכאשר נסתה בבגד לבן במקום השערות מצאה בו דם · והוכיח הרב המחבר מכמה טעמים דיפה הורה חכם לטהרה אך לפי שהחזיקה עצמה לטמאה יש להחמיר · ועל מה ששאלה מאיזה זמן תתחיל לספור ההוא אמר דמנהג עירו לענין הכתם דאם שמשה עם בעלה ד"מ בליל שבת ממתינות ד' ימים היינו עד יום ג' ויום ג' לערב בודקת ומיום ד' ואילך מונות הז"נ ואם לא שמשה כלל אינן ממתינות רק יום המציאה ואם כן בניד"ד אף שמצאה הכתם ג' ימים קודם תשמיש השני מכל מקום תמתין מליל השימוש ד' ימים ואחר כך תתחיל לספור (פני אהרן סימן ד') :

מא אשה שוסתה קבוע שמצאה דם בעד שקנחה עצמה אחר התשמיש בב' טבילות רצופות אחר לידה ובשימושה בבעלה כאב לה מאד בשיפולי מעיה ושפי מעיה נפות ואומרת גם כן שביום שמזדקקת לבעלה אינה יכולה לישב מהכאב ונער שבשפי מעיה וכואבת ג"כ כשמשתנה אך אינה מוצאת כלום בבדיקה אחר השתנתה ולא במי רגליה גם אמרה שבג' טבילות הנז' כל פעם ופעם מתרפאת ונחה מצערה יפה והתירוה לבעלה הרב המחבר והרב אביו אך לענין אם יש לה למנות ז"נ לא הסכים האב בבנו שפסק שלא להצריכה והרב אריה ליב האריך ומסיק כהרב המחבר ושאלו ונתנו על פסק הרב שב יעקב סימן ב' ע"ש (אור ישראל סימן נ"ה והמסכים) :

מב אשה נדה שאכלה והלכה לה דפסק רמ"א דמותר לאכול אחריה מה יהיה משפטו אם עודנו אוכל באה אצלו כיון שתחלתו היתר בהיתר נימא דהו"ל כהפסיקו אחר והביא תחלה איבעיא דר' ירמיה בחולין דף ע"ז ע"א איברי בשר נחירה שהכניסו לארץ דסלקא בתיקו ונ"מ בזמנינו למי שאסר את עצמו באחד מהמינין מזמן ידוע ואילך א"נ כגון שגזרו ב"ד לאסור איזה דבר כגבינות וכיוצא וכמ"ש הרא"ש ע"ש וה"ה לניד"ד דאינה רק הרחקה וחומרא דרבנן יש להקל אף דיש לחלק קצת ביניהן ועוד הביא ראיה להיתר ממ"ש מרן באו"ח סימן קס"ח וי"ד קי"ב דאם אורח מסב עם בעה"ב הנזהר מפת עובד כוכבים דמותר לבצוע על פת עובד כוכבים והואיל והותר לבצוע הותר גם כן לכל הסעודה ע"ש וה"נ נימא הואיל והותר כשהלכה לה הותר כשחזרה · ודמי נמי לדין ספירת העומר אף למאן דאמר דהיא מדאורייתא אם התחיל לאכול בהיתר והגיע זמן ספירה דלרמ"א בא"ח סימן תפ"ט ס"ד אין צריך להפסיק והביא דסימן רל"ב ס"ב וכיוצא דאם התחילו אין מפסיקין אך אם לא התחיל עדיין לאכול אף שהלכה לה מוכח הרב להחמיר אע"ג דפקע האיסור כיון שהלכה כי לא מצא בפוסקים דבר מפורש להקל וכדמות ראיה אשכח להתיר מההיא דבשולי עובד כוכבים דסימן קי"ג שאם מלח העובד כוכבים תחלה אף שאח"כ בשלו אין בו משום ב"ב דהו"ל נאכל כמות שהוא חי וכן אם הטביל כלי להשתמש בו צונן ונמלך להשתמש בו חמין דעלתה לו טבילה אפילו לחמין כמ"ש הרש"ך ופר"ח סימן קכ"א סק"ה ומכל מ"מ התיר בפשיטות באם אכלה עמה או אחריה עודה טהורה ובעודה אוכלת פירסה נדה מותר לגמור אכילתו ועיין בח"ח ר"ס כ"ז תשובי הקצר הלז) (יד אליהו סי' ס"ד) :

מג מעין של מטלה יצא להתיר באשה נדה ששתה טבא"ק כאני כלי להתיר לבעלה הנותר ומה גם דאף ע"פ שדימו שתיית הטבא"ק לאכילה ושתיה בתענית וי"ע מ"מ יש לחלק ודלא שייך הכא סיורי אכילה ושתיה דאין הטבא"ק בעצמו ראוי לאכילה ושתיה רק מצד העשן של המבעיר על ידי שאיפת הרוח ודברי רוח והבל המה עיין שם ואם באנו לדמות לאכילה ושתיה היה הכל צריך תחלה טבילה וזו לא שמענו · ואמת דספר"ח בשם הרשב"א כתב דמה שצריך הגעלה צריך טבילה וכלי זה אין ספק דאם משתמשים בו דבר איסור היה צריך הגעלה ואיך שיהיה אם שתיית טבא"ק חשיבא כאכילה ושתיה היה הכלי צריך טבילה מדאורייתא ועי"ע לו שם שהביא ראיה ממשנה פ"א דפ"ה דמכשירים האשה שהיו ידיה טהורות ומגיסה בקדירה וכו' דפירש הרע"ב לפי שההבל מחבר וכו' לדין אם רוצה שאשה נדה תחזיק הנר בידה כדי שישתה בעלה טבא"ק או לחמם עצמו בנר ההוא ועיין לפר"ח סימן ק"ח בהבערה טבאק"ו מנרות של חלב שיצא לחלק בין מבעיר מראש השלהבת שהיא רחוקה מפתילה דמקלי קלי איסוריה ושמ"מ גם בכה"ג בעל נפש יחוש לעצמו ולהבעיר מהפתילה אסר ע"ש (וע"ל סי' ז' אות כ"ד) (שם סי' ס"ה) :

מד כלה שתבעוה לינשא וקבעו זמן נישואיה ושמרה ז"נ וביום שלפני חופתה נתקוטטו אבי הכלה וחתנו וקפץ ונשבע אבי הכלה שלא לתתה עוד לו לאשה ולמחרתו ביום המוגבל לחופה נכנסו פשרנים ביניהן והתירו שבועתו צריכה הכלה מחדש לחזור ולמנות הז"נ ופלפל בחכמה בסוגיא דרבא בפ' התינוקת דף ס"ו ובפירוש רשב"ם והביא גם כן מ"ש מור"ם בסימן קצ"ב והלבוש ומהריק"ו סימן קכ"ע והעלה לחייבה למנות מחדש ומק"ו ממ"ש מרן דאף אם לא נשבעו שלא לינשא עוד מכל מקום כיון שדחו הנשואין מזמן המוגבל יום או יומים צריכה למנות מחדש ודלא כרש"ך דכתב דאין בדינים הללו להחמיר כיון דאינו רק מדבריהם דדוקא כשאינו אלא ספק אי מקרי דחוי נשואין או לא וכנידון דהרב משאת בנימין שהביא הרש"ך אפשר להקל אבל בניד"ד דודאי איכא דחוי לגמרי אין לנו רק סברת המחמירים (שם חיי סימן ד') :

הד"ט ועיין להרב דוד מילדולה פסק א' הובא בשו"ת פרי עץ חיים ח"ג סימן ס"ו בדין כלה שלבשה לבנים וספרה ז"נ אדעתא דנשואין ולא בא החתן ביום המוגבל אך שלח לה ע"י שליח לומר לה שבעוד ג' או ד' ימים יבא לנשואין וכן עשה ונכנס לחופה ד' ימים אחר יום המוגבל והיא אומרת שלא פסקה לבדוק שחרית וערבית ופסק שא"צ למנות עוד ז"נ אחרים · ועיין להרב חיים שאל ח"א סימן ז' בש"ק שלא ונדום מהרב אביו דאם החתן רוצה לישא ואחר כך למנות ז"נ לא צריך למעבד הכי וספיקא ליה דאסור ליכנס אף

למאן דמיקל היכא שכבר עברה ימי חמוד ונתאחרו הנשואין ולא פסקה בדיקתה עיין שם · וע"ע שם בח"ב סימן ל"א אות מ"ב שכתב בשם הרב גט מקושר רבו בסימן ק"ע דף ב' ע"ג שכתב שעשו מעשה בתוככי ירושלים תוב"ב בפני מהרי"י הכהן דהתירו לכתחלה לשבת קלה לכנוס תוך ימי ז"נ דחמוד ע"י שמירה שלא תתיחד כנדה עיין שם · וע"ל סימן כ"ב אות כ"ד דדין דם חמוד נוהג גם בקטנה שלא ראתה או זקנה (וע"ל אות ל"ו) ושיש לה ג"כ לברך על טבילתה ע"ש :

מח נסתפק ושאל להרב אורי שייבוש כ"ץ בת"ש הטור סימן קפ"ט בשם הרמב"ן דעכשיו אין אנו בקיאים בין ימי נדה לזיבה דא"כ כפי זה כשראתה היום וחזרה וראתה ביום ג' יש לחוש ליום ג' (דאם ראתה ביום ג' אזלינן בתר תחלת ראיה כמ"ש מור"ם שם סס"י ג) וכמדומה שאין הנשים נוהגות כן ואין חוששות כלל לראיה שראתה קודם ימי לבונן · עוד נסתפק בראתה בז' לא' ניסן וחזרה וראתה בה' באייר שיש לה לחוש ולבדוק בז' אייר כי היכי דהקבע וסתה לז' סיון ובפרט להרמב"ן וכמדומה שגם בזה אין חוששות ואפילו בראתה בז' ניסן וז' אייר ה' סיון אין חוששות לז' סיון לבדוק על זה קודם ימי לבונה ואמאי והשיב לו הרא"ש הנז' דא"צ לחוש כלל דאם אתה מחלק בין ימי נדה לזיבה נמצאת מכריחין ללמוד פתחי נדה וימי זיבה וכו' אבל בימי נדה ממש כגון תוך ז' שראתה לא שייך טעות ובודאי הניחו על דין תורה וא"ל שמא ראיה ב' היא תחלת נדה והראשונה מקרה בעלמא זה אינו דלא אמרינן אקדים וחזא אלא כדחזא ב"פ ראשונים מעין סתום ופ"ג מעין פתוח כדאיתא בפ"ב בנות כותים אבל מהספק לא אמרינן וכו' והשיב לו הרב המחבר דאפשר שלא פירש כ"כ בראשונות ספקותיו ולכן לא השיבו כענין וחזר לפרש שאלותיו והקשה גם כן על מה שהשיב לו והשיב לו הרא"ש הנז' שלית והרב המחבר חזר והקשה לו שנית עש"ד יש יששכר דף כ"א ע"ב :

מט הגם דמהר"ם אלאשקר בסימן נ"א התיר לישן תחת הכילה עם אשתו נדה כשלכל אחד יש כסת בפני עצמו מכל מקום הנכון להחמיר אם לא במחילה שדין תלויה בין המטות כיון שאינו רואה אותה עוד ורואה לאיסור בלא זה עיין בתשב"ץ ח"ג סימן מ"ב (שער המים סימן א') :

סימן כב דיני מקוה וטבילה

אות א נדה שחל ליל טבילתה במ"ש וביום ו' היתה עדיין בימי אבלה אין ספק דמותרת לחוף בע"ש בחמין לטבול בזמנה לבעלה ודאה דברי אחד חכם שפסק לאיסור (פנים מאירות סימן א') :

הד"ט ועיין להרב בית לחם יהודה בתשובותיו לסימן קצ"ז בענין הרחקת הטבילה מהחפיפה כשחל מ"ב בשבת אף דפסק מור"ם בא"ח סימן תקנ"ד דנוהגין לאסור תשמיש מ"מ מותרת לטבול ודלא ממ"ש הרב תורת שלמים סימן קצ"ז שדחה דברי הרב של"ה דף ק"א ע"א ועיין בח"א מחבורי הקצר הזה סימן כ"ח אות ה' :

ב נבנה ויצא במהרה בדין מקוה באשבורן על ידי המשכת מי גשמים הנקיים בשוקה א' ולפי שהשוקה מאבדת מימיה בארץ עשה כלי גדול המחזיק מ' סאה או יותר לקבעו בשוקה בנקיבה בכלי בכדי טהרתו ולעשות במקום הנקב כעין בנין בסיד ועפר וצרורות להחזיק מי גשמים הנמשכין לתוכה דכיון שקבעו בארץ וניקב מתחלה כמוציא רמון לכ"ע המקוה טהור אף אחר שסתמו בסיד ועפר ואין בו שום חשש טבילתה ע"ג דבר המקבל טומאה דהא אינו מקבל טומאה אפילו לר"ע (שם סימן מ"א ומ"ב) :

הד"ט ועיין להרב משאת משה ח"ב סימן א' בדין מקוה מים עמוקים שרצו לחדש ברחוב העיר ע"י המשכה מבור המים שבגינה בגלגל חוזר בכלי חרס נקובים בכונס משקה ושופכים לבריכה דרך חרין ותרי רבנן דסקיעי שמייהו קראו עליו ערעור משום לתא דשאובין וגם הרב המחבר השיב על דברי המתירין אם סמכו עצמן במ"ש הרב המבי"ט ח"א סימן שמ"ח ומהרי"ט בחי"ד סימן י"ז והביא מ"ש בס' מקוה ישראל וסוף דינא שעלה כאוסרים לכתחלה למחות בידם ע"ש ולהרב זכרון יוסף סימן י"נ על אודות באר מים חיים שמעלין ממנו המים על ידי נענוע יד אדם בבית יד של עץ מלמעלה ועי"כ עולים המים ויוצאים חוצה ויורדים דרך צנורות ונמשכים משם המים למקוה עיין שם אופן העלאת המים ותנאיו ועיין ג"כ להרב דבר משה ח"א סימן כ"ד ולהרב מגן שאול סימן[?]' בנידון דומה לזה ועיין גם כן להרב ר"א ושיח השדה שהביא תשובת הרב מהר"ד אופנהיים ע"ש ולהרב נודע ביהודה סימן ס"ה שביאר היטב דיני מרן סימן ר"א סעיף ס"א ע"ב וע"ב בדין ב' מקואות וכו' והרש"ך שם סעיף ע"ב ועיין ג"כ בשו"ת גאוני בתראי סימן ל"ו שהביא בשם מהר"ם אשכנזי בדין מקואות שבאיזה מקומות עושין בתוכן נסרים מחוברים במקוה ועליהן מדרגות שבהן יורדין למקוה ומחוברין בבנין ושהמים עמוקין עומדות ברגליהן על נסרים וטובלות שם ותמה על מ"ש הרמ"י שמצוה מהמובחר לתקן על ידי שיניחו אבנים רחבות עליהן דמאין יצא לו שיתר האבנים ותמה גם כן עליו במ"ש דיש שהיו רוצים לתקן בעצות בנסרים איזה נקבים ותמיהות אחרות עיין שם וע"ל אות ה' ועיין למהר"ם פדוואה סימן ל"א ועיין בתשב"ץ ח"ב סימן נ"ו במקוה רחוק מהגג אם מותר להמשיך בתוכו מי הגג ע"י צנורות בלתי קבועין מונחים ע"ג עץ ארוך קבוע בכותל חקוק באמצעו ובאותו חקק ישימו צנורות של חרס מחוברים ומהודקים בחמר ובזפת אין חשש איסור ומ"מ אם חוששין לצנור זה מפני חקיקתו ויחושו גם כן להרכיב עליו צנורות של חרס אף על פי שאין המים עוברין עליו יעשו ב' קורות המתאימות סמוכות זו לזו קבועות לכותל וירכיבו הקרמידין עליהן ע"ש ועיין גם כן להרב מנחת יעקב בשו"ת שלאחריו סימן ז' דנשאל בדין מקוה שסמוך לנהר א' עומד באר א' שבתוכו מי הנהר שבין ומהבור ההוא ע"י סילון הולכים המים למקוה ולאותו סילון יש ב' ברזלים קבועים בראש ובסוף באופן שהסילון סותם אף שהברזלים נקובין כדי שהמים היוצאים למקוה דרך הנקבים יצאו זכין וצלולין והשוכתו בלדו מהרב ליפמן שהאריך קצת בחששת הסילון משום שכל אותו מעין המקלח למקוה נמשך על ידי סילונות דלדידיה כלי גמור אך לפעמים נצרין אותן המים בהפסקה שמתאספין מעט מים מהנהר ההולך סמוך אותו מעין אבל אינו רק כשהנהר גדול ולפעמים נפסקה ההפסקה ויש לחוש כשנתמלא המקוה מתחלה לא היתה אז ההפסקה ונמצא נתמלא בשאובין אף דאח"כ כשחזרה ההפסקה נטהרו המים שבמקוה אף שהיו שאובין אבל כשחוזר לפעמים שההפסקה תפסק אפשר שיחזרו שאובין כתחלה ויהי דבר הרב המחבר אליו שלדעתו אין שום פקפוק שאין הברזל הפנימי דבוק לסילון אלא בקרקע וחומת המקוה כדי שהדגים שבמקום לא ילכו לסילון והמים יכולין לבא למקוה בלי ברזל דרך סילון של עץ וכבר מן דין נמי כיון שקבוע בקרקע בטל אגב קרקע ועל מה שחשש שבפסיקת ההפסקה יחזרו המים להיות שאובין הנה נעלם ממנו דין פשוט בש"ע סימן ר"א סי"א באופן דאין שום חשש לא לסילון ולא לברזלים ולא לחזרת המים שאובין ודברים פשוטים הן ע"ש וע"ל אות כ"ב :

ג אשה שטבלה ושמשה ושוב נסתפקה אם טבלה בטבעת שבידה או לא אם דרכה להוליך הטבעת רפויה א"צ לחזור ולטבול (מעיל שמואל סי' ח"י) :

הד"ט גם הרב דבר משה ח"א סימן כ"ח פסק כן ודוקא בשכבר שמשה אין צריך לחזור ולטבול אמנם הרב מקום שמואל מיקל אף באם לא שמשה וכסתימות מרן ועיין שם בסימן כ"ט · ועיין להרב נודע ביהודה סימן נ"ג באשה שחפפה ורחצה עצמה וטבלה ושוב נסתפקה אם רחצה היטב דלידד בתחלה להצריכה לחוף מחדש ולטבול דהו"ל כעין דבר שיש לו מתירין דאין הספקות מועילות כמבואר בסימן ק"ב ס"ג ובש"ך שם סק"ח אך מצא לה היתר דמסתמא סירכא נקטא ואזלא וחפפה עצמה היטב ועיין לרמ"ז סימן ס"ט סקכ"ד ועיין גם כן להרב בארות מים סימן י"א בדין הטבעת הנז' דפסק דברפויות עלתה לה טבילה אם שמשה ואם לאו יש לחוש לסברת רש"ל ועיין גם כן להרב מכתם לדוד שהרב בנו בכורו בסימן כ"ד ערה הרבה להקל לפי שבניד"ד לא היתה עדיין בוגרת ואלו היתה בוגרת היה מחמיר ומה גם לסברת ב"ה דמחמיר אף ברפויה ואח"כ יצא אחיו והסכים עמו וגם הרב המחבר אביהם הסכים עמם אך יצא לחלק בין טבעת שיש בה אבנים לאין בה עיין שם ולהרב זכרון יוסף סימן ט' ויו"ד :

ד אשה שלא היה בעלה בעיר ובא בע"ש או שהיה אחר לידה במקום שהמנהג שלא לטבול בליל שבת אם היתה יכולה לטבול קודם כמבואר בסימן קצ"ז ס"ב דגם במ"ש לא תטבול דעתו ז"ל דליש מקילין שמביא מור"ם שם אפילו לכתחלה תטבול במ"ש (ועיין מה שכתבתי בהשמטה הראשונות שבח"א) (מקום שמואל סימן כ"ד) :

ה אשה שאינה יכולה לעמוד על רגליה לטבול לנדתה אינה יכולה ליטהר בישיבה אך תטבול אם ב' נשים אוחזות אותה בין ידיהן או יושיבוה בפישוט ידים ורגלים בסדין וב' נשים תאחזנה בכנפי סדין ותטבלוה מהר"י מברונא סי' ק"ו וק"ז :

הד"ט ועיין להרב משאת בנימין דדחה הוראהו במה שהתיר לטבול בסדין דדבר מקבל טומאה הוא ואין להתיר רק על ידי דבר שאינו מקבל טומאה או לאחוז בזרועותיה והאוחזת תדיח ידיה תחלה במים עד שיהא טופח ע"מ להטפיח ע"ש ועיין להרב זרע אברהם סימן כ' בדין תינוקת שטבלה מדם בתוליה והיא בת י"ב שנה בקירוב ולהיות המקוה עמוק הרבה ויראה לרדת בתוכו לקחו הנשים כסא של ד' רגלים והניחוהו תוך המקוה כדי שתעמוד על הכסא ותטבול בו וכשנודע למקצת ת"ח פקפקו בדבר וגם הוא נער בהן ומ"מ לא רצה להצריכה טבילה שנית ע"ש ועיין ג"כ להרב יוסף אומץ סימן ל' דאין לעמוד לכתחלה על גבי כלי או בקעת ותטבול ובדיעבד תעלה לה ומ"ש נסל בתורת הבית הקצר בית ז' ריש שער ו' דכתיב ביה לא עלתה בשכבר בתשובות תהל"א כתב דעלתה לה וכדעת הראב"ד ועיין גם כן להרב שאגת אריה קטן סימן ו' שלא התיר לטבול בתיבה העשויה להכניס בתוכה דגים שמעמידים אותה תוך המים ויש בה כמה נקבים בכל לדין שהמים נכנסין ויוצאין אעפ"י שיהיו כשפופרת הנוד אא"כ תנקב כמוציא הדג הגדול שמכניסין בה וע"ל הגהה אות כ' ועיין להרב אהל יעקב סימן ז' וח' שכתב דנסרים הקבועים במקוה שלא היו כלים מעולם ולא נתייחדו לכלים אין בהם איסור כלל לעמוד עליהם ולטבול וככל האחרונים הרב"ח ורמ"ז ודרישה ורש"ך והרב ת"ש ועיין ברשב"א סימן ת"ח דכל שמעשה בבנין ואינו בכלים כשר ומ"ש מהרי"ק סימן קל"א של"א דאין טובלין ע"ג נסרים אינו אלא במיוחדים לכלים כספסל ולא בעומדים לבנין כמ"ש איהו גופיה בכ"מ דספ"ס מס' כלים וכדמוכח ממ"ש רשב"א סימן תתקכ"א ודוקא כשהיו או נתייחדו לכלים לא מני לקבען בבנין אם לא יעשה בהן נקב המטהרו ועיין בשיורי למרן סימן ר"א ס"ז ובפוסקים ועיין שם סעיף מ' דמזכי שמרא אבי חרי וחשש ולא מלא במחדשים גם ישנים יישוב להם ע"ש :

ו מה שנוהגות הכלות לטבול לא' ימים לחופתן ושוב קבלו עליהן שלא לטבול עד אחר י"א כך יפה להן וכן ראוי לעשות (זרע יעקב סימן ק"ה) :

ז אשה שיש לה חולי נפילת הרחם וממנה יוצאת איזו ליחה אדומה הנקראת בספרדים כשמקנחה בעוז ידיה וצוו לה הרופאים לעשות לה טבעת עם לאסירפינ"ו ודברים אחרים שהועיל אכל וכל ובהסיר הטבעת לטבילתה מצאה ליחה אדומה שיש שמכשיר עם הרב פני יהושע ויותר נראה להתירה לטבול עם הטבעת ודעת הרב המחבר נוטה שתטבול עם הטבעת דמעתה גם הרב פ"י הנז' יודה בזה ולדעתו תטבול בלא ברכה ושכן הורה למעשה (פחד יצחק אות א' ע' אשה רואה) :

הד"ט ועיין להרב זכרון יוסף סימן ט' ויו"ד שאלה הרב מהר"י תאומים בתשובה בנדה בדין חולנית ברחם שעשתה לה מילדת טבעת שעוה ליאת אותה כל ימיה רק להסירה בעת לדתה ואיזה רופאים אמרו שנעשה לרפיון האם הנקרא חדר של חולשת החבלים שקשורה בם טופל לפרוזדור דבוקה לחדר למטה והטבעת מגינה שלא תפול ויש רופאים שאמרו שאינו דבוק לחדר רק בקרקעית הפרוזדור על אם הדרך יש יציאת מ"ר דבוק בעגול על כותלי אלל פרוזדור שעור הפרוזדור קמטים קמטים וע"י החולשה מתפשטים הקמטים · גם המילדת אמרה שעשתה הטבעת לחולשת הפרוזדור עד שמפסקת כל אורך הפרוזדור לשנים דבוקה למעלה ולמטה לאותו צד ודעת מעלת השואל ומשיב הנז' להחמיר עליה אף אם הבדיקה דרבנן ואין הקולות שנאמרו ברואה מחמת תשמיש שייכי בהא ושכן יש לחלק בינה לבין מ"ש הרב פני יהושע סס"א וסימן ו' וכן אין לדחות מהטעם דבבשרה ולא בשפופרת דהתם לא ראתה רק בשפופרת משא"כ הכא דחיישינן שראתה ממקור רק שהטבעת מעכבת לצאת ופשיטא ליה דהוית חציצה דראוי בית הסתרים לביאת מים בעינן וליכא · ולא כן דעת הרב המחבר שלדעתו תוכל להפריש בטהרה בבדיקה במוך נקי שתכניס באמצע רחמה עד קרוב למקום שהשמש דם דבכהא דאין הטבעת מעכבת בעלה לבא עליה כן תוכל להכניס שם המוך ושכן אמרו גם כן נשי עירו החולות כמוה שאין הטבעת מעכבת הבדיקה כלל ושיש להן ב' טבעות א' מכניסות בעת נדותן וא' בהפרשן מטומאה ע"ש :

ולענין חציצת הטבעת לטבילתה אם האמת היא שאינה יכולה להסירה משום חשש סכנת נפשות חוץ מעת לדתה משום ההכרח דעתו ז"ל להקל ועיין שם שהכנס בענין מיעוטא שאינה מקפדת והאריך בו קצת ותנא דינא להקל לטבול בטבעת (ועיגכ"ל אות ב') · ועיין גם כן להרב נודע ביהודה סימן נ"ה נ"ו וס"ד באורך בענין זה ולהרב בארות המים סימן יו"ד באשה שנתנה אספלני' באותו מקום משום רפואה דשהלים דאם דרכה להסירה בעת תשמיש לא עלתה לה טבילה אפילו בדיעבד עיין שם ודון מינה לדין טבעת הנז' אם משמשת שלא בטבעת יש להחמיר ואם אינה מסירה יש להקל ומה גם דלא מבעיא דלא הויא מיעוט המקפדת דאדרבה מקפדת שלא להסירה וכו' : **ועפ"י** הדיבור זה לי עשרים שנה שנשאלתי אם יש להתיר לאשה שתטבול בשן תותבת שבפיה והוריתי להקל מטעם האמור דאדרבה מקפדת היא שלא להסירה וכתוב אצלי בתכריך אגרותי סימן ל' ואחר סמוך עבר אצלנו הרב זרע יעקב ונומיתי לו כן הדברים ועלה עמי בהסכמה להתיר בפשיטות ואחר איזה שנים יצא לאור העולם ספרו של הרב מהרי"ך וראיתי בזרע אמת שלו סימן פ"ה שגם הוא עמד על זה והקיל מטעמא דאייתינן ושמחתי שכיוונתי וע"ע לו שם בסימן פ"ו בדין טבילת אשה שעשו לה רופאים דפוס עץ ותחבוהו לה באותו מקום בכל יסוד משם לעולם ואינו נראה מבחוץ והתירה לטבול כן מטעם הנ' ועיין להרב פני אריה סימן י"ב דהניח בעיון דין האשה שנשאת ספוג באזנה לשאוב הזוהמא ששכחה להסירו בזמן טבילתה ועיין ג"כ להרב אהל יוסף סימן מ' בדין אשה שפלעה ונקבה אגוזים לאיש ונצבעו ידיה שחורות מקליפת האגוזים והגיע עת טבילתה וידוע שאין הצבע כזה יוצא רק לאחר זמן אפילו תרבה לה בורית והורה הרב רבו מהרי"ד דאינו חוצץ דאף דמקפידות אין בו שום ממשות ומסיק עוד שם דאף דכתב מרן שם בסימן קצ"ח סי"ז דיש להסתפק אי תרתי בעינן היינו שאינה מקפדת ושלא יהיה בו ממש הלא ממ"ש מהרי"ד שנזכר בב"ד שלו סימן כ"ח מוכח דבחדא מינייהו סגי ואף שהרב ב"ד הנז' הביא אחר כך מ"ש הלבוש ופרישה דמשמע דתרוייהו בעי' והניח הדבר בעיון מכל מקום כבר העיד א' חכם שבחיים חיתו הורה למעשה להתיר ומה גם דחומרא דאתיא לידי קולא היא להמתין מלטבול עד יעבור הצבע הזה ויבא בעלה לידי טומאת קרי ובכה"ג כבר כתב הרב ח"י בכמה מקומות שלא יחמיר האדם שלא לזווג בזמנים האסורים על פי קבלה אלא לפי מ"ש אדם מהאי טעמא וכיון שדברי הרא"ש והרשב"א משמע הכי והכי ודברי הרמ"ז והרוקח באו בפירוש כן ראוי לנהוג ולהתיר וכל שכן למי זהב שנוהגות הנשים לצבוע בחולות לטי על צפרני ידיהם שאינו חוצץ דאית ביה תלתי לטיבותא דאין כאן לא הקפדה ולא ממשות ע"ש ועיין להרא"ם זיסקינד בשו"ת שלו סימן י"ח באשה שיש לה מכה בגופה ועי"כ צריכה לאזור כנגד המכה בחגורה על גופה וא"א לה לזוז מחגה אפילו כהרף עין דפסק להתיר דוקא באתרי שתהיה החגורה רפויה וגם להניח החגורה תחלה במי מקוה דוקא ויהיו המים שבחגורה טופח על מנת להטפיח כדי שיהיו חבורין וכעין מ"ש הרב משאת בנימין סימן פ"א עיין שם ודבריו ז"ל לע"ד מגומגמים כאשר יראה המעיין בהם ע"ש :

ח בני צפורי בנו מקוה טהרה בחפירה בקרקע ויורדים בו ע"י סולם של אבנים קבועות בבנין ומעלותיו בלתי שוות ברוחב ובגובה באופן דקשה הדבר לעמוד על

אמיתת שיעורו ובהיות שבאותו מקום נוהגין לחמם המקוה על ידי מים חמין שאובים ששופכים לתוכו לכן בקשו מהמ"ץ שלהם להציב להם ציונים עד הכשר שיעור מקוה ממימי גשמים כדי שיוכלו אחר כך להטיל בו חמין שאובין ובראות הרב קושי המדידה באמות ואצבעות לסבת המעלות בלתי שוה זאת ועוד שלא כל האצבעות שוות בחר לו דרך סלולה וכבושה להסתלק מן הספק ולקח כלי מחזיק שיעור סאה שהיא קמ"ד ביצים בינוניות ושיער אותם כדרך המובא בש"ע א"ח סימן תנ"ו לענין חלה ונתן המלא בריקן מ' פעמים מכלי זה ותוספת מרובה עוד הוסיף חמישיתו היינו ח' סאין אחרות סך הכל מ"ח סאין וסימניך ושמתי כדכ"ד וקבע בו שם ציון הנראה וניכר לעין כל ונוה להן שעד כאן יגיעו לשאות מי הגשמים ואז יוכלו להוסיף מי שאובין חמין כרצונם והנה בא חכם א' וראה ציון המקוה הלז ופשט בגדיו וירד ומדד בשעלו מים וראה עפ"י חכמת התשבורת שעד הציון הנז' יחסר כמו שלישית מהשיעור הצריך ונשאו ונתנו בדבר בשערים המצויינים בהלכה ונחלקו לג' כתות נכנסה כת ראשונה ה"ה הרב המ"ץ ודעימיה ומאנו הון להם לצדק יחדו שיעור המדידה על פי האמות והאצבעות עם מדידת הסאים ומאחר מכוונים שבמקוה הנז' עד מקום הציון שעשה בו חומש מלגו יותר ממ' סאה · נכנסה כת ב' ואמרה שלפי חשבון המדידה על ידי אצבעות יש עד מקום הציון כדי שיעור דוקא לא פחות ולא יותר · ושלישית יסע דגל החכם המערער ולימד שעד מקום הציון חסר במאד מאד ועיקר מחלוקתם תלוי בשיעור אמה בת ו"ט שב' כתות הראשונים סמכו עצמן במ"ש בספרי תנ"ך של דפוס ויניציאה שנת ת"ח ששם נאמר שאמה בת ו"ט היא ג' רביעי אמה של נמר בויניציאה בקירוב ועל מלת בקירוב זה נחלקו שהראשונים אומרים שהיא פחותה מעט מג' רביעי אמה ולחומרא לא דק באופן שאם נשאר אותו הקירוב בעין יפה כמו א' מארבעים באמה פחות מג' רביעי אמה יצא לנו על פי חשבון יותר מחמשים אלף אצבעות בתשבורת במקום שכלתה מדת מ"ח סאה הנז' והשניים אומרים שיש למדוד בג' רביעי אמה דוקא לא לפחות ולא להותיר ואף שאנו רואים בחוש שהמדידה באופן זה אינה מסכמת במדידת הסאין על ידי ביצי תרנגולת בינוניות מכל מקום יש לילך אחר השיעור היותר גדול להחמיר ולהוסיף על ציון הנזכר להסתלק מהספק אם באולי באיזה פעם יחסר ממנו כל שהוא ושלשים יסעו נסעים על סברתם לומר שאמה בת ו' טפחים עודפת על ג' רביעי אמה של נמר הנז' ואם כן ציון המקוה הנז' חסר הרבה ומעתה נסתפקו טובי העיר איך להתנהג בכיו"ד הללו אומרים עלה נעלה ונגביה הציון ממקומו עד מקום סברת המערערים לצאת מכל הספקות שאין שיעור למעלה והללו אומרים אם כה נעשה הרי אנו מוציאין לעז על הרב שהכשיר המקוה כדין ולחפות על שהביא בני ישראל לידי איסור כרת ח"ו ואף שנסרס דאין אנו מוסיפין רק לתוספת טובה מכל מקום אנו מחזיקין הקול שטעה הרב וכל כה"ג חיישינן ודאי לזילותיה ועוד שבהרבות המקוה מי גשמים נצטרך גם כן להרבות מי חמין לחממו ותחתין לעולם לא יחם ולמה נטריח על הציבור יותר מדאי ועוד בהרבות מי גשמים וברבוי מי חמין לחממן יתמלא המקוה בנקל פה לפה ובהכנסת הטובל בו יצאו המים לחוץ ונמצא טובל בזוחלין ולא באשבורן והשיב הרב המחבר להם תשובה מאהבה שאין להם לזוז ממה שהורה הרב ומ"ש שלהם והביא מ"ש הריב"ש ורב"י ורמ"ך בי"ד סימן ר"מ וגם לוח המדות הנדפס בויניציאה לצדק יחדו שיעור הביצים באצבעות שכתוב בסופו השמר לך שלא תשער מדת מקוה וחלה ורביעית רק למנין הביצים ואצבעות הנז' ולא במשקל וכו' הרי שכל כוונת המחבר להקל המורה מהמודדין ולפחות לכן ב' פתחים היינו מנין הביצים ומנין האצבעות ולא לחלוק על קבלתם ז"ל ששיעור אמה על אמה ברום ג' מחזיק מ' סאה גם בספר קטן שמו סדר הברכות נדפס באמשטרדם שנת ת"פ בהסכמת הרבנים מהר"י אבוהב ומהר"י ששפורט ומהר"ש די אליוירא נמצא בתוכו בלשון פורטוגאלי קונטרס א' קטן עם קיצור דיני שו"ב ודינים אחרים וקיצור דיני מקוה ששיערו כלי המחזיק ל' ביצים בינוניות ואמרו שבמנין קנ"ב מהכלי ההוא יעשה שיעור מקוה טהרה ואמרו ששיעור מ"ד אלף וקי"ח אצבעות ושיעור מ' סאה שהם חמשת אלפים ותש"ם ביצים הכל עולה למקום א' ע"ש עוד כתב שהנגד הוגד על דבר אמה ועפ"י הראיה שביצי תרנגולת מצריות שהיה מקומו של הרמב"ם הן יותר קטנות משלנו ואם אמת היה הדבר שהביצים ששיערו ז"ל הן יותר גדולות משלנו לא הוו שתקי קמאי ובתראי ללמדנו חידוש זה העיקר וכן לא היו חכמי ישיבות אמשטרדם וויניציאה מניחים להדפיס לוח המדות בלי אזהרה מפורשת וכו' והביא אחר כך הרב המחבר דברי חכמי אמשטרדם בל' פורטוגאל ושהודפס בס', סדר הברכות הנדפס הנז' ללשון איטלקי ושוב כתב הרב המחבר שעשו דבריו רושם בקק"י פירינצי (הלז) שכאן נמצאת וכאן היתה המחלוקת לש"ש על מקוה הנז' בשנת תפ"ח וקיימו וקבלו דהמקוה כשר ושגם הרב האחר שהיה ראש המנגדים ירד וטבל בו לעלות מטומאתו ובכן נחה ושקטה המריבה ע"ש (פחד יצחק אות מ' (כס"י) ערך מקוה ושיעורו) :

הד"ט גם אני שמעתי מסד"ר מעה"ק חברון נר"ו שעמד אחי למדוד שיעור רביעית והביאו לפניו ביצי תרנגולת שלפי מקומותינו לא היו רק בינוניות נוטות לקטנות מגדולות ותמה הרב נר"ו ואמר בפה מלא שבמקומו אפילו הגדולות שבגדולות אינן כאותן שהביאו לפניו וחד מינן הסה"ש מחס"י הראני מ"ש בריל חלומות שלו סימן תקע"ח וז"ל כתב הרשב"ץ בס' יבין שמועה מאמר חמץ דף ל"א ע"א דשיעורי חלה ורביעית וכיוצא אין למדוד אותן בביצים שאין כל המקומות שוין יש מקומות שביצי תרנגולת גסות כארצות אדום ויש שהן דקות כארצות ישמעאל ויש ביצה גדולה מביצה עיין שם ועיין בתוספות ס' כ"מ דף פ"ג ע"א ד"ה יתירה על מחצה של מדבריות והקדמונים שלפני רבי דקדקו בדבר שאין בתוספת שלהן שתות מצומצמת שביצים מדבריות גסות היו יותר מאותן של יום התוספת וכו' ועיין בחכמת שלמה מסכת שבת במאי דשייך לדף פ"ו ע"א ברש"י ד"ה קב ומחצה וכו' שכתב בשם ר"י שהביצים שלנו קטנות מראשונות ועיין להרב ציון לנפש חיה למהר"י לנדא על פסחים דף קט"ו שכתב שנתברר לו במופת עפ"י מדידה שביצים המצויים עתה בינינו הם רק חצי ביצה מהביצים שבהם שיערה התורה עיין שם ע"כ מהאוצב זהבוב הנז' · הכלל העולה דאמת הוא ששיעור מקוה בביצים דוקא כדמוכח בהדיא ממ"ש מ' סאה ואם אחר כך נתנו לו גם כן שיעור אמה על אמה ברום ג' הלא לאמונה אחר שאמרו שהכל שיעור א' כן יהיה וכן יקום לעולם ואם אינם עולים בידינו למקום א' על ידי חכמת התשבורת אין לספק דדין נרמה או משיעור אמיתי של אצבעות או משיעור בלתי נודע לנו"ע של איכות הביצים ואך בעניותן אנה נפנה לעזרה הלא ההכרח יביאנו לידי השערת השיעור כמחמיר שבמחמירים פן נבא לידי איסור תורה ח"ו וכיון שכבר עמדו חכמי אמשטרדם וויניציאה ושיערו בחכמתם שהכלי ששלחו מהתם לאיטליאה מחזיק ל' ביצים בינוניות אין להשגיח עוד בבקיאותנו ושיעורנו דאף על פי שאין ביצי מקום אחד דומות לשל מקום אחר היינו דוקא מארץ ישמעאל לארץ אדום וכדומה הרחוקים הרבה זה מזה אמנם מויניציאה לשאר גלילי איטליאה סברא חד הוא ומסתמא שוות הן באופן שאם חכמי ויניציאה גם כן מצאו הכלי של אמשטרדם מחזיק ל' ביצים נשים יד לפה ואין להרהר ח"ו אחר מדתן וכן ראוי לנו וכך חובתינו · האמנם מי שאין לו אותו הכלי וכדומה לו בכוון ובא למדוד מעצמו הדבר פשוט שיש לו לעשות כסברת המחמיר ואף שהעיד בנו הגיס הגדול הרפ"י הנז' דאף ראש המנגדים שבעיר הזאת הורה וירד וטבל בו דע קורא נעים שתחלת ביאה בבואי פה בשנת תקכ"א לעבוד לשרת את הקק"י הלז חקרתי ודרשתי בדבר דאם האמת הגידו להרפ"י שהרב המנגד עצמו עשה מעשה בהרב ומ"ץ מה חידוש נתחדש בבית מדרשם עד שהדפיס ספרו חושב מחשבות ועוד חזר והדפיס בהדרת אליהו שלו תשובתו הארוכה קראו בשם מי נדה והוא לכאורה דבר תמוה ומרפסא אגרי : **אמנם** נחה גם שקטה דעתי הקצרה בשמעי מפי מגידי אמת שכך היה המעשה שאנשים מהוגנים ויראי ה' החרדים אל דברו וסברתו של הרב א"א הנז' הגביהו הציון בחשאי והודיעו לו גם כן בהחשאי שהגביהו הכסל עד מקום הראוי לסברתו ולכן ירד וטבל בו לא לחזק ידי המורה רק לפי שכבר תקנו המעוות בלי חלול כבוד המ"ץ ולא הודה מעולם לסברתו ובהכי ניחא שהדפיס אח"כ מה שהדפיס בחבוריו הנז' ולתווך השלום התירו להם לשנות ולהודיע מה שהודיע להרפ"י הנז' וכאשר הגידו לו כן הגיד לנו בספרו הנז' · וניכרים דברי אמת שאת השפל הגביהו כי אני בעצמי הלכתי ומדדתי עד המקום שהציון עומד שם לע"ע ודרכתי דרך הרב המנגד למדידת השיעור ומצאתיו מכוון ממש לדבריו ואילו הניחוהו במקומו הראשון היה בדין שלא יצא החשבון צודק על פי מדותיו שלמד בתשובה הנז' בהדרת אליהו עם הציור שצייר של שיעור חצי טפח והדבר ברור ומוכרח מעצמו כאמור : **ועיין** להרב זרע אמת סימן נ' שכתב דמדת המקוה של ד"ס יק"ח אצבעות משהערת ברוחב אצבע גודל בינוני שלנו ששה טפחים בדרך זה הם ממש אמה הבנין של עירו מודינא ודלא כמי שהעיד בשם הר"ם פרובינצאלי מ"ץ מנטובה לשער באמה הסוחרים שהוא א' מי"ו ושלכתחלה יש לשער הו' טפחים באמה הסוחרים במילואה וסתר גם כן מאי דס"ד לאותו חכם המעיד שאולי היה טעמו משום שצריך לשער באצבעות דורות הראשונים שהיו גדולים משלנו · גם סתר מה שצידד דאולי ה"ט משום דהמ' סאה משערין במדה לפורית וכן סתר מה שצידד דאולי הרמ"ף הנז' דבר לענין ד"א של הרחקה משום מחפיל דליתא דאין מקום לחוש בשום ענין לשיעורו עיין שם ולהרב חיים שאל ה"א סימן ע"ד אות ח"י שכתב דאין לסמוך על מ"ש הרב ב"ד סימן ק"ב לשער המקוה באוק"ש רק למדוד באצבעות ושכ"כ מר זקנו בשם הרב סעדיה גאון וכ"כ המבי"ט סימן קכ"ג ומדברי אחרונים והב"ד גופיה בהשמטות בסוף א"ח הזכירו · ועיין גם כן להרב חושב מחשבות הנז' ולהרב יעב"ץ ח"א סימן י"ז והמסכים וסימן קכ"ט וסימן קס"ג והמסכים ובח"ב סימן ל"ב והמסכים וסימן רפ"ב · ועיין להרב דרכי נועם סימן כ"ה ולהרב מעיל צדקה סימן ע"ל שהאריך בענין מדידת המקוה · ועיין גם כן להרב אבקת רוכל סימן כ"ב ונ"ג על מקוה שבאה"ס נובה : **ובעת** בא לידי ספרו של הרב בריכות מים וראיתי שם בדף ע"ב ע"ד הביא מ"ש הרא"בד"ד הנז' שכתב שמ' סאה של מקוה הוא מסך רכ"ט אוקא"ש ושמונים דראמה ושכפי תשובת הרב המבי"ט לא מהני ושבעיר הקדושה ירושלים תוב"ב שקלו במשקל ומצאו שיעור הרנ"ם אוקא"ש הנז' כשיעור אצבעות מעלה ומטה חצי שיעור ואית לן למימר שמה ששיערו חכמים מי מקוה היה במים שבמקומם קלים ביותר שמ' סאה היה עולה אמה ע"א ברום ג' אמנם עכשיו נמנו וגמרו שאין לסמוך כלל וכלל על המשקל רק במדידה וכתשובת המבי"ט ושאל"ה בא להו הדבר בנקל למלאת שיעור המקוה שעשו כלי א' עשר אצבעות אורך ועשר רוחב ועשר גובה סך הכל אלף אצבעות שעשר פעמים אורך עשר רוחב הם מאה ועשר פעמים גובה שעשר פעמים מאה הם אלף ומלאו הכלי מ"ה פעמים והיה שיעור שלם (היינו בקירוב כי מ"ה פעמים אלף הם מ"ה אלפים ושיעור מקוה הוא מ"ד אלפים וקי"ח ולחומרא לא דק) ורשמו במקוה היכן הגיעו המים · והשליכו אחר כך חוץ ממקוה ונתמלא אחר כך ממי גשמים עד אותו הרושם ובזה אין ספק להקל כלל · גם הרב חיים שאל כתב שעשה מעשה כזה בא' מהמקומות שעבר משם אלא שהוא צוה למלאות מכלי כנז' מ"ד פעמים ועוד ולא נתן שיעור לעוד זה ואני בעניי באתי חשבון ומצאתי שעוד זה שיעורו כלי של ה' אצבעות על ס' ברום ה' והרב ב"מ הנזכר שכתב מ"ה לא דק לחומרא וכנזכר · ודרך אגב בעלמא קא אמינא דהמעתיק או המסדר אותיות של שו"ת הגאון הר"ם סימן נ"ז טעה ושגה ושלש את טעותו שם שהדפיס דהעולה מהכאת תקע"ו וכו' הם ארבעים וחמשה אלף תפ"ב אצבעות דטעות מפורסם הוא וחלילה לנו לתלות הטעות בשר וגדול בישראל וסוף דבריו גם כן מוכיח על תחלתו שכ"כ ויצא לכל רביעית עשר אצבעות וארבע חמישיות כי כן הוא במספר א' וארבעים אלף ולא בארבעים וחמשה אלף והוא ברור :

ט הארי"ך קנא בדין אשה שליל טבילתה בי"ט בענין להחם לה מים להשליכן למקוה דהכל לפי המנהג ושבעירו פיראררה אין מחמין בי"ט סי' ע"י עובד כוכבים (שם אות ר' (כ"י) ע' רחיצה בי"ט) :

הד"ט ועיין בח"א מחיבורי הקטן הזה סימן י"א אות ד' וכ"ב אות ל"ו מ"ש בשמו וזולתו ועיין להרב זרע אברהם סימן י"ט בדין ראובן שעשה מצד אחד של מקוה שבביתו תנור קטן ופיו מן הצד ובגג התנור שקע בבנין יסה סם א' של נחושת או ברזל שאין בו בית קבול כלל ועשה כן להסיק תחתיו אם לחמם המקוה אין לחוש כלל ועיין בכדומה לזה להרדב"ז סימן נ"ה דדעתו להקל וכן כתב בשמו הרב הלקט הקמח דף כ"ז ע"ד · גם הרב ברכות מים נשאל על זה ופסק גם הוא להתיר וחיזק ראיותיו של הרז"א הנ' עיין שם בסימן ר"א :

י אף הוא ראה וידע שברוב ערי מצרים היו מקילין מאד בטבילת נדה במי מקוה ובספירת ז"נ ונהגו מנהג מינות לרחוץ במים שאובין ודי להן ליקח אשה אחרת אשר היא טהורה ומשלכת מים שאובין עליה ודוקא בזה מקפידות שלא תשליך המים אשה שאינה טהורה לכן עמד הוא וב"ד ותיקן שכל אשה שלא תטבול או שלא תמנה ז"נ או תטבול באותן המים הרעים תצא בלא כתובה ולא תהני כתובה אף שאח"כ טבלה וגם כל אלמנה שתבא לגבות כתובתה לא תטול אפילו פרוטה עד שיגלגלו עליה בכלל שבועת אלמנה שלא עברה בא' מהתקנות הנז' וכן הדין אם תתגרש · ואם יטעון הבעל שעברה על אחת מהן ואינו יכול לבררו תשבע בנקיטת חפץ שלא עברה על אחד מהנז' וכל איש שידע שאשתו עברה ושתק עד שבא לגרשה מחוייב הב"ד להחרימו ולהפרישו מן הצבור כאשר יראה בעיניהן ופרסמו תקנה הנז' בח' סיון שנת ד"א תתקע"ו ליצירה והחרימו גם כן כל בית דין שיעמדו בכל ארץ מצרים שיגבו לאשה כתובתה בלי גלגול שבועה הנז' · (פאר הדור סימן קנ"ב) :

יא במקום שנהגו להעביר בסם שער בית הערוה קודם טבילתן אם לא עשתה כן אף שהעבירתן במספרים ורחצה היטב אותו מקום אם לא שמשה תחזור ותטבול אחר העברה בסם ואם שמשה יש להקל שמא נתעברה ויצא לעז על בניה וכדין תפלה לפרנים עיין לרמ"ך ורמ"ז סי' רכ"ח ס"ב (וע"ל אות י"ב) (שדה הארץ ח"ג סי' ז') :

יב הראה פנים לסמוך על הרב נקה"כ סימן קצ"ח להתיר לטובלת בשבת וי"ט לחתוך צפרניה עי"ג אם שכחה ליטול מבע"י שלא כדעת רמ"ז שם ס"ק כ"א ושוב ראה להרב צבי סימן ס"ב שהאריך לסתור סברת רמ"ך ולא היתה לו להרב המחבר שעת הכושר לעיין בדבריו (שם סימן ס"ח ופ"ט) :

הד"ט ואשה שטבלה ולמחרת הרגישה שלא הטילה אחד מצפרניה עיין להרב פחד יצחק אות ט' ע' טבילה דספק דאם שמשה יש להקל ואם לאו להחמיר וע"ל אות י"ח · וראיתי בשו"ת הרב עזריאל דיאיינה כת"י סימן קמ"ד שגם מדבריו מוכח לחלק בין שמשה ללא שמשה עיין שם ואם לא שמשה והוא בשבת עיין בח"א מחבורי הקטן הלז סימן י"ד אות כ"ת :

יג אשה שטבלה בליל י"ג לנסתה וקודם שמשה ראתה טפת דם התיר לה לספור ז"נ מיד שספקה בטהרה אף אם יהיה תוך ג"י הראשונים ואף שאנו מחמירין בלא שמשה אמו שמשה חומרא בעלמא הוא ומנהג בעלמא והרב"י מתירו לגמרי אף בלא שמשה · ומה גם דעובדא דידה היא מלתא דלא שכיחא דאין מדרך הנשים לראות בזמן מהטבילה ואם היתה רואה קודם שתטבול לא היינו מחמירים עליה להמתין ה' ימים ומה מקום להחמיר עליה לפי שלא טבלה כיון שעדיין לא שמשה (מעיל צדקה סימן ל"ב) :

הד"ט אחר הס"כ המוה האחרון אינו אות דיש להשיב דשאני ימי נדתה וספירתה דלא שייך למגזר לא שמשה אמו שמשה דלאו בת תשמיש היא ולא ברשיתי עסקינן משא"כ אחר שטבלה כניד"ד דראויה לתשמיש יהיה מקום למגזר לא שמשה אמו וכו' · ודברים ניכרים הן דגם הוא ז"ל לא נתכוין רק לסניף בעלמא שכן אמר מר שמוך ונראה וז"ל והעיקר דלא שכיח כולי האי שנגזור הא וכו' עיין שם ואיך שיהיה בעיקר הוראתו אין מקום לסקפק · ועיין גם כן להרב שבות יעקב ח"ב סימן ע"ו בדין מי שטבלה ואין בעלה

בעיר

כמיר וקודם כונו מלמה כתם דהוכה בפסיעות דמוכה ז"ג מיד שפסקה במבילה ולא נזכיון לא שמשה וכו' • גם הכא שני יהושע הוכה בפסיעות כמ"ם י"ב דתין להחמיר כשלא שמשה ודיינו להחמיר בשמשה עיין שם :

יד הנביה על פני מקני עיר אחת שמניחים לעבול נפיהם במקום רפש ופיט ובמקום הדשים בו רבים שבמה רעות עושים שם על הרפש ופיט ביחון בשבתן וכמ"ם בפ' חיטמה אמר שמואל כל"י אמה לא תעבול בגמל וכפיהות רש"י שם ואם מפני שבוטות במקום כ"א לא יקדקדו לעבול כרחוי ואם תדין לך הרבשה ז"ל בעבילתן נדולה מזו וליכא דבר שבריך ניעות יותר מזה וקרא קנוות והמנע לכא וגו' תפילו דבר שדרכו בפרהסיא פמ"ש בפ' לולב וערבה (סו"מ כ"י מהרב עזריאל דמיכא סי' קמ"ט) :

הד"ט ועיין להרב יוסף מומן סימן ל' דפסק דהנם דלכתחלה אין לעמוד ע"ג כלי מרם לו בקעה ותעבול מכל מקום בדיעבד עלתה לה עבילה ובפ"ם ובל בתורת הביח הקלר כיח ז' ריש שער ו' דכתיב כיח לא עלתה בשבבר בתשובת סימן תתכ"ח פסק דעלתה לה וכדעת הרמב"ד :

טן פסק להחמיר בדין תשה שחפפה ועייפה ובבלה תוך עונה שחפפה ותחר מבילתה ממלא עליה דבר מונן לריכה לעבול שניה ות"ל תפיפה שיש ותם עבלה תחר עונה ת' לחפיפתה לריכה נם כן תפיפה כ' כמ"ש מכן בשם הרמב"ם בסימן קל"ם ס"י ובשיטו יחיד בשבתבו דנם ריב"ו דעתו כן דבין הכי ובין הכי לריכה למזוד ולעבול ותשיב שבנח הרמב"ד על הרמב"ם ומנחשתו בם"ם עיקר (שב יעקב סימן מ"ו) :

טן אשה שפסקה במהרה ביום ס"ק ולא לבשה לבנים עד תנות יום ת' ובבלה ביום ת' אל בבוע שלחתיו בתי היום לא עלתה לה בבילה (פני מהכן סימן כ"ז) :

הד"ט ועיין להרב בתורת המים סימן ע' דבשם ונתן בפ"ם מוב"ם בשם מהרי"ק סימן קל"ם ס"ג נדין לנות המובלות קודם התופה דבשתות לעבול ביום תם היינו דוקא בשבובלה ביום ת' ת' תו תפילו ביום ז' והביא מ"ם הרש"ך סימן קל"ו סקי"ם ודמה דתייהו אל הרב תורת מיבור בפ"ם הרש"ך ומסיק ברש"ך דקאי דוקא ביום ת' ודיינו להקל ביום ת' משום שתין דרכן לבא תאל תחן רק בלילה והרב בה"ם הת' שהה ושלם בתשובה שם בליבת בבלות שרך בתה • וק"ק לע"ד תפילו מדברינו משמע תף בלתו פעמת לתין דרכן וכו' בלא"ם ומי תין בבלות משום שרך בתה דיכי דתשמתת תין להבת תכל תקום תין המיתות דתוך בתלמה בשתה שהביא לה בת ובתולה ומי תשבר שבלה תלמון והביא לו בת ובנות דבכה"נ תיכה שרך הבת ותשבר דתשמתת תלמון הנשת תו תלמה ושתה שים לתחד משם בנים תינם יוצנין עם הבת תו תשם בימי תופת הבה תו תשם ודוק • ועיין נם כן להרב בתורת המים סימן ו' שהבחים תוכן שתתו עלין שהוכה להחיר לבבול בז' בעוד היום נדול שעשך עמו בה ותבילה לו להקל בזה ועיין להרב בתר שבב דף ק"י ועבודת הבבושני סימן ב' ודב"ם סימן ם"ח ושל"ם • ועיין נם כן להרב מים רבים סימן מ"ב ג' ד' בדין בתולה שבשתת ביום כ' לתדם ובבלה בליל י"ג וככתו תחריה דשתת בבלה בליל ו' לנבונה והבחים הרב המחבר עם הרב"י מבריית שלשות ערערו עליו ותה שהוכוח קלת להמתין לשתת עוד ליל ת' תחר מבילתה תך לשקר שתתו דלדעתם שבבלה קודם שהוכוח תחר בשתים ותה יוסף להמתין לשתת • ועיין נם כן להרב פתד יתק תות ת' ע' מבילת תשה שתתיך קלת בדין מבילת תשה שלת תהיה ביום תפילו ביום ת' ותעשה הביח בידו מתשה שבלכה לבבול בתני היום בעיר ביעבו בלי ידיעת הבוהב ובבבה תלתה שכן מחיבין בפומבי בעיר שילכלת ובהודע הדבר לחבתי העיר בתפסוק יתד וידעו בביבור שתעלה לת בוחר דבר זה ושקר עתה בם ותיד הרב פלבי' מוציליתי שתשם לכל המקומות קודם תופסק הזיהוים על כך לחיות עבילתן שתתה בחיבור כרת וע"ע לו שם דבבלות המובלות קודם תופסק הזיהוים תבחי בעיר לבבול תפילו ביום עיין שם ולכל הדבורות תם עובלת קודם זתה שתשת דהויא תבחי בחיבור כרת תף לתחר הזמן כל שתיתה תוזת ותבולה וכדלעיל להרב מ"ל ובדור הוא :

יז כי שתיכ ליל שבילתה שבתתה שתוך לוסתה תם הוזה תבבול לחום לע"ד שבילה בזתה תלוה תך התתין ע"פ שתבבול העומה לשתם תת ביתה תו לת תבבול רק תחר הוסת כיון לחיבת לע"ד ושתות לחוביתת ותיה דשברי פריתה בשתוך נתי תלתוריתת ולכן תף ביונת לדבך כה"נ יתחין תם תפבר לו תו יבך לדבבו ותם תל שבילתה שתוך לוסת (שקבעה לה ביום) בין שלפניה בין שלתחריה תינה תוסשת תלת ביום בלבד ובובלת ותשתת בלילה שלפניו לא לתחרו ובכ"ו שהבכיים עם רש"ך תחר התחילה ותבלבל שם בענין שעות זתניות (שתלת יעב"ץ ח"ת סימן י"ד) :

הד"ט ועיין להרב כנסת יחזקאל דבין מובלה תבבתה בליל שבילת תלה הנ' שתוך לוסתה דהחיר לבבול ולשתם תשם תיב תלת עונה בליל שבילה תף על פי שחייב תדם לפרוש תתוך לוסתה ופביעתו בתה שבשתפק הרב תנחה יעקב סימן קפ"ו שקב"ם בשתוך לוסתה ובבעה ושתה תתם תפר עיין שם דבבתם בענין יוחא לדבך דת"ח סימן כ"ם ותשתים בשני דענין דסימן תקע"ד ס"ד וביתור התוספות דתענים ד"ח ת"ל דתר"ל תפור לשתם בשני דענין שתתר ליוסף ילד וכו' וביתור התיה דבדה דל"ב ע"א דתר"ל תין תפה תתעברת תלת שתוך לוסתה וכ". תפר שתוך לבבילה והביח התילוף נרסתות דתיה דגרסי ושתוך לבבילה דהוי תוסיף ר"י דתר"ל ותיה דגרסי שתוך לבבילה בלי ות"ו ופליג ר"י תר"ל וכ"ב תפיהם רש"י ופיפ"י התתיק תתוך על יתי תבי דוד שבלה לפרוש תתתו ותיש לומר דתתו על דוד שעליה תתר דוד תן בעוון תוללתי שבלה שתוך לוסתה ותתתה תיהם בשבה ובסיר היו שיהם ולכן קתתר ר"י ושתוך לוסתה כוי"ו דתוסופוס תוסיף ולכן רבה יתי תרוב תסידותו לכהום תתתתו שבשתפק בהיותה שתוך לוסתה ותפתו לו תתבילים ועשתה תם שעשתה ותוי תה עלתה תיבה שנולד דשתע"ה וש"ת דכדין שעשתה דתל"ב לת היה תוכת שבה"ם תבילה תסורה בן הגון כתותו וכיוס הרב בי"י הת' דסיס תקום לומר דשכשיו דתין שבילה בזתה תלה לת תשבול ושוב תלת רתיה להחיר תיבתות תיב"ם ע"ב ובגתר דבריו בתב דתחר בתה שיים ותדיעו הרב השוקל שעפ"י הולתתו עשה תעשה והחיר לתקה הת' לשבול ושתשת ותעשברה וילדה זכר והוא בעל תורה ע"ם :

יח תקוה של תי נשתים שבתוך המרחץ שתיתו תתמעטין תדי יום יום כ' וג' תשבועה ושתתו תתים תשם ובדקו ולא תלאו שום נקב וסדק בשוליו ולא בכותליו ושת"ת תבתה וכמה ימים לת יצא עליו שום פיסול בימי הרבנים שבבל דור ודור רק היו תניחים למלאותו תתים תשובין קודם שיתשתש תשיעורו ותתדש תתד תכם ותרבין תורה בעיר דעתו לשבול תשום דהו"ל כזוחלין שתין תשבדין תי נשתים רק בתשבורן והעלה הרב המחבר להחיר תשום שתה שתתשתש הוא תשום תתיתות תתרתן תים בתורו תקום ובלא"ה נמי עד כתן ל"ק רשב"ם בשבר תתים לתם נפרץ תתקום ותיתו יוצתין ועשו זוחלין פשול תלא דוקא נשתין ונקוב תבל בניד"ד דבדקו ולא תלאו תו שדק בשר • ונדולה תו כתב הרש"ם בת"ם דתקוות והרת"ם כוף תשבת נדה וריב"ו תיב כ"ו ת"ה והר"ן פ' תין בין תתודר בפיהום הת"ם עיין שם ותף תם נבא לשבול בנקוב ה"ד בנקב נדול דהוי דומיא דשתין וכ"כ הרת"ם בהדיה בלל ל"ת סימן ד' וכדין הקילו הרבנים הקודתים תלבד תעם התרתן שבתוכו ועיין נם כן תתרן בשו"ת תבי"ם ותין להתעקת ולומר שהיון תהיו תתיתו • ותרן בשו"ת תבי"ם ס"ב לת בזה דבבו תפר סימן ר"ת סי"ת ובלבות • ותין להתעקת ולומר שהיון תהיו תתיתו תתתעטין כ"ב לת בזה דבבו תפר • להבחיר לדיעת דקונתת קלי דבל בתה שיעתרו בתקוה בדי שיעורו בל תתר יבתו נקרתים תעב ועיין ברש"ך והריב"ם סימן קל"ב בשם רשב"ם נוסיף בב"ב בפירוש • עוד תעשה תתר הבשירו לפי שבדקו ותתתו דתתיהו של תקוה ולתשה לת היה תתתעשה בלל תת תפילו היה שיעורו בתתבורן ועיין בשור סימן ר"ת בשם הרתב"ם ותבן שם טעיף ל' שהורו בפפיסות בבנון זה להבחיר (בעי תי תי"ד סימן קל"ת) :

יט העלה דתקוה תוכ תתתין שתתעטתו תימיו כ"ת סתין תתור לתלתות בבתף ודבריה והתשבה בעיון ותבל תקוה בשעת ההתק גדול דת"ת בעיון תתר ותפשך לדחות תבילתה יש לה להקל שלת לבעל בנות יבתיל תתר"ו וכתם"ם תהריך"ו שורש ל"ו עיין שם ובזכרון יוסף סימן ל"ג) :

הד"ט ולתיתו נם כן להרב שתד יתק תות ת' כת"י ע' תקוה שהביא שבילת תשה שתתיך תתתתת ותבילה סימן כב דיני נדרים ושבועות

(ועיין נ"ב בסימן כ"ד וכ"ט ונ"ד סימן פרטים שתייכים לזה) :

אות א כי שתלה ונדר לעלות לת"י ותתר שתתרשת תשתו תעבבה עליו דבר שבשה הוא לתין בדבריה ממש • ושם יבבר בעיון תם כושה תושה לעלות עתו ותם יבבשה תם תסבב ודין בתושבתה ותוספתא (תהל יעקב סימן כ"ת) :

הד"ט וכבר תתיך בזה תסב"י זיין הוכתו תבריו בשתה תוסף ת"ת סימן ת' יו"ד וי"ת • גם הכא ת"י עיתו התיך בדין תי שבדל לעלות לבריו ותיו"ם תת ותשתו ות"ב ותען לו תשתו רתה כי נדל נדול נדרת לתלתי יתרתל ויעבה תתים תעלה בלי נדר ושוב בתו להם תיזה עבובים ובת להחיר נדרו והתריבו בשרש ותזה תב"ד תי בבה"ב תב"ד כיון שתתר ב"ג תוך ב"ד לדברי תשתו תו לת כיון דהוי לתחר ב"ד לדברי עתתו וע"ל תות ב"ז וע"ע לו שם בת"ב סימן ת"ת דין עבבת תשתו לעלות תי הוי תות נבי בעלה • ועיין נ"ב ב' סימן נ"ת שבתב בשם הרב ניסו בשם הרב"ך תר"ב סימן ת"ת דשבועה לעלות לת"י תין בה שרך תלוה ויבול להחיר ע"י תרתה ושוב ע"י שתה ועיין להרב תזון לתועל סימן כ' על ת"ם הרבה"ג בת"ה סימן ע"ב הבב"י תות ב"ז שבתלוה לו שרלה בשלתי גבוריס שתפילו תליבה לת"י ע"ד לחזור תלוה ושתיתו זוכר תקומו וב"ב תתבר העיר תקומו שהוא בלים תבבת שבועות דף ת"ת ע"ב תלת שהוא בשתף ושתפילו לת"ד תלוה ה"ד ע"ת לזור תבל ע"ת לנתת תין בה תלוה • ועיין נם כן להרב שתל דתיי סימן ת' בלתוכן שתתחייב בו סופר ב"ד לכתוב בו ס"ת ת' תוך זתן ס' ובוקה תבלום בתיבתו נשבע לעלות לת"י בספיגה לתשובה ביודעין לו וזזתן קודם תבלום בזתן תין שבועתו שיוה תלה לתין בעליס לת"י בזתן הזה תפילו תלוה תרבתן ותייב הסופר לקיים שבועתו ברתשונה עיין שם בתורה • ועיין להרב זרע תברהם ת"ת סימן י"ב והגתשבים בתי שתחייב עלתו בנדר ושבועה שבשיניות עד סך ת' לעלות לרתות תת פני ה' נבלות תוכיי יורנלים ולהשתעב שם תיזה זתן לנתוך תורה ולעסוק שם בעסק השותפות בתקוה תחר להשתעק תין בשותף יכול לעבבו ושבשיטו עתו תר"י ן' יוסף והרר"י שתב"י ושם תכבו בבנין יתיבת ת"י בזתן הזה והביח תום' דסוף כתובות ותהרי"ת ת"ב סימן כ"ת ופסקים וכתבים ס"ת ותריתה ופריתה על דברי תבר"ם ותרת"ם סוף כלל י"ב ופני תבה ת"ת סימן ה' ותלקת תתוקק עיין שם • ועיין תורים גדולים לתוד ריט"ם והגתשבים ולהרב תגיה שתה תחיי בי"ד סימן ז' ות' וביב"ל ת"ג ת"ת וב"ך ת"ב דף ל' ובסימן קי"ת ותתתן ת"ה ותבי"ן ת"ב ת"ג סימן ת"י ובתלק דשום ויעיתה שתה תק"ם סימן תב"ד ויבים"ן ס"ה ותבי"ם ת"ת ובתי"ת בשתה שתה שלו בתוכך ובהונה שלום סימן ז"ך וכ"ת ועיין זוכר תעבבת יו"ד תות ה' וויעב"ן בהקדתת עתודי שתים שלו וביב יהודה ת"ב בב"ד ות"ת ת"ג סימן ת"ת ותים רבים ת"ת וכנה"נ י"ד סימן רכ"ת הבב"י תות רע"ג ותות יתיר סימן ו' ויבין ובועז ת"ת סימן ת"ת וח"ב סימן ב"ה דתשתע לע"ד דסתבי תסובותיו תת' תדלי ועיין ב"ב להרב פני תתרן בתי"ב סימן ל"ז : **בענין** בעודר ע"ד תביתו עיין להתי' רתתיתו (ועיין בתורת תסד ב"ג ותבקת רוכל קס"ב ופני תתרן י"ת ותתבים הד"ת) (שם סימן ק"ת) :

ג גם בנדר לבקה לעניים תתבינן תתירה כתסירה בסקדש ות"ת בזה ובזה ים שתלה והחירה בשתה תו תרבה (ביח יהודה סימן ות"ו) :

הד"ט ועיין בתשתת תשה ת"ת סימן כ"ה רתזתיו בסימן כ"ז תות ל"ת ושבות יעקב ת"ב ס"ג ותשה בבסף סימן יו"ד ותוריס גדולים לתוד קל"ת :

ד הביא מחלוקת הפוסקים בדין התרת נו"ש קודם שיחול דלרמב"ם ל"ש דבר התלוי בזמן לשחיט תלוי אין להתיר ורוב הפוסקים פסקו כן עיין במרן סימן קכ"ח ס"ז דלא כהר"ן דמיקל בדבר התלוי בזמן (בית יהודה ח"א סימן ז' וח"ב כ"ז) :

הד"ט ועיין לרדב"ז בחדשות סימן רע"ו ופרח שושן כלל ג' סימן א' (שהביא מ"ש הרא"ח סימן ע"ה) ומרן בסימן של"ד סעיף ל"א וסימן רכ"ח ורמ"ז ורש"ך שם וריד"ו דף קי"ג ורב"ח וריק"ש שם סי"ו וזרע אמת ח"ב סימן נ"ג :

ה אשה שנדרה בחלוס שלא לאכול דבר פ' שיקנה בעלה למ"ד שצריך עשרה פשיטא דאין הבעל יכול להפר וכרש"ך סימן רל"ז סק"ה ואינו מצטרף גם כן ליו"ד דאשתו כגופו כמ"ש מרן סימן קכ"א סב"ז אף שאפשר לחלק (שם סימן ח') :

הד"ט ועיין ג"כ להרב בעי חיי קס"ב וריי"ז ולפרח שושן כלל ג' סימן א' ושמש לצדקה ה' ו' ז' ושבט יהודה דף ל"ב ותשב"ץ ח"ב סימן קכ"א וכ"ט :

ו עיין מהר"י מברונא סימן ס"ג וק"כ ועיין בשותא דיוקא שלי סימן קי"א שהבאתי שם לדברי מרן סימן רל"ב סי"ב וכנה"ג שם בשם הרד"ך והר"ם מלובלין י"א ומהריק"ו שרש קס"ו ומשפטי שמואל י"ט ובנימין זאב רס"א ורע"ו ופני משה ח"ב קכ"ב והרמ"ע ח"ג קל"ט ותורת אמת מ"ז ס"ו וע"ו ורש"ך ח"א סימן פ"ה ורא"ח ח"א סימן ג' ומהר"ם ריקאנטי תקנ"א והרב החביב הנז' שם אות מ"ב ואגדות הפסגה סימן פ' שהביא דברי מרן בח"מ סימן כ"ו בשם בעל התרומות וגידולי תרומה ובדברי מהר"י איסקאפא והרא"ח ח"א דף י"ג ומהר"י בסאן סימן מ"א ובית דוד וחו"ד דף ט' ועיג"כ בשאלת יעב"ץ ח"ב סימן ט' :

ז נשאר מה כחה של שבועה של הרמב"ם בתחלת פ' המורה דאיך תחול כשאין הנשבע עונה אמן וכן הקשה בדברי מהרא"ו והשיב לדעתו הרי הן כשבועת יהושע ושאול שכתב הרא"ש כלל ה' סי' ד' שהיו גזירת חרם ונדוי (שתי הלחם סימן ל"ח) :

ח הגדיל לדבר בכל פרטי מנהגים וחומרות איזו צריכה התרה ואיזו א"צ וביאר דיני מנהגים וחומרות ויוהרא ואיזו חיישינן ללא תתגודדו ומשם בא לנוהג חומרא בפסח שלא לאכול רק מצה שמורה משעת קצירה דלית בה יוהרא ומחלוקת (דברי יוסף סימן מ"ה) :

הד"ט גם אני בעניי הארכתי קצת בשותא דיוקא סימן קפ"ב בדין לויה לס"ת עד הטעתו לדוכן שבמקום שאין נוהגין ללוותו קם בחור א' השוקד על דלתי בה"מ רך וטוב יניק וחכים ונפשו אותה לשנות ואביו נ"ד מיחה בו והעליתי דיפה כח האב ומחאתו מחאה :

ט המוסר מודעא כראוי והכירו העדים באנסו אף שנדר ונשבע עד"ח וקבל ממנו הנאה אינו כלום ונכנס גם כן בענין נדרי אונסין דאינו רק דרבנן שיש לחשוב בלבו היום ומ"מ לצאת ידי הכל יתירו לו ואפי' לכתחלה (בית שלמה סימן י"ז) :

הד"ט ועיין ג"כ בדין טענת אונס בנדרים ובענין מודעא בער"ה ויה"כ (הנהוג) להרב מים רבים בחי"ד סימן מ"ה ומ"ו ובדברי דוד ע"ה וחזון למועד ס"ל וש"ל סימן ה' ז' ומ"ג ובהנהגות שם סימן כ"ב ופני אהרן פ"ז וי"ח ובעי חיי ר"ו ורע"ו ודבר משה ח"א סימן פ"ל וריח שדה סימן ו' ופרח שושן כלל ב' סימן א' וזרע אברהם סימן ט' כ"ב כ"ג וכ"ט ותשב"ץ ח"ד טור א' סימן כ"ב וזקן אהרן דף מ"ה ובני משה (סימן כ"ג ותורת משה בן הרח"ם) סימן א' ואבקת רוכל סימן קע"ו :

י ראובן שנשבע שלא להיות ערב ושוב נכנס לערבות ולא מצא מלוה מקום לגבות ובא אל הערב ורוצה ליפטר מכח שבועה ואין בדבריו ממש ואיסור עשה ליכנס ערב אבל חייב לפרוע (ראש יוסף למהר"י איסקפא דף ל"ז) :

הד"ט ועיין בכיוצא לזה להרב בית יעקב סימן ע"ד ובנודר או נשבע לקיים או לבטל איזה מצוה דאורייתא או דרבנן ובחור ובתולה שנשבעו ליטא זל"ז עיין באהלי יעקב סימן נ"ד ומ"ט ולמודי ה' סימן קכ"ב שלא נכנסו באזניו מ"ש הרב מחנה אפרים ועיין הרדב"ז ח"א סימן ק"ד ובני משה סימן מ"ג וכ"ב וגאוני בתראי סימן מ' וריב"ש ל"ח ורימ"ט ח"ב ורשב"ץ נ"ג הביאו מרן סימן רל"ב וריב"ל ח"ג סימן ד"ן ומהר"י מברונא סימן קכ"ד וכ"ה ורל"ם והנמשכים ושב יעקב סימן כ' וכ"ב ומהרי"ו קל"ז ועולת שמואל סי' יו"ד ופני אהרן י"א מ"ו והנמשכים ודבר משה ח"א סימן ל"ס ומ"ה וטדע ביהודה ס"ח וס"ט ובית שלמה סימן ג' ותורת חסד כ"ב ומהר"י קלעי סימן ג' וזרע אמת סימן מ"א נ"ד נ"ס וק' והנמשכים ואגדות הפסגה סימן ו' ופני יהושע (מקראקא) בח"מ סימן ז' וט' ושבות יעקב ח"ב סימן פ"א ופ"ג וסו"ת כ"י להרב עזריאל דאיינה ק"ד וק"ה ושמש לצדקה סימן ה' והנמשכים וסימן מ"ג ושמן המור ג' ומגן גבורים ט' וי"א ותשב"ץ ח"ב סימן קס"ו וח"ד טור א' סימן כ"ב וצרור הכסף י"ב ויריעות האהל י"א ורשד"ם נ"ד וק"ד וריח שדה ו' מ"א ל' וח"ב סימן יו"ד ופרי הארץ י"ד וחקרי לב ק"י ובית דין ש"ש סימן ח' ונחפה בכסף ח"א סימן ומ"ש עליו הרב בית יהודה בליקוטיו סימן א' ובתשובות סימן פ' וזרע אברהם סימן ח' ויו"ד ומ"ש עליו הרב אורים גדולים לימוד קל"א קל"ב ואגורה באהלך דף ל"ז ובית שלמה סימן ד' ומשאת משה ח"א י"ד וי"ז ופרי הארץ ע"ו והר"ם סגי י"ב ומכתם לדוד כ"ט ול' ובעי חיי רי"ב ורי"ב ויכין ובועז ל' ול"ו ותורת משה ן' הרח"ם סימן ו' ז' ובית לחם יהודה בתשובותיו לסימן רס"ד דיני נדרים ושבועות :

יא האריך בענין שריפת הנדר ופירושו בב' אופנים (בית יהודה סימן כ') :

יב רו"ש היה להם תבואה ונתערב של זה בזה ושוב נדר ר' הנאה מש' אין זה בכלל דבר שיל"מ על שיכול לשאול על נדרו דכיון שנתערב קודם שנאסר לו בטל הוא עכשיו דכיון שלא ניכר האיסור שפס א' בס"ע לא הוי שיל"מ וכרפ"ז סימן ק"ב ס"ד ורש"ך אות י"ב בשם הפו"ה (פרי מגדים במשבצות זהב סימן תמ"ץ אות ו') :

הד"ט וב' שנדרו הנאה זה מזה עיין בתשב"ץ ח"א סימן מ"ד והנודר מעובר שבמעי אמו עיין להרב שבות יעקב ח"א סימן פ"ג דיכול להשתמש מהאם עודנה מעוברת שלא כדעת הרב בית יעקב סימן ז' ועיין לרדב"ז ח"ג ד"ס סימן ת"ל תרי"א ותרי"ו ותשב"ץ הנז' סימן קל"ח ויריעות האהל סימן י"ב על מ"ש מהרי"ט ח"א סימן ה' ומ"ב ובשב יעקב סימן פ' ושאלת יעב"ץ ח"א סימן קס"ה :

יג רשאי החכם להתיר לאשה נדרה אף אחר הקמת בעלה שלא כמרדכי פ' השולח רק כמרדכי דפ' המדיר (מהר"י מברונא סי' ר"י רמ"ד ורמ"ה) :

הד"ט ועיין גם כן בתשב"ץ ח"ב סימן רכ"ה וחזון למועד סימן כ"ח ופני אריה מ"א ומ"ב משאת משה ח"א סימן י"ד וראש יוסף למהרא"י דף י"ד ע"ב ושדה הארץ ח"ג סימן ח' ויו"ד :

יד הפותח חומש ומניח ידו עליו אף שלא לקחו בידו ונשבע שתהא אשתו אסורה לו ואמר גם כן שלא יוכל שום רב להתיר לו יתירו לו תחלה שבועה שניה ואחר כך הראשונה וקרובה להיות שבועת שוא שהוא לא ידע אם תרצה אשתו להתגרש (שם סימן רנ"ו) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב טדע ביהודה סימן ע"א שהוכיח מתנ"ך ש"ס ופוסקים שהשבועה חלה אף בלי אחיזת ספר בידו ונשבע בחלוס יוכיח ע"ש ומשם בארה דהשבע בס"ת ומצא פסול פשיטא דשבועתו שבועה אמנם מי שנתחייב לחבירו שבועה בנקיטת חפץ אם נשבע בלי נק"ח יכול לחזור להשביעו עיין להרב זרע אמת סימן ק"ד ובענין תקיעת כף עיין בפני יהושע סימן ט' וקרית חנה ל"א ועה"ב מ' ול"א ושבות יעקב סימן ו' ובסו"ת הרמ"א במקומות רבים ולהר"י מברונא הנז' רס"ב וס"ג וגאון שמואל כ"ד דלדעתו יש להחמיר אף בדבר שאין לו קצבה ושלא בא לעולם ועיין למהריק"ו שורש נ"ב ובנימין זאב רע"ו וריב"ש של"ד ול"ה ונחפה בכסף ח"א סימן א' בדבר שבא"ק :

טו ד' אנשים שבררו ב"ד שפרים על הפרשותיהן בקו"ש לקיים פסק דינן ויצא פ"ד מהן וא' מבע"ד טוען שטעו באיזה דבר ושיתקרב פ"ד לפני איזה ב"ד וחביריו טוענין שכבר נשבעו לעשות כפסק שלהם הסכים הרב המחבר לדעת תלמיד א' חבר שלו דיכול להתיר שבועתו (פחד יצחק אות ש' ע' שבועה עד"ח שאלה) :

הד"ט ועיין להרב שמש לצדקה בחי"ד סימן א' שנחלק עליו ועיין להרב משפטים ישרים סימן פ' ותורת חסד סימן ל"א :

טז חיזק מוסדות ארש של מהרימ"ט ח"א סימן ק"י בבחור משרת לאה ובניה שבנה הגדול כעס עליו וגירשו מביתו ונשבע בלה"ז אני נשבע בה' שלא תכנס בבית הזה לעולם דספק דאם היה אומר שלא אניחך ליכנס היתה חלה שבועתו אבל שלא תכנס מעצמו משמע והוי ש"ש שיכול ליכנס ולא יראהו והו"ל אין בידו ויוכל ליכנס אפי' בפניו דאין שבועה חלה לתנאין והרב המחבר גם כן סיים כהוראתו ע"ש (ועיין ג"כ להרב שבות יעקב ח"ב סימן ק"ה) (זרע יצחק (עטייה) דף פ"א) :

יז נסתפק במקבל עליו שלא לאכול עד צאת ת"ח מישיבה ובעמדם לצאת בא א' שיעשו מצלאין לחולה עיין להרב שבות יעקב ח"א סימן כ"ח ובמ"ק דף כ"ב יש סוגיא מעין מ"ש הוא ער"ש דף ל' ועיין הרשב"א סימן תע"א ושיש לצדד והניחו בצריך ישוב (ועיין בח"א מחבורי הקצר הלז סימן ל' אות ט' תשובות הרש"י הנז' הד"ט) (חיים שאל ח"ב סימן ע"ד אות ל"א) :

יח הנשבע בזה הלשון פור אל שם או פור אל חי סוי כנשבע באחד מהכנויין ואם עבר עליה חייב (שדה הארץ ח"ג סימן י"ב) :

הד"ט ועיין ג"כ לרדב"ז ד"ס ח"ג סי' ת"ט והמשכים ולהר"ב זרע אמת סימן נ"ב :

יט הנודר וא"ל חזור בך וחזר בו פירש הרב דבריו בכ"מ במה נסתפק בל' הרא"ש אם משום שלא חזר בו רק תכ"ד שלהן א"נ דצריך שיחזור בו מעצמו ולא ע"י אחרים אפי' תכ"ד שלו לא מהני (אבקת רוכל סימן קנ"ם) :

כ נסתפק ברגיל לקרות מסכת שבת בכל שבת ושוב קבל עליו בנדר ללמוד ח"י פרקים בכל יום ואירע שלימוד ח"י פרקים בא לו בש"ק אם קריאה א' תעלה לשניהן וחילק איזה חילוקין ומסיק בניד"ד דעולה לזה ולזה קריאה א' (סמא דחיי סימן ט') :

הד"ט גם הרב בית יהודה הסכים עמו והזכרתיו בח"א סימן י"ב אות ד' ועיין ג"כ להרב בית יעקב סימן ס"א בכיוצא לזה ודלא כרע"ז :

כא הנודר שלא לאכול זמן מה דבר היוצא מהחי אם הדבש בכלל חשב תחלה לתלות הדבר בשהיא דבכורות דף ח' ובפוסקים בש"ס פ"א וממילא יש לחקור בלשון ב"א ואם אינו יכול לברר הדרי' לכללים דסתם נדרים להחמיר. ושוב מצא להרב שער אפרים סימן ס"ט שלמד מבכורות הנז' להתיר ולא להעיר בספקו הנז' (זרע אמת סימן נ"א) :

כב מסיק להחמיר במי שאסר ספרו על חבירו ללמוד ע"י הרהור ושא ונתן במ"ש הלק"ט ח"א סימן ז' שגם הוא אסר (שאלת יעב"ץ ח"א סימן ס"א) :

הד"ט וכ"ש גם כן הרב אגורה באהלך דל"ו ע"ב ודלא שייך כאן אי הרהור כדבור או לא דהביא הרב הלק"ט הנז' כיון דכוונת המדיר לאסרו :

כג הנשבע לאכול מדבר היתר דברים החשובים דלא בטלי אפי' באלף ושוב נתערב בהן דבר איסור וחשוב דאי אמרת לא בטיל עובר אשבועתו ולא אתי דרבנן ודחי של תורה א"ד לא ונטה דעתו להלכה לאוקמי אדינא דאורייתא למיזל בתר רובא כדי שלא יעבור אד"ת ומכל מקום למעשה הצריך תלמוד (ועיין גם כן לקמן סימן כ"ד אות א') (חקרי לב סימן ק"י וקי"ז) :

כד הנשבע שלא לדבר עם שמעון מותר לדבר עם אחר שיאמר לשמעון (בשם תשובת הגאונים) אך אם נשבע שלא לגלות נסתפק אם מותר לו על ידי כן (בשם הרא"ח ח"ב סימן א') עוד לו שם ק' סעיפים בדיני שבועות שקבץ הרב אברהם ן' חנניה מאיזה רבנים :

הד"ט ועיין להרב זקן אהרן סימן כ"ו דס"ל דהכל תלוי בעיון אומדנת הנודר (מטה יוסף ח"ב סימן י"ד) :

כה המקבל עליו לקרות בכל יום סך כו"כ פסוקי תהלים דלהרב הלק"ם ח"א סימן ס"ט מסתברא דפסוק למנצח מזמורי לא יעלה לו לפסוק א' מצא הרב המחבר כתוב בגליון הספר שמע יעקב וז"ל ונ"כ להביא ראיה לנודר לקרות כו"כ פסוקי תורה דלא יעלה לו פסוק. וידבר ה' אמ"ל מברכות דף י"ד דא"ם דבר אל בני ישראל לא הויא התחלה עד שיאמר ועשו להם ציצית הרי דלכ"ע וידבר ה'. וגו' אינו מעיקר הפסוק ול"פ אלא באומרה עכ"ל ותמה עליו דמה יועיל לניד"ד אי הוי מהעכין או לא כיון שהוא פסוק בש"ע והרי קיים נדרו ועוד דמצינו לענין קריאת ס"ת דחשיב פסוק בענין שלא לפחות מג"פ וכבסימן קל"ז א"כ גם לענין נדר עולה (אגורה באהלך דף ל"ז ע"ג) :

כו מי שחלה חולי השיאטיק"א וא"ל רופאים שלא יתרפא אם לא יקבל ע"ע שלא לאכול בשר כופאל"ו ושום ראש בהמה חיה או עוף ודגים ונשבע על זה ויהי היום כתנו לו פאשטידא א' עשויה ומבושלת בשומן אם אנו יודעים שכוונתו היתה להאסר גם בשומן פשיטא שאסור ואם לאו פשיטא דמותר ואם א"י כוונתו יש להחמיר ויש גם כן לחלק בין נשבע שלא לאכול בשר בלבד שמותר בתבשיל שיש בו טעם בשר לבין אמר קונם בשר שאיני טועם דאסור גם בתבשיל של בשר עיין טור ומרן סימן רי"ז (בארות המים סימן ז') :

הד"ט ועיין להרב צרור הכסף סימן ט"ז מ"ש על הרב ב"ה הנזכר וסיים דלדידיה שומן ובשר דבר א' הן ודהלכתא כותיה ולא מטעמיה ע"ש ולקע"ד הכל תלוי בידיעת הרופאים שאם יאמרו דשומן כבשר יזיקנו כיון שהוא אינו זוכר כונתו והנך סהדי דעל דעת וצווי הרופאים נדר בוודאי גם לשומן נתכוין וכן בהפך ולפי מיעוט השגתי המעיין במתניתין וש"ס דנדרים דף ס"ו ע"א בנודר מהיין או מהבצלים דפסקי' דאף דאינו יפה כל שאינו רע הותר בכל משום ההוראה תנא בניד"ד ודו"ק :

כז מי שנדר ואמר אם תלד אשתי זכר עבידנא י"ט לרבנן ולא פירש לכמה ת"ח וילדה אשתו זכר לא יפחות מעשרה ת"ח כסעודת גמרה של תורה וכן מצא אחר כך לכה"ג הנב"י סימן תרמ"ט בסעודת יום טוב לחזר אחר מנין לומר קדיש וגם אבל על אי"א רשאי לסעוד שם ובאיכות הת"ח תלוי במחלוקת דלרמב"ם פ"ו מהל' ת"ח כל שיצא מנדר ע"ה הרי הוא ת"ח וכבר האריך בזה הרב בני יעקב בענין פיסור ממש (ועיין גם כן לקמן סימן כ"ו אות ד' וי"ו) (שם סימן ח') :

כח הנשבע על דבר אחד הרבה פעמים סגי בהתרה אחת בלשון רבים וכהרשב"א בחידושיו ובמתניתין דפרק נערה המאורסה דרך ת"ח עד וכו' כל נדריה שנדרת וכו' (יכין ובועז ח"א סימן קמ"ז) :

הד"ט ולע"ד שקצרה אין זו ראיה מכרחת דא"ל דשאני התם דאין האב יודע בבירור שנדרה אפי' פעם אחת וכ"ש הרבה פעמים ומש"ה סגי בהכי משום דה"א באופן אחר אמנם מי שישבע במשל עשר פעמים שמא ישהנה דיש ויצטרך להתירן י"פ עוד אפשר לומר דמתמר האב לבתו לא יהיה רק אשבועות רבות על הרבה ענינים ולא על הרבה שבועות על דבר א' והוא לע"ד חילוק נכון וכ"פ בהדיא מרן בסימן רכ"ח סמ"ו מתשובות הרמב"ן והר"ן עיין שם ואף דלהרלנ"ח דעת אחרת וכבר דשו בה הרמ"ז ורש"ך שם מ"מ כיון דלמרן והרמב"ן והר"ן יש לחלק בין הנושאים וכו' ופשיט דהי מתניתין הנז' קשיתי' פשוט לע"ד דאין ממתניתין מופת חותך לס' הרשב"א הנז' ועיין להריו"ב הנז' בח"ב סימן ל' ולהרב זרע אמת סימן נ"ה :

כט ראובן הלוה לשמעון סך מה להחזירו כשיגיע בנו הקטן ל' יום קודם נשואין וכתבו שטר מלא ובדוש ובת"כ וכו' ויגדל הילד ואינו נושא אשה והמלוה דוחק ללוה לפרעו כיון שהבן בא לכלל שנים לישא אשה והלוה משיב הלא תנאי ביניט לפרעך ל' יום סמוכין לנשואי בני והרי לא נשא ונידל הרב מתחלה לחייבו לקיים שבועתו אף על פי שלא נשא כיון שברשותו לישא וראוי לישא מכסכם לי"ג שנה וכ"ש הוא ממ"ש הד"ת בי"ד סימן רל"ב בשם ריב"ש סימן קל"ה דפסק דמיד שיכול הנשבע לקיים שבועתו יקיימנה ולא יאחר ועיין לרמ"ז ח"מ סימן תקכ"א סקט"ו וסמג"א סקי"ג ונחלת שבעה סימן ט"ל אך פטרו משום דאנן ידעינן שלא נשבע והסופר כ"כ כשאר סופרי דשטרי והביא גם כן שמחלוקת אם כתיבה כאמירה עיין רש"ך ח"מ סימן ס"א ס"ה וסימן ע"א סקל"ג והר"ם אישרלים בתשובה סימן ק"ה (קרית חנה סימן ת"י) :

הד"ט בענין שבועה בכתב הנז' עיין בחבורי הקצר הלז ח"א סימן כ"א אות ג' כי שם רמזתי תשובת הרב הנז' ואחרים ועיין גם כן בפני משה ח"א סימן ע"ז ופני אריה סימן ע"ו ופחד יצחק אות ש' ע' שבועה בכתב ונחלת שבעה סימן פ"א ומ"ש עליו השבות יעקב ח"א סימן ע"ב ואות יאיר קל"ד ושמש צדקה סימן א' ול"ב ושב יעקב מ"ע ומבי"ט ח"א סימן פ' ות"ב כ"מ ופה"ד שכ"ו ושמ"ע סימן ע"ו שק"ח ורש"ך בי"ד דל"ב שקכ"ה ובני יעקב דף ל"א ורשד"ם פ"א ודברי דוד ל"ה ודבר משה ח"א נ"א ומחנה אפרים הל' נדרים סימן י"ב ומ"ש עליו הרב חקרי לב סימן קי"ב ומטה יוסף ח"ב סימן י"ד וריב"ל ח"א כלל ז' סימן ה' ורש"ך ח"א קע"ב ורדב"ז ח"ב סימן תר"ס ואהל יוסף מ"ב ונודע ביהודה ס"ו ור"ם ס"ח דכתב דלא מכרעא מלתא שפיר בשבועה אתנס בחרם ודאי הוי כאמירה וכן דעת הרב משפטי שמואל סימן ק"א וק"ב ועיין בכה"ג סימן רי"ו אות י"ב ובר"ם ס"ח · ועיין למרן באבקת רוכל סימן קנ"ב ומשפטים ישרים מ"א וזרע אמת ח"ב סימן ק"א וק"ב ובהשמטות · ותורת חסד ל"א הביא דעת רלנ"ח וריב"ל ח"ג ס"ס כ"א וזולתם רבים אשר לא ראו עיני שאפשר שיותר ממה שכתבתי דברו בזה ולעולם מידי ספיקא דדינא בנדרים ושבועות לא נפקי אי הוי הכתב כאמירה · ובין למר בין למר בנידון הרק"ח הנז' הראת לדעת דע"כ לא צידד לחייבו רק משום חומר השבועה ומשום דראוי היה ליטא משהיה בן י"ג ודל מהכא השבועה פטיר ועפיר כל זמן שלא ישא וכ"ש וק"ו אם היה הבן נפטר קודם שנשא שלא היה שמעון חייב דתנאי שבממון הוא וכל שלא נתקיים התנאי מאן ספין ומאן רקיע לעשות את שאינו כישנו אפי' מהלוה עצמו ומה גם מיורשו · ועי"ל סימן כ' אות ג' ע"ש שם על מעשה שבא לידי ושמח לבי ויגל כבודי על טובה השמועה ששמעתי מפי הרב גיסי נר"ו שכבר נשאל בזה הרב מופת דורנו מהרי"ך נר"ו ר"מ מתודונא והשביא ראיות נכוחות ומופתיות חותכות לזכות היורש ודלאו אסמכתא היא אלא ככל תנאי שבממון וכל שלא נתקיים התנאי פשיטא ופשיטא דאין להוציא אפי' הקרן מהלוה ואנ"ל מסיורם כך א"ל ר' ידי"ן מר גיסי נר"ו שכבר דבריו הנחמדים הנה הנם תחת המכבש להדפיסם בחבור מדבר מתנה שלו בחלק מדבר הגדול יעו"ש :

ל חברת ת"ח המנדדים שינה מעיניהן ועוסקים בתורה ובתוך הלימוד מביאים מיני מתיקה ואחד מהן נתנמנם ולא נתנו לו מיני מתיקה ומחכו עליו חביריו וקפץ עליו רוגזו ואמר יאסרו עלי כל מיני מתיקה הבאות בליל זה אם אתנמנם עוד ומהר"ם הלוי האריך ואסר והסכים גם כן עמו הרב המחבר באורך (שמחת י"ם סימן ד' וה') :

סימן כד דיני נזירות

ועיין גם כן בסימן כ"ג וכ"ה ול"ד איזה פרטים השייכים לכאן :

אות א בן י"ד שנה ששתה ונשתכר ושפחידוהו להלשינו לרבו והוא יודע קנת שטות בלי הבנה וכראותו שהיו רוצים לגזור עליו שלא ישתה יין קרא משנת מה בין נזיר עולם וכו' ואמר לעומדים ככר הוא נזיר ותשאלהו אמו עד כמה נדרת וא"ל עד שאנשא ושוב אמר עד נ"ם ושוב נתחרט הנער ויוליכוהו לפני אחד חכם ושאל לו מהו נ"ם ולא ידע להשיב וישאל לו שנית והשיב שנזיר עולם היה שמשון ולא רצה החכם להתיר והלך אצל ג' ת"ח ונשבע שלא היה יודע שחשב שהיה יכול לידור עד ג' שנים והתירו לו והרב המחבר לימד דעת דלא היה צריך שאלה דטעות ביד הנער ואם היה צריך שאלה לא היתה התרתן התרה (אהלי יעקב סימן י"ד) :

ב מי שאמר שיהיה נזיר כנ"ם מן היין וא"ל מה יעשה מהשכר ותספורת ושאר דיני נזירות והשיב שאינו נזיר רק מיין דעלמא ולא מיין של קידוש וכיוצא כיון שפי' שאינו נזיר אלא מיין של רשות אף שלא אמר כן תכ"ד נאמן ע"ע כן ס"ל למהר"א נאפיניו (ובספרו צרור הכסף סימן פ' מסיק דלא חל נזירותו כלל) ועל ידו החזיק הרב המחבר ע"ש (מעיל שמואל סימן ט') :

הד"ט ועיין להרב הון רב סימן ד' משא ומתנו על תשו' הרב הנז' ועיין להרב מטה יוסף ח"א סימן י"ג באומר הריני נזיר כשמשון בן מנוח ולא הזכיר שום א' מכינוייו אי אמרינן לשמשון אחר נתכוין · ועיין גם כן להרב זרע אברהם סימן ט' ובני משה סימן ב' ולהרב שם חיי ולהרב בני משה סימן ב' ולהרב זרע אמת סימן נ"ו ובעי חיי סימן רס"ו ומשאת משה סימן י"ג ומשפט צדק ח"ג סימן כ"ה :

ג שו"ל אחים והגיע שמעון לפ' הנושא והיה לוי רוצה שיעשה חופתו בביתו ושמעון לא היה רוצה וקפץ ואמר לוי להיות נזיר כשמשון אם יכנס בחופת אחיו ושוב בא שמעון ונתרצה לעשות חופתו בבית אחיו הביא הרב המחבר פסק א' מהרא"נ (המובא במחנה אפרים שלו סימן ו') להקל בנדרו דאומדנא דמוכח שלא נדר רק אם לא יעשה חופתו בביתו והסכים עמו הרב המחבר גם מטעם המודעה של ער"ה ושלא היה זכור כשנדר דרובא דרובא מודו דהנדר בטל כמ"ש הריב"ל והרא"נ וכ"ש בצירוף טעמים אחרים (ועי"ל סימן כ"ג אות ט' בהגהה) (שם סימן כ"ב כ"ג) :

ד נשוי שהלך לעיר אחרת ואירס אשה בלי רשות הראשונה וכשהרב המחבר מיחה בו אסר איסר על נפשו איסור עולם ממנה ושלא יקחנה ובאם ישאנה מקבל עליו נ"ם וכו' ושוב שוה כאולתו וחפץ לקחתה ברצון חכמים שיתירוהו או שלא ברצונם ולפי שכשנדר אמר שתהא אסורה עליו כהקדש כאמו וכו' נשא ונתן בדין המתפיס בדבר האסור דפסק מרן בסימן ר"ב דא"צ שאלה והעלה דבניד"ד לכ"ע צריך וכיון שכן אסורה עליו ואינו יכול לישאל על נ"ם שקבל עליו וכופין אותו להוציא דלא גרע משניות ותמה על רש"ך ח"א סימן קנ"ב דאתכו בדרך אפשר (בעי חיי סימן ר"ז והנמשכים) :

הד"ט ועיין ג"כ בענין נזירות ליטא אשה על אשתו להרב אבקת רוכל סי' קע"ח :

ה האומר הריני נזיר כשיהיה לי בן או בת וילדה אשתו טומטום שנסתפק הרב משנה למלך בפ"ב מהלכות נזירות דין י"ז הביא בשם מהר"ם הלוי מקוסט' ראיה ממתניתין דפ"ב דבכורות הכותב חיתו ובהמתו לא כתב לו את הכוי וה"ה הכא אף דטומטום זכר ודאי או נקבה משום דבן או בת ודאי קאמר כי היכי דאמרינן התם ויש שדחו דשאני כוי שאינו עתיד להתברר משא"כ הכא דאפשר שיקרע וספיקא דהמ"ל הנז' כדקאי קאי גם הרב המחבר דחה ראייתו באופן אחר ומ"מ פשט הספק בראיות אחרות לחייבו בנזירות ואפ"ה מסיק דצ"ע בכל הסוגיות שרמז (חיים שאל ח"ב סימן ן') :

ו ראובן ראה חברה א' שלבשה מה נדר (שלא במקום כעס) בנז"ם מלהיות עוד ראה חברה ועמדו כל העם מקלה ואמרו שא"א בלא"ה פן תארע תקלה גדולה ובא ראובן לשאול התרה הביא הרב פסק הרב אליעזר ן' נחום דהוכיח בז' טעמים דאין מקום לחול הנזירות (שדה הארץ ח"ג סימן ט') :

הד"ט ובנודר מתוך כעסו עיין לו ז"ל שם בסימן ל"א ול"ב ולהרב פרי האדמה דף כ"א שהזכיר להקת הפוסקים ובכללם הרב הנז' ועיין ג"כ להרב גבעות עולם סימן ה' שהקיל בנזר תוך כעסו · ועיין ג"כ להרב משאת משה ח"ב סימן ו' ולהרב ריח שדה סי' פ"ז :

ז מי שנזר בחלום נז"ם שלא לעלות בבית בעל ברית ויהי היום ונתן לו הבעה"ב מצות פריעה האריך הרב בדין הנודר מדבר שאין בו בכלל הנדר והביא גם כן טעמים אחרים ובכללן תנאי ער"ה ויה"כ ומסיק להיתר לעלות ולעשות הפריעה (ועי"ל סימן כ"ג אות ט') (בעי חיי סימן רי"ז) :

ח מלמד תינוקות בכפר א' שנתקוטט עם שמעון וא"ל שהיה עושה מלאכת ה' רמיה וקפץ המלמד וקבל עליו נז"ם שלא ללמד עוד בן שמעון וכששמעו כן נתחרט ובקש ממנו מחילה וחלה פניו להתיר נזירותו כי לא היה שם אחר וא"ל שימלא הרי יחידי הכפר רוצים בו דוקא · וגם שמעון היה פורע לשכר המלמד סך גדול ואין מקום אחר להשלים החסרון מאחרים ואת"ל שיסכים המלמד ליקח פחות מהסך הקצוב הנה יחידי הכפר אינן רוצים ליטול אותו תלמיד מלמודו ואינן רוצים שילכו בניהן לבית הספר וכראותו המלמד כן נתחרט שאין לו פרנסה ממקום אחר והרבה הרב המחבר ראיות להוכיח דאין הנדר חל ושאפי' התרה א"צ (פו"ח ראש יוסף דף י"ב) :

ט האריך בדין דבר שיל"מ דאפי' באלף לא בטיל. מה דינו אם יצטרף עמו איסור אחר שאל"מ ואגב הקשה על מרן סימן רצ"ו ס"ה דאם אמר שלא אשתה ואחר כך אמר הריני נזיר ושתה דאינו חייב אלא א' ואמאי לא יחול איסור דנזירות דהוי איסור כולל גם אכילת ענבים (ועינב"ל סימן ס"ג אות כ"ג (יש יששכר סוף דף ו') :

י מי שנזר בנז"ם אם ידבר עם חבירו אין להקל להיותו דבר שא"ב ממש ואסף אינו שהוא כמה דאשי אלפי ישראל דס"ל הכי ע"ש (כ"ד ש"ם ח"ד סימן י"א) :

הד"ט ואם מותר לכתוב לו נראה דתליא בדין כתב אי הוי כדבור ועיין לעיל סימן כ"ג אות כ"ט :

יא רו"ש שותפים במלאכת השחיטה שנתקוטט ר' עם טובי העיר וגמרו להעבירו לאיזה ימים ובו ביום שגמרו להעבירו מצאו ב"ב של ר' את ש' וא"ל הלא נראה שנייך ע"כ להרויח אתה הכל וקפץ ש' ונדר בנזירות שלא לשחוט גם הוא אם יסלקו את ר' והעבירו את ר' ומ"מ התמיד ש' לשחוט .וכשהוכיחוהו ע"כ השיב שלא נדר רק להפיס דעת חבירו ושלא נתכוין מעולם לכך ומסיק הרב דנאמן בדבורו ושאפילו התרה א"צ ודלמי למ"ש הרימ"ם סימן ב' ומ"מ כדי שלא יהיו פרוצים בנדרים ראוי לקונסו בדמים לעניים כמ"ש הרימ"ם הנז' סימן כ"ד ותומת ישרים סימן ס"ג (פרי הארץ סימן ס"ז) :

הד"ט גם הרב מכתם לדוד סימן כ"ב כתב בפשיטות דכמה שנוגע לאדם עם קונו נאמן לומר על מה נתכוין ואפי' ע"ה וכמו שכתבתי בשמו במ"א סימן כ"ט אות י"ד ועיין ג"כ להרב תורת חסד סימן י"ט כ"ט ול' :

יב מי שנזר בנז"ם שלא יהיה דיין בקהל אחר שכבר אותו קק"י אסרו למסרב להיות דיין ונזיר עיין (זקן אהרן סימן ס"ה) :

יג טעמא יהיב למה באומר הריני נזיר קודם שאפשר מהעולם צריך למנות מיד ואילו הנודר להתענות יכול ללות ליום אחר והביא ג"כ מ"ש הריב"ש סימן של"ה ונשא ונתן עליו ע"ש (מוצל מאש סימן מ"ב) :

יד רו"ש שנשתתפו יחד בכסף מה וקבל שמעון ע"ע לקיים התנאים בביטוי בשפתיו להיות נזיר בנז"ם אם יחזור מהשותפות עד משך זמן פ' ונשבע גם כן כל או"א לקיום השטר ושוב בא ש' וטען שזה כמה שנים קודם שנשתתף נדר נדר גדול לאלהי ישראל שכשירויח עד סך פ' לעלות לא"י וכיון שעזרו ה' וכנס ממון רוצה לעלות וללמוד שם כב' או ג' שנים ולהשתחרר שם בעסק השותפות ור' מעכב ע"י שלפי תנאם אינו רשאי להתעכב שם וש' משיב שעדי השטר עצמם יודעים שכבר היו פניו מועדות לעלות ושהם בעצמם אמרו בפניו דשפי שעליה לא"י אינה בכלל התנאי ור' השיב שחשב שלמקרה דוקא היתה כוונתו ושמר הרב את ש' והביא גם כן פסק ארוך מהרב זרע אברהם בענין עליה לא"י ע"ש (ועינב"ל סי' כ"ג אות א') (אורים גדולים לימוד רי"ם ונמשכים) :

טו המשביע רבו שלא ילך ללמוד עם אחר רק עמו ואף אם ילך רבו משביע שלא ילך רק אצל מי שיאמר לו ושכחזרתו לחזור ללמוד אצלו ונשבע גם כן שלא לפרוש מת"ת עד היותו בן כ' שנים ועוד קבל עליו נז"ם בכל תנאיו שלא לעבור על שום פרט מהנז' ונכתב הכל בספר וחתום ושוב הוצרך רבו להתיר נדרו ושבועתו בפרטי הלימוד עמו ע"ת שילמוד עד כ' שנה במקום אחר והתלמוד טוען אחר כך שפטור גם מזה מטעם דהותר מקצתו וכו' פסק מרן דאין בטענת התלמוד ממש (אבקת רוכל סימן קפ"ג) :

טז המקבל עליו נז"ם אם לא יגרש אביו את אשתו כגט אף על גב דפטור משבועת ביטוי כיון שנשבע על מה שאינו ברשותו מ"מ לענין נדר או נזירות אם יעשו או לא יעשו אחרים איזה דברים חל עליו הנדר ונזירות וכן הוא בניד"ד ואפשר לתקן הדבר על ידי שיגרשנה ויחזירנה כיון שלא התנה שלא להחזירה אבל ראוי לימחה על העמוד ולהעניש בנדוי וקנס ממון (שם סימן קפ"ד) :

הד"ט ועיין גם כן בעניני נזירות למרן הנז' שם סימן קפ"ה וקנ"ו ולהרב נאמן שמואל סימן כ' ועיין גם כן לעיל בסימן כ"ג הרבה ענינים השייכים גם כן לענין נזירות ולקמן סימן כ"ה ול"ד :

סימן כה דיני הסכמות ותקנות הקק"י

ועיין גם כן בסימן כ"ג כ"ד ול"ד :

אות א קק"י שקבלו עליהם בשבועה אחד חכם לראש וקצין ושוב עשו הסכמה שכוללת העיר יחוייבו להתדיין בב"ד של ג' ולא יוכל לומר לחכם קהלתי אני הולך והודיעו הקק"י לרבני קהלותיהם הסכמתם והחזירו הרבנים לקק"י אגרותיהן ואמרו בפי' שאין מוחלין להן השבועה רק לענין הדין הנז' ולא לירד מגדולתן משאר צרכי הקהלות ואחר כך ביטלו הקק"י הסכמתם הנז' וחזרו ומסרו להן אגרות הראשונות ואחד חכם מהן לא מסר כראשונה אגרתו לקק"י שחשב שנאבד ממנו ואח"כ מצאה והקק"י לא די שלא עשו לו אגרת מחדש אלא אף זו שאינם מפלים בו עוד לחכם קהלתו לאו כל כמינייהו להורידן מגדולתן והבא תוך גבולו הרי זה מסיג וכו' (כרם שלמה סימן כ"א) :

הד"ט ועיין גם כן בענין הורדה מהגדולה להרב משאת משה ח"א סימן א' ובחבורי הקצר הלז ח"א סימן ו' אות מ"ג ולהרב זקן אהרן סימן נ"ז ונ"ח · ובענין איזה תקנות נגד כבודן של ת"ח אף בלי הורדה מגדולתן עיין להרב אור ישראל סימן מ"ה ומקור חיים (כ"י) סימן כ' מא' מרבני עיר מולדתי סימן כ' ולהרב אבקת רוכל סימן ר"ו ולהרב בית יהודה ח"ב סימן ק"ח ומשפטים ישרים סימן פ"ד ודבר משה ח"א סימן ל"ב וזכרון יוסף סימן י"ד ותורת חסד סי' ל"ב ת"ש על שאלת פרח מ"א סי' מ"ד ומגן גבורים סימן א' :

ב קק"י שעשו הסכמה לדרוש בכל יום קודש ברכו בתרא ב' הלכות או דברי מוסר אם יכולים להתיר ואם צריך דעת רוב הצבור וענינים אחרים השייכים לניד"ד ע"ש תשובתו על כל פרט ופרט (בית יהודה סימן פ"ו) :

ג קק"י שראו שהעובדי כוכבים מוכרי דגים היו מייקרים השער הרבה והסכימו שלא ליקח שום יהודי מהם כלל אסור לשלוח לקנות על ידי עובד כוכבים אף שאין שליחות לעובד כוכבים שאם נכיר על ידי עובד כוכבים מה יועיל הקק"י בתקנתו אם ירבישו המוכרים אך אם עובדי כוכבים קנו מהמוכרים או נתן להם במתנה מותר לישראל לקנות מהן כיון דפסקיה עובד כוכבים אחר (שם סימן ל"ב) :

הד"ט ועיין גם כן להרב עולת שמואל בכיוצא בזה שהביא דעת מהרא"ד"ב סי' ס"ג ופמ"א ח"א סימן ל"ד והר"ס אלשיך ורשד"ם סימן פ"ב וריב"ל ח"ד סימן ו' · ועיין גם כן להרב מראית העין בליקוטיו סימן יו"ד שהביא תשובת הרא"ש כלל ב' סימן ל"ח ועה"ג סימן ס"ז וקרבן נתנאל בפ"ה דביצה וזולתן ודעתו הרמה דאף דבכה"ג הטעם לא בטלה ההסכמה וצריכה התרה ע"ש ולהרב בעי חיי סימן קל"ט ולהרא"ד"ב הנז' סימן ס"ז ובתשב"ץ ח"ב סימן ל"ם ותורת חסד סימן כ"ו ופרי האדמה ח"ד דף כ' וחוט המשולש למהר"י דיואן סימן ה' ודברי יוסף סימן ל' והנמשכים :

ד קק"י שהתקינו שלא לשחוק רק בימים שאין בהן תחנה ובחנוכה ובכה"ג מותרים לשחוק בליל של אחר חנוכה שעדיין לא הגיע זמן שנופלין ע"פ (מהר"י מברונא סי' קנ"ו) :

הד"ט וכבר הזכרתיו במ"א סימן ל"ה אות ב' · ויש להסתפק לע"ד בכל מוצאי ש"ק מה דינן דיש צד לאסרן משום דהש"ק לא נכנסו בכלל היתר לשחוק ועיין למרן בא"ח סימן של"ח ולמור"ם שם ס"ה ומשום הכי אף במש"ק אסור ואיך שיהיה בליל מוצאי ר"ח ודאי מותר משום שכבר נכנסו בר"ח לגדר היתר ועד שלא יבא זמן שנופלין לא יצא מהיתרו וליל שלאחר חנוכה דקאמר היינו להשיב לשואל שכך שאל · ועיין ג"כ בענין הסכמות על השחוק והריקוד להרב זרע אמת ח"ב סימן נ"ח והרב יוסף אומץ סימן פ"ו וק"נ ולהרב פחד

יצחק

יצחק ע' חרם שלא לנחוק שהביא תשובה גדולה ממהרי"א ממודינא · ועיין ג"כ למהר"י פראטום בתשובות כ"י סימן נ"ד ועוד לו להרב פ"י הנז' ע' נדר שלא לנחוק תשובות מהר"א בכהרר"י אירגאס ולהרב החבי"ב סימן רכ"ח אות ר"ס בשם הרב מ"ל ח"ב ס"ב ובית דינו ס"ם חי"ד סימן ל' ובית יהודה ח"ב סימן ק' ושבות יעקב ח"ב סימן ע"ם ונחלה ליהושע סימן פו"ב ובשמם נדפס בחי"ד סימן כ"ם ע"ם : **ובבר** בא מעשה לידי פה פירינצי בשנת תקנ"ע על דבר תקנת הקק"י בחרם על הנחוק וריקוד לשנים קלופות ובהגיע זמן הקלוב מתועדים מנהיגי הקק"י ומתיעצים אם להמשיך התקנה או להפר בכל או במקלת ובמשך זמן הקלוב המה ראו כן תמהו מקלת בני הקק"י שהיו עוברים על התקנה ולא עצרו כח להענישם ויהי כהיום בהגיע תור הקלוב שאול שאלוני אם נאמר כי טוב שלא להקים אעפ"י שנעשית לגדר עבירה או לא נחוש ליה כי בעוד ההסכמה בתקפה רבים מקיימים אותה ואינם פורצים גדר ואם רבים או מעטים אינן חוששין לה הרוצה למעות ימעה והקולר יהיה תלוי על ראשם ואנחנו נקיים והשיבותים לע"ד דדבר ברור הוא שכך יפה לנו וכך הוראתינו שלא להקימה ולחוש לעוברין עליה דאין אומרים לאדם חטוא כדי שיזכה חבירך ואין לך גרמא בנזקין גדול מזה לעשות הסכמות ובפרט בח"ח על איזה דבר שידוע לנו שעוברין עליה הרבה בני הקק"י והחזיק על ידי הרב הגאון רבה מהרי"ך ממודינא נר"ו וסיים דכל כי האי מלתא לימרו משמיה בשוקא ובברא כי היא הלכה ברורה וכמובא אגלי בשותא דיונקא סימן ק"ח וקס"א ועיין ג"כ להרב שמש לדקה סי' ל"ב ולהרב פחד יצחק אות ה' ע' הסכמות שאלה ואות נ' ערך נדר שלא לנחוק וחכמ"ל :

ה יצא ליפע תשובת רשד"ס סימן נ"ג בקק"י שהסכימו שכל הקונה משי יתן כו"כ לגיטרא לקופת הקק"י א' ונשתתף א' עם עובד כוכבים דפסק דהישראל פטור גם מחלקו והלין והשיב השגת הרב חיים עטייא שהשיג על הרשד"ס ע"ש (חיים שאל ח"ב סימן ל"ו ל"ז) :

ו קק"י שתקנו באסור שלא יוכל שום איש גר או תושב לגזור בעירם שום גזרה בלתי התיעץ תחלה עם הממונים וראשי הקק"י אין ספק שאם יצא שום אדם ויעבור עליה אין גזרתו ותרמו כלום ואדרבה הוא נתפס באיסור הקק"י והוי כאומר בלבבו אני ואפסי עוד ולא חש לאזהרת הרעא ובפ"ק דשבת בההוא תלמודא דאודי בהדתא דארגיז ובפ' כ"ם אתריה דריב"ב הוה וכיולא והביא גם כן בשם הוראת מהרא"ך מרומא תוכחת מגולה של פורץ גדר להורות באתרא דלאו דיליה דאין חלול ה"ש גדול מזה (שו"ת מהר"י פראגום (כ"י) סימן קי"ט) :

הד"ם בענין התקנה הנז' הביא הרב פחד יצחק אות ת' ע' תקנות שנתקנו בפירארה בח' תמוז שנת השי"ד שנאספו שם מורשי וחכמי עיירות וינילאה רומא בולוניא מנטובא ריגיו ומודינא וגזרו שבע תקנות הובאו לקמן אות י"א ובכללן הנז' למעלה ראש ועיין בספר פלגי מים דף ע"ו ע"א ובס' שפת אמת להרב גיסי נר"ו שם בקונטרס סוד אמת שלו ומה שהוספתי גם אני לע"ד שם :

ז עיין להרב בית יהודה ח"ב סימן ק"ח ורשב"ץ ח"ב סימן רל"ב ומור"ם סימן של"ד סי"ח· ועיין להרב זקן אהרן סימן נ"ב התנאים הצריכים להקרא בשם ת"ח ורשב"ץ סימן ל"ג ולהרב זרע אמת ח"ב סימן ק"ו ורשד"ס סימן ל' וע"ע לו שם מ"ש בשם הריב"ש סימן ס"א ורשב"א ת"ח ומשפט לדק ח"ב סס"ד בשם הרח"ש ודברי ריבות סימן רכ"ס והרנ"ח ח"ב סימן ס"ט ומ"ל ח"ב סימן ד' ומ"ם ומור"ם סימן רמ"ח ס"ח והר"ם הלוי סימן א' וזולתן :

ח יחידי הקק"י שעל דבר שהטלו בעלי החזקות שכירות הבתים למעלה ראש חלו פני השררה לריב ריבם נגד הסכמת הקק"י שאין להחדיין בעניני החזקות רק בפרנסי הזמן טוב לראשי עם קדש להתרות בהם ולהבטיחם לעשות להם כראוי ואם ימאנו לשמוע יוכלו לרדפם על חרמה ולחייבם בנזק שיגרמו לבעלי החזקות וכללות הקק"י (ועיין בתשב"ץ ח"ב סימן ס"א בענין קק"י שהחרימו על תוספת שכירות בתים. הד"ם) (זרע אמת ח"ב סימן נ"ב) :

ט מתקני תקנות הקק"י שרולים לתקן שלא למנות לענין מסים מי שאינו פורע כך כו"כ למס מחלקו חוץ מת"ח שיוכלו להמנות אף שאינן פורעים ויש שמוחים בזה פכח תשובת הרב נ"ץ סימן כ' אין נותנין כלום דפשוט הוא דת"ח ראוים לימנות מאולתן ובפרט בעניני מסים (שבות יעקב ח"א סימן ע"ד) :

י קק"י שהסכימו עם הרב ומ"ל לגזור על אורחים המסתחרים בעירם ביריד שלהם לפרוע כו"כ נחלקו רבני מנטובא שסוברים דאין כח להם לא ע"י שר ולא ע"י הסכמה ורבני ריגיו פסקו דהסכמתם הסכמה וחל גם על העוברים וכ"פ ג"כ מהר"ם אאיליון והמגי"א וגם קלת מחכמי מנטובה חזרו בהם ועיין למרן ח"מ סימן קנ"ה וכ"ו ופני משה ח"ב סימן קי"א ומשפטי שמואל סימן מ"ו מ"ע ורשד"ס סימן שס"ג ול"ט ת' ת"ז ורס"ך סימן א' קפ"ד בח"א ובח"ב כ"ז ול"ס ורא"ה ח"א סי' ע"ל ותורת אמת ס"ז ומשפט לדק דף רס"ה וזולתם (פחד יצחק ע' בר מתא) :

הד"ם ועיין גם כן בדברי יוסף סימן ל' ונמשכים ומים רבים סימן ס"א· ונשאת משה ח"ב בח"מ סימן ל"ה ול"ו ושתי הלחם להמגי"א הנז' סימן כ"ז ועיין להרפ"י הנז' בערך עוקר דירתו בהסכמת הקק"י על הרוצה לעקור דירתו לפרוע כו"כ ועוד לו שם תשובה גמורה מהרב חנניה קאזים ועיין ג"כ להרב דבר משה ח"ב סימן ת"ז ועוד להרפ"י הנזכר שם על הברחת נכסים מעיר לעיר ולהרב שמש לדקה סימן י"ם ולריב"ש קל"ג ועוד לו שם להרפ"י הנז' בענין מי ומי יסכימו לכוף המסרבים :

יא תשובה שלימה מהרש"א מהזקנים בקק"י שהיה הש"ץ מתפלל לפני ההיכל בספסל מיוחד ושוב הסכימו להתפלל על הדוכן להרויח ג' מקומות וישמע קולו של ש"ל יותר וכשראו רבים מועדי הקק"ק שעי"כ דעת הש"ץ מטורפת מהעומדים לפני הדוכן ואחוריו וגם לפעמים עיניו ולבו פונים הנה והנה לכן נועדו בני הקק"י להחזיר להתפלל בפני ההיכל זולת קריאה לס"ת והדרוש שיעשו בדוכן והתנו שלא יהיה היתר לעולם להסכמה · ובהודע בדבר לא' מנשיאי העדה שלא היה בוועד פתח פיהו על ההסכמה ומוען לבטלה ורובן של בני הוועד מוענים שא"א לבטלה וכתנאם ומה גם שקודם שבטלו מהנהג הקדום כבר היתה להן תקנה מגדולים בחכמה ומנין שכל העובר על ההסכמות שיתחדשו בפעם בפעם ע"י משרת בקדם הרי הוא מן העוברין וכן כאן הרי היא כאחת מהן. ומענת הנוחה לפי שלא היה מהנועדים גם זה הבל כי נקרא ולא בא מלבד שאילו היה גם כן שם היה בטל במיעוטו והביא סברת הריב"ש סימן קע"ת הביאה מרן סימן רכ"ח סכ"ח וריב"ל ח"ד סימן ה' ופרת מ"ח ת"א סימן מ"ד והר"ש הלוי סימן כ"ח ורשד"ס ח"ד סימן פ"ד ורב אלשיך סימן כ"ט · ואת"ל דיכולים הקק"י להתיר איזו הסכמה שתהיה שאני הכא דבפירוש אמרו שלא יהיה רשאי לבטל לעולם ועיין למרן שם בשם הר"ן סימן מ"ז ורשב"א וזולתו ואף שהרא"ש כלל ז' סימן ט' ולמרן בש"ע אין הכרע שבסעיף כ"ה נראה שהסכים לדעת הר"ן ובסימן רכ"ם ס"ד סתם כהרא"ש (ועיין להרב פנים מאירות סימן ס"ט) שאני ניד"ד דהוי למגדר מלתא וגם להרא"ש בעי' שההתרה תהיה מדעת רוב הקק"י ואף אם הרוב היו מסכימים לבטל אין כח בידם ואף יחיד היה יכול למחות עיין למרן בשם הרשב"א וריב"ש סימן תס"ז ותומת ישרים סימן רכ"נ ופנים מאירות ח"א סימן כ"ד ורשד"ס רי"ח והר"ד מלמד והר"י הכהן בשו"ת דברי יוסף סימן ל"א דלדעתו ההסכמה קיימת וע"ש להרב המחבר ודון מינה ואוקי באתרין ע"ש (שם במהדורא בתרא אות ה' ע' הסכמה שאלה) :

הד"ם ועיין לו ז"ל שם בערך התרה ביום וס' סדר התרת ההסכמות והחרמי קק"י פירארא שעשו בשנת התקי"א חוץ משבע שקיימו עליהם עוד מחדש דסייט · א' שלא לקדש רק במעמד רב א' ומנין והסכמת האבות או אפוטרופוס שלהן ואל"כ גם העדים יכנסו תחת האיסור והעונש · ב' שלא לגוז התינוקות מבית רבן עד היותן בני י"ב שנה והת"ת של הק"ק עד שיהיו בני ס"ז בלי רשות ממוני ת"ת · ג' כל שיקרא בגווי רבני שישיבה על דבר איסור והיתר יתוייב לבא ולשמור ולעשות כאשר יורוהו · ד' מי שיתוייב שבועה בין בד"י בין בדא"ס לא יוכל הבע"ד למעון שישבע על ס"ת רק בתפילין או בקולמוס כנהוג בעמ"צ · ה' שלא לגלח הזקן בתער רק השפה העליונה ותחת הגרון רחוק רחוק מהפנים · ו' שלא לחול במחולות אנשים ונשים יחד רק איש ואשתו אב עם בתו אח ואחות והמלמד עמהן והסכמה זו תעמוד בתקפה עד תום הזמן המוגבל בספרי הקק"י · ז' שלא לילך במסוה מאסקיר"א בלע"ז לא איש ולא אשה בבית גוים ובריאות ושלא יוכל שבעה"ב לקבלן וגם הסכמה זו תעמוד עד תום זמן המוגבל כנז' · ועיין גם כן באופן התרתן להרב תשב"ץ ח"א סימן קכ"ג ולקמן אות כ' :

יב קק"י שהסכימו בקנס ט"כ שלא להארח שום א' מהקק"י בביתו את ראובן וברח משם ולאחר זמן חזר והלך בש"ק לבקר את שמעון בעל אכסניא שלו מקדם ונתעכב שם וסעד עמו אינו חייב בקנס דנגדול כח הכוסה להוליא מאולתו בש"ק ועוד דלא תקנו רק שלא להאריחו ולא לסעוד סעודה א' ועיין לרש"י פ' אף על פי דס"א דכתב ארחי אורחים המשתהים שבת או חדש פרחי עוברים לדרכם ואם לפעמים בשביל סעודה א' גם כן נקרא אורח כמ"ש בפ' ג' שאכלו ר"ז חלש קביל וכו' ואורח מברך אפשר דלרבותא נקטי דאפילו במשתהין שבת או חדש יש לו דין דמברך וכ"ש פרחי איך שיהיה אם יהיה גם כן לשון אורח משתמע לתרי אנפי מ"מ יש לדון בניד"ד דכוונתם אינה לסעודה א' ויש לזה סמך ממ"ש מרן בסימן רי"ח בשם הרשב"א במיוחסות עיין שם ולהרא"ח ח"ב סימן כ"ח דלסעודה א' אינה מקולקלת התקנה דלא בשביל כן לא ימהר לגאת מהעיר ואת"ל דגם זה בכלל התקנה מכל מקום אליכא טענת שמעון שחשב שלא היה גם זה בכלל והאדם בשבועה כתיב ולא בשוגג וממילא אין לשמעון איסור ולא קנס ע"כ ממהר"א אבולאפיא וע"ז החזיק מהר"י הכהן ן' ארדוט (פני אהרן סימן ת') :

יג המשדך בתו בת י"ב שנים ונשבע לקיים תנאי השידוכים ונפטר לב"ע ולא מיאנה בתו ויש בקק"י הסכמה שכל מה שיעשה בשטרי נדרים וכתובות יחוייבו לקיים וכן יש תקנה שאם ח"ו יעדר אחד מהגדלים שיהיה הבן קטן מחויב כשיגדיל לקיים כל מה שנתחייב האב וכן הבת ולא יוכל שום אחד מהן או קרוביהן לבטל כלום אם לא על ידי הסכמת החלקים ובסוף ההסכמה כתוב שהעובר יהיה בקנס גדול וכבר נודע שאין הבנים חייבין לקיים שבועת אביהן עיין בכנה"ג סימן רי"ב הגב"י אות כ"א ואף אם האב קיים וחזרה הבת ומיאנה הרי האב אנוס ופטור כמ"ש הרמ"ע בימן ס"א וכן רבי' כמ"ש הרב דבר משה חי"ד סימן ג"ן · אך הרב עה"ב סימן ע"ד פסק דמ"מ חייבת הבת בדמי בושת לפי כבודם וערכם ואם הרמ"ע לא קנסה משום שנהגה אמתלא לדבריה מחמת הבריאות וכן י"ל למהר"א די בוטון סימן כ"ם ועיין ג"כ להמבי"ט ח"א סימן ע"ח מה שייך לענין דינא · שוב נשא ונתן בענין הסכמות בחרם ושכל זמן שאפשר לפרש לאונס שלא תהיינה נגד הדין או ביטול איזה מצוה ראוי להעמידן אפילו בדוחק ובניד"ד יש להעמיד התקנה בענין תנאי השידוכים ולא בעיקר הזיווג שלא יקדש אדם אשה עד שיראנה וכן מצוה לאב שלא לקדש בתו עד שתגדיל ותאמר וכו' כמ"ש הטור באה"ע סימן ז"ל ולהרב מ"ל סימן כ"ג איסורא נמי איכא ועיין גם כן הריב"ש תנ"ג והר"ש הלוי סימן א' ורח"ש סימן ב' ומכל מקום לא ימלט מספק חרם אפילו בעיקר הזיווג ולגבי הבת דוקא לעכשיו שאנו מתי מעט מיבותא עבדי' לה להשיאה וכמ"ש מור"ס בשם סמ"ג בסימן ל"ז אמנם בבן מל' ההסכמה נושא יש ללמוד שלא נתחייב רק בענין השידוך ולא בענין הזיווג (שם סימן ס"ז) :

הד"ם ועיין ג"כ להרב הון רב בחי"ד ס"ד שהשיב על התקנה הנז' דהדבר ק' לחייבן ועיין גם כן להרב המבי"ט הנז' שם סימן פ"ה ולענ"ד דעת הדיום נראין דברי הרפ"א הנז' דלא ימלט מספק חרם ושיתן לישאל ולהתיר לו אפילו שלא ברצון החלק שכנגדו :

יד אם מנהג העיר ליקח מס קלוב לשנה אף ממי שאין לו קרן כלל אם נהגו כן בלי קביעות מנהג יכולים יחידים לטעון שלא לפרוע ואם לאו קביעות דמנהג עיקר ולענין זה רוב הפורעים נקראים מוחזקין · עוד לו שם על הפרשות קק"י מנטובא שהיו נוהגים לפרוע אף מנכסי חוץ לעיר בשלמות אף שמשלמים במקום הממון ושוב הסכימו ותקנו שלא יפרעו רק ל' לק' ושוב תקנו לפרוע כראשונה אין זה נקרא ביטול מנהג וחייבים לפרוע כמקדם (דבר משה ח"ב סימן מ"ו ונמשכים) :

הד"ם גם הרב יעב"ץ נשאל שאלה הנז' מרבני מנטובא והסכים עמם ע"ש בח"א סימן ע"ח וכן הרב דברי דוד סימן נ"ג הביא דברי הרב אריה ליב והוסיף גם הוא משלו לזכות קק"י הנז' ועיין גם כן בענין תקנות על דבר מסים להרב טלע ביהודה סימן ס"ז איך להתנהג אם יבאו להתירן ועיין ג"כ להרב ברכות מים ולהרב שמש לדקה חי"ד סימן כ"ד ולהרב מגן גבורים סימן י"ב ולהרב מים רבים סימן ס"ד והנמשכים ולמרן באבקת רוכל סימן ר"ג ולתשב"ץ ח"א סימן קכ"ב :

טו עיר שיש בה הרבה קהלות ורובן גזרו איזו הסכמה אם היא לגדר אפילו ש גם דרבה לממונא יכולין הרוב לכוף המיעוט ואם אינה לגדר פלוגתא דרבוותא היא ואין הרוב יכול לכוף רק אם ההסכמה באיסור דספקו להחמיר והביא אוכלוסי רבני ישראל כמנהגו הטוב המדברים על הענין (בעי חיי סימן ר"ד) :

הד"ם ובשנת התקנ"ד למב"י שאלני מהרב ידי"ן רועה גאון קדשים בעיר פאדובה נרו יאיר נס"ו שמימי קדם קדמתה היה מנהג קק"י אשכנזי שבעירו להרבות נרות בבהכ"נ בליל שמחת תורה לכבוד התורה ות"ח ולהוצאותיו והיו מוציאים ב' ס"ת להעמידן על סדרן לקריאות התורה ומשוררים ומזמרים בגילה ורנן ולקולם היו נכנסים העובדי כוכבים בבהכ"נ בערבוביא ושוחקים עליהן ופעם א' איתרע מלתא שאחד מהן במרד ומעל רקק על ס"ת עצמו ואין מוחה בהן פן תרבה המריבה ותבוא לידי סכנה ח"ו ולכן קרוב לק' שנה נתועדו ראשי הכולל וכל הפורעים וגזרו בהסכמת הרב שבהם שמאז והלאה לא יורשה שום ח"ת או ח"ב להוסיף באורים יותר מאשר לילי החג ושלא להוציא אף שום ס"ת מההיכל רק אם ירלו ביום ש"ע או באשמורת ש"ת שכלתה רגל מהשוק וכן קבלו ע"ע והארץ שקטה ושוב אחר ת' שנה שנשכחו חזרו ויסדום ואחרי מופלג בטלו הקק"י לגבת מה כל החרמים וההסכמות הקדומות ובכללן אתה מונה הסכמה פרטית הנז' וחזרו למנהג הראשון מבלי פנות לבזיון התורה וסכנת נפשות ומעתה ומעכשיו נגעה יראת ה' בלב הכולל לחזור וליסד את התקנה וקק"י אשכנזי מוחין בדבר ואינן חפצין בה וטוענין שאין כח הכולל יפה להכריח שום קק"י פרטי שלהן על שום דבר ומה גם לבטל הסדר שטועים שהוא מנהג ותיקון כמ"ש הרב ח"י וטענות אחרות שאין לורך להעתיקן : **ואני** בעניי בשותא דיונקא שלי סימן קל"ט הוכחתי בראיות חותכות שכל טענת הקק"י אשכנזי כולן כבגד יבלו עש יאכלם ודברים שאין בהן ממש נגד השש בזיונה של תורה כמעשה שהיה והשש סכנת נפשות ושאם הן אינן מקפידים הלא הקק"י ספרדי ואיטלקי מקפידין ויש להקפיד ויכולים להכריחן ושלענ"ד אפילו קק"י עיר אחרת יכולים וחייבין אם ידם תקיפה עליהן להכריחן לתקן באופן שלא יבואו לידי כך ומה גם הכוללת על פרטות דמשגיחין ע"ע ועל כל הפרטים שמצטרפים כמו שכתבתי שם על כל פרט ופרט הנוגע להסכמתם ולהתרת כל החרמים יהיה או לא יהיה בכלל ההתרה אמנם לפי שידעתי ערכי השפל עלי שאין ידיעתי מכרחת זאת היתה עלתי לרדיפת השלום לברור לבן ב"ד יפה לשמור ולעשות ככל

אשר

אמר יורוס ובעל השלום ישפות שלום לנו ולכל ישראל כי"ר · אחר סמוך נדפס ספרא דבי רב שמחת יום טוב ושיו עיני ולבי שם סימן כ"ד בענין מחלוקת הראשונים ובפרט בענין מגדר מלתא ושיכולים המתקנים להוציא מגדר חיוב קיום הסכמתם לאיזה יחיד עיין שם דפח"ח ס"י ועיין גם כן לקמן אות י"ז :

טז קק"י שהסכימו שמי שיש לו שמחה בקהל לא יקרא לס"ת יותר מעשרה עולין וכהן ולוי ואבי הבן או ב"ב בכלל ובחתונה עשרה חוץ מהחתן ואם יש ב' שמחות לא יעלו רק י"ב ואירע שהאו אלמונים ואלמנות כל שלשה ימים לאלמון בכלל שמחות הן לקרוא י"ב עולין ושבהסכמת הולכים אחר לשון בני אדם ובהסכמה כתוב מי שיש לו שמחה (שם סימן רי"א) :

יז קק"י שהסכימו שכל שטר שאינו כ"י סופר העיר וחתום בעד לא יחשב לכלום כיון שהכריזוה אף שמנהיגי הקק"י לא חתמוה הסכמתם קיימת ואף שנתנו ב"ד רשות לאחד לכתוב איזה שטר לא נתבטלה הסכמתם רק אותו האיש שהורשה נעשה סופר עיר (תורת חסד סימן כ"ד) :

הד"ט ועיין גם כן להריב"ל ח"ב ס"ס ק"ך ולעיל אות ט"ו ולענין נדר או שבועה פשיטא דאין יד הסופר שכתב ההסכמה חשיבא ככתיבה דידהו ודלכ"ע לא מיקרי ביטוי אף למ"ד דכתיבה הויא כדבור וע"ל סימן כ"ג אות כ"ט :

יח חברה קדושה של קברים שקבלו לראובן להיות קבר ונשבעו לו לזמן מה ובתוך הזמן הרתיק גדול להסתחר ובחרו את לוי א' מהחתומים שנתחייבו לר' ונשבעו לו גם כן וחזר ר' לארצו ומבקש לחזור למקומו פטורים הן משבועתן דמסתמא לא נשבעו רק ע"מ שלא יצא מעירם ואם כוונו בבחירת לוי משום שסברו שבנסוע ר' נתיאשו מהמלוה טעו בזה וחייבים לקיים שבועתן ואם מסתפקים בדבר יתירו שבועתן הב' ויקיימו הראשונה (בני משה סימן א') :

יט קק"י שגזרו בהסכמה שהרוצה לישא אשה על אשתו יפקוד תחלה כתובת אשתו הראשונה ביד גזברי הקק"י לשאת ולתת בה למזונותיה ולימים נשתטית אשת ראובן ונשא אשה אחרת בפני עדת ישראל ולא הפקיד כנז' אינו נכשל ברשת ההסכמה והסכימו עמו הרב מהר"ש עמיאש והרב גבריאל דיל ריאו (דברי יוסף סימן מ"ג) :

כ עיר שיש בה ב' קק"י ובכל אחד מהן חברה של קברין ונשבעו כל אחד לדעת ראש החברה שלא יוכל שום אחד מהן לצאת מהחברה ושלא לצאת להתפלל בבה"כ אחר עד עשר שנים וקצת מבני חברה אחר הלכו להתפלל בבה"כ אחר וקבלן ראש החברה וכראות אנשי החברה שראשם קבל אנשים בלתי מהוגנים שואלים ממנו התרה לשבועתן לילך להתפלל בבה"כ האחר ולהשתתף בחברתן והוא אינו רוצה להתירן הביא הרב תשובת מהריק"ו שורש קפ"ב ונשא ונתן בדין הסכמות גבור להתיר בלי פתח וחרטה ושאלת חכם וע"ל הגהת אות י"ד והביא הסיא דריב"ש סימן תס"ו על תשובת רשב"א דלווח על זה ופוסקים אחרים ואסוקי מלתא היא דבדבר השבועה החמורה מוטל על ב"ד המקום לחקור שיפרשו החברים כוונתם כשנשבעו שאם לא כוונו בעת שבועתם לתלות דעתם בדעת שאר החברים ולא בראש החברים יש לב"ד להתיר כיון שלא כוונו לתועלת ראש החברה ועתה מתחרטים חרטה מעיקרא ויודיעו היתירן לראש החברה (ועיין ג"כ להרב זקן אהרן סימן כ"ט וקי"ב בכדומה לזה הד"ס) (בית שלמה סימן ה') :

כא משאו ומתנו יפה על דבר קדשו של הרב נו"ר כלל ב' סימן ד' ושם שם בא ויושב בדיני התקנות והסכמות אם יש כח ביד ב"ד גם בהפקעת האיסורין שהוכיח דאין כח ב"ד יפה להפקיע איסורא והביא סברת המבי"ט שאחרי הראותו פנים בדין קדושין במקום שיש הסכמה שלא לקדש ושיבטלו הקדושין מכל מקום כתב דלמעשה היה חוכך להחמיר ע"ש ומ"מ מצא בניד"ד מקום לבטלה עפ"י מ"ש הרמב"ם בס"ב דהל' נדרים ומרן סימן ר"ח דהמתנה קודם שידור וכו' נדרו בטל וגדול מזה כתב מהר"ם גלאנטי סימן י"א דכל נדרי של ליל כפור מבטל הנזירות (וע"ל סימן כ"ג אות ס') (פרח שושן כלל ב' סימן א') :

הד"ט ובענין יפוי כח הב"ד בהפקעת האיסורין ע"ל סימן נ"ד אות כ"ו :

כב עיר מאנגשי"א שהיו בה קק"י לורק"א שלום וטולידו דנתחברו הב' הראשונים יחד והסכימו בכל תוקף לקבל עליהם חכם פלוני לראש ואיש לא ימרה את פיו ועוד הסכימו שאם לא ירצה קק"י לורק"א להתפלל עוד בכנסת שלו לא יוכל ללכת רק לקק"י שלום וכן מקק"י שלום ללורק"א ושאם קק"י טולידו יעשו איזו הסכמה נגד כבוד הקהלות או כבוד החכם קבלו ע"ע להיות נבדלין מהן ולא להמנא בשמחתם ובאבלם וכו' וקבלן עליהן אותו חכם בשטר מלא ונדוש לזמן מה ובתוך הזמן הכריז על גבינת אדם א' שהיא אסורה וקם כנגדו זקן מקק"י טולידו והתירה ולכן נתפרדו הקק"י שנים הנז' מקק"י טולידו ונמשכו בלבולים ומענות אלו עם אלו וגם קק"י שלום עם האחרות וילכו והדרו טענותיהם לפני מרן וע"ש תשובתו כהלכה (אבקת רוכל סימן ר"ו) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב נחלה ליהושע סימן בדין קק"י שיש להם הסכמה חזקה שלא יפרדו בני הקק"י מאגודה א' ושאם יפרד א' יבדלו אחרים ממנו לא ימלאו באבלו ובגילו ועיין ג"כ בכדומה להרב משפט צדק ח"ג סימן ס"ז : ועיג"ב בעניני הסכמות ותקנות הקק"י להרב אהל יוסף סימן מ"ה ובזרע אברהם סימן כ"ד ובית שלמה סימן ס' י"א וי"ב ובעי חיי סי' ר' וזקן אהרן סימן ל"ו ומכתם לדוד סי' נ"א ונאמן שמואל סימן ל' והנמשכים :

סימן כו דיני כבוד ה' וספרי הקדש ות"ח ואו"א :

אות א השיב כהלכה להגאון מהר"א בדין חכם שהתיר שאסור לאחר לאסור וכמ"ש מרן סימן רמ"ב וחילוקי דינין שבענין זה (ועיין גם כן להרב רית שדה שהאריך בזה · הד"ס) (פנים מאירות סימן ב') :

ב תלמוד ערוך בידו ס"ס הזרוע לקיים תשובת הרב"ח סימן נ"ב שהרשות ביד גדול הדור לקבל מתנות עד שיתעשר (שם סימן ס"ד) :

ג תמה יקרא על מ"ש רס"ז סימן רמ"ב סק"ך בהבנת מ"ש מרן בשם א"ח דהמריב עם חבירו וא"ל איני מקבל ממך אם היית כמשה רבינו דמוכיחין אותו משום בזיון וכו' ושנראה שמפרש מרן שהבזיון הוא למשה וליתא דא"כ אף בלא מריבה יוכיחוהו רק לדבר אחר כוון מרן בדברי הא"ח ע"ש (עדות ביהוסף (ן' סאמון) סימן מ"ד) :

הד"ט ודברים המתיישבים הן ובפרט במה שהקשה עליו בכח שהשמיט הרס"ז מהפסוק תיבת נביא שכתב והרי כתיב ולא קם כמשה דמשמע דס"ל לרס"ז דקרא קאמר לשום מלתא לא יקום בישראל כמשה והא ליתא דדוקא בנבואה אבל בשאר מעלות אה"נ דאפשר שיקום· עיין שם דתורת אמת בפיהו דהא בחכמה ומלכות גדלה מעלת שלמה ממשה דמה דמות נערוך למלכות משה דכתיב ביה ויהי בישורון מלך למלכותו של שלמה דכתיב ביה כי הוא רודה וכו' וכן בחכמה קרא מלא הוא ויחכם מכל האדם וכו' והימן ואמרו ז"ל סימן זה משה :

ד האריך קצת בענין ת"ח ומסיק דגם בזה"ז יש דין ת"ח לכמה דברים והביא הרב המגיה מ"ש השבות יעקב סימן קמ"ד וס"ז וברכי יוסף ח"מ סימן ס"ו אות ג' (ועיין גב"ל סימן כ"ה הגהת אות א' ולקמן אות ס"ז ובסי' ל"ד אות י"ס) (מהר"י מברונא סימן ק"ב) :

ה מי שלמד עם רב א' בילדותו לא חשיב בזקנותו כרבו ממש רק חייב לכבדו מ"מ (שם ק"מ וסימנין אחרים) :

הד"ט וע"ש להרב המגיה שכתב לעיין בשערי ישועה והרדב"ז הזכירם הרב נרכ"י סימן רמ"ב אות ל' ובמראית העין בליקוטים סימן ב' אות מ' ועיין ג"כ להרב שאלת יעב"ץ ח"א סימן ה' שהפליג לדבר בענין תלמיד בפני רבו או שלא בפניו לחלוק או להורות שהביאו מרן ומור"ם סימן רמ"ב ורש"ך ואימתי יכול ורשאי לחוות דעתו · ועיין גם כן להרב זקן אהרן סימן ע"ל שהוכיח שאף תלמיד חבר איתיה בהזהרה ועיין להרב אהל יעקב סימן ה' וס"א דברים מתוקים מדבש לחיך שמועתן ויפה כח האב וכח הבן להוכיח בחין ערכם על התלמידים המתגאים ומתיהרים לפני הרב היושב בקתדרא · וגם אני בימים שעברו הארכתי קצת בענין זה משום מעשה שהיה ואכמ"ל ובכגון זה הצריך גם כן מר גיסי נר"ו בשפת אמת שלו בחלק הוד אמת וכתבתי גם אני שם ד' או ה' שורות כדאמרי אינשי וע"ל סי' ל' אות ס' :

ו בדין רווק מלמד תינוקות הביא שו"ת הרב משאת משה ותשובה של מעלת השואל ועיין למרן סי' רמ"ה ורב"ח ורמ"ז שם סק"ז אם יש חילוק בין איש לאשה ועיין באה"ע סי' כ"ב ופוסקים שם ולהרב קול ג' לוי ולהרב ידי אליהו למהר"א גאליפפ"א תיקון פ"ח דף מ"ו (פחד יצחק כ"י אות ר' ע' רווק אינו מלמד) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב אפי זוטרי שם סקל"ב ולהרב טוב עין ל' ס' בדין ח"ת של אשה אם יש לחלק בין תורה שבכתב לשבע"פ :

ז במקום שנהגו לקרוא הבן ראשון הנולד לו לאדם בשם אביו ואשתו רוצה שיקרא ע"ש אביה והאיש משום שלום הבית שיש מרוצה העלה הרב דאין ביד האדם לשנות שיגיע מזה מיעוט כבוד לאביו ואם היא מתעקשת יקראהו בב' שמותיהם כדרך כמה בני אדם שכופלין שמות בניהן ובנותיהן ומה גם שאמרו בשם הרב החסיד שמי שבניו מתים ב"מ יקרא הבן הנולד בב' שמות שהוא מסוגל שיתקיים ולא יבוזו בכבוד אביו לקרוא לראשון בשם חמיו והב' בשם אביו דשמא לא יזכה לבן ב' ואף אם יזכה לא יפה עושה להקדים שם חמיו לשל אביו ופוק חזי מאי סליק בנדב ואביהוא ששמע מפי הרב פרי הארץ בשם רז"ל דנדב נקרא על שם חמיו שאלישבע היתה בת עמינדב ואביהוא ע"ש אביו ור"ל אבי הוא ונענש על הקדמת שמות (שדה הארץ ח"ג סימן כ"ב) :

הד"ט סתם הרב אם גם בקריאת ב' שמות לבן ראשון יש להקדים שם אביו והסברא נותנת דל"ש ומה גם לפעמים אינו נתקיים קריאת הב' שמות וקורין בשם ראשון בלבד ואז לא יזכר שם אביו אם יקדים שם חמיו והגם דחייב אדם בכבוד חמיו ודהמע"ה קרא לשאול אבי אבי מכל מקום דבר פשוט הוא דלכבוד אביו ממש עדיף מכבוד חמיו וכמדרגת האב ואבי האב דהא מור"ם נמי דמחייב בכבוד אבי האב מ"מ פסק דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו · ואפשר דגם למהרי"ק בשורש מ"ד דס"ל דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו מ"מ יודה דחייב בכבוד חמיו וכדפסק מרן בסימן ר"מ דילפי' לה מדוד שקרא לשאול אבי אמנם שיהיו כבוד אביו וכבוד חמיו שקולים אין הדעת סובלתו · וראיתי לרס"ז שם סק"ד שתמה על מהריק"ו הנז' שפסק דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו דמעלם ממנו פירש רש"י בחומש על ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק והניחו בעיון ולכאורה היה נלע"ד דאסיקנו עיונא בעלמא לא בעיא דאין מפירש"י שהוא סברת רבי יוחנן בב"ר פרשה ויגש קושיא דיש לומר דמדרשים חלוקין הן דהרי רבנן אמרו רואין אפרו של יצחק כאילו צבור על המזבח לפיכך הזכיר את יצחק ע"כ והיה אפשר לומר דרבנן בהא לייתב אמאי פרט את יצחק ולא אמר בסתם ויזבח זבחים לאלהים או לאלהיו (וכאשר מצאתי גם כן להרב בחיי שם) א"כ יאמר לאלהי אביו (וכמ"ש הרמב"ן בפירושו) ואמרו חכמים כי לא פרט יצחק רק להזכיר זכות עקידתו וכיון שכן אין עוד הוכחה לחיוב אבי אביו כלל ואין עוד מקום לתמיהת הרס"ז שפסק לפיטור כבוד אבי אביו שאין תשובת חכמים על שלא הזכיר את אברהם רק על שפרט יצחק והיה לו לסתום · האמנם א"א להתעלם דמסמסך ל' המדרש משמע דבין ר"ל ור"י ובין תנאים אחרים ובין רבנן בתראי כולהו לא אתו אלא לייתב אמאי לא הזכיר גם אברהם דהכי אמרי שם מתחלה שאמר ריב"ל חזרתי על כל בעלי אגדה שבדרום שיאמרו לי פסוק זה ולא א"ל עד וכו' וא"ל הרב ותלמיד וכו' ורבי יוחנן אמר מכאן שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו ומתשובתו שמענו שהשאלה היתה לא אמר גם כן אברהם ממילא אתה למד דכל תנאים אחרים מר אמר חדא ומר אמר חדא כולם נקבלו ובאו לייתב מ"ט לא הזכיר גם את אברהם ושמעת מינייהו דאי לאו משום טעם זה או טעם אחר היה ראוי להזכיר גם אברהם ואי אמרת דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו כלל מה זו שאלה מעיקרא למה לא הזכיר גם את אברהם וכיון שכן הדרא תמיהת הרס"ז על מהריק"ו לדוכתא אם לא שנאמר בדוחק קצת על פי הכלל שבידינו דאין למדין הלכה ממדרש רבות ולא מן האגדות כמ"ש הרמ"ע בתשובה סימן ל"ו וכיון שכן אין לתפוס על מהריק"ו אם לא למד ממ"ר חיוב כבוד אבי אביו ואף על פי שהרב המאסף בא"ח בכללי הגמרא אות ע' כתב וז"ל ויראה לי דהיינו דוקא כשהפסק ההוא נגד הכלל האמור בגמרא אבל במקום שאינו כנגד הכלל האמור למדין וכו' ע"כ ואם כן בניד"ד שאין דברי המדרש נגד שום כלל הי"ל למהריק"ו נלמוד ממנו אכתי אפשר לומר דלא דאיכא תרתי כי הדדי הייט שהוא ברבות והוא אגדה כל כי האי גוונא לכ"ע אין למדין ממנו הלכה והיא הדא דמיד"ד דהכי איתא התם וז"ל אמר ריב"ל חזרתי על כל בעלי אגדה שבדרום שיאמרו לי פסוק זה וכו' הרי דלא נחית ריב"ל רק לשמוע בזה דברי אגדה ומשום הכא לא ניחא ליה למהריק"ו ללמוד הלכה משם ופסק דאינו חייב בכבוד אבי אביו וק"ל שוב ראיתי להרב שאילת יעב"ץ בח"ב סימן קכ"ט דדחה ראיית מור"ם ממדרש ויזבח זבחים הנז' לסתור דעת מהריק"ו הנז' ודחה בשתי ידים סברת הרב שתי הלחם סימן מ"ג דכתב דבפני אביו כבוד זקנו עדיף דליתא כלל עיין שם :

הדרן לקמייתא דאין ספק לע"ד דאף שחייב בכבוד חמיו אינו בדין לשוותו לכבוד אביו תדע דהא חייב אדם במורא דאביו ואינו חייב במורא דחמיו וטעמא טעים הרב ברית עולם סימן שמ"ה דהיינו טעמא כי מלינו שצוה ה' ב' מצות כבד את אביך ואיש אמו ואביו תיראו וגבי דוד לא כתיב רק ואבי ראה גם ראה היינו אבי חד זימנא ותפסת מועט תפסת ושדייה לכבוד אמנם היכא דכתיב אבי אבי תרי זימני דרשי' אבי בכבוד אבי במורא עיין שם · ומדבריו אלו נתעוררתי בדין אם אדם חייב במורא דאח הגדול דילפינן בכתובות דחייב בכבודו וכ"פ מרן בסימן ר"מ ואיט גבי מורא לית לן רק רבויא חדא וסגי לרבויי אשת אביו כיון דגבי כבוד דאיכא תלת רבויי מרבינן רבויא קמא לאשת אב והב' לבעל אמו והג' לאח הגדול וכיון דגבי מורא אין לט לרבות בעל אמו כ"ש דאין לנו רבויא לאח הגדול א"ד כיון דגבי כבוד ילפינן לאח הגדול מוי"ו יתירה וגבי מורא גם כן איכא וי"ו יתירה ולא תיבה את נילף מינה מוראת האח ואפשר לומר דע"כ לא ילפינן בכבוד מהוי"ו לא משום דאות וי"ו בעצמה מורה על אח הגדול רק משום דסם לן רבויא חדא ומרבינן כבוד האח ולעולם דגרע כחו מבעל אמו · ועיין להרב שתי הלחם הנז' שם דמצא מקום ייסוב להשגת המשיגים בין להרמ"א סימן ר"ם סכ"ו הנז' בין למהריק"ו ממעשה רב דתלמוד ערוך בסוטה דף מ"ט מר"י בר ברתיה דרב אחא בר יעקב דכי גדל א"ל לאו בריך אנא דל' דלאשתמיטו לתרווייהו והרב ז"ל הלין נגד שיהן דעפ"י מ"ש רש"י ז"ל שם אין הוכחה ולא סתירה לא למהריק"ו ולא להרמ"א מהתם עיין שם ודין ההוא הגדולה עיין להרב שבות יעקב סימן ע"ו דפסק דאין האח חייב בכבודה וטעמא טעים לפי שכבוד הו"א יורש כנס הגדול וכמ"ש בכתובות דק"ג שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא וכו' שנאמר ואת הממלכה וכו' כי הוא הבכור ולכן חייב אדם לכבד אחיו הגדול כי לו משפט ירושת כבוד וגדולת האב ואם כן בבת דלא שייכא בזה אינו חייב לכבדה ויפה פסק הרב הלק"ט סימן קכ"ג דאינו חייב לכבד רק אחיו הגדול שהוא הראשון ולא הב' אף על פי שגדול ממנו בשנים ע"כ והיינו לפי שאין הב' יורש גדולת אביו ע"ש · ונלע"ד דין הדברים אמורים רק בהיותם חיים הראשון והשני אמנם אם ימות הראשון יכנס

הב' אחתיו לירש כבוד וגדולת האב ויש גם כן מקום לומר דאף אם יהיו שניהם חיים אם לא יהיה הראשון ראוי לירש גדולת האב והב' ראוי יתחייב האח הב' בכבוד האח הב' ולא בכבוד הא' ועוד לפי המוכח הנז' גם אחיו הא' יתחייב בכבוד הב' אמנם לזר יחשב לחייב הג' בכבוד אחיו הב' גם אם הא' ראוי לגדולת האב משום העתיד שאפשר שימות הא' ויכנס הב' תחת הא' אך אי נימא דקפיד קרא בגדולת אחיו הגדול דוקא ולא מטעם ירושת גדול האב ניחא וניחא ומכל מקום סברת הרב הלק"ט במקומה עומדת דדוקא בכבוד האח הא' אזהרה שמענו ולא של ב' דייקא כמי לישנא דש"ס דקאמר לרבות אחיך הגדול ולא קאמר אחיך הגדולים לומר לך דדוקא אח א' הייט הגדול שבגדולים חייב לכבד ולא הבאים אחריו אף על פי שגדולים ממנו בשנים ולא דרשינן טעמא דקרא משום ירושת המלכות · שוב נראה לי כרגע ס' כוכבא דשביט הדפס מחדש וראיתי שם דף נ"ט ע"ד שכתב דבספר מלכי בקדש פליג על הרב שבות יעקב עיין שם · עוד ראיתי להרב שביתת י"ט דף קכ"ה ע"א דכתב לעיין בזוהר פ' קדושים דפ"ג ע"א דמשמע לדוקא הבכור ושהרב הלק"ט לא עיין בזוהר ע"ש :

ועיין להרב בית יהודה סימן כ"ח שהשיב כהלכה ספקו של הרב הלק"ט ח"א סימן כ"ד אי בעי' למיקם קמי סבתא דהדבר פשוט שכל מיני כבוד שיש לעשות לאיש יש לעשות לאשה · ועיין להרב ברית עולם סימן תקע"ח שהביא תשובת הלק"ט הנז' דסיים ומסתברא דלא מתחייב אלא לאשת חבר והוסיף עליו הרב"ע הנז' דאחרונים נבוכו בזה כמ"ש בברכי יוסף שלו בח"מ סימן ט"ב אות ה' ושהאר"י ז"ל כתב דאין חיוב לקום מפני אשת חבר והרגיש גם כן על הרב ש"י הנז' דערער על הלק"ט דנסתפק וסו"ל להעיר עליו יותר על מ"ש דמסתברא שלא לקום ופשוט בעיניו להיפך · ועיין גם כן להרב יעב"ץ ח"ב סימן קל"ה ולא זו בלבד שחלקו בכבוד אשת חבר בחיי חבר אלא שאפילו אחר מיתת החבר יש מי שמחייב לכבדה עיין בתוספות דשבועות דף ל' ע"ב ד"ה והאמר מר · ועיין להרב זרע יעקב למהר"י בן נאיים שם בדרשותיו פרשת חיי שרה שנשא ונתן בזה עיין שם · ועיין להרב זרע יצחק (עטייה) בקונטרסין פלפלא כ"ש סימן ו' דהעיר על מה שמלא כתוב מכ"י הרב פ"ח דאף על גב דפשיטא ליה דחייב לקום מפני אשת חבר מספקא ליה אם חייב לקום מפני אשה חכמה מגד חכמתה והרב המחבר פשיט ספיקיה דהפר"ח לחובא דאתיא מק"ו מאשת חבר והביא גם כן זכר לדבר מחיוב קימה לאשה זקנה ככתוב בס' חסידים סימן תקע"ט הזכירו הרב כנה"ג בי"ד סימן רמ"ד הגה"ט אות ה' ע"ש :

ח משאו ומתנו יפה בסדר לימוד הנערים בבה"מ על דבר ב' קונטרסין שנדפסו בברלין שם הא' דברי שלום ואמת והב' רב טוב לבית ישראל (זרע אמת ח"ב סימן ק"ז) :

הדר"ט ועיין גם כן להרב המחבר הקונטרסין הנז' במכתב קונטרס הג' שלו קראו בשם עין משפט שם הביא ג"כ דברי מהר"י פורמיגי רב ומ"ל פריסאסטה ודברי רש"י נורצי מפירארא ודברי רבני ויניציאה שכנון אחד עולה לכולם מלמדים סניגוריא על הרב המחבר הקונטרסין הנ"ז ע"ש :

ט האב שתבע לבנו עשיר לתת לו דבר קצוב לפרנסתו והבן הראה פיטורין מאביו ומסיק דמ"מ חייב הבן לפרנסו כי לא ידע האב שיענו כ"כ שמחל וגם לאו כל כמיניה להעשיר את בנו ולהטיל עצמו על הצבור וגם הבן עושה שלא כדין להביא הדבר לפני מורה (שבות יעקב ח"א סימן ע"ה) :

י התיר בלי פקפוק מכירת ספרים וס"ת על ידי הכרזה כדרך שמוכרין שאר מטלטלין ודחה סברת הרב נבי בתשובה סימן קכ"ג שמיחה בשמשים שלא לעשותה וחילוק מרמב"ם פ"ק הל' עבדים דע"ע אינו נמכר בפרהסיא וכו' אלא בצינעה ודרך כבוד דשאני ע"ע לעבדות אין לך בזיון גדול מזה שמוכרין אותו מחירות לשעבוד משא"כ הכא לאדרבה זהו כבודו שמוכרין אותו בפרסום להעלותו בדמים כמטלטלין החשובין ואבנים טובים וכו' וס"ת בכ"מ שהולך אינו יורד מקדושתו וכן אמרו במנחות דף ל' הלוקח ס"ת מן השוק וכו' הרי שדרכן היה למכור בשוק (שם סימן נ"א) :

הדר"ט ועיין ג"כ להרב זרע אברהם ח"א סימן ז' דהעלה לאיסור למכרו בגורל ואף דדחה טעמו של מהר"ן הנז' ולאדרבה משם ראיה להתיר למכור בהכרזה שכל מי שרוצה מעלה בדמים מכל מקום פסק לאסור על ידי גורל והיינו דוקא בשכבר שלם תיקונו והכשרו של ספר אך אם צריך עדיין איזה תיקון להשלימו כגון תפירת יריעות וכ"ש אם לא הגיהו עדיין שאפשר לימצא בו כמה טעיות בקצת יריעות יש להתיר המכירה כנז' דודאי אין עליו קדושת ס"ת וכן אף על פי שהס"ת שלם הוא ונתקדש יש להתיר אם ימכרנו עם ספרים אחרים או סחורות אחרות ומעלה עליהם ומבליע שיווי הס"ת והביא ראיה מדתניא מעשר בהמה של יתומים מוכרין אותו וכו' לדרבא שרי למכור הבשר בהבלעת דמי חלבו וגידו וכ"ש הר"ש בפ"ו מהל' בכורות עיין שם ובמרן אבל שלא בא' מהאופנים הנז' אסור אף אם יגיע עי"כ איזה הנאה להקדש או לעניים ע"ש · ועיין להרב פרי הארץ ח"ב סימן פ"ז דהאריך והוכיח כחא דשריותא למכרו בגורל והשיב תשובה גמורה ומאהבה על כל מ"ש הרז"א הנז' וכן מנהגנו בני איטלאיה ואכן סהדי דכמה זימני במדינותינו באתרי דשכיחי גברי בגוברין הי"ו מכרו ס"ת בגורל וברצון חכמים עמו ועושין כן דעפ"י כתב ידן מזמינין בעיירות אחרות ליכנס בגורל ולהבטחת הממון מעידין על עצמן שבמעמדן ומושבן יוטל הגורל וחלילה לחוש לב"ד טועין והם חכמים מחוכמים ובתי דינין מומחין ועיין להרב זקן אהרן סימן נ"ט וקי"ב איך לחלק כלי הקדש וספרים בין בני חברה אחת שבאו ליפרד עיין שם :

יא התיר ליכנס לבית הכסא בקמיע המכוסה בניירות אף שאינו מכוסה בעור ומ"ש הרמב"ם ושאר פוסקים בדין ס"ת שאין ליכנס אא"כ מחופה בעור לאו דוקא עור דכל שנתכסה בכל מילי ש"ד והביא ראיה ממ"ש הרב בית יעקב סימן ק"ע ויישב מה שהשיב על האחרונים (שם סימן פ"ב) :

הדר"ט ועיין להרב כסא רחמים דל"ג ע"ב דמייתי בידיה מ"ש הרב כנה"ג סימן זר"ע הגב"י אות ד' לסיוע פסקו של הרב יעב"ץ דהיינו עור בגד וכל מידי דמכסי עיין שם :

יב עלה על דעת עליון שלא לחייב לקרוע הרואה ס"ת ח"ו שנשרף בעת השריפה אף שלא היה בזרוע ושכן משמע מרש"י פ' אלו מגלחין דפי' בזרוע שאינו יכול להציל ושוב נתברר אלו וכו' עיין שם ועוד הכריח דדוקא בנשרף עי"א בכח חייב לקרוע כמ"ש סמ"ק עשין נ"ו והעיין יעקב ורמב"ן בתורת האדם דף מ"ז ע"ב והובאו גם כן דבריו בטור ומרן סימן שמ"א ומ"ש בש"ס דקריעה לחוד ואבלות לחוד ר"ל דלא אמרינן בקריעה הלכה כדברי המיקל אף ביחיד נגד רבים (וע"ל סימן ל"ו אות א') אבל ודאי דהלכתא כרבים המקילים נגד יחיד המחמיר ואפילו הוי ספיקא דדינא הלא ספיקא בדרבנן לקולא וקריעה דרבנן וכמ"ש מרן סימן ש"מ בשם הרמב"ן ורש"ך שם סקכ"ה באופן שאינו חייב לקרוע רק כשנשרף ח"ו עי"א בזרוע ושהסכים עמו מהר"ן מהאמבורג (שם סימן פ"ד) :

יג החזיק בראיות הוראתו ההובאת במים רבים סימן מ"ם בהסכמת הרב אביו במי שרוצה לצאת ממדינתו ללמוד תורה ממי שבוטח לבו לראות סימן יפה בתלמודו ואו"א מוחין בדבר מחמת כמה טענות אינו חייב לשמוע בקולם (דברי דוד סי' נ"ז) :

הדר"ט ועיין להרב אביו במים רבים הנז' שהחזיק ע"י ומסיק לחלק היכא שהבן אינו מוכרח לצאת רק ליספר מצוות כבוד או שאומר שמובטח לו לראות סימן יפה בתלמודו במקום אחר אסור אך אם ידוע שהאמת אתו ש"ד לשניהם ולצאת ועיין גם כן לקמן אות ט"ו ועיין להרב בית יהודה סימן כ"ד דפסק דאי איכא תרתי לטיבותא היינו לילך לא"י וללמוד תורה אין לשמוע לקולם · ועיין בכל בו סימן קס"ז ורשד"ם אה"ע סימן רמ"ו ומהרי"ט ח"ב סימן כ"ח ונתיבות משפט רמ"ג ורמ"ד ולתשב"ץ ח"ג סימן קנ"ט והמשכים בענין קדושת א"י וירושלים והליכתו שם גם בזה"ז ולהרב יוסף אומץ סימן כ"ב ועיגב"ל סימן כ"ג אות א' :

יד מי שכבודו במצות צדקה ואביו מוחה בו אינו חייב לשמוע לו וס"ז דומה למ"ש הרא"ש כלל ט"ו שאם א"ל אביו שלא יתפייס מחברו לא ישמע לו דאסור לשנוא חברו · ועיין בטור ומרן סימן ר"מ ואף שיש להסתפק אם הלכה כאיסי בן יהודה בשם א"ל אביו השקיני מים והיה לפניו מצוה אחרת פי' ללוות מת דס"ל דאם המצוה תוכל להתקיים ע"א ישקה את אביו וה"נ תוכל מצות צדקה להתקיים ע"א מכל מקום כבר כתב הרב שה"ג בשם ריא"ז דדוקא להשקותו אך אם א"ל אביו לזלזל במצוה פלונית אל ישמע לו דאינו עושה מעשה עמך ולזה כוונו התוספות דף ל"ה דב"מ דקאמר הרי שא"ל אביו אל תחזיר או היטמא יכול ישמע לו ת"ל איש אמו וכו' ופריך הא כאו"א עשה ומטמא עשה ול"ת ומשני סד"א השוה המקום כבודם לכבודו דכתיב כבד את אביך וכתיב כבד את ה' וכו' · ותוס' הקשו למה לא מייתי קרא דהשוה למוראת המקום דכתיב איש או"א תיראו וכתיב את ה' אלהיך תירא ותירצו קרא דכבוד ניחא ליה לאתויי וכתב הרב המחבר לכאורה ק' דהא אל תחזיר או היטמא מורא הוא ולא כבוד והוא אמר דפשיטא דאם א"ל אביו אל תחזיר לעבור את המצוה דלא ישמע לו וא"צ קרא אך מיירי דא"ל אל תחזיר כדי לפרנסו באבידה זו או ליטמא להביא לו איזה דבר לכבודו ולא לעבור ע"ד המקום והיה ס"ד דכיון דאין האב מצוהו להכעים למקום דישמע לו ת"ל ואת שבתותי וכו' וז"ש התוספות קרא דכבוד ניחא ליה וזו היא כוונת הטור ומרן דהעתיקו אות באות דברי איסי בן יהודה משום דגם הם לא אמרו רק בכבוד ולא במורא ודון ואוקי בניד"ד שאין האב נותן אמתלא טובה למה ימחו שלא להיות צדק שלא ישמע לו לבטל מצותו ובפרט שכבר קבל לעשותה ומצוה רבה היא כמקטיר קטורת (כנסת יחזקאל סי' ל"ה) :

הדר"ט ועיין גם כן לעיל אות י"ג ועיין להרב חיים שאל ח"א סימן ב' במי שצוה לו אביו שלא יהיה כל ימי חייו אפוטרופוס אף על גב דמצוה רבה היא לפקח על עסקי יתומים מכל מקום אפשר ליעשות ע"א ואף שהוא קרוב לא מיקרי מצוה דרמיא עליה אף להגמ"ר והריב"ש קרוב עדיף מ"מ הרי לרב צמח גאון והרי"ף ורמב"ם ותוספות והגה"מ וריטב"א בשם רבו וב"ה וריר"ו ורשב"א וטור והגודה ומרן והר"י בס' הזכרון כולהו סבירא להו דלא עדיף קרוב מרחוק ועוד אפשר דאף להגמ"ר וריב"ש ל"ש עלה עיין להרב חות יאיר סימן רי"ד :

טו ביאר ובירר דין ת"ח שביזהו איש אחד מה דינו בקנס ליטרא זהב בזה"ז וחילוק המבזה בצינעה לבפרהסיא ובין נגיעת כבוד לביזוי ממש שאסור לת"ח למחול ודדמי לדאמרינן האב שמחל על כבודו כבודו מחול שאין סברא שיוכל למחול לבנו לומר לו דברי חרופין וגידופין וכמ"ש הריב"ש סי' ר"ב בשם הראב"ד (בית שלמה בי"ד סימן י"ב) :

הדר"ט ובענין מסים וארנוניות אין הצבור רשאין להטיל עליהן ואם הטילו אפילו באיסור אסור לת"ח לפורען האמנם במה שנוגע להספקת עניים וכיוצא פשוט לע"ד דחייבין כאחרים ואשר הוכחתי בעניותין בצדק ומשפט בשואת דיוקא סימן קע"ו לתשובות הרב ראימאי ר"מ מפאדובה הרי"ף כר"ו להלכה למעשה שבא לידו ועמ"ש לקמן אות כ"ז ולהרב מגן גבורים סימן ט"ל שהיו רוצין קק"י מוניסיטריו להטיל גם על החזנים ועל המלמדים והרבה ראיות לפטור המלמדים דל מהכא כמי נמעם מלמדים וע"ש שהתשובה שהביא אינה מסכמת לראיות אחרות באם לא היו מלמדים ועיין גם כן בחוט המשולש למהר"י דיאון סי' ז' דפסק דאף למחייבין אותן לפרוע הכרגא הבו דלא לוסיף עלה מסים אחרים וע"ש סימן ח' וט' דלדעת הר"ם חיון לפטרן גם מכרגא ועיין כל הצורך לרשד"ם ח"מ סימן סס"א :

יז חכם שבעיר שזכה לחתום ראשון ולהיות ראשון לכל דבר שבקדושה ושוב בא חכם אחר בעיר אף אם הוא חכם יותר מ"מ יחזיק הא' במה שזכה עיין לריב"ש סימן רע"א ואף שהרב איסרלאש סימן קכ"ו וממשכים ורב אחר עמו ס"ל דאין השגת גבול ביאת ת"ח במקום שיש אחר מ"מ כיון שהאחד מוחזק כבר לחתום כתבים וכתובות אין יכול להורידו מגדולתו וכ"ש שהראה בספרו יבין מעצמו שאינו חולק עם הריב"ש שתכריך ראיות של הש"ס בידו · ואף אם הכתבים יחלקו עם הריב"ש לראיותיו אפשר לדחות מכל מקום ספיקא דדינא לא יצאנו והא' מוחזק יעמוד בחזקתו ותמה על החכם הבא מחדש איך מעלה בדעתו ליטול שררה מעצמו ובעלי אגרופין העומדים על ימינו לעזרו ולהקימו ע"י הורדת הא' יזהרו שלא יכוו בגחלתו שאם בכה יעמדו עליו במסתרים תבכה נפשו ושערי דמעה לא ננעלו (בעי חיי חי"ד סימן) :

הדר"ט ועיין גם כן להרב זקן אהרן סימן ט"ל ולהרב ב"ד של שלמה סימן י"ב בדין קק"י שקבלו עליהם רב לראש ולקצין בממונא ואיסורא וקם מחדש אחד חכם ובנו כרוך אחריו וחולקים עמו בכמה דינין ומה שאסר הרב בהסכמת כל חכמי העיר קפץ החכם והתיר בפומבי והוא ובנו בזו והרפו כמה פעמים את חכמי העיר אין ספק כי לא טוב עשו עיין בפ' א"ט דף נ"ג ע"א באם חוששין לספק דרוסה ועיין פירוש רש"י שם והריק"ו שורש ק"ע ורד"ך בית כ"ב חדר ז' ובפרק כל היד עולא איקלע לפומבדיתא ועיין להרב כנה"ג סימן רמ"ב הגה"ט אות ט"ו ורשד"ם חי"ד סימן ז' והר"א דבוטון סימן ע"ג והר"ם הלוי סימן ח' ומשפט צדק ח"א סימן מ"ט ומפיהם ומפי כתבם הדבר מפורש יפה שלא דרך החכם ובנו סדרך האמת ועל ביזוי הת"ח כבר נודע עונש המבזה (וע"ל אות ד') וכ"ש אם החכם ובנו מהפכים האמת על איסור מותר ועל מותר אסור וכבר כתב בזה כדי הצורך ויותר הרב יד אליהו סימן מ"ח והביא מ"ש הרב של"ה במסכת שבועות דף קס"ה ויש של שלמה ומה שסיימו לתלמי :

יח מתורתו של הרש"ך בי"ד סימן זר"ע ומהרב ר"ח ספ"ו משער הירא"ה למד דעת לבטל מה שנהגו להניח ספר פתוח לפני המילה על כסא אליהו ז"ל יום או יומים דהוא ביזוי התורה להשאיר ספר פתוח ואין טעם למנהגן (כסא רחמים דף כ"ו ע"א) :

הדר"ט ובענין ישיבה במטה שס"ת מונח עליה עיין להרב בארות המים סימן ס"ה שפלפל בחכמה במ"ש מרן כ"מ הל' ס"ת פ"י ועיין בח"א מהבורי הקצר הלז סימן א' אות ל"ב מ"ש בשם רדב"ז ח"ג סימן תקע"ו ועיין להרב חזון למועד סימן ט"ז בענין חומשים אי שרי בכלי תוך כלי לשמש נטתו או בעי' מחילה ומה שתמה הרפ"ה במים חיים סימן קע"ד על הטור סימן רפ"ב בשם הרא"ש אם יש חילוק בין חומש עשוי בגלילה או לאו ואם צריך לקום מפניו כס"ת ע"ש :

יט נשא ונתן בתשובות מהר"י מברונא סימן קל"ח בדין אם האב רשאי לומר לבנו מר להשיב להיתר ממ"ש בפ' ע"פ דא"ל רב יהודא לרב יצחק בריה שרלותיה למר וכו' והרב המחבר כתב דיש להבין מה זו שאלה דאטו תיסק אדעתין דאיכא איסורא והראיה שהביא אינה ראיה דהכיא דרך לעג אמרה וכמוכיחו ותו ק' דהו"ל להרב להביא דרב יוסף אמר מר לאביי כמ"ש התוספות בערכין דף ה' מזבחים דס"ב וגם כתבו התוספות בב"ב דל"ד ושבועות דמ"ד דהרב קורא לתלמידיו רבותינו וכ"ש מר (ועיין גם כן בעין זוכר מערכה מ' אות מ"ם) (מראית העין דף ס"ז ע"ג) :

כ בחור ובתולה שנשבעו שניהם לינשא זל"ז והמרה הנערה אף אם לא יתרצו הוריה לא תשמע לקולם אף אם לא יתנו לה לחם לאכול וכשמוע אביה הדבר נווה שאינו מרוצה בזיווג זה מאיזה טעמים ופסק מהר"ם ויכמורא לחלה שבועתה אף שעוברת בזה על מוראת או"א וא"א לאביה רק להפציר בה ולמאן עד שילבין ראשה אולי תשמע לו והרב המחבר פסק שאם נשבעה בפירוש אפילו לא יתרצה אביה לא חלה השבועה ומ"מ לחומרא

צריכה

צריכה התרה וכופין אותה להתיר וממילא הותר הבחור בלי התרה ואם לא נשבעה אלא בסתם אין לו כח לכופה רק לדבר על לבה שאין ראוי לה לגרום היזק לאביה ע״י זיווגה ואם תתחרט יתירו לה ע״ש במאי קמפלגי הרב ותלמיד חבר שלו (מכתם לדוד סי׳ ל״ב ול״ג) :

כא דן ק״ו מעצמו לומר הכ״מ בהזכרת שם רבו מ״ש בפ״ק דקדושין גבי אביו דמכבדו במותו כיצד וכו׳ ושכן ראה עושים קצת חכמים בספריהם וכן מצא בפ״ק דסוכה דאף על מי שאינו רבו ואפילו אחר יב״ח אר״ל הריני כפרת רבי חייא ובניו אבל אחר יב״ח אין אומרין הכ״מ וכן אם אומרין אותו לאדם גדול המצטער בחייו א״ל אנו כפרתך ואין מזכירין משכבו וכמ״ש בפ׳ אלמנה לכ״ג כשהוא מתנחם א״ל הרי אנו כפרתך בלבד (תשב״ץ ח״א סימן קכ״ב) :

כב מי שקרא לאביו ממזר הרי הוא שתי וככל שאם אביו ממזר גם הוא כן ואסור לבא בקהל ומ״מ אם אמר כן בזדון הרי אפילו קורא לחבירו ממזר לוקה ולאביו אף אם לא בזהו אלא בדבר קל הרי הוא ארור מפי הגבורה והיו מכין אותו מכת מרדות כמ״ש הרמב״ם ולענין העברת נחלה ממנו אף שאדם רשאי לעשות מנכסיו מה שירצה מ״מ אין רוח חכמים נוחה הימנו ואפילו מברא בישא לטבא אמרו בפ׳ י״נ לא תיהוי וכו׳ (שם ח״ב סימן קע״ז) :

כג קרא תגר על מנהג גרוע להביא ס״ת למקשה לילד ולאחוז בחיקה דישתקע הדבר ולא יאמר והביא גם כן פסק אחד מהגאון ר׳ דוד גרא״ן ממנטובה דצוח על זה והסכים עמו לבטלו (שו״ת כ״י להרב עזריאל דאיינה סימן ג׳) :

כד גביע הכסף ששם ה׳ כתוב עליו ושמות אחרים שאינם נמחקין ופסוקים של תורה חקוקין בו חילוק ידע בין אם נעשה ע״י חקיקה דהוי כחק יריכות או כדפוס מטבע דהוי חק תוכות דבאופן הראשון כתב הוי ואסור למחוק כיון דמהפוסקים מוכח דלש״ם נעשה והמבואר בריב״ו ח״א נתיב ב׳ בשם תשו׳ הרמב״ם במי שריקם בטליתו פ׳ ויאמר וכו׳ אך אם נעשה כדפוס המטבעות יש להקל דע״י חק תוכות האותיות בולטות ולא מיקרי כתב ואם א״א לידע היאך נעשו יש להחמיר ואף על פי כן מותר להשתמש בו לדבר שבקדושה כמו לד׳ כוסות אבל לא להשתמש בו כל השנה אפילו לקידוש דחיישינן לתקלה שמא ישתמש בו לדבר של חול · גם נשא ונתן בההיא דמס׳ סופרים דאמר מחטוב וכו׳ ע״ש תשו׳ מהר״א ברורא דמטבעות החקוקים בהן שמות הקודש אין כאן בית מיחוש כלל דלאו כתב מיקרי והביא דעת הרמ״ע סימן נ״ב והוסיף מדיליה דודאי לא נעלם ממנו הש״ס דגיטין ס״ב אלא דלא נחית לחלק משום דאף על פי דלהוי כתב מ״מ מקרא קדש הוא להביא ג״כ תשו׳ הרב משאת בנימין סימן נ״ם שנשאל על קדושת ספרים הנדפסים שמות הקודש בהן והשיב דדפוס שלנו כתיבת מיקרי ויש להן קדושה דחק יריכות הוא ולא כדפוס מטבעות שהוא חק תוכות ומ״מ היה רגיל לומר לגרר השם משום מראית העין ובזיון השם והשאר מותר דמ״מ שלא במקומו הוא אף אם נכתב כהוגן · וע״ע לו שם על מי שחשב דשם הנכתב בטעות לאו שם מיקרי ולא קדוש הוא דליתא דמפורש הוא בסמ״ק לאוין ס״ב שאם כתב שם על היריעה ואפילו בטעות כל היריעה קדושה ואף שהרב מ״ב הנז׳ השיגו מ״מ כל השגתו אינה רק על מ״ש שכל היריעה קדושה אבל על השם לכ״ע קודש הוא (שב יעקב סימן כ״ה) :

הד״ט ועיין במחבורי הקצר הלז ח״א סימן ח׳ אות י״ב באיסור שריפת כתבי הקודש אפילו הנדפסים ובכללן גם כן הפרוא״ם בלע״ז וכ״פ ג״כ הר״פ בן הרב יששכר בער כ״ץ בתשובותיו דף כ״ה ע״ב והוא פשוט ועיין ג״כ למר שניי וגיסו נר״ו בשפת אמת שלו דף מ׳ · ועיין גם כן להרב יעב״ץ ח״ב סימן ק״ס בדין טבעת שהשם חקוק בה שהביא תשו׳ הרב חות יאיר סימן נ״ז והאריך עיון על ראיותיו ומסיק דכיון שאינה נעשית להנאת החותם אלא לשמירה יש להקל ונכנס גם כן בדין אזכרות שכתבן עובד כוכבים או ישראל ולא נתקדשו ועל כל מ״ש הרח״י הנז׳ ע״ש · ולהאכיל לתינוק בחג השבועות עוגה שיש בה פסוקים ושמות גמגם עליו ועיין גם כן להרב כסא רחמים דף ל״ג ע״ג ולהרב דברי יוסף סימן מ״א בדין תכשיט זהב וכסף העושין לתינוקות ותוחבין בו פנינים ומרגליות ועל ידי חבורם עושין אותיות של שם שדי ובמקום שדי בדל״ת עשו שרי ברי״ש אם מותר להסיר המרגליות למכרם וליהנות מהן והשיב דכיון שאין כאן קדושת אותיות הקודש ולצרכו והנאתו מותקן או סותרן מותר וליתא משום גנאי והביא ההיא דגיטין ד״כ וכתב ולא וחקק ופירש רש״י שם והחילוק בין רקימה לכתיבה ובין רקימה לרקימה ומ״ש מהרי״ט א״ח סימן ג׳ ומכן ופר״ח בא״ה ס״ס קל״ה · עוד ביאר דא״כ דנידונו כתב גמור הוא מכל מקום כיון שכתוב שרי ברי״ש אף שמתכוין האומן לשם שדי אטו מי שמתכוין לשם הויה וכתב אברהם יאסר למחוק אתמהא · עוד אפשר שיכוין ממש לשם שרי ברי״ש וכשם שהיה מכוין הרב המחבר עצמו לעשות לתכשיט הנערים לפי שאסור לכתוב לכתחלה שם קדוש שלא בספר דיוכל לבא לידי בזיון ואם כן אפשר שגם האומן הזה עשה בכוונה מכוונת שרי ברי״ש ולא נתכוין מעיקרא לשם שדי והביא גם כן מ״ש מהרח״י בתשו׳ סימן קע״א בדין ב׳ יודין דלצורך גדול מתיר למחוק · שוב האריך בדין שאר תיבות שנכתבו בלשון וכתב אשורית לענין מחקתן ונשא ונתן על מ״ש רדב״ז סימן מ״ה שכתב על תשו׳ למב״ם בדין דברים של חול דאסור לרקום דבכתב עצמו וצורת האותיות יש בהן קדושה רבה עיין שם להרב המחבר דמייתי בידיה מ״ש הרכנה״ג סימן ק״ח הגב״י אות ל׳ ועיין להרב כסא רחמים דף ל״ג הנז׳ דפסק לאיסור להתיך כלי שכתוב בו אות א׳ בקו למעלה במקום אלהים או ה׳ במקום הויה ושיש להתעך האות ולגנזה וחלילה מרדב״ז דפוס ויניציאה סימן ר״ו ע״ש ואף אם לא עשה לאות כתר מלמעלה רק א׳ או ה׳ אחת נמי דאין לוקין אם מוחקו אך איסורא איכא וחידש גם כן הרדב״ז דאפילו עשה אות שי״ן משם שדי אסור למחוק וסיים הרב ב״ר הנז׳ דאמנם בספר החסידים תתקל״ה כתב דמותר למחוק וממנו יש סייעתא למ״ש מור״ם סימן רע״ו בדין ב׳ יודין וא׳ ע״ג דהן הן דברי הרב ס׳ החסידים הנז׳ ועיין גם כן לקמן סימן ל׳ אות כ״ח וע״ע לו שם בס׳ ברית עולם דף קמ״ח ע״ש שראה בכ״י להר״א נתום ששאל ממנו במי שנהג לכתוב ביום ה״ר בערכה על הכותל ה׳ ישמר צאתך ובואך באותיות מרובעות אם יוכל למחוק אות ה׳ שכתב במקום השם ושכמדומה לו שהסכים שיכול למחוק ומצא גם כן סעד לדבריו ממ״ש הרב ס׳ החסידים סימן תתק״ל ועיין לו ג״כ בחיים שאל סימן ע״א אות ב׳ ועוד לו שם בב״ע הנז׳ סימן תתקל״ה דכתב בשם הרב המחבר דאם כתב ב׳ יודין רמז להב״ה יכול למחוק ושלרדב״ז סימן ר״ו משמע דאסור ועיין בשיורי ברכה שלו בסימן רע״ו :

כה תשובה גמורה השיב למי שנפל ח״ו ס״ת מידו שקבל על עצמו להתענות ב׳ הפסקות ושהגם שאין לנו דבר מפורש מהרב האר״י ז״ל מכל מקום רמז רמז לו והוסיף כופר ממ״ש מור״ם סימן רס״ב ס״ז דאפילו המדרגות שלפני הארון אינן נחשבות כקרקע מדאצטריך למכתב שאין להניח עליהן ספרי הקדש ואם כן אף המקום המסבב התיבה לא גרע מינייהו ומה גם שמה שאירע לשואל לא היה בכוונה וגם זה מיקל הרבה חומר הנפילה אך את זה הוסיף להזכירו לתיקון הענין לנהוג כבוד גדול בכל כתבי הקדש יותר מהרגלו והרחק מאד מהמשימים אותם כספסלים ויושבים עליהם ובכלל זה להוסיף יקר לכל לומדי תורה בין תושבים בין אורחין ויתר על כן ינהיג היטב אותו ס״ת עצמו מראשו לסופו ואם ימצא בו טעות ישמח לבו בתיקונו ואם לאו מכל מקום גיל יגיל שע״י יוחזק לכשר (אגרות הרמ״ז סימן ל״ז) :

הד״ט ועיין גם כן במחבורי הקצר הזה בח״א סימן ב׳ אות ע״ו וסימן כ״ם אות כ״ה ועיין להרב נהר שלום בח״א סימן תקס״ו בענין קס״ת בקק״י א׳ שנפל ס״ת לארץ בעת הוצאתו ונזרו תענית בה״ב על אותם שנמצאו אז בבהכ״נ וקראו ויחל ואמרו עננו בשומע תפלה כיחידים ושכדין עשו ע״ש :

כו אסר לכתוב דברים שבקדושה בבתי ידים אפילו באצבעות מתוכות והוא בכלל מחלל את התורה ויש לאסור אפילו בעשיית התגין כשם שעבודת הקרבנות אסורה בבתי ידים (שו״ת כ״י מהר״ם פרוביננאלי סימן ל״ג) :

הד״ט ולע״ד חומרא גדולה היא ובפרט אם ידיו מצוננות בימי הסתיו ומניח בתי ידים כדי לחממן ולהיטיב יותר הכתיבה ועיין מה שכתבתי בח״א סימן ה׳ אות מ״י וסימן ל״ג אות כ״ה :

כז הביא תשובת מהר״ם ן׳ חביב בדין ת״ח רך בשנים דכל דגמיר וסביר פטור ממש ובלבד שיהיה מורה הוראה עכשיו או לאחר זמן ואף דאיכא למ״ד דלא בעי׳ בעל הוראה מכל מקום כיון דבהא פליגי אי מקרי ת״ח או לא הקק״י יהיו מוחזקין · עוד לו משמו דת״ח הפטור ממש אף דאין תורתו אומנתו אם מו״מ ערלוי ותורתו קבע ומתעסק לצרכי מזונותיו ולא להתעשר פטור ממש · עוד לו דאם הסכימו הקק״י בחרם* שכלם יפרעו מס ובכללם הת״ח לא חל החרם ואסור ליקח מהם כלום חוץ מגולגלתא דכיון שאפילו חרם חייבין הת״ח לפרוע אם השר תובע לת״ח ולא לראשי העדה לפרוע לת״ח עוד לו משמו דאם אפילו חרם לשלם בין ת״ח בין ע״ה וקיימו וקבלו עליהם ועל זרעם אף על פי שחל החרם על הנולדים הבא לא חייל ואף אם קבל הת״ח ע״ע אי לא דייהב לשם מתנה · עוד משמו דאף אם הת״ח עוסק בעסקיו להתעשר אך רוב היום עוסק בתורה ואינו בטל מלמודו בשביל ריבוי ממונו יותר ממה שהיה מתבטל אם לא היה מתעסק כ״כ פטור והרב המחבר סלק עליו וס״ל דכל ת״ח פטור ממש אף שאינו מורה ולו יהיה ספק הת״ח נקרא מוחזק אף על פי שרוב היום טרוד בעסקיו לפרנסת ביתו פטור ואף שהחרימו יחרים עצמו ולא יעבור אדאורייתא (מעיל שמואל סימן ס״ו) :

הד״ט ולדעתו הקצרה האמת תעיד לעצמה כי לא כל מה שהקהלות מטילות על צבורם להשתמש בהם לצרכי הוצאות הצבור יוכלל בשם מס לפטור הת״ח כי כל שהוא לפרנסת עניים ולהצלת ותשמים עצמו של יחידי הקק״י כגון פו״ש וכיוצא אין ספק לע״ד דאין הפרש כלל בין ת״ח לע״ה וכל מה שדברו הפוסקים בפיסוקן אינו על המס מסוג הנז׳ רק לשמירת העיר או למלכים ושרים וכיוצא וממילא משמע במקומות הרגילים להטיל מס כללי לכל צרכי הקק״י ואלו ואלו מעורבין יחד ראוי לקק״י להקל על הת״ח ולהטיל עליו באומד דעתם כפי הערך מעלה מטה המצטרך להספקת עניים ודברים כיוצא בהם מהסוג האמור וכאשר הארכתי קצת אנלי בתשובה שרמזתי לעיל אות ס״ז · ועיין גם כן בתשב״ץ ח״א סימן קמ״ב והנמשכים שהאריך לספר בשבחן של ת״ח בענין זה ונפילת פרס עיין שם אמנם בני ת״ח שאינם ת״ח חייבין כשאר העם ע״ש בח״ב סימן ק״א ולהרב טוב עין סימן ח׳ אות נ״ם דהביא לשון הרמ״ה בחדושי ב״ב שממנו חסר אבל מרן ומור״ם בדין זה ועיין לרמב״ם במשנה דאבות פ״ד ולהריק״ש שכל שאינו לחיי האדם ממש כגון כורות מים וכיוצא פטורין ועיין גם כן לריב״ל ח״ג סימן מ״ז ולרב אלשיך סימן נ״ב וכנה״ג ח״מ סימן קס״ג הגה״ט אות ק״ח מעשה אדיר ונורא מב׳ עשירים שהכריחו לת״ח לפרוע ומתו תוך ל׳ ואעיקרא דמלתא אי שרי לת״ח ליהנות מהצבור או יחיד הרי ספרו של מהר״ש די אבילה קראו בשם כתר תורה מונח ועומד שעמד וימודד ארס הרמב״ם ורשב״ץ וזולתם והאריך בכל פרטיו ובפרט מדף ל״ד ע״א ואילך ע״ש כדי שביעה :

כח אין לחלק בין אביו לרבו בהזכרת שמם דכשאומר אבי או מורי שרי בין קודם שמו בין לאחריו וכדאר״י אבא חלפתא ורשב״י יוחאי אבא וכן ינאי אבא וכיוצא ולא כחילוק הרש״ל בפ״ק דקידושין דלא התיר אלא ברבו לומר ר׳ פלוני ובאביו לא התיר אלא לומר אבא מורי לפי שאין לו רק אב א׳ (יוסף אומץ ר״ס פ״ז) :

הד״ט וע״ע לו במראית העין שלו בפ׳ חלק דף ק׳ ובליקוטיו שם סימן י״א אות ב׳ ובשם הגדולים ח״א בהשמטות דף ק״ם רע״ב דבקש להולמה דעת מרש״ך דאסר בפניו לומר מורי פ׳ ע״ש ובסימן ס״ו אות י״ם וע״ל סימן ל״ה אות ס״ז ועיין להרב שתי הלחם שכתב בש״ם מ״ג כי לא כל אדם יודע לחלק בין יצחק אביו לאביו יצחק דידיעה זו תלויה תחת סוג חכמת ההגיון שלא כל רבני הזמן בקיאין בה ע״ש :

כט יישב מה שהוקשה לו עמ״ש בסימן ר״מ ס״ט שהאב שמחל על כבודו וכו׳ ודמשמע מס׳ החסידים דאף שאביו מחל מכל מקום איכא עונש שמים וק׳ דא״כ מאי קאמר בפ״ק דקידושין ל״ה קרע שיראי באפי רבה בריה וכו׳ ומשני דמחיל ליקריה דמאי מהני הכי עונש שמים איכא אבל במ״ש תוספות שם דע״ב ע״א דצ״ל שהודיעו קודם שלא יהיה כמתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו טלה ניחא אך הריטב״א בחידושיו תירץ דהלאו דלפני עור לא תתן מכשול דניד״ד ההוא לאו כולל לא מחמרינן כ״כ ועוד כמאן דתירוץ ב׳ שתירץ בברכי יוסף שלו ניחא שפיר (שם אות ב׳) :

הד״ט ועיין גם כן בברית עולם סימן י״א על עונשן של שבטים במכירת יוסף אף שמחל להם דה״ם לפי שחטאו נגד הב״ה גם כן ולא יכול יוסף למחול רק על חטאם נגדו ע״ש ובסימן קכ״ב ותקע״ג דהרב ס׳ החסידים חילק בין דיני אדם לדין שמים דאיכא אף שהאב מחל א״כ לחלק בין מחילת דברים קלים דמאי אף בדיני שמים ע״ש ובברכ״י ומחבר שלו סימן ר״ם וע״ל סימן ל״ה אות ס״ו :

ל מאנה הנחם נפשו מתוהרה על ראותו פעם אחת ע״ג כתב שכתבו לשר א׳ אל מלך יושב על כסא רחמים ונצטער מאד עד היכן הגיעה החנופה ושאיסור גמור הוא ממ״ש הרב ס׳ החסידים סימן תתקנ״ו וחיבת אל שהוא קודש עשאו חול ועוד האריך ואומר ב״ו באומר מלך הכבוד ושיש למחות בידם (ברית עולם סימן תקנ״ו) :

הד״ט וכן יש לתמוה לפרסומי ולמקבעי בדפוס כי האי דניתי ספר ונשכח למדפיס ספר שו״ת הרב הגדול מהר״ד ברוך אגיל שברים הס׳ הדפים וז״ל רבינו הגדול והקדוש ב״ה וכו׳ אם לא שנאמר דשאני צדיקים שהב״ה בעצמו חפץ בכבודם ויקרא גם כן על שם ית׳ אינו מקפיד שהוא בעצמו וכבודו קרא ליעקב בשם אל כשרז״ל ע״ש ויקרא אל וכו׳ (אף שיש לדחות קצת דאיהו כ״י אדון כל הגברא יכול לומר כן ולא אנו בריותיו לכנות אפילו למשרע״ה שם אל) גם בב״ב דף ע״ה ע״ב אמרו ג׳ נקראו בשמו של הב״ה צדיקים וכו׳ וכן עתידין שיאמרו לפניהן קדוש כדרך שאומר לפני הב״ה (ולעולם דכינוי של אל לא מסתבר לכנות ב״ו אפילו למשה בדורו) וכיון שכן אין לתפוס על הדפסת המדפיס להרב הנז׳ הקדוש ברוך הוא דכבודן כבוד המקום שצונו לכבדן אמנם בענין אחר יש להקפיד · ועיין בח״א מחבורי הקטן הלז סימן ז׳ אות ח׳ מ״ש בשם הרב פרי מגדים להשתמש מתיבת אל בציר״ה שהוא קדש לתיבת אל בסגו״ל שהוא חול אף על פי שאינו עושה שום מעשה באותיות השם כלל ולתיקון ס״ת רק דממילא על ידי תוספת תיבות האסרות ישמע ויזכר השינוי של לשון הקודש ללשון חול ע״ש וכבר הרב״ע הנז׳ גופיה סרח בם בסימן תרמ״ד ללמד זכות למנהג גדולים אף בדורות שלפנינו דזה אומר פסוק אחד וזה משיבו דלכאורה הוי מעין דוגמא למ״ש שם הרב פ״ת עצמו אל תשתקו בפסוקים וחילוק ידע ביניהן ובפרט כשעושין כן לא בפסוקים אלא בלשונות הש״ם להיות שגורין בפיהן לשונות הש״ם ועכ״ז סיים ומסיק דירא את דבר ה׳ יפרוש גם מזה עיין שם וברור הוא לע״ד דע״כ ל״ק אל תשתקו בפסוקים רק בדרך שחוק והיתול ולא לאסור להשתמש בהם לדברים של חול ושאם יספר עם חבירו בלה״ק או יכתוב אגרת שלומים או משא ומתן יאסר לדבר או לכתוב בל׳ הש״ם או ל׳ פסוק משום דהוי משתמש בפסוקים ולשון הש״ם לעסקו חול דהא ודאי דבר ק׳ לספר ולכתוב בלה״ק בלי עירוב לשון פסוק או ש״ס ודיינו שלא להשתמש בשמות דוקא אפילו שלא דרך שחוק והיתול והוא פשוט :

לא נשאל בדין כבוד לעושי מצות אם יש לעמוד בפני הגובה צדקה כשם שאמרו לעמוד מפני נושאי התינוק למול כמ״ש הר״ב בפ״ג דבכורים מ״ג בשם הרשל״ה דף רמ״א ופלפל בדברי הפוסקים והביא מ״ש בכתבי האר״י לעמוד בנתינת צדקה יד ליד או לקופה של צדקה וכו׳ גם כן הירושלמי דקדושין דר״י בר בון אלין דקיימין קמי מיתא לא קיימי אלא מקמי אילין דגמלין חסד וכו׳ ומסיק דנכון לעמוד בפני כל עושי מצוה כל שעוסקין בחנם אין כסף (שם סימן כ״ג כ״ד) :

הד״ט וזה לי כמה בשנים נשאלתי בדין חזן הפוסע על ראשי עם קדש לעבור לפני התיבה להוציא הצבור י״ח אם יש לקום מפניו כלמביאי בכורים והבאתי פסקו של הרב י״א הנז׳ ונשאתי ונתתי קצת בדברי קדשו והעלתי לע״ד שהכל מודים שאין חייבין

לעמוד

*בזמן ובמקום שמותר החרם מדינא דמלכותא

לעמוד לפי שם הוא ש"ג במשם וכיכוב מגני בשנתא דיוקא סימן ל"ת ועיין נס כן להכב מיים שמל ח"ת סימן ע"ת הוא כ' בדין היושב ום"ת על בריכיו ועבר רבו ואין מקום להניח ם"ם במקום שיושב להיותו מקום לר ודחוק דספק לניון שבמקומו נריך להקיים גם הם"ת אימו בדין לקום שנראה שהם"ת יקום מפני הרב ע"ש · ועיין להרב זרע יצחק (עמייה מתרם נוכה) בקומפרם פלפלת כ"ם סימן י"ב שהחזיק בהוראת הרמ"ך י"ד סימן רפ"ע סק"נ ורמ"ו שם דאין מוהנין לקום המומעין קול המשם ם"ת ואינו רוחהו ודלת מהרב גו"ל שדמה דבריו ע"ש · ואפס הרואה ם"ת בשנתו מהלך בבר פסק מור"ם בי"ד סימן רפ"ב דחייב לקום · ואם נריך גם כן לכרוע בשהם"ת פתוח בינהו רחתה עיני לשון ריש"ו ההוכח בשלחי הנזהירים בפ"ק דקדושין וח"ל ומחייבים לעמוד מפני ס"ת אם מפני לומדיה פומדין מפניה לא כ"ש ונראה בעיני שלא תמרו שלא לעמוד מפני התורה ולא בשהתחוות לה ולא נמנא בכל התורה שהתחוו לפרון הקדש בשהרב"נ עכ"ל וילע"ד לדקדק דקדק קנוות ואני בדוב שהדר תבוא ביתך דמשתחוה אל היכל קדשך וגו' גם הרב תמת ליעקב סימן ד' והרב לדוד אמת שם בתב ח"ל אין לכרוע ולומר ואתה התורה שלא בשהם"ת פתוח בינהו ואין יכרע נגד הכתב וכו' ועלה בדעתי החלוקה לחלק בין ריש"ו לזולתו בין בספר שתוח לבפר שנוי ושודאי עומד וכותב רחיתי להרב ל"ת הנ"ו שבבר הקדימני בבבכי יוסף בש"ת סימן קל"ת והביא תשובה כ"י להריש"ם ע"ש לרווה נמחוגנו · ואם מי שעובר לפניו ם"ת לעולם לדוכן מייב ג"ב לנוותו בבר הוכיחני קלת בשנתא דיוקא סי' קפ"ד :

לב תיק של קמיעות בסף העשוי לשים בתוכו הקמיע שיהתמר שירידה מעליה שלחר זמן נתייבן הקמיע ונפסל מי שרי ליהנות מהתיק להשמים חול מו לתכלו וליהנות מדמיו ובריש כל מרתין הביא מימרא דרבא בשבילה דכ"ו ע"ב והנהות תשיבי והמרדכי שם סימן התכ"ב ולמד מסה להתיר ומה גם דלעיקבא דקמיע נופיה מיתמר בשבת ס"ת ע"ב לתין בהן קדושה עוד הביא מ"ש הרב"ח הל' שבת סימן של"ד ס"ת והביא הסכמת מהר"י בן מרדוש ופורים"ין ומסיק דכיון שנפסל הקמיע מותר להשתמש בתיק (סם חיי סימן מ"ו דף ל"ת) :

הד"ח ואם תין הדעה עושה שום המבא תלנו למכרה לף שעשוים לשים בתוכו מזוזה בשרה מעפ"י שתין המזוזה נפסלה ונראה דלא קילא מזוזה מקמיעין ולענין שם שדי בחוקקין מבחוץ ע"ל לות כ"ד :

לג אסר הזכרת ש' משמות הקדש לפני שתן ולומה וכ"ש בשעבים בידו ולשמודו בידו אפ' כל הלשתים דשתל ההוא מינא דכ"ג וכו' וש"ל תין מתירין במרחץ ומטולם שמה על הרופאים המוחזים כלי השתן ותין רוחצים מח"כ יהיהן ומזכירין מח"כ דבבי קדש וש"ש שגור בפיהן וכן נוהגין ומחזירין שלום (זקן מהרן סימן ע"ב) :

הד"ח ועיע לו שם סימן קפ"ח דשתמו להסתיר גם בשם של שלום להזכירו בביה סמרתן אפי' בלשון תול ושתה על הרמ"ס שלא תלו לף בבבויים ולא בשמות :

לד משאו ושתנו יפה בקימה מקמי ת"ח סגי נהור שתשתל הרב גו"ב בלל ד' סימן ב' והביא ת"ם הרב הלק"ט ח"ת סימן קל"ד והרב שער תפריס סימן ע"ח שהעלה לחיוב והרב בנו הביא ליתי מלתתרינן גדול ח"ת יותר מכתו"ת שכל תותן שנים וכו' הא בלא"ח היה מעם תעפ"י שיתתק היה סומת והרגיש הרב דלתנו כל עשקי כלו"ת תלוים בקימה וגם הרב בן הרם"ת הנ' הבבים בעלמו · ועיעין הלבה מסיק לף שתין הרתיות מבריעות מכל מקום כיון שהגו"ב והרם"ת והרב בנו מסכימין לחיוב לקום לכתי רתוי לעשות שהם (סרח שתן בלל ד' סימן ת') :

הד"ח ועיין להרב זרע יצחק (עמייה מתרם נוכה) בקומפרם פלפלת כ"ם סימן ו' בפלפל בדברי הקדמן של הרב נו"ב והרם"ת הנ' ומסיק לחיוב לקום לף תין הת"ח רבו :

לה חילוק ידע בין מ"ם בשיורי בבבה שלו סימן קע"ם בשם גדולים דמותה לפחות בתוקה לרתות הפסוק העולה ובין מה שרתה ת"ב במעשה רוקח בתחלתו בחידושי הגתושים בשם הרמב"ם שתין רתוי לפחות תומם ע"ד גורלות בעובדי בוכבים דים לומר דרמב"ם מייבי במוזר על הבתים ועושה גורל לגשים ותשים הנשתים בדרך העובדי בוכבים המחזיים על הפתחים ועושין גורל תבור לף הרופא לימלך בקורה בינו ובין עלמו מוכר ודמי לדתתרינן בבמה דוכתי פסוק לי בפוקיך ושבן רתה דבנן קשיתי שפומתין הספר בבר להם ס"ו בתו גורל (חיים שתל ת"ב סימן ל"ח לות ת"ת) :

לו מוביל ומייתי בידיה תמו' דבב"ז סימן ת"ו לשמועת הרמב"ם בבחוב שם על בשרו שלא יכתן ובנזתנה לו שבילה כורך וכו' דשתל דהא עובר על לא תעשון ושרתה מי שהשיב דת"ע דשבילה דמי ל"ת וכו' והקשה עליו לתין מנוה לעבול ושב"ל לתין כתן תתיים לתו בידים ות"ת מצילת רשע לפי שגורם לשתוק ורבב שתבב הוסיף לחתוה על דבב"ז דשבבה דף ק"ך מבואר לתין עבילה בשתה ושב"ב הרמב"ם וכן הרבים על הרל"ת · עוד תמה בת"ם דל"ל לתינו מוכח בידים בתילו לומר מצלו ותלמוד ערוך הוא שם בשבת עוד העיר על רש"י דיומא דף ת' ועל הרבב"ג סימן זר"ע לות ד' בדין בת"י שיש לו שם ושלדעתו פשוט שיעבול יהיו דלא בעי שפשוף דבשם"י דבעי הוי מוכח בידים · גם הקשה לרבב"ז דפוס ויויניטיא ס"ם תקל"ו שבביא רתיה מדתתרינן היה לו שם וכו' והא הכא דפסיק רישיה דל"ת לשבול שלא יתתק כולו לו תקלתו ושכל תקום התינו תשום עבילה בשתה שלא תתרו רק דרך השתתה עכ"ל וק' דהכא תשום דגרתת ברי ושם"ם תיהו גוסיה בסימן ת"ו גם ת"ם דשבילה בשתה תנוה ותירץ דגרתה דת"ם דרב"ו לא תנוה ותת קתתר רק שיש בה לד תנוה (כסף רתמים דף ל"ב) :

הד"ח תה שתילק תני בין שבילה לשבילה בבי, הנה להרב"י בא"ח סימן קנ"ח דס"ל ה"ה לשופך רביעית בבא ת' דל"ת שפשוף נראה לריש"ך שני דיוקא הכי אף לדיבא ת"ל דשופך רביעית ג"כ שם שפשוף דהא גם בשובל תיבא לת"ל לדריך ניגוב בדתי' שם ובלבום :

לן הגיה בעיון קלת תשובה הרב שער תפריס סימן ל' דהסיר לנפקא לתתוך תחיבה קלף לבי תם"ת לבתוב עליה קמיע עפ"י תומתין שתתרו אזו רשותו והעיר עליו שלא זבר דעת הרמב"ם התוסר לעבול על תיסור תורה ברשותה שתיבה דבר שבא רק דרך שגולה לף בבר נתלקו עליו הרמב"ן והרב"ת בם"ם בשבב"י שלו ובמיים שלל מ"ב סימן ל"ת שרבינו פרן בתב שתות הקדש בשבת לתקשה לילד וגם הרמ"ה בתוב קמיע בשבת מי תתמתי גברא וקמיעא וכמ"ש בשוב עין שלו דף מ"ט ע"ב ות"ת הניח שפק הרמ"ה הנ' בל"ע תמם מיניעה שסולה נראה להתיר לתתוך מהגליון לקמיע מי תתמתי גברא וקמיעא (ועיין להר"ם מפתדובה תימתי מותר לתתוך גליון של ס"ת לתקנו בו) (סם דף ל"ד) :

לח עליה שע"ב בבב"י ובה לד תחד מבוון של הסיבל שבתובו ס"ת יבול ובשתי לדור בעליה ועשתה בדינו במקום המבוון של הסיבל תין לו ליתן ולא להניח בלי מלתפה (פתר הדור סימן ע"ד) :

הד"ח וכן עבו מעשה בדורות שלפני פה פיריעי בביה בניר תחד שהוא על יריעת תתיר תסורים שתתתתין בו לפרקים לתשלות הגבור ובפרש בקביעות בכל תנתת שבת ויש שם סיבל ות"ת שתושיתין וקורין בו וכדי שלא יבואו בני הבית שעליו להשתמש במקום המבוון ע"ג הסיבל בשנו שם תיבה גדולה בתוכך וכותב שתתלא כל המקום שתתתין הסיבל ות"ת תין נזהירים להניח בה ועליה תיה תשמיעי הבית ועשו סיבר זה בדי שלא ליתן שם תו למדתם לף רגל ובשפר המדורות שתן למעלה מתדר זה לף עשו שום סיבר וחיתן מקפידין בלל שפיולו להניח מעתן במקום המבוון לחיבה שבמדור שלמעה להסיבל שביסיבה פ"ת הנ' ועיין בתלק ת"ח סימן ת' לות י"ד :

סימן כז דיני צדקה והקדש לת"ת ועניים ומצות אחרות :

אות א עשיר שהגדיב לת"ח ת' כו"ב להניח בנו הבתור והתב רופא לשמוע להניח בתו הנוגעת לף דמקדימין יתומה ליתום ולא בהרב מלקת מחוקק סימן ת' ת"ת

ובסימן מ"א דמה דבריו ורחיותיו והעלה דמלתא דאומדנא פלוגתא שקילתא ועיין לרש"ך ח"ב סימן ל"ח ומהרי"ט ח"א סימן ס"ע וע"ע לו שם בסימן מ"ב מ"כ בענין לשנות הקדש ת"ת למצוה אחרת ועיין לרשד"ם סימן קנ"ח וסימנים אחרים ובמהריק"ו שורש ז' וקכ"א ורש"ך ח"ב סימן ל"ח והר"ס אלאשקר סימן ע' ועיין להרב מגן שאול סימן ג' בדין האשה שהקדישה כו"כ למרביצי תורה שבקק"י פלוני ומינתה פקידים רו"ש בניה וזולתם ואחר פטירתה ירד ראובן מנכסיו ומטופל בבנים ובת שהגיעה לפרקה ושואל מהפקידים לתת לו מהעזבון מפירות או מהקרן וזכהו הרב בטענתו ושיוכלו הפקידים לשנות דאמדינן דעת האשה שלא היתה מנחת בנו האהוב בשביל אחרים אילו היתה מעלה על דעתה שבנה תמודה ירד מנכסיו וליח לן אומדנא דמוכח יותר מזה והביא מ"ש הרב תורת חסד סימן א' שהביא תשובת מהר"ם אלשיך ונשא ונתן בדברי הרא"ח הנז' ע"ש : ועיין להרב ראש יוסף בתשובותיו דף י"א ע"ב במי שהקדיש כו"כ לחלוק חצי הריוח לעניי צפת תוב"ב והחצי האחר לקבוע ישיבה בצפת ויש למקדיש בעל אחותו ת"ח במקום אחר מטופל בבנות ונשאל הרב אם יכולין לשנות ההקדש והחליט הרב לאיסור כיון שהוא בעיר אחרת ודלא אמדינן בזה דעת המקדיש דאפילו אם המקדיש עצמו העני הוא גופיה נמי לא מצי לעכובי כל שבא ליד ההקדש עי"ש ועיין להרב צרור הכסף סימן י"ז בדין אשה שהקדישה כו"כ למרביצי תורה ונתנם ביד פקידים שלה וירד בנה מנכסיו והוא בדוחק וצער ויש לו בת להשיא ופסק מהר"ק דיכולין הפקידים לשנות ולתת לבנה ונחלק הרב עליו שאין כח להוציא מהפרנסים ודלא שייך כאן האומדנא ועיין להרב מגן שאול סימן ג' ולהרב מחנה אפרים סימן י"א ולמהר"א חיון סימן ל"ה ועיין גם כן להרב בית יהודה ח"ב סימן ד' דפסק דמותר לשנות מנדר למאור להשיא עניה קרובתו ע"ש :

יא גבאי צדקה משאלוניקי ששלח מעות להלבשה לעה"ק תוב"ב וכתב לגבאי עה"ק שלא יורשה לחלק לשום עני שבעולם אלא דוקא לעניי שאלוניקי שבעה"ק והנה יש שם עניים משאלוניקי שמכמה שנים נתיישבו בעה"ק ויש אחרים שבאו מקרוב ה' או ו' חדשים אם כשגובין בשאלוניקי גובין בפירוש לעניי עירם שבעה"ק אז אותן שנתיישבו זה כמה שנים קודמין ואח"כ אשר באו מקרוב ואם בשאלוניקי גובין סתם להלבשת ירושלים אם כן יזכו בה עניי עה"ק תחלה ואם יותר לעניי שאלוניקי ואין בדברי הגבאי ממש (שדה הארץ ח"ג סימן י"ד) :

יב אם יכול אדם לחלק נכסיו לצדקה בשעת מיתה ולא יעבור על אעבורי אחסנתא כל שמניח ליורשים כל דהו שמתקיים בו הירושה דאורייתא במחלוקת שנויה ועיין להרב באר היטב ח"מ סימן רכ"ב ולהרב עין יעקב בדף ל"ז דעירובין על מימרת רב לר"ה אם יש לך היטב לך וכו' (זרע אמת ח"ב סימן ק"י) :

יג פנויה עניה מלסורי שנתעכבה זה ימים ושנים בעיר עזה וחזרה לעירה ונתגלה שהיתה הרה לזנונים קודם חזרתה לעירה מוטלת פרנסת הולד על קק"י עזה שנתעברה שם ודחה תשובת הרב שמש לצדקה בחח"מ סימן ל"ח שחשב לחייב לקק"י לסורי וע"ע לו שם בהשמטותיו (שם סימן קי"ח) :

הרד"ט וע"ש בש"ן הנז' דחכמי ויניציאה לא הכריעו על מי משניהם יחול החיוב ודעתם ז"ל שאם עדיין לא נפסק הדין שיטו אחר הפשרה וחכמי ליוורנו פסקו שאם עקרה האשה דירתה לגמרי ממקום מולדתה ונתיישבה בשכם כ"כ זמן שהדין נותן שקנתה ישיבה שם אז אין שום מקום לחייב בני מולדתה ע"ש והרמ"ע מפאדובה רב ומ"ץ בעיר הזאת סירינלי חייב את קק"י שכם ששם נתעברה ואפילו לא יהיה אלא ספק הא אמרינן בגיטין דף ל"א וחולין ד"כ היכא דאיתיה לאיסורא קנסינן ע"ש :

יד בעלי חובות המסורים ביד עובדי כוכבים בעד חובותיהם עם בע"ח עובדי כוכבים והשר מזמן לזמן שולח סכום רשומים לחלק בין האסורין להחיותם ולקבוץ על יד על יד לפרוע חובם והממונה על בית הסוהר ממאן לתת מהסך לאסירי ישראל מותרים הקק"י להשתדל בפני השר לכלול גם היהודים האסורים בחלוקה (שם סימן קי"ב) :

טו עיר שהיו בה ב' בתי כנסיות ובגזירת השר הוכרחו ליכנס בחצר אחד (גיט"ו בלע"ז) ולא התיר לעשות רק ב' ב"כ ופעמים היו הולכים העשירים בבהכ"נ זה ופעמים באחר ומנהג הקק"י היה לעולם שהצדקה מסודרת לתת לעניים בכל שבוע מהכנסת הקופה של צדקה ומכירת המצות ונדבות עולים לס"ת ומהם פורעין גם כן לש"צ ושמש ולא היה דבר קצוב לכל אחד מב"כ שהכל היו עושים כפי ראות חכמי ופרנסי הזמן ולעולם היו מרגנין זה על זה גם פעם א' היה בה"כ א' פורע ב' שלישי ההוצאות ומהרבה שנים נהגו שכל בה"כ יתן חצי ההספקה לעניים הן רב הן מעט ומחדש קמו בני בה"כ א' ואמרו שאמת הוא שבני בה"כ שלהם בני ממון הם יותר מאחר ומ"מ אינן יכולין לסבול המשא הזאת כי יש להם הוצאות רבות בעולי ומסי הקק"י כי מעטים הן בני בה"כ שלהם ושל בה"כ אחר רבים (יוסף ה' עליהן) ואם כן בחרו לכם לתת ב' שלישי הספקה לעניים או פרנסו אתם עניי בה"כ שלכם ואנו נפרנס את שלנו ויענו בה"כ אחר ויאמרו כי לא זה ולא זה יאות להם כי רבים אתם והעניים מרובים ובעלי ממון מועטין ועניי בה"כ האחר כמעט כולם בעלי כיסין והצדקה ניתנת לפי ממון ולא לפי נפשות ונתועדו יחד והסכימו לגבת טענותיהן לפני דייני ישראל לשמור ולעשות כאשר יורום והסכים הרב למה שפסקו תלמידיו הרבנים ג' מטיבי שעד דמן הדין היה שבני בה"כ של בעלי ממון יתנו ב' שליש ההספקה כיון שאין כאן מנהג קבוע נגד הדין ומ"מ שכיון שבה"כ האחר אינן טוענין רק החמדת מנהגם האחרון שני בהכי ושבה"כ שיושבים בו עשירים מרובין ועניים מועטין יתנו חצי ההספקה מכאן ולהבא בעין יפה ולא בפטפוטי דברים כל שעבר והרב אש"ל פוביני מטורינו כתב דדבר זה תלוי במחלוקת הפוסקים אם הרבה קק"י שבעיר אחד חשוב כל אחד ואחד כעיר בפ"ע וכיון שבה"כ של עשירים יוכלו לטעון קי"ל כמ"ד דחשובים כעיירות בפ"ע אם כן כל אחד יפרנס עניי קהלתו והשיבו לו דכיון דכולן שותפין במס כ"ש שהן שותפין בצדקה וכל החלוקים של הפוסקים במנהגי הקהלות ולא בענין הצדקה ועיין בתשובת רד"ך בית י"ג ודברי ריבות סימן קס"ב והריב"ל ח"מ סימן י"ב ושם ח"א סימן קכ"ה וחזר הרב אשל"ף לקיים דבריו והשיב לו הרב המחבר תשובה שלימה והרכין גם הוא את ראשו לסברת הרד"ך הנז' (וע"ל אות י"ז) (פחד יצחק מהדורא בתרא כ"י אות צ' ע' צדקה סבריא) :

טז הוכיח במישור דכל הנופל ח"ו בעוני אינו נופל ביד הגבאי תחלה לפרנסו רק הקרובין מחוייבין לפרנסו ומש"ה דן וחייב קרובי יתומה הקרובין מהאב ליטפל בה בזווגה ולפרנסה ולהשיאה והביא דברי המרדכי בנדרים פר"א וסמ"ג עשין קס"ב (שו"ת כ"י מהר"י סרחבוע סימן כ"ג) :

הרד"ט ונראין הדברים לע"ד דהא דאמר מר לאו למימרא דמחייבין הקרובים ליטפל בכל מכל כל להכביד עליהם יותר מאחרים בלתי קרובים דהא איהו ז"ל גופיה שם בסימן מ"ה בדין פרנסת הבן עשיר לאביו עני הביא מ"ש הטור בסימן ר"ם וכתב עוד דלא גרע האב מאחר שאינו אביו או קרובו והוא אמיד דכפי' ליה והביא ההיא דכתוב פ' נערה ומ"ש התוספות עלה דבאושא התקינו וכו' · וכתב עוד מ"ש הרשב"א דכ"ל דאפילו בבנו גדול אי אמיד כופין אותו לזונו מתורת צדקה כההיא דרבא וכופין אותו יותר מאשר עשירים שבעיר ע"ש ונראה דלא יפה כח היתומה לפרנסה ולהשיאה מהקרובים מכל וכל רק להכביד עליהן יותר מאשר עשירים ולא לפרנסה מגבאי צדקה שלא יתנו רק המוטל ממש עליהן כעני שאינו קרובם וזהו לע"ד ברור · ואם הקרוב אינו אמיד רק מתפרנסים מעצמו וכ"ש מיגיע כפו אפילו הבן אצל אביו עני אינו חייב לנמנם עצמו ביותר ולחזור על הפתחים עיין שם בסימן קכ"ח וע"ל סימן ל"ה אות י"ז ועיין להרב ברכי יוסף בי"ד סימן רמ"ח אות ח' למייתי דמהרלב"ח כתב בחידושין דכפי' בדברים דפ' נערה דמ"ם היינו דלייטינן או לגזור נדוי גם הביא שכתב הר"ס בשם ר"ח דאף שאין לנדות נוכל לגזור שלא לשאת ולתת עמהן עוד הביא מ"ש הרב ל"ן בשם הרא"ש דהא דאין כופין על הבנים משה"ד ה"ד בשוטים והורדא נכסין אך ע"י שמתא היו כופין ושנוסף לכל זה סברת

ההוכרים. דהא דאמרינן בעלמא אין כופין על מ"ע שמש"ב ר"ל שאין חייבין אך אם רוצין רשאין ע"ש ומהמור"ם יש לעשות סינרון למה שנהגו איזה קק"י לכוף לפרנסת קרובים כשאר חיובין אע"ג דעל כל פרטי הדברים הנז' איכא מאן דפליג עלייהו : **ועיין** להרב זרע אמת ח"ב סימן ק"ח וק"ע שהאריך ופלפל ומסיק דאין לחייב לאחי המת ולהכריחו לשלם הוצאת קבורתו מטעם הצדקה ביותר מכדי עשרו וכל כמה שאין הקרוב יורש נקבר המת מהצדקה ושכ"ש אם כבר הוציאו הקק"י ומצוה קעבדו ככתוב בי"ד סימן שמ"ח ונשא ונתן בתשובת הר"ס מינץ סימן ג"ן שהביא הרב ב"ה שם והרב ב"ש באה"ע סימן ק"ח סק"ב ועל רלב"ן סימן ג"ן דדברי הרמ"ם הנז' נובעין ממנו ועל דברי פוסקים אחרים ע"ש ועיין להר"ם זוסקינד בתשובה סימן י"ע שהביא תשובת הרמ"ם הנז' סימן ז' דכתב דאדם מחוייב גם כן לפרנס קרובי אשתו כפי השגת ידו ושקודמין לעניי עירם ודמ"מ קרובי עצמו עדיפי מקרובי אשתו ושאם בד"מ יתן לקרוביו ג' יתן לקרובי אשתו א' ע"ש :

יז נשאל הרב מגאן מרעיתו אנקוניאה (עיר מולדתי) אשר להם כ"ה שנים שהעיר ה' רוח ראשי ומנהיגי קק"י ליואנטינו וקראו לראשי ומנהיגי קק"י איטליאנו והקימו יחד חברת תת"י שראו שבני עניים היו הולכין שולל ולא היו עוסקין בתורת ה' והסכימו ליקח להם מלמד אחד ולמסור לו התלמידים כנהוג ולתת למלמד כדי סיפוקו ולקנות גם כן להם ספרים ועשו נדבות ושמו קופה אחת בכל אחד ואחד מב"כ והיו לוקחין המעות שבהן ומצרפים יחד משנה לשנה והיו פורעין מהם שכר המלמד וקונים המצטרך וכן התמידו לעשות למשך כ"ה שנים אח"כ קמו קק"י ליואנטינו ובטלו השותפות ונתינת דמי קופתם לצורך תת"י רק לפרוע הש"צ שלהם זקן ונשוא פנים שהיה רוצה לחזור לארץ מולדתו לאפטו הא' שהגיע שם אשתו הסגיה הבתורה באמרו שבעמדו עמהם אין הקומץ משביע כי שכירתו מצער היא ולכן הקק"י ליואנטינו אף שיש להן ש"ץ אחר שדי להן רצו לעכבו ולתת לו כל אשר ימצא בקופתם לתת לו א' או ב' תלמידים מהעניים שלהן ובני קק"י איטליאני מוחים בידם ופסק הרב ז"ל שאינן רשאין להפריד החבילה לבלתי תת להם מעות קופתו לתת לש"צ שלהן מלבד שהדין שום דאין משנין מעות ת"ח לצורך ד"א אלא כגון צורך ל' פשיטין שכתב הרא"ש כלל ה' סימן ב' שנותנין להגמון לפי שיש סקות נפש ע"ש · והביא גם כן מ"ש מהריק"ו שורש ע"ו וקי"ג והביא דגיטין ס"נ המלוה את הכהן וכו' ומ"ש עלה המרדכי ומ"ש בפ' הגוזל בתרא והרי"ף פ' המקבל דאין השותף יכול לחלוק בלי דעת חברו ופסק הר"ס בתשובות השייכות לס' קנין להמיימוני סימן כ"ט והרשב"א סימן תתמ"א והה"ד סימן שמ"ב דפסק דבכל דבר שמצורפים הרבים יחד צריך למיזל בתר מנהגא דידהו ובניד"ד דכבר נשתתפו הב' קק"י יחד אינן רשאים ליפרד רק מדעת שניהן (שו"ת מקור חיים (כ"י) סימן י"ד) :

הרד"ט וע"ל אות ס"ו ולקמן אות כ' ולהרב משפטים ישרים סימן ל' בדין ראובן שהקדיש כו"כ לת"ת וכו"כ להשיא בתולות ומטה ידי בניו אחריו ויש להם בנות והם מוחזקין בממון פלפל במ"ש המרדכי פ' השולחין מעשה בא' וכו' והעלה דרשות בידם לשנות מהקדש בתולות ולא מהקדש ת"ת וראיה הביא ממ"ש הריב"ל ח"א סימן מ"ט · ועיין ג"כ להרב אור ישראל סימן ס"ו במי שהקדיש סך גדול לת"ת של מקום פ' בעודו בריא בכל אחז"ל ולפרוע מדי שנה בשנה לחכם פ' סך פ' בתנאי שילמד לעשרה בחורים ולומדים משניות ולמעלה ובמיתת אותו חכם וכו' וכמובא לעיל אות יו"ד ועיין גם כן להרב שמש לצדקה בחי"ד סימן כ' בדין ק"ק שחברת ת"ת הלוו סך מה למעמד של אנשי העיר ומדי שנה בשנה היו נותנין כו"כ לחברת ת"ת ריוח קצוב ומהם היו מספיקין צרכי ת"ת ויהי היום נתמעטו בעו"ה התלמידים אין דורש ואין מבקש ונתמעטו גם הלבנות לחזק את בדק הבית דהיינו בענין ארון הקדש בבה"כ כי רבה היא ההוצאה לכן במעמד כל אנשי הקק"י הוסכם ליקול הקרן של ת"ת שביד הקק"י להוציאם למלאכת ה' והעלה דאין לשנות מקופת ת"ת לבנות הארון וקרא עליהם מקרא זה וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות ואף על פי שאין עכשיו ת"ש"כ מי יודע מה שיהיה להבא והסכים עמו הרב המני"ח שאילו יתרצו כל הקק"י לשנותם אין הרשות בידם לשנות מת"ת לשום דבר אם לא לסכנת נפשות ומה שנמצא בכתובים הוא שהתירו למי שנדר בעת צרה לעניי א"י שאם לא הגיע ליד הגבאי יוכל לשנותו לת"ת להיות הת"ת גדול שבערכין ועיין רשד"ם ח"א סימן כ"ח כ"ם וקמ"ם וריב"ל ח"א סימן מ"ט וח"ג סימן ק"י ומשרי"ט ח"א ס"ג והלח"ב סימן ס"ז והרב בן המחבר הש"ן הנז' הוסיף גם כן לציון הרב מטה יוסף ח"ב סימן י"ב ובהריק"ש בי"ד סימן רנ"ם ובני שמואל סימן ל"ה ומשאת משה חי"ד סימן י"ט ושער אפרים סימן ס"ו והרי"ט"ן סימן קנ"ח ותורת חסד סימן ל"ו ומ"מ מנא הרב המני"ח להם רפואה שהקק"י יכתבו ויחתמו על הספר ובדיו שלהיות שבעו"ה בימים ההם התורה מונחת בקרן זוית שאין נדייה שיעשו תיקים וכו' שילבישו סך כו"כ מהקדש ת"ת בבנין בה"כ על שם ת"ת כדי לפרוע להם להקדש ת"ת סך כו"כ לשנה ושהם והבאים אחריהם מחוייבים להעמיד שכירות הנז' ומשעבדי בנין של בהכ"נ רובו ככולו לפרעון שכירות הנז' ולקיום והעמדת הקרן לעולם עיין שם :

הרד"ט ועיין להרב מגן גבורים סימן כ' בראובן שהקדיש סך מה והפקיד ביד שמעון להרויחם ולהשביחם והריוח לת"ת ושאם אנשי העיר יתבעו ממנו חשבון הטוב בעיניו יעשה ואחרי מות ר' תבעו אנשי העיר ממנו חשבון הרשות בידו לשנות למעליותא ע"ש :

יח אחר התבוננות נטה דעתו לתחמיר ולאסור להלביש המלמדים מנדרים ונדבות המתנדבין לקופת עניי ת"ח ואף שנהגו כך אפילו שנים רבות טעות היה בידם דנדבה מפורשת לעניי תורה אין לשנותה (שמש לצדקה סימן יו"ד) :

הרד"ט ועיין ג"כ למרן באבקת רוכל סימן ג' בדין בעלי תורה עשירים אם מותרים לקבל פרס אפילו להחולקים על הרמב"ם ושכבר בכ"מ בהלכות ת"ת פ"ג תירץ על מה שהקשה על המתירים שחילוק ידע בין מלמדים לדיינים ובין העשירים לעניים ובין יש יותר מוצרכין ממנו לאין יותר מוצרכים ממנו עש"ד :

יט א' מהמתנדבים שקנה קרקע א' והקדישו ובנה בו בה"מ ואחר ימים הפריש מנכסיו אלף גרושות והקדישן ונתנן לפקידי הכולל לריוח ק' גרושות לשנה לחלקם לעשרה ת"ח ללמוד בישיבה הנז' והקרן יהיה קיים והתנה עם הפקידים שאותם הק' גרושות יעכבן הוא אצלו מהשלוחיו שהוא חייב להם בכל שנה לחלקם הוא לעשרה ת"ח ושלא יוכלו לשנות אותו קרקע ולא דמים הנז' אפילו לפדיון שבויים · ושוב נתייעץ עם א' חכם איך לעשות להשלים כונתו יען כי אין במקום עשרה ת"ח לבא לישיבתו לישב שם כל היום והשיבו אותו חכם דודאי הוא מהנמנע למצוא עשרה ת"ח שבעד עשרה גרושות לשנה ישבו כל היום בישיבה ושאין לו רק להתרצות שילמדו שעה א' ביום כשאר הישיבות והמנדב חזר ואמר בכוונתו היתה דוקא שילמדו שם כל היום אז א"ל החכם אם כן ברור לך ת"ח א' שילמוד כל היום עם ג' או ד' עניים בלא מחיר ואותו חכם יהנה כל הק' גרושות וייטב בעיניו עצתו וכן עשה וימת הנדיב ההוא וקמו קנא מאנשי המקום וערערו על זה כיון שתחלת ההקדש היתה לעשרה ת"ח כמפורש בשטר ההקדש ועתה נמצאים שם עשרה ת"ח שילכו ללמוד שם שעה א' ביום בעד עשרה גרושות לשנה לכל א' ולא לשנות כל הפירות לחכם א' כאשר עשה עד יום מותו והאריך הרב בפלפולו והעלה דהחכם הא' שבירר כבר המתנדב זכה בכל כי היה רשאי לשנות הריוח של הקרן שמעולם לא בא ליד הגזבר שהיה המקדיש מעכב בידו לחשבון השלוחיו על הצבור וגם הרב מחנה אפרים בהל' צדקה סימן י"א דכ"א הסכים להוראתו (דבר משה ח"ב סימן קי"ח) :

הרד"ט ועיין להרב שמחה י"ע סימן ס"ו במי שהקדיש סך מה לקנות ת"ח שיקבעו ישיבה ביום א' בשבוע ונסתפקו אי סגי בשעה או ב' מהיום או בעינן כל היום והעלה דעל הצד היותר טוב צריכין לקבוע כל היום להוציא עצמו מן הספק ומ"מ אם רוצין לפטור עצמן בשעה א' או ב' בטענת קי"ל מחמת חפושין הרשות בידן ע"ש :

כ ראובן שבהיותו בריא צוה כדת מה לעשות מנכסיו לאחר מותו וחילק כל נכסיו ובכלל החילוק אמר לכתוב בשטר וסך פ' אני מקדיש לקבוע ישיבה וחילוק חטים למצות

למצות עניים ונכתב בספר ולא הוזכר בו שום קנין מדלכי ההקנאות ונשאר גם כן בשר זה ביד רשותן ומה ונהגתי סותן מיוכרין משלום הסך שהקדים משום תמיכה לעניות וכו' אין מעשהו מעשה ופטורים היורשין לשלם (עין משפט סימן ו') :

חד"ט וע"ל לוח מ"ו ועיין ג"כ לשכב משפ יוסף מ"ת סימן י"ת וי"ב במי שהקדים קרקעות הקדש גמור לעניים והחזיק היה תגרי להעמיד לוחן קרקעות בחזקת הקדש ואחר מותו כמה שנים נתגלגלו הדברים שאם לא יוכרעם יגיד הכל לגיבוד ממדינן דעתים דבכגון דא לא החמה וכל שהחזיק במכירתו הגלה פוכחת מבחמת ניחא למקדיש בכבי ע"ם ואין מקום כלל ליורשין לטעון דכיון דת"ת לקיים דברי המת יחזיר הכל ליורשי' להחזיר לחולין לגיהת ע"ם ועיין כיוצא לזה להרב זקן מהרן סימן קי"ג ומה"ר גם כן בשם"מ כשכ"ב ולאלו למכול ולקנות מחר . ועיין גם כן למהר"ת קוכו בתשרה מניחו שלו סימן ו' בדין לתבי מחברה ת' שהחמוגו שבתי הקדש שלו מבכיתם היו הולכי' ומתמוטטין ואין ניד הקדש לחזיק בדקה ובקרב ימים יפלו לארץ מומוחיהם והסכימו למכלם לרחוקן כסך מם וכן עשו ועשה ביניהם שאר מכירה וחכם כ' במקמו והוא"ה הוצאות מרוכות להחזיקן ואין לומר לו דבר מכל בני החברה . ויש היום ויעמוד כ' שבני החברה מערערין במכירתן ובת לפני הרב לשמוע מפיו לת מפסקו והיה תפץ הרב ליעמע ממנו והפיר בו עד עוד גום ולת יכול להתפקח וכמ"ם הרמ"ם בחשובה שחוכה על כל מי שיודע זכותו של זה מדינא לגלות חזנו לדבכו ולהוציאו לף שלת דרם מלחו שלת לשבור שלחו ללת חוכל להחעלם ומכ"ם ביד"ד כי להחזיק יד המחזיק לבטל קול עלעור ונס לכבוד רבי' רחמי החברה שלת לסחור מה שעשו ושעל היחידים לקיים מה שיסכימו לף בלת שנר וקנין דדבריהם בלבד ככתובים וכמוהרין דמי כמ"ם הרמ"ם פעמים שלם בכלל ו' והחריך בענין לם יש ספרם בין נדבת יחיד לצבור ולם רשתין בני העיר לו גבתין לעמוד לדבר מחר ונילד יהיה ספרם בין נדבת יחיד לצבור ולצוב לפרעון לו לפילו בשיטו שלת יצוב עוד ולחר שביכל כל דברי הפוסקי' למד דעת דביד"ד מכירתן מכירה ולהיו רשתין למכור הנחי' לרשותן ולשין עוד עליו שום עלעור ופקפוק ע"ם ועיין גב"ל לוח טו"ב . ועיין להב מורת משה (בן הרמ"ם) סימן ד' בדין קק"י שיש להם בתים ירועים שמפירותיהן מקיימין מהקדש וקמו עשרה יחידים ומכרו הבתים שלת בדעת שלר יחידי הקק"י ודן לת הדין שלם קבלום עליהם מעיקרא לפקח על עניים לף שלת סיכרו גם ע"ע המכר ממכרן ממכר ולם לאו ממכרן בעל עיין שם :

כא ראובן הקדיש סך מה לחת פירותיו לר' ת"ח שבפפר ללמוד שם בהסבר ומחילוק הספפקה יהיה ע"י ג' מקרובין העומד שם בפפר או בירושלים בחיזם מקום מהן שירצה בעיני טובי העיר של המקדיש ולחבי המעמד והמדבין חורם ולבעות ב"כ הקבירות ממקום למקום מב' המקומות הנ' שהכל יהיה על פיהם ולהסך שהפיכים יהיה לעולם בעירו להם ולבניהם עד עולם הקרן קיימת ופירות לקבירות הנ' ומחשבים אחר נקבו בשמות ס' ופ' עם החכם הנ' הם יהיו הפקידים כל ימי חיותם בחותה העיר ולם ת' מהם יפע למקום אחר ימנו אחר תחתיו לבבי המעמד ובוכי העיר והחכם ונשאל הרב הם הרשות ביד לבבי המעמד ובוכי העיר והחכם לשנות הפקדם היינו לתת פירותיו לת"ח של עיר המקדים או לת"ח לחיזוקות שב"ל יען שעירו ילדה פלחים ולין לאל ידם להחזיק חישיבה ותיזוקות של בית רבן ולפלה הרב שיהולים ולשלין לכולי עלמא בלי ספק עם"ד ום"ם הפר המכירים הנ' בית דין מרכז ל"ך ולכ"ת) :

הד"ט ועיין גם כן להרב מיש רלשונים דף ו' בחורך בדיעים אלו דהעלה לבעולם ביד פקידי וממוני הקק"י לשנות כאשר יראו בעיניהן שהוא טוב ויפר לעשות ע"ם ועיין ב"כ להרב שמל דמי סימן י"ד ובמשכים בענין חתום קצת לזה ועיין ב"כ להרב בעי הית הנ' שם בסימן רכ"ב מי שנוח לקבוע שיהיה למקום אחר ייפה ליורשים ונתן המעות ביד שמעון והוא שמעון ויורשו רוצין לשנות הסך להשיג יחזמות עניות שנות משפחתו של ראובן או למוכר אחרת שיכולין ונשלין וסיים ג"כ בחבו' דהכ"ם חיון דדברי ריב"ל כלל ז' ה"ת ולכל"ם הת"ם סימן שי"ו אינם אלא כשהקדים לת"ח דאשב"ל דאחרי מוכת לך אם הקדים לומדי ישיבה יכולין לשנות לבעות יחומות :

לג מי שנדר לבר לצדקה ואכ"ל חזר בו פלפל הרב בדברי המב"ם רפ"י מהל' קרבנות ובירתם היטב והעלה לדקה שאין יכולין לחזור בו אפילו אכ"ל לבל אם לת הוציא בשפתיו לף שנמר בלבו יכול אכ"ל לחזור בו (ובשב הכהן סי' ת') :

הד"ט ועיין עוד לו בסימן כ' שביאר היטב מ"ש מור"ם ס"ם רל"ח אם אשב בלבבו לתת וכו' דמייב לקיים מהשבתו לף אין כופין אומו לקומר כפיו ע"ש :

לד מי שמת והניח כלי קדש שבחוב עליו שנדר ונכ וקדש לה' ובחנים ומועדים היה מביאו לבהב"ב דהק"י אפשוטין מעשיהן מוציאין שאין בעל לבל ביה מביאו לביתו מבלל שלת הקדישו ולף אשבח עליו קדש לה' טעה דסבר לאין ע"י כחיבה זו שום קלוסה פסק הרב דביון שהק"י אפשוטו אין מוציאין מידן ואם היה מוציאם מי היה הדבר תלוי בפלוגתת דבבותה דלמב"ם בפ"ב דשבועות דם"ל דאם בהקדש ת"י לחזור אכ"ל לף היה לו מנו ולף היה נאמן לומר שלת הקדיש ונשאר הפוסקים דם"ל דיכול לחזור אכ"ל היה נם כן נאמן לומר שלת הקדיש מנו דהיה יכול לומר הקדשתי וחזרתי בי לף ביוכיחין והוא לף טעון כן אין להוציא מהק"י (שם סימן כ"ב) :

הד"ט ועיין נם כן להרב נאמן שמואל סימן כ"ו בדין דמוני כסף של בעה"ב שהיה מוליכם בשבחות וי"ם לבהב"ע ואמרו לוחן בעה"ת לנוי ואפלתת ואחר חזרת ם"ת היה מביאן בביתו אם עשאן שלת בנדר שנדר לם"ת שאם והביאן לבהב"ע שאם הרי הן בחזקת הקק"י ויכולין לעבד עליו שלת להביאן בבהב"ע אחר ובדעת מהריק"ו ועיין למען ת"ת סימן קנ"ג ומתי לא תלוימר עלה ויכול מבשיהן לף עשאן שהיה מוליכן לביתו לשמרן ולא כדי שלת יהיה בהן הקק"י אבל אם עשאן בנדר ונדבה ומביאן והוליכן עמו לא זכה בהן הקק"י ומכל מקום בחקדשו דהוי כלר בית וחלה עליהן קדושה שלת מיכול להוליכן עמו בכ"ת מילה ואין כת בקק"י לעבכן מנגן ע"ם . ועיין ג"כ להרב מרי המחבר סימן י"ז תשובת מהר"ח גדליה בביוגת לניד"ל ותשובת הרב המחבר בשוף י"ד שלו :

לה מי שמת ונמצא תחת ידו פנקס וכתוב בו דרך צוואה שיתנו נכיו לאחר מותו כו"כ לצדקה ולת"ת ביאר הרב מ"ם מכן ומור"ם בתשובה סימן מ"ז ומ"ת והמחפץ מהם בעניין דבר שב"ל דלמכן זכתה הצדקה לף שלמר לתת לאחר מותו לפי שלמר מכלי כסף וזהב שהיה לו מ"ז בשבחב ומה שחסר לצדקה ולף למור"ם אפשר שזכתה הצדקה דכיון שבחב מכלי כסף וכו' הו"ל כדקל לפירותיו דמקנה בקנין וכיון שכחוב בצוואתו שקנה ק"ב מ"ם לף שהוא לשמר מיתה מהני דהוי כחומר מהיום . עוד הלריך ודיים דלף היה קניא מצלמין מין היורשין מיניך דמצלמי דיתמי לף משעבדי מכל מקום לם הפרים מיניך כיון שלום מכנסה מכסף וכו' ושוב ראה להרב דרכי נועם שנשא ונתן גם הוא בדברי מהר"ם הנ' ושכוחן בקנה לדעתו (שם סימן כ"ד) :

לו ראובן המחזיק בעיני לחברו מחזוק מרעהו שהיה לבו שמח על פיסת מעיהו ת"ח לחה שיבא בעיר לחכות ולהפפיר מהחזיד חקש כפו ללוי ול"ל בשבועה עד"ם לחה כ"כ לשומו ת"ח מביאו לם לף יפע ול"ל לוי מי ערב לך שחעמוד בדבוך והביא אלא יש לך מבלי כ"כ הן מוחה לו בשבילי והיה שם הת"ח ושמר לי' נבכר מקומו מה יעשה מהן ול"ל עשה בהם ברצונך ולף נפע עוד מפס ושומל גם כן לת הסך ולחובן מתנגל כי לף מדעתו ניחייב לף לנקוח לת עלמו מהחזיד נשבע לחת לו כו"כ לם לף יפע ומסיק הרב דיכול לחזור בו ושם החברה לנוי שלת לחת כלום ועבר לוי שנמר מייב לפלם אניח לרחובן ולף קודם שהחפילה מה שים לנוי מי' בחזקת כ' הוא שלת קנאו הת"ח ומי' פסר נפשיה בשעשת ק"ל עוד שעדו מעשעים מחבים ופיים דמ"מ מי לא לייחשיל מצוטרפי ולייה לחייבה דבוי עליה לף מי לייחשיל מצטרפים ולין לפל ידם לחייבה מוחר ולין למחיני עון מאר מעל כיון דמעיקרא לא בא בזכיון נקדש בקדקה כלל (מצחת משה מ"ח סימן ו') :

לין מעשה היה בפפורי שנם ג' קהלות חיינו ק"ק גדול וק"ק שלום שבבר משם עשיר ל' ושלה שם חליו ויקרא ל' משקחי בשרני שבור ושוה משחת מיחה להניח בידם כו"כ להשפקה ח"ת של יסיבת הקק"י שלום מפירותיהן ומשר בידם פוליסת ל' מלוחו הסך שים לו בהלוחה בקונטרס"ו הלוחים היוחים ומיכם גזברים על הקדשו ויחסף לל עמיו ובקבר ימים מהבטלה יסיבת קק"ם הנ' ומקו בני היסיבה של קק"נ הנ' ומלו מהגזברים לזכות לעצמם פירות הקדש דלמדינן דעת המקדים שלת היה יודע שהחבטל יסיבת קק"ם היה מפרש שבהעדרה יזכו בפירות הקק"נ ומה גם דהכה קק"נ הרבה ממה שהיה ועוד שזכו בני העיר בהקדש ובשלין לבעותו ועוד דיפה כח קק"נ המפסיקין מים ומזון ל"ת שבעיר מלדקוחיהן מה שלין עוסקין הקק"ם ומגזברים מביאין להמעות עצמו ל"ל ביחוד שלת מהבטל יסיבת קק"ם וביח ועד שלהן יקבעו יסיבה זו בעיר מולדתו ונלמדו דבריהן

כהיתון מוחזקין מכפים בשנם אין זכרונו בת בשפר הנוחה ומכרו הימים ולא זה ולא זה נתקיים בידם לא בשפורי ולא בעיר אחרת עוד מעט מגזברים לחל"ל שים זכות חולה לקב"ג לא יהנו לכסף מוצא חל"ל יתחלו להם על הסנים הללו שעברו ישן כי כל סיבות שנבו מזו ועד עתה כלם נקבנו בהלוחתו וכמו לחותר ג' עובד כוכבים בביה ונתבדו והקב"ג מציין יקוד הדין אח הבר ועליכם להשיב ההקדש לתיתנו ודן הרב אחר מחבר לזכות הקל"י בכל מעשותיהן ע"ש (שם סימן י"ם) :

לח מי שנדר להשיא יתומה מכפסיו וכביתה לביתו וכבניע לפרקה נתן עיניו בשחור ג' להשיאה לו ומיתה בו השערה ומביא וח"ל תנה לעני השמח רשאין חזן ממי שבחרת דלת ניתה לה וכשרתה שלח נעשתה עלמו גירשה מביתו ומיתו תפץ עוד להשיאה מכפסיו דשמי לחזור בו ואין ב"ד רשאי ליכד לכפסיו ומכל מקום אי נתחו לף שעשו שלא בדין מעשיהם קיימין והביא הסכמת הר"ח אלפאנדרי שפלפל על דבריו והרב חזר והשיב על דקדוקיו (שם סימן כ"ה) :

הד"ט וע"ל סימן כ"ג אות ד' וכזה רשה בשו"ת פרי עץ חיים ח"ג סימן כ"ה בשלמה עשירה שנדרה להשיא יתומה ג' בת ג' ולחח לגדוייתה שך ג' והביאה לביתה ואחרי לה לבח והביעה לפרק בחולה בשחח נחנה עיניה בא' מהעניים לחתה לה ומחמן הנערה או קרוביה בחמרם שיתנה למי שחחפון חון מזה שנחרה לחת לה וחרח החשה כן וניירשה מביתה וחמרה להביח נערה חחרת ושחלה אם רשחה לחזור בה ואח"ל דכיון שפירשה לאותה הנערה חינה יכולה לחזור • עוד נסחפקה מעום דבשעת נדרה לא נשעה עליון שבועת השלמנה וא"כ לא היו הכספים ברשותה כשנדרה והרי המקדים דבר שאינו ברשותו אינו הקדש ופסק הרב בשפק הנ' שכיון שנדרה להבר יחוע אינה יכולה לחזור ועל הספק הב' נ"כ חייבה לקיים נדרה מהטיה דחמב"ם פ"ו מהל' ערכין דין ל"ח ע"ש :

טל נשאל נדין מי שהקדים מקנת נכסיו לח"ח שבא"י ועשה תפוחרופוס לשמעון אחיו לשחח בהן לחועלת ההקדש והיו להקדש כחיב והבכירן לנני אחיו לזחן ה' שנים שלא יוכל להוציאו משם ואח המקדים ומיחיקרו הבחים ומלא אחריהם שיחנו יותר ממה שפוצע לו אם מוציאין מידו לריות ההקדש וחלק הרב בין ביד"ד לגידון מהרי"ם בח"מ סימן ו' שביחל הבכירות מב' שעשים ע"ש ומכל מקום הוח דחוקה לחלכה מזכה הוא לבוכר לף למעשה היח הדבר בספק עד יסכימו שמו בעלי ההוראה ע"ש (קריח מלך רב סימן ו') :

מ אשה הנותנת צדקה לפילו חינה מוצחת ונותנת חוך הבית ותומרת שנכרנות בעלה נותנת נחמת ח"ם שלין מקבלין ממנה דבר גדול היינו בשחמת ח"ם כ"כ סימן רמ"ח מחזקות גזול ה"ד חם חינה תומרת בשעת מעשה שנותנת ברשות בעלה (נודע ביהודה סי' ע"ב) :

הד"ט ועיין לקמן בית יעקב סימן י"ב דמוכר ליקח מנעים דבר מועט ומכרוכה חסור לחזר' ולכ"ע ודוקא בנדקה כך אבל שלא על דבר מצוה אפי' דבר מועט חסור ואם מוכרת לחכשיטין שלה אין הבעל מקפיד ע"ש :

מג המוליך ס"ח לבהכ"נ ועשו בהכוו נדרים ונדבות ועמד בעל הספר אצל החזן וא"ל ווקא ח' של שמן לקופה ס' ווקא ג' של שמן לפ' ובחוך הווקא הא' משמע שהיה נודר חמר ווקא ג' של שעוה לקופה ס' ובבות הבבחי לנבות והיה רוצה לחת ווקא של שתן ג"ל והלא לקופה זו של שעוה נדרה שעוה כפל כפלים מהשמן והביא שלא נדר לכל קופה וקופה רק של שמן ואם ביקה בשמיהן של שעוה לא היה מלבו נאמן הוא על עלמו ומדברה י"ל שפשוח משמן לפי שלא ביקה שמן ופשוח משעוה לפי שלא היה מלבו ואין בעי' פיו ולבו שוין וא"ח כיון שעומד ווווח שאחר שמן ושלשמן נחבוין יהן שמן ונאמן ע"ע וא"ל שבועה (זקן מהרן סימן פ"ת) :

מד שמעון נשבה בין העובדי כוכבים ואשתו ובניו הלכו לעיר לוי וחלו פניו לקבץ לפדיון נפש ג' והסיבו לסם לחזור לעירם ושם יכחבו לבני עירם לשפול על פדיונו ושם ישלחו מה שיוציאו לביתם וכחבו לקח"י של ג' שבביות שבניו מלבחים שעדיין לא קבלו הפדיון וכן לא שלחו לידם מסם נדבחם כיד ה' העובה עליהם ושמהרו לקנב השבר וגרור בספם מוכן ומזומן בידם שך מ' נפשי מריות לעזר המנות ובשמוע קח"י ג' דברי קח"י לוי השחלנו בכל מאמצי כחם לפדותו וכחבו לקח"י לוי בעד השך ולא השיבו שחומרים שלין להם ליתן כלל ופשך הרב שלח"ח להם ליפשר למה שבחבו אין לך נדר גדול מזה ויש להם לקיים דבר המוה בזה שלחרים" לנבוה כמהירה להדיום (נאמן שמואל סימן כ"ה) :

מה מי שנדר להשיא יתומה עניה ולחח מבלו כו"כ לנדוייתה ומח בחלו למחלוקת הפוסקים אם היוחנין מייבין לקיים נדר המורים עיין לרשב"ם סימן תקפ"ג ורדב"ז סימן קע"ג ורלח"ח וביב"ם סימן ס"ה ומוב"ם סימן רי"ב וממילא ג"ל להוציא מהם שהם מוחזקין (מורח מסד סימן ל"ז) :

מד ראובן נדר בעת חליו ליתן יתומה עניה ושוב טוען שלא היה שפוי בדעתו כשנדר ושמין לו בחה להלבישה ולריך ליקח נכסי חבין לקבחה פקפק הרב לפי שנדר בעת נרה שמין להחיר כדעת הרלב"ח סימן ג' לחמה שב ורלחה לסברת יחידחה הוא ממי שרלה לדקדק מהמרדכי וכמ"ם הרלב"ח שם ובכל כי חמי לחמיכין דחי חיחח לן הוי שחקי קחתי וכמ"ם הרי"ף בעניני מי חיחח לרב יהודחי נחון לן הוו שחקי חינה וגם הרב"ל סימן י"ג כ"כ על סברת הרח"ה וכ"כ גם כן הרדב"ח סימן רל"ח שפפילו אדר בעת נרה מוכר להחיר בפחח וחרבה וכ"ם בריב"ד דבל' הגדל עלמו יש להקל דחינו ל' נדר נמור שלח חמר חלח שם בע"ה יקום ויקחלך בחוך ישח יחומה בלי נדוניח חלח חיקפים חפל"ח מנפשיב ועיין להר"ם מפחדוכה סימן ע"ב בדין מי שחמר שלח יעח מחפיסה שילך לף"י דכיון שלח הזכיר לח חלה ולח שבועה רק חעשה רק ס' לין ל' נדר וכן הוח בריב"ד לף חים מחמירים גם בלשון זה ועוד הוח נחון ע"ע שהיה מבולבל בדעתו מחמח חלין ומ"ם טוב סימן כ"ג) :

מה אסר לק"ק למכור חכביעו ס"ח בשבח בשח הרבה לפרנם עניים שם מפשר בלא"ה כי חלה לה יד בני העיר ולף בימכרו חלה הקדושה על הדמים ויש להם לקנות קדושה אחרת בחוקף ביעלו ולא יבדו (בית יהודה מ"ב סימן ל"ע) :

מו האריך קנח בחי שנדר כו"כ לנדקה ומכרו ביד אחד שח"ם שלינו כדאי להכריע נגד הרמ"ך שפפק בביון שזכה הנדקה ע"י חיזק הקנחה חינו יכול לבטול עליו ומכן פפק בסימן רכ"ח ס"ו דאם בח ליד הנבחי חינו יכול לבטול עליו מכל מקום לדעתו ז"ל יש להספפק למעשה ואם היה כבר ביד הנדקה אפילו אם היה בפיקוח דלימא מ"י להוציא אך אם עדיין ביד הנותן חע"פ שהקנה לנדקה בפ' מדברי הקנייה ע"ש אם יש להוציא ממנו בטמומר ברוגה ליטול עליו וחלינן בחי בחטלי רבנתי מי דמי לספק לחיסורא או לספק דממונא (ובב הבבן סימן פ"ה) :

הד"ט ועיין בל"ל אות כ' ולהרב יכין ובועז ח"ב סימן ז' בדין יחידים שהתנדבו הקדש לבבוד שמועל ע"ם ובא לידי הפרנם נדבתם וקלח מהתנדבתם ופפקרו לב"ע ואח"כ יפל בהכ"נ וגריכה הוצחה רבה והבבור דחוק ורלו לעשות הקדשו של שמועל לחיקון בה"כ אחר שזכה בו הפרנם יכולין לעשות לפי שעדיין לא הגיעו המעות ליד הגבחי ממוצ על קבלו של שמועל ויש שלילה להקדש כמ"ם בפ' הריטי גיד ועוד לפי זה עובי העיר בתעמד מבחי העיר יכולין למכור בה"כ ולהוריזו מקדושתו אפילו למשתי שברת ולדבר מצוה אפילו בלא ז' ע"ם מוחר וכמ"ם הרמב"ם בפ"ח מהל' מחנות עניים :

מז ראובן היה נושה מפעות כו"כ והוח היה נבחי נדקה והיה רוצה מיב להקדש שך מה ישמר לפ' בחותו הסך שים לי ביד חפלם חובי להקדש לא נפעה. ל' זה מחותבו שהמקדיש חוב שים לו על אחריט חינו הקדש כדאיתח בפ' מרובה וזה לפי שאינו בבשותו (יכין ובועז ח"ב סימן כ"ו) :

מח מי שנוה ושמר לב' מהיו עדי נוותחי שלנוני לחת מבפי כו"כ להקדש וכו"כ לפ' וכו"כ לפ' ומח אין בנוותחו ממש כי לא נוה לחת להקדש חו שבפי כדאיתח בפ' מרובה (שם סי' נ"ו) :

מט הנודר שך מה שנדוייתי עניה ח' ושמר שם לא יספיקו נכפיה אחן כו"כ ואם יספיקו לחפער ושם הנותן לנבות מיוכחין שניה הרב ג' פעמים לפפרן • הח' משום חשמחתא דלא קיים • הב' שלא נדר בשעת הקדושין שאז נקנה בחמירה • הג' לפי שבבר שה ולף שלא היה בחיים היה חייב מבח השבועה מע"ם שלא היה מועיל כו אלניו מ"ם נופו בשחעבד ולא ממונו ולבן היחומים פטוחין לנמרי (שם סימן מ') :

הד"ט ועיין למוב"ם סימן כ"ם ס"ד ולהרב כלם שלמה סימן כ"ג דקרי בחיל בשם הרכנ"ג שם בהגב"י חוח מ"ע בשם מהרח"ם ולהרב יכין ובועז ח"ב סימן מ' :

נ מי שנדר לילך ללמוד מוכח בעיר פ' ונמנפה לו בשעה ואינו יכול לילך שם השיב הרב דשם בשבע אין לבבר היחר דלף להשבע לקיים חח החוה שפוח ה"ד מקרבן בעוח שבל חייב בשבועה בלע ויש שעשה שחר שבועה ונדר בשעת הקדושין שלח יהח חיב מועיל כו חלניו מ"ם נופו בשחעבד ולא ממונו ולבן היחומים פטוחין לנמרי (שם סימן מ') :

הד"ט ועיין למוב"ם סימן כ"ם ס"ד ולהרב כלם שלמה סימן כ"ג דקרי בחיל בשם הרכנ"ג שם בהגב"י חוח מ"ע בשם מהרח"ם ולהרב יכין ובועז ח"ב סימן מ' :

נ מי שנדר לילך ללמוד מוכח בעיר פ' ונמנפה לו בשעה ואינו יכול לילך שם השיב הרב דשם בשבע אין לבבר היחר דלף להשבע לקיים חח החוה שפוח ה"ד מקרבן בעוח שבל חייב בשבועה בלע ויש שעשה שחר שבועה ונדר בשעת הקדושין שלח יהח חיב מועיל כו חלניו מ"ם נופו בשחעבד ולא ממונו ולבן היחומים פטוחין לנמרי (שם סימן מ') :

הד"ט וע"ע לו ז"ל בשבע יהודה שלו סימן ם"כ שהביא חשובה מ' שמשת להרב שהשיב להר"ם מלנרחמני בענין מילה וקבורה והביא חשו' מ' כ"י לרדב"ז שמשל בעל ברית שים לו חת מוהל עליו לקברו מיחס חסם קודם שהביא לשם עובר היום יהחה המילה פפיפת דמקדימין המילה להת לחונן שפור ח"ד בחנות ה"ש ליעשות ע"י כהן ק"ם חבל חנות שעשות ע"י כהן מילה למה ילחו מזמן הוח יחעשק בחתו וחחריט בחילה ושם חשפר לקייט זו"ז כהן שים שהוח ביום לקבור ולמול שם חת מקחי יום ח' כבר חל עליו חובת קבורה ואין מעבירין ושם קדם חיוב המילה למיתת החת משחברת דמלין קודם • והביח עוד בעשים מחריט להוכיח דבבה"ג המילה קודמת וח"ח שם ים ללוזל למת כהן להיחו יחידי עד שיחול אין שפר שיקברוהו חחלה ע"כ חוכן חבר הרב"ח בקיצור • והוסיף עוד מהר"ם אלנזרחני הנ' לשפח ולחת בחשו' הנ' בדין הבבוות שם יבבר החב עולנו חוכן לחפער דבשחי לבדחין הרמב"ם וסייעתו לסמוך עליהן בבה"ג והרב המחבר הביב בשעין השובה הרדב"ז והביח מ"ם בבית יהודה שלו הנ' וכח"ם סימן ה' ולדידיה לח ס"ל דיחולו חוהו ב"ד לכיון דהשב לפניהו ובשי לשמהליה חלח שהחוש מעבבו אין ב"ד מייבין לחולו ומכן משמש מפ' הטעל דף ע"ח ע"ב חבליח כוחה בקיצור ופייש הרב המפרים בחו דבלחה שחזר בו חביו בחקנה דבריו חמ"ם בסימן ה' לחל"ב שחבחי ניחה ועבל"ל סימן ל"ו חות כ"ם :

ד נשא ומכן נדין עבר ושל חוך ח' לבידחו שהקשו רם"ז ורם"ך בסימן רם"ב על חול"ם והרמב"ם בפ"ז מהל' תמידין ומוספין והרב ז"ל חיבן ומסיק דשם שלו חוך ח' ל"ל להשמח דם בריח אך היח בעיון חה שמחלק בין שהל בלילה (ביעוחת החהל סימן ם"ג) :

הד"ט ועיין להרב יעב"ץ ח"ח סימן ל"ד דהעשיק הרחיב בדין מילה לילה וחילק בין שהל חוך ח' לשהל אחר ח' ועיב"ב להרב משם יחזקאל סימן ח"ב על ח"ם ח' נכיכי חדם הבר מקוני הרח"ם הפור הרב"י רם"ל רם"ח ומהרי"ו • וביותר על הרמב"ם שעלה משם לפי דברי הרח"ך חלמוד ערוך של מנחות דף ע"ב דמשם רחיה דשהל חוך ח' יש לומר ושם הרב"ח הקשה כן על הרמב"ם והביח בל"ע והרב ביב"י הנ' ביחר היסב בחופן שלא תהיה משם סחיבה לעשודי עולם הנ' ושעשת שי פעים לח"ם הרח"ח דשהל בלילה לריך להסיף ושהל בחוך ח' ח"ל ופשל ב"ב בח"ם הרב בברכה הזשם יעקב שלחמבב והחפורשם הרח"ק ע"ש ובבסוף מסיק דים לחלק בין חומר לעבלות לחומר הניחול וע"ב בניהון דיחיה בדין חיטוק שנשבה בין העובדי כוכבים ושלח מהבלל ושלח שין שם חיבו ושבח ב"ב חומרת וועלד לחן בן ומלוחו בעשם חוך ח' ושוב בחו לחסות חחת בנפי השכינה חו"ח ושבו הנ' חין לך הוכחה חזו שיפו על מחלוקו שלשם מנוה נחוין וכמ"ם בחולין דל"ם בדין שחב וחח"ב חיבב ב"ב ח"ל חסיפו ולבן ח"ל חספה ולף לרב"ח

דפסק דנימול תוך ח' צריך להסיף לחומרא מ"מ בניד"ד שהבן היה מסרב בדבר והיו חוששין שיחזור לסורו אין להחמיר ואפשר שכשיגדל תכנס יראת ה' בלבו ויחמיר על עצמו :

ה מעשים נפלאים הביא בענין מוהל אם יכול להיות שוחט ששגג ובירך על השחיטה במקום על המילה ומת התינוק מיד ושיש לחוש לזה ולא טוב לאחוז בזה ובזה (פחד יצחק אות מ' (כ"י) ע' מוהל אם יכול) :

הד"ט גם הרב יעב"ץ בברכות שמים דף י"ב ע"א כתב וירגיל ברכותיה בפיו ובשפתיו שלא יכשל וביחוד אם הוא שוחט ע"ש ונראה שכוון למעשה הנז' ושיש לחוש ח"ו לשכנס דברית כרותה לשפתים · גם בשוחה דינוקא אשר לי הצעיר סימן ק"ח הן אומר והן דברים על ענין זה והבאתי כסדרן מעשים הנוראים של הרפ"י הנז' והוספתי עוד מה ששמעתי מא' קדוש מדבר דיש הוכחה מיודעי חן למול התינוק בסכין פגום דוקא ושכן קבל מאנשי אמונה והיה הדבר קשה בעיני משום צערא דינוקא והמתקתי סוד עם הרב המופלא בנגלה ובנסתר ה"ה רב אס"י מקאפלי זצוק"ל ולא הודה בחילוק הנז' משחיטה למילה אף שיש לחלק ביניהן בענין הדרסה דבשחיטה עריסה ובמילה היא המצוה מן המובחר גם לי"א לשום הערלה לתדרס כף רגל :

ו תמך יחידות מנהג עירו וכמעשה שעשו כמה פעמים בפני רבני העיר בנולד מהול לברך כל הברכות המטיפים דם ברית כמילה מי שנולד בלתי מהול ואף דממחלוקת הפוסקים לא נפקא דהא לרא"ד והעיטור ורבינו יונה והג"מ בשם רבינו שמחה ס"ל דצריך לברך ואלו הגאונים והרי"ף ורמב"ם ור"ן וריב"ש וזולתן רבים אין לברך ובדין שלא לברך לפי הכלל דספק ברכות להקל מ"מ גדול כח המנהג שאין כח בכלל לבטלו אך בהטפת דם ברית של גר מהול אין לברך ע"ש וב"ב באות תי"ו האריך בענין הטפת דם ברית (שם ערך מילה גר שמל) :

הד"ט ועג"כ להרב דבר משה ח"ג סימן ה' דנשא ונתן בקושייתו על הרא"ש בי"ד סימן ר"ס רס"ב בענין הטפה דם ברית אם דוחה שבת ע"ש :

ז הסכימו עמו חכמי עירו בשנת תל"ח ועשו מעשה למול תינוק א' בשמחת תורה שלא מלוהו בזמנו ביום ח' של סוכות לפי שחלצתו חמה ומנו ז' ימים ונפל יום המילה ביום ג' בשבת שהיה ש"ע וי"ט א' לכ"ע אינה דוחה ולא נודע מנהג העיר אם כרמב"ם דס"ל דאף מילה שלא בזמנה דוחה י"ט ב' חוץ מי"ט ב' של ר"ה או כהרא"ש דס"ל דאינה דוחה אפילו שאר יט"ב ומ"מ מלוהו ביום ש"ת שחל ביום ד' ולא המתינו למולו באסרו חג שהיה ביום ה' שלא ליכנס במחלוקת הפוסקים אם מותר למול ביום ה' משום שיום ב' למילתו יחול בשבת עיין להרא"ה ח"ב סימן ל"ח ולהרב ב"ה בי"ד סימן רס"ו וכנה"ג שם (שם ערך מילה שלא בזמנה דוחה) :

הד"ט ועיין להרב זכרון יוסף סימן כ"ד דהורה להתיר למול תינוק שלא בזמנו בהו"ל ומייתי בידיה ד' ראיות מוכיחות והזכרתיו לטובה בח"א סימן כ"ב סוף הגהה אות ל"ה ועג"כ להרב בעי חיי סימן רכ"ד דכתב דלכאורה היה נראה לדון ק"ו דאם בבן ישראלים שמילתו דוחה שבת אינו נימול ביום ה' או ו' כ"ש שאין מילה ש"ב דוחה שבת וכסברת הרשב"ץ כ"ש ביליד בית שמילתו אינה דוחה שבת שלא ימולנו ביום ה' ויום ו' אך לפי האמת ק"ו מופרך הוא דבבן ישראלים משום שאינה זמנה אינה דוחה שבת לכן אינה דוחה יום ה' ויום ו' אבל יליד בית שנמול לח' משום חומרא שלא ימול קודם זמנו אלא בח' טפי עדיף למולו ביום ח' דהוא מדאורייתא וחששת הרשב"ץ לא נמצאת בתלמוד ופוסקים וע"ע לו שם סימן רכ"ה ביליד בית שחלה מילתו בי"ט ש"ג ביום ד' שכתב דאין מלין אותו בי"ט ע"ש · ולענין למולו באסרו חג שהיה יום ה' פסק בפירוש דאינו יכול למולו וכהוראת הרשב"ץ ע"ש ונבהלתי מראות דנמצא סותר דידיה אדידיה דעדיין רושם הדין ניכר שדחה הוראת הרשב"ץ למול ביום ד' וכמ"ש כבר בכה"ג שלו ע"ש ועג"כ להרב מראית העין בליקוטיו סימן ח' אות ב' דכתב דנ"ל דאף הרשב"ץ לא אסר אלא כשהיום הג' הוא שבת ולא אסר כשיהיה בי"ט וכ"כ ממ"ש הרב יד אהרן א"ח סימן של"א וכ"כ הרב זכרון יוסף בי"ד סימן ס"ד אלא דאח"כ כתב הרש"י הנז' דיש לדחות והביא ג"כ מ"ש הסג"א שם וסיים דלדעתו אין הפרש בין אם יחול יום ג' בי"ט או ביט"ב לעולם שרי ועיין בברכי יוסף שלו · וע"ל סימן כ"ט אות א' :

ח החזיק בסברת הסוברים דאף אם האב מל את בנו יברך על המילה שלא כרמב"ם דס"ל שיברך למול את הבן וכפסק מרן ואבל נביאים העיטור והר"ן הגה"מ רש"י רבינו שמחה טור מור"ם הרא"ד וס' יראים רמ"ז וסמ"ג ומהרי"ח בהלקט שלו א"ח סימן מ"ם ומפ"מ דף קכ"ד סימן י"ב ושגם מהרי"י סג"ל נוה כן לברך על המילה ולא למול עוד לו שם בנוסח ברכה אקים ז"ל אלקנו צורנו צוה בפתח תחת הצד"י וציר"ה תחת הוי"ו דהיינו זמן עבר כמ"ש רש"ך סימן רס"ה סק"ד ואגודה בשם הרמב"ם וה"ג שהוא לשון תפלה והיינו צווי ולא לשון עבר גם הרב של"ה בס' קשל"ה מס' חולין דף מ' הביא דברי הרש"ך והוסיף שכן נהגו כל המוהלים (אסדות הפסגה סימן ז') :

הד"ט ועיין להרב יעב"ץ ח"א סימן קמ"ו להוכיח דמ"ד צוה בחירק לא משתבש דהא תחלת הברכה וסופה בל' נסתר ועי"כ גם אמצעיתה תהיה כן והשיב על ראיות של הרש"ך ע"ש :

ט איש ואשה שמלו בניהן א' וב' ומתו מחמת המילה וגירש האיש את אשתו וניסאו לאחרים ונולדו להם בנים אחר שהביא הרב צדדין לחייבן למול בניהן מדתנן בחזקת הבתים דל"א ע"ב ושבועות פ' כל הנשבעין דמ"ז ע"ב בענין ב' כתות המכחישות זו את זו וכו' וכן הסיא דב' שבילין דפסחים ד"י וכתובות דכ"ו דמחלק בין באו בבת א' לזה אח"ז ואם כן היה אפשר לומר דה"ה הכא ומייתי נמי מ"ש הרב הלק"ט ח"א סימן קנ"ב בב' נרות שעשאו לב' אנשים או לג' ומתו כולן דפסק דדוקא שאיהן יחד לא ישאו לאיש א' שהוחזקו קטלניות אבל כל אחד וא' בפ"ע מותרת כדין ב' שבילין אך אחר העיון פסק להפך בניד"ד דכל ספק כי האי במילה וקטלניה ראוי לאסור דחמירא סכנתא מאיסורא (שבות יעקב ח"א סימן ע"ט) :

י אשה שהמליטה זכר ולא היה האיש בביתו וחמיה זקנו של בן הנולד נתן המצוה לראובן ושוב בא אבי הבן לעיר ובא שמעון ותבע לאבי הבן שתקע לו בפועל כפו שאם תלד אשתו זכר ימולנו הוא ואבי הבן מודה לו אלא שלא היה רצונו להיות מורה רוח לאביו שכבר נתן המצוה לאחר ומסיק הרב דא"א להתיר שלא מדעת שמעון ושמעון אינו רשאי לומר הריני כאילו התקבלתי דהוי כממאס במצוה ועיין להר"ן בנדרים דף כ"ד בשם הרשב"א דדוקא בפירעון יכול לומר כן (שם ח"ב סימן ס') :

הד"ט וע"ל סימן כ"ג אות יו"ד וי"ב ועיין להרב דברי יוסף סימן כ"ו בדין ראובן שנולד לו בן ואמר שאם יבא אביו יהיה הוא הסנדק ואם לא יבא יהיה הוא עצמו ולא בא האב רק אחי אביו שהוא ת"ח ולדעתא דהכי לא נדר והלך אצל חכם והתירו ועשה סנדק לדודו והראה הרב ז"ל דאין לערער על המתיר ואפילו לכתחלה מאי מיתסיל כדי שתיעשה המצוה בעילוי יותר ע"ש ועג"כ להרב נכי סימן ס"ט ע' וע"א במי שמת והניח בן מאשתו לאשונה והשניה מעוברת וזאת אומרת שאם תלד זכר לא תניח לתרגה למול אף שכבר מל ב"ש שעדיין אינו נקרא אומן בקי ועוד משום שראוי ליורשו וכעובדא דאיתא שהם בכתובות פ' הנושא ועוד שאפוטרופוס שיהיה לבן שיולד היה רגיל למול בני הנפטר ועוד שעל האפוטרופוס לעשות לקטן המצות הראויות לו וכדאיתא האפוטרופוסים תורמין ומעשרין ועכ"ז פסק הרב לזכות תרגה כשכבר פסקו הראשונים דבפעם אחת בלבד הוי מומחה ולהיותו ראוי ליורשו אין לחוש דכיון שמל בפרהסיא בפני רבים ואף שאפוטרופוס היה רגיל למול בני בעלה הלא כיון שמת האב שוב אין כאן דין מכירי כהונה ואפילו תימא דשייך כאן דין מכירי כהונה מ"מ ברית עדיף מינייהו ואין מילת הבן דומה לתורמין ומעשרין אלא דמי דאם יש לאפוטרופוס עניים קרובים ויש גם כן ליתום קרובים עניים דלא שבקי' ליה לתת לענייו אלא לעניי היתום ע"ש ועג"כ להרב זרע אמת סימן קט"ו במי שנולד לו בן וחמיו הוא ת"ח ובקי למול ויש ג"כ לאבי הבן

אח א' רך וקטן והוא מוהל בלתי בקי כחמיו שטוען כי לו נאה הבחירה מחמת קורבה ואחר שהביא הרב בפשיטות דרשות ביד האב שאינו מוהל לתת המצוה למי שירצה אין טענת קורבה טענה ויש לאבי הבן לחזר אחר אדם כשר כמ"ש מור"ם בר"ס רס"ד והרב של"ה בדיני מילה וכל כמה שהוא הגון יותר עדיף טפי ועיין לרשד"ם חי"ד סימן רל"ט אעפ"כ אי איכא למיחש למדנים בין אחים יטול רשות מחמיו לתת המצוה לאחיו משום דגדול השלום ועיין להר"ם הלוי סימן ג' וד' ולהרב בית לחם יהודה ושער אפרים שבסוף הספר דף ד' כתב דביטול המריבות הוי דבר מצוה לענין דמותר להתיר שבועת הנשבע לתועלת חבירו בלא דעתו וע"ל סימן כ"ג אות א' ולהרב מים רבים סימן מ"ה :

יא אשה שילדה זכר והעידו בערכאות שלהם שזנתה ויצא דינה לשרפה עם בנה אחר לידתה אין ספק דאם אין סכנה מחמת מלכות יש למול הבן אפילו חל יום ח' בשבת דאע"ג שהוא ממזר ולא שייך הכא דכיון דעומד ליפרף כשרוף דמי ומה גם דאדרבה איכא למימר דיכולה מצות מילה להצילו משריפה אך אם יש סכנה למולו מצד המלכות פשוט דאין למולו אפי' בחול וכמבואר בי"ד סימן קנ"ז במור"ם (שם סימן פ"ב) :

יב קטן קרוב לי"ב שנים שהיקף הגיד שלו כולו מכוסה אך הגובה כולו כמעט מגולה ולפי שנוהגין בשבוע הבן ללכת הרבה מוהלים לבקרו אם די כזה להחזיק שנימול פעם א' כראוי ומן התורה סגי בהכי ואף דמרבנן כשנראה ערל עכשיו צריך לחזור ולמולו ה"ד כשהוא ערל לגמרי אבל כשהוא מהול קצת סגי לדחוק העור בצד היותר אפשר והביא מ"ש הרב"י בסימן רס"ד ספיקת חכמי ספרד מה יהיה העטרה ומ"ש הרב"ח ורע"ז ורש"ך ומהם למד דביקור המוהלים בשבוע הבן אינו מעלה ומוריד ואף אם יהיו שם בשעת המילה מוהלים רבים אינו כלום אא"כ יושבים ועומדים באופן שיוכלו להעיד שנעשית הפריעה כהוגן ואז אם אח"כ מחמת מיעוך ודלדול בשר נמשכה ערלתו די בדחיקת העור ולא לתקנו באיזמל דכדאין הרמב"ם וה"ד והרב"ח לסמוך עליהם בחשש סכנה ובניד"ד אם נראה מהול בעת קישוי דאיכא תרתי לטיבותא שמא נימול כהלכתו ושמא הלכה כרב מבי בשם רבני שמוהל דבלא נימול כהלכתו נמי בודקין אותו בשעת קישוי כמ"ש הרש"ך על מרן ובתרי ספיקי כי הני אע"ג דלא מהפכי נקוט לקולא אבל אם אינו נראה מהול כראוי אפי' בשעת קישוי יש להצריכו תיקון ע"י איזמל (שמש צדקה סי' י"ג) :

הד"ט גם הרב מים רבים בחי"ד סימן כ' חילוק ידע בין מתחלתו לא נימול כהוגן לכשנימול מתחלה כהוגן דבנימול כהוגן אף שאח"כ נראה כערל א"צ לחתוך בו כלום ועל צד היותר טוב יחזרו אחר התינוק לתקנו בדחיקת העור כמ"ש התה"ד סימן רכ"ד הביאו הד"מ ועג"כ בדרישה אמנם אם לא נימול מתחלה כראוי צריך לחזור ולחתוך עד שתראה העטרה מגולה · ועג"כ להרב זרע אמת ח"ב סימן קי"ד במוהל שלא חתך רק מעט מהערלה וגם לא פרע עד שתראה העטרה וסביבותיה דבוקה בגיד והגיד נסמן בין העור שלא נחתך דבר פשוט הוא דאף אם מתגלה בשעת קישוי צריך לחזור עליו עד שתתגלה העטרה אף שלא בשעת קישוי כיון שלא נימול מתחלה כהוגן ע"ש ועיין להרב בכור שור דף קי"ב ע"ד דהזהיר למוהלים המקילים בפריעת החוט מחסרון ידיעה וראוי לגלות עד שיהיה כל החוט סביב מגולה עד החריץ שבקל יכול להיות חופה רוב גבהה של עטרה במשהו ממנה ומעכב המילה ומ"ש מרן בסימן רס"ד שראה בקונטרס א' היינו שנרס לו לפרש שהעטרה היא החוט עם כל הבשר שבראש הגיד שמשפע מהחוט ע"ש אבל כבר בארנו שאין כן דעת רש"י ותוס' וטור ורוב הפוסקים :

יג ידיו עסקיות במ"ש הרב הלק"ט ח"ב סימן כ"ב שנסתפק' אם נתעכלה העטרה או האבר ונשארה הערלה אם חייב למוהלו ומוהל שלא בירך על המילה וחתך ערלה ועטרה ביחד אם יברך אח"כ והשיב דכיון דמאוסה היא הערלה וחז"ל קראוה עוקץ וכו' היה נראה שחייב למול ולברך אבל מאחר דלדברי הכל טעם המילה כדי לתקן האבר ולמעט הנאתו היכא שנתעכל כל האבר נראה שאין שם חיוב כלל אבל בעטרה בלבד שנתעכלה שעדיין ראוי לביאה אלא שאינו מוליד אפשר שימול ויברך ומכאן נפשטה גם הבעיא השניה ע"כ מ"ש הלק"ט ונתקשה הרב המחבר בהבנת תשובתו דאם כוונת הרב הוא לפשיטות בעיא הב' לברך הרי כנגדו סברת הרמב"ם בשחט או כסה הדם ולא בירך שלא יברך עוד ואם הכוונה היא שלא לברך דמה שנעשה כבר נעשה א"כ למה נסתפק בחתך ערלה ועטרה יחד הי"ל להסתפק במל ופרע אם יברך אח"כ והניח דברי הרב בצריך יישוב ע"ש (אגדות הפסגה סימן ט') :

הד"ט ולעד"נ דבריו ברורים ומאורין כשמלה דמעיקרא סליק אדעתיה דבנתעכלה העטרה או האבר אפילו כולו מ"מ ימול ויברך מטעמא דמאוסה הערלה ובכל אופן שחותכה מצוה עביד ובהכי תפשוט הבעיא שניה דמל ולא בירך לא יברך עוד וכסברת הרמב"ם בדין שוחט הנז' ומאחר דלכ"ע טעם מצות המילה למעט תאוותיו א"כ כל כמה דנתעכלה כבר בלי מעשה דידיה על שנתעכל כל האבר דתו לא הוי בר ביאה אין שם חיוב כלל לכרות ערלתו וכיון שכן בנתעכלה העטרה לבד ואפילו מקצת האבר דאכתי חזי לביאה הסרת ערלתה ,תועיל למעט הנאתו ויהיה ג"כ חייב לברך ובהכי נפשטה גם בעיא שניה לחייב לברך מי שמל וחתך הערלה והעטרה ביחד משום דחזי לביאה וההנאה הבאה ע"י מצות מילה דהיינו למעט הנאתו כדקאי קאי ושייר תברך דעדיין תועלת מיעוט הנאתו קיימת ונמשכת והיינו גם כן כרמב"ם גופיה ברפ"ד דברכות במי שאכל ושכח ולא בירך דיברך אם נזכר קודם שיתעכל המזון שבמעיו ולפ"ז דברי הרב הלק"ט שרירין וקיימין והא דנקט הבעיא בחתך הערלה והעטרה ביחד ולא נקט מלתיה במל ופרע ולא בירך י"ל דאיידי דנקט ברישא ספיקא דנתעכלה העטרה נקט דכוותה חתוך העטרה והיינו דין המל ופרע בלי חתוך עטרה דיברך דראוי לביאה ומוליד נמי דלסיפטיה יברך דנמשכת תועלת מיעוט ההנאה כשאר כל אדם : **ולא** אכחד תחת לשוני דנהי דטעמא טעימי למצות מילה להמעטת ההנאה אמנם קשה הדבר לשמוע להיות זה טעם כעיקר למצוה זו ושתבטל המצוה בביטול הטעם חלילה וכבר נכשל בכיוצא בזה החכם שבחכמים בלא ירבה ולא יסיר אעפ"י שטעמם מפורש בהדיא בקרא וכ"ש הכא דלא כתיבא בתורת משה ומפרשי התורה ובעלי מוסר כבר נתנו מלבד האמור טעמים אחרים · ועיין להרב מטה משה שהוא לבדו מנה ולא טעה ח' טעמים ע"ש וע"ל אות ט"ז :

יד עלה ונסתפק במ"ש מור"ם בי"ד סימן רמ"ה דכל סנדק הוי כמקטיר קטורת ושלכן נוהגין שלא לתת ב' ילדים לב"ב א' כדאמרינן חדשים לקטורת אי איכא איסור בדבר או לא דאי מהאי דיומא דכ"ו ע"א דתנא מעולם לא שנה בה אדם וכו' מפני שמעשרת ופירש רש"י לפיכך לא היו מניחין אותו לשנות משמע דהעיכוב היה בא מצד הכהנים שלא היו מניחין אותו ואה"כ דאל"ה היה יכול ורשאי וכ"ג יוכיח שכל ז' ימים קודם יוה"כ היה שונה כדי שיהא רגיל ומכיר וזהו ששנו חכמים בלשון המשנה חדשים לקטורת ודינא אשמועינן מ"מ סנדק שאני דאינו רק רמז בעלמא דהוי כמקטיר קטורת ומאן לימא לן שיעבו"ר על דברי חז"ל מי שיהיה סנדק פעמים ושלש ומה שהעולם נוהג שלא להיות סנדק פעמים בשנה א' אין להם שורש דאי ס"ל דאיכא איסור בקטורת היה צריך שלא לשנות מעולם בקטורת דמעולם לא שנה בה אדם (פני אהרן בסוף השמטותיו) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב נודע ביהודה סימן ע"ו במי שלא מצא סנדק לבנו כרצונו רק מי שכבר היה סנדק מבנו אחר והשיב דלדברי רבינו פרץ שהביא מהרי"ל ריש הל' מילה אינו רק כעין אסמכתא אין בו שורש בש"ס ודמיונו שעשה ברכיו של סנדק למזבח החיצון ודם הברית לדם הקרבנות שלא היו מצריכין כהנים חדשים רק לפיים הקטורת וכו' ע"ש · ומ"מ אין ללמוד מקטורת שהיא מעשרת ולהקפיד לחדשים לקטורת שהרי ביומא דכ"ו ע"א מקשי אי הכי וכו' ומשני הא לא שכיח הא לא שכיח וע"ש פירש רש"י · ואולי כיון שהקטורת לא שייכא אלא בכהנים והמה מעטים נגד כל ישראל ומצות מילה שיש הרבה בכל יום הרי גם הזוכין במצוה רבים הן ולפי"ז יש לתת טעם למה מדמין הסנדק לקטורת ולא המוהל דה"ט משום דלא כל ישראל ראוים למול דצריך אומן בקי ותקי' מצות מילה שכיחא לגבי אומנין יותר מקטורת גבי כהנים אמנם בתוספת ישנים

לא

לא פירש כרש"י ולדידהו גם קרבן עולה מעכברת אף דשכיח אבל האמת הוא דהכל דרך דרש ובכל מדינות פולין אין מדקדקין בזה ובכמה קק"י הרב הקבוע סנדק תמיד · ועל מ"ש השואל לסברת ר"פ דא"כ מה חילוק יש אם הוא אצל אדם א' או ב' ולשיטתו מי שהיה סנדק פ"א לא יהיה פ"ב אפילו לאחר כל ימי חייו דומיא דקטורת והשיב לו דבאמת יש לתמוה על דמיון ר"פ הסנדק לקטורת דהקטורת עבודה היא המסורה לכל בני אהרן וכולם שותפין בדבר ולכן לא הניחו להיות א' זוכה בה אבל מצות סנדק אף שמעשרת מ"מ המעשה מסורה לאבי הבן ולמה לא יהיה רשאי להעשיר משלו מי שירצה אפילו כמה פעמים · ונראה דר"פ דימה דבר זה למ"ש בעירובין דס"ג הנותן מתנותיו לכהן א' מביא רעב לעולם נמצא דגם בשלו רשאי שלא ליתן הכל לא' וכל זה באדם א' אבל כמה אבות הבנים רשאין ליתן כל בניהם לאדם א' ומאי איכפת לאבי הבן א' לתת מצות סנדק לא' לפי שכבר נתן לו מצוה זו אבי הבן אחר והכל דרך רמז בעלמא בלי שורש בש"ס ע"ש ולענ"ד אין הדמיון שוה דבשלמא מצות קטורת כל הכהנים שותפין בה וכן בנותן מתנותיו לכהן א' כל הכהנים שוין ושותפין וחייב הבעה"ב ליתן לכהנים משא"כ מצות מילה דהויא דאב ואי בעי להיות סנדק לבנו אין מי שיערער עליו דאין לאחר חלק בו למה לא יהיה רשאי ג"כ לתת כל בניו לסנדק א' והדבר לקדמייתא דהכל דרך רמז ואסמכתא בעלמא · ועג"כ להרב בית דוד י"ד סימן קכ"ב ולהרב פתח עינים ביומא דף ס"ז שהסכים לסברת רש"ך סימן רס"ח סקכ"ב ומעשים בכל יום יוכיחו דכשאינם מאדם א' משנין ומשלשין אפילו בכל יום אעפ"י שראיתי מקפידים שלא לשנות אפילו לב' תינוקות של ב' בני אדם בשנה א' דוקא · גם בברכ"י שלו סימן רס"ו אות ה' מוביל ומייתי הא דהרב"ד והוסיף מדיליה דדוקא בשאלוניקי מקפידים כזה אך במקומות אחרים לא חיישי כלל לזה ע"ש :

טו תמהה מאוד על מהר"י איסקאפה באשה שילדה בן זכר ביש"ק וחזרה וילדה בן ב' ביום א' והורה נכר לברך על הנימול בשבת להכניסו וכו' ויפטר בזה מלברך ביום א' על הב' והפריז על המדה דאם בירך ביש"ק להכניסו ובירך ג"כ ביום א' על הב' ברכה לבטלה דליתא ויפלא בעיניו מאוד מאין לו זה ושאם אלה הוראתו בדין מילת תאומים קנה רצוץ הוא דהתם איירינן במילת שניהם ביום א' לא בב' ימים כניד"ד ואין לומר שלא אמרו הפוסקים שלא להפסיק ה"ד בברכת המילה אבל להכניסו אין לחוש אם יש הפסק בינה למילה ויביא ראיה לדבר ממ"ש התוספות בפ"ק דפסחים והרא"ש פר"א דמילה הביאו מרן בסימן רס"ה דהא נמי בורכא היא דאף לר"ת אין הדברים אמורין רק בשכבר הוצרכה לברכה דמילה שעושה אז לא הוי הפסק אבל למילה של יום אחר שלא הגיע זמנה ודאי דלר"ת נמי הפסק הוא (בעי חיי סימן רכ"ג) :

טז השיב כהלכה על הוראת הרב יחזקאל מהאמבורג שהורה במעשה זר בילד א' שנולד שנמצא הגיד שלו בתולדתו היה שסע לארכו מגבו וחרולי מיחרן כחוט מחצי עביו ולמטה היה שלם כמרזב וצנור למימי השתן המקלחין מגופו דרך נקב קטן במקום נקבות ויוצאין מהגוף כבאשה וכראש הבשר הארוך הנז' המדמה לגיד נראה כראשו כמין עטרה מגולה בגבהה וכאילו הערלה נקלפת מעל גבה ושארה דבוקה ולחוקה למטה בראש הגויה אמנם שם הוא גוף אטום בלי נקב דומה לזכרות באילונה רק ששוסע שסע מלמעלה ותחתיו עגול סביב בשלמות דומה למזחילה ולא תמיד ממי רגלים המטפטפים בו תמיד כאמור והר"י המ' הורה למהלו ולברך שאף שכתבו בטעם המילה שהוא להתיש כח התאוה וזה אינו ראוי להוליד מ"מ אין הלכה כר"ש דדרים טעמא דקרא (וע"ל אות י"ב) ואף לאנדרוגינוס יש לברך וגם למי שאין לו ביצים שאינו מוליד מוהלין ומברכין וגם שם יתרפא שיתדבקו החתיכות ויהיה ראוי להוליד אמנם הרב המחבר חלק עליו וס"ל דנקבה גמורה הוי ולא אנדרוגינוס שיש לו זכרות ונקבות שכאן האבר סתום ואת"ל דיש למולו מ"מ אין לברך על מילתו וכפסק מרן על טומטום ואנדרוגינוס והזהיר מאד שלא יכשלו בהוראה זו בכמה תקלות גדולות כי הוא נוח למולו בבה"כ לפרסומי מילה ויאמרו שהוא זכר וילבשוהו בבגדי זכר והרי היא נקבה ועוברת על לא תלבש וכו' ויבואו לטהרו באהל כאיש ולהתייחד עם אנשים ולכי גדל ליתו לנסובי אתתא והא ודאי ניסאת ואינה נושא שדינה לכל דבר כנקבה גמורה (שאלת יעב"ץ ח"א סימן רע"א) :

הד"מ ועג"כ בסוף השמטותיו תקלות אחרות הנמשכות מהוראת הר"י הנזכר שיכשירוהו לעדות להוציא ממון על פיו או יקום לשבועה ויהיה זוקק ליבום ולעגן בחנם ויפטור יבמה במקום אחין ושלכן הכרח גדול הוא להודיע ולפרסם שמו בשמו וכן עשה הרב המחבר והזכירו בשמו ופרסמו בדפוס להסיר מכשול מדרך רבים ע"ש :

יז עמד השואל אחד חכם מהר"ד פינסו בדין תינוקות הבאים למול ביום א' היינו קטן חולה שנתרפא שלא נימול בזמנו ועבד יליד בית הנימול לח' ורבו רוצה שימולנו ואין שם רק מוהל אחד ומעלת השואל ס"ל דיליד בית קודם להיותו מילה בזמנה ואחריו תינוק שהבריא · ובא רעהו בן הרב המחבר ואמר מר אם אפשר למולם בו ביום יליד בית קודם ואם צריך לדחות למחרת הישראל קודם והרב המחבר הכריע ומסיק דכיון דכולהו בהדי הדדי קאתו תינוק ישראל קודם ואחריו היליד בית אמנם אם לא בהו שניהם יחד יש בזה משום מעבירים ולבא ראשון יש למול והא דבן ישראל קודם ה"ד כשלא נימול בזמנו מחמת חליו או אונס אחר בלי פשיעת אביו (מכתם לדוד סימן מ"ד ה' ו') :

הד"מ ועיין להרב יד אליהו בדין ב' תינוקות הבאים לימול שאחד מהם בזמנו והב' שלא בזמנו דלצדד קצת למול תחלה איזה מהם שירצה ומסיק להקדים מי שזמנו קבוע והביא ענין דתדיר ומקודש והעלה דתינוק שזמנו קבוע מקודש טפי דהא דוחה השבת משא"כ שלא בזמנו ושכן נראה פשוט אבל אם הביאו למול את שלא בזמנו נראה שאין להמתין להביא לבה"כ מי שזמנו קבוע ונשא ונתן באמונה כההיא דשהויי מצוה לא משהינן עיין שם בסימן מ"א ומ"ב ועג"כ על פרט דאחרון הזה מ"ש בח"א סימן ה' אות ל"ח וסימן ו' אות פ' וסימן ל"ד אות א' וסימן ל"ה אות מ"ז ועיין להרב פרי הארץ ח"ב דגם במילה דחויה יש לעשות סעודה ע"ש סימן ח' ועפ"ש שכתב דמילה דחויה בט"ב דחוי ישלים אף במקומות שנהגו כמרן להשלים בט"ב דחוי ומילה בזמנה עש"ד :

יח למד מהר"י שיאור סיגורא על א' מאנוסי הזמן שעדיין לא מל שיוכל להזדווג במצות פתיחת שערים ולאחוז בס"ת כי לא מלבו זמן נקום למול עצמו לכוונה נפסלת ח"ו כיון שבכל שאר מצות התעסק כמונו בלב שלם ותמים ולכן דיינינן ליה כישראל גמור אף שעדיין לא מל ועיין להרב הלבושים בסימן קכ"ד ס"מ וברשב"ן כמ"ש מרן בשמו ולרמב"ם הל' ס"ת שכתב כל הטמאין ואפילו כותים מותרים לאחוז בס"ת וכו' ולא כ"ש באנוסי הזמן דלא גרע ודאי מנדה וכותי והסכימו רבני ליורנו לדעת מהרי"ש הנז' אבל הרב המחבר פסק דלענין מעשה ראוי להחמיר כמו שהחמירו בנדה (מים רבים סי' ל"א ב' וג') :

הד"מ ועיין להרב בית יעקב סימן ק"ד באיש ואשתו שנשבו וילדה אשתו שם בן ונתגדל ויצא מביניה ודר בין ישראלים ונוהג כדת ישראל אבל לא נימול מיראת הסכנה למול יכול ורשאי למול אחרים דלא מיקרי מומר לערלות ותמה על מרן ותור"ס בסימן רס"ד דמ"ש ממ"ש בא"ח סימן פ"ל ע"ש :

יט מי שהרג את הנפש וקבל עליו התשובה שנתנו לו חכמי עירו ומתמיד בתשובתו והיה מוהל ונזדמן לו תינוק למול יעשה מצותו כראשונה (דבר משה ח"א סימן נ"ה) :

כ להסיר הערלה בי"ט לקטן שמת ולא מלוהו אם נולד מת ואפילו אם יודעים שלא כלו לו חדשיו אין לקברו אפי' בי"ט ב' ע"י עובד כוכבים אפילו בחיתוך דבר אחר עמו אך אי לא ידעינן אם כלו לו חדשיו מותר לקברו בי"ט ב' אפילו ע"י ישראל ולהסיר ערלתו כיון שנולד חי ונגמרו שערו וצפרניו והביא בשם הרב אי"ש ב"ר (היינו הרב אברהם ידידיה שלמה גבאליגו) והרי"ן מרכונו וגדולים אחרים שקיימו מנהג קבורת האפלים בחול ולא בי"ט אפילו ע"י עובד כוכבים וכ"ש לחתוך ערלתו והשיג על המג"א סימן תקכ"ו סק"ב וסתר דעת הרב ב"ד בא"ח סימן ט' דמתיר לקבור נפל בי"ט ועל הרב א"ר והביא תנא דמסייע להרב חות יאיר סי' ס"א (ועיין בחא"ח מספרי הקצר הלז סימן כ"ג אות א' ובחלק זה סימן ל"ה אות כ"ע) (זרע אמת סימן קל"ו ול"ח ובהשמטות) :

כא מתיר לאב שהוא מוהל לתת בנו למוהל אחר כשם שמותר לכהן לתת קרבנו לאחר להקריב והשיג על הרש"ך בח"מ סימן של"ב דאוסר ושמ"ש בשם הרא"ש אדרבה נראה בהפך גם מ"ש הרש"ך דבין החיתוך בין הפריעה חייב האב לעשות בעצמו דשמל ולא פרע לא קיים המצוה לא ראה נזהרין וכדמות ראיה הביא מהתנחומא פ' שלח שהקב"ה עשה לבניו ישראל מה שהאב חייב לעשות לבנו וחשב מילה אף שמל אותם ע"י יהושע גם הביא ראיה משבת דף קל"ג בענין דבר שאינו מתכוין באופן דסברת הרש"ך אינה מחוורת ואם האב ימול את בנו רשאי לפרוע ע"י אחר דמילה ופריעה רשאין לעשות ע"י ב' א' מל וא' פורע ואפילו בשבת וראיה נראה ממ"ר פ' נשא פי"א וסוף פ' בא דאמר יהושע מוהל ואהרן פורע ומשה משקה ושם בי"ט היה (יד אליהו סימן נ"ב) :

הד"מ ואם פדיון הבכור מותר על ידי שליח ע"ל סימן כ"א אות י"ד ואם א' מל וא' פורע בשבת עיין בחבורי הקצר זה בא"ח סימן י"ד אות נ"ג דיש נדדין לאסור ולהתיר ע"ש · ועג"כ להרב ערך השלחן סימן של"א אות ד' בשם תשובת הרמ"א סימן ע"ו שהאריך להתיר ע"ש :

כב תמה על תשוב' רדב"ז בחדשות סימן רע"ח דפסק במי שאמר לחבירו שיהיה סנדק מבנו דאם הבטיחו קודם שנולד פשיטא שיכול לחזור בו דלא עדיף מקנין על דשב"ל דאין אדם מקנה ואם אחר שנולד כבר נהגו כל ישראל להקנות את המצוה אף על ידי דבור בעלמא והמנהג דבר גדול דאמרינן במציאת סיטומתא קניא אבל דבר שאין קנין מועיל בו כגון דשב"ל לא מצינו שיועיל המנהג עכ"ל רדב"ז ותמה עליו שהרי הרא"ש בכלל י"ב סימן ב' הביא תשובה זו עצמה על מי שנדר לחבירו לעשותו סנדק אף דהוי דבר שלא בא לעולם יש לילך אחר המנהג וראייתו מסיטומתא וכך כתב עוד בכלל ג' סימן כ"א (שביתת י"ט דף קכ"ה ע"ד) :

הד"מ ועיין מחבורי הקצר הלז בח"א דלמדתי מפסקי הריב"ש דיש לחלק בין דבר שאין קנין מועיל בו לדבר שהקנין מועיל רק לא קנו דבחלוקה ראשונה אינו מועיל המנהג אבל כשהקנין יועיל ולא קני המנהג עיקר וכיון שכן יש לאדונינו דוד סמוכות מריב"ש ואם הרא"ש פליגי עליה גברא אגברא לא רמינן רק יש לתמוה קצת על איש כמוהו שלא הזכיר תשובת הרא"ש :

כג אחד מבני מקרא שנולד לו בן בש"ק ויען שדרך בני מקרא שעה"ק ודמשק למול את ביניהם ע"י ישראל דוקא ובא אצל מוהל להזמינו לילך למול לבנו והמוהל דחאו וא"ל הלא אין אתם מודים בפריעה א"כ אתם המלקחים עד מקום החתך ואתה תכרות הערלה בידך והשיב לו שאביו הורה שהפריעה יפה ומתוקנת ובשביל כן בחרו לעולם במילת ישראל והביא הרב הוראת הרב זקן אהרן סימן כ"ט דמסיק להיתר למול בני הצדוקים אפילו בשבת והביא ג"כ תשובת הרא"ם ח"א סימן ז"ן והכתב בשם רב האי גאון דמעולם לא נמנעו רבותינו מלמול בני קראין בשבת וסוף דינא כתחלת דינא שכן הורה הרב חמיו להתיר וכן עשה הרב המחבר מעשה בעצמו ומל אותו בשבת והסכים עמו הרב י"ט אלגאזי ע"ש (ברכות מים סימן רס"ד) :

כד הוכיח במישור דכשיש מילה בפורים דכתב מור"ם בא"ח ס"ס תרנ"ג בשם מהרי"ל דמילה קודמת למגילה ע"ש דאין הגה"ה זו מוסכמת מכל הפוסקים דהא התה"ד בסימן רס"ו כתב דמהרי"ל פסק בהיפך וגם יש לתמוה למה לא כתבה מור"ם בשם התה"ד ושוב ראה בד"מ שכתב על הגהתו הנז' ודלא כתשובת מהרי"א סימן רס"ו והביא ג"כ תשובת הרדב"ז ח"א סימן רנ"א דפסק דמ"מ עדיפא להקדים אך אם אין שהות לשניהן מ"מ נדחה מפני המילה והביא גם מ"ש הרב שלחן גבוה ודעת הרב בית יהודה סימן מ"ח דדעתו היתה נוטה לסברת הרדב"ז לדחות תפלת מוסף מפני המילה ושוב נתיישב בדבר שאין לדחות מ"מ שהכל חייבין לקרותה משום מצות מילה שאינו חייב רק האב אא"כ יש לחוש שתדחה המילה מזמנה באופן דלענין מי קודם למי ומי נדחה מפני מי לא משכחן לה בפשיטות לכ"ע כשיש שהות לקיים שתיהן דלמור"ם סימן תרס"ז ותרנ"ג מילה קודמת ולרדב"ז וכנה"ג והרב בית יהודה מגילה קודמת וכשאין שהות לעשות שתיהן לכנה"ג והספ"א מילה עדיפא ולתה"ד יקרא המגילה ותדחה המילה למחר ליום ט' וכמ"ש הכנה"ג אליביה ע"ש · ועיין בח"א מחבורי הקצר הזה סימן ל"ו אות כ') (חזון למועד סימן כ"ב) :

כה שר המסכים לתשובת בן חכם בדין ראובן שנולד לו בן זכר במקום שאין שם מומחה ואחד מבני העיר א"ל הנה שעדיין לא מלתי מעולם דע לך שבטוח אני במעשי שלא יארע ח"ו לדבר תקלה ע"י ואל תעכב עשיית המצוה בזמנה וגם האב כנפש הבן שלא להביא התינוק לידי חשש סכנה וישהה המילה עד עת בא מוהל מומחה (חיים שאל ח"א סימן נ"ט) :

כו תוכחת מגולה הוכיח למי שאירע מילת בנו בט"ב שרצה לעכבו למחרת לעשות הסעודה ביום המילה כי ביטל מ"ע שדוחה אפילו שבת החמורה ואם היה עושה הסעודה בליל מוצאי ט"ב או למחרת מ"מ היה מקיים הסעודת מצוה ומה גם דאותה שנה היה ט"ב נדחה ליום א' ובלא"ה נמי אם היה עושה סעודתו אפילו בט"ב עצמו היה עובר על מ"ע של דברי קבלה משא"כ עכשיו שביטל מ"ע דאורייתא ותמה על בני עירו שהניחו לאחר המילה למחרת דאף שאין מלין בנו של אדם שלא מדעתו מ"מ היה להם לכופו אפי' ע"י הכאות כיון שלא היה לו שום אונס (תשב"ץ ח"ג סימן ח') :

כז מוהל שבירך על הכוס ולא טעמו ולא הטעימו רק לתינוק הנימול אפשר לומר שלא היתה ברכתו לבטלה כיון שנעשית הברכה לשם מצוה שבגופו אף שמי שאין בו דעת אינו ראוי לחינוך ולא גרע מקטן שיכול לאכול כזית צלי שאביו שוחט עליו את פסחו ומ"מ טוב להטעימו לתינוקות אחרים או לשמש או ליולדת כמו שנוהגין בכל מילה בתענית שאין המיניקות מתענות בו וכבר נשאל הרמב"ם במילה שנזדמנה ביה"כ או ט"ב דאין להביא כוס כלל כל שאין נותנין לטעום לתינוק שיבין ענין הברכה עד שיהיה זה על צד לימוד החינוך ע"ש (שם סימן ס"ה וע"ש) :

כח דחה ערעור הרב יד נאמן בדפוס מחדש דכתב דלא צריך דמוהל וסנדק ישאלו בטלית ותפלין כשנעשית המילה בבה"כ כיש מקומות שנוהגים כן ושאין ענין לזה איסור לבישת תפלין בשבת וי"ט דשאני התם דיש כבר אות ברית ואות שבת משא"כ הכא ושמנהג ותיקין הוא למול ולהיות סנדק בתפלין · עוד השיב להרי"ן הנז' בדף ל"ד ע"ד על מה שאומרין בעת המילה ברוך הבא ב"ה ע"ד שנדפס ב' דעת זקנים וראה שם הלשון מוטעה והרב המחבר חשש עליו דלא ראה ס' אבודרהם דף קל"ג פ"א דפוס אמשט' דהוא כמו שהגיה הוא בדעת זקנים (מראית העין בליקוטיו סימן ב') :

כט למד ממ"ש רבינו שמחה לרבינו משולם בדין תאומים הנימולין ביום א' דאפילו יהיו ב' מוהלין יברך הראשון על המילה והאב להכניסו והשני לא יברך אלא אשר קידש וכו' ויעלה לשניהן אף אם אין התינוק הב' בבה"כ כשמלין הראשון ודמו לשחיטה וכסוי דאמרינן בפ' כסוי הדם דאר"ח מודה היה ר"י וכו' · ונראה דה"ה אם ב' התינוקות לב' בני אדם ע"כ מברכינן שמחה ומכאן למד דה"ה ב' חופות מב' חתנים דדי לברך פעם אחת לשניהן והאחד יברך ברכת אירוסין ושניהן יקדשו והב' יברך ברכת נשואין ויעלו לשניהן (שו"ת (כ"י) מהר"י פראנו"ם סימן כ"ח) :

הד"מ ועיין להרב נהר שלום בא"ח סימן קנ"ב דעשה מעשה בעצמו בתאומים שחננו לו ה' וצוה להביא לבה"כ הנולד ראשון ולמולו ולברך עליו כל הברכות ואחר שהוציאוהו מבה"כ הביאו האחר וחזרו עליו לעשות ככל הסדר הא' ושעי"כ יצא מידי גמגום אף להמג"א והוא הסברא שהזכיר הרב"ח סימן רפ"ה ע"ש :

סימן כט דיני עבדים וגרים בזמן הבית :

אות א ברח וינע ולא מצא להפוך בזכות עבד ושפחה שהאדון אומר שחרר והן מודין לו שמצא וראה לרמב"ם וראב"ד בפ"ד מהל' נחלות והרמ"ה וריטב"א

והר"ן שכתבו דאין האדון נאמן אפילו שניהן מודין ואם ידבר בדין טבילת שפחה בפני בת גברתה דלא מהניא (וע"ל אות ב') (אהלי יעקב סימן י"א) :

ב עלה בהסכמת הרב אחיו מהר"ם דעבד קטן שמלו רבו אך לא טבלו מכל וכל יכול למכרו לישראל אחר דוקא אך בתחלה צריך לטבול לשם עבדות ואז יש לו דין עבד וכשקונהו יקנה לשם עבד ישראל ולא לשם עבד עובד כוכבים (פני אהרן סימן כ') :

הדר"ת מ"ש הרב למכור דוקא לישראל נראה פשוט דטעמו שלא להפקיעו ממצות וכמ"ש מרן סימן רס"ז ס"ב אמנם מ"ש שחייב להטבילו קודם וטעמא פשיט משום שאסור לקיימו כשהוא ערל וכיון שלא הטביל הו"ל כאילו לא מלו לא זכיתי לע"ד להבינו דהא עסקי' ברוצה למכרו ולא לקיימו ושפיר מהדר מני"ל אטעמא אחרינא כדי שיהיה גופו קנוי לו כמ"ש שם מרן סעיף ט' · ומ"ש הרב אחיו דהקונה יקנהו לשם עבד ישראל וכו' משמע דהיינו לומר דלא יחוייב הקונה לחזור ולהטבילו כקונה עבד עובד כוכבים א"כ דיהיה לו דין עבד ישראל דאין גופו קנוי לו רק למעשי ידיו ואם קדם וטבל לשם בן חורין יצא לחירות א"כ אמר מר דיקנהו לשם עבד ישראל דחייב במצות כיון שכבר הטבילו וכולהו איתנייהו ביה כיון דאין לו עוד דין עבד עובד כוכבים ועיין להרב נחלה ליהושע סימן י"א בדין שפחת אלמנה כבת ט' שנים שהלכה בבית גברתה לבית הטבילה וטבלה בפניה ובפני יהודיות אחרת ומשם והלאה נהגה מנהג ישראלית ופסק הרב ז"ל דעדיין יכולין ממזרין ליטהר בה עד שתתני לה גט שחרור ע"ש וע"ל אות א' :

ג שפחת ב' אחין וא' נפטר והניח אחריו בת ולא היה באפשרות ליתן זל"ז במתנה או במכירה יען שכבר טבלה לשם שחרור ואין המתנה ומכירה מועלת להן כיון שבטבילה פקע מינה השעבוד שהיה לה ולא פש גבייהו רק איסורא ועיין להרב פ"מ ח"א סימן כ' ולכן נמר אומר שישחררוה האדונים וכמ"ש הכה"ג סימן רס"ז הגה"ט אות ל"ו ודחה תשו' הרב דרכי נועם חי"ד ס"ע והסכימו עמו רבני עירו וע"ל אות ד' (דבר משה ח"א סימן כ"ו והנמשך) :

ד שפחת ג' אחים שמת אחד מהן ובין אין לו וירשו אחיו חלקו ומתו גם שניהן ולהם בנים וירשו בשותפות ואחר ימים טבלו בת השפחה הנז' לשם גירות ונשאת לישראל ושוב שאלוה אם ניתן לה גט שחרור ותאמר לא וא' מהשותפין היה אז כבן ט' שנים וגם עתה נשאר ממנו יתום קטן בן ט' שנים ימכרו ב"ד חלק היתום לשותפין אחרים ואם יתנו הגט שחרור ואין צריך הבחנה וטבילה רק כשתטבול לנדתה יתן לה בעלה קידושין בלא ברכה מפני עשרה ב"ב והחזן ובסימן שלאחריו ביאר הרב סדר טבילת גרים בב"ד של ג' וסדר גט שחרור (שם סימן כ"ז ונמשכים) :

הדר"ת גם הרב בארות המים בתשו' סימן כ"ה הביא כל הנוגע לטבילת גרים ונוסח גט שחרור ועיין גם כן להרב תורת חסד סימן מ"א שהביא נוסח גט שחרור מרבינו ירוחם סוף חלק א"ו ואף שלא הגיע שטר שחרור לידה הו"ל תפוסה מעצמה ומשעת חתימה זכתה לגופה עיין שם וגם הרב דב"ש סימן שס"ט הביא נוסח גט שחרור של הריב"ו הנז' ע"ש :

ה נטה דעתו להתמיר מדין תורה להשיא ישראל גר רומיי ואיטלקי לפני ג' דורות (שאלת יעב"ץ ח"א סימן מ"ו) :

ו הניח בצ"ע קושיא עצומה מינה וביה ביבמות דמ"ו ע"ב דחזי' דרבי יוסי ס"ל דמילת גר אינה מילה כלל ובפ' אין מעמידין דכ"ז ע"א שמעינן ליה בהדיא איפכא (שם סימן קס"ד) :

הדר"ת ולע"ד דק וקלים מקורי עכבים מינא למפשט ספיקא דגברא רבה כוותיה בכללא דכייל הרב המופלא מהרש"א בגופי הלכות אות תק"ז וז"ל רבי יוסי סתם הוא ר"י בן חלפתא ואפ"ה מצינו אידות דפעמים מקשי הש"ס דרי"ו אריו"ו ומשני דאע"ג דחד ברייתא תני רי"ו סתמא אינו ריב"ח אלא ר"י ברבי יהודה וזה אינו כשהוזכר ר"י אצל ר"מ שאז אינו ריב"ח משום דבר פלוגתיה דר"מ אינו אלא ר"י סתם דהיינו ריב"ח יבמות ד"ה ע"א ד"ה וסבר רי"ו עכ"ל · ועפ"י הדיבור כיון דבב' מקומות הא' תניא רי"ו בסתם ולא הוזכר אצלו בשום חד מינייהו ר"מ רק רבי יהודה · א"כ אפשר דחד מינייהו ריב"ח וחד מינייהו ריבר"י ומלו פליגי הדדי ודוק :

ז העלה דאין איסור עבד ושפחה מדאורייתא רק דרך תגות ומדרבנן אסור אף בזנות ואם דרש וחקר בדין פילגש אי שרי להדיוט או דוקא למלך שדברו בו הרמב"ם והראב"ד בריש הל' אישות ובפרט על מ"ש הרב המגיד והרא"ם על רש"י ורדב"ז סימן קפ"א ורשד"ם סימן קנ"ו עוד נכנס בדין ברירה אם הוא דאורייתא או דרבנן ונשא ונתן עוד בתשו' הרב פני משה ריש ח"ב ורא"ח סימן נ"ב עוד נכנס בדין ברירה אי מדאורייתא או דרבנן והביא מ"ש המ"מ בפ"ח מהל' גירושין שהעתיק תשו' הר"ס מועתקת מל' ערבי ע"ש באורך (זרע אברהם ח"א סימן כ"ז) :

הדר"ת גם אני בעניותי כתבתי שתי שורות בדין הפילגש בשות דינוקא סימן קמ"ב בענין קידושי על תנאי ממי שיש לו אח חרש והבאתי מ"ש הרמב"ם והראב"ד ומפרשיו שם ובפ"ב מהל' נערה בתולה והר"ן תשו' ס"ח וריל"ו נתיב כ"א והרמב"ן והרא"ם ויקהל משה פ' חיי שרה ודר"ך בית ע' ומעיל צדקה סימן כ' והר"ס מפאדובה סימן י"ט ועצמות יוסף בפתיחתו למס' קידושין וריב"ש סס"ו ורדב"ז סימן רכ"ה ועד אחרון הרב יעב"ץ סימן י"ד וסימן ע"ו שתמה מאד על הרדב"ז שאוסר ושלדעתו מצוה רבה לפרסם ההיתר והבאתי ג"כ מ"ש הרב נודע ביהודה סימן כ"ד והנמשכים ומ"ש הרב שיח השדה סימן י"ב בשם הרב אריה המכונה ליב ודברי הרב גור אריה ממנטובה והגאון מהר"י מילי הגאון מהר"א ברודא עיין שם וכן עשיתי מעשה פה פירינצי בשנת תקנ"ד ועשינו מעשה הקידושין על תנאי בלי שום הקפדה לאיסור הפילגש כמ"ש שם : ועיין להרב יד אליהו שנשא ונתן בדין ע"ע פנוי אם מותר לרבו למסור לו שפחה כנענית ואף אם יש לו אשה אי מצי כייף לעבד לישא שפחה או לא וביאר מ"ש הרמב"ם בפ"ג דהל' עבדים דין ד' וז' ופלפל בדברי הרב דברי דוד פרשה משפטים ודעתו ז"ל לאסור אם הוא פנוי והשיג על הרע"ז והכל"י שכתבו בהיפך · ועיין ג"כ להרב מים ראשונים די"ב ע"ג ולהרב שביתת י"ט מ"ש על מה שהניח בצ"ע הרב תנא כמ"ל על הר"ס שם בהל' עבדים ע"ש בדף ק"ע ע"א :

ח הוכיח במישור מהסיא דיבמות דמ"ב דגר שנתגייר באשתו מעוברת א"צ להמתין ימי הבחנה כשם שצ"ל להמתין אם לא היתה מעוברת כמ"ש מרן בי"ד סימן רס"ט ובאה"ע סימן י"ג ס"ה דשאני הכא שכבר מעוברת ואין לחוש לשמא תחזור ותתעבר דקי"ל לרבנן דאין מעוברת חוזרת ומתעברת ועיין ג"כ לתוס' ביבמות דף י"ב ד"ה שמא תעשה וכו' ובנדה דף כ"ח ע"ב ד"ה קמ"ל וכו' וסיים דשוב ראה במ"ל פי"א מהל' גירושין דין כ"א שכתב הרב המגיה מהר"א רוזאניס שמעשה בא לידם בגר וגיורת מעוברת ונסתפקו בדבר וקלא מחברייא הצריכום להמתין ולדידיה חזי ליה בלתי צריכה (וע"ל אות י"ז) (עדות ביהוסף (להר"י ן' סלאמון) סימן מ"ג) :

ט על מנהג אשכנז לגלח כל בעל תשובה אי שריר עבדו לגלח גם הפאות הביא מ"ש מהר"י נאגר על רבינו בחיי פ' בהעלותך ע"פ והעבירו תער אבל לא על הפאות ונשא ונתן בדין הלוים ומצורע אם גם הפאות בכלל ומ"ש הראב"ע על והעבירו תער בשם בעלי הקבלה דלא היו מגלחים פאתם · ושוב הביא מ"ש הרב שבות יעקב ח"ג סימן נ' דהשיב לאיסור והרב המחבר יגע ומצא איזה טעם על המנהג שלהם אך לדידן דאזלינן בתר מרן לא נהגי' הכי וכמ"ש בב"י א"ח סימן תקל"ה על תשובת הרב תה"ד (יוסף אומץ סימן מ"ה) :

י אנוסים שנולדו להן בנים עודם אנוסים ובאו לדת ישראל ומלין מ"מ א"צ מדינא טבילה רק משום שיוצא מטומאת עבודת כוכבים לטהרת ישראל דלא גרע מבעל תשובה דכתבו בשם רבינו שמחה דצריכים טבילה (הרדב"ז ח"ג ד"ב סימן תט"ו) :

הדר"ת ועיין ג"כ להרב כתונת יוסף סימן כ' בהסכמת מהר"ד פירידו שמומר לעבודת כוכבים שחזר בתשובה אף על פי שלא טבל אין מגעו אוסר היין בשתייה עיין שם ולהרב כרם שלמה סימן כ"ז :

יא גר שמל ונשתהה ימים ולא טבל יש להתיר סתם יינו ומגעו ולדעתו עדיף ספי מל ולא טבל מגר תושב שלא קיבל עליו שום מצוה ממצות ישראל וזה קבל עליו קלות וחמורות ודחה דעת הר"ן דס"ל שאינו מקבל אלא לאחר טבילה אך לאצטרופי לדבר שבקדושה ולחוש לקדושיו פשיטא שאינו כישראל לשום דבר (שם סימן ת"פ) :

יב אין ע"ע עובד לב"ב של רבו וכן אין בן הבן מייעד לאמה העבריה עיין לרש"י פ"ק דקידושין עלה דע"ע עובד את הבן (בעי חיי חי"ד סימן רכ"ז) :

יג שפחת ראובן שמכר לשמעון למקום אחר ושלחה דרך ים ושבוה ובני העיר א' פדאוה ונתגיירה שם בפני ב"ד הרי היא בת חורין ואין הב"ד שגיירוה חייבין לשלם עיין רשד"ם חי"ד סימן ק"ל ל"ה ונ"ו והר"ם מטראני ח"ב סימן קכ"ט שחלקו על הריב"ל · והר"ש חיון מגמגם בסברת ריב"ל ומהר"י בס' עצמות יוסף פ' השומר וזולתם והכלל העולה שהשפחה הנז' בת חורין היא ומותרת לישראל ואין הב"ד חייבים לשלם לאדוניה שהשבאים שחררו וגיירו דדינא דמלכותא דינא (שם סימן כ"ט) :

הדר"ת ועיין להרב תורת חסד סימן מ"ד ומ"ה בדין ב"ד אם רשאים להוציא עבדים לחירות בזה"ז וע"ש בדין שפחה שהטבילה סתם בפני רבה ואם מת רבה והניח בן קטן מה לעשות בה ועיין רשד"ם סימן קנ"ה רא"ח סימן נ"ב ורש"ח סימן ל"ו ורש"ך ח"ב סימן ל"ב :

יד הרבה להשיב בדין אשה נשואה שנפלה לה מבית אביה שפחה א' ואמרה שלא מדעת בעלה בפני עדים הוו עלי ע"כ איך מדעתי אני משחררת שפחתי זאת לפניכם וא"ל הרי את ב"ח והאי רשאה בנפשיכי ומשוחררת ממני וקנו העדים מידה ק"ג פסק הרב ז"ל דלא הועילו מעשיה דשטר שחרור בעינן ועוד שמנכסי מלוג היא ואינה משתחררת אלא על ידי איש ואשתו וכמ"ש הכה"ג סימן ע"ז אות ל"ו וראיות אחרות (משאת משה ח"א סימן כ"א) :

הדר"ת ועיין להרב תורת משה (בן הרח"ש סימן ה') בדין ש"מ שאמר הוו עלי עדים שזאת השפחה שרה לא' פאג"ו פור"ה העלה דמהני האי ליצאת להוציאה לחירות וכופין היורשין לכתוב לה גט ואם הן קטנים יעמידו להן אפוטרופוס והן יכתבו גט שחרור :

טו שפחה שהטבילוה בנהר שמימיו רודפין וכמעט היתה בסכנה א"צ לחזור ולטבול ואם השפחה אינה בפני האדון איך ישחררוה הביא ב' תקנות לדבר עיין להרכה"ג ס"ס רס"ט הגב"י אות ס"ב (בארות המים סימן י"ב וס"ה) :

טז שפחה שקבלה עליה לטבול בפני ג' אנשים והודיעוה מקצת מצות ואח"כ טבלה בפני א' נשים אינה ניתרת לכתחלה ליצאת לישראל עד שיודיעוה ג' דיינים המצות ותטבול בפניהן עיין למרן סימן רס"ח והרי"ף ורמב"ם ורשב"א שאין להקל ואם תחזור לברך שנית ואם צריכה להמתין ימי הבחנה אם לא היתה נשואה במחלוקת שנויה (וע"ל אות ח') עיין בנחלה צבי סי"ג סק"י ולהרב הלק"ט דף ס"ז וראוי להחמיר (נאמן שמואל סי' ל"ב) :

יז נשא ונתן במאמנת עמו בדין גר תושב והעלה ג' חילוקין אם קבל עליו בפני ג' חברים ז' מצות ב"נ מצווים להחיותו ופשיטא שיינו מותר בהנאה ואם לא קבל כאמור דינו כשאר עובדי כוכבים אם אין אנו יודעין שאינו עובד עבודת כוכבים אסור אפילו בהנאה ועיין לרב"י סימן קכ"ב ס"ז ואף שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים לא סגי עד שיקבל עליו כל ז' מצות ב"נ ובעינן לידע שאינו עובד עבודת כוכבים ואי ידעי' שאינו עובד עבודת כוכבים דינו כגר תושב שיינו מותר בהנאה אבל אינו מצוה להחיותו (ועיין בהר"ן ריש מסכת ע"ז) וביאר גם כן הרב שהמחבר שב"נ מצווה על השיתוף ושוב שמע שגם הרב שער אפרים סימן כ"ד הסכים בפרט זה אך בשאר פרטים לא השוו דלהרב ש"א אסור להשביעו אם נשבע בשם עבודת כוכבים ממש בשיתוף ולדידיה בכה"ג נמי שרי שאין מוזהרין לישבע בשם עבודת כוכבים (ושב הכהן סימן ל"ז ול"ח) :

יח הציל את הגר"י הרעט"ז מהשגת הרש"ך ס"ס רס"ג על מ"ש באיסור למול עובד כוכבים אפילו בחול שלא לשם גירות ושדברי הרעט"ז בנויים עמ"ש בזוהר שחטא יוסף שהחתים אות ברית קודש במצרים אף שהיתה כוונתו לשמים ונענש עליו (מעיל צדקה סימן ע"ו) :

יט שפחה אחת שהוציאה מתחת ידה גט שחרור כדת וכהלכה ואמרה שמסר לה האדון בפני עדי חתימה והעדים מכחישין ואומרים שלא ראו המסירה אך כל ת"ם בגט אמת ושכתב ידם הוא והאריך הרב בכל הפקפוקין וצדד לכאן ולכאן ודעתו נוטה יותר לזכות השפחה אם יסכימו עמו אחרים (תורת משה (בן הרח"ש) סימן ה') :

סימן ל דיני ספר תורה (ועג"כ בח"א סימן ז') :

אות א ספר תורה שנמצא בפרשה פנחס בפיסקא דלא תהיה עדת ה' פ' פתוחה דלרמב"ם אין כאן פיסקא כלל יש לסמוך בשעת הדחק לתיקון סופרים שיש בה פ' וביאר דעת הטור בדין פ' סדורה (פנים מאירות ח"א סימן י"ג) :

הדר"ת ועיין להרב שדה הארץ סימן ט"ו דפסל טעות סופר בפ' ויהי שפשה סתומה עפ"י מ"ש ז"ל למה פרשה זו סתומה ואם לא הניח שיעור פ' יש להקל וכ"פ הרב חיים שאל סימן ע"ד אות ה' וכרמב"ם ושאין הראיות שראה למי שפוסל מכריעות ובענין מקום חלק שלא במקום פ' נשאלתי זה ימים לבאר לע"ד הק"ו של הראב"ד הביאו רדב"ז ח"א סימן ק"ך נלע"ד שכך כוונתו מקום שאויר פוסל היינו ג"ט בסוכה וסכך פסול בד"ט וכל שפחות מכן לא מיקרי אויר פסול ולא סכך פסול ואם כן הק"ו מיפרך מעצמו דאם מיעט אויר ג"ט בדבר פסול ואף שמילא הכל מסכך פסול כשר הוא כיון שפחות מד' משא"כ הכא דמילא בפיסול מה שהיה כשר אם לא היה במקום פנוי שיעור פ' ומאידך גיסא אם יש אויר ה"ט ומיעט בפסול מסך ד"ט דניצול מאויר ה"ט ונלכד בסכך פסול של ד"ט ועוד אם הדמיון שוה שהו"ם לדין סוכה אנן נמי נדרוש סמוכין של ק"ו להכשיר אם לא הניח מקום חלק במקום פ' ונימא ומה אם במקום שהאויר פוסל אם מיעטו בפסול וכ"ש בכשר כשר במקום שאין האויר פוסל לא כ"ש שכשר כשמיעטו בפסול וכ"ש בכשר וא"כ כשלא הניח שיעור פ' במקום פ' שכתב כסדר או תיבות מוספות או כפולות כפי המונח הנז' יהיה כשר והא ודאי לא נתנה להאמר ואפילו ליחשב שאין הדמיונות שוות ולע"ד מעולם לא נתכוון הראב"ד לומר כן רק לחידוד בעלמא ועיין להרב משאת משה סימן כ"ב דהכשיר כשהניח מקום פנוי במקום שאין בו פ' והרב כסא רחמים דחה דבריו ודברי הרב"ד קורינאלדי וכמ"ש בשיורי ברכה שלו ועיין גם כן להרב מעיל שמואל סימן א' ולהרב נחלה ליהושע הזכרתיו בח"א סימן ב' אות פ"א. ועיין להרב שבות יעקב סימן נ' שחלק על הרפ"מ הנז' ולהרב שב יעקב סימן נ"ט בנמצא סתומה קודם לא תחמוד אשת וכו' דיש לסמוך על סברת האור תורה להכשיר ועג"כ להרב נודע ביהודה סימן כ"ט והון רב סימן ב' ועיין במעיל צדקה סימן כ"ט בדין שורה הכתובה בכ"ח שיטות והר"ן סימן כ"ה וכסא רחמים דף ח"י ובעי חיי סימן רל"ד ומרן סימן ל"ב בשם הר"י חאגן :

ב אותיות ה"א וי"ו של שם הדבוקות באמצע וכן ירך שמאלי של ה"א הנוגעת ואינה נוגעת יגרר הדיבוק שבין האותיות ועי"כ נפרד גם הכרעא מהגג ונסתפקו אם הדיבוק היה מדיו ומתוך שעיקר הסופר שכינו ועוקץ הסכין היה קלא כתב שפרדו כאחת יש להקל כיון שנסתפקו ג"כ אם היתה נראית כחי"ת או לא (שם ח"ב סימן ח"י) :

הדר"ת ועיין להרב יעב"ץ ח"ב סימן כ"ז וכת דהחמיר כהרמ"ע ועיין להרב שמש צדקה סימן נ"ב ותורת נתנאל סימן ל"ח וזרע אמת סימן קכ"ב וקכ"ו ולהשיב ר"א ושיח השדה סימן ו' ושב יעקב סימן כ"ד בדין קדירה ותליה בזיני שיטי ושבות יעקב ח"ב סימן פ"ט ואור ישראל סימן ס"א בענין קילוף וקדירה ומחיקה הי מינייהו עדיף וכנסת יחזקאל סימן ל"ו ובארות המים סימן י"ז ורלנ"ח סימן י"ב וכנה"ג סימן ער"ה הגה"ט והגב"י שם אות יו"ד וס"ו שהחמיר הרבה בקליפת השם או קדירת תיבות אפילו של חול ולטלות שם גויל לכתוב עליו החסר שיש לחוש שמא במשך הזמן יפול הגויל וישאר הס"ת פסול ולא יכניסו עד הגיעם למקום שהסרון וביני ביני יברכו עליו ועיין בשו"ת נחלה ליהושע

ליהושע סימן ל"ג ומעיל לדקה כ"ט וכ"ה ותורת חסד ל"א ויד אליהו סימן ל"א ומ"ו פ"ח ופ"ט ותורת נתנאל ל"ב ותום השני פ"ו וזכרון יוסף פ"ו פ"ז וע"ה והר"ם מלובלין סימן ק"ב ונודע ביהודה כ"ט והר"י הלוי ס"א ובית יהודה ח"ב סימן י"ט ופעלת משה ח"ב סימן יו"ד ושב יעקב סימן כ"ד ושדה הארץ ח"ג סימן פ"ז והון רב קל"ב :

ג יש לסמוך על מנהג הסופרים שלא לסלק ג' יריעות בנמצא איזה פיסול שהדין נותן להחליף (שם) :

הד"ט ועיין להרב בית יהודה ח"ב סימן כ"ה ופ"ט דצריך לסלק כל היריעה יש לסלק כולה אם לא שהיא בת ו' עמודים ועיין בשבות יעקב סימן פ' דבדיעבד די בסילוק דף א' ולא לכתחלה · ואני בעניי הוריתי זה ימים להתיר להחליף דף א' בלבד (להיות שעת הדחק) ביריעה בת ה' עמודים והיה ראוי לסלק עמוד הה' מהיריעה הסמוכה לה היתה בת ג' או ד' והיה קשה בעיני הסופר בעל הספר לסלק כל היריעה של ה' עמודים בהיותו מטופל מאוד בצרכי ביתו וכמה שנים נתעכב מלתקנו ואם כן אין לך שעה דחוקה מזו דהוי כדיעבד (ע"ל סימן ח"י אות ד') וכשמוע הסופר מומחה כן שמח לדברי ולא הסכין עוד באהלו עולה · ועיין ג"כ להר"ז סימן כ"ט ושב יעקב סימן נ"ן ושבות יעקב ח"ב סימן פ"ט ולסברתו הסכים הרב כסא רחמים · ועיין בתום השני ואור ישראל סימן ס"ב וסרת מ"א ומהרי"ט ח"ב סימן ל"א ונקה"כ ס"ס פ"ר ואמונת שמואל כ"ו והר"י פיטאלק והר"ס אלשקר וכרם שלמה סימן כ"ו ודבר משה סימן ס"א : וזה לי רבות בשנים שנשאלתי למעשה בענין קרע והוריתי לע"ד לתקנו על ידי שלאי מבחוץ ולמחוק אם יצטרך ולתקן באופן שיעבור הקרע בין אות לאות או בין תיבה לתיבה אף שבמה שנשאלת היה קרוע יותר מה' שיטין ואם כבר נתקן ע"י שלאי יש על מה לסמוך אף שהקרע יפסוק איזה אותיות · ועיין להרב דברי יוסף סימן י"ג ולהרב שמש לדקה ולהרב בנו סימן כ"ד וכהשמטות שם שלאחר ח"ט והסכים אתי עמי הרמ"ע מפאדובה רב ומ"ן בעת ההיא פה פירינצי ככתב אגלי בשוחא דינוקא סימן ז"ל ועיין בא"ח סימן ז' אות י"ב מה שכתבתי שם · ולמה יהגה אכי שמעולם חששתי מחטאת להביא לידי גניזה יריעה א' ואף דף א' משום פיסול אות או תיבה או דבר מהדברים שאין פיסולו בגוף כל היריעה או דף גם הרב באר"ת המים סימן פ"ו חשש לגנוז יריעה דאיכא כמה שמות כתובים בה ודן הדין בניד"ד לקלוף השם ועיין להרב אור נעלם סימן כ' :

ד על דבר הקלף שאחר העבוד מושחין בצבע לבן ועי"כ הקלף מזהיר יותר בלבנינותו והכתב מיושב הכל יפלה פה המוליא לעז משום חציצה וש"ס ערוך בידו דלמצוה תחשב משום זה אלי ואנוהו (שם) :

הד"ט ועיין בחא"ח סימן ב' אות מ' מה שכתבתי שם ולהר"י מיגלי סימן פ"ו דפשיט להתירא (מגפ"ת דף הבונה והמביא תניין) בס"ת על הגויל שהוצרך למחוק איזה דבר והעביר צבע הגויל על מקום המחיקה ע"ש ולהרב זקן אהרן סימן ל"א · וברגע יצא מתחת המכבש אור תורתו של מר ניסי במדבר מתנה שלו וראיתי שם בדף ל"ח תשובה מאהבה מהרב מהרי"ך נר"ו במה שנהגו הסופרים לשוח בבייאק"א מקום המחק דאין לפסול משעם חציצה ע"ש · ובדין קלף שלקחו מעובד כוכבים וכתבו בהן ס"ת עיין להרב פני אריה י"ב וכ"ב דפסל ודלא מיקרי דיעבד ועיין להרב סרת מ"א סימן ק"א ולהרב זרע אמת סימן קי"א ובחבורי הקצר הלז באורח חיים סימן ל"ו אות י"ד ובדף אחרון של הרב בעי חיי דנראה דס"ל לאסור אף שחסר השלום תשובתו כמה שלפני ולא ידעתי ספורות לאותיו : ועיין עוד שם סימן י"ד דעבוד העורות לא סגי במחשבה וצריך גם כן דבור וקידוש האזכרות ועיין ג"כ להרז"א הנז' סימן קכ"ז וקכ"ח ובא"ח מחיבורי הקטן סימן ז' אות ד' וכן המגיה ספר תורה ואינו הסופר הראשון שכתבו אם יצטרך לכתוב איזה דבר אין ספק שיש להוציא בשפתיו שכותב לשם קדושת ספר תורה וכ"כ הרב זקן אהרן סימן נ"ז והרב בית יהודה ח"א סימן ב' וקרוב אגלי לע"ד דלאו דוקא סופר אחר דה"ה אם הסופר הראשון השלים כבר מלאכתו ומסרו לקרות בו מסתמא לא נתכוין בתחלה רק עד גמרה של תורה וע"ל סימן ל"א אות ו' · ועיין להרב בעי חיי סימן רל"א דס"ת שנכתב כתיקונו ושוב נשטשטו איזה אותיות ותיבות אם רשומן ניכר יכול להעביר עליהן קולמוס ואפילו באזכרות וא"צ לקדשן מחדש עיין שם ואם אין רשומן ניכר נלע"ד בפשיטות שצריך לקדש מחדש בין האזכרות בין תיבה אחרת וכנז' ולא אכחד תחת לשוני דמעולם נסתפקתי באם רשומן ניכר אי שרי העברת הקולמוס על השמות דבאנו לענין כתב עליון אי מבטל תחתון וכמ"ש בשוחא דינוקא סימן י"ח ופ"ח וקל"ז ורמזתיו בא"ח סימן ז' אות ה' ולכמ"ל : ובדין כתיבת כוונת האזכרות לשמן או כוון לשם קדושה תיבה של חול עיין להרב אור ישראל סימן ס"ג וס"ד והרב כסא רחמים דף כ"ח וכ"ט שהביא דעת רשב"ן שכתב דבנתכוין לקדש מה שאינו כמו עד האלהים יבא או הארנות האל הו"ל כמתפיס ב"מ למזבח דלא מקדשי עיין למרן בב"ה ומור"ם סימן רע"ו ס"כ וכתב הרכ"ר הנז' דכי היכי דלא תיקשי לרשב"ן ממסכת סופרים פ"ב דין ה' דאם טעה וקידש ישניראו אל אל עויל דיקדור האחרון מיירי שקידש בטעות ורשב"ן מיירי במזיד דאז לא מהניא כוונתו לאסרו והיינו דהרכה"ג הביא דעת רשב"ן באות פ"ז ודעת ש"ג באות כ"ט עיין שם · ולי אני עבדו א"א לחלק כן דדרשינן טעמא דטעים דהו"ל כמתפיס ב"מ ובמתפיס לא חילקנו בין שוגג למזיד · ויותר היה נלע"ד לומר דרשב"ן מיירי בדוקא אם נתכוין לקדש שם שבמקום אחר היה ראוי להתקדש כגון עד האלהים הארנות האל בגיר"ה אך אל עויל שהיא בסנו"ל דבשום מקום הוא שם אין דמיון להתפסת ב"מ ולעולם דל"ש בין שוגג למזיד ועיין להרב יד אליהו סימן פ"ט והגם דמעתה דברי רשב"ן והש"ג שהראי ניגהו אין בזה השגה בעלם להרכה"ג דמייתי תרוייהו בסתם כי כן ארחות בעלי אסופות לקבוץ יד על יד לגילוי מלתא בעלמא ומי כהחכם הוא הרב כ"ר הנז' גופיה שכן העיד על עצמו שם בדף י"ז ע"א ע"ש לשונו לשון הזהב ועג"כ להרב הון רב סימן קל"ב :

ה ראש הלמ"ד הנכנס תוך חלל הה"א או ח' פסול ועיין בתורת חסד סימן ל"א עוד לו שם כ"ף פשוטה שהגג משוך ודומה לרי"ש אם יש שינוי ניכר ביניהן כשר וה"ה אותיות ארוכות שגגן יוצא מרגל שמאל כתי"ו וקו"ף כלפי חוץ (מעיל שמואל סימן א') :

הד"ט ועיין ג"כ בצורות האותיות למהרי"ו סימן קי"ז ומשאת בנימין סימן כ"ו וזכרון יוסף סימן ח"י ונודע ביהודה ס"ד ובית יהודה ח"א סימן כ"א ושדה הארץ סימן ח"י ובארות המים ע"ח ובמור וקציעה ח"א ולאמת ליעקב ולדוד אמת שם ועיין במגיד מראשית סימן א' תשובת הר"ם בן חביב שמיקל בתמוסרות איתי"ן ויודי"ן מובלעות תוך הנו"ן · ועיין בצורת אות וי"ו של בריתי שלום להרב פחד יצחק אות ס' כ"י ערך ס"ת ודין וכו' שהביא ערעור אחד חכם מחכמי רווינו על שנמצאת שלימה ולא קטועה דהוה ס"ל שהיה צריך תיקון וחביריו חלקו עליו שלא ליגע בו יד כיון שמעשרים ס"ת שבקק"י אין בהם רק ב' בוי"ו קטיעה וח"י בהם שלימה ורבני ויניציאה בשנת תקי"ב הדפיסו פסקם לזכות טובי העיר ותקנו בגזירת נח"ש בקהלותיהן שלא יעלה הכורת על השלימות ושלחו פסקם לחכמי פיראר"א והחזיקו על ידי הרב המחבר ומהר"י לצון בראיות ושבדקו יותר מק"ם ס"ת שבעירם ולא מצאו רק אחד בהן בוי"ו קטועה וא' חטובה ושלדעתן לא מיבעיא דאין לכרות השלימות אלא דגם אין להורות לסופר לכתוב לכתחלה כרותה או קטנה רק להניחו לעשות כדרכו וכ"ש שאין לפסול או להגיה ושעל כיוצא בזה נאמר לא תגע בו יד וכו' ע"ש וכבר רמזתי בא"ח סימן ז' סוף אות כ"ה ועיין להרב בתי כהונה ח"ב סימן כ' וכ"א ולהרב בית דין פ"ט דמסיק כהרדב"ז דפסק כריטב"א לתקן השלמות ולקטנן ולא קטועה לגמרי רק לחבר התיכות הוי"ו כתום העזרה ועיין ג"כ להרב מכתם לדוד סימן ע"ל ומ' שנשא ונתן בתשובות הרב דבר משה ח"ב סימן ח' והרב נאות יעקב בראש ספרו (שרמז הוא עצמו באמת ליעקב שלו משפט תמונת האותיות באות וי"ו שאם לא נשאה קטיעה אינו פוסל בדיעבד ע"ש) ועל דברי הרב בתי כהונה הנז' ע"ש ולהרב שב יעקב ס"ס כ"ו וכמ"ש הרב ע"ח סימן פ"ב ושכן מצא בסי' להרדב"ז : המורם מדבריהם שאם הוציאו ס"ת שאינה קטועה אין להוציא אחר ועג"כ לאחרון האי הרלם איסי כ"ג בזרע אמת שלו ח"א דף נ"ב בחידושים ולסברת הר"י אלגאזי ורבני ויניציאה ופיראר"א אין לתקנה אם מצאוה שלימה וע"ע לו שם בהשמטות החידושין שכתב שכוון לענין דינא לדעת הרב שושנים לדוד רפ"ת לתרומות (דדעתו כרבני ויניציאה) ושגם הרב אמת ליעקב כתב שעשה פסק לרבני ויניציאה פע"ד ואין ידיעתי הקטנה שבקטנות מכרעת להבין תורת אמת של הרז"א נר"ו הנז' במה שסיים שלא זכה לראות פסק מהרי"א הנז' ושלכאורה נכון גם כן לתקנה דאיך יצוייר שיצא ליטע רבני ויניציאה ופסק דלא יעלה הכורת עליה דאותה היו מבקשים רבני ויניציאה ושהחרימו על זה ויהיה אח"כ פסקו של מהרי"א גופיה להורות דמ"מ נכון לתקנו א"ו דלהקת סומכי ידי רבני ויניציאה יודו ויאמרו אמת דאין לתקן וזאת אומרת דמ"ש הרב מכתם לדוד בתשו' הנז' וחזר ושנה בשושנים לדוד נראה דכוונתו לנויס דבדיעבד מה שעשה עשוי והרז"א נר"ו כתב דלא נהגה מאור תשובתו של הרב אמת ליעקב דהיינו בספר נאות יעקב · ואין ספק אצלנו דאילו עינו עין כל ראתה תשובתו של הרב מכתם לדוד היה משגיח בעינא פקיחא דיליה שאיין איזה מקום כבודו דהיינו בס' נאות יעקב ועיין להרב לדוד אמת סימן י"ג בצורת הוי"ו אות ג' דלדעתו נקטינן לתקן אמנם אם הוציאה אין להוריד ועיין להרב בית יהודה ח"ב סימן קט"ו דהעלה דהכל תלוי במנהג הסופר ועיין ג"כ להרב אגורה באהלך ריש חי"ד שכתב שמצא בכתבי הקודש של מהר"י איסקאפה שתמה על מ"ש לו בשם הר"ם לונזאנו שתהיה חתיכה בינתים ושהאל לתקן דבריו ושדעתו לומר דאינו ר"ל כרותה הוי"ו באמצעה דוקא רק כרותה בינתים בין אותיות למ"ד ומ"ם של שלום וכתיב שלם · וכתב עוד שמצא שהמ"ם שלה לא היתה סתומה כשאר מפי"ן רק כקו"ף הפוכה ופתוחה אצל הוי"ו והוי"ו סמוכה אצל הפיתוח ולפי שהוי"ו סותמת אות מ"ם לכן אמרו וי"ו קטיעא דקרי ביה שלם ולבסוף מסיק דיש לבדוק רוב הספרים ולעשות כמותן וכעין מ"ש מרן סי' ער"ה בשם רשב"א בענין כלת משה ע"ש :

ו אם חסר תגין בס"ת מחלוקת הפוסקים הוא (יוסף אומץ סימן מ"א) :

הד"ט וכבר הזכרתיו בא"ח סימן ז' הגהת אות ח"י לסיוע של ממש על מעשה שבא לידו וכנז' שם וכן ראיתי אח"כ בספר הדור סימן ס"ח דפסק דדוקא למצוה מהמובחר צריך לתייג ע"ש · ועיין ג"כ מה שכתבתי שם באם גגי אותיות אינן מחזיקין ג' תגין ופעמים נוגעים זה בזה או יוצא מהגג שורש א' ומהכל יוצאים ב' ענפים ע"ש · ובדין נקודות באותיות עיין בצרור הכסף סימן י"ט דדינו כס"ת שיש בו טעמים דפסק מרן בסימן רע"ד בשם ריק"ו ושכן מצא בפי' מהר"ש הלוי בגליון הספר להחמיר והרב מקור ברוך סימן ל"ו מכשיר אחר הסרתן (וע"ש להרב המגיה בשם שכה"ג הגב"י שם אות ו' דיש לחוש אם כל הספר מנוקד) והרב המניח הכשיר בין רשמו בצפורן בין בדיו ושלזה הסכים הב"ד סימן קל"ו · ועיין להרדב"ז ח"ג ד"פ סימן תרמ"ב דטעמא טעים למה אין כותבין בס"ת טעמים ונקודות ועג"כ מה שכתבתי בא"ח סימן ו' אות פ"ט ועיין להרב זרע אמת סימן קי"ט בנקוד על אות ו' שבתיבת רחוקה שבפ' נצבים דאין לפסול משום ספר מנוקד או משום יתר כנטול או משום יו"ד יתירה ע"ש ועיין מה שכתבתי בא"ח סימן ז' אות ח' דלפי מ"ש בשם התוספות שבס' דעת זקנים מוכח דהנקוד על אות או תיבה הו"ל כאילו לא נכתב אות המנוקד דהא מביאין משם ראיה על הכותבים בלי שרטוט שנוקדים על תיבות הקודמות מדקאמר עזרא לכך נקדתי והוי כאלו לא כתבתי וברור הוא דלגירסת תוספת במנחות שהביא רע"ז הנז' אם יאמר משה למה נקדת אשיב והלא לא מחקתי משמע איפכא דלא הוי כאלו לא כתב דאין הנקוד עושה ישנו כאינו ודון מינה ומינה דמ"ש פסקי תוספות מסייע לסברת הרב ז"א נר"ו הנז' · אמנם דברי התוספות דבדעת זקנים הורסים ומקעקעים וסודות הוראתו בקדושה ואם אמר יאמר האב"ד הוא הרא"ש נר"ו הנז' דנקט נפשיה בכשיר"י בתנאי שיסיר הניקוד ולפרש דברי התוספות דקאמר והרי לא מחקתי דהכוונה היא דע"י הסרת הנקודה יחזיר העזרה ליושנה ותחזור ותעור הארת האותיות ותיבות ועי"כ יהיו דברי התוספות דבדעת זקנים ומנחות שפכי הדדי הנא לאמונה כל כי האי הו"ל להרב לפרש נר"ו ולא לסתום דמסתימת דבריו משמע דאף קודם הסרת הניקוד אין מקום ליפסל · ודרך אגב קאמינא דנוסחת פסקי תוס' דפוסים חדשים ושל אמשטרדם הישנים לא דמו הדדי ויש הפרש ביניהן כאשר יראה הרואה : ובענין הכתיבה בלי שרטוט עיין בבעי חיי סימן רל"א ובכנסת יחזקאל סימן ל"ח וביוסף אומץ סימן נ"א ובכסא רחמים דף יו"ד ע"א שמביא בשם הרב אדמת קדש והר"א אמינו ושכוונת קיצורי הרא"ש במגילה פ"ב היינו לומר דכותב שורה עליונה ומכוין ביושר ומ"מ בתפלין וכיוצא לא סגי בהכי רק באגרות שלומים אם כתב ביושר דברים בעלמא בשורה ראשונה ובשיטות הבאות כותב תיבות פסוק אין צריך לשרטט וזוהי כוונת הרא"ש וקיצור פסקיו וע"פ שם מ"ש על תשובת רדב"ז ח"ג סימן תרמ"ח :

ז חזר ושנה מ"ש בשמו בשו"ת בני אברהם והוסיף מדיליה בדין סופר מומחה שהיה מצריך להגיה הס"ת שכתוב בו תיבות וחרה אף או וחרה אפי בתרי שיטי וה"ה גבי תפלין והעלה דכיון דב' תיבות ניגהו אם כן אף לנוהגין לכתבן בחדא שיטה אם כתבן בתרי"ש כשר וכן הסכים הרב חיים יעקב המגן והאריכו על מסכת סופרים דין שמות הנחלקין (שביתת י"ט סימן פ' ונמשכים) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב אור ישראל סימן ס"ג וס"ד ושב יעקב נ"ו ונ"ז ויד אליהו סימן נ"ב וכסא רחמים דכ"ח סוף ע"א בשם הרשב"ן ח"א סימן ע"ז דפסק דתיבת צורי שדי וכיוצא שרי למחוק דשמות בני אדם הן ועג"כ להרב זרע אמת סימן קכ"ט שקרא תגר על שנדפס באיזה העתקות ע"ש אלהים קרובים אליו שהוא חול דשפוט הוא ושאין לסמוך על העתקות ע"ש וכל אמת תפסיה ורוב הטעיות שבהעתקות באות מצד המסדר אותיות ולא מהמחבר גם ולמד מחבור נפלא של הרב מנחת שי דכ"ע ידעי כמה נסים חליה ומ"מ הימנותא דבלא יגיעה וחפוש מצאתי במזדמן בעלמא א"ך טעות באורייתא בלבד כמ"ש אגלי וכגון בדף ו' ע"ב שלא העיר דיש לכתוב הוא בוי"ו ובדכ"ב סוף ע"ב נ"ל ויוספו חסר יו"ד בתרא וזולתן וכולן מצד הדפוס וכיון אב לכולן בדף כ' ע"ב דנדפס מעשה רוקח מלא וי"ו והרב המחבר גופיה כתב שם דחסר וממנו תקים על הספר : ועיין ג"כ בדין קירוב וריחוק אותיות באמת ליעקב משפט השני ולדוד אמת סימן י"ב ובהון רב דף ג' ע"א ועיין ג"כ לתורת נתנאל סימן י"ב שבאתיו בחא"ח סימן ז' אות כ' דמי שכתב אות א' של אזכרה ושוב ראה שלא הרחיק כדי אות א' מתיבה שלפניה מותר למחקו כיון דאינו שם בפ"ע דאפילו ב' אותיות הדין כן כדאיתא בפ' שבועת העדות · ועיין להרב כסא רחמים דף כ"ח ול"ג ייסוב תמיהת הרב ד"מ סימן רכ"ו על ר"ח שפסק דא"ד מאלהות אינו נמחק ויישב גם כן תמיהת הרב דינא דחיי על הטור שהשמיט דין אותיות הנטפלות לפניהן או לאחריהן ומ"ש הרב פני אריה חדש סימן מ"ו אם איסור מחיקת הנטפלות מדאורייתא או דרבנן וכשהן שם בפ"ע ספיקא שיניחם כך דהרחקת תיבה מתיבה אינה רק לכתחלה עיין בריב"ל ורב"ח סימן רע"ד ובדב"ק שם סק"ד ורמ"ז סק"ב ובית דוד הל' תפלין סימן כ"ב ומ"מ נראה ברור דבאפשר בנקל למחוק איזה אות שלפנים ולחזור ולכתוב עד שתתרחק תיבה מתיבה כשיעור כ"ש דעדיף לצאת מידי מאן דס"ל דקירוב וריחוק פוסל :

ומה דין סופר שיאמר שתיקן כמה פעמים אותיות שנדבקו בגרירת מקום הדבוק שלא ידע דין חק תוכות עיין להרב תורת נתנאל סימן ז' · וראיתי בשו"ת מהר"י פרלאבום סימן ו' בדין אות ה' של אזכרה דבוקה רגל שמאלי בגגה דהפס בפשיטות להפריד הדיבוק לבד וכן באותיות שיש לחברן וכן נפרדות לדבקן בלבד ושעשה מעשה בפני גדולי הדור בסייעוגפי מקום משכן כבודו של הגאון דודו מהרוק"ו (כמ"ש בתשובותיו ובפני הגאון מר אביו וכן במנטובה בפני הגאון חמיו ולא שמע מעולם מי שמספק בדבר או לחלק בין אותיות השם לשאר תיבות והיו מפרידין בסכין כל הדיבוקים בלי לגרר מהדיבוק ולמטה וכן היו מדבקין הנפרדות בדיו ולא היו גוררים האות ולא היה פונה פה ומצפצף והמחמיר לגרור מהדיבוק ולמטה כהרשב"א הזכירו מהריק"ו הנז' (וכפסק מרן בא"ח סימן ל"ב ס"ח) תבא עליו ברכה · וע"ל אות ב' :

ח טפת שעוה שנפלה על אזכרה אחד החמיר מהר"ם מלוקיו לסלק היריעה

דלא דמי לדין שנשפך ושגם הרב מניח פרובינצאלי פסק כן ול"ד למה שהתיר הרמ"ע באות ה"א שהיתה כתי"ת והרב המחבר השיב על כל דבריו ושגם הרב שבות יעקב ח"ב סימן ד' התיר להסיר הטעות ושגם הר"פ מורפורגו כ"כ ושכבר הרב תאגים בתשובות ר"ם נ"ס כתב דכסוי טעות לא שמיה כסוי ואין צריך להסירה (פחד יצחק במהדורא בתרא כ"י אות ס' ערך ס"ת שנפלה) :

הר"ט כבר רמזתיו בחא"ח סימן ז' אות ג' מאמר של מעלה וע"ש מ"ש בשם פוסקים אחרים ועיין להרש"ס הנזכר בשמש צדקה שלו סימן נ"ט והרב דבר משה סימן ס' פסק דבשבת וי"ט שא"א לסלקו מוציאים אחר אף שנראה הכתב ולע"ד הקצרה חומרא יתירה היא דכדומה לי שרבו המקילים כשנראה שגם הרב פרח שושן כלל ב' דמחמיר אינו אלא כשאין הכתב נראה ועיין להר"פ בן הרב יששכר בער בתשובותיו שנדפסו אצל לקוטי הפרדס דף כ"ח ע"ד דס"ל דאף בשבת אין להוציא אחר אף שיקרא בע"פ משום כבוד הצבור עיין שם ובשאלה הקודמת :

ט שמועא ליה וס"ל כמאן דפסל ס"ת שמנין שיטות היריעה אחרונה היה שוה לשיטות שאר היריעות אלא שהיו מצומצמות כ"כ עד שהחלק וגליון שלמטה היה עודף על שאר היריעות שיעור ד' שיטין ואחד מהן מצורפסות ואותיות ב' דפין האחרונים שבשורותיהן קצרות רחבות יותר מדאי עד שתיבה בת ב' אותיות ממלאת כל השיטה והוכיח בשבט פיו לאחד חכם אורח שכתב פס"ד ומסרו לבעל הס"ת להורות שהס"ת כשר שלא נהג מנהג ד"א לבא לגדותם תוך ביתם לסחור דבריהם ופתח בראשונים ברש"ל שורש ג' מס' מסבית מלחמות וסיים באחרון הכי נכבד הגאון הר"ן אשכנזי סימן נ"ג וכל שכן בניד"ד דטעות בידו להכשיר ושהמיקל מהמחמירים ועיין שם להרב בנו שגם הוא עלה לפסול (שמש צדקה סימן כ"ג) :

הר"ט על מה שנוגע לחובת גברא אכשגאי כבר כתבתי דברות שתים בסימן כ"ו אות ה' גם הרב דבר משה סימן ב' כתב דאין ראוי לכתוב פסק אח"כ שבא השאלה מב' כיתות או ב"ד של העיר ואם א"א משום ריחוק מקום ישוב על פי השאלה דוקא לב"ד שלהם עיין שם ן' והפריון נמשיה להרב המפורסם מהר"י איגראם הובאו דבריו בשו"ת מים רבים בחי"ד סימן ל"ה שכתב בכיוצא לזה דברים הראוים אליו ועיין גם כן להרב פחד יצחק אות ד' ע' דיין חכם ובתשובות מהרי"ו ופסקים וכתבים סימן ס"ב ובענין דינו של ס"ת הנז' עיין מה שכתבתי בחא"ח סימן ז' אות א' וגם ראיתי להר"ס פרובינצאלי בתשובות כ"י סימן ל"ב שבשנת הש"ך לפ"ג השיב למהר"ס מפאדובה בדין מי שהשמיט שיטה א' בראש עמוד או בסוף שאם יכתבנה בראש או בסוף הרי בעמוד שלפניו יהיה בו חלק שיטה א' שהוא צורת ס' · ואף בב' יריעות לא מצא מקום תיקון לעשות קמטים על ידי תפירה מחדש ולמשכו עד שלא ישאר רק חצי שיטה יתירה שאין זה כבוד לס"ת ועיין ג"כ להרב ד"מ הנז' בח"א סימן ס' ולהרב אורח לצדיק סימן ל' והנמשכים מ"ש על נידון הרב מים רבים בס"ת שדפיו בלתי שוים הדף אחרון באמצע הדף ועיין בשו"ת אהל יעקב סימן ה' ו' ובכסא רחמים דף ע"ז ע"ב דדחה ראיות המשאת משה ה"א סימן ס"ב :

י ספר תורה שקראו בו ולא הרגישו עד אחר שאמרו ההפטרה שהיה בו טעות יש לחזור ולקרות אותו פסוק וב' עמו בברכה וה"ה אם דילג תיבה א' כמ"ש הרב ח"כ בסימן קל"ז סק"ד ונשא ונתן במחלוקת הר"ס והמנהג שכתב הטור סימן קמ"ב והעלה דע"כ ל"פ רק בטעות שאינו משנה הענין שאם משנה לכ"ע חוזר וביאר דברי מור"ס שם ס"א וייטב דברי מרן תס"א לס"ב ות"ם הבית יעקב סימן ע"ו ומטה יהודה ס"ס קמ"א (זרע אמת ח"ב סימן קכ"ט) :

יא ספר תורה שיש בו קריעה באמצע האות בגוף הקלף ואינה עוברת מעבר לעבר אם יש להכשיר אם אין האות חלוקה לשתים ומ"מ טוב לחזיק הבדק שביב בדבק דנראה דגם מהריק"ו שורש קכ"ב האוסר ה"ד כשנקרע מעבר לעבר (שם סימן קל"א) :

הר"ט גם הרב אמת ליעקב במשפט הד' בפיסול וכו' אות ו' כתב דגם הרב מטה יוסף ח"ב ס"ס א' נחלק עם הר"א זאבי כדין הכשר תינוק לנרף ת"מ הסכימו להכשיר כשאין הספק עובר ותמיהני קצת על הרב הרז"א דכל רז לא אניס ליה שלא הזכירו · ועיין ג"כ באורים גדולים מרא"ם עד סוף לימוד ח"י הזכירו הרב לדוד אמת ועב"כ בקונטרס עוללות הכרם הנדפס בסוף ח"ג של שו"ת הרח"ש שהאריך בכיוצא לזה שהסכים להקל כסברת הר"ח בן יהודה נגד סברת הר"ם פלורינטין שהחמיר ע"ש מסימן א' עד ה' :

יב מי ששכח לקדש אות של שם ושוב נזכר וקידם וגמר הכתיבה לא מצא מקום להכשיר ודחה סברת המים רבים והלק"ע דכיון דבעינן לשמן מדאורייתא אף בספק אם מקצת השם ככולו יש להחמיר (עדות ביהוסף (בן סאמון) סימן ל"ב) :

הר"ט נקטינן מיהא פלגא בידן דבאזכרות שאינן הויות גם הוא יהיה מצלנו להקל דס"ס איכא אי מקצת ככלל ואת"ל דמקצת ככלל ספק אם כל השמות בכלל זה או לא עיין להרב המחבר גופיה שם סימן כ"ח דמסיק דאין לדבר הכרע אם דין אזכרות שאינן הויות שוה לשל הויות וכבר הזכרתי בא"ח סימן ז' אות ד' דמעשה בא לידינו שעליו באו האותיות הנזכרות שלו ושל הרז"א נר"ו ע"ש :

יג אמר מר ועל העמוד שבאותו ס"ת שנמחק כולו לא נודעה היאך וחזר הסופר וכתב עליו אינו נראה לפסול דמסתמא לא היה בו א' משמות שאינן נמחקים דלא אחזקינן איסורא ברשיעי וכשחזר לכתוב רשאי לכתוב אפילו אזכרה על הגרר או מחק או תולין (שו"ת הרב עזריאל דאיינה כ"י סימן ג') :

הר"ט ואם באנו לדייק לישנא דנמחק אפשר דר"ל ממילא וכן הלשון אומרת במרן סימן ל"ב סכ"ז אותיות ותיבות שנמחקו קצת דהיינו נפילת הדיו אכן ממ"ש דרשאי לכתוב אפילו אזכרה על הגרר וכו' משמע שעינו עין כל רואה שלא אירע כן מנפילת הדיו דלא הוה שייך לא גרר וכו' ומ"ש דלא מחזקינן איסורי ברשיעי עיין בכיוצא לזה בא"ח סימן ז' אות ל"א מה שהבאתי שם :

יד יש להכשיר בדיעבד בנמצאת תיבה בת ה' אותיות שג' מהן יוצאות חוץ לשיטה דדוקא לכתחלה אין כותבין כדעת הד"מ סימן רע"ג וב"ה שם ומ"מ אם אפשר לתקנו יפה מה טוב ותירץ קושית הרש"ך שם סק"ד והמג"א סימן ל"ג בא"ח על מרן שפסק כרמב"ם דכל שנשאר רוב התיבה מותר ואלו בא"ח פסק לאסור כהרא"ש אפילו בתיבה גדולה והוא ז"ל הכריע דתיבה בת ו' או ז' שרשיות כגון שבעתים ודאי תלינן ברוב וחציה תוך וחציה חוץ מותר אבל תיבה שאות הראשונה שמושית כגון לבהמתך לטוטפות יש לפקפק כהרא"ש ולכן בס"ת שיש בה כמה תיבות של ו' אותיות כשר בנשאר חציה בפנים משא"כ בתפלין שא"א למצוא תיבה בת ו' בלי פעולה רק והיבוסי והוציאנו לאבותינו ואלו התיבות אינן באות בסוף שיטה עיין בלבוש סימן ל"ה לכן בהלכות תפילין פסק כהרא"ש ובי"ד כרמב"ם (כנסת יחזקאל סימן מ') :

הר"ט ואני בעניי איני יכול לכוון שמועתו נהי לייטב הקושיא הנז' דאטו מנהג הסופרים בראש שיטות וסופן של תו"ת תורה היא לעיכובא ומי יאמר שאינו ברשות כל אדם לעשות כרצונו אפילו לכתחלה ותו דלפי המונח שלו דאין אותיות שמושיות שבראש תיבה עולות למנין האותיות שבתוך שיטה כן יהיה ראוי להורות ביוצאות חוץ וכיון שכן תיבת לאבותינו שאין הלמ"ד נמנית להיותה שמושית כן היה בדין שלא למנות אותיות הנטפלות אחריה היינו אותיות ותינו שכולן שמושיות הן ואם כן אם כתב נמי מיעוט תיבת לאבותינו דהיינו לאב בתוך הדף הרי כל אותיות השורש לפנים ועיין להרב בארות המים סימן י"ד שעמד על דברי הרמב"ם ומרן סימן רע"ג ומים רבים סימן כ"ו ומשאת משה ח"ב סימן יו"ד ופחד יצחק אות ס' ערך ס"ת שמצאתי וכו' דיש להתיישב בדבר וכעת אין לי שעת הכושר להשתעשע באמרותיו הטהורות :

טו ביאר דברי הרב ס' החסידים בדין קנה לכתוב ס"ת דאינו מעכב ומותר גם כן בעצם ותמה על המפרש שם שכתב שיש טומאה בעצם דליתא דהא פשוטי כלי עץ עצם שוים וכן טעה במ"ש שבעוף שייך טומאת נבלות רק כוונת החסיד דהא דאמרינן ספני מה זכה קנה וכו' אינו לעכב כבי"ד סי' ער"א (שאלת יעב"ץ ח"א סי' ק"ס וח"ב ע"א) :

הר"ט ובדין קומוס וקנקנתום לדיו של ספר תורה תמה הרב כסא רחמים דף י"ג ע"ב על רפ"ז א"ח סימן תרכ"א ועל הרפ"ח ושכה"ג והביא גם כן מ"ש הרב מרכבת המשנה ח"ב פ"ב דמגילה : **ובדין** כתיבה בפה דהרמ"ע סימן ל"ח פסל דאם אמרו בפ' הבונה אין דרך כתיבה בשמאל כ"ש בפה (ועיין ג"כ להרב באר המים סימן י"ג דכתב דבא הרמז ברעיא מהימנא במש"ה וכתוב בספר ובדיו דהיינו אותיות ובידו ודבעי' כתיבה ביד ממש לאפוקי הדפוס ע"ש ודון מינה דס"ה בפה) והרב מור וקציעה בא"ח סימן ל"ב חלק עליו ודעכ"פ אם לא ימצאו אחרים יניחם אפילו בברכה ואם יכתוב ברגל הויא נמי כתיבה מעליא וכמו שנראה בימינו בידם אחד מתולדתו שהיה עושה כל מלאכתו ע"י אצבעות רגליו תופר ומתקן קולמוס וכותב ומפליא לעשות ונראה שכתיבתו כשרה בשעת הדחק מיהא בפרט אם הוא בימין עיין שם · וגם פה פירינצי בשנה זו התקס"ז ליצירה עבר עלינו נער קטן בן ט' שנים בקירוב גידם מעיר ויכול"א שהיה עושה כל מלאכותיו ברגלו ומתקן קולמוס וכותב וכנז' ואין כל חדש כתיב :

טז ביאר היטב שכתב אשורית שלנו היה בלוחות ופירוש יפה בזה ההיא דפ' כ"ג דמר עוקבא אמר בתחלה ניתנה תורה וכו' והביא ת"ש בשבת מ"ס וסמ"ך שבלוחות וכו' (רדב"ז ח"ג ד"פ סימן תמ"ב) :

הר"ט וע"ע לו שם סימן תקנ"ד ענין מקרא סופרים וקריין ולא כתיבן וכדומה שסכל הל"מ רק שהסופרים דקדקו זה היה ראוי להיות כך אף בלא הל"מ ולא משום ספק שהיה ח"ו בדבר או שהיה משובש הגיהו כן דא"כ יהיה מקום למקטרג בכל דבר ודבר לומר אין זה מסיני רק מתיקון סופרים עכ"ד :

יז ספר תורה שבקצת מקומות צורת החי"ת משונה מחברותיה שהיא כעין ב' דלתי"ן ותטוטרת ע"ג וקראו בו כמה שנים ושוב קראו עליו ערעור ומעלת השואל מהר"ס באקי מקאזלי ודעימיה עלו בהסכמה שאין מקום להחמיר והרב המחבר השיב דצריך תיקון כיון דלר"ת וסייעתו צורתה היא ב' זייני"ן וחטוטרת ונשא ונתן בדין הקו"ף שנחזק יד שהרכה"ג בסימן ל"ב הביא בשם רדב"ז ות"ם בהגה"מ אות ה' ומסיק דיש כאן שינוי אות לגמרי ושאין להקל מתשוב' הרב דרכי נועם סימן א' דכל ראיותיו בעשיית צורת זייני"ן לא כב' דלתי"ן כני"ד והשיב גם כן עמ"ש מהר"ם הלוי מוירונא והמג"ד שכתב אדרבה לדק הסופר בכתיבתו שכן מסורת מרבנן דעיילו ונפקי ברזי דאורייתא דתמונת החי"ת כך היא בב' דלתי"ן · וע"ז כתב שאין לו עסק בנסתרות והנגלות מוכח דפסול וכן הסכים מעלת השואל הנז' וחד דעמיה מהר"י סגרי והצריכו למעשה תקנת הסופר (משאת משה סימן כ"ג) :

הר"ט ועיין בזכרון יוסף סימן ח"י שנאמר בו כי טוב להזכיר לסופרים מכאן ולהבא ועל הראשונים אין לפסול דאפשר שיש להם על מה לסמוך ועיין ג"כ בנודע ביהודה סימן ע"ד דס"ל דבשבת אם מצאו חיתי"ן בין בתמונה ב' ווי"ן או דלי"ת וי"ו אין להוציא אחר כל שאין האות משתנית באחרת וכמ"ש בגמרא חיתי"ן הסי"ן טיתי"ן כפי"ן אפילו דיעבד אך בשביל שאר תמונה אין להוציא אחר בשבת ובחול יתקן ועיין במור וקציעה המונה כל האותיות מספרד גם כן ובאמת ליעקב ולדוד אמת ולהרדב"ז בחיבורו הנפלא מגן דוד · ועל דבר נוני"ן הפוכין נטה מדרך הרש"ל להחמיר וכן בפיסול נו"ן יתירה בין הפרשיות לא מצא סמוכות כל שאינה קרובה לתיבה א' ומייתי להכשר מק"ו של הרדב"ד שהביא הרמג"א סימן ל"ב סקל"ב רמזתיו לעיל אות א' ואין ראיה מפיסול ניקוד בדיו דשאני התם שיש אם למקרא ולמסורת וה"ה בפיסוק טעמים מטעם עצמו של ניקוד לא כן אות יתירה דחוקה כתיבה אחרת ועיין לר' זלמן בשער תפלה שלו ס' ויצלח ובמגיד מראשית סימן א' שכתב דהר"ס ן' חביב מיקל בחטוטרת חיתי"ן ויודי"ן מובלעות תוך הנו"ן וסלפל בדבריו והניחו בעיון ועיין ג"כ בדין אותיות מובלעות במשפט נגיעת אות וכו' שם סימן ג' · ועיין מה שכתבתי בא"ח סימן ז' אות ח' :

יח סתו"ם שכתבן אשה פסולים לכ"ע מדאורייתא וטומטום ואנדרוגינוס פסולין מספק ויגנזו דטומטום אפשר שימצא זכר ואנדרוגינוס דקיי"ל כרי"ן דבריית דס"ל דלא הכריעו אם הוא זכר או נקבה כדאיתא בפ' הערל דס"ב אם כן הוי ספק דאורייתא ואף שחייב בכל מ"ע שהז"ג היינו משום ספק ולכן אינו מברך למ"ד נשים אין מברכות אמ"ע שהז"ג וכ"פ מרן סי' י"ז וע"ש בלבוש ובסי' קל"ט (דברי יוסף סימן י"ב) :

הר"ט ואם נכתב ע"י גר תושב עיין בכסא רחמים דף י"ח שתמה על פרי מגדים באשל אברהם סימן ע"ל והחליט דמותר לכתוב סתו"ס ע"ש :

יט סופר שנפסל מלכתוב סתו"ס אם יש להתיר להגיהן על ידי סופר כשר ולהעביר קולמוס על האזכרות אף דאפשר דמהטור ומרן שפסקו דלא מהני ה"ד כשבודאי לא קדשו אבל בספק מהני מ"מ פסק דבכה"ג נמי לא מהני משום דמחזי כמנומר להעביר קולמוס על כל האזכרות (שב יעקב סימן ס') :

הר"ט ולחסרון הכוונה הצריכה בתחלת הכתיבה לא קפדינן אאח"ל שלא כוון דלא הוי מדכרים הפוסלין כמבואר בי"ד סימן רע"ד :

כ ספר תורה שנמצא לעיני כל ישראל בחלק ב' מדף האחרון עד שנשארו עשר תיבות עד תשלום הדף דלרמב"ם פסול אין תקנה למחוק פסוק א' או ב' ולכתוב מחדש בהרחבת האותיות באופן שיבא לעיני כל ישראל באמצע שיטה אחרונה (ועיין בבאר שבע דף ק"ב ויכין ובועז ח"א ססכ"ד · הר"ט (שם סימן קנ"ב) :

כא ספר תורה שנפל עליו מים ויצאו צורת האותיות אחורי הדפוס ונראות קצת אותיות ותיבות ובכללן שמות הקדוש ואחד חכם העלה להתיר מתיקנן והוא דחה ראיותיו ואסר ועלה על דעתו להכשיר משום דלא הוי רק הדפסה והביא דעת הנגע פשוט סימן קכ"ה סקט"ו ומשאת בנימין ושאח"כ שמע בשם מהר"י קובו שאסר לסחור בנין שהיה כתוב בכתב אשורים אמה אחד וכיוצא דבקליפת טיט הכותל יומחקו אותיות הקודש (וכמ"ש מרן בא"ח סימן ל"ו) רק יטלו כל החתיכה שנכתב בה אמה אחד וכיוצא ויגנז ואם יפסדו האותיות ממילא יפסדו ושכן נוהג העולם במטבעות שיש בהן שם הוי"ה או שדי לחתוך סביב השם ולגנזו (וכן עשיתי מעשה פה פירינצי כשהוצרכו להפיל חומה אחד מבה"כ ספרדי והיו על הפתח איזה תיבות בכתב אשורית וצויתים לחתוך סביב סביב כדי להסיר החתיכה שלימה ולגנזה וכן עשו · עוד חיזק הוראתו לאסור ושמ"מ באותיות השם אין להקל (באורות המים סימן י"ג) :

הר"ט ועיין גכ"ל סימן כ"ו אות כ"ד ובחא"ח סימן א' אות י"ב וסימן ל"ו אות ג"ן ועיין בשם חיי דף פ"א ובזרע אמת ח"ב סימן קי"ז ובהשמטות ועוד לו כר"ו בסימן קל"ג ולהר"פ בתשו' הנדפסות אחר ספר ליקוטי הפרדס דף כ"ה :

כב חוכך להחמיר לכתוב סתו"ס על עור בהמה הנרבעת דמאיס בה טפי יותר מעבודת כוכבים דאלו עבודת כוכבים יש לה ביטול והכא אין הביטול מועיל (וע"ל סימן א' אות טו"ב הר"ט) וע"ע לו שם בדין דיו מיי"ג או שמ"י (שרמזתי בא"ח סימן ב' אות ט"ל) דהביא מ"ם הרב"י בסימן קכ"ג ע"ש (יד אליהו סימן ל"ה) :

הר"ט ועיין עוד בכמה דברים השייכים לדיני ס"ת בחא"ח בדיני ספר תורה :

סימן לא דיני מזוזה:

אות א יישב קצת ספיקות של הלק"ט ח"ב סימן נ"ח בשוכר בית ח"ל דפטור ממזוזה ל' יום אם רשאי לברך אם ירצה לעשותה דלכאורה משמע דרשאי ופ"מ אין לסמוך להקל למעשה (בית יהודה סימן י"ט) :

הר"ט גם הרב תורת חסד סימן ג"ן פסק שלא לברך גם בשו"ת פרי ע"ח ח"ב סימן כ"ד פסק כן אף שדעתו לקובע דירתו יותר מל' מ"מ פטור תוך ל' · ועיין להרב אגורה באהלך בדף ל"ה דספם ספיקו של הלק"ט הנז' דיכול לברך ודל"ד לטלית בת ד' כנפות שאם הטיל ציצית רביעי יש בו משום הולמ"ס דשאני התם דמחוסר מעשה

משא"כ הכא דהזמן ממילא אתי ומייתי ראיה דס' התכלת בדין טלית שאולה ומ"ש התוס' והרא"ש ולבוש סימן רכ"ז והרב ת"ח הנז' · ועיין ג"כ להרב חיים שאל ח"ב סימן כ"ב שמצא מקום סיוע ליושבי לזראטי"ו אף שיודע שיתעכב שם מ' יום ולא משום דמוכרחים לישב שם והויא דירה בע"כ כדס"ד דשואל רק ממ"ש סר"ס ומכן בדין סוכת החג ובתים של ספינה שנעשו לדירת עראי ומה גם דרשאי הממונה להחליף מזה לזה ומ"מ לענין שבת צריכים לשכור רשות מהממונה אם יש שם ישראלים אחרים הדרים בחדרים כל אחד בפ"ע ע"ש · ועיין להרב מטה יוסף ח"ב סימן ל' דפסק דהשוכר בית ח"ל וכתבו שטר והניח בו מטלטלין חייב במזוזה מיד :

ב שנה ופירש הא דהקומץ תלאה במקל פסולה ופירש רש"י תלה למזוזה על הפתח במקל היינו שהמקל תחוב בחור כמסמר או כמשקוף מצד לצד ועל הפתח ממש דבוקה המזוזה ותלויה וכיון דאינה אלא תליה בעלמא לא מקרי בשעריך ודלאו דוקא במקל דה"ה נמי תלויה במסמר קטן כל שמתנדנד פסולה ואין תקנה להכשיר רק לקובעה במסמרים או לחקור בחלל הפתח כמ"ש רמב"ם ודלא מהרב דרכי נועם דדברי רמב"ם דוקא לכתחלה ותליה בעלמא לא מיפסלה בדיעבד (שם סימן כ') :

הד"ט ועיין להרב כתונת יוסף שעשה תמוהות לפסק הרב תורת אמת סימן כל"ב במזוזה קבועה בדלת שבוב שהרו הכותל והסירו הפתח עם המזוזה וחזרו לבנותו דאסר להחזיר הפתח עם המזוזה הקבועה משום תעשה ולא מן העשוי ועיין להרב שדה הארץ ח"ג בח"א סימן כ' באם צריך להניח המזוזה בעומד ושכן צריך נוסחא דקג"א ומ"ש רש"י ותוס' בב"מ דקי"ב ע"א :

ג חדר קטן שאין בו ד' אמות ומשם נכנס לחדרים גדולים חייב במזוזה (יוסף אומץ סימן ס"ו) :

הד"ט יתום כמוני קדמו למעשה שבא לידי זה שנים שנכנסתי בבית אחד חכם ומן הכניסה מחדר קטן שאין בו ד' אמות היו נכנסים לחדר גדול ולא ראיתי בפתח שנכנסים מהמדרגות לחדר קטן הנז' קביעות מזוזה ונוסחתי לו דלענ"ד היה חייב והרגשתי שהיה מסתפק בהוראתי ואמרתי להתיישן במשיבות הרא"ש הנז' וכן עשה ויענהו האיש שר וגדול הנז' תשובתו הנז' ע"ש :

ד שביל ארוך וצר שהיה מתחלה חלוק לב' חלקים חציו לבית א' וחציו לאחר ולכל א' מהבתים היה פתח לשביל להשתמש בו בחלקו ובאמצעיתו היה סתום ואחר זמן דרו בב' הבתים ב' אוהבים ופתחו באמצע הסתימה לכניסה ויציאה לשניהן מבית לבית דרך השביל שנפתח ולא' מהן אחר נאחו מפתח ביתו לשביל בריחוק אמה בקירוב היו שם מעלות לעלות לעלייתו ונקבי צירי הדלתות הם בשביל · ואחד חכם פסק שכל אחד מהן יקבע מזוזת פתחו בשביל בימין כניסתו מהשביל לביתו ואין נקבי הצירים מעלים ומורידים שאין לילך אחר הנקבים רק בחולק בית א' לב' והרב המחבר פסק לקבעה בימין יציאתו מהבית לשביל כיון שמתחלה נעשה פתח בזה לעלות לעליה ופלפל במ"ש המרדכי שהביא הרב"י סימן רפ"ט ובענין פתח בעה"ב הב' אחר שצידד להוראת החכם הנז' ונסתייע ממהרי"ל סימן נ"ח מ"מ מסיק שכיון שהציר תוך השביל יש לבעה"ב הב' לילך אחר הציר והביא דין המרדכי בבית שער הפתוח לחצר ובית פתוח לבית שער ומ"ש הר"י בדין האכסדרה והרמב"ם בדין פתח שבין ב' בתים הולכין אחר הציר של דלת וכו' דמשמע דאף שאין ב' הפתחים עיקרים רק אחד מהן מ"מ כיון שאין ידוע איזה תשוב ביאה יש לילך אחר היכר ציר (מטה יוסף ח"ב סימן ט') :

הד"ט ועיין להרב יוסף אומץ סימן ל' דדעתו דזימנין לא אזלינן בתר הציר ופלפל בתשו' הרב זרע אמת ח"ב סימן קל"ד דהעלה דאזלינן בתר הציר עיין שם ולהרב יעב"ץ בסימן ע' בבירור איזה ספקות בהיכר ציר וכן בבית העומד בין ב' רחובות ושיש לנהוג בכל זה ב' מזוזות אם אין היכר ציר לצד העיקרי ע"ש :

ה תמה על הרב ריקאנטי מעירו שלא היה נוהג לחייב המזוזה דנהי דאינו מעכב מ"מ לכתחלה לא אריך שלא לתיינה (פחד יצחק אות מ' ע' מזוזה) :

ו אחר שצידד מפה ומפה אם יברך בכל פעם ופעם שמחליף המזוזה כשימצאנה פסולה דכללא בידיה דכל דחובה רמיא עליה אמרינן לכך נתכוון מתחלה ואין צריך לחזור ולברך ופלפל בדברי הרב"ח סימן קמ"ז וזולתו בענין ברכה שאין צריך ופירש מאמר סתום של הרב הלק"ט ח"ב סימן רי"ח והביא גם כן מ"ש הרפ"ח סימן תקפ"ה ונו"ל ופרח שושן ויד אהרן ומ"ש עליו מהר"י הכהן ולבסוף מסיק שלבו מהסס בזה דאף אם כוון מתחלה לכך מ"מ איך תחול הברכה בדבר שאינו בעולם כי לא כל אדם בודק מזוזותיו מחדש לחדש או משנה לשנה רק כל שלש שנים ולזר יחשב שתחול ברכתו על קביעות מזוזה שלא היתה מסתמא בעולם ול"ד לבירך על פירות שלפניו דבא"ח סימן ר"ו ועיין במכן ובמג"א שם :

הד"ט וע"ל סימן ל' תוך הגהה אות ד' בדין מגיה ספר תורה וכו' · ובמאי דקמן לעד"נ דאף אם ידוע שהיתה המזוזה שניה בעולם כשבירך בקביעות הא' מ"מ מידי ספיקא דדינא נראה דלא נפקינן דה"ז דומה למי שעלה לקרות ובירך וקודם שהתחיל לקרות נמצא בו טעות הפוסל דנחלקו ז"ל אם יחזור לברך בספר ב' ועיין לאמת ליעקב בדיני ברכות לעולים דמייתי תשו' חות השני סימן ס"ב ושבות יעקב ח"א סימן ס"א ודבר משה סימן ו' והא מסתמא מברך תחלה לקרות באותו ספר תורה אם הוא כשר או באחר אם ימצא פסול וה"נ כשבירך על קביעות הראשונה אי נימא נמי דכוונתו גם על האליפיה מ"מ נראה דלשבות יעקב אין צריך לברך שנית ואיך שיהיה נלע"ד דמידי ספק לא יצאנו ואילו מטעמא דהרא"ש הנז' דתלי בדבר שלא ב"ל יתחייב לברך כשהיתה כבר כתובה השניה בברכו על הא' ודוקא בניד"ד דחיישינן לברכה שא"צ מקילינן אך במגיה ס"ת וחוזר וכותב דכתבתי בסימן ל' אות ד' שלא נלע"ד להקל :

ז מעשה שהאריך הסופר במזוזה אות ד' של א' ועי"כ נכנס ראש הלמ"ד שבשורה שתחתיה תוך חלל הדלת יגרור ויקצר רגל הדלת ודמיא למ"ש המג"א סימן ל"ב סקכ"ז וסימן ל"ו סק"ג · וע"ע שם עמ"ש המג"א בסימן ל"ב סקמ"א באם נכנס באופן שהפסיד צורת האות ע"ש (תורת נתנאל סימן ל"ד) :

ח בדידיה הוה עובדא שקבע מזוזה ואחר ימים נזכר שלא בירך ובאותו הפרק היה עמו הרב מהר"י נבון וא"ל שהלכה זו מפורשת ברמב"ם הל' ברכות פי"א דכל זמן שעשייתה קיימת מברך אחר עשיה וכו' וה"ה הכא דיכול לברך וכמו שנתעטף בציצית והרב המחבר נשא ונתן בעיקר דברי הרמב"ם ממ"ש בספ"ב דהל' אישות בענין ברכת הקידושין דסתמאי ניהו ושקיל נמי וטרי במ"ש הרב באר שבע סימן מ"ט (ועיין להרב שדה הארץ ח"ג סימן כ' בח"מ שעמד בזה בדין מעקה ומסיק דכל שגמר לגמרי עשייתה אינו יכול לברך אבל אם עדיין צריך איזה חיזוק יכול יברך ע"ש · הד"ט) (שם סימן פ') :

ט הנח לשם לישראל הגוסנים שלא להניח במזוזה נייר חלק כדי לגול דאף דסתום במכן סימן רפ"ח דשייר כדי לגול מ"מ מחלוקת ישנה היא בין הפוסקים בההיא דס' הקומץ דף ל"ב ע"ב וא"ת נחמי' לכתחלה ליתא דהא יש לחוש שיכסו שם של שדי ע"י גלילת החלק ואם ינקוב בנייל כנגד שם של שדי אין זה דרך כבוד לעשות נקב בגליון ולכן שב וא"ת עדיף (שבות יעקב ח"ב סימן קס"ח) :

י הכשיר במעשה שבא לידו (בתפלין וה"ה במזוזה) שהיתה בשיטה עליונה אות למ"ד שראשה מגיע לקצה הגליון ואות פ' כפופה בשיטה תחתונה בסוף הקלף בלי היקף על ידי שנטל מעט מראש הלמ"ד והקלים מעט ממושב הפ"א שהיה עב (שאלת יעב"ץ ח"א סימן קי"ם) :

יא היוצא מבית המושכר לו מישראל אף שאין המשכיר יכנס בו ולא ישכירנו לאחר אלא לאחר זמן מ"מ חייב היוצא ממנו להניח שם מזוזה ואית ביה משום סכנתא ואם הוא ביתו של עובד כוכבים ומכירו לישראל אף אם יש איזה דין ודברים עמו לחזור בו אין ספק דאין למסרו לעובד כוכבים במזוזה כיון דספק הוא אם יכנס לרשות ישראל (שם ח"ב סימן קמ"ז וכ"א) :

יב שיעור הפתח להתחייב במזוזה מהו שיעורו לאורך ורוחב הביא ההוא דעירובין די"א ויומא די"א תניא כיפה וכו' ופירש רש"י והרמב"ם פ"ו מהל' ספר תורה והרא"ש שם ומ"ש הרב קרית ספר והמור"ס מהם להרמב"ם אף דלא בעינן רוחב ד' ברחבה בעינן שיהיה עשרה טפחים אורך וא"צ אף שיש משקוף פטורה ושכן דעת מור"ס סימן רפ"ז ס"ב והמה על מרן דאחר שהביא דברי הרמב"ם בש"ע בכ"מ שלו איך סתם בש"ע כמוהו אם לא שנאמר שהכ"מ חברו אחר הש"ע ומתחלה לא נתקשה והעד לזה דבב"י הביא דבריו בלי ערעור · עוד תמה על הריב"ש סימן רפ"ז שלא הביא דבעינן שיעור הפתח גבוה י"ט דהתלמוד ערוך הוא ואפשר שלפי שהביא פירוש רש"י דמשם מוכח דבעינן גובה י"ט לא הוצרך להביאו בבירור גם תמה על הכ"מ שם דין ה' בבית שאין לו תקרה דפטור ממזוזה שהביא הש"ם דפ' הקומץ ולא זכר שהגה"מ חולקות על הרמב"ם · גם הביא מ"ש הרא"ם דלחומרא עבדינן כל שיש בו תקרה או שיקפו עוד נתקשה דמרן סימן רפ"ו עמ"ש הטור דכשאינו מקורה פטור כתב דלב"ע אם חסר א' מהניהם פטור ולא הביא דברי ההגהות ונדחק ליישב וסוף סוף כתב דכלל הדבר כל שאין בו י"ט אף שיש לו משקוף פטור ונראה לירא שמים לחוש לדעת רש"י שיהא גם כן רחב ד"ט וכמור"ס ולבוש (כפי חיי סימן רל"ו) :

יג הוכיח דאיסור כתיבת ג' אותיות חוץ לשיטה אינו רק לכתחלה והשיב קושית המג"א בא"ח סימן ל"ב ולפ"ך בי"ד סימן רע"ב ושבתפלין חסר המניאות להתנא היבה שאות ראשונה שמוסית ואותיותיה ז' רק והיבוסי לאבותינו והוציאנו ואלו אין באות בסוף שיטה (כנסת יחזקאל סימן מ') :

הד"ט כבר הבאתי דבריו בסימן ל' אות מ"ה ושם כתבתי דאמאי לא משכחת אמו מנהג הסופרים תורה כתיבא ביה לעיכובא ותיבות על הארץ לבשיטה אחרונה של מזוזה יוכיחו דאינן לעיכובא אי בראש או באמצע שיטה וכאשר השיבותי לעד"ז ימים לאחד חכם ידי"ן נר"ו בדין מזוזה שנכתבו תיבות אחרות מלבד על הארץ בשיטה אחרונה אם יש להוש בדיעבד ואי אמרתי בחפזי דאין ספק כי לא טוב עשה ולאו ספרא דוקנא הוא דבהדיא אמרינן בפ' הקומץ דל"א הר"ח על הארץ בשיטה אחרונה א"ד בסוף שיטה וא"ד בתחלת שיטה והרמב"ם בפ"ב דהל' תפלין דין ה' כתב ומצוה לכתוב על הארץ בשיטה אחרונה בין בראש שיטה בין באמצע שיטה דהיינו להתחיל באמצע ועי"כ יסיים בסוף שיטה וכא"ד קמייתא ובהכי אין צריך להגיה בסוף שיטה וכא"ד קמייתא כהגהת מאור עינינו בכ"מ דמתקומו הוא למד היינו ממ"ש בתחלה בין בראש שיטה דה"א לפרושי אלא התחלה השיטה בתיבות על הארץ והכי איפסר באמצע שיטה היינו התחלה אמצעית השיטה בעל הארץ גם מרן גופיה בסימן רפ"ח ס"י כתב על הארץ יכתוב בראש שיטה אחרונה ולא יכתוב בה יותר ע"כ ויש להעיר קצת בש"ס ולא יכתוב בה יותר מהו פירושו דהא כשמתחיל בראש השיטה מה יכתוב בה יותר וכבר הגיע לסוף הפ' ואפשר דהא קמ"ל דבתחלה כתב סברת א"ד בראש שיטה וכמנהג הסופרים ושוב כתב דאם בא לכתוב על הארץ בסוף וכא"ד קמייתא יכול לכתוב ומ"מ לא יכתוב מקודם שום תיבה אחרת דבכה"ג לא הוי כשום א"ד לאחרוייהו תימרא דר"ח הכי איתוקמא שא"כ מאי קמ"ל באמרו על הארץ בשיטה אחרונה א"ו דה"ק או בריש שיטה למאן או בסוף למאן ולעולם שלא תהיה תיבה אחרת באותה שיטה קודם על הארץ וכפירש רש"י ז"ל שם בהדיא וכיון שכן בניד"ד שהסופר כתב תיבת השמים בשיטה אחרונה טעה בנגלות דאין כאן כגבוה השמים על הארץ כא"ד קמא ולא כי היכי דמרחקא שמים מארץ כא"ד בתרא והוא ברור ומ"מ כל כי האי דאינו אלא לרמז בעלמא אינו כדאי לפסול בדיעבד אם שינה והכי די יק הרמב"ם בלשניה ומצוה לכתוב על הארץ וכו' וליטנא דמצוה למצוה דוקא ולא לעכב וה"ה לשאר תיבות דראשי וסופי שיטות שנהגו הסופרים לכתוב בהו"מ אינו נראה לפסול בדיעבד · ולא דמי לתיבות לעיני כל ישראל דצריך לכתוב באמצע שיטה דפסקו דאם סיים בסוף שיטה פסול דשאני ההיא דהתלמוד ערוך הוא במנחות דף ל' ע"א רב אשי אמר בסוף שיטה דוקא והלכתא באמצע שיטה דוקא וליטנא כי האי מוכחא דדוקא הוא למצוה ולעכב וכ"פ הרב באר שבע דף קי"ב ע"א בשם הרב נמוקי יוסף דאפילו בדיעבד אם שינה פסול ע"ש משא"כ בניד"ד וכדכתיבנא :

יד מזוזה שכתוב מאחוריה חותם א' בכ"ד שמות ישתקע הדבר שלא הותר לכתוב בחוץ רק תיבת שדי כמ"ש מרן סימן רפ"ח ספ"ו וכ"כ הרמב"ם בפ"ה דהלכות מזוזה והגם שהוא דבר על איסור כתיבה שום דבר מבפנים מ"מ מובן מעצמו שגם מבחוץ אסור ובקושי מתירים כנגד ה' אלהינו ה' השם המתהלף כמ"ש בהגה"מ בפ"ה ושכבר הרב אביגדור הנהיג בכל ארץ אוסטרי"ך שלא לכתוב לא מבפנים ולא מבחוץ אפילו אות א' יתירה מהכ' פרשיות וספר גם כן הרב המחבר שהרב הרא"ח הוציא בלפניו בנזיפה רבה ח"א אשכנזי שהיה כותב מזוזות באותן ג' שמות מבחוץ וכ"ש וק"ו דצריכה גניזה מזוזה דניד"ד (הון רב חי"ד סימן ב') :

סימן לב דיני שלוח הקן חדש ערלה כלאים ושביעית :

אות א ישראל שהלך עם הסחורה ונכבשה העגלה בטיט ורפש ואין הסוסים יכולים להוציא המשא ולא מצא סוסים אחרים אם הסוסים שבעגלה של ישראל הם אסור לומר לעובד כוכבים לעזור בשוורים אף שקצב לו שכר ואם יעשה העובד כוכבים מעצמו מותר ואם גם הסוסים שבעגלה נכבשו וא"א להוציאם רק בשוורים בכה"ג לצער בע"ח דוחה שבות אמירה לעובד כוכבים וכמ"ש הרא"ש בשם הר"ס בפ' אלו מציאות ובשלטי שבת ומה גם דלהראב"ד אין איסור אמירה לעובד כוכבים בשאר לאוין ועיין בד"מ בי"ד סימן רנ"ו ואם גם הסוסים היו של עובד כוכבים אפילו אמר לו קח שוורים להוציא המשא מותר כמ"ש מור"ס שם סעיף יו"ד (פנים מאירות סימן ס') :

הד"ט (ועיין ג"כ להרב בית יהודה סימן ל"ה בישראל שיש לו סוס בשותפות עם עובד כוכבים לחרוש בו ויודע בו שבודאי חורש עם שורו שאין לו רק שור אחד והעלה דשייך איסור אמירה לעובד כוכבים בכל איסורים שבתורה לפי רוב הפוסקים וקנסינן לעובר גם כן כדין סירוס דקנסינן ודלא כרפ"ו ר"ס רנ"ו ואיך שיהיה בניד"ד דעיקר השותפות על החרישה דזה בא בסוסו וזה בשורו לא שייך לומר דעובד כוכבים בדידיה קפרה ואסור ועיין להרב ושב הכהן סימן ל"ו דהחמיר שלא למסור בהמתו לעובד כוכבים אם ידוע שירביענה על שאינה מינה אף שאינו אומר לו כלום משום ולפני עור וכו' וכדעת הרמב"ם הל' כלאים · ועיין להרב זרע אמת ח"ב סימן קל"ה דמתיר להשאיל ולהשכיר בהמה לעובד כוכבים דאף שיודע שרוצה להרביעה בשלא במינה או להנהיגה וכיוצא כל שאין הישראל מצוהו והשיג על הרב פחד יצחק אות א' דף פ' שהביא תשו' א' מתלמידיו האוסר ושיפה כתב. שם הרב אבי עד שר שלום דסברת כל רבני עירו מנמוכה להתיר · ועיין ג"כ לתשב"ץ ח"ב סימן ח"ן דהתיר להכניס ב' מינים לדיר דדוקא הרבעה אסורה וכן מותר להושיב תרנגולת על ביצי מין אחר דהוי כמכניס תוך מוכין · ועיין לרמ"ע בתשו' סימן ק"ב דאסר לא משום לתא דכלאים אלא משום צער בע"ח :

ב אסר להלביש כלאים לקטן המוטל בעריסה או להציע תחתיו ושהרב קרית ספר בסוף הלכה מ"א כתב דלרמב"ם המאכיל לקטן דבר איסור לוקה מדרבנן ולהר"י מטלאי לוקה מדאורייתא ואף דלענין מומחה לא ראינו למבריח קטני מטומאת אהל שאני לבישת כלאים דאפשר לעשות בהיתר (בית יהודה סימן מ"ה) :

ג יין של ערלה וכלאי הכרם וכן כל איסור מאכל שנאמר בלשון אכילה שיעורן בכזית בין בלח בין ביבש (זרע יעקב סימן ס"ט) :

ד גמלים עובדי כוכבים הקושרים חמור בראש הגמל הראשון וכולם נמשכים אחריו אסור לרכוב על סוס אחד מהן והפרע אם קשורים כולם בחבל אחד כמ"ש בירושלמי דמתניתין דאין קושרין את הסוס דרך אבל מפני שנושאים את החבל ואחר

סמוך

סמוך סביא דעת הרב אליעזר נחום דס"ל דבקשורים כולם בחבל אחד אסור לרכוב על סוס אחד מהם ואם אינם קשורים בחבל אינו אסור אלא הגמל הא' והב' דהוי כמו כחו לחמור ככחו כמ"ש בפ' כילד הרגל בדין בהמה ששברה כלי אחד ונפלה חתיכה ממנו ושברה את השני וכן הביא מדין שחיטה בסיבוב גלגל · אך מגמל ב' ואילך ולא ב' בכלל אם אין חשש שיצעק לבהמות שילכו כגון שרחוקים ממנו שקולו לא ישמע מותר לרכוב עליהם ואם יכולין לשמוע בקולו אסור לרכוב על שום אחד מהן (שדה הארץ ח"ג סימן י"ט) :

ה חבצלת שהרון שעוקרין ממנה שורש קטן מקרקע ומניחים בכלי זכוכית מלא מים ובשי הכלי משימין מעט אדמה אסור לעשות כן בשביעית דזריעה מיקרי ואף בעציץ שאינו נקוב אם נופו נוטה לארץ ויוצא חוץ לעציץ וכן בניד"ד דנופו נוטה חוץ לכלי יונק מקרקע מאויר דא"א שיעמיד הכלי לעולם על התיבה ובפרט בימי קליטה שמוציאים אותו לשמש מעט ואף דאחר זמן יוצא הגוף חוץ לעציץ מעת זריעה חייב ועיין לרשב"א סימן אל"ף ק"ע ואם שביתת קרקע בשביעית בזה"ז מדאורייתא עיין לרמב"ם ומרן בפ"ד ופ"ט דשביעית ולהרב משנה למלך פ"ב דבכורים ולהרימ"ז סימן מ"ו (שם סימן כ"ח) :

הד"ט גם הרב נחפה בכסף סימן ה' עמד בדין חבצלת הנז' ועל דין זו"ז גורם ומסיק לאיסור והסכים לדבריו הרב מטה יהודה בליקוטיו דף מ"א ע"ג ואפילו בזה"ז דאיסורו דרבנן דכל מאי דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון :

ו הביא בשם מהר"א מלויקין דמיני אטד פטורין בערלה דעץ מאכל כתיב לאפוקי עץ סרק אף שגזעו מחליף ואפילו נטעו למאכל לא אסרו מחשבה בערלה רק להקל ויש לברך עליהם בפה"א דלא גרע מירק והביא ג"כ משם הרב משה ישראל פואה דמהרי"ף פ' כילד מברכין יש ללמוד שהקריסכיני"א ודאי אינה חייבת בערלה מדכתב גבי צלף דזורק האביונה ואוכל הקפרס ואם בצלף יש חילוק בין אביונות לקפרס לענין ברכות לא כ"ש הקריספי"ו שהוא ודאי מין אטד וכבר כתב הר"ר מנוח בשם הירושלמי דעל כל מיני אטד מברכין בפה"א א"כ דין פירות הארץ אית לה דאינן חייבים בערלה (פחד יצחק אות ע' (כ"י) ע' ערלה אטדין) :

הד"ט ועג"כ לרדב"ז ח"ג ד"ס סימן תקל"א דביאר דהפרי הנז' בינגא"ל במחלוקת הוא אם יש בו דין ערלה והמחמיר תע"ב (וע"ע להרב פ"י הנז') :

ז השיב לשואליו דבר דאין בהרכבת אילן באילן דין ערלה אם כשהרכיב הענף נשלמו כבר שני ערלה לאילן שהרכיב שנקצץ הענף וכמ"ש רבי אבהו בפ' משוח מלחמה ילדה שסיבכה בזקנה בטלה ילדה בזקנה ואין בה דין ערלה וע"ש ברש"י וכי תנן במס' ערלה דמרכיב חייב ילדה בילדה תנן · ועג"כ להר"ן פ"ק דר"ה גבי א' המבריך וא' המרכיב וכ"ש המרדכי שם והמ"ג בלאוין סימן קמ"ו ועג"כ להרא"ש פ"ק דקדושין סוף דבר המרכיב יחור של אילן מאכל וקצצו מאילן שהוא מינו הכל כדין האילן שאינו מונה משעת הרכבה רק מזמן נטיעת האילן שהרכיב בו הענף דהענף בטל גבי אילן (שו"ת כ"י מהרב עזריאל דאיינה סימן נ"ח) :

הד"ט ועיין להרב שאלת יעב"ץ ח"ב סימן י"ט כ' וכ"א דהשיב לאחד חכם דכתב דדין מבריך ומרכיב לענין ערלה נוהג גם בח"ל דליתא דמידי ספק לא יצאנו וכיון שהוא ספק אינו נוהג בח"ל ועג"כ להרב ב"ד של שלמה סימן פ"ו דפסק דגם בסוריא אינו חייב בערלה המבריך כשם שאינו חייב בח"ל כמ"ש הטור ומרן בסימן רצ"ד ס"ז וכ"כ בתשובה לרמב"ן סימן קנ"ו והא דהלכה כמיקל בח"ל איתא נמי בסוריא ועג"כ להרב פחד יצחק במהדורא בתרא שלו כ"י אות ה' ע' הרכבת פרחים דנשאל אם מותר לזרוע בח"ל כלאי זרעים והרב השואל יצא לחלק שהפרחים שהם תחת סוג ירק או עשב מותרים להרכיב בשאינן מינן ולא כן בהנקראים בשם עץ ולהרב המחבר מספקא אם היתר כלאי זרעים ח"ל ימשך ויהיה בכל הפרחים יען דמרן בסימן רצ"ו סע"ו הביא הירושלמי הורד והאדין מיני אילן ואינן כלאים בכרם וא"כ אינן זרעים רק אילנות ושאין למנות השושנה והחבצלת שאנו קורים רוז"א ויאול"א בכלל הפרחים דלכ"ע עצים הן ועיין בא"ח סימן ר"ד סי"א ורי"ו ס"ג לענין ברכת הריח דזכינו לדין דהורד עץ הוא ומהעצים שנאכלין ואינו נראה לחלק בין ורד לויא"ולא ועיין בדב"ש סימן ב' וחזר מעלת השואל והשיב דאין בדבריו כדי שביעה והביא טעמיה וחזר הרב ופירש דבריו באופן דלדידיה מותר לזרוע הורד בשאינו מינו בארץ וכיון שמין אילן הוא ההרכבה אסורה אף ח"ל דהא אין איסור באילן רק ההרכבה וכמרן סימן רצ"ה ע"ג ואם הורד ירק הזריעה אסורה בא"י וההרכבה בכ"מ ושנה ושלש מעלת הרב השואל והדא שהורד אילן הוא ומ"מ נסתפק אם יש לדונו כאילן סרק והרב הנשאל שנה ושלש גם הוא להוכיח שהורד הגדל בינינו רז"א בלעז אילן מאכל הוא וההרכבה אסורה אף בח"ל והזריעה מותרת גם בארץ :

ח ביאר איך יתנהג ישראל שבח"ל שיש לו אחוזת קרקע מושכרת מעובד כוכבים וזורעה וחורשה ע"י עובד כוכבי' שכיר שנה שמלבד שכרו הקצוב יש לו ג' או ד' לק' ממה שתוציא מה דינו בענין כלאי זרעים והכרם וחו"מ ומ"ע ושם הגהות מהרב בנו (שמש לדקה ז') :

הד"ט ועיין להרב שמן המור בסימן י"ד בקונה כרם בא"י איך יתנהג בשנת השמטה דמסיק כיון דבשדה הכרם א"א למעבד תיקון השכירות משום דבודאי יעשה עבודת הכרם לכל ימכור כרמו לעובד כוכבים לחלוטין גוף הקרקע ממש בשטר מפורש לב' שנים היינו שנה שלפני השמטה ושנת השמטה במה ששוה זה הכרם להיות קנוי לאדם גוף הקרקע והאילנות להיות מושל בו ב' שנים כקונה קנין עולם ושיחזירנו לו אחר שנת השמטה אם אין בטוח לעשות עמו מכירה סתמית א"נ יתנה עם העובד כוכבים חכירו שלא לעבוד הארץ והכרם בשנת הז' כלל ע"מ לוותר לעובד כוכבים מחלקו בפירות עד שיתרצה ואח"כ יפקיר כרמו בפני ג' ישראל שאינו מפקירו רק לשנה ז' ואם ילך לכרמו בז' יכוין שלא להחזיק בו ואחר הז' יחזור ויחזיק בכרמו חזקה גמורה · ועיין ג"כ להרב זרע יצחק (עמייה פארס נובה) בקונטרס שלפלת כל שהוא סימן ז' דעמד בדברי מרן פ"ד מהל' שמטה דין כ"ה והרימ"ז נ"ח ומהרי"ט ח"א סימן מ"ב ולהרב נחפה בכסף והפר"ח במים חיים שלו בחידושיו לגיטין דף ו' ומסיק דנקטי' דאינה אלא דרבנן · ועג"כ להרב שער שמים בדין יין העשוי בשנת השמטה אם חייב לעשר כיון שעשוי מפירות שביעית א"ד כיון שנגמר מלאכתו למעשר הוא לאחר ר"ה ומסיק דיש לו דין פירות שביעית לכל דבר והביא דברי המבי"ט ח"א סימן י"א וח"ב סימן מ"ה והרימ"ט סימן מ"ב ומ"ג ודחה הרב דברי מהרי"ט במה שפלין בעד אביו והביא לכלל הקם דעת מרן עיין שם · וע"ע לו בסימן ה' שעשה סמוכות למה שנהגו לשכור בית מעובד כוכבים שיש לו גפן בחצר או שאר פירות חותכין אותן בשביעית כשהן בוסר ואם תנן בס"ב דשביעית אוכל פתו בשדה ולא בבית והוא מת"כ פ' בהר דף ס"ה ע"ב ובסימן ו' גם בדין פרוזבול עיין שם שהביא גם כן מ"ש מר אביו בפרי האדמה ח"א ומ"ש הרב ידי אליהו ודברי מרן ופוסקים אחרים בדין שמיטת קרקעות וכספים בזה"ז ומ"ש סמ"ג בעשין קמ"א וחינוך ר"פ בהר ורב"ח סימן קמ"ג ומבי"ט ח"ב סימן ס"ד וח"ג סימן קכ"ד · וע"ל סימן ל"ב אות י"ג ומים חיים בחידושיו לגיטין ומסיק דשמיטת קרקע בזה"ז דרבנן ובא לו משם לדין אמירה לעובד כוכבים במילי דרבנן דמידי מחלוקת לא יצאנו ומסיק דמה שנוטע העובד כוכבים מאליו אף שהישראל גמרם מותר לקיימה וגם שרש העשב שנותן לעובד כוכבים במתנה אף שידע שהעובד כוכבים מביאו מותר לקיימו : ועיין להרב נחפה בכסף סימן ד' בדין עובד כוכבים שלוה מאלמנה אחת מעות חן וחסד וא"ל העובד כוכבים בשעת הלואה לעשות גם הוא טובה עמה לקנות במעותיה חטים ולזרעם בקרקעו לשמה ויהי כמלחק בעיניה וגם לא ידעה ששנת שביעית היתה והעובד כוכבים חלף והלך ושוב שאלה לישראל ממכירי העובד כוכבים על זה והשיבה שאותו העובד כוכבים נאמן בדבורו וגם אז ידעה האשה שנת ז' היא ולא שלחה לומר לעובד כוכבים שלא יזרעם לשמה ועובד כוכבים קיים דברו וזרע לשמה וכהגיע עת הקציר שלח עובד כוכבים אחר האלמנה לבא לאסוף תבואתה ובאה האשה לשאול מה דינה באכילה ובהנאה ופסק לקולא ופלפל בדין שביעית בזה"ז והביא מ"ש הפר"ח במים חיים ומהרי"ט ח"ב סימן נ"ב ויישב מה שהקשה לו הרב ידי אליהו

והביא ג"כ מ"ש המבי"ט סימן כ"א וריט"ז סימן מ"ו · גם נשא ונתן בדין אמירה לעובד כוכבים למהר"א ן' ששון סימן קנ"ו (וע"ל אות א') ומ"ש הרב בני חיי סימן תרכ"ט ומסיק דבניד"ד מותרת האלמנה לאכול אותן הפירות כיון שהשדה אינו שלה אכן אם השדה שלה ועמו איזה הערמה פשיטא דאסורים עליה הפירות דעברה על איסור שביעית ואפילו ע"י עובד כוכבים אסור וכן הסכים בפשיטות הרב מטה יהודה בליקוטיו שם ועי' להרב פאר הדור סי' קכ"ב וקכ"ז דפסק שגם בזה"ז נוהג דין שמטה וכן יש לכל ירא שמים לדון שאל"כ גזל את העניים ושנת השמטה היתה בשנת התק"ז והיתומים אפילו יורש גדול לא יפסדו בשביל השמטה גם התשב"ץ ח"ג סימן ר"ב פסק בפשיטא דאף בזה"ז נוהג בא"י ושנת השמטה היתה בשנה קס"ז עפ"י מ"ש הרמב"ם ע"ש ועיין להרלנ"ח שמלחו לכל תפוצות ישראל וכולם הסכימו לדעת א' ועפ"י אותו חשבון כתב מרן שנת השמטה היתה בשנת השי"ג לבריאת העולם גם הרב כפתור ופרח כתב שדעת רוב הפוסקים והמנהג הוא כרמב"ם ושבנקל אפשר לעמוד על החשבון לדעת הרמב"ם דדי לחשוב השנים מבריאה ולהשליך ז' ז' ויעלה החשבון כנז' בשנת השמ"ח כאשר היתה בשנת השי"ג וכנזכר ועג"כ להרב ספר החרדים דף נ"ה ע"א :

ט טרח ויגע ומצא כמה צדדי היתר לחדש בח"ל בשל עובדי כוכבים ופלפל בדברי הרב בברכת הזבח והעלה דאינו נוהג בח"ל בשל עובדי כוכבים וכסברת הרב"ח ויישב כל מה שהקשו עליו הרט"ז ורש"ך עיין שם והשיב על דברי הרב יודא מילר שהקשה והחזיק עליו בהוראתו דאע"ג דבא"י נוהג איסור חדש בשל עובדי כוכבים משום דאין קנין לעובד כוכבים בארץ מ"מ בח"ל אינו נוהג בשל עובדי כוכבים (שב יעקב סימן ס"א) :

הד"ט ועיין בתשובות גאוני בתראי סימן א' מ"ש מהרי"ט ליפמן דמסיק דלאה בס' אבי העזרי כת"י ישן נושן דאסר בפשיטות מדאורייתא אף בשל עובדי כוכבים אף בח"ל והרב"ח השיב להיתר וחזר מהריט"ל הנז' להחזיק בתשובה הראשונה ועיין להרב חק יעקב סימן תס"ט אות כ"ב ב' וד' שכתב שאינו נוהג עכשיו איסור חדש ועיין להרב כנסת יחזקאל סימן מ"א שהאריך וכל יקר ראתה עינו עיין כל והעלה להתיר תבואות עובדי כוכבים בח"ל אמנם תבואות ישראל שזורעין שדותיהם או ששוכרים מהשר כיון שיש לישראל חלק בהן איסור גמור הוא לאכול חדש וצוה לתלמידיו לדרוש ולהזהיר לבני ישראל אולי יגזרו מחדש של ישראל עד אחר יום הנף או יחליפו בשל עובדי כוכבים שאין החדש אסור בהנאה ופשיטא שישמעו בזה ומ"ש הרמ"א בסימן רצ"ג דמוטב שיהיו שוגגים וכו' היינו לפי דעתו לאסור אף של עובדי כוכבים לא כן אנן בדידן דס"ל דאין האיסור אלא בשל ישראל ואין הפסד כלל בודאי ישמעו וישראל קדושים הן :

י הגם דבדיקת הקנבוס קשה והסימן שנתנו רז"ל גרוע גם יסוד ההיתר דאומן לא מרע נפשיה אין חזקתו כ"כ חזקה כיון דמצי להעמיד שקרו מ"מ אין למחות בנוהגים היתר אבל במתי הכל יכולים להבחין בינו לפשתן (שאלת יעב"ץ ח"א סימן נ"ג נ"ו ס"ג) :

הד"ט ועיין למהר"י מקראקא בפני יהושע שלו סימן א' שהוכיח דכיון שאין בדיקה כדאי לסמוך עליה וכמו שהעיד על עצמו שראה כמה פעמים פשתן שהולך ומורך כקנבוס א"כ אסור לקחתו ומי שמתיר עתיד ליתן את הדין :

יא התיר להטיל צמר בבגד שאינו של צמר או פשתן שתפרה האשה האומרת בחוטי פשתן דאתיא מק"ו ממה שהתירו הפוסקים אף שלא במקום מצוה בעורות התפורים בפשתן לתפור תחת מלבוש צמר הגם שחוט קנבוס נכרך על חוטי פשתן ומחובר לבגד הצמר (שם ח"ב סימן ל"ב) :

הד"ט הבאתיו גם בח"א סימן ב' אות מ"ז ועג"כ להרב בית דין ש"ס סימן ה' שעמד טעמו בו בדין כרים וכסתות הממולאים גיזי צמר ותפורים מסביב וגם באמצע יש תפירות רבות לחברן וחוט התפירה עובר מעבר לעבר הביאו טור ומור"ם סימן ש"א ס"ב ונשא ונתן מדבריהם ומצא פתח פתוח להתיר כמור"ם אך ראה בשיטה מקובצת דאין להתיר לע"ה ולא למדרשיניהו בפרקא ועג"כ להרב פרח שושן כלל ה' סימן ב' דדחה הוראת הרב גו"ר שם סימן י"ב שכתב שיש בהן כלאים דאורייתא דליתא דכיון שאין חופין שזור אין בהן איסור אפילו דרבנן ומ"מ לכתחלה אין להקל ובדין כובעות של צמר שמשימים נרגיר א' בוסק"י בלעז וכן בגלימות של צמר שהם מחופים משי וכחוכם פשתן עיין להרב ב"ד ש"ש הנזכר שם דכתב דלדעת הרמב"ם אסורים מן התורה וגם הרב דב"ש סימן קס"ט מספק לאסור לכ"ע ושוב נדפס שו"ת הרדב"ז החדשות ח"א ובס"ס קפ"ט חשש לדעת הרמב"ם בהיותו מארי דאתרא ומ"מ אף במקומות אחרים מספיקא לא נפקא ועיין בתשב"ץ ח"ב סימן ד' וח"ג סימן של"ד דדחה מעיקרן ראיות מי שהתיר לתפור בגד שאתי פשתן וערבו צמר גפן בבגד שכלו צמר והוכיח איסורו ושאם המתיר חוזר בו מוטב ואם לאו יכתוב עליו זקן ממרא כמ"ש שמואל לרב אכול משתא ואם לאו וכו' כדאיתא בירושלמי דע"ז וכדאב"י לכ' שנחם כדאיתא בירושלמי דיבמות ע"ש · ועג"כ להרב שדה הארץ ח"ג סימן כ"א שנשאל דרש וחקר בדין הקרסים הנז' דעיקר פנימותם מסמרטוטי פשתן ואורגים במשי או צמר גפן מכל הצדדים וכשתופרים אותן לחברן בבגד צמר רוב התופרים אין מעבירים חוט התפירה של משי או צמר גפן בפנימיותן אלא בחיצוניותן אך חפשו ומצאו כמה וכמה שהתפירה היתה מגעת גם לסמרטוט של פשתן ואיכא בהו ב' תכיפות והביא תחלה עיקר דין תכיפה א' או ב' תכיפות דאפליגו הפוסקים והקשה על מרן כ"מ פ"ו מהל' כלאים והניח בעיון ופלפל ג"כ על דברי הרמב"ם מפירוש על המשנה ומהל' כלאים להל' שבת ויישבם ותירץ קושית הרמ"ך שהקשה עליו ולענין ניד"ד כתב דכיון דאין כוונת התופר לחבר הסמרטוט פשתן בבגד צמר רק לתפור חיצוניות הקרסים שאינן של פשתן מותר ללבשן אף שאפשר שעובר חוט התפירה בסמרטוט והביא ראיה ממ"ש מרן בי"ד סימן ש' ס"ה ולפי מ"ש הרש"ך דכיון דס"ם אינו רק כלאים דרבנן הולכים בספיקו להקל א"כ היה מקום לומר דכיון דבניד"ד ודאי נכנס יהיה בדין להחמיר אך לפי סברת התה"ד בשם הר"ם דהוי משום דלא חשיבי ובטלים לגבי העור ה"נ הסמרטוט אינו עיקר ויש להקל · ואף דדחה קצת סברת הר"ם הנז' בעובדא דעורות מ"מ חילק ידע ניד"ד מהביא וקם דינא דלכ"ע חוץ מרמב"ם מותר אפילו ממדת חסידות ומ"מ הרוצה לחוש לסברת הרמב"ם יחוש ותבא אורחיה מייתי בידיה תשובת מהרי"ח בהלק"ט שכתב בשם מהר"ם ן' חביב דיש לחוש בנייר שעושים מבלאי פשתן אף שנשתנה צורתן : ועיין להרב תודת שלמים בשלמי תודה סימן מ' בדין בגד צמר שבתי זרועות שלו קצרים ורוצה להאריכן בחברת התפירה המחברן עם הבגד ולשים משיחה של פשתן העוברת בנקבים שנוקב בבגד ובבתי זרועותן ולקשור המשיחה כדי שיתקיימו בתי זרועות עם הבגד רפויה ולא מהודקת דהאריך קצת והעלה לאיסור ושאף אם עשה עניבה בב' לדידיה יש לאסור שמא תשמט העניבה ויקשור ע"ש · ועג"כ להרב באר עשק סימן נ"ה בדין לבישת בגד צמר על בגד פשתן שמותר לקשרן יחד במשיחה אפילו בד' קשרים זע"ז ע"ש וכיון שאינו עשוי להתקיים ימים רבים דלרוב העולם עשוי להתיר בכל יום שרי ושרי ע"ש · ועג"כ בפאר הדור סימן ק"ג במי שיש לו אזור צמר ומונח במכנסים של פשתן דפסק דשרי ושרי ושכן עושים בערי מערב ואנדלסיא ע"ש :

יב תמה על מ"ש הרב הלק"ט ח"א סימן ל"ו דהמלביש את חבירו כלאים דאפשר דהי' לוקה משום דשני קרא ואמר לא יעלה עליך ולא כתיב לא תעלה לחייבו אף שלא עשה מעשה והוא תמוה דהלכותיו הפסוקות מתלמוד ערוך כ"פ הלוקין היא לבוש בכלאים וכו' (שם סימן קל"ד) :

יג העלה כהלכ"ד דס"ל כלאים דבגדי כהונה מותר ללבשן אפילו שלא במקום עבודה ודלא כרמב"ם אמנם כלאים בציצית לא הותר רק במקום מצוה אבל שלא במקום מצוה כגון בלילה דלרמב"ם אינו זמן ציצית וכדומה אסור (שאגת אריה סימן כ"ט ונמשכים) :

הד"ט ולסברת המתירים בגדי כהונה שלא בשעת עבודה עיין בכסף נבחר להר"ז מרגלים פ' וישב פרשה א' על ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי די"ל למאי כ"מ קאמר דתפשו בבגדו ויובן עפ"י מ"ש במדרש דהבא על ארמית עובר על כמה לאוין ובכללן

אתה מונה לאו דכלאים דאין לך מין בשאינו מינו גדול מזו · גם הקדים דבזמן האבות היה לבכורים דין כהנים וכתונת פסים שעשה יעקב ליוסף היתה בגד כהונה לפי שנתן לו הבכורה וכ"כ הרב כלי יקר וגם במצרים היה יוסף לובש בגדי כהונה וז"ה ותתפשהו בבגדו בכמו היינו בגד המיוחס לו וכראות אשת פוטיפר את יוסף לבוש כלאים ותתפשהו בבגדו להסיתו לבוא עליה כי אמרה לו הלא אין אתה חושש לכלאים ולמה אין אתה בא אלי ע"כ תוכן כוונתו לפי הרש"ים בזכרוני החלש · ולפי שיטתו הוספתי נופך במש"ה אחריו ויעזוב בגדו וגו' ויהי כראותה כי עזב בגדו וגו' ותקרא לאנשי ביתה וגו' דמשמע שצעקה לפי שעזב בגדו בידה ואל"כ היתה שותקת על שילא חוצה ומלתא היא דבעיא טעמא ולפי האמור מובן שפיר שכל עוד שהיה לבוש כלאים חשבה אשת פוטיפר אם לא היום אפשר לאחר זמן שיודה לדבריה דמה לי כלאים לבוא אליה מה לי לבישת כלאים אך כראותה שעזב בגדו אצלה ולא היה רוצה ללבוש עוד בגדי כלאים אז אמרה הלא מעתה אבדה התקוה לפתותו ולכן ותקרא לאנשי ביתה וגו והוציאה עליו ש"ר ודו"ק :

יד ישראל שקנה אילן מעובד כוכבים ונטעו בכרמו ואח"כ נודע לו שהוא מורכב מב' מינים אסור לו לקיימו שכן סתם מרן בסימן רנ"ט לאסור לקיים אילן מורכב ואף שקנהו כבר מורכב בכלל איסור קיום הוא ואין להשגיח בקולת הכל בו סימן צ"א שאין לו במה לסמוך וכבר דבריו בטלים אצל דברי הרא"ש וטור וריר"ו ובעל לדה לדרך לאסר וכמ"ש מרן שם (דברי יוסף סימן כ"ד) :

טו בשם הרב רבו מהר"א ליב אב"ד קק"י אשכנזי שבאמשטרדם יישב דברי הרמב"ם בפ"י מהל' כלאים דין ס"ו בדין מוכרי כסות מוכרים כדרכן ומ"ש שם דין כ"ם הרואה כלאים של תורה על חבירו וכו' שהניח בעיון הרב גרור החיים (דברי דוד סימן י"ו וי"ז) :

טז הורה חכם שההולך בדרך ורואה קן צפור על העץ או על הארץ אינו חייב ליזקק ליטפל לשלח את האם ורשאי לילך לדרכו ולהניחה עיין בפ' שלוח הקן דק"מ וקמ"א · עוד לו שם שאין לברך על שלוח הקן אם לקח הביצים ושולח אח"כ האם דמצוה הבאה בעבירה הויא עיין לרשב"א בתשו' סימן ח"י ובמיוחסו' סימן קפ"ט ולאבודרהם ריש הספר תשוב' הר"י ן' פלט להראב"ד ולהרב לבי בחשו' וכנה"ג בס' דינא דחיי עשה ס"ם ובכ"מ פי"ג מהל' שחיטה דין י"ם ולח"מ שם ולהרב יבין שמועה דף פ"ג כלל רכ"א ולהרב חות יאיר סימן ס"ו דף ע"א ומסיק דאף שהדין כך מ"מ מדברי רבינו האר"י נראה שמצוה ליטפל ולהשתדל לקיים מצוה זו (עדות ביהוסף (להר"י ן' סאמון) סימן ל"ה) :

הד"ט ועג"כ בחבורי הקצר הלז ח"א סימן יו"ד אות מ"ם ולהרב תורת נתנאל סימן מ' דטעמא מעים שאין לברך על מצוה זו משום שלא הזכירו הפוסקים חובה לברך על מצות שלוח שמא יהיו הביצים מוזרות ושע"כ אין לברך מספק ע"ש :

יז הוכיח במישור דאיסור כלאים נוהג אף בבגדים שאולים והקשה דנדילים תעשה לך ללא תלבש שעטנז נאו הקישא לכל מילי ולומר דבגדי שאולים דפטירי מציצית פטירי נמי מכלאים · ונפלא על תשו' הרב תומת ישרים סימן פ"א דאיבעיא ליה במאי דאמרינן נשים פטורות מציצית ואסורות בכלאים אמאי לא דרשי' סמוכין והקשה הרב המחבר עליו ע"ש (יד אליהו סימן נ"ם) :

יח הורה להחמיר לנהוג איסור חדש לשתות מי הדבש שקורין מע"ד מחשש שמרים של שכר שמעמידים הדבש אף שידוע שדבש זה מעמידו בשאר דבש לפי שהשמרים הראשונים היו של שכר והוי דבר המעמיד ודבש זה הוא ג' מדבש ראשון שהועמד בשמרי השכר ודלא כמה שהתיר הרב פנים מאירות סי' ק"ז (בית לחם יהודה בתשובותיו לסימן רנ"ג) :

סימן לג דיני בכור אדם ובהמה וחלה ושאר מתנות כהונה :

אות א בכור שחל יום ל' בע"ש וכלו כ"ם י"ב תשל"ג ביום ו' בבוקר ופלאוהו באותו יום אין פדוי כלל דבין בדין יבום בין בדיני אבלות היכא דלא קי"ל דכלו חדשיו וה"ה בניד"ד של פדיון לא מיקרי הגיע הזמן אף לאחר כ"ם י"ב תשל"ג ודלא כרב"ח רק כסמג"א א"ח סימן של"ם ס"ח וכסברת הגאון נבי בתשובות סימן קי"ד ופג"כ להר"י יעב"ץ בנו בברכות שמים שלו (ובתשו' ח"ב סי' ל"ד) (פנים מאירות סימן ג') :

הד"ט ודעת הרב שבות יעקב בח"ב סימן פ"ז דבדיעבד מיהא בנו פדוי :

ב תמה על הרב"י סימן ס"א שרצה לפרש דברי הרמב"ם דמ"ש הכוי מפרישין ממנו כל המחטות ר"ל דמפרישן ונותנן לכהן (שם סימן כ"ג) :

ג עיסה שנילושה במי פירות ובלי מים חילוק ידע בין מי פירות שאינן מז' משקין דפטורה מן החלה לאם הן של ז' משקין דחייבת וכן חילק בין בלילתה עבה לדקה (שם סי' ס"ח):

ד עמד וימודד אר"ש מהר"ש פרימו בדין הפרשת תרומות ומעשרות בשבת (בית יהודה ס"ם ל"ב) :

הד"ט ועמ"ש בח"א בחבורי הקטן הלז סימן י"ד אות כ"ף אל"ף ועיין להרב אהל יוסף בהשמטות בדין מי ששכח להפריש תו"מ מיין ושכר בע"ש דסבירא ליה דיכול לשתותו בשבת ולסיירן בשולי הכלי דאינו אלא מן המנהג ואפילו להראב"ד אינו אלא מדרבנן ונחלק עליו הרב פרי האדמה וס"ל דאין להתיר וחזר הרא"י הנ"ל לחזק סוראתו ושכן הלכה רווחת לתרומת חו"ל אפילו בחול אוכל והולך ואח"כ מפריש :

ה בן בכור שמת אביו תוך ל' ללידתו פסק כרס"ז סימן ש"ם סקי"א דאין לב"ד לפדותו רק יפדה עצמו כשיגדיל ויישב השגת הרש"ך עליו בנקה"כ שחלק עליו והעלה בסיפק ממ"ש בש"ך שלו (שם סימן ס"ו) :

הד"ט ועיין להרב פחד יצחק אות מ' (כ"י ערך מעשה שנולד) תשובה שלימה מהרב עטר יעקב בדין פדיון בכור שנולד אחר מיתת אביו להרב מעדני מלך בהל' בכורות פ"ח אם פדאו אבי אביו הרי הוא ספק נפדה והרב לדה לדרך מודה באבי אביו ולא בב"ד ובהסכמת ב' גאוני הדור הורה הלכה למעשה לפדותו ע"י ב"ד וכ"ש ע"י א"א וכ"פ הרש"ך סימן ש"ה ואין להניח ודאן של אלו הגדולים משום ספקו של הרב מ"מ הנז' :

ו אחר סמוך שהביא סברת הרי"ף בעירובין דף רי"ז בדין שיעור בצק הראוי לחלה דהיינו מ"ג ביצים (שכמנין תיבת חלה כמ"ש הרב מטה משה אות תקע"ג) ושליש ביצה כתב שמצא בשם הרב גאל"ז אים פירארא שנתיישב במנטובא ששיעור הקמח של שיעור חלה שוקל ה' ליטרות ותאי מי"ב אונקיות לליטרא למשקל מנטובא ויש לידע דק"י אונקיות של מנטובא הן ק' בלבד של פירארא וכיון שכן שיעור הבצק החייב בפירארא בחלה אינו רק ס' אונקיות של י"ב לליטרא ממשקל פירארא ומ"ש מרן בא"ח סימן תנ"ו שיעור עשרון תק"ב דראמי מצרים בקירוב אם המשקל הסוא בשל פירארא שמנה דראמי הן אונקיא א' יהיה שיעור החלה ס"ב וג' רביעי אונקיא ועיין יד אליהו סימן כ"ם (ועג"ל סימן כ"ב אות ח') (פחד יצחק אות ח' ע' חלה ושיעורה) :

ז אסר בפשיטות בשמו של הרב עפר יעקב ליקח עיסה מעובד כוכבים ולהפריש ממנה חלה ולהכשיר התטר למי שמדקדק במעשיו בפרט בין כסא לעשור כמרן בא"ח סימן תר"ב שלא לברך בהפרשתה דעיסת העובד כוכבים פטורה וברכה לבטלה היא (שם ע' חלה עיסה) :

ח הביא פסק מהרב מלכת שב"א בדין בכור שלא נימול מחמת חולי והגיע יום ל"א ולא נתרפא להקדים הפדיון ולא לאחר לכשיתרפא אף דבנרפא ביום ל"א יש להקדים המילה לפדיון כהרא"ת ח"א סימן נ"ם ומדבריו עצמן למד כן לפסק שאם יש בעיר מילה ופדיון המילה קודמת לפדיון ושכדומה לו שכן עמא דבר ושגם מזה ראיה דעשה דמילה אלים טפי מפדיון (שם אות מ' (כ"י) ע' מילה קודמת) :

הד"ט ולי אני עבדו נראה דמה שנהגו במקומנו להקדים מילה לפדיון ה"ט משום דהמילה עושים לעולם בבקר והפדיון עושים אותו לעולם אחר חצות וכיון שאין זמנו של זה כזמנו של זה אין מהמנהג ראיה דעשה דמילה אלים משל פדיון · ובעיקר טעמו של הרא"ת כבר עמד בו הרב יעב"ץ בברכות שמים דף כ"ח ע"ב ותמה עליו דל"מ תורבא דהגע עצמך שחלה עוד חדש ושנה וכי בשביל כך יעכבו הפדיון עד שיתרפא למולו תחלה ואח"כ לפדותו וכן אם מתו אחיו מחמת מילה וכיוצא יחשבו שאין פול תורה עליו כ"ז שלא יוכלו למולו וחלילה לעלות כן על הדעת א"ו דבלא"ה דבר פשוט הוא דמילה קודמת שהיא תדירה ודאי וזמנה קודם גם כן · ול"ד כלל למוסף ומנחה דמנחה קודמת חדא מפני שהיא תדירה ועוד דעיקר זמנה עכשיו משא"כ מוסף דבדיעבד זמנה כל היום לאפוקי מילה כן שוד היום גדול עיקר זמנה שומד בכל תקפו שבכל יום עומד בכרת כ"ז שלא מל הלכך לית דין צריך בשש · ומ"ש עוד להקדים נתינת הה' סלעים בתוך ל' ג"כ דבר מתמיה וכבר השיגו הרש"ך שם וכתב עוד שמוב זכה וראה מסם תשוב' הרב ל"ן בדין בכור שנולד לז' וחששו למולו עד ב' חדשים ושהורה שאביו חייב לפדותו מיד אחר ל' ואין לעכב הפדיון עד שימול שהרי בכורות שבמדבר לא היו נימולין ואעפ"כ נפדו · ועג"כ להרב פני אהרן סימן ס' דחילוק ידע בין נתרפא ביום ל"א ללא נתרפא שאם עדיין לא נתרפא אין לעכב הפדיון להקדים מילתו והיינו דהרל"ן הנז' סימן קכ"א הזכירו הרב לקט הקמח בדיני מילה משא"כ אם הילד בריא ביום ל"א ויכולים למולו המילה קודמת כהרא"ת דנקראת תדירה והיא קדמה וגם הוא לחלק יצא בין מי שלא התפלל שחרית דמתפלל מנחה ב' והא' למנחה וכו' לפי שכבר עבר זמן שחרית ואילו מנחה זמנו הוי משא"כ גבי מילה דאף דלאיזה סיבה לא מלוהו לא עבר זמנו מקרי אדרבה כל שעתא ושעתא הוי זמניה · ועג"כ להרב חיים שאל ח"א סימן ל"א דפסק דכשלא נתרפא ביום ל"א יפדוהו אז וימולו אותו כשיבריא וכ"ם הרב"ח בתשו' החדשות סימן כ' ועיין להרב פרי הארץ ח"ב סימן ב' דשאו ונתן בדין מילה או פדיון שלא בזמנו אם יש חיוב לעשות סעודה והביא בידו תשו' מהרא"י סימן רמ"ם ולמד משם דמצוה לעשותה והביא ג"כ דברי הרש"ל בים של שלמה בקמא סימן ל"ז ע"ש :

ט שאל למהרי"ב ממנטובא ולמהר"י מווינציא על טופס הפדיון הנדפס בווינציא לקוח מספר תניא מה היא הכוונה במ"ש הכהן ואו"א מבקשים לפדותך דמאי שיאמיה דאם דאינה חייבת לפדות בנה ועוד אמרו ואם לאו הרי אתה פדוי וכו' וכי בדידיה תליא מלתא לעשות מה שלא נעשה כאילו עשוי והשיבו לו שהדין עמו ושאין לומר רק הא לך לפדיון בני עוד שאל מהם שיווי החמשת שקלים והשיב מהרי"ב הנז' דלחשבונו יש לתת ע"ה ליפרין של מנטובא ושוב דבר אליו שנית דמנהג מנטובא היה לתת ה' דוקאטי מווינציא או ס' חאלי גימובינ"י ושבימים הבאים יצטרך להוסיף דבר מה לשיווי כסף מזוקק ומהרי"א הנז' השיב לו ג"כ כיוצא בזה והרב המחבר עשה מעשה בעצמו לתת לבנו ארבעה פיליפו"ם השוים בווינציא ופירארא ארבעים פאולי השוים במנטובא שמונים ליפרי ושבחו מהרי"ב הנז' שילא ודאי מכל ספיקות עיין בס' שור שנח הגהת מהר"ם טיקטין בהרי"ף ד' קראקא דף י"ז ורמב"ן פ' תשא וי"ד סימן ש"ה ונחלת שבעה סימן י"ב אות ב' וחות יאיר סימן א' וחום השני סימן ל"ז וזולתם (ועג"כ לתשב"ץ ח"ג סימן כ"ו) (שם אות פ' (כת"י) ערך פדיון בכור אדם) :

י נדרש לנו שאל לעשות סמוכים למנהג אנשי א"י לחלל מעשר ב' על שוה פרוטה ואפילו ממין על שא"מ שנוהגים לחלל הכל על ש"פ של לחם דלפי מ"ש הר"ם בפ"ד מהל' מעשר שני משמע דאין לחלל לכתחלה ממין עשא"מ וביקש ולא מצא סמוכות והאריך בדברי הרמב"ם הראב"ד ומרן ורבינו בגלגל סימן א' והרב כפות תמרים וכפתור ופרח ומטה יוסף והרים מהם דלא מני כלל לחלל מ"ש רק על כסף דכתיב וצרת הכסף דוקא שיש בו צורה (ואם צריך לפדות בשוויו או אפילו בפחות ע"ל אות מ"ג) (של אורות בשו"ת דף יו"ד ע"ד) :

יא חרש שאינו שומע ואינו מדבר שנולד לו בן בכור פשוט הוא שאינו חייב לפדות את בנו שפטור הוא מכל מצות שבתורה ועמד על הכלל דחרש שדברו חכמים וכו' דכתב הר"ב בפ"ו דתרומות משנה ב' דלא כללא הוא והביא ג"כ מ"ש התי"ם במשנה ד' פי"ב דיבמות (שדה הארץ בי"ד סימן כ"ב) :

יב אין להפריש תו"מ מענבים על ענבים או למוקים מצמוקים ועתיד להוציא מהן יין דהעיקר כרמב"ם בפ"ה מהלכות תרומות ואם תרמו תרומתן תרומה והקשה לטור סימן של"ה והר"ש פ"ו דתרומות וייסבן והקשה על הרב סירלייו בפירושו לירושלמי ופלפל על התו"ם פ"ה דעדיות משנה ב' (שם סימן ס"ד) :

הד"ט ועיין להרב שער המים סימן ז' בדין עיסה שנילושה בשמן שאינו מעושר ומצות אפו ממנה אי מני לעשר ממקום אחר על שיעור אותו השמן א"ד כל העיסה שבל וצריך להפריש מכל המצות לפי חשבון העיסה והביא מחלוקת מהר"י זהב המיקל ונחלק עליו הרב אפרים נבון להחמיר והרב המחבר מביא מתניתין דפ"ג דחלה גבי שאור שלא הורמה חלתו ונתן לתוך עיסה וכו' ומאי דאיתמר ממהר"י הנז' בספרו למוד ז"ך ומ"ש מהרא"ל הנזכר שם למוד כ"ה והרב מנחת כהן ד"ק ע"ג והפר"ח סימן נ"ח סקכ"ת שעמד של כל הענין וזולתם · והרים מהם לכאורה שהשמן שבניד"ד חייב במעשר כיון שנגמרה מלאכתו ביד ישראל ממילא כל העיסה מבולה שהשמן כ"ם בעיסה שהוא א' מהתבלין כמ"ש בפ"ב משנה יו"ד דערלה ופעם כעיקר דאורייתא ולכן צריך להפריש ממקום אחר על שיעור כל העיסה (וע"ל אות י"ג) ושוב הביא חילוק ישר של מהרי"ז הנזכר וסמך בכל כחו עליו ודסגי להפריש ממקום אחר לפי חשבון השמן בלבד עוד תקר ודרש בדין שמן שומשמין שהוציא ישראל ע"י אם חייב במעשר והביא מ"ש הרב בגלגל דף ס"ו שע"ב ורשד"ם סימן קנ"ג דס"ל דדין שומשמין וזיתים שוין הן לחיובא ושוב הביא דברי הרב זקנו בהלק"ם שלו ח"א סימן נ"ה שהשיב בנידון כדומה דדוקא תירוש ויצהר חייבים ולא שומשמין ודברים אחרים ושכן עושין מעשה רבני צפת וכיון שכן במד"ד להם שומפים למעשה רב ופטור כסברת הרב זקנו ורבני צפת ורדב"ז :

יג טעמא פעים למנהג עה"ק שלא לברך על הפרשת תו"מ ועוד לו שם שבעה פרטי דינים על הקונה זיתים או שומשמין מהעובד כוכבים לענין תו"מ (שם סימן כ"ם) :

הד"ט וע"ל אות י"ב · ודוקא שלא לברך נהגו אמנם על הפרשתן אין ספק שנהגים להפריש ועיין להרב בעי חיי סימן נ"ד דפסק לענין הלכה קי"ל כמאן דפוטר בח"ל מכ"מ אף למידי מחלוקת פוסקים לא יצאנו וכסברת הטור ומרן סימן ס"א אמנם בא"י כ"ע מודו דנהיגי · ועיין למהר"ם מפראגי ח"ב סימן קפ"ו ורש"ל פ' ראשית הגז סימן ה' דכתב דבח"ל דאינו מבואר דינו אם נוהג או לא יש לנרף הטעם דאין לנו בזה"ז כהן מבורר כדי לפטרו אף בא"י דהדין משום דנוהג אין בטעם זה כדאי לפטור ומ"מ הרוצה להחמיר ע"ע ולתת אפילו בח"ל לא יקרא הדיוט כמ"ש רש"ל גופיה סימן י"א ושכ"כ מהרי"ל סימן נ"ע בשם מהר"ם ורש"י בתשו' כמ"ש הפוסקים · ועיין ג"כ בחינוך סימן תנ"ה דמש"ה יכול הסבח שהוא המוחזק למעון קי"ל כמ"ד שאינן נוהגות בח"ל ואם תפס הכהן אין מוציאין מידו למ"ד ספק בכור תקפו כהן אין מוציאין מידו וע"ע לו שם דביאר מיני מת"כ ושאם באו ליד כהן בשגלייהו יכול להוציא ממנו בדיינין ועיין ג"כ להפר"ח בקונטרס אחרון בי"ד דתמה על הרב ב"ה שכתב מפי השמועה דגם בא"י אינו נוהגת בזה"ז ליתא וליתא ואם אינם נותנים היינו משום שותפות לעובד כוכבים או שכולה של עובד כוכבים · ועיין למרן באבקת רוכל סימן ז' והגמשכים וי"ש דכתב בזה כל הצורך ובסימן כ"ב האריך בדין שביעית בזה"ז דלדידיה וסייעתיה אינו נוהג וחייבים בתו"מ כשאר השנים וכן הכריזו בקהל דלא כהרב המבי"ם דס"ל דנוהג ואינו חייב בתו"מ כמ"ש בתשו' ח"א סימן י"א כ"א וש"נ"ו וע"ל סימן ל"ב אות ת' · ועל הפרש דאין עתה כהן מבורר ע"ל אות כ"ב :

יד הורה גבר כסברת האחרונים דיכול האב לעשות שליח לפדות בנו שלא כמור"ם סימן ש"ה ס"י עיין לרע"ז ורש"ך ודב"ש סימן ל"ו ועיין בדבר משה חי"ד סימן ס"ד דיצא לסברת מור"ם אפילו בדיעבד ואין לחוש נגד כל גדולי האחרונים רק בניד"ד פקפק בלשון ההרשאה שאלה אבי הבן אך בהרשאה כהוגן יכול גם הכהן לעשות שליח לקבל הה' סלעים ואף בלי שליחות כהן יכול אבי הבן להקנות הה' סלעים לכהן ע"י

ישראל אך אם אמר הכהן לאבי הבן תן הה' סלעים לפלוני ישראל והפסד אין לעשות מעשה לפסדו משום הנאת הכהן על שנתן אבי הבן הה' סלעים לישראל אחר (זרע אמת ח"ב סימן קל"ו) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב פני אריה דס"ל דמ"מ אין לעשות לכתחלה שליח לזה מי שהוא כהן דהוי ספיקא דאורייתא · ועל דבר הברכות יעשה השליח שהוא במקום האב אבל שהחיינו לא יברך וכמ"ש הרמב"ם בפי"א מהלכות ברכות אלא דמרן בא"ח סימן תקפ"ה כתב על הרמב"ם דאפשר דבמצוה שיש בה מעשה יברך וכאן ג"כ יש מעשה בנתינת הכסף לכהן ע"ש ועג"כ להרב דבר משה ח"א סימן ס"ד דהביא הרז"א הנז' דנשא ונתן קצת בענין והניח בצ"ע וכן בא מעשה לידו באשה שפדה לבנה ובבא איסה אמרו לו לפדותו שנית בלא ברכה · ועיין להרב יד אליהו סימן נ"א דהחזיק בכח ידו הוראת הרמ"א שאין לעשות ע"י שליח והביא ראיה מדעת השואל שם ובריב"ש סימן קל"א ואפשר דגם הריב"ש מודה לו בזה ומה שהשיגו האחרונים לרמ"א שלא הביא ראיה לאיסור הנה הרב י"א הנז' פרח והביא מקדושין דף כ"ט ע"ב ת"ר לפדות את בנו ע"ש והככי אזלא לה נמי קושית האחרונים המקילים עוד הביא ראיות אחרות ע"ש באורך לפסול הפדיון ע"י שליח ועג"כ בחא"ח בהשמטות סימן ו' אות כ"ם :

טו עמד שעמו בו בדין הבא לפדות בנו בחת משכון לכהן בעד הה' סלעים דלדעתו פדוי והביא דברי הרב בני יעקב שנשא על ספריו הרב רבו מהר"י אלפאנדרי שנסתפק בהם שלדעתו לדעת הריב"ש נראה דלא מהני והרב המחבר הוכיח דאין מדברי הריב"ש הכרעה והביא תשובת הרב תומת ישרים סימן פ"א והעלה דגם הריב"ש דס"ל דאסור לפדות בשבת אפילו במשכון מ"מ יודה דבחול מותר עוד לו שם כתב דלא אמרי' מנה אין כאן משכון אין כאן רק במה שאין עליו חיוב מקודם רק רוצה לקנות הדבר ונותן משכון עליו אך אם כבר נתחייב כגון פדיון אף דלא בריר חיובו למי יתן מ"מ בנתינת משכון מהני וכהביא דרדב"ז בתשו' סימן קל"ד באופן שלמד מהורתו של הרלב"ד בחידושיו והריטב"א והרא"ש בתשו' (הביאה הכנה"ג בח"מ סימן ק"ך הגב"י אות כ"ד) והרלנ"ח ח"א סימן ק"ו ותומת ישרים הנז' דהמשכון מועיל לפדיון ותמה על ראיית מר חמיו בספרו בארות המים אף דדינו דין אמת שמועיל המשכון · ואחריו הביא מ"ש מהר"ש אמאריליו בלתי מסכים לדבריו ואדרבה ס"ל דאפילו בדיעבד אם פדה במשכון ולא מהני (אמדות הפסנה סימן יו"ד וי"א) :

הד"ט ועיין להרב שבות יעקב ח"ב סימן ק"ז מא' מבני הכפרים שאינן בני תורה שפדה בנו בשבת על ידי משכון שהחליט דבנו פדוי מן הדין ומ"מ לפי שאינן בני תורה ראוי לגזור עליו ועל הכהן תענית בו"ה כדי שלא יבאו לזלזל באיסור שבת · ועיין להר"י נהמולי הביאו הרב פני אהרן סימן פ"א דהוציא ראיה דבחול על ידי משכון ש"ד · גם הרב בארות המים סימן י"ח הביא דברי מהרי"ב הנזכר שהשיב לשאלת חכם בן הרב המחבר ומסיק בפשיטות להתיר אם נותן לו משכון שוה ה' סלעים אמנם משכון שאינו שוה ה"ס לא מהני ועיין להרב אגורה באהלך דף ב' ע"ב בדין מי שהוא בכפר ועיין ג"כ להרב קול אליהו סימן כ"ה כ"ו שבכפת האב נפש הבן דכל שאינו נותן הממון בתורת פרעון רק בתורת משכון אין הבן פדוי כלל :

טז אשה שהפילה אחר מ' יום לטבילתה כעור אדם שהוא שפיר ולא ניכר בו צורת ריקום הביא תשו' מהריק"ו שורש קמ"ג והעלה דהבא אחריו פטור מפדיון ואף אם רוצה להחמיר ולפזר מעותיו ולפדות בלא ברכה לאו שפיר עביד דיבא עי"כ לספק ברכה וכמו שראה רבים שטעו וברכו (שבות יעקב ח"א סימן פ"ג) :

הד"ט ועיין בשו"ת כ"י להרב עזריאל דאיינה סימן ל"ב ונ"ג שפסק בדין אשה שהפילה שפיר מרוקם דאם היה בא מעשה לידו היה יועץ לאבי הבן שעל הבא אחריו לתת הה"ס לכהן בלי ברכה · ועיין ג"כ להרב יעב"ץ ח"א סימן פ"ט בכיוצא לזה שדעתו ג"כ לחייב בפדיון הבא אחריו בלא ברכה ויישב מה שהשיג הרב נבי אביו בסימן ק"ד על מהריק"ו שרש קמ"ג הנז' · ועיין למהר"י קלצי הנז' סימן ה' באשה שילדה תוך ב' חדשים לטבילתה וסברה דכיון שעברו מ' יום אחר טבילתה ולד איקרי לפטור הבא אחריו ולכן אמרה שאינו בכור ויגדל שילד והוא בכלל מצות והנה אביו על ידי מעשה שאל פי אשתו גופא דעובדא וא"ל דמה שהפילה היה כעין חתיכת בשר קטנה כמו ב' אצבעות בלי שום ריקום כלל והנשים שהיו שם אמרו שנקבה היתה ולכן לא נתרקמו איברים בלדך הנקבות שאינה נגמרת לורתן עד כמשלש חדשים והאריך הרב המחבר להוכיח לחייב בפדיון ונשא ונתן במ"ש מהריק"ו שרש קמ"ג ושאף שבכיוצא בזה יש להחמיר בענין טומאת לידה מ"מ אין להקל בענין פדיון וכיון שהבן גדול א"א להפדות אלא על ידי עצמו והוא יברך בשמו ע"ש וע"ל אות כ"ד · ועיין להרב חיים שאל ח"ב סימן מו"ב בכדומה לנז' · דעמד ויישב במ"ש הרש"י והר"ן הנז' ותמה על הרב באר היטב דבחדא מחטא מחפי דעת הרב ש"י והר"ן הנז' דאין הדבר כן והביא גם כן מ"ש הרב בית לח"י סימן פ"ב ופוסקים אחרים ושפוב ראה דברי מהר"י קלצי ושעפ"י דבריו יתפשטו כל הקמאים ושחייב בפדיון ויברך ע"ם · ועיין להרב אורח לצדיק בחי"ד סימן ד' שאל מהרב בנימן הלוי בדין הבא אחר הנפלים שיצא ראשו חי ובן מ' שיצא ראשו מת דפסקו הפוסקים בסימן ש"ה כשמואל דאמר דאין הראש פוטר בנפלים דקשה דהא איתותב שמואל התם בש"ס והרב"ה הנז' השיב תשובה ארוכה והעלה דבכלו לו חדשיו אף אם יצא ראשו מת פוטר ואם לא כלו לו חדשיו אינו פוטר הבא אחריו אם החזיר ראשו וקדמו אחיו ויצא עיין שם והשיב הרב המחבר על תשובתו וחזר הרב"ה הנז' והחזיק בכתבו הראשון והשיב באורך על כל פרט ופרט של הרב המחבר ע"ש :

יז בכור שנולד לישראל מבהמה חולבת שקיה ונתנה לרועה ושרם אם נסתרס בידיעת ישראל יש להחמיר שלא לאכלו אא"כ יולד לו מום אחר אף שהיתה חולבת וספק הוא כדאיתא בי"ד סימן ש"ג אך אם יש שם ספקות אחרות יש להקל (שם ח"ב סימן ל"ג) :

הד"ט ועיין למהר"ס זוסקינד בתשובותיו סימן מ"ו בדין בכור שביד ישראל שמסרו לכהן ובא הכהן ואמר שהגיד לו הישראל שמסרו האם ליד עובד כוכבים ולזמן מה בא העובד כוכבים והגיד לו שהיה זכר ופסרסו נאמן הכהן במה שאומר בשם הישראל דאף דכהנים חשודים להטיל מום בבכור מ"מ כיון שיכול להתברר אם אמת הוא שא"ל הישראל בעל בכור שהעובד כוכבים א"ל כך ושנתנו לו במום כזה דמום מובהק הוא ומסכים עליו להתיר אף בזה"ז עיין ברש"ך סימן ש"ב סק"א ולפיכך בגיד"ל נאמן הכהן ועכ"פ צריכים ג' בני הכנסת להתיר כיון שאין לנו עכשיו מומחה כדאיתא בסימן ש"ט ואף יתירו לכהן לשחטו ולנהוג בו קדושת בכור ואם ימצא טריפה עור ובשר צריך קבורה ולא מלאו לבו להקל כסברת מור"ס סימן ש"ו למכרו לעובד כוכבים קודם שחיטה ואז אף אם ימצא טריפה יהיה מותר למכרו כיון דרבו המחמירים מהרי"ל בשם מהרי"ח ורש"ל כמ"ש הרש"ך שם ועיין להרב זכרון יוסף סימן י"ם והנמשכים בלוקח מעובד כוכבים איזה גדיי עזים כבני שנה ורואה אצל המוכר ב' עזים זקנות בנות ה' שנים בקירוב וא"ל שגם הזקנות יקח שיש לכן תולדה טובה שאלו הקטנות נולדו מהן ובאותה שעה לא לקחן ואחר כך הלך וקנאן ממנו והיו חולבות ושוב מסרן לרועה עובד כוכבים וילדו שתיהן א' זכר וא' ב' זכרים ולא נודע מי מהן יצא ראשון רק עפ"י הרועה האומר על אחד מהן שיצא א' ועל הב' שיצא אחריו וכתב הרב ז"ל דמש"ס דבכורות די"ט והרא"ש ורמב"ם פ"ד מהלכות בכורות וש"ע סימן שי"ו משמע דלא מהני עובד כוכבים מסל"ת אפילו לבהמה זקנה ומה גם הכא דלהשביח מקחו אינו נאמן ואפילו היו חולבות גבי עזים דשכיח להיות חולבות גם בלא ילדו אא"כ הוא במקום שאין דרך העזים בכך וא"כ לרמ"א כל השלשה בספיקא קיימי אא"כ אין דרך העזים במקומו לחלוב בלי לידה ואפשר לבררו על ידי שאלה ועיין להרב חוות יאיר סימן ל"ו וכיון שאפשר להתברר נאמן עובד כוכבים מסל"ת וכמ"ש הרב ח"י הנזכר והרש"ך סימן ל"ח סק"ב ואפשר דאם א"א להתברר נמי מי יצא ראשון מ"מ נאמן הרועה להתיר אם שיצא אחרון וכדאיתא בקדושין דע"ב

ע"ב חיה נאמנת וכו' וכפסק הרמב"ם בפ"ג דהל' נחלות וטור ומרן סימן רע"ז סי' ב ובאה"ע סימן ד' סל"ה ועיין בפוסקים שם ואף דהתם בחיה ישראלית מיירי דאסור לישראלית להתילד מבת עובדת כוכבים מ"מ כיון דהאמינוה משום דאי אפשר בלא"ה ה"ה הכא אף דבעלמא אין העובד כוכבים משיח לפי תומו נאמן להתיר הגדי שאומר שיצא אחרון : עוד ייסב קושית הרש"ך סימן ש"ו סק"ב בשם הדרישה על הרש"ז ורב"ח בענין נאמנות של מסל"ת כשאין הוכחה דלהשביח מקחו מתכוין וסיים דאין דברי הרמא"י שממנו נובעים דברי הרמ"א מוכרחים ושהיה אפשר להקל בגיד"ד אם יטעון העובד כוכבים המוכר דטעות הוא שלא ידע שהיו הזקנות מעוברות אלא שאינו רוצה להמציא היתר חדש אך אם יטעון העובד כוכבים כן יש להתיישב בדבר : ועיין להרב פני אהרן סימן כ"ב שהשיב לשאלת חכם בדין עובד כוכבים שהיו לו ב' פרות מעוברות והוא אומר שאחת מבכרת ואחת אינה מבכרת ומכר אחד מהן וקבל דמיה והתנה שלא למסרה לו רק אחר לידתה ושיקח הישראל את אשר יחפוץ ואחר לידתן בחר לו הישראל אותה שהיתה מבכרת כי היא ישרה בעיניו ונשאל הרב דין הולד כיון שלא משך הבהמה קודם לידתה ולא זכה בה אפילו לרש"י דס"ל דהכסף קונה גם כן בעובד כוכבים דשאני הכא שלא בחר ולא סיים איזה משתיהן מכר לו ונכנס הרב בענין אם יש ברירה או לא ואי שאני לן בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים ומסיק דיש ברירה בגיד"ד והוברר למפרע שזו שהיא מבכרת היא מה שהיה רוצה מעיקרא ושגם הרב אחיו האריך בזה בדבר משה ש"ו ע"ם ויש לעמוד לע"ד בשאלת השואל דא' חכם היה למאי נ"מ שאמר העובד כוכבים שא' מבכרת וא' אינה מבכרת שאפילו אמר ששתיהן בכרו אינו נאמן אפילו במסל"ת כמ"ש מרן בר"ס ש"ה והרב המשיב גם כן מה לו לדון בדבר ברירה אחרי ששתיהן נתחייבו אף על האומר שבכרה : שוב ראיתי להרב אחיו הנז' בח"א סימן ס"ג דנכנס בעובי קורה זו ודין ברירה ומסיק דמידי ספקא לא נפקא ואזלינן לקולא אפילו בדאורייתא וכ"ש בדרבנן וגם הרב ביס שם בסימן כ"ח מסיק להקל עיין שם · וע"ע שם מה שהשיב על מ"ש עליו הרב עולת שמואל סימן י"ב ומ"מ לענין דינא כולהו ס"ל דבגיד"ד פטור הישראל מן הבכורה · ועיין גם כן להרב מכתם לדוד סימן מ"ה שנשא ונתן בדיני ברירה בענין ישראל שלקח פרה מהעובד כוכבים וא"י אם בכרה ויש במקומו דינא דמלכותא לתת למלך כל העשורות וכו אם יפטור מהבכורה : עוד נשאל אם מסרה ישראל לרועה עובד כוכבים לרעותה חוץ לעיר שאין שם חוק הנז' אא"ל ד"ד עובד כוכבים כיד הבעל מי אזלינן בתר מקום הלידה וחייב או בתר בעל הפרה שיושב בעיר שיש בה החוק הנז' ופטור פתח הרב ההוא דרים פסחים במאי דבעו מרבא בהמת הרנונא אי חייבת בבכורה ומשם בא לדין ברירה בדאורייתא ובדרבנן ופלפל במ"ש הרא"ה בשמ"ק שלו שורש ברירה ומסיק דבדאורייתא אין ברירה לא להקל ולא להחמיר ובדרבנן יש ברירה אף להקל : עוד שקיל וטרי שמ"ש הרב שער אפרים דמייתי תשו' הרב מ"ב והעלה לבסוף תשובה כללית לב' השאלות הנז' דפטור ועמד מהבכורה ע"ש : ועיין להר"ס זוסקינד בסימן ל"ב דבמקום שהמלך נוטל מעשר מהעדר שיש לכל א' וא' ותיכף שבהמה יולדת נרשם מספור המלך עד שיעלו הולדות למנין עשרה ואז לוקח המלך הולד העשירי ויש לישראל בהמה א' שילדה בכור לא דמי למ"ש מרן סימן ש"ך עדר שהמלך נוטל ממנו מעשר חשוב יד עובד כוכבים באמצע דשאני כיון שאין למלך כלום על בהמותיו עד שיולד העשירי ואין עדיין בידו לגבות מבהמותיו כלום ואף נולד העשירי אין שייכות כלל לחוב של העשירי על הט' הראשונים לא מיקרי יד עובד כוכבים באמצע ע"ש : ועיין ג"כ להרב שב יעקב סימן ס"ב במוסר פרה לעובד כוכבים להיות הברירה בידו ליקח הולד או מעות לשכירות הטיפול ואכילת הפרה עודה אצלו שהביא מ"ש מור"ס סשס"ך ומ"ש הרש"ך שם סק"ח ומסיק דאין לולד דין בכור כלל · ועיין ג"כ למהרי"ו סימן ס"ע וקע"ד דהביא ראיות להתיר למי שיש לו בהמה מבכרת למכור לעובד כוכבים את העובר ולקבל ממנו מעותיו ליפטר מהבכורה וישראל שמסר פרתו לעובד כוכבים לפרנסה בזמן החורף אף שקבל העובד כוכבים אחריותה עליו חשיב כיד עובד כוכבים באמצע ולכן אם ילדה חייב בבכורה · ועיין להרב אור נעלם סימן כ"ב במי שקנה כבשה א' וא"י אם בכרה והולידה אלו זכר ונקבה וא"י איזה יצא ראשון דהוי ספק בכור ונאכל במומו לבעלים דאין כאן ש"ס כיון שאין ספק א' מתיר יותר מחבירו וכמ"ש מהרא"י סימן קכ"ט וקכ"ל וע"ל סימן י"א אות ל"ד · ובדין ספק בכור ע"ל אות י"ב :

יח בהמה מבכרת שהוציא הולד ראשו והחזירו דהוי כילוד אם יש לולד קדושת בכור במעי אמה וכ"ת אם אסור לעשות מלאכה באותה בהמה עד שתלד והביא הרב לדין ולא מלאו לבו להחליט להתיר (וע"ל סימן כ"ג אות י"ב) (בית יעקב סימן ז') :

יט קטן שנשבה לארץ מרחקים ופדאהו ישראל והעידו אנשים עברים גם כן מארץ מרחק שיותו מזרע כשר שהכירו את אביו והגדיל הקטן ונשא אשה ונולד לו בכור ובא לידי ספק שמא כהן הוא והעדים שהעידו עליו אינם כאן לשאלם על כך העלה שיש לפדותו בלי ברכה (שמן המור סימן ד') :

הד"ט ועיין להרב שדה הארץ סימן כ"ג בדין פנויה שנתעברה ואמרה משם פ' נתעברתי וכהן הוא ונולד בן בכור הרי הוא ספק בכור ואם תפס הכהן ה"ס מממונו של בכור לא מפקינן מכהן :

כ שו"ת פעמים גם שלש מהרב המחבר ומהר"ש ן' אדרת בדין החטים מלובשים בתבן הנמצאים תוך התבואה הנלקחת מעובד כוכבים והם נמרחים בבית ישראל אי חשיבי כנגמרה מלאכתן ביד ישראל וחייבים בתו"מ או אזלינן בתר רוב הכרי שנמרחו על ידי עובד כוכבים וא"ל דחשיב כנגמרה מלאכתן אי נימא דמירוח בית פטור ודעת הרב המחבר לפטור והרשב"א לחייב (עין משפט סי' ז' והנמשכים) :

כא מחא אשמעתתא של הרב קהל"ה הלכות פסח שכתב שהשוכח ליטול מעיסה א' ואינו יודע איזו היא שיטול חלה מא' על הכל בלא ברכה דמעות דמנכר דדילמא אתי לאפרושי מפה שכבר הורמה על שלא הורמה דהוי מפטור לחיוב אך יש ליטול מכל א' וא' או לעשות לה פרנסה ממקום אחר ויטול על המחוייבת שנתערב מהמחוייבת (חלה שנתערבה ע"ל אות כ"ג) (שאלת יעב"ץ ח"א סימן קל"ד) :

הד"ט ועיין בשו"ת מהרי"ו סימן מ"ח בדין עיסה שלא ניטלה חלתה ונתבשלה דכ"ל שיש תקנה ליטלה וליקח מעט שישאר בעיסה יותר מק"ח דיש ברירה בדרבנן כדאיתא בפ' בתרא דביצה ועוד דחלה ח"ל קי"ל כשמואל דאוכל ואח"כ מפריש אם כן יש ברירה ע"ש :

כב כהנים הרגילים להחזיר דמי פדיון הבכור שפיר עבדי והאידנא חיובא נמי ואפילו לכתחלה יש לפדותו ע"מ להחזיר וחומרא יש מצד אחר לחזר אחר כהנים רבים שאפשר לפנות ולחזור ולפדות יש לפדות ע"מ להחזיר (שם סימן קנ"ה) :

הד"ט ועיין להרב אגורה באהלך שהאריך בתשו' לרבנים אחרים על מנהג קק"י א' לתת אבי הבן לכהן הה"ס בפירוש מתנה ע"מ להחזיר והביא תשו' מהרב הר"ר אברהם הכהן דפסק דלכתחלה ודאי אסור ומרח הרב המחבר לקיים המנהג והביא עוד מ"ש מהרי"ם דאכון דהיכא דאין ספק ביד אבי הבן לפדות ודאי שפוב ונכון להתנות עם הכהן בפירוש וחזר והשיב על פלפולו ושוב בא גם כן לידו מ"ש מהר"י מאייו וסיים דלדעתו המנהג היה על איש עני וגם לו השיב אך לענין דינא הסכימו יחד עיין שם מדף כ"ד עד ל"ו : ועיין להרב כ"ה ושיח השדה סימן ה' דף כ"ו ע"ד דאחר שכתב דהרב כנסת יחזקאל כתב וז"ל דגם שיהיו ח"ו כל בכורי ישראל פדויים שלא כדת לא יהיה חלקו עמהם · הרב המחבר כתב דלא דק ואשכח כוותיה דבלא"ה לעיקרא דדינא פירכא מ"ם מרן בא"ה"ע וכמו שהקשה עליו הרב נ"ם דאיכא חששא שיבאו לפדות בכורים וכן קשה על אחרונים שכתבו דנבזה"ז נאמן לקרוא בתורה וכו' דהא איכא חשש הנז' אלא ע"כ נ"ל שאף שהוא ספק אפ"ה הבכורים פדויים וא"ל לחזור לפדותן מספק : ועיין להרב חוות יאיר סימן ק' ומהרי"ם סימן קמ"ח ותלבושי י"ם בשו"ם שלו ח"א סימן רי"ם ושרת קדש אהרן ח"א

סי' נ"א ורשד"ס סי' רל"ה ובאר שבע דף קמ"ז. ועי' ג"כ להרב בנעות עולם סי' ו' דף יו"ד ע"ד בדין אשת כהן שנשבית דמתמה בניד"ד ממ"ש הרשד"ס בחאה"ע סי' רל"ו שהביא תשובת הריב"ש סי' נ"ד שכ' דהכהנים בזה"ז אינם כהנים ודאי ועפ"ז התירה הרב המחבר בניד"ד לבעלה כהן מכח ספק ספיקא עש"ד. ואם אין הכהן רוצה לקבל הה"ס ואין שם בעיר אלא הוא פי' להפר"ח בתשובה סי' ה' דהעלה דמתינה אפי' בע"כ שמה נתינה אף אם לא קבל בפועל ועי' להרב אמרות טהורות סי' קמ"ב דף רמ"ז ע"א דחולק עליו ודלא שמה נתינה ע"ש והכי מסתברא לפ"ד כיון שיש בידו אם לא היום למחר או לאחר זמן לקיים מצות בוראו בפועל די שלא יעבור על מצות קונו עד בא כהן שיקבלם :

כג חלה שנתערבה בעיסה לא שייך ללוש אחרות להוציא חלתה גם על המדומע כאשר הורה אחד חכם דלא נפיק איסור מדומע רק ע"י ביטול בק"א ולא בהפרשה מיניה וביה וכל שכן ממקום אחר אבל משום דבטל דבריה' הוא יש להקל בחזרת הפרשה מיניה וביה (שם ח"ב סי' נ"ט):

הד"ט ועי' להרב בית יעקב סי' ק"י במאכל שנתבשל מעיסה ונפלה חלה בתוכו ואינה נכרת דצריך ק"א לבטלה כמור"ס סי' שכ"ג ואם אין שם ק"א יש היתר בשאלה והשיג על הרמ"ז שהשיג על מור"ס ע"ש ואם יש מים בתבשיל אמרינן רואין את מינו כאלו אינו ואם מכיר החלה צריך ליטלה ואם לאו יסיר מהתבשיל כשיעור חלה וישרוף ע"ש ואם שכח ליטול חלה מעיסה א' ע"ל אות כ"א :

כד פשיטא ליה דבכור שאין אביו רוצה לפדותו יש לב"ד להכריחו לפדותו עודנו קטן ואם נתגדל ויש נכסים לבן ואנו יכולין לכופו אין לכוף את האב וכ"כ בפירוש הרשב"א בתשובותיו החדשות סי' שכ"א וגם הרב חוט השני סי' נ"ב שכתב לכוף את האב פשיטות דבריו מיירי בבן קטן (וע"ל אות ס"ז) (הרב צבי סי' ק"ה) :

כה הלש עיסה ביין שאינו מעושר הביא פסק הרב אבינדור עזריאל שפסק כסברת הרב תורים גדולים שלא להפריש מינה ובה ולא כסברת הרב מחנה אפרים בנימוקיו הלכות מעשר דס"ל להפריש מינה ובה ושקיל וטרי במ"ש הר"ס בפ"א מהלכות מעשרות דין ב' ולהרב חסדי דוד י"ד ובשושנים לדוד מס' מעשר ולהרב הון עשיר ולרע"ז ורש"ך סימן שנ"א וזולתם ודעת הרב המחבר כהרב מחנה אפרים הנזכר ע"ש (שמחת יום טוב סי' ב' וג') :

כו הגם שהיה בדין להפריש ח"ל ב' חלות א' לאור וא' לכהן מ"מ כי היכי דלא ליפוק חורבא מנהג אבותיו תורה היא לפרוש חלה א' לאור ועי' להר"ס בפ"ה ובטור ומרן סימן שכ"ב (הרדב"ז ח"ב ד' פורדא סימן תכ"ב) :

כז אסמכתא אסכה לפטור בכור בהמה ממתנות כהונה דאי' בפרק הזרוע דנ"ל המעט מדכתיב מאת העם ולא מאת הכהנים והקשה לכאורה לרש"י ולהרב במשנת בכור שנתערב בק' דכתבו ומן הבכור שאין נתונים מתטת שאין קדושה חלה על ק' וק' דא"כ אמאי איצטריך קרא לאפוקי מוקדשים ממת"כ ותירץ דאי לאו קרא איכא ק"ו לחייבן דומה חולין שאינן חייבים בחזה ושוק חייבין במתנות קדשים שחייבים לא כ"ש ושקא ונתן ג"כ על מ"ש תוספות בפ' ראשית הגז ועמ"ש הרמ"ז (וע"ע להרב סי' נ"ב וג"ב באם א"ל חוץ מהמתנות) (בעי חיי סי' נ"א) :

כח הוכיח בחין ערכו דדוקא כשהעובד כוכבים שותפו אלו בבית המטבחים אין צריך לרשום אפי' אינו עומד בשעת מכירה אבל באינו יושב בבית המטבחים צריך לרשום ויישב לדברי הר"מ פ"ט מהלכות בכורים דמייתי מרן סימן ס"א ושכ"כ רש"ל והרב מעשה חייא והר"ש אלפנדרי כמ"ש בכנסת שלו בהגב"י וע"ע בסי' שלאחריו בדין ישראל וכהן שנשתתפו (שם סי' נ"ז):

כט נשאל ליישב מ"ש הר"מ בפ"ה מהלכות תרומות דין ב' וג'. דאין תורמין וכו' כל מיני חטים וכן כל מיני דבילה וגרוגרות מין א' דק' שהוא נגד הש"ס דחולין ותירץ לכבד נשאל ע"ז הרב פנים מאירות סי' ו' ונשא ונתן על דבריו (זכרון יוסף סי' כ"ה) :

ל דבר חדש חידש בספק בכור להכניסו לכיפה איכא למיחש לתקלה אך אין לחייבו להכניסו ואם ירצה לגדלו עד שיפול בו מום רשאי והגאון הר"מ פישלש השיב דהיתר הכנסה לכיפה היא דעת הרא"ש שהביא המרדכי ספ"ק דעבודת כוכבים ומשום דס"ל דצער בעלי חיים דרבנן אבל הר"ס והרא"ש והטור סי' ש"ם אסרו ואפשר דס"ל דצער ב"ח דאורייתא וכ"כ הפמ"ח סי' ש"ה הגם דתום' דעבודת כוכבים די"ג ד"ה אמר אביי משמע דאף למ"ד דמדאורייתא שרי מ"מ הרא"ש גופיה חולק על התוספות. ועוד נראה דכונסו לכיפה הוי צב"ח ספי וכדמוכח בסוגיא דעבודת כוכבים מדלא מקשי להיפך אהך ברייתא דעוקרו ולכנסיה לכיפה. ועמ"ש הרב המחבר לחלק בין ודאי בכור משום הפסד ממון כהן לספק בכור אין לומר כן רק לתירוץ הא' של הרא"ש בפ"ק דעבודת כוכבים אך למאי דמסיק התם אין שום חילוק וכן מוכח בהדיא מהרא"ש סוף מס' בכורות אם כן מוכח דליתא לעיקר טעמא משום הפסד כהן והרב המחבר השיב עליו וגם הרמ"ש הנז' חזר גם כן והשיב דהדר ביה ומודה על האמת דספק בכור אסור לכנסו לכיפה (נודע ביהודה סי' פ"א והנמשכים דף פ' ע"ג) :

הד"ט רשמתי גם הדף והעמוד משום דרוב סי' פ"א מדבר בענין שאינו ענין כלל לעניננו רק משא ומתן לאיסור הוצאת ערבי ואחר כל הפלפול כתב וז"ל באופן דהאי בכור נשאר בספיקא דדינא ומ"מ בתחלה לא ספכי הדדי כלל וחסרון הניכר יש בדברים עי' שם :

לא הוכיח דהמקדש בספר תמור מקודשת ותירץ השגת הראב"ד בפי"ב מהל' בכורים והיינו קושית הרתי"ם על הרב בפ"ק דקדושין משנה מ' וביאר לדברי הר"ס בפי' בפ"ק דבכורות בדין תמורה שלא בכרה עי' שם דלדידיה צריך להניח באופן זה אבל בהנאת נופו קודם עריפה ואחר עריפה פירש למיו דוקא מחיים אסור אבל לאחר עריפה שאין לו תקנה אינו תופס דמיו אבל נופו אחר עריפה אסור ובזה כל הפסקים בש"ע ורמב"ם נכונים (שם סי' פ"ד ופ"ה) :

לב יישב מה שהקשה לו הרב חיים מודעי שד"ר מעה"ק לפת עמ"ש הרכ"מ פ"ט מהל' מ"ש דין ח' דאין שום סברא לחלק בין ערלה לשמיטה לימי קליטה ועמד ג"כ הרב המחבר עמ"ש הר"ס בפי' למס' שביעית פ"ב משנה ו' גם הביא דהכלל שבידינו שכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל, ס"ל כשלא דברו בו האמוראים שאם דברו בו לא שייך הכלל הנז' (שם סי' פ"ז ופ"ח):

לג התיר למי שיש לו שפחה בוגרת שלשה עיסה להפריש ג"כ חלה ודוקא עובד כוכבים לאו בר שליחות ואינו יכול לתרום אך עבד ושפחה שהם ברשות אדוניהם יכולים להיות, שליח לתרום ולהפריש חלה בעד אדוניהם (פאר הדור סי' ע"ב) :

לד אחד הבן חכם ישמח אב שואל ומשיב בדין ראובן שתוך ל' ללידת בנו הבכור בא לעירו כהן אורח והוצרך ליקח מעות בהלואה והלוהו ראובן ובעת לכתו שאל ממנו להחזיר מעותיו ויענהו הכהן שאחר שיש לו בן לפדות והוא כהן יעכב המעות לדמי הפדיון בעצמו ע"מ שיחול הפדיון בזמנו ונתרצה ראובן וילך הכהן לדרכו הרי בנו פדוי אבל לא יברך דספקא הוי שמא ימות הבן תוך ל' ועי' לראכ"ח ורש"ך סי' ש"ה ולא הסכים עמו הרב אביו המחבר דלדעתו אין בנו פדוי ואם היה באופן שיהיה בנו פדוי הסכים גם הוא שמ"מ לא יברך (מכתם לדוד סי' מ"ט וכ'):

לה בבור שהפילו בו מום על שמסרו לכהן שהיה אומר שאם נקטעה אזנו היה מום ואסרו לו וא"ל שצריך שימתין עד שיולד לו מום מאליו והכהן עני הוא ואין לו במה לפרנסו וכשמעו כן חרה לו והוציא הבכור חוץ ושלחו לנפשו ואיש א' מהכפריים ראהו ורץ ולקחו ובא לעיר ושאל מה המעשה הזה וספרו לו המאורע ושאל מה דינו ונסתפק אי שרי לישראל הכפרי כיון דלפי האמת מום הוא אלא שאסרוהו משום קנס והניחו בצריך ישוב (חיים שאל ח"ב סי' ח"ל אות ס"ד) :

הד"ט ועי' להרב זרע יצחק (עמיא מארס נובה) בקונטרס פלפלת כל שהוא סימן ח' שפלפל במ"ש הרמב"ם פ"ב מהל' בכורות דין ח' בדין מום שנעשה לדעתו והביא מ"ש הרב, חזון נחום דף נ' ע"ב ונשא ונתן עליו :

לו פוטר שאב לפדות בן בכור אנדרוגינוס והוכיח דאפילו להרא"ש דס"ל דאנדרוגינוס ספק זכר הוא מ"מ גבי ממונא לא מפקינן מיניה וכ"ש לרמב"ם מהל' ערכין דין ה' דבריה בפ"ע הוא דלא חלה עליו קדושת בכור וכן פסק גם כן בפרק ב' מהלכות בכורות דין ד' ואת"ל דספק הוא פסק בפי"א מהל' בכורים דין י"ם למי שהוא ספק פטור (פרי הארץ סי' ח"י) :

לז מי שהחזיק עצמו לכהן ונפדו על ידי כמה בכורים ושוב העידו עדים שהוא זר והודה לדבריהם דבר פשוט הוא שיש לחזור ולפדות אותן אך נילדים שהם בספק אם נפדו ע"י אין צריך לחזור לפדותן וצריך להחזיר המעות לבעליהן מיהו בכמלא שהוא בן גרושה או חלוצה הצריך עיון רב מה לדון בו (יד אליהו סי' ל"ז) :

לח ישראל שמכר סוס לעובד כוכבים ונתן לו מקצת מעות ואיזה כבשים ולא משך הכבשים רק העובד כוכבים רשם אותם בצבע שחור והניחם ברשותו עם כבשיו ואחר ימים בא העובד כוכבים וא"ל שכבשה אחת מהן ילדה זכר ונקבה ואינו יודע איזה יצא ראשונה. האריך הרב גם בענין קניית העובד כוכבים בכסף ומשיכה והעלה דהוי ספק בכור ואוכל במומו לבעלים (אור נעלם סימן ל"ג) :

הד"ט ועי' ג"כ להרב מהר"ם זיסקינד סי' ז' דף ל"ד ע"א בישראל שקנה מעובד כוכבים כבשה א' ונתן לו מעות ולא משכה וחזר ישראל ומכרה לעובד כוכבים אחר שנתן לו המעות וגם הוא לא משכה ושוב ילדה ממ"נ פטור מהבכורה דאפלגו רש"י ור"ת אם מעות קונות דוקא בעובד כוכבים וע' נרמ"ז בשם מהרי"ל דפסק דאפילו בדיעבד קי"ל כר"ת וכן משמע גם כן בתשובת הר"מ מינץ סי' ה' וכיון שכן בניד"ד אי בעינן תרווייהו וליכא אם כן עדיין הוא ברשות העובד כוכבים הראשון ואי סגי במעות א"כ העובד כוכבים הב' קנה ובין הכי בין הכי לא סלק הבטור ברשות ישראל שאם תאמר דהישראל קנה מהראשון משום דקי"ל למעות בלבד קונות ואלו גבי עובד כוכבים הב' נימא דלא קנה העובד כוכבים משום דצריך גם משיכה אין לך תרי תמרות דסתרן הדדי מזה דהוי כסיל בחושך הולך ועג"כ להרב משאת בנימין סי' נ"ה ופשוט הוא ע"ש :

טל השיב לשואל בענין מעשר ב' דהכל מודין שיש לפדותו ומ"ש הר"ס בפ"ב מהל' מ"ש מדת חסידות לפדות מ"ש בזה"ז הינו לענין גוף הפדיון רק לפדותו בשויו דבפחות משוויו חייבין ולא ממדת חסידות והטועים שלא לברך אינו מנהג ותיקון (ואם פודין אותו דוקא בכסף של צורה ע"ל אות יו"ד) (אבקת רוכל סי' ד') :

מ ישראל שקנה מהעובד כוכבים ענבים מחוברים לקרקע אם הישראל עושה בהן יין חייב מן התורה בכל אף שלקחן לאחר לעונת המעשרות דהא גמר ישראל מלאכתן דדוקא כשלקחו ישראל אחר שנתלשו פטור ואם בצרן ע"י עובד כוכבים אז יש לחלק אם לקחן קודם שבאו לעונת המעשרות דמייב לאם לקחן אחר שבאו לעונת המעשרות דפטור (שם סי' ח') :

מא הורה נגד הרב המבי"ט בדין תרומה ות"מ בזה"ז מן היין שלא להטליכו בין החביות דלזול הוא בקדושתן אף שטמאין וכהנים גם כן בדין זילוף ויצא בשטם לתתן לכהן וימלאו בני מעשה אפילו ישראלים שיקנו מהם בזול לזלף בהן הבית בערבי שבתות וי"ם אחר שכבדו הבית ואז יזלפוהו לכבוד שבת וי"ם (שם סי' ט') :

סימן לה דיני חולה. גוסס ומיתה. הספד וקבורה וטומאת כהן :

אות א' ראתה עינו עין כל פעמים רבות חכמים הספדנין שאין מתעטפין בטלית כשמספידים ואולי משום דלסי' שמחה לובשים לבנים בט"ו באב וביוה"כ כדתנן בסוף תעני' ולסי' אבלו' לובשי' שחורי' לכן יושבים בלי טלית בלבושים שחורים (פחד יצחק אות ה' ע' הספד ראיתי):

ב מעולם תמה על מנהג כהני עירו היושבים בבהכ"נ גדולה לאיטליאני ובהכ"נ אשכנזים שבהודע להם עודם בבהכ"נ (וע"ל אות ל"א) היות מת ח"ו באהלים הסמוכים לבהכ"נ ועוברים דרך החצר מגולה והלא היו יכולין לעמוד בחצר בלי שום צער מ"מ יוצאים אח"כ מחצר ונכנסין עד תחת אהל המת לצאת חוצה לילך לביתם ולפי שזקני הוראה לא א"ל דבר מעולם חשב הרב המחבר דאולי היתה כוונתם רצויה למופת שיהיו שוגגים וכו' דס"ל דטומאת אהל הסמוך לאהל שהמת בתוכו איסורא דרבנן הוא ומנה ולא טעה דסברת רוב הפוסקים היא דאורייתא ואף מ"ד דהויא דרבנן מ"מ לא התירו רק בצער גדול או סכנה או כבוד הבריות ובלבד שפתחי אהל המת יהיו סגורים ולכן סיים במאי דפתח דאי אייתר חיליה לבטליה ועי' חינוך ב"י סי' נ"ד ופרי הארץ להר"ס מזרחי סי' י"ם וזולתם הזכירם שם (שם אות ט' ע' טומאת אהל) :

הד"ט וע' להרב אמונת שמואל סי' מ' ולהרב שבות יעקב ח"א סי' פ"ה דמייתי נמי להיתרא אף במקום אהל דאורייתא ע"י שידה תיבה ומגדל (פורטאנטינ"א בלע"ז) דמלתו אמה על אמה ברום ג' מבחוץ והאריך שם קצת בדין אהל זרוק ע"ש ובסי' נ"ח וע"ל אות ל' ועי' להרב יריעות האהל סי' ל"ב דייתב תמיהת הרב לבי אשכנזי סי' ק"ב על מהרא"י במה שנהגו הכהנים שלא לצאת דרך שער העיר משום דסוף טומאה לצאת ותמה עליו שהוא נגד ש"ס ערוך בפי"א דאהלות והרי"ה הנז' חזק הוראת מהרא"י דיפה עושים הכהנים וכמור"ס סי' שע"א והרב המבי"ט ומהרי"ם בנו ועי' להרמ"ז בתשו' ע"ו ותנ"ז דהיקל לכהן לצורך מצוה כמילה וג"כ במ"ש הטורים סי' הנז' בחצר מוקפת זיזין וכו' ומת בא' מהבתים אם כל דלתות הבית נעולות וכו' ואף דהרב הדב"ש השיב על ראיותיו תוד והחזיק הוראתו וכתבו לדבריו באזניו והסכים עמו להתיר ועי' להרב פרי צדיק בחידושו לי"ד ר"ם שע"ב דתמה עמ"ש הרש"ך שם דבטומאה דרבנן א"צ להקיץ לכהן דמעולם לא שמענו להקל בטומאה דרבנן רק משום כבוד הבריות שלא יצא כשהוא ערום או במקום מצוה אבל משום צער מועט להקיצו לא שמענו להקל אפילו בדרבנן. ועי' להרב יריעות האהל סי' ל"ב דמאסר ומקיים תשובות הרב תה"ד שהסכים כרמ"א בכהן השוכב ערום באהל המת שאסור לו להתעכב להלבש עצמו והשיב לקושית הרב אבן עוזר שחלק עליהם ועל רש"י וביאר היטב דברי הרמב"ם בפ"י מהל' כלאים ובענין סוף ס"ל הנז' ועי' ג"כ להרב פרי צדיק הנז' בח"ב סי' ה' דלא מקילים בה אפילו בדאיכא ביטול מצוה כגון ל"כ ותפלה בצבור וכיוצא הי"ד בחול אבל בשבת דאין חשש ליציאת המת יכולין הכהנים ליכנס לבהכ"נ ולא יחושו על סמ"ל והביא דברי מהרימ"ם ח"א סי' נ"ו והמבי"ט. ועי' ג"כ להרב נחפה בכסף סי' ו' בדין סמ"ל דהעלה דעדיין הדבר שקול אם יכול לצאת בלילה אף שבשבת אפשר להקל כיון שאסור לקבור משא"כ בליל חול דאין בו איסור כלל ועי' להרב מכתם לדוד סי' נ"א על עיר ווינילאה דהוכיח דפתח הראשון שעתיד המת לצאת הוא מהלכה למשה מסיני איסור סמ"ל ומשם ואילך מדרבנן ושאין מקום לסמוך על תיקון הנסרים על פני המת לומר דחיילי אפי' אין בנסרים נקבים דאם יש בהם נקבים פשיטא דשמא שמא יקרא ומ"ש דרך אגב בסוף תשובות מהרא"י בודאי פלטו הקולמוס שלא מדעת ע"ש. גם הרב שמא דחיי החמיר על עיר ווינילאה ושאין תיקון הנסרים מועיל והסכים לסברת הרב בילינוס ע"ש בסי' י"ם וכתב שאין תקנה רק לסגור דלתי בתיהם והחלונו' אם אין לסן סריגות פחות מס"ם וע"ש תיקונים אחרים. ועי' בתשב"ץ ח"ג סי' א' וג' בדין בית החיים שבנו בית דירה לישראל ובנו אחר בהכ"נ שיש בו חלונות פתוחות מותרים הכהנים לילך לבהכ"נ ולאותו בית שאין דרך להוציא המת מהקבר להכניסו בבתים והיכל הבנוי ע"ג קברים ולא היה מתחלה סתום סביב הקברים רק עשוי כעין אכסדרה נראה שאסור לכהן ליכנס להיכל ושמא יש תקנה לדבר ע"ש :

ג עוד לו שם תשובות מחכמי הדור בדין שכונת היהודים ניטמא"ו בלעז שיש לה חומה בפתח ודלתים לתגר לצדי המבוי המפולש ולצדי הבתים היו במשך ממזרח למערב והחומות בין צפון לדרום שם פתחים לצאת ולבא חוץ לגיטמא"ו ועל הפתחים וכל שאר החומה עשו זיז יוצא מטפח מן סקנה לקנה למטולא יזיקו הגשמים החומה ודלתים ומהזויות הזיזין הללו מכוונות למטה מן הרעפים היוצאות חוצה לחומו' הבתים אם ב"מ יהיה מת בא' מצדדי הבתים אם אסור לכהנים ליכנס בא' מהבתים שבצד האחר שכנגדו והסכימו שצריך תיקון להתיר להם ליכנס בבתים שכנגד המת ולצאת ג"כ חוץ מהגיטמא"ו משום סמ"ל ואין למנוע מלגדור גדרים ולתקן איסורין מפני כבודן של ראשונים דכבוד שמים עדיף עי' בס' מים עמוקים להרא"ם ן' חביב סי' י"א ולהרב מהר"י בזרע אברהם שלו סי' י"ז על עיר ווינילאה עצמה (שם) :

הד"ט ותשו' מהרש"ם על הנז' עי' בספרו שמה לדקה בחא"ח סי' כ"א. ועי' להרב בית יהודה ח"ב סי' מ"ם תשו' הרב יד מלאכי וזולתו. גם עיר הלזו פירינגי שרויה על זה בנער מימי קדם קדמתה וכבר כתב הרפ"י הנז' באות נ' ע' גבימת העובדי כוכבים שמעמידים לתגב הבית כי בעברו מכאן הרב יהודה אריה ממודינא נתן עיניו בגיטמ"ו העשוי כעין של מעלה ואסר להן ושאין לתמוה למה לא השגיחו הראשונים והכל משום מקום הניחו וכו'. ועי' להר"ד אשכנזי בתשו' סי' ק"ב דכתב דכהנים הנמנעים לצאת בפתח שער העיר כשיש מת בעיר טועין בדבר משנה דאין אומרין כן אלא כשהכל תחת אהל א' אלא נעול בדלת וסופו להפתח מחמת הטומאה שסופה לצאת דרך שם אבל בשערי חצרות והעיר אין בהן בית מיחוש ומחינן בהו אם לא שנהגו כן לזריזות במלתא כדי שלא יבאו עליהם מוליכי המת עודם תוך חלל הפתח וכמ"ש מהרי"ם ח"א בשם הרב אביו ותמה במ"ש הרל"ח דף קי"ח על פסקי הרמא"י סי' כ"ד. ועי' להרב משאת משה ח"א סי' כ"ד בכהן שנטמא בסמ"ל נגד הוראת חכם שבעיר והשיב שכן התירו הרבנים שקדמוהו וכ"ש

בלילות שבאותו מקום לא היו קוברין בלילה והוי דומיא לשבתות (וע"ל אות ב') והביא לדברי הרל"א הנז' וסיים למנין הדין אין לחוש לנדוי שנדהו אותו חכם על כך ומ"מ ישאל ממנו מחילה:

ד השיב כענין להרב משאת משה על מעשה שאירע בעירו שהשואל לא הודיעו הדברים כהוייתן ושהאמת הוא שהתירו פלפול המת בשבת מסכית למקום נקי ומגולה לאויר השמים ע"י הינו להוי ככבר ותינוק כדי שיוכלו הכהנים שביני בהכ"נ לשמוע החזנים ובתי כנסיות ובעת שדרוש הלך הרב לדרוש כמנהגו ובאו גם הכהנים בתוך הבאים וכיון שלא לכבוד החיים עשו הדבר רק לכבוד המת שבשעת מיתתו היה מוטל במקום אפל ובלי כפיית קרוביו רק בעלת המ"ן הונח במקום נקי בגזוזטרא שלו פוגיול"ו בלעז שבימות החמה יושבין שם בחברת אנשים מכובדים (וע"ל אות ו') שם ע' מת בשבת ודיניו :

ה הגד הגיד שאירע בשנת תח"ל בעיר ליגנו שאשה א' קודם מיתתה צותה לנכדתה לשים בראשה כיפה א' שעשתה בידיה ושכחה ולא הניחוה בארגז ועל ראשה ובאה בחלום פעמים רבות לנכדתה וא"ע שבשבילה אינה יכולה ללכת למקום מנוחתה וכן באה בחלום לגיסה והיה שם מקובל א' ואלו פניו לתקן המעות והלכו לבה"ק ובעודם חופרין קברה אמר המקובל הסכבת הרב מעבר יבק הארוכה ואח"כ צוה לגיסה ליקח ג' באיוקי פרוטות נחושת ולומר על כל א' וא' הריני נותן פרוטה זו לצדקה וכו' כנז' שם ובעוד שחפרו הקבר עד חציו מגל הראש אמרו ויהי נועם עד שהגיעו לארגז ועם הקרדום חתכו קצת עץ הארגז ובסכין חתכו הכיפה סמוך לראשה ואמר לגיסה לומר מלי מה שבחרת קחי מה ששאלת כי אין לך עוד חלק בעוה"ז ואלקך ונחלתך בעוה"ב תישני בשלום ותשכבי בשלום עד יבא מנחם משמיע שלום ג"פ והמקובל אמר בלחש בשם אלהי צבאות אלהי ישראל הנני משביעך שלא תפחידי ולא תבהילי עוד לא איש ולא אשה לא קטן ולא גדול אלא תישני בשלום וכו' וג' אמות בגד ששתן ריגס"א בלע"ז הניחו על הארגז יען כי אמרה ג"כ בחלום שעשו לה תכריכים קצרים ומפני שאמרה לגיסה אם ירצה לילך עמה תוך שנה צוה המקובל שימדדוהו בחוט לבן מראשו מקום תפילין עד סוף אצבעות רגליו באמור ויהי נועם ושם החוט בתוך הכיר וכתב עליו מבחוץ לשם פב"פ וזרק הפיתק תוך הארגז ואמר תישני בשלום וכו' וכשכסו הקבר לגמרי הניחו כלם ידיהם על קברה מגל הראש ואמרו תישני בשלום וכו' ואתה לך לקץ · גם בשנה ההיא בא מת אחד בחלום לאשה אחת וא"ל היכן הוא הכובע הקטן שלי שאיני מוצאו והוא בחלומה נתנה לו כובע קטן של בנה וצוה לה המקובל ההוא להתענות וללמוד תורה ולתת צדקה וקמח ונר לכופר נפש הנפטר והשכבת חלום כנוסח הספרדים וגם צדקה וקמח להצלת בנה ובלכתה לישן לומר בכוונה גדולה ג' מזמורים היינו בקראי ענני וגו' לדוד ה' אורי וישעי וגו' ולמנצח בנגינות מזמור שיר אלהים יחננו וגו' הנה אל ישועתי אבטח וגו' ולמחרת הלכה היא ובנה והשמש והמקובל לבה"ק ואמר על קבר המת השכבת הרב מעבר יבק ואח"כ נשתטח בנה על קבר הנפטר ואמר ג' פעמים חטאתי לאלהי ישראל ולפב"פ והוא רחום יכפר וגו' הנה אל ישועתי וגו' תשכב בשלום וכו' ג"פ ונתן שם פרוטות לצדקה לכופר נפש הנפטר כדברי הרב מעבר יבק הנז' דף מ"ב ואמר בכל פרוטה הריני נותן פרוטה זו לצדקה על כל ישראל ועל פ' זה הנפטר למנוחת נפשו בג"ע כל כלי יוצר וגו' ונתרחקו החברים ואמר המקובל בשם ה' אלהי צבאות ישראל הנני משביע אותך פב"פ ואל תפחיד ואל תבהיל בחלומות שום בריה מישראל בין איש בין אשה בין גדול ובין קטן אלא תשכב וגו' ג"פ ואתה לך לקץ וגו' ויהי נועם וגו' כולו והניח הכובע תחת מראשותיו בקבר ואמר טול מה שבחרת קח מה ששאלת ותשכב בשלום עד יבא מנחם משמיע שלום ג"פ· וע' ג"כ מזה בס' מע"י הנז' (שפתי צדק מאמר א' פכ"ו ובס' החסידים סי' רל"ז):עוד לו שם בשם הרב באר עשק דכשאומר המת בחלום אני רוצה לבא עמך או אני רוצה שתבא עמי נכון להשליך חלוקו של החי בקבר המת וכמ"ש הרמ"י וס' החסידים אך כשא"ל תן לי חלוקי או תביאהו וכיוצא א"צ להשליך בקבר שום דבר וכתב הרב שמחבר דנ"ל דאסור משום דרכי האמורי ולפחות לא נכון לעשות כן שהנפטר הבא בחלום ואומר שהוא ערום ר"ל בלא מצות וצריך לעשות מע"ט לכופר נפשו והראיה מפ' מי שמתו וכו' מאותה ריבה שאלחה טמר לאמה שתשלח לה המסרק ופרש"י לרמוז על מיתת נערה וכו' ולא לשלוח לה המסרק וכן לא נ"ל נכון לפתוח הקבר וכן מעשה הריבה הקבורה במחצלת של קנים לא מלינו בגמרא שפינו בגדיה ושלחו לה בגדים ע"ש עוד דברים אחרים על ענין זה (וענכ"ל אות זה) (שם ע' מת הבא בחלום) :

הד"מ והוא דס' החסידים הנז' הוא בסי' רל"ז ואמר שם דאם המקום רחוק או עובדי כוכבים ואין ידוע אנה קברו יחקור איש יהודי ששמו כשם העובד כוכבים וילך שם או על קבר יהודי אחר ששמו כשם יהודי שמת שהוא רחוק או אינו יודע מקום קברו ע"ש וכתב עלה הרב בריח עולם וע"ל סי' תשכ"ט ומעשה בא לידו במי שחלם כך ולא היה יכול לילך על קברו ואמר לו שיעשה שליח גמור בשמו כמ"ש רבינו ויעשה פדיון נפש או לפחות יתן לצדקה וישוב בתשובה וכך עשה וחי שנים רבות עכ"ל וענ"כ להרב כה"ג סי' שס"ב הגב"י אות ב' איזה דברים בזה וכיוצא לזה מהר"י החסיד ע"ש :

ו השיב תשובה מאהבה לתלמיד חבר שלו הרא"ך ששאל ממנו אם מותר לכהן ליטמא למת שאין לו קוברים ישראלים וימלא עובד כוכבים בשכר והשיב לו דל"מ למותר אלא מצוה היא כי מי שמע כזאת לקבור מ"מ ע"י עובד כוכבים והביא ראיה ממ"ש מרן סי' שע"ד איזהו מ"מ וכו' דמיירי בישראלים וכן מ"ש מור"ס וכן מברייתא שהביא הרי"ף בהלכות טומאה דף ע' ותורת האדם דמ"ב ע"א והרא"ש וש"ג שם סי' ע"ב ואף שרבו מהר"י מוינילא פקפק בדבר השיב לו על פקפוקו ושנם מהר"י בריאל והרב אעמ"ש באזיליאה הסכימו עמו להתיר (שם ע' מת מצוה איזהו) :

הד"מ ואני בעניי הייתי חושש בזה להתיר למעשה וכמ"ש בשו"ת ליעקב סי' ק"ף ולא יפי' אלא ספק אכתי כלל בידינו כשנות עברת וכו' ועשית מעשה וכשלא נתת וכו' ומה גם דלאיסור הלנת המת אינו אלא כאיסור טומאת כהן אם אינו בדין ליטמא וכמו שכתבתי בח"א סי' י"א אות י"ג בשם הרב חות יאיר דס"ל דאינו בלאו גמור אלא איסו' בעלמא ע"ש.שוב ראיתי להרב פרי צדיק בחידושיו לי"ד דכ"נ להניח בצריך לקדוק מ"ש מוסר"ס סי' ע"ד ס"נ דאינו חייב לשכור משלו דלכאורה נראה דצריך לשכור ולא יטמא דבכמה דוכתיה אמרינן ניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בממוניה כ"ש שלא לעבור וכן גבי דליקה שנפלה בי"ט דמשום לערם דגופא מקילים ולא משום לערה דממונא ע"ש ועיין במור"ס סי' שס"ב ובסשל"ד ורכ"ח סמ"ז ורל"ב סי"ד ובעיקר הכלל דניחא ליה וכו' ע"ש מה שכתבתי בסי' כ' אות נ' ועיין להרב בית יעקב סי' קל"א בדין מת המוטל בחמה בשבת במקום שאין ישראל אחר רק כהן א' דלכל כה"ג מת מצוה מיקרי ומותר לטלטלו ועיין במור"ס סי' שע"ב ס"ה ובח"ח סי' שי"ח במומחה כהן לקרוביו ולרמ"א דמחמיר ה"ד בדליכא בזיון למת רק בנגיעה בעלמא · ובזיון המת חמיר טפי מקבורה ועל ידי עובד כוכבים יש היתר טפי לטלטלו מלטלטל ע"י ככר וחיטק ע"ש וע"ל אות ד' :

ז מי שהוצרך לחתוך לו אבר ב"מ מנהג עירו פירארה לקברו ושכן עשו לזקן א' · וכן המנהג שם שלא לעשות ארון סתום תחתיו לשום אדם אא"כ צוה לעשות כן (וכאשר עשו לגיסי כ' מנחם ראיתי בשנת התל"ע) וכמ"ש הרש"ך ורמ"ז סימן שס"ב :

הד"מ ועיין להרב שבות יעקב ח"א סימן ק"א דפסק דמי שחתכו רגלו אינו חייב לקברו. אם חושש משום סכנה אך יש ליתנו במקום שלא יכנסו שם כהנים וכהן שנקרע ממנו אוזן א' וקצת ממנו נשאר דבוק אין בה טומאה ועיין ג"כ להרב יוסף אומץ שס"ל דהנוהג להטמין שיניו הנופלים ונאבד לו א' לא ידאג על כן אף דמפי שמעו שמע דחכמי המערב זהירין בזה והביא ראיה מפ"ק דברכות דאר"י דין גרמא וכו' ופי' הערוך דהיה שן שאינו מטמא ואי ס"ד שיש לקברו איך ר"י השאירו אצלו קבור יקברנו וכו' אמנם יש לדחות ע"ש :

ח כתב בשם הרב מהטוב דשנו ברוחה בעירו בפטירת הרב מנחם קאזים שמת בשחרית ע"ש והמתינו לקברו במס"ק ועברו על בל תלין ולא פטרוהו מדין חבוט הקבר והרי רבינו הקדוש מת בע"ש ונתכנסו כל העיירות להספידו ועוד ראיה ממ"ש הרב ראשית חכמה בשער הקדושה פ"ב בשם הזוהר פ' תרומה דף קכ"א (שם אות ק' ע' קבורת חכם) :

הד"מ ויותר על כן כתב הרכנה"ג בסי' שנ"ה הגה"ט אות א' בשם הרדב"ז ח"א סימן ק"ז דהמלין מתו בע"ש לקברו בין השמשות אין זה הלנה לכבודו ואסור וענ"כ להרב יד אליהו סי' מ"ו בדין עיר שיש שם מנהג שאין קוברין את המת אחר ג' שעות אחר חצות היום דע"ש דלא מבעיא דיש לבטל המנהג משום איסור הלנה אלא אף לקברו בע"ש יש למהר להוציאו וה"ז משובח אפי' על או"א ע"ש וכמ"ש בח"א סי' י"א אות י"ב ועיין להרב חיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות כ"ה ביוסף אומץ שלו סי' פ"ט דנתחדשה הלכה שלו ממעשה שבא לידי וכאשר רמזתי בח"א סי' י"א אות י"ב ע"ש וכן אתה אומר בדין אם מתוך הדחק על מי שמת יכול לחצוב קבר ולכסותו בנסרים עד שעת קבורה ועיין לו שם בסי' ל"ב וגם על ענין זה בא תשובתו על מעשה שבא לידי וכאשר הבאתי בח"א שם בסי' ואות הנז' ועי' למרן בסי' של"ע שהביא תשו' הריב"ש בדין נוסס שצוה לפתוח לו קבר שמותר לפתחו ולאה מרן לאייתו ועיין להרב תשב"ץ ח"ב סי' י"ב שהרבה להשיב להוכיח דאין שום חשש איסור לחופרי קברות ליטול שכר טרחן ועמלן כי אין מצות הקבורה רק בהכניסו לקברו וגם זה מוטל לקרובים והחפירה אינה אלא הכשר מצוה שהרי האדם בחייו יכול לחצוב קבר כמש"ה מה לך פה כי חצבת לך פה קבר וכן בקברי אשר כריתי לי לפי פשטו וכ"נ בפרק נגמר הדין ובמס' משקין ובפ' המוכר פירות בענין המוכר קבר וכולה סוגיא דהתם ע"ש ולפי מס"ל אף שהדין כן לחצוב אפי' בחיים מ"מ יש לחוש לסכנה וכנז' :

ט יש נוהגים בחזרה מבה"ק לרחוץ ידיהם ואינן נוגבין אותם וכהרכה"ג סי' שע"ו וראה רבותיו מהר"י בריאל והריב"ק שהיו מקנחים אותן וכן היה נוהג כמותן (שם ע' קברו המת) :

י יולדת שמתה אין משימין על בגדי הפולאט"ר או האראנא"ו בל"א הסכימו כמה חכמי דורו שבאיטליא הנזכר שם נטובה דאין שום טעם לאות ולגנות והר"ן הלוי ביאר עוד שראה נוהגין בפני רבותיו להלביש הסרונים ועבועים ונפולים ב"מ בבגדיהם ופולאט"ר עליהן וכן היולדת אם לא פסקו דמיה קודם שמתה אך אם פסקו קודם שמתה אף שקורין אותה בשם יולדת הרי היא כשאר הנשים וכ"כ ג"כ הרב שמש לדקה סימן כ"ח וס' ע"ש (שם במסורת בתרא (כ"י) אות ג' ע' גדול הבית) :

הד"מ וענ"כ להרב אהל יוסף סי' מ"ו בדין מי שהוכה מכת קנה שריפה ודמו שותת דרך כניסה ויציאת השופרת מעל"ע ומת בע"ש סמוך לחשיכה ונקבר ביום א' וביני ביני יצא הדם ונגרר בקרקע הבית ומלבושיו והביא תחלה מ"ש מרן סימן שס"ד מהב"א ומ"ש מור"ס שם בשם מהרי"ל והרב"ח בדין טהרה ולבישת התכריכים בהרוג ויולדת וסיים דבגיד"ד למן הדין היה צריך קבורה כל המלבושים שנתלכלכו בדם בין בעודו חי בין שלאחר מיתה וגם את העפר שעם נפל שדוד בעת הכאה והקשה לדעת הרב ידידו מהר"ם לידידי דפסק גם הוא כדעתו אך יצא לחלק על הכרים וכסתות שא"צ קבורה למה נשתנו אלו מאלו וע"ש כל דברי הרמ"ל הנז' דמטמא טעים כדי להעלות חימה הבי לקברו במלבושיו כאשר נמצא :

יא נשאל נורב אס"י מקאסאלי לענין טומאת אהל אם ולד הנולד מישראלית שבא עליה עובד כוכבים ומת אם מטמא באהל מההיא דחז"ל ע"פ כי יסיר וגו' בן בתך הבא מן העובד כוכבי' קרוי בנך או לו והשיב לו תלמיד חבר שלו מהרי"ף עניו דפשיטא למטמא באהל דאפי' עובד כוכבים גמור נחלקו הפוסקים וכ"כ הטור בשם הרא"ש בסי' שע"ב וכ"פ מרן להחמיר וכ"ש במתגייר לכ"ע אסור וכ"כ הרשב"א סי' רמ"ב והרב בנימין זאב סי' שס"ח והרב עדות ביהוסף סי' כ' וס"ה זרע בתך הבא מן העובד כוכבים לכ"ע יטמא באהל וכן לענין רבית בין המתנכר כתינוק שנשבה בין העובדי כוכבים שאסור ללות ממנו א"כ מטמא באהל כמוהו וכ"כ רדב"ז ח"א סי' י"ב והרב לב"ם סימן מ"ה והרב דרכי נועם באה"ע סי' נ"ע ואם בן מתנכרת דינו כקראים כבר כתב מהרמ"ם ח"ב סי' ק"ע דהקראים מטמאים באהל כמוהו וכ"כ הרב הלק"ט ח"א סימן קע"ז הנה כי כן איך שיהיה דינו לעולם יטמא באהל גם הרא"ס השיב כן ככתוב בשמש צדקה סי' כ"ו וכן הסכימו מהר"ש מטיקיו ורמ"ל מפינאלי והר"י בריאל ורבני מונגילסיא ונירון מפירינלי · אך הרב נתנאל הלוי מפיסארו פסק דאינו מטמא ושאין מרבית וחזרת אבידה דאיס לניל"ד דהא הרשב"א נוסיה בתשו' הנז' שכתב וישראל מומר מותר להלותו ברבית ואין מחזירין וכו' מ"מ ס"ל למטמא באהל א"כ אין זה תלוי בזה אבל תלמידי הרב המחבר עמו ואמרו דמ"מ יש לדון ק"ו דלית ליה פירכא שאם מתנכר שמותר להלותו ברבית מטמא בין מתנכרת שנשאת לעובד כוכבים דבנך הוא ואסור להלותו ברבית לא כ"ש שיטמא באהל · גם רבני פירינלי הנז' שלחו לאס מ"ש מהר"ן הנז' עמו ואמרו שאין בדבריו דבר לסתור הוראתם לאיסור וכנז' (וע"ל אות ט"ל ונ"ב) (שם (כ"י) אות יו"ד ע' ישראלית) :

יב בית שנשרף ב"מ ובתוכו נשרפה נפש אחד מישראל ח"ו ובקשו ולא מצאו כלום מותר לבנות באותו קרקע והבית טהור וכ"פ הרב ב"ד בסי' קע"ב (עולת שמואל סי' ע"ו)

יג אשת כהן מעוברת להרש"ך בשם הרוקח ר"ס שע"ה מותרת ליכנס באהל המת משום דהוי ס"ס הביא הרב לכלל יישוב מה שהקשו עליו אמאי לא טעים עטמא דקברה בלועה אינה מטמאה דפ"ז דאהלות (שדה הארץ סימן ל') :

הד"מ ועיין להרב יעב"ץ ח"ב סימן קע"ז מ"ש לבאר דעת הרוקח כמ"ש בלחם שמים שלו ספ"ז דאהלות שיש חשש טומאה לעובר לטמא וליטמא בב' דרכים הא' פתיחת הקבר במקשה לילד ולד שכלו חדשיו לשמא יצא ראשו או רובו חוץ לפרוזדור ובנפלים משיעגילו ראש כפיקה והשיא דרוקח מיירי אם שהוא תוך עיבורה ולא כלו חדשיו דספיר דמי למסמך אה"ס ואם כלו ימי עבורה כל שעתא ושעתא יש לחוש לפתיחת הקבר והוצאת הראש ותו ליכא ס"ס ומקבל טומאה בודאי ע"ש וענ"כ לרדב"ז בשניות סי' ה' שגם הוא ייסב דברי הרוקח באופן זה אך כתב דספיר יש ס"ס דאף שכלו חדשיו אולי ימות בשעת לידה ע"ש :

יד כהן שבתוך ימי חופתו מת לו מת אסור לו ליטמא למתו דכיון דנדחה אבלות משום ימי שמחה דין הוא שלא יטמא וה"ה ברגל ושבת (זקן אהרן סימן ק"ח) :

הד"מ כבר הבאתי תוכן דבריו בח"א סי' י"ד אות ל' ובעת ראיתי חובה לעצמי ללמד לשוני לומר איני יודע למה לא ידעתי אז לקרורי לעתאי בהא דאמר מני"ר דדין הוא שלא יטמא מפני שאבלנו נדחית וכתבתי דנסי דבמ"ק תנית כל הקרובים שמטמא מתאבל אך לא מפני כן תמשך התולדה דאם אינו מתאבל אינו מטמא ע"ש ואי האמת שאני מתנוים על עצמי על הנסתרות ממני שידי היו עסקיות בדבריו ונסתר ממנו שידיו תביאהו שכן כתב הרמב"ם בכתב מפורש שכל אותם שאמרו אין מתאבלין עליהן כגון הרוגי ב"ד אין כהן נטמא להן הרי דאין זה תולדת הרב שהמציא מדעתו רק פסק הלכ' ואפשר שכוונתו להשיא דמת מצוה למיטמא אפי' כה"ג אפילו לחוקי ממש אע"פ שאינו מתאבל עליו ומשם דנתי דאין הכלל כל שאינו מתאבל אינו מטמא כלל גמור דיש מי שאינו מתאבל ואפ"ה מטמא לו ודו"ק :

טו החזיק בכל עוז לאסור אפילו בחול לפתוח בטן מעוברת שמתה להוציא הולד ומ"ש מרן בא"ח סימן ש"ל ס"ה למביאים סכין בשבת אפילו דרך רה"ר מיירי דוקא כשנעקר הולד לצאת וכמ"ש התוספות בבתרא דף קמ"ב . וענ"כ להרב בית יעקב סימן נ"ע למייתי ראיה לסברתו דס"ל דאם כלו לו חדשיו מחויבים אנו להצילו אפילו נעקר הולד מתוספות דע"ז דכ"ז אמנם שאני ודאי כלו וכו' מדלא ידעינן אם כלו ושוב ראה להרב שבות יעקב שהשיב למרן הנז' ועיין בתשו' הגאונים סי' רמ"ח ורדב"ז החדשות סימן תרל"ה (וענ"כ בח"א מחבורי הקצר הלז סימן י"ד אות י"א הד"ם) (זרע אמת סימן כ') :

טז רב שצוה לפני מותו שלא להספידו אף שבסי' שד"מ ס"י יש במשמע כשומעין לו וגדולה מזו כ' הפמ"א בשם מהרי"ו סי' י"ן ותמה על הרב בית יעקב סי' פ"ב ונשא ונתן בדבריו ובדברי הרב מעבר יבק מאמר א' פ"ח מ"מ שוב עשה סניגרון להרב ב"י הנז' וכתב דיש לחלק בין אדם דעלמא לגדול הדור ושיש להספידו ובלבד שלא להפליג בשבחיו רק בדברים המשברים לב השומעים לתועלת החיים והמתים ומ"מ מסיק בעיון ולהניח הדבר בשיקול הדעת רבנן קשישי (שם סימן קנ"ב) :

הד"מ וע"ע לו שם בהשמטות שהביא לדברי הרב חיים שאל ח"א ל"ד וע"ע אות ו' בדין הנז' ובדין רב שצוה שלא יאמרו לו תוארים שכתב בכל א' מהענינים הנז' כל הצורך· גם הרב הרז"א הנז' שם דלכל הדברות אם המשכיב הוא תלמידו של הנפטר אין להזכירו בשמו בלבד משום דאסור להזכיר לרבו בשמו אף שצוה כן רק יאמר רבי סתם או פ' רבי דבכה"ג מותר כמ"ש הרב פרשת דרכים בדרך ענוים ע"ש וע"ל סימן כ"ו אות כ"ח וכ"ע ולפי מה שראינו בדורנו הרבה גדולי הדור הנלווים על זה וגם ראיתי קונטרס קטן בשם נוף דבש דפוס וויניציא שנת תלנ"ד שצוה כן מסתמא שמיעא להו וס"ל דאין הדבר מסור ביד החיים להספידו ולהזכירו בלי תוארים דאל"כ לא היו מוחלין לכבודם לבטלה ומעולם לא ראיתי שהספידו לרבנים שצוו שלא להספידן ולא פעם ושתים מעשה היה בדורנו וקיימנו דברי חכמים :

יח סניגרין עשה והליץ בעד מנהג עיר הגנא"י"ר שהכהנים שמת להם אחד מהקרובים שחייבין ליטמא להן שאחר שיכניסוהו תוך בה"ק עד מקום הקבר שיקבר ויעשו ההקפות ויקראו לזוק הדין חוזרים הכהנים ומוציאים אותו וידם אוחזת בגוף המטה עד

בינה אחר ממקום המיוחד לקבורת מתים ושם יעמדו לא יפנו הנה והנה ואז הכתפים ישראלים חוזרים לבדם ומכניסים אותו עד הקבר ושם יקבר ומייתי בידיה סוגיא דפ"ו דנדרים דף פ"א בפלוגתא דרבה ורב יוסף אליבא דרב הונא ודברי הרא"ש בהשגות בפ"ה מהל' נזירות ופ"ג דהל' אבל ופוסקים אחרים והעלה דכיון דר"ת מתיר אפילו בתורה כמ"ש הרא"ש בשמו יש להם על מה שיסמוכו אף דלרמב"ם ודאי אסור ועיין בתשו' הרשב"א סימן של"ד וח"י (בית יהודה ח"ב סימן נ"ו) :

הד"ט אם לא על הכהנים אנו מצטערים על דא ודאי איכא למיחש דאין הפסקות משמשות בין הקפות לקבורה רק לצעורי שכ"כ הרב קריה נאמנה דף כ' ע"ג בשם הרש"ז והרב"ך שמזכירים ומזהירים שמעות גדול ביד עושי ההקפות בבית הח"כ הולכים לקברות שאז הוא יותר נער למה שמחרים הנגעים להתאחז בו בתוקף גדול מבראשונה · עוד ראיתי להרב מדרש אליהו דף י"ד ע"א מעשה אדיר ונורא שאירע בימי האר"י על איש א' שלא קברו אותו מיד אחר ההקפות ושלטו בו המזיקים ב"מ נס העד העיד בנו האיש רב חביבי הרי"ף נר"ו רעיא מהימנא דקק"י סאלוניקי שראה בזה מנהג טוב וכשר בעיר קסאלי שמניחים המרא ואזינא שחפרו בהם הקבר ע"ג הקבר ממש כאשר עושים כמוסרים האורגז ומעמיד המת תוך מטתו וסביביו עומדים כו"כ אנשים בשורה לפופים ודבוקים זה בזה ורוח לא יעבור ביניהם ולפניהם אבוקות של אור תקועות בקרקע נמוך ועומד הרב המקיף ועושה הז' הקפות כסדר הנזכר בס' מעבר יבק ותו לא מידי וככלות ההקפות תיכף מורידין אותו בקברו בנחיצה רבה ושכן נהגו מימים קדמוניות ובפרט בימי הרב זקנו רב אס"י ז"ל שינאק מים ע"י הרב"ך מריגיו עכ"ל האוהב והאהוב הנז' נר"ו ועיין להרב זרע אמת סימן קמ"ד שכתב דלהקפות והעמדת המת פעם אחד לכן וכיון שכתב הרב לחה"ם סימן שנ"ח ס"ג דהמנהג שלא להעמיד המת בימים שאין בהן תחנה אם כן ה"ה להקפות ומ"מ ההוא אמר דאם לבם נוקפם וחסים לעשותן יעשו בלי פרסום כ"כ דהיינו בבית הכסטר אך דעתו נוטה דשב ואל תעשה עדיף עיין שם ודבריו מחוורים לפי האמור למעלה פן תהפך ת"ו תקנתו לקלקלתו וכנז' :

יט מי שקנה אבן א' למצבת רב אחד ולפי עדות העדים קנאה בתנאי לתקנה וליפותה ע"י אומן בקי והמנהג לעשות הכל אחר שמשימים אותה על הקבר כדי שלא תתקלקל עפייתה בהוליכה והמוכר שכר אומן בקי ועשה בה מה שצריך ולא יצאה נקיה וברה דאדרבה נגלים כעורתה וטוען האומן שתנאי היה לעשות בה כל מה שאפשר ולא נתחייב עוד והשופט חייבו להחליפה ועתה יש לדעת מה דינה של האבן הזאת (וכמוזכר בח"ב שלו) דכיון דלפי טענתו של מוכר נעשה בהתלם הרי לדידיה שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא דהו"ל נר ביה ואזמניה או דלמא כיון שנתחייב בדין על פי עדים הו"ל נר ביה ולא אזמניה דלאו כלום הוא וכפסק מרן סימן שמ"ט וכמ"ש הרב"ד סימן קע"ב (פרי האדמה ח"ד דל"ו ע"א) :

הד"ט ועיין להרב זרע אמת ח"ב סימן קמ"ז בדין ב' מצבות שמניחים לציון על הקבר שנמצאו קבורים תחת קרקע חצר היהודי שיש זקנים בהם האומרים שמחורבן בה"ק של יהודים שהיו במקום אחר נתחמשו ליסודות בנין החצר והעלה דלענין הנאה יש להשתמש בהם לעשות נפש לשאר מתים · ולענין הכהנים הורה דאף בהידועים אין הכהנים מוזהרין להתרחק מהן מטעם כמה ספיקי דלמ"ד להחמיר נמי אינו רק טומאה דרבנן וכ"ש שא"צ לבדוק אם יש שם אחרים ע"ש : **ובעיקרן** של מצבות הללו עיין להרב ברית עולם סימן תשל"ח בשם האר"י בשער המצות פרשה ויחי שכתב שהוא צורך גדול והוסיף הרב המחבר דאפשר דרשב"א נמי דבירושלמי פ"ב דשקלים אמר אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרונם (ועיין להרב תאוה לעינים סימן ער"ה דף פ') גם הוא יודה לשים לצדיקים איזה אבן על קברם ודוקא בנין מפואר אין עושין להן ע"ש · והכריכי מה שהזמינם לצרכו ונתנם עליו ולאיזה סבה הוציאום ממנו קודם הקבורה פסק הרב דבר משה בח"א סימן ס"ז לתת למת אחר ע"ש ולהרב"ע הנז' בחיים שאל שלו ח"א סימן ע"א אות ו' · ועיין להרמ"ע סימן מ"ד בדין מצבות שיש לחוש שיוציאום האנסים דטוב למכרן ולמחות מהן שמות הבעלים ודמיהן יפלו לתיקון קברי ישראל ע"ש :

כ אסר לכהן אף בזמן הזה לצאת מא"י לארץ העמים ותמה על הרש"ך סימן שס"ט סק"ב ורס"ז סק"ד שכתבו דמה שאסר מרן שם שאינו אלא בזמן שהיה א"י בטהרה אבל בזמן הזה מותר דליתא דא"כ הו"ל למרן להשמיטו כיון שאינו נוהג בזה"ז ומ"מ על הכהנים הדרים בח"ל יש להפך בזכותם ושלא יתחייבו לעלות לארץ עיין שם (שבות יעקב ח"א בחי"ד סימן פ"ה) :

כא אם פנו שלא כדין מת מהקבר וקברו בו מת אחר אם קבר בנין הוא יש לפנות העצמות שנקברו שלא כדין אם לא היכא דנהוג היתר נהוג ודחה דברי הרשב"א סימן תקל"ז דפסק שלא כהסור ומרן סימן שס"ג וס"ד שהתירו לקבור מת אחר בקבר שפנו ממנו מת אחר ודלא נמי מהב"ח דפסק דאם פנה קבר של בנין מותר לקבור בו מת אחר דליתא ואף בנעשה מעשה ע"פ פרנסי העיר כאילו לא עשו (שבות יעקב ח"א סימן פ"ז) :

כב על הרחקת המתים בקבורתם אפשר להקל בדורותינו דדי לעמוד בשלנו במקום מצומצם שאין לנו ארץ רחבת ידים ומ"מ ברחבת ידים נכון להרחיק זה מזה השיעור דבסימן שס"ג (שם סימן נ"ה) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב צבי סימן ק"ב דס"ל דההרחקה כל שהעפר רך יש להרחיק יותר מו' טפחים כדי שיהיו ג' טפחים לזה וג"ט לזה וכמ"ש הרמב"ן בתורת האדם דף ל"ח ע"ג בשם רבינו האי ואם באיזה קהלות מקרבין יותר משום שהמקום צר ודחוק אין מעת הדחק ראיה ועוד שעפרם קשה אך בקרקע תיחוח יש למחות בידם ולא סגי אפילו בו' טפחים ע"ש ועי"ל אות ל"ד ובתשב"ץ ח"ב סימן קי"ט דפסק דלהפסיק בין עליון לתחתון די באמה א' והכל לפי הסלע אם רך או קשה וה"ה בהרחק הצדדין שיש להרחיק ז"ט הכל לפי המקום ע"ש :

כג לקבור מת אצל אבותיו שמגד א' קבור שונאו ודאי אם אפשר לעשות שניהם ש"ד ואם עברו כבר על הנקבר י"ב חודש דאין כאן חשש כלל אצל הא' רק משום הב' אמרינן דמסתמא ניחא ליה לקבור בקבר בית אב אף שיהיה אצל שונא דאשכחן דקפדי אינשי כמש"ה ושכבתי עם אבותי וגו' וקברתני וגו' (שם סימן נ"ו) :

הד"ט ועיין להרב באר היטב סימן שס"ב ס"ו ולהרב זרע אמת ח"ב סימן קמ"ו שכתב דיש לחוש לסברת הרב מעבר יבק מאמר ב' ס"ו בדין אלמנה לבעל ב' ויש לה בנים משניהם ומתה שתקבר אצל בעלה הא' אם לא שנודע דהוה מתישבא כדקא יאות בבעלה תניינא וניחא נפשה טפי ולא עוד אלא דבמעשה שנשאל היה לו מב' בנים ונקבות ומהא' זכרים לבד ע"ש :

כד בשעת הדבר ב"מ שגזר המלך שלא לקבור מתים בעיר אם לא ישפכו עליו סיד לעכל הבשר ואם לאו לקברן בא' מהעיירות במקום שאין שם אדם יש לסמוך עמ"ש הרשב"א סימן שס"ט שערב לו לאדם ליקבר אצל אבותיו אף שיצטרך לשפוך עליו סיד (שם סימן נ"ו) :

הד"ט ועיין להרב יוסף אומץ סימן ס' דכתב דמנהג ישראל לתת עפר א"י בקבר משום וכפר אדמתו עמו ולא לפי שסגולת אותו עפר לעכל הבשר כמו שעלה בדעת השואל ועיין בבאר היטב סימן שס"ג דכתב דוקא בההיא דקבורת המת בא"י ה"ע משום וכפר אדמתו ואילו עמ"ש מור"ם דהמנהג לתת מעפר א"י בקבר הביא מ"ש הרב מעבר יבק שהועד לו מפי הראיה שעפר א"י מכלה בשר הגוף בזמן חודש ימים ושהאריך שם וכבר נודע שכל זמן שבשרו עליו אינו נח מן הדין והביא מ"ש הרשב"י להנז' ואם כן י"ל דמש"ה נותנים מעפר א"י בקבר וכמ"ש מור"ם הנז' וברוך שיודע מ"מ דחה מהרי"א הנז' עדות הרב מע"י הנז' :

כה מי שצוה לפני מותו לחפור בסליתו איזה שמות ופסוקים בכתב על הקלף מצוה לקיים דבריו אף שאינו ת"ח דדוקא בס"ת שבלה אמרו במגילה לקבור אצל ת"ח ובכלי חרס אבל בקמיעין אין בהן חומר כ"כ כמ"ש בא"ח סימן של"ד (שם סימן ק"ח) :

כו פתח תשובה פתח על מעשה שהיה שתפסו מתים והפשיטו תכריכיהן וזרקו על פניהן וחזרו היהודים להלבישן וקברום כראוי וכיון שבעון חיים המתים מתחוספין כמ"ש ביבמות דס"ג ליחד להם לפשפש במעשיהן ובער"ת יתענו כלם מבן ח"י שנה עד בן ס' חוץ מעוברות ומניקות וחולים וילכו על קברות המתים שנתחספו ויבקשו מהן מחילה אם נתחוספו בשבילם ויתן כל א' כופר נפש לצדקה בעדם ויזכרו נשמתם בהזכרה דשמונה שתהיה · גם האריך בנסתפקו אם חפרו העובדי כוכבים איזה קברות אם יכולין לחפור ולפתוח אותן הקברות והביא דברי הגאון מהר"ד אפנהיים גיסו האובא בשו"ת חות יאיר דף רמ"ז ע"ב ונשא ונתן בדבריו (ועי"ל אות ה' ואות כ"ח) (שם סימן ק"ג) :

כז מי שנכשל בא"א וקבל עליו בתשובתו דין ד' מיתות ב"ד להטביע עצמו בנהר שהוא חנק אין לו דין מאבד עצמו לדעת וראייתו מקידושין דפ"ב בעובדא דר"ח בר אשי ומההיא דתולדות רבה גבי יקים איש צרידה ומכתובות פרק הנושא שהפיל עצמו מהגג ע"ש · ולא מצא קורת רוח בדברי הס"ר היפה שם בפרשה תולדות רק באשר מצא בחידושי מהרי"ם לכתובה דההוא כובס גם משום תשובה קעבד ואם כן מוכח שפיר דכל העושה לשם תשובה או להנצל עצמו מיסורים קשים אין לו דין מאבד עצמו לדעת ומזומן הוא לחיי עה"ב (שם סימן ק"א) :

הד"ט ועיין בח"א מחבורי הקצר הלז סימן כ"ט אות ל"ט ועג"כ להרב זרע אמת ח"ב דפסק דמי שהמית עצמו מיראה שיסיתנו יצרו להמיר דתו אף שודאי אסור אין לו דין מע"ל ויישב דעת התום' פ' הנזקין דף נ"ז ע"ב ד"ה קפצו כולן דאולי ס"ל כשיטת קצת מפרשים שהביא הריטב"א בשיטה מקובצת דכתובות דף ל"ג והביא מ"ש הרב גו"ר בהגהותיו סימן קנ"ז סק"ד בשם פסקי ריקאנטי סימן ס"ט ודעת הרב ברכי יוסף סימן שמ"ה סק"ד ובשם הגדולים אות יו"ד סימן ז"ך ועיין בחיים שאל ח"א סימן מ"ו ובמראות העין דף נ"ז ע"ד והביא מ"ש הרב האבילין בקונטרס רוח חיים דנסתפק אם מי שעבר עבירה שחייב עליה מיתה מותר להמית את עצמו לתשובה · וע"ע לו שם בדין רוצח ישראל שנתפס ונתנוהו במשמר בחדר בפני עצמו ומצאוהו חנוק דפסק דאין ללמוד לניד"ד מדין מרן בסימן שמ"ה והביא ג"כ מ"ש הרב מטה יהודה ונידד לחלק בין הנושאים וסיים דבניד"ד יש אומדן דעתא שלא המית את עצמו רק בהורמנא דמלכא ולכבוד ישראל ושבין כך ובין כך יתעסקו עמו כשאר מתים וכן עשו מעשה ע"ש · ועג"כ להרב באר היטב סימן ש"מ ס"ה ולהרב שבט יהודה סימן מ"ה תשובה גמורה למעשה שהיה ע"ש ועי"ל אות מ"ה בדין מי שנמצא חנוק בבית האסורים · ועיין להרב בית יעקב סימן קמ"ה בנתפס מהעובדי כוכבים והוא מוחה שלא להוציא עליו הוצאות לפדותו כי חפץ הוא לקדש ש"ש דדבר פשוט הוא דיפה עשו שלא להשגיח בדבריו והוציאו הוצאות להצילו ושחייב לשלם ההוצאה ע"ש (ובענין קריעה ואבלות על המאבד עצמו לדעת עי"ל סימן ל"ו אות ל"ז) :

כח נשאל בדין ילדה א' בת ט"ו חדשים שנקברה ושכחו להסיר ממנה נזם זהב שבאזנה הסכים להוראת מעלת השואל שלא לפתוח קברה ואף דלפי מ"ש הסמ"ע ומרן דלפתוח הקבר בלי שינוי מותר וגם לפי מ"ש הרמ"ז ורש"ך דהאיסור הוא מפני שמתיראים מהדין וא"כ הילדה זו שאין מפנין וגם אינה בת עונשין היה נראה להתיר פתיחת קברה ולהסיר נזמה מ"מ אין להקל ואף דמטעם ניוול אין בה שאתמול קבורה וכזמן מועט כזה אינה מנוולת מ"מ כבר כתב מרן בסימן שס"ג בשם הירושלמי שאין לפתוח שום קבר אחר שנסתם הגולל אפילו לבדוק אחר ב' סערות ואי משום דנגאי הוא לה הנזם של זהב שאינו מהצורך אין זה שינוי כ"כ ואינו גנאי לה ואי משום דאין ראוי לבא כזהב לפני המקום משום קטיגור וכמ"ש גבי כ"ג גם זה לא שייך בנשים ואדרבה סניגור הוא להן שלא רצו ליתן לעגל וכמ"ש רש"י במגילה דכ"ב · גם מוכח קצת ממור"ם סימן שס"ט שכתב ולכן מותר ליטול טבעת שביד המתים וכיוצא בזה ואי איתא דהוי שינוי ונגאי ה"ל להצריך ליטול ח"ו אין בו קפידא ומכ"ש שלא לפתוח הקבר ע"ז רק עכ"פ למיחש יש לבקש מחילה שאם לא יועיל לא יזיק (שב יעקב סימן ס"ד) :

הד"ט ועי"ל אות ה' וכ"ה וכ"ט ועל ההיא דמור"ם הנז' עג"כ להרב בכור שור דף קכ"ד ע"א דמחלק בין תכשיטים המחובר לגוף כפאה נכרית ושן תותבת אסור דעיקרן שיהיו נראות שהן מגופה אבל תכשיט אחר כטבעת יש להתיר אפילו קשור במת :

כט מת הקבור בקרקע עובד כוכבים מותר לפנותו משם לקברו בקברי ישראל ואם מחויבים לפתוח הארון לראות אם עודנו מוסבב כדרכו אסור ודחה סברת מהר"ד בספר חות יאיר שהעיד בשם הרב גרשון מיץ שבא מעשה לפניו בב' מתים שהקברנים שכחו בכל א' תכריך א' והורה הרב לפתוח קבר הקטן ולכרכו בתכריך מאחר שאין אימת הדין עליו (ועי"ל אות כ"ח) אבל הגדול שאימת הדין עליו אסור לפתוח ומהר"ד הנז' הקשה לו מב"ב דף קנ"ה מתיב ר"ז מעשה וכו' וסיים דאין חילוק בין קטן לגדול דאסור משום ניוול אף אם לא משום חרדת הדין (הרב צבי סימן מ"ז ונמשכים) :

הד"ט ועיין להרב כנסת יחזקאל סימן מ"ג בדין בני אמבורג השולחים לקבור מתיהם באלטונא ובוומירביק וכי תקפו לרותיהן והיה ב"פ דבר בעם לא היניחום להוליכם הנה והנה ונתן להם השר קרקע על בית החיים סמוך לעיר וקברו שם מתים רבים ואחר שמלא ה' בהם רוח חיים באו ושאלו אם היו רשאים לחטוט קבריהן לקברם בבה"ק הישנים ואחד חכם הורה לפנות המתים שצוו להוליכם לקברם הישן או שיש להן משפחה בבה"ק הישן אך שאר המתים ישכבו על משכבותם בשלום · וע"ע לו בסימן מ"ד בנפל בן ח' חדשים חי שמת וקברוהו בלתי נימול שאחר שהביא תשובת הרב חות יאיר דרמ"ו ע"ב שהביא בשם הרעה"ג לחלק בין קטן לגדול ומה שהשינו גדול א' בדורו ותשובת הרב חות יאיר הכל כאשר לכל כנז' הביא דברי הר"ן הנז' וסיים דבנ"ד יש לדון ק"ו דאם מחמת חסרון מלבוש פסק הרעה"ג הנז' לחטוט ק"ו לבל ישכב ערל ויזכרוהו וירחמוהו מן השמים כמ"ש מרן סימן רס"ג בשם מהרי"ו · ואף שזהו נפל דה"נ דנולד בח' ספק נפל הוא וכמ"ש ביבמות דדלמא אשתהי והוא בן ז' ולכן הורה לחטטו ולמולו בצור לזכותו לתחיה ועי"ל אות ה' · גם הרב בכור שור בדף קכ"ב ע"א בדין תינוק שמת בתוך ח' ימים ושכחו למולו פסק לפתוח הקבר למולו ול"ד למקבר בזוי למכובד די"ל דלא איכפת ליה כולי האי אבל ליקבר בערלה חרפה ודאי לו ע"ש · ועיין ג"כ להרב יוסף אומץ סימן ס"ל בתינוק שמת בלזארוס"ו והצרכו לקברו ערום ובקברי עובדי כוכבים ושוב עלה בידם לקברו בקברי ישראל והתיר לפנותו משם והביא מ"ש הרב שבות יעקב ח"ב סימן ק"ג ובית לח"י סימן שס"ג וחות יאיר והר"ן והרב נודע ביהודה ס"ס פ"ח ע"ש · ועיין ג"כ להרב דבר משה ח"א סימן פ"ו בכדומה לנוכרים להתיר לפנות וכמ"ש מהריק"ש והביא ג"כ ראיה מתשו' הרשב"א סימן שס"ט בא' שנקבר תוך השכונה ביום הידוע לנוצרים שלא יוכלו לקברו ליומו בבה"ק ואח"כ פינוהו ע"ש ומ"מ אם אין מקום ליראה לבא לידי תקלה מוטב שב ואל"ת · ועג"כ להרב נודע ביהודה הנזכר סימן פ"ט בקק"י שקנו קרקע מעובדי כוכבים לקבורות לק"ן שנים ואח"כ להחזירו לבעלים לעשות בו כמי שעושה בשלו ואחר כמה שנים רוצים לקנות קרקע אחר לקנין עולם אם מותר לפנות הנקברים לקברם בקרקע זו שתהיה להם מנוחת עולם ומעלת השואל השיב כדין דסימן שס"ג שאם נתנוהו בקבר ע"מ לפנותו משם מותר בכל זמן ואם לפנותו לזמן קבוע מותר לפנותו בזמן ההוא דליכא בכה"ג בלבול למתים עוד הביא דלזמן מרובה כזה על פי הרוב אינו נשאר אלא רקב ולא שייך בלבול רק כשהן עצמות ובניד"ד א"כ לע"ע אכתי הן עצמות ויוכל להיות שישתדלו אז לקנותו מחדש גם אזו והלאה וכתב עוד דלדעתו לא שייך קבורה ברקב ויליף לה מת"כ ע"פ קרבו שאו את אחיכם וגו' ומסנהדרין דכ"ב כמ"ש הרב קרבן אהרן שם · עוד הביא טעם ג' כי לא נכון לגרום אבלות קרובים בליקוט עצמות כדאיתא סימן ת"ב ולפטור עצמו ממצות אבל ברקב לא שייך אבלות ומה שהגאון הר"ן התיר לפנות מקבר עובד כוכבים לקבר ישראל התם לכבודו הוא וליכא בלבול והסכים עמו הרב המחבר דברקב ואפילו בעצמות שאין בהן בשר לא שייך בלבול ומסוכות עשה מתשובה רב האי הביאוה הטור ומרן סימן שס"ג · ולכן בניד"ד אם בטוחים הם שגם אחר כלות הזמן שהגבילו יהיו רשאים לפנות העצמות משם קודם הסבת הקרקע

פשיטא דאין צד היתר לפנות עתה דאולי תוך הזמן יחיו המתים או יחזרו ליקח ממני לחלופין ואם לא יעלה בידם יפנום כשיגיע הזמן וכסברת מע' השואל ומשיב כנז' אך אם יש לחוש שאם לא יפנום עתה לא יורשו אח"כ לפנות אין ספק דמותר לפנות עתה ועכ"פ מכאן ולהבא כיון שיש בידם לקנות בית עלמין לחלופין לא יקברו עוד בקרקע הראשון :

ועג"כ להרב פרי האדמה ח"ד דל"ו ע"א שהביא תשו' מהריא"ל בשאן סימן כ"א ותשו' הרמ"ע סימן מ"ד וכ"ו ותשו' הרא"ח במים עמוקים סימן י"א ומשם בא לו לניד"ד שאירע בעה"ק ירושלים בשנת תקי"ו דמרוב גשמים נבו הזוחלין ועקרו כמה קברים והיה הנשאר בליון חצי הקבר גלוי עד העצמות ודוכו וכמעט קם גם זה ינתק ותמוט ופסק דמותר ומצוה לפנות לקברם במקום משתמר רק להשתדל על ידי אומנות יתירה כשיפנום שלא לשייר כלל אלא יקחו ג"כ מעפרם כראוי ע"ש · ועיין להרב בית יהודה סימן ל"ה בדין ב' אחים שמת אחד מהם והב' היה בעיר רחוקה קצת ושלחו לקרוא לו ועכבו קבורתו וכשראו שלא בא בסוף יום מיתתו קברוהו בקברות מתים ואחר שעה בא אחיו ויתעצב אל לבו הרבה על שלא המתינו לו להוליכו בעירו ולא במקום ההוא שהוא כבר ואינו מיוחד כ"כ לקברו ורצה לפנותו משם והגם שא"ל שאין ראוי לעשות כן לא יכלו לו כי גדל הכאב מאד וילך לדרכו כל יום ע"ש ולעתותי ערב בראותו כי עודנו רחוק מהעיר קנה שביתה במקום א' ומתו מוטל לפניו בשבת ובמו"ש הוליכו לעירו ויקברהו בקבר מתי ישראל וכל העיר לעזה עליו כי לא טוב עשה ונתחרט גם הוא ובקש תשובה לעונו והציע לו הרב המחבר תשובתו ע"ש :

ל שאלה חכם והשובתה מהר"ס נאורה מוירונה על כהן שבבית הסמוך לביתו מת בתוכו אם יש לו היתר ליסגר בביתו ואם צריך לעשות ב' פתחים א' פתוח וא' נעול כשיבואו לדבר אתו וכן אם יכול לצאת תוך תיבה שידה ומגדל והביא מ"ש רפ"ז ססע"א שמסכים לדעת הרדו"ס ורש"ך שם סקמ"ו ומה שנחלקו רפ"ז ורש"ך בסקי"א והביא ג"כ מ"ש מרן שם ס"ה ומהר"י הלוי כלל ל"ה סימן ל"ד והרמ"ז סימן י"ט והשיב הרב המחבר שראה כן ממה במ"ש רפ"ז שם סק"ב וי"ו"ד שנראין יוצאין ממרכז האמת וכבר הרבה להשיב עליו הרש"ך בנקה"כ שע"כ אין ספק דמותר לכהן להסתגר בביתו הנעול שאין בו חור טפח למקום הנעת הטומאה שבבית אצלו ומכ"ש אם הדלת עשויה באופן שמסגר מאליה בלי סמיכת המנעול וצירים וכן החלונות שבאותו החדר · ועל מ"ש מב' פתחים א' פתוח וא' נעול בבא איש לדבר אתו יפה כוון וטעמא טעים ע"ש ודברי מהר"י הלוי הנז' תמוהין שפלפל בפלפול שלא לצורך ושוב ראה שכוון להמג"א א"ח ר"ס ש"ג שכ"כ על תשו' ר"י והנהנו · עוד ראה בבאר היטב ובית לח"י שכתב שהמנהג כרע"ז ואין זה כלום דאין לא ראינו ראיה וכמ"ש הרנקה"כ הנז' אך יש לפקפק קצת על הב' פתחים ממ"ש רבי חיים הכהן לר"ת שבתוספות דנזיר דנ"ג ע"ב שאין בית שאין בו כלי מתכות או מסמר ע"ש ומיהו לפמ"ש הרש"ך בסימן שע"ב סק"ב ובחות יאיר סימן קנ"א ושער אפרים סימן ל"ב אין מקום לפקפוק · ומ"מ אם רוצה הכהן לצאת ידי כל הדעות יעשה לו בתוך חדר גדול חדר קטן מוקף מד' מחיצות של נסרים יחדיו ידובקו ומעזיבה או תקרה של נסרים ע"ג או יגיעו המחיצות להקרת הבית ופתח החדר מתוקן בב' צירי עץ והבריח והמנעול ג"כ של עץ פשוט בלי בית קבול והחלונות של החדר הקטן ג"כ של עץ מנוקב בחורים הרבה שלא יהיה בא' מהחורים פותח טפח או ירחיק הקרשים זה מזה קצת פחות מטפח ודרך החורים יוכל לדבר ולראות ולקבל המאכל או סדק ארוך בין קרש לקרש ברוחב ג' אצבעות ואני ועי"כ לא יצטרך לב' פתחים : ולענין שידה תיבה ומגדל בבאים במדה נתבאר היטב בשו"ת שבות יעקב סימן ס"ה דהיתר גמור הוא ונשא ונתן בדבריו על קושיתו על הרמב"ם ותירוצו שהוא דחוק ויישב בדרך מרווח יותר ומ"מ דינו של הרש"י הנז' אמת ובלבד שתהיה מדתו כשיעור מקוה · שוב מצא להרב מש"ל שכתב מ"ש בפי"א מטומאת מת ומצא קורא רוח שבכלל דבריו (זכרון יוסף סימן כ"ג) :

הד"ט גם להרב נודע ביהודה נשאלה שאלה זו מהרב השואל הנז' והשיב לו בח"ב סימן ל"ד והמסכים על כל פרטי השאלה (ועי"ל אות כ') וגם על הזכוכיות שבחלון השיב כדוגמא של מעלה · ועג"כ להרב בית יהודה ח"ב סימן ק"א שהאריך בעניינים הללו ועל תשו' מהר"י הלוי הנז' והעלה להתיר להסתר אפילו ביה"ק אחר שמת והאריך ג"כ בפרט הצירים והמנעול ושמח לבו בראותו אח"כ שכוון בכמה דברים לדברי הרב דב"ש סימן כב"ג ע"ש · וכן המנהג פשוט פה פירינצי ליסגר בחדר ביתו וכסברת הרמ"ז ודב"ש ודעמייהו הנז' ואין פוצה פה ומצפצף · ובענין החורים הנז' עיין להרב בית יעקב סימן ל"ג דכתב דנקב שהוא טפח על טפח להבית שהמת שם ונסתם בבלק אם נסתם כל הנקב אפילו לא ביטלו מותר לכהן ליכנס שם שלא כדעת הראב"ד ופחות מכביצה להרמב"ם אינו ממעט ולאו' ממעט ותמה על הטור ומרן שלא הזכירו דברי הרמב"ם · עוד חילק ידע בין אוכלין לשאר דברים דבאוכלין להרמב"ם צריך לבטלם בין אם סותם החלון בין אם ממעטו אבל בשאינן אוכלין יש חילוק בין סתמו כולו למקצתו ואין בזה מחלוקת בין הר"ש והטור דהר"ש מיירי במאכלין והטור בשאינן מאכלין :

לא דחה בב' ידיו הוראת דייני אלפונא בכהן שמת לו מת והיה עמו בבית ושוב מת אחר בשכונתו והורוהו לצאת מביתו בשביל האחר שמת דטעו בזה שכבר פסקו כל הפוסקים שכל זמן שלא פירש ממנו א"מ שא"צ לפרוש ואינו רשאי ליבטל מהמצוה אלא שרשאי ג"כ לקבור מתים אחרים (שאלת יעב"ץ ח"ב סימן כ"ו) :

הד"ט ועיין לו בסימן קכ"ט דביאר וליבן דין מת שרוף לענין טומאת כהן שאינו קרוב ולא מ"מ שאם שדרו קיים (ועיין פירושו בנדה ד"ז ע"א) אסור ליטמא לו ואם אין שדרו קיים כמת שנשרף על ידי דליקה אמרינן דנתבלבלה צורתו ואינו מטמא ונשא ונתן בדברי הר"ס פ"ג דטומאת מת · עוד לו שם בסימן קע"ח שנה ופירש מ"ש הרכנה"ג הביאו ג"כ הרא"ם הירושלמי אין מדקדקין בבה"מ ר"י הוה יתיב ומתני וכו' ונסתפק הכנה"ג הנז' אם ה"ה בבה"כ והרב המחבר כתב דהוא תמוה להתיר טומאה לכהן בשעת ת"ת וכן תמה על הגדולים שהביאו דברי הירושל' דאין מדקדקים בכלאים ובמת בבה"מ לענין טומאה כהן שאין בירושלמי שום רמז לזה אלא שפשיה הוא לענין ת"ת בעוד שהמת שם שלא אמר כלום למי שעסק ולא למי שלא עסק דאפשר שהיה רחוק מהמת ד"א והכי אמרינן שם בירושלמי ואם רצונו לבארו לענין טומאת מת י"ל דלא מיירי מדין טומאת אהל אלא משום הרחקת ד"א משום שדרך בה"כ שלהם להיות בלתי מקורין ולכן יש להקל או להחמיר ליסב תוך ד"א דאין האיסור מן התורה כדי ללמוד תורה וע"ל אות ב' ובחלק א"ח סימן ה' אות מ"ד :

לב דחה ראיות הרב בית יעקב סימן ק"ל שאסר לכהן רופא מומחה ליכנס בבית הגוסס לרפאו מההיא דתוס' דנדה בענין בן הנרפית דליתא ומק"ו תלמדנו מתוספות גופייהו שם ד"נ ע"ב ד"ה איהו שכתבו דמחללין שבת משום גוסס דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב ואם איסור שבת מחללין איסור טומאה שאינה ברורה לא כ"ש ונהי דהרב"י הנז' דחה לדברי התוספות הללו מ"מ לא הי"ל לכתוב דין זה לסיפת התוספות · ועיין להרב"י הנז' שכתב שהרב שבות יעקב בתשו' דחה דבריו (ועיין למרן ב"י בא"ח סימן תרי"ח בענין רופאים שנחלקו אם צריך לאכול או לא ע"ש) (למודי ה' סימן קי"ב) :

לג לא השיב ידו מלהביא מש"ס ס' ד' האין דכ"ט ע"ב ומתוספות שם ד"ה דעבד בה וכו' דמוכח בבירור בדין שומרת יבם שמתה שאין היבם מטמא לה אם הוא כהן ומ"מ מסיק דכיון דמרן הביא בב"י סימן שע"ב תשו' הרשב"א דיש ליטמא לה ובש"ע גם כן פסק דינו כשאר יבמין דחייבין לקברה ומטמאין לה וכן הרשד"ם ח"ב ודרכי נועם סימן ל"ז והר"י הלוי הביאו התשו' הרשב"א לענין דין השיור ואין גם אחד מהאחרונים מפקפקין בה ובפרט מבאורי הש"ע הרע"ז ורש"ך שחוקרים ודורשים בכל פסקי מרן פשיטא שנבטל דעתנו מפני דעתם ושים לפרש דברי הש"ס הנזכר באופן שלא יסתר מ"ש הרשב"א והדר דינא דאף אם יש לה הרבה יבמין כלם מטמאים לה ומתאבלים עליה אף אם לא יירשו ממנה כלום אבל מתיה לא יטמא לה אף אם יירש איזה נכסים ממנה אליבא דמאן והשיב לרב מסעוד אלפסי מתונס שרצה לסתור פסק הרשב"א ולאסור ליבם ליטמא לה דליתא דעולם מטמאים לה כל האחין אם לא שיש לו אח נשוי באחות יבמתו וכיוצא שאינה זקוקה לו (פרי צדיק מס"ס ג' עד ד') :

הד"ט ועיין להרב פרח מ"א ח"ב סימן ק' ולהרב נחפה בכסף סימן א' ומ"ש על דבריו הרב מטה יהודה בליקוטיו סימן ס' והרב משאת משה חי"ד סימן כ"ז :

לד בהיות מלפנים בגלות תוב"ב ביב א' שבו נקבצים בימי הגשמים והאירות והוא צר וסתום דרך הלוכו באמצע בה"ק ונתרבו הדיורים והדריכו כל הביבים תוך ביב הנז' ואינו מספיק לקבלם לפעמים מתבקע ומתפזר הזוהמא הילך והילך ע"ג הקברות והאומנים אומרים שאין תקנה עד שירחיבו הביב כאמתים להחזיק המרובה ויתפסק חוץ מבה"ק דרך הלוכו בלי ביקוע ולפי שלהרחבה זו יצטרכו לפנות עשרה מתים שבצדדי הביב שאלו אם מותר לפנותם משום יקרא דשכבי ובפרט שא' מגדולי ישראל בכללן שלא יבזו בזיון גדול כזה שהזוהמא צפה על בה"ק ואחר פנאה ונתן לברר מה נתחדש להן מימי קדם שרבים היו יושביה ומסתמא לכל בית ובית היה ביב וכולם היו שופכים תוך הביב הנז' והיה מחזיק בלי ביקוע ואף שנתמעטו אח"כ יושביה הלא כשחזר הרבוי לאיתנו לא נתרבו הביבים ואיך שיהיה אם אפשר להעמיק בעומק הסל בלי הרחבתו טוב והגון הוא ואם לאו הרי קברי הצדדין הויין קבר המזיק לרבים ויש לפנותן וכ"ש דניחא להו נמי ולא יגיע להם ולזולתם בזיון הזוהמא הצפה על קבריהן · ועל ענין העצמות לקברן במקום אחר הביא תשו' רב האי העתיקה הרמב"ן בת"ה שלו והטור שאסור לערב עצמות בעצמות וצריך ג"ט לכל קבר וקבר וכתב הרב המחבר דלא מכרע' הראיה שהביא מדתנן המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר דהתם לענין מקח וממכר מתניא ולא לענין איסורא ודאי דבציר מהכי סגיא ודי שיהיה דופן הקבר מפסיק וכמ"ש הרמב"ן והטור והביא ג"כ טעמים אחרים · ולענין אורך הקבר נראה דסגי אורך אמה בקירוב דהיינו אורך השוקים והראש ושאר העצמות יהיו לצורים (וע"ל אות כ"א וכ"ח ולהרב בית יהודה ח"ב סימן מ"ד ומ"ה הד"ט) (זרע אברהם סימן כ"א) :

לה קרא תגר על א' מגדולי הדור שמת לו בן ולא הורידו עיניו דמעות שמורה על קושי הלב והוא דרך הפילוסופים האומרים שהעה"ז הבל הוא מעשה תעתועים והמה מהבל יחמעו וכו' אבל אנחנו מקבלי הדת מאמינים שעוה"ז נכבד מאד למסתפקים מתנו כראוי ולהשיג חיי העה"ב והשארת הנפש ולכן אין ראוי להתאונן על הזמן רק על מעשיו שלא לחנם אז"ל ג' לבכי וכו' וכמש"ה ויבא אברהם וגו' ולבכותה ושיש להוריד דמעות על אדם כשר כמ"ש בפי"ב דשבת (כתונת יוסף סימן תקנ"ה) :

הד"ט ואנכי עפר ואפר בשם המצרף שלי ח"ב סימן ק"ב עמדתי על מרז"ל הנז' דכל המוריד וכו' הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו די"ל אומרו שסופרן ומניחן וכו' מהו היא הכוונה · ואני אמרתי שבא להודיענו דבכגון דא לא אמרינן עבירה מכבה מצוה ואם דרך משל בכה על טובת זולתו וכדומה (וכמו שרמז מהרש"א ז"ל שם) ובכה ג"כ על פטירת אדם כשר יבא זה ויאבד את זה דאינו כן כי לא יגרע ממנו טובו ושכרו ולא יחסך הורו מפני הערבוב עירוב הדמעות טוב ברע ויתבטלו אלו באלו כחד בתרי או בששים וכיוצא וז"ש הקב"ה סופרן וקיי"ל דדבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל ושמא יעלה על דעתך דהכיתא למ"ד כל שדרכו לימנות שנינו אף למ"ד את שדרכו למנות שנינו ודוקא מה שמפני חשיבותו דרכו למנות הוי דבר חשוב וכפלוגתא דר"י ור"ל בפ"ק דביצה ד"ב מאי איכא למימר לכן הוסיף להשמיענו שמניחן בבית גנזיו ומסתמא אין מניחין בבית גנזיו רק דבר חשוב וכיון דדמעות על אדם כשר במספר יאתיו ויניחם בבית גנזיו ומכלל דהויין דבר חשוב לא יתבטלו אפילו באלף דמעות שמוריד שלא כדין להודיע שהיה כודאי שכרו אתו וק"ל :

לו פנויה שזנתה עם כהן ובהיותה אוכלת ומשתכרת עמו היו שם פריצים אחרים ויצא עליה קול דלא פסיק שהפקיר עצמה לו ולאחרים ונתעברה וילדה בן וטוענת שמאותו כהן הוא והוא משיב שמיראתו שלא יעלילו עליו לעובדי כוכבים מוכרח להודות לה וקדשה וחזר וגרשה בהיותה מעוברת וגם נשאת בערכאותיהם והכל עשה מצד אונס ולא רצה למול בנה בזמנה ושהתה אותו קרוב לחודש עד שרצה הכהן לילך חוץ לעיר ושם הוליכו הבן ומלו אותו והוליאו ובירך עליו והודה בפני כמה אנשים שהוא בנו והנה אם אינו עומד בהודאתו וחוזר ואומר שאינו בנו אם מסר מודעא וידעו העדים כאונסו פשיטא שאין בהודאתו כלום עיין בהר"ס פט"ו מהל' איסורי ביאה ואף אם הודה שבא עליה ואומר איני יודע אם הוא בני ישבע שא"י ויפטר עיין בריב"ש סימן מ"א אבל אם עדיין עומד בהודאתו אעפ"י שבשם שלגבי ירושה נאמן הוא עליו כן יש לו להתאבל עליו ובנו מתאבל עליו אם סומך שהוא אביו ואם אומר שא"י יתאבל על הספק ואין ב"ד כופין אותו מ"מ אינו מיטמא עליו אף שמודה שהוא בנו משום דטומאה מדאורייתא היא אבל בנו מיטמא לו בממ"נ דאם הוא אביו יש לו ליטמא עליו ואם אינו אביו א"כ אינו כהן ומותר ליטמא על מת : וע"ע לו שם דלענין אשתו של הספק אם מת בלא בנים בנו אחר ודאי של אותו כהן מצי ליבומי ג"כ בממ"נ דאם הוא אחיו שפיר מיבם אשת אח ואם לאו הרי היא כאלמנה דעלמא ואם מת בנו ודאי של אותו כהן בלי בנים יכול הספק ליקח אותה בממ"נ הנז' אמנם אם יש לבן ודאי אח אחר לא ישאנה הספק דשמא איש נכרי הוא והוי נושא שומרת יבם אחר ולענין לפטור אשת הכהן אביו אם מת בלי בן ודאי דנין בה חולצת ולא מתייבמת ועיין להר"ס פ"ג מהל' יבום וחליצה ומ"ש הרא"ם ופוסקים ולענין הכאה וקללה פשיטא דמספיקא לא קטלינן והיכא דאינה הודאה על אחרים נסתפק אם נהרג על הכאתו וקללתו ולא האריך בזה משום דהוי הלכתא למשיחא (הרדב"ז ח"ג ד"ס סימן תקכ"ו) :

לז ראה לא' מהגדולים שכתב שאעפ"י שהדבר ברור שההולך לבה"ק תוך ל' יום א"צ לברך מ"מ אם ח"ו נקבר בו אח"כ מת אחר צריך לברך עליו ברוך היודע מספר כלכם שעל אותו שנתוסף לא בירך והוסיף מדיליה דאם הדבר ספק לא יברך ואף שלא נתחדשו בו ח"ו רבים אלא א' אין לפקפק ולומר שגם אנו יודעים מספר שנתחדש ומאי רבותא לומר והוא יודע מספר כלכם שאין הברכה על אותם שנתוספו רק מפני החידוש יש לחדש הברכה אפילו תוך ל' ועוד כיון שנתחדשו כאן נתחדשו גם במקום אחר והוא אינו יודע מספרם ומברך על מנהגו של עולם (שם סימן תקס"ט) :

הד"ט וק"ק דאם מפני האות האחרון היה בדין לברך אף שלא נתוסף באותו בה"ק כי מי ידע כמה וכמה נתחדשו במקומות האחרים ולעד"נ דבנתוסף ח"ו יש לברך משום והמית אתכם בדין שמלפנים לא בירך על הנקבר אח"כ וקאמרינן והמית אתכם בדין לשון רבים אפילו על א' כדי שלא לשנות נוסח הברכה ודכוותה אשכחן בדין ותודיענו בליל ב' של ר"ה שחל במו"ש דלא שייך וחגיגת הרגל ומ"מ אמרינן לה משום דסדר הבדלות הוא מונה כדאיתא בסימן תקצ"ט ע"ש · ועיין להרב יד אליהו סימן ל"א דאם הלך לבה"ק אחר לא יברך והבאתיו בא"ח סימן יו"ד אות ל"ו ע"ש :

לח צידד לדין לעשות סמוכין כל דהו למנהג הכהנים להשתטח על קברות הצדיקים והביא מאז"ל בילקוט משלי סימן מ' שנטפל אליהו בר"ע כשמת וכו' ומ"ש בתוספות פ' המקבל דקי"ד ובפרק הבא על יבמתו דס"א ופ' החליל דכ"ב ויסי אנשים אשר היו שמחים וגו' ובפ' הפועלים דפ"ה ע"ב ובפ' חלק דנ"ח ע"א ריב"ל אשכחי' לאליהו וכו' ומקומות אחרים ונשא ונתן בהן ומ"מ לא הונח לו מנהג זה (בתי כהונה חלק ב"ד סימן כ"ג) :

לט השיב למהר"ס נאורה מוירונה בדין צורת הנפל לטמא באהל ולדעתו צריך הכהן לפרוש מכל נפל חוץ אם הוא ודאי פחות ממ' יום לטבילה והביא מ"ש הרב מל"מ רפ"ב מהל' טומאת מת דכ"ב וילפי לה מפ' בתרא דאהלות מ"ו ואם הפילה ולד שיש לו צורת חיה או עוף אי מטמאה טומאת מת לרבנן שאינו נחשב ולד לענין לידה ולענין בכור אף דאיכא לספוקי ס"ס מ"מ כיון דמטעם חסרון בקיאות אתינן עלה לא נחשב ספק ויש להחמיר ועוד דרוב נשים ולד מעליא יולדות וצורת חיה ועוף לא שכיחא (נודע ביהודה סימן ל"ז) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב דבר משה ח"א סימן פ"ג דס"ל דאין הכהן מטמא לנפלים ועיין

ועיין להרב באר היטב סימן שע"ג ס"ד דאפילו מת ביום ל' אינו מטמא לו וכמי שילא מבטן אמו מחוסך או מסורס אע"פ שידוע שכלו לו חדשיו אינו מטמא לו ולמד כן ממ"ש הכל בו דאין מתאבלין עליו ע"ש ועי"ל בסימן ל"ו אות ס"ז · ובדין בשר המומי"א עיין להרב גנה ורדים בחי"ד סימן ד' ולהרב מל"מ הל' אבל פ"ג דפסקו להחמיר שהם נפשיים ועב"ל להר"ס בספר הדור שלו סימן כ"ז דלשיטתו אזיל דבין מתי עובדי כוכבים בין קבריהן אינן מטמאים באהל רק במגע ומשא ועי"ל אות י"א ועיין להר"ס בן הרב ישכר בער בתשובותיו דף כ"ט ע"ד בדין קראין אם מטמאים באהל דהוכיח לאסור לאלוחן ברבים דישראל שחשתא הוא ומינה דמטמאים באהל ושכן מלא אח"כ בתשובת מהר"ס מסראטי ושמאריך בטעמים אחרים להוכיח שמטמאים באהל ע"ש · ועיין להרב שב הכהן סימן ע"ה דהוכיח שצריך הכהן ליזהר מטומאת אהל של מתי עובדי כוכבים כדעת התוספות בסנהדרין די"ב ע"א וכסברת רשב"ג מתניתין דאהלות ודלא כרמב"ם שמתיר ואף מרן דס"ל כהר"ס מ"מ כתב דנכון ליזהר ע"ש :

מ מעשה בשפחה שחלתה ובקשה מאדוניה לגיירה והלכו מהרי"ד וב' תלמידיו וקבלה דת יהודית ולא הספיקה לטבול עצמה עד שמתה ועכ"ז עשו לה תכריכים וארון וחזן הכנסת הספידה וקברוה בקברי ישראל וכן הורה מהרי"ד לשפחה אחרת (צרור הכסף סימן ח"י):

מא נסתפק בקטן שאביו מוזהר עליו מאמור ואמרת אם מותר ליטמא לקרוביו דלהרמב"ם טומאת המת לקרוביו הוא משום אבילות וכל שאינו מתאבל עליו אסור ליטמא לו וא"כ קטן שאינו חייב להתאבל יאסר לו ליטמא וא"כ יהיה קטן חמור מגדול בזה א"כ י"ל דלהר"ס שחייב אביו להפרישו כדי לחנכו והיינו כדי שיקיים המצוה כשיגדיל כיון דבגדלות יטמא לקרובים לא שייך ביה חינוך והניח הדין בצ"ע (שב הכהן סימן נ"ו) :

מב עני שמת ויש לו בן עשיר מוציאים ממנו צרכי האב דקבורה והספד יקרא דשכבי הוא ומבואר בטי"ד סימן ר"ס דחייב לכבד או"א בחייו ובמותו ואף דכבוד משל אב מ"מ אם אין לאב ויש לבן כופין וזן את אביו וה"ה קבורה והספד אם אין לאב ושלא לבזותו משום ממון כמשמעות הרש"ך סימן שד"ס סק"ז וסימן שמ"ז ואף דהרא"ש והטור ומרן ורש"ך הנז' ס"ל דאין כח לכוף את הבן אם לא הניח האב כלום מ"מ דעת הר"ס מינץ סימן כ"ג ונמשכים נראה יותר דכתב להוציא מהבן בע"כ ואף שאפשר לדחות ראיותיו מ"מ המעיין בשורש דברי הרא"ש כלל פ"ו ידין ידין שיש לכופו (וע"ל סימן כ"ז אות פ"ז) (מנחת יעקב בתשו' שלאחר חבורו סימן ח') :

מג הבריע מהמנהג לשפוך מים על מת שבשכונה ב"מ או להוציאן לאויר הרקיע לטעם השפיכה להיכר בעלמא להודיע לאחרים וכמ"ש הרב באר הגולה ס"ס של"ט ואין חשש סכנה דאילו מטעמא דסכנה דס היה בדין לאסור אף בהוציאן לאויר הרקיע (כתונת יוסף סימן ח') :

הד"ט ועי"ל סימן י"ד אות ב' בענין התקופה ועיין להרב ברכי יוסף בי"ד סימן שמ"ט דכתב דלטעם הסכנה יש ג"כ לחוש למת עובד כוכבים וגם על הנפלים ואני בעניי לא ראיתי חוששים לא לזה ולא לזה · ועל הוצאת המים לאויר הרקיע עיין להרב כנה"ג דכתב דאידי ואידי חד שיעורא וכמה בתים נקראים שכונה עיין להרב שבט יהודה סימן הנז' שהביא דברי הרס"ז והרפ"א בהל' ניפין סימן ק"ס ועיין להרב בית דוד סימן קס"א דכתב דכל בתי איש אחד חשובים לבית א' ועיין להרב"י הנז' שם דכתב דמנהג ירושלים וחברון לשפוך כל ב' בתים שמכל הצדדין של בית המת מלבד הבית שהמת שם ע"ש :

מד בדק ומלא למרן בבדק הבית מקור דין האיסור של מת עובד כוכבים ותכריכיו בהנאה כמ"ש בר"ס שמ"ט ושהוא מתשו' הרשב"א סימן ש"ל ושס"ה והוסיף מדיליה שהרב הגה במ"ל שלו סוף הל' אבל כתב דלדעת רמב"ן ורשב"א והרא"ה לאסור אמנם דעת כמה פוסקים להתיר במת עובד כוכבים והעלה מהירושלמי להתיר ולכן התיר לעשות סחורה במומי"א לפי שהמקומות שנעשית שם המומי"א לא עבר שם רגל ישראל (ועיין להרב נו"ר בחי"ד כלל א' סימן ד') :

מה השיב בענין לאחד חכם על דבר הבתי חיים שבני פירארא היו באים לקנות אם ראוי להטיל ההוצאה לפי נפשות או לפי ממון ומסיק וז"ל ועתה המשלה על שכם כ"ח או לחשוב כל ההוצאה לפי ממון כמש"ל לפי הראיות שהבאתי וכו' ואם לדברי בעניי משה רע אהה אדוני משה כלאם ואחשוב חצי ההוצאה לפי הנפשות וחצי לפי ממון אם לבך מהסס שזהו קלא עסקי נפשות וקנה עסקי ממון כאשר כתבת בנוראות ימינך וצדק ומשפט יאירו עבר פניך (שו"ת הרב עזריאל דאיינא כ"י סימן נ"ד) :

מו מי שמתו מוטל לפניו ושערו כבד פשט המנהג לאיסור ואף דהרב שונה הלכות ח"א דף ז' וח' כתב דהמיקל נגד סברת מור"ס סימן שמ"א לא הפסיד והסכים עמו מהר"א ניזון וגם מהריק"ש בהגהותיו כתב דאיכא פלוגתא אי באנינות נוהגים דיני אבלות או לא מ"מ לא אמרינן הלכה הכי כיון דפשט המנהג לאיסור (חיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות מ"ה) :

הד"ט ויתר על כן כתבתי לע"ד בח"א סימן י"א אות י"ב דאף היכא שלא חל עדיין האנינות כגון בע"ש קרוב להכנסת כלה שא"א לו לקברו קודם שבת מ"מ חששתי לסברת ד"מ בי"ד סימן ע"ב ובי"ד סימן קס"ז עיין שם דלא תפיגא כתרי מינייהו כבנן ואפילו כחד או פלגא מינייהו למעבד עובדא להקל נגד סברתם הגם דלהלכה נלע"ד דאיכא נדדין הרבה להקל ע"ש :

סימן לו דיני אנינות ואבלות ודין קדיש יתום :

אות א העלה דיש לקרוע על או"א למנהג האשכנזים החלוק בלע"ז קאמיז"א ואף שהערוך והר"ס בפ"ח מהל' אבלות ותשקנת הרא"ש פירשו דמ"ש ואפרקסותו אינה מעכבת היינו שכנגד העליון והסמ"ק בהל' אבלות סימן נ"ו כתב דנהגו עלמא שלא לקרוע גלימא העליונה שקורין קאפ"ה או גוורלאנק"א משום דכי אפרקסות הוא ומ"ש הרמב"ם תמוה דתחלה אמר דעל או"א צריך שיגלה את לבו ושוב כתב ובגד הזיעה הדבוק לבשרו אינו מעכב א"כ לא יגלה את לבו · גם בפי' המשנה בפ' וא"מ כתב שחס דלריך לקרוע עד שיגלה את לבו ולא חילק בין בגד הזיעה לשאר בגדים אם לא שנפרש דבריו דלכתחלה יקרע גם החלוק ובדיעבד אינו מעכב וכסברת הראב"ד ואיך שיהיה עיניו ראו בארצות איטליא שקורעים גם החלוק שהוא קאמיז"א ואין לומר כאן הלכה כמאן דמיקל דדוקא באבלים אמרינן הכי ולא באמוראים וכמ"ש המרדכי בהלכות אבלות סימן ס"א ועוד דאבלות לחוד וקריעה לחוד' כמ"ש רש"י בפ' וא"מ דלא אמרינן בדיני קריעה הלכה כמיקל (ועיין להרשב"י הזכרתיו בסימן כ"ו אות י"ב ולהרב דבר משה ח"א סימן פ' וס"ה וק"י ולהרב אהל יוסף סימן מ"ו ועי"ל אות ב' הד"ט) ועוד הכריח מהרמב"ם גופיה בפ' המלניע שבגד הזיעה אינו החלוק שאנו קורין קאמיז"א וא"כ לדידיה נמי החלוק שלנו אינו בכלל אפרקסותו וצריך לקרעו ומ"מ לא נשאו לבו לחייב לחזור לקרוע כיון דאיכא מיהא מי שפוטרו וראוי לסמוך עליו לפטור בדיעבד (שו"ת (כ"י) מהרב עזריאל דאיינא סימן ק"ז וק"ח) :

הד"ט ועיין להרב תורת חסד סימן כ"ה דדן את הדין שהביא לקרוע על או"א מעכב גם אפרקסותו דהיינו בגד העליון אבל על מת אחר אין בו פקפוק אם לא קרעו · ומי שחס על בגד נקי שלו יכול להחליפו וללבוש בגד אחר פחות ממנו לקרעו כסברת מהרי"ו והביא דבריו בשתיקה הרב כנה"ג · ועיין נ"כ להרב ברכי יוסף שגם הוא נשאל ע"ז ונשא פנים לזקן הנז' ועיין להרב דבר משה ח"ב סימן י"א דפסק דעל כל המתים קורע פסח בבגד העליון ובדיעבד אם קרע הבגד הנקרא אנטארי יצא ושהמנהג לקרוע בגד שמאל ע"ש ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד פשיטא דיצא אם קרע בגד ימין וכ"פ הרב כתונת יוסף סימן ו' ועיין להרב בעי חיי סימן רל"ח דבשם רש"ל כתבו דעל או"א בימין ועל השאר בשמאל וי"א בהפך ולכ"ע אם שינה לא עכב · ועיין נ"כ לרדב"ז ח"ב ד"פ סימן תנ"ד דהעלה דכל בית הנוהג אל פניו יפה לקריעה לכ"ע ומן הצדדין במחלוקת שנויה וכנגד לבו עדיף מפי ע"ש וכבר כתבתי על פרטים הללו ב' וג' גרגרים לחבו' שאלת חכם רב כחימאי ידי"ן הרי"ף נר"ו מ"ן ור"מ מפאדובא כתוב אצלי בשואת דינוקא סימן ע"ז · ועיין להרדב"ז הנז' שם סימן תקנ"ח דפסק דהעומד בשעת יציאת נשמה אפילו של אשה וקרע

וטעמא שאם ליטנא דפרק וא"מ דתניא כל העומד על המת והכל בכלל ולענין קטנים יש לחלק בין זכר דקורעים עליו ולא על נקבה לרש"י וכן לחד ליטנא דהרמב"ן ע"ש · ועיין להרב חיים שאל ח"ב סימן מ"ל אות מ"ז במי ששכח לקרוע על מתו ונזכר אחר ב' או שלשה ימים יקרע או ועיין לקמן סימן ש"מ דין י"ח ולא יברך דיין האמת בשם ומלכות ושוב ראה להרב שבט יהודה סוף דין א' שכתב אם לא קרע באותה שעה יקרע כל זמן שיזכור אף אחר הקבורה דלא קבעו בשעת חימום אלא לחכם ע"ש · ואני בעניי מודה אני על עצמי כי לא תוכל עין עפעף שלי לראות מה שראתה עינו של אותו צדיק עין כל ראיה לדינו מהרש"י הנז' כי כל עיקר דינו של רש"י אינו רק לענין אם לא קרע קודם שיכסו פניו של מת או קודם סתימת הגולל דיש לו לקרוע אחר הקבורה ולא נכנס גם בשלא קרע מיד אחר הקבורה עד כמה יתחייב לקרוע אם כל אותו היום או אפילו אח"כ כל שהוא תוך ז' או אפילו אחר ז' ומ"מ דינו של הרמ"ס ז"ל דין אמת דהנזכר שלא קרע על מתו אחר ב' או שלשה ימים יקרע או ואפילו אחר ו' ימים דינו כן כמבואר במרן סימן ש"ו חוץ מהבנים שלעולם יש לקרוע וכבר כתבתי בענין קרוב לזה לתשובת שאלה חכם מני"ר רב אחאי וניסו נר"ו והיא נדפסה מחדש במדבר ערבה שלו יע"ש :

ב מי שכתב לו סוחר עובד כוכבים בני דואר שמת אחיו כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אי מתאבלין בעובד כוכבים מסיח לו"ח ומהרמב"ס נראה דאף בנאמנות עובד כוכבים מל"ח להסיא אשה ה"ד אם מגיד בע"פ אבל בכתב לא מהני ה"ה הכא דאין להתאבל (פנים מאירות ח"ג סימן מ"ד) :

הד"ט ועיין נ"כ להרב יעב"ץ ח"א סימן קס"א דבכ"מ שיש ספק אם שמועתו תוך ל' או לא אין לנהוג אבילות וכדעת הר"ן אביו בתשו' סימן נ' שהסכים לדעת הרס"ז סימן שנ"ז · ועיין להרב יריעות האהל שסמך בכל כחו הוראת הריב"ל וריב"ח להחמיר להתאבל ודחה ראיות הרס"ז לחלק על הגאונים · גם הרב משאת משה חי"ד סימן א' והרב יד אליהו סימן מ"ד דחו ראיות הרס"ז הזכרתיו לקמן אות ס"ז גם הרב בכור שור דף קי"ז ע"א מסיק להחמיר כריב"ל ורב"ח ודלא כרס"ז ועיין להרב חקרי לב סימן קי"ו דהוכיח דמידי ספיקא דדינא לא יצא ושיש להקל וכהרב יעב"ץ הנז' שעשה מעשה במי שקבל אגרת שמשמעה שמת אחיו ונסתפק אם היתה שמועה קרובה או רחוקה והיה ערב הרגל והתיר לו לגלח גם הרב קול אליהו יצא ליסע הרס"ז וע"ש סימן פ"א · ועיין להרב שבט יהודה שכתב בשם הרב"ח נוסיה דאם הכתיבה של חכם אמרינן מסתמא לאחר ל' יום דאי איתא דאפשר היה שיגיע הכתב לידו תוך ל' לא היה כותב בסתם וכ"כ הר"ס מינץ סימן קכ"ט וכן ס"ל למהרי"ט ורשד"ס סימן כ"א והר"א בן ששון סימן קס"ז וסיים שכן נהגו לסקל בעיר ארגיל מזמן קדמון · ועיין להרב מוגל מאש סימן כ"ה ולהרב פחד יצחק אות א' ע' אבילות בספק שהביא כל דיני ספיקות ועיין להרב טוב עין סימן מ' אות ט' דהביא דברי הרב בשמים ראש דפסק להקל נגד י"ד המחמירים וכמ"ש בבר"י שלו דפסק להקל משום דהלכה כמיקל באבל ע"ש : ועיין להרב דרכי משה ח"א סימן ע"ד דמי ששמע שמת לו מת ונסתפק אם היה תוך ל' ולא התאבל ואחר ימים נודע לו שכששמע היתה תוך ל' מ"מ כיון שעתה לחוקה פטור להתאבל ועיין נ"כ להרב זרע אמת ח"ב סימן ק"ם באשה ששמעה ב"ק שמתה אמה ואז היה תוך ל' ולפי שא"ל בעלה שאין הקול אמת לא נתאבלה ואחר ל' יום למיתה נודע לה שהקול היתה אמת מ"מ כיון שלא ידעה בבירור שמתה רק אחר ל' שמועה לחוקה הוית ואינה נוהגת דין ז' רק דין ל' דכן הדין באו"א אך אילו שמעה בבירור תוך ל' שמתה ועברה ולא נהגה אבלות עד שעברו הל' חייבת לנהוג דין ז' אם לא עברו ל' יום מיום ששמעה דיום השמועה לדידה כיום המיתה · ועיין להרב חיים שאל ח"א סימן מ"ז במי שבא לו כתב מאדם נאמן דמת לו מת והיה תוך ל' והעלים הדבר ואחר שעברו ל' מיום המיתה נודע שזה ידע קודם ל' ועתה תוך ל' לידיעתו מ"מ כיון דספחת מיהא חליף שעתא לאו זמניה הוא ולא ינהוג אבלות ויש לקנסו כפי ראות עיני המורה ע"ש · ועיין להרב ד"מ הנז' סימן ס' בעובד כוכבים שאמר לראובן אמור לש' שמת לו אביו אף דיש חולקים בדבר כמ"ש הדרישה ורס"ז וכנה"ג סימן שנ"ו מ"מ לא עשו מעשה כמרן ורשד"ס סימן ר"ח דלדידהו דס"ל דלא אמרינן הלכה כמקיל באבל באמוראים וכ"ש בפוסקים (ועי"ל אות א' ולקמן אות ס"ז) ניחא אבל אינהו דס"ל דאף בפוסקים אמרינן הכי גם בזה הכי נקטינן ועוד דבניד"ד הוי כמתכוין להעיד מדקאמר אמור לש' כדקיי"ל בדין ענונה ועי"ע לו שם סימן ע"ם דפסק דמי שנהרג ח"ו והותרה אלמנתו לינשא על ידי עובד כוכבים מל"ח ונהגה האבלות כשמועה רחוקה על פי הוראת הרב אביו ומהרי"ד ועיין למהריק"ש סימן שנ"ח דהל' יום מונין משהסיח לפי תומו ועב"ל להרב זקן אהרן סימן ל"ד ולרב"ח ותומת ישרים דף קכ"ו ומים עמוקים י"א וכנה"ג סימן שנ"ם הגה"ט אות ה' ות"ח ח"ב סימן ו' ובי"ד סימן ל"ג ור"א והרב נו"ר י"ד כלל ה' סימן ו' · ועיין להרב אהל יוסף סימן מ"ו דכתב דהגיד לו הרב רבו הרב"ד שביפי הרב רבו עשו מעשה כריב"ל ורשד"ס להחמיר ועיין נ"כ להרב בעי חיי בחי"ד סימן רל"ם וס' ומ"ג במי שבאה לו שמועה ביום ש"ק שמת לו מת ונהג דברים שבצנעא ושוב נסתפק אם אמת הוא ואחר חנות של יום א' ידע דאמת היו הדברים אף שנסתפק בינתיים והפסיק מ"מ עולה לו הש"ק למנין ז' ומ"מ מטעם אחר העלה להחמיר ולומר דיום ש"ק אינו עולה בתחלת המנין וכמ"ש הטור סימן תקמ"ח בא"ח ועיין בכנה"ג שלו בהגה"ט ותשובותיו לא"ח סימן ע' ואף למרן שם ובי"ד סימן ת"ב פסק כסמ"ק דעולה הרי הרא"ח דהוא בתרא פסק בח"ב סימן כ"א כרבינו יחיאל דאינו עולה ואף דאמרינן הלכה כמקיל כבר אמרו תוספות בפ"ק דכתובות דה"ד בתראי ואף דמרן במקומות רבים אמר דהלכה כמקיל אף בפוסקים היינו דוקא בצירוף הכלל דהלכה כבתראי משא"כ כאן דהרא"ח בתרא טובא ועב"ל להרב מעיל לדקה סימן ה' הזכרתיו לקמן אות ס"ז :

ג אזיל בתר איפכא ממ"ש הרב הלק"ט סימן קפ"ז דטעם הקריעה כדי שלא תטרף דעתו עליו דאדרבה לעורר בכיה ולהפליג הצער · עוד לו שם דכל שיכול לקרוע מעצמו לא יקרעו לו אחרים למצוה בו יותר מבשלוחו (בית יהודה סימן כ"ו) :

הד"ט מ"ש להכריח חברתו תמשה"כ דאשיכם אל תפרעו וגו' ואי טעם הקריעה להפליג הצער וכו' נראה דטעות נפל בדפוס וכצ"ל ואי טעם כדי שלא תטרף דעתו דהיינו סברת הרב הלק"ט שכוונתו לדחות גם ממ"ש רש"י במ"ק דכ"ו ע"ב יש להוכיח כהרב"י הנז' דעלה דתנינן דקטן שמת לו מת מקרעים לו וכמ"ש מרן בסימן ש"מ סכ"ז פירש רש"י מפני עגמת נפש שיבכו הרואים וק"ל :

ד מי שמת לו או"א ועברו עליו קרוב לו' חדשים ולא נערו בו דלהלק"ט יסב עד שילבין ראשו אינו נראה כן רק אחר יב"ח יכול להסתפר בלי גערה עוד לו שם דליתא לסברת הלק"ט דפסק בדין נספרים דא"צ גערה ליטלן (שם סימן ל') :

הד"ט ועיין נ"כ להרב דבר משה סימן פ"א במת לו או"א ופגע בו הרגל דאף שאינו מבטל גזירת ל' שלו מ"מ מותר לו לקוץ צפרניו וללבוש בגדים מכובסים ולרחוץ · גם הרב בית דין ש"ס בהסכמת הרב אביו בחי"ד שלו סימן ז' האריך והוכיח דלא בעי' גערה בצפרנים וה"ה בנשואים ותכבוסת ורחילה וכסברת הלק"ט ונשא ונתן בדברי הרב נאמן שמואל סימן ל"ו עיין שם וכ"ש הרב זרע אמת בח"ב סימן קכ"ג כהרב הלק"ט ודלא כהרב"י הנז' עיין שם :

ה שאלת חכם ובתשובה' בנדה מהרב יעקב נאלון המקיל לאבל חוץ ל' שנולד לו בן זכר לגלח ביום מילת בנו ושרבים העידו שבזמן חכמים קדמונים בעירו פירארא עשו מעשה להקל והרב המחבר דחה ראיותיו וחשש מאיסור להתיר (שו"ת הרמ"ז סי' ל"ג ול"ד) :

הד"ט ועיין להרב מגן שאול סימן כ"ו שהביא תשובת מהר"י ן' חסון על אשר חשב מר ניסו להתיר לב"ב להסתפר דאף דממור"ס סימן שנ"ג דכתב דמותר ליטול צפרנים ולגלח אינה ראיה בשכבר הרב באר הגולה השמיט תיבת ולגלח מ"מ ממור"ס עצמו בא"ח סימן תנ"ג דמתיר להסתפר בימי הספירה יש לדון דה"ה הכא ושאין לחלק בין אבלות ישנה לניד"ד דהא ממ"ש הרב נו"ר בחי"ד כלל ה' סימן ה' בשם הרשב"ן מוכח דשוין הן ואה"ל דיש חולקים אכתי קיי"ל הלכה כמיקל (ועי"ל אות א' וב') ואחריו בא מהר"י ן'

חתן הנז' והכריח גם הוא דט"ס נפל בדפוס וצ"ל ולחתן במקום ולגלח מדברי הרב הלבושים ואם כן גילה מור"ם דעתו דאין להסתפר ושאני מימי הספירה אחר שפתק כאן ולא התיר ודחה ג"כ הראיה שהביא מרשב"ץ ושכבר בא מעשה לפני מהרי"ך ן' ארדום והר"ם אמאריליו והורה שלא להסתפר והסכים עמו הרב מר גיסו שאין להקל בזה חלילה ע"ש וכבר כתבתי במקום אחר מ"ש הרב מכשירי מילה בפ"ט סימן ט"ז בשם הרב תוספות מרובה דיש לקיים גירסת מור"ם ולגלח ודווקא לזקן והיינו מה שמעכב האכילה כדי"ב שיו וכ"כ ב"כ הרב טוב לכת שם ויותא כיון דבמוהל עסיק ולא בסתם ב"ב והכך רואה דלדידהו נמי אין לך היתר רק למוהל ולצורך התינוק ויש מקום קצת לומר דאף האוסרים לב"ב יתירו למוהל ובלא"ה נמי שם נבון כלל הנז' דהלכה כמיקל באבל : ועיין להרב פרי מגדים בחלק משבצות זהב סימן קל"ב דהביא מ"ש הרב אליה רבה דאבל תוך ל' שיש לו נשואין מותר לגלח דהוי דבר שבפרהסיא וכתב עלה דיש לעיין דהא רגל דידיה דרבנן וכיון שחל עליו אבילות קודם אמאי לימא דהוי רגל דידיה ושאני מי"ם ב' ש"ג בסימן שנ"ם ס"ג דעשה דרבים הוא וגם הרגל קודם ולא חל עליו אבילות משא"כ זה ואיך יבא רגל דידיה ויבטלנו ומה בכך דהוי דבר שבפרהסיא ושאני ההיא דסימן שצ"ב דמכניסים המת וכו' דעד שלא חלה האבלות חל רגל דידיה ול"ד לפורים דהם דברי קבלה כד"ת ודרכי מה שאין כן כאן עיין שם וע"ל אות י"ב :

ו **מת** בחג אין ש"ע נחשב רק ליום א' (יוסף אומץ סימן נ"ג) :

הד"מ וכן המנהג פה פירינ"י וכן עשיתי מעשה איזה פעמים ואפשר לי לומר דאף להרב זרע אמת ח"ב סימן קס"א דהאריך בפלפולו דעולה לז' ומ"מ יהיה גם הוא מסלנו בעיר הזאת שכבר נתפשט המנהג למנותו ליום א' וכאשר כתבתי בחלק א"ח סימן ל"ד אות ס"ו ולקמן אות ל"ז ונ"ב וכאשר אחרי תופלג ראתה עיני להרב ברית אברהם אות ל"ת שכ"כ בפשיטות · גם הרב פרח מ"א בח"ב פסק כמרדכי דאינו עולה אלא ליום א' ע"ש :

ז **ראובן** שמת אחר הפסח והניח בן ובת בבית אביו ובניו כולם מסובים יחד והגיע זמן בן האח לישא אשה בבית אביו פסק מהר"ם מלויקיו בהסכמת הרב דודו מהרי"ב מפאנו שיכולים בני ראובן לישב בבית דודם בימי נשואי בת ומ"מ פסק למעשה על הצד היותר טוב דבמקום שנהגו להחמיר גבי סעודה אין למנקט מלתא מיעתא לילך מהשלחן בעת בה"מ ומזמוטי חתן וכלה (פחד יצחק אות א' ע' אבל אסור וכו') :

ח **סנדק** שמת באותו היום אחיו הורה לו המורה להביא תינוק לבה"כ שבביתו דכיון שלא היה יוצא דרך רה"ר לא מקרי יוצא מפתח ביתו (שם ע' אבל אסור לצאת) :

הד"מ ועיין להרב דבר משה ח"א סימן פ"ב דהרב אביו התיר לאבי הבן אבל תוך ז' לילך לבהכ"נ ולהתפלל כנהוג לכל ב"ב ואחר המילה לחזור לאבלותו כמרן ומור"ם סימן שנ"ג ומ"מ עלה בהסכמה שלא יקרא בס"ת ועיין לרש"ל סימן ע"א והלק"ם ח"א סימן רס"ם והר"ש יצחק סימן מ"ל וכנה"ג סימן ח' הגה"ט אות א' ונחלת שבעה סימן י"ז ובליקוטי פר"ח לי"ד סימן ח' וב"ד סימן קנ"א · ועיין להרב בעי חיי בחי"ד סימן רמ"א דס"ל דמוהל אחר שלשה ימים מותר לצאת אף במקום שאין מנהג לצאת אלא בשבת ואפילו יש שם מוהל אחר ושאין מוהל אחר יצא אפילו ביום אחד ובמקום שנוהגים לצאת לבהכ"נ בבו"ה יצא אפילו ביום א' אף אם יש שם מוהל אחר ע"ש · ובש"ע שלפנינו נפל טעות בדפוס במור"ם סימן שנ"ג ס"ג שכתוב ובמדינות אלו וכו' ואם האבל מוהל וכו' ויש מקילין אפילו תוך ג' אם אין מוהל וכו' ע"כ וכצ"ל ויש מקילין אפילו מוהל אחר בעיר וקאי לתוך ג' דלעיל אסר א"כ נ"ל ויש מקילין תוך ג' אף אם מוהל אחר בעיר וכיוצא וק"ל : ועיין להרב"ח הנז' בסימן רמ"ב דכתב דאבלה תוך ז' לא תצא להוציא הנער למילה דאין כאן מצוה ואם המילה בביתה אפשר שמותרת ע"ש ועיין להרב שבות יעקב ח"א סימן נ"ט דהתיר לאבל תוך ז' על מיתת אחותו שמשמע שהיה אביו בא מהדרך שלא היה יודע במיתת בא לצאת לקראתו כדי שלא ירבים אביו פתאום ויצטער ביותר עליה · ועיין ג"כ להרב זרע אמת ח"ב סימן קס"ן דפסק במי שהגיע יום מילת בנו תוך ז' ימי אבלותו י"ט שלו הוא ואינו נוהג דברים שבפרהסיא וכמ"ש הלק"ם (וכנז') לייסב מ"ש עליו הרב ב"ד (כנז') · וע"ע לו שם סימן קמ"ה במי שמתה אשתו ביום מילת בנו שיש לקבור האשה ואח"כ למול ולא לעשות סעודה ממש רק פת הבכ"כ וקאו"י ואח"כ לקבל עליו אבלות ולאכול הברהה כמ"ש הלחם הפנים סימן שמ"א ושוב מסיק לאחר העיון דטוב יותר לקבל עליו האבלות ולאכול ההברהה ואח"כ למול והסעודה ויכנס גם אבי הבן לסעודה ע"ש · ונראה דלפמ"ש בסימן קנ"ח די"ט שלו הוא אם כן גם סעודת הברהה יעשו בפהבכ"כ וקאו"י וכאשר שבוחי שבח בסימן קנ"ה לפי שעשה הברהה בח"ס בקאו"י ופת הבכ"כ ע"ש ועיין להרב נחלת שבעה הנז' שם בדין יולדת זכר דיום ש"ק יום ד' לאבלה שכתב שהלך לבהכ"נ עם הנשים וחשב במקומה של כל השנה ולא תתן להם לחמניות ויין שרף כמנהג ע"ש :

ט **אם** מותר לאבל ביום ו' לאבלותו לישא אשה ביום פורים נחלק הרב המחבר עם מהר"ם מסוקנים ע"ש (ועיין בח"א סימן ל"ו אות מ"ג מה שכתבתי שם) (שם ע' אבלות בפורים) :

י **הורה** להתיר הרב עפר יעקב לגלח תוך שלשים לאבלותו אפילו על או"א מי שצריך לילך אצל הדוכוס לפקח על עסקי צבור ולעמוד על הפרץ פן יצא דבר מלכות מדה א' שמבקשים ממנו סוחרי עובדי כוכבים שתלוי בה כמעט פרנסת ומחיית רוב הצבור (ויותר על כן עיין להרב שבות יעקב ח"ב סימן נ"ט שהתיר בכיוצא אפילו תוך ז' הד"מ) (שם ע' אבל קרוב) :

יא **לא** נהגו בכמה קהלות וכללם קק"י שלו שמר השכבה בבה"ק ולא בבית האבל רק לנפטרים מבן י"ג ומעלה ונראה הטעם דמי שאינו בר מצות אינו בן עונשים ומה הצורך לבקש למתק כח הדינים מעליו (ק"ק דאי הכי עד בן כ' נמי לא ישכיבוהו דאינו ב"ע למעלה ומה צורך לבקש מיתוק הדינין הד"מ) (שם אות ס' ע' השכבה לא) :

יב **מסיק** וחני תשובה הרמ"ל מפינאלי שנת תס"ו במי שאירע שלמחרת יום נשואיו מת אבי הכלה דאם בעל בעילת מצוה חשלים ימי חופתו ואח"כ תנהוג אבלה ואם לא בעל תקדים לנהוג אבלותה ול"ש בין איש לאשה שנם דאסור קרקע עולם היא עיין לריב"ה ומרן ורמ"ז סימן שמ"ג ולהרב לקט הקמח ואוקי באחרין דכיון דאם ינהוג ימי החופה תחלה מ"מ אסור בתשמיש המטה דדברים שבצנעא נוהג א"כ ש"ד אם לא בעל עדיין לנהוג תחלה האבלות (שם אות מ' (כ"י) ע' מת לו מת) :

הד"מ ועיין ג"כ להרב זרע אמת סימן קמ"ט בבחור שנשא בתולה בע"ש בבית הכלה להוצאת אחיה ובתחלת ליל שבת שנכנסה לחופה ולא נבעלה מת אבי החתן ואחד חכם הורה לעשות בעילת מצוה בליל ש"ק וביום א' בזמן הקבורה לא ילך אחר המטה ולא יקרע וינהוג ז' ימי המשתה ואח"כ יתאבל והרב המחבר לדינא הוא לגמור ימי המשתה ואח"כ ימי אבלות ואח"כ לבעול בעילת מצוה · ועיין להרב דבר משה סימן ע"ח במי שהזמין צרכי חופתו ליום ד' ומתה אמה של כלה ביום א' והסכים מר אביו להתיר כניסה לחופה אחר ז' וכמ"ש מרן סימן שמ"ב · ומהרי"ד חלק בזה דדוקא אי איכא פסדא שרי לאחר ז' הא לאו הכי ימתין אחר ל' והרב אביו השיב דאין כוונת הרשב"א שפסק מרן לחלק בין זה לזה כמו שיעויין בש"ע ולבוש ולהרב דרכי נועם סימן כ"א וכ"מ ומה גם דבניד"ד היה גם כן הפסד ממון דהכינו ככר הרוסקינ"ו ודברים אחרים שאם ימתינו יפסידו ועיין להרב ב"ד סימן קס"ח וריט"ץ סימן ע"ה ופן נעשה מעשה בבן הר"י ן' נחמיאש שנפטר הר"י בערב שבועות ונכנס לחופה אחר ז' ע"ש ומי שהכין צרכי סעודתו והזמין הקרואים ומתה אח"כ אחות המשודכת עיין לש"ס זיסקינד סימן פ' דפסק דאינו מותר להכניסה לחופה רק אחר ז' ולבועלה ע"ש : וע"ע להרב ד"מ הנז' בסימן קע"ב והמסכים ובסימן קפ"ה וקפ"ו שאחר מתאו ומתנו יפה בחילוקי דעות הפוסקים בדין נשא אשה ואח"כ אירעו אבל מסיק להלכה ולמעשה שאם לא היה שם כניסה לחופה גמורה אלא דשרי בעילת מצוה לא הספיד וינהוג ז' ימי אבלות קודם ואח"כ ימי חופתו ואה"נ כשלא בעל שכך הוא דינו לנהוג ימי אבלות ושוב ימי החופה ויבעול מיד ואם כנס תחלה ביחוד במקום הראוי לביאה אף שלא בא עליה ויחוד דנדס נמי קונה או בהכניסה אחר קדושי' (אף שלא נתייחד

עמה) ושוב קרה לו איזה אבל אף דליח ליה פסדא דסעודה ופירחא מ"מ פשוט הוא דבועל ב"מ קודם קבורת מתו ונוהג ימי משתה ואח"כ אבלותו ואין בזה שום פקפוק · ובענין הקריעה חייב לקרוע דאין ימי משתה כי"ט של תורה דתנן בהדיא שקורעים קרוביו של מת וכן על שמועה קרובה ואם איש ספרדי הוא דאין קורעים על קרובים חוץ מאו"א גם בזה יעשו כמנהגם ע"ש ועיין בתש"ח מחבורי הקטן הלז בסימן כ"ו אות ו' ע"ש ועיין להרב זקן אהרן סימן ק' בראובן שנשא ונכנס לחופה והיה אחיו חולה ומת ולא נודע לו מיתתו רק אחר שלשה ימים ופסק דע"כ ל"ש הפוסקים רק לענין איסור תשמיש דהוי דבר שבצנעא אבל להיות כרגל כ"ע מודו ולכן ישלים ימי חופתו ואח"כ ינהוג אבלותו : ועג"כ להרב מים רבים סימן ע' ועא"א דהסכים למ"ש מהר"י שניאור זקנו במי שביום ג' לחופתו באשתו השניה מת לו בן מהראשונה שישלים ימי משתה ואח"כ ימי אבלותו ונתן הרב המחבר טעם למה לא יעלו ימי המשתה למנין ל' כדין קובר מתו ברגל דאף שמונין הז' אחר הרגל מ"מ מונין הל' מיום הקבורה דשאני חתן (ועיין ג"כ להרב זקן אהרן הנז' סימן ק"ח) ועמד ג"כ בסתירה שבדברי מרן בדין אבלות בפורים רסי' תרצ"ו וב"ד סימן ת"א ע"ש והביא מ"ש הרב ערך לחם ורש"ך שם ובסימן שמ"ג ע"ש וע"ל אות ה' :

יג **בענין** צדוק הדין מנהג עירו לאמרו יחד בהלוך בכל זמן שא"א תחנה ובחש"מ א"א אותו כלל ובאסרו חג הולכים בעשרה לאמרו יחד בהלוך ומה שמזכירים בצ"ה גזירת תתנ"ו כתב בשם הצמח דוד גאנ"ז של פראג שאז נתקבצו הנוצרים מכל גלילותיהם יותר מת"ר אלף איש לעלות לירושלים לנקום נקמת משיחם וישימו צלם אדום על בגדיהן לאות והיה זמן צרה לשונאיהן של ישראל ונקרא בשם קרוציאט"א וזה בשנת כל"ו כלו יחד היינו תיבת כלו מספר נ"ו דהיינו האחדים והעשרות של תתנ"ו הנז' (שם ע' צדוק הדין ודיניו) :

הד"מ ועיין להרב דבר משה ח"א סימן ע"ו דכתב דכיון דמנהג עירו כמר"ן סימן ת"א לומר צ"ה אפילו בי"ע למת בפניו ה"ה בניסן וסוף חסרי דאף שא"א נפ"א ולא וידוי ולא מתענים בכן וה"ה בשמועה רחוקה בא"ח יש לאמרו :

יד **בדין** קדיש יתום רבו המנהגים יש מקומות שאומרים אותו גם בשבת ויום טוב ור"ח ויש שא"א אותו והרב בנימין זאב כתב דהנכון לאמרו ושכן מנהג ספרד בר"ח חנוכה ופורים ולא בשבתות וי"ט וחה"מ · ובעירו פירארא הספרדים א"א אותו בשבת וי"ט וחה"מ ור"ח חנוכה ופורים אך בשאר ימים אף שא"א תחנה אומרים אותו והאשכנזים אומרים אפילו בשבת וי"ט והאיטליאנים נוהגים כספרדים הנז' (ופה פירינ"י א"א אותו כל יום שיש בו מוסף דוקא) (שם ע' קדיש יתום) :

טו **יצא** עתק תשו' הרב עפר יעקב סימן נ"ט להתיר מה שנהגו האבלים על או"א לומר קדיש וקדושה ובא לציון ותתקבל לפני העמוד והם החזנים אע"פ שבא לבהכ"נ אחר שהתפללו כבר הקהל דאין קפידא לפי שאומר צלותהון ואו"א צלותנא וה"ה בש"ץ שאינו מתענה יכול להתפלל ולומר עננו אם מנהגם לומר ביום התענית הזה ולא ביום תעניתו והבאתיו כבר בח"א סימן ג' אות ל"א) (שם ע' קדיש על מתים) :

טז **העיד** על מנהג עירו ושאר ערי איטליא להתאבל על קטן אם נפטר אחר ל' ולא כמנהג שכתב התניא שלא להתאבל על פחות מבן שנה (שם ע' קטן מת) :

הד"מ ועיין להרב מעיל צדקה סימן ה' שהאריך להוכיח מספק הט' חדשים להקרא הולד בן קיימא אם נולד חי אף שמת תוך ל' ללידתו לענין שמתאבלין עליו דא"צ להיות כל א' מהחדשים של ל' אלא אף חדשים כסדרן אחד מלא ואחד חסר מיקרי שכלו לו חדשיו והוכיח שאף הרמב"ם שסתם סתמו כפירושו דסגי בהכי ונכנס גם כן בענין הלכה כמקיל באבל אי דוקא בתנאים (וע"ל סימן א' וב') ועיין להרב זרע אמת ח"ב סימן קל"ח דחילוק ידע בתינוק שמת תוך ל' ללידתו ולא ידעינן אם כלו לו חדשיו או שנולד מת או חי ואח"כ מת וידעינן דלא כלו לו מה דיניהן לענין מילה וקבורה בי"ט א' וב' וע"ע לו שם בסימן קס"ז · ועיין ג"כ להרב נודע ביהודה ח"א סימן ע"ז וח"ב סימן נ' (ואשר הבאתי גם אני בח"א סימן כ"ג אות א') דאין דיניהם מיסך שייכי לענין אם חייב באנינות ויפטר מכל מצות שבתורה דאף שמותר לקברן בי"ט ולהסיר ערלתן לא מפני כן תמשך שהולדה חיוב האנינות דאין לפטרו מהמצות משום ספקא דפלוגתא וכיוצא ע"ש ובסימן קל"ט פסק בפשיטות דהאונן אסור במלאכה לכ"ע ולא כדמשמע במור"ם סימן שע"ה דבמחלוקת שנויה ועיין ג"כ להרב דבר משה ח"א סימן מ"ט דפסק דתינוק שנולד לז' חדשים וחי ז' שבועות ומת יש להתאבל עליו : ועיין להרב מטה אשר ענף ד' ה' ז' והנמשכים שכתבן דהא דבעינן שכלו לו חדשיו היינו ט' חדשים שלמים ואז אף אם לא נגמרו סימניו מתאבלין וכן הנולד לז' חדשים שלמים מתאבלים עליו בין בן ז' ובין בן ט' שלא כלו חדשיו אף שנגמרו סימניו אין מתאבלים עליו עד שישהה ל' יום ואם לא קים לן שכלו חדשיו ולא נגמרו סימניו אפילו מת ביום ל' אין מתאבלים עליו ואם נולד לח' וקים לן שלא כלו חדשיו אף שנגמרו סימניו ומת אחר ל' אין מתאבלים עליו וספק בן ט' לראשון ובן ז' לאחרון שניהם מתאבלין עליו והוא מתאבל על שניהן · וע"ע לו שם בענף כ"א בדין התאומים שמת אחד מהן תוך ל' אם יתאבל על הב' הביא סברת הפוסקים ומ"ש מרן בסימן שע"ד בשם הגהת אשירי ומ"ש הלבוש והר"מ מלובלין סימן ז' שהביא הכה"ג בהגה"ט והרב מקור ברוך סימן ל"ח וזולתם ומסיק דמדי מחלוקת לא יצאנו והמחמיר תע"ב · ועיין להרב ברכות מים סימן שע"ד מעובדא דהוה במי שנולדו לו ג' בנות וב' מהן מתו תוך ל' יום ואחר ד' חדשים מתה הג' מחולי אבעבועות והיתה בריאה אף שהיתה מעט דלה ורזה והיה מי שחשב לפטור קרוביה להתאבל ממ"ש מרן סימן שפ"ד ס"ם בשם יש מי שאומר דהתאומים שמת אחד מהן תוך ל' והב' חי ומת אחר ל' אין מתאבלין עליו · והרב המחבר שם קדם נשא ונתן במ"ש בב"י שלו ועל מור"ם בדרכי משה שהביא דברי א"ז באופן אחר בשם הרשב"א והביא דברי הרב מקור ברוך סימן ל"ח וסוף דבר הביא מ"ש הרב שלטי מלכים כ"י במ"ש מרן יש מי שאומר וכו' והב' חי פי' אחר ל' אין מתאבלין עליו פי' על זה שמת תוך ל' ולא אמרינן מדהא הוא חי והוא בן קיימא גם זה שמת בן קיימא הוא אלא אין מתאבלין עליו וכמ"ש הרש"ך ועליו סמך הרב המחבר עיקר הדין אמנם בניד"ד לא מצא מקום להסתפק ושאפילו לפירוש הרב הלבוש חייב באבילות כיון שאחר מות אחותה היתה זאת בריאה ואף לפירוש הרב מקור ברוך ככר השלימה ל' יום אחר מיתת אחותה ועוד ב' חדשים אחרים ודאי דחייב באבילות ואין שום צד פיטור כלל ע"ש · ועיין להרב מטה אשר הנז' בענף י"ב דף קי"ג ובדף קמ"ו ע"ב ענף ב' דלקטן שכלו לו חדשיו ומת תוך ל' או שלא כלו ומת אחר ל' אומרים עליו צ"ה וקדיש ועיין להרב דבר משה סימן פ"ב דנסתפק במת תוך ל' ללידתו דאינו חייב להתאבל אם נוהג בו אנינות להזמין צרכיו או דלמא דינו כאבילות דליתא ויעויין בסימן שנ"ג דאין הכהן מיטמא לנפלים ועיין למהר"ם הלוי בחי"ד ובירושלמי פ"ם אין נושאין על וכו' ובמלחמה ה' דף תל"א וברב"ח סימן שנ"ג ובענין טומאת כהן על שנפלים ע"ל סימן ל"ה אות י"ב :

יז **הסכים** להוראת תלמיד חבר הרמ"י קרלפנימו דיכול ורשאי האבל על או"א לומר בתוך ז' דברים המשברים ומעגמים הלב דאין זה בכלל איסור ת"ת דאסור משום פקודי ה' ישרים משמחי לב אבל לומר איזה דרוש להספידו אם יאמר בו פסוקים או מדרשים כמו שרגילים הדרשנים אסור והשיב על דברי הרב באר עשק סימן ל"ה דהתיר משום דס"ם בדברי אבלות קא עסיק ושהמנהג שלא להספיד על קרובו הוא משום יהללך זר ושהמעיין בס' מאמן כח יראה שדרש על פטירת אביו והרמ"ק הנז' דחה דבריו דהא הרמזים והספדים שנהגו הספדנים לדרוש אינן בכלל ד"ת שהאבל מותר בהן והראיה מהרב מאמן כח אינה ראיה כלל דהתם לדרוש דרש משה בתשלום הז' ולא בתוך ז' ועוד דאי מטעמא דיהללך זר נהגו שלא להספיד על קרובים הלא כיון שהספדן לא את עצמו משבח רק למת לא יהיה זה בכלל יהללך זר (שם במהדורא בתרא אות א' ע' אבלות בן) :

הד"מ ולע"ד יש לדחות דחיותיו אחרונות דהרב מ"כ שדרש בתשלום ז' מ"מ כל שלא עמדו ממנו מנחמים דין אבל תוך ז' יש לו כמבואר במ"ק דף י"ט ובפוסקים סימן שנ"ט ויש לדחות וע"ל אות י"ב ועל ההיא דיהללך זר י"ל דמדקאמר יהללך זר ולא אמר

הכתוב יהלך אחר יש במשמע דאפילו קרוב וכ"ש פיך שלא יהלך וכדאמרינן נמי אין שבחה של מטרוניתא שמעלה בקרובותיה · ומ"מ נראין דברי הרמ"ק הנז' דמשום הרמזים והפשטים שדרך כוונה היא לדרוש בהספדות אין אלו בכלל ד"ת המותרין ומה שק"ק על הרב ב"ע הנז' הוא דאי כדבריו דהמנהג שלא להספיד על קרוביה משום יהלך א"כ למה הרב מ"כ הנז' דרש על אביו ולא חש ליהלך זר ואפשר ליישב ודו"ק :

יח לוי ודינה אחותו נשואה ליהודה הדרים בעיר א' וראובן ושמעון אחיהם בעיר אחרת רחוקה מהלך יום א' ומתה דינה וביום ז' לאבלות ויבא שמעון לבית לוי ורחוק מהעיר ג' מילין א"ל עובד כוכבים מסל"ת שמתה אחותו וכשמוע דבריו הלוך הלך ובכה לבית אחיו וישב על הארץ והתחיל להתאבל · הביא תחלה פסק מהר"ם מלובלין שחשב דברי העובד כוכבים מסל"ת ושבין לוי בין יהודה נקראים גדול הבית והן ימנו לעצמן והוא ימנה לעצמו אם התחיל להתאבל קודם בואו אצל גדול הבית · והר"ן הלוי פסק דעובד כוכבים הנז' יותר מתכוין להעיד מלהיות מסל"ת ואם כן לא מקרי מהאבל קודם לבאו אצל גה"ב ולכן בין אם הלך אצל יהודה או אצל לוי ימנה עמהם ואף שיהיה שמעון גדול מלוי מ"מ אם היה לוי בביתו מיקרי גדול הבית · גם הרר"י מונגלסי מפירינצי מחשיב העובד כוכבים הנז' מתכוין להעיד ואם כן מיקרי לא התחיל להתאבל אמנם כיון שלדעתו יהודה הוא גה"ב והוא לא הלך אצלו לכן צריך למנות לעצמו ולא עם לוי עיין הרש"ך סימן שע"ה סס"ק י"ב ואם לא היה חייב להתאבל לא היה ג"כ רשאי · גם מהרש"מ (הובאו דבריו בשמש צדקה שלו סימן כ"ח) חייב לשמעון למנות לעצמו לא מפני שנודע לו שהרי לא התחיל להתאבל וגם לא מפני ששמעון היה מבקש למנות לעצמו דאילו יהיה מדינא פטור לא יהיה רשאי להחמיר ואף אם היה בא לשאול היה חובה עלינו להורות לו רק יש לחייבו מפני שיהודה נקרא גה"ב והוא התחיל להתאבל אצל לוי · ואחריו האריך נחיב מהרש"ל מסיניגאלי המחייבו למנות לעצמו בין משום שכבר ידע ואח"כ הלך בין משום שלא הלך אצל יהודה שהוא גה"ב · ובאו אח"כ תשובות הרבנים תלמידי הרב המחבר מהרי"ד אולמו והר"פ עניו שפסקו להקל דמיקרי עובד כוכבים מסל"ת ושאע"פ שיהודה גה"ב ולא הלך אצלו מ"מ כיון שבא בעיר ששם גה"ב ואז התחיל להתאבל מונה עמו והם גם הם הסכימו דבכ"מ בפטור להתאבל אינו רשאי ואנו חייבים להודיעו · גם הרש"ד אוטולינגי פסק שימנה עם אחיו ושאינו רשאי להחמיר על עצמו והרב מהרית"ך מהחזנים מפאדובה אחר שהראה דיש בזה מחלוקת בפוסקים פסק להקל מטעמא דהלכה כמקיל באבל (וע"ל אות ב') ובענין אם רשאי להתאבל דעתו נוטה דרשאי ואין למחות בו והרא"ם שובינו מטורינו פסק דכיון דמד"ש הריב"ה בשם הרא"ש סימן שנ"ו יש במשמע דהתחיל להתאבל לאו דוקא דכיון שנודע לו קודם הגיעו אצל גה"ב הו"ל כהתחיל להתאבל כיון שהיה בדרך ולא היה יכול לעשות יותר ועפעפיו נזלו מים וא"כ מונה לעצמו ומה גם שיהודה היה גה"ב ואם היה פטור לא היה רשאי להתאבל וכמ"ש רמ"ז ר"ס שנ"ו בשם הר"ם מינצי · גם הרב"ך מריניו פסק להחמיר על שלא הלך אצל יהודה והרב גבריאל פונטרימולי פסק להקל מטעם הלכה כמקיל ומהר"א סגרי מקסאלי נשא ונתן בדברי הרבנים הנז' והוכיח דחייב להתאבל מעצמו אף אם היה הולך אצל יהודה והסכים גם הוא דחובה עלינו שלא להניח להתאבל מי שאינו חייב (שם אות ג' ע' גדול הבית) :

הד"ט ועיין להרב נחמן שמואל סימן מ' שיישב תשובו' הרשב"א תע"ח ותקל"ב ושהבעל נקרא גה"ב ולא אחיה אף שינשער יותר · גם הרב שם חיי סימן ה' הוכיח במישור דהבעל נקרא גה"ב בדין מי שמת ויש לו בן מאשה אחרת שמתה בחייו ולא היה דר עם אביו ואשת אביו היתה נושאת ונותנת בבית ובמיתת אביו היה הבן במקום אחר סמוך לעיר ובא לעירו תוך ז' והורה רב א' וגדול שימנה עם אשת אביו דהיא גדולת הבית וגדול א' חלק עליו ושאין עתה בזמנינו נגררים הבנים רק אחר אביהם כשהינם נשואים ומיעוטא דמיעוטא ימצאו בנים נשואים דנגררי בתר אבוהון · והרב שם חיי תמה על דבריו דאמו נתנו סדרי בראשית ועוד שהרב אביו הביא ראיה מרשב"א סימן תע"ח בדין מי שמתה אשתו ואחי אשתו בא ממקום קרוב דהבעל נקרא גה"ב לענין האבילות הרי דלא אזלינן רק בתר גדול הבית הזאת ואם כן בניד"ד אף דאין הבן נגרר אחר אשת אביו מונה עמה להיותה גה"ב וזה בכלל גדול דחייב אדם בכבוד אשת אביו. וזו היא כבודה אף שאינו אוכל ושותה עמה כיון דזאת האשה הנותנת בתוך הבית ובזה הכל תלוי ואם היה הבן נושא ונותן בנכסי אביו הוא יקרא גה"ב לענין זה ואינו ענין לכאן חיוב הקבורה על מי מוטל דאף אם אינו מוטל עליו הוצאת הקבורה מ"מ הנושא ונותן בנכסי המת המת יקרא בזה גה"ב ע"ש · ועיין להרב דבר משה א"א סימן ס"ה במי שמת לו בנו ב"מ שהיה רחוק משם פחות מעשר פרסאות ובא בעיר ביום ג' הגם שמתחלה השיב למנות מיום המיתה כפי מ"ש הרב כה"ג סימן שע"ה בשם הרשב"א סימן תקנ"ב אך כשנתיישב בדבר הניח בנ"ע לפי המורגל בפי הכל דדוקא אם גה"ב במקום המת מונה עמו הבא ממקום קרוב ע"ש : ועיין למהרי"ו סימן ע"ז דמשמע פשיטא ליה דמי שהוא רחוק מהעיר שמת לו מת מהלך שלשה ימים מונה ל' מיום הקבורה לענין שמועה קרובה או רחוקה דכיון שכלו כל הל' מקבורת המת אזלי מיניה כל דין אנינות ושכן מעשים בכל יום · ועיין להרב עדות ביהוסף להר"י ן' סאמון בקונטרס הרב בנו קראו בשם לקח טוב סימן נ' בראובן שמתה אמו ושלח שליח לשמעון אחיו הקטן שהיה במקום קרוב תוך יו"ד פרסאות וכתב לו לבא מיד שאמם היתה חולה ומסוכנת והשליח מגיד וא"ל שכבר מתה ולא התאבל עליה ולא קרע בגדיו עד שבא אל אחיו הגדול תוך ז' ואז קרע וקבל האבילות והאריך ומסיק דשמעון שבא ממקום קרוב אף ששמע מהשליח שמתה מ"מ נגרר אחר גה"ב דאתרתי בעינן למנות לעצמו שידע מיתת המת ויתחיל להתאבל כדדייקי הרא"ש ומרן וכמו שהביאו דבריהם מהר"ם אלוי סימן ל' ושמש צדקה סימן כ"ח · ובהגהות נגלות דברי הריטב"א בחידושיו למ"ק פ' א"מ והרי"ף ורמב"ם ורמב"ן והרא"ש והרשב"א כולם שוין להקל דמונה עמהן ורק בהתחיל להתאבל פלגו בהדייהו אין לנו רק דברי מרן דנזכר בסימן שע"ה ס"ס בתר הרא"ש דס"ל דבהתחיל מונה לעצמו והסכימו עם הרב הנז' חכמי ליוורנו ע"ש שנכנס גם כן בענין הלכה כמקיל באבל (וע"ל אות א' ב' · ועיין להרא"ח ח"ב סימן כ"ה · ולהרב פרי צדיק בחידושיו לי"ד סימן שע"ה ס"ס ולהרשכה"ג א"ח סימן תקמ"ח וי"ד סימן שס"ו הגב"י אות ב' · ולהרב בן המחבר הנז' בהשמטות בסוף קונטרסו שכתב שטוב ראה להרב ברכי יוסף סימן שע"ה אות ב' שכתב שכן הסכים מהר"י בן מיג"ש ושמ"מ נראה שלא כוון רק לחלוקה נודע לו ובזה שוין הרא"ש והר"י ן' מיג"ש אך בהתחיל פליגי הדדי ועיין ג"כ בשירי שירים שבינה לשונו לרמז שאין סברת שניהם שוין גם בלא התחיל להתאבל עיין שם :

יט לא עזב קשתו להוכיח שיכול לעלות האבל לס"ת בש"ק שהוא יום ז' לאבלו דמשהנץ החמה של יום ז' אמרינן מקצת יום ככולו והעיד ג"כ מפי ציר אמונים כמהר"ש ערם שבעה"ק חברון המנהג קבוע לקרותו לכתחלה בשבת שחל בו יום שביעי לאבלותו · (אשדות הפסגה סימן י"ב) :

הד"ט וכן העלה הרב זרע אמת בח"ב שלו סימן קמ"ו להתיר וכבר כתבתי בא"ח סימן י"ב אות כ"ו דמנהג עיר פירינצי הלז אינו כן דאינו עולה וכמ"ש הרב יוסף אומץ סימן נ"ג ולפ"ז אפשר ליישב מה שדקדקתי לעיל אות סו"ב די"ל דבמקום שאין נוהגין המנחמין איירי' דהכל תלוי בהנץ החמה ומ"ה הותרה לספדן אפילו אבל להספיד את מתו אף שאסור תוך ז' בד"ת · ועיין להרב שמש צדקה בסימן מ"ב באבל תוך ז' שאסר לעלות הרב לס"ת ביום ש"ק שחל בו שבוע הבן אף שמנהג העיר שבכל שבת של שורת שבוע הבן קורין הרב לסיים הקריאה דההיא דר"ת חידוש הוא ולא ילפינן מיניה ע"ש : ועיין להרב פרי האדמה בח"ג שלו ובח"ד סימן ל"ה סוף ע"ד דכתב דבעה"ק המנהג לקרוא האבל אבי הבן בש"ק שחל המילה בו ואפילו אינו יום המילה רק תוך ח' ימי המילה וכמ"ש הפר"ח בליקוטיו לי"ד במים חיים שלו · ועיין להרב דבר משה א"א סימן ע' דפסק דס"ל שהוא אבל לא יקרא פ' השבוע בס"ת ביום ש"ק · אמנם הרב כתונת יוסף סימן ד' העלה להתיר לאבל תוך ז' לעלות בש"ק לס"ת על שהיה נוגע לו לעלות להיותו הוא המדליק של אותו שבת וע"ע לו בסימן ז' · ועיין להרב חזון למועד סימן ע' באבל שחל יום ז' שלו בשבת אם יכול לישא כפיו בתפלת שחרית ומה גם במקום שרגילין לבא מנחמים ביום ש"ק גם כן ופסק כסברת הרשכנה"ג סימן שנ"ה בדין ס"ל שחל יום ז' שלו בשבת דיכול להתפלל לשמחת ברית מילה וע"ש דמשמע נמי מדבריו דבשבת לא תליא מלתא בעמידת מנחמים ואם כן יכול כהן אבל הנז' לישא כפיו בתפלת שחרית ולהחליף ג"כ בגדיו והביא ג"כ דברי הרמ"ז סימן ת"ב ס"ז ושבשבת מיד שהנץ החמה אמרינן מקצת יום ככולו (וע"ל אות ל"א) :

ולפי מה שכתבנו דבמקום זה נהגו שלא לעלות בבה"נ לס"ת בשחרית של שבת (הגם דלהרב"ח דחלק על רבינו יחיאל אין קורין אותו אפילו במנחה וכמ"ש הרמ"ז ורש"ך ע"ש) א"כ לדידן ודאי לא ישא ג"כ את כפיו דמה ראיה לחלק והוא ברור · ועיין להרב טוב עין סימן ח"י שכתב דהרב"ח בתשובות החדשות סימן נ"ו אסור לעלות אפילו במנחה ושהמנהג בארץ הגלי טורקיאה ואיטליא שלא לעלות דוקא בשחרית ובעה"ק חברון מנהג קדום הוא דבזמירות יושב בסדר אבלים וקודם שאומרים הקהל ה' מלך הולכים החזנים שם ואומרים ההשכבה ופסוק לא יבא עוד שמשך וכו' (לא כמו שעושים בשאר המקומות שעושים כן אחר תפלת שחרית של ש"ק) וקם האבל ויושב במקומו ומעלין אותו לס"ת בשחרית ונראה שגם הרב"ח יודה בזה כשעושים הוראה לישב בין האבלים ומזמרים ההשכבה וכנז' · ועיין להרב זקן אהרן סימן ק"ב דמנהג ותיקין הוא מה שנהגו קצת מהקהלות כשחל יום ש"ק שביעי לאבלות מתקבלין בע"ש סמוך לחשיכה ואומרים קצת פסוקים להוציאו מאבלו ומ"מ בליל ש"ק נוהגים דברים שבצנעא ע"ש :

כ מעשה בא' שמת בי"ט ערב חג השבועות ונמנו לקברו בי"ט א' על ידי עובד כוכבים והורה נגד כהרמ"ז בא"ח סימן ע"א שיתפלל האבל ערבית מבעוד יום ואף דהרב שבות יעקב סימן ק' דחה דבריו כבר עמד על דעתו הרב בית לחי בסוף ספרו בתשו' השייכה לסימן שמ"א · ולענין ליל י"ט א' הורה לשמוע קידוש וכל הברכות מאחר בכוונה לצאת י"ח כיון דמחלוקת בין אחרונים בסימן הנז' בביאור הוראת מהר"ם לאוקן לקדש בליל שמחת תורה ע"ש ובפרישה ורמ"ז והר"ס מלובלין סימן ק"ז ומג"א סימן תקמ"ח ולחוש לדעת הרש"ך נאה לשמוע מזולתו (זרע אמת ח"ב סימן ק"פ) :

הד"ט ועיין להרב ושב הכהן סימן נ"ג ונ"ד דשקיל וטרי בענין אבלות בי"ט ותמה על הרב מ"ל בפ"ג מהל' אבל דין יו"ד ועיין בחבורי הקצר הלז א"ח סימן כ"ג אות ג' ובשותא דינוקא שלי סימן כ' :

כא המניח אחריו בני בנים ואח וחתן טוב שהאח יאמר קדיש בשבילו שהוא מהמתאבלים עליו ושם נשא ונתן בענין כבוד אבי האב וחמיו ותירץ קושית הרמ"א סימן ר"מ סכ"ד עמ"ש מהריק"ו סימן מ"ד ויישב גם כן קושית הרב שבות יעקב ח"ב סימן כ"ד מדברי רש"י בסוטה דף מ"ט ד"ה בר ברתך אנא ע"ש וטעמא טעים ג"כ דהאח עדיף מבו"ב משום דבמה שנשאל היו הב"ב אבלים על אביהם ומחויבים לומר קדיש על אביהם ולא שייך לומר קדיש א' יותר על זקנם (שם סימן קמ"ח) :

הד"ט קול האות האחרון אינו מוכרח (אחר הס"ר) דהא להרמ"א קדיש א' עולה לב' כאשר הזכרתי בא"ח סימן ג' אות כ"ה · ועיין להרב שבות יעקב הנז' בא"ח סימן נ"ג במי שלא הניח בנים רק ב' בנות וצוה שהגדולה תאמר קדיש ולא בבה"כ ואחר מותו בא אבי הנפטר לומר קדיש בבהכ"נ על בנו מה דינו לדחות שאר אבלים ופסק דדוקא במקום שנוהגים לומר קדיש בבהכ"נ על בנו במקום שאר אבלים יאמרנו ואם אין במקום מנהג קבוע לא יאמרנו והגאון גיסו מסיק דמ"מ יאמר להפיס דעת המת בלא בנים ובניד"ד א"ל לזה בשכבר תאמר בתו קדיש כאשר עם במנין בביתו וראיתי להרב עזריאל דאייגא בתשובות כ"י סימן ק"ע דכתב דאין כח האומר קדיש שלא על או"א יפה לדחות האומרן על או"א ומ"מ אם יתרצו לפשר ביניהן גדול השלום ועיין ג"כ להרב כנסת יחזקאל בתשו' אחרונה של ספרו שביאר כל אופני דחיות הקדיש ומי קודם למי וענין הגורל ע"ש ס"ל סעיפים על דין קדיש יתום ועיין ג"כ להרשב"י הנז' בח"ב סימן ל"ד בזקן וזקנה שמת בנם והניח בן וגדלוהו כאב ולמדו עמו ושכרו לו מלמדים וראה סימן יפה בתלמודו ויורישם אחר מיתתם ומתו ובא בן הבן לומר קדיש על זקנו וזקנתו ואם הבן באה למחות בו אין מחאתה מחאה כיון שגדלוהו ולמדוהו תורה ונ"ד להאיה דמור"ם סימן קי"ח ועיין להרב קרית חנה סימן ל"ה שנחלק על הרשב"י הנז' ושיכולים האבלים אחרים למחות ואחריו בא הרב כנסת יחזקאל הנז' סוף סימן ס"ד והחזיק בהוראת הרשב"י ודוקא בבן הבן ולא בבן בת וכל שכן הבת :

כב העלה להתיר נשואין למי שנידך נערה בחיי אביה ומת אביה וזמן קביעות הנשואים נופל תוך יב"ח למיתתו ואחר ל' (שם סימן קנ"ו) :

הד"ט וכן עשיתי מעשה פה פירינצי זה שנים שמתה אם הכלה וכנידון הנז' והתרתי להנשא אחר ל' תוך יב"ח ואחרי מופלג ראיתי ושמחתי שכוונתי לדעת גדול ועיין להרב שבות יעקב ח"ב סימן ק"ב במי שהיה נוסע לתור וצוה לעשות נשואי בתו ומת אביה אחר בעילת מצוה לא הלך בתו אצל הקבורה די"ם שלא הוא ודברים של פרהסיא אינו נוהג ע"ש דלעד"ד לכאורה צריך תלמוד :

כג התיר לא' מבני החברה שמנגנים שיר בה"ר בבהכ"נ שמת לו מת תוך החג להתחבר ברעיו לנגן דאל"כ היה דבר של פרהסיא ובפרט דעדיין לא התחיל אבלתו ושם שקיל וטרי בדברי הרב ב"ד חי"ד סימן קפ"ה (שם סימן קנ"ז) :

הד"ט ועיין להרב זקן אהרן סימן רי"ד הזכרתיו בא"ח סימן ל"ו אות כ"ב ועיין להרב חיים שאל ח"א סימן ס"א בדין כלי זמר בליל שלפני המילה וביום המילה כמנהג העיר והיולדת היא תוך י"ב חדש של מיתת אביה דפסק להיתרא די"ם שלא הוא ושגדולה מזו ראיה להרב זקן אהרן שהתיר אפילו לנגן לאחרים :

כד עיר שיש בה שוחט מומחה ואיתרע ביה מלתא ישחוט שוחט אחר אף שאינו מומחה כ"כ כמוהו אך לענין רופא התיר משום סכנה אף דאיכא רופא אחר שלא מכל אדם זוכה החולה להרפא וכ"ש שרוב מלאכת הרפואה אינה רק אמירה וכתיבה ואפשר דאפילו שכירות מותר לתת לו דאסיא דמגן מגן שויא אך הרופא עצמו יחוש ע"ע וימנע מליקח ושוחט אבל ששחט אין להחמיר בדיעבד דלא ממ"ש הרב בית יעקב שמצא בקלף ישן בשם מהר"א קלוזנר דמשמע משם דאף בדיעבד אין לאכול משחיטתו דליתא ושכבר מצא מציאתו הנזכר במרדכי רפ"ק דחולין בשם רבינו ברוך בשם ר' אלדד הדני וסיים דלא נהגינן הכי ולכתחלה נמי אם אין אחר מותר לשחוט אם צריך לו הבשר או לצורך חולה וכיוצא (שבות יעקב ח"א סימן פ"ו) :

הד"ט ועיין בא"ח סימן י"א אות ס"ז שהזכרתי סברת הרב הודת שלמים בשלמי תודה סימן ז' לשמש אבל לעשות צרכי בהכ"נ וסברת הרב זרע אמת סימן ק"ן דשפיר מצית האשה לאפות ולבשל בימי אבלה אף לצורך אחרים ובלבד שלא יהיה לצורך אחר ימי אבלה וביאר דברי מרן ומור"ם סימן ש"פ סכ"ב ובירר דברי מהריק"ו סימן ל"ה ותה"ד סימן רס"ס הקשה על הרמ"ז ש"פ הנז' ואשכח תנא דמסייע ליה בתודת השלמים הנזכר וכנז' :

כה יולדת או חולה שאירע לה אבילות קודם החג אף שלא נהגה אבילות בימי חליה כיון שיודעת מיתת קרובה ועשה מה שיכולה לעשות שני בבכי והרגל מבטל האבלות כאשר אך אם לא ידעה במיתת הקרוב צריך לנהוג אחר הרגל דיני ז' ואין הרגל מפסיק כלום ודחה מהלכה הוראת הרב נחלת שבעה סימן י"ז (שם סימן פ"ח) :

הד"ט גם באזני הרב אור נעלם סימן י"א לא נכנסו דברי הרב נ"ש הנז' דכיון דיכולה לנהוג אבלותה במקצת דברים שני בבכי ע"ש · ועיין להרב בעי חיי סימן רמ"ג דפסק בנאנס ולא קרע ולא התאבל והגיע הרגל אין הרגל מפסיק ולא שנא מזיד ולא שנא שוגג וכדעת הראב"ד והרמב"ן בתורת האדם ומרדכי והרא"ש פ' א"מ והג"מ בפ"י מהלכות אבל · ועג"כ להריב"ה סימן שנ"ז ושנ"ט אבל הל' יום מונה מיום הקבורה :

כו מה שהזהירו לאבל שחל יום ח' שלו בשבת ערב הרגל ה"ד לספר ולכבס ולרחוץ אבל לא ללבוש לבנים ובגדי שבת וחזרה למקומו דלא כהרב בית הלל דפסק בהפך מכח לשון מור"ם בסימן ת' ושגג שלא ראה בד"מ שלו · עוד לו שם בדין שכיבת האבל על הארץ

הארץ ממש ושלהיות דבר קשה רוב העולם חולין הן לענין זה ומה גם דממשמעות הש"ס ופוסקים כל שכופה מטתו שני אם כן האידנא דלא נהגי בכפיית המטה כל שמשנה בענין משכבו שני (שם סימן נ') :

כז במקום שנהגו שאם אין אבל לומר קדיש יתום יאמרוהו זה אח"ז בעלי בתים אחרים ויש שם מי שמת או"א שכבר עברו י"א חודש מ"מ יוכל לאמרו גם הוא כשאר העם ואין זה בזיון לאו"א שיחזיקום רשעים באמרו קדיש אחר יב"ח (שם סימן נ"ה) :

כח פשיטא ליה להקל בכל דהו לישא אשה תוך שלשה רגלים למיתת אשתו שלא כהרב חינוך ב"י סימן ז' שהחמיר בזה וגם המנהג נשתרבב להקל כשיש לו צד אחד כל שהוא להתיר ואחר שביאר צדדי ההיתר שכתב הרמא"י סימן נ"א בשם הריבנ"א דהא דמצריכין שלשה רגלים היינו היכא שיש לו אשה אחרת וכן אם אשתו שמתה היתה זקנה או חולה שכבר פירש ממנה כמה רגלים ונשכחה אהבתה ולצדדין אחרים • עוד הוסיף מדיליה טעם להיתר שבכל יום פרצה מרובה וכו' וע"כ לשמרו מהחטא טוב שלא לאחר (שם סימן ק') :

הד"מ ועל עמוד הוראתו סמכתי לאסי ולוי פה פיורדא זה שנים כמי שמתה אשתו חדש ימים ויותר קודם ר"ה וקיים כבר פו"ר והיו לו בנים גדולים וכלתו אתו בבית ובא ושאל אם היה רשאי לישא אחרת אחר עבור חג הסוכות והתרתי לו מכמה טעמים ובכללם דאף שהיתה כלתו בבית אשה חשובה היתה שלא היה דרכו לשמשו • ועוד דלר מהכא לצדדין לאן הרי לנו סברת האגודה דס"ל דר"ה ויה"כ חשיבי כרגלים ושלפי סברת מרן דסגי בב' רגלים והיה רשאי גם כן לישא בין יום כפור לסוכות וכ"ש אחר סוכות וכאשר כתבתי בשואת דינוקא סימן קע"ג • ועיין להרב באלות המים סימן ב' שכתב דלדעתו אף שיש להתיר הנשואים קודם החג כשמתה קודם ר"ה מ"מ אין להתיר הבעילה רק אחר ל' כשקיים מצות פו"ר דתרתי בעינן שעברו ל' יום וג' רגלים • ועיין להרב דבר משה ח"א סימן פ"ז שהתיר לאלמנה משודכת לינשא תוך ל' של או"א משום שלא היה לו מי שישמשנה ממ"ש הר"ם פ"ו מהלכות אבל דכתב בנשואים כיצד וכו' ושוב ראה הדבר מפורש להרב לח"מ שם • והביא גם כן דברי הכנה"ג סימן שנ"ב בשם מהר"א י וזולתו ודיני בימי בעי שמירה ולכן אין לה לטבול בימי נשואיה ועיין למרן סימן שס"ג וע"ע להרב"ה הנז' שם סימן כ"ג במי שלא קיים מצות פו"ר ושידך אשה וקודם כניסה לחופה מת אחי המשודכת והתיר לכנסה ולבא עליה בליל שבת שהיה כ"ט לל' של אבלות וכן התיר לאשה ובעלה לרחוץ ולטבול בע"ש כ"ט לאבלותו וכהרב דבר משה הנז' סימן ס"ז :

כט הביא פסק הרא"ד שאפו בדין ב"ב שמתה בתו בליל שלפני המילה ויום ד' מחג האסיף ואסר לו לצאת מביתו למול הואיל דאנינות יום א' דאורייתא וכמ"ש מרן סימן של"ג • והרב המחבר השיב לו דכיון דמסתמא בשעת המילה כבר נקבר המת שברוב המקומות מאחרים למול ומזרזים לקבור מתיהן א"כ בניד"ד שהיה חה"מ ואין אבלות נוהגת בו הדבר ברור שאין שום חשש פקפוק של איסור לעשות מצותו וחזר הרא"ד והשיב דאין חה"מ מועיל כלום לבטל אנינות יום א' אפילו אחר קבורת המת והעיד ע"ע שכן קבל מרבותיו ושחייב לומר עליהם כבר הורה זקן ואח"כ יצא הרב בן המחבר והאריך בבקיאותו ופלפולו נגד הוראת הרא"ד וחיזק יסוד הוראת הרב אביו דיכול ורשאי לצאת ושבחיה בקאלום הרב המגיה מהר"ש זלמן מלבוב דיפה כוון ויפה דן (שמש צדקה סימן ח' וט') :

הד"מ ועיין למהר"ד פארדו במכתם לדוד דף קל"ז ע"ב שהוא היה השר המסכים להוראת הרא"ש הנז' ובענין מילה וקבורה איזה מהם קודם ע"ל סימן כ"ח אות ג' וממה שכתב הרש"ך הנז' משמע דאין ברירה אלו איזה קודם כיון דמספקא ליה מסתמא דמלתא דמאחרין למול ומזרזין לקבור :

ל דק ואשכח דדינא הוא מנהגא דקק"י פראג כשאירע אבל לא' מהשותפים לסלק זה את זה ע"י נאמני הקק"י בדבור בעלמא שלא להיות שותף עמו והשותף נושא ונותן ולא עוד אלא דאחר האבלות חוזר מיד השיתוף למקומו ואין מוחין בידם אמנם *אם אין השותף רוצה לחלוק עם אבל שותפו מה שירויח במשא ומתן של ימי אבלותו אין לכופו ליתן והביא דברי הטור וב"י והרא"ש והראב"ד דמ"מ יש לאסור מפני מראית העין כיון דהשיתוף מפורסם ונראה שיש לו חלק במה שמרויח שותפו וכיון שכן מנהג פראג לשלוח על ידי נאמני הקק"י לומר לשותפו שאין רצונו להיות שותפו ושמה שיעסוק יעסוק לאי ולאי שעי"כ מתפרסם הדבר שאין לאבל חלק בריוח שירויח ושלעצמו בלבד הוא עושה ואף שאין השיתוף מתבטל בדבור בעלמא מ"מ הואיל דאם לא יעשה כן יש לשותפו היזק באותו שבוע שאינו מרויח ע"כ במקום פסידא כזה יכול לחלוק בלא דעת חבירו וכדאיתא בח"מ סימן קע"ו סכ"ח ולפ"ז ברור הוא שאין האבל יכול אח"כ לכוף שותפו לחלוק עמו מה שירויח באותו שבוע ודוקא במה שירויח ע"י עסק של פרהסיא אינו מחוייב לתת לו שאם אתה מחייבו יש מראית העין דההתעסקות הוא לאבל אך ממה שמתעסק השותף בצנעא בביתו דליכא מראית העין הנז' הרי השותף מחוייב לתת לאבל חלקו (שב יעקב סימן ס"ג) :

הד"מ ועיין להרב דבר משה ח"א סימן ע"א דפסק דמי שמת לו מת והוא במקום אחר ואינו יודע מיתת קרובו מותר לחבירו לעסוק במלאכה וכ"פ הר"ש הלוי סימן נ"ו והריק"ש סימן ש"ם והרב בעל אפרים והרב זקן אהרן סימן כ"א וזולתם • ועיין להרב באר היטב סימן ש"פ סכ"א בשם הרדב"ז סימן א' תק"ן דאם שלחו שליח להודיעו חזקה שליח עושה שליחותו ואחר שיעור שיגיע לשם סוגר זה חנותו ולא מצא קורת רוח הרב המחבר בזה דעתו להתיר • עוד כתב דאם כתבו לשותף גם לרדב"ז יודה דשרי שמא יאבד הכתב ועיין זקן אהרן סימן ס"א ולס"ל סימן ס"ו דכל שאין האבל יודע באבלו מותר אפילו להזמינו בבית המשתה ויותר מזה הקיל כשהאבל אינו בעיר לעשות השותף מלאכת השותפות אף שיש לאבל הנאה כיון שאין המלאכה נאסרה לאבל רק כדי שלא יסיח דעתו מאבל ובניד"ד לא שייך • וע"ע להרב ד"מ הנז' סימן ע"ז דכתב דב' שותפים שיש להם ב' חנויות וכל א' וא' יושב בחנותו אם יארע לאחד מהן אבלות אם יכול האחר לפתוח חנותו ע"ש שכתב דמחלוקת הרב המבי"ט והרלנ"ח היא ושהרב אביו כמה פעמים הורה להקל מטעם דהלכה כמיקל באבל אפילו בפוסקים (וע"ל אות ב') • ועיין להרב שכה"ג סימן שפ"ז ובקונטרס עוללות הכרם שבס"ס ח"ח ח"ב סימן י"א שאח"כ ראה להשכה"ג סימן ש"ע שהורה להתיר אחר שלשה ימים הראשונים כיון דלרס"ל בלא"ה נמי מותר אחר ג"י וכ"ש במתעסק דלהר"י מטראני מותר אפילו בג"י הראשונים ע"כ ויש להסתפק אפילו במתעסק שלפעמים שאין לו מה לעשות יושב בחנות המתעסק ורוב העיר יודעים שהוא בעל המעות • ועיין להרב גו"ר כלל ה' סימן יו"ד דכתב דאף בג"י הראשונים אמרינן מקצת יום ככולו (וע"ל אות כ"ב) • ועיין להרב פרח שושן כלל ה' סימן א' וי"ב משאו ומתנו יפה על הרב גו"ר הנז' ע"ש • ועיין להרב נאמן שמואל סימן ל"ד דבן גדול הסומך על שלחן אביו שאינו נשוי ואירע אבל לאביו יכול ליפרד ממנו בימי אבלות האב שלא לסמוך על שלחנו ויהיו מעשי ידיו לעצמו ויהיה רשאי לעשות מלאכה : ועיין להרב פרי האדמה ח"ד דל"ה ע"ד במי שקנה הגאבילי"ה מכללות הקק"י לקנות ולמכור בשר לערך כו"כ לשנה א' באופן שירויח כו"כ ואירע לו אבל אין זה דבר שאבד להתיר לעשותו ע"א יען כי לא יפסיד מהקרן ול"ד לקונה חטים וכיוצא דאמרינן כל כור וכור בכו"כ ואף אם מכר כדי מה שקנה כל הסרקמפיא אבל אלו עדיין שם קרן על א' וא' מ"מ הכא דריוח כל השנה קנה בכו"כ וכו' ואם לא ימכור באותו שבוע לא יפסיד מהקרן שנתן בעד כל השנה ועוד קנה חפצים בכו"כ ואם לא ימכור עתה יפסיד מהקרן אבל בניד"ד לא קנה שום דבר רק שנתנו לו רשות לקנות ולמכור לערך כו"כ וישא ויתן וירויח ולכן לא מיקרי דבר האבד רק חסרון ריוח דאסור ומ"ש מור"ם בא"ח סימן תקל"ט עמ"ש המג"א ולריב"ל ח"ג סימן ס"א דברים שאמרו בענין חוה"מ מ"מ באבל אסור כמ"ש בסימן ש"פ סימן ועיין ג"כ לריב"ל הנז' שם סימן ס"ב באופן דבניד"ד אין להתיר אלא למי שאינו שותפו שיקנה וימכור והריוח לעניים או למי שיהיה ובשביל החנות והכלים כיון שאינם מיוחדים לו רק לקונה הגאבילי"ה ומשל הקק"י הם אין בזה שום פקפוק אך ריוח אותן הימים לא יהיה להאבלים ועיין להרב פרי צדיק בי"ד בחידושיו סעיף ה' דף נ"ד ע"ב דנסתפק בפסק מרן סימן ת"ב סכ"א בב' שותפין וכו' אם לדידיה יש שום חילוק בשותפים שאין להם חנות דליכא פרהסיא כלל ושם כתב די"ל דמ"ש בש"ע הוא היפך ממ"ש בב"י וכמה שתיקן בבד"ה עדיין צריך ישוב והרש"ך הניח בצ"ע • ועיין להרב באלות המים סימן כ"א שהשיב על דין הרב ד"מ הנז' מסתפק אם יש לחלק בין נודע אבלותו לרבים והם אינם יודעים שחבירו אינו יודע שמא יש לאסור לעשות לו מלאכה בפרהסיא כי היכי דלא ליתי למטעי ואם יודעים שחבירו אינו יודע מותר לעשות לו אפילו בפרהסיא ושלכן התירו גם כן לשמש מטתו לפי שאנו יודעים שאין האשה יודעת באבלה או אפשר דתשמיש המטה דבר שבצנעא הוא ואף אם נודע לכל אבלותו אין להתיר דבר שבפרהסיא ע"ש דלדידיה הדבר ספק • ואנן בעניותין נימא דלע"ד אין לחלק בין אינם יודעים לפי שהוא אינו יודע ליודעים שאינו יודע דלאחזוקי אינשי ברשיעי שידע אבלותו ולא ינהוג האבלות לא מחזקינן ולעולם שרי אף אם אינם יודעים שהוא א"י ודי שידע השותף או המזמין לסעודה שאין האבל יודע כנלע"ד שאינה מכרעת • וכן מ"ש הרב דאפשר דתשמיש המטה דבר שבצנעא היא ואין להתיר אחר הס"ל איני זוכה לעמוד על הענין מה שייך לחלק אלא מי שאינו יודע להחמיר בדבר שבצנעא : וע"ע לו בסימן כ"ב בראובן שנתן לשמעון סך מה בעיסקא ולא היה לראובן יושב בחנות ומת והניח לוי ויהודה והיה גם יהודה מתעסק באותו עסק בחנות אחרת ומחלו זה עם זה פי' שחולותם ויהי היום מת ולוי גדול הבית במלן הוא רק כפעם בפעם יבוא חשבון לראות מה הרויחו העלה להתיר להם להיות החנות פתוחה ומה גם בימי יריד שיש להם הקפות שיכולים להציל מידם ע"ש • ועל ההיא דהרב פרי צדיק הנז' דסתראי נינהו פסקי מרן בש"ע וב"י וכנז' עיין למהר"י בן שמאון בעדות ביהוסף שלו סימן י"ד משאו ומתנו יפה על החלדה שחלדו אבות העולם הראב"ד והרמב"ן לתרץ הירושלמי שהביא הרי"ף בפ' מי שהפך עם עובדא דש"ס דידן שם דף י"א ע"ב ועמד על מרן דפסק בב"י דנקטינן כהרי"ף והרמב"ם ובש"ע חזר בו ופסק כהראב"ד והרמב"ן ע"ש דלדעתו ז"ל פסק הרי"ף והרמב"ם עיקר ואין בין ירושלמי ובבלי מחלוקת כלל דעובדא דמלים וקבריה דרב אחאי מלתא דחסידותא היא ובהא נמי פליג עליה רב אשי ע"ש :

לב תהלת דסח"ח פסק מלא וגדוש מהר"ח אבולעפיא במי שמינוהו לחתן תורה ובתוך ימי החג מת לו מת ונזר אומר למנות אחר תחתיו ולא יראו פניו בבהכ"נ ביום ש"ת וכמ"ש הרב דב"ש סימן ע"ר ושכן דעת הגאונים מהר"א רוזאניס ותנא דאורייתא מהר"י רוזאניס וכמה רבני קושטא כמ"ש הרב בני דוד בביאוריו על הר"ם הל' אבל : וגם הרב נאמן שמואל שדעתו נוטה להתיר ממ"ש מהריק"ו אינה רק הטיה בעלמא ולא למעשה ומה גם דראיית מהריק"ו יש לדחות ולומר דע"כ ל"ק מהריק"ו דאיסורים דרבנן נדחים מפני כבוד התורה אין דבריו אמורים אלא כשכבוד התורה יתבטל משום חשש שלא לעבור על איסור דרבנן כמבואר שם בפירוש אלו בניד"ד אפשר ואפשר לקיים כבוד התורה עם הממונה תחתיו ע"כ תמיה דברי הרח"א הנזכר שם • וחלק עליו הרב המחבר ועמד על תשוב' הרש"ל שהביא המג"א בא"ח סימן תרס"ט ומה שכתב הרב ארעא דרבנן אות ש' אות רי"ב ונשא ונתן ג"כ בדברי הרמ"ז וכמ"ש הרב יד אליהו באופן דמסיק דדברי הרב נאמן שמואל סימן פ"ל בכוון נאמרו אף למעשה ודלא כהרב בני דוד הנז' וכיון שהרב ח"י בפ"ח משמחת ח"ת הגדיל והפליג בשבח מצוה זו מה לי אם כבודה של תורה נעשה על ידי אחר והלא מ"מ הפסיד בגודל מצוה זו ולכן ידחה עשה דדבריהם מפני מצוה זו שהיא לגמרה של תורה שמצוה בו יותר מבשלוחו (פני אהרן סימן כ"ו וכ"ז) :

הד"מ גם הרב זרע אמת בסוף ח"ב צדד לצדדין הרבה להקל לחתן בראשית ומה גם דבניד"ד היה יום שבת בראשית אחר ז' למיתת המת אף שהיה תוך ז' לאבלותו ומ"מ טוב ליעצו להסתלק מהחתנות בכל כה"ג ובפרט שגם הרב"ש אזיל ומודי דנכון להסתלק כן ראוי לעשות וכ"כ ממ"ש הרב אמת ליעקב בדיני תורה עליית קריאת ספר תורה בסימן ה' סוף אות כ"ט וכמו שציינתי בח"א בס"ם ל"ד ע"ש :

לג מי ששמע שמועה רחוקה של מיתת או"א והיה נוהג ל' ובתוכם פגע הרגל הביא מ"ש מהר"ס לידידי דנשא ונתן בדברי הפוסקים אם דינו כשמועה קרובה דאין הרגל מפסיק רק צריכים ל' וגערה או די בפגיעת הרגל וגערה ופסק דדי ברגל וגערה אף שלא עברו ל' מיום השמועה מכח ס"ס היינו ספק אי קי"ל כפוסקים שהביא הכנה"ג סימן ת"ב אות ה' דס"ל דאף תוך ימי השנה ואף על או"א סגי בגערה אפילו תוך ל' ואת"ל דבעי ל' וגערה דלמא לודו דלכבוד הרגל יסתפר בגערה ומה גם דלהרב נאמן שמואל סימן ל"ח פליגי הרמב"ם והראב"ד אהרמב"ן הביאו הרא"ש בפ' וא"מ והטור שם דס"ל דאפילו גערה לא בעי וכ"ש וק"ו דהלכה רווחת בישראל דהלכה כמיקל באבל (וע"ל אות ב') ולהרב גו"ר כלל ה' סימן ו' ובקצת תשובותי אפילו יחיד אצל רבים ע"ש והסכימו עם הרב המחבר מהר"ח אמאריליו ומהר"י קריספין וגם הרב מעיל שמואל הסכים להסתפר לכבוד הרגל גם העיד בפניו אחד חכם שאירע בו מעשה שמועה רחוקה מאביו בערב חג שבועות ושאל פי הרב והתיר לו להסתפר באותו יום עצמו יום השמועה (שם סימן כ"ח) :

הד"מ גם הרב אחיו בדבר משה שלו ח"א סימן ע"ה פסק להסתפר אפילו תוך ל' על או"א בשמועה רחוקה מפני כבוד הרגל • ועיין להרב מים רבים סימן ע"ב וע"ב שהסכים עמו מהר"י אירגאס לאסור אפילו על שמועה רחוקה אף אם יעברו רגל ורגלים רק בגערה לאחר ל' דוקא וכמ"ש הכנה"ג ר"ס שצ"ט ות"ב אות ה' דאין הגערה מועלת רק בגידול שער דוקא של שלשים יום ואין הרגל עולה רק ליום א' גם הרב זרע אמת ח"ב סימן קכ"ד סתר הוראת אחד חכם שהתיר להסתפר בכ"ד סיון על אביו שמת בערב שבועות והעלה דאפילו על שמועה רחוקה על או"א לא שייך גערה רק אחר ל"י בפועל ע"ש וכן הדעת מכרעת לע"ד דבכ"מ דצריך גערה לא סגיא בלא גידול שער דאי תוך ל' הלא לאמונה לא היה הגערה רק כחוכא ואטלולא • אלא ודאי דלא בעינן גערה דאי בעינן גערה צריך גידול שער ומכל מקום מידי ספיקא דדינא ודאי לא נפקא וכל שכן שכבר נעשה כמו שהעידו להרב המחבר הנז' • ועיין ג"כ להרב נאמן שמואל סימן מ"א במי שבאה לו שמועה רחוקה מאמו ונהג אבלות ל' כסברת הרמב"ן וחל יום ל' שלו בר"ח אייר ושאל אם תועיל הגערה ביום ל' אחרי שאם לא יסתפר באותו היום יכבד שערו מבלי יכולת להסתפר אח"כ מפני העומר ופסק הרב רבו להתיר וצוהו לכתוב סברתו ופסק גם הוא להתיר וערם כל ראשיה הגיה להבין דברי הרמב"ן והביא מ"ש הרמ"י בסימן ת"ב ושיש טעות כמ"ש אבל לענין ל' נוהג על או"א בתספורת וניהוג עד שיגיע הרגל ויגערו בו חביריו דודאי יש שם איסור לשון בין היכת תספורת להיכת ניהוג וכלל העולה דגערה יום ל' מיקרי גערה לכ"ע ול"צ לטעם העומר וכהוראת הרב רבו שיפה דן יפה הורה ע"ש • ועיין ג"כ להרב אורח לצדיק בחי"ד סימן י"ב והמסכים דיש הוראה להחמיר בשמועה רחוקה על או"א לנהוג ל"י לתספורת ושאף שמרן סימן ת"ב לא הזכיר רק גערה הדבר פשוט דלא אתא לאפוקי הל' רק בא להחמיר עליו שצריך גם גערה אחר ל' ושהגערה תוך ל' אינה מועלת וכן הסכים מהר"י בריאל ורבני ויניציאה ומורה א' מקאסלי והרב"ח ומהרי"ב רבני ליוני"ו דתרתי בעי' ל"י וגערה • ואחרון חביב הרב בנימין הלוי שהעיד שלימים הראשונים כך היו מורים ובאים דתרתי בעי' אלא דא"ל שהכנה"ג העלה בהסך כהגה"ט סימן ת"ב ושהכריח כן מדברי הרמב"ן שאפילו בגערה בלבד תוך ל"י יכול להסתפר והנה הרב ב"ה הנז' השיב על ראיה שלו ומ"מ כיון שהרב החביב עצמו סיים ואמר דמ"מ נהוג עלמא שלא להסתפר תוך ל' אך אם פגע הרגל מסתפר עכ"ל אמר ע"כ דעתו של הרב ב"ה הנז' דכשפגע בו הרגל מי יוכל לבא אחריו שהעלה להקל למעשה אמנם כשלא פגע בו הרגל כבר העד העיד בנו דנהוג עלמא להחמיר ולכן צריך לחקור מנהג המקום הצריך למעשה דאם המנהג קבוע להחמיר יש לחקור אם המנהג הוא עפ"י הוראת חכם ואם החכם שאסר אסר להם מטעם סייג ופרישות או משום שכך היה ס"ל לדינא לאסור ועפ"י מה שיתברר יש בדבר להקל ולהחמיר כמבואר בתורת המנהגים להרב משא מלך והרב סל"ח ואין מפרסים לחכם ע"ש :

לד נשא ונתן על מנהג האבלים במש"ק אחר חטה שלא לישב עוד על הארץ רק על כסא וספסל דשאני זקיפת המטה שאין לישב עליה אף שזוקפים אותה (כדאיתא במ"ק דז"ך) מתמתה ולמעלה משא"כ כסא וספסל שאין זוקפים אותן יש להתיר לישב עליהן דסק דרבנא חדא ופלפל בדברי התוספות שם ובדבר משה אחיו הגדול (ע"ש בתשו' ע"ג סימן י"ד)

דאסר

דאסור עד הערב אפילו בכסא וספסל והרב המחבר קיים המנהג להקל ושם האריך קצת בענין מנהג מבטל הלכה (ועיין בס' בכורי קציר ולהרב דברי יוסף סימן ז"ך) ואחריו האיר פסק הר"פ לידידי שפלפל בברייתא דמ"ק הנז' במ"ש ממנחה ולמעלה אם ר"ל אפילו מנחה גדולה ובענין הלכה כמיקל באבל (וע"ל אות ב') והעלה דמחצי היום ואילך קם מעל הארץ ויושב על כסא וספסל ונכנס ג"כ כדברי הר"י אירגאס הנז' סימן ס"א בדין סעודת המפסקת של ערב יום כפור דיכול האבל לאכלה אחר מנחה בישיבה על כסא וספסל (הזכרתיו בח"א סימן ל"א אות ה') (שם סימן כ"ט ול') :

לה מי שחל היארציים על או"א בש"ק אחר אסרו חג הפסח יתענה ביום א' שלאחריו אך נילך לבה"ק לומר ההשכבה וקדיש ולימוד יותר טוב ביום ו' שלפניו ודוקא לענין תענית אין להתענות באסרו חג ואף בשאר זמן שיחול יארציים בש"ק יתענו ביום א' (דבר משה ח"א סימן ס"א) :

הד"מ ונחלק עליו הרב פני אהרן אחיו כאשר הזכרתי בח"א סימן כ"ט אות ל"ג ע"ש • ומעשה בא לידי פה פירינצי שנשאלתי מאפוטרופס נגיד א' נ"ע שצוה לפני מותו שבכל שנה ושנה ביום מיתתו ישכירו עשרה ב"א שיתענו ויעסקו בתורה למנוחת נפשו ואירע שנפטר בערב פסח באופן שתמיד יחול היארציים שלו בע"פ ובכן שאלוני רעי איך להתנהג כיון שאין להתענות בו ביום רק הבכורות והעליתי לע"ד דאמדינן דעת המצוה שלא עלה על דעתו שיתענו גם אם יחול בשבת או י"ט או ימים שאין מתענים • ומ"מ ישתדלו למצוא בכורות שכבר בלא"ה מתענים וזכרון אחד יעלה לכאן ולכאן וכמ"ש הרא"ח בדין קדיש אחד שעולה לכמה מתים (ע"ל אות כ"א) וכשיחול ע"פ בשבת יתענו המתענים הבכורים כמנהגם ביום ה' ויעשו הלימוד ביום ש"ק עצמו האמנם אם לא ימצאו בכורים מתענים ישכירו לעולם אנשים מהוגנים בלתי מתענים לעסוק בתורה בלבד וגדולה תורה הנותנת חיים בזה ובבא וכתוב אגלי בבואה דינוקא סימן קע"ט :

לו השומע שמועה רחוקה של או"א ברגל אינו נוהג אפילו דברים שבצנעא אך אם באה לו בחוה"מ צריך לנהוג שעה אחת ולא יקרע (ונלע"ד דמ"מ יקרע לאחר הרגל הד"ם) (שם סימן ע"ו) :

לז עשה מעשה בעצמו להסתפר ביום ל' והגערה על או"א וכסברת הרב אביו בכרם שלמה סימן כ"ח ושכ"פ מהר"ש יצחק סימן מ"ב בהסכמת מהר"א קובו רבו והוצרך לזה משום שהיה ל"א שלו ר"ח אייר שנזהרים בעירו שלא להסתפר בר"ח מפני צוואת הר"י החסיד וכ"כ הרב ב"ד סימן קנ"ב (שם סימן פ"א) :

הד"מ וכבר כתבתי בח"א סימן י"א אות פ"ו דאין המנהג כן בערי איטליא וכ"ש בכ"ע שחל בע"פ אפילו שלא על או"א וכמ"ש הרב חיים שאל בח"ב סימן כ"ב (אך בנטילת צפרנים אפשר להקל וכ"ש הרב זרע אמת בח"ב סימן קנ"ג שלא כדעת הרב פנים מאירות ח"ב סימן קמ"ח וע"ל אות ד' וה' הד"מ) והגם דבמחלוקת שנויה אי מהניא גערה ביום ל' או תוך ל' וכמ"ש הרכנה"ג בא"ח סימן תקמ"ח וקי"ל הלכה כמיקל באבל אף בפוסקים (וע"ל אות ב' ועיין להרב ברכי יוסף בי"ד סימן ש"ל) מ"מ כל שהמנהג כהפך אין הכלל כלל וכן העלה הרב בר"י הנז' בניד"ד ע"ש) (וע"ל אות ל"ג) :

לח התיר למי שהכפוהו אבליו להקל ראשו בתער אחר הל' הראשונים והתיר גם כן לרחוץ ראשו במים פושרין כיון דהרש"ך בר"ס שפ"א טעמא טעים לאיסור משום דחיישינן דילמא אתי למכרך ראשו ולדידן דשרי לסרוק כדאיתא בסימן ש"ל אפילו בפושרין (וע"ל אות ב') יש להקל (שם סימן פ"ה) :

לט מי שמת לו מת וקברוהו בין השמשות אף שלא הגיעו האבלים לביתם עד שחשכה באופן שלא יכלו לנהוג אבלות עד ליל יום ב' מ"מ יום הקבורה עולה למנין ז' כיון שהיה יכול או לנהוג אבלות משא"כ באינו יכול באותה שעה אלא למחר ועיין להרב שבות יעקב ח"א סימן פ"ח (הזכרתיו לעיל אות כ"ה) (שם סימן נ') :

הד"מ ופה פירינצי אין מונין מיום הקבורה אא"כ נהג איזה דבר של אבלות קודם שחשכה ולכן נהגו דכשנכנס הגולל קרוב לחשיכה עודם האבלים בבה"ק חולצים מיד מנעליהן קודם חזרתם לביתם ואם לא עשו כן מונין ממחרת ועיין להרב בית יהודה ח"ב סימן כ"ו הזכרתיו בח"א סימן י"ד אות ל"א וסימן כ"ג אות כ' עד אימתי חושבים פה העירה זמן בין השמשות • ועיין ג"כ להרב מוצל מאש דף ח' ע"ב מ"ש על הרב מנחת כהן • ועיין להרב יעב"ץ ח"ב סימן נ"ו דכתב דתלתא שבי קהינהו טעותא מרן ורמ"א סימן רס"ב סק"ט ומג"א בא"ח בשיעור בין השמשות כשיראו ג' כוכבים דוקא בינונים ולא קטנים דאין הדעת סובלת דכשנראים אפילו הבינונים אינו ודאי יום וכשיראו הקטנים יהיה ודאי יום וכן אם כשיראו ג' בינונים יהיה ודאי לילה וכשיראו ג' קטנים לא יהיה ודאי לילה דהאמת הוא דכ"ם אם נראים אפי' קטנים שבודאי לילה ואף אם נראה כוכב אחד כיון שהוא קטן ע"ש • ובין למר בין למר נסתרה מעיני עסלף כמוני למה לא ביארו באיזה מקום מהשמים תהיה הראיה לבא לידי הבחנה זו כי לא בכל המקומות שבשמים הראיה שוה כי הנה סמוך למערב יתאחרו להראות אפילו הגדולים משום דזהרי חמה המחשכים אור הכוכבים וכעין שרגא בטיהרא וכל עוד שיתרחקו ממקום שקיעת החמה יקדמו להאיר אפילו הקטנים והוא ברור : ועיין להרב קהלת יעקב למהר"י אלגאזי סימן א' דף י"ח שנשאל על תינוק שנולד בע"ש כשהיו הקק"י אומרים ברכו ראשון ומעידים שלא היה שמש במרומים דספק דמלין אותו בע"ש והביא סברות הפוסקים וכראשם הרב מר"ח בקונטרס דבי שמשי ואם לא מלוהו בע"ש לא ימולו אותו בשבת רק ביום א' ע"ש :

מ טעמא טעים למה אין האבל אסור ברחיצת פניו ידיו ורגליו כע"ב מתוס' פ' אלו מגלחין דכ"א ד"ה לא אצטרכא ע"ש • ועוד לו שם אענין ברכת שעשה לי כל צרכי ואחר שהביא סברת הפוסקים מסיק דטוב לברך בלי הזכרת שם (שם ח"ג סימן י"ב) :

מא החזיק בהוראת חכמי העיר של הרשכה"ג להתיר לגלח במועד מי ששלמו לו ל' על או"א שלא כהוראת מהר"י איסקאפה שהסכים הרב עמו לאסור דבעיניו הוראתם תמוה דכיון שנכנס לרגל באיסור גילוח אין לך דברים גורמים להתיר לו יותר מזה ודחה ראיותיהן והביא גם כן מ"ש הרב מ"ל בפ"ז מהל' י"ט דין י"ח ועיין ג"כ להלק"ט ח"א סימן רס"ה דנשאל על זה והתיר ועיין ג"כ בחידושי הריטב"א דפ' א"מ דכ"ב ע"א (עדות ביהוסף להר"י ן' סאמון סימן כ"ג) :

הד"מ ועיין בספרי הקצר הלז בח"א סימן כ"ז אות ד' דבעיר הלזו פירינצי מנהג קדמון ופשוט להתיר ועל פי הדבור האחרתי גם כן למי שחל יום למ"ד לאבלות או"א ביום הו"ל להסתפר בו ביום ע"י גערה שהוא ג"כ ערב הרגל בשפי עלמו והסכים עמנו הרב חיד"א והוא פשוט • ועכ"ל להרב בני יצחק בתשובו' שלאחר ספרו מהרב חנן דוד שכתב בסימן י"ב שנשאל על מי שהשלמו לו ל' על או"א ביום א' של חג והשיב ששאל שאל להר"ס אמאריליי"ו וא"ל שמנהג שאלוניקי שלא לספר בחוה"מ והרב חנן דוד כתב דאף דאין משיבין לאחר מעשה מ"מ דעתו נוטה להתיר כהמני"ח בהלק"ט אך הרב כנה"ג בא"ח סימן תקל"א אות נ' הסכים לדעת מהרי"א דאסר שלא כחכמי עירו דהתירו וכו' • והרב ח"ד הנז' חיזק יסודות ההיתר וראיה גמורה היא דאית המני"ח הנז' וסותרת חילוקו של הרב כנה"ג באופן דלדעתו ודאי מותר אם לא במקום שנתפשט המנהג לאסור ע"ש • ועיין להרב שביתת י"ט סימן י"ב דסמך בכל כחו הוראת מהרי"א הנז' לאסור אם כלו הל' תוך המועד עיין שם • ומ"מ קשה לשנות מנהגנו דמדי מחלוקת לא ינאנו וגדול כח המנהג בפרט במה שיש בו סמיכות של ממש • ועיין להרב דבר משה ח"ב סימן ע"ו דהאריך עיון על שהשמיטו הרי"ף ורמב"ם דין מי שחל שמיני של אבלותו בשבת ערב הרגל שמותר לגלח ע"ש :

מב אפילו על מיתת או"א אינו חובה להודיע לבנים אך המנהג להודיע בשביל הקדיש ותפלה שיש נחת רוח לנפטר • ובשמועה רחוקה על שאר מתים אין קורעים אך על או"א לעולם קורעים כל בגדיו אף לאחר יב"ח (ועיין במשתהותיו שטעות נפל דאין לקרוע כל בגדיו לאחר יב"ח על או"א) (שו"ת מהרי"ו סימן י"ג) :

מג חשב מתחלה להביא ראיה דדין שמועה קרובה או רחוקה מונין מיום שמיעה ולא מיום הקבורה וסוף מסיק דאין ספק דמיום הקבורה מונין וכמרן סימן שע"ה ס"ו (פני יהושע מקראקא סימן ס') :

מד מי שמת לו מת ביום יארציים על או"א לא יאמר קדיש באנינותו שפטור הוא מק"ש ותפלה ונשא ונתן בההיא דפ' מי שמתו ועל הרב שמש צדקה סימן פ' בא"ח שלו ועל הגהת הרב בנו ודמדי מחלוקת לא ינאנו והביא דברי רמ"ז בא"ח סימן ע"א וי"ד סימן שמ"א דלכאורה סתראי נינהו ויישב ומסיק דאף אם יש מתירין לומר קדיש ה"ד על המת שהוא אונן עליו לא כניד"ד דאייתי למת אחר (מכתם לדוד ס"ס א') :

מה התיר דברים שבצנעא בשבת לאחות אוננת שאינה בעיר המת דכדאי הם ר"ת והרב"א לסמוך עליהם במת שאינו עמו בעיר ואינו מוטל עליו לקברו וכ"ש אשה דאפילו עמה בעיר נראה דאינו מוטל עליה לקברו דמשתעבדת לבעלה וכ"ש עונת שבת שאין לבעלה אפילו לשאינו ת"ח (שאלת יעב"ץ ח"א סימן ס"ה) :

מו וילון הפרוס אפילו סורח הרבה על הארץ אין לו דין מחיצה להתיר לאונן לאכול בפני מתו כיון שאינו יכול לעמוד ברוח מצויה וה"ה לענינים אחרים הצריכים דופן (הזכרתיו ג"כ בא"ח סימן י"ד אות ע"ח הד"מ) (שם ח"ב סימן ק') :

מז רב ושושבינין קרובים לחתן וכלה יכולים להכנס לחופה אפילו תוך ל' לאבלותן אך ברחוקים יש לכתחלה למנוע אם אפשר באחרים ונשא ונתן במ"ש הרכנה"ג סימן שצ"א הגב"י • ומי שאסור ליכנס לבית המשתה בחול וה"ה בשבת מ"מ אם הוא קרוב לחתן וכלה יש מקום להקל בשבת דמחזי כפרהסיא אם אינו הולך ובסעודה שאין בה שמחה כל כך כשל שבוע הבן שעושה בליל שבת ודכוותה יש להקל אחר שבעה ואבל על אחותו נשואה מותר ליכנס בכל סעודה שאינה של שמחה אפילו בחול ואפילו חוץ לביתו (שם סימן קע"ט והמסכים) :

הד"מ ועיין להרב דבר משה סימן פ"ח דפסק דסעודת חינוך הבית מיקרי סעודת מצוה ומותר לאבל לילך שם ודוקא אם יאמרו בה תחלה ד"ת לסברת רש"ל בקמא ס' מרובה סימן ל"ז ולהרב באר שבע דקי"ג סימן ע"ג הביאו הרב פנים חדשות הלכות נדרים דוקא בא"י הויא סעודת חינוך הבית מצוה ע"ש ונראה דמש"ה התנה רש"ל שלא יגיח בתחלה לשחוק ולנהוג ק"ר רק יתחיל בד"ת ודרשה ואין חולק בזה ועיין ג"כ להרב משאת משה ח"ב סימן י"א דדחה בב' ידים ספקפוק הכא אחד בדין חכם מתאבל על אמו תוך נ"ח הראשונים במקום שנהגו שאין האבל על או"א נכנס לחתונה כל יב"ח וגם שלא ליכנס לדרוש בבית החתונה צוה לאחד מתלמידיו לילך לדרוש במקומו והיה מי שערער עליו משום דליכא מידי דאיהו לא מצי עביד ומצי משוי שליח כדאיתא בפ' אין בין המודר והרב המחבר בירר שמועה זו נאה וכיוצא בה והביא ההיא דהרימ"ם בתה"מ שלו סימן כ"ג ונשא ונתן בה ושכן ראה להרמ"ל בפ"ט מהל' איסורי מזבח על הרמ"ם (שם הובאת הגהת הרב בנו דכתב דדברי מר אביו והרב תנא צריכים ישוב) באופן דגם דינא דניד"ד אינו מהדברים דא"א לאוקומי שליח דכולא מלתא אינו רק משום שמחה דידיה עיין לטור סימן שצ"א בשם הרב ברצלוני ולמרן שם • ועיין להרא"ח ח"ב סימן מ"ע ולהרב המאסף שם ודון מינייהו דכיון דעיקר הדבר שלא ליכנס במקום גילה חומרא בעלמא אם כן מן הדין גברא חזי מיקרי ומצי שפיר אוקומי שליח דמה שמחה זו עושה לשלא וכל זה לא הוצרך רק בדלא רמי עליה ליכנס אך בניד"ד דעל חכם הקק"י מוטל לעיולי ולברוכי ולדרוש בבית החתונה ל"צ להא דאפילו הוא עצמו רשאי לילך תוך ל' ואף אם יחמיר על עצמו שלא ליכנס מ"מ מצי מיהב גברא אחריני' והוא פשוט ועיין להרב נודע ביהודה סימן ק' דהוקשה לו מ"ש הטור שם בשם הרא"ב"ד שאם משיא יתום או יתומה לש"ם ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה מותר וכו' ודוקא מל' ואילך על או"א אבל תוך ל' אסור ובסימן שנ"ב הביא ההיא דר"ת במשודך שמת אחי משודכתו קרוב לחופה אחר שהזמין הקרואים שהתיר שתכנס לחופה תוך ל' משום פו"ר וכו' ואם התיר אפילו על איחור פו"ר כל שכן שיש להתיר בניד"ד דהרא"ב"ד שתתבטל פו"ר לגמרי ולמה לא התיר אפילו תוך ז' נהי דגברא אגברא לא רמינן אמנם הטור הביא בסימן שנ"ה דהרמ"ם הביא דברי הרא"ב"ד והרי הרמ"ם הורה כר"ת כמ"ש בסימן שנ"ב ויש לומר דהרמ"ם לא סמך על ר"ת רק במקום הפסד מרובה ואפשר דהרא"ב"ד בדליכא פסידא דאי איכא שרי אפילו תוך ל' אבל להר"ת דפירש דדוקא תוך ל' של או"א אסר הרא"ב"ד ולא בשאר קרובים מעיקרא קושיא ליתא ור"ת והרא"ב"ד ל"פ וע"ע לו שם שילא לחלק בין שושבין בלבד ואינו אוכל שם להוכל שם ע"ש :

מח פירש הרב"ח שיטתו להרמ"ז אחנו על מ"ש ראיה לסתור פסק מרן ס"ס שנ"ו בדין קטן שהגדיל תוך ז' דאינו חייב לנהוג אבלותו ויישב לו השמועה יפה ועיין ג"כ בספרו ב"ח ס"ס הנז' (שו"ת גאוני בתראי סימן נ"ו) :

הד"מ ועיין להרב יד אליהו סימן נ"ג דדחה ראיות הרמ"ז ודאין סברא לומר דמשום שלא נתחייב דרך משל בג"י הראשונים יספר בד' ימים אחרונים ושאני מי שהיה חייב ונדחה ממי שהיה פטור בראשונה ואח"כ נתחייב כקטן דניד"ד וגם הטעם שיש לתת למרן דהיינו טעמו של הרמ"ז לא הוזכר בדברי הרמ"ם ואם כן יש מקום לומר דאף להרמ"ם אין לפטור רק מה שהוא משום תשלומים דאין הקטן חייב לשלם הימים שעברו בקטנותו אמנם לספור בימים שנתגדל אין בו טעם וסברא ודמיא להא מי שלא נהג אבלותו במקצת הימים שא"צ להשלים רק הנשארים • ועיין להרב פני אליהו הנדפס מחדש בדף מ"ג ע"ב ע"ש • ועיין ג"כ להרב שמא דחיי דף ס"ז דילא ליפא פסק מרן לפיטור כסברת הרמ"ם שלא כסברת מהר"ם המחייב ואף שהר"ם רבו של הרמ"ם מ"מ פסק כתלמיד משום דהלכה כמיקל ע"ש (וע"ל אות ב') :

מט אשה שמתה ב"מ פתאום והניחה שלשה בנים ובן אחד התחיל לברך בהמ"ז על מה שאכל ושואל אם ישלימנה ובן ב' היה באמצע סעודתו ושאל אם רשאי להשלים לאכול בשר ולשתות יין (וע"ל אות כ"ב) ובן ג' עדיין לא אכלו והיה הולך לאכול ושואל אם פטור מנט"י ועוד שואלים הב' והג' בדין מים אחרונים שמשום סכנה נגעו בהן והשיב מהר"י פינטו דהא' יכול לברך על המוגמר והב' יפסיק מלאכול בשר וכו' והג' פטור מנט"י ושראים הב' והג' ליטול מים אחרונים והסכים עמו הרב בן הרב המחבר בדין א' וב' אך בדין הג' חייבו בנט"י והרב המחבר פסק ליטול ידיו בן הג' ולא יברך ענ"י והב' שאסור לגמור לאכול בשר וכו' והראשון יסיים הברכה שהתחיל ואסור לסיים בהמ"ז (מכתם לדוד סימן נ"ב והמסכים) :

הד"מ ועיין להרב פני אהרן סימן ל"א בכדומה לזה שהיה מתפלל או מברך בהמ"ז ונעשה אונן שנסתפק מהר"י אלפאנדרי בס' מוצל מאש שנית סימן כ"א והביא ההיא דזבחים דף ק' שיש לדקדק משם דאין לחלק בין התחיל במצוה ללא התחיל וכן הוציא מדברי הרב שאלו הביאם מהרי"ד בא"ח סימן מ"ב דאף דהתחיל לא יגמור כשם שאם לא התחיל לא יתחיל ע"ש • ועיין ג"כ להרב דבר משה ח"א סימן פ"ז שמצא מפי הרח"ע הנז' שאם אחר שהגיע זמן התפלה ולא התפלל מת לו מת צריך לשלם בתפלה הסמוכה לה דדוקא כשמת קודם זמן התפלה פטור מתשלומים ושכן מסיק הרב ב"ד הנז' בסימן מ"ב הנז' ועיין ג"כ למהר"א נאמיאס בצרור הכסף בליקוטיו דף ק"ך ע"ב שכתב בשם הרח"ע הנז' דכיון שמת אחר שהגיע זמן התפלה חייב בתשלומין ועיין ג"כ להרב שביתת י"ט דף קכ"ה ע"ד שעשה סמוכות לסברת מהרי"ד הנז' מתשו' הרשב"א סימן ק"ז דהכל תלוי בחילוק אימתי שלו אם מת קודם חיובו או אחריו להתחייב או ליפטר מתשלומים וכו' • ועיין להרב דבר משה ח"ג סימן פ"ז דמי שמת לו מת בשבת שאינו מתפלל ערבית במ"ש ולא הבדלה אין צריך לומר אתה חוננתנו בתפלת שחרית • ועיין להרב אגורה באהלך דף כ"ח ע"ב דגם הוא פסק שלא להבדיל בתפלת שחרית כשם שאם טעה ולא הבדיל בתפלה מ"ש אינו חוזר משום שצריך להבדיל על הכוס וה"נ דכוותה דיבדיל על הכוס ובתפלת ערבית לא נתחייב דינו הכי שאינו מבדיל בתפלת שחרית • ועיין לרדב"ז הביאו הרב החביב סימן רנ"ד דסיכא דנאנס ולא התפלל ערבית במ"ש דיתפלל שחרית ב' אינו מבדיל בתפלה • ולפמ"ש הרב המחבר עוד שם תירץ קושית המג"א על הרדב"ז שהגיהו בל"ע וסיים לטוב נדפס ס' דבר משה ח"ג ושם הביא

בשם

בשם מר אחנו דיבדיל בתפלה והרב מר אחיו הפליג דבריו ארצה וכתב דלא יבדיל ע"ש • וע"ע לו שם דף כ"ז ע"ב דנשא ונתן בדברי הרב מ"מ הנז' שכת' רב יוסף נסתפק בזה והביא תחלה סברת הר"מ לידידי דס"ל דלפתוח יגמור הברכה שהתחיל והרב המחבר ס"ל דפוסק אף באמצע הברכה ושהראה אח"כ דבריו להר"ש בן הר"י אמאריליו והעלה דיסליק הברכה דכיון שהתחיל במצוה יגמור והרב המחבר חזר והחזיק סברתו בראיות להפסיק אפילו באמצע הברכה ואם מותר האונן להסתפר עיין להרב טוב עין שהחזיק הוראתו לאיסור ועיין מה שכתבתי בא"ח סימן י"א אות י"ג :

נ נשא ונתן בדברי הרמב"ן בתה"א שהקשה בההיא דפ' וא"מ דכ"ב ע"ב בשלמא גדול הדור שעמו ר' היינו דנהוג ולא חלץ וכו' שהשמיטו המדפיסים בספרו למגנה לדוד (שם סימן כ"ה) :

נא שאלת חכם וחסו' ממהר"י קוואנקא באשה שנזדמן לה ללבוש לבנים בשבת וי"ט או בט"ב ויוה"כ או בז' ימי אבלה שכבר הרב משאת בנימין סימן ה' דבר על כל אחד מאלה דבשבת וי"ט פשיטא ליה דיכולה ללבוש ולרחוץ בצונן אפילו כל גופה ואפילו בחמין קצת אבריה אף שהוחמו בי"ט עצמו ובט"ב ויוה"כ וז' ימי אבלה גם כן יכולה לרחוץ בית הסתרים וירכותיה והרי"ק הנז' נשא ונתן בדבריו והביא מ"ש השכנה"ג בא"ח סימן שכ"ו הגב"י אות ב' שהקשה על הרב מ"ב הנז' כמוהו ע"ש דמשיך להתיר בי"ט להחם מים לרחוץ בית הסתרים ובית הקמטים ובט"ב ויוה"כ וימי אבלה הנכון ללבוש חלוק בדוק יפה ולרחוץ בית הסתרים כרש"ז סימן שפ"א סק"ב אבל בשבת כמ"ש כהרב מ"ב הנזכר והראה דבריו לפני הר"ש פלורינטין ופלפל בדברי הרמ"ב ומהרי"ק הנזכר והביא גם כן מ"ש המ"ב הנז' דאפשר שלא נהגו הנשים ללבוש לבנים לרחוץ בשבת וי"ט משום דאין כל אשה יודעת לחלק בין חמין שהוחמו מע"ש וי"ט לחמין שהוחמו באותו יום גם בלתי יודעת ליזהר מאיסור סחיטה ע"ש ואח"כ באו דברי מהרי"ק על דברי הרש"ף הנז' ושוב נשא ונתן על דברי הרב אברהם ן' עזרא שהזכיר הרב יד אהרן סימן שכ"ו עיין שם (שם חיי אחר דרשותיו דף נ"א) :

הד"ט ודין אשה שטבילתה במ"ש וביום ע"ש היתה עדיין אבלה עיין להרב פנים מאירות סימן ח' שזכרתיו בסימן כ"ב אות א' • ועל החשש של סחיטה משבת אני מנהג עיר הלזו פירינצי שהאשה העומדת על בית הטבילה מוזהרת שלא להניח אשה לטבול במ"ש ולא בכל לילה שהחפיפה תחול בשבוע שלפניה בי"ט אא"כ יהיה לה רשות מהמ"צ של הקק"י שהוברר אלו שלבשה לבנים ורחצה בע"ש או עי"ט ומנהג קדוש הוא :

נב אף שאין להשוות דין יב"ח לדין ז' ול' דאמרינן בהו מקצת יום ככולו ואילו גבי יב"ח לא אמרינן מקצת חודש ככולו מכל מקום לדעתו ז"ל היה נראה דיום אחרון של יב"ח לומר בו מקצת יום ככולו אמנם ביטל דעתו מפני דעת הרב תרומת הדשן סימן רנ"ב דכתב דאף ביום אחרון של יב"ח לא אמרינן מקצת יום ככולו ומי שמת לו מת באחד בניסן לא כלו יב"ח עד שיכנס ר"ח ניסן (הרדב"ז ח"ב ד"ס סימן תנ"ד) :

הד"ט ועיין להרב באר המים סימן כ"ב דפסק דמה שאסר בג"י ראשונים דינו כז' ול' דאמרינן מקצת יום ככולו וע"ל אות ל"א ועיין להרב גור אי"ד סימן ד' ובדבר משה סימן מ"ז ולהרדב"ז הנז' סימן תקנ"ט דחילוק ידע בין דבר לדבר בדין מקצת יום ככולו מה דינו במקצת הלילה אי לא אמרינן ככולו כר"מ או אמרינן ככולו כרמב"ן דס"ל דלענין א"ח ותשמיש המטה דאית בהו מצוה אמרינן דאף מקצת לילה סגי ואילו ברחיצה וסיכה ושאר דברים שאין בהו מצוה לא אמרינן מקצת לילה ככולו ומקצת היום דוקא בעי' ומה גם אם נשמע לאומרי' דהלכה כמיקל לאבל (וע"ל אות ב') ועוד דלהמקילי' אתה מבטל מ"ע של תורה משום ספק של דבריהן • ואין להקשות דהוי כחוכא ואטלולא לבטל מקצת ולקיים מקצת שכן מצינו בשבת דנוהגים דברים שבפרהסיא ולא שבצנעא ומיהו מסתברא שצריך להמתין מלשמש בלילה יותר מעט ממה שהיה רגיל • ועיין להרב ברית עולם סימן ר"מ דאחר שהביא בידו דעת הרב ס' החסידים ודברי הרדב"ז הנז' דהיקל אפילו בליל ז' ושיאחר מזמן הרגלו מסיק דבקונטרס שיורי ברכה שלו סימן שנ"ה כתב דפשטה ההוראה שלא לומר בשום דבר מקצת לילה ככולו וכיון שנתפשט המנהג אין לומר עוד הלכה כמיקל וע"ל אות א' וב' ואות ו"ו :

נג אסר לאונן לשתות אפילו שכר מדינה ופשט ספיקו של הרב מוצל מאש תשו' הנז' סימן ל"א בדין פ"ב שהביא הרב החבי"ב בא"ח סימן תקנ"ב ואחרים ועיין בלבוש [illegible] ופשט גם כן ספיקו של הרמ"מ הנז' בשיתר האונן אכילת תבשיל של בשר וחיליה מרן בא"ח סימן תקנ"ח ס"י (ועיין אגלי בא"ח סימן ט' אות ל"ח ולעיל אות מ"ם הד"ט) (אגורה באהלך דף ק"ח ע"ג) :

נד מי שמת לו מת ונקבר בלילה פסק הרב להברותו בלילה ואם לא אכל בלילה להברותו ביום שעדיין יום ראשון הוא וסעודה ראשונה והשיב לשאלת מעלת השואל מ"ש לא הביא מרן בש"ע אם מברין בלילה ואילו בב"י הביא כל הדעות (ועיין לעיל אות ח') (נודע ביהודה סימן נ"ח) :

נה אשה שחל יום ז' של אבלותה בערב הרגל וחל טבילתה בליל י"ט במ"ש תחוף ותטול צפרניה מע"ש ותמה על מעלת השואל שנסתפק בדבר פשוט בפוסקי' ועיין מרן בא"ח סימן תקמ"ח בשם התה"ד ומג"א שם סקט"ו ורש"ך י"ד סימן ש"ם סקט"ז ורי"ץ גיאת הביאו הטור ס"ס ש"צ ואף שאין אנו פוסקין כהרי"ץ גיאת היינו דוקא באיש ולא באשה וע"ע לו שם שדחה דעת הרב פנים מאירות שכתב דאין להתיר ב' קולות החפיפה ונטילת צפרנים ולהרחיק החפיפה מהטבילה דשאני הכא דקולא א' לענין אבלות והב' לענין טבילה כמ"ש מעלת השואל והרב השואל הוסיף דקולא. חפיפה ונטילת צפרנים אין לו ענין אצל טבילה כלל שאף שלא לצורך טבילה מותר ותמה על רש"ך סימן ש"צ שכתב בשם אשה שאירע וכו' שהרי מרן פסק בסעיף ה' האשה מותרת אחר ז' נטילת שער וממילא מותרת בנטילת צפרנים ומ"ש הרב באר הגולה דנטילת שער התירו שנמאסה בה ביותר הוא תמוה דאדרבה דרכה של אשה לגדל שער וקישוט הוא לה מכ"ש צפרני' וכדאמרי' גבי יפת תואר בפ' החולץ דמ"ח ע"א • ונכנס ג"כ בדין נטילת שער וצפרני' בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה (שם סימן נ"ט) :

הד"ט ועיין ג"כ להרב יד אליהו סימן נ"ו דלרבותא נקט בסימן ש"צ ס"ה אשה מותרת לסרק ראשה במסרק אפילו תוך ז' דהגם דבסימן שפ"ח פסק דלא תכחול וכו' אפ"ה לסרוק מותרת משום שלא תתגנה וכ"ש אם הוא משום צער ולכן לא כתב זה בדין איש דאי משום צער פשיטא דמותר ואי משום קישוט בלא אבל נמי אסור כמ"ש בסימן קפ"ב • ובדין נטילת צפרנים פסק הרב י"א הנז' להתיר אפילו בתוך ז' מאדם אחר דאינו במלאכה וה"ה הוא בעצמו על ידי שינוי מותר אפילו תוך ז' וע"ש • ועיין גם כן להרב חיים שאל ח"א סימן ב' דהעלה דאשה שמצטערת טובא אם אחרת תטול צפרניה יש להתירה אפילו על ידי עצמה לצורך מצוה ע"ש :

נו על דבר מקרה בלתי טהור של מאבד עצמו לדעת שמשמע שבעירו נהגו קרוביו אבלות שאל ממ"ל שבעיר על מה אדני ההוראה הטבעו לפי שגם בעירו היו ב' אחיות של המת ולדעת מה לעשות אם יגיע הדבר לאזן תוך ל' יען כי לדעתו אף דהרמב"ן בתה"א דף כ"ו ע"ב דינא הכי הלא הוא עצמו הביא דלהרמב"ם אין לנהוג עליו אבלות כלל ומדבריו משמע שהוא גם כן ביטל דעתו מפני דעת הרמב"ם כיון שלא כתב תחלה דעת הרמב"ם ואחר כך דעתו שאז היה נראה כחולק עליו • ותמה על הטור שכתב כסברת הרמב"ם ולא הזכירו כלל ומרן בש"ע פסק כרמב"ם וקבל מור"ם דברי מרן בשתיקה ומה גם דהרש"ך שם משמע דלא פליגי רק לענין קריעה אבל באבלות מודה להרמב"ם אף דמדברי הרב לחם משנה וכסף משנה נראה דבאבלות נמי פליגי (ועיין לעיל סימן ל"ה אות כ"ז) (תודת שלמים בלחמי תודה סימן מ"י) :

נז נשא ונתן במ"ש הריק"ש בערך לחם שלו סימן שפ"ט דנראה לו דמאן מי שהתיר חלוק המלוכלך אפילו תוך ז' עיין תוספות מ"ק דכ"ד ע"ב עכ"ל דהיינו משום דכלי פשתן מתטנפים בקלות (וע"ל אות ס') (תודת שלמים בלחמי תודה סימן ל') :

נח הוכיח על פי איזה תלמידי חכמים המשנים מקומם בשבת שבימי אבלם ושהם מהמחמירים ויפה עשו ועושים הזקנים הרבנים שאין משנים ועיין למרן סימן שצ"ג (נאמן שמואל סימן ל"ה) :

נט עשה מעשה בהסכמת רבני עירו בפטירת א' שנספר בעשרה בניסן לעשות תשלום לשלשים יום שלמים אפילו שבטלו ממנו גזירת שבעה מפני הרגל ודוקא על אביו ואמו אך על אחר עשה התשלום בשבת הסמוך לרגל והביא מה שכתב הרש"ל בחלק אורח חיים סימן י"ב ומרן שפ"ע וש"ך בשם הרמב"ן והר"ם מינצי סימן ל"ה ומהרי"ל סימן כ"ב ורבו בא"ח סימן תקמ"ז וי"ד סימן שע"ה (שם סימן ל"ו) :

ס נערה משודכת בחיי אביה שבמיתת אביה נתקדשה במשודכת (וכמה שכתב מרן כרמב"ם המתיר אירוסין אפילו ביום מיתת אביו ואמו) התירה ללכת למרחץ ביום שלשים ליכנס לחופה ביום שלשים ואחד דקיימא לן דנדה תוך שלשים לובשת חלוק. ללבונה ואף שבגיד"ד עדיין אינה אשתו מ"מ חשיב מצוה ואין צריך להחמיר בחלוק שכבר לבשו אחר אך בזאת הרע לו ששמע שנשים להחמיר שילבשנו אחר היה מי שמיקל ואומר דשעה לאו דוקא דהא התוספות שכתבו מנהג זה בפרק וא"מ דכ"ד ע"ב כתבו יום א' או חצי יום ולא כתבו שעה א' (שם סימן ל"ז) :

הד"ט ועיין גם כן להרב זרע אמת ח"ב סימן קנ"ב דהתיר לצורך גדול לאבל תוך שבעה להחליף ע"י שילבישנו אדם אחר לפחות חצי יום ועיין להרב תורת חסד סימן כ"ו דהתיר תוך ל' אפילו על או"א להחליף אפילו בגד מגוהץ שהלבישו אדם אחר ולא הקפיד כלל שילבישהו לפחות חצי יום (וע"ל אות כ"ז) • גם הרש"ך בסימן שפ"ט ס"ק ד' כתב על דברי מור"ם שכתב רק שעה א' פירש דבריו כלומר זמן מה וא"צ שעה זמנית וכן משמע בפוסקים ולא כמ"ש הלבוש שעה או שתים ואולי גם הוא ל"ד קאמר עכ"ל :

סא עשה סמוכות למעשה שהתיר לאבל בשמועה של אביו אחר ל' ליטול השער שעל השפה ומהצדדין כל שמעכב האכילה דתוך ז' אסור ולאחר ז' מותר כמרן סימן ש"צ ותמה שבב"י פסק לאסור כרמב"ם וראב"ד ובש"ע פסק להפך (שם סימן ל"ח) :

סב התיר לאבלה שלקתה מכת מגפה ח"ו לרחוץ במרחץ ולהחליף בגדיה להתקרב לקרובה שאין זו רחיצה של תענוג רק כדי שלא תדבק ח"ו הרעה במתקרבי' אצלה ושכן המנהג פשוט דאף ביום אחד של אבלות רוחצים ולובשים בגדים אחרים מן הכבוסים לילך להתעכב בבתי משפחתם ועשה סמיכות של ממש למנהג (כתונת יוסף סימן ה') :

סג הוראה להחמיר ליבם שמתה זקוקתו להתאבל עליה דלא דמי לארוסתו דקי"ל דאינו אונן עליה ואינו מטמא לה דשאני הא מהא ואין לחייבו דוקא מטעם ספק דאי הוה מחמירי מספיקא לא היה מקום לחייבו דהו"ל חומרא דאתי לידי קולא וכמו שהאריך בקונטרס ס"ם שלו ליישב המקומות שנראין סותרי' דברי הגאונים הריב"ל ורשד"ם וכמו שהשיג עליו הרמ"ז • ושם דבר על טומאה ואבלות דשייכי הדדי שאם מיטמא מתאבל וע"כ נתעורר הרב כה"ג סי' שע"ד על מרן דפסק בסי' שע"ג דיטמא הכהן על שומרת יבם וכסברת הרשב"א דהו"ל לפסוק חייב להתאבל ואפשר דס"ל למרן דאינו מתאבל אמנם מפי השמועה למד דרב וגדול א' בשאלוניקי נתאבל על יבמתו ע"ש והרב המחבר יישב תמיהתו דכיון שכבר פסק מרן בשע"ג ושע"ד דכל שמיטמא מתאבל הלא הא בהא תליא וסמכו כפירושו דחייב להתאבל • גם משאו ומתנו יפה על שאר דברות הרכ"ג הנז' ואחר שכתב מ"ש הראוהו תשוב' שלימה מהרב פרח מ"א ח"ב סי' ק' דפוטרו בפשיטות ועמד עליו ודחה כל ראיותיו וקם דינא להתאבל על יבמתו (משאת משה א"ח סימן כ"ז) :

הד"ט ועיין להרב נחפה בכסף סי' ח' דפסק לפיטורא ונחלק עליו מהרי"ט בליקוטי מטה יהודה שלו ודאנן קי"ל כרשב"א ומרן בסימן שע"ג דפסק דמתאבלין ושכבר האריך הרב רבו בספרי צדיק שלו והעמיד סברת הרשב"א ע"ש :

סד מעשה שנכתב ממרחקים מיתת א' ויש לו משמעות שמת רבו או אביו והוא לאחר ל' ממ"נ יש לו לקרוע ויצא בזה אף אם יודע שהוא אביו דומה למ"ש מרן סימן ש"מ סעיף כ"ד וע"ש ברש"ך אך לענין גיהוץ ותספורת א"צ לנהוג דספיקא דרבנן הוא כמ"ש בסימן שצ"ד ונכנס בשלום בענין החזקה שדבר בו הרמ"ז שם ודחה כל ראיותיו (כמו שרמזתי לעיל אות ב') ושכבר האריך בזה הרב שבות יעקב סימן כ"ח ע"ש (יד אליהו סימן מ"ד) :

סה עוד נשאל שם באם הספק הוא בין ב' אנשים שרבו של א' אביו של שני והשמועה באה תוך ל' דאל"כ הו"ל ס"ס ופסק דאף דקי"ל ספק באבל להקל מ"מ הכא תרווייהו מחייבי ודומה למ"ש בסי' שע"ד בדין ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון ועיין בתוס' דיבמות דל"ז ד"ה הא וכו' ובפ' יש בכור דמ"ט ד"ה מת וכו' משום דגנאי למת שלא יתאבלו לא זה ולא זה ע"ש (שם) :

סו קול האות האחרון אות לטובה אתי לנחומי לכל מאן דמצער ליה כאשר נצטער אלי זה ימים א' חכם בענין תחיית המתים דממדרשו של רשב"י ז"ל פ' שמות ד"י ע"ב בא לידי צער דא"כ צדיקים שבח"ל לא יזכו לשנים טובות שני משיח וקשה הדבר להולמו ושאול שאל האיש יהי אלהיו עמו • לבקש רפואה ומנוח ממקום אחר והאלהים אנה לידי גדול אחד ברוך הוא וברוך שמו • הרב המפורסם הרדב"ז זצוק"ל בתשו' ח"ב דפוס וויניציאה סימן תרל"ט ובח"ג דפוס פיורדא סי' תרמ"ד שכתב וז"ל שאלה ממני ידיד נפשי על זמן התחיה לפי שקבלה שהוא סמוך לאלף הז' עם הכנסה שבת בעולם שהוא מנוחה וקשיא לך א"כ הצדיקים וחסידי עליון שמתו על קדושת שמו ית' בגלות לא יראו בטובתן של ישראל ולא ישמחו בשמחתה והשיב דכל ימיו נצטער על זה עד שראה דברי הריטב"א בשם רבותיו דאיכא תרי תחיות • א' פרטית לצדיקים שמתו בגלות והיא סמוכה לביאת המשיח ויזכו לכל ימות המשיח בגוף ונפש ויראו בטובתן של ישראל ובנין הבית וכו' וא' כללית והיא סמוכה להכנסת שבת כאשר קבלו והוא נקרא עולם התחיה ועליה נאמר ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וכו' ושוב ראה שמוסכם הוא שיש ב' תחיות ועל הראשונה נאמר בנבואת זכריה עוד ישבו זקנים וזקנות וכו' וילכו על משענתם ובאלישע שהחיה המת כתיב משענת וילפינן ג"ש מה התם תחיה אף כאן תחיה ותני א' בפסח ב' ומייתי תוס' סוף מכות ע"ש שעל התחיה הראשונה מדבר דאי על אחרונה אין שם זקנה ואל רוב ימים שתמיד יכנס שבת שהוא מנוחה לחי העולמים וזכור תמיד ענין זה שזו היא נחמה גדולה לסובלי צרות הגלות ועול השעבוד כי עינינו תראינה ציון נוה שאנן וארמון על משפטו ועבודת הקדש על מתכונתה ודפח"ח (ואם התחיה הכללית הנז' תהיה כללית לכל ומה שיש לעמוד בה כבר הרחבתי לע"ד הדבור קצת בספר מחנה יד פ' אחרון הנדפס פה פירינצי ש' תקנ"ד יעו"ש) וידעתי גם אני שאם נבא להסכים דברי הזוהר הנז' על פי הקדמה זו צריכים אנו לדחוק עצמנו קצת ולומר דמ"ש מתחלה שיחיו מתי א"י לאו דוקא ושגם צדיקים שבח"ל בכלל והאמת לע"ד הוא שא"א לדעת האנושי לידע העתידות על בוריין ופרט חלוקיהן ופרטיהן ודיינו להודות ולהאמין באמונה שלימה שיקיצו וירננו שוכני עפר המקום יזכנו במהרה בימינו ומלך ביפיו תחזינה עינינו בבנין עיר קדשנו ובית תפארתנו אכי"ר :

תושלבע בנלך ואעי

ספר

בית מאיר

והוא ספר

קנין דעה

על

שלחן ערוך יורה דעה

הכינו וגם חקרו בהשכל **ודעה** ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם מופת הדור כק"ש תפארתו **מאיר** עיני חכמים בהלכה מוה"ר **מאיר** פוזגר זצוקלה"ה. בעהמ"ח ספר **בית מאיר וצלעות הבית** על ש"ע **אבן העזר**. מהות ותכונתו ימצא המעיין בתוכו בצדק. והיה הספר הלז בכתיבת ידו מסודר ומכונה בשם **קנין דעה** ביד אבינו הרב המאה"ג המנוח מוה' **יחזקאל** זצוק"ל אשר היה אב"ד דק"ק **לאדזי**. עד כעת אשר זכינו אנחנו נכדי הרב הגאון המחבר זלה"ה להעלותו על מכבש הדפוס ולהפיצו בישראל:

נדפס

בווארשא

בדפוס הרבני מוה' **יצחק** ראטהער נ"י

בהוצאות ובהשתדלות ה"ה האחים הרבנים המופלגים מוה' **אפרים פישל** נ"י ואחי מוה' **יודל** נ"י נכדי הרב הגאון המחבר ז"ל. ושותפם הרבני מוה' **ישראל** זייבערט נ"י מ"ם דק"ק לאדזי

לפרט

ודור רביעי יבננו

הלכות נדרים

סימן ר"ד. סעיף א'. עיקר נדר וכו' או שיאמר אסור ככר זה עלי וכו' וכן הוא ברמב"ם ועור דלשון זה לחוד הוא עיקר נדר. וכן הוא בר"ן ריש נדרים וכן באמת מבואר בסוגי' דשבועות שתים בתרא מסקנת רבא שפי' דאיסור הטילו הכתוב בין נדר לשבועה הוציאו בלשון נדר נדר ופירשו שאמר איסור ככר זה עלי. ואין חולק לענ"ד בזה. אמנם המ"ל פ"א מה"ג הניח הר"ן בצ"ע שסותר עצמו במ"ש בשבועות פרק הנ"ל בלשון זה והיינו דאמרינן עד שידור בדבר הנידר שעיקר נדר בהתפסה הוא ואע"פ שאם לא התפיסו חייל ההוא מדין יד הוא דמהני שכשהוא אומר הרי זה אסור עלי אנו גומרין בדבריו כקרבן עכ"ל. ולפיכך כתב והמ"ל שסותר

שסותר עצמו ריש נדרים שסח נמי גומר דכבר זה לשון עלי הוא עיקר נדר ולא יד . ואני ת"ל כבר הגהתי בלך הר"ן דידי בשבועות הנ"ל שהוא ע"ס ופ"ל שכשהוא לשון אמר הרי זה נדור עלי גומרין וכו' ולא כש"ד מעיקרא דזה הוא עיקר נדר ושמואל לא לריני אלא בהתפסה ולבסוף העלה דזה לישנו אלא יד ועיקר נדר לישנו אלא בהתפסה . וכן הוי נמי ס"ד דתום' ריש נדרים תוך ד"ה שאני לוכל לך ולבסוף מסקנו נמי כהר"ן . ותדע דהיך ס"ד לומר דהר"ן יסבור דלשון אמר כבר זה עלי לישנו אלא יד . אלא ביון דהעלו הכאוב בין בשבועות נדרים כמו בלשון שבועה הוא עיקר שבועה בן בלשון נדר הוא עיקר נדר . ואו דלישנו משום יד הוי לי' למגמרא לרבויי יתות נדרים מהכא . ואו דלישנו נאמר כלשון שבפנינו שכשאומר הרי זה לשון עלי אנו גומרין דברים בקרבן ס"כ הנודר מן הכשר יום שמת בו חביו אינו במציאות אם לא שאומר לכילת כשר יום זה עלי בקרבן או קרבן או שאומר לכילת כשר עלי לישנו ואנו גומרין דבריו בקרבן ס"כ מה זה שהתה הבריאתא לישנו לישנו נדר האמור בתורה האומר הרי עלי שלא לוכל כשר כיום שמת בו חביו . הא יום שמת בו חביו גופי' לך נאסר מדהתפיסו בקרבן . ס"ו יום שמת בו חביו אסר עליו לכילת כשר ע"י לישנו לאוד שהוא ג"כ עיקר נדר בלא שום התפסה ומוד משמיענו דמה שמתפיס בו הוא נמי מתפיס בדבר הגדול . וכדלישנא בש"ך סק"ד . לכן הכורו לענ"ד שהוא ע"ס בהר"ן . לך הא ליכא למידק בלשון הר"ן נדרים בכתב עיקר הנדר הוא שיאמר דבר זה לשון עלי ובין שהתפיסו ובין שלא התפיסו זהו נדר האמור בתורה אלא ליכא שהתפיסו בעינן שיתפיסנו בדבר הגדול ולא בדבר האסור . וכך הי' לו לומר ובין וכו' אלא ליכא שלא אמר לשון לישנו אלא הרי עלי כדבר פלוני בעינן שיתפסנו בדבר הגדול . לך עיין בש"ג הנדפס בלך הש"ע פיש שמחריך להשיג על תשו' הרדב"ז . וירלה לענ"ד דלך הר"ן אלא כותי' . ולהכי הורש לנו דלפיכך בנדר שהוציאו בלשון לישנו ואמר בכר זה עלי לישנו כדבר פלוני כל שרומה להתפיסו בעינן וכו' ואם התפיסו בדבר האסור אעפ"י שאמר שלא אמר עלי לישנו מ"מ הרי . לאמת עיין בהריטב"א קדושין ג"ד הביאו המ"ל בשמ מיני בשמעות המ"ל בהר"ן בשבועות ואולם לין זה מקומו העיקר לדינין אלו וכמו שכתב בעלמו ודוק . ומה שמשיג בכנה"ג עליו מפסק הרא"ש בנדרי בהרים וע"ש . ירלה לענ"ד דים לומר לאלק בין אמר בנדרי בהרים התילה ע"פ דברי הרא"ש נדרים ס"ע דהיכא דאמר קיים ליבי ומופר ליבי לא ר' יוסי מודה דאמרינן תפס לשון הרשלון והיינו ע"פ דברי תום' דפ' מרובה דף ע"ג ע"ב שהתבו דקשבר רבא דעתמו של ר"מ משום דדעתו של אדם אם יכולים שיהם לחול יחולו ואם לאו לא תפיס לשון הרשלון דדעתי' לקמא . [ור"ל לענ"ד דלא מפרשינן דבריו בחורש לף בתב"ד אלא בשפרש לו חוזר בהדיה וכן סובר הרא"ש לילבא דר' יוסי לאוקימתא דרבא] דשמי מודה ר' יוסי היכא דא"ת בשום לד שיחולו שביבם וא"כ ה"ם בנדרי בהרים התילה לאמרינן תפיס לשון הרשלון . (ועיין ב"ב דף ק"ם בתום' ד"ה ובא . ולפשר כונת הרא"ש שמי דמספק יש להחמיר בלשון הרשלון ודוק) אבל בנדון הרדב"ז שלאמר התילה הרי את עלי לאסור שוב מה לאמר כלאי לאמרינן שמי תפיס לשון הרשלון . ולפ"ז לפשר בדוחק לייש לף דיוקי מהר"ן ע"ד זה דלא בא אלא למעט שם לאמר תחילה בהתיסה דאזיל יאסר עלי בכר זה דשרי אבל לפשר דמודה להרדב"ז ול"ע .

סוף הסימן . עיין בש"ך מה שמביא בשם תשובת ר"מ מינץ בלאחד שנדר לאת מעשר וכו' ונתחרט . ול"י לפרשו שאם הכונה שיכול לאזור בלא התרה משום דהריוח לא בא לעולם . הרי מבואר בא"מ סי' ר"ב שנדר ודאי אל לף על דשלב"ל דהיינו בלשון לאנשו וה"ה הכא לאת פשיטא דנדר גמור הוא שלב"ע . ולהרמב"ם לפילו בידי' הקדש נמי דקדושם לא הוי עליו מ"מ לריך לקיים נדרו . ואם כונתו בלאמת ע"י התרה מה זה שמסיים ומיהו וכו' אלא מהקדש מה בלך הא

לפילו בקדושת מזבח גופי' קיי"ל כב"ש דאם שאלה ובן פשקינן סי' רכ"ח סעי' מ"ב לפילו בנדקה שהיא בעולם ממש ול"ע . ומה שמסיים הש"ך ושאני התם וכו' ל"י כלל מה לומר . שוב לאיתי שסעי"ז סי' רע"ו ד"ה מעשה כבר הרגים :

סימן ר"ה בש"ך ס"ק ז' . ולי נראה וכו' אבל לאסור וכו' . כ"ב כבר דהם זה הטע"ז כהוגן כי עיין סי' רי"ב בעור בלאב וכ"ם שאם לומר יאסור פי עליך ובן הוא שם בשעוב' רשב"ם בשבי"י שאם לאמר אני לוסרך ביתי אלא אדור בו הוי נדר :

סימן ר"ו בש"ע סוף סעיף ל' במודיעי ממך לאסור לדבר עמו . כ"ב מדברנן . ועיין סימן רי"ג סעיף ל' :

בסוף הסימן . ומיהו בזירות . כלאב הש"ך דבר זה לישנו בבי"י . כ"ב כבר הוא בבדה"ב :

סימן ר"ח סעיף ל' . ואם רוב אנשי וכו' . עיין דרו"ף היעב ומבואר מיני' ממה דקאמר לו מדין הקליר דלאזלינן בבר לף לקולא בלאר הרוב דהיינו אם הרוב לין קורין בשר מליה אלא של ע"ג והמיעוט קדמי שמים לעניין שבאמן לפרש דבריו ומשום שגירים . ול"י מקום לייבבו דלעניין אם פירש הא לפילו בשאלה על מאנה מסני . ואו ממקום שבא להוכיח דלפילו לקולא אזלינן בלאר רובא מדין הקליר שם לא נשמע מעולם דלריך לפרש דבריו . ומשמע ברור לפילו בשאלה . וגם בדברי הט"ז לא הוא לי אבל הלעב"ד דמעיקרא לק"מ דדוקא בשאלה בשאר מליה לו כי"ע דאם בשום לד אי אפשר לומר שבוונתו אי' להתפיס בלאוייהו בשל קודם ושל ע"ג אלא שבוונתו אז"ז שזה תופס נדר וזה אינו תופסו להכי נראה להמר דודאי אם הרוב קורין להומרא אין לו נאמנות לקולא וממילא אפשר דש"ם לקולא אם הרוב קורין כן לשאר ע"ג דמי שתמא לפילו אין משמעות כוונה אלא לפי הרוב ול"ל לפרש אלא בשאלה ע"מ כי אם"ת לומר שיתפס לשונו דוקא על המיעוט ולא על הרוב . וכן בהקליר דודאי לשונו אין סובל אלא אד קליר לו לשאלים לו דשעורים דהא אין זשאם שום ואינו אד זמן לף נקיע לגפשי' ולהכי פשיטא שא"ת לומר שאחז המיעוט בלשונו ועזב הרוב . משא"כ בשמן ובשאים דאפשר שבוונתו אי' על הכל ולפילו על מה שהמיעוט קורין שמן לו בכוש שפיר דמשום שפק נדרים להחמיר אמרינן שמא כוונתו אי' נמי על מה שהמיעוט קורין לותו כמו שאמר . ועיין בדמב"ם פ"ע ובלא"מ שם . וזש ברור לענ"ד :

בש"ך ס"ק ד' וא"ם להקל כגון וכו' . כ"ב ל"ע דבזה כותב תירון הפרישה שבביא מקודם דהא זה ע"כ לייבי בשאם דלינו בשפרש למה לי רוב :

סעיף ג בש"ך ס"ק י"ג מסיים וכשאר בב"י לין להקל . כ"ב ל"ע למה הא קשם דרבנן הוא ובדרבנן הולכין אחר המקיל ואיינו עשמע דהרש"ל שלא הגיה עליו אלא שדבא סוף הסימן מסכים להדיא :

סימן רפ עיין ע"ז מסיים על פירושו כן נראה לי נכון ובדור. כ"ב ל"ב הריטב"א לו שהדיבו חבירו ע"ב לייבי משל עשמו ל"ב לעשיית חמן למה לי ל"ו הריטב"א פירושו משל חבירו ול"ב למה הוסיף הטור בהסיפא משלו ל"ו פי' הב"י עיקר :

סימן ריא סעיף ג' המודר וחוזר בו תב"ד . כ"ב הוא מהרשב"ם וקשה נדר בקונם דמסיק הכוגי' בכתובות דקונמות קדושת הגוף הוי והרי הרשב"ם פוסק בפע"ו מה' מע"ש דגבי מקדש לא אמרינן תב"ד כדבור דמי ועיין ש"ך ח"מ סי' רכ"ה :

סימן ריא סעיף ל' המומר וכו' כתב הש"ך מצשמע וכן משמעות בחברי . מה שכתב שכן משמע בעור זה אמת שברי שתם שדברים אבל מ"ש שכן משמע בחברי . זה לענ"ד ודאי ליתא שברי הרא"ש כתב בפיוסו על דין דסעיף ג' אבל אם הי' זכור הכל אפי' אמר על דעת הרחמנא אני עושה בעלים לתגלי וקיימי ל.דרו כי דבריו סותרים זא"ז דאם הי' רוצה לקיום התגלי למה הוא

נודר הלכך לחזקין בנדרים להחמיר ותומר שנדרו הוא עיקר ומה שתומר על דעת הרחשובה הני שומם דבריו בטלים עכ"ל. ול"ק פשיטא שה"ם הם מתנה שיהא נדרו בטל ומוב נודר בלא סיבה הרי תנהו ונדרו סותרים זה לת זה והולכין בתר נדרו להחמיר דמ"ם. ומהחימה על הטור שסותם נגד תביו והרא"ם מדלא מביא בברת הרמב"ה לחלק בין ת"ח לע"ה ש"מ נמי דלא חש להקושיה. ובתי' הר"ן הרחשון הש ודתי דלא ס"ל לחלק כי מה הבדל יש בין תמר התנהי בשעת הנדר ותומר בפי' שעל דעת התנהי הוא נודר ומ"ש כי התנה מבבר ותומר בשעת הנדר על דעת הרחשובה הני שומם ה"ו סובר החילוק הר"ן הנני שכתב ושוד דבשלמה לעיל לשפר לומר ב'טעפ"י שהוא יודע שתין בנדרו ממש הוא נודר לזרז תבירו תבל כתן שפש נדרי עלמו תי לאו דעקרי לתנהי למה הוא נודר וזה ברור. וי"ב דהוא דיוק דש"ע לישו מתקיים תלא דוקא בתופן דשייך לתרני' למה הוא נודר ובמדי זריזין הין נ"מ תלא בגונא תחרינא שמוכרח להטעות תבירו בשבועתו [שוב מלאתי תשו' מהרח"ם חלק ג' סי' כ"ב הוציא מפסקי הרא"ם פתידה לפירושו ולפ"ז הין בדבריו הכרח] ח"כ כדי שיהכל תלמו תבירו תך לא בה הנדר על סיוסד תבירו שיהא שייך נדרי זריזין ומבטל בשבועתו בפני תהדיוט בגונא דכתב הטו"ז דתילו בנדרי עלמו ודתי נדרו מתקיים להחמיר כדכתב הרא"ם להדיה וכן הר"ן כתב על חילוקו הנני וזה עיקר וה"ל הם נשבע להטעות חבירו הא מבואר הוף הסימן מי שהשביע תבירו הין ביטול זה כלום די"ל זה דוקא היכא שחייב לחבירו ע"פ דין מלד תביעה או שתבירו מכריחו לישבע דומית דחשו' הרמב"ן סי' רע"ב ע"ש שכתב תוך התשובה ועוין זכירות התנהי ה"י לו עוין כלל. וכן שובדא דמהרי"ק שבשו' רל"ב בש"ך ס"ק כ"ד תבל למשל הם חבירו רוצה לעשות לו רעה וזה כדי להעבירו מהמעשה הרע מבטיחו בדבר מה תך עד כי יעבור השעה שלא יהא עוד סיפק בידו להרע לו וכדי שיהיו ההבטחה נשבע לו מעלמו ומקודם ביטל השבועה בפני עדים לזה ודתי מועיל הביטול ותך דהיינו ממש נדרי חושפין שיועיל לו ביטול מהשבה לחוד היינו משום דהוי דברים שבלב שהיום מוכרחים תבל ביטול להדיה בפני עדים מועיל. ולשיטת הר"ח ממיך ע"כ לומר דבהמת הי' יכול הגמרא לשנויי בכה"ג דמבטל הנדר שלא בפניו בפני עדים והוי מוכח עובה תלא דדחיק לי' למוקים המתני' בהכי בדכתב הטו"ז. ובהמת דברי הר"ן נוחים יותר ותין דין הר"ח ממיך מוכרח כ"כ ועיין תשובת מור"ם לובלין סי' י"ח שמייסב קושי' הר"ח ממיך בפשוט:

בשך ס"ק ו' וכתב בפריסה וכו' והריני מבטלו מעתה ה"ז בטל. כ"ב עיין זה בט"ז שסק"ח כי יפה השיבו כדמשוחר בהרא"ם הל"ל שכתב תבל חס הי' זכור הכל לפילו לחמר ע"ד הרחשובה הני נודר בטלי לתנהי וכו' ע"ש:

סימן ריב בסג"ה תבל המשבע בחורה. כתב הט"ז זה לדעת הרמב"ם. כ"ב זה לישו כי בהרמב"ם מבואר דין שבועה ונדר לחד תלא היא דעת הרמ"ה ע"פ הב"י שהחמיר לעניין מעשה וכרשום בפנים:

סימן ריג בעיף ו' בש"ך סק"ח וכן מחלקין חוש'. כ"ב ע"ש כי התוש' מחלקים כדמחלק הט"ז:

סעיף ב החומר לחנות פרק זה הוי בלישו נדר לנדקה. כ"ב לשון הרא"ם לאו הוינו נדר גמור דלא לקרי נדר תלא במתפים בדבר המדור תלא מחשבת לי' בלישו נדר לנדקה דחמרינן בר"ה בפיך ועשית. תבל אם נשבע לשנות פרק זה להר"ן הוי שבועה גמורה הוחיל ויכול לפטור עלמו בקריאת שמע ועיין בו:

סימן רט"ו סעיף ו' בש"ך סק"ב. תבל אם אמר הלא סובה עלי מותר ליסב בסוכה וכו'. ובהמת שכן ליתא בהר"ן הביאו הב"י רים סי' רל"ט והוא בנדרים ע"ז ע"ב ושם נלמר חידוש יותר דאפילו אמר שתם קונם סוכה עלי מותר ליסב בה למלוה וע"ש. ולעני"ד הוא חמוה ומוכח דלא כותי' ותך דלא כהש"ך שסרי שם דף ל"ט ליתא המודר

הנאה מחבירו ונכנס לבקרו עומד תבל לא יושב ומקשה לי בשנכסי חולה לסורין על המבקר לפילו עומד נמי לא והכי פסקינן בסי' רכ"ח ע"ש בש"ך ס"ק כ"ה ופי' הר"ן לפילו עומד נמי לא שכרי נהנה בדריסת הרגל ומשום מלוה ליח לי' לאתכנויי מאיסורא לפילו במקום מלוה ומ"ם יביבת הסוכה. (ועיין ר"ה דף כ"ה בתוש' ד"ה המודר) ותך דברי הר"ן שבש"ך סתורים מדבריו עלמם שבדף ע"ו שפש נמי פירש הכי על הנאת תממיכן בחד טעמא עם שבדף ל"ט. ות"ב לעני"ד לא מוכח כלל נמי דיוק דהר"ן ז"ל דקונם זריקת לרוב עלי קונם קופר עלי לעניין ביאה אחר תוקע. ועיין בח"ת סימן תקפ"ו בב"י שהמרדכי הרגיש בחילוק זה דבאחי יביבת סוכה שגופו נהנה. ולעני"ד הוא מוכח מן הש"ס בכ"ל ומה"ת להמליה לישוב ע"י קונם ביאה זה בקרבן וקרבן גופי' הא שרי זריקתו ועניתו בלא הנאה ול"ע. ותולי התשו' מנחם עזרי' שרומת הש"ך עלי' מרגיש בכל זה ומה שהב"י מביא בשי' רל"ט שהשמ"ג כתב בדעת התוס' לא מלאתי זולת מה שכתב שאם אחר הנחת תפילין חל ומודיעו בשעון לישוב אחר בשעון קונם וזריקתו לרוב לעני"ד ל"ע:

שוב כתבתי הדברים פה נכתבים בלא עיון הרחוי וכן ל"ל כתב הש"ך אבל אם אמר קונם הנאת סוכה עלי מותר ליסב בה וכ"כ הר"ן זה מבואר בקושי' רבה עלי' דאבני להדיה. אלא שהר"ן הקשה שם אף על פוקימתות רבה בחומר יביבת סוכה עלי נמי הא מלות לאו ליהנות ניתנו ותוכיח מזה דאם אמר קונם זריקת לרוב עלי דמי אל הנדר. וזה ל"ע כ"ל ולי מסוס קושייתו ים לעיין הא אף על קושי' רבה גופי' ל"ע מה הקושי' דאם ליתא בדף ל"ט המודר הנאה מבינו נכנס תלנו לבקרו עומד אבל לא יושב ומקשה לי בשנכסי חולה לסורין על המבקר אפילו עומד נמי לא ופי' הר"ן גופי' שהרי נהנה בדריסת הרגל ומשום מלוה ליח לי' לאתכנויי מאיסורא. הרי להדיה באפילו במודר הנאה מ"מ אסור בהנאת הגוף אף שאותה הנאה חימה מגיע לו אלא ע"י התנוה. וכן בדף ע"ו גבי הנאת תממים פי' הר"ן נמי הכי ע"ש ומוכרח הוא וה"ב מה מקשה רבה עלי' דאבני דאם מ"מ אסור בהנאת היביבה כמו שאסור המבקר בהנאת העמידה. ובע"ב לומר דכיון שמחיר בפי' השם סוכה ואמר הנאת סוכה עלי ושיקר הנאת סוכה חימה היביבה שאינה של מלוה אלא הנאת המלוה הוא עיקר הנאתה. להכי לא אל הנדר משום דמלות לאו ליהנות ניתנו. ובלשונו חימו אלא הנאת המלוה וזה לא השוב הנאה. וה"ב מה תו קשיא להר"ן על תוקימתא רבה דכיון שהזכיר בפי' יביבת סוכה עלי הרי שאסר על עלמו הנאת היביבה להדיה ומה בך דמלי' לאו ליהנות ניתנו הא מ"מ אסור לאתכנויי מאיסור ההנאה שהיא מבלעדי המלוה דהיינו היביבה. אבל זריקת לרוב שאינה בכלל הנאה של כלום מ"ל להוציא מזה דאל נדרי. וזה לעני"ד גוף החילוק שבתוס' ר"ה הל"ל בין שופר לסוכה ע"ש וק"ל. וכלשע"ד עיקר. ותילו נאמר כדמסתבר בתמת לפ"ר דיביבת סוכה להכי לא חשיבה הנאה מבלעדי המלוה משום דזה תך בביתו יוכל ליסב. ה"ב קשה מה מקשה גמרא לעיל לפילו עומד נמי לא. ובשלמת בדף ע"ו דמבני הר"ן דכי חמרינן מלות לאו ליהנות ניתנו הל"מ לומר שאין קיום המלוה היביבה הנאה אבל מ"מ הי מתבני גופי' בהדי דמקיים מלוה הנאה מקרי וזה ניחא דשם ה"ל לגופי' ליהנות הנאה זו הלא ע"י המלוה מבה"כ הבא לבנו לא יוכל לעמוד בביתו הלא מפני שרוצה לקיים המלות ביקור מוכרח לעמוד שם ומה הנאת הגוף יש לו בעמידה זו יותר מביתו. [ותמת שכבר יש מממעות בפי' הרא"ם שם שהוא תימה בעיני]. ומה"ת לא נאמר גבי עמידה זו מלוה לאו ליהנות ניתנו אבל היביבה הנאה שאינה מבא המלוה שהרי יוכל לקיים המלוה בעמידה ולכן אסור. ה"ן מוכח מזה דמ"מ אסובה העמידה הנאה מבלעדי המלוה וה"ה היביבת סוכה ול"ע:

סעיף ג בט"ז בסק"ג בהמשע דיבור ול"ל שהוא מוכרח וכו' ודמיא לשבועה. כ"ב אבל מ"מ שבועה גמורה לא הוי

דחל"ב תחול בכולן . ועיין חו"מ סי' ח"ח . ולי נראה שחינו חלה נדר מלוה שבסי' רי"ג סעיף ד' מש"ב חם התענית עבירה :

תו שם בע"ז וש"ב וכו' למה פסק בסעיף שלחריו . כ"ב לי מש"ה לק"מ כדלימא דבב"מ שגם הרמב"ם סובר חילוק הרמב"ן להלכה . ומ"מ נראה לעון הגמרא דחתנית לפרם בנדר ממש ומשום דבדרבן עשו חיזוק ופסק כהרמב"ם חלה מה שסותר עלמו ק"ק :

סעיף ד בש"ך ס"ק י"ח בש"ד י"ל דע"כ הרמב"ם ס"ל . כ"ב ח"י דמ"ב דלדעת הש"ע דלה ס"ל הכי בנודר לזמן הח ע"כ לו דהסוגיא דחתנית לייבי בלה הוליח בנדר ממש לו שהפי' חדשה גזירתנו דיינו ע"י שהתרה ח"ב היבי מלה הש"ע כמך מן הש"ס דבכל ימיו עשו חיזוק . לכן לעב"ד לין לזרון זה עיקר :

סעיף ה' לבל על מלות ל"ת דעלמה לינו חל בין בביטולו בין בקיומו . לפ"ז תמוה מה עשק לביטול לה תעשה ע"י נדר הח נדר לינו חל כלל בתעשה כיון שהוה רק לימור חפלה . וניחא לי ע"פ מה דלימא סי' רל"ב לם למר קומם כל פירות שבעולם עלי לה חל הנדר והוי נדר שוח . ובסי' רל"ו בב"י מביא בשם הרש"ש שהטעם משום דשתם לעולם משמע ולי לפשר לחיות בלה כל הפירות שבעולם . ויש להקשות הח גם שם נשבע שלה לחכול ז' ימים דהוי שבועת שוח ומלקין לוחו ומותר לחכול לחלחר וחמחי ניחח שלה יחכל עד שיסחכן ושוב תדחה שבועתו מפני פיקוח נפש וכחב ועטמח היינו משום דהוה לי' נשבע לעבור על ד"ח שנשבע להמית עלמו הילכך הוי שבועת שוח . וזה ניחח בשבועה לבל לם לשר בקומם כל פירות שבעולם דנדר חל על דבר מלוה ומשר הקומי' יהח בלימור לם כל פירות עד שיסחכן . משמ"כ להרשב"ם שהנדר לינו חל בביטול ל"ח זה נמי דכותי' דוחי במיחת עלמו הוח מוזכר בלחו דלה חנלח ושפיר הדר שייך חי' הר"ן ובחופן זה הוח דשייך ביטול לה חעשה ע"י נדר ודוק :

סעיף ו בש"ך ס"ק י"ד . וכן לם נשבע שיחכל בבר זה . כ"ב ולעב"ד בזה לק הדעה לחשוה מודה :

סימן רפז סעיף ג' בע"ז ס"ק ג' וכחב ב"י בשם הר"ן וכו' ומ"ה לה יחשר בחילופיהן . כ"ב היינו בשהחליפן לחר ולה הוה :

סעיף ב בש"ך סק"ו . ולה משמע מידי . כ"ב עיין סעיף ג' :

בשש"ך סק"ו . על פלוני . לחשר בכל לופן שנחבחר כמו שלחשר על עלמו . כ"ב משמע מיני' לשיטת הר"ן שהביח ס"ק ח' ס"ה בזה לפילו החליפן לחר וזה לינו להמעיין היטב בהר"ן חלה דבזה מודה הר"ן לפילו בחילו לין לחסור חלה בשהחליפן המודר עלמו . וזה ניחר נמי שסמ"ג בשם ר"י ומדין לחשר על עלמו לה מלחחי מידי בסמ"ג . ונכן גם מה שכחב בש"ך ח' . וכ"כ סמ"ג הוה ע"פ דברי הב"י . וכבר חמהתי בלד ב"י דידי ג"כ על כבודו בלמון זה . סוף ד"ה ומ"ש דדבר שזרעו כלה וכו' משיים וכבר כחבתי ברש"ש סי' זה שלין זה דעת הר"ן חלה שלפילו החליפן לחר לחשור . ול"ב חימה לי הח זה שכחב הר"ן היינו דוקה להמדיר ומשום דלמר חלו חבל לגבי המודר דלין לישורו חלה משום כל חלופי ש"ה ודלי דלישם לחשורים חלה בשהחליפם המודר עלמו דשייך למקשי מדעביד לישור . ומ"ם חוך החיבעי' דכל לישור הגלה וכו' הילכך ל"ם הוה ול"ם חבירו על כרחך בשהחליפן חבירו והיינו מ"ם כדעת הסמ"ג בשם ר"י עיין ודוק :

סעיף ד בש"ך ס"ק י"ב ח"ו כדפרישית וע"ש . כ"ב ח"י מה פעל ומה חירך קושי' מהרש"ל וכן הרשב"ל גיטין כ"ל הניח קושייתו בל"ע ובהריטב"ל עירובין משמע כמהרש"ל דלה הקשה חלה ממת ע"ש וק"ל . ועיין במ"ל פ"ח מה' גירושין . ולעב"ד לפשר להכי ל"ק לחי' ממכרו משום דזה לה מקיי כריחות הוחיל דחלוי בבחירת חדם חם ירלה למכרו מש"כ חיתה ודומה לו שלין חלוי בבחירת חדם ומיחה ודלי מוכרח דמקרי כריחות גיטין דף פ"ג ע"ב ע"ש וק"ל . שוב רלימי שש"ך כיון בפירושו שלה חלכי לבית לביך כולן לף שלה חלכי לבית בניו במקום שש דרים ולפילו היו בית חביהם . ולה נראה הכי דעת כל הרלשונים ולף לה דעת הטור ח"ע סי' קמ"ג ע"ש ודוק :

סעיף ז' בש"ך ס"ק כ"ג מסיים וכן משמע בלשונת רשב"ם . כ"ב עיין בזה לשונת ר"י מלרלמי חלק ח' סי' קי"ח :

סעיף יא בש"ע המוסר על עלמו ייו של פלוני . כ"ב ובזה לפילו מכר פלוני ייו לחר לסור הכי היינו בפי' הרש"ם דף פ"ב ע"ב סוף ד"ה ומדסיפא :

סימן ריז סעיף ח' עיין בב"י מקשה בשם הר"ן על הרמב"ם מדוע מחלק בין עוסות לדגים לחרי שבגמרא משום חוסם ומביח המחרי"ק שמלריך בחירולו . ולחי בעיוחי ח"י מה קשה שהרי בדגים כחב הרמב"ם שחולה במקומות וכחב עליו הטור ובודחי כן הוה והחנח דקחמר וכו' במקומו הי' הסליח ממילך עליו וע"כ מ"ש הטור והחנח לין בדקדוק שהרי לה מלינן שום חנח הכי חלה לדרבה בהחנלי' מבואר דדגים לינם בכלל בשר חלה דהסוגיא מוקמי לר"ע בשהקיז חלה ע"כ דקחלי על קושי' הגמרא דמקשה בפשיטות דגים נמי מימלך עלייהו ומחוקן חליבח דהרמב"ם שבמקום הש"ס הי' ממילך עלייהו ומ"מ סובר הרמב"ם דבדגים מקומות ים ובעופות בכל מקום מימלך עלייהו ולהכי משוה חוסם במקום הש"ס ומקשה מ"ש עופות דלסירי משום דממילך עלייהו בכל מקום הל במקומינו בדגים נמי מימלך ומשני דדגים מוחרים ביוש הקזה לפילו במקום דמימלך וש למד ממה שסחם החנח עופות לליסור ודגים להיחר ספיר לסותם לף במקום דממילך כגון ביום הקזה . לבל לין סותם עופות לליסור לם נחלה במקום ח"ו משום דעופות בכל מקום ממילך עלייהו . וכן מוכח מדברי רשב"ג שלמר עופות מוחרים ולין ל"ל דגים הרי דיוחר רלוי לליסור עופות מדגים וש"כ מה מקשה על הש"ק מעופות לדגים ח"ו דעלוי דעופות לינו חלה שגם בכל מקום ממילך עלייהו ומ"מ ספיר מקשה מ"ש במקום הש"ם ודוק :

סעיף י"ג . עיין ש"ך ס"ק י"ע . ומה שמסיק דבלמת לם לחמר ירק שלני טועם לטור לף בירק שדם . לע"ד ליחח ולהכי דייק החנח ולחמר מפני שים לו שם לווי וכן הסנויים שם בשמנה כולם ושמן שומשמין שכל שים לו שיעור בשגם לפילו לומר שלני טועם לינו מרגה לותם ולין זה כלל בדמיון כבום לו מלוח ושלוק עיין בדף כ"ג ודוק לך בודלי המודר מן התמרים לעיין הדבם שוה לעגבים שלני טועם שהוח חיבעי' דלה ליפשעה לם לסור ליין לבן עדיין ל"ע :

סעיף ט"ו . בש"ך ס"ק כ"ג . ובחשובת מהרי"ל וכו' כ"ב ע"ם כי לה חידם מלומה כי לם שכחב שדעת הרש"ם להסור ולכלכחב הטור :

סעיף י"ז . ולם מסחפקין בשניהם לסור בשניהם ולפילו וכו' . יש לעיין לם מ"ש לזה מפרש שלה לחד במחלה על מחלה ומכ"ש ברוב ומיעוט לם מפרש כהרוב . כי לפ"ל יש לגמדו מסי' ר"ח ומכ"ש ברוב ומיעוט כל"ל . וכן משמעות הפו"ד בסי' ר"ח . חלה דלה משמע לי כלל הכי מסחיימת הגמרא וכל הפוסקים והטעם לחלק י"ל דהא בסי' ר"י בע"ז-סק"ח מבואר בשם הרש"ם וביב"ם שלם הולית פת שלם בכוסה ולמר שלה כיון חלה לפת חטים לחריכן דבריס שבלב לה הוי דברים . ול"ב ע"כ לחלק בין זה לבין הדין דסי' ר"ח דמהני פירושו ע"פ כוחו ולה לחריכן דבריס שבלב לה הוי לבריס . ויש לחלק בשני חופנים דדוקה גבי פת די"ל כ"ע קורין בין לחטין ובין דשעורין פת שלם ספיר י"ל דלה לחלינן בחר דבריו שבלב נגד המפורש בלי ספק . משמ"כ היכה דבלשונו גופו יש ספק ספיר דלחלינן בחר כוחו כיון שהכוסה היחה מכחשת בלשון בבירור . ול"ב ודלי דהכה נמי דמוטיל פירושו לפילו במחלה ע"ש . לך יש לחלק נמי דדוקה בסי' ר"ח כיון דל"ל לומר לכוחו כי' בלשונו על שניהם בשר

ע"ג ובשר קודם וכן הלשון גופי' חיטו סובל כלל תרוייהו דהוי חרתי דסתרי . ולהכי ע"כ לא כיון אלא לאו זה לו זה ושפיר מועיל הפירוש משמ"כ נדין להכא אין הספק על הכוסס לחוד אלא על הלשון אם חיטו נופל נמי על שמן שומשמין שהמיעוט קורין חוחו לו שמן שאם לו מתחפקין ממנו ולא אם הלשון כולל הכל שוב י"ל דהוי כמו פת שאם לחיטו מועיל פירושו משום דהוי דברים שבלב , אמנם מהסוגי' משמע דאף הכא מועיל פירושו דלא"כ לא מקשה על מחלה ט"מ פשיטא דדילמא בחידוש דלא יועיל פירושו . וכן מוכח מדין דתשו' הרשב"ץ והוא בסעיף מ"ז . ועיין בב"י דלעט"ד הוא ממש חד דינא עם דהכא וכמו דשם פסק למועיל בפירוש ה"ה הכא וע"כ לומר לסתמא דהפוסקים בפירושם ובשר פי' שה"ך הכי ס"ק כ"ה :

סימן ריח סעיף ג' . בש"ך סק"ח . וכתב בתשובת מבי"ט וכו' וע"ש שהאריך בזה . ל"ב עיין במה שמביא בשמו סוף הסימן . ול"ע בגוף הספר וכן בדברי ריב"ש שבב"י ס"ס זה :

סעיף ב בהג"ה . עיין ט"ז סק"ג וסק"ד ובש"ך סק"ג . ולעט"ד אף כי נראים דברי הט"ז בסק"ג במה שמשיג על הורחת התשב"ץ . וכן מבואר בתשו' רימ"ט חלק ג' סי' כ"ה ובתשו' מוהר"ם אלשיך סי' כ"ז ל"ע . עכ"ז נלעט"ד פסק הרמ"א מה דילף מיני' במכ"ם . ובחמת חולק על הורחות הגדול שבתה"ד ואף על רחייתו מפי' הרא"ם כי בחמת לפי הורחת התשב"ץ נמשע מיני' עכ"פ דמולכין בחר סיבת הנדר שהי' מפני צירת מעלילה ונמשע מיני' שהי' כוונתו בהנדר אף על מה שהי' לו . וזש לומד שפיר מהי' לבוש ונהי שהט"ז סק"ג מסיגו בזה כהוגן היינו מפני שמ"מ לא הוציאו מספתיו שכוסה זו הי' היפוך הלשון שהיבר אחל ודאי במה שהלשון כולל כגון יחיד שאסר עצמו למשל בין או בשר מפני שמזיקו או כדי לעצות עצמו על עוונו או לפילו ליבור שגזרו ותיקנו ואסרו כמו גבינות או שלקות מפני החשדות שמלאו בם או כעין שלות התה"ד מפני שרחו בזה תקנה לגיבור שלא יאכלו בשר ביוקר ויעמו או בחילוף המעבעות שילא עלי' דפיסול כדי שלא לרמות בה פשיטא דכל אלו הסיבות נמי שייכים על מה שים להם לשם כשר ומ"כ אין לשפר לגמרי מאחרי בשר נחירה שהי' גזירת מלך הקב"ה בלי סיבה מועלת לנו כלל ושפיר י"ל דלא היתה הגזירה על מה שאוחר שיחזור ויאסר . אחל תקנות הגיבור והסיבה יחיד אסר ידעו הסיבה ושייכה אף במה שים לו כשר פשיטא דדעת התשב"ץ לחיטין להיו הולכין אחר הסיבה שחיגרו הכוונה אף על מה שים לו כשר אחרי שכללו זה בהלשון בלא זה והוי פיו ולבו שוים ושפיר יליף הרמ"א בק"ו . ואף לפסק הט"ז בסק"ג נהי דק"ו אין כאן מ"מ נלמד במה מציגו . ולעט"ד אף ל"ע על גוף פי' הרא"ם ז"ל כי חיטו דומה כלל . והטיקר לעט"ד כפי' הש"ך ז"ל :

בט"ז סק"ג בא"ד כיון שאמר בפירום אלא יעשה . ל"ב ראי' לזה מהרא"ם בדין דסעיף ד' וע"כ לא פליג הש"ע עליו אלא משום דסעודה זו שעליה כיון נמי בכלל הלשון בק"ו . ועיין נמי ש"ך ח"מ סי' ע"ג ס"ק כ"ז :

בט"ז סק"ד . מביא תה"ד סי' רפ"ח שכתב היכא דתקנות הקהל נעשו בחלה ודאי הוי לחורייתא וכפיקו לחומרא . ובלא חלה כתב נמי דים לו גמגום דנרחה לו מהסמ"ג דנמי הוי לחורייתא . והט"ז כתב שייבב על נכון בסי' רכ"ח וע"ש . ואני תמה אין ס"ד דתה"ד דהקנת הקהל ליהוי לחורייתא ואפילו הש למיגדר מילתא ומי עדיפי מכל איסורי דרבנן דודאי הש למיגדר ומ"מ אין דיבב בספיקו כדחורייתא . לכן הנלעט"ד ברור דאף לשון הסמ"ג הוא בלשון זה שאם והורם גחון שבכלל זה הנמשע אלא יבוש בתקנת הקהל וכן ראיתי בתשו' ר"י עוב עלש ובתשובת הגאונים ור"י בר יהודה ורש"י עכ"ל . מ"מ אין כוונתו אלא לתקנה דהא לכל היותר אין בח הקהל לבני עירם יותר מב"ד הגדול לכל ישראל וכי יש ב"ד הגדול יותר מכל איסורי דרבנן שנעשו מב"ד הגדול על כל ישראל ומ"מ היו דניין בספיקם לקולה ח"ו כנ"ל . ותדע שהרי הסמ"ג מסהיד העדות נמי בשם רש"י ותשו' רש"י מוטחקת במרדכי ריש פרק שבועות שאיש וסובב הולך על התילת לשונו וים מחמיצין שאור ומשבעים תחילה אלא יזהרו בחרמות וכו' וע"ז מטחיק תשובת רש"י בלשון זה ועל לותו שמע לבור ממשמים עליו לגזור גזירתם ומשבע אלא לקיים גזירתם להכיעו בלי ספק גזירה לגדלו . ולזה נמי כיון הסמ"ג . זה הפשוט לעט"ד . ודלא כהט"ז שכתב שבשי' רכ"ח ייבב הכל למשמע מיני' דתקנה למיגדר נמי הוי לחורייתא ואין שבועה חלה עלה וזה ודאי ליתו . וגם מה שרוצה לייבב דעת הרמב"ן וריב"ש אלא יהיו נגד תשובת רש"י בחילוקו שרש"י חייבי לוקה בתקנה למיגדר נמי לא לעט"ד חדא מנד שלשון רש"י במרדכי פ"ג דשבועות משמע ברור דחייבי מתקנות הקהילות שהיו לעזרכיהם . ותו דלא הוו שתקו מלגחר להדיא החילוק . ולכן הלעט"ד לא מיבעי' מהריב"ם מעיקרא לק"מ כי לשונו חיטו אלא הכי ואם למת כי' הדבר שנשבע קודם לכן על כך הרי זה לשור מחמת שבועתו וכו' ור"ל אם למת כי' הדבר שהגיד בשעת סירובו ומוסירת מודעה שחיטו נשכם בחותו הששמה שהוא מחמת שכבר נשבע אלא להיות נאמן על המם אם הגדה זו למת נמלא שנשבע שבועת בטוי ממש שהרי לא נשבע אלא ליכנס בתקנת הקהל אלא שלא יהי' נאמן אף אם ימנו חותו לנאמן ולא עלה על דעתו שיכלו עליו בשבועה זו ודאי חלה . משמ"כ בחשו' רש"י שהלשון ועל חותו שמע שהגיבור ממשמשין לבא עליו לגזור גזירתם ונשבע אלא לקיים גזירתם . הרי שנשבע אלא לקיים גזירתם . ופשק דזה הוי שבועת שוא והוי כנשבע אלא ליכוב בשוכה . אמנם חשובת הרמב"ן מבואר להדיא שאפילו בנשבע אלא ליכנס בתקנת הגיבור פשק דיפאל על שבועתו . זה ודאי נראה כשואר לדעת רש"י . והלעט"ד דאף בזה המה מחולקים דרש"י ז"ל חפש הפי' בהגרייתא דרים מס' ב"ב ורשאין להסיע על קיצין בהאלט כפי' הראב"י שבמרדכי שם ולהכי פוסק בהאלט שהיא שבועת שוא . והרמב"ן אף דנמי פוסק להדיא כפי' הגיל מ"מ חשם לשיעת ר"ת לשם . ועיין בח"מ בד"מ סי' ר"ב ולהכי פוסק ודאי דאל עליו ע"פ שיעת הראב"י אלא מפני חומר איסור שבועה חם לפי' ר"ת ופוסק דיפאל על שבועתו . וכן נכון לעט"ד לדינא :

והנה בא לידי שאלה מק"ק ווילנא מת"ח אחד ובתוך הדברים כתב בלשון זה שוב מצאתי לר' דוד שומן הובא דבריו בראש"ח ח"ב סי' כ"ט כתב ג"כ בהאורים . [ר"ל שלפני זה כתב והנה מהשובת הרש"ם הובא בח"מ סי' ע"ג מבואר אם נשבע קודם שלוה שאם ילוה לא ימכר מנכסיו כדי לפרוע לב"ח חלה השבועה כיון שעדיין לא באה המלוה לא הוי נשבע לבטל המלוה וכן הוא בהורים] ובאמת אין הדין כן כי ז"ל הרמב"ם פ"ה מה' שבועות וכן הנשבע כשאדע לך עדות לא תעיד לוקה משום שוא . הרי אף שעתה אינו יודע לו עדות אף"ה הוי נשבע לבטל את המלוה . וכתב שלפיכך פשקו רשב"א וריב"ש דמי שנשבע שלא ליכנס בתקנת הקהל אלא השבועה שאם חייבי שנשבע קודם תקנתן אבל רש"י מייבי בנשבע אחר תקנתם עכ"ל . ולעט"ד כל מעיין יפשוט אף רש"י חייבי בנשבע בשעה שמשמע שהגיבור ממשמשים ובאים לגזור הקדים נפשו ליכנס ערש תקנו . ומה נכך בשבר תיקנו הא על זה ודאי לעט"ד אלא שבועתו כנ"ל . לכן הנלעט"ד כנ"ל ולק"מ :

אגב אחאר פה הנלעט"ד בפי' חשובת שבח"מ הנ"ל כדי שלא יהיו דבריו מסוחרים מפשק הרמב"ם הנ"ל אף שהאמת כפי הגרחה אף הש"ך והח"ל בהגהותיו לע"ז נמי הביאו על דרך האורים הנ"ל עכ"ז קשה לי הדבר לאחרו מלבד שהרמב"ם מנגדו אף הסברא מלד עלמותה תמהני עליה שבר בלד הש"ך שלי . אלא שפשר שעתו הכי דאם שבועתו קודם להחוב דהיינו על מה שיתחייב . ואם נשבע אחר שלוה אף בשאם לכל מי שנתחייב אין כאן כולל ואוי לשוא ועיין ח"ל הנ"ל . אבל הש"ך שם שפיר מקשה על לשון הש"ע שנשבע שלא לפרוע שום חוב שבולל שבר ועחיד ולכן הוי כולל . והח"ל לא דן הש"ך לזכות

וכתב עליו מה שכתב . ועיין בשפרי מודע לביאם שם :

סימן

סימן רב בש"ע סעיף ב' לא אוכל אותו היום. מסיים הש"ך ולריך שאלה. הנה לפי המבואר בגוף תשו' הרא"ש דעיקר ההיתר דשרי בלילה משום דמדמהו לאומר היום דאילו ביום זה כתב שם דאסור אף בלילה ודאי דלריך שאלה. אבל כבר הביא הב"ח בשם הסמ"ק דיום זה נמי שרי בלילה. וכן הוא בש"ך סק"ב ולכן הגיה הב"ח בהתשו' יום אחד במקום יום זה וא"כ דיום זה נמי שרי בלילה לענ"ד עדיף מהיום וא"ל שאלה. ועיין בע"ז סק"ו ובנה"כ ותלי' בפלוגתא זו. ולענ"ד העיקר כהט"ז. אף גם ל"ע דא"כ אפילו כי אמר לא אוכל אותו יום נמי שרי בלילה דאותו וזה לענ"ד חד. וזה ל"ע דבהרא"ש משמע דעיקר היתירו משום דמדמהו להיום כיון שאמר אותו היום ומשמע מיני' דאילו אמר אותו יום הי' אסרו בלילה כמו ביום זה וזה ודאי ל"ע שאינו עולה כלל לפי הגהות הב"ח:

סעיף ז בש"ך ס"ק ט"ו בשם הסמ"ע אבל אם עומד בר"ה וכו' דאל"כ הול"ל שנה זו. נ"ב קשה לי דאם עומד בר"ה נמי לא מלי למימר שנה זו משום דאז הי' מותר בכניסת ר"ה הבא משא"כ שנה סתם הוא אסור מעת לעת דשעות:

תו כתב שם להוכיח שגם דעת הר"ן הכי. ומלבד מה שהקשיתי כנ"ל על גוף סברת הסמ"ע. אף עם דברי הסמ"ע לא אזיל כלל פירושו בהר"ן שמה שכתב הר"ן דף ס"א פירושו בהגמרא היינו בעומד בר"ה ולהכי לא מיתסר בעבורה בשאומר שנה סתם. ומ"ש בסוף דבריו וכו' קאי על העומד באמצע שנה. והוא תמוה ואינו דמה שפירש דף ס"א דעיקר הרבותא בעומד בתחילת השנה היינו לפי האמת ופשטות המשנה דאיירי בהשנה דאף דמסיק הסוגי' דמהו דתימא הלך אחר רוב שנים נראה לי דזה לא ס"ד אלא בעומד בר"ה אבל למה דרצה הש"ם להוכיח דשנה כהשנה ולפי' הר"ן דאל"ה לא מתסר אלא בי"ב חודש כרוב שנים פשיטא דאי זה לא שייך אלא בעומד בר"ה קשה מנ"ל להוכיח דילמא לעולם שנה היינו כשנה אחד ומה דאסור בי"ג חודש היינו משום דאיירי בעומד באמצע שנה. ואולי כוונתו דההוכחה אזלה על דרך דמסתמא המתני' בכל ענין איירי ואפילו בעומד בר"ה ומ"מ הוא דחוק בהר"ן. והעיקר לענ"ד כדכתב בתשובת ר"א ששון סי' קנ"ד דלבסוף חזר הר"ן מפירושו ופי' כדפי' הרא"ש הוכחת הסוגי':

סעיף ח בש"ך ס"ק י"ז בא"ד ולי נראה דהא"ז וכו' ולכך פסק דיחלוקו. נ"ב א"י למה לא פסק קרקע בחזקת בעליה. ועיין ח"מ סי' בי"ב סעיף ט"ו:

סעיף טו בש"ך ס"ק כ"ז מסיים שוב מצאתי וכו' וכמ"ש תוס' שם. נ"ב ולענ"ד הרמ"א לא מטעם התה"ד מחמיר אלא משום דמדמה אותו לדין דא"ח סי' תקס"ט וכן כתב הדרישה פה:

סעיף כ בע"ז ס"ק ט"ו. מסיים הא קמן דאפילו בלשון תורה מקרי חג. נ"ב עיין בדבריו בא"ח סי' תרמ"ח ובמה שכתבתי בלדו. ובאמת מבואר שם בהר"ן דלא כמהר"ל מפראג נמי אלא דהכא משום לשון בני אדם:

בש"ע סעיף כ"ב קונם שאת נהנית לי. נ"ב עיין סי' הל"ה בש"ך סק"ו וע"כ הכא איירי באופן זה:

סימן רכא סעיף א' ומותר ללעוס חטים. נ"ב והיינו בשאין משכירין כיוצא בו:

סעיף ב בש"ך סק"ו והב"ח פסק וכו' דלא אמר חנן וכו'. וכיוצא בו בחוב בע"פ. נ"ב עיין בזה ש"ך ח"מ סי' קכ"ח:

בש"ע שם ואפילו הכנענים. נ"ב בהר"ן הובא בב"י איתא דוקא במזונות יתירים ומשום דאל"ה מדמהו לבהמתו ומסתימת הש"ע נראה דמחלק משום דבעבד שייך מ"ש בש"ך ס"ק ח' ולהכי אינו חשוב אלא הנאה דממילא:

סעיף ד בש"ך סק"ל א"נ מיירי שעכשיו רוצה להיות עד לראות המעשה. נ"ב וא"כ דוקא במקום שאין נוטלים שכר ע"ז או שנותן לו שכרו:

סעיף ח בע"ז ס"ק ל"ו ודבר ברור וכו'. נ"ב עיין ב"ש סי' ע' מביא ס"ק כ"ו בפירוש הכי בשם בעל התרומות. וגם בר"ן כתובות שם מבואר הכי וכן בחידושי רא"ה שם. ובסוף מסיים הע"ז ומלבד כל הנ"ל וכו' שלא יהי' שלוחו ויכול להוציא ממנו מעות. נ"ב לענ"ד אי מש"ה לא ארי' דהכא כיון שאמר לא יפסיד בלא שליחות יש מקום לחייבו מתורת ערבות. ועיין בח"מ סי' נ' ש"ך ס"ק ח' משא"כ בחנוני הרגיל כיון שאינו אומר לא יפסיד שפיר הוכיח הרא"ש דאילו הי' חייב ע"כ הי' שליח. עיין בדבריו ודוק. אבל מה אעשה שכבר הסכימו לדעתו כל הראשונים כנ"ל. וכן מוכח מקושי' התוס' כתובות ד"ה באומר ע"ש שדחקו בתירוצם. ואילו הי' מחויב לשלם לק"מ דיעמיד פרנס משמע לי' באופן שיהא מחויב לשלם. א"ו שדעתם נמי דלא כהפרישה. והמוזכר לעיל בשם הש"ך ח"מ עיין בתשובת ר"א ששון שמחלק באופן שלא יקשה עליו מזה:

בש"ך ס"ק מ"ט מביא דין בשם המבי"ט. ואינו בידי לעיין בו אבל מבואר הכי בנדרים ס"ה ע"ב ע"ש:

בש"ע סוף הסימן הנודר הנאה וכו' אבל ביום הראשון לא יצא. וכתב הט"ז והאי איסור הנאה ואינו קנוי לו לשום דבר. ודין זה הוא מתשובת הרשב"א. ולפ"ר תמהתי שסותר בזה דעתו שהחליט בחידושיו למס' סוכה דף ל"ה (אבל שוב ראיתי שהחידושי סוכה לאו דהרשב"א אלא דהריטב"א) ומסיק שם במתני' ובגמרא דאין בערלה אפילו ביום הראשון איסור מטעם לכם וכתב ותו דכל שהוא שלו ואין בו לאחרים זכות בו לכם קרינן בו וכן מסיק שם בגמרא אלא העלה דעיקר טעם של ערלה ותרומה טמאה משום דכתיתי שיעורייהו. וזה בודאי לא שייך בא"ה דקונם שהרי ראוי הוא לכל העולם זולתו ולהכי הוא כשר ביום שני. וכנראה דבפסקו זה אזיל הרשב"א לשיטתו שכתב בחידושיו למס' נדרים דף מ"ז שהקשה שם על המתני' דפרק הגוזל בלשון זה וקשיא לי כיון דאסרינהו עליו בקונם שוי' עלי' עפרא בעלמא כשאר א"ה וכו' וכיצד ב"ח נפרע ממנו וכו' וב"ח שזכה מן ההפקר הוא זוכה דהוי לי' כזוכה מן ההפקר דא"כ ודאי דלאו לכם קרינן בי' ודלא כהריטב"א הנ"ל. אמנם לפ"ר ראי' מבואר נדעת הריטב"א ממה דקיי"ל בגיטין כתב הגט על א"ה מגורשת וכדאיתא בא"ע ריש סי' קכ"ד ואילו לדעת הרשב"א ז"ל דא"ה הפקר נינהו ולא חשיבו דידי' הא בעינן עכ"פ ונתן מדידי' כמבואר שם בגמרא ובפוסקים ובודאי נשמע מזה כדעת הריטב"א דכל שהוא שלו ואין רשות אחרים עליו עכ"פ דידי' מקרי ולא הפקר. ומה דחמץ בפסח מקרי לאו דידי' ע"כ מפני שחיוב תורה עליו להשביתו והוי כרשות אחרים עליו. אך ל"ע הרי בב"ק דף ע"א ע"ב איתא כיון דשחט בה פורתא אסרה אידך א"ה הוא ולאו דידי' קטבח. הרי שקורא אותו לאו דמרי' מפני הא"ה. ואולי מפני שהתם נמי מצוה על כל עולם לבער תקרובת ע"ג וכ"ע. ובמה דפריך התם משור הנסקל נמי ע"כ משום דמצוה על כל העולם לסקלו. אבל מ"מ מה דמקשה נמי הכי בדף ע"ב מחולין שנשחטו בעזרה ודאי ל"ע לייש עם הפסק דגט ואולי גם שם יש לדחוק מפני דכל הקנס דגניבה היינו מפני שגנב וחיסר לחבירו וא"ה אינו חסר לחבירו במידי חשוב לענין זה לאו דמרי'. וכעין מההוא טעמא חשוב לר"ש מדסבר דבר הגורם לממון כממון דמי קדשים שחייב באחריות דמרי' קטבח עיין ב"ק דף ע"ו רש"י ד"ה אמילתא) ואולם על דעת התוס' וראב"ד שסברו דערלה ותרומה טמאה כפשטות הסוגי' דסוכה שהוא מטעם לכם. עליהם אין להקשות מגט כי י"ל נהי דמודו לדעת הריטב"א דלאו הפקר הוא וחשוב דידי' [ואף אם הקדישו ההקדש חל עליו ועיין בספר פני ארי' סי' ל"ט] אלא דבאתרוג ס"ל דדרשינן לכם בדרך שלך יהא או להיתר אכילה עכ"פ או להיתר הנאה ג"כ. ואפשר שבפסקו זה אף הרשב"א בשיטת התוס' ומטעמייהו אסרו ביום הראשון. אך החידושי נדרים הנ"ל אין בידי לייש מהלכה הברורה דגט הנ"ל ועיין נמי בר"ן

בדין בשם הרשב"ה בנדרים דף פ"ב. ובשם פ"ע דב"ק סי' ס"ח משמע עליו בפשיטות. ולעב"ד מוכח מדין גט דלא כותי' ושם בתוי מעוש דבל"ו רשות בהמים עליו ודוק כי ל"ע:

סימן רכב ואסורין וכו' כמו בית הבחירה. הוה דעת הרמב"ן והר"ן תמה עליו בדף מ"ח בתוי' בשם ב"ך בק"ב בשם התוספות. ולעב"ד נראה ליישב הרמב"ם כי עיין ריש פרק הבותפין בהר"ן מה שהקשו התוספות בפסקי הלכה בדין בירושה ובני ספק היינו מפני שסוברים שהויהר שאוסר ר"ח הוה דהוייתא והרמב"ם סובר דמעיקרא לק"מ כי מה שר"ח אוסר ויתר היינו חלה מדרבנן. ובחמת הכי משמע בהר"ן סוף הפרק שכתב בחינו חלה חומרה דנדרים ואולם בח"ל גבי הלכתא בריחב"י כתב בפירוש הכי בשם י"ח ובדרבנן הא כ"ע ס"ל דיש בירושה. ומה שהשוגי' בתוי' ב"ק מדמה דין בותפות בור לדהכא היינו מכוח דמה דקיי"ל בדרבנן יש בירושה ולא בדהוייתא ע"כ הוה משום דהלכתא בירושה הוה עיון מסופק ובדרבנן קיל אין בספק דרבנן לקולא מבת"ב בדהוייתא ושם הא קאתי מחימתי נפשר הרשבון הכי הרשבון מחויב ועומד חלה שהם אין בירושה ודהי נפשר הרשבון ע"י שהשני נשבע שולל דידי' הא ודהי בע"י ספק ח"ח ליפשר הרשבון ולרמי' חיובא על השני חלה נקחר הרשבון בחזקת החיוב ועיין תוי' ב"ק מ"ו ע"ב ודוק ובפיר. וא"כ הו לק"מ על הרמב"ם דהא פשיטא דלירת בה"כ היינו דומה לדריסת הרגל בחינו חלה ויתר הלה הנחה נמוסה דהוריתא ומדקיי"ל גבי אין בירושה חף לי' יומא דרשב"י חף בדהוריתא ס"ל יש בירושה מ"מ מדהכן קיי"ל בדהוריתא אין בירושה שפיר פסק לאיסור. ומה שהשוגי' מדמה שם"כ לחנך המותפין הוא חך לענין דלא יומא בחין בו דין חלוקה לכ"ע יש בירושה אבל ודהי דיש הבדל בתיובתא בזה חינו חלה ויתר וזה חשוב הנאה גמורה ודוק. שוב מצאתי נמי בהדיה בחידושי רמב"ן תוי' ב"ב דף ק"ו בד"ה והלכתא כתב בח"ד ולי נראה תשום דיותר תותר בתוהר הנאה מן התורה אך לא מדרבנן ובדרבנן יש בירושה. וברור ת"ל בהרמב"ם תיובב:

סימן רכו ס"ע סעיף ח'. ואסורים ליכנס בו עד שיחלקו. עיין בב"י כי הרשב"ח חולק דאפילו בתר שחלקו אסורין מטעם דקיי"ל בדהוריתא אין בירושה. והר"ן כתב על הרמב"ם ול"ל בטעמו דאע"ג דקיי"ל אין בירושה בדהוריתא אפ"ה אמן סהדי שע"מ כן נשתתפו שלא יוכל ח' מהם לאוסרה על חבירו בענין שתהא נאסר עליו לגחר חלוקה דאי הכי אחר עליו נכסי דידי' ואינו בדין ע"ל. וסברא זו לענ"ד צריכה ראי' ואולם לענ"ד יש לו ראי' ברורה מן הב"ח שהדרין ק"ב אמר ר"ח עיסה חלי' של עיר הנידחת וחלי' של עיר אחרת מותרת מ"ט כמאן דפליגה דמי. וקשה נמי הא קיי"ל בדהוריתא אין בירושה ואולם מטעם אמן סהדי דלא ע"ד כן נשתתפו וכו' וזה ברור. שוב אחר כתה שנים מצאתי קושי' זו מהמדרין בבר הוא בבתוביות בספר שאגת ארי' בהלכות פסח הקשה חותה על הרמב"ם. ונעלם ממנו שוגי' דנדרים הל"ל כי אדרבה משם ראיות הרמב"ם ועל הרשב"ח שבנדרים הל"ל הוא קושיא עצומה. וא"ל על סברת הר"ן ממה דפסק הש"ע י"ד סי' של"א סעיף י"ח כי שם הוא איסור טבל הבא מאליו משא"כ נדר או עיר הנידחת שהאיסור בא ע"י מעשיו:

סעיף ב' שם"ך בק"י ונראה בכרונים בגוד לו תגוד וכו' ובב"ק י"ג מסיג על הב"ח. וכל דבריו תמוהים שברי מה שממלקו הרא"ם וטור וש"ע דדוקא בשטן תגרי הוא דמכני כפי' ולא בשטן חגר זה ע"כ לא קאי אלא אם המודר הסר הנודר הבירו מחלקו דבזה שפיר בתליו ים תקנה להמודר מבת"כ בחגר זה דמה בכך בימכר חלקו מ"מ יבי' המודר הסור לגבל בשהדיר עצמו מחלק חבירו ואין בפיון לותו למכור חלקו כדי שלא יכשל מה שייך בזה כלל לחלק בבני דהא אין התקנה בהכפי' אלא שאם לא יבי' לו כלל חגר בשחגר ולא יכשל ות"כ לכל החילוק לא קאי אלא אם המודר הסר חבירו מחלקו פשיטא דשפיר פי' הב"ח דאפילו בתליו אין תקנה למכור להשותף וכדכתב הריב"ם הובא שם ש"ך סי' ריו סק"ט. וכן הוא שם בש"ע סעיף ח'

בכבני שהוא אסור על המודר לאפילו מכרו לו. ומזה תדע שאף מה שכתב שק"י ונראה וכו' הוא ג"כ שניהם דתמיד לא יכול המודר שהוא בעל הבפי' לומר גוד או תגוד שאם הוא אסר נכסי חבירו על עצמו אינו יכול לומר לגוד מטעם הריב"ם והם הוא אסר נכסיו על חבירו אינו יכול נמי לומר גוד מטעם הריב"ם וזה ברור. ודע דכל זה דוקא בשלא אסר אלא נכסיו אבל בשאסר הנאתו על חבירו כלשון דמתני' וכיון לשון הש"ע פשיטא דתמיד ח"ח למכור זה לזה כמבואר בי' רכ"ח סוף סעיף ה' וק"ל. שוב ראיתי בדף רמ"ד ע"ב בשקה"כ חזר בו

ומודה שיפה פי' הב"ח:

סימן רבה סעיף ג' עיין בב"י מביא בשם רבינו יהוחם שכתב בשם הרמ"ה יחיד מוחה בעי' סמוך לו ג' הדיוטות בעינן דגמירי וסבירי אבל לא גמירי ולא סבירי אפילו י' אין מפירין וכן מוכח ביבמות פרק כיצד עכ"ל. ועיינתי בפרק כיצד ובעיניתי לא זכיתי להבין כוונתו (והוא בסוף הפרק) ואם ההוכחה מדבמתני' תנן החכם שאסר ומ"מ ס"ד דמשמשה דאינו אלא בג' ול"ק לי' דמ"כ חכם מאן דכר שמי' ח"ו דאפילו בשלשה בעי גמירי וסבירי שהן הנה המבוגים בשם חכם. וממילא ביחיד מומחה הוינו סמוך. אי מש"ה לא אדי' מידי דודאי המקבל אלא ידע כלל דאפשר ביחיד פשיטא אלא ס"ד אבל בבעינן בשלשתן גמירי וסבירי אבל אדם אחבי מעות בתיב מש"כ להתירון ולהמכונה ביחיד מומחה מחיד ביחיד וסיינו ע"פ המבואר בדברים ע"ח דגז"ש דזה הדבר מורה שאלא ג' לקח הדיוטות בשרים ובע"כ אחבי מעות אלא בתיב אלא בגבי יחיד ממילא נשמע דהדיוטות אלא בעינן גמירי וסבירי ויחיד מומחה למר כדאית לי' אי נשמוך אי מובתך בדולו וע"ש בר"ן היטיב ובשעות בית שמאי שברי לקח למה דבעי הדיוטות דגמרי להו וסברו מוכרה הר"ן לידחוק שלא יסח. נגד הב"ח ע"ש וק"ל:

בעיף ד' במה דברים אמורים וכו' הילכך צריך למצוא לו פתח שאילו הי' יודע שיבא לידי כך הי' נמנע מלידור אע"פ שהי' צריך לעבור על דעתו וכו'. ובתשו' להרמב"ן סי' רל"ג הביאה הב"י לחיזוק דמשום כך מי שאסר על עצמו תכילת הגפינה לעולם מפני שהיה רעה לחליו ג"כ אין מתירין לו בחרטה אם אין לו פתחים ממקום אחר וכיון דיכול לו במה שנדר מעיקרא שלא בשעתו מתלוה לו אין זו חרטה דמעיקרא ואין לו היתר אלא בפתחים אחרי'. בודאי כוונתו ג"כ שצריך למצוא לו פתחים שעל ידם הי' נמנע מלידור אף שלא הי' יכול להשביח יפרו מלתכול מה שחיקנו דאין לומר הפתחים יפעלו שיתחרט על הנדר שעשה אלא שהי' לו למנוע מתכילת הגפינה בלא נדר זה לפשר בחרטה בלי פתח ומי יודע בעצמו שעולה הנדר לא הי' יכול להתאפק מעולם לתכלו שזה בודאי א"א לו בחרטה דמעיקרא לולא הפתח שעל ידו הי' נמנע מלידור ואפילו הי' תכלו להזיקו ובודאי כמה קשה למנוע פתח בעצין זה. וא"כ תימה לי על הסוגיא דנדרים דף כ"ע שמותר לכל הנדרים שאתם דין דבר שיש לו מתירין מדלאפשר בשלא. ואם הי' הנדר במניעת תכילת בשר או יין או גפינה המזיקו בתליו מה תיכה למימר ומי פשיטא דימלא פתח בענין זה ואף אם נדאק בהסוגי' דמשני הכי קושמות קאמרת שהי קושמות דהוי כדבר שיל"מ דלא חיישי בתופנים הל"ל אלא בשאם קושמות הנעשה מרצון הפתוח שלזה פשיטא דאפשר בשאלה ע"י חרטה תכתי קשה יותר על סתימת הש"ע סי' ריו סעיף י' והוא מהרמב"ם. כן נמת שבהרמב"ם פ"ג מה' שבועות הלכה ח' הינו מזכיר כלל הקפידא זו של חרטה דמעיקרא אלא שאם כל שניאם על נדרו ומעצמו מבקש החרטה מתירין לו. אלא בלא ניאם מעצמו הצריך לפתח. ועיין בב"י פירושו להסוגיא תליבי' לק"מ דפשיטא דכל הנדרים אפשרים בשאלה. אבל על הכמת הש"ע פה כדעת רוב המורים קשה לי מאוד סתימתו בסי' ריו. ואם קושייתי קושי' ובע"כ לידחוק לביות רוב המורים ומכלם הר"ן למוקים הסוגיא דאף ל"ע בנדר פשוט דוקא ולא בנדר שהוא למנוע מעשק חזק של היזקו ח"י מה הרעש הגדול שהרעיש הר"ן בנדרים ל"ב על הריף מהמתני' דהמודר מן הבשר בלשון

שאני טועם דצריך לנתינת טעם ות"ל דהוי דשיל"מ והוכיח מינה שיטת הירושלמי ודילמא הריף מוקים המתני' בנדרים שצריך לפתח דוקא ובענין הנ"ל שזה אפשר דאין לו מתירין דמי יימר דימצא לו פתח חזק בענין הנ"ל. [ואולי יש לידחוק דעיקר קושייתו מן נודר על בשר זה שנמי בנותן טעם ואפשר בזה לא שייך מפני שקשה לו] . תו קשיא לי על גוף הדין שהמציאו שנדר הנעשה כדי להציל מהיזק א"א בחרטה דמעיקרא. ומדוע לא הא מ"מ יוכל להתחרט דרך משל באכילת הגבינה המזיקו בחליו על מה שעשה הנדר בסתם עולמית אלא שהי' לו לנדור לזמן דרך משל על שנה באופן ששיער שבודאי לשעה זו יופסק חליו או ימות בו. ושוב כשמבקש התרה ע"י חרטה הוי לי' נדר שהותר מקצתו שהותר כולו ומותר אפילו תוך הזמן. ועיין בדברי א"ח שבש"ך ס"ק כ"א. [ואולי הרמב"ן לשיטתו שבב"י סי' רכ"ט שע"י חרטה לא אמרינן הותר מקצתו הותר כולו. ור"ל שתוך זמן מיחושו שהגבינה יזיקנו א"א אלא בפתחים. אבל סתימת לשונו לא משמע הכי אלא משמעותו הוא אפילו בעבר חליו א"א בחרטה. גם דברי הרא"ש וש"ע א"א ליישב בדרך זה] וכההוא גונא איכא לאשכוחי חרטה דמעיקרא אף על אופני הש"ע. וכן ע"כ לומר בתירוץ הר"ן על עובדא דרב סחורה שכתב ההוא דלא פתח לו בחרטה יש מפרשים שאותו נדר הי' כעין דבר מצוה כגון שנדר להתענות זמן ידוע ואילו הי' מתחרט על עיקר הנדר יאבד שכר תעניותיו. וקשה הי' לו להתחרט על נדרו עולמית ולבקש התרה ע"פ חרטה זו א"ו שזה א"א מפני שאז הוי נדר שהותר מקצתו והותר כולו ונמצא דהי' מתענה בלא קבלה שלאו כלום ושפיר. משא"כ ע"י הפתח נתחרט מעיקרא אף בהפסד השכר וזה עולה בענין הר"ן. משא"כ בענין הרא"ש והש"ע או הרמב"ן מה לו בהכי אם יתחרט באמת על מקצתו דהיינו העולמית ושוב ליהוי הותר כולו הא מ"מ חשש הזיקו כבר חלף ועבר לו. אף קשה לי עד מאוד הא כל עיקר פתח שפתח הקב"ה למשה רבינו לא הי' אלא ע"י פתח כי מתו כל האנשים והא ודאי לא הי' מתחרט ע"י זה על עיקר הנדר שהרי עכ"פ קודם שהענו הי' צריך להנדר והרי זה ממש כנודר על אכילת גבינה בעת חליו. וע"כ שבאמת אך צריך לפתח שיתחרט על ידו על שלא הטיל תנאה בנדרו שלא ימשך אלא עד שיעבור הסיבה שבשבילה נדר. וצ"ע כי נפ"ר באופן זה יש למצוא פתח אף בנדון הש"ע ואפי' לא הי' נמנע מלידור אלא שהי' מטיל תנאי בהנדר שלא ימשוך אלא כנ"ל. ולהכי ע"כ לומר שלא החמיר הרא"ש בענין הפתח היכא שהי' לו תועלת בנדרו שצריך להיות שע"י הפתח הי' נמנע מלידור אפילו שהי' צריך לעבור על דעתו אלא דוקא בהענין שממשיל שזה אפשר אילו לא נדר בסתם לא הי' לו מקום להמלט ממה שאוהביו הפצירו בו כי אילו הי' מטיל תנאי בנדרו היו מרגישין בו שעושה כדי לקנטרם. משא"כ בנודר סתם סברו שבאמת דעתו קץ בענין זה. אבל באכילת דבר המזיקו או בדומי' דמשה רבינו מפני ירא'ת אנשים בודאי א"צ להתחרט ע"י הפתח אלא על שלא הטיל תנאי בנדרו ונדר סתם דמשמע לעולם. אך עדיין צ"ע הא זה אפשר בחרטה שלא ע"י פתח נמי וע"כ לומר בדברי הרמב"ן הנ"ל כדכתבתי לעיל בהג"ה. ובהיתר מרע"ה הדבר פשוט דאילו לא פתח לו הקב"ה להודיעו שהענו ושעל ידו יתחרט פשיטא דמאליו לא נחית להתחרט. שוב מצאתי בתשו' הרמב"ן סי' רנ"ה נראה מדעתו ששתי שבועות נשבע משה רבינו אחת ליתרו שלא יצא ממדין. ובזה הרגיש שהרי לא הי' לו חרטה דמעיקרא מפני חפצו בצפורה וניחא לו בהמצאתו שנדר כזה שאינו מצד עצמות חפצו בהנדר סגי בחרטה דהשתא. אבל מאוד תמהני איך לא הרגיש נמי בקושייתי דמה חרטה דמעיקרא הי' לו על השבועה שלא לילך למצרים הא זה ודאי ממש כנשבע בחליו על הגבינה. ואין לומר כמשמעות לשונו שם שכתב ועוד נדר אחר נדר שלא לירד למצרים מפני שאנשיה רעים וכנודר שלא אכנס בבית זה שנחש בתוכו. ועל זה הוא שמצא פתח כי מתו וגו' ונימא שמוקים נדר משה רבינו זה שתלה נדרו שלא לירד למצרים במפני שאנשיה רעים. דא"כ איך מייתי ר"א ראי' מזה שפותחין בנולד הא שנינו בדף ס"ה וכן הוא בש"ע סי' רל"ב סעי' י"ט דזה לא חשוב נולד מפני שתלה נדרו בדבר. וצ"ע רב כי לפ"ר נראה דלא כדהבנתי תחילה שדעת הרמב"ן והרא"ש הם אחדים אלא שהרמב"ן אינו מקפיד אלא בהיתר שע"י חרטה דצריך להיות חרטה דמעיקרא אבל ע"י פתח מתיר בפשיטות אפילו בע"י חרטה שמחמתו מלידת הפתח ואילך כל שאינו נולד שאינו מצוי דומי' דעניות. ובדעת הרא"ש ע"כ לידחוק כנ"ל. אמנם לפי' הקונטרס וכן פי' הכ"מ להרמב"ם שהפתח של עניות הי' בטעות מעיקרא שכבר בשעת הנדר היו עניים שפיר. וא"כ יש לתרץ בטוב קושי' הכ"מ וב"י לשיטת הרמב"ם מה מייתי ר"א ראי' ממתו כל האנשים הא זה דניחא לו אף לרבנן לא חשוב נולד. וכמעט הניח בתימה. ולהנ"ל י"ל דהא כבר פי' הב"י להסמ"ג שסובר בדעת הרמב"ם דס"ל דאע"ג דהשתא שנולד דבר זה שאינו מצוי הוא מתחרט מעיקרו ואילו היה יודע שיוולד דבר זה לא הי' נודר מ"מ כיון שרצונו הי' שלא יולד דבר זה ושיתקיים נדרו אינו מתחרט אלא מנולד ואילך מקרי ואין פותחין בו וא"כ לר"א אף זה מתירין לו ושפיר מביא ראי' ממתו האנשים דהא שם אף דהוי ניחא לו מ"מ הא לא אפשר דמתחרט על עיקר הנדר שהרי כל זמן שהיו חיים הי' מוכרח להנדר מירא'ת הנזק א"ו דכל שנתחרט משעת הנולד נמי חשוב חרטה. ופשיטא דה"ה דפותחין בנולד. ומשני דעניים היו וכפי' הקונטרס הנ"ל. משא"כ נולד דלא שכיח דניחא לו דומיא דר"ע וכלבא שבוע דניחא לו הנולד ומשעה ראשונה מתחרט בעיקר שפיר עיין ודוק:

ודע שעוד קשה לי על ההוא כללא דש"ע דתמיד א"א בהתרה אלא ע"י חרטה דמעיקרא הן בחרטה בלבד והן ע"י פתח ואם הנדר כדי להינצל מנזק צריך פתח חזק שאם הי' יודע לא הי' נודר אף אילו לא הי' ניצול מהסיבה שבשבילה נדר א"כ מה מקשה הגמרא גיטין ל"ה ע"ב וליחוש דילמא אזלה לגבי חכם הא כיון שהוצרכה להנדר ואפילו לאסור באותו דבר עולמית כמו שרצו היתומים כדי שתבא לגביית כתובתה איך אפשר לה בחרטה דמעיקרא הא אילו לא נדרה לא גבתה והרי זה ממש כנדר שלא לאכול הגבינה שאין מתירין בחרטה כ"א ע"י פתח. ובודאי שלפתח זה צריך חקירת חכם גדול להמציא פתח שעל ידו תתחרט על הנדר אף אילו הי' מפסידה כתובתה וממילא מוכרחת להגיד לחכם הנדר וסיבתו. וא"כ ל"ק אף למ"ד בעלמא אין צריך לפרט הנדר. אמנם למה שהבאתי לקמן סעיף ז' בשם הרמב"ן שהמציא שנדר שאין תכליתו גוף הנדר אלא לקנס א"צ בחרטה דמעיקרא אלא אפילו בחרטה דמהשתא סגי אז לק"מ ודוק. שוב ראיתי שבתשו' רמב"ן גופי' סי' רנ"ה מביא ראי' זו לדינו זה:

סעיף ה' ואם נשאל וכו' מותר. יראה לענ"ד דזה אינו אלא לפי' הרמב"ם ושיטת הב"י דאך הטעם משום ההנאה שמקבל בהיתר הנדר ממי שהנאתו אסור לו דודאי איסורא דעביד עביד וההיתר משום זה במקומו עומד. אבל לפי' הריב"ש שהוא העיקר להסכמת אחרונים וכן לענ"ד שאם בני העיר אסורים בהנאתו לא יכול להתיר זקן שבעיר וכמבואר בהריב"ש מטעם לא יחל דבריו וכיון שהוא נוגע חשוב כנדרי עצמו. ודאי משמע דאפילו בדיעבד אינו מופר. [אך א"כ צ"ע הטור שהעתיק דברי הרמב"ם על לשונו שמורה לפי' הריב"ש] וכדדייק לשון הריב"ש שכתב אינו יכול להתיר. ודלא כט"ז שכתב משום קושי' הב"י שאינו אל כף הדמיון לכתחילה ודחק למוקים בטעמו דשייך הטיית דעת והיינו בנדר שיותר ע"י פתח ולא שייך בחרטה ובודאי אין חילוק כמוכרח מהירושלמי. ולענ"ד במח"כ הב"י ז"ל מעיקרא אין התחלה לקושייתו שהרי הר"ן דף ט"ו חולק בזה על הרמב"ם שהרמב"ם מפרש הלאו דלא יחל על הנודר ולא על המודר והר"ן הוכיח דלא יחל אדבר קאמר וכמו שגוף הלאו קאי על הדבר ה"נ הדרש דהוא עצמו לא יחל אבל אחרים מיחלין לו קאי נמי על הדבר והכי קאמר קרא הוא עצמו לא יחל דבר שהוא אסור בו ונגיעה

היינו

היינו הדבר שהוא אסור בו וחשוב מתיר לעצמו. ובין בחרטה ובין בפתח אפילו בדיעבד אינו מותר מגז"ה ודי לנו במה שהוכיח דכל היכא דליכא למחשדי' כגון בצירוף לא חשוב לעצמו אבל היכא דאיכא למחשדי' דחשיב לעצמו הוא בכלל עצמו ואפי' בדיעבד אינו מותר. ותדע דהא עיקר הוכחת הריב"ש הוא בסי' תקי"א מהירושלמי שהקשה מה אנן קיימין אם בנדרי שבינו לבינה נדרי עצמו הן. ואם כהט"ז דבדיעבד מותר מה הקושי' הא נ"מ לענין דיעבד א"ו כנ"ל. והרמב"ם ז"ל לשיטתי' הוכרח לפירושו מכח קושי' הב"י. ועל קושי' הב"י ז"ל שהרי נהנה מן הזקן בההתרה והט"ז דחק ע"ש. לענ"ד אפשר די"ל התרתו והנאתו באין כאחד כדאמרינן גיטה וחצירה באין כאחד ודוק. אך אפשר דזה לא מקרי הנאה אלא גרם הנאה ודברי ד"מ שבש"ך לענ"ד עדיין צ"ע:

סעיף יג אבל פותחין וכו' והי' משקר. נ"ב ע"ש בתוס' פירשו הכי אלא אילו באו בני אדם ופייסוך שלא לנדר מחשש שמא תחריב הבית כלום היית נודר. ונראה שאף הרמב"ם פי' הכי ולהכי לא העתיקו מפני שאין בזה חידוש דין ועיין ב"י:

סעיף יז הג"ה וכ"ש נודר על תנאי. נ"ב ואפי' תנאי שנאסר מעכשיו כגון קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר הר"ן בסי' נ"א:

סעיף יח ונראה לי וכו'. עיין ט"ז מביא תשובת הר"ן שבב"י והיא בסי' נ"א שם כתב בלשון זה וכיון שכן בנדון זה הוי לי' ספק דאורייתא ולחומרא שמן התורה מחויב לצאת מן העיר מחמת חיוב נדרו. משמע ודאי דחל הנדר מקרי ואעפ"י שעדיין אפשר לפקפק קצת בזה אפ"ה וכו' ועוד שאפי' הדבר ספק הדברים מוכיחים ונראין דכיון דמדאורייתא הוא דמחויב חל הנדר מקרי ויש להביא ראי' לסברתו זאת דהיכא דמספק מחויב ליזהר בנדרו ד"ת שוב חל הנדר מקרי אף דמפקפק קצת בה. מדשמעתי קושי' בשם המופלא מוה' אברהם במוה' איצק מקאפין האגין מה מקשה הגמרא גיטין ל"ה ע"ב וניחוש דילמא אזלה לגבי חכם הא אפשר למודרה אם גנבה יאסור עליה לחם ולא יחול איסור זה עליה אלא שעה אחת קודם מותה. נמצא אם גנבה כל ימיה היא באיסור אכילת לחם מספק שמא תמות בתר שעה. כדקיי"ל הנותן גט לאשתו ולא יחל עד שעה אחת קודם מותו אסורה לאכול בתרומה מיד. והחכם אינו יכול להתיר משום דשמא לא תמות בתר שעה ולא חל הנדר. משא"כ הבעל הא יוכל להפר עד שלא חל. ולסברת הר"ן ניחא דזה נמי חל הנדר מקרי הואיל ואסורה מן התורה מיד מפני הספק דשמא תמות. אמנם בל"ז אפשר לדחויי ההוא קושי' דלא ניחא לש"ס לומר דתהא נאמנת ע"י נדר כזה במה שאינה עוברת אלא מספק כי אפשר דתיקל לעצמה ולא תחוש אליו. גם מעיקרא דדינא מסופק אני אם לא ההוא גופא שאסורה בתרומה מיד אינו אלא חששא דרבנן אפילו למסקנת הפוסקים דספק דאורייתא ד"ת לחומרא מ"מ חששא זו דשמא ימות מיד אינו אלא דרבנן ומדאורייתא לכ"ע שרי ואנן בעינן לאוסרה באיסור דאוריית' וק"ל:

סעיף כ ואם נשבע לחבירו שלא יזוז מעיר פלוני ועבר ויצא מתירין לו וכו'. מבואר דבתר שעבר עדיין יש תרופה לנדרו ע"י התרה לנפקותא שיפטר מעונש שמים. וכן מבואר בטור וש"ע ס"ס רל"ח להדיא. ולפ"ר לענ"ד לא הי' משמע הכי במס' שבועות דף כ"ח דלא קאמר אלא אי בשוגג מחוסר קרבן אי במזיד מחוסר מלקות ופרש"י וקרבן הוי לי' שיור וכן מלקות למזיד. וזה ניחא במזיד והתראה ובזמן סנהדרין אבל בזמנינו מה שיור שייך ואם לפטור מעונש לזה לא הי' צריך להאריך אי בשוגג אי במזיד ולשון הרמב"ם סוף פ"ו מה' שבועות מוכח לאשר סברתי. וכן מוכח לענ"ד מדברי תוס' גיטין דף ל"ה ע"ב שמקשו ומה הקושי' וניחוש דילמא אזלא לגבי חכם דילמא מדירין אותה על ככר ותאכלנו בפנינו ואם איתא דאף בתר עבירת השבועה מועיל ההיתר להציל מהאיסור למפרע מה בכך שתאכלנו דילמא תאכלנו על סמך שיתיר לה בתר הכי [שוב ראיתי שבחידושי רמב"ן על גיטין משני באמת הכי]. (ודוחק גדול שתחוש אולי תמות קודם ההתרה) וע"כ כי היכי דלא נימא דהתוס' חולקים על כה"פ לידחוק שמה שכתבו שם בד"ה אבל דרך קושי' הוא בל"ז לאו דוקא. ועיין בפ"י ומה שפירשו ע"ד זה קושי' הש"ס דבל"ז אין קושי' על המתני' היינו דאפשר ליישב המתני' אליבא דרבא דפליג בשבועות על אמימר וק"ל:

(**בש"ך** ס"ק מ"ג. כתב ב"י בשם הריב"ש דכל שאין חבירו מדירו אעפ"י שנשבע לתועלת חבירו לכ"ע א"צ דעת חבירו וכו'. והריב"ש מיירי להדיא באינו מקובל טובה. ובודאי שכן הוא דכ"ע מוכרחים להודות בדין זה דאל"כ איך מתירין בפשוט נדרי הקדישות ונדרי צדקות לעניים הא הוי לעבודת הקב"ה ולתועלת העניים. א"ו דכל שהוא בלא קבלת טובה ובלא שחבירו מדירו אלא שמעצמו א"צ דעתו. ואף שמן הקב"ה אנו מקבלים טובה בכל עת ורגע עיין ש"ך ס"ק מ"א וק"ל. אם היכא שנשבע ע"ד חבירו עיין לקמן):

בש"ך ס"ק מ"ד. ולענין דינא וכו' דבכה"ג וכו'. נ"ב בכה"ג דפי' העט"ז. ולענ"ד כל שנשבע לתועלת חבירו אפי' שלא השביעו חבירו אלא מעצמו שייך לכ"ע טעם החשד. אם נשבע ע"ד חבירו. והריב"ש שבס"ק מ"ג שכתב לכ"ע א"צ דעת חבירו ע"כ היינו רצונו וכתב הכי על נ"ד שהי' דבר מפורסם ופשיטא שידעו מיעוט הקהל מן ההיתר באופן דלא הי' שייך חשד. וא"כ א"י לפרש מ"ש ולענין דינא וכו' אם לא שנגיה וצ"ל דבכה"ג כלומר שבשביל טובה נדר מעצמו דבר לתועלת חבירו וחבירו לא הדירו דהיינו פי' העט"ז אין יכולים להתיר בלא דעתו והיינו מ"ש הד"מ על דברי הריב"ש אבל אין נראה כן דעת הפוסקים וצ"ע:

סעיף כא בש"ע בלא דעתם וכו' ואין נקראים רבים וכו'. אבל אם אמר סתם ע"ד רבים יש לו התרה. ומוקדם בהגהות רמ"א ואם אותן הרבים אומרים שלא להתיר לו אפילו לצורך מציה אין מתירין לו. ויש להקשות א"כ בממ"נ על הסוגי' דמכות ט"ז תחילה מה קסבר דמפני דאיכא לאשכוחי ביטלו בשהדירה על דעת הרבים ות"ל דמ"מ לא ביטל אם יסכימו אותן הרבים להתירו. ואם זה מ"מ חשוב ביטול מפני שמצדו לבד אין בידו להחזירה ותולה בדעת אחרים. א"כ לבסוף מה קסבר ע"ב דמפני דלדבר מצוה יש לו התרה לא חשוב ביטול הא מ"מ חשוב ביטול כיון דתולה בדעת אחרים שהרי אם ירצו אותן הרבים ימחו אף בדבר מצוה מלהתיר. ונהי דבסתם לדבר מצוה יש לו התרה מ"מ משכחת ביטלו כגון שהדירה ע"ד הרבים שלשה בפניהם והם מיחו מיד מלהתיר והוי שפיר ביטלו מדתולה בדעת אחרים עד שיחזרו וירשו להתיר ולענ"ד מזה יש להוכיח שטת הב"י דלדבר מצוה לא מהני מחאתם. ואולי יש לדחוק דוקא שלא במקום מצוה חשוב מבטל כיון דסתם נדרו אין לו היתר בלא דעתם מפורש. משא"כ לדבר מצוה כיון דסתם נדרו יש לו היתר אף כי מיחו הרבים לא חשוב הוא המבטל אלא הרבים שמיחו הם מבטלים. ועכ"ז דחוק וצ"ע:

בש"ך ס"ק מ"ה. כתב בד"מ דמכאן משמע אפילו נשבע על המצוה עצמה מתירין לו דלא כתשו' רמב"ן סי' ר"נ. ואין להקשות איך ס"ד דהרמב"ן הכי שהרי בהדיא אית' במס' מכות י"ו ע"ב דאפילו בנדר שלא להחזיר אשתו אנוסה שגירש דיש לו התרה מפני שהוא לדבר מצוה אף דנדר על המצוה עצמה. דלק"מ דשם הא אי אפשר בשבועה שהרי הוא נשבע לבטל המצוה דאינה חלה אלא ע"י נדר שאסר עליה הנאתו או הנאתו ממנה וזה לא הוי נדר עצמה אלא שהמצוה ממילא מתעקרה ומודה הרמב"ן בזה דיש לו היתר. וא"כ צ"ע נמי ראיות הד"מ כי שם נמי נדר הוי וראיות הש"ך מהשולח עיין תשובת פ"י סי' י"ב:

בש"ך ס"ק ס"ח. מסיים אבל לא אסרו וכו'. נ"ב עיין תשובת רמ"א סי' פ"ג:

סעיף

סעיף ל' . בב"ח ס"ק פ"ו וחפילו עכו כל הקבל חמן . כ"ב
צריך לי עיון מאין הוציא זה בדעת הרב כיון
דקיי"ל הטוען אמן כמוציא מבוטה מפיו דמי . אך בתשב"ץ
בשב"י מבמע שהי' מעבג הרחבוים בעייה אמן וחפ"ה מבמע
לו בשהם הרמ"ה בסעיף כ"ה חפילו הזכירו שבועה ובחופן זה
דעייה אמן נמי ומוכרח לחלק בהכי :

סעיף לב . בב"ח ס"ק ק"ח בחריך להוכיח דהח"ה חיירי
כשחמר לי' הריני כחילו הקבלתי וכו' . והפי'
הוה תמוה דח"כ מה זה שחלוו במה שהקדים שבועה שהוחר
מקנחו הוחר כולו לפיכך וכו' . לכן הטיקר דברי הח"ח הן
בפשטן מדרווח לי' זיממא וחשיב לטעין זה כהריני כחילו
הקבלתי הוי כדר שהוחר מקנחו והוחר כולו . ומה דקשה
לו מן מיגז גייז ודחי בזה חין הלכה כהח"ח דהח"ח ט"ב חיל
בשעת חום' שלח ט"י חרטה לחריון דהוחר מקנחו הוחר כולו .
והרבינו ירוחם שמביח הב"י בשי' רכ"ט לח למד שבטעין זה
נשבע לחביהו והחיר לו מקנחו ט"י הריני כחילו הקבלתי
דלח לחריון גבי' הוחר כולו חלח בחכ"ם חן ט"י חרטה .
והח"ח ט"ב חפילו בט"י חרטה סובר כנ"ל . חבל ודחי מה
שסובר הח"ח בטב"פ המקנח שהחיר הוחר בזה חדרבה משמע
לח מהרבינו ירוחם הנ"ל כוחי' . וכן מהרחב"ן בשחב הב"י
פשיטא דמשמע הכי מדהוצרך לבח שחין מועיל החרוחת זמן
מפני שהי' בחושם ולח מטעם הרשב"ח . ובודחי בזה יש לסמוך
עליו וסיימו שכחב הרמ"ח ועיין לקמן ס"ס רל"ב ודוק :

סעיף מ בט"ז ס"ק מ"ט בח"ד חו קשה מקדושין . ב"ב בזה
ל"ק די"ל כיון שנחן לה שלשחן זה מופת שבועחו
הוה לגירוף וק"ל :

סעיף מא הנשבע . ב"ב עיין מ"ל פ"ד מה"ם הלכה כ' :

סעיף מח עיין ש"ך ס"ק קי"ח בשב ולפ"ז חפילו בלח שבועה
חם בחיב בשטר שמחויב לשלם ר"ח חדר לו קודם
ר"ח חדר וכו' . ובודחי חם בחב קודם ר"ח זה בבר מבוחר
בהגהות רמ"ח סי' ר"כ סעיף ד' דב"ם הוה והיינו משום דשטרות
ונדרים נידונים בחחד וכיון לבנדרים לח נגלל בבם חדם זה חלח
בב"ט יום ולח יום הלמ"ד ויום הל' מבוחה בשם ר"ח ממילח
כל שבחב קודם ר"ח מחויב לפרוע קודם היום הנקרח ר"ח .
חבל חם בחב בר"ח חי' מה דלי' משם דלח ניחח כיון דשני
יומים נקרחים ר"ח הוי דיומ כיום ח' בר"ח ניסן דחיומ מחויב
לפרוע בתחילחו וה"ב ניחח דחיובו חיומ חלח בכל עוד השטר
שנקרח ר"ח דהיינו סוף יום שני . חלח דהרשב"ח מפני חומר
שבועה נסחפק הוחיל ויומים מחולקים חולי הי' כוחחו על יום
הרחשון מפני שלח הי' כוחחו חלח על יום חחד . וחז הוה
מסחמח יום הרחשון דנמי ר"ח מקרי ומחמיר חבל בלח שבועה
בבור בעיני שחין למיובו עד סוף יום השני. שוב עייתי בח"מ
סי' ע"ג ורחיתי שבחם טרחתי שבעלמו חזר בו :

איתא בב"י חשו"ר הרשב"ח בד"ה ומ"ם בשם הרמ"ם ויזהר
המודר . וע"ם כי לשון החשובה נריכה פי' ולטע"ד
הכי הוה מ"ם וח"כ חוחן חנשים שנשבעין להחיירו יחנו להם
כל הקבל רשות היינו מפני שקיבלו עליהם ונשבע כל אחד
מהקבל ליחנ בדין החשור הוי כמי שנשבעו כ"ח ע"ד חבירו
לפיכך חין החרם לשבועתם עד שיחנו להם כל הקבל רשות
להחיר עלמם חחילה שבועתם . (ולפשב דזה מקרי לח נמי
שכל אחד נשבע לעובת חבירו ועיין חשו' הרמ"ח סי' פ"ב פ"ג)
והח"כ שלחו סיחר ע"י פחח דוקח ולח בחרטה כיון שמהחמת
חין להם חרטה דמעיקרא דבח עשוהו כדין חיסור מפני שהי'
מזיק להם וע"י זה חזר בו . ובוב כחב ולפי זה חלה הנותרים
נלומר חלה שנהנים להחיירו יודעים בעלמם שנחרטים
יממיהו (כל"ל) על זה דבח קיי"ל פותחין בחרטה ובלבד וכו' .
כלומר חם יודעים בעלמם שמ"מ מחחרטים בחרטה דמעיקרא
יכולים לסמוך על זה ולהחיר להם פחח וכו' וק"ל :

בימן רכט סעיף ג' וי"ח דלח חמרינן נדר בהותר וכו' .
לפ"ר יש להוכיח הכי מהדרים י"ז ע"ב דמשני
לר"ם הבריימא מי שנדר שחי נזירות ממה שח הרחשונה והפרים
קיבן ונשחל עליה עלחה לו שני' הרחשונה ומשני ח"כ כגון
שקיבל עליו שחי חירות בב"ח . וקשה ח"כ היכי קחני עלחה
לו שני' הרחשונה הח לח הסני' הותרה מבח הותר מקנחו
הותר כולו כיון דלח קיימן גבי' בכל ניונה מפיו יעשה . ולהנ"ל
לק"מ די"ל דנשחל ע"י חרטה וק"ל . לממש מלחחי ח"ל החום'
שבועות דף כ"ז ע"ב סוף ד"ה הכי השתח הרגישו בקושי' זו
ודחקו מחוד ע"ש :

בשי"ך ס"ק ס' . הב' יהי כזה . כ"ב כן נמי פי' הלח"מ. חלח
בק"ק לפ"ז הי' לו נמי לבחר הותר החמנעי ממנו
ולכן מותר :

בשי"ך סק"ו . מעחיק לשון הב"י וכחב עליו וברחה וכו' לח
להחולקי' על הרמב"ם הוי שני נדרים . ומלבד שח"י
מה חידושו דמ"ם קושם חלוים קושם עגבים ומ"ם קושם שהני
נהנה לך המבואר בשם"ע . לח גם רואה חני דשובר שדין
הריב"ם נחלה במחלוקת הרמב"ם הפוסק דלח כר"ם . ושמת
שלח לשון הב"י מורה לכושה זו חבל מחוד חני חמה דהח דין
הריב"ם נחמר על הנשבע שלח יחכל מעגבים ושלח ילבש בגדי
מבי שהוח לשון כולל לח להרמב"ם ומ"מ פשק דלח חמרינן גבי'
הותר מקנחו וכו' . מדהוכיח שהם שחי שבועות לקרבן מפני
שהם פעולות מחחלפים וח"כ מה בכך שלהחולקים על הרמב"ם
שלה לך לחמרינן הותר מקנחו וכו' היינו משום דלבעחייהו לח
לקרבן הם שבועה חדה ואינו מחייב חלה חדה כמבואר להמעיין
בדבריהם לבל שבועה שלה לחכול ושלה לשחות חשר חיני
יליף הריב"ם בק"ו שלה לחכול ושלה לשבום דלב"ע חלוקים לקרבן
ס"ל דב"ע לה לחמרינן הותר וכו' . ומ"ם הריב"ם וכיון שהם
כשני שבועות מחולקים צריך היתר לבל חחד כמ"ם הרמב"ם
דחם חמר שחיני ונהנה לזה לזה צריך פחח לבל חחד וחחד
וכן בל ביולה בזה . חינו מביח רחי' מהרמב"ם חלה מדמסיים
ובל בל ביולה בזה . ור"ל במו להרמב"ם בזה זה מפני שלבעיבחו
הם חלוקים לקרבן צריבים היתר לבל חחד . ס"ם בל ביולה
בזה שהלוק לקרבן צריך היתר בפני עלמו וממילח בלה לחכול
ושלה ללבום דלב"ע חלוק לקרבן צריך לח היתר בפני עלמו .
ולהכי נמי מסיים וכוה שפסק בבחן דלה בר"ם בלומר דנוף
דינו בזה זה הוה דלה בב"ע . חבל דין הריב"ם הברור
שהוה חליבה דב"ע . למש נוף דין הריב"ם שהמיית שפעולות
מחלקים לחבחת וחפילו בשחמרו בויו ושלה ילבש ולמדו מדין
שבועה שלה לוכל ושלה לשהה דחייב שחים . חמה חני דמ"ל
הח חלה דשם בעמת הוה כמו בנשבע שלה לשהה יין שמן
ודבש למשבב מדפרט במקום שלה הי' צריך לפרוע שלה לשחות בל עיבר
ומדפרטו לגלות שחינו בולל השחי' בבלל החבילה חלה שרלונו
לישבע על בל אחד בפני עלמו להכי חייב שחים חבל חבילה
ולבישה חם השבועה הוה בבולל מ"ח לומר שמקום שפעולות
מחחלפים יהא חייב שחים . וכפירושי מבואר בשרמב"ם פ"ד ה"ו
שבח חייב שחים שהשחי' בבלל חבילה והוחיל ופרט וכו'ולפיבך חייב
שחים . מבואר להדיח הח חילו לח הוי שחים בבלל חבילה דומיח
דינין הריב"ם לח הי' מחויב שחים חף שהם פעולות מחחלפים
בבל שבריהם עיין ודוק בי ל"ע רב על חבמת הריב"ם בי חרב :

אגב חעחיק פה הרשום חלוי נדרים פ"ו ע"ב חמרה קושם
חחמה חמר רבח מחני' ר"ם הוה ופי' הר"ן הבח נמי
לח חשיבי לי' שני נדרים עד שחחמר שלחי טועמת לבל חחד
חבל חם חמרה קושם שלחי טועמת לח חחמה ולח עגב
לר"ם נדר חחד הוי וגרבן הוו להו שני נדרים . ויבילה למידק
מדוע ליהוי לרבנן שני נדרים הח משקיון בשבועות כ"ג ע"ב
דחם חמר שבועה שלה לשהה יין ושמן ודבש דלינו חייב שחים
חלה במסרב ומשום שהי' לו לומר שבועה שלה לשהה עמך יין
ושמן ודבש למה לי לחייב על בל אחת ואחת . הח שלה במסרב
חמרינן דילמא למפטר נפשי' ממשקין אחרינא . ומשמע דמסוגיא

ז לפיכך נראין ונ"ל דדוקא בחמר שלא התנה יין ושמן ודבש הוא דלא חלו בפלוגתא דר"ם הא כשחמר שבועה שלא לוכל לא תחלים ולא ענבים לרבנן דניון מלא לא למיותר לשויה פרטא והוי שבועה חל מדר בפני עצמו. וא"ל הא ל"ל לא על כל אחד כי היכי דלא לשתמע שלא אסר עליה אלא דוקא תאנים וענבים בשא אחת אל שתייה יין ושמן יאחיו דומיא דאיתא שבועות דף כ"ח ע"ב אמר אביי זמנין מצטרף לה וכו' דזה לישנו דשם ע"כ לישני בשפירש בשא אחת כדשמעת מפרש"י וכן הוא בהרמב"ם הא בסתם נמי משמע השבועה על כל אחד לבדו וכדמוכח מהמתני' דשבועה שלא התנה יין שמן ודבש דנהי דלישנו חייב אלא אחת בלישנו מסרש מ"מ ודאי דחייב על כל אחד לבדו נמי וא"כ שפיר י"ל כנ"ל. אך ת"כ עדיין קשה בשבועות דף ל"ג שבועה שאין אוכל לך עדות שים לך ביד פלוני חטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת אמאי הא לא אמרו חטין ולא שעורין ולא כוסמין. וכן דף ל"ו ע"ב. ואולם הא בשבועה ניחא מפני שכולו למותר כמו במסרש מדיכול לומר שבועה שאיני יודע לך עדות סתם וכן בפקדון שבועה שאין לך בידי ומפרטו חטין וכו' חייב אחים. אך ת"כ ק"ק אחת דא"כ מנ"ל לתלמודא בשוגי' דנדרים הכ"ל דלרבנן ע"י הלא יתיר עבדו לי' פרטא הא כל עיקר מטרן דמחלוקת רבנן ור"מ היינו אלא בשבועת הפקדון גבי לא לך ולא לך ודילמא ס"ל דכל דבורו למותר דומיא דמסרש מדסי' לו לומר שבועה שאין לכם בידי משמ"כ היכא דע"כ הולרך לפרט התאנים וענבים דילמא משום המלת לא למיותר רבנן מודו דלא תפסינן לי' בפרטא. ותו קשה לי לפ"ז הסוגי' דנדרים ס"ו סתם אמר קונם לזה ולזה נמי אלי' בפלוגתא דר"ם ותיובא אם למשל עמדו ג' אנשים ד' וחמר במספר התאנים לזה ולזה שפיר מדסי' יכול לומר קונם כולכם משמע לרבנן פרטא הוי. אבל היכא שעומד אצורה גדולה והוא אומר בקונם לרחובן ולשמעון וללוי ומניח השאר בסיתר מ"ת דלא ליהוי בשבועה לא אסתם יקשמולדש ונימא דלמסרי אחריני מכוין וכללא הוי (ומחיימת הרמב"ם פ"ד ה"י אחיני ונהנה לזה לזה לריכין פתח לכל אחד לא משמע אמחלק בהאי וגם זה ל"ע) וא"כ לא הולרך הגמרא למוקים סתמא זו כר"ם מדנקיט אחיני ונהנה לזה קרבן ולזה קרבן דדילמא התנה נקיט דיוקא ולפיכך בתוספ הנ"ל דבשאם פרטי לפיכך לרבנן. ותו קשה דא"כ יהא מוכרח דר"ם דפליג בלא לך אף לכולו מותר כנ"ל ומ"מ סובר דכללא הוי ממילא דפליג נמי בסתיית יין וכו' במסרש דמ"ם זה וזה כל פרטיו למותר וכדפי' התוי"ט שר"ם כמו דפליג בריסתא כן נמי פליג בסיפא וכן פליג בשבועת העדות. כן יהא מוכרח דפליג נמי בשבועות אחים בתרא וסובר לאפיכך במסרש חיובא חייב אלא אחת ואף דבאחת בהרמב"ם אפשר לומר הכי מדפי' דלא כר"ם שפיר נמי שמעתיק דיוקא דסתי' במסרש וליתא הפוסקים דפוסקים כר"ם אפשר בתמת ס"ל דאיכא חייב אלא אחת אבל לא נראה הכי מהר"ן פרק פותחין דף ס"ו וכן מהר"ן פרק אחים מקדש שהרי לא אחייב אלא אחת משום דשבועות אחים דכרבנן אחיה ולא כר"ם ומשמע שהיה אף לר"ם אלא ואי"ו למה. ודע שלשון הרמב"ם פ"ד מה"ש הלכה ו' הל"ל שהקדים לחיוב השתי' מה שהשתי' בשלל האכילה והוחיל ופרט וכו' ולפיכך חייב אחים. מבואר מיני' דאיכא לא הי' אחיה בשלל אכילה לא היה חייב אחים. ולשיטת הלח"מ פ"ג ה"י ופ"ד מהלכות נדרים דלא כשכ"מ. וכפי הגלחה הדין עמו וכן השיט"מ והש"ך סי' זה דהרמב"ם חזיר בין לא בלא ויו ובין שם ויו פרטי הוי. קשה ת"כ הכא שאמר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ויו הא לפיכא לא הוי שהיה בשלל אכילה הא הוי פרטא. משנ"כ אולי הי' אפשר לומר דלרבנן לא אמרינן פרטא הוי אלא בשבועה לאותר דומיא דמסרבין בו הוי ניחא אבל ת"כ פשיטא דקשי' לסוגי' דנדרים פ"ז הל"ל עיין ודוק כי ל"ע:

סעיף ט' בש"ע וכן אם נשבע שלא יהנה לפלוני או וכו'. כ"כ בתשו' הר"ן סי' י"ז שבב"י מוקים לההוא למתן

דפסק כר"ם בסעיף ח' דוקא בשאמר וקונם למי שאשתאל עליו: **סימן רלב** סעיף ג' בש"ך סק"ג מסיים וכתן אין לבו בזה לפיו. כ"כ ומפני שדרכן בכך לא מקרי דברים שבלב:

סעיף ד בש"ך סק"ה וגראה לי דגם הר"ן וכו'. כ"כ ת"י מפני מה תלה דברים אלו בל"ל:

סעיף ה' הג"ה. וכן אם אסר כל פירות חוץ מאלו. ויש חולקין. הגהות מיימון. אמת שהב"י המליץ פלוגתא זו על הגהות מיימון לפיכך בחוסר כל הפירות חוץ מאלו אין אדם חל. ואני עיינתי היטב ואלילה לדבשה מלריך להוכיח דיש לו להתיר לף שהי' ע"ד רבים ומעשה שכיון דכל פירות בעולם כולל כל אלו מילי לף שהוליא אלו מ"מ קרוב לודאי שיבא לידי מכשול לעבור ושוי דבר מעוט ואם ת"ח הוא לף אם יעמוד בנדרו אמנם דבר מעוט כדי שלא יסור כאן. עכ"פ מוכח דעתן ברור שהנדר חל אלא שים לו התרה. ומה שמקשה בתר הכי מן יאסור פירות עלי שלא יחול הייט שאמר לף שאסר שכולל כל הנאו מילי ל"ש בחומר יאסור פירות עולם עלי שלא חזק לף מין לחד לף יחול כלל ומשני דים הנדל בין כל אלו בין שבעולם. אבל מ"מ הוכיח מבשועות דבחומר כל פירות שבעולם הכל בכלל ולהכי בשבועות שלא הוליא שום דבר מהכלל הוי שבועת שוא והבוליא מין לחד הנדר חל אלא שים מעוט להחילו ע"ש כי זה ברור ואין כאן שום מחלוקת:

מה שמביא הבאה הש"ך סק"ח תמי' בשם הב"ח דכסות וכלים אינם בכלל פירות ס"ם קט"ז. ח"י מה ענין כסות וכלים לשמר ופשתן גם שם רשאי להחור בשמר ופשתן אלא היכא שכבר נעשה מהם כסות וכלים שוב אינם בשמון פירות ובנדר מה מאני שמיד שנאסר בשמר ופשתן ממילא דכל הנעשה מהם אסור לו. ואני תמה על הש"ך שדחק לייאשו ולעש"ד לחילוי ריח קושי' אין כאן:

סעיף ו'. בש"ז ס"ק י"ב בא"ד. וחילוק זה מלינו ג"כ בח"מ. ל"ב חילוק זה מבואר שמי בש"ך ס"ם ל"ע:

סעיף יב. בש"ע נדרי תוספין וכו' וחלה. ל"ב ומכ"ש כשאמר אסום אסום בתחילת הנדר או השבועה שבועת הרמב"ן סי' רע"ג וכן הוא בתשו' מהר"ם בשבועות הביאו הב"י וע"ם. ועיין ריטב"א קדושין דף ל' לא כתב הכי:

בסי"ז ס"ק י"ז. וכתי חלה בנו. ל"ב ת"י אין נתלה ברחי' זו הא הריב"ם סי' שפ"ו סילק רחי' זו מכל וכל ע"ש. ותעיקר כשם"ך שלחלוקו מורה לשון הריב"ם גופי' ע"ש ודוק. ועיין ריב"ם סי' ת"ם ובמ"ל פ"ג מה"ב:

שם בהג"ה מי שנשבע או נדר וכו' ובא"ז או נחנם וכו' י"ח וי"ל. ועיין ע"ז מה שמציג על התגודה ולעש"ד אין בכל דבריו ענין מבואר להבשיג אבל העיקר לעש"ד שמ"מ לדינא יפה כיון. ועיין בשפתי ד"מ סי' קמ"ג תוך הדברים שהמתי על הירושלמי שבודאי אין טענת חנם מועלת בבתי ערי חומה מטעם לחנם רחמנא פטרי' ולא חייבו להלוקח אם המוכר נהנה מלגחול. ותדע וכי ניחא בלא הוי להמוכר זוזא דאין חנם גדול מזה במבואר הכא בהגהת רמ"א ובש"ך סק"ב וכי מצוה זה יוכל לפדות אחר שכבר כשתציג ידו הא ודאי ליתא מטעם הנ"ל דסתמא לחברא תורה ואם לא יגאל יפי' מחמת חנם ג"כ. לכן ודאי מסתם אין שום רחי'. לחנם עיקר הדין במעתיק הרמ"א לגבי שבועה ח"י למה נ"מ דבשלמא נדר שאלה נדרו בעבירות כתנאי שפיר כמבואר בש"ע סעיף ו' שאם נשבע תלות הנדר בכח נמי לא חל ואקמ"ל זה לף בחופן זה בסי' לו פנאי וגם סי' בזכרונו חוך הזמן מ"מ מקרי חנם ולא חל הנדר. אבל לעניין שבועה בחופן שבעתיקו הרמ"א וכן הוא בחמת בהר"ן שבפרק כיצד הרגל. לך לעניין שבועה לבד שאם נשבע לעשות דבר לזמן ולבסוף שכח דמקרי חנם. ח"י מה הנ"מ אם לליהוי פעור מחשובה. הא ודאי ליתא דזה עבירות שבועת בטוי ממש דהייט בשנשבע שלא לאכול ואכל בשוגג אל שכחה בשבועתו חייב בקרבן שבועה חלה שבשבועה שאשה ועבר ולא עשה במזיד אין לוקין מלד

שלין בו מעשה . אבל ודאי דשוגג לריך קרבן ואשם לדידן כי לוגם שכחה לה הוי לוגם גמור שלי"ל כפרה אלא דשוגג מקרי והכי מבואר בהרמב"ם פ"ד מלכה כ' שהשבע שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה בשוגג חייב . ואף לענין מה דממעטיין מהאדם בשבועה פרע לאוס אף מה דלבו אונסו מחמת שכחה נמי מקרי לוגם ואכי איתא להדיא בחשובת רשב"א בב"י ס"ם רל"ו ולא אמריגן לבך אונסך אלא בלשעבר וכו' אבל אם נשבע שלא יאכל ושכח שנשבע ואכל חייב משום שבועת בטוי . וה"ג מבואר להדיא מפי' רש"י שבועות כ"ו ע"ב ד"ה כי דידע כאב בשלמא להבא משכחת לה שבשעת שבועה דעתו מיושבת עליו ואחר זמן נתעלמה ממנו שבועה . ברי לך בהדיא דשכחת השבועה לא מקרי לוגם אלא שוגג ולריך אשום לדידן במקום קרבן . וה"ג ולמה ל"מ בשבועה לענין שכחה זולת בלוגם גמור הל"מ שפיר . ובשע"ז מסיק וכיון שים בו לוגם פטור ודאי משבועתו וכבל מה שנתקשה בקושם אם לא יהן בלוגם יום . ובודאי אם כי' בלוגם לוגם גמור הדין עמו וכל"ל שלין בדברי לגודם ממש . אבל לוגם שכחה לענ"ד קרוב שאייב כמו שמחויב בקרבן שבועת ביטוי על לוגם שכחה והיינו דומה למה שנדר היום אל ע"י עבירה התנאי בשכחה דשם אלות הנדר לריך לדיעה שלימה כמו בשבועה שהורה שהולאת פיו לריך להיות בלא שום שכחה אלא בדיעה שלימה משל"ל בשלם שנתחייב נגד חבירו אם כי בתופן המועיל לשלם אשמכתא יותר ים לומר דאף על השוגג נתחייב בשלם כיון שהיה לוגם גמור כמו שלריך בפרה כן נתחייב בשלם על שלא מהר משלה לשבוע ול"ע . ולולם כ"ז לשיטת רש"י ורשב"א הל"ל אבל שרמב"ם כתב בפ"ג מה"ם ה"ו שבועות של שגגות כילד אם שבועה וכו' ואם שבועת שקר וכו' או שנשבע שלא יאכל ושכח ואכל . ברי שאף שכחת השבועה חושב לשבועת שגגה בפטור עליהן מקרבן . ולשכי כתב בהלכה ח' וכילד היה השגגה שחייבין עליה קרבן להבא כגון שנשבע שלא יאכל פת חטים ושגג ושכח שנשבע שיאכל פת חטים ואכלה שברי וכו' . לדעתו מוכח דאף שכחת השבועה חשוב לוגם דמל"ש מאין יבא פיעורו . וילאה שהוליא זה מלשון הגמרא דף כ"ו ע"א דאיתא שם בשלמא שבועה שלא אוכל פת חטים ושבר שאוכל קאמר . ומדייק מדלא קאמר פשוט כגון שנשבע שלא יאכל ושכח שנשבע ח"ו ס"ל דאף ג"כ לוגם הוי ולא קרוי שוגג אלא בזוכר השבועה ושגג לופן השבועה . ואם כן ע"כ מה שכתב בפ"ד הלכה כ' הל"ל שנשבע שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה בשוגג חייב . לא אירי בשוגג של השלם שבועה מכל וכל [אלא שברי זה מקרי השלם זה וזה בידו במסיק שם השוגי אלא ל"ש ופי' רש"י ופטור ו]ול"ע כי אני כותב דברים אלו אף לפ"ד ועי"ש בשבועות דף כ"ו] דאף זה לדידי' אפילו בשבירת השבועה בפועל פוטר מקרבן אלא אירי נמי שבובר שנשבע שלא יאכלנו והוא לוחק . [מ"ג כלפירסו חוס' בשם' שבת דף ס"ע ד"ה עד דשכח אסור שבועה ע"ש וע"ע] . היולא לנו שבשכחה אם יהא קרוי לוגם או שוגג לפ"ד אלי' בפלוגתא שבין הרמב"ם ורש"י ורשב"א . [ועיין מ"א בסי' ק"ח ס"ק י"א ועיין חבו' ס"ל סי' כ"ח] והכ"מ לענין הקנם כל"ל . והנלאנות על טענת שבאחי עיין ח"מ סי' ל"ד ס"ק ס"ח :

בשל"ך ס"ק כ"ב . קודם הזמן . ל"ב שנשבע שלא ליאכל אשה על אשתו ונשמיט בשחי עיני עיין אשובת מהר"ם אלשיך סי' פ"ו . ועל נוף דין אבו' מהר"ם גלאנטי ל"ב עיין סי' רכ"ח סעי' י"ב בשג"א דל"ל ענוות שביה ועיין פה ס"ך ס"ק כ' ואפשר משום דהכא הוי נאנס בשעת חלות הנדר לא גרע מאונס דשכחה דאפשר דנמי שביה . ול"ע בגוף הספר . והס"ך כתב שפשוט הוא אף גם בגוף דין הנדרי לוטפין בשם"ע נמי הוי האונס בשעת חלות הנדר כדאיתא בריב"ם סי' בפ"ז ול"ע . עוד ראיתי בס"ל פ"ג מה' שבועות פלפול אריך בזה ועי"ש :

בשל"ך ס"ק כ"ד . זה פשוט . ל"ב עיין במהרי"ק כי אינו פשוט לו כך :

בהג"ל ומהרי"ק אמעיינן דאפילו מסר וכו' . ל"ב והיינו משום דהוי נשבע לחבירו ועיין בס"ם רי"ח :

בשל"ך ס"ק כ"ה . ולא דמי וכו' . ל"ב ח"י מה קשה לו מזה שלא נאמר שם שאמתן אלא שלא יהא פשוע לשבועה :

ישע" סעיף ע"ו הג"ה כן משמע במרדכי . ל"ב וכן מוכח מאשו' הרשב"ן הל"ל בסעיף י"ב ואף מוכח מיני' דלא כדברי המהרי"ו שבשל"ך סק"מ :

סעיף טז בשל"ך ס"ק מ"ג ועיין בח"ע סי' ע"ה . ל"ב ובסי' ל' שם בחמיהו בח"מ וב"ם ג"כ הכי על הרמ"ה ז"ל:

סוף הסימן בהג"ה.י"ח דוקא בדבר קיום מעשה וכו' וי"ח דאין חילוק .לפ"ד קשה לי על הדעה דאין חילוק דמ"ב דף כ"ג שם דביאשו דאלאני וכו' אמר לה תיאשר הנאתי עלך אי עברת וכו' . וכן בעובדא דר' יוסי שהדירה מלעלות לרגל מה הועילה להאיר בפאת דאילו סייאי יודע הא יכול להאיר בעלמו דהרי הוא כאילו לא עלית לרגל . ולפ"ד ע"כ ל"ל דע"כ לא יכול לומר הכי אלא קודם עבירת התנאי ואז יכול לומר קודם שאל הנדר אף שאלך יאשב לי כאילו לא הלכה והנדר בטל ואל אל אף אם ילך . לבל בהנהו עובדי שבבר עברו ואל הנדר עוב לריך האיר . אך מ"ב ל"ע אף אנאי דקום ועשה אם נאלה בזמן בגון קונם אם לא אתן לי אאר ר' זו ועבר היום ולא נאן והנדר אל נאי נימא דשוב לא יועיל לאילת הריני כאילו האקבלאי וזה אינו נראה אשתיאת הפוסקים ול"ע :

סימן רלג בשל"ך ס"ק ג' אע"פ שלא הביאו ג' שערות . ל"ב אף שהרמב"ם כאב נמי הכי בפר אאר הלא"מ שהוא להדיא נגד הש"ס וגפי' המפרשים פי' בעלמו בדאיתא בגמרא . וכנראה לפכי השמיטו הטור וש"ע . והאיאר על השל"ך שלא הרגיש . אאמר בשאת הדין ברור מדקיי"ל בריב זביה בבעל לאר זמן שמפני שהוא ספק תורה חייבין שמא נשרו וה"ה הכא . אלא דא"ב אין אלקות כל זמן שאין יודעין לשם מי נדר . ומה לפ"ז קשה על הסוגי' שברי אפשר לומר אוך הזמן כלאחר זמן שם שביאו והמתני' חייבי בלא הביאו ומ"מ נדריהן קיימין משום נשרו ל"ל דמשמע להש"ס לשון המתני' מורה בשאלט קיימין ואפילו למלקות . וזה מיושב השאירה לפי' המפרשים מפרש המתני' ושכא אך דיוק קאמר הרמב"ם ומן המלקות זה לא חייבי :

סימן רלד סעיף ד' בשל"ך סק"ט וכ"ם עשוה דשבון . ל"ב עיין בזה במ"ל שאמה בזה מן התוספתא . ולעל"ד להכי לא פסקה הרמב"ם ז"ל מדאזיין במתני' דים מוחרים לא נקיט הבדל זה שבין שניה לחייבי לאוין ומדברי לא שמה חייה מנין ואפשה לשבשתא . אמנם עיין בתוס' פ"ק האשה דבה דף פ"ע ע"ב סוף ד"ה כיון מאמעות דעתה להיות דאני' כיון שקנסו אותה בכתו' אף הבעל אינו מיפר נדריה דומיא דאשה הנשואה בע"א ובא בעלה ול"ע :

סעיף ח עד שתכנס לחופה . לדברי העור אלו בחמת ע"כ לפי' בהסוגי' דנדרים דף פ"ט לאחויי מסר אחד לגלותי הבעל שאין הבעל מיפר בקודמין . ל"ל דהנדרים שנדרה בשעה זו אחר המוסירה אין נאה הפרה אפילו בתר שנשאת מפני שבשעה זו יאלה מדעות האיש ולרעות הבעל לא בחתה ולאחר שנשאת אוי קודמין ואין הבעל וכו' . ובחמת מפי' הרא"ש ור"ן נראה לפרש כדאחד הב"י . אבל בבר כתבתי בגד העור דידי שהר"ן גופי' סותר פירושו לפרק נערה בכתובות שאם פי' כפי' רש"י וכדפי' הב"י לשאלת דבי ר' ישמעאל . ולאכי יפה עשה העור שפסק לאומרא ודלא כהב"י שדחק בדעת העור בדברים שאין בם טעם לעל"ד וכן נמי לשון הרמב"ם שמביא הב"י שמפרש שפיר כדפירשתי לסוגי' וי"ל ואין הבעל יכול להפר אפילו בתר שנשאת שאין הבעל מיפר בקודמין לפי' הב"י שקאי על הנדרים שנדרה קודם שנישאה לשלושין אשה הלשון שהרי הרישא דהלך האיש עם אלושי הבעל דאפילו מפירין נדריה הא ודאי מיירי בכל חופשים ואפי' בנדרים

שנדרה בשעה זו ודומיא דהכי שתמת חייבי שפיפת . תלת מפני כפי הטור.ועיקרן כל דברים עיין בספרי ב"מ סי' כ"ז :

סעיף יא בע"ז ס"ק י"ג . ובהיות כתבו הרמב"ם שם . כ"ב לפון זה מגומגם אבל כותבו לפם הלכה ע"ז וע"ש :

סעיף טז בש"ך ס"ק ל"ב . ודוקא שמת אחר יום שמיעה אל בעל. כ"ב זה ט"ס וצ"ל היא דפירשו כל האחרונים והוא העיקר . ועב"י גוף הדין ל"ש דמל"ל הא להרמב"ן דמן הסברא הי' נראה לתלק כיון דעכ"פ נדיך לידושת חלק הבעל והוא כבר מקלים קלים . ועיין ע"ז ס"ק כ"ב כי ל"ש לה בחמת הרמב"ם פליג בזה על הרמב"ן :

בט"ז ס"ק כ"ב עיין בו כי יפה כתב להשיג על דברי הדרישה ולהכי הוכרח להחוק להקפידא שאחרשה בו ביום היא כדי שתהא שמיעת האב ותרום לאחרון ביום אחד. בסעיף ה' . והוקשה לו דל"ל לטעת הרמב"ן למה תיגו מפיר אף האב לבדו ודחק עלמו . ולכן כתבתי בלל הש"ע שאפשר שהרמב"ם חולק על הרמב"ן כי עדיין לא מצאתי לאיש מוכרחת לדין הרמב"ן :

סעיף ל בש"ע אין יכולים וכו' . כ"ב בהב"י בשם הרש"ם הטעם דבשל הורה טולך אחר המחמיר ות"ל ה"י למה לה נחמיר נמי בהקמה שע"י שלית לידוי הקמה ולי משום דהוי תרי חומרי דסיחרין עיין תשובת הרש"ם בלל כ' סי' ט"ז כתב דאין כאן פשק הלכה ידוע אלא דמשפק עבדינן לחומרא . ועיין מש' עירובין דף ז' . והרמב"ם שפשק הכי אפשר דבהאלע פושק כב' יאשי' אף על הטור ל"ש :

סעיף לד וכן וכו' לאחר שתאלמן . כ"ב עיין ש"ך ס"ק מ"ה . ואי' הר"ן שכיון דלאו בדידה קאי מקרי אל הנדר :

סעיף מט בש"ך ס"ק ס"ג . דכיון שאין יכול להפר הוי כמו שאינו יודע שיכול להפר . כ"ב עיין דף ע"ט בהר"ן ד"ה מיתיבי :

שם בהג"ה . ויחיר לה חכם ג"כ . כ"ב ר"ל אם חירט אלא נשאל ביום שמעו על התיקס ונשאל לאחר זמן יחיר לה חכם ג"כ :

סעיף נה וים מי שמחיר . לפ"ד ל"ש דשה זו המוחני' דף ע' זשה יפה כח האב מכח הבעל ומשמע אבל לא בדבר אחר ולדשה זו הא יפה כח האב ומי שמחיר אפי' נדרים שאין בם ע"ב :

סעיף סה בע"ז ס"ק ס"ו אסורה בחשמים כל אדם משמע אפילו מבעל . כ"ב עיין בב"י כי לא משמע מידי ואדרבה השחיק לשון זה דהרמב"ם לשיוע למה שמחמיר על הטור . ושוב כתב הע"ז ומשמע זה כתב הטור וכו' . כ"ב ה"י מה יענה בלשון הטור דסעיף ס"ע דמי מסיים ואינו מפיל אלא כ"ז שהיא תחתיו . לכן הכרור כדפירשו הב"י ופרישה :

סימן רלה סעיף א' בש"ך סק"ו . מביא משובת ר"ם גאון בשם אשו' הרשב"א וכתב דבמרדכי מביא בשמו מהיפוך להיפוך . והוא תימה וכי אד מנייהו שקורי משקר . ולעני"ד אין סתירה ומה שהשיב בחשובת הרשב"א השיב לנשאלים הנוכגים בחקנת רגמ"ה נאלם שלא לגרש בע"כ וכבר מסיק הש"ך בסי' ל"ח בסעיף ד' דעיקר שהיה חרם הוי לחורייתא וכן מבואר בי' רכ"ח סעיף ל"ג יע"ש מה שכתבתי . ולהכי השיב דלא חלה כי בע"כ הוי בשבע לעבור על חרם רגמ"ה שהוא לחורייתא שלא חלה ואם מדעתה הוי בשבועת שוא כמו בסי' ל"ן סעיף ב' בהג"ה . ולפ לדעת הריב"ם שם אם היא היא חפילה הרי הוא פטור משבועתו . ומשתמע על חופן כזה שהיא היא חפילה בהגירסין היתה תשובתו ומכ"ש אם לשון השבועה הי' המובן ממנה לגרשה חפילו שלא מרלונה דודאי הוא לעבור על החרם רגמ"ה ועיקרה שבועת שוא היא ושא בטוי . וע"ש בגוף הריב"ם . ושבמרדכי השיב לנשאלים שהיום מוכגים ושא קבלו עליהו חרם רגמ"ה והראי' שלא שאלו אם השבועה חלה או לא חלה אם יש לה התרה והשיב לדרשם ולשיטתו שאין לה התרה . ות"ב אין מן הרמב"ם שמביא הש"ך שום ראי' כי בהרמב"ם מעולם לא מצינו חרם הג"ל . וכן מלל

המקומות שמביא אין שום סתירה עיין ותשבח בקל :

בש"ך סק"ג ומשמע וכו' . כ"ב דברים אלו אינם צריכים להכחה כלל אלא להיכא דנדרה היתי וקיים לה היתו :

ש"ע סעיף ג' עיין ט"ז סק"ב וגם סק"ו . ור"ל דסובר כיון שים חקנה בחדש ל' ט"י פרנס אל הנדר על חודש . ואין צריך להקשות כיון דמשובד לה וכו' אלא קושי' הגמרא היתה על יחר מכן יוליא דלמה יוליא הא מחודש ואינך לא אל כיון דמשובד לה . והב"ם סי' ע"ד כתב על הט"ז דק דהא חוש כתבו אחא למקצן דהקשה וכו' . ובאמת הב"ם לא דק בדברי הט"ז שאי מש"ה ל"ק עליו מידי . לאמת באמת גם הט"ז לא דק שודאי מוכח מן הגמרא שאף בהשבועים שאתו החכמים שלריכה לעמוד נבי' אף באל הנדר כגון בהגיאתו דשלשים יום ט"י פרנס ובנדר דחשמים שבת אחת מ"מ צריך להקשות וכיון דמשובד וכו' אף רגע אחד לא אל דאל"כ לא מקשה בנדרים דף ט"ז על קושם שאני משובך הרי זה בלא יחל והא משובד לה דלילמא קאי על שבת אחד שבזה עדיין היתו משובד לה . ת"ן דזה היתו וכל שמשובד לה אף רגע אחת היתו אל וחפי' פירש על שבת אחת נמי לא והב"ם בנדרה מהנאה . וזה ברור בשמם :

סעיף ג בע"ז סק"ח והרמב"ם וכו' . כ"ב בבר הביאו הב"ם סי' ע"ד דאל"כ למה יתן לה הכתובה :

הלכות שבועות

סימן רלו סעיף ב' בצ"ך סק"ח . ל"ש וכו' משא"כ בשבוע ליאמה . כ"ב עיין ס"ם רל"ב :

סעיף ה בע"ז סק"י גם זה היתו מכוון דמ"מ האוך יבוע . כ"ב עיין נדרים כ"ד ע"ב פי' חבי לגירסת הר"ן בשבועות הבחי דמותרים בשמחר שבועה שרחיתי וע"ש בר"ן דחפילו רבא לא פליג אלא פריך דהוה פשיטא ועיין סי' רל"ע סעיף ל' :

סימן רלו סעיף ל' בש"ך סק"ב . כ"ב כן חיתא נמי בהר"ן ריש נדרים מדאיתא לאלהה דישראל לא מגלינא וממילא דה"ה בלשון לע"ז :

ש"ע סעיף ג' אשפ"י אלא הזכיר לא שם ולא כיוצי . כ"ב היינו ליאסר אבל לקרבן ולמלקות לריך שם או כיוצ לב"ע :

סעיף יא אמר וכו' . כ"ב וכן ליאמר לא אוכל לך הוי שבועה :

סימן רלח סעיף ו' בע"ז סק"ד ותמוה לי בדעת הר"ן . כ"ב לדעתי הר"ן תרתי קאמר אחד שהרחבועה קשה להחיר מפני שהיא לחועלת חבירו ובהצני' ליז ספק בהחירה שהיא מפני שאת השבועה ר"ל השני' היתה על תנאי שדוכין נמלא בלא שבועה הרחבועה הי' משובד לה לקדשה ע"י השדוכין לא כל הימנו בשבועה השני' להפקיע זכות השדוכין דומיא דסי' רל"ד בסעיף ס"ז לכן מפני שני טעמים אלו פשק היהא נשאל על השני' ולא על הרחבועה . ועיין בשימני הספר מבואר הכי להדיא :

סעיף ח בע"ז סק"ו מסיים וזה פשוט. כ"ב עיין ש"ך סק"ט :

סעיף י בש"ך ס"ק י"ב בח"ד ודמי למי שנשבע בפירוש שלא יאכל כזית בכר דודאי וכו' . כ"ב בעניותי ה"י מלין זה גופא פשוט לו לבעשם דר' יוחנן על חלי שיעור משום דחזי לאנטרופי ויל דבאמת לא זה אסור . ועיין בהר"ן במה שדחה דעת החולקים על היסור כ"ם דסעיף ח' :

סעיף יג בש"ך ס"ק י"ג בשם הר"ן מעתיק לשון הר"ן ומסיים אבל נדר מבכרות יהושע וכו' עכ"ל . כ"ב דברים אלו אין נדר ליחנייהו שם וגם אין להם קיום . ועיין סעיף י"ב אם לא בשגם שבועה שני' דעשר הי' בחא :

סעיף יז ים להסתפק וכו' . ועב"ד נראה מן סעיף ט"ז שהוא מן הירושלמי דאין חקנה להשבועות שוא מדכתב מועב וכו' ולא כתב חקנה שיחול על הרחבועה ותעשה השבו

בטוי ויקיימנה. ומה שמביא הרשב"א ז"ל רא"י כדאיתא בש"ך מדינא דרבא לענ"ד י"ל דאינו דומה כי עיין בדברי הר"ן שבנדרים דף י"ז הבאתי אותם בסי' רנ"ט בש"ך ס"ק ל' שם מניח יסוד דכל נדר או שבועה שלא חלה בשעה שיצאה מפיו לא חלה בתר זימנא. ושם כתבתי נמי דל"ק מזה על דין רבא דש"ה כיון שחכם עוקר הנדר מעיקרא איתגלי למפרע דמיד שיצאה מפיו השני' חלה. וזה ניחא בדרבא שהשני' לא חלה כלל לא לשוא ולא לבטוי והוי מילתא חלי' עד דנתעקרה הראשונה למפרע וחלה משעה ראשונה לבטוי אבל כשהשני' בשעה שיצאה מפיו היפוך הראשונה חלתה מיד לשוא וללקותו שוב אף דהחכם עוקר הראשונה הא אי אפשר לומר דמשעה ראשונה חלתה לבטוי שהרי כבר חלתה לשוא ושוב ודאי א"א שתחול מהשתא לבטוי דכל שלא חלה לשעתה לא חלה בתר זימנא ודוק כי צ"ע:

סעיף כא אין השני' חלה. נ"ב וה"ה אם אסרו תחילה בנדר אין השבועה חלה עלי'. ר"ן דף י"ח:

סעיף כג לפיכך וכו'. נ"ב עיין סמ"ע סי' רמ"א ס"ק י"ז. ומלשון הש"ך פה לא משמע קצת כדבריו וצ"ע:

סימן רלט סעיף ג' הג"ה נדוי וכו'. עיין ב"י כי שם מסיק התשב"ך דיותר נראה לו דדין שבועה לו. וכן בסי' רע"ו מביא הב"י בשמו לחלוטין דדין שבועה לו וכן הכא בהב"י בשמו עד כאן לא כתב שהחרם שהיה בענין קריאת התורה היה חל אלא מפני שהוא דרבנן. מבואר הא לא"ה הוי פסק דאין היה חל על דבר מצוה ומה שהש"ך מביא ראי' מריש מס' נדרים לענ"ד אינה ראי' כי עיין סוף תשובה המיוחסת להרמב"ן תמצא דתרי גווני חרמים היו היה חרם נכסים המבואר בתורה שמזה איירי המתני' דנדרים ופשיטא דזה מיתסר חפצא הוא. אבל החרמים שהיו בתקנות או במה שמשמת או מנדה למי שיעבור או אם הוא בעצמו יעבור פשיטא דאינה אלא שבועה כמבואר בהמכילתא ומיתסר נפשי'. ולענ"ד העיקר שאינו היה חל על דבר מצוה וכן מוכח בתשובת הרא"ש שבב"י סי' זה בענין חרם שהיה בקהילות במכירת יין ברבית. אך עיין תשובת הרשב"א סי' תרמ"א וריב"ש סי' צ"ח ובמ"ל פ"ה מהלכות שבועות הלכה י"ד ובתשובת הר"ן סי' ס"ה. ואפשר דהריב"ש בשיטת הר"ן אזיל ולא הוי אלא שבועה ולא שייכים דברי תשובת הרשב"א וצ"ע. עכ"פ מדברי כולם נלמד דלא כהש"ך:

סעיף ז' י"א הנשבע שלא לגלות לחבירו דבר וכו'. נ"ב באופן זה יוכל לגלות הדבר לאחרים והמה יעידו לו ששמעו הדברים מפיו. ובתשו' הרא"ש נאמר שנשבע שלא לגלות לשום אדם בעולם ושפיר. אבל לפ"ז קשה הא הוי בכולל שהרי אינו מצוה לגלות לאחרים. ואולי יש לומר כי מיד שנשבע שלא לגלות למי שמחויב לגלות ממילא עכ"פ מחויב לגלות לאיש אחר כדי שעל ידי האחר יתגלה אליו ושוב אף שבועה דלא לשום אדם נמי הוי לבטל המצוה וכחדא שבועה לבטל היא. גם עיין בדברי הרב חסדאי שבתשו' הריב"ש סי' שצ"ה ובתשו' רי"ט חלק ב' סי' מ"ז ובש"ך ס"ק כ"א:

סעיף ח' אם נשבע וכו'. עיין תשו' המיוחסת להרמב"ן סי' רע"ב מבואר עיקר הטעם משום דמצות פ"ו היא מצוה רבה והוי כאביו אומר השקיני מים ויש לו לעשות מצוה שמניח כיבוד אב ועושה מצוה אם א"א להתקיים ע"י אחר וכיון דמ' יום קודם מכריזין חשוב א"א ע"י אחר ע"ש כי האריך. ובזה נסתפקתי באלמנה שאין לה עוזר וסומך והיא אינה שפוי בדעתה זולת בת אחת בתולה גדולה ויתר בניה היו יתומים קטנים ובתה הנ"ל היא לבדה הי' לה שישמשנה ורצתה הבת להנשא לאיש ולילך אחריו ולהניח אמה מוטלת על הצבור פה. והייתי מסופק אם לא אפשר דיש למחות בידה להנשא אם לא יתחייב הנושא להחזיק נמי אמה בביתו כדי שתשמש הבת לאמה מפני חיוב כבוד אם שעליה ואם תנשא בלא תנאי יהי' רשות אחרים עליה. ומחילת האם המוזכר בהרמב"ן הנ"ל לא שייך גבה דההוא שאינה בת דעת שלימה. ועל מצות פו"ר אינה מצווה הבת. אמנם יראה אחר שפסקינן מצות כבוד משל אב. וידוע שאשה מוכרחת להנשא כדי שיזונה ויפרנסה הבעל. ואילו נמנעת מלישא מפני מצות הכיבוד חשוב כמשל עצמו ולהכי גבי אשה אף שאינה מצווה על פו"ר אינה חייבת למנוע מלישא בשביל מצות כיבוד. וכן משמעות הברייתא בפ"ק דקדושין דלהכי לא נאמר אלא איש מפני שאשה רשות אחרים עליה. ואילו הי' עליה חיוב שלא ללכת לרשות אחרים מפני הכיבוד הי' נמי שייך לכתוב הצווי אף עליה א"ו כנ"ל וכן עיקר:

סעיף י"ב בש"ך ס"ק כ"ח בא"ד והא דלא כתב שאר דיני נזירות משום שהטור ושאר פוסקים ג"כ לא כתבו אותם. נ"ב לענ"ד היינו משום דהאידנא כולנו טמאי מתים ואסור מן התורה להזיר כדאיתא דף י"ז אי דאמרי לי' לא תנזר וכו'. ודברי הכ"מ לפ"ר צ"ע וע"כ שסובר שבדף י"ז הנ"ל אין האיסור אלא מפני שהוא בבית הקברות וא"א שלא יוסיף ליטמא בתר הנזירות רגע בעמידתו שם. אבל לינזר כשהוא טמא סובר שאין שום איסור. אבל אין מן התימה אם הראב"ד לומד משם ג"כ האיסור לינזר בטומאה. וגם הרמב"ם בפי' המשניות כתב שא"א לינזר בח"ל מפני הטומאה ועיין בכ"מ. ועכ"פ מסוגי' הנ"ל נשמע דבח"ל ודאי אסור לינזר מדרבנן שהרי הכל בית הקברות דרבנן ובכל יום הוא מטמא נזירתו לכן השמיטו הפוסקים דינו. ועיין בהרמב"ם פי"א מהלכות טומאת מת הלכה ז' וא"כ האידנא אף בא"י עכ"פ אסור מדרבנן לינזר. וזה לענ"ד טעם הראב"ד ולא משום דהאידנא כולנו טמאים כדמסיים בלשונו ואסור להזיר בכל מקום:

סעיף י"ד בש"ך סק"ל. עיין במה שמשיג על הרמ"א דהיכא שאמר שבועה שלא אוכל בשר כ' יום והדר אמר כך שאינו אסור אלא בכ' יום ודדוקא בנזיר משום דכתיב נזיר להזיר. וכדבריו מוכרח מן הר"ן שכתב בשבועות לא משכחת תרי חיובי ור"ל דאפילו אמר כנ"ל אינו אסור אלא בכ' יום. והטעם משום דלא חלה האידנא לא חלה נמי בתר זימנא משא"כ בנזירות דילפינן מנזיר להזיר דיש נדר בתוך נדר לענין דיחול מהשתא לחייבו בתר שמנה הראשון שיחזור וימנה. ובזה לא צריכינן לדברי הפרישה שכתב בגוונא דנזיר שהוא בסתם לא משכחת לה כיון דסתם שבועה לא אוכל משמע לעולם משא"כ סתם נזירות אינו אלא ל' יום. דא"כ ודאי צ"ע לשון הברייתא דף י"ח שיכול והלא דין הוא ומה שבועה חמורה אין שבועה חלה על שבועה נזירות קלה לא כ"ש. וקשה באיזה אופן מיירי מה דקאמר אין שבועה וכו' אם לענין שלא לחייבו שתים הא זה באמת אף בנדרים הכי הוא ואי לענין שיהא מונה שתים שאינו בשבועה. הא זה לאו משום קולא דשבועה אלא אדרבא מפני חומר שבועה הוא דהיינו מפני שסתמא הוא לעולם. ותדע שהרי במפורש ל' יום באמת נמי חלה. ולדברי הפרישה הוכרחתי לדחוק דה"נ קאמר שיכול ומה שבועה חמורה אין שבועה חלה על שבועה לחייבו שתים נזירות קלה לא כ"ש דאין חל לחייבו שתים וממילא מדלא חלה השתא לא חיילה נמי בתר זימנא ופשיטא שאז באמת היינו אומרים אף בשבועה אפי' כשפירש נמי לא חיילא השני' כלל. להכי כתיב נזיר להזיר ולמדינן דנזירות חל נדר תוך נדר עכ"פ לינהג שתים ומשום דסתמא אינו אלא ל' יום ושוב ממילא לומד הטור דה"ה בשבועה אם פירש ואף דכל עיקרו דנזיר מקרא ילפינן אפשר דלענין זה נמי קרי נזיר נדר וכבר מביא הר"ן דף ז' היקש שבועה לנדרים וה"ה לזה. אבל להנ"ל דעת הש"ך אין צריך לכל דוחק זה. ואף דקיי"ל נמי כרבא לגבי שבועה דכי מתשיל על הראשונה חל השני' זה שפיר דכי מתשיל וחכם עוקר מעיקרו הוי כאילו לא נשבע הראשונה מעולם ונמצא למפרע חלה השני' מיד אבל באופן הנ"ל לא. ומה שתלה הטור דינו בשהי' הראשונה בכ' יום והשני' בכ"א ע"כ לידחוק דר"ל כיון דהטעם דאין שבועה חלה על שבועה הוא אך משום שהראשונה מנעה מלחול וכיון דלא חלה האידנא לא חלה בתר זימנא. משא"כ כשמוסיף בשני' יום אחד הרי יש לה מקום לחול על היום הנוסף מיד לכן ס"ל דבכולל חל על כל כ"א יום ולמנות שתים. אבל יפה השיגו הב"י דנהי

דשפיר

דשפיר חל בכולל היינו לחייבי' על אכילת בשר בכ' יום על שני שבועות אבל למנין עולה לו ודוק . ומה שמביא הש"ך מתוס' דנדרים לא עמדתי על סוף דעתם עם דעת הש"ך ל"ע :

הלכות כבוד אב ואם

סימן רמ סעיף ב' ולא יקראנו בשמו כו' אלא אומר אבא מארי . נ"ב עיין סי' רמ"ב סעיף ט"ו בהג"ה . ונראה דה"ה באב כדאיתא שבת דף קט"ו אמר ר' יוסי מעשה באבא חלפתא וע"ש ברש"י :

סעיף כג ואינו חייב לכבדו . נ"ב עיין ד"מ הניח בל"ע מדין דסימן רמ"א סעיף ד' . והיש"ש פ"ק דקדושין סי' ס"ח רוצה לתרץ בדברים דחוקים ועדיין ל"ע . והעיקר הנלענ"ד דמה שהיה שאסור לנדות אביו רשע היינו מצד מצות מוראו . ואחיו הגדול לא נתרבה אלא למצות כבוד ולא למוראו :

סימן רמב בדברי הש"ך בהנהגת הוראה במה שכתב מיהו נראה דדוקא בשאין הגדול רבו וכו' . עיין מה שהגהתי ע"ז בספרי לה"ב סי' ו' :

סימן רמד סעיף י"ב בש"ך סק"י . והטור והר"ן כתבו . נ"ב וז"ל הר"ן שכל שמוחזק בבעל מעשים ואין ספק בענינו כר' יחזקאל וכו' ע"ש :

סימן רמו סעיף ד' בש"ך סק"ו . וחכמת הקבלה נ"ב עיין בשלטי הגבורים פ"ק דע"ג על האגדה הרחק מעליה דרכך :

הלכות צדקה

סימן רנב סעיף א' הש"ך סק"ב מסיים הילכך העיקר כדברי מהרי"ק . נ"ב עיין בדברי הט"ז שמציין פה כי בעיני נראים דבריו עיקר :

סעיף י' ופודים אותה . נ"ב ולא אותו וזה למד הרמב"ם מדין דסעיף ט' באמו וא"כ עיין ש"ך סק"י והכא נמי ע"כ איירי בדליכא שום סכנת נפשות :

סימן רנג סעיף ה' מי שפירנס יתום וכו'. זה מר"י ע"פ תשובת הרי"ף שבבעה"ת שער ס"ב חלק ב' בלשון זה ראובן הכניס יתום לחצירו והי' לאותו יתום קרקע שעולה פירותי' בשנה עשרה זהובי' והי' נוטל ראובן זה ומוסיף עליהן משלו בכדי פרנסתו והוא הי' מכוין למצוה וכשהגדיל היתום תבעו ראובן במה שהוציא עליו ואמר כי בתורת הלואה הוציא מה שהוציא והשיבו היתום כל מה שהוציא עליו יותר משלו לא הוציא אותם על דעתו . יורנו מורינו . תשובה אין לראובן זה מן הדין שיטול מן היתום כלום לפי שלא אמר אוציא עליך בתורת הלואה וכיון שלא אמר לו כן לא נתן לו אלא לגמילות חסד כמו שאמרו במי שהלך למדה"י והלך אחר ופרנס אשתו שהניח מעותיו על קרן צבי ע"כ . וז"ל הג"ת מתשו' זו מוכח דלא ס"ל כהרשב"א שכתב הר"ן משמו ר"פ ב' דייני גזירות דכי אמרינן במי שהלך למדה"י וכו' דהניח מעותיו על קרן צבי דוקא דמפרש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא נותן לה דבכה"ג הו"ל כפורע חובו של חבירו שהוא פטור אבל פרנס סתם חוזר וגובה לפי שכל המפרנס סתם אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלואה והו"ל כלותה ואכלה וכו' . דנראה מדבריו דכל המפרנס סתם שאינו מפרש כלום דעתו לשם הלואה . ואילו הריף סובר להיפוך דאם פרנס ולא פירש כלום מסתמא דעתו דרך חסד ולא דרך הלואה עד שיפרש דלשם הלואה מכוין . ומביא ראי' ממי שפירנס אשת חבירו אלמא ס"ל דההוא דקאמר הניח מעותיו על קרן צבי אפילו בפרנס סתם הוא . מיהו יש לדייק על הריף דמדקאמר וכיון שלא אמר לו כן לא נתכוין אלא לגמ"ח דעיקר טעמו משום דמסתמא לא הי' דעתו לשם הלואה אלא לשם מצוה ומה ראי' מייתי ממי שהלך למדה"י דהא התם לאו מטעם שהוא מפרנס במחילה וגמילות חסד אתינן עלי' למפטרי' לבעל שהרי אפילו פירש וגילה דעתו שהוא מפרנסה אדעתא שיפרענו הבעל מ"מ הניח מעותיו על קרן צבי עכ"ל . וכל הרואה ישתומם כי בודאי אין טעם הרי"ף אלא משום דלצדקה כיון כדהוכיח הג"ת בתר הכי מן הר"י . (שהוא הגהות הש"ע) ופשיטא שהראי' בפשוט אין לה מובן . ויראה לענ"ד ליישבו עם דוחק קצת . כי זה לשון הר"ן בתר דברי הרשב"א הנ"ל ולא נהירא לי דנהי דמהני את חבירו סתם לאו לשם מתנה מכוין אפ"ה המפרנס אשת חבירו סתם הניח מעותיו על קרן הצבי משום דנהי דלא בתורת מתנה קעביד מיהו סתמא אדעתא דבעל נחית ולא אדעתא דידה שכבר יודע שאין לאשה זו נכסים שיהא נפרע מהם אלא מבעלה ולא מסיק אדעתי' נמי שתתחייב היא בהן כדי שתוכל לגבות מבעלה ולהגבותו דלאו כולהו אינשי דינא גמירי אלא סתמא אדעתי' דבעל נחית ומש"ה נהי דבתורת מתנה לא קעביד כדמוכח הנהו ראיות דהרשב"א אפ"ה הניח מעותיו על קרן צבי וסתמא דלישנא דמתני' הכי משמע עכ"ל . וא"כ אומר אני דעל דרך זה אזלה ראיות הריף דנהי דהנאמר בהשאלה והוא הי' מכוין למצוה מש"ה אין הכרח דלמתנה כי אם אפילו כיון להלואה עדיין למצוה כיון כי גם הלואת גמ"ח מצוה הוא . אלא כיון דביתום אפשר דכוונת מצוותו הי' נמי למתנה גמורה ואינו דומה לנותן סתם לגדול דמן הסתם. ודאי להלואה וחייב משא"כ גבי יתום מהני הספק אפשרות למצוה למתנה פטרו מצד א"י אם נתחייבתי . ולזה כתב הראי' מסתמא דמתני' דמשמעה כדסיים הר"ן דאפילו זן אותה סתמא נמי הבעל פטור דלא כהרשב"א בזה . אף דודאי מודה הריף דסתם מפרנס חבירו היינו להלואה מ"מ גבי אשה מטעם סברת הר"ן דלאו כ"ע דיני גמירי לא אמרינן דלשם הלואה לאשה גמר ונתן אלא דאפשר זן על סמך דלישתלם מן הבעל ולכן הבעל פטור מפני ספק זה ה"ה בנ"ד פטור מפני האפשרות דלמתנה כיון ודוק :

סימן רנו .סעיף ב' . אבל אם אחרו המעות . נ"ב לענ"ד בזמנינו שבעד המעות מצוי לקנות פת מן הפלטר אף במעות איכא למיחש :

סעיף ד' . בש"ך סק"ז . ונראה דלצורך פ"ש אפילו כה"ג יכולין לשנות . נ"ב ל"ע דהא המהרי"ו סי' כ"ו אוסר לשנות אפילו ללמוד תורה מטעם שכבר זכו בו העניים ולומד דינו מדברי הרא"ש הנ"ל וא"כ איך אפשר לפדות השבוים בממון העניים . וע"כ לדעת מהרי"ו מה שמביא הרא"ש סיום הירושלמי ואין ממחין ביד הפרנסים ומפרשו הש"ך כשרואין שיש צורך בדבר יכולים לשנות לדבר מצוה היינו במותר העניים אבל בגוף הצדקה משמע דאפילו לפ"ש א"א לשנות מטעם המהרי"ו שזכו בו . ואולי הש"ך נמי איירי במותר עניים וצ"ע :

סימן רנז סעיף ב' . אבל לא לעצמם מפני החשד . נ"ב כן נמי פי' רש"י ז"ל . וכן נראה מסידור הברייתא דין זה עם הנזכר סעיף א' . אבל עיין בח"מ סי' קפ"ה סעיף ב' . וא"כ קשה ת"ל דלא עדיף הגבאי משליח . אך עיין תוס' פרק אלמנה ניזונית דף צ"ח ד"ה מאן שם לך . ואולי סתם גבאי הוי מכירתו כמו ברשות ב"ד ולהכי לא הוי טעמא אלא משום חשד וצ"ע :

סעיף יא . בט"ז סק"ו . כתב על הלבוש וברור הוא שלא עיין במהרי"ק . נ"ב כבר מבואר במהרי"ק אף זה כי ז"ל ואפילו את"ל שנשתלח לר' יוסף כדי שיפקידוהו לאשר יחפץ . וע"כ היינו מטעם הלבוש :

סימן רנח סעיף ד' . בש"ך סק"ז וכתוב בד"מ וצ"ע . נ"ב ולדידי מעיקרא לק"מ כיון דלא נדר מדעתו הי' אלא תנאי מכירה מה"ת לילך בתר דעתו :

סעיף ו . והתיר לו . נ"ב ואם נדר מתנה לעני פרטי ושוב רוצה להתיר נדרו עיין סי' רכ"ח בש"ך ס"ק מ"ג מה שמביא בשם ב"י בשם ריב"ש :

סעיף ח . עיין מרדכי סוף פרק הספינה כתב וה"ה מלוה שיוכל להקדישו אע"פ שאינה ברשותו כדאית' סוף פרק יש נוחלין דיוכל ליתנו במעמד ג' ואם לא הי' יכול להקדיש לא

לא הי' יכול ליתנו . ודבריו הם נגד כל הפוסקים פה והרא' מדיוכל ליתן במע"ג י"ל דש"ה דתקנות חכמים הכי הוא והוא חד מן הלכתא בלא טעמא . אך לפ"ר ל"ע על הפוסקים ומוכח כדעת המרדכי מדאיתא ב"ק דף ק"א איבעי' דלא איפשטא אי יש שבח סמנים על גבי צמר או לאו . וקשה ליפשוט ממה דתנן בערכין המקדיש נכסיו אין לו כו' ולא בצבע שצבע לשמן . וקשה אי נימא אין שבח סמנים מה אירי' בצבע שצבע בגדי אשתו ובניו אפילו כי צבע בגדי אחרים בצבע של עצמו הא נמי אין חל הקדש על צבע אם אין שבח סמנים על גבי צמר . אלא ש"מ דנהי שעל הצבע לא חל מ"מ הי' חל על הדמים שחייב לשלם לו בעל הבגד כפי מה שנהנה . ועיין בהנ"ל דף ק"ב ע"ב תוס' ד"ה מי הודיעו ודוק . ולשיטת הפוסקים דהכא קשה ת"ל הא הדמים חוב נינהו ונמי אינו יכול להקדישו . אבל באמת לק"מ כי י"ל העיקר נשנה משום הבבא דאחד המעריך את עצמו דשם ודאי כל החובות שיש לו משועבדים להקדש מצד החיוב שחייב עצמו בערכו מדר"נ . וכן ההכרח לבאר לפי' התוס' הנ"ל להדיא :

סעיף ט' . ואמר בפני הגבאי . נ"ב להמבואר סעיף ח' צריך שיהי' אמירה זו נמי בפני המחויב וצ"ע :

סעיף ז . ועשאו חייב ליתן . נ"ב עיין סמ"ע סי' ר"ז ס"ק ל"ו :

סימן רנט . סעיף א' . הג"ה וכן אם הקדיש כלים יכול וכו' . נ"ב ע"ש כי נראה דוקא היכא שאמדינן שהיא מצוה רבה בחלוקת המעות ועיין קידושין דף כ"ז תוס' ד"ה נתנו ליהושע מדבריהם יש ראי' דיותר מצוה לחלק צדקתו למרובים כדעת הגמ' :

סעיף ה' . בש"ך ס"ק י"ד בא"ד מעתיק תשובת הרשב"א ומעתה וכו' כל שהוא ספק בתחילתו וכו' . נ"ב ויש ראי' לזה ממה דאיתא ריש פרק האומר משקלי עלי ל"ל דאיכא דתקיל ואיכא דכייל מהו דתימא כיון דכולהו לא תקלי לא קמ"ל . ועיין סי' רי"ז סעיף י"ז וה"נ נימא ספק נדרים להחמיר א"ו משום דספק ממון להוציא הוא אין כח ביד הקדש להוציא מספק ופטר נפשי' אפילו בכופרא :

שם מסיים הש"ך והדברים צ"ע . נ"ב ועיין תשו' ר"י מטראני חלק א' שאלה ל"ט מסיק ג"כ. דהוי ספק ממונא :

הלכות מילה

סימן רסב סעיף א' ומלין מיד בבקר . נ"ב אחר התפלה בבה"כ :

ועיין בע"ז ס"ם שמ"א מדין אונן שיש לו בן למול . ואף שהכרעת הט"ז לענ"ד לא נראה שלשון הרמ"א שהעתיק מכ"י לא משמע הכי אלא תמיד יקברו קודם . ורא"יתו מסי' ש"מ פשיטא דיש לדחותה דאיירי באופן שאין האב אונן והרש"ל גופי' דחה הכא ראי' זו אלא שהרש"ל מסיק שהאב אונן אינו פטור ממצוה זו ולמשמעותו האב נמי יכול לברך כיון שהוא מחויב בדבר ועל זה הא ודאי חולק הרמ"א והסכים עמו דהא כתב דהסנדק יברך . וא"כ לענ"ד הי' ראוי תמיד לקבור קודם משום דקודם הקבורה כיון שהאב פטור אז אף הב"ד אינם חייבים כמשמעות הרמ"א בשם הרמב"ם סי' רס"א שאין מלין בנו של אדם שלא מדעתו אלא א"כ עבר האב דהיינו במזיד משא"כ בכגון זה דמשהה המצוה כדי לקיימה כמצווה ועושה דומה למשהה חמצו כדי לבערו שאינו עובר בבל יראה ה"נ אין על הב"ד החיוב ואי משום זריזים מקדימין זה אינו אלא מי שמחויב בדבר מחויב נמי בהזירוז אבל מי שאינו מחויב כלל פשיטא שאינו במצות זירוז ומשום זה מסופק אני אפילו אם הסנדק יוכל לברך כיון שאין החיוב עדיין על שום אדם . ורא"יית מהרש"ל מברייתא דמגילה מי שהולך למול ושמע וכו' לא יטמא אלא למת מצוה . יש לדחות כדי ליישב דעת הרמ"א שדין פיטור אונן בכל המצות אינו אלא מדרבנן ובריתא זו נאמרה לדבר תורה . ועיין תשו' ח"צ ס"א . אך מה אעשה שכבר נתפשט המנהג על פי הוראת הע"ז ואיני כדאי לחלוק עליו . אחר זמן מצאתי ת"ל כסברתי ביבמות דף ע"א ע"ב ע"ש בתי' רבא :

בש"ך סק"ב . מדחה ראיות הרא"ש די"ל דנהי דלא יצא מ"מ לא ניתנה שבת לדחות אלא על מצות מילה ממש . לדעתי זה ליתא ממה דאיתא שם דף קל"ה דאהדר רב אחא אתליסר מוהלא בשבת משום דלדעתו היה מחויב בהטפה ע"ש פירש"י . וזה ברור :

סימן רס"ג . סעיף ב' . אשה וכו' ולא תמול השלישי אלא נמתין לו עד שיגדיל . בהגמרא לא נאמר אלא שלישי לא תמול והרמב"ם ז"ל הוסיף כלשון הטור וש"ע להמתין עד שיגדיל . ומשמע דלכשיגדיל ויתחזק כחו מחויב למול את עצמו . ואין לו טענה שירא פן ימות גם הוא כאחיו כי החזקה לא היתה אלא בקטנים שכחם חלוש. ולפ"ז הנאמר בפ"ק דחולין ההוא ערל ה"ד אי כשמתו אחיו מחמת מילה ישראל מעלי' הוא . ע"כ היינו או שמתו אחיו מחמת מילה שהיתה בגדלותם או דההוא ערל אף שהוא גדול איירי שעדיין לא נתחזק כחו . וכה"ג פי' הפרישה לדברי הטור בסי' רס"ד . אמנם משמעות התוס' שם בחולין הוא דאפילו כי מתו אחיו הקטנים שנימולו לשמנה אם הצילו בהם בשעת מילה וראו דאיבלע דמם . אף כשהם גדולים פטורים מטענת יראת המיתה . וכן משמעות רבינו ירוחם שבב"י סימן ב' . ובדעת תוס' יש להסתפק אי נימא דאף האידנא שנתפרסם דינא דר"נ ולא מהלינן תינוק אדום אי ירוק מ"מ סברי דאין למדין גדול מקטן מטעם שמא לא הצין בו יפה יפה ולכן מוקמי בתי' הראשון שנימולו כשהן גדולים או דנימא דהאידנא לא שייך כלל קושייתם כי לא קאי אלא על הברייתא שאפשר בימיהם עדיין לא נתפרסם דינא דר"נ ויוכל להיות שמלו תינוק דלא אבלע דמא ולא אדעתייהו . ולמעשה כ"ז צ"ע :

סעיף ג . וה"ה וכו' . נ"ב בנ"י הכי משמע דדוקא בחשש משפחה מודה רבא דבעינן דאיתחזק בג' כמבואר בא"ע אבל בחשש אחיות בב' זימני הוי חזקה . אבל בחידושי רשב"א מבואר דאף באחיות ס"ל לרבא דבעי ג' זימני . ומן הסוגי' נשמע כהנ"י דא"כ מי הכריח לומר דילמא אי הוות אתית שלישית נמי הוי אמר לה לימא לי' אחיות שאני א"ו כדברי הנ"י :

סימן רס"ד סעיף א' . בע"ז סק"ז כופין אותו לקיים . נ"ב עיין שבות יעקב חלק ב' סי' פ' :

סעיף ה' . כיצד אם נשאר מהטור . נ"ב עיין תוס' יבמות ע"א ע"ב ד"ה סוף מילה ובח"ר שם מבואר דאף צילין דפריעה מעכבין . ובדבריהם אפשר לתרץ מה שהניחו תוס' בתימה בשבת קל"ז ע"ב ד"ה מל וכו' . ע"ש . ובלא הנ"ל צ"ע תמיהתם שהרי בדבריהם הנ"ל מבואר דהמול ימול הנאמר לאברהם אבינו על צילין דמעכבין בהבשר ואף דשם נאמר דלא ניתנה פריעה לא"א הרי מוכח דבלא פריעה יש מציאת קיום מילה בהבשר שלא ישאר מה דחופה רוב העטרה ודוק :

סימן רס"ה סעיף ד' . הג"ה ראשונה אבל כשחוזרין וכו' . נ"ב יראה לענ"ד דלאו דוקא כשחוזרין מפני שלא נימול פעם ראשון כהוגן אלא אפילו נימול כהוגן אלא שאח"כ נמשך ערלתו עד שלא נראה מהול או אפילו קטן המסורבל בבשר עד שאינו נראה מהול בשעת קשוי צריך לברך דהא קיי"ל ודאי דדבריהם בעי ברכה כמבואר במס' שבת דף ק"ג . וכן הוריתי הלכה למעשה בקטן שנמשך ערלתו . ועיין מס' יבמות דף ע"ב :

בש"ך ס"ק י"א . וכתוב במהרי"ל וכו' . נ"ב ואיתא שם בבן מן הפנויה רצה אחד לדלוג תוך הברכה כי טוב וגער בו . משמע מיני' דלא לשנות גבי' במידי :

הג"ה שני' . וי"א וכו' וביום הכפורים נותנים לתינוק הנימול דעה זו מביא הב"י בשם הכלבו ודוחה אותה בשתי ידים מטעם כיון שתינוק כזה אינו כלל בר חינוך אכתי הוי ברכה לבטלה . ובמח"כ נעלם ממנו דעת הרא"ן שמביא המ"א

המ"א בא"ח סי' תרכ"א והוא בהרא"ה ה' עירובין דף ע' והוא בלשון זה וא"ת מה היא חשובה טעימה זו להתיר את הכוס. איברא היא חשיבה דהא טעימת הכוס ליתא אלא משום גנאי של כוס שלא יאמרו שלא לצורך הוא ברכה זו וכי חזו דמטעמין לי' לתינוק ליכא גנאי. ור"ל לענ"ד דודאי משום ברכה לבטלה מעיקרא ליתא דברכה לבטלה לא הוי אלא לבטלה ממש לא כן ברכה זו דניתקן הקידוש או הזמן או ברכת המילה שתהא על הכוס שוב הברכה ג"כ שבח לבורא ב"ה שברא היין לקדש עליו. וזה צרכו כמו צורך השתי' ואפשר יותר. ואין בה טעימה אלא משום דלא ליהוי גנאי לכוס. ובודאי שכן משמע מסוגי' הש"ס פסחים ק"ה ע"ב שחשוב דין זה דהמברך צריך שיטעום באחד מתמניא דיין הנשמעים מן הברייתא. ולשיטת הב"י שהיא נמי שטת הרשב"א והריטב"א בעירובין ושטת תשו' הר"ן סי' נ"ב קשה מה החדוש הצריך לזה דלא ליברך לבטלה. ולשטתייהו ע"כ לידחוק דהיינו לאפוקי מס"ד דרא"ה שאין בזה משום לבטלה. אבל להרא"ה יותר ניחא. וכן מוכח לענ"ד דעת התוס' מנ' הנ"ל דף ק"ו ע"א סוף ד"ה זכרהו על היין שכתבו ועוד מנינו למימר דקידוש על היין דבר תורה אבל הא דאמר המברך צריך שיטעום זהו מדרבנן. הרי דמן התורה חייב לקדש ולברך על היין ואין צריך לטעום וקשה הא הוי ברכה לבטלה א"ו כנ"ל דכל שהוא צורך מצוה אינו כלל ברכה לבטלה. וכן באמת מבואר בפי' רש"י עירובין דף מ' ע"ב. (ודע דפרש"י זה צ"ע ליישב עם פירושו במס' ר"ה דף כ"ט ע"ב) דז"ל ליתבי לינוקא לשתותו דהאי שיטעום דקאמר לאו דוקא קאמר אהמברך דה"ה כי שתו אחרינא דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו ותהא ברכת בורא פרי שלא לצורך ומכי טעים לי' אחרינא שפיר דמי פשטותו מבואר כדעת הרא"ה. אלא שכתשו' הר"ן סי' נ"ב דחה דעת השואל שהבין הכי מרש"י וכתב שדברי רש"י הכי מתפרשין דכי אמרינן המברך צריך שיטעום דמשמע המברך עצמו היינו טעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר אלא כשלא שתה אדם ממנו כלל הדבר ברור שאינו גנאי בלבד אלא איסור גמור דהא קיי"ל דמברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא. ובמח"כ מלבד שלשון רש"י ז"ל אינו סובל פירושו אף גם יש לתמוה הא דין זה המברך צריך שיטעום אינו נשמע אלא מהברייתא שבמס' פסחים הנ"ל. ולפירושו קשה על רש"י מהיכי נשמע כלל שהוא הקפידה שיטעום המברך בעצמו משום גנאי מברייתא זו הא מהם לא נשמע אלא שמוכרח ליפגם וכדפי' באמת הרשב"ם שם בין על ידי עצמו ובין ע"י אחר. א"ו אין כונת רש"י ז"ל אלא כהרא"ה. ולדעתי אף דעת תוס' עמהם כנ"ל ויפה הכריעה הרמ"א ז"ל כותייהו ביה"כ. וזה לענ"ד דעת הלבוש שמשיגו המ"א בסי' רע"א ס"ק ל"ב ע"ש והוק. כי מה שמביא המ"א ראי' מעירובין לענ"ד ליתא דכיון דא"א בינוקא מה"ת יתקנו הזמן על הכוס באופן שיהא גנאי לכוס א"ו דא"ל כה"ל. וגם מתוס' שמביא אין ראי' דמדקאמר ידי קידוש ילאו משמע כתקונו לכתחילה וכתבו דהיינו ע"י שיטעום המקדש אבל ודאי משמע מכל הפוסקים הכא דהטעימה אין עיכוב להקידוש דאל"ה פשיטא דלא הי' מועיל טעימת תינוק שלא הגיע לחינוך. וגם לא היו צריכים לטעם ברכה לבטלה או גנאי א"ו דלא כהמ"א:

סימן רסו סעיף ב' בט"ז סק"א. ומ"ש ב"י בשם הרמב"ן נראה טעמו וכו'. נ"ב א"י מה הכריחו לטעם זה כי עיין בש"ע א"ח סי' ש"א סוף סעיף ג' וה"נ דכותה שהרי תחילה הי' בהיתר ומותר להחזיר לאיזה מקום שירצה ואולם דוקא קודם שהוציאו מידו כנלענ"ד:

סעיף ט'. בש"ך ס"ק י"א. והרא"ש (נ"ל במקומו והרא"מ) והוא בהגהת מרדכי פרק ב"מ:

נ"ב לענ"ד אפשר אילו מסברת עצמו המציא הרמב"ם דינו הי' מודה להרא"ד. אבל כמדומה למדו ממשנה יבמות דף ס"ו אעפ"י שחייב במזונותיהן ע"ש הרי מבואר סתם שחייב ואילו להרא"ד אין מזה רבותא שיאכל בתרומה דהא מ"מ יוכל הרב לפטור עצמו ממזונותיו אם יאמר איני נעבד. אלא משמע בכל גווני חייב והכי משמע נמי סתימת הלשון וטעם הרמב"ם לענ"ד מספיק נמי דאף אם יאמר איני נעבד מ"מ איכא למיחש מטעם שלא יספיקו מעשה ידיו למזונותיו. שוב עיינתי בהב"ח עצמו ותמה אני הראי' מביא ומ"מ כתב דבריו:

סעיף כ"ח. בש"ך ס"ק מ"ח. דמיוחדים לאיש הן. נ"ב עיין ריש אלמנה לכ"ג שם נאמר מהסוה דינא דל"ב תניא כותי' דרב אמר ואנן פסקינן כר"י דהדין עמה וע"ש בתו' וצ"ע:

סעיף לט בט"ז ס"ק י"ד. וכנ"ל לדעת הטור. נ"ב זה ע"כ ליתא שהרי הטור בח"מ סי' ש"ן פוסק דלספיקא דדינא לא מהני תפיסה ולהכי נמי סותם בדין דסעיף ס"ב דאינו משלם קנס והכא ע"כ איירי בדכתב לו גט שחרור בינתיים. והש"ע בסעיף הנ"ל סמך בתפיסה על דהכא:

סעיף נ"ט. בט"ז ס"ק כ"ז. בא"ד הנה לפי דעת הר"ן וכו'. נ"ב איני מבין דבריו בזה דהא להר"ן נמי מהני אם כותב בשחרור שנתן החצי לאחר במתנה ומזכה השאר לאחר בשביל שניהם ומאי שנא אם כתב שני שטרות ובכל שטר כתוב כל הנכסים לפלוני ופלוני עבדי הא מ"מ בכל שטר מבואר דלא נשאר להאדון שיור וכל אחד ואחד א"צ לשטר חבירו. משא"כ בחצי חצי צריך כל אחד לשטר חבירו ונמצא הוא משתחרר בשל חבירו. ולכן שפיר עבדו הש"מ וב"י והר"ב שהסכימו הר"ן להרמב"ם:

סימן רס"ח. סעיף ד'. בט"ז סקי"א וכן כתבו תוס'. נ"ב א"י התוס' שם אדרבא משמע דהכא מפני שהיה צריך ב' ת"ח לעמוד על גבה מחזי שפיר כמתכוון ולא כמיקר. אלא שהב"י כתב שהרמב"ם לא נסתייע בחילוק זה ולכן הוכרח לטעמו. וא"כ התימה עלי' דידי' הדר:

ש"ע סוף הסימן. ואם לא בדקו אחריו או שלא הודיעו וכו'. נ"ב זה לשון הרמב"ם אבל תימה לי' הא לשיטת התוס' הודעת המצות מעכב אפילו בלילה ומכ"ש כשלא הודיעו כלל וכבר פסק סעיף ג' כותייהו והרמב"ם לשיטתי' ניחא שתי' קושי' תוס' באופן אחר ע"ש ודוק. והטור באמת לא העתיק לשון זה דהרמב"ם. ואולי י"ל שהב"י מפרש שאך לא הודיעו שכר ועונש המצות ומ"מ היה בם קבלת מצות:

הלכות ס"ת

סימן רע"ג סעיף א'. ובין כל חומש וחומש ד' שיטין. וכן ברמב"ם. ומשמע בין אם סיים החומש באמצע הדף ובין אם הסיום בסוף הדף. ועיין סי' רפ"ג בב"י מה שמביא בשם התוס' פי' הריצב"א ע"פ הירושלמי נשמע מיני' דבתורה אין להפריד החומשין לכתחילה אלא באמצע דף ומדלא הזכירו הפוסקים דין זה הכא ע"כ שמפרשים שם כפרש"י ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה קאי על הספסקות ד' שיטין שבין נביא לנביא אם מסיים מלמטה מתחיל מלמעלה בלא הפסקה אבל בתורה תמיד צריך ד' שיטין הפסק. אבל תמהני מדוע השמיטו הטור והש"ע כל עיקר דין זה ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה בסי' רפ"ג ובהרמב"ם פ"ז מה' ס"ת כתב בהלכה ע"ו ובין כל נביא ונביא ג' שיטין שאם בא לחתוך חותך. והדברים אינם מובנים ולדעתי חסר וצ"ל כלשון הגמרא ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה שאם בא לחתוך חותך וא"כ העתיקו שפיר וע"פ פי' רש"י וצ"ע:

סעיף ו'. בש"ך סק"ו מסיים מבואר דבי"ה שמ"ו יש לדקדק. נ"ב ובב"ש מסיים וני נראה דלכתחילה אין נכתוב ס"ת כן וכן נוהגין:

סימן רע"ה. סעיף א' הג"ה כי אין לו לחתוך השם. נ"ב עיין

הלכות עבדים

סימן רס"ז סעיף כ'. בש"ך ס"ק ל"ה והב"ה כתב תימה.

עיין שבות יעקב חלק א' סי' פ"א ועיין סי' רע"ו בע"ז סק"ז הדרך הג' ובש"ך שם ס"ק י"ב :

סימן רע"ז . סעיף ט' . בע"ז סק"ז הדרך השני בא"ד ואין להקשות . נ"ב עיין בהתשו' הנ"ל שמביא שכל דבריו אלו כבר מבוארים שם ועיין מוהר"ם לובלין סי' קל"ב מסכים בדרך זה :

סימן רע"ט . סעיף ב' . בש"ך סק"ב בא"ד א"נ דוקא התם וכו' על פרשה זו . נ"ב א"י מה קאמר בזה . וגם בהס"ת שם הי' אפשר להכינה מיד קודם הברכה כדי שיכוין לפוטרה וק"ו בטעות דנהי שהי' דעתו על פרשה זו מ"מ לא הי' דעתו כלל על ספר זה :

בט"ז סק"ב סוף ד"ה אלא אי קשיא וכו' שאני התם דודאי וכו' . נ"ב ולענ"ד לשון ר' יוסי במס' תענית דף כ"ח דאמר וכי יחיד יכול לקרות תורה בעל פה בצבור לא משמע דבברבה תלי' מילתא אלא במה שמוציא היחיד לצבור וע"ש . וזה לענ"ד ההבדל בין קריאת הכ"ג ביה"כ שלא הי' חיוב הקריאה כלל על הצבור אלא עבודת יחיד היתה נקראת כדאיתא יומא דף ל"ה ע"ב ע"ש בפרש"י :

סימן רפ"א . סעיף ה' . בש"ך סק"ט . ובזה אתי שפיר הא דשאל וכו' . נ"ב היא תמיהת הרשב"א שם . אבל י"ל כי הרשב"א לשיטתי' הוא דתמה דמסיק מקודם דבס"ת לכ"ע צריך עבוד לשמה משא"כ לשטת הרמב"ן שהביא וכן הוא שטת התוס' דף מ"ה דאף בס"ת פליגי רבנן י"ל דשפיר שאל ביד מי דאילו עדיין בידו הי' מוחזק ולא הי' נפסד שכרו מדיכול לומר קים לי כרבנן . ועיין בח"מ סי' ש"ו בענין טבח שקלקל ומטעם שהוא בידו עדיין אינו מוכרח שהוא פעם ראשון ודילמא כבר אשכחי' ולא אמר לי' דאינו נאמן משא"כ כשאמר לו ביד לוקח ושוב אינו מוחזק ונפסד שכרו שפיר אמר מתוך :

סימן רפ"ג . סעיף א' . בש"ך סק"ב . כלומר וכו' . נ"ב תימה לי א"כ איך שרי לדבק הא מוריד מקדושתו להס"ת וע"כ לדין זה מה דנאמר מותר לדבק היינו חומשים נפרדים טרם שנדבקו יחד הוא דשרי וזה לא משמע מסתימת הברייתא דמשמע אפילו ס"ת כולה דבוקה מותר לדבק . וצ"ע כי לכל הפחות הרמב"ם בעל המצאת דין זה הי' לו לבאר :

בסי' זה מאריך הב"י לבאר טעם הריף שפסק כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה דעיקר טעמו משום עת לעשות כיון דלא אפשר ורבה דאסר לטעמו . ועם שיפה דיבר עכ"ז לשון הריף אינו מורה להכי מדכתב ענין בפני עצמו בתר דכתב דקורין בספרי אפטרתא בלשון זה כותבין מגילה להתלמד בה וכן הלכה מה הלשון וכן הלכה שכתב אלא בתר הדין דספרי אפטרתא הי' לו לכתוב וכן כותבין מגילה וכו' וכן הלכה למה לי . לכן הברור בעיני שחולק בזה על פי' רש"י והנ"י שפירשו ביבמות סוף פרק מצות חליצה בדאיתא התם מתקיף לה מר זוטרא ודחק שם רש"י דלא דמי לכותב מגילה לתינוק ע"ש . ובאמת לחילוקו זה אפשר דקשה דאף מה דמקשה הגמרא על מ"ד אין כותבין מן המתני' דהיא עשתה טבלא למגילת סוטה נמי לא קשיא . אמנם הריף סובר בפשוט דסתמא דגמרא סותם כמר זוטרא דלא כאתקפתא דמר בר אידי אלא דבאמת קיי"ל כמ"ד כותבין מגילה לתינוק ועטם הגון יש כי נהי דביומא דף ל"ז מסיק הגמרא ג"כ ליישב המתני' דיומא בדוחק בסירוגין מ"מ בהנזקין בתר דמסיק ג"כ הסוגי' הכי נאמר שם כתנאי וא"כ חזרה סתם גמרא מלמוקים המתני' דטבלא בהדוחק אלא רבה הוא דפסק כהת"ק והמתני' אתיא כר' יהודה ומדסתמא דמתני' כר"י דס"ל כותבין סתם נמי הש"ס ההלכתא כמר זוטרא . ולכן סתם נמי הריף כותבין ומסיים וכן הלכה . שוב עיינתי וראיתי שקדמני בזה הפרישה :

סימן רפד סעיף ב' הג"ה ואם שרטט שיטה העליונה שוב לא צריך . ואיתא בב"י בשם הרא"ש ז"ל דה"ה אם כתב שטה אחת בלא פסוקים שוב רשאי לכתוב באמצע אף פסוקים בלא שירטוט כי השיטה ראשונה היא כמו השירטוט . ולענ"ד בפרק מ"ח הנ"ל לא משמע הכי ובפרט מהרי"ף ורמב"ם שמצריכים השירטוט לגט חליצה מפני הפסוקים אף שהם באמצעות השטר וצ"ע :

סימן רפו סעיף א' בש"ך סק"ו כיון שהמקצת הוא של נכרי . נ"ב עיין בבדק הבית שחולק בזה על המרדכי על פי הרשב"א וג"מ היכא דליכא סכנה :

סעיף יח הג"ה אם הפתח הקטן כו' והגדולה פטורה . נ"ב עיין במהרי"ל דעיקר טעמו משום שאין אלו תשמישין קבועים ולהכי לא דמי לי' לבית האוצר שבסעיף א' :

סי' רפט סעיף ג' בע"ז בסק"ד . ומזה יש ללמוד במזוזה שעושה בפתח הפתוח מביתו לחצר אם יש לילך אחר ימין הנכנס לחצר או אחר ימין הנכנס מחצר לבית ומעתיק פסק המהרי"ל שבסי' צ"ט ע"ש . ונראה שלמד דינו מדמיון זה דשני בתים דטעמא משום דבכל חלק פתח פתוח לר"ה הוא דאזלינן בתר היכר ציר הא אילו לא הי' פתח לר"ה אלא לאחד אז פשיטא לקבוע מזוזה בחדר השני בימין הכניסה אליו דרך ביאתו מר"ה אף אם ההיכר ציר בבית שלפניו . ה"ה דימה אם החצר שאחורי הבית סתם א"כ אין לו דרך ביאה אלא מרה"ר לבית ומן הבית להחצר הוי ימין כניסתו מבית לחצר אפילו ההיכר ציר בהבית אבל אם יש פתח מהחצר לרה"ר אחר אז אזלינן בתר ההיכר ציר . זה דעת מהרי"ל ברור . ואם שאיני כדאי לחלוק על המהרי"ל תורה היא וללמוד אני צריך כי לדעתי תמוה הוא דהא לדעתי דין חצר וגנה אחת הם ששניהם בפני עצמם פטורים ואינם חייבים במזוזה אלא מפני שבתים פתוחים לתוכו כדמבואר בהרמב"ם סוף הלכות מזוזה ה' ז' והלכה ח' . וכן הוא בפרישה סי' רפ"ו בשם רבינו מנוח דלולא שסתם חצירות בתים פתוחים לתוכו אף הם היו פטורים מהני שאינם מקורים כמו גינה . וא"כ אחרי שמסקינן בסי' רפ"ו גבי בית שער העומד בין הגנה לבית חייב בשני מזוזות אף דהה יכר ציר הוי בגינה קיטוניות עיקר דכי אמרינן הלך אחר היכר ציר הנ"מ דבין תרי בתי דתרוייהו עיקר אבל הכא קיטוניות עיקר וחייב ומדסתמו שם משמע ברור דכמו שלענין חיוב ופיטור לא אזלינן בתר היכר ציר ה"ה לענין קביעות המזוזה תמיד קבעינן בימין הכניסה מן הגינה לבית שער ומן הבית שער לקיטוניות בין שיש להגנה פתח לרה"ר ובין אין לו ואפילו ההיכר ציר בהגנה והכל מפני שלא נאמר ההיכר ציר אלא להבדיל בין שני בתים עיקרים ולא בין בית לגנה דתמיד הבית עיקר והכניסה אליו הוא דמקרי כניסה . וא"כ א"י מאין למד לדמות חצר ובית לשני בתים אלא הי' נלענ"ד דנמי הכי דינו דבין שיש לו פתח פתוח לרה"ר ובין שאין לו ואפילו ההיכר ציר בתוכו תמיד קביעת המזוזה היא מימין הנכנס מחצר לבית ודאי אם החצר פתוח נמי לרה"ר וצריך שם נמי מזוזה פשיטא שצריך לקבוע בימין הכניסה מרה"ר לחצר אבל בהפתח שבינו להבית כיון שהבית עיקר הולכין תמיד אחר ימין כניסתו . וצ"ע רב מאין למד דין זה וכה"ג נמי קשה מה שפסק שם נמי גבי החדר קטן פחות מד' על ד' שבפני עצמו פטור וחיובו אך מצד החדרים גדולים שהוא פתוח אליהם שתולה בהיכר ציר כמבואר בהט"ז בשמו . ולענ"ד לא הי' נראה לי בכל זה מפני שאינם שני בתים שחיובם עיקר בפני עצמם וצ"ע . ואולי המהרי"ל סובר לעיקר תי' הרא"ש שבפרישה הנ"ל שהיא בלשון זה וי"ל דאין ראי' מחצר לבית דחצר דרכו להיות כך ומשמש לדירת הבתים . (וזה דלא כמשמעות הרמב"ם שכותב בהלכה ח' לפיכך וכו' דהיינו ממש תי' רבינו מנוח) ולהכי סובר כיון דחצר חיובו במזוזה בפני עצמו חשוב עיקר כמו בית ומדמהו להכי לשני בתים . ועכ"ז אין די עולה לפיסקא בבית קטן מד"א ותו דלענ"ד אין זה תלוי בזה אם החצר חיובו בפני עצמו אם לאו אלא בעיקר התשמיש ותמיד הבית נגד חצר מקרי עיקר תשמיש . ותדע דלשיטת רבינו מנוח הא קשה בהסוגי' דף ל"ג ע"ב מדוע בבי הרזיקה פשיטא לי' דחייב בשני מזוזות דהיינו

דהיינו בית שער שבין בית לחצר ומ"ש דבבית שער שבין גינה לבית דאית בי' פלוגתא. בשלמא לשיטת הרא"ש י"ל דלהכי פשיטא לו משום דהפתח שבין בית שער לבית פשיטא דמצד הבית חייב. וכן בין הבית שער להחצר מצד החצר אלא דא"כ ק"ק מה קמ"ל ר"פ. (ועיין ב"י סי' רפ"ו ובנ"י שם) אבל לשיטת רבינו מנוח הא ודאי קשה דמ"ש כנ"ל. וע"כ לומר דבחצר פשיטא לו דעיקר התשמיש הוא הבית ולהכי פשיטא לו. משא"כ בגינה איכא למ"ד גינה עיקר הרי דלשיטת רבינו מנוח והרמב"ם מוכח דבית לגבי חצר יותר חשוב עיקר תשמיש הבית מן בית לגבי גינה. ומדקיי"ל דאפילו גבי גינה חשוב הבית עיקר ולא משגחינן בפתח פתוח ולא בהיכר ציר כדמוכח מסתימת הפוסקים וכנ"ל מכ"ש לגבי חצר כי מה"ת נשוה בזה פלוגתא בין הרא"ש ורמב"ם ור' מנוח. וכן נלענ"ד מבואר מדברי הר"י שבמרדכי שבב"י קודם לדברי המהרי"ל שכתב בפי' בפתח שבין בית לחדר. דהיינו לדעתי בית קורא לפאהר הויז ולשדוב דהיינו בית החורף קורא חדר שאין משגיחין בהיכר ציר ולא בפתח פתוח לרה"ר אלא תמיד קבעינן המזוזה בימין הכניסה מן הבית לחדר ע"ש ודוק. ואפילו לדעת מהרי"ל תמה אני איך מדמה חצר שאחורי בתים שאינו אלא מוקצה לחצר שלפני בתים שזה לענ"ד ודאי אין חיובו אלא מצד שבית פתוח לתוכו אפילו לדעת הרא"ש. וגם ודאי הבית נגדו מקרי עיקר תשמישו ובימין הכניסה להבית מתוכו בודאי לענ"ד ראוי לקבוע המזוזה תמיד:

הדברים הנ"ל הובאו ע"פ מעשה ליד חתן בן אחותי החריף המופלג מוה' יעקב מליסא. והשיב אלי בזה הלשון וע"ד אשר כתב אדמו"ר בדין מזוזה שבין בית לחצר לחלוק על סברת מהרי"ל תיתי לי דקיימתי מסברא דנפשאי וב"ה שכונתי לדעת הגדול אשתקד כאשר הגעתי לקבוע מזוזות התעוררתי בזה דהמרדכי חולק על מהרי"ל וגם מדברי העט"ז שהובא בש"ך סק"ו יראה ג"כ דאזיל בשיטת המרדכי ודרשתי בעת ההוא כזה מאדמו"ר אב"ד דק"ק גלוגא בצירוף עוד איזה שאלות שהוצרכתי אז הלכה למעשה ואעתיק בזה תשובת הגאון הנ"ל אלי מה שפקפק על סברת מהרי"ל שהובא בט"ז כו' הוא הבין דאזלינן בתר עיקר תשמיש החדר ולא זה כונת המרדכי רק דאזלינן בתר עיקר תשמיש הפתח שמבית לחדר נעשה פתח ליכנס לחדר ולא ליכנס מן החדר לבית לכן קובעים בימין כניסת חדר אבל מבית לחצר אינו נעשה שיכנס מבית לחצר רק מחצר לבית לכן אם אין חצר פתוח לרה"ר קובעים בימין כניסה לחצר דלזה נעשה הפתח ומה מועיל שמשמים הרבה בבית בשעה שרוצה ליכנס לחצר אינו רוצה לשמש בבית רק אם פתוח ג"כ לרה"ר אין הכרע אם נעשה שילך מבית לחצר או שיבא בדרך רה"ר מחצר לבית. לכן אזלינן בתר היכר ציר דודאי אין זה עיקר תשמיש שיכנס דרך חצר לבית לכן הציר עיקר וזה ברור ופשוט עכ"ל. ואף כי סברתו לא הבנתי כ"כ כי לפי קט שכלי לא ידעתי לחלק לענין פתח לשם מי נעשית גבי בית וחדר בשניהם פתוחים לרה"ר בפרט לפי המבואר במרדכי דאף באין הבית פתוח לרה"ר וע"כ הפתח נעשה ליכנס לשם כנראה מלשונו. עכ"ז בטלתי דעתי הקלושה ועשיתי כהוראתו בשגם הוא בא לתרץ דעת מהרי"ל. תו כתב החריף מוה' יעקב נ"י ומה שהביא אדמו"ר ראי' מהחילוק דמחלקים בין בי' הרזיקי להפתוח לגינה. לולא ד"ק הי' אפשר לומר דא"ש אף לרבינו מנוח דחצר הרבה בתים פתוחים לתוכו. וא"כ מלבד הבית הזה שפתוח לבית שער הפתוח לחצר אפ"ה החצר חייב מצד הבתים האחרים הפתוחים לתוכו. וא"כ יהי' איך שיהי' מחויב בי' הרזיקי אף אם לשם חצר עביד הא החצר חייב מצ"א. משא"כ הגינה דמיירי דאין שום בית פתוח לתוכה רק הבית שער הזה ואם הוא בטל לגבי גינה הי' פטור כמו הגינה ואף דבית פתוח לבית שער מ"מ הוא נגרר אחר הגינה והיא פטורה. זה הי' סברת הפוטר. וחלילה לא לחלוק על ד"ק באתי רק תורה היא וללמוד אני

כא

לריך. ויעיין בתשובת מהרי"ל כי השואל הזכיר הך קטוניות והמהרי"ל לא חש לה:

על זה השבתי להחריף מוה' יעקב הנ"ל בלשון זה. מה שהעתיק לי תשובת ידידי הגאון אב"ד דק"ק גלוגא עכ"ז אין אני חוזר מדעתי ויפה מאוד הקשה על פירושו מלשון המרדכי. וגם הפירוש מצד עצמותו אין לו מובן כל עיקר. והברור לענ"ד להלכה דלא כהמהרי"ל. אבל מה אעשה שיודע אני מיעוט ערכי שאיני כדאי לחלוק על המהרי"ל. עכ"פ במוקצה שאחורי הבתים נלענ"ד ברור להלכה ולמעשה כדכתבתי אחרי שבמהרי"ל גופא אינו מבואר להדיא שדן על חצר שאחורי בתים רק משמעות איכא. ולא ולמד מלשון העולם הרי הדין לקובעה בימין הכניסה דהיינו בלע"ז אויף דיא רעכטי זייט פון אריין גיין. ומעתה נחזי אנן מי שהוא עומד תוך בית החורף ורוצה להודיע לחבירו שילך להחצר אומר איך וויל אריין גיין או אומר איך וויל ארויס גיין. וכן להיפוך אם עומד בהחצר וכי לא יאמר איך וויל אריין גיין. וחו לא מידי לדעתי. ומה שדחה מר ראיותי לחלק בין חצר לגינה מפני שסתם חצר אף בתים אחרים פתוחים לתוכו. הודאי אילו לא הי' לי הבדל יותר מרווח הי' אפשר לדחוק כדכתב מר. אבל לדעתי חילוקי יותר מבואר בלשונות הגמרא דמר סבר גינה עיקר וגם מדאינו מבואר דבחצר כזה שבתים אחרים נמי פתוח לתוכו דוקא איירי וק"ל:

בט"ז הנ"ל. ובאותו חדר יש בו חדר קטן. נ"ב מבואר שם דאיירי אפילו הוא פחות מד' על ד':

סימן ר"ץ בהג"ה אבל מותר לתקן הס"ת כו'. נ"ב עיין ד"מ מ"ש בשם הריב"ש ומסיים ואפשר בא"א בענין אחר מודה הריב"ש. ולענ"ד נ"ע כי לפי סברת הריב"ש שקורא הדיבוק הורדה מקדושה ושמש מעשה דבק בעלמא שוב לענ"ד אין לחלק כי כל עיקר היתר המ"פ אינו אלא משום לא חשבי' להורדה ודימהו לתיבה רבתא וזוברא ולא הי' חושש אלא על הנותר שלא יהי' איסור במה שיבאו לידי גניזה ושפיר התיר בא"א בענין אחר עיין ודוק. ודע שאין זה בדמיון הדין דסי' רפ"ב סעיף י"ח בהג"ה בשם הריב"ש דלא אמרינן אף דאפשר לתקן הטעיות בקדושתי' הוא דש"ה שכיון שנכתב בטעות לא בא מעולם לקדושתו משא"כ הכא דהוי ס"ת שבלה שאסור להורידו אלא בא"א לתקן בע"א דן המ"פ ז"ל מוטב שיגנז מותר הגליונים ממה שיגנז ס"ת כולה משא"כ באפשר לתקן שאינו עומד לגניזה אסור להוריד להביא המותר בגניזה:

הלכות ערלה

סימן רצד סעיף ט'. ספק ערלה בארץ ישראל אסור וכו' כיצד כרם שיש בו נטיעות של ערלה וענבים נמכרו חוצה לו בארץ ישראל אסור ובסורי' מותר והוא שלא ידע שהובאו מאותו כרם ובח"ל וכו'. ובסעיף י' כרם שהוא ספק ערלה בא"י אסור ובסורי' מותר. מה מאוד יש לתמוה על פסק זה כרם שיש בו נטיעות של ערלה זה מבואר שר"ל ויש בו ג"כ נטיעות של היתר כדפי' הש"ך שהרי להכי שינה ותפס לשון הטור ולא לשון הרמב"ם כיצד הי' כרם ערלה שזה פי' כולו ערלה וא"כ איך פסק בספק זה בסורי' לאיסור באם אך ידע שהובאו מאותו כרם ובסעיף י' כרם שהוא ספק ערלה דהיינו מן הסתם שהוא כולו נטיעות שיש בם ספק אם עברו שנתם פסק שהוא מותר להדיא. ולא די שקשה מ"ש ספק זה מספק כרם דתערובות איסור והיתר. אלא לענ"ד אף גרע ספק זה שהוא בחזקת איסור בגופי' כדאיתא בתוס' יבמות דף ס"א ד"ה רישא שתופסים ספק בן ט' לחזקת היתר ומכ"ש דהוא חזקה לאיסור. וספק דתערובות דאפילו שוה בשוה אינו אלא איקבע איסורא. וכבר תמהתי בצד ש"ע שלי על הטור ורמ"א שתופסים ספק דכרם גופי' בדרך אל"ל וכ"ש והט"ז אסברא לן וכתב דעדיף טפי ספק איסור מספק תערובות

וזה

וזה ניחא ספק איסור דלא אתחזיק לאיסור אבל לא בספק כנ"ל אדרבא גרע . [ועיין סעיף כ"ג ודוחק דלא איירי אלא מספק כזה ותו הרי שם צריך שינכר] ועכ"פ על הש"ע יש לתמוה אף דלא נחית להכי מ"מ מה"ת דיהי' קל מספק דתערובות . ובשלמא על הטור לא קשה זה שהרי לא ביאר כלל דינא דסורי' ואפשר דס"ל כפי' רש"י דבאמת אין חילוק בין סורי' לח"ל אלא לענין הקנין לכתחילה . וכן על הרמב"ם פשיטא דל"ק שהרי מבאר דינו על כרם ערלה ודאי ושפיר דחמור אליבי' סורי' בזה מח"ל דבסורי' לא שרי אלא בנמכר חוצה לו וספק אם הוא מכרם זה אם לאו אבל בהובאו מכרם זה אסור ובח"ל מותר משא"כ בכרם ספק ערלה דמותר אף בסורי' . אבל פסק הש"ע במח"כ לענ"ד ודאי אינו נכון וסתור מיני' ובי' . ודע שלשון הרמב"ם כך ספק ערלה בח"ל מותר כיצד הי' כרם ערלה וענבים נמכרים חוצה לו הי' ירק זרוע בתוכו וירק נמכר חוצה לו שמא ממנו הוא זה שמא מאחר בסורי' מותר ובח"ל אפילו ראה הענבים יוצאת מכרם ערלה או ירק יוצא מכרם לוקח מהם והוא שלא יראה אותו בוצר מן הערלה או לוקט הירק בידו כרם שהוא ספק ערלה או ספק כלאים בא"י אסור ובסורי' מותר ואצ"ל בח"ל . והנה תחילה פי' הב"י להטור ע"פ פירש"י והוא נכון . אלא שצ"ע פסק הטור בכלאים וכבר הרגיש הדרישה והט"ז ויבוב הט"ז לענ"ד מגומגם והטור עדיין צ"ע . ובוב נתקשה הב"י בהרמב"ם במה שמשוה ערלה וכלאים . וכבר כתבתי בצדו שזה לק"מ והוא ע"פ הירושלמי שמביא הר"ש בסוף ערלה דר"ה משוה אותם ותנא בתרוייהו יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט . ומסתמא ר"ה נמי כהלכתא כר' יוחנן ס"ל דערלה הלמ"מ והיינו כדפסק הרמב"ם ע"פ פי' הב"י לנכון דלא כהר"ן דאך יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט . אך תו כתב הב"י ז"ל ועדיין יש לדקדק שכתב בודאי ערלה וכלאי הכרם בח"ל מותר ליקח מהם מהיכי יליף לו דהא כי תנן בח"ל יורד ולוקח אספק ערלה הוא דתנן אבל בודאי ערלה מנ"ל . כנראה מזה דסובר שמה שכתב הרמב"ם ובח"ל אפילו ראה ענבים יוצאת מכרם היינו היתר לודאי ערלה כל שאינו רואה הלקיטה . וזה לענ"ד אינו שהרי בעצמו כתב הרמב"ם פ"ח מה' כלאים אסור באכילה והוא שיראה אותו לוקח ומוכר דהיינו לוקח הכלאים ביד ומוכר שאסור אבל ספיקו מותר . הרי שאפילו בכלאים אינו מתיר אלא ספיקו ומכ"ש בערלה א"ו דהרמב"ם קורא אף לרואה ענבים יוצאת מכרם של ודאי ערלה נמי ספק בח"ל מפני שע"צ הדוחק אפשר שהובא מראשית מכרם דהיתר לתוך של ערלה . אמנם בפי' הב"י בהרמב"ם יפה כיון שהרי להדיא פי' בפי' המשניות הכי דז"ל ספק הערלה ביאורו שהוא כשהי' כרם הערלה ידוע וענבים נמכרים חוצה לו ולא נודע שהענבים מזה הכרם או מזולתו הרי להדיא שכדי לבאר ההבדל בין סורי' לח"ל פי' דספק ערלה כולל כל מיני ספיקות הן הספק דגוף הכרם והן הספק דכרם ודאי אלא שהספק אם הענבים ממנו וכדפי' הב"י . ונראה בעליל שמפרש הנאמר בהמתני' ובח"ל יורד ולוקח היינו הבבא שפסק ובח"ל אפילו רואה הענבים יוצאת מכרם ערלה דהיינו יורד הנכרי עם הענבים מהכרם והישראל לוקח ובלבד שלא יראנו לוקט . ודע דבין לפי' הרמב"ם ובין לפי' רש"י לפ"ר יש לתמוה על לשון הסוגיא בשלמא לדידי היינו דשאני בין ספק ערלה לספק כלאים ות"ל הא בהספיקות הם שוים אלא בהודאי הוא דאיכא בינייהו שבערלה כל שרואה לוקט להרמב"ם מהכרם דערלה ודאי ולרש"י מן הנטיעות דערלה ודאי אסור ואילו בכלאים אף זה שרי רק שלא ילקט ביד וא"כ היינו דשאני בין ערלה ודאי לכלאים מיבעי לי' . אבל זה לק"מ חדא דבהלכות ערלה להרא"ש באמת הלשון היינו דשאני בין ערלה לכלאים . ואף לגירסתינו הוא לאו דוקא ור"ל היינו דשאני בין המשניות השנוים בספק ערלה וספק כלאים . אבל עיקר הקושיא מודאי לודאי . ואדרבא לפי' האחרים שבהר"ן ע"ש ודוק דמשמע דבאמת הקושיא על שינוי הספיקות דחמור בערלה מכלאים איפכא יש לתמוה דאיך אמר בשלמא

לדידי ניחא דמחמיר בספק ערלה ומקיל בספק כלאים מה בכך דהוי הלמ"מ הא מ"מ הי' ההלכה שספיקו מותר ופי' הר"ן אפילו ספק רחוק דומיא דפלוגתא דיחיד ורבים וכדמוכח במס' ברכות דאמר כל המקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל גבי צלף וא"כ אדרבא לדידי' יותר קשיא דמהראוי להקל בספק ערלה יותר מבספק כלאים דהא ודאי בכל ספק דרבנן דקיי"ל לקולא צריכים להיות הספיקות שוים וכמו דקיי"ל נמי לגבייהו יחיד ורבים הלכה כרבים . א"ו כפי' רש"י ורמב"ם . ודע תו דלמה שפסק הרמב"ם שאפילו בכרם ודאי ערלה אפילו הובאו מן הכרם נמי שרי בח"ל וע"כ כנ"ל משום שתופס בערלה אף זה לספק דדילמא מעיקרא הובאו לתוכו מכרם דהיתר מה שנאמר בסעיף י"א אבל ענבים וכו' שקרוב הדבר וכו' הרי מפני שקרוב הדבר אסרינן ולא חשבינן לספק שמא מן החוץ הובא לשם ע"כ אינו אלא בא"י או סורי' ובח"ל באמת אף זה שרי עיין ודוק :

ש"ע סעיף י"ז משום דרובא דגפנים וכו' . נ"ב ל"ד שהרי ערלה אינה בטילה אלא א' בר' אלא בהבה"ב כתב דסתמא הוי ביטול א' בר' :

סימן רצז סעיף א' בש"ך סק"א . ודלא כהרמב"ם . עיין בזה פר"ח י"ד סי' פ"ז סק"ו אף הרמב"ם מודה בכלאים דהרבעה :

סעיף י כחזיר עם הכבש . נ"ב ז"ל הרמב"ם ולטעמי' אזיל שאינו חייב מלקות בכלאים דהנהגה אלא בטמא וטהור ומוכרח לבאר מינין אלו . אבל הש"ע שסותם האיסור שהוא לכ"ע אף בשניהם טהורים לא יצדק דמיונות אלו שהם דוקא טמא וטהור ולסיים עניהם וכיוצא בהם :

סעיף יא בט"ז סק"ה . בא"ד גם בפי' המשנה דפ"ח דכלאים . נ"ב ע"ש בפי' המשנה ב' מבואר להדיא דלא כותי' כי ז"ל והוא שהם אסורים לחרוש ולמשוך ולהנהיג ומבאר לחרוש הוא שיחרוש בהם יחדיו בעול אחד ולמשוך בהם העגלה או האבן או כדומה לו ולהנהיג שיקשרם ביחד ויוליכם וזה ענין לא תחרוש בשור וחמור יחדיו ר"ל לחבר ביניהם וליחדם על איזה דרך שיהי' :

סימן רצט סעיף א' בט"ז סק"א ע"ש ול"נ וכו' . נ"ב ההוא ול"נ אינו תי' על קושי' הדרישה אלא השגה על תי' הדרישה על קושייתו וקיצר בהעתקה . ותי' על קושי' דרישה כותב סוף הדיבור :

שם מסיים הט"ז על קושי' הדרישה וכתב לתרץ דכאן אין אסור אלא החיבור וכו' . עיין תוס' י"ט ריש פ"ב דכלאים מביא בשם הירושלמי קושי' זו על ימעט דכלאי זרעים דנמי אסורין רק החיבור . אבל הקושי' מעיקרא ליתא דאין מבטלין איסור אמרו ולא אמרו אין מבטלין היתר בהיתר אחר וק"ל :

ותו לסי' זה עיין בספרי דרך חיים סי' תמ"ז סס"ד בגמר התשובה :

סימן ש"א סעיף א' אבל כרים וכסתות . נ"ב עיין תשו' פ"מ חלק ב' סי' קי"ב מדין כרים המחוברים במסמרים . והסומך עליו לא הפסיד בפרט לרוב הפוסקים שבגדים שלנו מפני שאינם שזורים אין בם משום כלאים דאורייתא . ועיין נמי בספר בשמים ראש סי' רל"ג אך לא חתם עלי' אינש וצריכה עיון :

סוף הג"ה שני' ומ"מ לכתחילה לא יעשה של כלאים . נ"ב עיין ש"ך סוף הלכות כלאים :

סעיף ו' בש"ך סק"ח קרוב לסופו ודמי ללא יקח וכו' . נ"ב ובשניהם הטעם משום דהנאת אלו הם הנאת לבישה :

סימן ש"ב סעיף א' בט"ז סק"א ואני אוסיף וכו' . וגם שם מיירי מאיסור דרבנן . נ"ב מזה ל"ק כי שם גוף האיסור ד"ת וממקום אחר בא שהוא דרבנן ע"י שנתבטל משא"כ הכא גוף האיסור דרבנן . ועיין בד"מ סי' נ"ז ובדבריו גופייהו סי' ק"י :

סימן ש"ה סעיף יו"ד. הג"ה ואין החב יכול לפדות ע"י אילם. החרונים כולם מסכימים דיכול לפדות ע"י אילם. ומשלחי חב המוכרח ליתן מכסה לעיר לחרת ביום הל"ח ואם לא ירצו כאן אם יכול ליתנות אילם לפדותו בזמנו. ודאמה לי דלא למיעבד דע"כ לא מסקינן דיכול לפדות ע"י אילם אלא ביום הל' אבל תוך הזמן דליכא לא שני מיעבד אף אלמי' לא מני. ואף דמני עביד בתופן דסעיף י"ג חדא דשמא יאבדו וע"ש בהג"ה ואו ליכא דומה לפי' ע"ח סק"ז בשך דסם חשוב דמני למיעבד השתא אבל הכא הא מ"מ אי אפשר למיעבד הפדיון מהשתא. אלא הוריתי לו למיעבד בשמא כדסעיף י"ג:

סעיף יג הג"ה וי"ח כו'. עיין ב"י שני בגירסת הגמרא שאומר שם ואע"ג דקיי"ל הלכתא כותי' דרב בחיסורי בהא הלכתא כותי' דשמואל. ליתא בתקו' רש"ל סי' ז' שים לדקדק מה דלא מבואר מחיה פעם הבא הלכתא כותי' דשמואל. ואדרבה דרך התלמוד שלא לסתור שום כלל בלא רשי' שם לא שיאמר משום דמתני' לו בריתא מסייע לי' לו משום דמסתבר טעמי'. ואדרבה ר"ע מסייע בריתא כוותי' דרב בדתיתא החם וכו'. ועוד למה לריך להזכיר הני כלל דהלכתא כותי' דשמואל בדינא עכ"ל. ואני תומר לפיכך כי לפ"ר הי' קשה לי מה ס"ד לומר מתוך הכלל דהלכה כרב בחיסורי יהי' בפלוגתא זו דהלכה כרב הא בחולין דף קל"ד מצני ספק חיסורא לחומרא ספק ממונא לקולא דאמר רב מסדא וכן תני ר"ח שמונה ספיקות וכו' ואמיב רחמנא בגו והמתנות ופדיון הבן לפטור ופי' רש"י כי כל הנך לא רמי' חיסורא עלייהו אלא ממונא הלכך ספיקו לקולא. וכן מבואר בכורות דף ט' ע"א ע"ב. הרי להדיא דמחלוקת דפדיון ממונא הוא ולא חיסור. וניחא לי בזה דהיינו בחמת טעמא דגמרא דלא תימא הואיל והפלוגתא בחם זה נפטר מחיוב המלות עשה הוי כמו פלוגתא דחיסור. אלא אע"ג דקיי"ל כרב בחיסור וכשמואל בדיני הכא הלכתא כשמואל בדיני מפני שעיקרא חיסא אלא ממון וכנ"ל. ואדרבה דעת הרא"ש תמוה לי דמפני שלא הי' לו גירסא הנ"ל בגמרא פוסק כרב מכח דהלכתא כוותי' בחיסור ומה חיסור יש בזה כנ"ל. וחדע דהא בכל ספיקו דבכור חדם לא חמרינן דמפריש הממון ויעבדנו לעלמו כמו בספק פדיון חמור. ועיין לף הנ"ל ונ"ע:

בשך ס"ק י"ט. ד"ה עוד כתב הב"ח דים לחלק. כ"ב עיין מ"ח סי' שלט:

סעיף יה בשך ס"ק כ"ג מסיים ועדיין ל"ע לדינא. כ"ב עיין בא"ע סי' ד' סעיף כ"ו מבואר שאם נשחח לכהן ל"ח וא"כ פשיטא שלט:

סעיף יט כהן שנולד לו בן מגל. כ"ב וה"ה בן ממזר דנמי חלל הוא מק"ו דלמטה לכ"ג. ועיין תשובת רשב"א סימן אלף ר"ח ובשע"ת סי' ז' סעיף י"ד ובאחרונים שם:

סעיף כג וכל זמן וכו' ואפילו בזמן הזה שומכין ע"ז. בחשובת ח"ל סי' ק"ד וכן בחשו' שבות יעקב חלק ח' השיגו על המהרי"ק מטעם רוב נשים ולד מעלי' ילדן. וזה לעג"ד לאו מידי הוא דאדרבה היכא למימר רוב היולדות ולד מעלי' ניכר הריקום וזה הואיל ואין ריקומו ניכר לאו ולד הוא. אמנם שוב השיגו מדקי"ל בכי' קל"ד לעניין עומחת לידה דמספק ממחה ממילא לעניין פטור דממע"ה וחזקה לא מכני ומייתי הש"י רחי' מדעה ר' יהושע. והמ"ל כאן ועוד שנראה מדבריו שבימי הטור נחחדשה חומרא זו. ולכן כאן עלי' שאינה אלא משום חומר כרת ואינו כן שגם בזמן התלמוד כבר נהפשטו בהגרת שפיר כדאמרינן מעולם לא זכו וכו'. ולכן מסיים לנע"ד ברור דכל שהפילה שפיר הבא אחריו פטור. ואני אומר שזה להדיא לף נגד הטור שהרי בסי' קל"ד פסק ואני דכמפלת שפיר בכל עניין נותנים לה ימי עומחת לידה ואילו הכא שאם המפלת שפיר אלא גוונים אלא מים אלא דם הנולד אחריו בכור לפדיון ה"ו לעיקרא דדינא סובר בהרמב"ם ליפסק

כרב אלא משום חומר האיסור ומיעוט בקיאות דורינו חוששם להחמיר באיסור כרת אבל לפדיון סובר כהמהרי"ק שלף אינו בקיאים להבחין בריקום. וכן נראה להדיא נמי לשון הרמ"ם שנמי בשם' בכורות מעתיק המשנה כלותה ובשם' כלי כתב ואין להאריך שאין אנו בקיאים בדורות הללו בגוונא דשפיר הילכך חוששין להם מספק וכו' הרי שלף מחמת מיעוט בקיאות דורותינו הוא שמחמיר ולא מעיקרא דדינא ומשמע הא לעניין פדיון לף אנו בקיאים כדכתב המהרי"ק. ומה שכתב הח"ל שהרי בזמן הש"ס כבר נשחפקו. זה אינו רואי' כלל שהרי מחלוקת רב ושמואל ע"כ בשלא ילדו רב סבר דמחלוקת ר' יהושע ורבנן בעכור ופוסק כרבנן דלף העניו חלוי בריקום וכדפירשו חום' ושמואל הא ודאי דסובר דמחלוקתם בגלול לבל בעכור אפילו רבנן מודו. ושפיר שלא סיו בקיאין להבחין ולהפריד בין גלול לעכור ולפיכך אמר אחד זה וכו'. מש"כ הרמב"ם והרא"ש ועור פוסקים כרבנן אליבא דרב ואין לנו לבדוק אלא בבריקום וזה ודאי בזמן התלמוד היו בקיאים אלא משום חומר האיסור דעומחת לידה אבל בדורותינו למיעוט בקיאתנו אבל לעניין פדיון הניחו על דין התלמוד כדכתב המהרי"ק. וירחה לע"ד לחפשר שלף קושי' הגמרא על אלא גוונים וניחום שעלי' עיקר מטרן דהרמב"ח ז"ל לחום נמי משמע מדלא הקשה מקודם בשם' בכורות דיפטור מחשש זו הבא לחריו מפדיון דלא מקשה אלא נמי לף מחמת חומר האיסור ולא בפדיון. ומכ"ש שרחיות הש"י מר' יהושע שמע מידי הוא שהרי ר"י הבעל פלוגתא דרבנן דליח הלכתא כותי' ופשיטא דמעיקרא דדינא מסופק משח"כ לאן מעיקרא דינא פסקינן כהרמב"ם כהך. ולף בדורותינו מחמירין לעניו כרת ולא לפדיון כמבואר ברא"ש ועור ומהרי"ק ורמ"א. וכן עיקר לע"ד מדשתמו כל הרחשונים ואחרונים לגבי פדיון ודוק. וזה עיקר טעם המהרי"ק ועשה החזקה לא כתב אלא לשעד בעלמא ואולם כל זה דוקא היכא שבשעה שהפילה נתנו לב לשאול למורה ולהורה להם לופן הבדיקה על מה תהא כדי לידע אם חלד לחריו זכר מה תהא עליו אז שפיר לע"ד דים לסמוך על הבדיקה לף החידוש ואפשר לפילו בברכה לבל אם הנשים לא שאלו. ולף עכשיו לאר לידת הזכר מעידים שבדקו ולא ס' בו ושם ריקום בזה שפיר דן אם"ל שאין סמיכה כלל על בדיקה זו. ואדרבה י"ל רוב ולד מעלי' ילדן ופטור. ובלופן זה ממש בת עובדת לידי והוריתי שפטור וק"ל:

סימן שו סעיף ד' בשך סק"ב ומ"ש הח"ו בשם' י"ע דמשמע מפי' רש"י. ב"ב ע"ש פ"ג דפילה בהגהות הרא"ש שם מובאין דברי הח"ו ומשמעות פי' רש"י היינו לף כ"ו ע"ב ד"ה אח ושם קאי על ודאי בכור. וא"כ א"י לייחב לף המהרי"ל בשם דקשה לי' הא"ו דידי' אחידי'. ואף בודאי אינו רואה משמעות מרש"י שם לבפי' אלא לכל היותר כדכתבו הרא"ש ושור שאינו דשאי ועיין תוס' בכורות ב"ב ד"ה ואינה:

סעיף ז בשו"ע סק"ו דלא ליחי וכו'. ב"ב בן בשבע נמי הפרישה ובלבוש כתב שם בזמן הבית אי' מלוה להקריבו חוך שנחו דכחיב לפני ה' וכו' לפיכך אמרו חז"ל גם ב"מ מלוה לאכלו חוך שנחו. אבל מדברי הרמב"ם יש ללמוד דאף ב"מ מצוותן לאכלו חוך שנחו ד"ח ע"ש והח"י העתיקו וגם בפל לשון השור וביאר הב"י עליו ס"ש זה מוכח דס"ל דד"ח הוא וק"ע:

סימן שז סעיף ב' בשך סק"ח וכ"כ בחשו' מהרי"ל סי' ע"ב. ב"ב שם ליחא אף ע"ש סי' ק"ח. ושם חסר קודם שכחוב שם אבל ח"י אם נשנו בן י"ל על בן שוב למכרו חי לגוי אבל ח"י וכו'. לאנס מה שכחב חו השך מיהו בחשו' מהרי"ל שם וכו' זה עד כה לא מלאתי:

סימן שמ סעיף א' לישנ דשמים. ב"ב ואפילו ספק בכור. ועיין חשו' ב"ב:

סימן שי סעיף ב' בשך סק"ח וע"ל סי' ק"ט ס"ק ב"ה. כתב לי חתן חתני המופלג החריף מוה' ליפמאן. השך נמשך למ"ש בסי' ק"ט דדוקא במקום שנייך לקנוס אותו בגון שידע המוכר זולת זה לא ולעג"ד כפי המבואר כאן

בסעיף

בסעיף א' השוחט את הבכור אפילו הראוהו לחכם כו' והוא כר"מ דמתני' דבכורות דף כ"ח ע"א א"כ נימא לי' לוקח למוכר מה אפסדתיך כמו שהקשה הגמרא שם דף ל"ז ע"א על רשב"א נימא לי' ולימא לי' מה אפסדתיך ואי הוא הטעם משום קנס דוקא לא הוי מקשה הגמרא מידי על רשב"ג דאטו מי מוכרח לסבור דוקא שקנסו אותו א"ו דדינא הוא (ובאמת מ"ש רש"י שם במתני' דף ל"ז משום קנס בלא"ה יש להבין דברי רש"י שם שכתב דאסור מספק הא להמבואר כאן בסעיף א' אין ספק כלל אלא ודאי. ועכצ"ל דרש"י רצה לפרש אף אליבא דר' יהודה ואף באוזבן לי' מקום מומא ובזה ודאי אינו אלא מטעם קנס כנלענ"ד) אליבא דר"מ משום מאי אפסדתיך ואף שראיתי בכ"י ריש פרק המוכר פירות שכתב נמי מטעם קנס. אך לענ"ד המדקדק שם יראה שלא כתב שם באמת לשון המשנה וי"ל לכונתו במוכר בכור חי בחזקת בעל מום דבזה לא שייך מה אפסדתיך וז"ל [וגם בהא דסי' קי"ט בנודע לו שהוא טריפה נמי צל"ע דמ"ש בין זה להמבואר ב"ב ריש המ"פ דבזרעי גינה שאינם נאכלים כלל וזרעו ולא צמחו דמחזיר לו כל הדמים ואין מנכה לו אף דמי עצים והיינו כמ"ש שם הרשב"ם דכיון דהוא זבן לי' אדעתי' לזריעה והוא לא נהנה מידי וע"ש בכ"י וא"כ ה"נ דלקח מיני' אדעתא דאכיל בחזקת כשר ואי משום שאכלו אין זה מקרי נהנה כלל דאכילת נבילות וטריפות לא נהנה מקרי דנפשו קצה לו כמבואר בבכורות הנ"ל יע"ש ברש"י. מכל הנ"ל נבוך אנכי בזה דלענ"ד דאף במוכר ונמצא טריפה מחזיר הדמים אף במקום דל"ש קנס. ומפני שצריך לי עיון עדיין הגהתי זה] עכ"ל. והשבתי לו בלשון זה מה שהקשה על המראה מקום דהש"ך דאין כ"מ למה דפסקינן כר"מ דיוכל הלוקח לומר מה אפסדתיך וכתב ואי הוא הטעם משום קנס דוקא לא הוי מקשה הגמרא מידי על רשב"ג דאטו מי מוכרח לסבור דוקא שקנסו אותו א"ו דדינא הוא אליבא דר"מ אי מש"ה הי' אפשר אדרבא דוקא לרשב"ג משום דלא אזיל בתר קנסא לגבי דברים שאין נפשו קצה ואך בתר דינא בדברים שנפשו קצה פריך דזה נמי דינא הוא משא"כ לרבנן דאזלי בתר קנסא י"ל דלא אזלי בתר דינא כלל ושוגג תמיד כשאכלו לא יחזיר. אמנם באמת יפה הקשה כדפסק הרמב"ם דדבר האסור בו בהנאה אפילו מדברי סופרים מחזיר הדמים ואין בו דין מכירה כלל. והיינו נמי קושי' הגמרא ולימא לי' וכו' והכל מטעם שהוא דבר המופקר כדאיתא בר"ן נדרים דף פ"ה ע"ש וק"ל ובודאי זה לכ"ע. תו הניח בצ"ע על הכ"י וש"ך דטריפה שנפשו קצה מהראוי נמי הי' דינו אף בשוגג דומי' דזרעים שלא צמחו. לזה יראה לי לבאר. דהא בלי ספק הת"ק דברייתא בר פלוגתי' דרשב"ג היינו התנא דמתני' כי ודאי לא מסתבר לומר ג' מחלוקות בדבר וא"כ הא איכא למידק מדוע משמיע התנא דמתני' טבל הא מטריפה לא נשמע דנפש אדם קצה בו וע"כ דסובר דנשמע מבכור מדסתם ולא חילק בין אם מכר ממקום מומא ש"מ דטעמי' היינו משום מה אפסדתיך אלא משום קנס ונשמע טבל מק"ו וזה ניחא אם התנא דמתני' היינו ר"י אבל אם הוא ר"מ עדיין י"ל דבבכור הטעם משום מה אפסדתיך ובטריפה מטעמו דרשב"ג ולא נשמע טבל כלל. ומוכרח רש"י לפרש המתני' מטעם קנס ובהברייתא נמי איכא למידק מדוע בלשון הת"ק טריפה. וע"כ משום דבזה לא פליג רשב"ג ואינו מזכיר אלא במאי דפליגי. והנה אם דרשב"ג כדמשמע קצת מפי' רש"י ז"ל דלא אזיל כלל בתר קנסא אך בתר דינא ובדברים שהנפש קצה דינא הוא דליהדר מדלא נהנה כלום א"כ אם נאמר דהת"ק מודה בסברא זו דטריפה דינא הכי הא ודאי אף שוגג דינא הכי כדהקשה חתני שי' כמו בזרעים וכו' וא"כ הא יקשה לשון המתני' דוקן בטריפה הוי דינו כמו בבכור מה ענינם לתלות זה בזה בכור טעמו משום קנס ודוקא במזיד וטריפה טעמו פשוט משום דלא נהנה ואפילו בשוגג. וע"כ או דנימא דהת"ק פליג כל עיקר על סברת רשב"ג וס"ל דאף בטריפה כל שאכל נהנה בשביעות בטנו. וא"כ שפיר אף טריפה אין טעמו אלא משום קנס ובמזיד דוקא. אך א"כ אכתי יקשה דהי' לה להברייתא נמי לשנות אף טריפה כיון דמ"מ אף בטריפה פליגו איפכא דלת"ק שוגג לא יחזיר ולרשב"ג אף שוגג יחזיר להכי מסתבר לענ"ד יותר דאף לרשב"ג אין זה הטעם של נפש קצה לעיקר דין. שמש"ה יתחייב ליהדר אלא אף לרשב"ג עיקר טעמו משום קנס אלא שבדברים שאין הנפש קצה לא אבו לקנוס משום קנס לחודי'. אבל בדברים שנפש קצה סמכו על זה לסעד וטעם לקנוס (על דרך שכתב הנקה"כ בסי' קי"ט באמצע דבריו. ומ"ש רש"י דספק איסור הוי ר"ל דלהכי קנסוהו משום איסור ספק נגעו בה) [אף דבאמת בדבריו אלו שם לא ניחא לי מ"מ הבאתי דבריו לראי' קצת]. וא"כ הכל ניחא לשון המתני' ולשון הברייתא באין גמגום. ופסק הכ"י וש"ך בטוח יפה כי בשוגג דלא שייך קנס משום ההוא טעמא להוד דנפשו קצה אינו בדמיון זרעונים שלא צמחו דמ"מ נתמלא בטנו ונשבע מרעבונו וק"ל. והנה רש"י ז"ל פי' במתני' בבכור משום קנס דאיסור ספק הוי ור"ל איסור ספק דבכור שהוא אסור מן התורה כל כמה דלא נבדק הרי הוא בחזקת איסור מן התורה כדאיתא בסמ"ע סי' רל"ד. ומה שכתב תו הסמ"ע מש"ה כתבו וכן השוחט פרה ונודע שהוא טריפה פי' נטרפה בודאי ר"ל לאפוקי טריפה דמחמת ספק שד"ת הוא בחזקת כשרות אלא דמדרבנן אסור כדמבואר באר היטב כלל זה בפר"ח י"ד ריש סי' כ"ט ע"ש והוא בכלל דין הרמב"ם דהמוכר דברים אסורים מדבריהם אם אכלם אין המוכר מחזיר כלום:

ומה שכתב הסמ"ע ועוד בבכור וכו' זה הוא טעם נוסף למסקנת הלכה אבל אינו עיקר כדלקמן. והש"ך בנקה"כ הנ"ל שמשיג על הסמ"ע בלשון זה ולא נהירא דס"ס יאמר לו המוכר דילמא כשירה הוי והסמ"ע. במח"כ לא דיבר נכונה בזה אלא דבכ"מ שהספק אסור מן התורה כגון נתנבלה בשחיטה בודאי נשמע מרש"י ומן הטעם דמשום קנס דצריך להחזיר הדמים כמו בספק בכור לר"י היכא דלא שייך מה אפסדתיך. ודבריו שם בנקה"כ מעורבבים לענ"ד. אמנם מה שכתב הט"ז שם ס"ק ע"ו בלשון זה דאף בספק טריפה דיש פה ריעותא וצריכה בדיקה מן התורה וכו' דהרי ספק איסור דאורייתא מכר לו דמשמע מיני' דאפילו במקום דשייך נשחטה הותרה אנא דאסרינן לי' מדרבנן בספק נמי חייב ליהדר הדמים. זה ליתא ע"פ כלל הרמב"ן. ואי משום דשמא טריפה הוי שפיר יוכל לומר אייתי ראי' אלא דמשמע דעת הב"ח וט"ז שם דלא כמסקנת הפר"ח הנ"ל אלא דספק כזה שע"י ריעותא נמי ד"ת לחומרא. (ולשיטת הרמב"ם דכל ספיקות ד"ת שרי זה ודאי אינו) וא"כ דהספק מן התורה אסור כודאי פשיטא שהסברא ישרה דמה בכך שיאמר המוכר דילמא כשירה היא הא מ"מ דבר האסור מן התורה מכר במזיד וראוי לקנסו כמו בספק בכור. ואולם אם מכר בשוגג בשר בכור בזמן הזה לדידן דמטעם קנס לא אפשר לאתא עלי' רק מטעם מה אפסדתיך בזה מסתביר לענ"ד דיוכל המוחזק לומר קים לי כהפוסקים המבואר ברא"ש וטור שפוסקים כר"י ואם הי' במקום מום אפסדתי שפיר ופטור מלהחזיר וי"ל דלזה רומז הש"ך לעיין בסי' קי"ט דבשוגג ל"ש קנס וממילא הכ"מ כנ"ל. ועל הכ"י בצ"ע לק"מ דמי יודע אם פוסק כר"מ וק"ל:

סימן שי"ג בט"ז סק"ב. בא"ד אלא הטעם כיון דהקסדור לא חיסר שום אבר וכו'. נ"ב ז"ל הפי' משניות להרמב"ם ודבר ברור שזה הקסדור לא נתכוין אלא כדי שיעשה בו מום וכו' ע"ש. ולהכי נלענ"ד דבהקסדור הי' אפשר למידן שלא כיון להתיר אלא שנתכון להכעיס להטיל מום בקדשים ולפיכך התירוה. משא"כ גוי' זו שבודאי לא נתכונה להכעיס ואיכא אומדנא דמוכח שלא נתכונה אלא להתירו:

סימן שי"ד סעיף ז'. בש"ך סק"ו. וצ"ע בזה למאי דפסק לקמן. נ"ב א"י מה ענין לפסק זה הא אף לדעת הרמב"ם נמי הטעם משום מילתא דעבידה לגלויי. ועיין ש"ך סק"ח ומה מגו היא זו:

סעיף יו"ד ישראל וכו'. עיין ש"ך הטעם. וכן כתב הט"ז

ומכח

ומכח זה ממניח הט"ז שאם פשע חינו נאמן וא"כ יהא מוכרח דאף בפק בבור מחויב הכהן לקבלו ואפילו בבפני. וזה ודאי דבר זר שבבירה יהא בידו אם להחזיקו לעצמו ואם להטילו על הכהן בחזקה כדהתמיה המהרי"ל שבש"ך ריש סי' ס"ו. ואפילו האיסור לעכ"ד חלש מאוד לאחרי שאינו אלא בפק דרבנן דהא מסתמא דגוף האיסור לאפילו בבבור ודאי אינו אלא דרבנן משום דגרמה כמבזה מתנות כהונה. ואף אם נקבל דוחק זה לאחרי ל"ע אם זה יהי' הטעם לזה ס"ד דהסוגיא שם דף ל"ח ע"ב דאף במעשר היינו טעמא דישראל לא השידו. ומה ענין מעשר להאמין בו ישראל יותר מכהן. אלמא שאינה מוכרח דאף הטעם כדאמרינן דאילו בפשוט דזוקא כהנים הוא דרהו שהשידו ואלא ישראל א"כ מה נריך שם עמוד ג' לומר על רועה ישראל בי כהנים לגבימה לא חיישינן. ת"ל דישראל הוא א"ו דאף גופא הטעם דישראל לא השידו משום דלגבימה ל"א ואף משום הטירחא הוא דאשידו כהנים ובמעשר למה דס"ד ע"כ לומר מדים לשיפולו תקנה דהיינו להביאו לירושלים דזה"ז בל"ז אין מעשרין דומה לו לישראל בבבור וק"ל. ועיין בבורות דף כ"ג ד"ה ואין כהבו ולהמתין לכהן שילא לקבלו מסתם קאת אפילו אלא בשאם הש"ש סי' ס"ו וע"ש:

סימן שטז סעיף ה' הג"ה וכו' וא"ח וכו' ואפילו אם נתנו לו בישראל במעות. כ"ב עיין בספר תקפו כהן סי' ס"ב ולקמן סי' שכ"ח בט"ז סק"ה:

סעיף ד מבכרת וכו' נמת אפילה. כ"ב עיין נדה כ"ט ובחום' ד"ה וז. וע"ש בסמעות דבריהם:

סימן שטז סעיף ג בט"ז סק"ה מסיים על הש"ע וסיבה מסגנון דנקט בפסקי מהרא"י. כ"ב המעיין שם ירחה בסהרא"י גופי' לא פסק אלא בסגנון הש"ע וחדש ללזכר ונקיבה לא יקרא תערובות דאחד באחד:

סעיף ו בש"ך ס"ק י"ח וזה ח"ב וכו'. כ"ב עיין נמי ט"ז. וא"י מה קשה להו כל עיקר דשם מה דח"ל לשחול הוא מפני הספיקות טובא ולא מפני שעל המוכר להודיע כדכתב הט"ז ובהד' פרקים הוא הטעם ושם פשיטא דל"ק מפני שאין ידוע לשחשה היום קבעי:

סימן שך סעיף ו' נפי שהוא דבר שבל"ל. כ"ב עיין ח"ע ס"ס מ' ובספרי שם. ולפי הש"ע מה דאיתא בהמשנה וטור המוכר עובר פרתו ע"כ היינו שמכר הפרה לעובדה:

בהגה"ל ויקנה לו המקום שהבהמה עומדת שם. כ"ב לעניד ע"כ מתורת לגב אחיון שני דאילו מתורת חגר בגוי לא מפני מקום דאין שליחות לגוי וה"ה חגר כמבואר בח"מ סי' רל"ה גבי קטן. וא"כ מהראוי שיאמר נמי קטי לגב כמבואר ח"מ סי' ר"ב בהג"ה בשם הרמ"ם ורחב"ד. וא"כ עומדת בחוכה למותר ול"ע. ועיין חתו' מהר"ם קחלכוור שמביא החי' סי' המ"ח ס"ק י"ל. ואולם לדעת המ"ב שמביא שם המ"ח דים שליחות גוי לגבי ה"ה לאפשר דים לו חגר לבל אין זה עיקר. שוב הגיע לידי גוף תשיבה הנ"ל ומלאתי שהרגיש בזה ומביא בשם הרי"ו ת"ל כדהחבתי לבעי להיות בתורת לגב. ובדוק השם. וא"כ ל"ע מה שמביא הש"ך סק"ט בשם מהרא"י וקשה לי לשוחו במקום משיבה:

בש"ך סק"ח. וכחב עוד הב"ח וכו'. לעפ"ז אפשר לו הגרי הא"כ. כ"ב לעכ"ד ע"כ ר"ל אחר שמולדה. וע"ש בחתו' ב"ח סי' קס"ט כי דבריס אלו לא מזכרו שם כל עיקר. ולעכ"ד אם פרע המלוה קודם הלידה מה בכך שהמשיכה היתה קודם קנין המעות סוף סוף היו שני קניים והפרעון מדוע לא יחשב קנין בפף:

הלכות חדה

סי' שיב"ג סעי' א' הג"ה ואם חזרה ונתערבה בעיסה. ולאי פשטו לשון חזרה משמע אל לוחו עיסה שהופרש ממנו חזרה וגתערבה [אבל הלשון בעיסה ולא בעיסתו משמע קלת לעיסה אחרת] ולהכי כתב הש"ך על הד"מ ולט"ג דהשתא נמי כשלא יפחל עליה אבל למפרע חלה אסורה לזריה מ"מ וכו' אבל בטבל אסור לכ"ע. ותימה לי הא חלה זו אינה טובלת ומותר לאכול לותו העיסה בלא הפרשה על סמך שאח"כ יפרים וכגרהה שאין בחלה זו אלא המלוה דרבנן להפרישה ואיסור אכילה אחר שהופרשה. אבל קודם הפרשה אין בה איסור אכילה אלא שאם אוכל כל העיסה בלא הפרשה ביעל המלוה וא"כ מה אכילת בבל למפרע אם יפחל והדרה קודי הש"ך לדוכחה. אבל ח"י מה הבריח להסמ"ג להעמיד דינו על לופן זה שנתערבה בלותו עיסה שהופרש ממנו ולא בפשוט בשנתערב חלה בעיסת חולין דהיינו בנטלה בבר חלתה דהמניח תקנה בחינה בעילה בק"ח לפחל עליה ויחזיר ויפרים חלה אחרת אף על החלה שנתערבה ט"ד שבסי' שכ"ד שעיף י"ח מן עיסה זו שהחלה נעלת הינתה ועל לופן זה יש לקיים דברי הרמ"א בפשוט דתקנה זו הינה אלא אם העיסה שהחלה ניעלת ממנו עדיין בעולם. אבל [לא] אם בבר נאכלת אז בפיחל עליה. ומ"ש דא"כ אבל למפרע בבל יש לדחוק דלאו דוקא אלא ר"ל שאבל העיסה בלא קיום המלוה. ולהכי טוב שלא יפחל ויהי' העיסה שנתערב בו בהיסור ואילו כן אם לא בחמת חזרה ונתערבה בהעיסה שהופרש ממנו ט"ע אם לא עדיף ליפחל עליה אף אם בבר אבל העיסה כדי שלא יהי' נבבל למפרע בהאכילת תערובות היסור ודוק:

תו להנ"ל ויתיר לו בהדי.ב"ד הדין דין אמת בהמבואר בנקט"ב. אך מולד הוא ועיין סי' רב"ח שעיף י"ג אין ליבא בהסתרה. וגוף הקושי' דהט"ז אמאי יקבו שאל עליה. בבר הקשו תוס' בחס' סוטה דף ו' ע"ב תוך ד"ה כי קדוש בלשון זה ועוד אמאי בשרפה כיון דקיי"ל יש שאלה בהקדש למה אינו נפחל עלי' ואנא לאוקי. ואף שהניחו בקושי' לא ס"ד למילף משם דלא יועיל שאלה:

בש"ך סק"ס וע"ש דהא אמרינן וכו'. כ"ב לעניד יש לדחות דאפילו שאני מפני שאינו חוסר אלא כדי נטילה ובבר מוכרח בל"ז לעייר יותר מבדי החלה משא"כ בישול שנתערב בטעם בבולו:

סימן שבר סעיף י' נתן וכו' אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה. כ"ב ואם אלו פטורה ואף דהשאור דלטעמא עביד לא בטיל עיין בזה פר"ח יו"ד סי' ל"ח סק"ז ד"ה ומעתה:

סעיף יא עיין ש"ך סק"י"ח. שם כתבתי בדלו על הדברים שבתב דגם הרמ"א סובר דים בילה בלשון זה לעכ"ד בלופן זה שנתערב מעט שאור של גוי בעיסה מרובה של ישראל בלאו הבוא טעמא דים בילה ח"ל לא יהא בידם מה"ת לחוש לדידן שאין שיבור להלה דילמא מיתרמי בולו של נברי הא רובא דאוריי"תא ולמה לא ניחל בחר רובא הא קבוע ל"ם בזה כיון שנתערב ואינו ניבר ואפילו קיבוע דרבנן לינו כיון שאינו דבר חבוב ומה שאינו בטל מחמת דלטעמי' עביד זה אין לו שייבות לחשב זה [ואולי דחשוב נמי מבוס זה קיבוע דרבנן] ודוק כי ל"ע על הפוסקים שמביא התס"ד שלא דיברו מזה בלל וגרהה דמעשה אין מבטלין איסור לבתחלה נגעו בו והממירו וכמשמעות לשון הרמ"א בהג"ה. וזה נמי טעם מהר"ם שמביא הש"ך ס"ק כ"א. אבל בהד"מ מבואר טעם אחר עכ"ל שם. ואולם בעת בלמדי מסבירות מלחתי מתני' מס' דמחי פ"ב משנה ח' פי' שם הר"ש שאין מוכרין חלה לעובד בוכבים שנתערב מעט חולין בטבל מרובים שאין תקנה לטבל אא"כ מעשר עליו ממקום אחר. ולפ"ז יש שתיהם משם לדברי. אבל לעכ"ד דדוקא התם שהי דבדחורייתא חוששים שם לומר אין בילה ולבן מוכרח לפרוש ממקום אחר ולא בשקודם שם משנה ה' דמפרים מיני' ובי' וסומבין על יש בילה בדמחי בשבואר שם בהר"ש מ"מ התם א"א לומר דיעשר בדי שעשר הטבל ולשמוך דהבל מתרמי לי' מן הטבל שהוא הרוב דהא

דבר הנבלל עכ"פ הוא וא"א שלא יהא בהמעשר שנוטל נמי מן
החולין המעורבים אלא שמטעם אין בילה א"א לסמוך דיטול
מעשר מכל התערובות ולומר דמתרמי מהכל לפי ערך פטור על
פטור וחיוב על חיוב משא"כ בחלה לדידן דאין לה שיעור ואין
חשש כי אם דילמא מתרמי הכל של נכרי מכח אין בילה לזה
שפיר הוקשה לי מה"ת דלא ניזל בתר רובא. [ועיין תוספות
פסחים דף כ' ע"ב ד"ה דילמא] ואפשר לומר נמי דהיינו טעמא
דהפוסקים שלא דיברו מזה כלל משום דהש"ך ס"ק זה כתב
נמי והשתא ליכא למימר דנעשית כולה פסולה דהרי שאור של
נכרי אינו טבל שיאסר בכ"ש עכ"ל. נמצא כיון דהשאור לא
בטל לגבי העיסה של ישראל הטבול נחשב כקבוע דרבנן והוי
כמחצה ע"מ דל"ש ליזול בתר רובא [והיינו נמי כנ"ל בהג"ה.
אבל כל דברי הש"ך ס"ק זה אינם מובנים לי התחלת דבריו כתב
דה"ה כשנפל עיסה שלא הורמה לתוך עיסה ההורמה. ואדרבא
בהכי שייך טפי יש בילה מבשאור כמבואר בתה"ד. וזה תימה
בעיני דמ"ש עיסה בעיסה משאור בעיסה שיהא בעיסה
יותר שייך יש בילה הא תרווייהו גושים הם. ומה שמבואר הכי
בהתה"ד עיינתי בו ולדעתי לא נאמרו דבריו כ"א ליישב הפסקים
עם התשו' שבפסקיו לא הוצרך אף במקום דאפשר ממקום אחר
כי אם שיפרים מיני' ובי' מטעם דיש בילה ובהתשובה החמיר
בדאפשר בנפל שאור של נכרי לתוך עיסה של ישראל. וע"ז
יפה משני דבפסקיו דיבר מעיסה ר"ל הדין שבש"ע סי' ש"ל
סעיף ו' שם איירי דהישראל קנה קמח כמבואר שם בב"י
והנכרי קנה קמח ולשו יחד דזה שפיר הוי קמח בקמח לח בלח
ויש בילה משא"כ שאור בעיסה מודה דהוי יבש ביבש ולית
בילה לכן הצריך אם אפשר להוציא ממקום אחר וזה ברור לענ"ד
אף שלשון תה"ד לא משמע קצת הכי. תו כתב הש"ך ולפ"ז
צ"ל הא דשרי הרא"ש כו'. וקשה עליו אטו הרא"ש המציא היתר
זה הא משנה מפורשת הוא כמבואר בב"י. תו כתב ולפ"ז
בשאור של נכרי אין להפרים מיני' ובי' וכו' להרא"ש וכו'. זה ודאי
אמת שלהרא"ש שאור של נכרי חד דינא הוא עם שאור שלא
הורמה דאם אפשר לו יעשה תקנה וכמבואר בהתה"ד בשמו
בתשובה. אבל לא כדמשמע מלשון הש"ך דבשאור של נכרי
לא שייך כלל ההיתר דנעשית כולה פסולה כנ"ל בשמו. דזה
תמוה לי דמה אם שאור מעט אוסר עיסה מרובה שהורמה
לא יאסר המרובה של ישראל להמועט דנכרי [ונהי דהשאור
לא בטל בהעיסה משום דהוא דבר המעמיד לא מיבעי' אם
דבר המעמיד דלא בטל אינו אלא מדרבנן כדמשמע במס'
נדה דף מ"ז דקתני או שנתחמצה וכו' ע"ש דפשיטא הא ד"ת
בטל ופשיטא דאף השאור נעשה טבל ד"ת אלא אפילו לפי' הר"ש
דנראה מיני' הוא עיקר דאורייתא וכן מוכרח דאל"ה כשמפרים
עליו ממקום אחר הא מפרים עליו מן המחויב דאורייתא על
הפטור דאורייתא מ"מ נראה דהעיסה מרובה אוסר השאור
מועט עכ"פ מדרבנן כמו שהשאור שלא הורמה אוסר העיסה
מרובה אף שהוא המרובה ואינו בטל כמבואר בתשו' הרא"ש
כן אוסר העיסה מרובה להשאור של נכרי אף שאינו בטל
משום דלטעמא עביד] וכנראה הוכרח לבא לזה באשר ראה
בתה"ד בשם הרא"ש בתשובה דמצריך בשאור של נכרי לעשות
עיסה קטנה. אבל לענ"ד במח"כ זה שגיאה שלא הצריך זה
אלא באפשר והוא ממש חד דין להרא"ש עם הדין המוזכר
במתני' בשאור שלא הורמה כמו בזה היכא דאפשר בתקנה לא
סמכינן על ההיתר שנעשה כולו טבול והטעם כמבואר בהמ"כ
שבב"י סי' ש"ל דמ"מ כיון דהשאור ודאי טבול אי הוי חלת ח"ל
דאורייתא והעיסה אפ"ה לא הוי כ"א טבל דרבנן וכיון דשאור
בעיסה יבש ביבש לית בילה נראה כמפרים מן הפטור על החיוב
ה"ה בשאור של נכרי צריך מההוא טעמא תקנה היכא דאפשר
אבל היכא דלא אפשר מה"ת יגרע ולא יהא שייך הטעם שנעשה
כולו טבול ואדרבא בשאור של נכרי לא צריכינן לבא לטבל אוסר
בכ"ש. תו כתב אבל בטור כתב וזה דעת המחבר. מדברי
המחבר ודאי אינה ראי' שהרי לא כתב אלא וה"ה בשאור של
פטור וי"ל כונתו ממש כדעת הרא"ש דחד דינא הוי היכא

דאפשר בתקנה יעשה תקנה והיכא דלא אפשר יפרים מיני' ובי'.
ואינם מהטור שמביא דברי הרי"ף שמסיק דהנהוג בתקנה
אינה אלא חומרא משם יש להקשות על הטור שהרי נראה
שהרא"ש בתשובה חולק עליו ולמה משמיט דעתו. ונראה
דבזה כיון הש"ך האמת בדעת הריף דודאי לא עלה על דעת
הרי"ף לומר דשאור בעיסה יהא נחשב לח בלח כיון ושמן דודאי
יש בילה דא"כ תקשי מתני' דחלה מדוע בשאור שלא הורמה
הצריכה המתני' תקנה [אך י"ל דתקנה עדיף כדי למעט בשיעור]
ולא יפרים מיני' ובי' מטעם בילה א"ו כע"מ דשאור בעיסה
לא הוי לח בלח כ"א קמח בקמח אלא שבשאור מועט בעיסה
על זה שייך לומר יש בילה לענין זה עכ"פ דלא אפשר דמתרמי
כולו המיעוט וכמבואר בש"ך. ואפשר נמי מטעם סברתי דאף
אילו נימא דיש אפשרות שכל השאור במקום א' מ"מ יש לדון
כל דפרים מרובא פרים. לכן כתב דבסגנון זה לא הוי התיקון
אלא חומרא בעלמא ע"כ לשוני פעם. תו כתבתי בפעם אחר
בלשון זה. ש"ך בסי' שכ"ד ס"ק י"ח כתב נראה דה"ה אם
נתערב עיסה שאינה של שאור שלא הורמה חלתה וכו' דינא
הכי וה"נ נראה דעת הד"מ סק"ד שמשיג על דברי הב"י שבסי'
ש"ל וכתב ול"נ דלפי מ"ש רבינו בעיסה שלא הורמה שנתערבה
בהורמה אין לחוש אלא יעשה כמ"ש רבינו. והנה על דברי
הש"ך שכתב דהא הך טעמא וכו' דיש בילה בדבר לח.
כתבתי כנ"ל. ועתה אני אומר שאף הד"מ לא דיבר נכונה.
כי ז"ל תשו' הרא"ש כלל ב' על אותה משנה שהבאתי הנוטל
שאור וכו' וא"ת מ"ש מההוא דפרק הקומץ אמר ר"ש שזורי פעם
אחת נתערב לי טבל בחולין ואמר לי ר"ע קח מן השוק ועשר
עליו אבל מטבל גמור לא הי' יכול לעשר דהתם שני כיון שנתערב
בטל לי' הטבל ד"ת אבל בההוא דחלה כיון דשאור עביד לטעמא
לא בטל. וצ"ע דמ"ש הא מה דלטעמי' עביד נמי ד"ת בטל
כדאיתא במס' נדה דף מ"ז דקתני אי שנתחמצה וע"ש. וכן
איתא בפר"ח סי' ק' סק"ג [אך עיין בספרי דרך חיים סי' תמ"ב
סעיף ה' שם הנחתי בצ"ע כי אפשר מידי דלטעמא עביד ד"ת
לא בטל כי הפר"ח סותר עצמו עם דבריו שבסי' צ"ח ס"ק כ"ה
ע"ש ודוק בדברי] אמנם לשון הרא"ש על מתני' זו הכי ואין
זה כמפרים מן החיוב על הפטור דאורייתא שאין השאור
בטל בעיסה עיקר דאורייתא. ור"ל אף שנמי הוא מדרבנן מ"מ
חשוב יש לו עיקר דאורייתא כיון דלטעמא עביד וטעם כעיקר
דאורייתא [ואפשר נמי משום דאף חלה בזמן הזה אף בא"י
אינה אלא דרבנן שיש לו עיקר בדאורייתא] וא"כ פשיטא דעיסה
בעיסה לא הורמה במרובה שהורמה דהיינו ממש כטבל בחולין
דאין לו התקנה דפרנסה ממקום אחר כדהקשו הר"ש ורא"ש
וכן הד"מ איך מדמה עיסה של נכרי המרובה על ישראל להכא
דהוא שאור דלטעמא עביד משא"כ עיסה של ישראל המועט
במרובה של נכרי הא הוי ממש הטבל בחולין ואיך אפשר
בפרנסה ממקום אחר. וכן לפרוש מיני' ובי' דומי' דהכ' נמי אינו דומה
אם המרובה של פיטור כדבארתי לעיל דלכ"ע עיסה בעיסה אין
בילה וע"ש. [זה ליתא למה שכתבתי לקמן שהוא עיקר עיין
ודוק] ובזה דברי הש"ך סק"כ נמי צ"ע וק"ל. ודע שמה שכתב
נמי הרא"ש בתשו' על הדין דש"ע סעיף ב' בנתערב ככרות
בככרות דלא יקשה מה שפסק דיש תקנה ע"י ממקום אחר
מהנ"ל טבל בחולין בלשון זה וגם אותן ככרות חשובים ולא
בטילו הלכך יכול להפרים מטבל גמור עליהם. אף דד"ח
דלא בטל נמי אך דרבנן צ"ל דנמי ר"ל על דרך זה דד"ח חשיב
יש לו עיקר בדאורייתא ע"י שהוא חשיב קיבוע דרבנן וקיבוע
הוא ד"ת. א"נ מפני שדין קיבוע נלמד מן זורק אבן לנכרי אף
דשם העיקר מה דלא בטל משום דמינכר במקומו מ"מ יש נמי
טעם חשיבות דדבר חשוב גבי' להכי מיחשב עיקר בדאורייתא.
משא"כ מה דלא בטל מצד דישל"מ זה חשוב לית לי' עיקר
בדאורייתא. [וזה נמי לענ"ד טעם ההבדל מה דקיי"ל דדברים
החשובים אפילו שלא במינם אינם בטלים. ודשיל"מ אך במינו
ודוק]. תו כתבתי פעם ג' הנה לעיל הבנתי מדברי ש"ך הנ"ל
דטעם ההיתר שהתירה המתני' נפל שאור שלא הורמה לתוך
עיסה

עיסה שהורמה בלא לקח תפסר בפרנסה להפרים מיני ובי' ולא חיישינן לחץ בילה הוא מעשה דנעשה כולה עבולה. אבל כעת רואה אני זאת עצות מעיקרא שלא כתבו הר"ם והרש"ם טעם זה חלה דלכבי צריך להפרים על הכל ולא לפ"ע המחויב כמו בים לו פרנסה ממקום אחר דהיינו דלאחר שהפרים על הכל לא יהא צריך ליתנה כולה להכהן חלה המותר מלפ"ע יתכור לכהן כדבתב שם הר"ם בתחי' דבתר הכי לענין תרומה. ותפסר שבלחמת כונתם ממש שים לו דין ח' עם התרומה דבתר הכי. וכן נמי מורה לשם לשון פי' הרמב"ם ע"ש. ותדע שהרי הר"ם שם דחק למוקים המשנה ט' מכח הקושי' דאין בילה בדורך ועושה יין ושמן ע"ש וכן מבואר בלחמת בהקומץ שמביא הר"ם שם שאם נתערב עבל בחולין אי תפסר להפרים מיני ובי' כמבואר שם ברש"י. ולדברי הב"ח הא שם נמי נעשה הכל עבול מפני שעבל חוסר בכ"ש ח"ו הוה טעותא. והעיקר רואה אני מדהר"ם לא הוקשה קושי' זו על מנחה ח' בשאור ש"מ ודאי דש"ל דאף בשאור לו עיסה עם עיסה אחר שיך הסיתר דלא בלח בדעת הסמ"ק שמביא התב"ד. [ה"ג דסברו די"ל בחלה בזה"ז שהיא דרבנן בכל מקום סומכים על יש בילה כדאי' בדמאי פ"ה מנחה ז' ע"ש] וכדעת הסמ"ק יש בתום' מנחות דף כ"ב ע"ב תוך ד"ה ור' ע"ש שכתבו וכמו כן מי' וכו' דאין לח ומתערב יותר ממנו חלה שהמחמירים סוברים דלא סמכינן על היתר זה חלה בשאר בפרנסה ובדאפסר יש לחוש דעיסה בעיסה לא מיו לח בלה והמקילין סוברים דאף באפסר יש לסמוך עליו ומתני' לך תקנתא לאשר לחם לאפסר אין לריך להפרים חלה לפ"ע המחוייב משא"כ מיני ובי' שמוכרח להוציא על הכל. וכל זה לענ"ד ברור דלא כשא"כ שבמ"כ כל דבריו בזה בלי עיון הרואי. ויפה כתב הרי"ף שהמנהג שינו חלה חומרא וכן סובר הטור בשאר שבתשובה שלא כתב תקנתא דידי' אלא לפי מנהג המחמירים וחוששין לאין בילה בעיסה בעיסה למד לחומר תקנתא דידי' לאבל בחמת אין ללמוד כלל חומרא זו דלבתחילה מהמחני' כל"ל ודוק:

בתז"ז סק"י. לאבל עיסה וכו' כן כתב ב"י. ל"ב דבריס הללו ליתנייהו כלל בב"י אלא שהפרישה נזמרים ואין לחש ביאור וכבר הניחם בתימה הש"ך סק"ק י"ח. ולענ"ד כוונת הפרישה הכי נרסה דוקא שאור ר"ל שאור שדרכו שבא מעיסה גדולה ערס שהורס חלתה ומלא שהוא עבל לף שבהתיכה שאור הוא פחות מכ' דבעים לאבל עיסה כל זמן שאין לה ביעור חלה ר"ל ביעור כ' דבעים חיסה טובלת דמה"ת עיסה זו הוא פחות מביעור והעיסה שהתערב בו בבר הורמה חלתה ולא שייך זה הדין אלא בעיסה שהוא בביעור בפני עלמו וכתב זה לבאר לשון העור דמשמע דלחיי בשאור של קב שהוא פחות מביעור וק"ל:

שיבי"ה סעיף ג' אין לריך ליזוף סל ולא נגיעה. זה מהעור בשם הרש"ם הלכות חלה ותימה דלעיל סי' שכ"ד סעי' י"ב מלריך הרש"ם בחנו' והעור והש"ע לעשות עיסה מחמשת דבעים שהוא עיסה המחויב בפני עלמו וכדי לפעור הבכרות שתערבו שמי שתחייבו. מ"מ מלריך ליזוף כלי כדי להפרים מן המוקף. ומה שים בהדרישה תי' המהרש"ל בסי' שכ"ד על דין הש"ל זה עולה לקושייתו די"ל דוקא היכא דלא בעינן הליזוף סל כי אם למיעבד מן המוקף שפיר ילטרף עיסה לף עם הכרות. משא"כ עיסה פחות מכביעור שהליזוף יפעל החוב בזה לא מלריכין עיסה עם הכר. ואפשר חשוב כמו מקפיד על מגעו דטומאה ועהרה ודוק. ומזה מוכח דלא כדעת הש"ך בנקה"כ סי' שכ"ו ע"ש ודוק. [אבל אין זה עולה לייטב המופן דשם סי' שכ"ד דבכרות למה מלריך ליזוף כל] והרש"ל בחנו' סי' ל"ח כתב על נכון הש"ע דהכא ואתן לא נהגינן הכי אלא כמו שפסק הש"י שש"ס ונגיעה וכן הנקה"כ מציג על סעיף זה. וע"ש בתשובה הל"ל כי בבר כתבתי לחדושי למס' פסחים בשאור זה ומשך הרש"ל בקושייתו הנני על הטור לשיטתו דוקא ח"י לייטב כי בל"ז דברי הטור ל"ע דמלריך ליזוף שיעור חלה וגם ל"ם ושפסר ממ"נ אי אלא בעי ל"ם או דלא בעי שיעור חלה דהא הטור פי' אלא ברש"י כ"ח בשיטתי דבמי עיסות בשיעור ח"ל ל"ם ודוק:

עיין ש"ך ס"ק זה מה שמביא בשם הב"ח ומסיים וכדלעיל סי' שכ"ד. והש דבריס מופלאים כי עיין לעיל במה שפירשתי הפרישה דשם חילי שבשאור בא מעיסה שרי' בו בשיעור ושפיר אבל הכא עיסה זו שאין בו בשיעור ממ"נ או יהלכלנו בלא חלה דהא לא נתחייב אלא שרוצה לאחר בידי האיסור של הפקעת חלה. ומה יועיל מה שמפרים עליו מן המחויב כיון שלא מצטרף בכלי ומשאר פטור ואדרבה איסור עביד שמפרים מן האיסור על הפיטור:

סימן שב"ו בנקה"כ סק"ח כתב הש"ג על הטע"ז ולענ"ד וכו' הא דמתני' דשהוא ושמאי וכו' וכן מוכח להדיא בש"ס בסוטה וכו'. כ"ב ובתום' פ"ק דנדה דף ז' סוף ד"ה ומקפת כתבו ול"ע לי אבינ מוקף בנגיעה גרידא בלא ל"ם או בלא נשיכה דמותן פחות מכביצה בחמלע מלינן למימר דהיינו נשיכה. וע"ל לפ"ז דמ"מ מונין בשם רחבון ומני ולא מוכח בסוטה מידי:

סימן שב"ז סעיף ג'. ודוקא בחומר שיחול עלי' שם חלה בעודו קמח אבל המפרים קמח ואומ' כשתעשה עיסה יחול עלי' שם חלה דבריו קיימים ומסיים בב"י ע"ז וכ"כ בשא"ת שמטעם זה יכולה אשה לומר לחבירתה קחי קמח ולומי עוגות והפרישי חלה תעפ"י שבשעת הלווי לי' קמח ואינה רחויה לחלה. וה"כ ה"י לאחה לורך מעתיק הש"ך בכי' שב"ח סק"ז טעם ר"ת בתום' מיר הוחיל ובידה להביא עיסה הא בל"ז נמי בידה להפרים הקמח ולומר שיחול החלה על העיסה לבשתילום. ואולם בנרחה הר"ת הכ"ל לא ס"ל כהרש"ם שהרי בקדושין דף ס"ב עד כתן לא מיבעי לי' לרב אשי מר' יוחנן אלא בחומר פירות ערוגה זו תלושים יהי' תרומה על ערוגה מחוברת לבשתילום ח"ל פירות מחוברת לבשתילום על תלושה ועי' פשט ר"י דכל שבידו לאו מחוסר מעשה הא היו אחר פירות מחוברת על פירות מחוברת לבשתילום תרוויהו בזה לא מיבעי לי' ומשמע דודאי לא הוי תרומה. וכן הרמב"ם בפ"ה מה"ת להוסחה החמיחית בב"מ. לא העתיק יותר מהמבואר בגמרא וכן הש"ע סי' בל"ח. ולף רחב"י שם לף שמיקל נמי בעד שלא הניחו שלים שים בו נמי הריעותא דדבר שלב"ל מ"מ לא הקיל אלא בחדא ערוגה לריעותא הא בתרתי ערוגות לריעותא לא מלינן שהקיל ול"ל הכא דכמו שאין מפרישין קמח על קמח כן נמי אין מפרישין קמח על עיסה ולא עיסה על קמח ול"ל אין יוכל לומר על קמח שיהי' חלה לבשתילום מדמיון תרומה הא שם גופה לא מלי להפרים תרומה בשניהם מחוברים לבשתילום וה"ה הכא על שניהם קמח שיהיה חלה לבשניהם שניהם. ולהכי מוכרח ר"ת לומר שמש"ה חשוב בידו שבידו להביאה עיסה מעולגלת שהוא בדמיון ערוגה תלושה ולומר שאפשר חלה על קמח לבשיהי' עיסה שבזה שפיר לאמרינן כל שבידו לאו במחוסר מעשה. ול"ל שמוכרח שר"ת חולק על הרש"ל דאל"ה לא הי' לריך לדברין אלא סי' די בסה"ת תיהא לי בפסק הב"י בהרש"ל מאחי שהגמ' מסייע לר"ת כדקדקתי לעיל. ודע שמה שהסמ"ג נהן בעעם לפסק הרש"ל כראב"י ועיין בב"י הש ודע כי ר"י ליישב מה שיש לרחב"י להבא דאלו בחלה בקמח הריעותא דדשלב"ל היכא הא הכל בעולם והוא לף בדמיון מחובר שגדל כל גדלו אלא כמו הש הריעותא מדאינו תלוש בן בחלה הריעותא מדאינו עיסה ול"ע. ולענ"ד נמי מוכח מבעיף ב' דלא בפסק הש"ע דהכא שהרי ע"ב מסתע דלא מהני תנאי ביוקדם להפרישה בעיעשה הקמח הנשאר עיסה אלא נמי שהכבר הוא עיסה אבל בשניהם קמח לא. ודין זה הוא מהירושלמי עיין ודוק. וע"ש נמי בתום' נזיר כי דבריהם ל"ע נמי שבתבי ומיהו בהוא טעמא לחוד וכו' ועיין פירושו במ"ל פ"ע מה"ח דר"ל מה לו לר"ת לתלות היתר הסליחות נמי דאיהו מלי עביד ע"י שתביא עיסה מעולגלת ות"ל לפילו לי נימא דזה אין סברא לומר דחשוב איהו מלי עביד ע"י עיסה מעולגלת. וגם לף הש"ל דלא כהרש"ם ועמלא אין ביד המשלח כלל להפרים חלה מקמח זה בעלמו בעוד שהוא קמח מ"מ הרי הוא בידו להפרים החלה מקמח זה ע"י מעשה שיהום

כל הקמח ויפרים ממנו. [ואך א"כ כוונת המ"ל הדברים שכו' ואח"כ הוקשה להם דא"כ בכל שבידו לעשות לא חשיב מחוסר מעשה הם קצת למותר. וע"כ ר"ל שבודאי בפשוט אין לומר דלגבי מנוי שליחות שפיר חשוב יוכל לעשות בעצמו אף ע"י מעשה שבידו אף אי לא אמרינן כלל כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי דזה ודאי אין סברא אלא כיון שיש בעולם סברא דכל שבידו וכו' נהי דלגבי עצמו שיהא יוכל להפריש בעודו קמח לכשיתלש סובר ר"ת מפני שהוא בדמיון ב' ערוגות מחוברים לא אפשר מ"מ לענין מנוי שליחות לזמן הראוי אפשר די בההוא סברא דכל שבידו וכו' אף בקמח שהוא בדמיון ב' ערוגות מפני שמ"מ אינו דומה לקידושין שאינו בשום אופן בידו וע"ז מביא ראי'] נמצא שאין שוב כלל בדמיון הקדושין לא"א שזה אין בידו בשום אופן לקדש השתא ולכן אין בידו לימנות שליח אף לזמן שיהא גם בידו לקדש דהיינו אחר הגירושין משא"כ בחלה נהי דהוא עצמו אין בידו עתה להפריש בעודו קמח להזמן שהוא עיסה מ"מ הרי בידו להפריש עתה ע"י שיעשה עיסה ולכן גם לימנות שליח להפריש בזמן הראוי דהיינו כשילוש. ועל זה מביא ראי' מיבמות דאף דהוא בידו ע"י שיבא עליה מ"מ אינו יכול לימנות שליח כיון דמחוסר מעשה. וקשה דאי מיבמות אין שום ראי' ואין זה אלא כתולה תניא בדלא תניא דאטו שם בגמרא מבואר דהאיבעי' הוא בנכתב אחר הנשואין ואין הריעותא אלא מטעם השליחות הא עיקר האיבעי' הוא אם נכתב בעודה שומרת יבם אם יוכל לגרשה בו אחר שבא עלי' אם חשובה כארוסה מטעם שבידו לבא עליה. אלא שהתוס' כתבו ואפילו כתבו בו זמן דאחר נשואין כלומר שנכתב אחר הנשואין וכתבו בו זמן הכתיבה מ"מ חד דינא אית לי' עם נכתב קודם הנשואין כיון שאין בידו לגרשה בשעה שעשאו שליח. ולסברתו דכל מה שבידו אף ע"י מעשה חשוב שפיר בידו לענין מנוי שליחות. הכל קשיא מנ"ל דשם קאי כלל האיבעי' לענין אם נכתב בתר שנשאת דילמא ע"כ ל"מ לי' אלא אם נכתב קודם שבא עליה אי חשוב ע"י שבידו לבא עליה נכתב לשם גירושין אם לאו כמבואר שם בהרא"ש. ועיין בספרי סי' קל"ב. אבל אם נכתב בתר הביאה באמת לא מספקא לי' והדר קושייתו לדוכתה. וכ"ת דס"ל דלשיעת ר"ת ע"כ האיבעי' לא קאי רק דוקא אם נכתב אחר הביאה דאילו בעודה ש"י ס"ל שהוא בדמיון שתי ערוגות מחוברות דלא אמרי' לדעתו כל שבידו וכו' דא"כ דאך האיבעי' מפרש לנכתב בתר שנשאת ומשום דדילמא לענין שליחות חשוב יוכל לעשותה עתה ע"י המעשה דא"כ הדר קשיא מה הוקשה לר"ת על המנהג הא האיבעי' ביבמה לא נפשטה ונהי דבדאורייתא מחמרינן הא חלה בזה"ז דרבנן ושפיר דנהגו להקל. ואפשר דזה דעת המרדכי סוף פרק האיש מקדש שנתן באמת הטעם על מנוי שליחות בחלה מפני שבידו ללוש ולהפריש ולא חש לראיות תוס' בנזיר מיבמה וצ"ע:

[**באמצע** דבור הקודם הי' כתוב על הגליון. דברים אלו אינם אלא לפי' רש"י שם דהטעם משום לא נגמר מלאכתו והוי ק"ו שניהם מחוברים משא"כ לפי התוס' שם דעיקר מה דלא הוי תרומה בדיעבד היינו משום דלא חשוב מין אחד ודאי בשניהם מחוברים דהוי מין אחד ליכא למיבעי והיינו דעת הרמב"ם וש"ע ודוק. מה שכתבתי על הגליון שגיתי מפני הטעם שבש"ע שמשמע מיני' שהוא משום תלוש ומחובר ב' מינים וסבור הייתי שהוא פי' התוס'. אבל ליתא אלא לתוס' מג"ה הוא ממנו בתלוש ולא במחובר והוי מחובר פטור ולדידהו נמי כ"ש ב' מחוברים ועיין ריש ה' תרומות דעיקר הטעם דתרומה מורה לשון תלוש וממנו היינו דכותי']:

סעיף ב בש"ך סק"ד בא"ד וכאן קאמר דה"ה אם מקדישה וכו'. נ"ב א"י מנלן לו פי' זה דהא בכל הפוסקים נאמר וטוב ללמד תנאי זה לנשים דמשמע ברור תנאי דהרישא אלא שבהרישא אינה מתנה אלא על הקמח שכבר מונח בהעריבה ובזה מתנה אף על הקמח שיתערב אח"כ בשעת עריבה:

סימן שכח. סעיף ב'. הסומא וכו'. נ"ב וחש"ו פשיטא שדינם שוה לתרומה. עיין סי' של"א סעיף ל':

סימן שכט סעיף ט'. בש"ך סק"ט. והרא"ש פוטר. נ"ב כל ספק הרא"ש אינו אלא במי בינים או מי פירות שאינם משבעה משקים אבל בשבעה משקים אפי' בלא שום מים חייב בברכה. ועיין בהרא"ש ה' חלה ובתשו' הרשב"א סי' תס"ד ודוק כי כל ספיקו היינו מדר"י בן לוי ובריית דרשב"י והם מרבים כל ז' משקים ולפיכך לא כתב הטור אלא וטוב ליזהר שלא ללוש במי בינים לבדן. וכן העיקר מחלוקת האמוראים שמוקמי למתני' דחלה דלא כר"ע דס"ל מי פירות לא הוי חיבור לטומאה לא איירי אלא במי פירות שאינו משבעה משקים ע"ש בפ"ג מה' ט"י בהרב ברטנורא:

סימן של סעיף ג'. ישראל וכו'. ויכול להפריש מיני' ובי'. נ"ב נלענ"ד דכאן דאיירי בשותפין בקמח כ"ע מודו דיש בילה דקמח בקמח הוא משא"כ סי' שכ"ד דאיירי מתערובות עיסה בעיסה ודוק:

סימן שלא ש"ע סעיף ג'. עכו"ם וכו' מפריש. נ"ב מדאורייתא. משא"כ בסורי'. נ"ב שאינו אלא מדרבנן כדלעיל סס"א:

סעיף יט. בש"ך ס"ק מ"ב ובארץ שנער שהיא רחוקה מא"י. נ"ב בסעיף א' משמע שהוא יותר קרוב מעמון ומואב. אבל ההכרח שבאמת הוא יותר רחוק אלא מפני שרוב ישראל עוברים שם התקינו בה הנביאים תחילה ולא נאמר שם שהיא סמוכה אלא נגד ארצות חוץ מעמון ומואב:

סעיף לד. חוששין שמא אחר תרם. נ"ב עיין סעיף ל"א ובב"י שם. ודחק בפרישה שהכא גרע שלא הי' גילוי דעת לזה:

הג"ה. וי"א וכו'. טור בשם הרא"ש. נ"ב עיין בהרא"ש בעירובין כי לא נאמר שם הכי אלא אדרבא דברי ר"נ בחולין הם הלכה אפילו לרב ששת וכבר הרגיש המ"א בסי' ת"ע ס"ק י"ז והניח בצ"ע:

סעיף קמו. בע"ז ס"ק ל"ב מתמיה ומשיג על הב"ח במ"ש שהמעשר של ממון אין בו חיוב לא מן התורה ולא מדרבנן ע"ש. ולענ"ד לק"מ והדין עם הב"ח שלא קאמר דבריו אלא להוציא מהם שעל מעשר זה לא שייך לומר שלא יפדה בו את השבוי ולא יתן ממנו לכיס של צדקה ור"ל שאין בו חיוב אף לא מד"ס היינו חיוב מעשר עני כי אם כל חיובו היינו מצד מצות צדקה ולמה לא יהי' רשאי לעשות בו כל עניני צדקה דאטו מחויב הוא לעשות צדקה יותר מן המעשר הא כל חיוב צדקה אינו מוטל עליו אלא עד המעשר תדע שהרי במצות צדקה מבואר דבשקל קטנה יצא ידי מצוותו ואם נותן פחות מן המעשר אינו אלא נפש רעה ובפי' מבואר בש"ך סי' רמ"ח סק"א ובהגהות רמ"א סעי' ג' דפרנסת עצמו קודמת לכל אדם. ואינו במעשר עני מבואר הכא בהטור והט"ז עצמו מביאו דאפילו עני שבישראל מוציאין ממנו בע"כ ומשמע אפילו במעשר דרבנן. א"ו כדאמרן דמעשר זה אין חיובו אלא מתורת הידור מצות צדקה כאתרוג גדול ומה דאיתא סי' רמ"ח סעיף א' ומי שנותן פחות ב"ד כופין ע"כ כי היכי דלא ליסתרי לסי' רמ"ט דמבואר שם שאינו אלא עין רעה. מיירי בצבור שפסקו על עצמם דיכולין לכוף זה את זה או בקרובו עני דאזי לא כל כמיני' להפקיע עצמו ולהטילו על הצבור. אבל ודאי דאין חיוב מעשר זה אף מדרבנן זולת מצוה צדקה והנ"מ כנ"ל. ודוק כי לענ"ד ברור הוא שהדין עם הב"ח. ועיין תשו' חות יאיר סי' רכ"ד ועיין פי' הרמב"ן על התורה פרשת ראה על פרשת עשר תעשר ולשונו משמע קצת נמי שאפילו דרבנן ליתא:

סימן שלב בש"ך סק"ב כתב ב"י וכו' ועוד אפשר לומר. נ"ב כבר כתב הד"מ שההוא טעמא אינו מספיק לארץ שנמי אין נוהגים:

סעיף א. בש"ך סק"א ואסור לעשות דבר המקרב מיתתו. נ"ב נשאלתי בברלין אם מותר אז לעשות לו רפואה ע"י מומחה שמסופק שע"י הרפואה תעלה לו ואומר אם לא

יעשה

יעצב לו רפואה ודלמי ימות תלמ"ש לחזק לם הרפואה לה
תעלה יכי' ט"י הפעולם קיכוב מיתה. וירחם לעכ"ד דלמרי ע"פ
המבואר כי' קנ"ם סעיף ח' דלחיי שעה לא מיסקין בכה"ג:
בסוף הג"ה. דודלמי כבר מת. ל"ב עיין ב"י תמלה דכיינו רובה
ולעלמד ממם' ניעין תלה דתוך ג' ימים לית לכיכא למיתם
עדיין גופם מבח"כ לחר ג' ימים. ועיין דרישה ולחיי יודע מלין
לעלמד גבול זה דג' ימים ול"ב קשה לי מדוע לא נימח הלכה
כדברי המיקל בחבל דהיינו ר"מ דחיים למיעוע ולא יתחייב
להתחבל. ומגיעין לין רלחי' דהוי לחומרא. ועוד דגבי חבילות
הוא הומרא דלתי לידי קולא כדלימא בפ"ז סי' שלי"ז וגם ים
להקל בחבילות שלא יבא מכח זה קולא לעשות לשה כמבואר
בחום' יבמות דף ל"ו ע"ב ד"ה הא לא שכח דלין מעידין על
הגוסס להשיא לשתו וכן כתבו דף ק"כ ע"ב ד"ה למימרא
ועיין חום' יבמות דף קי"ע ד"ה מחוורתא דמכהוה טעמא לין
כולכין לחר הרוב להתחבל לחר שפק נפל ובגוסס שלא זה
לשפר לומר סמוך מיעוט של חזקת חי ודוק בסוגי' הנ"ל דף
ק"כ ומסקנת הפוסקים הכי לף לרבנן שם. ולהלם עיין בספרי
סי' י"ז סעיף ה' בהג"ה:

סימן שמא סעיף ג'. ולעניו הבדלה יבדיל לחר שיקבר
המת. כ"ב היינו בפה"ג והמבדיל ולא נר
ובשמים שלין מברכין כ"ה בחולתי שבת כן מבואר בא"ח:
בב"ז שסק"ו. כתב רש"ל בתשובה. כ"ב עיין לעיל הלכות
מילה מה שכתבתי בגדו. וגם ים לדחות רלחי' היש"ם
שלא מה שכתבתי לעיל דשה רש"י בזבחים דף ק' פי' ולמול לת
בנו ומילת זכריו מעכבתו מלאכול פסחו וע"ב לייני שהיה
הדבר סמוך לערב דלם סי' מעמת סי' שהה עוברת שלא יוכל
עוד למול ביום. וטעמו דמשום פכח דהוי עשה שים בו כרת
הוא דלא השמידו דבריהם הא לאו הכי בשאר שנה משמע
מיני' דיטמא לאחותו ולא יאול לף אם ידחה היום עד למחרת
ושהה לאתי מה חולשת דשהות עשה מעשה דמילה ושה עשה
דמילה עדיף שנכרתו עליה י"ג בריתות שלא משמע משום
דעשה דמילה לא חלה כלל עליו מפני שהות חונן ופטור. לך
פי' רש"י ז"ל לריך לי עיון דלאלו בע"פ לייני מה לייני' דיהת
מעוכב מלכילת פסח משום מילת זכריו אם יטמא ולא יאול.
ות"ל דפשיטא אם יטמא שלא יהא רשאי לאכול פסחו בטומאה.
ול"ל דנקיט מילת זכריו לרבותא דיטמא למת מצוה לף דנדחה
המילה וגם אכילת פסח. ועב"ח עדיין ל"ע פי' זה:
סימן שמה סעיף ז'. מי שנפל וכו'. כ"ב ולא דיקן לותו
כהרוגי ב"ד. לף שאמרו דין ד' מיתות לא
בעלו וכו' פריסה:
סימן שמח סעיף ב' בש"ך סק"ה. דאל"כ לין כופין
הקרובים. כ"ב וזה לשון הב"ש סי' קי"ח
סק"כ בשם מהר"ם מינץ סי' כ"ג כתב הולאת קבורה קרוב
קרוב קודם ואם לי' הבן שם עליו מוטל הולאת קבורה דעל
כל ז' מתים אשר הכהן מטמא להן מצוה להן לקברו וכו' ע"ש
סדר נכון. אבל ל"ע כי הוא נגד משמעות הש"ע פה ועיין
תשו' מנחת יעקב סי' ח':
סימן שמט סעיף ח'. מת בין עכו"ם. עיין תשו' לבן
השש ומחירת עיניס שלא ל' הוכיח דלייני
הלא מדרבנן. ול"ע בתשובת רשב"ח שלמה. ועיין במ"ל פי"ד
מה' אבל מלריך ומסיק דשרי לגמרי ע"פ סירושלמי וכן הוא
בברכת שבח זבחים דף ע"ח בחום' ד"ה ובטריפה ע"ש:
סעיף ג. הג"ה ונלשרו חייב המחזיר לגלם. כ"ב בהמדכי
לה נלמרו הדברים הלא בגלמון וקבוב הדבר וכו'
ע"ש. ולפ"ר ל"ע לם לה יהא בדומה דסמלינ מן הלרי דיוכל
לומר מהפקירה קכיעה דמקשה בב"ק דף קע"ו וע"ש קי"ב
ע"ח חום' ד"ה לדעתה דלרי'. ולולי כיון שמחוך לעזרו לייני
בדעתו לה הבוב הפקר הלא כלבידם שלא מדעת. ועיין
בהדרין דף מ"ח ע"ב:
סעיף הנ"ל אבל לם נגעו בה לסורים. כתב הש"ך מדרבנן
משום דמחלפי בתבריהי המת. כ"ב הוחיל ונגעו

במעה הנקברת עמו מש"ב לעיל וכן לם נהגו עליו וכו'
בסעיף ה' מייירי במעה שמת בה שלין רגילות לכרכו עליה
בתכריכי קבורה ולכאי לין למנזר בה. ב"י:
סימן שנג סעיף ד'. אבל לא בחים אחד ובחי נכים משום
יחוד. כ"ב הב"י והפרישה הטעיקו בשם הגהות
אשר"י דקרובים של תינוק שרי משום דחביב יעלייהו. ואוח
תימה דבקדושין דף פ' מבואר דזה לינו הלה להבה שאול
ומכמים פליגו עלי' ואסרו אפילו בכה"ג. וזה נראה טעם
הש"ע שהשמיע דעתו. ובמקום אחר הארכתי לייבו. ואמה
מלמון רש"י קדושין ים ללמוד דלריך עב"פ אפילו בתינוק כזה
ג' ללותו שכתב על בשבה אחת ואני אומים ולין לריך רביס
ללותו אלא ג'. וכן מוכח דאל"ש בחים אחד סגי. ות"ב
תמהני קלת שלא ראיתי מזכרין בזה:
סימן שנד חכם ות"ח. כ"ב מבואר בהטור דהיינו אפילו
בת התידך תחילה ודוקא בשניהן בוין מוליחין
מהרחמון. ומשמע מהש"ע דה"ה בחים ואשה מוליחין האשה
תמיד תחילה. ול"ע בהשה ות"ח:
סימן שסג סעיף ב'. הג"ה ומותר ליתן סיד עליו. כ"ב
עיין סו"ת חתן הפשם ומחירת עיניס מה שכתב
בענין זה ולעכ"ד קלת ראי' שלא ליתן סיד עליו מדלא הוכר
בהמהדרין במתני' אבל הרוני ב"ד שיתנו עליהם סיד כדי לעבל
מהר ובפרט לתירון רב חסי דף מ"ז ע"ב ע"ש:
סימן שסד סעיף ח' בחמץ. אבל אם נתנו וכו' אסור
אפילו אחר שפינהו. כ"ב ולקבור בו מת
אחר. עיין תשובת שבות יעקב חלק ח':
סעיף ב. קבר הממלה. כ"ב עיין תשובת אבן הפשם
ומחירת עיניס שאלה י"ח:
סעיף ד. הג"ה וכן עושין וכו'. היום יום ה' ג' חשון
תקס"ג אירע פה בר מינן שמחה אשה מעוברת
בחודש ז' או ח' לעיברה ושאל אותי השמש בבה"כ מה הדין
אשה זו אם לקוברה בשאר מתים או להמתין בהקבורה עד
שילא סולד ממעיה. השבתי לו שלדעתי אין בכך כלום ושוח
מנהג שאין לו עיקר אלא שוח הגון לקוברה וסולד בתוכה.
וכשמעו זה אנשי החברה קדישא חיברו עלי בתרגולים שיבידו
שאוח מנהג קדמונים. וכשבאתי לביתי עיינתי קלת ודוחה אני
שלדעתי רחוי לבטל מנהג זה ושוח מנהג בעטות הנובע ממה
שהפשר אירע פעם אשה כורעת ליל וכבר יושבת על המשבר
ומתה שבזה לפשר כיון שסולד נעקר שיחי' אחייה כדאיתא
בש"ם דשבת מבילין שכין וקורעין שמא ימלא סולד חי ואנן לא
נהיגין הכי כדאיתא בש"ע או"ח סי' ס"ל שבאופן זה הורה גאון
שאל יקבורוה מהר כי פן ואולי ילא סולד חי אחרי מותה ומשים
שברו הקפידות הגאון הוא שלא תקבר וסולד תוכה. ומזה ילא
לשם המנהג בעטות ולדעתי אדרבה ליסור גמור הוא כדאיתא
ערכין דף ז' אמר ר"י אמר שמואל אשה טיולה ליפרג מכין אותה
כנגד בית הריון כדי שיפות סולד תחלה כדי שלא תבוע לידי ניוול
פרש"י שאם יהא חיות בולד ילא לאחר מיתת אמו וניוול הוא לה.
הרי לך בהדיא שיליאהסולד אחר מותה ניוול הוא לה. ואין לומר
דוקא לשם ילא חי הוא ניוול. מלבד דליפכא משתברת בשיולא
מת הוא ניוול יותר. שלא דאף נמי מוכח הכי מהרמב"ם שהרי
בפ' ט"ו מה' סנהדרין ה"ח כתב ומעות עשה לקבור כל ההרוגי
ב"ד ביום סהריגה ובפי"ד סותם וכתב ומכין אותה כנגד בית
הריון עד שממית הולד. ואמה לא מחלק שבזו ממחיין מלקברה
עד שילא הולד מת ממנה ח"ו שאין הבדל וקוברין אותה ביום
זה. לכן לענ"ד הברור שעוח מנהג בעטות ואילא לגזול אותה
ולהמתין בקבורה עד שילא הולד מת זולת ח"ו שם יהרג כדרך
שכתבתי ביושבת על המשבר השם ישמרנו שאח לא יתהרו
מלקוברה. ומ"מ אילא לא להלין אח המת בעבור זה. כי
אי בודאי כבר מת הולד כדמשמע בש"ם דדוקא מיד קורעין.
ולהכי אנן נהגעים אף בחול מעוח שלא בקיאין וזהירין בשעה
מועטת כזה אבל במתה פעוע דודאי הולד חיי בריאה אילא
להמתין בשביל זה מלקוברה שעוח אף כדי לגזולה בכדי שלא

קוברין אותה כאחר המתים ואם ילדה ואם לאו קוברין אותה עם הולד. ובהגיעו דברים אלו לידיעת החורבי המופלא מוה' מאיר ני"ו בר"ם ז"ל הביא לי סיוע מדברי הגאונים שבתשובת שבות יעקב ח"ח סי' י"ג דז"ל שאלה אשה אחת שמתה על המשבר והולד מפרכם במיעי' מקרעינן לכריסה לאפוקי את הולד או לא. תשובה לא קרעינן לה אלא מצרינן לה ומחתינן אבנה לכריסה עד דימות הולד וקברינן לה עכ"ל הגאונים. הנה שדבריהם ל"ע רב כדמבואר שם ומכ"ש דלמה ממיתין הולד בידים כשיושבת על המשבר תלרכה שמא ילדה הולד חי ויהי' בן קיימא. בשלמא מה דסגמרת נאמר דמכין אותה כדי שלא ילדה חי היינו משום דשם אף שילדה חי בהמת יהי' נפל כיון שלא מילאו חדשיו. אבל ביושבת על המשבר מה כולי האי. וכדלעתי בהמת כזה טורח מגאון להשהות בקבורתה קצת. מ"מ זה נשמע עכ"פ מכייהו דקברינן אותה מיד ואין ממתינין כלל עד שילדה הולד כי זה ניוול הוא לה והוא ברור. והנה בב"ד לא בחנו לידי מדה זו כי מיד תוך זמן שהיות הקבורה בפשוט ילדה הולד ממנה. אבל יהא בלא המות לנפש אני כותב להלכה ברורה לבעל המנחת ונהוג כך"ל:

סימן שעא סעיף ו' בנקב שים בו טפח על טפח. ב"ב סיימו בעמוי להשמים אבל בעמוי לאורם שיעורו מבואר במשניות ומובא בתוס' ב"ב דף י"ט ע"ב:

סעיף ד הג"ה ויש מחירין. כ"ב ועיין ר"י מטרלאני מ"ח סי' ל"ז מחיר ג"כ וכן בח"ל כתב שהוא מותר גמור ע"פ משנה מפורשת וע"ש:

בית סק"י וכתוב בדרישה וכו'. מיהו אם בהלת כו' גלגלטיר לף שאין בחור לחד טפח. כ"ב ח"י מה טוקך לזה כי לעל"ד חלון שבפתח המרתף חשוב כעשה לאורה ועיין פי"ג מהלות משנה ב' וח"כ הא שיעורן להוציא עומקה הוא כמלא מקדח ולא בטפח:

סעיף הנ"ל הג"ה ב' דלא לחמרינן לבוד להחמיר. כ"ב עיין מ"ח סי' תק"ב סק"ע. ולפי המבואר שוכה י"ח שמביא המ"ח הכא טעמא משום דגבי טומאה הלכתא גמירי דאין לבוד בחמצן. ול"ע במהרי"ו עצמו. שוב ראיתי שכבר הרגיש הט"ז לעיל תוך סק"ד:

סימן שעב סעיף ו' בש"ך סק"ב כדליתא בעור סי' זה. כ"ב עיין מ"ח סי' שמ"ג סק"ב מציגו כאן שמן שעור לא משמע מידי לגדון דסי' שע"ח. לשנש מה שהעתיק בשמו וחוך טפח ביניהם מזה לף הש"ך לא חייבי כלל:

סעיף ב' וכאן להחמיר. כ"ב עיין ש"ך סק"ב ובחופן הלזה הל"ל לעל"ד אין צורך להחמיר דסיינו בהדין הנני על סוף טומאה לגאת דמסקנת הפוסקים שאינו אלא דרבנן:

סימן שעג סעיף ד' ומיטמא לשומרת יבם לפילו וכו'. זה מתשובת רשב"ח שבב"י כי' זה וע"ש היטב כי לעל"ד ל"ע רב מדא שהרי ז"ל שומרת יבם כאן שמתה כיון שאמרו שהוא יורם כל כהונתה ואפילו נכנסים ויוצאים עמה כל שנפלו לה בחיי הבעל הרי עשיו אותו לגמרי כבעל לירושתה וא"כ נעשה אותו כבעל לקבור משום מת מצוה וכו' ע"ש הרי דכל ניניו הוא יורם אפילו כל הנכנסים ויוצאים עמה כל שנפלו בחיי הבעל והרי עשיו אותו לגמרי כבעל. מבואר מיני שאינו כי' דינו אלא לירם הנכנסים ויוצאים עמה. אז אפי' אם כי' הדין שאף מחליפים ירם הוא ומהליפים יורשים דשוב לא כי' לגמרי כבעל לא כי' ס"ד לדמותה לקטנה יתומה דשם יורם הכל כדמבואר בש"ע סי' ל' סעיף ג'. ומעתה זו דשם"י ירם הכל הוא שעת הגאונים שבר"ן בתשובה רים פרק החשם שנפלו ע"ש. אבל שעתה זו אין לה זכר בהרמב"ם ולא בהעור ח"ע סי' ק"ם וח"כ מן התימה על הש"ע שבש"ע הכ"ל סותם לף כדעת הרמב"ם שאפילו מה שנפל תחת הבעל יורש' יורשי ני"מ שלא והרמ"א לא הביא מקודם אלא דעת סי"ח שיחלוקו ביומתה. וע"ש בב"ח דשעת הגאונים הסמיט דאפילו הבעל מוחזק לא יוכל לומר קים לי כותייהו וח"כ אין שחמו הכא להחיר אסור תורם בלא רחי'. ותו

ירחה לעל"ד דלף הרשב"ח ז"ל להלכה אחרו ולא למעשה לף לשעת הגאונים כי קשה לי היי דיורם הכל מכ"ל לדמות ס"י לקטנה דילמא נדמה אותה לשתו פשוט שמבואר הכא שאינו מעמא לה. ובח"ע סי' ל' סעיף ג' מבואר דיורם אותה ונימא נמי דמת מצוה הוא ובחמת היא נמי קושי' תוס' ביבמות דף פ"ט ע"ב ומשקו משום כן דמשום דיריה לה לא הוי' מ"מ חלה משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בדבר הדומה לכיון דלא ירתי לה דומה הוא למ"מ. וע"כ ר"ל לף דמד"ת אינה קרוי' מ"מ. מ"מ נראה להחכמים בשאותי קשה מפני שכל עיקר הגאונין דרבנן עבדי חיזוק לגאונין חלו במה שהחירו לכהן לטמא לה ע"פ מה שדומה למ"מ. משח"כ נשואי חייבי לאוין שהקדושין ד"ת לא נריכו חיזוק והניחו על ד"ת שחצ"י שאין לה קרובי' יורשים מ"מ לא מיקרי מ"ם מת מצוה ואשור לכהן לטמא לה. ול"ב פשיטא דשומרת יבם יותר דומה לחשתו פשוט. ותדע שהרי קשה היא נכללת בשם אשתו הגאוה הכשירה לו לעניין שיטמא לה כדאיתא בכב"ח ע"פ הגמרא דיבמות הנ"ל. וממילא היא נמי בכלל לעניין תכילות דכללה הוא ע"פ הברייתא דמ"ק דף כ' ע"ב דכל שכאן מטמא לקרובי' חייב להתאבל עליהם ואילו ניחא לשומרת יבם יטמא יהא היבם מחויב להתאבל עליה. וזה דבר שאין הדעת סובלו כי מי יחייב אותו בתכילות והוא יאמר הייתי מוכן לה ח"ו לטמ"ת אין להחיר לכהן לטמא לשומרת יבם דידי' ובפרט לדידן דלא פסקינן כהגאונים וגם לא נהגינן כיוצא. ודע ג"כ כי לפון תשובה הלזו מגומגם תחילת לשונו מורה כאילו רוצה לדון שיהא חייב בקבורתה לגלא שבאמצע מזכיר נמי הדין דקטנה שמטמא לה. וזה שחייב בקבורתה הוא לחיבי' לחפשטה בהאשה שנפלו שחייב בקבורתה לכל הדעות מדיורש כתובתה. ולדרכה משוני' זו תמוה לי לפ"ד שעת הגאונים דשם נאמר שם אז דלמא יורשים קובריה אותה דקא ירשו נכסים הנכנסים ויוצאין עמה. ולשיטתם הא שאם שומרת יבם היבם הכל חון מנכסים שנפלו בעודה שומרת יבם ול"ע:

אף דע דשמעתי מקשים על תשובה הלזו משאת גמרא דיבמות כ"ט ע"ב דפשוט להשוני' דלפילו עבד שם מאמר ולפילו לב"ם דלא מטמא לה. ולפי מש"ה לק"מ כי שם נראה דקא' על ס"י שנפלה מן האירוסין דזו פשיטא שאין היבם יורש ולא מיטמא לה דלא עדיף מהבעל. וק"ל:

סימן שעד סעיף ע'. יש מי שאומר וכו' עיין ע"ז הגיה לנכון. לף ל"ע הטעם אחרי דקיי"ל טפח אחת הוא יבמות ל"ח. ה"ב שהשני אי אחר ל' הרי ידעינן שאף הראשון שמת כלו לו חדשיו ומדוע לא יחתלו וע"כ משום דבשעת מיתתו נפעלו מהבילות יום ראשון דאוריתא שוב לא אל התבילות דרבנן ואמרינן הואיל ואידחי אחדי. (ובהט"ז כתי' על"ז בשוף דבריו מביא דברי מהר"ם שבשאחות כאילו מטעם אמועה ראשקה אחי עלה. ואיני מבין הדברים כי מה ענין זה לאמועה ראשקה זולת בשנפעל הראשון ביום הלידה) אבל ל"ע ריש סי' של"ו. ועיין נזיר דף י"ג בתוס' ד"ה והפילה:

סימן שעה סעיף ל' מוכיס לו וכו'. ל"ב עיין ב"י כתב כיון שלא פיטמו חוץ שבעה. נשמע מינה הא לילו נפתח העיר מן המלור תוך שבעה וקברוהו בבה"ק חייבים למנות מחדש מקבורת שני:

סעיף ו' בט"ז סק"ב מעשה וכו'. ל"ב לעל"ד זה גוף המעשה שבב"י. ויהי' לוך ביהי' עכ"פ לפסק הש"ע סעיף ז' חייבים להתאבל ביום השלישי. ות"י ל"ב למה הטעיק מעשה זה. וביותר לפ"ר קשה לי הא נהר ריעום מים שאין לסס סוף הוא והוא שלא לפסק הריף ושיעור. והש"ך כתב סק"ז וכב שרירא שהביא הטור וכו'. וכן בתב הרב בח"ע סי' י"ז ס"ב דלחשתו חסורה וכו' וע"ש בב"י דמשמע דלך הטעם דשמת חשמת חשתו. ול"ב במי שאין לו חשם רלוי להתאבל עליו לפי' בימים שאין לסס סוף וא"ב לא הוצרך להוציא דברי רב שרירא מהלבה שלא דלייני במי שאין לו חשם. ולולם זה גופא קשה על הרי"ף שלא הוצרך לידחק בהברייתא דאבל רבתי שלא

דחיירי בחין לו לחמה . הבל לענ"ד מסתעות הרי"ף דכל שהטעין בחופן שלוש רי' לו לחמה לח היתה נחרת שוב לח מסתבר להגוג הבילות נמי מפני הספק דשמח חי הוח . וזה ל"ע כי לח משמע הכי מהפוסקים שב"ע וגם גוף הלשון שבהטיעור שבב"י מסתבר ללח נהיגה משמע דלך על החמה קלי ול"ע :

סעיף ז חלח הנשות וכו' בשעה שבת"ל מתחבלים . כ"ב וגם קורעים לחבל וכו' לין לריכים להתחבל כ"ב ולח לקרוע :

סימן שעו סעיף ד' לו לחחר שהפך . כ"ב היינו בענין דמי שע"ה סעיף ב' :

הגיה לחבל לח נהגו להתפלל בשבת וי"ט . כ"ב וכן בכל יום בבקר שחומרים הלל :

תו בהג"ל וחם היו חבלים כאן וכו' מיום הקבורה לע"פ שלח שמעו . כ"ב ר"ל לפ"ה לין מונין השלשים לענין תפלה כ"ל מיום הקבורה :

סימן שפ סעיף ד' בש"ך הק"ג לחבל וכו' לפילו קטנים וכו' . כ"ב היינו בנים ולח בנות :

נשאלתי לים נשע משה לפ"פ ומיד לחר לילתו מתה לחותו . ולשתו מושלת ומוחנת בקיות ומכירת לחגרים הבחים לכאן . ממו שהחמה מותרת לעשוק בעוד שהין בעלה כאן ובזה לין ספק שכל זמן שהבעל לינו יודע כלל מן החבילות דפשיטא דשרי' דהא שרי לף להזמינו לנשואין ולכל השמחות חלח מפני שהחמה כחבה לפ"פ שבזמן לילתו מפ"פ יגידו לו החבילות כדי שבעוד שיהחה ח' לו ' ימים על הדרך יכלו ימי החבילות בזה ים לשלול שם לותן הימים של השיעור הל"ל הוה לבל חייבת היה בחיסור משה ומתן. ומכח כבר מבוחר ענין כזה על סעיף כ"ל בבחר היטב דלחשטרדם עם השחבר לבל לחברים בשי' זה . בלשון זה . ב' שותפין שם הלך מעירו לעיר לחרת ושם לו מת בעירו ולח ידע ל"ל דשותפין שבעירו פותח החנות כדרכו כיון שעדיין לף חל חבילות על שותפו שעליין לף נודע לו מיתת השת ושם שלחו שליח להודיעו חזקה שליח עושה שליחותו ולחר שיעור שיגיע שם שוגר זה לחנות דבב"ז סי' לקף תק"ן. וב"ל כיון שבשותף בבית (ל"ל בעיר) לחרת חשוב גבי שותף זה פתיחת החנות כמו בתוך ביתו כי מי יודע מתי ידע שותפו . גם הוח ז"ל מודה דשרי בכחבו שמח לחבד שבחב ע"ם ועיין זקן לחהן סי' ס"ח ועורך לחם עכ"ל הבחר היטב . ומגה לדעתי הדין עם החולק על הרדב"ז וסברת יפרש הוח דחשוב כמו בנעשה . ותולם בל"ד לפ"ר י"ל גבי חשה הותל ותין חילוק בין בנעשה לפרישה לין להחיר . חמנם כל זה לפשר במידי דלף הוי דבר שחבוד חבל בדבר חבוד ילחה לי בפשוט להחיר לף דלחיתת בעור ום"ע לפילו דבר שחבוד חסור שהבל לעשות בין הוח וכו' במעשי ידיהם שלו וממילה ס"ה חשתו שמע"י שלו . מ"ש הל ודלי נעשית בעי לחרים לחרים מותרים לעשות לו בדבר שחבוד והריות שלו מ"ם לשתו ובניו שמע"י שלו שחשורים . ון לחת שבהריף ורמב"ם ורל"ם משמיטים פל עיקר חידוש דין זה דבניו ובנותיו שמע"י שלו יהיו חשורים לפילו בדבר שחבוד ושדרבה דקדקו לבחר דווקל שהבל בידו הוה דחשור לפילו בדבר שחבוד חבל חחרים עושים לו דשמע כל שהיו בידו ממש בכלל חחרים יחשב ע"ם ריש מי שהפך וברמב"ם במקומו תמלה כדברי ושפשר משום דלה משחבר לבו עשם לחלק דחקו לפרש השם' שמחות דמה דנחמר עושין לו וכו' קלי בחמת לף על בניו ובנותיו שבשלשה שלפני זה . ותולם הטור פוסק ע"פ ברמב"ן כמשמעות מס' שמחות דעושין לו שבשלשה שרי' דלה קלי הלה על חחרים ממש לבל בניו ובנותיו שמע"י שלו בידו מבידי. והחמת שלשיטת הריף ודעמי' הלשון דשם' שמחות דווק דלמה ענין פ' בניו ובנותיו בפני עלמם וחחרים בפ"ע (ולולי להיפוך כדי לסורות שלף שם מותרים בדבר שחבוד ודלה נימה שחיטם בכלל חחרים וכגופו נחשבים לענין הפרסום) [ול"ע שלה משמע מטור שים פלוגתה זה] מ"מ ודלי טעמה בעי דמ"ם חלו מחלו וע"ב היינו דמי שמע"י שלו מפני הפירסום לף רלו להחיר לף דבר שחבוד . דבחרים לף שעושין להחבל לחין הדבר מפורסם כל כך בטעלם לפשר ליפשייהו

עושין משל"ב בחי שמע"י שלו (ולפ"ז חין דברי הש"ך מוכרחים כל כך מה שבחב בפשיטות להחיר בבנים קטנים שחינם שמוכים על שולחנו כיון שמע"י דידהו די"ל דוקל גדול לינו שמוך הוח מפורסם דלפשפי' עדיך הוה דברי לפילו לחביו לחבל קטן על הרוב סובדים הטולם דשמוך על שולחן לחביו ומע"י שלו לפשר דחסור) עכ"פ ילה לנו דבמדון דיקן דכל עיקר החבילות נעלם מהטולם כי מי יודע מתי הוגד לו חוד להיות דין מי שמע"י שלו כחחרים ממש ומותר בדבר החבוד לפילו לשיטתיהו . ומה נקרל דבר החבוד עיין בהלכות תוש"ת בהגהות רמ"ח :

סעיף בב חבל מותרת לחפות ולבשל . כ"ב במהרי"ק בשורש ל"ה מבוחר הטעם משום דמלחכות חלו שרי לף בי"ע ולזה רומז נמי הד"מ שק"ג וח"ל ס"ה שוחט דמיתת מותר לשחוט לרבים תוך ביתו . ועיין נמי תה"ד סי' רפ"ע ובהגהות מיימוני ודוק . ועל דברי הג"ה שבש"ע עיין בית הלל ודלה בחבו' שבות יעקב סי' פ"ו :

סימן שפד סעיף ג' הג"ה ומלוה וכו' לפילו לין שם חבל . משמע ומכ"ש במקום שים חבל וכבר הרגיש הש"ך בהסתירה ונדחה לחלק בין חבל על חביו וחמו דים כ"ש משום חמירת קדים ובשחר חבלים כתב לעיל דבמקום שים חבל לין מוכנין :

סימן שצא סעיף ב' הג"ה וכן נוהגין רק שהחבל משמש שם חם ירלה . כ"ב דוק בד"מ שכתב זה מסברת עלמו . וירחה לעכ"ד בירור דכותח שם שכתב היינו שם שלה במקום שמתה לפילו במקום שמתה לף עדיך זה שהולך לשמש ושלה לכותח בשם מנהג ממי שהולך לשמוע הבלכות שמעיד לחיסור בשם מנהג חשכנ ומשום זה שתם נמי לפילו תוך ל' כדלימת בב"ח. ולולו תוך ל' לפילו להיות בעל ברכה תחת החופה שלין שם שמתה :

כלל חוסר חלה ס"מ דהכות שם קלי לחקום המשמשין :

והגה נשחלתי בשלשי בב"כ . חם קרובים לחתן חו לכלה מותרים לילך לשמחת נשואין . והשבתי לחיסור . וכתב לי פחולני המופלה מוה' מחיר בר"ם לנון זה מלחתי בספר מהריק"ם בסי' של"ח ס"ב על כל המתים וכנם לבית המשתה ו"ל הקרובים לחתן חו לכלה נוהגין במלרים לחכול בבית החופה תוך יב"ח של חב ושם לחחר ל' . ועיין רשל"ם סי' ר"ב וכמו כן משמיה עני ועני' חו יהום ויחומה לשם שמים עכ"ל . ולפשר שמשמו על ר"י הלוי המובח בחשרי פרק החולן ובשב"ל ריש כתובות שמחיר ליכנס לבית המשתה של מלוה כלשר לחשר לחמרתי לחמול לחמ"ו . עכ"פ שם חוכלים בשטוב שחן שם מזמוני כלי זמרים וכלי זמרים בשטוב חחר ים להחיל לקרובים לשמש בחופה שטוב . ולף בשומטין קול כלי זמרים משטוב לחרת ולפעמים יבחו הכלי זמרים בחקלחי בשטוב שחוכלין מ"מ דמי להבחה הבחה לחדם בעל כורחו שם לף נחכוין מותר . ועיין ברמב"ם פי"ו מה' מלכות חסורות הלכה י"ב . לכן שם דעת חדמו"ר מסכמת לפשר לומר בזה הלכה כדברי המקיל בחבל לסיימו בקרובים דשם נקרלין ג"כ הסייבים לשמח ונגמר הסעודת מלוה על ידן ובפירש רק לשמש . וכן על בדעקין וחופה לף שים שם כלי זמרים דהוי כמו הגלה בע"כ כל"ל . וח"ו שלין לחי מחלמן דוקל בשבול זוגתי חדרבה לין לנוה בכך רק בחתי לייטב המנהג שבמלרים וכמדומה שגם כלן נהגו כך הקרובים לשמש לף שהלכה היינ רק שני בשליחי עם זוגתי חתי . מ"מ לפי המנהג לגל קרוחים לחתונה ולברית חושבין ל"ע לקרובים גמורים עכ"ל . לזה השבתי לו מיד בקיצור היתר קרובים כבר מלתי לחורה לחמול שלדעתי מג"ע גרע שם שמחים ביותר ומנהג מלרים לין לחו לחרלין לייטב . ותשובת רשד"ם לין בידי לעיין בה . ו"ל הרמ"ל ים מתירין לחכול בסעודת נשואין לחבל עם השמשין ובלבד שלה במקום שמתה כגון בבית לחר ויש חוסרים וכן נוהגים (ובלי ספק לגלי שעדות מנהג זה הוה היפוך מנהג מלרים כי הוויכוח הזה לה נחמר מסתמת לגלה על

קרובים) רק שהאבל מצמצם עם מי ירצה ואוכל בביתו ממה שמולחין לו מן השוק . וכבר כתבתי בגד הש"ע שלי בכתוב לעיל . ועכ"ז כבר הוריתי לר' יוסף קלסיל בשתי ישיבות בשה"ג במותרים לשמש דהיינו להביא מהלים על השולחן אך שלא יבאו במסיבת הקרובים ולא יאכלו אלא בביתם ו"ל ס"י מה חידש לי . ולייבב מנהג מגרים לא מצאתי בכל האריכות . ואם רצונם לפשוק שטעות נשותין הוא טעות מצוי המוכר בשבריית אין הבדל בין קרובים לרחוקים ולדעתי קרובים גרועים כנ"ל . ומ"ש מעלתו וכמדומה שגם בבתי יהגו כך הקרובים לשמש . ס"י מה במדומה לריך לזה נקרובים לפילו רחוקים שרי כמבואר בש"ע . וזה נובע שיונם מלקלקים בדעת הרמ"ח ומפרשים לשמש לפילו במקום שמחה והוא טעות . ומפני שידעתי זה שמחתי לוחש במנהגם והחרתי להם כנ"ל . ומה שרולה מכ"ת תו להחיר ליל על בדעקין וחופה לשמש .

השם יודע [חסר לוחש תיבות] ולי בזה :

ושוב שבוע שניה כתבתי להנ"ל בלשון זה . הנה רמכ"ת כתב

לי שבוע העבר לייבב מנהג מגרים שסומכים על ר"י הלוי המובא בשברי פרק החולן ובהג"ה ריש בתובות שמתיר ליכנס לבית המשתה של מלוה ואמת כשעסקתי בשי' שנ"ב עיינתי במקומות הללו ורואה שי שמלוד שגג בדברים הללו שברי חדרבה משם רש' לאסור. שברי בהג"ה דכתובות מבואר בלשון זה ולאחר חביו ואמו לאסור ליכנס לבית המשתה כל י"ב חודש ומ"מ מותר ליסע לאחר שלשים יום דמלוה רבה היא . הרי להדיא שאוסר ליכנס לבית המשתה דהיינו שמחת נשואין רק ליסע מפני שמלוה רבה היא שרי' לי' ולזה מביא לו ר"י הלוי רש' מן הבריית דמ' שמחות שמסיימה על היסוד ד"ב חודש הש"ך של מלוה ומשמע דשרי בכל משתה של מלוה . ור"ל ע"ד שפירשה הרא"ד בשטיה יחוס ויחומה דמבלעדו יהבטל המעשה או שעודת קידום החודש ומילה מדמה ס"ס נשואין דידי' שמלוה רבה היא וזאת היא הרא' . אבל ת"ו דר"י הלוי התיר לכל אבל ליכנס לשעודת מלוה של נשואין פשוט לשילו כן הי' מביא רש' לאסור . וכן מבוארים הדברים בהרא"ש פרק החולן שברי התחיל והאליט לאיסור וכתב וכן ל"ל דאי ס"ד לאיסור נשואין תוך ל' אחת לאחמועינן ת"ל מצוה דאסור ליך לבית המשתה תוך ל' ובנשואין בלא שעודת איכא משתה ואשילו לנשואין לאחר לאסור למיזל ור"ת הי' מפרש דס"ד לחיוב למשרי בדידי' נשי מבאחרינא מצוה פו"ר וע"ז סובב והולך עד וגם שם קיים פו"ר ואין לו בנים קטנים שרי לאחר ל' אשילו על אביו ואמו אלא אסרו אלא בית המשתה דליכא מלוה אבל בשואין אשילו ים לו בשה בנים איכא מלוה וכו' ועל זה סובב נמי הרא' דהר"י הלוי דר"ל נשואין דידי' הצובים בשעודה של מלוה דמ' שמחות וזה הברור בשמש ואדרבה מזה תמוה לי מאוד בשעודת המוכר בשמ"ג בביאו הב"י הי' ש"ל שברבינו יהודה והר' יוסף מפי ר"ת ור"י היו מחירים לבא לשעודת חתן אך מלא וכו' אסור ליכנס לאכול וכו' מבואר הוא רבינו יהודה והר' יוסף מפי ר"ת ור"י היו מחירים לבא לשעודת חתן אשילו לאכול . וזה מבואר בהרא"ש הנ"ל בשמו דר"ת להדיא בהיפוך שברי כתב בשמו ומתוך כך הי' ר"ת אע"ג דאסורים בתביו ואמו בית המשתה עד י"ב חודש שרי ליסע . ותו בלא כל זה תמוה לי עדות זה לשילו כן דכל אבל שרי לשעוד בשעודת נשואין מפני שהיא שעודת מלוה וזה כדאיתן רמכ"ת מר"י הלוי ז"ל מביא שעודת מלוה כגון ברית מילה וסיום מסכת וביוצא בזה דשרי שהרי שם ליכא לאי' שמחה ומה שעודה הנאמרת שאסור בה שיני יודע שלא שעודת מריעות וזה הוא לישנא קמא דרבה בב"ח שפי' הבריית לאוסרה ליך לבית המשתה דהיינו לך שמחת מריעות ועלה בקושי' מדקאמי תרתי ושמחה ומריעות ולכאי פסקו כל הפוסקים כלשיטה והבריית הרי להדיא דשני מיני אישורין הן שמחה ומריעות . ואשילו בשטות יהיו כל האבלים מותרים בכל שעודת מלוה . מי יתן ויודיעני מה הוא השמחה שאוסר בתנת מבלעדי מריעות ושמחה זו מה היא עושה . הן אמת

שזה גופא תמהני על הרמב"ם שתיכו מזכיר פ"ו לאיסור הליכות אבל לבית המשתה אלא שמחה מריעות ובודאי משעותו הא שמחה של מלוה שרי' . וזה מי לאפשר בשום פנים כי הבריית מזכרת שני סוגים לשמחה שלשים ולמריעות שלשים . ולא מלאתי מי שהרגיש בזה . ולולא דמשתפילא הייתי אומר מילתא חדתא שהרמב"ם סובר בשמת שתיכו לאסור שום שעודת מלוה וזה מפני שהוקשה לו קושי' הרא"ד מן הבריית דמ' שמחות ולא רלה ליכנס בדוחק הרא"ד וניחא לו יותר להשוות פלוגתא בין הבריית דתלמודן לבין הבריית דשמחות והגמרא דמקשה על ליסנא דרבה בב"ח היינו משום שפי' להבריית הנאמרת בשתי ולא מסיימה אלא ש"ל הוא של מלוה ומ"מ מפרשה לך בשמחת מריעות ומקשה לפירושו בבריית זו ליתא מדיוקו בתרתי . אבל הבריית דשמחות סובר בפשוט שמולקת וסוברת לך כל"ק דרבה בב"ח ופשק כמותה מפני שהלכה כדברי המיקל בחבל . ולך מה לדקיק מרבה להקל בפרעון לף במריעות פשק וק"ל . ועפ"ז הי' יותר נוח להשמיך מנהג מגרים כי מגרים לחתרי' דהרמב"ם כדלישה בש"ך חו"מ סי' ל"ו סק"ו . ועדות הקרובים בחמת לאו דוקא אלא מפני שקרובים תוקעים עשמם לדבר הלכה . לך מהשגות הרא"ד שם על הרמב"ם נראה שלא הביו על לרך זה ול"ע :

עוב חזר המופלא הנ"ל להשיב על הנ"ל והודה על החמה אלא

שעל מה שהקשיתי על השמ"ג וכיולא בו כתב לתרן אלא שהתירך ונלישתי להעתיק לשונו אבל ממה שהשבתי לו יובן ממילא . וזה לשונו הנה הפי' שחידש רמכ"ת בהגהות מיימוני להשכיחו עם כל הפוסקים ושלא הציד כי אם לבא ולא לאכול בהשמ"ג גופי' זה ודאי ליתו שברי תחילה מעתיק הבריית על כל המתים וכו' וכתב עלה מכאן למדנו וכו' ושוב מביא התניא דשמחות אם היתה שעודה של מלוה מותר ומציד עדותו בשם ר"ת וכ"ש שהיו מחירין לבא לשעודת חתן . ואילו לך להיתר בילה זה לא ניריך להשמיך העדות על התנא דשמחות שברי אם בחמת השיתר לפילו באכילה אלא דהיתר הביאה בלא אכילה מילי דשברת ליתן כדלישתי בשאר פוסקים וזה הי' לן בשאר מיד על הבריית דתלמודן ת"ו כותא השמ"ג פשוטה לפי לאכול וכדמוכח הלשון ברור לבא לשעודת נשואין דאילו לביאה גרידא שעודה מה בעי התם והשתא בחמת מכחישין העדות במה שמלאו כתוב בשם הר"י בעלמו . ולפשר נמי דכותא הג"מ שלא להכחיש עדותן לגמרי אלא כדכתב מעלתו ולפיכך כתב ובש"ס כתב לשה דחניא וכו' עכ"ל . מזה נשמע מדמביא עדותן שהא דחניא דכותה לף להיתר אכילה אבל מלאתי אבן כדכתב מעלתו וכו' כדכתב אבל ליכנס בלא אכילה מותר וע"כ מה שנשמע מפי ר"ת נמי לא הי' אלא היתר ביאה ולא כדשבין הש"ס ואין לורך למשפיה מהכוא פירושא וק"ל . מה שכתב מעלתו לתרן מה שהקשיתי על השמ"ג מהעדות מה נשאר לאיסור שמחה בלא מריעות ואיירן דעדות השמ"ג לא קאי אלא לאחר ל' דאבות ושובר אלא אם כן הי' השמחה של מלוה לא קאי אלא שברי אחר ל' דאבות מכ"ש דשברי תוך ל' דכל אבלים . זה נכון ואמת שהאריך ללא לורך ואני בגיתי לפ"ר מכח העתקת הב"י בשתם. ואולם ידע מעלתו כי לפ"ז ע"כ השמ"ג חזיל בשנות הש"ך סי' של"ח סק"ג דשובר תוך ל' דשאר קרובים חמור מאחר ל' דאבות דאילו לשיטת הב"ח שם לא אפשר שברי לשיטתו כל דשברי אחר ל' דאבות מכ"ש דשברי תוך ל' דשאר קרובים . אמנם ידע נמי מעלתו כי העליתי פלוגתת הב"ח והש"ך במחלוקת האחרונים כי הנה בהרי"ף ותוס' ורא"ש ועור ום"ע מבואר להדיא דעל אבות לפרעון מריעות אפילו אחר ל' לאחר ולשאר קרובים מותר תוך ל' . ברי להדיא דלעניין הליכות בית השמחה קיל תוך ל' דשאר קרובים מתוך יב"ח דאבות ואיך אפשר דשמיא יחוס או קדום החודש יהי' תוך ל' דשאר קרובים חמור מתוך יב"ח דאבות . ח"ו מה דמחלק הרא"ש בשם הרא"ד בין תוך ל' לאחר ל' אינו אלא בשבות אבל מה דשברי לאחר ל' מכ"ש דשברי תוך ל' דשאר קרובים וכן מבואר השמעתות בהטור ובדפירשו הב"ח . ומ"ש

הש"ך שכן מוכח בח"מ בשם הרשב"ד . זה הספר אין בידי אבל מ"מ שכן המשמעות בהרא"ם ודלי ליתא ואין שום משמעות שם . ומה שתמה הט"ז סק"ג וכתב שבהדיא כתב הרא"ם דאוך ל' שום בשאר קרובים לאבות וכן הש"ך כ"ל ריימ לריה' זו מסי' של"ב . זה לק"מ דדוקא לענין איסור נשואין דלא מלינן שום חומר יותר בחב מבשאר קרובים אלא לידי ואידי אמרו ל' יום לנשואין כמו כן אין שום הבדל ומה דשרי אוך ל' דשאר קרובים ה"ה אוך ל' דאבות . משא"כ לענין הליכת בית השמחה דמלינן שבחמירו באבות לי"ב כ"ש החמירו באוך ל' דידהו . אמנם החשובת מיימוני סי' י"ע שמסיים בשם הרשב"ד וכל זה לא החירו אלא לאחר ל' באבות אבל אוך ל' לכל שעודה שב ד' חסור שרי לפילו ליתא לחסור וכו' מוכח מיני' ליפכא דלפ אוך ל' דשאר קרובים לחסור לפילו במשיא יתום מכח ההוא הוכחה גופא שרי לפילו ליתא לחסור . נגד זה רואה אני שבחשו' הש"ל לפ אינו מכיר כלל חומר דאוך י"ב לענין פירעון מריעות בגראה דלא ס"ל ושפיר יוכל לומר דאוך ל' דשאר קרובים חמור מאוך י"ב דאבות לענין הליכת בית השמחה . ולפ המרדכי שמעתיק נמי הרא"י הש"ל הובא שם בהגיה החומר לפירעון מריעות ע"ש ודוק . והרא"ם שפי' כפריש משמיע בחמת רא"י זו ולפ כותב וכבל זה לא החירו אלא מל' ואילך באבות אבל אוך ל' לכל שעודה שבעולם לחסור כך נראה להרשב"ד ז"ל והיינו משום לה"ר"ף מוכח דמה דשרי לאבות לאחר ל' מכ"ם אוך ל' דשאר קרובים וע"כ משמעין אין רא"י שהיה שמחה יתירה להשמח לפילו בלא שעודה וכדמקיט הרא"ם בשחולן למשכל לאמשן שמה שמשור ל' לנשואין ע"כ לאירוסין דליתו לנשואין לא היו לריכים למיסר שרי לפילו לנשואין דאחריתא לחסור למיחל ולבי כתב הדברים לפ בל"ל . וירלה לעל"ד מה דל"ל הבי משום דהה זה נמי ל"ש מל"ל להרי"ף ודעמי' להחמיר בפירעון דמריעות באבות הה מימרא דרבה בב"ח בפשטה מחפרשה על בלל הברייתא כולה ול"ל שלמדו הבי ממה דאמא בשמחות על בל המתים וכו' על אבין ואמו בל י"ב חודם אא"כ הוה לש"ם . ועל הסיפא דהייבו אחר ל' דאבות הה ודאי קאי האלא א"כ . הרי דשולל בל הליכת לבית המשתה זולת לשים ובלבל זה ודאי לפ פירעון דמריעות דהה נמי חימה לש"ם . והוכיח מזה דמימרא דרבה בב"ח נא קאי אלא אריפא דהייבו אוך ל' דשאר קרובים . ובזה נמי ניחא לי מה דיש להקשות למה לריתא סי' של"ב בשור תניא אין לו בנים מותר לישא לאלתר . ופי' הרמב"ן לשולם אסור ל' יום וקורא אותן לאלתר משום דזמן נשואין אחר מיתת אמאו ג' רגלים וע"כ נא פליגי עלי' אלא משום מה שבאנו חוש' בחולן לדמשמע בשעודה דיוסף הבהן הא לאו הבי ודאי מחפרש יפה לשון לאלתר על אחר ל' דאבות . וא"ב מה דוחקא דהסוגיא להויא מיירי דרבה בב"ח מפשטא לפרשה דוקא בדפרעוחא הא י"ל מה דקאמר ולשמחת מריעות מותר ליבנס לאלתר הייבו אחר ל' דאבות ואו לק"מ מחמה דחניא למריעות שלשים . ובהש"ל ניחא דאה פשיטא דלא אפשר שהרי בשמחות חוסר לאבות בל י"ב זולת לש"ם . וא"ב היון דמוכח עכ"פ דמלות אלו אלא א"ב הוא לש"ם נא קאי אלא על חוך י"ב דאבות דאילו אוך ל' הא מוכרח מרבה בב"ח דאף שלא לש"ם זימנין דשרי בנון לפרעוחא דמריעות . שוב מצאתי נמי להרשב"ד בש"ל דאף הסיחר לש"ם דהייבו במשיא יתום ויסיומה לא קאי על אוך ל' דאבות אלא אוך ל' דאבות נשאר קרובים נלמד מק"ו לפרעון מריעות ואוך ל' דאבות נשאר בחיסורו ודוק . היוצא מזה לפשק הש"ך במריעות ודאי בל מה דשרי באבות לאחר ל' מכ"ם דשרי אוך ל' דשאר קרובים ולא בהש"ך . ומה שבאב לייסב הרמב"ם במה שהקשיתי בו במה שאינו מכיר להיסור מה שנשנה בהברייתא לחדתי לחדושו בשמחה ל' ולמריעות ל' . אי מה קאמר שאם לפני הברייתא לא שי' בפשיטות ומקשין מינה על רבה בב"ח דפי' בלישנא קמא אך למריעות אין בח הרמב"ם ודאי שאם בלשונו לדידי ניחא . ומה שבאב שאינו יובל להבין אלא דשאם גמרא

לא שי' יודע הסיומא דברייתא אא"כ הוא לש"ם . בגראה מעלתו סובר דזה בולה אחד ברייתא היא. וזה אינה אין ש"ד בהברייתא דשמחות לא מזבר מן מריעות מחומה ח"ו דזה ברייתא דחוספתא . ואפשר בי אייבע לאפשה לאלתר . ובודאי ידע נמי שאם גמרא מן הברייתא דשמחות אלא דפירושא דרבה בב"ח ע"ב לא שלה קאי ולבאי מקשה על פירושו מן ההוא ברייתא שפירשו עלה נאמר ושפיר ולק"מ . ומה שבאב ועוד נמי לא הבנתי בלל שבאר ביאחיי לשברת הרא"ם הנכונה אין למילף בלל מנשואין דידי' שהוא שמחה יתירה ואו לא מידי ודוק :

סימן שצב סעיף ב' הג"ה וש"ס וכו' אפילו בחבילות דאב ואם מותר ליסא . כ"ב ממילא דמותר נמי בחגלחת וחספורת בדאיתא סי' שמ"ב ובשאר אבלים שאינם בחיסור גיונות אלא ל' יום יש לעיין שם לא יפסוק החבלות במו רגל בדאיתא בחום' ריש בחובות דלבל מילי משויין חתן לרגל : **סימן שצג** הג"ה ויש מקילין אפילו תוך שלשה אפילו . כ"ב בספרים ישנים הגירסא חיבת אפילו לא גרסי . אלא הבי ואם אין מוהל אחר בעיר מוחר לו לחתן הספרים ובגלח לעוכך המילה אבל אם יש מוהל אחר אסור . וכך משמע בלבוש וכאן הוא שבן מבואר בד"מ ומשמע שאסורין בבגדי שבת ורא' שבד"מ סי' של"ח וב"י שם מביאים חשו' מהרי"ל שלמד היחר לאבול על שעודה מדשרי לגבוה בגדי שבת ות"ב אוך ז' במו שאסורים לאבול על השעודה לב"ע בשבואר שם ה"ה דאסור בגבדי שבת גם בי"ם הוא מחיקון הספרים דגופא דדינא במחלוקת שמו בשבואר בעור סי' ש"ן . ועיין בנקה"ב סי' ש"ן סק"ג ודבריו נבונים בטעמם . אלא לאמוה לי למה מאמיר בים מוהל אחר ועיין סי' שפ"ח ס"ך סק"ג :

סימן שצו סעיף ג' בש"ע סק"ב בא"ד הא ליתא דאין דיחוי אלא מלות . ב"ב עיין פרי"ח י"ד סי' ב"ח ס"ק י"ז לדבריו הבא הוא בפף דרבנן ולקולא . וע"ש מה שבתבתי : **סימן שצז** על עובדא דאחת לידי במי שבאב לו שמת אביו ולא נודע אם הוא שמועה קרובה או רחוקה בבר ידוע מחלוקת קדמאי ובאחרי הבא . והח"ל סי' ג' מחזיק בפסק הט"ז ומאריך ובאב דלשיטת הרמב"ם דשעת מיליחן הוא לאורייתא בודאי שעור אלא אפילו לשיטה חום' דאינו אלא דרבנן הא ל"ח יש לילך בחר חזקה אי מ"מ בחב דבפפק אבל יש להקל מק"ו דלא אזלינן בחר רובא דעדיף מחזקה במת חוך ל' אף דרוב נשים ולד מעלי' ילדן ט"פ דברי חום' פרק החולץ . וזה אינו מספיק דהא פסקינן סי' של"ט דמייב להחאבל על הנוסף ג' ימים ובודאי אינו אלא ט"פ רוב נוסבים דלמיחב אזלי בשבואר בשב"י בהמקור ומה שהוסיף הרמ"א דודאי מת בבר דחקחי לייסבו בספרי ב"מ בסי' י"ז וע"ב דחפסינן עיקר דברי חום' יבמות ק"ט ד"ה מחוורתא בחבו מה דקיי"ל בנפלים אלא להחאבל החם משום חקלה אל חליפה לא אזלינן בחר רובא א"ב אלא דאינו . ואין לומר אחרי שהרמב"ם פשוט שוב י"ל הלבה בדברי המקיל בחבל . שבבר בחבו חום' בחובות דף ג' בשם בש"ג שזה אינו אלא בחנשים ולא בחמורים ומב"ם בפוסקים (אך עדיין ל"ע בפוסקים אם בלל זה דבש"ג מוסבם להלבה בין הפוסקים) אמנם שוב בחב דהבה הוי חלי חזקה החי שהוא בחזקה פשוט מחביעות נגד חזקה המת להעמידו בחזקה אי יותר ומקרוב מת והבי מת לפניו הוי אלא במקום חרחי דבודאי מצוינן בבל החורה וזה נבון ואין להקשות עליו אדרבה הא שעה אחת ודאי מחויב בחביעות והבי הוא בחזקה חבל וספק אם נפטר ודומיא שבחבו חום' בסוגי' דהיו בה מומין דלהבי מעמאו דבבן בספק בהרת קודם מפני שרי' עומד בשעה זו בחזקה עומאה אחרת . זה אינו דשעה זו של שמועה רחוקה אינו חייב אלא בחביעות מעשל ופשוט מבל דיני חבילות והוי רובא דחזקה ליפטר ומיעוט לחיוב ובעל המיעוט ברוב והוי שפיר בחזקה פשוט בחבילות ע"פ ובר מבל דין אמינא דאפילו הבי חזקה לחייבו בחבילות ע"פ

החזקה של העמדת המת בחזקה חי כסברת המחמירין מ"מ בתבילות ולפי פשוט דידוע לתבילות מיתה בלא יום קבורה היו חלה דרבנן ופסק דרבנן להקל לפילו במקום חזקה דגופי' מבואר בסי' ק"י דהש"ך פסק להחמיר ע"פ הפלוגתא דר"מ ור' יוסי בעירובין דהלכה כר"י והרמב"ם ופר"ח פסקו להקל ע"פ הסתם מתני' כר"מ וכיון דלר"מ שהות חנא הוא פשוט מעשה פסק דרבנן לקולא לפילו במקום חזקה לו יהא לפילו כשיעת הש"ך דתין הלכה כר"מ בתיסורין הא מ"מ הלכה כדברי המקיל בתבל כדפסק הים"ם בשעל שסי' לו קעט עם תשתו עד שיתן עיניו לגרשה ושוב מתה דפשוט להתחבל ע"פ דברי ר"ם דתמר כיון שניתן עיניו לגרשה שוב אין לבעל פירות . ועיין בספרי לה"ע סי' ל"ב שף דלכ"ע אין הלכה כר"ם . ושף שגמגמתי שם על פסקו הוא מעשה תחר וע"ש.לכן הוריתי הלכה למעשה שפשוט להתחבל . ושולם שבוה התגרת על הכ"ד ושכתו לכתוב היום על התגרת ים להחמיר ע"פ המנהג שמקדמו להודיע לבן מפני תמירת קדים :

הט"ז מביא בשם חום' וי"ל כו' שכל הטומתות כשעת מליתה . כ"ב בשוף מוכח מרתי' שלו שבמיתה הוחיל ושוף תדם למות לא שייך חזקה חי תלה בספק אם עודנו חי . ויש לתמוה דמ"כ למה מולו חכמים ברחוקו חי מבערב כמבואר בחום' עירובין ל"ה ובדה שף ב' וע"כ לשונו ל"ד ור"ל דבשביל דשופו למות לא חשוב בבדק שף דודאי הא תדם זה חי סי' מעולם הוחיל ומעולם למיתה לא חשוב בבדק תלה כשסי' חי בזמן קרוב כמו מבערב ובעיקר דבריו עיין לעיל במה שהבחתי בשם הח"ל:

סימן שצט סעיף ו' בש"ך סק"ב מביא בשם המ"ב ועוד מהן לימה לן שהקובר מתן בגגל חיטו מכבם כשותו במים . כ"ב לפ"ד ח"י לכוון דברים תלו וכו ס"ל דמשום דקבר מת ומעשה תבל הותר לו חיסור כיבום דמועד שבח"י סי' תקל"ד ושם לא מלתי רמז היתר לכיבום במים לבד :

שוב כתב הט"ז בח"ד הכ"ל והרמב"ן חשב גם זה לגיטה דהיינו וכו' . כ"ב לפ"ד הא קשה לחיטו מה שהרמב"ן מחמיר הוא מעשה דברים שבגטה הדרא קושייתו לדוכתה דהא בשבטה נמי טוהג דברים שבגטה דהיינו תמים . וגם למה מקשה מכיבום ולא בשטות מדברים שבגטה ח"ו משמע דמדברים שבגטה ל"ק לי' ד"ל דדוקא היכא דטהג שף בבר שבפרהסיא כמו תספורת הוא דמסי סיטלה ולהכי מקשה מכיבום במים בשבטה דטהג וט"כ ר"ל לגבום המכובסים דהוי נמי פרהסיא וט"ז שפיר מקשה הש"ב דמי יימר שחשור . אמנם דברי הט"ז נכוים דדוקא לטנין שלשים כיון דכל דיני ל' טהגין בגגל יהי' מחמת דברים שבגטה מ"מ הא מקיים מחמת התבילות כל דיני תבילות דל' . משא"כ בשבטה שיהו טהג מדיניהן תלה מקפתן דהיינו שבגטה אבל ודאי לגבום המכובסים נמי חשוב שבגטה . ובאמת בשטות סי' יכול הרמב"ן להקשות מדברים שבגטה . שוב ראיתי דודאי האמת אתי שלא לגה הרמב"ן להקשות כי אם ממילי דפרהסיא ואיסור כיבום מלד עלמותו הוא מילי דפרהסיא תלה כט"ז רק הרמב"ן כותב לטעם שתחרי שבל"ז הוא חשור מכח הרגל בעיקר גיטון ותספורת שוב החומרת דמחמת התבילות לא נחשב לפרהסיא ולהלה"ם ט"כ מ"מ חשוב לי' פרהסיא :

סימן ת סעיף ב' הג"ה דהוחיל ומדינא שרי לאחר שבעה . כ"ב ומיהו הא תספורת וטוילת לפרנים דמדינא אשור לא שרי וכן מבואר בפ"מ חלק ב' סי' קי"ח :

סימן תא סעיף ו' בש"ך סק"ג . ומשמע דה"ה בעי"ט לאחר חלות ח"ח . כ"ב מלשונו משמע דקודם חלות אומרים וזה היו נרחה משמעות הש"ע תלה לפילו כל חודש ניסן ובין יום"כ לסוכות ומר"ח סיון עד לאחר החג הוחיל ומבואר בח"ח סי' קל"ח דאין אומרים תחנון גם אין אומרים ל"ה ומכ"ש ערב י"ט קודם חלות . והיו מחלק הט"ז בין ערב חגוכה וער"ח לבין ערב שבת דבתרוייהו אומרים תחנון בשחרית וק"ל :

סימן תב סעיף ח' לפילו יום ל' עלמו . כ"ב והש מת ביום לחד יקבר בשני . עיין ש"ך סק"ט ובנקה"כ שם :

השמטות

סימן יג בש"ך סק"י לפילו החידוח . כ"ב הולד לף שהפרים בשחיטת עלמו ממ"נ דלף דלח כלו חדשיו הרי ח"ל כלום . וכן כו' לח היתה לריכה שחיטה . כ"ב עיין ס"ק י"ד וע"כ לייני בשגם לחד מי' ב"פ ולקמר דהו לפילו החידוח כשר העובר שהפרים ט"י ממ"נ דלילו הוח נפל ח"ל שחיטה כלל :

סימן טז בש"ך ס"ק י"ז וכ"כ בכ"מ וכו' לי חושבין לזרע החב . ל"ל ועוד תימה לבפרק י"ג מה"ם דין ד' כחב הבח מבשמה וחי' :

סימן יז בש"ך ס"ק כ"ג בח"ד לחבל היכח דשייך להשביח מקמו וכו' . כ"ב לין הלשון מדוקדק חלה היכח דשייך להשביח מקמו שוב לין לו מגו :

סימן יח סעיף י"ז והרמב לריך יבוב הדעת וירלח שמים . כ"ב ויבחרו להם שוחט ירח חטח . לשון ר"י ועיין סי' ח' בהג"ה מה שכתבתי בגלו . וז"ל ח"ר דף י' ד"ה ולעיין עד לחד ובשם הרחב"ד ח"ש חלה לחמרו להרחות סכין לחכם חלה משום לבודו כיון שים תועלת גדולה בדבר שהרי בדיקת סכין לריך דקדוק יותר . ומי שהחכם ומי יודע להזהר לין רלוי לחכמים למחול על כבודם בדבר זה לשר לא בדת שחיטה ומנינים על תקנות הדור וגם הטם כולם רחשים וחכמים בעיניהם . מ"מ לחר שלין חכמים מקפידין בדבר לין משמתין לת הטבח שחיטו מרחה לחכם :

סימן יט בש"ך סק"ו בח"ד ולם ליתה וכו' דילמח דוקח , וכו' . כ"ב לטנ"ד ע"כ לח מדיעבד לייני דח"כ מיבעי למימר טבל ולח בירך יעלה ויברך . ח"ו דין דלכתחילה לחח לחמטינן דכך הכדר בתר שטבל ועלה לומר . וגם רבינו שבפ"ג שהלכו מעולם לח פירש לדיעבד חלח שסבר לדון מלכתחילה דהתם לדיעבד במקום חחר . ודחה דילמח הוחיל ולידי לידחי . ומ"מ לדינח יפה כיון שלין להכנים בספק ברכה נגד הרמב"ם ובפרט שהסוגי' מוכחת כוחי' דמנ"ל להמליה חילוק בין ברכת המנין שעדיין שבע לח חשוב לידחי כ"ה מסחברה דברכת המנין שעדיין שבע לח חשוב לידחי כ"ה כברכת המזון :

בש"ז סק"י מסיים לחבל מעשה הכשוי . כ"ב עיין סק"ה ועיין סי' כ"ח סק"ב :

סימן רנב [חסר רחשית הדברים] העומדה דחיוק בהני וע"כ דלחו דוקח וה"ה דמני מפני קלקולו הוא בעיות מממיעו דבסכנת נפשות נמי פודין . חמנם ל"ע דבריהם דף כ"ח שמביחים רחי' מהסוגי' דף מ"ז והרי שם גופח לח נשמע חלח לחפילו שיהם ושילם מ"מ פודין חבל לח נשמע ביותר מכדי למיטן כדדייק שם המ"ל נמי מקושם לסחמת הגחמר בחתני' חבל פודין חת בניו לח חיירי חלח בכדי למיטן דומיח לטן פודין חביטן דודאי בכדי דמיו לחילו ביותר מחי חיירי' דמוכר עלמו בשיטה ושילם הא לפילו גשבה מעלמו נמי טן פודין ביותר.ומה"ת לומר דחבל פודין חת בניו חיירי לפי'ביותר מכדי למיטן. חבל ירחה לי לקמ"ם ודברי חום' ברוכים דהא היכא למידק בדף מ"ז מה רחי' מייתי רב נחמי דפודין בחר ששיטה ושילם מק"ו דבניו דהטעם משום קלקולא מנ"ל דהטעם משום קלקולא דילמח הטעם דוקח לדידי' דעביד בישה לנפשי' זה פעמים ושלם קנסינן לי' משא"כ בבניו שהחב מכרן מה הוי להו למיעבד וח"כ לגבי החב גופי' מנ"ל לף משום קטלא. חבל זה היטו דח"כ מה חיירי' לחחר מותו לפילו בחייו נמי נפריקינהו ח"י דלמך הטעם משום קלקולא . למ הא גופא קשיח מדוע לא נפריק הבניס לף בחייו הא שם לא פשטו במידי . וע"כ מוכח מזה

דהטעם דהיכא דמינה וגילם שאין פודין אותו אינו משום קנס מדפשע כולי האי דודאי לאפשר דדחקי שעתא אלא הטעם בעינו כמו שאין פודין יותר מכדי דמיהן משום דוחקא לגבורה ס"ה דאין פודין אותו יותר מג' פעמים משום דוחקא לגיבורה ולהכי בחייו לא פודין אין פודין משום דוחקא משא"כ לאחר מותו דשייך קלקולא אין מסגיחין בדוחקא ופודין את בניו. וממילא שפיר לומדין תום' דה"ה דפודין ביותר מכדי דמיהן במקום חשש קלקול ולא מסגיחין בדוחקא ושפיר נמי הק"ו לא פודין במקום קטלא. ואין להקשות ק"ב מה מיבעי לי' בדבר מ"ה אם הטעם משום דוחקא אז משום דלא ליגרעו הא מהכא מוכח הטעם משום דוחקא די"ל היינו' הוא אי לא משום דוחקא אי משום דלא ליגרעו נמי הוא. ואין להקשות לפ"ז על התום' שבדף מ"ח דמ"מ מכ"ל לגמוד על עובדא דחיוק שאפשר דשייך דלא ליגרעו מדף מ"ז דשם במוכר עלמו הא לא שייך כלל הטעם דלא ליגרעו די"ל דשברי התום' בפשוט מדעב"פ מוכח שלא העמידו חכמים תקנתם משום דוחקא במקום קלקולא ושכנת נפש ה"ה דלף תקנת דלא ליגרעו שתמת לא העמידו במקומות כאלו. ודע דבאמת מהרשב"א ור"ן ודלי משמע כדעת המ"ל מדשם לף שרלו דברי תום' שבדף ל"ח הכ"ל ומ"מ דחקו עלמם לשנוי העובדא דר"י בן חגיגי בדרכים שונים ולא משנו בפשוט משום קלקולא כדאשאה המ"ל לו משום שכנה. ק"ו משמע דמ"ל דלטעם משום דלא ליגרעו תמיד אין פודין ביותר מכדי דמיהן. מ"מ לדינא יש להחמיר כדעת התום' הברורים ולא לסמוך על משמעות הרשב"א ור"ן:

סימן צ' סעיף ק"ו וחם בשלו עם בשר לריך ס'. כן הוא לשון הגמרא כאן בס'. וקשה לי לפי המבואר ברש"י ותוס' דעיקר האיסור הוא משום טעם שאלב שבאחל ק"כ למה שהם בס' הא הוא משום"מ דאשמו רבנן בטעמא. ברש"י לשיטתי' ל"ק דאיהו מלריך תמיד ס'. ועיין ב"י סי' ל"ח אבל לתוס' קשה. ובט"ז ל"ל דאיירי בדליכא קפילא. אבל ביותר קשה על הרמב"ם פ"ט מהלכות מ"א שבאלכה ח' ביאר שבר שנפל לתוך אלב טועם הברי ובאלכה י"ג גבי באחל איזו מזיד מזה דבר אלא שותם בס'. ולהכי נלטרך בדור דאיהו סובר דבין דאמרו חכמים ובאחל עלמו אסור ושוי רבנן באחיבת נבילה יהי' מחזה טעם שיהי' באחל עלמה אוסרה ואוי מב"מ דליבא למיקם אטעמא ולריך ס'. ומה דמיבעי' בסוגי' כילד משערינן לי בשה דנפק מיני' בבר באחב שה"מ שמפרש ון אף בשה דנפיק מיני' ובן הולרך ליתן טעם דבאחל מן התורה ומשום דבל ליסורו אינו אלא מדרבנן ואל בשהס"ב משום דהיתר הוא אלא בבה"ב ע"ש ודוק. ואלא בט"ז שבאחב דמהרשב"ם זה מוכח דבאיסור דרבנן לא לאריכן חב"י. דנהי דמוכח הכי דעתו מן בשר עוף מ"מ הכא ואלי לטע"ד סובר דל"ל ע"פ המבואר בש"ם אלא דאמיד מן התורה מכח טעמו דיהיב הואיל ועיקר איסורו מדבריהם:

שיך לסימן שלד

ש"ע סעיף ק' במד"ח וכו' שלשים יום וכו'. זה לשון הטור וכאב הב"י והרשב"ם השמיט בל זה ואל ידעתי למה ולהכי סותם בהטור וכבר הרגיש הב"י בח"ס סי' תקל"ח שדברי הטור שהורים מסכת וכאב עליו שאינו מדוקדק. ולטע"ד ל"ע לאפשר שהרי איתא במ"ק ד' י"ז קודם מיתרת דר"ח השוה טבחא וכו' ואמר ליה לרב לידי היכי ליעביד ואל חזיק מלן דאמר ליה מדר"ח הא אלה דיהן לף ז' יומין כי הרי לבוי ורבא בבבל הוו ק"ו ואו אל ס"ל בותי' דר"ח או דמפרשו דבריו לף לג"מ שם ירצו להקל עליו אחלת האלה ולפרש על ז' ימים סגי לאבל על שהם אלה לא פליג. וא"ב שפיר עביד הרשב"ם שפשק בהאבי שהוא בתרא מדר"ח:

סעיף ב' בש"ך ס"ק ז' ול"ח אלו אפשי לפילו ברה"ר. ב"ב בהקומדרסים למד זה מדין גט. ועיין ב"ם סי' קל"ט ס"ק כ' וא"ב ל"ע. ובהקומדרסים איתא נמי דלביתו אסור ליכנס מפני שבולו אשוב בל' אמותיו. ומה שהמ"מ הרגיש עליו מדין גה"ב לעני"ד ודאי אינו דומה בדאיתא נמי הד"מ דיש לחלק. שוב ראיתי שהרמ"א גופי' השיקון לקמן:

סעיף י בש"ך ס"ק ג' ום"ל בחב וכו' לא אחמין שילאו ב' דברים אלו מפי הגאון. ב"ב בשר העיד הריב"ם בשי' קע"ג לף בשם שהם גאונים נמי הכי:

סעיף יב בש"ך ס"ק כ"ג ונראה וכו'. ב"ב א"י אם מחמת עבירה הא בל"ז הוא באיסור גמור לבל העולם:

סעיף יג בש"ך ס"ק כ"ה מסיים ונראה שלזה השמיט המחבר וכו'. ב"ב ובשר שהם סעיף ז' וע"ש ע"ח:

סעיף טו בש"ך ס"ק ל' מאריך ומסיים ולפ"ז כ"ם ברב וכו'. ב"ב א"י א"ב לפרש לשון הרמב"ם הרב וכו' בל תלמידיו מיובים וכו' מאי איריא תלמידיו הא לפילו חבמים במותו שאינם תלמידיו נמי א"ו העיקר בדאבין הב"י:

סעיף טז בש"ע למי שביאה בפניו רבו. ב"ב ודוקא מפני בזיונו אבל אל מפני הטרד בבוד. ב"י לחד פי' על דין דסעיף י"ט.אבל עיין בהריב"ם סי' ר"ב:

סעיף יח בש"ך ס"ק ל"ה מיהו היינו דוקא יחיד אבל ב"ד וכו'. ב"ב עיין סי' קע"ג מבואר להדיא מקושי' הרמב"ן דלפילו ב"ד לא שם לא מחזיק במחלוקת בשם"ע:

סעיף יט בש"ך ס"ק ל"ח אלא שאינו מבבדו בקימה ז"ל הריב"ם סי' ר"ב ובמ"ק פרק ואלו מגלחין שהיה ליתחא וכו' חליף נורבא מרבנן ולא אבעה אקשה מקמי' וכו'. שם זאת השאה לפי' שלא ביאתו רק שהקלה בבבודו אעפ"ב היה יכול לאסור לותה שם רבה. וכן ליתא בפ"ק דקידושין דרב חסדא אמר לשמעי' זיל לעיניהו של אלא לאחו לפרקי':

סעיף לא בש"ך ס"ק מ"ז בח"ד הרי נראין הדברים לאשאמיעי' דברי הרשב"א. ב"ב ולע"ד ל"ל לומר בי' שברי הב"י מביא הבא דברי השובת הרשב"א אלו שהם בסי' תר"ח לענין מה שח"ח וכו' ומפיר לעלמו. אלא ודאי נלע"ד מפני שרואה שדברי השובת הרש"ם הנאמרים בלשון זה ומ"ש על רחובן וכו' שם יושבה אחנו וכו'. זה הוא גופא דעובדא שהשאל עליה בחנו' הרשב"א שאמת דמילחא חלק ושאר הרש"ם דברי המשיב שבחנו' הרשב"א. ומי יודע שם הוא הרשב"א ולו יהא הרשב"א מאחר שהרש"ם חלק עליו בפניו השלבתא בבאחרי ולהכי חזר בו הבא. לף גם לשון השובת הרשב"א גופי' ל"ע ולינו מבורר בל הלורך ע"ם עב"ל שם. לאמת שוב עיינתי ורואה אני שלשטחייהו חזלו והרשב"א לשיטתי' דסובר מה שהש"ח היה מפיר לעלמו לינו אלא בשנאסר לחומרא בעלמא ולא בשבי' מחויב להיות באיסורו לפילו מפום נדנוד עבירה. ולהכי לא קיל ליה ותגלה השבאל שבין ספרת בעל לאבס מפום שנדר אשה קיל. וכן ל"ל לשונו שם דבל שלא אלוי בו הוא קיל ואפשר להאירו אע"פ שלא אל בהספרת השבאל לפי שהנדר אלוי בבעל ול"ל ולא בה ולפיבך לגבי אבס בעינן שיחול הנדר ולגבי הפרה לא בעינן ולבך גבי איסור אלה נמי ל"ש להאירו עד שיחול שבאי אלוי בו ואלים שאינו יבול להאיר אלא מדעתן משא"ב הרש"ם בחנו' בנראה לחיל בשעת הרשב"ם דת"ח אמיד חוסר ומפיר לעלמו ולהכי פשוט לו לדמות אלה להפרת הבעל ולא לאבס כי מסאבר לו מבא זה בבל אלה קיל מנדר ות"ב אלא בהמחלוקת שבסעיף שלאחר זה וק"ל:

ש"ע סעיף מ"ב אין וכו' בפרסיות. ב"ב עיין בזה במ"ל אלא שסעיד על עלמו של"ל בדעתו מסאימת הרשב"ם ום"ע:

סעיף מה נורבא מדרבנן יבול וכו'. ב"ב ירא שהם דהיינו תלמיד ועדיין אינו בגדר ת"ח ואיתא בריב"ם סי' ל"ג אבל אין ב"ד חייבים וכו' במו בסעיף מ"ז:

ספר

חבל יוסף

חלק

חדרי דעה

על שו"ע יו"ד

יחדור פנימה בתוך צפוני דברי רבותינו הראשונים ואחרונים בספרי טור ושו"ע יו"ד בכל הלכותיו כסדרן אחת לא נעדרה. הערות ישרות. פרושים דרושים. מחקרים ומקורים. ציצים ופרחים. אשר אורו עיני לנוגה דבריהם הקדושים המזהירים מקרני אור אש דת ה' כאמור; ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה.

הרב ר' יוסף זונדל באאמ"ו הרב ר' חיים ז"ל מק"ק איישישאק

הלכות נדרים

סימן רג ס"א הנודר כו' נקרא רשע ונקרא חוטא בט"ז ביאר דכשיש לו פתח ואינו מתיר הוא רשע וכשעדיין אין לו פתח אינו אלא חוטא (ולדידן היינו שאין לו תרטה דמעיקרא עי' בס' רכ"ח) ומיהו קושיא זו קשה ג"כ בש"ס (דע"ז) דאייתי ברייתא דר"ד דנקרא חוטא ולא אייתי מתני' דכנדרי רשעים דאייתי בדכ"ב ואין שם שום רמז לדברי הט"ז וכ"כ הק"נ בפ"ק ס"ח שדבריו דחוקין. ומש"כ הוא דנודר מתוך הרוגז הוא רשע זה ודאי קשה בגוף הסוגי' (ד"ט) דא"כ מנ"ל דמתני' ר"מ דילמא מתוך הרוגז שאני. אלא משום דבסיפא משמע. דאינו רשאי אלא בנדבה וכל שאינו דרך נדבה הוא רשע וכן קאמר בהדיא בדכ"ב דכל הנודר הוא רשע. וכפי משמעות הסוגי' דדע"ז נראה דהחילוק הוא כן דכשכבר שאל עליו כדהתם זה הוא חוטא וכן כשכבר קיימו. והא דשמואל כשעדיין לא קיימו יש עליו שם רשע ונכון. וע' סנהדרין נ"ז אר"ל כל המגביה ידו על חבירו נקרא רשע כו' זעירי אמר ר"ח נקרא חוטא ע"ש וצ"ע:

ס"ב איחר נדרו פנקסו נפתחת עט"ז ונראה דכשאיחר היינו לעונשו לאלתר והוא מהירושלמי ול"ד לדרשא דהש"ס דדרש דתיכף כשנדר פנקסו מתבקרת דהתם לעיוני בעלמא. ובזה יתיישב

הא

הא דהביא הא דירושלמי ולא אייתי דרשא דש"ס דילן דהא דהוא איסורא לנדור כבר כ' המחבר בס"א והכא הביא דנענש תיכף שאיחר. ואע"ג דלפי הש"ס אין ראיה דדרשינן להך דרשא ג"כ. נראה לי ראיה ברורה מריש ר"ה דמסיק דהאי והי' בך חטא דרשינן ולא באשתך חטא. סד"א כיון דקיי"ל דבעון נדרים אשתו מתה. בעון בל תאחר נמי מתה קמ"ל. וא"כ ש"מ דהא בו גופי' יש עליו עונש אם איחר. ומשמע דתרתי דרשינן דאחר נדרים (כפי הקרי). דהיינו תיכף לנדרו מתבקרת לעיונא. וכשאיחר הוא לעונש ודוק:

ס"ו או יתרשל מקיום מ"ע. עט"ז סק"ה מה שביאר בלשון הטור (כנ"ל בט"ז בטור קרי לה מצוה דגופא) דממון יצרו מתגבר עליו והוא חילוק דחוק ובלא שום מקור וטעם. אבל כל לשון הטור הוא מדברי הרא"ש פ"ק ס"ח. והלשון שם דגופא הוא מיחייב בי'. ולא כמש"כ בטור דגופא הוא ומיחייב בו. דיש לטעות לפרש דהוה תרתי מילי. ויש חילוק בין גופא או ממונא. אלא הוא דבר אחד. והחילוק אי היא מצוה בעלמא. או מצוה חיובית וז"ב. וא"כ גם בצדקה שהיא חיובית עליו לשעתו ויש חשש התרשלות ודאי ג"כ רשאי לנדור. (ויש להשוות בזה גם דברי הרשב"א בחידושיו שכ' בהדיא דגם בצדקה מצוה לנדור הביאו הרש"א בגליון די"ל דכוונתו ג"כ בכה"ג דהוה חובה) ויש להסתפק לענ"ד כשנדר על מ"ע חיובית. אם יש היתר לנדרו. דאע"ג דבצדקה מבואר בסרכ"ח סמ"ב דיכול להתיר. אפשר דזה אינו במצוה חיובית כנ"ל. אבל בעשה חיובית הוה כנודר מדבר איסור דמבואר שם בסט"ו דאין לו היתר. ומיהו נראה ראי' דיש היתר דהא חנניא יליף היתר נדרים בסופ"ק דחגיגה מנשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך והרי אין נשבעין אלא למצוה חיובית כנ"ל ואפ"ה למד משם דמתירין. וע' בש"ס דדחי דילמא כדר"ג דנשבעין לקיים את המצות. והיינו דלפ"ז ואקיימה היינו כדי לקיים כו' ומ"מ חנניא ודאי ג"כ אמצוה קאי ע"ש:

סימן רד ס"ג אמר ואני כמותך בתוך כ"ד כו' הגר"א כ' בשם הר"ן דבתוכ"ד אי"צ כמותך והיכי דאמר כמותך אי"צ תוכ"ד. וכבר הקשה כן המל"מ על הרמב"ם ומביא ראי' מנזיר דהריני כזה ה"ז נזיר כשנזיר עובר לפניו. ולענ"ד נזיר שאני כמו שהוכיחו האחרונים בכ"ד דנזיר נתפס קדושה אגברא ועש"ך סוס"י הסמוך וכן בנדרים כשאומר על החפץ כזה ודאי נתפס גם השני באיסור וכדמסיק שם הרמב"ם בפירוש ע"ש. אבל כשאדם נדר מדבר ואמר אחר ואני כמותך לא שייך כלל בזה כמותך בשביל מה שנדר על החפץ. אלא דבתוכ"ד דואני לחודי' נמי מהני. אנו מתקנין הלשון דהכבר ה"ה עלי כמו שהוא עליך. ושפיר הוה התפסה. וא"כ ע"כ צריך גם זה דווקא בתוכ"ד. ואע"ג דבתוכ"ד ודאי דגם ואני לחוד נמי מהני. וכמפורש שם ברמב"ם. נראה דנקט כאן כמותך משום דהרמב"ם נחית כאן לפרש דיש בזה חילוק בין נדרים לשבועה דבשבועה ליכא דין התפסה ע"ש. וע' ברמב"ם פ"ב משבועות דמוכח בדבריו דהתפסה בחפץ אע"ג דליכא בשבועה למלקות. מ"מ לאיסורא איתא גם בשבועה והתפסה בגברא אין אפילו איסור בשבועה. וכ"כ הב"י בשי' בסרל"ט ע"ש. (והוא היפוך שי' הר"ן דמחמיר טפי בשבועה בהתפסה דגברא. ומ"מ נראה דאין זה סברות הפוכות. דהר"ן סבירא לי' דבגברא שייך התפסה גם בשבועה מדאו'. והרמב"ם לא ס"ל הא סברא אלא דבגברא לא שייך כלל התפסה. ומשו"ה ס"ל דבכברות דאיתא בנדרים. אסור מדרבנן גם בשבועה. אבל בגברא דלא שייך כלל התפסה אין שם אפילו איסור ודוק) וא"כ נראה דאע"ג דגבי נדרים מתקנים לשון כמותך דהוה התפסה בכברות. בשבועות לאיסורא דרבנן לא מתקנים כלל הלשון. ואין כאן אפי' איסורא דרבנן. אבל ואני סתמא גם בלא תיקון משמע שפיר על החפץ. וא"כ אסור גם בשבועה לאיסורא מיהו. ומשום הכי כ' כאן ואני כמותך דליתא כלל בשבועה אפי' לאיסורא. ע"ש ברמב"ם כי ז"ב בכוונתו והמחבר נמשך אחר לשון הרמב"ם. ולהשמיענו דכמותך אינו מגרע. וכמש"כ:

סימן רה ס"א כבשר חזיר ע' מל"מ פ"א ה"ז דאם אמר אסור כבשר חזיר. כיון דאיסור הוה נדר כבר נאסר משום נדר. ומש"א כבשר חזיר אינו מגרע. ובדברי הש"ך סק"ז לא משמע כן קצת וע' מש"כ בסוס"י רל"ז. ונראה דאם באמת לא הוה כוונתו ללשון איסור נדר שהוא בתורה אלא שיהי' אסור כחזיר אפשר דכו"ע מודו וכדברי הש"ך שם בועוד י"ל וצ"ע:

שם ומחמירין עליו שאינו די בחרטה הגר"א הקשה מסר"ח דסגי בחרטה. ובודאי שאין הקושיא על שינוי עצם הדין. דהא אין טעם הגזירות בזה שוות כלל. דהכא דווקא באשתו ובשביל שרגיל לאוסרה כשי' הרא"ש. והתם הוא בשביל שאמר בלשון משונה. ובפירש בפירוש לשם ע"ז אי"צ אפילו היתר. אלא דקושייתו דהפירוש בלשון המשנה פותחין לו פתח ממ"א שינו את פירושו והקושי' גם על הרא"ש גופי' דהתם גם הוא מודה דסגי בחרטה. אבל לכאורה הוא נכון דהתם יש לפרש דקאי על ר"מ דהוא אמר עונשין ומחמירין. וא"ל רבנן דסגי החומרא זו דצריך לפתוח דווקא ממ"א. ולא מתירין לו בשביל שאינו נדר. והוא טעם על דבריהם. אבל הכא הרי הוה סגי בלשון פותחין לו דאשמעינן דצריך היתר דווקא. ולמ"ל לשון ממ"א. וע"כ דהפירוש דלא סגי בחרטה אלא בפתח דווקא ופשוט:

סימן רו ס"א שאני אוכל לך לבד כו' הקשה הגר"א דהא בברייתא תני דאסור. וכ' דאין לומר דבברייתא ס"ל דידים שאין מוכיחות הווין ידים. דהא בברייתא נמי תני לך דדייק מינה שמואל דלא הוה ידים ע"ש. ובאמת לפי הסוגיא משמע בהדיא דשמואל מוקי ברייתא כמ"ד הווין ידים וכ"ה בהדיא בהר"ן ד"ה אלא ה"ק ע"ש. ומה שהקשה דהא ברייתא נמי תני לך. משמעות הר"ן שם ד"ה א"ר דדווקא במתני' דתני חד אסור. אי ס"ל דהוה ידים הו"ל למתני מודרני ממך שאני אוכל והוה מפרשינן לי' בחד מילתא וכיון דבלא לך לא הוה עדיין מוכיח וכמש"כ שם הר"ן והוה שמעינן לי' דהוה ידים. וע"כ מדתני לך ש"מ דלא הוה ידים. אבל שאני אוכל לחוד בלא מודרני ובלא לך. זה ודאי אפילו יד לא הוה כלל. וא"כ בברייתא דתני תרתי ע"כ הוצרך לשנות בדאמר לך. דאי ל"ה אפילו ידים שאינן מוכיחות לא הוה. ואפילו באמר לך לא מתסר אלא למ"ד דהוה ידים. אבל לדידן דלא הוי ידים לא מיתסר כלל וא"ש:

ס"ד כנדבת כשירים עלי או כו' ע' הגר"א ולכאורה דשי' הרמב"ם כשי' הר"ן והרא"ש דקרבן ממש קאמר וכשבהמה מונחת לפניו וצ"ע:

ס"ה וימש"א דנדר שאמר בלשון שבועה כו' מהני מדין ידות ער"ן ריש מכילתין דנדר שאמר בלשון שבועה כיון דפיו ולבו שוין לאסור נדר על עצמו כו' כ"נ להגי' דמוכח דזה הוה יד לנדר. וכ"מ לענין ד"מ וכמה מילי שחלוק נדר מדין שבועה ודו"ק:

סימן רח ס"א ואם רוב אנשי המקום קוראים לשל קדשים מליח אינו נאמן. דעת הפרישה דהיינו דווקא בע"ה והש"ך סק"ה כ' דפשט הפו' לא משמע כן. והנה לפי שי' התו' רפ"ג דב"ק דהא דקיי"ל גבי כדא וחביתא דאין הולכין בממון אחר הרוב. הטעם משום דיכול לומר קים לי שאני מן המיעוט ע"ש. א"כ הא גבי איסורא נמי קיי"ל דנאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שהדם יוצא ממנו. אף דודאי דרוב דם המקור הוא דם נדות. מ"מ נאמנת לומר שהיא מן המיעוט. וה"נ למה לא מהימן לומר שהוא מן המיעוט. ועוד דהא קיי"ל בסר"י דנאמן לומר שטעה ולא נתכוין לזה ולמה לא יהא נאמן לומר שהוא מן המיעוט במגו שטעה וע"כ כדברי הפרישה:

ש"ך סק"ב דדעת המחבר דהכא גם הרמב"ם מודה כו'. לכאו' מפורש הוא כן ברמב"ם ברי"פ שם דכ' דיי"נ לעכו"ם מותר סתם ע"ש:

סקי"ד להתיר דבר שנשבע עליו בנדוי וחרם כו' בסרכ"ח סי"ז כ' דיש להסתפק אם יכולין לקבל איסור זה כלל ע"ש שהארכתי בזה. וע' מש"כ בסשל"ד בישוב קושי' הש"ך בס"ד:

סימן רי ט"ז סק"ג גם במרדכי בשם ראבי"ה כ"כ הביאו הב"י אלא שכ' עליו ואין פשט הגמרא משמע כן ותימה עליו

עליו דא"כ איך יתרך קושי' התו' ולענ"ד לא ירד לפשט דברי הב"י דכוונת הב"י אינו אלא על מש"כ הראבי"ה ולא נאמר דחל על פת סתם. דפשט הסוגיא משמע אדרבה דבהא לא חל הנדר כלל כנתכוין לחיטין והוציא שעורין ע"ש:

ס"א הי' בלבו פת חיטין או פת שעורין והוציא פת סתם. ע' ב"י והד"מ השיג עליו דשעורין הוה כחיטין כמבואר בסרי"ז ולענ"ד פשוט דט"ס בב"י בתחילת הלשון שעורין. וצ"ל שאר מינין וכמו שהוא בסוף לשונו דה"ה בכל המינין ע"ש וכוונתו דל"ד חיטין ושעורין דסתם פת הוה חיטין ושעורין. אלא אפי' הי' בלבו פת ממין אחד משאר ה' מינין. והוציא פת סתם אסור הוא באותו המין. אע"ג דפת סתם לא הוה אלא חיטין ושעורין. מ"מ משמעות הרמב"ם והרא"ש שם דאינו בשביל דסתם פת הוא כן. אלא משום דאין כאן סתירה. דהרי גם הם מיקרי פת. וא"כ הוה"ד בכל המינין שאינו סתירה דהרי מ"מ מיקרי פת. וא"כ גם בכה"ג אסור על פת שחשב בלבו וכ"נ לכאורה לדינא דהרי ספק נדרים להחמיר. ולא כמשמעות ההגה דדווקא בחיטין ושעורין וצ"ע:

סימן ריא ס"ב אבל שהשביעו חבירו או הדירו אין ביטול זה מועיל לו כלום. נראה לי מקור חילוק זה משום דהרי עיקר ההיתר דס"ב הוא משום נדרי שגגות והיינו כיון דשכח מה שהתנה שלא יהא נדר הוה כשכח שאכל בסרל"ב דהוה נדר שוגג ונראה ברור דאינו מותר אלא כשברור לו שאם הי' זוכר את התנאי לא הי' נודר אבל אם אפשר שאף אם הי' זכור תנאו הי' מבטלו והי' נודר אין כאן שוגג (וקרוב דזהו טעם הימש"א בס"ב דצריך שיזכור תנאו בתוכ"ד לנדרו משום דחיישינן שמא אינו שוגג גמור) וההיא דס"א במתנה קודם הנדר בשעת הנדר גופא. פשוט דזה הוה מדין מודעא דמתנה דקיי"ל בפח"ה דא"צ להכיר אונסו דגילוי מילתא בעלמא הוא. וה"נ כיון דמגלה דעתו דאינו חפץ בנדר ע"כ דאינו לשם נדר. אלא איזה טעם יש לו לזה ולא חשוב דברים שבלב כיון שגלה דעתו מקודם וכמו מודעא דמתנה. וא"כ כ"ז שייך בנודר בינו לבין עצמו אבל כל שהוא מוכרח לעשות הנדר לחבירו פשוט דלא שייך שוגג בשכח. דהרי הי' מוכרח לנדור ואפי' הי' זכור הי' צריך לנדור. וכן התנה בשעתו גופא נמי לא שייך זה דגילה דעתו. דדווקא במתנה סגי ג"ד. אבל כל שהתנה עם חבירו. זה הוה כמכר דלא מהני ג"ד אלא כל שלא התנה עמו הוה דברים שבלב וכמש"כ התו' בכתובות מ"ז גבי אומדנא דלא שייך אלא במתנה ולא במכר ע"ש. וכדלקמן סרי"ח ס"א בהגה דבנודר לחבירו לא אזלינן בתר אומדנא ע"ש. ולפ"ז נראה ברור דדווקא במתנה עם חבירו שהזקיקו חבירו לנדור אבל בנודר מרצונו לחבירו הוה כנודר לעצמו דמאי נ"מ וכן משמע בש"ס כיון דאמר כל נדר יהא בטל לא שמע לי' ולא אתי בהדי' כו'. ועש"ך סרי"ח סק"ב בשם המבי"ט וזה כמש"כ ע"ש:

סימן רטו ט"ז סק"ד בשם הרא"מ דבאומר לא הי' כוונתו ליו"ט א"צ אפי' התרה. ונראה דשי' בההיא דפותחין בכבוד שבתות וי"ט היינו דאי"צ אפי' התרה כלל. ובזה יתיישב שי' האיכא מ"ד בר"ן דכ"ו גבי נדר שהותר מקצתו הותר כולו דבהיתר ע"י שאלה והתרה אי"צ משנה והרמב"ן הקשה עליו דהא אייתי שם הא דפותחין בשבתות וי"ט. ונראה דהוא שי' הרא"מ הנ"ל דבאמת גם שם דפותחין בשבתות וי"ט אי"צ התרה כלל. ומיהו שי' כל הפו' אינו כן וכן הרמב"ן לשי' דהביא הרא"ש בפסקיו סו"פ ר"א בשמו דצריך התרה ועמש"כ בזה בס' רכ"ט דאפשר דלדינא אין מחלוקת. ומ"מ מש"כ הט"ז דבאומר הי' בלבי בפירוש חוץ מיו"ט יש לקיים דברי הרא"מ. אפשר דכו"ע מודו בזה ולא הוה כדברים שבלב. דל"ג מנדרי אונסין. דאומר בלבו היום מהני משום דודאי לא ניחא לי' טפי. וה"נ ודאי לא ניחא לי' ביו"ט וצ"ע:

ש"ך סקי"א כ' לענין נדר דאע"ג דחל על יו"ט דאו' בחנוכה ופורים דרבנן עשו חיזוק. ואע"ג דא"כ הוה תק"ח לעבור על ד"ת מ"מ במקום שיש פנים וטעם תקנו גם לעבור וכ"כ התו' בנזיר מ"ג גבי טומאת הכהן לאשתו קטנה. ולענין שבועה כ' כיון דחנוכה ופורים לא הוה אלא דרבנן חיילה עלה שבועה. ולכאורה הוא תמוה דמה נדר דחייל אדאו' עשו חזוק בדרבנן לעקור הנדר שלא יחול. שבועה דלא חייל אדאו'. כ"ש דהו"ל לעשות חזוק בדרבנן שלא יחול השבועה וצע"ג:

ס"ן וי"א דאם נדר מנבילות חל הנדר כו' הקשו ע"ז מסוגי' דמכות כ"ב גבי יש חורש תלם א' וחייב משום שמונה לאוין דמקשה וליחשוב שבועה שלא אחרוש ביו"ט וחול. ומשני דהאי תנא לי"ל כולל. וא"כ אכתי קשה דליחשוב בנדר בקונם וע"כ דגם נדרים אינו חל על ל"ת. והנה הטו"א כ' בסוגי' דב"ת ד"ה צדקות דנזיר דחשיב שם. היינו תרתי חדא דטומאה. וחדא דבל יחל. דנזיר לוקה גם משום ב"י כדאיתא בריש נדרים. ולפי"ז הא דפריך וליחשוב שבועה ע"כ אינו משום לאו דב"י דהא ודאי אינו לוקה ב'. משום חד לאו. והרי כבר חשיב לי' בנזירות. וע"כ דהיינו כר"ד רפ"ג דשבועות דאוכל ולא אוכל שקר וע' כ"מ רפ"א דשבועות דאפשר דאף רבין ל"פ בהא ופריך מלאו דלא תשבעו לשקר אבל מלאו דב"י ליכא לאקשויי מידי ול"ק כלל מנדרים ע"ש:

סימן רטז ס"א קונם פירות האלו עלי אסור בחלופיהן וגדוליהן וכן אסור בגידולי גידוליהן היינו באין זרעו כלה כדמסיק. וצ"ע שהשמיטו את הירו' דמפרש דאינו אסור אלא עד גורן שלישי וביותר מותר ע"ש והביאו את הירושלמי הזה התו' בפסחים דל"ד ד"ה ג"ג ע"ש וצע"ג:

שם אבל חילופי חילופיהן מותר וכן גידולי גידולין בדבר שזרעו כלה מותר. הר"ן הוציא זה דבדמ"ז מסיק דחילופי חילופיהן מותר. והגרע"א הקשה ע"ז דמאי ראי' מהתם באוסר על חבירו. דכ' שם בעצמו דאינו אלא אם החליפם הוא עצמו משום גזירה. אבל באוסר על נפשו ה"ה אסורים מן הדין ע"ש. ובאמת יותר קשה מש"כ שם הר"ן דגידולין בדבר שזרעו כלה הוא משום שהוא כחליפין. ובש"ס דמ"ז משמע דבעי אי חליפין הוא כגדולין ומשמע דבגידולין פשי' דאסור. וכה"ג הקשה הראב"ד על הרמב"ם ע"ש. והנה לדינא לכאו' פשוט דהרמב"ם שהעתיק המחבר לשונו גם גבי אחר לא כ' כלל דווקא אם החליף בעצמו. ועוד דהא אסר גם בגידולין דאינו עושה הוא וא"כ משמע דגם לחבירו אסור בכל גוונא והוא מדינא וא"כ תו שפיר נילף מהתם גם לגבי עצמו. אבל באמת כבר תמה הר"ן בדמ"ז על הרמב"ם שפסק הבעיא להחמיר דהא הוה ספיקא בדרבנן. ונראה דשי' הרמב"ם בפירוש הסוגיא דדמ"ז כשי' הריטב"א שעל הרי"ף הלכות נדרים ע"ש בארוכה מש"כ במשנה ובעיא דרמי ב"ח בעיא בדאו'. דכך הוא דין נדר ולא משום דדעת הנודר כן דזה לא שייך אלא גבי עצמו. אלא דעיקר דין נדר כן. וע"ש מה שחילק בין שאר א"ה לנדר. וא"כ אין ללמוד גם לענין חלופי חליפין מדין א"ה. ובאמת לשי' כ' בהדיא גבי עצמו דאסור גידולי גידולין וה"ה חילופי חילופיהן ע"ש. וה"נ לגבי חברי' לפ"מ שפסק להחמיר ודברי המחבר צע"ג:

שם בהגה וכן אם אמר פירות של פלוני או מקום פלוני כ"כ זה המחבר בעצמו בסי"א דיין של פלוני הוה כיין זה לאסור בטעם וחומץ דהוה כגידולין וחליפין ע"ש:

ס"ב וכן אם אמר קונם פירות האלו על פלוני כו' משמע דהוא ממש כדלעיל וכ"כ הש"ך והפ"ת הביא דהגאון מהר"ש הקשה לפמש"כ הרמב"ם דמפני מה אין בטל ברוב ותי' משום דבר שיש לו מתירים וא"כ על אחר לא מיקרי יש לו מתירים כמש"כ המהרי"ט ושרי. ולפענ"ד הנה בדבר שאין זרעו כלה פסק הרמב"ם דאסור בכל האיסורים. כמבואר בסרצ"ד סכ"ב וסרצ"ו סי"ח וע"ש בהגר"א. ובדבר שזרעו כלה פסק להיתר בשאר איסורים משום זוז"ג. כמבואר בסרצ"ד סי"ב ועמשכ"ש. והיינו שהקשה הרמב"ם דהו"ל להתיר הכא היינו בזרעו כלה ומשום זוז"ג והוא קושי' הראב"ד וע"ז תירץ משום יל"מ וכעין שכ' הב"י דל"מ זוז"ג בדיל"מ וזה עומק כוונת הרמב"ם. אמנם כ"ז לא כ' הרמב"ם אלא לעצמו דהוא ודאי אסור ואפי' ננקוט בעיא דרב"ח לקולא ונתיר לאחר. והוצרך בזה לטעם זה. אבל לפ"מ שפסקו גם גבי אחר דאסור ואפי' בחילופין וע' ריטב"א משום דכך הוא הדין לענין נדרים דכ"ז הוה כגוף

הפירות אי"ל כלל לטעם זה דיל"מ אלא דמצד עצמו הוא איסור גמור וז"ב:

ס"ג שאיני אוכל ממע"י מותר עט"ז ולשונו מגומגם ועיקר כוונתו דכאן הרי אינו מתורת יתור לשון אלא דבפורט. זה גופא נעשה עליו איסור כמש"כ הר"ן וכל שמפרש שאיני אוכל שאיני טועם הרי מפרש שאינו אוסר אלא אותו דבר עצמו ואין כאן סתירת לשונות ודוק:

ש"ך סק"ח בשם הר"ן דאסר עליו מע"י לא מתסר אלא כנגד מעשי' דאם טחנה ואפאה פת ומכרה. המעות שכנגד הטחינה והאפי' שלה. וכנגד החיטין שלו. וצ"ע לענ"ד דהרי הרא"ש בפסקיו סופ"ק הביא ירושלמי מפורש דבעי בזה חרש עמו בקרקע עד כמה אוסר כדי שכרו או כדי הניית כל הקרקע ולא איפשטא ובודאי נקטינן לחומרא דאסור הכל. ולכאורה נראה דתליא במחלוקת הפו' בסקמ"ב גבי אפה את הפת בעצים של איסור וכן ארג בו בגד אי סגי בהולכת הנאה דמי העצים או אסור כל דמי הפת והבגד. וא"כ הר"ן לשי' שם דס"ל כר"ש דאי"ל אלא דמי העצים. אבל לפ"מ שפסק בשו"ע שם דכל הפת והבגד אסור ה"נ לא קיי"ל כהר"ן וצ"ע:

שם סקי"ב ודלא כמהרש"א כו' לא זכיתי להבין מה שמשיג עליו ומה שאינו משתווה כדבריו. ואולי כוונתו כמש"כ בסקי"א דבבית אחר לגמרי לא מתסר אבל לכאורה דלא תלך לבית אביך ודאי משמעות לאסור כל בית שיהי' לו וצ"ע:

ס"ו אמר קונם לביתך זה שאני נכנס אסור בו לעולם ע' רא"ש שכ' דתליא בפלוגתא דתפוס לשון ראשון כו'. ולולי ד"ק לענ"ד כאן ודאי אינו כלל שני לשונות. דודאי יש לפרש שניהם וכל שיש לפרש שניהם מבואר בסו"פ השואל ובכ"ד דלא מיקרי סתרי. אלא דיש להסתפק אי שניהם לקולא דדווקא כ"ז שהוא ביתך. ודווקא זה. או לחומרא דכ"ז שהוא ביתך ואפי' נפל. או שהוא זה אפי' אצל אחר ובודאי דהוה ספק נדרים להחמיר. וכן מצינו מפורש זה בסנהדרין גבי את העיר הזאת את יריחו דמסיק אלי' לא יריחו על שם אחר. ולא עיר אחרת על שם יריחו הרי דנקטינן תרויי' לחומרא. אבל מ"מ נפקא מינה דלפי"ז ודאי אם אומר בפירוש דכוונתו הי' להקל שומעין לו. ולא כמו בספק דתפוס לשון ראשון דל"מ גם אם מפרש לקולא:

ס"ח ככרי זה עליך כו' נפלה לו בירושה מותרת. עש"ך דלכאו' תליא במחלוקת דס"ו וא"כ למה סתם כאן להקל. דיש לחלק דבאמר האוסר שאני כמש"כ הב"ח. אלא דבב"י לא משמע כן דהרי עיקר הפלוגתא בס"ו מדקדק מדין זה. ולענ"ד אף דודאי מוכח ברמב"ם דחולק דהרי בפ"ה כ' בהדיא דגם באוסר הדין כן דבזה אסור אפי' מכרו ע"ש אבל לדידן לדינא כיון דלהרא"ש וטור ס"ל להתיר לגמרי באוסר. א"כ יש לסמוך כאן על הרמב"ם דס"ל דתפסינן לשון א' וזה נכון. עוד נראה לומר בדעת המחבר דבמטלטלין ודאי יותר מסתבר דאין דעתו לאסור אף כשיצא מרשותו. דיכול לבוא לידי תקלה שיאבד ממנו וימצא זה. ויותר מזה מצינו בסרי"ח דאזלינן בתר כוונת הנודר דאין דעתו אלא לסעודה זו ע"ש. וגם בעיקר דין דאמר זה אסור אף לכשיצא מרשותו י"ל דליתא במטלטלין משום סברא זו שכ'. אמנם הרי ברמב"ם כ' בפירוש לאסור בכבר ובפירות וכן הרא"ש בפירושו גבי ככרי כ' בפירוש דבזה אסור. ואולי יצא להם מסוגי' דאוכל מן הנוטות בדמ"ב דהוה פירות אמנם התם ה"ה נכרים אגב אילן וצ"ע:

סימן ריז ש"ך סק"א בשם הרי"ו דבמקום שאין מדברין בלה"ק הולכין אחר לשון התורה כך פשוט בפרק השותפין כוונתו להשותפין דב"ב והוא דין דסל"ב דנדר הנאה מבני העיר. ומבואר שם בש"ס דהוא מלשון תורה דהא פריך עליה מדין עיר הנדחת. וע"כ דאף דקיי"ל דהולכין בנדרים אחר לשון ב"א והכי משנינן בערכין די"ט מ"ד' עד הפרק בנדרים הלך אחר לשון ב"א ע"ש. אלא דהיכי דליכא לשון ב"א הולכין גם בנדרים אחר לשון תורה ובב"ב דקמ"ג גבי ניכסי לברא דפשיט מקראי צ"ל דהתם דהבן הוא מוחזק סגי לשון המקרא לעשותו ספק ואין מוציאין ממנו. ובנדרים נ"ה גבי פלוגתא דדגן ושם דנ"ו גבי פלוגתא דעליה בכלל בית דאייתי קראי (והא דלא משני כדשני בר"פ דמר כאתרי'. צ"ל דלא מסתברא לי' להש"ס לאוקי פלוגתא בהכי ועוד דדווקא בר"פ דהוא ברייתא באפי' נפשי' יש לומר כן אבל כאן דהוא שנוי בלשון פלוגתא. ודאי לא מיסתבר כלל לאוקי בהכי אלא דפליגי בלשון תורה). וע"כ כמש"כ דהיכי דאינו נודע לשון ב"א אזלינן בתר לשון תורה. וכן כתב הר"ן אהא דסט"ז בנודר מן התירוש דאע"ג דבתוספתא איתא דכלשון ב"א הוא מיני מתיקה ולא יין לדידן דאין מדברין בלה"ק הוה כלשון תורה דהוא יין ולא מיני מתיקה שוב ראיתי שרמז זה בבה"ב והוא ברור לדינא:

ט"ז סק"ג וא"כ כשנפרש ירקי קדירה על כבוש נרויח בזה דירקי הוא כפשוטו בדבר שנאכל חי וא"כ לאכול חי פשי' דאסור כו' ולענ"ד הוא תמוה דכבר אמרו בירושלמי הביאו הב"י גבי נודר מן המבושל וכי יש ק"ו בנדרים ע"ש. ולכאו' פשוט כיון דפירש ירקי קדירה דהיינו הנאכלין בכבישה. דווקא הני ולא הנאכלין חי וכמו הנודר מן הטפילה דמותר בעיקר וצ"ע:

שם סק"ז דלא פרח ליבי' אלא בצלי ובדרישה תמה על הטור שסתם כו' ולק"מ דכיון דאפשר מיהו שום אכילה שפיר חל על העופות ואסור בכל גווני. ולענ"ד דדעת הדרישה דמ"מ כיון דא"א לאכול בצלי לא אסיק צלי אדעתי' ובודאי שרי. ולפמש"כ בסט"ו דקיי"ל דכל שהדבר בעין דודאי אסור וא"כ הא דס"י דנודר מן התבלין אסור בחיים ומותר במבושלין ולמה מותר בזה כיון דהוא בעין וע"כ משום דאין נאכלין מבושלין לא אסיק אדעתי'. וכן בסרי"ח ס"ה הוא אסור לחרוש ואחרים מותרין משום דלא אסיק אדעתי' ע"ש. ואולי י"ל דתליא בפלוגתא דרש"י ותו' בסו"פ ב"ש קי"ב גבי נטולה אני מן היהודים לענין יבם דדעת רש"י אע"ג דהוא בכלל כיון דלא אסיק אדעתא לא מיתסרא. והתו' חולקים בזה ע"ש ועמש"כ בסוסרל"ד ודוק:

ס"י מהמקפה אסור בשום מהשום מותר במקפה. לולי דברי הראשונים הי' נראה לפרש כההיא דפסחים מ"ד המקפה של תרומה והשום והשמן של חולין כו' דהיו רגילין ליתן במקפה שום. וזה שאמר דהנודר מן המקפה אסור בשום שבתוך המקפה. דהוא בכלל המקפ'. אבל הנודר מהשום שבתוך המקפ' אינו אסור במקפ' עצמה וצ"ע:

סט"ו הנודר מן היין מותר בקונדיטין וימש"א עב"י שדעת המתיר הוא ד"ע משום דבירושלמי אמר דלר"י דקום מותר ומשמע לי' דכ"ש דלרבנן דשרי בקום דכ"ש דמותר. אבל הרא"ש כ' דאדרבה לרבנן אסור וע"ש שמפורש היטב דעת הרא"ש דכיון דאסרי באשישים כיון דהוא אותו דבר עצמו אע"פ שאינו נקרא ע"ש אביו ה"נ בקונדיטין ע"ש. והנה כבר כ"כ הר"ן גבי עדשים ואשישים דלרבנן אסור משום דהוא דבר זה עצמו דזה ודאי אסור אף שיש לו שם אחר. וכן כ' עוד בשם הרמב"ן גבי ירקות שדה דחמרא מבשלא אסור אף דיש לו שם לוי כיון דהוא אותו דבר עצמו והובא בט"ז וזהו כדברי הרא"ש דלרבנן אסור. ותמהני שהביא דעה להתיר נגד תלתא קראי וצ"ע. ואולי הוא משום דכ' הרא"ש בסוגי' דקום. דלפי הש"ס שלנו גם לרבנן אסור בחמרא מבשלא ומשמע לי' דלפי הירושלמי ס"ל דלרבנן מותר גם בחמרא מבשלא. וכ"ש בקונדיטין. אבל פשוט דצ"ל דכ"ז היינו לענין עצם דין זה דשם אביו עליו. דמשמע בירו' דרבנן פליגי. ולהש"ס דילן גם רבנן מודו. אבל לענין יין מבושל גופא אפי' אין לו שם אביו כלל ודאי אסור כיון שהוא דבר זה עצמו. ואפי' קונדיטין דאין שם אביו עליו כלל וז"ב. ובזה י"ל הא דמבואר בס"י דהנודר מגריסין אסור במקפה של גריסין. אע"ג דמבואר בסכ"א דהנודר מגריסין מותר במבושלים דמשמעות גריסין משמע דווקא גריסין חיים. אפ"ה אסור במקפה די"ל דכיון דהוא אותו דבר עצמו ודאי יש לאסור ומ"מ במבושלין מותר דלשון גריסין משמע לאפוקי מבושלין. מיהו זה כל זמן שלא יעשה מקפה ממועט מלשונו אבל כשכבר עשה מקפה הדר לדינא דכל שהוא אותו דבר עצמו יש לאסור והמיעוט דיו לאפוקי דבר אחד מבושלין. ומ"מ אני מסתפק די"ל דבס"י הפירוש דנדר מגרים דאסור במבושלין ולא בגריסין וצ"ע:

סל"א בהגה הנודר לדור בשכונות היהודים צריך לדור בשכונה הגדולה

הגדולה. בלשון תשובת הרשב"א בבית יוסף משמע משום דבאותו מקום כך הי' הלשון ע"ש. ולכאו' י"ל דאם אמר היהודים משמע המיוחדת וכמו בהכבוש בס"ג דינס ה' הידיעה הוה כבוש של ירק וה"נ בה' הידיעה הוה השכונה הגדולה. ומה שתלה הרמב"ם גבי כבושין בדרכן היינו איזה הוא הידוע תלי בלפי הזמן אבל הה' ודאי הוה הידוע וכמש"כ בפי' המשנה וה"נ בזה: שם שלא לקנות בתים מעכו"ם אסור להחליף כו'. ע' הה"מ בשם הרשב"א דכ' גבי חליפין אין להם אונאה דממכר כתיב וחליפין לאו ממכר הוא. ולכאורה הוא כחולק ע"ז. וע' מש"כ בחיבורי על חו"מ סרכ"ז ויתיישב דאינן חולקין ע"ש:

סל"ה ומי שאינו מיורדי הים בשעת הנדר מותר. בר"ן הקשה ע"ז מקונם שאני נהנה לבריות דאע"ג דקיי"ל דבעל לאו בכלל בריות נתגרשה גם הבעל אסור וה"נ ליתסר אפי' נעשה אח"כ יורדי הים. ולולי ד"ק נראה דע"כ ל"ד כלל דכאן אין לתלות האיסור בשביל הסיבה שהוא מיורדי הים דהא מבואר בירושלמי בהדיא דאפי' פרשו אח"כ מלהיות יורדי הים אסורים ואי הוה אמרינן דזה הסיבה לאסור ה"נ הו"ל להתיר בכה"ג וכמו בקונם שאני נושא פלונית שאבי' רע דאם מת אבי' מותר. כדאיתא בסרל"ב סי"ט וע"ש מה שחילקו בין כעורה משום דאין דרך כעורה להעשות נאה ע"ש אבל כאן בודאי ל"ג ממת אבי' והו"ל למישרי וע"כ דכאן אין ירידת הים הסיבה לאסור כלל אלא דהוא פרט לאיזה אנשים אוסר והיינו כפורט זו"ע אלו דאסור אף ביוצא מהן דלדידהו שוי' כהקדש ואינו דומה לאוסר עליו סתם זו"ע דמותר ביוצא מהן. דלא אסור אלא כשהן זו"ע ולא בשנשתנו וה"נ יורדי הים אין אנו דנין למין יורדי הים. אלא הוא כאומר אלו. ומשו"ה אסורים אף כשנשתנו ואינן עוד יורדי הים. וכיון דהוא כאלו. ה"נ דמה שנעשו אח"כ לא איכפת לן. דלא מיתסר אלא באלו שהם בשעת אמירת הנדר או חלות הנדר לר"י ולא במה שיהי' אח"כ ודוק:

סל"ב נדר משחורי הראש עט"ז בשם הר"ן ולכאורה נראה בפשוט דכוונת הש"ס דהו"ל למימר מבעלי שער שחור:

ש"ך סקמ"ה בשם תשו' מהר"מ נתן ת"ק לשמעון שכשיגמר מלאכת ראובן לא יכתוב לאחר ונשרף קונ' אחד אם כשכבר נגמר נשרף אסור לכתוב לו. ואם עד שלא נגמר מותר לכתוב. וראי' מפכ"ז דכלים בגד שארג בו ג' על ג'. בעניותי ל"ז להבין ראי' משם דלכאורה אין ענינו כלל לכאן. ואולי ס"ל לדקדק דדווקא כשהשלים כבר את כל הבגד ואח"כ נטל חוט מתחלתו הוא טמא מגע ט"מ. אבל כשנטל קודם שהשלים אף כשהוסיף כבר שיש בו הרבה מגע"ג טהור והטעם שלא נגמר מלאכתו. אבל ל"י כלל שהרי לפנינו שקבל תחילה טומאה קודם שהשלים תיכף כשארג גע"ג וצע"ג. ולולי שאיני כדאי נראה לי ראי' נכונה ממנחות ד"מ דמסיק גבי חסידים הראשונים דס"ל ציצית חובת טלית כיון שפצעו בה ג' היו מטילים בה ציצית דכבר איכא גם קרנות האחרונים. אבל מקמא הכי אע"ג דכבר הוא טלית גדול בת ד"כ כיון דלא נגמרה עדיין לאו בגד הוא ואינו חייב בציצית. וא"כ ה"נ עדיין לא נגמר מלאכתו. ועוד נראה לי ראי' גדולה מגיטין ס"ג גבי אמר לשנים כתבו ותנו גט לאשתי דמוכח כל הסוגי' דכתבו חצי הגט ונפסל לא אמרינן שכבר עשו שליחותן על החצי הראשון אלא כ"ז שלא גמרוהו חוזרין וכותבין מתחילתו. הרי בהדיא דכולה חדא מלאכה היא כ"ז שלא נגמר וצריך לתקן גם מה שנתקלקל בהתחלה. וה"נ לענין נידן דכאן. וע"ש עוד דכ"ז שלא נתנו לה נמי מיקרי לא נגמר מלאכתן ולכאורה דגם בכאן ה"נ כל עיקרו של ספיקן אינו אלא כשהוא מוסר כל קונטרס תיכף לבעליו. אבל כשהוא בידו עד הגמר אפילו גמר כולו כ"ז שלא מסרו לבעליו עדיין לא גמר מלאכתו וכל שנשרף רשאי לחזור לכותבו ולמעשה צריך ישוב:

סימן ריח ס"א הי' לבוש צמר כו' שלא יעלה עליו צמר כו' מותר לטעון מבואר דהא סתמא אסור אף בטעינה והר"ן כ' דמשמע בת"ק דמתני' דצמר עולה עלי מותר להתכסות בגיזי צמר דס"ל דסתמא לא משמע אלא לבישה. ומשמע דר"י במתני' לא פליג אהא ור"י דברייתא פליג אמתניתין וקיי"ל כמתני' דסתמה מותר בטעינה ונראה בשי' הרמב"ם דס"ל דגם בת"ק גופא אין ראי' להתיר טעינה. דאע"ג דאסור גם בטעינה מ"מ שפיר הוא מותר להתכסות בגיזי צמר דהרי ר"י דמתני' בהי' טעון מתיר להתכסות. ומשמע דהיינו אפי' באניצי דת"ק וכן מוכח מהמפרש שכ' דאין זה טעינה ע"ש. וא"כ שפיר י"ל דלת"ק בעולה עלי שפיר שניהם אסורים ומ"מ אינו אסור אלא טעינה ולבישה כאורחייהו אבל להתכסות בגיזי צמר שרי דאין זה לבישה דאין זה דרך מלבוש וגם אין זה טעינה שה"ה מתכסה ומ"מ צ"ע די"ל דוקא באסר עליו דבר אחד לבד. טעינה לבדה. או לבישה לבדה. אין להתכסות בכלל. אבל בעולה עלי סתם. י"ל דהכל בכלל וכ"ש לדידן דיש לנו לילך בתר לשון תורה כמש"כ ברסרי"ז ובלשון תורה נראה ברור דהכל בכלל העלאה. וראי' ברורה מריש יבמות גבי שעטנז אי כתב רחמנא לא יעלה הו"א אפילו מוכרי כסות ובספרי (דברים רל"ב) אפי' להפשילו בקופה לאחוריו ע"ש ש"מ דבלשון תורה הכל במשמע וה"נ בנדר ודוק:

ס"ב בהגה אע"פ שאמר שלא יעשה (אסור גם למכור העשוי) דאזלינן בתר כוונתו. בט"ז השיג ע"ז דקיי"ל בסר"י דבעינן פיו ולבו שוין ובהדיא אמרינן גבי לא תעשה לך פסל אין לי אלא שלא יעשה מנין העשוי כו' ולענ"ד כל שיש הוכחה דכך כוונתו הוה כהוציא מפיו וראי' מס"ד הי' מפציר בו לאכול אצלו ואמר קונם לביתך שאני נכנס דמותר לכנוס לביתו ואסור לאכול. והנה הרא"ש בפירושו רפ"ג כ' בהדיא דמותר גם לאכול. כיון שהוציא מפיו מה שלא הי' בלבו. וכ"כ בפסקיו סופ"ח ע"ש. והרי הרמב"ם וכל הפו' פסקו בהדיא לאסור והביאו ב' תוספתות בהדיא לאיסור. וכן נראה להוכיח מהש"ס גופא דא"כ הו"ל להש"ס להביא גם זה בפרק ארבעה נדרים דלשיטת הרא"ש זה הוה כנדרי זריזין ממש אלא הביא זה בסופ"ח גבי דינא דאזלינן בתר כוונת הנודר וש"מ דבאכילה שכיון לזה הוה כהוציאו מפיו כיון דכך הוא האומדנא וע' ע"ל בשם המהרי"ט דלאכול בביתו אסור גם להרא"ש וא"כ יתיישב זה אבל לענ"ד לא משמע כן בדברי הרא"ש ברפ"ג ע"ש ועכ"פ זה ודאי מוכרח דלשי' הפו' כל מה שמוכח שכיון לכך חשוב כהוציא בפיו. וה"נ בהך דהכא נכון כדברי הרב וצ"ע:

סימן ריט ש"ך סק"א וע"ש די"א דמהני ג"כ מדין ידות אם הוציא לנדר בלשון שבועה לענ"ד דבריו תמוהין דלכאו' פשוט דהי"א שם לא קאי אלא אשלא אוכל דאנו מתקנים הלשון קונם אכילתו עלי אבל שאוכל לא שייך כלל בנדר דהוא מיתסר חפצא וכמש"כ הר"ן ד"ח ד"ה הלא מושבע ועומד דנדר לא שייך באעשה ע"ש. וכ"כ שם דפשוט דהוא נדר וא"כ ודאי לא שייך באוכל. וסוגי' דריש נדרים ד"ג גבי בל יחל כגון דאומר אוכל ככר זה ולא אכלה נראה שהרגיש בזה הגרע"א בגליון הש"ס (וט"ס שם תיבת תו') וצ"ל דכוונת הש"ס ג"כ כמש"כ הדרישה דהיינו בתנאי. והש"ס רבותא קמ"ל דשייך גם באוכל ע"ש:

סימן רכ ס"ז שנה אחת כו' נתעברה השנה אסור בעיבורה עש"ך סקט"ו דכ' בדעת הר"ן דבראש השנה אם אמר שנה אחת דעתו בלא עיבור. והטעם כמש"כ הסמ"ע מדלא אמר השנה. ואף דבדס"ג כ' בסתם דשנה א' ג"כ בעיבור משמע. היינו באמצע אבל ברה"ש ע"כ לא כיון אלא בלא עיבור מדלא אמר השנה כנ"ל. והשיב על הב"ח וסמ"ע שלא הבינו כן בר"ן דהרי הכי מוכח בדבריו בדס"א ע"ש. והמעיין היטב בר"ן דס"ג דבתחילה כ' דשנה אחת הוה בלא עיבור כמש"כ למעלה דס"א ופירש הטעם משום שהי' יכול למנות בשנה פשוטה ולא הזכיר חילוק בין רה"ש לאמצע שנה. ואח"כ סתר זה והעלה דלעולם בעיבור משמע ולא הזכיר שום רמז לסברת הסמ"ע. ואף דלפי"ז נסתר פירושו בדס"א. לענ"ד באמת ע"כ הוא נסתר דבאמת גם במש"כ הסמ"ע. אינו מתיישב הסוגיא שם כלל. דהרי פשיט שם בסוגי' דשנה כהשנה ממתני' דנתעברה השנה אסור בעיבורה ובהשנה פשי' וע"כ בשנה וש"מ דשנה כהשנה ופירש הר"ן דבשנה א' לא הוה אסור בעיבורה. ולפי' שי' הש"ך בכוונתו דלעולם משמעות שנה הוה כמו שהיא בעיבורה. אלא דהתם ברה"ש וכמש"כ שם הר"ן הוה שנה א' בלא עיבורה מדל"א השנה כנ"ל. וא"כ זה שייך היכי דאמר שנה א' אבל הכא בשנה סתם דאנן מסתפק לן אי כוונתו

כוונתו השנה או שנה א' ולא ידעינן. ונפשוט דהוה כהשנה מדאסור בעיבורה. דאי הוה כשנה א' הוא מותר. והטעם דמותר שם מדלא אמר השנה והיכי י"ל כן דהמשנה ס"ל הכי מתוך דיקדוק הלשון של איש הזה. ומי איכא מידי דאנן לא ידעינן והאי גברא ידע וכה"ג פריך הש"ם בב"ב דקל"ו מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי ידעי וכ"ש לשון הדיוט בעלמא. וא"כ אם אפי' בלשון שנה אחת י"ל כן בלשון שנה סתם ודאי א"א. וע"כ דלפי חזרת הר"ן בדס"ג יפרש בסוגי' כהרא"ש ע"ש. וא"כ אין שום יסוד לדברי הסמ"ע בחילוקו בין רה"ש לאמצע השנה. וכדברי הב"ח ממשמעות הפו' והר"ן. ובאמת גם גוף דברי הר"ן דס"א דכ' דע"כ קאי שם ברה"ש דאי באמצע השנה פשי' הנה הרא"ש בפסקיו הביא הירו' דאמר בהדיא דקמ"ל דלא נימא דנכנס אב תחת אלול ע"ש. גם מה שהשיג עוד על הב"ח בענין השנה פשוט דלא כיון הב"ח לזה כלל אלא דעם עיבור קורא י"ג חודש ובלא עיבור יב"ח ופשוט להמעיין:

ש"ך סקי"ז דהאו"ז מספקא לי' אי הלכה כר"מ גבי ב' אדרים אינו מובן דא"כ למה כ' בשכירות דחולקין הא אנן קיי"ל קרקע בחזקת בעליו עומדת וצ"ע:

ומש"כ עוד הש"ך בשני שטרות באחד כ' אדר סתם ובשני כ' אדר שני דחולקין נראה כוונתו דחולקין הספק דמתחילה נוטל זה שכתב סתם החצר ואח"כ חולקין את החצר השני כדין זה אומר כולה שלי וזה אומר חצי' שלי ואולי כוונתו בגוונא דבזה שכ' אדר סתם הוא מאוחר בימי החודש או שכ' גם הימים בסתם כההיא דכתובות צ"ד ע"ש:

סי"א עד פני הפסח עד שיגיע מבואר בש"ס דהוא משום דלא מעייל נפשי' לספיקא ולכאו' יש להבין דלעיל סר"ח גבי מלית ויי"נ סתם קיי"ל דספק נדרים להחמיר ומבואר בסוגי' דשם דהוא לפי דקיי"ל דמעייל אינש לספיקא ומיהו גם הש"ס שם דאייתי כמה פלוגתא דתנאי בהא וקשי' לי' דר"י אדר"י לא אייתי הא דהכא. ונראה דכל הסוגי' דשם אינו אלא במקום דאם הולכין לקולא יתבטל כל הנדר לגמרי בזה קיי"ל להחמיר דמסתמא כוונתו לנדר אבל הכא דאין ספק אלא בהזמן אבל גוף הנדר הרי אינו מתבטל בזה שפיר פסקינן דלא כיון לספיקא אף דבעלמא בכל ספק מחמירין בהא אמרינן דלא כיון מתחלה על ספק וכן משמע פשט הסוגיא ויש ראי' לזה מהא דמשמע בב"ב ע"ב דגם גבי הקדיש ב' אילנות לר"ש דבעין רעה מקדיש לא קנה קרקע ולכאו' הא מבואר שם דפ"א דבב"א הוה ספיקא אי קני קרקע והו"ל להחמיר בהקדש מספק כדקיי"ל בש"ד דספק הקדש לחומרא (ע' מש"כ בסשכ"א) אלא דהכא דההקדש אינו אלא על פיו. וגוף ההקדש ה"ה קיים על האילנות בכל גוונא. לענין הקרקע אמרינן דלא מעייל נפשי' לספיקא וצ"ע:

סי"ד ואם רובו שעורין הולכין אחריו עש"ך בשם ב"ח לחלק מרוב מסתפקין בשמן זית בסרי"ז ודבריו דחוקין. וע' ט"ז בסר"ח וגם דבריו ל"י להם הסבר. ולולי ד"ק הי' נראה דהכא דווקא בעד הקציר בה' הידיעה דודאי כוונתו לקציר הרוב שהוא ידוע וכמו בכבוש בסרי"ז. דהכבוש הוה כבוש של ירק לחוד ובקציר סתם נראה דחוששין גם למיעוט וצ"ע:

ש"ך סקכ"ז ונראה דהרב למד דינו מדין נדר עד שיהא בנו ב"מ ואפשר לחלק דהתם זמנו קבוע אבל הכא בידו לאחר או להקדים זמן הנשואין. לכאורה אין הבנה לחלוקו דהרי ודאי דזה הוא שסמך הרב דין זה בסעיף זה לדברי המחבר שפסק בשם הירו' דקבע זמן למשתה בנו נמי חשוב זמנו קבוע לחומרא. ואולי כוונתו דדין זה דהת"ה דאסור אפי' במת משמע בבה"ב סוהס"י דהוא מספיקא וכיון דהך דהירו' נמי ספיקא הוא וא"כ הוה ס"ם ואין להחמיר. וסברתו דאם אינו זמן קבוע כיון דעכשיו לא יעשה כלל אינו שייך לאסור כלל וצ"ע:

סי"ה עד הגשמים אסור עד שירדו כו' בזמן רביעה שני' היינו כת"ק דבעי דווקא ירדו ודלא כרשב"ג כמש"כ הב"י. ופשוט דהוה"ד עד הגשם בעי שירדו דאינן מחולקין בזה. [והא דהתיר בעד הגשם בר"ח כסליו אפי' לא ירדו נראה פשוט דזה גם בעד הגשמים. ונראה דהוה"ד בכולהו דהכא בעד הקציר ובציר וקיץ אם ח"ו לא יהי' כל אלו פשוט דאין אסור אלא עד הזמן המאוחר שלהם ולא יותר] וחילוק דבין הגשם או הגשמים אינו אלא בין רביעה ראשונה או שני' וא"כ הוא ממש כפי' האחרון בר"ן ואי"צ למש"כ הגר"א דהי' לו גירסא אחרת ודוק:

ט"ז סקי"ט ול"ד דהתם אם תעבור הא אסורה מהיום והלאה לבעלה ע"כ מירתתה. בתפל"מ השיג עליו מסכ"ג דאם תלך לפני הפסח תהא אסורה עד החג ואפ"ה חוששין. ולק"מ דדווקא בגט שתהא איסור עלי' לבעלה לעולם ותצא מזה ומזה מירתתה אבל כאן מה שתהא אסורה בהנאתו עד החג זה לא מירתתה כלל ופשוט:

שם הטור הביא דברי הרמב"ם כו' ונראה ליישב דברי הרמב"ם שמפרש דמדאמר הנודר לישנא יתירא עד החג כיון דאחר הפסח אין שום איסור וכקושי' הטור למה זכר כלל עד החג. ויש ע"ז ב' תי' כו'. כוונתו כיון דמדינא אסורה להנות עד הפסח א"כ לאחר הפסח אין שום איסור ולמה זכר בדבריו תנאי דעד החג. אבל ל"י שום יסוד לזה דודאי הוצרך להזכיר התנאי שאם תעבור ותהנה קודם הפסח. יהי' לה תקנה שלא תלך לבית אבי' עד החג ולא תעבור על בל יחל וכן היה רצונו שתאסור לבית אבי' עד החג. אבל הברור בדברי הרמב"ם כפירוש הב"י אף שכ' שהוא דוחק כבר הסכים כן הב"ח. דקאי אעברה ונהנית קודם פסח וגם הלכה אלא שלא ביארו הדברים היטב. וכך הוא הביאור דבאמת בעברה והלכה הליכה אחת. הנאתה עד הפסח איסור כבר למפרע. ולכאורה אין שום איסור עוד לילך כלל כמו בנשבע שיאכל כל הכבר הזה היום בסרל"ח סט"ו דנשרף מקצתה כיון שכבר נתבטל השבועה אי"צ לאכול הנותר כיון דנתבטל כבר השבועה ע"ש. ולכאורה ה"נ הי' מן הדין להיות מותרת לילך עוד. וקמ"ל דלא. ובאמת יל"ד בחילוק זה וי"ל דהתם בנאנס על המקצת שאני. או דהתם אח"כ הרי הוא אינו עושה מעשה וזהו דכ' הרמב"ם דכאן אסור לה לילך שהרי על כל הליכה בפ"ע גורם איסור על ההנאה ועושה דבריו חולין. ומש"כ עבר הפסח הוא רבותא דלפני הפסח שאפשר לחוש שתעבור ותהנה עוד. (דבההנאה ודאי כל ההנאה הוא איסור בפ"ע) פשי' דיש לאסור ההליכה יותר. כיון שיתוסף בזה איסור בההנאה שתהנה עוד בזמן שלפני הפסח. אלא אפי' כבר עבר כ"ז איסור הנאה גם ההליכה אסור עד החג וז"ב:

סימן רכא ס"ב ויכול לזון אשתו ברא"ש הביא דמתני' אתיא אפי' לרבנן ואיירי בזן בפניו דמוכח דנותן לה בדרך מתנה או במזונות יתירים. והטור הקשה ע"ז כיון דאנן קיי"ל כחנן דלעולם פטור בזן אשתו למה לי' להביא זה ועט"ז ולענ"ד דסברת הרא"ש דבאמת אע"ג דפטור לשלם לחנן מ"מ במודר הנאה אסור גם לדידי' דכל הפטור לשי' ר"ת דפסק הרא"ש כוותי' לפי דהי' יכול לומר דהיתה מצמצמת. וא"כ כשבאמת לא הי' מצמצמת הרי הוא מהנהו. ותדע דהא קיי"ל דאינו זן בהמתו אפי' במזונות יתירים. והרי הוכיחו התו' בב"ק דק"א ד"ה אי"ד דנותן מזונות לבהמת חבירו אין זה חייב לו כלום ולא מיקרי כלל מהנהו ול"ד למשביח ניכסי חבירו דשמין לו משום דזה יכול לומר דאין לו הנאה וע"כ דאע"ג דזה פטור משום דבספק ממונא הממע"ה אבל במודר הנאה אסור דדילמא הוא מהנהו וא"כ ודאי דה"נ י"ל בזן אשתו. והא דמוקי הא דפורע את חובו במזונות אשתו וחנן. היינו שפורע זה בשבילו חוב זה של הזן. ובזה ודאי מותר כיון דזה לא הי' יכול להוציא ממנו אבל הזן גופי' ודאי אסור אלא בהנך גווני דכ' הרא"ש. וזה שכתב הרא"ש דמשמע דאתיא אפי' לרבנן הוא לראי' דבכה"ג בודאי מותר. דהא אפי' לרבנן מותר בכה"ג ועב"י ופרי' ודוק:

שם ומותר לשמשו בכוס של בית האבל וביהמ"ד לפי מה שמשמע בס"ד גבי ניכסי חולה אסורין על המבקר דדווקא כשהחולה הדיר את המבקר אמרינן דמחיותי' לא אדרי' אבל כשהמבקר נדר מן החולה גם בכה"ג אסור. דאפשר דגם בכה"ג נדר כשי' הר"ן. א"כ לכאורה ה"נ י"ל להיכוך דדווקא כשזה נדר ואסר על עצמו הנאת

הנאת חבירו מותר זה לשמשו דבכה"ג של דברים קטנים ושל רפואה לא אסר על עצמו. אבל כשחבירו אסר עליו הנאתו י"ל דגם זה אסר עליו. וכה"ג חילקו האחרונים בסרכ"ג במימרא הסמוכה שם דהמדיר בנו לת"ת דדווקא כשהאב נדר מן הבן אבל הדיר האב את הבן אסור בכל ע"ש וצע"ג:

ש"ך סקי"ד אע"ג דהאידנא הכל אסור היינו בחנם אבל בשכר שרי וקמ"ל דאפי' אמר לו שילמדנו. הנה הא דהתיר בשכר לכאורה היינו כיון דגוף המלאכה שרי אלא דהאיסור משום שנוטלין שכר כל שמקבל שכר אין כאן איסור והמלמד הרי יכול לקבל השכר דהא ניכסי זה אינו אסור עליו וכן כ' בסקכ"א גבי רופא דבשכר מותר ול"ד לס"ג גבי ניכסי בעל אבידה אסורין למחזיר דהמחזיר אסור לקבל שכר דהתם המחזיר נהנה מניכסי זה שאסור עליו אבל היכי דניכסי מחזיר אסור על בעל האבידה משמע שם דהמחזיר מקבל השכר ובסמוך כ' בזה בשי' הר"ן ע"ש. אלא דזה צ"ע לענ"ד דכיון דבמקום שנוטלין שכר לכאורה ע"כ הרי זה חשוב שהוא מהנה לזה. ואפ"ה ס"ל דבשכר שרי כיון שנוטל שכרו. א"כ משמע לכאורה דגם לשי' האוסרין שיאמר לו משום דזה חשוב כנהנה משל המדיר מ"מ בשכר כיון שנוטל זה שכרו הוה לן למישרי וצריך עיון:

ס"ג ומחזיר לו אבידתו בין שניכסי בעל אבידה אסורין למחזיר כו' היינו כדאיתא בש"ס דפרוטה דר"י ל"ש. וער"ן שנדחק לדקדק ראי' לפסוק כמאן דאמר דמותר ולכאורה יל"ד בפשי' מהא דשרי כשניכסי חולה אסורין על מבקר ולא אמרינן דהא מהנה לי' פרוטה דר"י דודאי המבקר ג"כ פטור מלמיתב ריפתא לעניא ואולי דגם בזה שייך מחיותי' לא אדרי' וצ"ע. אבל מצאתי בתו' סו"פ שה"ד דהקשו מהא דמותר לתקוע לו תקיעה של מצוה וכן מנודר הנאה ממעין טובל בו בימות הגשמים ותי' דדווקא באבידה דהרבה פעמים עוסק בה אבל בתקיעה וטבילה אין לאסור ונראה לי בהסבר הדברים דבאמת יש לעיין הא דאמר ל"ש וכי מותר לעשות איסור בל"ש ודוחק לומר משום מצות השבה דמשמע דאפי' יש אחרים שרי. אבל באמת מן הדין יש להתיר דודאי דמדידי' קמיתהני דהוא עושה מצות ה' וחבירו אינו אלא גרמא. אלא דמ"מ מסתבר לי' להש"ס דהו"ל לאסור מגזירה דרבנן וזה שאמר ל"ש ובמילתא דל"ש ל"ג רבנן וא"כ ודאי י"ל דהתם ל"ש כלל לכו"ע. ומ"מ לפ"ז כיון דהוא מדרבנן ודאי יש לפסוק כדברי המיקל:

שם אם ניכסי בעל אבידה אסורין למחזיר אסור לו לקבלו והר"ן כ' דמותר דהוה כזבינא דרמי על אפי' דקיי"ל דהנאת מוכר. פי' וה"נ ודאי דבעל אבידה הוה רמי על אפי' דהא כיון דנוטלין שכר דהיינו בטל מסלע הרי שלו קודם ולא יחזיר כלל. ואפשר דאף הטור ומחבר ל"פ בזה אלא דהכא קאי בלשון איסור נכסים עט"ז סקט"ז ובזה כיון דגוף הנכסים אסורים עליו ודאי א"א למשקל שכר דהנכסים אסורים עליו. וכמש"כ הר"ן גבי קונם ישראל נהנים לי (בדל"א) דבזה ודאי ל"מ לוקח בפחות ע"ש. והר"ן בפירושו הכא ס"ל דל"ד לשון נכסי וכמשמעות המשנה. אבל צ"ע דהרי כ' הר"ן בהא דס"ה דלא ימכור ולא יקנה דאפי' ברמי על אפי' גזרינן ול"ד להא דקונם ישראל נהנין לי דשרי דהתם שנדר מכל ישראל לא מחמירין עליו. וצ"ל דס"ל דהכא בהחזרת אבידה נמי מסתברא דלא מחמירין אבל צ"ע דהרי מבואר בהדיא בדף מ"א אילימא רפואת נפש בחנם ממון בשכר ליתני מרפאו בחנם אבל לא בשכר. וכ' הר"ן דהיינו בשניכסי חולה אסורין על הרופא. הרי דאסור הרופא ליטול שכר ולא חשוב כזבינא דרמי על אפי' ובודאי ברפואה עדיף טפי ממחזיר אבידה ואף שיש לחלק בדוחק ל"נ:

שם ואם תמות הבהמה אם לא יעשנה מותר לעשותו כו'. מדמחלק כאן ולא מחלק בס"ד גבי אסור לזון בהמתו משמע דשם אסור אפי' אם תמות והיינו כמש"כ הר"ן גבי רפואת גופו דלתת לו סמים משלו ממש זה ודאי אסור (במקום דליכא ס"נ) וה"ר מהא דאין לו מה יאכל ע"ש:

ט"ז סקט"ז למדנו דאסר ממונו על חבירו אסור גם הנאת גופו כו' דהוה כאלו קבל ממנו שכר ונתן לו. הגרע"א הקשה ע"ז דאפי' הוה הכי אינו אסור דממון שאין לו באותה שעה א"י לאסור דהוה דבר שלא בא לעולם. ובאמת אין הסברת הט"ז אלא דהנאת הגוף הוא הנאת ממון דהא נוטלין ע"ז ממון אבל האיסור פשוט דחל על גופו עצמו דל"ג מממונו. וה"נ זה הוא ממון ואין לך ממון גדול מגופו בעצמו וכדאמרינן בסנהדרין ל"ג גבי ראיית נגעים ממונו בשלשה גופו לא כ"ש. גם מה שהקשה על הטור והר"ן דאסר נכסיו על חבירו למה אסור לומר לחנוני ליתן לו דהא אין זה נכסיו איני מבין קושי' בזה. דלכאורה פשוט דכל שהוא מצוה בעצמו ליתן ה"ז הוא כמחליף על נכסי' וקיי"ל דחלופיהן ודאי אסור כמבואר בסרט"ז. והרי בסוגיא הקשו שם גם מהא דלוה ובע"ח באין ונפרעין ע"ש ומשני דזה הוה דיעבד. אבל כשהוא ע"פ ודאי הוה חלופין גמורין ודוק:

ש"ך סקמ"ה האריך להכריע דגם בהקדש ממש אין המשכיר אוסר. ויישב קושי' הרא"ש על הירושלמי וע"כ כ' שיש לסמוך עליו ע"ש. והנה התוס' בסופ"ק דע"ז הביאו הירו' אהא דאף במקום שאמרו להשכיר לא לבי"ד אמרו מפני שמכנים לתוכה עכו"ם דמסיק עלה הא במקום שאמרו למכור מותר למכור ולהשכיר אפי' לבי"ד. וע"ש שהאריכו בביאור הירו' ולא כ' דבר ברור. ולכאורה נראה נכון דהירו' ס"ל כרמי ברי' דר"י בדט"ו דשכירות קניא וא"כ במקום שמותר להשכיר ודאי שרי אף לבי"ד דכי קמעייל בדידי' קמעייל כדאיתא התם בדט"ו (ומה דאמר התם חומרא דעכו"ם שאני משמע בפסחים דלא ס"ל להש"ס) אבל במקום שאסור למכור כיון דשכירות קניא הא הו"ל לאסור אף להשכיר כיון דקניא. ע"כ הא דמותר להשכיר ס"ל להירו' דבאמת אין היתר להשכיר לו שיהא לו לקנין אלא דמשייר לו הקנין לעצמו. אלא שנותן לו רשות להשתמש ובזה אין איסור כיון דאינו מקנה לו. וא"כ אם מכנים לתוכו עכו"ם בדישראל מכנים ואסור. אבל במקום שמותר למכור א"כ גם שכירות קניא ושפיר שרי אף להשכיר לבי"ד דבדידי' מכנים כיון דקניא והוא נכון מאוד לענ"ד. וא"כ כיון דהירו' ס"ל דשכירות קניא א"כ אין שום ראי' מהירו' שם דהמשכיר א"י לאסור דלשי' הירו' דשכירות קניא ודאי א"י לאסור אבל לדידן דקיי"ל דלא קניא שפיר יכול לאסור. ולולי שאיני כדאי לא ידעתי כלל מה שייך בזה דא"י לאסור משום שא"י להפקיע שעבוד השוכר. כיון דהגוף הרי בודאי הוא יכול להקדיש ולמכור כמבואר בכל הפו' מכמה סוגי' ומההיא דמכר הבן אין מכורין עד שימות האב הא כי מיית האב מיהו הוה מכירה ואין להאריך. א"כ בהקדש כיון דחל על הגוף. ממילא זה אסור להשתמש אף ששעבודו קודם. דלא עדיף מנתערב לו מעות הקדש במעותיו דע"כ אסור להשתמש בו. והמשכיר אינו מפקיע שעבודו כלל אלא דממילא הוא נאסר לדור בו. ומה שהקשה דהרב סותר עצמו בסרנ"ח דאף היתר על החוב א"י להקדיש. לכאורה הי' מקום לחלק ממקרקע למטלטלין דהם ברשותו של חבירו. אבל באמת אינו נראה לחלק כלל כאן דהיותר ודאי הוה כפקדון בעלמא וברשותו דמרא קיימי וכן מוכיח סוגיא דע"ז הנ"ל דפריך משכירות קרקע אשכירות בהמה ע"ש משמע דלא שייך לחלק בזה. אבל פשוט דע"כ התם כשלא הגיע ז"פ ובשעת הפרעון הוזל ואינו שוה אלא כנגד מעותיו ועל זה ע"כ נשתעבד לו כל המשכון וא"י להפקיע שעבודו שבידו אבל בל"ה פשוט דהתם דקאי בצדקה דחלק זה אינו אוסר על המלוה חלקו כלל. והוה כשותפות הדיוט למה לא יכול להקנות חלקו לכ"א דבזה ליכא למ"ד דלא וע"כ כמש"כ וא"ש:

ס"ח הנותן טבלא לאומן לציירה ואסרה על הבעלים מותרת בש"ך בשם הרא"ש דאפי' לשי' דאומן קונה בשבח כלי ציור בעלמא אין בו ממש. הגר"א נראה שהבין דא"כ נדרים אין חל על דבר שאין בו ממש. ולענ"ד הוא קשה להבין דאפי' בשלהבת בסי"ב כ' הט"ז בסי' קמ"ב גבי עכו"ם דלא שרי אלא באדיי אדוי את השלהבת עצמה. אבל כשהוא נאחז באיזה דבר אסור כמסקנת הש"ס שם גבי שבת. וס"ל דהוה"ד בכל הני דהתם ומשמע דהוה"ד במודר הנאה דהכא. (וצ"ע קצת מה שסתמו בזה כאן) ולכאו' פשוט דכ"ש הציור הזה שע"ג הטבלא דחל עליו הנדר. אבל בלשון הרא"ש מבואר דהיינו כיון דאב"מ בזה ודאי לא קני בשבח כלי וכ"ה בהדיא

בחידושי

בחידושי הרשב"א ב"ק שם. אבל לענ"ד גם בלא זה נסתפק עלי
בזה מט"א דלכאורה אדם שיש לו טבלא מצוירת אינו יכול לאסור
שלא יראה בה אדם דלכאורה לא עדיף מהקדש דקיי"ל קול ומראה
אין בו משום מעילה. ואע"ג דהתם איכא איסורא הוא משום חומרא
דהקדש אבל כאן כיון דזה אינו נוטל משלו א"י לאסור. דאע"ג
דעל עצמו יכול לאסור אבן לזריקתו כמש"כ הר"ן בדי"ח פשוט
דאינו יכול לאסור אבנו על חבירו שלא יזרקנו כיון דאין זה נוטל
משלו והוה פירות חבירו על חבירו. וה"נ האומן הזה שאין לו בה
אלא הציור ואין בה הנאה אלא המראה היאך יאסור המראה ואף
דאם אסר הנאתו עליו תחילה ודאי דאסור לצייר לו דהא הוה דבר
שנוטלין עליו שכר דאסור. מ"מ בצייר תחלה ואסר אח"כ הנאתו
ע"ז תו לא חל האיסור. ואולי י"ל דה"נ איירי בהי' אסר הנאתו
עליו תחי' ואח"כ צייר לו. ואף דמראה אינו איסור. מ"מ במודר
הנאה כיון שנוטלין עליו שכר ה"ה חשוב הנאה בשעת מעשה כיון
שנוטלין עליו שכר ואם הי' לו בה קנין שפיר הוה זה איסור. אבל
כיון דאין לו בה קנין א"כ אין על מה לחול האיסור דהשתא כבר
לאו דידי' הוא. וזה שהוצרכו להאי סברא ולשון לאוסרה ל"ד אלא
שכבר אסר עליו הנאתו וצע"ג:

ש"ך סוסקמ"ט כ' המבי"ט רב שאסר עליו את הנאת א' מבני
העיר יכול זה ליתן לכיס הקהל אף שהרב נוטל פרס
מהכיס ע"ש והנה זה מפורש בהדיא בר"ן נדרים דס"ה ד"ה ולימא
כו' ורשאי בכך כיון דאינו נותן לידו אלא ליד הגבאי כו' ויש ראי'
גם מהירו' שהביא הרב בהגה סי' קמ"ג ס"ה ואם נופל למדינה
והם קונים כו' וע' משכ"ש בס"ד:

סי"א אסר ספרו על חבירו אסור הנאסר ללמוד בו. עט"ז
דאע"ג דמצות לאו להנות נתנו אמנם כיון שמתקלקל אינו
חייב להשאילו. פירוש דהוה כמקום שנוטלין שכר דאסור בחנם.
ולפי"ז באסר הנאת ספרו של עצמו על עצמו מותר ללמוד בו דהרי
הוא רשאי לקלקלו. ובסקמ"ג כ' עוד טעם לפי שהתורה משמחת
לב וחשוב נהנה וא"כ אף בספר של עצמו אסור. אבל לכאורה הוא
תמוה מאוד דא"כ ר"ב דשמח במצות ולא פסיק חוכא מפומא
כולא יומא דסמך גאולה לתפלה בברכות ד"ט לגבי' ל"א מצות
לל"נ וזה לא שמענו. ופשוט דשמחה זו גרמא בעלמא והרי מקריב
עליו קיני זבים. אע"פ שמכשירו לאכול בקדשים וע"כ דהנאה זו
ממילא ולא מיתסר וצ"ע:

סימן רכב ס"א ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן עט"ז
ופ"ת ולענ"ד לפי דברי הר"ן הביאו הט"ז סק"א
דכל שנותן לצרכי' ל"ג מנתן לה הבעל דודאי אין לו זכות כמבואר
בסנהדרין שקמצה מעיסתה ומשום הכי תנן וזן את אשתו כו' ע"ש
ואם כן פשוט דאי"צ כלל לע"מ שאין לבעליך רשות כמו בהא
דוזן את אשתו:

ט"ז סק"ג וי"ל כיון שהוא זוכה בקבלת אשתו חשוב כאלו הוא
קבל הנה ודאי דזה ברור וכ"כ הר"ן בדף ל"ד גבי קונם
ככרי עליך דאסור ליתנה לו במתנה דהקנין חשוב הנאה וכן בדין
דהא קיי"ל דלוה ובע"ח באין ונפרעין ממנו וכן בכ"ג. וא"כ הרי
ודאי הנאה היא לו. ומ"מ אדרבה לפי"ז ודאי יש מקום לדברי
הפרישה דהא מבואר שם גבי ככרי עליך ונתנה לו בשוגג. דמקבל
לא מעל דיכול לומר דאיסורא לא ניחא לי דליקני ע"ש. והכי איתא
בב"מ צ"ו גבי בעל בניכסי אשתו בפירוש ע"ש. וא"כ לכאורה
ה"נ ודאי אין לאסור די"ל דודאי לא יקנה הבעל כיון דהוא איסורא
ומיהו לשי' הרמב"ם דס"ל דהמדיר ומהנה לוקה י"ל דלכתחילה
אין החותן רשאי לסמוך ע"ז שלא ירצה הבעל לקנות דהוא בגדר
דבדאורייתא לא סמכינן אחזקה שליח עושה שליחותו ע' מש"כ בס"א.
וה"נ אין לו לסמוך לכתחילה שזה לא ירצה לקנות. אבל כשהחותן
לא אסר על עצמו כלום. אלא דהבעל הוא אסר על עצמו כדברי
הפרישה ודאי מסתברא דיכול לסמוך דאיסורא לא יקנה. ולהחולקים
על הרמב"ם שם צ"ל דמפרשי הך מתני' בגוונא דידוע דהבעל
רוצה לקנות וכההיא דלא יושיט כוס יין לנזיר אבל בל"ה לכאורה
צדקו דברי הפרישה דאין לאסור אם לא בחשש שמא לא ידע
מהאיסור ובכה"ג וצ"ע:

סימן רכג ס"א המדיר עצמו מהנאת בנו כו' מותר למלאות
לו כו' עט"ז דהרמב"ם מפרש להיפוך דהאב
הדיר שלא יהנה בנו ממנו ומותר האב כו'. ונראה דמשו"ה הכריע
המחבר כשי' זו דנראה דאף הרמב"ם ודאי יודה לסברא זו.
דהרי כ' הר"ן גבי נכנס לבקרו כשנכסי החולה אסורין על המבקר.
משום דמחיותי' לא אדרי'. דזה דווקא כשהחולה אסר על מבקר
דמסתבר דהחולה לא אסרו בכה"ג. אבל כשהמבקר אסר על
עצמו י"ל דגם בכה"ג אסר עליו ע"ש. וכיון דהרמב"ם ס"ל
דכשהאב אסר על בנו מותר האב משום דבכה"ג לא אסרי'
כ"ש כשאסר על עצמו הנאת בנו. די"ל סברא זו דבכה"ג לא
אסר עליו הנאתו. ואף דלפי שי' הרמב"ם הנדר לכופו ולפי שי'
זו הנדר להנאתו ודאי לא מסתבר לחלק בכך כיון דמ"מ הכוונה
משום ת"ת ודוק:

ס"ד וכן אם פרעם בחובו עט"ז דהר"ן והטור ס"ל דדווקא ב"ד
בעצמם גובין אבל הוא עצמו אסור לפרוע מא"ה וכמו
בפורע חובו דמדעתו ודאי אסור ולענ"ד כשזה פורע ע"פ רצונו
ה"ז ודאי כנותן לו ואסור. אבל כאן הרי הנכסים משועבדים
מעצמו וחיובא רמי עליי' ומה לי אם גובין הב"ד או הוא עצמו
עושה ע"פ ב"ד. ולמה לא יקיים הוא מצות ב"ד. ואולם י"ל לשי'
האוסרין בסרכ"א גבי מלמדו מקרא דע"פ בקשתו אסור דעושה
שליחותו וא"כ כשהוא נותן הנכסים בעצמו ה"ז כנהנה מאיסורי
הנאה בעצמו דהרי נותנן ע"פ רצונו ואף שהוא מחויב ע"פ דין
נדרים חלין על ד"מ והוא אסור לו ליתן אבל לשי' המתירין שם
דלא שייך עביד שליחותו אלא במידי דצריך שליחות אבל בל"ה שרי
אפי' בבקשתו א"כ ה"נ כאן אין בזה שום איסור מה שנותן בעצמו
יותר ממה שב"ד גובין כיון דשעבודא רמי עליי' וצ"ע:

סימן רכד ס"א ואסורין בדבר שהוא בשותפות לבני אותה
העיר כגון בית הכנסת כבר הקשו על הרמב"ם
בזה כיון דאר"י דביה"כ הוה כאין בו דין חלוקה וקיי"ל דבאין בו
ד"ח שרי ולמה אסר בביה"כ והב"ח תי' דלא קיי"ל כר"י בהא
דלר"י קשיא ס"מ אדראב"י ופסקינן הלכה כראב"י. ומשו"ה ס"ל
דביה"כ חשוב יש בו דין חלוקה כיון דאפשר לכתוב חלקו לנשיא.
והט"ז הרבה להקשות עליו. חדא דבכ"ד שייך לכתוב חלקו. עוד
הקשה דא"כ הו"ל לאוקי פלוגתיי' ביש בו ד"ח כיון דקושי' דר"י
ליתא והו"ל למפסק כראב"י אפי' ביבד"ח. עוד הקשה מי חולק
אר"י ואי משום ס"מ הרי גם ר"י ידע ס"מ. והנה יש ליישב דברי
הב"ח דמש"כ דגם בכל דבר יש תקנה לכתוב חלקו יש מקום
לחלוק בדבר דביהכ"נ של כרכים כיון דאינו נמכר כלל א"כ נראה
דאין להם בזה אלא קנין פירות והגוף אינו שלהם כלל. ואפילו
דכפרים כיון דלא שכיח למוכרו לא מיחזי כהערמה. ומש"כ ראי'
מסרכ"א דנותן לאחר לשם מתנה ליתסר להנות ממנו פשוט דאינו
מוכרח כלל דהתם בדבר שהוא לשעה ול"ש כלל לא שייך למגזר.
ושני הקושי' האחרונות י"ל בפשי' דכך כוונתו דכיון דקיי"ל הלכה
כס"מ א"כ מאן דפוסק הלכה כראב"י. מסתמא לא ס"ל כר"י
דביה"כ כאין בו ד"ח אלא כיש בו ד"ח. ולא קשי' מתני'. ור"י
דס"ל כאיבד"ח ס"ל דאין הלכה כראב"י. וכן רבה דמוקי פלוגתיי'
ביבד"ח ודאי ס"ל בהא דיש בו ד"ח כרבנן וכס"מ. ולדידן דקיי"ל
באבד"ח כראב"י. ע"כ ס"ל דביה"כ כיבד"ח. ומ"מ הוא דקדוק
קל וצ"ע לדחות בזה דברי ר"י. וגם מש"כ הט"ז דביה"כ הוה
מילתא מציעא וכדמוקי ביבד"ח הוה ביה"כ אין בו וכדמוקי באין בו
חשוב ביה"כ י"ב לבד דהסברא דחוקה לחדש חילוק שלישי. עוד
קשה דא"כ למה הדר בי' ר"י הול"ל דבביה"כ פליגי וס"מ כרבנן
וא"ב ד"ח הכל מודים דמותר כרבה. ואף דיש ליישב זה ג"כ
ע"פ דברינו הנ"ל ג"ז דחוק. ולענ"ד נראה דפשוט דלפ"מ דקיי"ל
כרבינא בב"ק דפלוגתיי' ביש ברירה. לכאורה נראה פשוט דבדבר
ששניהם משתמשים כאחד ודאי לא שייך להתיר משום ברירה דה"ז
ע"כ א"א לומר בשעה אחד שהוא של שניהם וראי' מב"ב קל"ו
גבי מכר הבן בחיי האב ומת בחיי האב ואח"כ מת האב ר"י
אמר ל"ק לוקח קסבר קנין פירות כקה"ג ש"מ דס"ל להש"ס דכיון
דלהאב חשוב כקה"ג תו ע"כ לי"ל דגם הבן י"ל קה"ג וכן בדנ"א

שם גבי פלוגתיי' דיום או יומים דר"י סבר שניהם ישנן בדין יום אי"ו מפרש דמספקא לי' אי כקה"ג וס"ג להקל ולא אמר דס"ל דלשניהם יש קה"ג וע"כ דזה א"א. וא"כ בשלמא בחצר י"ל דמקום זה לזה והשני להשני. אבל בבית אחד. דע"כ צריך כ"א להנות מכל הבית ביחד וע"כ צ"ל דכל הבית קנוי לו לגמרי. א"כ השני א"א להשתמש בשעה זו דע"כ אי דהאי לאו דהאי כנ"ל. וא"כ בודאי ביה"כ דדרך להשתמש ביחד הוא אסור לכו"ע ולק"מ. וע"כ צ"ל דר"י ס"ל כסוגיא דנדרים שם מקודם דבעי אי בנדרו פליגי או בהדירו וע"ש בר"ן ולפי"ז נראה דאי בהדירו אינו אלא משום קנסא וס"ל דמן הדין א"י לאסור כלל באבד"ח דחשוב כאוסר של חבירו עליו (ע"ש בר"ן וזה במקצת שלא כדבריו ולכאורה הוא מוכרח) אבל לדידן דקיי"ל כרבינא דב"ק ע"כ יש לאסור בביה"כ כנ"ל ודברי הרמב"ם ברורים:

סימן רכו ט"ז סק"א האריך ליישב דברי הטור דכ' להתיר בהדיר לאחד מן השוק אפי' ביש בד"ח כשנכנס לצורך השותף דאע"ג דבאסר על השותף עצמו אסור לכנוס בו ביבד"ח שאני התם דאפשר לו לחלוק אבל האחר כיון דא"א לו לחלק הוה כאבד"ח ע"ש. והנה"ך האריך להשיג עליו דודאי אין שום סברא להתיר לאחר יותר מלהשותף עצמו ע"ש. ולולי שאיני כדאי יש לסייע לדברי הט"ז ותחילה נאמר דדוגמא לסברת הט"ז כ' בהדיא התו' בביצה כ"א אהא דאר"ה גבי קמחא דב"מ דאי יהבי ריפתא לינוקא ולא קפדי שרי למיפי ביו"ט. והקשו דהא ר"ה גופא אסר לעיל עיסה חצי' של ישראל וחצי' של עכומ"ז דאפשר למיפלגא בלישה ותי' דהתם דחצי' של ישראל אפשר לי' למפלגא אבל הכא דאין לישראל שום זכות. כ"א דע"י שהם אופים לא יקפידו אי שקלי לא שייך כלל אפשר למיפלגא ע"ש. ה"ז בהדיא כסברת הט"ז דבשיש לו חלק שייך אפשר בחלוקה אבל כיון שאין לו חלק כלל לא שייך אפשר למיפלג אבל גם עיקר תמיהת הנה"ך ליתא כלל לפמש"כ הר"ן שם גבי היה לו מרחץ מושכרת באותה העיר דאם אין לו תפיסת יד מותר וכ' דאע"ג דיכול לאסור על השוכר בקונם מ"מ כל שלא אסרה על השוכר שוב א"י לאסור לאחר דהרי זה נהנה משל השוכר ולא משלו ע"ש. וא"כ ה"נ פשוט דהשותף ל"ג משוכר וכל שלא אסרה על השותף א"כ א"י לאסור על הנכנס לצורכו ודוק:

ס"ב וכופין את הנודר למכור חלקו. בתפל"מ דקדק דלמה לא יחלוקו הנה הבין דקאי אישבד"ח ובאמת י"ל בפשי' דקאי אאבד"ח ואע"ג דלדידן קיי"ל דשרי לכנוס לחצר מ"מ כופין משום חשש דהעמדת תנור וכיריים וכמש"כ הר"ן אלא דקושי' תסוב ארבה בש"ס דמוקי פלוגתיי' ביבד"ח וצ"ל כמש"כ ע"ש:

ש"ך סקי"ג דהיינו למכור לאחר ופי' בנה"ך דהיינו בהדיר לחבירו דחבירו אסור לקנות ממנו ומ"מ יש מקום לענ"ד כמו ביבד"ח דקיי"ל דאסור משום דאפשר בחלוקה וער"ן דאע"ג דכיון דאין ברירה א"כ גם לאחר חלוקה אסור וכ' בשם הרשב"א דזה ודאי א"א מן הדין שיהי' יכול להפקיע מחבירו חלקו שיהא אסור עליו וע"כ אינו יכול לאסור ע"ש וא"כ גם באבד"ח י"ל כיון דכ"א יש לו זכות ע"פ דין לומר גוד או איגוד. א"כ אף שכאן אינו אומר גוא"א אלא שזה מוכרח למכור ע"פ דין מ"מ ודאי דהשני יש לו זכות לומר דאני אקנה וא"י להפקיע זכותו ולאסור עליו זכותו ודוק:

סימן רכז ש"ך סק"ה ואם אסרם עליו ואסר גם מהם אסור בכל ענין כו' והוסיף הרמב"ם לא ישא ויתן עמהם כו'. הנה כאן אין האיסור אלא בשביל דמי יקח היתרון כיון דשניהם אסורים אבל הרי מבואר בסרכ"א גבי מחזיר אבידתו דבמקום שנוטלין שכר תפול ההנאה להקדש א"כ כאן ג"כ יש תקנה דתפול להקדש ושפיר יכול לישא וליתן עמהם. ודברי הרמב"ם פשוט דהיינו לא ישא ויתן כדרך כל העולם:

ס"ב אסר הנאתו על כהנים נוטלין תרומה בע"כ. ובש"ך סק"ח דהר"ן למד מכאן דהוה"ד מי שאסר על עצמו הנאת נכסי' יכולין כ"א ליטול בע"כ. והרש"ל ביש"ש חולק ואין בידי ספר יש"ש והנה לחלק דהכא שאני משום דרמי עליו מצות נתינה לכאורה אינו מספיק דהרי נדרים חלין עד"מ כמו קונם סוכה שאני עושה ועוד דכולל הוא וחל אפי' בשבועה והנראה דאדרבה בשביל זה דנדרים חלין על ד"מ ואסר עליו הנתינה משו"ה נוטלין ע"כ דהנה הרשב"א בחי' הקשה אהא דאמרינן כיון דאסרינהו לכולה עלמא שויא עפרא בעלמא דהרי הוא יכול ליתן לאחר ליתן לכל מי שירצה הוא ע"ש וכ"ש דקשה לרבא דשם דס"ל בריש ב"מ דטו"ה ממון והוא בר קנין. אבל לענ"ד א"ש דהא מבואר שם בסמוך בסוגי' דמ"ע דכל זכות הטו"ה הוא בשביל מצות נתינה דרמי עליו רחמנא וכן הוא בהדיא בחולין קל"א ע"ש וא"כ כאן דהוא אסר עליו מצות הנתינה תו הוה כמ"ע המתחלק בגורן דאין עליו מצות נתינה ולי"ל טו"ה כלל וא"כ הכהנים אין נוטלין משלו כלום וזהו דקדוק הש"ס דכיון דאסרינהו אכו"ע שוי' עפרא ודו"ק וא"כ פשוט דלא שייך ליתן לאחר דכל זה כשהוא יש עליו המצוה מצי למשוי שליח אבל כיון שהפקיע ממנו מצוותו לא מצי למשוי שליח כלל וא"כ אין לו בה טו"ה וז"ב וא"כ בודאי אין ראי' מכאן לאוסר עליו נכסים. ויש הוכחה לשי' הרש"ל מהא דמסיק בבכורות (י"א) גבי פ"ח דאע"ג דאסור בהנאה מ"מ ממונו הוא דיכול לפדותו והרי לענין דשיל"מ קיי"ל דשאלה ופדי' שוין למקרי יל"מ וה"נ שוין בזה שאלה ופדיה למיקרי ממונו ומש"כ עוד בשם הרש"ל דבאכלה כולה א"י לשאול עוד וכ"כ הרשב"א בחי' היינו אע"ג דקיי"ל כאמימר בשבועות דאפי' אכלה כולה נשאל עליו היינו שם דמחוסר מלקות או קרבן אבל הכא דאינו מחוסר כלל ודאי אינו נשאל ודוק:

סימן רכח ס"ב בהגה מתירין כמה נדרים ביחד משמע דאי"צ כלל שמיעה בהתרת חכם וכן משמע יותר ברא"ש פ"ג ס"ה גבי כל נדרי דכ' דהיינו היתר לנדרים שעברו וכ' לדקדק דהא צריך לפרט הנדר ע"ש מה שתי' משמע דלשמיעה ל"ח ואע"ג דלענין הפרת בעל קיי"ל סי' רל"ב דצריך שמיעה נראה דאינן דומין בזה והיינו כדאמרינן בר"פ המגרש דלא מצינו בכל התורה זה אוסר וזה מתיר ופריך מהתרת נדרים ומשני אין חכם מתיר אלא בחרטה. ובהפרת בעל משני ע"ד בעלה נודרת הרי דבהתרת חכם עיקר ההיתר חרטת הנודר. ובהפרת בעל העיקר הפרת הבעל. ומשו"ה בעי בהפרה שמיעה ולא בהתרת חכם. ומ"מ החרטה בעי ודאי דיחשוב שחוזר בכולם וכן החכם יכוין ההיתר לכולם. אבל סתם היתר ל"מ דבזה לא שייך לחלק ביניהם. ויש ראי' משילהי מכילתא ד"צ גבי סוגי' דאין מתירין עד שיחול הנדר דדחי דבריי' דתני קונם שאני נהנה לפלוני ולמי שאשאל עליו דמתיר הראשון ומתיר השני. דל"ד תני ראשון ושני. וא"כ צריך להבין למה נקט כלל ראשון ושני וע"כ דהיינו דעכ"פ צריך שיכוין לשניהם. וכן בדס"ו לזה קרבן ולזה קרבן צריך פתח לכ"א ונסתפק לי לפי"ז הא שאנו רגילין לומר בהתרת נדרים אותן שכבר נשכחו כיון דצריך ידיעה כיון ששכח היכי חשיב ידיעה וצ"ל כיון דהי' מתחרט על הכל אף שאין זוכר את הנדר מ"מ חשיב ידיעה ויש ראי' מהתוספתא שהביא הרמב"ם בפ"ד נדר בנזיר ובקרבן ובקונם ואינו יודע באיזה פתח אחד לכולם והרי קיי"ל סופ"ב דשבועות דבכל התורה ידיעת ספק לאו ידיעה היא וע"כ כיון דהחרטה ברורה מיקרי זה ידיעה:

ש"ך סקי"ג כ' הד"מ כו' הואיל ואסר עליו הנאת הגבאות והנאמנות כו' וע"י התרת חכם בא לו הנאה זו עבר על נדרו אין לי הבנה בזה דא"כ בטלת התרת נדרים הגע עצמך אסר עליו הנאת יין זה. אסורה לו כל הנאה מהיין כמבו' בסרכ"א ס"א אסר עצמו מהכבר אסור לו לחמם בו ידיו עש"ך ובה"ג. וא"כ כשיתיר לו החכם עבר על נדרו. וכן בדל"ד אמרינן דאם אמר קונם ככרי עליך ואזמני' עלי' משעה שזימנו עובר עליו. וה"נ אי ההתרה חשוב תיכף הנאה קודם ההיתר. אין התרת נדרים כלל. ועוד דלמה דווקא חכם שבעיר אסור אפי' כל חכם שבעולם. אלא ע"כ דאין ההנאה אלא בשעת ההיתר ואין כאן איסור וצריך עיון גדול:

סי"א אין פותחין בכאו"א כו' שאינו חציף כו' ע' בהגר"א הא דנקטו טעמא דאביי ולא דרבא דאין נדרים נשאלין לחכם משום דסתמא דסוגי' דכ"ב כאביי ולכאו' נראה לומר יותר דע"כ סוגי'

סוגי' דהתם ודאי פליג בדאביי ורבא אהך סוגי' דהא שם בתרויי' לישני פליג רבא להחמיר דלא פתחינן טפי מאביי והיכי נימא הכא דאביי מחמיר יותר. וע"כ דהוא מסוגיות המתחלפות וכיון דהתם פסק סתמא דהש"ס הלכתא דלא פתחינן נקטו כהך סוגי' דהתם:

סי"ב בהגה אבל עניות שכיחא נראה דבעניות דווקא כי אורחא אבל העני באונס שלא כדרך הטבע תו הוה נולד דאל"כ קשה הא דתנן בנזיר ל"ב בנזיר שנגנבה בהמתו דהוה נולד וע"כ משום דגניבה הוה אונס כדאיתא בר"פ השואל משו"ה הוה נולד. וכן משמע בתוס' נזיר שם. ויותר מזה נראה במפרש לנדרים שכ' אהא שירדו מנכסיהם דבשעת שבועתו כבר ירדו והוה נדר טעות ע"ש משמע דר"ל אבל בל"ה גם עניות הוה נולד ודלא כהמחבר מיהו בירו' שהביאו הר"ן מבואר דזה שכיחא והוה פתח וכה"ג אמרינן בש"ס דילן (דכ"ג) שכיחי אפקורי דמצערי רבנן ולא חשיב נולד ע"ש וה"נ עניות אבל בגוונא דל"ש נראה ודאי כמש"כ דאין פותחין:

סי"ג פותחין בתנאי נולד כו' ובהגה הא שאין פותחין בנולד כו' אבל אם מתחרט מעיקרו כו'. לולי שאיני כדאי לחדש כ"כ מה שלא כ' הראשונים נראה דל"ל ויש מפרשים דהא כו' והוא דיעה חולקת אדברי המחבר דבאמת בב"י תמה הא דהשמיט הרמב"ם האי דינא דתנאי נולד דהוא מימרא דרבא בלי שום חולק. אבל באמת הרמב"ם כ' בפ"ו משבועות האי דינא דהרב ונראה ברור דזה הוא פירושו בדברי רבא תנאי נולד דהיינו אם הוא מתחרט בעצמו חרטה דמעיקרא פותחין בזה. וזהו מקור דברי הרמב"ם בהאי דינא דהרב וע' כ"מ ולח"מ וב"י שנדחקו להביא מקור לדברי הרמב"ם אבל כוונתו להך דרבא ובאמת דין המחבר שהוא פירוש שאר פו' לי"ל להרמב"ם כלל וי"ל בטעמו דלפי פירוש זה קשה הא דפריך בר"פ ר"א ארבנן דס"ל אין פותחין בנולד מקרא דכי מתו כל האנשים ע"ש הא י"ל דהוה משום תנאי נולד דמודו. וע"כ כפי' הרמב"ם ואינו אלא מדין חרטה דמעיקרא וא"כ לא הי' לקרא להזכיר הפתח דכי מתו דמאי נ"מ כיון דההיתר אינו אלא בשביל החרטה ודוק:

סי"ד ואם לא פרט אין התרתן התרה נראה דזה ודאי דכשהחכם יודע בזה שאינו מפרט והתיר לו דזה ודאי מהני בדיעבד. דהא הא דצריך לפרט אינו אלא משום מלתא דאיסורא והתם גופא הביא המחבר דיש מתירין בדיעבד וכן הכריע הגר"א שהוא מוכח בש"ס גבי כהן שנשא נשים בעבירה דפריך דילמא אזיל לחכם ושרי לי' מוכח דבדיעבד מהני (ולזה כיון הרמב"ן דלא כהרה"מ) אלא דבכפר אל החכם ולא הגיד לו דאינו מפרט בזה ל"מ. וזה ע"כ מוכח שם דגם בדיעבד לא מהני דאי ל"ה מאי משני דצריך לפרט את הנדר. דילמא יכפור לו להחכם שהוא מפרט ובאמת אינו מפרט. וכ"ה בס"כ והוא שפרט הנדר וידע החכם שלתועלת חבירו נדר ודוק. ומש"כ בשם הרשב"א הוכחה ממש"א דילמא גייז לי' כו' אינו מובן דבגייז לא שייך כלל התרה וכמו בהפרת בעל בנדרים דפ"ו נדרה בנזיר וסבר שנדרה בקרבן ע"ש וצ"ע:

סט"ז אינו עושה שליח לשאול על נדרו עט"ז בשם הריב"ש ראי' מבת יפתח דלא התירו נדרו משום שלא רצה לילך לפנחס ולמה לא שלח ע"י שליח. ולולי שאיני כדאי אינו רואה שום ראיה בזה דהנה הרשב"א בחידושיו דכ"ב גבי ר"ם דשרי לי' לנפשי' כ' בשם יש פו' דנדר שע"י פתח רשאי להתיר לנפשי' ונראה בסברתם דדווקא בחרטה צריך דווקא שאחרים מוחלין לו אבל פתח כיון דהוא כנדר טעות קיי"ל דנדרי שגגות אי"צ היתר חכם והנה נדר יפתח דהי' נדר בעת צרה ולדבר מצוה ודאי אינו ניתר אלא בפתח כמבואר בסר"ג ובסי' זה. וא"כ הרי ודאי לא הי' צריך לבא בעצמו אל פנחס ועוד דהא מבואר בהדיא במד"ר בראשית סדר חיי שרה דר"י אמר דלא הי' חייב אלא הקדש דמים שלה ור"ל ס"ל דלא הי' נדר כלל אלא נדר טעות ועכ"פ לא הי' צריך היתר כלל וע"כ צ"ל דלא הי' יפתח רוצה לשואלו כלל ואין מכאן שום ראי' וראיתי מי שכ' ראי' מסוגי' דב"ב ר"פ הספינה ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי ולא התרוהו חכמים בשעה שספר להם רבב"ח וע"כ כיון שהם לא שמעו הב"ק חשוב כלא בא לפניהם וא"י להתיר ולענ"ד גם משם אין ראי' דהתם ודאי שבועת הקב"ה לא תלוי אלא בזכות הדור וזה תלוי בשעה הראוי' ואין לנו ראי' משעה הקודמת לחבירתה הבאה והרי לא שמעו אח"כ את הב"ק הזה וז"ב:

סי"ז והוה"ד למנדה עצמו על תנאי שאין להתיר עד שיחול ולקמן סשל"ד כ' דיכול להתיר מקודם והוא מדברי הרא"ש וע' ש"ך שם שהסכים כפסק דכאן מכח תשו' הרשב"א והריב"ש. והנה עיינתי בדברי הרשב"א ומוכח בהדיא דיש שם חסרון דברים ותחילת דבריו אדרבה כהרא"ש דכיון דיכול להתיר לעצמו אי"צ שיחול. וסו"ד נראה דקאי בדבר שצריך להתנדות מן הדין. ובדברי הריב"ש נראה בהדיא שהוא עפ"מ שכ' הש"ך בסר"ח סקי"ד לתרץ סתירת המחבר בענין הא דאין מתירין אלא א"כ ינהוג איסור כימים שנהג היתר דקבל עליו נדוי אם יעשה דבר זה. זה הוה דרבנן אבל קבל עליו שלא יעשה זה באיסור נדוי זה הוה דאוריי' והביא זה מדברי הריב"ש. וא"כ גם דברי הריב"ש בענין זה דצריך שיחול קאי ג"כ בכה"ג שקבל עליו איסור נדוי או חרם שלא יעשה זה דזה הוה ככל איסור נדר. ובזה יתיישב גם סתירת המחבר כאן דהתם קאי בפירוש בקבל עליו שיהא בנדוי זה הוה דרבנן אבל הכא י"ל דהכוונה שיהא עליו איסור נדוי שלא יעשה זה. וזה נראה ברור בכוונתו. ומ"מ לולי מסתפינא נראה דאין אדם יכול לקבל עליו כלל איסור נדוי או חרם על עשיית שום דבר ולא שייך ע"ז אלא שבועה או קונם בדבר שיש בו ממש אבל לא נדוי וכסוגי' דריש נדרים (ד"ו) דמשמתינא לכו"ע ל"פ דשרי שוב מצאתי כן מפורש בב"י סשל"ד בשם הקונטרסים שכ"כ בשם הר"ח והר"ן דא"א לקבל ע"ע איסור זה ע"ש. ואף שבעל הקונ' כ' שאינו ברור בעיניו. נראה שחשש בזה לדברי הרמב"ם בסר"ו ונראה שזה גם דברי הריב"ש אבל לדינא ודאי אין להחמיר בזה כ"כ:

סי"ח מי שנשבע שאם לא יפרע לו חמיו קודם הפסח לא יהי' בעצרת בעיר כו' טוב שיתירו לו ב' פעמים קודם עצרת ואחר עצרת. עש"ך דהיינו משום דמסתפקינן דדילמא שקודם זמן עצרת ל"מ ההתרה דלא מיקרי חל הנדר ומשו"ה צריך התרה גם לאחר עצרת. ומ"מ לכתחילה צריך להתיר גם קודם עצרת כדי שלא יעבור לכתחי' על הנדר בלא התרה. ובאמת בב"י הביא בשם הרשב"א להקל משום שלום בית שיעבור לכתחי' על סמך שיתירו לו אח"כ וה"ר משילהי נדרים ההוא גברא דאסר עליו הנאה דעלמא אי נסיבנא עד דלא תנינא הלכתא ואנסבי' ר"א ע"ש דהיינו על סמך שיתירו לו והפו' לא סמכו עליו להקל בכך וכ"כ הר"ן להחמיר כנ"ל ונראה דס"ל דאין ראייתו מוכרחת דהתם הוה משום מצות פו"ר דאו' אבל משום שלום בית לשעה בעלמא אין להתיר לעבור על סמך שיתיר הנדר אח"כ ואע"ג דאף ההתרה שקודם עצרת לא סגי לגמרי דהא מסתפקינן דהאי התרה ל"מ משום דאכתי לא חל הנדר נראה דמ"מ סגי בזה להקל משום דהוה כס"ם דשרי שמא הוה התרה. ושמא יתירו אח"כ. וכן לענין שצריך שינהוג איסור כימים שנהג היתר (וא"כ לא הוה מהני לי' מידי דע"כ יהי' צריך להרחיק כשיעור שהי' בביתו קודם התרה של אחר העצרת) לענין זה דהוה דרבנן ודאי סגי בהתרת ספק דקודם עצרת. דסד"ר לקולא והוה כס"ם בדאו' וספק א' בדרבנן דשרי ודוק:

ש"ך סק"מ דאע"ג דפועל עושה לו בעה"ב טובה אינה טובה שישבע לו ע"ז. נראה סעד לדבריו מדברי מהר"מ בש"ך סקנ"ד באיש ואשה שנשבע אחד לבדו לא חשוב נשבע מחמת טובה ממה שהשני נתרצה לו בלא שבועה אם לא שנשבע גם השני ע"ש ובודאי דלא עדיף נתינת המלאכה ממה שנתרצה לו השני שם דגם הרצוי גופא ודאי הוה נ"ר. אלא דאינו ראוי לישבע בשביל זה:

שם סקמ"ג דברא"ש ושאר פו' משמע דאין חילוק בין לתועלתו או לא כל שהוא מחמת שקיבל טובה אין להתיר ובפ"ת בשם השעה"מ שהשיג על זה דמדברי הר"ן גבי טדרת ליתומים

שכ' דאע"ג דהוה מחמת טובה מ"מ אי התירו לה בדיעבד הוה מותר דכיון שכבר נפרעה כתובתה מה תועלת לתינוקות שתאסר ע"ש. הרי כל שאין להם תועלת מותר. ובתחילה נבאר דברי הר"ן דהרי הנדר הי' כדי שתודה שקבלה כתובתה. ואם תודה עכשיו שקבלה בודאי חייבת להחזיר והוא תועלתם. וג"ל דכוונתו שלא יהי' לה אח"כ מה לשלם והתם בגיטין קאי דומיא דניסת שם דודאי אין לה לשלם. וכוונת הש"ס שניחוש שתנשא אח"כ ולא יהי' לה לשלם. וא"כ אין תועלת להתינוקות באיסורה וכשיתירו לה תהי' מותרת אז מן הדין. ומשו"ה פריך דלכתחילה היכי יהבינן לה בשביל הנדר דיש לחוש לזה ע"ש. והא דמשני דצריך לפרט את הנדר ג"ל לפ"ז דסמכו דכיון דצריכה להודות אח"כ תהי' מירתת מעיקרא לידור וכשלא תפרט את הנדר לא יהי' היתר כלל כמש"כ לעיל וז"ב בכוונת הר"ן. וא"כ פשוט דלק"מ דהכא הא מעיקרא הרי כיונו היתומים לתועלתם שתודה שקבלה וא"כ אח"כ כשלא יהי' להם תועלת מזה כמש"כ ואין להם עוד חפץ בזה שפיר הוה כמדעתם דודאי מתירים. אבל כאן אף שאין לו תועלת כיון דזה הי' מקפיד ע"ז. ועושה לו טובה בשביל זה. הרי חפצו זהו תועלתו ובודאי אין לנו לדון אחר דעתו כיון דהוא חפץ בכך. ויש הוכחה להש"ך מדברי המהרי"ק שכ' ראיה דבדיעבד מהני התרה בנדר ע"ד חבירו אפי' התירו בלא דעתו מסוגי' דשבועות כ"ט כי היכי דלא תהוי הפרה לשבועותייהו ומשמע דווקא משום ע"ד המקום אבל בל"ה בשביל מה שעושה לו טובה הוה מהני ההתרה ע"ש. והרי התם ודאי לא שייך ח"ו תועלתו אלא חפצו וע"כ כשי' הש"ך וכמש"כ דחפצו זהו תועלתו ודוק:

ס"כ בהגה הי' לתועלתו. ב"כ ויורשיו הם במקומו. היינו כשהתנה בתחילה בכך שיהיו במקומו. אבל בל"ה כבר העליתי בחיבורי על חו"מ סוסר"ז בהרבה ראיות דנתחייב לאחד אינו מחויב ליורשיו ע"ש:

שם י"א דלד"מ מתירין בלא דעתו. עש"ך מה שהביא להקשות ממשה דודאי אין מצוה גדולה מגאולת ישראל. ולולי ד"ק איני רואה קושי' בזה דודאי י"ל דכנגד מצוה אין לו כח להתנות אבל התם הרי יתרו התנה תחילה ברשות ואח"כ הקב"ה ודאי שונא גזל בעולה. ואינו מצוה כנגד מה שנשבע לחבירו ופשוט. והנה כל זה היכי דחבירו מתנה בפירוש כנגד המצוה אבל היכי דחבירו לא ידע שהוא כנגד מצוה לכאורה י"ל דכו"ע מודים דיכול להתיר וכמו בע"ד רבים דהיכי שידוע דאין רוצין קיי"ל בהדיא דאפי' לד"מ אין מתירין. ואפ"ה בסתמא אמרינן דודאי ניחא להו ומתירין לד"מ וה"נ נימא דודאי ניחא לי'. שוב ראיתי שהרגיש בזה קצת הש"ך בסקס"ה ע"ש. ונראה לומר דדווקא ברבים אמרינן הכי דמסתמא ניחא להו וכדאמרינן ברה"ש (דכ"ד) רבים לא חשידי ע"ש ולעיל בש"ך סקמ"א סקכ"ז ובחי' שם. עוד נראה לי דהא בע"ד רבים ודאי הוה דווקא ישראל דומיא דברבים למ"ד דגם ברבים אין לו התרה דודאי דווקא ישראל דהא יליף מעדה דהוה דווקא ישראל. וא"כ בישראל ודאי אמרינן דודאי ניחא להו. אבל על דעת חבירו דהוה אפי' בעכו"ם כמו יתרו ונבוכדנצר ובקטן וכמו בנודרת ליתומים. ודאי לא שייך לומר כן דמסתמא ניחא לי'. אבל בגדול וב"ב. אפ"ל דלכו"ע מתירין לד"מ וג"ע:

סכ"א בהגה י"א דבדיעבד אם התירו נדר עד"ר מותר. לפי"ז ג"ל בסוגי' דבטלו במכות דבתחילה מסיק דבאונס שגירש משכחת בטלו באדרה עד"ר. וא"כ משמע לכאורה דהוה ביטול גמור ואינו מועיל התרה אפי' בדיעבד. דאי ל"ה ודאי לא מיקרי בטלו. ג"ל דבאמת דזה תלוי אהדדי דלפי הס"ד דגם לד"מ אין מתירין היינו ודאי לפי דס"ל דגם בדיעבד אינו מותר ומשו"ה ל"מ גם לד"מ דאי הוה מהני בדיעבד ודאי הו"ל להתיר שם לכתחילה משום מ"ע דולו תהי' לאשה. אבל לפי המסקנא דמתירין לד"מ ודאי דה"נ בכ"ד אם התירו בדיעבד מותר. ומ"מ אינו מוכרח כלל לומר דהמסקנא הדר בזה וכן רוב הפו' חולקין בזה:

ש"ך סקע"ו וכ' הרא"ש דאפי' יבטל הבעל דעתו כו' דאל"כ תיקשי לר"ה כו' המעיין ברא"ש שם יראה דלפמש"כ שם לענין קיום דל"מ דחיישינן שיבטל בלחש א"כ אין ראי' וכבר השיגו הק"נ שם:

סכ"ה בהגה אפי' הזכירו שבועה כו' ועש"ך סקפ"ו ונראה דבציבור כיון דתלי בדעת רוב ציבור כמבואר בסל"א א"כ הוה כהתנה בשבועתו ברשות פלוני ופלוני שבסל"ח דודאי מהני וה"נ כ"א מתנה בשבועתו כשירצה רוב הציבור אבל יחיד בעצמו ודאי א"י להתנות כ"ז שירצה דזה הוה מתנה על מש"כ בתורה דלאסור איסר על נפשו כתיב וגדולה מזו כתבו התו' ברפ"ד דנזיר גבי הריני נזיר ואת דא"י להפר דא"כ יתבטל שלו ע"ש היטב ואפי' מתנה שפלוני יכול להתירו כמו חכם כ' דהוה מתנה על מש"כ בתורה דהתורה תלתה היתר נדרים בחכם או בג' הדיוטות. ואף דבקידושין משמע באבה"ע סל"ח דלכו"ע אם התנה בפירוש ע"מ שלא ימחה אבא לעולם דהוה תנאי גמור ג"ל דהתם לא גילתה תורה כנגד תנאי זה. אבל בנדרים גילתה תורה בפירו' דדווקא חכם עוקר הנדר מעיקרו ולא אחר והא דמהני גבי חרמי ציבור התם קיי"ל דאין ההיתר אלא מכאן ולהבא והוה כנודר לזמן דזה אינו כמתנה עמש"כ בתורה. וזה מהני בודאי גם ביחיד. ומיהו מדברי הרא"ש בתשו' סוף כלל י' נראה שמדקדק מהפרת בעל דודאי דעתה לגמרי על הבעל לכל מה שיאמר והרי קיי"ל ג"כ דבעל גייז. ואפ"ה ל"מ אלא ביום שמיעה מגזיה"כ וס"ל דבכה"ג נמי ל"מ ומשו"ה כ' דחכמי ציבור אינה אלא כגזירה בעלמא. ובהזכירו שבועה בפירוש משמע באמת דל"מ וכ"ש ביחיד דהתנה ע"ד חבירו דל"מ לשי'. אלא תיכף כששמע קודם שחל. וזה שכתב הב"י על המתירין גם ביחיד. ורבינו בסרל"א החמיר כו' דבמחלוקת שנוי' כנ"ל. ודלא כהש"ך סקל"ח שכתב על דברי הב"י שג"ע:

ס"ל ציבור שנשבע כ"א כו' ויתירו להם ג' ובהגה וע' לעיל כתב די"א דזה מיקרי עד"ר והגר"א כ' דיש ראי' כמש"כ כאן מגיטין גבי נדר ברבים דס"ל לר"י דאין לו התרה מקרא דנשבעו להם נשיאי העדה ופריך ורבנן כו' פירוש דלפי שי' מאי קושי' הא רבים נשבעו וס"ל בסכ"א בהגה דארבעה שנשבעו כ"א נשבע ע"ד שלשה חביריו והוה עד"ר ועד"ר כו"ע מודו. ודבריו מסולאים בפז דלא כתב זה לעיל סכ"א דיש ראי' דזה לא מיקרי עד"ר די"ל דהתם בגבעונים דודאי רצו כולם לחזור י"ל דאפי' עד"ר מתירים וכשי' המחבר שם אלא דלר"י דברבים אין לו התרה אין לו היתר כלל בכל אופן כמש"כ התו' בגיטין ל"ה ד"ה אבל ע"ש אבל הכא שכתב הרב דהוה עד"ר וגם ל"מ כלל אפי' חוזרים כולם וכמש"כ הש"ך בכוונתו דוודאי שע"ז שכתב המחבר חולק הרב. וזה ודאי א"א דאי נימא דאפי' חרטת כולם ל"מ א"כ בההיא דגבעונים ע"כ ג"ל דלא הוה עד"ר דאי ל"ה מאי פריך ולרבנן כו'. ותרתי חומרות א"א ודו"ק:

סל"ג הנשבע שלא לכנוס בתקנת כו' הוה שבועת שוא הגר"א חולק ע"ז דלא עדיף מדבר דאתי ממדרש חז"ל. וג"ל דאע"ג שנלמד זה משבועת יהושע ופלגש בגבעה ושאול מ"מ לא עדיף ממדרש חז"ל וג"ע. ועכ"פ גם לשי' המחבר נראה דווקא בתקנה לשעה דזהו בכלל ב"ד היו מכין ועונשין לצורך שעה אבל בתקנה לדורות ודאי לא עדיף מתקנת רגמ"ה שכ' הרדב"ז הביאו בפ"ח סרל"ט סק"ד דשבועה חלה ע"ז דפשי' דלא עדיף מאיסור דרבנן דחל עליו שבועה. ומש"כ שם דהר"ן כ' להיפוך המעיין בר"ן יראה כוונתו דלא שבקינן לי' לעבור על איסור דרבנן דהעמידו דבריהם אף באיסור תורה וכן כ' הש"ך סק"כ בשם הר"ן ע"ש:

סל"ט הנשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני יכול לומר הריני כאלו התקבלתי אבל להאריכו שיעמוד בחיובו לאו כל כמיני' וע' סו"ס רל"ב. נראה כוונתו דהרשב"א לשי' שם דס"ל דדווקא בקבלת מעות שייך זה דהוה כקבלו והחזירו דהפוכי מטרתא למ"ל. אבל בשאר מעשה ל"א הכי ומשו"ה א"י להאריך. אבל להחולקים שם דבכל מעשה יכול לומר כן. א"כ ה"נ אף בלא התקבלתי ג"כ יכול להאריך ולומר ביום שלאח"כ ה"ה לי כיום זה והשבועה קיים. ומשמעות הט"ז והש"ך דאין חולקין בזה וצע"ג:

ס"מ שלא ילוה ברשות ראובן ושמעון מותר להלוות ברשות אחד מהן והט"ז האריך להחמיר בספק נדרים דדווקא ברשות שניהן. ולכאורה יש סעד גדול לדבריו מסו"פ ר"א קונם שאי אתה נהנית לי אם לא תטעימי תבשיליך לר"י ולר"ש ר"י טעים אמר

ק"ו ומה לעשות שנוס בין איש לאשתו כו' ר"ש לא טעים ע"ש. משמע בהדיא דאע"ג דר"י טעים לא סגי עד דטעים גם ר"ש והיינו ממש כמו לא ילוה כ"א ברשות רו"ש וע' ברכי יוסף על הגליון בשם הר"מ ר"פ השואל בפלוגתא דר"י ור' יונתן דווקא בשלילה אבל בחיוב לעשות לכו"ע צריך דווקא שניהם. ונראה דיצא להם זה מהא דיומא נ"ח גבי דם הפר ודם השעיר דלר"י יכול ליתן מזה בפ"ע ומזה בפ"ע אבל שתיהן ודאי צריך וע"כ דהיינו דבעשי' ודאי צריך שניהם והא דבמנחות צ"א גבי מן הבקר ומן הצאן משמע דלר' יונתן סגי בחדא התם אינו אלא נדבה ורשות אבל בחיוב לכו"ע צריך שניהם ולכאורה זה ג"כ חולק על הרשב"א דהכא וצ"ע:

סמ"א הנשבע לפרוע לזמן פלוני עובר לאח"ז ג"כ בב"י ובהגה הואיל והי' מחויב כו' וי"א אפי' לא הי' מחויב עט"ז שהאריך להקשות ע"ז. וכן הגר"א. אבל המעיין בד"מ סרל"ב ובב"י בסי' זה יתבררו הדברים דשני הדעות היינו ספיקו של הריב"ש בשי' הרא"ש. דבתחילה כ' דגם הרא"ש לא קאמר אלא כשהי' מחויב בדבר. אבל אח"כ מסתפק דאפשר דגם בלא הי' מחויב ס"ל הכי להרא"ש ע"ש היטב. והקושי' מיום זה נראה פשוט דהכא דהשבועה לטובת חבירו שאני. דאמרינן דהוא נדרש לפי טובתו של חבירו וכדלעיל סרי"ח ס"א בהגה ובזה סרו כל תלונות הט"ז ע"ש. ולענין דינא עט"ז סוהס"י גבי נשבעו לפרוע חובותיהם משמעות דעתו דבאין לו כולו אינו מחויב ליתן מקצת וכ"כ יותר מפורש בסרל"ח סקי"א ע"ש. אבל כבר השיגוהו בזה והביאו דהרדב"ז לא כ"כ והרדב"ז כתב כן בפירוש בשם הרא"ה ז"ל דכל שהי' מחויב בדבר כל שיש לו לחבירו הנאה בזה הוא נכלל בכלל השבועה ופשוט דכן הוא לענין הזמן בכאן דודאי נכלל בשבועה. ולענין לא הי' מחויב אפשר לכאורה כיון דלהרא"ש יש להסתפק בזה והרשב"א מיקל בפירוש אפי' במחויב אפשר דיש להקל וצ"ע:

סמ"ג קלקל המשודך מעשיו או המירה אחת המשודכת. הגר"א ערער ע"ז דנולד הוא. ובאמת כיוצא בו כ' הב"י בסרל"ב בשם הריב"ש ספ"ז גבי עכבו הסוכן ויהי' לו היזק ממון דנולד הוא ע"ש. אמנם המעיין בריב"ש שם מש"כ אההיא דעכבו נהר או חלה בנו דלא חשוב נולד משום דאנן סהדי דלא הדירו חבירו אדעתא דהכי. וביותר ביאור בתשובת הרמב"ן סרע"ג הובא בב"י ברס"ז דבכל אלו הדברים אזלינן בתר אומדנא והא דאין פותחין בנולד הוא נמי דבשביל נולד דל"ש אין אומדנא ברורה שלא הי' נודר. אבל בהדירו חבירו שיאכל אצלו דבזה ודאי ברור דלא הי' נודר כלל במקום אונס כזה אפילו ל"ש. שפיר הוה טעות ואי"צ אפי' התרה. א"כ פשוט דבזה דהכא ג"כ אמדו הראשונים דעת המתנים בזה דבמקום אונס כזה ודאי לא היו נודרים ואם היו נזכרין היו מתנים בתחילה דבכה"ג אין נדר וכ"ש בקילקל המשודך מעשיו דזה הוה בפשיעה כשנים שנדרו זל"ז ועבר האחד דפשוט דאין השני חייב כמבואר בסרל"ו וה"נ הרי זה כעבר בפשיעה לגבי חבירו דאנן סהדי דחבירו לא הי' מתרצה בזה ומשו"ה לא הצריכוהו כאן אפילו להתרה ככל נדרי אונסין ודוק:

סמ"ה בהגה נדר בעת צרה אין להתירו ובדיעבד מותר והש"ך האריך לחלוק ע"ז ותמה ע"מ שהוציא זה הרב מתשו' הרמב"ן בנדר מגבינה בחליו דהתם לא שייך כלל הך סברא דנדר בעת צרה אפי' לכתחילה דדווקא בנדר לד"מ שייך זה. וכמש"כ הב"ז דהוה כנשבע לחבירו שעשה לו טובה וה"נ כאן הצילו הקב"ה מחמת הנדר או השבועה ע"ש. ולענ"ד בכוונת הרב דמפרש דכוונת הרמב"ן בנודר מגבינה היינו גבינה של עכו"ם במקום שנהגו היתר. דקיי"ל דאין מוחין בהם ומ"מ הוה לד"מ. ועי' ר"ן נדרים די"ב ושמעינן מינה לנודר מן הגבינה כו' וכן בר"ן על הרי"ף רפ"ג דשבועות ע"ש. ושפיר יש הוכחה מדברי הרמב"ן דבדיעבד מהני אפי' לד"מ. ומש"כ דהוה כנדר ע"ד חבירו שעשה לו טובה דל"מ אפי' בדיעבד ג"כ אינו מוכרח דהא לדידן קיי"ל דווקא בעשה לו טובה מחמת נדר זה. ומי יודע דעת עליון אם הצילו מחמת זה. ולכאורה עיקר הדבר דנדר בעת צרה הוה ככל הנדרים שמצוה לנדור כגון נדרי הקדש ותרו"מ דאיתא בנדרים דלא קיימו לאתשולי ומבואר בסכ"ג דאין נשאלין אלא מדוחק. וה"נ בזה דנדר בעת צרה כיון דמצוה לנדור מחויב לקיים ואין להתיר אלא מדוחק. וע' פ"ת בסל"ו גבי נדר לעלות לא"י דיש לו התרה דדווקא לעלות דלא הוה אלא הכשר מצוה אבל לדור דהוה גוף המצוה אין מתירין. ואינו מובן בטעם דמאי נ"מ בזה בין הכשר למצוה. ותדע דהרי גם בנדר לצדקה דודאי הוה גוף המצוה מבואר בסמ"ב דיש לו התרה וע' סוסר"ג שכ' ראי' נכונה לזה. שוב ראיתי בפ"ת סרנ"ח שהביא בשם הרדב"ז דבאמת אסור להתיר נדר זה. אבל חילוק הנ"ל ודאי ליתא דלכתחילה ודאי בין לעלות ובין לדור אין להתיר וכנ"ל בנדר מצוה דאין להתיר אלא מדוחק. ובדיעבד ודאי מותר. ומש"כ שם הרדב"ז דאין מאמינים לו שהתירו לו דלא מחזיקינן אינשי ברשיעי. היינו בגוונא שאנו רואין דאין לו דוחק וכ"ז נכון לדינא:

סימן רכט ס"א הותר אחד מהן הותרו כולן ובש"ך בשם הד"מ דמשמעות הטור דכאן אי"צ במשנה דווקא דכיון דהותר ע"י חכם הוה נדר טעות ע"ש. אבל הר"ן הקשה ע"ז קושי' חזקה דא"כ בסוגי' דפותחין בשבתות וי"ט דהתם צריך היתר חכם צ"ל דרבנן דפליגי התם פליגי ע"כ אפי' במשנה וע"כ דרבא שם לא קאי אהני רבנן. וא"כ מאי פריך שם אי במשנה ר"ע ולא רבנן הא באמת רבנן דפותחין ודאי פליגי אהא דמשנה ג"כ. וכ"כ לעיל סרט"ו ליישב זה ע"פ דברי הרא"מ בט"ז שם סק"ד. וכעת ראיתי בש"מ שהביא כן בשם שי' דהא דפותחין בשבתות וי"ט אי"צ היתר חכם. ונראה דס"ל דבאמת גם התם איירי בזמן קצר שטעה שאין בהם שבת או יו"ט והוה ממש כנמצא אביו ביניהם דאי"צ היתר חכם דהוה נדרי שגגות. וצ"ל דפותחין ל"ד שהוא פתח להתרת חכם וצריך התרה. אלא דהוא מותר מעצמו כנדרי שגגות. ונראה דדחקו לזה משום דס"ל כשי' זו דבהיתר חכם אי"צ משנה וקשי' לי' קושי' הר"ן הנ"ל והוכרח לפרש בכה"ג. ולענ"ד אם נסבול לדחוק בלשון פותחין דל"ד. י"ל עוד דאיירי שפיר דידע אלא דאיירי בשבועה והנה לדידן קיי"ל דבכולל חל אשבת ויו"ט כמבואר בסרט"ו ע"ש. אבל מתני' דהתם אוקי שם כר"ש מדקתני לזה קרבן ולזה קרבן והרי ר"ש ל"ל כולל אפילו באיסור חל על איסור וכ"ש דאינו חל לבטל כמבואר בריש נזיר וא"כ כיון דלא חל אשבת ויו"ט י"ל דמשו"ה זה נמי הוה נדר שהותר מקצתו הותר כולו וא"ש. אמנם ראיתי בשעה"מ פי"ב ה"י דהביא תשובת הר"ן שלא שייך בכה"ג הותר מקצתו כו' כיון דלא חל עליו כלל מעיקרא. וכוונתו דבהא דהי' אביו ביניהם יש טעות בנדרו שאמר על כולם ובאמת לא נתכוין על אביו והוה טעות בנדר. אבל כאן שזה באמת מתכוין גם על שניהם אלא שאין לו קיום בשביל הדין בזה לא שייך הותר מקצתו (והרב פ"ת בחידושי נ"ל אגב רהיטי' לא ירד לזה). ומש"כ השעה"מ דמדברי הריטב"א גבי יקדשו ידי לעושיהם משמע דגם בכה"ג שייך הותר מקצתו הותר כולו. לענ"ד לשון הריטב"א שם דעיקרו של בעל הם. משמע דאינו כלל משום הותר מקצתו הותר כולו אלא כיון דהיא משועבדת לטחינה ולש"ד אינה יכולה להקדישם לידי' דהוה כמקדיש דבר שאינו שלו ע"ש. ואין חולק על הר"ן דבכה"ג לא שייך הותר מקצתו כו'. וא"כ א"א לומר כמש"כ בשבועה וע"כ צ"ל כמש"כ השי' ואיירי בלא ידע דומיא דאביו ביניהם ואי"צ פתח כלל כנ"ל ולק"מ. מיהו כ"ז ליישב שי' זו אבל לומר כן בכוונת הטור קשה טובא לענ"ד דהרי הרא"ש ע"כ לא ס"ל הכי דהרי כ' שם דיש להסתפק דלרבה דבעי משנה בנודר משני דברים שלא היו לפניו ומצא חרטה באחד מהן. דלא אפשר בזה משנה אי הותר השני (והנה הק"נ שם לא ירד לפירוש דברי הרא"ש וכ' להגי' מונחים כו' וכ' על הב"י ורי"ו שהעתיקו טעות גדול בדברי הרא"ש ע"ש. גם לא באר היטב ספק הרא"ש אבל פשוט דהדברים נכונים כמה שהם וכהעתקת הב"י והרי"ו עפ"מ דמבואר בשבועות פ"ג גבי פת חיטין ושעורין וכוסמין דבמונחין לפניו הו"ל לומר אלו ומינייהו. ואם הזכירם בפרט ע"כ הוה שני שבועות ע"ש. והנה הרא"ש מסתפק בנדר דשני דברים דלא שייך משנה אי אמרינן בזה הותר כולו. וא"כ במונחים לפניו לא שייך ספק בזה. דאם אמר אלו ומינייהו. א"כ בהותר אחד ע"כ הוה משנה. דהא השתא לא הוה אמר אלו אלא אחד ואם פרטם בתחילה. א"כ הא אמר בשבועות

שם דע"כ הוה שני שבועות וא"כ לא שייך כלל הותר מקצתו. ומשו"ה כ' דלא היו מונחים לפניו ופרטם שניהם דהשתא לא שייך בזה משנה וז"ב בכוונתו). ועכ"פ כ' הרא"ש ג"כ בפירוש בגוונא דהותר ע"י חכם בחרטה דלא הותר כולו אלא במשנה. אלא שנסתפק בשני דברים דלא שייך משנה ובודאי אין לומר דהטור יכתוב להיפוך ולא יזכור דעת אביו כלל. והנה האחרונים הקשו על ספק הרא"ש מהירו' דברכות גבי אלי' דהיכן הותר נדר של טל ואמר משום נדר שהותר מקצתו כו'. הרי דבשני דברים דלא שייך משנה ג"כ אמרינן הותר מקצתו הותר כולו. ולענ"ד דבאמת בהא דילפינן מקרא דהותר מקצתו הותר כולו יש בו שני דברים דהא התרת נדרים צריך חרטה בעיקר הנדר ובעי ג"כ התרת חכם ובתרויי' אמרינן דהותר מקצתו הותר כולו. והנה על החרטה כיון דאינו מתחרט על הכל ס"ל לרבה דבעי מיהו שיהא משנה שיהי' כעין טעות בכולו. אבל לענין ההתרה של החכם ודאי דלא שייך כל זה כלל ואם יש חרטה בעיקר כל הנדר ודאי סגי ההתרה של החכם שעל המקצת גם על כולו. והנה נדר של אלי' ודאי דהי' חרטה דמעיקרא גם בכולו דבמאי הותר הנדר של מטר אם לא בחרטה. ובאמת אמרינן בסנהדרין דקרי לי' קפדנא וה"ז הוה פתח כמבואר בהדיא גבי ר"ס בדכ"ב אדעתא דקפיד ר"נ לא נדרנא ע"ש. ובתענית גבי חוני המעגל אמרינן דראוי להתנדות שאלמלא שנים כשני אלי' כו' וה"נ להיפוך שייך זה גם על אלי' ובודאי הי' פתח. אלא דצריך התרת חכם ואמר בירו' דטל ניתר בהיתר המטר. ולא שייך כלל להא דמשנה דרבה ודוק. ובזה נראה לי גם בהאי דינא דסי' זה דקאי כל דינים דכל הסימן לענין גוף ההתרה של החכם כמבואר למעיין. וה"נ בדין זה דהותר כולו לא איירי כלל בהחרטה אלא על גוף ההתרה. ולא שייך להזכיר כאן כלל משנה ולק"מ. וזה גם כוונת הט"ז בסקי"א דהקשה גבי אמר בלא התרה למה לא אמרינן בזה נדר שהותר מקצתו כמש"כ הר"ן ע"ש. ולכאו' הרי הט"ז דעתו בסק"ה דבעי דווקא משנה אלא דהתם ה"ז מתחרט בכל הנדרים ולא איירי אלא לענין גוף ההתרה ודאי דמהני בזה הותר מקצתו. ואי"צ כלל למשנה וז"ב. וא"כ לדינא ודאי דאין לזוז מפסק הרמב"ם והרא"ש והר"ן דגם בהיתר שע"י חכם בעי משנה:

ס"ד נשאל תחילה על מה שאמר בלא התרה בט"ז הקשה ע"ז מדברי הר"ן בתשובה שכ' דכל שלא אמר ע"ז שבועה אחרת בפ"ע סגי בהיתר אחד דהותר מקצתו הותר כולו ונדחק מאוד אבל באמת אדרבה דברי הר"ן קשה טובא דהרי הריב"ש הוכיח מסוגי' דשבועות דנשבע על שני דברים נפרדים דאין ראוין להצטרף כגון שלא יאכל ושלא ילבש בגדי משי כיון דאין מצטרפין ע"כ הן ב' שבועות ולא שייך בזה הותר מקצתו הותר כולו והבי' דבריו הב"י והש"ך סק"ד ע"ש אלא מה שהזכיר הש"ך לדעת הרמב"ם המעיין בריב"ש יראה שאינו אלא דמיון לדעת הרמב"ם בלזה ולזה ה"נ הכא אבל בגוף דין זה אין שום חולק ע"ש. וא"כ ה"נ השבועה על גוף הדבר והשבועה שלא יהי' לו היתר ענינים נפרדים הם. ולא שייך צירוף ולא שייך הותר מקצתו הותר כולו ושי' הר"ן צ"ע. אלא דזה צריך ביאור דכיון דקיי"ל דשני נדרים ושני שבועות ניתרים בהיתר אחד א"כ למה צריך שני היתרים ולא סגי לשניהם בהיתר אחד. וע' מש"כ בבריי' דועל מי שאשאל עליו ברסרכ"ח אבל כאן בשו"ע משמע דצריך דווקא שני היתרים ממש. אבל הוא פשוט דכיון דיש עליו איסור שבועה שלא יתיר א"כ א"א לו להתיר קודם שיתיר איסור זה שלא יתיר. והט"ז מכח הותר מקצתו יפה הקשה היינו דכיון שיתיר זה שאסר עליו להתיר השני יותר ממילא מכח היתר זה דהותר מקצתו ובודאי לא שייך לאסור בזה אבל שיכון תחילה בפירוש לשניהם ביחד זה א"א שהרי יעבור בזה על שבועתו קודם שהתירה. וע"כ צריך להתיר מקודם איסור זה שלא יתיר ונכון:

ט"ז סקט"ז ואפשר דבלשון בלא התרה הוה כאלו הזכיר את עצמו שהוא לא יתיר משא"כ שלא יהי' ניתר. לענ"ד יש ראי' ברורה לזה מריש מסכת מכות גבי שביעית דמתנה שלא תשמיטיני בשביעית מהני דמפרשינן שהוא לא ישמיטו. אבל שלא תשמיטיני שביעית כיון שהזכיר התנאי על שביעית עצמה זה ל"מ דהוה מתנה על מש"כ בתורה וה"נ כיון שהזכיר על עצם השבועה גופא שהיא לא תהי' ניתרת הוה כשבועות שוא. דע"כ ששבועה היא ניתרת ולא חיישינן לזה כלל וז"ב:

סימן רל פ"ת סק"א בשם הנוב"י דאפי' לשי' דנשבע שלא למכור ומכר ל"מ היינו נשבע שלא למכור לחלוטין אבל בנשבע שלא למכור בלא ידיעת פלוני בזה כיון דאין מעשה המכירה אסור בהחלט הוה כשוחט בשבת כו' ולכאו' לא העתיק יפה דהרי הביא שם דלהתו' שם ע"כ לי"ל חילוק זה דהרי הקשו מהשוחט את הפסח על החמץ. אלא שכ' דע"כ מוכח כן להמרדכי מדהוצרכו לתקן הפקעת קידושין בביטל שליח שלא בפניו. ולמה לא תקנו שישבע ע"ד רבים שלא לבטל שלא בפניו וע"כ דבכה"ג ל"א ל"מ. ולהתו' ל"ק דס"ל באיסור שבדה מלבו לא שייך כלל ל"מ ולהמרדכי ע"כ צריך לחלק כן. אבל לענ"ד כ"ז אינו אלא לחדוד. אבל הוא מפורש בש"ס בהדיא דבכה"ג ג"כ ל"מ דהרי פריך שם ממקדים תרומה לבכורים אע"ג דעצם המעשה אין בו איסור. אלא בשביל ההקדמה. וקושי' מהאי דביטל השליח לענ"ד ל"ק כלל דהתם אי"צ מעשה אלא סילוק השליחות ואפי' ג"ד מהני וע' ר"פ האומר. בזה לא שייך כלל ל"מ וז"ב:

סימן רלב ס"ב בהגה מ"מ לא יכול ליתנו בשקל ויש מקילין ובש"ך דנהגו להקל ולענ"ד יש ראי' דתנן בסופ"ח קונם לביתך שאני נכנס טיפת צונן שאני טועם מותר לכנוס לביתו ולטעום שלא נתכוין אלא לשום אכילה ושתי'. והנה הרא"ש כ' שם בפסקיו דכ"ש דמותר לאכול שלא הוציא בפיו. ולדידי' כ"ש דכאן דשרי כיון דלא הוציא מפיו אלא סלע ואפ"ה שרינן לי' דלא כיון אלא לזרז. בודאי דשרי אפי' בשקל. ומיהו אנן פסקינן בסרי"ח דלא כהרא"ש בזה. אבל כ"כ שם בסרי"ח דמדלא אייתי הש"ס הא דטיפת צונן הנ"ל גבי ארבע נדרים וש"מ דהתם אינו כהך דהכא דהכא לא הוה נדרא כלל ואפי' בשקל שרי. והתם לא דלא הוה נדרא. אלא דאמדינן לדעתו דלא כיון אלא לאכילה ושתי' ומותר לכנוס ולטעום. אבל באכילה ושתי' אסור וז"ב. ומש"כ הש"ך בסק"ה לפרש בש"ס אמר טפי מסלע מאי. דהיינו דמיבעיא דדילמא בכה"ג אין הזירוז אלא על היותר מסלע לכאו' לפ"מ שפסק כאן כהמקילין אפי' בשקל כיון שלא הזכירו א"כ גם בזה אין לאסור ואולי דגם לפי פירושו היינו כיון דדייק טפי הוה כהזכיר ודוחק:

ס"ה בהגה אם אעשה דבר פלוני יאסרו כל פירות עלי כו' וי"ח משמע דס"ל דכיון דאם יחול לא יהי' יכול לקיים חשיב מהשתא ג"כ נדר שוא וצריך להבין מ"ש מהא דר"פ וא"נ דפריך לא תרחץ ולא תיאסר פירי דעלמא כו' וע"ש בר"ן דמוכח בסוגי' שם דאע"ג דיכול להפר קודם שחל הנדר מ"מ כיון שהוא תלוי השתא בדבר שאי"ב עינוי נפש לא חשיב נדרי ע"נ וא"י להפר וצ"ל דהתם הרי הנדר שפיר חל ולגבי הפרת הבעל אמרינן דאכתי אין בו ע"נ. אבל הכא הרי כל עיקר חלות הנדר אינו אלא כשיעשה המעשה וכשיחול הוה נדר שא"י לקיימו וצ"ע:

ש"ך סק"ח אלא הכל תלוי בלשון כל וכן משמע מהראי' שהביא משבועות דלא כדמשמע בעט"ז דתלוי במה שאומר פירות שבעולם אף שלא אמר כל. לענ"ד דאף שבש"ס אמר לשון כל פירות שלא נטעה דהכוונה שאמר האדם. א' מפירות העולם שכן הוא הפירוש כמה פעמים בש"ס. אבל אדם האומר פירות שבעולם הרי ודאי פירושו כל הפירות שבעולם וע' ר"פ הכותב פירי פירות דווקא או עד עולם דווקא:

סי"ב הדירו חבירו שיאכל אצלו כו' ועכבו נהר בש"ך בשם הרא"ש דדווקא שגדל הנהר מהפשרת שלגים דאונסא דל"ש ע"ש. ולולי ד"ק נראה דכל הפו' שסתמו בזה מלהשמיע חידוש זה מכלל דלא ס"ל הכי. ובאמת לא זכיתי להבין כלל הוכחתו מהא דאמר התם גבי פסקי' מברא ודלמא אונסא דמיגליא שאני דהו"ל לאתנויי דזה שייך גבי גט ותנאי שבממון בינו לחבירו דצריך להתנות. אבל בנדרים דמבואר בסוס"ז דנאמן לומר תנאי זה הי' בלבי למ"ל לאתנויי. ואפי' גבי הא דהדירו חבירו הא

מ"מ

מ"מ כבר כ' הרמב"ן והבאתי דבריו בסרכ"ח דכ' גבי חלה אע"ג דבשאר נדרים קיי"ל דלא הוה פתח שיהי' מותר אפי' בהתרה דקיי"ל דחלה נולד הוא הכא מותר אפי' בלא התרה דאומדנא הוא דודאי דזה אין כוונתו במקום אונס כ"ש גבי פסקי' מברא דלא שייך הו"ל לאתנויי כיון דאומדנא דמוכח הוא וצ"ע:

שם בהגה אבל אם נשבע כדי שיהי' לו טובה כו' ובש"ך דזה פשוט אלא דהמהרי"ק אשמעינן אפי' מסר מודעא. ובאמת כבר מבואר במחבר בסרי"א דנדר לחבירו ל"מ מודעא וכ"ש בהי' לו טובה מחבירו וכמשכ"ש בחי' בס"ד ע"ש וראיתי דברי המהרי"ק בפר"ד דה"ע ומשמעות דבריו דזה גופא לא פשי' לי'. ונראה דהוא משום דאיירי בטובה שמצוה על חבירו לעשותו אלא דמ"מ אינו חובה עליו וכן משמעות הדברים בב"י ע"ש:

ט"ז סקי"ז אע"ג דלעבור על ל"ת צריך ליתן כל אשר לו שלא יעבור. הכא לא עבר כלל דלא נשבע ע"ד זה שיבזבז ממון הרבה. מוכח לפ"ד דהא לעבור ממש על איסור שבועה כגון לישבע על יום שהוא לילה. זה ל"מ שום אונס ממון וחייב ליתן כל אשר לו וכן מוכח בהדיא בירו' שהביא הש"ך בסקל"א הווין סברין לומר בנדרים אבל לא בשבועה תני בשם ר"ח לא תשבעו בשמי לשקר. אבל אתה נשבע להרגין ולחרמין כו' משמע בהדיא (אפי' לפ"מ שמפרש הש"ך דהוא בשבועה שלעבר ע"ש. מ"מ הוא) דווקא כההיא דמתני' דשם דמוקמינן דווקא בכה"ג דאומר בלבו היום שאפשר ליישב שבועתו. וכן בסוסי"ד בהגה לישבע שאין לו משל ראובן י"ל בכה"ג. אבל שבועות שוא ממש לא. וצ"ע לשון הרא"ש בתשובה כלל ח' להכחיש את עיקר המעשה איני מורה להתיר (והובא בגרש"א) דלכאו' משמע דגם לאיסור לא פשי' לי' ולכאו' ה"ה ברור לאיסור ונראה בסברתו דלפ"מ דמסיק הירו' מדרשא דקרא א"כ גלי קרא דבכה"ג לא הוה שבועה כלל וכן משמע דהא מיעוטא סתמא כתיב דכל שאינו נשבע מרצונו אינה שבועה וצע"ג:

סט"ו מי שאנס את חבירו עד שנשבע לתת לו כו' אין באותה שבועה כלום ע' במרדכי פרק הנזקין דנדחק מאוד לחלק מהא דבהרוגי מלחמה אין בו משום סיקריקון דגמר ומקני. ולפ"מ שחלק הב"י בחו"מ סר"ה גבי תלוהו ויהיב דלא הוה מתנה דבהרוגי מלחמה שאני דהתם אינו אונסו על הקרקע אלא רוצה להורגו ע"פ המלכות וזה פודה את עצמו בקרקעו אבל כשאנסו על הקרקע גופא אונס לאו כלום הוא. א"כ ה"נ שאונסו על השבועה גופא פשי' דלא כלום וכמש"כ שם המרדכי וע' במש"כ לעיל בסקנ"ה דהוכחתי זה מדברי הרמב"ם והש"ס בראיות נכונות:

ש"ך סקמ"ד דאפי' אמר בלבו היום ל"מ כיון שאין אנו רואין שום אונס נראה כוונתו כיון דזה נשבע להפשרנים שיקיים הפשרה. והם לא כפוהו אלא אדרבה עשו לו טובה מחויב לקיים שבועתו. והא דהי' לו אונס מהבע"ד מה להם בזה זה הוה אונסא דנפשו:

ס"כ בהגה קונם נכסי עליך אם תלך למקום פלוני א"י לומר לך והוה כלא הלכת. וי"ח דהוה כהריני כהתקבלתי ומהני להתיר בלא חכם. ל"ז להבין לשי' זו סוגיא דדכ"ג גבי ההיא דאדרה לדביתהו אי מנסבת ברתי לקרובך ונסבה ואתא לקמי' דר"י וא"ל אי ידעת דעברה אדעתך כו' ומי שרי כה"ג ולפי"ז אדרבה להוי כהריני כהתקבלתי ואי"צ אפי' היתר חכם ואולי גם לפי שי' זו דגם לעבור מהני דווקא כשמרשהו קודם שיעבור אבל כשעבר כבר לא שייך זה דכבר חל הנדר ומ"מ אין זה סברא ברורה לחלק בזה. וכ"ש לפרוך ומי שרי כה"ג וצע"ג:

ט"ז סקל"ד והלבוש אשתמיט מיני' דברי הגמרא והקשה מעצמו כו'. וע' נה"ך ודבריו מגומגמין ואולי יש בו ט"ס. אבל המעיין בהלבוש אע"פ שכלל גם דברי הגמרא אבל חידש קושי' להיפך דבהא דהמזמין חבירו שיאכל אצלו דלא התירו אלא משום נדרי זרוזין אבל בגוונא דליכא זרוזין כמו בהא דסוס"ג מבואר שם דאסור ואמאי לא נתיר עכ"פ דיאמר הריני כאלו התקבלתי ותי' דהתם לא שייך הריני כאלו התקבלתי דאדרבה חבירו רוצה דווקא שיאכל אצלו והוה כזה אומר לכבודי ע"ש. והיינו כדאמרינן בר"פ א"ט כי מזמני לי' אזיל אמר אתייקורי קמתייקרי בי והוה לכבוד המזמן ואולי גם הנה"ך כיון לזה:

סימן רלג ש"ך סק"א אפי' בדקם בתחילת השנה שיודעים אם נדרו בסוף השנה אינו נדר עד שיבדקם עכ"ל והוא קולא גדולה דאנה הלך לבם אבל זה מדברי הרמב"ם בחיבורו ועב"י אבל בפי' המשנה וכן בפרש"י הגי' להיפך והוא בספרים שלנו דאי בדקו בתחילת שנה ולא ידעו סד"א לא לבדקי' תו כו'. ולפ"ז נראה דלא ניקל קולא דלעיל ואי בדקו בתחילת השנה וידעו תו הוה נדר גם בלא בדיקה. ואולי דבחיבורו חזר בו דס"ל דזה ודאי פשי' דאין ס"ד שניקל בשביל בדיקה דתחילת השנה דודאי כל שמתגדל הוא מוסיף דעת וע"כ הוכרח לפרש איפכא וצ"ע:

שם סק"ב ומי"ג שנה ואילך אפי' לא הביא שערות ע' ביהגר"א דכ"כ הרמב"ם. אבל הכל תמהו עליו דבסוגי' מבואר בהדיא דבלא הביא אכתי קטן הוא אבל המעיין בסוף לשון הרמב"ם בהלכה ד' נראה דכ"ז משום מופלא הסמוך לאיש. דהיינו בשנת י"ד ולא הביא ש"ש. הוה מופלא אפי' א"י להפלות. ומ"מ מסיק דאין עונשין עד שיגדל ויביא שערות ע"ש וכ"כ בהגמי"י דזה שי' הרמב"ם וכ' שכן הוא בבה"ג וכן מצאתי באמת בה"ג הלכות מיאון ע"ש. ופירש כ"ז ברישא דמתני' אבל סיפא זהו לענין גדלות ממש ובזה אמר דווקא דהביא וא"ש בפשיטות:

סימן רלד ס"ו אם קיים האחד אפי' חזר ונשאל כו' הגר"א ז"ל תמה בזה דבש"ס משמע דדווקא דהשני היפר קודם שנשאל זה על הקמתו דהפסיק ההקמה בין שתי ההפרות. ונראה דכוונתו על לשון הש"ס עד שיפירו שניהם בב"א דמשמע דווקא בשביל ההפסק. והנה זה ודאי ע"כ דלהרמב"ם דשוב אין שום הפרה מועלת כלל אפי' כשישובו שניהם ויפירו בב"א וכ"כ הר"ן שם בהדיא לשי' הרמב"ם. וע"כ צריך לומר גם לפ"ד הגר"א דהטעם בזה הוא בשביל שזה היפר תחילה כשזה הקים והפרתו לא הי' מועלת. שוב איקלש כחו ואינה ראוי' שוב אפי' הפרה שני' שלו להצטרף. דהרי אם לא הי' מפיר תחילה ס"ל דכשהמקיים ישאל על הקמתו שפיר יכולין אחר שנשאל על ההקמה להפר שניהם כאחת. ולשי' ע"כ דההפרה שהי' בתחילה קלקלה את כחו. אבל לענ"ד דיותר מסתבר כדברי המחבר דהרי כ' בעצמו דנראה דגי' הרמב"ם הי' בש"ס בלשון דהקים אחד (תחילה) והיפר אחד ודבר ה' אמת בפיו דכן הוא לפנינו הגי' ברי"ף על נדרים (שנדפס בימינו) ולפי"ז קאי הש"ס שההפרה היא כשזה כבר הקים וא"כ היא בטילה בשעתה וא"כ הוא דבר תמוה שיקלקל את כחו הפרה שהיא בטילה בשעתה וקו"ח מהא דהיפר הבעל ומת דאע"ג דבהיפר האב ומת הבעל אמרינן דקליש נדרא ושוב אינו יכול להפר מ"מ הפרת הבעל שמת לא אמרינן דקליש משום דאמרינן דנתבטלה כשמת וכ"ש שלא שייך לומר שיקלש כחו הפרה שאין לה שום קיום בשעתה וע"כ דהוא כשי' המחבר דכל שקיים האחד קליש כח המקיים וא"י הוא עוד להפר. והקלשות בכח זה שהקים הוא. ואף דקיי"ל דנשאלין על ההיקם היינו דווקא במי שכל כח ההפרה בידו לבדו. אבל כאן דאין בידו אלא חצי כח לא אלים כו"ה שיהי' כחו חוזר וניעור לאחר השאלה וכעין דאמרינן בכ"ד בלקוח בכסף מעשר דלא אלים כחו למתפס פדיונו. וה"נ לא אלים כחו שיהי' חוזר וניעור עוד לאחר השאלה. ואין נ"מ כלל אם הפר השני קודם השאלה או לאחריו אלא דלעולם אין כח המקיים להפר עוד. כיון דצריך להצטרף לחבירו ואין לו כח שלם. וכן מוכח בהדיא לשון הרא"ש בפסקיו שכ' כגון הכא שקודם שנשאל לא הי' ראוי להפר. בטלה הפרתו. דבריו מורין בהדיא כמש"כ דהפרת המקיים בטלה וכדברי המחבר ולשון הש"ס עד שיפירו שניהם בב"א אין הכוונה על עצם ההפרה שהוא בדבר מפסיק אלא על כח הפרתן שיהיו שוין כאחת. וכל שהי' שעה שלא הי' אלא כח אחד תו ל"מ ודוק:

ט"ז סק"ח בטור כתב לבדו וס"ל כיון שהוא לבדו ונתרוקן רשות האב כו' קיצר ביותר וכוונתו ליישב מה שנדחקו הב"י והפרישה על לשון לבדו שכ' הטור ומפרש בכוונת הטור דדווקא כשהוא לבדו. ואין שם אב. אבל כשיש אב הרי האב מפיר:

ס"ח מסר האב כו' וי"א דמ"מ אין הבעל מפיר כו' הכל תמהו

תמהו עליו ועט"ז סק"ט וי"ד וי"ז ולענ"ד יש סעד לשי' זו ובתחילה נקדים מה שהניחו התו' בתי' הא דדרש תנא דבי ר"י קרא דונדר אלמנה וגרושה כו' למסר האב ומת הבעל בדרך דהא בנדרים דריש לי' (פי' ר"י גופי') לנדרה לאחר שתתגרש ע"ש. ולענ"ד בפשוט דכיון דקרא לא אתי אלא למסר ובנשואה גופא לא צריך קרא וא"כ למה כ' סתם אלמנה וגרושה וע"כ דאתי גם להא דנדרים. וכן להא דנדרים דהיינו לענין דין דחלות הנדר לחוד ליכא למימר דאם כן לכתוב גבי הפרת בעל גופי' וע"כ דתרתי ש"מ. זה נראה ברור. ועל יסוד זה נראה דבנה הטור שי' דכיון דחזינן מבריי' דר"י דבמסר שפיר ס"ד דהדרא לרשות אבי'. מה דפשי' לי' בנשואה גמורה דלא הדרא. ע"כ דבמסר לא נכנסה לגמרי לרשות הבעל. ולפי"ז ודאי י"ל דלא ילפינן מסר האב כו' מהא דלזנות בית אבי' אלא דיצאה מרשות האב. ומשו"ה הבעל יכול להפר אז שיחול לכשיכניסנה אח"כ לחופה ולא הוה קודמין כיון דאינו מעכב עליו באותו שעה לא רשות האב ולא רשות האשה (דהאב ודאי לא סלק רשותו אלא לגבי בעל). אבל לא קנה לה הבעל עדיין לגמרי שיהא חל ההפרה קודם שנכנסה עמו לחופה. וגם יש סברא גדולה לזה דנראה דנשואין ודאי הוה דבר שבגוף דלא שייך ע"ז שליחות. וא"כ גם השתא דיליף ר"י מקרא דונדר אלמנה כו' י"ל דלא גלי קרא דלא הדרא לרשות האב אלא באותן הנדרים שנדרה אז אבל מה שתדור אח"כ אחר שמת הבעל שפיר י"ל דהדרא כיון שלא נכנסה עדיין לרשות הבעל ונראה שכן הוא שי' רש"י שם שפירש שנדרה בדרך והתו' הקשו עליו דהא מלזנות בית אבי' נפקא ע"ש. והיינו שהבינו דברי רש"י אף בלא מת הבעל. אבל כוונת רש"י גם כן במת הבעל אלא דס"ל כהטור דבמת דווקא באותן נדרים שבדרך. אבל מה שתדור אח"כ יכול להפר.

ומ"מ לדינא צ"ע כיון שרבו החולקין בזה:

ש"ך סקכ"ב משמע הא לא מת יכול להפר אחר יום שמעו כוונתו לדקדק דדווקא משום ששתק האחרום ביום שמעו ומת ביום שלאחריו דהוה כהקמה אינו מיפר האב. הא היפר האחרום ביום שמעו והאב לא שמע עד יום שלאחריו יכול האב להפר. ולשון לא מת כוונתו שאין חסרון משום מיתת האחרום בלא הפרה. וקרוב להגיה הא לא שתק. ועכ"פ כך כוונתו בוודאי ומשו"ה קשי' לי' דלהרמב"ם בס"ה בעי דווקא שישמעו ביום אחד. ובסו"ד צ"ל בזה הלשון וצ"ל דהרמב"ם השמיענו כו' וכוונתו ליישב דהרמב"ם שלשונו הוא במחבר לא נחית אלא לאשמועינן דאפי' ביום שמיעת הבעל לא הי' האב יכול להפר כששתק הבעל כל יום שמעו. ואפילו מת אח"כ לא בטל הקמתו. ומ"מ הוא דוחק. וקושי' כבר יישב הלח"מ דאדרבה מת עדיף טפי דכיון דהיפר ומת שפיר יכול האב להפר אפי' שמע האב ביום אחר דבזה הרי כח הפרת הבעל בטל לגמרי ונתרוקנה רשות לאב ותו שפיר יכול להפר לגמרי ביום שמיעתו שלו לבד. והביאו הגר"א בסקי"ג בקצרה ע"ש. ומיהו לשון הרמב"ם בהלכה ט"ז ולא שמע האחרום ומת בו ביום האחרום צ"ע קצת לפ"ז אם לא שנימא שהוא ל"ד:

ט"ז סקי"ג האריך בשי' הרמב"ם דאפי' לא שמע האב עד אחר מיתת האחרום שהיפר ג"כ יכול להפר לבדו כשאין אחרום וכ' דאלו העתיק הב"י לשון הרמב"ם כהווייתן לא כ"כ ודעתו בלשון הר"מ אין האב יכול להפר לבדו אלא בשותפות האחרום אם נתאחרסה היינו דאם נתאחרסה צריך שותפתו ובלא נתאחרסה מיפר לבדו. ובודאי דאין פשט הדברים מורין כן כלל אלא דהא לא נתאחרסה א"י להפר וכ"כ בהדיא הרשב"א בחידושיו בשי' הרמב"ם וס"ל דבלא הספיק האב דברייתא ג"כ פליגי בה ובריש ל"פ דשמע האב קודם ע"ש וכן חילק הב"י בבדה"ב וכיון ברה"ק ככל דברי הרשב"א ומה שהקשה הט"ז דסתמא ילפינן מהיו תהי' דגם קודמי הוי' שני' מיפר האב לבדו ולא מחלקינן בין שמע כו' אין שום קושי' דהא בהפר האב תחילה ומת האחרום ודאי קיי"ל כב"ה דאין האב יכול להפר וע"כ דהוא מסברא משום דבזה איקלש כח האחרום ואינו יכול להוריש וה"נ י"ל בהפר האחרום דאיקלש כחו וא"י להוריש אלא דבזה ששמע האב מקודם שהיר מהני והכל מסברא ולק"מ:

שם סקכ"א דאלו ביום שמיעת האב חשוב הפרת האב ללא כלום כיון שיכול להפר עכשיו כו' כן הוא בהדיא בהלכות הרמב"ן על נדרים שנדפס בימינו וכן צריך להגי' בש"ך סקל"ב שמיעת האב וכן הוגה בדפוס חדש:

סט"ז שמע אב והיפר כו' ואם חזרה ונתאחרסה בו ביום כו' כ' הבה"ג סק"מ בשם הר"ן דדווקא בו ביום הא ביום של אחריו כיון דהי' יכול להפר ולא הפר קיימי' לנדרי' ודבריו תמוהין דאף דבאמת כ"כ הר"ן בבריי' אבל ע"כ צ"ל דהברייתא נקט הכי משום ב"ש דאיירי התם בסיפא. וב"ש ס"ל בר"פ דבכה"ג ג"כ האב מיפר לבדו אפי' לא נתאחרסה ע"ש וא"כ כשלא היפר קיימי' אבל אנן לדינא הא קיי"ל כב"ה דהאב לחודי' לא הי' יכול להפר ולא שייך כלל דקיימי' וז"ב. וע"כ צ"ל כמש"כ הט"ז דכוונתו ביום שמיעת האב דלאחר יום שמיעת האב א"י להפר עוד משום דהא לשי' הרמב"ם בס"ה בעי דווקא שיהי' הפרת האב ובעל ביום אחד. ואף דכתב בסמוך בשם הלח"מ דמת האחרום שאני דהוא חוזר הכל לרשות האב. זה כשלא הפר האב והאב עצמו יכול לירש כח האחרום. אבל כשהפר דאיקלש ואין יכול האב לירש אלא דכשיש אחרום הוא כרעא דקמא כמש"כ הר"ן. וא"כ ודאי לא עדיף האחרום האחרון מהראשון ובעי דווקא ביום שמיעת האב. וע"כ דבזה מתפרש אליבא דהרמב"ם פלוגתא דב"ש וב"ה בבריי' בדס"ט דס"ל לב"ה דאין האב יכול להפר והיינו לבדו אם לא בשותפות אחרום לשי' הרמב"ם כמו בבריי' בתריי' בדע"א. וכמו שהעתיקן שתיהן בהלכה י"ט כב"ה. ולפי"ז לשי' הרמב"ם ע"כ ליתא לדהרמב"ן וס"ל דגם ביום שמיעת האב א"י להפר לבדו דהא ע"כ בה"ג איירי. ודברי המחבר שהרכיב שניהם וכ' שי' הרמב"ן שמיעת האב ה"ה מיפר לבדו. וכ' נתאחרסה בו ביום כשי' הרמב"ם ודאי תמוה. דה"ה סותרים זא"ז כנ"ל. ומש"כ הט"ז בדברי הרמב"ם דאין כוונתו אלא בשיש אחרום. והולך לשי' בסקי"ג דפירש כן גם לענין היפר האחרום. וכ"כ שם דליתא וכ"ש דא"א לומר כן בכאן דהא ע"כ דלהרמב"ם פירושא דב"ה דאין האב יכול להפר הוא בהכי כנ"ל ודו"ק:

ט"ז סקכ"ד כ' ליישב קושי' הרשב"א הא דלא פשיט משמואל לענין גירושין כשתיקה דלא קיי"ל כשמואל בהא דאמר על המתני' (כנ"ל) דאיירי בגירושין כו' אבל קיי"ל כוותי' דאפי' נראו כו' וכן כ' בזה המהרש"א בח"ה ע"ש. ודברי חי' הגרע"א ז"ל בזה לא נודע כוונתו דמאי מוסיף על הט"ז דהא זה מסקנת הט"ז עצמו והרש"א עיין שם:

סכ"ב קיים באחד מלשונות של הקמה וקסבור שאינו הקמה כו' הגר"א ז"ל כ' דזה צ"ע ואולי כוונתו דהא קיי"ל דנשאלין על ההיקם אלמא דבטעות לא הוה היקם. וכן קשה מסל"ב שכתב וכן אם קיים בידיעה קמייתא שהי' סבור שהיא אחרת לאו כלום הוא ע"ש אמנם המעיין דברי הרשב"א בב"י שדימה זה לשותק ע"מ למיקט דהתם נמי הוה טעות דהוא סבור שיכול עוד להפר ואפ"ה א"י להפר. וה"נ בקיים לה וסבור שיהי' יכול עוד להפר. וכה"ג כ' הר"ן סו"פ נערה המאורסה דקיים בלבו הוה קיים תיכף דל"ג משותק כל מעל"ע ע"ש. וה"נ הקיום בטעות לא גרע משתיקה מעל"ע דמהני בטעות וא"כ לא קשה מסל"ב דהא התם מבואר דבטעות דשם גם שתיקה מעל"ע ל"מ ויכול להפר אף לאחר מעל"ע משעת הנדר כל מעל"ע משעה שנודע לו איזה היא דטעות כזה דמי ללא שמע וכיון דלא מהני בכה"ג בשתיקה ה"נ ל"מ בקיים. וכן הא דנשאלין על ההיקם ודאי הוה נמי בכה"ג דהוה טעות גמור ונכון:

ט"ז סקכ"ה נרשם בטעות על הקמתו הקמה וצריך להיות על ביום שמעו:

סכ"ג בהגה וטוב להחמיר אם הקים הבעל שישאל על ההקמה ויפר. ואם אינו ביום שמעו יתיר ג"כ חכם. בחידושי רע"א מקשה דלמה לי הפרת הבעל דכיון דנתבטל ההקמה אפי' לשי' הפו' דשוב א"י להפר מ"מ הא זה ודאי לא עדיף משתק מעל"ע דכ' הרב דבזה יכול חכם להתיר כיון שלא קיים ממש. אבל המעיין בהגמ"ר סופ"ג דשבת הביאו הגר"א מבואר דס"ל דכ"ז שיכול הבעל להפר אין החכם מיפר וכמו שהוכיח מסוגי' דשם מי יימר דמזדקק לה בעל ע"ש. וע"כ הא דכ' הרב דבשתיקה מהני התרת חכם

זה דווקא אחר שכבר שתק הבעל מעל"ע דאין הבעל יכול להתיר עוד. בזה מהני התרת חכם. אבל בתוך מעל"ע ודאי ל"מ. וא"כ גם בזה לשי' הפו' דגם אחר יום שמעו מהני שאלה על ההיקם. ויש לו מעל"ע אחר השאלה דחשוב אז כיום שמעו ויכול להפר. צריך דווקא הפרת בעל ול"מ התרת חכם. ומשו"ה מספק זה צריך גם הפרת הבעל ואנו חוששין גם לשי' הפו' דל"מ הפרה משו"ה צריך גם התרת חכם. ומלשון הש"ך נראה דגם חילוק זה דשתיקה לא ברירא לי' ומשו"ה ל"מ אלא בתורת ס"ס שמא מהני הפרת הבעל ושמא מהני התרת חכם ובדיעבד סמכינן אהתרת חכם לחוד. דכן עיקר. ומש"כ רע"א ראי' מדברי הרא"ש ותו' גבי נדרא דדביתהו דרבינא. וכעין זה יש לדקדק כן גם בדברי רש"י ר"פ המדיר באוקימתא דנדרה היא וקיים לה הוא דכ' רש"י דהיא לא תבקש פתח לנדרה דמשמע דיכולה להתיר ע"י שתמצא היא פתח לנדרה. אבל יש לדחות כ"ז דבאמת יעשה כדברי הרב ובדברי התו' יהי' הגי' ולמ"ד אין נשאלין כו' כגי' הישינה ודוק היטב:

סכ"ה וי"ח דא"י להפר עד שישמע ברים סרכ"ח כ' דיש להסתפק אי שכחה מה שנדרה אי מיקרי זה שמיעה וצ"ע:

שם בהגה ומיהו אם היפר ואח"כ שמע מהני בש"ך הקשה ע"ז מדברי הרא"ש ונראה דס"ל להרב כיון שתלוי בגי' הספרים ע"ש י"ל דרי"ו ס"ל שחזר בו הרא"ש ויש הוכחה מדברי הרא"ש בסי"ג דקסבור בתו מהני ובודאי אף דעל גוף ההפרה י"ל כיון שא"ל סתם אשה הוה הפרה סתם אבל לענין השמיעה בודאי אין סברא כלל דזה הוה שמיעה אלא כיון דע"כ צריך שם שידע אח"כ שהיא אשתו מהני שמיעה דאח"כ אע"פ שלא אמר תחילה לכי שמענא ודוק:

סכ"ח בהגה ואם תלוי במעשה א"י להפר עד שיחול משמע דלפ"ז כשיחול יש לו מעל"ע להפרה וע' ר"ן דפ"ז גבי פלוגתא דיודע אני דיש מפירין אבל א"י שזה נדר דר"מ ס"ל דל"י ופי' דאפי' אח"כ כשנודע לו שזה נדר א"י להפר דזה לא מיקרי יום שמיעה אע"פ שלא הי' יכול להפר תחילה וגם חכמים ל"פ בסברא זו וא"כ אפשר דגם כאן א"י להפר אפי' אח"כ. אמנם בפי' הב' שם וקיי"ל כן בסכ"א משמע ודאי דיכול להפר. וכן משמע בהדיא בש"ך לקמן ס"ק פ"ה ע"ש. וע' חרע"א דהביא ראי' לשי' הר"ן דבדבר שעשוי לעבור עליו יכול להפר לאלתר מסוגי' דריש המדיר בתלתה קישוטיה בתשמיש דאפי' למ"ד דקישוטה לא הוה אפי' דברים שבינו לבינה מ"מ כיון דקרי לה מנוולת עשוי' לעבור ומיפר. ולענ"ד דכמו לשי' רי"ו והטור בההיא דקונם שאני נהנה לך אם עושה אני ע"פ אבא. דאע"ג דבעושה אני ע"פ אבא גופא א"י להפר כדאיתא בהדיא בפרק וא"נ מ"מ כיון שתלתה הנאת בעלה בזה הוא גנאי לו והוה דברים שבל"ב ויכול להפר. ה"נ בהא דתלתה קישוטה בתשמיש ודאי ג"כ דהוא לו גנאי שתלתה קישוטי' בתשמישו ושפיר י"ל גם שם דיכול להפר משום דברים שבל"ב ואינו כלל משום עשוי' לעבור. וכן בהא דסרל"ה ס"ג גבי תלתה תשמיש אם תלך לבית אבי' דיכול להפר היינו נמי משום גנאי דכ"ז ודאי גנאי הוא לו ע"ש. וער"ן שם בר"פ וא"נ שכ' דההוא דלאחר שאתגרש כיון דאינו בידה בזה בודאי יכול להפר וחידוש שלא הזכירוהו. וי"ל גם דברי הרמב"ם דאם תלך למקום פלוני הוה בכה"ג:

סכ"ט הבעל מיפר לשתי נשיו כאחד כו' וי"ח. בר"ן הביא ראי' לשי' החולקין מסוגי' דדפ"ו גבי כסבור אשתו ונדרה בתו דאמרינן דאותה דוקא ולענ"ד ע"כ צריך לחלק משם דהא מבואר בהדיא שם דכסבור לענבים ונדרה בתאנים נמי לא הוה הפרה. ומשמע בהדיא בסוגי' דהוא ג"כ משום אותה ע"ש. והרי בהדיא תנן בדע"ב כל נדרים שנדרת כו' אלמא דמיפר שני נדרים כאחד ולא ממעטינן לה מאותה. וע"כ דדינא דלשנים הוה מילתא אחריתי ולא שייך הך מיעוטא אלא לענין דצריך שידע אותה ונכון:

ס"ל אין יכולין לעשות שליח לא להקמה ולא להפרה בחרע"א הקשה דמבואר ברא"ש דהוא משום ספיקא לחומרא. וא"כ בהקמה הוה החומרא להיפך. וראיתי מי שכ' דבהקמה ל"פ כלל דהוא מדין נדר וא"י לנדור ע"י שליח. (כמש"כ הב"י באו"ח סתל"ד). ותדע דבפלוגתא דר"י ור' יאשי' בש"ס גבי האומר לשליח כל נדרים שתדור אשתי ה"ה מופרין ל"פ אלא בהפרה. ובאמת הראי' אינו מוכרח כלל. דהא בסוגי' דנזיר י"ב מסיק דפלוגתיי' דוקא אליבא דר"א דיכול להפר קודם שנדרה דלרבנן דכיון דלא מצי איהו למיפר לא מצי למשוה שליח ע"ש. וא"כ בהקמה דר"א מודה דא"י להקם קודם שנדרה פשי' דלכו"ע לא מצי למשוה שליח. אבל לאח"כ אפשר שפיר דמצי משוה שליח אף להקמה. מ"מ דבריו נכונים דהוא מדין נדר ואין שליח בנדר וכ"כ בהדיא הרמב"ן בחידושיו ר"פ מי שמת דאינו יכול לנדור ע"י שליח והארכתי בזה בחיבורי ב"י ס"ו וס"ז ע"ש:

סל"ז אין נדר זה כלום נראה בשי' הרמב"ם דאין נדר זה כלום שפיר משמע דהי' עד עכשיו נדרה נדר אלא דהוא מפירו מעכשיו ואומר שאינו כלום והוא כדין בעל דמבטלו מאחרי שנדרה ועוקר לגמרי. אבל אין כאן נדר דלקמן. זה ל"מ דמשמעותו שעוקרו למפרע וזה לשון חכם ולא בעל דאינו יכול לעוקרו למפרע ודוק:

סמ"ד קיים ומופר ליכי בב"א כו'. ולהרמב"ם הוה קיום. בר"ן תמה עליו כיון דמסיק בש"ס כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו א"כ אין כאן לא הקמה ולא הפרה ולענ"ד י"ל בשי' דס"ל כדברי הרשב"א בסכ"ב דהקמה בטעות הוה הקמה כמו שתיקה ע"מ למיקט דהוה בטעות ומהני והנה אמרינן בעירובין (ד"נ) ובקדושין (דנ"א) דבמעשר בהמה קרא לעשירי ולאחד עשר עשירי שניהם קדושים ול"א כל שאינו בזא"ז כו' משום דאיתא בטעות ע"ש. וא"כ הא דאמרינן הכא כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו. זה אינו אלא על ההפרה דודאי ליתא בשום טעות וכמו בנדרה בתו וסבור אשתו וה"נ בכל דבר ודאי דליתא בטעות. אבל ההקמה כיון דאיתא בטעות כנ"ל ודאי חיילה בב"א אפי' אינה בזא"ז וא"כ שפיר חיילה ההקמה ולא ההפרה:

סמ"ו א"ל מופר ליכי למחר אינו מופר עי' נה"ך דהאריך בשי' הרמב"ם דאינו הפרה אבל הקמה נמי לא הוה ויכול להיפר אח"כ ביום שמיעה גופא. ולענ"ד ראי' גדולה לדבריו דהא בעיא דקיים ליכי שעה ומופר לאחר שעה לא איפשטא ואזלינן לחומרא דהוה הקמה לעולם. ומ"מ משמע בהדיא בש"ס ובשו"ע סמ"ח דאם לא אמר קיים ליכי שעה אלא אמר מופר ליכי לאחר שעה לבד בזה ודאי מהני. ולדברי הנה"ך א"ש דבלאחר שעה לבד לא משמע דמקודם הוה הקמה אלא דאינו הפרה ומשו"ה לאחר שעה שפיר יכול להפר. אבל בבעיא דמופר למחר. למחר אינו יכול להפר. אבל אם נימא בזה דהוה גם כקיום היום. א"כ גם בלא"ש להוי נמי כקיום על השעה וא"כ הא אינו יכול להפר גם אחר קיום לשעה. וע"כ דאין זה אלא כלא היפר:

ט"ז סקמ"א אע"ג דשם איתא בשאמר קיים ומיפר לא"ש בב"א. מ"מ כשאמר אח"כ נמי נ"ל דמהני עכ"ל. ובאמת כן הוכיח שם הר"ן בהדיא מהא דאייתי התם מהא דשמע בעלה ואמר ואני. דליפר לאחר שעה. הרי בהדיא דבכה"ג נמי מהני ע"ש:

סמ"ט וי"א שא"י לשאול על ההיקם אלא ביום השמיעה. ואע"ג דלא הי' יכול להפר אחר ההיקם מ"מ אין לו אלא יום השמיעה. וכ"כ הר"ן והרא"ש גבי בעיא דגירושין כהקמה דהא דנקט ואהדרה ביומא דאי לא אהדרה ביומא אפי' גירושין כשתיקה כבר עבר יום השמיעה. אע"ג דבסוף היום לא הי' יכול להפר. ואע"ג דהרא"ש הקשה ע"ז מירו' דמוכח דנשתתק נותנין לו יום אחר. לולי ד"ק הי' נראה דנשתתק שאני דהוה כמת הארוס בו ביום ששמע. דכ' הרא"ש בהדיא דמיפר האב ביום שמיעתו אף לאח"ז ולא חשוב שתיקת הארוס כהקמה כיון שמת בו ביום. ולא נשלם שתיקתו כל היום. ואפ"ה בגירושין אפי' אינו כהקמה חשוב שפיר שתיקת כל היום השמיעה כהקמה אף שלא הי' יכול להפר בסוף היום. וה"נ נשתתק ודאי הוה כמת אבל היקם אף ששאל אח"כ כיון שכבר עבר מעל"ע א"י עוד להפר כיון דהי' מעל"ע בשתיקה דהיקם ודאי לא עדיף מגירושין. ומיהו מהש"ס עצמו אין ראי' להקשות על שי' הראשונה די"ל דלשון ביומיה קאי אגירש דאי

לא

לא גרשה ביומא פשי' דהוה הקמה ע"ש. ועי' עוד בר"ן דאהדרה ל"ד דהוה"ד אם נתארסה לאחר. ואולי י"ל בזה דלכאורה יש לעיין דאפי' גירושין כהקמה מ"מ כיון דרוצה עכשיו להפר הא יכול לשאול על הקמתו. ואפ"ל דמיבעיא לי' הא גופא אי צריך התרה על ההקמה. אבל יותר נראה דכיון דהקמה זו ע"י מעשה של הגירושין שוב אין בזה שאלה כמו בנדר ותרומה באתי ליד כהן. ולפי"ז י"ל דרבותא זו אתי לאשמעינן דאין שאלה בזה. ופשוט דלא שייך זה אלא כשאהדרה הבעל גופא אבל כשנשאת לאחר פשי' דלא שייך שישאל האחר ומשו"ה הוצרך לומר אהדרה ודוק:

סנ"ד גמר בלבו להדירה כו' כלומר הרי את נזירה כמותי ואמרה אמן א"י להפר. ע' ביהגר"א שצ"ל כאן שזה כמו שתלה נדרו בנדרה. ולכאורה נראה דה"פ כיון דנדרו תלוי בנדרה. ואם נאמר דנדרה תלוי ברצונו א"כ גם נדרו תלוי ברצונו. וכ"כ בסרכ"ח דזה א"א דהוה מתנה על מש"כ בתורה ומ"מ ל"נ לי דמאי חזית לבטל הפרת נדרה יתבטל התנאי דתלה בנדרה ונימא דיכול לבטל נדרה ושלו קיים ע"כ נראה דהנה הרא"ש בגיטין פ"ד ס"ח נסתפק אי נתן לה הבעל רשות לנדור אי יכול להפר ע"ש והנה מוכח מכאן דמבואר דאם הי' בדרך שאלה יכול להפר והרי נותן לה רשות וע"כ דיכול לחזור. ומיהו כ"ז ברשות לבד אבל כשגומר בלבו דהוה כהיקם גמור והיא אמרה אמן בתוכ"ד להקמתו הרי מבואר בסל"א בנדרה בתו וסבור אשתו דלא הוה הפרה. ואם נודע לו בתוכ"ד הוה הפרה. וכן לענין הקמה. ובש"ס שם מדמינן לה לדין קריעה ע"ש. והרי גבי קריעה מבואר דאפי' מת לאחר קריעה אם הוא בתוכ"ד מהני. וה"נ נראה לענין הקמה קודם הנדר בנדרה בתוכ"ד מהני. ומשו"ה א"י להפר כאן דהוה כהקמה. כיון שהיא אמרה אמן בתוכ"ד וקבלה הנדר מהני ההקמה שבתחילה כנ"ל ולשון שתולה נדרו בנדרה היינו דהוה כהקמה גמורה כמו נדרו. ולפי"ז אפשר דאם נשאל על הקמתו שפיר יכול להפר אח"כ ושלו קיים וצ"ע:

ט"ז סקמ"ח ונראה פשוט דהוה"ד בדברים שבל"ב חוזרת לרשות האב כשמת האדוס ודלא כהפרי' כו' ולולי ד"ק הי' מסתפק דאפי' כשהארוס חי אי שייך כלל שותפות בדברים שבל"ב דהרי אין להם כח אלא בשותפות וכשהוא ע"נ שפיר הם שותפין בכח אחד אבל בל"ב הרי אין אחד שייך לחבירו. ומה שנוגע לזה אינו נוגע לגבי השני הוה לגבי' כנדר אחר. ואף כשנוגע גם להשני מ"מ זהו כח אחר. ובזה הוה לגבי הראשון כנדר אחר. ואינן שותפין בכח אחד ואפשר דל"מ כלל וצע"ג:

ש"ך סקע"ז והפרה דאידך אינו מעלה ואינו מוריד כיון שאינו יכול להפר כוונתו דמלבד מש"כ קודם דהכא מיקרי כולו נדר. דאפי' לא תאמר כן מ"מ כיון דאינו יכול להפר לזה שאינו מתענה. א"כ אפי' אם יפר מאי מהני והוה כלא היפר וע"כ כמש"כ מקודם ודברי הטור אינם מובנין:

סס"ד קונם שאיני נהנה לבריות כו' אלא דברים שבל"ב עט"ז דהטור מסיים ואינו מופר אלא כ"ז שהיא תחתיו ובאר בסקנ"ה וסקנ"ט וסקס"א בשם הרש"ל דלא הוה ככל דברים שבל"ב דמיפר לעצמו כ"ז שהוא יכול להחזירה דכאן דהוא נאסר עם כל העולם שאני ולפי"ז הי' ניחא לפרש לשון המשנה דפ"ג קונם שאיני נהנה לבריות א"י להפר ויכולה להנות מלקט שכחה ופיאה דמפרש ר"נ דקיי"ל כוותי' נתגרשה יכולה להנות מלשו"פ פי' ולא מבעלה דאחר גירושין הוה גם בעל בכלל הבריות (ובשו"ע כ' ולא היפר והב"י לשי' דס"ל דהפרה מהני ככל בל"ב דמהני אפי' לאחר גירושין) ולפי"ז אתי שפיר בפשי' דקאי אפי' היפר דהא דתני דא"י להפר מפרשינן שם דא"י להפר משום ע"נ דמתני' ר"י כדאמר התם בדפ"ב אבל הא מודה ר"י דהוה דברים שבל"ב וכמש"כ שם הר"ן לגרסתינו ומשו"ה קאמר כיון דאינו ע"נ ומשו"ה נתגרשה אינה יכולה להנות אלא מלשו"פ ולא מבעלה אפי' היפר דבכה"ג דהוא נאסר עם כל העולם לא מהני הפרת בל"ב לאחר גירושין כמש"כ רש"ל אבל אי הוה ע"נ כמו דס"ל לרבנן הוה מהני אפי' לאחרים ואפילו לאחר גירושין ומיהו סברתו דחוקה מאוד לחלק בזה דמאי נ"מ לבעל אי אסורה גם לאחרים וגם סוגי' דר"פ וא"נ לא משמע כן כלל וצ"ע:

ט"ז סקנ"ה ובפרי' מחלק בין מזכיר פירות להנאה סתם ולא עיין בגמ' דפ"ב הנה משום הא לא איריא דהפרי' כ' דפירות חמור טפי ויש טעם לחילוקו דפירות חנווני משמעו' אפי' יצא מרשותו ע' לעיל סרט"ז וכמשכ"ש. אבל הנאת פלוני כל שיצא מרשותו אינה נהנה ממנו. והש"ס שם פריך מכ"ש דאפי' בפירות לא הוה ע"נ וכ"ש הנאת פלוני. אבל מה שקשה על הפרישה דהרי הרא"ש פסק בהדיא כשמואל דהנאת פלוני הוה ע"נ ע"ש:

סס"ח אסרה עלי' תשמיש כל אדם כו' בט"ז דהטור כ' אסרה תשמישה על כל העולם וכ' הב"ח דאע"ג דמבואר לעיל דאינה יכולה לאסור תשמישה עליו דמשועבדת לו הכא בכולל על הכל חל. והנה לפי דברי הט"ז בס"ק ס"ג דתשמיש ורחיצת פניו כו' אינו מדין שעבוד אלא דהוה לגמרי כקנין הבעל כיון דלא מצי לסלקו בזוזי. ומשו"ה מדינא לא חל וס"ל דבזה אינו חל אפי' לאחר שיגרשנה ע"ש. לפ"ז פשוט דלא שייך כלל תי' זה שבכולל גם כאן. דודאי ל"מ כולל לאסור פירות חבירו על חבירו. והוא פשוט ואי"צ ראי' על זה ולרווחא דמילתא אמינא שיש גם ראי' ע"ז מדברי הר"ן ר"פ השותפין גבי שותפין דאמרינן דביש בו דין חלוקה אסורין עד שיחלוקו. וכ' הר"ן דאע"ג דלפ"מ דקיי"ל אין ברירה הו"ל לאסור אפי' לאחר חלוקה דהא קיי"ל דקונם ככרי עליך אסור אפי' ליתנה לו במתנה ולמוכרה לו מ"מ זה ודאי לא אסיק אדעתי' לאסור גם אחר חלוקה. דא"כ הוה אוסר פירות חבירו על חבירו ע"ש. הרי אע"ג דהתם ודאי הוא כולל אפ"ה זה א"א וא"כ ליתא לתי' הב"ח. אבל באמת לענ"ד דברי הט"ז בזה תמוהין דודאי לא שייך שהאשה גופא תהי' כקנין בעלה לגמרי ובודאי לא חשיב אלא שעבוד. והוא מפורש בגטין ר"פ הזורק גבי יד אשה אטו אשה ידה גופא קני לי' ע"ש ובודאי לא שייך אלא שעבוד. ומה שהוכיח זה מהא דפריך אאיני משמש מטתי למה יפר הא משעבדא לי' דלימא דיפר משום אחר גירושין שלא תהא אסורה לחזור לו והוכיח מזה דזה אינו חל כלל מדאו' ומשו"ה גם לאחר גירושין אינו חל דהוה דבר שלא בא לעולם. ודוקא במע"י דמדאו' קונמות מפקיעין מידי שעבוד וחל תיכף אלא מדרבנן הוא דאינו חל. ומשו"ה חל אחר גירושין וסברא זו הוא מדברי הר"ן בסוגי'. אבל כבר הרגיש הנה"ך דאין זה הוכחה דלק"מ. דהא קתני שם שלא ארחץ פניו אי"צ להפר. אלא שצריך לבאר הא דלא חייש הך תנא באמת לאחר גירושין. וצ"ל כמש"כ הר"ן בדפ"ה גבי קונם שאני עושה לפיך בטעמא דת"ק שם דס"ל דאי"צ להפר דס"ל דל"מ הפרה לאחר גירושין. (ולכאורה צריך להבין דהא בר"פ וא"נ פריך בפשי' דמהני הפרה לאחר גירושין גם בדברים שבל"ב מדריב"נ דהכא ומשמע דליכא פלוגתא בהא. אבל למדתי כוונתו מדבריו על הרי"ף כתובות בהך מתני'. דהכא שאני כיון דקודם גירושין אינו חל כלל ואינו חל אלא לאחר גירושין יש לנו לומר דלא שייך בזה כלל דברים שבל"ב ע"ש. ובזה הוא דפליג ת"ק אבל בדברים שחל תיכף שפיר משמע לי' לסוגי' דר"פ דל"פ כלל בהא וא"כ עכ"פ ת"ק דריב"נ ס"ל בזה דל"מ) וה"נ ס"ל להך תנא ומשו"ה בלא ארחץ פניו וידיו אי"צ להפר משום דס"ל דל"מ כנ"ל ומשו"ה פריך שפיר בשאיני משמש מטתי למה יפר דהא קודם גירושין לא חל ואי לאחר גירושין הא ס"ל דל"מ כדמוכח מסיפא ואין שום הוכחה. דהכא עדיף משאר שעבוד. וא"כ נכון תי' הב"ח די"ל דבקונם כללי דאסר אכו"ע שפיר חל וכן מצאתי בתשובת רע"א סקס"ח שכ"כ. ומה שהקשה רע"א על הב"ח דהא כ' התו' דהא דחל על אחרים אע"ג דאין איסור חע"א משום כולל. וא"כ היכי נימא דחל על הבעל משום כולל כיון דעל אחרים גופי' אינו חל אלא מכח הבעל ע"ש. לענ"ד לק"מ דהא הם שני ענינים נפרדים מה שאינו חל על אחרים הוא מכח אין אחע"א. וא"כ בזה הוא שפיר כולל משום הבעל דהוא היתר. ומה שאינו חל על הבעל הוא משום שעבוד. שפיר אמרינן דחל עליו בכולל משום האחרים דעל האחרים ליכא שעבוד. ולפ"מ דקיי"ל דמדאו' קונמות מפקיע לגמרי מידי שעבוד ואסור אלא דהוא מתקנת חכמים שלא יחול פשוט דלק"מ דודאי אין ענין הדאו' להדרבנן ופשוט. ומה שהקשה ע"ז הט"ז מהסוגי' דאיני משמש מטתי לימא דג"כ משום כולל דשאיני משמש

משמע לכו"ע. לענ"ד נראה דבסתמא אם לא אמרה מן היהודים ודאי י"ל דאין דעתה אלא להיתרא ולא לאיסורא וכמשמעות הש"ס בדפ"ב להיתרא משמעה דמשו"ה כשאמרה מן היהודים דעתה נמי לאבעל ע"ש. וכ"ש דכשלא אמרה לשון מן היהודים ודאי אין דעתה אלא על הבעל לחוד וכן משמע ביבמות ספב"ש גבי נטולה לגי מן היהודים מהו ליבם ע"ש בדש"ע אבל ל"ע לקמן סרל"ח דלעז' רש"י אם מוכח דלא אכפת ליה אם חל גם על נכרי וע' מסב"ש ודוק:

ש"ך סקפ"ה אלא דמשמעינן דיכול להפר אע"פ שלא חל הנדר ובזה לריך דווקא שתלתה בדברים שבל"ב הנה זה ת"ש דלגי מהנה לך אם עושה לגי ע"פ שו"ת אבל בחיך נוונת שאני נהנה לאו"ה אם עושה לגי לך כיון דלגי' הנאת פלוני הוה ע"ב ועשייתו לו ודאי מסועבדת לו. וא"כ לא הוצרכו להזכיר בזה נגלי וביותר הרמ"ם שלא הזכיר כלל רק שאינו נהנה לאו"ה ע"ש וע"ע:

סימן רלה ס"ק ח"ת סק"ח תמה על דברי הרי"ב שכ' דנשבע שיוליכנה לאחתו דלא הוה שבועה דהוה כנשבע שלא לפרוע לב"ח דלמה ח"י ינשבע לגרם אחתו ע"ש (וע"ל אם ותמוה לי) ולכאו' הי' נראה דאין כוונת ר"ה כלל על גירושין וע' ניטין ס"ה דהוליאוה הוה כמיח דלא תיפשטא. ונראה דדווקא הכא דלפי הענין הי' משמע ודאי דבוונתו לגירושין ואפ"ה מיבעיא לי' גם אם דשמא חיכו לשון גירושין בלשון ב"ח ע"ש. אבל אדם שנשבע לעלמו ודאי כוונתו רק להוליאה מביתו ושלא ליתן לה התחייבות שלה. וזה ודאי הוה כמו נשבע שלא לפרוע לבע"ח. אבל שוב בח לידי תשובת הגאונים דפוס ליק תרכ"ג. ומלאתי אם תשובה זו לר"ה ומפורש אם דלא הי' לו לפרוע כמובאה. ול"ל דאע"ג דנשבעת גירושין אכתי לא מיחייב מ"מ הוה כנשבע שיקח מחביבו ולא ישלם דודאי הוה נשבע לעבור על המלוה. ואע"ג דמשמעות רוב פו' דקי"ל דכמובאה דרבנן. מ"מ אין זה אלא דכיון דאין חיובה מן התורה הקילו בה כדין דרבנן. אבל כיון שכבר נתחייב ודאי חוב הוא מן התורה ודוק. ומיהו בהגע"ז סי' קי"ט משמעות הפו' שחולקין על תשובה זו דהגאון וס"ל דאינה יכולה לעכב הגט בשביל הכתובה וע"ע:

ס"ג קונם תשמיש עלי אם אלכי לבית אביך יותר מחודש כו' יקיים ז"י כ"ה בטור ובש"ע דל"ד למש"כ התו' בחוסר עליה הנאתו ותולה בתשמיש דכ' דים לו ל"י של פרנס וז"י דתשמיש דש"ה דיכול לחסור הנאתו בלא תליה בתשמיש שחפסר בפרנס ומשו"ה לא מחמיל נדר דתשמיש רק אחר זמן כו' לענ"ד חילוק זה אין לו טעם בכאן דעיקר הטעם בכאן דכל שאינו קפה כ"כ לפי רחות חז"ל פסקו דש"י לכופו לגירושין. ואפי' נדר סתם שמא ימלא פתח לנדרו לפ"מ דקי"ל לדידן כשמואל ומאי ס"מ לדידה אם הם שני נדרים כיון דיכולה לסבול ל"י שלא לילך לבית אבי' וז"י בלא תשמיש. וגם בעיקר דבריו נראה שהכין דקופי' הש"ס. נבי הנאה אינו אלא מיותר מל"י אבל בל"י שחפסר בפרנס שפיר חל הנדר. ולכאורה פשוט דודאי אין הנדר חל גם בזה אלא בתליית תשמיש עליו אבל בל"ה ודאי אינו יכול להפקיע שעבודה דמאי מהני פרנס כיון דכל היתר דפרנס דלאו עליותי' קעביד ח"כ ה"ה מפקיע חיובו והפרנס ל"מ אלא דבל"י אינה יכולה לכופו לגירושין וז"ב. וא"כ אין שום מקום לפי' דאין חילוק ביניהם כלל. ולולי שאיני כדאי נראה לי בסברת המור דהנה רב סבור דכל שהנדר יותר מל"י נבי פרנס אז הוה"ד בשלא תלך לבית אבי' יוליך לאלתר דאע"ג דל"י מוקי לנפשה מ"מ זה דווקא כשלא נדר יותר אבל בנדר יותר לא וכדאמרינן בדש"ב חיכפל תנא לאשמועינן טייל לא בכולהו דאינו דומה מי שים לו פת בסלו ע"י שיתר הנדר ומסתבר לי' להעור דעד כאן ל"פ שמואל אלא דש"ל דמשום סברת דשמא ימלא פתח נ"ב אין הנדר קפה כ"כ ואינה יכולה לכופו לגירושין וא"כ בחסר עליו הנאתו ותלה בתשמיש שפיר כ' התו' דכל הל"י אינה כופהו שחפסר בפרנס ואח"כ תהנה ותחסר בתשמיש ז"י וא"י לכוף עדיין. אבל כ"ז שם דסנדרים הוא בידו והיא אינה בחה אלא לכופו לגירושין אבל כאן בהליכה לבית אבי' אף דמל שלא נדר אלא לפחות מל"י נ"ב אמרינן דמתויבת לסבול ואם תלך ותחסור היא נדמה להתיסור

תשמים על עלמה. אבל כשחסר יותר מל"י אע"נ דנבי הנאה ותשמים ס"ל לשמואל דמחויבת לסבול לפי' בסתם ולא מקרי זה לון לה פת דה"נ י"ל שמא ימלא פתח לנדרו. אבל כ"ז אינו אלא דאינה יכולה לכתי לכופו לגירושין בשביל זה. אבל לא נחייב לותה שלא תלך. דכו"ע לא פליג על רב ומודה לי' דלא מיקרי פגיעה ממנה והוה כחסר עלי' הוא תשמים ואין נותנין לו אלא ז"י של תשמים וי"ל דזה כוונת הדרישה נ"כ ולא תיקשי עליו תמיהת הט"ז ע"ש:

שם והוא שנדרה ואמרה קונם מין פלוני עלי כו' או שאמרה יחסור תשמיש עלי אם אוכל מין פלוני עט"ז דהפריסה כ' דגם בקונם מין פלוני היינו שפירשה כ"ז שהיה תחתיו וכ"כ התו' בפירוש וכ' הפריסה דהטעם דמסיק הש"ס נבי תלתה בתשמים דהכא סברה מיסני לי לא שייך אלא בתלתה בתשמים. והט"ז הקשה עליו התו' לא כ' אלא כ"ז דש"ד. אבל לפי המסקנא גם בזה אמרינן סני לי. ולענ"ד דברי הפריסה מוכרחין ואין זה שייך כלל להמסקנא דבש"ס דהכא רש"י פירש בהא דמוקמינן שם שמואל בנדרה היא וקיים לה הוא ופירש"י דהתם לא שייך להמתין דכיון דנדרה היא לי ניחא לה למיפק לא תבקש פתח לנדרה. הנה מבואר מדבריו ז'הולך לטעם זה לייבב הא דת"י להמתין והכא בפירות הרי פש' דלא שייך המתנה דקשה לה לפי' יום אחד וע"כ הא דהולך לזה משום דמפרש דגם בחוקימתא זו דשמואל ס"ל דקאי בתלתה בתשמים [ופי' כן משום דכיון דהכי הוה ס"ד ולא מפרש הש"ס דהדר בי'] והתו' הקשו היטב ע"ז דת"ש השתא נמי תיקשה ותאכל ותחסור ול"ל כהמסקנא דסבר מיסני סני לה וכמו שמפרש רש"י וא"כ למה פריך לה במסקנא. ע"כ פירשו בפשי' דהשתא ס"ל דהיא נדרה מזה נופח [ולא תשו לדקדוק רש"י הנ"ל וי"ל דס"ל דלא לריך לפרש דדווקא בנדר הוא שת"י לחסור עלי' אלא בתליה בתשמים מפרשינן בכה"נ אבל בדידה פשי' דהיא יכולה לחסור זה נופח על עלמה] ולא שייך כלל המתנה והוקשה להם דאם תחסיר סתם א"כ מאי תהני לה מה שיוליכה דהחיסור ה"ה קיים עלי' ע"כ פירשו שהיא פירשה כ"ז שהיא תחתיו. והנה הר"ן כ' בזה דלפי' תחסיר לעולם מ"מ כיון דקי"ל דהוא נתן לנכבע בין שיניה והוא הגורם שפיר יכולה לכופו לגירושין אע"נ דהגירושין לא תועיל לעניין הנדר מ"מ י"ל דלא בעינא לנבירא דסני לי ומקיים נדרי ע"ש וכ"ל דלפי' הר"ן לא קשה קו' התו' על רש"י דמאי מקשה לפי המסקנא משום דהשתא הא שני הסברות הם נפרדות דהכא הא קיימינן בנדר שהוא קשה עלי' בודאי דמן הדין ודאי שיגרשנה בשבילו. אלא דיש טעמה דמאי מהני הגירושין כיון שהיא תאסורה לעולם ותמרינן ע"ז דהגירושין הוא מנד אחר שא"א לה לדור עם נברא דסני לה. ולפי המסקנא בתלתה בתשמים שם הוא קושי' אחריתי דהוה כ"ל להמקשה דהכא נמי כיון דתוכל להתקשט ולאסור שבת אחת בלא תשמים. ובנדר זה לא קשה לה כדקי"ל במדיר מתשמים דאי"ל להוליכה ז"י. וה"ל התקשט ותאסר ז"י. ואהא מצי דהיכי אמרינן דהוא דבר קל דווקא נבי נדר הוא דסברה מיבעי' ליתתי ריתח ובתר הכי מייתבה דעתו וימלא פתח אבל הכא בנדרה היא והוא לא ריתח ולא שייך פתח ומשו"ה קשה לה נם שבת אחת וז"ב בשי' הר"ן. וא"כ פשוט דהתו' שכתבו בתחלת הסוגי' דל"ל דווקא כפירשה כ"ז שהיא תחתיו לא כ"ל שברת הר"ן בזה וכ"ל דלא אמרינן כלל לנבי הא סברת דסני לי ולא מצינת למידל עמו. והש"ס לא אמר הני סברת אלא לענין דבכה"נ הוה נדר קשה ואי"ל להמהנן. אבל כל זה כשתלתה בתשמים אלו דווקא וכשינרשנה תהא מופרת במין זה או בקיטוע. אבל כשחסרה מין אחד עלי' לעולם לשי' אינה כופהו להוליכה כיון שגם לכשיתגרש תהא אסורה ולא ס"ל סברת הר"ן. וזה כוונת הפרי' דסברת דסני לי לא שייך אלא נבי תשמים. פירוש דהיינו דאמרינן דבשביל זה הוא נדר קשה ואין בזה המתנה. אבל לעולם לריך לפרש כ"ז שהיא תחתיו. ומיהלא נסתר דברי הט"ז שכ' דהתו' לא כתבו זה אלא לפי הש"ד ולהמסקנא ס"ל ג"כ כדברי הר"ן דהא גם להר"ן הוא מילתא אחריתי ולא אלי כלל בהמסקנא וש"ד כנ"ל ומדלא פירשו

כהר"ן ע"כ דלא ס"ל כוותי' ותמהני על הגרע"א בחידושיו שהקשה על הפרי' מדברי הר"ן גבי תלתה בהנאה דכ' ג"כ סברא דמסני לי חדא דהרי הפרישה לא כ' זה אלא לשי' התו' והרי הר"ן חולק בפירוש. אבל יותר מזה תמיהני דכפי הנראה לא ירד לעומק דברי הפרישה דלפמש"כ ודאי דגבי תלתה בהנאתו גם להפרי' נמי שייך סברא דסני לי דליהוי נדר קשה אלא שיהי' זה טענה לכופו להוציאה אפי' תהא אסורה לעולם זה כ' הפרי' דהתו' ע"כ לא ס"ל הא וז"ב ומ"מ כ"ז לשי' התו'. אבל לפרש כן בכוונת הטור ודאי הוא קשה מאוד דהרי לא הזכיר שום דבר מזה דכ"ז שהיא תחתיו ובודאי שי' הטור כהר"ן ומה שחילק הטור תלתה בתשמיש לבבא בפ"ע הוא לאשמועינן לאפוקי מסברת המקשה דבעי למימר ע"ז להמתין ז"י כמו בדידי' אלא דבנדרה היא דלא שייך מירתת הוא קשה לה ואי"צ להמתין והוא סברא בפ"ע ודוק:

הלכות שבועות

סימן רלו ס"ב אבל עבירה איכא בכ"ד שמשקר וגם אין לו לישבע על חבירו כו' ע' ביאורי הגר"א דמפרש דברי הרמב"ם דנשבע על חבירו הוה בשעת שבועה ספק איסור. דאחר כך אם יעשה חבירו כמו שנשבע זה אין כאן איסור. ואם לא יעשה הוה שבועת שוא ומשום הכי ליכא מלקות דהוה ספק. וצריך לחלק מנשבע לבטל את המצוה דאפי' קיים כמו שנשבע הוה ש"ש דיצתה שבועה לשקר מפיו כמבואר בסרל"ח סט"ז וה"נ הרי בשעת שבועה ידוע שאין חבירו בידו וצ"ל דדווקא התם שהרי בתחילה הי' אסור לו לקיים שבועתו ומשו"ה הוי ש"ש. אבל הכא כיון דאפשר שחבירו יקיים לא מיקרי אלא ספק איסור וזהו פירוש דברי הרמב"ם וגם אין לו לישבע על חבירו היינו דל"מ אח"כ כשכבר נשתקר בשבועתו ודאי דעבר על איסור ש"ש אלא אפי' לכתחי' דאפשר שיתקיים ולא יהי' איסור מ"מ אסור מספק ונכון. והש"ך סק"ה הרגיש מזה וכ' לפרש דהיינו אפי' בדבר שקרוב שחבירו יעשה ע"ש ומשמע דלא ניחא לי' כמש"כ הגר"א. משום דס"ל דפשי' דספק ודאי הוא אסור. אבל פירושו דחוק דאינו במשמעות הלשון ועוד דבאמת אם הוא בדבר שהוא בגדר רוב שיעשה ודאי י"ל דמותר ואמרינן בסוף יבמות דטבע חסא ואר"נ האלוקים אכלו כוורא לחסא והיינו משום רוב. ואם אינו בגדר רוב הוה ככל ספק ואם ספק פשי' ג"ז פשי' אלא דהא גופא קמ"ל דהוא ספק איסור כנ"ל:

שם בהגה וי"א דבכה"ג לא הוה ש"ש דהנשבע לתת לחבירו ואינו רוצה לקבלו פטור עש"ך שהאריך ולולי ד"ק הי' נראה דאין כוונת הרב כלל למחלוקת בדין אם צריך לקיים אלא לעיקר הדבר דאינה ש"ש בכה"ג וכן משמעות ביאו' הגר"א ע"ש:

ס"ד או שנשבע שלא יאכל פירות הר"ן כ' דהוה נשבע לבטל את המנוה דאסור להמית את עצמו ולכאורה צ"ע דהא מבואר בס"ה דבכולל חל וא"כ ה"נ הוה כולל דחל על פירות שאינו מוכרח בהם להחיות נפשו ואע"ג דהכא הוה ל"ת הא כבר באר הש"ך דעיקר תלוי אם היא בקום ועשה או שוא"ת והכא הוה שוא"ת. אבל באמת הוא מבואר דכיון דהוא סכנת נפשות א"כ אפי' הוה חלה השבועה הא מחויב לעבור עליו דאין לך דבר שעומד בפני פ"נ ומחויב לעבור א"כ הדר הוה ש"ש מעיקרא ואינה חלה כלל ודוק:

ס"ה בהגה נשבע ע"ד שהוא גוזמא קצת כו' לא הוה ש"ש בט"ז האריך לתמוה בזה לדינא. ובאמת אף שפירוש הט"ז בדברי המרדכי אמת מ"מ יש לדקדק מדבריו דבכה"ג לא הוה ג"כ ש"ש. ועיקר הדבר הוא מחלוקת בדברי המחבר לקמן סרל"ט ס"א לענין שבועות הבאי ומפורש שם דהיינו במה שדרך העולם לדבר בענין זה דרך גוזמא אלא שחידוש קצת דהו"ל להרב להביא דעת המרדכי שם:

ש"ך סקט"ו אבל בשוא"ת חל נמי אל"ת בכולל וכ"כ הרמב"ם שבועה שלא אוכל תמרים וחלב. אין לזה הבנה דדברי הרמב"ם לקיים ומדין איסור חע"א בכולל. והכא לעבור וצ"ע:

ס"ו בהגה ואפי' יטעון העובר שהוא אנוס חי"נ ומ"מ יתיר שבועתו שמא יביא עדים. לכאורה לפי שי' הפו' בסרכ"ח ס"כ דנשבע לטובת חבירו אם התיר בלא דעתו בדיעבד נמי לא הוה התרה א"כ מאי מהני היתר זה. ונראה דזה כוונת הט"ז בסקכ"ג וז"ל ונראה דאע"פ דמהרי"ו כ' דהיתר זה הוא לרווחא דמילתא נראה דהוא דין גמור דהא חזינן בריש כתובות דתקנו רבנן משום צנועות דדילמא לא אנים וסברה דאנים כצ"ל ולכאורה דבריו תמוהין דהא משמע שם אדרבה דמדינא אין לה לחוש שמא אנים כמש"כ שם התו' בהדיא. אבל כך הוא כוונת דבריו דלכאורה אין היתר זה אלא לרווחא דמילתא אבל עיקר ההיתר דסמכינן דלא אנים דאי אנים מאי מהני ההיתר. וע"ז כ' דבאמת כיון דמן הדין אין לנו לחוש שמא אנים א"כ י"ל דחשו חכמים לעשות תקנה ולהתיר כאן אפי' בלא דעת חבירו. ומהני שפיר אפי' הוא באמת אנים כיון דאין מן הדין לחוש לזה וכמו שעשו תקנה לענין אונס בגיטין שיהי' מותר אפי' הוא אנים שמא יחמירו צנועות לחוש לזה ה"נ יש לתקן בזה להתיר בלא דעת חבירו וע' לעיל שם דבעבר מתירין בלא דעת חבירו. וה"נ הכא כיון דרשאי לעבור מן הדין ודוק:

סימן רלז ס"א שבועה אפי' לא הזכיר לא שם ולא כינוי וכבר האריכו הראשונים מסוגי' דסו"פ שה"ע דמשמע דלא פליגי אלא אי בעי שם אבל כינוי משמע דצריך לכו"ע והמחוור בזה שי' הראב"ד בהשגות פ"ב והביאו הרא"ש בשבועות (שם פ"ד סכ"ד) וגם הרשב"א שם בחידושיו דכל הני קראי דיליף התם שם הכל בשבועה דלעבר כגון עדות וסוטה ומקלל וכן בקרא דלא תשבעו בשמי לשקר קיי"ל כר"א דשקר הוא בלעבר. אבל בשבועה דלהבא כתיב שבועה סתם ולא כתיב שם בכ"ד. ואפי' לר"ד דס"ל דאוכל ולא אוכל שקר מ"מ בבל יחל דאיכא גם בקונמות בזה ודאי לא מצינו בזה שם. וה"נ בל יחל דשבועה ודאי דהוה גם בלא שם דמודה ר"ד בב"י בשבועה [כמש"כ שם התו']. וכ"כ רש"י בגיטין דל"ו ובכ"ד דשבועה דב"ד הוה בשם. וכל זה לא מצינו אלא בלעבר ודוק:

ס"ו מי שנשבע בשמים וארץ ע' פ"ת בשם החכ"א דדווקא דלא אמר לשון אני נשבע אלא אמר השמים לחוד. אבל אמר אני נשבע ודאי כבר הוה שבועה. ומש"א בשמים ל"ג ולכאו' זה תלוי במחלוקת האחרונים בסר"ה גבי נודר בדבר האסור דהרלב"ח ס"ל דאם אמר יאסור עלי כבשר חזיר כבר הוה נדר משום לשון יאסור ונחלקו עליו בזה. ועי' לשון הר"ן בריש נדרים גבי מש"כ דלא בעי שם לשבועות ונדרים וכ' דהא דתנן גבי שבועת העדות ובכל הכינוין היינו דלא נימא דהוה כשמים וארץ ומדלא כ' בפשי' דהתם הוה הזכרת הכינוי של שם עצמו כשבועה כמו מרא כולא כו' משמע בהדיא דבעי למימר דקאי התם באמר אני נשבע בכינוי ואפ"ה ס"ל דבשמים וארץ ל"מ וז"ב:

סימן רלח ס"ו אפי' אמר שבועה שלא אוכל סתם חלה גם על נבילה זה שי' רש"י דבמסקנא הדר בי' מהא דמוקי במפרש אבל שי' הרמב"ם ותו' דלא הדר בי' ולא מיחייב אנבילות אלא במפרש דווקא. וכ"כ בסו' סרל"ד דהחליפו שיטתן בסו"פ ב"ש גבי נטולה אני מן היהודים מהו ליבם. ומיהו שי' התו' יש ליישב בקל דהתם מן היהודים שאני דאסרה עצמה על הכל ואפי' דאיסורא. אבל שי' רש"י קשה טובא. ולעיקר הדין נראה לכאורה לדקדק מהא דרבא דאמר שבועה שלא אוכל תאינים. ושבועה שלא אוכל תאינים וענבים. מגו דחל על ענבים חל על תאנים. ולא אמר שבועה שלא אוכל סתם. משמע לכאורה דבסתם לא הוה אמרינן דחל על תאינים דהוה אמרינן דווקא אהתירא משתבע. ומיהו יש לדחות דהגרע"א הביא דברי הריטב"א דשבועה שלא אוכל תאינים וענבים תלוי בפלוגתא דר' יאשי' ור"י ולר' יאשי' דווקא שניהם ביחד ע"ש. והנה ודאי דלמ"ד שניהם ביחד דווקא ודאי לא חיילא כלל דהוה כתשע ועשר בסי"ב. ומיהו מימרא דרבא א"ש דהוא לשי' בר"פ השואל דס"ל כרבי יונתן דמשמע כ"א בפ"ע וא"כ אדרבה רבותא זו קמ"ל. ובזה מיושב מה שהקשו התו' דמאי אתא רבא לאוסופי אר"י. וכוונתם או דהול"ל הלכה כר"י או דהא כבר פסק רבא כר"י לבר מתלת ע' מש"כ בסר"א. ולפי"ז א"ש

דהא

דהא קמ"ל. ומ"מ מהא דפריך שם הש"ס ארבא פשי' לא משמע כן וצ"ע:

ט"ז סק"ו ונראה דאם אכל היום עפר ואמר קונם אשתי אם אכלתי היום לא מיתסר דהא לא חשוב אחשבי' וראיה מדנקט בס"ז דווקא נבילות וטריפות. והנה הרמב"ם כ' בפירוש להיפך שבועה שלא אכלתי היום והוא אכל כבר דברים שאינן ראוין או נבילות חייב והובא בש"ך סק"ט ע"ש. וכ"ה מוכרח לפי גירסתו בש"ס אלא משכחת כדרבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור ער"ן ואהא מייתי אף אנן נמי תנינא ממתני' דקונם אשתי נהנית לי אם אכלתי והוא אכל נבילות כו' ודחי דהתם דאכל כבר אחשבי' הרי דסברת הש"ס דאכל כבר שייך טפי אחשבי'. וא"כ כאן דא"ר דבעפר מהני באכל אח"כ. כ"ש דמהני באכל כבר. וכ"ה ע"כ גם לשי' התו' שם דמפרשי שם לשי' דראיה דממתני' היינו דמשמע אפי' שקצים ורמשים דלא חזי כלל לאכילה והוה כעפרא עיין שם וצריך עיון:

ש"ך סקי"ב ומכ"ש לפמש"כ הב"ח דלשי' הטור שבועה שלא אוכל ח"ש נבילה לא חיילה דאסור מ"ה. ואם איתא דבשלא אוכלנה אסור ח"ש למה חל אח"ז שבועה דשלא אוכל. ע' ביאורי הגר"א סק"א דיש לדקדק דבאמת אינו דומה איסור דח"ש בשבועה לכל האסורים ומשמע דמשום חזי לאצטרופי אינו אלא לאיסור דרבנן ובזה ודאי חלה שבועה כדאר"ל בהדיא לשי' דס"ל דהוא מדרבנן ולק"מ:

סי"ז נשבע לבטל שבועה ראשונה יש להסתפק אם נשאל על הראשונה אם תחזור שבועה ב' לשבועת ביטוי ע' ש"ך דכ' דבתשו' הרשב"א משמע דתליא בהא דרבא דסכ"א ובזה תמה על המחבר דכ' זה לספק וכ' דאפשר דהמחבר ס"ל דשאני הכא דשבועה ב' נגד שבועה הא'. ובאמת כן משמע שם בדברי השואל דכ' דבשעת שבועה יוצאה לשוא מפיו פי' כמו דאפי' אם קיים מבואר בסט"ז דעבר על שבועת שוא כיון דבשעה שיוצאה שבועה מפיו יצתה לשקר. ה"נ אפי' נשאל על הראשונה בשעת מעשה הי' לשקר. וע"ש שכ' דהביאו ראי' מקידושין דקיי"ל דהלכה אצל חכם והתירה מקודשת ול"א דכבר נפקע הקידושין וכ' דדחה זה ולא הזכיר הטעם. אבל באמת הוא מוכרח דאי ס"ד דשייך לאתויי ראי' מקידושין. א"כ בנדרים י"ח ובשבועות דדחיק לאתויי סייעתא לדרבא דאם נשאל על הראשונה שני' חלה עליו לייתי מהכא. וע"כ דליכא סייעתא וע' מש"כ בסמוך. והנה הריטב"א על הרי"ף נדרים גבי הא דמנין שנשבעין לקיים את המצות כ' דהאומר שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל לוקה על השני' משום שבועת שוא והיינו כמש"כ הרמב"ם גבי נשבע על שנים שהם שנים והנה צ"ל דאע"ג דמסיק הש"ס התם דגם בנשבע על המצות הוה מושבע ועומד ואפ"ה שרי לזרוזי נפשי' זהו שבועה על המצות. אבל שבועה על שבועה ס"ל דבזה לא שייך לזרוזי והוה שבועת שוא ממש וא"כ גם בהא דרבא גופה כבר יצאתה לשוא ואפ"ה כי משכח רווחא חיילא ונראה דלפ"ז אין לחלק גם בזה וצ"ע:

סי"ח הנשבע לפרוע לפלוני כו' ואח"כ נשבע לאחר כו' כ"ז שלא תבע הראשון חייב לפרוע לשני לפי דברי הר"ן בס"ו בהגה בודאי אפי' תבעו הראשון מ"מ הרי כבר חל גם שבועת השני בכולל דאם לא תבעו. אלא שאם גם הראשון תבעו יש כאן שבועת שניהם ונותן לאיזה שירצה. או כדין גבי'. אבל עכשיו מחויב ליתן לשני הכל:

ס"כ אכלו אפי' כולו נשאל עליו נראה דהיכי דכבר עבר הוה מצוה לשאול עליו וכ"מ דיש להתיר אפי' בנדר ע"ד רבים. ויש ראי' נכונה מדברי התו' בב"ב ק"כ דכ' שם גבי ג"ש דזה הדבר דש"ח ודנדרים שיש שאלה בהקדש. והקשו שם דא"כ מנ"ל דרשא דאין חכם מיפר דדריש מזה הדבר ותי' באי"נ דהוה מופנה מצד אחד וליכא למיפרך מידי. ולכאורה הא איכא פירכא אלימתא דהא מסיק בנדרים (דנ"ט) דאע"ג דנדרים הוה דבר שיל"מ היינו משום דמצוה לשאול אבל תרומה ליכא מצוה וכ"ש הקדש דודאי לא הוה מצוה וע"כ צ"ל דזה דווקא כ"ז שלא עבר אבל קרא כתוב בשחוטי חוץ שכבר עבר ושחט בחוץ בזה ודאי הוה מצוה לשאול גם בהקדש ואם כן בודאי דזה מהני גם בעל דעת רבים:

סכ"א נשאל על הראשונה שני' חלה עליו ובש"ך בשם מהרמ"מ דקדק מדברי רש"י דכ' דחכם עוקר הנדר מעיקרו דמשמע דווקא התרת חכם דעוקר אבל בעל דקיי"ל דמיגז גייז לא חל השני' גם כשהיפר ובחי' רע"א דחה זה דרש"י לא כ"כ אלא לשי' דס"ל דמלקות ג"כ איתמעיט מלהרע ולהיטיב כמש"כ במכות דכ"ב גבי שבועה שלא אחרוש ביו"ט וכיון שלא חל בשעת מעשה ודאי תו לא חל אח"כ אלא גבי חכם דעוקר מעיקרו אבל בעל דגייז לא חל. אבל הר"ן דס"ל בריש נדרים דמלקות לא איתמעיט מלהרע ולהטיב ומ"מ כאן בשבועה ליכא כלל שבועה שני' דאין אחע"א וכן במכות גבי שלא אחרוש ביו"ט. וא"כ הוה ככל אחע"א דקיי"ל דמיתלי תלי ואי משכח רווחא חיילא. וא"כ אף בבעל דמיגז גייז שפיר חל השני'. ולולי ד"ק נראה דאין שבועה דומה בזה לכל האיסורים ולא שייך בזה מיתלי תלי דכל שלא הי' יכולה לחול בשעת אמירה שוב אזלא לה ואין עוד מה לחול וכמו שכתב הר"ן בנדרים י"ז גבי יש נדר בתוך נדר הריני נזיר הריני נזיר דמונה הראשונה ואח"כ השני'. וכ' הר"ן דקרי לה נדר בתוך נדר דע"כ חיילא בהדדי אלא שא"א למנות את השני' עד שימנה הראשונה. דאי ל"ה כיון דאינו חל בשעת נדרו היכי חיילה אח"כ והרי אינו נודר באותו הזמן וכיון דלא חיילה השתא לא חיילה בתר זימנא ע"ש. והיינו כדאמרינן גבי קנין סודר אימת קני לכי הוה ברי' צורבא מרבנן. ההיא שעתא כבר הדר סודרא למרא. וה"נ גבי שבועה כיון דבשעת אמירה לא חיילא שוב הלכה לה אמירתו ואין אח"כ מה לחול ואפי' במקדיש לאח"ז רצה הר"ן בדכ"ט לומר דהוה כנקרע השטר דל"מ וה"נ כבר אזלא לי' אמירתו אלא שמסיק דאמירה לגבוה כמסירה ובודאי דלא שייך זה בנדרים ושבועות וכל שלא חלה בשעתה שוב אין מה לחול. וא"כ גם בהא דהכא כיון דבשעת הנדר השני שהי' עליה הא' לא חל גם אח"כ שהבעל גייז את הראשון ודאי אינו חל וגדולה מזו כ' התו' בר"פ גה"נ לענין גה"נ בוולדות שלמים דכיון דמחיים לא חל שאין אחע"א אף לא"ש שניתר איסור שלמים תו לא חל. וכ"ש דאמרינן הכי גבי שבועות ונדרים לענין הפרת בעל. שוב ראיתי בשעה"מ סופי"ז מא"ב שכ' דנשבע על הקדש שלא חל. אפי' נפדה אח"כ אינו חל עוד והביא ראי' לזה. והובא קצת בפ"ת בסי' הסמוך ע"ש:

סימן רלט ש"ך סקט"ז דבריש נדרים קאמר דחרמים מיתסר חפצא עליו וכן בהגר"א. ול"ז להבין דהתם היינו בחרמי גבוה לבה"ב. וזה ודאי הוה קדושת החפץ. וכן באומר נכסי עליך חרם היינו כחרם כמו קרבן דקיי"ל דכקרבן. ובודאי הוה איסור חפצא. אבל האוסרים על עצמם דבר בחרם וכ"ש כשמקבלים עליהם חרם שיעשו ד"א פשוט דזה נהגו עפ"י הילמדנו דהוא כשבועה וכ"ש בזה"ז דאין מכירין כלל לחרמי גבוה. וכדאיתא במכלתין די"ח ע"ש. ומיהו בסרכ"ד מבואר בנכסי עליך חרם אוסר עליו ובודאי דלא שייך שם שבועה דאנן קיי"ל דאינו יכול לישבע שלא יהנה חבירו ממנו. אלא דכחרם גבוה קאמר וי"ל דה"נ נכסי פלוני עלי הוה כחרם גבוה והוה מיתסר חפצא אבל על דבר שאין בו ממש ודאי הוה שבועה וא"כ בכה"ג ודאי לא חל ע"ד מצוה דבזה הוה תרי חומרי דסתרי ודוק:

ס"ד שבועה שלא אשב בסוכה הקשו בגליון דהא הוה כולל די"ל דיפטור מסוכה כגון שיהי' עוסק במצוה. והנה זה ודאי לק"מ דאם יהי' עוסק במצוה יהי' אסור עליו ישיבת סוכה וא"כ יהי' נשבע לקיים המצוה. והדר לא חלה שבועה. ולא שייך כולל. אלא דיש להקשות דיהי' משומרי פירות לשי' הפו' דגם בלילה ראשונה הם פטורים. אבל כ"ז לק"מ דהכא איירי כשמשמעו דווקא סוכת מצוה. או דסוכה סתם משמע סוכת מצוה. או בפורט סוכת מצוה בפירוש. דאי ל"ה הא ממילא הוה כולל. דהא כולל דבר הרשות כגון סוכת שאינה עשוי' לצל וכמש"כ הש"ך בסרל"ב סקט"ז ע"ש:

ש"ך סקכ"ח כיון דקיי"ל דאפי' אמר הריני נזיר יום אחד צריך לנהוג נזירות ל"י כו' ע' ש"ם ותראה דלכאו' אין הדברים מתיקנים לדידן דקיי"ל כשמואל אבל יובנו דבריו ממש"כ בסק"ל

בשם

בשם התו' דלשמואל אפי' אמר בפעם הב' ל"י אלו חייב למנות שנית משום דנזירות אית לי' קיצותא ע"ש:

ש"ך סקכ"ט אדם שנדר שבכל פעם שיעשה דבר שיפרע פשוט. מה תקנה יש לו כי אין להתיר לו עד שיתחייב הפשוט א"כ בכל פעם יצטרך שאלה. או שמא י"ל דהותר הראשון הותרו כולם. וכ' בתשו' מהר"מ כו' בעשה נדר גמור שלא אעשה דבר זה ואם אעשה אתן גם פשוט ולא נתקן האיסור נדר כו' ולכך לא מתחיל חיוב הפשוט עד אחר שעבר כו'. בחכ"א או"ה ל"ו נתקשה בדבריו ע"ש ולענ"ד דזה ודאי פשי' לו להש"ך דעל לשון בכל פעם אי"צ אלא התרה אחת כמש"כ בסרל"א ס"ה ובש"ך שם. אלא דהכי מספקא לי' אם הי' משמעות הנדר שבנתינת הפשוט יתבטל ממנו האיסור. א"כ הי' הכל נדר אחד והי' יכול להתיר תיכף בפעם אחד כל הנדר. אבל אם משמעו דלא יתבטל הנדר א"כ הוה שני נדרים וצריך להתיר נדר חיוב הפשוטים בפ"ע. כשיחול חיוב פעם אחד. ובאמת גם בזה כשיחול יתיר הכל ביחד אלא צריך שני התרות. והנה בחלקת מחוקק סוסי"ג נראה דעתו דאם אומר ובאם לא אתן קנס הקנס הוא שובר האיסור ע"ש. וא"כ הוה כאן נדר א'. עוד ל"ע לענ"ד לפ"מ דמבואר בחו"מ סס"ז דנשבע לפרוע לפלוני חובו ושמטתו שביעית פטור גם מהשבועה א"כ הכא דודאי לא נתחייב עצמו בפשוט אלא משום האיסור נדר. וכיון דהותר הנדר א"כ לכאורה ממילא ליכא כלל חיוב הפשוטים וצ"ע:

סי"ד בהגה אמר שלא אוכל בשר כ' יום שלא אוכל בשר כ"י אסור מ"י ואם מוסיף אם נדר ביום א' עולין לו ימים הראשונים אבל אם כבר התחיל למנות אינו עולה ע' ב"י וד"מ וש"ך ויש להעיר ולפלפל בדבריהם אך אבא לבאר דברי ההגה להלכה דבאומר שני פעמים כ"י משמע בהדיא בדברי התו' דבאומר הריני נזיר שני פעמים הסברא שכוונתו לשני פעמים וה"נ בודאי דגם הוא כן בנשבע שני פעמים על כ"י דמ"ש. ובאומר ימים אלו עצמן בזה אפשר דהוא דווקא בנזיר מגזיה"כ. אבל בכה"ג פשוט דאין לחלק. והרי גם באומר ערכי עלי ב"פ משמע ברפ"ב דערכין דצריך ליתן שני ערכין וה"נ בכה"ג דהא הר"ן בנדרים דס"ג כ' דבאסר עליו יין שנה א' הי' הדין נותן שימנה כ"ז שירצה אלא משום חשש מיתה מחויב למנות תיכף. וא"כ בכאן שנתחייב הימים הראשונים לשבועה הא' א"כ שבועה הב' הוה אחר הראשונים ממש כערכי עלי ב"פ. ונתיישב מה שפקפק בזה הש"ך. והנה בהוסיף איזה ימים דקדק הב"י מדר"ה בהריני נזיר היום הריני נזיר למחר דס"ל דצריך למנות שנים. מפרש שהוא משום דמנו דאיתוסף חד יומא אין נזירות פחות מל"י. משמע דהא בשאר נדרים מונה אלו הימים בעד שניהם. ומש"כ הד"מ דאנן קיי"ל כשמואל. בודאי לק"מ דהתם דווקא בנזירות ואפי' ימים אלו עצמן כמש"כ התו' וכמש"כ הש"ך. אבל בנדרים אע"ג דבכ"י וכ"י אמרינן דודאי כוונתו לימים אחרים כנ"ל. דאי ל"ה מאי מהני פעם השני דאין שבועה חלה על שבועה. אבל כשהוסיף י"ל דהוא משום התוספות. אלא דאכתי תיקשי דא"כ הו"ל למימר התוספות לבד וכה"ג פריך בכתובות מ"ד גבי ש"ט דאמרינן לתוספות כתבו דא"כ הו"ל למיכתב אוסיפת מאה על מאתים ומשני התם מאתים מז"ר ומאה מז"ש והכא לא שייך וע"ז השכיל הב"י דבכה"ג חל גם על ימים הראשונים בכולל בתאינים וענבים ע' כ"מ פ"ד ה"י וצ"ע ומשו"ה כללם. והא דלא תני יש שבועה בתוך שבועה בכה"ג דזה הוה כולל ככל כולל ופשי'. והסכים לזה הרב כאן בהגה ובד"מ ממשמעות התוס' נזיר והמרדכי והוסיף הרב ללמוד מהמרדכי הנ"ל דזה דווקא כשאמר שני הפעמים ביום א' אבל ביום אחר לא והגר"א השיג ע"ז חדא דהרי התם דווקא כשהקדים נזירות דלכשיהי' לי בן ועוד דהתם הא דווקא כשיכול להבליע וגם לא קיי"ל כהמרדכי גבי אבילות ע"ש. ויש ליישב כ"ז לענ"ד דהא דלא קיי"ל כהמרדכי באבילות. זה משום דס"ל דאבילות אין מעיקרו רק חיוב אבילות אחד על הרבה קרובים. וכן קיי"ל גבי קריעה. והא דהתם בעי שיקדים נזירות בנו וגם שיהי' מובלע. פשוט דהתם ה"ה באמת שני נדרים נפרדים אלא היכי שמוכרח ע"כ למנות של בנו תיכף וגם הנזירות של עצמו ה"ה ע"כ מתחילין תיכף. אז עולה מנין א' לשניהם. וגם שיהי' מובלע דאי ל"ה כיון דאתוסף חד יומא ע"כ צריך למנות נזירות שלימה כדר"ה בנזירות למחר. וכ"ז לא שייך הכא. דהרי אמרינן דבהוסיף לכתחילה כוונתו על הימים הראשונים. אלא דזה דקדק מדברי ההג"ה שבתו' שם שכ' דאע"ג דבהתחיל יום הראשון לשניהם מונה לשניהם מ"מ ביום ע"א שם שכבר התחיל בתחילתו למנותו לשלו. א"י למנותו עוד לשל בנו ע"ש. דה"נ דווקא כשאמר פעם הב' באותו יום גופא אבל ביום א' שוב צריך למנות כל המנין בפ"ע. ואע"ג דל"ד לשם בזה לגמרי. דהא עד ע' מונה לשניהם. ואף שהתחיל המנין לשלו. מונה את השאר לשניהם. ודוקא אותו יום עצמו שמנה כבר לשלו. א"י למנותו עוד ע"ש. בזה יש לחלק דהתם הרי הוא דווקא בהקדים נזירות בנו דמוכרח הוא ע"כ למנותו תיכף. אלא דבזה יש ללמוד משם כמו דהתם ביום ע"א שהיה יכול מן הדין למנותן כאחד מ"מ בשהתחיל כבר למנותו לשלו. אינו מונה אותו שוב לשל בנו. ה"נ י"ל על כל המנין כיון דכבר התחיל למנותו לנדר הראשון. שוב הוה הנדר השני ענין בפ"ע וצריך למנותו בפ"ע כולו ופרט זה צ"ע:

סט"ז אם אכל של תנאי בשוגג מותר בשני' לפי"ז דהכל תלוי בתנאי צ"ל דהא דאמר גבי קונס עיני בשינה היום אם אישן למחר לא ישן היום שמא ישן למחר. צ"ל דלא דחיישינן דישכח לתנאו. דא"כ לא הוה איסור כלל אלא שמא יקיל בחשש טעות. אבל לשון המחבר כאן וסוסרי"ג שמא ישכח וישן ע"ש צ"ע. ואולי לזה כיון הש"ך שם שכ' לעיין כאן ע"ש:

סי"ז תלאן זו בזו וזו בזו אסור לאכול כל אחת מהן שמא יאכל השני' הגר"א הקשה דהא השני' הוה ג"כ איסור וקיי"ל דבאיסורא זהיר אינש והט"ז כ' בסוסקי"ג (ומתיבת אסור הוא ס"ק אחר והוא ציון על דברי המחבר) דאע"ג דהוה איסור הוה גם תנאי. וכוונתו למש"כ בסשמ"ב דכל שיש ע"ז גזירה דרבנן. אע"ג דאיתרמי לזה דבר שאי"צ לגזור. לא בטל הגזירה. והוא מדברי הרמ"ה וע' מש"כ שם דגם הגר"א ס"ל הכי באו"ח סתקפ"ח ואולי כוונת הגר"א לפי דברי הפרי' בש"ך דבכה"ג משמע לעולם דכל מה שיאכל ראשון הוה התנאי והשני הוא איסור ע"ש ומקשה שפיר:

בתשובת מהרי"ט בגליון הוכיח דלא אתן צדקה עד למחר. הוה נשבע לבטל את המצוה. וראיה מהא דשבועות כ"ה דאמר שאתן לפלוני אילימא מתנה לעני מושבע ועומד מהר סיני ולא אמרינן דהא אינו מצוה ליתן לזה. ולענ"ד קשה מר"פ פותחין דפריך אהא דפותחין דעני הוא ואתה מצווה לפרנסו לימא כל דמתעני לאו אדידי נפיל וכיון דמוכח דלא הוה אפי' פתח כ"ש דאינו לבטל את המצוה. וראייתו משבועות לענ"ד י"ל דקו' הש"ס אינו על לא אתן. אלא מאתן. ובזה ודאי אף שאינו מחויב ליתן לו לזה. כיון דאם לא יתן לזה מחויב עכ"פ ליתן לאחר א"כ גם זה הוה מצוה. וראי' מנדרים ד"ח גבי אשנה פרק זה דמושבע ועומד אע"ג דאינו מחויב לשנות פרק זה דוקא אלא דעכ"פ הוה מצוה. שוב ראיתי שנתקשה בזה הריטב"א שם וכ' דבאמת היינו דמשני הש"ס דאי בעי פטר נפשי' בק"ש והוא דוחק ומשמע דהכוונה שכבר קרא ק"ש וליכא מצוה כלל. אמנם התו' בנדרים שם כ' כהריטב"א ע"ש וצ"ע:

הלכות כיבוד אב ואם

סימן רמ ט"ז סק"א אבל בדבר זה שיש לעשות קצת כפי' בשאר מ"ע שמתן שכרה בצדה אין חולק על הירושלמי. ע"כ גם כאן לענין כבוד אב ואם רצו ב"ד עושין קצת כפי'. נראה דט"ס תיבת רצו דהא מסכים לשי' דהחילוק בין קצת לכפי' גדולה ולא כשי' דתלי ברצון ב"ד. ואולי המעתיק חשב תיבת ואם שהוא ואם והגי' ואם רצו כשי' הזו דתליא ברצון ב"ד. אבל הוא טעות למעיין אלא שהוא קאי אמעיקרא כיבוד אב ואם. וצ"ל ב"ד עושין קצת כפי':

ש"ך סק"ב ונראה דסותר את דבריו אסור אפי' שלא בפניו פשוט דאין כוונתו שימנע מלומר את דעתו להלכה אלא שיאמר בדרך

בדרך כבוד שיש להשיב ע"ז אבל למעשה ודאי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות דלא עדיף מרבו בסרמ"ד ס"ג דיכול לחלוק עליו בהוראה אם יש לו ראיות ע"ש:

ס"ה אבל בגופו אע"פ שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזור על הפתחים הכי מפרש הרא"ש הך דירושלמי דהעדיף המקום כ"א לכבודו. לדידן דקיי"ל משל אב דהיינו לבטול מלאכה. ולפי"ז משמע דבשאר מצות אינו מחויב אפי' בביטול מלאכה בכה"ג ועאו"ח סתרנ"ו. וא"כ יש להסתפק בהי' לפניו ב"מ וכ"א ומ"ע לפ"מ דמבואר בסי"ב דמ"ע קודם לכ"א מה יעשה אם יעסוק במלאכתו כ"א קודם. יעשה כ"א. מצוה קודמת. יעשה מצוה מלאכתו קודמת. וע' בתו' דל"ב ובסו"פ א"מ מש"כ בזה לענין אבידתו ואבידת חבירו וכ"א ולא שייך כאן. וצ"ע למה לא נסתפקו באופן זה. דליתא לפשי' הר"י. ועוד דזה נ"מ גם לדידן לדינא ולא כספק שלהם שאינו אלא למ"ד משל בן דלא קיי"ל כוותי':

שם ודוקא דאית ליה מזונא דההוא יומא כו' הגר"א הניח בצ"ע דנראה דהוא דיעה חולקת ע"ש ולכאורה נראה דבזה כו"ע מודו דבמקום חיי נפש בודאי הוא קודם לכולם וכדאיתא בסוף הוריות בריי' מפורשת והוא מבואר בסרנ"ב ס"ט ובש"ך שם ע"ש:

ש"ך סק"ו ובזה א"ש דלא תיקשה דהא אין כופין אכאו"א. והמדקדק בדברי הד"מ יראה דגם לדידי' אינו לדין כפי' אלא לחיובא בעלמא דלצדקה אין כ"כ חיוב אפי' אי"צ להחזיר על הפתחים. ומשום כיבוד חייב. אבל כפי' אינו אלא כשיש עליו חיוב מתורת צדקה. וכ"ה גם לשון הרמב"ם שהוא לשון המחבר דביש לו כופין. ומסיק דבצריך לחזור על הפתחים אינו חייב. הא בל"ה חייב אבל לא לכפי':

ט"ז סק"ח ואיכא למידק סתמא מאי כו' ונראה כו' אלא א"כ יש שנאה על אביו כו' נמצא דלא קשה הדיוקים כו' לפי מיעוט הבנתי עדיין גם לפי שי' יש להסתפק סתמא מאי היכי שמסתפק בזה אם מקלקל. ולכאורה פשוט דבספק גנאי כה"ג בין לפי המשמעות או לשי' הט"ז ודאי שוא"ת עדיף. דהכי משמע בכ"ד בש"ס דספק מצוה לא דחי ספק איסור ובריש חולין דיליף דאזלינן בתר רובא מרישא של עולה דניחוש דילמא טריפה כו' ש"מ דאי לא אזלינן בת"ר אסור מספק וז"ב:

ס"ז אם האב תלמיד בנו כו' עש"ך דדעת הרמב"ם דהבן חייב לעמוד מפני אביו. ולא האב מפני הבן. ונראה דסברתו דהאב בחזקת פטור והבן בחזקת חיוב. ועוד יש סברא כמש"כ הרשב"ם בב"ב הובא לקמן בט"ז סוסרמ"ד גבי זקן כנגד חכם דבאינם מופלגים לא זה בזקנה ולא זה בחכמה הזקן קודם בכ"מ לפי שאין פחיתות לחכם שמכבדין את זה בשביל שנותיו וכ"ש כאן שאין פחיתות להבן לכבד את אביו ולהאב הוא פחיתות לכבד את בנו:

שם בהגה ואם הבן רוצה לשמש אביו כו' בביאורי הגר"א הביא דברי הר"ן שהביא ראי' מר"ט לאימי' וסיים בצ"ע. ונראה כוונתו די"ל דאשה חשובה כאיתא בת"ת כמבואר לקמן סשס"א לענין הוצאת המת די"א דאשה היא חשובה כמאן דקרי ותני ע"ש. ונראה דאינו דומה להא דחו"מ סרס"ג דאוסרין להחמיר לזקן ואינו לפי כבודו. דאו"א דהוקש כבודם לכבוד המקום י"ל דשאני כמו בכבוד התורה כמש"כ התו' רפ"ב דכתובות ע"ש:

ס"ח בהגה וי"א דאם רצה לזרוק מעות של הבן יכול למונעו עש"ך בשם הב"ח דגם סברא ראשונה ס"ל דאין חילוק בין לכבודו או לצערו. אלא דטעמו משום דצריך לשלם הפסדו. ולולי שאיני כדאי ל"נ כן דלכאורה דהיכי דצריך לאפרושי מאיסורא גם הבן מחויב למונעו ואפי' לשי' הרמב"ם דאין הבן נעשה שליח להלקותו אפי' לא עשה תשובה היינו אח"כ שאינו אלא בשביל לעונשו אבל קודם שיעשה האיסור ודאי דמחויב גם הבן למונעו אם אין אחר ובודאי דהוא בכלל אני ה' כולכם חייבים בכבודי. והרי כבוד רבו גדול מכ"א ואפ"ה קיימא לן דבמקום ח"ה אין חולקין כבוד לרב ובבא במחתרת מצינו דגם אב על הבן נהרג אם ברור שבא על נפשות. ומיהו בזה י"ל משום פ"נ דבן. אבל הדבר ברור כמש"כ וכן משמע בס"א ראה אביו עובר על ד"ת לא יאמר לו עברת על ד"ת אלא כך כתיב בתורה כו' משמע משום דאפשר בהכי. אבל ודאי מצווה להפרישו. ונראה דזה כוונת התו' שהביאו אעובדא דדב"נ שקרעה אמו מעליו סירקין של זהב ולא הכלימה. דבירושלמי איתא שנטרפה דעתה דהיינו דוקא בכה"ג דלא שייך דעבדה איסורא. אבל אם היתה בת דעת דעבדה איסורא דקיי"ל אפי' בישראל דכ"א משל אב. ובב"נ הוה כגזל דנהרג ולא ניתן להישבון לא הי' רשאי להניחה אלא אדרבה הי' מחויב למונעה וא"כ ה"נ האי דינא דהמחבר היינו דוקא בנשתטה דליכא בי' משום איסורא. וא"כ ודאי לא יהי' עליו גם חיוב לשלם דחש"ו פגיעתן רעה. ובודאי איכא בזה הפסד ממונו. אלא ע"כ דהך דיעה ס"ל דאין לו להכלימו משום הפסד ממון וע' ביאורי הגר"א. וההגה ס"ל דגם משום הפסד ממונו כיון דקיי"ל משל אב יכול למונעו ודוק:

שם ואין חילוק בין לכבדו או לצערו כאן צריך לציין סקי"א בט"ז וסקי"ב צריך לציין בדברי המחבר ס"ט:

ס"ט אומר הריני כפרת משכבו אם הי' בתוך יב"ח ועש"ך וט"ז ופשיטות הדברים דבתוך יב"ח מחויב לומר הכ"מ וז"ל ג"כ ולאחר יב"ח אי"צ לומר רק ז"ל (ואפשר דרשאי לומר ג"כ הכ"מ) וקושי' הט"ז מקדיש דאינו אלא י"א חודש שלא יעשה אביו רשע פשוט דבד"ר ודינא זוטא א"ב ותדע דמשמע בסי' שצ"ד דאבילות יב"ח ג"כ משום מתיחת הדין. וכ"ה בהדיא בט"ז או"ח סתקס"ח ע"ש. ואפ"ה אינו מפסיק עוד יב"ח שלימים ואינו חושש בשביל שלא יעשה אביו רשע וע"כ דדווקא קדיש דהוא משום הצלת גיהנם ממש. וכ"ש לפמש"כ דמשמע דיכול לומר גם לאחר יב"ח דודאי לק"מ:

ס"י מי שנטרפה דעת או"א כו' מצוה לאחרים לנהגם כראוי עט"ז מה שהקשה ע"ז הראב"ד ולענ"ד דהרמב"ם לשי' דאף באביו רשע אסור להכותם ואיירי הכא בגוונא דצריך לרפאותם בהכאה דזה אין לו לבן לעשות דל"ג מרשע וז"פ:

סי"ד ואם היא מגורשת שניהם שוין עפ"ת בשם הנוב"י ותשובת רע"א והמעיין שם יראה דאין לדחות דברי הנוב"י בדקדוק קל של לשון הכלבו ופשטות הסוגי' דקדושין כהנוב"י וגם ברפ"ב דכתובות דמעבירין המת מלפני הכלה דכבוד החיים עדיף וה"נ בין אב ואם שמת א' מהם שבעיקר מצות הכיבוד שניהם שוים כבוד החי עדיף. וע"ש עוד בתשו' רע"א מה שנסתפק אי ממון הירושה של האב חשוב משל האב. או של הבן. ותמיהני שלא הזכיר דברי הב"י שהחליט בפשי' דממון הירושה חשוב של הבן הובא בט"ז סקי"ז ע"ש ומה שהקשה עליו בט"ז מסוגיא דאיזהו נשך דפריך אהא דהניח להן אביהן דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן ופריך הני מפני כבוד אביהן מי מחייבי דאינו עושה מעשה עמך. ולמה לא פריך דאינו מחויב משל בן ע"ש. יש ליישב לענ"ד בפשי' דהנה התו' בכתובות דפ"ו התעוררו דהא על כ"א אין כופין וחייבין משמע דהיינו בכפי' ותי' דהכא שאני. דאיכא קלון אביו ע"ש. וכוונתם דדווקא במ"ע שמתן שכרה בצדה אין כופין אבל בקלון דאיכא משום ארור מקלה אביו הוה כל"ת דכופין. וא"כ א"ש בפשי' דהא שי' הרמב"ם בס"ח דבקלון אביו מחויב אפי' משל בן כמשכ"ש בביאורי הגר"א וע' משכ"ש. ומיהו משום אינו עושה מעשה עמך פריך שפיר דבזה דלא הבן עביד הקלון ודאי דאפי' להרמב"ם דאפי' אביו רשע מחויב לכבדו מ"מ בזה להחזיר ודאי לא מיחייב. וגדולה מזו מצינו בחזקי' מלך יהודה שגרר עצמות אביו במטה של חבלים והודו לו חכמים. ועב"י דלפ"מ דמשני התם בעשה תשובה אינו חשיב של בן כיון שרצה להחזיר ומשמעות דבריו דווקא התם במעות ריבית לפי שכיון שכבר רצה להחזיר בודאי כבר חל החיוב גם על הבנים. ונראה דהוא מדאו'. אבל בשאר צוואה נראה מדבריו דאין חייבין לקיים. כיון דהוא חשוב משל בן וצ"ע. וגם לפמש"כ דזה מיקרי קלון א"כ לא הי' צריך הב"י כלל לומר דאינו חשוב של בן אלא דבכה"ג חייב אפי' משל בן וצע"ג:

סכ"ד בהגה י"א דאינו חייב לכבד אבי אביו ואי"נ ונראה לי הוכחה דודאי הוא חייב דאי ל"ה לכאורה הוה פשוט לרבות מאת אביך אבי אביו מלרבויי אשת האב דהוא ודאי קרוב טפי וע"כ דלאבי האב לא צריך כלל רבויא דמסברא הוא חייב ולא

ולא צריך רבויא אלא לא"א. ומיהו זה יש לדחות קצת דהא מצינו לענין עדות דמר בר"א אכשר באבוה דאבא דאיפליג דרא. ובודאי דלאשת אביו הוא פסול דהא תנן בהדיא בסנהדרין דחורגו פסול וכה"ג כ' התו' בריש יבמות גבי תנא קורבי קורבי נקט ע"ש. אבל עדיין יש סברא טפי לרבות אבי האב מאשת אב שאשת האב היא חייבת בכבוד אבי האב שהוא חמי' וע' בכתובות במקללת יולדיו בפניו תנא בלא כתובה. עוד יש להוכיח מסו"פ א"מ דתני שאביו הביאו לחיי עוה"ז משמע דטעם הכיבוד משום הכי. וא"כ ה"נ יש לחייב באבי אביו. ומש"כ מהא דמכות אב שהרג בנו בנו של הבן נעשה גואל הדם ע"ש פשוט דהמסקנא כמ"ד דמצוה ביד גואל הדם וא"כ כ"א קודם לאבי אביו. וע' פ"ת מש"כ לענין סומא אם חייב לקום מפני ת"ח ודקדק מהא דיכול יעצים עיניו מקמי דלימטי' זמן חיובא ע"ש. לענ"ד פשוט דהתם איירי בגוונא דבזמן חיובא לא ירגיש כלל שהוא שם אבל כשמרגיש אין לחלק כלל אי רואה בעיניו או יודע בצד אחר. וזכר לדבר מסוגיא דרב ששת בפרק הרואה דפתח ובריך על המלך ע"ש:

סימן רמא ס"ג הי' קוץ תחוב לאביו לא יוציאנו שמא יבוא לעשות בו חבורה נראה דאע"ג דקיי"ל דהאב המכה בנו והרב הרודה תלמידו ששגגו והמיתו פטורין. ולכאורה ה"נ זה שבא לרפאות ודאי דהוא פטור. וצ"ל דמ"מ שייך גזירה דמ"מ איסורא הוה ואיכא למיגזר ותדע דהא קיי"ל דטעמא דשופר ולולב ומגילה בשבת משום שמא יעבירנו. והא תנן בסוכה מ"ב דטעה והוציא ברה"ר פטור. אלא ע"כ דמ"מ הוא איסורא ושייך למיגזר. ומיהו בכאן יש ליישב בפשי' דהא מבואר בסשל"ו דרופא שהזיק והמית גולה וע"כ צ"ל דלא בכל שוגג פטור ותדע דהא בב"ד גופא קיי"ל דהוסיפו לו אחת יתירה גולה ומוקי לה בב"ק ל"ד דטעה דיינא גופא במנינא הרי אע"ג דשליח ב"ד פטור בכה"ג לא מיפטר וה"נ ברופא כגון שהוסיף בכה"ג דטעה במנינא ובזה ודאי חייב וכן כאן בחבלת אביו איירי בכה"ג ושפיר הוה עליו חיובא וכן מורין דברי הרמב"ן שהביא הב"י ע"ש:

שם בהגה אבל אין שם אחר הרי מקיזו וחותך כו' עש"ס דפריך אהא דרב לא שביק לברי' למשקל סלויא משום שגגת חנק ופריך מהא דשבת דמחט של יד ליטול בה את הקוץ ולא חיישינן לשגגת סקילה. ולכאורה לפ"מ דמבואר הכא לחלק בין איכא אחר או לא (עב"ח) לישני דהא התם גבי שבת הרי הוה כליכא אחר. וצ"ל דמשמע לי' דרשאי ליטול אפי' יכול להמתין קצת עד אחר שבת. וזה מוכרח. וא"כ הכא אפי' ליכא אחר אלא ע"י המתנה קצת כל שאין סכנה צריך להמתין וצ"ע:

ס"ח וכן מי שהי' הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה אינו חייב אף על אמו. פשוט דהיא אמו גמורה לכ"ד. דהרי מבואר ביבמות צ"ז דחייבין משום אשת אח ע"ש. אלא דמבואר ברמב"ם דדריש לה מקרא ומקלל אביו ואמו אם אינו חייב על אביו אינו חייב על אמו והוא מתו"כ ע"ש. לכאורה יש לי להקשות ע"ז דא"כ הרי משמע דכיבוד האב גורם לכיבוד האם וא"כ הי' לנו לומר דכיבוד האב קודם וכדאמרינן בפרק א"ד בברכות גבי פלוגתא דב"ש וב"ה אי ברכת היין קודם או ברכת היום קודם דאמר התם טעמא. שהיום גורם ליין שיבא. או דהיין גורם לקדושה שתאמר ע"ש ולמה אר"י דנתגרשה שניהן שוין כמבואר בסי' הקודם. אך באמת לק"מ דהא בשילהי הוריות יליף לה מקרא דהקדים גבי מורא אם לאב לומר דשניהן שוין ע"ש. ולפי"ז לא דהוה מספיקא אלא דבאמת הן שוין וא"כ נראה דאסור להקדים לאחד וכמש"כ הב"י בסר"מ בשם ר"י וכן הסכים רש"ל עפ"ת שם והיכי דאפשר ודאי כו"ע מודו:

ס"ט גר אסור לקלל אביו עכו"ם כו' שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקלה כו' ואע"ג דאין העכו"ם חייב בכבוד אביו ואי משום שהוא מחוקותיהם בעצמם כ"כ הריטב"א הובא בנ"י סו"פ נושאין על האנוסה ובד"מ לקמן סרס"ט לענין עריות דלא שייך משום זה כלל שלא יאמרו כו'. נראה דשאני כבוד אביו דמ"מ היא מצוה גביי' וכדאמר ר"א בקידושין צאו וראו מה עשה עכו"ם אחד באשקלון כו' ובפרק חלק בן יכבד אב זה מרודך בלאדן בן בלאדן כו' אבל בעריות שאין מצווין ליכא בזה מצוה כלל ודוק:

הלכות כבוד רבו ות"ח

סימן רמב ס"א חייב בכיבוד רבו יותר משל אביו. עט"ז בשם הפרישה דאע"ג דגבי כ"א נמי אמרינן דהוקש כבודם לכבוד המקום. מ"מ ודאי אין המוקש שוה לגמרי להמקיש אבל כבוד רבו הוא בחד קרא ממש את ה' אלקיך תירא ודבריו נכונין דודאי בכל דוכתא דאמרינן בגמרא דהוא גדול כזה אינו ממש לגמרי. ודלא כהט"ז שהשיג עליו וא"ל. ובזה יש ליישב קושי' התו' בב"ק (מ"א) גבי שמעון העמסוני דפירש גבי את ה' א"ת. דלמה לא דריש למורא אביו דאמרינן דהקישו הכתוב לכבוד המקום ע"ש. דלפי"ז פשוט דכיון דלא הוה מסתבר לי' למדרש אפי' לרבו שלא יהא כמורא המקום במקרא אחד. כ"ש דלא מיסתבר למידרש לכבוד אביו דאינו גדול ככבוד רבו:

שם בהגה אביו שהוא רב מובהק קורא אותו רבי עש"ך דלא נהגו כן ולו"מ נראה לי סמך להמנהג מיצחק שאמר לאברהם אבי וגם יעקב ליצחק בשעת הברכות. וכן יוסף אמר ליעקב לא כן אבי. ואמרינן ברבה גבי בן זקונים שמסר לו כל מה שלמד בבית שם ועבר. ובודאי הוא רבו מובהק וצ"ע:

ש"ך סק"ג ודוחק לומר דקים לי' דר"ל לא הי' חולק אלא מסברא. ל"ז להבין מהו הדוחק הזה דודאי מצינו בכ"מ דר"ל חולק אר"י בסברא בעלמא ובסו"פ נערה שנתפתתה גבי יחד לה ארעא למזונותי' דר"ל אמר כ"ש שריבה לה מזונות ופליג בסברא בעלמא ואר"י התם שכנגדי חלוק עלי. ופירש"י שהוא ראוי לחלוק עלי. וע"כ דהי' החילוק מסברת עצמו הרי דיכול לחלוק בסברא בעלמא וכן בכ"ד:

ס"ד בהגה אחרונה והאי מובהקים אינו כשאר מובהק שרוב חכמתו הימנו דא"כ א"א להיות הרבה כו' אלא ר"ל תלמיד גמור. עש"ך שהאריך דודאי כל שאין רוב חכמתו הימנו. לא הוה רב מובהק. ודבריו נכונין אלא מה שנדחק לפרש ע"פ פירש"י דרוב חכמתו. היינו או במקרא או במשנה או בגמרא. וי"ל דזה הוה רבו במקרא וזה במשנה כו' לענ"ד פשוט דמשמעות רש"י דהיינו רוב חכמתו של אותו תלמיד במה שלמד. אם למד מקרא לבד סגי רוב חכמתו במקרא וכן במשנה לבד. או בגמרא לבד. מיקרי רבו ברוב חכמת אותו התלמיד. אבל לא שיהא סגי רוב מקרא שיהי' רבו. אם זה התלמיד גדול הדור בכל חכמת התורה. וכן מצאתי באחרונים שכ"כ בפשי' ובאמת ברוב חכמתו גופא נראה דשייך ג"כ שנים. כמו אונקלוס הגר שתרגם התורה עפ"י ר"א ור"י ביחד. דודאי הוה שניהם רבותיו מובהקים. או י"ל כמש"כ התו' בב"ק מ"א דרב מופלג בדור ודאי חשיב רב מובהק ונראה שזה עיקר כוונת הרב ודוק:

ש"ך סקי"ז אבל אם אומר לשואל טעם בדבר ומראה לו פנים מותר פשוט דכוונתו שהשואל מבין טעם הדבר ולא הוה תמוה לו אבל כשאינו מבין ל"מ וכן מוכח ע"כ גבי רב לענין מומי בכור דאי ל"ה הו"ל לומר שיפרש הטעם אלא ע"כ משום דהעולם לא יבינו הטעם ע"ש:

שם סקי"ט וכ' הב"ח ואין חילוק בין מהלך לרכוב. ותי' דבש"ם אמרינן דרכוב שאני ע"ש. ובאמת כבר האריך הב"ח באו"ח סצ"ט בין לשי' הבה"ג ובין לשי' הרמב"ם דברביעית לא קיי"ל כהך שנויא ע"ש. ומ"מ מבואר להמעיין כאן בב"ח דלא היקל אלא ביינות שלנו שאינן חזקין ע"ש:

שם והב"י כ' ואינו נ"ל לאסור כל היום אלא כשירגיש שסר יינו מעליו מותר ותמהני שהרי הרשב"א הביא ראי' לדבריו מהא דרב לא אוקי אמורא עליו מיומא טבא לחברי' ע"ש. אבל הרמב"ם בפ"י מיו"ט כ' לענין שמחת יו"ט ואחר חצי היום מתפללין מנחה וחוזרין לבתיהם ואוכלין ושותין עד הלילה. ונראה שיצא לו זה מסוגי' זו. והיינו מיומא טבא לחברו הוא מסוף היום עד כניסת הלילה של יום השני. וא"כ כל אותו העת היו משתכרין ואין שום ראי':

סי"ג שהוי כו' אם לא שהוא פשוט בפוסקים וזיל קרי בי רב הוא. והש"ך האריך להשיג דדווקא דבר שהגדוקים מודים בו עש"ם. ונראה בסברת הרב דזה דווקא בזמן הש"ם שלא ניתן תורה שבע"פ לכתוב. אבל עכשיו שכותבין הכל א"כ פסק פשוט בספרי הפוסקים הוה ג"כ לדידן זיל קרי בי רב הוא. דמאי נ"מ אי כתוב בתורה שבכתב או בע"פ. ולענ"ד יש סעד לזה מדברי הרשב"א בש"ך סקי"ט דכשנתן דעתו מקודם. שרי לפסוק כשהוא שתוי. והרשב"א למד זה מסוגי' דר"פ א"מ גבי סנהדרין דמעייני בדינא בצפרא ואכלי ושתי וגמרי דינא לאורתא הרי אע"פ שלא הי' עדיין פסק ברור בשחרית יכולין לגומרו בערב כשהוא שתוי כ"ש כאן שמוצא פסק ברור לפניו:

סט"ז אסור לקרות לרבו בשמו הקשו ע"ז מהא דאשר צוה ה' את משה כו' וכן יש להקשות מויתן לך את ברכת אברהם ואשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק. ונראה דכ"ז הוה כרבי מורי דשרי דכ"ז הוה דרך כבוד וע' פ"ד דכ' דהא דדרך כבוד שרי דווקא כשמקדים לומר רבי לפני השם ע"ש ויש ראי' לדבריו מסוגי' דכינוין ברים נדרים דלא לימא לה' קרבן אלא קרבן לה' דילמא אמר לשם ולא אמר קרבן ולפי"ז צ"ע הא דינאי אבא ויוחאי אבא. ונראה שלזה כיון דברי ביאורי הגר"א הישינים בסר"מ שכ' דמוכח מזה דשלא בפניו לעולם שרי ע"ש. אבל בכאן כ' דאסור וא"כ צ"ע. ובפ"ת בשם הפר"ח כ' דדרך כבוד גם בפניו שרי וראי' מהא דאדוני משה כלאם. ויש ללמוד גם מריש מלכים יחי אדוני המלך דוד. ושם מכסא אדוני המלך דוד:

סט"ז בהגה ב' הניטל רשות מרבו ולן באותה העיר כו' ודווקא שלא אמר לו מתחילה הכל תמהו ע"ז דע"כ ט"ם ברי"ף דבקרא כתיב כ"ג ע"ש ולענ"ד פשוט דבאמת צריך להגיה ברי"ף שהוא פירוש משל עצמו דנסעו ביום כ"ד ומשו"ה הוצרכו ליטול רשות שנית דמעיקרא ביום השמיני כשנפטרו מלפניו בודאי כוונתם על יום כ"ג דביו"ט ודאי לא ילכו ועוד דקיי"ל דטעון לינה ובודאי הוה על יום כ"ג. וכשמודיע תחילה לא היו צריכין לפטור שנית אלא לפי שנמלכו על כ"ד לקחו ביום כ"ג רשות שנית. והכריחו זה להרי"ף לפרש כן דאי ס"ד דמתחילה לקחו רשות על יום כ"ג ונסעו ביום כ"ג. ואפ"ה צריך ליטול רשות שנית א"כ אין ללמוד משלמה דהתם מלך דקיי"ל דאין כבודו מחול. משו"ה צריך ליטול שנית רשות אבל רב שמחל על כבודו דכבודו מחול א"כ כשנותן לו רשות בפירוש למה יהי' צריך ליטול שנית. וע"כ דפשי' להש"ם דבכה"ג ודאי לא צריך אלא כשנמלך ולא ידעו הנותנין רשות ומשו"ה שפיר יליף הש"ם משלמה:

סי"ז שלשה שהיו מהלכין בדרך הרב באמצע ובהגה והא דאין מכבדין בדרכים היינו כשלא הלכו מתחילה ביחד. בסנהדרין (דנ"ב) וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך. ונו"א אחריהן. וכ"י אחריהן. ולא הלכו בסדר שבכאן משמע לפי שאין מכבדין בדרכים. וכ"כ הרש"א שם. ובודאי היו הולכין שם בתחילה. ובחי' ב"י סי"ט כ' דהתו' לא כ"כ אלא אליבא דלוי ור"ה בשבת. אבל אביי ורבין פליגי בזה. והוא פלוגתא דתנאי ואמוראי. ולכאורה יש לפסוק כאביי דהוא בתראי ע"ש וצ"ע:

סכ"א בהגה ודווקא שהרב של רבו הוא גם רבו ובש"ך דהמהרי"ק חולק בזה. ויש לכוין זה בש"ם נדרים מ"א גבי רבי אתה עשית אותי ואת חייא. א"ד אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי. דפליגי בהך פלוגתא דהכא סע"א:

ט"ז סקי"ד לענין עשה דכבוד התורה לענין אשת חבר שמא לא שייך לאח"מ כ"כ התו' בשבועות. אבל בתשו' מהר"מ כ' דבניסת לע"ה אין חייב לכבדה כבראשונה כו' הנה גם בתו' לא כ' אלא דלאח"מ לא עדיף כ"כ לדחות דינא דבשעת ג"ד בע"ד בעמידה. אבל זה ודאי הרי מפורש בסוגיא שחייבין בכבודה. וצ"ל שהט"ז מדקדק מלשון תשו' מהר"מ דבסתם הוא ממש כבראשונה אבל לענ"ד אין לדקדק כ"כ נגד דברי התו':

סכ"ט ודווקא כיחו כו' אבל רוק בעלמא מותר דאונס הוא. עש"ך ולענ"ד פשוט דגי' הרי"ו הי' בש"ם גם מעיקרא כיח ורק. והמקשן דפריך אנוס הוא הי' סובר דאו רק קאמר. ופריך אנוס הוא ארקיקה. ומשני דורק קאמרינן היינו דקאי ורק אכיחו. ולא ארקיקה. ולדינא דרש"י ודאי גם הרי"ו מודה. ומש"כ הש"ך דרש"י אינו מודה להרי"ו אפ"ל דגם רש"י מודה לזה. מסוגי' דסוף ברכות (דס"ג) דא"ר דארקיקה לא קפיד אינש ע"ש:

ש"ך סק"נ ולא הוצרך הרי"ף לפרש בכשהוא גדול העיר יורה דפשי'. ואולי י"ל דכבר פירשה הרי"ף בקידושין דאייתי שם הא דביטיבה הלך אחרי הגדול בחכמה. ובאמת כמו דאמרינן התם דבעי מופלג בחכמה. ודאי דה"נ דווקא כשגדלותו מופלגת:

סל"א בהגה חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר ואם יש לו קבלה או ד"מ שטעה יכול להתיר. ואפי' טעה בשיקול הדעת יכול לישא וליתן עם המורה עד שיחזור בו. יש בכאן גימגום גדול במראה המקום הנרשם ר"ן בשם הראב"ד. וכ"נ שנמשך לזה הגר"א ז"ל. שהראה על ד"מ. משנה דר"ט בניטל האם. וכ"ז אינו אלא לשי' הר"ן בשם הראב"ד דס"ל דהך ברייתא משום חתיכה דאיסורא ואפי' בהסכמת הראשון לא שרינן. וחילק דבד"מ ע"כ מהני בהסכמתו כהא דר"ט הנ"ל. אבל הרב שהסכים לשי' הר"ן בעצמו דמפרש דכ"ז בלא הסכמתו. אבל בהסכמתו ס"ל דאפי' בשיקול הדעת יכול להתיר. א"כ י"ל דבלא הסכמתו אפי' בד"מ ל"מ. והא דר"ט הרי הסכים בעצמו. אלא דהרב סמך אדברי התו' בפרק א"ט שהובא בש"ך דמפרשי שם דהיכי דאגמרא סמך יכול להתיר. ומבואר בהדיא אפי' בלא הסכמתו ע"ש היטב. וכ"ש ד"מ דיכול להתיר. אפי' בלא הסכמתו. אבל מדר"ט אין ללמוד דהרי התם הודה ר"ט. [ובאמת הש"ך שחולק על דברי התו' בהא דאגמרא סמך. ודאי חולק גם על ד"מ. דאין לנו מקור אחר. ובל"ה הא מבואר בסנהדרין ר"פ אד"מ דגם בדרבינא ור"א הוה דבר משנה. וא"כ אי הא דאגמרא סמך ל"מ בלא הסכמתו ה"נ ד"מ. אלא שצ"ע הא שכ' הש"ך בסקי"ג דגדול ממנו יכול להחזיר. א"כ ד"מ ואגמרי' סמך למה לא הוה כגדול וסותר ד"ע וצ"ע]. ונראה ג"כ הא שסמך הרב על סברת הר"ן להתיר בהסכמת הראשון אפי' בשיקול הדעת. אף שהר"ן כ' בעצמו דלמעשה דבריו בטילין כנגד אבות העולם. משום שסמך על סברת התו' דפרק א"ט הנ"ל. דמפרשי ע"כ ג"כ כהר"ן דהך בריי' בלא הסכמתו וס"ל דדווקא בשיקול הדעת והיכי דאגמרי' סמך יכול להתיר אפי' בלא הסכמתו א"כ משמע דבהסכמתו גם בשיקול הדעת יכול להתיר כדברי הר"ן:

שם ואפי' אם התיר הראשון אין השני יכול לאסור. הגר"א הסכים כהחולקין מסוף ברכות גבי חנניא בן אחי ר"י דאמר בשלמא הוא מתיר והם אוסרים לחומרא אלא הוא אוסר והם מתירים היכי שרי והתניא חכם כו' וכוונתו דע"כ אין הכוונה לחומרא שלא מן הדין דא"כ לא הוה לי' לאתויי שאסור להתיר מבריי' והתניא כו' דודאי שלא ניקל שלא מן הדין. אלא דכוונת הש"ם דהיכי סברי דחולקין על הוראותיו כדין והוא טועה. דהא להתיר אינו רשאי מן הדין משמע דלחומרא רשאי מן הדין ודוק:

סל"ד אבידת אביו ואבידת רבו כו' ואם הי' אביו שקול כנגד רבו כו' וגבי שבי ופירוק משאו פסק אביו חכם סגי ועט"ז שנדחק לפרש הטעם. ולענ"ד דלכאו' צ"ע דלמה מהני טעמא שאביו הביאו לחיי עוה"ז כו' הא אנן קיי"ל דל"ד טעמא דקרא. אלא עיקר הטעם כמש"כ התוס' שם ובקידושין דלענין אבידה ליכא מצות כיבוד דאו' וסגי להקדים את רבו בהך סברא ולהכריע נגד סברא זו בעי דווקא שיהי' שקול כנגד רבו. אבל לענין שבי ופירוק דהוה כיבוד דאו'. עיקר הטעם ע"כ לא משום הך סברא. דזה ל"מ. ואינו אלא כדאמרינן בר"פ שבועת העדות ובכתובות גבי מ"ע דהקדמה לדין. דעשה דכבוד התורה עדיף. וה"נ כבוד רבו הוה עשה דכבוד התורה. וכל שאביו חכם דאיכא גבי' נמי כבוד התורה. כיבוד אב דאיכא תרתי קודם. ובאמת יש להסתפק לענ"ד היכי שהרב הוא גם רבו של אביו. דיש בו משום טעם שאתה ואביך חייבים בכבודו אפשר דהרב קודם אפי' הי' אביו חכם וצ"ע:

ט"ז סקכ"א ובגמרא מבואר באם אמר משם חכם שהוא חי שומעין לו אפי' אמר בשעת מעשה כו' ותי' על הרב שלא

שלא הביא זה. באמת שאף שמדברי הנ"י שהביא הט"ז משמע דמפרש דכשהוא חי נאמן שמדקדק היטב. אבל בש"ס גופא אין שום ראי'. די"ל דכוונתו הי' שישלחו לו. וכההיא דהכונס גבי אלעזר זעירא דשלחו לגבי שמואל ע"ש. וה"נ גבי דוד ביבמות אינו מבואר אלא דלא אכריזו עליו השתא. ובאמת משמע בב"ב מ"א דאמר אייתינא אגרתא ממערבא דאין הלכה כרשב"א וא"ל לכי תיתי משמע דלא סמכו אפי' בכה"ג ואפשר דהתם הי' ברור לו שאין הדין כן. או י"ל דד"מ שאני וכמש"כ הרב בחו"מ סוסי"ל גבי עבידא לגלויא ע"ש וע' מש"כ לעיל סקי"ט ס"י בשם הריב"ש:

ש"ך בהנהגות או"ה ד"ה ועוד תי' כו' היאך יעלה על הדעת דקטן כנגד גדול שלא הוזכר בש"ס ופו' יהא עדיף מיחיד נגד רבים. לכאורה מצינו בהדיא בעירובין לא הי' בדורו של ר"מ כמותו ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו כו' מבואר בהדיא דיש לפסוק כהגדול. ויש להוכיח קצת דעדיף גם מרבים דהרי בכ"ד פריך הש"ס מגדול על קטן כמש"כ רש"י ותו' בבילה ד"ט אהא דפריך אר"ח מרב ע"ש וכן בכ"ד. ולא פריך כ"כ מרבים כנגד יחיד ואדרבה מצינו בכ"ד הוא דאמר כהאי תנא:

שם ד"ה ועוד תי' השני כו' ואפי' למ"ד עשו כדבריהן היינו קודם ב"ק כו'. יש כאן ט"ס או אשגירת לישנא. דבהדיא מוכח בסוגי' דיבמות דלפי המסקנא מר"י בן החרוני ור"ד בן הרכינס עשו ב"ש כדבריהן אפי' לאחר ב"ק. אלא דכוונתו לסוגיא דר"פ א"ט דאפי' למ"ד קודם ב"ק עושה כדברי ב"ש [והיינו כמ"ד ביבמות דקודם ב"ק מיהו עשו ב"ש כדבריהם] אבל לאחר ב"ק הלכה כב"ה. הרי דהולכים אחר רוב מנין ולא חכמה:

שם ואע"ג דהראב"ד כ' כו' דמנין היינו שנים. היינו דווקא לבטל דברי בי"ד אבל לא בב' חולקים כו'. זה לא הבנתי דבהדיא מצינו בב"ב קמ"ב פשיטא דהלכתא כוותן דקשישנא מנייכו ע"ש. אלא דפריך עלה שם דלא מסתבר טעמיי' וכן רגילין הרי"ף והפו' לפסוק כמאן דקשיש בכ"ד:

ד"ה עוד נראה כו' ומההיא דהערל אין ראי' כו' אלא דרבנן סברי מין במינו בטל כו'. הוא ט"ס וצ"ל דבר שבמנין וכ"ה בסוגיא וע"ש. וזה שמסיק עלה שהוא מדרבנן דמדאורייתא חד בתרי בטל דדבר שבמנין הוא מדרבנן כמבואר בתו' ריש ב"מ גבי קפץ אחד מן המנוין ובכ"ד בפו' אבל מב"מ הוא דאו':

ד"ה מיהו כו' שהרמב"ם פסק בסתם כו' לולי ד"ק ל"נ לעשות מחלוקת גדולה כזו בשביל סתימה זו. שהרי ע"כ לא קאי ביחיד נגד רבים ותלמיד כנגד הרב כמש"כ בעצמו. ה"נ י"ל דלא קאי בגדול בחכמה ומנין בין בדאו' ובין בדרבנן. וגם מה שסמך הש"ך להקל בדרבנן אפי' בתלמיד כנגד רב בהפ"מ לא ידעתי אם יש ללמוד זה מיחיד נגד רבים דברבים צריך קרא ובתלמיד נגד הרב משמע בכ"ד דהוא פשוט טפי מסברא ולא צריך קרא:

שם ד"ה וכתב לענין רוב משני טעמים לענ"ד פירש"י בפסחים גבי הכרעה שלישית דפירש דלא שייך הכרעה אלא היכי שהחולקים גלו דעתם שיש לחלוק בזה. ולא היכי שלא גלו דעתם. ואי משני טעמים הוה נמי רוב א"כ מ"מ ליצטרף לרוב משום אותו טעם של החולק וע"כ דבשני טעמים אינן מצטרפין:

בקיצור סק"ח אבל אם נמצא תשובה לגאון שהאחרונים לא הביאוהו וכ' להיפך אין לפסוק כנגד הגאון ע"ש כ"כ הריטב"א בע"ז ד"ז ע"ש:

סימן רמג ס"ו בהגה אסור להשתמש בשונה הלכות פשוט דהי' רבו שרי וכדאמר ר"ל התם א"ה גמור מינאי הא מילתא. ובסי' דלעיל דכל מלאכות שהעבד עושה לרבו התלמיד עושה לרבו. ובזה ידחה ראיי' המג"א סוסקכ"ט דאע"ג דאסור להשתמש בכהן בשכר מותר מהא דא"ל רמב"ח לר"ח לכי תשמש לי אף שר"ח הי' כהן דהא כיון דבעי מיני' לגמורי הלכתא דמותר בשונה הלכות כ"ש בכהן דהא קיי"ל ממזר ת"ח קודם לכה"ג וכן י"ל בשמעא דרבא שהביא המג"א שם. ומ"מ נראה דגם בכאן מותר בשכר. וכ"ש בכהן שם כנ"ל. ויש ראי' מריש פ' שני ד"ג דקרנא תהי באמברא ושקל אגרא. וכן בכ"ד כמש"כ הרמב"ם בפי' המשניות דכמה תנאים היו בע"מ כיון דחיותא הוא:

סימן רמד ס"א מפני שיבה דהיינו בן שבעים היינו כדתנן באבות בן שבעים לשיבה. ובשם כתבי האר"י כ' בן ששים ונראה דהולך ע"ד הרי"ף דפסק כת"ק דיניק וחכים לא. ודווקא זקן וחכם. והקשו עליו דא"כ למ"ל חכמה ת"ל משום זקנה. ומשו"ה פירש דמשיבה דכל שיבה במשמע היינו דווקא בן ע'. והכא בחכם סגי בזקנה דתנן התם בן ששים לזקנה. ואפשר דאפי' להפו' כריה"ג דאפי' יניק וחכים מ"מ בעי שם דווקא מופלג בחכמה כמש"כ התוס'. אבל זקן בן ששים אפי' אינו מופלג דודאי לא נפיק גם מפשטי' דזקנה ממש והיינו בן ששים וכ"נ לכאורה לדינא:

ש"ך סק"ג משמע אפי' בבית האמצעי של מרחץ עומדים. לכאורה הכי מוכח בהדיא בש"ס שם דקאמר ה"נ מסתברא דאר"י בכ"מ מותר להרהר כו' הרי דבמקום שמותר להרהר חייב לעמוד והרי מפורש באו"ח סוספ"ח דמותר להרהר בבית האמצעי ע"ש:

שם סק"ח מלא עיניו כ' בסמ"ק דהיינו רס"ו אמות. לענ"ד צ"ע דבסו"פ א"מ גבי פריקה משמע בהדיא דכי תראה הו"א מרחוק אלא דכתיב כי תפגע ראי' שיש בה פגיעה הוה רסו"א. אבל ראי' לחוד דהיינו מלא עיניו וכלשון הש"ס בקידושין גבי אביי מכי חזי לאודני' דחמרא דר"י כו' הוה כל מה שהוא רואה ואין שום שיעור אחר לדבר וצע"ג:

הלכות מלמדים

סימן רמה ס"ד בהגה וכייפינן לי' לשכור מלמד לבניו. בפ"ת שנתקשו הגדולים למ"ד בשבת דבעון בטול תורה בנים מתים. א"כ הוה מ"ע שמתן שכרה בצדה שאין כופין. ולכאורה נראה דלא אמרו אלא בטול תורה של עצמו ולא שאינו מלמד לבניו. ובאמת של עצמו מיקרי מ"ש בצדו ואין כופין. והיינו דלא מצינו שכופין לאדם שמבטל תורה. ומש"כ שם דכיון דהוא סמוך טפי למזוזה אלא דדרשינן לי' גם לביטול תורה דמקרא נדרש לפני פניו. לגבי ת"ת לא מיקרי מ"ש בצדו. ל"נ כלל לענ"ד. דכיון דניתן לדרוש כך הוה ודאי בצדו:

שם ואם אינו בעיר ויש לו נכסים אם אפשר לאודועי מודעינן לי' ואם לא יורדין לנכסי'. עינה"ך דנראה לו דהרמב"ם והמחבר בסרמ"ח גבי צדקה חולקין ע"ז וס"ל דדווקא בפניו. ואפשר לענ"ד לחלק דירידת נכסי' הוא מדין כפי' וא"כ גבי צדקה דאפשר ליתן במקום שהוא א"כ אפשר דאין עלינו לכופו כ"ז שאינו לפנינו דכאן אינו מקום ביטול המצוה אבל הכא דהבנים הם כאן לפנינו מוטל הכפי' גם כשאינו לפנינו מיהו לשון רש"י בחולין קל"ב עשה סוכה שאין בו חסרון כים כו"ה משמע דביש בו חסרון כים אין כופין כ"כ והכי קיי"ל באו"ח סוסתרנ"ו דאין צריך לבזבז הון רב אפי' במ"ע עוברת וא"כ גם כאן כ"ז שאין אנו יודעין שאינו לגבי' דידי' הון רב א"א לירד לנכסי' וצ"ע:

סט"ז מוליכים ממלמד למלמד אחר שהוא מהיר ממנו כו'. אבל לא מעיר לעיר. עב"י דהתו' פירשו כשיש בעיר אחת שני מלמדים לפני כל אחד כ"ה אין יכולין בני העיר הסמוכה שיש להם כ"ה נערים לחלקם לפני שניהם. אבל הרמב"ם דמפרש דעד כ"ה סגי במלמד אחד וביותר צריך ריש דוכנא א"א לפרש כן. דא"כ יהיו צריכים שני ריש דוכנא. וע"כ פירש לענין שהוא מהיר ממנו ואין דבריו מובנים דאדרבה התוס' לא הוצרכו לזה אלא לפי שי' דבפחות מכ"ה אינן מחויבין ובפחות ממ' אי"צ ריש דוכנא. אבל הרמב"ם דמפרש דבכ"ה סגי באחד ועד מ' סגי בריש דוכנא ועד חמשים סגי בשנים א"כ ודאי י"ל דגם בפחות מכ"ה מחויבין וכ"כ הגר"א דבזה נחלקו שני הי"א בדברי הרב. וא"כ יש לפרש בפשי' דיש בעיר אחת מלמד עם נערים פחותים מכ"ה. דאינם רשאים בני עיר אחרת להוליך אצלם עד כ"ה:

סכ"ב בהגה רב בעיר כו' ובא חכם אחר יכול ללמוד אע"פ שמקפח קצת פרנסת הראשון. לכאורה נראה דהוא נלמד מדין המחבר במלמד תנוקות דמושיבין סופר בלד סופר משום קנאת סופרים. ובודאי נטל זה שכרו. מ"מ משום קנאת סופרים שרי. ועוד י"ל משום דעיקר השכר אינו אלא שכר בטילה או שכר שימור. וזה שכ' המהרא"י על עיקר השכר אנו בושין כו'. אבל לפי"ז הי' לנו לומר דאפי' להורידו במקום גדול ממנו וכמו במלמד בסי"ח. ובאמת כ"כ המג"א בסוסנ"ג דכתר תורה הוא הפקר לכל הקודם. והכי משמע קצת בסוף הוריות גבי רשב"ג דלא גלי עוקצין ע"ש. וצ"ל בדברי הרמ"א שכ' שאפי' בנו קודם לכ"א. היינו בראוי עכ"פ להיות פרנס על הציבור כדאמרינן בשבת קי"ד וכן בכ"ז לפי הדור. ובזה יש בו משום מעלין בקודש ואין מורידין. ולא שייך זה במלמד וצ"ע. ובתשו' ח"ם או"ח סי"ב כ' דהוא משום מנהג ע"ש:

הלכות ת"ת

סימן רמו ס"א ובשעת הדחק אפי' לא קרא רק ק"ש כו' הגר"א כ' דמדברי הר"ן ריש נדרים לא נראה כן ואולי סובר דהוא רק מדבריו דר"י ונראה כוונתו דאנן ע"כ לא קיי"ל כר"י דהא בשבת קל"ג גבי ציצין שאין מעכבין דאמרינן פי' אינו חוזר הוא רבנן דר"י. ופסקו הפו' כהך בריי' בסרס"ו ס"ב. ונראה לי ראי' מריש יומא גבי ציץ אילימא תמיד על מצחו מי לא בעי ניים כו' הרי דזה אינו תמיד. ובאמת צ"ע קצת דעת הרב שפסק כאן כר"י. ונראה לי דעיקר הטעם כדאמרינן ברי"פ כ"מ דהנהג בהן מנהג דרך ארץ. ולא היקל אלא בשעת הדחק דעכ"פ הרי ע"כ קרא ק"ש. וא"כ אפשר דכו"ע מודו הכא בהאי יומם ולילה כר"י. ולולי ד"ק נראה בכוונת הר"ן דושננתם הוה חיובא אחרינא שיהא יודע דיני התורה על בוריו ובודאי לא יצא חיוב זה בפרק אחד שחרית. אלא דאפי' כבר יודע היטב מ"מ יש עליו חיוב ללמוד יום ולילה. בזה יוצא בפרק אחד שחרית וערבית ואין זה ענין כלל להא דושננתם:

ס"ה אם הוא שכר בטילה דמוכח שרי הפו' למדו זה מר"פ שני ד"ג גבי דיין ולענ"ד הוא מפורש בגיטין סו"פ הנזקין גבי אביי ור"ש דא"ל אביי דאית לי מיא לאשקויי וא"ל ר"ש אנא אידלי למר וא"ל לחיי ע"ש:

סי"ג אין שואלין מעומד ובהגה די"א דהשואל צריך לעמוד הנה נראה שהבין הרב דהמחבר כיון דהשואל אינו רשאי לעמוד ולולי ד"ק נראה ברמב"ם ותוספתא דאין שואלין כשהרב מעומד דהנשאל צריך ישוב הדעת וכן כשהוא משיב. אבל השואל ס"ל ג"כ דצריך לעמוד וצ"ע:

סט"ו בהגה ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה במשנה סוף הוריות ממזר קודם לנתין נתין קודם לגר גר לעבד משוחרר אימתי כששניהן שוין אבל ממזר ת"ח קודם לכה"ג עה"א וכן לקמן בסרנ"א ע"ש ומדלא אמר סתם אבל ת"ח כולם קודמין לכה"ג כו' משמע בהדיא דדוקא ממזר דהוא מישראל אבל אינך לא אפי' הוא ת"ח. וכן נראה מסתימת הפו' בכאן ובסרנ"א אבל צ"ע דהא מפורש ביומא סו"פ בא לו דשמעי' ואבטליון שהיו בני גרים קודמים לכה"ג. (אע"ג דהם עצמם ודאי הוה אמם מישראל דאי ל"ה פסולי לדין כמבואר בסרס"ט מ"מ מלשון בני עממין שם משמע בהדיא דהוה"ד גרים ממש קודמין ע"ש) ונראה דבאמת הוא מחלוקת דאמרינן בסנהדרין נ"ט רמ"א דעכו"ם העוסק בתורה ה"ה ככה"ג שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כו' וע' תו' ב"ק רפ"ד דבישראל אמרינן יקרה היא מכה"ג הנכנס לפני ולפנים. ובעכו"ם ה"ה ככה"ג. ולפ"ד נראה ברור כיון דאפי' עכו"ם ה"ה ככה"ג. א"כ גר דודאי עדיף מעכו"ם ה"ה בכלל ישראל לענין זה. והוא ג"כ קודם לכה"ג. אבל רש"י כ' בסנהדרין שם דהך דרשא הנ"ל פליג אר"ש ביבמות דס"ל דעכו"ם לא איקרי אדם ע"ש. וא"כ לר"ש לא אמרינן כלל דאפי' עכו"ם העוסק בתורה ה"ה ככה"ג וא"כ ודאי י"ל דדרשא דיקרה היא מפנינים. דהוא קודם לכה"ג. דלא קאי אלא בישראל דוקא. ולא בגרים. וא"כ י"ל דמתני' דהוריות דגר ת"ח אינו קודם הוא כר"ש. וסוגי' דיומא דאפי' גרים כנ"ל. היינו כר"מ דסנהדרין. ולדינא מבואר לקמן סשע"ב דדעת הרב לדינא כר"ש ומשו"ה פסק כאן גם כן דוקא ממזר:

הלכות צדקה

סימן רמז ס"ד ואסור לנסות את הקב"ה כ"א בצדקה וי"א דוקא במעשר לכאורה דברי הי"א שהוא הב"י ודאי נכונין דהא קראי לא כתיבי אלא במעשר. ונראה בסברת הטור דהא האי קרא דובחנוני בבית שני כתיב. וא"כ למ"ד לא קדשה לעתיד לבא א"כ מדאו' לא מיחייבי כלל במעשר וכדאמרינן במדרש וירו' הביאו התו' ביבמות פ"ב ובריש חולין מאליהן נתחייבו במעשר ואפ"ה הבטיחם הקב"ה ובחנוני וא"כ ודאי ל"ג צדקה מינה. אלא דצ"ע לפי"ז הא דמחלק ברה"ש גבי צדקה בשביל שיחיה בני כו' בין או"ה לישראל ופירשו התו' דאו"ה הם תוהין. והא בזה דאיכא הבטחה לנסויי גם בתוהין יש להתיר וכ"כ האחרונים בהדיא. ובודאי אין לחלק בין להתעשר לשיחי' בני. דהא סתמא כתיב והריקותי לכם ברכה. אבל אי קרא דוקא במעשר י"ל דבצדקה לא שרי בתוהה ומשו"ה באו"ה שהוא תוהה אסור ועוד אי דוקא במעשר י"ל דזה גופא ג"כ דוקא בישראל שחייב במעשרות. אבל אם הוא גם במעשר שלא נתחייב וגם בצדקה. ודאי דלא שייך לחלק בין ישראל לעכו"ם. ואפי' נימא דתלי בפלוגתא זו גופא דקדשה לעת"ל. ונאמר דלמ"ד קדשה ודאי נחלק דדוקא מעשר. א"כ תיקשי דהא הטור פסק בהדיא בסשל"א דתרו"מ בזמן בית שני דאו' ואין לו ראי' דגם על צדקה. ועוד הא בב"ב ד"י מחלק הש"ס בהדיא גם אליבא דר"א ור"י בין ישראל לאו"ה בזה. וכבר הוכיחו התו' ביבמות שם דלדידהו תרו"מ בזה"ז דרבנן ותיקשי כנ"ל. ואולי נפרש החילוק שבין ישראל לאו"ה שלא כדברי התו'. אלא דדוקא לישראל נאמר מקרא זה ואע"פ שאינו מחויב. ולא לעכו"ם דלדידהו לא הבטיחם ע"ז וכיון שהם תוהין אסור וצ"ע:

סימן רמח ס"א אפי' עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שנתנו לו עש"ך סקא"ב דהקשה דמבואר בסרנ"א דפרנסתו קודם. וגם בדרישה סרנ"ג הקשה הא דנקט שם בעני שנתן פרוטה מקבלין ממנו פשי' דהא מבואר כאן דחייב. ומש"כ הש"ך דהכא בשיש לו פרנסתו בלא"ה [וכוונתו בלא אותה הפרוטה ואין נ"מ בזה בין זמן הש"ס לזמנינו ודברי הנ"צ בזה אין לו שחר] הוא קשה. דהא לשון המחבר ממה שיתנו לו. אבל לענ"ד פשוט דודאי לא שייך לחייב ליתן למי שמקבל דא"כ למה יקבל לא יקבל ולא יתן. אלא דכוונת הש"ס כגון עני שיש לו פרנסתו מצדקה לצרכיו. ורואה לפעמים עני אחד לשעתו שאין לו כלל מה יאכל ידחוק עצמו משלו לרחם על חבירו להחיותו והוא יסתפק בדוחק אף שבתחילה נתנו לו כפי צרכו כדין צדקה. אבל ליתן לקופה פשי' דלא שייך לחייבו כלל. וזה שכתב בסרנ"ג דאם נתן מכל מקום מקבלין ממנו:

ש"ך סק"ה אבל אם אפטרופוס של היתומים אינו חפץ אין כופין נראה דאורחא דמילתא נקט והיינו שגם היתומים אינם רוצים. אבל בל"ה מה כח לו לאפטרופוס לעמוד כנגד ב"ד ואומדנא דחז"ל דהוא תקנת היתומים:

ס"ד בהגה צדקה שיש לה קצבה שהי' להם עניים קרובים שהי' להם קצבה מאביהם כו' והי' להם גנאי ליתומים כו' עש"ך דלמ"ל טעם דקצבה תיפוק לי' משום גנאי ונדחק דגנאי לא הוה כלאחשבינהו. והוא דחוק. וגם לא באר להיפך דלמ"ל טעם דגנאי דת"ל משום קצבה. ולכאורה נראה פשוט דהמהר"מ לא פשי' לי' האי טעמא דיש לקרוא בזה מצוה שיש לה קצבה. די"ל כיון דעיקר מצות צדקה אין לה קצבה לא שייך לחלק בזה. וכמו שאין עושין בסתם קצבה לצדקה כמש"כ בעצמו בסק"ח. אלא דכוונתו דכיון דמשום גנאי שרי לקבל מהם. דזה ס"ל דהוה כלאחשבינהו דלא כהש"ך תו יש להחמיר מספק דבכה"ג קרי יש לה קצבה ורשאי

ורשאי לכופו אף שאין כופין בלאחשבינהו כמש"כ בסק"ה. כאן כופין אף דלא הוה אלא ספק אי קרי יש לה קנבה גם מספק יש להחמיר כיון דאין חשש איסור בדיעבד. וכה"ג בכתובות נ"א גבי יתום ויתומה דא"ר העלו ליתום בשביל יתומה. דאע"ג דאין גובה למזוני ממטלטלי אלו רצה לשמשו מי לא יהבינן לי' כ"ש הכא דאיכא תרתי ע"ש:

ס"ה בהגה ואפי' נו"נ בתוך הבית היינו בגוונא דלית בי משום תקנת השוק וכן משמע בתשובת הרא"ש שם:

ש"ך סקי"א דא"כ פשי' בלא טעמא דהו"ל לאסוקי אדעתי' הוה כהודאה. באמת גם טעם דהו"ל לאסוקי אדעתא. היינו דהוא הודאה. אלא דלא הו"ל לנקוט לשון דהו"ל לאסוקי אדעתא. אלא סתם דהוה הודאה וכלשון הרב בסשל"ו שם. אלא דאיירי אפי' בלא פירש בהדיא שהוא ישלם אפ"ה הו"ל לאסוקי אדעתא:

ס"ו בן האוכל אצל אביו כו' נותן פרוסה לעני או לבנו של אוהבו כו'. עב"י מש"כ אההיא דגה"נ אין אורחים רשאין ליתן לבנו כו'. דהתם ענין אחר לא משום גזל אלא שמא אין בידו ד"א. פירוש דבריו לא משום גזל אותו דבר גופא אלא שמא אין בידו ד"א וכיון דאסור ממילא ה"ה גם גזל ומ"מ נ"מ דהיינו דווקא באורחים שאינו יודע מהו אצל בעה"ב. אבל בבן בית שיודע ליכא קפידא בזה:

סימן רמט ס"א בהגה ואל יבזבז יותר מחומש בפי' המשניות ריש פיאה מבואר דאפי' לפדיון שבויים אינו חייב ליתן יותר ומשמע אפי' אין שם אחר שיתן. ולכאורה יש להקשות דהא מבואר בסקנ"ה בלעבור על ל"ת מחויב ליתן כל ממונו והרי בפ"ש יש ל"ת דלא תעמוד על דם רעך כמבואר בסרנ"ב ס"ד. ולדברי הפמ"ג באו"ח סתרנ"ו דל"ת שאין בה מעשה אינו מחויב א"ש. אבל יותר נראה דעיקר המצוה שיתן ממונו עבור חבירו אינה ביותר מחומש. ובדברי הרמב"ם שם משמע דאין גירסתו כגי' שלנו אלא דעד חומש הוה חיובא. וביותר ממדת חסידות. ואולי דכוונתו דווקא לפ"ש וצ"ע:

סי"ג בהגה ואם מתפאר לא די שאינו מקבל שכר אלא מעניש אותו עליו. צ"ע דהא בשביל שיחי' בני ה"ז צדיק גמור. ובפסחים פריך מהא. אשמא תאבד לו מחט. וא"כ ה"נ למה גרע להתפאר משאר שלא לשמה. צ"ל דהכא איירי בלקנטר דאסור בכל המצות. או היכי שיתבייש העני בזה. וכהא דריש חגיגה מוטב דלא יהבית לי' ולא לכסוף:

סט"ז מצות בהכ"נ עדיף ממצות צדקה כבר כ' הגר"א דאינו מוכרח ובאמת צ"ע דהא הוכיח הש"ך לקמן בסרנ"ב דהציבור מוכרין אפי' ס"ת שלהם להשיא יתום. וכ"ש שמוכרין בהכ"נ. ואף לפמש"כ שם דלהפקיע קדושת בה"כ לא. מ"מ מלבנות בתחילה ודאי דלהשיא עדיף. ולכאורה כ"ש שאר צדקה דלהאכיל רעיבים ולהלביש ערומים שהם קודמים. ומש"כ בסט"ו דגבאי צדקה שיש בידם מעות צדקה ישיאו יתומות. פשוט דהיינו שנותר בידם מצורך עניים. וכן משמעות הלשון בהדיא. דזה קודם מלהשיא וכיון דלהשיא קודם מביהכ"נ כ"ש צדקה. וכן משמע לשון המחבר ר"ס רנ"ב דקנו עצים ואבנים והקצוס לצורך ביהכ"נ אסור למוכרם לצורך מצוה אחרת. אבל המעות לחוד משמע דשרי לצורך מצוה אחרת ומשמע דזה עדיף מביהכ"נ וצ"ע:

סימן רנ ס"א מטה נותנין לו מטה בטור הגירסא מעה נותנין לו מעה היינו מטבע וכן נכון לפי סידור הלשון:

שם בהגה אבל היחיד אינו מחויב ליתן די מחסורו. ובש"ך בשם הב"ה דאף היחיד מחויב וראי' מהלל שלקח סוס לרכוב לעני בן טובים. ולכאורה פשוט לענ"ד בנדרים ס"ה דבכל עני אינו מחויב היחיד לבד ליתן לו הכל. אלא הציבור ביחד. אלא דקרובו מחויב ליתן לבדו קודם לאחר ע"ש. וא"כ הא דהלל י"ל בקרובו:

סימן רנא ס"א מי שהוא עבריין במזיד כו' אינו חייב להחיותו כו' וכבר כ' הגר"א דהעיקר כדברי התו' בע"ז דחייבין להחיותו. ומה שדקדק הב"י מדברי הרמב"ם דמ"ע דאין חיוב אינו מוכרח. וכ"נ ע"כ מכח קושי' הט"ז מדברי הרמב"ם דפ"ד דרוצח דאוכל נבילות אסור לעמוד על דמו. וישוב הט"ז ע"פ דברי הכ"מ דהכא באינו עובר תמיד לולי ד"ק נראה דלא ירד לאמיתת כוונתו דהרי כ' אוכל נבילות ודאי דהיינו במומר לכך. אלא כוונתו לחלק מרועי ב"ד דהתם אין מצילין אותו היינו לפי שזה כל עסקו ומחייתו בכך וכעין שכ' התו' בר"פ הגוזל אהא דהגזלנין שהחזירו אין מקבלין מהם. דהיינו באותן שעיקר עסקם ומחייתם בכך וכן מורה בהדיא לשון הרמב"ם שהולכים באוולתם ושוגים בה תמיד ע"ש ובזה מיישב קושי' התו' בע"ז דמ"ש רועי ב"ד מכל הגזלנין כו' ע"ש. אבל שאר מומרין ודאי אין עומדין על דמן וע' ספרי ראה פיסקא פ"ט גבי מסית דיליף מלא תאבה לו כו' דלית בי' משום ואהבת לרעך ואח"כ יליף מלא תשמע אליו דלית בי' משום עזוב תעזוב. ואח"כ יליף מלא תחוס עינך עליו דלית בי' משום לא תעמוד על דם רעך. ומשמע דכ"ז דוקא במסית אבל בשאר ח"מ לא. אע"ג דאמרינן בסופ"ב דחולין כיון דקבל עליו התראה אין לך מומר גדול מזה משמע דבכל מומרין חוץ ממסית כ"ז שאינו אלא לתיאבון מצווין אנו להחיותו ואע"ג דבראה בו ד"ע ודאי כבר לית בי' משום ואהבת לרעך וא"כ ע"כ דהכא גבי מסית קאי קרא לחדושי שהוא איסורא וא"כ גם בזה אין ראי' אלא דבכל מומרין ליכא איסורא להחיותו אבל לא לחיובא. אבל גוף הדרשות עצמן מוכיחין דיש בזה חיובא דהרי משמעות הספרי בהדיא דאפי' למאן דלית בי' ואהבת לרעך דהיינו ראה בו ד"ע מ"מ אית בי' עזוב תעזוב והיינו כדכתיב קרא חמור שונאך ומוקמינן בפרק ע"פ בראה בו ד"ע דמותר לשנאותו ולית בי' משום ואהבת ואפי' הכי אית בי' משום עזוב. ומשו"ה צריך יתורא גבי מסית דלית בי' משום עזוב. וא"כ מוכח נמי מדרשא שני' דאפי' למאן דלית ביה עזוב תעזוב אית בי' משום לא תעמוד על דם רעך. ונראה דהיינו לפי דבעזוב תעזוב לא איתרבי אלא ראה בו ד"ע ולא מומר. דבמומר ס"ל דלית בי' מצות פריקה וטעינה וכן משמעות הש"ס דע"פ דלא מרבינן אלא ראה בו ד"ע בעלמא (ואע"ג דלפי"ז לא דמיא פו"ט לאבידה דהא באבידה מרבינן מלכל אבידת אחיך אפי' מומר הרי באמת בב"מ (דל"א) עביד הש"ס צריכותא מפו"ט לאבידה שפיר י"ל דבאבידה דליתא למרה לגבה חמור טפי ואיתא אפי' במומר) ובלא תעמוד ס"ל דגם במומר והיינו כמש"כ התו' שם דלכל אבידת אחיך אתרבי מומר להשבת גופו ג"כ ודוק. וע' ש"ך סק"א דאפי' לשי' המחבר דוקא במומר אבל בעבר פ"א לא וכ"כ הט"ז דבפ"א לא נעשה מומר. ובאמת מבואר לקמן סש"מ בשם המהר"מ ר"ב דקורעין על מיתתו. וא"כ כ"ש דאסור לעמוד על דמו. וכבר הבאתי בסמוך סוגי' דפרק ע"פ דאע"ג דמותר לשנאותו כשראה בו ד"ע אבל חייבין עליו במצות פריקה וטעינה והוא קודם לאוהב אפי' אוהב לפרוק ושונא לטעון כדי לכוף ליצרו. ובב"מ ע"ג גבי אינשי דלא מעלי אע"ג דרשאי להשתעבד בו מ"מ יליף לו מקרא ובאחיכם כו' הרי דמ"מ אחיו הוא ובודאי אית בי' משום וחי אחיך עמך וז"ב וע' עוד שם סק"ג דבלהכעים אפי' בפ"א אמנם בחיבורי על חו"מ סתכ"ה כ' דמדברי התו' דע"ז מוכח דאפי' להכעים בפ"א אינו אלא כמומר דמחויבין להחיותו ע"ש והוא כדעת הפרי' ולא כש"ך וט"ז ומה שמוכיח הט"ז מדברי הרמב"ם והכ"מ כל זה אינו אלא לפי הבנתו בדבריהם אבל כ"כ דאין הפירוש כן ואין סתירה על הפרישה וצ"ע:

פ"ת סק"ג בשם תשו' ש"ל דבן עירו אפי' ע"ה קודם לת"ח בן עיר אחרת ולכאורה צ"ע דהא בחו"מ סי' קע"ה ובסרנ"ג קיי"ל דת"ח קודם אפי' לשכן וכ"ש לבן עירו ומיהו ע"כ צ"ל דיש חילוק דהכא קרוב קודם והתם שכן קודם ומ"מ צ"ע:

ש"ך סקט"ז אבל בזה"ז שאין ת"ח כו' כ"ש דאין לדחות פ"נ מפניו. ל"ד פ"נ ממש דזה אפי' במקום ת"ח מבואר במחבר סי"א דאם ימות ברעב מחויבין ליתן לו. אלא פרנסה בעלמא קרי לי' פ"נ ובזה"ז שאין ת"ח אין לדחות גם פרנסה:

סי"ד יכולים לשנות אפי' מת"ת לצורך שלשים פשיטים כו' לפי שהוא הצלת נפשות נראה פשוט דלא איירי אם א"א בענין אחר דזה פשי' דאין דבר שעומד בפני פ"נ. וע"כ דאפי' אפשר. מ"מ הוא כדין משנה לדבר חמור בסרנ"ט וע"ז שפיר הקשה רש"ל דהא קיי"ל דת"ת גדול מהצלת נפשות וא"כ הרי זה אינו לדבר חמור

חמור. ועפי"ז אינו מספיק כל מה שכ' הט"ז והדרישה ליישב זה אלא א"כ נדחה דמ"מ היקל משום חשש נפשות ועכ"פ צריך ישוב למעשה:

סימן רנב ס"א בהגה הנודר לצדקה אין פ"ש בכלל. המהרי"ק למד זה מהא דר"י יזיף ופרע דניחא להו לעניים דמעשה ומייתי ואי פ"ש בכלל ודאי בשבוים לא ניחא להו ועיין אחרונים ולכאו' ודאי אין ראי' מוכרחת דהרי התם לא לקח אלא מעות העניים שהיו רגילים ליתן להם דודאי אף אם פ"ש בכלל אינו מן הדין שלא יתן להעניים דקיימי ולשמור אולי יהיו שבוים וא"כ כמו שרשאי ליתן להם ה"נ רשאי לעשות כל דבר שהוא לטובתם וזהו טובתם ועוד דהא ר"י הוה חבר עיר והכל ניתן על דעתו ואף דבכל מקום גם פ"ש בכלל הכא לא הי' דעת ר"י ע"ז. ומיהו אפשר שהדין נכון משום הא דרבא בסרנ"ז ס"ג דמחייב ליתן לעניים דקיימי וכיון דל"ש פ"ש ודאי אינו בכלל וכשיבואו שבוים דל"ש הוה כמשנה לד"א וכשאפשר אין משנין. אבל אם היו השבוים בשעת נתינה של זה ודאי דגם פ"ש בכלל צדקה ולא הוה משנה כלל. ובמקום דלא אפשר פשי' דנוטלם לפ"ש וע' מש"כ בסרנ"ג בס"ד:

ס"ח בהגה הצלת האיש קודם. במשנה שם מבואר דגם להשבת אבידה האיש קודם והביא זאת הש"ך בסי' הקודם. וע' רמב"ם הלכות תו"מ פ"ט דגם מנחת האיש קודם לשל אשה והוא מהתוספתא ונראה דגם לכל מצוה האיש קודם וכן משמע בהדיא ביבמות ד"ק דגם דין האיש הי' קודם לאשה משום שחייב במצות. אי לאו משום סברא דחיישינן לזילותה של האשה ע"ש:

ס"י איש ואשתו שבוים היא קודמת לפדותה מנכסי' ע' הג"מ דיליף לה מהא דס"ט דאמו קודמת לכולן אפי' כנגד עצמו. אלמא כיון שהוא חייב בפדיונה היא קודמת לעצמו. ה"נ האיש שהוא חייב בפדיון אשתו. ולפי"ז כמש"כ שם הש"ך דבסכנת נפשות חייו קודמין לכולם. ה"נ פשוט דבמקום סכנה. הוא קודם. וכן משמע מדין סידור בע"ח דמשמע דאפי' לא יהי' גם למלוה אפי' כדי סידור. אין הלוה מחויב ליתן מה שמסדרין. דאין מצות פריעת חוב במקום סכנת נפשות. וא"כ ה"נ חיוב פדיון אשתו לא עדיף משאר חוב. דבמקום סכנה חייו קודמין. וכן בלוה ומלוה שהולכין בדרך ואין רק ביד הלוה אלא כדי לאחד חייו קודמין אף שהוא חייב למלוה ובחיבורי על ח"מ סר"ח כ' להסתפק בזה לענין החזרת ריבית ע"ש ולפי"ז נראה דהוא פשוט אפי' בחוב דעלמא:

סימן רנג ט"ז סק"א דיש חילוק בין שולחן שלהם בזמן התלמוד שהי' שולחן לכל אחד כו' אבל עכשיו ששולחן אחד לכל בני הבית ודאי מחויב למכור נראה בכוונתו דכיון דעכשיו השולחן אינו מיוחד לו לעצמו לא שייך כלל לא מיקבל עלואי ואפי' לעצמו אין קונין לו דלא מקרי בכה"ג כלי תשמישו שלו וכמו שאינו יכול לומר על תשמישי ב"ב לא מיקבל עלואי שישתמשו כך ה"נ א"י לומר על דברים שמשתמשין יחד:

ס"א בהגה בני עשיר אסור ליתן להם לבניו שסמוכין על שולחנו. פשוט דאם בניו צריכין לדבר שאין אביהן נותן להם רשאי ליתן להם לפחות ע"מ שאין לאביהן רשות בהן דבכה"ג ודאי לא הוה כנותן לעשיר ומ"מ בדבר שהיה ראוי האב ליתן להם יש לדמות למאי דמבואר בסרנ"ז ס"ח:

ס"ג מי שהי' לו קרקעות ואם ימכרם בימות הגשמים הוא בזול מאכילין אותו מ"ע עד חצי דמיהן כו' עש"ך סק"ה בשם הר"י דאין נותנין אלא כל יום לפרנסת היום. ונראה דהוא מוכרח לשי' זו של הרמב"ם דמשמעות דבריו דאין משגיחין כמה הוזל אלא דמ"מ נותנין לו עד חצי דמיהן. וכיון דלשי' איירי בעשיר. אלא שאין מחייבין אותו להוזיל. והוה כעני באותה שעה. ועכ"פ הרי ודאי אין ליתן לו יותר ממה שחסר לו לשויין והיכי אמרינן סתם עד חצי דמיהן. וע"כ משום שאין נותנין לו אלא כ"י מה שחסר לו פרנסת יומו. וכ"י רשאי לקבל משום שצריך להוזיל ולמחר הרי הוא ג"כ כדת היום. אבל אם איתא שנותנין לו בב"א הא ע"כ א"א ליתן לו יותר מכמה שהוזל בלבד ולמה יתנו לו יותר. וע"כ דבב"א לא יהבינן לי' והנה השיעור דחצי דמיהן אמרינן בש"ס דעד הכי אורחא למיזל טפי לא אורחא ולשי' התו' שהוא הי"א בהג"ה א"ש דכל שלא זל אלא החצי אין נותנין לו דהא עשיר הוא אלא כשהוזל יותר מהחצי שאין מדרך העולם הקילו עליו לחושבו כעני באותה שעה ולשי' הרמב"ם דלעיל ע"כ צריך לפרש להיפוך דעד חצי שוין דאורחא למיזל עשו תקנה להקל וביותר לא חששו לתקן למחשבי' כעני באותה שעה ומחשב עשיר ולא עשו לו תקנה יותר ולפי"ז פשוט לענ"ד לשי' באידך בבא בהוזלו נכסיו מפני דוחקו דבזה אין השיעור של מחצה כמבואר בש"ס דאוכל והולך עד שיכול למכור בשויו מ"מ ודאי אין נותנין לו יותר משיעור מה שהוזלו נכסיו יותר משל האחרים. וכיון שכבר קבל כ"ז למה לא נחשבנו כעשיר כמו התם במחצה. דאין חילוק משם אלא לענין שיעור החצי משום דהתם אורחא בהכי אבל הכא לא שייך זה ואם הוזלו אף יותר ממחצה נותנין לו אבל עכ"פ אין נותנין יותר ממה שהוזל ואף שלא נתנו לו בב"א כנ"ל מ"מ מצטרף הכל ביחד וכמו שצרפו שם בעד מחצה כל מה שנתנו לו להשלמת קרנו למה לא נחשוב כן גם כאן. ובאמת כ"כ הנ"י אלא שהש"ך סק"ח השיג עליו דלא משמע כן מהרמב"ם וטו"מ ובאמת לשי' התו' ודאי די"ל דכאן הוה לעולם כלא יוכל למכור בחצי דמיהן. דלשי' גם שם נותנין לו תמיד. אבל לשי' הרמב"ם שם דאין נותנין לו אלא עד מחצה. ודאי מוכרח גם כאן כדברי הנ"י דודאי לעולם אין ליתן יותר ממה שחסר לו ומצרפינן ביחד דמ"ש ודוק:

ס"ד בעה"ב ההולך בדרך וכלו מעותיו יכול ליטול וכשיחזור לביתו אינו חייב לשלם. בספר קדושת יו"ט הביא בשם הגר"א דאם יכול ללוות מחייב ללוות ולפי"ז צ"ל בטעמא דרבנן דס"ל דאינו חייב לשלם כנ"ל ולא אמרינן הרי הוא יכול שילוה מהצדקה ומ"ש מלוה מאחר דודאי יתחייב לשלם. משום דהתם בלקט שכחה ופיאה דהוה ממון שאין לו תובעים. וכל שנטל בהיתר שוב אינו חייב להחזיר אפי' לצאת יד"ש. ולפי"ז נראה דבזמנינו כל שנטל מהגבאי דהוה יש לו תובעים. ודאי אינו רשאי אלא ליקח בדרך הלוואה וחייב לשלם. וכן כ"ז שיכול השיג הלוואה אצל גבאי ודאי אסור ליטול מיחיד בדרך צדקה:

ס"ו עני שגבו לו כו' המותר שלו כו' גבו לשבוים סתם והותירו המותר לשבוים אחרים כו' ואם ראו הפרנסים שיש צורך שעה בדבר הרשות בידם עב"י סרנ"ו וש"ך שם סק"ז שנדחקו בפירוש זה ומדברי תשו' הרא"ש שהביא הב"י בסי' זה משמע בהדיא דלא קאי בגוונא שגבו לעני ידוע וזכה בו דהא פלפל הרבה דלא זכתה שם השבוי'. וע"ז מסיק דטוב הי' שיהי' לשבוים. אלא דבירושלמי אמר דאין מוחין לפרנסים כשראו צורך שעה. וא"כ היינו נמי כשלא גבו לעני ידוע וזכה בו. וכן משמע בהדיא בתשו' שני' שם. ובאמת לפי הגירסא. בירושלמי שלנו משמע קצת דקאי גם על עני ידוע. אבל כיון שזכה בו ודאי קשה לגוזלו. ואולי אין הגירסא נכונה וצ"ע. וע"ש עוד בש"ך דלפ"ש מותר ולפמש"כ בלעני ידוע אף שהי' מותר לפודה ליקח של העני לפדות את השבוי כמש"כ הרא"ש בפ"ו דב"ק דרשאי לגזול את של חבירו להציל נפשות אבל חייב הוא או בני העיר לשלם להעני אבל מותר עניים סתם אפי' אין הפודה מן הפרנסים כיון דהי' רשאי לקחהו משום פ"נ א"כ יגבה זה בשביל מה שנתחייבו בפדיונו. והפרנסים רשות בידם או לגבות פ"א או לשנותה לזה ודוק:

סי"ב אין בע"ח יכולים להפרע מזה שקבל צדקה לכאו' משמע בב"מ ע"ח דלא קיי"ל כר"א דאין העני רשאי לשנות מדעתו של בעה"ב ע"ש. וא"כ ודאי כשהוא ישלם מדעתו ודאי רשאי. אבל צ"ע להבין הא פריעת בע"ח מצוה וכיון דיש לו לשלם מזה למה אינו מחויב. וצ"ל דמ"מ כיון דנתנו לו על דעת פרנסתו. אף שרשאי גם לשנות. מ"מ אנן לא מצינן לחייבו לשלם חובו מזה כמו שבתחילה אינו מחויב לילך לבקש צדקה לשלם חובותיו. ה"נ לא נחייבנו לשנות דהוה כמקבל צדקה עכשיו בתחילה וע' נה"מ ספ"ו שלא כ"כ וצ"ע:

סימן רנד ש"ך סק"ג והב"ח פסק דאסור לפדות שבויי עכו"ם משום גניבת דעת ומשום לא מעלין כו' נראה שהבין ברש"י דהג"ד הוה משום שאין פודין שבויי עכו"ם משום לא מעלין כו' ואסור לעולם ולולי ד"ק לא נראה כן דמשום לא מעלין

ליכא

ליכא היכי דשייך ד"ש דהא מבואר בסי' קנ"א דמבקרין חוליהן ובסי' קנ"ח דמרפאו בשכר וגם בחנם היכי דליכא לאישתמוטי. וכן משמע בש"ס שם גבי ולא מעלין גופא ע"ש. וה"נ יש להתיר פ"ש משום ד"ש אלא דג"ד הוה דווקא שם משום דא"ל בפירוש למצוה רבה דווקא ואין זה מ"ר. אבל בל"ה היכי דאמר סתם ודאי פודין. ובל"ה נראה דיותר שייך בזה לא מעלין לענין הנותנין גופיי' דביבוש קצירה ודוק:

שם סק"ה ובתשובת מבי"ט נראה דצדקה לעניים והקדש לבה"כ מקבלין מן המומר וקרבנות שאני וכ"נ לענ"ד בהדיא מריש ב"ב גבי הורדוס דאקשי אבבא ב"ב היכי אסבי לי' עצה לבנין בהמק"ד והא דניאל נענש דאסבי' עצה לנ"נ ומשני שאני עבד דחייב במצות. ומדפריך עליו מנ"נ. ש"מ דחשוב לי' בודאי כעכו"ם וכמומר. ולא חילק שם אלא משום דחייב במצות וא"כ כ"ש ישראל גמור מומר:

סימן רנו ס"ג ותמחוי אינה נגבת אלא בשלשה לפי שאינו דבר קצוב. הגר"א כ' דמהירושלמי משמע כפירש"י דמפרש שהוא על אתר. ולענ"ד דהנה סעיף ד' דהוא סיפא דבריי' דמפרש תמחוי בכל יום ותמחוי לעניי עולם הוא טעמא להדדי דמשו"ה תמחוי בכ"י לפי שהוא לעניי עולם ולא נודע קצבתו לכל השבוע. ונגבית בכ"י לפי מה שהם צריכין. וא"כ גם בירו' ה"פ לפי שהוא על אתר כפ"מ שהוא צורך בדבר ואינו קצוב כדברי המחבר והפו' והני בבי דסיפא מפרשי ג"כ לרישא דמשו"ה הוה תמחוי בג' לפי שהיא לעניי עולם בכ"י:

ס"ד ואם הי' במדינה חכם גדול והכל נותנין ע"ד כו' יכול לשנות כפ"מ שיראה לצורך ציבור. לפי שי' זו דמפרשים הסוגי' דאפי' לדבר הרשות משמע בסוגי' דב"ב מהא דר"א שם דחכם ג"כ הוה כצבור דיכול לשנות אפי' לדבר הרשות וא"כ הא דפריך בסוגי' דערכין אר"י דיזיף ופרע. אע"ג דודאי יהיבי אדעתא דידי' צריך לומר דמ"מ אינו רשאי אלא לצורך ציבור וכלשון המחבר ולא ללוות לצורך עצמו וע' ב"ח סרנ"ט שכ' דמהרי"ף משמע דלא התירו הכי אלא לר"י ולא לאחר ואולי י"ל דהרי"ף ס"ל כשי' הר"י מגש תלמידו דדווקא לד"מ אבל לדידן דלכל צורך ציבור ה"נ כל שי"ל שהיא טובה לעניים ודאי מותר והרמב"ם והמחבר בסרנ"ט לשי':

ס"ו אם הי' רבים כו' מביאים אותה עמהם לכאו' משמעות הסוגי' דרבים היינו רוב בני עיר ושיעור עיר נראה דאינו כהא דעירובין נ"ה שלש חצירות של שני בתים דמאי שייכא הכא אלא עיר שיש בה תמיד קופה של צדקה (ולא נתבאר לי כעת שיעור עיר לכ"ד כגון הא דחו"מ סי' קס"ג כופין בני העיר זה את זה כו' וכן לענין נדרים דנודר מן העיר כמה שיעורה וע' או"ח סנ"ג והרמב"ם בפ"ד דע"ז ה"ב גבי עיר הנדחת פסק דפחות ממאה לא מיקרי עיר אלא ה"ה ככפר קטן ע"ש והוא כר"י בסופ"ק דסנהדרין ולכאו' נראה דה"נ להני דיני דהכא וצ"ע) ועכ"פ בהא דהכא נראה כמש"כ. שוב ראיתי ברדב"ז על הרמב"ם הנדפס מחדש דכ' דיש להסתפק ברבים דהכא אי רוב בני העיר או ג' נראה דדמי לה לההיא דסקמ"א רבים לא חשידי דמבואר שם דהוא ג' ולכאו' אין ענינה לכאן וצ"ע:

שם בהגה מי שיש לו מעות למחצית שכר עש"ך דהסכים דצריך למסור חלקו של בעה"מ לבעלים ובד"ח נדפס לה"ר מארים שתרם על חלקו של בעה"ב ע"ש. ואין זה כלום דהתם אינו אלא על מעשה ההרמה עצמה שלא ברשות. אבל הטובת הנאה של חלק הבעלים. היכי ס"ד להפקיע כחו וז"פ:

סימן רנז ס"ג ואם אחר עובר בבל תאחר ע' ביאורי הגר"א דלפי שי' זו צ"ל דהא דקתני צדקה גבי שלש רגלים ל"ד וע' תו' רה"ש שם דכ' דיש לתמוה דל"ח בבריי' דבל תאחר שם תרומה ובכורים וכ' דבכורים י"ל לפי שאינו תלוי ברגלים דעד החנוכה מביא ואינו קורא פירוש דבריהם דלאחר חנוכה אינו מביא וכמש"כ רש"י בפסחים (דל"ו) בשם הספרי ע"ש וא"כ כבר עובר תיכף בב"ת ולא הוה דומיא דכולהו דחשיב שם דתלוים ברגלים. והיינו דהתו' לשי' שם שכ' בדה"ק שם דגם צדקה תלויה ברגלים בליכא עניים דחייב לאהדורי ע"ש. אבל לפמש"כ הפו' כאן דאינו חייב לאהדורי ע"כ דתני גם הני דלא תלי ברגלים וא"כ לפי"ז ע"כ צ"ל דליכא ב"ת בבכורים ג"כ. ובאמת הוא מוכרח גם לשי' התוס' דלפ"ד דתי' אבכורים ולא אתרומה. אכתי אין לאמור דבכורים איכא ב"ת ולא בתרומה דא"כ ביבמות ע"ג דהוכיח הש"ס במתני' דתני דיש במעשר ובכורים מה שאין בתרומה דתני ושייר דאיכא דאסורין לבער בטומאה כו'. ולמה לא חשיב ב"ת דיש במעשר ובכורים וליכא בתרומה. דבמעשר ודאי הוה ב"ת כדחשיב שם בהדיא בבריי'. וע"כ לאמור דלא תני לה משום דביכורים ליכא בהו ב"ת:

ס"ה בהגה הלוה לעני משלו כו' אם מת או נתעשר אין מפרישין עליו. צ"ע לענ"ד במחבר דהגבאי צדקה צריך להלוות אם אין בכים של צדקה ממה יפרע ע"כ כשיהי' בהכים של צדקה. וא"כ ההלואה לגוף הצדקה. ופשוט דשם לא שייך שיפסיד הגבאי כשימות העני וע"כ משום דגוף הצדקה מתחייב לו. וה"נ כ"א בשלו למה גרע מגבאי ולמה יפסיד כשמת. ולולי שאיני כדאי לחדש כ"כ הי' נראה דדברי הרב אינן אלא כעין סוגי' דגיטין מקור כל דבריו דהתם במ"ע דאיכא מצוה על הפירות בעצמן שהם טבל ואח"כ נתפסו הפירות בקדושת מ"ע שיש מצוה על הפירות עצמן ליתנן לעניים ולא שייך שיחול עליהן חוב מלוה אלא דהעני הוא מזכה לו מחלקו ובעי דווקא שיכול הוא לזכות בהן. וה"נ איירי בכה"ג והיינו דהא ודאי דרשאי העני להוזיל הרבה וכדאיתא בסוגי' שם ואין בו משום ריבית ע"ש. וה"נ איירי הכא שהעני הוזיל לו מחלקו. ואינו יכול לבא אלא מכחו. אבל כל שאינו מקבל אלא כמה שנתן א"כ הצדקה גופא היא מחויבת לשלם והוה כגבאי וא"כ יכול לגבות לעולם ואפי' מת העני או נתעשר וצ"ע למעשה:

ש"ך סקט"ז אם לא אמר בשעה שסלקוהו אלא לאחר זמן אי"נ. אבל לשון אף אחר שסלקוהו בסתם משמע דבכ"ע נאמן וצ"ע. ולכאורה לא עדיף מדין פועל במה שבידו דחשוב כבעלים לענין נאמנות באיסורין ברסקכ"ז דמבואר בהדיא דאי"נ אלא בפעם ראשון שראה הבעלים לאחר שנסתלק אבל אשכחי' ולא א"ל אי"נ. וכ"ש הכא להוציא ממון מן הבעלים וצ"ע:

ש"ך סקי"ח ע' לעיל סוסרנ"ב. כוונתו דמבואר שם דקרוב קרוב קודם והיינו טעמא דהכא דאין הגבאי מחויב לפרנסו דהחיוב מוטל על הקרובים. וא"כ פשי' דהא דהכא אינו אלא לענין שאנו מחייבין תחילה את הקרוב אבל כשא"א לכוף את הקרוב. ודאי מחויב הגבאי לפרנסו. וגם הקרוב עצמו כשאין ידו משגת ליתן לו לבדו ודאי דיכול ליתן לו מה שקצוב עליו ליתן לכים של צדקה:

ט"ז סק"ו משמע הטעם ע"פ מש"א כל המפקיד ע"ד אשתו ובניו כו'. וז"א דהמהרי"ק כ' כו'. ובלבוש כ' הטעם דת"ח הוא טרוד כו'. באמת אף שדברי המהרי"ק הם כמש"כ הט"ז. אבל ודאי דברי הרב ע"פ פירוש הלבוש נכונים דבת"ח אפי' לא השליטו אלא על הפירות ידע דלא יעסוק בזה בעצמו וכ"ה בחו"מ בסרצ"א גבי כספים אין להם שמירה אלא בקרקע בנתן בע"ש בה"ש דמבואר שם בהגה דבנותן לת"ח אינו פשיעה אלא עד אחר הבדלה וע' מש"כ שם בחיבורי. וה"נ לענין זה הוה כרועה דמסר לברזילי' בר"פ הכונס דנכנס תחתיו ובאמת ל"ד לאשתו וכמש"כ הנה"ך:

סימן רנח ס"א המתפים בצדקה ה"ז כמתפים בנדר. לפי שי' הרמב"ם בפ"ב משבועות ופ"ג דנדרים דמתפים בשבועה אינה כשבועה ומבואר הטעם דשבועה אין האיסור אלא על האדם ולא על החפץ. יש מקום עיון דא"כ צדקה נמי לא שייך על החפץ וכמש"כ הרמב"ם בפ"ח ממ"ע ה"ה שאין הצדקה כהקדש לאסור בהנאה והובא בסרנ"ט ס"א ע"ש וא"כ ה"נ צ"ע מנין דיש התפסה וסוגי' דריש נדרים שבס"ב אינה אלא לידות וצריך עיון:

שם בהג"ה מיהו אם אמר שכוונתו להקדיש ממש כו' מתירין לו בחרטה כשאר נדר. נראה דכוונתו דהיינו דאע"ג דמבואר בסר"ג דנדרי הקדש אין נשאלין אלא מדוחק ובארו האחרונים

האחרונים דאין מתירין אלא בפתח. זה דווקא בזה"ב דקאי לגבוה אבל בזה"ז דלא חזי למידי וירקבו. לא עדיפי משאר נדרים ומתירין בחרטה וכעין דאמרינן בערכין (דכ"ט) דרשאי בזה"ז לכתחילה לחלל שוה מנה אשוה פרוטה ע"ש. ודברי הש"ך סק"ד בשם תשו' ר"ב לא שייך לכאן אלא לס"ו לנדרי צדקה וע' מש"כ בזה בסוסרכ"ח:

ס"ד בהגה ואם רגיל בשתיהן יתן לשתיהן עש"ך דהיינו דחולקין ומשמע דחולקין בשוה. ואע"ג דבסק"ז הביא תשו' הרמב"ן בראובן שקנה מטובי העיר גן הסמוך לבהכ"נ והתנו שיתן קיתון שמן לביהכ"נ. ונחלקו בזה אם יתן לביהכ"נ זה שהגן סמוך לו. או לביהכ"נ הגדולה. ופסק הרמב"ן דיתן לשניהם לפי ערך ולא חלוקה בשוה. נראה לענ"ד דהנה הד"מ הקשה בשם דלמה לא אמרינן גם שם דיתן לרגיל והש"ך תי' דאיירי ברגיל בשניהם. ול"נ דלא הזכיר זה כלל ע"כ נראה פשוט דל"ד כלל דעד כאן לא תלי ברגיל אלא בנותן מעצמו ובנדבת לבו דתלי בדעתו. ואמדינן דעתו דכוונתו לאותה שרגיל בה. אבל כאן דבני העיר התנו עמו. ודאי תלי בדעתן. ודעתא דידהו ודאי די"ל דכוונתן לזה שהי' הגן סמוך לו והי' לתשמישו. ויש לו זכות בו. וגם יש סברא דמסתמא לא יניחו ביהכ"נ הגדולה. וע"כ פסק הרמב"ן דודאי כוונתן על שניהן. והנה בחו"מ סרמ"ז גבי תנו לפלוני ולפלוני ולבני פלוני פסקינן דהוה כמו לאהרן ובניו דמחצה לאהרן ומחצה לבניו. וע"ש בב"י בשי' הרמב"ן דלעולם נוטלין הכלל כאחד מן הנפרעין. דאזלינן בתר חלוקת דבריו. וא"כ הוא מבואר יפה. דלשי' הרמב"ן הנ"ל אם היו מפרשים את התנאי בפירוש שיתן קיתון שמן שיהי' לביהכ"נ זה שהגן סמוך לו ולביהכ"נ הגדולה הי' הדין דיחלוקו בשוה זה כנגד זה. אבל כיון דהזכירום כאחת ודאי כוונתן דעשאום כאחת. ונותנין להם לפי ערך גדלם. וכ"ז חשוב כחלוקה ודאית. אבל בנותן מדעתו סתם לביהכ"נ. ודאי זה כיון לאחת. וברגיל באחד תלינן דכוונתו להרגיל בה. וברגיל בשתיהן זה הוה ספיקא לאיזה מהן כוונתו. והוה ממון המוטל בספק בין שניהם ומשו"ה לעולם חולקין בשוה ודוק:

ס"ה בהגה מי שהקדיש שיהי' אפי' לעניי עיר אחרת אין הגבאי יכול לכוף לקיים אע"ג דעובר וגוזל את העניים. מ"מ הוה ממון שאין לו תובעים. פירוש לענין דין ממון לא הוה כממון שיש לו בעלים. אבל ודאי עובר על בל תאחר תיכף כמש"כ הש"ך בסרי"ז סק"ח בשם המרדכי פרק קמא דב"ב דכיון דקיימו עניים תיכף עבר אב"ת. וב"ד בודאי היו כופין אותו מדין כפי' על ב"ת. אבל לא מדין תביעת ממון:

ס"ח זכה בה הגבאי במעמד שלשתן כו' ואסור לשנותה עב"י דהמרדכי חולק בזה. ונראה בסברתו דבאמת צריך להבין כאן מהו דאסור לשנותה דהא הצדקה לא עדיף מגברא דאתי מחמתי' ולא הי' עליו אלא חוב. וה"נ אין להצדקה אלא חוב ומה שייך אסור לשנותה וצ"ל דהכוונה דאין הגבאי רשאי לפטור את הלוה מחוב של הצדקה. כשימסור הלוה למלוה את החוב בתורת הלוואה. ויהי' החוב על המלוה. דזה חשוב כבא ליד גבאי דאסור לשנותה. ולפי"ז לשי' הפו' בחו"מ סקכ"ו ע"ש בש"ך. דבמעמ"ש יכול המלוה למחול להלוה ופשוט דקנין צדקה לא עדיף מהדיוט בזה וא"כ המלוה יכול למחול לו החוב של עצמו בעצמו. ואי"צ לגבאי ולרשות של הצדקה. א"כ לא שייך כלל לומר כאן אסור לשנותה דהפטור עושה בעצמו מכחו. והסלע הרי אינו מבורר שיתפוס בקדושת צדקה וז"ב:

ס"י נדר אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה חייב ליתן. בנה"ך הקשה דבאו"ח סתקס"ח פסק דלדבר הרשות הוה אסמכתא וכן הקשה במג"א שם. ולענ"ד המעיין בב"י דברי הרי"ו בעל דין זה דשם. דעשה ג' חלוקות דלד"מ לא הוה אסמכתא. ולדבר הרשות הוה אסמכתא. ובנודר אם יצילני ה' או יצליח דרכי נמי לא הוה אסמכתא. והיינו דלד"מ חשוב בודאי בידו ולא גזים דליכא אסמכתא וכן אם יצליח דרכי הוה כמגו דבעי למיקני גמר ומקנה. או אפי' עדיף טפי דהוה כפסיקת קנין ושכירות. ולדבר הרשות חשוב לי' כבידו ואין בידו. או דהוה גזים והיינו דאמדינן דעתי' דלא כיון אלא לזרוזי נפשי' וכמו בהדיוט דאמרינן דלא עביד אלא להסמיך חבירו. והנה פשוט אם הוא יודע בלבו שגמר בדעתו לשם נדר גמור שאם יעבור יתן כך לצדקה פשי' דהרי הוא נדר מן הדין דהרי פיו ולבו שוין לשם נדר. ובהדיוט כיון דדינו דהוה אסמכתא. אפי' כיון בלבו לקנין מ"מ אינו קנין כיון שמן הסתם דברים אלו לאסמכתא. דברים שבלב לא הוה דברים. אבל בצדקה ודאי כבר הוה נדר דהא יש פו' דאפי' בלב נמי חייב אלא דחולקין ע"ז דבעי דוקא מוצא פיו והרי יש כאן גם מוצא פיו. כיון דהוא בעצמו יודע שאמר לשם נדר גמור. ולפי"ז אין כאן סתירה דבאמת הוה אסמכתא אם לא גמר בלבו. אבל כאן כ' לשון נדר לצדקה. דהיינו היכי שהוא יודע שכיון לנדר בזה ודאי הרי הוא חייב לקיים נדרו. וכן מדוקדק לשון חייב ליתן ולא כ' סתם ה"ז נדר דהיינו הוא בעצמו שיודע שכיון לנדור חייב וצ"ע:

ט"ז סק"י ומ"מ הביא הד"מ בשם תשובת הרשב"א סרפ"א באחד שאמר אם אשחוק אתן להקדש כך וכך ולמלך כך וכך. הואיל דהוה אסמכתא למלך דדינו בזה כהדיוט הוה אסמכתא גם להקדש. חפשתי תשו' זו ולא מצאתי ובב"י חו"מ סר"ז מחוסמ"ו הביא בשם הרשב"א באחד שהתפיס משכון לאומני העיר שאם יעבור יתן כך וכך לבנין העיר וכך וכך לחבירו שהואיל דלבנין ע"כ יקחו שלהם ולא כיון לאסמכתא גם לחבירו לא הוה אסמכתא ע"ש הרי שכ' להיפך ולשי' הול"ל גם כאן מתוך שלצדקה לא הוה אסמכתא. גם להדיוט לא הוה אסמכתא. שוב ראיתי שתשו' זו שהביא הט"ז הוא בריב"ש סרפ"א והמעיין שם יראה שיש לפרש הדברים באו"א ואפי' לפי פירושו נראה דהיינו בגוונא דמבואר שם דהמלך ודאי לא יסכים לקבל הקנס. וע"כ בשעת אמירתו דידע זה שלא יקובל. הוה הקנס ע"כ אסמכתא. ובכה"ג ודאי שפיר אית לן לומר להיפוך כיון דבזה הוה אסמכתא. גם להצדקה הוה אסמכתא. וכמו שכ' הרשב"א דכיון דהם יקחו חלקם גם של חבירו לא הוה אסמכתא. וה"נ להיפך כיון דאידך ע"כ הוה אסמכתא גם הצדקה ע"כ הוה אסמכתא. ונראה דדברי הט"ז סובבים אהא דסי"א דקבלו קנסות להתגרש ונתפייסו דפטורים. והביא הש"ך סקי"א בשם העט"ז הטעם ע"ז דכיון דבטל הקנין לענין הגירושין דאין קנין חל עליו בטל גם על הקנס לצדקה. והש"ך תמה דמאי הוה דבטל הקנין אמירה לגבוה כמסירה להדיוט. והט"ז כיון ליישב זה ע"פ דברי הריב"ש דבכה"ג אמרינן כיון דבקנין אחד הוא ואינו מתקיים כלל על הגירושין. ע"כ בטל לגמרי גם לענין הצדקה ואמרינן דהוא אסמכתא בעלמא ואין בזה גם דין אמירה וכמפורש שם בריב"ש ע"ש. ולולי דברי הש"ך נראה עוד בישוב דברי העט"ז ע"פ מה דמבואר בסרל"ב דנשבע ע"ד לפי שהוא סבור שהוא איסור גדול ואינו איסור כ"כ השבועה בטילה וה"נ י"ל בפשיטות דלא נתחייב לצדקה אלא לפי שהוא סבור שהוא מתחייב להתגרש בשביל הקנין אבל כיון דהוא בטל לענין הגירושין ואין עליו חיוב. גם נדר הצדקה בטל. וכה"ג קיי"ל בחו"מ סס"ז דנשבע לפרוע לחבירו ועברה עליו שמיטה פטור גם מהשבועה ע"ש:

סימן רנט ס"א בהגה הקדיש יכול למוכרם לפני ג' בקיאים כו' משמע דהכא רשאי לעכב לעצמו ואינו כהא דסרנ"ז ס"ב גבי גבאים דמוכרים לאחרים דוקא והטעם מבואר בתוס' פסחים י"ג ד"ה מאי כו' גבי מחזיר אבידה דרשאי ליקח לעצמו וליכא חשדא כיון שמחזיר אבידה וכ"ש הכא שמקדיש משלו ועפ"ת ופשוט דכוונת הרב דמסתמא אינו ראוי כ"כ לעניים כדברי המרדכי ע"ש:

ס"ב צדקות שהתנדבו לבהכ"נ יכולין לשנותו לביהמ"ד ולת"ת אבל לא מת"ת לביהכ"נ עט"ז סק"ה וש"ך סק"ה וסקי"א ולא ידעתי דדברי הרא"ש הם סוגי' ערוכה דמגילה וציינו הגר"א וכבל הסוגי' דרפ"ב שם דלחמור שרי ולא לקל. ובהא דרשאים בני העיר לשנות כדין זט"ה במעמד בני העיר לא איירי כלל וכמו דלא איירי הסוגי' דשם בזה. ומה דמשמע בריש ערכין דגם לד"מ פחותה מותר לשנות ומשמע אפי' החזן כעובדא דשעזרק טעייא ע"כ כמש"כ מהרי"ק דאיירי באי"צ למצוה הראשונה. וא"כ הרי אינה חמורה עוד אבל בל"ה למה נרד הקדושה וכ"ז ברור:

ש"ך סק"ז הביא דברי הב"ח לענין אם בע"ח גובה ס"ת ומסיק מחו"מ שגובה וע"ש דפירשו זה במתני' דסוף בכורים ובע"ח גובה כו' וס"ת דהיינו דגובה ס"ת. וראיתי מי שהקשה דלמ"ד דפריעת בע"ח מצוה. א"כ מאי עדיף מצוה זו ממצות ס"ת. ולפ"ד גם לכתחילה מי שיש לו מעות לפריעת חובו יהי' יכול לכתוב בהן ס"ת. וכ"ש לישא אשה דקיי"ל דמוכרין ס"ת לישא. וגם לדידן לשי' רו"פ דבמטלטלין ליכא שעבוד נכסים ואינו אלא מפב"ח. ופשוט דזה דבר בטל ולא נתן להאמר. והטעם פשוט דאין שום מצוה שצריך הוצאות ממון חיוב על האדם כ"א לעשות ממה שיש לו. וגם לא ביותר מחומש כמבואר באו"ח סתרנ"ו. וכ"ש שאינו יכול לתת ממה שבידו של חבירו והוא בכלל בוצע ברך ולא הוצרכתי לכותבו אלא משום שיצא שגגה מפי שליט:

שם סק"י כ' בשי' המרדכי שכ' גבי נר דבעי דוקא נשתמש בהן כו' דאיירי בשהבעלים מסכימים ע"ש. וצ"ל הא דלא הוה כנשתקע שם הבעלים דמותר לשנות אפי' לדבר הרשות ואפי' נשתמשו בהן כבר הרבה. דהתם שכבר נמסר לרבים. שוב אמרינן דהוה ע"ד רבים. ובדעת רבים הרי אפי' ביהכ"נ גמור יכולין להפקיע וע' ב"י או"ח סי' קנ"ג בשם הרמב"ן דזה הוה ככבר עבר מצוותן. אבל יחיד שהקדיש דבר לתשמיש כ"ז שראוי למצוותו אסור. ולענ"ד יש סעד לדברי המרדכי מדתני בבריי' שהתנדב נר כו' לביהכ"נ אסור לשנותה ולא תני בא ליד גבאי כדתני בבריי' קמייתא ש"מ דהכא ל"מ בא ליד גבאי אלא כשנשתמש כבר בביהכ"נ. ומיהו לפמש"כ הב"י או"ח שם דבליבני חדתי דאמרינן דלא הוה אלא הזמנה. דאיירי התם בשלא גבאן גבאי דבזה לא חשיב לאוסרן אלא בהשתמש בהן. א"כ י"ל דה"נ לא איירי אלא בשינוי דללוותן וכיון דתני דהתנדב דלא הוה בגבאי משו"ה הוא דבעי נשתמש. ולו"מ הי' נראה להוסיף על דברי ב"י דבכל הני לא שייך כלל גבאי. דלא שייך גבאי אלא בצדקה שהוא מחלקה לפי דעתו. אבל בכל הני שמשתמשין בהן בעינייהו. א"כ כ"א שוה בהם ולא שייך כלל בא ליד גבאי וצ"ע:

ש"ך סקי"א ונראה דס"ל למהרי"ק דמעות שגבו לביהכ"נ לא עדיף מתשמישי מצוה כו' כצ"ל פי' וא"כ ע"כ ס"ל להרא"ש דגם בתשמישי מצוה אין מורידין וכ"כ הב"י או"ח שם בשם הרמב"ן בהדיא דגם ביהכ"נ אינו אלא תשמישי מצוה ועמג"א שם שכ' ג"כ דאינו אלא אכחושי מצוה ע"ש וע"כ דהך דמותר לשנותה דהכא היינו דוקא בדספק ודלא כהב"ח:

ש"ך סקי"ד וגם דברי הגמ"ר תמוה דאייתי ראי' דספק צדקה לחומרא מהא דספק לקט והא רבא מפרש משום דקמה בחזקת חיוב כו'. הנה הסכמת כל הפו' באינו יודע אם פרעתי היכי דלא הו"ל למידע פטור. וא"כ ע"כ דל"מ חזקת חיוב להוציא ממון. והא דמהני הכא לחייבו ע"כ משום קרא דצדק משלך ותן לו. וכן מוכרח ע"כ מדבעי האי קרא ש"מ דאינו מן הדין. אלא דרבא חידש דהאי קרא לא קאי בכ"ג רק במקום דאיכא חזקת חיוב. וכשנעמיק עוד הרי אין שייך חזקת חיוב גמור דהרי אין עליו חיוב לעשות לקט וכן אין אנו מסופקין אם יצא ידי חובת לקט אלא על השבולת אם נעשית לקט. והרי הוא אדרבה בחזקת חולין. אלא כוונתו ע"כ כיון דמסתבר דודאי הי' שבולת לקט. בודאי לקחו הנמלים גם מהלקט ואינו אלא בגדר איקבע איסורא ובכה"ג מחמרינן בספק צדקה. וקרוב בעיני דכל הפו' דכ' להחמיר דהוה ספק איסורא כוונתם דהחמירה בה תורה כספק איסורא וכעין דברי הגמ"ר. וכ"ז בספק דאיקבע לפנינו. והנה כיון דזה הכל מקרא דצדק משלך ותן לו. נראה כמו דאמרינן בריבית וחי אחיך עמך לדידי' אזהר רחמנא דאהדר לו כי היכי דנחי בהדך לברי' לא אזהר רחמנא. ה"נ בהך דהכא נראה דדוקא לדידי' אזהר רחמנא ולא לברי' ומשו"ה יפה פסק הרב בהגה בספק אצל יורשים פטור. והש"ך השיג עליו מדברי הרשב"א שאינו מחלק בכך וברור די"ל דהרב פסק כן לכו"ע דס"ל דבכה"ג לכו"ע פטור. ועוד יש ליישב זה גם בדברי הרשב"א ודוק. ועוד אפשר דלא מקילינן גבי יורשים אלא בספק שנולד מכוונת האב להיורשים. וכעין הא דשבועת ה' תהי' בין שניהם. ולא בין היורשים. דאמרינן בשילהי שבועות ה"ד אילימא חמשין אית לך וחמשין לי"ל מה לי אבוה מה לי איהו. אלא חמשין ידענא וחמשין לא ידענא דאין היורשין יכולין לידע וה"נ בכה"ג פטרינן הכא יורשין. אבל היכי שכבר נתחייב האב מספק גם היורשין חייבין. ואף דבריבית פטורין יורשין לגמרי התם אין מצוה אלא עליו וכשמת אין מי לחייבו. אבל בצדקה קיי"ל דהוה שעבוד נכסים וצ"ע. ולפ"ד נראה לייש מה שפסק הרב במצא אצלו כיס וכתוב עליו צדקה דה"ה צדקה והקשה הגר"א דהאר"י ביבמות קט"ז דאמרינן שמא פינן (וכוונתו כדברי התו' שם דלאפוקי ממונא הו"ל למיתלי לקולא לכו"ע). די"ל דכל זה חשיב כספק דאיקבע איסורא דמחמרינן בצדקה. אמנם במחבר באו"ח סקנ"ג כ' ג"כ לענין יורשין דאם מצאו כ' שהקדיש כלים מחויבין היורשין לתת להקדש. ותמה המג"א דנאמר שלא להשביע. ולדברינו ביורשין ודאי הו"ל להקל ככל ספק ממון. מיהו המחבר פסק בסרנ"ח גם גבי נודר לצדקה וא"י כמה דהולכין להחמיר משמע בפשי' דפוסק בכל ספק צדקה להחמיר וצע"ג:

שם בהגה הולכין אחר הרוב. וצ"ע דהא גם בש"ס בסוגי' דספק לקט הוה נמי ודאי הרוב חולין. ואפ"ה מחמרינן בספק וכ"כ שם המרדכי דצדק משלך משמע אפי' ברוב. ולתי' השני שם במרדכי שכ' דודאי יש שבולת אחת גם מהלקט והוה קבוע דלא שייך זה אלא שם בחורי הנמלים. מ"מ גם כאן בנמצא ביד גנב ישראל דהוה הספק כלקחו מן הקבוע הו"ל להחמיר. וכעין שכ' הרב בחו"מ סרצ"ב ולמה סתם כאן בזה וצ"ע:

שם ואם נמצא בגומא גם בתשמיש בזה א"ז הולכין אחר הרוב נראה פשוט דבזה אזלינן אחר רוב תשמישין שנשתמש שם מעולם. וכמו מעות שנמצאו בהר הבית דהולכין אחר הרוב שבכל השנה ברים פסחים ע"ש:

הלכות מילה

סימן רסא ס"א אם לא מלוהו חייב למול עצמו. ע' חידושי הגרע"א בסרס"ז לענין עבד שלא מלו הרב אם יש עליו חיוב למול את עצמו כיון שהוא חייב במצות והביא שם מש"מ ב"ק גבי מה לאשה שכן אינה במילה דאין עבד חייב למול בנו ובאמת מזה אין ראי' דהתם ה"ט דעבד אין בנו חשוב כבנו לכ"ד. ואין הבן חייב על מכתו ואינו יורשו ועבד מותר באמו. ולענ"ד יש לדקדק מדברי רש"י פסחים כ"ח דפירש בערל דגבי פסח במתו אחיו מחמת מילה וכוונתו מבואר בנימוקיו בחומש דאי ל"ה ה"ה עובר על לאו דערלות וה"ה ב"נ דשי' דבכל ל"ת ה"ה ב"נ דלא כהרמב"ם דדוקא בעובד עכו"ם. והנה התו' הקשו עליו דהא בערל לפני זמנו מיבעיא ביבמות אי חשוב ערלה כיון דאינו מצוה למולו וע"ש שנדחקו לחלק דבשלא בזמנו לכל אדם לא הוה ערלה. אבל היכי דזה לבד אינו מחויב שפיר חשוב ערלה. ובאמת יש לדקדק על החילוק הזה דהא מקנת כסף נימול לאחד. א"כ מצינו דלפני שמונה נמי הוה ערלה. ואפשר דמ"מ שאני הכא דלרוב בני אדם זה לא הוה ערלה. ועכ"פ הוא דוחק. ואי איתא דהעבד גופי' אינו מוזהר כלל למה לא פירשו בעבד שלא מל אותו רבו דאיכא עליו מצות מילה ומ"מ הוא עצמו אינו ב"נ דהרי הוא גופי' לא מוזהר. וש"מ דס"ל לרש"י דגם העבד עצמו מוזהר. ואולי יש לדחות דבעבד לי"ל דלא צריך קרא להכי כיון דקיי"ל דמעכב את רבו מפסח כ"ש שהוא עצמו אסור בפסח וכה"ג אמרינן ברים הערל מי איכא מידי דערלות דגופו לא מעכב ערלות דאחריני מעכב ע"ש ובישראל ל"ק למ"ל קרא דהא מילת זכריו מעכבין דהתם דוקא ביכול למולו כמבואר שם ביבמות. והכא צריך קרא במתו אחיו מחמת מילה כנ"ל. ונראה ראי' נכונה מרס"ז ס"ב דפסק דמילת עבד שנמול לשמונה דוחה את השבת ע"ש. והרי ברים יבמות אמרינן דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת. והא דמילה דוחה שבת היינו טעמא דיש גם צד כרת בעשה דמילה דכשיגדל ולא ימול יהי' על עצמו כרת ע"ש. ואי ס"ד דבעבד אין עליו חיוב כלל למול עצמו א"כ אין במילתו צד כרת והיכי דחי שבת וע"כ דגם על העבד יש חיוב למול וה"ה בכרת. עוד נראה לי

מע"ז

מע"ז כ"ז גבי פלוגתא דרב ור"י מנין במילה בעכו"ם שהיא פסולה אי ילפינן מקרא דואתה את בריתי תשמור או מקרא דהמול ימול. המל ימול. ומסיק דא"ב אשה דלמ"ד מואתה את בריתי תשמור אשה לאו בת שמירת ברית ואי מהמול ימול אשה כמאן דמהילה דמי ולמ"ל לחדושי באשה דכמאן דמהילה דמי לימא בפשי' בעבד מהול דמואתה את בריתי תשמור לאו בר שמירת ברית הוא ומהמול ימול ה"ה מהול. ולפחות הול"ל אשה ועבד א"ב וע"כ דעבד בר שמירת ברית הוא וחייב למול את עצמו ודוק:

שם בהגה ואם אין יד האב משגת לשלם שכר למוהל ב"ד כופין את המוהל. לכאורה נראה דאם יד האב משגת והתנה לשלם לו הרבה לא מפקינן חיובי' כמבואר בסשל"ו גבי רופא ע"ש אמנם נראה לחלק בזה דהא באמת קיי"ל דהנוטל שכר להעיד עדותו בטילה להזות הזאתו פסולה דאסור ליקח שכר על המצוה ופסלו את המצוה. וא"כ ה"ז לא הבטיח לו שכר אלא בשביל המצוה ואם יתן לו שכר הרי אין כאן מצוה והיכי יתחייב לו שכר. והתם גבי רופא הרי לבד מצות רפואתו הרי הנהו ברפואתו וע"ז נתחייב לו שכרו ואין יכולין להפקיע מידו. אף שעשה שלא כדין שהי' אסור לו ליקח שכר ע"ש. אבל כאן כל השכר בשביל המצוה ואם יקבל שכר הרי המצוה פסולה ועל מה יתחייב בשכר. והא דמשמע דבשידו משגת מחויב ליתן. ע"כ היינו שכר טרחתו והליכתו דזה שרי לקבל. ומ"מ כשאין ידו משגת משמע דב"ד כופין אותו אף בלא שום שכר. דודאי אין ב"ד חייבין ליתן מכיסם. ואפשר במקום שיכולין לגבות מן הציבור כופין את הציבור אבל במקום שאין להשיג רמיא חיובא עליו דהוא יכול. וע"כ שעבדי' רחמנא. כמו ברואה חבירו שטובע בנהר. דמחייב להצילו מוהשבותו לו. וכ"ש חיי העולם. אבל כשפסק הרבה נראה פשוט דאין לו אלא שכרו כמו במעבורת וצ"ע:

סימן רסב ס"א בהגה מלו תוך ח' יצא עש"ך שהאריך להשיג ע"ז מסוגי' דקצירת העומר דפריך בש"ס אי ס"ד נקצר ביום כשר למה דוחה שבת וה"נ אי ס"ד דבתוך ח' יצא א"כ למה דוחה שבת. ובאמת לכאו' אינו מוכרח כלל. דבאמת גבי קדשים קיי"ל בכ"ד דבעי שנה עליו הכתוב לעכב וכ"ז דליכא קרא לעיכוב משמע דלא מגרע כלל כח המצוה. אבל בכל התורה הא לא בעי כלל לעכב. ואפי' נימא דהוא כשר מ"מ ודאי לא קיים המצוה של מילת שמיני דהוא מ"ע ושפיר דוחה שבת. אבל אחר העיון ל"נ כלל כוונת הרב דיצא שקיים המצוה דהא בהדיא אמרינן בשבת קל"ג דשמיני למעוטי שביעי. והכי קיי"ל בכ"מ דקודם זמן חיוב לא יצא ידי מצוה וכדאמרינן בריש מגילה (ד"ה) גבי חגיגה והקהל לא מקדימינן דאכתי לא מטי זמן חיובא וע' תוס' פסחים ד"ע גבי שלמים ששחטן מעיו"ט. וכן יש הוכחה מנולד ביה"ש דנימול לט' ואי ס"ד דקודם זמנו לא גרע מאח"ז א"כ בודאי הו"ל למהולי' בשמיני דאיכא מיהו ספק שהוא מקיים מצות מילה בזמנו אבל בתשיעי הרי ודאי עבר מצות שמיני. אלא ע"כ דקודם זמנו לא מקיים כלל מצות מילה. ומשו"ה א"א למולו בשמיני דשמא לא מטי זמנו והוא מבטל מצות מילה לגמרי ויותר טוב בתשיעי דעכ"פ מצות מילה מיהו מקיים אף דמבטל מצות מילה בזמנו וז"ב. ומש"כ כאן הרב דמלו בתוך ח' יצא פשוט דאינו אלא להא דאי"צ עוד להטיף דם ברית בח' והיינו לפי שכ' בד"מ דאפשר תוך ח' עדיף טפי מלילה והיינו הכל לענין צריך להטיף ד"ב. והנה לדינא הסכמת האחרונים דבכ"מ שלא נעשית כמצותה צריך להטיף ד"ב וכמש"כ הגמי"י לענין מל בלילה והטור בשם סמ"ג במל עכו"ם וכ"ה לפי שי' ר"ח ברא"ש (פר"א דמילה) במה שחילק בין תינוק שנולד כשהוא מהול לגר שנתגייר כשהוא מהול דתינוק שלא הי' לו ערלה מעולם אי"צ. וגר שהי' לו ערלה ולא נימול כדין צריך. וא"כ ה"נ בתינוק שלא נימול כדין. אבל בשם הר"ש הוכיח מסוגי' דמל של שבת בע"ש דאמרינן דלא ניתן שבת לדחות אצלו. הרי דאי"צ להטיף ד"ב בשבת. ומה שחילק הש"ך דאינו דוחה שבת. כבר חלקו האחרונים דמוכח בר"פ הערל דדין הטפת ד"ב הוא דאו' ולמה לא לידחי שבת. אבל גם טעם הר"ש דכתב דדווקא בתינוק דאיכא מיעוטא דערלתו אבל בגר לא גלי. לולי ד"ק קשה להבין דלמה נחלק בזה בלא טעם. למה לא נימא דקרא לא גלי אלא בנולד מהול כדברי הר"י דלא הי' לו ערלה מעולם אבל בהי' לו ערלה ולא נימול כדינו צריך להטיף דם ברית גם בתינוק. ואולי ס"ל כיון דקיי"ל בנולד כשהוא מהול דחיישינן שמא ערלה כבושה. לא מסתבר לאוקמי מיעוטא דקרא בכה"ג ומשו"ה מסתבר טפי לאוקמא בניטל הערלה שלא כדינה לפנינו ודוחק. וגם החילוק מגר קשה להבין כיון דאינו אלא כגזיה"כ ואולי נאמר דחילוק הדבר [ואפשר די"ל כן גם בכוונת הר"ש] דהא עיקר הדבר דפסקינן בגר שנתגייר כשהוא מהול צריך להד"ב הוא כמש"כ התוס' ביבמות ובשבת משום דפסק ר' יוחנן הלכה כר"י דגר שבא להתגייר אין מטבילין אותו והיינו דצריך להד"ב לפנינו. וא"כ י"ל דאינו כלל משום מצות מילה אלא דר"י סבר דהגירות אינו מתקיים אלא בהטד"ב כמו שנכנסו אבותינו במילה וטבילה כמפורש ביבמות שם. וכן משמעות לשון התוס' שם בשני המקומות שכ' דמיהו בנכרת כל הגיד לא מסתבר שיעכב הגירות דהוה כנקיבה הרי דכל הספק בשביל הגירות. ואע"ג דביבמות דע"ב גבי פלוגתא דמילה שלא בזמנה אי נימול דוקא ביום נקט גר שנתגייר כשהוא מהול ומשמע ע"כ דהא אינו נימול שנתגייר. זה אצ"ל דהוה מילתו ביום. לפי שהוא מעכב הגירות וקיי"ל דגירות צריך ביום. דמשפט כתוב בי'. ומוכח ע"כ דהא בשנתגייר כשהוא מהול ס"ל דאינו מעכב הגירות אלא דצריך הד"ב בשביל מצות מילה מ"מ בטעמא דר"י י"ל דאינו בשביל המילה אלא בשביל הגירות. ויש פנים לדבר דבאמת ר' יוסי דס"ל בע"ז כ"ז דימול כותי ואע"פ שמל לשם הר גריזים דס"ל דלא בעינן מילה לשמה א"כ באמת גם מה שנימול כשהוא עכו"ם להוי מילה כשירה ומצאתי שהקשו כן הת"י (בד"ח) ביבמות שם וצריך להוסיף עוד דהא ר' יוסי ס"ל במנחות ס"ז דתורמין משל כותים על של עכו"ם. דכותים גירי אריות הן ועכו"ם הוא. וא"כ הרי בהדיא דס"ל דגם מילה בעכו"ם כשר. ובתוס' שם כ' לתרץ דדווקא בישראל עומד ע"ג כשר. והוא תמוה דבכותי דודאי אינו משגיח עלינו. והוא מל לשם הר גריזים מאי מהני מה שישראל עומד ע"ג אלא דבאמת י"ל דלשי' שפיר הוה מילה כשירה אלא דאפי' הוא מהול כדין ס"ל דאין גירות אלא בהטד"ב. ומיהו נראה דאין זה מוכרח אלא דאע"ג דמילה כשירה שלא לשמה היינו דווקא בישראל שמצווה על המילה אבל מה שמל עכו"ם כשאינו מצווה ולאו בר חיובא אינה מילה כלל. ומ"מ משמע קצת בסו"פ ר"א דמילה. דמילת הגרים משום הטד"ב לשם גירות. ושפיר י"ל דמשום מצות המילה גופא לא הוה צריך הטד"ב בנתגייר כשהוא מהול אלא משום הגירות וכמשמעות התוס' הנ"ל. והני תנאי ביבמות אפשר דס"ל דכולהו שלא נימול כהלכתו צריך הטד"ב. אבל לדידן דכולהו אי"צ כהוכחת הר"ש. י"ל דבגר הוא בשביל הגירות וא"ש:

ס"ב וממתינים לו מעת שנתרפא ז"י מעל"ע. בסי' שאח"ז גבי ירוק כ' אין מלין אותו עד שיפול בו דמו. וכן גבי אדום כ' עד שיבלע בו דמו. משמע דאי"צ להשהות ז"י. וכן בלשון הש"ס המתיני עד שיפול בו דמו. ואע"ג דכ' הרמב"ם שזה חולי הוא אינו כדין חולה בכל גופו שצריך להשהות ז"י דזה רגיל הוא בילדות שמתאחר גמר יצירתן וכשנגמר ה"ה ככל הבריאים. אלא דלפי"ז יל"ד ביבמות ע"ב דלא מוקי זכריו שלא היו בשעת עשי' והיו בשעת אכילה בכה"ג דנפל בו דמו לאחר עשי'. וצריך לומר דהוא בכלל דכאיב לי' עינא. שוב ראיתי לשון הגאון בבעל העטור ובחי' הרשב"א וקצת גם בב"י. שכ' דכל תינוק שמצטער אין מלין אותו כו' אי מחמת חולי כבר אמרו חלצתו חמה נותנין לו ז"י כו' אי מחמת דבר אחר כדאר"נ מעשה באשה אחת כו' הרי משמע בהדיא דזה לא חשוב לי' חולי אלא ד"א וכן דאי"צ בזה ז"י וצ"ע:

ס"ג אנדרוגינוס כו' ע' תוס' פסחים כ"ח כ' דמן הסברא טומטום אינו חייב לקרוע שמא ימצא זכר ובאמת הוא תמוה קצת דבסוגי' דיבמות ע"ב הנ"ל מפרש הש"ס בהדיא זכריו שלא היו בשעת עשי' ואתנהו בשעת אכילה כגון טומטום שנקרע ונמצא זכר. הרי בהדיא דלא הי' מחויב בשעת עשי' לקרוע. שוב ראיתי שהתו' בר"פ הערל כבר הרגישו בעצמם בראי' זו ע"ש ועכ"פ ז"ב לדינא:

סימן

סימן רסג ס"א קטן שהוא ירוק כו' לשון הרמב"ם ירוק ביותר וכן באדום כ' ביותר. וראיתי מי שהבין דס"ל דווקא ירוק הרבה מאד וחקר בשיעורו. ולענ"ד לא נתכוין לזה הרמב"ם מעולם דמנין לו זה לחלק בדבר. אלא כוונתו יותר משאר קטנים שרגיל להיות בהן ירקות מעט וכל שהוא יותר מהרגילות לעולם זהו ירוק וז"ב:

ס"ג והוה"ד אם אשה מלה בנה ומת כו' וגם אחותה משמע דבתרתי הוה חזקה לרבי וס"ל דדיחויא דדילמא שלישית נמי הוה אמר קאי לפי המסקנא גם באחיות והא דאמר רבא גבי משפחת ניכפין והוא דאיתחזק תלתא זימני צ"ל דהא דלא הוה סכנה להבעל היקל כרשב"ג. אבל בחידושי הרשב"א כ' דאף לרבי צריך הכא דווקא ג' זימני דאין חזקה במשפחה פחות מג' פעמים וכ"נ דהוה גרים בש"ס אבל תרתי אימור איקראי בעלמא וכ"ה ברא"ש ומשמע דהש"ס חידש דהכא במשפחה אינו מתחזק אלא בג"פ וכ"כ גם הנ"י כסברא זו של הרשב"א והכי מצינו בנדה ס"ג דאמרינן לווסתות שנים ולמה שלא מנו חכמים שלשה. וכ' שם התוס' דאע"ג דס"ל כרבי למה שלא מנו חכמים דלא הוה וסת גמור מודה רבי דצריך שלשה פעמים (וכ"ה ביבמות שם בסמוך לענין מפלת בפחות מג"פ לא הוחזקו בנפלים וע"ש בנ"י ומיהו התוס' שם בשם הר"ש לא כתבו כן) ולפי"ז פשוט דלפ"מ דמסיק דילמא הא קמ"ל דאחיות מחזקות ודאי דווקא רביעית אבל שלישית לא לכו"ע וכ"נ לכאורה לדינא ואפשר דהמדפיסים חסרו פעם שני וגם אחותה וצ"ל דווקא ג"פ וצ"ע:

ס"ה בהגה אסור למהול עכו"ם שלא לשם גירות. העט"ז כ' הטעם דאסור להתחתימו בחותם הברית והש"ך השיג עליו דבש"ס מבואר בצריך לרפואה משום לא מעלין. ולכאורה דברי העט"ז מוכרחין דהרי אפי' בצילית קיי"ל במנחות מ"ג דאין מוכרין לו טלית מצויילת שמא יתלוה עם ישראל בדרך ויהרגנו וכ"ש חתימת ברית דאיכא למיחוש להכי. ובל"ה נראה דאיכא כאן איסור לפ"ע דהא ודאי העכו"ם אסור לו לחבול בעצמו. וע"כ דהש"ס קמ"ל דאפילו לרפואה דהו"ל להקל שלא לחוש להני טעמי. מ"מ זה גופא אסור דלא מעלין ומ"מ אפשר משום איבה יש להקל גם בזה אלא שצ"ע דיש כאן חשש לפ"ע דאו' ואפשר דאין בזה חובל גמור וצ"ע:

סימן רסד ס"א הכל כשירים למול כו' וקטן. ע' בסי' ק"כ כ' דל"ק דא"כ ליעביד מילה בשבת ע"י קטן וגם לענין הברכה אם יברכו ע"ש:

ס"ג חותכין את הערלה כו' עד שתתגלה העטרה. ואח"כ פורעין את הקרום כו'. ע' תוס' על מתני' דמל ולא פרע כאלו לא מל כ' דמאי איצטריך הא כבר אשמעינן דבשר החופה את רוב העטרה מעכב. וכי לא פרע עדיין רוב העטרה מכוסה. ולכאורה אין הבנה לדבריהם דהתם על בשר העור הערלה העליונה וקמ"ל דלא נימא דסגי בחתיכת ראש הערלה בעלמא אלא דצריך לגלות כל העטרה ומתני' במל ולא פרע הא הוה מילתא אחריתא דצריך לפרוע גם את הקרום התחתון וכמש"כ בזה בשו"ע לפנינו. והי' נראה מדבריהם דמפרשי פריעת מילה כמו פריעת ביה"ש למ"ד בחולין דל"א דבעינן שחיטה מפורעת דהיינו גלוי' וה"נ היינו שיגלה את רוב העטרה. ואין מחלקין בין העורות כלל אלא דבעי לגלות את העטרה. והא דאמרינן לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו היינו נמי דלא הי' צריך לגלות את העטרה אלא בחתיכה בעלמא. וא"כ שפיר הוה הא נמי בכלל דינא דרישא. אבל ביבמות ע"ב שם גבי לאקושי סוף מילה לתחילת מילה מאי ניהו צילין המעכבין את המילה כו' דהקשו דהכא נפקא הא דצילין משוב ושנית ולקמן נפ"ל זה מהמול ימול. ותי' בשם ר"ת דהכא בצילין המעכבין את הפריעה. משמע דגם הם מפרשין דהוא עור אחר. וצריך לדחוק בכוונתם דמ"מ משמע להו גם ברישא דבשר החופה את רוב העטרה הוא כולל כל מה שחופה שיהי' העטרה עצמה גלוי' כמו שהוא בלא שום קרום. אבל כבר כ' דלר"ת ע"כ דנ"ל זה מתרי קראי. ובודאי דגם התנא הרי הוא צריך לפרשה בהדיא וצ"ע:

ס"ו אם בשעה שמתקשה נראה מהול אי"צ למול פעם ב' ומ"מ משום מ"ע מתקן הבשר. עט"ז דהיינו כפירוש הרב בהגה דהיינו לדחוק העור לאחוריו. וע"ש מה שהשיג לדחות דברי המהרא"י והנה"ך האריך ליישב ולהשוות דברי רש"י והרמב"ם. והנה בעיקר פירוש דנראה מהול דהיינו שיראה קצת מילה. ודאי משמע כן מלשון הש"ס שאמר נראה מהול ולא אמר הוא מהול וכן מדא"ש דבנראה מהול אי"צ למול ואי מילה כדינה פשי' דמה יתקן יותר וכן הרמב"ם דביאר דמ"מ יתקן הבשר ע"כ דעכשיו אינו כדינו ולצילין שאין מעכבין הרי שי' הרמב"ם דפירש אינו חוזר אף בחול. וע"כ היינו בנראה קצת מהול. ולענין הפירוש במתני' דרש"י פי' מתקן באיזמל והרמב"ם נקט מתקן שידחוק הבשר נראה דאין כאן מחלוקת דמתני' סתמא תני מתקנו ושמואל פי' דבנראה מהול אי"צ למול. וע"כ דבכה"ג הוה מתקנו דמתני' בדחיקת הבשר. ובאינו נראה מהול מתקנו היינו באיזמל וזהו פירש"י. ורש"י רישא דמילתא נקט ואפשר דס"ל דבנראה אי"צ כלל וכן לא כ' זה הרא"ש ושאר פו' ורמב"ם משמע לי' דמתקנו היינו בכ"ג ודוק:

ש"ך סקי"ב בשם הספרדי דלא נאמר בדיקת קישוי אלא למסורבל שנמול כהלכתו אבל לא לשאר כו'. והקשה עליו מירו' דמפרש גם במתני' קישוי. לכאורה פשוט דהירו' קאי לענין לעכב בדיעבד. אבל הספרדי כ' אלכתחילה דמבואר דבנראה מהול בשעת קישוי אי"צ אפי' לכתחילה. דזה דווקא בנימול כבר כהלכתו. אבל בתחילת המילה בודאי מעכב הכל לכתחילה כשלא פירש מיהו לכו"ע והרב פסק אפי' בפירש. ועב"י שהביא שם בשם הספרדי דכל שנשאר קצת ערלה יותר מהחריץ שבין ראש האבר להגיד ברוב היקף העטרה אע"פ שאינו רוב גובה ודאי מעכב בדיעבד דאף דא"ש רוב גובה כ"ש רוב היקף כפשטא דמתני' ותמהני שהשמיטו זה בשו"ע ואחרונים שהוא עיכוב מדאו' בדיעבד. ואפ"ל עפ"מ שכ' הפר"ח לעיל ס"ל גבי גולגולת שנחבסה ברובה דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מפרשים שם בעיא דרוב גובה או רוב הקיפה היינו דאפשר דדווקא רוב גובה אבל לא רוב היקף וכן להיפוך ע"ש וא"כ גם כאן י"ל דכיון דרבינא מפרש רוב העטרה רוב גובה א"כ י"ל דדווקא רוב גובה ולא רוב ההיקף ולא פשי' להו כלל ברוב ההיקף וצע"ג:

סימן רסה ט"ז סק"א ונראה לי דהאב המל בנו כו' יברך להכניסו קודם החיתוך כו' כיון דהוא עצמו עושה המצוה הכ"מ דצריך להיות עובר לעשייתו לכאורה נ"ל דהעיקר תלוי בתקנת הברכה וכיון דהברכה נתקנה אפי' על עשיית אחר והוא ברכת השבח ותקנוהו לאח"כ שוב אין לחלק בין אם עושה אחר או הוא עצמו ולעולם יברך אח"כ וכן לטעם הר"ן דהוא הודאה שזכהו הקב"ה בבן למול ודאי אין לחלק מיהו לדידן ע"כ לא ס"ל טעם הר"ן דלשי' נראה שאין מקום שיברך אחר ולא קיי"ל כן וע' רש"א פסחים ד"ז ודוק:

ש"ך סק"ה בשם הרמב"ם והבה"ג לומר צוה בפתח וצירי לשון בקשה ע"ש. וכן כ' הראנ"ח בדרושותיו אמנם העיטור כ' בשם רה"ג לומר ציוה בחירק וקמץ. והמבאר החדש כ' דאי הוה שמיעא לי' להש"ך הוה הדר בי'. ואינו מוכרח דהא גם העיטור כ' אח"כ דברי הבה"ג ונראה דהוא דרך פלוגתא ואף שכ' שם י"מ כו' אינו מוכרח דהוא פי' על הבה"ג ע"ש:

ס"ד מיהו בג' צומות שהיולדת אינה מתענה הנה הרדב"ז הוכיח מכאן דהא המוהל מחויב להתענות וכ"כ המג"א בסי' תקנ"ט. דע"כ הכי קיי"ל לדידן דהא אפי' בחנוכה ופורים קיי"ל דמתענה ומשלים ולא הקילו אלא בט"ב שנדחה דכיון דנדחה לא חמיר ע"ש. ודברי הגר"א באו"ח סתרפ"ב שכ' דבשאר תעניתים אפי' אינן נדחין מותר לבעל ברית כדמוכח בתו' ר"ה לבד מט"ב דחמיר. ע' תו' עירובין שם דכ' בלשון זה כגון תשעה באב משמעות דבריהם בפירוש דהיינו כל הד' צומות ואינן מחלקין שם אלא בין תענית רשות לחובה וכן כ' עוד שם בפירוש דיש חילוק בין תענית רשות לט"ב ודברי הגר"א לא קאי שם אלא לענין תענית אסתר דלא עדיף כד' צומות ומוסיף דאפי' באינו נדחה וכ' זאת לפי שרבים טעו בד"ק:

ש"ך סקט"ו אבל על הרב קשיא כיון דס"ל דבהי' דעתו מתחילה

מתחילה אי"צ לחזור לברך כו' א"כ גם כשלא הי' דעתו הא מין א' הוא וכ"כ בסי' י"ט לעיל דמצוה שאני דבעי כוונה מפורשת בפירוש ואין זה דומה לברכת הנהנין וכן אפי' למצוה שאינה חיובי' כשחיטה והוכחתי זה שם בכמה הוכחות. ועוד נראה לי להוסיף כעת ראי' מהא דקיי"ל בשלהי פסחים דברך על הזבח לא פטר של פסח משום דשפיכה אינה בכלל זריקה. והרי ודאי דפסח הוא בכלל זבח דהרי אפי' מעשר בהמה אמרינן בר"פ כל התדיר דקודם לעופות דמין זבח עדיף אלא דברכת המצות בעי מפורשת ומבוררת:

ס"י ואם הוא שבת צריך שיהא מוכנים (העפר) מבעו"י עש"ך דכן כוונת הב"י בפירוש דברי העטור (ודלא כהפרישה שנטה מפשט דברי הב"י) ע"ש וכ' הש"ך דלשון גזירה לא משמע כן ופי' הש"ך דבריו דאפי' עפר מוכן אסור והב"י הזכיר זה ודחהו דהרי מותר לטלטל עפר מוכן ואולי כוונת הש"ך דלמצוה גזרו טפי משום טרדה וכמו דגזרו בלולב שמא יעבירנו ד"א ברה"ר. וכן מפורש בתו' בילה די"ח ד"ה נגזור ע"ש. וי"ל דגם במילה דדוחה שבת מ"מ יש לגזור שיהי' בלא עפר כיון דאינו מעכב. ונראה ליישב לשון גזירה לפי דברי הב"י והמחבר שכוונתו כן שיהי' מוכן שם במקומו לשם מילה ולא יביא ממ"א אפי' מן המוכן. גזירה שמא יביא שלא מן המוכן ונכון:

ש"ך סקכ"ג והגהת מנהגים העתיק דברי הרמ"מ אלא שיש טעות בהעתקה ומזה נתפשט דהמוהל דוחה את האבל ואינו נכון ויש לתמוה על המג"א בסי' נ"ג סקכ"ד דהביא דברי הגמ"נ אלו דהמוהל דוחה את האבל. ולא הרגיש מש"כ בזה הש"ך כאן שהוא ט"ס ולע"ג:

ט"ז סקי"ג סמך למשתה שבליל שבת קודם המילה ממ"ר שיראה פני המטרוניא תחי'. ובפשי' י"ל ע"פ דברי הגמ"נ בש"ך סוהס"י שלא לחלוץ התפילין בשעת המילה שהם ג"כ אות. וה"נ שבת הוא אות והוא התחלה למצות המילה ומתחיל כבר בשמחה קלת:

סימן רסו ס"ב אבל שלא בזמנה אינה דוחה בפ"ת סק"א תמה על הגרע"א שנסתפק במל בשבת מילה שלא בזמנה אי אמרינן אי עביד ל"מ וצריך להטיף ממנו דם ברית ובאר דאפי' למש"כ הפו' דבלא נתקן האיסור לא אמרינן ל"מ. מ"מ הכא הא הוה מקלקל אלא דתיקון המצוה חשוב תיקון. א"כ כי נימא דל"מ ולא עביד מצוה הוה מקלקל ואין כאן איסור. והפ"ת תמה ע"ז דהרי בהדיא אמרינן בסו"פ ר"א דמילה דמל של ע"ש בשבת חשוב עביד מצוה הרי דהמילה כשירה. ולא אמרינן דל"מ ע"ש. ובאמת אין משם ראי' דהרי בכריתות די"ט משנינן הך משנה לר"ג דאמר דמתעסק פטור בשבת דהנח לתינוקות משום דמתוך שמקלקל בחבורה חייב מתעסק בחבורה נמי חייב ע"ש. הרי דע"כ ס"ל להך תנא דמקלקל בחבורה חייב. וא"כ א"א כלל לתקן האיסור דאפי' לא יצא הרי החבורה כבר נעשית וחלל שבת ועשה האיסור. וכל שא"א לתקן האיסור בודאי ל"א ל"מ ושפיר כשירה המילה והוה עביד מצוה. וע' שאג"א סוף סנ"א שכ"כ ע"פ דרכו שם:

שם על שאינן מעכבין אם פירש אינו חוזר. בש"א הקשה לשי' הרב בסרס"ד דבחול חוזר אפי' אם פירש א"כ למה לא יחזור גם בשבת. דהרי מן הדין ה"ה מקלקל ולא הוה אלא איסור דרבנן והו"ל למימר דמצות מילה דרבנן דוחה איסור שבת דרבנן. ואי דזה חשוב תיקון דהוה מצוה. אם מצוה היא תדחה שבת ע"ש. ולענ"ד י"ל דאע"ג דעל עיקר המילה אמרינן דה"ה מקלקל ולא הוה אלא תיקון המצוה זהו כ"ז שהוא ערל כברייתו ולולי המצוה הוה גברא מתקנא ככל הגוים. אבל כשכבר מל עיקר הערלה ונשארו צילין. נראה פשוט דצילין שבמילה ל"ג מצילין שבאצבע דמבואר בסשכ"ח סל"א דנטל אותם בכלי חייב חטאת והוה איסור דאוריי' ועמג"א סוסש"ג דכ' בשם הריב"ש דהוא משום גוזז ואפי' אינו צריך להגיזה דגזיזת עורות אלים מאדמים נמי לא הוה בשביל הגיזה אלא בשביל העור. וה"נ זה הוה תיקון להאדם ע"ש. ודכוותה צילי המילה ודאי חשוב תיקון והוה איסור דאוריי' בלא המצוה כלל אלא מצד תיקון גברא גופא. ול"ד כלל לעיקר המילה דחשוב מקלקל וז"ב. ועוי"ל דאפי' נימא דל"ח אלא איסור דרבנן משום תיקון דרבנן מ"מ אין בכח המצוה להתיר את האיסור שבת דרבנן דנראה דכיון דמדאוריי' הוא מהול גמור אע"ג דיש מצוה לתקן יותר משום זה אלי ואנוהו לא שייך ע"ז למיקרי מצות מילה בזמנה לדחות את השבת דדוקא בשביל עיקר המילה שיש בביטולה כרת קבעו לה זמן כמש"כ בסרס"א אבל על הצילין לא נקבע להן זמן ודוק:

שם בהגה ומותר לטלטל האיזמל להצניעו כו' דהא לא הוקצה בה"ש. הגר"א חולק על זה מהירו' דסו"פ לה"ג גבי לולב הניחו לארץ אסור לטלטלו. וכן כ' הק"נ פרק כל הכלים סק"כ (אמנם מש"כ בק"נ דזה כוונת הירו' בהא דמסיק אף בסכין של מילה ומצה כן דהיינו אהאי דינא ל"נ כן. ונראה דזה קאי אהא דר"י דשכח והוציא לרה"ר וכ"ה בהדיא בירו' פר"א דמילה ע"ש וכן לא הביא כן הגר"א. אלא דמעצמנו יש לנו ללמוד כן מלולב דשפיר הוה מוקצה ול"א הך סברא דלא הוקצה בה"ש) אמנם מה שהחמיר עוד הגר"א דאפי' הוא בידו אסור לטלטלו דלא הותר זה אלא בכלי שמלאכתו לאיסור ולא במוקצה. לולי ד"ק לא משמע כן דהא לא נלמד אלא מלולב והרי גם בלולב תנן בהדיא בסו"פ לה"ג דמקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו במים בשבת. וע"ש בש"ס דקמ"ל דלא נימא אשה הא לא מפקדא ובאמת משמע דזה כוונת המשנה דדוקא מיד בנה ובעלה דלא הניחו אותו לארץ הא בל"ה כיון דלא מיפקדא ואינה נוטלתו לשם מצוה אסורה באמת לטלטלו. אבל כ"ז שהוא בידם שרי גם היא ליטלו מידם להצניעו וכ"ש שהם עצמם מותרים לטלטלו להצניעו ולכאורה זה נכון:

ס"ז אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת. המרדכי למד זה מהא דכ"ח חדשים בבילה דאסור משום שצריך לבודקן ובאמת בשו"ע שם לא פסקינן כדעת המחמירים אמנם נראה כוונתו דזה ודאי דדוקא שם דודאי רוב כלים מתוקנים הם והוה אחזוקי ריעותא בעלמא כמבואר שם בש"ס. ודמי לה שם לעוף שנדרס ושהה מעל"ע דהוה ריעותא בעלמא. אבל במקום דהוה ספק גמור אסור וכ"כ ההג"א דבמקום ששכיח טריפות ככשירות אסור לשחוט ביו"ט והכי פסקינן בסתנ"ז ע"ש. וא"כ בלא מל מעולם כמו דקיי"ל לענין שחיטה דאינו מומחה לשחוט אע"פ שיודע הלכות שחי' לא ישחוט אלא בפני חכם ומומחה ובביאור הגר"א שם דקדק זה מלשון הש"ס דרוב מצוין א"ש מומחין הן היינו שכבר הוא רגיל אבל בלכתחי' ודאי אין לו רוב זה שישחוט יפה וא"כ ה"נ במילה בשבת הרי לכתחילה הוה ספק גמור ואסור לו לחלל שבת ק"ו מיו"ט דאסור בספק גמור וכוונתו דכמו שדימה הש"ס שחי' יו"ט לספק טריפות לענין ריעותא ה"נ הכא בספק גמור לכו"ע. ומיהו יש לחלק קצת דהתם הוה מילי דרשות אבל הכא המילה מצוה היא אפשר דל"ג במקום מצוה ועכ"פ כשיש אחר דלא שייך מצוה ודאי יש לאסור. ועוד דביש אחר הא קיי"ל בסרמ"ד דבן אינו מקיז דם לאביו דשמא אתי לשגגת חנק ועש"ס פרק הנחנקין דפריך שם מהא דמחט של יד ליטול בה את הקוץ דילמא עביד חבורה ומשני מאן שמעת לי' מקלקל בחבורה חייב ר"ש הא ס"ל מלאכה שאי"צ לגופה פטור. אבל הכא דחיישינן שיחתוך העור ושלא כמצוותו לגמרי כבר בארנו לעיל בסמוך דתיקון הוה ומצוה ליכא. וא"כ איכא חשש חלול שבת גמור. וכיון דאיכא אומן גמור דאין לנו להסתפק עליו ודאי יש לחוש לדילמא אתי לספק ח"ש. וכמו בבן לאביו היכי דאיכא אחר וז"ב. וקרוב בעיני דזהו טעם משנתינו בסופ"ק דיומא דשבעה ימים קודם יה"כ כה"ג שוחט וזורק כדי שיתרגל בעבודה ובודאי שאין שם חשש הקלקול משום כפרת ישראל. דהרי יכול לשחוט אחרת אלא משום חשש חילול יוה"כ וה"נ המוהל בשבת דמ"ש ודוק:

ט"ז סק"ז האריך בטעם הרי"ף והרא"ש דכ' דלא מוהלין ספק בן ח' בלא נגמרו שערו וצפרניו אע"ג דמסיק שם בש"ס דמוהלין ממנ"פ ולא נצרכה אלא למכשירי מילה אליבא דר"א וא"כ לדידן דלא ס"ל לדר"א לא הו"ל להם להביא זה. משום דזה דמוהלין

ה"ה דוקא בספק אבל בודאי הרי קיי"ל דלא מהלינן אע"ג דהוה מחתך בשר בעלמא וא"כ י"ל דדוקא בספק שהי' להם אבל ספק שלנו דאין אנו בקיאין לא חשוב לי' אפי' כספק דדילמא שלהם הי' ודאי ע"ש. ולענ"ד הוא דחוק מאוד לתלות ספק כזה להחמיר באיסור חותך בשר בעלמא ולבטל ספק מצות מילה וטפי הו"ל להחמיר בספק לקיים מצות מילה בספק דקיי"ל בשילהי רה"ש דספק מצוה דאו' דוחה אפי' ודאי מצוה של דבריהם כ"ש ספק טלטול בעלמא. ויותר נראה לענ"ד דכיון דאין דוחין בשבילו את השבת על פ"נ. א"כ היכי נמהיל אותו לכתחילה ונכנים אותו בידים בס"נ. מספק שמא חי הוא ובר מילה הוא. ואח"כ לא נוכל לעשות לו רפואה דאין מחללין את השבת לרפואתו כמש"כ הרב (ועמ"א סש"ל סקט"ו דתליא במחלוקת הרא"ש והרמב"ן) ועש"ך סק"ו דעכ"פ לכל הפו' בכה"ג אין מלין את התינוק והש"ס דלא משני הכי ומוקי למכשירי מילה ואליבא דר"א משום דבריי' קתני ערלתו ודאי ולא ספק בן ח' ומשמע דהוא משום המילה וכמש"כ הד"מ והוצרך לאוקי ע"כ כר"א והבריי' גופא כיון דס"ל כר"א תני לה בשביל המילה גופא ולדידן ודאי ג"כ אין מלין אותו בשביל ס"נ והא דרשב"ג בסתם תינוקות שפיר קאמר דמהלינן לי' בממ"נ דהתם לענין פ"נ ודאי ניזל בתר רובא לחלל עליו את השבת ונכון. ובק"נ כ' לייש עפ"י דברי הרשב"א שהביא שי' דלפי המסקנא בסוגי' דכתנאי שם לר"י בר"י וראב"ש הוה בן ח' כטריפה וא"כ אית בי' משום חובל (כמבואר בפסחים גבי שחטו ונמצא טריפה ע"ש) ולענ"ד הוא תימה דאם הוא רק כטריפה לכאורה אית בי' מצות מילה בטריפה וכדמשמע בנדה כ"ד דאינו ממעט אלא מי שאינו ראוי לברית שמונה ופירש"י שאינו ראוי לחיות שמונה ימים ול"ד ח"י אלא דאינו חי כלל ואין חיותו חיות וכן בב"ק י"א גבי פדיון הבן בעי קרא למעט נטרף בתוך ל"י ופירשו התו' שנעשה טריפה ואע"ג דבנהרג בתוך ל"י פשי' דפטור בנעשה טריפה איצטריך מיעוטא ובמילה דליכא קרא משמע דפשי' דחייב ומיהו י"ל דהתם שאני משום דבסו"פ הקומץ רבי קרא דביש לו שני גולגולות חייב עשרה סלעים דבגולגולת תלי רחמנא אע"ג דהוא טריפה כמבואר שם ומ"מ גבי מילה משמע דטריפה חייב במילה וצע"ג:

ט"ז סק"י דאם היו מחזיקין אותו שיצא לתרבות רעה לא היו מלין אותו בשבת וכ"כ הש"ך דכן משמע בבה"ע והטור ולכאורה צריך להבין דהא קיי"ל אע"פ שחטא ישראל הוא ואפילו מומר שקידש אשה או גירש את אשתו הוא קידושין וגירושין מעליא ובודאי הוא חייב במילה ולמה לא דחינן שבת. ונראה ברור דאע"ג דהוא חייב במילה מ"מ חילול שבת הוא בשביל מ"ע דמילה בזמנה וכשהאב אינו יכול למוהלו רמי מצוה אב"ד ודחי שבת משום מצות ב"ד וכל ישראל אבל על רשע לא רמי מצוה עלינו כמו דאין מצווין להחיותו דלא עדיף מילתו מלהחיותו לגמרי וכה"ג יליף ביומא דמה מילה דוחה שבת כ"ש פ"נ וה"נ להיפוך מה בפ"נ אין אנו חייבין ק"ו במילתו וכיון דלא רמיא מצוה עלן לא דחינן שבת וז"ב:

סוהס"י בהגה ונראה דשרי למהול גם בשני מוהלין כמו בעבודה שכמה כהנים עובדים היינו כדתנן ביומא כ"ו דבשבת נעשה קרבן תמיד ע"י י"ב כהנים ע"ש. והגר"א דחה זה דעבודה היתר הוא בשבת ואינו דומה למילה דהיא דחוי' ובאמת יש לסייע דבריו מדברי התו' ברים חולין גבי הא דבעי מנלן דאזלינן בתר רובא וכ' התו' דלא ילפינן ממוספין דדחי שבת אע"ג דיש לחוש דלמא הוא טריפה די"ל דעבודה שרי אפי' מספק. כמו פ"נ דאפי' ספק דוחה שבת. והרי גבי מילה קיי"ל בהדיא דאין ספק דוחה שבת הרי דע"כ יש לחלק בין עבודה למילה. ומ"מ צ"ע כ"ז דהרי ברים יבמות לענין עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת בעי למיעבד מה"צ מפסח ומילה ותמיד משמע בהדיא דשוין הן. וגם מוכח ע"כ דבכל הני אינו היתר דא"כ אין ללמוד מזה לענין דחי' וכעין שכ' שם התו' דלא שייך למילף מא"א דהוא היתר וכן יל"ד דבקרבנות ציבור אינו מתורת היתר לפ"מ שפירשו התו' בשבת דע"ב דלרבא נתכוין שהוא תלוש ונמצא מחובר פטור דלא איכוין למלאכה דאיסורא ע"ש. וא"כ קשה הא דתנן בפסחים דע"א דהשוחט את הפסח ונמצא טריפה בסתר פטור הא בגלוי חייב הא זה הוה כנתכוין לתלוש וע"כ דעבודה לא חשוב היתר אלא מלאכת איסור הדחוי' ואכמ"ל וצ"ע. וראיתי להש"א שכ' דאין מוהלין בשנים ולא משום החילוק שבין אדם זה לאחר אלא דכשפירש קיי"ל דהוה חלול אחר וא"כ כשעושה ע"י שנים ופירש הראשון הוה ג"כ חילול אחר ולמה לנו לגרום חלול שני ע"ש. ולולי ד"ק נראה דפירש אינו אלא בפירש ע"ד גמר. אבל באמצע ל"ח פירש. דאי ל"ה הרי ע"כ צריך להפסיק בין החיתוך והפריעה. וע"כ הוא פורש באמצע. אלא ע"כ דזה לא מיקרי פירש ואם כן אין נ"מ לענין זה בין הראשון להאחר ודוק:

ש"ך סוהס"י השיג על הרשב"ץ דאין מלין מילה שלב"ז ביום ה' משום חלול שבת דא"כ משכחת מילה ליום ט"ו וכגון שחלו ב' י"ט של רה"ש בג' וד' ואנן תנן לא יותר מי"ב ולכאורה כוונתו שנולד בה"ש של יום ב' לג' בשבוע שקודם רה"ש שהוא ביום ג' וד' ואין מלין אותו בב' דהוא ספק ז' וברה"ש הוה ספק עבר זמנו וביום ב' של רה"ש כבר ודאי עבר זמנו וביום ה' וששי משום שבת ואינו נמול עד אחר השבת דהוה י"ד (וט"ו ט"ם) והנה לכאורה בנולד בע"ש בה"ש בשבת שלפני שבת שקודם רה"ש שהוא בג' וד' הרי אין יכולין למולו ג"כ ביום א' וב' שלפני רה"ש משום ספק חילול יו"ט שה"ה כבר מילה שעבר זמנה. וגם זה נימול אחר שבת של אחר רה"ש וה"ה נימול לי"ז. ומדלא הקשה כן משמע דבזה גם הרשב"ץ מודה דלא חש אלא לשבת ולא ליו"ט. וכן מצאתי בעיקרי הד"ט שכ"כ בפירוש דבלפני יו"ט כו"ע מודו ע"ש. וא"כ הך דאין מפליגין בספינה דלמד מינה לענין מילה שלב"ז. נמי דוקא בשבת ולא ביו"ט. וצ"ל דאע"ג דתנן בשילהי בילה אין בין שבת ליו"ט אלא א"נ וכ' התו' דלענין שבותין מוקמי מ"מ הא אוקמה הש"ס כב"ש. ומתני' דמשילין דהיקל ביו"ט כב"ה. וקיי"ל כהך מתני'. וה"נ הא דבסו"פ מפנין מרחמין היינו ע"ג בהמה ביו"ט כ' הר"ח דדוקא ביו"ט ולא בשבת. וכן הרא"ש בשם הר"י נסתפק בזה שם אם מותר בשבת. וע"כ דאנן קיי"ל לחלק בזה בין יו"ט לשבת. וה"נ י"ל בהך דהכא. שוב ראיתי בטו"א מגילה ד"ז שכ' ג"כ דבהטבלה והשקה בבילה י"ז. וכן ברים תולין גבי נותנין למשמרת תלוי' הקלנו שם ביו"ט יותר משבת ע"ש:

הלכות עבדים

סימן רסז ש"ך סק"א בשם הרמב"ם דמילת עבדים וטבילה צריך ג' היינו לפי שצריך קבלת עבדות מדעתו כמבואר בס"ה ובאמת כבר מוכח כן מדברי הרב בהגה ס"ט אם טבלו ב"ד כו' משמע דצריך ב"ד ומ"מ נראה לי דזה בעבד שקנה עכשיו. אבל ילדה לו שפחתו עובר זה כבר הוה עבד מלידתו ומילתו הוה ככל מצות מילה בישראל ואי"צ ב"ד ואע"ג דעבד מותר באמו דהוה כבהמה בעלמא מ"מ לענין זה דהוא עבד ודאי הוא דהיא אמו דבן שפחה ולדה כמותה. וכדאיתא בסו"פ האומר ממזר נשא שפחה הולד עבד ע"ש ופשוט:

שם סק"ג לקחה ועיברה וילדה נמול לח' משמע אע"פ שלא טבלה כו'. משמעות דברי הש"ך אע"פ שלא טבלה כלל. וכן יל"ד לכאורה מדמסיק בע"מ שלא להטבילה נמול לאחד וכ' אח"כ דאם טבלה אחר שילדה נמול לח'. וא"כ משמע דהא לא התנה שלא להטבילה אפי' לא טבלה כלל ה"ה נמול לח'. אמנם לכאורה נראה דבלא טבלה כלל לעולם נמול לאחד. דבאמת הב"י נדחק מאוד בדברי הרמב"ם האלו דכ' אלקחה ע"מ שלא להטבילה דאם טבלה אח"כ נמול לח' דמנ"ל הא. והנה הרמב"ם בהלכות ק"פ פ"ה כ' דטבילת אמהות מעכבת בפסח והביא זה מהתו'. ומשמע ביבמות ר"פ הערל דכל שאינה מצוה בדבר אינה מעכב וא"כ ע"כ דאסור ג"כ להשהות שפחה בלא טבילה. ובזה א"ש שי' הרמב"ם. דנראה פשוט דמפרש באוקימתא דהש"ס בלקח ע"מ שלא להטבילה דעיקר הכוונה היינו שלא טבלה כלל והיינו דע"כ ל"פ אר"ח אלא דס"ל שגם ילדה ואח"כ טבלה מהני אבל עכ"פ דוקא

דוקא טבלה אח"כ אבל לא טבלה כלל בזה לכו"ע אינו נימול אלא לאחד. ומש"א הלשון בלקח ע"מ שלא להטבילה. היינו משום דהא בל"ה הרי אסור להשהותה בלא טבילה אבל בהתנה מותר וכמו במילה בהתנה שלא למול דמותר כמבואר בס"ד בהגה. אבל עיקר החילוק של הש"ס הוא בין טבלה האם או לא טבלה כלל. ובודאי דלענין עיקר דין המילה אין חילוק כלל בין התנה או לא התנה ולא נקטה התנה אלא משום דבל"ה הוא אסור ודלא כהש"ך. ובזה א"ש בפשי' הא דפסק הרמב"ם דבילדה קודם שטבלה אינו דוחה את השבת ונדחקו בטעמו משום דמספקא לי' אי הלכה כת"ק או כר"ח ולפי"ז נראה לי דאפי' לת"ק גופיה אינו דוחה מילתו את השבת דאע"ג דהשתא כשכבר טבלה תו הוה יליד בית ונמול לח' מ"מ בשעת לידתו כיון דלא טבלה עדיין הי' יכול למולו תיכף כדין לא טבלה אמו וא"כ לענין דחיית שבת ודאי לא עדיף מכל מילה שלב"ז דאינו דוחה כיון דכבר הי' יכול למולו כמצוותו. ולא מצינו שתדחה שבת בכה"ג וז"ב. ולפי"ז פשוט דאין מקום להשגת הראב"ד שהשיג דלמה כ' ביליד בית דהוה"ד במקנת כסף. והב"י נדחק להעמיד דבמקנת כסף אין הדין כן ע"ש ופשוט דאזיל בתר איפכא דהרי הנחת הרמב"ם בדין יליד בית לח' ומקנת כסף לא' ע"ש. אבל לענ"ד ע"פ דברינו דלעיל פשוט דהוא רבותא דאפי' יליד בית אינו דוחה בכה"ג דילדה ואח"כ טבלה וכ"ש מקנת כסף ודוק:

ס"ד מגלגל עמו כל י"ב חודש. בש"ס מחלק בזה בין פסקי' למילתי' או לא. וכבר נתעורר הב"י מה שסתם הרמב"ם בזה וכאן העתיקו ג"כ סתם. ונראה דשי' הרמב"ם כפירש"י דפסקי' היינו שמודיעו דכך יגלגל עמו. וס"ל דזה הכוונה שיודיעו הוא מפורש בעצמו בלשון מגלגל. אלא דהש"ס לא ירד תחילה לחלק וחידש שהוא חילוק. אבל לענין פסק אין צריך להביא זה: בהגה התנה בפירוש שלא למול כו' הרמב"ם ס"ל דדווקא במקום ובזמן שיש דין גר תושב וצ"ע להקל דלכאורה הוא ספיקא דאו':

ס"ט בהגה ומ"מ צריך לשלם דמיו. פשוט דהיינו כדין ישראל שנקנה בדין מלכות בסי"ד. דה"נ פשוט כמו דשם קונה גופו מדין מלכות ומהני אף בזה"ז דליכא דין ע"ע מד"ת. ה"נ הוה קנין הגוף מד"ת דהא אפי' עכו"ם הי' קונה ע"ע לגופו כדא"ר בב"ק ק"א ע"ע גופו קנוי לעכו"ם ולא הוה הפקעת הלוואתו ע"ש. וכ"ש שעכו"ם קונה העכו"ם גם עכשיו לגופו למע"י. וה"נ כשקנוהו ממנו ישראל קנוהו לגופו לענין מע"י. ואף עכשיו שנעשה ב"ח וה"ה כישראל זהו לענין קנין הגוף לגמרי בדין דע"כ אבל ודאי לא פקע קנין גופו למע"י כדין ע"ע וגם מש"כ הש"ך בסקי"ח דמהני כשאמר לו הקונה זיל ואי"צ ג"ש היינו נמי ג"ש להתירו בב"ח כדין ע"כ אבל על דמיו כדין ע"ע ודאי ל"מ זיל כדאמרינן בהדיא בקידושין גבי ע"ע וה"נ ודאי לא עדיף מע"ע. ולפי"ז מה דאמר ע"ז בש"ס שיחרור מפקיע מידי שעבוד נראה לפרש דודאי יש עליו שעבוד ע"ז גופא שיטבול לשם עבדות. ויקנהו הישראל גם את הגוף וכן משמע בהדיא גבי מנימין עבדי' דר"א ע"ש. אלא הא דיכול לטבול לשם ב"ח הוא משום דשיחרור מפקיע מידי שעבוד. אמנם מדברי הרשב"א בחידושיו והנ"י לא משמע כן וצע"ג:

שם ואם טבלו ב"ד או אחר לשם ב"ח צריך לשלם לו אם ידע שהוא עבד של זה. בבאוהגר"א כ' מהא דמידייכו קבעינא לי' ע"ש ופשוט דהתם ששעבדם לאחריות שמירה וע"כ אינו אלא בקבלת שמירה. ואם נאמר דיש על זה דין עבדים שאין בהם דין שמירה ע"כ נאמר דהי' בקנו מידם. או מילתא בעלמא א"ל. אבל הכא נראה דהוא מילתא אחריתי משום מזיק. והיינו דכיון דבשלא בפני הבעלים דווקא בפירש לשם ב"ח נעשה ב"ח. ונראה דהוה"ד דפירשו הטובלים והוא שתק נמי מהני. והיינו שכתב הרב דאם המטבילים הם הפורשים הם המזיקים חייבים לשלם. ומיהו נראה פשוט דהוה היזק שאינו ניכר. וכמו דמבואר בגיטין (ד"מ) לאוקימתא דעולא דשחררו רבו שני ע"ש. והיינו שכ' הרב ביודע דבלא ידע קיי"ל דהשאי"נ פטור בשוגג כמו המטמא והמדמע כו'. אבל ההיא דיבמות בשומרים שם חייבים אפי' בהשאי"נ כמש"כ התוספות בב"ק ריש פרק הכונס (דנ"ו) ד"ה פשיטא ע"ש:

שם במחבר צריך להטיל עליו עבודה בעודו במים. לשון זה אינו מדוקדק דתיכף במכנים ראשו ה"ה טבילה וכבר יכול לזכות בעצמו לשם ב"ח. ולשון הש"ס לתוקפו במים דהיינו ההכנסת הראש קודם גמר הטבילה יהי' בתקיפה לעבדות וכן בהא דארפו לי' וצמצמו לי' דמפרש ארפו לו כי היכי דלא להוי חציצה וצמצמו דלא לימא לשם ב"ח אני טובל. נראה דהיינו שצמצמו אצווארי' כמבואר שם שהוא קודם הכנסת הראש וכיון דכבר באו שם המים כשארפו. הוה כהדיח ידיו במים בסי' ק"כ דמהני אפי' יהדק אח"כ ומש"ה בשעת הכנסת הראש אח"כ כבר יוכלו לצמצם וז"ב:

ש"ך סקל"ה דמודה הרמב"ם באומר איני זן ואיני נעבד דאפשר שלא יברחו כו' לכאורה בלאו האי טעמא כיון דאינו נהנה מהם למה יתחייב בשמירתם של עבדי אשתו וצ"ע:

שם סקל"ז וכ"ש אם חבל בו האדון דפטור זה פשוט במשנה פרק החובל כו' ול"י למה כ' בשם רי"ו. לענ"ד פשוט דקאי אמזונות ורפואה בסמים חריפים דבעיקר הרפואה משמע דס"ל דגם האדון חייב כמש"כ התוס' בגיטין י"ב ד"ה רפואתו באי"נ. וכן משמע פשטות הש"ס דפריך רפואתו דידי' וכן מזונות משמע בב"ק נ"ט דחובל צריך ליתן מה שצריך למזונות יתירים בשביל החולי וזהו לבד השבת שהוא למזונות התדירים. וזהו בכלל הרפואה. וג"ז שייך להעבד. וקמ"ל דהרב אי"צ לכל זה ואינו נותן לו מזונות כלל וגם מרפאו בסמים חריפים אף שמצערו דרשאי בכ"ז מן הדין אם לא משום מדת חסידות ודרכי חכמה כמבואר בסעיף י"ז:

ט"ז סק"י דנותן לעבד ל"מ אלא ע"מ שתצא בו לחירות. אבל מה שאתה נותן לתוך פיך ל"מ ע"ש. ולענ"ד לפמש"כ בתחילה בשם הרא"ש. דהא דל"מ ע"מ שאין לרבך רשות בו. דהוה תנאי הסותר למעשה דתחילת הנתינה לעבד הוה כנותן לרבו. והוה כנותן לאדם ומתנה ע"מ שלא יהי' לך בו רשות ע"ש וא"כ במתנה ע"מ שאתה נותן לתוך פיך אפי' בנותן לרבו ע"מ שתתן לתוך פי העבד. לא הוה כלל סותר למעשה דהא אפי' קני ע"מ להקנות קיי"ל בסופ"ה דנדרים כר"נ דקני ואין זה תנאי ומעשה בד"א. וכ"כ בהדיא התוס' בפסחים (פ"ח) ד"ה ע"מ דלמ"ד דבעינן ע"מ שתצא בו לחירות. מהני כשא"ל ע"מ שתצא בו חובת פסח ע"ש וז"ב:

סכ"ג וחזקה הוא שישתמש בו להתיר לו מנעלו ע' פרק חה"ב דיליף מיני' דהוה"ד בקרקע דהציע מצעות בנכסי הגר קנה ונראה פשוט דהוה"ד דיליף עבד מקרקע וכמו בקרקע אם ייפה את הקרקע כ"ש קנאה. דזה הוה חזקה. ה"נ בעבד כשיפה כ"ש את העבד קנאו בחזקה. ובזה א"ש בב"ק י"ב דמוקי הא דהחזיק בעבד קנה מטלטלין דבעודן עליו וקונה בתורת חצר ובעבד כפות. וא"כ היכי ישמש להאדון שיהי' חזקה. ובזה י"ל דהחזיק בו ביפוי כגון שגלחו או חתך לו יבלת. ומיהו אפ"ל דהחזיק ל"ד וכמו בכ"ד בש"ס לך חזק וקני וע' ר"פ הספינה. וה"נ שקנה את העבד בשטר או כסף:

סכ"ז אבל חתך לשונו א"י לחירות. בפ"ת נסתפק בשם התפל"מ דאם נעשה אלם בשביל זה. אפשר דחשוב מום שבגלוי. ואולי אשתמיטתיי' דברי התוס' בב"ק צ"ח ד"ה מתיב דהקשו גבי חרשו למה יוצא לחירות והא אינו מום שבגלוי ותי' בתי' הראשון דזה חשיב גלוי כיון דניכר שהוא חרש. ולפי"ז ה"נ בנעשה אלם. אבל בתי' השני כ' דאי"צ שיהי' הקלקול גלוי אלא שהאבר שהקלקול בו להוי גלוי. ומשמע דלפי"ז ס"ל דהחרשות לא מיקרי גלוי אלא לפי שהאבר בגלוי. וא"כ ה"נ האלמת לא חשוב גלוי והאבר כאן אינו גלוי וא"כ גם בכה"ג א"י לחירות ע"ש:

סל"ט הפיל שן עבדו וסימא את עינו כו' ואם תפס אין מוציאין כו' ובה"ע פסק הרמב"ם דמשלם דמי עין וכ' הכ"מ דהיינו נמי אם תפס ובהלכות עדות כ' הרמב"ם דהוזמו העדים משלמין דמי עין וכ' הכ"מ אע"ג דאינו משלם אלא א"כ תפס מ"מ שפיר חייבים הע"ז דבקל יכול לתפוס. ובקצוה"ח סל"ח

הקשה

הקשה ע"ז מסוגיא דמיפך והזמה דאמרינן דאביי דלא ס"ל הכחשה תחילת הזמה אם אמרו עדים שן ואח"כ עין ובאו עדים והכחישום עין ואח"כ שן ואח"כ הוזמו הראשונים דאין משלמין הראשונים דמי עין משום שכבר הוכחשו. ולשי' הכ"מ הא אע"ג דתרי ותרי הוא הא שי' הרמב"ם דאי תפס לא מפקינן מיני' וא"כ אכתי לא הוה הכחשה כלל דהא השתא נמי כשבאו האחרונים אי הוה תופס לא הוה מפקינן מיני' וא"כ הוה הזמה מעליא ע"ש. ולענ"ד אי משום הא יש ליישב בפשיטות דאע"ג דאם היו מעידין בתחילה על אופן זה דהוה החיוב אם תפס הוה מיהייבי. אבל השתא דבתחילה הוה מחייבין לגמרי (דלהתנא ודאי לא הוה ספק בדין זה וס"ל דהרב חייב בודאי לשלם דמי העין כדמפרש שם בסוגי') והשתא באו עידי הכחשה ול"מ אלא כשתפס א"כ כבר הוה ביטול העדות קודם הזמה ולאביי דהכחשה לאו תחילת הזמה וליכא בכה"ג דין הזמה גם כאן כבר הוה ביטול העדות ואין בזה דין הזמה ולק"מ. אבל לענ"ד הריטב"א ברים מכות סותר זה דכ' אהא דאמרינן שם דאין ע"ז משלמין את הכופר ומפרש הש"ס משום דס"ל דכופרא כפרה ומפרש הריטב"א דכיון דכפרה הוא א"כ אין ממשכנין כדאמרינן בב"ק וא"כ יאמרו העדים מי הכריח לך לשלם כיון דידעת שהוא שקר וכיון דאפי' כשהב"ד מחייבין אותו כיון שאין ממשכנין אותו ס"ל דליכא דין הזמה. כ"ש במקום שגם הב"ד אין מחייבין אותו אלא שזה יכול לתפוס ודאי דליכא דין הזמה. ולולי שאיני כדאי נראה דהא גם גוף הסוגיות סותרות דבגיטין מיבעיא לי' אי קרינן בי' אדון ובב"ק הא יליף מקרא דולא תחת עינו ושינו. וזה לא הוה קשיא אי מה דמיבעיא בגיטין פשי' לי' בסוגי' דב"ק דזה מצינו בש"ס אבל הכא בעיקר הדרשות נחלקו. ולא אייתי כל סוגי' דרשא דאידך סוגי'. ע"כ נראה דהנה כ"כ בסמוך דאפי' האדון שחבל בעבדו ודאי חייב ברפואה וכן נראה ברור דהיוצא בשן ועין אין האדון חייב לרפאותו דהרי כבר קנסוהו בכל העבד וגם יש להביא ראי' לזה מפרק מרובה בסוגי' דמודה בקנס דבעי לחלק בין פוטר עצמו מכלום. למחייב עצמו. ופריך מהא דר"ג שסימא עין טבי עבדו דהא פוטר עצמו מכלום כו' ואי ס"ד דחייב ברפואה הרי גם ר"ג חייב עצמו ברפואה וע"כ דזה פטור גם מרפואה ואע"ג דאין אנו מאמינין לו וה"ה עבדו וא"כ הוא חייב ברפואה פשוט כיון דלפ"ד הוא פטור אין לחייבו. וא"כ א"ש בפשי' דבסוגי' דב"ק גבי מיפך והזמה שקיל וטרי בהפיל את שינו וסימא את עינו לענין רפואתו דס"ד שם דכמו באבר אחד פטור מן הרפואה ה"נ בשניהם בב"א פטור. ויליף מקרא דחייב. ובכ"ז אינו ענין כלל לסוגיא דגיטין לענין נזק אי מעוכב ג"ש יש עדיין לרבו זכות בנזקין דאע"ג דבנזק ה"ה של רבו וכ"ש כשחבל בו הרב פטור. אבל רפואה הא אפי' בע"כ שלו חייב ובזה הוא דרשא דלא תחת שינו ועינו שחייב ברפואה. ובגיטין מיבע"ל לענין זכות הנזק ולא שייכא כלל לדב"ק. וא"כ ידוע דהרמב"ם מעתיק דין הש"ס כפשוטו. וכאשר יתפרש בש"ס יתפרשו דברי הרמב"ם. והא דה"ע היינו דין דב"ק לענין רפואה. והוא דין ברור. והא דהלכות חובל היינו לענין שאר החמשה דברים של חובל. ובזה הוה בעיא דלא איפשטא והוה ספיקא ולא מהני אלא אם תפס ובה"ע לענין הזמה העתיק ג"כ בריי' דב"ק לחייב את הזוממים והיינו לענין רפואה ודוק:

סמ"ה בששה דברים שוין שחרורי עבדים לגיטי נשים הנה בגיטין פ"ז גבי אין שתי נשים מתגרשות בגט אחד פריך בש"ס מגט אשחרור וא"כ משמע בפשי' דבכל מילי שוין וא"כ כמו דקיי"ל בגט דטלי גיטך מע"ג קרקע ל"מ ה"נ בשחרור ומצאתי בבא"י חו"מ ס"א שהביא כן בשם חידושי הריטב"א קדושין כ"ג שכ"כ בהדיא ע"ש וא"כ קשה דלחשוב נמי הא. ובש"ס גיטין (ד"י) י"ל דהו"מ למיפרך אלא דפריך ממילי דמתני' וכי מסיק מלתא דאיתא בקידושין ל"ח ה"נ י"ל אהא אבל הרמב"ם דחשיב מחובר ולשמה הו"ל נמי למיחשב הך דטלי גיטך מע"ג קרקע ואפ"ל לפ"מ שכ' התוס' בר"פ הזורק גבי גיטא דשכ"מ דתיזיל איהי ותיחוד ותפתח דלא חשבינן לה כטלי גיטך מעג"ק. דכיון דמקום הגט בא מרשותו לרשותה חשיב כנותן לה בידה. וא"כ י"ל דה"נ בעבד דכ"ז שלא נשתחרר ה"ה ברשות בעליו וכשזוכה אמרינן גיטו וידו באין כאחד וא"כ הכא נמי מקום הגט בא מרשות האדון לרשותו של העבד המקבל וא"כ אפי' נטלו מע"ג קרקע הוא חשוב לעולם כנותן לו הרב בידו. ולא שייך בזה כלל טלי גיטך מעג"ק. דהא גם בגט אשה כשר כה"ג והוא נכון בסברא. ומ"מ אין הכרח כ"כ דהא יש להקשות ג"כ הא דלא חשיב הך דינא דאין שנים משתחררים בשטר אחד דסי"ט וצ"ע:

ט"ז סקי"ח ור"מ דס"ל ע"י עצמו ולא עי"א לא ס"ל הך ג"ש דהא באשה אפי' עי"א. הוא תמוה דהא רש"י כ' שם בפירוש ורבנן דראב"ש גמרי הכי הג"ש מה אשה מקבלת גיטה. אף עבד מקבל שחרורו. וגם ר"מ בכלל. הרי דגם הוא ס"ל הג"ש והא דלא עי"א היינו בע"כ דזה ל"מ גם בגט ע"ש:

ט"ז סקכ"ו אבל באמת לק"מ דודאי צריך שימסרם לאחר דמש"כ בכל שטר לפלוני ולפלוני אין להאחר זכות בו כו' דאין העבד מקבל גט לחבירו מיד רבו שלו כו' לענ"ד הוא תמוה דלכאורה כיון דמזכה לשניהם כאחד נראה ודאי כמו דעל שחרורו של עצמו אמרינן גיטו וידו באין כאחד ה"נ זוכה לחבירו. אבל מט"א נראה דע"כ אין כאן קנין לחבירו דאם הי' בשטר זה שחרור לחבירו בחציו א"כ הרי אין שני עבדים משתחררים בשטר אחד וע"כ מש"כ לפלוני ופלוני. מה שהזכיר את השני אינו אלא לפרש דאינו שיור אצל עצמו (דל"מ בשטר שחרור). אלא דהשאר הוא נותן להשני. אבל ע"כ לא כיון לשחררו לשני בו דא"כ הדר פסול משום שנים בשטר א'. אלא דלשני נותן שטר אחר ג"כ כתוב כזה. ושיחרורו של השני הוא בשטר השני. ומש"כ בשטר הראשון שמו של השני הוא לפירוש שאינו שיור. וזה אינו פוסל את השחרור הראשון. כיון דאינו משחרר להשני בזה השטר. לא הוה אלא כגט שכתוב בו שאילת שלום דמבואר בגיטין (פ"ז) דכשר. אבל כ"א אינו קונה אלא בשטרו וא"כ ע"כ בעי שימסרם לשני השטרות לאחר שיקנה לשניהם בב"א ובאמת הוא מפורש בש"ס דל"מ אלא בב"א ע"ש וז"ב:

שם סקכ"ז ומהתימא על הרב ב"י שעשה הסכמה בין הרמב"ם והר"ן כצ"ל עב"י ולענ"ד אין שום הכרח למחלוקת דבכתוב לפלוני ופלוני אע"פ שאין השני משתחרר בשטר זה אלא בהאחר כמש"כ בסמוך מ"מ כיון דמבואר ומפורש בשטר זה שנותן החצי להשני תו שפיר מיקרי לגבי נפשי' נפיק כולי' מבעלים בשטר זה. וגם הר"ן יודה דמהני בזה. וגם מש"כ בס"ס שמכר או נתן החצי להאחר כאחד מהני נראה פשוט דהיינו נמי בשטר אחד דבזה כ' גם הר"ן דודאי מהני ואין כאן מחלוקת:

סס"א הכותב לשפחתו הרי את ב"ח וולדך עבד דבריו קיימין הרי את שפחה וולדך ב"ח לא אמר כלום. בתמורה (כ"ה) מסיק אהך דאת ב"ח וולדך עבד. דמשו"ה דבריו קיימין דעובר לאו ירך אמו. דאי ירך אמו הוה משתחרר גם הולד. כן משמעות הסוגי'. וא"כ למה בסיפא ל"מ דלמה לא יכול לשחרר את הולד לחוד. כ' הראב"ד הובא בט"ז לפי דא"י להקנות לכשיולד. או כיון דהיא שפחה א"י לקנות מיד רבה עבורו. דאין עבד מקבל ג"ש לחבירו מיד רבו שלו. ובאמת לפ"מ דמשמע בפרק כיצד מערימין דיכול להקדיש עוברין לכאורה פשוט דיכול לשחרר עובר דבכ"ד מדמה להו הש"ס וכ"ש לשי' הפו' דבקה"ג מקדיש דבר שלא בא לעולם. ה"נ שחרור הוה קדה"ג. וכ"ש לשי' הרמב"ם דגם בקידושין ס"ל דבהוכר עוברה מקודשת. וגם מש"כ לפי שהשפחה אינה יכולה לזכות לפי סידור הדברים ברמב"ם משמע דמשום דא"י לשחרר חצי עבד הוא ואפי' בזוכה ע"י אחר ל"מ ובאמת בתו' ר"פ שור שנגח אה"פ משמע דהמסקנא בתמורה אינה עיקר דהא מעיקרא אסיק בתיובתא למ"ד עובר לאו ירך אמו וכ"כ הפו' דקיי"ל בכ"ד ירך אמו לבד מטריפות דיש לו חיות בפ"ע. וא"כ לכאו' גבי את ב"ח ולדך עבד הול"ל דולדה כמוה כריה"ג ולא כרבנן. והט"ז כ' דבאת ב"ח מפרשינן דבריו דה"ק הרי את ב"ח לכשתלד ולא שייך אז ירך אמו. ואין זה מובן דהא בכל שחרור מקשה ברי"פ הזורק דמה שקנה עבד קנה רבו ומסיק דגיטו וידו באין כאחד. וא"כ על לאחר שתלד ל"מ כלל דהרי עדיין

אין

לון לה יד ומה שקנה עבד קנה רבו וע' גיטין ס"ה תוד"ה גיטא ודוק [והא דסכ"ג דלומר בפני נכתב כשהתנה עליו מבואר בס"מ דהיינו דהוה שליח להולכה עד ב"ד ומס מקבל המשכור מיד שליח הבעל בב"ד וכן בסכ"ו ע"ש] ולפ שנראה שהרגיש לתקן זה וכתב דמתחיל מהיום ולאחר שתלך לעכ"ד לון זה מועיל דהא שחרור דמי בזה לגיטין וקידושין ולא שייך לומר לו תנאי לו חזרה ול"ל לס תנאי והשחרור הוא מעכשיו ע"כ משתחרר גס העובר עמה כיון דקיי"ל י"ח ולי חזרה גס שחרורה של עצמה ל"מ כנ"ל. וגס מה שמסיק דבסיפא לת שפחה וולדך ב"ח לא מפרשינן לכשתלד דל"כ הוה מקנה לכשיולד ל"י כוונתו דמשמעות דבריו דמעכשיו הוה מהני לי לאו שכוב דאלי עבד ל"כ למה גרע לכשיולד ומ"ש מהיה גופא דאע"ג דל"מ מעכשיו מהני לכשתלד וכ"ש לפמש"כ בסמוך דלעי' הרמב"ם ודאי יכול לשחרר עובר וע"כ דהכא כפשוטו דתרוי' בני חייבי במשחרר מעכשיו והא דל"מ בסיפא הרי לת שפחה וולדך ב"ח משום משחרר חלי עבד דל"מ ול"כ טעמא דריצא דאין הולד כאמה ל"ע לכאורה. ע"כ נראה על כרחך לומר דאע"ג דהמ"ס מדמה זה לכל מילי דעובר ירך אמו מ"מ כיון דכבר כ' התוס' דע"כ לינה עיקר דהא מעיקרא מסיק בתיובתא ג"ל דאמן ס"ל דאע"ג דקיי"ל לעניו שיור דעובר ירך אמו ומקרי שחרור העובר משחרר אלי. מ"מ לעניו שחרור העובר שיהי' כאמה בזה לא ס"ל כסוגיא זו דכיון דיהי' העובר אדס לבדו בזה לא שייך י"ח דזה הוה כמו בטריפות דקיי"ל לאו ירך אמו וה"ל לעניו זה נמי לאו ירך אמו כיון דעתיד להיות בני' בפ"ע ויכול להיות עבד בפ"ע ואע"ג דהוה י"ח לעניו שחרר הולד לחוד דמיקרי משחרר אלי עבדו מ"מ אין זה עניו לגבי זה שיתחרר העובר עם אחרור האס כנ"ל. והא דלא מעכב גס עבדות העובר על האס להיות קרוי שחרור האס ג"כ משחרר אלי עבד דל"מ. ע"כ כדברי הפרי' דהעובר בטל לגבי האס ול"ח שיור. ובפ"ס שם לא אמר לי"ח לעניו זה דלא להוי שיור העובר כמשייר דזה ודאי לא שייך כלל כמש"כ הפרי' אלא לעניו דיהי' גס העובר משחרר כאמה ואע"ג דלעניו תשלומי דו"ה במרובה מסיק דלמאי דקיי"ל עובר י"ח ודאי הוה שיור (ותמהני שלא מצאתי זה בראמב"ס) פשוט דל"ד כלל דהתס תלוי בהישהרויי בשחי' ולא שייך הכא בעבד וו"ב. ול"ל הא דבסיפא ל"מ כל העעם משום משחרר אלי עבד בשמעתות הרמב"ס. ול"ל היכי דיהיב לת שפחה לאחר והעובר שחרר וזכה המקבל השחרור בשביל העובר דנפיק כולי' מיד בעלים זה ודאי מהני גס בלת שפחה וולדך ב"ח ול"ע:

סם"ד המפקיר עבדו ומת כו' היורש כותב ג"ס ערל"ס דהרי"ף ס"ל דהא דאמקינן דלמימר קאי' היינו לפי שסבור דאיסורא הוינו מורים ל"ל הוה כגר שמת דמיתתו מתרת. אבל רבינא דהלכתא כוותי' ס"ל דמורים והינו דומה לגר. והרא"ס מסכים עס אי' הר"י דהינו סברא כלל דלא יתיר המיתה כיון דליכא אלא איסור כאשה אלא דהאי גיטא הוא דרבנן בעלמא. ונראה דמ"מ מודו התו' להא דסס"ה בהגה בגר שהגיח עבדים קטנים ולא זכה בהס אדס עד שיגדלו דאין להס תקנה. כיון דלא אי' בכאס לקנות גופס בשעת מיתה אין שייך שיתחרו במיתתו. ולכאור' יש לדמות זה להא דכ' שס הר"י בתי' הרשאן אדרבינא דהתס אי' רשות הלוקחין עליהס כשמתו הבעלים הרשאים ולא הותרו במיתת הבעלים בכה"ג ע"ש אבל בחמת הינו דומה דהתס כ"ז שהי' ביד הלוקחין העכו"ס אי' הגוף נקנה להבעלים הישראל לגמרי דעכו"ס לא קני לגופי' והפקר הא ג"כ לא הוה מן הדין וא"כ בודאי הוריסו הגוף ליורשיהס ומשו"ה כשכלו בתראי ועשה הפקר שפיר יכולין לכתוב ג"ס כדין מפקיר עבדו. אבל כאן אף דאין העבד קטן זוכה בשלמו מ"מ אין עליו בעלים וא"כ אפשר דאח"כ כשגדל וזוכה בעלמו הותר מעיקרא כדברי הב"י וע"ע:

סם"ז עבד שכתבה אס נתייאש רבו הפודה אותו לשס עבד ה"ה שלו. בש"ס אמרינן רבו שני ממאן קני לי' משאי שבאי נופי' מי קני לי'. ומסיק דקני למע"י. וא"כ משמע דאינו כדין עבד כנעני שלא קנין למע"י בשלמא. וכ"כ שס התו' בפירוש לפי ש' דישתעבד לרבו שני דהיינו למע"י. וא"כ ע"ע שתימת הפו'

בזה. דהרי משמע דה"ה כשעבד גמור. ע"כ נראה בשי' הפו' דאע"ג דאי השבאי לא הוה קני לי' אי' זוכה העבד בעלמו והישראל הפודה אותו לא אי' עליו אלא אוב דמיו בעלמא. אבל כיון דהשבאי קני אותו א"כ העבד אינו זוכה בעלמו ואע"ג דאינו קונה אלא למע"י מ"מ נראה לכאורה משמע דרשב"ג סבר דמפקיר עבדו לריך ג"ס דהא ת"ק דרשב"ג בכריתות (כ"ד) ס"ל דלריך ורשב"ג לא פליג אלא משום דסבר דכיון דאמר א"א זכו בהן יורשין אבל בהא דלריך ג"ס לא פליג וכן רבא דלוקמה מתני' לאחר יאוש משמע ביבמות כ"ח דדרים קרא דעבד אים כרשב"א ולי"ל קרא לכדשמואל דאי"ג ג"ס. וכן בגיטין י"ג א"ר דהיינו דאמרי לי' מפני שהוא קנייני דאי בעי שקיל ד"ז מישראל ולא אמר דאי בעי מפקיר לי'. וע"כ דבהפקר הוה מעוכב ג"ס ואוכל בתרומה וכיון דקיי"ל דלריך ג"ס ע"כ לומר דלעניו זכות זה ע"כ אין כח ביד העבד להיות זוכה בעלמו אע"פ שהבעלים מפקיריס. וא"כ א"ש דאע"פ שבאי השבאי לא הי' אלא למע"י. מ"מ כשבא אח"כ ליד ישראל והבעלים הראשונים הרי הפקירו זה. ה"ז זוכה בו עכשיו הישראל השני לגמרי. וה"ה בזכותו כדין כל עבד כנעני. דהרי אס הי' השבאי יכול לקנותו תחילה לגמרי בודאי הי' זוכה בו. עכשיו נמי זוכה הישראל. ובאמת גבי אמתי' דמר שמואל אס משמע מדברי התו' אס גופי' דלרבא לריכה ג"ס מדבה שני. וס"מ דרבה שני ג"כ קונה לותה לגמרי כדין עבד. וגס מה שאלו זה התו' בדין אס לשני אס לרשאון הינו מוכן היטב לכאורה וע"כ ל"ל דס"ל דאאפי' לריך ג"ס מ"מ הרי הזכות ביד הרשאון ואע"ג דהפקירו. דכן הוא הדין דע"כ ה"ה לזכות זה בידו והשני א"י לקנות זה. ואפשר דאלו זה במחלוקת הר"י והרי"ף שכ' בשמוך דהר"י ס"ל דזה לא מויים וכ"ש דא"י לגלות עוד לאחר. אבל הרי"ף והפו' שפסקו דהרי הוא יולא לרשות היורש. ה"נ זוכה בו השני. ומשו"ה כ' בשתם דה"ה לשני ודוק:

שם ואס לא נתייאש כו' לשס ב"ח חוזר לרבו רשאון בלא כלום.

כ' הגר"א רשי' מדאמר שס אחיי בחוקיותא דלפני יאוש לרבו שני לא דהא לשס ב"ח פרקי'. ולא אמר שתם דהא לפני יאוש. וכמו שדקדקו שס התו'. וע"כ דהיינו דאין חייבין לו הדמים. ורשב"ג לא פליג אלא דמשתעבד. אבל ג"כ אין חייב לו לשלם. ולדיוק דקיי"ל כרבא ס"ל דלפני יאוש לוכא פלוגתא קיי"ל כרשב"ג (והיינו כמש"כ שס התו' דלא מסתבר לרבא דפליג ת"ק בהא) ע"ש. ולכאורה יל"ד בזה לכאורה נראה דהא בהא תלי דלת"ק דה"ה ב"ח כמו שהי' סבור הפודה אין לו על העבד כלום. אבל לרשב"ג כמו דפדאו לשס עבד לריך לשלם לו ה"ג לשס ב"ח כיון דהדין דחוזר לרשאון למה לא ישלם לו אבל בחמת דבריו מוכרחין דהא קיי"ל בחו"מ סרס"ד דשנים שנתפשו והויא אחד הולאות עליו ועל חבירו לריך חבירו לשלם לו אבל אס אי לריך לותה שנתפשו גס על עלמו לבד אין חבירו חייב כלום דחשוב זה כהגה וזה לא אסר ועי' תו' ר"פ הכותב דעכו"ס שאנס בית של ישראל וקנאה חבירו ג"כ לריך לשלם לו וא"כ פשוט דה"כ כן דאס פדאו לשס עבד הוה נקנה ביתו דחייב כמש"כ התו' אבל פדאו לשס ב"ח דירד על דעת המוה לפדותו וכיון דאמן קיי"ל דמוה לפדות לת העבדים מוה דידי' עבידי. ואע"ג דהדין דחוזר לבעליו וחבירו נהנה. מ"מ הא בשביל העבד נופו ג"כ הוה לריך כל ההולאה אין זה חייב כלום כמו בהי' לריך ההולאה בשביל עלמו בחו"מ הכ"ל והיינו דאמרינן דהא לשס ב"ח פרקי' ודוק:

ס"ח סקס"ד משמע דבאומר זכי לי"ל מסירה לשליח אלא תיקף כשהגביה או שהוח בכר בידו מהני לפמש"כ בשמ"ה דטלי גיטך מע"ג קרקע ודאי ל"מ בשחרור לריך לפרש דכוונתו דהיינו דלא מסר לו בשעת אמירה אלא לאח"ז מסר לו ותיקף כשהגביה או שהוח בכר בידו מהני וז"ב:

סע"ח שכ"מ שכתב כו' ואינו חוזר בעבד שהרי יצא עליו שס ב"ח. התו' בגיטין כ' דנראה דאס פירש בפירוש מהיום אס מתי דלא יצא למירות. ונראה דמה שהמיטו זה הפו' דס"ל דהוה דבר פשוט כיון דפירש דאינו משחרר אלא בתופן זה מאי שייך יצא עליו שס ב"ח. דלא שייך אלא במתנת

שכ"מ דהוא נותן סתם אלא דאומדן דעתו דכוונתו לאחר מיתה וכיון דלא מפרש בשעת מעשה שייך דיצא עליו שם ב"ח אבל בפירש בהדיא פשוט דלא שייך זה כלל. וכעין חילוק זה ממש כ' הר"ן בגיטין פמש"א. גבי שכ"מ אם עמד לענין גט אשה על חשש שמא יאמרו יש גט לאח"מ. ונראה דאע"ג דבהקדיש נכסיו הוה בעיא דלא איפשטא בב"ב התם לא שייך יצא עליו שם הקדש דהתם בקדושת דמים דיש להם פדיון אבל בקדוה"ג אפשר דאמרינן נמי באמת דאינו חוזר וצ"ע:

ס"פ המוכר עבדו לעכו"ם כו' יצא לחירות כו' וקונסין אותו לפדותו וקנס זה אין דנין אלא בב"ד מומחה. נראה דזה לא קאי אלא אהא דקונסין אותו לפדותו דזה הוה מדין קנס. אבל מה שיצא לחירות זה הוה מדינא דאו' דלא גרע מעבד שברח מחו"ל לארץ דאין מחזירין אותו לבעלים וכ"ה בהדיא בספרי דברים (רנ"ט) לא תסגיר עבד אל אדוניו מכאן אמרו המוכר עבדו לעכו"ם או לחו"ל יצא לחירות. ועפי"ז נראה לפרש דברי הרב בספ"ב גבי המוכר עבדו לחו"ל שכ' ודין זה נוהג אפי' האידנא דכוונתו דאע"ג דלעיל בס"פ לענין לקונסו לפדותו אינו נוהג האידנא כאן לענין שחרור העבד אינו קנס אלא דינא ונוהג אפי' האידנא [ולכי' היש מי שכתב בס"מ גבי ראשי איברים דמשמתין אותו אף האידנא לכתוב לו ג"ש כיון דהעבד מוחזק בעצמו ואינו רשאי לעבוד בו דהוה כתפס דבכה"ג דנין גם עכשיו דיני קנסות. פשוט בל"ה דנוהג אף האידנא אלא אפי' לדיעה הראשונה שם דמשמע דאין כופין אותו לכתוב ג"ש מ"מ בכאן לענין חירות העבד אינו קנס אלא דין דאו'] והגר"א כ' דכוונתו אף שעכשיו הארץ ביד עכו"ם וזה כבר כ' המחבר בעצמו בספ"ד ונראה דכוונתו כמש"כ בס"ד:

הלכות גרים

סימן רסח ס"א בהגה טבל קודם שמל כו' וי"א דל"מ לכאורה נראה דטעמא משום דהטבילה ל"מ אלא כשלא חסר שום הכשר וכעין שכ' בסק"כ גבי טבילת כלים הנקחים מעכו"ם דל"מ הטבילה קודם הכשר ההגעלה ע"ש אבל לפי"ז יקשה מש"כ התו' ביבמות מ"ז ע"ב דטבילת עבד משוחרר קודם השחרור והרי עדיין חסר הכשר השחרור. ובאמת בסרס"ז ס"ז כ' בלשון הפו' דכשישתחרר מטבילין אותו ע"ש. משמע בהדיא דס"ל דגם התם השחרור קודם הטבילה ובאמת מה שדקדקו התו' מלישנא דבריי' דרשב"א וחוזר ומטבילה לשם ב"ח ומשחררה ומותר בה מיד. רש"י פירש שם ומשחררה מטבילה לשם שחרור ע"ש. מפרש דמשחררה דרשב"א היינו כלומר דמשחרר בע"כ. פירוש דהטבילה לשם ב"ח היא השחרור ע"כ וזה נכון. גם מה שהוכיחו מהא דצאי בו והתקדשי בו. דפליגי ר"מ ורבנן. אי יש בלשון הזה לשון שחרור. ות"ל דעדיין חסר הטבילה וע"כ דהטבילה מקודם ע"ש. לכאורה הי' נראה לומר בפשיטות דבאמת הקידושין לאחר שתטבול. ומ"מ לא הוה דבר שלא בח לעולם דהא בקידושין ס"ב פריך לר"י דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה א"כ האומר לשפחתו הרי את מקודשת לאחר שאשחררך להוי קידושין ומשני מעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת. וע"ש בתו' דטבילת שפחה לא צריך ג' לרשב"א דס"ל דאי"צ קבלת מצות והוה בידה. וא"כ כשאומר צאי בו והתקדשי בו והקידושין והשחרור באין כאחד דלא שייך מעיקרא בהמה א"כ שפיר הוה קידושין ולק"מ. ואפי' נימא דלמאי דמסיק שם גבי הנותן פרוטה לאשתו שתתקדש לו לאחר שיגרשה דאע"ג דבידו לגרשה אין בידו לקדשה. וא"כ ה"נ בשפחה לאחר שתשתחרר אין בידו לקדשה. מ"מ ר"מ בצאי והתקדשי לטעמי' דס"ל אדם מקנה דשלבל"ע ורבנן שם י"ל דלדבריו קאמרי לי' וא"ש. אבל לולי שאינו כדאי נראה דאע"ג דהטבילה ודאי מעכבה לאוסרה לישראל אבל לענין קידושין משמע מלשון הש"ס הנ"ל דהא דלא תפסי בה קידושין דהיא כבהמה. וכדילפינן בדס"ח מעם הדומה לחמור ע"ש. ופשוט כיון דהיא משוחררת לא מיקרי בהמה וכן אין בני' עבדים. דהא ילפינן שם מוהאשה וילדיה תהי' לאדוניה והרי היא אינה לאדוניה. וא"כ באמת אפי' בלא טבילה שפיר תפסי הקדושין ולק"מ. ובס"ק צ"ח כ' ט"א דצריך להיות הטבילה אחר המילה וא"ש גם לשי' התו' ע"ש:

ס"ג כל עניני גר כו' צריך שיהא בג' הכשירים לדין ע' נה"מ ריש ס"א שנתקשה לשי' הרשב"א דשליחותיי' קעבדינן אינו אלא מדרבנן א"כ היכי מקבלין גרים בזה"ז ושרינן לי' לישא בת ישראל לעבור על ד"ת בקום ועשה ולענין זה י"ל ע"פ מש"כ התו' ביבמות סופ"ק דביאת עכו"ם אינו אלא דרבנן אלא דקשה דמשמע דה"ה כישראל גמור לחלל עליו את השבת. ואע"ג דבריש כתובות גבי גר קטן כ' דקיי"ל באמת דיש כח אפי' בקום ועשה (והיינו היכי שיש טעם כמש"כ במ"א) מ"מ הוא דחוק. אבל לא ראה דברי הרשב"א בחידושיו ביבמות שהקשה זה בעצמו ותי' דה"ט דכמו דאמרינן בכריתות (ד"ט) דאין קרבן הגר מעכב דלדורותיכם כתיב. ה"נ כשאין מומחין אין מעכב וכבר הזכירו התו' בקידושין ס"ד הך סברא דלדורותיכם אלא דלא הזכירו הא דכריתות ע"ש:

ט"ז סק"ח ומו"ח כ' דהרי"ף הכי קאמר דכיון שטבל לקריו ודאי שכבר טבל בפני ג' ולא משמע כן עכ"ל אבל דברי הרמב"ם בס"י הואיל וראינום נוהגים בדרכי ישראל כו'. ובסי"א כ' דנתגיירתי ביני לבין עצמי אי"נ משמע דהא אי הוה נאמן לא הוה גר וגם בניו היו פסולים אף דהוא נוהג בדרכי ישראל וא"כ ע"כ דהא דנוהג בדרכי ישראל ל"מ אלא דע"י זה אנו מחזיקין אותן שכבר טבלו בב"ד. והרי הוא מפורש כדברי הב"ח. ומש"כ בס"י דאע"פ כן אם בא להתערב בישראל אין משיאין אותו ישראלית היינו דוקא לדידי' לחוד אבל בניו משיאין כמו בס"ג וז"ב:

ס"ח נהג מנהג יהדות כשהגדיל שוב א"י למחות. בש"ס הלשון כיון שהגדיל שעה אחת שוב א"י למחות. והקשו בת"י שם דא"כ מתי ימחה דבקטנות ל"מ מחאה פירוש דכי תוכל לצמצם רגע דהתחלת יום גדלות. ולכאורה הי' נראה דכיון דהגירות אינו מתחיל אלא מזמן גדלות שאז מקבל עליו תורת גירות. א"כ הא קיי"ל קבלת מצות ל"מ בלילה וא"כ באמת כל הלילה עדיין אינו גר. ולענין גדלות ה"ה גדול מתחילת הלילה הנכנסת לשנת גדלות וא"כ הרי כל הלילה ודאי יכול למחות ולק"מ. ונראה בשי' דלא חשבו לה לקבלה מחדש דבאמת הרי הקבלה בתחילה הא הוה זכות כ"ז שלא מחה בגדלות. ולא הוה אלא כתנאי בעלמא ויכול להיות אפי' בלילה. אמנם בדברי הרמב"ם שבכאן א"ש ולק"מ דבעי דוקא נהג מנהג יהדות כשהגדיל וכ"ז שלא נהג מנהג יהדות שפיר יכול למחות ובאמת יצא לו זה להרמב"ם מכח קושי' התו' ודוק:

סימן רסט ס"א ד"ת שהי' מותר לגר שישא אמו כו' אבל חכמים אסרו כו' הטור כ' דבן גר שהי' הורתו ולידתו בקדושה מותר אפי' בקרובות אמו הגיורת כגון אחותו מאמו שנולדה קודם שנתגיירה ואחות אמו והמחבר השמיטו שבב"י כ' דלא פשי' דעת ר"י להתיר ע"ש והנה רש"י בסנהדרין נ"ז כ' בהדיא דכ"ש הורתו ולידתו בקדושה אסור ע"ש:

ס"ב אבל אם הי' נשוי שאר עריות ונתגייר הוא ואשתו אין מפרישין כו' הנה הך שאר עריות ליכא אלא אחות אמו מן האם (דאשת אחיו מן האם לא שייך נשוי בגיות) דלכתחילה אסור ובדיעבד שרי. והך לישנא הוא לישנא דבריי' דפירש הש"ס לענין אשת אביו ולדידן דא"א שרי נקט לה לענין אחות אמו. והנה לא מצאתי להמפרשים שפירשו טעם הרמב"ם בזה מאין הוציא חילוק זה. ולענ"ד דיצא לו כן מקושי' התו' דכ"ב דהקשו דמשמע שם דעריות משום שלא יאמרו ובפרק נושאין משמע דהוא משום איחלופי. ותי' דשמא יאמרו הוה בעריות שהי' אסור תחי' כשהי' ב"נ והם מצד האב דבשביל אחלופי ליכא דכו"ע ידעי דליכא אבות לעכו"ם אלא דאסור משום שלא יאמרו. ואיחלופי הוה בשאר האם דלא הוה אסירי תחילה. והנה הרמב"ם דפסק דבשאר האב ליכא בגר אפי' בהני דהוה אסור תחילה כגון אשת אביו. וכ' הה"מ דכן נראה דעת הרי"ף דלא הביא אלא הך דבני יודן אמתא כו' דמן האב כו"ע ל"פ דשרי. וס"ל דהך סוגי' לא סברה כהברייתא דשם ע"ש. ועכ"פ תיקשי דא"כ למה אמרה הסוגי' בדכ"ב לטעם דשלא יאמרו ע"כ פירש דבהני דאסור מעיקרא כגון אמו ואחותו מאמו דאיכא משום שלא יאמרו אסור אפי'

בדיעבד

כדיעבד ובחות החס דלא הוה לאסור לב"ג אלא דאיך משום לישלופי בדיעבד שרי. וכן בבריי' אם לפ"מ דס"ל לתגלי דאם כר"ח דאחות אמו ואחות אביו לאסורין לב"ג לא אשכ יוליח אלא בהני ובאחותו ודוק:

ס"ך שני אחים התומים שהי' הורתן אלא בקדושה ולידתן בקדושה חייבין משום ח"ת. הס"ך כ' דמשמע דוקא תאומים ע"ש ולא ידעתי מהו המשמעות הזה דשני אחין שיהי' הורתן אלא בקדושה ולידתן בקדושה לא משכחת אלא בתאומים ול"ע:

ס"ה הנושא גיורת ובתה כונם אחת ומגרש השני' בש"ס מבואר דאפי' הי' נשוי שתיהן תחילה אסור ליבם עם שתיהן. וגראה הא דל"ד לס"ב דב' דבעריות אלא היו אסורות עליו בגיותו שרי בדיעבד. דהתם דהאיסור משום קרובות והי' שייך זה גם תחילה. אע"ג דלא היו אסורות לב"ג מ"מ אין עכשיו חידוש האיסור לא החמירו. אבל כאן דאין איסור אלא בקידושין וכשהי' ב"ג הוה זמת בעלמא ולית איסור בתרא ובתה בזמת הרי האיסור מתחדש עכשיו בתחילה. והוה כנושא בתחילה בגירות. ובזה ודאי גם בש"ש מוליחין וכמש"כ הש"ך סק"ג בש"ש הטע"ז:

ס"ה נושא לאש גיורת ואש אמה עש"ך דב' דל"ל אש אש אמה. והוא פשוט דהא הכא תפסי בהו קדושין בתרווי' כיון דאינו אלא מדרבנן. מ"כ הוה ג"כ אשה ובת בתה והרי לא התיר אלא בת בת בתה וכן כ' הס"מ בש"ש הרמב"ן והרשב"א דאש אמותו אסור ומ"כ הכא ע"כ אש אש אמה דהיא שני' ופשוט:

הלכות ס"ת

סימן עד ס"ת מ"ע על כל איש מישראל לכתוב לו ס"ת משמע בהדיא דדוקא לאנשים מלוין ולא נשים והיינו כמש"כ הרמב"ם בספר המלות דנשים פטורות ממ"ע דכתיבת ס"ת ולכאורה הי' נראה דילה להס דכיון דקיי"ל דאשה פסולה לכתוב ס"ת ותפילין ומזוזות דכל שאינו בוקשרתם אינו בוכתבתם מ"מ היכי שייך למיכס לכתוב ואפי' ע"י אחר לי"ל כמו דקיי"ל בריש יומא וכב"ד דכל היכי דאיכו לא מצי עביד לא מצי למשוה שליח וה"ג כיון דהיא פסולה לכתוב לא שייך למיכס ע"י שליח וכ"מ בממ"ח אבל אחר העיון נראה דזה ליתא דהא כ' התו' בקידושין סוף"ק דאיטריך קרא דאשה אינה חייבת למול בנה אע"ג דקיי"ל כר"י דאשה פסולה למול דמ"מ אילטריך מעוטא דאינה מחויבת לנקם אים שימולו ול"ת דלא לריך קרא דכיון דאיכו לא מציא עבדה לא מצי למשוה שליח והחילוק נראה פשוט דהא מבואר בסרס"ת דאש אין מי שימול מלין אפי' ע"י קטן ואע"ג דקטן לאו בר שליחות הוא ולא מקיים המלוה וע"כ דהכא אף שאינו מקיים מלות מילה מ"מ הרי הסיר ערלתו כדין דכשר גם ע"י קטן. וה"נ הא שי' רוב הפו' דקאה ס"ת אף אלא נכתב בשליחותי' יאלא בדיעבד מלות בחיבת ס"ת דהרי יש לו ס"ת ושפיר י"ל דגם אשה אף שפסולה לכתוב ולא שייך גם שליחות על הכתיבה כיון דאיכו לא מצי עבדה מ"מ מלוה שיהי' לה ס"ת ע"כ נראה בסברתו בפשי' כמש"כ הרמ"ם דהאידנא מלוה לכתוב ההלכות ופרושיו דעיקר מלות בחיבת ס"ת ללמוד כדכתיב קרא כתבו לכם כו' ולמדה כו' ע"ש. ונשים דליתני' במלות ת"ת ליתני' במלות בחיבת ס"ת וה"ג משמע בגדרים (דל"ו) דתני"ח דלא ניתנה תורה אלא למשה דכתיב כתב לך דכתיבתן שלך ופריך מראה למדתי שתכתב בשבר ליוני כו' הרי דפריך הס"ם דכיון דאינו בכתיבה ליתני' בלמידה כ"ם דבשליתני' בלמידה ליתני' בכתיבה. והס"ל דקרק ע"ז דהא גם נשים מלוות לידע דיכן דידהו. ואינו מוכרח דמ"מ פשוט דאין זה מלות ת"ת דהרי פשיט בסוגי' דקידושין דפטורות מת"ת. אלא משום חיוב המלות לריכה שתדע איך לעשות שבל לא דהוה מלות ת"ת ואמרינן בדרים מגיגה שנשים ללמוד נשים לשמוע ופשוט דזה לא שייך למלות בחיבת ס"ת. עוד הקשה דהא קיי"ל דאינו לו שבותיו ס"ת מלוה לכתוב משלו אף שים לו בשה ללמוד. וגם זה אינו מוכרח כלל דאפשר דכך הוא המלוה שילמוד דוקא ממה שכ' בעלמו וכמו בחתוג דכתי דוקא לכם אף דעיקר המלוה הנטילה וכה"ג בכ"ד.

וגראה דמש"ה אין מברכין על מלות בחיבת ס"ת משום דנפטרין בברכת התורה שאנו מחויבין לברך בכל יום דפושר גם מלות בחיבה כמו דקיי"ל בשילהי פסחים ברך על הפסח אחר הזבח ע"ש בסוגי':

והנה נשתפקו הפו' בהי' לו ס"ת ונאבדה אי בעל ממנו מלות בחיבת ס"ת והנה נראה מדברי התוס' מנחות שהובא בע"ז דהא דקנה ס"ת בחוטף מלוה היינו לפי שביטל אחד מבניו מן המלוה ע"ש. ובודאי דזה הרי הוא מוכרח דכל שמברה הרי נקנה המלוה לבניו ובודאי דבטלה ממנו. דאי דהאי לאו דהאי. ולפי"ז יש הוכחה גדולה דגם בנאבדה ממנו בטלה מלוה ממנו מהא דפרק אלו מליאות דאמרינן דהמולת תפילין אם דמיהן ומניחן ופריך מספרים דתנן קורא בהן אחד לע"י ע"ש. ואי איתא מאי פריך ספרים ודאי ליכא למקני בלא דעת בעלים שהרי ודאי אין הבעלים מרולים לבטל ממנו מלות כס"ת וע"כ דאיכא כשנאבדה ממנו כבר בטל ממנו מלוותו ע"כ ואינו מפסיד בזה כלום ודוק:

שם בהגה לקחו הוה בחוטף מלוה וא"י בזה הט"ז הביג ע"ז וכ"כ לעב"ד דאי ס"ד דהפירוש בש"ס בחוטף מלוה ואינו יולא בזה ליפרוך התם כדפריך בסנהדרין כ"א אהא דרבה דאפי' הניחו לו לחבותו ס"ת מלוה לכתוב משלו ופריך מהא דתנן גבי מלך כותב לו ס"ת לעמו אלא יתנאה בשל אבותיו מלך אין הדיוט לא ואי ס"ד דה"ל בקנה הכוונה שא"י פשוט דכ"ש דמה שהניחו לו אבותיו ולא טרח אפי' למקני דל"י (ותח דלפמש"כ לעיל בשם התוס' יש לדחות אבל לפי דברי התוס' אין שייך כלל אלא יהי' יולא בדיעבד) וא"כ קשה מאי איריא מלך. וע"כ דהא דהכא דקנה אינו לעבד אלא למלוה מ"ה והתם במלך לעבד ולק"מ. עוד יש לאי' מהא דב"ג זה אלי ואלוהו כו' ס"ת נאה וכתוב בו לעמו בדיו נאה כו' והנה אם נפרש לעמו לשם קדושת ס"ת ודאי זה לא שייך לעניו הדור דאלא לעמו ה"ה פשוט וע"כ דהפירוש לעמו כלומר הס"ם בסנהדרין גבי מלך כותב לו ס"ת לעמו דהיינו לשם הבעלים בשליחותו ואין זה אלא להדור מלוה אבל חיובו הוא יולא ע"כ גם בקנה ולא מעבד לעמו וז"ב:

בפ"ת בשם פ"ד דלפמש"כ התוס' בסוכה כ"ז גבי אחרוג דכיון דכתיב לכם ל"י בשל אותפות ה"ל בש"ס דכתיב כתבו לכם ל"י באותפות. והנה לפ"מ שכ' הרמב"ן דלכם דגבי ס"ת היינו לשם חובתכם והבאתי דברים בפי' הסמוך ל"ש לא שייך זה כלל לעניו אותפין כיון דלא קאי כלל לעניו ממון אבל לפי' נימא דקאי ג"כ לדין ממון מ"מ הא באחרו התו' שם דהיכי דכתיב לשון רבים שפיר מהני אותפות כמו בלילית דכתיב בגדיכם וכה"ג ושאני אחרוג דאיידי דכתיב ולקחתם שיהי' לקיחה ביד כ"א מצו"ה כתיב לכם לשון רבים ול"ש בש"ס דליכא הך סברא ודאי מהני גם אותפין כיון דכתיב לכם לשון רבים. וכן מעיקר המלוה אין לחייב שיכתוב כל אחד ואחד דוקא ס"ת שלימה לעלמו דהא משמע מדברי התוס' שם דבלא קרא שפיר י"ל דכולם יולאים באחד וכמו בק"פ דלמ"ד לכילת פסחים לא מעכבא כי' יולאין בפ"א וכן בכ"ד ולדינא ל"ע:

ס"ד האידנא מלוה לכתוב מצנה וגמרא ופירושים בב"י הקשה דהיכי יתחלף מ"ע של תורה ועט"ז בש"ש הפרי' דעכשיו שהותר לכתוב גם תורה שבע"פ ואלא כדין כתיבה. אין ללמוד בש"ת ושלזל בכבודה אלא ילמוד מחומשים כו'. ול"נ כלל לעב"ד דאע"ג דאיכא עת לעשות לה' ושרי לכתוב שלא כדין וגם לכתוב דברים שבע"פ משום שכחה. למה ניתיר שלא כדין כתיבה בדברים שבכתב למי שחפשר לו. וכ"ש מש"כ דזה שלזל לס"ת שלמוד ממנה והכתוב לווח כתבו לכם ולמדה וכל כתיבתה ללמוד וזהו כבודה. ויותר נראה לעב"ד דהא דמחייב הרא"ש לכתוב מצנה וגמרא יותר ממלות בש"ת אין זה כלל מדין מ"ע דכש"ת אלא כיון דקיי"ל דמוכרין ס"ת שים לו כבר כדי ללמוד תורה וא"א עכשיו ללמוד אלא ספרים ובודאי למי שאין לו ספרים ללמוד מוכר ס"ת כדי לקנות ספרים כ"ש דלכתחילה מקדים כתיבת ספרים ללמוד לכש"ת וא"כ אם יש לו ודאי מחויב לקיים מ"ע דכתיבת ס"ת וכנון:

סימן רעא ס"א שיאמר בתחילת העיבוד כו' אני מעבד לשם ס"ת נראה דבדיעבד כשר במחשבה לשמה אפי' בלא אמירה לדידן דקיי"ל דעיבוד ע"י עכו"ם כשר כשאומר לו הישראל בשעת העיבוד שיעבד לשם ס"ת ולא מצינו שצריך שיאמר העכו"ם שהוא מעבד לשם ס"ת ואפי' אמר אטו אמירה דידי' אית בי' ממשא ואמירת הישראל כיון דאינו עושה ודאי דנמי ל"מ אלא דעיקר הטעם דמסתמא על דעת ישראל עושה. וכ"כ התוס' בהדיא בע"ז גבי מילה דעכו"ם עביד סתמא וכשר. וה"נ ודאי לא גרע מחשבת ישראל מסתמא דעכו"ם. וכן בעירובין י"ג אר"פ דאפי' למ"ד אין מגילת סוטה כשירה להשקות סוטה אחרת מוחקין לה מפרשת סוטה שבתורה דתורה סתמא כתיבא. אלמא אע"ג דמגילת סוטה בעי לשמה כשירה מתורה דכתיבה סתמא. וע"ש בתו' דודאי בשעה שכותב את התורה מחשב דאם יצטרך לסוטה ימחוקו לה ובודאי דאין הסופר אומר זה וש"מ דבמחשבה סגי וצ"ע:

ש"ך סק"ד בשם הד"מ דאם מעובד לתפילין פסול לס"ת דקדושת ס"ת חמור. ובנוב"י תנינא הקשה ע"ז דהתו' בגיטין מ"ה ובמנחות מ"ב למדו דעיבוד עור הבתים צריך לשמה מדין עיבוד ס"ת משום דבעור הבתים איכא נמי שי"ן של תפילין. אף דאינו אלא אות אחת וכ"ש פרשיות של תפילין. גם לא מצינו שס"ת קדוש יותר מתפילין ע"ש. ולכאורה נראה דלא קשה כלל דודאי התוס' יפה הוכיחו דכיון דנאמר דאות אחד אי"צ הוא עצמו עיבוד לשמה ודאי דגם כל הס"ת כולה אין להחמיר דכיון דכל אות בעצמו הוא גופי' אי"צ כ"ש שלא יגרום הריבוי אותיות להצריך האחרים שיהיו צריכין עיבוד לשמה. אבל עכשיו שאנו למידין דכל אחד צריך לשמה. ודאי דשפיר י"ל דכשהוא בתוך אותיות כל התורה קדושתו חמורה טפי וצריך דווקא לשם קדושת כל התורה והרי בריש יומא אמרו דתפילין אסורין בהיסח הדעת ק"ו מצין שאין בו אלא אזכרה אחת. כ"ש תפילין שיש בהם אזכרות הרבה. הרי דזה קדושתו יותר וכ"ש דכל הס"ת קדוש מטעם זה טפי מתפילין. ועוד דודאי תפילין לא עדיפי מחומשין והרי מפורש בר"פ בני העיר דס"ת חמורה מחומשין וכן בשבועות ר"פ הדיינין דדיינא דאשבע בתפילין הוה טועה בד"מ וחוזר הרי דס"ת קדוש יותר ומצאתי שדקדק כן בתשובת רמ"א סל"ד ובודאי י"ל דל"מ עיבוד קל ממנו ובסרפ"ח כ' ראיה נכונה ממנחות ל"ב ע"ש ודוק:

ט"ז סק"ג אלא דמדברי הטור כו' אם יש יכולת להחזיר ולהעביר סיד לשמה כו'. כ"ש כשמסייע כשיש עליו סיד הראשון. לא זכיתי להבין כ"ש הזה דהתם הרי מעביר על כולה והכא כבר נעשית כולה בפסול ומה מהני מה שיסייע במקצת לבסוף:

ס"ב צריך שיהי' מעובד בעפצא כו' בפ"ת בשם ג"ו דהעביר מי כרכום פסולה דצריך שיהי' העור לבן ופשוט דאינו אלא לכתחילה דהא מבואר בגיטין (י"ט) דמי עפצא ע"ג קלף שאינו מעופץ הוה כתב. וע"כ דהמעופץ אינו לבן ואפ"ה דינה לכתחילה להיות עפוץ וכותבין ע"ג כדין בדיו ובודאי ל"ג מי כרכום:

ס"ה כתבו בלא שירטוט פסול בתשו' רע"א ס"נ דשירטוט שאינו מתקיים פסול. אלא דנסתפק אם כ' בתחילה בשירטוט שאינו מתקיים ואח"כ לאחר הכתיבה שרטט בדבר המתקיים אי מהני ע"ש. ולולי ד"ק איני רואה בזה מקום ספק דכל שאינו מתקיים לא הוה שרטוט כלל וכבתבו בלא שרטוט דפסול ול"מ מה שישרטט אח"כ. והרי דכתב בדבר שאינו מתקיים ואח"כ העביר דבר המתקיים ודאי דאינו כתב אלא מהעברה שני' ובדבר שפוסל שלא כסדרן אם כ' הראשונות בדבר שאינו מתקיים וגמר במתקיים והעביר אח"כ על הראשונות דבר המתקיים ודאי דהוה שלא כסדרן ופסול ה"נ דכוותה דמ"ש:

ס"ו אבל לא בשאר מיני צבעונים כגון האדום כו' בפ"ת בשם ח"ד אם נעשה הדיו אדום מחמת יושן הרבה פסול. ובשם הח"ם האריך בזה. ולולי ד"ק מתניתא היא ברפ"ב דמגילה הי' בה אותיות מטושטשות אם רשומן ניכר כשר ולא מפליג כלל כל שיש רושם ניכר כשר והרי גם מגילה בעי בספר ודיו דווקא ומבואר באו"ח סתר"צ ס"ג דאפי' רובה כך כשר ע"ש ולא מסתבר לומר בזה דהוא מקולי מגילה וצ"ע:

בפ"מ בפתיחה לה"ת הובא בפ"ת מסתפק אי כתב ס"ת על עור איסורי הנאה אי כשר ומש"כ דכיון דאינו אלא תקנת נביאים י"ל דבמצות דרבנן להנות ניתנו. זה לכאורה כשגגה דמה לנו לחיוב הקריאה מתקנת נביאים דהא בשביל מצוה דתלמוד תורה גופא אמרינן מצות לאו להנות ניתנו כדמוכח בהדיא בסרכ"א דהאוסר ספרו על חבירו אינו אסור ללמוד בו. אלא משום שהרי הוא יכול להשכיר ספרו והוה כנוטלין עליו שכר דאסור שם. הא אסר ספר של עצמו עליו ליכא איסורא ע"ש [דמה שיוצא ע"י איסור הנאה את החיוב דרבנן. בזה ודאי לא שייך להחמיר בדרבנן יותר מדאו' [ודברי הרז"ה סופ"ג דר"ה גבי מודר הנאה משופר צ"ל דהתם גוף התקיעה הנאה היא וכן גי' לתקוע לו והוא עצמו אסור דגם זה הנאה היא וכ"ש דהשמיעה היא הנאה אלא דבדאו' בטילה וע' מש"כ בחידושי א"ע סקכ"ד] אלא שי"ל משום ההנאה שיש לו בלימוד שהוא גופה חשוב הנאה וי"ל דאין הדרבנן מסלק ההנאה אבל הרי המצוה דת"ת גופא מסלק זה] עוד כ' די"ל דבעינן כתבו לכם שיהי' משלכם והנה הרמב"ן במלחמות בריש סוכה גבי הא דר"י א"ר שם גבי ציצית שהאריך הרבה כ' שם דכתבו לכם דגבי כתיבת ס"ת דרשינן לשם חובתכם דבעי כתיבה לשמה. והא דסנהדרין אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת צריך לכתוב משלו אינו מלכם. אלא מכתבו נפקא. וא"כ כיון דמידרש לכתיבה לשמה פשוט דלא שייך כלל למידרשי' שיהי' משלכם וא"כ הוה דינו כדין שופר של א"ה ושאר מצות דקיי"ל דכשר. אלא די"ל דהתם לא קאמר הרמב"ן אלא לפי שי' דס"ל לדינא דעיבוד לא בעי לשמה וכתיבה דווקא מלכם. אבל לדידן דקיי"ל דעיבוד נמי בעי לשמה. ודאי לא צריך קרא דלכם לכתיבה לשמה וא"כ אפשר דדרשינן גם הכא לכם שלכם וצ"ע:

בפ"ת סק"ה הביא להסתפק בעור טריפה של יתרת דהוה מתחילת יצירתה אם יכול לכתוב עליו. ול"י מקום ספק בזה כיון דאמרינן הכא דלא בעי אלא מן מין המותר בפיך והרי בפ"ד דחולין אמרינן בהדיא דגם יתרת שחיטתה מטהרתה דהיא ממין שיש לה שחי' כ"ש דהוה מן מין המותר בפיך:

סימן ערב ש"ך סק"ג אבל בכתיבה גסה אפי' יותר מטפח פשוט דיצא להם כן מדנקט השיעור בכתיבה של האותיות ולא נקט טפח. ולפי"ז נראה דגם הדין דיריעה צריכה ג' דפין ולא נקט ג' טפחים היינו ג"כ דהשלשה דפין הם לפי הכתיבה ודלא כהג"ש שכ' סברא להקל בשני דפין בכתיבה גסה שהי' יכולה להיות ג"ד בדקה (הובא בפ"ת) דזה אינו דהכל תלוי בדף לפי הכתיבה כמו שהיא:

שם סק"ו ומשמע דיכול לעשות כל שיטה מתיבה אחת. נראה הטעם דאע"ג דדינא דלעיני כל ישראל באמצע השיטה ובכה"ג דכל השיטות מתיבה אחת הרי אינה ע"כ באמצע השי'. לא איכפת לנו הכא בזה. משום דעיקר הטעם לזה שיהי' היכר שהוא גמר הספר. והכא שכל אלו השיטות הם מתיבה אחת זה גופא הוא ג"כ היכר שהוא גמר כל התורה:

סימן רעג ס"ג בהגה ואפי' הם שני אותיות מתיבה גדולה אם נראים כתיבה בפני עצמה אסור לכתוב חוץ לדף בש"ך כ' דמשמעות כל הפו' דאין קפידא אלא בתיבה שלימה ע"ש. ולענ"ד ששיטת ההג"ה בשם המרדכי וסמ"ק שהם מפרשים בבריי' נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות כו' דקאי אדמעיקרא דשתים מחמש כותבין. שאם נזדמנה שהיא תיבה בת שתים פירוש דהשתי אותיות הם כתיבה בפ"ע אין כותבין. וא"כ י"ל דכל הפו' אינן חולקין וגם דבריהם מתפרשין כדברי הש"ס. דאם הוא כתיבה שלימה קאמרי ואין לדחות דברי המרדכי בשביל זה:

ס"ד תיבה בת עשר אותיות כותב הצי' חוץ לדף כ' הגר"א דמדקדק מדנקט תיבה בת חמש לא יכתוב שלש חוץ לדף. ולא נקט בת ארבע לא יכתוב שתים. והנה לפ"מ שכ' המחבר בס"ג דתיבה בת ג' כותב שתים חוץ לדף שבשתים אין קפידא אפי' כשהרוב בחוץ. א"כ דיקדוק זה ליתא ע"כ. אבל כך יל"ד מדלא

נקט

נקט רבותא דבבת שש לא יכתוב שלש ש"מ דחצי' כשר ואין קפידא אלא ברוב:

ועש"ך דהסכים לשי' הרא"ש דג' אותיות לעולם לא יכתוב חוץ לדף והנה הרא"ש דקדק זה דלשי' הרמב"ם הו"ל למנקט סתמא לא יכתוב רובו של תיבה חוץ לדף ולכאורה גם לשי' דאוסר לעולם בשלש ג"כ יל"ד דלימא סתמא דשלש לא יכתוב חוץ לדף. אם לא שנפרש דגם שתים חוץ לדף. אינו כותב אלא מבת חמש. ולא מבת ד'. והא דתיבה בת שתים היינו כדברי המרדכי בהגה ס"ג שהוא ג"כ מבת חמש כנ"ל. ולפי"ז אפשר לקיים דברי הלבוש בש"ך סק"ב דאחת בפנים ואחת בחוץ ג"כ אסור כמו שתים בפנים ושתים בחוץ וכן הי' נראה לשי' המרדכי. ובהכי אתי כל הבריי' בדיוקא ובלא קושי'. אבל הרי הרא"ש כתב בהדיא דמותר שתים מבת שלש כמש"כ המחבר וצריך עיון:

עיין נ"ן שכ' לענין מה שנסתפקו האחרונים בלא השוה הסופר את היריעות ונראה ביריעה אחת כנגד השאר כמו שיש שיטה חלק. והוה כפרשה במקום שאין פרשה. דיש ראי' מריש מגילה גבי הקורא במגילה שהיא בין הכתובים דאמרינן דאי חסרה או מיתרא לי"ל בה ע"ש. ולענ"ד דמגילה שהיא ספר שלם בפני עצמה ולא שייך בה לומר שהיא פרשה להקודמת שם ודאי אין שום חשש בדבר זה כלל ופשוט. וגם כיון דהגליון חסר או יתר ומינכר שהוא ספר בפ"ע. שוב אין להשגיח על השורות כלל. ודלא כמש"כ ודוחק לומר כו' ע"ש:

סימן רעד ס"א צריך שיאמר אני כותב לשם קדושת ס"ת ע' תו' מנחות מ"ב גבי תכלת דבעינן צביעה לשמה. דאפי' חשב לשם ציצית ולשם טעימה פסול דהוה כמנחה שנקמצה לשמה ושלא לשמה ובסוגי' שם מדמה לשמה דציצית ללשמה דס"ת וא"כ לכאורה הוה"ד בס"ת לשמה ושלא לשמה (וכגון מעשה שבא לידי שהסופר כיון בראשי העמודים לשם הבעלים) הוא פסול אבל אי אפשר לומר כן וכבר הבאתי בסרע"א דברי התו' בעירובין גבי מוחקין לה מן התורה. דהסופר מחשב שאם יצטרך לסוטה ימחוקו לה ע"ש. הרי שאין מקלקלין המחשבות זא"ז אע"ג דתרוויי' בעי לשמה וכן בגיטין (ד"כ) גבי ההוא גברא דיהיב גיטא לדביתהו וא"ל הא גיטך למאי ניחוש לה אי משום כריתות דאית בי' הא בעינן לשמה וכ"ת דלמא אקדים ויהיב זוזי לספרא כו' ובודאי לא חיישינן שעשה הסופר איסור דאוריי'. ופסל את כל היריעה והס"ת. וע"כ דבלשמה ושלא לשמה כשר. וכן בריש גיטין גבי שחרורי עבדים דבעי לשמה כגט אשה. אמרינן דעצמך ונכסי קנוין לך מהני. ואף דבשחרור זה אית בי' גם קנין הנכסים אינו מגרע את הלשמה דהשיחרור וא"כ ה"נ בס"ת. וע"כ נראה דהתם בתכלת שאני דהא דרשינן שם דטעימה פסול משום דכתיב כליל תכלת. וע"ש ברש"י ותו' דלכו"ע דרשינן שלא נתערב בה דבר הפוסל. וכ"ל דה"נ לענין עירוב מחשבות נפקא לן משם דתערובות פסול. אבל בעלמא לא פסל עירוב מחשבות ושאני ציצית בזה. והארכתי בש"ת לפני גאוני הדור נ"נ והסכימו להכשיר וע' בתשו' מל"י ח"ב בתשובה אשר השיב לי ע"ז:

ס"ז ספר המנוקד פסול עט"ז שנדחק בטעם הדבר והנה הרמב"ם לא חשיב לה בין עשרים דברים הפוסלים בס"ת ולשון מ"ם לא יקרא בו ע"כ נראה למש"כ הרמב"ם בסופ"ז גבי הדביק תורה ונביאים דאין בו אלא קדושת חומשים ומסיים שהיתר כחסר וא"כ י"ל דה"נ הני הנקודות דהם יתר הוה כחסר ואין בו אלא קדושת חומש ואין קורין בו בציבור ומ"מ פשוט דהיינו דוקא דכ' תחת האותיות כדרך קריאתן זה גורם לעשות האות כחסר אבל איזה נקודה בגליון לא פסל כלל וכעין יתרת בטריפה ודוק. וע' ש"ך דיש להניח ריוח מעט בין הפסוקים ולא הרבה. נראה כוונתו שלא יהי' כשיעור ב' אותיות לחוש לשי' ההג"מ דבשיעור זה הוה פרשה סתומה וא"כ פוסל במקום שאין פרשה אבל המג"א כ' שלא יניח ריוח כלל דלא בקיאינן בפסוקים כמש"א בקידושין ונכון:

ט"ז סוהס"י דלא כתב את הנקודות שצריכין האותיות המסורות לנקודות לא פסול. ובאמת הוא מפורש ברמב"ם פ"ז הלכה ח"ט והוא גם ברמ"א סוסרע"ה. אמנם מש"כ שהוא משום שאינו אלא מתקנת עזרא לכאורה משמע לענ"ד דהוא בכלל עיטור סופרים דמסיק הש"ס בנדרים ל"ז דהוא הלל"מ וא"כ לכאורה צ"ע למה פשי' להכשיר כיון דהנקודות הוזכרו בש"ס בפסחים צ"ג במשנה ובר"פ הפועלים ובסנהדרין מ"ג ובסוף הוריות ובבכורות ד"ד ובמנחות ר"פ שתי מדות ואפשר דיצא להם מלשון הש"ס בסופ"ק דב"ב אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתיב לקוח ספר התורה הזאת משמע דאות דוקא מעכב שלא יהי' נקרא ס"ת. אבל נקודה אחת בעלמא שאינה אות לא מעכב. ובעירובין י"ג שמא אתה מחסר אות אחת או אתה מייתר אות אחת אתה מחריב את העולם כולו. משמע ג"כ דוקא אות וצ"ע:

ועפ"ת סוסרע"ה דנקודת ובקומה על איזה וא"ו הוא אם על הראשון או על שאחר הק'. והנה במהרש"א סוף הוריות נסתפק קצת בזה ע"ש. אבל הגר"א בהגהותיו על מ"ם פ"ו הגי' השני שבובקומה ע"ש וכן מוכח הלשון שם:

סימן רעו ט"ז סק"א אלא דמ"מ יפה פסק דצריך אמירה בפירוש בשם דבמרדכי הביא דעת הר"י מאורליינ"ש והר"א ורש"י דצריך בכל הס"ת אלא דאח"כ הביא דעת הר"ש כו' ובנה"כ האריך לסתור דבריו בדעת הראשונה ע"ש. אבל המעיין היטב בכוונת הט"ז אין זה ענין כלל לדבריו דעיקר דבריו בנוין לענין מה שדקדק מהרא"ש דכיון דהי' אמירה בתחילת הכתיבה תו סגי לגבי השם אפי' מחשבה וכל יסודו על שי' הר"ש דלדיעה הראשונה שפיר י"ל דהאמירה שבתחילת הכתיבה מהני גם להשם כמש"כ הרא"ש. אבל להר"ש דכל הס"ת אי"צ כלל דסתמא ג"כ לשמה ובשם הוא דצריך לקדשו בפירוש לפי"ז נראה בפשי' דלא מהני כלל האמירה שבתחילה דהא מה שבתחילה לעולם אפי' לא אמר הוה כאמר לשי' וכ"ה לשון הר"ש דהכוונה היינו אמירה. א"כ פשוט דאפי' דאמר בתחילת הכתיבה לשי' אינו מעדיף בזה כלל. וצריך לקדש את האזכרות בכוונה מיוחדת לשם אזכרה. וזה כבר כ' הט"ז בסרע"א דכל מחשבה לדידן הוא אמירה דוקא. וכן סגנון כל לשון המרדכי בדיבור זה ע"ש. ובזה בטלו כל השגות של הנה"ך ע"ש. ומיהו לדינא כבר כ' שם דנראה דבדיעבד מהני מחשבה לחוד ע"ש:

שם סק"ב אבל שם שנכתב שלא בכוונה פשוט דאין בו קדושה וכ"כ הש"ך בסקי"ב והוא מהגמי"י ממ"ם דנתכוין לכתוב יהודה ולא הטיל בו ד' מוחקו ע"ש ונראה ברור דזה דוקא בכתב בפירוש לשם תיבה אחרת. אבל כ' סתמא אפי' למה דקיי"ל דפסול מ"מ אסור למוחקו וראי' מגיטין נ"ד גבי אזכרות לא כתבתי לשמן דאמרינן שם כמאן דלא כר"י דס"ל דיכול להעביר עליו קולמוס לשמה כו' ולכאורה הא גם לרבנן הרי יכול למחוק ולכתוב לשמה דהא משמע דכל האזכרות לא כ' לשמן אלא ע"כ דהיינו משום שכ' המרדכי דפירוש לשון הש"ס אזכרות לא כ' לשמן דהיינו שלא כיון בפירוש לכתוב לשמן וכ"כ התו' במנחות מ"ב וש"ד ובזה אסור למחוק כמש"כ ול"מ לרבנן מידי וז"ב:

ס"ג כשכותב השם אפי' מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבנו הנה האחרונים כ' דבשם אפי' בכל ספרים צריך דוקא כסדרו והנה לענין לכתחילה בודאי הוא מוכרח מכאן דהא קיי"ל ברפ"ב דמגילה דקראה סירוגין יצא אבל סירוסין לא יצא וכיון דמבואר כאן דאפי' בסירוגין קפדינן כ"ש בסירוסין. ונראה עוד דיש לדקדק מסוגי' דשם דמעכב אפי' בדיעבד מהא דאמרינן שם גבי הלל דלמפרע ל"י דיליף מקרא דיהי שם ה' מבורך וע"ש ברש"י בהווייתו וכסדורו כן יהי' ההלל ע"ש ומשמע דהכוונה על כתיבת השם דכמו דהוא צריך דוקא כסדרו והיינו דדריש מלשון יהי דהיינו בהווייתו ומזה יליף גם להלל. וע"ש שהוא נכון בפירוש הש"ס וסמך גדול לשי' זו:

ס"ה זרק עליהם זהב פסול נראה דוקא זהב דהוא עצמו מין הפסול אבל נפל עליהם דיו שלא בכוונה אינו נפסל בזה אם לא נשתנה צורת האות כדאמרינן בגיטין י"ט דאין דיו ע"ג דיו ומיהו אם נפסוק דבגט מהני כ' שלא לשמו והעביר עליו קולמוס לשמו אפי' לרבנן דר"י כראב"י שם (ד"כ) וכ' התו' בטעם הדבר

דבזה

דבזה דהוא מתקן שפיר הוה כתב העליון כתב א"כ י"ל דה"נ להיפך כשהכתב השני מקלקל דהוא שלא כדין ה"ה מגרע דהוה כסיקרא ע"ג דיו דהוה מוחק. אבל לפ"מ שפסק שם הרמב"ם דאינו גט כלל אפי' לריח הגט וע"כ דאינו כתב כלל דהשני הוא בטל לגמרי לגבי הראשון א"כ הוה"ד שהשני אינו מקלקל וע' חי' הרשב"א שם מהירו' דהא דא"ר אינו מן המובחר לשי' ר"י השיבו אבל לדידהו אינו כתב כלל וא"כ פשוט דה"נ דאינו מגרע כתב השני כשהוא שלא כדין גבי ס"ת. ואף שהרשב"א חשש שם להחמיר אפשר דוקא משום חומרא דא"א ולא בס"ת ומ"מ יש לפקפק קצת בזה כיון דהראשון כבר נתייבש ועומד בפ"ע והשני מכסהו לגמרי אפשר דיש לדמות זה להא דר"פ כ"ה שחט חי' ואח"כ בהמה ע"ש. ומה שדקדקתי מהא דנקט או שזרק על האזכרות זהב אין הכרח דהא בל"ה כ' הפו' דאזכרות אורחא דמילתא דודאי בכל הס"ת כן וא"כ י"ל דגם זהב אורחא דמילתא וצע"ג:

ש"ך סקי"א וכ"מ בהג"מ דכ' לא יכתוב שם בסוף הדף אלמא דסוף השיטה שרי ולענ"ד אדרבה דחשש הסופרים שלא לכתוב בסוף השיטה הוא מדברים אלו דמשמעות לשון דף שכ' בודאי הוא כלשון השו"ע והפו' שכ' דאותיות השם צריך לכתוב בתוך הדף ולא יצאו חוץ לדף דהיינו השיטה. והוא הוסיף דלא יהי' גם לבסוף השיטה וצ"ע:

ס"ט אסור למחוק אפי' אות אחת מהשם. בנו"ב ת' או"ח סי"ז תמה שהשמיטו הפו' הא דשבת ק"כ גבי שם כתוב על בשרו דמסקינן דגרמא שרי. והנה בשה"ג סו"פ שבועת העדות כ' זה בפשי' דגרמא שרי ושכ"ה ברמב"ם פ"י מיסה"ת ע"ש. ולענ"ד הרי ע"כ הא דשרי ודאי דאינו אלא מדאו' אבל מדרבנן הא קיי"ל דכל כתבי הקודש חייבין להציל מן הדליקה והתירו אפי' שבות דשבת בשביל זה כ"ש שאסור לגרום להם מחיקה אלא כוונת הש"ס שם דאינו אסור מדאו' ומשו"ה מתירין לצורך טבילה של מצוה כדקתני בברייתא בהדיא נזדמנה לו טבילה של מצוה. והנה הך דינא גופא דהברייתא הוא ודאי מילתא דל"ש דיכתוב שם על בשרו. ותיכף כשהיא לחה יצטרך לטבול וכ"ש דלדידן דליכא טבילת מצוה אלא נדה לבעלה. ואין דרכם להביא דינים דל"ש. וללמוד משם למ"א לא נודע לנו לדמות בזה. ואע"ג די"ל דנ"מ לענין ספיקא דבאיסור דרבנן ספיקו להקל כ"כ הרי"ף גבי בעיא דלמכור ס"ת ישן לקנות חדש דכל כה"ג נקטינן לחומרא וע' ד"ח פ"ק דברכות אות ל"א גבי בעיא דלצאת בין פסוקי לפסוקי דפסקו הראשונים לחומרא ונדחק מאוד דהא קה"ת דרבנן ובאמת דשם אינו כלל משום חיוב הקריאה אלא דהוא משום כבוד התורה וכמו שאמרו ע"ז ועוזבי כו' ומשו"ה מחמירין וכדברי הרי"ף וכ"ש הכא לענין למחוק וז"ב. ועפ"ת סקי"א מה שתמה על תשו' שע"א דביש סכנה פשי' דשרי ויותר הי' לו לתמוה על דוד המלך שנסתפק אפי' על סכנת כל העולם אבל פשוט דמשום פגיעה בקדושת השם נסתפקו אפי' במקום סכנה וצ"ע:

שם סוהס"י בהגה ויש נזהרים במלת שלום ע' ש"ך ונה"ך ונראה דהרא"ש בתשובה שחולק על תו' סוטה ע"כ ס"ל דלפ"מ דמסיק שם גבי שמשון מעין שמו. ה"נ שלום אינו אלא מעין שמו. וא"כ ודאי אפשר דגם התו' לא כ' אלא דלפי ס"ד דהכא למה לא פריך הכי גם אשלום בשבת. וכ' דאפשר דלפי הס"ד הוה ס"ל באמת דשלום אינו נמחק אבל לפי המסקנא ג"כ ס"ל דלא עדיף מחנון וכל הכינוין ודוק. (ואף שנה"ך נתכוין לדחות זה). ומיהו מש"כ הרא"ש ראי' מכל האגרות שכותבין שלום ונזרקין ונמחק. לענ"ד פשוט דהתו' לא קאי אלא על שלום שבשופטים ו' ובאמת צריך ג"כ לקדשו ולא במ"א כלל וצ"ע:

סימן רעח ס"ב בהגה ובשעת הדחק אם נתפר במשי סביב העמודים קורין בו בנה"ך כ' דבתה"ד שם מבואר דאפי' בין היריעות. ולענ"ד לא רצה הרב לסמוך עליו בבין היריעות כיון ששם התפירה בגידין הלל"מ ולא היקל אלא סביב העמודים דאינו מעכב ועסר"פ וי"ל דגם התם אין התפירה לעיכוב ודוק:

ס"ג נקרע בין היריעות ועדיין מחוברות בחמש או שש תפירות כו' עט"ז דזה סברת התה"ד דכל שנשאר חיבור דמיקרי חיבור לענין שבת ושעטנז ש"ד והקשה ע"ז דא"כ בשני תפירות נמי כדין דשם. ועוד דקיי"ל לענין טומאה דטלית שנקרע רובה מטהרתה ובאמת יש להקשות ג"כ דבמנחות ל"ה אמרינן דלא מהני גרדומין בתשמישי קדושה. גם מנין לו להרב שיעור חמש תפירות. והנה"ך כ' דיהי' ניכר. וגם זה לא נודע מנין לנו היכר בזה. אבל לענ"ד דיסוד הרב אהא דמגילה י"ט גבי מגילה דנקראת ספר דבחוטי פשתן פסולה ונקראת אגרת דהטיל בה ג' חוטי גידין כשירה. ומסיק שם דיהי' משולשין ונחלקו בפירוש זה הרי"ף ורש"י ופסקינן דבעי חמשה ע' או"ח סתרצ"א. ועכ"פ דספר ודאי לא הוה מפחות מג' משולשין. ולדידן מספק צריך ה' כנ"ל. ובודאי דבזה רובו קיים. וכשר בזה גם לכתחי' בשעת הדחק. ובמגילה הקלנו יותר שאפי' יש בו שאר חוטין של פשתן דיש מקום לומר דמבטל את הגידין ודוק. ואין זה מדין גרדומין וממילא מיושב קושי' הט"ז ואין בידי ספר תה"ד אבל כ"נ לדינא:

ס"ד אם יריעה אחת אינה תפורה אפי' מונחת עמה אין קורין בו כן הוציא הרא"ש מהא דגיטין ס"ת שחסר יריעה אחת אין קורין בו דפשי' דאפי' חסר אות אחת וע"כ דהכוונה שישנה היריעה אלא שאינה תפורה וע' ר"ן רפ"ב דמגילה דהרמב"ן תי' ע"ז דבסופה אינו פוסל פחות מיריעה דבסופה קל יותר ולכאורה הי' נראה דלא ס"ל כתי' זה דהרא"ש לדינא ומיהו יותר נראה דס"ל דזה נמי פשי' כיון דאינה מחוברת עמה הוה כליתא ומ"מ עדיין נ"מ כיון דהרמב"ן היקל בחסר פחות מיריעה והנה אין לומר דמשערין ביריעה הפחותה יותר דא"כ הא קיי"ל לעיל סו"ס רע"ב דבסופה כשר לעשות יריעה מעמוד אחד דכל שיטה תיבה אחת וא"כ אין כאן אפי' חסרון פסוק וע"כ צ"ל דנקטינן שיעור היותר גדול שהוא ח' עמודים ומיהו רובה ודאי הוא ככולה. אבל חסרון ג' עמודים ודאי לא קרי חסרון יריעה וא"כ לכאו' לשי' כשאינה חסירה אלא ג' עמודים (ועכ"פ כשישנה אלא שאינה תפורה עמה) אפשר דכשר לקרות בו להרמב"ן. ומיהו לשי' הרא"ש דמפרש שלא נתפרה נראה פשוט דל"ד נקט יריעה אלא אורחא דמילתא נקט ואפי' בפחות. אבל להרמב"ן דהוא לשיעור משמע דהא בפחות לא. ואפשר לסמוך על הרמב"ן בזה כיון דיש מתירין לקרות אפי' בספר שיש בו טעות וצ"ע. מיהו כ"ז לקרות בהספר אבל ביריעה זו ודאי לא דהיא בודאי לא מיקרי ס"ת לקרות בה כיון דאינה מחוברת להספר ודוק:

סימן רעט ס"ד גומר קריאתו בספר הכשר עש"ך דכ' ליישב הך דיומא גבי כה"ג דאמר דאי נייתי ס"ת אחריתא יהי' צריך ברכה אחרת דהתם הוה פרשה אחרת ובאמת גוף הסברא ודאי נכונה דנראה דאפי' לפ"מ דפסקו באו"ח סתרל"ט דנכנס לסוכה אחרת צריך ברכה שני' התם המצוה היא הישיבה בסוכה גופא. וכיון דהיא סוכה אחרת הוה מצוה אחריתי. אבל הכא אין הס"ת גופא המצוה אלא הקריאה של הפרשה ומה לי ס"ת זו או אחרת ובתקיעת שופר לא שמענו מעולם שאם מחליף בשופר אחר שיהי' צריך ברכה אחרת. אבל הא דיומא עדיין אינו מתיישב דאפי' היא פרשה אחרת מאי הוה כיון דיודע תחילה שצריך לקוראה ודעתו עלויה וכאשר האריך בזה הט"ז ובאמת כל מה שנדחק ליישב מ"מ לא יתיישב הא דמילת שני תינוקות לעיל סרס"ה ס"ה דקיי"ל לדינא דמברך ברכה אחת ותמיהני שלא נתעורר משם כלל. וכן בתפילין ש"י וש"ר דלעיקר דינא קיי"ל דברכה אחת על שתיהן. ולולי שאיני כדאי נראה לי בהא דיומא דבאמת לפי דין המשנה במגילה רפ"ג לא היו מברכין אלא הפותח לפניו והחותם לאחריו ומשמע בהדיא דכל הקוראין אפי' לא היו כלל בשעת הברכה היו יכולין לקרות וש"מ דלא הי' החיוב כלל על הקריאה אלא על הספר בשעת פתיחתו ובשעת חתימתו לכבוד הס"ת וא"כ ודאי כשמוציא שני' ודאי הי' צריך ברכה אחרת אבל השתא דתקינו רבנן בתראי לברך כל קורא והחיוב על הקריאה תו ודאי אין לחלק בין ס"ת זו לאחרת כיון דחד קריאה הוא ולכאורה זה נכון מאוד. גם מה שהאריך הט"ז דהא מסקינן התם גבי כה"ג כיון דלא אפשר קורא ע"פ ה"נ משום טורח ציבור נקרא הטעות בע"פ והוליד מזה דבמפטיר דלא יהי' צריך לקרות עוד אחר יקרא הטעות ע"פ ויסיים עמו הפרשה ולא יוציא אחרת ובמג"א סקמ"ג כ' דגם בשביעי יהי' הוא המפטיר וכן בכל קריאת האחרון ע"ש. ולולי שאיני כדאי לא נראה כ"ז דאע"ג דגבי כה"ג שהי' קבוע בכל שנה

עשו תקנה מבום טורח ציבור לקרות בע"פ. זהו דוקא בדבר קבוע פ"א בשנה בכל שנה. אבל משום איקראי בעלמא בטעות דל"ש לא התירו וכהא דאמרינן בשבת דמ"ב הצלה מצוי' התירו הצלה שאינה מצוי' לא התירו ע"ש. וא"כ נכון לדינא כפסק המחבר להוציא אחרת באמצע קריאה ולא יברך עד שיגמור קריאתו בשני' הכשירה אלא דהרמ"א באו"ח סקמ"ג כ' דאם כבר קרא ג"פ בראשונה ואפשר להפסיק שם שאינו ב' פסוקים סמוך לפרשה יפסוק ויברך ברכה אחרונה ואח"כ יוציאו אחרת. אבל כל שא"א להפסיק וכן ביום שאין מוסיפין וע"כ צריך זה לגמור הקריאה יוציאו אחרת באמצע קריאתו וכן יש לנהוג וכן הסכים בעהמ"ח סמ"ב באו"ח שם וכן נכון:

ס"ד בהגה וכשגורד ירחיב קצת האות שלפניו ושל אחריו. לולי שאין לי להרהר אחר דברי הקדמונים הי' מסתבר דבמקום שצריך לשלוח ידו באותיות הכתובים בזה הוה כחסר וא"י לתקן יותר מג' דאל"כ גם בחסר יהי' יכול לגרוד עובי האותיות שלפניו ולאחריו ולכתוב בשניהם החסר ולא יהי' צריך כלל תלוי' וע"כ דכל שמשנה את האותיות ג"כ הוה כמנומר ופסול וצע"ג:

סימן רפ ס"א קרע בתוך שני שיטין יתפור ועט"ז סק"א בשם הב"ח דכשלא תפר פסול וכן יש ללמוד מדברי תשו' הרא"ש בב"י דכ' דבגליון אינו אוסר כלל (פירוש בלא תפירה) מוכח הא כל שהגיע לבין הכתב הוא פסול וכן הר"מ שהביא הרא"ש בהלכות ס"ת דאפי' במקום שמותר לתפור אסור לדבק ע"ש. כ"ש כשלא דבק כלל דודאי אסור. והט"ז השיג ע"ז דהי' להם ליתן שיעור דודאי דכ"ש אין פסול ול"י לו שום כוונה דהשיעור פשוט שהגיע לבין הכתב וכמש"כ בתשו' הרא"ש הנ"ל:

שם בתוך ג' לא יתפור. עט"ז דכשאין להם ס"ת אחרת יכול לקרות בה דאינו אלא מדרבנן משום גנאי וכ"כ הב"י גבי בעיא דבין דף לדף דפסקו להקל דהוה סד"ר. וכ"נ דהא התוס' בסוטה די"ז כ' דכל שהוא מעורה אפי' במשהו הוה ספר אחד וא"כ אין כאן פסול דאו' ואפשר דברובו קרוע הוה דאו' גבי ס"ת. כדהוכחתי בסרע"ח דאפי' בין יריעה ליריעה בעי דוקא שלשה גידין משולשין דהוה רובו מחובר. כ"ש דגוף היריעה צריך שיהי' רובה שלם אבל במעוטה הוה ודאי דרבנן:

ש"ך סק"ד אבל הטור כ' דאם נקרע בין שיטה לשיטה או בין דף לדף שלא כנגד הכתב שאם הי' בתוך הכתב הי' בתוך ג' לא יתפור. הנה בבין דל"ד שי' להחמיר בספיקו. אבל בין שי' לשי' קבה להבין פירושו בזה. דזה ודאי כל שלא נקרע מהתחלת הגליון אינו אוסר כמש"כ הב"ח לדקדק מדבריו הביאו הש"ך סק"א. וגם ע"כ אינו מפרש כהמרדכי שהתחיל להתקרע בין הדפים ונתעקם עד שהגיע בין השיטות. דהא לשי' זו אין הבעיא דבין שי' לשי' אלא באת"ל דבין דל"ד כשר. וכיון דהטור הביא להחמיר בין דל"ד וזה י"ל משום שאין דרכו לפסוק כאת"ל. אבל א"כ לא הוצרך להביא בין שי' לשי' כיון דגם בבין דל"ד כבר החמיר. וכ"כ הב"י על דברי הטור. אבל המרדכי כ' כו' דהיינו דהטור ודאי אינו מפרש כן כנ"ל. אבל מש"כ ופרש"י כמש"כ רבינו. ל"י כוונתו בפירש"י וגם בטור. וע' דרי' מש"כ בפירוש הטור. ואין לו הבנה. ואולי כגון שהתחיל היריעה להתקרע ברוחב היריעה ואע"פ שהיא תפורה שם לחבירתה לא מיקרי זה כקרע באמצע היריעה וצ"ע. גם מש"כ הב"י דמדברי הרא"ש בתשו' נראה שמפרש כהמרדכי ג"כ אינו מובן כלל ונראה שהבין בדבריו שמכשיר בבין דל"ד (וא"כ י"ל דדעתו לפסוק הבעיא להקל כהרמב"ם ואינו ענין לדברי המרדכי) ואולי משום דלהמרדכי הוה את"ל להקל אבל הרי אין דרך הרא"ש לפסוק כאת"ל ועוד דגירסת הרא"ש הוא בין תיבה לתיבה ואינו מוכרח כלל לאת"ל. ופשטות דברי הרא"ש היינו בגליון שלא הגיע כלל להכתב וכדברי הש"ך סק"ב וכ"נ בבה"ב שהבין כן בעצמו. וגם הט"ז סק"ג נראה שהולך ג"כ בדרך הב"י והוסיף להקל אפי' בבין תיבה לתיבה דכן הוא גי' הרא"ש וכיון דהיקל בבין דל"ד ה"נ בזה ולכאו' פשוט כמש"כ:

ס"א בהגה וי"א לתפור במשי הב"י תמה ע"ז וביותר תמה על הרא"ש שכ' דלא הוזכר גידין אלא בין היריעות וזה הוא דבר אחר שהוא תיקון הקלף ע"ש דהרי בהדיא אמרינן הכא גופא בש"ס והנ"מ בגידין אבל בגרדין לא. ולענ"ד פשוט דכוונת הרא"ש על ההלכה למשה מסיני שיהיו נתפרים בגידין זה בין היריעות וכן הוא משמעות לשון נתפרין דהיינו במה שדרך לתפור. אבל בהש"ס מפרש דהנ"מ גידין אבל גרדין לא היינו משום נוי בעלמא. ודוקא גרדין דמגונה. אבל משי כיון דהוא נאה כדאמרינן בשבת לכורכו בשיראין נאין ע"ש. בזה ודאי כשר:

ט"ז סק"ד אלא שמו"ח ז"ל כ' דאות מקצת על הקלף ומקצת על הטלאי פסול דהרי אפי' נקרע האות כו' פסול כיון דאינו מוקף גויל כו'. פירוש דבריו דמנפסק גוף האות ודאי אין ראי'. דכיון דהאות נתבטל בהפסקה. שוב אינו נכשר בדבק שזה ודאי הוה כחק תוכות. דבשלמא לענין הכתיבה קיי"ל דמ' סתום שנפתח כשמחברו ע"י סתימה בדיו זה הוה ככותבו לכתחילה. אבל מ' פתוח שנסתם קיי"ל דאינו נכשר בגרר הסתימה דזה הוה כחק תוכות. אבל הכא לענין דבק אפי' בסתום שנפסק ע"י קרע. כשמדבקו אח"כ כיון דאינו ע"י כתב אלא ע"י דבוק זה ודאי לא עדיף מגרר הסתימה דפתוח ומזה ודאי אין ראי'. אבל מחסרון היקף גויל דשם קיי"ל דלא הי' מוקף גויל בשעת כתיבה וגרר אח"כ מקצת העובי הוא מתכשר. וזה לא מיקרי חק תוכות. ה"נ הו"ל להתכשר כשדבק מטלית ויעשה היקף גויל. וע"כ דכל הכשר האות ודאי צריך להיות דוקא מקלף שהוא גוף אחד מעצמו ולא מדיבוק בעלמא וז"ב. והט"ז כ' דכיון דהוא מודבק הרי הוא כאחד ול"י דא"כ למה יגרע בדבק אח"כ ומש"כ דאזלינן בתר שעת כתיבה אין לו פירוש לענין היקף גויל כמש"כ ודבריו צ"ע:

סימן רפא ס"א וחייבים הציבור לקנותו מיד העכו"ם בכדי דמיו או יותר מעט עש"ם דמעלה בדמיו בכדי טרפעיק וכ' הרא"ש דזה לתפילין ובספרים לפי ערך ע"ש:

ס"ד בהגה וה"ה לגר תושב הנה במרדכי העתיק זה מלשון המ"ם אבל לכאורה כיון שכ' כבר המחבר דעבד ואשה פסולין מש"ס דילן בגיטין משום שאינם בקשירה א"כ כ"ש ג"ת. וא"כ הוא משנה שאי"צ. אמנם הרב לשי' בד"מ או"ח סל"ט דכ' דבאמת בתפילין ומזוזות אין להקפיד בג"ת והיינו שנמשך לטעם המרדכי דהוא משום שאינו מקדש בכתיבת השם שבמקרא דכי עם קדוש אתה לה' כו' וא"כ בהני דלית בהו האי קרא כשר. וכקושי' הש"ך בסק"ח. אבל כ"כ הש"ך דאין זה עיקר הטעם. ועכ"פ בג"ת ודאי פשוט דאינו בקשירה וכבר השיגוהו שם כל האחרונים לדינא:

ש"ך סק"ט הביא דברי הב"ח בישוב קושי' דלמה הוצרך ר"א לשאול ס"ת ביד מי כיון שהאמינו לבסוף אפי' ביד הלוקחין משום מתוך כו' דכוונתו ביד מי הי' שמא הוא במתנה. וכ' דזה דוחק דהו"ל לשאול אם מתנה. וכ' בישוב זה דבאמת חשב ר"א שהוא מתנה ומשו"ה שאל ביד מי דבמתנה אי"נ כשהוא כבר ביד המקבל. ולענ"ד גם זה דוחק דלמה יחשוב ר"א על כתיבת כל הס"ת שהוא במתנה אבל נראה פשוט דלא שייך מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך אלא כשעדיין לא קבל שכרו או כשכבר קבל ויש בידו לשלם אבל אם כבר קבל השכר וכבר אין בידו ממה להשתלם ממנו פשוט דבזה ל"מ האי מתוך כיון דעכשיו לי"ל ותדע דהא כ' התו' בב"ב מ"ג גבי מפני שמעמידה בפני בע"ח דאי לי"ל ממה להשתלם לא חשבינן לי' נוגע בעדות בשביל מה שיתחייב כשיתעשר כיון דהשתא לי"ל וכיון דל"ח לי' נוגע לענין לפוסלו כ"ש דלא יתחשב בשביל זה מפסיד א"ע להאמינו בשביל המתוך גם על האחרים וז"פ. וא"כ לסוף דהיה הנאמנות בשביל מתוך לא הי' נאמן אלא בגוונא דהי' מעות השכר עדיין ביד הלוקח. או שהי' אפשר לגבות ממנו. ובודאי שאל גם ע"ז והש"ס קיצר בזה דהוא פשי' אלא דהביא דשאל תחי' ביד מי דאם הוא בידו נאמן בכ"ג וז"ב:

סימן רפב ס"ה בהגה ואסור להפוך אותם כו' הגר"א הראה לסרע"ז אבל המנהג להקפיד אפי' שלא יהי' מונח על צד ימין אבל המקור מהא דמ"ם הובא בתו' ב"ב סופ"ק כל הספרים לתחילתן נגללין ע"ש ובאו"ח סל"ב גבי פרשיות של תפילין:

ס"י ס"ת שבלה נותנין אותו בכ"ח וקוברין אותו אצל ת"ח ע' מל"י ח"ב שכ' דאע"ג דלשון הש"ס בקבר ת"ח ל"ד דהוה"ד אצל וה"ר מסנהדרין מ"ז דיליף שאין קוברין רשע אצל צדיק מקרא דאלישע אע"ג דבקרא כתיב בקבר וש"י. ונראה להוסיף בזה קצת ע"ד חידוד דזה כוונת רש"י שם דזה האיש הוא הנביא שקר שבבית אל וערש"א דלבסוף קברוהו אצל עידו הנביא אלא דהי' כשכבר הי' עצמות כדכתב קרא אצל עצמותיו הניחו עצמותי דבזה אין קפידא כמבואר בסוגי' ואצל אלישע השליכוהו בתחילה ע"ש. וצריך להבין דלמה כ' זה רש"י כלל וי"ל דבאמת הי' קשה לו דקדוק זה הנ"ל דאיך נלמוד אצל מבקבר. ופירש דזהו הנביא שבבית אל שבסוף נקבר אצל עידו. אלא דהתם אמר עצמותי. והנה גבי עצמותי כתיב אצל וש"מ דהא בתחילה. אצל נמי לא ודוק:

סי"ב והונח בו דהזמנה לאו מילתא ועט"ז שכ' דיש ללמוד מכאן דהאומר כסף זה לתשמיש ס"ת אין בו משום אמירה לגבוה דהא יכול למוכרה ודוקא גבי צדקה אמרינן הכי ולענ"ד הוא תמוה מאוד דבהדיא מבואר בסרי"ג דהוה"ד בכל ד"מ הוה נדר באמירה ע"ש ומש"כ דהא יכול למוכרה ונראה כוונתו משום דהזמנה לאו מילתא ולא נתפס הקדושה ועדיין הוא חולין אבל הרי האריך בעצמו בסי' קנ"ג באו"ח דאע"ג דלאו מילתא היא לתפוס גוף דבר זה לקדושה מ"מ יש עליו נדר לקיים המצוה ע"ש והוא ברור. ואפי' לשי' הסוברים דיחיד המוכר ס"ת שלו יכול להוציא הדמים לחולין התם הס"ת נשארת בקדושתה. וכן בכל תשמישים וכבר נתקיים הנדר וצ"ע:

סוהס"י אסור להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים והוא משום כבוד התורה. לשון זה משמעותו דהוא חומרא בעלמא משום כבוד התורה ותמוה לי מאוד דהא מפורש בשבת דק"נ דהוא איסור דאורייתא ממש דהכא דכתיב והי' מחניך קדוש הרהור כדיבור דמי והוה כקורא כנגד צואה דאפי' ספיקו לחומרא כמבואר בסו"פ מש"מ ע"ש וצע"ג ומיהו בתענית ד"כ ובסוף מגילה אמר ר"א דהאריך ימים דלא הרהר במבואות המטונפים וכבר הרגיש שם הרש"א בח"א דהא איסורא דאו' הוא ע"ש. ובחי' הרשב"א שם משמע דמפרש אפי' כשהוא מהלך וס"ל כר"י בברכות דמהלך שרי ע"ש:

ט"ז סוהס"י בשם האגודה דאין לעשות תשמיש ס"ת מבגד שנשתמש בו הדיוט וכבר הוא מפורש בשו"ע או"ח סקנ"ג ע"ש. ומ"מ נראה לי דבנשתנו מותר דהא ודאי ל"ג מאתנן זונה דקיי"ל דחיטין ועשאן סולת מותר דהם ולא שנויהם. ומ"מ העליתי בספרי על חו"מ סשנ"ד דבאתנן ל"מ שינוי בעלמא כמו בגזילה כגון טלה ונעשה איל. ובעי דוקא שנשתנה גוף הדבר כמו חיטין ועשאן סולת. ומ"מ אפשר דלדידן אין להחמיר כ"כ וצ"ע:

סימן רפג ס"א וי"א דחומשין בגלילה הוא כס"ת כ"כ בשם הרשב"א וכ"כ בהדיא התו' והרא"ש סופ"ג דברכות ע"ש:

ס"ב אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד והרי"ף מתיר וכ' הרא"ש דס"ל דקיי"ל כר"י דמגילה מגילה ניתנה ולא חייש להא דאמר כיון דאידבק אידביק. ולולי ד"ק ע"כ האי סברא קאי דהא הקשו התו' שם למ"ד חתומה מקרא דויקח ספר הברית ויקרא באזני העם וכ' דגם למ"ד חתומה נכתבה קודם. אלא דנ"מ דלמ"ד חתומה. נכתבה כסדר שהיא כתובה עכשיו. ולמ"ד מגילה. נכתבה כסדר שנאמרה תיכף. והנה סו"פ גה"נ ס"ל לר"י דגה"נ נאסר לבני יעקב דס"ל דנכתב כסדר ורבנן ס"ל דנכתב אח"כ והיינו כמ"ד מגילה ע"ש והכי תניא בבריי' בפירוש דר"י סבר כותבין ורבנן סברי אין כותבין. וע"כ דהך סברא מוכרחת וצ"ע:

ס"ג כ' מגילה שלש שלש תיבות בשיטה מותר כ"כ בשם הרמב"ם בהלכות ס"ת אבל לולי שאיני כדאי נראה דהרמב"ם לטעמי' דס"ל שם גבי שרטוט ג"כ דשלש כותב בלא שרטוט דבכה"ג לא חשיב למיקרי עליו שם תורה וכן רש"י לפי פירושו בנוטריקון כותב שם דשלש שלש מותר הוא ג"כ לשי' בסו"פ מ"ח דשלש כותבין וע"ש ברא"ש אבל לפ"מ שפסק המחבר בסרפ"ד גבי שרטוט דשלש אין כותבין ה"נ ודאי אין כותבין שלש שלש כ"א ב' ב' וצע"ג:

סימן רפד ס"ד אסור לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט עפ"ת בשם רע"א דבזה אי"צ שרטוט המתקיים וכ"נ פשוט דהא לא גרע משרטט השיטה העליונה דשרי לכתוב כל הדף. וכ"נ לדקדק מסוטה מ"ח גבי אבני חושן ואפוד דכותב עליהם בדיו ומראה להם שמיר. ומשמע שם לכאורה דלא הי' צריך שמיר אלא בכתיבה. ולא בשרטוט ע"ש. והרי דודאי היו צריכין שרטוט דהא היו כתובין כתולדותם וא"כ באבן שוהם שבחושן הי' כתוב פסוק שלם. והי' צריך שמיר גם להשירטוט. אלא דלשירטוט זה ע"כ אי"צ דוקא שרטוט המתקיים והי' משרטט בצבע בעלמא:

שם בהגה אין לכתוב דברים של חול בכתב אשורית נראה לי ראי' נכונה מסנהדרין כ"ב בתחילה ניתנה תורה בכתב אשורית וכיון שחטאו נהפך להם לרועץ ופירש"י שבזו את התורה ושכחוה ואם היו רגילין בו לכ"ד בודאי לא היו שוכחין אותו וע"כ דלא היו רגילין בו לש"ד ונכון:

הלכות מזוזה

סימן רפו ס"א ושערי חצירות ועיירות נראה דאע"ג דלענין שבת קיי"ל דשלש מחיצות רה"י גמור לענין שבת. כאן לענין מזוזה דבעי קביעת דירה בחצר כזה אינו חייב במזוזה. ונראה דכאן דומה לענין חצר דמעשר דמבואר בסו"פ יו"ד (דמ"ז) וברמב"ם פ"ד דמעשר דבעי דוקא שיהיו הכלים נשמרים לתוכה. וכן מבואר שם לענין סוכת החג דל"ח קביעת דירה לענין מעשר ופטור וה"נ קיי"ל דפטור ממזוזה וכן משמע בהדיא ביומא ד"י דמעשר ומזוזה שוין. וכן מורה לשון רש"י בש"ך סק"א לענין שערי עיירות דאינו חייב אלא כשאין נכנסין אלא דרך פתח וה"נ בחצר וז"ב לענ"ד:

שם בהגה אבל בית של ישראל ועכו"ם פטור ממזוזה הגר"א כ' בשם הרשב"א לחלוק ע"ז מדלא אמר בריש פ"י דחולין דביתך למעט שותפות עכו"ם כדאמר באינך. ואין זה הכרח כ"כ דה"נ הוה מצי למימר למעט שוכר וכ"כ בעצמו בסוהס"י בשם התו' ע"ש. ומיהו נראה דהיכי דרובה של עכו"ם מודה גם הרשב"א דפטור דהא מבואר בכתובות מ"ד גבי סוקלין על שער העיר דאם רובה של עכו"ם לא מיקרי שעריך וה"נ ודאי לגבי מזוזה לענין שערי העיר ומסתמא ה"נ לענין הבית:

ועפ"ת בשם רע"א דאם אין בה דין חלוקה י"ל דכל אחד כשהוא משתמש ה"ה שלו לגמרי כמו במודר הנאה ולפ"ד הי' צריך בזה לקבוע מזוזה כל פעם שמשתמש דהא כשמשתמש העכו"ם וה"ה שלו נפטרה לגמרי. ותו הוה תעשה ולא מן העשוי. אבל לענ"ד אין זה דומה כלל דלענין מודר הנאה אמרינן דאינו נהנה מחלק חבירו שחבירו משתמש כנגדו בזמנו אבל לענין מזוזה בודאי לא נפיק מכלל שותפות עכו"ם וצ"ע:

ס"ג בית הכנסת אם יש בו ב"ד כו' ברמב"ם וטור הזכירו חילוק בין כפרים לכרכים ויפה עשה המחבר שהשמיטו דבאמת מבואר בש"ס דהאי חילוק דכפרים וכרכים איפריך לפי המסקנא. וחילוקם פירשו דהיינו דבכפרים שכיח שיהא בו ב"ד ע"ש. א"כ כל החילוק אם יש בו ב"ד או לא ומה לנו להזכיר כפרים וכרכים:

ס"ז מרפסת והוא דרך לעלות לעליות כו' פטור. ואם בית פתוח כו'. וא"כ צ"ל דעליות דהזכיר תחי' היינו עליות שאינן בני חיוב במזוזה הא ל"ה ודאי חייב וכמו בסולם אצל ארובה שבין בית לעלי' בסי"ט ונראה פשוט דהתם ג"כ כשהעלי' אינה בת חיוב הוא פטור ע"ש:

ס"י בית המדרש פטור ואם יש פתח שרגיל לצאת בו לביתו כו' לענ"ד קצר כאן המחבר מאוד דודאי כל פתח הוא רגיל לצאת בו ומאי נ"מ אם לחוץ או לבית אבל הוא מבואר ברמב"ם דאם יש פתח בינו לביהמ"ד ורגיל לצאת בו וכ"ה ברא"ש והיינו שהפתח הוא בכותל המפסיק בינו לביהמ"ד והפתח הוא פתח ביתו אלא שאינו עשוי כלל אלא ליציאה לביה"מ. ובודאי אין בו יציאה לחוץ דהא ביהמ"ד אין עושין אותו קפנדריא אלא דהיציאה לביהמ"ד חשוב יציאה. ומיחייב בשביל יציאת ביתו. והנה הרמב"ם משמע דבכ"ד

לא

לא בעי רגיל עמש"כ בסי"ח אלא דבאמת הכא כיון דאינו יוצא בו לחוץ לא מיקרי כלל יציאה כמש"כ בסמוך בסי"ג. אלא דכשהוא רגיל לכנוס לביהמ"ד היינו שרוב יציאתו אינו אלא לביהמ"ד חשיב לי' יציאה וז"ב:

שם וי"א שביהמ"ד חייב וכן הביאו מהירו' ולפ"מ שכ' בריש הסי' דנראה ברור דחיוב מזוזה דמי למעשר א"כ נראה כמו שחולק הרמב"ם בפ"ד שם הלכה ה' והלכה ו' דביהמ"ד קבוע הוה קביעות למעשר ואינו קבוע לא ע"ש. ה"נ לענין מזוזה והירו' איירי דקבוע וא"ש. ואפשר דלפי"ז אין כאן מחלוקת:

ומזה ג"כ סייעתא למש"כ בשם האחרוני' לענין חניות שבשוקים דמבואר שהם פטורים ממזוזה. וכ' דהיינו דוקא בחנות שאינו אלא ליום השוק בלבד. ולא בחנות שהיא קבוע ע"ש. ויש ללמוד זה מדין מעשר שבכאן דהרי מבואר שם ברמב"ם דחנות קובע למעשר ע"ש:

סי"א והבית שבספינה ממשמעות דברי הרמב"ם דחשיב לה דירת עראי כמו סוכת החג. והנה בסוכה כ"ג מבואר דאפי' למ"ד סוכה ד"ק בעינן כשירה סוכה בספינה אם יכולה לעמוד ברוח מצוי'. וצ"ל דזה ודאי דגוף המחיצות חשובות קבע וכן יש ראי' מרפי"ב דנגעים דגבי נגעים לא מימעט בית שבספינה אלא משום דכתיב בית ארץ. דבעי דמיחבר בארעא כמש"כ שם הר"ש והוא מסוגיא דנדרים דנ"ו ע"ש. אבל בית הוה וא"כ לענין מזוזה הוה לן למיחייבי' דלענין זה ודאי לא ילפינן מזוזה מנגעים. כמו דל"ד לענין עגול בסי"ג. אלא דאע"ג דלענין גוף הבית שפיר הוה בית גמור. מ"מ הדירה בים לא הוה דירה קבוע לחייבו במזוזה. ויש ראי' לדבר מנדרים (ד"ל) דנדר מיושבי היבשה אסור אפי' במפרשי ימים דחשיבי יושבי יבשה. ש"מ דדירת הים לא חשוב דירה. ובאמת נראה למ"ד סוכה ד"ק וחייב במזוזה ה"נ בעשה סוכה בספינה ודאי חייב כל ז"י החג במזוזה דהיינו דהכתוב קבעו דירה בחג. אבל לאחר החג גם לדידי' שפיר לא חשוב דירה ופטור. ולכאורה הי' נראה קצת ראי' מלשון הירושלמי דמזוזה אינה נוהגת במפרשי ימים אבל יש לומר דהיינו דלא שכיח שיהי' להם בית וכמו הולכי מדבריות:

סי"ג בית שאין בו ד"א על ד"א עפ"ת בשם הח"ד דאם יש חדר קטן פחות מד"א בבית גדול חייב והנה ודאי אין החיוב בשביל גוף החדר דבהדיא מבואר בריש סוכה דסוכה קטנה שאין בה ז"ט בתוך סוכה גדולה היא פסולה ע"ש גבי לא נצרכה אלא לקטיניות שבה ע"ש וכוונתו ע"כ משום דהוא פתח להבית הגדול וכן מצאתי בחידושי הגרע"א ע"ש והנה לפי"ז אינו בשביל ביאת החדר אלא בשביל ביאת הבית וא"כ צריך לקבוע בימין ביאת הבית. אבל לענ"ד הוא מפוקפק מאוד דכל שאין בו כניסה מן החוץ לא חשוב כלל כניסה לחייב במזוזה וכן מוכח בהדיא בט"ז סרפ"ט סק"ד בדברי המהרי"ל דכל שאין בו פתח לחוץ. הכניסה לתוכו חשוב כניסה אצלו ומה שיוצא מחדר שלפניו לא חשוב יציאה לגבי אותו חדר ע"ש היטב וכמש"כ בס"י גבי פתח ביהמ"ד דדוקא פתח ביתו שרגיל לצאת בו לביהמ"ד. נקרא הכניסה ממנו לביתו כניסה לבית. לחייבו במזוזה. אבל בהני נראה דכל פחות מד"א בטילי לגבי בית לגמרי ולא חשוב פתח כלל וצ"ע:

סי"ד מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה אם הי' הקירוי כנגד הפתח חייב היינו דכך הוא ממש דמקצת הקירוי הוא חצי הבית ממש בלי שום מחיצה בין המקורה והאינו מקורה. והמקורה אין לו אלא ג' מחיצות וא"כ אין עליו חיוב מזוזה מצד עצמו כמו אכסדרה אם לא בצירוף הכותל הרביעי שהוא רחוק מן הקירוי ומשו"ה אם הפתח בצד הקירוי חשוב הכותל רביעי להצטרף עמו ואם אין הפתח בצד הקירוי א"כ אינו פתח של בית דהרי אין כאן בית שיש עליו חיוב מזוזה אבל כשיש מחיצות קצת בין המקורה ובין שאינו מקורה א"כ המקורה ודאי יש עליו חיוב מזוזה מצד עצמו א"כ גם אם הפתח בצד שאינו מקורה חייב דהרי הוא חשוב כחצר לבית המקורה שחייב במזוזה ודו"ק:

סט"ו הבית אע"פ שאין בו דלתות חייב במזוזה כ' דהא דאמרינן הלך אחר היכר ציר היינו דוקא לענין מקום המזוזה בין בי גברי לבי נשי אבל לא לפטור לגמרי כשאין בו דלת וצ"ע לענ"ד דא"כ למה לא בעי כשאין בו היכר ציר מאי ומשמע כדעת הרמב"ם דבאין בו דלת כלל פטור בודאי וצ"ע:

סט"ז הרבה חדרים זה לפנים מזה כולם חייבים עבאוהג"ו ומלשון הרמב"ם משמע לי דזה נלמד מדין שערי חצירות ועיירות ומדינות דכולם בשביל שהוא לתשמיש הבית וה"נ הני כל החדרים ל"ג והוא נכון מאוד ע"ש:

סי"ז אם יש בבית פתחים הרבה ועשה כולם לכניסה ויציאה כו' ובסי"ח כ' סתמא אע"פ שאין רגיל אלא באחד. וע' ביאורי הגר"א בסי"ח על לשון ההגה הואיל ונעשו לכניסה ויציאה שכ' דבאמת זה דעת רש"י והרא"ש אבל דעת הרמב"ם דלעולם חייב. וא"כ באמת נראה דהך סי"ח הוא דעת אחרת דעת הרמב"ם וחולק אסי"ז. וקרוב להגי' בתחילת סי"ח ודעת הרמב"ם כו' וההגה צריך להיות בסוסי"ז וגם אם לא נגיה כן מ"מ כך הוא פרושו וכן דרך המחבר והרב בכ"מ:

ט"ז סקי"א ע"ש שהאריך ותורף דבריו דנותן המזוזה אצל כותל מערב שבימין פתח המערבי שהוא לעולם ימין ביאה. וגם לפתח הצפוני כיון דהפצים שבקרן אין בו טפח. ולא חשוב הפסק א"כ חשוב הכל פתח אחד והוה גם ימין לדידי'. וזה שהאריך לפרש דחותך הפתחים בפצים הוא לייש לשון רש"י שכ' דהמזוזה בפצים אבל מ"מ הוא בימין פתח מערבי. ולפ"ד לא מצינו אלא דשני הפתחים חשיבי כאחד אבל לענין דין הר"ן דע"כ הם שני פתחים נ"מ שיהיו שני פתחים נפטרים במזוזה אחת וצ"ע בזה:

סימן רפח ס"ב ואם כ' בב' או ג' דפין כשירה ושי' רש"י דפסול בב' דפין ע"ש והנה בדל"ב שם גבי פרשיות של מזוזה דארנב"י דמאי פתוחות אף פתוחות. לימא מסייע לי' ס"ת שבלה או תפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה שאין מורידין מקדושה חמורה לקלה ואי איתא הא בל"ה הכא סתומות והכא פתוחות. וע' תו' שבת ע"ט שהקשו דהא בס"ת רחוקין שמע מוהי' אם שמוע וכ' דהיינו אם כתב שמע בסוף העמוד כו' והיינו לפ"מ דמשני להשלים אבל המקשן דלא ס"ד האי שנויא ע"כ דקושי' אינו אלא מתפילין דהם סמוכות [ולפי פירוש זה הא דנקט הברייתא שם ס"ת כלל ע"כ דס"ל להש"ס לפרש דס"ת שבלה אין עושין תפילין ותפילין שבלו אין עושין מזוזה ויש ראי' מכאן לשי' הב"י בש"ך סרע"א דעיבוד לתפילין ל"מ לס"ת ודו"ק] ועט"ז או"ח סל"ב דנדחק לה"ר דקושי' הש"ס מתפילין דאי ל"ה לישני דנקט טעמא דאין מורידין משום תפילין והוא תמוה דבל"ה ע"כ הקושי' מתפילין דבס"ת הא מרוחקין מהדדי [ומ"מ מה שהוציא מזה דפסול פתוחה בתפילין בדיעבד אין שום הכרח לכאורה דהא פריך שם ג"כ והא מזוזה בעי שרטוט ולא רצה לשנויי בתפילין משורטטין וה"נ כיון דלכתחילה צריך סתומות בתפילין אך דבדיעבד כשר מקשה שפיר. ונראה בטעם הט"ז דלי"ל דיחוי זה דהא לפי ס"ד דפתוחות דוקא במזוזה לפי שאין סמוכות בתורה וא"כ לפי"ז גם בתפילין לכאו' הי' צריך להיות פתוחות כמו במזוזה וע"כ צ"ל דקים לי' להש"ס דזהו בתפילין הלל"מ דדוקא סתומות וא"כ בודאי פסול בפתוחות אפי' דיעבד ודו"ק] והנה מבואר ברמב"ם בפ"א דד"פ שבתפילין אפי' בשל יד הם בד' דפין כמו בשל ראש וכ"מ בהדיא בש"ס דאם הי' לו שתים של יד עושה אותם של ראש ואם הם בש"י בסדר דף אחד הרי והי' היא סתומה והיא באמצע השי' וא"י לחתוך וכן משמע שם דעור אחד של יד הוה כההיא דכתב של ראש בעור אחד ונתנן בד' בתים דכשר שם דהיינו ע"כ בד' דפים. ואם במזוזה פסול בב' דפים א"כ אינן ראוין למזוזה וע"כ דכשר מזוזה גם בב' דפים. ומיהו לשי' רש"י אין הכרח דכ' התו' שם בשמו דס"ל במזוזה דנכתבה בשני עורות תפורין דכשר וא"כ אפשר דיחתוך פרשת והי' ויתפרנה למטה בדף אחד (וכן מצאתי בספר העיטור בריש הלכות תפילין שפירש בזה דהא מורידין עושין היינו ע"י דיבוק ע"ש). אבל לדידן דפסול תפירה ע"כ צ"ל דכשר בב' דפין דאי ל"ה למ"ל אין מורידין דבל"ה אסור משום שני דפין כנ"ל:

ס"ה צריכה עיבוד לשמה לכתחילה והרמב"ם ורש"י במנחות מ"ב ס"ל דמזוזה אי"צ עיבוד לשמה וכ' הרמב"ם בתשו' לחכמי לוני"ל

לוני"ל הובא בכ"מ (פ"א דתפילין) דמזוזה דאינה חובה אלא א"כ יש לו בית קיל ע"ש. וקשה לענ"ד ממנחות מ"ב דאייתי כתנאי אטוי' דצילית מעיבוד דתפילין ולשי' זו מאי ראי' מתפילין דחוה"ג לצילית דאינה חובה אלא א"כ יש לו טלית. וביותר קשה לפמש"כ שם התו' אהא דעשאה מן הגרדין ונימין דמודה רב דפסול דטעמא דגם רב בעי לשמה אלא דנחלקו בטוי' וא"כ הכתנאי ע"כ דס"ל לדמוי' טוי' לעיבוד [ומה שהקשו שם דילמא צילית שאני דכתיב לך לשם חובך ע"כ צ"ל לפי"ד הנ"ל דהכי קשי' להו דילמא טעמא דת"ק דלא בעי כלל לשמה בתפילין] וא"כ קשה ביותר דהא בכתיבה כ' שם הרמב"ם בפירוש בהלכה ט"ז דגם מזוזה צריך לשמה. וא"כ ע"כ דהך קולא דאינה חובת הגוף ל"מ אלא לענין העיבוד. וא"כ בודאי צילית למזוזה איכא לדמויי וכמו דלא בעי עיבוד לשמה במזוזה ה"נ טוי' בצילית ולא לדמותה לתפילין ולכאורה לפי"ז גם הפסקים סותרים בזה. אבל באמת הרמב"ם לשי' ע"כ לא מפרש בזה כהתו' דהרמב"ם ס"ל דבעכו"ם אפי' בישראל עע"ג ל"מ בדבר שצריך לשמה. וא"כ רב דמכשיר צילית בעכו"ם ע"כ ס"ל דל"צ כלל לשמה בצילית. והא דעשאה מן הגרדין פי' הרמב"ם בהלכות צילית משום ביזוי מצוה ע"ש. וכ"כ הרמב"ן בריש סוכה. וא"כ הכתנאי בעיקר לשמה [ואף דלפ"ז קשה קו' התו' דמאי מדמה צילית לתפילין כ"כ שם הרמב"ן דבאמת הו"מ לדחוי' כדדחי בסוכה שם דצילית שאני דכתיב לך לשם חובך אלא דסוגי' דהתם כדס"ד דסוכה שם דדמי צילית גם לסוכה] וא"כ י"ל דטוי' ל"ד כלל לעיבוד ולק"מ. אבל רש"י דכ' שם ובסוכה דטעמא דרב במן הגרדין משום לשמה. ול"פ אלא בטוי'. והכתנאי ע"כ כמש"כ התו' אטוי' מעיבוד ופסק במזוזה דל"ב עיבוד לשמה זה ודאי קשה וצע"ג:

ש"ך סק"ה והמחבר שהשמיט שאי"צ מן הכתב דסמך על מש"כ באו"ח גבי תפילין ולענ"ד אין זה מספיק דהרי הכ"מ כ' בשם הר"ר מנוח בפ"א מתפילין דיש להסתפק אי שרי הני פרשיות לכתוב שלא מן הכתב גם בס"ת הרי דל"מ בפשי' הך סברא דגריסן לס"ת. וא"כ בודאי דלא פשי' גם במזוזה מתפילין:

ס"י או כעיגול ע' ביאורי הגר"א בשם הכ"מ דכן הי' גירסת הרמב"ם ואולי אין צורך בזה דהרי בכעיגול מחציו ולמעלה הוא כקובה ומחציו ולמטה הוא כזנב ובודאי הוא פסול:

סימן רפט ס"א וציונו לקבוע מזוזה עמג"א סי"ט דמ"ש דבצילית אינו מברך לעשות צילית משום דקיי"ל דהוא חובת גברא כשמתעטף. והרי ה"נ במזוזה כשאינו דר בו אינו חייב כמש"כ התו' במנחות מ"ד. וכ' דמסתמא קובע המזוזה כשהוא דר כבר ועפ"ז חידש דאם נקבע קודם אינו מברך אלא כשיכנוס לדור בו יברך לדור בבית שיש בו מזוזה כמו להתעטף בצילית. ול"נ כלל לענ"ד דדירה אינו שעת ישיבה כלל כמבואר בהלכות גיטין דמקום דירה לחוד ומקום עמידה לחוד. וע' תו' שם במנחות שהביאו ראי' לשוכר ששהה ל"י דחייב מב"ב שהה ל"י ה"ה כאנשי העיר. וא"כ פשוט דה"נ בקנה או עשה לו בית דמבואר שם דה"ה כאנשי העיר מיד. ה"נ הו"ל מקום דירתו מיד. ומשמע אפי' לא נכנס עוד לדור כיון שדעתו לדור בו תו חשוב לי' כדר בו וחייב מיד במזוזה ולא כ' התו' במנחות אלא באין דעתו לדור בו בזה פטור אבל בדעתו חייב מיד ומשו"ה שפיר מברכין לקבוע מזוזה וז"ב:

ט"ז סק"ג ומש"כ הטור דלאחורי הדלת אם שינה אינו מעכב ליכא מאן דפליג ותמה בנה"ך דהרי הביא הב"י דהרמב"ם כ' שפסול וכ"כ הנ"י ע"ש. ולולי ד"ק נראה לענ"ד דאין כאן מחלוקת דהנה הרמב"ם לא הביא הך דינא דסרפ"ו ס"כ דפתח שאחורי הדלת אם יש לה פצים טפח חייב במזוזה. ונראה פשוט דה"ט דהא אייתי לה הגמרא לסיוע להא דהעמיק לה טפח פסולה ודחי דילמא בפתח שאחורי הדלת. וכיון דלדידן קיי"ל דהעמיק פסולה לא הוצרך להביא הא דאחורי הדלת דכ"ש הוא. אבל לכאורה הי' לו להביא דפחות מטפח כשירה אף שאינה בחלל הפתח וצ"ל ע"כ דס"ל דאע"ג דהש"ס נקט לה לדחויי דדוקא לאחורי הפצים פסול הרחיק טפח. ובל"ה י"ל דכשר. ומחלקינן בזה. אבל לדינא דבטפח פסול אפי' בהעמיק בחלל ולא מחלקינן. ודאי דגם בפחות מטפח לא מחלקינן דאפי' אחורי הפצים פחות מטפח כשר והיא היא. וכן משמע שם בדל"ג אסוגי' דשמואל סד"א כיון דא"ר כו' כמה דמירחק טפי מעלי ופירש"י ויניחוה בחוץ ע"ש ומשמע דלפי המסקנא לא מעלי אבל לא הוה פסול וא"כ בודאי גם מבפנים חוץ לחלל לא מיפסל בתוך טפח. וגם הנ"י שכ' דפסול כתב בהדיא דהיינו לאחורי המזוזה של השער ומשמע דכוונתו היא חוץ לטפח דהוא המזוזה של השער. ואינו פסול אלא בטפח לאחורי הדלת. ובהעמיק טפח הרי כ' גם הטור דפסול. ולא הכשיר באחורי הדלת אלא בתוך הטפח. ולכתחי' בודאי צריך בחלל ממש בטפח הסמוך לרה"ר כדא"ר שם. והביאו הר"מ וטור. וא"כ אין כאן חילוק לדינא. אלא בפירושא דבריי' דלאחורי הדלת אין בה מצוה. דהרמב"ם והנ"י מפרשי בהרחיק טפח ולפסולא דיעבד. והטור מפרש בתוך טפח לכתחילה וז"ב:

סימן רץ ס"א תפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקלה. לכאורה נראה דאיסור זה מדרבנן ואע"ג דבמנחות צ"ט יליף לה מקרא דויקס משה את המשכן משמע דלא הוה אלא אסמכתא ועפמ"ג או"ח סמ"ב. ונראה לפ"ז דכ"ז אינו אלא כשיכול למצוא מזוזה אחרת לפתחו אבל כשאין לו מזוזה אחרת ודאי לא החמירו לבטל מצות עשה דמזוזה. ועוד דאפי' הוה דאוריי' וא"כ י"ל דהוה בכלל ל"ת דמוחק את השם ונותן אבני מזבח מ"מ הא אימת הוה ההורדה בשעת שקובעה על המזוזה. דבמה שחותך את הפרשיות דשמע והי' אין זה הורדה דהא יכול ליתנם בשל ראש. דצריך לחתוך. אלא בשעת הקביעות במזוזה הוא מורידה א"כ בשעה [illegible] מקיים העשה. והרי עשה דוחה ל"ת בכל התורה. ולא עוד דכיון דהדין הוא שידחה אין כאן ל"ת כלל דהא אין האיסור דלא תעשון כן לה' אלא בעושה דרך השחתה אבל בעושה לצורך אין כאן שום איסור כדקיי"ל במזבח. ואע"ג דבשבת קל"ג אמרי' דאע"ג דס"ל לר"א דכל מכשירי מצוה כגון לולב סוכה ושופר דוחה את השבת. מודה דאם עשה מזוזה לפתחו וציין טליתו חייב דבידו להפקירן. לא שייך לומר גם כאן דאינו דוחה את הל"ת דבידו להפקיר. דפשוט דלא שייך אלא התם גבי איסור שבת דמן הדין אין עשה דוחה ל"ת שבכרת. אלא דס"ל שגזיה"כ דהני דוחין. אמרינן דאין למידין מהן מזוזה וצילית דקילי דבידו להפקיר. אבל לדחות לאו בעלמא לא שייך סברא זו דבידו להפקיר דאל"כ היכי דחי כלאים בצילית והטעם הוא פשוט דאם יפקיר הוה עיקור מצוה. וכמו דאמרינן גבי חלילה במקום יבום וז"ב. ומ"מ צ"ע למעשה דאפשר דאיסור קדושת השם חמיר ולא דחי לי' עשה וצע"ג:

שם בהגה אבל אפשר לתקנה בענין אחר לא יחתוך הגליונות. הגר"א כ' ראי' מהא דאמר בספ"ק דב"ב דלא איתרמי לי' ס"ת ארכו כהקיפו. ואי איתא הי' יכול לעשות גליונות גדולות ואח"כ יחתוך למדת ההיקף ע"ש. ולא זכיתי לירד לסוף ד"ק דהרי המג"א הביא בסשל"ד סקכ"ד בשם האגודה במ"ס דהמחתך בגליונות בחדשות מותר ובישינות אסור וא"כ למה יהי' אסור שם בחדשות. ועכ"פ הרי תנאי מועיל בגליונות דלא הוה אלא כתשמיש קדושה ועכ"פ שם לצורך הס"ת גופא ודאי אין שום חשש. וע"כ דגם זה טורח גדול שם ולא איתרמי לי' ע"ש ואין משם ראי' כלל. אבל באמת הרב כאן דקאי בישינות. הוא פשוט דזה אסור דע"כ לא מיבעי לן בשבת פרק כ"כ אלא להצילן מפני הדליקה בשבת. אבל פשי' דיש בהם קדושה ואסור לחותכן ולהורידן מן קדושתן וכ"כ שם הר"ן בפירוש וז"ב:

סימן רצא ס"ד ולכשיוצא לא יטלנה בידו בפ"ת בשם בר"י בשם הגאונים דאם צריך ליתנה בבית אחר מותר אבל התו' שם ס"ל בהדיא דאפי' בכה"ג אסור דהרי הקשו ע"ז ממתירין מבגד לבגד ע"ש. וכ"כ בהדיא הש"מ והנ"י בשם הריטב"א וכן כ' רש"י במנחות (דמ"ד) גבי השוכר בית בא"י חייב במזוזה מיד משום ישוב א"י. פירש"י משום דבשיצא יהי' אסור ליטלה. ויצטרך לטרוח אחר מזוזה אחרת. מבואר בהדיא דאפי' לצורך לקבוע בביתו אסור. ולשי' הגאונים צ"ל דזה גופא שיהי'

בית

בית זה ראוי לדירה במזוזה קרי לי' ישוב א"י אף שזה יהי' רשאי ליטלה לצורכו כשיצא וצ"ע:

שם בהגה ואם הקפיד על מעותיו השני צריך לשלם לו עבאוהג"ו דשם כ' בלשון טוב לשלם לו וע' ש"מ בב"מ דהביא דברי הריטב"א שכ' אפשר דחייב לשלם ואולי דכוונתם משום דכ' לשון אפשר. אבל בשם ר"א בעל השאלתות כ' דימכרנה ומשמע בהדיא דזה חייב לשלם. ולפ"ז אפשר דכשזה אינו רוצה לשלם יכול ליטלה. ואפשר דזהו שכ' בשמו דרשאי ליטול כשצריך לו. דהיינו רשזה אינו נותן מעותיו לקנות אחרת וצ"ע. ולכאורה נראה דזה תלי בהטעמים שכ' לתרץ ההיא דמתירים מבגד לבגד דהתו' כ' משום דהוה כמזיק בידים שמסלק השמירה. וא"כ שפיר י"ל דבחנם אינו מחויב וכשאינו רוצה לשלם יכול ליטלה. אבל הנ"י בשם הריטב"א כ' דאין לו לסלק השראת השכינה מבית זה לפ"ז אפשר דהוה לתא דאיסורא משום שכינה ואף כשזה אינו רוצה לשלם אע"ג דהוה חוב עליו אבל זה אינו רשאי ליטלה וצ"ע:

הלכות שלוח הקן

סימן רצב ש"ך סק"ד והוא שלא הוגבהה האם כו' דהשתא ליכא למימר שזכה לו חצירו דכיון דאסור לזכות בביצים כ"ז שהאם רובצת עליהם א"כ גם חצירו לא קנה. הכי איתא בהדיא בש"ם דאסור לזכות כו' וכן הביא הרמב"ם וחידוש קצת שהמחבר קיצר בזה. והנה הוא עצמו אם עבר וזכה ודאי קונה ונראה דלא שייך בזה אי עביד לא מהני דא"כ בריש המורה גבי פלוגתא דאו"ר דדחיק לאשכוחי מ"ב לימא דהא א"ב. ולימא דלכו"ע הכא ל"מ לי"ל. דא"כ הו"ל לפרושי שם לאביי מ"ט בהא דל"מ. והא דחצירו אינו קונה לכאורה הי' נראה בפשי' דהיינו כדאמרינן בנדרים ל"ה ובב"מ (דצ"ו) דהתירא ניחא לי' דליקני איסורא לא ניחא לי' דליקני וכן מצאתי בש"מ ב"מ ק"ב בשם הריטב"א אבל מסיק שם הריטב"א דעיקר דאפי' מדעתו אין החצר קונה כיון דהוא איסור ובגניבה דוקא הוא גזיה"כ לחייב את הגנב. ולולי ד"ק לא משמע כן לומר דחצר דגנב אינו מן הדין אלא גזיה"כ. דהרי בר"פ הזורק עביד הש"ם צריכותא מחצר דגנב וחצר דגט וש"מ בהדיא דחצר דגנב ג"כ הוא קנין מן הדין. וביותר קשה הא דפריך בב"מ ד"י למ"ד חצר משום שליחות מהא דחצר דגנב ואי איתא דבאמת מן הדין אין חצר קונה איסור כלל. אלא דהכא גזיה"כ לחייב בזה את הגנב. א"כ פשי' דלא שייך בזה קושי' דהול"ל ולטעמיך הא חצר אין דינו לקנות כאן כלל וצע"ג:

ס"ג או בראש שאר בע"ח. הגר"א תמה דמנ"ל הא. והיינו דיש לחלק דאדם שאני דאיתקוש לקרקע כעין דברי הגרע"א שהבאתי לעיל ס"ו ע"ש ולכאורה פשוט דיצא לו להרמב"ם זה מהא דפריך שם אלא מעתה מצא קן בשמים דכתיב דרך הנשר בשמים ה"נ דמיחייב כו' ע"ש ומשמע דהיינו שמצא קן בראש עוף הפורח באויר כפירש"י ומשמע דלא פטר אלא לפי שהוא באויר אבל בשביל שהוא בראש העוף אין שום פטור ונכון:

ס"ה אבל אם שלחה ונטל הבנים והחזירן לקן פטור פשוט דהיינו דוקא כששלח כבר את האם אבל אם עבר וזכה בהן קודם שילוח אע"ג דודאי הוא קונה כמש"כ בסמוך מ"מ כיון שכבר נתחייב בשלוח אע"ג דהשתא כבר הם מזומן ולאו בר שלוח מ"מ כיון שכבר נתחייב אינו נפטר. דלא עדיף מהקדיש בר"פ שם דאינו נפטר. והא דבעי למימר שם דשקיל לקן ואקדשי' ואהדרינהו היינו בששלח את האם מקודם. וכן משמע מפירש"י שפירש וחזרה האם עליהם ע"ש. והא דאמרינן בסו"פ גבי יוני שובך דהא דחייב בשלוח היינו מקמא דתיפול בחצירו ומשמע דאח"כ פטור משום שכבר זכה אף שכבר נתחייב. התם בס"ד דלא ידע דר"י דאסור לזכות בבנים קודם ששלח את האם שפיר יכול לפטור בזה. אבל לפ"מ דקיי"ל כר"י ל"מ זה לפטור משלוח וכ"נ ברור ועש"ך סק"ה ודוק:

ש"ך סקי"ד ונראה דעיקר בש"ם כפירש"י נראה כוונתו דלשי' רשב"א דהי' ביצים מזומנים או טמאים שאינם בר שלוח היינו מוזרות. ומש"כ ליישב קושי' הרשב"א דכיון דהתחתונים לאו בני חיובא דשלוח יכול לזכות בהן קודם שלוח נראה דגם כוונת הרשב"א אינו אלא להקשות על לשון רש"י שכ' דפטור מלשלח דמשמע דפטור לגמרי והרשב"א ס"ל בפשי' דאפי' אינו רוצה ליקח את הבנים הוא חייב לשלח וא"כ לעולם הוא חייב לשלח בשביל העליונים אבל הנכון כמש"כ הש"ך דאין כוונת רש"י אלא לענין זכיית התחתונים קודם שלוח כמש"כ התו' אבל ודאי דחייב לשלח:

ש"ך סקי"ז דמיקרי רובצת עליהם אע"ג שאינה נוגעת כלל כיון שיש לה מושב ע"ג לשון רש"י. הנה לפנינו ליתא זה כלל ברש"י. והתו' שם נסתפקו בזה דאפשר דדוקא בנוגעת מן הצד ע"ש אבל ודאי סתי' הפו' לא משמע כן. וכן יל"ד מלשון רש"י בד"ה מה ביניהם שכ' דנוגעת מן הצד לא הוה נגיעה כלל ע"ש ובזה מיושב קושי' התו' שם ע"ש:

הלכות חדש

סימן רצג ס"ב בין בשל עכו"ם הט"ז והש"ך כ' ראי' לזה מסוגי' דרה"ש י"ג איקרוב עומר והדר אכיל אף דס"ל דלא הי' להם אלא משל עכו"ם. והנה הריטב"א הקשה שם דהא הי' להם כבר משל ארץ סו"ע דאם הביא כשר ע"ש. וצ"ל דלא נתקדשה כ"ז שלא נכנסו לעה"י שבארץ וכעין דאמרינן במכות גבי ערי מקלט דשל עבר הירדן לא קלטו כ"ז שלא הפרישו השלש שבארץ ואכתי לא מיקרי קצירכם ובמ"א הארכתי בזה הרבה. אבל לענין איסור חדש ודאי דה"ה של ישראל ואסור ובספרי ב"י ס"ד כ' בזה ראי' ברורה ע"ש:

ס"ג תבואה שלא השרישה. בש"ך סק"ב בשם התה"ד דג"י הוה השרשה כדמוכח בפסחים. ובהנה"ך השיג ע"ז דהתם ר"י לשי' אבל אנן קיי"ל כר"ש דפליג וכבר כ' הגר"א דבירו' דכלאים פ"ב מבואר בהדיא דבזריעה ג"י והובא שם בר"ש. וצריך לחלק בין נטיעה לזריעה. אלא דנדחק בהא דאמר בפסחים ר"י לטעמי' ע"ש. ולכאורה נראה ברור דהתם איירי במנכש ונעקרה בידו שבולת. דהתם השבולת כשהיא צמחה כבר ומשלחת שרשים ממנה. זה ודאי דינה כנטיעה. וכן קרי לה במנחות (ד"ע) (והובא בס"ט לקמן) ושתלה וע"ש בש"ם. ומשו"ה אמר ר"י לטעמי' אבל בזריעה לכו"ע ג"י ונכון. שוב ראיתי בח"ם סרפ"ד שכ' ליישב ע"פ דברי השאלתות שכ' בזה"ל לת"ק דתלתין כדדא ור"י תלתא כדדא ור"י ור"ש ש"ש כדדא והגיה דצ"ל כדבא. ופי' דהיינו דפלוגתיי' בפוסקת אבל יכולה לקלוט קודם וכאן ס"ל להתה"ד להקל בספק ע"ש. ובאמת בודאי הכי משמע דפליגי בפוסקת דהכי אמרינן שוב אינה קולטת אבל משמע שם דיש להחמיר מספק ועוד דהא הוה חזקת איסור. ובשאלתות נראה פשוט שצ"ל כדרב"א והיינו הא דאמרינן בסוף פרק הערל דלמ"ד שלשים צריך שלשים ושלשים ולמ"ד ג"י צריך ג"י ושלשים ולמ"ד ש"ש צריך שתי שבתות ושלשים וזה נראה ברור ואמת:

שם בהגה ומ"מ שרי סתם תבואה מכח ס"ם ספק משנה שעברה. וספק משנה זו קודם העומר. ע' חיבורי שם דל"ד ס"ם דהוה שם אחד. וגם מיעוט שנזרעין לפני הפסח לא חשוב לספק. אלא דהוא רובא. וכעין הא דתוספתא דדמאי פ"ד מצרפין פירות חו"ל על פירות שני' כדי שירבו על פירות שלישית לפוטרן ממ"ע וכה"ג בכ"ד. אבל בעינן שיהי' ידוע שהרוב מתבואה כשירה וע"ש שהארכתי בהרבה ראיות נכונות:

ס"ד תבואה שנזרעה אחר העומר וקצרה וזרעה ובשעת העומר הי' תחת הקרקע אסור. עש"ך דאם הי' תבואה ישינה פשי' דמותר וע' ראב"ד בהשגות דדעתו לאסור אף בישינה אבל כבר תמהו שם הכל עליו. וראה זה חידוש דהש"מ בשם הראב"ד בב"מ שם כתב ג"כ להתיר בישינה ע"ש:

ס"ה שהביאה שליש קודם לעומר ועקרה אחר העומר וחזר ושתלה והוסיפה התוספות אוסר זהו בעיא דלא אפשיטא. ולכאורה משמע בש"ם דהא לא הביאה שליש ליכא למיבעי. ובודאי אסורה. וצריך להבין למה דהא לכאורה נראה דתבואה שלא הביאה שליש

נמי

כמי אסור בחדש. וכ"מ בפ"ת בשם ב"א דהביא ראיה מחלה וכן הוא בריש פ"א דחלה דחייבת בחלה וכיון דמבואר במנחות דף ע' דטעמא דחלה וחדש שאינו נוהג אלא בה"מ. דילפינן מחמץ. וש"מ מחלה דקודם שהביאו שליש אתי לידי חמץ. א"כ ה"נ אסורה בחדש. וע' רפ"ג דפסחים דפת תבואה שלא הביאה שליש הוה חמץ נוקשה וג"ל דזה מיקרי אתי לכלל חמץ והארכתי בזה במ"א. וא"כ צריך להבין למה בלא הביאה שליש פשי' לי' לאיסור דהא עלי' ג"כ חל ההיתר עומר. וע"כ צריך לומר דמ"מ כיון דבלא הביאה שליש לא חשיבא דגן לתרו"מ ולכ"מ. בזה בודאי הוה התו' אסור דחשוב הוא. כאלו הוא העיקר וצע"ג:

עט"ז סק"א שכ' להחמיר בשמרים של חדש משני טעמים דר"ת כ' להחמיר בשמרים של יי"נ דהוא מעמיד. והכי פסקינן בסי' קכ"ג. ועוד דהוה דבר שיל"מ ול"ב ע"ש. והנה מש"כ משום מעמיד וראי' מדברי ר"ת גבי יי"נ זה ודאי תמוה דהרי הב"י הביא בספ"ז דברי ר"ת גבי מעמיד בקיבה דר"ת לי"ל מעמיד ומצאתי בפ"ח סצ"ח אחר שהאריך לברר במשניות דערלה דהמחמץ בכ"ש דהוא משום מעמיד וכפי' הרמב"ם כ' דקשה מכאן לר"ת דלי"ל מעמיד ותי' דס"ל דדוקא בא"ה אמרינן סברא דמעמיד ולא באיסורי אכילה. ובאמת הי' לו להוכיח מדברי ר"ת הנ"ל גבי יי"נ דמודה בא"ה כנ"ל. ובאמת יש ראי' נכונה לדבריו מדברי התו' בע"ז (דס"ו) דכ' בהדיא גבי יש שבח עצים בפת דלא אמרינן לה אלא באשירה וערלה דהוה א"ה. אבל בתרומה שם גבי תנור שהסיקו בכמון של תרומה לא שייך שבח עצים. אע"ג דזה ודאי הוה כמעמיד. אלא דצריך לבאר עדיין דהא במתני' דמחמץ קתני שם גם תרומה וע"כ דגם שם אמרינן מעמיד אבל באמת א"ש דהא כ"כ התו' בפרק ב"מ ובכ"ד דגם תרומה אסורה בהנאה של כילוי. ומשו"ה גבי מחמץ גם בתרומה אסור. אבל התם גבי תנור כ"כ שם בע"ז ד"ה אביי דע"כ איירי שהכהן הסיקו לצרכו דלא הוה הנאה של כילוי. וכיון דבזה ליכא א"ה תו לית בי' משום מעמיד. וא"כ ראיית הט"ז מיי"נ אינו מוכרח כלל דהתם א"ה שאני. אבל הי' לו להביא מספ"ז דפסק הרב דהעמיד בקיבה של איסור אסור משום מעמיד. ומ"מ לדינא עדיין אינו מוכרח דהנה הרב בד"מ שם הביא מהש"ד ועו"פ דיש לסמוך על סברת ר"ת. וגם דברי הטור שם מטין כן. אלא דהקשה דהטור פסק באו"ח סתמ"ב דהעמיד גבינות בשכר של שעורים חייב לבער ונטה בדברי הטור יו"ד לדעת אחרת. ופסק בשו"ע להחמיר. והנה כבר הקשו שם דמשמע ודאי דמעמיד לא הוה אלא איסור דרבנן. ושי' הטור דבדרבנן מותר להשהות. ולמה החמיר כאן לחייב לבער. והנראה דהנה הראב"ד בהשגות פ"א מחמץ כ' דשאור אפי' נפסל מא"כ אסור. והטעם דראוי לחמע בו כמה עיסות. והנה המפרשים שם הקשו עליו ובלח"מ הקשה דא"כ בריש בילה דאמר שם דליכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור ולפ"ז הרי צריך קרא בשאור משום דנפסל מא"כ. אבל כבר הביא הגר"א תוספתא מפורשת מאימתי הוא שאור משנפסל מא"כ. וכן הביא התו' זו הר"ח בבילה שם. וקושי' הלח"מ תמוה דפשוט דבאמת זהו דמסיק הש"ם שם צריכי דאי כתב חמץ משום דראוי לאכילה כו' והיינו אפי' א"כ. והנה בברכות רפ"ו ובר"פ יוה"כ. פריך בש"ם אהא דאמר רבא שם כם פלפלין ביה"כ פטור. מהא דמרבינן גבי ערלה מכל עץ לרבות הפלפלין ע"ש. ולכאורה הא פלפלין הוה תבלין ולטעמי' עבידא כמש"כ רש"י בשבת גבי תבלין ג"ש ממ"א כגון פלפול ארוך לבן ושחור. ולישני דמשו"ה חייב בערלה משום דראוי לתקן בו כמה קדירות [וע"ש ביומא בתו' מש"כ אהא דראוי לשחוק ולטבול בו צלי דס"ל להש"ם דכיון דאינו ראוי בעינא ל"מ ע"ש. וה"נ ע"כ בהא דראוי לתקן כמה קדירות]. וע"כ דרק גבי שאור בפסח הוא דאמרינן הכי מגזיה"כ ולא בש"ד וא"כ פשוט י"ל דהתם ודאי הוה מעמיד דידי' דאוריי' דהרי כל עיקר איסורו של שאור משום המעמיד ולק"מ דברי הטור אהדדי. וא"כ אפשר לסמוך אר"ת והפו' דבאיסורי אכילה לא אמרינן מעמיד וכדברי הד"מ ועכ"פ לענין חדש דהרבה מקילין בחו"ל ודאי יש לסמוך ע"ז:

וטעם הב' שכ' הט"ז משום י"ל מתירים וה"ר מתשו' הרא"ש גבי שכר של חדש הנה המעיין בתשו' יראה דקאי שם לשי' הסוברים דלא חשוב איסור בעין וראוי להשהותו בפסח ושפיר הוה יל"מ דראוי להשהותו עד זמן העומר אבל לענין שמרים וחמץ דאסור להשהות בפסח א"כ לא שייך כלל יל"מ כיון דאסור להשהותו עד זמן ההיתר ול"ג מהא דיתקלקל המאכל בסי' ק"ב דקיי"ל דלא מיקרי יש ל"מ ומיהו כבר העליתי שם בחידושי בס"ד דזה לא הוה אלא היכי שאינו ממש מינו אלא דחשבינן לי' כמינו. כגון בדברים הבאים לתקן את הקדירה. ובזה ליכא טעם הר"ן שכ' דביש ל"מ גם רבנן מודי לר"י דמב"מ לא בטל. ואין שם אלא משום עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. בזה שהוא מתקלקל לא שייך כיון שמתקלקל. אבל היכי דהוה מינו ממש דשייך טעם הר"ן דבזה גם לרבנן מב"מ ל"ב. א"כ אין לחלק בזה. וא"כ בשמרים לחים דנראה דלא שייך דהוה מינו בעיסה. אלא די"ל לחושבו כמינו משום דמתקן. ודאי ה"ה בטל כיון דא"א להשהותו עד זמן היתר חדש. דהרי חייב לבערו בפסח. אבל ביבשים דידן לכאו' הוה כשאור. ומשמע במסכת ערלה שם דגם בתרומה בעינן ק"א ומשמע דחשוב כמינו ממש. וא"כ ל"מ האי טעמא דא"א להשהות כנ"ל. וי"ל דל"ב. אבל באמת הביא הפ"ח שם דברי האגור והמרדכי דשאור ועיסה הוה שני מינים אלא שכ' דזה טעות בד"מ מההיא דערלה הנ"ל והביא שהר"ן כ' דכיון דעיסה ראוי להמתין ולעשות שאור חשיב מינה ע"ש. ולענ"ד פשוט דאינהו ס"ל דהתם בנותנין לחמץ וס"ל כמש"כ גבי יל"מ דמים ומלח שהעיסה נתקנה בהן חשיב כמינה. ה"נ גבי תרומה חשיב מב"מ ובעי ק"א. והם איירי בעיסה שנתחמצה כבר כתיקונה ונפל שאור טבל או חלה בזה כ' דחשוב שלא במינה ובטל וא"ש. והר"ן לשי' דלא ס"ל האי טעמא גם גבי מים ומלח שם. וכ' בנדרים דהא דמים ומלח היינו לגבי תחומין דיכול לאוכלה במקומה. שם גם א"מ ל"ב ע"ש. ומשו"ה הוצרך לפרש כאן דזה חשוב כמינה. וא"כ להמרדכי והאגור גם ביבשים אין כאן אלא משום שבא לתקן ול"מ הכא כיון שא"א להשהות כנ"ל אלא שלהר"ן יש לחוש כאן דהוה מינה ממש. אבל מ"מ נראה להקל דנראה דודאי נפסלה מא"כ כמו שאור כנ"ל. וא"כ י"ל דלא אסורה כלל אלא בא"ה ובתרומה דג"כ אסור בהנאה של כילוי כנ"ל. אבל בחדש דאינו אלא איסור אכילה כל שנפסלה מא"כ לית בה שום איסור כלל ונכון לדינא:

ולענין שכר מחדש עב"י שם שהעליתי דאסור מדאורייתא משום טכ"ע ומש"כ משום זיעה כ' דלא שייכה כאן כלל ע"ש בדברים נכונים בס"ד:

הלכות ערלה

סימן רצד ש"ך סק"ה ועוד דהא בערלה באמת פטורים אלא דברבעי חייבים זה תמוה מאוד כמו שתמה בתפל"מ ופשוט דהוא ט"ם וצריך להיות בערלה חייבים וברבעי פטורים. והוא הוכחה ותדע לסברתו דבזה לא שייך לדמויי ברכה לערלה דודאי פירא הוא אלא דלענין ברכה נשתנה משום פרעניות דהא אפי' לדברי הב"ח אינו פוטר אלא מרבעי. ובערלה ע"כ חייבים לכו"ע. והא דברכות שם מערלה יליף. וע"כ דבזה לא שייך לדמויי וז"ב בכוונת הש"ך:

שם סק"י אבל קשי' על המע"מ דהא משכחת לה בנטעו אחר רה"ש קודם ט"ו בשבט. ע' רמב"ם דבנטעו אחר רה"ש קודם ט"ו שבט דודאי עלתה לה שנה ברה"ש. דינה לפירות שאחר רה"ש להשלים מעת לעת ולא יותר. אלא דלאחר ט"ו שבט עד מ"ד יום קודם רה"ש סגי לה עד ט"ו בשבט והובא בהגר"א וכיון דהעולם נוהגין שלש שנים שלימים לעולם א"כ הרי אין כאן קולא מן הדין לענין הפירות שנחנטו לאחר רה"ש קודם ט"ו [ונחנטו קודם רה"ש. באותה שנטעה בפחות ממד"י קודם רה"ש דדינה לרה"ש אף שהוא יותר משלש שנים. בזה ודאי לא שכיח חנטה קודם רה"ש כדמוכח בהדיא בהרא"ש ע"ש] ויפה כ' המע"מ דלשי'

דלשי' זו לא צריך להך סברא דהאידנא אין חנטה קודם ט"ו בשבט ולק"מ:

שם סקי"ב בב"י כ' דיכול לפדות לכתחי' במחובר בשמפרש שלא יחול עד שיתלקט ובהדיא תנן כו' אבל תמהני דפשטא דמתני' משמע דבתלוש מיירי כו' אבל לטעמא דאין בקיאין בשומא אפי' פודה לכשיתלש אין בקיאין. לענ"ד אין כאן תמיה דהא משמע במתני' דדינא לפדות בשומת סל אחד מן הפירות. ולא שישומו תחילה אם הסלים שוים. והיינו דמסתמא כל סלי פירות כרם אחד שוין הן. וא"כ כל שישום סל אחד בתלוש. בודאי אין נ"מ לשאר הסלים אם הם עכשיו תלוש או מחובר כיון ששומתן לעולם כסל הזה ודברי הב"י מוכרחין. ומה שפלפלו עוד לטעם הסוברים דעיקר דין פדי' ליתא במחובר משום דגמר ממעשר ואין מעשר במחובר. אם מהני לפ"ז בפודה לכשיתלשו. לדעתי הוא פשוט דהא במעשר גופא משכחת שיהי' במחובר לכשאומר לכשיתלשו כדאמרינן בקידושין ס"ג דפירות ערוגה זו יהי' תרומה ע"ז לכשיתלשו כל שבידו לאו כמחוסר מעשה וא"כ פשוט דמהני גם בפדי' במעשר ובנטע רבעי. וע' עוד בב"י במה שהשיג על לשון הרבינו יונה שחולק בין ארץ לחו"ל דלא תליא אלא בין בזה"ב או לא. ופשוט למעיין בר"י דגם הוא כוונתו לזה"ז ע"ש:

ס"ו ויכול לפדות בשוה פרוטה הגר"א הגיה פרוטה ואפשר דנקט ש"פ לפי דמבואר לקמן סשל"א סקל"ח דאין פודין בפחות מפרוטה לפי שהוא כאסימון. והנה מבואר בשילהי ב"ב פרוטה דכספא לא עבדי אינשי אלא דברים קידושין משמע דבמעשר מרבינן הכסף ריבה אפי' מטבע של נחושת. ולעולם צריך דוקא צורה. וגם הרב בהגה הצריך חצי ווינר וכ' הש"ך דמדינא משמע דהוא שמינית ווינר אלא דאין מטבע פחותה מזו. והיינו משום דבעינן דוקא מטבע. ואפשר דאין להרבות משום חשש חקלה ויותר טוב לפדות בפירות בשוה פרוטה ממש כדינה. וברסש"ה כ' שיעור הפרוטה בזמנינו ע"ש:

ס"ז דין נטע רבעי נוהג אף בחו"ל. הרשב"א כ' דאינו נוהג אלא בארץ דהא יליף ממעשר. ולולי שאיני כדאי לא ידעתי אם שייך ילפותא זו דהא בערלה גופה ג"כ לא כתב בקרא אלא בארץ אלא דיש הלל"מ דנוהג אף בחו"ל. וא"כ אין כאן אלא להסתפק אי הך הלכה זו נאמרה בערלה דוקא. או דרבעי בכלל ערלה. וע' תו' קידושין ל"ח גבי והוה"ד לערלה בשתים די"מ דהיינו רבעי ע"ש א"כ משמע דגם רבעי קורא לה ערלה וא"כ משמע דגם רבעי הוא בכלל הלכה. [והא דדון מינה ומינה. נראה דלא שייך הכא כיון דגוף הרבעי בדידה גופא כר"ה. אלא דהפדיון הוא דיליף ממעשר]. והנה מה שכ' די"ל כיון דבש"ד שאינו כרם. הוא פלוגתא. קיי"ל בחו"ל כדברי המיקל. כ' הר"י ברפ"ו דברכות די"ל דלא איתמר אלא בצלף ולא בכ"ד. והקשו עליו מהא דשבת גבי כשותא בכרמא דאמרינן התם דבחו"ל קיי"ל כר"ט דמיקל. לענ"ד נראה בכוונתו דבאמת לכאו' מ"ש צלף. אבל י"ל לפ"מ דמבואר לקמן סשל"א דגם לדידן גבי צלף שנלקט קודם ט"ו דשלישית דנוהג ב' עשורים. משום ספק ירק או אילן. וע"כ הא דמקילין בה גבי כלאים בכרם לחושבו כאילן. הוא משום חזקת היתר. אבל התם דע"כ צריך להפריש אחד שוב מחמירין בשניהם כמש"כ הפו' בכ"ד. וא"כ י"ל דהא לכאו' הו"ל להקל גם בעיקר צלף דליכא בה ערלה כלל. ולהיפך מכלאים דחשבינן לי' אילן מספק ה"נ ניקל גבי ערלה משום ספק ירק דליכא בי' ערלה. וצ"ל ע"כ דלא חשבוהו לספק גמור. וא"כ י"ל דעכ"פ סגי להחמיר בעיקר הפרי שהוא האביונות. אבל לענין התמרות וקפריסין דאיכא תרתי טעמי להקל מקילינן אבל הוא דוקא בזה דאיכא תרי טעמי ולא בש"ד. ויש קצת סעד לזה דהא משמע שם בש"ס דאי לאו דב"ש במקום ב"ה אינה משנה הוה מקילינן לגמרי והרי גם לב"ש לא הוה אלא ספק. ולדידן דמספקא לן אי כב"ש או כב"ה הוה ס"ס לאיסורא. ול"נ להקל כ"כ. וע"כ משום דגם כאן לב"ה הוה קצת ספק כנ"ל. ולפי"ז מיושב הא דכשותא בשבת דאדרבה יש קצת סייעתא משם כמש"כ הר"י. דהרי התו' שם הקשו דלימא משום ר' יאשי' דבעי שעורה חטה וחרצן במפולת יד ע"ש. ולפי"ז א"ש דהתם דאכתי לא הוה קים להו כר"י. אדר"י לחוד לא הוה מקילינן. אבל כיון דאיכא גם דר"ט תו הוה ג"כ תרתי דר"י ודר"ט ושפיר סמכינן ודוק:

ט"ז סקי"ג דע"כ צ"ל דספק בחו"ל מותר דאל"כ קשה למ"ל קרא בארץ והלכה בחו"ל וכדמקשינן בפ"ב דחולין אלא קרא דושחט למ"ל כיון דהלכות שחי' הלל"מ לענ"ד כל שהלכה והקרא בשני דברים לא שייך קושי' כלל והרי התם בחולין גופא מסיק דקרא דלא לשויי' גיסטרא והלכה לשאר הלכות שחי' וכן בטריפות קרא לעיקר טריפה והלל"מ שהם י"ח וכן רביעית דם לנזיר הלכה ושאר טו"מ קרא וכן בכ"ד וה"נ בארץ קרא ובחו"ל הלכה אלא דכך י"ל עפ"י דרכו דהא קרא סותר ההלכה דבקרא לא כתיב אלא ארץ ומשמע ולא חו"ל והלכה אפי' בחו"ל וצריך לומר בארץ כתיב לספק ובחו"ל דוקא ודאי:

ס"ט בהגה וכ"ש כרם ספק ערלה עט"ז באורך. והנה מה שהקשה על הב"ח ופרי' דהא מתיר בהדיא אפי' יודע שהובא מאותו הכרם. זה פירש הב"ח בפירוש לנכון דאף שיודע שהובא משם וגם שנלקט משם. מ"מ זה לא יודע דהנלקטים הוא שהובאו דאימור יש שם גם אחרים של היתר. ומ"מ קושי' השני' חזקה דודאי בספק גמור מותר אפי' בידים כמבואר בהדיא גבי צלף דלב"ש דהוא ספק מותר לגמרי. אמנם מש"כ הט"ז בישוב דברי הטור שבסרצ"ו דבספק כלאי הכרם מחמירין טפי מספק ערלה. ופירש כן גם בש"ס דלא כפירש"י. כ"ז היפך הסברא ודוחק בש"ס לכל מעיין. וע"כ צ"ל דספק שיש בו נטיעות ערלה דאיקבע איסור גרע טפי וצריך דוקא שלא ידע שבא מכרם זה וכמש"כ בעצמו דספק דיש איסור לפנינו גרע וכ"כ הגר"א בסקל"ג וברישא ודאי הפירוש כדברי הב"ח ופרי'. ובסיפא מותר לגמרי כנ"ל. וספק דכה"כ חשיב הטור כספק דרישא די"ל כיון דירק בכרם לפנינו ודאי מסתבר דהוא בדרך איסור. ומשו"ה בידים אסור. וכן מוכח בע"ז ל"ה דאסרו גבינות עכו"ם דמעמידין בשרף ערלה אע"ג דודאי הוה ספיקא אלא דרגיל לאיסור ומשו"ה אסרו אפי' בחו"ל. ולדינא נכונים דברי הרב בסוף סרצ"ו דכיון דאנן קיי"ל כר"י עד שיזרע שעורה חטה וחרצן במ"י. לא שכיח לאיסור ויש להתיר בידים לכתחילה:

ט"ז סקי"ז אע"ג דקיי"ל כר"ח דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב הכא יש סברא חזקה דמכרם זה הם דכאן נמצאו וכאן היו ע' ט"ז חו"מ סרנ"ט דמקשה על סברא זו וסותר דברי עצמו. ובספרי שם ישבתי קושי' היטב בס"ד ע"ש:

סי"ב ואם נטע מותר דזה וזה גורם כבר כ' הגרע"א דהתו' הסכימו ללשון שני ברש"י דזה לא הוה זוז"ג. אבל לכאורה קשה דהא מבואר שם בתו' דזה אינו אלא אליבא דר"י אבל לרבנן שם אע"ג דס"ל דזוז"ג אסור מ"מ אין הגידולים אסורים. וביותר ביאור בר"ן שם דהוא כלה קודם שיגדל. וכ' דהכי איתא בירו' וראיתי בירו' שם דבאמת הוא פלוגתא ומאן דמתיר ס"ל דהוה כאפרוח בינת טריפה. ונראה דהרמב"ם ס"ל דלא קיי"ל כמאן דמתיר דאע"ג דערלה הוה מהנשרפים דאפרן מותר. והכי אמרינן בר"פ כ"ש גבי פלוגתא דיש שבח עצים בפת. זה דוקא כששרפם כדינן וחשוב כנעשה מצוותו כמש"כ התו' בסוף תמורה. אבל כשלא שרפם גם אפרן אסור ויש לאסור הגידולים. וכמו בהקדש בירו' שם ואין להתיר אלא בשביל זוז"ג וע' מש"כ בסרט"ז ודוק:

סי"ד מותר לומר לעכו"ם עבוד כרמי ותטול פירותיו ותן לי כרמך עט"ז דהטעם בזה דהוא מוכר לו את הקרקע. ונראה דכוונתו דאע"ג דהעכו"ם ודאי נותן בשביל פירות ערלה. מ"מ כיון שהקנה לו הקרקע א"כ הפירות שלו הם. ואינו של הישראל כלל. ובזה מיושב גם בסעיף הסמוך שמתיר במוכר לו הפירות שיבואו. ומה שהוקשה לו שם להט"ז דא"כ למה בעי גבי שותפים התנו בתחילה. ל"י כלל דא"כ קשה גם הכא. וע"כ דבאמת גם שם בשותפין אם אח"כ נתן לו הקרקע או העצים בפירוש. ודאי מהני. אלא דבהתנו גם בסתמא מותר דאמרינן דהוה כדינה. ועכ"פ כל ההיתר בשלש סעיפים הללו משום דבכל הני אינו נהנה מפירות האסורים אלא מהקרקע. ובזה מיושב מה

ששמעתי

שמעתי מקטין מכ"מ גבי עקר הרוח זתיו ונתן בתוך שדה חבירו. דלמר בס"ס דבתוך שלם לי נעטע לה מלי להנות מהס חלה שים לו טעמה דהוה קטיני והוה זרעתי תחותי' [וקוצי' זו קבה אס"ס בע"ז גופה דעכ"פ מפורס שס בהדיה דגם בשתילי ערלה ים היתר. ובכל לופן שתפרס שס עכ"פ הרי מסכחת הגלה בשני ערלה]. דלפמס"כ לכל הלופנים אין ההיתר חלה מהקרקע. ות"ל נקט הס"ס לופן פשוט מקרקע. ובלמת מסהייעא קלת הסוגי' לדברי הרלב"ד בהשנות הובא בהגר"ח דכ' דעיקר הסברה כדברי הס"ס דכ"מ וזה כוונתו ע"ש:

סמ"ז ולחד המרכיב יתור בחילן לחר. הרמב"ס כ' גס בזה דדוקא בהפסיקו ולחכו מהחילן הרלשון וכ"ה בדברי רש"י בסוטה מ"ג דכיון שנקלף ה"ס ילדה ע"ס. וכ"כ בפירום התו' בזבחים ס"ט ע"ס. לחנם רבינו הגר"ח לא ניחא לי' בהכי וגרלה עיקר הוכחתו דכיון דקיי"ל דסבכו בזקיקה ה"ה בטל לגבי החילן. פשוט דה"ק טקף שסבכו בילדה ודלי לא שיך למיקרי בזה כלל מרכיב. דה"ה כעיקר החילן עלמו. ומרכיב לסיטתו היינו דלפי' לא נפסק הטקף מהחילן הזקן. כל שהרכיבו בחדש ה"ה יניקתו מהחדש. וזה קרי מרכיב. ולט"ג דהכהריבו בחרן קיי"ל דכ"ז שיוק מן הינן לא לופף לן לף שהות נמרס בקרקע. מ"מ בהרכיבו בחילן לחריון דעיקר יניקה מהחילן החדש. ויש פנים לסברתו בירו' שהביאו התו' במנחות שס בסוה"ד דיש מפרשין דילדה בסבכה בזקיקה לפי' בנטע בחרן וספקו ליתן. ולט"ג דנסהרס בחרן קודס שתחבר לחילן היתן ברמים לין בו ממש. וה"ק ליתן שסבכו בחדש. חולינן בתר יניקתו מהחילן. לף שים לו שורש בחילן הזקן בחרן. ולפי שי' הת דכתב הרמ"ס בסעיף הסמוך המרכיב ליתא בתו"ל היינו דוקא בלא תחבו מהינן. לבל בתחבו זה ודלי כנוף החילן החדש ונוהג לף בתו"ל. ולטנין הרכיב בטעוע לסייג ולקורות כ' בסמוך:

ס"ח סקכ"ד בשם הר"ן לי"ב בהרכיב בחילן ערל. נרלה דכלן לא שיך כדפריך בסוטה מ"ס מילדה שסבכה בזקיקה. דהכא כיון דעושה עבטיו פירות ה"ס כולו עץ מלכל. ולפבר דזה נ"ב חייב לף בתו"ל:

ש"ך סקל"ח ולדרבה על הרמב"ס קשה דפסק גבי שביעית כר"ס. דכל פחות מטפח ה"ס כנטיעה. וגבי ערלה פסק דלא כרלב"י חלה דבב"ס מן הארן לינו חייב בערלה. ובירו' לחריון דהוה דבר לחד. וע"ס דהקשו על הרמב"ס דקיי"ל מסנת רלב"י קב ונקי ומש"כ דס"ל דבבריתה לא קיי"ל כרלב"י ה"ס נסתר בפירום מסוגי' דר"פ החולן גבי ים ממוך מחייבי כריתות ע"ס [וערע"ס עירובין פ"ד ס"ב ויש לייבב] לבל לענ"ד הוה פשוט דהא מבואר בהדיה בשילני ב"מ דפליגי ר"מ ור"י גבי היולא מן הגוב לענין ערלה ומבואר שס דפליגי כה"ג לענין קנה שני לילנות דלא קנה קרקע לי לילן היולא מן הגוב ה"ס לבטה"ת וכיון דבב"ב דפ"ח תנן סתמא דמתני' דמן הגוב ה"ס לבטה"ת ופסקו לחורלי הכי בגמרא ומבואר שס דמן הגוב ליינו רואה פני החמה ש"כ כל שהות מן הארן ולמעלה ה"ה כחילן ישן לגבי ערלה. [וחידום בחמת שהמיטו הטו"מ דין זה דיולא מן הגוב וע"כ דסמכו על הך דינא דנקלף לבל לי להס להזכיר סוגי' דשם בפירום ול"ע]. והנה מה שפסק לגבי שביעית כר"ס דפחות מטפח כנטיעה. כ' בפירושו להמצוה דיש בתוספתא דברים מסכימים עמו. חלה דקאמר דברי היו' לחד דבר לחד. לבל לענ"ד נרלה דכיון דהא דחלקו בחריתא שביעית בין חילנות לנטיעות. הוא משום דנטיעות נפסדין יותר. והרי בב"ב ד"פ שם לחריון דעשו הארן ודלי קאמר לה ע"ס. ת"ל דברי ע"כ לין לה דין חילן חלה דין נטיעה וע"כ הש"ס דילן לא ס"ל כהיו' דהוה דבר לחד ולית לן למפסק כר"ס ודו"ק:

סמ"ג ולפי' נדו לחד כו' בין עליון לתורך גדר הוא פטור דברי' מקאמר דהא גדל מחיוב ועב"י שנדחק דהוה זוז"נ. ולולי שהיי כדלי נרלה לי בפי' דכיון דקיי"ל דשרף העליס מותר כמבואר בס"ד. ולין לישור חלה על הפירות. ת"ל לא שיך כלן דהוה גדל מחיוב דהרי השרף ליינו לשור עדיין. חלה דהפירות של השרף הס נעשים לישור וכיון דהשרף התחתון נופל לתס הי' מחצב עליו לגדר הי' פטור. לין ג"מ גס תס מחצב התחיתו לתכילה ועליונו לגדר. דל"ג מחיצב עליו בכולו לגדר דפטור. וה"ג מחצבת העליון לבד ג"כ מפקיע ממנו חיוב הערלה ועכ"פ ודלי לא שיך בזה גדל מ...וב ול"ע:

סמ"ד המוטע לתורך רבים חייב ברמב"ס מסיים בחו"ל פטור והטעם דר"י פליג במתני' ופוטר בגדל רבים וקי"ל כדברי המיקל בחו"ל. והכ"מ ליינו ולא הרלה מקומו וגס השמיטו בשו"ע ולא ידעתי למה:

סמ"ן העולה מחליו ברה"י חייב. חילוק זה שהות ברה"י דוקא. כ' הרמב"ס בפי' המשנה משום דבחו"ל תניא דפטור. ומוקי דהתס ברה"ר. ולטנ"ד דכיון דהתו"ל ממעט ונטעתם פרט לעולה מחליו לא ידעתי למה נימא דוקא בגדל רבים וכן תמה בזה המע"מ. ע"כ הי' מקום לומר דבחמת הוא כדין מבריך ומרכיב דלרלב"י דס"ל דחסר נטע ממעט מבריך ומרכיב. ה"ל ממעט עולה מחליו ומתני' דמחייב במבריך ומרכיב ה"ל בעולה מחליו והתו"ל כרלב"י. ולף שלין לי רשות לומר כנגד דברי הר ב"ס לגבל הי' נרלה לומר דרלב"י דממעט מבריך ומרכיב מקרל דנטע דעולי המלחמה דכתיב בלשון יחיד ומשמע בהדיה דגס ברה"י הוא דוקא נטע כדמוכח בהדיה בכ"ד. ודלי דה"ל גס בעולה ודלי פטור גס בעולה מחליו גס ביחיד. ות"ל לכלורה כיון דקיי"ל כווחי' בחו"ל נבי מבריך ומרכיב כמבואר בסעיף י"ז ה"ל בעולה מחליו יש לפטור בחו"ל. וערע"י סוטה מ"ג בנטע לסייג ונמלך לתכילה חייב שפירש דל"ג מעולה מחליו ות"ל גס זה י"ל דבחו"ל ליינו חייב בכה"ג דחשב לחה"ל לתכילה. וגס במרכיב לפי' יחוד חדש לתכי' בהור של סייג. לף שכ' לעיל סע"ז בשם הגר"ח דבכה"ג לא חשוב מרכיב. מ"מ הרי הש"ס גס פריך עלה דמרכיב בשל סייג. מ"ס מילדה שסבכה בזקיקה דפטור ומשני דהכא לי מימלך עלה בת חיובא היא. ות"ל בחו"ל דל"מ מימלך כל"ל גס זה הוה כסבכה בזקיקה ופטור ול"ע:

הלכות כלאים

סימן רצה ס"ח וכן המרכיב ירק בחילן כו' ע' ביאו' הגר"ח דהשמיט ירק בירק נמשום דזה הוה בעיא דל"ת בחולין. ובמתני' תני לי' לחיסורא בעלמא. ור"ת מיבעיא לי' למלקות. והרמב"ס דנקט לוקה השמיט ירק. ובחמת חע"ג דמשמע כן לכחורה בחולין דנקט מי מחייב משמע דל"מ לי' חלה למלקות. מ"מ ודלי הוא דחוק בפי' הרמב"ס. דחין דרכו לשמות לשון המשנה והש"ס. ועוד דהא השמיט גס עיקר לישור דהרכבת דשתים. ובחמת לשנין מה שהשמיט בבא דמתני' שם י"ל בפשי' משום דבסיפא שם מפרש זרע דלעת בחלמית שהוא ירק בירק. ופשוט לענ"ד דזרע לישה הרכבה כלל וכ"מ בלשון התו' סוף"ה דב"ק ע"ס. וכ"ש לפמש"כ המחבר בס"ה דדוקא במבריך גוף החילן בחרן לישה הרכבה כשנעשו הירקות לתוך החילן שבחרן. לבל בשרשי החילן לא שיך הרכבה כלל ע"ס. וכ"ש דבירק בירק בשרשים שתחת הקרקע לא שיך הרכבה. חלה דבירק לא מיירי מתני' בהרכבה חלה בכלאי זרעים. וכל דיני זרעים הרי סדר הרמב"ס לקמן. ות"ל לק"מ מה שהשמיט כאן דחיירי בהרכבה דין ירק בירק במתני' הל"ל דלא חיירי בהרכבה כנ"ל. חלה דלריך ישוב מה שהשמיט לגמרי בעיא דר"ח דהוה סדח"ו לחומרא וע"ז לא תי' הגר"ח כלום ולומר דס"ל להרמב"ס להיתר משום דלא נקט המשנה הא בהרכבה ירק בירק ודלי דח"ח לומר כן הוה לא פשיט מינה בס"ס וע"כ ל"ל משום דמתני' לא חיירי חלה בהני דחורחי' בהכי כדמפרש בסיפא וכזה לחו חורחא וחולי י"ל עפ"י מה"כ התו' בסוף"ה דב"ק הא דחילטריך הש"ס שם למילף בהמתך בהמתך בהרכבה משבת לענין מ' ועוף וח"ל מלמינהו כדחמרינן שם לענין דגים. ותי' דחי לחו ג"ם דבהמתך לא הוה מפקינן קרח מפשטי' משום למינהו חלה דהשחת דילפינן ג"ם חו ילפינן ממינהו נס גבי דגים ש"ס. ות"כ לפי הא סוגי' ודלי דה"ל כחן דפשטי'

דקרא דלא תזרע כלאים ודאי איירי בזרעים וכמש"כ שם התו' וא"כ אי שייך הרכבה גם גבי זרעים ודאי דלא הו"ל למידרשי' לאילנות כלל משום למינהו. ולא הו"ל לאסור הרכבה באילנות כלל. והרי קיי"ל בפ"ק דכלאים ובסופ"ק דקידושין ובסנהדרין דהרכבת אילן ודאי אסור וע"כ צ"ל לפי האי סוגי' דהרכבה לא שייך בדשאים [דהיינו צמח בצמח כמש"כ הרמב"ם דדשאים הוא הצמח] וכיון דדרשינן מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה. והיינו מין גמור במין גמור וזה לא שייך בדשאים. או כיון דלא כתיב בהו למינהו בציוי (כבעיא דר"א) ס"ל דלא שייך לאסור בזרעים אלא הזריעה ולא הרכבה. וכיון דדרשינן מהקישא דבהמתך דאיירי בהרכבה. ע"כ מוקמינן לי' באילנות כיון דא"א בזרעים. ולפי האי סוגיא ע"כ דאין איסור כלל בהרכבת דשאים ור"א דמיבעיא לי' בהרכבת דשאים ע"כ דלא ס"ל האי סברא דלא מפקינן לקרא מפשטי' וכיון דאיכא הקישא דאתי קרא להרכבה גם הרכבת אילן בכלל. אע"ג דפשטי' איירי בזרעים. ס"ל דשפיר י"ל דאסור גם בהרכבת אילן משום למינהו ול"ק לי' הא דאסור הרכבת אילן. אבל לדידן אית לן למפסק כסתמא דסוגי' דסופ"ה דב"ק דס"ל דלא מפקינן לי' לקרא מפשטי' וע"כ דליכא איסורא בזרעים ומשו"ה מוקמינן לאילנות וכנ"ל ודוק:

ס"ד או בתוך סילון של חרס מפני שנשרש בה. לפ"מ דמבואר בירו' שהביאו בסוהס"י הקודם דחרס שאינו נקוב עומד בפני שרשי זרעים ולא בפני שרשי אילן. צ"ל דהאי מפני שנשרש בה היינו דהגפן נשרש בחרס ויוצא ממנה. ומשו"ה נכנסים בתוכו שרשי הזרע אבל שרשי הזרע ודאי אין בוקעין בתוך החרס וצ"ע:

ס"ה אבל מותר לזרוע סמוך לאילן אע"פ ששרשי הזרע נכנסין לתוך שרשי האילן עש"ך סק"ה דהר"ן חולק בזה ודחה ראיית הרא"ש אבל לענ"ד ראי' נכונה להרא"ש מרסצ"ו סכ"ג שתי גינות זה ע"ג זה הי' העליונה עשוי' כרם ה"ז זורע התחתונה עד שיגיע לשלשה טפחים סמוך לעיקרי הגפנים ומשמע בהדיא דכל שהוא רחוק ג"ט לא איכפת לן כלל אם יש שרשי הגפנים שם וע"כ דזה לא הוה הרכבה:

ס"ז השיזפין עם הרימין פירשו דשיזפין הוא המורכב מזתים עם רימין והוא מפירוש הרא"ש. וצ"ל דאע"ג דגם צד רימין בו. מ"מ כיון דיש בו צד זית שפיר הוה כלאים. וכדאמרינן בר"פ אוא"ב הכל מודים בפרי עם האם שאסור. בשביל צד האב. והרכבת אילן יליף מהרבעת בהמה. וכן יש ללמוד מהירו' שהביאו הר"ש בפ"ק משנה ב'. דלר"י אבטיח עם מלפפון כלאים. לפי דמלפפון הוה מכלאים דאבטיח ותפוח. ורבנן לא פליגי אלא לפי דס"ל דמלפפון הוא מפיטמא של אבטיח אבל הא אי הוה אתי מכלאים לא פליגי ע"ש:

סימן רצו ס"ד הזורע כרמו בשביעית לא נאסר שאינו שלו. ער"ש דכ' דהעצים אסורים דאינן הפקר בשביעית והוא תמוה דהמשנה אמרה סתמא דאינו נאסר. ומיהו יש לדחוק כמש"כ התו' בכתובות ד"פ גבי אכלה כלאים דהעצים שהם גדולים אינו מוסיף מאתים בזמן קצר ומותרים וכ"ז דוחק לענ"ד. ואפי' לשי' הגר"א בס"ג דהעצים אינן אסורין מ"מ הרי מודה ע"כ דעיקרן נאסר כמפורש בהדיא בר"פ כ"ש וא"כ אכתי לא הוה למסתמא. ועוד יש לו מקום עיון דכיון דהעיקר או דגם העצים אסורים. א"כ הרי הפירות גדלים מאיסור. וממילא אסורין. ע"כ הי' נראה לומר דכיון דאסור לקצוץ אילנות בשביעית. משום דמפסיד הפירות. א"כ גם על העצים ירד דין קדושת שביעית ואינן נאסרין. עוי"ל דכמו דמבואר בסי"ב דגפן שיבשו עלין שלה אם זרע לא קידש דלא הוה אסור אלא כשיש ענבים ע"ש א"כ ה"נ כיון דאין איסור על הפירות דלאו דידי' נינהו. שוב אינו נאסר גם העצים דאין העצים נאסרין אלא כשהפירות אסורים דלא כהר"ש וצע"ג:

ט"ז סק"ג וקשיא לי לפירושו דא"כ רבותא דהירו' דגם בבה"ב מותר לכשאגיע שם אלקטנו ודבר זה משנה מפורשת כו'. ל"י מאי קשיא לי' דהא באמת הירו' אההיא משנה אמרה ע"ש:

ס"ח יקצור אפי' בחולו של מועד אין ההיתר משום ההפסד דהא כיון דהוה באונס אינו נאסר אלא משום ביעור הכלאים גופא דוחה מלאכת החו"מ כמו דקיי"ל דיוצאין על הכלאים בחו"מ:

סי"ג או שהי' זורה בשדה לבן וסיערה הרוח לאחוריו ונפלו בכרם וצמחו לא קידש. דוקא בשדה לבן לאחוריו דאינו רואה אינו אוסר. אבל כשהוא בכרם. דכל שנופל ה"ה בכרם גם בלאחוריו אסור. והוא מהירו' וכמש"כ הגר"א ועש"א:

סי"ן ואם הניחו תחת הגפן ונשתהא שם בארץ כדי שיוסיף מאתים ה"ז קידש המפרשים כ' מקור דין זה דבעי דוקא הניחו בארץ מהתו'. ולענ"ד יל"ד כן מסוגי' דגיטין ד"ז גבי עצין נקוב שהניחו ע"ג יתידות דבעי למימר דפליגי בזה ר"י ורבנן כדפליגי בספינה אם צריכה להיות גוששת בארץ דוקא. ודחי דילמא עד כאן לא אמרי רבנן דל"ב גוששת אלא במיא דארעא סמיכתא היא אי"נ עד כאן לא אמר ר"י דבעי גוששת אלא בספינה דעשוי' לברוח ע"ש. וא"כ הא מבואר בסוגיא דמיא עדיף מאויר וכיון דקיי"ל כר"י גבי ספינה דבעי גוששת דוקא משום דעשוי' לברוח. א"כ כ"ש במעביר באויר דעשוי' לברוח כספינה כ"ש דאינו מקדש עד שיניחו בארץ וז"ב:

סי"ח בצל שנטעו בכרם ונעקר הכרם כו' הרי אותו עיקר אסור. משמע דס"ל כהרא"ש דאינו אסור אלא העיקר דל"ב. אבל הגידולין אינן אסורין וג"מ לענין אם נפל למ"א דאי"צ לבטל אלא את העיקר. ולכאו' קשה ע"ז מהירו' שהביא הגר"א בסקפ"ה דאמר פעמים שהקשין אסור והדגן מותר כגון שהי' מסוכך בגפנים והעביר הגפנים ומקשה אדר"ז בבצל שנטעו בכרם ונעקר הכרם כו' ואי גם לר"ז אינו אסור אלא העיקר ועל הגידולין אין איסור א"כ שפיר י"ל דהדגן מותר דהא התם ניכר הדגן בפ"ע. ואולי דמ"מ ודאי יש איסור על הדגן משום שהם משרף הקודם הנאסר. ואי דנ"מ דאינו צריך ביטול אלא כנגד העיקר האיסור. צ"ל דמותר משמע לי' לגמרי וצע"ג:

סכ"ג זורע את העליונה עד שמגיע לאויר עשרה טפחים סמוך לכרם. מבואר בתוספתא דהיינו סמוך לראשי הגפנים. ואע"ג דשומירה בכרם גבוה עשרה מהארץ ורחב ד' מותר להביא זרע עליו. הא מבואר שם בסנ"ב ובלבד שלא יהי' השריגים נוגעין. והכא כיון שזורע הירק והוא גדל על אויר הגפנים כל שהוא פחות מעשרה ה"ה כנוגע ולפי"ז פשוט דהוא הדין בשומירה שם דאינו רשאי להביא זרע אלא ע"ג ראשה אבל לזרוע על הכותלים שהוא מסכך את הגפנים לא שרי אלא כשגבוה עשרה למעלה מראשי הגפנים:

סכ"ו המבריך ג' גפנים ועיקריהם נראים אם יש ביניהם מד"א עד ח' הרי אלו מצטרפות לשאר הגפנים העומדות ואם לאו אין מצטרפות הנה הר"ש פירש כפשוטו דהם עצמם דנעשו עכשיו ששה הרי הם כרם וכן משמע כפירושו בש"ס דילן בב"ב דפ"ג דאייתי לה עלה דמכר לו ג' בדי אילן וכפי' רשב"ם ע"ש אבל לפי פירושו קשה דמאי קמ"ל דאם לאו אינן מצטרפות פשי' דלא עדיפא משאר גפנים דשיעורן ד"א עד ח' וכן אין שום באור להא דעיקריהם נראים ע"כ פירש הרמב"ם דהכא היינו שהזקין הגפן ודרך להבריכו כולו בארץ ומעלה ענף אחר. ואם אין העיקר נראה כבר הוא כמו דליתא לגמרי. אלא כשהעיקר נראה אע"ג דקיי"ל בסכ"ב דפחותה מטפח אינה מקדשת. הכא שדרך להיות מתגדלין בכה"ג. כשהם ג' דיש להם חשיבות מהני בכה"ג להצטרף לשאר גפנים אבל ב' לא חשיבי ואינן אפי' מצטרפין לאחרים. וגם כשאינן מד"א עד ח'. אע"ג דבסל"ט מבואר דבכרם מעורבב כל שיש בהם ה' גפנים כסדרן הרי כולן מצטרפות ויש עליהן דין כרם. הכא דהם מוברכין לא חשיבי בכה"ג ואין מצטרפין. ומיושב הכל אלא דבהך סוגי' דב"ב צריך לדחוק דלא אייתי הש"ס אלא דרך דמיונן דכמו דמהני הכא עקריהן נראים שיצטרפו לגפנים ה"נ התם כיון שנראין למעלה ג' יש עליהן דין ג' ע"ש:

ט"ז סקי"ז ובלבוש כ' אם אין בו רוחב ד"ט אין לו מחול שאין דרך לעזוב שם מקום פנוי הואיל ואיכא גדר חזק ודברי שגגה הם דא"כ כ"ש כשיש בו ד"ט. ע' לשון הלבוש ותמצא מבואר למדקדק שהוא ט"ס וצ"ל הואיל וליכא גדר חזק וא"ש דביש בו ד'. דהוה גדר חזק יש לו מחול. ועיקר הדבר כדמפרש הש"ס בעירובין

ל"ד דאיסור מחול משום דלבהדי גדר ד"א שביק לו מלמזרעי' משום דושא כדפירש"י וזהו דוקא בגדר בנין חזק ולא בגדר קלוש וע' בסמוך וע' ביאור הגר"א ס"ק ס"ג שכ' דיש לדחות דהתו' קאי לענין לזרוע חולה לו ולע"ג דלזה ודאי אין לריך רוחב ד' דהא סגי אפי' בקנים שאין ביניהם ג':

סנ"ד גפן יחידית הנטועה בתוך הבקעה כו' ואם הי' עמוקה עשרה טפחים אסור לזרוע כו'. הנה במשנה הוא פלוגתא דרבי יוסי ורבנן וס"ל לרבנן להתיר ופסקו כרבנן. אלא דמוקי פלוגתיי' באין בה עשרה אבל ביש בה עשרה ס"ל דמודה ר"י דאסור. והנה אף כי איני כדאי לפרש שלא כדברי רבותינו ז"ל אבל להתעורר ולשאול דלכאורה ל"נ כן דהא בפ"ו מ"ז גבי פלוגתא דר"י ורבנן בערים שהוא יולא מתוך הקרן דר"י אוסר אמרינן בירו' הובא בר"ש דר"י לטעמי' בפלוגתא דגת ונקע דהכא והרי כל ערים הוא דוקא במחילות גבוה עשרה כמבואר בסנ"ז ומשמע בהדיא דהך פלוגתא ג"כ בגבוה עשרה. ועוד נראה דבפחות מעשרה לא הוה אסר ר"י כלל דהני נאגני דארעא מיקרי כדאמרינן בר"פ בי"כ ואינן חולקין רשות לעלמן כלל ועוד דגת דהך משנה ודאי הוה כגת שבתוך הכרם דמשנה הקודמת שם דאיירי בעמוקה עשרה. ועפי"ז יש לפסוק דאפי' בעמוקה עשרה מותר כרבנן. ולכאורה יש ראי' לזה מעירובין ל"ד הנ"ל דאמרינן שם דאין מחילה לאסור ופריך מכ"ד ומשני ופריך ממחול הכרם ומשני דהתם משום דד"א דבהדי גדר לא זרעי' משום דושא ודוקא ברחב ד' [וכן הך דסעיף הסמוך דתוספתא ג"כ ברחב ד' כמבואר שם] אבל באינו רחב ד' משום היקף המחילה אינו אוסר דאין מחילה לאסור וא"כ בהך דהכא דלא שייך דושא ע"כ דאין לאסור בשביל המחילה דא"כ מלינו מחילה לאסור. ואע"ג דמשמע דלדידן קיי"ל דיש מחילה לאסור דהא קיי"ל כדאמר שם דאסור להביא זרע בקטנה כמבואר בסמ"ט ולא חיישינן לקושי' דאביי דא"כ מלינו מחילה לאסור אבל מדלא פריך הש"ס מהכא משמע דהכא מותר אפי' בעמוקה עשרה ולע"ג:

סנ"ה מודד מן הכותל ד"א וזורע. הגר"א הסכים לשי' הראב"ד דלאחורי הכותל אי"ל כלום דהכותל מפסיק. וראייתו מסס"א דגינה קטנה מוקפת גדר והערים חולה לה. פירוש דלא בעי שם בתוך הגינה אלא כמלא בולר וסלו ומבואר בירו' דאינו אלא שתי אמות ול"ב ד"א בתוך הגינה. וע"כ משום דהגדר מפסיק. אבל הרמב"ם יישב זה בלשונו שם וכ' והואיל ומוקפת גדר כו' פירוש דעיקר הגדר לא נעשה אלא בשביל הגינה ולא משום הערים ולא חשוב וזה נכון. ולכאורה משמע לי הא דסס"ב גפנים שנטועים במדרגה והערים יולא דמשערינן אם עומד בארץ ובולר את כולו משמע דהיינו אלל מקום הערים ששם הם הענבים ומשמע בהדיא דגם אחורי הגדר דהיינו הערים לריך ד"א כשי' הרמב"ם:

ס"ס הערים שחרב אמלעו ונשארו ה' גפנים מכאן וה"ג מכאן כו' הגר"א הקשה על זה דכיון דיש בו ה"ג למה גרע מערים יחידי של ה"ג וע' לשון הלבוש שכיון ליישב זה ומשמעות דבריו דאין ה"נ דגרע דדוקא בעשה לכתחי' לשם ה' גפנים חשיבינהו אבל בעשה לכתחי' להרבה וחרבו האמלעות בעי דוקא שילטרפו שני הקלוות ואז עומדין בחשיבותן ע"ש ודוק:

סס"ב גפנים שהם נטועים במדרגה גבוה כו' אם עומד בארץ ובולר את כולו משמע לענ"ד דהיינו דוקא בשאינו גבוה עשרה מהארץ אבל גבוה עשרה ודאי הוה רשותא באפי' נפשי' ורשאי לזרוע שם כמו בשתי גינות זעג"ז בסכ"ג ובשומירה שבכרם סנ"ב אלא דהכא בערים דאינו כרם גמור מקילינן אפי' באינו גבוה עשרה כל שאינו יכול לבלור כשעומד בארץ וע' במשנה ובפי' הר"מ ול"ע:

סס"ד גפן שעלה העץ שלה מן הארץ מעט ונעקם כו' זה פירשו במשנה דרפ"ז הארכובה שבגפן כו' וכן פירשו התו' בב"ב פ"ג ע"ש אבל שי' הרשב"ם והר"ש דעיקר השני היינו מן הפקק ולמעלה דתניא בד"פ שם ופירושם מסתבר טפי לפי הסוגי' דשם ומיהו גם בחו"מ סרט"ז פסקו הפו' כפי' הרמב"ם ע"ש:

סימן רצו"ב ס"ג אין איסור משום כלאים אלא זרעים הראוים למאכל אדם. עט"ז דלאו דוקא מאכל אדם אלא הוה"ד מאכל בהמה. וה"ר מקולים בכרם בסי' הקודם. ובאמת הוא מפורש בס"ט גבי תלתן שעלו בו מיני עשבים כו' ובמה יודע שהיא זרועה למאכל אדם כו' מבואר בהדיא דאם חושש למאכל בהמה אסור ואם אין כלאים במאכל בהמה א"כ אי"ל כלל לידע. דאם הוא לבהמה אין בו כלאים. והוא פירוש הרמב"ם בש"ס סו"פ מרובה ומנא ידעינן ע"ש. ובאמת רש"י פירש שם דקאי אתנאי יהושע. אבל באמת קשה בסוגי' שם דמנא לי' למשאל ומנא ידעינן דהא בתנאי יהושע הוא חומרא. וע"כ דקאי אכלאים. ואולי באמת רש"י לא ס"ל דכלאי זרעים הם אסורין במאכל בהמה ומשו"ה פירש דקאי אתנאי יהושע וע"כ נדחוק כמש"כ התו' בכ"ד ובר"פ א"מ דהפשטן עלמו פריך ומנא ידעינן ולא אתי אלא לאשמעינן דבכה"ג שרי. אבל בר"ש ריש מכילתא הביא ירו' מפורש גבי חיטין וזונין דדוקא בשביל שהם מין אחד אינן כלאים. אבל בל"ה הוה כלאים לפי שהוא מאכל ליונים ע"ש:

ס"ה אם הי' אחד מכ"ד כו' ואם זרע לוקה. הגר"א הקשה מהירו' דקאמר דהכא מותר להוסיף לפי דאינו אלא משום מראית העין ועוד דהא איירי בלא נתכוון ע"ש. והנה העט"ז כ' דשיעור אחד מכ"ד ואינך שיעורים הלל"מ ודבריו נובעין מדתנן באמת אמרו זרעוני גינה כו' וכ' הר"ש והר"מ בשם הירו' דהוא הלל"מ. והעיקר נראה לי דהוא כדתנן בסו"פ הזהב באמת אמרו ביין מותר לערב קשה ברך ואמר בגמרא כל באמת הלכה ול"ד הלל"מ. אלא דהוא מדין מקח וממכר. וה"נ הא אמרינן בר"פ המוכר פירות דגם במו"מ מקבל עליו רובע תערובות לסאה דלא קפדי אינשי בהא אבל טפי מרובע קפדי. וא"כ ה"נ לענין כלאים כל שהוא פחות מרובע לסאה שהוא א' מכ"ד אמרינן דאינו מתכוין. אבל כשהוא רובע כיון דקפדי אינשי והוא זורע ה"ה מיכוין לזרוע כלאים. ושפיר לוקה. ומ"מ יפה אמרו בירושלמי דמותר להוסיף דאינו אלא מפני מראית עין דהא כיון שהוא מוסיף וחזינן דאינו מתכוין א"כ באמת אין כאן איסור כלל ולא שייך מבטל איסור ומ"מ כשהוא יותר מא' בכ"ד שפיר לוקה ודוק:

ס"ח אם הי' מין האחד א' מכ"ד בשדה כו' בין שהי' תבואה כו' או זרעוני גינה ע' ביאור הגר"א הא דלא מחלקינן כאן כמו בס"ו. והוא פשוט דהכא אמרינן בשדה. וא"כ הוא מה שלריך לזרוע בחלק כ"ד מן הבית סאה והרי הוא ממילא ג"ר בפשתן כמו בס"ו. דזהו הטעם שלריך ג"ר לפי שכך הוא זריעתו. ולגבי השדה הרי שיעור א' לכולן בשוה חלק א' מכ"ד באותה שדה:

סט"ז שדהו שהי' זרועה ובקש לזרוע בלדה מין תבואה אחרת. מרחיק ביניהם בית רובע דהיינו י"א כו' בין באמלע בין מן הלד. פירושו דאע"ג דלקמן סל"ב גבי משור סגי בב"א בינתים ומילר והולך. ומשמע דדוקא ביש בראשו ב"א. והרי התם הוא קל לפי שמשור ארוך כמבואר בסל"ג. ואפ"ה בעי דוקא שבראש המשור האחד יש בו ב"א. מ"מ הוא דוקא התם שהקלנו בה בשני אמות. אבל הכא דיש עשר אמות סגי אפי' ההפסק בינתיים באמלע ובראשי שני הקלוות אין אלא הפסק כ"ש:

סי"ט דיו לעשות בין השדה ובין השורה תלם אחד שארכו ששה טפחים ורחבו כעמקו לשון המשנה כמלואו ופי' הרמב"ם דהיינו כעומקו. וע' בס"ל דאין עומק תלם פחות מטפח וכן משמע מפי' המשנה שהביא הבאוה"ג בסוהס"י דהך דס"ל הוא כללא דכל הסי' וט"ס שם סל"א ול"ל ס"ל ע"ש. אלא דאם הי' עומק יותר משמע מפי' המשנה דלריך שיהא הרוחב ג"כ כעומק. וע' בס"ל דבתלם טפח רשאי לזרוע שנים על שפתו וא' באמלע. ומשמע לכאורה דה"נ יכול לזרוע אחד בתלם עלמו ול"ע:

ס"מ וכל שיראו מובדלין אין חוששין ליניקה ע' באוה"ג הביא דברי הכ"מ הא שהקילו חכמים בכך נראה לפי דמדאוריי' אינו אסור אלא בשזרע שני מינים כאחד במפולת יד כו'. ולא זכיתי להבין דברים אלו דהא מבואר בסט"ז דבתבואה לוקה בזרע בתוך ששה טפחים וגבי ירק בסי"ז לוקה בתוך טפח. והרי מלינו קולות אפי' בתוך טפח בזרעים כגון בשער נוטה בסל"א משמע בהדיא

בהדיא אפי' בגומא פחותה מטפח. וע' השגות הראב"ד. וכן בעיגולים סל"ט משמע אפי' העיגולים נוגעים וזוית של זו נוגעת בצלע האחד בסכ"ה. ומשמע דזה הוה אפי' בתבואה כראש תור. ויותר נראה דהכל הלל"מ ככל שיעורין של תורה וצריך עיון גדול:

סימן רצז ס"ה הנולד מכלאים מותר בהנאה משמע אפי' לחרוש בו והיינו כדאמרינן בחולין בר"פ אוא"ב ואיתא בס"ט וע' ברא"ש (ה"ק) דבירושלמי דרש איסי קל וחומר לאסור דמה כלאי בגדים שמותר ללבוש זה עג"ז אסור בתערובתו, בהמה שאסור לנהוג זע"ז לא כ"ש שאסור תערובתו. וכ' הרא"ש דלא קשי' לדידן דלאו ק"ו הוא דגם כלאי בהמה אינו אסור אלא בקשורים. ובזה גם בבגדים אסור. והנה בס"ז שם כ' הרא"ש בשם הראבי"ה לישב דהק"ו דאיסי א"ש אפי' לפ"מ דסבר דאינו אסור אלא בקשורין דהק"ו הוא דהחיבור עושה האיסור. וכ"ש שתערובתו אסור. וא"כ צריכין אנו ליישב למה לי"ל האי ק"ו. ולענ"ד נראה ליישב עפי"מ שכ' התו' בכ"ד דאע"ג דחצי עבד וחצי בן חורין אסור בחצי שפחה וחצי ב"ח. משום דצד עבדות משתמש בצד ב"ח. בפרידות לא אמרינן הכי דשאני התם דהם שני חצאים מחולקין אבל פרידות הוא ברי' חדשה ותרוויי' שוין נינהו. וא"כ פשוט דה"נ אין ללמוד לענין פרידות מכלאי בגדים דהתם אפי' כשהם בתערובות הם שני מינין דכל אחד הוא מין לעצמו. אבל בפרידות הוא נעשה ברי' חדשה ומין אחד ולא שייך ק"ו כלל ודו"ק:

ס"ז שור הבר עם שור מותר בבאוה"ג הקשה מ"ש מחמור וערוד ותי' דבתר שמא אזלינן. והוא תמוה דהא מבואר בר"פ אוא"ב דאפי' לרבנן דשרי הוא תאו האמור בתורה והרי אינו שם אחד כלל. וכן הרמך והסוס מותרין אע"פ שאינן שם א' וע"כ דהכי קים להו לחז"ל:

ש"ך סק"י והא דפירשו לענין חלב כו' משום לישנא דמתני' דלא קתני מותר עם שור. ופשוט דגם כוונת התוי"ט כן דלענין כלאים לא נ"מ אם מין בהמה. אלא אם מין שור דווקא. והו"ל למתני' הכי ובחנם השיג עליו. וע' תפל"מ ונראה שנתכוין לזה אלא שלשונו מגומגם ומוטעה ע"ש:

סי"א א' החורש כו' או הנהיגם כאחד. לענ"ד משמעות לשון זה דבעי דווקא שיעשו מלאכה. ובהנהיגם היינו שקשורין בחבל כמש"כ הב"י וא"כ נושאין החבל כמש"כ התו' והרא"ש רפ"ה דשבת. וע' ל"ח סוף הלכות כלאים דהא בירו' הוא מחלוקת רב ור"י גבי ולא יקשרנו לקרון דר"י ס"ל מפני שזה נושא עצלנותו של זה. ורב ס"ל דנושאין את החבל וקיי"ל בכ"ד כר"י ומשמע דלא ס"ל איסורא דנושאין את החבל. ולכאורה הי' נראה דע"כ צריך להחליף את האמוראי דלכאורה נראה דודאי לא הוה פ"ר שישא זה עצלותו של זה. וא"כ הוה דבר שא"מ וצ"ל דס"ל דשא"מ אסור. וא"כ הא קיי"ל דר"י סבר דבר שא"מ מותר כדאמרינן בשבת דפ"א דאר"י הלכה כסתם משנה ותנן דנזיר חופף ומפספס כו'. ורב ס"ל בריש כתובות דשא"מ אסור דמוסכריא דנזייתא אסור להדוקי' ביו"ט כו' ע"ש. וא"כ א"ש דפסקינן כר"י דנושא את החבל אסור. ועוד דהא באמת אנן קיי"ל דבר שא"מ מותר. וע"כ דאין הטעם משום דזה נושא עצלותו אלא משום שנושאין את החבל וניחא שפיר. אבל באמת משמעות הירו' דלא פליגי בהא דנושא את עצלותו דזה לכו"ע אסור. אלא בהא דנושאין את החבל. וע"כ צ"ל דנושאין את עצלותו הוה פ"ר וכו"ע מודי בו. אלא דרב מוסיף דאיכא גם איסור דנשיאת החבל. ור"י פליג בזה. ופלוגתיי' נראה דתלי בהכי דהא גבי כלאי זרעים בסי' הקודם מבואר דזורע לבדוק את השדה אם ראוי' למין זריעה זו. ואינו צריך לגוף הזרע אין בו איסור כלאים. וא"כ ה"נ י"ל דכיון דהא דקושרין הוא בשביל שלא יברחו ואי"צ להבאת החבל. א"כ אפשר דה"נ דלא חשוב בזה עושה בה מלאכה וכמו בכלאי זרעים. ומאן דפליג נראה דסבר דדווקא זריעה לא מיקרי בכה"ג דסתם זריעה הוא לצורך הצמיחה. אבל כאן כיון דהוא צריך להחבל בשביל השמירה וצריך שישאוהו מאי נ"מ בשביל מה שצריך מ"מ השתא הוא צריך להמלאכה. ולפי"ז אין ראי' לפסוק דלא כר"י דמתיר [ונראה דלא שייך זה ללא אפשר ולא מיכוין בפסחים (כ"ו) דהתם כ' התו' דדווקא במקום דלא הוה פ"ר] אבל באמת אין כאן קושי' כיון דהכי מוכח בסוגי' דשבת בש"ס דילן גופא דנשיאת החבל אסור מה לנו לראיות אחרות. ומ"מ נראה דמש"כ הט"ז בסק"ה לאסור לקשור שני מיני עופות בחבל לפי שדרך העופות להזיז ממקומן ונושאין את החבל. לולי ד"ק לא נראה כיון דאין הבעלים צריכין להזזתן בזה ודאי כו"ע מודי דאין איסור בזה כיון דאין לו צורך כלל בהמלאכה ודאי לא מיקרי כלל עושה מלאכה בכלאים ועוד נראה דלא הוה פ"ר ושרי וכמש"כ הרב בהגה סעיף זה וצ"ע:

שם בהגה רוכב סוס שימשוך כלב בחבל יש אוסרין הנה האוסרין ס"ל דלא בעינן לא קשורין ולא שיעשו מלאכה כאחד כמבואר ברא"ש (ה"ק). ולכאורה נראה דהרב חשש לדעתם להחמיר כשי' זו לגמרי. אבל נראה דזה אינו אלא להא דצריך קשורין. ואע"ג דהרא"ש כ' בהדיא בס"ה שם דבעי דווקא קשורין. וכן כ' התו' בפרק אוא"ב דיחדיו דלא תחרוש אתי לקשורין כמו בשעטנז ע"ש. מ"מ חשש בזה להחמיר. אבל בזה דס"ל להמחבר דבעי עשיית מלאכה כמש"כ לעיל ודאי גם הרב מודה. והכא ס"ל דאע"ג דהחבל ביד האדם מ"מ כיון דהאדם רוכב על הסוס חשוב כאלו הסוס נושא את האדם והחבל. והכלב הרי גם הוא נושא את החבל וחשוב כשניהם נושאים את החבל דאסור כנ"ל. ואע"ג דגבי שבת קיי"ל דנושא את התינוק ועליו כים מעות חי נושא את עצמו. ולא חשוב כנושא את הכים. הכא בכלאים שאני. ותדע דהא הסכימו התו' בפרק במה בהמה הנ"ל דאיסור כלאים משום החבל אע"ג דמשום שבת מבואר שם דליכא איסור משום החבל דהוא בטל לגבי הבהמה מ"מ לענין כלאים לא שייך זה וחשוב עושה מלאכה וה"נ לא בטיל החבל שביד האדם להאדם וחשוב כאלו הסוס נושא ושפיר הוה כלאים אבל בלא מלאכה כלל ודאי קיי"ל לדידן דליכא איסור וכן כשהאדם אינו רוכב אלא הולך ברגליו ומושך זה ביד אחד ומין השני ביד השני אין איסור כמש"כ הרא"ש בשבת שם ודו"ק:

הרמב"ם בסוף הפרק כ' הא דהמנהיג והמרביע בפסולי המוקדשין חייב משום כלאים. ופשוט דהוה"ד בכור בע"מ דהא גביה כתיב כצבי ואיל דיליף מיני' כלאים ומה שהשמיטו הטו"מ נראה פשוט דבאמת הח"ס בסי' ש"ה הקשה דהיכי חייל איסור כלאים דאינו אלא בשעושין מלאכה וכבר יש איסור עבודה בפה"מ ותי' דבהרבעה לא הוה עבודה דאו' ואע"ג דאמרינן במו"ק די"ב דאיכא איסור עבודה בהרבעה לא הוה אלא דרבנן בעלמא ע"ש. וכ' דכלאים דהנהגה חייל בכולל דהרבעה. ולענ"ד דבאמת לא יספיק זה בהא דפסחים מ"ז דיש חורש תלם אחד וחייב שמונה לאוין וחשיב חורש בשור וחמור והן מוקדשין. והתם היכי חל איסור כלאים דהנהגה על איסור מוקדשין. והתם לא שייך כלל הרבעה להנהגה. ול"מ לשי' רש"י שם דתרוויי' מוקדשין דקשה היכי חל אלא אפי' לשי' התו' שם דהחמור חולין מ"מ נראה דלא שייך לומר מגו דחל על החמור שהוא חולין כיון דאין איסור כלאים אלא בשני מינין. כל שאינו חל על האחד ודאי אינו חל על השני וכמש"כ הרמב"ם בנקודה הנפלאה גבי א"ה דבב"ח דלא חשוב מוסיף. אבל לולי ד"ק נראה דלא שייך כאן כלל איסור חל על איסור וכן כ' התו' בסו"פ ד"א גבי אם הי' שבת והוציאה בפיו ופירשו שם התו' דלא שייך שם אין אחע"א דהוצאה הוה איסור אחרינא ולא שייך כלל לאיסור אכילה אע"ג דפירשו בדיבור הקודם שם דבשעת הבליעה בא איסור הוצאה דשבת דזהו הנחתה. והרי באותה שעה הוא איסור האכילה דאיסורין. מ"מ כיון דאינו איסור אחד לא שייך בזה אחע"א. וכ"נ לי ראי' מדברי התו' בהא דמכות ט"ז גבי בטלו דאמר גבי אונס שגירש דאי קטלה לא שייך בטלו דקים לי' בדרבה מיני' וכ' התו' דילמא בקטלה בשוגג. ולכאורה נימא דאיסור ההריגה חל תחילה קודם איסור הביטול דל"ת דלא יוכל לשלחה וע"כ דבכה"ג לא שייך אין איסור חע"א כיון דהוא איסור אחר וה"נ לא שייך איסור עבודה לאיסור כלאים

כלאים ולא שייך אחע"א אלא היכי דשניהם איסור אחד כגון אכילה או ביאה או כל כה"ג. ועכ"פ כ"ז לעיקר הדין אבל לדידן כיון דקיי"ל דבכור בע"מ אסור בגיזה ועבודה כמבואר בסש"ח לא הוצרכו להביא איסור כלאים דלדידן בלאו הכי אסור משום עבודה ועפ"ת בסש"ח :

וראיתי דבר תמוה לענ"ד במל"מ דכ' דפה"מ בפה"מ לא הוה כלאים דהוה כפרידות דיש בשניהם שני צדדים ע"ש ולענ"ד הוא תמוה דכיון דאפי' מנהיג אחד אמרינן דהוא כלאים א"כ במרביע שני פה"מ פשוט דהוה שני פעמים כלאים דצד זה משתמש בצד השני וכ"ש מחצי עבד וחצי ב"ח עם חצי שפחה וחב"ח כמש"כ לעיל בשם התו' וע"ש מש"כ לחלק מפרידות ודברי המל"מ צע"ג :

סימן רצח ס"א והאידנא משי מצוי ביינו ואין בו משום מראית העין בפ"ת בשם תפ"י מקשה דכל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו ואפי' בטל הטעם ונדחקו ליישב ואולי לא ראה דברי הר"ש שם דכ' בפירוש דשיראים דמתני' שם אינן שיראים המצוים ביינו דהנהו דידן לא הי' ביניהם כלל וכן נוטה לשון הרא"ש ומיני שיראים אלו כו' משמע דהיינו דאותן שבזמנינו הם שיראים אחרים וא"כ הנהו דידן לא נאסרו כלל וכיון דיש טעם לחלק פשיטא דאין לאסור כלל :

ס"ב רחל בת עז צמרה אסור עם פשתן משום מה"ע. הגר"א כ' דמשמעות הש"ס דאינו לוקה אבל איסורא דאו' איכא ולכאורה יש ראי' נכונה לד"ק דהנה בש"מ בגליון הנדפס מחדש מקשה שם דהא בנגעים שם דילפינן דאינו מטמא מהיקש דצמר לפשתן דלא נשתנה ממעיט ג"כ במסכת נגעים פ"י דגם צבוע אינו מטמא דחשוב נשתנה וא"כ ה"נ בכלאים דילפינן מהאי הקישא לרחל בת עז ה"נ נימא דצמר צבוע אין בו משום כלאים (פירוש וזה ודאי א"א דהא איצטריך סמוכים להתיר תכלת בציצית) ע"ש שכ' לתרץ בדוחק דבנגעים איכא יתורא אבל לשי' הגר"א דאיסורא דאורייתא איכא אפי' בנשתנה. וא"כ א"ש דגם צבוע שפיר הוה נשתנה ומ"מ איצטריך קרא בכלאים בציצית כיון דאפי' נשתנה איכא איסורא דאו'. ומ"מ יש להקשות דא"כ היכי ילפינן מכלאים בציצית עשה דוחה ל"ת ללאו שיש בו מלקות כיון דהכא ליכא מלקות. אבל לענ"ד עפ"מ שכ' התו' בע"ז מ"ו גבי בעיא דהמשתחווה לקמת חיטין סלתן מהו למנחות אף שנשתנו וכ' דמשמע דדווקא לסולת ולוולד מיבעי אי מהני שינוי. אבל על האם ל"מ שינוי ובגזלן מהני שנוי גם להאם ותי' דקדשים שאני ע"ש. הרי אע"ג דבתרויי' מהני שינוי אינן דומין וה"נ אע"ג דגבי כלאים איכא קרא בהדיא דצביעה ל"ח שינוי גבי נגעים שפיר ממעטינן גם שינוי דצביעה. וע' תו' ר"פ הגוזל קמא ד"ה ר"ש בן יהוד' דכ' דאע"ג דבטוואו מודה דהוה שינוי מ"מ בצביעה ס"ל כיון דאינו בגוף הדבר לא הוה שינוי ע"ש וכמש"כ. ולפ"ז אדרבה יש סעד לשי' הרמב"ם דבנשתנה ליכא איסורא כלל. ומשו"ה יש ללמוד מהא דסמוכים דתכלת לעשה דוחה ל"ת וגם דל"מ שינוי דצביעה. וסברא דבנשתנה הוא איסור דאוריי' ואינו לוקה לא ס"ל כלל. אלא אי איתמעיט לגמרי איתמעיט וא"ש. אבל לשי' הגר"א דס"ל דאינו לוקה אבל איסורא דאורייתא איכא. וא"כ שפיר איצטריך סמוכים להתיר. ותיקשה כמש"כ דאין ללמוד מכאן לעשה דוחה לאו גמור שיש בו מלקות. שוב ראיתי בר"ש רפ"ח דכלאים דהביא ירושלמי דאמר בהדיא דאיכא הכא תרתי כללי דלא דמיין דבכלאים צביעה אסור. ובנגעים טהור. ומשני דשאני נגעים דכתיב צמר צמר שני פעמים ע"ש ולק"מ מכאן ודו"ק:

סימן רצט ס"א צמר רחלים וצ"ג שטרפן כו' אם הרוב מהגמלים מותר לערב עם פשתן שצורתו צורת צ"ג ואין חוששין לנימות צמר המעורב בהן מפני שאינן חוטין לפיכך עורות כבשים כו' מותר לתפור בחוט פשתן ואין חוששין לנימות צמר שיכרכו בחוט התפירה שבטלו הרא"ב"ד השיג ע"ז דהו"ל למימר שאינו שוע טווי ונוז ואי משום דמדרבנן אסור בלא ביטול א"כ הרי אין צמר בטל בפשתן אלא דלא חששו לספק דרבנן. והנה לענ"ד יש מקום לומר בסברת הרמב"ם דהנימות המחובר בעור גופי' הוה כשוע טווי ונוז אבל גם בל"ה נראה דס"ל להרמב"ם דאין זה ספק אלא ודאי וכן משמעות לשונו. ומה שהקשה דצמר אינו בטל בפשתן הנה דבריו הקדושים ברור מללו דהוכיח מדינא דמתני' דצמר רחלים וצ"ג שטרפן דהרי יש נימות המעורב וניכר שהם צמר. ובזה ודאי לא שייך ביטול ברוב (וביותר נראה דגם עיקר הביטול שבמתני' שם לא שייך כשאר ביטול איסורין דהכא ודאי ניכר התערובות. אלא דגוף הדבר וצורתו משתנה לצורת הרוב ואינו צורת צמר רחלים כלל וכ"ש לפ"מ שבארנו בסי' הקודם דנשתנה מותר. וכן מורה ע"ז לשונו הקדוש) אלא דלנימות בעלמא ל"ח והם בטילים. ואין הפירוש בזה כדין ביטול איסורין אלא כמו כילה וכסכסיה דבטילין כסכסים לגבי כילה בשבת קל"ט. וכן בצק שבסידקי עריבה בטל במיעוטו בר"פ א"ע ובכ"ד דהכוונה דהטפל בטל לגבי עיקר. וה"נ הנימות אין חשובין כלל ובטילין ואינן חשובין כלל כצמר. וע' לקמן סי' הסמוך ש"ך סקי"א לענין עורות התפורין עם חוט פשתן לחברן עם צמר שהביא דברי הר"ש שכתב דהחוט בטל לגבי העור והגר"א כ' ע"ז שאינו מובן והולך לשי' בסי' זה שמסכים עם הרא"ב"ד. אבל פשוט כמש"כ. ואע"ג דהכא אמרו דחוטין אינן בטילין הוא פשוט ג"כ דהכא בנארג בבגד הלא כל הבגד הוא מחוטין וכל חוט הוא מכלל חשיבות הבגד וזה אסרה תורה. אבל התם שהחוט אינו אלא לחבר העורות פשוט שהוא בטל לגבי העור וכ"ז ברור :

שם אבל חוטין אפי' חוט כ"ש של צמר בבגד גדול של פשתן כו'. בהגר"א סק"ה הקשה גם כאן דצמר בפשתן ל"ב כלל. והוא קושי' הדרישה בטור ותי' שם דכוונתו אפי' עם מין אחר. וה"נ פשוט דגם כאן הכוונה בבגד גדול שיש בו פשתן דחוטין ניכרים בפ"ע אין להם ביטול והוא הצעה לס"ב דבסמוך :

ועט"ז סק"א עוד הקשה בדרי' כו' ואני אומר כו' ותמיהני שאחרי כל אריכות פלפולו העלה בטור כדברי הדרי' וכל פלפולו וראיותיו אינו אלא לסייע להדרי' דצמר בפשתן ל"ב. גם על קושי' הראשונה של הדרי' למה מותר לבטל לכתחילה שכ' בסוף לתרץ (ואינו שייך כלל עם הקושי' השני' ופלפולו שם ולא ידעתי מה זה העירוב הזה) גם זה הוא בדרי' שם בקיצור דכ"ז שלא ניטוו אין כאן איסור. ועיקר הדבר מפורש באו"ח סתמ"ז בט"ז עצמו וכל האחרונים שם מדברי המרדכי גבי סכך פסול דכ"ז שאין אסור יכול לבטל לכתחי' ומשום זה מותר לבטל חמץ קודם פסח ע"ש :

ש"ך סק"א בהשגתו על העט"ז וא"כ הדרא קושי' לדוכתא דהא בשר בחלב בטל אפי' יבש ביבש כו'. כל דברי הש"ך מעורבין ומגומגמין ומתיבת והלכך עד סוה"ד נראה ששייך כאן. ומ"מ אין הבנה לדבריו מש"כ דבבשר בחלב אינו בטל אפי' יבש ביבש מה שייך בשר בחלב ביבש ביבש ואם חתיכת בשר שנאסרה מבליעת חלב בין חתיכות. זהו אינו בב"ח דזהו איסור בהיתר ככל האיסורין וכיו"ב כ' בעצמו לעיל סצ"ד סקכ"ב. והעט"ז לא כ' חילוק זה אלא בהיתר בהיתר. אמנם מה שהשיג מדברי התו' והרא"ש דהטעם דבב"ח. משום דאין כאן טעם. זהו ודאי ברור. אבל אפשר דגם דברי העט"ז מכוונין לזה אלא דהוא הוספת ביאור לדבריהם ודו"ק. ובתשו' הגרע"א סר"ז הקשה על טעם זה מסוגי' דחולין ק"ח דאמר אביי דש"מ דנותן טעם ברוב דאוריי' דאי ס"ד לאו דאוריי' מבב"ח מ"ט ל"ג דחידוש הוא. א"ה אפי' ליכא נו"ט נמי ולימא דהיכי דליכא נו"ט שאני דכמאן דליתא דמי. וע"ש שתי' בדרך רחוק די"ל דלאביי לא הוצרכו הפו' לחדש כלל הך סברא דהיתר בהיתר ל"ב. והא דבגד שאבד בו כלאים אסור י"ל לאביי לשי' דס"ל דצובעו ומותר דאפשר להכיר. וא"כ כיון דאפשר להכיר ודאי אין כאן ביטול. אלא רבא אמר עלה שם מנ"ל הא ופליג לדידי' הוצרכו לחדש הך סברא יעו"ש. ובאמת אינו מוכרח דפליג לדינא. וגם לאביי לא יספיק כלל תי' שהוא משום שיכול להכיר. דהנה מבואר בצו"פ שנתערבו מביא מ"א ומבטל אחד מהן. ומשמע בהדיא דאם הי' כדומה הרבה פשתן ומעט צמר יכול להביא קנבוס מרובה מהצמר ומבטל הצמר והוא מותר וכ"כ הגרע"א בעצמו כאן בחידושיו בשם התשב"ץ ע"ש. ובודאי גם בזה יכול להכיר הצמר בצביעה דודאי קנבוס ג"כ

טבע הפשתן בצביעה. והצמר ניכר. ואפ"ה בטל. והיכי יתבטל הא אפשר להכיר. וע"כ צריך לחלק דאינו ניכר אלא חוט טוי בפ"ע אבל כ"ז שלא נטווה מתערבין יחד ואינו ניכר בצביעה וכן ברור בסברא. ולפ"ז תקשה מתני' דצמר רחלים וצמר גמלים שטרפן דבטל ברוב. ומבואר דהא צו"פ ל"ב ברוב. והכא כיון דאינו ניכר בצביעה כנ"ל. למה לא בטל. וע"כ דגם לאביי היתר בהיתר ל"ב. והדרא קושי' לדוכתא מבב"ח דבטל היכי דאינו בנו"ט. וצ"ל גם לדידי' דהטעם דכמאן דליתא דמי כנ"ל וא"כ מאי פריך אביי א"ה אפי' ליכא נו"ט נמי. ולענ"ד נראה פשוט דבאמת לא שייך הך חילוק דהיכי דליכא נו"ט בטל גם בהיתר בהיתר. אלא לפ"מ דקיי"ל דטכ"ע דאוריי' וא"כ נו"ט כמאן דאיתא. ובליכא נו"ט הוא כמאן דליתא. אבל אי טכ"ע לאו דאו' ובאיסור הוא בטל. וע"כ דחשוב כמאן דליתא ואפ"ה בהיתר בהיתר ל"ב. א"כ אפי' ליכא נו"ט אין לחלק בזה והו"ל למימר דל"ב ושפיר מוכיח אביי ודוק:

והפ"ת הביא דברי הח"ם מהא דהמעביר עצין נקוב בכרם. דבעי דווקא הוסיף מאתים הא ל"ה בטל. ולענ"ד דבריו תמוהין דאין עניינו לכאן כלל. דהתם גזה"כ דזרוע ובא אין העיקר נאסר. ואינו נאסר אלא הגדל אח"כ באיסור. וכ"ז שהוא גדל הוא גדל באיסור. אלא דכ"ז שלא הוסיף מאתים הוא בטל בהגדל קודם שהוא היתר והוא ביטול איסור בהיתר ככל איסורין המתבטלין וז"ב:

סימן ש ס"א או קשר חוטי צמר בחוטי פשתן או שגדלן ה"ז כלאים. משמעות הדברים דזה כלאים כמו שהוא ונראה דזה אינו בפחות משלשה חוטין כדאמרינן בשבת ד"ם לענין טומאה דאריג כ"ש היינו שכן עני קולע שלש חוטין ותולה בצוואר בתו ומרבה לה מאו בגד וילפינן כלאים מיני' כדמשמע בסוגי' דצו"פ שם (דכ"ו) וה"נ ילפינן דבכה"ג חשוב בגד לענין כלאים. אבל חוט אחד ודאי אינו באיסור כלאים דבגד ולבישה כתיב בי' וכן כ' כל האחרונים וכן משמעות הפו':

ס"ב חבר בתכיפה אחת וקבץ ראשי החוטים או שתכף שתי תכיפות ה"ז כלאים ובהגה וי"א דאינו כלאים אלא בב"ת וקשר. ולולי שאיני כדאי נראה להשוות המחלוקת דהנה יש לדקדק בלשון המשנה התוכף ת"א אינה חבור כו' והשומטה בשבת פטור עשה שני ראשי' לצד אחד חבור כו' והשומטה חייב דלמה נקט הפטור והחיוב בשבת על השומטה ולא על העושה. אלא דבאמת בדרך תפירה ודאי אינו אלא בשני תפירות וקשר וכ"כ הרמב"ם גבי שבת [ובט"ז כ' פנים לחלק ביניהם בין שבת לכלאים. והוא תמוה דהרי המשנה משוה אותם]. אלא דפשוט דלכו"ע זה לא שייך אלא דרך תפירה בחוט שהוא כדרך התופרין אבל עשה במשיחה חזקה בקשר חזק. ודאי דאפי' בתכיפה אחת ה"ז חיבור. אלא דאינו מדין תפירה אלא מדין קשירה. והוא חייב בין בכלאים ובין בשבת. ולשון הש"ם בשבת בכ"ד גבי קשר. הלשון הוא קשר של קיימא. דהיינו שלא יהי' יכול להתירו בלא מלאכה. הרי שתלוי דין הקשירה בדין המתיר. ומשו"ה נקט המשנה דין השומטה דזה העיקר בדין הקשירה. ולדינא אין שום מחלוקת והוא ברור ומדוקדק בלשונות הרמב"ם והפו' ע"ש:

ס"ג בגד צמר שנפרם מותר לפרוף אותו בחוט פשתן ע' טור דר"ת כתב ע"ז דתוספתא זו ניסנית בטעות והרא"ש כתב דטעמא לפי שיכול להוציא בלא התרת הקשר. ונראה דר"ת לא נחית לביאור הרא"ש. אבל לפי מה שבאר הרא"ש ודאי דגם ר"ת מודה בזה דהוא מותר דהא הוא מפורש בירו' הביאו הר"ש דבכה"ג שרי דשניך והוא נחתה ע"ש. וכן גבי משיחות של ארגמן מבואר שם דבכה"ג דיכול להוציאו לכו"ע שרי. ובאמת דלשון פורף מבואר בשבת פרק במה אשה פורפת אשה ע"ג אגוז ע"ש דהיינו כריכה ופלוגתא דירו' במאן דיהיב פריטי בסמרטוט דעמר ואסר בחוטא דכתן דהביא הר"ש נראה פשוט דלא שייך להך דהכא דהתם איירי בחוט שהוא קשור בו בהסמרטוט וא"א להוציאו וכעין דברי הרב בהגה ס"ד והחיבור ודאי הוה משוה לי' כלאים אלא דהפלוגתא אי הוה דרך חימוס בכך כפלוגתא דבגמרא דילן בבילה סופ"ק אלא דבש"ס דילן אמרינן בפריטי כו"ע מודו. ול"פ אלא בביזרני. ובירו' פליגי גם בפריטי ונכון:

ס"ה רצועה שקצה הא' של צמר והב' של פשתן אע"ג שרצועה של עור באמצע אסור לחגור בה מפני שקושר שני ראשיו כשחוגר בה. לא זכיתי להלוס יפה סברא זו דהא הקשירה לחגור בה הרי אינו קשר של קיימא כמבואר לענין שבת ועוד דאם נחשבנו קשר של קיימא א"כ הרי כבר חשוב כמו שהצמר והפשתן מחוברין זה בצד זה. והרי כבר מבואר לעיל סרצ"ט דבגד קנבוס שיש בו שני חוטין א' של צמר וא' של פשתן זה בצד זה ה"ה כלאים לכו"ע. ואולי י"ל בדוחק דכך הוא ההסבר דהא באמת גם עכשיו הם מחוברין אלא דיש הפסק עור אבל כיון דדרך לבישתו שיקשרם ביחד ממש בלא הפסק משו"ה שפיר חשוב כמחוברין זה אצל זה תמיד כמו שהוא בשעת הלבישה וצ"ע:

ס"ו המנהיג בהמות בחבלים מצו"פ אם קשרם אסור לכרוך על ידו עש"ך דלא הוה דשא"מ דהוא פ"ר ונראה דהוא לפי שהוא נוגע בבשרו ומושך בכח וע"כ הוא מתחמם. ומיהו לפי שי' המתירין בסש"א בכלאים דרבנן בקשין אפי' בלבישה. יש לעיין בכאן דהא חבלים מבואר בשבת ד"ם דלא חשוב ארוג וא"כ אין כאן כלאים דאורייתא ופשוט דחבלים קשין הן כמבואר בסו"פ אע"פ גבי משרה אשתו ע"י שליש שצריך ליתן לה מפץ דלא לבגור לה חבלא. וא"כ שרי בלבישה ג"כ. וצריך לדחוק דהכא איירי בחבל דגרדי המוזכר ברים פסחים דמשמע שהוא גם רך והוה כלאים דאורייתא וצ"ע. ולפי דברי הט"ז לקמן סי' הסמוך סק"ו דהכא האיסור לפי שתיקן החבלים לכתחי' לכך. י"ל לפמש"כ שם דכל שתיקן בפירוש לזה ודאי הוה כלבישה אפי' בקשין ע"ש א"כ א"ש:

סימן שא ס"א אבל כרים וכסתות שהם קשין והתו' והמרדכי בשם סמ"ג והר"ן כ' הטעם דאין דרכן בלבישה. ולכאורה הי' נראה לסייע להו מדלא אייתי בסופ"ק דבילה וביומא ר"פ בא לו סברא דקשין אלא ממימרא דר"ה בדר"י ולא ממתני' דכו"כ הנ"ל. אבל אחר העיון הוא להיפוך דאי ס"ד דהיתר כו"כ אינו מטעם קשין א"כ למה לא משני מתני' דבילה שם דמשלחין כלאים ביו"ט. לפי שראוין לכו"כ. שוב ראיתי שהר"ן בסו"ד שם הרגיש בזה וכ' דהוה מצי לשנויי הכי אלא דלא איצטריך דמתני' היא ודוחק. ועוד דגם הא דקשין הוא מתני' דתמיד. לפ"מ דמסיק ביומא דתחת ראשיהן ומשום דב"כ קשין הן ע"ש. ומה שדקדקנו לפי דברי המחבר הא דלא אייתי מתני' י"ל לפי דר"ה ברדר"י הוא מפרש דהתירא הוא בשביל שהוא קשה ונקט גמדא דהיינו דקשין. וכ"ש לפמש"כ התו' והרא"ש דדר"ה מותר אפי' בלבישה דהוא כלאים דרבנן ע"ש. דודאי א"ש דבעי לאשכוחי אפי' במלבוש:

שם בד"א בריקנין ונתונין ע"ג אצטבא של עץ כו'. והוא מהירו' ובכ"מ נדחק ליישב השגת הראב"ד על הרמב"ם שהשמיט זה ע"ש. ולכאורה נראה דהרמב"ם סמך על סוגי' דיומא הנ"ל דמסיק דלעולם תחת ראשיהן ממש דב"כ קשין הן והרי אינו קשה אלא האבנט שיש בו כלאים שחוטין כפול כ"ד. אבל שאר הבגדים הם של שש לבדו והם רכין ומשמע דאפי' האבנט על שאר הבגדים ג"כ מותר. ואע"ג דבעי נמי שלא יהא בשרו נוגע י"ל דסמיך הש"ם על תחילת הסוגי' דאמר דמפסיק מידי אבל זה לא הזכיר כלל דצריך שלא יהיו מונחים על הבגדים וע"כ משמע דש"ם דילן לא קפיד בהא:

ס"ה לא ילבש כלאים אפי' להבריח מן האנסין עש"ך סק"ח בשם הב"י דשי' הרמב"ם דבלבישה גמורה לא שייך אינו מתכוין. ובאמת כן הוא לשון הרמב"ם גבי מוכרי כסות שכ' בכלאים שהן על כתיפן. משמע ולא לבישה גמורה אבל לא יישב עדיין סוגי' דב"ק דמתיר בהדיא אפי' לבישה בדשא"מ. ונראה דסמך הרמב"ם לדחות סוגי' זו מהא דריש ערכין דאמרינן דב"כ אישתרי כלאים גביי'. וכמש"כ הר"ן להוכיח משם לענין לבישה דאסור אפי' בקשה וה"נ לענין להבריח מן האנסין דהא בב"כ נמי ליכא כלאים אלא אבנט ומה לי לובש האבנט בשביל העבודה. או בשביל להבריח. אלא ע"כ דבלבישה גמורה אין חילוק. וסוגי' זו דכלאים הותרו לגבוה

לגבוה איתא נמי בריש מנחות ע"ש. ודחי חדא מקמי תרתי. וע"ד החידוד אמרתי דבב"ק הא קאי אליבא דר"ע. ויש הוכחה מר"ע בריש תענית ובע"ז ל"ד דלא הוה בידו במה שמש משה בימי מלואים. וע"ש בתו' דנסתפק אי הותר לו כלאים. וש"מ דס"ל לר"ע דאפי' כלאים אין איסור לצורך עבודה. והתם הרי לא הי' לו מצוה אלא דהוה כמו"כ. וע"כ דלר"ע אפי' לבישה גמורה ברי. אבל לפ"מ דפשיט שם בחלוק לבן וגי' התו' שאין בו עמרא ש"מ דכלאים אסור ואכמ"ל. ולייש"ב הא דערכין אליבא דהחולקין על הרמב"ם נראה דס"ל דבאמת סתם כל מלבוש דרכו להנאת חמוס וכמש"כ רש"י בר"פ בא לו גבי ב"כ קשין הן ע"ש. וכל שאינו לובשו לדרך תשמישו העשוי לכך הוה א"מ ושרי. אבל במלבוש שנעשה לכתחי' לשם לבישה אחרת וכל עיקרו של מלבוש זה הוא מתחילה לכך ודאי הרי מלבוש הוא והלובשו לובש כלאים ומשו"ה האבנט שעיקרו נעשה לכך ודאי יש בו משום כלאים ומיושב קו' הר"ן הנ"ל על רש"י דמתיר קשין בלבישה. דא"כ אין איסור כלל בב"כ דהכא באבנט איסורו דרך עבודה ודו"ק. ובזה יתבאר היטב מה שהניח רבינו הגר"א בצע"ג בס"י גבי בגד שמסתפרים בו. שכ' שאם יש לו בית ראש אסור. והנה הרא"ש פירש דזה כוונת הירו' שאמר בלשון אם מיכוין ללבישה ותמה הגר"א דמאי נ"מ אם יש לו בית ראש הא עיקר הדבר תלוי בכוונה. והשתא א"ש דודאי אין לפרש כוונת הירו' בכוונת חוס ממש דא"כ פשי' ובודאי דהוא אסור גם בכולהו דחשיב שם להיתר. ומ"ש דנקט לאיסור זה כאן במטפחת הספרים ע"כ פירש דמכוין ללבישה דהירו' היינו דאינו סדין סתם ככל הסדינין דעיקר כוונתן להנאת כיסוי כדרכן אלא ביש לו בית ראש ועיקרו נעשה ללבישה זו וא"כ אף דאין זה דרך כל מלבוש דאינו אלא להצלת בגדיו מ"מ כיון דנעשה לכך מתחילה הוה כאבנט של ב"כ דע"כ מלבוש הוא והלובשו חייב משום כלאים וזהו מיכוין ללבישה שאמר הירו' דהיינו דעשיית הבגד מיכוין לזו הלבישה ודוק:

ט"ז סק"ו וזה מוכרח בגמרא שאמרו לא יכרוך ויקשור והו"ל לומר יקשור ויכרוך כו' והמעיין בש"ס אין זה הכרח דבמתני' ליתא אלא לא יכרוך והש"ס מוסיף יקשור ונקט לי' לבסוף ע"ש:

שם סקי"ב הביא להקשות בשם הדרישה על שי' הגאונים דמותר להניח כלאים במנעול תחת עקב הרגל דאינו מתחמם דהא בגד שיש בו כלאים בצ"א אפי' הכלאים ע"ג קרקע אסור להעלות עליו אפי' הצד שאין בו כלאים וא"כ גם החלק שמלביש את כל הרגל יש בו איסור כלאים ולולי ד"ק נראה דכיון דכל לבישת בגד זה א"א שיהי' הכלאים אלא תחת הרגל שאינו מתחמם לא חשוב כלל שיש בו כלאים כיון דהכלאים אינן ראוין ללבישה הוה כאין בו כלאים. ומיהו אי הוה מתחמם לא הוה שרי אע"ג דודאי כמו שמותר לישב ע"ג כלאים מן התורה ודאי דמותר ג"כ לעמוד על כלאים ל"ח בשביל זה אין בו כלאים דה"ה מנעול והוא בכלל מלבוש כדמוכח כל הסוגי' דיומא דע"ח ע"ש. [וע' פ"ת סרי"ח סק"ב בשם השבו"י] ויותר מזה כ' רש"י בבינה די"ד ד"ה שמא תכרך לו נימא דאע"ג דהנימא אינה מחממת מ"מ כיון דהוא מחמם מלמטה ונימא נכרכת עלי' הוה כלאים ע"ש וכ"ש בכה"ג דהכא. אבל כיון דאינו מתחמם ואין הכלאים במקום חמוס ל"ח כלל שיש בו כלאים ודוק:

סימן שב ט"ז סק"א או ינתק החוט כו' וכיון דיש בו הפ"מ דאסור למכור לעכו"ם הקילו כו' ע"ש ולענ"ד הוא תימה דא"כ לא יתירו לו בזה אלא מכירה לעכו"ם ועוד דהא בחבילי תלתן של כה"כ שנתערבו קיי"ל דידלקו כולן וע' תו' יבמות פ"א בשם הירושלמי משום דאסור למכור לעכו"ם שמא יחזור וימכרנו לישראל ואפ"ה אין מתירין להפיל אחד לים. ומלבד כ"ז משמע בסי' הקודם מבריי' דנדה דבגד שאבד בו כלאים אין לו תקנה. אלא התירו לעשותו תכריכין למת [ומתקנה דצביעה ל"ק די"ל דאיירי בצבועין החוטין כבר אבל אם יש תקנה להסיר החוט הו"ל למתני'] ואין לומר דהא הך דהכא אינו אלא בכלאים דרבנן והתם איירי בכלאים דאו' דא"כ בע"ז (דע"ג) היכי פריך מינה לרבא דשרי בכריא דחיטי דנפל עליו יי"נ לזבוני לעכו"ם והכא אסור.

ואי דהכא הוה דווקא בדאורייתא מאי קושי' הא בדרבא אפי' יי"נ ממש אינו אלא דרבנן. ושפיר י"ל דל"ח. והכא הא איירי דווקא בדאו'. וע"כ דפשי' לי' דאיירי נמי בכלאים דרבנן ומשמע דאפ"ה אין תקנה בהסרת החוט. ולולי ד"ק נראה ברור דהכא דווקא בידע החוט של כלאים אלא דהתיר בדרבנן לסמוך אהא דודאי אינתק שפיר. ואע"ג דבחוטי עוקץ בסס"ד אי לא שליף להו כדחמימי צריך לחטוטי בתריי' י"ל דהכא רגיל טפי לנתק לגמרי כמו שם בחמימי וסמכו ע"ז בדרבנן. ואע"ג דמשמעות הטור קצת כמש"כ הט"ז. אמנם בש"ס והרא"ש משמע בפירוש דמנתק את החוט הידוע לו ע"ש וצ"ע. שוב ראיתי בנוב"י תניינא סקצ"ג לענין גיזת בכור שנתערב ויכול להכיר אלא שא"א לצמצם שמא ישאר איזה נימות למד מהך סוגי' דחוטא דכלאים דסמכינן בדרבנן דנתק שפיר הרי שמפרש כמש"כ ולא כדברי הט"ז דכל מה שמנתק מהני והוא דווקא הכא ולא בשום דוכתא ע"ש:

סק"ב וכן מוכח בגמרא דמדמה בדיקה זו להא דבודק עד שמגיע לסלע דהיינו בכזית מת שנפל בגל. וה"נ צובע את הבגד דכאן מהני אפי' בדאו' ובאמת משום הא לא איריא כ"כ. וכדאמרינן בחולין פ"ה אם אמרו ס"ט לטהר יאמרו ספק איסור להתיר. וי"ל דלא מדמי הכא לטומאה אלא בספק דרבנן אבל בפסחים ד"י ובבכורות סופ"ב מדמי לה שם בהדיא גם לאיסור דאוריי' ע"ש. ומ"מ אף שכן משמע בהדיא בדברי הרמב"ם דאיירי בכלאים דאוריי' מ"מ בטור נראה לכאורה דגם בזה התנה דדווקא בדרבנן. והטעם נראה דהא על בדיקה זו דצביעה מתמה הש"ס שם מנ"ל לסבא הא (פירוש דבדיקה היא) דבאמת צ"ע גדול לסמוך ע"ז דהא מצינו בריש ברכות שיכיר בין תכלת ללבן. ופירש"י שם דהיינו דיש מקומות שלא נקלט הצבע יפה ע"ש. הרי דגם בצמר יש מקומות דאינו נקלט כ"כ וי"ל דמשו"ה פשתן שנתערב בו צמר אינו ניכר. ולהיפוך פשתן של ר"א בן חרסים ביומא ל"ה דהי' בשרו נראית מתוכה ודאי דפשתן כזה קולט את הצבע יפה כצמר וג"כ אינו ניכר תערובתו בצמר וא"כ ודאי א"א לסמוך בזה בספק דאוריי' וי"ל דלא סמכו אלא בספק דרבנן דיש לסמוך על הרגילות אבל לא בדאוריי' וצע"ג:

סימן שג ס"א בהגה וי"א דאם הי' הלובש שוגג אין צריך לומר לו בשוק משום כבוד הבריות בתשו' שאג"א סנ"ח מקשה ע"ז מדברי התוס' בשבועות (ד"ל) שכ' דכשעושין מעשה ע"י חשוב כקום ועשה ול"מ כבה"ב אלא בשוא"ת ע"ש. ול"ז להבין ד"ק דמה מצא שם יותר מדברי הש"ס דברכות גופא דאמרינן קורעו ול"מ אלא בשוא"ת והכא קום ועשה אלא דשי' הרא"ש לחלק דדווקא כשעושין במזיד ולא בשוגג וא"כ הרי דברי התו' שם ג"כ משמע דקאי אמזידין וכדמייתי שם ההיא דסל וקופה וכ' כשרוצה אחר ליטלן דודאי ה"ה מזיד. וה"נ גם באשה דאיסורא שם בכה"ג דהיא מזידה. בזה חשוב גם השותק כעושה מעשה. אבל לא כשהעובר הוא שוגג. אבל לולי שאיני כדאי מלבד דהוא חידוש גדול להקל בשוגג באיסור דאו' דהרי חייבין חטאת על השוגג אלא דיש קצת לדקדק להיפוך דהא כבר הוכיח הנוב"י או"ח סל"ה מהירו' דאפי' בשוא"ת לא נדחה מפני כבה"ב אלא לפ"ש אבל לא באיסור תמידי ע"ש וא"כ איסור תמידי אפי' מצות עשה ודאי לא נדחה מפני כה"ב. והרי מצינו בר"פ מעשר בהמה דבטלו מצות מע"ב בזה"ז מפני תקלה דילמא אתי לידי גיזה ועבודה בשוגג ע"ש הרי דבטלו מ"ע תמידית בשביל חשש איסור שוגג דקום ועשה לפי שעה וע"כ דזה חמור ממ"ע תמידית וכיון דאין כבה"ב דוחה מ"ע תמידית כנ"ל אפי' בשואל"ת כ"ש דלא דחי כבה"ב אפי' איסור שוגג לפ"ש בקום ועשה וצע"ג:

הלכות בכור

סימן שה ס"א חייב לפדות בכור בחמשה סלעים עט"ז דהוא משקל חמשה לוט ושליש כסף טהור של משקל קיר"ה ובזמנינו נתקטנו המשקלות ובי"א ורביע שלהם יש ט"ז שלנו. וכ' הגר"א שלפ"ז צריך עתה שבעה לוט וחצי וחלק אחד

אחד משנים עשר בלוט ולפי החשבון עדיין חסר חצי דאלע וחלק אחד משלשים בדאלע והם ז"ל וחצי וכ"ד דאלע שהוא א' מי"ב בלוט ועוד חצי דאלע וחלק א' מל' בדאלע דוק ותשכח כי קשה להאריך בזה. והגר"א ל"ד במשהו זה כעין שכ' על הט"ז ע"ש. והנה כ"ז בכסף טהור ובכסף הרגיל בזמנינו שהם על שם מבחן י"ב. צריך להוסיף מ"ב דאלע על כל לוט. שנראה שחסר כסף י"ד דאלע לכל זאלאטניק שצריך להיות צ"ו ואינו אלא פ"ב. [ובאמת אני נבוך עתה מהו כסף טהור שבתורה אבל עכ"פ בזה בודאי סגי] ובס"ה הוא שמנה וב' שלישי לוט ושבעה דאלעס ויותר מחלק עשירית בדאלע ולא יגיע לתשיעית. ובזה יוצא יד"ח בודאי. ואף שהגר"א מסתפק שמא עכשיו נתקטן יותר. לדעתי כיון דמשקל הפונט הרגיל רואין אנו שהוא שוה עם משקל הפונט של האפטייקין ובמשקל האפטייק נודע שהוא עדיין על המשקל הישן בלי שינוי וצ"ע ובדיקה בזה. והנה חמשה רו"כ של ממשלתנו הרוממה שהם משקל עשרים זאלאטניק ומאה וחמשה דאלעס שהם ז"ל וט' דאלעס כשנוסיף עליהם משקל ק"ס דאלעס ויהי' בס"ה קס"ט ד'. וקמ"ד ד' הוא חצי לוט. ונשארו כ"ה דאלעס. והוא מכוין לשיעור ה' סלעים כנ"ל. וארבעים קא"פ כסף הוא קס"ב ד' וא"כ יוצא יד"ח בחמשה רו"כ וארבעים קא"פ בזמנינו. (ומיהו כ"ז אם הוא כסף טהור גמור וכ"כ שא"י לכוין זה כעת) ומיהו כ"כ הגר"א שתלוי במקח הכסף טהור בזמנו. ובכל מה שנוכל לקנות משקל חשבון הכסף טהור כנ"ל יוצא בו. והנה ממשקל רובל של ממשלתנו הרוממה נראה שכיוונו לעשות אותו כשקל הקודש ממש שהם ארבעה דינרים שלכל דינר קנ"ב פרוטות שהם צ"ו שעורות. וכ"ה הרובל ארבעה זאלאטניק שלכל זאלאטניק צ"ו דאלעס. שהוא משקל שעורות. אלא ששעורות שלהם הם גרועים משעורות של הקדמונים כחלק שביעית שהוא שביעית משפ"ד שעורות שבשקל. והוא קרוב לנ"ה ואינו כ"כ ודיו בנ"ג. והממשלה כבר הוסיפה כ"א דאלעס וצריך להוסיף עוד על כל רובל ל"ב דאלעס ויהי' מכוין עם שקל הקודש ולחמשה רובל הם ק"ס דאלעס ואז הוא מכוין עם חמשה סלעים כמבואר לעיל בדיוק:

ס"ד כ' לכהן שחייב לו ה' סלעים חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי מבואר בש"ס דאפי' נתן לו כבר אינו פדוי משום גזירת שטרות ומ"מ אין הכהן חייב להחזיר לו אף שלא נתנן לו אלא בתורת פדיון הבן והוא חייב לפדותו שנית דכיון דמדאוריי' הוה פדיון מעליא זכה הכהן. וחכמים הוא דגזרו על האב שיפדוהו פעם שני. אבל לא הפקיעו קנין הכהן וכמו בתורם קישות ונמצאת מרה ברי"פ האשה רבה דהוה תרומה ויחזור ויתרום וע' שער משפט ס"ט. והנה לשון הט"ז בסק"ג ד"ת פדוי במה שמחייב עצמו לכהן אלא גזירה שיתן לו ש"ח של אחרים. והוא לקוח מלשון רש"י רי"פ הנושא ובאמת לשון רש"י לענ"ד לאו בדווקא דשטר דידי' ודאי ג"כ לא עדיף משטר אחר ומדאוריי' אינו פדוי. ולא אמר עולא אלא ד"ת פדוי לכשיתן. אבל במה שמחייב עצמו ודאי לא הוה פדיון. וכן מתבאר בפירוש בלשון התו' שם ד"ה א"ה ע"ש. ולא עוד אלא שיש מכשול בלשון זה דא"כ הי' מקום לומר דהא דאינו פדוי אינו אלא כ"ז שלא יתן ובהדיא מבואר בבכורות דאפי' נתן אינו פדוי וכנ"ל:

ס"ו אם שוה כו' ע' דרישה דכ' דאפי' באבנים טובות דבכהן כיון ששוה מקבל על כרחו. וכוונתו דאפי' לשי' ר"ת דבאבנים טובות מודה רבה דצריכי שומא וחוששין לענין קידושין. גבי כהן לא בעינן סמיכת דעתו דמקבל ע"כ. אבל לכאורה הוא תמוה דהא ר"י שם מפרש הך בריי' דעגל זה לפדיון הבן משום דלא קיין וכ' התו' דללישנא קמא אייתי ראי' משמע בהדיא דגם בכהן בעי סמיכת דעת ומצאתי שהקשה כן הקצוה"ח בסרמ"ג ע"ש. אבל לענ"ד ודאי דדברי הדרישה נכונים דודאי לא שייך בכהן סמכא דעתא כלל כיון דהוא מחויב לקבל בע"כ. אבל באמת צריך להגיה בדברי התו' ללישנא בתרא אייתי ראי'. שוב ראיתי שכ"כ הפ"י שם. וכוונתם לדברי הדרישה דלל"ק דמשום סמיכת דעת הא זה לא שייך כלל גבי כהן. ומש"כ הרש"א דללישנא בתרא דפליגי בכל שהוא לאו ראי' היא דהא הכא בעי ה"ס ולא כ"ש ע"ש. לענ"ד פשוט דכיון דלא שייך הכא סמיכת דעת כדברי הדרישה. א"כ כל שבאמת הוא שוה ה"ס הרי ה"ס דהכא כמו כ"ש דהתם וע"כ הא דל"מ משום דבעי קיין ומשום דשוה כסף דומיא דכסף דקיין. וזה ודאי הוה גם בפדה"ב דלא איתרבי שוה כסף אלא מכלל ופרט וצריך דומיא דכסף וע' בתו' במשנה דריש מכילתא ושפיר אייתי ראי' לל"ב וכדברי הדרישה. ולהאי טעמא דהוא מדאוריי' משום דלא קיין ודאי כיון דאיפסק הלכה כרבה ודאי אין לחלק גם באבנים טובות וכן מוכח באהע"ז שם ודו"ק:

שם בהגה ואם הכהן רוצה להחזיק הכלי אי"צ להחזיר לו והוא ישלים עד ה"ס. במע"מ כ' בשם מהרי"ל שמ"כ שיש ראי' לזה מפרק יש בכור ואיני יודע הראי' ע"ש. ולענ"ד הראי' מפרק א"נ מהא דיהיב לי' גלימא בריבתא ואע"ג דהוא ריבית קצוצה ומפקינן מיני' מבואר שם דמדינא המקח קיים אם לא משום גזירה דלא לימא דגלימי דמיכסי ההוא גברא דריבתא. ומבואר לעיל סקס"א דבחיטין וכיו"ב הוה זבינא ואע"ג דנעשה באיסור ע"ש ובחי' שם דאין הלוה יכול לטעון דאם לא הי' צריך למעות הריבית לא הי' מוכר כמו באונאת שתות דע"כ קנה והמוכר מחזיר אונאה מכיסו ואין המוכר יכול לבטל המקח לומר דבכה"ג לא בעינא.

וה"נ אין הבעלים יכולים לבטל אף שצריכין להוסיף ודו"ק:

ס"ז בין בזה אחר זה כו'. בפ"ת בשם חכ"א דבכהן אחד צריך ליתן דווקא בבת אחת וטעות נזדקר לפניהם דהפרישה כ' בשם רש"י להיפוך דבזא"ז איירי דווקא בכהן אחד ובשני כהנים צריך דווקא בב"א. וע"ש דהרמב"ם לא חילק בזה וע' כ"מ:

ס"ח בהגה ב' ודווקא דא"ל ע"מ להחזיר אבל ותחזירם ל"מ כ"כ הרשב"א ליישב קו' התו' גבי ר"ח דא"ל אין בנו פדוי דלמה גרע ממתנה ע"מ להחזיר והרשב"א מתרץ זה בחילוק זה דבא"ל ע"מ מהני וכדאיתא בגיטין ע"ה ה"ז גיטך והנייר שלי אינה מגורשת ע"מ שתחזיר לי את הנייר מגורשת ומסיק ר"א משום דע"מ כמעכשיו ובלא ע"מ ל"מ ואע"ג דהתם אמר שלי והכא אמר ותחזיר כבר באר האחרונים דמתנה לזמן נמי לא הוה אלא קנין פירות והכא גבי פדה"ב ודאי ל"מ זה דבעי נתינה גמורה אם לא בע"מ דהוא מתנה לחלוטין אלא שזה צריך לקיים תנאו [ודברי הט"ז אינן מדוקדקין קצת] ולכאורה התו' שתי' משום דהכהן לא הי' מתרצה לזה לא ס"ל האי סברא דהרשב"א דהא משמעות דבריהם דאם הי' מתרצה הי' מהני. והרב שהעתיק בהגה א' דברי התו' סותר זה את זה. אבל באמת א"ש דאין כאן סתירה וגם הרשב"א צריך לסברת התוס' דבאמת קיי"ל באתרוג דכיון דמנהגא במעמ"ל אינו צריך לפרש דודאי אדעתא דתנאה יהיב לי' וכפירש ע"מ דמי וה"נ אם הי' ידוע לנו דהכהן מתרצה ע"ז הוה מהני גם בסתמא אבל כיון דאמרינן דבסתמא ודאי אין הכהן מתרצה משום דהוה ככהן המסייע בביה"ג ובעי דווקא פירש תנאי וא"כ בעי נמי דווקא לשון טוב שיפרש ע"מ. וכיון דיש לנו סברת התו' תו שפיר כ' הרשב"א דאפי' הי' מתרצה ל"מ כיון דלא אמר ע"מ וזה נכון. והט"ז כ' בסק"ו דבשהדיעות שוות הוה כאומר בפירוש ע"מ וכן המנהג בכ"י שמחזירים כו' וכבר הוכחנו מדברי הרשב"א שאינו כן. אבל מה שהמנהג להחזיר נראה פשוט דבאמת אם לא הי' הכהן רוצה להחזיר לא הי' מחזיר. והא דמחזיר הוה מתנה בעלמא ואף אם הבעלים מחשבים שיחזיר לא איכפת לן כלל דודאי דברים שבלב אינן דברים. וההיא דר"ח דבכורות הנ"ל צ"ל דהוה אומדנא דמוכח דהוה אזיל בתרי' תיכף בשעה שהיו עדיין עסוקין באותו ענין. אבל בל"ה לא איכפת לן כלל וזהו טעם המנהג ומ"מ ודאי נכון להחמיר:

ס"י בהגה וגם אין הב"ד פודין אותו וכ"כ האחרונים דבקטן ל"מ אלא זכות גמור והש"ך בנה"ק כ' דב"ד יכולין אפי' בקצת חובה כדאמרינן בר"פ הא"מ דב"ד יורדין לחוב ע"מ לזכות ויליף מנשיא אחד כו' ולענ"ד ע"פ דברי הר"ן נדרים כ"ז גבי והוא דקני מיני' בב"ד חשוב דל"מ ב"ד לסלק אסמכתא אלא במעשה ב"ד אבל בשאר תנאים שבין אדם לחבירו אין כח לב"ד יותר מאחר וה"נ ודאי לא ילפינן אלא שם בחלוקה דהוא מעשה ב"ד וכמו ההוא דנשיא אחד. אבל כאן לענין פדיונו כיון שכ' בעצמו

בעצמו בש"ך דאין בזה שום חיוב על הב"ד ואינו דומה למילה דרמיא אב"ד וא"כ אין כאן לב"ד שום כח יותר מאחר:

סי"א אין פודין בשבת. לכאורה יל"ד מר"פ שואל בשבת דחובות הקבועין להם זמן כגון פסחו בשבת ע"פ וחגיגה ביו"ט מותר להקדיש ולא גזרו בזה משום מו"מ וא"כ לכאורה ה"נ בפדה"ב שזמנו בשבת זה למה יאסור ונראה דדווקא התם בפסח שעיקר זמנו היום וכן בחגיגה אע"ג דיש לה תשלומין עיקר חיובא אההוא יומא רמיא וחיובא דיומא הוא. אבל גבי פה"ב לא אמר רחמנא אלא מבן חודש ומעלה ולא שייך בזה קביעא לי' זימנא. ומדברי רש"י שם יש להסביר יותר שכ' דכיון דהקרבתו היום רשאי נמי להקדישו פירוש דודאי אין הקדישו חמור מהקרבתו וכיון דהקרבתו דוחה שבת ויו"ט כ"ש הקדישו וזה דווקא שם דניתנה שבת לדחות אצלם ונכון:

שם וי"א לעשות פדה"ב בחוה"מ ובש"ך סקט"ו בשם העט"ז דלא חשיבא שמחה דאין מברכין שהשמחה במעונו והשיג עליו דהא סעודת אירוסין אסור בחוה"מ אף שאין מברכין שהשמחה במעונו. אבל כ"כ התו' במו"ק סברא זו לענין מילה בחוה"מ ע"ש והשגתו לק"מ דהא בריש כתובות איתא באמת דרבינא בריך שהשמחה במעונו משעת אירוסין אמר קים לי דלא הדרי בהו ולא אסתייע מילתא והדרי בהו וא"כ ודאי הוה שמחה אלא דחיישינן דהדרי בהו אבל כאן הא דאין מברכין משום דלא הוה שמחה:

סי"ב נעשה טריפה פטור. בטור הביא הא דמנחות דיש לו שני ראשין חייב בעשרה סלעים והרמב"ם השמיטה. ונראה דס"ל להרמב"ם דאע"ג דההוא סבא תני לי' בריי' הכי ויליף מקרא רבי לא הדר בי' ופליג דהוה ככל נופלים ופטורין מפדיון. ועוד נראה לי דודאי הוא פלוגתא דודאי לא עדיפא מברי' שיש לו שני גבים ושני שדראות דפליגי רב ושמואל בנדה דכ"ו וקיי"ל שם כרב דאין אמו טמאה לידה דלא חיי וכ"ש הא:

ש"ך סקי"ז אע"ג דמברך שהחיינו על הירושה דמת אביו שאני התם שזוכה לירושה פירוש דבריו דא"א לירושה בלא מיתת אביו וע"י בא לו הירושה וא"א לברך על הירושה בלא זה והכי נתקנה אבל שהחיינו דפה"ב י"ל דאינו אלא בתנוק חי. ואולי י"ל עוד דהתם הוה דרך העולם ולא חשוב פורענות וכההיא דריש י"נ ע"ש:

סי"ד מת האב בתוך שלשים ה"ה בחזקת שלא נפדה. בחידושי הגרע"א בשם הרמ"ך בש"מ. דביום הל' הוה בחזקת שנפדה. והוא מבעיא דשם ביומא דמשלם זמני' דמסיק דעביד דפרע. וירא"תי לומר שלא העתיק יפה דבש"מ שם מבואר בסוף ל"י ע"ש אבל יום ל' קיי"ל בהדיא כחכמים דדוקא מיום ל' ומעלה ואין זמנו עד שיצא יום ל'. אבל באמת גם דברי הרמ"ך קשין לי דלא ידעתי לו פתרא שיהא שייך בזה יומא דמשלם זמנו דכל יום ל' הוא תוך זמנו ואח"כ בכניסת ל"א כבר הוה עבר זמנו ולא דמי לפירעון חוב דכל היום הקבוע הוה זמנו וכן משמע שם קצת בש"ם דבפה"ב לא שייך זה ע"ש. ולולי שאיני כדאי נראה לדידן דקבעו האחרונים מנהג דאין פודין בלילה (משום דילמא אכתי לא נפיק כ"ט י"ב תשצ"ג דהוה חודש) ודאי לא טענינן כנגד מנהג. דודאי עדיף מחזקה דהא במגו במקום חזקה הוה בעיא. ומגו במקום מנהג כ' בפשיטות דל"א עש"ך כ"מ סק"ב:

סכ"ג בן ח' שיצא ראשו מת ע' מש"כ בזה בסקצ"ד בס"ד:

סכ"ד הבא אחר יו"ד פטור. ובט"ז דכיון דאינו בכור לנחלה בכור לד"א אינו בכור. לפ"ז היכי דהראשון היו"ד הי' גם נפל דהבא אחריו הוא בכור לנחלה. בזה הוה גם בכור לכהן וחייב בפדיון וכן כ' הגרע"א בשם הס"ט. אמנם הביא דהרב רש"א לא כ"כ. ולולי שאיני כדאי נראה להכריע כן דבאמת האי לישנא ל"ד אלא כיון דאינו ולדה הראשון של האשה ותדע דהא גם בבהמה אינו בכור הבא אחר יו"ד דלא שייך הך סברא דנחלה. וכן מבואר בדכ"א דהפילה חררת דם פטורה מבכורה ואינה מטמאה דבטל בדם הלידה. א"כ ג"כ אין כאן פטירת רחם ואפ"ה אינו קדוש הבא אחריו בבכורה וע"כ דעיקר הטעם משום דאינו בכור לוולדות (וע' ריש מכילתא ד"ג פטר שגר בהמה וצ"ע) וה"נ גבי אדם אפי' הוה נפל ודוק:

סכ"ו מת האב קודם שפדאן אפי' תוך ל'. עב"י בטעם הרמב"ם דכיון דלל"ק לא פריך אלא לר"מ י"ל דלר"י א"ש אפי' תוך ל'. ולא מצאתי כמו זה בכל הסוגי' לעשות דקדוק מזה לחדש מחלוקת בין הלשונות והתנאים ולעקור סוגי' מפורשת. ולמה לא נימא דפריך לר"מ משום דלדידי' איכא למיפרך קושי' אלימתא מ"ש מרישא. והוה"ד דלר"י איכא למפרך מסברא. ועוד נלענ"ד דההיא דסי"ט בכהן שהיה לו בן חלל דמת בתוך ל' שחייב. מוכח בהדיא דבתוך ל' ליכא עדיין חיובא על נכסיו כלל. דאי בתוך ל' ג"כ איכא חיובא למה לא יזכה גם בתוך ל'. ואף דיש לדחוק ולחלק דכיון דמת לא שייך שיזכה למפרע. לכאורה דה"נ דכ"ש דלא שייך שיתחייב למפרע וצע"ג:

והנה מסיק שם בסוגי' דלכו"ע חמש ולא חצי חמש וכשלא נשאר מהאב אלא פחות מחמש אין כאן חיוב לכו"ע. ויש לתמוה שהשמיטו זה הרמב"ם והפו'. ושאלתי זה את פי הגאון בעוני"ט והשיב דלפ"מ דקיי"ל בס"ה דקבל הכהן שוה פחות מה"ם בה' מהני. א"כ לא משכחת לה פתרא לחצי חמש. ונדחק מאוד ליישב סוגי' הש"ם. ועוד נלענ"ד דכיון דקיי"ל מטלטלי דיתמי לא משתעבדי ולא שייך שעבוד אלא בקרקעות. וכיון דאין פודין בקרקעות. ע"כ צריך לחשוב זה כשויא למכור במעות כדרך שעבוד וכשהוא פחות מה"ם ודאי דהוא חשוב חצי חמש דלא שייך קבלו כהן כיון דלא חזיא לי' לפדיון. ולענ"ד נראה עפ"מ שכ' בתו' ב"ק ד"מ דההיא דחצי חמש נראה לדמות לההיא דחמשה חצאי בקר וחלקו בזה בין ההיא דכופר ולא חצי כופר ע"ש. וא"כ כיון דמסקינן שם בדע"ב דאפי' חמשה ח"ב. הוה"ד דאפי' חצי חמש. וס"מ דב"ק פליג אתנאי דבריי' דבכורות וממתני' דשם איכא למידחי ע"ש בסוגי' וא"כ י"ל דס"ל דקיי"ל כההיא מתני' דב"ק וצ"ע:

סכ"ח שתי נשיו אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים ונתערבו כ' רבינו הגר"א דדווקא נתערבו שהוכרו תחילה אבל לא הוכרו אינו בכור כלל דדמי לבכור לנחלה דקיי"ל דלא הוכר אינו בכור. ואם כי אין לי רשות להרהר אחר ד"ק. אבל אומר אני כי לא הבנתי היכי נחדש חידוש גדול מלשון ונתערבו שאינו כלל בלשון המשנה ויחדש הרמב"ם דין בפשי' בלא זכר שהוא חידוש. וגם הא בנחלה יליף מקרא דיכיר בעינן ולא מסברא וא"א ללמוד מהדדי דהא לא שוו בכ"ד. דבנחלה בכור הבא אחר הנופלים הוה בכור ולא לכהן וכן משמע מהא דאר"ל בר"פ פדחת פוטר בכ"מ חוץ מן הנחלה דכתיב יכיר. משמע בהדיא דלכהן לא בעינן יכיר. וכן בסכ"ז בשתי נשיו שלא בכרו וילדו שני זכרים ונקיבה חייב ה"ס. מפורש בלשון הרמב"ם שהרי א"א שלא יהי' אחד מהן בכור. אף שהשני רובו דלא הוה בכור וכדפטרינן עליו. וא"כ גם הבכור הרי לא הוכר. ומלשון שא"א מבואר אפי' לא ראינו תולדתו כלל. מ"מ כיון דאנו יודעין שיש כאן בכור חייב. וה"נ בילדו שני זכרים אותה שלא בכרה ע"כ ילדה בכור וצע"ג:

ס"ל ואם ילדו (שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו) כו' שני זכרים ושתי נקיבות אין כאן לכהן כלום. בט"ז סקכ"ד הקשה דבשני זכרים ונקיבה ג"כ פטורים דכ"א מדחה לו. וכ' דהרמב"ם לשי' דמחייב בסכ"ו את הבנים אפי' במת האב בתוך ל"י ולא מצי למדחי לי'. [ומה שנשאר בקושי' תי' ע"ז בסוס"ק הסמוך דמתיבות וכ"ל שם. לא שייך שם כלל ושייך לכאן לתרץ קושי' ע"ש]. ולא הבנתי כלל דהרי התם הטעם משום דכ"ז שהי' האב חי הי' חייב בודאי. וס"ל דשעבודא רמי אנכסי כמפורש הך סברא בסוגי' הש"ם ומאי ענין זה לכאן דהאבות גופיי' פטורין. ולכאורה הי' נראה די"ל כך דהרמב"ם לשי' דמחייב בזה גם באחת בכרה וא' לא בכרה וילדו שני זכרים ונקיבה דכ' דאותו שלא בכרה אשתו חייב. וה"נ בשניהן לא בכרו שניהם חייבין. ויש לתלות דשני הזכרים יצאו תחילה. ושניהם בכורים. ובריי' דר"ה קאי בשתי נשים של איש אחד וכמש"כ הכ"מ ע"ש. ומ"מ לפי הטעם הרי"ק שם בשני אנשים דאותו שלא בכרה אשתו רובא לחיובא א"כ בשני אנשים שלא בכרו. ודאי לי"ל על שניהם רובא לחיובא דמאי חזית ששני הזכרים יצאו

יגלו דווקא תחילה. וע"כ כיון דח"ל לחייב שניהם ודאי דשניהם פטורים. דכ"ת מדמי לי' ול"ע:

סימן שו ס"ת בכור בהמה טהורה כו' ונותנין אותו לכהן ולא להנאת ע' הגר"ת דהרח"ם כ' משום דאיתקש בכור בהמה לאדם. וכ' עליו דבמ"ס ליתא אלא בבכור בהמה טמאה ולא בטהורה. ולכאורה נראה דהרח"ם לא הוצרך להיקש זה אלא לטמאה. אבל לטהורה כל עיקר נתינה לכהן ילפינן מדכ"ת מקרא דבשרם יהי' לך כחזה התנופה ויליף מס בין תס ובין בע"מ ט"ס וכבר הביא רמ"י בשמוקי חומת פרשה שמיני גבי חזה ושוק דכתיב לחק לך ולבניך והדר כתיב ולבנותיך. והביא בשם התו"כ דלהכילה גס בנותיך. אבל לחלק דווקא בניס טעלים חלק אבל לא בנות ט"ס. ופשוט דה"ל בכור לימו ניתן לבנות וכנ"ל:

ס"ב ואם אין כהן מלוי חייב לטפל בו הרח"ם למד זה מדכתיב בי' נתינה והיינו כדאמרינן בחולין קל"ד גבי תרומה ט"ס וזה מבואר ברמב"ם פי"ב מהרומות ובטור סשל"ח דההולכה אינו מחויב ליתן משלו אלא גובה לותה מדמי התרומה. וע"כ פשוט דה"ל אין עליו אלא חיוב הטפול אבל כל מה שיוליך עליו יגבה ממנו אח"כ בשיפול בו מום ואפשר עד דמי כולו והוא ברור לדינא:

ס"ה ואוכלו בכ"מ הגה קי"ל דמתנות כהונה צריך לאוכלן בכל בחבדל דרך גדולה וכ"ה מפורש בס"ס כ"פ עד כמה גבי בכור בע"מ ט"ס ומה שהשמיט זה המחבר אפשר שסמך עצמו על מה שפירש זה גבי זרוע לחיים וקיבה בסס"ח ט"ס. והנה בסשל"ח הביא הטור דהרמב"ם כ' דרשאי הבעלים לקבל טו"ה מישראל ליתן בכור בע"מ ואחר מ"כ לבן בתו כהן. והטור חלק עליו בבכור בע"מ וזרוע לחיים וקיבה מסוגי' דעד כמה הנ"ל. והוא ע"פ פירש"י שם דישראל הקונה מכהן בכור בע"מ וזרוע ולחיים וקיבה חי"ל לאוכלם דרך גדולה. ואנו חכמים דשיתן עבורם טו"ה נמי יסבור דחי"ל לאוכלם דרך גדולה. ומשו"ה אסרו בזה טו"ה. והרמב"ם כ' הב"י דמפרש בס"ם בדרך אחר אליבא דב"ם דאסור להאכיל בכור בע"מ לישראל ולא קי"ל כן. ולפי"ז ודאי לא ניקל דישראל שקנה בכור בע"מ לא יהי' צריך לאוכלו דרך גדולה ומש"ה לא זכר הרמב"ם גס דין זה. וכ"כ דעת המחבר שלא הביא דין זה וע' סס"ח ס"ג גבי זרוע לחיים וקיבה דיכול להאכילם לכלבים ומיהו כ' סס רמ"ל דדווקא כשאינן רוצים לאדם ע"ס. ולכאורה משמע בדברי המחבר בסס"ז ס"ג והלוקח ינהוג בו קדושת בכור משמע לכאורה לכל מילי אף לדרך אכילתו ומיהו ע"כ אין זה הכרח דהכי לשון זה מהטור ולבדידי' ודאי אי"ל לנהוג קדושה בדרך אכילתו וע"כ דלא קאי אלא אגיזה ועבודה וכראה דגס לענין למכור בחיטלין בודאי לא נפיק מקדושתי' וע' מש"כ בסמוך. והנה לכאורה יש רצי' ממשנה מפורשת לבי' הרמב"ם דיש טו"ה בבכור בע"מ. בערכין כ"ח הבכור בין תס בין בע"מ מחרימין אותו כילד פודין אותו אומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו כו' הכי מפורש דרשאי הבעלים לקבל טו"ה עבור בכור בע"מ. ולריך לדחוק לרמ"י דהאי ליתנה לא קאי אלא אתס ובתס הא לא שייך גזירה דאפשר מיתאלי קדושתא ובבע"מ הכי השומת פשוטה דהכי הבעלים יכולין לקנותו מכהן לעולם ויוכה לו הטו"ה. ובזה לא שייך גזירה הנ"ל דהכי בזה הוא קונה בחמת חלקו של הכהן כשאר לוקח והוה לדין אכילה ג"כ כלוקח דשרי לבי' רמ"י וזה ממילא מוזיל גבי' הטו"ה ודו"ק. ולמשנה זו כיוצו התו' בבכורות דל"ב ד"ה מקדישין שכ' דלא מליגו שומא זו לבבן בתו כהן כ"א בבכור. והמדפיסים לא ידעו מקומו ושלחו יד להגי' שלא כדת כ"א בתרומה ולייגו סוגי' דפרק עד כמה הנ"ל. וכ"ז מטעות דפשוט דכוונתם על משנה מפורשת דערכין הנ"ל וזה ברור:

שם ואו לכלבים והם"ך האריך להביא משמעות כמה פוסקים דלכלבים אסור. אמנם דברי התו' בפסחים כ"ט ד"ה אין פודין ברור מללו דבמקום דשרי ליתנו לישראל מקרא דכלבי ואיל שרי גם לכלבים ומטעמא דואכלת ולא לכלבים היינו בגוונא דאסור ליתנו לישראל. כגון שהוא טריפה דזה מטעמא תורה דאסור לכלבים. ופשוט דט"כ ל"ל כן דהתירה דכלבי ואיל לא לעכו"ם לחוד כתיב. אלא דמתיר לכל דבר שבבי ואיל מותר. והרי לבי ואיל שרי גם לכלבים. וכן מטעמא דואכלת ולא לכלבים לא כלבים לחוד ממעט אלא כל מי שאינו ישראל. וע"כ דהיינו דווקא כשאינו רוצה להישראל דזה אסור אכו"ע בין כלבים או עכו"ם. ואין לעשות שום חילוק בין עכו"ם או כלבים. וה"נ מלינו גבי מתנות כהונה בחולין קל"ו דטריפה פטור ממתנות ופירש"י דממעטינן מונתן לכהן לו ולא לכלבו הרי דהאי מעוטא אינו אלא לטריפה וכן שם דק"מ גבי שלוח הקן דממעט לפרוחים טריפה מותת הבניס תקח לך ולא לכלבך הרי דבכ"ד מעוט זה הוא לטריפה שאינו רוצה לו. וע"כ לריך לפרש כל דברי הפו' האוסרים לכלבים היינו בכה"ג דטריפה. (ולפ שלריך להגיה מעט בדבריהם). אבל ברוצה לאדם אין שום איסור אפי' לכלבים כדברי הרב ומיהו מצוה קדושתן דהרי כבר בארנו דלריך לאוכלו דרך גדולה דיש בזה משום חילוק בין עכו"ם או כלבים. וה"נ מלינו גבי מתנות כהונה בחולין קל"ו דטריפה פטור ממתנות ופירש"י דממעטינן מונתן לכהן לו ולא לכלבו הרי דהאי מעוטא אינו אלא לטריפה וכן שם דק"מ גבי שלוח הקן דממעט לפרוחים טריפה מותת הבניס תקח לך ולא לכלבך הרי דבכ"ד מעוט זה הוא לטריפה שאינו רוצה לו. וע"כ לריך לפרש כל דברי הפו' האוסרים לכלבים היינו בכה"ג דטריפה. (ולפ שלריך להגיה מעט בדבריהם). אבל ברוצה לאדם אין שום איסור אפי' לכלבים כדברי הרב ומיהו מצוה קדושתן דהרי כבר בארנו דלריך לאוכלו דרך גדולה ומיהו מצוה להאכילם לכלבים כדי שלא יבוא לידי נבלה:

ס"ן ומקדם בו את הלחי בהע"ז סוסכ"ח פסק דהוה ספק וכ"כ הרא"ם בב"ק ובע"ם שכ' דהכא קאי לשחוט וכן כ' התו' בב"ק י"ב ד"ה ואם דבשחוט דרשאי להאכילו לכלבים ודאי הוה ממון בעלים לבו"ע ט"ס. וע' קצוה"ח סת"ו דגס בפסקי הרמב"ם יש סתירות ומה שהאריך מהא דפרה של שלמים שהעבירה בנהר דפסק הרמב"ם דמוכשרת לגמ דלכבי הרמב"ם כבי בהכשר דווקא דעת בעלים. לענ"ד אין בו כדאי להכריע דלענין הכשר נראה דחי"ל שיהי' לו דווקא קנין ממון דכל שהוא רשאי לאוכלו ה"ה כבעלים. ותדע דאל"כ לר"ת דמעשר שני ממון גבוה. א"כ לא משכחת לה מ"ם שנטמא אם לא שהוכשר בטבלו ולא משמע כן בכ"ד ובסוכה ל"ה של מע"ם לא יטול למ"ד מפני שמכשירה כו' ואם נטל כו' למ"ד דין ממון לאפוקי מר"ת. משמע דמכשירה ספיר אחי אפי' לר"ת ע"ם. וע"כ דזה שאכלו ה"ה בעליו:

שם אבל אכלו כו'. הע"ג דבאחרי בסמוך דכל שהוא אסור לישראל ה"ה אסור לכ"ד ואפי' שום הנאה. זה דווקא מה שהי' מותר ונאסר אבל אבל שהוא מתחילה אסור. לא קאי עליו מעוטא דואכלת. וכן הוא לענין מתנות כהונה. דממעטינן טריפה מונתן לכהן ולא לכלבו. ואבל הקיבה מבואר בסו"פ הזרוע דהוה לכהנים מדינא הע"ג דע"ג קיבה אינה מ"ד דלכו"ע אסורי.

וע"כ דבהני שהוא מתחילה אסור לא קאי עליו מעוטא:

שם אכלו כו' נמכרים בחיטלין ע' ר"ח ר"פ כל פה"מ דהרמב"ן למד זה מסוגי' דמע"ב דאמרינן דמבליע בעורו ואבלו ונידו וכ' הל"ח דפשוט דה"ל שרי להבליע ותמה שלא הזכירו זה הפו' ולולי ד"ק לא נראה כן דהא משמעות הסוגי' כהדיא דהא דשריק הבלעה הוא משום דלאחר שחי' לא הוה אלא מדרבנן ע"ם. וא"כ זה דווקא לענין מע"ב. דאייר שם על עיקר המכירה דאסור במע"ב מחיים מדאו' ובלא"ם מדרבנן. אבל לענין נמכרים בחיטלין דכ' התו' בר"פ כמה דאיות דהוה מדאוריי'. [ומע"ג דהרמב"ן כ' בלשונו עביד רבנן מעלה ע"ש ל"ד דאיות התו' מוכרחו' דהוה מדאו' ע"ש] ודאי לא שרי הבלעה ולא למד הרמב"ן אלא על עלם דין עורו ואבלו כו' דמשמעות הסוגי' דמדאו' לא אסירי ע"ם היטיב וספיר ים ללמוד דהוה"ד בחיטלין גבי בכור אבל להבלעה ודאי אין ללמוד כלל כיון דלא הקילו אלא משום דהוה מדרבנן והכא מדאו' ודוק:

ס"ן בכור אפי' בע"מ נאכל תוך שנתו כ' הע"ז סק"ו משום דלא לשהוי' ואתי לידי גיזה ועבודה. משמע דר"ל דאע"ג דבתם הוא מקרא דשנה בשנה. בבע"מ אינו אלא מדרבנן. וכ"ל מדהקילו ליתן לו שלשים יום בגולד בו מום לאחר שנתו משום פסידא. ודאי דבאיסור דאוריי' לא היו מקילין בשביל הפסד ממון וע"כ דאינו אלא מדרבנן:

סימן שח ס"ת אפי' נשר הגמר מעלמו אסור כו' ל"ם שחטו ואפי' התירו מומחה. ליתא קטיעא יש כאי דשחטו ודאי התירו מומחה דאי ל"ה אסור לשוחטו. אבל הכוונה אפי' התירו קודם שנשר הגמר וכ"ה בס"ם ע"ש:

ס"ב ואת שאינו נראה כשאר הצמר שעיקרו הפוך כו' אע"ג דהרא"ש כ' להחמיר גם באינו מתמעך לא מסתבר להחמיר כ"כ באיסור דרבנן כמו שהוכיחו התו' בכמה ראיות דאינו אלא מדרבנן וכן מוכח מדהקילו בנראה עם הצמר:

ס"ג כשבא לשוחטו מותר לתלוש את הצמר בפ"ת הביא קושי' השעה"מ דמפורש בש"ס דהטעם דתולש לאו היינו גוזז א"כ בעיזים דאמרינן בפרק רה"ג דאורחי' בתלישה הוה גוזז א"כ אסור לתלוש ולמה סתמו בדבר. ולכאורה נראה בפשי' דלפי המסקנא שם דגם ביו"ט מותר משום דהוה כעוקר דבר מגידולו כלאחר יד ע"ש אפשר דהיתר זה שייך גם בקדשים. וכה"ג משמע ברמב"ם דכ' דבעי גוזז הקדש שיעורא מלא הסיט. לא יהא זה חמור משבת ע"ש. ולפי"ז נראה בפסחים דס"ו גבי מי שהי' פסחו טלה תוחבו לו בצמרו דמסיק אפירכא דהא מחמר דהוה כלאחר יד. א"כ גם אפירכא דעבודה בקדשים. י"ל ג"כ משום דהוה כלאח"י אלא דמעיקרא בעי לשנויי דלא הוה קדשים כלל ע"ש ודו"ק. וכן משמע בהדיא בש"ס במסקנא שם דעיקר ההיתר דשחיטתו מוכחת עליו. אבל באמת עיקר ראייתו מראשית הגז לחייב תולש בעיזים אף שגם התו' שם דמו התם ר"י דהשוטף את הרחילים להא דהכא ע"ש. אבל מדברי הרמב"ם מפורש בהדיא דגם בשור וכל המינים תולש פטור ע"ש וע"כ דמחלק בכאן מראשית הגז וכן מסתבר דהתם דכתיב גז צאנך ודאי כיונה תורה כדרך שב"א עושין. אבל הכא לא תגוז כתיב י"ל דווקא גיזה. ויש הוכחה לזה מחולין שם דאמר מאן תנא דתולש לאו היינו גוזז ר"י. הא מודה ר"י במידי דאורחי' כו' ע"ש. ואי ס"ד דאיכא לדמויי אהדדי א"כ דילמא ריבה"מ דהכא הוא. דסבר תולש לאו היינו גוזז ולא מצינו לי' דמודה במידי דאורחי'. וע"כ דס"ל להש"ס דאין לדמות אהדדי וכמש"כ וי"ל:

שם בהגה והצמר שתלש אסור בהנאה הרמב"ם כתב כן בתולש לראות את המום והב"י כ' דפשוט דהוה"ד בשחי'. ולולי ד"ק נראה דבשחיטה כיון דהדין דלא יזיזנו ממקומו. א"כ הוה כצמר שנשר ונראה עם הצמר דהשחיטה מתירו. וה"נ כיון דתלש בהיתר ל"ג מנשר מעצמו. ואפשר דלדינא גם הב"י מודה בזה דבנראה עמו ודאי מותר. וכוונתו דווקא בלא נראה עמו דפשי' דאסור. והנה הטור השמיט דלא יזיזנו ממקומו ואפ"ל דמפרש דלא יזיזנו היינו כדי שלא יאסר הצמר. וא"כ הוא בכלל ס"ב דמותר בנראה עמו ולא הוצרך להביאו. אמנם משמעות הש"ס גבי בעיא דלראות מום לכתחילה או דיעבד דקאמר אילימא שלא יזיזנו ממקומו כו'. משמע בהדיא דהוא איסורא שלא יהי' כתולש בשביל הצמר. ואפשר דאי הוה אמרינן דיעבד והוה מוכרחין דוכן אלא יזיזנו הוה ע"כ אמרינן דהוא איסורא. אבל לפ"מ דמסיק דלכתחי'. שפיר מפרשינן דולא יזיזנו הוא בשביל איסור הצמר וצ"ע:

סימן שט ס"ב בהגה והטור מנה כמה מומים ששוחטין עליהם בזה"ז והמחבר נמשך אחר דברי הרמב"ם. לולי שאיני כדאי הי' נראה שאין כאן מחלוקת והרמב"ם העתיק לשון המשנה כדרכו אבל לדינא נכונים דברי הטור דכל מובהקים וגדולים שוחטין גם בזה"ז וראי' לזה דהא גבי עופות נקט בש"ס בכ"ד ובקידושין כ"ד דאין תמות בעופות ולא פסול אלא נקטעה רגלה ונשברה גפה ע"ש. ומשמע בהדיא בזבחים פ"ה ובכ"ד דלא כשר בעופות אלא דוקין שבעין וע' תו' זבחים ל"ה וכן לשון הרמב"ם באיסורי מזבח גבי עופות דמומים קטנים כשר משמע בהדיא דכל מומים גדולים הוה ג"כ כנקטעה רגלה ופסול. וכן לשון הש"ס בריש ע"ז גבי ב"נ לדידהו מחוסר אבר פסול ולדידן אפי' דוקין שבעין. משמע דהא שאר מומים הוה כמחוסר אבר. וכן בגיטין גבי קיסר שדי בי' מומא בניב שפתים ואד"א בדוקין שבעין דלדידן הוה מומא ולדידהו לא הוה מומא. בכגון הני אין שוחטין בזה"ז. ולא מנאם הטור. וכן כמה מומים דכעין זה וכן החמיר בשיעורי כמה מומים ותמה הב"י בזה וגבי יבשה אזנו פסק דבעי כדי שתפרוך בצפורן והקשה עליו דקיי"ל כרבנן בכדי שתנקוב ואינה מוציאה דם וגבי נחתכו טלפיו וקרניו פסק הטור דבעי עם כל זכרותן והבשר שבתוך הטלפים ולדינא דהש"ס כל שנגעו מעט בזכרות הוה מום בטלפים לפדות. ובקרנים לפסול מיהו. [מיהו בקרנים באמת אין שום קושי' דכל שאינו מום לפדות כ"ש דאין שוחטין את הבכור במדינה. וכן מפורש בדל"ז השתא פרוקי לא. לשחוט מיבעיא. ובדמ"א להיפוך השתא מישחט שחטינן פרוקי מיבעיא ע"ש. והב"י והב"ח דקדקו מלשון רש"י שכ' אם בהמת קדשים אין פודין משמע דבכור שוחטין במדינה והוא תמוה מאוד דודאי דכ"ש דאין שוחטין עליהן את הבכור במדינה כנ"ל. אלא פשוט משום דכולי מכילתא איירי בבכור דלא שייך פדי'. הוצרך רש"י לפרש דהכוונה לבהמת קדשים דשייך בי' פדי'. והש"ס בודאי רבותא נקט דאפי' אין פודין בקדשים וכ"ש לענין בכור שדינו בלא פדי' כלשון הש"ס הנ"ל] ואי"צ כל הבשר. וכמו שהקשה הב"י [והב"ח לא דקדק בזה ולא הבין קושי' הב"י ע"ש] אבל פשוט דטעם הטור בכ"ז. דלדידן בזה"ז צריך דווקא מומים גדולים ומובהקים. וכן השמיט כמה מומים לפי שלא נראו לו למומים מובהקים וכ"נ לדינא לסמוך על מומים שחשב הטור:

סימן שי ש"ך סק"א מכרו ואכלוהו וכ"ש לא אכלוהו דמחזיר להם הדמים פירוש דבריו לא אכלוהו ונאבד הבשר ולא נהנה מהם כ"ש דצריך זה להחזיר הדמים. וזהו יותר ממש"כ המחבר בעצמו לא אכלוהו הבשר יקבר דמשמע דהבשר בעין. אבל הש"ך קמ"ל אפי' בנאבד והוא פשוט. אלא שראיתי בהגהות החדשות ששגו בזה. ומיהו זה ודאי דווקא בלא נהנה כלל אבל מכרו לעכו"ם או לכלבים ודאי הי' מסתבר שמנכה מיהו מה שנהנה. אבל הסמ"ע בחו"מ סרל"ד באר היטב דבאסורי הנאה כגון בכור דהכא אינו מנכה לו אפי' מה שנהנה ע"ש:

ס"ג ובחו"ל בין גסה בין דקה מנכה חצי דמיו. וללשון הא' ברש"י דדקה טיפולה קשה גם בחו"ל אינו משלם אלא רביע. ונראה דטעמיי' לפסוק שלא כלשון זה אף להוציא ממון. דבפא"נ גבי שמין בהמה למחצית שכר בדס"ט שם. מדמה טיפול וולדות לטיפול בכור בדקה ל"י בגסה נ' ע"ש ומיירי שם עד כמה חייב לטפל בה ולא קבע שם שכר לדקה יותר מלגסה וע"כ דאינו חשוב כ"כ הטיפול הזה לתבוע עבור זה שכר גדול ע"ש:

סימן שיב ט"ז סק"א והוא שיהי' שכר בטילתו ניכרת ואם הוא פועל ובטל ממלאכתו בב"י הקשה דמה כ' ואם הוא פועל כו' דהא זה היינו רישא ממש ע"ש. אבל הוא מפורש ברא"ש דברישא כוונתו שאין לו שום עסק אחר כלל אלא זה שרואה בכורות זה ודאי הוה שכר בטילה ניכרת. ובפועל צריך דווקא שיבטל מלאכתו בשעה שרואה ע"ש:

ס"ג אין החכם רואה בכור לעצמו במשנה הלשון אין אדם רואה ונקטו לשון חכם לאשמעינן אוקימתא דהש"ס דדווקא יחיד מומחה אבל תלתא לא חשידי שיקילו הג' בשביל בעל הבכור. ולפ"ז משמע ג"כ דאפי' כל השלשה שותפין בבכור לא חשדינן לשלשה שיקילו כולם וכן משמע שם בש"ס סו"פ עד כמה מדפריך ממיאנה או חלצה בפניו ישאנה מפני שהוא ב"ד. ולא משני דהכא בשלשה שהם כולם שותפין וע"כ דמסתבר לי' התם דטעמא דתלתא לא חשידי כלל ואפי' כולם בעלים ודוק:

סימן שיג ס"ג בהגה הטיל בו השומר מום מותר ולא אמרינן שכיון להתיר. בט"ז הקשה דבכהן ניחוש שמא אמר לעכו"ם. ולענ"ד לא מצינו חששא כזו ליחוש שמא צוה לעכו"ם וראי' דהא א"ר בעליו בחוץ ונכנס הבכור שלם לבית ויצא חבול מותר אלמא לא חיישינן לאמירה לאחר. והטעם דמירתת לדבר עם אחר שלא יתגלה שקרו. וכמו שנאמן לומר ניתן לי במומו וזה קרוב ונכון. ועש"ך סק"ו בשם תשו' א"ז בשומר שא"ל לבעל הבכור בשקר שסרסו ושתק ואח"כ הלך השומר וסרסו דמותר. ועיקר ההיתר הוא פשוט דודאי לא כיון להתיר להפסיד נפשו כדברי הרב בהגה. אלא דכאן יש ריעותא דשאל תחילה להבעלים ונראה דגם זה אינו ריעותא דאיכא למימר דאדעתי' דנפשי' עביד דקשה לו לגדל שאינו מסורם. דהוא מזיק כמו שפירשו בהא דמרחיקין משור תם חמשים אמה. דהיינו באינו מסורם. ואף דכל שהוא ע"י גרמא דהבעלים אסור. לא נאסר עליו כאן לומר דגרם מחמת שתיקתו כיון דהוא לא עביד מידי:

ס"ו בכור שאחזו דם יקיז כו' ואם נעשה מום ישחוט עליו. עט"ז דהרא"ש חולק ע"ז דאינו נשחט ע"ש. ובאמת לפ"מ שכ' המחבר בנעשה שלא במתכוין. נראה דאין הרא"ש חולק בזה. דהא גם על מום שנעשה במזיד מה שאסור לשחוט הוא קנסא. ונראה דלא קנסו בזה שוגג אטו מזיד דהא אפי' בבעט בו דרך נקמה מותר בס"ד. וא"כ בודאי מודה בזה הרא"ש דשפיר נשחוט בזה. ולא כ' להחמיר אלא בעושה בו מום לכתחילה. כגון דא"א להקיז לרפואתו אלא במקום שעושה בו מום דקיי"ל דשרי לעשות בו מום ובזה החמיר דאינו נשחט. ובאמת יש לתמוה על הרמב"ם שלא הביא זה דשרי להטיל מום לכתחילה במקום שא"א. ונראה דבאמת הך דינא דס"ה דמותר להטיל מום קבוע בבע"מ עובר מבואר בהדיא ברמב"ם פ"ב מאיסורי מזבח דאינו סובר כן. דהרי גבי ספק מום קבוע כ' לפיכך המטיל בו מום אינו לוקה. משמע בהדיא דהא הוה ודאי עובר המטיל בו מום לוקה. ומצאתי שכבר נתעורר בזה המהרי"ט אלגאזי בחידושיו. ויש לתמוה על המחבר שהביא דעת התו' והרא"ש להתיר בפשי'. ולא הביא שהרמב"ם חולק בזה. ונראה דמה שהוכיחו התו' והרא"ש. מדמותר להקיזו ולעשות בו מום. משום דהוא אחיזת הדם. ואמרינן דהוה כמטיל מום בבע"מ וכ' דכיון דיש לו רפואה ודאי לא הוה אלא מום עובר. וע"כ דמותר להטיל מום בבע"מ עובר. ס"ל להרמב"ם דכיון דאין לו רפואה אלא במום קבוע חשוב זה גופא כמום קבוע. אבל בבע"מ עובר ודאי אסור. ומה שמותר להטיל מום בבע"מ קבוע כ"כ הרמב"ם בפ"א מאיסורי מזבח. וא"כ ממילא פשי' דיכול לשחוט ע"ז דהרי לשי' כבר הוה בע"מ קבוע מעצמו. ונראה להקל בזה כשי' הרמב"ם כיון דלא הוה אלא איסור דרבנן וכ"נ דעת האחרונים:

ש"ך סק"ח והב"ח כ' דלשי' הרמב"ם דלמפרע קדוש אינו מותר להטיל בו מום אלא כ"ז שהוא בפנים אבל מה שיצא כבר לחוץ כבר הוא איסור דהרי למפרע הוא קדוש. והשיג עליו דלא משמע הכי ברמב"ם ומחבר. ותמיהני דהרי בהדיא כ"כ התו' בחולין ס"ט ד"ה ר"ה וגם בבכורות דלר"ה דלמפרע הוא קדוש אסור כשיצא לאויר העולם וכן משמע לכאורה בש"ס דדווקא כשמחתך ומשליך לכלבים דליכא מידי דליחול עלי' קדושה [ובזה קאי דברי רש"י והרשב"א שהביא הש"ך וכ"כ התו' בד"ע שם בהדיא] אבל בל"ה חל הקדושה למפרע. וכ"ז לדינא דהש"ס אבל לדידן כ"כ התו' והרא"ש דודאי אין מתירין בזה דלא בקיאין בהכי ע"ש:

סימן שיד ס"ה אפי' אשה נאמנת ע' באוה"ג ויותר הי' לו להביא מלשון הש"ס דבתו נאמנת וביותר בהדיא אמרינן בזה דהוא עדות שהאשה כשירה לה ע"ש:

ט"ז סק"ב נדחק למה הביא הטור מימרא דכל בעלים בחוץ כו'. ונראה בפשי' דתלי בשי' רש"י ותו' דלכאורה כיון דהש"ס מסיק מהוד"ת ניחוש לחשדא כו' א"כ אינו פשי' ומה תלוי זה אי ב"ב נאמנין או לא. אלא דהתו' כ' שם לפרש לחשדא שמא א' מן בני הבית נטמן שם וא"כ לדידן דקיי"ל דב"ב נאמנין הוא פשי' ונראה דכן פירש הרמב"ם ומשו"ה השמיט זה. אבל הטור ס"ל כפירש"י חשדא דגרמא ושייך זה גם לדידן ומשו"ה הביאו אלא שהביא גם פירוש התו' כדרכו:

ס"ז העיד עד שמאליו נפל בו מום ואמר הכהן הראיתי לחכם והתירו ה"ז נאמן בטור כ' דהרא"ש כ' דאי"ל בזה עדות שנפל מאליו דהחכם לא הי' מתירו. וכ' דרש"י והרמב"ם הצריכו עדות דווקא ומשמע לכאורה שהוא מחלוקת. ובאמת קיי"ל ביבמות פרק מ"ח דכיון דאין חולצין אלא א"כ מכירין מי שראה שחלצה כותב אעפ"י שאינו מכיר דחזקה שהב"ד שחלצו לה הכירו. וראיתי בט"ז שכ' די"ל דלא התירו לו אלא אמרו לו שזה מום. והוא תמוה לענ"ד דהרי בהדיא מוכח בסוגי' דלא היו מוחזקין בו שהוא בכור כו'. דאמר מהוד"ת קדשים בחוץ לא הוה אכיל ע"ש. מוכח בהדיא דאין החכם אומר לו על המום שהוא מום קבוע אלא א"כ יודע שנפל מעצמו ע"ש. וא"כ הוה ממש כחליצה. אבל לולי מסתפינא נראה פשוט דהכל ניחא ואין כאן מחלוקת דבאמת הרמב"ם שהעתיק בזה הטעם דקדשים בחוץ לא הוה אכיל. ודאי לא קאי בחכם פלוני דא"כ לא צריך האי טעמא דלא הוה אכיל קדשים בחוץ. אלא דמירתת [ולשי' אפי' בסתם חכם נמי שייך מירתת כמו בנתן לי ישראל במומו דלא הצריך ישראל פלוני וכמו שנבאר בסמוך] אלא דהכא חיישינן שמא הי' לו בכור אחר במום כזה ואותו הבכור הי' לו עדים שנפל בו מום וזה הבכור הוא שהתיר לו החכם. והטיל עכשיו מום כזה בבכור אחר. ואומר שחכם התיר לו. ולית לי' למירתת מידי. ומשו"ה ודאי צריך עדים שבבכור זה נפל בו מום מאליו וכיון שיש לו עדים שנפל בו מום תו ודאי גם כהן נאמן. דקדשים בחוץ לא הוה אכיל. ובזה כהן נמי ככל כשר דבזה לא חשיד וז"ב. והרא"ש שכ' ולא הוה שרי לי' חכם אלא א"כ העידו לפניו שמום זה נפל מאליו. פשוט דקאי אחלוקה קמא דבכור זה הראיתי לחכם פלוני. דבזה איכא סברא דמירתת. וא"כ דמהימנין לי' שהתירו חכם שפיר סמכינן ג"כ דהיו עדים וכמו בחליצה כנ"ל. אבל הרמב"ם דאמר בסתם התיר לי חכם דלא שייך מירתת כנ"ל. אלא מסברא דקדשים בחוץ לא הוה אכיל. בזה ודאי צריך עדים. וכן רש"י במתני' כ' לפי אוקימתא דקדשים בחוץ כו'. ואין כאן מחלוקת. ואפשר שכיון לזה הדרך הש"ך ז"ל אלא שדבריו מוטעין הרבה ומעורבין ע"ש:

ס"ח נאמן לומר שבכור זה נתנו לו ישראל במומו. עש"ך דאע"ג דבמתני' דדמאי תני דווקא פלוני מומחה. ס"ל להרמב"ם דדווקא התם משום דיכול לומר לדידי מהימן. וזה נכון. אמנם לכאורה יש להקשות מהא דביצים שצ"ל עוף פלוני טהור דווקא. אבל סתם עוף טהור לא וכ"כ הרמב"ם בעצמו בפ"ג ממ"א. ומ"ש עוף סתם מישראל סתם. והנראה דבאמת הב"י כ' ליישב הא דפלוני מומחה דהתם הוה לוקח משאינו מעשר איסור דאו'. אבל הכא הוה חששא דרבנן בעלמא. אלא שהט"ז הקשה עליו דא"כ מאי פריך בש"ס מרישא דמומחה סתם אי"נ. דילמא שאני התם דאיכא איסור דאו'. וצ"ל באמת בסברת הש"ס משום דחששא דדמאי נמי לאו דאו' דרוב ע"ה מעשרין הן וכדקיי"ל בכ"ד בדמאי הקילו ומשו"ה פריך שפיר. וא"כ זה דווקא הכא ובדמאי. אבל עוף טהור דודאי הוה חששא דאו' ליכא לאקשויי מידי די"ל דהתם בעי דווקא מירתת ברור. אבל הכא דהוה חששא בעלמא סגי בישראל סתם. דאיכא למימר נמי קצת דמירתת דדילמא יחקורו ודוק:

ס"י ישראל לא נחשדו על בכור אפי' שלהם לפיכך ישראל שיש לו ספק בכור כו' כ' הט"ז והש"ך לפי שאין על הישראל הטפול מרובה אלא עד ל"י בדקה וכ' בגסה וכ' הט"ז דלפ"ז בישראל שיש לו ספק בכור שפשע בו דאין הכהן מחויב לקבלו כדלעיל סש"ו אין הישראל נאמן ולא משמע כן דברי המחבר שכ' בהדיא אפי' בשלהם. וכן מוכח בהדיא בש"ס דבעי לאוכוחי התם הך סברא מדנאמנין על מעשר בהמה והרי במע"ב ודאי כל הטיפול על הישראל. והכהן אינו חייב לקבלו כלל דה"ה להבעלים ואפ"ה הישראל נאמן. ואע"ג דדחי הך ראי' מ"מ דינא לא מידחי דישראל נאמן לעולם. אבל לולי ד"ק נראה פשוט כמש"כ רש"י בסנהדרין דכ"ו גבי זאת אומרת נחשדו כהנים על שביעית דפירש"י דהטעם לפי דאכלי תרומה וקדשים סברי דקדשים קילי גביי' ע"ש. וה"נ על הטלת מום בבכור היינו טעמא דנחשדו. אבל ישראל לא נחשדו כלל ואפי' יש עליו טיפול הרבה דגם כהן לא נחשד אלא משום כובד הטיפול אבל ישראל גם בזה אינו חשוד והוא נכון מאוד:

סי"א אין רואין בכור לישראל אלא א"כ כהן עמו כו' חשוד הוא לגזול מתנות כהונה לפיכך אם הוא חכם וידוע שמדקדק במעשיו רואין לו וכן אם הי' מום גלוי לכל. הרמב"ם חידש זה דאם הי' חכם מדין דמום גלוי לכל שבש"ס ולכאורה יש לדון בדבר דאטו קיל הטלת מום בבכור לגבי הכהן מאיסור גזל מתנות כהונה לישראל שנחשדו עלי' ישראל. והרי גבי כהן אמרינן בהדיא בש"ס דאפי' זקן ויושב בישיבה אינו נאמן וכמבואר ברסי"ז. ולמה ניקיל בישראל בזה בחכם. והא דמום גלוי לכל לכאורה פשוט דהתם שאני דהרי ע"כ נאמן משום מגו. ונראה דיצא לו זה להרמב"ם

מקושי'

מקומי' התו' שם דהקשו דמ"כ גם כהן שהביא מום גלוי להיתן מהום הלי מנו ומדחקו לתרן דכהן ירא שלא להרלות. ויעקב חינו ירא ע"ש. והוא דוחק. ע"כ ס"ל להרמב"ם בחמת דגבי כהן ע"כ קילא לי' הטלת מום טובא לפי' טפי מחיסור קל דכבודו של חכם. וא"כ ליכא מנו כלל דלהלי חביד ולהלי לא חביד. אבל גזל כהן אפילו הישראל ס"ל להם"ם דודאי חמור לי' מהא דכבודו של חכם ומשו"ה ליכא מנו. ולפי"ז יפה פסק גם בחס הוא חכם כיון דגם בכהן ליכא פלוגתא בזקן ויושב בישיבה. אע"ג דאקן קי"ל דגם בזקן חייבינן מ"מ זהו גבי כהן דזילא לי' הלי ליסורא. אבל בחיסור גזל כהן אפילו ישראל דחמור לי' טפי כמ"ל בודאי יש לנו לומר דכו"ע מודו דמשימן. אבל לפי"ז נראה דהתו' דלא ניחא להו הך סברא דלגבי כהן קיל לי' הטלת מום מכבודו של חכם. ודמ"ה לא הוה מקשו מידי. ומ"כ לא ס"ל הך דינא דהרמב"ם וגם בחכם אין רואין

לו אלא מ"כ כהן עמו ק"ו מכהן חכם כמ"ל ומ"ש:

סימן שמז ס"ך סק"ג דכיון דים לו עכ"פ טו"ה ליתן למי שילמה ה"ה בחזקתו ולכאורה יותר פשוט לפרש דכיון דברחם קדום וכמעי האם הי' שלו תו בשיולד ג"כ לא נפיק מחזקתי' ובחזקת מרי' קאי:

ס"ד מבכרת שילמה מליאה ובאה ריקנית הבא לחריו בכור מספק. עב"י שפירש בזה בשם התו' והרמ"ם מהם"ם דזה דווקא שנודע לו בבירור שלא טינפה כלל. ומ"כ ליתרע לה הך רובא דרוב בהמות יולדות דבר הפוטר בבכורה משום דליכא בנגדה דרוב יולדות מטנפות וזו לא טינפה. אבל היכי דאפשר דטינפה בחמת חולין בת"ר דיולדות דבר הפוטר בבכורה והבא לחריו חינו בכור כלל אלא ה"ה חולין לגמרי:

ס"ה עז שילדה כמין רחל פטור מן הבכורה בם"ס ליכא תרי ליכני בפלוגתא דר"מ וחכמים ל"ק מוקי לה ברחל בת רחל בת עז דרבנן פטרי לה אע"ג דאימי' רחל כיון דאימי' דאימי' עז פטורה דבתר אימי' דאימי' אזלינן לה ול"ב מוקי פלוגתיי' ברחל בת עז בת רחל דאע"ג דליכא למימר חזרה שיות למקומה אפ"ה פטרי רבנן דבתר אימי' הוה גדמה ע"ש. ופסק הרמ"ם דאפילו פטורין מספק. והנה לכאורה בהי' לאחד אפילו חדא רב"ר בת עז. וחדא רחל ב"ע ב"ר הוה מסתע דחייב ליתן לאחד לכהן מ"ג דאי בתר אימי' אזלינן לי' דרבב"ע הוה חיובא ואי בתר אימי' דאימי' דרעב"ר הוה חיובא. אבל לא מסתע כן מסתימת הרמ"ם. ע"כ נראה דזהו ליפנא בעלמא אבל בחמת לרבנן אפילו פטורין. דהא מסיק שם בפעיר ר"ח דפסול דכתיב שעיר אחד מיוחד ובא מפשת ימי בראשית. והוה"ד בכל הקדשים וע' שם בתו' די"ב ד"ה קמ"ל דבחמת ים ללמוד בכור מהטבורה העברה ממעשר בהמה דגמרי' בי' מקדשים. אלא דלהכי כתיב בבכור משום גייבויי דמקנת סימנין דומה לאמו דחייב בבכורה. אף דבקדשים ומעשר הוא פסול. וא"ב י"ל דלעניו הני דרב"ע בו' שפיר לפילו מקדשים דבעי מיוחד מפשת ימ"ב דווקא. ור"מ הוא דס"ל כיון דל"ד לעניו מקנת סימנים ל"ד גם להא. אבל רבנן ס"ל דלעניו זה שפיר מדמינן לקדשים ותרוי' פטירי. והי' אף"ל דטעם הרמב"ם דהסמיט הני לוקימתא דס"ל דלר"א דמוקי פלוגתיי' בדר"ם ורבנן ברחמו ורובו דומה לאמו. הני ודאי דפטירי דודאי דמי לקדשים. אבל לא מלאתי דין זה בהרמב"ם גם בקדשים. ואולי י"ל משום דבמגילה כ"ח דרים בבם אחד למיוחד שבעדרו. וכן ביומא ע' אול אחד ג"כ למיוחד בעדרו ועע"ג:

ס"ן והוה"ד לחמור שילדה כמין סוס ה"ז ספק. מבואר לקמן בעו"מ סו"ס שכ"א דהוה"ד בילדה כמין פרה ג"כ הוה ספק. ואע"ג דבם"ס מסיק דחמור שילדה כעין סוס הוה רבותא טפי לפטורא. משום דבילדה כמין פרה י"ל דה"ט דפטור משום דזה אין לו קרנים ופרסותיו קלוטות. וזה יש לו קרנים ופרסותיו סדוקות. אבל כמין סוס חמור אדוס בעלמא הוא ע"ש. וא"כ יש לומר לכאורה ג"כ. דבדומה במקנת סימנים ג"כ כמין סוס הוא דים סברא למיובו. אבל בילדה כמין פרה אין סוס ספק דפטור. אבל בחמת אע"ג דהם"ם אמר הכי לרבותא דלא נעטה אבל עיקר הסברא מוכח בהדיא דהא סברא דתרוי' בא מיקדש בבכורה

עדיף טפי לחיוב. דהא בבעיא דחמור כעין סוס נקט בחת"ל דפרה כמין חמור קדום. משום דתרוי' בני מיקדם בבכורה ולא אמר בהיפוך בחת"ל דפטור החם זה יש לו קרנים כו' וע"כ דיותר עדיף סברא דבני מיקדם בבכורה לחיוב. וכיון דחמור כעין סוס הוה ספק חיוב כ"ם כמין פרה ודאי דים להסתפק לחיוב ודוק:

ס"ז בהמה דקה שטינפה כו' פטורה. ואפי' ילדה שניה בשנה זו אמרינן שפיר דטינוף זה הוה ולד ופוטר. כמבואר בסי' הסמוך דאפי' ילדה בתוך שנתה הוה ספק דשמא טינפה ולד הפוטר בבכורה וזה הגולד הוה חולין. אבל ל"ע שהשמיטו הא דזעירא דאם קיבלה זכר תוך ל' לטינוף אינו פוטר. דע"כ אינו מולד שהיה מקבלת זכר בתוך ל'. ומסקינן דכו"ע אית להו דזעירא ובדב"ח פשיט הם"ם מהא דזעירא ע"ם וכן הביאה הרמב"ם:

סימן שמז ט"ז סק"ד כל היכא דלא להסביא מקמו הוא נאמן בשלא"ת היינו טעמא אסר כאן הרבה ולריך להגי' והמהרש"י כ' ואע"ג דמשמע בשאלתי פ"ג דבכורות דהא דלא מהימנין עכו"ם בשלא"ת היינו טעמא כו'. עש"ך סק"כ ותראה שכן הוא והמעתיקים חסרו מתיבות בשלא"ת עד תיבות בשלא"ת:

בחדושי הגרשוני תמה דלא כי' יכול לומר דהיא ילדה שניכר בסימנים. ול"ע שיחתו דהא אמו מסתפקין ע"ז שמא לא בכרה וא"כ הוא החמת ולמה לא יאמר. ואי ניחא דים סימנין שילדה ואמו אין סומכין ע"ז כמבואר בס"ח בהגה מ"מ ודאי דאין לדם ירא לומר אמת וע"ש:

ס"ד בהמה שרחימה בלא לידה אם אח"כ רחימה מניקה ה"ז בחזקת שילדה. הגה לפי' המחבר דסמכינן לחולבת למוד. לריך לאוקי הא דמניקה דרשב"ג ע"כ בבה"ג והוא מוכרח. אבל לפי' ההגה בס"ג דלא סמכינן לחליבות למוד א"כ אינה לאוקי מניקה דהכא כפשטי'. וא"כ לכאו' ים להסתפק דדילמא גם מניקה למוד ג"כ לא מהני אלא בלידה רובא דחולבת אבל ברחימה שחלבה בלא ולד אפשר דגם מניקה למוד לא סמכינן. וא"כ ל"ש מולה דין זה וגראה דהוא נלמד מבעיא דשם אי מרחמת דלמו דידה וכ"מ למילקי משום חוא"ב ע"ש ולעניו זה דחוא"ב הא ודאי אין כ"מ בחליבה דמעיקרא דאין זה רואי על ולד זה וא"כ הרי לנד זה ע"כ דודאי מהני גם הא דמניקה למוד. וא"כ גם לנד הבני דמרחמת גם למו דידה (וכל שילדה ה"ה מרחמת) מ"מ ודאי דמהני ג"כ למודי. ולפ"מ דמבואר ברא"ש דטעם המחמירין בחולבת משום דחזקה דלא ילדה מסייע למיעוטא דחולבת בלא לידה ע"ש. וא"כ גם לחוא"ב י"ל דבמניקה למודה ג"כ לא הוה סמכינן ללקות. לפי שים מיעוטא וחזקה דלא ילדה. אלא דבלירוף תרוי' הוא דמהני וכעין סברא זו כ' הי"י והובא בגליון בד"ח. אבל בחמת ז"ל ע"כ דהרי מסמע ודאי בפשי' דלעניו חוא"ב ללקות הוה בכ"ג אפי' בבהמה שידעינו שילדה בבר. ולעניו ספק חוא"ב ודאי גם בילדה בבר אינה חזקה שלא ילדה על וולד זה גופיה. ולעניו זה הא ל"מ חולבת בלל. וע"כ לומר דמניקה למוד מהני וע"כ הוא משום דמיעוטא דמניקה בלא לידה לא אמוד בלל להטטרף לחזקת שלא ילדה. וא"כ מהני ודאי גם לידין בלא חליבה בלל ואפי' ידעינו שחלבה קודם לידה. וע' תוס' דים חולין גבי מגלן דאזלינן בת"ר אב' דכנגד חזקה שלא ילדה אינה חזקת חולין דהבכור שהי' חולין במעי הבהמה דברחם קדום ואכמ"ל:

ס"ן הלוקח בהמה מישראל י"א דהוה ספק בע"ז הביאה קוסי' הדרישה מ"ם מחוא"ב דקי"ל דלא הודיעו הולך ושותב ואי' דסתם בהמה טומדת לבחי' ובד"ח על הגליון הביא דברי הע"ז שהרגיש דהוא קוסי' הם"ס אם גופא וכן תפסו רבים על הדרי'. ובאמת המעיין בדרי' יראה דלק"מ עליו דהוא כ' זה בביאור טיוטא דהם"ס דהתם במוכר תליא מילתא. הכא בלוקח תליא. ורש"י פירש דבחוא"ב קי"ל ד' פרקים בבהמה טעון כרוז. וזה קשה דמשמע דבכל זמן מוכר לשחוט. והתו' פירשו דהתם אין לו לוקח לשחוט שים כמה ספיקות שמא אין לה חם. ושמא לא שחטה ושמא שחטה

כבר ע"ש וכ"כ הר"ן ביותר ביאור. אבל לפי"ז קשה דהא המוכר ג"כ יש לו ספק ספיקא שמא לא ישחטנה כלל ושמא לאח"ז. ומשו"ה הוצרך הדרי' לפרש דזה אינו ספק דמסתמא לוקח לשחיטה ודבריו נכונים. אמנם דברי הט"ז בזה מוקשים. מדלא משני הש"ס סברתו. ובאמת סברתו אינה מוכרחת כלל דלנגד הודעה לאפרושא מאיסורא. אינו חשוב שום סברא כנגדה ודוק:

סימן שיז ס"א שנים שהפקידו אצל בעה"ב כו' והדין בין שניהם בט"ז משמע בפשי' דחולקין אמנם בתו' שם נסתפקו היאך הדין בין שניהם. ולכאורה לפ"מ שמבואר בתו' ריש ב"מ ובב"ב גבי ארבא הוא פשוט דאם הפקידו מדעת הבעה"ב דחשוב תפוס מכח שניהן וחשיבי שניהן מוחזקין וחולקין ובלא דעתו דהוה כמונח ברה"ר הדין כל דאלים גבר כיון דל"ל לשום אחד חזקה:

ס"ג רועה כהן שנתן בהמות בחצר בעה"ב כו' לשון זה לענ"ד תמוה מאוד דהמשנה נקטה בכה"ג דנתן בחצר בעה"ב לרבותא דר"ט דאפ"ה ס"ל דיחלוקו אבל לדידן דס"ל דמכוס פסידא לא אקני לי' מדעם נראה פשוט דהיינו דגם הבכור גופי' לא אקני לי' וא"כ אפי' בחצר הכהן לא קני הבכור והוה כאינש דעלמא וא"כ לעולם הבעה"ב המוחזק והמע"ה ולמה נקטו בחצר בעה"ב וצע"ג:

סימן שיח ט"ז סק"א והשני ספק בטור כו' וחייב במתנות פשוט דנרשם בטעות בס"א דהכא נטל הכהן חליפיו כמש"כ בש"ך סק"ב. אלא דהט"ז קאי על והשני ספק שבס"ב דהתם לא נטל הכהן על הספק כלום ודו"ק:

ס"ד אחת בכרה ואחת לא בכרה כו' וכן אם ילדו זכר ונקיבה ע' שי' הרמב"ם לענין שתי נשיו אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים ונקבה מבואר לעיל בט"ז סו"ס ש"ה דדעת הרמב"ם דפטור. ולכאורה ה"נ אפי' בכה"ג אין לכהן כלום. והכא יש ג"כ חזקת חולין. דהבכור ג"כ חולין במעי אמו כמש"כ בסשט"ז בשם התו' בחולין וצע"ג:

סימן שיט ס"א מבכרת המקשה יכול לחתוך אותו כו' והבא אחריו בכור כ"כ הרמב"ם דמפרש ונפטרה מן הבכורה אסיפא ולא זכיתי להבין טעמו בזה דמי גרע משפעה חררת דם בסו"ס שט"ו והביאה הרמב"ם שם בהי"א דמדינא היא בטילה בדמי הלידה ואין בה קדושה כלל כמש"כ הרמב"ם ואפ"ה פטרה מן הבכורה ואע"ג דמבואר ברש בכורות ד"ג דמקרא הוא דיליף לה דכתיב שגר בהמה ע"ש מ"מ מאי גריעותא כאן דהוא ולד גמור ונחתך דהא אף ביוצא דופן דאין קדושה חלה עליו פוטר ג"כ הבא אחריו ואי משום דהכא כבר הוא חתוך הרי במחתך ומניח מודה הרמב"ם דפוטר משום דקדושה חלה עליו אח"כ וא"כ מה דהשליך ולא חל עליו קדושה ל"ג מיו"ד והי"ע. והנה משמע בהדיא בש"ס דמה דמחלקינן בין משליך ומניח היינו למ"ד למפרע הוא קדוש ופסק הרמב"ם כוותי' אבל למ"ד להבא הוא קדוש גם מניח וודאי לא עדיף ממשליך וא"כ כיון דבמניח פוטר הבא אחריו פשוט דגם במשליך פוטר ובזה א"ש מש"כ הטור וא"א הרא"ש כ' שהוא פוטר ותמה הב"י דלא מצא לזה גילוי ברא"ש ע"ש. ולפי"ז פשוט כיון דהרא"ש פוסק להבא קדוש א"כ בודאי פוטר וז"ב. והנה מש"כ הרב בהגה דמרובו ואילך צריך קבורה נראה דהיינו לפמש"כ הי"א דהבא אחריו אינו בכור. דהיינו כמ"ד להבא קדוש וכמש"כ הש"ך סק"ב וחל עליו קדושה אחר יציאת רובו. אבל לשי' הרמב"ם דהבא אחריו בכור. ודאי בזה אין בו קדושה כלום ודו"ק:

ס"ב יצא שליש ומכרו לעכו"ם וחזר ויצא שליש נתקדש למפרע. בחי' הגרע"א דלפ"מ שכ' הרש"א דהשליש שבפנים יכול להטיל בו מום אפי' לפי שי' זו. הוה"ד דיכול למכור לנכרי מה שבפנים ואפי' יוצא אח"כ תו נפטר מחמת שותפות עכו"ם. אלא שהקשה ע"ז מדברי התו' דכ' דבעיא דרב עמרם דאמר על בכור עם יציאת רובו ה"ה עולה אם חל. משמע דביציאת מיעוטו פשי' לי' דמהני הוא דלא כר"ה דלר"ה גם עם מיעוטו א"י להפקיע קדושת בכורה ע"ש. ודילמא עם מיעוטו יכול להקדיש מה שבפנים וחת"כ הוה כולו עולה. ובאמת קושי' מדברי התו' יש ליישב בפשי' דלר"ה לא הו"ל למימר עם יציאת רובו אלא עם יציאתו דהיינו כל משהו עם יציאתו לר"ה ג"כ לא חל דהוה כרובו. ועוד דכיון דבתחילת ההקדש ע"כ אינו חל אלא על מה שבפנים א"כ הוה כהקדיש בהמה של שותפות ואח"כ לקח החצי השני ומבואר ברש קידושין ז' דלא הוה אלא קדושת דמים וא"כ נראה דאינו מדחה מבכורה כמו בעכו"ם שקבל בהמה מישראל לחלק בוולדות והישראל יכול לסלק בזוזי דמוכח סוס"י הסמוך בהגה דאינו פוטר וכן הוא לפי' שי' התו' גבי בהמת ארנונא ע"ש. אבל מ"מ גוף סברתו לדמות זה להטלת מום אף דלענין זה למכור מה שבפנים עצמו הוא מוכרח בהדיא בס"ד דדוקא חציו ברוב אבר הוא אסור למכור גם מה שבפנים. משום ספיקא דרוב אבר. אבל בל"ה הי' מותר למכור חצי שבפנים מיהו כ"ז למכור את זה גופא. אבל שיפטור לגמרי גם את היוצא. לולי ד"ק אינו מוכרח דהא לר"ה מחתך ומניח קדוש למפרע. אף שהוא חתוך ואינו ראוי כלל להקרבה. מ"מ כשיצא כבר הרוב איגלי מילתא דחל הקדושה למפרע. וא"כ ה"נ אף שנעשה אח"כ חלק לעכו"ם במה שבפנים. אינו מעכב על היוצא מלחול עליו הקדושה כיון שהוא לפנינו. ומה לנו בחלק הפנימי וצע"ג:

ט"ז סק"א רוב מהרוב הראשון שראוי לחול עליו הקדושה. דבריו כהאי"נ בדרי' וע"ש פירוש דבריו. אבל העיקר משמע כמש"כ הדרי' בתחילה דכן משמעות הסוגי' דלמפרע הוא קדוש דמשמע מתחילת יציאתו וכן מוכח מכל הסוגי'. ומקושי' דמתני' שם דתיכף בהתחלת האבר אסור וכ"כ התו' לענין הטלת מום דתיכף כשיצא לאויר העולם אסור והכי מסתבר:

ש"ך סקי"א ואסור למכור לעכו"ם דשמא הוה כילוד נדפס בטעות על ואסור הראשון דזה הוה ודאי אלא קאי על חציו ברוב אבר דזה ספק:

שם סקי"ב אלא שחציו השני יצא דרך דופן. זה לא קאי על לפטור הבא אחריו דאיירי בי' בכל הס"ק זה. דגם יוצא דופן פוטר וע' מש"כ בסש"ה בט"ז. אלא דקאי אקדושת הולד עצמו אי חשוב כבכור דהוה כנולד רובו בקדושה או הוה כנולד חציו דרך רחם וחציו דרך דופן דאינו קדוש כלל וה"ה כיו"ד לכו"ע. אבל הבא אחריו פטור לכו"ע. וע' רמב"ם שאר בעיא דהש"ס שם:

סימן שכ ס"ג שותפות העכו"ם פוטר בטו"א רה"ש י"ג כ' דמוכח מדר"מ ברש בכורות דאקני אודניי' לעכו"ם לפטור מן הבכורה ולמה לו הטורח הזה יפקירם וש"מ דהפקר אינו פוטר. וכבר הביאו האחרונים תוספתא מפורשת דפוטר. ולענין קושייתו נראה דזה ודאי דאין כוונתו שיפקיר לגמרי דודאי אין זה תקנה להפקיר את בהמותיו. אלא כוונתו כמש"כ בספרי על חו"מ סרע"ה דיכול אדם להפקיר מקצת חפציו והבאתי ראיה נכונה ממשכנו של גר ביד ישראל ומת הגר דכנגד מעותיו נקנה לו להמלוה והשאר הפקר ע"ש וה"נ כוונתו שיפקיר אודניי' וכמו שהפקר פוטר ודאי גם שותפות הפקר פוטר וכמו שותפות כהן בבכור בהמה טמאה בסשכ"א דמבואר דפוטר אבל לפי"ז מוכחא מילתא דאינו אלא לפטור מהבכורה א"כ לא עדיף ממודר הנאה בסרכ"א דבאין לו מה יאכל לכתחי' כשיש אחר צריך דווקא להקנות לאחר דמוכחא מילתא טפי דיצא מרשותו וכשאין אחר הוא דהתירו בהפקר. ה"נ לכתחילה לא שרינן אלא למכור לעכו"ם דיצאה לרשותו ומוכחא מילתא דפטורה טפי:

ס"ה עדר שהמלך נוטל ממנה מעשר כו' ואפי' יכול לסלק במעות הגר"א נוטה לאית דגרסי בתו' דדווקא דלא מצי לסלקו בזוזי דמתיישבות שתי הבריי' ע"ש וכ"כ בחידושי שם דאינו הכרח כ"כ כמו דלא אייתי הש"ס בריי' דחלה לסיוע לא"ד. ועוד נראה לי דאפי' לאותה גירסא ע"כ לא קיי"ל כן דהא התו' הקשו שם דהא במקבל צאן מעכו"ם פטור משום דאי לא משכח בהמה שקיל ולד. ותי' דהתם משום דעיקר בהמה הי' לעכו"ם אבל הכא עיקרה של ישראל. והנה בב"ב נ"ה אמרינן דלא יהיב טסקא אין הבכור נוטל פ"ש בקרקע משום דמשועבד למלך והוה ראוי. וכ' התו' דבכל חוב לא מבטל ירושת הבכור דעיקרו לבעלים אבל

חוב

חוב המלך שאני דהמלך חשוב כמוחזק והנה לכרגא אמר שם דלא מבטל משום דכרגא אקרקף גברא מונח וא"כ בארנונא פשוט דהחוב ודאי מונח אבהמה וחשוב כמוחזק למלך. וא"כ הוה כמקבל מעכו"ס דאפי' מצי לסלוקי' פוטר. וע"כ דלפי"ז פליג רבא אהך סברא דחוב המלך עדיף אבל לדידן דקיי"ל כאותה סברא כמבואר בחו"מ סרע"ח ודאי יש לפסוק אפי' מצי לסלוקי ועי' מש"כ לעיל סי' קס"ט ס"י ודו"ק:

ס"ז והמקבל צאן מעכו"ס כו' ואם העמיד וולדות תחת אמותיהן לשון הטור ולרב יודא החמישי כו'. ואולי הי' לו להטור גירסא וסוגי' אחרת. שלפנינו בהעמיד אין כאן מחלוקת אלא דר"י פליג דלדידי' לא העמיד ג"כ הוה כהעמיד וצ"ע:

שם בהגה הואיל והעכו"ס לא נתרצה אלא בוולדות עש"ך בשם המהרא"י דלא הוה דבר שלא בא לעולם כדאמרינן בפרק המפקיד נעשה כאומר לו קנה בהמה לוולדות. והנה בדג"מ הקשה ע"ז דהא בס"ו מבואר דמקנה לו אוזן הוולד ל"מ אלא א"כ אומר בפירוש האם לוולד. ולו"מ הו"א דהכא לגדל את האם לחלק את הוולדות שאני. דבזה הוה תקנת חכמים שהוא קנין. והמקור לזה בפרק א"נ ס"ט שמין פרה וחמור למחצית שכר. מקום שנהגו לחלק בוולדות חולקין כו' ואע"ג דהתם מקבל עליו אחריות האם. אבל הרי האם אינה קנוי לו כלל לשום דבר. אלא שנתחייב באחריותה ואפ"ה הוולדות קנוין לו. וע"כ לאמר דבזה מה שצריך לומר שמקנה את האם לקנות את הוולד כבר הוה כלשון הדיוט דקיי"ל דאפי' לא אמר הוה כאמר דמקנה האם לוולד וכההיא דהמפקיד נעשה כאומר לו כנ"ל. ואע"ג דהתם לא מצינו אלא בישראל מ"מ הא כבר כ' הריב"ש דקודם מ"ת היו מקנין דבר שלבל"ע. וא"כ מצד העכו"ס בל"ה אין שום ריעותא ומצד הישראל כבר יש תקנת חכמים ומשו"ה שפיר מהני בזה. ונראה לי עוד דאע"ג דדעת הש"ך בסק"ה דלכתחילה אף האם לעובר ל"מ ובעי דווקא קנין גמור בהאם ע"ש. בזה דהוא מנהג וקנין גמור ומפורסם לקנות חלק בוולדות שפיר מהני גם לכתחילה ודו"ק:

סימן שכא ס"ב אין פודין בעגל כו' ולכאורה יש לתמוה על דעת הרא"ש והטו"מ שהשמיטו הא דאין פודין בפסולי המוקדשין שהוא מימרא בלא שום מחלוקת והביאה הרמב"ם והרי היא נ"מ גם לדידן לענין בכור בע"מ שניתן לכהן דגם בבכור כתיב כצבי וכאיל שהוא כחי'. ואולי דמזה סיוע לשי' הב"ש הבאתיו בסש"ו דהא דפסקו הרא"ש והטו"מ דכהן מקדש בו את האשה היינו דווקא בשחוט. אבל בחי ס"ל דהוה ספק אי ממון בעלים וא"כ בל"ה א"א לפדות בו כיון דלאו ממונא הוא. ודווקא בפה"מ שיש להם פדיון והוא ודאי ממונו הוצרך להך דכצבי ואיל. אבל לבכור כיון דבשחוט בל"ה אין פודין. ובחי לאו ממונו הוא. לא הוצרך להביאו:

ס"ג אין פודין בנדמה ואם פדה פדוי ובט"ז דהקילו בספק משום דאינו קדושת הגוף כבכור והוא מהכ"מ. ונראה דיצא לו להרב ז"ל חילוק זה מסוגי' דתקפו כהן דבעי לאתויי מהספיקות דאסורין בגיזה ועבודה ושני עלה קדושה הבא מאליו שאני. ומלשון קדושה משמע לי' דדווקא בקדושת בכור שהוא קדושת הגוף ולא בספק פ"ח. אבל הוא תמוה טובא דהרי מבואר בהדיא בסי"ג דחמורה שלא בכרה וילדה זכר ונקיבה צריך להפריש שה לאפקועי איסורא. ועוד דהא הכא איתחזק החמור לאיסור ואתה בא להתירנו מספק פדיון. והרי מדאו' צריך להעמידנו בחזקת איסור כמו בכל האיסורים. וליישב דבריו נראה לי דבאמת כל הספק הוא אי יכול לפדותו לגמרי ובזה צריך שה דווקא. אבל בשוי' הרי פודין אפי' בסילקא וא"כ כנגד דמי השה ודאי נתפס הפדיון. וא"כ לענין להנות מגוף החמור עצמו הרי הוה זוז"ג דקיי"ל בכל האיסורים דמותר בדיעבד. דה"נ מקצתו פדוי ומקצתו אינו פדוי. ולענין איסור דלכתחי' אפשר דמקילינן בספק. אלא דכשימכרנו על המעות בזה ודאי לא שייך זוז"ג. דהרי הוא מתחלק. דכנגד דמי השה חולין. והשאר אסור בהנאה דבזה הוה ספק איסור. אבל על המעות הרי יש כאן חזקת היתר. אבל עדיין אינו מתיישב מילדה זכר ונקיבה דלכאורה גם שם יש חזקת היתר דודאי ה"ה חולין במעי אמו וכמו בבכור. דלכאו' פשוט דיש בזה כל דיני בכור ליו"ד וכ"ד וע' סשט"ו ואפ"ה מחמירין בספק. ואולי דדווקא שם החמירו אבל בעלמא יש להעמידו על חזקתו ככל ספק בעלמא וכן נראה מדברי התו' ד"ט ד"ה מ"ת וד"ה זכר ושם בע"ב ד"ה לאפקועי איסורא וצ"ע. וע' בגמרא שם דלר"י אתי צאנך למעט שותפות עכו"ס. דאע"ג דלר"י ס"ל דיש לו קדושת בכור אינו אסור בגו"ע. ור"ש דפוטר ש"ע ממעט מיני' פטר חמור דשרי בהנאה ולדידן דקיי"ל דשו"ע פטור ופ"ח אסור בהנאה. א"כ צאנך למאי אתי. ומצאתי שהקשה זה הטו"א בהקדמה ואפשר דלדידן דבצאנך לא שייך שלך ושל אחרים אפשר דאתי למעוטי בפ"ח שלך ושל אחרים. והיינו בנפדה מקצת שוי' דהוה מקצת פ"ח. אע"ג דודאי חייב להשלים לשוי'. קמ"ל קרא דמ"מ איסור הנאה כבר פקע מיני'. ובזה אדרבה מדוקדק טפי מה דכתיב צאנך דלר"ש אסיק בקושי' דהו"ל למכתב צאן ע"ש. וא"כ א"ש בפשי' מה דפסק הרמב"ם דפדה פדוי דלפי"ז אין כאן ספק איסור אלא ספק חיוב ממון ודו"ק:

שם בהגה וי"א דהוה ספק. בט"ז הקשה עמש"כ הרא"ש דאם נתן לכהן אין מוציאין מידו ממה שכ' המהרי"ל דנתן ספק בכור לכהן ואח"כ נודע לו דאי"צ ליתן בספק. דהוה כתקפו כהן ומוציאין מידו. והי' לו להביא זה מדברי הרב לעיל סשט"ו ס"א ע"ש. ולפמש"כ בסמוך א"ש דודאי השה כבר נתפס בפדיון. אלא דהספק אם נפדה כל הפ"ח או מקצתו לפי ערך שויו. וכ"ז שהיה הפ"ח קיים הי' הישראל פודהו שנית בשה כשר לאפקועי איסורא והי' מחזיקו לעצמו. אבל השה הראשון לא הי' יכול להוציא מיד הכהן. דהרי אפי' אם א"י לפדותו בנדמה בתורת שה. פדיון הוה לפי שוי'. ואינו יכול לבטל הפדיון שהרי פדה בו. ואף שהוא חשב שהוא לכולו ועכשיו אינו יוצא בו אלא למקצתו. ודאי לא שייך לבטל פדיונו בשביל זה וכ"ש שיכול לתקן זה בהפרשת שה אחר בלא הפסד אלא דהי' צריך לפדותו שנית בשה כשר לאפקועי איסורא. וא"כ גם כשמת החמור ודאי לא נתבטל הפדיון כלל. אלא דלשון הרא"ש אינו מורה ע"ז אלא דכיון דכבר נתן מספק א"א להוציאו. וכן הוא מהראי' שהביא מר"ע גבי נתן ביום ל' ומת התינוק. אבל באמת התם קודם שמת התינוק לא הוה ספק כלל. וכן גבי כור בל' סאה בסלע קודם שחזר בו לא היה ספק וזכייתו כדין. וכן בהא דנתעברה השנה ובא באמצע החודש ג"כ כ"ז שלא עכב זה תלינן דכך הי' דעתו. והרי הספק הוא בדעתו. והוה תפס ברשות קודם שנולד הספק דבזה ודאי מהני. וכן בארו התו' בכתובות ד"כ ד"ה ואוקי ממונא דתפיסה קודם שנולד הספק מהני ע"ש. וכ"ש בהך ספק דנדמה דמעיקרא הוה פדיון גמור כמש"כ. אבל בספק בכור כיון דהספק הוא מקודם. ונתינתו בטעות. א"כ טעות חוזר וע"כ לא עדיף מתפיסה וצע"ג:

ס"ה בהגה ופודין בשה אחד כמה פעמים והוא משנה בדף ט' והרמב"ם השמיט זה. וכ' הב"י דאזיל לשי' בפי' המשנה שכ' דה"ק מתני' דהרבה פעמים נכנס לדיר להתעשר. והרבה פעמים קאי אדלקמי'. ולא זכיתי לעמוד על ד"ק דהרי סוגי' שלימה בדף ד' אף אנן נמי תנינא ופודה בו הרבה פעמים דשה אחד של לוי פוטר הרבה פ"ח של ישראל ע"ש. וקשה לומר דחסר בספריהם סוגיא שלימה והי"ע:

ט"ז סק"ז דעל נתינת בכור בהמה טהורה לכהן אינו מברך דלא יהיב מדידי' כלום דתיכף כשנולד ה"ה של כהן ומשמע לפי"ז דלשי' הרמב"ם בסש"ו דמצוה להקדישו א"כ יש לו לברך על ההקדש:

ס"י בהגה לא רצה לפדותו עורפו כו' כ' הגר"א דהוא ענין בפ"ע וקאי אדלקמי' סי"א. פירוש דברי קדשו דס"י מיירי בספק פ"ח. ובספק אינו מחויב לעורפו. וכן מוכח בסוגיא ד"ט ע"ב דהא דספק חייב לפדות היינו לאפקועי איסורי'. וכ' התו' דאילו בשביל מצות עריפה לא הי' מחויב מספק. כמו שאינו מחויב ליתן לכהן מספק. וכוונתם דאע"ג דלגבי כוי חייב לכסות דמה מספק במצות עריפה לא אמרינן הכי. דהא מצות פדי' קודם למצות עריפה ועריפה אינה אלא תחת פדי'. וכיון דלענין פדי' גופא קיי"ל דאינו חייב מספק כ"ש דאינו חייב לערוף מספק ודו"ק:

סט"ו אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו כו' זכר ונקיבה כו' עיין לעיל סשי"ח שכ' דיש להסתפק בשני זכרים ונקיבה מהו הדין :

סכ"ג וחמורה שילדה כעין פרה נתבאר בסשט"ו. הנה לא נתבאר שם אלא בילדה כעין סוס ובכעין פרה לא נזכר כלל וע"ש שכ' דיש להוכיח מהש"ס דגם בכעין פרה אם יש מקצת סימנים דומה לאמו חייבת ע"ש :

הלכות חלה

סימן שכב ס"א מ"ע להפריש כשעורה אחת לשון הש"ס בכ"ד חטה אחת פוטרת את הכרי ופשוט בכ"ד דכשעורה עדיפא מחטה שהיא גדולה יותר ונראה דבאמת דווקא חטה שלימה אבל חצי חטה לא וכדאמרינן בחלות תודה אחד שלא יטול פרוס א"כ בשעורים צריך ודאי דווקא שעורה שלימה. וגם חלה אינה פחותה משיעור תרומה. ובמין שעורים צריך דווקא כשעורה וזהו שסתמו כשעורה :

ש"ך סק"ב השיג על העט"ז שכ' הטעם דהקילו בנחתום א' ממ"ח משום הפסד ממכרו. דברמב"ם מבואר שהוא לפי שעיסתו גדולה ויש בא' ממ"ח שיעור מתנה. ובאמת הוא מחלוקת בירו' ורבי יודא אמר משום שעינו צרה בעיסתו. והוא טעם העט"ז. וחכמים ס"ל כהרמב"ם. וע"ש דפריך על חכמים ודחיק לשנויי. ומשו"ה נקט העט"ז טעמא דר"י דא"ש טפי :

ס"ה בהגה וי"א כיון שעכשיו אין חלה נאכלת גם בא"י גם בשאר מקומות אין מפרישין רק חלה אחת ושורפין עש"ך סק"ט דהיינו אפי' איכא כהן קטן אינה נאכלת אלא נשרפת ונדחק בטעם הדבר בשם המהרי"ו דשמא אינן כהנים מיוחסים ודילמא אתי לאכולי לזרים וכ"ה בב"י סשכ"ג בשם סה"ת. ולולי ד"ק יותר בפשי' נראה דכמו שכ' הראשונים דאין צריכין עכשיו חלה שני' כשאין קטן. לפי דלא הצריכו להפריש חלה שני' שתהי' נאכלת אלא כשהיא נאכלת בא"י. ה"נ הא גופא דהקילו תחילה להאכילה לקטן או לגדול שטבל לטומאה היוצא עליו מגופו. אף שיש עליו שאר טומאות מגע. וגם טומאת עצמה שה"ה איסור. הכל הי' מטעם זה כדי שיהי' גם בחו"ל תורת חלה נאכלת כמו בא"י. אבל עכשיו שאין צריכין לזה וכמו בליכא טהורים מטהימ"ג אין צריך להפריש שני' לאכילה כדין הש"ס. לפי שגם בא"י אין חלה נאכלת ה"נ אפי' דאיכא הנך טהורים אין להקל להאכיל חלה טמאה ולטמאים במגע. כיון דאין חלה נאכלת בא"י ויותר טוב לשורפה. ועפי"ז יתפרש שפיר מש"כ הש"ך בסוהס"י עפ"י דברי הרב באו"ח דבפסח נהגו להאכיל לקטן. וכ' הש"ך דצריך לחלק בין פסח לשאר השנה ולא פירש הטעם. די"ל דעיקר הדבר משום אפיית יו"ט גופי' דאין שורפין קדשים ביו"ט וגם א"א להשהותה שלא תחמץ ואוקמה על דין הש"ס להאכיל לקטן ודו"ק :

שם והאוכל חלה אפי' בחו"ל מברך משמע דעל שריפה אינו מברך. ולכאורה בשבת דכ"ו אמרינן כשם שמצוה לשרוף קדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף תרומה שנטמאת ולמה לא יברך אבל באמת גם בקדשים גופא לא מצאתי ברמב"ם ברכה לא לשריפת טמאים ולא בנותר. ואולי כמש"כ התוס' ביבמות ה' דלא שייך בשריפת נותר חביבה מצוה בשעתה דאתי ע"י פשיעה. ה"נ אין לברך ע"ז וצ"ע. שוב מצאתי באבודרהם בשער ג' תשובת הר"י בן פלט שכתב כן בפירוש שאין ברכה בשריפת נותר ע"ש שהוא קרוב לדברינו וע' באו' הגר"א או"ח רס"ח :

שם נוהגין להשליכה לתנור קודם שאופין את הפת עש"ך סק"ח בשם המהרי"ל דהיינו כדי שלא יהנה ממנה זר. ופירוש דברי הרב היינו בסמוך לאפיה שכבר נגמר כל ההיסק. וחימוס החלה השרופה לא יהנה מידי. שכבר הוסק כ"ל. ומש"כ עוד הש"ך דשאר הנאות מותר כ"ה מפורש בתו' פרק כ"ש שהביא שם :

בפ"ת הביא דברי הברכי יוסף דהפריש חלה ואכלה בהמה או עוף חייב באחריות. כמו בראשית הגז בסשל"ג. והי' יכול להביא מקודם לזה בפדיוי הבן בסש"ה והוא משנה מפורשת שם. אבל פשוט דכ"ז כשגגה דז"א אלא בהני שאין בהם מצות הפרשה אלא נתינה לכהן וכ"ז שלא נתנן לא קיים מצוה כלל אבל הנך דהפרשה הוה בהן מצוה כבר נעשית מצותו וכמו בפדיון פ"ח בסשכ"א ומשנה מפורשת בפ"ק דבכורים דתרומה אינו חייב באחריות ופשוט דדין חלה כדין תרומה בכ"ד וכן בחולין קל"ד אין מביאין תרומה ממדבר ואם אין שם כהן שוכר פרה ומביאה מפני הפסד כהן וברמב"ם פי"ב הי"ז התקינו חכמים שיטפל להביאה ונוטל השכר מהכהן. וצ"ל דאע"ג דמסקנת הש"ס שם משום מצות נתינה. משמע לי' להרמב"ם מלשון הבריי' שוכר פרה דאינו אלא תק"ח ובשביל מצות נתינה תקנו לטפל בה. והשכר על הכהן. ע"כ מוכח מכ"ז דאין שום חיוב אחריות על הבעלים. וכ"נ לי מהא דהבודק את החבית להיות מפריש עליה ונמצאת חומץ בב"ב צ"ו דאמרינן כל ג"י הראשונים ודאי יין ולא איכפת לן במה שנתחמצה אח"כ וכ"ז ברור :

סימן שכג ש"ך סק"א דווקא חלת חו"ל שעיקרה דרבנן אבל חלת א"י אפי' בזמן הזה כיון דעיקרה דאו' לא. זה פשוט דאינו בשביל גזירה דהעלאה אטו אכילה. דהא משמע בש"ס דאין לחלק בזה בין דרבנן לדרבנן אלא אי שייך למגזר אטו דאו'. דהא מדמה שם בשר עוף בחלב דרבנן לחלה ע"ש. ובודאי כוונתם משום תערובות כמש"כ בסק"ב בשם הירושלמי. וצריך להבין דהא קיי"ל בר"פ א"ע גבי שתי קופות א' של חולין וא' של תרומה שנפלה סאה של תרומה דקיי"ל כר"י דאע"פ שלא רבו חולין תלינן דלשל תרומה נפלה ולכאורה השתא בודאי נפלה תלינן מספק לקולא אפי' בלא רבו כ"ש דלא הוה לנו למיחוש לשמא תפול והו"ל למיתלי דודאי לא תפול אבל באמת הרי הירו' יליף מינה דמותר באמת אפי' נתערב ודאי. וצ"ל דכל היכי דשייך גזירה חשוב לה כודאי נתערב דודאי א"א ליזהר שלא תתערב בשום פעם ואי הוה איסור בזה הוה לן למגזר לעולם משום זמנין דמתערב וצ"ע :

שם סק"ב דתרויי' צריכי כו' ובזה נדחה מש"כ הב"י דממה שכ' הרא"ש דלא גזרינן העלאה אטו אכילה מוכח דס"ל כהר"י דאוסרת תערובתה כו'. פשוט דכוונת הב"י אינו אלא כיון דהרא"ש לא הביא אלא הך חידוש דלא גזרינן העלאה אטו אכילה. ולא הביא הך חידוש של הירו' דאינה אוסרת תערובתה. דודאי הוא חידוש יותר. ש"מ דלא ס"ל הא אלא כהר"י. אבל לעיקר הדבר ע' סק"ג מה שפלפל בדברי הרא"ש בהלכות חלה שהביא שם כבר דברי הירו' וא"כ ע"כ שוב אין ראי' מזה. והנה שם האריך להשיג על המע"מ בשי' הרא"ש דכ' דס"ל כהרמב"ן. דהרי הרא"ש כ' בזה דהירו' היינו בחלה ב'. ולדידן דלי"ל ב' חלות דינה כהראשונה דאוסרת. ואף שדבריו נכונין. מ"מ לעיקר הדבר נראה כהמע"מ דאע"ג דבהרא"ש העתיק חלת חו"ל בטילה ברוב. אבל בכל הספרים לפנינו בבכורות תרומת חו"ל וכן כל הסוגי' שם הכל בתרומה. עד הא דרבינא שם נדה קוצה לה חלה ע"ש. ובודאי הוא ט"ם ברא"ש או העתיק חלה לפי דהלכותיו בחלה ופשוט לי' דחד דינא נינהו העתיק חלה וכן דרך הרא"ש בכ"מ. אבל בש"ס המימרא בתרומה. והנה לא מצינו שני תרומות בחו"ל בשום מקום וכמש"כ התוס' בר"פ כה"ב ובר"פ עד כמה ע"ש. וא"כ ע"כ גם בחלה ראשונה בטלה ברוב אלא דהר"י מפרש לאכלה כהן בטומאה. אבל הרא"ש דמשמע דמפרש לאכילה לזר. ע"כ דגם בחלה ראשונה בטילה ברוב. וע"כ צריך להגיה ברא"ש ע"י ביטול בלא רוב דהא קאי על הירו' דמתיר בלא רוב. ואהא דהירו' הוא דמפרש בחלה ב'. דבזה שרי אפי' בלא רוב. אבל חלה ראשונה בעי רוב. והא דמנחות דמדמעות היינו במחלה על מחלה כמש"כ הרמב"ן וכן פירש בזה המע"מ ע"ש והמעיין יראה שזה כוונת המע"מ ואין שום השגה עליו ויש להקל כדבריו :

ומש"כ עוד הש"ך בסק"ג להחמיר כסברת הרא"ש דאינה ניתנת לכהן ע"ה אלא חלה ב' דמותרת לטמאים. לענ"ד סברא זו דחוק בתי' הקושי' דהא חזה ושוק מותר לגמרי אפי' לזרים ואפ"ה אינו ניתן לע"ה. וצ"ל דכוונתו דהכא ע"כ שאני כיון דאין לה דין חלה. ע"כ דאין עלי' דין מ"כ כלל. ואינה אלא להכירא

להכירא בעלמא ויש להקל יותר והוא דחוק ויותר פשוט כשי' התו' דדווקא כשהוא עני והחבר עשיר. ובזה גם בחו"ש כן ואין חילוק וע"ש:

ס"א בהגה וי"א דאוסרת במינה בק"א ושלא במינה בס'. והקשה המנ"י כלל ל"ט סק"י דמשמעות דברי הרב דאפי' ביבש בעי ס' שלא במינה והרי באיסור דרבנן קיי"ל דלא בעי ס' ביבש וכ"כ הש"ך בסי' ק"ט. וכ"ש בחלת חו"ל דמקילינן בה טפי והביא דברי הפו' שמקילין בזה ע"ש. אבל הוא פשוט דכולהו בשי' הרמב"ם דמיקל במינה אפי' בחד בחד. א"כ ע"כ קילא מכל איסורין. אבל כאן דקאי לשי' המחמירין דבעי במינה דווקא בק"א אע"ג דכולהו איסורי אפי' דאו' סגי ברובא. א"כ הרי החמירו בה יותר מדאוריי'. שפיר י"ל דאפי' ביבש בעי ס' שלא במינה כדאוריי':

ט"ז סק"א הביא מחלוקת רש"י ותו' [לשי' המחמירים דצריך ק"א במינה] אי גם בטעם בעלמא בעינן ק"א בתרומה. וע' לעיל סי' ק"ב גבי דבר שיש לו מתירים דהכריע הרב דבטעם בעלמא בטל ברוב. ונראה דלפי"ז הוה"ד בק"א דתרומה ג"כ לא נחמיר בטעם בעלמא וע' משכ"ש בס"ד:

ש"ך סק"ה הביא דברי המהרי"ו דעיסה של טבל שנתבשלה אם יהי' החלה יותר מק"א תאסר החולין. והסכים לזה בט"ז סוסשכ"ד ע"ש. והש"ך משיג ע"ז. ולענ"ד לולי שאיני כדאי נראה להכריע כהש"ך. דהנה בנדרים י"ב גבי נדר. ה"ז עלי כתרומה אמרינן דלא הוה נודר בדבר הנדור. ופי' הר"ן משום דכיון דהיא מותרת לכהן. לא הוה איסורה לזרים בשביל הקדישו. אלא דהאיסור הוא מדין התורה. והרא"ש פי' בפשי' דהא מעיקרא הי' כולה איסור דהויא טבל. והוא אדרבה שרי לה. ולכאורה קשה על הר"ן שלא פירש כן דהוא פשוט. אבל דבריו נכונין דע"כ איסור טבל אינו בשביל שהוא מעורב בה תרומה. שהיא איסור. דהרי גם לכהן הוא במיתה אף שהוא מותר בתרומה. וכן יש טבל אפי' למ"ע [אי בלאו אי במיתה כמו שנסתפקו בזה התו' ביבמות דפ"ו ע"ש ד"ה אי וד"ה מה תרומה ודוק] אע"ג דמ"ע מותר לזרים. וע"כ דטבל הוה איסורא בעצמה וכשמפריש תרו"מ נתקן איסור זה לגמרי ואח"כ על התרומה הוה איסור חדש שחל עכשיו וא"כ ודאי נעשה האיסור על פיו. והוצרך לייש דמ"מ לא הוה כדבר הנדור אלא דהוא איסור תורה. ונראה דגם הרא"ש אינו חולק בסברא זו. אלא דס"ל דמ"מ לא שייך בזה דבר הנדור כיון דאינו מרצונו ומעיקרא הי' הכל איסור אבל ודאי מודה גם הוא דמעיקרא אין האיסור בשביל התרומה. וא"כ לא שייך כלל שתאסר החולין דהרי מעיקרא הי' כולה איסור ונתקנה בהפרשה. ועכשיו הוא דנעשה מה שמפריש חלה. ולא אסרה כלל את השאר. ועוד יש לה"ר דהא מבואר בתרומות דתורמין ענבים ותורמין יין והרי היין שהוא צלול מעורב עם החולין. מיהו לפמש"כ הח"ד בסצ"ח דצלול צונן אינו נותן טעם בחבירו. אלא הוא גופו מתערב. א"כ לק"מ כאן. דהרי תערובות הגוף לא שייך כאן כלל. דהוא נעשה תרומה לאחר הפרשה ולא שייך אלא בחלה מבושלת שכל אחד נותן טעם בחבירו ואיגלי מילתא דנתנה טעם למפרע. אבל הרי תנן בסופ"ב דתרומות דאין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל משמע אבל מיני' דמבושל גופא תורם מיני' ובי'. והרי התרומה שדינה א' מחמשים. נותנת טעם בחולין ואוסרת בק"א. ודוחק לומר דמבשל שיעור התרומה באפי' נפשי' וע"כ כשי' הש"ך דלא שייך לאסור בשביל זה. והנה לפ"מ דמבואר לעיל סי' ק"ב גבי דבר שיל"מ דבלא הוכר האיסור קודם תערובות גם ביש ל"מ בטל ברוב. וכ"ה באו"ח. נראה פשוט דה"נ בחלה ותרומה לא שייך שיאסר בשביל התערובות דגם בזה לא הוכר האיסור מקודם. וגם כיון דלא שייך בזה תערובות הגוף אלא הטעם כבר כ' בט"ז סק"א דנראה להקל בזה:

שם בהגה ואם חזרה ונתערבה יכול לשאול עליו. בט"ז האריך דבשביל זה שנתערב לא הוה פתח להתיר ונדרי הקדשות אינן ניתרין בלא פתח. וה"ר מהא דסאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין טהורין ירקבו ול"א דישאל על התרומה. והנה"ך השיג ע"ז דמתני' לא נחית לאשמעינן תקנתא אלא דינא. ונראה דכוונת הט"ז משום דמתני' שם מסיק גם בנפל להקדש והו"ל למיתני תקנתא דלא ליפסיד הקדש. ובאמת יש לדקדק כן גם ממתני' דריש פרק כל הזבחים שנתערבו דתני דנתערבו בחטאות המתות אפי' א' באלף ימותו ולא תני דישאל על הקדישו. ובאמת בהך דנפלה לחולין גופא ג"כ י"ל דהא קיי"ל בחבילי תלתן של כה"כ שנתערבו דכולן ידלקו והא דאמרינן הכא ירקבו ואי"צ שריפה כדין תרומה טמאה כ"כ הר"ש בשם הירו' משום דהחולין טהורין שנתערבו בהן ונעשו מדומע יש עליהן קדושת תרומה וכיון שהן טהורין א"א לשורפן וא"כ הו"ל למתני גם תקנתא דלא ירקבו. עוד ה"ר מסוגי' דסו"פ הנודר מן הירק דמסיק דמשו"ה לא הוה תרומה יל"מ בשאלה משום דלאו מצוה לאתשולי דכי לא הוה מצוה מ"מ כל שיש לו היתר למה לא הוה יל"מ וכ' הנה"ך דדבריו תמוהין דמאי תלי זה אי הוה זה שנתערב פתח. וכבר בארתי כוונת הט"ז בסק"ב דאי צריך פתח אחר י"ל בפשי' דהוה בגוונא דאין לו פתח ומ"מ צ"ל דווקא משום דלא הוה מצוה לאתשולי דאי הוה מצוה אע"ג דעכשיו אין לו פתח וא"א להתיר מ"מ דין יל"מ עליו. דדשיל"מ אזלינן בתר שמא. והרי נקרא ע"ז שם יל"מ [ע"ש שכ' שזה מוכרח בש"ס שם]. אבל כיון דלא הוה מצוה לא הוה יל"מ אלא ביש לו פתח ויכול להתיר. אבל באין לו פתח ודאי לא הוה יל"מ. וכ"ז א"ש אי זה שנתערב לא הוה פתח. אבל אי זה גופא הוה פתח א"כ הרי יכול להתיר ולמה לא הוה יל"מ והוא ראי' נכונה. אמנם מש"כ ראי' מש"ח ומנזיר דאם הוא פתח מה שנתערב א"כ יהי' פתח גם מה שעבר. ולא משכחת לה מלקות וכרת. לולי ד"ק זה שעובר ודאי לא שכיח והוה נולד גמור. ולא הוה פתח כלל. ואין לדמותו לזה שנתערב:

שם במחבר ומותר לבטלה ברוב עש"ך סק"י דכ' דאע"ג דכבר כ' דבטילה בשוה בשוה הכא לכתחי' צריך רוב וזה דעת המחבר והשיג עליו. וכ' דהרמב"ם קאי בתרומה וחמיר טפי ע"ש. ולענ"ד לא משמע כן בכ"ד דלא הקילו אלא בחלה שני' אבל הראשונה לא גרע כלל מתרומה וכן משמע בסופ"א דמסכת חלה דחלה ותרומה שוין בכ"ד. ואדרבה משמע דבחו"ל החמירו בחלה יותר מבתרומה ומ"מ מצינו בריש ביצה גבי אוכל והולך ואח"כ מפריש דפריך מתרומה על חלה ע"ש. ומשמע דפשי' לי' דשוין נינהו. ולא חילקו ביניהם. ואף דלדברי הראב"ד בהשגות סופ"א דתרומות יש מקום להקל בחלה יותר דפוסק כדחי' דר"ה ברדר"י דחלה פטור כשאין כל יושבי' עלי' ולא בתרומה וכן נוטה דעת הטור ברסשל"א. ועפי"ז יש מקום לדברי הש"ך בשי' הטור אליבא דהרמב"ם. מ"מ הרי הרמב"ם בעצמו כ' כן שם גם בתרומה וכ' הכ"מ דהוא לומד תרומה מחלה וצ"ע. ויותר תמוה לענ"ד מש"כ שלא לערבה לכתחילה לאכול לזרים. דהרי בתרומה דאפי' בדיעבד לטמאים בעי רוב דווקא אפ"ה היקל לערבה לכתחילה. א"כ בחלה דאפי' לזרים בדיעבד בטילה אפי' בשוה בשוה למה לא נתיר לכתחילה מיהו ברוב וצע"ג:

שם בהגה ב' ודווקא לעיסה שנתחייבה עם עיסה זו הגר"א הראה להתו' נדה בגליון שם ויש להקדים לתו' ביצה בסוגי' זו דאוכל והולך ואח"כ מפריש שכ' דבפסח במצה שאין נילושין יחד לא שרינן ע"ש. והנה משמע בהדיא בדבריהם דאפי' נתחייבו יחד בסל לא מיקרי נתחייבו יחד דהרי פשוט דמש"כ תקנה שישייר מכ"א. דזה ל"מ אלא בנצרפו כבר בסל ונתחייבו. דאי ל"ה הרי היא נאכלת כשהיא בפטור. ובודא תו ל"מ צירוף החתיכות להפריש עליהם חלה. ונראה בטעם הדבר דבלישה ה"ה מתחייבים ממש כאחד. אבל בצירוף סל כל שהגיע לסל שיעור חלה. שוב כל חדא שמגעת להסל ה"ה מתחייבת תיכף כשהיא מגיע. ואח"כ כשמגיע השני' מתחייבת השני'. והרי אין חיובן כאחד. אלא כל אחת לבדה. וזהו שכ' דצריך לשייר מכל אחת. וא"כ למחר כשמפריש חשוב הכל כמוקף כיון שיש משהו מכל אחת. והרי כל חלה פשי' דכולה מתחייבת כאחד. והרי עכשיו מוקף כל מה שנתחייב כאחד ונפטר בהפרשת חלה עליהן ואף שכבר אכל מקצת מכ"א הרי בחלת חו"ל אוכל ואח"כ מפריש והרי יש כאן שיור מקצת מכל מה שאכל ודו"ק:

סימן

סימן שכד ס"א בהגה כלי המחזיק י"א כו' וכן מדה שמחזקת ז"א כו' ע' פרק ע"פ שיעור רביעית של תורה ומבואר לפי"ז דשיעור חלה הוא אצבע על אצבע מרובע ברום שי"א אצבעות וא' מכ"ה באצבע מצומצם ומדה הראשונה של הרב הוא עם תשיעית אצבע והשני' הוא עם שליש אצבע ועוד אחד ממ"ה באצבע וגם עוד משהו. והוא להחמיר לענין ברכה אבל לענין חיוב חלה הוא א' מכ"ה באצבע ודו"ק:

ס"ב לש כ"א לבדו אין מצטרפין אלא בזה הסדר כו' יש בו שעור חלה ורוצה להפריש מאחד על חבירו אינו מפריש אלא ממינו כו' הנה במצטרפין סגי בחלה אחת כיון דאין מתחייבין אלא כאחד והכי מוכח בס"ח דישן וחדש אין מצטרפין דהיינו שצריכין חלה מכ"א וא"כ הכא דנקט מצטרפין ודאי דאין צריכין אלא חלה אחת. והנה אם בא' יש בה שיעור והשני אין בה פשוט דהא שיש בה אינה נפטרת מהחלה של אין בה אלא ממינה. אבל שאין בה ודאי נפטרת מחלה של עיסה שיש בה. כיון דאינה מתחייבת אלא מחמתה. ומש"כ הט"ז בסק"ג דדינה כמו לצירוף חלה דרישא פשוט דקאי אאין בה. וזה שכ' וג"מ דאם יוסיף אח"כ עיסה פירוש דכל הנ"מ לאין בה. והרי בל"ה פטורה. אלא דנ"מ כשיוסיף אח"כ:

שם שיפון כו' ולא עם שבולת שועל הגר"א נתקשה מלשון הש"ס ש"ש ושיפון מין שעורים ע"ש. אבל הרי הש"ס פירש שם רישא דבריי' דכוסמין מין חיטין היינו אף מין חיטין פירוש דמצטרף גם עם חיטין. וא"כ גם הא דש"ש ושיפון מין שעורים היינו דהוא מין שעורים לבד. ואינו מצטרף עם חיטין. ולא איירי כלל לענין צירוף הם עצמם להדדי:

שם בהגה עירב קב עיסה מין א'. עם קב עיסה ממין אחר. ע"ד לחלקו וחלקו והוסיף על כ"א חייב בחלה כיון שלא נצטרפו בחיבורם כו'. בט"ז סק"ב כ' דדווקא בנשיכה בעלמא אבל אם לשן כאחד. כבר נפטרו דנצטרפו לחיוב אם לא הי' דעתו לחלק וכיון דהי' דעתו לחלק נפטרו ודלא כהפרישה ע"ש. ולכאו' אם בנשיכה בעלמא ע"ד לחלק מאי איריא דהוא אינו מינו אפי' מינו כל שמקפיד על תערובתו דדעתו לחלק אין הנגיעה מצרפת כמבואר בסשכ"ו. ולא הי' עליהם עדיין זמן חיוב חלה. וכשהוסיף אח"כ מתחייבין. אבל לכאו' נכון דברי הפרי' דהכא אפי' לש את שתי העיסות כאחת אין מצטרפין משאינן מינן. ודווקא קמח דבזה קיי"ל דיש בילה. אבל עיסות כבר פסקו כל האחרונים בסמוך דאין בילה ולא עדיף מנשיכה. והירו' פשוט דפסק כמ"ד יש בילה בעיסה. אבל אנן לא קיי"ל כן וע' מש"כ בסמוך בס"ד. ומיהו בתו' פסחים ד"נ ד"ה דילמא שהקשו היכי נזר שם דילמא יפריש מאורז על דגן והוה מפטור על חיוב דהא אין מפרישין ממין על שא"מ ותי' דבבלול לית בי' ממין על שא"מ וחיישינן דילמא יהי' העיסה רובה אורז בצד אחד ויפריש ממנו על צד השני של הדגן ע"ש. והנה בקמח פשוט דקיי"ל דיש בילה וליכא למיחוש להכי. וע"כ בתערובות עיסות ואפ"ה ס"ל דיכול להפריש מזה ע"ז. אי לאו משום פטור על החיוב. אבל לולי ד"ק הוא תמוה מאוד דאם נאמר כן דגם בעיסה נעשה גוף א' א"כ כמו דבכה"ג יכול להפריש אפי' משא"מ. וע"כ משום דהם נעשים גוף אחד. למה לא יהי' גם הפטור נעשה כהחיוב כיון דגוף אחד הוא. וקושי' יש ליישב בפשי' לפ"מ דמבואר בס"ט שהעושה עיסה מאורז וחיטים. אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה אע"פ שרובה אורז. ולכאו' פשוט דעיסה שרובה מין אחד אע"פ שיש בה מיעוט ממ"א. מ"מ ודאי גרירא בתר הרוב ועיסה שממין הרוב ודאי יפטרנה. וא"כ ודאי יש לחוש דדילמא יפריש מעיסה של אורז לבד. על עיסה של אורז שיש בה טעם דגן. כיון דאינהו סברי דאורז לחודה בר חיוב ולדינא הא קיי"ל דהוא פטור ודו"ק:

ס"ד קב חיטים וקב שעורים. וקב כוסמין באמצע מצטרפין ונותן חלה מכל אחד. עט"ז סק"ה בשם פרי' שנסתפק אם צריך להפריש גם משל הכוסמין ותמה עליו דאין כאן שיעור שלשה חלות. ולכאורה דבריו תמוהין דמה לנו לשיעור שלשה חלות וכי חלה אחת אינה פוטרת מדאו' אפי' כרי שלם ולדידן אפי' מדרבנן. וצ"ל דכוונתו שלשה מינין דהיינו בשלמא החיטים והשעורין שני מינין ואינן נפטרים אחד בשל חבירו. אבל הכוסמין הרי נפטר בשל חיטים. ובשל שעורים. ואע"ג דגם הכוסמין הוא פוטר גם את של חיטים ושעורין. ול"מ כאן בקבים לפטור שתיהן בשל כוסמין. כמו שבארו כיון שאין עליו חיוב אלא בצירוף האחר. וגם בצירוף אחד מתחייב. כל שיקח ממנו לבד י"ל דלא נצטרף אלא עם אחד כגון עם החיטין. ודינו כחיטין. וא"כ אינו נפטר של שעורין. וכן י"ל דנצטרף עם שעורין לבד. ודינו כשעורין. ואינו נפטר של חיטין. אבל כשהפריש משניהם הוא עצמו ודאי נפטר. דהרי בס"ה כשאינן אלא חצי קב מכל אחד נוטל של כוסמין. ושניהם נפטרין. דכיון דאינו מתחייב אלא בצירוף שניהם דינו כשניהם ונפטרין. ה"נ הא ע"כ אין על הכוסמין חיוב אלא מאחד משניהן. וכשנטל משתיהן ה"ה ודאי נפטר וזה נכון. ואין נ"מ אפי' יש בחיטין ושעורין בכ"א שיעור חלה. וכוסמין פחות משיעור בין שניהם. והוא נשוך בשניהן כל שנטל משניהן ודאי ה"ה נפטר. אבל מש"כ הט"ז עוד בקב כוסמין. וחצי קב חיטין מצד א'. וחצי קב שעורין מצד ב'. דנפטר ג"כ בשל כוסמין לבד. לפי שאין כאן שיעור שני חלות. לולי ד"ק ל"נ כלל דכל שהכוסמין יכול להתחייב בצירוף אחד לבד שוב אין נפטרין שניהן בשל כוסמין דעל כ"א מחמירינן דהכוסמין נצטרף עם השני. ונגרר אחריו. ואינו פוטר את השני. ואין חילוק בין יש בו שיעור שני חלות או לא. כיון די"ל דהוא נחשב כמין השני. והיכי שאינו מתחייב אלא בצירוף שניהם פוטר שניהם. וא"כ כשיש קב כוסמין וחצי רובע חיטין מצד א'. וחצי רובע שעורין מצד ב'. גם בזה נוטל משל כוסמין כיון דגם בזה אינו מתחייב אלא בצירוף שניהם. והנה אם מצ"א רובע והוא מתחייב עמו לבד. ובצד השני פחות מרובע ואינו מתחייב עמו. א"כ כשמפריש מהכוסמין נפטר הרובע כיון שאינו מתחייב בלא צירופו. וכן מהרובע פוטר את של כוסמין. אבל הפחות מרובע אינו נפטר אפי' בשל כוסמין. די"ל שנצטרף עם הרובע ונגרר אחריו. וצריך להפריש משל הפחות מרובע לבדו. וגם משל כוסמין או מהרובע. והנה לשי' הרא"ש במחבר ס"ב דשבולת שועל ושיפון ג"כ לא מצטרפי. וחיטין ודאי אינו מצטרף עם שניהם. א"כ הני שלשתן אינן מצטרפין אלא ע"י כוסמין וא"כ בקב כוסמין ושלשה חצאי רובע מהני שלשה מינים סביב הקב והכוסמין אינו מתחייב אלא בצירוף שנים מהם יחד דבלא זה ליכא ה"ר. והרי שניהם אינן פוטרין את הג'. א"כ ע"כ יהי' צריך שלשה חלות מכל מין ודו"ק:

ט"ז סק"ט אע"פ שרובה אורז משמע אע"ג דלית בדגן לחוד שיעור חלה. וכב"י בשם הרשב"א דדווקא באורז כו' משמעות דברי הט"ז דלפי שהקדים דבלית בדגן לחוד שיעור. כ' דדווקא אורז אבל באית בדגן לחוד שיעור. ודאי אפי' כל המינים. ונראה בסברתו דבזה בודאי כיון דהדגן שיש בו שיעור חלה ה"ה מתחייב בחלה. א"כ ודאי כולה אסורה מפני שהוא נו"ט באי"מ. והרי טעם הוא כעיקר בכל התורה כולה וכמו בבשר שבפשטיד"א בסי"ב בהגה. אבל לענ"ד יש לדון בזה דהתם העיסה טבולה לחלה ונאסרה והבשר קבל טעם איסור. אבל הכא בנתערב קמח בקמח מבואר לעיל סי' ק"ט דמין בשאינו מינו ביבש מדאו' בטל ברוב. אלא דמדרבנן החמירו משום דכשיבשלם יתן טעם. אבל כאן לא שייך זה דכשיבשלם יתן טעם דכיון דעכשיו היתר הוא והוא מתבטל כבר א"כ אח"כ בשעת גילגולה כבר בטל הדגן ולא יתחייב כלל בחלה. וע' מש"כ בזה בסק"ט לענין מנחות. ובזה נראה לענ"ד אפי' לשי' הפו' דקמח בקמח מיקרי תערובות לח. מ"מ עכשיו דהוא עדיין קמח ה"ה היתר בהיתר ובודאי כבר הוא בטל ברוב ולא שייך בזה לחוש לנו"ט כיון דאין כאן איסור [והא דאמרינן להיפוך דהיתר בהיתר ל"מ ביטול היינו היכי שהאיסור הוא ע"י תערובות. אבל בכה"ג ודאי הוא בטל וכדמשמע בסצ"ט בחלב שנפל למים ע"ש] ומיהו בכאן בל"ה אין חילוק כ"כ לדינא. דנראה דקיי"ל כשי' הרא"ש והטור דבכל המינין הוא גורר אבל עדיין נ"מ למש"כ בסשכ"ו וג"ט:

סי"א נתן שאור מעיסה שלא הורמה חלתה לתוך עיסה שהורמה. אם יש לו עיסה שלא ניטל ממנה חלה. מפריש ממנה לפי

חשבון השאור. ואם לאו מפריש על הכל שנעשית העיסה כולה טבולה לחלה. ע' ד"מ שהגמי"י השייכים לספר זרעים חולק בזה. והיינו משום דקשי' לי' סוגי' דמנחות ל"א דאר"ש שזורי דפ"א נתערב לו טבל בחולין וא"ל ר"ט לך קח מן השוק דרוב ע"ה מעשרין. אבל בל"ה אינו יכול להפריש מן החיוב דהוה מן החיוב על הפטור. והנה דין זה דהמחבר הוא ממשנה דסוף פ"ג דחלה. ומשמע שם בתשו' הר"מ שם דמפרש המשנה ברוב טבל. דזה הא נמי הוה ג"כ ודאי חיוב. וכ"כ סברא זו הר"ש שם. והנה כ' עוד הר"מ שם דגם מינה ובה ג"כ א"י להפריש וג"ל דס"ל דמתני' אתי כמ"ד יש בילה ואנן קיי"ל כשמואל דאין בילה [ומיהו מש"כ ראי' דאפי' ברוב טבל אינו יכול להפריש אפי' מינה ובה דאי ל"ה למה לא א"ל שירבה טבל ויפריש מינה ובה. זה לא זכיתי להבין דאפי' לפי"ז קשה עדיין למה לא א"ל שירבה עליו טבל וישאיר מהטבל מעט כדי תרומה לבד שיהי' יכול להפריש מזה המעט שהוא ודאי חיוב. והרי בזה מודה דמהני כמש"כ שם בהדיא דמוכח הכי מהמשנה דחלה הנ"ל. ומיהו באמת אין הכרח מהמשנה גם לזה דיש לפרש דפרנסה ממ"א היינו שיצרף פחות מה"ר להעיסה דבזה הרי גם הפרנסה זו ודאי לא עדיף מחיוב העיסה דממ"נ אם נתבטל השאור אין כאן חיוב חלה וכמש"כ שם הר"ש בשם התוספתא וכן פירש הר"מ. אבל מ"מ ודאי כן הוא מסברא דרוב חיוב ודאי חייב וצע"ג] ומ"מ לדינא לענין להפריש מינה ובה ברוב טבל הסכימו הר"ש והתה"ד ותשב"ץ דודאי יש לחוש שלא להפריש מינה ובה. דילמא יעלה בידו הפטור. וכמש"כ הש"ך והט"ז ויתבאר בסמוך. אבל להפריש עלי' מן החיוב אפי' בשאור כמש"כ בש"ע. הנה הרא"ש בתשובה הביא ג"כ קושי' זו ממנחות ותי' היטב דשאני הכא דשאור בעיסה לטעמא עביד ולא בטל ונראה דאין כוונתו דמדאו' לא בטל וכן הי' משמע קצת בלשון הר"ש בחלה שם דכבר הסכימו כל האחרונים דמחמץ אינו אלא דרבנן וע' מש"כ בסרג"ב בזה. ועוד דהרא"ש מסיק שם דהוא הדין ככרות של בעל הבית חשיבי ולא בטלי וזה ודאי דרבנן. ונראה דכוונתו עפ"י דברי התוס' במנחות שם דאע"ג דכל לקוח הוה דרבנן. מ"מ מיחזי דזה הוה טפי כמחויב ע"ש. וי"ל דהרא"ש ס"ל כמש"כ הטור בסשל"א דמסיק כרהבדר"י דחלה אפי' בזמן עזרא הוה דרבנן דבעי כל יושבי' עלי' אבל תרומה דאוריי'. וא"כ התם במנחות לתרומה דהוה דאו' א"כ לא מצי להפריש מודאי חיוב על תערובות שאינה אלא דרבנן. אבל בחלה דהוה דרבנן שפיר מצי להפריש גם על תערובות מודאי חיוב. כיון דהודאי ג"כ דרבנן. ומיהו אי לאו הך סברא דשאור לטעמא עביד אע"ג דכל טבל אוסר במשהו וכולה טבולה. כיון דאין חומרתו אלא מצד איסור טבל. ודאי דמ"מ אין לדמותו לטבל גמור. דמ"מ הרי הטבל גמור ודאי עדיפא מתערובות משהו ומחזי כחיוב על הפטור כמש"כ התו' שם הנ"ל. אבל כיון דשאור לטעמא עביד ובכל האיסורים לא בטל וכן ד"ח שפיר הוה תרוייהו חיוב דרבנן. ויכול להפריש מזה ע"ז. ובזה יתיישב מה שנתקשה הש"ך סק"כ דלמ"ל טעמא דשאור לא בטל ות"ל דנעשה כולה טבולה פירוש דטבל אוסר במשהו. ונדחק דבאמת הוא חד טעמא. והרי מפורש בתשו' הרא"ש דהוא ט"א. אלא דכוונתו כמש"כ. ולכאורה הוא נכון מאוד לדינא. והנה כ"ז בחלת א"י אבל בחלת חו"ל לכאו' משמעות דברי התוס' בחולין ובבכורות (לענין דבריהם בחלה השני' שבחו"ל) שכ' דאינה טובלת. ושמא אף אינה מדמעת ע"ש. משמע בהדיא דפשי' להו דיותר מסתבר להקל באינה טובלת קודם הפרשה מאינה מדמעת כשכבר הופרשה. ואע"ג דבחלה דאו' קיי"ל דחלה ותרומה בטילה בק"א וטבל במשהו. הרי דבטבל החמירו יותר משום יל"מ או דכהתירו כך איסורו. מ"מ בחלת חו"ל הסברא להיפוך דלא עדיף הטבל מגוף החלה והתרומה. וא"כ נראה כיון דקיי"ל דחלת ותרומת חו"ל בטילה ברוב ובודאי דכמו דלא בעינן ק"א ודאי דגם ד"ח אינו אוסר ובטל ברוב. וא"כ הי' נראה דגם טבל בטל ברוב ואפי' ד"ח. ואפשר דאף שאור הוא בטל. ואע"ג דגבי דמאי חמיר שאור מתערובות. כמבואר בריש חולין. דמאי ודאי חמיר מחלת חו"ל כדמוכח בכ"ד. אבל הרי כל הפו' לא כ"כ ולא חילקו בזה בין א"י לחו"ל. ותשו' הרא"ש גבי ככרות משמע דהי' שאלה למעשה בזמנו ובמקומו בחלת חו"ל ואפ"ה לא בטל משום ד"ח. וע"כ דברי בטילים וצ"ע:

ש"ך סקי"ח ולפי"ז בשאור של פטור שנתערבה בעיסה חייבת מודה הרא"ש דאין להפריש מינה ובה דהא אין בילה ודילמא אתי לידו הפטור ומפריש מן הפטור על החיוב. ולי"ל דנעשה כולה טבולה דהא הפטור אינו טבל כו'. הנה רבים מתמיהים עליו דכ"ש דברוב חיוב הוה כולה טבולה. אבל לענ"ד הוא פשוט דכוונתו דלא סמכינן אהך טעמא אלא היכי דהשאור הוא חיוב דהוא מיעוטא ומדאו' בטל ברוב. ואין עליו אלא חיוב דרבנן. שפיר מהני דמדרבנן גם כולה טבולה. אבל כשהרוב חיוב אלא דנתערב בה מעט שאור של פטור דהעיסה חייבת מדאו'. ומדאוריי' לא שייך לומר שהשאור הפטור נעשה חיוב דאין היתר נעשה איסור כדמוכח מכ"ד. ובודאי יש לחוש דיבא לידו הפטור ומפריש מן הפטור על החיוב. וע' ש"ך סקכ"א וט"ז סקי"ג דהסכימו כן האחרונים להלכה. וקרוב בעיני דזה כוונת התה"ד שמחלק בין שאור לעיסה דבשאור אין בילה דהכל מתמיהים עליו דמאי חילוק יש בדבר. דכוונתו דבפטור מועט דהרוב חיוב אין לסמוך אבילה וכמש"כ:

שם ובפרישה כ' דווקא שאור אבל עיסה כ"ז שאין בה שיעור חלה אינה טובלת. ותימא דמ"ש סוף סוף חלה היא. דחלה אין לה שיעור מן התורה. ענה"ך מש"כ בזה ליישב דברי הפרי'. ויש להבין דהכי קשי' לי' בהש"ך דהבין דהפרישה קאי שנתערב בעיסת פטור מעט מעיסה שנתחייבה בחלה. ומשו"ה קשי' לי' דאפי' אין שיעור חלה במה שנתערב כיון דטבל הוא. (ולשון חלה היא שכ' ל"ד אלא טבל) ומן התורה טבל אין לו שיעור. פירוש דכ"ש נמי איסור הוא. א"נ כמש"כ דחלה אין לה שיעור מה"ת וכהתירו כך איסורו ואוסר בכ"ש:

ט"ז סקט"ו אבל מעיסת הפשטיד"א עצמה לא. כיון דיש בה טעם בשר. בדג"מ תמה ע"ז מאי ריעותא בזה. ונראה כוונתו להפריש מהפשטיד"א על מ"א. ונראה דהוא משום דלשי' הרמב"ם דחלת חו"ל בטל אפי' שוה בשוה. והוה"ד טבל של חו"ל וכמש"כ בסמוך. ופשוט דטכ"ע לא עדיף משוה בשוה. ואפשר עוד דהוא בטל לטעם הבשר ואין בכחו לפטור ודאי חיוב ודו"ק:

שם וכ' מהרי"ו בעיסה של טבל שנתבשלה כו' דמדרבנן אמרינן יש ברירה כדאיתא בבילה ותו דקיי"ל חלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש אלמא אמרינן דיש ברירה. פירוש וא"כ אוסרת החלה את החולין. ע' מש"כ בזה בש"ך סשכ"ג. והנה גם כל סיועת הט"ז בזה הוא על היסוד דיש ברירה וחלה היא למפרע. אבל לולי ד"ק יש לדון בזה הרבה הנה הא דבדרבנן יש ברירה כבר כ' השאג"א וכל האחרונים דהוא משום ספיקא לקולא בדרבנן. אבל לא להחמיר. ועוד דאפי' למ"ד י"ב לא מצינו בזה אלא במתנה שני לוגין שאני עתיד להפריש ה"ה תרומה דחל משעה שמתנה אבל לא למפרע. דאי ל"ה למ"ד י"ב יהי' מותר לאכול כל טבל אפי' דאו' ואח"כ מפריש ובודאי ישתקע הדבר ולא נאמר. ואע"ג דמצינו ברירה בשותפין שחלקו בסוף בילה ובאחין שחלקו זה דווקא בשותפין שהם שותפין מתחילה אבל בתרומה כ"ז שהיא בטבלה אין לתרומה שום חלק בה והרי איכא למ"ד דמתנות שלא הורמו אינו יכול אפי' לזכות לכהן אפי' באתי לידו כל הטבל כ"ש דלכו"ע לא שייך ברירה בזה. והא דבתרומת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש. מפורש בהלכות חלה בהרא"ש גבי תרומת חו"ל מדמעת. שכ' בלשון הר"י דאע"ג דתרומת חו"ל אינה טובלת. דאוכל והולך ואח"כ מפריש מ"מ מדמעת ע"ש. הרי דכ' הר"י דהקולא הוא שלא החמירו בה שתאסר הטבל אלא שחייבו להפריש (ורצה ללמוד מזה. שגם היא קלה שאינה מדמעת וחילק). ולא שהוא משום דבדרבנן יש ברירה וז"ב:

סימן שכה ס"א שתי עיסות שאין בהם כשיעור כו' ואם הם בסל הסל מצרפן. בב"י בשם סמ"ג בשם הר"י דבעי מיהו נגיעה בסל. וכ"כ בד"מ בשם התה"ד בשם התו'. דל"מ צירוף סל אלא כשנילוש יחד אבל אם לא נילוש יחד

בעי

בעי נגיעה. אלא שהקשה עליו דאם נילוש יחד לא בעי כלל צירוף דחלת חו"ל לא צריך מוקף. ונראה דמשום קושי' זו השמיטו המחבר והרב כאן. ולא הביאו כלל סברא זו דבעי נגיעה. ואי משום הא י"ל דפשוט דכוונת התה"ד על לשון התו' פרק א"ע (דמ"ו) ד"ה הואיל. וע"ש שכ' כן בפירוש לשון זה מדברי רש"י והקשו באמת עליו דבנילוש יחד אי"צ צירוף סל. והתה"ד לא הביאו אלא להוציא ממנו סוף דברי התוס' שם בשם ר"י דעם צירוף סל בעי נגיעה והביא ראי' מהא דסוטה דעיסה טהורה וטמאה נותן פחות כביצה בצק ביניהם כדי שיהי' מן המוקף ע"ש. וא"כ צריך להבין מה שהשמיטוהו. אבל באמת כיון דלא הזכירו אלא משום מוקף משמע בהדיא בדבריהם דלענין צירוף להתחייב מודו ג"כ דסגי תוך הכלי אפי' בלא נגיעה והנגיעה הוא משום מוקף. וכ"ה בהדיא בדברי התו' נדה ד"ז שכ' דלענין מוקף ל"מ צירוף סל. משמע דהיינו דלא נזכר צירוף סל אלא להתחייב. אבל בזה דלהתחייב ודאי לא בעי נגיעה. וא"כ כיון דכל חומרא זו הוא בשביל שיהי' מוקף. ניחא שהשמיטוהו דהרי לענין דין מוקף ודאי לא קיי"ל כוותי' דהר"י בהא. כמבואר בס"ב דקיי"ל דאי"צ נגיעה. והוא מדברי הרא"ש שדחה ראיית ר"י מהא דעיסה טמאה וטהורה. דהתם שאני כדאיתא בירו' משום דמקפיד על תערובתו ומשו"ה בעי נגיעה. וכ"ה מפורש בדברי הר"ש בכאן ויותר מפורש בסופ"ג דחלה גבי הנותן שאור מעיסה שלא הורמה חלתה דמפרש שם פרנסה ממ"א דהיינו פחות מה"ר ומצרף לשאור הזה. וכ' דאע"ג דהשאור מעורב בתוך העיסה שכבר הורמה והעיסה מפסקת בין השאור ובין הפחות מה"ר. מצרפם בכלי ע"ש. הרי דהיכי דסומכין על צירוף סל אי"צ נגיעה כלל. וגם לשי' ר"י פשוט דכ"ז בחלת א"י אבל בחו"ל ודאי גם להר"י אי"צ נגיעה. דהא קיי"ל דלא בעי מוקף וכ"כ הט"ז באו"ח סתנ"ז. ומה שהאריך בנה"ך סשכ"ו מלשון הרא"ש נגיעה בכלי כבר כ' בזה הט"ז שם דל"ד אלא כוונתו צירוף כלי דהוה כנגיעה וז"ב:

שם ואם נתנם על טבלא שאין לה לבזבז אינו מצטרף בבאוהג"ו דהוה בעיא דלא איפשטא ולחומרא כ"ה בס"י ובדפ"ח הגיהו לקולא והוא עפ"י דברי הש"ך סק"ב שכ' כן משום דהוה סד"ר בחלת חו"ל. אבל לענ"ד העיקר כס"י דבאמת יש להקשות דהא אם יפריש מהם חלה ואח"כ יצרף בתוך כלי גמור. ניזול לקולא דמעיקרא נמי הוה צירוף. ושפיר אפריש וכבר נפטרה. וא"כ הוה תרי קולי דסתרי אהדדי. וקיי"ל בכל כה"ג דמחמירין בתרויי'. וא"כ באמת כוונת השו"ע כאן דאינו מצטרף הוא לחומרא. דמחויב להכניסם לתוך כלי גמור דווקא ולהפריש חלה. וכן מסתבר דבל"ה ודאי הרי אסור לאפות פחות מכשיעור להפקיע מחלה וע"כ דכוונתו להחמיר להצריך צירוף גמור ודו"ק:

ס"ב אם יש בשתי העיסות כשיעור ורוצה להפריש מזע"ז אי"צ כו' ולא נגיעה בנה"ך סשכ"ו ערער ע"ז דהרבה פו' חולקין בזה ובאמת המעיין בדבריו יראה שכולם הם מדברי ר"י מראי' דסוטה וכבר דחה זה הרא"ש מהירו' מפורש דהתם בשביל שמקפיד על תערובתו והסכימו לזה הר"ש וגליון התו' בנדה והרבה פו' וכן מתבאר בהדיא בדברי הר"ש שהבאתי למעלה בסמוך דהיכי דאינו צריך לצירוף לא איכפת לן כלל בנגיעה ע"ש. וע' לעיל סשכ"ג בהגה ב' דנ"מ בדין זה גם לדידן דאע"ג דחלת חו"ל אי"צ מוקף מ"מ הרי מבואר שם דבעיסות שלא נתחייבו יחד גם בחו"ל צריך מוקף וע' משכ"ש. ולפ"מ דמבואר כאן מ"מ אי"צ אלא שיהיו שתיהן לפניו ולא שיהיו נוגעין:

ש"ך סק"ו בשם הב"ח דאף עיסה אחת יש בה שיעור וא' אין בה דינן כשניהן יש בהן שיעור ואי"צ אפי' נגיעה וכדלעיל סשכ"ד סי"א. לפי פשוטו הוא תמוה דהא אותה שאין בה שיעור. במאי מתחייבת דהא בעי או נשיכה או צירוף סל. אבל ממה שכ' כדלעיל סשכ"ד מבואר כוונתו דהיינו כההיא דהתם דהשאור היא מעיסה שנתחייבה כבר בחלה. ולא הורמה עדיין. אלא שאין בה שאור עצמו לבדו כדי חיוב. וכשעושה פרנסה ממ"א משמע דאם הוא עיסה שיש בה שיעור חיוב חלה. אי"צ כלום לא צירוף סל ולא נגיעה וכן מתבאר מדברי הר"ש הנ"ל ע"ש. וה"נ כוונתו לזה דאפי' כשהאחת היא עכשיו אין בה שיעור חלה מ"מ כיון שהיא באה מעיסה מחויבת. אי"צ כלל ומפריש עליו כשהן שתיהן לפניו. וקיצר בדבריו יותר מדאי שיכול לבא לידי טעות:

סימן שכו ס"א שתי עיסות כו' ונשכו זו את זו אם הם של שני ב"א פטורין עש"ך סק"ב דאפי' נילושו ביחד פטורין כיון דהי' דעתם לחלק והא דנקט השיכו לרבותא דבמ"א מצטרפין והוא מהר"ש. ולכאור' הי' נראה דאדרבה בנילושו פטורין טפי. דפטור אפי' בחלקוה ואח"כ הוסיף כל אחד לכשיעור פטור. שכבר היתה פטורה בשעת חיובה כשנתגלגלה כמבואר בס"ד. אבל בהשיכו נראה פשוט דכשהוסיף כל אחד אח"כ לכשיעור ודאי חייב חדא כיון דאמרינן דאינה מצטרפת לא עשאה אותה כלל לשעת חיוב ועדיין היא כמעיקרא ככל עיסה פחותה משיעור שהוסיף עליו שהיא חייבת ועוד דעיקר הפטור בע"ד לחלק וחלקו והוסיף עליו משום דהוה כגלגול הקדש דפוטר כמש"כ הכ"מ וא"כ בהשיכו בעלמא שהי' כבר גילגול חיוב בפחות מכשיעור אין ההשכה אלא כהקדיש אחר גילגול ופדאה דחייב כמבואר בסש"ל ס"ז וא"כ י"ל דמשו"ה נקט בכה"ג לאשמעינן דהשתא הוא דפטורה. אבל כשיוסיף ויהי' לה שיעור תהא חייבת. אבל בלש כשהי' ע"ד לחלק אינה משום פטור דהשתא אלא פוטרה לגמרי כנ"ל לכאו'. אלא שצ"ע בירושלמי שהביא הר"ש במ"ב על הא דכל המינים מצטרפים אפי' בנשוך ע"ש ודו"ק:

שם ואם הי' מקפיד שלא תגע כו' אין מצטרף. ובהגה אבל ביש בשניהן כשיעור יכול להפריש מאחד על חבירו ועט"ז דהיינו בנשיכה כיון שמקפיד ובנה"ך השיג עליו דבמתני' דאחת טמאה וא' טהורה לא תני אלא נותן חוט של בצק ביניהן. ובאמת התו' בנדה ד"ז סוד"ה ומקפת כ' עלה דהך מתני' וצ"ע דמצינן למימר דהיינו נשיכה ע"ש. מ"מ לעיקר דינא נראה דיש לסייע לדברי הנה"ך דבאמת הא התו' ושאר פו' כ' בשם ר"י דבצירוף סל צריך ג"כ נגיעה מהא דנותן בצק ביניהם ואנן קיי"ל דלא צריך שם נגיעה כלל דנקטינן כדברי הרא"ש בשם הירו' שמקשה מחמש מגורות גבי תרומה ותי' דהכא דווקא לפי שמקפיד על תערובתו. ומשמע דבמקפיד אי"צ מיהו אלא נגיעה כלשון הפו'. ויש ראי' ג"כ לזה דסגי בנגיעה דהנה איתא בירו' דפת קיבר ופת נאה הוה כמקפיד וא"כ הא מצינו בתרומות ספ"ב דזיתי שמן וזיתי כבוש ויין מבושל ושאינו מבושל תורם מן היפה על הרע. וא"כ הא זה ודאי הוה נמי כפת קיבר ונאה דחשוב כמקפיד. והרי לא שייך שם נשיכה. וא"כ ודאי משמע דאפי' מקפיד לא צריך נשיכה. ואפשר דאיירי בנגיעה ועכ"פ לא בעי אלא נגיעה וצריך עיון:

ס"ב אבל שאר אדם שעושה עיסה לחלק בבצק פטורה ע' הגר"א סק"ז שהאריך דמשמע אפי' אדם א' לעצמו וכן מוכח גם בהראב"ד שהקשה ע"ז מהירו' בגין דאנא בעי מיעבד עיסתי איטרא כו'. והרי בכל המשניות דס"ג וס"ד משמע דווקא שני ב"א ע"ש. ולולי שאיני כדאי הי' נראה לי בפשי' דבאדם המחלק לכברות כדרך אפי'. זה ודאי אינו פוטר. אבל כל שמחלק כדרך שני עיסות דהיינו כגון לאפות בשני ימים וכה"ג שהוא כדרך שני עיסות. גם באדם א' חשוב שפיר חילוק וכן הוא הא דאיטרא בירושלמי ונכון:

ש"ך סק"ד הביא דברי הב"ח שאוסר מנהג הנשים שלוקחות הרבה נשים מנחתום שעושה להם עיסה אחת לחלקה לשיעור חלה לכ"א. חדא דהנחתום שגלגל ונתחייב ליטול חלה היאך נתיר לו למכור ולא יטול חלה ותו משום ברכה שאי"צ דיכול לפוטרה בחלה וברכה אחת. והנה מש"כ דכיון דנתחייב בחלה אסור למכור בלא הפרשה. זה ודאי נסתר מדברי הירו' שהביאו בתו' ריש חולין ד"ו ד"ה והתיר שכ' דטבל של חו"ל כו"ע מודים שיכול למכור. ולא אמרינן שכבר נתחייב בתרומה ומ"ש חלה. [ומשמע דגם בטבל של א"י ג"כ אין הטעם משום שנתחייב המוכר במצות תרומה. אלא דילמא אתי לידי שכחה ע"ש. ועכ"פ בשל חו"ל כו"ע מודים וה"נ בחלה] ומש"כ משום ברכה שאי"צ הנה

המרדכי

המרדכי סו"פ מקום שנהגו גבי הנוטל שאור מעיסה להניח לעיסה אחרת כתב שיטול קודם שיפרים חלה דזימנין דמצרף לי' לפחות מה"ר להצטרף להשאור ע"ש. וא"כ לכאורה גם בזה הוה ברכה שאי"צ כיון דהשאר שמצטרף הא אין בו כדי חיוב. והשאור הי' יכול להיות נפטר בתחילה עם העיסה. והשאר לא הי' בו חיוב חלה. ואפ"ה לא חש לה. ומיהו נראה דיש לחלק דלא שייך הכא ברכה שאי"צ דכיון דמצרף עכשיו עיסה שלא הי' תחילה. ומיחייבה לה עכשיו בחלה. ואף דאין בה כשיעור מ"מ אח"כ כשהיא מצטרפת הרי יש כאן עיסה חדשה שהיא חייבת בחלה וצריכה ברכה. הגע עצמך עיסה גדולה שנשרפה ונשאר בה כזית וכי אי"צ ברכה על חלה שלה. וה"נ ודאי הפחות מה"ר שנצטרפו עכשיו חייבות בחלה וברכה. אבל מ"מ גם בזה לא מצינו גבי תרומה שיהי' חייב להפריש על כל הכרי כאחד דווקא. וגבי אפטרופוס בגיטין נ"ב אמרינן דתורם לאכול ולא להניח. ולא אמרינן דהוה ברכה שאי"צ [ואע"ג דבל"ה מצינו בסו"פ האיש מקדש קנסוהו רבנן לבעה"ב דלא לשהויי לטיבלא. (וע' חידושי הגרע"א בסי' א' נראה שלא מזכר סוגיא זו) וע"כ לומר של"ח בזה גבי יתומים. מ"מ גבי ברכה שאי"צ ודאי הוה לנו לחוש] וע"כ כל שעושה כדרכו לא שייך בזה ברכה שאי"צ ואינו מחויב לעשות בב"א ודו"ק:

ס"ד שנים שעשו עיסה וחלקוה ואח"כ הוסיף כ"א על שלו כו'. משמע בהדיא דדווקא חלקוה. ואח"כ הוסיף. אבל ע"ד לחלק ולא חלקוה לא אמרינן בזה דכבר נפטרה בשעת גילגול שהי' בפטור ונראה הטעם דכיון דנתבטל מחשבתו. המעשה הוציאה מידי מחשבה והוה כמחויבת מעיקרא. וכה"ג כ' הרמב"ן הביאוהו הר"ן והרא"ש בפסחים גבי תחלתו סופגנין וסופה עיסה דחייבת דשי' הרמב"ן דבתחילתו וסופו סופגנין פטורה אפי' בבלילתו עבה. [דלר"ת לק"מ כיון דלא הי' כאן שום גלגול] וכ' דבתחילתו סופגנין וסופו עיסה לא אמרינן דכבר נפטרה בגילגול כמו בגילגול הקדש ופדאה דדווקא התם דלא נתבטל ההקדש אלא שפדה אבל הכא דלא נפטרה אלא משום המחשבה וכיון דנתגלה דלא נתקיימה מחשבתו נעקר המחשבה לגמרי. וה"נ כיון דנעקר המחשבה דחלוקה לא הוה אלא כשאר עיסת שותפות דחייבת כמו שכתב הש"ך סק"א ע"ש:

ועש"ך סק"ח דאם יש במה שהוסיף ה' רבעים שהוא שעור חלה בודאי חייבת. ובאמת גדולה מזו שנינו בהדיא ברפ"ג דחלה גבי וכשנותנת מים מיד מגבהת חלה ופוטר כל המוסיף אח"כ. מסיק ובלבד שלא יהא שם ה"ר ע"ש. הרי דאפי' כבר הופרשה חלה כל שמוסיף אח"כ שיעור חיוב. ודאי נתחייבת. וכ"ש כאן דלא הופרש אלא נפטר. (ועי"ש במ"ב שם מה שמקשה גם על פחות מה"ר מדין שאור שלא הורמה חלתה כו'. ובזה אינו מובן ד"ק דהתם עם השאור שהוא ג"כ של חיוב מצטרפין לה"ר). ועכ"פ ביש שיעור חיוב ודאי חייב. והנה בכאן דמעיקרא לא הי' בה אלא פחות מה"ר פשוט דכשמוסיף ה"ר דהוה רוב ודאי דהיא מתחייבת בחלה. אבל במשנה שם משמע אפי' בעיסה גדולה הרבה. דראוי מה שהוסיף להתבטל ברוב אפ"ה היא מתחייבת. בזה כבר כ' בסשכ"ד דיש להסתפק בזה. דלמה לא אמרינן דהוא בטל ברוב פטור. ואין מה להתחייב. וראיתי בר"ש במשנה דרפ"ג דהתעורר בזה וכ' דבהוסיף מעט מעט הי' ראוי לומר דקמא קמא בטל. אבל הביא מהתוספתא דאפי' קמח שתחת הכברות מצטרפות לה"ר. ולולי ד"ק הי' אפ"ל דהתם כיון דידוע מקום הקמח שהוסיף אין כאן ביטול כלל וכמו בתאינה שדרסה ע"פ העיגול ברים בינה דאינו מבטל אלא מה שבפיה. וה"נ אין כאן ביטול כלל. אבל בהוסיף בתערובות צע"ג לענ"ד למה לא יתבטל הקמח קודם הגילגול כשהיא בהיתר דמב"מ ברובא בטיל. ול"מ לה גילגול לחייבה כלל. ואפי' נימא דאהני לה הגילגול ונעשית טבל. מ"מ נראה דלא שייך כאן חומרא דטבל לא בטיל. כמו דקיי"ל ביש לו מתירים דכל שלא הוכר האיסור קודם שנתערב שפיר בטל ברוב וה"נ כיון דקודם הגילגול לא הי' כאן איסור והאיסור נולד בתערובתו שפיר הו"ל לומר דבטל ברוב. שוב ראיתי בב"י סשכ"ז שהביא דהסמ"ג בשם התרומה כ' דקמח בטל ברוב קודם שמתחייב וכן עמא דבר ולא כ' ליישב התו' ואולי מפרש כמש"כ. ואפשר דיש להורות כן לדידן בחלת חו"ל וצ"ע:

סימן שכז סוס"א אבל המפריש קמח ואומר לכשתעשה עיסה תהא חלה דבריו קיימין לכאו' צ"ע דא"כ למה פשי' לי' בסוגי' דקידושין דמ"ו דאדם יודע שאין מפרישין חלה קמח ואמרינן דהוא גזל ביד כהן למה לא יטעון הכהן דעשה זה חלה לכשתהי' עיסה. אבל הוא פשוט דהא דתהי' חלה כשתהי' עיסה. לא שייך אלא כ"ז שהוא בידו וע"כ ילוש הקמח שעושה חלה בפ"ע. שלא תהא מדומע החולין בחלה ואח"כ ישיך החלה להחולין. דלא מיבעי כשאין בהחלה שיעור עיסה שיש בה חיוב חלה בלא נשיכה דהוה מפטור על החיוב. אלא אפי' יש בה שיעור חיוב חלה מ"מ משמע מהפו' גבי חלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש שכ' דצריך לשייר יותר ממה שמפריש לחלה כדי שיהי' שירי' ניכרים ול"מ שיריים שאוכל דבעינן שיהי' ניכר בשעת ההפרשה. וא"כ ע"כ בעי שיהיו נשוכים מה שמפריש והשיריים וכיון שהוא נותן להכהן ואינו אומר לו שישיכו לעיסתו ודאי כוונתו שיהי' הקמח חלה. ובאמת צ"ע קצת שלא פירשו הדברים. ובזה יתיישב דברי התו' בנזיר שנתקשה בהם הגר"א. שהתו' כ' דמשו"ה מצי שליח לעשות עיסה ולהפריש חלה. אף דמה דלא מצי עביד לא משוה שליח ואין מפרישים חלה קמח. ותי' ר"ת דיכולה להביא עיסה מגולגלת ולומר שעיסה זו תהי' חלה על הקמח כשילוש דכל שבידו לא הוה דבר שלבל"ע ע"ש. דלמה כ' עיסה מגולגלת דהרי על הקמח גופא ג"כ תוכל לומר שתהי' חלה לכשתיעשה עיסה וכמש"כ כאן ע"ש. ובאמת גם כוונת התו' ע"כ כן דאי ל"ה לא תירצו כלום דהא השליח עושה החלה מהקמח וא"כ אף דעל פטור החולין נתרץ כן. אבל על גוף עשיית החלה עדיין אין תירוץ אלא דכוונתם אינו אלא שהקמח של החלה תהי' עיסה מגולגלת בפ"ע וכמש"כ וע' מש"כ בזה בספרי ב"י סכ"ח:

ס"ד אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחיטין ותטמטם בשעורין עב"י דבירו' מבואר דשאר מינין כשעורין ויש לתמוה על הרמב"ם שכ' דכוסמין כחיטין דלא כהירו' וכ' דאפשר דס"ל דבריי' דאייתי הש"ס בפר"י דכוסמין מין חיטין קאי ע"ז וחולק על הירו' ולכאו' אין זה אלא כדברי נביאות דהא בהדיא אייתי לה הש"ס אמתני' דמצטרפין זה עם זה וע"ש ברש"י ותו'. אבל יותר נראה דכוונת הרמב"ם דמפרש לשון שאר מינין שבירו' כאן כלשון שאר מינין שבמשנה פ"ד ריב"נ אומר שאר מינין מצטרפין זה עם זה דלא קאי אלא על שבולת שועל ושיפון שלא הוזכר בדברי ת"ק. וה"נ האי דהכא לא קאי אלא אהני. אבל כוסמין דבכ"ד הוא כמין חיטין. וכמו שמפרש בירו' דהוא לפי שעיסתו דומה זה לזה וה"נ לענין דהכא ודוק:

סימן שכח ס"ג בהגה מיהו אם ידעינן שהוא זכות לבעל העיסה כגון שהעיסה מתקלקלת מותר ליטול חלה בלא רשות דזכין לאדם שלא בפניו. בקצוה"ח סרמ"ג האריך להשיג ע"ז מדברי התוס' והרשב"א בנדרים גבי תורם משלו על של חבירו שכ' דאע"ג דאמרינן בב"מ ובחולין דבעי דווקא לדעתיכם דומיא דאתם (פירוש ואפי' איגלי מילתא דניחא לי' ל"מ) זה דווקא כשתורם משל בעל הכרי. אבל כשתורם משלו זה הוה כמזכה לו וזכין שלא בפניו ע"ש. והבין דדוקא בנותן לחבירו משלו מהני אבל כשעושה בתוך של חבירו אף דהוה זכות ל"מ וה"נ לא מהני כאן. ולענ"ד אינו כדאי בזה לחלוק על הראשונים דהא מבואר בחולין דפ"ג גבי ד' פרקים בשנה דאם מת מת ללוקח. ומוקי לה במזכה ע"י אחר ואע"ג דהוא מכר מ"מ הוה זכות ומהני בלא דעת בעלים וכיון דמהני בעלמא כ"ש דמהני בתרומה בכה"ג דהרי שליחות בכל התורה מתרומה גמרינן כדאמרינן בב"מ ע"א וע"כ דכל דידעינן בודאי דהוא זכותו ה"ה כמתנה ומהני מסתמא בלא דעתו. ובסקצ"ה כ' הקצוה"ח בעצמו דמקח בזול חשוב כמתנה ומהני בלא דעתו ע"ש. ומהתימא שסותר ד"ע. וכן מוכח לענ"ד מבעיא דמזכה גט לאשתו במקום קטטה. דהרי ודאי כיון דקיי"ל בכ"ד דלכו"ע חוב הוא לאשה לצאת מתחת יד בעלה. א"כ אף שבכאן בקטטה הוא סברא דזכות הוא לה. מ"מ לא עדיף מזבינא וכמש"כ התו' בב"ב גבי תלוה וזבין דכפו את האיש לגרש

לגרש חשיב כזבין דכנגד זה הוא נפקע מחיובו וא"כ להיפוך גם לגבי האשה לא הוה אלא זבינא. ואפ"ה אי הוה זכות שפיר מהני. וע"כ דכוונת התוס' והרשב"א אינו אלא דבעינן דהזכות יהי' גלוי ונודע לכל בשעת מעשה גופא. אבל כל שלא נודע בשעת מעשה אף דחזינן דאח"כ ניחא לי' לא שייך בזה איגלי מילתא למפרע והיינו סוגי' דב"מ ר"פ א"מ גבי תרם שלא ברשות וכן בריש חולין גבי אינש אחרינא שמע ותרם כו' התם בשעת ההפרשה לא נדע הזכות. אבל כל שבשעת ההפרשה הכל יודעים שהוא זכות זהו ג"כ כמתנה וכדברי התה"ד והרב. ולקמן סשל"א סל"א מבואר דדעת הרמב"ם והמחבר שם. דלפי המסקנא גם בתורם שלא ברשות אמרינן איגלי מילתא למפרע ועמשכ"ש. ולפי"ז כ"ש דמוכרח כדברי התה"ד והרב. ומה שהקשה עוד דמה לנו במה שמתקלקל העיסה. הא יוכל להפריש לכשתאפה. נראה פשוט דהיינו דעד שיאפה יתקדש היום בשבת ויו"ט. ויהי' אסור להפריש אח"כ. ואע"ג דתרומת וחלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש לכתחילה פשוט דהיינו דווקא במקום אונס שאינו יכול להפריש כגון ביו"ט. אבל לכתחילה ודאי אין לו לאחר וכ"ש לאכול קודם הפרשה ובודאי הוה זכות מה שהפריש מקודם. או כל כה"ג שנודע לנו שאין רצון האשה בזה להפריש אח"כ וז"ב. ועט"ז במה שדקדק בדברי התה"ד במש"כ ואפי' חשש קלקול כו' וכן בסו"ד שכ' ותו שהעיסה מתקלקלת. דהא בהאי עסיק. וירד להגי'. ולכאורה אי"צ להגי' ולחדש דין זר דמשרתת מהני אפי' בלא קלקול. אלא דבתחילת דבריו הפירוש בפשוט. שכ' תחי' דזכות מהני. ומסיק דאפי' חשש קילקול העיסה זה ג"כ הוה זכות. ובסו"ד כ' בתחילה דגבי תרומה שייך לחלק דזה יודע דעתו ולא זה ולא שייך גבי חלה. ואח"כ מסיק דתו שהעיסה מתקלקלת כו'. פירוש דבזה י"ל דאפי' גבי תרומה מהני בכה"ג וכ"ז פשוט. ומש"כ הרב ותה"ד וכן משרתת נראה דהיינו דגם במשרתת שפיר אמרינן דסומכת עלי' בזה. ולא נימא דבזיא לה מילתא דהמשרתת תפריש חלה וכ"נ ברור:

סימן שכט ס"א לפיכך הסופגנין כו' בש"ס מפרש עלה פלוגתא דר"י ור"ל במעשה אלפס דס"ב והיינו דלא מיפטרה אלא באפאה בחמה לדידן דקיי"ל כר"י. או שטיגנה גם אח"כ בדבש. וא"כ הא דנקט סופגנין לפטור היינו דבעי בלילתו רכה לשי' ר"ת. [ולשי' ר"ש דפוטר אף בעבה. היינו בעשאה ע"ד שיהי' סופו סופגנין. אבל בעשה רכה תחילה אי"צ ע"ד] וכל שגמרה בפטור היא פטורה ועש"ס דפריך עלה מנילושה ברותחין דס"ח דהיינו דזה נמי דינה כבלילתה רכה. ובאמת ברמב"ם כלל לשניהם ביחד דחד דינא נינהו. והטור והמחבר שסתמו בכאן לפטור והיינו בחמה. ושם לחיוב והיינו באלפס. אין בזה טעם ברור דלמה פלגינהו. דבזה נקט צד החיוב. ובזה נקט צד הפטור וצ"ע:

ס"ב במחבת כו' הדביק ואח"כ הרתיח חייבת. היינו כרבי יוחנן והר"ח כ' לפסוק כר"ל דפטורה דסוגי' דבעיא דרבה בהרתיח מבחוץ. ובעיא דרב יוסף באבוקה כנגדה היינו אליבא דר"ל דפוטר מעשה אלפס ע"ש בתוס'. והיינו לפי שי' שם דכ' אהני בעיא דקאי בתנור. אבל רש"י פירש דקאי באלפס וע"ש שהקשו עליו דרבה דבעי בהרתיח בחוץ א"כ ע"כ פירש פלוגתיי' באבוקה כנגדה. ולמה בעי בזה רב יוסף ע"ש. אבל לענ"ד נשמר רש"י מזה וכ' בפירוש דאבוקה כנגדה דנתן אש למעלה כו' פירוש דאינה כאבוקה כנגדה דר"פ כ"ש גבי יש שבח עצים בפת. דהתם נותן האש בצד הפת. אבל הכא נתן האש למעלה והוא דרך מעשה אלפס וטיגון. וא"כ פשוט דהני בעיא אדרבה אליבא דרבי יוחנן והיינו דודאי דרך תנור להסיקו מבפנים כדאמרינן בדל"א זה הסיקו מבפנים כו'. והיינו דבעי רבה דאע"ג דס"ל לרבי יוחנן דמעשה אלפס ה"ה כתנור. אפשר דהיינו באבוקה כנגדו בפנים כדרך תנור. אבל בהרתיח מבחוץ לא. ופשיט ר"ז דגם זה ודאי הוה חייב לרבי יוחנן. ורב יוסף בעי בנתן אש למעלה. ומש"כ רש"י אי הוה כעין תנור פירושו אי גם זה הוה כתנור לרבי יוחנן. והכל קאי אליבא דרבי יוחנן. וא"כ בודאי יש לפסוק כוותי'. אבל צ"ע לענ"ד למה השמיטו הני בעיא. להשמיענו דחייבין. והנה ברמב"ם הזכיר הרתיח למטה. והיינו בעיא דרבה הרתיח מבחוץ מהו. דפשיט לחיובא. והא דאבוקה כנגדה לא מצאתי בדבריו זכר לזה. והמחבר השמיט גם הא דמבחוץ וצ"ע:

ס"ג עיסה שבלילתה עבה כו' והאחרונים כ' להחמיר מספק כשי' ר"ת דבבלילתה עבה חייבת לעולם. וע' בר"ן שכל שהיא בר גלגול מיקרי עבה. והנה הקשה הרש"א דלשי' ר"ת מאי פריך אר"ל מיוצאין במצה העשוי' באלפס. לימא דבלילתה עבה. וכ' דבעבה הוה מצה עשירה ע"ש. ואף שהתו' כ' כעין סברא זו גבי חלוט לעיל שם וביבמות. אבל זה שייך שם דביארו דכל שהיא עיסה תחילה וחלטוה הוה עשירה. אבל ברכה דלא הי' עיסה כלל ובתנור נעשה לחם שפיר הוה לחם עוני ע"ש. אבל כאן לענין מעשה אלפס לר"ל אין שום טעם לומר דברכה לא נעשה לחם. ובעבה נעשה לחם ואינו לחם עוני. דמאי עשירות יש כאן. והנה לפמש"כ ר"ת תחילה משום דכבר נתחייבה בחלה משעת גילגול. שפיר י"ל בפשוט דמ"מ לענין מצה לא הוה לחם. אבל לפמש"כ אח"כ דגם לענין המוציא הוה לחם. א"כ משמע בפרק כ"מ דגם מצה הוה דינו כהמוציא דכל שהוא לחם יוצאין בו. לכאו' קשה. וי"ל דס"ל להש"ם דבבלילתו עבה פשי' דאינו מגרע מה שנאפית באלפס ואפשר דאף באפאה בחמה הוה לחם. ומשו"ה משני בהרתיח תחילה ואח"כ הדביק. ואפי' ברכה הוה לחם ודו"ק:

ט"ז סק"ג וע"כ צ"ל דמיירי בשקלה פורתא כצ"ל ומה שבינתיים צריך למחוק דקאי אירו'. וכ"ה ברא"ש ובר"ן ודברי הר"ש בזה מעורבין וכפולין מטעות הסופרים ע"ש. וכ"ה בהדיא בט"ז סק"ד. וע"ש מה שהקשה אהיא דסופגנין דלמה לא גזרינן בה שמא תמלך כמו בכעבין דכותח. ותמהני שלא זכר שהקדימו בזה הר"ן. וכ' דהיא מינכרא וליכא למגזר דהוה כעין כלמודין ע"ש:

ס"ח עיסה שנילושה במים רותחין כו'. כבר כ' ברים הסי' דמוכח בש"ס דזה הוה כבלילתו רכה. ומשו"ה פריך מינה לר"י. ובזה נראה לייש קושי' התוס' שם דאייתי כתנאי מפלוגתא דר"י וחכמים והקשו דלמה לא אייתי הא דא"ל זה וזה לחיוב דהך ברייתא גופא. ולפי"ז א"ש די"ל דטעם דא"ל אינו אלא דחשבו לה כבלילתו עבה. דלשי' ר"ת לכו"ע חייב. וגם להר"ש בעי בזה עכ"פ לדעת לעשותו סופגנין. ולא איירי בהכי. וע"כ אייתי הא דר"י וחכמים וא"ש:

ש"ך סק"ט לענין נעשית במי פירות הוה ספק ויטול מעיסה גמורה שלא הורמה חלתה ע"ש. ולא שייך כאן מחיוב על הפטור דלא שייך אלא בדמוע בסשכ"ד סי"א דהוה חייב דרבנן ופטור דאוריי' ע"ש. ואין ליטול מחיוב דאו' דלא מצי מיפטר החיוב דרבנן. אבל כאן אם היא חייבת הויא חיוב גמור ואם היא פטור ה"ה פטור גמור. ושפיר היא פטורה ממ"נ. אלא שלא באר דכאן דהוה כמקפיד על תערובתו בעי דווקא נשיכה. כמו בעיסה שאחת יש בה כרכום ובאחת אין בה. והולך לשי' בנה"ך סשכ"ו ע"ש. ולדידן בעי כאן נשיכה ולפחות נגיעה וכמש"כ שם בס"ד:

ס"י יש ליזהר מללוש במי פירות אלא א"כ יערב עמהם משבעה משקין. עפ"ת בשם שעה"מ שהרמב"ם פט"ז מטו"א מחלק בין מים לשאר משקין דמים סגי בכ"ש ושאר משקין בעי רוב. ותמה על המחבר שלא באר זה. והנה הראב"ד בהשגות השיג עליו שם גבי ציר דבבכורות מבואר דהוא משום דנחשדו ע"ה לערב מחצה מים. והכ"מ כ' עליו דהרמב"ם דרכו להשמיט הטעם. ובאמת הוא תמוה מאוד דפשוט דכוונת הראב"ד דא"כ אין לחלק בין מים לשאר משקין. וגם בשאר משקין ודאי מצטרפי למחצה מים ומטמאין. אבל שי' הרמב"ם פשוט דהלך בדרך הירו' והביאו הר"ש בפי"א דתרומות דאמר התם ראב"י ור"מ אמרו דבר אחד דבמים בכ"ש נעשה כל המ"פ כדין משקין ואין הטעם כלל משום דנתערב תחילה מחצה מים. ודין זה דבכ"ש הוא דווקא במים ולא בשאר משקין. והוא ממש כדין השני שכ' בכל מי פירות דציר נמי מ"פ הוא. ואפשר דפסק כהירו' כיון דאייתי סייעתא מדברי ר"מ המפורשין כן בתוספתא. ומשו"ה גם כן פסק כר"מ ולא

כחכמים

כחכמים משום דראב"י קאי כוותי' דמשנת ראב"י קב ונקי ודלא כהכ"מ שנדחק בזה דגי' הי' להיפך ע"ש. ולפי"ז לכאורה י"ל דאנן לדינא לא קיי"ל כהרמב"ם אלא כהראב"ד כנ"ל. כיון דש"ס דילן ע"כ לא ס"ל האי טעמא דמים בכ"ש אלא משום דמערבין מחצה מים. וגם במים בעי רובא. וכוונת המחבר עד שיערב בו שאר משקין. היינו רוב. וא"ש מה שלא חילק בין מים לשאר משקין. אבל דברי הרמב"ם עדיין קשה דאם שי' כשי' הירו' וכר"מ דמים סגי בכ"ש. אבל הרי הא דר"י נשיאה בבכורות שם דציר ע"ה משיקו במים דממ"נ אי רובא ציר לאו בר קבולי טומאה. ואי רובא מים סלקי לה השקה ע"כ אינו כן. דלשי' זו דסגי בכ"ש מים שיהי' נעשה כל המ"פ כדין משקה א"כ הא אפי' ברובא ציר הרי הוא ודאי טמא. ולענין השקה פשוט דלא שייך לומר דמשום המעט מים תסגי לי' השקה. כמבואר בסוגי' דסופ"ק דחולין גבי תמד עד שלא התמיץ. דלא שייך השקה להמ"פ אף שהוא עם מים ע"ש. וגם בפשי' לא שייך השקה אלא במים. דהם מתחברים להמים המחוברים. ולא שייך בכל המשקין. וא"כ ודאי ל"מ השקה לציר ע"ה. וע"כ צ"ל דר"י נשיאה נמי ס"ל כחכמים דגם במים בעי רובא דווקא. וא"כ למה פסקה שם הרמב"ם להא דר"י נשיאה ולע"ג:

סימן של ס"ג הי' שותף עם העכו"ם אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה משמע דאפי' דשל הישראל רוב כנגד של העכו"ם. אינו בטל ברוב להתחייב. דכאן דהוא פטור. אין ההיתר בטל ברוב איסור להתהפך לאיסור. דאין היתר נעשה איסור. וכן הוכחתי בסב"י בסוגיא דהמפריש חלתו קמח בקידושין ע"ש. וכן מוכח בהריא בדברי התו' בסוכה דל"ה סוד"ה אתיא ע"ש. ויש לעיין בסוגי' דנדה דמ"ז דמוכיח דר"י סבר חלה בזה"ז דרבנן. מדפוטר דמוע מחלה. והיכי אתי דמוע דרבנן. ופטר חלה דאו' ע"ש. ולישני דאין בחולין אלא פחות מה"ר. דאין הרוב מבטל את ההיתר המיעוט להתהפך לאיסור. וזה ודאי דהתרומה עצמה שנתערבה היא פטורה מדאו' כמו בשל עכו"ם כאן. וע"כ צ"ל דמשמע לי' להש"ס התם דפטור לעולם אפי' יש שיעור בחולין לבד. וע"כ דהוא משום דהכל נעשה איסור בשביל התערובות ומוכח שפיר. אבל לפי"ז תמוה לי דברי הר"ש ברפ"ק דחלה דכ' אהא דדמוע פטור מחלה משום דחלה בזה"ז דרבנן. וכסוגי' דנדה הנ"ל. ואח"כ כ' דמשמע בירו' במסקנא בכשאין בשל הישראל כשיעור ע"ש. והרי הני תרתי סותרות זה את זה דא"כ אין צריך להא דדמוע דרבנן וחלה בזה"ז דרבנן. אלא דאינו מתחייב כנ"ל. ואולי דכוונת הר"ש באמת לפלוגתא דהיינו דהירו' לא סבר כסוגי' דידן. וי"ל דבאמת ר"א בשם ר"י בירו' שם לשי'. דס"ל לר"י ביבמות פ"ב דלר"י תרומה בזה"ז דאו' והוה"ד חלה דלא ס"ל חילוק הש"ס נדה שם. ומשו"ה מוקי לה בכה"ג דלא תיקשי היכי אתו דמוע דרבנן ופטר חלה דאו' ודו"ק:

ס"ד גלגלה קודם שנתגייר פטור ספק חייב בש"ך הקשה דבחו"ל הוה סד"ר. ולכאו' הי' נראה לפ"מ דאמרינן בנדרים נ"ב דטבל הוה דבר שיל"מ ולא בטל ברוב. א"כ כמו דאר"א ברים בוצה גבי בוצה שנולדה ביו"ט. דספק אסורה משום דהוה דבר שיל"מ. דאפי' בדרבנן ספיקא לחומרא. ה"נ בטבל דהוה דשיל"מ ספיקא אסורה. אפי' בדרבנן. וכה"ג כ' בסב"י להוכיח דאזלינן בת"ר בדבר שיל"מ מסוגי' דריש חולין דהלך ומצא תרום דפריך אי חזקה שלית עושה שליחותו אפי' תרומה. ולישני דהוה רובא וטבל ישל"מ וש"מ דאזלינן בת"ר גם ביל"מ. אבל באמת נראה דכ"ז ליתא כלל דאינו דומה כלל לבוצה דהתם גבי בוצה אותו הטעם שאינו בטל. משום דיל"מ למחר. שייך גם בספק דיכול ג"כ להמתין ואינו מפסיד כלל. אבל הכא בטבל בשלמא לענין ביטול שפיר שייך יש לו מתירין שיפריש על הטבל המועט שנתערב. והרי אינו מפסיד בזה שהרי ודאי טבל נתערב לו. אבל על הספק לא שייך יש לו מתירין להפריש. דא"כ מפסיד הוא דשמא הוא פטור. ומה מתירין הוא שיאסרנו. דא"כ בכל האיסורין ג"כ נימא הכי. וקושי' הש"ך יש ליישב עפ"מ שכ' בסשכ"ה ס"א גבי טבלא שאין לה לבזבזין ע"ש ודו"ק:

ס"ו הי' בשותפות בין עכו"ם וישראל וחלקוה ונתגייר העכו"ם והוסיף כ"א על שלו להשלים לכשיעור של ישראל חייבת ושל עכו"ם פטורה בראב"ד האריך להשיג ע"ז. ונראה לענ"ד לפרש טעם כ"ז בקוצר. הנה גלגול עכו"ם פוטר כגילגול הפקר והקדש. והנה גילגול פחות מכשיעור ודאי אינו פוטר דהרי בשני קבין שהשיכו זה בזה ה"ה מתחייבים ונראה הטעם פשוט דהרי גם כל עיסה ודאי אינה מתגלגלת כאחת וז"ב. והנה א"כ גם גילגול עכו"ם אינו פוטר אלא כשיש בה כשיעור. אבל אם אין בה כשיעור עדיין אין עליו דין גילגול פוטר. דהרי אינה עדיין זמן חיוב כנ"ל ועשה עכו"ם עיסה פחותה מכשיעור ונתגייר והוסיף ודאי חייב. וזהו הטעם בשני עכו"ם שהי' להם עיסה ונתגיירו כו' דחייבת. דהרי שותפות העכו"ם דאינן בני חיובא ואינן בדין להצטרף יחד יש לנו לילך לכ"א אחר חלקו לבד והוא פחות מכשיעור דלא נפטרה עדיין כנ"ל. אבל שני ישראלים שעשו עיסה בשותפות ובין שניהם יש בה כשיעור. דקיי"ל עיסת השותפין חייבת וא"כ הוה בזמן חיובא. וא"כ אם הי' דעתם בשעת גילגול לחלק הוה כנפטרה בזמן חיובה דהוה כגילגול הקדש ופוטר ואפי' יוסיף אח"כ אם אין במה שהוסיף שיעור חלה ה"ה פטורה. וא"כ בעכו"ם וישראל שהי' להם עיסה כזו בשותפות. לגבי העכו"ם כיון דאם הי' ביד שני ישראלים עיסה כזו הי' חייבת א"כ הרי היא בזמן חיובה ונפטרה בשביל גילגול העכו"ם. והוה כעיסה שיש בה שיעור שנתגלגלה ביד העכו"ם דפטורה. אבל לגבי הישראל הא דנפטר בשותפות העכו"ם אינה אלא בשביל שאין בעיסתו כשיעור דשותפות העכו"ם דלאו בר חיובא הוא אינו משלים השיעור לישראל והוה כעיסה פחותה מכשיעור דבהוסיף אח"כ חייב. ובהי' דעתם לחלק דעת הב"י והרב דגם של עכו"ם חייב וצריך לומר בסברתם משום דאין שייך בזה לומר שנפטרה בזמן חיובה כיון דגם בשל שני ישראלים פטור בזה וא"כ אין בזה צירוף ואין עליו אלא דין דאין בו כשיעור שאינו פוטר בהוסיף אח"כ אפי' בהי' ביד עכו"ם ונתגייר כנ"ל. והגר"א הקשה ע"ז דהא בירו' הוא מחלק בזה בין ב' ישראלים לעכו"ם וישראל ומשמע דהיינו בדעתם לחלק כדין שני ישראלים ע"ש. ולולי ד"ק אינו מוכרח די"ל דאינו מחלק אלא בעיקר השותפין מי הם. אבל כל אחד בדין פטורו כדינו ודו"ק:

ס"ט עיסת הכלבים כו' פטורה ודווקא שניכר בה כו' בב"י כ' דמשמעות הרמב"ם דפוסק אפי' אינו ניכר כר"ח וצ"ע לענ"ד דמ"ש מלחם העשוי לכותח בסשכ"ט ס"ז דגם הרמב"ם פסק שם דכעבין חייבת. ובאמת משמע קצת בברכות דגם בלכותח ס"ל לר"ח דלעולם פטורה ור"י הוא דמחלק שם בהכי ע"ש. ואפשר דמ"מ כיון שהוא מאכל אדם חמיר טפי ודוחק:

והגר"א כ' דיש לפסוק כהר"ש דפסק כר"ל דדווקא אינה ראוי' דהא תני שם ואינה נאפית ביו"ט. וצ"ל דכולהו אמוראי בירו' דמפרשי דאפי' בראוי' פטורה. ס"ל דלא אמרינן הואיל ואפי' ראוי' אינה נאפית ביו"ט (דהא תני חלה ויו"ט כהדדי ע"ש) אבל לדידן דאית לן הואיל א"כ בראוי' ה"ה נאפית. וע"כ באינה ראוי' הא ל"ה חייבת בחלה. ולא זכיתי להבין דע"כ לא שרינן בסוגי' דבוצה מחמת הואיל לכתחילה אלא ברועים אוכלין ממנה אלא דאפ"ה יש לחוש לחלק הכלבים כיון דאפשר למפלג בלישה. לזה מהני הואיל להתיר ע"ש בסוגי'. אבל באין אוכלין כלל הא לא אמרינן הואיל אלא לענין דאינו לוקה. אבל איסורא ודאי איכא ואסור לאפותה אפי' ראוי' לאכילה וה"נ הוה פטור בחלה וד"ק תמוהין מאוד:

הלכות תרומות ומעשרות

סימן שלא סי"א שותפות העכו"ם חייבת כו' אע"פ שמרחן העכו"ם חייבת מדבריהם בד"א בא"י שהמעשר של תורה ובשל תורה אין ברירה. נראה דאע"ג דכשמרחן העכו"ם הוא מדבריהם אפ"ה לא מקילינן למימר בה ברירה כיון דעיקר הברירה בדאו'. וכעין שכ' האחרונים בסי' ק"י גבי ספיקא דרבנן לקולא

לקולא. דאם עיקר הספק בדאו' אע"ג שהתגלגל מצד האחר להיות דרבנן לא מקילין בו. וה"ג דכוותה בבירה מטעם ספק. וילה לו זה להרב דהא לחפי' במרתן בשותפות הוה לן ג"כ להקל. דהוה ספק ספיקא בשל תורה וספק אחד בדרבנן דקיי"ל דהולכין בה להקל כמש"כ בסק"י. דהא ה"ג אע"ג דמדרבנן חייב מדות עכו"ס. מ"מ גם בהמדות גופי' יש ספק דילמא העכו"ס מדת את חלקו. ובשל תורה יש ס"ס. ספק אחד דשמא הוא חלק העכו"ס מתחילה ואפי' הוה חלק ישראל יש ספק לענין הדאו' דילמא המדות הי' ע"י העכו"ס. והוא פשוט. ואע"ג דמדרבנן הוא חייב גם ע"י מדות עכו"ס. הא לענין חיובא דרבנן סגי ספק הראשון דיש בבירה והוא עיקר חלק העכו"ס מתחי'. וע"כ הא דמחייבין בכאן משום דלא מקילינן בה הכא בספק זה דשמא הוא חלק העכו"ס מתחילה כיון דגולד הספק הראשון בשל תורה קודם המדות בספ"ח וע"כ החמרנו עליו. תו ל"מ לחפי' גולד ס"כ. וא"כ לחפי' מדת העכו"ס כולן ג"כ חייב:

סי"ב פירות ח"י שזלזו לחו"ל פטורין ושל חו"ל שנכנסו לארץ חייבין. כ' הגר"ח דפלוגתא דאילן שמקומו בארץ ומקומו בחו"ל דלמ"ד דאזלינן בתר יניקה לפ"ז הגדל בפטור חייב היינו בפירות דלאו בני גזירן ניהו פירות דבריו דת"כ בשעת תלישה מתחייבין והתלישה ודאי חשוב על מקום יניקה וא"כ הרי נס זמן חיובו הוה בארץ וכ"ז דחוק. וגם לשון הגדל בפטור שם בס"ם משמע שהוא מקום הגידולין גופא וכן משמע בכ"ד דבשעת גידול הם בפטורין ומתחייבין. אבל בחמת ח"ם דגרלה בפטור דבשעת גידול בחו"ל הם פטורין בחמת אלא דבשעת המדות בארץ הם מתחייבין. וא"כ גרלה ברור דהני לא עדיפי מלקח פירות מעכו"ס שזרע בקרקע שקנה בח"י דאפי' מדת ישראל ומתחייבו בידו מ"מ חיטו נותן המעשר ותרו"מ אלא מוכרן. משום דאתינא מכח נברא דלא מלית למשמעי בידא בהדי' כמבואר בס"ד. וה"ג הני פירות של חו"ל שהכניסן לארץ אף שנתחייבו במדות בח"י מ"מ ודאי לא עדיפא מאתי מכח נברא דלא מצי למשמעי בידא בהדי' וכ"ש הכא דאתי מפטור גמור מן הדין. עוד נראה לענין סדר הסנים ג"כ אין הולכין אחר סנים שנדלו כיון שהיו פטורין בשעת גידולן אלא אחר שנת המדות וכשהכניסן בח"י בשעת השמיטה לריכה חיוב בח"י פטורין לגמרי. וע"ע בפרק רה"ג אי מה תרומה הגדל בפטור פטור דתניא הקונה שדה מן העכו"ס בסורי' כו' ע"ש היטיב:

סי"ד ירק הבא מחו"ל פטור אע"פ שיש עפר בעיקריהן. בביאורי הגר"ח הביא ירושלמי במעטולין ילאו עמהן מלכסנדרית ע"ש. לפי לשון זה משמע דדווקא בעפר והרי לשון המחבר אע"פ שיש עפר. ולכאו' י"ל ע"פ מה דמבואר בגדרים ספ"ו דלהביא ירק עם גושיהן ודאי לאסור ע"ש וי"ל דה"ג קאמר דאפ"ה לא קנסוהו כמעשר ול"ט:

סי"ט תרומה ג' כו' ע' בטור דהיא ניתנת לקטן. ועב"ח דכ' ראי' מהא דיוחנן תוכל תלות וכ' דע"ע דמ"מ דילמא דווקא לאכול ולא ליתן לו כמו עבדים. ומהני שלא הזכיר הא דיבמות ל"ט דבקטן מצרין לו לביהו. ומ"מ נראה דהיינו באפוטרופוס כמש"כ התו' שם גבי שוטה. אבל לעלמו דווקא כשיודע לישא כפיו כמבואר בסו"פ להג"ג ע"ש:

שם בהגה ב' וי"ח אף לכהן והרמב"ם כ' דקנס עזרא לא הי' אלא לדורו. ול"ל דהא דיוחנן כה"ג העביר וידוי מעשר משום דלא נתנו לותו כדין. היינו דגם אח"כ היו רגילין ליתן לכהנים. אע"ג דהי' שלא כדין. וכעין שכ' התו' אקרא דשזרת. ודי' הכהן בן לחברו עם הלוים. דאע"ג דלרחב"ע בתר קנסא לא ניתן ללוים מ"מ היו רגילים ליטול וה"ל כהניס בתר דור עזרא. ובזה ח"ם טפי הא דלא העבירו עזרא לוידוי די"ל דבזמן עזרא כיון דהי' ע"פ תיקון ב"ד שפיר הוה כדין אלא דאח"כ דהי' שלא כדין העביר וא"כ לדרכה ראי' משם:

שם בהגה ג' וי"ח דאם עכו"ס מכר פירות לישראל בשביעית וגמרם ביד ישראל חייבים בתרו"מ. הגה החו' בסוכה ל"ט כ' דפירות שהיו מקומרים בשביעית ביד עכו"ס לחסירי לגמרי דקיי"ל ולא מן המשומר. ום"ל דה"ג אפי' ביד עכו"ס דאין קנין לעכו"ס. ועכ"פ דלכו"ע ודאי לא עדיפי משאר פירות שביעית וחייב לנהוג בהם קדושת שביעית. ואין בהם חיוב תרו"מ. ואי דבזה"ז יש קנין לעכו"ס וכמ"כ הגר"ח בסק"ו ובקכ"ז ואין בהם קדושת שביעית. מ"כ הרי אין בהן גם חיוב תרומה ומעשר כמבואר בס"ז גבי סורית ע"ש ועע"ש:

סכ"ה הי' טעון כדי שמן ורואה שהם משתבחים כו'. ובזה"ז דאזיל לאיבוד תרומתו תרומה. כ' הגר"ח דבכ"ק עם מבואר דבשמן דרחוי לבריפה אפי' בטמאה לא הוה תרומה. משום הפסד כהן. והנה המחבר בסי"ט כ' דבזה"ז דאזיל לבריפה סגי לכתחילה בטמאה. ועי' לשון או"ח בכ"י בסכ"ו דכיון דמשהו הוא אינה ניתנת לכהן ע"ש. וא"כ ליכא בזה כלל הפסד כהן וכ"כ המחבר בסכ"ב וסס"ג דליתא בזה"ז קפידת במן הרע על היפה. וע"כ כ"ל דסברת הגר"ח דבחמת גם בכל הני ליתא הכי בשמן. דהא מבואר בגמרא דבזה גם בטמאה ליכא הפסד כהן ח"כ אין לחלק ויש לעיין שלא הקדיש זה בסי"ם עם:

ס"ל התורם משלו על של חבירו ה"ז תרומה בב"י כ' דנפשטה הבעיא. וע"ע דבר"פ האשה רבה לחמרינן מאי קאמר אי תורם משלו על ס"ח לריך דעת בעלים שכן בידו. אי אין לריך כו'. משמע בסוגי' הס"ם דספיקא הוא וע"ע. ומיהו בזה"ז דקיי"ל דהוה דרבנן לחפשר דמקילינן בספיקא דדינא וכ"כ הב"י בכ"ד. ולחפשר דגם כוונת הרמב"ם בזה"ז וכ"כ הגר"ח בסל"ג גבי קטן שהגיע לעונת נדרים שתרם דהיקל בספק פלוגתא דתנאי דהוה לבי' דבזה"ז דרבנן ע"ש:

סל"א יכד לתוך שדה חבירו וליקט שלא ברשות כדי שיקחם והרס וכה בעה"ב כו' אם נמלאו יפות כו'. עב"י דאע"ג דמסיק בסוגי' דשויה שליח ס"ל להרמב"ם דלפ"מ דמסיק רבה לא לחמרו כלל אלא יפות אלא בתרומה דמלוה. ח"כ י"ל דמשו"ה לי"ל נמי שוי' שליח אלא דמשום מלוה לחמרינן דמעיקרא נמי ניחא לי'. ולעה"ד נראה דזה מוכרח דודאי הא סברא דבשאר מילי לחמרינן דמחמת כספופא הוא דאמר לחיו שייך מן הדין על מה שיטול אחר האמירה דודאי כיון דאומר דניחא לי' הרי ניחא לי' ומהני ואי"ל למה לא הוא כלוה וכ' התום' דאף' בפ"ה נותן מפני הבושה ורפב"י הוא דחש לזה אבל לדידן לי"ל למיחש והא ת"ר דלמידי אחריגא לא הייגו ע"כ לחדמעיקרא. וה"ג בקידושין גבי סרסיה דקדים מעיקרא בלא דעת בעלים. אלא אמר דלא לחמרינן בזה דמהני לחדמעיקרא. ואע"ג דרבא ס"ל דיש"מ הוה יאוש בזה דמשום כיסופא מודה דכיון דאיגו אלא משום כיסופא הוה כדבר שיש בו סימן דמודה רבא דל"מ. והנה התום' כ' שם דלפי סוגי' דמ"מ ל"ל דשוי' שליח ע"ש. והנה בפסחי' י"ל דאין צורך בזה דהא בב"מ לא תרגמת הכי אלא דאיבא דאחבי דיאוש שלא מדעת לא הוה יאוש. אבל רבא דהכא הוא לפי' דסבר שם דהוה יאוש. אלא דכוונתם אלא דמסיק התם ה"ג מסתברא דמשמע קלת דגם לרבא לריך לזה אבל לפ"מ שכ' הב"י דלפי המסקנא הל"ל אלא דייקי כלך אחל יפות אלא במלוה תו הדר מה"ג מסתברא כל"ל ח"ם דאדרבה סוגי' דקידושין כמסקנא ובזה ח"ם בסוגיא דב"מ שם דאסיק אלא דהתם דאמימר ומ"ז ור"ח אקלטי לבוסתנא דמב"ח דאמימר ור"ח אכלי ומר זוטרא לא אכיל לבסוף אחת מב"ח ואמר אחתי לא יהבת לרבנן מהני שפירי ואמרי לי' למ"ז השתא נמי לא אכל מר ואמר להו הכי אמר רבא לא אמרו אלא אחל יפות אלא בתרומה כו' וכי אינהו לא ידעו הא דרבא. אלא דבאמת רבא לא קאי מדינא אלא אחדמעיקרא ולבתר דאמר ודאי שרי. אלא דמ"ז אמר האי סברא למדת חסידות גם אחדלקמי' וכדרפב"י בחולין וז"ב. והנה הרמב"ח בגדרים (דל"ו) הוכיח מסוגיא דרפ"ק דחולין גבי החומר לשלוחו לא תרום והלך ומצא תרום דאמרין דילמא אינש אחריגא שמע ותרם דבתרומה בעי דווקא לדמתיכא וכסוגי' דב"מ ע"ם וא"כ לכאו' קשי' לפי' הרמב"ם דהא התם מזיק דניחא לי' ואפ"ה ל"מ. ונראה לעה"ד דמהתם לק"מ די"ל כהא דאמרין בכתובות (ד"ק) דאמר לשליח תרום ואי' דעתו שלא בעה"ב אפי'

פיחת עשרה הוי הוספ עשרה תרומתו תרומה דמ"ל בהכי לחמדתיך ופשוט דזה דווקא בשליח שלוחו ולא פירש לכל לוקח אבל לוקח לחבירו כל שחרס שלא כדעתו של בעה"ב ודאי ל"מ (ואפי' כשהבעה"ב לא פירש גם לשליח י"ל דעל השליח סמך שיודע דעתו לכל לא שייך זה על לוקח לחר ומשו"ה ל"מ אם לוקח לחבירו לא"ע"ג דניחא לי' בזה (והוא קרוב לדברי התה"ד שהביא הט"ז בסעכ"ח ע"ש) ובזה ודאי ל"מ כלל דעתו מעיקרא דבזה ודאי לא לחבירו לוקח מילתא למפרע כיון דתלוי דיעות ב"ש אזה בזה. לא עדיף מים בה סימן נבי יעל"מ כנ"ל) אבל כל שחורס כדעתו בזה שפיר מהני משום מלוה לפי' לחמעיקרא וע"ש בחידושינו שכ' ד"ל דגם דעת הרשב"ץ בתירוצו ג"כ נתכוין לזה דהיכי דהוה זכות גמור ודאי מהני. וכ"ז י"ל דחשוב זכות גמור ולא דברי הרשב"ץ והתה"ד סותרין זא"ז וגם לא הרשב"ץ חולק על הרמב"ם. אלא מ"כ הרמב"ם כדי שיקחם דבזה לא שייך מלוה. ודאי קשה. ודברי הט"ז בזה דחוקים מאוד. וביותר דנראה דהרמב"ם כ' זה בפירושא דברי' דחס חוסם משום גזל וע' קלוה"ח סרס"ב דכ' דים לייסב זה עפ"י דברי הס"ך חו"מ סשכ"ח ודו"ק:

סל"ה פירות השותפין כו' ואם לא תרס הרחשון כשיעור תרומת שניהם תרומה ונראה דבזה"ז הדין הזה במעשר ולא בתרומה בש"ך הקשה ע"ז דמאי שייך במעשר תרס כשיעור דהא שיעורו מפורש בתורה ר' מעשרה ומקלת מעשר לאו כלום הוא. ונראה כוונת המחבר כשוגי' דר"פ ח"מ דרכו של בעה"ב בדיוטית ואזל ליהו ותרס מיפות אם אמר לו כלך אגל יפות כו' וה"ל הפירות אם שניהם עשרו מפירות שווין מעשר השני ליהו מעשר. ואם השני עשה מפירות יותר יפין מהרחשון גם מעשר השני הוא מעשר:

סל"ן ביטל שליחותו קודם שתרס אם שינה השליח שא"ל תרוס מן הלפון ותרס מן הדרוס כו'. הסבר הדבר נראה דלא"ג דס"ל דלא אתי דיבור ומבטל דיבור. זה דווקא לביטול גמור ליהו יכול לבטל עכשיו בדיבור לאוד. אבל ודאי שיכול לפרש דבריו הראשונים כיון שליהו מבטלם לגמרי. וא"כ לא"ג דשינה מן הלפון לדרוס לא הוה קפידא. ואם לא ביטל הוה שליחותו קיימת וכדאיתא בגיטין ס"ה גבי האומר לשלוחו לא ועדוב לי בתמרים ועירב בגרוגרות וע"ש בתו' גבי כריתת דכשותא ודו"ק. אבל כיון שביטל אפ"ג דלא מהני לענין ביטול. מ"מ ל"ג מפירש עכשיו שלא יתרוס מן הדרוס וה"ז בפירוש אומר עכשיו עכ"פ שלא יתרוס מן הדרוס

ובזה כיון שליהו כנגד דיבור הראשון שפיר דבריו קיימין:

סל"ת לפוטרופין תורמין כו' ע' כה"ך סס"ו בשם הרשב"ץ בתוך:

סמ"ג כגון לי גורני ותרוס ותרס וחא"כ כגם ה"ז תרומה. עט"ז דמשתמע גם דעת בעה"ב כן. וכ"ה בתוספתא הביאוה התו' בריש ב"מ גבי ר"ג וזקיני שהיו בתין בספינה חזקה לגורן שלא תעקר עד שיטול ממנו תרו"ג ע"ש:

סמ"ז המפרים תרומה על תנאי כו' בעירובין ל"ז הי' לפניו שני ליומים ואמר אם ירדו גשמים יהא זה תרומה על זה ואם לא ירדו יהי' זה ע"ז כו' ע"ש:

סנ"ג כל מין תלוים אחת לעב"ד ל"ע מרי"פ רס"ג דמשמעות הסוגי' דשם דלא קי"ל כהך מתני' אלא כדברי' דהתם וכת"ק דתלוים שחורות ולבינות תין תורמין מזה על זה ועכ"פ לכתחילה וד"ל לא ע"ש. וכן בכריתות י"ט תלוים לבינות ולקט שחורות כו' ואפי' ר"י לא פטר אלא ממינה למינה כו' ע"ש. ומיהו נד"ב שם בסוגי' דתיובתא דר"ח משמע בהסקנא דפלוגי בזה ר"ש ור"י אי שחורות ולבנות הוה כב' מינים ע"ש בפי' רש"י ול"ע:

סס"ח בדיים ולוים מפרישין לעלמן כו"פ הגוזל קמא בשל אחרים אע"ג זוכה בשל עצמו לא כ"ם ע"ש:

סף"א במרי יין כו' בפ"ג ומלא ד' מוליא מעשר ע"ז היתר ממ"א. כ' הט"ז והש"ך דמיני' ובי' לא. דילמא יפרים מים ולא יין. ודבריהם תמוהין דהא ביין ושמן לכו"ע יש בילה וכ"ש בהמים. ועי' סופ"ק דחולין גבי תמד דמסיק דמיבלבלי ע"ש. אבל מפורש בר"ש שם דכ"ש מיני ובי'. אלא דמיין גמור אינו מפרים אלא לפי חשבון היתר. ומיני ובי' מפרים לפי כולו וכדלעיל סשכ"ד כי"ח גבי הגומן שאור שלא הורמה אלא להוך עיסה שהורמה אלא ע"ש:

סף"ד מותר להטריס להכנים בתוך כו' וזורה מעט מעט כי' הגר"ח דמשמע דלא ס"ל כהר' לפרים דמותר גם לכתילה קבע. ולא זכיתי להבין למה נלרך למשמעות דהרי כל טעמו של הר"ח דל"ד לשאר לא נגמרה מלאכתו דודאי לא נגמר מלאכתו כיון דלא נתקבל בבית חייב מדאי כמש"כ בספ"ג התחיל לגמור מלאכתו כו'. ח"כ ודאי לא עדיף משאר לא נגמרה מלאכתו. ולבי' הר"ח נראה דס"ל להיפוך דאפי' בגומר הכל מותר לגמרי אפי' מדרבנן. ולכאו' נראה לי דאי' נכונה לבי' הרמב"ם דלר"ח דהכנים לבית בתוך שלא שוב נפטרה לגמרי ולא תבא תו לידי חיוב כלל. ות"ל בזה שהבית מחייב ברחית פני הבית הוא קולא לענין הכנים בתוך. ח"כ תיקשי סוגי' דרים יומא (ד' י') גבי פלוגתא דסוכת החג דאמר דהחיוב מדרבנן ופריך עלה דילמא אתי לאפרושי מחיוב על הפטור ע"ש. ולא פריך בפשי' הא אתי לידי קולא שיפטרנה כשיכנים בתוך. שוב ראיתי שם בת"י שהקשו שלא שייך שם מן הפטור על החיוב או להיפוך דהא לא נגמרה מלאכתו לא חשוב לענין זה פטור ע"ש מה שאתי' והוא מוטעה שם מאוד ונראה וכוונו לזה שכ' ושי' שם דמדאוריי' הוא פטור לגמרי כשהכנים בתוך לתוך הבית. אלא דמדרבנן לריך לתרוס לכתילת קבע. ואיתיקן שם שיכנים לסוכה דרך גגות או שיביאה בתוך ויפרים על הנסכם לבית בכה"ג. דס"ד שגם בסוכה הוא מקום חיוב גמור בבית. ובאמת בסוכה דמדאו' אינו מקום חיוב ח"כ כשהתורח אח"כ וירחה פני הבית הוא חיוב דאוריי' והני דהכנים לבית הוא פטור מדאו' ודו"ק היטב:

סף"ן היין מסיימו בחביות ויבלה כו'. הגר"ח הקשה מלשון המשנה מפני שהוא כבור קטן בסף"ז. ולעד"ז לשון זה דבור קטן ל"ד. אלא ודאי הוה בחביות וכן סותם משמע לשון זה הכתוב בסק"י ה"ה קבע:

סצ"ט יין המתנה קובעת ע' בתוה"ג ואיתא נמי בריי' בעירובין ל"ב טלו לכם תלוים מתאינתי תוכלין ופטורין:

ס"ק התנה שיאכלו בניו עמו כו' ה"ז אסור לאכול. לשון הס"ס בב"מ הוא לאוכל ופטור ובניו חייבין וע"ש:

סק"ב אבל המעשן כו' ע' כה"ך שהוא מן הירו' והנה הביא זה הירו' הרא"ש ר"פ המודר מן המבושל והובא בש"ע לעיל סרי"ז:

סק"ב תיבוקות שמנו תלוים לשבת כו' לא יאכלו במו"ש. הקשה הגר"ח דהא בסק"ח כ' דכל שעבר שבת אחר ג"מ אסור למו"ש ולמה לריך טעמו. ולכאורה לפמש"כ בסקי"ד דהתחיל בהאכול מותר למו"ש. והטעם בר"ש לפי שהתחיל בהיתר ע"ש אבל כשטעמן את זה הגאחר ויחדו במעשה לשבת. זה מוליא מיד היתר ההתחלה [וע' דברי הגר"ח בס"ק קע"ה דאע"ג דבש"ד דסוגי' דסופ"ד דביצה דפריך ורמינהי ע"כ ס"ד דאיירי בלא נגמרה מלאכתו. לפ"מ דמסיק התם היינו טעמא דבר"ש הוה בנגמרה. ונראה דזה שי' התו' שם ד"ה שבת לאפוקי מדהלל שכ' דהו"מ למימר לאפוקי מר"א כו' אלא דר"ח שמותי הוא ותמה הרש"ל דהא ר"י סבר ג"כ כר"ח אלא כמש"כ הגר"ח דזה היינו אלא לפי ס"ד אבל לפי המסקנא ההיא בב"מ ור"ח היינו אלא ממתני' דמוקמה ע"ש ודו"ק:

סקי"ט אין פורטין חוב מעבל מפני שהוא כמוכרו. משמע אפי' נותן לישראל שיפרוש תרו"מ. מ"מ לא עדיף ממכירה דאסור בעבל ודברי הבאוה"ג אינן מדוקדקין:

סקכ"ג כהן שמוכר פירות קודם ג"מ הרי התרומה שלו. ובש"ך ס"ק ק"מ דלאחר ג"מ שכבר ים לו זכות בהתרומה. לאחרינן דמכר לו כל זכותו ונותנה לכל כהן שירלה. לעד"ז הוא תמוה דכיון דכל זכותו מוכר לו. בודאי לא גרע מישראל שנפלו לו טבלים ממורחים מבית ח"ח כהן. דמעשרן והן שלו כדאחרינן בשבועות י"ח וה"ג הרי ים לו זכות הכהן ולע"ג:

סקכ"ו וכן אם נלקט ברביעית קודם ט"ו בשבט נותן מ"ע. נלקט בחמישית אחר ט"ו בשבט כו'. פשוט דהוא ט"ם וצ"ל ברביעית אחר ט"ו בשבט וכ"ה ברמב"ם:

שם ואע"פ שהולכין אחר לקיטה אתרוג בת שישית הנכנס לשביעית אע"פ שהוא כזית ונעשה ככבר חייב במעשר. כ' הגר"א דס"ל דר"י אמר אפי' לרבותינו דאזלינן בתר לקיטה לשביעית. דזה דווקא לקדושה ולביעור. ולכאורה הוא מוכרח דהא אר"י הלכה כס"מ והרי ס"מ בסוכה כרבותינו. אבל צריך להבין דהא גזיה"כ דשביעית פטור ממעשר דאדם אוכל כחי'. ואפ"ל ע"פ מש"כ הכ"מ דהרמב"ם מספקא לי' הלכה כמאן. ופסק כתרויי' לחומרא. ולפ"ד י"ל דר"י גופי' ס"ל דגם רבותינו הוא משום ספק. ומשו"ה במעשר חייבת. ואין להקשות דמ"מ כיון דהוא ספק שביעית ה"ה מחויב להפקיר מספק וא"כ הרי הפקר פטור ממעשר. דילפינן משביעית. די"ל דאע"ג דלענין קדושת שביעית וביעור דהוא ספק איסורא מחייב מספק. לענין הפקר הוה כספק ממונא דעלמא ולקולא. וכ"פ הרמב"ם דספק מתנות עניים לקולא. וא"כ אין כאן פטור הפקר אלא פטור דספק פירות שביעית גופיי'. ושפיר אזלינן בתרווי' לחומרא. דחייב במעשר ובשביעית. אבל צ"ע דלישנא דר"י דחייבין עליו משום טבל משמע דהוה ודאי טבל ולא ספק. ומיהו גם לשי' רו"פ ע"כ דחייבין ל"ד. דהא לשי' רו"פ אין טבל של שאר פירות מדאו' רק דגן תירוש ויצהר וצע"ג:

סקכ"ח מחצה על מחצה מפריש מ"ש ולא מ"ע כו' וכן ספק כו'. הראב"ד השיג ע"ז דלמה לא יעשה כר"ע בריש רה"ש דהפריש מספק שניהן שהפריש מ"ש ופדאו ונתן המעשר לעניים וכמו שפסק בצלף בסקכ"ז. ולכאורה הרי פירש הרמב"ם דבריו שמע"ש קודש פירוש דהוה ספק איסורא לחומרא. ומ"ע חול פי' והוה ככל ספק ממון עניים דקיי"ל לקולא וההיא דר"ע ובצלף דהוה ספק ח"י מחמירין גם בספיקא דמ"ע. אבל בספק במעשה ודאי לא עדיף לשי' הרמב"ם מ"ע מכל ספק ממון דאזלינן לקולא וכן בספק בכורות קיי"ל דאסורין בגו"ע דהוה ספק איסורא וליתן לכהן פטור דהממע"ה. ודברי התו' בב"ב פ"א מוכיחין דס"ל דאפי' ספיקא דדינא פטור לענין נתינה ע"ש גבי ספיקא דשתי אילנות וצ"ל דס"ל דהא דר"ע הוה חומרא בעלמא וצ"ע. עוד קשה לי למה במעוט פירות שני' הולכין אחר הרוב הלא הוה מיעוט מע"ש וקיי"ל דיל"מ בפדיון ואינו בטל ברוב וע' כ"מ בשם הרי"ק שכ' על הראב"ד דאינו כטבל אלא הספק על המעשר אם הוא שני או עני ומאי הועיל דהא מ"ש ג"כ יש לו מתירין. ומש"כ דתיקשי מתני' דמכשירין נראה פשוט דהראב"ד מפרש מתני' לא בתערובות אלא ברובא דעלמא כעין תוספתא דפ"ד דדמאי וס"ל כמש"כ הש"ך בסק"י סקנ"ו דבכה"ג אזלינן אחר הרוב גם ביל"מ וע' ספרי ב"י ס"ד:

סקל"ה בהגה ויש להכשירו כדי שיקבל טומאה. בט"ז סקל"א מוכח דהיינו קודם מרוח כמו בסי"ט גבי תרומה וה"נ אפי' כבר נפרשה התרומה אסור להכשיר משום המעשר. והכי מפורש בסוכה רפ"ג דאתרוג של מע"ש לא יטול מפני שמכשירו ע"ש:

סקמ"ו הפריש מעשר בטומאה אינו מתוודה ולפי"ז בזה"ז דיש להכשירו והוא טמא אין לנו וידוי ולא משמע כן דעת המחבר שהביא דיני וידוי. והנה לשון המשנה והרמב"ם לא אכלתי באוני ממנו הא אכלו באנינה אינו מתוודה. ולא בערתי ממנו בטמא הא הפרישו בטומאה אינו מתוודה. וצריך להבין מנלי' למדרש הא הפרישו הו"ל למדרש הא בער בטומאה אינו מתוודה ועוד קשה לי הא ממעט בירושלמי נשרף טבלו מנתתיו וזה לא נתן. משמע בהדיא הא נטמאה לחוד ונתן דליכא למעוטי מנתתיו מתוודה וה"נ במ"ש כשנטמא דמ"ש ודוחק לומר דנטמא בזיא מילתא טפי מנשרף. ומשו"ה אף שנתמעט נטמא איצטריך למעוטי נשרף דל"נ כלל. ע"כ נראה דדוקא במ"ש שנטמא ולא פדוהו ממעט דהא קיי"ל דמ"ש שנטמא פודין אותו. ויליף מקרא דכי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה. וכשלא פדוהו לא עביד כד"ת וא"י לומר ככל מצוותך. ולפי"ז בזה"ז שפודהו כדינו שפיר יכול להתוודות וצריך עיון:

ט"ז סקל"ב הביא דברי התו' דבר שיש בו טובת הנאה אם לקחו עני בע"כ מוציאין ממנו כו' זה כ' התו' אליבא דמ"ד טו"ה ממון אבל לדידן דקיי"ל טו"ה אינה ממון אין מוציאין והכי מפורש בחו"מ סוסרע"ו וכ"כ התוספות בריש ב"מ גבי תקפו כהן עיין שם:

ש"ך ס"ק קס"ו בשם העט"ז בשדה צריך ליתן מ"ע לכ"א כדי שבעו שנאמר ואכלו בשעריך ושבעו כו' אבל בבית נותן כמה שירצה לא נאמר ושבעו אלא בשדה שמוצאו שם ואוכל מעצמו ושבע. אבל בבית לא שייך לומר ואכלו ושבעו שהרי אינו מוצא שם ליקח. היינו כדאמרינן בנדרים פ"א דואכלו ושבעו משמע מעצמם דאין בו טו"ה. ומוקי לה רבא בשדה. אבל בבית כתיב ונתת דיש בו טו"ה ואינו נוטל מעצמו. וא"כ גם ושבעו דווקא בשדה ונכון. ועפ"ז יתפרש דברי הרמב"ם בפ"ו ממ"ע הי"ב שהרי אינו מוצא שם ליקח. דקאי אמ"ע המתחלק בבית כנ"ל. אבל מדברי הב"י ויותר מפורש בפרי' כ' דקאי אשדה שאין העני יכול ליקח שם במעות ואינו נכון כלל:

בטור בת כהן נשואה לישראל חרש שוטה וקטן פוסלה בב"י כ' דהוא משנה סו"פ אלמנה לכה"ג. הנה חרש הוה נשואין דרבנן כמפורש בר"פ חרש והכי תנן בדס"ז דהחרש פוסל. אבל בשוטה תנן בהדיא בדס"ו שם דאינו פוסל. ומצאתי בנוב"י תנינא סר"ב דכ' דהוא משום חשש שמא נתעברה אלא שנתקשה מדברי התו' שכ' שם בסוגי' דע"כ דבנשואי שוטה לא חששו וכמו בזנות ע"ש. וכ' דהטור חולק בזה על התו'. ונדחק מאוד בשי' בפירוש הש"ם. אבל לענ"ד דפשוט שס"ל להטור דאף דלפי שינויא קמא הוצרכנו לחלק בזה בין נשואין לנשואין דבשוטה מתהפכת דיריאה להתעבר. ובודאי דהוא דוחק כיון דנישאת לו בהיתר ודאי לאו אדעתא דתתהפך בכל ביאה דזה איסור. אלא דע"כ מוכרחין אנו לומר כן לפי האי שנויא. אבל לפי המסקנא דר"ח בבריי' שם דטובלת ואוכלת עד ארבעים ה"נ י"ל דמתני' היינו עד ארבעים אבל אח"כ אסורה ולא מחלקינן בנשואין ודו"ק:

שם סוהס"י דתרומת מעשר של דמאי מוכרו לכהן כבר התעוררו עליו דרש"י ותו' בריש יומא לא כ' כן אלא דצריך ליתנו בחנם משום דלא ליתי לידי תקלה. ונראה דהטור קאי בזה"ז דהיא טמאה ולא גזרינן בזה דילמא אתי למיכל. בזה"ז דליכא אלא תרומה טמאה כמש"כ שם הטור. וליכא למיחוש אלא דילמא אתי זר להנות ממנו. וכבר כ' הר"ש בסוף תרומות דגם הנאה של כילוי בתרומה אינו אלא דרבנן ולצורך רבים ל"ג ע"ש. כ"ש דלא גזרינן בהא דילמא אתי לידי תקלה ומשו"ה אינו מחויב ליתן בחנם ויכול למוכרה כמו המעשר:

בגליון מספר ברכי יוסף בשם הר"ש הוא תמוה מאוד. דמה דמסיק הר"ש ומיהו י"ל דהוה כהפקר טעות. הוא להיפוך דמיישב אפי' לר"י דבכה"ג דהוה טעות גם ר"י מודה וכ"כ בפירוש התוס' בסו"פ השולח בגיטין ע"ש. וגם הראי' דפרק המניח שהביא כבר מבואר בר"ש שם דהתם לא הוה טעות ובארתי זה היטב בספרי על חו"מ סרע"ג ע"ש:

סימן שלב ש"ך סק"א בשם הב"י דאפשר דכמו בתרומה אינו חייב אלא בחו"ל הסמוכה לא"י. ה"נ לקט שכחה ופיאה פטור ברחוק. ונראה דלפמש"כ התו' סופ"ק דקידושין במשנה דכל מצוה התלוי' בארץ. לחלק דמשו"ה חייבו בחלה בכ"מ. ולא חילקו בין קרוב לרחוק. ובתרומה חילקו. משום דחלה עיקר חיובה בגילגול ולא מתחזי כתלוי' בארץ כו"ה. אבל תרומה יותר תלוי' בארץ ע"ש. וא"כ בודאי דמ"ע יותר תלוין בארץ דהא תרומה בעי מרוח ג"כ. אבל הני מ"ע תלוין בקצירה לחוד כדאמרינן בפרק רה"ג ובודאי דלא תקנו בזה אלא בקרובים. ועוד יש להוכיח כן מנדה נ"א דמייתי הוכחה אהא דכל החייב בפיאה חייב במעשרות דמין קתני. דאי ל"ה הא איכא המפקיר כרמו והשכים ובצרו ע"ש. והרי חשיב שם גם חיובא דרבנן דחשיב תאינה וירק כמש"כ שם התו' והו"ל לאוכוחי גם מחו"ל הרחוק. דחייב בפיאה.

ופטור

ופטור מתרומה ומעשר. וע"כ דגם פיאה פטור ברחוק כמו תרומה ומעשר ונכון:

הלכות ראשית הגז

סימן שלג ס"ג גזז כו' צבעו פטור הטעם דקנאו בשינוי. ולכאורה לפ"מ דמסיק בר"פ הגוזל קמא. דר"י דאית לי' דנותן פיאה אף מן העיסה שפיר ס"ל דשינוי קונה וש"ה דכתיב תעזוב יתירא. וכ"ת ליגמור מיני' מתנות עניים שאני. והכי קיי"ל לדינא. א"כ מתנות כהונה ליגמור ממ"ע. וג"ל דלא ילפינן מהדדי וראי' ברורה דהא מסיק שם דלמ"ד שינוי אינו קונה אתי תעזוב יתירא למפקיר כרמו והשכים ובצרו וכדתניא ומפורש התם דבלקט שכחה ופיאה פטור. וחייב במעשר. הרי דלא ילפינן מעשר ממ"ע. וה"נ לענין שינוי. ואע"ג דמבואר גבי תרומה לעיל סשל"א ממשנה דתרומות דנותן תרומה מן הפת אע"ג דנשתנה. נראה פשוט דהתם לא שייך שינוי קונה דמ"מ הרי הוא טבל וחייב מיתה. ולא שייך אלא ברה"ג ופיאה דאינו אלא מצות נתינה. וי"ל דבנשתנה כבר אזלא מצוותי' אבל לא בדטבלו דכל העיסה לא מחקנא כ"ז שלא הפריש ופשוט:

והנה מבואר שם בתוס' דקל"ז דאין הפטור אלא משום דמזיק מתנות כהונה פטור דאין לו תובעין. אבל לצי"ש חייב. והקשו דא"כ מאי קמ"ל ר"ח דמזיק מ"כ פטור מתני' היא והביאו דרש"י פירש בכת"י דצבע קודם שגזז חמשה שיעורא דחיוב. פירוש דבזה אין כאן שום חיוב לצי"ש דלא הוה שיעור חיוב. ואח"כ מחק זה רש"י. וא"כ א"ש דקמ"ל ר"ח דלא נפרש כפירוש זה. ולכאורה צריך להבין דבאמת למה מחקו וגם למה לא הביאו הפו' דין זה דבכה"ג פטור לגמרי. ואין בו חיוב אפי' לצי"ש. ונראה דבאמת לא קיי"ל כהאי פירושא דהא מבואר בסי"ב דגזז ומכר הגיזה וגזז ומכר חייב ברה"ג. וע' מש"כ שם. והרי מבואר בס"ח בהגה דמכר כל הגיזה ג"כ פטור דהוה ג"כ כמזיק וכשינה דקונה במכירה וע' משכ"ש. ואפ"ה מצטרפי. וכל שיש לו החמשה מחויב וע"כ דכיון דהי' מעיקרא השיעור אע"ג דהשתא ליתא הוא מחויב. ופירש"י שבכת"י הוה כר"נ בר הושעיא דפליג התם אהא דמכר. וס"ל באמת דכיון דהשתא ליתא פטור. אבל לפ"מ דקיי"ל כר"ח דחייב שם ליתא להאי פירושא. ובזה מדויק שפיר דר"ח אמר האי דינא דמזיק מתנות כהונה פטור. דר"ח לשי' דלא בעי שיעורא גם לבסוף כנ"ל. וא"א לו לפרש כפירש"י בכת"י. וע"כ צריך לפרש לשי' משום מזיק מת"כ דפטור. אלא שצ"ע דהתו' בב"ק ס"ו פירשו ברייתא דגזז ראשון ראשון וצבעו כפירש"י שבכת"י דבכה"ג פטור לגמרי וא"כ הוה דלא כר"ח ודלא כהלכתא ולמה לא אייתי לי' הש"ם למפרך לר"ח וצע"ג:

ס"ז הלוקח גז צאנו של עכו"ם אחר שגזזן כו' שי' הרמב"ם דלוקח במחובר אפי' ל"ק גוף הצאן לגיזה חייב בזה וכ"ש בלוקח מישראל. ולולי שאיני כדאי כל שי' הסוגי' דסו"פ מאן תנא דכל היכי דאיתא שיורא גבי מוכר אזלינן בתר מוכר ומשמע דפשי' לי' דהא לא שייר הלוקח חייב וכן שם במסקנא לא שייר לוקח חייב דא"ל מתנה דכהן לא זבני לך. כבר כ' התוס' דלא אתי שפיר. פירוש דלפי שי' רש"י דמן הדין גם הלוקח פטור. אלא דאמרינן דמן הסתם לא כיון המוכר להפקיע מצות רה"ג. ע"ז אין ראי' מלקח ממנו בני מעיים ע"ש. ולשי' הרמב"ם א"ש כ"ז בפשי'. דודאי הלוקח חייב מן הדין. ולא שקיל ומרי אלא דהיכי דאיכא שיורא גבי מוכר אמרינן דדעתם דהלוקח יפטור בנתינת המוכר ע"ש ודו"ק. וכן לפ"מ דמייתי הרמב"ם דרשא דר"מ למעט מצאנך ולא צאן הקדש. כמו שיתבאר בסמוך. א"כ משמע דהא דהדיוט בכה"ג חייב. ובודאי לא שייך בהקדש גוף לגיזה. וע"כ דבהדיוט בלוקח גיזתו חייב והוא מוכרח. ובזה א"ש בס"ח דכ' הרמב"ם דבשחופות ולבנות ובזכרים ונקיבות זה נותן בעצמו וזה נותן בעצמו ולכאו' הא מסקנת הש"ם דעצה טובה קמ"ל. אבל הוא מבואר דהא הש"ם הוה בעי למימר מעיקרא משום דאינו פוטר משאינו מינו. ופריך וו"נ מאי איכא למימר אלא עצה טובה דיהיב לו מרכיך ומאשין. ופירש"י דהמוכר יקח מהלוקח ע"ש. אבל פשוט דכ"ז ליתא לשי' הרמב"ם. דלשי' דהלוקח חייב מן הדין. ואפי' בשייר הו"ל למימר דינא דהלוקח יתן בעצמו. אלא דאמרינן דבשייר דעתם דהלוקח יפטור בשל מוכר. ובשני מינים מעיקרא הוה בעי למימר דמן הדין אינו יכול לפטור ומסיק משום עצה טובה אבל עכ"פ בזה אין דעתם לפטור וכ"א נותן לעצמו וז"ב:

ס"ח בהגה ואם פירש המוכר שמוכר הכל שניהם פטורין כ' הגר"א דכ"כ רש"י והרא"ש. אבל הוא תמוה דרש"י והרא"ש לא כ' כן אלא בקונה במחובר ולפי שי' דמן הדין אין כאן חיוב רה"ג. דלאו צאנו הוא. אלא דאמרינן דעת המוכר דמסתמא אין דעתו להפקיע חיוב דרה"ג וכמש"כ בסמוך ובפירש הרי פירש. אבל בכאן דמכר בתלוש כמש"כ הגר"א בעצמו דכבר נתחייב המוכר היכי ימכור מ"כ. וכבר נתקשה בזה בבאוהג"ו ודבריו מדוקדקין ע"ש והגר"א לא כ' ע"ז כלום. אבל באמת הרב לשי' בסס"א דפסק כהרמב"ם דשקל לו טבח בפירוש. מת"כ נגזלות ושניהם פטורין דהלוקח לא גזל ובמ"כ ליכא הא דר"ח דרצה מזה גובה כו'. וגם המוכר הוה כמזיק מ"כ דפטור. ואף שהטור חלק שם על הרמב"ם וע' משכ"ש בס"ד. אבל הרב לא הביא שם כלל דעת הטור ושפיר פסק גם כאן דבפירש בפירוש שניהם פטורים ונכון:

ס"י השותפים חייבים והוא שיש לכ"א כשיעור הכ"מ כ' כמו בחלה בשתי נשים שעשו לחלק פטורים. והוא תמוה דהתם דווקא בלחלק בצק אבל בל"ה עיסת השותפין חייבת בשיעור אחד. ובאמת קיי"ל בר"פ המצניע בשותפין דשיעור אחד לשניהם לכל מילי ע"ש. והנה מבואר בר"פ דר"מ בר פטיש דריש צאנך ולא צאן הקדש. ורבא אמר התם דצאנך אתי למעוטי שותפות עכו"ם. והנה הרמב"ם הביא דרשא דר"מ ואולי משום דאמר משמי' דר"י כדרכו בכל מקום [אבל צ"ע דמשמע בחולין דמ"ח דר"מ הוה חברי' דר"י ור"ל והוה לן למפסק כרבא דהוא בתרא וע' מש"כ בסמוך ליישב זה] וא"כ לי"ל קרא למעוטי שותפות עכו"ם ובודאי דשותפות עכו"ם חייב וכמו בחלה. והנה אין ברמב"ם דין שותפות עכו"ם. ע"כ לולי דמסתפינא נראה דהאי דינא נ"ל דאיירי בשותפות עכו"ם ושותפות ישראל לא הוצרך להביא כלל. אלא דקמ"ל בשותפות עכו"ם דבעי שיהא שיעור בשל ישראל לבד. וכמו דתנן גבי חלה וצריך עיון:

סי"ב הי' לו ה' צאן וגזז אחת ומכר גיזתה כו'. הר"ן והכ"מ כ' דצ"ע ליישב השמעתא לפירושו. ולכאורה פשוט דהנה בעינן דווקא שיהי' לו חמש צאן ביחד. וקנה אחת אחת וגזזן פטור. ופליגי ר"ח ור"נ אי בעינן גם בסוף שיהי' לו דווקא כל החמש. או סגי אפי' כשבהתחלה יש לו חמש. אף דאח"כ בשעת גיזה נפקי תיכף כ"א מרשותו וא"כ בזה ודאי אין לחלק אי הצאן נפיק מרשותו או הגיזה. [דהא גם להרמב"ם הרי נמי צריך שיקנה חמש גיזות במחובר דווקא]. וכמו דלר"נ בעי דווקא שיהי' לו חמש צאן גם לבסוף. ולר"ח סבר דסגי בתחילה. ממילא דנ"מ ג"כ אף שהי' לו בתחילה חמשה. אם מכר את הגיזה כל אחת קודם שצירף לחמשה. דלר"ח חייב ולר"נ פטור. דודאי אין נ"מ אם מכר הצאן או הגיזה וכמש"כ רמ"א דחד דינא נינהו. דלר"נ דבעי דווקא חמשה לאחר גיזה בעי שיהי' לו חמשה צאן וחמשה גיזות ומשו"ה מוקי הא דדייק הא צאנו לגוז חייב כשהקנה לו עד לאחר ל"י שיהי' לו חמשה צאן גם לאחר הגיזה. וכ"ש דבעי שלא ימכור הגיזות קודם שנצטרפו לחמשה. ולר"ח כמו דסגי לי' שיהי' לו הצאן רק בתחי' ואפי' יצאה כ"א מרשותו קודם שנצטרפו חייב ברה"ג. ה"נ אפי' מכר כל גיזה קודם שנצטרפו ודאי חייב כיון דמעיקרא הי' לו חמשה. והנה לענין הצאן כבר הביא הרמב"ם הא דצאנו לגוז חייב. ולא הביא שצריך הקנה עד לאל"י א"כ ש"מ דחייב אפי' נפיק מרשותו. והשתא הביא דגם מכר הגיזה חייב והסוגי' כפשוטה בלי שום שינוי. ועוד נ"ל דלר"נ דבעי שיהי' לו חמשה גם בסוף ע"כ שי' דבעי קנין הגוף בהצאן לגיזתה וכשי' רש"י והרא"ש דאם אין לו אלא הגיזה הרי כבר נפקי מרשותו תיכף לאחר הגיזה ולר"ח דלא בעי אלא בתחילה משמע דסגי לי' גם

בקנה

בקנה הגיזה לבד. ולפי"ז י"ל הא דרבא לא מוקי קרא דלאנך למטוטי לאן הקדש ומוקי למעט שותפות עכו"ם אע"ג דמוכח במנחות ס"ז דמעיקרא ממעטינן הקדש וכמש"כ שם בתו' ע"ש דס"ל דבעי דווקא קנין הגוף וזה לא שייך בהקדש ולא צריך מיעוטא. אבל הרמב"ם דפסק כר"ח וכמש"כ כל הפו' דפשטא דבריי' דלא כר"ג דצריך לאוקי בהקנה עד לאל"י ומשו"ה הביא דרשא דר"מ למעט לאן הקדש ודו"ק:

סי"ג מי שהי' לו גיזות הרבה כו' חמש סלעים כו'. ובהגה אבל אינו חייב רק ה"ם מהכל. הגר"א ובד"ח הקשו דדברי הרב והמחבר סתרי אהדדי לפי שי' הש"ם דכיון דהמחבר כ' גיזון הרבה משמע דהא ל"ה אי"צ ה"ם אלא כרב ור"י דא' מס'. וא"כ אינו נפטר בה"ם על הכל וכשי' הרמב"ם וא"כ לא הו"ל להרב לכתוב שי' הטור בסתם אלא בשם י"א. ולולי ד"ק פשוט דהמחבר דלא הביא הך דינא דא' מס' ש"מ דמספקא לי' בהא. אלא כ' הך דינא דגיזות הרבה דזה ודאי לכו"ע. אבל בספיקא ברה"ג קיי"ל בסו"פ הזרוע דספיקא לקולא וא"כ תרויי' לקולא דהיכי דא' מס' קולא אינו נותן אלא א' מס' ואי"צ ליתן ה"ם. ובהרבה אינו נותן אלא ה"ם. וכשי' הרב דכן הדין לדידן מספיקא ואינו כלל למחלוקת:

עיין רמב"ם דפסק דכלאים וטריפה חייבים ברה"ג. והנה בכלאים פשוט דלדידן דקיי"ל דחוששין לזרע האב הוא ספיקא. א"כ בשה הבא על העז ודאי פטור דהממע"ה ודילמא אין חוששין ובעז הבא על השה אע"ג דגבי זרוע לחיים וקיבה קיי"ל דבכה"ג אינו חייב אלא בחלי מתנות מ"מ כיון דקיי"ל דמדאורייתא רה"ג במשהו כמש"כ הש"ך בסוהס"י. א"כ הוה כמו באוא"ב דלבי הבא על התיישה וילדה בת ושחט לה ולברה דלדידן לוקין דעל מקלת שה נמי איכא מלקות. וה"נ המשהו חייב בשביל המקלת שה ג"כ ודו"ק. והנה הטו"מ השמיטו זה. ובטריפה פשוט דלא ברירא להו לחיובא. דהרי רבינא מוקי ס"מ דחולין ודנדה כר"ש דטריפה פטור מרה"ג וע' כ"מ. ונראה דלר"ש גם כלאים פטור. דהא טעמא דטריפה דיליף לאן לאן ממעשר והרי קיי"ל דכלאים אינו נכנס לדיר להתעשר. ופשוט דגם ברה"ג כלאים פטור. ועפי"ז יש ראי' לפסוק כר"ש דבב"ק ע"ח גבי כ"מ שנאמר שה להוציא את הכלאים פריך שם דלמאי אתי אי למעשר כו'. ע"ש ברש"י דכתיב בי' לאן הוה כמו שה. ולמה לא אמר לרה"ג. וע"כ דסוגי' כר"ש דרה"ג יליף לאן ממעשר אבל לרבנן דלא ילפי ג"ש שפיר י"ל לרה"ג ודו"ק:

הלכות נדוי וחרם

סימן שלד ש"ך סק"ב דאין לנעור (בימים קדמונים היו מנדין ועכשיו נאסר לנו ממצות הממשלה אלא גערה בעלמא) אלא לאחר ההתראה עכ"ל. זה פשוט דבמקום שנוכל לומר דהוא שוגג. ודאי אין שום עונש לשוגג כמפורש בסל"ח ובכל התורה. אלא דאפי' למזיד אין לקפוץ עליו אלא בהתראה:

שם סק"ג וג"מ לענין שונין דהוה לאחר ז' ולאחר י"ד כו'. לענ"ד זה תמוה דאטו בשביל דגערה דידן קיל נחמיר עליו. וא"כ נעשה קולו חומר בסופו:

ס"ב חוץ מאשתו ובניו כן כ' הראב"ד וראייתו מבעיא דמהו בתשמיש. וע"כ דאשתו אינה אסורה להתקרב לו. והר"ן דחה זה דאיירי במרוחק לעיר אחרת דאינו מרוחק מבני עירו ע"ש אבל הראב"ד לשי' דכבר כ' דבעיר אחרת אין עליו כלל דין אבילות ומותר בכל דבר וע"כ אין הבעיא באופן זה דבזה גם עליו גופי' אין שום איסור בכ"ז וראייתו מוכרחת. וא"כ לדידן לדינא דקיי"ל בדין דלעיר אחרת כהראב"ד כמבואר בסי"ב א"כ גם בדין זה ע"כ קיי"ל כהראב"ד:

ט"ז סק"ב פי' שלא פירשו בפירוש כו' הולך לשי' בסק"ה דלירוף לעשרה אינו נכלל בסתמא אבל הרשב"א כ' דלדבר עבירה בסתמא אינו מצטרף כמש"כ הש"ך בשמו בסק"ח וסקכ"א וכמשמעות המחבר בסי"א א"כ מתפרש כפשוטו:

בפ"ת בשם התפל"מ דמותר להניח תפילין וראי' מר"א בסנהדרין ס"ח שחלצו תפיליו הרי שהניח תפילין. ולא זכר שכבר הביאו ראי' זו בתו' ריש נדה. וע"ש שכ' דאין לומר שלא חש להם שהרי חלץ מנעליו כו' ובב"מ כ' דאין להקשות דלמה לא פשיט במו"ק מר"א דאסור בנעילת הסנדל די"ל דמשום צערא בעלמא ע"ש. א"כ אין ראי' דחש להם. ולכאורה אדרבה משמע דלא חש להם מדלא בקש כל ימיו שיתירוהו. וא"כ אין ראי' להתיר בתפילין. ומיהו אפשר שלא הי' יכול לבקש כיון דלא הי' יכול לחזור מדבריו במחלוקותם ומכ"ש ר"א שלא אמר מעולם דבר שלא שמע מפי רבו כדאמרינן בסוכה כ"ח. ויש להפליא על הנ"י בב"מ שכ' דהא דהחמירו עליו כ"כ אפשר משום שהיו הם אומרים מפי השמועה והוא אמר כך הוא בעיני ע"ש דהא ר"א בודאי לא אמר כלל דבר שלא שמע מפי רבו כנ"ל וצע"ג:

סוס"ב בהגה ואין חילוק בין יושב לעומד בכאן הכוונה על המרוחק כמשמעות הש"ך. ומיהו גם מש"כ לעיל אין יושבין בד' אמותיו ג"כ אף עמידה בכלל והכי אמרינן ברים נדרים מרחקינא מינך דלא קאימנא בד' אמות דילך ובמו"ק מאן דקאי בד"א דילי' ע"ש:

ש"ך סקכ"ג ונראה דלצירוף לעשרה כו' מחמת עבירה כו'. פשוט דל"ד נקט עבירה דא"כ כ"א שוין בזה להרחיקו. אלא כלומר גילוי פנים לאפוקי מחמת ממון כלשון המחבר בס"ג והנ"מ כו' ע"ש:

ט"ז סק"ו האריך להשיג על הרב דע"כ אין ראי' מירושלמי שכ' שלא הגיע ל' דא"כ יסתורו דברי הטור זה א"ז ע"ש. ובאמת בעיקר התי' דבריו נכונין דשפיר משכחת בכ"ג שלא הי' אפשר להתיר קודם. וגם י"ל דלא היו אותם האוסרים שם וכה"ג וכ"ש לדידן בס"ו דתלוי ברצון ב"ד. וי"ל דהטור העתיק לשון הירו' לשי' ולדידן יתיישב בפשי' בכה"ג דצריך הגעת הזמן. אבל לשון הירו' גופא ודאי משמע כדברי הרב. וכן משמע בהדיא במרדכי ר"פ א"מ דהרי"ף חולק על הירו' בזה ע"ש היטב:

סט"ן אבל בפני הרב כו' בתשו' הרא"ש דהביאו ראי' לזה מהא דרבינא ברפ"ה דעירובין ודחה דהתם משום מורה הלכה בפני רבו ונראה דסברתו דהא דענשו לפי שעבר אחילול שבת והוה הוראה בזה. אבל המל"מ כ' דלפמש"כ הר"ן דבדרבנן לא הי' עליו רק מכות מרדות. והא דרבינא נדוהו לפי שלא אשגח בי' ונדוהו לכבודו. א"כ הא משמע דעל זה שנדוהו שאלו כה"ג מי מחזי כאפקרותא. ומשמע דהא במקום שאינו משום איסור כלל ודאי הוה זה אפקרותא. ואולי דמ"מ נדחוק דעל עיקר הא דרמו בי' קלא שאלו וצ"ע:

סכ"ח צריך לנהוג איסור כימים שנהג היתר בסר"ח פסק בזה המחבר להיפוך ועש"ך שם שכ' ליישב דהכא בקבל על עצמו איסור נידוי מרצונו דזה הוה דאו'. וכ"כ בסרכ"ח דלענ"ד אי אפשר לקבל אדם מעצמו איסור חרם על שום דבר מדאו' כלל. אבל לענ"ד נראה כשוט דהרי הריב"ש שהוא הוא שכ' דאין להחמיר בזה הביא הבדק הבית בשמו שכ' שאנו רגילין לחקור אם נהג באיסור כראוי. ובודאי הוא פשוט דמן הדין דהש"ם שהחמירו שלא להתיר אלא א"כ ינהוג איסור כימים שנהג היתר ליכא בזה. וג"מ דבמקום צורך וכה"ג יכולין להתיר אבל בל"ה פשוט דאינו ראוי לב"ד להתיר אם לא שינהוג איסור כימים שנהג היתר. כדי שלא יזלזלו בזה ודו"ק:

ש"ך סקמ"ו ומשמע דלכתחילה לכו"ע אין מתירין (שלא בפניו) אפי' ע"י שיודיעוהו כנ"ל. פי' דלשי' הרא"ש דס"ל דאפי' בדיעבד ל"מ שלא בפניו. א"כ לא מהני בודאי גם הודעה אח"כ כיון דלא הי' ההיתר מהני כלל. וא"כ לדידן אף דפסקינן דבדיעבד יש להקל כהר"ן דמהני וכמו דמשמע בסרכ"ח גבי נדר דלטעם דמפני החשד מהני בדיעבד. ולשי' הרא"ש נ"ל דס"ל דהתם דהוא מדאורייתא אין לחוש לזילזול והוא דחוק. [ומה שהזכיר הר"ן עוד די"ל דהוה כההיא דכל מילתא דאיתעביד באפי עשרה צריך עשרה למשלפי' כ' בעצמו דאי"נ ועוד דהרא"ש לא הזכיר זה כלל] מ"מ

זה

זה ודאי דווקא בדיעבד. אבל לכתחילה ודאי יש לנו לחוש לשי' הרא"ש ולא להתיר שלא בפניו:

שם סק"ע בשם הר"ן דבקצת דברים אמרו שהיו מנדין על דרבנן ובקצת דברים אמרו שהיו מכין מ"מ ע"ש. ומה שחילק בין יו"ט שני למבשל בחמי טבריא לא נתברר לי היטב פירוש דבריו. ואההיא דעדיות שנדו את ר"א ב"ח שפקפק בנט"י לולי ד"ק הי' נראה בפשוט דבפרק מש"נ אמרו דצורבא מדרבנן לא משמתינן לו אלא מנגדינן לי' ומבואר בש"ך סקס"ו מהגמרא דהוא משום בזיונא ע"ש. והנה כ"ז לחכמים דר"י בסנהדרין מ"ה דבזיונא קשה לי' לאינשי מיסורין ע"ש. אבל ההיא דר"א בעדיות דהוא מימרא דר"י הוא לשי' דס"ל בסנהדרין שם דיסורים קשה לי' לאינשי טפי מבזיונא. לשי' הקילו עליו ולא נגדוהו אלא שמתוהו ודו"ק:

סוהס"י בהגה נהגו להקל שלא למחות בעוברי עבירה. הנה התו' בסוטה סו"פ א"נ בסוגי' דאגריפוס כ' דבמקום סכנה אינו מחויב כדברי הרב. וכבר נרשם שם על הגליון לעיין במנוה"מ והיינו שהוא כ' שיש למסור נפשו ע"ז. ובאמת כן משמעות הסוגי' שם דהא גבי אגריפוס ודאי הוה ס"נ וכעין הא דינאי המלך בקידושין. אבל לכאורה צ"ע דהא ודאי אין זה אלא ממ"ע דתוכחה. או ל"ת דלא תגורו. והרי שי' הפו' דאפי' בל"ת כל שאינו עושה מעשה לעבור בידים אינו מחויב אפי' להוציא כל ממונו ע"ז. ומיהו י"ל דהכא שאני דהרי ע"ז גופא הוא הציוי דלא תגורו ובודאי הוה במקום שיש חשש כמש"א בנדה גבי אל תירא מפניו דגבי עוג דמדהוצרך לומר לו ש"מ דודאי הוה לי' למשה למיסתפי מיני'. אבל הרי משמע בערכין גבי תוכחה דעכ"פ מאן דמחמיר הוה עד הכאה ע"ש ומשמע בהדיא אפי' במוחה שלא יעשה איסור. ע"כ נראה דלומר היפוך ממה שנאמר בתורה במזיד דהוה ככופר בתורה זהו בכלל ע"ז דיהרג ואל יעבור. וכן מצאתי בים של שלמה ב"ק רפ"ד דכ"כ בפירוש. ונראה דהוכחתו מהא דשני סרדיוטות שם דא"ל למדונו תורתכם כו' ולא מצאו בה דבר קשה רק הא דרעהו. והנה כ' התו' שם דהא דלמדו להם תורה אע"ג דאסור ללמוד לעכו"ם צ"ל דהי' משום סכנה וא"כ למה הי' להם לגלות הא דרעהו וע"כ דזה אפי' במקום סכנה אסור לומר היפוך התורה ונכון. אבל בחו"מ סי"ב מבואר דדעת הרמב"ם דלא תגורו קאי בממונה לרבים אפי' עד שלא נזקק להם שמחויב להזדקק ולמסור נפשו. וכ"ה דעת הרשב"א בתשובה שהביא שם בב"י ובזה ודאי לא שייך לכלול בע"ז. וקשה דהו"ל למיחשבה בהדי תלתא דיהרג ואל יעבור דג"ז כמותם ואולי דלא חשב אלא מצוה דלכל יחיד ולא בזה וצ"ע. גם בהגר"א מבואר שם ראי' מקידושין דאינו מחויב במקום סכנה ע"ש:

הלכות בקו"ח

סימן שלה ס"ה אם מבקש לפניו כו' ע' ברכות ל"ד המבקש על החולה אי"צ להזכיר שמו ויליף שם ממרים דאמר רפא נא לה ונראה דזה נמי דווקא בפניו דומיא דמרים דמשמעות הכתוב דהי' בפני' אבל שלא בפניו צריך להזכיר שמו וכ"ה בכל הלחשים דבש"ס פלוני בר פלוניתא וכן משמע בזוהר בשלח ע"ש:

ס"ו ובשבת אומר שבת היא מלזעוק בב"י כ' דמשמע בש"ס דר"ח סבר כר"י דאמר דגם בשבת מבקש עליו רחמים וכן פסק הרמב"ן. אבל הפו' לא כ' כן אלא דלא ס"ל כוותי' אלא בהא דכוללו בשאר ח"י ע"ש. וצריך להבין כוונתו דמאי ס"ד מעיקרא דמאי ענין זה לשבת ונראה עפ"י דברי הראב"ד שהביא הרא"ש בפרק יוהכ"פ סי"ד גבי חולה שיש בו סכנה שצריך בשר ויש נבילה דשוחטין לו בשבת אע"ג דהוא אי' סקילה דשבת ניתן לדחות דא"א שלא יהא חולה אחד בסוף העולם פי' וע"כ צריכין אנו לחלל שבת עבורו ע"ש דבסברתו חלקו עליו דאינו ענין לשחיטה זו. אבל סברא דא"א שלא יהי' אחד בסוף העולם אין חולק בזה. וא"כ א"ש הכא דהא בחולה שהוא מסוכן ליומו ושעתו לכו"ע מבקשין עליו בשבת. כמו נרדף מפני רוח רעה כמבואר באו"ח סוסרפ"ח.

וכיון דס"ל דכולל בשאר חולאים א"כ ודאי הוא מותר דודאי א"א שאין אחד מסוכן ליומו בסוף העולם ודו"ק:

סוהס"י בהגה נחום אבילים קודם לביקור חולים. נראה פשוט דהיינו דווקא לענין ביקור בעלמא לשמחו ולבקש עליו רחמים דזה שייך גם בנחום אבילים. אבל לפקח על רפואתו זה ודאי קודם לכל דבר:

סימן שלו ס"א ואם ריפא שלא ברשות ב"ד וטעה והזיק חייב בתשלומין ברשות ב"ד פטור מד"א וחייב בד"ש לכאורה צ"ע דבר"פ הכונס דפריך דליחשוב כולהו דפטורי מד"א וחייב בד"ש ולא פריך מהך דהכא ונראה דבאמת מדינא גם בד"א חייב כמו שלא ברשות ב"ד וכדין טבח אומן שקלקל דבשכר חייב כמבואר בחו"מ סש"ו והא דפטור ברשות ב"ד אינו אלא מתק"ח וכמש"כ הרמב"ן דדינו דרופא כדיין מומחה שטעה וע' תו' סנהדרין ג' ד"ה אלא מעתה טעו לא ישלמו ודו"ק. וא"כ פשוט דכל הנהו דחשיב התם אינו אלא בפטורין מן הדין אבל הא דמדינא חייב לגמרי לא חשיב לי' כלל. ויש הוכחה לזה בסופ"ב דב"ק דס"ל לרבנן גבי הרי שהי' רבו רופא וא"ל כחול עיני וסמאה יוצא לחירות. ומשמע התם בפשי' דיותר יש לחייב בנזקין מבעבד ולכאו' הא נתכוין לרפואה גם בנזקין פטור כדאיתא הכא בהדיא. וע"כ צ"ל דבאמת הכא אינו אלא מתקנת חכמים. ובעבד דהרי הוא מד"ת ב"ח לא אפשר להקל וז"ב. ולפי"ז פשוט דכל הני דיני דהכא בין ברשות ובין שלא ברשות אינו אלא בעושה בשכר. אבל אומן ובחנם ודאי פטור לגמרי ואין עליו שום חיוב ואפי' בד"ש ואפי' שלא ברשות ב"ד. וההיא דעבד הנ"ל צריך לומר דהתם כיון דעביד אדעתא דנפשי' חשוב בשכר וצ"ע:

סוהס"י בהגה שכל מ"ע דרמיא אכו"ע כו' אין מפקיעין מידו החיוב שלהן. הגר"א כ' ראי' מריש קדושין כלב רץ אחרי' מהו. הנה כאן כוונת הרב ודאי הוה אפי' לא נתן עדיין מחויב ליתן כמש"כ הש"ך דבל"ה גם במעבורת הוה הדין דכשנתן נתן כמבואר בחו"מ סרס"ד. וא"כ הרי בקדושין הוה בעיא דלא איפשטא ולמה נוציא מידו. ונראה דכוונתו דס"ל דהבעיא בשם אינו אלא בשאמרה בסתם תנהו ולא פירשה לקדושין ובעי כיון דמחויב להצילה ומבואר ברא"ש פרק הכונס דרשאי ליטול ממון חבירו לפ"נ ע"ש א"כ י"ל דהוה כקדשה בגזל דידה וקבלה בשתיקה דאינה מקודשת בלא שדיך כמבואר בא"ע סכ"ח. וה"נ כיון דרשאי היא ליטלו ע"כ כל שלא פירשה יכולה לומר שקבלתו לשם חוב אבל בפירשה ודאי הוה קידושין וה"נ בממון ודאי חייבת לשלם ודו"ק. אמנם צ"ע דהתם לענין מה שמוציא זה ממון בודאי חייבין להחזיר לו. וכמו שהוכיח הרא"ש בר"פ בן סו"מ ע"ש:

סימן שלט ס"א כל המעמץ עם יציאת הנפש ה"ז ש"ד. ובש"ך סק"ה בשם מסכת שמחות למה הדבר דומה לנר המתכבה כיון שאדם נותן אצבעו עליו מיד הוא נכבה. ל"י למה לו להמסכת שמחות. וה"ז מפורש לפנינו גם במקורו בשבת שם:

ס"ה מים שבשכונת המת עט"ז מה שלמד מכתובות לשיעור שכונה. ואף אנו נאמר לענין מפסיק דרך הרבים דמבואר שם באהע"ז סקי"ט דאין דינו כשכונה ה"נ כאן לא הוה כשכונה לשפוך המים וכן המנהג:

הלכות קריעה

סימן שמ ס"ד כך קורע בפני קרובו. הב"י הביא שי' הרא"ש דס"ל דקריעה זו הוה בשעת חימום ככל קריעות. ואפי' שלא בפניו. אלא שדחה זה משום שהרמב"ן הביא שי' זו בשם הראב"ד ותמה ע"ז דהרי אמימר הדר קרע בפני בנו ע"ש. אמנם התו' שם פירשו שם דלא אמימר הדר קרע אלא דברי' קרע לאדכורי' לאמימר דקרע מיושב ע"ש ומיהו גם הרשב"א בתשו' סקל"ט כתב דקריעה זו בפניו הובא קצת בבה"ב סשע"ד ע"ש:

שם הרי שמת בן בנו או אחי בנו או אם בנו התו' כ' דדווקא הנולדים מהם אבל אחיו או אשתו לא. וכ"נ לשון הרמב"ם שכ' דדווקא בנו או בתו ואע"ג דבסוף מסיק לאפוקי קרובי קידושין נראה

נראה דל"ד דה"נ אחי בנו קרי לי' בפרק המפקיד קרוב מחמת קרוב. וכ"נ דבקרובים לעדות בפרק ז"ב קרי שניים להם דווקא הנולדים מהם וה"נ לשון שניים שלהם שבש"ס דכאן:

שם או אם בנו היינו בגרושה וש"מ דהא גרושה בעלמא אע"ג שיש לו בנים מעמה אינו מתאבל עלי' וכמש"כ הש"ך בסי' שע"ג בשם המרדכי ע"ש:

ס"ה העומד בשעת יציאת נשמה האחרונים בשם הרש"ל דעל קטן לא. ול"י איך יפרנסו דברי הרב בהגה במומר שהמיר כשהוא קטן דזה אפי' הגדיל אח"כ ודאי לא עדיף מקטן דעלמא:

ש"ך סק"י דכיון שנהרג הו"ל כפרה וכ"ה בהדיא בב"י סוסשל"ח בשם הר"י ממדרש קהלת הרוגי עכו"ם אע"פ שאין מתוודין באין הן לחיי העוה"ב ע"ש:

ס"ו על אדם כשר כו' שעומד שם בין מיתה לקבורה עש"ך מש"כ בדעת המחבר דבפניו ל"ד (היינו דמה שמשיג בב"י על הטור שעשה מחלוקת בין הרמב"ן והרא"ש. שהרי שניהם מלשון הראב"ד. כוונתו דע"כ דבפניו שכ' הרמב"ן ל"ד אלא שידע וכדברי הרא"ש) וכ"נ ברור דהרי דברי הראב"ד ברורים דדווקא שבאו אחר קבורה. וכ"כ עוד דיום שמועה ס"ל דדווקא רב ע"ש. הרי דדווקא לפי שלא שמעו קודם קבורה ע"ש היטב:

שם בהגה וי"א דאינו חייב אלא לבכות ולא לקרוע. עב"י שכ' מדברי הרמב"ן בסברת רבנן דבי אביי. גבי ר"ס דס"ל דאדם כשר דווקא לבכות ולהתאבל ע"ש. אלא שמסיק שטעו. ובאמת אין שום הכרח לא בסוגי' דשבת (ולא פריך שם אלא דא"כ לא הוה הקריעה קילקול) ולא במו"ק דהוא טעות ושפיר י"ל כן לדינא בא"כ ע"ש היטב:

ס"ז על ת"ח כו' קורעין עליו ביום שמועה אם הוא תוך שלשים מבואר מדברי הרמב"ן דדייק זה מלשון הכל כקרוביו. ויש לפקפק לכאו' כיון דלא שייך בזה שבעה ושלשים. ולכאורה י"ל מהא דרב בר אחוה דר"ח כו' וכ' התו' והראב"ד דלפ"מ דקיי"ל דעל אביו ואמו קורע לעולם אפי' לאחר ל'. צ"ל דאבא היינו אביו של רב ולא של ר"ח מדלא קרע ר"ח ע"ש. והנה בסוכה מ"ד אמר אייבו הוה קאימנא קמי' דר"א בר צדוק כו' פירש"י דהוא אייבו אבוה דרב ע"ש ומבואר שם דהי' חכם וא"כ אכתי תקשי למה לא קרע וע"כ צ"ל דאינו קורע על ת"ח אלא בתוך ל"י ודו"ק:

שם קורע בשעת הספידו וכ"ה לשון הרמב"ם משמע לשון זה דגם לכתחילה לעיקר המצוה הוא בשעת הספד. ולכאו' הוה משמעות גבי ר"ס דדווקא בשביל שלא קרעו בתחילה א"ל בשעת הספד אמנם בדברי הרמב"ן ברא"ש וב"י אההיא דירו' דר' בון דמך במועדא דאמר דכיון דלא הוה גבי' ואין מספידין במועד אלא בפניו ובתר מועדא עבדי הספידא וקרעו משמע בהדיא דלכתחילה המצוה בשעת הספד. וע' מש"כ בסת"א לענין הספד במועד:

ס"ח בהגה וי"א דאי"צ לקרוע אלא על רבו שלמדו רוב חכמתו נראה ברור דזה אינו אלא לחכמים וכלשון הרמב"ם בס"ז וכבר נהגו ת"ח שבאר בב"י דס"ל דלחכמים אינו חיובא אלא מנהגא. אבל שאר העם ודאי חייבין כמסקנת הש"ס מי קתני רב שמת חכם שמת תנן ומשמע בהדיא דהוא חיוב גמור. וצ"ע סתימת הדברים:

ס"ט על אביו ואמו קורע כל בגדיו כו' וכ"ז שאותו בגד עליו אומרין לו קרע אפי' אחר ל'. הנה הא דמי שלא הי' לו חלוק לקרוע משמע אדרבה להיפוך דדווקא לא הי' לו כלל חלוק לקרוע. וכן משמע בהדיא מדברי התו' דכ"ד ד"ה כי תניא. ובדה"ק שם דדווקא לפי שלא הי' לו כלל אבל בל"ה אינו קורע אלא בתוך ז' כמו במחליף ע"ש. והראב"ד הוציא זה מהא דאפקרסותו אינה מעכבת דמשמע דשאר בגדים מעכב אפי' בדיעבד. והיינו דשי' דלכתחי' גם אפקורסותו צריך לקרוע אלא דאינה מעכב בדיעבד ושפיר יש ראי' דשאר בגדים מעכבין בדיעבד אבל לפ"מ דקיי"ל בס"י דאפי' לכתחילה אי"צ קריעה א"כ אין שום ראי' לדיעבד בשאר בגדים. והנה התו' בדכ"ו ד"ה אר"נ פירשו שם גבי הא דאין מוסיפין על קרע אביו ואמו דאע"ג דלי"א שם בברייתא אין מקום קריעה אלא עד לבו ועל אביו ואמו הא צריך לקרוע עד לבו. מ"מ נ"מ אם לא קרע עד לבו. הוצרך לאשמעינן דא"י להוסיף בשביל קריעה אחרת ע"ש. ומשמע דהא בשביל חיוב גוף הקריעה שעל אביו לא הוה עליו חיוב להשלים הקריעה עד לבו. והיינו לפי שהוא אחר ז' דדין דמוסיפין היינו לאחר ז' כמבואר שם. וכיון דקריעה בכל בגדיו היינו נמי משום חיוב דעד שיגלה את לבו. משמע דלפ"ד גם בחסר בגד אחד ג"כ אינו מעכב לאחר ז' שלא כדברי המחבר ואפשר דיש להקל בזה וצריך עיון:

סי"ב בהגה על כל המתים יכול להחזיר קרעו לאחוריו בתוך ז'. פשוט דהוא ק"ו ממחליף שהביא המחבר דהרי מבואר בס"ת לענין שבת דלכתחילה מחויב להחליף ואם אין לו להחליף מחזיר הקרע לאחוריו. וכיון דמבואר במחבר דאף בחול רשאי להחליף כ"ש שרשאי להחזירו לאחוריו. והגר"א הקשה מברייי' דא"ר דע"ש בין השמשות מחזיר קרעו לאחוריו ולא ידעתי דלכאורה פשוט דהתם לחיובא כדקיי"ל החזרת קרע חובה אבל יש לו רשות גם בחול:

סט"ו ומאחה לאחר שלשים ובהגה ואין חלוק אם פגע בהן רגל כו'. כבר הרגישו האחרונים דל"ד אלא דלענין זה חשוב רגל כשבעה והיינו דהגמי"י כ' זה ליישב קושי' הראשונים והתו' אהא דיום אחד לפני רה"ש ז' ורה"ש ז' כו' דמאי נ"מ בזה דהרי יוהכ"פ יבטל שלשים דנ"מ לענין איחוי קרע דבזה חשוב יום א' לפני רה"ש ורה"ש י"ד ושבעה בין רה"ש ליו"כ. ויו"כ ז' הרי כ"ח ותרי יומא בתר יו"כ הוה ל' ע"ש. ואין לנו תי' אחר ע"ז. וע"כ דלאיחוי קרע לא החשיבו רגל שהוא מבטל ל' בכ"ד. שיהי' גם בזה כשלשים אלא חשבינן לי' כז' לבד. ומה שהקשה הש"ך מדברי הרמב"ן שכ' לענין קטן דכמו שמתאבלין עליו קורעין עליו הרי דקריעה חשוב ככל אבילות לא ידעתי לו שום הכרח דודאי לענין עצם חיוב הקריעה הוה כחיוב האבילות. והרי לשון הש"ס (בדכ"ד) אבל שלא קרע חייב מיתה. הרי דכללא הוא דכל שהוא אבל ודאי חייב לקרוע. ומ"מ אין זה ענין להא דאיחוי הקרע לגבי רגל. ויש להביא קצת סיוע לזה מדברי הרמב"ם דהוא חושב חמשה דברים לענין שלשים והלח"מ הקשה עליו דלא חשב איחוי הקרע ולפי"ז י"ל דס"ל כהא דהגמי"י בזה וא"כ ל"ד כולהו לאיחוי קרע דבכולהו גם רגל הוה כל' ובאיחוי קרע רגל אינו כל' ומשו"ה לא כללינהו בהדדי ודו"ק:

סי"ח ומי שלא הי' לו חלוק ונזדמן לו כו' על או"א קורע לעולם כל בגדיו נראה דהיינו כל המלבושין שנזדמנו לו פעם ראשונה ללבוש ולובשן כאחד קורע כולם ונפטר ודו"ק:

סי"ט הלוקח אסור לאחותו לפיכך צריך להודיעו מכרו סתם אסור לאחות עד שידע שאינו מהקרעים שאינן מתאחין. ע' באוה"ג דלא הוה כאוא"ב דלא הודיעו מותר. דהכא הקרע הוה ריעותא. אבל לפי"ז קשה דלמה צריך להודיעו כיון דאפי' בסתם אסור ועש"ך בשם הרמב"ן דהוה מ"ט וצ"ע דלמה הוה מ"ט כיון דהרי רואה קרע לפניו ודינו שאסור לאחותו. ובשם הב"ח כ' דאולי ל"י הלוקח וג"כ דחוק דמ"ש דחיישינן הכא טפי מש"ד. והנה הברייי' תניא רשאי להופכו ולאחותו רשב"א אוסר וכשם שהמוכר אסור כך הלוקח לפיכך צריך להודיעו ונלענ"ד דאליבא דרשב"א הוא דמסיק והיינו בהפכו. ובזה ודאי דנמצא קרע למטה מקום שאינו כדין קריעה ודאי אין לו לחוש שמא הפכו ובזה הוא דתני דצריך להודיע. ובזה א"ש הא דפסקו כיחידאה משום דסתמא דסיפא ע"כ כוותי' אתיא ודו"ק:

ט"ז סק"י דאם בא לחתוך סביבות הקריעה ולהשליכה שרי. טעמו דהא אין קריעה תופסת אלא עד ג' אצבעות כמבואר בסכ"ג. ובאו"א דאפי' מחליף קורע תוך ז' וצריך דווקא שיהי' לו קרע אסור (וי"ב חודש הוא ט"ס). ואין לומר דמ"מ אסור לקלקל הקריעה בידים. ז"א דמדמתיר ת"ק להפוך ולאחותו ש"מ דזה אינו איסור. אלא דרשב"א אוסר לאחות אפי' למטה וקיי"ל כוותי' אבל להשליכו ודאי שרי ודו"ק:

ש"ך סקל"ב בשם הד"מ [ב"ח ט"ס] דאם מת לו מת תוך ז' לשני אע"פ שקרע על השני קרע אחר אינו יכול להוסיף כ"ש

כ"ש על קרע הראשון כו' ולי נראה ליפלח כו' : דברי הש"ך לא זכיתי לעמוד על כוונתו . ומ"מ משמע דהוא מפרש בהד"מ שהי' קרע השני קרע אחר לגמרי ואפ"ה מ"י להוסיף גם על הקרע הראשון שקרע על המת הראשון . ולולי משום לישנא דיסבירו דזה הי' על השני . ולענ"ד ל"ע בזה להחמיר בלא רשי' . ואם פירוש דברי הד"מ כן י"ל דיש לפסוק כהיש לדחות שמסיק להקל דווקא בהוסיף בחוזה קרע של מת הראשון ועי"ג :

סכ"ב מת בנו וקרע ואחר ז' מת אביו חזר ומוסיף כו' . בב"י הקשה על הטור שכ' תחילה להשמיט בפירוש הראש"ד דבי"ב לא פליג אלא בסיפא ולא בריישא . ואח"כ פסק דמת אביו אחר ז' חזר ומוסיף . ונדלה בכוונת השור דהוא נכון דהרי הראש"ד פי' בדבי"ב דנקט דחזר מוסיפין על קרע חו"ל . היינו שחזר תוספות על קריעתם די"ל דהכל לשם קריעתם וכדרך החו' . ומשו"ה כ' דלאחר ז' דחזר שוב קריעה לפי' לחו"ל [פירוש דלפי' במחלוקת חזרו קורע אלא בתוך ז'] משו"ה שפיר יכול להוסיף . ומודה בזה במת אביו ואחר ז' מת בנו דיכול להוסיף ול"פ אלא בסיפא במתו כאחת . ומיהו כ"ז בדברי דבי"ב המפורשין אלא דהם יש להקשות בדבי"ב דנקט שחזר מוסיפין על קרע חו"ל . דהא מ"מ יכול לקרוע על בנו תחילה . ואח"כ להוסיף על אביו . וע"ז לא פירש דבי"ב כלום . וכ' הראש"ד דזה פשוט לי' דחזרו דרין לקרוע על אחר תחילה ולעשות קרע אביו לטפל . וזה לא הולך דבי"ב להשמיענו . ואי"כ בדבר זה פשוט דחזר לחלק בין כאחד ובין ז"א דמאי ק"מ ובודאי לריך קרע אחר . ולא אמר הראש"ד דלא פליג בריישא אלא במילתא דנקט דבי"ב בהדיא דפליג . והיינו שחזר להוסיף על מה שקרע עליהם . בזה יש חילוק בין כאחת לו אחר ז' . אבל לענין לעשות אותם שחזרו קריעתם טפילה אלא מכח כלל בדברי דבי"ב בודאי לא שייך לחלק בזה . וכן מבואר לענ"ד בדברי הראש"ד בביאור כדברי הטור . וקרוב לומר דגם דברי הרמב"ם שחזרו בתוספות כוונתו כדברי הראש"ד שחזרו לעשותם טפילה ותוספות . והוא לשון של הרמב"ם עצמו . אלא שהוליאם בלשון הש"ס . אבל בשם"ס הפירוש דחזרו להוסיף עליהם כשם"כ הראש"ד דלא כהב"י שנדחק שמפרש כן בש"ס והוא דחוק מאוד :

סכ"ג מתו לו שני מתים כאחד כו' קריעה אחת על שניהם . לשון רש"י בנדרים פ"ז ד"ה והא גבי קריעה דכתיב על על . על שאול ועל יונתן בנו . פירש"י דמשמע דאם מתו ב' או ג' דחייב לקרוע על כ"א . ולכאו' הוא סותר דין זה המפורש בברייתא וגראה ברור בכוונתו דלא קריעה בפ"ע קאמר אלא דאותה הקריעה יכוין מקלת ע"ז ומקלת ע"ז . וכן מוכח דברי הראש"ד דלעיל בסמוך דפירש בדבי"ב במתו כאחת שחזרו מוסיפין על קרע חו"ל . היינו דחזרו שם תוספות על קריעתם משמע דכל המתים הטעם שמטעם ע"ז ותוספות ע"ז . וכדברי רש"י . וא"כ פשוט דזה דווקא בגודע לו שם שני מתים ומיכוין על שניהם . ואפי' לא גודע לו מי הם למש"כ הש"ך בשקל"ח . אבל לא כיון על שניהם אינו נפטר בקריעה אחת כלל וז"ב :

סכ"ד נמלכו בנו יולא והוא שמודע תוכ"ד כו' ובב"י בשם [ואפי' בגווכא דבבנו יולא] הא"ר דנמלכו אביו לא יולא . וכן הביאו זה החו' בדבי"ו ד"ה קורע ע"ש . וכ' הב"י דהפו' לא הביאו זה משום שלא הזכירו זה בש"ס ולכאו' תמוה כיון דהש"ס לא הזכיר ג"כ רק נמלכו בנו הוה משמע משום דבאביו אין הדין כן . אבל לולי שאיני כדאי נראה לי פשוט דגם כוונת הא"ר היינו משום דעל אביו לריך לקרוע עד שיגלה את לבו . ובודאי לא עשה כן על בנו וקמ"ל דכל שלא קרע כל בגדיו עד שיגלה את לבו לאו בדיעבד לא יולא . וכיון שבבר כ' הפו' כך דינא בש"ס בשאם דאף בדיעבד אם לא קרע כל בגדיו כו' לא יולא לא הוצרכו להביא זה כלל . ומדויק דהחו' הוצרכו להביא הא דא"ר דבבר הוכחתי שם דש"ל דאיני מעכב בדיעבד ולריך לאחלק בדווקא בכיון לעבור אבל הכא שלא כיון לכתחילה לשם אביו דיינו בתחילת קריעה והוצרכו להביא חידוש דין זה וד"ק :

ס"ן שקט"ו בשם הדרישה דקטן שהגיע לחינוך מחויב גם בחיוב הלבילות מדין חינוך . והנה"ך הסיג עליו מדברי הר"מ והרא"ם בקטן שהגדיל בתוך ז' יומי אבילות . דת"ל דהרי כבר נתחייב גם תחילה מדין חינוך . וגלענ"ד לייש דברי הט"ז דבאמת לפי סברת הפוסרים כל שלא הי' בר חיובא בשעת עיקר החיוב ואין עליו חיוב דין אבילות גמור . בזה ליכא גם חיוב חינוך כיון דעכשיו הגדיל ונפקע ממנו חיוב חינוך . באמת נפטר לגמרי כיון דט"ז ליכא חיוב חינוך וד"ק :

ש"ך שקכ"ה שמע מפי אותו ששמע הגידוף בפירוש אע"פ שזה לא הוליא עכשיו הגידוף מפיו חייב לקרוע ובאמת כ"ה משמעות שמע מפי השומע ודו"ק . והתפל"מ הקשה ע"ז מדברי החו' סנהדרין ד"ס ד"ה המלך שהקשו גבי חזקי' היאך אמרו לו הגידוף הא תנן כל היום דין בכיוצ כו' משמע דהא לא הוליאו לו הגידוף בפירוש אינו קורע . וכן הקשה דהא תנן דהדיינין לא היו קורעין עד לבסוף שאמרו בפירוש . ולענ"ד כ"ז ל"ק כלל דדברי החו' י"ל דקושייתם למ"ד שם דאף השומע מהמדרך עלמו אם לא הזכיר אלא כיוצ [אל הקב"ה] אינו קורע ולדידי' ודאי דכ"ש שמע מפי השומע שאינו אומר הגידוף בפירוש דודאי לא עדיף זה מכיוצ דאינו קורע . וכן מהדיינין נמי ל"ק דכיון דאינן חייבין לקרוע אלא פ"א . כמו דתנן בעדים . ודאי דיותר נכון לקרוע בסוף כשמשמעו הגידוף בפירוש . אבל בודאי דגם במעיקרא לאחר ים חיוב קריעה ולק"מ :

ס"ן שקכ"ד הב"י כ' דדווקא שריפה כדמשמע בירושלמי . ולא משמע כן בש"ס גבי בת נעמיתא דבעי למיבלע תפילין והרי בירו' אינה שחיתת שהשריפה מלך ישראל בזרוע כו' . ובודאי דמלך ישראל ל"ד וה"ל שריפה ל"ד . ולולי שאיני כדאי הרי החו' הביאו ירושלמי זה בש"ס להשמיענו דבר חידוש . ובודאי דאית בה דווקא . ווקוצי' מבת נעמיתא לפשר דבאמת לפ"מ דמסיק הש"ס עלה ובמעשה שהי' מוליא גם מהא דבלע השריפה דווקא . ולכל דברי הירו' בכלל דברי הש"ס וד"ק :

הלכות אבינות

סימן שמא ס"ח מת לו מת שמתאבל עליו . קודם קבורה ה"ה חוקן כו' . בחידושי רע"ק בשם הפו' ממשמעות הירו' דנפל לין עליו דין לינות ובאמת כ"ה משמעות לשון המחבר הל"ל שאלי לה בחיוב האבילות והרי לין מתאבלין על נפלים ולענ"ד הוא תימה גדולה דהרי בבר הוכיח המג"א בסתק"ו דמחויב לקבור הנפל מדאו' ובאמת בבר הוא מבואר בטור לקמן בן שמונה והמחותך כו' לין מתעסקין בו להספידו אבל מתעסקין בו לקוברו וכן בשם"ד המיל בו נפל לאסור בהנאה . וכיון דחייב לקוברו בודאי הוה עוסק במלוה ופטור מן המלוה . והנראה דהנה בהא דאם רשאי להחזיר על עלמו כ' הב"י בשו"ת סע"ח בשם ראבי"ה דהוה בעית בירו' ולא אפשטא וע"ז ממכו העולם לברך ופירש הב"י דאיסור זה שאינו רשאי לברך הוה דרבנן וספיקא לקולא [מיהו הפו' פסקו שאסור לברך מטום דהרא"ש כ' דמשמעות ש"ס דילן דאינו עונה אמן . והש קורין שמע והוא דומם . משמע דאינו רשאי] . והנה המוס' ר"פ מש"מ כ' בשם הירו' דדרים לי' מקרא דלמען תזכור יום לאחך מארץ מלרים כל ימי חייך ולא בימים שאתה עוסק במתים . ובודאי דהוה לאיסורא דלפטורא לא צריך קרא דבבל דוכתא עוסק במלוה פטור מן המלוה . [ומיהו משמע דפטור מכל המלות אפי' במלות שנתחייב בהן מקודם שמת לו המת ומדיעא הוה לן למימר דהש קודמין ואפ"ה פטרוהו וי"ל דמשו"ה לריך קרא ועי' מש"כ בשומ"י] . ועכ"ל דהא דכ' דהוא מדרבנן היינו בשם לו מי שיתעסקו בלרכי המת . זה ודאי לא הוה אלא מדרבנן . וגראה זה ודאי לא שייך אלא במת שמתאבלין עליו . מפני כבודו . גזרו ג"כ להחמיר אפי' בשם לו מי שיתעסק . אבל בנפל לא גזרו בזה . אבל בחין לו מי שיתעסק גם בנפל ודאי הוה עוסק במלוה . ואפשר דקרא דלמען תזכור נמי ליכא בנפל כיון דלא הוה חי מעיקרא . אבל זה ודאי דגם בנפל כשחין לו מי שיתעסק אסור לו לבטל מלות קבורתו ותיקף כשנתחייב פטור מכל המלות כמו בעוסק בכל מלות שבתורה וז"כ לענ"ד :

שם אינו מיסב ואוכל. בד"ח הוגה מהירושלמי ואינו אוכל כל צרכו. ול"י מאין לקחו הגהות אלו דהרי הב"י כ' דהפוס' השמיטו הירו' הזה משום שלא הוזכר בבריי' בש"ס דילן ומי הוא שיבא אחריהם:

שם ולא מברך בהמ"ז בפ"ת בשם חבל נביאים דאם נקבר קודם שנתעכל המזון חייב לברך. ולפ"ד הוה"ד עכו"ם שאכל ונתגייר קודם שנתעכל המזון חייב לברך. ולכאורה נראה פשוט דאינו כן דכל דבר שהחיוב על מעשה כל שלא הי' בר חיוב בשעת העשיה ודאי פטור וכמבואר בסש"ל גבי חלה דנתגלגל כשהי' עכו"ם ונתגייר פטור וכן בכ"ד ול"ד לתפילה דהחיוב הוא על הזמן וכ"ז תפילה עדיין חיוב עליו ודו"ק:

שם ובשבת ויו"ט ע' לשון הרא"ש בסנ"ד שכ' וי"א דגמרא דידן בשחרית כו' ול"נ דלק"מ כו'. ונראה כוונתו משום דשי' התו' דווקא בערב כו' א"כ אפי' אי"צ להחשיך. כיון דשייך ביה להחשיך הוה כמו בחול דפטור אפי' יש לו מי שיתעסק וכ"ה בהדיא בדברי התוס' ר"פ מש"מ דלליצנא דמפני כבודו לא א"ש. אבל הרא"ש סבר דביו"ט כיון שאי"צ יש עליו איסור שלא יחלל יו"ט. והוה כשבת דאין אנינות נוהג בו. ולפ"ז אפשר דאפי' ביו"ט שני שכ' הרא"ש דכחול שוי' לגבי מת מ"מ בלילה שאין עושין שום דבר ג"כ אין אנינות עליו וכדברי מהר"ש. ובחנם השיג עליו הש"ך וכ"כ המג"א סתקמ"ח:

הט"ז סק"ה כ' דעוסק במצוה ועבר זמן תפילה חייב להשלים. ובנה"ך דהוה כאונן דהי' פטור בזמנו ע"ש. וכ"כ דבאונן איכא קרא למיפטרי' אבל בעוסק במצוה יש לעיין אם הוא פטור גמור או אפשר דהוה כאנוס בעלמא ואפשר דתלוי בשי' התו' והר"ן במג"א סל"ח ע"ש. ויל"ד דלא הוה פטור גמור מסוגיא דכתובות ל"ט דאמרינן דאם לא הי' ראוי' לו אין עשה דלו תהי' לאשה דוחה לל"ת דאי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה. והרי גם ציצית אם הי' עוסק במצוה פטור וע"כ דזה אינו פטור גמור אלא כאנוס. ולשי' התו' שם יש לדחות. ועוד אפשר דצריך שיהי' בידו לפטור. אלא דממש"כ התו' גבי ח"ע וחב"ח דידחה עשה דפו"ר ללאו דלא יהי' קדש ובפו"ר אם אמר נפשי חשקה בתורה כב"ע פטור. וע"כ דהתם נמי אינו אלא משום מצות ת"ת (ואף שת"ת אינו פוטר כל המצות פוטר פו"ר והארכתי בזה במ"א) וא"כ גם זה אינו אלא ככל עוסק במצוה. ואינו אלא כאונס. מיהו גם שם אין הכרח דכל שעה יכול לומר כן אלא מי שבאמת נפשו חשקה וצ"ע. ומיהו לענין תפלה דהוה דרבנן נראה ודאי לדון דהוה כפטור גמור:

שם סק"ו בשם תשובת רש"ל דאונן חייב למול בנו וע"ש בתשו' שהוציא זה מהא דתניא ולאחותו מה ת"ל כו' הרי שהולך לשחוט פסחו ולמול את בנו כו' דמבואר דבקבורת קרובים לא יטמא. ולפירוש דאו למול בנו. משמע דלמילה נמי אינו מפסיק לקבור מתו. ופירש הטעם דלא מיפטר אלא ממצוה כוללת ולא ממצוה דחיובא רמיא עליו לחודי'. לכאורה דבריו תמוהין דבזבחים ד"ק משמע דדווקא במת אחר חצות דחיובא דפסח קדים. והנראה דכוונתו דבאמת בכל המצות משמע אפי' במצוה שנתחייב קודם פטור דהרי אמרו בסתם דפטור מכל המצות האמורות בתורה. וא"כ ע"כ הא דאמר התם דהיכי דחל חיוב פסח מקודם חייב בפסח הוא באמת דווקא בפסח שהוא בכרת. ובמילה לא ס"ל פרש"י ותו' דברכות משום ששייך כרת אלא דהוא מצוה פרטית עליו. ובאמת החילוק נכון לפמש"כ בסמוך לפרש הירו' דאיצטריך מיעוטא דלמען תזכור לפטור אפי' בכה"ג דנתחייב בהמצות מקודם. וא"כ י"ל דאינו אלא בכה"ג דזכירת יצ"מ דהוא מצוה כוללת ולא במצוה דרמיא עליו. ובזה א"ש כוונת הרמ"א שכ' דאינו יכול לברך כו' פירוש דודאי אינו חולק בעיקר הדין דהמילה קודם אלא דחיוב הברכה זה ודאי לא עדיף מזכירה יצ"מ וק"ש ותפלה דפטור אפי' נתחייבו מקודם. וה"נ הברכה וגם אינו רשאי להחמיר. ודלא כהח"ם ספכ"ה שלא ירד לכך וכ' דהתם דווקא בכה"ג ונזיר. אולי אשתמיט לי' סוגי' דזבחים הנ"ל. ולפי"ז הי' נראה במת קודם שהאיר השחר של יום ח' הי' לנו לפסוק דקבורת המת קודם. ולא משמע חילוק בדבריהם. והנראה דבאמת היכי שיכול האב למול בעצמו. ודאי דהדין כן. אבל היכי שא"י למול ואחר ימול. א"כ מעיקרא חיוב המצוה על מי שיכול למול אלא דעל האב מוטל ההשתדלות לזה. אבל עיקר החיוב על ב"ד דהיכי דלא מהלי' אבוה מחייבי ב"ד. וא"כ המוהל הרי אינו אונן. והוא חייב למול קודם כמבואר לקמן סש"ס דמילה קודם לקבורת המת. ומברך הסנדק להכניסו כמו היכא דליתא לאב וכ"נ לדינא:

הלכות אבילות

סימן שמב ס"א מת אביו של חתן כו' עט"ז בכנס תחילה ולא בעל עדיין ומת קרוב. ובנה"ך בשם רי"ו הביא שנחלקו בזה דהר"י גיאות כ' דכבר חל עליו שבעת ימי המשתה. והרא"ש כ' דקודם בעילה אינו חל עדיין ז"י המשתה. והנה מבואר ברא"ש ריש כתובות דנחלק ג"כ עם הרב אלפס והרי"ג ובה"ג דכולהו כ' דבקרובים עושה החופה ובועל ונוהג שבעת ימי האבילות ואח"כ ז"י המשתה. והרא"ש נחלק בזה אלא דאסור לישא כלל עד שיעברו ימי האבל. ונראה דשורש שני הפלוגתות האלו הוא. מש"כ הטור בשמם בסוסשמ"א דס"ל דאונן מותר בתשמיש ועב"י דהרמב"ן הביא זה בשמם וכ' ראי' מכתובות (ד"ד) ודחה זה ומפורש בת"ה דהיינו שהקשה קושי' התו' במו"ק כ"ג סוד"ה ואינו אוכל כו' בסוגי' דכתובות שם דמסיק דאבילות דהתם אקולי בי' רבנן ופריך ומאי קילותא אילימא דקתני בועל בע"מ התם משום דלא חיילא עליו אבילות כלל ומשמע דבאנינות ליכא איסור תשמיש. ומסקו התו' דכוונת הש"ס דאין קולא באבילות אלא באנינות. והנה שי' הבה"ג וסייעתו כקושי' התו' דאין איסור תשמיש על אונן ותי' לא נראה להו ומשמע דס"ל דאנינות ואבילות חדא מילתא היא. ומשו"ה לשי' פסקו שפיר. דבקרובים הדין דמכנים לחופה ובועל בע"מ. אלא דקולא שהקילו באביו של חתן. שינהוג ז"י המשתה תחילה כמו שמסיק הש"ס דזהו קילותא דהכא זה ליכא בקרובים. והרא"ש דשי' כשי' התו' דאונן אסור בתשמיש ובחופה. משו"ה פוסק דאסור לישא כלל בקרובים ופשוט. וזהו השורש למחלוקת שבכאן ג"כ דלשי' הרא"ש בע"מ הוא איסור כשהוא אונן ולמה התירו זה באביו של חתן. וע"כ דבלא הבעילה לא הי' חל עליו עדיין חובת ימי המשתה וע"כ הוצרכו להתיר לו הבעילה ומוכח ע"כ דמת לו מת קודם בעילה חל עליו ימי אבילות תחילה. אמנם הרי"ג כ' דדווקא התם צריך ביאה לפי שכבר התחיל האנינות תחילה. והיינו לפי שי' דאנינות ואבילות חד מלתא כנ"ל ודלא ס"ל תי' התו' כנ"ל ובקרובים כונס וגם בועל. ואפ"ה ימי האבילות קודם דמה שחל האנינות מיקרי שחל כבר האבילות ומעיקר הדין גם באביו של חתן חייב לנהוג תחילה האבילות אלא שהוא קולא שינהוג יה"מ תחילה ומשו"ה הצריכו דווקא ביאה אבל היכא שהי' החופה כדין קודם האנינות חייל שפיר יה"מ ודוחה האבילות. אבל הרא"ש דס"ל אף שכבר חל האנינות קודם לא מיקרי חל האבילות דאנינות ואבילות תרי מילי נינהו כמש"כ התו' הנ"ל וכן משמע בהדיא מלשונו במה שחילק בין זה למת לו מת ברגל שכ' דהכא הקולא ממה שהתירו בתחי' לכנוס באנינות ולדחות יה"א ע"ש. דמשמע בהדיא מלשונו דס"ל דמה שדותין את האבילות אחר שעשה החופה זה שפיר הוה כדין אלא שההיתר לכנוס בתחילה זהו קולא. וא"כ לדידי' דלא שייך הך חילוק משום שהתחיל האנינות תחילה. שפיר שמעינן מדהתירו לו באביו של חתן גם איסור הביאה. ש"מ דבלא הביאה לא מיקרי חל חובת יומי המשתה כנ"ל. אבל לדידהו דמוכח בהדיא מהא דקרובים דע"כ בחל האנינות תחילה מיקרי התחילה האבילות כנ"ל. א"כ שפיר י"ל דגם בחופה לבד מיקרי חל חובת זיה"מ. והא דבאביו של חתן הצריכו ביאה [כ"ה הדיקדוק לפי שי' דאיסורא בל"ה ליכא]. הוא משום דשם מדינא כבר התחיל האבילות. אבל בנעשה החופה כדין קודם שמת המת ודאי כבר חל יה"מ אף בלא ביאה וז"ב. ועוד נראה די"ל דהרי"ף לשי' ספ"ב דברכות דמוכח מדבריו בהדיא דס"ל דשמחת ליל יו"ט ראשון ג"כ דאורייתא וש"מ דלא ס"ל כבריי'

דפסחים

דפסחים דמוליא אני ליל יו"ט ראשון ע"ש. וא"כ ע"כ מוכח לשי' דע"כ גם בחופה לבד הוה שמחת נשואין דאי ל"ה תיקשי הא דריש מו"ק ט' דא"ר דאין נושאין במועד משום ושמחת בחגיך ולא באשתך. ופריך מבריי' דנושאין בעה"ר ומשני עיקר שמחה חד יומא ע"ש. ומסתמא אין הביאה ביום אלא בליל יו"ט וא"כ אי בלא ביאה ליכא שמחת נשואין א"כ הוה ליל יו"ט הראשון באשתך. וג"ל ע"כ דכבר השמחה בלא ביאה וגם היא כבר עוברת בסוף היום. אבל לדידן דקיי"ל דבליל ראשון ליכא שמחה לק"מ ושפיר י"ל כסוגי' דכתובות דדווקא עם ביאה. והנה בר"י מבואר דכ"ז בלא מת אביו דבמת אביו ס"ל דכ"ז שלא נהג ז"י המשתה שייך איכא פסידא. וזה דלא כהט"ז שכ' דבזה גם באביו מיקרי ליכא פסידא דמאי דהוה הוה ע"ש. ואפשר דאע"ג דמן דינא הוה כר"י מ"מ לדידן דאין רגילין להכין כ"כ לשאר הימים הרי לפנינו דליכא פסידא. ולפ"מ שבארנו ודאי קיי"ל בזה כהרא"ש דנוהג ימי האבילות וכדברי הט"ז:

ש"ך סק"ד דלמ"ד אבילות יום ראשון דאו' אסור להתעסק בשמחה אותו היום. והוא מהר"ן. אבל הרא"ש כ' בשם הרמ"ה דגם יום ראשון דנשואין דאו' מאסמכתא דקרא דשה"ש יום חתונתו. וטפי הו"ל להביא קרא דבחגיך ולא באשתך מהא דמו"ק הנ"ל דמוכח ע"כ דאיכא שמחה בנשואין מדאורייתא ממש. ועכ"פ חד יומא כדמסיק התם ודו"ק:

ש"ך סק"ה הקשה דלמה סתמו הפו' ולא כ' דאסורה למזוג לו את הכוס כו' ק"ו מנדה דמותרת ביחוד ואסורה במזיגת הכוס כו' כ"ש הכא שאסור ביחוד [ובאמת כיון דהביאו לשון בע"מ דהוה בבתולה א"כ בל"ה אסורה בכ"ז כדין דשם אלא דהולך לשי' בסק"ז דאיירי בבעולה] והנה יפה כ' הק"נ דהא חתן שהוא כרגל לגבי' ואין עליו דין אבילות אלא תשמיש דהוה דברים שבצנעה. אבל זה הוה פרהסיא וא"א לאסור. אלא שקשה דתינח זיה"מ אבל ז"י אבילות הו"ל לאסור. ואפשר לומר עפ"י דברי התו' ביומא (י"ח) שחילקו דברגל אע"ג שדוחה את האבילות. ל"ג לאסור יחוד. דדווקא בשעת ימי המשתה דאיכא אפושי שמחה אתי לאקולי טפי. וקשה דא"כ למה אסרו כאן כל אותן הימים ביחוד אפי' ימי האבילות. וג"ל לפי שי' דאי אמרינן דמעיקרא אסור יחוד ואח"כ נתיר יחוד בודאי אתי לאקולי. וא"כ כל עיקר איסור ימי האבילות בשביל יה"מ. וא"כ לענין מזיגת הכוס דביה"מ אין לאסור משום פרהסיא. בימי האבילות ודאי אין לאסור דהתם ליכא למגזר כלל דליכא שמחה אלא אבל ודו"ק:

ט"ז סק"ג אע"ג דלדידן בל"ה פורשין משום דם בתולים ולא הצריכו שמירה בזה. דחמירא להו. אפ"ה צריך כאן שמירה. משום דכיון דמעיקרא הי' צריך שמירה גם עכשיו אין כח להקל. ובנה"ך השיג עליו מלעיל סקנ"ב ומדברי התו' וכ"ז אינו כלל כמש"כ הק"נ דאינהו לענין ד"ב לבד קאי. אלא דקשי' מדברי הרמ"ה ברא"ש שהקשה דהו"ל לאפלוגי דלמ"א אי"צ שמירה משמע בהדיא דס"ל דלפי מ"א מקילין גם באבל דהכא. אבל כבר כ' בספ"ז דשי' הראשונים במרדכי לענין נבילה בחלב אע"ג דאיכא איסור נבילה דאו' איכא ג"כ איסור כבוש דבב"ח דרבנן. הרי דלא אמרינן דבזה אי"צ לגזירה דרבנן. וכ"ש שאין אומרין כאן להקל בשביל זה באיסור יחוד דאסרו באבילות דהכא. לפי שאיכא גם איסור דם בתולים וכן מוכח בזה שי' הגר"א באו"ח סו"ס תקפ"ח גבי יו"ט של רה"ש שחל בשבת דהשופר הוה מוקצה שכ' דהוה תורת כלי עליו וכ"מ אפי' להפו' ביו"ט כר"י. ולכאורה הא הטעם שפסקו כר"י משום דיו"ט קיל ואתי לזלזולי בי'. וא"כ הא אייריכן הכא בחל בשבת. וג"ל דאע"ג דהכא הוא בשבת מ"מ אין להקל בחומרא שהחמירו עליו משום יו"ט כדברי הט"ז. והב"ח כ' דאיירי בבעולה וכ"כ דהוא דחוק דהא נקטו בע"מ. אבל נראה דכוונתו כך. דבאמת אם לא הי' שייך דין זה רק בבתולה. א"כ לא הי' מקום עכשיו לחומר איסור יחוד כלל. והוה כנתבטל הטעם דבטל הגזירה. כיון דפירשו משום דלא ליתי לאקולי. אבל כיון דגם עכשיו משכחת דין זה בבעולה. א"כ שוב הגזירה קיימת ושוב אין להקל גם בבתולה. וכמו שהוכחנו מכל הנ"ל דלא הקילו משום זה ודו"ק:

סוהס"י מת אחד מהקרובים נוהג ז"י אבילות ומכנים לחופה כו'. בעור בשם הרא"ש דדווקא באין לו בנים אלא דהרמב"ן כ' להקל בכ"ג משום הסעודה. ומשמעות דברי המחבר לפסוק בסתם להיתר כדברי הרמב"ן. ולקמן סוסשל"ב משמע הסכמת המחבר והפו' דדווקא באין לו בנים עם משום סעודה מתירין לאחר שבעה וג"ע:

סימן שמג ס"א מת בעיר כל בני העיר אסורין במלאכה. הנה הטור כ' בשם הרי"ך גיאות. דדווקא מת מצוה. והרמב"ן השיג עליו דא"כ למה שמתינהו רב המנונא להנהו אינשי מי ידע דהוה מ"מ. והנה הב"י הביא דברי הנ"י שכ' דבמת שיש לו יורשים שחייבים בקבורתו שאר בני העיר מותרים במלאכה וכ' עליו דדבריו כדברי הרי"ג וכבר השיג עליו הרמב"ן ע"ש אבל בסי' שס"א הביא הב"י דברי הרמב"ן בעצמו שכתב בפירוש דהיכי דאיכא חברותא או יורשין שחייבים בקבורתו הכל מותרין ע"ש. וג"ל דלא השיג הרמב"ן אלא על הרי"ג שכ' דדווקא מ"מ. דמשמע דהוא דווקא שמצאו מת במקום שאינו משומר. ושפיר קשי' לי' עליו דמנא ידע ר"ה שהוא מ"מ. אבל זה ודאי מסתבר דביש לו יורשין ל"ג מחברותא ול"ק מנא ידע דלא הו"ל יורשין די"ל בפשי' דאם הי' לו יורשין לא הוה שפורא אבל כל דליכא יורשין ודאי דצריך ע"כ שפורא לאסוף אנשי העיר. וקשי' שפיר על הרי"ג דהתנה דווקא מ"מ וא"כ אדרבה הרמב"ן כהנ"י ודברי הב"י תמוהין:

סימן שדמ ס"י בהגה צוה שלא להתאבל אין שומעין ע' בחידושי רע"א דיש להסתפק בזה דהרי לשי' הרמב"ם ע"כ דאבילות משום כבודו של מת דהא בא"ר גבי מאבד עצמו לדעת אמר כללא דכל שהוא משום כבוד החיים מתעסקין. וכיון דקיי"ל שם דאינו מתאבל ע"כ דהוא משום כבוד המת. וא"כ יכול למחול. ולענ"ד דע"כ דאע"ג דהוה משום כבודו א"י למחול. ותדע דהא לא מבעיא בש"ס אלא אם אמר אל תספדוהו אבל באבילות ודאי פשי' לי' דאין שומעין. דאי ל"ה הו"ל למיבעיא בהספד ואבילות ועוד דהא פטור אבל מתפילין ואמרינן משום דמיקרי פאר ובודאי אין ראוי לפטור ממ"ע משום כבוד בעלמא. וביותר בר"פ א"מ דאיצטריך לומר דאין אבילות נוהג ביו"ט דעשה דרבים דוחה עשה דיחיד. ואם אין האבילות אלא משום כבוד ותלוי ברצונו פשי' דלא עדיף מכיבוד אב דא"ל אל תחזיר אבידה אין שומעין לו דאינו חייב בכבודו כנגד מצות המקום. וע"כ דאבילות ודאי כבר הוה מצוה גמורה ואינו תלוי כלל ברצונו ומוכרח כדברי הרב. וכ"כ הלח"מ רפי"ב בכוונת הרמב"ם לענין קבורה דכיון דהוא מצוה א"י לומר אל תקברוני ובאמת נראה דבריו מוכרחין דע"כ לא קאי סוגי' אי הוה מצוה דאו' דהא אנן קיי"ל דלא דרשינן טעמא דקרא ואכמ"ל:

סימן שמה הב"י הביא דברי המרדכי שכ' בשם הא"ר דגנב אין מתאבלין עליו. וכ' הב"י שהוא טעות דאין הפירוש כדבריו אלא קאי שם בהרוגי מלכות מאימתי מונין להם לאבילות משנתייאשו לשאול פי' לבקש שיתנו רשות לקוברו ולא לגנוב פירוש דאין גונבין אותן משום סכנה ע"ש. והפריז על מדותיו להתרים כנגד הרב דאף דכן פירש הרמב"ן הביאו הטור סשע"ה ע"ש. אבל הרי שי' הגאונים שם דקאי על מי שיצא קול שנהרג ופירוש שנתייאשו לשאול. היינו לשאול ולחקור על מיתתו ע"ש. א"כ הא דאבל לא לגנוב. ע"כ פירושו אליבא דידהו כמש"כ המרדכי דלגנב אין מתאבלין ואין לנו פירוש אחר. ולא הי' לו לומר ע"ז שהוא טעות. ומ"מ לדינא ודאי דבריו נכונין דכבר הסכימו שם כל הפו' כהרמב"ן ע"ש וכן הד"מ מביא בשם המהרי"ו. דחייבין להתאבל עליו. ויש לתמוה על הבאה"ג בסשע"ה שהעתיק דברי המרדכי דהרי הב"י וד"מ חלקו עליו:

סימן שמט ס"ב אבל שערו ממש אפי' צוה אין שומעין לו. ודעת הרמב"ם דמותר לגמרי וכן דעת רש"י שם דלא מיתסר כלל דלאו בר מיתה הוא וכ"נ דעת התו' בב"ק ד"י גבי שור ולא אדם ע"ש. ולולי שאיני כדאי נראה להכריע בזה

בזה כשי' הרמב"ם בפי' המשנה דצוה מהני גם בשערו ממש. ובלא צוה אסור. והטעם דהרי הוכיחו התו' בר"פ דם הנדה וש"ד דמן הדין גם העור מותר דהא עיקר האיסור גמרינן מעגלה ערופה וע"ע מקדשים ובקדשים מותר העור אלא דבסנהדרין כ' דלא גרע מתכריכין. פירוש דזה פשי' דהוה כאזמני' וצר בי' דאסור גם בתכריכין. ובזה נדחה מש"כ המל"מ ראי' להתיר במת עכו"ם מערלות פלשתים דדוד דאמרינן בסנהדרין דהוה שוה פרוטה דחזי לשונרא. דהתם בערלה לא עדיף מעור שמותר מן הדין אלא בישראל אסור מפני כבודו. וזה אינו בעכו"ם ונכון. וא"כ כ"ז בלא צוה אבל בצוה בפירוש הא תו לא הוה כאזמני' ויש להתיר אפי' בעור וכ"ש בשער. אבל בסתם ודאי אסור כתכריכין. ולפי"ז סוגי' דסופ"ק דערכין אלא אר"נ זו מיתתה אוסרתה כו' קאי נמי אדרב שם בתחילה דאמרה תנו שערי לבתי אלא דמעיקרא לא אוקי אלא בפיאה נכרית והשתא מוקמינן גם בשערה ממש. וכן משמע התם בהני ת"כ דאייתי הש"ס דאין חילוק אלא דבקמייתא תני שנויי המת והכא שערה וזה נכון לדינא. ובזה יתיישב היטב דברי התו' בב"ק התמוהין מאוד שכ' דאיצטריך למעוטי שור ולא אדם בעבד ועכו"ם הקנוי לישראל דמותר בהנאה והוה המת שלו. והנה הפו' הבינו מדברי' דס"ל דמת עכו"ם מותר בהנאה ואין איסור אלא בישראל ודלא כשי' הרמב"ם והמחבר דאפי' עכו"ם. אבל הרי כ' שם גם עבד והרי עבד שוה כאשה לכ"ד ועיקר איסור המת גמרינן ממרים דהיא אשה ופשוט דה"נ עבד. ואולי דגירסתם בלשון התו' עבד עכו"ם פירוש שאינו עבד החייב במצות. אבל לפנינו הגי' עבד ועכו"ם. אבל לפי"ז א"ש דמעיקרא הוה בעי לומר משום שער ודחו זה דגם פה"מ השער מותר. וכ' בעבד ועכו"ם הקנוי לישראל דא"כ הא מעיקר הדין גם בכל המתים העור מותר. אלא דבב"ח הוה כתכריכין דהוה אזמני' וצר. אבל הקנוי לישראל פשי' דאין הוא יכול לאסור על הבעלים א"כ בזה פשי' דהעור מותר. אבל בפה"מ הרי גם העור אסור כמבואר בהדיא בזבחים ק"ג וזה נכון. והא דמשמע בכתובות (פ"ו) דבהמת מלוג אפי' תמות איכא שיור עורה, ולא בשפחה. פשוט דהשתא דגזרו עליו טומאה על עור האדם שלא יעשנו שטיחין ודאי דאסרוהו בהנאה מדרבנן ודו"ק:

ס"ג נגעו במטה אסורין ובש"ך משום גזירה דתכריכין וכ"כ הב"י והוא מהרמב"ם. וע' לח"מ שם מש"כ בזה:

סימן שנב ס"ב עכשיו נהגו לקבור בבגדים לבינים והא דפרק מצות חליצה מודה שמואל בסנדל שעשה זקן לכבודו נראה דהיינו קודם תקנת רשב"ג אבל עכשיו אין קוברין אלא בלבינים לבד. וע' ירו' הבו לי סנדלי ברגלי ואולי ג"ז ל"ד אלא שלא יהיה יחף רגל וצ"ע:

סימן שנג ס"ד בן ל' נקבר באשה אחת ושני אנשים כו' ואפי' קים לן שכלו לו חדשיו. הנה כן כתבו בזה התו' שם. וצריך לומר לפי"ז דאע"ג דמתאבלין עליו ומבואר בשבת דצריך הבראה. ופמבואר בסשע"ח. אפ"ה אין אבילתו חשוב לומר עליו ברכת אבילים וכ"כ בתו'. והטעם שנדחקו לזה נראה דהא משמע הכא דצריך עכ"פ שלשה לקבורתו ומשום פרסומא דהוה בתלתא כההיא דרפ"ד דגיטין גבי ביטול הגט וגבי מחאה דאמרינן דפרסומא בתלתא. ואלו בלא כלו לו חדשיו משמע בכתובות י"ט גבי תלוליות דעד חמשים אמה אזלא בלחודא. וע"כ דהכא בכלו לו חדשיו ואפ"ה אין עליו ברכת אבילים ודו"ק:

סימן שנז ט"ז סק"א והוה"ד על קרובו כן נראה שצ"ל. וזה שהוסיף על המחבר שכ' שיבואו קרובים. והוה משמע דווקא רבים שיש בזה כבוד למת. אבל יחיד בעלמא דאין זה אלא בשביל נחותא דעתא דהקרוב לא. וזה שכ' דאפי' אחד. דגם זה הוה נחותא להמת בנחותו של קרובו. וע' רא"ש פרק א"מ ס"ג דהתירו להלין את המת משום פסידא דהכנת הסעודה לחופה ע"ש היטב ומיושב קו' הנה"ך:

סימן שנח ס"ג אסורים בנעילת הסנדל דעת הנה"ך דדווקא סנדל איכא למיחוש טפי דילמא מיפסק ולא במנעלים שלנו. אבל לא נראה כן דהרי גבי אין הכהנים נושאין כפיהם בסנדליהם. דמפרש נמי הטעם דילמא מיפסק. ואפ"ה מבואר בכל הפו' באו"ח סקכ"ח דאסור גם במנעלים שלנו. וע"כ שלא חילקו בכך:

שם בהגה מעמידים כל ד' אמות מפורש בד"מ סשנ"ב בשם הב"ז דהיינו כשהגיע שלשים אמה בסמוך. ופשוט דהיינו שיהי' שבעה מעמדות הנזכר בב"ב בשעת חזרה ע"ש וע' לקמן סשע"ו ס"ד בהגה:

סימן שנט ס"ב יש למנוע את הנשים לצאת לביה"ק אחרי המטה. לכאו' קשה מהא דלעיל סשנ"ג ס"ד נקבר באשה אחת כו' ואולי דהתם בקטן שאני. ועוד קשה מהתו"כ שהביאו התו' בריש כתובות גבי גולל במעשה בערב הפסח כו' והלכו הנשים בביה"ק וקשרו את הארון. ומשכוהו האנשים מבחוץ ע"ש. ואולי דהתם שהיו לבדם אין קפידא והכא לא קפדינן אלא ביחד עם אנשים וצ"ע:

סימן שסא ס"א ואשה י"א שדינה כמאן דלא קרי ותני כ"כ הרמב"ן. ולעיל בסש"מ גבי קריעה דהעומד בשעת יציאת הנפש דאמרו סתם מת ס"ל דהוה"ד אשה. וא"כ רש"י דס"ל שם דאשה לא פשוט דכ"ש הכא. והוא מכריע לשי' זו. וגם הב"י בשם הריטב"א כ"כ דהאשה לא. והיינו דנהגו להקל. ולולי מסתפינא נראה דעכשיו אין לבטל למודו מן הסתם לכל מת בעלמא. אם לא שיודע שיש בו תורה וי"ש דסתם אנשים דהאידנא לא עדיפי מנשי גמירי דידהו וצ"ע:

ס"ב אבל שאר מלאכות אפי' לא קרי ותני כ"כ התו' בכתובות י"ז. וכ' דלא מפליג באלו מגלחין בהכי. ובאמת התם אינו אלא לכדי צרכו דביש חברותא שרי. וצ"ל בכוונתם דהא התם בא"מ לא מפליג. ומשמע דגם דקרי ותני אי"צ אלא כ"צ. והכא מצריך בקרי ותני ס"ר. וע"כ דשעת הוצאה שאני. וא"כ הא יל"ד להיפוך דדווקא להוצאה אבל שלא להוצאה אין מבטלין. והרי בא"מ מבואר סתם דכ"ז שהמת בעיר אסורין בעשיית מלאכה. וע"כ צריך לחלק דהא דקתני הכא דווקא הוצאה. אינו אלא לענין ת"ת דבזה דווקא שעת הוצאה. וא"כ י"ל דגם הא דמסיק הכא דדווקא קרי ותני אבל לא קרי ותני לא. היינו נמי דווקא לענין ת"ת. אבל לענין מלאכה גם בלא קרי ותני לענין שעת הוצאה הכל חייבין כמו בקרי ותני ודו"ק:

ט"ז סק"ב דא"ל קום מדוכתך הרי דעומדין מפני המת. ע"ש בסוגי' דאין לו ענין כלל לעמידה מפניו. אלא קום מדוכתך א"ל דהיינו שיפנה לו מקום למנוחתו של ר"ה ופשוט:

סימן שסב ס"ד אין נותנין ב' ארונות זע"ז ואם יש ביניהם עפר ששה טפחים מותר. בב"י תמה ע"ז דבלשון הרמב"ן מבואר דאם הי' קרקעיתו של עליון ג"ט מותר. וכאן הניחו כמו שהוא. וע' מהרל"ח שיישב זה דיש לפרש כלשון תשו' הגאון בסשס"ג שיהי' ביניהם ששה טפחים. ג' לזה. וג' לזה. וה"נ כוונתו קרקעיתו של העליון לבד של התחתון. ובאמת כ"ה לשון הרמב"ן ג"כ שהביא ב"י שם בתחילה גבי כוכין שיהא ביניהם אמה. חצי אמה לדופן כל כוך ע"ש:

סימן שסג ס"ז אין לפתוח הקבר כו' אפי' עוררין היורשין לבודקו כו'. אין זה לדינא. דקיי"ל דל"מ בדיקה דסימנים עשוין להשתנות. אלא שנשתרבב כאן מלשון הר"י בב"י שכ' זה לראי' מבריי' דא"ר והובא גם בב"ב דאיכא שם חד טעמא גם משום ניבול ע"ש:

סימן שסד ס"א קבר של בנין אסור בהנאה. דעת האו"ז בהג"א שהביא הב"י משמע דס"ל דדווקא בבנין שלא נתחבר לארץ. ונראה בטעמו דכיון דקיי"ל בחולין ט"ו דבכ"ד תלוש ולבסוף חברו הוה כמחובר לבד מע"ז לא מחמירינן כ"כ בקבר טפי משאר איסורין אבל רש"י כ' בהדיא דאפי' חברו וכ' דהוא איתקש לע"ז. וכן מפורש בתו' בע"ז מ"ח ד"ה גדעו ופסלו ע"ש. וכן הסכמת הפו'. אבל לענין העפר שנתנו עליו הוכחתי לעיל בסקמ"ח דגם בע"ז חשבינן לי' להא כנתבטל אגב ארעא והוה כמחובר ממש ואינו נאסר. א"כ משמע לפסוק כדעת המיקל בזה. ועוד דהא בקברא דרב גופא בסנהדרין משמע דהי'

בעפר

בעפר שנתנו עליו דהא כ' רה"ג בתשובה הביאו הטור סשס"ג דגם בבבל דהוא אחרי' דרב היו קוברין בחפירות ע"ש. אמנם מש"כ הפ"ת בשם תרע"א דאף להמחמירים לא נאסר אלא מה שמכסה עליו. לכאורה ל"נ דמשמע מסשס"ב דצריך להרחיק ג"ט מפני כבודו. וא"כ ודאי צריך ליתן עליו ג"כ ג"ט. וכ"ה בפירוש בירושלמי נזיר ר"פ כה"ג דצריך להעמיק ג"ט. ופשוט דהטעם משום חפישת כלב כמו בחמץ. וזה ודאי תופס. ולכאורה הא איתא בפרק חלק העמיקו ארוני. א"כ ודאי כ"ז שהוא מעמיק הוא נתפס לכבודו של מת:

שם בהגה ויש מתירין במצבה לענ"ד לפ"מ דקיי"ל בסשס"ט דהמצבה מטמא מדין גולל א"כ הוא ודאי ה"ה כארון ותשמישי המת דאסור בהנאה. ואף שהרשב"א בתשו' כ' דאין נותנין אותה לאסור ולכאורה ודאי מהני תנאי כדין תשמישי קדושה באו"ח וה"נ מדמה להו אהדדי בסוגי' דסנהדרין נ"ע לענ"ד דא"כ גם בארון ליהני תנאי וצע"ג:

ט"ז סקי"א דאין איסור מה שדורכין על הקברים לפי דרך הילוכן כמ"ש הרשב"ם בב"ב גבי כוכין דהילוך לפ"ש ולא קפיד ר"ש והוא תמוה דהתם בכוכין דהוה כותל מערה וקרקע עולם בודאי לא נאסר לכו"ע ויותר יש לה"ר מהא דברכות (י"ט) מדלגין היינו ע"ג ארונות ופירש"י שם מארון לארון משום דלשון ע"ג משמע עליו ממש מדלא אמר על ארונות ומשמעות הסוגי' דלא חש שם אלא לכהן משום טומאה אבל משום איסור הנאה לא. ואף דבכל א"ה ודאי אין חילוק בין מעט או הרבה. הכא דאינו אלא בשביל כבוד המת כל שדרכו בכך אין כאן קפידא ודו"ק:

סוס"א ואם מכיר מה שהוסיף כו' שאר הקבר מותר מבואר דמפרשים הא דר"ח אאוקימתא דרבא דרמי בי' מת והיינו דמסתמא ס"ל כרבא דהזמנה לאו מילתא כדקיי"ל לדינא אבל לפי"ז ל"ל דהא דאזמני' וצר בי' אסור היינו דווקא במעשה דשאר הקבר ודאי ל"ג מאזמני' בדיבור אלא דלית בי' מעשה וע"ש בתו' שנסתפקו בזה. והאחרונים באו"ח סמ"ב כ' לאסור בדיבור לבד. ולענ"ד יש ראי' לדבריהם מלשון הש"ס בריש נדרים גבי יש זימון לביה"כ דמוכח שם בהדיא דהיינו בדבור לבד ואף דע"כ דהתם שאני דהרי בכ"ד קיי"ל הזמנה לאו מילתא והתם אסרו בהזמנה. מ"מ לשון הזמנה שבש"ס ודאי שוה ומשמע דגם בדיבור לחוד מיקרי הזמנה. ונראה דהכא במת ע"ד לפנותו גרע מצר בי' בעלמא לפ"ש דהתם י"ל דיקחוהו ויחזירו אבל במת ודאי כשיפנוהו לא יחזירו שנית. דאין מטלטלין אותו אם לא לצורך גדול. ותדע דהא רע"א מביא דעת הר"ן בחידושיו דאפי' במעשה ל"מ לאסור בקברו ע"ד לפנותו ע"ש. ומשו"ה עכ"פ לדידן ל"מ בלא מעשה. ומיהו במעשה ס"ל כיון דיש כאן מעשה אלא דהזמנה בעלמא קיי"ל דלא מיתסר כל ששמש מעשה קבר אפי' לשעה אסור. אבל בלא מעשה לא חשיב כלל כאזמני' וצר בי' דהתם י"ל דההזמנה עושהו גם בסתם ליחוד עולם אבל כאן הרי לא יהי' ע"כ כאן לעולם. ונראה דזהו שדחקם לפרש בע"ד לפנותו דבסתם לא הוה שרינן גם שאר הקבר בהוסיף בו כנ"ל. והנה הר"ן ס"ל דבע"ד לפנותו ל"מ אפי' חצבו בתחילה לכך. וכ' לפרש דהכא בסתם. ובאמת לפי פירושו קשה לחלק בין מה שהוסיף להשאר כיון דע"כ הא דאסור מה שהוסיף דנקטינן לי' בסתם כקברוהו לעולם. דאי ע"ד לפנותו הא ס"ל דאינו אסור אפי' במעשה. ובקברוהו לעולם הרי כ' בעצמו לאסור אפי' בלא הזמנה כלל. ונראה דמשו"ה לא הביאו דעתו כלל. ועכ"פ לדעת הר"ן ע"כ דאזמני' בדיבור בעלמא וצר בי' בסתם אינו אסור בכ"ד. וגם מצאתי בש"ג סופ"ג דברכות בשם ריא"ז דפשי' לי' דבדבור לא הוה הזמנה ונראה מדבריו שכוונתו לסוגיא זו. ושי' הש"ע שהיא שי' הרמב"ן נראה כמש"כ דבסתם דהוה כצר בי' בעלמא אסור בהזמנה בדיבור והכא משום דע"ד לפנותו כנ"ל וכשי' האחרונים וצע"ג:

ס"ג שמ"מ קנה מקומו הרש"ל נדחק למה אין נוהגין כן עכשיו ולענ"ד פשוט כיון דמבואר בסשס"ג דלפנותו לתוך משפחתו מותר אפי' מקבר לקבר כ"ש שהי' יכול להוליך מ"מ לתוך משפחתו אלא דתנאי יהושע במת שאין מכירין אותו ובזמנם שהיו נוהגין לקבור משפחות משפחות והקפידו לקבור לאחר שאינו מן המשפחה כמבואר בסשס"ו א"כ אין על מי להטיל לקבלו ע"כ יקברוהו במקומו והתנה שיקנה מקומו אבל לדידן דכולם קוברין בקברות אחד ומקבלין כולם א"כ למה יקברוהו לבדו בשדה דודאי יותר טוב להביאו לקברות כל ישראל דזה ודאי עדיף מהא דמותר להביאו למשפחתו. ומ"מ צ"ע בהא דר"ע בסופ"ד דמסכת שמחות ע"ש היטב. ואולי דבאמת בשביל סברא זו שכ' פירשו התו' בכתובות דהתם משום ביטול תורה דר"ע. והיינו דכיון דמ"מ קנה מקומו והי' לו רשות לקוברו שם. לא הי' רשאי לבטל. ודברי התו' מסייעים למש"כ ודו"ק:

שם בין שדה אילן לכרם יפנהו לשדה אילן. הנה בבהד"ב כ' דאיכא בזה פלוגתא בירו' והרמב"ם פסק לכרם. וכאן פסק להיפוך. אבל הוא א"ש דהתם הפלוגתא משום חשש טומאת אהל ע"ש. ולדידן דליכא הך חששא שכולנו טמאי מתים אין לילך בזה אלא למעט ההפסד כמו בשדה בור ושדה ניר וכבר הוכיחו התוס' בפרק האשה שנפלו דכרם חשוב מאילן:

סימן שסה ש"ך סק"ב השיג על העט"ז דכ' בטעם הרחקת הקברות מעיר שלא יתעצבו כשיפגעו בו. דבפרק ל"י משמע דהוא משום ר"ר ונראה כוונתו דאמרינן שם בר"פ משום דל"ד האי הזיקא להאי כו' הרי דהתנא שונה בהדדי הני דדמי אהדדי והוא חשיב קברות ובורסקי משמע דתרויי' משום ר"ר. ולענ"ד יש ליישב דברי העט"ז דנראה פשוט דכמו דבביה"כ חלקו הפו' דבמכוסה אין חשש. וה"נ בקברות דווקא בזמן המשנה דהיו קוברין במערות ובכוכין והיו פתוחין שהיו פוקדין אותן איכא ר"ר. אבל לדידן דהוא עמוק בקרקע הרי לעינינו דליכא ר"ר. ואין לומר דא"כ בזה"ז אי"צ הרחקה כלל. זה ע"כ ליתא דהרי כבר הבאתי דברי הגאון דגם בבבל היו קוברין בחפירות ולמה לא אמר הש"ס בבבל מאי כמו בעבודת הכרם שם (דכ"ו) אמר דבבבל שני אמות וע"כ דדין זה גם בבבל וע"כ דהטעם כמש"כ העט"ז ודו"ק:

סימן שסו ס"א באין בני משפחה וקוברין אותו בע"כ. ובש"ך אע"ג דבאמר אל תספידוני שומעין לו. התם לדידי' הכא כל המשפחה נספדים כאן והוא מדברי הרמב"ן בב"י. משמע דכל המקח בטל לגמרי. אבל בחו"מ סוסרי"ז מבואר מלשון הרמב"ם מחזירין דמי הקבר משמע דכל המכירה קיימת וכ"כ שם הסמ"ע בפירוש. ונראה דבאמת במחלוקת היא שנוי' ומקור המחלוקת בכתובות פ"ד דאמר שם אדריב"נ דאמר שם גבי ירושת אשתו דחוזר ביובל ומנכה מן הדמים ופריך אי ירושת הבעל דאו' למה חוזר ואי דרבנן דמים מאי עבידתיי' ומשני בשהורישתו ביה"ק ומחזיר משום פגם משפחה וכדתניא המוכר קברו ומקום הספידו כו' כדהכא ומנכה דמי קבר אשתו. וכ' שם התו' דלמה דווקא ביובל ואין לומר דבאמת אפי' בלא יובל דא"כ למה פריך דמים מאי עבידתייהו. פירוש דאי ביובל שייך לומר כיון דמן הדין הוא מהדר ביובל אין לו ליטול דמים ככל המחזירין. אבל אי תיכף שפיר נותן לו דמים. וכ' דאין גנאי אלא ביובל ע"ש. אבל עד יובל הוא קיים. וכיון דמייתי עלה הא דהמוכר קברו משמע דגם התם אין אלא לקבורתו אבל המכירה קיימת וזה שי' הרמב"ם. אבל מצאתי בש"מ שם שכ' בשם רש"י במהדו"ק דמחזיר תיכף וקושי' התו' תי' שם בשם הרמב"ן היטב דכיון דהוא דינו להחזיר. א"כ לא יקבורו בו אחרים. ואינו שוה שום דמים דכל הביה"ק אסור להשתמש מפני כבוד המתים. (כמו שיתבאר בסשס"ח ע"ש). וא"כ שי' הרמב"ן ורש"י שם דהוא בטל תיכף לגמרי. וה"נ הולך לשי' גם בכאן דגם כל המכירה בטילה ונכון:

ס"ג אבי' אומר תקבר אצלי ובעלה אומר אצלי תקבר אצל אבי' וי"ג בעלה. ואם יש לה בנים ואומרת אצל בני תקבר אצלם כו'. הנה לגי' דאצל אבי' א"ש דביש לה בנים הדין דאצל בני' אף שבודאי הם אצל אביהם שלהם. דהוא בעלה. מ"מ אצל בנים יותר נייח לה דרחמי אבוה אברי' וברי' אברי' דהו"ל. אבל לגי' דבבעלה ג"כ אצלו צריך לומר הכא דאשמועינן אפי' דבגוונא דמפני איזה סיבה לא נקבר שם הבעל. מ"מ משום הבנים ג"כ קודמים לגבי אבי'. ואולי דהכא ביש לה בנים מבעל אחר וצ"ע. ומשמע דאומרת

דאומרת ל"ד אלא כשראתה אותם בחיי' וכמו בס"ב לענין בני' אצלה דבעי ראתה אותם בחיי' ה"נ היא אצל בני' בעי ראתה אותם ודו"ק:

סימן שסז ש"ך סק"ג דגם לקדיש צריך להרחיק ד"א מן הקבר ולכאורה הי' מקום לומר דקדיש דהוא לכבוד המת שרי אפי' בתוך ד"א כמבואר בסשמ"ד סי"ז דמותר לומר פסוקים ודרשה בתוך ד"א לכבוד המת. אבל מצאתי בטור סשע"ו בשם גאון דכ' בהדיא דאף קדיש צריך הרחקה ע"ש. אמנם י"ל דהגאון הוא ר"ה גאון ולשי' אזיל דכ' הב"י סשמ"ד בשם הר"י דלר"ה דמפרש הא דאין אומרים לפני המת אלא דבריו של מת בד"ת הוא חוץ לד"א אבל בתוך ד"א אפי' דבריו של מת אסור וא"כ ל"מ גם לכבודו אבל לפ"מ דקיי"ל דלכבודו שרי י"ל דה"נ קדיש וצ"ע:

שם סק"ד בשם רש"ל דטלית קטן מותר ומסיים לפי שהוא מכוסה. ולכאורה לזה לא הוצרכנו דהא אפי' תפילין שרי כשמכוסה אלא דס"ל דלא הוציאו אלא טלית גדול שאינו לובשו אלא בביהכ"נ לשם מצוה. אבל ט"ק דהכל לובשין כל היום הוה כמו לדידהו דכ' דלהם לא הי' קפידא בצינית. דלא הקפיד שם אלא לדליו ע"ש:

סימן שסח ס"א מוכרים דברים אלו להציל ביה"ק מיד העכו"ם דזהו כבוד המתים. בתה"ד הביא ראי' לזה דהא חזקי' קצץ דלתות היכל ושיגרן למלך אשור כדי להציל כל המקדש והא שהי' שלא ברצון חכמים היינו דהי' לו לבטוח בהקב"ה. ולכאורה צ"ע דהא מבואר בהדיא בסופ"ח דתרומות הי' בידם ככרות תרומה וא"ל עכו"ם תנו לנו אחד ואם לאו נקח כולם דלכו"ע אין אנו נותנין ביד. ויותר טוב שיקחו הם כולם. וכן משמע בבכורות ל"ג גבי בכור שאחזו דם דלמ"ד מטיל מום בבע"מ אסור ימות ולא יעשה בו מום. וההיא דחזקי' ע"כ צ"ל דהי' בשביל הצלת ישראל דאין לך דבר עומד בפני פ"נ אחת וכ"ש כולהו ישראל וא"כ הי' משמע דכאן יש לאסור אבל מבואר בתה"ד עוד שדקדק להיתר דהכא הא לרפואה שרי ע"ש. והנה מוכח בהדיא בסנהדרין מ"ז דדווקא דלפי דקרקע עולם אינו נאסר מן הדין שרינן לרפואה וכ"ה בד"מ. וא"כ ה"נ ע"כ בכה"ג דאינו אסור מן הדין אלא דאסורין משום כבוד המתים בזה ודאי דיותר טוב להציל במיעוט ביזיון וכן ל"ג זה מרפואה. והנה ע"כ הכא בע"ג קברות עצמן וכמש"כ הבאהג"ו. דאי ל"ה אילנות אינן אסורין כלל. וא"כ יש להוכיח דע"כ דס"ל להרב כמש"כ בסשס"ד דעפר שנותנין ע"ג הקבר חשבינן לי' כמחובר לפי שהוא מתבטל כמשכ"ש ולא מיתסר מן הדין. דאי ל"ה הוה הכא איסור מן הדין ובודאי אסור ליתן ביד וכנ"ל. שוב ראיתי בתשו' ח"ם שכ' די"ל דאפי' להאוסרים שרי בכאן. דהכא גידולין לא נאסרו דהא יליף מע"ע וע"ע בקדשים דגידולין לא נאסר. ולענ"ד ז"א דבגידולין מגוף השדה מבואר ברמב"ם פ"ה דמעילה דמועלין בהם. ואפי' בקדשי מזבח דווקא בדבר שאינו ראוי למזבח אבל בראוי מועלין ע"ש הי"ג ובתו' תמורה ל"א ד"ה ואפי' ועוד דאפי' בחלב מוקדשין משמע בתוס' מעילה י"ב דאיסור דאו' הוה אע"פ שאין מועלין ע"ש. ועוד דהא תלוש ולבסוף חברו קיי"ל דבקדשים הוה כמחובר. והכא מחמירינן בזה לפי דילפי מע"ז משום דאיתקש קבר בני העם לאשירה כמש"כ רש"י. וה"נ בגידולין הרי בודאי בעכו"ם הא גדולין אסורין כמבואר בלולב של אשירה בר"פ לולב הגזול. ואפי' בנזדבלה בזבל עכו"ם הוה אסורין במסכת ע"ז (דמ"ט) אי לאו משום זוז"ג ע"ש. אבל הגידולין ודאי אסורין. וכן הנבייה אסרינן שם וז"ב. גם מש"כ דכשהכל יודעין שלוקחין א"כ הוה כמחלו מחיים. באמת באסורין מן הדין. ל"מ מחילה. וכדאמרינן בסופ"ק דערכין אלו אמרה תנו ידי לבתי כו'. אלא דהכא דהוה משמשין כ' הרשב"א דמהני תנאי. ומיהו ודאי דגם לפ"ז צריך תנאי הנותנין דווקא שהם האוסרין. אבל כבר כ' בסשס"ד דצ"ע דמשמע דל"מ תנאי בארון:

סימן שסט בהגהות מהרל"ח מביא מתו"כ דטומאות הפורשות מן המת נפיק מריבוי דואמרת ע"ש. ולכאורה בש"ס דילן ביבמות סו"פ חרש מפיק ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים. וראיתי בגי' הרי"ף והרא"ש ריש הלכות טומאה דמפיק הך דרשא דכל טומאות הפורשות מלנפש וי"ל דגם בתו"כ סמך אלנפש דכתיב בתרי' תיכף:

ס"א ולא לגולל ודופק בב"א הביא בשי' הרמב"ם ותו' דכשפירשו אינן מטמאין ודברי תשו' הרשב"א בבה"ב שכ' דאפי' בפירש כ' שהוא בדבר המ"ט. ולא ראה גוף התשו' דהרי אדרבה הרשב"א כ' בפירוש דלא כדברי התו' דהא דאיצטריך קרא לרש"י בכיסוי ארון היינו כשפירש. ועיקר קרא אתי לכשפירש. והנה אין הרשב"א יחיד בזה דכ"כ התו' ג"כ בריש כתובות. דכ"ה לפירש"י. וכתבו עוד הוכחה לזה דהא איתרבי מע"פ השדה ואין כיסוי הארון ע"פ השדה אלא כשפירש. וכן הוא מפורש בדברי רש"י עצמו בעירובין ט"ו במתני' דגולל מטמא לעולם אפי' כשניטל ע"ש וקאי שם אעשה בהמה גולל דאינו מקבל טומאה ועכ"פ אין להקל לכתחילה:

שם ולא לאבר מן החי שיש בו בשר כדי להעלות ארוכה בכ"מ פ"ב מט"מ ה"ג תמה ע"ז דר"ע וריה"ג ס"ל דבשר לא מעכב וכ"כ בסס"ב דמשמעות הש"ס בכ"ד דאבר דווקא בשר גידין ועצמות וכ"פ כל הפו' לענין איסור אבמה"ח ומשמע דדין איסור וטומאה שוה בזה. וע"ש לענין ארכובה בשי' ריב"א דשפיר הוה אבר. והתו' חולקין בזה. ונראה דעת הרמב"ם שאינו מחלק דגם ארכובה אינו כאבר כשי' התו':

שם שאין בו כדי להעלות ארוכה. הטור לא חשיב אלא יש בו והיינו משום דלא חשיב כאן אלא טומאות שהנזיר מגלח (ומשמע דהכי ס"ל לדינא) ובאין בו ודאי אין הנזיר מגלח. כיון דאינו מטמא אלא במגע ומשא ודאי לא עדיף מעצם כשעורה ודו"ק:

ש"ך סק"א דאילן שהענפים מובדלין וטומאה תחת אחד מהן מותר לעמוד תחת השאר והוא משנה מפורשת בפי"א דאהלות בית שנסדק כו' והובא בהגהת הרב בסשע"א ס"ד ע"ש. והנה הר"ש בפ"ח דאהלות כ' בחד שינויא שם דבאילן החמירו כשיכולין לקבל מעזיבה ביחד ע"ש. אבל לענ"ד קשה ע"ז בסו"פ דם הנדה דמקשה אמתני' דאין נאמנין כותים על סככות מבריי' דנאמנין ודחק לתרץ במהלך ע"פ כולה ופריך מאי למימרא ולישני דמתני' בשיכול לקבל מעזיבה דזה אינו נאמן דדילמא טומאה תחת חבירו ולא איכפת לי' לכותי בדרבנן אבל בספק שפיר נאמן. וע"כ דלית כאן גזירה דרבנן כלל. וכן יקשה זה על התו' סו"פ דה"נ שכ' בתי' הב' בענפים שמקצתן למעלה ומקצתן למטה דזה הוה דרבנן דא"כ לישני מתני' בהכי. [ועל התוספתא י"ל כשאין גבוהין זה מזה ג' דאמרינן מדאו' לבוד בזה אפי' אין בהם טפח כדמשני בסוכה כ"ב גבי קורה ע"ש אבל על התוס' קשה]. ואולי לא מסתברא לי' שיהי' כותי נאמן בספק. אבל בריש חולין גבי הי' בידו דקוריא של ציפורין כו' משמע בהדיא דכותי חייש לספק איסור. ואף דלדינא ל"ק דיש לחלק דספק טומאה שאני. אבל בודאי דלא שייך תו לומר דלא מסתבר וצע"ג:

סימן שע ס"א וכן נחלק מגבו כדג ברמב"ם איתא עוד וכן נחתך מבטנו. ונראה דבכוונה השמיט זה המחבר דבאמת מבואר בנדה כ"ה דלר"א דס"ל דניטל ירך וחלל שלה ניכר נבילה. גם גבי אדם הוה ניטל עד נקביו כמת. וכיון דקיי"ל כר"א כמש"כ הרמב"ם בפ"ג משחי' א"כ סגי ג"כ עד נקביו ואי"צ כלל בבטנו. ומיהו הרמב"ם פסק לענין ולד בפ"י מא"ב עד טבורו ומשו"ה כ' כאן ג"כ בבטנו כשי' שם. ובאמת הוא סותר עצמו וכבר תמה שם הכ"מ בזה. ומשו"ה השמיט זה בכאן:

שם אסור לכנוס בבית שיש בו גוסס. מדברי הרב נראה שאינו אלא חומרא והב"ח תמה בזה. ולכאו' נראה שהרב סמך אסוגי' דריש נזיר גבי שמשון דפריך בפשי' ודילמא גוססין שוינהו. משמע בהדיא דקיי"ל בפשי' דגוסס אין איסור לנזיר והוה"ד לכהן כדמוכח בסוגי'. האומנם שהתו' הרגישו שם וכ' דל"ד גוססין אבל הוא דחוק. ומיהו צ"ע לענ"ד דהרי מבואר בסוכה כ"ו דלמאן דחייש לשמא ימות אסור לעשות דופן סוכה מבע"ח דילמא תמות ע"ש. והרי בגוסס לכו"ע אין לו חזקת חיים וחוששין אפי' שמא מת. כמבואר סופ"ג דגיטין. וא"כ ודאי דיש לו לחוש לכהן שמא ימות

ימות ויעבור על איסור טו"מ ובודאי דטפי יש לחוש לעבירת ל"ת מביטול עשה אם לא שנדחק דמסתמא יש לו שהות לצאת קודם שיראה יציאת הנפש וצע"ג:

סימן שעא ש"ך סק"א בשם הרוקח דאשת כהן מעוברת מותרת לכנוס באוהל המת דס"ס הוא שמא נפל ושמא נקיבה. וע' תפל"מ מה שישב קושי' המג"א דהא בל"ה בלוע אינו מ"ט. דהכא עובר ירך אמו ומקבל טומאה עם אמו. ודבריו נכונין כדמוכח ביבמות ע"ח דאי עובר ירך אמו. א"ש הא דמעוברת שנתגיירה בנה אי"צ טבילה. דסלקה ליה טבילת אמו. וה"נ ודאי דטמא אגב אמו. וכדפרכינן בשבת מ"ח גבי מספורת של פרקים. ממ"נ אי חיבור להזאה חיבור לטומאה ע"ש. וכה"ג כ' התו' סו"פ ד"מ דס"ח ד"ה וטהרתן כו' ע"ש. ולכאורה קשה מהא דקיי"ל גבי תינוקות המגדלין לפרה דבאות נשים עוברות ויולדות בבתים הבנוים ע"ג מערות. וא"כ היו צריכין להיות מתעברות בתוך הבתים. וגם לקבל תחילה הזאת ג' וז' דלא ליטמאו עוברן אגבן. ולק"מ דכ"כ התו' בנדה ד"ע גבי בן השונמית דכדפשיט להו דאין חי מטמא. לא מסתפק להו אי צריך הזאה גו"ז. ולא מיבעיא אלא במתים לע"ל משום דכתיב וזרקתי עליכם כו' אבל בן השונמית כיון דהשתא הוה ברי' חדשה לא שייך עליו טומאה שמקודם. וה"נ העובר שנולד לא שייך עליו טומאה דמעיקרא כלל וז"ב:

ס"א כשסתם כל הנקב אפי' לא בטלו להיות שם עולמית ונראה דברוב סתום דינו כסתום לגמרי דע"כ צריך שיעור לזה דא"א שלא יהי' הפסק כחוט השערה וצ"ע. והנה האחרונים כ' בשם המהרש"א ב"ב (ד"כ) דמשמעות דברי התו' דכ' שם דלשון חוצצין משמע לגמרי ואפ"ה פריך שם אגרוגרות והא לא מבטל להו ש"מ דכ"ל לחלק דבאוכלין אפי' בכל הנקב ל"מ בלא ביטול. ולא ראה המהרש"א דברי הרמב"ן שם שכ' תחילה כן. ואח"כ כ' דאפשר דהתם חוצצין עם החבית וקופה. אבל כיון דהחבית והקופה אינן חוצצין. א"כ אינו אלא מיעוט ומשו"ה בעי דלא מבטל והוא כדברי הר"ש שהביא הרש"א שם. וא"כ פשוט דאין ראי' דהתו' חולקים ואין לזוז מדברי הר"ש. ולענ"ד לכאורה יש ראי' לזה דהא שי' התו' דלשון ממעט אינו אלא כשממעט ולא כשחוצץ לגמרי. והנה ר"ט שם דקמ"ל דרקיק אינו ממעט בחלון משום דלא מבטל לי' ע"ש. ולפ"ד משמע דווקא דאינו ממעט אבל חוצץ אפי' רקיק אפי' לא מבטל אף שהוא אוכל. ומיהו התו' בשבת מ"ד ד"ה ואין מצלת כ' בפירוש כהמהרש"א דגרוגרות אין דינן ככלים כדמוכח בפרק ל"י ע"ש וצ"ע:

שם בהגה ולא מיקרי סתימה אלא א"כ יכול לעמוד בלא סמיכה. מוכח מדברי התו' דאפי' לס"ד שם דל"ב מבטל לי' אפ"ה זה גרע טפי דלא הוה אלא סתימת עראי ע"ש. ולפ"ז נראה דאפי' סותם כל החלון דגם לדידן לא בעינן ביטול כנ"ל. מ"מ בכה"ג ל"מ. ועט"ז הביא דברי התו' ובתי' הראשון כ' דכן הוא טעם דקופה מלאה תבן דבעינן דיכול לעמוד בפ"ע משום דבעינן חצילה שעומדת בלא סמיכה דאי ל"ה הוה עראי ע"ש. ומ"מ נראה דזה דווקא כשהסומך עצמו אינו חוצץ וכההיא דקופה וחבית שם דפריך התם היא גופה תיחוץ והיינו דפשי' לי' דלא איירי אלא בגוונא דאינן חוצצין. אבל כשהסומך גופיה הוא דבר החוצץ. הוה כולהו חד חצילה. ואפי' אחד סומך את חבירו. וזהו שכ' הט"ז דבממלא בעצים ואבנים מהני לד"ה. ומשמע אפי' לתי' הראשון וכ"ה בהרא"ש הלכות טומאה מדברי הרי"ף שכ"כ בהדיא דאי סכר לכוותא בעצים ואבנים מהני ומשמע אפי' עצים ואבנים הרבה ע"ש:

וע"ש בט"ז עוד מש"כ לענין פרוכת התלוי בחלון דיריעות שאין עשוין אוהלים אין חוצצין. ובאמת משמע בהדיא ברים זבחים דאוהל שחלקו ביריעות מציל וע"כ דכיון דחברו לבית בטל לגבי בית וחוצץ. אבל נראה בכוונת הט"ז בתלוי בעלמא ובזה הוה כטלית המנפנפת דמבואר בפ"ח דאהלות דאינו חוצץ ואינו מביא. ואפי' קשרו היטב או שכבש עליו את האבן דמבואר שם דמהני. מ"מ יש לדון בזה מהא דאמרינן בסופ"ק דבילה דוילון טמא שהשמש מתחמם כנגדו וכל שמקבל טומאה אינו חוצץ. וע' חידושי הרמב"ן ב"ב שם שנסתפק קצת בטמא מדרבנן. ולולי שאיני כדאי משמע בהדיא בחגיגה כ"ב גבי כלי ע"ה שטמאים מדרבנן שאינן חוצצין ע"ש. [שוב ראיתי בר"ש פי"ג מאהלות נתעורר בזה וכ' לחלק דהתם דיש להסתפק בטומאה דאו' אלא דהחשש דרבנן החמירו בו כשל תורה. וקרוב לזה כתב גם הרמב"ן שם אההיא דעפר ביה"פ ע"ש. וכ"כ בארוכה האו"ה לכלל גמור בכל מקום דכל שחששו חכמים להמיעוט עשאוהו כודאי איסור תורה הביאו הש"ך בכללי ס"ס סקי"ח ע"ש]. וההיא דזבחים ע"כ צ"ל דעשאו חיבור גמור כאחת ממ.וצות הבית דלא שייך מתחמם כנגדו. אבל בקשירה בעלמא שפיר צדקו דברי הט"ז דהוה מ"ט מדרבנן מיהו וצ"ע:

ט"ז סק"ד דכאן שאין אוהל על הכזית הוה כמונח ברה"ר כו'. אבל דבריו א"ש להא דתקרת הבית. אבל העלי' ה"ה אוהל המת. ואותו החור שלבית אע"ג דאין בו פותח טפח ואינו מוציא טומאות אוהל ממש. מ"מ לענין סוף טומאה לצאת לגבי אותו הכזית שאינו מחזיק אלא כנגד החור הזה בודאי ה"ה פתח. וכיון שבאמת כבר הוא בבית ה"ה כחשב להוציא בפתח זה. ובודאי ל"ד למש"כ בס"ד בהגה דבעי פתח טפח דהתם להציל על השאר. אבל לטמא את עצמו ודאי סגי בפתח שיכול לצאת בו וכ"ש הכא שהוא באמת כבר בבית ולענ"ד דזה ק"ו ממש"כ הרמב"ם בפ"ז ה"ג ע"ש. וא"כ ה"נ אף שיש שאר פתחים להעלי'. מ"מ הו"ל כסוף טומאה לצאת להבית כנ"ל והו"ל לטמא משום סוף טומאה לצאת והיינו דקשי' לי' להדרישה:

שם סק"ה בד"ה לא אמרינן לבוד להחמיר ובפרק הישן כו' משמע דהטומאה יורדת למטה ומטמא מה שבתחתונה ואס"ד דאמרינן לבוד לקולא. אע"פ דלא אמרינן חבוט רמי להוי כסתום. חסר כאן בדבריו ופשוט דקאי אדברי רש"י שכ' דבאין בהם פותח טפח טומאה בוקעת ויורדת למטה. ואהא קשי' לי' דנהי דאמר דאין העליונות ממלאות את האויר. משום דבפחות מטפח לא אמרינן חבוט רמי. מ"מ כיון דאין העליונות אלא כבין התחתונות נאמר על התחתונות עצמן לבוד. ויהיו התחתונות בעצמן חוצצין שלא ירד הטומאה למטה מהן. וע"כ דלא אמרינן לבוד אפי' להקל ז"ב בכוונתו. אבל לכאורה באמת צריך לדקדק דהא באר בעצמו בסמוך ממשנה דאהלות דסריגי חלונות חוצצין כל שאין ביניהם פותח טפח. וא"כ כאן הרי אין ביניהם פותח טפח ולהוי חצילה. ונראה דהכי גמירי דאוהל שיש בו חור פחות מטפח הוה כסתום ואין טומאה יוצאת ממנו. אבל כל שאינו אוהל עדיין. אינו נעשה אוהל בכך ע"י לבוד שיהי' כסתום. ותדע דהא תנן התם דאינו מביא את הטומאה והיינו משום דלא נעשה אוהל בכך ודו"ק:

ס"ד בהגה יש שמחמירין לכהנים לילך דרך שער העיר שסוף טומאה לצאת לשם. לענ"ד יש ראי' מדין דס"ג שני חדרים פתוחין לבית ובכ"א פחות מכזית ודלתותיהן נעולים הבית טמא והוא משנה באהלות. והנה ר"י סבר בחולין קכ"ה דלא אמרינן סוף טומאה לצאת דיכול להוציאן חצאין. ולכאורה כאן דהוא כבר חצאין בשני חדרים למה לא נימא לכו"ע דיצאו זה אחר זה ולא יהי' כאן טומאה. וע"כ דכך הוא ההסבר דאינו כלל בשביל שסופו לטמא אלא דכל שע"כ יוצא דרך שם אע"פ שהפתח הוא סגור ונעול. חשוב הוא כפתוח והוא כאלו נכנסו שם והוה ככבר שני החצאי זיתים בבית והוא טמא. וא"כ פשוט דלא שייך זה אלא בשהן באוהל סמוך שפתח ביניהן. דמה שסופו לצאת מהני דאין הסגירה חשוב חצילה. אבל כשהוא מופסק באויר לא שייך כלל סו"ט לצאת וכהמקילין:

ט"ז סק"י השיג על הדרישה שכ' דטומאה במרתף שתחת הבית ופתח המרתף לחוץ וסגור בדלת שיש בו סריגין דכיון דבהצטרפות יש בחורין פותח טפח אינו חשוב המרתף כאוהל סתום שמטמא כל סביביו לכנוס הטומאה בבית. והקשה עליו דהא קיי"ל סריגי החלונות חוצצין ואין הטומאה יוצאת לחוץ והוה כסתום ע"ש. ולענ"ד יש להמליץ בעד רבינו החסיד. דהא מפורש שנינו באהלות בפרק ח' מ"ד דסריגי החלונות חוצצין ואינן מביאין. וא"כ אם הי' הטומאה תחת סריגה פשוט דלא היתה חשובה כתחת אוהל כלל ולא הי' מטמאה אלא כנגדה וגם כל האוהל הי' טהור וא"כ

וא"כ גם כשהוא סריגה מן הצד אף שהיא חוצצת ואין הטומאה יוצא ממנה אין בכחה לעשותה אוהל סתום. ותדע דהא לדינא קיי"ל דכ"ז שלא פרץ פצימיו אף שדלת הנעולה חוצצת בפני הטומאה שלא לצאת. אפ"ה אין עליו דין קבר סתום כמה שיתבאר בסמוך. וה"נ בסריגה אינו עושהו סתום כיון דלא מהני למיהוי אוהל ע"י הסריגה [ואע"ג דהדרישה הרי ע"כ חולק בזה דאם ל"ה לא הי' צריך לסברא דסריגה כלל דבל"ה נעילת הדלת אינו עושהו כסתום מ"מ לענין סריגה שפיר י"ל סברא זו]. עוד הקשה בהגהת ט"ז כיון דהי' בו דלת אף שהוא נעול לא הוה קבר סתום כמש"כ התו' ב"ב י"ב בשי' רש"י דבית סתום אינו מטמא כל סביביו פרץ פצימיו מטמא כל סביביו. והאומנם דכן הוא הסכמת הפו'. אמנם נראה בשי' התו' בב"ב ד"ק כהדרישה בזה. דאפי' לא פרץ פצימים כל שהוא נעול הרי הוא כסתום. דהקשו שם סוד"ה ורומן בההיא דתיבת המגדל שיש בה פ"ט ואין ביציאתה פ"ט טומאה בתוכה הבית טמא שדרך טומאה לצאת וקתני שם דהעמידה בפתח ופתחה לחוץ הבית טהור ואמאי כיון דאין ביציאתה פ"ט הוה כקבר סתום ובוקעת ועולה ע"ש. ואי ס"ל כשי' התו' בדי"ב והפו' דבלא פרץ פצימיו אינו כקבר סתום לק"מ דא"ש בפשי' שיציאתה נעול בדלת ולא הוה כקבר סתום אלא דלענין סו"ט לצאת ל"מ נעילה כמבואר בריש ביצה וע"כ דס"ל כהדרישה דאף נעילה לחוד עושהו סתום וההיא דב"ב י"ב ע"כ מפרשי כפירוש הר"ש שם בתו' דהוה לענין אוהלים שסביב הבית ומשום סו"ט לצאת דלזה לא מהני נעילה אלא פרץ פצימיו ע"ש. אבל באמת לדינא נראה כהסכמת הט"ז בזה ובאמת תו' בכ' שם דבכלים לא אמרינן קבר סתום הר"ש סופ"ד הביא תוספתא מפורשת דסיים גבי מגדל גופא דאם הי' מגופפת ה"ה כקבר סתום ע"ש. ובאמת אין לנו להרך אלא כמש"כ דהתם בנעול בדלת דל"א בזה דהוא כסתום וכן מצאתי שפירש הכ"מ בפי"ח מטו"מ ע"ש ודו"ק:

ס"ד בהגה שני גגין שאין נוגעין אע"פ שאין ביניהם ג"ט אינו חיבור דלא אמרינן לבוד להחמיר במקור הדין בסוכה הנ"ל מבואר דאפי' טפח אי"צ דכל שהוא מפסיק אין הטומאה עוברת ולזה כוונו התו' בסוף שבת גבי פקקו את המאור בטפיח וקשרו את המקידה בגמי לידע אם יש בגיגית פ"ט דמפרש בגמרא הילקטי קטנה בין שני בתים היתה והי' טומאה בתוכה וגיגית סדוקה מונחת עליו כו' וכ' התו' שם ליישב פירש"י דהמת הי' מונח תחת הגיגית אלא דכיון דהגיגית הי' סדוקה מראשה לסופה אין הטומאה עובר אם יש שם פ"ט. ומסקו דמ"מ קושי' הראשונה קשי' וע"ש מש"כ הרש"א ויש לפקפק בדבריו. אבל כוונתם אהך דהכא דמוכח דכל שהיא מופסקת אפי' קצת שאין בו פ"ט אין הטומאה עוברת ול"ב כלל פ"ט וכמש"כ. ולולי ד"ק נראה בשי' רש"י שם דההילקטי הי' סתומה מכל צד לבד הסדק. והמאור שלבית. והסדק לא הי' מפולש מראשה לסופה אלא במ"א. וא"כ ודאי הטומאה עובר לצד השני. והנה תנן בפ"ג דאהלות דכזית מן המת להציל את הפתחים בפותח טפח ע"ש. [ולשון מת ברש"י ל"ד אלא כזית כמשכ"ש מקודם] וא"כ אם אין בסדק פ"ט והוה כקבר סתום א"כ הי' יוצאה דרך המאור לבית ואפי' הוא פקוק בטפיח דל"מ נעילה לסו"ט לצאת כמבואר בריש ביצה. אבל אם יש בסדק פ"ט והי' פתוח. הוה כנפתח אחד מהן דמבואר שם דהנעולים טהורין מהני פקק המאור להציל את הבית. וא"ש דתרויי' תלי אהדדי וע"ש היטב:

ט"ז סקי"א ומה שסיים אחר זה דהואיל ונהוג נהוג יש כאן חסור דברים בט"ז וצריך להוסיף לשון זה. צ"ל והואיל דנהוג נהוג. פירוש שהוא מגיה תיבות „דהואיל ונהוג" וצ"ל „והואיל דנהוג" וזה שמסיים הט"ז ובלא"ה צריך להגיה כן דהיאך שייך לומר אונס כיון שהוא מנהג פירוש דמה טעם לומר שהוא אונס בשביל שהוא מנהג ז"ב בכוונתו. אבל לעני"ד אינו מוכרח להגי' דאע"ג דודאי הפירוש דמה שהוא אונס היינו דהטומאה במיתתו הוא אונס מ"מ כל שיכול לסלקו ודאי לא מיקרי אונס וא"כ הרי עכשיו הוא יכול לסלקו. אלא דהואיל ונהוג להשהותו לכבודו ה"ז ג"כ אונס. ובעיקר סברת הט"ז דההיזק בא ממילא כשרשים לבור לכאו' יש מקום עיון במחלוקת הפו' בחו"מ סוסקנ"ה גבי נפרצה חצירו וגנבים באים ע"ש וצ"ע. ואפ"ל דהכא י"ל דכו"ע מודים כמש"כ הר"ן סוף נדרים גבי אשת כהן שנאנסה דמסיק דיש לה כתובה ופירש הר"ן דיכולה לומר אנא קאמינא קדושתי' גרמה לי' ע"ש. והנה בריטב"א על אלפס נדרים כ' בפשי' דהיא אנוסה ונסתחפה שדהו והיינו כדקיי"ל בכ"ד דכל אונסי האשה הוא על הבעל דהיא שדהו וכמבואר ברמב"ם סוף הלכות אישות ובאהע"ז סקי"ז אבל דברי הר"ן מורין דדווקא לפי שהאיסור משום קדושתו. ובאמת צ"ע דמ"ש מכ"ד ויש להביא בזה קצת סמך מב"ב קמ"ה דמבו' שם דאע"ג דלענין כתובה אשת כהן שנאנסה יש לה כתובה לענין חזרת הקידושין חשיב שם הא דנאנסה כמתה היא. ולא כמת הוא ע"ש. וצ"ל דהטעם דמשום קדושתי' גרם לא שייך זה אלא בכתובה שהוא חוב על כל האנשים לנשים. ולא בקידושין ואכמ"ל. ועכ"פ מבו' מדברי הר"ן דחשבינן בזה האונס מצדו וחייב לשלם הכתובה דחשוב האונס מצדו. וכ"ש בטומאה דהכא ודו"ק:

ס"ה ואם מסוים במחיצות כו' אי"צ להרחיק אלא ד"ט. הגר"א הקשה על זה וכן הקשה כבר המעיו"ט בה"ט. וע"כ דל"ד אלא כמו שמפורש בש"ס שיהי' בה מקום ד"ט. והיינו דכן הוא שיעור מקום עמידה של אדם וכדבעינן למימר בריש סוכה (ד"ח) דגם מקום ישיבה לאדם ד"ט. ואף דבמקום ישיבה מסיק שם שהוא אמה מקום עמידה סגי בד"ט ועש"ך סקי"ט בשם הב"ח להחמיר כשי' רש"י דבבית סתום שפרץ פצימיו צריך להרחיק ד' אמות. והא דלא מהני כאן המחיצות כמו בקבר. נראה פשוט דבקבר שהוא נמוך ממשמוש האדם ואין חשש אלא שמא יאהיל עליו כל שיש מחיצות עשרה לא חיישינן אבל בבית שהוא כנגד משמוש האדם א"כ חיישינן שמא יגע בידיו בכותלים שהם טמאים. ול"מ המחיצות כלל. וכה"ג מחלקינן גבי בדיקת חמץ בין חורים התחתונים לאמצעים ע"ש:

ס"ו מת המונח בספינה שהיא מתנדנדת כו' ע' ר"ש רפ"ג דזבים דיש שני גירסות שם דיש גורסים משאן קל טהורים לבני הכנסת ויש גורסין וכולן טהורין כו' וקאי אמשאן כבד וגם אספינה דרישא. והנה הגי' בריש נדה לפנינו וכולן וכפירש"י שם דקאי אמשאן כבד וכ"ה בפי' המשניות להרמב"ם. ולפ"ז יש להקל גם בכאן לכהן. וכמש"כ הב"י בשם הר"מ הכהן וריב"ם. אמנם התו' שם ס"ל כגי' דמשאן קל ונראה דבמת עכו"ם דיש לצרף שי' המטהרין אפי' במו"מ אפשר לסמוך להקל במקום צורך גדול:

סימן שעב ס"א אע"פ שכהן אסור לכנוס לבית הפרס אם צריך לילך שם לישא אשה כו' וכן אבל ההולך שם יכול לילך אחריו ובש"ך סק"א דבה"פ היינו שדה שנחרש בה קבר. נראה דכוונתו דלא התירו בכ"ז אלא בנחרש בה קבר אבל באבד בה קבר לא. דהא מסיק בברכות י"ט דהקילו משום דבה"פ שנדש טהור והיינו דיש לתלות שכבר לא נשאר שם עצם כשעורה אבל באבד בה קבר דלא שייך זה וכמש"כ בהדיא התו' בסו"פ דם הנדה דלא שייך זה באבד בה קבר ע"ש א"כ ודאי אין מתירין. ואע"ג דהתו' בסופ"ב דכתובות כ' דהטעם דהקילו בביה"פ דד"ת ספק טומאה ברה"ר טהור. וא"כ י"ל דה"נ באבד בה קבר. לענ"ד לולי שאיני כדאי לא משמע הכי בברכות כלל דדווקא ברה"ר. אלא דאפי' אין שם אלא האבל והוא והדרך במקום רה"י נמי שרי. והטעם משום דרובא דכבר נדוש. שוב ראיתי בר"ש פי"ח דאהלות מ"ג שכ' בהדיא דלא הקילו אלא בנחרש בה קבר וגם באבד היכי דהוה ברה"ר. אבל בבקעה בימות הגשמים הוה ס"ט ברה"י וטמא מדאו' ע"ש והוא כמש"כ. ולכאורה אף מה שהקילו ברה"ר גם באבד. יש לדון מדברי התו' ב"ק י"א גבי שליא שיצאה מקצתה דכ' שם אהא דמוכח התם דאי הוה מקצת שליא בלא ולד הוה לן להקל. וע"כ משום ס"ס שמא אין ולד ושמא אין רוב. והא בטומאה אי ברה"ר ס"א טהור וברה"י גם ס"ס טמא. ותי' דלאוסרה לבעלה איירי דמהני ס"ס. וצ"ל דאע"ג דהאיסור משום טומאת לידה. מ"מ כיון דלבעלה הוה איסור הוה ספיקא לחומרא

ככל ספק איסור. ולכאורה ה"נ בכהן דהטומאה הוא איסור עליו יש לאסור ככל ספק איסור. ונראה שיש לחלק בדבר דהתם דאע"ג דהאיסור לבעלה משום הלידה אין האיסור בשביל טומאת הלידה אלא דכך הוא גזיה"כ דיולדת אסורה לבעלה ואיסורא אחרינא הוא ומשו"ה שפיר י"ל דאע"ג דלענין הטומאה הקילו דספק טהור. לענין האיסור מחמירינן. אבל איסורא דכהונה אין האיסור אלא שלא נטמא לנפש. וכל שהדין הוא לענין טומאה דאינו מטמא דספיקא לקולא אין כאן איסור כלל. אלא דנ"ע דלפ"ז ע"כ יש קולא באיסור זה דספק טומאת כהן דשרי לטמא לס"ט. אע"ג דכל ספק איסור מן התורה לחומרא לשי' רו"פ. א"כ תיקשי ביבמות סו"פ חרש דעביד צריכותא בקראי דלהזהיר הגדולים על הקטנים דכתיב באיסור דם ושרצים וטומאת כהנים. ועביד צריכותא דכהנים לא ילפינן מינייהו משום דאינו שוה בכל. ולימא דטומאת כהנים קיל דספיקא שרי וכולהו ספיקא אסור. והי' נראה לומר דטומאת כהן דהוא אסור הוה באמת ספיקא לחומרא. אם לא שנדחוק דבאמת הוה מצי למימר הכי אלא דנקט סברא זו דאיתא בריש יבמות ובכ"ד וצ"ע:

שם בהגה אסור להמתין עד שילבוש עצמו. האחרונים כ' היכי דמיתת המת הי' אחר שנכנס דהמעשה הי' בהיתר י"ל דגם זה חשוב שוא"ת דנדחה מפני כבוד הבריות. ולענ"ד אף שדבריהם נכונים לענין מלקות דבכה"ג חשוב לאו שאין בו מעשה והוא מפורש ברמב"ם דכתב לענין בל יראה דאינו לוקה אלא בקנה בפסח. אבל קנה קודם פסח כיון דהמעשה בהיתר חשוב לאו שאב"מ. אבל לענין כבוה"ב דכאן נראה פשוט דאינו בגדר זה כלל דלא התירו אלא ביטול עשה דהיינו דאינו מקיים מצוה. אבל כל שהוא עובר על מה שאינו רשאי שהוא יושב ומטמא עצמו שאסרה עליו תורה זה לא הותר. והתו' בשבועות גבי צורבא מדרבנן דידע סהדותא וזילא לי' למיזל כ' דכל שאחרים יעשו איסור ע"י לא הותר משום כבודו. אע"ג דעל העד אין עליו אלא איסור דלפני עור לא תתן מכשול והוא לאו שאב"מ לא הותר לעבור בשביל כבודו. ובזה י"ל הא דלא משני הש"ס תחילה גבי השבת אבידה ג"כ שוא"ת שאני די"ל דהתם דאיכא לאו דלא תוכל להתעלם. זה מיקרי עובר. ומשו"ה הוצרך לשנויי דממונא שאני. ועוד נראה לי דאפי' נימא דהני לאוין לא מיקרי עובר. עדיין י"ל דהכא גרע טפי דהתם דמ"מ המצוה היא שיעשה אבל כאן בטומאה דהמצוה שלא יטמא אף שהוא מטמא עצמו בלא מעשה מ"מ הוא עובר על מה שאסור לו להביא עליו טומאה ודו"ק. אלא שיש כאן קולא עפ"מ שכ' התו' שם דטומאת כהנים הוה לאו שאינו שוה בכל. ונדחה אפי' בעובר במעשה. והגאונים גרסי לה בש"ס בהדיא. אלא דרש"י כ' דמטומאת קרובים ומ"מ ליכא לאקשויי דהתם הוא היתר והגר"א הסכים עמו דהוה כמו יבום באיסור א"א. ולולי ד"ק א"י לו ענין כלל. דהרי בריש יבמות דבעי למילף עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת לא בעי למילף מיבום דא"א וכמו שכ' התו' שם דזה מצוותו בכך דאין יבום אלא בא"א והוה היתר. אבל מפסח ומילה ותמיד בעי למילף ולא דחי לי' התם אלא משום דישנן לפני הדיבור והיינו משום דהני עיקר מצוותם בחול. ולמה עדיף טומאת קרובים ומ"מ מפסח מילה ותמיד. דהא מצות טומאה בקרובים ומ"מ. נמי הרי היא עיקרה בישראל ואינו מצוותו דווקא בכהן. וכן התו' הקשו כאן ארש"י דא"כ פסח מילה ותמיד נמי נימא דהוא היתר. ואולי סברת הגר"א דכל שההיתר כתיב גבי האיסור גופי' חשוב היתר ולא דחי'. או משום דעיקר מצוה להטמא כתיב גבי כהנים וע' מש"כ בסשע"ג. אבל עכ"פ מיבום ודאי אין ראי' וצ"ע:

ש"ך סק"ד דאפי' המקילין במת עכו"ם. במגע ומשא אוסרין. העירני חכ"א דלפי מש"א בחולין קכ"ד דאוהל המשכה מיקרי אוהל אבל מאהיל על הטומאה עצמה הוה מגע. א"כ י"ל דבזה הוה ג"כ כמגע ואסור אפי' בעכו"ם אבל מוכח מדברי התו' ב"ב בסו"פ חזקת הבתים דהקשו בהא דר"ב מציין מערתא וציין מערת המכפלה והקשו דהא קברי עכו"ם וקבר דלפני הדיבור אינו מטמא ע"ש מה שתי'. ואי דבמאהיל עליו מטמא לא מקשו מידי. דהא הציון שלא יאהיל עליו. וע"כ דבכה"ג ג"כ אין העכו"ם מטמא. והטעם פשוט דהא הקשו בתו' אדרבינא שם דבמו"מ לא איתמעטו דהא גבי נוגע נמי כתיב עצם אדם. ותי' דנגיעה דהתם מוקמינן בנזיר דנ"ג דהיינו אוהל ע"ש. ועכ"פ שמענו דלאוהל דאיקרי נגיעה נמי ע"כ איתמעטו וז"ב:

סימן שעג ס"ג מצוה שיטמא להם אחד האיש ואחד האשה. והרמב"ם חולק דאשה אינה מצווה וכ"נ בהדיא דעת רש"י ביבמות כ"ט גבי אשתו ארוסה כו' וכן היא לא מטמאה לו. ופירש"י ברגל דאסור להטמאות. וע"ש בתו' דפירשו דאינה חייבת. ונראה דרש"י לא פירש כן דס"ל דאשה לעולם לא מיחייבה כשי' הרמב"ם. והנה הרמב"ן נתקשה דמנין לו זה להרמב"ם. והנה הרמב"ם פירש בעצמו בספר המצות שלו מ"ע ל"ז דאשה כיון דאינה בבל תטמא אינה בתטמא. אבל דבריו צ"ע דא"כ ישראל אפי' אנשים לא יהי' עליהם מצוה והוא עצמו כ' שם דמכאן מצוה דאבילות דהוה דאוריי' ע"ש. ומוכח בכ"ד דגם בישראל ל"ג בזה מכהנים. אבל נראה בכוונתו בפשי' דהא כ' התו' בסופ"ק דב"ק דהא דאמרינן דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה היינו דווקא היכי דכתיב בלשון זכר בעלמא. אבל היכי דכתיב איש בהדיא לא אמרינן דאשה בכלל בלא ריבויא בהדיא ע"ש. וכיון דהכא בהאי פרשתא לענין בל תטמא כתיב בהדיא בני אהרן ולא בנות אהרן ומשתעי פרשה בהדיא באיש דווקא לא נוכל לרבות אשה בכלל בלא ריבויא ולא שייך זה אלא לענין נשים. אבל לענין ישראל אמרינן דלא כ' מצוה זו בכהנים אלא לרבותא דאע"ג דמוזהרים שלא לטמא. בקרובים הוא מצוה להטמאות וכ"ש ישראל שמצוה ונכון:

ס"ד אבל (אשתו) פסולה לא בבה"ב הביא בשם א"ח דלא ממעט אלא אשה שהלך בעלה למדה"י ונישאת בע"א ובא בעלה דכל הדרכים האלו בה אבל גרושה לכהן לא. ותמהני על הב"י שהביא זה דהא דריש לה ביבמות כ"ג מקרא דלא יטמא בעל בעמיו להחלו דמטמא הוא לכשירה ולא לפסולה. ומוכח התם דהוא מדאו' דאיצטריך לאשמעינן דבאחיו לא מחלקינן ומטמא אפי' לפסול. ומוכח דבאשתו הוא בכל הפסולין מדאו'. ולא באשה שהלך בעלה למדה"י דהוא קנסא דרבנן. וכן הביא הב"י בסשע"ד בריי' דא"ר דמפורש אלמנה לכה"ג אינו מטמא לה. ונראה דיצא לו זה לבעל א"ח מדיקדוק לשון הרמב"ם שמסיים על זה דאינו מטמא לפסולה לפיכך מי שהלך למדה"י כו' ומשמע לי' מלשון לפיכך. דהוא פירושא להאי דינא ולא משכחת אלא בהך גוונא. אבל באמת ודאי דליתא אלא דהרמב"ם לפי דרכו כלל כאן הך דינא דר"פ האשה רבה ואשמעינן טעמא דהך קנסא שאף הראשון לא יטמא לה משום דבדאוריי' אינו מטמא בפסולה. ועשו גם אותה כפסול דאוריי' וז"ב:

שם אינו מטמא לאחותו הארוסה במל"מ נסתפק באירוסין דרבנן אי מפקינן מצות הטומאה מהאח. וכ' ראי' מהא דאמר באשתו קטנה דאי לאו משום דהוה כמ"מ לא הוה שרינן לי' לטמא. והכא דלא שייך זה לא מפקע לי' מחיובא. והוא תמוה מאוד דהא אדרבא מוכח להיפוך דלא פריך התם אלא למ"ד אין כח לחכמים לעקור דבר מן התורה. אבל למ"ד יש כח א"ש. וא"כ לדידן דקיי"ל דבשוא"ת יש כח ודאי מפקע לו המצוה בשוא"ת. ולענ"ד באמת ט"ם בדבריו וצ"ל להיפוך וכמש"כ והיינו דנסתפק לו לפי שמצינו בסו"פ האשה בפסחים דערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום מצוה. אונן ומצורע וביה"פ לא העמידו דבריהם. ונסתפק בהני אירוסין לענין טומאה מאי. והביא דאפי' לעבור על ל"ת דטומאה ס"ד דהעמידו דבריהם למ"ד. וא"כ אף דהתם לענין לעבור מסיק משום דהוה כמ"מ. אבל לענין שוא"ת פשוט דאירוסין דרבנן נמי מהני להפקיע ודו"ק:

שם ומטמא לשומרת יבם כן דקדק הרשב"א מהא דמטמא לאשתו קטנה דמסיק הש"ס דכיון דירית לה הוה כמ"מ. והוה"ד ש"י שיורשה. ונראה דס"ל להרשב"א דמסקנת הש"ס משום ירושה הוה דינא דאו' ממש וממילא הוה"ד בכל מקום. אבל התוס' בנזיר דמ"ב כ' בפירוש דאינה מן התורה כלל. אלא דהיכי דיש טעם גדול יש כח ביד חכמים לעקור ד"ת אפי' בקום ועשה לעבור

לעבור ע"ם. וא"כ כ"ז חינה חלה מדרבנן ובודאי אין ללמוד ממה
למ"ח דד"ם אין למידין זה מזה ולע"נ :

ס"ך בהגה ואם דעתו לפנותו מותר לטמא עד שיסתום גולל
שני. ל"ע לעני"ד דהרי הרמב"ן בת"ה הביאו הש"ך סקי"ח
הקשה על רש"י שכ' דכיסוי התרון הוא שתימת הגולל דא"כ מי
שכסהו בתרון בביתו ליתמו לקבר לא יטמא לו גמו כו' ע"ש. הרי
ע"כ דפליג על זה דאי ל"ה לק"מ דלא עדיף מקבורתו בקבר ע"ד
לפנותו לקבר אחר דה"ה מטמא. דלפי"ז ע"כ דמש"כ רש"י דכיסוי
התרון הוא שתימת הגולל היינו בקברו שלא יפנוהו ממש עוד.
וע"כ דהרמב"ן שבר כיון שכבר נגמר בזה הקבורה שוב חינו
רשאי לטמאות לפנותו לקבר אחר. ובאמת ראוי' הרשב"א מזיר
מר"ל שלאחר ג"ם לא יפנוהו אלא שלא ימסו שאסר הא
ל"ה הוה מטמא לו. והיינו דפשי' לי' דמשמעת הי' קבור. ואין
זה הכרח וע"כ צריך לדחוקי דלא הי' קבור עדיין. וכעין הא
דרשב"א בר"ם הפועלים או מהרוני מלכות בחותן הימים שהי'
ימי גזירות דהוה בשעת חורבן בית שני. ולכאורה הי' נראה דאי'
בדורה מא"י שהביא העור בשם"ג לענין ליקוט עלמות דאר"ח
כ"ר לדוק דלוה לו לחניו קבורתי בבקעה. ואח"כ לקטו עלמותי ואל
תלקטו בידך כדי שלא יהי' בזיון עליך כו'. והרי רחב"ל הי' כהן
כמבואר בבכורות ל"ג וכ"ד וס"מ בהדיא דהא בלא טעמא דבזיון
הוה רשאי לטמאות אע"פ ש"ז כבר קבור בבקעה. אבל הרי
ע"כ ל"ל דלא הי' רחב"ל הכהן דהא קיי"ל דכשהות אחר חינו
מטמא וכ"ם דחינו מטמא בליקוט עלמות וכמש"כ הרמב"ם דאין
כהן מלקט עלמות אחיו ע"ם. ולכאו' י"ל עוד דהרשב"א ס"ל
דמטמא לאחיו אפי' שלא לצורך קבורה וי"ל דכ"ז שהות שלא כיון
דרוצה לקברו במ"א לכבודו ל"ג מקודם קבורה שלא לצורך
(והרמב"ן אף דס"ל דשרי אפי' שלא לצורך קבורה. ס"ל דכיון
דכבר נקבר נרע טפי) אבל לפ"מ דקי"ל דים להחמיר דווקא
לצורך קבורה בכה"ג ודאי אז לא מיקרי לצורך קבורה וים
להחמיר ול"ע :

ש"ך סקי"ח והב"ח כ' דנקטינן כרש"י פירוש הכיסוי התרון כבר
הוה נסתם הגולל ואינו רשאי לטמא עוד ואינו מטמא
להעמדת מלבה דלא כר"ת שפירש דהמלבה הוה סתימת הגולל
ומ"כ מטמא להעמדת מלבה :

ס"ז ולא יטמא בקבורת אחיים כשקובר מתו בש"י בשם ר"ת
דבטומאה דרבנן אין להחמיר בשביל כבוד אביו וגרסה דבזה
הכ"מ ואין הפו' חולקין עליו דהא אפי' בשביל כבודו של אבל אחר
רשאי להטמאות בניה"פ דרבנן כ"ש בשביל כבוד מתו וו"ב :

סימן שעד ס"ג בהגה מת הנמצא ולא ידעינן אם הוא
ישראל חוליון בתר רובא בהגר"ח בשם ירו'
נמלא מטבריה לצפורי חזקתו ישראל. לולי שאני כאן שיש לדון
בדבר לפמש"כ הפו' בכ"ד והרא"ם בריש חולין דהיכי דאיתחזיק
איסורא לכו"ע מוקמין למיעוט וא"כ הכא להטמאות דהוה איתחזק
איסורא יש לחוש למיעוט ולכאורה הוא מדוקדק בלשון הירו' חזקתו
שהוא ישראל דהיינו חזקה חלימתא וכמו מיעוטא דמטוטא דגם
ר"מ לא חיים אבל רובא לחודא מסתמא לכאו' דל"מ. ומיהו הא
אפי' לר"מ דחיים למעוטא. מבואר בריש חולין דבפסח וקדשים
מסוס מלוה מיקרי לא אפשר ולא חיים. וגרסה דה"ל לדידן אפי'
במעוטא וחזקה אין לנו לחוש בזה מסוס מלוה מת מלוה. ודקדוק
לשון הירו' אפי"ל גם לפ"ז דר"מ במקום שמולת לשכור דכשהות
ודאי ישראל קיי"ל דמ"מ רשאי הכהן להטמאות בעלמו. אבל היכי
דים לחוש למעוטא אינו רשאי דחיישינן למיעוטא דאיתחזיק
איסורא ול"ע :

ס"ה נתגייר עם אמו אינו מתאבל עלי' הכ"י הורה שמתאבל
דבאמו חיישינן לאיחלופי ואע"ג דבשניות דהוה דרבנן ל"ת
הכא אבילות יום ראשון הוה דאו' וכיון שמתחיל אינו פוסק. וכ'
לפי"ז דלדידן דגם יום ראשון דרבנן אינו מתאבל. ולכאו' י"ל
דל"ד נקט הכ"י אבילות יום ראשון אלא אגיעות דזה ודאי הוה
דאוריי' דמפיק לי' בירו' מקרא דלמען תזכור כו'. ופטור מכל
המלות. ומיהו י"ל דרבנא דלפי"ז אין שייך להחמיר באגיעות בגר.

דאומרת דאתי לידי קולא לפוטרו מן המלות. ובאמת גם בדברי
כ"י יש לפקפק די"ל דאע"ג דהחמירו בגר לענין עריות דילמא
אתי לאיחלופי. אין מהמירין באבילות. דגם באבילות שייך לומר
כן כמש"כ הרא"ם גבי להתאבל ע"פ ע"א דלא שייך להחמיר
דאומרת דאתי לידי קולא לפוטרו מתפילין ביום ראשון. ומבואר
מת"ת ופו"ר ע"ש. וכ"כ המהר"ם מינ"ץ הביאו בט"ז סס"ז דאין
להחמיר באבילות גבי ספק. דאתי לידי קולא כו' ע"ש. ועוד
נראה דלא שייך כ"כ לומר משום תינות כיון דהוא חוכן הוא
מתאבל ג"כ אף דלענין הרמב"ם כל מי שמתאבל הוא חוכן אבל
להיפוך הרי מלינו בהרוגי ב"ד בזה"ב שחוננין עליו. ומבואר
ברמב"ם פי"ג דסנהדרין דהיינו תינות גמורה כדין. ואין מתאבלין
עליהן. וה"ב זה אע"פ שהוא חוכן אינו מוסך האבילות. ובל"ה כ'
בסמ"ב דלפ"מ דקי"ל לדידן הרי אבילות ותינות לחודיי' קאי
ע"ם וכ"ב לדינא דודאי יש לחייבו בקבורת אמו אבל לא לפוטרו
מהמלות כלל :

ס"ח בהגה ספק בן ט' לרחמן ובן ז' לבני שניהם מתאבלין עליו
כ"כ התו' והפו' לפרש הא דתניא בשמחות דהספיקות
מתאבלין היינו בכה"ג והחמירו בזה טפי משום דים גנאי שלא
יתאבלו שניהם ולענ"ד נולי שאין לי להרהר אחרי דברי הראשונים
קשה לי על חילוק זה מהירו' בשו"פ נוטחין על האנוסה דאייתי ברייי'
דר"ח דהספיקות חוננין עליהם (ומתעמתין נראה דהוא ט"ס דהא
בהדיא תנן שם במתניתין דאין מטמאין) ואמר מתניתין אמרה כן
שם חוננין עליו. ולדבריהם אין שום ראי' דהתם לפי שים גנאי שלא
יתאוננו שניהם. וע"כ דהירו' לא ס"ל הך סברא והך ברייי' דשמחות
דמתאבלין על הספיקות י"ל דהוא ברייי' דר"ח דאייתי שם בירו'
ומסיק שם דאייבי בבעל ופירש דיודע דבלו לו חדשיו וקבי לי'
ספיקות לפי שאין לו עדיין ל"י ט"ם. ומיהו הירו' לא חסיק תירוצא
אאתני' דחוננין עליו. ומיהו י"ל דמתניתין דאייבי התם בעבודה
במקדש י"ל דהא נמי קאי לענין עבודה וקדשים דודאי הוה ספק
דאו'. אבל לענין תינות ואבילות דדרבנן י"ל כמו שהקילו בעירובין
בסוף"ב דשבת אפי' תרי קולא דסתרי ה"נ באבילות דהא כמו
שאמרו הלכה כדברי המיקל בעירוב. ה"נ אמרו הלכה כדברי
המיקל באבל. וכעין זה דקדקו התו' בעירובין מ"ו ד"ה דא"ם לענין
אבילות יום ראשון דהוה דומיא דעירובין ט"ם. אלא שהביאו ברייי'
דאני בהדיא ספק שהוא בנו ספק שאינו בנו מתאבלין וא"ע. ואפ"ל
דהגה הב"י הביא דברי הג"א שכ' דהמחרון מתאבל ולא הראשון
ותמה עליו דמנין לו זה. ולכאו' נראה דהוא ט"ם וא"ל הראשון
מתאבל והוא פשוט. דהא בר"פ המולן פריך לספק. ושמא הלך
אחר רוב נשים דלאשה ילדן. ומשני כל העוברות ניכר עוברה
לשלים ימי' וזו הוחיל ולא הוכר עוברה ליתרע רובא. והיינו בדאיזיל
דלא הוכר לשלים ימי'. אבל בשאמא ליכ לן למיזל בא"ר דלט'
ילדן. וא"כ היינו דקאמר הראשון מתאבל והיינו בשאמא וזה נכון
בכוונתו. וא"כ י"ל דכוונת הברייי' דספק שהוא בנו גמי בכה"ג
דהוה רובא וקמ"ל דרובא מחמירין גם בספק אבילות אבל בספק
הספול לע"ג :

ס"ט תאומים שמת אחד בתוך ל' והשני מי לאל' אין מתאבלין.
כן הגיהו המפרשים דהיינו דקמ"ל דל"א דמדהאי אינו נפל
גם השת אינו נפל. והאחרונים כ' דאי' לזה מציר י"ג גבי בעית
הפילה והפרים קרבן וחזרה וילדה. ומש"כ הגרע"א דהוה בעית
ולא אפשטא אינו בדיקדוק דלשי' התו' אם מוכח דאין הבעית אלא
אם ים לחוש בשביל זה להחמיר בהקדם. אבל זה פשי' לי' דזה
אינו ודאי ע"ם. וכ"ז לשי' התו' אבל לשי' רש"י אם הפירוש שם
ילדה בהריון אחר והבעית אם הוא קדום למפרע ואינו ענין כלל
לדין זה ועי' מל"מ פי"ג מנזירות. והגה הט"ז סוסס"ז הביא תשובת
מהרמ"מ שהביא מהלכות שמחות של מהר"ם דלר"ה פשי' לי' דהוא
חייב להתאבל עליו דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת והוא
מביאה אחת (ולא נסתפק אם אלא במת ביום שנולד דאינו מתוודע
אלא לאל"י דאז כבר עבר זמן האבילות ויתבאר בזה אם בס"ד)
וכוונתו על מחלוקת רש"י ור"ת בסופ"ק דיבמות ובנדה כ"ד דלשי'
רש"י דווקא בר קיימא חינה חוזרת ומתעברת אבל נפלים יכולה

להתעבר מביאה אחרת. אבל שי' ר"ת שם שמוכרח מסוגי' דנדה דאינה מתעברת כלל אפי' נפלים ע"ש. ומשו"ה ס"ל דלר"ת הרי חזינן ע"כ דגם זה כלו לו חדשיו שהרי השני מתקיים. והנה פי' התו' בנזיר ודאי לא שייך אלא אליבא דר"ת דהרי לרש"י לא שייך כלל לעשות הוכחה מדהאי בר קיימא גם האי דהרי לרש"י אפשר דהנפל מביאה אחרת (ומשו"ה רש"י לשי' פירש הסוגי' דנזיר בפנים אחרים כמש"כ לעיל) ופירשו שם דיש להסתפק דמקצת הטיפה לא נקלט עד ב' או ג' ימים פירוש דהא לג"י יכולה לקלוט. וא"כ י"ל דהאי מקצת טיפה נקלט תיכף בשעתה וכבר מטי לתחילת ז' דקיי"ל דיולדת לז' ה"ה יולדת למקוטעין. והשני לא נתמלא לו עדיין ז'. והוה נפל. וא"כ לשי' גם לר"ת יש להקל באבילות. והמהר"מ אפשר דפליג בכך וס"ל דאין סברא דתתאחר מחצית טיפה. ובפירוש הסוגי' ע"כ מפרש שם כרש"י. וס"ל דלר"ת הוה הוכחה ברורה וחייב להתאבל. ובפירוש הרא"ש שם מפרש באו"א די"ל דהאחד נגמרה צורתו לז' והשני צריך להיות גמר צורתו לט' והוה נפל והיינו כדאמרינן בנדה שם גבי בני ר"ח דאחד נגמרה צורתו לתחילת ז' ואחד לסוף ט' וא"כ ה"נ י"ל דלא גמרה צורתו של שני והוה נפל. ולכאורה הרי דבריו מוכרחין וא"א להוכיח כלל על השני וצ"ל דהמהר"מ ס"ל דמ"מ רובא לא הוה הכי והוה מיעוטא דמעוטא דבל"ה הרי רוב ולדות בני קיימא אלא דהקילו באבילות משום גזירה דיבום כמש"כ התו' בנדה מ"ד וכ"ד. ואפשר דבכה"ג דאיכא עוד האי רובא דעפ"י רוב שוין הם אין להקל כ"כ. ועוד דהא לא שייך בכה"ג גזירה דיבום דהרי ביבום תפטר מן השני ודו"ק. והנה לכאורה לדינא הי' נראה לומר דאין ספיקת התו' מוציא מידי ודאי של מהר"מ. אבל הפו' פסקו להקל ונראה דס"ל דאף בכה"ג הקילו באבילות וא"כ הי' מקום לדקדק מכאן בע"א מעיד שיודע שכלו לו חדשיו וע"א מכחישו שאינו יודע. אף שגם לדידי' רובא לחיוב. מ"מ הולכין להקל. ומיהו י"ל דש"ה דהרי גם למהר"ם גופא עדיין יש ספק שי' רש"י דאין שום הוכחה מהשני על הראשון כנ"ל וצ"ע:

סימן שעה ס"ב מי שדרכן לשלוח המת למדינה אחרת פירוש לעיר אחרת כ"כ הרמב"ם והרמב"ן וע' בטור שהרמב"ן הביא דברי בה"ג דכ' דמי שמת לו מת בעיו"ט וירא שלא יספיק לקוברו קודם יו"ט מוסרו לעכו"ם והוא מתחיל תיכף להתאבל והרגל מבטל האבילות ונחלק עליו דדווקא לעיר אחרת. ולכאו' נכונין דברי הרמב"ן שהרי בלשון הירושלמי הובא ברא"ש כגון אילין דבני קסרי דקברי בבי בירי ע"ש. משמע דווקא עיר אחרת. וכ"כ הרא"ש שם דדברי הרמב"ן והרמב"ם דלא כבעה"ג ע"ש. והמחבר אף שהעתיק כאן כלשון הרמב"ם והרמב"ן בסשצ"ט פסק כהה"ג בעיו"ט ע"ש. ומ"מ לולי שאיני כדאי יפה הכריע המחבר דזה לשון הבה"ג כאן בפניא דיומא או במתא אחריתא ע"ש. הרי דגם הוא עמד על דקדוק לשון הירו' דדווקא במתא אחריתי אלא דהוסיף דגם פניא דיומא הוה כמתא אחריתי. וההסבר נ"ל נכון. דהנה חילוק דמתא אחריתי. נראה ע"פ דברי הרב בהגה סשמ"א ס"ג בהגה לענין אנינות בשלחו לעיר אחרת שכ' בשם הר"י דמהלך שני ימים פוסק האנינות. ומשמע שם בטעם לחילוק זה דשני ימים. דהוא משום דכיון דצריך להוליכו לעיר אחרת הוה כתפסו מושל דמבואר שם בשם הפו' הראשונים דמסתבר דאין אנינות ואין אבילות ע"ש. ומשו"ה ביום הראשון דמדאו' אנינות כל היום כשעוסק במתו. וה"נ ה"ה הולך אחריו וה"ה אונן אבל ביום שני כבר פוסק האנינות. והתם בסשמ"א דהולך אחר המת וע"כ אין אבילות אלא משיסתום הגולל. ע"כ דמפסיק בין אנינות ואבילות וכתפסו מושל. אבל באותו שמחזיר פניו לביתו כל שימשוך על יום אחר דע"כ יהי' מופסק האנינות למחר. א"כ תיכף שיחזיר פניו והוא מתייאש מן המת נפסק האנינות ומתחיל האבילות. כמשמעות הפו' בכ"ד דאין להפסיק בין האנינות להאבילות ע' רא"ש ריש כתובות גבי מת אביו של חתן. ועיר אחרת שבירושלמי היינו נמי לרחוק דרך יום אחר וכדברי הר"י הנ"ל. ולפי"ז ה"נ אפי' בעירו כל שהוא לפניא דיומא דנמשך ליום אחר נמי הוה כעיר אחרת דתיכף בהחזרת פניו מתחיל האבילות והוא משוה זה לעיר אחרת וכ"נ לשון בה"ג:

שם ואם גדול המשפחה הולך עם המת אף אלו שבכאן אינם מונים אלא משיקבר. והוא מהירו' בתו' הובא בש"ך. והבה"ג כ' להיפוך דהולכין אחר הגדול להקל דאם הוא בכאן גם אלו שהולכין עם המת מונין עמו משעה שהוא מונה מהחזרת פניו וגם הרי"ף לא הביא את הירו' הזה ובאמת כבר כ' הש"ך סקי"ב בשם הרמב"ן בתה"א ובשם המרדכי דהש"ם דילן ע"כ פליג אהירו' גבי בעיא דהלך גדול לבה"ק דמוכח עכ"פ שאותן שאינן הולכין עם הגדול אחר המת מונין מהחזרת פניהם. ומש"כ שם בש"ך בשם המרדכי לחלק בין חזר לביתו או לא אין לו באור נכון כיון דאפי' לא אתא בגו תלתא כ' דהוא מונה לעצמו. והם מונין לעצמם. א"כ כי לא חזר כלל נמי. ואולי י"ל דדר שם ולא חזר דמתחילה הי' מניינו משיסתום הגולל. גם הם נגררין אחריו. אבל כשהי' ראוי לבא בתוך ג' והי' גם הוא מונה עמהם אף בשלא חזר נשאר מניינם מנין ודוחק. וגם אין שום רמז לחילוק זה לא בבבלי ולא בירושלמי. ומיהו הבה"ג והרי"ף אינן שוין בשי'. דהנה הבה"ג כ' גבי בא ממקום קרוב מונה עמהן דהיינו בשיש גדול הבית בבית. ואח"כ כ' ואפי' ליכא גה"ב בבית אבע"ל הלך גדול הבית לביה"ק כו' ומסיק חילוק הש"ם דאתי גו תלתא כו' ומשו"ה כ' דכשגה"ב כאן הכל מונים עמו וכר"ש דאפי' בא ביום הז' מונה עמהן וכשגדול הבית הלך עם המת לבה"ק (הוא לבדו מונה לעצמו משיסתום הגולל) וכשבא בגו תלתא גם הוא מונה עמהם ומבואר שי' בתו' וע' בסמוך שבארתי זה. והרי"ף לא הביא כלל בעיא דהלך גה"ב לביה"ק וכבר תמהו עליו למה השמיטה. אבל לפמש"כ הב"י בשי' הרי"ף והרמב"ם דשיטתם דגה"ב שהלך ודאי מונה לעצמו. וכן הבא ממקום קרוב הוא מונה עם מנין הגדול ע"ש. א"כ א"ש בדיקדוק. דלשון הש"ם והוא שיש גדול הבית בבית וע"ז מיבעיא הלך גדול הבית בביה"ק כו'. וס"ל להרי"ף בפירוש הבעיא דפשי' לי' דגה"ב ודאי הוא מונה לעצמו. אלא דבעי דבזה שהגדול הבית הוא מונה בפ"ע. אם גם בזה יש קולא לענין האחר הבא ממקום קרוב לקצר אבילותו עם גה"ב כיון דהגדול הוא בפ"ע. ואר"י דאפי' בכה"ג מונה עם גה"ב. (ולשון עמהם ל"ד אלא דנקט כלישנא דמעיקרא) וחילוק דבגו תלתא ס"ל דהוא אליבא דרבנן ולדידן הוא בתוך ז' כדסבר ר"ש. וא"כ הרי"ף שכתב בלשון זה והוא שמצא מנחמים אצל גה"ב ע"ש. ופירש בהדיא דהכל תלוי בגה"ב וכמש"כ בשם הב"י. א"כ אי"צ להביא כלל שום בעיא שהרי בפירוש נקט כלל שהולך אחר גה"ב. ודווקא בלשון הש"ם שאמרו שיש גה"ב בבית איבע"ל אם גה"ב מונה לבדו. אם הבא מונה עמו. אבל הוא שתלה על גה"ב לבד כבר פשטה להבעיא ולא הוצרך להביאה כלל וז"ב:

ס"ד אם נתנו את המת בארון ונתנוהו בבית אחר לפי שהיתה העיר במצור מונה מיד ז' ול'. לענ"ד פשוט דזה הוה כקברוהו ע"ד לפנות כשיזדמן וא"כ פשוט דה"נ אם יקברוהו בתוך ז' צריך למנות מחדש ז' ול':

ש"ך סקי"ב הרב נמשך אחר מש"כ הב"י כו'. כלל דבריו הוא דהרב ס"ל כהב"י דהרי"ף ורמב"ם מחמירים. משו"ה לא היקל אלא כהרא"ש בתוך ג' דווקא. אבל אח"כ מונה לעצמו. אבל הוא העלה בדעת הרי"ף והרמב"ם כהרמב"ן. דאפי' בתוך ז' מונה עמהם נ"ל להקל כוותי' לדינא. וכ"כ בסמוך דדעת הב"י בהרי"ף עיקר וצ"ע לדינא. ויש בדבריו ט"ס וצריך להגי' אבל לא הוזכר בדבריו חילוק בין אם מונה משיסתום הגולל כצ"ל. עוד שם כגון שכולם הלכו לקברות כו' או שגם גדול הבית נשאר בבית בענין כו' משיסתום הגולל או משיצא כו' כצ"ל. עוד שם דאף הרמב"ן שכ' דהירו' פליג הוא לפי שס"ל דמיירי בכ"ג כו' כצ"ל:

שם מיהו היכא דהתחילו למנות בשוה והלך גה"ב לביה"ק ולא חזר כלל מזה לא הוזכר בדברי הרמב"ן כו'. ולולי ד"ק נראה פשוט כיון דלשי' העיקר תלוי אם הם הכל מונין מנין אחד. ואפי' לא הי' הגדול בתחילה כשבא הקרוב. כיון שבא לבסוף והוא מונה

מונה עמהם גם הבא נגרר אחריהם. ה"נ כיון שהי' הגדול בתחילה ומונה עמהם מנין אחד אע"ג דהלך לבסוף חשוב כמו דאיתא וגם הבא נגרר אחריהם דהכל תלוי אם הוא מנין אחד. וכן מורין כל דברי הרמב"ן באריכות בב"י ע"ש:

ס"ח וכן אם הי' במקום רחוק אפי' בא ביום שני מונה לעצמו. כבר הבאתי דבה"ג פסק בהלך גה"ב לביה"ק גם לדידן מחלקינן בין בא בגו תלתא. דס"ל דבזה מחלקינן אפי' לר"ש. לבין בא ביום ג' או לא. ובהא דמסיק שם כי הא דא"ר לבני הצלפוני דאתא בגו תלתא לימני בהדייכו דמשמע דאיירי בכל הבאים פירשו התו משמו דהיינו בבא ממקום רחוק ולר"ש דמיקל בבא ממקום קרוב אפי' ביום ז'. מיקל גם בממקום רחוק בתוך ג'. ועב"י דהרי"ך גיאות הקשה עליו דמקום רחוק מאן דכר שמי'. ואפשר בשי' הבה"ג דידוע לו דעיר הצלפוני הוה רחוק מסורא אתרי' דרב כדאיתא בתענית כ"א ובב"ד והי' שם אנשים שהי' להם קרובים בהצלפוני. וא"ל דאתא בגו תלתא לימני בהדייהו. והנה הטור סוהס"י הביא דברי רב נטרונאי גאון דהיקל יותר דאפי' הי' במקום רחוק אם ביום הג' נכנס למקום קרוב. אפי' לא בא אל האבילים אלא ביום ז'. מונה עמהם. והיינו עפ"י שי' הבה"ג דבממקום רחוק מהני תוך ג'. ועפי"ז הוסיף להקל דכשנכנס בתוך ג' למקום קרוב תו הוה כהי' בתחילה במקום קרוב. ואף שכ' עליו הטור ול"נ ועב"י שם מה שהקשו עליו. לפמש"כ אין שום קושי'. דודאי לרבנן אין חילוק. אבל לדידן דקיי"ל כר"ש שפיר יש להקל גם בזה כנ"ל בשי' הבה"ג. והיכי דיש צד קולא אפשר דבא ביום ג' יש לצרף דעת הבה"ג ור"נ להקל:

סימן שעו ס"ג והיינו באדם שאין לו קרובים כו' אבל יש בשום מקום כו' היינו כשכאן אין קרובים. אבל כשיש כאן קרובים ודאי דמצוה להתפלל כאן וכן משמע לשון הרב בסי' שפ"ד אפילו באדם שאין לו קרובים ולזה כיון הש"ך שכ' לע"ש:

ס"ד בהגה ובמדינות אלו לא נהגו לישב כ"א ג"פ כו'. ואע"ג דבב"ב (ד"ק) תניא ז"פ הא אמר שם דתליא במנהגא והיכי דלא נהגו אין עושין כלל. וא"כ ה"נ אם נהגו בג' הוה מנהגא:

שם ואם נקבר סמוך לשבת עושין כן בשבת. שם בב"ב א"ל א"כ אף בשבת מותר לעשות כן. ומסיק בנקבר סמוך לביה"ש ע"ש:

סוהס"י בהגה ומי שיודע להתפלל יתפלל. בד"מ מבואר מתשובת הר"י מקורביל דהמתפלל כבר נטל חלקו ואין לו זכות בקדיש והעולם טועין בזה לגזול הקטנים שוב ראיתי שיסוד מנהגם מדברי הגאון בעל דה"ח בסוף הלכות קדיש שכ' דכשאינו יכול השני להתפלל לא אבד המתפלל חלקו בקדיש ע"ש אבל דברי הד"מ מפורש להיפוך גם סברתו אינה מכרחת לענ"ד לפ"מ שהסכימו האחרונים כהכ"י גבי בן ל' על אביו ובן יב"ח על אמו אין לו חלק עוד בקדיש תהלים משום דזכרון א' עולה לשניהם ואף שנטלו בשביל זכות בן ל' מ"מ כבר יצא וכ"ש כאן שכבר יצא בתפילה דעדיפא:

ש"ך סק"ח ולפי"ז לדידן דבן ל' עדיף (מי"צ) אם יש בן ל' עם קטן תוך ז'. יש לו קדיש אחד. פירוש ק"ו מי"צ שכ' המנהגים דיש לו קדיש אחד עם בן ז'. ולכאורה לפמש"כ בעצמו בסק"י דאע"ג דבן ל' עדיף מי"צ. לענין קדיש א' ודאי י"צ עדיף ע"ש. א"כ אין ראי' ממה שיש לי"צ קדיש א' עם בן ז'. שיהיה גם לבן ל'. דהא גם לי"צ אין לו אלא קדיש א'. ובאחד הרי גם לדידן י"צ עדיף ושפיר י"ל דלבן ל' אין קדיש כלל וצ"ע. ועמ"א סקל"ב:

סימן שעח ס"א אבל בסעודה שני' מותר דאע"ג דלישנא דר"י יום ראשון כ' הרא"ש דהיא סעודה הראשונה וה"ר מפסחים יומא קמא לא תלושי לי בחלבא. ויש ראי' גם מרים כתובות גבי ברכת חתנים יומא קמא אמר לכולהו והסכמת הפו' שם ג"כ דווקא סעודה ראשונה וע' ב"ש סס"ב ודו"ק:

שם ויכול להאכיל את חבירו בימי אבלו וחבירו יחזור ויאכילנו בימי אבלו ובש"ך דאפי' הם אבילים כאחד יכול להחליף סעודתו עם חבירו. והנה יש ראי' לפירושו מפירוש הר"ן ריש מגילה גבי סעודת פורים מיחלפי סעודתיי' דפירש ג"כ אפי' באותה סעודה גופי' יכולים להחליף זה עם זה ויוצאים ידי ש"מ וכ"ה באו"ח סתרצ"ה ע"ש:

ש"ך סקי"א הביא דברי הב"י וד"מ דמברין בשבת. ולכאו' צ"ע מ"ש מיו"ט דאין מברין כמש"כ בסת"א בשם הרמב"ם. ואפשר דבאמת נכון דברי הב"י דלא שייך בזה אבילות בפרהסיא וכן משמע לענ"ד מהירו' בסי"ג דבשבת פרים כאורחא משמע דהוא בסעודת הבראה והא דאין מברין ביו"ט י"ל דאינו אלא כדי שלא ירגיל ההספד כשאר מילי דמתני'. וא"כ י"ל דדווקא ביו"ט דמשכחת אבילות במת לפניו וקברוהו ע"י עכו"ם כאורחא. אבל בשבת דאין התחלת אבילות כאורחא בשבת. אלא באין מת לפניו ע"י שמועה קרובה או בנתייאשו. לא שכיחא בזה להרגיל ההספד. ואוקמה אדינא וצ"ע:

סימן שעט ס"א ברכת המזון בבית אבל כו' הש"ך העתיק מהב"י לומר שלש הטבות ולענ"ד משמעות המחבר והרב אינו כן אלא כנוסח הטור. ובאמת כ"ה שם לשון התו' בלי שום שינוי. ומה שהקשה הב"י דלא יצא בזה ברכת הטו"מ לענ"ד אין הכרח כ"כ. דהרי ר"ע סבר שם דעוקרין אותה לגמרי בבית אבל. אלא אומרים דיין אמת כו'. אלא דת"ק פליג דאומרים גם הטו"מ אבל שפיר י"ל דגם לדידי' סגי בהזכרת הטו"מ לחוד והכי קיי"ל לדידן:

שם בהגה לוקח נפשות במשפט. ע"ש בתו' דבה"ג הקשה ע"ז דהא קיי"ל יש מיתה בלא חטא וסיימו דאין למוחקו בשביל כך ונראה בכוונתם דאע"ג דמת בלא חטא ודאי לא עביד קוב"ה בלא דינא ובודאי כמשפט הוא. והא דכתיב קרא ויש נספה בלא משפט. אינו אלא שלא הביאו עליו המשפט מן השמים. אלא הוא עצמו הביא המשפט עליו. דאיתרע מזלא שהביא עצמו לידי סכנה. כדאמרינן בריש תגיגה ופשפשו במעשיו כדאמרינן בסו"פ ב"מ ע"ש:

סימן שפ ס"א בהגה וכל איסורי אבילות בין ביום ובין בלילה. לענ"ד יש להקשות ע"ז מסוגי' דר"פ א"מ דבעי למפשט דמנודה אסור בעשיית מלאכה מבריי' דתניא גבי תענית ציבור כשאמרו אסור בעשיית מלאכה ביום אסור ובלילה מותר כו' וכן אתה מוצא באבל ומנודה מאי לאו אמלאכה ודאי לה. והיכי ס"ד דאמלאכה דא"כ למה אמרו וכן אתה מוצא באבל דהא אבל אסור גם בלילה. ואולי דמפרש בעני לאחר ג"י דעושה בצינעא והיינו דמותר בלילה ואסור ביום וצ"ע:

ס"ב ג"י הראשונים אסור במלאכה אפי' עני הגר"א הביא דברי התה"א דפליגי בירו' דבריי' קמייתא סבר שני ימים. וב"ק סבר ג"י. וש"ס דילן כב"ק. וכ"ה בהרא"ש וג"י. והנה החכ"א הבין דפלוגתיי' אם אמרינן מקצת היום ככולו בשלישי. ולפ"ז אסור כל היום ג' ע"ש. ולענ"ד לפי מש"כ הראב"ד בטעם דב"ק משום דשלשה לבכי ואסור לו להסיח דעתו למלאכה. בודאי דג' לבכי דבבריי' הוה דומיא דז' להספד דקיי"ל לדידן כא"ש דמקצת היום ככולו. וה"נ ג' לבכי ולאחר שעבר מקצת היום שרי. ופלוגתיי' פשוט דלת"ק שאמר שני ימים היינו נמי מקצת יום שני. ולא אסר אלא כל יום ראשון ומקצת הב' כדקיי"ל לדידן בתפילין. ולב"ק אסור עד מקצת ג'. אבל לאחר מקצת היום מותר. ואע"ג דאמרינן בדי"ט לתנא דמתני' דהקובר מתו ג"י קודם הרגל דהכ"מ דאסור ברחיצה עד הערב ולא אמרינן שם מקצת היום ככולו. התם לא שייך כלל מקצת היום כיון דמדינא הוא צריך ז"י. אלא דהרגל מבטל. ואינו מבטל אלא בערב. וכ"כ שם התו' בשם הבה"ג דאפי' בכולהו לבר משביעי ה"ה אסור עד הערב. אבל כל מה שמקילין בלאחר ג"י. שפיר הוה גם בג' מקצת היום ככולו וצ"ע:

שם מכאן ואילך עושה בצנעא נראה דאם אינו יכול לעשות בצנעא יכול לעשות בפרהסיא אלא דלכתחלה צריך לעשות בצנעא. וראי' מסופ"ב גבי חוה"מ דתנן דמכנים פירותי' בצנעא ואמרינן דר"י הו"ל כשורי בדברא עיילינהו ביממא א"ל אביי והא אנן תנן בצנעא א"ל צנעא דהני יממא דבליליא בעי גברי יתירי ומדוכרא דנורא והוה פרסום יתירה. ואי היכי דתנן צנעא הוה דווקא לעיכובא.

א"כ מאי הוה דבלילה הוה פרסומא טפי מ"מ כיון דא"א בצנעא אסור. וע"כ דלא תניא אלא צנעא שאפשר. אבל א"א מותר בפרהסיא. וכבר כ' הרא"ש בפ"ב דיותר יש להחמיר במלאכת חוה"מ מאבל ע"ש. וא"כ כ"ש דבאבל אין להחמיר בא"א כן הי' נראה ברור. אלא שצ"ע דהטור נחית להשמיענו דבתחילה אינו עושה אלא מלאכה של ערא' ואם א"א עושה אפי' אומנות ולא השמיענו דאם א"א עושה אפי' בפרהסיא וצ"ע:

ס"ה דבר האבד מותר לאבל לעשות ע"י אחרים שי' כהאוסרים ע"י עצמו אפי' א"א אלא ע"י והוא שי' הרי"ף והרמב"ם ומהר"מ והנה השמיט הרי"ף מימרא דרשב"ג דהי' ספר לרבים והגיע הרגל ואין שם אומן אלא הוא מותר וכ' ע"ז הראב"ד דלמה השמיטה הא ליכא מאן דפליג עלה ולכאו' נראה בפשי' דרשב"ג לשי' דמתיר דבר האבד אפי' ע"י עצמו אבל הרי"ף דלא פסק כן והסכים לזה הראב"ד שם א"כ ה"נ משום כבוד רבים לא עדיף מדבר האבד וע"י עצמו אסור ובאמת בא"ר משמע דת"ק פליג ולא התיר אלא נחתום לרבים דיש בו חיי נפש ורשב"ג מוסיף ספר ע"ש והובא בב"י:

שם בהגה וי"א דאם לא יוכל לעשות עי"א מותר בעצמו. והנה יש לחקור בדבר האבד לאחר אי שרי אבל לעשות כשאין שם אומן אלא הוא. ולשי' הראשונה ודאי אסור. אבל שי' זו צ"ע. ומחוה"מ דהכל מותרים לעשות מלאכת דבר האבד אפי' של אחרים אין ראי' כמו שכ' הרא"ש בשי' הרי"ף דהא דאסור בעצמו ואינו דומה לחוה"מ משום דהתם הוא איסור לכו"ע. וכיון דבשביל דבר האבד הותר הרי מותר לכו"ע. אבל הכא אין איסור אלא על האבל. פי' והרי עפ"י רוב יכול לעשות ע"י אחר. ומשום מלתא דל"ש דאין אחר לא התירו. וא"כ אף לשי' זו דמלאכת עצמו בדבר האבד מותר גם ע"י עצמו. י"ל דג"כ דווקא לדידי' גופי' אבל לא של אחרים. ומספר לרבים אין ראי' לא לאיסור ולא להיתר. דהתם הא לדידי' גופי' לא שרי להסתפר בימי אבלו בשביל כבוד המועד. אלא דצורך רבים שאני ופליגי בזה ולא שייך הכא כלל. ולכאורה יש ראי' מהא דכ' הא"ח הובא בבה"ב סשפ"ד דמלמד תינוקות שרי ללמוד בימי אבלו דהוה דבר האבד הובא בש"ך שם. וש"מ דבשביל דבר האבד דידהו שרי לאבל. אבל אין ראי' משם דהתם קיי"ל בכ"ד דלא מכל אדם זוכה ללמוד ע' לעיל בסשע"ג. א"כ הוה תמיד דווקא הוא. וא"כ הוה כמו בחוה"מ דשרי לכולהו עלמא כנ"ל. ומה"ט אין ראי' מהא דסש"ך ס"ב גבי ישב להתגלח ואירע אבל להמגלח דמותר לגמור בשביל כבוד המתגלח. דהתם באמצע הגלוח ודאי ג"כ א"א לחזור על אחר. ואע"ג דכ' שם דווקא בדליכא ספר אחר במתא. ודאי היינו שיוכל לבא תיכף לגמור וזה ודאי לא שכיח וחשוב כחוה"מ דליכא לעולם אחר דשרי גם לאחרינא וכמש"כ. אבל בל"ה אפשר דאין להתיר דאפשר דבזה מודים לשי' הרי"ף דע"י עצמו אסור. ומיהו במלאכת אחרים בידו. והוא דבר האבד להבעה"ב. ואפשר לעשות עי"א. בזה ודאי שרי לכו"ע משום פסידא דבעה"ב. וזהו דברי הרב בסי"ז שכ' ואם הוא דבר האבד יעשה עי"א. והיינו דבר האבד להבעה"ב. דאם להאבל ע"כ לא שמענו דשרי. אבל לעשות דבר האבד עי"א. דזהו מפורש בס"ה דינא דבריי' לכו"ע. אלא כוונתו דהוה אבד לבעה"ב וכן הוא משמעות הדברים בפירוש. ולפ"ז משמע קצת מדבריו דהא א"א עי"א. ע"י אבל עצמו לא שרי משום אבד לאחרינא. אף שהותר גם להאבל בדבר האבד של אבל עצמו וצ"ע:

ס"ח אי מסיק זוזי. ס"ט אם יש לו דין. שני סעיפים האלו הועתקו מדין חוה"מ. וס"ח הוא מימרא דר"א סופ"ק. ומזה דקדקו הגאונים הך דס"ט. וזה שכ' הטור ומכאן הורו הגאונים כו' והב"י לא עמד ע"ז ול"י כוונתו:

סט"ו חמור וספינה ביד אחרים למחצה כו' הב"י הביא דברי הרמב"ן שכ' שיש פנים לאסור מהא דע"ז מרחץ לאו לאריסותא קעביד. משמע דזה הוא ודאי דהו"ל למישרי הכא דאדעתי' דנפשי' עביד אלא דלא עבידא להכי. וצ"ע דהתם מרחץ מושכרת ג"כ אסור דגזרינן שהוא כשכיר יום אצלו. אבל הכא דחמור וספינה מושכרת שרי למה נאסר באריסות. ונראה דתלי בשני השי' דס"כ גבי קבל שדהו לחרוש. דלשי' האוסרים שם אע"ג דאריסות שרי. י"ל דגם כאן אסור אף דשכירות שרי. וע' מה שכתבתי שם:

סט"ז הי' מושכר לאחרים כו' ובהגה וע"י אחרים יעשה. והש"ך השיג ע"ז דהרא"ש דימה זה לעני המתפרנס מן הצדקה משמע דאפי' ע"י אחר אסור. ולכאו' לא ידעתי לו הפשי' הזה דבעני אסור עי"א. דהרי הראב"ד דקדק מהא דעני. דדבר האבד אסור ע"י עצמו. דאי ל"ה למה אסור לעשות לעני דאין לך דבר האבד גדול מזה. וא"כ פשי' דלשי' שרי עני עי"א. ואין האיסור אלא עי"ע. ואף שהרא"ש נדחק לדחות דהתם אפשר להתפרנס מן הצדקה. מ"מ אפשר דבשביל זה לא אסר התם אלא ע"י עצמו אף דלשי' בדבר האבד שרי גם עי"ע. אבל עי"א גם להרא"ש שרי דחשוב כדבר האבד לענין זה. וראיתי בק"נ שכ' ראי' מסי"ב דרשאי ארים לעשות עי"א משום שאין השדה שלו. וזה אינו מוכרח דע"כ דמלאכת מטלטלין גרע בזה משדה שהיא ידוע על שם בעליו שאינה של האבל. אבל מטלטלין יסבורו שהוא מלאכת האבל. תדע דהרי מלאכת אחרים בידו בסי"ז לא התיר הרב עי"א אלא במקום דבר האבד. והא שרי הכא בשדה אפי' בסתם וע"כ כמש"כ הש"ך סקי"ט דמוחכר ומושכר שאני. ועכ"פ ודאי אין ראי' משדה. ומיהו נראה דבעושה האחר שלא בבית האבל. ודאי שרי לכו"ע. דזה ל"ג ממלאכתו של עצמו ביד אחרים דבבית האחר מותר בסי"ח. אע"ג שהיא באמת שלו. ואף דהתם הוא משום קבולת. ל"ג הכא שהוא באמת מלאכת אחרים ודו"ק:

ס"כ אם קבלו לחרוש שדהו ולזרוע כו' ויש מש"א בחידושי רע"א תמה דהרי קבלנות מותר בסי"א והוא מבריי' לכו"ע ומשמעות דברי הרמב"ן בטור וב"י דקבלנות דשם היינו דווקא על כל משך זמן גידול התבואה כעין ארים. ואין החילוק אלא שהארים נוטל חצי או שליש. וזה נוטל דבר קצוב בשכרו. וכ"ה פרש"י בהדיא. אבל קבל עליו חרישה בעלמא בקבלנות זה לא עדיף מקבלנות דבית דאסור וכן מפורש בהלכות שבת סרמ"ד דאע"ג דארים מותר (ומסתמא כמו כן קבלן בדבר קצוב כדהכא) אבל שכר לקצור שדהו בקבלנות אסור דכיון דאינו לאריסות כדרכו יסבורו ג"כ שהוא שכיר יום וכן הסכימו שם כל האחרונים כהאוסרים ע"ש:

סכ"א שותפין חנוונין שאירע אבל לאחד נועלין חנותן שלא יעשו בפרהסיא כו'. הש"ך הקשה ע"ז דמשמע דלשי' הרי"ף אסור אפי' בצנעא ותמה על דברי הבה"ב ע"ש. ולא ראה דברי הכ"מ שכ' בפירוש דנועלין חנותן היינו פרהסיא דווקא והביאו המהרל"ח וכן כ' הק"נ דכן הוא גם כוונת הרא"ש וכ"ה באמת משמעות המשך דברי הרא"ש שהראב"ד יישב זה שהביאו הירו' דבאמת אינו אוסר אלא פרהסיא. וכ"נ לי ראי' מסופ"ב דמתני' מתיר למוכרי פירות בצנעא. ותני בבריי' דחנות ברה"ר פותח אחת ונועל אחת הרי דחנות כדרכו חשוב פרהסיא ודו"ק. ומה שהשמיט הא דאד"ח כ' הב"י דפשי' דהוא פרהסיא ולולי שאיני כדאי נראה יותר כמש"כ בסקנ"ב דס"ל כר"א שם דלי"ל הא דאד"ח מדמתמה עליו וכן בחמור וספינה מושכר לא חילקו כלל דבאד"ח אסור ויש לדחות וצ"ע:

סימן שפא ס"א בהגה נהגו לאסור רחיצה כל ל' עט"ז בשם הרש"ל דהטעם דילמא אתי לגלח והקשה עליו דא"כ בחוה"מ דאסור לגלח יהי' אסור לרחוץ ותי' דרבים מדכרי אהדדי וכמו באלונטית בשבת ובאמת כבר כ' במ"א דע"כ כלל זה דרבים מדכרי. הוא אינו כלל גמור בכ"מ. דא"כ כל מקום דגזרו בכה"ג יהי' מותר ברבים ולא משמע כן בכ"ד ובריש פסחים גבי גודשין לפני העומר גזירה דילמא אתי למיכל. וע' מג"א סרע"ה סק"ה בשם המהרי"ל ודו"ק. ולולי ד"ק איני רואה בזה קושי' כלל. דהא באמת כל המלאכות שהוא לצורך המועד שרי במועד ועיקר האיסור בגלוח אינו אלא כדי שלא יכנוס למועד כשהוא מנוול ויגלח קודם מועד וא"כ כיון שאסרו במתכוין לגלח הרי לא יכנוס למועד כשהוא מנוול. ומה שיתגלח בשוגג אינו שום איסור. אבל כאן גילוח האבל הוא איסור בעצמו מאסמכתא דקרא דראשיכם לא

תפרעו ואיכא למיגזר שמא יעבור אפי' בשוגג וזה נכון. ובפ"ת רצה להתיר עפ"י סברת הט"ז באבל שבטל הרגל גזירת שבעה. וה"ה בן ל' ברגל דזה מותר לרחוץ בחוה"מ דהא ליכא למיחש לשמא יגלח דרבים מדכרי אהדדי. ולפמש"כ אין שום יסוד לזה. ובסב"י כתבתי דיש בזה סברא להתיר עפ"י מש"א ביומא י"ד דר"י אסר כה"ג אונן לעבוד גזירה דילמא אתי למיכל. אבל ביוה"כ דכו"ע לא אכלי ל"ג. וה"ב כיון דכו"ע אין מגלחין אפשר דל"ג ועי' משכ"ש:

ס"ן אשת איש מותרת בכיחול ופירכוס אחר ז' ועסש"ן דיש מתירין גם תספורת. ונראה מכאן סייעתא לשי' הרמב"ם דסבירא ליה דאשה אינה מצווה לטמא. וע' במנין המצות שלו שכ' דמצוות איבול הוא ג"כ ממצוה זו. וא"כ גם באבילות אין באשה סמך מדאוריי' ומשו"ה מקילין בה. וע' מש"כ בסשע"ג. ומיהו י"ל גם לכו"ע דהא אבילות הוא משום כבוד המת כדמוכח דבמאבד עצמו אין מתאבלין עליו ואיתא בא"ר כל שהוא משום כבוד המת אינו נוהג. וא"כ באשת איש שרשות בעלה עלי' לא עדיפא מכבוד האב דאו' דהיא פטורה כ"ש באבילות דרבנן וכ"ש קרובים דאין לחייבה בדברים שתתגנה על בעלה ודו"ק:

סימן שפג ס"ב כנסה לחופה והתחילו ימי המשתה ומת לו מת מותר להתייחד כו' ואם לא בעל אסור לכאו' יש להבין דהא כל עיקר החילוק דלא בעל הוא ממה דמסיק ר"א אליבא דרמב"י דוכן שפרסה אשתו נדה הוא בלא בעל. ואבילות דהתם בבריי' היינו לפי דאקילו בי' רבנן. וא"כ כיון דמבואר בכל הסימן דאבילות חמירא לי' מנדה ובאבילות מותר מזיגת הכוס ואפי' לישן עמה במטה וכ"מ דאסור בנדה. הכא באבילות מקילינן. א"כ לכאורה אין ללמוד ממה שהחמירו בלא בעל בנדה. להחמיר גם באבילות דלא אקילו גבי' אפי' בלא בעל. דהא י"ל דלא החמירו בזה אלא בנדה דקילא לי' ולא באבילות דחמירא. וצ"ל דכיון דסתמא קתני וכן שפרסה אשתו נדה בלא בעל. משמע נמי ודאי דגם בחתן הוא נמי כן אפי' בלא בעל. אלא דהתם דאקילו הוא אפי' בבעל. וכמו דאיירי בריי'. ובנדה הוה וכן בלא בעל דווקא. ועכ"פ משמעו' הבריי' דגם בחתן דשם הוא גם בלא בעל. ולפ"מ שבארתי לעיל סשמ"ב בהך חתן דבריי' שמת אביו וכנס לחופה. ואירע שלא בעל. בזה לכל השיטות הוה יומי האבילות תחילה ואח"כ ימי המשתה ע"ש. וא"כ גם התם לא אקילו בי' הוא לכל השי' דלשי' הגאונים אין החופה קילא כלל. ולשי' הרא"ש לא מיקרי אקילו אלא בשדחה ימי האבילות ואף שהעשיית החופה הוה קולא להרא"ש. בארתי שם דזה אינה קולא באבילות אלא באנינות ע"ש. וא"כ הרי בהדיא דאפי' באבילות דלא אקילו כ"ז שלא בעל אסור להתייחד ודו"ק:

שם כל ימי האבל פירוש עד אחר כלות כל ימי האבילות. דגם בימי המשתה נוהג אבילות בדברים שבצנעא כמפורש בסוגי' ע"ש:

סימן שפד ס"א בהגה או ידרוש בעצמו ונרשם מרדכי. והוא תמוה דבהדיא כ' הד"מ א' בשם המרדכי להיפוך דכ"ש דאסור בעצמו. וע"כ הא דתני שם ובלבד שלא יעמיד מתורגמן היינו דלא איירי ע"י עצמו דזה אין דרך כלל. אלא דגם במתורגמן קמ"ל שלא יהי' המתורגמן עליו אלא ע"י אחר. וכן משמעות הש"ס בהדיא אלא היכי עביד כדתניא דאומר לאחד משמע בהדיא דליכא אנפי אחרינא אלא בכה"ג. והא דדריש ר"י כל היום הוה ודאי נמי בכה"ג. ועיינתי בבהג"ו וראיתי שהוא הגי' מקום הגהת הרב בכאן. וכ' כמפורש בבריי' במעשה דר"י וכן משמעות האשרי. ושגה בזה שלא ראה דברי הד"מ וברא"ש אין שום ראי' דלא העתיק אלא לשון הש"ס. ומעשה דר"י הוה עי"א. ומקום הגה זו צריך לקובעה אחר שלא יעמיד מתורגמן או ידרוש בעצמו. כמו שהוא בספרים הישנים דהיינו דבעצמו ג"כ אסור וז"ב:

ש"ך סק"ג והב"ח תמה כו' ולק"מ דהכא לא איירי בשבת כו'. ולענ"ד כוונת הב"ח ע"פ מש"א בגיטין דנ"ט דבקריאת התורה בב' וה' רשאי הכהן לכבד לגדול לקרות ראשון ואין בו אפי' משום ד"ש. וא"כ ע"כ לא איירי בהא דפשי' דאין כהן אבל קורא דהרי יכול לקרות אחר. וע"כ דאיירי בשבת דאינו רשאי לכבד לאחר ואפ"ה כשהוא אבל אינו קורא. ושפיר הקשה הב"ח דמוכח כאן דהכהן אינו קורא אפי' בשבת וצ"ע:

סימן שפה ס"ד מתה אשתו ונשא אשה אחרת אינו נכנס לביתו לדבר עמו תנחומין כו'. לא נשא מדבר עמו תנחומין עד שיעבור ג"ר. לענ"ד יש בזה מקום עיון גדול דהא מבואר לקמן סשצ"ד דאע"ג דאסור לישא עד ג"ר. מ"מ מותר לכנוס לבית המשתה לאל"י. וכיון דרשאי בשמחה פשי' דרשאי בשאלת שלום. והרי מבואר בכל הסימן דבכ"מ שיש ש"ש אין תנחומין. ובאמת התו' כ' בסוגי' דאיירי דנשא בתוך ל"י כגון דאין לו בנים או שיש לו בנים קטנים. והיינו משום דס"ל בפשי' דלאל"י אפי' לא נשא אינו מדבר עמו תנחומין כשאר קרובים. וע"כ דהכא בתוך ל"י. ודין זה הוא מהרמב"ן. והוא לשי' בטור שם דס"ל דבתוך ל' לעולם אסור נשואין. וכ' דהא דתניא אין לו בנים כו' נושא לאלתר היינו בתוך ג"ר. אבל בתוך ל' לעולם אסור. (ועב"י שם שכ' על דברי הרמב"ן שהקשה על הרמב"ם שם די"ל באין לו בנים ופשוט דהרמב"ן לשי') והוצרך לפרש דבלא נשא אפי' לאל"י מדבר עמו תנחומין ולדידי' באמת הוה"ד דליכא ש"ש ואסור בשמחה. אבל לדידן משמע דגם באשתו לכל אלו הדברים אינו אלא כשאר קרובים ל"י וצע"ג:

ט"ז סק"א בשם הב"ח בשם ר"י תוך ל' אינו יכול להזמין ולא להזמן לא מצאתי זה בב"ח לא בסי"ז ולא בסשצ"א. ולכאו' ה"ז דין שמחות מריעות שבסשצ"א אריסותא או פרענותא:

סימן שפו ס"א שיכסה ראשו בטלית ויחזור קצתו על פיו. היינו כעטיפת ישמעאלים וכשמואל. ולכאורה הי' לנו לפסוק באבילות כרב דמיקל. דאי"צ עטיפת ישמעאלים. ואפשר דיש בזה תרי קולי דסתרי אהדדי כמו שאבאר. ובכה"ג גם באבל אין מקילין וכמשמעות הפו' בסשע"ד. ומשו"ה פסקו תרויי' לחומרא. דהנה מבואר בסוגיא דלרב דאי"צ עטיפת ישמעאלים רשאי בעטיפת הראש בשבת אף דאינו נוהג אבילות פרהסיא זה אינו פרהסיא (והיינו לרב לשי' דס"ל בדברים שבצנעה בשבת רשות. אבל לדידן קיי"ל בדברים שבצנעה נוהג וחובה) א"כ חייב לדידן לעטוף ראשו בשבת. וא"כ אם נילך לקולא בחול. דסגי גם באינה כע"י. ונילך לקולא גם בשבת כשמואל דכל שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה. וכע"י הוה פרהסיא. ואסור בשבת. ושלא כע"י ל"מ מידי ואי"צ כלום. הוה תרי קולי דסתרי אהדדי. ומשו"ה ע"כ נחמיר בשניהם וזה נכון לכאו'. אבל התו' כ' בסוגי' דיש לפסוק כרב דרו"ש הלכה כרב באיסורי. וראיתי בביהגר"א בס"ת דכ' דר"י דאמר שם דמנעלים ברגליו מנעלים מוכיחין עליו. משמע הא ל"ה אסור עטיפה. וש"מ דס"ל כשמואל דע"י בעי והוה בפרהסיא. דלרב אי"צ הוכחה ע"ש. וזה יש לדחות לפמש"כ שם הש"ך סק"ג בשם הגהמי"י דהיכי דמנעלים מוכיחין אי"צ אפי' להחזיר קרע לאחוריו ע"ש. א"כ י"ל דר"י על חז"ק קאי ובעטיפה באמת לא צריך הוכחה כרב. ומיהו יל"ד מדרב יוסף דאשכחי' אביי דפרים סודרא אריש ופירש"י דהיינו עטיפה. ופריך לי' אביי לא סבר מר אין אבילות בשבת. וכן א"ר שם מטייל באונקלי בתוך ביתו בצנעא. אבל בפרהסיא לא. וע"כ דס"ל כשמואל דצריך ע"י. ולשי' התוס' צריך לדחוק דהיינו אם עושה כע"י לחומרא בעלמא ואין ראי' דהוא מדינא וצ"ע:

סימן שפז אבל כל היום אינו יושב אפי' על מטה כפוי' אלא ע"ג קרקע. וכן המנחמין אינן רשאין לישב אלא ע"ג קרקע. הגר"א הביא מדברי התה"א מהירו' דאפי' ע"ג ספסל רשאי לישב כל היום אלא דברבים אסור ע"ש. ולולי ד"ק נראה דגם דעת הטו"מ כן. דהא דכ' דכל היום אסור. היינו דמסתמא כה"י יש מנחמין אצלו. והרי הטור הביא ראי' מהא דר"י דאבל אינו יושב אלא ע"ג קרקע. מקרא דוישבו אתו לארץ וכן המנחמין יליף שם מהאי קרא. והכל בשעה שמנחמין אותו וכן המחבר מסיק וכן המנחמין כו' הרי דבהא איירי. והנה הרי"ף והרא"ש לא הביאו אלא מימרא דאין המנחמין רשאין לישב אלא

אלא ע"ג קרקע. אבל הא דאבל לא מייתי. ולענ"ד דבכוונה השמיטוהו. דהא בדכ"א שם גבי קריעה מעומד. בעי למילף מויקס איוב ויקרע. ומסיק דלא ילפינן מיני' דדילמא מילתא יתירה עביד דאלת"ה ויגז ראשו כו'. וא"כ לפי סוגי' שם ודאי דאין ללמוד משם ג"כ לאסור לישב ע"ג קרקע. די"ל נמי דהוא מילתא יתירה. ומשו"ה לא הביאו אלא על המנחמין דבזה ודאי משמעות הקרא דהוא מדינא מדכתיב אתו. והיינו לפי שהוא ישב ע"ג קרקע צריכין הן ג"כ לישב ע"ג קרקע. וכעין דדרשינן ברפ"ג דמגילה ואתה פה עמוד עמדי ע"ש. ובשי' הטו"מ נראה דס"ל דשפיר יש ללמוד כאן גם על האבל דכיון דקרא דווקא לענין המנחמין ה"נ לענין האבל דבשעה שמנחמין אותו דווקא ע"ג קרקע ודו"ק. אמנם שי' הרמב"ם בזה בדרך אחר דהנה הוא פסק כפשטות הסוגי' דע"ג קרקע לא יצא יד"ח. והרא"ש כ' דהיינו בלא כפה מטתו דאינו יוצא ידי כפי'. אבל כשכפה אדרבה הוא מילתא יתירתא. אבל הרמב"ם ס"ל דלא יצא כלל. וצריך לישב על מטה כפוי' דווקא. והא דקרי לי' מילתא יתירתא היינו כיון דאינו יוצא בזה אינו אלא מילתא יתירתא. וחילק בזה בסופ"ד דהיינו ביום ראשון צריך לישב דווקא ע"ג מטה כפוי'. ובשאר הימים רשאי לישב ע"ג קרקע. והראב"ד תמה בזה מאין הוציא חילוק זה וכן תמה בב"י. ולענ"ד שי' פשוט מאוד דהנה הירו' הנ"ל אמר שם דהא דא"י ע"ג קרקע היינו כשלא כפה מטתו. אבל כפה רשאי אפי' ע"ג ספסל. ופריך מכה"ג דמברין אותו על הספסל הא הדיוט לא. ומשני הא ביחיד הא ברבים. והתה"א פירש דברבים היינו דבשעה שהם מנחמין אותו צריך לישב ע"ג קרקע דווקא. כקרא דוישבו אתו לארץ. אבל ראיתי בפר"ח דכ"א גבי הא דמסיק בקרא דדוד וישכב ארצה דהיינו כעין ארצה הביא הירו' בשם ר"י גבי קרא דאיוב וישבו לארץ היינו נמי כעין ארץ והיינו מטה כפוי' דווקא אבל ע"ג קרקע ממש אדרבה לא יצא כנ"ל וכדמסיק בש"ס גבי דוד. ונראה פשוט דמפרש בירו' ביחיד היינו ביום הראשון כדין הבראה דאינו אלא בראשון. וכדפריך בירו' שם מהא דכה"ג כשמברין אותו. שם צריך דווקא מטה כפוי' וברבים היינו שאר הימים דבשאר הימים אפי' ע"ג קרקע או מפץ או ספסל ע"ש היטב. וזהו פשוט כדברי הרמב"ם ודו"ק:

סימן שפח ס"א אבל אסור להניח תפילין ביום ראשון משמע סתימת הדברים דכל שהוא אבילות יום הראשון בין יום מיתה ובין שהוא לאחר יום מיתה. כגון שלא הספיק לקוברו ביום וקברוהו בלילה. אסור למחר שהוא יום ראשון של אבילות להניח תפילין. וכ"כ ממש כל האחרונים והביאו מדברי הרמב"ן שביום שמועה קרובה פסק דאסור בתפילין ובודאי לא עדיף יום שמועה מיום קבורה כדמוכח בפרק טבו"י ע"ש. וראיתי לגדול הדור שהתאמץ לחלוק בזה והוכחתו דהא הרמב"ן כ' דאבילות יום ראשון דאו' מדפטרוהו מתפילין דאו' וא"כ יום קבורה דהוה ודאי דרבנן לא פטר. וחילק מיום שמועה שכבר הניח תפילין באותו היום. ולא שמענו חילוק במצות תפילין בין הניח מקצת היום או לא דכל שעה ודאי הוה מצוה באפי נפשי' וגם משמע דאפי' שמע בלילה אינו מניח כלל למחר וסתמא כיילי יום ראשון אסור בתפילין. ודברי הרמב"ן גבי יום ראשון דאו' כוונתו מדלא פטרוהו אלא בראשון ולא בשני ש"מ דיש לראשון מעלה שיש בו אבילות דאו' ומשו"ה בטלו בו לעולם מצות תפילין בשוא"ת ואפי' היכי דאינו אלא בדרבנן. אבל אי לא הוה לי' עיקר בדאו' לא הוה מבטלינן לעולם מ"ת בשביל אבילות. וכן מוכח בסוגי' דפטר ר"א ג"י ור"י ב"י וקרא לר"א שני ימים. ולר"י יום אחד. וכ' התו' דבשלישי הוה מדרבנן דלא מייתי קרא אלא לב'. וא"כ הא דמייתי קרא ע"כ כמש"כ דכיון דיש קרא לב"י שוב הוסיפו חכמים עוד מקצת ג' אבל אי לא הי' עיקר מדאו' לא היו פוטרין אותו כלל ודו"ק:

שם ואחר שהנץ החמה בשני מותר להניחם. הרי"ף כ' סתמא ומסקנא דיום ראשון אסור. משמע דס"ל דבשני ליכא איסורא כלל. ולכאו' הרי בבריי' תני בהדיא שני ימים אינו מניח ומיום שני מותר ומשמע כמש"כ הרא"ש דמקצת ב' אסור. ולכאו' הי' נראה דכוונת הרי"ף על סוגי' דסוכה דאמר בסתם והנ"מ ביום ראשון משמע דליכא איסור אלא בראשון לבד. אבל מצאתי דבר חריף בחי' הרשב"א. דהתם אמר פטור. וא"כ ודאי לא שייך לומר אלא יום ראשון. דבשני ה"ה חייב בלאחר נץ החמה. אבל במו"ק אמר אסור וגם בשני אסור מקצתו. והביא דהרמב"ן כ' ליישב דברי הרי"ף דהא דאסר בשני היינו בלילה אבל תיכף בעה"ש מותר. ומשו"ה לדידן דלילה לאו זמן תפילין ליכא אלא ראשון. והנה הר"ן לא נתיישב לו בזה דא"כ לא הי' לו גם להבריי' להזכיר שני כלל. ולענ"ד דא"ש דבאמת הא דאסר בלילה של יום השני ותיכף כשהאיר המזרח מותר. אע"ג דלא קיי"ל כריב"ם דלילה סגי למקצת יום. בכל ימי האבילות. (והרמב"ן לשי' דס"ל בכ"ד דסגי לילה למקצת יום כמש"כ הב"י בשמו בסשל"ה). דהכא באמת אין איסור אלא על הלילה. והיינו כדקיי"ל בכל דוכתא דעכ"פ אנינות לילה שאחר יום המיתה. עכ"פ הוה איסור דרבנן גם בקדשים וכה"ג. ומשו"ה כל הלילה ה"ה אסור גם בתפילין. והיינו דלא הוזכר בקרא רק יום מר. דאינו אלא יום אחד. היינו דהלילה שייך ליום הראשון אבל תיכף בעה"ש של יום השני הוא חייב בתפילין וזה נכון. ועכ"פ איכא איסורא בלילה שאחר יום הראשון משום האבילות. אבל בשאר לילות הכא דקיימינן לר"א בבריי'. משמע בהדיא בסנהדרין סו"פ ד"מ דלילה זמן תפילין דהרי אמר להורקנוס בנו שבא לחלוץ תפילין כשחשיכה דאין בזה אלא משום שבות והיינו משום שבת. וע"כ דהא לילה זמן תפילין דאי ל"ה למ"ד לאו ז"ת הרי אמרו במנחות דעובר בעשה וכן קיי"ל לדידן דהלכה דלילה זמן תפילין. אלא דאין מורין להניח. וע' ביצה כ"ט השתא דאמר שמואל אסור ותנא דבי שמואל מותר שמואל הלכה למעשה אתי לאשמעינן דבריי' להלכה. ומימרא דאמוראי להוראה ע"ש. וכן בר"פ השוכר את הפועלים רבי ור"נ סוף משנה רבינא ור"א סוף הוראה. וא"כ אתי שפיר דהרי הבריי' דהיא הלכה ולא הוראה הוצרך לומר דגם בשני אסור. והיינו בלילה. אבל לדידן דאין מורין כן ובכל לילה ג"כ איכא איסורא א"כ סוגית הש"ס והרי"ף דהוא להוראה אין להם להזכיר הלילה כלל. כיון דאין מורין גם בכל לילות להניח תפילין ודו"ק:

סימן שפט ס"א בהגה ונהגו איסור כל ל' בש"ך משום שחששו לשי' ריב"א דאסור כיבום כל ל'. כ"כ הב"י אבל יפה תמה בד"מ דעכ"פ לא עדיף מגיהוץ דמבואר בס"ה דדווקא בלבן וחדש. ובאמת הוא תמוה מאוד להחמיר מה שמפורש בש"ס דאו"ר נהגו בו היתר. ואינו אלא חומרא בעלמא ובמקום צורך קצת יש להקל:

ס"ה ועל אביו ואמו עד שיגיע הרגל אחר ל' ויגערו בו חביריו. הפ"ת בשם תמ"א כ' דל"ד רגל אלא כמש"כ הרא"ש דברגל דרך ללבוש מגוהצין וניכר שהוא מניח בשביל האבילות. וגוערין ללבוש מגוהצין בשביל כבוד הרגל. אבל בתספורת ניכר שהכביד שערו. ולענ"ד דבאמת דכיון דקודם הרגל אינו ניכר כ"כ אין כאן מה לגעור עליו. ולא חשיבא הגערה כלל בגיהוץ קודם הרגל אלא בתספורת. וכן מוכח בהדיא לשון הרמב"ן בסת"ב בטו"מ דגבי גיהוץ דווקא רגל ע"ש היטב:

סימן שצ ס"א המעכב את האכילה אחר שבעה מותר. בש"ך תמה שבב"י פסק כהרמב"ם דאסור כלל. ולכאו' ודאי לא התיר המחבר אלא בשיניו ובשינוי. דהרי מוכח בהדיא בש"ס ובירו' דעכ"פ שפה לא קילא מנטילת צפרנים. והרי לא התיר בצפרנים אלא בשינוי ובודאי בשפה לא עדיף. וא"כ הרי בשינוי מתיר הרמב"ם בתרויי' אפי' בתוך ז'. אלא שהמחבר החמיר כאן בשפה בתוך ז' והוא עפ"י דברי התו' בסוגי' שכ' דנראה דהך דשפה אחר ז' ע"ש וזה נכון:

ס"ז ואשה לצורך טבילתה תטול צפרני' ע"י עכו"ם. ובהגה ול"ד דהוה"ד ע"י ישראלית. והש"ך חולק עליו דאינו בשביל שינוי. דא"כ יהי' מותר גם לאיש. אלא דאינו בשביל שינוי אלא דאמירה לעכו"ם בכל האיסורי' האיסור רק מדרבנן ובאשה משום מצוה מותר. ולולי ד"ק אם אין כאן שינוי א"כ האיסור על האדם עצמו שלא יתגלח צפורניו. ובודאי אין לחלק בזה בין ע"י עצמו או ע"י אחר ומה מהני קולא דאמירה לעכו"ם וע"כ ע"י אחר הוה כבשינוי

דהוה שינוי ושרי לכו"ע. אלא דכבר מבואר בהמצניע דבנוטל צפרניו בכלי אפי' ע"י אחר הוה מלאכה וחייב בשבת. ולא הוה שינוי גמור. אלא דלר"א אמרינן שם דאע"ג דס"ל דאפי' ביד חייב אבל בחבירו בידו פטור. וא"כ משמע דהוה"ד גם בכלי הוה שינוי קצת מיהו. משו"ה באשה לצורך מצוה שרי גם בשינוי קצת בזה. אבל באיש אסור ועכ"פ אין לחלק בין עכו"ם לישראל. וגם לפי דבריו נ"ל דהא באבילות בדבר האבד שרינן עי"א וי"ל דה"נ משום מצוה ל"ג מדבר האבד. והט"ז הקשה להיפוך דיהי' מותר אפי' ע"י עצמה דהא אפי' נטילת שער התיר המחבר לאשה אחר ז' כ"ש צפורנים. וג"ז לא קשה דהתם לא התיר אלא משום דלא תתגנה על בעלה. והכא בצפורנים לטבילה רגילין הנשים להחמיר הרבה מה שאינו מן הדין אלא משום חומרא. וליכא בזה משום שלא תתגנה. אלא לצורך מצוה ולא התירו לה אלא ע"י שינוי וכן מצינו בהלכות שבת סרע"ו דיותר התירו להקל מה שהוא לצורך הגוף מלצורך מצוה ע"ש. ומה שהקשה ממוהל דמותר לתקן צפרניו איני רואה בזה קושי' כלל. דהתם הוה לצורך מצות מילה דאו' ושרי אפי' תוך ז' ובודאי אין כח באבילות לדחות מצות מילה שדוחה שבת:

סימן שצא ס"ב בהגה משיא יתום ויתומה ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה מותר לאכול שם לאחר ל'. כ"כ הראב"ד הביאו הרא"ש. ופשוט דאין הכוונה שיתבטלו הנשואין דא"כ יתום ויתומה מסתמא הוה לא קיים פו"ר. כמש"כ גבי מת אביו של חתן דמסתמא היינו בבחור שלא קיים מדצריך לאחר. ובודאי דה"נ היינו דלא קיים. וא"כ הרי התירו בלא קיים אפי' בתוך ל' בסשצ"ב ואפי' במת אחות המשודכת מתירין גם לה משום פו"ר דידי'. וה"נ יש להתיר משום פו"ר דידהו. ואף דכ' התם שהוא משום שיש גם פסידא של הסעודה כבר כ' שם הט"ז דמדינא אי"צ דווקא פסידא. ועוד דהכא דיתבטל לגמרי ודאי עדיף מפסידא ודו"ק. אבל פשוט דהכוונה שיתבטל המעשה של השמחה זו. וכללא הוא כל שמחה של מצוה שתלוי' בו דווקא. כגון הא דהכא וכן בסמך בהגה בבעל ברית שמצות השמחה דידי' הוא. וכן כ' בשם הג"א במקום שצריך להשלים עשירי ואין שם אחר בזה הכל שרי לאחר ל'. ובחנם האריך בזה הנוב"י ס"ק ע"ש. וע' ראב"ד שהביא הירו' דחבורת מצוה מותר ופי' כגון חבורת פסח ומסיק דכ"ז באו"א לאחר ל'. והנה חבורת פסח הוה רגל וש"מ דהא שאר חבורה לשמחת הרגל אסור באו"א כל יב"ח. וכן כ' ברסכצ"ט דאינו נכנס לשמחת מריעות ברגל אם הוא תוך ל'. אפי' בשאר קרובים. וצ"ל דאף על גב דקיי"ל דאין אבילות ברגל דאתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד אין זה אלא שלא ינהוג אבילות אבל להרבות בשמחה אין חיוב והוה כדברים שבצנעא דנוהג וכ"נ לדינא:

שם אבל תוך ל' אסור ע' רא"ש שהביא דברי הראב"ד דמפרש הא דשמחות דלשם שמים שרי. היינו בלאחר ל' לאו"א. ומשמע בהדיא דהא ברישא דבריי' בתוך ל' אע"ג דהוה בקרובים אסור. והנוב"י הקשה ע"ז דהא יש להתיר מקו"ח דשמחות מריעות דאסור לאו"א אפי' לאחר ל"י שרי בפרענותא אפי' בתוך ל' לקרוביו. מצוה דשרי בלאו"א לאחר ל'. אינו דין דשרי בל' בקרובים. והוא תמוה דהא נשואין יוכיחו דביש לו בנים אמרינן בהדיא בבריי' דל"י לנשואין. וכ' כל הפו' דאין חילוק בין או"א לקרובים. דלאחר ל"י שרי לכו"ע אפי' באו"א. ובתוך ל' אסור אפי' בקרובים. הרי אף דמותר באו"א לאל"י אסור לקרובים בתוך ל'. ובאמת מפורש במסכת ידים דאין דנין דברי סופרים בקו"ח. והכל התקינו לפי הצורך. וי"ל דפרענותא הוצרכו להתיר בקרובים אפי' בתוך ל' משום חיובא דידי' לפרוע וחששו בקרובים דשכיחי ולא באו"א. וכ"ה מפורש בהשגות הראב"ד פ"ו דבשמחה של מצוה אין חילוק בין או"א לקרובי'. ובשמחות מריעות כ' כמש"כ בשו"ע דלקרובים מותר אפי' בתוך ל' ולאו"א אפי' לאחל"י אסור ע"ש:

ט"ז סק"ה באותה סעודה של דגים לפי מנהג שכ' הרב דאסור בכל סעודה שבעולם גם זה אסור. ונראה בשי' דמפרש מה שהביא הרב דיש מתירים בזה היינו כשהוא בתוך ביתו דשרי בסעודה שאין בה שמחה. ולא בסעודת נשואין. והסעודה זו אין דינו כסעודת נשואין ומותר בביתו. אבל בחוץ לביתו לא עדיף משאר סעודות ונכון דלא כהאחרונים:

סימן שצב ס"ב יש לו בנים קטנים מותר לישא אחר שבעה ולבא עלי' אחר ל"י ברמב"ם מסיק ע"ז וכן אשה שנשאת בתוך ל' לא תבעל עד ל"י ותמהו עליו הרמב"ן והטור דמשמע דמתיר באשה בתוך ל' ובהדיא תנן חוץ מן האלמנה מפני האיבול ולכאורה נראה פשוט דכוונתו דגם באשה אבילה שנשאת בתוך ל' שהי' לה בנים קטנים דמותרת ג"כ בתוך ל' כמו האיש שיש לו בנים קטנים וכ"ש אשה כדאמרינן ימותו כל בני אלמנה ושרינן לה ג"כ בתוך אבילות וכגון באבילות דקרובים:

שם בהגה והוה"ד בשאר אבילות אפי' באביו ואמו מותר לישא ולבא עלי' אחר שבעה אם לא קיים פו"ר. פרט הרב לא קיים פו"ר ולכאו' הוה"ד יש לו בנים קטנים וצ"ל דלא כ' או יש לו בנים קטנים משום דבשביל בנים קטנים הא אסור לבא עלי' עד ל"י. כן משמע כוונת הרב. אבל אינו כן בב"י דהקשה על דברי הרמב"ם שהבאנו בסמוך וכן אשה כו' דאי באשה שהיא אבילה על שאר קרובים למה אסורה בתשמיש דהא אין איסור בתשמיש אלא שבעה. ולא אסר עד ל' אלא כשמתה אשתו. ומשום דיעות. ולא שייך בשאר קרובים ובאשה כשמת בעלה האסורה להנשא ג"ח משום הבחנה ע"ש הרי בהדיא דבאבילות קרובים ס"ל דלא שייך לאסור בתוך ל' אלא נשואין אבל כשנשאת כבר בהיתר שוב אין איסור על תשמיש. דכל שכבר נשא אין איסור בתשמיש אלא ז' כשאר כל אדם. ולענ"ד דעת הרב דנשואין שאסור ל' גם הביאה באשה חדשה בכלל. ואפי' במקום שהותר הנשואין הביאה נשאר באיסורה עד ל'. ואפשר שהוציא זה באמת מקושי' הב"י דבזה א"ש דברי הרמב"ם הנ"ל באבילות דקרובים וכנ"ל. ומיהו אין זה מוכרח כ"כ דגם לשי' הב"י יש ליישב דברי הרמב"ם גם באבילות על הבעל ובאופן דליכא בי' משום הבחנה. וכגון שהי' לה בן גמור אחר מיתת בעלה דמשמע בכתובות דדווקא הפילה אחר בעלה צריכה להמתין. אבל ילדה בן קיימא אין בזה איסור הבחנה. אלא איסור מינקת. ובמת אפי' בתוך ל' קיי"ל דבמת אין איסור מינקת. ושריא להנשא ונשאת בתוך ימי אבילות בעלה ואבילות הבן משום בנים קטנים כנ"ל. ובזה ודאי הביאה אסורה גם להב"י דאיכא דיעות. ובזה יתיישב גם דברי הפסקי תוס' במו"ק שכ' ג"כ באשה אחר בעלה אי"צ להמתין אלא ל"י דת"ל משום הבחנה וצריך לומר בכה"ג ודו"ק:

ס"ג מי שלא קיים פו"ר ושידך ומת אחי המשודכת מותר לכונסה כו' פי' בט"ז סק"ה דחידש בכאן דהתירו גם אבילותה של האשה בשבילו. וזה לא מצינו בגמרא להדיא. פירוש דבריו דבגמרא דיוסף הכהן משום בנים קטנים י"ל דדווקא ביש לו בנים קטנים ואחות אשתו. דתיכף חל המצוה עלי' דמרחמת על בני אחותה והכא שרינן לכל הנשים משום פו"ר דידי'. ולפ"ז אע"ג שכ' לעיל בסמוך בשם הרמב"ם דגם באשה שייך זה ההיתר שיש לה בנים קטנים. אינו אלא לענין להתיר את אבילות של עצמה. אבל להתירה להנשא לאיש שהוא באבילות לא שייך. דהא קרובי הבעל הראשון אביו ובנו ואחיו אסורין עלי' והרי לא התירו בזה דבנים קטנים אלא הקרובים דתיכף חל המצוה עליהם כמשמעות הט"ז הנ"ל:

ויש חסרון דברים בט"ז אחר תיבות להדיא. וצ"ל ומש"כ במעשה דר"ת שהזמין הקרואים לאו דווקא אלא דמעשה שהי' כך הי' כו' ע"ש:

בפ"ת הביא כאן להתיר דבר תמוה כב"ד שריא שהתיר לכלה שמתה אמה להשיאה בתוך שבעה לאבילות משום הפסד גדול כנגד כל הסוגי' דכתובות דלא התיר אלא לכנוס את המת לחדר ולחתן ולכלה לחופה כו' דלא חל עדיין אבילות. אבל כשחל כבר אבילות ודאי אסור וכן כ' התו' שם כ"פ דבזה מוכח דודאי אסור. וערא"ש פרק א"מ ס"ג דכ' שם לשי' הרי"ף. דע"כ צריך להלין את המת שהוא אסור מן התורה. וכבר פירשתי במ"א דסמכו בזה דודאי ניחא לי' והוה כמו לכבודו. וע"כ מוכרח מזה דא"א שם באופן אחר משום שאם יקברוהו ויחול עלי' האבילות

התבילות אין שום היתר ואין בידי התצו' שהבית. אבל הוא תמוה מאוד. וכלבד איסור התבילות. גם משום מלוות המתה ודאי אסור. דהא אין נוטלין במועד משום שאין מעבירין שמחה בשמחה. וכ"ש שאין מעבירין אבילות ושמחה. ואיך תהי' כלה ואבילה כאחד והרי אתן וכלה שמת להם מת אין לבילות אלא עלי' אין זה אלא תמה:

סימן שצב ס"ח לאחר ג"י יולא אחר מת שבאמצעות עבה"ג ויש ללמוד ג"כ מהא דסמס"ח גבי מבטלין ת"ת להוצאת המת שהבית שם הב"י ירושלמי מוגר הוה ע"ש:

ס"ב מתו בחמלע שבוע מיד כשכלה אותה שבוע וב' שאחריו חשוב דביעית כ"כ הטור. ולולי שאיני כדאי הנה בשבוע דאשונה שאינו יולא מפתח ביתו ודאי הוה שלימה כדאשיק שם בבבי' ר"י אומר ת"ל לומר שבוע דאשונה שהרי הכל נכנסין אללו לנחמו כו'. והרי לשון הס"ם גבי מנחמין בב"ד כל ז' וכן לשון המו"מ בסנה"ב יום ז' כיון שעמדו מנחמין מאללו ע"ש. וא"כ מנלן לאלק בין השבועות דלכאו' שני' ושליטית כראשונה ול"ע:

ס"ד בהגה וי"א שגם בשבת יבוא מקומו. בסוף דכ"ב אחד"ד שמת כו' נכנסין לביהכ"נ ומשנין מקומן כו'. נשית שמת נכנסין לביהכ"נ וקורין ז' ויואלין. והנה קריאת ז' הוא רק בשבת. וא"כ נכנסין לביהכ"נ היינו בשבת ואני משנין מקומן. ולכאו' הוא ראי' נכונה:

סימן שצד ס"ך סק"כ בשם הרוקח הי' לו מילה בתוך ל' ליטו עושה משתה ושמחה וכמדומה שאין נוהגין כן כו'. לא ידעתי מאי כמדומה דודאי אין נוהגין ואינו ראוי לנהוג. דהא כבר כ' הרב בשאל"ת דאפי' הבעל ברית והמוהל נכנסין של השמחה. דשמחה של מלוה מותר כמש"כ הי"אב"ד מא"ב והירו'. ואולי דלאפוקי שמחה קאמר ודוחק. ויותר נראה דהרוקח ס"ל כהרמב"ן דמפרש שם בשעודה של מלוה שאין בה שמחה. אבל אין לא קי"ל כן ואינו ראוי למעט המלוה כלל:

סימן שצו ס"ח שאם לא קרע בשעת חימום אינו קורע אלא בתוך ז' נראה פשוט דלאו שבעה ליום המיתה אלא כל שבעה שיושב אפי' לאח"ז וכדאמרינן גבי רבן כיון דכל יומא שמעתא בפומיה כשעת חימום דמי. ה"ל בקרובים כל שהות בשעת יציבת השבעה כשעת חימום הוא. וכ"כ בהדיא בלשון הס"ם (ד"כ) גבי שמע שמועה קרובה בדרך ולמולאי הרגל נעשית ריחוקה כו' דאמר קריעה בלא שבעה היכי משכחת לה הרי דאין קריעה תלוי אלא בשבעה וז"ב. ועט"ז סק"ח בהי' חולה ואין דעתו מיושבת עליו לענין קריעה אא"כ ולכאו' בכה"ג הרי הוא כקטן והגדיל דלא הי' חיוב עליו בשעת עיקר החיוב ולפי' פשוט לגמרי. ועמש"כ בסמוך לענין קטן:

ס"ב אבל זלזל מקלת הימים חי"ל להשלים. וכ"כ הטור בשם הרמב"ן בשם"מ בחי שיבב בחבילות ואמרו לו בחמלע הז' שהות שקר ובטל ישיבתו. ואח"כ נודע לו שהות אמת. שחי"ל להשלים. ונראה דפשקו כן משום דהא דלא נהג כלל חיוב להשלים. הרי למדו זה מלשון הס"ם קיים כפיית המטה שעה אחת קודם הרגל בטל ממנו נזירת שבעה. ומדנקט קיים כו' ולא נקט מת לו מת שעה אחת קודם הרגל. ומשמע דלא קיים אינו בטל ואיך להשלים. וא"כ בקיים מקלת דקי"ל התם דבטל. ה"ל אפי' בטל מקלת במזיד ג"כ סגי בקיים המקלת ואי"ל להשלים. ולת"ק שם לעיל ג'. י"ל דגם בכה"ג לעיך ג' דוקא ודו"ק:

ס"ג קטן אפי' הגדיל תוך ז' בטל ממנו דיני אבילות. בט"ז הקשה ע"ז דבתוך ז' הא כל יומא הוה מלוה באפי נפשי'. ואין אחד משלומין לחבירו ולמה יפטור. ולעט"ד פשוט בדברי המו"מ דלא אמרו אלא על הימים העוברים שאינו חייב להשלים. ולא הוה כלא נודע לו עד אחרי הימים דמוכח משעה שנודע לו. דהכא כיון שהי' פטור בשעת מיתו אינו חייב להשלים. והא דכ' לשון כל דיני אבילות. היינו משום דכייל בחדא גם בנודע לו אחר ז' לענין ז'. ולאחר ל' לענין ל'. דהכלל דאין דין משלומין בהי' פטור בשעת מיתו. אבל הימים שעדיין לפנינו שהחיוב מגד עלמם ודאי גם קטן חייב. (ורהי' הט"ז מסנהדרין התם אין המת בר אבילות כלל ופשוט). וכ"ם בחבילות דאבין ואמו שהוגב כל יב"ח חייב אפי' הגדיל אחר ל'. דהא בזה אפי' בשמועה רחוקה מבוואר ברסת"ב דמוהג על אח"ו כ"ם בקטן ונכון לדינא:

סימן שצז ט"ז סק"כ הביא מה שנסתפק המהרי"מ בנודע לו בספק ממיתת קרובו דאינו מתאבל מספק. ואחר ל' נודע לו שהוא אמת אי הוה בשמועה רחוקה ופטור. והט"ז כ' דאינו יודע מה נסתפק לו כיון דהוא אחר ל' ודאי כבר הוא פטור. וקשה לי לומר שלא ירד לכוונת הגאון דלכאו' נראה פשוט דספיקו הוה כשנודע לו שהוא אמת אחר ל' מיום המיתה. אבל הוא תוך ל' מיום השמועה הספק הראשונה. ונסתפק לו דאפשר דשמועת הספק כיון שנתגלה עכשיו שהוא אמת הוה כנודע אז בודאי. ופשי' זה שנודע לו מיתת קרובו בתוך ל' למיתה. ולא נהג אבילות עד שעברו ל"י מיום המיתה דלריך להשלים כל שלשים מיום השמועה דהרי אם הי' מתחיל שבעה ושלשים הי' מוגה ליום השמועה כדלקמן. ול"ב פשוט דכל ל"י לריך להשלים ונסתפק לו דאפשר דהוה"ד בשמועת ספק כל שהוא בתוך ל' לשמועתו לריך להשלים זה נראה ברור בכוונתו. ומיהו לדינא משמע בסוף"ב דשבועות דלדינא דקי"ל כר"י. בכל התורה כולה ידיעה מעלייתא בעינן וידיעת ספק לא שמה ידיעה ע"ש היטב:

סימן שצח ט"ז סק"כ הגיב על המ"ב שכ' דאתן שאירע לו אבילות ברגל לא"ג דאתן בשלמא אין זה"מ עולין לו למנין ל'. דהא מותר בניהוץ ותספורת. אבל ברגל עולה לו כיון דאסור בניהוץ ותספורת מאחת הרגל שפיר עולה. והט"ז כ' דעד כאן לא כ' הרא"ם אלא באבל ברגל דבאחת גם האבילות אוסר עליו הניהוץ ותספורת. אבל כאן באתן כיון דמאחת האבילות באחת אינו אסור כלל. אלא מאחת הרגל. ול"ב היכי יעלה לו לאבילות ולא עדיף מאתן שלא הי' יכול לגהץ ולספר או שאסר עליו בשבועה דודאי אינו עולה. ולעט"ד שכבית המ"ב נכונה דבאחת הא שבתו באתן ניהוץ ותספורת כ' הרמב"ן משום מלך ביפיו כו' ולכאורה לריך להבין דהא קי"ל גם באתן דדברים שבלעצה מוהג ול"ל דניהוץ ותספורת לגבי אתן הוה דברים שבפרהסיא. ול"ב פשוט דאע"ג דבאחל לא אסר עליו האבילות ניהוץ ותספורת לגבי אתן משוב זה פרהסיא. אבל כיון שהוא ברגל ואסור משום הרגל ואינה אבילות פרהסיא ל"ב ה"ה אסור ג"ב משום אבילות אף שהוא אתן כיון שאין בזה פרהסיא ול"ב ה"ה כשאר כל אבל ברגל ואין חילוק כלל בין הוא אתן או לא ודו"ק:

שם מקודם וכיבום נזכר בירושלמי. אע"ג דאיתא בבבלי ג"ב אר"ח זאת אומרת אבל אסור בתבבוסת. כוונתו דבירושלמי משיב לה בבריייתא דאלו דברים שאבל אסור בהם וב"ה בירו' פרק ח"מ הלכה ה' ע"ש:

ס"ח עלרת כיון שיש לו תשלומין כל ז' חשוב כשבעה לענ"ד ל"ע שהבילו טעם זה דהא כ' התו' דלפי טעם זה ר"ם ויהב"פ אין משובין כו' דאין להם תשלומין. וכן כ' הלח"מ בפי' הרמב"ם לדינא. והב"י בתו"ח סתקמ"ח העתיק דברי הרמב"ן לגבי ר"ם ויוה"כ דמשו"ה מקילין גם בהו. משום דהוקשו כל המועדות זה לזה ע"ש. והכי קי"ל. וא"כ לדידן לדינא גם בעלרת לא הי' לו להבית אלא טעם הרמב"ן ול"ע:

ת"ן סק"ו הבית דברי הרא"ם הא דלא חשיב שמ"ע רגל בפ"ע לבטל שלשים היכי שהגב שעה אחת לפני חה"ם דבטל בבר נזירת שבעה משום חה"ם. ומש"ע דהוה רגל בפ"ע הוה לי' לבטל ל'. דה"ע משום דלא נהג כלל נזירת שלשים. דחע"ג דאסור ברגל ניהוץ ותספורת אינו בחורת אבילות אלא משום הרגל. והקשה דקשה לפי' הרמב"ן דס"ל דים באבילות איסור נוסף על הרגל דלי"ל הך סברת ע"ם. ולכאו' נראה דגם להרא"ם ע"כ אין זה עיקר הטעם דהרי כ' הב"י בשם"ב בשם המרדכי דהיכי דאל עליו אבילות בשבת ערה"ג. אע"ג דלא נהג אלא שבעה שלשעה מ"מ הרגל מפסיק האבילות כיון דקי"ל דשבת הוא שלה למנין ז' ע"ם. וא"כ ה"ל לעניו ל' כיון דהרגל עולה למנין ל'. למה לא יפסיק אמ"ע את נזירת ל'. ק"ו מדין שבעה דאמור. ובאמת

עיקר הטעם כ' התו' בסוכה מ"ח דשמ"ע אינו לגמרי כרגל בפ"ע לכ"ד. וכדאמרינן בריש רה"ש אימור דאמרינן שמ"ע רגל בפ"ע לענין פז"ר קש"ב. לענין תשלומין הוה תשלומין דראשון. ולא חשבוהו כרגל בפ"ע אלא להחשיבו כז' ולא לבטל לגמרי ע"ש. והרא"ש לא הוצרך שם לטעם זה אלא לגבי רה"ש ויוה"כ דלא הוה כלל כרגלים ואפ"ה מבטל גזירת ל' ע"ש. וזה א"ש גם להרמב"ן דבזה מ"מ גרע מרה"ש ויוה"כ ודו"ק:

סימן ת ס"א דברים שבפרהסיא אסור בשבת ומחויב להסיר העטיפה וללבוש מנעליו כו'. צ"ע דהאר"י דכשיש מנעלים ברגליו מנעליו מוכיחין עליו ושרי באינך ואין שום חולק. ונראה בשי' המחבר דס"ל דהאידנא לא הוה זה הוכחה. דהא הקשו התו' שם דא"כ כולהו נמי להוי הוכחה ולא יהי' חובה אלא באחד ותי' דדווקא מנעלים הוה הוכחה ע"ש. ונראה בכוונתם דבשאר מילי אינו הוכחה די"ל עדיין שהוא נוהג אבילות בשבת אלא דדבר זה שאינו נוהג בו הוא שכחה בעלמא. אבל מנעלים דאמר שם דלאו כו"ע מסיימו מסאנייהו והוא לובשם. זה הוה השכחה דמסתמא הוא להראות שאין אבילות בשבת וע' מש"כ בסמוך. א"כ בזה"ז שכ' הפו' דעכשיו חליצת המנעלים אסור בשבת משום דעכשיו כו"ע מסיימו מסאנייהו. א"כ הדר הוה גם זה כשאר מילי דלא הוה הוכחה וצ"ע:

שם ולזקוף את המטה. הנה כבר כ' המחבר בסשפ"ז דלא נהגו עכשיו כלל בכפיית המטה. וא"כ צ"ל הא דכ' הכא דצריך לזקוף את המטה. היינו לישב ע"ג מטה זקופה דבחול אסור זה גם עכשיו. ובזה א"ש הא דלא הביא המחבר הא דתניא דזוקפין את המטה מן המנחה ולמעלה. דהא לדידן לענין לישב אמרינן דאינו יושב אלא משתחשך וז"ב:

ש"ך סק"ג בשם הגמי"י דמנעלים מוכיחין אי"צ להחזיר הקרע. ונראה דכן הוא מוכח גם מקושי' התו' שהבאתי בסמוך דכולהו להוי הוכחה ולא יהי' צריך אלא אחד. והנה חשיב שם שמואל חובה תלתא מילי פריעת הראש חזרת קרע זקיפת המטה ונחזי אנן אהי מקשי אי נימא דפריעת הראש לא יהי' צריך גם בלא מנעלים ברגליו דהני יוכיחו עליו. הנה חז"ק פשוט דלא הוה הוכחה דהרי מבואר בסש"מ ס"א דבכל הקרובים רשאי להחליף כל ז' וכ"ש להחזיר הקרע אפי' בחול וא"כ ודאי לא הוה הוכחה אשבת. וזקיפת המטה נראה ג"כ לענ"ד דאינו הוכחה דהרי שי' רוב פוסקים דמטה של אכסנאים אין צריך לכפותה ומי יודע איזהו מטתו. וכן מטה של כלים לכו"ע אי"צ לכפות. וכן אין לומר דקושי' שלא יהי' צריך לזקוף את המטה דודאי לא שייך הוכחה על זקיפת המטה. דהא יאמרו שאדם אחר הוא אבל ונוהג אבילות בשבת. וע"כ דקושי' אינו אלא על חזרת קרע דלא יהי' צריך גם בלא מנעלים ברגליו דפה"ר יהי' מוכחת עליו. וא"כ ע"כ דלפי תי' מנעלים מיהו מוכיח שפיר גם על חז"ק. ולכאו' גם לפי תי' דאין הוכחה אלא ממנעלים עדיין יל"ד דלמה אמר שמואל דפה"ר חובה ונעילת הסנדל רשות. כיון דאין חובה בפרה"ר אלא א"כ אין מנעלים ברגליו. וכמו כן כשלא פרע ראשו. ע"כ הוא צריך לנעול את הסנדל. דהא אין הוכחה אלא בנה"ס. וא"כ לכאו' תרויי' שוין. וצ"ל דמ"מ בעיקר הדבר עטיפת הראש יש בו אבילות וחליצת הסנדל אין בו אבילות. ויש נ"מ ג"כ כגון במקום חולי דאינו מחויב בחיובי אבילות ואין הוכחה ממה שאינו נוהג בשבת. ובזה מחויב לפרוע ראשו ואינו מחויב לנעול הסנדל:

ס"ב נתייאשו לבקשו בשבת כיון דדברים שבצנעא נוהג עולה לו ליום אחד זה מפורש בש"ס דט"ו דאמרינן מודים רבנן לא"ש בחל שמיני שלו בשבת ערב הרגל דמגלח בע"ש וא"כ ע"כ התחיל למנות מיום שבת וכ' שם התו' בשם הירו' דהיינו בנתייאש לבקשו בשבת ע"ש. ויש לתמוה שהטור סי' ת"ב הביא בשם הר"ר יחיאל דאין מתחיל מנין שבעה משבת. כיון דאינו נוהג אלא דברים שבצנעא ומונה מיום הא' וה"ה סותר ש"ס וירו' מפורש. ונראה לענ"ד ליישב דהנה בסופ"ק דקידושין אמרינן דבז' באדר מת משה מדכתיב ויבכו בנ"י את משה שלשים יום וכתיב משה עבדי מת ועתה עבור את הירדן כו' בעוד ג"י כו' וכתיב והעם עברו את הירדן בעשור לחודש הראשון צא מהם שלשים ושלש יום למפרע והנה מבואר לפי"ז דבח' ניסן דבר עמו הקב"ה משום דלא פסק האבילות עד ח' וכ"כ שם התו' ואם התחילו למנות מז' א"כ כלו ל"י בז' ניסן וכיון דקיי"ל דמקצת היום ככולו א"כ הי' לו לדבר עמו בז' ונדחקו התו' דמ"מ כיון שהוא יום הל' לא דבר עמו וס"ל להר"י דזה דוחק ע"כ ס"ל כמש"כ הרא"ש בשם רב שלום גאון בפ"י דפסחים(סמ"ג) דמשה רבינו מת בשבת ואע"ג דמסתמא לא קברו הקב"ה בשבת מ"מ כיון דישראל לא נתעסקו בקבורתו הוה כנתייאשו בשבת וחל עליהם אבילות וחזינן דאף דנהגו דברים שבצנעא מ"מ אינו מתחיל למנות אלא מיום א' וא"כ הוכחה מקרא בהדיא דאין מונה משבת אבל כ"ז לדידן דקיי"ל כא"ש דמקצת היום ככולו. אבל התם בסוגי' דמודים רבנן בשמיני שחל בשבת עה"ר דקיימינן לרבנן דלי"ל מקצת היום ככולו מוכח להיפוך דבשבת התחילו למנות שהוא הז' וכלו הל"י בז' ניסן ודבר עמו בח'. אבל אם לא הי' מתחיל עד יום א' שהוא הח' א"כ הי' ח' ניסן בתוך הל"י כיון דלי"ל מקצת היום ככולו וא"כ האי דינא תלוי בפלוגתא דא"ש ורבנן ואנן דקיי"ל כא"ש יש לנו לפסוק דאינו מתחיל למנות בשבת ודו"ק וכמדומני ששמעתי התעוררות קצת בזה מהגאון בענוי"ט ז"ל:

סימן תא ס"ד אבל ביו"ט אפי' יו"ט שני כו' ולא מברין ע' בהגר"א ולכאו' פשוט מדתני מתני' דין הבראה בחוה"מ משמע דביו"ט ליכא דין הבראה:

ס"ה ויום שמועה אפי' רחוקה כבפניו דמי. כ"כ הרמב"ם והב"י הביא דברי הנ"י שכ' דדווקא בשמעו לפני הקבורה. ונראה בטעמו דס"ל דודאי לא עדיף שמועתו מהעומדים שם עמו ממש דקיי"ל דכשנקבר שוב אין סופדין אותו עוד. כמש"כ גם הרמב"ם. (ונראה דיצא להם זה ממה דאמר בש"ס והנ"מ בפניו אבל שלא בפניו לא) (ול"י למה לא פירש בזה המחבר) וכ"ש דבשמועה דדווקא קודם קבורה. וכן נ"ל מוכח זה בהדיא מדברי הרמב"ן שהביא הב"י שכ' לפרש הירו' דר' בון דמך במועדא דאמרינן שם דווקא הני דהוה גבי' וכ' הרמב"ן דהתם במועד דקיי"ל דאין מספידין אלא בפניו כו'. ולכאורה הא אמרינן בהדיא דיום שמועה כבפניו. וע"כ דס"ל כהנ"י דדווקא קודם קבורה והם לא הספיקו לשמוע קודם קבורה. וצ"ע שהשמיטו המחבר והרב דעתם ולכאורה הו"ל למפסק כוותיי' דהם רבים ובתראי:

ש"ך סק"ג צ"ל לא עדיפי כע"ש וכ"ה בעט"ז:

סימן תב ס"א ומונה מיום המיתה ולא מיום השמועה. הט"ז סק"ב נראה שמפרש דהיינו דחיוב יב"ח אינו אלא ליום המיתה וכן משמע בעט"ז. ולענ"ד זה לא הוצרכנו אלא דקאי אגיהון ותספורת דבעי שיעור גערה ובודאי בעינן שיהי' דווקא לאחר ל"י. ובשמע בתוך ל' ודאי מונין לו השלשים שלו מיום השמועה. אבל שמע לאחר ל'. בזה הוה ככבר עברו ל"י. ואי"צ אלא לשיעור גערה וצ"ע:

ס"ה השומע בשבת וברגל ולאחר שבת ורגל נעשה רחוקה נוהג יום אחד. עש"ך סק"ד דהב"ח דקדק מכאן דביום ז' שחל בשבת נמי נוהג אחר השבת שעה אחת ומה שנהג דברים שבצנעא אינו עולה לו כמו בכאן דאינו עולה לו מה שנהג דברים שבצנעא. והש"ך נדחק לדחות ולחלק. ולענ"ד פשוט דהתם הרי ע"כ דלא חשבינן לי' אלא כשמע במוצאי שבת ורגל. דאי ל"ה ה"ה שמועה קרובה ושבעה בעי למיתב. אלא אמרינן דמה שנודע לו בשבת חשוב כלא נודע אלא אח"כ. וא"כ הרי ע"כ צריך לנהוג שעה אחת. ואין שום ראי' ליום השביעי בשבת וז"ב. ולענ"ד ראי' ברורה דלא כהב"ח מסוגי' דכפיית המטה דאמרינן ולמוצאי שבת חוזר וכופה אע"פ שאי"צ אלא ליום אחד. משמע בהדיא דהא אי"צ אפי' יום אחד כגון בכה"ג דאפי' לשי' הא אי"צ אלא שעה א' ואין כאן חובת יום ודאי אינו כופה והוה"ד כל דין אבילות עיין שם היטב:

שם ובשבת ורגל אסור בדברים שבצנעא בחידושי הגרע"א דברגל שנעשה יום ל' בתחילת הרגל אפשר דסוף הרגל

אינו נוהג אפי' דברים שבצנעא ומשמע בסברתו דלא אסר הרמב"ן אלא ביום ל' עצמו. והיינו אע"ג דמן הדין מקצת היום ל' ככולו. בכה"ג לא אמרינן ככולו. וכעין שכ' בסמוך דחשבינן לי' ע"כ כשמע אח"כ. וא"כ עכ"פ באותו יום הל' יש להחמיר לחושבו כשמע שמועה קרובה שחל עליו אבילות. אבל אחר יום ל' הוה כשמע שמועה רחוקה ברגל דמותר אפי' בדברים שבצנעא וע"ש שסיים בצ"ע:

ס"ז שמועה קרובה בשבת השבת עולה לו. לענין חלות אבילות בשבת כבר נתבאר בס"ת אלא שכאן הוסיף שגם ביום שמועה כן. וע' באה"ג וכן כ' התו' בדט"ו גבי חל שמיני בשבת ערב הרגל:

ט"ז סק"ט יא"צ ביום המיתה ולא ביום הקבורה ויב"ח ג"כ מיום המיתה. והש"ך כ' דזה דוחק ובנה"ך באר דמשפט רשעים יב"ח מיום הקבורה. אבל הט"ז לשי' בסשע"ו סק"ד דגם קודם הקבורה אומר קדיש בשבת ויו"ט ע"ש. והנה"ך שם השיג עליו דכ"ז שלא נקבר אין בו דין על המת. ואי"צ לומר קדיש ולשי' אזיל. אבל דעת הט"ז דמן המיתה הוה הדין. וזה שי' כאן. וכ"כ בביאור יותר באו"ח סתקס"ח ע"ש. ולכאורה נראה כהט"ז דהרי בסשע"ה מבואר דנתנוהו בקבר ע"ד לפנותו כשיזדמן אם פנוהו בתוך ז' מונה מן השני. ולאחר ז' מונה מן הראשון. ואיך יהי' תלוי דין שמים אם יזדמן או לא אלא דדין שמים ממיתה. ואבילות מילתא אחריתי ודו"ק:

סימן תג ס"א לפיכך אין מלקטין סמוך לחשיכה שלא יהי' נמצא בטל מן האבילות על ליקוט עצמות. ואף שע"י אבילות זה הוא פוטר עצמו מן המצות מ"מ כן הוא הדין וכן הוא המצוה דהרי אם רצה להחמיר על עצמו אינו רשאי. כמבואר בס"ט. ודברי הח"ם בפ"ת תמוהין מאוד ע"ש:

ש"ך סק"א בשם הדרישה כהן אינו רשאי ללקוט עצמות אביו דשמא חסר כו' ל"י מהו השמא הזה הרי אפי' נקטע ראשו קיי"ל דאינו מטמא כ"ש עצמות בעלמא וכ"ה מפורש ברמב"ם פ"ב הי"ד המלקט עצמות אביו אינו מטמא להם ומה שקשה ע"ז לכאו' מר"א בר צדוק בס"ח ע' מש"כ בזה בסשע"ג ס"ו:

כללים בש"ע קילורין לעינים

א הכ"ה ב' פירושים עגה או הגה בפריי לי"ד ועיין שבת ע"ה ב' בחדושינו כתבנו מדאמר בק"ד ב' דאמר רבא הגיה מלילה ריש ולא כפשוטו חקר והשלימה ש"מ דהגה חיבור משמע יע"ש :

ב סימן עמ"ג בשורש כמו ישעיה כ"ח כ"ה ויהיה פירוש נסמן וסימן גבול אבל מרש"י ורד"ק משמע נסמן ציון וכתיב וכוסמת גבולתו יעוין שם .

ג שורה או שיטה לדעתי שורה בבין שם בישעיה כ"ח השם שורה בבין וברד"ק מלשון ובמשורה ובמ"ג בשורש שור בבין חשה שורה לשון שורה ישרה שהוא מפי' רש"י באמצע כשר ושעורה וכוסמת בתוך כעבדים · שיטה לשון שיים ומשיטה .

ד סעיף במ"ג בשורש סעיף ענף או מחשבה או שן סלע ופירושו חלק מהכל והכל ענף מחשבה ענף מהשכל ויהיה סעיף ענף מענפי הסימן ·

ה רמ"א לא ראה ספר בדק הבית שעשה הב"י אחר הב"י והש"ע חיבר אחר ב"ה ועיין ד"מ הקכ"ו אות ב' ויש לומר אלו ראה הדר ביה .

ו עיין סמ"ע ח"מ סי' כ"ה בשם מהרי"ק כר"ת י"ל נגד רש"י דכהרא הוא ועמ' שכ"ה סכ"ה ב"ח ומ"א ותוי"ט שם ועד"מ בהקדמה הביא דברי מהרי"ק ומהרא"י הלמיד אבל הרב י"ל כבתראי יע"ש ·

ז הפרש בין ולמא דיחוי הוא ולעולם מסקנא הוא עכ"מ ולח"מ בכל' שבת פ"ד ה"א ·

ח ספר ב"י וכ"מ ספק איזה חיבר באחרונה בפ"ז מהלכות בית הבחירה ה"ס הראה לב"י סי' ג' ועט"ז ג' ה' וכ"פ הרא"ה להיפך ·

ט בא"ח סי' ג' ס"ז מלה לי"ה ומלה אל"א לצפון ודרום משמע שהוגה אח"כ עפ"י הגהות הב"ח ופ"ז לא הגהוה הר"ב וצריך לעיין בזה בכ"מ ·

י תרי רבינו יונה הוו א' אשר חיבר על רי"ף ושערי תשובה וספר היראה לר"י גירונדי אשר תלמידיו היו הרמב"ן והרשב"א והטור בסימן אב"ג מביא דבריו ועב"ח בגשיא וכדומה · והב' הוא ר"י או"ה היה אחרון ועי"ד בהקדמה מ"ש שם .

יא הלכה כדיעה א' בסתם ובקס"א קיים וראוי לנהוג כדעה הא' קסב ואם רק ראוי לא הלכה הוה לכתוב י"א וי"א ובקס"ב משמע הלכה כשניה עיין פריי שם · וברכה חומר לא השא ע' י"ד בס"ז י"ס ס' י"ל לפסוק לקולא כדיעה ב' יעוין שם ·

יב הרא"ש עשה חבורו ע"ב לאלף השני והרע"ב בשנה ר"ן עהי"פ פ"ס דכלאים מ"ב יע"ש .

יג עב"י א"ח סי' י' רמב"ם ורא"ש ספק אע"ג דרש"י כרא"ש מפירושו אין ללמוד דין יע"ש ועיין רא"ש בחומש וכ"מ בכל ספרי המפרשים ספרי הפסק עיקר והבן .

יד עב"י א"ח ב"ש להר"מ ז"ל אנן בהר בני בבל גרירן לחומרא אבל היכא דרק מנהגא שרי לאקולי לן כבני מערבא כמו דאיתרא וזה להר"מ ז"ל ולא לשאר פוסקים .

טו אף ע"ב דכ"מ הלכה כדיעה א' בסתם היכא שכתב המחבר מלה אב"ל הדבר ספק עיין א"ח ל"ב סעיף ס"ו עמ"ש בפריי ס"ז ח' .

טז עיין א"ח סימן ל"ב הרי"ף והרא"ש בחד גירסא פסק כן ובפירוש הגירסא פסק כרי"ף שהרי הרא"ש סובר כן אף ע"פ שהר"מ מפרש פירוש אחר ופסק בס"ב כהר"מ ג"כ בהפירוש מאחר דלא נמצא חולק עליו בהדיא ומידוש היא :

יז המחבר בש"ע נזהר במלת בין נקים הפסוק באחרונה זו ואין צריך לומר זו עיין סמ"ע ח"מ ע"ב אות ז"ך ובא"ח סי' מ' ס"א הטור לתלות בין בבתים ובין ברצועות אבל השור נקים לא זו אף זו עיין פרישה בהקדמה לא"ה וע' מ"ש בש"ג בס"ז בר"ם בפלוגתא נקים לא זו אף זו אדעת החולק והוא פלא וי"ל בין קשור ואין קשור וא"צ לומר שאין תלויה אבל ממ"ש בין תלוי ואין תלוי מוכח כמ"ש ובשבת קכ"ה וקכ"ו בין כך בין כך בלא וי"ו י"ל אין בין ב' פירוש על ובין כי בין כך בין אין קשור ובין אין תלוי והוה זו ואצ"ל זו וכלומר בין בין אפילו קשירה ה"ג ואין צ"ל שא"צ תלוי דליכא למימר לדבריך כמו שאתה מודה בקשור כן לדידן באין קשור ושוין שאתה דלר"א קשור לא מהני אלא אם כן תלוי מה שאין כן בין תלוי ובין אין תלוי בוי"ו שפיר פירושא דמהני' כמ"ש לדבריך תלוי מהני לדידן שאין תלוי כמו תלוי ולא הוה לא זו אף זו ולדעתי פלא בתחלה נשמט הוי"ו ובין ואח"כ כתוב הוי"ו כדכתיבנא :

יח עב"ח א"ח סימן ס"ג סעיף ד' הלכה כבתראי ובמציעא כעין פשרה יש לפסוק כממוצע ועי"ש ויחיד נגד רבים גם כן כבתראי עיין מה שכתבתי בפריי לי"ד :

יט כל מקום ששנה רשב"ג במשנה הלכה כמוהו להרא"ש ורי"ף ורמב"ם לאו כללא עב"ח ופרישה א"ח ע' והל"ב ומ"א ב' בע' ולהב"י משמע דלרי"ף ורמב"ם נמי הלכה כמוהו ע' רשב"ם ב"ב קל"ב ב' שמואל לית ליה הלכה כרשב"ג :

כ עב"ח א"ח ע"ה וא"ל ולמ"ש בי"ד כשכותב הר"ב וי"א ולא כתב וכן נוהגין וכדומה יש לומר דמסכים עם המחבר א"ש דברי הב"ח עיין כ"ה :

כא כשכותב המחבר או הר"ב י"א וי"א בד"ה לחומרא ודרבנן לקולא עש"ך י"ד רמ"ב אמנם כשכותב להרא"ש כך אב"ל להרשב"א אינו כן וכדומה מדכתב אב"ע והביא סברה הרשב"א באחרונה · כהרשב"א עיקר כן למדתי מג"ן א"ח ע"ס ס"ב וכ"ה בטור ויפה הוא :

כב אי עושין ספק דרבנן לכתחילה וספק בפיקא מחלוקה הפוסקים הרא"ש ור"א ור"ת עיין מ"א פ"ב ב' הכ"ז א' וס"ז ע"א ג' והפ"ס :

כג מחזור ויטרי חיבר הר"ר שמעי' תלמיד רש"י ז"ל ב"ח א"ה ס"ל ב"ד ולשיטתיה בהו' שבת י' סריחותיו לאיסר המיינה ובחידושינו שם כתבנו בזה :

כד מלינו ומ"מ בלשון אע"פ עב"י א"ה ל"ע שהגי וברמ"ם פ"ד מהלכות תפלה הלכה י"ז והבן :

כה שו"ה עה"ג סי' מ"ו כתב כמ"ש באוה כ' כ"ז שאין הר"ב כותב וכן עיקר וכדומה בא"ה לכתחלה לאסור ודיעבד או שעה הדחק שרי · וברכה שכותב וי"א שאין לברך י"ל לקולא חומר לא השא וכשכותב י"א לברך שטיטה שאין לברך וכ"מ אם אפשר לשמוע מאחר ולכוין לצאת · וממון י"ל קים לי וצ"ע :

כו כל מקום שכתב המחבר יש מי שאומר ולא הביא חולק כן הלכה אף לקולא ועמ"א הפ"ו בזיה אני ביצה רק לחומרא כדמוכח בשפ"ה היינו היכא דיש הוכחה הא לא"ה כן הלכה אף לקולא :

כז היכא שכתב יש מי שאוסר ויש מתירין לכאורה רבים הם ועיין א"ה סי' קנ"ג יש אומרים דמותר ויש מי שאוסר ובי"ד רפ"ב בי"ה להיפוך יע"ש וע' א"ר קנ"ג כ"ב ועיין פריי ה"פ עמ' קע"ח כ"ה ופריי שם משמע י"א וי"א עיקר כדיעה ב' :

כח בר"מ פיו מעכו"ם ה"ו ולח"מ דקיי"ל כאבע"א היכא דב' אבע"א כל"ק יעוין שם ·

כט המעיין בא"ה קמ"ב בב"י ימצא מחלוקה בב"י וב"ח והט"ד בכתביו קפ"א להב"י מדכתב הטור והרמב"ם בוי"ו פוסק כרמב"ם וי"ו במקום אבל ומהרי"ן הב"ב והט"ד שם משמע דהטור פסק כבעל המגיה והפרש יש בין אב"ל הרמב"ם דעתו ובין וי"ו והבן זה · ובכתביו משמע דבעל המגיה הוא הראב"י וראב"י משמע הוא אבי העזרי עיין א"ח קי"ד בב"ה ס"ס ·

ל ביש"ס ב"ק פרק שני סימן ה' בעיא דלא נפשטא ונאמר תיקו עד יבא משיח ב"ב אמן לא מהני הפיסה אבל היכא דלא נאמר תיקו יש רשות עתה לפסוק ומהני הפיסה · תיובתא אין רשות לפרוק וקושיא יש רשות לפרוק ורשב"ם פירש תיובתא ממשנה וקושיא מאמוראים ואנן קיימא לן כרא"ש ור"י דלא כרשב"ם יע"ש ויראה ס"ס בעיא בלא תיקו או ספק דרבנן לקולא לא אמרינן דהוה תקרון חכמה אף שלא נאמר תיקו ועב"ח י"ס א' ר"א בר ממל כו' תיקו בר"מ פ"ב מג"מ וה"מ ש"ך בזה ·

לא בלחם סתרים להר"ש אלגזי בכללים כלל א' כי אמרינן ר"א ור"י וכדומה הלכה כפלוני מידי דשיקהאיתמג לא בקדשים וטהרות ואמנם מה דכ"מ מקדשים וטהרות בזה לחם תמודות סובר דכי איפשל לטהרות הו' ליתא לכללא ולחם סתרים סובר הואיל וכ"מ בזמן הזה איתא לכללא עיין תוס' נדה י"ב הבריית מדכן ועיין מ"א די"ח ב' .

לב מלינו מלה או בפוסקים בלשון אם כמו בכתוב או נודע כו' ער"מ פ"ב מה"ב וב"י או"ה קמ"ח ·

לג ה"ק וחכמים י"א ה"ק עדיף וי"א חכמים עדיף רק היכא דחכמים חכרו אחר כמה משניות או הוה ה"ק סתם משנה ערא"ש פסחים כ"ד ומ"א קפ"ה ה' ובפריי שם יעוין שם .

לד כבר כתבנו הלכה כדיעה א' בסתם וי"א הלכה כסתם ולברכה י"ל לקולא כי"א עמ"ש בפריי רע"א בס"ז ד' ועב"ה ס"ו ורק"ת ס"ב · והיכא שכתב שם החולק והרמב"ם כתב י"ל דהוה כמו אבל הרמב"ם והלכה י"ל כדיעה ב' כמש"ל · ועמ' ס"ו כ"ה ולהרמב"ם ובשל"ד סכ"ז והרמב"ם במשא"ל ובקע"ם ס"א אבל לרבינו יונה והר"ן וצ"ע אי שוים המה ועמ' רי"ל ס"א וב' ובס"ז ב' ופריי שם ושם חידוש די"ל דבס"א כיון דלהר"מ כ"ה גם י"א לא נדחה יע"ש ·

לה מלה שמא בפוסקים לקולא שמא חוץ לחומה כו' עיין סימן רמ"ז מ"א ג' ופריי וברמ"ם פרק ו' מהלכות שבת ה"ך השולח אגרת יעוין שם :

לו בשו"ה משאת משה עא"ח סימן ז' י"ד ע"ג הלכה כרשב"ג אף דברייתא מחולקת וגם דוקא במסתבר טעמיה ער"מ פ"ז פרה ופ"ם טומאה מת ·

לז בי"ד גילדנו בהט"ד אי כתבי' באחרונה חיבר עב"י א"ה רס"ג הט"ד עיקר יותר מכתביו ובס"ז שם ב' פסק כמ"ש בכתביו וי"ל דסובר דלא פליגי עיין פרישה .

לח בא"ח רנ"ה בס"ז ב' לכאורה י"ל בין הר"מ וטור בהא דכל איתהי ובד"א לפרש הא לאיה חולק ולפור אין הוכחה יעוין שם ·

לט הרב שכותב והמנהג באשכנז י"ל ה"ה פולין פיהם וליטא ורייסין ומעהרין וכדומה רק היכא שכתב בני אשכנז או שיש הוכחה עמי' הקמ"ז בס"ז ומ"א שם ובהע"ז לגי במ"א א' בטור אין ראיה יעוין שם ועיין שו"ת מ"ב ע"ב ·

מ חידוש בש"ך י"ד מ"ו אות י"ד ר"ו וטור ורא"ש אין שכרעתם מכרעת דנמשכים המיד לדברי הרא"ש ועא"מ רפ"ו כ"ב מ"מ ספק הוה ובשמ"ו מ"א ו' כתבנו מזה ובי"ד רמ"ב ש"ך ו' הרב ותלמיד מוחין שמים ז"ל לבד מרי"ו וטור שנמשכים המיד כו' והבן ועה"ש שם ·

מא רגיל המוזכר בפוסקים היינו תרי זימני ה"ך י"ד רכ"ו יב"ו עהו"ש א"ח שס"ז שמ"ח ·

מב עהו"ש שכ"ח כ"א בשם תוס' עירובין נראין דברי פלוני דיעבד אין גוערין בו ודברת ב"ס והם קילורין לעינים ·

תם ונשלם

שערי ציון משו"ת

אשר מהם לקט הקיצורי דינים הגאון המחבר שערי תשובה אשר לא הובאו בבאר היטב ובשאר אחרונים

שו"ת מהרי"א ששון
שו"ת אור נעלם
שו"ת איתן האזרחי
שו"ת מהרי"א בן חיים
שו"ת אהל יעקב
שו"ת אבן השהם
שו"ת אש דת ומוצל מאש
שו"ת בית יוסף
שו"ת בעי חיי יו"ד ואהע"ז
שו"ת בעי חיי ח"מ ח"א
שו"ת בעי חיי ח"מ ח"ב
שו"ת בית שמואל אחרון
שו"ת בית יעקב
שו"ת באר שבע
שו"ת בני משה
שו"ת בגדי כהונה
שו"ת בית אברהם
שו"ת תש' בני יעקב
שו"ת ב"ח החדשות
שו"ת בית יהודה
שו"ת בני אהרן
שו"ת ב"ח
שו"ת בית אפרים ח"מ · א"ח יו"ד
אהע"ז ח"א
שו"ת בני שמואל
שו"ת בני דוד
שו"ת ר' בצלאל אשכנזי
שו"ת ר' ברוך אנגיל
שו"ת גנת ורדים ח"א
שו"ת גנת ורדים ח"ב
שו"ת גבעת שאול

שו"ת דברי ריבות
שו"ת רדב"ז ח"א וח"ב
שו"ת רדב"ז ח"ג
שו"ת דברי שמואל
שו"ת דרכי נועם
שו"ת דברי יוסף
שו"ת דברי אמת
שו"ת דת ודין
שו"ת השיב ר"א
שו"ת הר הכרמל
שו"ת ושב הכהן
שו"ת זקן אהרן
שו"ת זרע אברהם
שו"ת חיים שאל
שו"ת חכם צבי
קונטרס עגונות מהרלח"ש
שו"ת שלו על אהע"ז
שו"ת מהרלח"ש א"ח
שו"ת מ' יום טוב צהלון
שו"ת יכין ובועז
שו"ת ר' יוסף קלעי
שו"ת מהר"י בן לב ד"ח
שו"ת ילדעת השואל
שו"ת יעבץ ח"א
שו"ת יעבץ ח"ב
שו"ת מהרי"ט ח"א
שו"ת מהרי"ט ח"ב
שו"ת יד אליהו
שו"ת ר"י בן מג"ש וליקוטי רמב"ן
שו"ת הר"י הלוי אחיו של הט"ז
שו"ת מר' יחיאל באסאן

שו"ת כתר כהונה
שו"ת כרם שלמה
שו"ת לב"ח
שו"ת לחם רב
שו"ת מקום שמואל
שו"ת משפטי שמואל
שו"ת מהר"ם מטראני
שו"ת מגיד מראשית
שו"ת מטה יוסף
שו"ת מהר"ם מלובלין
שו"ת מאיר נתיבים
שו"ת מים רבים ד"ח א"ח יו"ד
אהע"ז ח"מ
שו"ת משאת משה
שו"ת מקור ברוך
שו"ת מים עמוקים
שו"ת עין משפט
שו"ת מהר"ם גלאנטי
שו"ת תש' מים חיים להפר"ח
שו"ת רמ"א
שו"ת מעשה חייא
שו"ת נודע ביהודה
שו"ת נודע ביהודה מ"ת
שו"ת נחלה ליהושע
שו"ת תש' אלי' רבה וזוטא
שו"ת עדות ביהוסף
שו"ת עבודת הגרשוני
שו"ת פרי תבואה
שו"ת פני אריה
שו"ת פני משה
שו"ת פנים מאירות ח"א

שו"ת פנים מאירות ח"ב
שו"ת פרח מטה אהרן ב"ח
שו"ת פני יהושע
שו"ת פני יהושע להגאון מגני
שלמה בכה"י
שו"ת פרח שושן
שו"ת פרי האדמה ח"א
שו"ת פרי האדמה ח"ב
שו"ת תש' פני יצחק
שו"ת פרי צדיק
שו"ת קול בן לוי
שו"ת רב פעלים
שו"ת מהרשד"ם יו"ד
שו"ת מהרשד"ם א"ח
שו"ת מהרשד"ם ח"מ
שו"ת מהרשד"ם אהע"ז
שו"ת רשב"ש
שו"ת רש"ל
שו"ת מהרש"ך ח"א
שו"ת מהרש"ך ח"ב
שו"ת רשב"א הנקר' תולדו' האד'
שו"ת רשב"א ח"ב
שו"ת רשב"א ח"ד
שו"ת שאגת ארי'
שו"ת שמן המור
שו"ת שבות יעקב ח"א
שו"ת שבות יעקב ח"ב
שו"ת שבות יעקב ח"ג
שו"ת שמן רוקח
שו"ת שב יעקב
שו"ת שמש צדקה

שו"ת שני המאורות הגדולים
שו"ת מהר"ם לבית לוי
שו"ת שי למורא
שו"ת תש' שער יוסף לחכם אזולאי
שו"ת תשבץ
שו"ת תומת ישרים ותמים דעים
להראב"ד
שו"ת תורת חסד
שו"ת תשואת חן
שו"ת תפארת צבי
שו"ת ארבעה טורי אבן
שו"ת אדרת אליהו
שו"ת אור ישראל
שו"ת אמונת שמואל
שו"ת בנימין זאב
שו"ת בת עיני
שו"ת באר עשק
שו"ת הגאונים
שו"ת תש' גבורת אנשים
שו"ת גאוני בתראי
שו"ת דברי דוד
שו"ת הלכות קטנות
שו"ת ר' זיסקינד
שו"ת חות יאיר
שו"ת חוט השני
שו"ת חינוך בית יהודה
שו"ת טיב עין
שו"ת מהר"י בי רב
שו"ת מהר"י לבית לוי
שו"ת הריב"ש
שו"ת מהרי"ק

שו"ת מהר"י ווי"ל
שו"ת מהרי"ל
שו"ת תש' ליקוטי פרד"ס
שו"ת מהרי"ט די בוטין
שו"ת משאת בנימין
שו"ת הרמב"ם
שו"ת מהר"ם אלשקר
שו"ת מנחם עזריה
שו"ת מהר"ם אלשיך
שו"ת מעיל צדקה
שו"ת מאמר מרדכי
שו"ת המכוננת לראבע"ן
שו"ת מהרי"א מינץ
שו"ת מהר"ם בר' ברוך
שו"ת מקור ברוך
שו"ת מעשה חייא
שו"ת הר"ן
שו"ת פליטות בית יהודה
שו"ת צמח צדק
שו"ת לחם יוסף
שו"ת שבות יעקב
שו"ת שאגת ארי' וקול שחל
שו"ת שתי הלחם
ספר ברכי יוסף להגאון חכם אזולאי
ספרי מחזיק לחכ"ל
ספר ראשון לציון להגאון בעל אה"ח
ספר שלמי צבור להגאון החסיד מו'
יו"ט אלגאזי מירושלים תב"ב
שלמי חגיגה מהנ"ל
עוד ספרי כהנה וכהנה אשר אינם
מצוים ביד כל אדם ·